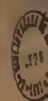

1127
pieces 2 p. 229

Goldast

(Melchior)

MONARCHIÆ
S. ROMANI IMPERII,
SIVE
TRACTATVVM
DE IVRISDICTIONE IMPERIALI SEV REGIA, & Pontificia seu Sacerdotali; deq; potestate Imperatoris ac Papæ, cum distinctione vtriusque Regiminis, Politici & Ecclesiastici,

TOMVS SECVNDVS.

PARTIM AB IPSIS PONTIFICIBVS ROMANIS, PARtim auctor tate ac concessione Imperatorum, tam Occidentalium quàm Orientalium; Regum item & Principum Germaniæ, Galliæ, Italiæ, Hispaniæ, Angliæ, Hiberniæ,

A VETERIBVS SANCTIS AC CATHOLICIS DOCTORIBVS, QVOT QVOT ante exortum Lutheri, ab A. D. CCC. vsque ad M D. v xerunt, conscripti; & nunc pars recenter, cetera auctius & emendatius simul recusa, ac opposita Tractatibus eorum, qui vtramq; potestatem in spiritualibus & temporalibus aut adulatorie aut imperite confundunt.

ACCESSERVNT OPERA OMNIA,

De Potestate Ecclesiastica & Politica,

MAGISTRI GVILHELMI OCKAM ORDINIS MINORVM, DOCTOris famosissimi, & auctoris Sectæ Philosophorum Scholasticorum, quos vocant Nominales; nunc primùm ex vetustis Codicibus expressa, & simul edita.

CVM INDICE RERVM ET VERBORVM ABSOLVTISSIMO SEORSIM a cessuro in opus vniversum Monarchiæ.

Ex singulari gratia & Priuilegio Imperiali, nec simul, nec separa im alibi imprimendi.

FRANCOFORDIÆ
Typis Nicolai Hoffmanni, impensis Conradi Biermanni, & Consortum.
ANNO M. DC. XIV.

ELENCHVS

TRACTATVVM ANTIQVORVM IN HOC SECVNDO TOMO

contentorum, iuxta seriem Auctorum, quo quisque tempore vixit aut scripsit.

D. AMBROSII, EPISCOPI MEDIOLANENSIS EPISTOLÆ.

Anno Christi 370.

DE POTESTATE IMPERATORIS ET EPISCOPI.

Ex Lib. V. Epist. XXV.

Gratiani Augusti ad B. Ambrosium, vt ad se docendum venire festinet postulantis; & vt scripturis atq; argumentis Spiritum Sanctum Deum esse conuincat rogantis.

GRATIANVS Augustus Ambrosio Religioso Sacerdoti omnipotentis Dei. Cupio valde, vt quem recordor absentem, & cum quo mente sum, cum eodem corpore sim præsenti. Festina igitur ad me, Religiose Dei Sacerdos, vt doceas doctrinam veram credentem, non quo contentioni studeam, aut velim magis Deum verbis quam mente complecti, sed vt magis aperto pectori reuelatio Diuinitatis insideat. Docebit enim me ille, quem non nego, quem fateor Deum ac Dominum esse meum, non ei obiiciens, quam in me video, creaturam, qui Christo nihil me addere posse confiteor: velle tamen; vt etiam Patri me commendem Filium prædicando. Non ego in Deo verebor inuidiam; non me talem laudatorem putabo, qui Diuinitatem verbis augeam. Ego infirmus & fragilis, quantum possum, prædico; non quantum est ipsa Diuinitas. Rogo te, vt mihi des ipsum tractatum, quem dederas, augendo illic de Spiritu Sancto fidelem disputationem: scripturis atque argumentis Deum esse euince. Diuinitas te seruet per multos annos, parens & cultor Dei æterni, quem colimus, Iesu Christi.

EPISTOLA XXVI.

Diui Ambrosii ad Gratianum Augustum, epistolam ipsius plurimum commendantis, suaq; voluntati se satisfacturum pollicentis.

BEatissimo Augusto Gratiano, & Christianissimo Principi Ambrosius Episcopus. Non mihi affectus defuit, Christianissime Principum. Nihil enim habeo, quod hoc verius & gloriosius dicam. Non, inquam, mihi affectus defuit, sed effectum verecundia retardauit, quo minus Clementiæ tuæ occurrerem. Reuertenti tamen si non occurri vestigio, occurri animo, occurri voto, in quo maiora sunt officia Sacerdotis. Occurri, dico. Quando enim absfui, quem toto sequebar affectu; cui sensu ac mentibus inhærebam? Et certe maior animorum præsentia est; tuum quotidianum iter legebam, nocte ac die in tuis castris cura & sensu locatus, orationum excubias prætendebam, etsi inualidus merito, sed affectu sedulus. Et hæc quidem cum pro tua salute deferebamus, pro nobis faciebamus. Nihil hic adulationis est, quam tu non requiris, ego alienam nostro duco officio; sed plurimum gratiæ, quam dedisti. Scit ipse nostri arbiter, quem fateris, & in quem pie credis, refici viscera mea tua fide, tua salute, tua gloria, meque non solum officio publico debitas pendere preces, sed etiam amore priuato. Reddidisti enim mihi quietem Ecclesiæ, perfidorum ora, atq; (quod vtinam) & corda clausisti, & hoc non minore fidei, quam potestatis authoritate fecisti. Nam quid de literis recentibus loquar? Scripsisti tua totam epistolam manu, vt ipsi apices fidem tuam pietatemq; loquerentur. Sic Abraham sua manu quondam vitulum occidit, vt hospitibus epulantibus ministraret, nec in ministerio religioso aliorum adiumenta quæsiuit. Sed ille priuatus aut Domino & Angelis aut Domino in Angelis deferebat: tu Imperator dignatione Regali honoras infirmum Sacerdotem. Sed Domino defertur, cum seruulus honoratur. Ipse enim dixit: *Quod vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis.* At ego humilitatem tantummodo prædico in Imperatore sublimem, ac non amplius fidem, quam vere conscia meriti tui mente dixisti, quam docet te ille, quem non negas. Quis e-

creaturam? Nihil moralius, nihil enim alius docere te potuit, vt ei obiicias, quam in te vides, creaturam? Nihil moralius, nihil e- nim alius docere te potuit, vt ei obiicias, quam in te vides, creaturam pro obiectu contumeliæ est, non pro con- pressius dici potuit. Creaturam enim Christum dicere, pro obiectu contumeliæ est, non pro con- fessione teuerentiæ, Deinde quid tam insolens, quam id eum existimate, quod nos sumus? Docui- sti igitur me, à quo te discere velle profiteris: nibil tale adhuc legi, nihil audiui. Quam pium autem illud, quam admirabile, quod in Deo non vereris inuidiam? De Patre remunerationem pro Filii amore præsumis, & laudando filium, non ei te posse aliquid addete confiteris, sed velle vt etiam Patri te Filii prædicatione, commendes. Quod vtique solus te docuit ille, qui dixit: *Qui me diligit, diligetur à patre meo.* Addidisti ad hæc, quia tu infirmus & fragilis non te talem laudato- rem putabis, vt diuinitatem verbis augeas, sed quantum possis, prædices, non quantum est i- psa diuinitas. Hæc infirmitas in Christo fortior est, sicut & Apostolus dixit: *Cum infirmer, tunc potens sum*, hæc humilitas excludit fragilitatem. Veniam plane, & festinabo, vt iu- bes, vt hæc præsens audiam, cum ex tuo ore procedunt. Misi autem duos libellos, quorum sam quia tuæ Clementiæ sunt probati, periculum non verebor. De Spiritu vero interim ve- niam scriptioni peto, quoniam quem iudicem mei sim sermonis habiturus agnoui. Interim tamen sententia & fides tua de Domino & Saluatore deprompta de Dei filio redundat ad assertionem vberrimam, per quam Sancti quoque Spiritus diuinitas sempiterna credatur, vt non ei obiicias, quam in te vides, creaturam, nec Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi Spiritu suo existimes inuidere. Quod enim creaturæ caret communione, diuinum est. Si Dominus fauerit, huic etiam Clementiæ tuæ satisfaciam voluntati, vt cuius accepisti gratiam, eum plane in Dei gloria præeminentem suo nomine existimes honorandum. Beatissimum te & florentissi- mum Deus omnipotens, Pater Domini nostri Iesu Christi, tueri ætate prolixa, & Regnum tuum in summa gloria & pace perpetua confirmare dignetur, Domine Imperator Auguste, diuino electe iudicio, Principum gloriosissime.

Epistola XXVII.

Diui Ambrosii ad Valentinianum Imperatorem, Legationis suæ expositionem insinuantis.

VALENTINIANO Imperatori Augustissimo Ambrosius. Etsi superioris Legationis meæ fides ita approbata sit tibi, vt ratio eius à me non quæretetur. Satis enim claruit eo ipso, quod ali- quot dies retentus sum intra Gallias, me violentiam à Maximo non recepisse, neque iis assipula- tum quæ ad voluntatem eius magis, quam ad pacem protenderent, denique non commisisses secundam legationem, nisi primam probasses, quia tamen regredienti, mihi decernendi secum imposuit necessitatem, ideo hac epistola expositionem legationis meæ insinuandam putaui, ne cuiusquam sermo veris prius vana intexeret, quam reditus meus integra & syncerae veritatis expressa signaculo manifestaret. Cum peruenissem Treuiros, postridie processi ad palatium. Egressus est ad me vir Gallicanus præpositus cubiculi, eunuchus regius. Poposci adeundi co- piam, quæsiuit num rescriptum haberem clementiæ tuæ. Respondi, habere. Retulit, non posse me, nisi in consistorio videri. Dixi non esse hunc morem Sacerdotalem, certe esse ali- qua de quibus serio deberem cum suo principe confabulari. Quid plura? Consuluit enim, sed eadem referenda credidit, vt liqueret etiam priora ex illius arbitrio deprompta. Dixi ta- men alienum id quidem à nostro munere, sed me recepto officio non defuturum, gratam mi- hi esse humilitatem in tuo præsertim, & quod verum est, fraternæ pietatis negocio. Vbi sedit in consistorio, ingressus sum, assurrexit vt osculum daret. Ego inter consistorianos steti. Hortari cœperunt alii vt ascenderem, vocare ille. Respondi ego: Quid osculatis eum quem non a- gnouetis? Si enim me agnouisses, non hoc loco videres. Commotus es, inquit, episcope? Non, inquam, iniuria, sed verecundia: quod alieno consisto loco. Et prima, inquit, legatione ingressus es consistorium. Nec illud, inquam, mei erroris fuit: vocantis non ingredientis vitium est. Cur, inquit, ingressus es? Quia, inquam, tunc inferiori pacem petebam, tunc vt æquali. Cuius, inquit, beneficio æquali? Respondi, omnipotentis Dei, qui Valentiniano regnum quod dederat reseruauit. Ad postremum erupit, dicens: Quoniam me lusisti, & ille Bauto qui sibi regnum sub specie pueri vindicare voluit: qui etiam Barbaros mihi immisit, quasi ego non habeam quos possim adducere, cum mihi tot millia Barbarorum militent, & an- nonas à me accipiant. Quod si ego tunc temporis quando venisti non fuissem retentus, quis mihi obstitisset & virtuti meæ? Ad hæc ego leniter: Non opus est, inquam, vt commoueatis, enim causa nulla sit commotionis, sed patienter audias quæ referantur istis. Propterea & ego veni, quia prima legatione dum mihi credis, per me deceptum te esse asserebas: Gloriosum mihi est hoc pro salute pupilli Imperatoris. Quos enim Episcopi magis, quam pupillos debemus tueri?

Scriptum est enim: *Iudicate pupillo, & iustificate viduam, & eruite iniuriam accipientem.* Et alibi: *Iudices viduarum, & patres orphanorum.* Tamen non exprobrabo beneficium meum Valentiniano. Vt verum eloquar, vbi ego tuis legionibus obstiti, quo minus influeres in Italiam? Quibus rupibus? qua acie? quibus numeris? An vero corpore meo clausi tibi Alpes? Vtinam hoc meum esset, obiectionem non timerem, non vererer criminationes tuas. Quibus promissis lusi te vt paci acquiesceres? Nonne intra Gallias iuxta vrbem Mogontiacum Comes Victor occurrit mihi quem direxisti vt pacem rogaret? In quo ergo te fefellit Valentinianus, qui prius pacem à te rogatus est, quàm postularet? In quo fefellit Bauto qui deuotionem Imperatori exhibuit suo? An quia principem suum non prodidit? In quo ego te circumscripsi? Qui vbi primum veni, cum diceres quod Valentinianus ad te quasi filius ad patrem venire deberet, responderim non esse æquum vt aspero hyemis tempore puer cum matre vidua penetraret Alpes: sine matre autem tanto itinere dubiis rebus committeretur. De pace nobis legationem commissam, non de aduentu eius promissionem: spondere nos id non potuisse, certum est, quod mandatum non erat, me certe nihil spospondisse, adeo vt diceres: Expectemus quid Victor responsi referat. Illud autem liquet me retento peruenisse Mediolanum, negatumque ei quod postulabat. De pace tantum conspirare studia, non de aduentu Imperatoris; quem moueri non oporteret. Præsens eram vbi Victor rediit. Quomodo ergo reuocaui Valentinianum? Legati iterum missi ad Gallias, qui eis aduentum negarent, apud Valentiam Gallorum me repererunt: milites vtriusq; partis qui custodirent iuga montium, offendi reuertens. Quos ergo tuos reuocaui exercitus? quas de Italia reflexi aquilas? quos immisit Barbaros Bauto Comes? Et quid mirum si hoc Bauto fecisset, Transrhenanus genere, cum tu mineteris Imperio Romano Barbarorum auxilia, & turmas translimitaneas, quibus commeatus prouincialium tributa soluebant. Vide autem quid intersit inter tuas minitationes, & Valentiniani Augusti pueri mansuetudinem. Tu flagitabas, quod Barbarorum stipatus agminibus Italiæ te infunderes, Valentinianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Galliæ per Alemanniæ terras reflexit. Quid habet inuidiæ, si Bauto Barbaros cum Barbaris fecit decernere? Quoniam dum tu militem Romanum occupas, dum is aduersum se, vtrinq; prætendit, in medio Romani imperii sinu Iuthungi populabantur Rhetias. Et ideo aduersus Iuthungum Hunnus accitus est. Idem tamen, quia de finitimo proterebat Alemanniam, & iam vicinia mali vrgebat Gallias, coactus est triumphos suos deserere, ne tu timeres. Cōfer vtriusq; factum. Tu fecisti incursari Rhetias. Valentinianus suo tibi auro pacem redemit. Aspice illum quoque qui tibi ad dextram assistit, quem Valentinianus cum posset suum dolorem vlcisci, honoratum ad te redire fecit. Tenebat eum in suis terris, atque in ipso nuncio necis fraternæ frænauit impetus: nec tibi vicem etsi non paris dignitatis, eiusdem tamen necessitudinis retulit. Confer ergo te iudice vtrinsque factum. Ille tibi fratrem tuum viuentem remisit, tu illi vel mortuum redde. Quid illi reliquias germani abnegas, qui tibi aduersum se auxilia non negauit? Sed vereris ne exuuiarum reditu renouetur militibus dolor. Hoc enim allegas: *Quem viuentem deseruerunt, eum defendent peremptum.* Quid eum mortuum times, quem occidisti cum posses seruare? *Hostem*, inquis, *meum peremi.* Non ille tuus hostis, sed tu illius. Ille iam non sentit defensionem. Tuam causam considera. Si quis aduersum te hodie imperium in his partibus vsurpandum putet, quæro vtrum te hostem illius dicas, an illum tibi? Nisi fallor, vsurpator bellum infert: Imperator ius suum tuetur. Ergo quem non debueras occidere, eius reliquias negas? Habeat Valentinianus Imperator vel fratris exuuias, pacis tuæ obsides. Et quomodo allegabas quod eum non mandaueris occidi, quem prohibes sepeliri? Poterit igitur credi quod ei non inuideris vitam, cui etiam sepulturam inuides? sed ad me reuertar. Audio te queri quod se ad Theodosium Imperatorem potius contulerint qui sunt cum Valentiniano Imperatore. Quid igitur futurum sperabas, cum te refugientes eos ad pœnam posceres, captos necares, Theodosius autem muneribus ditaret, donaret honoribus? Quos, inquit, occidi? Respondi ei, Balionem. At quem virum? qualem bellatorem? Hæccine fuit iusta causa exitii, quod Imperatori suo fidem seruauit? Non ego, inquit, eum iussi occidi. Respondi. Hoc audiuimus quod occidi iussus sit. Sed, inquit, si ipse sibi vim non intulisset, iusseram eum deduci Cabillonem & ibi viuum exuri. Respondi: Ergo propterea & illud creditum est quod eum occideris. Quis autem sibi parcendum putaret, cum occisus sit bellator strenuus, miles fidelis, comes vtilis? Ita dum discessi, vt se tractaturum diceret. Postea cum videret me abstinere ab episcopis qui communicabant ei, vel qui aliquos deuios licet à fide, ad necem petebant, commotus eis iussit me sine mora regredi. Ego vero libenter, etsi me plerique insidias euasurum non crederent, ingressus sum iter, hoc solo dolore percitus, quod Hyginum episcopum senem in exilium duci comperi, cui nihil iam nisi extremus superesset spiritus. Cum de eo conuenirem comites eius, ne sine veste, sine plumario paterentur extrudi senem, extrusus ipse sum. Hæc est expositio legationis meæ. Vale Imperator, & esto tutior aduersus hominem, pacis inuolucro bellum tegentem.

Vale.

EPISTOLA XXVIII.

Diui Ambrosii ad Theodosium Imperatorem, seipsum excusantis, & , vt ille facinoris sui pœnitentiam agat, rationibus atque exemplis suadentis, rogantis, hortantis, & admonentis.

AVGVSTISSIMO Impetatori Theodosio Ambrosius. Et veteris amicitiæ dulcis mihi tecordatio est, & beneficiorum quæ crebris meis intercessionibus summa gratia in alios contulisti, gratiæ memini. Vnde colligi potest quod non ingrato aliquo affectu aduentum tuum sempet mihi ante hac exoptatissimum declinare potuerim. Sed qua causa hoc fecerim, btenitet expediam. Soli mihi in tuo comitatu ius naturæ ereptum videbam audiendi, vt & loquendi priuaret munere. Motus enim frequenter es quod ad me peruenissent aliqua quæ in consistorio tuo statuta forent. Ego ergo expers communis vsum sum, cum dicat dominus Iesus *nihil esse occultum, quod non manifestetur?* Verecundia igitut quod potui, satisfeci imperiali arbitrio, & prospexi ne aut ipse causam commotionis habeas, cum id egerim, ne quid ad me de imperialibus deferatur staturis: aut ego cum fueto præsens, aut non audiam per metum omnium, & quasi conniuentis famam subibo: aut ita audiam vt mihi aures pateant, vox intercludarut, vt audita non possim cloqui, ne eos qui in suspicionem proditionis venerint, lædam in periculo. Quid igitur facerem? Non audirem? Sed aures non possum cera veretum fabularum claudete. Proderem? Sed quod in tuis iussis timerem, in meis vetbis deberem canere, ne quid cruentum committeretut. Tacerem? Sed quod misetrimum foret omnium, alligaretur conscientia, vox etiperetur. Et vbi illud: *Sed si Sacerdos non dixerit erranti, is qui errauerit, in sua culpa morietur, & Sacerdos reus erit pœna, quia non admonuit errantem?* Accipe illud Imperatot Auguste. Quod habeas fidei studium, non possum negare: quod Dei timorem, non diffiteot. Sed habes naturæ impetum, quem si quis lenire velit, cito vertes ad misericordiam: si quis stimulet, in maius exsuscitas, vt eum reuocare vix possis. Vtinam si nemo mitigat, nullus accendat, libenter enim committo tibi: ipse te reuocas, & pietatis studio vincis impetum naturæ. Hunc ego impetum malui cogitationibus tuis secreto committete, quam meis factis publice fortassis mouere. Iraque malui officio meo aliquid deesse quam humilitari, & tequiri in me ab aliis Sacerdotis authoritatem, quam à te desiderari in me, amantissimi honorificentiam, vt repteslo impetu integra esset consilii eligendi facultas. Prætendi ægritudinem corporis reueta granem, & nisi à viris minoribus vix leuandam: vel emori tamen maluissem quam aduentum tuum bidno aut triduo non expectarem. Sed quid facerem, non erat. Factum est in vtbe Thessalonicensium, quod nulla memoria habet, quod reuocare non potui ne fieret. Imo quod ante atrocissimum fore dixi, cum totiens togarem: & quod ipse sero renocando graue factum putasti, hoc factum extenuare non poteram. Quando primum auditum est, quum propter euentum Gallorum episcoporum synodus conuenerat, nemo non ingemuit, nullus mediocriter accepit, non etat facti tui absolutio in Ambrosii communione. In me etiam amplius commissi exaggeraretur inuidia, si nemo diceret Dei nostri teconciliationem fore necessariam. An pudet te Imperatot hoc facere quod rex Propheta authot Christi secundum carnem prosapiæ fecit Dauid? Illi dictum est, quia diues qui haberet plurimos greges, vnam pauperis ouem propter aduentum hospitis eripuit & occidit: & cognito quod in hoc ipse arguetetur, quia ipse fecisset, ait: *Peccaui Domino.* Noli ergo impatienrer ferre, Imperator, si dicatur tibi: *Tu fecisti istud*, quod Dauid regi dictum est à propheta. Si enim hoc sedulo andieris, & dixeris: *peccaui Domino*, si dixetis regale illud propheticum: *Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante Dominum nostrum qui fecit nos:* dicetur & tibi, *Quoniam pœnitet te, dimittit tibi Dominus peccatum tuum, & non morieris.* Iterum cum plebem numerari iussisset Dauid, percussus est corde, & dixit ad Dominum: *Peccaui vehementer quod fecerim hoc verbum, & nunc Domine aufer iniquitatem serui tui quod deliqui vehementer.* Et missus est iterum ad eum Nathan propheta, qui ei trium optionem conditionum offetret, & quam vellet eligeret, famem tribus annis in terra, aut tribus mensibus fugeret à facie inimicorum suorum, aut triduo mortem in terra. Et respondit Dauid: *Angustiæ sunt tria hæc vehementer, veruntamen incidam in manum Domini, quoniam multa misericordia eius nimis, & in manus hominis non incidam.* Culpa autem erat, quoniam voluit scire numerum totius plebis quæ secum erat: quod scire Deo soli debuit reseruare. Et cum, inquit, mors fieret in plebes, ipso primo die ad horam prandii cum vidisset Dauid percutientem angelum in plebem, ait Dauid: *Ego peccaui, & ego pastor malignum feci, & hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei.* Itaque pœnituit Dominum, & iussit angelo vt parceret plebi; sacrificium autem offerret Dauid. Erant enim tunc sacrificia pro delictis; hæc nunc sunt sacrificia pœnitentiæ. Itaque ea humilitate acceptior Deo factus est.

Non

Non enim mirandum peccare hominem, sed illud reprehensibile, si non se cognoscat errasse, non humiliet Deo. Iob sanctus & ipse potens in seculo, ait: *Peccatum meum non abscondi, sed coram plebe omni annunciaui.* Ipsi immani regi Saul dixit Ionathas filius suus: *Noli peccare in seruum tuum Dauid.* Et, *vt quid peccas in sanguinem innocentem, occidere Dauid sine causa?* Quia etsi rex erat, peccabat tamen si occideret innocentem. Denique etiam Daoid cum iam regno potiretur, & audisset Abner innocentem occisum à Ioab duce militiæ suæ, ait; *Innocens sum ego & regnum meum amodo & vsq; in æternum à sanguine Abner filii Ner, & ieiunauit in dolore.* Hæc ideo scripsi; non vt te confundam, sed vt regum exempla prouocent, vt tollas hoc peccatum de regno tuo. Tolles autem humiliando Deo animam. Homo es, & tibi venit tentatio, vince eam. Peccatum non tollitur nisi lachrymis & pœnitentia. Nec angelus potest, nec archangelus: Dominus ipse, qui solus potest dicere: *Ego vobiscum sum*, si peccauerimus, nisi pœnitentiam deferentibus non relaxat. Suadeo, rogo, hortor, admoneo; quia dolori est mihi, vt tu qui pietatis inauditæ exemplum eras, qui apicem clementiæ tenebas, qui singulos nocentes non patiebaris periclitari, tot periisse non doleas innocentes. Etsi in prælis felicissime egeris, & si in aliis quoq; laudabilis, tamen apex tuorum operum pietatis semper fuit. Id tibi inuidit diabolus quod habebas præstantissimum. Vince eum dum habes adhuc vnde possis vincere. Noli peccato tuo aliud peccatū addere, vt vsurpes quod vsurpasse multis officit. Ego certe in omnibus aliis licet debitor pietati tuæ, cui ingratus esse non possum, quam pietatem multis Imperatoribus præferebam, vni adæquabam, ego, inquam, causam in te contumaciæ nullam habeo, sed habeo timoris: Offerre non audeo sacrificium, si volueris assistere. An quod in vnius innocentis sanguine non licet, in multorum licet? Non puto. Postremo scribo manu mea quod solus legas. Ita me Dominus ab omnibus tribulationibus liberet, quia non ab homine, neq; per hominem, sed aperte mihi interdictum sdoerti. Cum enim essem solicitus, ipsa nocte qua proficisci parabam, venisse quidem visus es ad ecclesiam, sed mihi sacrificium offerre non licuit. Alia prætereo, vt potui cauere. Sed pertuli amore tuo, vt arbitror. Dominus faciat vt omnia cum tranquillitate cedant. Multifarie Deus noster admonet: signis cœlestibus, Prophetarum præceptis, visionibus etiam peccatorum vult nos intelligere, quo rogamus eum vt perturbationes auferat, pacem nobis imperatoribus seruet, fides ecclesiæ & tranquillitas perseueret, cui prodest Christianos & pios esse Imperatores. Certe vis probari Deo, omnis rei tempus, vt scriptum est, *Tempus*, inquit, *faciendi domine: Et tempus beneplaciti Deus.* Tunc offerres, cum sacrificandi acceperis facultatem, quando hostia tua accepta sit Deo. Nonne me delectaret habere gratiam Imperatoris, vt secundum voluntatem tuam agerem, si causa pateretur? Et simplex oratio sacrificium est. Hæc veniam refert, illa offensionem: quia hæc humilitatem, illa contemptum. Dei enim vox est quod malit vt fiat mandatum eius, quàm deferatur sacrificium. Clamat istud Deus, ad populum Moyses annunciat, ad populos Paulus prædicat. Id facito quod intelligis in tempore plus placere. *Misericordiam*, inquit, *malo quàm sacrificium.* Quare non illi magis sint Christiani qui peccatum condemnant suum, quàm qui defendere putant? *Iustus enim in exordio sermonis accusator est sui.* Qui se accusat cum peccauerit, iustus est, non ille qui laudauerit. Vtinam Imperator etiam ante mihi potius credidissem, quam consuetudini tuæ. Dum puto quod cito ignoscis, cito reuocas, ut sæpè fecisti: & tu præuentus es, & ego non declinaui quod cauere non debueram. Sed gratias Domino, qui vult seruulos suos castigare, ne perdat. Istud mihi commune est cum Prophetis, & tibi erit commune cum sanctis. An ego Gratiani patrem non oculis meis præferàm? Debent veniam sancta alia pignora tua. Dulce mihi nomen antetuli, quibus amorem communiter detuli. Amo, diligo, orationibus prosequor. Si credis sequere. Si inquam, credis, agnosce quod dico. Si non credis, ignosce quod facio, in quo Deum præfero. Beatissimus & florentissimus cum sanctis pignoribus fruaris tranquillitate perpetua Imperator Auguste.

EPISTOLA XXIX.

Diui Ambrosii ad Theodosium Imperatorem vindicari iubentem in Episcopum & Christianos qui Synagogam incenderunt, vehementer eum ob hoc arguentis, atque vt aliam Epistolam dictari iubeat, & quod prius iussum fuerat, emendet, exhortantis.

CLementissimo Principi ac beatissimo Imperatori Theodosio Augusto Ambrosius Episcopus. Exercitus iugibus fere curis sum Imperator beatissime, sed nunquam tanto in æstu fui, quanto nunc, cum video cauendum ne quid sit quod adscribatur mihi etiam de sacrilegii periculo. Itaque peto vt patienter sermonem meum audias. Nam si indignus sum, qui à te audiar, indignus sum qui pro te offeram, cui tua vota, cui tuas committas preces. Ipse ergo non audias eum quem pro te audiri velis? Non audies pro se agentem, quem pro aliis audisti? Nec vereris judicium tuum, ne eum indignum putaris quem audias, indignum feceris qui pro te audiatur? Sed neq; imperiale est libertatem dicendi denegare, sacerdotale quod sentiat, non dicere. Nihil enim in vobis Imperatoribus tam populare & tam amabile est, quam libertatem etiam in iis diligere qui obsequio militiæ vobis subditi sunt. Siquidem hoc interest inter bonos & malos principes, quod boni libertatem amant, seruitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines,

nes, quam quod sentiat non libere pronunciare. Siqnidem scriptum est: *Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar.* Er alibi: *Fili hominis, speculatorem te posui domni Israel, in eo, inquit, vt si auertatur iustus à iustitiis suis, & fecerit delictum, quia non destinxisti ei,* hoc est, non dixisti quid sit cauendum, *non retinebitur memoria iustitia eius, & sanguinem eius de manu tua exquiram. Tu autem si distinxeris iusto vt non peccet, & ipse non peccauerit, vita viuet, quia dixisti ei: & tu animam tuam liberabis.* Male igitur Imperator bonorum mihi esse tecum, quam malorum consortium, & ideo clementiæ tuæ displicere deber Sacerdotis silentium, libertas placere. Nam silentii mei periculn inuolueris, libertatis bono iuuaris. Non ergo importunus indebitis me interfero, alienis iugero: Sed debitis obtempero mandatis Dei nostri obedio. Quod facio primum tui amore, tui gratia, tuæ studio conseruandæ salutis. Si id mihi vel non creditur, vel interdicitur, dico sane diuinæ offensæ metu. Nam si meum periculum te exueret, patienter me pro te offerrem, sed non libenter. Malo enim te sine meo acceptum Deo esse & gloriosum periculo. Sic autem silentii mei dissimulationisque culpa & me ingrauat, nec te liberat, malo importuniorem me, quam inutiliorem aut turpiorem iudices. Siquidem scriptum est, dicente sancto Apostolo Paulo, cuius non potes doctrinam refellere: *Insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Habemus ergo & nos cui displicere plus periculi sit, præsertim cum etiam Imperatoribus non displiceat, suo quemque fungi munere, & patienter audiatis vnumquemque pro suo suggerentem officio, imo corripiatis si non vtatur militiæ suæ ordine. Quod ergo in iis libenter accipitis qui vobis militant, num hoc in sacerdotibus potest molestum videri, cum id loquamur non quod volumus, sed quod iubemur? Scis enim lectum: *Cum stabitis ante reges & præsides, nolite cogitare quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.* Et tamen etsi in causis reipublicæ loquar, quamuis etiam illic iustitia seruanda sit, non tanto adstringar metu si non audiar. In causa vero Dei quem audies, si Sacerdotem non audias, cuius maiore peccatur periculo? Quis tibi verum audebit dicere si Sacerdos non audeat? Noui te pium, clementem, mitem atque tranquillum, fidem ac timorem Domini cordi habentem: sed plerunque aliqua nos fallunt. Habent aliqui *Zelum Dei, sed non secundum scientiam.* Ne igitur hoc etiam fidelibus animis obrepat, cauendum arbitror. Noui pietatem tuam erga Deum, lenitatem in homines, obligatus sum beneficiis tuarum indulgentiarum. Et ideo plus metuo, amplius sollicitor, ne etiam ipse tuo me postea iudicio condemnes, quod mea aut dissimulatione aut adulatione prolapsionem non euitaueris. Si in me peccari viderem, non deberem tacere: Scriptum est enim: *Si frater tuus in te peccauerit, corripe illum primo, deinde increpa duobus & tribus testibus. Si te non audierit, dic Ecclesiæ.* Causam ergo Dei tacebo? Quid igitur sit quod metuam, consideremus. Relatum est à Comite orientis militarium partium incensam esse Synagogam, idque authore factum episcopo. Iussisti vindicari in cæteros, Synagogam ab ipso exædificari Episcopo. Non adstruo expectandam fuisse assertionem Episcopi. Sacerdotes enim turbarum moderatores sunt, studiosi pacis, nisi cum & ipsi mouentur iniuria Dei, aut ecclesiæ contumelia. Sit aliquis iste episcopus feruentior in exustione Synagogæ, timidior in iudicio, non vereris Imperator ne acquiescat sententiæ tuæ, ne præuaricetur non times? Non etiam vereris quod futurum est, ne verbis resistat Comiti tuo? Necesse erit igitur vt aut præuaricatorem aut martyrem faciat. Vtrumque alienum temporibus tuis, vtrumque persecutionis instar: si aut præuaricari cogatur, aut subire martyrium. Vides quo inclinet causæ exitus, si fortem episcopum putas, cauero martyrium fortioris: si inconstantem, declina lapsum fragilioris. Plus enim adstringitur, qui labi infirmum coegerit. Hac proposita conditione puto dicturum episcopum quod ipse ignes sparserit, turbas compulerit, populos conduxerit, ne amittat occasionem martyrii, & pro inualidis subiiciat validiorem. O beatum mendacium, quo acquiritur sibi aliorum absolutio, sui gratia. Hoc est Imperator quod poposci & ego, vt in me magis vindicares: & hoc si crimen putares, mihi ascriberes. Quid mandas in absentes iudicium? Habes præsentem, habes confitentem reum. Proclamo quod ego Synagogam incenderim, quod ego illis mandauerim, ne esset locus in quo Christus negaretur. Si obiicia tur mihi, cur hic non incenderim? Diuino iam cremari cœpit iudicio: meum cessauit opus. Et si verum quæritur, ideo segnior fui, quia non putabam hoc vindicandum. Quid facerem, quod nullo vltore sine præmio foret? Tangunt hæc verecundiam, sed reuocant gratiam, ne fiat opus quo Dei summi contrahatur offensio. Esto tamen, nemo episcopum ad hoc munus conueniat. Rogaui enim clementiam tuam: & licet ipse hoc reuocatum adhuc non legerim, reuocatum tamen constituamus. Quid si alii timidiores dum mortem reformidant, offerant vt de suis facultatibus reparetur Synagoga, aut Comes vbi hoc compererit primo constitutum, ipse de Christianorum censu exædificari iubeat? Habebis Imperator Comitem præuaricatorem, & huic vexilla committes victricia, huic labarum, hoc est, Christi sacratum nomine signum qui Synagogam instauret, quæ Christum nesciat? Iube labarum Synagogæ inferri, videamus si non resistunt. Erit igitur locus Iudæorum perfidiæ factus de exuuiis ecclesiæ: & patrimonium quod fauore Christi acquisitum est Christianis, hoc transferetur ad donaria perfidorum? Legimus templa idolis antiquitus condita de manubiis Cimbrorum,

lum, de spoliis reliquorum hostium. Hunc tituli Iudæi in fronte synagogæ suæ scribent. Templum impietatis factum de manubiis Christianorum, sed disciplinæ te ratio Imperator mouet. Quid igitur est amplius, disciplinæ species, an causa religionis? cedat oportet censura deuotioni. Non audisti Imperator, quia cum iussisset Iulianus reparari templum Hierosolymis, quod diuino, qui faciebant repurgari, igne flagrarunt? Non caues ne etiam nunc fiat? Adeo à te non fuit iubendum, vt Iulianus hoc iusserit. Quid tamen mouet? Vtrum quia quodcunque ædificium publicum exustum est, an quia synagogæ locus? Si ædificio incenso moueris vilissimo (quid enim in tam ignobili castro esse potuit) non recordaris Imperator, quantorum Romæ domus præfectorum incensa fuit, & nemo vindicauit? Imo si quis Imperatorum voluit factum seuerius reprehendere, eius magis, qui tanto est percussus dispendio, causam grauauit. Quid igitur dignius vt Calinici castri in parte aliqua ædificiorum incendium, an vrbis Romæ vindicandum existimaretur, si oporteret tamen? Constantinopoli dudum domus episcopi incensa est, & filius clementiæ tuæ intercessit apud patrem, vt & suam, hoc est, & filii Imperatoris iniuriam, & domus sacerdotalis incendium non vindicares. Non consideras Imperator ne & hoc cum vindicari iusseris, ipse iterum interueniat ne vindicetur? Sed bene illud acquisitum est à patre filio. Dignum erat enim, vt suam iniuriam prius ipse donaret. Bene illud cum gratiæ distinctione diuisum est, vt & filius pro sua, & pater pro filii iniuria rogaretur. Hic nihil est quod filio reserues, & vide ne quid Deo deroges. Non est ergo causa tantæ commotioni idonea, vt propter ædificii exustionem in populum tam seuere vindicetur, multo autem minus, quia synagoga incensa est perfidiæ locus, impietatis domus, amentiæ receptaculum, quod Deus damnauit ipse. Sic enim legimus per os Hieremiæ dicente Domino Deo nostro: *Et faciam domui vbi inuocatum est nomen meum super ipsam, in qua confiditis vos, & loco quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Sylo: & proiiciam vos à facie mea, sicut proieci fratres vestros omne semen Ephrem. Et tu noli orare pro populo isto, & noli postulare illis misericordiam, & neque accesseris ad me pro illis, quia non exaudiam te.* An non vides quid faciunt in ciuitatibus Iudæ? Deus se pro illis prohibet rogari, quos tu vindicandos putas. At certè si iure gentium agerem, dicerem quantas Ecclesiæ Basilicas Iudæi tempore Imperii Iuliani incenderint. Duas Damasci, quarum vna vix reparata est, sed Ecclesiæ, non Synagogæ impendiis, altera Basilica informibus horret ruinis. Incensæ sunt Basilicæ Gaais, Ascalonæ, Beryto, & illis fere locis omnibus, & vindictam nemo quæsiuit. Incensa est Basilica & Alexandriæ à Gentibus & Iudæis, quæ sola præstabat cæteris. Ecclesia non vindicata est, vindicabitur Synagoga? Vindicabitur etiam Valentinianorum phanum incensum? Quid est enim nisi phanum, in quo est conuentus Gentilium? Licet gentiles duodecim Deos appellent, isti triginta & duos æonas colant, quos appellant Deos. Nam & de ipsis comperi relatum & præceptum, vt in monachos vindicaretur, qui prohibentibus iter Valentinianis, quo Psalmos canentes ex consuetudine vsuque veteri pergebant ad celebritatem Machabæorum martyrum, moti insolentia incenderunt phanum eorum, in quodam rurali vico tumultuarie conditum. Quot se offerre habent tali opinioni, cum meminerint tempore Iuliani illum quia aram deiecit, & turbauit sacrificium, damnatum à iudice fecisse martyrium? Itaque nunquam alias ille iudex qui audiuit eum, nisi persecutor habitus est, nemo illum congressu, nemo illum vnquam osculo dignum putauit. Qui nisi iam esset defunctus, timerem Imperator ne in eum tu vindicares, quanquam vindictam cœlestem non euaserit suo superstea hæredi. Sed refertur, cognitionem mandatam iudici, scriptumque eo, quod non referre debuerit, sed vindicare. Requirenda quoque sublata donaria, vt omittam alia. Incensæ sunt à Iudæis Ecclesiarum Basilicæ, & nihil redditum est, nihil repertum, nihil quæsitum. Quid autem habere potuit Synagoga in castro vltimo, cum totum quicquid illic est, non multum sit, nihil copiosum? Quid deinde de incendio potuit rapi Iudæis insidiantibus? Artes istæ sunt Iudæorum volentium calumniari, vt dum ista queruntur, mandetur extra ordinem militaris censura iudicii, mittatur miles fortasse dicturus, quod hic aliquando ante tuum Imperator dixit aduentum. Quomodo poterit nos Christus iuuare, qui pro Iudæis aduersus Christum militamus? Qui mittuntur ad vindictam Iudæorum, suos perdiderunt exercitus, nostros volunt perdere. In quas præterea non prosiliant calumnias, qui etiam Christo falsis testimoniis calumniati sunt? In quas non prosiliant calumnias homines & circa diuina mendaces? Quos non authores seditionis fuisse dicant? Quos non appetant, etiam quos non recognoscant, vt catenatorum ordines, innumeros spectent de Christiano populo, vt captiua videant colla plebis fidelis, vt condantur in tenebras Dei seruuli, vt feriantur securibus, dentur ignibus, tradantur metallis, ne pœna cito transeat? Hunc dabis triumphum Iudæis de Ecclesia Dei? Hoc trophæum de Christi populo? Hæc gaudia Imperator perfidis? Hanc celebritatem Synagogæ? Hos luctus Ecclesiæ? Referet Iudæorum populus hanc solennitatem in dies festos suos, & inter illos profecto numerabit, quibus aut de Amorrhæis, aut de Chananæis triumphauit, aut de Pharaone rege Aegypti, aut de Nabuchodonosor regis Babyloniæ manu liberari potuit. Addet hanc celebritatem significans se de Christi populo triumphum egisse. Et cum ipsi Romanis legibus teneri se negent, ita vt crimina leges putent, nunc velut Romanis legibus se vindicandos putent? Vbi erant istæ leges cum incenderent ipsi sacratarum Basilicarum culmina? Si Iulianus non est vltus Ecclesiam, quia præuaricator erat, tu Imperator vlcisceris Synago-

gæ iniuriam quia Christianus es? Et quid tecum posthac Christus loquetur? Non recordaris quid Dauid sancto per Nathan prophetam mandauerit? *Ego te de fratribus tuis minorem elegi, & de priuato Imperatorem feci.* Ego de fructu seminis tui in sede imperiali locaui. Ego tibi subieci nationes barbaras, ego tibi pacem dedi, ego tibi inimicum tuum in potestatem tuam captiuum deduxi. Frumentum non habebas ad exercitus alimoniam, ipsorum hostium manu patefeci tibi portas, aperui horrea, dederunt tibi hostes tui commeatus suos quos sibi parauerant. Ego perturbaui hostis tui consilia, vt se ipse nudaret. Ego ipsum vsurpatorem imperii ita vinxi, ac mentem eius ligaui, vt cum haberet adhuc fugiendi copiam, tamen cum omnibus suis tanquam metuens ne quis tibi periret, ipse se clauderet. Ego comitem eius atque exercitum ex altera parte naturæ, quos ante disperseram, ne ad belli societatem coirent, ad supplementum tibi victoriæ congregaui. Et exercitum tuum ex multis indomitis conuenam nationibus, quasi vnius gentis fidem & tranquillitatem & concordiam seruare præcepi. Ego cum periculum summum esset ne Alpes infida Barbarorum penetrarent consilia, intra ipsum Alpium vallum victoriam tibi contuli, vt sine damno vinceres. Ego te triumphare feci de inimico tuo, & tu de plebe meo das meis inimicis triumphum. Nonne propterea Maximus destitutus est, quia ante ipsos expeditionis dies cum audisset Romæ Synagogam incensam, edictum Romam miserat quasi vindex disciplinæ publicæ? Vnde populus Christianus ait: *Nihil boni huic imminet.* Rex iste Iudæus factus est: defensorem istum disciplinæ audiuimus, quem mox Christus probauit, qui pro peccatoribus mortuus est. Si de sermone hoc dictum est, quid de vltione dicetur? Ille igitur statim à Francis, à Saxonum gente, in Sicilia, Sisciæ, Betauione, vbique denique terrarum victus est. Quid pio commune cum perfido? Abolenda cum impio sunt etiam impietatis exempla. Quod ille nocuit, & quo victus offendit, hoc non sequi debet, sed damnare qui vicit. Itaque illa tibi non quasi ingrato recensui, sed quasi iure collata enumeraui, vt his admonitus cui plus collatum est, plus diligas. Denique hoc respondenti Simoni dixit Dominus Iesus: *Recte iudicasti.* Statimque conuersus ad mulierem quæ pedes eius vnguento vnxit, typum Ecclesiæ gerens, ait Simoni: *Propter quod dico tibi: Remissa sunt peccata eius multa, Quoniam dilexit multum.* Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Hæc est mulier quæ domum Pharisæi intrauit, & eiecit Iudæum, Christum acquisiuit. Ecclesia enim Synagogam exclusit. Cur iterum tentatur vt apud Christi famulum, hoc est de pectore fidei, de domo Christi Synagoga excludat Ecclesiam? Hæc ego Imperator amore & studio tui in hunc sermonem contuli. Debeo enim beneficiis tuis, quibus me petente liberasti plurimos de exiliis, de carceribus, de vltimæ necis pœnis, vt malle debeam pro salute tua etiam offensionem tui animi non timere, (nemo maiore fiducia vtitur, quam qui ex affectu diligit: Nemo certe debet lædere qui sibi consulit) tot annorum conceptam cuiuscunque sacerdotii gratiam vno momento amittam. Et tamen non damnum gratiæ deprecor, sed salutis periculum. Quanquam quantum est Imperator, vt quærendum aut vindicandum non putes, quod in hunc diem nemo vnquam vindicauit? Graue est fidem tuam pro Iudæis periclitari. Gedeon cum occidisset sacratum vitulum, dixerunt Gentiles: *Dii ipsi iniuriam suam vindicent.* Quis habet Synagogam vindicare? Christus quem occiderunt, quem negauerunt? An Deus pater vindicabit eos qui nec patrem recipiunt, qui filium non receperunt? Quis habet Valentinianorum hæresim vindicare? quam pietas tua quomodo vindicat, cum eos excludi iusserit, nec conueniendi vsurpare copiam? Si Iosiam tibi obiiciam regem Deo probatum, hoc in istis damnabis quod in illo probatum est. Certe si mihi parum fidei defertur, iube adesse quos putaueris episcopos, tractetur Imperator quid salua fide agi debeat. Si de causis pecuniariis comites tuos consulis, quanto magis in causa religionis Sacerdotes Domini æquum est cōsulas? Consideret clementia tua quantos insidiatores habeat Ecclesia, quantos exploratores: Leuem rimam si offenderint, figent aculeum. Secundum homines loquor. Cæterum plus hominibus Deus timetur, qui etiam Imperatoribus iure præfertur. Si amico suo aliquis, si parenti aut propinquo deferendum existimat, recte ego & deferendum Deo, & eum præferendum omnibus iudicaui. Consule tibi Imperator, aut patere me consulere mihi. Quid respondebo postea si compertum fuerit data hinc authoritate aliquos Christianorum aut gladio, aut fustibus, aut plumbis necatos? Quomodo hoc purgabo factum? Quomodo excusabo apud episcopos? qui nunc quia per triginta & innumeros annos presbyteri quidam gradu functi, vel ministri Ecclesiæ retrahuntur à munere sacro, & curiæ deputantur, grauiter gemunt. Nam cum ii qui vobis militant, certo militiæ tempore seruentur, quanto magis etiam nos considerare debetis, qui Deo militant? Quomodo, inquam, hoc excusabo apud episcopos, qui queruntur de clericis, & impressione graui vastari scribunt ecclesias? Hoc tamen in notitiam clementiæ tuæ peruenire volui, de hoc vt placet arbitrio tuo consulere, & temperare dignaberis. Illud autem quod me angit, & iure angit, exclude atque eiice: Ipse facis quicquid fieri iussisti. Aut si ille facturus non est, malo te magis esse clementem, quam illum non fecisse quod iussus est. Habes in quibus Domini adhuc debes circa imperium Romanum inuitare clementiam, habes quibus amplius quam tibi speres. Illorum gratia, illorum salus te in hoc sermone conueniat meo: ne causam tuam alieno committas iudicio. Integra adhuc tibi sunt omnia. In hoc me ego Deo nostro pro te obligo, nec verearis sacramentum. Nunquid Deo displicere poterit, quod pro eius emendatur honorificentia? Nihil mutaueris certe in illa epistola, siue missa, siue nondum missa est: dictari iube aliam, quæ plena fidei, plena pietatis sit. Tibi integrum sit emendare, mihi non est integrum dissimulare. Antiochenis tuam donasti iniuriam, inimici tui filias reuocasti, nutriendas apud affinē dedisti matri hostis tui, misisti de ærario tuo sumptus. Hæc tanta pietas, tanta erga Deum

fides

fides hoc facto obfuscabitur: Tu igitur qui armatis pepercisti hostibus, & seruasti inimicos tuos, ne quæso tanto studio putes vindicandum in Christianos. Nunc Imperator rogo vt non aspernanter acceperis me, & pro te & pro me timentem. Sancti enim vox est: Vt quid factus sum videre contritionem populi mei, vt offensam incurram Dei? Ego certe quod honorificentius fieri potuit, feci: vt me magis audires in regia, ne si necesse esset, audires in Ecclesia.

EPISTOLA XXX.

Diui Ambrosii ad Valentinianum, eundem rogantis atque conuenientis, ne ad petitionem Gentilium aras eorum Imperatoris decreto instaurari iubeat, ostendentisque ex tali decreto, primum Deo, deinde patri & fratri iniurias irrogari.

BEatissimo principi & Christianissimo Imperatori Valentiniano. Cum omnes homines qui sub ditione Romana sunt, vobis militent Imperatoribus terrarum atque principibus, tum ipsi vos omnipotenti Deo & sacræ fidei militatis. Aliter enim salus tuta esse non poterit, nisi vnusquisque Deum verum, hoc est Deum Christianorum, à quo cuncta reguntur (ipse enim solus verus est Deus) intima mente veneretur. *Dii enim gentium dæmonia*, sicut Scriptura dicit. Huic igitur Deo vero quisquis militat, & qui intimo colendum recipit affectu, non dissimulationem, non conuenientiam, sed fidei studium & deuotionis impendit. Postremo si non ista, consensum saltem aliquem non debet colendis idolis & prophanis cæremoniarum cultibus exhibere. Nemo enim Deum fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifesta sunt. Ergo cum à te Imperator Christianissime fides Deo vero sit exhibenda, cum ipsius fidei studium, cautio atque deuotio, miror quomodo aliquibus in spem venerit, quod debeas aras Diis gentium tuo instaurare præcepto, ad vsus quoque sacrificiorum prophanorum præbere sumptum. Quod enim iam dudum vel fisco vel arcæ est vindicatum, de tuo magis conferre videbere, quam de suo reddere. Et de dispendiis queruntur, qui nunquam nostro sanguini pepercerunt, qui ipsa Ecclesiarum ædificia subruerunt. Petunt etiam vt illis priuilegia deferas, qui loquendi & docendi nostris communem vsum Iuliani lege proxima denegarunt: & priuilegia illa quibus sæpe decepti sunt etiam Christiani. Nonnullos enim illis priuilegiis partim per imprudentiam, partim propter publicarum necessitatum molestias declinandas irretire voluerunt, & quia non omnes fortes inueniuntur, etiam sub principibus Christianis plerique sunt lapsi. Sed hæc si iam sublata non essent, auferenda tuo imperio comprobarem. At cum per totum fere orbem à pluribus retro principibus inhibita interdictaque sint, Romæ autem à fratre clementiæ tuæ augustæ memoriæ Gratiano fidei veræ ratione sublata sint, & datis antiquata rescriptis: ne quæso vel fideliter statuta conuellas, vel fraterna præcepta rescindas. De negociis ciuilibus si quid statuitur, nemo putat esse temerandum, & præceptum de religione calcatur? Nullus obrepat iuniori ætati tuæ, siue ille Gentilis est qui ista deposcit, non debet mentem tuam vinculis suæ superstitionis innectere, sed proprio studio docere & admonere te debet, quemadmodum veræ fidei studere debeas, quando ille tanto motu veri fana defendit. Deferendum meritis clarorum virorum & ego suadeo, sed Deum certum est omnibus præferendum. Si de re militari est consulendum, debet exercitati in præliis viri expectari sententia, consilium comprobari: quando de religione tractatus est, Deum cogita: Nullius iniuria est, cui Deus omnipotens antefertur. Habet ille sententiam suam. Inuitum non cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat Imperator, & vnusquisque patienter ferat si non extorqueatur Imperatori, quod moleste ferret, si ei extorquere cuperet Imperator. Ipsis gentilibus displicere consueuit præuaricantis affectus. Libere enim debet defendere vnusquisque fidele mentis suæ & seruare propositum. Quod si aliqui nomine Christiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina cassa non fallant. Quisquis hoc suadet, sacrificat, & quisquis hoc statuit. Tolerabilius tamen est vnius sacrificium, quam lapsus omnium. Totus hic Christianorum periclitatur senatus. Si hodie gentilis aliquis Imperator, quod absit, aram statueret simulacris, & eo conuenire cogeret Christianos, vt sacrificantibus interessent, vt oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de sacrilegio, fumus ex busto, & in ea curia sententiam diceret, vbi iurati ad aram simulacri in sententiam cogerentur: (propterea enim interpretantur aram locatam, vt eius sacramento, vt ipsi putant, vnusquisque conuenrus consuleret in medium, cum curia maiore iam Christianorum numero sit referta) persecutionem esse crederet Christianus, qui cogeretur tali optione ad senatum venire: quod fit plerumque nam etiam iniuriis conuenire coguntur. Te ergo Imperatore Christiani in aram iurare cogentur? Quid est iurare, nisi eius, quem testaris fidei tuæ præsulem, diuinam potentiam confiteri? Te Imperatore hoc petitur & postulatur, vt aram iubeas eleuari, sumptum sacrificiis prophanis dari? Sed hoc non potest sine sacrilegio decerni. Vnde rogo te ne id decernas, statuas, vel in eiusmodi decreta subscribas. Conuenio fidem tuam Christi sacerdos. Omnes conueniremus episcopi, nisi incredibile hoc & repentinum ad aures peruenisset hominum, quod tale aliquid esset vel in consistorio suggestum tuo, vel à senatu petitum: sed absit vt hoc senatus petisse dicatur. Pauci Gentiles communi vtuntur nomine. Nam & ante biennium ferme cum hoc pe-

tere

ecentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanæ Ecclesiæ Sacerdos, iudicio Dei electum libel- m, quem Christiani senatores dederunt, & quidem innumeri, postulantes nihil se tale mandas- , non congruere Gentilium istiusmodi petitionibus, non præbere consensum, questi etiam pu- lice priuatimque se non conuenturos ad curiam, si tale aliquid decerneretur. Dignum est tempo- bus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis senatoribus abrogetur, quo Gentilibus senatoribus prophanæ deferatur voluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clemen- æ vestræ direxi. Vnde constitit non senatum aliquid de superstitionis impensis mandasse legatis. ed fortasse dicatur: Cur dudum non interfuerint senatui, cum ista peterentur? Satis loquuntur uid velint, qui non interfuerunt: satis locuti sunt, qui apud Imperatorem locuti sunt. Et mira- nur tamen, si priuatis resistendi Romæ eripiunt libertatem, qui nolunt esse liberum tibi non ubere quod non probas, non seruare quod non sentis. Et ideo memor legationis proxime man- atæ mihi, conuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel respondendum se- undum huiusmodi petitionem Gentilium censeas, vel in eiusmodi responsa sacrilegium subscri- tionis adiungas. Certe refer ad parentem pietatis tuæ principem Theodosium, quem super o- nnibus fere maioribus causis consulere consuesti. Nihil maius est religione, nihil sublimius fi- le. Si ciuilis causa esset, diuersæ parti responsio seruaretur. Causa religionis est, Episcopus onuenio. Detur mihi exemplum missæ relationis, vt & ego plenius respondeam, & sic de omni- bus consultus clementiæ tuæ parens respondere dignetur. Certe si aliud statuitur, episcopi hoc æ- quo animo pati & dissimulare non possumus. Licebit tibi ad Ecclesiam conuenire, sed illic non inuenies sacerdotem, aut inuenies resistentem. Quid respondebis sacerdoti dicenti tibi: Mune- ra tua non quærit Ecclesia, quia templa Gentilium muneribus adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulacris fecisti. Vox enim tua, manus tua, & subscriptio tua, opus est tuum. Obsequium tuum Dominus Iesus recusat & respuit, quoniam idolis obsecutus es. Di- xit enim tibi: *Non potestis duobus Dominis seruire.* Priuilegia tua sacratæ Deo Virginis non habent, & vindicant virgines Vestæ? Cur sacerdotes Dei requiris, quibus petitiones prophanas Genti- lium prætulisti? Alieni erroris societatem suscipere non possumus. Quid respondebis his ver- bis? Puerum esse te lapsum? Omnis ætas perfecta Christo est. Omnis Deo plena pueritia fi- dei comprobatur. Paruuli etiam Christum intrepido aduersus persecutores ore confessi sunt. Quid respondebis germano tuo? Nonne tibi dicit: Victum me esse non credidi, quia te Im- peratorem reliqui: mori non dolui, quia te hæredem habebam: imperio me decedere non in- gemui, quia imperia mea, præsertim de religione diuina, omnibus seculis mansura credebam. Hos ego titulos piæ virtutis erexeram, has de seculo manubias, hæc spolia de diabolo, has er- go de aduersario omnium exuuias offerebam, in quibus æterna victoria est. Quid mihi plus potuit manus hostis auferre? Abrogasti decreta mea: quod adhuc ille, qui contra me leuauit arma, non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quod à fratre mea statuta damnantur. Meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, ista virtutis est. Nunc mihi abrogatur imperium, & quod est grauius, abrogatur à tuis, abrogatur à meis, & id abrogatur, quod in me etiam mei aduersarii prædicarunt. Si volens acquieuisti, damnasti fidem meam. Si inuitus cessisti, prodidisti tuam. Ergo, quod grauius est, & in te periclitor. Quid respondebis etiam patri? qui te maiore dolore conueniet, dicens: De me fili pessime iudicasti, qui putasti quod ego Gentilibus conuenientiam præstitissem. Nemo ad me detulit aram esse in illa Ro- mana curia, nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Christianorum Gentilium- que concilio sacrificarent Gentiles, hoc est, insultarent Gentiles præsentibus Christianis, & in- uiti Christiani interesse sacrificiis cogerentur. Multa & diuersa crimina me imperante com- missa sunt, vltus sum quæcunque sunt deprehensa: si quis tunc latuit, debet ergo dicere me probasse, quod ad me nemo detulerat? De me pessime iudicasti, si mihi superstitio aliena, non fides mea seruauit imperium. Vnde cum aduertas Imperator, Deo primum, deinde Pa- tri & fratri iniurias irrogari, si quid tale decernas, peto vt id facias, quod saluti tuæ apud Deum intelligis profuturum.

EPISTOLA XXXII.

Diui Ambrosii ad Valentinianum Imperatorem, recusantis certare cum Auxentio Arriano in consistorio Imperatore iudicaturo, ex eo quod in causa fidei Episcopi de laicis in Ecclesia, & non laici de Episcopis in consistorio debeant iudicare.

CLementissimo Imperatori & beatissimo Augusto Valentiniano Ambrosius Episcopus. Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans vt & ipse iudices legerem, sicut elegisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati: sed id addidit, quod in consistorio esset futura certatio, arbitrio pietatis iu- dicio

dicio tuæ. Cui rei reſpondeo, vt arbitror, competenter. Nec quiſquam contumacem iudicare me debet, hoc cum aſſeram, quod auguſtæ memoriæ Pater tuus non ſolum ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſuis ſanxit, *in cauſa fidei vel Eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſſimilis*: Hæc enim verba reſcripti ſunt: hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus voluit iudicare.

Quin etiam ſi alias quoque argueretur Epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter reſpondit clementiæ tuæ? Ille qui te patri ſimilem eſſe deſiderat, an qui vult eſſe diſſimilem? Niſi forte viles quibuſdam tanti Imperatoris exiſtimatur ſententia, cuius & fides confeſſionis conſtantia comprobata eſt, & ſapientia melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audiſti, clementiſſime Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt ſacerdotalis iuris ſimus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe credendum? Si docendus eſt Epiſcopus à laico, quid ſequetur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat, Epiſcopus diſcat à laico. At certe ſi vel Scripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt qui abnuat in cauſa fidei, in cauſa inquam, fidei Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam ſenectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc cenſebis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Pater tuus Deo fauente vir maturioris æui dicebat: *Non eſt meum iudicare inter Epiſcopos*, tua nunc dicit clementia, *Ego debeo iudicare*? Et ille baptizatus in Chriſto inhabilem ſe ponderi tanti putabat eſſe iudicii: Clementia tua, cui adhuc emerenda Baptiſmatis ſacramenta ſeruantur, arrogat de fide iudicium, cum fidei ipſius ſacramenta non nouerit? Quales autem elegerit iudices, poſſumus exiſtimationi relinquere, quando eorum nomina timet prodere. Veniant plane, ſi qui ſunt ad Eccleſiam, audiant cum populo: non vt quiſquam iudex reſideat, ſed vnuſquiſque de ſuo affectu habeat examen, eligat quem ſequatur. Agitur de iſtius Eccleſiæ ſacerdote: Si audierit illum populus, & putauerit melius diſputare, ſequatur fidem eius: non inuidebo. Omitto, quia iam ipſe populus iudicauit: taceo, quia eum quem habet, de patre tuæ clementiæ poſtulauit: taceo, quia pater pietatis tuæ quietem futuram ſpoſpondit, ſi electus ſuſciperet ſacerdotium. Hanc fidem ſecutus ſum promiſſorum.

Quod ſi de aliquorum peregrinorum aſſentatione ſe iactat, ibi ſit Epiſcopus, vnde ſunt ii, qui epiſcopatus putant nomine eſſe donandum. Nam ego nec Epiſcopum noui, nec vnde ſit ſcio. Vbi illud conſtituimus, Imperator, quod iam ipſe tuum iudicium declaraſti, imo etiam dediſti leges, ne cui eſſet liberum aliud iudicare? Quod cum præſcripſiſti aliis, præſcripſiſti & tibi. Leges enim Imperator fert, quas primus ipſe cuſtodiat. Viſne igitur experiar, vt incipiant ii, qui iudices eliguntur, aut aduerſus tuam venire ſententiam, aut certe excuſare, quod Imperatoris tam ſeuero, & tam diſtricto imperio non potuerint obuiare? Sed hoc contumacis, non modeſti eſt ſacerdotis. Ecce Imperator legem tuam iam ex parte reſcindis, ſed vtinam non ex parte, ſed in vniuerſum. Legem enim tuam nollem eſſe ſupra Dei legem. Dei lex nos docuit quid ſequamur, humanæ leges hoc docere non poſſunt.

Extorquere ſolent timidis commutationem, fidem inſpirare non poſſunt. Quis erit igitur ille, qui cum legat per tot prouincias vno momento eſſe mandatum, vt *quicunque obuiauerit Imperatori, feriatur gladio: Quicunque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur*? Quis, inquam, eſt qui poſſit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori, lex tua mihi non probatur. Non permittitur hoc dicere ſacerdotibus, permittitur laicis? Et iudicabit de fide, qui aut gratiam ſperat, aut metuit offenſam? Deinde ipſe committam vt eligam iudices laicos, qui cum tenuerint fidei veritatem, aut proſcribantur, aut necentur, quod lex de fide lata decreuit? Ego igitur aut præuaricationi offeram homines, aut pœnæ? Non tanti eſt Ambroſius, vt propter ſe deiiciat Sacerdotium. Non tanti eſt vnius vita, quanti eſt dignitas omnium ſacerdotum, quorum de conſilio iſta dictaui, intimantibus ne forte etiam Gentilis eſſet aliquis aut Iudæus, qui ab Auxentio eſſet electus, quibus traderemus de Chriſto triumphum, ſi de Chriſto iudicium committeremus. Quid illos aliud, niſi Chriſti iniuriam audire delectat? Quid illis aliud poteſt placere niſi (quod abſit) vt Chriſti diuinitas denegetur? Cum iis plane bene conuenit Arriano, qui creaturam Chriſtum dicit, quod etiam Gentiles ac Iudæi promptiſſime confitentur. Hoc ſcriptum eſt in Ariminenſi Synodo: meritoque concilium illud exhorreo, ſequens tractatum concilii Niceni, à quo me nec mors, nec gladius poterit ſeparare. Quam fidem etiam parens clementiæ tuæ Theodoſius beatiſſimus Imperator & ſequitur, & probauit. Hanc fidem Galliæ tenent, hanc Hiſpaniæ, & cum ipſa diuini Spiritus confeſſione cuſtodiunt. Si tractandum eſt, tractare in Eccleſia didici: quod

maio-

maiores fecerunt mei. Si conferendum de fide, Sacerdotum debet eſſe iſta collatio, ſicut factum eſt ſub Conſtaotioo Auguſtæ memoriæ Principe, qui nullas leges ante præmiſit, ſed liberum dedit iudicium ſacerdotibus. Factum eſt etiam ſub Conſtantioo Auguſtæ memoriæ Imperatore paternæ dignitatis hærede. Sed quod bene cœpit, aliter cooſummatum. Nam epiſcopi ſinceram primo ſcripſerant fidem: ſed dum volnnr qnidam de fide intra palatium iudicare, id egerunt, vt circumſcriptionibus illa epiſcoporum iudicia mutarentur. Qui tamen inflexam ſtatim teuocauere ſententiam. Et certe maior nomerus Ariminí, Niceni concilii fidem probauit, Arriana decretá damnauit. Si ad Synodum pronocar Auxentius, vt de fide diſputet: licet non ſit neceſſe propter vnum tot epiſcopos fatigari, qui etiam ſi Angelus de cœlo eſſet, paci eccleſiarum non deberet præferri: cum audiero ſynodnm coogregari, & ipſe non deero. Tolle igimr legem; ſi vis eſſe certamen. Veniſſem Imperator ad conſiſtorinm clementiæ tuæ, vt hæc coram ſuggererem, ſi me vel epiſcopi vel populus permiſiſſent, dicentes de fide in eccleſia coram populo debere tractari. Atque vtinam Imperator non denonciaſſet, vt quo vellem pergerem. Quotidie prodibam, nemo me aſſeruabat. Debuiſti me quo volueras deſtinate, quem ipſe omnibus offerebam. Nunc mihi à ſacerdotibus dicitur: *Non multum intereſt, vtrum volens relinquas, an tradas altare Chriſti. Cum enim relinqueris, trades.* Atqne vtinam liquido mihi pateret, quod Arianis eccleſia minima traderetur: Sponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed ſi ego ſolus interſtrepo, cur etiam de aliis omnibus inuadendis eccleſiis eſt præceptum? Vtinam confirmetnr, vt eccleſiis nullus moleſtus ſit: opto vt de me, qnalis videtur, ſenteotia proferatur. Dignaoter igitur Imperator accipe, quod ad conſiſtorium venire non potui. Ego in conſiſtorio niſi pro te ſtare non didici: & intra palatium certare non poſſum, qui palatii ſecreta nec quæro, nec noui. Ego Ambroſius Epiſcopus bunc libellum obtuli clementiſſimo Imperatori, & beatiſſimo Auguſto Valentioiano.

ORATIO

Diui Ambroſii in Auxentium de Baſilicis tradendis inuehentis, ſuoſque ad conſtantiam atque tolerantiam exhortantis.

VIdeo vos præter ſolitum ſubito eſſe turbatos, atque aſſeruantes mei. Miror quid hoc ſit, niſi forte, quia tribunos me vidiſtis aut audiuiſtis Imperiali mandato eſſe conuentum, vt qno vellem abirem hinc, & ſi qui vellent, ſequendi poteſtatem haberent. Metuiſtis ergo ne eccleſiam deſererem, & dum ſalnti meæ timeo, vos relinquerem? Sed quid & ipſe mandauerim, potuiſtis aduertere: deſerendæ eccleſiæ mibi voluntatem ſubeſſe non poſſe, quia plus Domioum mundi, quam ſeculi huius Imperatorem timerem. Sane ſi me vis aliqua abduceret ab eccleſia, carnem meam exturbari poſſe noo mentem. Paratum me eſſe vt ſi ille faceret, quod ſolet eſſe regiæ poteſtatis, ego ſubirem qnod ſacerdotis eſſe conſueuit. Quid ergo turbamini? Volens nunquam vos deſeram, coactus repugnare non noui. Dolere potero, potero flere, potero gemere: aduerſus arma, milites, Gothos quoque lachrymæ meæ arma ſunt. Talia enim munimenta ſunt ſacerdotis. Aliter nec debeo, nec poſſum reſiſtere. Fugere autem & relinquere Eccleſiam non ſoleo, ne quis grauioris pœnæ metu factum interpretetur. Scitis & vos ipſi quod Imperatoribus ſoleam deferre, noo credere, ſuppliciis me libenter offerre, nec metuere quæ parantur. Vtinam eſſem ſecurus, quod Eccleſia hæreticis minime traderetur: ad palatium Imperatoris irem libenter, ſi hoc congrueret ſacerdotis officio, vt in palatio magis certarem, quam io Eccleſia. Sed in conſiſtorio non reus ſolet Chriſtus eſſe, ſed iudex. Cauſam fidei in Eccleſia agendam quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat. Inclinatum iam vel Imperatoris iudicium, quod lata lege patefecit, quo impugnat fidem, vel ſperata ambientium quorundam ſtudia non requirat. Non committo vt quiſquam vendat iniuriam Chriſti. Circumfuſi milites, armorum ſtrepitus, quibus vallata eſt Eccleſia, fidem noo terreot meam, ſed mentem exagitant: ne dum me tenetis, pernicioſum aliquid veſtræ oboriatur ſaluti. Ego enim iam didici non timere, ſed vobis timere plus cœpi. Sinite quæſo veſtrum ſacerdotem coogredi, habemus aduerſarium qui laceſſit. *Aduerſarius* enim *noſter diabolus, ſicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret*, vt Apoſtolus dixit. Accepit ſine dubio, accepit (non fallimur, ſed admonemur) tentandi huiuſmodi poteſtatem, ne forte corporis mei vulneribus poſſim à fidei intentione reuocari. Legitis & vos, quia multis aliis teotauit ſanctum Iob diabolus: ad poſtremum poteſtatem huiuſmodi petiit & accepit, vt tentaret corpus eius: quod perfudit vlceribus. Cum eſſet propoſitum vt eccleſiæ vaſa iam traderemus, hoc reſponſi reddidi: Me ſi de meis aliquid poſceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris eſſet, libenter offerre: templo Dei nihil poſſe decerpere: nec tradere illud, quod cuſtodiendum non tradendum acceperim. Deinde conſulere me etiam Imperatoris ſaluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi ſacerdotis, ſi vult ſibi eſſe cooſultum, recedat à Chriſti Iniuria. Hæc plena humilitatis ſunt, & (vt arbitror) plena affectus eius, quem Imperatori debet ſacerdos. Sed quia *lucta nobis eſt non ſolum aduerſus carnem & ſanguinem, ſed etiam* (quod grauius eſt) *aduerſus ſpiritualia nequitiæ*, quæ ſunt in cœleſtibus, tentator ille diabolus per miniſtros ſuos certamen auget, vulneribus corporis mei experiendum arbitratur. Scio fratres vulnera hæc, quæ pro Chriſto excipimus, non eſſe vulnera quibus vita amittitur, ſed propagatur. Sinite quæſo eſſe certamen, ſpectatores vos eſſe decet. Conſiderate quia ſi quem habet ciuitas

[illegible] tionem, de habente scientiam iuris politici seu ciuilis, qui [illegible] m appellatione com[illegible] nuncupari solet, licet in pluribus prouinciarum & maxime Italicarum *iudex* vo[illegible] to dicitur hoc nomen *iudex* de principante. & hoc nomen *iudicium* de princi[illegible], cuius siquidem autoritas est iudicare de iustis & conferentibus secundum leges [illegible] latasque per ipsum sententias, præcipiendi & exequendi per potentiam coacti[illegible] *Iudicum* dicitur *liber* quidam, sacri canonis seu bibliæ pars vna quædam existens. [illegible] de iudice seu principante loquens Aristoteles primo Rhetoricæ cap. primo [illegible] *autem & iudex iam de præsentibus & determinatis iudicant.* Sic etiam de principantis iudi[illegible] contingue subdit. *ad quos* (scilicet præfectum seu iudicem) *& amare iam & odire, & pr[illegible] commodum annexa sunt sæpe. vt non adhuc possint videre sufficienter verum. Sed attendere in iudicio proprium delectabile aut triste.* Sunt autem fortassis supradictorum nominum significationes aliæ, famosiores tamen inquisitioni propositæ magis necessarias, assignasse putamus.

Cap III.

De oraculis canonicis & aliis quibusdam argumentationibus, quibus conuinci videtur episcopis siue presbyteris, inquantum huiusmodi principatum coactiuum debere, etiam absque legislatoris concessione, & Romanorum episcopo siue papæ talium omnium principatuum supremum.

HOrum ergo nominum intentionibus, circa quas nostræ plurimum inquisitionis versabitur, sic distinctis, inde securius ad principale propositum accedentes, adducemus primum autoritates sacræ scripturæ, quibus alicui videri posset, Romanum episcopum vocatum *Papam*, iudicem esse supremum, & secundū tertiam iudicis seu iudicii significationem, super omnes mundi episcopos seu presbyteros & ecclesiasticos ministros alios, Super omnes quoque huius seculi principantes, communitates, collegia, & singulares personas, cuiusque conditionis existant. Harum autem primam ponamus scripturæ seriem, quæ habetur Matthæi 16. qua Christus alloquens beatum Petrum, inquit: *Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in cælis; & quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælis.* Ex hac enim serie, assumpserunt sibi Romanorum episcopi quidam supremæ iurisdictionis iam dictæ autoritatem. Nam per *claues* beato Petro per Christum concessas, intelligi volunt sibi traditam plenitudinem potestatis totius humani regiminis, quam sicut Christus habuit ad omnes reges & principes, ita concessit beato Petro & successoribus eius in episcopali sede Romana, tanquam Christi Vicariis generalibus in hoc mundo. Secunda vero scripturæ series ad idem propositum astruendum, sumitur ex verbis Christi Matthæi 11. cum dixit: *Omnia mihi tradita sunt à patre meo.* Et rursum eiusdem. 23. cum dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Cum igitur beatus Petrus & ipsius successores in episcopali sede Romana fuerint & sint Vicarii Christi, sicut hi dicunt, videtur quod omnis potestas seu plenitudo potestatis eidem tradita sit, & consequenter cuiuslibet iurisdictionis autoritas. Tertia vero series ad idem sumitur ex Matthæo 8. & Marci 5. vbi dicitur: *Dæmones autem rogabant eum,* (Christum scilicet,) *dicentes: Si eiicis nos, mitte nos in gregem porcorum, & ait illis: Ite, at illi exeuntes abierunt in porcos. Et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare, & mortui sunt in aquis.* Ex quibus verbis apparet, quod Christus de temporalibus disponebat, tanquam de suis omnibus, aliter namque peccasset disperdens gregem porcorum. Christum autem, cuius caro corruptionem non vidit, peccasse, nephas est dicere. Cum igitur beatus Petrus eiusque successores Romanorum episcopi sint & fuerint præcipui Christi Vicarii, vt aiunt quidam, de temporalibus omnibus tanquam tertiæ significationis iudices disponere possunt, & ipsorum habent plenitudinem potestatis atque dominii, sicut Christus. Rursum ostenditur idem per id quod habetur *Matth.* 21. *Mar.* 11. *Luc.* 19. quorum series talis est *Tunc misit* (Iesus scilicet,) *duos discipulos, dicens eis, Ite in castellum quod contra vos est. & statim inuenietis asinam alligatam & pullum eius cum ea.* Vel, *pullum asinæ alligatum, cui nemo hominum vnquam sedit*, vt in Marco & Luca. *Soluite & adducite mihi.* Ex quibus idem & eodem deductionis modo concludi potest, quod ex immediate prædicta serie conclusum est antea. Amplius arguitur idem ex Luc. 22. vbi habetur hæc series: *Ecce duo gladii sunt*, dixerunt apostoli, respondentes Christo. *At ille* (Christus scilicet,) *respondit, Satis est.* Per quæ verba, secundum aliquorum interpretationem, debent intelligi duo principatus in mundo præsenti, ecclesiasticus vnus seu spiritualis, & alius temporalis seu secularis. Cum igitur Christus ad apostolos sermonem dirigens dixerit *Satis est* (supple vobis de duobus gladiis his), significasse detur vtrumque gladium ad ipsorum autoritatem pertinere debere, & præsertim beati Petri tanquam principalioris eorum. Nam si temporale gladium ad ipsos pertinere noluisset, dicere debuit, superfluum est.

Rursum videtur idem credendum, ex Ioannis 21. vbi dum Christus alloqueretur beatum Petrum, dixit. *Pasce oues meas pasce agnos meos, pasce oues meas*, ter eandem sententiam replicans, sicut induximus. Ex quibus quidem verbis accipiunt aliqui sensum hunc, videlicet beatum Petrum & ipsius successores Romanos episcopos, simpliciter præesse debere omnibus omnibus Christi fidelibus, scilicet Christianis, horum vero maxime presbyteris atque diaconis.

Adhuc videtur h[illegible] capere sententia beati Pauli primæ ad Corinth. sexto, cum dixit. *Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis secularia.* Secularium ergo iudicia secundum rert an significationem, ad presbyteros [illegible] episcopos, ipsorum vero maxime primum, Romanum intelli. cet pertinere videntur. Rursum *prima ad Corinth. nono*, idem sensisse videtur Apostolus, cum dixit: *Nunquid non habemus potestatem manducandi, &c.* Idem *prima ad Thessa.* [illegible]. in quibus expresse videtur intendere sibi datam à Deo potestatem super temporalia fidelium, & per consequens iurisdictionem eorum.

Amplius ostenditur idem *ex prima ad Timotheum quinto*, ad quem dixit Apostolus, *Aduersus presbyterum noli accipere accusationem, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Videtur igitur ex hoc quod episcopus saltem iurisdictionem habeat supra presbyteros, diaconos, & reliquos templi ministros, postquam ad eum accusationem ipsorum audire pertinet. De veteri autem scriptura seu testamento ad propositam conclusionem & ipsius oppositam, probationes omittemus inducere, propter quam vero caussam, assignabimus *nono huius*. Ex dictis itaque scripturæ sacræ autoritatibus, & aliis consimilibus, ipsarumque talibus interpretationibus videri posset alicui episcopo Rom. deberi omnium principatum supremum. His consequenter adducere conuenit argumentationes aliquas quasi politicas, quæ fortasse quibusdam phantasiam facerent & credulitatem conclusionis prędictæ, harum autem prima sit hæc. Sicut se habet corpus ad animam, ita princeps corporum ad principem animarum, sed corpus animæ subest quantum ad regnum, ergo & princeps corporum secularis iudex subesse debet regimini iudicis seu principis animarum, & maxime primi omnium, videlicet pontificis Rom. Rursum ex eadem quasi radice, sicut se habent corpora lia ad spiritualia, ita princeps corporalium ad eum qui spiritualium. Certum est autem corporalia indigniora & subesse spiritualibus secundum naturam. Igitur corporalium princeps secularis iudex ei qui spiritualium ecclesiastico subesse debet. Amplius sicut finis ad finem, lex ad legem, legislator ad legislatorem, ita iudex seu principans secundum horum alterutrum ad iudicem seu principantem secundum reliquum. Sed finis ad quem dirigit ecclesiasticus iudex, sacerdos seu episcopus, lex secundum quam dirigit legis illius lator, superiores sunt & perfectiores fine lege atque legislatore, ad quæ & secundum quæ dirigit secularis iudex, igitur iudex ecclesiasticus episcopus seu sacerdos, maxime primus, superior est quocunque iudice seculari. Finis enim ad quem dirigit ecclesiasticus iudex est vita æterna, lex secundum quam, diuina, & ipsius lator immediatus est Deus, in quo nec error aut malitia cadere potest, finis vero ad quem secularis iudex intendit dirigere est sufficientia huius vitæ mundanæ, lex secundum quam humana, & ipsius legislator immediatus homo vel homines, in quibus contingit error atq; malitia. Sunt igitur hæc inferiora & indigniora prædictis, ergo & secularis iudex, supremus etiam, ecclesiastico sacerdoti supremo. Adhuc cuius actio simpliciter est honorabilior, ipse simpliciter est honorandus, sed actio episcopi seu presbyteri est omnium honorabilissima quæ per hominem fieri possunt in vita præsenti, videlicet consecratio benedicti corporis Christi, ergo & sacerdos quilibet dignior est quolibet non sacerdote. Cum igitur dignius indigniori subesse non debeat, sed præesse, videtur quod iudex secularis non pręesse in iurisdictione, sed subesse debeat sacerdoti, & ipsorum maxime primo Ro. pontifici. Ostenditur autem idem rursum in specie magis de Romanorum principe, Imperatore vocato, quoniam ille superior est ad Romanorum principem, secundum tertię significationis iudicium, cuius est autoritas instituendi principatum hunc, ipsumque de gente in gentem pro libito transferendi, Rom. pontifex se dicit huiusmodi, quoniam ipse hunc principatum transtulit à Græcis in Germanos, sicut expressum est *in 7. suarum Decretalium, de iureiur.* & idem dicit expressius modernus Romanorum vocatus Episcopus in quodam suo *edicto ad Ludouicum Ducem Bauariæ, Romanorum Regem* assumptum. Amplius ad idem, quoniam inconueniens grande videtur, Christi vicarium, Romanum episcopum, aliosque successores Apostolorum episcopos, subesse debere iurisdictioni cuiuspiam principis secularis, cumque etiam secularis princeps peccare possit contra legem diuinam & humanam, vnde corrigendus, vt *in 18. primæ*: nec superiorem habeat vel æqualem, qui supremus est omnium secularium, quoniam pluralitas principatuum reprobata est, *17. primæ*: videbitur in ipsum coactiua iurisdictio ad Romanum episcopum pertinere, nullatenus e conuerso. Ex quibus quidem igitur videtur posse conuinci, episcopos seu presbyteros, coactiuam habere iurisdictionem, ipsorum vero supremo Romanorum pontifici, supremum omnium huius seculi principatum deberi, tam autoritatibus sacræ scripturæ, quam quibusdam quasi humanis & politicis argumentationibus sufficienter apposuisse videmur.

Cap.

Cap. IV.

De canonicis scripturis, Christi mandatis vel consiliis & exemplis, & sanctorum ac approbatorum doctorum Euangelicæ legis expositorum, quibus demonstratur euidenter, Romanum aut quemuis Episcopum siue presbyterum vel clericum omnem virtute verborum scripturæ, nullum coactiuum principatum seu iurisdictionem contentiosam, nedum supremum omnium supra quenquam clericum aut laicum sibi vendicare vel ascribere posse, & quod Christi consilio & exemplo, præsertim in communitatibus fidelium, talem principatum, si eisdem offeratur aut conferatur, per auctoritatem eius habentem, debeant recusare: Rursumque quod omnes Episcopi, & indifferenter vocati nunc clerici, subesse debeant coactiuo iudicio siue principatui dominantis autoritate legis latoris humani, præsertim fidelis.

Ex aduerso autem consequenter adducere volumus veritates scripturæ sacræ, præcipientis aut consulentis expresse, tam literali sensu suo, quam mystico, secundum sanctorum interpretationem, ac aliorum approbatorum doctorum Christianæ fidei expositionem, Romanũ Episcopum vocatum papam, aut aliorũ quemlibet episcopum, seu presbyterum, vel diaconum, nullum habere debere principatum seu iudicium vel iurisdictionem coactiuam cuiusquam sacerdotis, principantis, cõmunitatis, collegii, vel personæ singularis alicuius cuiuscunq; conditionis existat. Intelligendo per *coactiuum iudicium*, id quod secundum tertiam significationem iudicis aut iudicii, *secunda huius* diximus importari.

Verum propter intentionem hanc euidentius explicandam, oportet nos non latere, quod ex hac inquisitione, non quæritur quid Christus, qui verus Deus & verus homo fuit, habuerit & habeat in hoc seculo potestatis & autoritatis, nec quid aut quantum horum conferre potuerit beato Petro, & reliquis apostolis, ac ipsorum successoribus, episcopis seu presbyteris, quoniam de his non dubitant Christi fideles in propositis quæsitis. Sed volumus & debemus inquirere quam potestatem & autoritatem exercendam in hoc seculo, Christus eisdem conferre voluerit, & de facto contulerit, & à qua ipsos excluserit & prohibuerit consilio vel præcepto. Eos enim talem potestatem & autoritatem habuisse à Christo, tenemur credere, qualem per verba scripturæ sibi traditam conuincere possumus non aliam. Certum enim est omnibus Christi fidelibus, q Christus, qui verus Deus & verus homo fuit, conferre potuit, nedum apostolis, verum etiam quibuslibet aliis, autoritatem seu iurisdictionem coactiuam in hoc seculo, supra omnes mundi principes seu principatus & singulares personas alias omnes: & hac ampliorẽ fortasse, vt creãdi entia, destruendi atq; reparandi cœlum & terram, & quæ in eis sunt, & etiam angelis simpliciter imperãdi, quod tamen nec Christus contulit eis, nec conferre decreuit. Vnde Aug. in sermone decimo de verbis domini super Matthæum, sic inquit: *Discite à me non mundum fabricare, non cuncta visibilia & inuisibilia creare, non in ipso mundo miracula facere, & mortuos suscitare: Sed quoniam mitis sum & humilis corde.* Ideoque secundum præsentem intentionẽ ostendere sufficit, & ostendam primo, quod Christus ipse non venit in mundum dominari hominibus, nec ipsos iudicare iudicio tertiæ significationis, nec principari temporaliter, sed magis subiici secundum statum & cõditionem præsentis seculi, quinimo quod à tali iudicio seu principatu, secundum propositũ excludere voluit & exclusit seipsum & apostolos ac discipulos etiam suos, ipsorumq; successores consequenter episcopos seu presbyteros ab omni principatu seu mundano regimine tali, coactiuo scilicet, exclusit exẽplo & per sermonẽ etiam consilio vel præcepto. Idem quoq; ostendam apostolos præcipuos tanquam Christi veros imitatores fecisse, suosq; successores facere docuisse. Amplius quoq; tam Christum, quam ipsos apostolos voluisse subesse atq; subfuisse continuo coactiuæ iurisdictioni principum seculi, realiter & personaliter, aliosq; omnes quibus legem prædicauerunt veritatis, aut per scripturam mandauerunt, idem facere docuisse atq; præcepisse sub pœna damnationis æternæ. Deinde vero capitulum faciam de potestate seu autoritate clauium, tradita per Christum apostolis, & ipsorum in officio successoribus, episcopis & presbyteris, vt iam Romani episcopi, quam aliorũ appareat, quæ, qualis, quantave sit potestas huiusmodi. Ipsius etenim ignorantia extitit hactenus, & in præsentiarum est, origo multarum quæstionum & damnosarum litium inter Christi fideles, vt in huius dictionis primo aliqualiter tangebatur.

Prosequentes itaq; proposita monstrare volumus, quod ab officio principatus siue contentiosæ iurisdictionis, regiminis seu coactiui iudicii cuiuslibet in hoc seculo secundum propositum siue intentionem, sermonem, & operationem, seipsum & apostolos Christus excludere voluit & exclusit. Hoc autem primum apparet indubie per seriem euangelicam *Ioannis* 18. Dum enim Christus accusatus esset Pontio Pilato Vicario Romani principis in Iudæa, ex eo quod se dixisset regem Iudæorum, interrogante Pilato, an hæc dixisset, aut si se regem diceret, respondit inter cætera Christus ad Pilati quæsitum, verba hæc: *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est regnare non veni regimine seu dominio temporali, quomodo regnant mundani reges, cuius quidem probationem subdit ipsemet Christus per signum euidens, cum dixit: *Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis.* Quasi sic argueret Christus. Si venissem regnare

in hunc mundum mundano regimine ſeu coactiuo haberem miniſtros huius regiminis, decertatores ſcilicet, ac tranſgreſſorum coactores, quemadmodum cæteri reges habent, ſed tales miniſtros non habeo, vt tu manifeſte videre potes. Vnde Gloſſa interlinearis, *apparet quod nullus defendit.* Et hoc eſt quod iterato reſumens Chriſtus ait: *Nunc autem regnum meum non eſt hinc*, de quo ſcilicet docere venit. Quas ſiquidem euangelicas veritates ſancti & Doctores exponentes, ſic inquiunt, & primum beatus Auguſtinus in hæc verba, dicens: *Quod ſi Pilato interrogante continuo reſpondiſſet, non etiam Iudæis, ſed ſolis gentibus hoc de ſe opinantibus reſpondiſſe videretur. Sed poſt reſponſionem Pilati iam Iudæis & gentibus opportunius aptiuſque reſpondit. Quaſi diceret: Audite Iudæi & gentes, non impedio dominationem veſtram in hoc mundo, quid vultis amplius? venite credendo ad regnum quod non eſt de hoc mundo, quid enim eſt regnum eius niſi credentes in eum?* Ecce de quo regno docere atque diſponere venit, quoniam de actibus quibus peruenitur ad regnum æternum, fidei ſcilicet, ac reliquarum theologicarum virtutum: neminem tamen ad hoc cogendo, vt infra patebit. Duo nanque coactiua dominia reſpectu eiuſdem multitudinis non ſubinuicem poſita ſe impediunt, vt in 7. *primæ* monſtratum eſt. *Chriſtus autem horum dominium non venerat impedire*, vt dixit Auguſtinus. Vnde ſuper illud Ioannis eodem: *Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi, quid feciſti? Satis*, inquit Auguſtinus, *oſtendit illud pro crimine obiectum, tanquam diceret, ſi te regem negas, quid feciſti, vt traderetis mihi, quaſi mirum non eſſet, ſi puniendus iudici traderetur, qui ſe diceret regem.* Ecce ſecundum Auguſtinum: quod nimirum, ſi puniendus fuiſſet Chriſtus, ſi ſe regem ſecularem dixiſſet, ignorantibus præſertim ipſum eſſe Deum, & quod regem ſe fore negauit, & de quo regno ſeu regimine coactiuo videlicet legis tranſgreſſorum in hoc ſeculo. Vnde etiam ſuper illud Ioannis eodem: *A temetipſo dicis hoc, an alii tibi dixerunt? Dixit Chriſtus Pilato*, inquit Theophylactes, *ac ſi diceret* (Chriſtus ſcilicet Pilato:) *Si hoc ex teipſo loqueris, pande ſigna mea rebellionis, at ſi ab aliis percepiſti, inquiſitionem fac ordinariam.* Hoc autem, quod dicit Theophylactes, non debuiſſet dicere Chriſtus, quod videlicet Pilatus inquiſitionem de ipſo faceret ordinariam, quinimo dicere debuiſſet hanc inquiſitionem ad ipſum non pertinere, ex quo ſibi ſecundum aduerſantium opinionem de iure ſubiectus non erat vel eſſe nolebat in iuriſdictione ſiue iudicio coactiuo. Ruiſum ſuper illud, *regnum meum non eſt hinc*, dicit Chryſoſtomus: *Non priuat mundum à ſua prouidentia & prælatione, ſed oſtendit regnum ſuum non eſſe humanum, neque corruptibile.* Omne autem regnum in hoc ſeculo cuiuſquam coactiuum, eſt humanum corruptibile. Amplius ſuper illud Ioannis eodem. *Tu dicis quia rex ſum ego*; inquit Auguſtinus: *Non quia regem ſe timuit confiteri, ſed ita libratum eſt, vt neque ſe regem neget, neque regem talem ſe eſſe fateatur, cuius regnum putetur eſſe de hoc mundo.* Dictum eſt enim, *tu dicis*, ac ſi diceretur, Carnalis carnaliter dicis de regimine carnali, & actuum temporalium contentioſorum & carnalium ſecundum tertiam ſignificationem huius nominis *temporale*. tales enim *carnales* vocabat Apoſtolus *prima ad Corinth.* 3. Apparet igitur ex prædictis quod de carnali ſeu temporali regimine, vel iudicio coactiuo Chriſtus in mundum diſponere non venit neque docere, ſed de ſpirituali regno ſiue cæleſti: de hoc enim ſolummodo loquebatur, & quaſi prædicabat ſemper, vt ex euangelica ſerie palam eſt, tam ex ipſius literali quam myſtico ſenſu. Et propterea ſæpiſſime legimus ipſum dixiſſe: *Simile eſt regnum cælorum.* &c. de mundano vero rariſſime, aut ipſum docendo ſpernere. In cæleſti nanque regno ſe præmia vel ſupplicia daturum promittebat, ſecundum merita vel demerita operantium, nunquam tamen talia promiſit in hoc ſeculo ſe facturum, ſed magis econtrario huius ſeculi principantibus agit. Quoniam vt plurimum iuſtos & bonorum operatores affligit in hoc ſeculo, vel affligi ſinit, & ſic ad ſui regni præmium perducit. *Omnes enim qui placuerunt Deo per multas tribulationes tranſierunt*, vt ſcribitur Iudith 8. Econtrario vero principes huius ſeculi ſeu iudices regni mundani, faciunt & facere debent, ſeruando iuſtitiam. Quoniam legum obſeruatoribus præmia, & malorum patratoribus ſupplicia in hoc ſeculo diſtribuunt, recte agentes, contraria vero facientes peccatores contra legem humanam atque diuinam. Rurſum ad principale per id quod Chriſtus opere ſeu exemplo monſtrauit. Legitur enim Ioannis 6. quod Ieſus, *cum cognouiſſet, quia venturi eſſent vt raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.* Vbi Gloſſa interlinearis: *A quo deſcendit paſcere turbas, proſpera mundi docens fugere, & contra ea orare.* Certum eſt igitur, quod Chriſtus fugit principatum, aut ſuo nihil nos docuiſſet exemplo, quem ſenſum adiuuat expoſitio beati Auguſtini, dicentis, *quod fideles Chriſtiani ſunt regnum eius, quod modo colitur, modo emitur ſanguine Chriſti. Erit autem aliquando manifeſtum regnum, quando erit aperta claritas ſanctorum eius poſt iudicium ab eo factum. Diſcipuli autem & turbæ credentes in eum putauerunt eum ſic veniſſe, vt iam regnaret.* Ecce quod ſancti per regnum Chriſti in hoc ſeculo nunquam intellexerunt temporale dominium aut iudicium actuum contentioſorum, & executionem per coactiuam poteſtatē in legum tranſgreſſores in hoc ſeculo, ſed per ipſius regnum; & *regnum* in hoc ſeculo intellexerunt doctrinam fidei & regimen ſecundum ipſam ad regnum cæleſte. *Quod* quidem *regnum* dicit Auguſtinus *futurum manifeſtum poſt eius iudicium in alio ſeculo.* Iterum dicit, quod *putare ipſum regnare tunc, quemadmodum turbæ putabant, erat eum rapere*, id eſt indebite trahere, ac de ipſo æſtimare. Vbi Chryſoſtomus etiam. *Et propheta iam erat apud eos*, (Chriſtus ſcilicet,) *& regem eum inthronizare volebant, propter gulam ſcilicet, quia pauerat eos, Chriſtus autem fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates.* Amplius oſtenditur idem euidentiſſime verbo & exemplo Chriſti, vbi Lucæ 12. habetur hæc ſeries; *Ait autem ei quidam de turba. Magiſter, dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem. At ille*, (Chriſtus ſcilicet,)

dixit

dixit ei. Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Quasi diceret, propter hoc officium exercendum non veni, nec ad hæc missus sum, per iudicium scilicet lites ciuiles dirimere, quod tamen nulli dubium est opus propriissimum principantium seu iudicum seculi. Et licet re vera series Euangelica patentissime contineat & demonstret propositum nostrum, amplius quam glossæ sanctorum, eo quod sensum literalem, qualem dicimus, tamque manifestum supponentes, vbique se magis ad allegoricum seu mysticum conuerterunt, eas tamen induximus ad maiorem propositi confirmationem, & ne temerarie scripturam dicamur exponere. Hæc igitur verba Christi beatus Ambrosius exponens ait: *Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina descenderat, nec iudex dignatur esse litium & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorumque iudicium, arbitriumque meritorum.* Et parum post subdit: *Vnde non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorem cælestium gestiebat corruptibilibus occupare.* Ecce quid sentit Ambrosius de Christi officio in hoc seculo, dicit enim quod *bene terrena declinat*, id est iudicia contentiosorum agere, *qui propter diuina*, id est spiritualia docenda & ministranda, *descenderat*, in quo ipsius & suorum successorum signauit officium, cælestia videlicet seu spiritualia dispensare. Spiritualia inquam, de quibus dixerat idem *prima ad Corinth. nono*, & supra induximus *secundo huius* in significatione tertia huius nominis *spirituale*. Nunc vero consequenter restat ostendere, Christum ipsum non solum huius seculi principatum seu coactiuum iudicium in hoc seculo recusasse, propter quod sic agendi apostolis & discipulis suis ac ipsorum successoribus dedit exemplum, verum etiam ipsum sermone docuisse, ac exemplo monstrasse, cunctos tam sacerdotes quam non sacerdotes subesse debere realiter & personaliter coactiuo iudicio principum huius seculi. Sermone quidem igitur & exemplo sui monstrauit Christus hoc primum in realibus, per id quod habetur *Matthæi 22.* nam interrogantibus Iudæis ab ipso: *Dic nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari an non?* His Christus inspecto denario & illius superscriptione, respondens ait: *Reddite ergo quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ Dei Deo.* Vbi Glossa interlinearis, *id est tributum & pecuniam.* Ambrosius vero super illud: *Cuius est imago & superscriptio hæc?* inquit sic: *Sicut Cæsar exigit impressionem suæ imaginis, sic & Deus animam, lumine vultus sui insignitam.* Attende igitur quid Christus exigere venit in mundum. Chrysostomus autem sic ait: *Tu autem cum audis, redde quæ sunt Cæsaris Cæsari, illa scito dicere tantum solum, quæ in nullo pietati nocent, quia si aliquid tale fuerit, non adhuc Cæsaris est, sed diaboli tributum.* Ecce quod in omnibus Cæsari subesse debemus, dum modo non repugnent *pietati*, id est diuino cultui seu mandato. In realibus ergo subiici voluit Christus principi seculari. Hæc quoque fuit palam sententia beati Ambrosii, huic Christi sententiæ innitens, dixit enim in epistola contra Valentianum, quæ intitulatur. Ad plebem: *Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur.* Ostenditur autem rursum idem ex Matthæi 17. vbi sic scribitur: *Accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt. Magister vester non soluit didrachma?* & consequenter paucis interpositis, subditur quod Christus dixit Petro: *Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens, da eis pro me & te*, nec dixit tantummodo dominus, *da eis*, sed dixit, *da eis pro me & te.* Hieronymus autem dicit hic; *dominus noster secundum carnem & secundum spiritum, filius regis erat, vel ex Dauid stirpe generatus vel omnipotentis patris verbum. Ergo tributa quasi regum filius non debebat.* Et infra subiungit. *Quamuis ergo liber esset, quia humilitatem carnis assumpserat, debuit omnem iustitiam adimplere.* Origenes autem super illud verbum Christi: *Vt autem non scandalizemus eos*; magis ad propositum & Euangelistæ sententiam, inquit sic. *Consequens autem est intelligere,* (ex verbis Christi scilicet,) *quoniam quoties exurgunt quidam, qui per iniustitiam tollant nostra terrena, Reges huius terræ eos transmittunt vt exigant à nobis quæ sunt ipsorum. Et suo exemplo, prohibet dominus aliquod scandalum fieri, etiam huiusmodi hominibus, siue ut amplius peccent, siue vt saluentur. Filius enim Dei, qui nullum opus fecit seruile quasi habens formam serui, quam propter hominem suscepit, tributum & censum dedit.* Quo igitur modo ex virtute verborum Euangelicæ scripturæ, sunt exempti Episcopi & presbyteri ab hoc, nec vniuersaliter à principum iurisdictione, nisi gratiosa eorum concessione, cum Christus & Petrus exemplum præbentes aliis, tributa soluerint? Et licet Christus secundum carnem de stirpe regia, hoc non debuisset fortasse, Petrus tamen de stirpe regia non existens, nec talem exemptionis habebat caussam, sicut nec habere voluit. Quod si Christus putasset inconueniens, futuros sibi successores in officio sacerdotali tributa soluere, ac ipsorum temporalia subiecta fore principibus seculi, potuisset ipse absque mali exempli exhibitione, videlicet subiiciendi sacerdotium iurisdictione principum seculi, aliter ordinasse atque expediuisse illos exactores didrachmæ, vt puta remonendo ipsis petendi talia intentionem, aut alio conuenienti modo. Sic autem facere non reputauit conueniens, quinimo soluere voluit, singulariter inter Apostolos Petrum sibi associans in hoc. Qui tamen, secundum quod dicetur *decimosexto huius*, Ecclesiæ præcipuus doctor & pastor futurus erat, vt tali exemplo, aliorum nullus sic facere recusaret. Hanc scripturæ seriem ex *Matthæi decimoseptimo* iam adductam, sic intelligens beatus Ambrosius, vt prædiximus in epistola, cui titulus, *De tradendis basilicis*, inquit: *Tributum petit* (Imperator scilicet,) *non negatur, agri ecclesiæ soluant tributum.* Et quibusdam interpositis ad propositum magis ait: *Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur.* Hanc rursum præinductæ scripturæ, quam diximus fuisse sententiam, amplius exprimens beatus Bernardus in epistola quadam ad Archiepiscopum Senonensem,

sic inquit: *Hæc isti* (scilicet, qui suggerunt subditos suis superioribus rebellare,) *Christus aliter & iussit & gessit. Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quod ore locutus est, mox opere implere curauit. Conditor Cæsaris, Cæsari non cunctatus est reddere censum. Exemplum enim dedit vobis, vt & vos ita faciatis. Quando vero Dei sacerdotibus debitam negaret reuerentiam, qui hanc quoque secularibus potestatibus exhibere curauit?* Et debemus attendere quod dixit Bernardus, Christum curando secularibus potestatibus tradere censum, ipsum exhibuisse *debitam reuerentiam*, nō ergo coactam, quoniam huiusmodi census & tributum debetur principibus à quocunque. Vt sequenti capitulo adducemus ex Apostolo *ad Romanos* 13. & *glossis* sanctorum atque doctorum ibidem, quamuis forte non omnis census à quibuscunq; debeatur vbique, vt illius pedagii quod ab incolis non debebatur, quamuis custodes seu exactores illud quandoq; à quibusdam incolis siue terrigenis simplicibus, quales erant Apostoli, minus debite peterent & exigerent. Et propterea conformiter Origeni, quem credo in hac parte magis habuisse intentionem Euangelistæ, quam Hieronymum. Dico, quod consuetum videbatur & fortasse statutum communiter in omnibus regnis, incolas siue indigenas non soluere pedagia, sed alienigenas. Et ideo dixit Christus Petro: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum?* &c. per *tributum* significans illud pedagium quod exactores didrachmæ colligebant, *tributum* nanque secundum quod nomen commune est ad omnem censum, Christus non negauit filios terræ indigenas debere, quinimo de tali postmodum dixit, neminem eximendo, *Reddite quæ Cæsaris sunt Cæsari*, quod etiam Christo conformiter expressit Apostolus ad Romanos 13. dum dixit. *Ideo enim tributa præstatis*, principib. scilicet, *ministri enim Dei sunt*. Per *filios* ergo intellexit Christus filios regnorum, siue terrarum, id est, inde natos siue oriundos, alioquin sermo eius non videretur fuisse ad propositum, nam in plurali locutus est tam pro se quam pro Petro, quem constat nō fuisse filium talium regnm, de quibus dixit Hieronymus. Amplius, quoniam si Christus erat de stirpe Dauid secundum carnem, sic & alii plurimi Iudæorum, quamuis fortasse non Petrus. Rursum, quoniam per Dauid nec aliquem ex ipsius semine, tunc exigebatur tributum, sed per Cæsarem, quid ergo dixisset Christus, *reges terræ*, &c. *Ergo filii liberi sunt*, de rege cælesti nihil dicens, constat autem etiam Christum neq; Petrum filios fuisse Cæsaris secundum carnem, neque secundum spiritum. Adhuc quid quæsiuisset Christus quæstionem præmissam? omnibus enim constat, filios regum secundum semen, non soluere tributa parentibus. Non igitur fuisse videtur expositio Hieronymi sic consona scripturæ, quemadmodum Origenis. Voluit autem Christus ex verbis prædictis, tributa etiam indebita alicui, & quandoque soluere potius, & apostolos & sibi successores soluenda docere, quam pro talibus contendere. Hæc enim fuit iustitia consilii non præcepti, quam Christus pro humilitate carnis quā sumpserat voluit adimplere ac impleri docere, quod etiam instar Christi docebat apostolus fieri. Vnde primæ ad Corinthios sexto: *Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* quam vt prædixerat inuicem contendatis.

Amplius, nec solum quantum ad realia monstrauit Christus se subesse iurisdictioni coactiuæ principis seculi, verum etiam id ostendit in se, quantum ad personalem, qua nullam iurisdictionem maiorem in ipsum aut alium princeps habere potuit, propter quod etiam vocatur hæc iurisdictio à Romano legis latore *merum imperium*. Hoc autem potest euidenter ostendi ex *Matth.* 27. nam vt ibidem legitur & apparet, Christus se capi permisit, ad Pilati duci prætorium, qui vicarius erat Imperatoris Romani, & per ipsum demum tanquam iudicem coactiuæ potestatis se sustinuit extremo supplicio iudicari & tradi. Nec contra ipsum tanquam contra non iudicem reclamauit, licet fortasse significauerit se pati minus iustum iudicium. Constat autem quod tale iudicium atque supplicium per sacerdotes subire potuisset si voluisset, si inconueniens iudicasset futuros sibi successores principibus seculi subiici, & per ipsos iudicari. Quod quia sententia hæc seriosius scripta est *Ioannis* 19. idcirco adducam hic, quod habetur ibidem. Dum ergo Christus ad Pilatum Cæsaris Vicarium esset adductus, accusatus etiam ex eo quod se regem Iudæorum atque filium Dei dixisset, Pilato quoque interrogante Iesum, *Vnde es tu?* Iesu autem ad hoc et nullum dante responsum, dixit Pilatus ad ipsum verba consequentia, & nostro proposito attinentia, quorum series talis est: *Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris, nescis quia potestatem habeo crucifigere, & dimittere te? Respondit Iesus. Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi datum esset tibi desuper.* Ecce quod Iesus non negauit Pilatum habere potestatem ipsum iudicandi, & in ipsum iudicium exequendi. Nec dixit, hoc nō pertinet de iure ad te, imo de facto id facis. Sed addidit Christus hanc potestatem Pilatum habere *desuper*, quomodo desuper? Respondet Augustinus: *Discamus ergo quod dixit*, (Christus scilicet,) *quod & Apostolum docuit*, (Paulum videl. ad Romanos 13.) *Quid ergo dixit Christus? quid Apostolum docuit? quia non est potestas*, (id est autoritas iurisdictionis) *nisi à Deo, quicquid fit de actu male vtentis ea. Et quia plus peccat, qui innocentem occidendum potestati liuore tradit quam ipsa potestas si eum timore alterius potestatis maioris occidit. Talem quippe Deus dederat illi potestatem* (Pilato scilicet,) *vt esset etiam sub Cæsaris potestate.* Fuit ergo iudicialis coactiua potestas Pilati supra Christi personam à Deo, sicut aperte Christus confessus est, & Augustinus palam expressit. Et aperte dixit Bernardus ad Archiepiscopum Senonensem epistola quadam. *Cum*, vt inquit, *Romani præsidis potestatem, Christus super se quoque fateatur cælitus ordinatam*, loquens de potestate Pilati, & super hunc locum scripturæ. Si ergo Pilati iudiciaria potestas coactiua in Christum fuit à Deo, quanto magis & supra ipsius temporalia seu carnalia bona, si qua Christus possedisset aut habuisset. Quod si supra Christi personam & ipsius temporalia, quanto magis supra personas & temporalia

omnium

omnium apostolorum, & suorum successorum, omnium episcoporum seu presbyterorum? Fuit autem hoc non solum verbo Christi monstratum, sed operis consummatione firmatum. Nam per Pilatum eundem pro tribunali sedentem, lata fuit in Christum sententia capitalis, & per ipsius autoritatem, illius executio facta sententiæ, Vnde Ioannis eodem habetur hæc series: *Pilatus ergo cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali*, & subditur paucis interpositis: *Tunc ergo tradidit eis illum*, (Iesum scilicet) *vt crucifigeretur*. Fuit autem de Christo talis Apostoli sententia, dum dicit ad Galatas tertio: *At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege*; ergo & sub iudice, cuius erat iudicare atque præcipere secundum legem, qui tamen non erat episcopus aut sacerdos.

Nec à se tantum Christus excludere voluit seculi principatum seu iudicialem coactiuam potestatē, verū etiam à suis Apostolis hanc exclusit, tam ipsorū inuicem quàm ad alios. Vnde *Matthæi vigesimo*, & *Lucæ vigesimo secundo* habetur hæc series *Facta est autem contentio inter eos*, (id est apostolos) *quis eorum esset maior. Dixit autē eis*; (Christus scilicet) *Reges gentium dominantur eorū, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur*. In Matthæo vero habetur hæc clausula sic. *Et qui maiores sunt potestatē exercent in eos, vos autem nō sic. Sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui præcessor, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrorum sum sicut qui ministrat. Sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus; sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*, id est seruire in temporalibus, non dominari vel par esse. Nam in ministerio spirituali erat primus, non seruus in medio apostolorum. Vbi Origines: *Scitis quia principes gentium dominantur eorum, id est non contenti tantum regere suos subditos, violenter eis dominari nituntur*, idest per potentiam coactiuam si oporteat. *Inter vos autem qui estis mei, non erunt hæc; Quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita. Spiritualia autem in voluntate, sic & qui principes sunt spirituales*, (id est prælati) *principatus eorum in dilectione debet esse positus, non in timore*. Chrysostomus autem inter cætera dicit hæc quæ ad propositum sunt: *Principes mundi ideo sunt, vt dominentur minoribus suis, & eos seruituti subiiciant & expolient*, (supple, si demeruerint) *& vsque ad mortem eis vtantur ad suam* (id est principantis) *vtilitatem & gloriam. Principes autem ecclesiæ*, (id est, prælati) *fiunt, vt seruiant minoribus suis & ministrent eis quæcunque acceperant à Christo, vt suas vtilitates negligant & illorum procurent, & mori non recusent pro salute inferiorum. Primatum ergo ecclesiæ cōcupiscere neque iustum, neque vtile. Quis enim sapiens vult vltro subiicere se seruituti & periculo tali, vt det rationem pro omni ecclesia? nisi forte qui non timet Dei iudicium, abutens primatu suo ecclesiastico seculariter, ita vt conuertat illum in secularem*. Quid ergo de secularibus iudiciis coactiuis habent se intromittere sacerdotes? non enim debent temporaliter dominari, sed seruire Christi exemplo & præcepto. Vnde Hieronymus: *Denique sui proponit exemplum*, (Christus scilicet,) *vt si dicta* (ipsius, supple) *paruipenderent* (apostoli) *erubescant ad opera*, temporaliter dominari. Vnde Origines super illo: *Et dare animam suam redemptionem pro multis*, inquit sic. *Ecclesiarum ergo principes imitari debent Christum accessibilem, & mulieribus loquentem, & pueris manus imponentem, & discipulis pedes lauantem, vt & ipsi similiter faciant fratribus. Nos autem tales sumus* (loquitur de prælatis sui temporis) *vt etiam principum mundi excedere superbiam videamur, vel non intelligentes vel contemnentes mandatum Christi, & quærimus sicut reges, acies præcedentes & terribiles*. Quod quia hæc facere, contemnere, vel ignorare Christi mandatum est, primum sunt de hoc monendi prælati, quod faciemus ex hoc contractu, ostendendo quid ipsis autoritatis conueniat, deinde si contempserint, se corrigere, compellendi sunt atque cogendi per seculi principes, ne mores aliorum corrumpant. Hæc igitur dicta sunt super Matthæum. Super Lucam vero dicit Basilius: *Decet autem & corporale obsequium ab his, qui præsident, offerri exemplo domini lauantis pedes discipulorum*. Dixit ergo Christus, *Principes gentium dominantur eorum. vos autem*, (scilicet apostoli) *non sic*. Non igitur Christus rex regum & dominus dominantium eis potestatem exercendi secularia principum iudicia tradidit, neque in quenquam potestatem coactiuam, Sed hanc ipsis aperte prohibuit, cum dixit, *Vos autem non sic*. Et idem consequenter teneodum de omnibus apostolorum successoribus, episcopis siue presbyteris. Hoc est etiam quod beatus Bernardus aperte dicebat *ad Eugenium, de consideratione, libro secundo capitulo quarto*, tractans illud Christi iam dictum: *Reges gentium dominantur eorum*, &c. inquit enim inter cætera: *Quod habuit apostolus*, (Petrus videlicet) *hoc dedit, solicitudinem, vt dixi, super ecclesias, nunquid dominationem? audi ipsum. Non dominantes, ait, in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, ne etiam veritate, vox domini est in euangelio. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur*. Et infert: *Vos autem non sic. Planum est, apostolis interdicitur dominatus, ergo tu vsurpare aude, aut dominans apostolatum, aut apostolicus dominatum, plane ab vtroque prohiberis si vtrunque simul habere voles, perdes vtrunque: alioquin non te illorum numero putes exceptum, de quibus queritur Deus sic. Ipsi regnauerunt & non per me: principes extiterunt, & non cognoui eos*. Ex adductis itaque veritatibus euangelicis, & sanctorum & aliorum approbatorum doctorum interpretationibus earum, apparere debet omnibus euidenter, Christum seipsum exclusisse seu excludere voluisse, tam sermone quàm opere, ab omni principatu seu regimine iudicio coactiuo seu potestate mundana, ipsumque seipsum principibus & seculi potestatibus, coactiua iurisditione voluisse subiectum.

Cap. V.

De canonicis Apostolorum oraculis & expositionibus sanctorum atque doctorum, quibus aperte conuincitur idem quod ex capitulo præcedenti.

Reliquum autem & his habitum est ostendere, hunc eandem fuisse sententiam atque doctrinam præcipuorum Christi apostolorum, Pauli quidem primum, 2. *ad Timotheum* 2. ipsum quem statuerat episcopum seu presbyterum admonentis se mundanis non immiscere negotiis. Inquit enim ipse: *Nemo militans Deo implicat se secularibus negotiis.* Vbi Glossa secundum Ambrosium: *Quia uenio in spiritualibus militans Deo, qui non potest diuidi duobus contrariis seruiis, sicut nemo potest duobus dominis seruire, implicat se secularibus negotiis quibuslibet.* Et dixit *quibuslibet*, nullum excipiendo. Cũ igitur negotiorum omnium secularissimum sit principatus seu iudicium coactiuum contentiosorum actuum, quoniam omnia secularia negotia seu seculares actus humanos ciuiles ordinat & regulat, vt demonstratum est decimoquinto primæ, ipsum maxime fugiendum præcipit Apostolus ab eo, qui debet Deo militare, spiritualia scilicet ministrãdo, qualis esse debet episcopus & sacerdos quicunque. Hanc autem, quam diximus Apostoli fuisse sententiam aperit ipsius series primæ ad Corinthios sexto, cum dixit: *Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia constituite ad iudicandum.* Ibi enim loquebatur Apostolus ad omnes fideles & ecclesiam propriissime dictam secundum vltimam significationem videlicet, quam siquidem Apostoli sententiam sic exponit Glossa secundum Ambrosium & Augustinum: *Si secularia negotia, &c. Contemptibiles, id est aliquos sapientes, qui tamen sunt minoris meriti* (supple, quàm presbyteri & doctores euangelii) *constituite ad iudicandum.* Et redditur causa quare non ministros euangelii: *Apostoli enim circumeuntes talibus non vacabant. Sapientes ergo qui in locis consistebant fideles & sancti, non qui hac atque illac propter euangelium discurrebant, talium negotiorum examinatores esse voluit.* Aliam vero causam huius assignat Glossa secundum Gregorium *in moralibus*, & iudicio meo recte ad intentionem Apostoli: *Cur enim debent contemptibiles, &c. non episcopi vel sacerdotes ad secularia officia exercenda constitui?* inquit Gregorius: *Vt videlicet hi terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum, id est actuum secularium seu ciuilium sapientiam perceperunt. Qui autem spiritualibus donis ditati sunt, terrenis non debent negotiis implicari. Vt dum non coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus deseruire.* Ecce apertissimam Apostoli & sanctorum intentionem esse, quam diximus de officio sacerdotibus per Apostolum interdicto. Quod etiam exprimens Bernardus *ad Eugenium de consideratione, libro primo, cap. quinto*, sic ait, ad Romanos & reliquos episcopos sermonem dirigens: *Ergo in criminibus, non in possessionibus, potestas vestra, propter illa siquidem, & non propter has accepistis claues regni cœlorum; præuaricatores itaque exclusuri, non possessiones, vt sciatis, ait, quia filius hominis potestatem habet dimittendi peccata.* Et infra subdit: *Quanam tibi videtur maior dignitas & potestas, dimittendi peccata an prædia diuidendi? habent hæc infima & terrena iudices suos reges & principes terræ. Quid fines alienos inuaditis?* Nõ pertinet igitur ad officium episcopi siue presbyteri contentiosos actus carnales siue temporalia iudicare iudicio coactiuo. quinimo se talibus immiscentes episcopi siue presbyteri *alienos fines inuadunt*, id est alienum perturbant officium & falcem in alienam messem extendunt, secundum Bernardum. Voluit ergo Apostolus eos iudicare coactiuo iudicio, qui non sunt ordinati administrandum in euangelio, & qui exteriorum rerum scientiam, id est actuum ciuilium perceperunt. Cum igitur à tali iudicio, nemo delinquens sit exemptus, apparet tum sacerdotes quàm non sacerdotes principantium coactiuo iudicio fore subiectos. Et est hic diligenter aduertendum, quod Apostolus generaliter scribens fidelibus de Corintho, sicut ex salutatione apparet, & quia in ecclesia reponit *contemptibiles*, id est seculares secundum Glossæ interpretationem non dixit, *Contemptibiles constituo*, nec alium quenquam ad iudicandum secularia negotia quæ habueritis. Nec etiam sui vice aliquem reliquit ibidem ad talia iudicandum, aut tales iudices constituendum. Quod tamen fecisset aut facere debuisset, si hoc ad suum officium & autoritatem pertinuisset, quemadmodum de presbyteris & episcopis fecit. Illos enim in locis fidelium instituebat, & aliorum institutionem eis facere præcipiebat seu committebat, sicut apparet *prima ad Timoth. tertio* & *ad Titum primo.* Ad Titum enim ait: *Huius gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas mala scilicet in peccantibus, & bonum addas*, vt dicit Glossa. *Et constituas per ciuitates presbyteros.* De secularibus vero iudicibus, quoniam hi per humanam electionẽ habent institui secundum modum quem assignauimus 15. *prima*, dixit Apost. *Constituite*, ad fideles oẽs loquens. Quoniã horũ est autoritas hęc, nec dixit alicui episcopo vel sacerdoti, cõstituas, quẽadmodũ de sacerdotib. fecit, nec seculares act⁹ per episcopos aut presbyteros iudicari pcepit, sed potius interdixit. vnde Bernardus, vbi supra: *Audi tamen Apostolum quid de huiusmodi sentiat. Sic non est sapiens inter vos, ait ille, qui iudicet inter fratrem. Et infert, ad ignominiam vobis dico. Contemptibiliores qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicium. gradum contemptibilium itaque secundum Apostolum indigne tibi vsurpas tu apostolicus officium vile. Vnde & dicebat episcopus* (Apostolus scilicet) *episcopum instruens; nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus.* Et subdit, *putas ne hæc tempora sustinerent si hominibus litigantibus pro terrena hereditate, & flagitantibus abs te iudicium voce domini responderes: O homines, quis me constituit iudicem super vos? in quale mox iudicium tu venires? Quod diceret homo rusticanus & imperitus, ignoras primatum tuum, ignoras summam & præexcelsam sedem, derogas apostolicæ dignitati.*

gnitati. Et tamen non monstrabunt, puto, qui hoc dicerent, vbi aliquando quispiam apostolorum, iudex sederit hominum, aut diuisor terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse denique lego apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego. Erit illud, non fuit. Ita ne imminuitur est dignitatis seruus, si non vult esse maior eo qui misit se? aut filius si non transgreditur terminos, quos posuerunt patres sui? Quis me constituit iudicem? ait ille magister & dominus. Et erit iniuria seruo discipuloque, nisi iudicet vniuersos. Dixit ergo Bernardus, successorem apostolorum indigne sibi vsurpare officium iudiciale. Et hæc rursum subiungens ait: *Mihi tamen non videtur æstimator bonus rerum, qui indignum putat apostolis seu apostolicis viris non iudicare de talibus, quibus datum est iudicium in maiora. Quid ni contemnant iudicare de terrenis possessiunculis hominum qui in cælestibus & angelos iudicabunt?* Præcepit quoque sanctus Apostolus, omnes indifferenter neminem excipiendo, episcopum, vel sacerdotem, aut diaconum subesse debere in iudicio coactiuo, iudicibus seu principibus secularibus, nec illis resistendum, nisi quicquam contra legem salutis æternæ faciendum perciperent. Vnde ad Romanos 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. non enim est potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt. itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. qui resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, fac bonum, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. si autem malefeceris, time. non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis. ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Volui autem super hæc apostoli notanda verba, inducere Glossam secundum sanctos atque doctores catholicos, quoniam ex his quæ dixit Apostolus & Glossator, tam aperte demonstratur propositum nostrum esse verum, vt nemo compositæ mentis, ipsis inspectis, debeat vlterius dubitare. Dixit ergo Apostolus: *Omnis anima &c.* nullam excipiendo. Vbi Glossa secundum Aug. primo: Et quandoque vicissim secundum Amb. inquit sic. *Et hoc ad humilitatem inuitat. Videbatur enim quibusdam, quod mali domini, & maxime infideles, non deberent fidelibus dominari. Et si boni & fideles essent, boni & fidelibus essent pares. Quam etiam superbiam remouet hic Apostolus à parte superiore, id est anima, significans totum hominem. Quid enim est omnis anima, nisi omnis homo? quasi dicat. omnia prædicta facienda sunt, & si ita perfecti sitis in corpore Christi, tamen omnis anima subdita sit. id est omnis homo subditus sit. Quem nomine animæ ideo significo, vt non solum corpore, sed & voluntate seruiatis. Omnis ergo anima subdita sit vt etiam voluntate seruiat potestatib. secularibus, bonis & malis, scilicet, regibus principibus tribunis, centurionibus, & aliis huiusmodi. Ecce ergo quid intelligebat Apostolus per potestates sublimiores, quoniam seculares principes tunc subiungit. Si enim bonus fuerit qui tibi præest, nutritor tuus est. malus si fuerit, tentator tuus est. Et nutrimenta libenter accipe, & in tentatione approbare. Esto ergo aurum & attende mundum istum, quasi fornacem aurificis. Sic ergo omnis anima subdita potestatib. sublimioribus, id est in hoc quod sublimes sunt, id est in mundanis, vel notatur causa cum dicit, sublimiorib. id est quia sublimiores sunt. (Non est enim) probat quod debent subiici hoc modo quia potestas omnis est à Deo. Sed quæ à Deo sunt, ordinata sunt, igitur potestas est à Deo ordinata, id est quicunque habet potestatem, Dei ordinationem habet. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Et hoc est quod dicit, quasi ideo debet subiici. quia non est potestas alicui homini bono vel malo, nisi à Deo data. Vnde Pilato dominus ait. Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper.* Quod etiam Bern. ad Archiepisc. Senonens. repetens ait *Secularior nemo Pilato, cui dominus astitit iudicandus. Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi tibi esset data desuper. Iam tunc pro se loquebatur. & in se experiebatur, quod post per apostolos clamauit in ecclesia, non est potestas nisi à Deo. Et qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Et infra parum ibid. subdit. *Cum Romani præsidis potestatem Christus super se quoque fateatur cælitus ordinatam, &c.* Sequitur in glossa. *Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt, id est rationabiliter à Deo disposita sunt. Itaque qui resistit vi vel dolo potestati, id est homini habenti potestatem, in his scilicet, quæ ad potestatem pertinent vt in tributo & huiusmodi, Dei ordinationi resistit, id est habenti potestatem Dei ordinatione. non ergo secundum Dei ordinationem agit. De potestate bona patet, quod eam præficit Deus rationabiliter: de mala etiam videri potest, dum & boni per eam purgantur & mali damnantur, & ipsa deterius præcipitatur. Et nota. quod nomine potestatis interdum accipitur potestas ipsa, quæ data est aliquando à Deo, aliquando ipse homo habens potestatem, quod diligens lector distinguat. Qui autem quasi qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Hoc autem tam graue est, quod qui ei resistunt, ipsi sibi acquirunt damnationem. Et ideo non debet quis, id est aliquis seu nullus resistere, sed subiici. Si tamen illud iubeat, quod non debes facere, hic sane contemne potestatem, timendo potestatem maiorem. Ipsos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iusserit curator nunquid faciendum est, si contra proconsulem iubeat? Rursus si quid ipse proconsul iubeat, & aliud Imperator iubeat nunquid dubitatur illo contempto, id est proconsule, illi, id est Imperatori seruiendum? Ergo si aliud Imperator, aliud Deus iubeat, contempto illo, obtemperandum est Deo.* Non enim dixit Aug. *Si aliud imperator, & aliud episcopus* seu *papa iubeat*, quod tamen dicere debuisset, si papa iurisdictionis gradu superior esset, tamen voluit Aug. quod si præcepit Imperator aliquid faciendum contra legem salutis æternæ quæ Dei præceptum est immediatum, in hoc Imperatori non esse obtemperandum, in quo papæ præcipienti secundum hanc legem, sc. diuinam magis esset obtemperandum, quam Imperatori præcipienti quicquam agendum contrarium legi diuinæ. Sed papæ præcipienti aliquid secundum suas *Decretales* inquantum huiusmodi, nihil obediendum contra Imperatoris seu legum suarum præceptum, vt hic aperte liquet, & *nono huius* amplius deducetur. Tunc Glossa: *Quasi merito acquirunt damnationem. nam principes boni vel mali non sunt timori boni operis sed mali, id est non sunt ad timorem his qui bene operantur, sed his qui male. Si enim bonus est princeps bene operantem non punit, sed diligit. si vero malus, non nocet bono, sed purgat eum. Malus vero debet timere, quia instituti sunt principes vt mala puniant.* Principes dicit illos, qui propter corrigendam vitam & prohibenda aduersa creantur, Dei habentes imaginem, vt cæteri sub vno sint. *Vobis autem quasi male operantibus sunt timori. Tu autem vis*

…eretentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanæ Ecclesiæ Sacerdos, iudicio Dei electum libellum, quem Christiani senatores dederunt, & quidem innumeri, postulantes nihil se tale mandasse, non congruere Gentilium istiusmodi petitionibus, non præbere consensum, questi etiam publice priuatimque se non conuenturos ad curiam, si tale aliquid decerneretur. Dignum est temporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis senatoribus abrogetur, quo Gentilibus senatoribus prophanæ deferatur voluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clementiæ vestræ direxi. Vnde constitit non senatum aliquid de superstitionis impensis mandasse legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudum non interfuerint senatui, cum ista peterentur? Satis loquuntur quid velint, qui non interfuerunt: satis locuti sunt, qui apud Imperatorem locuti sunt. Et miramur tamen, si priuatis resistendi Romæ eripiunt libertatem, qui nolunt esse liberum tibi non iubere quod non probas, non seruare quod non sentis. Et ideo memor legationis proxime mandatæ mihi, conuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel respondendum secundum huiusmodi petitionem Gentilium censeas, vel in eiusmodi responsa sacrilegium subscriptionis adiungas. Certe refer ad parentem pietatis tuæ principem Theodosium, quem super omnibus fere maioribus causis consulere consuesti. Nihil maius est religione, nihil sublimius fide. Si ciuilis causa esset, diuersæ parti responsio seruaretur. Causa religionis est, Episcopus conuenio. Detur mihi exemplum missæ relationis, vt & ego plenius respondeam, & sic de omnibus consultus clementiæ tuæ parens respondere dignetur. Certe si aliud statuitur, episcopi hoc æquo animo pati & dissimulare non possumus. Licebit tibi ad Ecclesiam conuenire, sed illic non inuenies sacerdotem, aut inuenies resistentem. Quid respondebis sacerdoti dicenti tibi: Munera tua non quærit Ecclesia, quia templa Gentilium muneribus adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulacris fecisti. Vox enim tua, manus tua, & subscriptio tua, opus est tuum. Obsequium tuum Dominus Iesus recusat & respuit, quoniam idolis obsecutus es. Dixit enim tibi: *Non potestis duobus Dominis seruire.* Priuilegia tua sacratæ Deo Virgines non habent, & vindicant virgines Vestæ? Cur sacerdores Dei requiris, quibus petitiones prophanas Gentilium prætulisti? Alieni erroris societatem suscipere non possumus. Quid respondebis his verbis? Puerum esse te lapsum? Omnis ætas perfecta Christo est. Omnis Deo plena pueritia fidei comprobatur. Paruuli etiam Christum intrepido aduersus persecutores ore confessi sunt. Quid respondebis germano tuo? Nonne tibi dicit: Victum me esse non credidi, quia te Imperatorem reliqui: mori non dolui, quia te hæredem habebam: imperio me decedere non ingemui, quia imperia mea, præsertim de religione diuina, omnibus seculis mansura credebam. Hos ego titulos piæ virtutis erexeram, has de seculo manubias, hæc spolia de diabolo, has ego de aduersario omnium exuuias offerebam, in quibus æterna victoria est. Quid mihi plus potuit manus hostis auferre? Abrogasti decreta mea: quod adhuc ille, qui contra me leuauit arma, non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quod à fratre mea statuta damnantur. Meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, ista virtutis est. Nunc mihi abrogatur imperium, & quod est grauius, abrogatur à tuis, abrogatur à meis, & id abrogatur, quod in me etiam mei aduersarii prædicarunt. Si volens acquieuisti, damnasti fidem meam. Si inuitus cessisti, prodidisti tuam. Ergo, quod grauius est, & in te periclitor. Quid respondebis etiam patri? qui te maiore dolore conueniet, dicens: De me fili pessime iudicasti, qui putasti quod ego Gentilibus conuenientiam præstitissem. Nemo ad me detulit aram esse in illa Romana curia, nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Christianorum Gentiliumque concilio sacrificarent Gentiles, hoc est, insultarent Gentiles præsentibus Christianis, & inuiti Christiani interesse sacrificiis cogerentur. Multa & diuersa crimina me imperante commissa sunt, vltus sum quæcunque sunt deprehensa: si quis tunc latuit, debet ergo dicere me probasse, quod ad me nemo detulerat? De me pessime iudicasti, si mihi superstitio aliena, non fides mea seruauit imperium. Vnde cum aduertas Imperator, Deo primum, deinde Patri & fratri iniurias irrogari, si quid tale decernas, peto vt id facias, quod saluti tuæ apud Deum intelligis profuturum.

Epistola XXXII.

Diui Ambrosii ad Valentinianum Imperatorem, recusantis certare cum Auxentio Arriano in consistorio Imperatore iudicaturo, ex eo quod in causa fidei Episcopi de laicis in Ecclesia, & non laici de Episcopis in consistorio debeant iudicare.

CLementissimo Imperatori & beatissimo Augusto Valentiniano Ambrosius Episcopus. Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans vt & ipse iudices legerem, sicut elegisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati: sed id addidit, quod in consistorio esset futura certatio, arbitrio pietatis iudicio

dicio tuæ. Cui tei respondeo, vt arbitror, competenter. Nec quisquam contumacem iudicare me debet, hoc cum asseram, quod augustæ memoriæ Pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, *in causa fidei vel Ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis*. Hæc enim verba rescripti sunt: hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare.

Quin etiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? Ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi forte vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis constantia comprobata est, & sapientia melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti, clementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico, quid sequetur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat, Episcopus discat à laico. At certe si vel Scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa inquam, fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit: Pater tuus Deo fauente vir maturioris æui dicebat: *Non est meum iudicare inter Episcopos*, tua nunc dicit clementia, *Ego debeo iudicare*? Et ille baptizatus in Christo inhabilem se ponderi tanti putabat esse iudicii: Clementia tua, cui adhuc emerenda Baptismatis sacramenta seruantur, arrogat de fide iudicium, cum fidei ipsius sacramenta non nouerit? Quales autem elegerit iudices, possumus existimationi relinquere, quando eorum nomina timet prodere. Veniant plane, si qui sunt ad Ecclesiam, audiant cum populo: non vt quisquam iudex resideat, sed vnusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur. Agitur de istius Ecclesiæ sacerdote: Si audierit illum populus, & putauerit melius disputare, sequatur fidem eius: non inuidebo. Omitto, quia iam ipse populus vindicauit: taceo, quia eum quem habet, de patre tuæ clementiæ postulauit: taceo, quia pater pietatis tuæ quietem futuram spospondit, si electus susciperet sacerdotium. Hanc fidem secutus sum promissorum.

Quod si de aliquorum peregrinorum assentatione se iactat, ibi sit Episcopus, vnde sunt ii, qui episcopatus putant nomine esse donandum. Nam ego nec Episcopum noui, nec vnde sit scio. Vbi illud constituimus, Imperator, quod iam ipse tuum iudicium declarasti, imo etiam dedisti leges, ne cui esset liberum aliud iudicare? Quod cum præscripsisti aliis, præscripsisti & tibi. Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat. Visne igitur experiar, vt incipiant ii, qui iudices eliguntur, aut aduersus tuam venire sententiam, aut certe excusare, quod Imperatoris tam seuero, & tam districto imperio non potuerint obuiare? Sed hoc contumacis, non modesti est sacerdotis. Ecce Imperator legem tuam iam ex parte rescindis, sed vtinam non ex parte, sed in vniuersum. Legem enim tuam nollem esse supra Dei legem. Dei lex nos docuit quid sequamur, humanæ leges hoc docere non possunt.

Extorquere solent timidis commutationem, fidem inspirare non possunt. Quis erit igitur ille, qui cum legat per tot prouincias vno momento esse mandatum, vt *quicunque obuiauerit Imperatori, feriatur gladio: Quicunque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur*? Quis, inquam, est qui possit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori, lex tua mihi non probatur. Non permittitur hoc dicere sacerdotibus, permittitur laicis? Et iudicabit de fide, qui aut gratiam sperat, aut metuit offensam? Deinde ipse committam vt eligam iudices laicos, qui cum tenuerint fidei veritatem, aut proscribantur, aut necentur, quod lex de fide lata decernit? Ego igitur aut præuaricationi offeram homines, aut pœnæ? Non tanti est Ambrosius, vt propter se deiiciat Sacerdotium. Non tanti est vnius vita, quanti est dignitas omnium sacerdotum, quorum de consilio ista dictaui, intimantibus ne forte etiam Gentilis esset aliquis aut Iudæus, qui ab Auxentio esset electus, quibus traderemus de Christo triumphum, si de Christo iudicium committeremus. Quid illos aliud, nisi Christi iniuriam audire delectat? Quid illis aliud potest placere nisi (quod absit) vt Christi diuinitas denegetur? Cum iis plane bene conuenit Arriano, qui creaturam Christum dicit, quod etiam Gentiles ac Iudæi promptissime confitentur. Hoc scriptum est in Ariminensi Synodo: meritoque concilium illud exhorreo, sequens tractatum concilii Niceni, à quo me nec mors, nec gladius poterit separare. Quam fidem etiam parens clementiæ tuæ Theodosius beatissimus Imperator & sequitur, & probauit. Hanc fidem Galliæ tenent, hanc Hispaniæ, & cum ipsa diuini Spiritus confessione custodiunt. Si tractandum est, tractare in Ecclesia didici: quod

maio,

[illegible] nem, de habente scientiam iuris [illegible] seu ciuilis, qu[illegible] m appellatione con[illegible] nuncupari solet, licet in pluribus [illegible] atum & maxime Italicarum *iudex* [illegible] dicitur hoc nomen *iudex* de principante & hoc nomen *iudicium* de princi[illegible] cuius siquidem autoritas est iudicare [illegible] iustis & conferentibus secundum leges [illegible] s, leras ue per ipsam sententias, præcipiendi & exequendi per potentiam coacti[illegible] *Iudicum* dicitur *liber* quidam, sacri canonis seu bibliæ pars vna quædam existens. [illegible] e iudice seu principante loquens Aristoteles primo Rhetoricæ cap. primo [illegible] *us autem & iudex iam de præsentibus & determinatis iudicant.* Sic etiam de principantis iudi[illegible] subditi. *ad quos* [illegible] taliter præfectum [illegible] iudicem *& amare iam & odire, & proprium commodum annexa sunt sæpe, vt non adhuc possint videre sufficienter verum. Sed attendere in iudicio proprium delectabile aut triste.* Sunt autem fortassis supradictorum nominum significationes aliæ, famosiores tamen inquisitioni propositæ magis necessarias, assignasse putamus.

Cap. III.

De oraculis canonicis & aliis quibusdam argumentationibus, quibus conuinci videtur episcopis siue presbyteris, inquantum huiusmodi principatum coactiuum deberi, etiam absque legislatoris concessione, & Romanorum episcopo siue papa talium omnium principatuum supremum.

HOrum ergo nominum intentionibus, circa quas nostræ plurimum inquisitionis versabitur, sic distinctis, inde securius ad principale propositum accedentes, adducemus primum autoritates sacræ scripturæ, quibus alicui videri posset, Romanum episcopum vocatum *Papam*, iudicem esse supremum, & secundũ tertiam iudicis seu iudicii significationem, super omnes mundi episcopos seu presbyteros & ecclesiasticos ministros alios, Super omnes quoque huius seculi principantes, communitates, collegia, & singulares personas, cuiusque conditionis existant. Harum autem primam ponamus scripturæ seriem, quæ habetur Matthæi 16. qua Christus alloquens beatum Petrum, inquit: *Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in cælis; & quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælis.* Ex hac enim serie, assumpserunt sibi Romanorum episcopi quidam supremæ iurisdictionis iam dictæ autoritatem. Nam per *claues* beato Petro per Christum concessas, intelligi volunt sibi traditam plenitudinem potestatis totius humani regiminis, quam sicut Christus habuit ad omnes reges & principes, ita concessit beato Petro & successoribus eius in episcopali sede Romana, tanquam Christi Vicariis generalibus in hoc mundo. Secunda vero scripturæ series ad idem propositum astruendum, sumitur ex verbis Christi Matthæi 11. cum dixit: *Omnia mihi tradita sunt à patre meo.* Et rursum eiusdem. 28. cum dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Cum igitur beatus Petrus & ipsius successores in episcopali sede Romana fuerint & sint Vicarii Christi, sicut hi dicunt, videtur quod omnis potestas seu plenitudo potestatis eidem tradita sit, & consequenter cuiuslibet iurisdictionis autoritas. Tertia vero series ad idem sumitur ex Matthæo 8. & Marci 5. vbi dicitur: *Dæmones autem rogabant eum,* (Christum scilicet,) *dicentes: Si eiicis nos, mitte nos in gregem porcorum, & ait illis: Ite, at illi exeuntes abierunt in porcos. Et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare, & mortui sunt in aquis.* Ex quibus verbis apparet, quod Christus de temporalibus disponebat, tanquam de suis omnibus, aliter namque peccasset dissipans gregem porcorum. Christum autem, cuius caro corruptionem non vidit, peccasse, nephas est dicere. Cum igitur beatus Petrus eiusque successores Romanorum episcopi sint & fuerint præcipui Christi Vicarii, vt aiunt quidam, de temporalibus omnibus tanquã tertiæ significationis iudices disponere possunt, & ipsorum habent plenitudinem potestatis atq; dominii, sicut Christus. Rursum ostenditur idem per id quod habetur *Matth.* 21. *Mar.* 11. *Luc.* 19. quorum series talis est. *Tunc misit* (Iesus scilicet,) *duos discipulos, dicens eis, Ite in castellum quod contra vos est. & statim inuenietis asinam alligatam & pullum eius cum ea.* Vel, *pullum asinæ alligatum, cui nemo hominum vnquam sedit*, vt in Marco & Luca. *Soluite & adducite mihi.* Ex quibus idem & eodem deductionis modo concludi potest, quod ex immediate prædicta serie conclusum est antea. Amplius arguitur idem ex Luc. 22. vbi habetur hæc series: *Ecce duo gladii sunt*, dixerunt apostoli, respondentes Christo. *At ille* (Christus scilicet,) *respondit, Satis est.* Per quæ verba, secundum aliquorum interpretationem, debent intelligi duo principatus in mundo præsenti, ecclesiasticus vnus seu spiritualis, & alius temporalis seu secularis. Cum igitur Christus ad apostolos sermonem dirigens dixerit *Satis est* supple vobis de duobus gladiis his, significasse detur vtrumque gladium ad ipsorum autoritatem pertinere debere, & præsertim beati Petri tanquam principalioris eorum. Nam si temporalem gladium ad ipsos pertinere noluisset, dicere debuit, superfluum est.

Rursum videtur idem credendum, ex Ioannis 21. vbi dum Christus alloqueretur beatum Petrum, dixit. *Pasce oues meas pasce agnos meos, pasce oues meas*, ter eandem sententiam replicans, sicut induximus. Ex quibus quidem verbis accipiunt aliqui sensum hunc, videlicet beatum Petrum & ipsius successores Romanos episcopos, simpliciter præesse debere omnibus ouibus Christi fidelibus, scilicet Christianis, horum vero maxime presbyteris atq; diaconis.

Adhuc videtur h[illegible] capitre tententia beati Pauli primæ ad Corinth. sexto, cum dixit: *Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis secularia.* Secularium ergo iudicia secundum tert[illegible] significationem, ad presbyteros seu episcopos, ipsorum vero maxime primum, Romanum scilicet pertinere videntur. Rursum *prima ad Corinth. nono*, idem sensisse videtur Apostolus, cum dixit: *Nunquid non habemus potestatem manducandi, &c.* Idem *prima ad Thessa. 3.* in quibus expresse videtur intendere sibi datam à Deo potestatem super temporalia fidelium, & per consequens iurisdictionem eorum.

Amplius ostenditur idem *ex prima ad Timotheum quinto*, ad quem dixit Apostolus, *Aduersus presbyterum noli accipere accusationem, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Videtur igitur ex hoc quod episcopus saltem iurisdictionem habeat supra presbyteros, diaconos, & reliquos templi ministros, postquam ad eum accusationem ipsorum audire pertinet. De veteri autem scriptura seu testamento ad propositam conclusionem & ipsius oppositam, probationes omittemus inducere, propter quam vero caussam, assignabimus *nono huius.* Ex dictis itaque scripturæ sacræ autoritatibus, & aliis consimilibus, ipsarumque talibus interpretationibus videri posset alicui episcopo Rom. deberi omnium principatum supremum. His consequenter adducere conuenit argumentationes aliquas quasi politicas, quæ forrasse quibusdam phantasiam facerent & credulitatem conclusionis prędictæ, harum autem prima sit hæc. Sicut se habet corpus ad animam, ita princeps corporum ad principem animarum, sed corpus animæ subest quantum ad regnum, ergo & princeps corporum secularis iudex subesse debet regimini iudicis seu principis animarum, & maxime primi omnium, videlicet pontificis Rom. Rursum ex eadem quasi radice, sicut se habent corporalia ad spiritualia, ita princeps corporalium ad eum qui spiritualium. Certum est autem corporalia indigniora & subesse spiritualibus secundum naturam. Igitur corporalium princeps secularis iudex ei qui spiritualium ecclesiastico subesse debet. Amplius sicut finis ad finem, lex ad legem, legislator ad legislatorem, ita iudex seu principans secundum horum alterutrum ad iudicem seu principantem secundum reliquum. Sed finis ad quem dirigit ecclesiasticus iudex, sacerdos seu episcopus, lex secundum quam dirigit legis illius lator, superiores sunt & perfectiores fine lege atque legislatore, ad quæ & secundum quæ dirigit secularis iudex, igitur iudex ecclesiasticus episcopus seu sacerdos, maxime primus, superior est quocunque iudice seculari. Finis enim ad quem dirigit ecclesiasticus iudex est vita æterna, lex secundum quam, diuina, & ipsius lator immediatus est Deus, in quo nec error aut malitia cadere potest, finis vero ad quem secularis iudex intendit dirigere est sufficientia huius vitæ mundanæ, lex secundum quam humana, & ipsius legislator immediatus homo vel homines, in quibus contingit error atq; malitia. Sunt igitur hæc inferiora & indigniora prædictis, ergo & secularis iudex, supremus etiam, ecclesiastico sacerdoti supremo. Adhuc cuius actio simpliciter est honorabilior, ipse simpliciter est honorandus, sed actio episcopi seu presbyteri est omnium honorabilissima quæ per hominem fieri possunt in vita præsenti, videlicet consecratio benedicti corporis Christi, ergo & sacerdos quilibet dignior est quolibet non sacerdote. Cum igitur dignius indigniori subesse non debeat, sed præesse, videtur quod iudex secularis non præesse in iurisdictione, sed subesse debeat sacerdoti, & ipsorum maxime primo Ro. pontifici. Ostenditur autem idem rursum in specie magis de Romanorum principe, Imperatore vocato, quoniam ille superior est ad Romanorum principem, secundum tertię significationis iudicium, cuius est autoritas instituendi principatum hunc, ipsumque de gente in gentem pro lib[ito] transferendi, Rom. pontifex se dicit huiusmodi, quoniam ipse hunc principatum transtulit à Græcis in Germanos, sicut expressum est *in 7. suarum Decretalium, de iureiur.* & idem dicit expressius modernus Romanorum vocatus Episcopus in quodam suo *edicto ad Ludouicum Ducem Bauariæ, Romanorum Regem* assumptum. Amplius ad idem, quoniam inconueniens grande videtur, Christi vicarium, Romanum episcopum, aliosque successores Apostolorum episcopos, subesse debere iurisdictioni cuiuspiam principis secularis, cumque etiam secularis princeps peccare possit contra legem diuinam & humanam, vnde corrigendus, vt *in 18. prima:* nec superiorem habeat vel æqualem, qui supremus est omnium secularium, quoniam pluralitas principatuum reprobata est, *17. prima.* videbitur in ipsum coactiua iurisdictio ad Romanum episcopum pertinere, nullatenus e conuerso. Ex quibus quidem igitur videtur posse conuinci, episcopos seu presbyteros, coactiuam habere iurisdictionem, ipsorum vero supremo Romanorum pontifici, supremum omnium huius seculi principatum deberi, tam autoritatibus sacræ scripturæ, quam quibusdam quasi humanis & politicis argumentationibus sufficienter apposuisse videmur.

Cap.

Cap. IV.

De canonicis scripturis, Christi mandatis vel consiliis & exemplis, & sanctorum ac approbatorum doctorum Euangelicæ legis expositorum, quibus demonstratur euidenter, Romanum aut quemuis Episcopum siue presbyterum vel clericum omnem virtute verborum scripturæ, nullum coactiuum principatum seu iurisdictionem contentiosam, nedum supremum omnium supra quemquam clericum aut laicum sibi vendicare vel ascribere posse, & quod Christi consilio & exemplo, præsertim in communitatibus fidelium, talem principatum, si eisdem offeratur aut conferatur, per auctoritatem eius habentem, debeant recusare: Rursumque quod omnes Episcopi, & indifferenter vocati nunc clerici, subesse debeant coactiuo iudicio siue principatus dominantis autoritate legis latoris humani, præsertim fidelis.

Ex aduerso autem consequenter adducere volumus veritates scripturæ sacræ, præcipientis aut consulentis expresse, tam literali sensu suo, quam mystico, secundum sanctorum interpretationem, ac aliorum approbatorum doctorum Christianæ fidei expositionem, Romanũ Episcopum vocatum papam, aut aliorũ quemlibet episcopum, seu presbyterum, vel diaconum, nullum habere debere principatum seu iudicium vel iurisdictionem coactiuam cuiusquam sacerdotis, principantis, cõmunitatis, collegii, vel personæ singularis alicuius cuiuscunq; conditionis existat. Intelligendo per *coactiuum iudicium*, id quod secundum tertiam significationem iudicis aut iudicii, *secunda huius* diximus importari.

Verum propter intentionem hanc euidentius explicandam, oportet nos non latere, quod ex hac inquisitione, non quæritur quid Christus, qui verus Deus & verus homo fuit, habuerit & habeat in hoc seculo potestatis & autoritatis, nec quid aut quantum horum conferre potuerit beato Petro, & reliquis apostolis, ac ipsorum successoribus, episcopis seu presbyteris, quoniam de his non dubitant Christi fideles in propositis quæsitis. Sed volumus & debemus inquirere quam potestatem & autoritatem exercendam in hoc seculo, Christus eisdem conferre voluerit, & de facto contulerit, & à qua ipsos excluserit & prohibuerit consilio vel præcepto. Eos enim talem potestatem & autoritatem habuisse à Christo, tenemur credere, qualem per verba scripturæ sibi traditam conuincere possumus non aliam. Certum enim est omnibus Christi fidelibus, quod Christus, qui verus Deus & verus homo fuit, conferre potuit, nedum apostolis, verum etiam quibuslibet aliis, autoritatem seu iurisdictionem coactiuam in hoc seculo, supra omnes mundi principes seu principatus & singulares personas alias omnes: & hac ampliorẽ fortasse, vt creãdi entia, destruendi atq; reparandi cœlum & terram, & quæ in eis sunt, & etiam angelis simpliciter imperãdi, quod tamen nec Christus contulit eis, nec conferre decreuit. Vnde Aug. in sermone decimo de verbis domini super Matthæum, sic inquit: *Discite à me non mundum fabricare, non cuncta visibilia & inuisibilia creare, non in ipso mundo miracula facere, & mortuos suscitare: Sed quoniam mitis sum & humilis corde.* Ideoque secundum præsentem intentionẽ ostendere sufficit, & ostendam primo, quod Christus ipse non venit in mundum dominari hominibus, nec ipsos iudicare iudicio tertiæ significationis, nec principari temporaliter, sed magis subiici secundum statum & cõditionem præsentis seculi, quinimo quod à tali iudicio seu principatu, secundum propositũ excludere voluit & exclusit seipsum & apostolos ac discipulos etiam suos, ipsorumq; successores consequenter episcopos seu presbyteros ab omni principatu seu mundano regimine tali, coactiuo scilicet, exclusit exẽplo & per sermonẽ etiam consilii vel præcepto. Idem quoq; ostendam apostolos præcipuos tanquam Christi veros imitatores fecisse, suosq; successores facere docuisse. Amplius quoq; tam Christum, quam ipsos apostolos voluisse subesse atq; subfuisse continuo coactiuæ iurisdictioni principum seculi, realiter & personaliter, aliosq; omnes quibus legem prædicauerunt veritatis, aut per scripturam mandauerunt, idem facere docuisse atq; præcepisse sub pœna damnationis æternæ. Deinde vero capitulum faciam de potestate seu autoritate clauium, tradita per Christum apostolis, & ipsorum in officio successoribus, episcopis & presbyteris, vt tam Romani episcopi, quam aliorũ appareat, quæ, qualis, quantave sit potestas huiusmodi. Ipsius etenim ignorantia extitit hactenus, & in præsentiarum est, origo multarum quæstionum & damnosarum litium inter Christi fideles, vt in huius dictionis primo aliqualiter tangebatur.

Prosequentes itaq; proposita monstrare volumus, quod ab officio principatus siue contentiosæ iurisdictionis, regiminis seu coactiui iudicii cuiuslibet in hoc seculo secundum propositum siue intentionem, sermonem, & operationem, seipsum & apostolos Christus excludere voluit & exclusit. Hoc autem primum apparet indubie per seriem euangelicam *Ioannis* 18. Dum enim Christus accusatus esset Pontio Pilato Vicario Romani principis in Iudæa, ex eo quod se dixisset regem Iudæorum, interrogante Pilato, an hæc dixisset, aut si se regem diceret, respondit inter cætera Christus ad Pilati quæsitum, verba hæc: *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est regnare non veni regimine seu dominio temporali, quomodo regnant mundani reges, cuius quidem probationem subdit ipsemet Christus per signum euidens, cum dixit: *Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis.* Quasi sic argueret Christus. Si venissem regnare

in hunc mundum mundano regimine seu coactiuo haberem ministros huius regiminis, decertatores scilicet, ac transgressorum coactores, quemadmodum cæteri reges habent, sed tales ministros non habeo, vt tu manifeste videre potes. Vnde Glossa interlinearis, *apparet quod nullus defendit.* Et hoc est quod iterato resumens Christus ait: *Nunc autem regnum meum non est hinc*, de quo scilicet docere veni. Quas siquidem euangelicas veritates sancti & Doctores exponentes, sic inquiunt, & primum beatus Augustinus in hæc verba, dicens: *Quod si Pilato interrogante continuo respondisset, non etiam Iudæis, sed solis gentibus hoc de se opinantibus respondisse videretur. Sed post responsionem Pilati iam Iudæis & gentibus opportunius aptiusque respondit. Quasi diceret: Audite Iudæi & gentes, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, quid vultis amplius? venite credendo ad regnum quod non est de hoc mundo, quid enim est regnum eius nisi credentes in eum?* Ecce de quo regno docere atque disponere venit, quoniam de actibus quibus peruenitur ad regnum æternum, fidei scilicet, ac reliquarum theologicarum virtutum: neminem tamen ad hoc cogendo, vt infra patebit. Duo nanque coactiua dominia respectu eiusdem multitudinis non subinuicem posita se impediunt, vt in 7. *primæ* monstratum est. *Christus autem horum dominium non venerat impedire*, vt dixit Augustinus. Vnde super illud Ioannis eodem: *Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi, quid fecisti? Satis*, inquit Augustinus, *ostendit illud pro crimine obiectum, tanquam diceret, si te regem negas, quid fecisti, vt tradereris mihi, quasi mirum non esset, si puniendus iudici traderetur, qui se diceret regem.* Ecce secundum Augustinum: quod nimirum, si puniendus fuisset Christus, si se regem secularem dixisset, ignorantibus præsertim ipsum esse Deum, & quod regem se fore negauit, & de quo regno seu regimine coactiuo videlicet legis transgressorum in hoc seculo. Vnde etiam super illud Ioannis eodem: *A temetipso dicis hoc, an alii tibi dixerunt? Dixit Christus Pilato*, inquit Theophylactus, *ac si diceret* (Christus scilicet Pilato:) *Si hoc ex teipso loqueris, pande signa mea rebellionis, at si ab aliis percepisti, inquisitionem fac ordinariam.* Hoc autem, quod dicit Theophylactus, non debuisset dicere Christus, quod videlicet Pilatus inquisitionem de ipso faceret ordinariam, quinimo dicere debuisset hanc inquisitionem ad ipsum non pertinere, ex quo sibi secundum aduersantium opinionem de iure subiectus non erat vel esse nolebat in iurisdictione siue iudicio coactiuo. Rursum super illud, *regnum meum non est hinc*, dicit Chrysostomus: *Non priuat mundum à sua prouidentia & prælatione, sed ostendit regnum suum non esse humanum, neque corruptibile.* Omne autem regnum in hoc seculo cuiusquam coactiuum, est humanum corruptibile. Amplius super illud Ioannis eodem. *Tu dicis quia rex sum ego*; inquit Augustinus: *Non quia regem se timuit confiteri, sed ita libratum est, vt neque se regem neget, neque regem talem se esse fateatur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo.* Dictum est enim, *tu dicis*, ac si diceretur, Carnalis carnaliter dicis de regimine carnali, & actuum temporalium contentiosorum & carnalium secundum tertiam significationem huius nominis *temporale*. tales enim *carnales* vocabat Apostolus *prima ad Corinth.* 3. Apparet igitur ex prædictis quod de carnali seu temporali regimine, vel iudicio coactiuo Christus in mundum disponere non venit neque docere, sed de spirituali regno siue cælesti: de hoc enim solummodo loquebatur, & quasi prædicabat semper, vt ex euangelica serie palam est, tam ex ipsius literali quam mystico sensu. Et propterea sæpissime legimus ipsum dixisse: *Simile est regnum cælorum.* &c. de mundano vero rarissime, aut ipsum docendo spernere. In cœlesti nanque regno se præmia vel supplicia daturum promittebat, secundum merita vel demerita operantium, nunquam tamen talia promisit in hoc seculo se facturum, sed magis econtrario hujus seculi principantibus agit. Quoniam vt plurimum iustus & bonorum operatores affligit in hoc seculo, vel affligi sinit, & sic ad sui regni præmium perducit. *Omnes enim qui placuerunt Deo per multas tribulationes transierunt*, vt scribitur Iudith 8. Econtrario vero principes huius seculi seu iudices regni mundani, faciunt & facere debent, seruando iustitiam. Quoniam legum obseruatoribus præmia, & malorum patratoribus supplicia in hoc seculo distribuunt, recte agentes, contraria vero facientes peccarent contra legem humanam atque diuinam. Rursum ad principale per id quod Christus opere seu exemplo monstrauit. Legitur enim Ioannis 6. quod Iesus, *cum cognouisset, quia venturi essent vt raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Vbi Glossa interlinearis: *A quo descendit pascere turbas, prospera mundi docens fugere, & contra ea orare.* Certum est igitur, quod Christus fugit principatum, aut suo nihil nos docuisset exemplo, quem sensum adiuuat expositio beati Augustini, dicentis, *quod fideles Christiani sunt regnum eius, quod modo colitur, modo emitur sanguine Christi. Erit autem aliquando manifestum regnum, quando erit aperta claritas sanctorum eius post iudicium ab eo factum. Discipuli autem & turba credentes in eum putauerunt eum sic venisse, vt iam regnaret.* Ecce quod sancti per regnum Christi in hoc seculo nunquam intellexerunt temporale dominium aut iudicium actuum contentiosorum, & executionem per coactiuam potestatē in legum transgressores in hoc seculo, sed per ipsius regnum; & *regnum* in hoc seculo intellexerunt doctrinam fidei & regimen secundum ipsam ad regnum cœleste. *Quod* quidem *regnum* dicit Augustinus *futurum manifestum post eius iudicium in alio seculo.* Iterum dicit, quod *putare ipsum regnare tunc, quemadmodum turba putabant, erat eum rapere*, id est indebite trahere, ac de ipso æstimare. Vbi Chrysostomus etiam. *Et propheta iam erat apud eos*, (Christus scilicet,) *& regem eum inthronizare volebant, propter gulam scilicet, quia pauerat eos, Christus autem fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates.* Amplius ostenditur idem euidentissime verbo & exemplo Christi, vbi Lucæ 12. habetur hæc series; *Ait autem ei quidam de turba. Magister, dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem. At ille*, (Christus scilicet,)

dixit

dixit ei. *Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos?* Quasi diceret, propter hoc officium exercendum non veni, nec ad hæc missus sum, per iudicium scilicet lites ciuiles dirimere, quod tamen nulli dubium est opus propriissimum principantium seu iudicum seculi. Et licet te vera series Euangelica patentissime contineat & demonstret propositum nostrum, amplius quam glossæ sanctorum, eo quod sensum literalem, qualem dicimus, tamque manifestum supponentes, vbique se magis ad allegoricum seu mysticum conuerterunt, eas tamen induximus ad maiorem propositi confirmationem, & ne temerarie scripturam dicamur exponere. Hæc igitur verba Christi beatus Ambrosius exponens ait: *Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina descenderat, nec iudex dignatur esse litium & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorumque iudicium, arbitriumque meritorum.* Et parum post subdit: *Vnde non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorem cælestium gestiebat corruptibilibus occupare.* Ecce quid sentit Ambrosius de Christi officio in hoc seculo, dicit enim quod *bene terrena declinat*, id est iudicia contentiosorum agere, *qui propter diuina*, id est spiritualia docenda & ministranda, *descenderat*, in quo ipsius & suorum successorum signauit officium, cælestia videlicet seu spiritualia dispensare. Spiritualia inquam, de quibus dixerat idem *prima ad Corinth. nono*, & supra induximus *secundo huius* in significatione tertia huius nominis *spirituale*. Nunc vero consequenter restat ostendere, Christum ipsum non solum huius seculi principatum seu coactiuum iudicium in hoc seculo recusasse, propter quod sic agendi apostolis & discipulis suis ac ipsorum successoribus dedit exemplum, verum etiam ipsum sermone docuisse, ac exemplo monstrasse, cunctos tam sacerdotes quam non sacerdotes subesse debere realiter & personaliter coactiuo iudicio principum huius seculi. Sermone quidem igitur & exemplo sui monstrauit Christus hoc primum in realibus, per id quod habetur *Matth. 22.* nam interrogantibus Iudæis ab ipso: *Dic nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari an non?* His Christus inspecto denario & illius superscriptione, respondens ait: *Reddite ergo quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ Dei Deo.* Vbi Glossa interlinearis, *id est tributum & pecuniam.* Ambrosius vero super illud: *Cuius est imago & superscriptio hæc?* inquit sic: *Sicut Cæsar exigit impressionem suæ imaginis, sic & Deus animam, lumine vultus sui insignitam.* Attende igitur quid Christus exigere venit in mundum. Chrysostomus autem sic ait: *Tu autem cum audis, redde quæ sunt Cæsaris Cæsari. Illa scito dicere eum solum, quæ in nullo pietati nocent, quia si aliquid tale fuerit, non adhuc Cæsaris est, sed diaboli tributum.* Ecce quod in omnibus Cæsari subesse debemus, dum modo non repugnent *pietati*, id est diuino cultui seu mandato. In realibus ergo subiici voluit Christus principi seculari. Hæc quoque fuit palam sententia beati Ambrosii, huic Christi sententiæ innitens, dicit enim in epistola contra Valentianum, quæ intitulatur, Ad plebem: *Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur.* Ostenditur autem rursum idem ex Matthæi 17. vbi sic scribitur: *Accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt. Magister vester non soluit didrachma?* & consequenter paucis interpositis, subdit quod Christus dixit Petro: *Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens, da eis pro me & te*, nec dixit tantummodo dominus, *da eis*, sed dixit, *da eis pro me & te.* Hieronymus autem dicit hic; *dominus noster secundum carnem & secundum spiritum, filius regis erat, vel ex Dauid stirpe generatus vel omnipotentis patris verbum. Ergo tributa quasi regum filius non debebat.* Et infra subiungit. *Quamuis ergo liber esset, quia humilitatem carnis assumpserat, debuit omnem iustitiam adimplere.* Origenes autem super illud verbum Christi: *Vt autem non scandalizemus eos*; magis ad propositum & Euangelistæ sententiam, inquit sic. *Consequens autem est intelligere*, (ex verbis Christi scilicet,) *quoniam quoties exurgunt quidam, qui per iniustitiam tollant nostra terrena, Reges huius terræ eos transmittunt vt exigant à nobis quæ sunt ipsorum. Et suo exemplo, prohibet dominus aliquod scandalum fieri, etiam huiusmodi hominibus, siue ne amplius peccent, siue vt saluentur. Filius enim Dei, qui nullum opus fecit seruile quasi habens formam serui, quam propter hominem suscepit, tributum & censum dedit.* Quo igitur modo ex virtute verborum Euangelicæ scripturæ, sunt exempti Episcopi & presbyteri ab hoc, nec vniuersaliter à principum iurisdictione, nisi gratiosa eorum concessione, cum Christus & Petrus exemplum præbentes aliis, tributa soluerint? Et licet Christus secundum carnem de stirpe regia, hoc non debuisset fortasse, Petrus tamen de stirpe regia non existens, nec talem exemptionis habebat caussam, sicut nec habere voluit. Quod si Christus putasset inconueniens, futuros sibi successores in officio sacerdotali tributa soluere, ac ipsorum temporalia subiecta fore principibus seculi, potuisset ipse absque mali exempli exhibitione, videlicet subiiciendi sacerdotium iurisdictione principum seculi, aliter ordinasse atque expediuisse illos exactores didrachmæ, vt puta remouendo ipsis petendi talia intentionem, aut alio conuenienti modo. Sed autem facere non reputauit conueniens, quinimo soluere voluit, singulariter inter Apostolos Petrum sibi associans in hoc. Qui tamen, secundum quod dicetur *decimosexto huius*, Ecclesiæ præcipuus doctor & pastor futurus erat, vt tali exemplo, aliorum nullus sic facere recusaret. Hanc scripturæ seriem ex *Matthæi decimoseptimo* iam adductam, sic intelligens beatus Ambrosius, vt prædiximus in epistola, cui titulus, *De tradendis basilicis*, inquit: *Tributum petit* (Imperator scilicet,) *non negatur, agri ecclesiæ soluunt tributum.* Et quibusdam interpositis ad propositum magis ait: *Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur.* Hanc rursum præinductæ scripturæ, quam diximus fuisse sententiam, amplius exprimens beatus Bernardus in epistola quadam ad Archiepiscopum Senonensem,

sic inquit: *Hæc istis* (scilicet, qui suggerunt subditos suis superioribus rebellare,) *Christus aliter & iussit & gessit. Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quod ore locutus est, mox opere implere curauit. Conditor Cæsaris, Cæsari non cunctatus est reddere censum. Exemplum enim dedit vobis, vt & vos ita faciatis. Quando vero Dei sacerdotibus debitam negaret reuerentiam, qui hanc quoque secularibus potestatibus exhibere curauit?* Et debemus attendere quod dixit Bernardus, Christum curando secularibus potestatibus tradere censum, ipsum exhibuisse *debitam reuerentiam*, nō ergo coactam, quoniam huiusmodi census & tributum debetur principibus à quocunque. Vt sequenti capitulo adducemus ex Apostolo *ad Romanos* 13. & *glossis* sanctorum atque doctorum ibidem, quamuis forte non omnis census à quibuscunq; debeatur vbique, vt illius pedagii quod ab incolis non debebatur, quamuis custodes seu exactores illud quandoq; à quibusdam incolis siue terrigenis simplicibus, quales erant Apostoli, minus debite peterent & exigerent. Et propterea conformiter Origeni, quem credo in hac parte magis habuisse intentionem Euangelistæ, quam Hieronymum. Dico, quod consuetum videbatur & fortasse statutum communiter in omnibus regnis, incolas siue indigenas non soluere pedagia, sed alienigenas. Et ideo dixit Christus Petro: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum?* &c. per *tributum* significans illud pedagium quod exactores didrachmæ colligebant, *tributum* nanque secundum quod nomen commune est ad omnem censum, Christus non negauit filios terræ indigenas debere, quinimo de tali postmodum dixit, neminem eximendo, *Reddite quæ Cæsaris sunt Cæsari*, quod etiam Christo conformiter expressit Apostolus ad Romanos 13. dum dixit. *Ideo enim tributa præstatis*, principib. scilicet, *ministri enim Dei sunt*. Per *filios* ergo intellexit Christus filios regnorum, siue terrarum, id est, inde natos siue oriundos, alioquin sermo eius non videretur fuisse ad propositum, nam in plurali locutus est tam pro se quam pro Petro, quem constat nō fuisse filium talium regum, de quibus dixit Hieronymus. Amplius, quoniam si Christus erat de stirpe Dauid secundum carnem, sic & alii plurimi Iudæorum, quamuis fortasse non Petrus. Rursum, quoniam per Dauid nec aliquem ex ipsius semine, tunc exigebatur tributum, sed per Cæsarem, quid ergo dixisset Christus, *reges terræ*, &c. *Ergo filii liberi sunt*, de rege cælesti nihil dicens, constat autem etiam Christum neq; Petrum filios fuisse Cæsaris secundum carnem, neque secundum spiritum. Adhuc quid quæsiuisset Christus quæstionem præmissam? omnibus enim constat, filios regum secundum semen, non soluere tributa parentibus. Non igitur fuisse videtur expositio Hieronymi sic consona scripturæ, quemadmodum Origenis. Voluit autem Christus ex verbis prædictis, tributa etiam indebita alicui, & quandoque soluere potius, & apostolos & sibi successores soluenda docere, quam pro talibus contendere. Hæc enim fuit iustitia consilii non præcepti, quam Christus pro humilitate carnis quā sumpserat voluit adimplere ac impleri docere, quod etiam instar Christi docebat apostolus fieri. Vnde primæ ad Corinthios sexto: *Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* quam vt prædixerat inuicem contendatis.

Amplius, nec solum quantum ad realia monstrauit Christus se subesse iurisdictioni coactiuæ principis seculi, verum etiam id ostendit in se, quantum ad personalem, qua nullam iurisdictionem maiorem in ipsum aut alium princeps habere potuit, propter quod etiam vocatur hæc iurisdictio à Romano legislatore *merum imperium*. Hoc autem potest euidenter ostendi ex *Matth.* 27. nam vt ibidem legitur & apparet, Christus se capi permisit, ad Pilati duci prætorium, qui vicarius erat Imperatoris Romani, & per ipsum demum tanquam iudicem coactiuæ potestatis se sustinuit extremo supplicio iudicari & tradi. Nec contra ipsum tanquam contra non iudicem reclamauit, licet fortasse significauerit se pati minus iustum iudicium. Constat autem quod tale iudicium atque supplicium per sacerdotes subire potuisset si voluisset, si inconueniens iudicasset futuros sibi successores principibus seculi subiici, & per ipsos iudicari. Quod quia sententia hæc seriosius scripta est *Ioannis* 19. idcirco adducam hic, quod habetur ibidem. Dum ergo Christus ad Pilatum Cæsaris Vicarium esset adductus, accusatus etiam ex eo quod se regem Iudæorum atque filium Dei dixisset, Pilato quoque interrogante Iesum, *Vnde es tu?* Iesu autem ad hoc ei nullum dante responsum, dixit Pilatus ad ipsum verba consequentia, & nostro proposito attinentia, quorum series talis est: *Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris, nescis quia potestatem habeo crucifigere, & dimittere te? Respondit Iesus. Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi datum esset tibi desuper.* Ecce quod Iesus non negauit Pilatum habere potestatem ipsum iudicandi, & in ipsum iudicium exequendi. Nec dixit, hoc nō pertinet de iure ad te, imo de facto id facis. Sed addidit Christus hanc potestatem Pilatum habere *desuper*, quomodo desuper? Respondet Augustinus: *Discamus ergo quod dixit*, (Christus scilicet,) *quod & Apostolum docuit*, (Paulum videl. ad Romanos 13.) *Quid ergo dixit Christus? quid Apostolum docuit? quia non est potestas*, (id est autoritas iurisdictionis) *nisi à Deo, quicquid sit de actu male vtentis ea. Et quia plus peccat, qui innocentem occidendum potestatis liuore tradit quam ipsa potestas si eum timore alterius potestatis maioris occidit. Talem quippe Deus dederat illi potestatem* (Pilato scilicet,) *vt esset etiam sub Cæsaris potestate.* Fuit ergo iudicialis coactiua potestas Pilati supra Christi personam à Deo, sicut aperte Christus confessus est, & Augustinus palam expressit. Et aperte dixit Bernardus ad Archiepiscopum Senonensem epistola quadam. *Cum*, vt inquit, *Romani præsidis potestatem, Christus super se quoque fateatur cælitus ordinatam*, loquens de potestate Pilati, & super hunc locum scripturæ. Si ergo Pilati iudiciaria potestas coactiua in Christum fuit à Deo, quanto magis & supra ipsius temporalia seu carnalia bona, si qua Christus possedisset aut habuisset. Quod si supra Christi personam & ipsius temporalia, quanto magis supra personas & temporalia

omnium

omnium apostolorum, & suorum successorum, omnium episcoporum seu presbyterorum? Fuit autem hoc non solum verbo Christi monstratum, sed operis consummatione firmatum. Nam per Pilatum eundem pro tribunali sedentem, lata fuit in Christum sententia capitalis, & per ipsius autoritatem, illius executio facta sententiæ, Vnde Ioannis eodem habetur hæc series: *Pilatus ergo cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali*, & subditur paucis interpositis: *Tunc ergo tradidit eis illum*, (Iesum scilicet) *vt crucifigeretur*. Fuit autem de Christo talis Apostoli sententia, dum dixit ad Galatas tertio: *At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege*; ergo & sub iudice, cuius erat iudicare atque præcipere secundum legem, qui tamen non erat episcopus aut sacerdos.

Nec à se tantum Christus excludere voluit seculi principatum seu iudicialem coactiuam potestatē, verū etiam à suis Apostolis hanc exclusit, tam ipsorū inuicem quàm ad alios. Vnde *Matthæi vigesimo*, & *Lucæ vigesimo secundo* habetur hæc series *Facta est autem contentio inter eos*, (id est apostolos) *quis eorum esset maior. Dixit aūt eis*, (Christus scilicet) *Reges gentium dominantur eorū, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur*. In Matthæo vero habetur hæc clausula sic. *Et qui maiores sunt potestatē exercent in eos, vos autem nō sic. Sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui præcessor, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrorum sum sicut qui ministrat. Sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus; sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*, id est seruire in temporalibus, non dominari vel par esse. Nam in ministerio spirituali erat primus, non seruus in medio apostolorum. Vbi Origines: *Scitis quia principes gentium dominantur eorum, id est non contenti tantum regere suos subditos, violenter eis dominari nituntur*, id est per potentiam coactiuam si oporteat. *Inter vos autem qui estis mei, non erunt hæc; Quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, spiritualia autem in voluntate, sic & qui principes sunt spirituales*, (id est prælati) *principatus eorum in dilectione debet esse positus, non in timore*. Chrysostomus autem inter cætera dicit hæc quæ ad propositum sunt: *Principes mundi ideo sunt, vt dominentur minoribus suis, & eos seruituti subiiciant & expolient*, (supple, si demeruerint) *& vsque ad mortem eis vtantur ad suam* (id est principantis) *vtilitatem & gloriam. Principes autem ecclesiæ*, (id est, prælati) *fiunt, vt seruiant minoribus suis & ministrant eis quæcunque acceperunt à Christo, vt suas vtilitates negligant & illorum procurent, & mori non recusent pro salute inferiorum. Primatum ergo ecclesiæ cōcupiscere neque iustum, neque vtile. Quis enim sapiens vult vltro subiicere se seruituti & periculo tali, vt det rationem pro omni ecclesia? nisi forte qui non timet Dei iudicium, abutens primatu suo ecclesiastice seculariter, ita vt conuertat illum in secularem*. Quid ergo de secularibus iudiciis coactiuis habent se intromittere sacerdotes? non enim debent temporaliter dominari, sed seruire Christi exemplo & præcepto. Vnde Hieronymus: *Denique sui proposuit exemplum*, (Christus scilicet,) *vt si dicta* (ipsius, supple) *parui penderent* (apostoli) *erubescant ad opera*, temporaliter dominari. Vnde Origines super illo: *Et dare animam suam redemptionem pro multis*, inquit sic. *Ecclesiarum ergo principes imitari debent Christum accessibilem, & mulieribus loquentem, & pueris manus imponentem, & discipulis pedes lauantem, vt & ipsi similiter faciant fratribus. Nos autem tales sumus* (loquitur de prælatis sui temporis) *vt etiam principum mundi excedere superbiam videamur, vel non intelligentes vel contemnentes mandatum Christi, & quærimus sicut reges, acies præcedentes & terribiles*. Quod quia hæc facere, contemnere, vel ignorare Christi mandatum est, primum sunt de hoc monendi prælati, quod faciemus ex hoc contractu, ostendendo quid ipsis autoritatis conueniat, deinde si contempserint, se corrigere, compellendi sunt atque cogendi per seculi principes, ne mores aliorum corrumpant. Hæc igitur dicta sunt super Matthæum. Super Lucam vero dicit Basilius: *Decet autem & corporale obsequium ab his, qui præsident, offerri exemplo domini lauantis pedes discipulorum*. Dixit ergo Christus, *Principes gentium dominantur eorum. vos autem*, (scilicet apostoli) *non sic*. Non igitur Christus rex regum & dominus dominantium eis potestatem exercendi secularia principum iudicia tradidit, neque in quenquam potestatem coactiuam, Sed hanc ipsis aperte prohibuit, cum dixit, *Vos autem non sic*. Et idem consequenter tenendum de omnibus apostolorum successoribus, episcopis siue presbyteris. Hoc est etiam quod beatus Bernardus aperte dicebat *ad Eugenium, de consideratione, libro secundo capitulo quarto*, tractans illud Christi iam dictum: *Reges gentium dominantur eorum*, &c. inquit enim inter cætera: *Quod habuit apostolus*, (Petrus videlicet) *hoc dedit, solicitudinem, vt dixi, super ecclesias, nunquid dominationem? audi ipsum. Non dominantes, ait, in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate, vox domini est in euangelio. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur*. Et infert: *Vos autem non sic. Planum est, apostolis interdicitur dominatus, ergo tu vsurpare aude, aut dominans apostolatum, aut apostolicus dominatum, plane ab vtroque prohiberis. si vtrunque simul habere voles, perdes vtrunque: alioquin non te illorum numero putes exceptum, de quibus quæritur Deus sic. Ipsi regnauerunt & non per me: principes extiterunt, & non cognoui eos*. Ex adductis itaque veritatibus euangelicis, & sanctorum & aliorum approbatorum doctorum interpretationibus earum, apparere debet omnibus euidenter, Christum seipsum exclusisse seu excludere voluisse, tam sermone quàm opere, ab omni principatu seu regimine iudicio coactiuo seu potestate mundana, ipsumque seipsum principibus & seculi potestatibus, coactiua iurisdictione voluisse subiectum.

Cap. V.

De canonicis Apostolorum oraculis & expositionibus sanctorum atque doctorum, quibus aperte conuincitur idem quod ex capitulo præcedenti.

Reliquum autem & his habitum est ostendere, hanc eandem fuisse sententiam atque doctrinam præcipuorum Christi apostolorum, Pauli quidem primum, 2. *ad Timotheum 2.* ipsum quem statuerat episcopum seu presbyterum admonentis se mundanis non immiscere negotiis. Inquit enim ipse: *Nemo militans Deo implicat se secularibus negotiis.* Vbi Glossa secundum Ambrosium: *Quia nemo in spiritualibus militans Deo, qui non potest diuidi duobus contrariis seruis, sicut nemo potest duobus dominis seruire, implicat se secularibus negotiis quibuslibet.* Et dicit *quibuslibet*, nullum excipiendo. Cũ igitur negotiorum omnium secularissimum sit principatus seu iudicium coactiuum contentiosorum actuum, quoniam omnia secularia negotia seu seculares actus humanos ciuiles ordinat & regulat, vt demonstratum est decimoquinto primæ, ipsum maxime fugiendum præcipit Apostolus ab eo, qui debet Deo militare, spiritualia scilicet ministrãdo, qualis esse debet episcopus & sacerdos quicunque. Hanc autem, quam diximus Apostoli fuisse sententiam aperit ipsius series primæ ad Corinthios sexto, cum dicit: *Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia constituite ad iudicandum.* Ibi enim loquebatur Apostolus ad omnes fideles & ecclesiam propriissime dictam secundum vltimam significationem videlicet, quam siquidem Apostoli seriem sic exponit Glossa secundum Ambrosium & Augustinum: *Si secularia negotia, &c. Contemptibiles, id est aliquos sapientes, qui tamen sunt minoris meriti* (supple, quàm presbyteri & doctores euangelii) *constituite ad iudicandum.* Et redditur causa quare non ministros euangelii: *Apostoli enim circumeuntes talibus non vacabant. Sapientes ergo qui in locis consistebant fideles & sancti, non qui hac atque illac propter euangelium discurrebant, talium negotiorum examinatores esse voluit.* Aliam vero causam huius assignat Glossa secundum Gregorium *in moralibus*, & iudicio meo recte ad intentionem Apostoli: *Cur enim debent contemptibiles, &c. non episcopi vel sacerdotes ad secularia officia exercenda constitui?* inquit Gregorius: *Vt videlicet hi terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum, id est actuum secularium seu ciuilium sapientiam perceperunt. Qui autem spiritualibus donis ditati sunt, terrenis non debent negotiis implicari. Vt dum non coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus deseruire.* Ecce apertissimam Apostoli & sanctorum intentionem esse, quam diximus de officio sacerdotibus per Apostolum interdicto. Quod etiam exprimens Bernardus *ad Eugenium de consideratione, libro primo, cap. quinto*, sic ait, ad Romanos & reliquos episcopos sermonem dirigens: *Ergo in criminibus, non in possessionibus, potestas vestra, propter illa siquidem, & non propter has accepistis claues regni cœlorum; præuaricatores itaque exclusuri, non possessores, vt sciatis,* ait, *quia filius hominis potestatem habet dimittendi peccata.* Et infra subdit: *Quæ nam tibi videtur maior dignitas & potestas, dimittendi peccata an prædia diuidendi? habent hæc infima & terrena iudices suos reges & principes terræ. Quid fines alienos inuaditis?* Nõ pertinet igitur ad officium episcopi siue presbyteri contentiosos actus carnales siue temporalia iudicare iudicio coactiuo. quinimo se talibus immiscentes episcopi siue presbyteri *alienos fines inuadant*, id est alienum perturbant officium & falcem in alienam messem extendunt, secundum Bernardum. Voluit ergo Apostolus eos iudicare coactiuo iudicio, qui non sunt ordinati administrandum in euangelio, & qui exteriorum rerum scientiam, id est actuum ciuilium perceperunt. Cum igitur à tali iudicio, nemo delinquens sit exemptus, apparet tam sacerdotes quam non sacerdotes principantium coactiuo iudicio fore subiectos. Et est hic diligenter aduertendum, quod Apostolus generaliter scribens fidelibus de Corintho, sicut ex salutatione apparet, & quia in ecclesia reponit *contemptibiles*, id est seculares secundum Glossæ interpretationem non dixit, *Contemptibiles constituo*, nec alium quenquam ad iudicandum secularia negotia quæ habueritis. Nec etiam sui vice aliquem reliquit ibidem ad talia iudicandum, aut tales iudices constituendum. Quod tamen fecisset aut facere debuisset, si hoc ad suum officium & autoritatem pertinuisset, quemadmodum de presbyteris & episcopis fecit. Illos enim in locis fidelium instituebat, & aliorum institutionem eis facere præcipiebat seu committebat, sicut apparet *prima ad Timoth. tertio & ad Titum primo.* Ad Titum enim ait: *Huius gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas mala scilicet in peccantibus, & bonum addas*, vt dicit Glossa. *Et constituas per ciuitates presbyteros.* De secularibus vero iudicibus, quoniam hi per humanam electionẽ habent institui secundum modum quem assignauimos 15. *prima*, dixit Apost. *Constituite*, ad fideles oẽs loquens. Quoniã hotũ est autoritas hęc, nec dixit alicui episcopo vel sacerdoti, cõstituas, quẽadmodũ de sacerdotib. fecit, nec seculares act⁹ per episcopos aut presbyteros iudicari pcepit, sed potius interdixit. vnde Bernardus, vbi supra: *Audi tamen Apostolum quid de huiusmodi sentiat. Sic non est sapiens inter vos, ait ille, qui iudicet inter fratrem. Et infert, ad ignominiam vobis dico. Contemptibiliores qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicium. gradum contemptibilium itaque secundum Apostolum indigne tibi vsurpas tu apostolicus officium vile. Vade & dicebat episcopus* (Apostolus scilicet) *episcopum instruens; nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus.* Et subdit, *putas ne hæc tempora sustinerent si hominibus litigantibus pro terrena hereditate, & flagitantibus abs te iudicium voce domini responderes: O homines, quis me constituit iudicem super vos? in quale mox iudicium tu venires? Quod diceret homo rusticanus & imperitus, ignoras primatum tuum, ignoras summam & præexcelsam sedem, derogas apostolicæ dignitati.*

gnitati. Et tamen non monstrabunt, puto, qui hoc dicerent, vbi aliquando quispiam apostolorum, iudex sederit hominum, aut diuisor terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse denique lego apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego. Erit illud, non fuit, ita ne imminutor est dignitatis seruus, si non vult esse maior eo qui misit se? aut filius si non transgreditur terminos, quos posuerunt patres sui? Quis me constituit iudicem? ait ille magister & dominus. Et erit iniuria seruo discipuloque, nisi iudicet vniuersos? Dixit ergo Bernardus, successorem apostolorum indigne sibi vsurpare officium iudiciale. Et hæc rursum subiungens ait: *Mihi tamen non videtur æstimator bonus rerum, qui indignum putat apostolis seu apostolicis viris non iudicare de talibus, quibus datum est iudicium in maiora. Quid ni contemnant iudicare de terrenis possessiunculis hominum qui in cælestibus & angelos iudicabunt?* Præcepit quoque sanctus Apostolus, omnes indifferenter neminem excipiendo, episcopum, vel sacerdotem, aut diaconum sub esse debere in iudicio coactiuo, iudicibus seu principibus sæcularibus, nec illis resistendum, nisi quicquam contra legem salutis æternæ faciendum perciperent. Vnde ad Romanos 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. non enim est potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt. itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui resistunt ipsi, sibi damnationem acquirunt. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, fac bonum, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. si autem malefeceris, time. non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram & qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis. ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.*

Voluit autem super hæc apostoli notanda verba, inducere Glossam secundum sanctos atque doctores catholicos, quoniam ex his quæ dixit Apostolus & Glossator, iam aperte demonstratur propositum nostrum esse verum, vt nemo compositæ mentis, ipsis inspectis, debeat vlterius dubitare. Dixit ergo Apostolus: *Omnis anima* &c. nullam excipiendo. Vbi Glossa secundum Aug. primo: Et quandoque vicissim secundum Amb. inquit sic. *Et hic ad humilitatem inuitat. Videbatur enim quibusdam, quod mali domini, & maxime infideles, non deberent fidelibus dominari. Et si boni & fideles essent, bonis & fidelibus essent pares. Quam etiam superbiam remouet hic Apostolus à parte superiore, id est anima, significans totum hominem. Quia l.n est omnis anima, nisi omnis homo? quasi dicat. omnia prædicta facienda sunt, & si ita perfecti sitis in corpore Christi, tamen omnis anima subdita sit. id est omnis homo subditus sit. Quem nomine animæ ideo significo, vt non solum corpore, sed & voluntate seruiatis. Omnis ergo anima subdita sit vt etiam voluntate seruiat potestatib. secularibus, bonis & malis. scilicet, regibus principibus tribunis, centurionibus, & aliis huiusmodi. Ecce ergo quid intelligebat Apostolus per potestates sublimiores. quoniam seculares principes tunc subiungit. Si enim bonus fuerit qui tibi præest, nutritor tuus est. malus si fuerit, tentator tuus est. Et nutrimenta libenter accipe, & in tentatione approbare. Esto ergo aurum & attende mundum istum. quasi fornacem aurificis, Sit ergo omnis anima subdita potestatib. sublimioribus, id est in hoc quod sublimes sunt, id est in mundanis, vel notatur causa cum dicit, sublimiorib. id est quia sublimiores sunt.* (Non est enim) *probat quod debent subiici hoc modo quia potestas omnis est à Deo. Sed quæ à Deo sunt, ordinata sunt, igitur potestas quæ est à Deo ordinata, id est quicunque habet potestatem. Dei ordinationem habet. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Et hoc est quod dicit, quasi ideo debet subiici. quia non est potestas alicui homini bono vel malo, nisi à Deo data. Vnde Pilato dominus ait. Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper.* Quod etiam Bern. ad Archiepis. Senonens. repetens ait *Secularior nemo Pilato, cui dominus astitit iudicandus. Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi tibi esset data desuper. Iam tunc pro se loquebatur. & in se experiebatur, quod post per apostolos clamauit in ecclesiis, non est potestas nisi à Deo. Et qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Et infra parum ibid. subdit. *Cum Romani præsidis potestatem Christus super se quoque fateatur cælitus ordinatam,* &c. Sequitur in glossa. *Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt, id est rationabiliter à Deo disposita sunt. Itaque qui resistit vi vel dolo potestati, id est homini habenti potestatem, in his scilicet, quæ ad potestatem pertinent vt in tributo & huiusmodi, Dei ordinationi resistit, id est habenti potestatem Dei ordinatione. non ergo secundum Dei ordinationem agit. De potestate bona patet, quod eam præficit Deus rationabiliter: de mala etiam videri potest, dum & boni per eam purgantur & mali damnantur, & ipsa deterius præcipitatur. Et nota, quod nomine potestatis interdum accipitur potestas ipsa, quæ data est aliquando à Deo, aliquando ipse homo habens potestatem, quod diligens lector distinguat. Qui autem quasi qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Hoc autem tam graue est, quod qui ei resistunt, ipsi sibi acquirunt damnationem. Et ideo non debet quis, id est aliquis seu nullus resistere, sed subiici. Si tamen illud iubeat, quod non debes facere, hic sane contemne potestatem, timendo potestatem maiorem. Ipsos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iusserit curator nunquid faciendum est, si contra proconsulem iubeat? Rursus si quid ipse proconsul iubeat, & aliud Imperator iubeat, nunquid dubitatur illo contempto, id est proconsule, illi, id est Imperatori seruiendum? Ergo si aliud Imperator, aliud Deus iubeat, contempto illo, obtemperandum est Deo.* Non [illegible] dixit Aug. *Si aliud Imperator, & aliud episcopus* seu *papa iubeat,* quod tamen dicere debuisset, si papa iurisditionis gradu superior esset, tamen voluit Aug. quod si præcepit Imperator aliquid faciendum contra legem salutis æternæ quæ Dei præceptum est immediatum, in hoc Imperatori non esse obtemperandum, in quo papæ præcipienti secundum hanc legem, sc. diuinam magis esset obtemperandum, quam Imperatori præcipienti quicquam agendum contrarium legi diuinæ. Sed papæ præcipienti aliquid secundum suas *Decretales* inquantum huiusmodi, nihil obediendum contra Imperatoris seu legum suarum præceptum, vt hic aperte liquet, & *nono huius* amplius deducetur. Tunc Glossa: *Quasi merito acquirunt damnationem. nam principes boni vel mali non sunt timori boni operis sed mali, id est non sunt ad timorem his qui bene operantur, sed his qui male. Si enim bonus est princeps bene operantem non punit, sed diligit. si vero malus, non nocet bono, sed purgat eum. Malus vero debet timere, quia instituti sunt principes vt mala puniant.* Principes dicit illos, qui propter corrigendam vitam & prohibenda aduersa creantur, Dei habentes imaginem, vt cæteri sub vno sint. *Vobis autem quasi male operantibus sunt timori. Tu autem vis*

non

non timere potestatem, quæcunq; sit, siue bona, siue mala? Fac bonum, & non est vnde timeas, imo habebis laudem ex illa, etiam si mala est, dum tibi causa est maioris coronæ. Si autem iusta est potestas, habebis laudem ex illa, etiam ipsa laudante. si iniqua est, habebis laudem ex illa, non ipsa laudante, sed ipsa tibi laudis occasionem præbente, vere ex illa habebis laudem. Dei enim minister est tibi in bonum, id est tibi est faciens bonum, siue bonus, siue malus sit, quia tibi datus est in bonum tuum à Deo, vt tueatur te & tua. Manifestũ est enim, quod ideo dati sunt a Deo rectores, ne malum fiat bonis. si autem quasi bono, non est timendum, est enim, id est quia portat gladium. id est habet iudiciariam potestatem, non sine causa. sed vt malos puniat. Et hoc ostendit subdens, Dei .n. minister est id est loco Dei vindicat. Ipse dico existens vindex in iram Dei, id est propter offensam Dei vindicandam, vel in iram Dei, id est futuram ostendendã, id est propter vindictam Dei futuram ostendẽdam, quia hac punitio iudicat persistentes in malis, grauius puniendos. Dico quod vindex est, & ei, id est ad damnũ eius & correctionẽ, qui malum agit, & quia est minister Dei. Ideoq; subditi estote ei, quasi ex necessitate vel necessitati, id est necessaria ordinationi subditi estote. Et hoc non solũ propter irã principis vel Dei vindicandã, sed & propter conscientiam scilicet vt munda sit mens vestra. Prælatum à Deo, id est eum qui sic præest per Dei ordinationẽ diligendo. Licet .n. omnes fideles, inquantum fideles sunt, vnũ sint in Christo, in cuius fide nõ est distantia, Iudæi, Græci, domini, & serui, & huiusmodi, differentia tamen est in conuersatione mortali, & eius ordinẽ in huius vitæ itinere seruandũ esse, apostoli præcipiunt. alia sunt .n. quæ seruamus in vnitate fidei, siue vlla distãtia, & alia in ordine huius vitæ tanquam in via ne nomen domini & doctrina blasphemetur. Ideo .n. hæc est probatio subiectionis, quare subditi esse debetis, quia & ideo ad ostendendam subiectionẽ præstatis tributa, quod est signũ subiectionis, non ait soluitis, sed præstatis quasi reddituris. quia reddunt seruiẽdo in defensione, dũ pugnant pro patria, & dum agunt iudicia, præstatis tributa. Vos dico seruientes Deo in hoc ipsum, id est per hoc ipsum seruitis Deo quod illis tributa datis. Vere per hoc seruitis Deo, ministri .n. sunt Dei. ad hoc enim instituti sunt, vt boni laudẽtur, & mali puniantur. Vel ita, ministri enim, quare debetis præstare tributa, quia ministri Dei sunt, ipsi dico seruientes vobis, dum patriam defendunt, in hoc ipsum, id est propter hoc scilicet, propter tributum seruiunt vobis in defensione patriæ, & quia ministri Dei sunt.

Ex hac itaq; Apostoli serie, ac sanctorum expositionibus præinductis non volenti nomen & doctrinam domini blasphemari, tanquam iniustam & contra ciuiles leges prædicantem, vt dixit hic glossa Augustini, *& prima ad Timoth. sexto* absq; dubitatione aliqua tenendum est, Omnes homines cuiuscunq; status aut conditionis existant, realiter & personaliter subesse debere iurisditioni principum seculi, & eisdem obedire in his omnibus, quæ contradicunt legi salutis æternæ, secundum humanas leges maxime, aut cõsuetudines approbatas & honestas, de his enim loquitur Apostolus aperte, cum dixit: *Omnis anima subdita sit*, &c. Et quod *non sine causa gladium portant*, & reliqua, quæ de ipsis protulit tam patriæ defensione, quam tributorum eisdem exhibitione secundum sanctorum expositiones. Hæc autem nusquam de quoquam episcopo seu presbytero dixit Apost. Nã domini quib. in iurisdictione coactiua obedire tenemur, sunt q per armatá potẽtiã defendere debent patriam, q nullo modo conuenit episcopo aut presbytero. Vnde B. Ambr. *ad Valẽtinianum, epist. 2.* q intitulatur, *Ad plebẽ*, sic inquit: *Dolere potero, flere potero, gemere potero. aduersus arma, milites, Gothosque, lachrymæ meæ arma mea sunt, talia enim munimenta sunt sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere.* Rursum domini tales quibus sic obedire tenemur, possent esse infideles, vt dixit glossa circa principium, tales autem non sunt, nec esse possunt episcopi. Et ideo palam omnibus, quod de presbyteris seu episcopis non loquebatur Apostolus, imo de regibus & principibus, sicut dicebat August. Ab hac subiectione etiam neminem Apostolus excipit cum dixit: *Omnis anima.* Si ergo resistentes huiusmodi potestatibus, etiam infidelibus & malis, sibi damnationem æternam acquirunt, quanto magis indignationem omnipotentis Dei, & huius apostoli Pauli atq; Petri acquirunt sibi, qui hac Dei & horum apostolorum contempta doctrina, dudum turbauerunt & turbant continuo fideles reges & principes, & maxime ac inexcusabiliter Romanorum. Principes enim *ministri sunt Dei*, vt dixit Apostolus, nec dixit, ministri nostri sunt, vel Cephæ aut alterius apostoli. Et ideo nec in iudicio coactiuo subiecti alicui episcopo vel presbytero sed magis ecõuerso. Quod etiam glossa secundum Aug. explicauit, dum dixit: *Ergo si aliud Imperator, aliud Deus iubeat*, &c. nullum episcopum aut archiepiscopum vel patriarcham nominando in talibus iurisdictionibus, quod tamen fecisset aut facere debuisset, si Christus rex regum & dominus dominantium hanc potestatem sibi concessisset super Imperatorem, vt ipsi fabulantur in suis *Decretalibus*, quæ secundum veritatem nihil aliud sunt, quam ordinationes quædam oligarchicæ, quibus in nullo tenentur obedire Christi fideles, inquantum huiusmodi, quemadmodum *ex 12. prima* demonstratum est, & in consequentibus specialibus apparebit.

Nun tamen ex his dicere volumus, quin doctori seu pastori ecclesiastico debeatur reuerentia & obedientia in his quæ præcipit, seu docet obseruanda secondum legem euangelicam, non aliter aut in contrarium, vt *Matth. 23* & per Hieronymum ibid. satis apparet, quamuis etiam ipse ad talium obseruatione neminem debeat nec possit arcere in hoc seculo, pœna vel supplicio, quoquam reali vel personali. Quoniam talem potestatem arcendi & dominandi cuiquam in hoc seculo, sibi ex euangelica scriptura concessam, non legimus, sed potius interdictã consilio vel præcepto, vt ex hoc & præcedente c. liquet. Talis .n. ptãs in hoc seculo datur à legibus seu legislatore humano, quæ etiam data episcopo vel presbytero ad compellendum homines in his quæ sunt diuinæ legis inutilis esset. Nam coactis nihil tale proficeret ad æternam salutem. Et hæc palam fuit mens Apost. 2. ad Corint. primo cũ dixit: *Ego aũt testem Deũ inuoco in animam meam, quod parcens vobis non veni vltra Corinthũ, nõ quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudii vestri, nã fide statis.* Vbi

Glossa

[illegible] Amb. *Ego inuoco Deum testem contra animam meam quod [illegible] contra corpus [illegible] animam meam [illegible] de quo loquor. Quod non veni in Corinthum vltra, id est postquam a vobis [illegible] hec pars [illegible] ne contristarem multos aspere corripiendo [illegible] reperissem eos asperiore vindicta in [illegible]tionem. [illegible] eos prius mitigare, & ideo non est ex leuitate vel carnali cogitatione non impletum quod [illegible] spiritualis enim tunc dispositum non implet, quando aliquid [illegible] meditatur. Et ne inde [illegible] quasi de dominio, eo quod dixerat parcens vobis non veni, [illegible] dico parcens quia dominemur fidei vestrae, quia dominium & coactionem patiatur fides vestra, quae voluntatis est, non necessitatis. Sed ideo dico, quia adiutores sumus, si vultis cooperari gaudio vestro [illegible], [illegible] emendationis vestrae, quia gaudemus emendati. Bene dixit quia fides vestra, nam fide, et dilectione [illegible] non dominio.* Hanc eandem sententiam ex verbis Apostoli supradictis accepit, & omnib. eandem [illegible] B. Ioannes Chrysostomus in suo lib. *dialogorum,* qui etiam *de dignitate sacerdotali* intitulatur *lib.* 2. ca. 3. [illegible] bidem, postquam induxerat illud Apostoli, *Non quia dominamur fidei vestrae, sed adiutores sumus.* &c. *Hi qui [illegible] sunt iudices [illegible] malignos quosque cum subdiderint ostendunt in eis plurimam potestatem, & inuitos eos à priorum morum prauitate compescunt. In ecclesia vero non coactum sed acquiescentem oportet ad meliora conuerti. Quia nec nobis à legibus data est talis potestas, vt autoritate sententiae cohibeamus homines a delictis.* Et loquitur in persona omnium sacerdotum, assignans primam causam iam dictam, quare scilicet neminem cogere possint, quia coactiuam in hoc seculo cuiusquam autorem non habent, eo quod *à legibus,* id est legislatoribus eis data non erat illis temporibus, aut in locis illis siue prouinciis. Tunc aliam causam assignans subiungit. *Nec si data esset,* (talis potestas scilicet) *haberemus [illegible]* videlicet episcopi seu presbyteri, *vbi exerceremus eiusmodi potestatem, cum Deus noster,* (Christus [illegible]) *non necessitate* (id est violentia) *submotos a peccato, sed propria sese sponte abstinentes remuneraturus sit.* Nec tamen ex his dicere volumus inconueniens esse coerceri haereticos aut aliter infideles, sed autoritatem hanc esse solius legislatoris humani. Non igitur conuenit sacerdoti vel episcopo cuiquam coactiua potestas, sed debent tam ipsi quam alii secularibus iudicibus in hac subesse, quemadmodum dictum est. Vnde rursum apostolus primae ad Timot. 2. dixit. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnib. hominibus, pro regibus, & omnib. qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus.* Vbi Glossa Tim. haec verba diligens: nil [illegible] tradit. Et tunc secundum Aug. subiungit: *Pro omnibus hominibus, id est pro hominibus omnis generis, & specialiter pro regibus, & si mali sint, & pro omnibus qui in sublimitate sunt constituti, vt ducibus & comitibus, & si mali sint,* cum non inter positos in sublimitate seu iudiciaria tali potestate, [illegible] Apost. & Aug. episcop. aut presbyterum aliquem nominet, sed solummodo principes seculares. *Quare autem,* loquitur Aug. *pro regibus & sublimibus etiam malis orari velit, reddit causam,* (Apostolus [illegible].) *sciens quia hoc nobis proderit, vt quietam vitam agamus à persecutione & tranquillam id est sine inquietatione aliqua.* Ecce testimonium eius quod diximus *vltimo prima,* videlicet quod causa tranquillitatis factiua & conseruatiua est actio principantis debita non impedita. Tunc subiungit Aug. quod est valde ad propositum, dicens: *Ideo apostolus ecclesiam orare pro regibus admonuit & omnibus sublimibus eo lem Spiritu sancto afflatus, quo & Hieremias, qui misit epistolam Iudaeis, qui erant in Babylone, vt orarent pro vita regis Nabuchodonosor filiorumque eius, & pro pace ciuitatis, in qua erant quia in pace illorum erit pax vestra. Hoc autem figurate significabat ecclesiam in omnibus sanctis eius, qui sunt ciues coelestis Hierusalem seruituram sub regib. huius seculi. Ideoque apostolus eam monet pro eis orare, vt quietam agant vitam.* Ecce indubie Apostoli atque Aug. fuisse sententiam, quod ecclesia seu Christi fideles omnes subesse debeant principibus secu[illegible], maxime fidelibus & eorum obedire praeceptis, non contrariis legi salutis aeternae. Quod si Apostolus intellexisset, episcopos seu presbyteros principari debere, ac homines realiter aut personaliter coactiuo iudicare iudicio, in statu & pro statu vitae praesentis, dixisset Timotheo quem episcopum constituerat. *Obsecro* &c. *pro regibus & episcopis omnibus, qui in sublimitate sunt.*

Amplius ad Titum tertio dicebat Apostolus, *Admone illos,* (quibus praedicas,) *subditos esse principibus & potestatibus,* non dicit Apostolus, admone seculares tantum, nec rursum dicit, admone illos, subditos esse nobis & principibus, bene enim nouit Apostolus quod nec ipse vel alii episcopi seu presbyteri debent principari aut alios iudicare litigioso seu secularium actuum iudicio, quinimo ipsos à secularibus negotiis quibuslibet reuocauerat, ne dum à principatu seu iudicio talium, cum diceret 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo, implicat se secularibus negotiis.* Vnde Ambros. *admone* &c. *quasi: & si tu habes imperium spirituale, id est praecipere de spiritualibus, tamen admone illos subditos esse principibus scilicet regibus, ducibus, & potestatibus minoribus. Quia Christiana religio neminem priuat iure suo.* quod pro tanto dicit Ambrosius quia etiam fideles, dominis & principibus infidelibus aut malis voluit & docuit Apostolus subesse, sicut dicit ipse primae ad Timoth. vlt. *Quicunque sunt sub iugo serui,* &c. Vbi Glossa secundum Augustinum *Sciendum quosdam praedicasse, communem omnibus in Christo libertatem esse, quod de spirituali libertate vtique verum est, non de carnali, vt illi intelligebant. Ideo contra eos loquitur hic apostolus iubens seruos dominis suis subditos esse. Non ergo exigant serui Christiani, quod de Hebraeis dicitur, vt sex annis seruiant & gratis dimittantur liberi, quod mysticum est. Et quare hoc praecipiat Apostolus, supponit, ne blasphemetur nomen domini quasi aliena inuadentis, & doctrina Christiana, quasi iniusta & contra leges praedicet,* ciuiles scilicet. Quo igitur modo & qua secundum Deum conscientia volt aliquis sacerdos, quicunque sit ille, absoluere subditos à iuramento quo dominis fidelibus astringuntur. Est enim haec haeretis manifesta, vt in sequentib. amplius apparebit. Dixit ergo Apostolus, *admone illos, subditos esse principibus,* non dicit laicos solum, sed in[illegible]-

... , quia secundum ipsum, omnis anima subdita est eis in iudicio coactiuo seu contentioso. Si vero non, dicimus, in quo dixit, *omnis anima subdita sit* &c. Quod si Timotheo & Tito in hoc subici debuisset, frustra dixisset. *Admone illos* &c. Rursum si quosdam voluit admoneri subesse potestatibus secularibus, quosdam vero minime, insufficienter fuisset locutus, non faciendo in sermone suo differentiam hanc, quam nusquam in sua scriptura factam repetiret quis, sed oppositum magis. dixit enim. *Omnis anima subdita sit*, &c. in quo incōuenienter & false locutus fuisset Apostolus, quod absit, si qui à talium subiectione fuissent exempti. Hæc quoq; cōformiter sententia & doctrina B. Petri apostoli prima canonica sua, ca 2. cum dixit: *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum*, constitutæ videlicet in principatu, de quib. eum intellexisse apparet per exempla quæ immediate subintulit, dum dixit: *Siue regi quasi præexcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis, ad vindictam maleficiorum, laudem vero bonorum, quia sic voluntas Dei est.* Glossas autem sanctorum non adduxit super hunc locum, quia totum quod hic dicunt, continetur in Glossa, quam supra induximus ad Apost. *Ro.13.* Ecce quod B. Petrus & Paulus conformiter dicunt reges & duces missos à Deo *ad vindictam malefactorum*, id est ad sumendum de ipsis vindictam per coactiuam potentiam in hoc seculo. nusquā vero dixerunt nec ipsi, nec sancti expositores suorum dictorum ad hoc missos esse episcopos aut presbyteros, sed oppositū magis, vt dicto præcipue Chrysost. superius euidēter apparuit. Cū igitur malefactores possint esse presbyteri sicut non presbyteri secundum omnia transgressionū genera, nobis enumerata secūdo huius, p necessitatem sequitur, ipsos subesse debere in iudicio coactiuo regibus, ducibus, aut aliis principatibus secularibus, quos legislatoris humani autoritate statuendos ostendimus 15. *prima*. Hos. n. misit Deus *ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum*, vt dixit B. Petrus: *Sic. n.* id est, illis obedire, *voluntas Dei est*, vt dixit ibidem. Hoc rursum confirmat sermo & exemplum operis manifestum B. Pauli Apost. nam de ipso legitur Actuum 25. q ipse refugiēs sacerdotum iudicium coactiuum, dixit aperte: Cæsarem appello. Et rursum: *Ad tribunal Cæsaris sto, vbi me iudicari oportet*, dicit Glossa interlinearis, *quia hic est locus iudicii.* Ergo sacerdotum refugiens iudicium, fassus est se coactiuæ iurisditioni Cæsaris fuisse subiectum Sed credendum est no Apostolum ficte dixisse, *Ibi me iudicari oportet*, id est apud Cæsarem metu mortis, qui iam pro veritate mori elegerat & deliberauerat, vt appatet *Act.21.* dum dixit: *Ego n. non solum alligari, sed & mori paratus sum in Hierusalem propter nomen domini Iesu Christi.* Quis n. demens æstimabit, Apostolum suo verbo tantum crimen commisisse protelandæ vitæ gratia. vt omne sacerdotium indebite subiiceret sui exemplo & doctrina iurisditioni principum seculi, si hoc inconueniens & indebitum reputasset? Melius. n. fuerat illi non ascendere in Hierosolymam, qui à nullo compellebatur quam ascendere & mentiri contra seipsum & proximum. Et ideo quia hoc nephas est æstimare de ipso, appatet ipsum id sensisse mente quod ore protulit. Et secundum imitationē magistri sui, quo noluit esse superior, (Christo videlicet,) qui nedum Cæsarem, verum etiam Pilatum eius vicarium suum mundanum iudicem recognouit, dum dixit, Io. 19. *Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi datum esset ti.* &c. *id est nisi à Dei superna ordinatione*, vt supra dicebat Aug. ad Ro 13. *quia non est potestas alicui homini bono vel malo, nisi à Deo data.* Quod etiam Bernardus *ad episcopum Senonensem* amplius explicauit, & supra induximus *parte quarta*. Cum igitur nulli episcopo iurisditio seu coactiua cuiusquam potestas in hoc seculo concessa sit lege diuina, sed potius interdicta consilio vel præcepto, vt patenter ostensum est in *hoc & præcedenti ca.* Nec etiam potestas eiusmodi episcopis seu presbyteris in quantum episcopis conueniat successione patria seu paterna: Per necessitatem sequitur ipsos in hac subiectos esse principibus seculi, sicut ex dictis apostolorum Petri & Pauli & aliorum sanctorum euidenter apparuit. Et ratione demonstrata conuinci potest ex his quæ dicta sunt 15. *&* 17. *prima*. Nec in quenquam presbyterum aut non presbyterum coactiuam in hoc seculo iurisdictionem habere quenquam episcopū siue papam, nisi eadem sibi per humanum legislatorem concessa fuerit, in cuius potestate semper est hanc ab ipsis reuocare, interueniente rationabili causa, cuius plena determinatio ad eundem legislatorem, præsertim in communitatib. fidelium pertinere dignoscitur. Quod quidem igitur principatum seu coactiuam iurisditionem cuiuscunq; in hoc seculo Christus abdicauerit, suisq; apostolis ac ipsorum successoribus episcopis seu presbyteris interdixerit consilio vel præcepto, ipsumq; seipsum ac apostolos eosdē principum seculi coactiuæ iurisditioni subesse voluerit, id quoq; obseruandum docuerit, ac ipsius apostoli præcipui Petrus & Paulus tam opere quam sermone, per euangelicas veritates æterna testimonia per sanctorum quoq; ac reliquorum approbatorum fidei Christianæ doctorum interpretationes seu expositiones, euidenter monstrasse nos credimus.

CAP. VI.

De autoritate clauium Sacerdotalium, & qualem in excommunicando sacerdos aut episcopus habeat potestatem.

CONsequens autem dictis est ostendere, quid potestatis, autoritatis, & quale iudicium super fideles Christus eisdem apostolis & ipsorum successoribus concedere voluerit, & de facto cōcesserit ex virtute verborum scripturæ sacræ. Inter cætera vero quæ de hoc expressiorem significationem habere videntur, sunt ea quæ Christus protulit ad Petrum Matth. 16. *Tibi dabo claues regni.* Similiter quoq; dicta per eundem Christum ad apostolos omnes, *Mat.* 18. *& Ioan.* 20. dum dixit

Chri-

[illegible] *terram, ligata erunt [illegible] cœlo, & quorum [illegible] miseritis [illegible] ata, remit-* [illegible] pie opinio & [illegible] *pleni vdin[illegible] potestat[illegible]*, quem [illegible] Ro- [illegible] mem. [illegible] quidem vt [illegible] penitus [illegible] quæ dixit [illegible] *vltimo prime*. videlicet quod Christus [illegible] Dei [illegible] *in hunc mundum, perhibere testimonium veritati.* [illegible] idem dixit [illegible] veritati [illegible] agendorum, & spernendorum ad vitam æternam humanu generi cun- [illegible] dem etiam sermone docuit, & exemplo [illegible], in scriptoq; demũ [illegible] apostolorum [illegible] scripturam, in ipsius [illegible] possemus [illegible] quæ [illegible] salutis: & hoc fuit offic- [illegible] exercendum commi[illegible]. cum [illegible] post resurrectionem [illegible] me [illegible] ad Matt. 28. & vltimo. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos* [illegible] *& Spiritus sancti. docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui vobis.* Verum per ba- [illegible] tio nem, quod Christus per apostolos [illegible] eos intellige- [illegible] sacramentorum administrationem, quæ propter [illegible] salutem æternam [illegible] quorum est pœnitentiæ sacramentum, quo [illegible] humanæ actualis culpa mortalis & [illegible] tur, & [illegible] propter culpam corrupta Dei gratia restoratur, absq; qua humana o- [illegible] non fierent ad vitam æternam. Vnde ad Ro. 6. *Gratia Dei vita æ-* *terna* [illegible] reliquorum, [illegible] sunt sacerdotes seu presbyteri, tanquam [illegible] apostolorum Christi, quibus omnibus in persona Petri & reliquorum apostolorum [illegible] seu conferendi pœnitentiæ sacramentum id est soluendi vel ligandi homines à [illegible] quæ idem sunt tradita fuisse conuincitur per verba scripturæ prædicta. Vnde Hier. super Matt. 16. *[illegible] tibi dabo claues regni cœlorum* sic inquit: *Habent quidem eandem iudiciariam potestatem alij apo-* *stoli quibus post resurrectionem ait. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt. Habet etiam omnis ecclesia in presbyteris & episcopis, sed ideo Petrus eam specia-* *liter accepit, vt omnes intelligant, quod quicunque ab vnitate fidei se separauerit, nec à peccatis absolui, nec cœlum ingredi potest.* Et dixit Hieron. *ab vnitate fidei*, nec dixit ab vnitate Petri vel Romani episcopi, quo- niam [illegible] aliqui poterant hæretici fore, aut aliter peruersi, & iam de facto cooperti sunt ta- les. [illegible] potestas est clauiũ autoritas secundũ Hier. & Aug. ibidem, de quib. Aug. *Claues sunt discernendi scientia & potentia, qua dignos recipere, & indignos excludere debet à regno,* sacerdos se. [illegible] autem recipere, & qualiter excludere possit à regno consequenter patebit: & ex hoc, [illegible] clauium, per Christum Petro & apostolis concessarum potestas. Primum [illegible] attendere quod in anima peccatis mortaliter, generatur culpa, & corrumpitur diuina gratia [illegible] prius. Qua siquidem culpa peccator obligatur debito damnationis æternæ, pro [illegible] In qua etiam culpa persistens à consortio fidelium in hoc seculo præciditur per [illegible] nem quandam apud Christi fideles, vocatam *excommunicationem*. Et econtra debemus [illegible] quod peccator per tristitiam sui delicti & exteriorem confessionem factam sacerdo- ti [illegible] simul & diuisim dicitur hoc nomen *pœnitentia*, triplex beneficium conse- quitur. Primum quidem quoniam ab interiori culpa mundatur, & in ipso Dei gratia reformatur. Secundũ vero quoniam à debito damnationis æternæ, ad quam ex culpa obligatus fuerat, absol- uitur. Tertium autem, quoniam ecclesiæ reconciliatur, id est fidelium consortio reunitur seu re- [illegible] debet. Hæc igitur in peccatore facere, videlicet à culpa & æternæ damnationis debito sol- uere [illegible] ligare, quod aliqualiter fieri habet per clauium potestatem sacerdoti concessam, quem- admodum infra dicetur, est sacramentum pœnitentiæ ministrare. His itaq; sic præmissis, ad pro- positum accedentes, secundum mentem Magistri sententiarum, qui nimirum scripturæ atq; sancto- rũ, quorum autoritate loquitur *lib. 4. di. 18.* & etiam secundum intentionem Richardi in quodam libello quẽ fecit intitulatum *de clauium sacerdotalium potestate*, dicamus, quod ad verã pœnitentiã seu sa- cramentũ pœnitentiæ suscipiendu requiritur primũ interior peccatoris cõtritio seu tristitia de com- misso siue delicto. Secundo vero requiritur propositum & actus confitendi delictum, ipsum per sermonem exprimendo seu significãdo sacerdoti, si sacerdotis facultas affuerit. qui si non adesset, in sic pœnitente seu contrito, sufficit firmum propositum confitẽdi delictum sacerdoti cum ipsius primum facultas affuerit. Et ideo intendunt consequenter, quod in peccatore vere pœnitente, id est contrito & habente propositum confitendi, quædam ante confessionem, & omnem sacerdo- tis actionem, solus Deus operatur. Hæc autem sunt, *expulsio culpæ gratiæ reformatio, & debiti æternæ da-* *mnationis remissio.* Quod autem prædicta Christus operetur, probat Magister li. 4. *di.* 18. *ca.* 4. per au- toritate scripturæ atq; sanctorum. Primum quidem autoritate psalmistæ, dicentis in persona Dei: *Ego solus deleo iniquitates & peccata populi.* Rursum autoritate Ambrosij dicentis: *Verbum Dei di-* *mittit peccata, sacerdos & iudex. Sacerdos quidem officium suum exhibet, sed nullius potestatis iura exercet.* Ad- huc idem Ambr. *Ille solus dimittit peccata, qui pro peccatis nostris solus mortuus est.* Amplius per August. dicentem: *Nemo tollit peccata, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi.* Quod autem hoc fa- ciat Deus ante omnẽ sacerdotis actionem, de [illegible] Magister ex dictis Aug[illegible], super psalmistæ: *[illegible] tecta sunt peccata.* Ex his .n. inquit [illegible] *ostenditur, quod Deus ipse pœnitentem soluit à debi-* *to pœnæ. Et tunc soluit quando intus illuminat* [illegible] *vitam cordis contritione* [illegible] sententiæ [illegible] suf- fragatur, & autoritates attestantur. [illegible] peccatum nunc [illegible] habens cor contri- [illegible] & humiliatum, nisi in charitate [illegible] charitatem habet, dignus est vita. Nemo autẽ

simul dignus est vita & morte. Non est igitur tunc ligatus debito æternæ mortis, filius enim iræ esse desiit, ex quo diligere & pœnitere cœpit. Ex tunc igitur solutus est ab ira, quæ non manet super eum qui credit in Christum, sed super illum qui non credit. Non igitur postmodum per sacerdotem cui confitetur ab ira æterna liberatur, à qua liberatus est iam per dominum, ex quo dixit, confitebor. Solus igitur Deus hominem interius mundat à macula peccati, & à debito æternæ pœnæ soluit. Consequenter autem repetit Magister autoritates Psalmistæ atq; sanctorum prius adductas, post quæ etiam epilogans inquit: *His aliisq; pluribus testimoniis docetur, Deum solum per se peccata dimittere. Et sicut dimittit quibusdam, ita & aliorum quorundam peccata retinet.* Exigit tñ Deus in pœnitente propositum confitendi delicta sacerdoti, cum illius primum facultas affuerit, sicut dicit Magister *lib. quarto 17. ca. 4.* vbi quærit, an sufficiat soli Deo confiteri peccata & determinat autoritatibus scripturæ, quod non, si facultas affuerit sacerdotis. Quod si non affuerit, sufficit soli Deo confessum esse, habito tñ semper proposito confitendi si possit. Hoc etiam, conformiter Magistro, sensit Ricardus in suo libello prædicto, & ex determinatis ab eo in diuersis capitulis colligitur, quod *Deus ante quodcunque ministerium sacerdotis culpam tollit, à vero pœnitente*, id est contrito de peccato, *debitumque mortis soluit æternæ, sub conditione tamen quod sacerdoti postmodum debeat confiteri delictum, cum illius primum facultas affuerit.* Quam si quidem conditionem vocauit Magister *firmum propositum confitendi delicta, cum sacerdotis facultas adesset.* Hanc autem sententiam conclusit Magister *eodem quarto, dis. 18. capitulis quinto & sexto.* respondens cum hoc rationabili quæstioni, qua dubitari potest ad quid officium siue actio sacerdotis in pœnitentia requiratur, si solus Deus ante omne illius ministerium culpam tollit, & æternæ damnationis debitum soluit. Et dixit Magister: *In hac autem tanta varietate*, (quoniam de hoc tam sancti quam doctores dissentire videbantur, licet non in veritate dissentiant,) *quod tenendum, hoc sane dicere ac sentire possumus, quod solus Deus dimittit peccata & retinet. Et tamen ecclesiæ* (id est sacerdotibus, qui dicuntur ecclesia, secundum vnam significationem, vt apparuit secundo huius) *contulit potestatem ligandi & soluendi. Sed aliter ipse soluit vel ligat aliter ecclesia* id est sacerdotes. *Ipse enim per se tantum dimittit ita peccatum quia & animam mundat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis soluit, non autem hoc sacerdotibus concessit, quibus tamen tribuit potestatem ligandi & soluendi*, id est ostendendi homines solutos vel ligatos. In quo expressit propter quid requiratur in pœnitentia officium seum ministerium sacerdotis, & consequenter id declarans dixit, *Vnde etiam dominus leprosum prius sanitati per se restituit, deinde ad sacerdotes misit, quorum iudicio ostenderetur mundatus: ita etiam Lazarum iam viuificatum, obtulit discipulis soluendum, quia & si aliquis apud Deum sit solutus, non tamen in facie, id est in notitia ecclesiæ solutus habetur, nisi per iudicium sacerdotis.* In soluendis igitur culpis aut retinendis ita operatur sacerdos ecclesiasticus & iudicat, sicut olim legalis in illis qui contaminati erant *lepra*, quæ peccatum significat. Hanc quoq; sententiam repetit *circa finem, ca. 6.* Ipsamq; confirmat autoritate Hieronymi super illud Matt. 16. *Et tibi dabo claues regni cœlorum*, inquit Hiero. *Id iuris & officii habent euangelici sacerdotes, quod olim sub lege habebant legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata dimittunt vel retinent, dum dimissa à Deo vel retenta iudicant & ostendunt.* Vnde in *Leuitico*, ostendere se sacerdotibus iubentur leprosi, quos illi non faciunt leprosos vel mundos, sed discernunt qui mundi vel immundi. Requiritur ergo sacerdotis officium ad pœnitentē, propter causam prædictam vt per ipsum videlicet ostendatur in ecclesiæ facie, quibus Deus peccata retinuit vel dimisit.

Est aliud etiam quod Deus operatur ad peccatorem, non sine ministerio sacerdotis, vt idem Magister atq; Ricardus senserunt, videlicet commutatio temporalis pœnæ purgatorii, quam pro delictis subiturus erat peccator, quantumcunq; bene pœnitens & confessus, in aliquam huius seculi satisfactionem, vt ieiunium, orationem, aut eleemosynam, peregrinationem, vel consimile aliud. Et secundum hoc iura potestatis in pectore sacerdos exercet. Vnde Magist. di. 18. ca. 7 sic inquit: *Et notandū quia quos satisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipso à peccatis solutos ostendunt, quia non imponitur alicui satisfactio pœnitentialis, nisi quē sacerdos vere pœnitentē arbitratur, alii nō imponit & eo ipso peccata à Deo retineri iudicat. Commutat quoq; sacerdos pœnas purgatorii peccatori debitas in aliquas huius seculi satisfactiones. Et peccatores postmodum ecclesiæ, id est communioni fidelium reconciliat in quo similiter potestatem in peccatores exercet, si tamen id secundum discretionem egerit.* Vnde Magister vbi supra: *Ligant quoque sacerdotes dum satisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt. Soluunt, cum de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad communionem sacramentorum admittunt, quemadmodum soluendi scilicet vel ligandi superius Iero notauit. Secundum hunc modum dicuntur sacerdotes peccata dimittere vel retinere.* Vnde superius Augustinus dixit: *Quibus remittunt, remittit Deus*, &c. *Opus enim iustitiæ exercent in peccatores, cum eos iusta pœna ligant. opus misericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel sacramentorum communioni reconciliant, alia opera in peccatores exercere nequeunt.* Vnde etiam patere potest, quod iuxta meritum pœnitentium, non plus de culpa vel pœna relaxare potest Romanus episcopus, quam alter quicunque sacerdos.

Ex dictis itaq; sanctorum autoritatibus magistri atq; Ricardi, apparet liquido, quod culpā & debitū æternæ damnationis solus Deus peccatori vere pœnitenti remittit absq; opere sacerdotis præcedente vel interueniente simul, quemadmodum ostensum est per eius [illegible] demonstrationem infallibilem assignare secundum scripturam, & iuxta dicta sanctorum atque doctorum. Quoniam solus Deus est qui non potest ignorare, quibus remittendum, & quibus retinendum sit peccatum. Et solus qui affectione peruersa neque mouetur neque iudicat quenquam iniuste

[illegible] ecclesia siue sacerdos, quicunque sit ille, etiam Romanus [illegible] Potest [illegible] errare quandoque, vel inclinati affectione peruersa, vel [illegible] propter [illegible] cum debito proposito, aut etiam actu confitendi subsecuto, non retine[illegible] culpa & debitum æternæ damnationis, renitente sacerdote ignorantia, mali[illegible] per sæpe fidelis & euangelica Christi promissio, qua bonis præmia æternæ [illegible] pœnæ supplicia se dixit daturum. Vnde sicut etiam frequenter euenire con[illegible] aliquem ficte ac indebite delicta confessum, & sic sacerdotis ignorantia [illegible] aut vtraque, absolutionem & benedictionem accepisse. Esto rursum alium quem [illegible] & debite sacerdoti peccata confessum, recusasse quoque illi sacerdotem, ignoran[illegible] vtraque, delictorum absolutionem & benedictionem impendere. Nunquid sunt fi[illegible] confitenti peccata dimissa, & posterioris vere pœnitentis peccata [illegible] intrinsecus & indubie [illegible] dum quod minime. Vnde Chrysost super illud Ioannis. 20. *Accipite spiritum sanctum, & quo[rum] remiseritis peccata*, &c. sic inquit *Non enim sacerdos, sed neque angelus aut archangelus operari potest [in] his, quæ data sunt à Deo. Sacerdos autem suam benedictionem & manum tribuit, non enim iu[stum] est propter alterius malitiam circa symbola nostra salutis lædi eos qui ad fidem veniunt.* Idem quoque Hieronymus super illud Matt. 16. *Et tibi dabo claues regni cœlorum*, &c. sic inquit: *Hunc locum qui-dam non intelligentes aliquid sumunt de supercilio pharisæorum, vt damnare innoxios, vel soluere se putent noxios, cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur.* Quibus verbis subiungit Magister dist. 18. capit. 6. seriem hanc notabilem: *Ita & hic aperte ostenditur, quod non sequitur Deus ecclesiæ iudicium, quæ per surreptionem & ignorantiam interdum iudicat ecclesia*, id est [illegible]dotum in ea. Hoc etiam addens octauo eiusdem: *Interdum enim qui foras mittitur, id est extra ecclesiam per sacerdotem esse iudicatur intus est: & qui foris est secundum veritatem scilicet, intus re-tineri videtur per falsum videlicet iudicium sacerdotum.* Hanc etiam de clauium sacerdotalium potestate, sententiam, quam ex dictis sanctorum atque doctorum collegimus & recitauimus pridem, resumens Magister in quarta dist. 18. capit. 8. sic inquit. *Iam ostensum est qualiter sacerdotes dimittunt peccata, vel retinent. Et tamen retinuit sibi Deus quandam singularem potestatem dimittendi vel retinendi, quia ipse solus per se debitum æternæ mortis soluit, & animam interius purgat.* Idem quoque dicit capit. nono atque finali eiusdem distinctionis. *Ipsa ergo*, inquit, *dissimilitu-do, qua sinest anima ex peccato, & à Deo elongatio, animæ macula intelligitur, a qua purgatur in pœniten-tia. Hoc autem solus Deus facit, qui solus suscitat animam & illuminat, quod sacerdotes nequeunt, qui sunt medici animarum.* Est autem & alius modus ligandi atque soluendi, ad quam similiter requiritur actio sacerdotis, per excommunicationem scilicet. *Hæc autem*, vt dicit Magister in quarto, di. 18. capi. 7. *Fieri habet, cum quis secundum canonicam disciplinam, tertio vocatus ad emendationem manifesti delicti, & satisfacere vilipendens, sententia ecclesiæ à loco orationis & sacramentorum communione, & fidelium consortio præciditur, vt erubescat, & pudore sceleris conuersus pœniteat, vt spiritus eius saluus fit. Qui si pœnitentiam profitens, resipuerit, negata communioni admittitur & ecclesiæ reconciliatur.* Hæc autem ecclesiæ anathematizatio hanc pœnam illis, qui digne percelluntur, infligit, quia Dei gratia & protectio illis amplius subtrahitur ac sibi ipsis relinquitur, vt sit eis liberum ruere in interitu peccati, in quos etiam diabolo maior datur sæuiendi potestas. Orationes quoque ecclesiæ & benedictionum ac meritorum suffragia, eis nequaquam suffragari putantur. Circa prædicta quidem, vt sciatur cui is vel quorum sit & secundum quem modum excommunicandi potestas, oportet attendere, quod in excommunicatione iudicatur reus ad pœnam pro statu futuri seculi iudicio quodam, de quo expressius *nono huius* dicemus, & eidem infligitur pœna quædam grauis, etiam pro statu vitæ præsentis, vt quia diffamatur publice, sibique interdicitur aliorum consortium. Ex quo etiam ciuili communione atque commoditate priuatur. Et licet primæ pœnæ inflictio vt quæ infligitur illi qui percellitur indigne, nihil noceat pro statu futuri seculi, quia Deus non semper sequitur ecclesiæ, id est sacerdotum iudicium, dum scilicet iniuste quenquam iudicant, quemadmodum sufficienter ostensum est prius. Læderetur tamen sic iniuste perculsus à sacerdote pro statu vitæ præsentis grauissime quasi, vt quia diffamatur, & ciuili communicatione priuatur. Et propterea dicendum, quod licet ad tale iudicium promulgandum requiratur vox & actio sacerdotis, non tamen ad aliquem solum, aut tantummodo ad ipsorum collegium pertinet iudicium coactiuum & præceptum dare de excommunicandis aut absoluendis: sed talem statuere iudicem, cuius videlicet sit reum vocare ac examinare, iudicare, absoluere, aut condemnare, sic publice diffamandum, aut à fidelium consortio præcidendum, pertinet ad fidelium vniuersitatem in communitate illa in qua debet aliquis tali iudicio iudicari, vel ad superiorem ipsius, vel ad exilium generale veruntamen debet examinatio criminis, si tale fuerit propter quod debeat quis excommunicari necne, fieri per talem iudicem habito collegio sacerdotum, aut ex eis peritorum determinato numero secundum leges positas aut consuetudines. Sacerdotes nanque iudicio primæ significationis debent crimina iudicare seu discernere, quibus secundum legem euangelicam, debet quis à fidelium præcidi consortio, ne alios inficiat, quemadmodum medicus aut medicorum collegium, iudicio primæ significationis, iudicare habent de morbo corporali, propter quem debet quis ne alios inficiat leprosus ab aliorum consortio separari. Et rursum debet esse crimen huiusmodi, quod certo testimonio probari possit per aliquem fore commiss[illegible] et propterea, sicut

non ad medicum quenquam, aut ipsorum tantummodo collegium, in [illegible] seu iudicem, quæ est coactiua potestas expellendi leprosos, statuere pertinet, sed ad ciuium fidelium vniuersitatem aut ipsorum partem valentiorem, quemadmodum demonstratum est *decimo quinto primæ*. Sic quoq; propter animæ morbum, vt crimen notorium expellendorum à communi consortio iudicium aut iudicem, cuius sit horum coactiua potestas, ad nullum sacerdotem solum aut ipsorum tantummodo collegium statuere pertinet in communitate fidelium, quanquam ex ipsorum consilio debeat tale iudicium procedere, quoniam ipsi tenentur scire legem diuinam, in qua determinata sunt crimina propter quæ debet alicui criminoso fidelium non criminosorum interdici consortium. *Labia namque sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius*, Malachiæ secundo. Verum autem huiusmodi crimen commiserit is cui crimen imponitur, non oportet per solum episcopum aut sacerdotem iudicari, sed per fidelium vniuersitatem in communitate illa, vel per iudicem ab eadem institutum ad hoc vel superiorem quemadmodum diximus, siue sacerdotem siue non sacerdotem, Secundum tamen probationes inductas, & si per testes conuictus fuerit, & tale fuerit crimen propter quod debeat excommunicari, in quo solo stari debet iudicio collegii sacerdotum aut sanioris partis illius. Tunc per supradictum iudicem à fidelium vniuersitate illius loci staturum ad hoc, debet sic criminosus excommunicandus per sententiam nunciari. Et fieri debet executio talis sententiæ voce sacerdotis, pro quanto tangit reum etiam pro statu venturi seculi. Demonstrat autem verum esse quod diximus: scriptura, ex qua ortum sumpsisse videtur hæc correctionis species, & est Matthæi decimo octauo, cum dixit Christus: *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos testes, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si eos non audierit, dic ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Dixit ergo Christus, *dic ecclesiæ*, nec dixit, apostolo vel episcopo seu presbytero aut ipsorum soli collegio. Et intellexit ibi Christus *ecclesiam* fidelium multitudinem aut iudicem ad hæc illius autoritate institutum, quo modo vsi sunt hoc nomine apostoli & ecclesia primitiua, sicut plene ostensum est *secunda huius*. Et quod sic Christus intellexerit *ecclesiam*, id est credentium seu fidelium vniuersitatem, Et quod huius sit talem iudicem statuere, aut tale iudicium ferre in contumaces, aut taliter criminosos demonstro per Apostolum *prima ad Corinthios quinto*, vbi causam, formam & modum, & per hoc iudicium to quenquam ferri debeat, tradit Apostolus magis expresse, Christi verborum sequens & explanans sententiam, dum dixit: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens eum qui sic est operatus in nomine domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute domini Iesu, tradere huiusmodi satanæ.* criminosum scilicet quendam, qui patris sui vxorem cognouerat carnaliter. Vbi Glossa secundum Augustinum: *Hoc modo iudicaui, vt vos congregati in vnum, absque aliqua dissensione, quibus mea autoritas & virtus Christi cooperabitur, tradatis satanæ huiusmodi.* Ecce ergo propter quid, quibus, & qualiter aliquis excommunicandus est secundum intentionem & doctrinam Apostoli, in cuius mandato fortassis magis attenderunt consilium quàm præceptum, etiam secundum legem diuinam. quoniam esto quod illum criminosum tolerassent inter ipsos conuersari propter ipsorum patientiam quamuis non sine scandalo & periculo infectionis aliorum, nil minus saluari & meritoria opera facere poterant. Amplius, esto quod præceptum stricte sumendo fuisset secundum legem diuinam, non tamen fuit præceptum hoc fieri per solum sacerdotem aut episcopum vel ipsorum tantummodo collegium. Et ideo cum dixit Apostolus: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui*, &c. intelligi debet iudicio primæ significationis, non tertiæ. propterea quod subdit, *Congregatis vobis & meo spiritu.* Vnde & eis formam tradidit, ex qua inter ipsos ex hoc contentio non posset oriri. Quoniam ipsis congregatis in vnum, maxime, si per modum iudicii coactiui hoc fieri debeat, propter quod Augustinus, *Vt vos congregati in vnum absque aliqua dissensione, id est de communi consensu per vos fiat vel per iudicem ex communi consensu per vos statuto ad hoc, quod idem est.* Et ideo non mandauit hoc Apostolus fieri per presbyterum aliquem, nec alicui episcopo seu presbytero scripsit hoc fiendum per ipsum, cum tamen ad ipsos tunc mitteret Timotheum, qui episcopus erat, vt *eadem quarto* palam. quod tamen fecisset, si hoc iudicium ad solius sacerdotis autoritatem pertinere nouisset, quemadmodum in aliis fecerat. Quod etiam ex *prima ad Timotheum tertio*, & ad *Titum primo* induximus capitulo præcedente. Posset autem, quam tenemus, probabiliter dicta sententia ratione firmari iuxta scripturam. Quoniam certius & absque suspicione magis fit tale iudicium, vt diximus, quam per solam voluntatem vnici sacerdotis aut ipsorum solius collegii, cuius aut quorum iudicium amore vel odio, aut inspecto commodo proprio citius peruerteretur, quam vniuersitatis fidelium, ad quam semper appellare contingit. Quamuis, vt diximus, executio talis sententiæ per sacerdotem fieri debeat, pro quanto inuocatur in hoc seculo diuina virtus ad pœnam aliquam criminoso infligendam in hoc seculo, quæ per hominis potestatem non posset inferri, vt dæmonis vexationem. Et quia pro statu futuri seculi similiter iudicatur ad pœnam, & quoniam priuatur ecclesiæ suffragiis, quod fortasse per solius sacerdotis actionem Deus instituit fieri: Amplius, quoniam si cuiuis episcopo seu presbytero soli, aut [illegible] suo solo collegio clericorum liceat quem[illegible]ibet excommunicare absq; fideliū vniuersitatis consensu, sequitur

[illegible] collegium, omnia regna & principatus ab [illegible]. Excommunicato, namque quouis principe, subiecta [illegible] excommunicato principi abdire voluerit, si [illegible] situm voluit doctor gentium *ad Ro. 13. & prima ad Timotheum sexto*, & [illegible], quemadmodum induximus *quinto huius, parte septima & octaua*. [illegible] nem possent appareutur induci, facile [illegible] lenter ex dicendis, [illegible] deciuneqna to & [illegible] huius. Est rursum autoritas quædam sacerdotum, ea qua [illegible] corpus Christi benedictum transubstantiatur ad sacerdotis orationem, post [illegible] ipsi prolationem. Hæc autem autoritas, character est animæ, sicut ea [illegible]. E [illegible] potestas conficiendi eucharistiæ sacramentum. Hanc siquidem Theologi [illegible] esse ab eodem charactere cum clauium potestate, de qua dicimus [illegible] vero, quod diuerso charactere, [illegible] etiam tempore atque verbis Christi, collata [illegible] apostolos protulit *Matthæi 26. Marci 14. & Lucæ 22.* dum dixit ad [illegible] *corpus meum, quod pro vobis datur. hoc facite in meam commemorationem, hoc facite*, id [illegible] di potest [illegible] habere. Qualitercunque tamen de hac diuersitate veritas habeat, [illegible] ad [illegible] considerationem quantum enim sufficiens nobis est ad propositum de autem potestatibus presbyteris seu episcopis per Christum collatis, quod ex scripturis [illegible] potest, rememorasse putamus. Cæterum quæ de clauium sacerdotalium potestate [illegible] tate per Christum apostulis tradita, summam facturi, recolligentes, dicamus quod in [illegible] vere pœnitente, id est, de peccato commisso dolente aliqua [illegible] Deus operatur etiam absque sacerdotis aliquo præueniente ministerio, mentis videlicet illuminationem, culpæ [illegible] maculæ peccati purgationem, & æternæ damnationis [illegible]. Alia vero sunt quæ Deus in eodem peccatore non secundum se solum operatur, sed per ministerium sacerdotis, scilicet [illegible] ostendere in ecclesiæ facie, quis solutus vel ligatus à peccatis habeatur in hoc seculo, ligandus aut soluendus in alio, id est cuius Deus peccata retinuerit aut dimiserit. Amplius est & aliud quod Deus operatur circa peccatorem per ministerium sacerdotis, commutatio scilicet pœnæ purgatorii debitæ peccatori, pro statu futuri seculi in aliquam satisfactionem temporalem seculi huius, ipsam enim relaxat secundum partem aut totum iuxta satisfactiones iniunctas & pœnitentis conditionem, quæ omnia per sacerdotem fieri debent, cum claue potestatis secundum discretionem. Sic etiam à sacramentorum communione per sacerdotem excluduntur contumaces & resipientes admittuntur, quomodo dictum est circa finem capituli præcedentis. Hæc autem fuit sententia Magistri libro quarto, dist. 18. octauo capitulo, cum dixit: *Secundum hos ligandi & soluendi modos, quomodo verum est quod dicitur, Quodcunque solueritis super terram, solutum erit & in cælis: & quodcunque ligaueritis super terram, ligatum erit & in cælo. Aliquando enim ostendunt solutos vel ligatos*, (presbyteri scilicet) *qui non sunt apud Deum, & pœna satisfactionis [illegible] ligant vel soluunt, & indignos sacramentis admittunt, & dignos admitti arcent. Sed intelligendum est in iis quorum merita solui vel ligari postulant. Quoscunque ergo soluunt vel ligant, adhibentes clauem discretionis reorum meritis, soluuntur vel ligantur in cælis, id est apud Deum, quia diuino iudicio sententia sacerdotis sic progressa approbatur & confirmatur.* Et dixit Magister consequenter quasi epilogans, *Ecce qualis & quantus est vsus apostolicarum clauium.*

Ad cuius etiam euidentiam ampliorem habendam inducemus exemplum seu comparationem ipsius familiarem satis, quæ etiam verbis & sententiæ Christi atque sanctorum, quorum autoritates induximus prius, & maxime Ambrosii, multum attinere videtur. Inquit enim ille, quod *verbum Dei dimittit peccata, sacerdos quidem officium exhibet suum sed nullius potestatis iura exercet. Nos autem dicamus quod, sacerdos tanquam clauiger cælestis iudicis quasi proportionalis [illegible] clauigero mundani iudicis. Nam sicut per verbum siue sententiam iudicis [illegible] damnatur aut absoluitur reus à culpa & pœna ciuili. Sic per verbum diuinum aliquis simpliciter soluitur aut ligatur culpa & debito damnationis seu pœnæ pro statu futuri seculi. Et sicut actione clauigeri mundani [illegible] à ciuili culpa vel pœna soluitur aut damnatur per ipsius tamen actionem, qua carcerem claudit vel aperit, reus ostenditur solutus vel damnatus: sic quasi per sacerdotis actionem, nullus soluitur aut ligatur culpa [illegible] damnationis æterna, sed ostenditur in ecclesiæ facie quis solutus aut ligatus habeatur à Deo, dum sacerdotis benedictionem accipit, & ad sacramentorum communionem admittitur*, quomodo prædiximus circa finem capituli præcedentis. Et ideo sicut clauiger mundani iudicis aperiendo vel claudendo carcerem, officium suum exhibet, nullius tamen iudiciariæ potestatis absoluendi vel damnandi iura exercet, quoniam & si de facto carcerem aperiret alicui reo non absoluto per iudicem, ipsumque populo absolutum sua voce nunciaret, non propter hoc reus solutus esset a pœna vel culpa ciuili. Et econtra, si carcere [illegible] aperire recusaret suoque verbo nunciaret non esse absolutum sed damnatum, quem vere iudex per suam absoluisset sententiam, non propter hoc ille debitor esset culpæ aut pœnæ ciuilis. Sic proportionaliter sacerdos, clauiger cælestis iudicis officium suum exhibet, [illegible] ligamenti seu maledictionis verbalem pronunciationem. Quod si vere damnandos per supernum iudicem, aut iam damnatus, sacerdos ipse igno[illegible], vel [illegible] aut vtrosque absoluendos vel absolutos pronunciaret, aut econtra, non [illegible] [illegible] essent [illegible], & secundi damnati, eo quod clauem aut [illegible] eorum meritis. Et ideo *suum officium exhibet*, sicut [illegible] Ambrosius [illegible]

[illegible] potestatis iura exercet, quoniam vere solutos aut soluendos apud Deum quandoque in [illegible] facie sacerdotes pro futuro seculo ligatos aut ligandos pronunciant & econtra, vt supra [illegible] autoritate sanctorum, atque Magistri *libro quarto, distinctione decima octaua, & octauo capitulo.* Et propterea iura potestatis non exercet sacerdos. Sic enim quandoque diuina iustitia & repromissio petere posset. Ille igitur solus iura potestatis exercet in his, & iudex est, coactiuam habens potentiam, qui solus nec falli de humanis cogitationibus & operationibus potest. Nam ad Hebræos 4. *Omnia nuda & aperta sunt oculis eius*, & qui solus nec quicquam vult peruerse. *Quoniam iustus es domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudicium*, Tobiæ tertio. ideoque vnicus ipse iudex est talis. Vnde Iacobi quarto. *Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.* quod Iacobus nec de seipso aut aliquo dixit apostolorum, cum tamen esset vnus de his tribus, *qui videbantur esse columna ecclesiæ*, vt dixit Apostolus ad Galatas secundo. Voluit autem Christus huiusmodi sententias per ipsum latas aut ferendas in alio seculo, per sacerdotes pronunciari quodam iudicio significationis primæ, quasi pronostico, vt ex hoc peccatores in hoc mundo terreantur & à sceleribus & criminibus reuocentur ad pœnitentiam, ad quod exigitur, & valet multum officium sacerdotum. Quo modo, si medicus corporalis sanitatis, cui docendi & operandi secundum artem medicinæ potestas est data, ex institutione iudicis seu legislatoris humani, de futuris sanis aut morituris iudicium secundum medicinalem scientiam in populo promulgaret, vt ex hoc homines sobriam ducerent vitam, & ab intemperata reuocarentur, propter corporis sanitatem conseruandam, aut acquirendam, præcepta quoque seu documenta talium exhiberet. Præciperet vtique talia medicus obseruari & obseruatores futuros sanos & transgressores infirmos vel morituros iudicaret, quos ille neque sanaret, aut infirmaret principaliter, sed naturæ hominum actio, ministerium tamen aliquod exhiberet. Nec tamen posset medicos sui autoritate sanum aut infirmum ad talia facienda quantumcunque corporali sanitati conferentia compellere, sed solummodo exhortari & docere atque terrere per sui iudicium primæ significationis pronosticum, eis annunciando sanitatem ex quorundam obseruatione, mortem vero aut ægritudinem ex talium transgressione. Sic etiam proportionaliter medicus animarum, sacerdos scilicet, de his quæ ad æternam animæ sanitatem perducunt, vel mortem æternam aut pœnam temporalem pro statu venturi seculi, iudicat & hortatur. Ad quæ tamen iudicio coactiuo neminem arcere potest nec debet in hoc seculo, vt Apostoli & Ambrosii autoritate probauimus 2. *ad Corinth. primo*, & sæpe cum his Chrysostomi sententiam expressam induximus *quinto huius, parte sexta.* Propter quod sacerdos secundum sui officium non debet similitudinari corporali iudici tertiæ significationis sed primæ, habenti scilicet autoritatem docendi aut operandi, quemadmodum medicus, non tamen inquantum per potentiam coactiuam. Sic enim Christus [illegible] vocauit medicum, non principem. Vbi Lu. 5. dixit de se loquens: *Non egent medico qui sani sunt, sed qui male habent*, nec dixit, iudice indigent. Quoniam in mundum de contentiosis coactiuum iudicium exercere non venerat, Vt ex *Luca* 12. induximus *quarta huius, parte octaua.* Sed viuos & mortuos tali iudicio iudicaturus est in die illa, de qua dixit Apostolus 2. Timotheum vltimo: *In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in die illa iustus iudex.* Tunc enim coactiuo iudicio pœnis infliget his, qui legem latam per ipsum immediate in hoc seculo transgressi fuerint. Et propterea signanter dixit Christus Petro: *Tibi dabo claues regni cælorum.* nec dixit, tibi dabo iudicium regni cœlorum. Et inde iam diximus, neque claugerum mundani iudicis aut superni habere iudicium coactiuum, quod tertiæ significationis vocauimus, eo quod neuter talis potestatis iura exercet, vt de sacerdote palam dixit Ambrosius, & reliquorum etiam sanctorum autoritate monstratum est satis. De autoritate itaque sacerdotum seu episcoporum, & apostolicarum clauium potestate per Christum sibi concessa, determinatum sit hoc modo.

Cap. VIII.

Quæ diuisione actuum humanorum, & qualiter referantur ad humanam legem, & iudicem seculi huius.

Qvoniam autem omne iudicium coactiuum est de humanis actibus voluntariis secundum aliquam legem aut consuetudinem & de his quidem, vel in quantum ad finem huius seculi ordinabilibus vitæ mundanæ scilicet sufficientiam, aut quantum ad finem venturi seculi, quem vitam seu gloriam vocamus æternam, vt amplius appareat distinctio iudicum seu iudicare debentium, & secundum quas leges [illegible], & qualiter de ipsorum actuum differentia [illegible] qualiter [illegible] A[illegible] de[illegible] um solutionem horum deter[illegible] [illegible] Dicamus igitur, quod *actuum humanorum* prouenientium per cognitionem & de[illegible] quidam prouenire absque mentis imperio, alii vero per humanæ mentis imperium. [illegible] cognitiones, desideria, & dilectiones à nobis & in nobis [illegible] [illegible] intellectus aut appetitus de [illegible] facto, qual[illegible] & [illegible] dum ex[illegible] ab[illegible] mentis imperio.

[illegible] sequuntur cognitiones, [illegible] usus, & affectiones [illegible] quæ [illegible] quibus stant inquirendis & comprehendendis, vt in actione [illegible] sunt & dicuntur *mentis imperia seu præcepta*, tum quia nost[illegible] sunt [illegible] ipsis alia quædam, veluti prosecutiones & fugæ.

[illegible] *Imperatorum actuum & non Imperatorum* differentia, ex eo quod pridem diximus, [illegible] Imperatorum actuum non omnino est in nobis libertas seu imperium vt fiant aut [illegible] Imperatorum vero secundum Christianam religionem potestas in nobis est. Et dixi primorum actuum non omnino potestatem in nobis, quoniam non est in potestate nostra, totaliter [illegible] euentum prohibere, quamuis per secundos actus qui dicuntur imperia, & his consequentibus animam disponere possimus, vt non facile sint [illegible] actiua vel receptiua primorum, videlicet [illegible] horum oppositi fuerit assuetus sibi quisque præcipere, disponere, aut considerare. *Imperatorum vero actuum* quædam sunt & dicuntur immanentes, & alii transeuntes. *Immanentes* autem sunt & dicuntur imperatæ cognitiones, affectiones, & horum habitus facti ab humana mente, eo quod in subiectum aliud ab ipso faciente non transeunt. *Transeuntes* autem sunt & dicuntur [illegible] prosecutiones desideratorum, & interim omissiones & motus facti per aliquod organorum corporis exteriorum, maxime secundum motum [illegible] motorum. Rursum *transeuntium actuum* quidam sunt & fiunt absque nocumento vel iniuria singularis personæ, collegii, vel communitatis alterius à faciente, veluti sunt omnium facti bilium genera & pecuniarum datio, peregrinatio, & corporis proprii castigatio, verbere seu percussione aut alio quouis modo, & his similes reliqui. Alii vero transeuntium sunt & fiunt, cum opposita circunstantia, nocumento videlicet vel iniuria in alterum à faciente, quales sunt percussio, furtum, rapina, falsum testimonium, & reliqui plures secundum modos & species.

Omnium autem prædictorum actuum ab humana mente scilicet prouenientium, Imperatorum maxime, adinuentæ sunt quædam regulæ, seu mensuræ, vel habitus, quibus conuenienti [illegible] ac debite fiant & proueniant tam pro sufficienti vita huius seculi quam venturi consequendi ex his. Verum [illegible] harum habituum seu regularum quædam sunt, secundum quas docentur & [illegible] actus humanæ mentis, tam immanentes quam transeuntes in fieri vel omitti ab quo pœna vel præmio operanti vel omittenti distribuentis ab alio per potentiam coactiuam, quales quidem sunt plurimæ disciplinæ operatiuæ, actiuæ atque factiuæ. Aliæ vero dictarum regularum sunt secundum quas præcipiuntur actus huiusmodi fieri vel omitti sub pœna vel præmio operanti [illegible] contenentibus distribuendo per alterius potentiam coactiuam. Harum autem rursum [illegible] quædam sunt secundum quas afficiuntur ipsarum obseruatores aut transgressores pœna vel præmio in statu & pro statu vitæ præsentis, quales sunt omnes leges & humanæ consuetudines ciuiles. Aliæ vero harum sunt secundum quas pro solo statu & in statu futuri seculi puniuntur aut premiantur operatores. Quales sunt diuinæ leges vt plurimum, quæ communi nomine *lex* vocantur, inter quas vt diximus *sexto primæ*, ea quæ Christianorum sola continet veritatem [illegible] sufficientiam, pro futuro seculo sperandorum. Est igitur pro vita seu viuere sufficienti [illegible] posita regula humanorum actuum Imperatorum transeuntium fieri possibilium ad [illegible] incommodum, ius aut iniuriam alterius à faciente præceptiua, & transgressorum [illegible] supplicio siue pœna pro statu præsentis seculi tantum. Quam *legem humanam* communi nomine diximus in *decimo primæ*. Cuius etiam finalem necessitatem, & causam agentem assignauimus *in decimo & 12. & 13. primæ*. Pro vita vero seu viuere in hoc seculo, pro statu tamen futuri seculi [illegible] data & posita est lex per Christum. Quæ siquidem lex regula est humanorum actuum Imperatorum, & qui sunt in potestate actiua nostræ mentis, tam immanentium quam transeuntium, secundum quod fieri possunt vel omitti, debite aut indebite in hoc seculo, pro statu tamen siue fine futuri seculi coactiua & distributiua pœnæ vel præmii, & horum illatiua in futuro seculo non in isto secundum merita vel demerita obseruatorum aut transgressorum illius in vita præsenti. Verum quia leges hæ coactiuæ tam diuinæ quam humanæ anima carent & mouente principio iudicatiuo & executiuo indiguerunt habere subiectum seu principium aliquod animatum, quod quidem secundum ipsas humanos actus præcipiat, regulet, seu iudicet, ac etiam exequatur iudicia, & ipsarum arceat transgressores. Hoc autem subiectum aut principium *iudex* vocatur, quem diximus secundum tertiam significationem secundi huius. Vnde quarto Ethicorum, tractatu de iustitia, *Iudex velut iustum animatum*. Secundum humanas ergo leges oportet habere iudicem, quem iam diximus auctoritatem habentem iudicandi tertiæ significationis iudicium, & coercendi [illegible] hominum actibus exequendi iudicata, & legis transgressorem quemlibet per coactiuam arcendi potentiam. Hic enim iudex *Dei minister est & vindex in iram, & qui malum agit*, [illegible] Apostolus ad Rom. 13. *& à Deo missus ad hoc*, vt dicitur primæ Petri [illegible] & [illegible] Apostolus, *qui malum agit*, quicunque scilicet fuerit ille, indifferenter hoc in ell[illegible] de omnibus. Et ideo [illegible] episcopi generaliterque omnes templorum ministri communi nomine [illegible] *clerus*, possunt committendo vel omittendo malum agere & [illegible] aliqui [illegible] [illegible] de facto in nocumentum & iniuriam alterius Sunt & ipsi suppositi [illegible] [illegible] quorum est coactiua [illegible] legis humanæ [illegible] aperte dixit Apostolus ad Rom. 13. Vnde, *omnis anima*, inquit, *subdita sit potestatibus sublimioribus* [illegible] regibus, videlicet, principibus & tribunis, secundum [illegible]

[illegible] materia debet eiusdem agentis actionem [illegible] ordi[illegible] ad [illegible] agere propter finem ad quam apta est, vt apparet [illegible] *secundo Physic.* [illegible], vt [illegible], *agitur vnumquodque sicut natum est agi, & econuerso.* [illegible] aut [illegible] or[illegible] est siue subiectum, in quod natus est & ordinatus agere [illegible] a[illegible] propter æqualitatem siue proportionem faciendam ad pacem seu tranquillitatem & conuictum siue congregationem hominum conseruandam, de[illegible]m propter humanæ vitæ sufficientiam. Et propterea vbicunque talis materia seu subiectum reperiatur in prouincia subiecta iudici, debet illam iustificare. Cum igitur sacerdos possit esse propria seu per se materia talis, verbigratia, legis humanæ transgressor, debet illius subesse iudicio. Esse enim sacerdotem vel non sacerdotem, accidit transgressori secundum comparationem ad iudicem, sicut esse agricolam aut dom[illegible]catorem, quemadmodum sanabili aut ægrotabili, musicum aut non musicum esse in comparatione ad medicum. Non enim tollitur id quod est per se, neque variatur per id quod accidit, alioquin essent infinitæ iudicum species atque medicorum. Debet ergo sacerdos seu episcopus quilibet legis humanæ transgressor iustificari & arceri per iudicem, cuius est in hoc seculo transgressorum humanæ legis coactiua potestas. Hic autem est seculi princeps in quantum huiusmodi non presbyter aut episcopus, vt demonstratum est *quarto huius & quinto*, ergo per principem presbyteros seu episcopos omnes humanæ legis transgressores oportet arceri. Nec solum velut secularis ex transgressione debet plecti sacerdos, seu alter spiritualis minister, sed tanto amplius quanto grauius & indecentius peccat, quoniam *magis sciens & eligens, qui præcepta fugiendorum & agendorum amplius nosse debet.* Et rursum, quoniam *turpius peccatum est debentis docere quam doceri.* Hoc autem sustinet presbyteri peccatum ad eum qui non presbyteri, peccat igitur grauius sacerdos, & eo amplius puniendus. Nec recipi debet instantis sermo, qui dicat iniurias verbales, reales, aut personales, & reliqua humana lege prohibita, per sacerdotem in quenquam illata, spirituales fore actiones, & eo non pertinere ad seculi principem in sacerdotem talia vindicare. Quoniam huiusmodi lege prohibita, vt quæ adulterii, percussionis, homicidii, furti, rapinæ, ignominiæ, detractionis, proditionis, fraudis, hæresis, & reliquorum similium per sacerdotem commissa carnalia sunt & temporalia, vt notissimum est experientia, & supra id monstrauimus secundo huius per Apostolum *prima ad Corinth. tertio, & ad Rom. 15.* Et eo etiam carnaliores atque temporaliores iudicandæ magis quanto secundum ipsa presbyter aut episcopus, grauius & impius peccat his quos à talibus reuocare debet, delinquendi præbens occasionem & facilitatem sui exemplo peruerso. Subest igitur & subesse debet sacerdos quilibet seu episcopus iurisdictioni principum in his quæ præcepta sunt humana lege seruari, quemadmodum cæteri seculares. Nec est exemptus ipse à talium iudicio coactiuo, nec quenquam alium autoritate sua eximere potest, quod demonstro per additionem ad ea quæ dicta sunt 17. *prima*, deducendo contradicentem ad inconueniens maximum. Quoniam si Romanus episcopus, aut alter quiuis presbyter sic esset exemptus, vt coactiuo principantium iudicio non subesset, sed esset ipse iudex huiusmodi absque humani legislatoris autoritate, possetque omnes spirituales ministros, quos clericos vocant communi nomine, à principum iurisdictione separare, sibique subiicere, quemadmodum faciunt modernis temporibus Romani pontifices, sequitur per necessitatem, principantium secularium iurisdictionem quasi totaliter annullari, quod reputo graue inconueniens, & omnibus principibus & Communitatibus importandum: quoniam *Christiana religio neminem priuat iure suo*, vt ex Ambrosio supra illud ad Titum secundo, *Admone illos subditos esse principibus & potestatibus*, induximus *quinto huius.* Inconuenientis autem istius consequentiam, sic ostendo, quoniam lege diuina prohibitum non reperitur, quinimo concessum presbyterum aut episcopum esse, qui habet vxorem, præsertim si non vna plures habuerit, vt habitum est *prima ad Timoth. 3.* Quod autem humana lege seu constitutione statum est eadem autoritate reuocari po[illegible] inquantum huiusmodi. Poterit igitur Romanus episcopus, qui se legislatorem facit, aut de suæ plenitudine potestatis, si quis tamen hanc ipsum concedat habere, presbyteris omnibus, diaconis, & subdiaconis vxores concedere: Nec solum his, verum etiam aliis non ordinatis lecto[illegible]atu vel diaconatu, aut aliter consecratis, quos *clericos tonsuræ simplicis* vocant: quinimo & his decentius quod & de facto Bonifacius octauus f[illegible]cisse videtur, vt sibi secularem potentiam adaugeret. Omnes enim qui virginem duxerant vxorem & vnicam volentes, ascripsit cœtui clericorum, & per suas ordinationes, quas *Decretales* appellant, ascribi decreuit, neque adhuc his clausis limitibus, laicos quosdam, quos in Italia *Fratres gaudentes*, alibi vero *Beginos* appellant, similiter ab humanis legibus ciuilibus rite latis exemptos fecerunt. Sic quoque fratres templariorum hospitaliorum, & aliquos plures huiusmodi ordines, similiter & eos qui de alto passu, sic e[illegible]m de cæteris pro libito pari ratione facere possunt. Quod si omnes huiusmodi ho[illegible] ipso exe[illegible]pti sunt à principantium iurisdictione secundum Decretales ipsorum (quæ etiam t[illegible]ibus [illegible] e[illegible]emptis immunitates quasdam onerum publicorum seu ciuilium tribuunt [illegible] v[illegible] mile v[illegible] de videtur maiorem hominum multitudinem ad horum co[illegible]gium d[illegible]nare, p[illegible] cum a[illegible] hos tam literatos quam illiteratos ind[illegible]fferent[illegible] assumant. Etenim [illegible] bet p[illegible] ad e[illegible] modum proprium prosequendum, & incom[illegible]um fugie[illegible]dum. Maio[illegible] v[illegible]ne seu plural[illegible]ate ad clericorum collegium declinare, prin[illegible] io, [illegible] p[illegible]as [illegible]ualida remanebit, quod est grauissim[illegible] incon[illegible] & [illegible]iæ corruptiuum [illegible]m

gaud[illegible]

[illegible] & ciuilibus commodis, vt pace ac [illegible] a legislatoris humani [illegible] & iu- [illegible] non debere eximi absq; determinatione legislatoris eiusdem. Propter quod siquidem [illegible], fateri oportet secundum veritatem, iurisdictionem in episcopos seu presbyteros & [illegible] omnes, legislatoris autoritate principante habere, ne principatuum etiam pluralitate [illegible]inata politiam solui contingat, quemadmodum determinatum est 17. *primæ*. Numerum [illegible]que certum ipsorum in subiecta sibi prouincia, principantem determinare debere, sicuti & [illegible]arum cuiusuis alterius politiæ partis: ne sua excrescentia indebita, potestati coactiuæ principantium resistere valeant, aut aliter politiæ turbationem inferre, vel sua insolentia & actione [illegible]riorum operum ciuitatem aut regnum priuare commodo, quemadmodum ex *secundo quinti Politicæ*, induximus 15. *primæ*. Sic igitur humana lege ac iudice, qui tertiæ significationis regulari habent, actus humani transeuntes in commodum vel incommodum, ius aut iniuriam alterius a faciente. Cui siquidem coactiuæ iurisdictioni subesse debent omnes seculares & clerici. Suot autem & alii iudices quidam secundum humanas leges, qui primæ significationis iudices dicti sunt, aut secundæ, vt ipsarũ doctores, autoritate tamen coactiua carentes, quos in vnica quamuis communitate etiam non subordinatos inuicem, nihil prohibet esse plures.

Cap. IX.

De humanorum actuum relatione ad legem diuinam, & iudicem alterius seculi, Christum videlicet, qualiter etiam ad doctorem legis eiusdem, episcopum siue sacerdotem in hoc seculo comparentur.

SEcundum hanc igitur rationẽ, iudex etiam quidam est, coactiuam habens autoritatem transgressorum secundum legem diuinam, quam etiam humanorum actuum aliquorum tam immanentium quam transeuntium coactiuam regulam diximus. Hic autem vnicus est, Christus scilicet, nullus alius. Vnde Iacobi quarto: *Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.* Verum huius iudicis coactiua potestas in quenquam nõ exercetur in hoc seculo ad pœnam seu supplicium aut præmium distribuenda transgressoribus aut obseruatoribus legislatæ per ipsum immediate, quam euangelicam persæpe diximus. Voluit enim sui misericordia Christus, vsque ad extremum cuiusque periodum cõcedere mereri, & de commissis in ipsius legem pœnitere posse, sicut etiam ex sacræ scripturæ autoritatibus in sequentibus ostendetur. Est alius secundum euangelicam scripturam *iudex*, qui primæ significationis proportionaliter humanæ legi, *sacerdos* scilicet, qui doctor est in hoc seculo diuinæ legis, & agendorum aut fugiendorum quæ sunt ad vitam æternam consequendam, & pœnam decliuandam secundum ipsam præceptorum. Non tamen habens coactiuam potentiam in hoc seculo arcendi quenquam ad præceptorum secundum ipsam obseruationem. Frustra enim ad hæc quenquam cogeret, quoniam obseruatori talium coacto, nihil ipsa proficerent ad æternam salutem, quemadmodum per Chrysostomum, quinimo per Apostolum euidenter ostendimus *quinto huius*. Ideoq; iudex hic conuenienter assimilatur medico, cui data est autoritas docendi atq; præcipiendi, & pronosticandi seu iudicandi de his quæ sunt vtilia fieri vel omitti, ad corporalem sanitatem consequendam, & mortem aut ægritudinem declinandam. Propter quod etiam Christus in statu & pro statu vitæ præsentis vocauit se medicum, non principem atq; iudicem. Vnde *Lucæ quinto*, & supra induximus *cap. præcedente*, de se loquens ad Pharisæos inquit: *Non egent medico qui sani sunt, sed qui male habent.* Non enim ordinauit Christus arceri quenquam ad legislatæ per ipsum obseruationem in hoc seculo. Et propterea nec iudicem coactiuam habentem potentiam huius legis transgressores arcendi statuit in eodem. Vnde attendendum quod *Euangelica lex* potest dupliciter comparari ad homines, super quos est lata per Christum, vno quidem modo ad ipsos in statu & pro statu vitæ præsentis. Et vt sic rationem habet magis doctrinæ speculatiuæ aut operatiuæ vel vtriusque, quantum ad diuersas sui partes, quam legis dictæ secundum propriam & vltimam significationem, quamuis lex possit dici secundum alias legis significationes, vt secũdam & tertiam, de quibus diximus decimo primæ. Et causa eius quod diximus est, quoniam lex secundum vltimam & proprie dictam significationem, dicitur de regula coactiua, id est secundum quam transgressor arcetur per potentiam coactiuam, traditam secundum ipsam iudicare debenti. Nunc autem per euangelicam doctrinã seu latorem legis ipsius, nemo cogi præcipitur in hoc seculo ad eorum obseruationem, quæ in ipsa præcipiuntur in hoc seculo fieri vel omitti. Ideoque ad statum hominis in hoc & pro hoc seculo comparata, dici debet doctrina non lex, nisi secundum quem modum diximus. Et fuit hæc Apostoli sententia 2. ad Timoth. 3. cum dixit: *Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia.* Nunquam vero dixit Apostolus ad cogendum vel puniendum [illegible] seculo. Vnde 2. ad Corinth. primo: *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudii vestri. quia fide statis.* Vbi Ambrosius, & supra induximus *quinto huius*, nec frequenter iterare p[illegible]: *Et ne indignentur*, (Corinthii scilicet) *quasi de dominio, eo quod dixerat Apostolus, Parcens vobis non veni, subdit (Apostolus,) non ideo dico parcens, quia dominemur fidei vestræ, id est, quia dominium & coactio-*

coactionem ... vestra, quæ voluntatis est, non necessitatis. Sed ideo dico, quia adiutores sumus, si vultis cooperari. ... adiutores, per doctrinam scilicet, & si vultis cooperari. Nam fide, quæ per dilectionem operatur, ... statis, non dominio. Alio vero modo comparari potest euangelica scriptura seu lex ad homines propter eorum statum in alio seculo, in quo solummodo non isto ... ebuntur pœna vel supplicio, qui ... transgressi fuerint in vita præsenti, & vt sic nomen legis propriissime dictæ fortitur. Et qui secundum ipsam iudicabit tunc propriissime iudex, vt qui secundum tertiam significationem coactiuam habens potentiam. *Sacerdos* autem seu episcopus quicunque sit ille, quoniam secundum hanc disponit & regulat homines solummodo in statu vitæ præsentis, licet ad futuram vitam, nec sibi secundum ipsam arcere quenquam in hoc seculo concessum est ab illius immediato latore, Christo videlicet, idcirco nec proprie iudex dicitur, vt qui tertiæ significationis, coactiuam habens potentiam, nec quenquam tali iudicio in hoc seculo pœna reali aut personali potest nec debet arcere. Quo etiam vel proportionali modo doctor aliquis operatiuus vt medicus se habet ad iudicium sanitatis corporalis hominum absque coactiua cuiusquam potentia, quemadmodum diximus circa principium capituli huius.

Hæc quoque iuxta mentem Apostoli 2. *ad Corinth. primo*, fuit aperte sententia beati Ioannis Chrysostomi in suo *libro Dialogorum*, qui etiam *de dignitate sacerdotali* intitulatur *libro* 2. *cap.* 3. Eius vero seriem, quam induximus *quinto huius, parte sexta*, non reiterauimus hic propter abbreuiationem sermonis, sed quod addit ad seriem supradictam subiunximus hic. Inquit ergo Chrysostomus: *Propter hoc ergo multum opus est artis auxilio, vt persuadeatur hominibus, & se vltro cum ægrotant, sacerdotum præbeant medicinæ, nec solum hoc, sed & gratificentur curandi, siue enim aliquis resultet ligatus habet quippe in hoc liberam potestatem, malum suum deterius faciet, siue ea verba quæ vice ferri erant pro futura respuerit, aliud sibi de contemptu vulnus adiungit, fitque curationis occasio, morbi perniciosioris instrumentum. Non est enim qui curare possit inuitum.* Et tunc aliquibus interpositis quæ corrigendo, non tamen cogendo debet attendere pastor animarum, infra subiungit: *Homo vero si à fide recta fuerit abductus, multum sacerdoti imminet exhortationis, industria & patientia, quia non potest errantem ad talem vi reducere, sed persuadere conabitur, vt ad fidem rectam reuertatur, à qua primitus corruit.* Ecce qualiter sanctus iste separat iudicium sacerdotum à iudicio principantium, quoniam sacerdotum iudicium coactiuum nec est nec esse debet, caussam quam persæpe diximus assignans. Primum quoniam coactiua potestas à legibus seu legumlatoribus est, quæ sacerdotibus suo tempore vel prouincia concessa non erat. Secundo, quoniam si concessa foret eisdem, frustra itaque secundum illam agerent in subditos. Nam coactis nihil spirituale proficit ad æternam salutem. Idemque dixit supra illud Lucæ nono: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.* Seriem autem propter dictarum sufficientiam omisi, & propter abbreuiationem. Hæc rursum fuit aperte sententia beati Hilarii ad Constantium Imperatorem, in qua epistola inter cætera scripsit eidem: *Deus cognitionem sui docuit potius quam exegit, & operationum cœlestium admiratione præceptis suis consilians autoritatem coactiuam confitendi se aspernatus est.* Ecce quod vult Deus cognitionem sui & confessionem homines doceri, per fidem scilicet, cogi vero quenquam minime, sed hoc aspernatur. Eadem quoque parum infra reperit dicens: *Non requirit Deus coactam confessionem.* Rursumque infra eadem in persona omnium sacerdotum, inquit sic: *Non possum nisi volentem recipere, nisi orantem audire, nisi profitentem signare.* Non vult ergo Deus coactam sui confessionem, nec quenquam ad hoc trahi per violentam alicui actionem seu compulsionem. Vnde idem *contra Auxentium Mediolanensem episcopum*, quem Arrianum reputauit. Et qui per armatam potentiam homines fateri quæ suæ opinionis erant circa, imo verius contra fidem catholicam, vt dicit, procurabat arceri, ipsumque arguens etiam si vera docuisset, sic ait: *At primum misereri licet nostræ ætatis laborem, & præsentium temporum stultitias congemiscere opiniones, quibus patrocinari Deo, humana creduntur, & ad tuendam Christi ecclesiam, ambitione seculari laboratur:* Rursus ad eundem ibidem: *At nunc proh dolor diuinam fidem suffragia terrena commendant, inopsque virtutis sua Christus, dum ambitio nomini suo conciliatur, arguitur. Terret exiliis & carceribus ecclesia, credique sibi cogit, quæ exiliis & carceribus credita est.* Et loquitur de ecclesia pro collegio sacerdotum seu episcoporum, & reliquorum templi ministrorum, quos vocant clericos. Hoc etiam Ambrosius *ad Valentinianum Imperatorem epistola secunda*, quæ intitulatur *Ad plebem*, sensit aperte, cum dixit: *Dolere potero, flere potero, gemere potero aduersus arma, milites, Gothos quoque, lachrymæ meæ arma mea sunt, talia enim munimenta sunt sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere.* Ecce quod *non debet*, esto quod posset, arma vel potentiam coactiuam in quenquam mouere aut moueri, iubere vel exhortari sacerdos, maxime contra Christi fideles, cuius oppositum contra documentum sacri canonis & sanctorum omnis iste mundus, de quibusdam sacerdotibus sentire potest. Secundum veritatem igitur & apertam intentionem Apostoli atque sanctorum, qui doctores ecclesiæ seu fidei extiterunt, aliorum præcipui, nemo cogi præcipitur in hoc seculo pœna vel supplicio ad legis euangelicæ præcepta seruanda, per sacerdotem præcipue, nedum fidelis, verum etiam nec infidelis: propter quod huius legis ministri, episcopi seu presbyteri, nec quenquam iudicare possunt in hoc seculo, tertiæ significationis iudicio, nec quenquam ad præceptorum diuinæ legis obseruationem ... m absque humani legislatoris autoritate, quoniam tale iudicium secundum legem ... in hoc seculo exerceri non debet, aut eius executio fieri, sed in ... tantummodo. V... 19. *Iesus autem dixit illis*, id est apostolis: *Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes*

tantes

[illegible] *tribus Israel*. Ecce quando sessuri erant apostoli cum Christo tanquam [illegible] iudices [illegible] cationis, quoniam in alio seculo, non in isto. Vbi Glossa, *in regeneratione, id est quando mortui resurgent incorrupti*. Vnde secundum Gloss. duæ sunt regenerationes, *Prima ex qua & spiritu* [illegible], *secunda in resurrectione*. Vnde *sedebitis & vos*, dicit Glossa secundum Aug. *Forma serui qua iudicatae* [illegible], Christi scilicet, qui in hoc seculo iudicatus fuit coactiuo iudicio, *) non iudicans, cum iudiciariam exercuerit potestatem* (in resurrectione scilicet, *) eritis & vos mecum iudices*. Ecce ergo secundum Christi oraculum euangelicum, & sanctorum expositionem, quod Christus non exercuit in hoc seculo iudiciariam potestatem, coactiuam scilicet, quam tertiæ significationis diximus. Sed potius in forma serui existens, ab alio iudicatus est tali iudicio, & quod talem iudiciariam potestatem coactiuam, cum exercuerit in alio seculo, tunc apostoli cum ipso sedebunt ad iudicandum tali iudicio non antea.

Vnde admiratione dignum est valde, cur sibi assumat episcopus seu presbyter aliquis quicunque sit ille, maiorem aut aliam autoritatem quam Christus aut eius apostoli habere voluerint in hoc seculo, ipsi enim in forma seruorum iudicati sunt per seculi principes, eorum vero successores presbyteri, principibus non solum subesse recusant contra Christi & apostolorum exemplum atque præceptum, verum etiam principibus & potestatibus supremis coactiua iurisdictione præesse se dicunt, cum tamen dixerit Christus Matth. 10. *Et ad reges & ad præsides ducemini propter me*, nec dixit præsides aut reges eritis. Et infra subiungit, *non est discipulus supra magistrum, nec seruus super dominum suum*. Nullum ergo iudicium, principatum, seu dominium coactiuum potest aut debet in hoc seculo presbyter seu episcopus aliquis, inquantum huiusmodi exercere. Fuit etiam hæc aperte sententia Aristot. 4. Politicæ, cap. 12. inquit enim: *Propter quod non omnes neque electos neque sortiales ponendum principes, puta sacerdotes primo: Hos enim aliquid præter politicos principatus ponendum, adhuc & distributores & præcones. Eliguntur autem & legati. Sunt autem hæc quidem politica curarum vel omnium ciuium ad quandam operationem*. Et parum infra subdit, *hæ autem œconomicæ sunt*.

Testatur autem dictis, quoniam si voluisset Christus sacerdotes nouæ legis iudices esse secundum ipsam tertiæ significationis iudicio coactiuo videlicet contentiosos hominum actus in hoc seculo per talem definiendo sententiam, tradidisset vtique in lege huiusmodi specialia præcepta talium, quemadmodum Moysi fecit in antiqua lege, quem oraculo suo & non per hominem, Deus principem & Iudæorum iudicem coactiuum instituit. Sicut habetur *Actuum septimo*, propter quod etiam illi legem Deus tradidit obseruandorum in statu vitæ præsentis, ad contentiones hominum dirimendas, præcepta talium specialiter continentem, & in hoc proportionaliter se habentem humanæ legi quantum ad aliquam sui partem. Ad quæ siquidem obseruanda compellebantur & arcebantur homines in hoc seculo per Moysen & ipsius substitutus iudices coactiuos, pœna vel supplicio, minime non per sacerdotem aliquem, sicut *Exodi* 18. euidenter apparet. Verum huiusmodi præcepta in euangelica lege non tradidit Christus, sed tradida vel tradenda supposuit in humanis legibus, quas obseruari & principantibus secundum eas omnem animam humanam obedire præcepit, in his saltem quæ non aduersarentur legi salutis. Vnde Matthæi 22. & Marci 12. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, per *Cæsarem* significans quemlibet principantem. Sic etiam Apostolus ad Rom. 13. nec reiterare piget: *Omnis anima subdita sit potestatibus sublimioribus*. Sic etiam primæ ad Timoth. vltimo, *Etiam dominis infidelibus*. & ibidem Glossa secundum Augustinum, quam *quinto huius* induximus *parte octaua*. Ex quibus apparet liquido intentionem Christi, Apostoli, & sanctorum fuisse humanis legibus, & secundum ipsas iudicibus cunctos homines subesse debere.

Amplius ex his palam, quoniam non omnia quæ in lege seu testamento veteri Iudaico populo consulta vel custodiri præcepta fuerunt, obseruare tenentur Christi fideles. Quinimo quorundam est ipsis obseruatio interdicta, vt quæ ceremoniarũ sub pœna perditionis æternæ, quemadmodum docet Apostolus *ad Rom. 3. & 7. ad Gal. 2. & 5. ad Ephe. 2. & ad Heb. 7. & 10*. Cuius etiam allequentes sententiæ beati Hiero. & Augustini, in ipsorum mutuis *epistolis* 11. & 13. concordiier in hoc dicentes, asserunt talium ceremoniarum obseruatores, siue veros siue simulatos post publicationem euangelicæ legis fore in diaboli barathrum deuolutos. Ad legalium quoque similiter obseruationem minime tenentur Christi fideles, vt apparet per Apostolum vbi supra. & per August. super illud prædictum primæ ad Timoth. vltimo, cum dixit: *Non ergo exigant, id est, quia non exigere possunt serui Christiani, quod de Hebræis dicitur*, &c. Cum igitur nec in lege gratiæ tradita sint præcepta specialiter pro contentiosis actibus hominum in hoc seculo dirimendis, relinquitur talia diffiniri debere per humanas leges tantummodo, & iudices secundum has ab humano legislatore autoritatem habentes. Fuerunt autem & alia quædam in lege Mosaica obseruari præcepta pro statu venturi seculi, veluti ea quæ sacrificiorum aut hostiarum seu oblationum quarundam pro redemptione peccatorum, maxime occultorum, quæ per immanentes actus committuntur. Ad quæ implenda nemo cogebatur pœna vel supplicio præsentis seculi. Et his proportionaliter habent omnia nouæ legis iam consilia quam præcepta, eo quod ad talium obseruationem in hoc seculo neminem Christus voluit nec præcepit arceri, licet legum humanarum [illegible] futura generali mandato præcipiat obseruari, sub pœna tamen aut supplicio in alio seculo transgressoribus infligendo. Vnde transgressor humanæ legis, quasi vt in pluribus

peccat

p[illegible] dicere [illegible] non [illegible]. Quoniam mul[illegible] tens [illegible] per [illegible] tra legem diuinam, quæ de his præcip[illegible] sta [illegible] quales [illegible] quidem diximus immanères, quia [illegible] bant [illegible], cum tamen Deum latere non possint. Et ideo [illegible] mis [illegible] lex diuina lata fuit conuenienter propter hominum [illegible] culo quam venturo.

Obiiciet autem aliquis imperfectionem euangelicæ legi, si per ipsam, vt diximus, satis [illegible] tet [illegible] nequeant actus humani contentiosi pro statu & instatu vitæ præsentis. Nos autem dicamus, quod per legem euangelicam sufficienter dirigimur in agendis aut declinandis in vita [illegible] sen[illegible] pro statu tamen venturi seculi seu æternæ salutis consequendæ, aut supplicii declinandi propter quæ lata est non quidem pro contentiosis actibus hominum ciuiliter reducendis ad æqualitatem aut commensurationem debitam pro statu seu sufficientia vitæ præsentis, eo quod Christus in mundum non venit ad huiusmodi regulandos pro vita præsenti, sed futura tantummodo. Et propterea diuersa est temporalium & humanorum actuum regula, diuersimode dirigens ad hos fines. Vna enim, diuina scilicet, nullo modo docet contendere aut repetere in iudicio, licet non prohibeat. Ideoque nec de talibus specialia tradit præcepta, vt diximus. Reliqua vero horum actuum regula hæc docet, tradit & transgressores arceri præcipit, humana lex scilicet, propter quod Lucæ 12. petenti à Christo humanum iudicium inter se & fratrem suum, respondit ipse: *Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem inter vos?* quasi diceret, non veni ad tale iudicium exercendum. Vnde Glossa: *Non dignatur esse iudex litium, non arbiter facultatum, qui viuorum & mortuorum habet iudicium, & mortuorum arbitrium.* Non ergo per diuinam vel euangelicam legem commensurari possent sufficienter actus humani pro fine præsentis seculi. Quoniam nec regulæ talium actuum commensuratiuæ ad proportionem, quam volunt homines & licite pro statu vitæ præsentis, sunt in ea traditæ, sed ab humanis legibus suppositæ, vel traditæ vel etiam tradendæ sine quibus etiam propter defectum iustitiæ contingeret ex hominum scandalo seu contentione ipsorum pugna & separatio, ac humanæ vitæ mundanæ insufficientia, quam quasi omnes refugiunt secundum naturam. Nũ potest ergo propterea dici secundum veritatem, euangelica lex siue doctrina imperfecta: quoniam non est nata habere perfectionem quam non habeat. Est enim lata vt per ipsam dirigamur immediate de his & in his quæ sunt æternæ salutis hominibus consequendæ & miseriæ declinandæ, in quibus est valde sufficiens & perfecta. Non autem lata fuit nec est ad ciuilia litigiosa negotia dirimenda, propter finem quem volunt homines & licite in vita mundana. Si enim ex hoc diceretur imperfecta, æque conuenienter imperfecta dici posset, quoniam per ipsam medicari corporales ægritudines aut mensurare magnitudines vel oceanum nauigare nescimus. Quamuis hoc sane concedi possit, quod ipsa non simpliciter est perfecta, quia non est tale aliquid ens nisi vnicum, Deus ipse. Huic quidem sententiæ tanquam indubie veræ testatur glossa secundum Gregorium super sextum primæ ad Corinthios, vbi dicat: *Ad reuerentiam vestram dico:) vt videlicet hi terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt, qui autem spiritualibus donis dotati sunt, terrenis non debent negociis implicari.* Quod si per *sapientiam rerum exteriorum* & terrenarum causarum seu contentionum intellexisset sacram scripturam, non dixisset, *qui autem spiritualibus donis dotati sunt*, id est scriptura sacra, *terrenis non debent negociis implicari*, nec tales secundum has doctrinas inuicem separasset. Amplius, quia talem sapientiam habentes, exteriorum rerum videlicet, prius vocauerat Apostolus & sancti secundum vnam expositionem, contemptibiles in ecclesia, quod tamen nec Apostolus aut sancti exponentes eius seriem, senserunt de doctis in sacra scriptura. Quot quidem igitur, & quales sunt actus legales huiusmodi, quibus etiam legibus atque iudicibus, qualiter & quando, & per quos regulandi & corrigendi, sufficienter ad intentionem propositam monstrasse putamus.

CAP. X.

De coactiuo hæreticorum iudice, cuius videlicet sit ipsos iudicare in hoc seculo, arcere, ac pœnas reales aut personales illis infligere, exigere, & cui debeant applicari.

SEd de quibus diximus, merito dubitatur. Nam si attendotum omnium in vita præsenti, iudicio coactiuo ac realium aut personalium pœnarum inflictio & exactio principanti tantummodo legislatoris autoritate pertineat iurisdictio, quemadmodum in prioribus ostensum est. Hæreticorum igitur aut aliter infidelium vel schismaticorum iudicium coactiuum, realis quoque ac personalis pœnæ inflictio, exactio, ac applicatio ad principantem huiusmodi pertinebit, quod si[illegible] quidem inconuenientis faciem habere videtur. Cum enim eiusdem autoritatis appareat delictum cognoscere, iudicare atque corrigere. Sacerdotis autem [illegible] presbyteri seu episcopi sit hæresis discernere crimen, nullius alterius ad sacerdotem seu episcopum [illegible] solum videbitur, vtique huius criminis & [illegible] filium, iudicium coactiuum & correctio pertinere. Amplius ad illum videtur iudicium & pœnæ delinquentis exactio pertinere, in quem [illegible] cuius legem delinquens peccauerit,

[illegible] [illegible]copus. Est enim legis diuinæ minister [illegible] quam [illegible], [illegible] aut aliter infid[illegible] peccans, c[illegible] eg[illegible] per-[illegible] igitur h[illegible] iudicium sacerdotis, principantis vero neq[illegible]. Et videtur [illegible] sententia beati Ambrosi[illegible] *ad Valentinianum Imperatorem epistola prima*, [illegible]a quasi [illegible]s epistolæ seriem ad sentire apparet, eam inducere omisi propter [illegible]bi uia-[illegible]

[illegible] autem dicamus, quod peccans quilibet in legem diuinam, iudicandus est secundum [illegible] [illegible] gendus & arcendus, verum secundum ipsam duplex est iudex. Vnus quidem qui ter-[illegible]cationis coactiuam habens potentiam, transgressores huius legis arcendi, & ab ipsis [illegible] supp[illegible]a: & hic vnicus est Christus scilicet, quemadmodum ex Iacobi quarto induxi-[illegible] capitulo præcedente. Qui tamen omnes huius legis transgressores voluit & ordinauit iudi-[illegible]di [illegible] coactiuo in seculo venturo, & in eodem tantummodo arceri pœna vel supplicio non [illegible], vt ex præcedenti capitulo sufficienter apparuit. Alius vero iudex est secundum hanc le-[illegible] presbyter videlicet seu episcopus, non quidem tertiæ significationis, vt ipsius sit arcere quenquam huius legis transgressorem in hoc seculo, pœnam aut supplicium exigere per potentiam coactiuam, quemadmodum quinto huius, & cap. præcedente autoritate Apostoli atque sa[illegible]orum aperte monstratum est, ac inuincibili ratione ipsorum. Iudex tamen est ipse secundum primam significationem, cuius est docere, exhortari, arguere, atque corripere delinquentes seu transgr[illegible]ores illius, ipsosque terrere iudicio futuræ sibi damnationis & pœnæ inflictionis per iudicem coactiuum, Christum scilicet in seculo venturo, quemadmodum declarauimus *sexto huius & 7.* in quibus agebatur de clauium sacerdotalium potestate, & in capitulo præcedente, vbi medic[illegible] corporum comparauimus sacerdotes, qui medici sunt animarum, vt dixit Augustinus autoritate prophetæ, & recitat Magister in *quarto, distin.* 18. *cap. nono.* Cum igitur hæreticus, schismaticus, aut infidelis alter, quicunque transgressor sit euangelicæ legis, in eo persistens crimine per eum iudicem punietur, cuius est transgressores diuinæ legis arcere, inquantum huiusmodi, cum suum videlicet iudicium exercebit. Hic autem iudex Christus est, qui iudicaturus est viuos, & iam mortuos & morituros, in futuro tamen seculo, non in isto. Quoniam vsque ad vltimum ex hoc seculo transitum, mortem scilicet, misericorditer peccatoribus posse mereri & pœnitere concessit. Per reliquum vero iudicem, pastorem scilicet, episcopum seu presbyterum, docendus & exhortandus est homo in vita præsenti, arguendus, corripiendus peccator, atque terrendus, iudicio seu pronostico futuræ gloriæ, vel damnationis æternæ, nequaquam vero cogendus, vt ex priori capitulo palam. Quod si humana lege prohibitum fuerit hæreticum aut aliter infidelem in regione manere, qui talis in ipsa repertus fuerit, tanquam legis humanæ transgressor, pœna vel supplicio huic transgressioni eadem lege statutis, in hoc seculo debet arceri. Et per eum iudicem, quem legislatoris autoritate humanæ legis demonstrauimus esse custodem 15. *primæ.* Si vero hæreticum, aut aliter infidelem, commorari fidelibus eadem prouincia non fuerit prohibitum humana lege, quemadmodum hæreticis ac semini Iudæorum iam humanis legibus permissum extitit, etiam temporibus Christianorum populorum, principum atque pontificum, dico cuipiam non licere hæreticum aut aliter infidelem quenquam iudicare vel arcere pœna vel supplicio reali aut personali pro statu vitæ præsentis. Et causa eius generalis est: quoniam nemo quantumcunque peccans contra disciplinas speculatiuas aut operatiuas quascunque punitur vel arcetur in hoc seculo præcise inquantum huiusmodi, sed inquantum peccat cõtra præceptum humanæ legis. Sed enim inebriari aut calceos facere vel vendere cuiuscunque modi, prout possit aut velit quilib[illegible], medicari & docere, ac similia reliqua officiorum opera exercere pro libito, prohibitum non esset humana lege, nequaquam arceretur ebriosus aut aliter perperàm agens in operibus reliquis. Et propterea oportet attendere, quod in quolibet huius seculi iudicio coactiuo, antequam absolutionis vel damnationis feratur sententia, quantum pertinet ad propositum secundum ordinem inquirenda sunt aliqua. Vnum quidem, si dictum aut factum alicui tanquam reo impositum sit, quale dicitur. Hoc autem est præscire quid est quod commissum dicitur. Secundum vero an huiusmodi sit humana lege prohibitum fieri. Tertium autem an accusatus id commiserit. Hæc autem sequitur iudicium seu sententia damnationis in reum vel absolutionis, verbi gratia. Si aliquis accusatus tanquam hæreticus, aut vasorum aureorum, vel metalli falsator alterius, debet, antequam per sententiam coactiuam damnetur aut absoluatur, inquiri an dictum [illegible] factum impositum illi sit hæreticum, aut non. Secundo vero, an sic tale aliquid dicere, humana lege prohibitum. Tertio vero, an tale aliquid crimen commissum sit per eum cui [illegible] impositur. Demum vero ad hæc sequitur absolutionis vel damnationis iudicium coactiuum. De primo quidem horum certific[illegible]ari debet principans per eos qui periti sunt se[illegible] in vnamquamque disciplinam, quorum est considerare per se quidditatem seu naturam [illegible] [illegible] quod accusato imponitur, quoniam hi sunt iudices primæ significationis ta-[illegible], quemadmodum diximus secundo huius, & ipsorum naturam scire tenentur, quibus do-[illegible] di[illegible] [illegible] talia in ciuitate per principantem data est autoritas, quam in disciplinis libe-[illegible] consueto vocabulo licentiam appellamus, quod & in aliis omnibus artibus factiuis seu [illegible] proportionaliter habet, vt demonstratum est [illegible] *prima.* Sic enim medicus nosse de[illegible] [illegible]prosos & non leprosos secundum corporis habitum [illegible] sace[illegible] [illegible]rmunem [illegible] do-

ctrinam hæreticam & catholicam, sic aurifex seu argentarius de metallis, sic etiam de mutuis aut depositis & aliis consimilibus actibus ciuilibus iurisperitus seu doctor. Talia enim principans in quantum huiusmodi, non tenetur cognoscere quamuis secundum legislatorem, si lex perfecta fuerit, debet certificari de natura sermonum, operum & actuum per disciplinarum doctores aut operatores. Tunc ad propositum quæsitum dico, quod an crimen impositum alicui sit hæresis vel non, iudicare potest & debet, primæ tamen significationis iudicio quilibet diuinarum scripturarum doctor, qualis est aut esse debet sacerdos quicunque. Vnde Malachiæ secundo: *Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & legem,* (diuinam scilicet,)*requirent ex ore eius.* Tales enim esse debent apostolorum successores episcopi seu presbyteri, quibus dictum est à Christo Matth. 28. *Euntes ergo docete omnes gentes* &c. *docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Sic etiam primæ ad Timoth. 3. oportet ipsum inter cætera, *doctorem* esse, sacræ legis scilicet. Sic etiam ad Titum primo, oportet episcopum esse *amplectantem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sancta, & eos qui contradicunt arguere.* Sunt enim *multi seductores, quos oportet redargui.* Secundum vero, an scilicet tale commissum sit lege prohibitum aut non, nosse oportet principantem ex lege dicta secundum vltimam & propriam significationem, secundum quam legislatoris autoritate principari quis debet. Tertium autem quod scire oportet, est, an crimen dicti vel operis hæretici, dixerit aut exercuerit is, cui crimen imponitur. Et hoc quidem iudicium per sensus exteriores & interiores consequenter tam à doctis quam ab indoctis iudicari potest, quos *testes* vocare solent. Post hæc autem per principantem ferendum est iudicium seu sententiam damnationis aut absolutionis pœnæ aut supplicii, exactio quoque vel relaxatio illius ab eo qui ex crimine delatos fuerat, fienda. Non enim propterea quod in legem diuinam tantummodo peccat quis, à principante punitur. Sunt enim multa peccata mortalia & in legem diuinam, vt fornicationis, quæ permittit etiam scienter legislator humanus, nec coactiua potentia prohibet, nec prohibere potest aut debet episcopus vel sacerdos. Sed peccans in legem diuinam hæreticus, scilicet tali peccato etiam humana lege prohibito, punitur inquantum peccans in legem humanam. Est enim hæc causa præcisa seu per se prima, cur aliquis arcetur pœna vel supplicio præsentis seculi, quoniam posita ponitur effectus, & remota remouetur. Sicut e conuerso, peccans in legem humanam peccato aliquo, punietur in alio seculo non inquantum peccans in legem humanam: multa enim sunt humana lege prohibita, quæ sunt diuina lege permissa. Vt si non restituerit quis mutuum statuto tempore propter impotentiam, casu fortuito, obliuione, ægritudine, vel aliquo quodam impedimento, non punietur ex hoc in alio seculo per iudicem coactiuum secundum legem diuinam. Qui tamen per iudicem coactiuum secundum legem humanam in hoc seculo iuste punitur. Et ideo peccare in legem diuinam est per se prima caussa, quæ in philosophia, secundum quod ipsa dici solet, quoniam ipsa posita ponitur; & remota remouetur effectus pœnæ vel supplicii pro statu & in statu futuri seculi.

Est igitur in hæreticos schismaticos aut aliter infideles quoscunque iudicium & arcendi ac exigendæ ab ipsis pœnæ vel supplicii temporalis, sibique aut communitati non alteri applicandi potestas, solius principantis autoritate legislatoris humani, non autem presbyteri seu episcopi cuiusquam, propterea quod in legem diuinam peccent, quæ ad homines comparata in statu & pro statu vitæ præsentis, lex est, non quidem secundum vltimam significationem coactiuam habens cuiusquam potentiam in hoc seculo, vt palam est ex *capitulo præcedenti & quinto huius.* Sed *lex* est dicta secundum tertiam legis significationem, vt apparuit ex *decimo primæ.* Secundum quam etiam in hoc seculo sacerdotes iudices sunt secundum primam iudicis aut iudicii significationem, nullam coactiuam habentes potentiam, vt ex quinto huius ostensum est, & per Apostolum, Ambrosium, Hilarium, & Chrysostomum, *capitulo præcedente.* Si nanque forent ipsi iudices coactiui seu principantes in hæreticos, quia tales peccant in eam disciplinam, cuius sunt ipsi doctores, & secundum ipsam aliquorum operatores in alios, sic esset aurifaber, falso fabricantis aurea sculptilia, iudex coactiuus & principans, quod absurdum est valde. Sic quoque medicus praue agentes secundum artem medicinæ posset arcere, foretque tanta principantium multitudo quot & officiorum ciuitatis in quæ peccare contingit, cuius tamen impossibilitas aut superfluitas ostensa est 17. *primæ.* Non enim arcerentur sic peccantes in officia ciuitatis, aut punirentur propterea, nisi aliud interueniret, verbi gratia legislatoris seu legis humanæ præceptum. Si enim peccata huiusmodi non essent humana lege prohibita, ea committentes nequaquam punirentur. Est autem quod diximus in exemplo familiari videre, esto nanque humana lege prohibitum leprosos aliis ciuibus commanere, nunquid medicus qui horum ægritudinem solus iudicare potest secundum ipsius disciplinam; vtrum scilicet leprosi sint aut non, quos leprosos esse iudicauerit primæ significationis iudicio, poterit per coactiuam potentiam autoritate propria, vt qua doctor est medicinalis scientiæ ab aliorum arcere consortio vel conuictu, & constat quod minime. Sed hoc is solummodo potest, cui legis humanæ coactiuæ custodia commissa est, principans scilicet. Non enim priuatæ populo aut collegio cuiquam licet quenquam iudicare aut arcere, vel pœnam exigere, sed soli principanti. Qui tamen de impositis maculis, criminibus, seu peccatis, & ipsorum natura iuxta legis determinationem si de hoc dixerit, quod si fuerit lex perfecta, vel per suam prudentiã, si lege omissum fuerit, vti debet & credere iudicio

petito-

[illegible] quæ talium operum, a[illegible]uum, aut sermonum tractant naturam, vt medici [illegible] apostolis, Theologi de criminosis, qui per leprosos figurantur in sacra scriptura [illegible] expositionem. Similiter quoque de valorum metallorum sophismate cre[illegible]bro, & in consimilibus cuilibet d[illegible]cto, secundum reliqua operabilium & a[illegible] Sic igitur de hæreticis aut aliter infidelibus iudicare debet medicus animarum, [illegible], iudicio siquidem primæ significationis, discernendo videlicet sermonem aut [illegible] a non hæretico. De his vero iudicare tertiæ significationis iudicio, damnando [illegible] vel [illegible]uendo accusatos supplicio aut pœna temporali, ipsosque arcere ad talia persol[illegible] qui damnati fuerint, solius est principantis humana lege: exactas quoque pœnas si reales [illegible], quemadmodum eas quæ propter alia crimina exiguntur, applicare secundum legislatoris seu legis humanæ determinationem. His autem quæ diximus testatur scriptura in *Actibus apostolorum, capitulo 25.* Dum enim Apostolus à Iudæis accusatus esset tanquam hæreticus, licet falso, causæ suæ inquisitio, deductio, applicatio, & diffinitio illius facta est coram iudice ad iudicem & per iudicem humani legislatoris autoritate statutum ad hoc, quemadmodum ad reliquos actus contentiosos siue ciuiles. Contraria vero his non est difficile soluere, cum enim dicebatur, ad eum tanquam iudicem hæretici iudicium pertinere, cuius est hæresis cognoscere crimen. Hæc distinguenda est propter multiplicitatem huius dictionis iudex aut iudicium, & secundum vnum sensum vera est, acceptis scilicet his nominibus secundum primam eorum significationem: si vero secundum tertiam sumatur, falsa est. Ideoque nihil contra nostram determinationem ex hoc præallegato concluditur. Ad reliquum vero, quod subiungebatur, ad illum spectare iudicium delinquentis, & exactionem pœnæ, ac illius si realis fuerit sibi applicationem, contra quem seu in cuius legem peccat delinquens, verum est si in ipsum tanquam tertiæ significationis iudicem, & in ipsius legem dictam secundum vltimam legis significationem, coactiuam scilicet. Et cum assumitur quod hæreticus peccat in legem diuinam, concedendum. Et ideo iudicabitur per iudicem tertiæ significationis secundum ipsam, Christum scilicet, in alio tantummodo seculo non isto, iuxta ipsius legislatoris ordinationem, quæ talis fuit. Per ipsum etiam arcebitur pœna vel supplicio, aut præmiabitur secundum legis præceptorum & consiliorum obseruationem vel transgressionem. Talis autem iudex huius legis, diuinæ scilicet, non est episcopus aut sacerdos aliquis, sed primæ significationis tantummodo quasi doctor, maxime comparata lege hac ad homines in statu & pro statu vitæ præsentis. Rursum maiori huius syllogismi supposita tanquam vera, secundum quem diximus sensum, ad eum scilicet tanquam iudicem coactiuum pertinere iudicium transgressoris, in quem aut in legem cuius custos est, peccat transgressor, legem inquam etiam dictam secundum vltimam legis significationem tantummodo: tunc subsumenda est hæc propositio vera, videlicet quod in iudicem huius seculi dictum secundum tertiam iudicis significationem & legem cuius est custos, dictam etiam secundum vltimam eius & propriam significationem, coactiuam scilicet tantummodo, non in aliam in hoc seculo coactiuam legem aut iudicem peccat hæreticus. Et ideo per talem in hoc seculo iudicandus iudicio coactiuo, sic huius legis ordinante latore, ab eodem quoque transgressore per eundem iudicem pœna exigenda, quæ si realis fuerit applicanda per hunc iudicem ei, cui legislator humanus illam in lege statuit applicandam. Vel distinguendum est maiorem secundum æquiuocationem, vt in priori paralogismo. Sic igitur non licet inferre per necessitatem, aliquis damnandus aut iudicandus est tanquam hæreticus in hoc & pro hoc seculo iudicio coactiuo realiter aut personaliter, vel vtroque modo. Ergo per sacerdotem aut episcopum quenquam, nisi forsitan vt diximus primæ significationis iudicio. Nec sequitur etiam propter hoc, ergo damnati tanquam hæretici carnalia seu temporalia bona, quæ ab eodem exiguntur tanquam pœna vel pars pœnæ delicti, applicari debent episcopo seu presbytero cuiquam. Sicut nec sequitur, hic iudicandus est tanquam monetæ falsarius, ergo per monetarios, nisi forsitan primæ significationis iudicio, non quidem tertiæ, coactiuo videlicet. Nec etiam sequitur, quod temporalia quæ ab illo exiguntur in pœnam, debeant monetariis applicari, collegio aut singulari personæ, sed coactiuo iudicio iudicari debet per principantem, & applicari pœna secundum legis humanæ determinationem.

Ad beatum Ambrosium dicendum, quod intellexit hæreticum seu crimen hæresis ad sacerdotum seu episcoporum iudicium pertinere, iudicio primæ significationis, non tertiæ. Hoc enim iudicio, autoritate propria nunquam vsus est episcoporum seu pontificum aliquis circa statum ecclesiæ primitiuæ, quamuis postmodum ad talia processerint occasionaliter ex quibusdam concessionibus principum sibi factis. Ideoque talium vera considerantibus initia, quæ nunc ex abusione robur & faciem iuris habere videntur, velut somniorum phantastica vidabuntur.

De iudice itaque, ac iudicio, & coactiua potestate infidelium & hæreticorum, determinatum sit hoc modo.

CAP. XI.

De quibusdam signis, testimoniis, & exemplis tam ex canonica quam humana scriptura, quibus ostenditur verum esse, quod determinatum est quarto huius, & quinto, octauo, nono, & decimo eius, circa statum episcoporum & generaliter sacerdotum: & cur Christus ipsorum statum, paupertatis scilicet, à statu principantium separauit.

QVoniam autem ex prioribus demonstratum est nobis tam canonicæ scripturę autoritatibus, quam aliis quasi politicis euidentibus argumentis quibusdam, nulli episcopo aut presbytero vel alteri clerico iurisdictionem cuiusquam coactiuá in hoc seculo conuenire. Nunc volumus id declarare signis & testimoniis manifestis: quorum euidens est, quia nec Christum aut ipsius apostolorum aliquem vnquam aut vsquam quenquam iudicem aut ipsorum vicarium pro tali regimine seu iudicio faciendo instituisse legimus: cum tamé tam necessarium in humano conuictu, nec ipsum ignorasse aut neglexisse, nec ipsius apostolos, verisimile videatur. Si hoc ad ipsorum officium pertinere nouissent, & si ad suos successores episcopos aut presbyteros id spectare voluissent, super hoc præceptum aut consilium tradidissent, verum de instituendis spiritualibus ministris, episcopis, presbyteris & diaconis formam tradiderunt & modum. Et hoc ad ipsorum officium pertinere, satis noscitur ex Apostoli sententia *primæ ad Timotheum tertio, ad Titum primo*, & in aliis pleri͏́sque scripturæ locis apparet. Separauit autem Christus presbyterorum seu episcoporum officium ab eo quod principum, cum tamen potuisset ipse si voluisset, statum principis & officium sacerdotis exercere, & apostolos idem facturos similiter ordinasse. Sed sic noluit, imo tanquam conuenientius, qui simpliciter melius cuncta disposuit, hæc officia supposito & ratione distingui voluit. Quia enim humilitatem & huius seculi contemptum Christus docere venerat, tanquam viam meriti salutis æternæ, vt prius humilitatem & mundi seu rerum temporalium contemptum exemplo quam verbo doceret. In summa quidem humilitate ac temporalium contemptu hunc mundum ingressus est, sciens ipse, quod non minus, imo magis opere seu exemplo docentur homines quam sermone. Vnde Seneca epistolarum nona: *Quid faciendum, à faciente discendum.* Voluit igitur Christus, vt suo nos prius exemplo quam sermone doceret, in summa humilitate ac mundi contemptu seu paupertate nasci. Vnde Lucæ secundo: *Pannis enim inuoluit*, beata virgo scilicet, *& reclinauit eum in præsepio.* Ecce quod in aliena domo, ecce quod in præsepio, nisi scilicet bestiæ locus erat & pabulum. Et verisimile quod alienis pannis, quia beata Virgo & Ioseph peregrini & viatores erant ibidem, pauper etiam natus, pauper vixit ætate prouectus. vnde loquens de sui paupertate Matthæi octauo, & Lucæ nono dicit: *Vulpes foueas habent & volucres cæli nidos: filius hominis non habet vbi reclinet caput.* Et hunc statum, tanquam eum qui perfectionis, cæteris obseruatis vt decet præceptis atque consiliis, docuit Christus eligere eos, qui sui volũt esse discipuli & imitatores præcipui, & maxime successores ipsius in officio, quod in mundum venerat exercere. Vnde Matthæi 19. Marci decimo, & Lucæ 18. cuidam interroganti ab ipso, *Magister bone, quid faciens, vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus, Mandata nosti? Non occides*, &c. qui ait; *Hæc omnia custodiui à iuuentute mea, quo audito, Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest*, vel, *si vis esse perfectus*, vt dicitur in Matth. *Omnia quæcunque habes vende & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo.* Rursus eiusdem Lucæ 14. dicebat discipulis. Sic ergo inquit Christus, *Omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Ecce ergo quod status paupertatis & mundi contemptus decet omnem perfectum, præcipue Christi discipulum & successorem in officio pastorali, quinimo quasi necessarius est dissuadenti suadere aliis mundi contemptum, si sua doctrina seu prædicatione proficere velit. Nam si talis diuitias possideat & principatus ambiat, qui eos quos alloquitur hæc spernere docet, ipse quidem sui actione sermonem proprium manifeste redarguit. Vnde Chrysostomus contra tales in libro *de compunctione cordis*, inquit: *Dicere & non facere, non solum lucri nihil, sed & damni plurimum. Grandis quidem enim condemnatio est componenti sermonem suum, vitam vero negligenti.* Hoc etiam resonat philosophorum eximius decimo Ethicorum, cap. primo dicens: *Cum enim dissonent*, (sermones scilicet), *ab his quæ secundum sensum*, (id est ab operibus dicentis, quæ opera sentiuntur) *condentes*, (id est componenti sermones,) *verum interimunt.* Et parum post subdit: *Conuenientes enim cum operibus credentur*, sermones scilicet. Et ideo qui nouit omnia qualiter fienda conuenientius, Christus scilicet, volens sermones credibiles fieri, quibus mundi docetur contemptus, vanitatum & carnalium voluptatum spretus & fuga, opera monuit sermonibus conformari. Vnde ad omnes talium futuros doctores in apostolorum persona, dicebat Matth. 5. *Sic luceat lux vestra coram hominibus*, id est doctrina, quæ luci comparatur. *Sic*, inquam, *luceat, vt videant opera vestra bona.* Vbi Gloss: *Opera requiro vt videantur, & sic confirmetur doctrina: aliter enim sermonibus & doctrinæ parum creditur.* Vnde Glossa super illud Matthæi decimo, *Nolite possidere aurum neque argentum*: huius causam reddens, inquit; *Si hæc haberent, viderentur non causa salutis prædicare, sed lucri.*

Talia enim possidentes aliorum doctores siue pastores, magis destruunt hominum fidem & deuotionem suis oppositis operibus & exemplis, quam sermonibus confirment, eo quod his

opera

opera mala opponunt, ad quæ magis attendunt homines quam ad verba. Et hoc modo dum valde quidem multum fidelem populum deducant suis peruersis exemplis operum ad desperationem futuri seculi. Talia nanque operantur quasi omnes ecclesiarum ministri, episcopi seu presbyteri & reliqui clerici consequenter. Manifestius autem ipsorum, qui super maiores thronos ecclesiæ sedent, vt futurum Dei iudicium in alio seculo nullatenus credere videantur. Qua enim, dicant, quæso secundum Deum, conscientia, & si futurum credunt venturi seculi iustum Dei iudicium, Romani pontifices plurimi, & ipsorum Cardinales, aliique presbyteri seu episcopi, ad curas animarum & ecclesiastica temporalia pauperibus distribuenda præfecti, reliqui quoque quasi omnes, diaconi & clerici quilibet secundum sui facultatem ex furto vel rapina temporaliũ, quæ per deuotos fideles statuta sunt & legata propter euangelizantium, & reliquorum pauperum sustentationem, quantas possunt denariorum summas, tradunt viuentes aut legant morientes non egentibus, sed sibi sanguinis affinitate coniunctis, aut aliis quibuslibet, eisdem bonis nulli dubium pauperes spoliantes? Qua etiam secundum Christianam religionem conscientia flagito, dicant viuentes ipsi temporaliter, qui propter euangelii ministerium contenti debent esse alimentis & his quibus tegantur secundum Apostolum *prima ad Timotheum vltimo*, in tot præter necessaria bona pauperum consumunt, equis, familiis, conuiuiis, ac reliquis vanitatibus & voluptatibus manifestis & occultis? Quæ vero de ecclesiasticorum officiorum & beneficiorum seu temporalium distributione fiunt inconuenientia pertranseo. Nam ipsorum plurima prece vel fauore potentum seculi obtinendis, aut pretio si phas sit dicere distributoribus aut intercessoribus Magi Symonis ministris oblato talia conferuntur ignorantibus, criminosis, pueris, incognitis, & inutilis ac idiotis manifeste secundum totius vulgi sententiam. Cum tamen Apostolus *prima ad Timotheum tertio* præcipiat, officiales ecclesiasticos debere cognosci tanquam probatos & perfectos vita seu moribus & doctrina. Vnde vbi supra: *Oportet autem illum*, id est presbyterum seu episcopum, *& testimonium habere bonum ab his qui foris sunt*, quanto magis & ab his qui sunt intra ecclesiam? Et infra parum eodem: *Diaconos similiter pudicos. Et hi autem probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes.* Veruntamen hoc conuenienter potest dicere quis, quod bene probantur horum plurimi vt nouit mundus, quantum scilicet pretium aut precem valeant exhibere. Quod ne singula inconuenientium denumerare tentemus tanquam impossibilium aut difficillimum valde, de presbyterorum seu episcoporum, cæterorumq; templi ministrorum quasi omnium actibus summam facientes, coram Christo testamur, eius si mentimur iudicium inuocantes, præfatos episcopos & reliquos fere omnes modernis temporibus, omnium quasi opposita perpetrare, quæ secundum doctrinam euangelicam aliis prædicant obseruanda. Voluptates nanque vanitates, temporalia & seculi principatus exardent, & omni conamine, non iure, sed iniuria, occulta & manifesta prosequuntur & occupant, quæ tamen omnia Christus & veri eius imitatores apostoli spreuerunt & spernere docuerunt & præceperunt, eos maxime qui aliis euangelizare debent mundanorum contemptum. Poterat enim Christus si voluisset, si euangelizanti expedire vidisset, seruasse statum principis in hoc seculo, & in eo statu pati similiter. Sed fugit in montem vt statum talem abiiceret & abiici doceret, sicut ex *Ioannis sexto* supra induximus *quarto huius*. Talem enim statum gerere non decet euangelizantes ipsius contemptum, sed potius subiectorum & humilium, qualem in hoc seculo tam ipse quam ipsius apostoli seruauerunt. Econtra status paupertatis exterioris & abiectus nõ decet principantem, quoniam expedit illi status quem boni subditi reuereantur, & mali vereantur, per quem etiam si oporteat rebelles legum transgressores valeat coërcere: quod nec facere posset conuenienter, si statum pauperem & deiectum haberet, propter quod etiam illi non conuenit euangelizantis officium. Si enim principans in populo suaderet statum paupertatis & abiectum, adhuc si quod percussus in vna maxilla percutienti offerat aliam: & rursum quod auferenti sibi tunicam, det quis pallium potius quam aduersus iniuriantem contendat iudicio, talia nec sibi faciliter crederentur, quia statu quem decet ipsum & quem gerit, suo repugnaret sermoni: amplius, sic inconuenienter ageret. Cum enim sua intersit per pœnam iniuriantes arcere, id etiam non requirentibus passis iniuriam, si prædicaret iniurias remittendas iniuriosis & prauis occasionem quandam amplius delinquẽdi præberet: & offensis seu passis iniustum, dubitationem aut suspicionem iustitiæ cõsequendæ, propter quod Christus qui omnia semper meliori modo disposuit, officia principantium & sacerdotum in eodem supposito coniungi noluit, sed potius separari. Hæc autem videtur beati Bernardi expressa sententia de consideratione ad Eugenium papam libro secundo cap. quarto, vbi sic ait: *Ergo tu & tibi vsurpare aude, aut dominus apostolatum, aut apostolus dominatum, plane ab vtroque prohiberis, si vtrunque simul habere voles, perdes vtrunque: Alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus queritur Deus sic. Ipsi regnauerunt, & non per me, principes extiterunt & non cognoui eos.* Testantur autem dictis *Decreta* seu *Historia* quædam Romanorum pontificum, ipsis eum inscriptum reperitur, & ab eisdem approbatum priuilegium quoddam Constantini Romanorum Imperatoris, quo beato Syluestro Romano pontifici concessit iurisdictionem coactiuam super omnes mundi ecclesias, reliquosque presbyteros seu episcopos omnes. Cumque concessionem eam fuisse validam fateatur quilibet papa Romanus, & cum eo presbyterorum seu episcoporum reliquus cœtus, consequenter ipsis concedendum est eundem Constantinum hanc iurisdictionem seu potestatem in eos primitus habuisse, præterim cum ad ipsos virtute verborum scripturæ sacræ

nulla talis iurisdictio in quenquam clericum aut laicum pertinere noscatur. Et huc est quod beatus Bernardus dicit expresse *ad Eugenium de consideratione libro & cap. quarto*, inquit enim ibi: *Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando, vel gemmis ornatus, vel sericis, nec tectus auro, nec vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris. Absque his tamen satis credidit posse implere salutare mandatum. Si amas me, pasce oues meas. In his enim, secularibus videlicet apparatibus & potestatibus, successisti non Petro, sed Constantino.* Principantium igitur officium non est sacerdotale inquantum huiusmodi, nec econuerso, de quorum tamen differentia rememoratum sit hoc modo.

Cap. XII.

De distinctione quarundam dictionum necessaria propter determinationem quæsitorum, circa statum paupertatis supremæ.

Sic igitur singulariter nobis ostenso, Christum & ipsius Apostolos viatores, statum paupertatis & humilitatis docuisse atque seruasse: certumque tenendum sit fidelibus, doctrinam seu consilium omne Christi & apostolorũ æternæ vitæ meritorium aliqualiter extitisse: Conuenienter vtique inquirendum videtur de ipsorum paupertate, quæ, qualis, quanta ve fuerit, ne imitari volentes eosdem, hanc lateat viatores.

Huiusmodi ergo tentantes inquisitionem, primum dicturi sumus, quid est quod dicitur, & quot modis paupertas aut pauperem esse, similiter autem & diuitem esse. Videntur enim hæc inuicem opponi quandoque velut habitus & priuatio, quandoque vt contraria: deinde vero nominum horum vtrunque distinguemus in suos modos, & ipsorum descriptiones subiungemus. Vt si qua sit paupertas meritoria, & ipsius modorum aliquis perfectionis ordo inuicem, quisque aliorum summus aut primus nobis appareat. Et quoniam *diuitem* omnes eum dicunt, qui licitam seu de iure potestatem habet vel dominium aut possessionem rerum temporalium, quas vocant diuitias in proprio vel communi, aut vtroque modo. *Pauperem* autem vocant illum, qui bonis talibus priuatus est, ne propter vsus varietatem quorundam iam dictorum nominum, quibus ad propositum nostrum indigebimus vti sententia, quam explicare volumus, extet ambigua. Distinguemus primum significata seu modos eorum. Sunt autem nomina hæc, *ius*, *dominium*, *possessio*, *proprium*, & *commune*, *diues*, & *pauper*.

Incipiemus autem distinguere significata *iuris*, quoniam ipsis indigebimus in aliorum assignationibus & distinctionibus, non econuerso. *Ius* igitur in vna sui significatione dicitur de lege dicta secundum tertiam & vltimam legis significationem, de qua fuit habitum decimo primæ, quæ siquidem duplex est, vna quidem humana, reliqua vero diuina, quæ etiam secundum aliquod tempus & modum venit in vltimam legis significationem, vt dictum est vbi supra. De harum vero legum natura & qualitate, ipsarumque conuenientia & differentia sufficienter diximus octauo huius & nono.

De quibus etiam resumentes ad propositum, dicamus ipsarum conuenientiam in eo primum, quod vtraque lex est præceptum vel prohibitio aut permissio actuum qui prouenire sunt nati ab imperio mentis humanæ. Differunt autem, quoniam primum coactiuum est in hoc seculo transgredientium illud: secundum vero, diuinum scilicet minime, sed in futuro tantummodo. Dicitur autem *præceptum* dupliciter, vno quidem modo actiue, de actu scilicet præcipientis, quomodo solemus dicere, velle aliquod imperantis expressum esse præceptum, vt regis aut alterius principantis. Alio modo dicitur *præceptum* de ipso volitu per actum præcipientis, quo modo solemus dicere seruum fecisse præceptum domini, non quidem quod actum domini qui est præcipere aut imperare fecerit seruus, sed quoniam volitum fieri per actum seu imperium domini fecit seruus. Et propterea quoties hoc nomen præceptum refertur ad præcipientem, idem est quod actus imperandi: quoties vero ad subditum, idem est quod volitum fieri per actum imperandi, passiue dictum.

Hoc ergo nomen *præceptum* actiue sumptum & communiter dicitur de ordinatione seu statuto legislatoris iam affirmatiuo quam negatiuo ad pœnam obligante transgressorem, secundum tamen vsum modernum proprie sumitur pro statuto affirmatiuo. Quoniam statutum affirmatiuum non habet ex vsu nomen proprium, sed nomen commune sibi retinuit. Statutum vero negatiuum sibi nomen habet proprium, quoniam *prohibitum* dicitur.

Voco autẽ *affirmatiuum statutum*, quo fieri aliquid ordinatur; *negatiuum* quo aliquid ordinatur non fieri, quod si fuerit talis ordinatio affirmatiua obligans transgressorẽ ad pœnam, vocatur *præceptum*. Si vero negatiua sit, etiam obligans vocatur *prohibitum*. quod siquidem prohibitũ dupliciter dicitur actiue atq; passiue, quemadmodũ & *præceptum*. Hæ autem duæ ordinationes obligãtes ad pœnam scilicet, vt plurimũ in legibus sunt expressæ, vel secundũ propriam speciẽ, vel secundũ similem aut proportionalem. Alio vero modo sumitur *præceptum* magis strictè in lege diuina, similiter & *prohibitũ* pro eo solo statuto, siue affirmatiuo siue negatiuo, quod obligat ad pœnam æternam, quomodo vsus ipsorũ est apud Theologos, dicẽtes *præcepta fore de necessitate salutis*, id est obseruanda

da[illegible] debeat quis saluari. Vnde Lucæ 18. *Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata*, i. e. præcepta. Sunt autem [illegible] quædam ordinationes expressæ vel intellectæ tantum in legibus, tam affirmatiuæ quam etiam negatiuæ, siue circa eundem actum, siue circa diuersum facientem aut omittentem, non obligantes ad pœnam, vt actum liberalitatis exercere vel omittere. Similiter & aliorum plurimorum quorundam. Et talia proprie dicuntur *lege permissa*, quamuis hoc nomen *permissum* communiter sumptum, quandoque dicatur de statutis obligantibus ad pœnam. Nam omne quod lege fieri præcipitur, fieri permittitur, licet non econuerso. Sic etiam quod lege prohibetur fieri, lege permittitur non fieri. Horũ vero rursum permissorum proprie, nõ obligãtium scilicet, quædam sunt meritoria secundum legem diuinam & vocantur consilia, quædam vero minime, absolute nomine vocata permissa, quæ etiam sic sumpta & proprie dupliciter dicũtur actiue atque passiue, quemadmodum prohibita & præcepta. Hæc tamen vt plurimum secundum suam speciem non exprimuntur in legibus, pręsertim humanis propter eorum multitudinẽ, & quoniam ipsorum ordinatio generali sufficiens est in hoc. Omne .n. quod lege non est præceptum aut prohibitum, intelligitur legislatoris ordinatione permissum. Est igitur *præceptum* secundum legem in propria significatione statutum affirmatiuum, obligans ad pœnam transgressorem illius: *Prohibitũ* vero proprie statutum negatiuum ad pœnam obligans est: *Permissum* vero proprie dicitur ordinatio legislatoris ad pœnam neminem obligans, iuxta quas significationes, proprias scilicet, his nominibus vtendum est. Ex his autem conuenienter apparere potest, quid est quod licitum dicitur, quoniam omne factum iuxta legis præceptum aut permissionem, vel omissum iuxta legis prohibitionem vel permissionem licite factum vel omissum est, & licitum dici potest, eius vero contrarium seu oppositum *illicitum*. Hinc etiam nobis apparere potest, quid est quod *phas* appellari solet: est enim *phas* in vna significatione id quod licitum quasi conuertibiliter. In alia vero significatione importat hoc nomen phas, id quod legislator in aliquo casu permisisse rationabiliter præsumitur, quamuis tale aliquid sit absolute prohibitum seu regulariter, vt per alienum agrum transire quandoque, aut rem alienam contrectare absque domini expresso consensu phas est, licet non sit ius dictum regulariter secundum aliquem dictorum modorum. Nam alienæ rei contrectatio regulariter prohibita est, in casu tamen *phas* est, in quo rei dominus rationabiliter præsumitur consentire, quamuis hoc non concedat expresse propter quod in talibus quandoque opus est epieikeia. Sic igitur secundum vnam significationem ius idem est quod lex diuina vel humana, seu secundum has præceptum aut prohibitum & permissum. Est autem & alia quædam *iuris* & proprie humani diuisio in ius naturale atque ciuile. Et dicitur *ius naturale* secundum Aristot. quarto Ethicorum, tractatu de iustitia, *statutum illud legislatoris, in quo tanquam honesto & obseruando quasi omnes conueniunt*, vt Deum esse colendum, parentes honorandos, humanas proles vsque ad tempus parentibus educandas, nemini iniuriandum, iniurias licite repellendum, & similia reliqua: quæ licet sicut ab humana institutione pendentia transumptiue *iura* dicuntur *naturalia*, quoniam eodem modo creduntur apud omnes regiones licita, & eorum opposita illicita, quemadmodum actus naturalium non habentium propositum conformiter apud omnes proueniunt, velut ignis qui sic ardet hic, sicut in ipsis.

Sunt tamen quidam, qui *ius naturale* vocant, rectæ rationis agibilium dictamen, quod sub iure diuino collocant, propterea quod omne factum secundum legem diuinam, & secundum rectæ rationis consilium simpliciter est licitum. Non tamen omne factum secundum leges humanas, quoniam in quibusdam à recta ratione deficiunt, verum *naturale* hic & supra æquiuoce dicitur. Multa enim sunt secundum rectæ rationis dictamen, vt quæ videlicet non omnibus sunt per se nota, & per consequens neque confessa, quæ non ab omnibus nationibus conceduntur tanquam honesta. Sic etiam secundum legem diuinam sunt quædam præcepta prohibita vel permissa, quæ se habent in hoc conformiter humanæ legi, quod quia notum est in pluribus, exempla prætermisi propter abbreuiationem sermonis.

Et inde etiam est, quod quædam licita sunt secundum legem humanam, quæ non licent secundum legem diuinam, & econuerso. Veruntamen licitum & illicitum simpliciter attendenda sunt secundum legem diuinam potius quam humanam, in quibus dissonant præceptis prohibitis aut permissis. Dicitur autem ius secundo modo de omni humano actu, potestate vel habitu acquisito, imperato, interiori vel exteriori, tam immanente quam transeunte in rem aliquam exteriorem, aut in re aliquid, puta vsum aut vsufructum, acquisitionem, detentionem, seu conseruationem, aut commutationem, & reliqua similia, conformiter iuri dicto secundum priorem significationem. Quod autem sit rei vsus aut vsusfructus cum aliis rei licitis contrectationibus seu de iure à scientia ciuilium actuum supponatur ad præsens.

Secundum hanc quidem significationem soliti sumus dicere, *hoc ius alicuius esse*, cum rem aliquam iuri primo modo dicto conformiter vult aut tractat. Vnde talis contrectatio vel voluntas ius dicitur, quoniam iuri conformatur in eo quod præcipit, prohibet, aut permittit: quemadmodum columna dextra dicitur aut sinistra, cum animalis dextro vel sinistro secundum situm propinquior exstiterit. Ius igitur dictum hoc modo secundo, nil aliud est quam volitum præcepto, vel prohibitione aut permissione actiua legislatoris, quod quasi præceptum prohibitum aut permissum passiue pridem diximus. Et est

boc etiam quod prius licitum dicebamus. Importat autem rurſum hoc nomen ius ſententiam iudicantium ſecundum legem ſeu iudicia ipſorum ſecundum ius dictum iuxta primam ſignificationem quomodo dicere ſolent iudicem ſeu principantem ius alicui feciſſe aut reddidiſſe, dum ipſum per ſententiam legalem damnauit aut ſoluit. Dicitur autem amplius *ius* de actu aut habitu particularis iuſtitiæ, quomodo ius aut iuſtum velle dicimus eum, qui æquale aut proportionale vult in commutationibus aut diſtributionibus.

Huic vero habitum eſt diſtinguere modos ſeu ſignata *dominii*: quod quidem ſignificat ſtricte ſumptum, poteſtatem principalem vendicandi rem aliquam quæſitam iure dicto ſecundum primum modum: poteſtatem inquam ſcientis & non diſſentientis in hoc, volentis etiam nemini alteri licere rem illam contrectare abſque ſui dominantis ſcilicet, dum illi dominatur, expreſſo conſenſu. Hæc autem poteſtas nil aliud eſt quam actuale aut habituale velle ſic habendi rem iure quæſitam, vt diximus: quæ ſiquidem alicuius ius dicitur, quoniam iuri primo modo dicto conformis, ſecundum quem modum etiam columnam dextram aut ſiniſtram eſſe iam diximus, cum ad animalis dextera aut ſiniſtra ſecundum propinquitatem vere fuerit comparata. Dicitur autem rurſum hoc nomen communiter magis de poteſtate iam dicta, ſiue fuerit in rem tantum, ſiue in vſum aut vſumfructum tantum, ſiue in hæc omnia ſimul. Dicitur amplius idem nomen de poteſtate iam dicta, non tamen ſcientis aut conſentientis, neq; diſſentientis expreſſe ſeu renunciantis: quo modo infanti & abſenti aut alteri cuilibet ignoranti, capaci tñ, acquiri poteſt res aliqua vel ei⁹ aliquid cũ dominio ſeu poteſtate ipſam vendicandi ab auferẽte ſeu auferre volente per ſe vel aliũ corã iudice coactiuo. Dictũ eſt aũt non diſſentientis, quoniã expreſſe diſſentienti ſeu renũtianti rẽ aliquam aut rei aliquid, non acquiruntur talia, neq; ipſa vendicandi dominiũ aut poteſtas. Poteſt. n. quilibet renũciare licite iuri pro ſe introducto ſecundum humanas leges, neq; ad iuris beneficium compellitur quis inuitus ſecundum legem aliquam. Sunt autem iam dicta dominia legalia, quoniam legis ſeu ipſius latoris ordinatione, ac hominum electione acquiruntur ſeu acquiſibilia ſunt. Adhuc dicitur nomen *dominii* de humana voluntate ſeu libertate ſecundum ſe, cum ipſius executiua ſeu motiua organica poteſtate nõ impedita. His enim poſſumus in actus aliquos & ipſorum oppoſitos, propter quod etiam dicitur homo inter animalium cætera, ſuorum actuum habere dominium: quod ſiquidem à natura ineſt homini, non voluntate ſeu electione quæſitum.

Conſequenter diſtinguendum eſt hoc nomen *poſſeſſio*, quod quidem ſumptum large ſignificat vno modo idem quod dominium dictum ſecundum primam aut ſecundam ſignificationem vel tertiam, aut rem temporalem aliquam in comparatione ad ſic habentem & habere volentem, quemadmodum dictum eſt in duabus prioribus dominii ſignificationibus. Vnde Gen. 13. *Erat autem diues valde in poſſeſſione auri & argenti*, & eiuſdem 17. *Dabo tibi & ſemini tuo omnem terram Chanaan in poſſeſſionem æternam.* Alio modo & magis ſtricte dicitur poſſeſſio de dominio iam dicto cum actuali contrectatione corporali, præſenti vel præterita, rei vel vſus aut vſusfructus ipſius, quo modo nomine hoc vtuntur plurimum in ſciẽtia ciuilium actuum. Amplius dicitur hoc nomen de licita contractione corporali rei ſuæ, vel etiam alienæ. Vnde Actuum quarto: *Nec quiſquam eorum quæ poſſidebat aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia.* Dicitur autem rurſum poſſeſſio, licet impropriè de re detentione illicita in præſenti vel præterito, per ſe vel alium corporaliter contrectata.

Nunc autem ſequitur diſtinguere nomen *proprii & communis*. Dicitur autem *proprium* ſiue *proprietas* vno modo de dominio dicto ſecundum primam ſignificationem, quomodo vtuntur ipſo in ſcientia ciuilium actuum. Dicitur rurſum magis large ſumẽdo, et de dominio dicto ſecundum eius ſignificationem tam primam quam ſecundam, quomodo vſus eius eſt apud Theologos, etiam in ſacra ſcriptura plerunque. Amplius dicitur hoc nomen *proprium & proprietas* famoſe magis apud Theologos de ſingularitate perſonæ vel rei, aut rei aliquo pertinentibus ad vnicã perſonam tantum, non cum alia. Sic enim ſumunt proprium, diſtinguentes ipſum contra commune, qui quærunt, vtrum perfectius ſeu magis meritorium æternæ vitæ ſit habere temporalia in proprio, id eſt ſingulariter quam habere talia cum alio vel aliis in communi. Dicitur autem rurſum hoc nomen proprium ſiue proprietas de accidente alicui ſubiecto inhærente per ſe quo modo vtuntur philoſophi nomine hoc, in eo tamen famoſius quod conuertitur cum ſubiecto. Hoc autem nomen *commune* quantum ad propoſitum pertinet, ſumitur oppoſite duabus ſignificationibus proprii poſterius dictis.

Reliquum vero nobis eſt diſtinguere modos horum nominum *pauper & diues*. dicitur autẽ hoc nomen *diues* famoſe magis de habente ſibi ſuperabundantiam rerum temporalium quas vocant *diuitias* ſimul pro quolibet tempore: præſenti atq; futuro & licite. Alio vero dicitur *diues* de habente ſibi licite res prædictas ſolum ſufficientes ſimul pro quolibet præſenti atque futuro. Dicitur autem adhuc *diues* dupliciter & magis proprie, primum quidem de habente res iam dictas ſuperabundantes etiam vt dictum eſt, vel ſic eas habere volente, alio rurſum modo de habente iam dictas res ſufficienter ſolum vt etiam dictum eſt in ſecundo modo, vel ſic eas habere volente. His autem quaſi oppoſite priuatiue duobus prioribus modis dicitur *pauper*: vno quidem, qui priuatus eſt ſuperabundantibus ſolum: alio vero modo, qui etiam ſufficientia pro quolibet tempore non ſimul habet. Tertio vero modo dicitur *pauper* oppoſite diuiti, quaſi contrarie, primum quidẽ

de eo

[illegible] penuria abundantibus pro quolibet tempore. Quarto vero modo de eo qui [illegible]s pro quolibet præsenti atque futuro, non vult [illegible] habere, sed ipsis vult [illegible] tere. debes autem attendere, quod *diues* iuxta secundum & 4. modum pau[illegible] primo & 3. paupertatis modum. Vnde non quilibet modus paupertatis [illegible]nitur cuilibet modo diuitis [illegible] ter. Nec oportet omittere, quod [illegible] *pauperum*, sunt quidam abdicantes temporalia propter finem honestum, & [illegible]. Alii vero talia videntur abdicare, non propter hoc, sed propter ma[illegible], aut aliam aliquam mundanam falsam commendationem. Est etiam cum his at[illegible]dum, [illegible] rerum temporalium, quas vocant *diuitias* quædam sunt quæ sui & communi [illegible] vnico aliquo actu vel vsu consumptibiles sunt, quemadmodum cibi, po[illegible], & reliqua similia: quædam vero sunt quæ manentia pluribus vsibus deseruiunt, sunt [illegible] ager & domus, securis & vestis, equus aut seruus. Sunt autem iam dictorum nominum [illegible]fica [illegible] fortasse, famosiores tamen ipsarum & modos nostro proposito magis atti[illegible]tes, enumerasse putauimus: quas siquidem secernere atque describere vel diffinire propriè, dif[illegible] propter [illegible] eorum varietatem apud diuersos & eosdem etiam artifices loca & tempo[illegible]. *Fere enim quodcunque igitur nominum vnumquodque dicitur multifariam*, vt in *De generatione* scribitur *lib. primo*.

Cap. XIII.

De statu iam dictæ paupertatis, quem euangelicam perfectionem dicere solent, & quod hunc Christus & ipsius apostoli seruauerunt.

His itaque modis & significationibus dictorum nominum sic distinctis, conclusiones aliquas [illegible]mus, primam quidem quod rem aliquam temporalem aut rei aliquid, puta vsumfructū [illegible] in proprio vel communi suam vel alienam, non potest aliquis licite contrectare siue [illegible] non habens in ea vel eius aliquo ius dictum secundum primam & secundam iuris signi[illegible]m. Nam omne factum, non præceptum aut permissum iure fieri, est non licitum, vt ex [illegible]ne licet cuilibet euidenter apparet: nec oportet immorari ad hoc probandum, quoniam omnibus quasi per se notum est. Secundo possumus ex dictis inferre, quod rem aliquam aut [illegible] potest aliquis licite contrectare secundum vnam legem, puta diuinam, & illicite secundam [illegible], vt humanam. Similiter e conuerso. Rursum idem facere licite aut idem etiam [illegible] secundum vtronque. Hoc autem videre non est difficile, quoniam præcepta, pro[illegible] quandoque diuersantur & dissonant in his legibus inuicem, quandoque con[illegible]. [illegible]cundum vnius præceptum aut permissionem operans licite operatur secun[illegible], quod ita alia lege prohibitum exter, idem illicite secundum legem aliam operatur: [illegible] tale aliquid vtraque lege permissum fuerit, secundum vtranque licite operatur. Si vero [illegible] prohibitum fuerit, idem operatur illicite secundum vtrunque. Vtrum aut secundum le[illegible] permissum quicquam fieri vel omitti, quod humana lege præceptum aut pro[illegible] extet, quemadmodum e conuerso, considerandum relinquitur, non est enim hoc præ[illegible]. Certum est autem multa fore permissa humana lege, quemadmodum forni[illegible], ebrietates, & reliqua quædam peccata, quæ lege diuina prohibita sunt. His consequen[illegible] volo, quod rem quamcunque temporalem, aut eius aliquid siue vnico aliquo vsu [illegible], siue non propriam alicuius iuxta tertium modum proprii, siue communem sibi cum [illegible] aliis suam, id est, sibi iure acquisitam vel alienam, ex consensu tamen eius, cui iure primo modo dicto quæsita est. Potest aliquis contrectare in proprio dicto secundum tertiam significationem, vel etiam cum alio in communi habere, possidere secundum tertiam possessionis significationem, atque corrumpere licite absque omni eius rei, aut eius alicuius dominio secundum primam, secundam, vel tertiam dominii significationem. Hoc autem demonstro sic. Quoniam rem [illegible] temporalem aut eius aliquid secundum omnem eius dictum modum potest quis licite contrectare atque corrumpere absque dominio secundum iam dictos tres modos, tam in proprio quam communi, quam contrectat vel habet absque iam dictis dominiis secundum legem di[illegible] aut humanam, vel vtranque. Sed rem aliquam suam, & rei aliquid ac alienam consentien[illegible] tes illa fuerit, potest aliquis contrectare secundum leges, vt dictum est absque om[illegible] dominio, ergo licite sine ipso. Prima propositio huius deductionis per se nota est ex [illegible]. Secundam probo ratione sumpta ex inductione, primum quidem in re sua seu a[illegible] acquisita [illegible] suo vel alieno in proprio, vel sibi cum alio in cōmuni, vt dono vel legato, [illegible] [illegible] alterius sui labore seu opere [illegible]. Est enim rem aliquam sic alicui esse [illegible] ipsum ea vti & eam contrectare posse secundum leges, quoniam mo[illegible] [illegible] legem acquiritur res, vt ex inductione palam. Constat etiam quod quilibet [illegible] potest renunciare iuri pro se introducto, quoniam *beneficium non confertur inuito*, se[illegible] [illegible] diuinam. Potest igitur cuiuis rei vel eius vsus dominium acquiri [illegible] vel alieno tali dominio renunciare. Cum igitur eidem si voluerit acquiratur iam [illegible] quam etiam potestas rem vendicandi & ab altero prohibendi, potest licite [illegible] potestati vendicandi, seu rem aut eius aliquid ab altero prohibendi, quæ nihil aliud [illegible] dominium dictum secundum tres priores modos legales, non renunciata potestate vtē[illegible] aut eius aliquo, quæ siquidem potestas eadit [illegible] dicto iuxta secundam eius significatio[illegible] [illegible] quibus simplex facti vsus [illegible] ius vtendi sumentibus do[illegible], secundum aliquam iam dictarum trium significationum.

Am-

Amplius re quæ in nullius bonis est, potest aliquis licite vti secundum leges, sed aliqua res, cuius potestatem vendicandi & ab altero prohibendi renunciauit quis, potest esse in nullius do- nis, ergo ipsa potest quis licite vti. Cum igitur renuncians potestati prædictæ non habeat rei do- minium, apparet quod rem aliquam potest quis licite contrectare, ac ea vti absque omni legali iam dicto dominio.

Rursum illa separantur inuicé, quorum vnum per licitum votũ abdicari potest pro quolibet tempore, reliquum vero minime. Sed iam dictum rei dominium seu vendicandi & prohibendi rem temporalem aut eius aliquid potestas per licitum votum abdicari potest pro quolibet tem- pore. Habere vero rem licite seu eius simplicem vsum, non pro quolibet tempore abdicari potest per licitum votum, ergo hæc ab inuicem separate conuenit. Prima propositio huius deductio- nis est per se nota ex liciti diffinitione: non enim potest idem secundum eandem legem simul li- citum & illicitum esse. Secundam propositionem probo quantum ad vtranq; sui partem: & pri- mo quod abdicatio dominii per votum licita sit pro quolibet tempore, quoniam de Christi con- silio potest emitti licitum votum: sed talis abdicatio est Christi consilium, vbi Matthæi 20. di- xit: *Omnis qui dimisit domum aut agros, &c. propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Idem habetur Matthæi quinto & Lucæ sexto, cum dixit Christus: *Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Et ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tu- am tollere, remitte ei & pallium.* vbi Augustinus *si pro necessariis imperat, id est consulit non contendere, quanto magis pro superfluis?* Iuxta quam etiam Christi sententiam dixit Apostolus primæ ad Co- rinthios sexto: *Iam quidem, inquit, omnino delictum est in vobis quod iudicia habetis inter vos: quare non magis iniuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini?* supple, quam iudicio, etiam iusto ad- uersus quenquam contendere, pro rei temporalis vendicatione? vbi Glossa secundum Augu- stinum inducit euangelium in locis præassignatis. Et tunc addit hoc, *id est contendere iudi- cio, iuste scilicet, secundum veniam infirmis concedit Apostolus, cum fint in ecclesia talia iudicia fieri inter fratres fratribus iudicantibus.* Consequenter propter quoddam dictum August. dubium sul dit Glossa: *Vt autem prædicta verba Augustini, quibus ait, peccatum est iudicium habere contra fratrem, sa- ne intelligantur, dicendum est hic quid in huiusmodi conueniat perfectis & quid non, & quid liceat infir- mis & quid non. Perfectis igitur licet repetere sua simpliciter scilicet fine causa, fine lite, fine iudicio, sed non conuenit eis inde mouere causam ante iudicem. Infirmis vero licet & sua repetere mouendo causam an- te iudicem, & iudicium habendo contra fratrem.* Potest igitur de abdicatione dominii licitum votum emitti. Quod si etiam perfectis non est licitum contendere coram iudice coactiuo, ergo pote- statem licite vendicandi non habent, quæ dominium est iam dictum: tali enim potestati iam per votum renunciauerunt contra quod eis vllo tempore venire non licet, præcipue stante voto. Quod autem rei vel eius vsus, habitus licitus seu simplex facti vsus abdicari nequeat pro quoli bet tempore, satis apparet, quia nullum prohibitum lege diuina potest licite cadere sub voto, sed talis abdicatio est prohibita lege diuina, eo quod species quædam homicidii. Tale enim votum obseruans seipsum fame aut frigore vel siti perimeret scienter, quod lege diuina prohibetur ex- presse vt *Mat.* 19. *Mar.* 10. *Lucæ* 18. vbi Christus aliqua præcepta legis antiquæ confirmans ait: *Non oc- cides,* &c. Separatur igitur rei scilicet vsus simplex seu habere licitum ab omni iam dicto dominio seu vendicandi & prohibendi rem aut eius aliquid potestate.

Ex quo etiam per necessitatem sequitur manifeste, insanam hæresim esse, asserentis rem aut e- ius vsum haberi non posse absq; iam dicto dominio. Sic enim dicens, nil aliud sentit quam Christi consilium adimpleri non posse, quod apertũ mendacium est, & vt diximus tanquam peruersum & hæreticum fugiendũ. Nec obstat sermo dicentis, quod de acto contentioso possit abdicatio li- cita per votum fieri, non tñ de habitu seu actiua potestate legali ad vendicandũ & prohibendũ rẽ ab alio coram iudice coactiuo, quam pridem tale dominium esse diximus, hoc .n. falsum est, quo- niam omnis habitus seu potestas legalis acquisita vel acquisibilis, cuius habitus per licitum votũ abdicari potest, eodem modo abdicabilis est, sicut inductione apparet in omnibus consultis sub voto cadentibus. Nam vouens castitatem aut obedientiam, non solum per votum abdicat actus, verum etiam potestatem licitam ad tales actus sibi iure primo modo dicto conuenientem prius. Rursum inconsonum veritati est dicere quenquam habere licitam potestatem ad actus qui oẽs sunt illiciti, cum potestas non dicatur licita vel illicita, nec aliter harum differentia cognoscatur, nisi per actus licitos aut illicitos prouenientes, aut prouenire possibiles ab eadem. Cum igitur oẽs actus licitæ potestatis, quam quis habuit ante votum, sint post votum illiciti, apparet quod eorũ nulla potestas licita remansit apud vouentem. Deinde ostendo quod rei aut eius vsus alienæ quã- tum ad omne dominium sopradictum, potest aliquis habere vsum licitum, rem ipsam etiam con- summantẽ, si hunc vsum consentiente domino in rem exerceat absq; omni tali dominio supra- dicto. Nam ex quo supponitur esse omnino in alterius dominio seu potestate vendicandi, certũ est quod tale dominium nõ transfertur in alium, nisi facto domini & expresso consensu, non dis- sentiente etiam, in quem rei talis aut eius vsus, tale dominium seu iudicandi potestas transferri debet. Esto igitur dominum non velle transferre rei vel eius vsus tale dominium in alium quen- quam. Esto etiam alium dissentire in tale dominium, vt qui expresso voto temporalium omnium iam [illegible] abdicauit dominium, sicut perfectis conuenit. Esto amplius dominum consentire perfectum aliqua re sua vti etiam vsq; ad rei consumptionem, perfectum quoq; [illegible] dominis rei

dun..

[illegible] it tali re velle vti consentiente domino, dico sic vtentem re illa licite vti ea, & [illegible] eius vsus nullum supradictum penitus habere dominium. Quod autem nullum [illegible] habeat dominium, apparet ex præmissis hypothesibus, tã ex habentis domini vo[illegible] ex recepturi rei vsum conditione, qui talia simpliciter abdicauit dominia. Quod [illegible] in ea licite vtatur, apparet ex liciti diffinitione, quoniam lege permissum est vnicuiq; vti alie[illegible] etiam vsq; ad eius consumptionem, si ad hoc interueniat dominantis eam consensus ex[illegible]us. Quod si sumatur dominium vltimo modo, pro voluntate scilicet seu libertate humana, [illegible] ipsa motiua potentia naturali non acquisita, sed connata nobis: dico quod rem aliquam aut [illegible] aliquid neq; licite neq; illicite contrectare possumus sponte sine tali dominio, neq; tale do[illegible]ium abdicare possumus. Et quia hoc secũdum se quasi notum est omnibus, quoniam sine potestatib. his nemo in esse manere potest absq; probatione aliqua, de hoc pertranseo propter abbreuiationem sermonis. Ex his itaq; apparere potest, quod non omnis rei temporalis aut eius vsus potestas licita seu de iure primo aut secundo modo dicto vel vtroq; sit dominium, quamuis econ[illegible]o dominium omne licitum secundum iam dictos tres modos legales in rem vel eius vsum aut vtrum[illegible] sit potestas licita, seu de iure iam dicto. Vnde sic inferens, Est potestas in rem aut eius vsum licita seu de iure, igitur est in rem aut eius dominium licitum seu de iure, paralogismum incid[illegible] consequentis. Est enim rem licite habere & contrectare tam suam in proprio vel communi q[illegible] etiam alienam, domino vel eo cui quæsita licite fuerit consentiente absq; omni legali domi[illegible]io acquisito. His ergo præmissis ad propositum ingredientes amplius, primum dicimus *paupertatem* aut *pauperem* aliquem fore quasi per se notorium, & in scriptura repertum ple[illegible]que, sic vt ex omnibus de hoc vnum inducere sufficiat, ex Mar. 12. vbi Christus: *Amen dico vobis, quoniam mulier hæc pauper plus omnibus misit.* Deinde ostendo similiter per scripturam, paupertatem meritoriam esse ad vitam æternam. Quoniam dixit veritas Lucæ 6. *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei*, merendo scilicet, quia nemo præter Christum in hac vita beatus efficitur sed meretur.

Et ex hoc sequitur per necessitaté, paupertatem esse virtutem, si ex multis actibus, sic volendi carere temporalib. bonis habituata fuerit, aut actũ virtutis factiuũ aut elicitum à virtute, qa omne meritoriũ virtus est aut actus eius. Rursum omne Christi cõsiliũ pertinet ad virtuté per se, paupertas est huiusmodi, vt *Matt. quinto*, 19. & aliis plerisque locis euãgelicæ scripturæ satis apparet.

Ex quo sequitur per necessitatem, hanc esse paupertatem spontaneam dictam secundum tertium & quartum modum paupertatis, eo quod non est virtus aut eius opus sine electione, electio v[illegible]o non sine consensu, vt ex *secundo & tertio Ethicorum* satis apparet. Cuius ẽt cõfirmatio sumi potest ex Matth. 5. vbi Christus *Beati pauperes spiritu*, intelligens per *spiritum* voluntatem seu consensum, qu[illegible]muis aliqui sanctorum exponant per *spiritum* superbiam, quod tamen non mul[illegible] est ad pr[illegible]positum. quoniam in eadem serie subiungunt immediate, *beati mites*. Quicquid tam[illegible] sit de huius loci expositione, nemini dubium, & secundum sententiam sanctorum, quod [illegible] e[illegible]as si meritoria sit regni cœlorum, quemadmodum Christus ait, oportet hanc esse [illegible]n exteriorem temporalium priuationem principaliter, sed interiorem mentis habitum, quo quis [illegible]ult talibus sponte priuari propter Christum. vnde Basilius super illud Lucæ sexto. *Beati pauperes*, &c. inquit: *Non omnis quem paupertas premit, beatus est. Plures enim pauperes sunt in substantia, auarissimi vero secundum affectum, quos non saluat paupertas, sed damnat affectus, nihil enim inuoluntariorum beatificale est, eo quod omnis virtus libero designatur arbitrio.* Est ergo paupertas meritoria virtus & spontanea per consequens, non autem exterior priuatio secundum se virtus est, quoniam talis non saluat sine affectu debito, posset enim quis talibus priuari coactus & inuitus: & propter horum tamen inordinatum affectum damnari. Sic etiam de hoc sensit Apostolus. 2. ad Corinth. 8. cum dixit: *Si enim voluntas prompta est secundum id quod habet, accepta est*, id est, meritoria. Debet etiam hæc electio priuationis temporalium fieri propter Christum, si futura sit meritoria. Vnde veritas Matth. 19. *Et omnis qui reliquit domum*, &c. *propter nomen meum.* Vbi Hieronymus. *Qui carnalia pro saluatore reliquit, spiritualia recipiet, quæ merito & comparatione sui, quasi paruo numero centenarius numerus, comparantur.* Et infra. *Qui propter fidem Christi ad euangelii prædicationem, omnes affectus contempserint, atq; diuitias & seculi voluptates, hi centuplum accipient, & æternam vitam possidebunt.* Rursum quod opponitur auaritiæ per se meritoriorum existens virtus essentialiter est, paupertas spontanea propter Christum est huiusmodi, [illegible] enim vitium est. proportionem autem habet virtus hæc ad moralem liberalitatem, qaumuis ab ipsa fine differat & rei medio saltim species eius perfectior quædam, vt ex sequentibus apparebit: propter quod ambæ in eadem atoma specie reponi non possunt. Ex his quidem igitur apparere potest, quod paupertas meritoria virtus est, qua quis propter Christum priuari vult & carere bonis omnibus temporalibus, quæ diuitiæ vocari solent, superfluis suæ sufficientiæ. Vnde etiam sequitur manifeste, virtutem hanc non esse habitum aut actum charitatis, quod visi sunt quidam opinari. Quoniam habitus aut actus non est hic, qui Dei odio actuali aut habituali per se primum opponatur, eo quod tunc vni opponerentur plura primo. Nam quamuis charitati [illegible] pugnet vitium oppositum vniuscuiusque virtutis theologicæ, non tamen propter hoc ipsa est virtus omnis theologica, quoniam nec talia sibi primum opponuntur.

Nec obstat sermo dicentis, eandẽ esse virtuté essentialiter qua in Deum tendimus p dilectioné,

& qua

& quasi [illegible] mus ab inordinato rerum temporalium dilectio, veluti motu eiusdem [illegible]-lici fore, quo aliquid exit ab aliquo termino & in oppositum tendit. Cum ergo [illegible] per se tendamus in Deum, eadem igitur non alia virtute ab amore temporalium [illegible]. Ex iam enim præmisso nobis sermone patere potest huius deductionis [illegible] & si charitate per se primo tendamus in Deum per dilectionem, eadem [illegible] posito per se primo, quod quidem odium Dei est, non amor illicitus rerum [illegible], quamuis quandoque ad charitatem sequatur hic exitus, propterea quod ad [illegible] studiosa paupertas, quæ talis temporalium est per se primo abdicatio spontanea, ad [illegible] per necessitatem sequitur exitus ab opposito per se primo, sc. ab amore illicito temporalium rerum. Si enim disputantis sermo verum inferret, ex veris concluderet sic, charitate [illegible] quasi omnē virtutem, quoniam ad charitatem plurimæ sequuntur per necessitatem, vt fides & spes, quibus per se primo eximus ab hæresi & desperatione. Amplius charitas non cadit sub voto quia præceptum est. Iam dicta paupertas præcipue quarto modo dicta, cadit sub voto, non igitur est charitas essentialiter studiosa paupertas nec econuerso, quamuis hæc sequatur charitatem sicut aliarum theologicarum plurimæ. Huius autem virtutis summum modum aut speciem esse dico votum viatoris expressum, quo propter Christum renunciando priuari & carere vult tam in propriu quam etiam in communi omni legali iam dicto dominio acquisito seu potestate vendicandi & ab aliis prohibendi coram iudice coactiuo res temporales quas vocant diuitias. Votum inquam etiam, quo propter Christum tam in proprio, quam etiam in communi priuari vult & carere omni potestate, habitu, & contrectatione vel iussu ipsorum superfluo in quanto & quali præsenti sufficientiæ. Nec talia bona quantumcunque sibi licite aduenientia, pro pluribus futuris necessitatibus seu indigentiis supplendis propter se solum, nec propter se cū aliquo vel determinatis aliquib. in cōmuni vult habere simul, sed pro vnica tātū simul vt immediate instante quasi præsente indigentia alimenti atq; tegmenti. Hoc tamen duntaxat excepto, quod sit hic vouens in loco, tempore, aut sui dispositione tali, vt vicissim successiue singulis diebus sibi de temporalibus tantum quærere possit, quo suam indigentiam iam dictam, solum tamen vnicam simul, non plures supplere possit. Hic siquidem modus aut species *meritoriæ paupertatis* status est, quem ad euangelicam perfectionem necessarium dicere volunt, vt ex sequentibus aperte patebit. Quem etiam iam dictum modum meritoriæ paupertatis siue habētis in proprio tertio modo dicto, siue etiam cum alio in communi modo communis huic opposito, deinceps propter abbreuiationem vocabimus *summam paupertatem*, sic vero habere volentem more Theologorum *perfectum* dicemus. Quod autem iam dictus modus paupertatis meritoriæ sit aliorum summus, ostendi potest ex hoc, quoniam secundum ipsum aliorum maxime omnia Christi meritoria consilia obseruantur. Omnia nanque primum temporalia abiici possibilia viatori per votum abdicantur, plurima diuinæ charitatis sic vouentibus amouentur impedimenta pluribus seculi passionibus & ignominiis, ac sustinendis incommodis disponuntur, pluribus quoque ipsius voluptatibus & vanitatibus sponte priuantur: & ad vnum dicere, ad obseruanda Christi tam præcepta quam consilia omnia maxime se disponuntur. Quod autem temporalia simpliciter & quantum viatori possibile ac licitum est, abdicet sic vouens, euidens est, quoniam nihil nisi quod præsenti aut quasi præsenti alimenti ac tegmenti supplendæ indigentiæ vnicæ necessarium fuerit, habere vult simul, minus autem habere non licet alicui viatori fideli, quoniam si minus habere vellet sibi necessario ad vitæ sustentationem sui esset homicida scienter, quod diuina saltim lege non licet alicui. Qui ergo sic habere vult temporalia, quod eorum minus non licet habere, minimum vult ex ipsis: Et qui tantum abdicat ex eis, quod amplius abdicare non licet maximum abdicat. Sic autem facit viator secundum iam dictum modum meritoriæ paupertatis, quem *summum* diximus. Quod autem sit hoc secundum Christi consilium apparet, nam de hoc votu consilium dedit. Lucæ 14. cum dixit: *Sic igitur omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Quod autem plurima charitatis diuinæ ubi amoueat impedimenta euidens est, quoniam amor & voluntas conseruandi temporalia conuertit hominem ad ipsa, & per consequens magis auertit in tantum ab amore seu Dei dilectione. Vnde veritas Matthæi sexto: *Vbi thesaurus tuus, ibi & cor tuum.* Nec valet excusatio dicentis, quod habens has, non conuertet suum amorem ad illas. Nam audi Christum Matth. 13. & Marci quarto dicentem, quod *fallacia diuitiarum suffocat verbum.* Vbi Hieronymus: *Blandæ enim sunt diuitiæ aliud agentes, aliud pollicentes* propter quod etiam ipsas simpliciter abdicare, volenti perfectum esse Christus consuluit Lucæ 18. cum dixit: *Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus.* Vbi Beda: *Quicunque ergo perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet: non ex parte, sicut Ananias fecit & Saphyra, sed totum.* Et ibidem quod est ad propositum, subdit Theophylactus: *Summam paupertatem suadet, si quid enim restiterit,* (temporalium scilicet,) *illius seruus est*, supple, qui seruat talia propter se. Sunt enim huiusmodi nata inordinate mouere detinentis affectum. Eidem quoque sententiæ Rabanus super idem Christi oraculum Matth. 19. addit, quod est ad propositum valde. inquit enim. *Inter pecunias habere, & pecunias amare nonnulla distantia est. Tutius autem est, nec habere, nec amare diuitias.* Quoniam, vt ibidem [illegible] dicit Hieronymus: *Diuitiæ habitæ difficile contemnuntur.* Sunt enim *vepres vitiorum*, vt dicit Thomas *Luc.* 18. super eodem Christi consilio. Plurima ergo

ubi

sibi charitatis impedimenta subtrahit, qui diuitias quantum viatori possibile ac licitum est, subtrahit. Pluribus etiam seculi passionibus, ignominiis, & incommodis exponit se pluribus voluptatibus & mundanis commodis sponte se priuat. Hoc autem quamuis per se notum sit, experientia sensata, dicit tamen Sapiens Ecclesiastes decimo: *Pecunia* enim, inquit, *obediunt omnia*, id est habenti pecunias. Ex opposito autem Prouer. 15. *Omnes dies pauperis mali. quoniam pauper afflictionibus abundat*, vt Glossa dicit ibidem. Rursum eiusdem 19. ait: *Diuitiæ addunt amicos plurimos, à paupere autem & hi quos habuerit separantur.* Quod autem tristia sustinere in hoc seculo, & à delectabilibus abstinere propter Christum, sit meritorium & consultum, apparet euidenter, *Matt. quinto, & 19. et Luc 6.* vnde quantum ad tristium tolerantiam: *Beati pauperes, Beati qui lugent, Beati qui persecutionem patiuntur, Beati qui esuriunt*, cum cæteris quæ ibidem annumerantur his: quantum vero ad delectationum abstinentiam: Quoniam *omnis qui reliquit domum aut fratres*, cum reliquis ibidem annumeratis, *centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Hanc eandem sententiam explicant ibidem Glossæ sanctorum, quas omisi propter abbreuiationem sermonis, & eo quod res hæc est nota satis. Hæc quoque fuit Apostoli sententia ad Rom. 6. *Existimo enim*, inquit, *quod non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* ergo meritoriæ sunt aduersitates huius seculi tolerantibus sponte. Idem 2. ad Corinth. primo. cum dixit: Quoniam *sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis.* Vbi Ambr. *Quia æqua gloria labori vestro retribuetur*, id est proportionalis. Ad hæc autem seculi tristia & incommoda sustinenda non se omniquaq; sic disponunt collegia personarum habentium dominium temporalium in communi, quinimo minus multis pauperibus in seculo coniugatis, habentibus quandoque propria, eis tamen quæ ad vitæ sufficientiam sæpius egentibus his qui talia solum possident in communi. Quod autem secundum hunc modum paupertatis meritoriæ, quem supremum diximus aliorum, maxime omnia præcepta & Christi consilia obseruari possint, apparebit discurrenti per seriem euangelicam, præcipue in capitulis assignatis. Qui enim talem paupertatem elegit, quomodo erit auarus aut superbus, qualiter incontinens aut intemperatus, ambitiosus, immisericors, & cur iniustus, timidus, accidiosus, aut inuidus, cur etiam mendax, impatiens, & alteri propter quid maliuolus? quinimo ad omnes virtutes sic disposito, ianua reserata videtur ad omnia quoque præcepta & consilia æquanimiter adimplenda. Quod quia palam fit inducenti, probare omitto propter abbreuiationem sermonis. Sic igitur summus modus aut species meritoriæ paupertatis est, quem prius descripsimus: quoniam secundum ipsum possunt amplius & securius omnia Christi præcepta & meritoria consilia obseruari. Ex qua si quidem descriptione primum apparet, quod temporalia quantum ad dominium per votum expressum renunciare debet perfectus, tum quia Christi consilium, vt ex *Luca* 14. pridem induximus, tum quia ex hoc suam paupertatem notificans, se amplius in aliorum conspectu contemptibilem reddit, & secularib. honorib. magis cedit. Vnde Lucæ nono: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum.* Ex quo sequitur amplius, quod nemo summam paupertatem obseruare potest ante perfectum rationis vsum. Sequitur etiam ex hac descriptione, quod perfectus existens nihil habere neque quærere debet aut conseruare propter se, ad futuram scilicet suam necessitatem supplendam, nisi instantem quasi præsentem: excepto duntaxat in casu quem pridem in descriptione diximus. Vnde Matth. 7. *Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi.* Vbi Glossa, *in crastinum, id est, in futurum. de præsentibus concedit, de futuris quæ diuina procurat ordinatio, non conuenit solicitari, sed præsentia grato suscipientes, curam futurorum quæ incerta est Deo relinquimus: Cui de nobis cura est.* Idem eodem septimo, cum dixit Christus ad discipulos: *Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa.* Et parum inf. a subiungit: *Nolite ergo soliciti esse, dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur: hæc enim omnia gentes inquirunt.* Diximus autem perfecto nihil licere *propter se* ad crastinum custodire, non quidem intelligentes sic, vt si quid ex eo quod illi aduenit ex quæstu diuino licito, residuum fuerit, id reiicere debeat & nullo modo custodire, sed quod tale residuum non debeat sibi sic custodire, quin illud pauperibus sibi occurrentibus & prius indigentibus quam ipse proponat firmiter tribuere atque dispensare conuenienter. Vnde Lucæ tertio: *Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui escas, similiter faciat.* Intelligens per *duo vestimenta & escas*, id vel de eo quod superest indigentiæ præsentis proprio supplemento. Cuilibet autem dictum est, quoniam communitas seruantium aut habentium pro aliquibus determinatis solum: vt quæ monachorum & canonicorum & similium, non est perfecta communitas, perfecta enim, vt quæ Christi & apostolorum ad omnes fideles extitit, vt apparet *Actuum quarto.* Et si ad infideles in casu se extenderet, adhuc fortasse magis meritoria foret, iuxta illud Lucæ sexto: *Benefacite his qui oderunt vos.* Potest autem licite perfectus custodire residua & debet: ea tamen intentione seu proposito firmo quod diximus. Vnde Ioannis sexto: *colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum.* Sic etiam sentit Glossa super Matthæi 18. *Staterem illum assumens*, &c. inquit enim: *Tanta paupertatis fuit dominus, vt vnde daret tributa non haberet. Iudas quidem communia in loculis habebat. Sed res pauperum in suos vsus conuertere nephas duxit.* Ecce quod reseruata erant pauperum, id est ea intentione custodiebantur. Et ex hoc apparet illos errare, qui dicunt attinere perfectioni votum nihil recipiendi ad distribuendum

dum pauperibus infirmis aut aliter quærere sufficientia impotentibus. Nam hunc quæstum exercuit Apostolus, & licite ac meritorie nulli dubium, quemadmodum palam est *secunda ad Corinthi. octauo & nono.* Et apparet etiam ex Glossa super illud Ioan. 21. *Pasce oues meas*, &c. Series autem horum omitto propter abbreuiationem. Sequitur etiam ex iam dicta descriptione necessario, quod perfectus nullam rem immobilem, vt domum aut agrum in sua potestate existentem seruare aut retinere debet nec potest nisi firmo proposito, cum primum potuerit id alienandi seu commutandi ad pecuniam vel rem aliam conuenienter pauperibus immediate distribuibilem. Nam quia domus aut ager non possent immediate distribui pauperibus conuenienter, quin in eo contingeret peccare per superabundantiam & defectum, in talibus est Christi consilium attendendũ, dum dixit Mathæi decimonono, Lucæ decimooctauo, & Marci decimo: *Vade & vende:* Nec dixit, omnia quæ habes da pauperibus: nec dixit, omnia quæ habes dimitte deperdi, sed *vade & vende*, quoniam vendendo conuenientior distributio fieri potest: sic etiam fieri consulebant apostoli. Et quibus consulebatur, sic etiam faciebant, sua volentes pauperibus distribuere conuenienter. Vnde Actuum quarto: *Quotquot enim possessores agrorum domorum erant, vendentes offerebant pretia eorũ. Diuidebantur autem singulis, prout cuique opus erat.* Apparet etiam ex iam dictis, quod nullius rei temporalis dominium acquisitum, iuxta primam, secundam, & tertiam dominii significationem iam dictam perfecto conuenire potest, vt ex *Matthei quinto, & Lu. sexto* probauimus prius. Et per Apostolum idem confirmauimus *prima ad Corinth. sexto.* Idemq; per Augustinum & Glossam ibidem patefecimus sufficienter: quorum series omisimus inducere propter rei euidentiam & sermonis abbreuiationem. Nec est auscultandus sermo dicentis, immobilia licite à perfectis seruari posse: vt ex ipsis prouentus annui pauperibus distribuantur: quoniam amplioris est meriti propter Christi dilectionem & proximi misericordiam distribuere pauperibus rem simul & prouentum quam alterum tantum. Et adhuc magis rem solam quam solum eius prouentum: Quoniam sic pluribus pauperibus actu egentibus simul subueniri potest, qui fortasse ante futurum rei prouentum propter defectum incurrerent ægritudinem aut mortem, stuprum, furtum, aut aliud inconueniens. Rursum quoniam infra tempus futuri rei prouentus fortasse morietur, qui eam reseruauit, & sic ex ea nunquam merebitur quod mereri poterat. Idem penitus sentiendum de mobilibus quibuscunque, quæ etiam sic retenta cum aliis similiter inordinate mouere sunt nata detinentis affectum. Quod si tamen hæc virtus charitas esse credatur, vt quidam sentire videntur nulli, dubium, quin hic modus charitatis, cum summa scilicet paupertate perfectior sit habitu dominii rei temporalis in proprio vel communi, vt ex prioribus rationibus palam.

Nunc autem ad principale propositum accedentes, ostendere volumus, Christum viatorem summam meritoriæ paupertatis speciem vel modum seruasse: quoniam primum in vnoquoque aliorum est maximum, Christus autem sub noua lege primus viatorum merentium vitam æternam: fuit ergo aliorum perfectione maximus, ergo statum hunc ad temporalia obseruauit, cum absque ipso mereri maxime, secundum legem communem impossibile sit. Rursum si hunc non obseruasset modum paupertatis, fuisset alter viator, esset vel esse posset Christo secundum communem legem perfectior in merendo, quod nephas est credere. Hoc enim Christus ad perfectionem meriti asseruit pertinere, cum dixit vbi supra: *Si vis perfectus esse, omnia quæcunque habes vende & da pauperibus.* nec addit proprium aut commune, sed hoc vniuersaliter intellexit, propter quod etiam significatum vniuersale geminauit, dicens: *Omnia quæcunq.* Nam qui habet in communi cum aliquo vel aliquibus dominium aut reseruationem temporalium extra modum dictum non abdicauit temporalium omne abdicari possibile, nec tot passionibus seculi exponitur, aut commodis priuatur, sicut temporalibus renuncians vtroq; modo, nec sic ab huius solicitudine liberatur, nec omnia Christi consilia seruat æqualiter omnimode abdicanti. Post hæc ostendere volo Christum habuisse aliquid in proprio, & etiam in communi, summam tamen paupertatem seruando in proprio quidem dicto secundum tertiam significationem per id quod habetur Marci secundo: *Erant autem multi qui sequebantur eum scribæ & pharisæi videntes quia manducauerat cum publicanis & peccatoribus.* Certum est autem ipsum licite ac sibi proprium seu singulariter habuisse quod ori suo applicabat & manducabat. Amplius & vestimenta sibi propria seu singulariter habuit, vt ex *Matthæi 27. Marci 15. Lucæ 23. & Ioannis 19.* satis apparet. Vnde in Mathæo vbi supra: *Exuerunt eum chlamide, & induerunt eum vestimentis eius.* Sic & in Marco & Luca, quorum series omittantur propter decurtationem sermonis: Temporalia igitur in proprio Christus habuit licite seu de iure summam etiam paupertatem obseruans, & talia voluit habere & velle debuit, alioquin mortaliter peccaturus, quia verus homo existens esuriit, vt apparet ex *Matthæi 21. & Marci decimo octauo.* Ideoque cibo indiguit, quem non sumens, sumere potens peccasset grauiter, se fame videlicet perimendo scienter. In communi quoque Christus habuit licite, summam etiam paupertatem obseruans. Vnde Ioannis 12. *Dixit autem hoc Iudas, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat & loculos habens*, communes scilicet Christo & apostolis, & pauperibus reliquis, quod apparet ex eo quod de his Christus iussit distribui famelicentibus pauperum turbis, vt Mathæi decimoquarto satis apparet. *Loculi* autem erant repositoria, in quibus pecunia eleemosynaria sibi data reseruabatur. Idem rursum eiusdem 14. *Quidam autem putabant quia loculos habebat Iudas.* Idem etiam Glossa super illud Matth. 28. *Staterem illum sumens*, &c. *Iudas*, inquit Glossa, *communia in loculis habebat.* Sic etiam apostoli

post

post C[illegible] resurrectionem communia inuicem & cum aliis pauperibus habuerunt, summam paupertatem seruantes. Vnde Actuum quarto: *Erant autem illis omnia communia.* Propria quoq; similiter [illegible] uerunt, victum scilicet atque vestitum, quos sibi proprie applicuerunt, quemadmodum Christus.

Deinde tanquam principale intentum ex hoc & præcedente atque immediate sequente capitulo [illegible] ire volo per necessitatem Christum viatorem, summam perfectionis præcipue monstrantem, non habuisse *dominium* aliquod acquisitum, secundum primam vel secundam aut tertiam [illegible] minis significationem, dictum in proprio vel cum alio in communi rei alicuius temporalis aut eius vsus. Quoniam tale dominium sibi assumens non omnia consilia, & præcipue summam paupertatem viatori possibilem, seruasset, Christus autem hæc omnia perfectissime viatorũ seruauit. Non igitur tale dominium temporalium Christus habuit, nec habere voluit, quod scriptura *possessionem* plerunq; nominauit, vt in Lucæ 14. *Qui non renunciat omnibus quæ possidet.* Sic etiam Matthæi decimo: *Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniam in zonis vestris*, id est, conseruare nolite, nisi forsitan in casu licito, ea scilicet intentione atq; necessitatibus, quas pridem diximus, vt propter impotentes pauperes, quemadmodum fecit Paulus, aut temporis vel loci & personæ dispositionis necessitate vigente, de quibus in *sequenti capitulo* amplius apparebit. Quamuis tamen *dominium* iam dictum, etiam in prædictis casibus summe pauperi habere non liceat: quoniam tale dominium per necessitatem circa summam paupertatem excludit Christi consilium. Non habuit ergo Christus temporalium dominium iam dictum, nec habere potest eius aliquis imitator, summam scilicet paupertatem seruare volens. His consequenter dico, quod ex scriptura sacra conuinci non potest Christum quantumcunque condescendentem infirmis, habuisse temporalium iam dictum dominium seu possessionem in proprio vel communi, quamuis hoc credantur sensisse sanctorum aliqui. Pari namq; ratione concludi posset, Christum exercuisse omnia permissa ne statum talia exercentium damnasse videretur. Sic ergo seculi principatum seu seculare iudicium contentiosum acceptasset ac exercuisset, cuius oppositum ostensum est irrefragabiliter *quarto huius.* Sic coniugium, sic actionem contentiosam coram iudice coactiuo, sic reliqua permissa omnia: Quæ Christum exercuisse nemo per scripturam conuincere potest, sed oppositum magis. Non enim talia ipsum oportuit aut decuit exercere, ne statum exercentium, quos vocant infirmos, damnasse videretur: Quoniam non sequitur, Christus non fuit coniugatus, ergo statum coniugatorum visus fuit damnare, similiter & in reliquis. Nã ipse sufficienter expressit differentiam inter ea, quæ sunt de necessitate salutis fienda vel omittenda, præcepta vel prohibita, & ea quæ non sunt de necessitate salutis apud sanctos vocata *supererogationis.* Cum enim interrogatus fuisset à quodam de necessariis ad salutem æternam, respondit Christus: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Interroganti vero rursum de his quæ sunt supererogationis, non respondit Christus, *si vis ad vitam ingredi*, sed dixit illi, *si vis perfectus esse.* In quibus verbis *Matth.* 19. *Luc.* 18. *& Marci* 10. Christus expresse fecit intelligere, quod obseruatio mandatorum sufficiebat ad vitam æternam, cum de hoc interroganti nil aliud respondit quam *serua mandata, si vis ad vitam ingredi.* Ideoque non omnia permissa Christum oportuit aut decuit exercere, ne statum eiusmodi exercentium damnasse videretur, quia iam expresserat ipsos ex solis mandatis seu præceptis, communiter sumendo præceptum affirmatiuum & negatiuum, posse saluari, sed magis decuit ipsum consiliorum exercitium, vt summam paupertatem seruare, coniugium omittere propter talium exercitii reliquis omnibus præbendum exemplum, quemadmodum ipsum de facto fecisse atque dixisse legimus in scriptura. Nam Matth. 8. Lucæ nono de sua paupertate loquens, ait: *Vulpes foueas habent, volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi reclinet caput.* vbi Glossa, *Cum ita sim pauper vt nec hospitium habeam quod meum sit. Tanta enim paupertatis fuit dominus, vt vnde daret tributa non haberet*, secundum Gloss. super illud Matth. 18. *Staterem illum assumens, da eis pro me & te.* Nusquam tamen legimus ipsum habuisse castra vel agros, aut cumulos thesaurorum, ne statum sic habentium visus damnare fuisset.

Quod si tamen Christus exercuisset permissa, potuisset hoc facere nil minus omnibus consiliis pariter obseruatis, quoniam ipse qui legislator erat, poterat huiusmodi exercere, ne statum exercentium reprobare videretur, vnde talia non voluisset simpliciter, quemadmodum volunt infirmi qui ea volunt propter suum commodum, sed ea Christus voluisset propter aliud, & ea quodam modo nolens, quia non propter se sed propter iamdictam causam. Reliqui vero perfecti tale dominium nullo modo possunt velle conuenienter, summam consiliorum obseruantes. Non enim id possunt velle, ne statum aliorum damnare videantur: quoniam ad eos statum approbare vel damnare non pertinet, eo quod legislatores non fuerunt nec sunt aut erunt. Si ergo tale dominium vellent, id vellent quemadmodum infirmi, non antiquam perfecti. Licuisset ergo Christo si voluisset hæc exercere permissa, summam omnium consiliorum obseruans, quod tamẽ alteri ab ipso minime licere potest propter causam iam dictam. [illegible]uod si quæratur, quis tam perfectus esse valeat, vt nihil simul temporalium velit habere, [illegible] sisti[illegible]ens indigentiæ præsenti aut immediate instanti, quasi præsenti: Dico, quod Christus & [illegible] piscunq; volentes quamuis tales pauci sunt, quoniam *via hæc arcta est & angusta, & pauci ingrediuntur per eam*, vt scribitur Matthæi septimo. Et dicimus tibi quærẽti: Quot sint martyres voluntarii [illegible] temporibus his[illegible] quot viri heroici quot Catones, Scipiones, atque Fabritii?

CAP. XIV.

De quibuſdam inſtantiis ad determinata in cap. præcedenti & ipſarum ſolutionibus, ac confirmatione dictorum in eodem capitulo.

AD dicta vero ſic intendentibus obiiciet aliquis, quoniam ſi miniſtrantes euangelium, ſtatum perfectioris etiam ſeruare volentes epiſcopi atque presbyteri nihil ſeruare poſsint propter ſuam futuram neceſsitatem ſupplendam, quin illud firmo propoſito velle debeant tribuere pauperi, vel pauperibus occurrentibus primum & magis indigentibus cum reliquis quæ in deſcriptione *ſummæ paupertatis* iam diximus. Quomodo poterunt intendere prædicationi verbi Dei, & quotidianam vitam procurare, quod neceſſarium videtur ſi nihil illis pro futuro ſibi ſeruare liceat? Videntur enim hic ſimul fieri difficilia vel impoſsibilia quædam. Vnde Actuum ſexto: *Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei & miniſtrare menſis.* Innuentes apoſtoli quod duo hæc, ſimul fieri nequeunt. Licitum eſt ergo perfectis propter ſuam neceſsitatem futuram ſupplendam temporalia reſeruare. Amplius oſtenditur idem ex alia: quoniam Ioannis 14. ſuper illud: Quia *loculos in quibus oblata ſeruabantur*, &c. dicit Gloſſa: *In quo forma datur eccleſiæ ſeruandi neceſſaria.* Cum igitur in hoc loco *eccleſiæ* nomine intelligantur perfectius, præcipue ſacerdotes & epiſcopi, videtur quod neceſſaria pro futuro ſibi licite ſeruare poſſint. Rurſum ſupra illud Matth. 7. *Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum*, dicit Gloſſa: *Sed nemo debet ſcandalizari, ſi quem iuſtorum viderit hæc neceſſaria ſibi ſuiſque procurare, ne iudicet eum de craſtino cogitare, quia ille qui hoc præcepit, cui miniſtrabant angeli, propter hoc exemplum dandum, loculos habuit, vnde neceſſaria vſibus præberet.* Adhuc firmatur idem ex Ioannis decimo quarto, vbi dicitur ſic: *Quidam autem putabant quia loculos habebat Iudas, quod dixiſſet ei Ieſus, Eme ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum.* ergo pecuniam reſeruatam habebant Chriſtus & Apoſtoli, vnde talia emere poterant. Adhuc oſtenditur idem ex alio, quoniam Matthæi ſexto, ſuper illud: *Reſpicite volatilia cæli*, &c. dicit Gloſſa, *Non prohibet prouidentiam & laborem, ſed ſollicitudinem: vt tota ſpes noſtra ſit in Deo.* Perfectis igitur de futuris ſibi neceſſariis prouidere licet. Amplius oſtenditur idem ex *Matthæi 14. Marci ſexto & octauo, & Lucæ decimo.* Dixit enim Chriſtus ad apoſtolos: *Quot panes habetis? Qui dixerunt, ſeptem.* Hos autem reſeruauerant extra præſentem neceſsitatem, ergo perfectis pro futuro ſibi temporalia ſeruare licet. Deinde oſtenditur per neceſſitatem, quod perfecti habeant vel habere poſsint etiam perfectioni manentes, dominium dictum ſecundum primam aut ſecundam vel tertiam ſpeciem dominii rerum temporalium vel vſus earum in proprio aut cum alio vel aliis in communi, & maxime rerum quæ vnico aliquo vſu conſumptibiles ſunt. Primum quidem apparet hoc ex Lucæ 23. cum loquens Chriſtus ad Apoſtolos ait: *Et qui non habet, vendat tunicam ſuam & emat gladium:* ſed qui emit aut vendit aliud, dominium rei vel pretii transfert in alterum, nullus autem in alterum transfert quod prius non habuit. Dominium igitur habuerunt Chriſtus & Apoſtoli ſupradictum. Deinde oſtendo idem ex alio ſic: quoniam qui habuit vſum licitum alicuius rei ab illius dominio iam dicto inſeparabilem ex neceſsitate habuit rei dominium, ſed Chriſtus & apoſtoli talium rerum habuerunt vſum, ergo per neceſsitatem ipſarum dominium: prima propoſitio huius deductionis famoſa eſt, ſecunda vero probatur, ex eo vſu rerum conſumptibilium, quem Chriſtus & apoſtoli habuerunt: Quoniam vel habuerunt vſum rei ſuæ de iure, vel non ſuæ, de iure. Si vſum rei ſuæ de iure, ergo habuerunt ſimul cum vſu rei dominium. Si vero rei non ſuæ aut ergo alienæ, aut rei quæ in nullius bonis erat ante vſum eius. Si rei quæ in nullius bonis erat, cum talis occupanti concedatur de iure: Chriſtus autem & apoſtoli per neceſsitatem prius aut ſimul tempore cum vſu rem occupauerunt, ergo ipſius dominium ante vſum vel ſimul cum vſu habuerunt. Si vero vſus talis fuit in rem alienam, aut fuit hic concedente domino rei vel non concedente, & maxime in vſu rem conſumente aut alio quem dominus de iure prohibuiſſe præſumitur: talis vſus eſſet illicitus, quod nephas eſſet de Chriſto aut apoſtolis dicere. Si vero huiuſmodi vſus rem aliquam conſumens, fuerit concedente domino, aut igitur rei dominus conceſſit vtenti vſum ſolum abſque dominio aut vſum cum dominio ſimul: Si vſum abſq; dominio, vſus fuiſſet illicitus, quoniam ex tali vſu priuatur dominus dominio rei abſque facto ſuo, quod licite ſeu de iure fieri non poteſt. Si vero vſum cum dominio conceſsit dominus ſic vtenti, apparet manifeſte quod ſic vtens, perfectus exiſtens, etiam ſimul cum vſu per neceſſitatem habuit rei dominium. Amplius, ſi perfectus nullum haberet rei dominium, ſequeretur quod auferens ab ipſo etiam actualiter indigente, rem temporalem licite auferret, quoniam de iure. Nam quæ in nullius bonis ſunt licite ſeu de iure, à quolibet occupari poſſunt, ſed quæ per nullum vendicari poſſunt in nullius bonis ſunt, talia vero ſunt quæ habet perfectus, vt ex prioribus hypotheſibus ſatis apparet. Amplius, qui debent hoſpitalitatem ſeruare, neceſſario prouiſionem futurorum & aliquorum dominium oportet habere. Omnes apoſtolorum ſucceſſores, epiſcopi ſcilicet, ad hoſpitalitatem tenentur. Vnde primæ ad Timotheum tertio, ad Titum, 1. *Epiſcopum oportet hoſpitalem eſſe.* Adhuc videmus hoc feciſſe ſancti patres epiſcopi, habuerunt enim agros & poſſeſſiones in ſuo dominio ſaltem in communi cum aliis epiſcopis

atque

at[illegible]. Vnde Ambrosius in epistola de tradendis basi[illegible]cis, ait *Agri ecclesiæ soluunt tributum,* et[illegible]mobilia possidebant viri perfecti, qui etiam ecclesiæ nomine designantur aut de[illegible] præcipue sacerdotes. Ostenditur autem hoc de Christo in speciali primum qui[illegible]m secundum leges etiam humanas, qui aliquem redimit à morte, illius dominus ef[illegible] per consequens omnium suorum temporalium, sed Christus nos à morte redemit, non qua[illegible]ue, sed ab æterna, ergo nostrorum corporum & temporalium acquisiuit dominium. Rursum Apocalypsis decimonono scribitur de ipso, quod *habebat scriptum in vestimento, rex regum, & dominus dominantium.* Vbi glossa: *In vestimento scilicet humanitatis.* Cum igitur rex & dominus omnium [illegible] habeat dominium, apparet quod Christus in rebus temporalibus hoc habuerit.

Ex prius autem diffinitis à nobis de summa paupertate temporalium atque dominio respondere potest conuenienter his quæ obiecta sunt ex *præsenti capitulo*, secundum Christi tamen & Apostoli sententiam, primum apponentes, quod ministri euangelii, presbyteri seu episcopi, cum re[illegible]qu[illegible] inferioris ordinis, contentari debent alimento quotidiano, & necessario tegumento statum perfectionis seu summam paupertatem custodire volentes. Vnde .1. ad Tim. vltimo. *Habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.* Quæ siquidem euangelizantibus ministrare tenentur secundum legem diuinam saltem, quibus euangelica prædicatio ministratur. Hoc enim figuraliter dictum Deuteronomii 24. *Non alligabis os bouis triturantis in area fruges tuas.* Exponens Paulus primæ ad Corinthios nono, tanquam dictum propter futuros euangelii doctores atque ministros, sic ait: *Nunquid de bobus cura est Deo, an propter nos vtique dicit*? Idem apparet ex Matthæi decimo, dum ad hoc & propter hoc propositum dixit Christus: *Dignus est operarius cibo suo.* Debent ergo suscipientes euangelium, victum quotidianum, atque vestitum euangelizanti ministrare si possint. Et hoc tanquam debitum ea lege diuina petere possunt euangelizantes licite, quamuis non in iudicio coactiuo præsentis seculi, idque quibus euangelium ministratur si possint exhibere recusantes, in legem diuinam committunt. Vnde primæ ad Corinthios nono: *Ita & dominus ordinauit his qui euangelium annunciant de euangelio viuere. Sicut qui pascit gregem, de lacte gregis manducat: & qui plantat vineam de fructu eius edit.* Ad aliam vero, decimam aut partem aliquam suorum prouentuum nemo fidelium euangelizantibus, secundum scripturam tenetur. Quod si quibus euangelium ministratur, tantæ paupertatis essent, vt euangelizantis sufficientiam, victus atque vestitus ministrare nequirent: non obligantur ad hoc lege diuina, sed debet ipse aliunde sibi quærere necessaria vitæ, vt alia doctrina vel arte operatiua si quam nouerit exercere, aut alio quodam honesto & conuenienti modo. Sic enim faciebat Apostolus, ne pauperibus quibus euangelizabat onerosus redderetur. Vnde Actuum 20. de se loquens ait: *aurum & argentum aut vestem nullius concupiui, ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, laborauerunt manus istæ.* Idem dicit secundæ ad Thessalonicenses vltimo: *Neque* inquit, *panem gratis manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus.* Verum aucto iam fidelium deuotorum numero, & præcipue temporibus his, nec laborare manibus neque mendicare necesse est doctrinæ sacræ ministros. Nam statuta sunt & ordinata in fidelium communitatibus, tam per legis humanæ latorem, quam personas aliquas singulares prouentus quidam, tam ex mobilibus, quam ex immobilibus, ex quibus sufficienter, quinimo abundanter ministrantes euangelium sustentari possunt. Interrogabit autem aliquis, cuius aut quorum sit horum temporalium, præcipue immobilium iam dictum dominium seu vendicandi potestas coram iudice coactiuo præsentis seculi, cum tale dominium ministris euangelicis perfectis existentibus conuenire non possit, secundum determinationem capituli præcedentis. Nos vero dicamus dominium temporalium, quæ sunt pro ministrorum euangelicorum sustentatione statuta, legislatoris esse aut eius vel eorum qui per legislatorem ad hoc fuerint deputati, vel per eos qui talia dederunt, si fuerint singulares personæ, quæ supradicta temporalia dederint & ordinauerint ea bonis suis ad vsum prædictum: qui siquidem sic statuti ad ecclesiasticorum temporalium defensionem & vendicationem, vocari solebant *ecclesiarum patroni*. Nam antiquitus viri sancti atque perfecti ministri euangelici, Christum imitari volentes, contra nullum voluerunt contendere iudicio. Ideoque nec temporalium dominium assumpserunt, sed solum vsum necessarium ad suæ vitæ præsentis & impotentium pauperum sustentationem. Si.n. immobilia temporalia fuissent in ipsorum potestate alienandi, etiam sine dominio aliquo seu vendicandi proposito, & ea non alienassent ad pauperibus occurrentibus statim distribuendum, minime seruassent Christi consilium, in quo dixit: *Vade & vende omnia quæcunque habes, & da pauperibus*, siue talia fuissent ab eis habita in proprio siue etiam in communi. Hoc tamen est opinandum, quod huiusmodi patroni, quos dominos vendicandi talia diximus, habeant potestatem alienandi ea, vel ad vsus alios conuertendi, quoniam peccarent in legem diuinam saltem, & in humanam fortasse, quoniam eis non est ad hoc concessum dominium, sed solummodo prohibendi & vendicandi coram iudice coactiuo ab auferentibus aut auferre vel aliquid contrectare volentibus. Et propterea si prouentuum custodia distributio concedatur alicui perfectorum per legislatorem, aut personam singularem, cuius fuerit potestas huiusmodi, dico perfectum summam paupertatem seruando, licite posse quinimo meritorie hanc curam suscipere propter proximi charitatem, & misericordiam exercendam in eum. Sed dicet alius perfectum sibi prouidere de crastino aut de crasti-

craſtinis multis, quoniam ſuum annuum victum,atq; veſtitum ſuſcipit & ſuſcipere intendit ex ſi-bi conceſſo prouentu.Et dicendum eſt quod talia tempora ſic ſibi diſtribuenda conceduntur, vt ex eis ſeſeruetur quod ſufficiat euangelizanti ſingulis diebus ad victum & veſtitum decentem, reſiduum vero illi committitur diſtribuendum pauperibus.Et quoniam perfectus propter com-munem fidelium vtilitatem ad æternam ſalutem ſtatutus vel electus eſt ad euangelizandum ſu-per certum populum & in loco certo, ſeu determinato,inquantum euangelizans proponit con-uenienter ſingulis diebus vnicam ſimul tantum ſumere ſufficientiam quam deſeruit,non autem proponeret ſimul plures aut ſucceſsiue ſumere ex eadem re quæſita ſimul ſi poſſet vacare quæſtui quotidiano, & ſimul euangelizare,ſed quia ſimul his vacare non poteſt,oportet ipſum ex eadem re intendere plures ſufficientias quotidianas cibi & potus ſumere,ſucceſsiue tamen ex eadem te. Nam ſi quod ſupereſt vni ſuæ ſufficientiæ,diſtribueret pauperibus, non haberet in craſtino vnde ſumeret ſufficientiam vitæ,quam quærere coactus neceſſario haberet mittere aſſumptam popu-li curam, in quo peccaret mortaliter, faciendo commune detrimentum animarum.Deinde ve-ro in eo quod aliena diſtribueret præter, imo contra intentionem eorum qui talia ſibi diſtribu-enda commiſerunt. Quia ergo ſecundum decretum fidelium, quorum eſt autoritas or-dinandi, viſum eſt expediens, determinatum populum habere determinatum mini-ſtrum euangelii atque ſacramentorum, qui eis miniſtrare debens in his, alendus eſt per eos, non conſeruat ipſe ad craſtinum ex intentione propria propter ſe aliquid quod in ſua poteſtate ſit diſtribuere. Ruſum, quoniam non eſt in diſpoſitione, ſecundum quam quotidianam vitam ſibi quærere poſſit propter iam dictam cauſam, perfectus permanens, po-teſt ex re commiſſa ſuæ cuſtodiæ plures ſufficientias ſumere, ſemper tamen cum propoſito id diſtribuendi quod ſibi ſupereſt præſenti ſuæ ſufficientiæ,ſi foret in ſua poteſtate,foretq; ipſe in di-ſpoſitione ſibi acquirendi futurum quotidianum victum, quemadmodum etiam dicebatur in ſummæ paupertatis deſcriptione. Sufficere debet igitur euangelico miniſtro victus atq; veſtitus quotidiani ſufficientia,quam ſibi miniſtrare tenentur ſuſcipientes illius miniſterium.Et hanc iure diuino ſibi debitã licite petere poteſt,quãuis non humano iure vendicare ſibi debeat hanc coram iudice coactiuo,etiam ſi iure humano id foret præceptum. Vnde in Gloſſa ſecundum Aug. ſuper eodem 2.ad Tim.3. *Nemo militans Deo,*&c.dicitur ſic: *Hoc ideo dicit Apoſtolus, ſcribens Timotheo ne forte cum indigeret Timotheus, & nollet victu quotidiano ſuſtentari ab eis quibus euangelium miniſtrabat,nec in opere corporis laborare poſſet aliqua negotia ſibi quæreret, quibus animus eius implicaretur intentio, ex quo ſibi relin-quebatur mendicandum.* Ecce ergo, quod ſi noluiſſent Timotheo miniſtrare victum,non dixit eos cogendos, nec quod ipſe hoc requirere deberet coram iudice coactiuo. Quoniam *auferenti tuni-cam dandum eſt & pallium,* iuxta Chriſti conſilium, Matth.5. & Lu.6. potius quam in iudicio con-tendendum.Sic etiam dicebat Apoſtolus ſecundæ ad Corinth.8.& nono,pro pauperibus petens ab ipſis, *Non quaſi imperans dico:* & infra, *in hoc conſilium do.* talem collectam appellans gratiam, propter quod etiam ſignans eam ſpontaneam,dixit: *Vnuſquiſq; aũt prout deſtinauit in corde ſuo, nõ ex* [illegible] *vel nec ſsitate.*

[illegible] autem reſtat ſingulariter dicere ad præmiſſas inſtantias. Ad eam ergo primam, quæ in-[illegible] ex A[illegible] ſexto; *Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei,*&c. dicendum eſt hoc dixiſſe a-[illegible] quicq̃ ſibi acquiri tẽporaliũ reſeruandũ ꝓ futuro,niſi quõ diximꝰ in ſũmæ [illegible]ne, ſed q̃ a pſenis aut imediate inſtantis quaſi pſentis ſimul vnicã ſibi quæ[illegible] [illegible] neceſsitatis ſufficientiam, eo ꝙ hoc per ſe ipſos facere non poterant debentes [illegible]icationi euangelicę.Ad aliã q̃ inducebatur ex Gloſ.ſuper *Io.*14.ꝙ *eccleſia datur for-*[illegible]*neceſſaria,*&c.Dico *eccleſiæ,* i.e. viris pfectis tam in ꝓprio q̃ ẽt in cõmuni,datam eſſe tor-[illegible], ꝙ ſupereſt præſenti aut quaſi præſenti ſufficientiæ, ſi ſuperfluum aliquid eis licite [illegible] vel [illegible]atum, aut corporis proprii opere ſeu labore quæſitum. Et hoc perfectis licitum eſt ex [illegible] & intentione, quas diximus in ſummæ paupertatis deſcriptione,quamuis non debeant p[illegible] ex intentione propter ſe quicquã ſuperfluum præſenti aut quaſi pſenti neceſsitati quærere: Quod tñ licite aduenit ſuperfluum, potius cuſtodire aut aliis cuſtodiendũ & diſtribuendum cõ-mittere. quos ad hoc nouerint magis idoneos quam reiicere debent. Vnde ſuper id Matth. de-cimo: *Dignus eſt operarius cibo ſuo* inquit Hieron. *Ergo neceſſaria tantum accipite,vt inde ſecuri æternis me-litis vacetis.* Deinde vero ſuper idem, inquit Auguſtin. *Illa loquebatur apoſtolis* (Chriſtus ſcilicet, *) vt ſecuri non poſſiderent neque portarent huic vitæ neceſſaria, nec magna ac minima, oſtendens à fidelibus omnia de-beri miniſtris ſuis nulla ſuperflua requirentibus.* Et ideo ſi decimæ frugum nõ ſint neceſſariæ ad ipſorum ſuſtentationem ſed ſuperfluæ in toto vel parte, quod ex eis ſuperfluit virtute verborum ſacræ ſcripturæ, nequaquam exigere poſſunt euangelici miniſtri,nec ad eius exhibitionem tenentur Chriſti fideles. Quod autem intellexerit Chriſtus eos poſſe petere ſolum quæ ſunt præſentis ne-ceſsitatis, victus aut veſtitus vel quaſi præſentis apparet, eodem ſuper id, *neque duas tunicas.* Vbi B. Hieron. *In duabus tunicis duplex mihi videtur innuere veſtimentum, non quod in locis Scythiæ & glacialis ni-ue rigentibus vna quis tunica debeat eſſe contentus: Sed quod in vna tunica veſtimentum intelligamus, ne alio ve-ſtiti, aliud nobis futurorum timore reſeruemus.* Prohibet ergo duas tunicas ſimul, id eſt duplicia veſti-menta, quorum alterum ſeorſum ſufficiat pro tempore. Idemque de victu & eadem ratione in-telligendum ſecundum determinationes ſcripturæ atque ſanctorum expoſitiones in prioribus adductas.

Non

[illegible] igitur perfectis Christi & apost[illegible]rum successoribus in suo dominio sibi reseruare a[illegible]nitates, aut castra, nec vnquam opere seu exemplo Christi aut apostolorum fuit data forma [illegible]siæ, i. e. euangelicis ministris habendi dominium immobilium nec ipsa reseruendi ad futurum in ipsorũ existenti a potestate. Sed oppositu huius bene reperimus in scriptura ex Christi consi[illegible]o, dum dixit: *Vade & vende.* Et rursum: *Nolite possidere aurũ &c.* Amplius & Actuũ quarto: *Vendentes offerebant pretia.* Datur ergo forma ecclesiæ seruandi acquisita mobilia propter causas iam dictas, [illegible]mobilia vero nequaquã, quæ in su[illegible] dominio vel simplici potestate alienandi fuerint, quin ea debeant alienandu cõmutare, cum primum potuerint. Hæc etiam fuit sententia Bedæ super illud Lucæ [illegible]. *Quando misi vos sine sacculo &c. Non eadẽ*, inqt Beda, *viuendi regula persecutionis, qua pacis tẽpore discipulos informat. Misit quidem discipulos ad prædicandum, ne quid tollerent in via, id est sicum portarent, præcepit ordinans, vt qui euangelium nunciat, de euangelio viuat. Instante vero mortis articulo & tota illa gente simul pastorem & gregem persequente, congruam temporis regulã decernit, permittẽs, vt tollant necessaria victus, donec sopita persecutorum insania tempus euangelizandi redeat. Quo sc. tempore non indigent tollere seu portare aliqua pro necessitate futura, eo quod à suscipientibus euangelium sustentari debent, & hec ab ipsis licite quotidie petere possunt.* Si ergo quolibet tempore licuisset apostolis & ipsorum successoribus pro futuro quolib[illegible] necessar[illegible]a reseruare, frustra & inconuenienter dedisset eis aliam regulam tempore quietis, & aliam in casu, tẽpore sc. persecutionis. Et hoc est, ꝙ in *summa paupertatis* descriptione iam diximus, perfectis videl. non licere temporalium reseruationem, si fuerint in loco, tempore, ac sui dispositione tali, ꝙ quotidianum victum sibi successiue conuenienter quærere possint. Ad aliam instantiam quæ inducebatur ex Glos. super Matt. 7. cum dixit: *Sed nemo debet scandalizari &c.* dicendum, quod necessaria & suis ad instantẽ aut immediate instantem quasi præsentem necessitatem, perfectus licite ꝓcurare potest. Residuum vero si ꝙ fuerit ex quæsito pauperibus reseruando, absque tamen omni proposito dominii, & hoc magis expediens ac meritorium est quam illud deperdi sinere, misericordiæ enim opus est hoc & supererogationis. vnde Matth. 5. *Beati misericordes.* Et cum subiungitur in eadem Glossa, quod *Christus habuit loculos, vnde necessaria vsibus praeberet*, conce[illegible]dum vtique, sed tolia in loculis reseruari fecit, vt quia loci vel temporis conditio, ac reliquæ adi[illegible]iæ hoc exigebant, vel vt pauperibus occurrentibus inde prouideret. Sicut expresse potest ex G[illegible]ss. super illud Matth. 18. *Staterem illum assumens &c. Tanta enim*, inquit, *paupertatis fuit dominus, vt vnde daret tributa non haberet. Iudas quidem communia in loculis habebat, sed res pauperum in suos vsus conuertere nephas duxit.* Ecce quod res illæ seruatæ pauperum erant, id est, propter pauperes, nec intel[illegible] x pa[illegible]eribus solos apostolos, sed alios quoscunque, præcipue fideles, quibus etiam ipsi [illegible]s præbebant de reseruatis manducare, sicut apparet *Matthæi decimo, Marci sexto & 8. ac* [illegible] ait Christus *Date vos illis manducare.* Sic etiam, vt ibidem, quæ superfuerunt, reseruari [illegible]epetirent. vnde Ioannis sexto: *Colligite quæ superauerunt fragmenta ne pereant. Collegerunt* [illegible] *& impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum.* [illegible] vero instantiam ex Glossa super Matth. 7. cum dixit: *Non prohibet prouidentiam* [illegible] eam quoque inductam ex Ioannis 14. *Quidam autem putabant &c.* rursum ad eas quæ [illegible]antur ex *Matth. 14. Marci sexto & octauo, ac Lucæ nono*, cum dixit Christus ad apostolos *Quot [illegible] habetis? &c.* dicendum per omnia similiter, quemadmodum ad priorem immediatam instantiam dictum fuit. Ad eas vero instantias quibus deducebatur, perfectum summam paupertatem eri[illegible] obseruantem, rerum temporalium habere posse iam dictum dominium in proprio v[illegible]l cum alio in cõmuni, dicendum consequenter. Ad earum igitur primam, quæ sumpsit exordiũ ex *Luca 22.* cum dicebatur: *Omnis qui emit & vendit, vel emere aut vendere potest aliquid rei alicuius temporalis & eius pretii, habet dominium de necessitate.* Hanc nego, & cum ꝓbatur, quia omnis emens aut vendens transfert rei vel pretii alicuius dominium. Hoc nego ab omnibus viris perfectis, quamuis enim per se rem licite transferant aut cõmutent in pretium aut econuerso, nõ propter hoc transferunt in alios, aut in se suscipiunt dominiũ rei alicuius, nisi forte secundũ accidens trãsferre dicantur, vt quia ipsis rem licite transferẽtibus, domini fiunt in quos trãsfertur, sed hũde tñ per se, vt infra patebit, dominium antẽ nullo modo suscipiunt, nec suscipere possunt perfecti manentes.

Sed dicet disputans, qui emit rem à perfecto, vel vendit, suscipit quod transfertur à perfecto, & nihil aliud, similiter autem & imperfectum transfert quod habebat, cum igitur emens suscipiat rei quam emit dominium aut eius quam perfecto vendit, prius habebat & nunc desinat habere dominium, per necessitatem sequitur perfectum rei venditæ per ipsum prius habuisse dominium, aut emptæ iam dominium habere posterius. Primam vero propositionem huius paralogismi concedo, si intelligatur per nihil aliud, id est nullam rem aliam. Et similiter quod perfectus suscipit ab alio rem quam transfert, & habere desinit vendens, sed cum additur. Emens suscipit rei dominium, ergo à perfecto transfertur in ementem, committitur figura dictionis, quoniam suscipere rei dominium aut rem cum dominio, non est suscipere quod, sed quomodo. Vnde similis est paralogismus ei quem format Aristot. in *secundo Elenchorum* iuxta locum sophisticum, qui dicitur *figura dictionis.* Est autem hic: *Quoniam tradidisti mihi solum denarium, solum denarium non habuisti, ergo tradidisti quod non habuisti.* differt tamen hic ab illo, quoniam in præsenti mutatur quid in aliquid, in eo vero quem format Aristot. econuerso. Veruntamen vt amplius satisfiat quæstioni, quoniam quærentis sophisma dissolutum est, & propter minus doctos in arte sophistica. Dico quod dum perfectus rem aliquam vendit, commutando,

rem licite transfert in alterum, quoniam rem sibi iure quæsitam, & contrectari lege concessam, cuius tamen nunquam habuit dominium. Quoniam ex præcedente capitulo monstratum est, quod rei alicuius aut eius vsus vel vtriusque simul, conuenit habere potestatem licitam seu de iure, primo & secundo modo dicto, etiam rei cor inpriuam absque dominio, dicto secundum tres sæpe dictas significationes, & ideo licitam potestatem habet rem sibi iure quæsitam commutandi, dum tamen illa in nullius alterius sit dominio. Tu dices, vnde acquirit eiens illius dominiū? Dico quod iuris primo modo dicti permissione tam humani quam diuini. Nam quæ in nullius bonis sunt, occupanti & volenti conceduntur quantum ad dominium, quanto ergo magis, quæ sunt in bonis alicuius aliquo modo? vt iure primo & secundo modo dicto, quamuis non dominio eo concedente ac consentiente possunt accipienti & volenti acquiri quantum ad dominium iure primo modo dicto, & translatione perfecti, secundum accidens tamen. Sic etiam econuerso dico quod dum perfectus aliquid emit, rei potestatem licitam accipit, non tamen dominium, neque per se, neque secundum accidens, esto quod dominium declinat in vendente, ac in quolibet alio.

Sed dices, ergo licite res venalis aut alia quælibet potest auferri à perfecto, etiam actualiter ipsa indigente, quoniam in nullius bonis est, ex quo in nullius dominio, seu vendicandi potestate, similiter autem pretium aut res empta per ipsum, quod absurdum videtur. Ad hoc dicendum, quod res in nullius bonis existens, occupanti iure conceditur: & cum dicitur rem quam habet seu tenet perfectus, in nullius bonis esse, quoniam in nullius dominio de iure præsertim humano. In hoc committitur paralogismus consequentis, quoniam non sequitur, hoc non est in dominio alicuius de iure, ergo non est in bonis alicuius de iure: potest enim vt diximus, aliquid acquiri alteri iure primo modo dicto, absque omni iam dicto dominio. Quod si tamen humana iura hoc permitterent, videlicet vt res quæ in nullius est dominio iam dicto, in nullius bonis intelligatur, & consequenter quod iure occupanti concedatur: Dico, quod rem quamcunque apud perfectū existentem potest quilibet capax occupare, ac suam facere licite secundum ius humanum primo modo dictum, quod apparet ex liciti diffinitione, quamuis ipsam non consentiente perfecto, præsertim indigente, licite secundum ius diuinum illam nequeat occupare aut suam facere, quinimo peccat sic faciens mortaliter, committens lege diuina prohibitum sub pœna damnationis æternæ. Possunt autem hæc simul cōtingere, vt secundum vnam legem scilicet aliquid liceat quod secundum alteram prohibitum est. Sunt enim fornicationes solutorum humana lege permissæ, propter aliquid maius inconueniens declinandum, quæ tamen lege diuina prohibitæ sunt cum pœna iam dicta. Ad aliam instantiam qua dicebatur: qui habuit licitum vsum alicuius rei à domino eius inseparabilem, per necessitatem habuit rei dominium. Hæc concedenda est si referatur inseparabilitas domini ab vsu in personam vtentis, quo modo dominium actiue dicitur, vt videlicet quod ad omnem vtentem sequatur dominium. Si vero hæc inseparabilitas referatur ad rem quo modo passiue dicitur, eiusdem rei omnino potest esse vsus & dominium, non tamen propter idem est dominus & vtens. Potest enim aliquis licite vti re non sua consentiente domino rei, vt ex præcedente capitulo palam fuit, & ideo in hoc sensu neganda est. Secundum primum ergo sensum concessa propositione, sicut etiam videtur intendere disputans, ad minorem qua dicitur Christum & apostolos quarundam rerum habuisse vsum licitum, quarum dominium non separabatur ab vsu in vtente scilicet hanc nego tanquam hæreticam, sumendo dominium secundum tres priores iam dictas significationes. Et cum additur, *aut habuerunt vsum rei sua de iure, aut non sua de iure*: dico, quod vtrarumque, vt quandoque suarum de iure, quandoque alienarum consentientibus earum dominis. Et cum dicitur, *si suarum de iure, cum vsu igitur earum habuerunt dominium*: paralogismus consequentis committitur hic, vt pridem diximus. Non enim sequitur. hoc est alicui iure quæsitum vel eius vsus, ergo ipsius est dominium, quamuis bene sequatur, dominium rei, aut dominium vsus eius est alicui iure quæsitum, ergo res vel ipsius vsus sua seu sibi iure quæsita est. Et cum vlterius dicitur, *si re non sua vtitur, aut ergo aliena vel ea quæ in nullius bonis est*. Dico quod vtraq; licite potest vti, aut simul aut successiue. Et cum destruitur vtraque pars consequentis dicendo primo, quod re in nullius bonis existente perfectum vti non posse sine dominio, eo quod prius aut simul cum vsu oportet ipsum rem occupare, & sic ipsius habere dominium. Dico perfectum eiusmodi rem prius occupare, cum vero infertur, ergo eius fit dominus, Paralogismus consequentis est vt prius: posset enim piscem capere perfectus atque comedere, tum expresso tamen prius voto, nunquam prædictum piscem aut rem aliquam temporalem vendicandi contentiose coram iudice coactiuo. Tu dices, occupanti conceditur rei dominium: dico quod verum est volenti, non volenti autem non, quia spernere dominium vnicuique permissum est lege diuina & etiam humana, vt ex *præteri capitulo* palam. Deinde ad alteram partem consequentis, videlicet, quod in rem alienam non conueniat vsus perfecto absque rei iam dicto dominio: Quoniam dicet aliquis disputans, aut concedente domino rei seu consentiente vel non; Dicendum, quod consentiente domino, aliter enim illicitus esset vsus, maxime si dissentiret tacite vel expresse: Si vero consentiente domino, dicet disputans, aut ipso concedente dominium ipsi perfecto vel non concedente; Dico quod vtroque modo licite contingere potest, etiam in re vocata vsu consumptibili. Esto quidem igitur vsum concessum alicui perfecto, quem exercet iorem, esse vsum, rem consumentem, si concesso sibi dominio rei cum vsu vtatur, ergo

cum vsu habet perfectus iam dictum dominium. Dico paralogismum consequentis committi vt prius quoniam non sequitur: hic concedit alicui vsum & dominium alicuius rei, ergo cui conceditur efficitur dominus rei. quia potest vnum acceptare, vt potestatem licitam vsus, & alterum renuere, aut dudum renuisse per votum, puta dominium. Dicet ergo disputans aliquis, cuius est ergo rei dominium? Dico quod domini cuius erat ante concessionem expressam quam fecerat perfecto, non volenti suscipere, vel nullius: si tali expressa concessione, priuetur dominus de iure humano rei dominio, potest tamen nihilominus perfectus re vti vsu etiam consumente & licite tanquam sibi iure quæsita, quamuis illius dominio in nullius bonis existente. Quod si dicatur dominum rei perfecto alicui concessisse vsum rei suæ etiam consumentem absque dominio: Adhuc dico Christum & apostolos & vnumquemque perfectum in summa paupertate manentem, licite posse in rem illam exercere vsum eam consumentem & destruentem. Et cum dicitur vsum licitum fieri, quia priuat dominum sine facto suo, rei suæ dominio. Hic attendendum, quod dominus rei alicuius vnico consumptibilis vsu, perfecto concedit, vsum & concedere potest licite cum proposito sibi retinendi rei dominium quam diu res extat, sed quam cito desinit siue in fieri, siue in facto esse, non intendit sibi seruare dominium, sed illi renunciat ex nunc prout ex tunc solum non antea, quod etiam faciunt concedentes eleemosynam perfectis, ne aliqui maligni ab ipsis auferant, eo quod potestate talia repetendi contentiose seu coram iudice co[illegible] suo priuati sunt, quamuis sponte perfecti. Si enim dominus rei semper rei suæ dominium intenderet habere, nunquam concederet aut concedere deberet perfecto vsum destruentem eam nisi esset insanus: Quoniam rei non existentis, nemo dominus esse potest. Similiter etiam perfectus talem vsus concessionem non susciperet, si hanc domini fore nosceret intentionem. Et ideo dico, quod rei dominus facto suo priuatur rei dominio in fieri vel facto esse, dum res consumitur, aut perfecte consumpta est, quia sic priuari vult & exprimit. Et ideo nullam patitur iniuriam, propter quod etiam vsus perfectorum in res alienas, sic volentibus rerum dominis, nequaquam illicitus est, quinimo sanctus & honestus, & tamen sic eis licite vtuntur absque iam dicto dominio.

Ad sequentem vero instantiam iam perfecte dictum est in solutione primæ instantiæ circa finem. Ad aliam instantiam sumentem originem ex primæ ad Timoth. 3. & ad Titum secundo, quod *oportet episcopum hospitalem esse*. Supponendo semper & vbique episcopum summe pauperem seu perfectum esse debere, si Christi & apostolorum imitator perfectus existat, dico, quod oportet vel necesse est episcopum &c. potest dupliciter intelligi, & secundum mentem Apostoli. Vno modo necessitate simpliciter & absolute. Alio modo ex conditione. Rursum vel quantum ad affectum seu firmum propositum, vel quantum ad affectum & exteriorem effectum. Si ergo intelligatur necessitate absoluta, quod oportet episcopum hospitalem esse secundum affectum, dico verum esse, sicque Apostolum intellexisse. Si vero intelligatur, quod oportet &c. quantum ad exteriorem effectum, dico quod oportet siue debet non absolute, sed ea conditione, vt si habuerit vnde possit hospitalitatem exhibere. Quod si ad hospitalitatem quantum ad exteriorem effectum teneretur episcopus absolute per necessitatem oporteret ipsum habere atque intendere conseruare temporalia, & per consequens sibi vendicare contentiose atque talibus dominari, sed non tenetur ad hoc absolute, sed ex conditione. Nam summus pontificum secundum exteriorem effectum quandoque hospitalitatem non tenuit, cum dixit: *Filius hominis non habet vbi reclinet caput*, & quoniam, vt supra induximus, *Tanta paupertatis fuit dominus, vt vnde daret tributa non haberet.* De quo igitur & in quo tunc seruasset hospitalitatem secundum exteriorem effectum, quamuis secundum interiorem affectum illam semper obseruauerit. Et ideo ad maiorem syllogismi dicendum, quod qui ex conditione debet hospitalitatem exteriorem vel absolute interiorem, non oportet fieri dominum alicuius rei temporalis, prouisorem autem futurorum aut reseruatorem omnem episcopum esse oportet ex conditione si potuerit, non tamen propter se, sed propter pauperes, sicut apparet ex Glossa super illud Iohannis 21. *Pasce oues meas.* Ad aliam cum dicebatur, episcopos sanctos immobilium habuisse dominium, vt ex epistola beati Ambrosii *de tradendis basilicis* supra inductum est, Dico quod sancti episcopi, vt Ambrosius & alii, agros & reliqua quæ dixerunt ecclesiæ, non dixerunt ecclesiæ, quia in dominio vendendi, alienandi, aut vendicandi potestate fuerit episcoporum in proprio vel communi, qui ecclesiæ nomine signantur persæpe, si statum summæ paupertatis obseruauerunt, quod ad præsens supponimus, sed pro tanto dicti sunt *agri ecclesiæ*, quoniam prouentus inde veniens, ad cultum Dei & sustentationem ministrorum euangelicorum atque templorum statutus erat per legislatorem aut alium donatorem, in quorum scilicet statuentium remanebat dominium defendendi & vendendi, à quocunque aliter talia contractare volenti, quemadmodum dictum est circa principium huius. Et hæc erat intentio prædictorum sanctorum, vnde Ambrosius eadem epistola post prædinducta verba, sic ait: *Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum. Nemo nostrum,* (id est presbyterorum seu episcoporum,) *interuenit, potest pauperibus collatio populi redundare, non faciat de agris inuidiam, tollat eos si libitum est: Imperatori non dono, sed non nego.* Non sic autem dicerent episcopi modernorum, & tamen si sciuisset se peccare mortaliter in non defendendo seu non negando agros: Imperatori certum est quod ipsos sibi negasset, præcipue si ad hospitalitatem exteriorem fuisset simpliciter obligatus, quemadmodum quidam somniasse viden-

videntur, *qui tamen in Israel magistri sunt*, nec talia ignorare deberent, nec fortasse ignorant, sed magis hominibus quam Deo placere student. Quod autem ostendebatur de Christo in speciali, eo quod secundum leges humanas, qui aliquem redimit à morte, illius dominus efficitur ac suorum temporalium: Christus autem omnes homines à morte redemit, Dico ad primam propositionem, quod non est universaliter vera, etiam secundum leges ciuiles, nisi apponatur volens. Esto namq; iure permissum omni redemptori alterius fieri dominum eius, qui à morte redimitur & suorum temporalium. Dico quod redimens aliquem à morte non necessario fit eius dominus, verbi gratia si non voluerit aut renunciauerit, propter quod etiā esto Christum omnes homines sic à morte redemisse, vt dicunt humanæ leges, & per consequens omnium posse dominum effici. Dico tamen quod Christus perfectus existens, dominus non fuit temporalis, maxime humano seu etiam acquisito dominio, eo quod omni tali dominio Christus renunciauit, tam in personis quam in rebus, vt ex quarto huius, & etiam immediate præcedenti capitulo satis apparet. Vel dicendum, quod Christus pro eo statu omnium dominus efficitur, pro quo nos à morte redemit: hoc autem est pro statu alterius seculi & non præsentis, non enim redemit nos à morte huius seculi, de qua etiam leges humanæ loquuntur. Et ideo pro statu seculi huius ex sua redemptione non acquisiuit dominium hominum, nec suorum temporalium. Quo enim modo dixisset verum Christus, dum dixit de seipso Matth. 8. & Lucæ nono: *Filius autem hominis non habet vbi reclinet caput*, si dominus erat omnium humanorum temporalium? Et ideo vel nunquā acquisiuit tale dominium, vt in secunda solutione dicitur, vel si acquirere potuisset, noluit & renunciauit, quemadmodum facere posset etiam quilibet alter perfectus. Aut apertum dixisset mendacium, quod nephas est credere. Ad vltimam instantiam, ex Apoc. 19. vbi accipiebatur de Christo, quod *habebat scriptum in vestimento, Rex regum* &c. & hoc *in vestimento humanitatis*, secundū Gloss. Dico quod *scriptū* habuit hoc Christus *in vestimento humanitatis*, quia verbum Dei iunctum fuit cum pelle humana, ratione cuius illud dominium sibi debebatur sicut verbum scriptum est cum pelle ouina similitudinarie, ratione cuius pellis aliquid habet venerandum, vt disciplinam signare, aut aliam veritatem quamcunque. Vel dicendum quod de tali dominio, scilicet temporali, non sensit ibi beatus Ioannes, imo de dominio regni æterni, vel quantum ad regnum æternum. Vnde Glossa subdit, *Rex regum, id est super omnes sanctos*. Non igitur erret, nec secum alios errare faciat Rom. Papa vel alter episcopus, quoniam si temporalia possidere quærit hisque dominari, hoc licite fortasse potest, etiam in statu salutis existens, non tamen summæ paupertatis seu perfectionis, instar Christi & apostolorum statum obseruans. Quid quidem igitur sit paupertas meritoria, quisve summus eius modus seu perfectissima species, & quod hunc Christus, ipsumque imitantes apostoli seruauerint in via, ex dictis sufficienter determinasse putamus.

CAP. XV.

De sacerdotalis officii, per essentialem & accidentalem, separabilem & inseparabilem autoritatem diuisione, & quod in essentiali dignitate quicunq; presbyter episcopo non sit inferior, sed in accidentali tantummodo.

Est autem his habita quæstio difficilis, & ad considerandum necessaria valde. Dictum est enim nobis 15. *primæ*, & æqualiter rememoratum *octauo huius in fine*, legislatorem humanum ipsum secundum se aut per partem principantem, causam agentem esse institutionis omnium officiorum seu partium ciuitatis, cum his quoque meminimus nos dixisse in vltimo primæ, Sacerdotium seu sacerdotale officium nouæ legis à solo Christo primum institutum fuisse, quem tamen omnem seculi principatum, omneque temporalium dominium abdicasse monstrauimus *quarto & 11. 13. & 14. huius*, & neque humanum legislatorem fuisse *duodecimo & 13. primæ*: quapropter non eundem esse cuiuslibet officii ciuitatis institutorem, & humanum legislatorem aut principem, dixisse videmur; vnde merito dubitabit aliquis ex his, cuius quidem sit autoritas instituendi sacerdotium, & in communitatibus fidelium maxime, quoniam inuicem iam dicta de hoc repugnare videntur. Hanc itaq; dictorum apparentem contrarietatem amouere tentantes, rememorabimus primum eorum quæ diximus sexto & septimo primæ, videlicet alteras esse causas cuiuslibet officiorum ciuitatis, secundum quod officia nominant habitus animæ. alterasq; ipsorum secundum quod partes sunt ciuitatis institutæ propter sufficientias habendas ex his, quod etiam proportionaliter oportet attendere in sacerdotio, quemadmodum in reliquis officiis ciuitatis. Nam sacerdotii secundum quod animæ nominat habitum quendam, quem *characterem* vocant sacræ scripturæ doctores causa efficiens per se immediata seu per se factor est Deus, hunc imprimens in animam, humano tamen quodam præuio ministerio, quasi præparante. Cuius exordium in noua lege fuit à Christo; ipse enim qui verus Deus & verus homo fuit inquantum humanus sacerdos ministerium exhibuit, quod subsequentes nunc exhibent sacerdotes; Inquantum vero Deus characterem impressit in animas eorum, quos sacerdotes instituit, quomodo primum sanctos apostolos instituit tanquā successores suos immediatos, sicq; consequenter cæteros quos

sacerdotes omnes, per ministerium tamen apostolorum, & reliquorum sibi succedentium in hoc officio. Nam apostolis aut reliquis sacerdotibus manum illis imponentibus, & debita verba seu orationes ad hæc proferentibus, Christus in quantum Deus hunc habitum seu characterem sacerdotalem digne suscipere volentibus, imprimit. Et similiter opinandum est in reliquorum ordinum collatione, ex quibus character aliquis imprimitur in animam suscipientis. Hic siquidem *character sacerdotalis* sit vnus aut plures, potestas est, per quam sacerdos consecrare potest ex pane & vino, corpus & sanguinem Christi benedictum cum certa verborum pronunciatione ac reliqua ecclesiastica sacramenta ministrare, per quem etiam soluere potest & ligare homines à peccatis.

Hunc autem characterem seu potestatem susceperunt apostoli secundum quorundam sententiam, cum dixit eis Christus, quod scriptum est *Matth. 26. Marci 14. & Luc. 22.* Quod quia series huius perfectius apparet in Luca, ipsam adducamus ibidem, vt habetur sic, *Accepto pane gratias egit & fregit*, (Christus scilicet,) *& dedit eis*, (apostolis videlicet,) *dicens, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. hoc facite*, id est, hoc faciendi potestatem habete. Quibusdam vero visum est, hanc autoritatem apostolis fuisse datam, per id quod scriptum est *Ioannis* 20. dum dixit Christus ad eos. *Accipite spiritum sanctum: & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Alii autem dicunt hoc factum fuisse per id quod habetur *Matth.* 16. dum dixit Christus ad eos in persona Petri: *Tibi dabo claues regni cælorum* &c. Vel per id quod dictum est eis à Christo, eiusdem 18. *Amen dico vobis: quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, soluta erunt & in cælo.* Alii vero rursum dicunt, duas esse potestates seu autoritates sacerdotales prædictas: Vnam quidem, qua sacramentum eucharistiæ conficere possunt: Reliqua vero, qua ligare vel absoluere possunt homines à peccatis. Quas siquidem etiam diuersis temporibus & Christi sermonibus dicunt apostolis fuisse collatas. Quod tamen horum probabilius existat, non refert ad præsentem intentionem. Nam qualitercunque aut quandocunque huius officii facta fuerit institutio in apostolos, constat, ipsis per Christum hanc potestatem fuisse traditam: sic quoque ipsorum ministerio iam dicto, & suorum successorum conferri cæteris, qui ad hoc officium assumuntur. Vnde primæ ad Timoth. 4. *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, per impositionem manuum presbyteri.* Eodemque modo, suum quendam characterem recipiunt diaconi per impositionem manuum presbyteri. De quibus Actuum sexto: *Hos*, (scilicet diaconos futuros,) *statuerunt ante conspectum apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus.* Hunc siquidem sacerdotalem characterem siue vnum siue plures, quem diximus potestatem conficiendi sacramentum eucharistiæ seu corporis & sanguinis Christi, ac potestatem soluendi atque ligandi homines à peccatis, & quem etiam deinceps appellabimus *auctoritatem essentialem* seu *inseparabilem* presbytero, inquantum presbyter est: probabiliter mihi videtur, quod omnes sacerdotes habent eundem specie, nec ampliorem habet hunc Romanus episcopus, aut alter aliquis quam simplex dictus sacerdos quicunque. Nam in hac autoritate siue vna siue plures existent, *episcopus à sacerdote non differt*, teste Hieronymo, imo verius Apostolo, cuius etiam est aperta sententia, vt infra patebit. Inquit enim Hieronym. super illud Matth. 16. *Et quodcunque ligaueris super terram* &c. *Habent quidem eandem iudiciariam potestatem alii apostoli*, (supple, quam habuit Petrus,) *quibus post resurrectionem ait*, (Christus scilicet,) *Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, &c. *Habet omnis ecclesia, presbyteros & episcopos*; præponens in hoc presbyteros, quoniam autoritas hæc debetur presbytero inquantum presbyter primo & secundum quod ipsum. De potestate vero sacramenti eucharistiæ nemo contendit quin æqualis sit in quouis sacerdote illi, quæ Romani pontificis. Ideoque miraodum est, cur contendant aliqui pertinaciter asserentes, minus tamen rationabiliter, Romanum pontificem reliquis sacerdotibus ampliorem clauium à Christo potestatem habere, cum id ex scriptura conuinci nequeat, sed oppositum magis. Propter quæ etiam euidentius intuenda, debet vos non latere, quod hæc nomina *presbyter* & *episcopus* in primitiua ecclesia fuerunt synonyma, quamuis à diuersis proprietatibus eidem imposita fuerint. Nam *presbyter* ab ætate nomen impositum est, quasi senior; *episcopus* vero à dignitate seu cura super alios, quasi superintendens. Vnde Hieronymus in epistola quadam ad Euandrum presbyterum, quæ intitulari solet, *qualiter presbyter & diaconus differant*, inquit sic: *Presbyter & episcopus aliud ætatis, aliud dignitatis est nomen. Vnde & ad Titum & ad Timotheum de ordinatione episcopi & diaconi dicitur, de presbyteris omnino reticetur, quia in episcopo presbyter continetur.* Hoc etiam manifeste apparet per apostolum ad Philippenses primo, cum dixit: *Omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum episcopis & diaconibus.* Ecce quod sacerdotes non aliter nominauit quam episcopos. Certum enim est, quod episcopi plures in vnica ciuitate non aliter erant, nisi quia plures sacerdotes. Idem rursum palam per eundem ad Titum primo, cum dixit: *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego tibi disposui, si quis sine crimine est.* Et immediate subiungens constituendorum presbyterorum qualitatem ait: *Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem.* Ecce quod constituendum presbyterum non nisi episcopum vocauit. Idem Actuum 20. loquens ad vnius ecclesiæ sacerdotes, Ephesi videlicet, inquit: *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Ecce quod in ecclesia vnius municipii,

vide-

videlicet Ephesi, plures allocutus est apostolus tanquam episcopos, quod non fuit nisi propter sacerdotum pluralitatem, qui omnes *episcopi* dicebantur, propter hoc quod superintendentes es- se debebant populo, quamuis hoc nomen in posteriori ecclesia sibi solum retinuerit qui primus sacerdotum eiusdem ciuitatis aut loci, per reliquos sacerdotes & populum instituebatur. Voca- bat autem Apostolus eos magis episcopos quam presbyteros, vt ad eorum memorias reduceret, curam & solicitudinem quam habere debent reliquorum fidelium. Seipsum presbyterum voca- bat, non episcopum propter humilitatem, vt apparet ex præinducta serie primæ ad Timotheum quarto, cum dixit: *Noli negligere gratiam* &c. Sic etiam Petrus atque Iohannes se vocarunt *seniores*, id est presbyteros, quoniam nomen hoc ab ætate impositum fuit. Vnde primæ Petri quinto: *Se- niores ergo qui in vobis sunt obsecro consenior, & testis Christi passionum.* Et 2. Iohannis primo: *Senior electæ domina & natis eius.* Et rursum eiusdem 3. primo: *Senior Caio charissimo.* Verum vbi communis li- tera canonis habet *senior* aut *consenior*, beatus Hieronymus in epistola prædicta vbique habet *presbyter* aut *compresbyter*, quoniam his nominibus tanquam synonymis vtebantur apostoli. Post hæc autem apostolorum tempora numero sacerdotum notabiliter aucto, ad scandalum & schis- ma euitandum elegerunt sacerdotes vnum ex ipsis, qui alios dirigeret & ordinaret quantum ad ecclesiasticum officium & seruitium exercendum, & oblata distribuendum, ac reliqua dispo- nendum conuenientiori modo, ne istud quolibet pro libito faciente iconomia & seruitium tem- plorum turbaretur, propter affectionum diuersitates. Hic siquidem electus ad alios sacerdotes regulandos, ex posteriorum consuetudine retinuit sibi soli nomen *episcopi* quasi superintenden- tis, eo quod non solum fideli populo superintendens erat, propter quod omnes sacerdotes in ecclesia primitiua dicebantur episcopi, verum etiam quia superintendebat reliquis cum presby- teris suis, propter quod talis Antiochiæ sibi soli nomen *episcopi* retinuit, cæteris sibi postmodum simplex nomen retinentibus *sacerdotis*. Verum iam dicta electio seu institutio per hominem, sic electio nihil amplioris meriti essentialis seu sacerdotalis autoritatis, aut prius dictæ potestatis tri- buit, sed solum ordinationis iconomicæ in domo Dei seu templo potestatem quandam, alios sacerdotes, diaconos, & officiales reliquos ordinandi & regulandi quomodo Priori datur pote- stas in monachos temporibus his, potestas inquam non coactiua cuiusquam, nisi quantum de hoc sic electo concessum fuerit per legislatorem humanum, vt *quarto huius & octauo* demon- stratum est, & in *sequenti capitulo* amplius apparebit, neque aliqua intrinseca dignitas alia siue potestas. Hoc etiam modo militantes in bellicis sibi eligunt capitaneum quem præceptorem seu imperatorem antiquitus solebant dicere, quamuis nomen hoc, Imperator scilicet, ad rega- lis monarchiæ modum quendam aut speciem, aliarum quasi supremam translatum fuerit, & taliter his temporibus vtantur. Sic quoque diaconi ex ipsis *archidiaconum* eligunt, cui meritum essentiale seu sacrum ordinem diaconatu ampliorem talis electio minime tribuit, sed solum qua- lem quandam, vt diximus, humanam potestatem ordinandi seu regulandi diaconos reliquos. Vnde non plus sacerdotalis autoritatis essentialis habet Roman. episcopus quam alter sacerdos quilibet, sicut neque beatus Petrus amplius ex hac habuit cæteris apostolis. Omnes enim hanc eandem autoritatem à Christo susceperunt æqualiter & immediate, vt dictum est prius autori- tate Hieronymi super illud Matth. 16. *Et tibi dabo claues regni cælorum*, & amplius declarabitur *ca- pitulo consequenti.* Fuit autem hæc aperte sententia beati Hieronymi *epistola supradicta*, in qua postquam ex multis apostolorum prædictorum autoritatibus demonstrauerat eundem esse pe- nitus in essentiali dignitate à Christo data presbyterum & episcopum in ecclesia primitiua seu apostolorum tempore, reddens caussam dictorum, inquit: *Quod autem vnus electus est, qui ca- teris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens, Christi ecclesiam rum- peret. Nam & Alexandriæ à Marco euangelista vsque ad Heraclam & Dionysium episcopos presbyteri sem- per vnum de se electum in excelsiori gradu collocatum, episcopum nominabant, quomodo, si exercitus Im- peratorem faciat*, (id est præceptorem seu capitaneum secundum modernum vsum, non qui- dem secundum quod Imperator modum monarchæ dicit vsu moderno:) *aut eligant diaconi de se quem industrium nouerint & archidiaconum vocent. quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod pres- byter non faceret?* quantum scilicet ad actus essentialis autoritatis: Non enim intellexit ibi Hie- ronymus per *ordinationem* potestatem conferendi, seu collationem sacrorum ordinum, quoniam præter hanc multa faciunt, & faciebant etiam suis temporibus episcopi, quæ non faciunt sacer- dotes, quanquam ad omnia sacramenta conferenda diuina potestate sic possit sacerdos quilibet sicut episcopus. Sed intellexit ibi per ordinationem potestatem iconomicam, de qua dixi- mus prius, ab homine vel hominibus sibi datam *immediate*, quod etiam confirmo ratione cum eiusdem Hieronym. autoritate: Ratione quidem, quoniam iam multi fuerunt electi episcopi à tota plebe, sicut beatus Clemens, beatus Gregorius, beatus Nicolaus, & reliqui multi sanctorum, quibus constat per plebem aut etiam sibi compresbyteros maiorem sacrum ordinem non fuisse collatum, aut intrinsecum characterem aliquem: sed solam potestatem ordinandi ecclesiæ ri- tum, atque personas regulandi, quantum ad exercitium diuini cultus in templo seu domo Dei: propter quod etiam tales electi ad alios sacerdotes dirigendum in templo, & populum instru- endum in his quæ sunt fidei vocati episcopi, ab antiquis legumlatoribus, vt à Iustiniano & Romano populo, tunc vocabantur *iconomi reuerendi*, quorum etiam supremus vocatus est *icono- mus reuerendissimus* ab eisdem. Et ideo secundum veritatem & intentionem Hieronymi non aliud est

est *Episcopus* quam *archipresbyter*. Quod autem non altera sit essentialis dignitas Episcopi quam Sacerdotis, neque inuicem episcoporum seu sacerdotum amplior, expressit etiam Hieronymus epistola prædicta, cum dixit: *Nec altera Romana vrbis Ecclesia, & altera totius orbis existimanda est, & Gallia, & Britannia, & Africa, & Persis, & Oriens, & India, & omnes barbaræ nationes vnũ Christum adorant, vnam obseruant regulam veritatis. Si autoritas quæritur, orbis maior est vrbe. Vbicunque fuerit Episcopus siue Romæ, siue Eugubii, siue Constantinopolis, siue Regii, siue Alexandriæ, siue Rathanis: eiusdem sunt meriti, eiusdem sunt sacerdotii. Potentia diuitiarum, & paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem episcopum facit, cæterum omnes Apostolorum successores sunt.* Alia vero quædam aut aliæ sunt sacerdotalium officiorum institutiones non essentiales, qualem quandam iam dictam electionem diximus, qua vnus ex ipsis ad aliorum ordinationem seu gubernationem assumitur, quantum ad ea quæ diuino cultui attinent, quales etiam sunt ipsorum quorundam electiones & institutiones ad docendum & instruendum, ac nouæ legis sacramenta ministrandum certo populo & in determinato loco maiori aut minori, similiter quoque ad dispensandum tam sibi, quam reliquis pauperibus temporalia quædam, per legislatorem aut singulares personas statuta & ordinata pro sustentatione pauperum euangelizantium in certa prouincia vel communitate, nec non propter aliorum etiam pauperum sibi sufficere impotentium, propter ætatem aut infirmitatem vel alteram miserabilem causam, sustentationem, ex eo tamen quod superest euangelizantium sufficientiæ, quæ siquidem temporalia sic statuta vocantur ex vsu moderno *ecclesiastica beneficia*, de quibus habitum est decimo quarto huius. Hæc enim templorum ministris dispensanda committuntur in vsus prædictos, ministris inquam ad hæc statutis, electis, & ordinatis in certa prouincia, per eam enim autoritatem essentialem, qua successores sunt Apostolorum, non magis determinantur ad vnum locum aut populum instruendum, & sacramenta nouæ legis ministrandum quam ad reliquum, quemadmodum nec Apostoli omnino fuerunt determinati, quibus dictum fuit Matthæi vltimo; *Euntes ergo docete omnes gentes.* Non determinat eos Christus ad loca, sed ipsi postmodum iter sesibi condiuiserunt populos & prouincias, in quibus verbum Dei seu legem Euangelicam annunciarent, quandoque vero reuelatione diuina id etiam perceperunt. Vnde etiam ad Galatas secundo: *Dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis,* (Iacobus videlicet, Cephas, atque Ioannes,) *vt nos in gentes, ipsi autem in circuncisionem.* Sic igitur ex prædictis apparet, à quo tanquam efficiente sit institutio sacerdotii & aliorum ordinum, quos sacros appellant, quoniam à Deo seu Christo immediate, quamuis præuio quasi præparante quodam humano ministerio, vt manuum impositione atque verborum prununciatione, quæ ad hoc fortasse nihil efficiunt, sed sic præmittuntur ex quodam pacto seu ordinatione diuina. Apparet etiam ex iam dictis, quod alia est quædam humana institutio, qua sacerdotum vnus aliis præfertur, qua etiam sacerdotes ad certas prouincias & populos erudiendos & instruendos in lege diuina, & ministrandis sacramentis, ac dispensandis temporalibus, quæ beneficia ecclesiastica diximus, statuuntur.

Apparuit rursum ex his, quoniam in autoritate prima, quam ex principio essentialem diximus, omnes Sacerdotes æquales sunt merito atque sacerdotio, quemadmodum Hieronymus dixit in *epistola prædicta*, causam assignans, quoniam omnes Episcopi Apostolorum successores sunt. In quo innuere videtur, omnes Apostolos æqualis autoritatis fuisse: sicque consequenter, neminem ipsorum singulariter in alterum aut supra reliquum vel reliquos autoritatem habuisse, nec quantum ad essentialem institutionem, quam primam diximus, nec quantum ad secundarias institutiones.

Vnde etiam similiter opinandum videtur de ipsorum successoribus inuicem, ad quos siquidem & in quos, vnde perueniant institutiones huiusmodi, quas secundarias & autoritate humana factas iam diximus, quæue rationabiliter sit earum effectiua causa, determinandum vtique restat.

Cap. XVI.

De Apostolorum æqualitate in officio siue dignitate quacunque, per Christum illis immediate collata, vnde probatur quod de successorum omnium æqualitate dictum est capitulo præcedente, & qualiter Episcopi omnes indifferenter successores sint Apostoli cuiuscunque.

APrioribus itaque inchoantes, in hoc ostendemus primum Apostolorum neminem ad alios habuisse præeminentiam in essentiali dignitate sacerdotali scilicet sibi datam à CHRISTO, deinde vero quod in nulla institutione alia, quam *secundariam* diximus, & eo minus in iurisdictione aliqua coactiua, quamuis hoc proximum sufficienter demonstratum fuerit *quarto huius & quinto*. Ex quibus etiam per necessitatem deducemus, Episcoporum sibi successorum, neminem singulariter autoritatem seu potestatem aliquam iam dictarum in reliquos sibi coëpiscopos seu compresbyteros habere, nec oppositum huius virtute verborum scripturæ, sed magis propositum posse conuinci. Demum vero ex hoc quod & præcedenti capitulo finaliter intendimus, deducemus per necessitatem ad humanum legislatorem fidelem pertinere has institutiones, quas secundarias sæpe vocauimus, tanquam ad causam per se factiuam illarum, sicuti & aliarum partium ciuitatis. Primum quidem igitur propositorum conuincitur, ex *Luca* 22. Nam tribuens Christus Apo-

stolis potestatem ad eucharistiæ sacramentum, inquit ad eos: *Hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem*, id est, hoc faciendi potestatem habete, proferendo tamen verba consimilia, quando actum hunc exercere debetis, videlicet: *Hoc est enim corpus meum.* Nec dixit hæc verba plus ad beatum Petrum quam ad alios. Non enim dixit Christus, fac & aliis apostolis sic faciendi potestatem tribuas; sed dixit, *facite*, in plurali & omnibus indifferenter. Idem quoque per omnia sentiendum de clauium potestate, siue his eisdem verbis tradita fuerit apostolis siue aliis, aut alio tempore, vt his quæ habentur *Ioannis vigesimo.* Postquam enim Christus dixit Apostolis; *Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Insufflauit & dixit eis, Accipite spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Dixit ergo Christus, *Mitto vos, sicut pater me misit*, nec dixit Petro aut alteri Apostolo singulariter, Mitto te sicut pater, &c. & tu alios mitte. Nec rursum dicitur, Christus insufflauit ei, sed dixit *eis*, non vni per alterum. Nec dixit Christus ad Petrum, accipe spiritum Sanctum & aliis postmodum tribue, sed dixit, *accipite*, in plurali & indifferenter omnibus loquens. Et hoc est etiam quod habetur Matthæi vltimo, dum dixit Christus ad eos: *Euntes ergo docete omnes gentes*, & dixit *euntes* pluraliter & indifferenter, non dicens Petro, vade ergo & alios mitte. Quod amplius exprimens Apostolus ad hanc quæstionem diluendam, vt videlicet nemo crederet aliquem Apostolorum hanc habuisse prærogatiuam seu autoritatem super alios, eam expresse remouens à Petro, de quo forsasse videbatur hoc magis, propter aliqua sibi à Christo singulariter dicta, & quia senior cæteris erat, secundo ad Galatas inquit sic: *Mihi n. qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt, sed econtra, cum vidissent quod creditum est mihi euangelium præputii sicut Petro circumcisionis. Qui n. operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes. Et cum cognouissent gratiam quæ data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, &c.* Qui ergo fuit operatus Petro in apostolatum, operatus fuit & Paulo, hic autem fuit Christus, ergo huiusmodi officium non suscepit à Petro, & similiter nec apostoli reliqui. Vbi etiam Glossa secundum Aug. hoc amplius exprimens, inquit: *Illi qui videbantur esse aliquid, scil. Petrus & alii qui fuerunt cum domino, nihil contulerunt, id est, addiderunt mihi, in quo patet, quod non illis inferior sum, qui à domino, à Deo perfectus sum, vt nihil esset quod in collatione meæ perfectioni adderent.* Ecce quod Paulus non fuit inferior Petro nec aliis. Consequenter ad hanc intentionem subiungit Glossa: *Cum vidissent, quod euangelium præputii creditum est mihi vt fidelis, ita principaliter, sicut & Petro euangelium circumcisionis.* Ecce quod æque principaliter missus fuit Paulus quemadmodum & Petrus, & non à Petro aut apostolorum aliquo, sed à Christo immediate, quod amplius exprimens Apostolus *eadem primo*, sic ait: *Paulus Apostolus non ab hominib. neque per hominem sed per Iesum Christum & Deum patrem.* vbi Glossa secundum Ambr. *Paulus apostolus non electus vel missus ab hominib. scil. ab Anania, vt quidam dicebant, vel ab aliis, vt quidam ab apostolis electi & missi fuerunt.* Deinde parum infra subdit secundum August. *Cæteri apostoli videbantur esse maiores, quia priores, iste minimus, quia nouissimus. Sed inde apparet dignior, quia priores constituti sunt per Christum adhuc ex parte hominem, id est mortalem. Nouissimus vero Paulus per Christum iam totum Deum, id est, ex omni parte immortalem, & Deum patrem qui hoc fecit per filium, atque vt aperiret, cur dixerit neque per hominem, subdit, qui suscitauit eum à mortuis. Et ita dignius constituit me per immortalem Christum, quam alios per mortalem.* Rursum confirmans hoc apostolus infra eodem ait: *Notum n. vobis facio euangelium, fratres, quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem, neque n. ego ab homine accepi illud neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi.* Vbi Glossa secundum Augustin. *Notum n. vobis facio euangelium, fratres quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem docentem me, & vere non est ab homine. Neque n. accepi illud neque didici ab homine, vt homo me eligeret ad euangelizandum, vel mihi iniungeret, neque didici ab homine docente me, sed per reuelationem Iesu Christi.* Ecce quod neque Petrus neque alius apostolorum aut homo quisquam elegit, misit, aut iniunxit Paulo ministerium euangelii. Idem quoque iudicandum est de apostolis reliquis. Nullam ergo potestatem, eoque minus coactiuam iurisdictionem habuit Petrus à Deo immediate sup apostolos reliquos, neque instituendi eos in officio sacerdotali, neque segregandi eos seu mittendi ad officium prædicationis, nisi quod hoc sane concedi potest, ipsum fuisse priorem aliis ætate vel officio forsasse secundum tempus, aut apostolorum electione qui eum propterea reuerebantur merito, quamuis hanc electionem ex scriptura nemo conuincere possit. Signum autem verum esse quod diximus, est, quoniam beatus Petrus nullam sibi assumpsisse singulariter autoritatem supra reliquos apostolos, inuenimus ex scriptura, sed magis cum ipsis æqualitatem seruasse. Non n. sibi assumpsit autoritatem determinandi, quæ dubia erant circa euangelii prædicationem, quod pertinet ad doctrin. Sed quæ dubia fuerunt in hoc, ex communi deliberatione apostolorum & aliorum fidelium magis doctorum determinabantur, non Petri aut alterius apostoli seorsum determinatione. Vnde *Actuum decimo quinto*, dissentione orta inter prædicatores euangelii, an oporteret circuncidere incircuncisos fideles ad salutem æternam consequendam; Quibusdam dicentibus oportere, Paulo vero & Barnaba reclamantibus contra hoc, conuenerunt Apostoli & seniores videre de verbo hoc, super quo locuti sunt Petrus & Iacobus non oportere, quorum sententiæ seniores & reliqui consenserunt Apostoli, vnde subditur infra: *Tunc placuit Apostolis & senioribus cum omni Ecclesia eligere viros, & mittere Antiochiam, &c. scribentes per manus eorum.* Et fuit modus scribendi conformis & talis: *Apostoli & seniores fratres his qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex gentibus, salutem, &c.* Simile etiam habetur infra eodem continuata sententia, cum dicitur: *Placuit ergo nobis collectis in vnum eligere viros & mittere ad vos.* Rursum idem eodem ... parum: *Visum est enim spiritui Sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris.* Non ergo determinauit Petrus

supra-

supradicta d[illegible] circa fidem *de plenitudine potestatis*. quam quidam somniantes magistri in Israël habere d[illegible] Romanum Episcopum, qui pronunciauerunt in non scriptis dogmatibus, ipsum per se solum, quod non posuit Petrus, ea quæ circa fidem dubia sunt, determinare posse, quod falsum apertissime & scripturæ dissonans palam, de quo etiam *sequenti capitulo & huius vigesimo* diffuse dicemus. Deliberauit ergo, dubium determinauit, elegit, & scripsit fidelium doctorum congregatio. Et hac auctoritate validum fuit sic determinatum atque mandatum. Congregatio enim Apostolorum amplioris fuit auctoritatis, quam solus Petrus, aut alter Apostolus. Vnde ab ipsa Petrum legimus missum in Samariam, vt apparet Actuum octauo *Cum autem audiuissent Apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem.* Cui ergo & vnde assumunt adulatores sacrilegi quidam, dicere quemquam Episcopum habere à CHRISTO plenitudinem potestatis, etiam in clericos, nedum in laicos, cum Beatus Petrus aut alter Apostolus nunquam talem sibi potestatem ascribere præsumpserit opere vel sermone? Hoc enim asserentes deridendi sunt, nihil credendi, minusque timendi, cum scripturæ oppositum clament in literali & manifesto sensu ipsarum. Nam Beatus Petrus nunquam super Apostolos aut alios talem habuit potestatem, sed cum ipsis potius, vt iam diximus, æqualitatem iuxta Christi præceptum seruauit. Vnde Matthæi vigesimotertio: *Nolite vocari rabbi. Vnus est enim magister vester Christus. Omnes autem vos fratres estis*, id est æquales. Et dixit *omnes*, excipiendo neminem. Confirmatur autem sententia hæc per Apostolum ad Galatas secundo, vbi sic ait *Ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus*, vbi Glossa secundum Augustinum: *Et non didici ab illis tanquam maioribus*, (à Petro scilicet, nec ab aliis principalioribus Apostolorum, de quibus infra dicetur) *sed contuli cum eis tanquam amicus & paribus.* Idem rursum infra eodem, cum dixit Apostolus, *Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat, &c.* vbi Glossa secundum Hieronym. *Ipsi nihil mihi contulerunt, sed ego contuli Petro.* Et subiungitur consequenter. *Ego restiti ei, tanquam par. Hoc enim non auderet facere nisi sciret se non imparem fore.* Ecce ergo quod Paulus fuit par officio & dignitate, Petro non inferior, licet Petrus fuerit ætate senior & tempore prior pastor.

Similiter apparet, Beatum Petrum aut alium Apostolorum neminem super reliquos habuisse præeminentiam seu potestatem in distribuendis temporalibus oblatis ecclesiæ [illegible], vnde Actuum 4. *Quotquot enim possessores agrorum & domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, & ponebant ante pedes Apostolorum, diuidebantur autem singulis, prout cuique opus erat.* Ecce quod dispositio temporalium oblatorum ecclesiæ fiebat per Apostolos communiter non à solo Petro. Non enim dicitur, *ponebant ante pedes* Petri, sed *Apostolorum*. Nec dicitur, diuisit autem Petrus, *sed diuidebantur.*

Dicatur igitur mihi, vnde Romano Episcopo venit auctoritas talia pro voto distribuendi, vel legata in hominum testamentis ad pias causas, aliis tamen commissa conseruari aut distribui, tanquam sibi soli debita recipiendi, cum nec sibi soli aut cum alio liceat diuino aut humano iure talia petere, quæ aliorum fidei seu custodiæ per leges rationabiles commissa sunt, vt testantium aut sic ordinantium voluntas: *Dicat enim testator*, de suo scilicet, *& lex erit*, sicut in aliis scriptum est. Non enim potest ratio suum ex scriptura sacra, fidem faciens, hanc potestatem Romani aut cuiusquam alterius Episcopi fore, sed oppositum magis. Quod si hæc legata commissa fuerint ecclesiæ distribuenda determinatæ diocesis, ad eos pertinebit Episcopos, qui sic determinatæ dioceli præsunt, ad Romanum vero nequaquam. Huius autem causa est, quoniam Romanus Episcopus supra reliquos sibi coepiscopos aut compresbyteros nullam habet à Christo, nec habuit potestatem aut auctoritatem, quod erat vnum propositorum ex *principio capituli huius*. Nam sicut Petrus hanc non habuit supra reliquos Apostolos, ita nec Petri successores in episcopali sede Romana supra successores reliquorum Apostolorum Non enim habuit Petrus potestatem, sacerdotium, apostolatum, aut episcopatum illis conferendi, quoniam omnes à Christo potestatem seu auctoritatem hanc immediate non per Petri ministerium plusquam econuerso sumpserunt, quemadmodum ex scriptura patenter probauimus supra. Quod etiam expresse dicit August. *de quæstionibus noui & veteris Testamenti*, q. 84. vbi sic ait: *Eodem die*, (id est pentecosten, [illegible]) *lex data est, quo & Spiritus Sanctus descendit in discipulos, vt auctoritatem caperent, ac scirent euangelicum ius prædicare.*

Amplius sicut Petrus Antiochiæ legitur electus in Episcopum per fidelium multitudinem, aliorum Apostolorum confirmatione non indigens. sic & Apostolorum reliqui præfuerunt in aliis prouinciis absq; Petri scientia, institutione, vel consecratione aliqua, fuerant enim per Christum consecrati sufficienter, propter quod similiter opinandum horum Apostolorum successores non indiguisse aliqua confirmatione successorum Petri, quinimo multi successores aliorum Apostolorum fuerunt electi & instituti Episcopi rite, ipsorumq; prouincias sancte rexerunt absq; alia institutione vel confirmatione de ipsis facta per successores Petri. Et extitit hoc sic legitime obseruatum vsq; quasi ad tempora Constantini Imperatoris, qui quandam præeminentiam & potestatem tribuit Episcopis & Ecclesiæ Romanorum super cæteras mundi ecclesias seu presbyteros omnes Hanc siquidem Petri & Apostolorum æqualitatem significauit Apostolus ad Galat. [illegible] cum dixit: *Dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, Iacobus, Petrus, atq; Ioannes, vt nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem. Dextras societatis ergo & æqualitatis*, vt ex Glossa secundum Aug. satis ostensum est supra, quamuis in hoc dictum Apostoli sic sit apertum, vt Glossa non egeat, quod etiam supra induximus

mus ex epistola Hieronymi *ad Euandrum*, dicentis omnes Episcopos siue Romæ siue alibi, eiusdem sacerdotii atque meriti seu potestatis à Christo collatæ.

Quod si tamen beatus Petrus à quibusdam sanctorum *princeps Apostolorum* scribatur, dictum est large, ac improprie sumendo vocabulum *principis*, etiam si sic aperte contra Christi sententiam & oraculum, vbi Matth. 20. & Lucæ 22. inquit: *Principes gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Ideoque dicendum sic sanctos locutos fuisse, non propter potestatem aliquam à Christo super Apostolos sibi datam: sed fortasse quia ætate senior, aut quia Christum prius confessus est, fuisse verum Dei consubstantialem filium, vel quia fortasse fuit in fide feruentior atq; constantior, aut quia cum Christo conuersatus & frequentius vocatus in consiliis & secretis. Vnde Apostolus ad Galat. 2. *Iacobus & Cephas*, (id est Petrus) *& Ioannes, qui videbantur columnæ esse.* vbi Glossa secundum Ambrosium, *Quia honoratiores erant in Apostolis, quia semper in secretis cum domino fuerunt.* Cuius rei exemplum conueniens sumi potest ex principantibus seculi, qui nec præsunt sibi inuicem aliqua potestate, vt Comites eiusdem regni, quorum vnus alteri non subest iurisdictione vel autoritate, sed omnes immediate regi. Cum tamen quandoq; inter alios vnus aut plures cæteris honoratiores habeantur, vt quia seniores aut aliqua vel aliquibus virtutibus excellentiores, vel magis obsequiosi regi aut regno, propter quod à rege vel populo magis diliguntur, & reuerentiores habentur. Quo etiam modo debemus opinari de Apostolis inuicem & ad Christum. Omnes enim sub Christi potestate & autoritate fuerunt, immediate ab ipso suam institutionem sacerdotii & apostulatus suscipientes non ab inuicem, vt in aperto clamat vbique scriptura, & sancti sequentes ipsam, quamuis inter eos beatus Petrus honoratior fuerit propter iam dictas causas, non tamen propter aliquam sibi à Christo super reliquos traditam potestatem. Hanc enim eis inuicem interdixit, vt supra induximus ex *Matth. 23.* cum directe ad propositam nunc intentionem dixit eis: *Nolite vocari Rabbi, vnus est enim magister vester, vos autem omnes fratres estis.*

Similiter autem neq; iurisdictionem coactiuam habuit in reliquos apostolos plusquam è conuerso, nec per consequens ipsorum successores inuicem. Hanc enim sibi Christus penitus interdixit *Matth. 20. & Luc. 22.* ad propositas intentiones directe. *Cum enim facta esset contentio inter eos, quis eorum esset maior, dixit eis Christus: Reges & principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos, vos autem non sic*, nec posset Christus hoc magis aperte negare. Cur ergo credet aliquis de hoc magis humanæ traditioni, siue sancti siue non sancti, quam apertissimo Christi eloquio? Contra talem n. vel tales loquitur Christus *Marci septimo*, cũ dixit directe ad propositam intentionem: *In vanum autem me colunt docentes doctrinas & præcepta hominum. Relinquentes enim mandatum Dei tenetis traditiones hominum.* Et paulum infra: *Bene irritum facitis præceptum Dei, vt traditionem vestram seruetis*, quod faciunt docentes humanas *Decretales*, quæ Romano Episcopo dicunt conuenire potestatem & dominium temporalium non solum ecclesiasticorum, verum etiam & imperialium atque regalium, facientes irritum Dei præceptum, vt ex *decimo quarto* demonstratum est, & ex *præsenti capitulo* liquet aperte, vt suam traditionem de bonis temporalibus ad ipsorum commodum seruent. Quod si tamen Apostoli beatum Petrum tanquam sibi Episcopum elegissent, aut principaliorem propter ipsius ætatem & sanctitatem acquisitam, excellentiorem, vt habetur ex quodam Anacleti Papæ *Decreto*, in Isidori codice contento, cuius series est: *Cæteri vero Apostoli cum eodem*, (Petro scilicet,) *pari consortio honorem & potestatem acceperunt, ipsumque principem eorum esse voluerunt*: Non tamen ex hoc sequeretur, quod ipsius successores in Romana sede vel alia, si alibi fuit Episcopus, hanc prioritatem habeant super aliorum successores, nisi à reliquorum successoribus eligerentur ad hoc, maioris enim virtutis fuerunt aliqui successores aliorum quibusdam successoribus Petri, quamuis proprie quilibet Episcopus indifferenter sit successor cuiuslibet Apostoli quantum ad officium, licet non locum. Rursum cur magis conueniret hoc successoribus eius in sede Romana, quam in Antiochena vel Hierosolymitana vel alia, si Episcopus in pluribus extitisset? Amplius quilibet Episcopus quantum ad intrinsecam dignitatem, inseparabilem scilicet, indifferenter successor est cuiuslibet Apostoli, & eiusdem meriti siue perfectionis, quantum ad dignitatem prædictam siue characterem, quoniam omnes hunc habent eundem ab vno efficiente siue datore secundum numerum immediate, videlicet à Christo, non ab eo qui manus imposuit. Neque refert quis Apostolorum manus imposuerit. Vnde primæ ad Corinth. tertio: *Nemo in hominibus glorietur siue Paulus siue Apollo, siue Cephas, &c.* vos baptizauerit, vel aliter, manus imposuerit, non refert. Vnde subdit, *vos autem Christi estis*, id est, interius signaculum habetis à Christo. Vbi Glossa: *Vos autem Christi non hominum, in creatione vel recreatione*, quæ per sacramenta fit, supple.

Amplius propter manuum impositionem Romanus Episcopus non est aut dici debet singulariter beati Petri successor, quoniam Romanum Episcopum esse conuenit, cui non imposuit manus beatus Petrus, nec mediate nec immediate: nec rursum propter sedem siue loci determinationem, primum quidem, quia nullus Apostolorum lege diuina determinatus fuit omnino ad populum aliquem vel locum, nam Matthæi vltimo dictum est omnibus: *Euntes ergo docete omnes gentes.* Amplius quoniam Beatus Petrus prius legitur Antiochiæ fuisse quam Romæ. Rursum quoniam si Roma fieret inhabitabilis, non propterea periret Petri successio. Adhuc quia neq; lege diuina, neq; scriptura, quanquã de necessitate salutis ad sui credulitatẽ inuitante, conuinci potest [illegible]

Chri[illegible],

Christum, aut Apostolorum aliquem vel ipsorum collegium fuisse statutum, episcopum alicuius determinatæ prouinciæ siue diocesis debere vocari vel esse Petri aut alterius apostoli singulariter successorem, cæterisque priorem, esto quantumcunque apostolos autoritate impares extitisse, sed ille vel illi magis sunt aliquo modo beati Petri & reliquorum apostolorum successores, qui vnæ & ipsorum sanctis moribus amplius conformantur. Tales enim, responderent beati apostoli, fore successores suos interrogati de his, instar Christi eorum magis, qui *Matth. 12.* respondens, dicenti sibi: *Mater tua & fratres tui foris stant, quærentes te*, ait: *Quæ est mater mea & fratres mei? Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.* Quis ergo episcoporum aut sacerdotum magis meretur Apostolorum dici successor? is certe, qui eos amplius moribus & operibus imitatur. Quod si dicatur, Episcopum aliquem eo fieri Beati Petri singulariter & principaliter successorem, quia per Romanum clerum, aut per ipsum cum reliquo populo ad episcopatum eligitur: & eo fieri Episcopum vniuersalis Ecclesiæ, quanquam specialius ciuitatem Romanam respiciat, quam diu extiterit ipsa. Dicendum quod, quamuis hoc dictum multiplices possit pasi calumnias, vnico tamen modo sufficienter repelli potest, quoniam ex sacra scriptura conuinci non potest, sed oppositum magis, quemadmodum supra monstratum est, & immediate sequenti capitulo amplius ostenditur. Propter quod eadem vel consimili facilitate qua dicitur, negari potest. Vnde tamen & propter quid principalitas peruenerit, si debeatur Episcopo & Ecclesiæ Romanorum super cæteras, 22. *huius* seriose dicetur. Iam dictis autem audiri desuetis mirabilius est, quia desuetum amplius & inopinabile fortassis videbitur, si non falsum: Quod ex certo scripturæ testimonio conuinci potest, Romanos Episcopos magis esse successores quantum ad prouinciam & gentem, Apostoli Pauli quam Petri, præsertim in episcopali sede Romana: Rursumque quod iam dicto superadmirabilius videbitur, quod per scripturam probari nequit, Romanos Episcopos successores esse singulares beati Petri, propter sedis siue prouinciæ determinationem, sed propter hoc potius eos, qui sederunt aut sedent in episcopali Antiochena sede, quam Romanos. Prioris autem nunc dictorum fides esse potest ex eo quod, quamuis beatus Paulus generaliter missus fuerit ad omnes nationes, quemadmodum apostolorum quilibet reliquorum (vnde Actuum 9. *Vas electionis est iste mihi, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israel*) singulariter tamen & principaliter fuit Apostolus gentium, quemadmodum Petrus Iudæorum, tam per reuelationem quam secundum Apostolorum inuicem ordinationem. Vnde ad Galatas secundo. *Cum vidissent Iacobus, Petrus, & Ioannes, quod creditum est mihi Euangelium præputii*, (id est gentium,) *sicut Petro circumcisionis*, id est Iudæorum; & intendit Apostolus vtrobique tam Petro quam sibi principaliter, quoniam & Petrus gentibus & Paulus Iudæis poterant prædicare, si causa vel necessitas ext[illegible], quamuis principalitas in gentibus per dispensationem esset Pauli & ad Iudæos esset beati Petri, sicut Glossa secundum August. exponit *ibidem*. Rursum Act. 22. dictum est Paulo in stupore mentis suæ per reuelationem: *Vade, quoniam in nationes longe mittam te.* Amplius Act. 28. & vltimo: *Et sic venimus Romam.* Et infra parum loquens Apostolos Iudæis in Roma, inquit: *Notum ergo sit vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei & ipsi audient, mansit autem biennio toto in suo conducto, & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum prædicans regnum Dei.* Rursum testatur hoc ipse magis specialiter ad Rom. 11. *Vobis enim*, inquit, *dico gentibus, quamdiu quidem ego sum apostolus gentium, ministerium meum honorificabo, si quomodo ad æmulandum prouocem carnem meam*, id est, licet quandoque etiam Iudæos exhorter ad hoc, principaliter tamen ad gentiles apostolus sum. Adhuc ad Galatas 2. *Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos in gentes*, (id est ad Gentiles,) *ipsi autem in circumcisionem*, id est ad Iudæos irent Euangelium prædicandum. Postremo vero legitur idem *prima ad Timoth. 2. & 2. ad eundem primo*, & sectes omisi propter abbreuiationem.

Cum igitur per scripturam constet euidenter, Paulum Romæ fuisse biennio, & ibidem omnes suscepisse Gentiles conuerti volentes, idemq; prædicasse, constat ipsum fuisse Romanum episcopum specialiter, eo quod ibidem officium pastoris exercuit, autoritatem huius habens à Christo, & reuelatione mandatum, & apostolorum aliorum electione consensum. De beato vero Petro in quo secundum propositorum apparebit, dico per scripturam sacram conuinci non posse ipsum fuisse Romanum episcopum, & quod amplius est, ipsum vnquam Romæ fuisse. Admirandissimũ nanq; videtur, si secundum quandam vulgatam ecclesiasticam *legendam sanctorum* beatus Petrus præuenerit Romam beatum Paulum, ibidem prædicans verbum Dei, & postmodum captus, deinde quod beatus Paulus in suo aduentu Romam, vna cum beato Petro tot conflictus habuerint cum Simone Mago, & simul tantum pro fide certarunt aduersus Imperatores & ipsorum ministros: demumq; secundum eandem historiam, quod ambo simul capite priuati, propter Christi confessionem dormierunt in domino, & sic Romanam Christo consecrauerunt ecclesiam: Admirandissimum, inquam, dico, quod beatus Lucas, qui *actus apostolorum* scripsit, & Paulus Apostolus de beato Petro nullam prorsus mentionem fecerunt. Amplius quod beatus Petrus Romam non præuenerit eos, credere facit probabiliter valde, quod *Actuum vltimo* scribitur. Dum enim Paulus in suo aduentu primo alloqueretur Iudæos inter cætera, sui aduentus Romam volens assignare causam, inquit. *Contradicentibus autem Iudæis coactus sum appellare Cæsarem.* At illi dixerunt ad eum: *Nos neque literas accepimus de te à Iudæa, neque veniens aliquis fratrum nunciauit aut locutus est quid de te malum. Rogamus autem à te audire quæ sentis, nam de secta hac notum est nobis, quia vbique ei contradicitur.* Dicat

ergo mihi veritatis inquisitor, non quærens contendere solum si probabile sit alicui beatum Petrum Romam præueniße Paulum & nihil nunciasse de Christi fide, quam Iudæi loquentes ad Paulum *sectam* vocabant? Amplius Paulus in reprehendendo ipsos de incredulitate, si nouisset Cepham ibidem fuisse & prædicasse, quomodo non dixisset aut ipsum huius testem induxisset negotii, qui resurrectionis Christi testis extiterat? vt apparet *Actuum tertio*. Et rursum, de quo iam diximus quis opinabitur, quod biennio existens ibidem Paulus nunquam conuersationem collationem aut contubernium habuerit cum beato Petro? Et si habuisset, quod de ipso nullam penitus mentionem fecisset, qui *Actuum* scripsit *historiam*? In aliis enim locis minus famosis, dum Paulus Petrum inuenit, mentionem de ipso fecit, & cum eo conuersatus est, vt in Corintho, *prima ad Corin. tertio*, & in Antiochia, vt *ad Galatas secundo*, & sic de reliquis plerisque locis: In Roma vero inuentum, quomodo non nominasset, quæ omnium vrbium famosissima erat, & in qua secundum iam dictam historiam beatus Petrus præerat tanquam episcopus? Sunt enim hæc incredibilia quasi, propter quod historia illa siue *legenda* non videtur in hac parte probabiliter posse teneri, & cum apocryphis computari debere. Sed per scripturam sacram indubitanter tenendum, beatum Paulum fuisse Romanum Episcopum: & si quis alter cum ipso Romæ fuerit, tamen Paulum singulariter & principaliter propter causas prædictas fuisse Romanum Episcopum, beatum vero Petrum Antiochiæ, vt apparet ad Galatas secundo. Romæ vero non contradico, sed verisimiliter teneo ipsum in hoc non præuenisse Paulum, sed potius e conuerso. Quod autem omnium maxime attendendum propter propositum principale, est: quoniam & si aliquæ sint congruentiæ, propter quas appareant quomodocunque singulariter vocati successores Beati Petri, successoribus aliorum reuerentiores, & præcipue in episcopali sede Romana: nulla tamen, vt eisdem subiecti credantur secundum aliquam potestatem iam dictam aliorum Apostolorum successores, sacræ scripturæ necessitas vocat. Esto adhuc Apostolos autoritate impares extitisse. Non habuit ergo beatus Petrus aut Apostolus alter virtute verborum scripturæ super alios potestatem instituendi aut deponendi, neq; quantum ad sacerdotalem dignitatem quam essentialem diximus, neq; ad eorum missionem seu determinationem ad locum aut populum, neq; ad scripturæ seu fidei catholicæ interpretationem, neque quantum ad coactiuam cuiusquam in hoc seculo iurisdictionem. Vnde per necessitatem sequi videtur, quod nec virtute verborum scripturæ, successor aliquis ipsorum alicuius singulariter quomodocunque vocatus, in successores reliquorum aliquam supradictarum habeat potestatem. Potest autem hoc patenter astrui autoritate Hieronymi, quam ex *epistola* ipsius *ad Euandrum* circa finem *quarta capituli præcedentis* induximus.

Cap. XVII.

De autoritate instituendi Episcopos & alios curatos, ac reliquos Ecclesiæ ministros quantum ad vtranque dignitatem siue officium, separabilem siue inseparabilem.

De primæ quidem igitur sacerdotalis autoritatis, quam *essentialem* diximus, factiua causa iam dictum est nobis. De reliqua vero, qua scilicet certis sacerdotibus aut populo vel vtrisque in certa prouincia seu loco præferuntur ipsorum aliqui, amplius vnde conueniat eisdem temporalia quædam, iam vocata ecclesiastica beneficia, dispensare: vnde etiam rursum ad ipsos seu ipsorum quosdam coactiuæ iurisdictiones peruenerint, ad quem etiam, aut quos, & qualiter conuenientius sacræ scripturæ dubios sensus, in his præcipue quæ ad salutis necessitatem attinent, determinare pertineat, reliquum nobis est diffinire. Sufficienter enim manifestatis his, apparebit quod ab huius operis initio propositum manifestare fuerat.

Ante tamen quam hic proposita singulariter prosequamur, expedit narrare primum institutionis & determinationis Episcoporum seu presbyterorum modum circa statum & initium ecclesiæ primitiuæ, vnde cætera postmodum deriuata sunt. Horum autem omnium principium, accipiendum est à Christo, qui *caput est & petra, super quam fundata est Ecclesia catholica*, secundum quod dicit Apostolus *ad Ephesios quarto & quinto: & prima ad Corinthios decimo.* Quod etiam dicit Glossa quædam super illud Matthæi decimo sexto: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Hoc, inquam, caput Ecclesiæ petra & fundamentum, Christus scilicet, Apostolis contulit sacerdotium & autoritatem episcopalem super omnes gentes & populos cuilibet seorsum neminem ad certum locum seu populum determinando sic; quin etiam sibi liceret vbilibet prædicare, quamuis alii magis deputati fuerint in gentes, alii vero in circumcisionem ipsorum inuicem, aut spiritus Sancti ordinatione. Quod etiam videtur sentire Glossa super illud secundæ ad Galatas: *Et cum cognouissent gratiam quæ data est mihi inter gentes.* Inquit enim Glossa: *Christus enim dedit Paulo vt ministraret gentibus, qui etiam Petro dederat vt ministraret Iudæis. Ita tamen dispensatio distributa est illis, vt & Petrus gentibus prædicaret, si causa fuisset, & Paulus Iudæis.* Quod similiter videtur Apostolus intellexisse ad Romanos vndecimo, cum dixit: *Ministerium meum honorificabo, si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, (id est, Iudæos,) ex quibus natus erat secundum carnem*, vt Glossa dicit ibidem. Ex quibus verbis sentiendum videtur, quod ea potestate seu charactere, qua quis sacerdos instituitur, indifferenter habet potestatem vbique ministrandi, & super omnem populum, quamuis diuina reuelatione, vel humana quadam ordinatione quidam ad certum locum aut populum magis determinentur, quam ad reliquum præcipue temporibus his. Hæc autem videntur scripturæ ac rationi consona.

consona. Nam generalem vnicuique Apostolorum tradens Christus administrationem, Matthæi vigesimo octauo dixit Apostolis indifferenter: *Euntes ergo docete omnes gentes*, neminem determinando ad locum aut populum. Quandoque vero ad specialem gentem aut populum diuina reuelatione determinati fuisse videntur, cum dicat Apostolus de se Actuum 22. *Factum est autem reuertenti mihi in Hierusalem, & oranti in templo fieri me in stupore mentis, & videre illum*, (Christum scilicet,) *dicentem mihi: Festina & exi velociter ex Hierusalem, quoniam non recipient testimonium tuum de me.* Et parum infra subiungitur sibi dictum à Christo: *Vade, quoniam in nationes longe mittam te.* Ecce quod per reuelationem accepit quandoque Paulus aliquam loci & populi determinationem, sic etiam eandem suscepit determinationem ipse cum aliis Apostolis, humana quadam ordinatione. Vnde ad Galatas secundo dicit: *Dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, Iacobus, Cephas, atque Ioannes, vt nos in gentes, ipsi autem in circuncisionem.* Ecce determinationem Apostolorum ad certum populum & prouincias, humana ordinatione factam immediate. Constat autem, quod ea tali determinatione siue facta immediata Dei reuelatione, siue ipsorum inuicem ordinatione, ipsos non recepisse perfectionem per spiritum Sanctum, quam prius non habuissent. Apparet hoc siquidem ratione, quoniam esto, Episcopum aut alium curatum quemlibet determinatum ad aliquam prouinciam aut populum, extra prouinciam sibi commissam exiuisse, sicut frequentius quam oporteat, euenire videmus, obuiet autem casu aliquo vel à proposito etiam alicui non fideli neque baptizato, baptizari tamen petenti per se vel alium, si quidem hunc baptizet, seruata forma sacramenti, constat hunc vere baptizatum esse, quamuis forte mortaliter peccet sic baptizans in non sibi subiecta seu commissa prouincia. Non ergo determinatus est quisquam ex episcopali seu sacerdotali potestate, quam essentialem diximus, ad locum aut populum, sed indifferenter respicit omnes. Determinati fuerunt tamen huiusmodi quandoque diuina reuelatione, vt in Ecclesia primitiua, frequentius tamen humana ordinatione præcipue modernis temporibus. Et hoc ad scandalum euitandum inter Episcopos & sacerdotes inuicem, & propter alias euidentes vtilitates, quas in sequentibus assignabo.

His itaque sic præmissis ad proposita in principio huius capituli singulariter accedentes, ostendemus primum determinatæ institutionis Apostolorum ad certos populos atque prouincias causam factiuam conuenientiorem immediatam fuisse Christi reuelationem, aut ipsorum inuicem concordem ordinationem: Deinde vero quod suorum successorum primorum ante populi conuersionem, determinatæ institutionis causa factiua immediata fuit expressa voluntas omnium Apostolorum aut plurium, si omnes aut plures præsentes fuerunt simul in loco seu prouincia, in qua sacerdotem aut Episcopum oportebat statuere, vel ipsorum Apostolorum vnicus secundum loci & populi ac temporis dispositionem: Demum vero quod post mortem Apostolorum aut in ipsorum absentia, episcoporum & aliorum Ecclesiæ seu spiritualium ministrorum institutio secundaria modorum conuenientissimo possibilium humanæ conuersationi, facta est per vniuersitatem fidelium in loco siue prouincia, super quam iam dicti ministri debent institui, quam per aliquod singulare collegium aliud vel personam. Sicque postmodum ostendentur reliqua consequenter. Horum ergo primum apparere potest, quod videlicet non alia conuenientior huius determinationis causa potest assignari quam diuina reuelatio, aut ipsorum conueniens deliberatio, quoniam in harum neutra error aut malitia interuenisse videtur. De diuina siquidem reuelatione nemini dubium, de Apostolorum autem electione videtur probabile, atque credendum, quoniam spiritu Sancto inspirati erant, vt ex Ioannis vigesimo pridem induximus.

Deinde dico quod suorum successorum primorum, maxime ante populorum conuersionem, institutionis secundariæ seu determinationis causa factiua immediata fuerunt & esse debuerunt omnes aut plures Apostolorum vel ipsorum vnicus secundum modum prædictum, vt si simul omnes, aut ipsorum plures aut vnicus tantum reperti fuerint ibidem. Hoc autem conuincitur primum ex scriptura, nam ipsos sic egisse legimus *Actuum sexto* in diaconorum institutione, etiam quantum ad primam institutionem, quam essentialem iam diximus, vnde: *Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes*, (Apostoli scil.) *imposuerunt eis manus.* Non ergo adduxerunt eos ad Petrum solum, sed *ante conspectum Apostolorum.* Nec solus Petrus sibi assumpsit singulariter autoritatem imponendi eis manus, sed Apostoli imposuerunt eis manus, est autem & hoc rationi consonum.

Verisimile enim est omnes aut plures Apostolorum simul certius deliberasse, ac minus errasse circa personam promouendam siue ad sacerdotium siue ad alium sacrum ordinem, quolibet ipsorum scorsum accepto, quemadmodum supra induximus *cap præcedente*, ipsos propter hoc simul conuenisse cum aliis senioribus ad diffiniendum dubium circa legem euangelicam in facto circumcisionis. Rursum ex hoc tollebatur scandali & contentionis materia, quæ verisimiliter inter eos orta fuisset, si quis eorum in aliorum præsentia potestatem aut prioritatem præter reliquos assumere voluisset, quam Christo viuente inter ipsos ortam ex hoc Christus diffiniuit, ipsorum exprimens æqualitatem, vt ex *Matth. 22. & Lucæ 22.* induximus, per Apostolum quoq; ac sanctorum expositiones, id amplius manifestauimus *cap. præcedente.* Amplius rationabilius sic agere fuit, vt ex hoc ab omnibus suis successoribus præsumptionem huius singularitatis auferens, & similiter faciendi exemplum præberent, vt ex Glossa super *Act. 6.* monstrabitur infra *parte nona.*

Quod si tamen non simul omnes aut plures fuissent, vbi Episcopum multitudini alicui fidelium

lium custodiendæ ac seruandæ in fide oportebat præficere? Dicendum sane hoc ipsorum vnicum licite facere potuisse, maxime vbi multitudo fidelium pauca erat, rudis & imperita discernere conuenientiorem personam ad episcopatus officium, & præcipue vbi sufficientium personarum ad hoc officium quasi nulla pluralitas erat, quemadmodum Paulo & suis successoribus primis sæpe contigit propter causas prædictas, vt ex *Actibus Apostolorum* & suis *epistolis ad Timotheum & Titum* satis apparet. Quod autem per ipsorum vnicum talis institutio fieri potuerit & debuerit licite ostendi potest, quoniam ex hoc eligebatur melior & conuenientior pastor. Aut enim præficere se alius in ministerio Euangelii, licitum erat vnicuique pro voto, aut hoc fieri debebat per electionem subiectæ multitudinis, aut per Apostolorum aliquem ibi præsentem. Ex primo modo scandalum & error contingere potuisset, scandalum quidem, si duo vel plures hanc sibi autoritatem assumere voluissent. Error quidem seu pastoris insufficientia similiter: quoniam vt plurimum stulti aut ambitiosi præsidatum appetunt & assumere tentant amplius studiosis & sapientib. viris. Ex secundo vero modo, videl. ex illius multitudinis electione constituisse prælatum, error & insufficientia verisimiliter contigisset, propter multitudinis illius imbecillitatem in quanto & quali, rudes enim erant à principio in pluribus prouinciis, præsertim extra Iudæam, & faciles seducibiles, vt ex tota *epistola ad Galatas* & pluribus aliis satis apparet. Vnde Apostolus primæ ad Corinthios tertio: *Et ego fratres non potui vobiscum loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac potum dedi, nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales estis.* Tutius ergo & sanius fuit hanc institutionem fieri electione seu determinatione alicuius Apostolorum, cuius vita & sapientia præponderans & amplior erat (propter habitum sancti Spiritus) ea quæ simul omnium in tali multitudine, quamuis non sit negandum, expediens fuisse Apostolum consuluisse multitudinem de moribus præferendi.

His consequenter ostendere volo, quod post tempus Apostolorum & priorum patrum, sibi quasi prope succedentium in officio, & præcipue communitatibus fidelium iam perfectis huius institutionis seu determinationis præsidis siue maioris, quem vocant *Episcopum*, siue minoris, quos *curatos sacerdotes* appellant, simul & reliquorum minorum, causa factiua immediata sit & esse debeat vniuersa eius loci fidelium multitudo per suam electionem seu voluntatem expressam, aut ille vel illi, cui vel quibus iam dicta multitudo harum institutionum autoritatem concesserit. Et quod eiusdem autoritatis sit, vnumquemque iam dictum officialem ab huiusmodi officiis licite amouere siue priuare, ac ad illius exercitium compellere, si expediens videatur. Veruntamen oportet attendere, quod quamuis in potestate cuiuslibet sacerdotis sic sit suum exhibere ministerium, vt alterum quemlibet fidelem volentem, promouere possit ad sacerdotium, ipso ministrante quasi præparante, Deo autem simpliciter & immediate sacerdotalem potestatem seu characterem imprimente. Dico tamen id sibi pro voto non licere conferre cuilibet, neque diuina neque humana lege in communitatibus fidelium iam perfectis, vt diximus, quinimo criminoso aut aliter insufficienti cooperans peccat plectibiliter contra legem diuinam & humanam. Quod autem contra legem diuinam plectibiliter peccet, apparet per Apostolum primæ *ad Timotheum tertio*, & ad Titum primo: Quoniam *Episcopum oportet sine crimine esse*, cum reliquis sufficientiis ibidem enumeratis, idemque aut proportionale de diaconis opinandum, vnde ad Timotheum vbi supra: *Diaconos similiter pudicos, &c.* Quod autem contra humanam legem delinquat plectibiliter sic insufficientem promouens ad ecclesiasticum ordinem, apparet ex his quæ ostensa sunt *octauo huius*. Committit enim aliquid transiens in alterius nocumentum pro statu præsentis & etiam futuri seculi simul, quod sibi probari potest inesse, id etiam ipso negante, promouendo scilicet ad publicum officium talem, qui aliorum vtriusque sexus, fœminini maxime, vitam & mores corrumpere potest, aut quantum expedit & necesse est pro statu tam præsentis quam futuri seculi, mores hominum formare nequit, qualis est peruersus vel aliter insufficiens diaconus aut sacerdos.

Ex his amplius per necessitatem inferre volo, quod in communitatibus fidelium iam perfectis ad legislatorem humanum solummodo seu fidelium multitudinem eius loci, super quam intendere debet promouendus minister, pertineat eligere, determinare, ac præsentare personas promouendas ad ecclesiasticos ordines. Et quod nemini sacerdoti vel Episcopo singulariter, neque ipsorum soli collegio cuiquam cooperari liceat ad huiusmodi suscipiendos ordines absque legislatoris humani vel ipsius autoritate principantis licentia. Hoc autem primum ex scriptura sacra demonstrabo, demum vero ratione probabili confirmabo, autoritate siquidem scripturæ hoc apparet *ex Act. sexto*. Indigentes enim sancti Apostoli diaconis pro ministerio ipsorum & populi, requisiuerunt fidelium multitudinem tanquam eam, cuius erat personas huiusmodi eligere, ac etiam determinare, vnde vbi supra: *Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorum*, (id est fidelium, qui tunc discipuli vocabantur omnes, vt habetur in Glossa,) *dixerunt; Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonii septem plenos spiritu Sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi & ministerio verbi instantes erimus. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum virum plenum fide & spiritu Sancto, & Philippum*, reliquosque similiter. Quod si præsentibus apostolis talis electio commissa fuit multitudini, minus perfectæ, vt certius eligerentur magis apti, quoniam tota multitudo aliquid scire potest, præcipue de moribus & vita vnius hominis, quod vnus multum doctus ignorat persæpe, quanto magis electio sacerdotum, qui amplioris necessitatis sunt in virtute ac sapientia

diaconis

diaconis & aliis ministribus talibus prælatis, quales fuerunt Apostoli in communitate fidelium perfecta, debet electio hæc vniuersitati committi, vt de promouendo amplius & certius testimonium habeatur: *Conuocantes ergo duodecim*, non solus Petrus, vbi Glossa, *de communi consensu. Multitudinem discipulorum*, vbi Gloss. *Consensum quærunt multitudinis, quod in exemplum debet assumi. Hos statuerunt, &c.* vbi Rabanus; *Hic ordo seruandus est in ordinandis. Eligat populus, ordinet Episcopus*, & hoc est, quod etiam dicit Apostolus aperte primæ ad Timotheum tertio: *Oportet autem illum*, (id est presbyterum) *testimonium habere bonum ab his qui foris sunt*, id est extra Ecclesiam, vnde Glossa: *Non solum a fidelibus, sed etiam ab infidelibus.* Vbi etiam de diaconibus parum infra dicitur: *Et hi autem probentur primum & sic ministrent.* Nunc autem ratione probabili, si necessarium probabile liceat dicere, ostendere volo, promouendi cuiuslibet ad sacrum ordinem, electionem, atque approbationem pertinere ad iudicium tertiæ significationis, sententiam scilicet humani legislatoris in communitatibus fidelium iam perfectis: & cum hoc simul secundariam eius institutionem, qua scilicet fideli populo alicui & in certo loco præficitur Episcopos aut curatus, sicque in reliquis minoribus ecclesiasticis officiis, ab ea quoque remotionem seu priuationem, ad exercitium quoque secundum eam ecclesiasticos si oporteat arcere ministros. Deinde vero monstrabitur ad quem vel quos ecclesiastica temporalia, vocata *beneficia*, distribuere pertineat. Primum quidem conuinci potest eisdem aut consimilibus demonstrationibus qualibus 12.13. & 15. *primæ* ad vniuersitatem ciuium legumlationem & principantium institutionem ostendimus pertinere, sola demonstratione mutata extremitate minori, vt videlicet electio seu personæ ad ordinem sacrum promouendæ approbatio, ipsiusque institutio seu determinatio ad certæ plebis atque prouinciæ præsidatum, eiusque priuatio siue remotio ab eisdem propter delictum vel rationabilem alteram causam assumantur in demonstrationibus pro termino legis, aut principantis institutione. Est autem & in his tanto euidentior necessitas talium fiendorum per legislatorem seu ciuium vniuersitatem, quanto periculosior est error circa propriam in sacerdotali aut altero ecclesiastico gradu atque præsidatus officio statuendam, quam circa humanam legem aut principaturum secundum ipsam instituendum. Nam si ad sacerdotium promoueatur peruersus more & ignorans aut vtrinq; deficiens, sicque curandu & dirigendo fideli populo præferatur, ex eo periculum imminet populo mortis æternæ siquidem, quoniam ipsius est docere atque dirigere in his & de his quæ attinent ad necessitatem æternæ salutis. Vnde Malach. secundo; *Labia sacerdotis custodiant scientiam, & legem requirent ex ore eius*: diuinam scilicet, in qua continentur præcepta, & prohibita obseruari aut omitti, de quibus transgrediens non excusatur per ignorantiam aut malitiam sacerdotis. Ideoque discernere debet populus, qualem sibi præferat pastorem, eo quod ex ipsius officio vnicuique commodum aut incommodum atque periculum euenire potest. Cuius quidem discretionis seu cautelæ, populus fidelis habet & rationabiliter habere debet potestatem, aliter nanque inconueniens hoc euitare non posset. Est autem quam diximus, plane Augustini sententia in libro *de pœnitentia*, quinimo & Christi verius, cuius autoritate loquitur, & affirmat quod dicit. Inquit enim, & recitat Magister sententiarum libro quarto decimoseptimo. dist. cap. sexto. *Qui vult peccata confiteri vt inueniat gratiam quærat sacerdotem, qui sciat ligare & soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo*, (Christo scilicet,) *qui eum misericorditer monet & petit, ne ambo in foueam cadant, quam stultus vitare noluit.* Est ergo vel esse debet in potestate cuiuslibet, ministrum pœnitentiæ conuenientem eligere, similiter & aliorum sacramentorum, vt dicit etiam Magister *ibidem*. Cum igitur electio præstantior fieri possit per fidelium vniuersitatem quam per vnicum, apparet quod ad ipsam magis quam ad vnicam singularem personam, aut singulare collegium talis electio seu præsidis institutio debeat pertinere. Amplius potest hoc esse ad ciuile incommodum grande, quoniam sacerdotes confessionis titulo, mulierum habent persæpe secreta colloquia. Quod quia facile seducibiles sunt, præsertim ipsarum iuuenes tam virgines quam etiam coniugatæ (vt apparet *Genes.* 4. & inducit Apostolus primæ ad Timotheum tertio: *Adam enim seductus non fuit, sed mulier in præuaricatione*) sacerdos peruersus existens, ipsarum mores & pudicitiam facile corrumpere potest, quod etiam frequenter his temporibus propter sacerdotum qualitatem euenire videmos, hoc autem est ciuile incommodum nō modicum, considerare volenti, quæ sequuntur ex hoc inconuenientia. Vnde & Arist. 1. Rhetoricæ, octauo capitulo: *Quibuscunque enim ea quæ secundum mulieres sunt praua, quemadmodum Lacedemoniis fere secundum dimidiam vitæ non sunt felices. Mulier enim est quasi domus medietas*, vt apparet ex illius *Iconomia*. Vnde si propter temporale commodum assequendum per legislatorem, expedit determinari personas ad reliqua ciuitatis officia promouendas, ac etiam principantis instituere seu determinare personam, vt potior fiat electio, & propterea conuenientior ad officium assumatur, quemadmodum demonstratum credimus 15. primæ: videtur eo magis ad eundem legislatorem humanum, seu fidelium vniuersitatem pertinere determinationem promouendorum ad officium sacerdotis, & sacerdotum institutionem in officio præsidatus. Quoniam & si peruersus princeps afferre possit graue incommodum pro statu præsentis seculi, puta temporalis mortis, sacerdotis & peruersi ecclesiastici pastoris actio eo grauius inducere potest, quoniam mortis æternæ. Sic etiam propter periculum cogendus est & rationabiliter per humanum legislatorem aut principem cogi potest ecclesiasticus minister ad exhibenda & ministranda sacramenta, quæ sunt de necessitate salutis, vt baptismum, si peruersus existens hoc facere recusaret. Possunt autem confirmari prædicta de promouendis ad sacros ordines, & instituendis ad anima-

rum curas maiores siue minores, per ea quæ de Isidori *codice* induximus *21. huius parte. quarta & quinta.* Testantur autem dictis institutiones gloriosissimorum sanctorum, factæ secundum modum quem diximus, vt Beati Gregorii & Nicolai, ac reliquorum plurimorum, quemadmodum ex ipsorum *legendis* & approbatis apparet *historiis.*

Nec obstat, quod sacerdotes aut ipsorum collegium, de promouendorum sufficientia, tam ad sacerdotium quam ad officium pastoratus & reliqua minora, magis noue int iudicare. Similiter & reliquæ consimiles instantiæ adductæ. 13. *prima*, qualibus argui videbatur, ad ciuium vniuersitatem, legum lationem, aut principantium institutionem, minime pertinere, potest enim ad has, quemadmodum ibidem consimiliter responderi. Quoniam, et si to sacerdotes de talib. amplius & certius habere iudicium, reliqua ciuium multitudine quod tamen fallit his diebus plerunq;, non tamen ex hoc inferri potest solum collegium sacerdotum, horum certius habere iudicium tota multitudine, cuius pars existunt, vnde reliquæ multitudini coniuncto sacerdotum collegio, certius & securius habebitur iudicium, quam ex solo seorsum. Veruntamẽ hoc sane tenendum, quod bene posita lex conformiter legi diuinæ statuere debet, principantem de hoc credere, iudicio sacerdotum, aut legis diuinæ doctorum & aliorum honestorum virorum, quemadmodum de promouendis in reliquis disciplinis, tam de disciplina, quam de morib. iudicio peritorum & approbatorum debet examine vti, Iudicium inquam peritorum dicto secundum primam iudicis aut iudicii significationem. Quoniam iudicio tertiæ significationis, autoritate legislatoris habet principans approbare vel reprobare personas statuere vel remouere ab officiorum exercitio, quemadmodum ostensum est *decimo quinto primæ.* Secus autem tot essent in communitate vnica principatus supremi, quot iudicantes primæ significationis iudicio, de sufficientia vel defectu, secundum vnum quodq; officiorum ciuitatis, quod est inconueniens & impossibile omni si debeat manere ciuitas, & recte disponi, velut demonstratum est *decimo huius & decimo septimo primæ.*

Sunt ergo legislatoris, aut eius autoritate principantis sententia seu iudicio, tertiæ significationis approbandæ vel reprobandæ personæ ad ecclesiasticos ordines promouendæ. Instituendæ quoque vel remouendæ à cura seu prælatura maiori vel minori, & ab exercitio eius prohibendæ, aut etiam, si ex malitia desisterent ab officii exercitio, exercere cogendæ, ne sui peruersitate possit aliquis incidere periculum mortis æternæ, vt defectu baptismatis vel alterius sacramenti, Quod sane intelligendum est in communitatibus fidelium iam perfectis. Nam in quo loco legislator & eius autoritate principans infideles existerent, quemadmodum erat in communitatum plurimis, & quasi omnibus circa statum ecclesiæ primitiuæ, personarum promouendarum ad ecclesiasticos ordines, approbatio vel reprobatio cum reliquis institutionibus iam dictis, & officiorum exercitiis sacerdoti vel Episcopo cum saniori parte fidelis multitudinis existentis ibidem aut illi soli, si solus esset, autoritas hæc conueniret absque consensu vel scientia principantis. vt ex huiusmodi promotione, ac prælatorum seu curatorum institutione, fides Christi & doctrina salutaris diuulgaretur, quæ legis custodis autoritate, studio vel præcepto non fierent sed magis prohiberentur, quoẽt modo, id fecerunt apostoli, circa initium Ecclesiæ Christi. Et facere tenebantur præcepto diuino, & tenerentur ipsorum successores, in legislatoris defectum. Vnde Apostolus primæ ad Corinthios nono. *Nam si euangelizauero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit Væ mihi si non euangelizauero.* Vbi tamen legislator fidelis, & legis custos, talia volunt fieri dico ipsorum esse autoritatem, secundum iam dictum modum, propter assignatas causas seu probationes, tam ex scriptura sacra, quam ex humana, probabili & necessaria ratione.

De distributione vero temporalium, quæ beneficia ecclesiastica vocari solent, oportet præscire, quod talia temporalia, vel ordinata sunt per legislatorem, ad sustentandum euangelicos ministros & reliquas personas miserabiles, de quibus diximus 14 & 15 *huius*, vel ordinata sunt ad hunc vsum, per personam aliquã, aut collegium aliquod singulare. Quod si huiusmodi tẽporalia ex dono, & legislatoris ordinatione sic statuta fuerint, dico, q̃ de ipsis distribuendis, autoritatem cui vult & quando, licite secundũ legem diuinam cõmittere potest Et ex causa, cũ voluerit, autoritatem ab eo vel eis, cui vel quib. personæ singulari vel collegio cõmiserat, reuocare, nec posset huius oppositum, sed magis propositum ex scriptura conuinci. Sicut etiam autoritate Ambrosii ex *epistola de tradendis basilicis* supra monstrauimus 14. *huius*. Nec solum talium temporalium autoritatem distribuendi, ab eo vel eis cui commiserat, reuocare potest licite, secundum legem diuinam legislator fidelis, verum etiam, vendere aut aliter alienare, propter rationabilem causam superuenientem, quoniam sua sunt & in ipsius semper potestate de iure, nisi fortasse rem ipsam simpliciter, aut etiam cum dominio in alterius collegii, aut personæ singularis transtulerit potestatem. His tamen semper adducendo, secundũ omnẽ euentum fidelem populum lege diuina obligari, si potens fuerit, ad euangelicorũ ministrorum sustentationem, in victu & tegmento decenti, quib. contenti debẽt esse, vt ex *prima ad Timotheum vltimo* monstratum est. Si vero huiusmodi temporalia statuta fuerint ad pia opera ex dono vel legato personæ, vel personarum singularum, dico talia debere conseruari, custodiri, atq; distribui, secundum donantis aut legantis intentionem. Quod si quis error in distributoribus horum correctione indigens, appareret iuxta donantis vel legantis intentionem, debet error huiusmodi per humanum legislatorem, aut eius autoritate principantẽ corrigi. Quinimo id sciens & potens, peccat omittens, quoniam non pertinet hoc, aut fieri debet per collegium aut personam aliam singularem aliquã cuiuscunq; conditionis existat, excepto duntaxat,

sta-

si talium correctio per donatorem aut legatorem alicui personæ vel collegio commissa foret, quorum etiam error si contingeret, tandem corrigi debet per principantem. Quamuis etiam persona singularis aut collegium basilicam construere, ibiq; legis euangelicæ quemquam ministrum statuere nequeat, absque legislatoris concessione, propter pridem assignatas causas. Amplius, proposita de ministrorum ecclesiasticorum institutione, ac temporalium seu beneficiorum distributione vel collatione ostendere volo, autoritate catholicorum Franciæ Regum, non spernenda, sed potius attendenda. Asserunt enim ipsi de iure, quod etiam de facto vsque in præsens tempus volunt & faciunt immutabiliter obseruari, aliquorum officiorum ecclesiasticorum & temporalium seu beneficiorum ad se sic pertinere autoritatem institutionis & distributionis, vt à nemine singulari vel collegio mortalium cuiuscunq; conditionis existat, in ipsos aut ad ipsos hæc autoritas deriuetur. Non enim lege diuina prohibitus est legislator aut princeps, ab horum institutione, collatione, seu distributione. Quinimo autoritas hæc in perfectis fidelium communitatibus ex legislatoris concessione deriuata est, si licita fuerit, non subdole vsurpata in personas aut collegia sacerdotum. Vnde *in legibus principum Romanorum* statutus est modus & forma eligendi seu instituendi Episcopos, curatos, decanos, & reliquos ordinandi templorum ministros, numerus quoq; ipsorum determinatus & præfinitus. Hoc enim ad humanum legislatorem & principantem pertinet, vt demonstratum est *octauo huius, & decimoquinto primæ.* Sic etiam de modo tractandi ecclesiastica temporalia seu beneficia. & actuum contentiosorum inter presbyteros inuicem. & ad quoscunque alios leges statutæ sunt, contra quas priores Romani antistites, sancti & suæ libertatis conscii, non ignari, minime reclamarunt, sed illis fuerunt & esse voluerunt, sicut etiam & iuste debuerunt, sponte subiecti. Vt etiam vicesimoprimo huius, parte secunda declamabitur amplius, vsque in octauam. Vnde vero tanta peruenerit alietas, vt sacerdotale collegium, non solum legibus & principum seculi consuetudinibus se dicat exemptum, verum etiam super illos, iam se legislatorem constituat, idque pertinaciter asserat & defendat, posterius dicturi sumus. Rursum etiam ex præmissis, nos latere non debet, humanum legislatorem, aut eius autoritate principantem, ex temporalibus ecclesiasticis, præsertim prouentibus immobilium quæ beneficia diximus, si qua residua fuerint sufficientiæ ministrorum euangelicorum, tallias & collectas suscipere posse licite secundum legem humanam atque diuinam, pro patriæ defensione, aut captiuorum in fidei obsequium redemptione, vel supportandis oneribus publicis, ac aliis rationabilibus causis, secundum legislatoris fidelis determinationem. Non enim qui talia temporalia, legato vel dono ad pias causas statuit, & alicui vel aliquibus distribuenda commisit, ea potuit cuiquam collegio, vel singulari personæ cum immunitate maiori tribuere, quam habuerit dum extiterunt in ipsius potestate. Sed pro tunc nunquam fuerunt à publicis oneribus immunia, ergo nec postquam per donatorem aut institutorem translata fuerint cuiusuis alterius potestatem. Hinc autem testatur Ambrosius in epistola *de tradendis basilicis*, cum dixit: *Soluimus quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur.* Et rursum eadem: *Si tributum petit imperator, non negamus. Agri Ecclesiæ soluunt tributum.* Quod tamen Imperatori negasset, si hoc sibi iure non deberi credidisset, quemadmodum sibi templa negauit, seu sacerdotum institutionem in eis propterea quod Arrianis videbatur fauere, etiam contra plebis sententiam, de quo amplius in sequentibus dicturi sumus est. Idem dicit Hugo de sancto Victore tractatu *de sacramentis.* Inquit enim: *Ecclesia licet fructum terrena possessionum in vsum accipiat, potestatem tamen exercenda iustitia per ecclesiasticas personas aut iudicia secularia exercere non potest: potest tamen ministros habere, laicas personas, per quos iura & iudicia ad terrenam potestatem pertinentia secundum tenorem legum & debitum iuris terreni exerceantur, sic tamen vt & ipsum quod potestatem habet, à principe terreno se habere cognoscat, & ipsas possessiones nunquam ita à regia potestate elongare posse intelligat, quin si ratio postulauerit & necessitas, & illis ipsa potestas debeat patrocinium: & illi ipsa possessiones debeant in necessitate obsequium. Sicut enim regalis potestas patrocinium, quod debet alius, non potest non dare, sic ipsa possessio ab ecclesiasticis, &c.*

Cap. XVIII.

De origine ac statu primo Ecclesiæ Christianæ, & vnde Romanus Episcopus & Ecclesia prædictam autoritatem, ac super cæteros sibi quendam primatum assumpsit.

NVNC autem restat ex propositis intentionibus manifestare ortum & initium, ex quibus iurisdictio coactiua & omnium sacerdotalium institutionum secundariarum, non essentialium vocatarum, ecclesiasticorum quoque temporalium omnium distribuendi potestas in Episcopos seu presbyteros aliquos peruenerit, talium quoque potestatum supremam vnde sibi Papa Romanus ascribat. His consequenter adiiciendum, cuius aut quorum scripturæ sensus dubius interpretari, & interpretatos fidelibus credendus & obseruandus tradere atque præcipere sit iusta potestas. Supponentibus igitur primum ex determinatis à nobis *decimoquinto & decimoseptimo primæ. quarto, quinto, octauo, nono & decimo huius*, ad nullum Episcopum, aut presbyterum, vel ministrum ecclesiasticum aliquem, inquantum huiusmodi, iurisdictionem aliquam cuiusquam coactiuam in hoc seculo pertinere. Rursumque monstratum sufficienter *decimoquinto, decimosexto, & decimoseptimo huius*, nullum Episcopum aut presbyterum immediata ordinatione Christi, alteri Episcopo vel presbytero subesse quantum ad aliquam sacerdotalium potestatum essentialem, aut non essentialem iam dictam, id quoq; quod de temporalium ecclesiasticorũ distributione

iam

iam diximus *capitulo præcedenti*: sufficienter parere posset inspicientibus solutio quæsitorum, veruntamen ad horum dissolutionem accedere volumus singulariter magis, propter minus introductorum in talibus tarditatem.

Quæsita ergo proposita reddere tentantis oportebit de ipsis intendere primum quatenus processerunt de facto, & circa ipsorum origines. Deinde vero quantum iuri diuino & humano, ac rectæ rationi sic facta, conformiter se habuerint aut habere debuerint, quæ etiam his contrarie atq; difformiter, vt demum conformia tanquam probanda & obseruanda, difformia vero velut nociua seculo & fidelium quieti ac licite detestanda & declinanda noscamus. De his autem quantum de facto & iure processerint, principium quærendum est ex canone sacro. De consequentibus vero colligere possumus ex approbatis historiis. Harum autem plurimum ex Isidori *codice* supradicto, & demum aliqua recitare, quæ disciplinarum experientia magistra nos docuit. A sacro itaque canone tanquam à fonte veritatis quæsitæ facientes exordium, suscipiemus oraculum Christi, Ioannis vigesimo, quo siquidem sacerdotalem autoritatem aut clauium potestatem vel vtrumq; indifferenter apostolis tribuit, dum eisdem dixit insufflans: *Accipite spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Huic quoque adiicientes mandatum eiusdem, quo indifferenter etiam prædicationem euangelicam per vniuersum orbem iniunxit eis, cum ad eos Matthæi vltimo dixit: *Euntes ergo docete omnes gentes, &c.* Quibus siquidem postmodum immediata sui vocatione adiunxit Paulum tanquam vas electum, spiritus Sancti videlicet, vt ex *Actuum nono* satis apparet. Hic autem, simul & alii iam dictum Christi mandatum exequentes Apostoli, vt ex ipsorum *actibus & epistolis* palam, in Iudæa primum nunciauerunt & docuerunt Euangelium seu fidem Christianam, ad quam multos etiam conuerterunt ibidem. Deinde vero reuelatione diuina & ipsorum ordinatione inuicem ipsorum quidam in Iudæa remansere. Reliqui vero diuisim ad diuersos se transtulerunt populos, in quibus confidenter & constanter prædicantes Euangelium, profecit in personarum vtriusque sexus conuersione, quantum potuit & Deo placuit vnusquisque, velut in ipsorum *legendis* seu de ipsis approbatis *Historiis* recitatur, quamuis inter cæteros sua prædicatione notabiliter profecerint ipsorum duo beati scilicet Petrus & Paulus, qui siquidem Paulus, quamuis ex duodecim non fuerit, à Christo nil minus vocatus & missus fuit æque immediate ac principaliter, sicut aliorum Apostolorum quicunq;, quemadmodum apparet *Actuum nono* & ex *secundo ad Galatas*, cum dictis sanctorum exponentium, sufficienter ostensum est *decimosexto huius*. Ab his, inquam, duobus Apostolis Petro & Paulo primum, quamuis tamen secundum *canonis* seriem à Paulo manifestius, & præsertim ad Gentiles (Augustinus 14. *de ciuitate Dei, capitulo nono*) Ecclesiæ Christianæ deriuatus est ritus: nam & ipse Paulus principalis & primus Apostolus fuit ad gentes, siue Gentiles, seu præputium, quemadmodum Petrus in circuncisionem, vt apparet *secundo ad Galatas, & Romanos vndecimo.* Ex Glossa quoq; sanctorum *ibidem*, & aliis plerisq; scripturæ locis. Hi vero apostoli duo cum reliquis omnibus suum magistrum imitantes, Christum videl. sub principum seculi coactiua iurisdictione vixerunt, & alios sic viuere docuerunt, vt aperte monstratum est *quarto huius & quinto*. Sic quoq; vixerunt ipsorum successores presbyteri seu Episcopi, cum suis diaconib. & reliquis ministris euangelicis successiue vsq; ad tempora primi Constantini Rom. Imperatoris, vt ex prædicto Isidoris *codice* satis apparet. Ita quod nemo Episcoporum per omne tempus illud, in alios Episcopos coactiuam iurisdictionem exercuit. Quamuis tamē aliarum prouinciarum Episcopi plures, in quibus dubitabāt, tam de scriptura sacra, quam de ritu ecclesiastico, non audentes se publice congregare, consuluerunt Episcopum & Ecclesiam fidelium existentem Romæ, propter maiorem ibidem forte fidelium multitudinem, & magis peritiorem, eo quod studia scientiarum omnium tunc multum Romæ vigebant. Vnde ipsorum episcopi & sacerdotes peritiores, & in taliū numero plus cæteris abundabat ipsorum ecclesia. Erant etiam & reuerentiores, tum quia beatus Petrus apostolorum senior, meritis perfectior & reuerentior ibidē tanquam episcopus sedisse legitur, & beatus Paulus similiter, de quo amplius constat, quemadmodum apparuit decimosexto huius. Tum etiam propter Romanæ vrbis principalitatem & famositatem ampliorem ad cetras mundi prouincias. Vnde etiam prouinciarum aliarum fideles, sufficientia personarum carentes, ad ipsorum ecclesias gubernandas ab episcopo & Ecclesia Romana fidelium postulabant personas, sibi ad episcopatum præficiendas, eo quod ecclesia fidelium Romæ personis talibus, vt iam diximus, amplius abundabat. Episcopi vero & ecclesia Romanorum sic requisiti consilium & auxilium, tam circa fidem, quam circa ecclesiasticum ritum & personarum prouisionē indigentib. & requirentib. charitatiue atq; fraterne subueniebant in his, episcopos scil. eis mittendo, qui vix inueniebantur acceptare volentes. Ordinationes etiam, quas super ecclesiasticum ritum sibi fecerant, aliis communicando prouinciis, & quandoq; etiam in aliis prouinciis contentionem aut schisma fidelium inter se audientes charitatiue mouendo. Hæc autem aliarum prouinciarū ecclesiæ grate suscipiebant, vt ex quibusdam *historiis* & serie prædicti *codicis* à Clemente Papa, qui primus ibid. scribitur episcopus Petri vel Pauli aut vtriusq; successor vsq; ad tempora iam dicti Constantini, satis apparet. Hoc etiam modo vel consimili quasi, suscepit à Græcis Rom. populus gratuite non coacte *leges* quasdam vocatas *decem tabularum*, à quib. tanquam ab origine leges reliquæ Romani populi processerunt. Et tamen constat Rom. populum, Græcis nulla iurisdictione vel autoritate subiectum. Sic ēt qui librum hunc in lucem deduxit, Studiosorum Vniuersitatem Aurelianis degentē vidit, audiuit, & sciuit per suos nuncios & epistolas requirentem & supplicantē Parisien.

Vniuer-

vnioersita [illegible] [illegible]mosiori & veneratiori, pro ipsius habendis regulis, prioil[illegible]giis, atque statu- tis, cum [illegible] [illegible]n. vniuersitati, nec ante nec post esse in autoritate apostolica vel iurisdictio- ne subr[illegible]ta [illegible] iam dicta vero quasi consuetodinaria prioritate, aliarum Ecclesiarum consensu spontane[illegible], R[illegible]anorum Episcopi secundum ipsorum vlteriorem à principio processum, autorita- tem q[illegible]d[illegible] Decreta, seu ordinationes constituendi super vniuersalem Ecclesiam, quantum ad ecclesi[illegible]ticum [illegible]tum & [illegible]ctus etiam sacerdotum, & illarum obseruationem præcipiendi amplio- rem [illegible]p[illegible]serunt vsque ad tempora Constantini prædicti, verum autem id facere potuerint Roma- norum Episcopi s[illegible]la ipsorum autoritate, an aliorum oporteret ad hæc interuenire consensum, in s[illegible]quentibus dicturi sumus. Constantinus vero prædictus, vt ea iam dicto *Codice, capitulo de primiti- ua Ecclesia, in concilio Niceno* narrat Isidorus, & in *edicto domini Constantini Imperatoris* inscripto pariter continetur, primus fuit Imperator, qui fidem Christi, ministerio beati Syluestri tunc Papæ Ro- mani patenter adeptus est: Et qui sacerdotium à iurisdictione coctiua principum eaemisse vide- tur: qui etiam per prædictum edictum, Ecclesiæ Romanæ ac ipsius Episcopo similiter tribuisse vi- detur autoritates & potestates super alios Episcopos & Ecclesias omnes, quas sibi conoenire nunc asserunt aliunde, vt *decimonono prima, parte octaua & nona* supra narrauimus. Cum his quoque iu- risdictiones coactiuas super eosdem agros, prædia, & possessiones plurimas cum quarundam et- iam prouinciarum seculari dominio; vt palam se offert inspicienti prædictom edictum. Hic etiam, vt supra le[illegible]tur, primus Imperator fuit, qui Christianis concessit licentiam se publice con- gregandi, templa seu Ecclesias construendi, & cuius præcepto primum concilium Nicenum exti- tit congregatum. De quo siquidem cum reliquis quæ facta sunt in processu Ecclesiæ ab Apostolo- rum vsque in præsentia tempora, consequenter in suis locis quantum proposito nostro conueniet, tangemus & inducemus historias. Ex ipsis quidem quæ legi diuinæ ac rectæ rationi consona fue- tint, recipientes: quæ vero dissona, reiicientes. Qualiter autem & quæ facta sunt se habere traden- tes. Sic itaque distiniendorum à sui origine aliqualiter recitato progressu, ad ipsorum determina- tionem ingredientes amplius, Suppositionem com Apostolo faciemus indubiam, fidem catholi- cam vnam esse, non plures, vnde ad Eph. 4 *Vnus dominus, vna fides.* Hanc quoque rursum in vnitate secundum eundem sensum, videlicet credendam & ab omnibus confitendam, vt vbi supra, parum post inquit Apostolus. Donec occurramus omnes in vnitate fidei, & agnitionem filii Dei. Ex qui- bus quidem per necessitatem inferemus primum, quod legis diuinæ præsertim euangelicæ dubios sensus atq; sententias, & si quæ fuerint inter doctores ipsius contentiones vel controuersiæ proba- biles, quemadmodum quorundam ignorantia vel malignitate aut vtrisque iam euenisse legimus iuxta Christi & Apostoli prophetiam, eapedit terminare: huic autem per necessitatem assequi mō- strabimus, ad solum generale concilium, fidelium omnium vel eorum, qui omnium fidelium au- toritatem habuerint, determinationem hanc tantummodo pertinere. Deinde ostendam, secundū legem diuinam & rationem rectam, quod generale concilium conuocare, idq; si eapediat per coa- ctiuam potentiam congregare, ad solius humani fidelis legislatoris superiore carentis, autoritatem pertineat, non autem ad personam aliquam aut collegium aliquod singulare, cuiuscunq; dignita- tis aut conditionis existat, nisi eidem aut eisdem, per supradictum legislatorem, autoritas conces- sa foret. Amplius ostendam per certitudinem nihil statui posse circa ecclesiasticum ritum & huma- nos actus, quod omnes homines ad obseruationem obliget sub aliqua pœna, pro statu præsentis seculi vel venturi, nisi per solum generale concilium seu supremum legislatorem fidelem imme- diate, aut inde sumpta prius autoritate. Ea quo etiam monstrabitur consequenter, quod nullus princeps, prouincia vel communitas aliqua, interdici aut eacommunicari possit nec debeat per a- liquem sacerdotem quicunque sit ille, nisi secundum modum, per supradictum generale conciliū ordinatum. Deinde monstrabitur euidenter, ad nullius vnici siue solius Episcopi vel alterius vni- cæ singularis personæ aut particularis vnici collegii cuiusquam autoritatem pertinere, in cunctis mundi ecclesiasticis officiis personas instituere, neque pro eisdem ecclesiastica temporalia, voca- ta beneficia, distribuere seu conferre, sed autoritatem hanc, solius esse fundatoris seu donatoris, vel vniuersalis legislatoris fidelis, aut eius vel eorum, cui vel quibus & secundum quam formam & modum, idem donator aut legislator hanc concesserit potestatem. Deinde vero monstrabitur, ꝙ vnicum Episcopum & Ecclesiam, quales & quorum autoritate, aliorum principaliorem sine ca- put, conueniens est instituere. Cuius quidem com ipsius Ecclesia sit insinuare, reliquis omnibus E- piscopis & ecclesiis ea, quæ per generalia concilia circa ritum ecclesiasticom & alius humanos a- ctus ad communem fidelium vtilitatem, tranquillitatem, & quietem ordinata fuerint & appare- ant ordinanda. Demum vero ex his per necessitatem inferemus, tam determinata circa scriptu- ram & fidem catholicam, quam circa ritum ecclesiasticum, cum reliquis institutis per generale concilium, solius generalis concilii autoritate, non autem alterius particularis collegii vel personæ singularis alicuius immutari posse, augeri, minui, vel suspendi, aut totaliter reuocari. Ex quibus quidem omnibus ad vniuscuiusque, quasi sensatam notitiam deducetur, Romanum Episcopum aut ipsius Ecclesiam vel quemuis alium Episcopum aut Ecclesiam, in quantum huiusmodi, nul- lam potestatem aut autoritatem iam dictarum habere, super reliquos Episcopos & Ecclesias, diui- no vel humano iure, nisi quæ sibi simpliciter vel ad tempus concessa fuerit per supradictum con- cilium generale. Propter quod etiam apparebit, Romanom Episcopum aut quemuis alium in- congrue, minus debite, ac præter, imo contra scripturarum diuinarum & humanarum demonstra-

tionum [illegible] sibi ascribere, super principem, communitatem aut personam aliquam singularem, [illegible] potestatis. Et quod ab ipsius sibi attributione, idem Episcopus & alii quicunque [illegible] est, etiam per monitionem & coactiuam potestatem, si oporteat, ab humanis legumlatoribus, seu ipsorum autoritate principantibus, cohibendus.

Cap. XIX.

De prauio quodam propter determinationem autoritatis & primatus iam dicti, cui videlicet dicto vel scripto veritatis sit præstanda credulitas atque confessio de necessitate salutis æternæ.

ANte vero quam ad demonstranda proposita procedamus, oportet attendere perutile quiddam quinimo necessarium, ad eorum omnium certitudinem quæ in sequentibus dicturi sumus. Est autem hoc, quod nullam scripturam irreuocabiliter veram credere vel fateri tenemur de necessitate salutis æternæ, nisi eas, quæ canonicæ appellantur, vel eis quæ ad has ex necessitate sequuntur, aut scripturarum sacrarum sensum dubium habentium, eis interpretationibus seu determinationibus, quæ per generale fidelium seu catholicorum concilium essent factæ, in his præsertim, in quibus error damnationem æternam induceret, quales sunt articuli fidei Christianæ.

Quod autem sacris scripturis firma sit veritatis præstanda credulitas, & confessio, per se notum supponitur omnibus Christianis, quod quia probari non posset aliter quam ipsarum autoritatibus, series prætermisi propter abbreuiationem. Quod vero ipsarum interpretationibus sic factis, vt diximus, eadem sit præstanda credulitas, satis apparet: quoniam ab eodem [illegible] nobis reuelatas, pie tenendum videtur. Quod etiam ex scriptura, & in ipsa infallibili deductione firmata, ostendere possumus. Ex scriptura quidem, dicente veritate Matth. 28 & vltimo: *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad seculi consumationem.* Vbi Rabanus; *Ex hoc intelligitur quod vsque in finem seculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina mansione & inhabitatione sunt digni.* Quibus [illegible], ad fidei conseruationem, spiritum Sanctum pie tenendum est semper adesse, vnde Hieronymus: *Qui ergo vsque ad consumationem seculi cum discipulis se esse promittit, & illos ostendit semper esse victuros, & se nunquam à credentibus recessurum.* Idem aperte conuincitur ex *Actuum* 15. ostendente Apostolorum & fidelium congregatione, post ambiguitatis illius determinationem: *Visum est enim spiritui Sancto & nobis.* Asseruerunt enim & asserit scriptura ipsorum determinationem, in dubietate illa circa fidem, factam esse à spiritu Sancto. Cum igitur fidelium congregatio seu concilium generale per successionem, vere repræsentet congregationem Apostolorum & seniorum ac reliquorum tunc fidelium, in determinandis scripturæ sensibus dubiis, in quibus periculum maxime æternæ damnationis induceret error verisimile. Quinimo certum est, deliberationi vniuersalis concilii, spiritus Sancti dirigentis & reuelantis adesse virtutem. Hoc etiam deductione infallibili ex scriptura vim sumente, patere potest: quoniam frustra dedisset Christus legem salutis æternæ, si eius verum intellectum, & quem credere fidelibus est necessarium ad salutem, non aperiret eisdem hunc quærentibus, [illegible] pro ipso inuocantibus simul, sed circa ipsum fidelium pluralitatem errare sineret. Quinimo talis lex non solum ad salutem foret inutilis, sed in hominum æternam perniciem tradita videretur. Et ideo pie tenendum, determinationes conciliorum generalium in sensib. scripturæ [illegible] à spiritu Sancto, suæ veritatis originē sumere. Ab humano vero legislatore, vt in sequentib. [illegible], suæ obseruationis in confessione, autoritatem coactiuam, promulgationem vero atque doctri[illegible] earum à sacerdotib. & euangelicis ministris, horum vero maxime ab eo, quem ad hoc [illegible] statuerit fidelis legislator humanus superiore carens, aut concilium generale. Quod autem [illegible] pluris aliis, quæ scilicet humano spiritu reuelatæ sunt & traditæ, nemo certam credulitatem aut veritatis confessionem præbere teneatur, apparet. Quoniam nulli scripturæ falsum significare potenti, tenetur quis firmiter credere, aut ipsam tanquam veram simpliciter confiteri. Hoc autem patiuntur scripturæ innitentes humanæ inuentioni singularis personæ aut collegii partialis. Possunt enim à veritate deficere, vt experientia palam, & habetur Psalmo c x v. *Ego autem dixi in excessu meo, omnis homo mendax.* Scripturæ vero canonicæ non sic, quia non sunt ab humana inuentione, sed immediata Dei traditæ inspiratione, qui nec falli potest, nec fallere vult. Hanc autem quam diximus sententiam & differentiam humanarum & diuinarum scripturarum, aperte confirmat Augustinus 13. epistolarum ad Hieronymum, cum dixit: *Ego enim fateor charitati tuæ: solum enim scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc honorem timoremque deferre, vt nullum earum autorem scribendo aliquid errasse, firmissime credam. Ac si aliquid in eis offeratur literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantacunque sanctitate doctrina[illegible] præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt: Sed quia mihi, vel per illos autores canonicos vel probabile ratione, quod à vero non aberret persuadere potuerunt.* Hoc idem replicat & admonet in prolog[illegible] ter[illegible] *de Trinitate*, cum dixit: Noli, ([illegible] ctor scil.) *meis literis quasi scripturis canonicis inseruire, [illegible] id est [illegible] & quod non credis, cum inueneris, incunctanter crede: In istis autem quod certum nō habeas, nisi certum [illegible] exoris, noli firmiter tenere.* Idem quoque dixit in *epistola ad Fortunatianum*, & al is [illegible] ris, [illegible] es o[illegible] propter abbreuiationem. Id quoque videtur se[illegible]e Hieronymus, [illegible] pe[illegible] ione catholica fi[illegible] es, cum d-

xit: *Nouum & vetus Testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sancta catholica Ecclesia tradidit autoritas.* Intellexit ergo Beatus Augustinus per *canonicas scripturas*, eas solas, quæ in volumine *Bibliæ* continentur, non quidem *Decretales* aut *Decreta* Romani Pontificis, & suorum collegii clericorum, quos *Cardinales* appellant, neq; alia quæuis humana statuta, de humanis actibus aut contentionibus, & humano spiritu adinuenta. Canon enim regula est & mensura, mensura vero, quoniam certa, quod solius diuinæ scripturæ inter cæteras proprium est, vt ex August. induximus pridem. Ideoque Augustinus idem scripturas proprias à canonicis separauit, nec ipse qui tantæ fuit sanctitatis, autoritatis, & scientiæ, suas traditiones, canonicas appellare præsumpsit. Hoc enim impium est, & sacrilegii modus quidam, quoniam in humana traditione dicta vel scripta, error & falsum contingere potest, quod in canone secundum veritatem dicto aut eiusmodi, quam per generale concilium canonicæ scripturæ interpretationem factam diximus, nullatenus euenire contingit. Propter quod etiam ex concilio Carthaginensi tertio prohibitum reperitur rationabiliter valde, *ne sub nomine harum*, canonicarum scilicet, *aliæ quæuis scripturæ legantur*. Vnde legitur ibidem, & in Isidori prædicto codice continetur series hæc: *Item placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ, Genesis*, & cæteræ, quæ de volumine Bibliæ numerantur ibidem.

Nec obstat his, quod dicit Augustin. contra Manichæos *in epistola fundamenti*, inquit enim ibi: *Ego vero non crederem Euangelio, nisi me catholica Ecclesiæ commoueret autoritas*, in quo humanam autoritatem præferre videtur autoritati scripturæ. Semper enim *propter quod vnumquodque est, & illud magis*. Nos autem dicamus, quod aliud est credere sermonem aut scripturam aliquam esse traditionem alicuius, seu ab aliquo factam: & aliud est credere illam esse veram, vtilem vel nociuam, obseruandam, aut omittendam. Vnum quidem enim horum recipere potest quis ex hominum testimonio absq; secundo, & econuerso, & vtrunq; similiter quandoq;. Velut oblatam & sibi præsentem scripturam aliquam, credet quis esse patriam legem ab incolarum cõmuni testimonio, quam tamen esse veram, obseruandam, & non transgrediendam addiscere potest signo sensibili aliquo, vt pœna quam illius transgressoribus infligi vidit sua ratiocinatione recta, præter hominum persuasionem aut dictum. Sic etiam econuerso, videns aliquem hominem librum aut domum construere, vel alterum aliquid, credet ex se absq; hominum testimonio, librum aut domum ab hoc esse constructum. Quod autem in libro contenta sint vera vel falsa, vtilia vel nociua, prosequenda vel fugiẽda, ab hominum, præsertim siue dignorum testimonio credere potest. Rursum & vtrunq; quandoq; ab hominum testimonio suscipere potest quis, vt quod hic sit Hippocratis liber atq; doctrina, credet qui nunquam viderit Hippocratem ab hominum testimonio. Quod autem in eo cõtenta seu scripta sint vera vel falsa, seruanda vel omittenda propter sanitatẽ conseruandam, & ægritudinem declinandam, suscipiet idem à testimonio peritorum. Eodem quoq; vel quasi consimili modo scripturam aliquam in Biblia contentam, Dei credere traditionem, seu legem à Christo æditam esse vel dictam, potest accipere quis ex fidelium cõmuni testimonio seu ecclesiæ catholicæ, qui tamen nec Christum vidit nec audiuit, aut alio exteriori sensu percepit. Hanc tamen scripturã veram esse vel obseruandam, credet ex fide vel signo aliquo sensibili, puta miraculo, absque testimonio cuiusquam, quemadmodum Paulus, qui legem quam persequebatur prius, Christi fuisse doctrinam credebat ex prædicantium quos persequatur testimonio, nec eam propterea verum cõtinere credebat. Credidit autem postmodum veram esse, primum ex sensibili miraculo, consequenter ex fide quam habuit. Similiter autem & vtrunq; quandoq; susceptum est ab humano testimonio, vt hanc scripturam esse legem à Christo traditam & latam, in ipsa quoq; contenta vera esse, ac obseruanda propter æternam salutem consequendam, & miseriam fugiendam, creditur & creditum est à multis, qui nec Christum viderunt, aut exteriori sensu cognouerunt, nec vnquam miraculum seu signum de hoc sensibile perceperunt.

Quod ergo dicit Beatus Augustinus: *Non crederem Euangelio, &c.* potest secundum prædicta duplicem sensum habere, vnum quidem, quia scripturam illam credidit euangelium esse, id est Christi traditionem ex testimonio ecclesiæ catholicæ siue vniuersalis, quamuis hanc scripturam seu euangelium verum continere principalius crediderit ex miraculo forasse, vel reuelatione aliqua, vel ex fide, qua Christum credidit esse verum Deum, & per consequens omnem eius traditionem esse veram atq; seruandam. Alium vero sensum possunt habere Augustini verba prædicta, vt quod vtrunq; testimonio catholicæ ecclesiæ primum accepit & credidit. Licet primus sensus sententiæ Apostoli *ad Galatas primo* magis conuenire videatur, non enim dicta Christi siue Dei vera sunt causaliter, eo quod eisdem testificetur ecclesia catholica vero testimonio: sed testimonium ecclesiæ causaliter verum est, dum dicit dicta Christi vera, propter veritatem dictorum Christi, vnde Apostolus vbi supra: *Sed licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Et consimiliter intelligendum, quod etiam si tota Ecclesia aliud euangelizasset, id est contrarium, illud non fuisset verum, & causa est, quia sibi constabat, illud Euangelium esse Christi dictum, seu reuelationem, in qua falsitas esse non poterat, quamuis ex necessitate consequentiæ & à posteriori bene sequatur: Ecclesia catholica dixit hanc orationem, Deus est trinus in personis, esse veram, ergo est vera, vel de quouis alio Christi dicto siue præcepto, quod dicat esse seruandum, eo quod dicta ecclesiæ Catholicæ in his quæ circa fidem versantur, à spiritu Sancto immediate reuelata fore, pie tenendum est, vt apparuit ex præmissis. Et ideo secundum quemuis sensum,

sensum exponantur Augustini verba proposita, non aduersantur sententiæ quam diximus, quoniam dictis Ecclesiæ de his quæ circa fidem sunt credere, magis est credere spiritui Sancto, quam homini. Dicit autem Augustinus pro tanto se credere Euangelio propter Ecclesiæ Catholicæ autoritatem, quia suæ credulitatis initium inde sumpsit, quam spiritu Sancto dirigi nouit. Fides enim quandoq; incipit ex auditu. Voco autem *catholicam ecclesiam* eam, quæ proprijssime atq; verissime dicitur ecclesia secundum vltimam significationem ecclesiæ, dictam secundo huius.

CAP. XX.

Cuius sit vel fuerit autoritas diffiniendi seu determinandi dubias scripturæ sacræ sententias.

HIs itaque sic præmissis concludenda iam proposita resumentes, ostendere volumus, quod dubios sensus siue sententias scripturæ sacræ iam exortas aut orituras, cum ortæ fuerint, præsertim circa fidei articulos, præcepta & prohibita, sit expediens & necessarium terminare, quoniam expediens est, quinimo necessarium sine quo fidei vnitas minime saluaretur, error & schisma contingeret circa fidem inter Christi fideles. Hoc autem est determinatio dubiarum, & quandoque contrariarum sententiarum doctorum quorundam circa legem diuinam. In hac enim opinionum diuersitates aut contrarietates, diuersas sectas inducerent, schismata & errores, sicut ex iam dicto Isidori codice capitulo, intitulato, *Incipit præfatio Niceni concilii*, recitatur. Quodam enim Alexandrino presbytero, Arrio nominato, Christum sic Dei filium esse dicente, vt ipsum existimaret pure creaturam existere, & per consequens patre Deo inæqualem atque minorem. Huius erroris diuulgatione, numerosa multitudo Christianorum labefacta fuit, fuissetque amplior, nec ab errore reuocata, nisi verus in hoc scripturæ sensus à falso determinatus fuisset. Sic quoque in spiritum Sanctum, & circa personæ ac essentiæ vnitatem & pluralitatem in Christo, insanas quidam protulere sententias, propter quarum discretionem à veris & ipsarum reprobationem ac damnationem conuocatæ ac congregatæ sunt quatuor primæ Synodi, Nicena, Constantinopolitana, Ephesina, & Calcedonensis. Has etenim controuersias inter ecclesiæ Christianæ ductores, veros aut simulatos fideles, prophetauit Christus, *Luca* 21. & Apostolos *prima ad Timoth.* 4. *& secunda ad eundem tertio*, quorum series prætermisi propter ipsarum notitiam, & abbreuiationem sermonis. Huic consequenter ostendo, quod huius determinationis autoritas principalis, mediata vel immediata solius sit generalis concilii Christianorum, aut valentioris partis ipsorum vel eorum quib. ab vniuersitate fidelium Christianorum autoritas hæc concessa fuerit, sic videlicet, vt omnes mundi prouinciæ seu communitates notabiles secundum sui legislatoris humani, determinationem siue vnici siue pluris & secundum ipsarum proportionem in quantitate ac qualitate personarum viros eligant fideles, presbyteros primum, & non presbyteros consequenter, idoneos tamē, vt vita probatiores, & in lege diuina peritiores, qui tanquam iudices secundum iudicis significationem primā, vicem vniuersitatis fidelium repræsentantes, iam dicta sibi per vniuersitates autoritate concessa, conueniant ad certū orbis locum, conuenientiorem tamen secundum plurimæ partis ipsorum determinationem, vel suorum legislatorū, in quo simul ea quæ circa legem diuinam apparuerint dubia, vtilia, expedientia, & necessaria terminari, diffinient: & reliqua circa ritum ecclesiasticum seu cultum diuinum, quæ futura sint ēt ad quietem & tranquillitatem fidelium, habeant ordinare. Ociose namq; ac inutiliter ad congregationē hanc conueniret multitudo fideliū imperita, inutiliter autem, quoniā turbaretur ab operib. necessariis ad vitæ corporalis sustentationem, quod onerosum ei esset, aut importabile forte. Quamuis ad hanc congregationē, fideles omnes obligentur lege diuina propter finem prædictum, licet diuersimode, sacerdotes quidem n. eo quod ipsorum officium sit legem docere secundum ipsius verum sensum, & ea procurare quæ ad ipsius synceritatem proficere possint errores contrarios reprobare, ab ipsis quoq; suis exhortationibus, argutionibus, & increpationibus homines reuocare. Vnde Matth. vlt. ad sacerdotes omnes in persona tantum Apostolorum ait veritas: *Euntes docete omnes gentes*, propter quod in persona omnium Apostolorum loquens Apostolus primæ ad Corinth. 9. dicebat: *Necessitas mihi incumbit, væ mihi si non euangelizauero.* Obligantur autem sacerdotibus consequenter amplius reliqua multitudine, qui periti fuerint in lege diuina, debent enim his aliquos excitare & conuenire cum sacerdotibus, præsertim si sufficienter adhæc requisiti fuerint vel mandati. Quoniam *scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi*, vt scribitur Iacobi 4. Pro reliquis etiam diffiniendis extra legem diuinam, quæ sunt ad fidelium communem vtilitatem & pacem, interesse possunt & debent concilio, qui ad huc statum fuerint per humanum legislatorem fidelem. Legislatores vero ad hoc etiam obligantur, eligendo personas idoneas ad concilium integrandum, eisq; de necessariis temporalibus prouidendum: & venire recusantes, ad hoc tamen idoneos & electos, tam sacerdotes quam non sacerdotes propter vtilitatem publicam, si oportuerit, compellendum. Quod autem solius generalis iam dicti concilii sit autoritas prædicta diffiniendi & ordinandi secundum dictum modum, nullius vero alterius personæ singularis, aut alterius particularis collegii, consimilibus demonstrationib. & scripturæ sacræ autoritatibus ostendi potest, qualib. legum lationem & officiorum ecclesiasticorum institutionem secundariam, 12. *primæ*, & 17. *huius* monstrauimus pertinere, sola demonstrationum minori extremitate commutata, vt videlicet circa legem diuinam determinanda seu diffinienda dubia cum reliquis circa ritum ecclesiasticum siue cultū diuinum ac fidelium pacem & vnitatē ordinandis assumantur pro

termino

termin[illegible] officiorum ecclesiasticorum secundariæ institutionis. Tanto ampliori necessitate attendenda in his, quanto de lege seu fide tenenda, & his quæ omnibus fidelibus proficere vel nocere possunt, discretio & cura diligentior est habenda. Sic nanque fecerunt Apostoli cum senioribus, de his quæ dubia circa Euangelium occurrerunt, vt apparet *Act.15.* & seriose induximus *16. huius.* Non enim dubium illud de circumcisione beatus Petrus aut alter Apostolus, seorsum aut singulariter diffiniuit, sed conuenerunt super his omnes apostoli & seniores siue peritiores in lege. Signum autem verum esse quod diximus, est, quoniam & conciliis principalib. in diffiniendis scripturæ dubiis, aderant Imperatores & Imperatrices fideles cũ suis officialib. vt ex Isidori sæpe dicto *codice* satis apparet, vbi *sequenti c.* induximus ipsum *à secunda in octauã,* quãuis eo tempore non tanta vocaret necessitas, non sacerdotum pſentiam, quanta moderno ,ppter instantium sacerdotum & episcoporum turbam maiorem, diuinæ legis, quantum oporteret, ignaram. Vnde sacerdotib. inuicem dissidentib. de credendis ad salutem æternam, de ipsorum saniori parte, fidelium pars valentior habet iudicare, quãuis ipsis omnib. concordantib. credendum sit in prædictis, sic tamen promotis ad ordines, quemadmodum diximus 17. *huius.* Propter ꝙ etiam ostendere volo rursum determinationem hanc nullatenus ad solum Rom. episcopum pertinere, neq; ad ipsum ẽt cum solo Cardinaliũ cœtu, & consequenter ex hoc, quod ad nullum episcopum alium vnicum siue solum, siue ipsum & aliud aliquod particulare collegium. Esto nanq;, sicut euenire contingit, hæreticum aliquem ad Rom. Pontificem assumi, vel postquam assumptus fuerit, si non antea, in hanc cadere labem, ignorantia vel malitia, vel vtriusq;, quales iam quidem assumpti leguntur, videl. Liberius, natiuitate Romanus. Siquidem solus hic Pontifex, aut cum solo suo cœtu Cardinalium, quos sui complices erroris verisimiliter fore continget, quia sibi quales vult absq; cuiusquam determinatione assumit & se dicit assumere posse: aliquid determinauerit circa dubiam aliquam scripturæ sententiam: nunquid huius Episcopi aut eius & sui solius collegii sententiæ standum erit, qui forte ignorantia vel malitia cupiditate aut ambitione vel alia quauis erunt affectione sinistra seducti? De quo ne longe petatur exemplum, id contigisse videmus cuidam Papæ Romano. Ipse enim per se singulariter, aut cum solo suorum Cardinalium cœtu, ne summam Christi paupertatem & perfectionis statum delere videretur, cum hoc volens temporalia etiam immobilia in suo vendicandi tenere dominio & seculariter principari, edictum emisit circa summæ paupertatis siue perfectionis statum, cuius sententia per falsam interpretationem Christi Euangelio contradicit, sicut palam ostendimus 13. & 14. *huius.* Propter quod soli cuius Episcopo aut sibi & suo soli collegio clericorum hac autoritate concessa fidelium vniuersitas naufragii circa fidem periculo subiacebit, vt es iam dictis atque dicendis compositæ mentis quilibet intelligere potest. Amplius si solius Romani Papæ, aut alterius cuiusuis solius Episcopi, quemadmodum dictum est, talis esset autoritas; vel si secundum Isidorum prædicto *Codice, capitulo,* cui titulus, *Prefatis Isidori in sequens opers:* epistolæ siue decreta Romani Pontificis æqualia vel non imparia forent autoritate, his, quæ determinata & diffinita sunt per concilium generale, omnes seculi principatus omnia regna & mundi prouinciæ, ac personæ singulares cuiuscunque dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis existant, antistiti Romano primo forent coactiua iurisdictione subiecti. Decreuit enim hoc octauus Bonifacius Papa Romanus, per ipsius epistolam siue decretum quoddam, cuius initium: *Vnam sanctam catholicam Ecclesiam,* eius vero finis: *Porro subesse Romano pontifici omnem humanam creaturam, declaramus, dicimus, & diffinimus omnino esse de necessitate salutis.* Cum igitur semel determinata circa scripturam per concilium generale rite vocatum, congregatum, & secundum formam debitam celebratum, & consumatum, præsertim quæ ad salutem æternam vera credere necessarium sit, immutabilis & infallibilis veritatis existant, quemadmodum demonstratum est *circa principium 19. huius.* Obtineret igitur *epistola hæc Bonifaciana* certam & indubiam ac irreuocabilem veritatem. Nunc autem eam ab initio nunc & semper constat esse falsam, erroneam, cunctisque ciuiliter viuentibus præiudicialissimam omnium excogitabilium falsorum, sicut indubie demonstratum est quarto, quinto, & nono huius.

Quam etiam falsam esse, ac dictum Isidori, nisi fortassis illud pia interpretatione iuuetur, manifeste demonstrat quinti Clementis successoris eiusdem Bonifacii epistola siue decretum, cuius initium: *Meruit charissimi filii nostri Philippi Regis Francorum illustris,* eius vero finis: *Tanquam tam ad Ecclesiam, quod etiam quo ad regem & regnum superius nominatis.* Hac enim dictus Clemens exprimit diffiniendo *Bonifacianam epistolam,* in nullo præiudicare regi aut regno prædicto. Cum ergo nec Rex prædictus, nec illius successor aliquis vel regnicola suus quisquam, iuxta dicti Clementis conscientiam, ac omnium Christianorum scientiam verum crediderint, aut credituri fuerint, sed falsum apertum esse, quod continet epistola supradicta in eo articulo, quo cunctos sibi subiicit principatus & regna, per necessitatem sequitur, quod credere id, non sit de necessitate salutis, nam si sic, præiudiciale foret vtiq; non credenti. Amplius consideranti, videbuntur tales epistolæ siue decreta insaniæ quædam. Nam ea quæ Bonifacii verum continente, ad ipsius credulitatem omnes mundi principes & populos obligat, ea vero quæ Clementis, non omnes, quoniam ab hac credulitate Francorum princeps cum suis regnicolis solus eximitur. Sunt igitur aliqua de necessitate salutis, autoritate scripturæ quibusdam credenda, quibusdam vero minime. Non ergo vnus dominus, nec vna fides, nec Christo in vnitate fidei, omnes tenentur occurrere, cuius oppositum dicit aperte doctor gentium *ad Ephes. 4.*

Est rursum interrogandum Clementi, secundum quem sanum intellectum ex sua fide mereri potuit Francorum Rex, cum populis sibi subiectis, non obligari credere, quæ credenda sunt de necessitate salutis. Aut igitur ex fide meruerunt hæretici & infideles fieri, aut epistola Bonifaciana continet apertum mendacium, *& sic ista quæ à veritate non veniunt, plerunq; etiam nullo impellente, seipsa subuertunt*, vt dicit Augustinus 7 *de ciuitate Dei, cap.* 16.

Amplius dignum est admirari cæteros reges & populos, ipsisq; conuenienter quærendum, quis locus aut sensus scripturæ, ipsos præter Francorum Regem constituat Romano Papæ iurisdictione subiectos, curue illud vnus reliquo magis ad suæ salutis necessitatem credere teneatur. Hoc enim velut figmento simile multa fuit & est irrisione dignum: & ex talia proferentium ambitione, ac principandi seculariter ardore ac supradicti Francorum Regis Illustrissimi terrore procedens.

Quod autem prædiximus, generale concilium etiam per non sacerdotes integrari posse, deliberandis quoque per concilium conuenienter vna cum sacerdotibus suum appositum & interpositum decretum, suadebimus primum ex Isidori prædicto *codice, capitulo*; cui titulus, *Incipiunt Canones*, id est regulæ ecclesiasticæ. Continentur enim in eo inter cætera series hæc: *Deinde ingrediantur laici, qui electione concilij interesse meruerunt.* Multo magis igitur qui fuerint literati, & in lege diuina periti, quamquam non sacerdotes existant. Sic n. fecerunt apostoli cum senioribus, vt pridem induximus. Vnde oportet attendere, quod in ecclesia primitiua & antiquis temporib. præsertim ante tempora Constantini soli sacerdotes & quasi omnes erant, sic ut soli tenentur, & esse debent, legis diuinæ doctores. iuxta illud Malachiæ 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem* (diuinam scil.) *requirent ex ore eius.* Vnde etiam Apostolus 1. ad Tim. 3 & ad Titum 1. *Oportet Episcopum*, id est sacerdotem, *doctorem esse, amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere.* Propter quod soli tales existentes sacerdotes, ad difficilia vel dubia circa scripturam & fidem interpretanda & diffinienda, quasi soli conuenire solebant. Nunc vero propter ecclesiastici regiminis corruptionem, plurima pars sacerdotum & episcoporũ in sacra scriptura periti sunt parum, & si dicere liceat insufficienter, eo quod temporalia beneficiorum, quæ a lucrosis ecclesiis ambitiosi, cupidi, & causidici quidam obtinere volunt & obtinent obsequio prece vel pretio, vel seculari potentia. Et Deo teste ac fidelium multitudine, sacerdotes plurimos, abbates & ecclesiasticos Prælatos quosdam me vidisse ac audiuisse memini adeo diminutos, vt etiam nec grammatice congruum scirent proferre sermonem. Et quod amplius horrendum est, in ecclesiastico ritu sciui & vidi hominem citra vigesimum ætatis suæ annum diuinæ legis ignarum quasi penitus, cui tamen in famosa & populosa ciuitate commissa est episcopalis cura, eo non solum sacerdotali ordine carenti, verum etiam diaconatus & subdiaconatus exorti, quod quidam asserunt se licite posse. Hoc etiam & quasi consimile inconueniens de facto persæpe faciens, propter potentum fauorem sibi quærẽdum, qui super ecclesiasticorum officiorum institutionem, & beneficiorum distributionem, Romanus Episcopus habere se dicit, velut Christi vicarium *plenitudinem potestatis*. A quo siquidem conuenienter interrogandum, cur talis episcoporum & sacerdotum in generali concilio congregabitur turba? Et qualiter in dubiis circa scripturas determinare nouerit veros sensus à falsis, propter quod in horum defectum, non sacerdotes approbatos fideles, iuxta fidelis legislatoris determinationem scripturæ sacræ doctos sufficienter, vita & moribus etiam talibus episcopis & sacerdotibus præpollentes, perutile quinimo necessarium legi diuinæ, ac rectæ rationi consonum est tali concilio interesse, ipsorumq; deliberatione cum reliquis, dubia circa fidem & quæsita cætera diffiniri.

Cap. XXI.

Cuius sit vel fuerit autoritas hactenus coactiua congregandi generale concilium sacerdotum, & Episcoporum, ac reliquorum fidelium, cuiusue sit autoritas in ipso aliquid statuendi quod fideles obliget ad pœnam aut culpam pro statu præsentis seculi vel venturi, & cuius rursum sit in hoc seculo statutorum aut diffinitorum in generali concilio, quemlibet transgressorem arcere, amplius quod nullus Episcopus aut sacerdos excommunicare potest principem aut populũ interdicere quenquam, nec ecclesiastica temporalia beneficia, vel decimas, aut disciplinarum cuiquam conferre licentias, nec officia ciuilia quenquam, nisi iuxta generalis concilii aut legislatoris, vel vtriusq;, determinationem atq; concessionem.

NVnc autem ostendere volo, ad solius humanis legislatoris fidelis superiore carentis, autoritatem pertinere, aut eius vel eorum, cui vel quibus per iam dictum legislatorẽ potestas hæc cõmissa fuerit generale concilium conuocare, personas ad hoc idoneas determinare, ipsumq; congregari, celebrari & secundum formam debitam facere consumari, rebelles quoq; ad conueniendum & iam dicta necessaria & vtilia faciendum, determinatorum quoq; ac ordinatorum in dicto concilio transgressores tam sacerdotes quam non sacerdotes, clericos aut non clericos licite secundum diuinam & humanam legem, per coactiuam arcere potentiam. Quæ quamuis demonstrata sint 15.2.4.5.9.ac 11. huius in quib. per demonstrationem ostensum est, & autoritate scripturæ certificatum amplius iurisdictiones coactiuas super omnes indifferenter sacerdotes & non sacerdotes, personarum determinationes & approbationes, officiorum quoq; institutiones omnium, ad so-

lius

litus hu[illegible]latoris fidelis autoritatem, minime vero ad sacerdotalis collegii solius, inquantum huiu[illegible] pertinere, volumus tamen nunc ex persuadere per iam dictum Isidori *codicem* plerisq; locis, maxime vero in quibus ea quæ facta sunt, legi diuinæ ac rectę rationi consona recitat. Primum quidem igitur, in capitulo, cui titulus, *Incipit præfatio Niceni concilii*, vbi sic inquit: *Ideoq; Arrium* [illegible] *CCCXVIII. residentibus Episcopis adesse iubet*, (Constantinus videlicet,) *ac de eius propositionib. iudicare*, Episcopos scilicet. Ecce quod iussu legislatoris congregati fuerunt Episcopi & Sacerdotes in côcilio supradicto. Idem rursum in capitulo, cui titulus, *Incipit concilium 630. Episcoporum*, vbi sic inquit: *Sancta & magna & venerabilis synodus, quæ secundum gratiam Dei ex decreto piissimorum Imperatorum Valentiniani & Marciani congregata est*: Amplius ex capitulo, cui titulus, *Explicit concilium Toletanum septimum, incipit octauum*: vbi sic inquit; *Anno vero orthodoxi atque gloriosi, & vera clementia dignitate præcipui Recesuinthi Regis, cum omnes nos diuina ordinatio voluntatis, eiusdem Principis Serenissimo iussu, in basilica sanctorum Apostolorum ad sacrum Synodi coegisset aggregari conuentum.* Idem adhuc ex capitulo cui titulus *Explicit concilium Toletanum vndecimum, incipit I.* Idem rursum ex eo, cui titulus, *Explicit concilium Bracharense primum, incipit secundum.* Amplius idem ex *epistola* Leonis Papæ Romani *ad Ephesinam synodum.* Idem rursum ex *epistola* Leonis Papæ Romani, *ad Theodosium Imperatorem.* Adhuc idem ex *epistola* Leonis Episcopi *Marciano augusto*, cuius initium est, *Poposceram.* Idem amplius in *epistola ad Marcianum augustum*, cuius initium est: *Multa mihi in omnibus.* Idem in aliis plerisque locis, dicti codicis & epistolis, quarum series propter rei notitiam & sermonis abbreuiationem omisi.

Quod autem ad solum Romanum Episcopum vel ipsum & suorum Cardinalium solum collegium, non pertineat autoritas supradicta, suaderi potest cum prædictis, ex eo, quod si reus esset ipse aut cum suo collegio, criminis alicuius propter quod expediret huiusmodi concilium conuocare, verisimile est, ipso talem congregationem quantum posset differre vel auferre totaliter, quod in grande fidelium grauamen & præiudicium redundaret. Hoc autem fideli legislatori seu fidelium vniuersitati, sic euenire non potest, eo quod ipsa vel ipsius valentior pars non sic seducibilis est, neq; in ciuilibus, quemadmodum ostendimus decimotertio primæ, neq; in spiritualibus, præsertim circa fidem, vt ostensum est 19 & 20. huius.

Quod vero diffinitorum seu iudicatorum, & reliquorum ordinatorum primæ significationis iudicio per generale concilium, obseruationis coactiuum ferre præceptum seu dare Decretum super omnes indifferenter, tam Sacerdotes quam non Sacerdotes eiusque præcepti siue decreti transgressores arcere pœna reali aut personali vel vtraque, in hoc etiam seculo transgressoribus infligenda, sit autoritas humani legislatoris fidelis, superiore carentis, suadere volumus primum ex his quæ rationabiliter acta sunt. Et recitat Isidorus *codice* prædicto plerisque locis. Est enim hoc videre palam ex capitulo, cui titulus: *Edictum Marciani Imperatoris in affirmatione concilii Calcedonensis*, in quo continetur inter cætera series hæc: *Nemo itaque, vel clericus militans & alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana, publice terminata, coadunatis & audientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens.* Vbi etiam parum infra subiungitur: *Nam in contemptoribus huius legis pœna non deerit.* Et infra rursum: *Igitur si clericus erit, qui publice tractare de religione ausus fuerit, à consortio clericorum remouebitur. Si vero militia præditus sit, cingulo militiæ expoliabitur*, & sic de reliquis consequenter statuit. Idem apparet rursum ex capitulo immediate subiecto, cuius titulus; *Incipit sacra Valentiniani & Marciani augustorum post concilium Calcedonense, in confirmatione eiusdem concilii, & damnatione hæreticorum*, in qua series talis habetur: *Hac lege decernimus eos qui Euticetis errore decipiuntur ad exemplum Apollinaristarum, quos Eutices secutus est, quos venerabiles patrum regula*, (id est ecclesiastici canones,) *& diuorum principum sacratissimæ sanctiones condemnant, nullum episcopum, nullum presbyterum, nullos clericos vel appellare conari, ipsumq; Euticen nomine presbyteri, quo iam digne vi eius expoliatus est, in totum carere. Si qui tamen contra diffinita nostra episcopos, presbyteros, cæterosq; clericos ausi fuerint ex his creare, tam facientes quam factos, vel præsumentes sibi clericorum honorum amissione, perpetuo subiacere exilio perpetuo præcipimus.* Ex hoc autem apparet verum esse, quod de promouendis ad sacerdotium & reliquos ordines sacros, ad fidelis legislatoris aut principis autoritatem diximus pertinere. Amplius idem ex habito huic immediate capitulo, cui titulus: *Item alia Marciani Imperatoris côtra eosdem hæreticos.* Adhuc idem ex capitulo, cui titulus: *Edictum regis de confirmatione concilii*, vbi hoc inter cætera continetur: *Si quis ergo clericus aut laicus harum sanctionum obediens esse noluerit, si Episcopus, presbyter, diaconus, aut clericus fuerit ab omni concilio excommunicationi subiaceat. Si vero laicus & honestioris loci persona fuerit, medietatem facultatum suarum amittat, fisci iuribus profuturam.* Ex quo etiam manifeste apparet, quod pœnas personales atque reales hæreticis infligere, ipsasque exigere, sibiq; applicare licite possunt & solebant principes siue legislatores humani, quemadmodum diximus decimo huius. Hoc rursum ex capitulo, cui titulus: *Explicit concilium Toletanum 13.* cuius initium est: *Charitatis instinctu*, & aliis plerisque locis, de quibus pertranseo propter abbreuiationem, & quoniam præinducta sufficiunt. Nec solum de obseruandis his quæ per concilium diffinita fuerant, coactiuum ferre decretum ad humanum legislatorem seu ipsius autoritate principantem pertinet, verum etiam formam & modum, Romanam sedem apostolicam ordinandi, seu Romanum eligendi pôtificem statuere. Quod etiam ab Imperatore Romanum pontificem cum instantia postulasse legimus, non reclamasse, vt ex eiusdem Codicis capitulo, cui titulus; *Incipiunt Decreta Bonifacii Papæ. Epistola deprecatoria ad Honorium Augustum, vt constituatur à principe in vrbe Romana, quatenus per ambitum nunquam Pontifex*

 ordinetur,

ordinetur. Et ex capitulo immediate subiuncto, cui titulus: *Constantini, Honorii Imperatorum ad Bonifacium Papam missa, vt si denuo Romæ duo Episcopi ordinati fuerint, ambo ciuitate pellentur*, cuius initium: *Victor Honorius inclytus triumphator semper augustus, sancto ac venerabili Bonifacio Papæ vrbis Romæ.* In quo siquidem decreto dictus Imperator paulum infra subinfert: *Illud autem pietati nostræ satis placuisse cognosce, quod sanctimonia tua de ecclesiarum aut populi perturbatione sollicita est. Quæ ne aliqua ratione possit euenire, satis clementia nostra credidit esse prouisum. Denique prædicante beatitudine tua, id ad cunctorum clericorum notitiam volumus peruenire, vt si quid forte religioni tuæ (quod non optamus) humana sorte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum. Ac si duo forte contra phas, temeritate certantium fuerint ordinati, nullum ex eis penitus futurum sacerdotem*, (id est Romanum Episcopum.) *Sed illum in sede apostolica permansurum, quem ex numero clericorum noua ordinatione diuinum iudicium, & vniuersitatis consensus elegerit.* Ex quo etiam apparet verum esse quod diximus 17. huius, ad vniuersitatem fidelium siue humanum legislatorem fidelem pertinere institutionem secundam, sacerdotum, episcoporum, & reliquorum ministrorum Ecclesiæ ad curas animarum maiores siue minores.

Amplius proposita suadere possumus ex epistola, cui titulus: *Item ad Martianum Augustum gratias agens, quod eius industria per Calcedonense concilium pax Ecclesiæ reddita sit*, cuius initium est: *Leo Episcopus Martiano augusto. Multa mihi in omnibus clementia vestra literis causa gaudii est.* In qua etiam circa finem legitur, quod idem Leo sic ait: *Quia vero omnibus modis obediendum est pietati vestræ & religiosissimæ voluntati, constitutionibus synodalibus, quæ mihi de confirmatione fidei catholicæ, & de hæreticorum damnatione placuerunt, libens adieci meam sententiam. Quæ vt in notitiam omnium sacerdotum, ecclesiarumque perueniant, vestra clementiæ præceptio ordinare dignabitur.* Ecce quod suam sententiam siue iudicium primæ significationis adiecit Romanus Pontifex diffinitis per concilium, præceptionem tamen obseruationis ad Ecclesias & Sacerdotes supplicans fieri per Romanum Principem, quod tamen non fecisset, si hæc illius non fuisset autoritas. Ex quo etiam apparet verum esse, quod diximus *quarto, quinto, & nono huius*, autoritatem scilicet coactiuam, tam in sacerdotes quam non sacerdotes ad humanum legislatorem seu eius autoritate principantem pertinere, neque contra hoc reclamauerunt Romani Pontifices antiquis temporibus, sed pro talibus sibi dandis regulis siue legibus per Imperatores potius supplicabant. Eadem rursum euidenter apparet sententia ex capitulo, cuius principium: *Imperatores, Cæsares, Theodosius & Valentinianus.* In quo paulum infra subiicitur: *Quoniam igitur in præsenti subita emergente dubitatione ad catholica & apostolica doctrina ac nostræ fidei custodiam. Quæ vt sit diuersis sententiis impugnata conturbat & confundit hominum sensus & animas, intollerabile duximus huiusmodi delictum contemnere, ne per talem negligentiam, ipsi Deo inferre contumelia videremur. Ideoque sancimus in vnum sanctissimos & Deo placitos conuenire viros, quibus proprietate catholica, atque vera fide plurimus sermo est, vt vniuersa quidem talis & vana dubitatio subtili proposito & inquisitione soluatur. Vera autem & Deo amica catholica fides firmetur. Igitur & tua sanctitas, sumptis secum decem reuerendissimis Metropolitanis qui sub tua degunt diœcesi, & aliis similiter decem sanctis Episcopis, sermone & vita ornatis, qui in doctrina & scientia recta & immaculata fidei, præ cunctis apud cunctos eminent proximis Kal. Augusti Ephesum, Metropolim Asiæ, conuenire absque vlla dubitatione festinent: nullo scilicet alio præter prædictos viros sanctam synodum molestante, quatenus vniuersis, sanctissimis & beatissimis Episcopis, quos conuenire per sacras nostras epistolas sancimus ad prædictam concurrentibus ciuitatem, & subtilissime inuestigantibus & quærentibus, omnis de medio error contrarius auferatur, catholica autem doctrina & orthodoxa fidei saluatoris nostri Christi amicissima solidetur & consueta fulgeat, quod vniuersi in posternum inconcussum Deo propitio & intemeratum custodiant. Si quis vero tam necessariam & vere Deo amicam synodum prætermiserit, & omni virtute secundum prædictum tempus ad præfinitum locum non peruenerit, nullam excusationem neque apud Deum neque apud nostram inueniet pietatem. Sacerdotalem enim conuentum, non nisi quis mali propria conscientia sauciatus euitat. Theodoretum sane Episcopum Syriæ ciuitatis, quem pridem iussimus sua soli vacare Ecclesiæ, sancimus, non prius ad sanctam Synodum conuenire, nisi vniuerso complacuerit conuenienti concilio & ipsum concurrere, & pariter interesse. Si vero aliqua discordia de eo emerserit, absque illo sanctam synodum conuenire & quæ iussa sunt, ordinare præcipimus.* Ex hoc autem edicto attendenti apparet intentio triũ conclusionũ iam ꝓpositarum vnius quidem, quod dubia: quæ circa legẽ diuinã fuerint, expedit diffinire. Secundæ diffiniuero ꝙ diffinitio hæc non ad singularis personæ vel collegii autoritatem pertinet, sed ad concilium generale. Tertiæ quidem, quod huiusmodi cõuocare seu præcipere concilium, & per ipsum diffinita & ordinata seruari statuere, statutorum quoque transgressores arcere in statu & pro statu præsentis seculi, autoritas sit solius humani legislatoris fidelis, seu eius autoritate principantis.

His consequenter ostendere conuenit, nihil per hominem aliquem singularem cuiuscunq; dignitatis aut conditionis existat, statui posse circa ecclesiasticum ritum, quod homines ad obseruationem obliget sub aliqua pœna pro statu præsentis seculi vel venturi, nisi per generale concilium immediate, aut inde sumpta prius autoritate: ad hæc etiam fidelis humani legislatoris primi, aut eius autoritate principantis, interueniente decreto, nihilque circa humanos actus alios, velut ieiunia, esus carnium, abstinentias, sanctorum canonizationes ac venerationes, operum mœchanicorum aut aliorum quorumcunque prohibitiones seu vacationes (Augustinus *decimo quinto de ciuitate Dei, capitulo decimosexto*) matrimoniorum copulas infra certos cognitionis gradus, ordines quoque siue collegia religiosorum approbare vel reprobare, reliquaque similia lege diuina licita seu permissa, statuere sub aliqua ecclesiastica censura, vt interdicti vel excommunicationis aut alterius pœnæ consimilis maioris aut minoris, eoq; minus ad ea quenquam obligare posse sub

pœna

[illegible] statu præsentis seculi exigenda, absque iam dicti legislatoris autoritate, [illegible] potestas est instigere ac exigere tales pœnas, vt ex *decimoquinto primæ* ac [illegible] apparet. Hæc autem eisdem demonstrationibus & autoritatibus suppo[illegible] dubiorum legis diuinæ sensuum determinationem ad supradictum [illegible] osque humanos actus circa ritum ecclesiasticum per coactiua decreta nt ditare, [illegible] tem humanum supra monstrauimus pertinere, sola rationum minori ext em[illegible] quoniam lege diuina permissa, non prohibentur nec illicita fiunt, nisi per le[illegible] am. Amplius quoniam nullus Episcopus in alium autoritatem habet aliquam [illegible] iate, quemadmodum demonstratum est *decimoquinto & decimosexto huius*, neque [illegible] iudicem aut in alios iurisdictionem, *quarto, quinto, & nono huius* ostendimus prius. [illegible] etiam deduci potest & conuenit ad solius iam dicti concilii, non autem ad solius Epi[illegible] presbyteri vel alicuius ipsorum particularis collegii autoritatem pertinere, principem, [illegible] um, aut communitatem aliam ciuilem excommunicare, vel diuinorum officiorum vsum [illegible] re. Ignoranter enim aut inique volente presbytero seu Episcopo vel particulari aliquo i[illegible] collegio principem aut prouinciam excommunicare vel interdicere, magnum inde scan[illegible] paci & quieti fidelium omnium euenire contingit. Quod etiam quasi nouissime iam re[illegible] experientia magistra monstrauit, dum octauus Bonifacius Papa Romanus claræ memoriæ [illegible] sophum pulchrum Francorum Catholicum Regem excummunicare tentauit, eiusque re[illegible] um cum sibi adhærentibus ecclesiasticorum officiorum interdictis supponere, reclamante prædicto Rege aduersus narrationem quandam scriptam, cui principium, *Vnam sanctam Catholicam Ecclesiam*, emissam à prædicto Bonifacio, aut ab eodem cum suorum Cardinalium cœtu, inter cætera continentem, quinimo finaliter concludentem, *omnes mundi principes, communitates, & personas singulares Romano Papæ coactiua iurisdictione subiectos*. Quamuis etiam temporibus illis proponeret idem Bonifacius aduersus iam dictum principem & sibi subditos ac adhærentes singulariter tendere, reliquosque quos potuisset aduersus illum principes & populos fideles, teste immortali veritate, ac vi tentium plurimorum memoria concitare, nisi de medio forte mortalium sublatus fuisset. Hæc aut consimilis alterius malignæ concitationis tempestas potius quam potestas grandis schismatis atque periculi fidelibus allatiua, resecanda prorsus est, temperandaque. Interdictorum & excommunicationum huiusmodi forma soli Christianorum generali concilio relinqui debet, cuius iudicium dirigente sancto Spiritu, ignorantia vel malignitate aliqua peruerti non potest. His autem per necessitatem sequitur ordinata & distincta tam circa fidem siue legis euangelicæ sensum, quam circa ecclesiasticum ritum siue cultum diuinum & reliqua omnia per concilium generale statuta, mediate vel immediate, implicite vel explicite, aut alio quouis modo, autoritate ac ordinatione nullius Episcopi, aut alterius particularis collegii, concilii, vel congregationis, eoque minus personæ singularis cuiuscunque conditionis aut dignitatis extet, posse immutari, augeri, minui, vel suspendi, aut interpretationem recipere, præsertim in arduis, aut penitus reuocari: sed quæ sic ordinata fuerint, si ad immutandum aut simpliciter reuocandum vocet necessitas euidens, ad supradictum concilium conuocandum debere referri. Hoc autem eisdem rationibus & autoritatibus conuincendum, quibus per solum iam dictum concilium eiusmodi ordinanda, diffinienda, & statuenda monstrauimus.

Ex eisdem quoque rursum scripturæ autoritatibus & humanis rationibus demonstrari potest & cõuenit, ad nullius solius Episcopi vel personæ singularis aut particularis alicui⁹ collegii autoritatem pertinere, absque iam dicti generalis concilii vel fidelis humani legislatoris determinatione, in aliquibus mundi ecclesiasticis officiis personas instituere seu præferre, neque pro eisdem officiis quenquam ecclesiastica temporalia, vocata *beneficia*, distribuere, neque vocatas disciplinarum licentias, notariatus, aut reliqua officia publica seu ciuilia conferre cuiquam, nisi autoritate iam dicta. Quæ quamuis *decimoquinto primæ, ac huius decimoseptimo* secundum modum aliquem ostensa sint conuenienter, ea tamen amplius explicandum & confirmandum ex immediate prædictis & aliis quibusdam probabilibus argumentis in hac parte decreuimus. Nam illud non est, necesse debet autoritas Romani vel alterius cuiusuis Episcopi, aut particularis cum ipso collegii clericorum. Propter quod omnia regna omnesque politiæ maiores siue minores hæresis & dissolutionis exponuntur periculo. Sic autem fit Romano aut alteri soli cuiuis Episcopo, absque determinatione vel legislatoris, vel concilii generalis tali potestate permissa. Esto nanque, vt supra iam diximus, hæreticum aliquem aut necromanticum, cupidum, & superbum, aut aliter criminosum, quales quidam in episcopos Romanos præfici visum est, & leguntur assumpti. Siquidem criminosus hic autoritatem habeat absque determinatione legali aliqua generalis concilii aut fidelis legislatoris mortalis in omnibus ecclesiasticis officiis personas statuere qualescunque voluerit, verisimile valde videtur, eiusmodi pontificem eos in ecclesiasticis officiis, præcipue maioribus, vt cardinalatu, episcopatu aut presbyteratu præferre, quos suorum criminum complices nouerit, & suis peruersis omnib. fauere votis. Erit igitur inde vniuersus grex fideliũ expositus periculo subuersionis à fide, quemadmodum etiam aliqualiter ostensum est *vndecimo huius*. Et hoc præsertim, si hæresi labefactus ignorantia, vel malitia interpretationis diuinæ legis habeat potestatem, sicut etiam pridem induximus *vigesimo huius*, & ex præsentium memoria & conspectu de duobus Romanis Episcopis omnibus liquet. Rursum si Romano Episcopo diuina vel humana lege

nun

non reperitur concesſa poteſtas, ſed potius interdicta instituendi ſibi ſucceſſorem in epiſcopali ſede Romana. Cum tamen ex ea prouincia magis noſſe poſſit & debeat ſufficientias perſonarum, & quid eidem prouinciæ magis expediat. Cui igitur Epiſcoporum aut aliorum Prælatorum, curatorum, & etiam miniſtrorum in alienis & remotis prouinciis, quibus expedientia minus noſcit, & ex ipſis ſufficientias perſonarum ſucceſſores instituendi, poteſtas ſiue autoritas eidem Epiſcopo permitteretur.

Amplius, cuiuis Epiſcopo ſoli, aut etiam cum ſolo particulari aliquo clericorum cœtu conferendi omnia mundi eccleſiaſtica temporalia, vocata *beneficia*, pro ſuo voto abſque iam dicta determinatione legali aut generalis concilii & humani legiſlatoris vel fidelis principantis autoritate ſibi conceſſa, omnia regna & omnes politiæ maiores & minores ſolutionis exponantur periculo. Rurſumque ritus hic ad eccleſiarum ſiue animarum regimen ditiores & excellentiores ſeculari potentia vel fauore, quantumcunque ignorantes & moreſ peruerſos, pauperibus, iuſtis & humilibus quantumcunque doctis & vita pollentibus præferri faciet. Eſto enim Romanum Epiſcopum ſuperbum aut aliter crimineſum, volentem etiam ſeculariter principari. Quales eos & qualia ſectari videmus modernis temporibus ipſorum quamplures. Propter ſuam ſiquidem auaritiam inſatiabilem & explenda reliqua ſua vota peruerſa iam dicta, & propterea potentum fauores & gratias acquirendis eccleſiaſtica officia & beneficia venalia ponet. Ipſa quoque potentibus, violentis & bellicoſis, aut iuxta ipſorum requiſitionem, cognatis, affinibus, & amicis eorum conferet, quos ad ſua praua deſideria perficienda ſuffragari tam velle quam poſſe putabit. Hæc autem, vt diximus, ſic euenire poſſibile, non ſolum argumenta probant, verum etiam ſic eueniſſe dudum ac euenire continuo, experientia rerum magiſtra docet, quaſi fidelibus omnibus inocculta. Rurſum hac illi officiorum inſtitutionis, & temporalium ſeu beneficiorum diſtributionis, generali & immoderata poteſtate permiſſa, regna & politiæ omnes ſolutionis aut immenſæ perturbationis periculo ſubiacent, ſi talis Epiſcopus ſeculares principatus ſibi ſubiicere quærat, quos omnes ſecundum ſuam narrationem ſcriptam, *decretalem* vocatam nobis præmiſſam, octauus Bonifacius, ſic Romano cuilibet Epiſcopo coactiua iuriſdictione ſubiectos expreſſit, vt *id credere* fidelibus pertinaciter *fore* aſſeruit *de neceſſitate ſalutis*. Idemque in ſuis *edictis* aduerſus inclytum Ludouicum ex Ducibus Bauariæ Romanorum regem aſſumptum, implicet quidam vocatus Papa Romanus, quamuis hoc ſolum exprimere videatur de regno ſiue Imperio Romanorum. Reliqua tamen omnia comprehendens per eum, quo ſibi hoc cum aliis rationibus præmiſſum aſcribit titulum *plenitudinem* ſcilicet *poteſtatis*, hoc enim titulo non magis ſupereſt coactiua iuriſdictione principi Romanorum quam reliquis regibus, quemadmodum euidenter oſtenſum eſt vltimo primæ. Hic inquam ergo Epiſcopus hanc ſuper principes ſeculi iuriſdictionem, quamuis minus debite quæreos talium temporalium ſeu beneficiorum & decimarum, quæ ad omnia regna mentem conuertenti, iam quaſi facta ſunt inæſtimabilis: pars diſtributione ſeu donatione ſeditionem magnam concitare poteſt, & de facto hactenus concitauit & concitat, præcipue in Romanorum imperio, quemadmodum magis in ſequentibus ſeorſum dicturi ſumus.

Et propterea oportet humanum legiſlatorem aut ipſius autoritate principantem attendere in decimarum & reliquorum temporalium eccleſiaſticorum acceptione, ſiue alia acceptione an huiuſmodi eccleſiaſtica temporalia ſuperfluant ſufficientiæ pauperum, Euangelii miniſtrorum, & reliquorum etiam pauperum impotentum, propter quos ſtatuta ſunt talia, vel non ſuperfluant. Et rurſum attendere debet, an talibus bonis de neceſſitate indigeat ad rempublicam defendendam, aut aliter ſuſtentandam, vel non neceſſario his egeat propter finem iam dictum. Quod ſi eguerit his temporalibus ex neceſſitate propter finem prædictum, ſuperfluis omnibus ſufficientiæ iam dictorum miniſtrorum & pauperum vii, & autoritate propria ſumere poſſunt licite ſecundum legem diuinam legiſlatores ſiue principantes, nulla obſtante contradictione ſacerdotum aut aliorum miniſtrorum, nec ſolum decimas, verum etiam quartas & tertias, & ad vnum dicere, ipſorum & pauperum impotentium ſufficientiæ quodcunque ſuperfluum. *Alimentis enim & his quibus tegantur contenti ſint* ſacerdotes, vt dicit Apoſtolus *prima ad Timoth. ſexto.* Quod ſi huiuſmodi bonis ad vſum ſiue finem prædictum non egent, peccant mortaliter ſuſcipientes, ſibiq; conſentientes vel ipſos inducentes ad hoc. Non eſt igitur eccleſiaſticorum temporalium poteſtas ſoli Romano Epiſcopo vel alteri permittenda, nec ſibi & ſuo ſoli collegio ſacerdotum, ne tali poteſtate ſeculares fauores in præiudicium principum & populorum ſibi quærere poſſint, & inter Chriſti fideles inde contentiones & ſcandala ſuſcitare. Ad hæc enim ſibi non modicum, quinimo magnum inſtrumentum eſt iam dicta poteſtas, eo quod plurimi, quamuis ſeducti, credētes talia per ipſum ſic poſſe diſtribui, ſeq; ipſa ſuſcipere iuſte, ad acquiſitionem & receptionem ipſorum faciliter inclinantur. Propter quod illi Epiſcopo & alteri cuicunq; per generale concilium & legiſlatorem humanum fidelium hæc quieti perniciosa poteſtas penitus ſubtrahenda eſt, aut debite moderanda, præſertim cum eidem lege diuina minime debeatur, ſed, ſicut eſt, fuerit potius interdicta, quemadmodum oſtenſum eſt ſufficienter *decimotertio, decimoquarto, & decimoſeptimo huius.*

Propter eandem quidem igitur cauſam conferendi licentias in diſciplinis, iam dicto Epiſcopo, & alteri cuicunq; presbytero ac ipſorum ſoli collegio debeat ac licite poteſt reuocari poteſtas. Eſt enim hoc humani legiſlatoris aut eius autoritate principantis officium, quoniam hæc ad commune ciuium commodum aut incommodum cedere poſſunt pro ſtatu præſentis ſeculi, quemadmodum

[illegible] *quinto nona*. [illegible] modo scitur [illegible] p[illegible] uiua vel p[illegible] [illegible] neq; per [illegible] Episcopis hac potestate freti [illegible] quodam p[illegible] [illegible] sant [illegible] suis [illegible] borant [illegible] tanes pe[illegible] s in præiu[illegible] [illegible] as hæc [illegible] comm[illegible] .Si etenim [illegible] Lu[illegible] Episcoporum instituit, [illegible] *om tum* [illegible] *ebrantur*, vnde [illegible] de [illegible] m. Rursum, quoniam [illegible] autoritate concessa [illegible] ipsorum vitæ sancti[illegible] ctu [illegible] tam, [illegible] a[illegible] uum [illegible] patet, in oppositas [illegible] is qualitates c[illegible] nnere [illegible] tibi subiic[illegible] nt & se [illegible] principan tibus [illegible] si [illegible] iuc tanquam non modo [illegible] in iumentis, quinimo max[illegible] is in suis acquirendis & [illegible] bus aduersus [illegible] principantes viuntur Episcopi supradicti. Nolentes e[illegible] tes [illegible] ctati suorum *Magistrorum titulos* perdere appetitu commodi & gloriæ [illegible] iue s[illegible] Episcoporum autoritate aduenisse non aliunde credentes, vuris horum [illegible] c[illegible] tantur, contra [illegible] contradicentib. aduersantur tam seculi princi[illegible] [illegible] s. Verum [illegible] autoritas conferendi [illegible] ip[illegible] natum licentias est hu[illegible] [illegible] a[illegible] principat[illegible], ne literatorum & sapientum fauore careant, [illegible] crauti[illegible] a extremi [illegible] quæque a[illegible] suos stabiliendos & defendendos principatus & [illegible] ndus est, acquirent & serment tam dictas soli debent & licite præsunt autori[illegible] [illegible] licentias notariatuum & reliquorum magistratuum siue officiorum ciuili[illegible] [illegible] enim priuatæ personæ cuiuscunque dignitatis, aut conditionis, vel collegio parti[illegible] [illegible] competere nequit, inquantum huiusmodi, quemadmodum demonstratum est *de*[illegible] *qui*[illegible] *prima*.

CAP. XXII.

Qualiter Romanus Episcopus & ipsius Ecclesia sit cæterarum caput & principalior, & propter quam autoritatem hoc illis conueniat.

DETERMINATIS autem his, ostendere volumus consequenter, expediens & perutile, fore vnicum Episcopum & vnicam Ecclesiam siue collegium sacerdotum aliarum caput siue prin[illegible] [illegible] Primum tamen oportet diuidere modos & intentiones, quibus vnicam Ec[illegible] [illegible] Episcopum a[illegible] omnium esse caput, intelligi potest, vt ipsorum conuenientem ab [illegible] & expedientibus separemus. Esse autem vnicum Episcopum aut Ecclesiam o[illegible] [illegible] no modo intelligi potest, vt videlicet secundum ipsorum diffinitionem & [illegible] curæ sacræ sensum, in quibus dubia fiunt, præcipue de credendis & obser[illegible] [illegible] salutis, omnes mundi ecclesiæ ac personæ singulares credere teneantur, ritũ [illegible] cultum diuinum, secundum ipsorum ordinationem seruare. Iuxta quem [illegible] nullus Episcopus aut Ecclesia, vnica cuiusquam prouinciæ, inquantum huius[illegible] [illegible] sacerdotum caput aliarum ex statuto diuinæ legis, nec secundum exemplum [illegible] talem aliquam vnicam expedit esse. Neq; similiter legislatoris humani fidelis [illegible] aliqua seu decreto Sic enim cum reliquis inconuenientib. quæ sequuntur ad hæc. ex [illegible] lutis credere tenerentur omnes principes, communitates, & populi, secundum octa[illegible] [illegible] *se fore Romano Papa coactiua iur*[illegible] *tione subiectos*. Rursumq; [illegible] Romani, constitutiones *non esse Christi consilium, spernere seu renunciare in commu*[illegible] *ni & proprio temporalium, quæ ad præsentem necessitatem superfluunt, possessioni siue dominio seu potestati licite contende*[illegible] *pro talibus, aut talia sibi vendicandi coram iudice coactiuo*, quorum vnum [illegible] [illegible] [illegible] verotanq; iam hæreticum declinandum, quemadmodum ex 13.14.16. *& vige*[illegible] *simo* [illegible] *huius* [illegible] est prius.

A[illegible] modo extimare est vnicum Episcopum & Ecclesiam siue collegium caput siue principaliorem cunctis aliis, sicut omnes mundi clerici siue collegia clericorũ sibi sint iurisdictione co[illegible], quod etiam nulli Episcopo vel Ecclesiæ lege diuina conuenit, sed magis interdicitur co[illegible] o vel [illegible] præcepto, quemadmodum ostensum est sufficienter 4.5 8.9 *& 11 huius*. Alio quoque modo intelligi potest prioritas hæc sic, vt ad vnicum episcopum aut ecclesiam siue collegium pertineat omnium officialium eccl[illegible] siasticorum institutio, & tẽporalium beneficiorum distributio, depositio, & oblatio, quo [illegible] modo lege diuina conuinci non potest, episcopum aliquem aut ecclesiam [illegible] q̃ cæteris esse p[illegible] iorem, sed oppositum magis. Et ad vnum dicere, virtute verborum scripturæ c[illegible] non pot[illegible] quod aliquis episcopus secundum vllam autoritatem siue potestatem, aut ec[illegible] [illegible] palis aliorum aut aliarum, quemadmodum ostensum est ex 15. 16. 17. *&* [illegible] *mo huius*, & in *capitulo præcedente*. Vn[illegible]e neque alium episcopum plus excommunicare potest al[illegible] [illegible] sibi commisso populo siue prouinciæ diuina interdicere sacramenta vel officia quam econ[illegible] [illegible] neq; re autoritatis plus habet in alterum aut sibi commissum populum, quam econuerso, [illegible] [illegible] generale concilium aut fidelem leg[illegible] latorem h[illegible] manum super alium aut alios autoritas siue [illegible] hæc concessa foret. *Omnes enim Episcopi æquales meriti sunt & autoritatis, inquantum Episcopi sunt*, [illegible] ex epistula Hieronymi ad Euandrum induximus *decimoquinto huius*. Nec perfectioe

est

est aut fuit cui perfectior Apostolus aut Episcopus manus imposuit, vt apparet primæ ad Corinth. tertio. *Nemo itaque*, inquit Apostolus, *in hominibus glorietur. Omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, &c. vos autem Christi*, vbi Glossa: *Vos autem Christi non hominum in creatione vel recreatione.* Propter quod non refert ad aliquod sacramentum, an perfectior vel minus perfectus presbyter manus imponat, dummodo autoritatem habeat, quia solus Deus effectum dat sacramenti. Vnde & eadem & eundem, inquit Apostolus, soluens ad dubitationem hanc: *Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit.* Sicut plantans arborem aut irrigans, non est qui germinare seu opera vitæ facere tribuit, sed qui dat animam vegetantem plantæ: ita vult Apostolus, quod imponentes manus, docentes aut benedicentes, non dant opera meritoria, sed qui dat characterem aut gratiam interiorem, Deus ipse, quamuis & hi adiuuent, quemadmodum irrigantes. Et quoniam vnus est dator interioris autoritatis & characteris eiusdem speciei & gratiæ, Deus ipse, ideoque omnes Episcopi siue sacerdotes æqualis sunt autoritatis & meriti à Deo dati, secundum quem modum Hieron. intellexit. Non est igitur Episcopus aliquis aut Ecclesia caput siue principalior aliorum inquantum huiusmodi virtute verborum scripturæ. Caput enim Ecclesiæ simpliciter & fidei fundamentum Dei ordinatione immediata, secundum scripturam siue veritatem vnicum est Christus ipse, non aliquis Apostolus, Episcopus, aut sacerdos, vt aperte dicit Apostolus *ad Ephesios quarto & quinto, ad Collossenses primo, & primæ ad Corinthios decimo.* Vnde omnes Apostolus, prophetas, doctores, reliquosque fideles dicit constituere *corpus Christi*, quod est Ecclesia, tanquam reliqua membra; neminem autem sicut *caput*, nisi solum Christum. Vnde ad Ephesios quarto: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, &c.* Et parum infra subiungit. *Vnitatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus. Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate.* Rursum quinto: *Quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus est caput Ecclesiæ, ipse saluator corporis. Sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus.* Nusquam tamen Cepham dixit ecclesiæ caput, nec ecclesiam illi tanquam capiti fore subiectam, cum tamē hæc dicta fuerint, postquam Christus surrexit à mortuis, & super cœlos ascendit. Vnde parum infra eodem, in persona omnium fidelium loquens Apostolus, ait. *Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam, quia membra sumus corporis eius.* Amplius ad Collossenses primo: *Et ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens.* Idem dixit aperte beatus Petrus prima canonica sua, capitulo 5. *Et cum apparuerit princeps pastorum,* (Christus scil.) *percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.* Est rursum & fuit Christus solus ecclesiæ siue fidei fundamentum & petra. Vnde primæ ad Corinth. 3. *Fundamentum enim aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.* Et rursum eiusdem decimo, *Petra autem erat Christus.* Et hæc palam fuit Augustini sententia *decimo de ciuitate Dei, cap. sexto & vigesimo.* Idem *decimo tertio, cap. vigesimo tertio.* Idem 17. *capitulo quarto, nono, duodecimo, decimo octauo, & vigesimo.* Idem 18 *cap. 45. & 52.* Idem *vigesimo secundo, capitulo decimo octauo*, & aliis plerisque locis, de quibus pertranseo propter abbreuiationem sermonis. Alio vero modo Episcopum aliquem aut ecclesiam esse vel statui caput, & cæteris principaliorem, autoritate generalis concilii, aut fidelis legislatoris humani, conuenienter intelligi potest, sicut videlicet ipsius sit officium, cum suo tamen collegio sacerdotum, quos sibi fidelis lator aut generale concilium ad hoc associare voluerit, deliberatione præhabita, si casus emerserit fidei, aut fidelium euidens necessitas, sibi delatus, propter quem expediens omnino videatur generale concilium conuocare, id insinuare atque significare debeat fideli legislatori, superiore carenti, iuxta cuius coactiuum præceptum id debeat, quemadmodum diximus, congregari: cuius etiam officium sit in dicto concilio, inter episcopos & clericos primam sedem seu locum tenere, deliberanda proponere, deliberata in præsentia totius concilii recolligere in scriptis sub sigillis autēticis, & tabellionum signaculis redigi facere. cunctis requirentibus ecclesiis, talia communicare atq; insinuare: ea quoq; scire, docere, ac de talibus respondere: deliberatorum quoq; iam circa fidem quā ritum ecclesiasticum siue cultum diuinum, & reliquorum ordinatorum ad pacem atq; fidelium vnitatem, transgressores per ecclesiasticam aliquam arcere censuram, vt excommunicationis vel interdicti, aut alterius pœnæ consimilis, secundum concilii tamen determinationem, & per ipsius autoritatem, nequaquam vero potestate aliqua coactiua pœnæ realis aut personalis inflictiua pro statu & in statu præsentis seculi. Cuius etiam, cum sibi per legislatorem videl. dati & instituti collegii parte valentiori siue maiori iudicare sit super episcopos & ecclesias, non subinuicem positas de contentionib. spiritalib. proprie dictis, iuxta secundam scil. ac tertiam hui⁹ nominis *spiritualē* significationem, assignatis *secunda huius.* In quibus cadunt ea quæ circa ritum ecclesiasticum ordinata fuerint per concilium obseruari, quamuis eiusmodi Episcopo Ecclesiæ siue collegio circa tale officium secundum apertam, verisimilem, & quasi communem aliarum ecclesiarum sententiam, peruerse nimis aut negligenter habente licitum sit ecclesiis reliquis humanum legislatorem fidelem appellare, si per legislatorem aut ipsius autoritate principaliorem corrigi possit conuenienter, vel generale concilium requirere, si casus ille per reliquarum ecclesiarum ampliorem partem, & legislatoris iudicium exigat concilium huiusmodi congregari.

Hoc igitur solo & vltimo modo Episcopum aut Ecclesiam aliquam vnicam statuere aliarū caput

seu

[illegible] cura pastorali, absque iurisdictione coactiua, quamuis non sit lege diuina [illegible] & sine hoc fidei vnitas, licet non sic faciliter saluaretur, e[illegible] d[illegible]o ad [illegible] & decentius obseruandam. Deinde [illegible] monstrandum [illegible], quod [illegible] Epi[illegible] siue collegium sacerd[illegible]um & [illegible]orum [illegible] quod [illegible] con[illegible] [illegible]diat aliorum caput siue principal[illegible] statuere. De [illegible] verum [illegible] ius [illegible] sit aut[illegible]ritas huius institutionis, corre[illegible] & depositionis [illegible] exp[illegible] [illegible] autem primum videl. qu[illegible] c[illegible] [illegible] vnicum [illegible], sup[illegible] necessitate, conuocandi quandoque generale fidelium concilium & sacerdotum [illegible] vtilitates prædictas circa ecclesiasticum ritum siue fidem & cultum diuinum persuaderi pote[illegible] quod frustra occuparentur plures Episcopi aut ecclesiæ in officio quod per vnicum Episcopum aut ecclesiam, æque conuenienter exerceri potest, atque compleri. Nunc autem insinuatio concilio-rum prædicta cum reliquis, quæ ad huius capitis ecclesiæ officium diximus pertinere, æque conue-nienter, aut conuenientius per vnicum exerceri possunt & perfici quam per plures. Amplius & hu-iusmodi capitis siue principalioris super episcopos & ecclesias institutione, contentio tollitur, & scandalum oriri possibile. Nam in generali concilio congregato, agendorum dare formam & mo-dum oportet. Hæc autem ordinare aut præcipere, si quilibet indifferenter posset & vellet, inter eos verisimiliter suscitaretur scandalum, confusio atque contentio, & rursum quoniam in generali con-cilio congregato attenditur ordo loci: vt in sedendo vel stando, sermonis etiam, vt in proponendo & deliberando, & aliqua præcipere quandoque, vt nimis garrulis, silentium imponendo. Amplius quoniam & per concilium deliberata recolligere oportet, ac in scriptis per tabelliones redigi face-re, sub certis & authenticis signaculis & sigillis, expediens fuit vnum esse aliorum priorem cuius sit autoritas cæteros ordinandi, & reliqua expedientia præcipiendi circa concilium celebrandum & de hoc consummandum, ne propter talium diuersitatem & quandoque contrarietatem publicam fi-delium turbetur aut differatur vtilitas. Adhuc videtur id expedire propter consuetudinem eccle-siæ Christianæ, in hoc. Et quoniam ex eo fidei vnitas magis apparet sensibili signo.

Quem vero episcopum & qualem cuiusque prouinciæ siue diœcesis ecclesiam, sic caput aliarum instituere magis conueniat, qualem primum assignantes, dicamus secundum veritatem cum[illegible] cæ-teris vita & sacra doctrina, cunctis præpollet, in quo tamen est bonæ vitæ potius attendendus ex-cessus, cuius autem loci siue prouinciæ ecclesia præferri debeat, dicendum eam, cuius sacerdotale si-ue clericorum collegium, & vt plurimum honestioris vitæ ac lucidioris doctrinæ la[illegible], viris abun-dat. Quamuis cæteris paribus aut non multum distantibus, etiam Romanus Episcopus & ipsius Eccle-sia, quamdiu locus habitabilis extet, pluribus congruentius videatur meruisse præferri. Primum qui-dem, propter Episcopi sui primi beati Petri aut Pauli, vel vtriusque excellentem fidem & [illegible], famositatem, & per Apostolos reliquos illis impensam reuerentiam: deinde vero propter Roma-næ vrbis solennitatem, & quam dudum super cæteras obtinuit principalitatem & abundantiam in ipsa [illegible]torum Illustrium, sanctorum atque doctorum fidei Christianæ, secundum temporis pri-mum ab initio ecclesiæ constitutæ, qui aliarum ecclesiarum in augmento fidei & eius [illegible] [illegible]-uanda, curam diligentem atque laborem assiduum præbuerunt, rursum etiam propter [illegible] populi ac principis generalem tunc monarchiam & autoritatem coactiuam super reliquos omnes mundi principantes & populos, qui de obseruatione fidei & eorum quæ per generalia diffinieb[illegible] tur con-cilia, soli poterant omnibus coactiuum ferre præceptum, & illius vbilibet transgressores a[illegible], sic quoque fecerunt & ecclesiam ex modico in rem magnam auxerunt, quanquam ab ipsorum ali-quibus postmodum persecutionem fideles sint passi quandoque propter quorundam malitiam et-iam sacerdotum. Demum vero congruit Episcopo Romano & illius Ecclesiæ principalitas hæc, pro-pter consuetudinem, eo quod hunc Episcopum & Ecclesiam fideles omnes præ cæteris didicerunt seu consueuerunt amplius reuereri, & illius exhortationibus atque monitionibus ad virtutes & Dei reuerentiam excitari, eiusque argutionibus seu increpationibus & comminationibus æternæ damnationis à vitiis & sceleribus reuocari.

Cuius autem sit autoritas instituendi prioritatem hanc: Dicendum, quod generalis concilii aut secundum eius dictamen fidelis legislatoris humani superiore carentis. Ad quos etiam pertinet determinare primum illum clericorum cœtum siue collegium, secundum quem modum Roma-næ vrbi quamdiu extiterit, obicemque ad hoc non apposuerit populus ille, propter beatorum Pe-tri & Pauli reuerentiam, & quas pridem diximus conuenientias poterit licite ac debebit iam di-cta principalitas in Episcopo & Ecclesia continue reseruari.

Hanc autem fore legislatoris quam diximus potestatem, testatur *edictum* primi Constantini Romanorum Imperatorum, insertum *codice* Isidori supradicto, in quo continetur inter cætera se-cies hæc: *Atque decernentes sancimus*, (nos videlicet, Imperator Romanus,) *vt principatum teneat* (eccle-sia Rom. scilicet,) *tam super quatuor præcipuas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, Constantinopolitanam, & Hierosolymitanam, atque etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum Dei Ecclesias. Et pontifex, qui pro tempo-re ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat. Et eius iudicio, quæque ad cultum Dei, vel fidei stabilitatem procurandam fuerint, disponantur.* Dixit autem signan-ter, *procurandam* per ipsum fidei siue legis diuinæ *stabilitatem*; nec dixit secundum suam aut suæ soli ecclesiæ siue collegii sententiam determinandam. Quoniam vt pridem diximus solicitari & inqui-rere opiniones emergentes circa scripturam & fidem, quæ schisma vel aliud scandalum afferre possunt,

& fidelium quietem ac vnitatem turbare, idque denunciare fideli legislatori, aut illius autoritate principanti, & ab ipso concilium requirere propter huiusmodi determinanda, & si expediens fuerit, corrigenda, ad sui pertinet officii prioritatem, quam diximus. Sic igitur principalitatem hanc tribuit Constantinus Episcopo & Ecclesiæ Romanorum: & cum principalitate hac propter deuotionem, autoritates alias quam plurimas etiam coactiuas, ad quarum collationem eidem diuino vel humano iure minime tenebatur. Hanc siquidem etiam principalitatem iam dictam ab Episcopo & ecclesia Romanorum, reuocatam fortasse per successores aliquos Constantini, restituit Augustus Phocas ecclesiæ supradictæ, vt ex *Chronica* Martini *de Romanis Pontificibus & Imperatoribus* euidenter apparet: Vbi legitur inter cætera, *Bonifacius quartus natus Marsorum, &c.* & parum infra: *Hic obtinuit ab Augusto Phoca Imperatore, vt Ecclesia beati Petri Apostoli caput esset omnium ecclesiarum, quia Constantinopolitana primam omnium se scribebat.*

Huius autem rursum institutionis autoritatem esse legislatoris humani fidelis, iuxta consilium & determinationem generalis concilii, conuinci potest eisdem rationib. & autoritatib. quib. ostensum est 21. *huius*, ad ipsi᾽ autoritatem pertinere generale concilium conuocare, rebelles ad conueniendum sacerdotes & non sacerdotes omnes, ac ordinatorum per concilium transgressores, licite per coactiuam arcere potentiam, sola rationum mutata extremitate minori. Ex quib. eisdem per necessitatem sequitur, eiusdem fore autoritatis, iam dictum Episcopum principalem, & Ecclesiam siue collegium corrigere, ab officio suspendere ac priuare seu deponere licite, si visum fuerit rationabiliter expedire. Non est autem prætereundum silentio, quod sub infidelib. legislatorib. siue horum autoritate principantib. constituti fideles, tam sacerdotes quam non sacerdotes, qui fuerint in lege diuina periti, eadem diuina lege videlicet obligantur, si congrue possint conuenire ad eius sensus dubios diffiniendum, & determinandum, ac reliqua ordinandum, quæ ad fidei & fidelium augmentum & vnitatem atq; communem vtilitatem proficere possint, quamuis ad hoc ampli᾽ obligentur sacerdotes, & debeant alios excitare. Quoniam ipsorum officium est alios docere, exhortari, arguere, & si oportuerit increpare. Tenentur etiam consequenter ad hoc, qui docti fuerint in lege diuina, & per sacerdotes ad hoc requirendi sunt, quoniam *scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi*, vt scribitur Iacobi 4. Quemadmodum enim ad ciuilem libertatem defendendam per pugnam corporalem tempore necessitatis, humana lege non solum obligantur qui assignati sunt officio militari, pedestri aut equestri, verum etiam qui ex aliis officiis ciuitatis extiterint. Et amplius qui ad hoc sunt magis idonei, præcipue cum per militares aut ipsorum ducem fuerint requisiti. Sic etiam ad fidei defensionem & declarationem & reliquum ritum ecclesiasticum ordinandum, non soli sacerdotes obligantur lege diuina, verum etiam qui non sacerdotes, periti tamen in ea, præsertim cum ad hæc per sacerdotes fuerint requisiti, quamuis hoc sit proprium sacerdotum officium.

Quo vero conuocante sacerdotum collegium & reliquorum fideliũ idoneorum congregabuntur, merito quæret vtiq; quis, cum nullus sacerdotum aut reliquorum fidelium, lege diuina sit cæteris prior secundũ determinata pri᾽, neq; humana, eo ꝙ legislator humanus vbiq; supponitur infidelis. Nos autem dicamus iuxta scripturæ sensum, per nullum episcopum siue sacerdotem habentem super alios sacerdotes & episcopos autoritatem, futuram conuocationem aut congregationẽ prædictam, nisi forsitan eo casu, quo per iam dictam fidelium pluralitatem huiusmodi autoritas alicui sacerdotum concessa foret. Esto igitur neminem sic aliis omnibus per sacerdotem & reliquorum fidelium multitudinem fuisse prælatum, sed præferendum expedire, aut aliud quid circa fidem & ecclesiasticum ritum expediens ordinandum. Dico vocationem congregationis huius vel ab omnibus sacerdotibus prouenturam, si fortasse tantæ charitatis fuerit vnusquisq;, quod propter fidem conseruandam & augendam velit alios excitare, sic, vt hoc sibi condicentibus & consentientibus omnibus, nulli dubium ipsos faciliter congregari. Aut si forte non omnes tantæ fuerint charitatis, vt seipsos & alios ad dictam congregationem mouere velint, ab aliquo vel aliquib᾽ reliquis feruentioribus amore diuino proueniet, aliis vero presbyteris aut non presbyteris obtemperantib. sibi tanquam benedicentibus & cõsulentibus recte. Quo etiam alterutro dictorum modorum conuenerunt apostoli & seniores videre, an oporteret ad salutem æternam incircumcisos fratres circumcidi, sicut apparet *Actuum* 15. Nusquam n. legitur, quod vocante apostolorum aliquo per suam autoritatem alii conuenerint. Sed solum hoc, quod *conuenerunt apostoli & seniores videre de verbo hoc.* Et rursum quod *conuocantes duodecim multitudinem discipulorum.* Quis vero apostolorũ primus excitator seu exhortator fuerit ad huius congregationes fiendas, ex scriptura non habetur expressum. Esto tamen hunc fuisse beatum Petrum propter ampliorem in ipso charitatem, non propterea sequeretur ex hoc, ipsum habuisse super apostolos alios autoritatem aliquam, nisi eam forte quam sibi per ipsorum electionem super cæteros tribuissent, quemadmodum supra ostensum est 15. & 16. *huius.* Sunt enim in claustris & ciuilitatibus plurimi, merito vitæ atq; doctrinæ sacræ perfectiores, aut virtute politica præstantiores, qui tamen minus perfectiorum non sunt principes aut prælati, sed plerunque subiecti, quod in sacerdotalibus officiis, nescio vel fortasse noui, qua peste frequenter euenit temporibus his. Amplius, sicut quandoque in ciuili congregatione studiosioribus, antiquioribus, & magis approbatis viris à suis ciuibus, nulla sibi tamen autoritate subiectis, sed propter solam reuerentiam quæ ampliori virtuti & ætati deberi videtur prærogatiua sedendi, loquendi, & deliberandi conceditur; & in aliis honorationibus defertur quam

pluribus,

[illegible] ac [illegible] ipsorum fidem, propterea [illegible] dictas [illegible] Apostolo Petro [illegible] inter alios propositum [illegible], vnde [illegible] collegii Apostolorum, quamuis nulla fuerit ibi autoritas [illegible] quem diximus ipsorum electionem, si ipsi sic sibi præ[illegible] [illegible] priorem monachi & præsidem populi. Secundum itaq; iam dictos [illegible] [illegible] ationem fidelium fuisse possibilem, rationabile valde. Sicut enim [illegible] legem ordinandam conuenerunt homines à principio, ipsorum valentiores partes [illegible] nobis quæ sunt ad vitæ sufficientiam, non quidem vocati per singularem hominem, [illegible] quos habentes autoritatem coactiuam in reliquos, sed suasione & exhortatione pru[illegible] [illegible]ndorum virorum, quos natura inter alios produxit inclinatos ad hoc, ex se postmodum proficientes suis exercitiis, & alios dirigentes, ad quam etiam homines naturaliter inclinati obtemperauerunt suadentibus facile, quemadmodum ex *primo Politicæ c. 1. & quarto eiusdem cap. decimo, & septimo illius capitulo 12.* induximus *tertio, quarto, septimo & 13. prima.* Sic quoque propo[illegible] op[illegible]dum, multitudinem apostolorum atque fidelium conuenisse, suadente forsan [illegible] apostolorum aliquo vel aliquibus charitate feruentioribus, reliqua quoq; multitudine spiritu [illegible] [illegible]na, & inclinatione obtemperante faciliter. Quo etiam modo post apostolorum tempus [illegible] deficientibus legislatoribus siue principibus, fortasse fecerunt Episcoporum siue sacerdotum aliqui charitate Christi & proximi magis abundantes, *cum quibus se mansurum vsq; ad seculi consummationem*, Christus promisit Matth. vltimo & nouissimo verbo. Hi enim sunt, de quib. Rabanus [illegible]it ibidem; quod *vsque in finem seculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina mansione & inhabitatione sunt digni* quamuis ad hoc ex officio teneatur quilibet sacerdotum, si congrue possit. Omnibus enim hoc datum est præceptum in apostolorum persona Matth. vltimo, dum ad eos dixit Christus; *Euntes ergo docete omnes gentes.* Quod attendens apostolus primæ ad Corinth. 9. dicebat: *Væ mihi si non euangelizauero, necessitas enim mihi incumbit.* Cuius exemplum, solicitudinem & laborem circa fidei augmentum & vnitatem seruandam moderni pastores ecclesiæ Romanæ, parum attendunt, Christi fideles ad litem & discordiam inuicem excitantes, vt eisdem possint securius, quamuis illicite ac inde [illegible]te, secularizer principari.

Ex dictis itaq; patet, Romanum episcopum, & ipsius ecclesiam aliarum hactenus extitisse principalem & caput, & in quibus esse debuerit & debeat esse caput, sufficienter ostensum est. Vnde vero ad ipsum, & secundum quem modum peruenerit autoritas hæc, & vsq; ad quantum de facto, quamuis indebite ac illicite subrepserit sit protensa, resumentes dicamus, quod Episcopus & Ecclesia Romanorum, secundum ea quæ induximus 18. *huius, parte 5. 6. & 7.* ab initio sui vsq; ad tempora Constantini obtinuit licite prioritatem hanc ex aliarum ecclesiarum, quasi electione præbentium eidem consensum & obedientiam, sponte tamen, non quidem, quia eidem aliqu[illegible] tenentur subiectæ sed propter apostolorum Petri & Pauli præeminentiam charitatis, & in fide constantiam, & rursum propter multitudinem solennium personarum in ea, honestate præpollentium atq; doctrina. Qui etiam propter ipsorum charitatem immensam, curam & solicitudinem assumpse[illegible] [illegible] ecclesiarum prælatos & singulares fideles alios instruere, ac fraterne mouere. His autem ipsorum [illegible]onita tanquam doctiorum, suscipientib. ipsorum etiam ordinationes circa ecclesiastic[illegible] [illegible], quoniam vtiles videbantur & iustæ, postmodum susceperunt, & demum ipsorum [illegible] sub ecclesiastica censura excommunionis vel interdicti, propter fidelium vnitatem seruandam obedierunt, quæ siquidem obedientia spontanea, per longam consuetudinem obtinuit vim electionis cuiusdam. Vnde licet circa initium Ecclesiæ, reliqui Episcopi & Ecclesiæ fidelium neque diuina neq; humana lege aliqua obligarentur obedire mandatis aut institutis Ecclesiæ vel Episcopi Romanorum, plusquam econuerso, inualescente tamen hac vtili & rationabili consuetudine, qua fideles in vnitate amplius seruabantur, eo q tunc fideles caruerunt legislatore ipsos ad ordinem reducente ac in vnitate seruante, obligari fuerunt posteri lege diuina ad huiusmodi obedientiam in licitis & honestis, ac si dictum Episcopum & Ecclesiam per electionem sibi iudicem statuissent circa ecclesiarum ritum, & hoc præsertim vsq; in ea tempora quib. pollent publice cogi egari, & de statu ecclesiastico perfectius ordinare. De contentiosis autem actib. altera quidem ratio est, in illis iudicandis inter fideles, siue sacerdotes siue non sacerdotes aliud consilium dedit apostolus, secundum quod ex *1. ad Cor. 6.* induximus aliqualiter *9. huius, & eiusdem 29.* explicabimus amplius. Hoc noluit Apostolus esse officium sacerdotis seu episcopi cuiusquam, aut solius ipsorum collegii, sicut ex Apostoli serie ac sanctorum expositionib. euidenter apparet ibid. Sic ergo Romanus Episcopus & ipsius Ecclesia prioritatem licite à principio, per quandam sui charitatiuam solicitudinem obtinere cœpit, q postmodum propter consuetam deuotionem, reuerentiã, & obedientiam spontaneam electionis quasi robur assumpsit. Nusquam n. ex scriptura colligi potest, q præcepto Christi vel consilio aut alicuius apostolorum, ecclesiæ vel Episcopi reliqui, subesse deberent Ecclesiæ vel Episcopo Romanorum etiam in ecclesiastico ritu. Quod si tamen necessitatis fuisset debitum ad salutem fidelium, quemadmodum asserunt iam quidam Rom. Episcopi, nec solum circa ecclesiasticum ritum, verum etiam in iurisdictionib. coactiuis, non tantum super clericos, verum & seculares principatus quoslibet, quomodo existimabile est, Christum & ipsius apostolos hoc præter[illegible] tradendum. Sed quoniam tam Christus q ipsius apostoli aperte statuerunt oppositum, [illegible] iurisdictionib. coactiuis, vt ex scriptura palã ostensum est *4. huius, 5. & 9.* debet sic sermo

dicentium cum *apocryphis fabulis* cõputari. Tempore vero Constantini I. Rom. Imperatoris, qui patenter Christi fidẽ & baptismũ assumpsit, primũ fideles inceperunt publice cõgregari, & dubia circa fidẽ diffinire, ac ecclesiasticũ ritum ordinare, vt ex Isidori pdicto *codice* apparet, capitulo, *de primitiua ecclesia, in synodo Nicena*, ab hoc siquidẽ Constantino per *edictũ imperiale* iuxta prædictã laudabilẽ & antiquam consuetudinem obtinuit episcopus & ecclesia Rom. prioritatem, q̃ sibi super alias determinauimus conuenire. Et vltra prioritatem hanc prouinciarum quarundam possessiones atq; dominia, quamuis ante tempora Constantini & post etiam Rom. Episcopi quidam suis *epistolis* siue *decretis* quibusdam prioritatem, q̃ super alios illis conuenire monstrauimus electione vel constitutionib. principum sibi singulariter absq; requisitione vel consensu legislatoris humani fidelis, collegii cuiusquam vel personæ singularis cuiusuis præeminentiæ aut autoritatis exultat, in ouetum diuina lege deberi, cuius tamen oppositum monstratum est sufficienter capitulo præcedente. Post tempora vero Constantini I. & præcipue imperiali sede vacãte, hanc sibi deberi prioritatem quandoq; lege diuina, quandoq; vero concessione principum suis *epistolis* expresserunt Rom. Episcopi quidam. In quibus autem & qualibus hæc sit attendenda prioritas, quam pluribus ipsorum insinuantibus & aliqualiter exprimentib. hanc esse circa legis euangelicæ interpretationem, & circa ordinationem ecclesiastici ritus, iam circa diuinum cultum quam circa ministros, quantum ad omnem ipsorum institutionem, inseparabilem siue primariam quam essentialem diximus, siue secundariam ac ipsius priuationem, quam separabilem siue accidentalem dicebamus 15. *huius*. Hanc etiam extendentes autoritatem in omnes episcopos, & ecclesias, populos & singulares personas, ad sententiam excommunicationis & interdicti diuinorum officiorum, tam subditis, quam ecclesiarum ministris siue prælatis, ac alterius cuiuslibet ecclesiasticæ censuræ consimilis, vt anathematis in supradictos fideles ferendum. Consequenter vero ipsorum aliis idem intendentib. de omni iurisdictione seu coactiua potestate, super omnes ecclesiarum mundi ministros & ipsorum collegia, ea quidem vtentes tanquam sibi conuenienti ex concessione principum, quam diu potens extitit Romanorum princeps, ipsiusq; regnum integrum, & plena sedes. Hoc vero deducto in seditionẽ, & præcipue imperiali sede vacante, per temporum interualla, freti sunt hac potestate, tanquã sibi diuina lege concessa. Quod cur tam varie contigerit, *sequenti cap.* dicturi sumus. Sic etiam suis *epistolis* expresserunt, sibi conuenire temporalium omnium ecclesiasticorum dispensationem seu distributionem p voto absq; collegii cuiusquam aut personæ singularis cuiuscunq; dignitatis vel autoritatis requisitione consensus. Quibus etiam ipsorum moderniores excessib. non contenti, suis expresserunt *Epistolis* siue *Decretis*, autoritatem siue iurisdictionem coactiuam supremam super omnes mundi principatus, populos & singulares personas, sibi lege diuina deberi: sic quidem, vt nullus principantium iam dictorum, iurisdictionem hanc coactiuam, quam vocant ipsi gladium temporalem præter aut contra ipsorum consensum siue dictamen, licite valeat exercere, præter autem aut contrarium facientes, principantes & populos excommunicationis vel interdicti sententiæ vocaliter pronunciando subiectos, asserunt enim se solos in mundo Christi vicarios, qui fuit Rex regum & dominus dominantium, hic latenter intendentes per eum quem sibi debitum dicunt titulum plenitudinis potestatis, propter quod etiam ad suam autoritatem pertinere dicunt omnia mundi regna & principatus conferre, ac auferre licite posse, regibus & cæteris principantibus, ipsorum mandata transgredientibus, quamuis impia sint secundum veritatem & illicita sæpe. Hoc autem inter cæteros Romanos Episcopos, non minus temerarie quam præiudicialiter & contra scripturæ sensum literalem, metaphysicis eius expositionibus innisus octauus Bonifacius, intantum expressit & asseruit, vt hanc Romanis Episcopis deberi potestatem decreuerit *ab omnibus credendum & confitendum esse de necessitate salutis æternæ*. Cuius sententiam assecuti sunt successores eius Clemens quintus, & dicti Clementis vocatus Ioannes immediate successor, quamuis hoc solum explicite videantur dicere de solo imperio Romanorum. Quod quia id asserunt nonnisi titulo supradicto, plenitudinis videlicet sibi datæ potestatis à Christo, indubium est, potestatem hanc siue autoritatem, si qua talis ex hoc illis conueniat, omnia mundi regna & principatus ex æquo respicere, quemadmodum Christi potestas, sicuti seriose satis ostendimus *decimonono, & vltimo primæ*.

Cap. XXIII.

De modis plenitudinis potestatis, & secundum quem modum & ordinem, hos sibi assumpserit Romanus Episcopus, & summarie, qualiter his vsus sit & vtatur.

DE quantis quidem igitur & qualibus potestatibus sacerdotum, determinatum est 6. 7. 9. & 11. *huius*. Amplius de ipsorum inuicem potestatis & dignitatis æqualitate habitum est 15. & 16. *huius*. Et rursum de vnius Episcopi, Ecclesiæ siue collegii sacerdotum & clericorum super cæteros omnes expedienti & conuenienti prioritate seu principalitate ipsiusq; initii atq; processus, adhuc autem de illius indisconuenientem sibi prioritatis formam & speciem latenti transitu, atq; serpigine, vsq; quasi ad grauissimum & importabilem secularium potestatum occupationis excessum, immoderatumq; amplius & intolerabile futurum penitus eorum desiderium principandi, vocaliter iam expressum, dictum est aliqualiter *capitulo præcedente*. Quodq; tam in occupatis quam etiam occupandis secularibus potestatibus & principatib. ad quos, vt omnium quasi sensibus euidenter apparet, omni conanimine tendunt Episcopi Romanorum, quamuis indebite, non modicum exem-

ex[illegible] futurumque sit eis locus ille sophisticus, quem sibi videlicet ascribunt titulum [illegible] potestatis. Vnde etiam paralogismus, quo reges & principantes ac singulos coactiuæ [illegible] ne subiectos, nitutur concludere traxit originem, bene se habet perscrutari de [illegible] dine potestatis. Primum quidem separando seu distinguendo modos illius, deinde [illegible] o, an Romano pontifici vel alteri cuiquam episcopo, secundum aliquem vnũ aut [illegible], plenitudo conueniat potestatis. Post hæc autem secundum quã significationũ, [illegible] Romanus episcopus sibi primum assumpsit. Demum vero qualiter ex hac in altras assumendas [illegible] ptiones non vt deceptiones principantib. & subiectis omnibus ciuiliter viuentibus præiudiciales se transtulit. Et qualiter & in quib. eis vsus fuerit & vtatur idem pontifex, & nisi prohibe[illegible], verisimiliter sit vsurus. Verum quia plenitudo potestatis, vniuersalitatem quandam importare videtur, & de voluntariis potestatib. propositum sit intendere solum, distinguendum nobis est plenitudinem potestatis in modos, penes vniuersalis voluntariæ potestatis distinctionem. Est[illegible]ur & intelligi vere potest vno modo *potestatis plenitudo* secundum significationem siue virtutem sermonis, ea quæ cuiuslibet actus possibilis & in rem quamlibet voluntarie factiua est, nõ habens hyperbolem, quæ soli hominum Christo conuenire videtur, vnde Math. vlt. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Secundo vero modo intelligi potest plenitudo potestatis, ad propositum magis, ea secundum quam liceat homini exercere quemlibet suum actum voluntarium imperatum, in quemlibet hominẽ & rem quamlibet exteriorem existentem, in hominum potestate, siue ordinabilem ad vsum eorum. Vel ea rursum secundũ quam quidem liceat in omnem actum iam dictum, quis non super quemlibet hominem aut rem omnem, humanæ potestati subiectam, vel amplius ea secundum quam liceat, non omnem actum exercere sed determinatum specie, sine modo, secundum tamen omnem volentis impetum quemlibet super hominem & rem omnem humanæ subditam potestati. Tertio vero modo intelligi potest *plenitudo potestatis*, ea quæ supremæ iurisdictionis coactiuæ super omnes mundi principatus, populos, communitates, collegia, & singulares personas, aut rursum in aliqua horum, secundum tamen omnem impetum voluntatis. Quarto vero modo intelligi potest, ea quæ iam dicta est, aut secundum dictum modum super omnes clericos tantum, ipsosq; omnes ad ecclesiastica officia instituendi, priuandi, seu deponendi, & ecclesiastica temporalia siue beneficia distribuendi, aut secundum modum iam dictum. Quinto autem potest intelligi, vt ea quæ sacerdotum omnimode ligandi & soluendi homines à culpis & pœnis excommunicandi, interdicendi, & reconciliandi, de qua dictum est 6. *huius*, & 7. Sexto quidem intelligi potest, ea qua manus imponere liceat omnib. ad ecclesiasticos ordines suscipiendos, & ecclesiastica sacramenta conferendi vel prohibendi, de qua dictum est ẽt 16. & 17. *huius*. Septimo vero intelligi potest, ea quæ sit interpretandi scripturæ sensus, præsertim in his quæ sunt de necessitate salutis, & veros à falsis, sanos ab insanis diffinite seu determinate, rituumq; omnem ecclesiasticum ordinandi, & ordinatorum obseruationis coactiuum vel sub anathemate generaliter ferre præceptum. Octauo vero & vltimo modo quantum proposito nostro attinet, intelligi potest plenitudo potestatis, ea quæ curæ pastoralis animarum generalis ad omnes mundi populos atq; prouincias, de qua dictum est 9. & 22. *huius*. Posset autem rursum *plenitudo potestatis* intelligi secundum vnamquamque diuisionum dictarum, ea quæ nulla sit determinata lege, non plena vero, quæ foret determinata per leges humanam aut diuinam, sub qua etiam recta ratio potest conuenienter comprehendi. Sunt autem fortasse modi quidam & combinationes aliæ plenitudinis potestatis, quæ tamen omnes ad intentionem propositam pertinent, enumerasse videmur. His itaq, potestatis plenæ diuisionibus sic præmissis. Dico plenitudinem potestatis secundum iam dictos duos primos modos episcopo Rom. vel alteri cuiquam sacerdoti, præter Christum siue Deum minime conuenire. De quibus siquidem, propter rei euidentiam, & quoniam certificatum est ex diuina & humana sapientia, & omni morali scientia, pertranseo etiam propter abbreuiationem. De tertio quidem & quarto modo plenæ potestatis per demonstrationem ostensum est 15. *primæ*, per scripturæ sacræ testimonium infallibile *quarto, quinto*, & 8. *huius*, amplius confirmatum 15. 16. 17. *ac* 21. *eiusdem* firmissime roboratum, quoniam sacerdoti aut episcopi inquantum huiusmodi super clericum aut non clericum quenquam absolute, nedum cum plenitudine aliqua lege diuina nulli conueniunt. Vtrum autem humana lege sit clerico cuiquam, episcopo, vel sacerdoti vel non sacerdoti, talis potestatis plenitudo concessa, secundum aliquem modum possibilis quidem concedi, & ex causa rationabili legislatoris humani iudicio reuocari, certificandum est & humanis legibus & rescriptis seu priuilegiis legislatoris eiusdem. De reliquis autem quinto & sexto modo, plenæ potestatis scil. ostensum est sexto huius & septimo, quoniam potestas ligandi atq; soluendi à culpis & pœnis, similiter eaq; anathematizandi seu excommunicandi publice quenquam, non est absolute siue cum plenitudine sacerdoti concessa, sed lege diuina determinata, sic vt neq; innoxios apud Deum damnare, neq; noxios soluere possit. Et rursum, quoniam excommunicandi quenquam publice, præcipue principantem aut communitatem aliquam interdicendi cuilibet episcopo & sacerdoti humana ordinatione conuenienter debet determinari potestas, quemadmodum ostensum est *sexto*, 7. & 21. *huius*. Amplius eandem potestatem ad ecclesiasticos ministros instituendos per manuum impositionem, docendum & prædicandum, ac ecclesiastica sacramenta in communitatibus fidelium ministrandum, monstratum est 17. *huius*, non sic episcopis aut sacerdotibus cum plenitudine conuenire, quin diuina & humana lege determinatus sit eis modus conueniens agendi secundum illam.

illam. De residuis autem septimo & octauo modo plenitudinis potestatis, ostensum est 20. 21. & 22. *huius*, eos nulli Episcopo aut sacerdoti eum plenitudine conuenire, sed secundum determinationem tam diuinæ quam humanæ legis. Non igitur Episcopo Romanorum aut alteri sacerdoti cuiquam plenitudo conuenit potestatis, inquantum huiusmodi, nisi eam fortasse velint appellare plenitudinem potestatis, prioritatem seu principalitatem, quam Episcopo supradicto & ipsius Ecclesiæ super reliquas omnes, fidelis legislatoris humani autoritate, 22. huius monstrauimus conuenire. Vnde vero & à qua significatione per Romanum Pontificem primum exordium sumptum est huius ascribendi sibi tituli *plenitudinis potestatis*, cum tamen vere secundum nullam dictarum significationum illi conueniat, consequenter dicendum. Videtur autem titulus hic à Romano Pontifice secundum significationem octauam primum assumptus, & suæ cuiusdam apparentis conuenientiæ, originem extiusse id Christi oraculum, quod habetur Ioannis 21. dum beatum Petrum alloquens, inquit, *Pasce oues meas*. Amplius ex eo quod Matth. 16. ad eundem singulariter, *Tibi dabo claues regni cælorum, &c.* Rursum ex eo quod Ioannis 18. *Conuerte gladium in vaginam*. Amplius ex discipulorum responso ad Christum: *Ecce duo gladii*. Ex quibus siquidem secundum suas interpretationes, quidam intelligi volunt vniuersitatem totam & totius orbis ouium, id est Christi fidelium, soli Petro fuisse commissam, & sic cuilibet Romano Pontifici, tanquam beati Petri vicario singulari: reliquis vero apostolis & ipsorum successoribus Episcopis, non totam & totius orbis vniuersitatem ouium, sed singularis determinatarum & singulum gregem atque prouinciam gubernandam, fuisse commissam. Quorum beatus Bernardus, sic intelligens oraculum Christi prædictum, ad Eugenium Papam Romanum de consideratione libro secundo, sic ait: *Nec modo ouium, sed & pastorum tu modo vnus omnium. Vnde id probem, quæris? ex verbo Domini. Cui enim, non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute & indiscrete, tota commissa sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas: nihil excipitur, vbi nihil distinguitur.* Paruum etiam infra subiungens: *Inde est, quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes scientes sacramentum. Denique Iacobus, qui videbatur vna esse columna Ecclesiæ, vna contentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatem cedens.* Consequenter autem propositum inferens inquit sexto; *iuxta canones tuos, alii in partem solicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es.* Intellecta fuit igitur ab initio *plenitudo potestatis*, administratio seu cura generalis omnium animarum.

Secundum hanc quidem significationem assumpta sibi prædicatione tituli huius, quamuis non secundum verum scripturæ sensum, quemadmodum 28. *huius* sufficienter monstrabitur: ea præsumptione transiuit in aliam Romanus Episcopus, fortasse quæstus gratia, vel alterius commodi aut excellentiæ super alios vsurpandæ, assumendo videlicet, ac publice prædicando se solum singulariter à pœnis debitis seu infligendis pro statu futuri seculi, iuxta peccatorum demerita, suo verbo vel satisfactionis in hoc seculo, quo sibi libeat modo tanto simpliciter eximere peccatores & absoluere posse.

His autem sic sumptis sub quadam pietatis & misericordiæ specie: Prima quidem, vt ea charitate solicitari & curare de omnibus videantur: secunda vero, vt omnibus misereri posse ac velle credantur, priuilegiis & concessionibus principum fulti, præcipue Imperiali sede vacante, titulũ hunc consequenter extenderunt Episcopi Romanorum. Primum quidem ad ordinandum circa ecclesiasticum ritum lationes legum quasdam in clericos ab initio vocata *Decreta*. Deinde vero per modum rogationum seu exhortationum ordinationes quasdam laicis suaserunt, vt ieiuniorum & cæteris temporib. abstinentiæ ciborum quarundam propter diuinum suffragium, & misericordiam impetrandam, ad quasdam tollendas tunc ab hominib. epidimias, & aerias tempestates, sicut ex *legenda beati Gregorii*, & aliorum quorundam sanctorum satis apparet. Has autem suscipientib. laicis sponte, ac propter deuotionem obseruantib. inueterata talium consuetudine, ordinationes iã dictas rogationes per modum præcepti cœperunt indicere, sic vt earum transgressores ausi sint absq; humani legislatoris licentia, vocalis sui anathematis seu excommunicationis, sub pietatis tamen, seu diuini cultus specie, terrore ferire. Crescente autem consequenter ipsis appetitu amplius dominandi, attendentib. etiam deuotos fideles huiusmodi verbis terreri propter ignauiam & diuinæ legis imperitiam, qui ad ea quæ per sacerdotes indicebantur, obligari credebant, metu damnationis æternæ præsumpserunt vlterius Episcopi Romanorum cum suo clericorum cœtu oligarchica quędam *edicta* siue *ordinationes* circa ciuiles actus statuere, quib. seipsos, ac ipsorum ordinem siue officium clericatus assumentea quoslibet, etiam mere laicos pronunciauerunt exemptos ab omnibus publicis, ad hoc promouentes officium, seculares etiam cõiugatos, qui facile sunt allecti, vt immunitatib. gaudeant onerum publicorum, vnde non modicam ciuilis multitudinis sibi subiecerunt particulam, subtrahentes principantium potestati. Rursumq; ampliorem subtrahere studentes, aliis pronunciauerunt *edictis*, anathematis pœna feriri eos qui personales iniurias qualescunq; intulerint his, qui clericorum collegio sunt ascripti, sic quoq; clericis iniuriam inferentes per excommunicationem in templis publice diffamantes, nec minus propterea persequentes eosdem, requirunt humanarum legum pœnis arceri. Horum autem detestabilius & sacerdotum officio execrabile valde, quod Romanorum & Episcopi reliqui, vt suam amplient iurisdictionem, & per hanc sibi quæstum turpissimum in Dei contemptum & principantium pręiudicium manifestum, tam laicos quã clericos, vel negligentes aut etiam impotentes quædam persoluere debita pecuniaria, quib. ad certum temporis terminum persoluendis fuerant ciuiliter obligati, excomunicant & excludunt ab ecclesiasticis sacramentis quos Christus & sancti apostoli multis exhortationib. pœnis, & laborib.

adde-

ac demum [illegible]is martyriis & pretiosis sanguinibus infra Ecclesiam posuerunt, non enim sic fecit qui omnib[illegible]omnia factus est, vt omnes lucrifaceret. Sed propter sola crimina grauia voluit peccatores [illegible]iorum fidelium præcidi consortio, vt ex *prima ad Cor.* 5. induximus 7. *huius*. Quibus etiam [illegible]ntenti, sed secularium contra Christi & apostolorum præceptum aut consilium petentes fa[illegible]a in legum lationes seorsum ab iis quæ ciuium vniuersitatis prorumperunt, omnem clerum ab his decernentes exemptum, ciuile schisma & principatuum supremorum pluralitatem inducentes ex ipsis, quam velut impossibilem humanæ quieti, certam huius experientiam inducentes, demonstrauimus 17. *primæ*. Hæc n. pestilentiæ Italici regni radix est & origo, ex qua cuncta scandala germinauerunt, prodeunt, & qua stante, nunquam ciuiles ibidem cessabunt discordiæ, potestatem etenim hanc, ad quam paulatim & latenti præuaricatione subintrauit ex consuetudine aut abusione veriùs, dudum detinuit Romanorum Episcopus, eademq; sibi per principem reuocari formidans, & merito propter commissus excessus, creationem, atq; promotionem Romani principis omni maligna solicitudine vetat, & in tantam demum ipsorum quidam prorupit audaciam, vt in suis edictis expresserit, *Romanum principem sibi iuramento fidelitatis astringi, tanquam coactiua iurisdictione subiectum*, vt ex suarum narrationum, quas *Decretales* appellant, derisibili & contemnendo prorsus *inuolucro septimo, de sententia & re iudicata*, palam se inspicientibus offert. Cui præcipiti temeritati adnuere recusans Christianissimus Imperator ille, virtutum omnium vir, per omne tempus, locum & statum, singulariter inter cæteros principes approbatus, felicis & diuæ memoriæ 7. Henricorum, tanquam præstiti iuramenti se immemorem simulans, illius transgressor describitur per falsam non minus quam temerariam narrationem quandam, *decretalem* vocatam, cui titulus *de iureiurando*: quamuis potius de iniusta iniuria & illata diuo Imperatori, suisq; successorib. & affinibus omnib. contumelia, intitulari merito possit. Nam *a canonum* vocatis conditorib. quoniam periurus pronunciatur infamis. Qui etiam eius claram memoriam, si calumniatorum huiusmodi maculari posset verbis aut scriptis, denigrare sunt nisi. Has siquidem oligarchicas ordinationes non ausi sunt Episcopi Romanorum cum suis cardinalib. vocare *leges*, sed *decretales* appellarunt, quamuis eisdem homines ad pœnam obligare intendant pro statu præsentis seculi & per potentiam coactiuam, quemadmodum hæc intendunt legislatores humani. Id autem vocabulo *legum* à principio noluerunt exprimere, formidantes resistentiam & correctionem legislatoris prædicti, quoniam ex hoc in principantes & legislatores commisissent crimen læsæ Majestatis, vocauerunt rursum huiusmodi ordinationes à principio *iura canonica*, vt ex vocaboli colore, quamuis impie appositi, magis habeantur authenticæ, ipsarumq; credulitatem & reuerentiam atq; obedientiam fidelibus imprimant amplius. Sic igitur paulatim clanculum se transferentes, vt omnia concludamus, sex posteriores significationes plenitudinis potestatis de se prædicant Romanorum Episcopi, per has quam plurima in ciuili ordine monstruosa committentes contra legem diuinam & humanam, ac rectum iudicium cuiuslibet rationem habentis. De quorum aliquibus, quamuis non omnibus, singulariter saltem, rememorationem fecimus capitulo præcedenti.

Cap. XXIV.

Qualiter in speciali Romanus Episcopus vsus sit assumpto primatu & plenitudine potestatis infra ecclesiasticos limites siue sacerdotalem iconomiam.

AD hæc autem consequens est manifestare, qualiter & in quibus plenæ potestatis sibi modis assumptis vsi fuerint hactenus Romanorum Episcopi, vtantur, & nisi vetentur, verisimiliter sint vsuri: & primum quidem in ecclesiasticis officialibus statuendis & beneficiis, seu temporalib. dispensandis tam in ecclesiasticos ministros, quam alias miserabiles personas, propter quas etiam, vt in 14. *huius*, ecclesiastica temporalia tradita sunt & statuta fuere sic per ministros ecclesiasticos dispensanda. Deinde vero monstrandum, qualiter his plenis potestatibus vsi sint hactenus & vtantur ac deinceps vsuri ad eos qui ciuiliter viuunt tam principes quam subiectos. Secundum hanc itaque plenitudinem potestatis hactenus & in præsentiarum Romanis Episcopis actione permissa, Christi corpus omne mysticum infecerunt, & si dicere liceat, corruperunt. Electionem namque, modum potiorem, quinimo in quo solo securitas est simpliciter bene instituendi officialem quemcunque, diminuerunt, corruperunt & demum quasi totaliter extinxerunt, cum tamen hac Apostoli cum reliqua fidelium multitudine diaconorum institutionem effecerunt, vt habetur *Actuum sexto*. Diminuerunt quidem primo, in solum clerum conuertendo quod per vniuersam fidelium multitudinem fieri solebat & debet, quemadmodum ostensum est 17. *huius*. Corruperunt autem rursum diminuendo, vt in quorundam imperitorum & exortium legis diuinæ iuuenes, quos Canonicos vocant, exclusis prouinciæ sacerdotibus, eligendi Episcopum autoritatem transferendo, nisi fortasse casu contingeret, quod rarum est & in paucioribus, eundem esse sacerdotem atque canonicum, ad solius vnius Ecclesiæ siue templi clericos in prouincia, determinantes electionis autoritatem, quæ saltim per omnem prouinciæ clerum fieri deberet, & per sacerdotes præcipue, quos debitum est esse diuinæ legis doctores, vt vbi supra monstrauimus. Extinxerunt autem quasi finaliter, quoniam omnium fere prælationum ecclesiasticarũ, necnon horũ, verum mediocrium & minorum officiorum, et quæ mere laicis conuenire possunt, ꝓpter templorum custodiã, collectionem & ꝓ his temporaliũ seu beneficiorum distributionẽ, im-

mediate suæ potestati reseruant episcopi Romanorum. Qua siquidem reseruatione, irritas & inanes esse decernunt electiones quaslibet, quamuis rite factas, de sufficientib. & approbatis personis horum vice instituentes de suæ plenitudine potestatis ignorantis aut affectæ precio vel prece, odio vel amore, terrore, obsequio exhibito, aut obtinendo fauore, vel peruersæ aliter, diuinarum literarum ignaros, idiotas & indisciplinatos, & plerunq; homines mente corruptos & notorie criminosos, qui plebibus etiam quib. præficiuntur, non communicant idiomate seu sermone. Vnde respondeat ipse Christo *Ioannis decimo*, qui contra vel post factas aut fiendas electiones inter cætera monstra, quæ fecit & facit, de lingua sua Occitana duos instituit episcopos, vnum Guintoniensem in Anglia, reliquum Londensem in Dacia, cum populis illis nullo communicantes sermone, quales autem doctrina & moribus, non mea referre interest, quamuis Londensis, vt in Dacia liquet, ecclesia & diocesis, spoliata omnium armentorum gregibus necessariis ad agrorum cultum, secundum exigentiam patriæ, per venditionem collectis inde thesauris & ecclesia destituta, abfugerit, reuersus in regionem suam. Respondeat, inquam, Romanus Episcopus, quomodo pastor hic proprias oues vocabit nominatim, mores ipsarum cognoscendo per ipsorum confessiones, & quos arguere oportet reprehendendo aut quomodo sequentur illum oues, eius vocem prædicationis & doctrinæ intelligendo? Nec modo propter necessitatem siue defectum hominum, qualis erat antiquis temporibus, oportet ex alienis prouinciis mendicare pastores. Erant enim in Anglia viri præstantiores vita, & sacra doctrina doctiores eo qui vocum seu sermonum significationis ipsorum expers nec sacræ scripturæ doctor sed causidicus quidam præfectus est illis, sic & in Dacia, & in reliquis prouinciis de quibus in errore consimili, in occulta possent induci testimonia plurima, quæ tamen pertranseo propter abbreuiationem. Quis enim non admirabitur aut stupebit, diuinarum scripturarum ignaros iuniores, morum conuenienti grauitate carentes, inexpertes indisciplinatos & quandoque notorie criminosos, ad maiores ecclesiæ thronos esse præfectos Simoniaca prauitate, vel prece potentum, non dico quandoq; terrore, obsequio vel sanguinis affinitate, repulsis aut neglectis scripturæ sacræ doctoribus, viris honestate probatis. Ficta ne loquor aut falsa, ab numerantti quippe prouinciarum Episcopos aut archiepiscopos, patriarchas & reliquos inferiores prælatos, Sacræ Theologiæ Doctor, aut in ipsa sufficienter instructus, non reperietur vnus ex decem. Et quod referre pudet, quamuis non pigeat quia verum, Episcopi modernorum neque prædicare populo verbum Dei, nec hæreticorum, si qui apparuerint, nouerunt erroris aduersari doctrinis, sed in prædictis euentibus impudenter mendicant aliorum doctrinas, cum tamen dicat Doctor gentium primæ ad Timoth. tertio, quod *oportet Episcopum esse doctorem, amplectentem eum qui est secundum doctrinam, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere*, vt idem scripsit ad Titum primo. De reliquis vero Prælatis inferioribus, abbatibus & prioribus ac reliquis Ecclesiarum curatis, testem inuoco Deum, immortalem veritatem, numerolam ipsorum multitudinem, vitæ atque doctrinæ insufficientis exortem, sic etiam, vt grammatice nesciant ipsorum quam plures congruum proferre sermonem. Sed quibus rursum dicam de plenitudine potestatis, plerunq, conceduntur maiores Ecclesiæ dignitates, & qui ad has gubernandas sufficientes putantur, causidici sunt. Hos enim tanquam vtiles significat Romanus pontifex, & Ecclesię defensores, qui pro temporalibus conseruandis vel amplius vsurpandis, contendere norunt. Sacræ vero theologiæ doctoribus tanquam inutilibus reiectis ab eo, *simplices enim sunt*, vt inquit ille, cum suorum Cardinalium cœtu, *& ecclesiam dilapidare sinerent*, cum tamen *ecclesia* non sint temporalia sed Christi fideles, pro qua non pro temporalib. iuxta Christi consilium & apostoli, contendere debet Episcopus, vt in *Ioannis decimo*, ac ex apostolo, vbi supra, & aliis innumerosis scripturæ locis, quæ inducere omitto propter euidentiam & sermonis abbreuiationem. Non enim sunt temporalia hæreditas apostolorum, quam conseruandam successoribus suis Episcopis dimiserunt. Nec sunt iura sponsæ Christi, fastigia imperialia & secularia dominia, quæ sub huiusmodi verborum sophistice, modernus Romanorum Episcopus se, vt defendat, imo potius vt offendat, opposuit iniquissime inclyto Ludouico ex Bauariæ ducibus Romanorum Regi. Vnde Bernardus *ad Eugenium de consideratione libro secundo, capitulo quarto*, cum de animarum seu Ecclesiarum solicitudine locutus fuerat, quam sancti Apostoli successoribus dimiserunt, inquit: *Nam quid aliud sanctus dimisit Apostolus? quod habeo, inquit, hoc tibi do, quid illud? vnum scio, non est aurum neque argentum, cum dicat ipse, Argentum & aurum non est mihi.* Et infra parum subdit: *Esto vt alia quacunque ratione hæc tibi vendices*, (temporalia scilicet,) *sed non apostolico iure.* Et infra rursum: *Quod habuit hoc dedit, solicitudinem, vt dixi, super Ecclesias.* Quid autem de dominio seu principatu? audi adiicientem Bernardum; *Nunquid dominationem? audi ipsum. Non dominantes, ait, de clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, ne etiam veritate, vox domini est in Euangelio, Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Et infert: Vos autem non sic. Planum est, apostolis interdicitur dominatus.* Et quod amplissima omnium admiratione ac attentione dignum, & per principes tanquam Dei ministros ad formam debitam reducendum in concilio generali, est de summi Pontificis & suorum fratrum, Cardinalium scilicet, institutione quos caput & principaliores cæteris constituendos diximus, principaliter ad fidei veritatem & vnitatem seruandam atque docendam iuxta determinationem conciliis sup. tradicti. Ad hunc enim dignitatis apicem non semper, imo rarius eligitur, qui sacræ scripturæ Doctor præfuerit, sed plerunque assumitur ex causidicorum collegio, quod sacræ scripturæ inconsonum est omnino, rectæ rationi dissonum, & in omnium Ecclesiarum facie pudentissimum

tissimu[illegible] conuenienter nec quasi minus aduertendum de Cardinalium [illegible] iuuenes, & diuinarum literarum indocti quam plures. [illegible] & Ecclesia siue collegium omnium aliorum esse debeat exemplar & [illegible] non alium [illegible] Romanus Pontifex habeat vni[illegible] nare. Sed de his hactenus, vnde sermo venerat, redeuntes dicamus, [illegible] Pontifex de plenitudine potestatis, ampliorem multitudinem prælationum ma[illegible] minorum confert idiotis aut diuinarum literarum ignaris, non vtinam cri[illegible] ignotis quam ignotis, pueris & infantibus etiam Simoniaca prauitate sui, vel [illegible] quauis plerunque affectione sinistra. Maioribus ergo ac principalioribus se[illegible] ex talium promotione, quinimo intrusione, cæteræ minores curæ siue officia ad [illegible] horum pertinentia, contagione polluta redduntur. *Gaudentes enim similibus, quemad[illegible] homo, & equus equo*, iuxta sapientis gentilis oraculum, ad ecclesiastica officia eam, [illegible] aut alterius peruersæ vix ianuam ingressi sunt, reserant idiotis & more peruersis. [illegible] agere secundum habitum proprium, quem non mutauit dignitas, sed plerunque [illegible] iustos ac doctos, qui per talem semitam domum Dei intrare non quærunt, [illegible] odiunt [illegible], declinant, & premunt. Quoniam, vt inquit veritas, [illegible] lucem. Nec taceo quod supradictus Episcopus, fauore ac gratia potentum sibi [illegible], & cum his etiam inde fortasse receptis pecuniis, quosdam iuuenes diuinæ legis & a[illegible] inarum indoctos, nec in sacrum quenquam ordinem promotos, adhuc in famosis [illegible] ad episcopatus promouit, cum tamen ad Euandrium dicat Hieronymus, *presbyterum in Episcopo contineri*. Ecclesiastico igitur regimine sic infecto, vniuersum corpus Christi mysticum ægrotat nimirum. Omittentibus enim ecclesiarum Prælatis reliquis curatis exhortationes, obsecrationes & increpationes secundum sanam doctrinam, committentibus autem detestanda & abomi[illegible] scandalizatur populus ipsorum exemplo. Quia velut signum sagittatoribus, sic ple[illegible] trauntur exemplum, quod veritas attendens Matthæi quinto inquit: *Sic luceat lux vestra coram [illegible], vt videant opera vestra bona.* Et hinc est modernorum morum radix & prima peruer[illegible] quam demum sequitur æterna damnatio. Quoniam, vt ait Christus Matthæi quinto: *Si cæcus [illegible] ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.* Quid autem de temporalium dispensatione dicemus, cum debeant ecclesiasticorum ministrorum sufficientiæ residua pauperibus impotentibus, [illegible] pie personis miserabilibus dispensari: quod neminem quasi latet: conuertuntur in eos v[illegible]sus, & [illegible] abusus diuerso, de quibus sermo fuit vndecimo huius: quibus adiice nouum eleemosynæ modum, quod in mercenarios milites, equites, & pedites, horum plurima consumuntur ad pugnas inter Christi fideles concitandas, & continue nutriendas, vt eos suæ tandem subiicere valeant tyrannicæ potestati. Sic igitur ex prædictis apparet, propter plenitudinem potestatis corpus Ecclesiæ mysticum, secundum materiam siue membra principalia, maxime (verbi causa) Prælatos vndique infectum, & corruptioni propinquum.

Nunc autem de corporis huius forma dicatis, quæ in suorum membrorum ordine, ac situ debito consistere debet. Hoc ipsum tanquam inuenustum ac deforme monstrum videbitur diligenter inspectum. Quis enim animalis corpus, cuius singula membra suo capiti nexu immediate iunguntur, monstruosum & inutile ad operationes conuenientes esse non æstimet. Digitus nanque vel manus, si capiti immediate nectatur, situ sibi debito carens, virtute, motu & opere conuenienti carebit. Non sic autem, si digitus manui, manus brachio, brachium humero, humerus ceruici, ceruix vero capiti, per conuenientes nectantur iuncturas. Sic enim corpus redditur sua forma decens, sic eius caput membris reliquis conuenientem virtutem vni per reliquum secundum eorum naturam & ordinem immittere potest. Et ipsa quidem hinc sibi conuenientes operationes perficere. Quam siquidem formam & modum in ecclesiastico, necnon & ciuili quolibet regimine oportet attendere. Non enim potest vniuersalis pastor aut princeps immediate in omnibus prouinciis singulorum singulos actus inspicere, & immediate dirigere, sed oportet, si decenter, si sufficienter hæc perfici debeant, secundum ordinem debitum substitutis & specialibus ad ea iuuari ministris, sic enim ordinatum permanere potest & crescere corpus Ecclesiæ. Quod sentiens doctor gentium Paulus ad Ephesios quarto, sic inquit: *Crescamus in illo, qui per omnia caput est Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri augmentum corporis facit.* Verum de plenitudine potestatis Romano permissa Pontifici, omnis hic ordo seu forma sublata est, absoluit enim ipse à potestate seu cura & correctione superiorũ, inferiores prælatos & ordines, vt à patriarchis archiepiscopos, ab archiepiscopis episcopos, ab episcopis vero suorum capitula seu collegia clericorum, & rursum abbates & mona[illegible] priores, nouissime autem, non vtinam pessime, religiosos qui *paupertatis ordines* appellan[illegible] unes ordine perturbato suæ curæ atq; immediatæ correctioni submittens, nulla qui[illegible] denti vtilitate, sed notoria potius sibi lites accumulandi auiditate, in pecuniarum con[illegible], ac in Prælatorum expoliationem, & ipsorum ampliorem subiugationem intendens. [illegible] tamen inde subsecuta insolentia, quasi nullus ignorat. Carentes etenim hi superiori [illegible] præsenti, contumaces, inobedientes & irreuerentes fiunt, quibus merito subesse debe[illegible], ad seipsos & alios facultatem peccandi liberius, hinc etiam assumentes. Quibus vero cura talium esse deberet, sibi debita potestate priuatis, torpendi & negligendi præbetur occasio, vt de

vexa-

vexationes [illegible] tot, tantaque contingunt inconuenientia, eo quod ea diffusius enumerare propter ip[illegible]rum incompræhensibilem quasi varietatem & numerum, particulariter describere prætermi[illegible]. Quamuis ipsorum plurima, se volentib. indagare, faciliter offerant. Id quidem pertranseo, iam ex abusu faciem gerens honesti, quod mensarum ministros diaconos quosdam, *Cardinales* vocatos, sede ac reuerentia episcopis & sacerdotib. præferre patitur, nihil attendens scripturam in hoc, nec quantum detestabile sit illud secundum Hieron. *ad Euandrum epistola*, de qua supra 15. *huius*. Et his adiice nonum germen iam dicti radicis, quod Romanus Episcopu[illegible] ex hac plenitudine potestatis, beneficium ecclesiasticum obtinentib. vbiq; locorum, absq; sui licentia, interdixit condere testamenta, & intestatorum simpliciter, aut sic ad suam sedem immediate decreuit bona deolui & debere deferri. Et quod amplius à malo est, quoniam Simonia, quamuis post factum expleatur, amplissima est, quod eadem potestate redditus & prouentus beneficiorum omnium & vbiq;, quo primum anno vacantia fuerint, sibi reseruat, secundum hunc modum sibi congregans omnes mundi thesauros, & eisdem omnia regna spolians, atque prouincias in quib. distribui debent ministris euangelicis & personis miserabilibus, aut in reipublicę, de qua sumuntur, subsidium, si oportet conuerti, quoniam ad hoc statuta & ordinata fuerunt. Hoc rursum intolerabilius, quod legata in testamentis fidelium laicorum, pro vltramarino transitu vel alias pias causas, secundum determinatarum personarum dispositionem, quas *Commissarios* vocare solent, ad sui ordinationem pertinere dicit, eadem plenitudine potestatis: nec mirum, cum eadem omnium regum, principum & regnorum, se quidam ipsorum asseruerit habere dominium, vt induximus 20. *huius*, cum tamen prædictorum omnium nullum ad sui pertineat potestatem, vt ostensum est 15. *primæ*, & 17. *huius*. Ab eodem quoq; radice his ampliora & grauiora contingent, quæ omnia narrari nequeunt, propter ipsorum tam variam esse naturam. *Vno enim inconuenienti dato*, præsertim eo, in quo cætera cogitabilia circa ciuiles actus humanos, *inconuenientia continentur alia quæcunq; contingere, nihil difficile*, iuxta gentilis sapientis oraculum. Hac enim sibi debita potestate plena, illi sequitur licere quodlibet, propter quod humanas omnes ordinationes & leges, etiam per generale concilium ordinatas, secundum sui votum suspendit & reuocat, quod tanquam vltimum incōuenientium in omni mundano regimine, tam sancti q̄ philosophi refugerunt, vt in vndecimo primæ p demonstrationem, & quinto huius, autoritate Augustini, 1. *ad Tim.* 6. fuit amplius confirmatum. Sic igitur ex sibi permissa plenitudine potestatis vniuersum corpus ecclesiæ infectum est. Omnis ecclesiasticæ iconomiæ præuaricatus est ordo, & omne ciuile regimen impeditum simpliciter, aut in parte turbatum, cum tamen huius Episcopi, & ipsius Ecclesiæ siue collegii sermones & opera constituta sint velut exemplum omnium aliorum. In quos siquidem, velut quæso, fideles conuertant lumina, quodam dudum honestatis sophisticæ plurimorum ex ipsis obumbrata velamine, cernent se ipsis lympide, qui Romanæ curiæ, imo verius cum veritate dicam, domus negociationis, & ea quę latronum horribilioris speluncæ limina visitarunt, aut qui ab hac abstinuerunt, numerosæ fide dignorum multitudinis relatione discent, eam pene sceleratorum omnium & negotiatorum, tam spiritualium quā temporalium receptaculum esse factam. Quid n. aliud ibi, quā Simoniacorum vndecunq; cōcursus? quid aliud q̄ causidicorum strepitus & calūniatorum insultus, & iustorū impulsus? Ibi periclitatur innocentum iusticia, vel in tantum differtur, si eam pretio redimere nequeant, vt tandem exhausti innumeris fatigari laborib. iustas & miserabiles ipsorū causas cogantur deserere. Ibi namque alte intonant leges humanæ, silent, aut rarius resonant diuinæ doctrinæ, ibi tractatus & scrutinia inuadendi prouincias Christianorum, & per armatam & violentā potentiam obtinendi & eripiendi ab his, quorū custodiæ licite suot cōmissæ. Acquirendarum animarū nulla solicitudo neq; cōsilia. Et adde q̄ ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Qui vero vidi & affui, videre videor, quam *Dan.* 2. Nabuchodonosor terribilem statuā in somnio recitauit vidisse, caput siquidē habentem aureū, brachia vero & pectus argentea, ventrem autem & fœmora ærea, tibias qdem ferreas pedumq; partem vnā ferream, & reliquam fictilem. Quid n. aliud ingens hæc statua, quā status personarum curiæ Romanæ seu summi pontificis, q̄ olim peruersis hominum terribilis, nunc vero cunctis studiosis horribilis est aspectu. Huius n. statuæ superiora membra caput, pectus & brachia, quid sunt aliud in conspectu, in affectu & in amplexo quam aurum & argentum & opera manuum hominum? Eius vero venter & fœmora, quid aliud, quam secularium litium seu causarū calumniarumve, ac Simoniacarum negotiationum, tam spiritualium quā carnalium rerum sonitus & tumultus? Nec modo dicā excommunicationum & anathematum, tam vocalium quam literalium, tonitrua & fulmina in Christi fideles Romano pontifici & ipsius ecclesiæ seculariter subiici, & ipsorum carnalia siue temporalia, quamuis iuste re[illegible]lan[illegible]es tribuere. Quid aliud dic q̄ so ęnea femora, quam voluptatum, luxus & vanitatum quasi omnium, etiam laicis indecentium, apparatus pomposus, quem sensib. hominum imprimunt, qui cęteris esse debent castitatis & honestatis exemplum? Ipsius autem ferreę tibiæ ac pedes & digiti, quibus statua figitur, secundum partem fictiles & testei, in quid aliud tendunt, quam secularium principatuum, regnorum & prouinciarum vsurpationem, inuasionem & occupationem, per ar[illegible]tor[illegible]m [illegible]eu ferreatorum violentam potentiam, secum portantes in hoc superiora me[illegible]bra, auri & arge[illegible] exl[illegible]biitionem, armatos ad hoc inuitantē, ventrem quoq; ac femora ę[illegible]talium, sonora promissione ac peccatorum & pœnarum vocali, quamuis fallaci, ab[illegible]lut one[illegible] [illegible]erol[illegible]bertatem defendentium, suisq; principib. debitam fidem obseruare volen[illegible], iniu[illegible]a, quamuis Deo protegente prorsus innocoa, cond[illegible]natione ac maledictione?

[illegible] & digiti [illegible] fictiles [illegible] de fragiles, quid aliud repræsentant, quam in[illegible] curiæ quid aliud notant quam quibus innititur Romanus Pontifex aduer[illegible] opprimendos, occasionum debilitatem, non modo dicam falsitatem & iniqui[illegible] manifestam? Verum eodem testante propheta, *super hanc statuam casurus est lapis sine man[illegible] de monte*. id est, Rex, quem de hominum vniuersitate per suam gratiam electum su[illegible] conferendo potestatem, & cuius regnum alteri non tradetur, hic inquam m[illegible] sue gratia trinitatis quam opere seu potestate manuum hominum, huius terribilis [illegible] ribilis ac monstruosæ statuæ primum conteret atq; comminuet testeam partem, pedũ videl. quib. inconuenienter innititur, falsas scil. ac iniquas causas, & occasiones caluas verius dixero cum po[illegible]ta, omnib. populis, & principib. ipsarum reserato sophismate ac humanis demonstrationibus impugnato, & scripturæ sacræ veritatib. annullato, innotescere faciendo, deinde vero ferrum ipsius, [illegible] atrocem & impiam potestatem arcendo: æs autem consequenter, id est maledicendi, quam si [illegible] præsumpsit in principes & populos, autoritatem: secularium quoq; iurisdictionum vsurpatarum & proinde causarum & vexationum tumultum silere ac obmutescere faciet: luxus quoq; vo[illegible]latum & pompas vanitatum cessare: Demum vero argentum & aurum, id est, auaritiam & rapinam Romani Pontificis & superiorum membrorum curiæ Romanæ compescet, temporalium quoq; [illegible]sum moderamine debito sibi concedet. Sicq; pariter secundum prophetam conterentur ferrum, testa, argentum & aurum, omnia scil. supradictæ curiæ vitia & excessus extinguentur, quasi redacta in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento. Quod enim tam contra naturam, legem humanam atq; diuinam & omnem rationem est, diu permanere non potest.

Cap. XXV.

Qualiter in speciali prædictis sit vsus Romanus Episcopus extra ecclesiasticos limites ad laicos siue ciuilia.

SVperest autem nobis exquirere, qualiter & in quibus plenitudine sibi potestatis assumpta extrà limites ecclesiasticos vsi sint hactenus & vtantur Episcopi Romanorum, rememorabimur tamẽ primum Ecclesiæ primitiuæ ritus eiusq; processus à sui principio & capite quod est Christus, & à primis suis promotoribus, apostolis sanctis. Hic enim, Christus videlicet, venit in mundum, sacerdotale siue pastoris animarum officium instruere, ac etiam exercere. Legis nanque lator æternæ, salutis existens, sacramentorum ritum & exercitium præcepta quoque atque consilia credendorum, agendorum & spernendorum ad merendam simpliciter aut excellenter felicem seu beatam vitam, quam vocamus æternam, sub eadem lege perstrinxit, Iudicium quidem ciuilium actuum siue principatus officium huius seculi abdicans & eidem expresse renuncians, & consimiliter abdicate præcipiens aut consulens, omnes apostolos & sui ac ipsorum alios successores in officio supradicto, seipsumq; subiectum exprimens ordinatione diuina, iudicio seu coactiuæ potestati principantium huius seculi, sic quoq; suos apostolos, sic ipsi seipsos tam opere quam sermone, quemadmodum euidenter ostensum est ex scriptura, cum sanctorum & doctorum expositionib. & autoritatib. 4. *huius & 5* Et humanis rationib. 8. *& 9. eiusdem* aliqualiter declaratum. Eas vero potestates exercens & apostolis ac ipsorum successorib. in eorum persona exercendas concedens, de quib. etiam dictum est 6. 7. 15. *& 16. huius*, summamque rursum paupertatem obseruans, ipsisq; ac ipsorum successoribus seruare docens, præcipiens, aut consulens secundum rememoratum & declaratum à nobis modum 13. *& 14. huius*. Hanc siquidem formam & modum viuendi, & iam dictum officium exercendi, secundum potestates prædictas, obseruauerunt apostoli, tanquam obedientiæ filii, obseruauerunt etiam Romanorum Episcopi & Apostolorum cæteri successores plurimi, quamquam non omnes, vsque quasi ad tempora Constantini primi Romanorum Imperatoris, ipsorum n. quidam prædia possederunt quorum primus legitur fuisse primus Vrbanus, Romanus Episcop⁹; vsq; in cuius tempus vixerat ecclesia siue sacerdotale collegium instar vitæ Christi & apostolorum, quam *meritoriam & summam* diximus *paupertatem*. Hoc quamuis fortasse faciens principaliter prædictus Vrbanus propter pietatem & pauperum subuentionem seu misericordiam, vt ipsius intentionemq̃ pie possumus referamus ad bonum, si tamen huiusmodi prædiorum aut ex ipsis prouentuum coram iudice coactiuo, vendicandi potestatem assumpsit, vel ipsa vendendi & precii distribuendi pauperib. habuit potestatem, nec vendidit & distribuit, à summa paupertate iam dicta siue perfectionis statu scienter aut ignoranter hæc fecerit, indubie declinauit. Quemadmodum etiam secuti sunt Rom. Episcoporum quam plures in hoc vsq; in tempora Constantini. Quo siquidẽ interuallo, quemadmodũ diximus 8. 10. *& 22. huius*, ordinationes quasdam circa ritum ecclesiasticum, vt cultum diuinum, & statum honestum sacerdotalis collegii sibi statuerint cum suo collegio Roman. Episcopi. Et eas tanquam vtiles communicauere reliquis ecclesiis requirentib. maxime lias, cæterarum quoq; mundi ecclesiarum iuxta possibilitatem propter pietatem & charitatem, curam, diligentiã assumpserunt, eo quod rectorib. siue pastorib. sufficientibus carebant frequentius, propter quod aliarum personas exhortabantur atq; monebant in his quæ pertinebant ad honestatem & fidem. Eorum vero monitiones grate ac sponte sumebant ecclesiarum reliquę propter causas assignatas 18. & 22. huius. In quibus quidem etiam ecclesiis, quandoq; discolis existentibus sacerdotum seu Episcoporum aut diaconorum vel reliquarum personarum aliquibus, neque ab

aliorum

[illegible] mores aut fidem, fraterna præsentium monitione cessantib. procurabant [illegible] res, ac pie volentes in Christo viuere, per Romanum Episcopum & ipsi [illegible] propter iam dictas causas magis verebantur fideles, excommu[illegible] [illegible] & mandati super rebelles & aliorum turbatores vel aliter criminosos, vel id per ipsos [illegible] fecerunt episcopi Romanorum. In aliis ergo locis, fideles existentes, secundum plurimam partem ipsorum, concordauerunt obedire Rom. episcopo, & ipsius ecclesiæ, propter fidei vnitatē & ipsorum inuicem quietem seruandam, quoniā hæc potestate coactiua nec modo conuenientiori alio seruare poterant, eo q infidelis esset quasi vbiq; tunc legislator humanus. Aduenientе vero tempore Constantini I. Rom. Imperatoris, q primus Romanorum principū permisit & concessit, fideles Christi publice congregari: facta sunt primum concilia generalia sacerdotum seu episcoporum, præcepto & autorita e principis supradicti: Quibus q dem conciliis diffiniti sunt & determinati scripturæ sacræ sensus ambigui, & ipsorum veri à falsis & erroneis sequestrati. Quos siquidem falsos & insanos sacerdotum aliqui, quandoq; quidem ꝓpter ignorantiam & plerunq; ꝓpter superstitionem atq; malitiam seminauerant inter Christi fideles. In quib. rursum conciliis, factæ sunt ordinationes circa ecclesiasticum ritum, vt circa cultū diuinum, diaconorum & sacerdotum honestatē & disciplinā, ipsorumq; ad officia ecclesiastica, tam inseparabilia, q̄ vocant ordines, q̄ separabilia, q̄ vocant prælationes, siue curas animarum, & huiusmodi reliqua, in certis locis siue ꝓuinciis promouendi, ac temporalia seu beneficia, vt oblationes ac reliqua quæ sibi ꝓpter ministerium euangelii tradebantur, tam mobilia quam immobilia distribuendi, determinatus siue statutus est modus & forma. De quo siquidem obseruando legislator humanus seu principans eius autoritate, præceptum coactiuum siue legem tulit, obligantem quemlibet sacerdotem aut non sacerdotem, secundum exigentiā cuiusq; pœna reali vel personali ꝓ statu & in statu præsentis seculi transgressorib. infligenda. Ferebantur n. huiusmodi leges in sacerdotes & episcopos magis quam in alios, quoniam & ipsi tunc erant, qui frequentius causam dabant talibus edictis: nec aduersus legislatorem humanum reclamantib. episcopis Romanorum, aut aliis quibuscunq; tanquam non subiectis principum legib. & edictis, sed instanter supplicantib. ad principes pro legib. ferendis huiusmodi, quemadmodum ex *codice* Isidori supradicto, & aliis approbatis apparet historiis, de quib. induximus plures *vigesimo primo huius.* Amplius per eosdem principes statuebantur & statutæ sunt leges de ipsorum numero certo secundum prouincias, & de ipsorum temporalibus siue carnalib. bonis, tam mobilibus quam immobilibus, quę sibi per prædictum Constantinum donata fuere, ac per reliquos principes Romanos aut alios, & successiue etiam per personas aliquas singulares: rursumque de ciuilibus seu contentiosis ipsorum actibus, quamuis specialibus ex humani legislatoris gratia moderatæ fauorib. Attendentes nanque legislatores sacerdotalis characteris dignitatem & reuerentiam, quoniam per ipsum secundum veritatem, Christi repræsentant officium, attendentes etiam grauitatem morum, & simplicitatem ac innocentiam personarum, quæ tunc in euangelio ministrabant, & iam dictum gerebant officium, etiam in consimilib. actibus leges minus rigorosas pro his statuebant, ipsisq; quam plurima priuilegia concedentes, ne à laicis calumniatoribus vexarentur, vel à diuinis officiis turbarentur. Erant n. numero pauci deuoti, & propter humilitatē facile cauidicorum cedentes insultib. nec violenta seu armata propter sui defensionem aut aliorum offensionem vallati potentia. Nam clericos, præsertim sacerdotes aut Episcopos, arma sumere, vel per se sumi iubere, grande nephas, & quasi monstrum ciuile visum fuisset priscis temporib. vnde Ambrosius, vbi supra induximus nono huius: *Dolere potero, flere potero, gemere potero, aduersus arma, milites, Gothos quoque, lachryma mea arma mea sunt, talia enim munimenta sunt sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere.* Propter quod fauoribus & priuilegiis specialibus indigebant, ad quiete ac tute viuendum, & calumniatorum vexationes euadendum, quamuis modernis temporibus ipsorum ad laicos in hoc conuersio facta sit in oppositam qualitatem. Sic ergo sub legibus & ordinationibus ciuilibus principum vixerunt antiquis temporibus & dudum totum sacerdotale collegium ab eisdem & à populo collationes, confirmationes, & inuestituras suorum officiorum separabilium, vt prælationum, curarum & reliquorum similium, aut minorum: ac temporalium seu beneficiorum distribuendi & dispensandi potestatem suscipientes, nec propter huiusmodi subiectiones contendebant pastores antiqui Romanorum episcopi aduersus principes Romanorum, neq; aduersus populum aut singulares personas ecclesiarum patronos, quoniam ad hoc se teneri nouerant diuina & humana lege, quemadmodum *quarto, quinto, & octauo huius, ac decimo septimo* per scripturam & humanas rationes sufficienter ostendimus. Sic enim legimus de Symacho, natiuitate Sardo. Hic enim Laurentio cuidam coëlectus discorditer per Theodoricum regem, facto iudicio, confirmatus est in Papam Romanum. Sic etiam scribit Martinus de beato Gregorio: *Hic, inquit, in Papam eligitur, & ipse,* (Mauritius videlicet Imperator,) *imperialibus literis suum affirmat consensum.* Sic etiam suorum priuilegiorum confirmationem, ab Imperatorib. petere solebant Episcopi Romanorum, vt de Vi[illegible]lliano, natiuitate Signeno, & Constantino, natiuitate Syro, & aliis plerisque Romanis Pontifici[illegible]us legitur, quinimo pro his & aliis supplicationib. & suis confirmationibus impetrandis [illegible] imperatores per loca distantia plurimum personaliter solebant accedere, vt de ipsorum quam pluribus l[illegible]gitur in *chronicis* & approbatis *historiis.* Et quod amplius est, Ioannes duodeci[illegible]us per Ottonem primum Romanum Imperatorem suis exigentibus demeritis, consentiente [illegible] populo, tam clero quam laicis, à papatu depositus est, sic etiam vbi de nono B[illegible]nedicto

dicto ag[illegible], [illegible] electis eo [illegible] atque depositis Im[illegible] censura, [illegible] principem Romanorum. Eiusdem eum [illegible] titatis primæ est [illegible] quid statuere [illegible] expediens fuerit destitu[illegible] cu[illegible] ur Episcopus quilibet per principem & omnes [illegible] eligi debeat, ipsorum aut[illegible] est [illegible] deponi potest, [illegible] odum certi[illegible] *decimoseptimo huius.* Instat [illegible] Christi & Apostolorum vixerunt [illegible], & cætera [illegible] in [illegible] Episcopi & sacerdotes, ac clericorum omne collegium, sub regimine coactiuo principum [illegible] autoritate legislatoris humani. Verum suadente ac stimulante huius mundi [illegible] superbiæ, ac ambitionis primo patente, reliquorum quoque vitiorum omnium suggestore diabolo [illegible] alienam viam, [illegible] ea quæ Christi & Apostolorum, deducti sunt, quinimo seducti veteres Romanorum Episcopi quidam. Nam ipsorum animos inuadens cupiditas & auaritia, inde [illegible] expulit, quam Christus in Ecclesia tertio modo dicta, plantauerat & statuerat, summam meritoriam paupertatem. Rursumque inuadens eosdem superbia & ambitio seculariter principandi, expulit inde summam humilitatem, quam [illegible] Christus indixerat, & obseruare mandauerat eidem Ecclesiæ siue vniuersi cœtui sacerdorum. Quorum quidem primus hoc passus, si eo prior in hoc non alter exstiterat, fuisse legitur Simplicius quidam, Tibertinus cognomine, Romanus Episcopus. Hic enim, vnde sibi nescio autoritate sumpta, quamuis certissime nouerim, nisi per ignorantiam excuset[illegible], vnde temeritate præsumpta statuit *nullum clericum inuestituram à laico debere suscipere. Inuestituram* siquidem intelligendo beneficiorum & officiorum, de quib. diximus prius, quamuis tamen ex ipsius statuto significetur manifeste, prædecessores suos humilitatem & reuerentiam debitam principibus exhibere volentes, inuestituras prædictas à laicis recipere soluisse. Huius siquidem rursum successor, quamuis non immediatus, Pelagius primus statuit, vt hæretici per seculares potestates punirentur. De quo etiam statuto mirandum, quoniam nō latuit illum huiusmodi legem tempore Iustiniani Romani principis in hæreticos latam fuisse. Et quoniam suæ non erat autoritatis ferre huiusmodi leges in quantum Episcopi, nisi fortasse hoc sibi autoritate humani legislatoris foret indultum, quemadmodum duodecimo & decimo tertio primæ ostensum est, & vigesimo primo huius. Ideo quemadmodum iam dictus Simplicius in alienam messem falcem iniecit, autoritatem sibi, videlicet quæ alterius, vsurpando. Cui rursum Adrianus tertius, licet non immediate, successit in vsurpatione prædicta. Statuit enim, vt nullus Imperator se intromitteret, & de electione Papæ, vt dicti Martini verbis vtamur. Quod siquidem statutum omnino nullum, eo quòd à carente tali autoritate legislatiua scilicet, emanauit. Apertum etiam inconueniens continebat, quemadmodum ex *decimo septimo huius* ostensum est, fueratque illius oppositum longa & laudabili consuetudine roboratum. Quamuis enim dicat Martinus, vbi legit de Leone decimo, quod *Romani ex praua consuetudine petebant ab Imperatore pontificem sibi dari, consuetudinem* confessus, quod verum concedimus, *prauam* tamen autoritate propria dicens, quantum petens iustificare vsurpationes prædictas Romanorum pontificum, & iura principum siue humani legislatoris obfuscans, magis homini quam Deo & veritati placere nisus, non verum dicit. Sed huius rei ortum & mysterium sibi clausum fuisse demōstrat. Nam licet ad principem aut alteram personam singularem, in quantum huiusmodi non conueniat diuino vel humano iure, nec aliqua laudanda consuetudine, secundum ipsius solius impetum ad officium aliquod instituere seu determinare personam, maxime ad Romanum episcopatum, quemadmodum *decimoquinto primæ, ac decimoseptimo & vigesimo huius* sufficienter ostensum est: ad principem tamen autoritate legislatoris humani sibi concessa secundum certam formam & modum determinatum à lege, vt videlicet vsuro collegii sacerdotalis & aliorum sapientum, & studiorum consilio, ipsorumq; valentioris partis determinationi crediturо potuit licite valde Romani Pontificis institutio pertinere. Nec in hoc Martino credendum est, quoniam ipse, cum sui ordinis vsurpationis huiusmodi particeps erat, obtinuerunt namq; vel obtinuisse credunt ordines, quos *pauperitatis fratres* appellant, à Romanis Pontificibus exemptionem, vt videlicet suis pastoribus Episcopis aut aliis superioribus prælatis nulla sint iurisdictione subiecti, quamuis exemptionem, quæ à principum iurisdictione obtineant ex solis priuilegiis, quibus clerus ab humano legislatore reperitur exemptus.

Vnde tamen venit sermo prius, non praua neq; illaudabilis consuetudo fuit per Imperatores, vt diximus, ecclesiæ Romanæ pastores institui. Hanc n. autoritatem & ampliori modo iam dicto legimus, & concedunt qui tecum Martine veritati huic aduersari nituntur per omnem Romanum populum, vt per Episcopum, clerum, & alias seculares personas Carolo Magno, & Othoni I. Regi Theutonicorum, & Romanorum Imperatori postmodum fuisse concessam. Vnde in approbatis legitur *historiis*, & verum est, *edictum* hoc emanasse de populi Romani consensu communi: *Leo Papa in synodo congregata Romæ in Ecclesia sancti Saluatoris ad exemplum beati Adriani apostolicæ sedis Episcopi, qui domino Carolo victoriosissimo Regi Francorum & Longobardorum patriciatus dignitatem ac ordinationem apostolicæ sedis & inuestituram concessit. Ego quoq; Leo seruus seruorum Dei Episcopus cum cuncto clero, ac populo Romano constituimus, confirmamus, & roboramus, & per nostram apostolicam autoritatem concedimus atque largimur domino Otthoni primo Regi Theutonicorum, eiusque successoribus huius regni Italiæ in perpetuum, tam sibi facultatem eligendi successorem, quam summæ sedis apostolicæ pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos seu Episcopos, vt ipsi ab eo inuestituram suscipiant, consecrationem autem vnde debent, exceptis his quos Imperator Pontifici & Archiepiscopis concessit. Et nemo deinceps cuiuscunque sit dignitatis vel religiositatis eligendi vel patritium siue Pontificem summæ sedis apostolicæ vel quemcunque Episcopum ordinandi habeat facultatem absque*

 consensu

consensu ipsius Imperatoris, qui tamen fiat absque omni pecunia, & ut ipse sit patritius & Rex. Quod si à clero quis Episcopus eligatur, nisi à supradicto rege laudetur & inuestiatur, non consecretur. Si quis contra hanc autoritatem aliquid moliatur, hunc excommunicationi subiacere decreuimus: & nisi resipuerit irreuocabili exilio puniri, vel vltimis suppliciis puniri. Hoc siquidem edictum confirmauit Stephanus Papa, prædicti Leonis successor, & Stephani successor quidam Nicolaus, ipsumque sub terribilis anathematis pœna seruari præcipiens, *Vt videlicet eius violatores seu transgressores cum impiis, qui non resurgent, debeant computari.* Ex hoc autem edicto singulariter notandum est, quod autoritas hæc, quam de inuestituris Romanus Episcopus cum vniuerso populo in Imperatorem transtulit, quantum erat ex parte Papæ, fuit renunciatio quædam, quoniam autoritas huius prima fuit & est principis siue legislatoris humani, qui hanc autoritatem, inuestiendi scil. Episcopos & Archiepiscopos iam Papæ concesserat, eo quod omnia temporalia per quemcunq; translata fuerint in quamuis Ecclesiam, quantum ad hoc subiecta fuerant & sunt legislatori humano, prouinciæ, in qua sita sunt. Signatur autem hoc ex edicto prædicto, vbi dicitur, *exceptis his, quos Imperator Pontifici & Archiepiscopis concessit.* Sic etiam sedis apostolicæ Pontificem instituere, pertinet ad Romani principis & populi potestatem, vt *decimoseptimo huius* ostensum est. A quo siquidem populo non excluditur sed includitur clerus cum pars sit illius, quam quidem potestatem seu autoritatem, si transferre voluerunt in principem, aut simpliciter, aut cum determinatione legali, eam princeps Romanus licite sumpsit, nec ab ipso per Decretalem siue legem cuiusquam Romani Pontificis, absq; decreto populi potuit licite reuocari. Non enim Romano populo, vel sibi cum clero tantummodo in communitate fidelium conuenit leges aut decretales aliquas condere, quenquam obligantes ad pœnam, vt ex *decimotertio prima, ac vigesimo primo huius* ostensum est. Has tamen ferre ac promulgare, licet indebite, tam in ipsa latione, quam in legibus latis, iurisdictionem populorum & principum vsurpantes tentauerunt Rom. Episcopi quidam, & paulatim in his processerunt, maxime imperiali sede vacante, quemadmodum deduximus *vigesimo secundo huius*. Hinc autem plurimum, & propter temporalium quorundam occupationem, quantum ex *chronicis* siue approbatis *historiis* comprehendi potest, suscitatæ sunt lites inter Romanorum Imperatores & ipsorum Episcopos, quamuis contra Christi & Apostolorum consilium aut præceptum in hoc gerint, qui sibi succedere debent in apostolatus siue sacerdotis officio, summam paupertatem & humilitatem seruare debentes, qui quidem in aliam quandam & illi oppositam diuertentes viam ignorantia vel malitia vel vtrisq;, vt ex præmissis ostendimus, hanc inierunt aduersus iam dictos principes immortalem contentionem & pugnam, quam inter cæteros magis aggressus est Rom. Episcopus quidam, nomine Paschalis contra Henricum IV. Theutonicorum regem. Hunc enim secundum historias prohibuit dictus Episcopus ad imperialem apicem scandere, aduersus illum concitans Romanum populum, vsque quo præfatus Henricus in Tuscia existens per nuncios & literas inuestituras episcoporum, abbatum, & omnium clericorum quasi coactus eidem concessit Episcopo. A quo tamen postquam ingressus est vrbem, super extortis ab ipso iuramentum expetens Papa prædictus, cum suorum Cardinalium cœtu captus est: Et demum liberatus pacem habuit cum Imperatore prædicto, cui rursum suscitans pristinam litem, tandem contendendo, laboriose finiuit.

Huius vero successori *Calixto* cuidam, narrat Martinus, *Imperator prædictus ad cor rediens*, vt Martini verbis vtamur, *inuestituram Episcoporum & aliorum prælatorum per annulum & baculum libere resignauit, & concessit per omne imperium in omnibus Ecclesiis, canonicam fieri electionem, possessiones & regalia beati Petri, quæ propter suam vel aliam cum Ecclesia discordiam alienata fuerant, Romanæ Ecclesiæ restituit, & alias possessiones tam clericorum quam laicorum eisdem occasione guerræ sublatas, restitui fideliter disposuit.* Has siquidem postmodum concessiones & priuilegia ex causa fortasse legitima reuocare volentes, aut reuocantes simpliciter aut in parte, Ottho quartus & Federicus secundus Romanorum Imperatores, Episcoporum & cleri Romani plurimas insidias, persecutiones, & impedimenta sunt passi, & eorum prædecessores aliqui minus adiuti per populos subditos propter ipsorum aut suorum officialium & ministrorum regimen, quandoque fortassis tyrannidem sapuisse. Est igitur, vt iam diximus, & fuit fomes hic primus præsentis litis atque discordiæ inter Imperatores & Romanos Pontifices. Hisque propter legem diuinam, & quorundam principum hæresim contentionibus extinctis omnino. Volunt enim Romanorum Episcopi minus debite ac excessiue temporalia possidere, nec legibus & edictis subesse principum seu legislatoris humani contra Christi & Apostolorum exemplum atque doctrinam, vt in quarto huius, & quinto, & decimo quarto eiusdem ostensum est prius, cum tamen in his quæ sua non sunt, suis existentibus potius cedere quam contendere debeant iuxta consilium Apostoli ad omnes fideles primæ ad Corinthios sexto: *Sic non est*, inquit, *inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum, sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Iam quidem omnino delictum est in vobis: quid iudicia habetis inter vos? Quare non magis iniuriam accipitis: Quare non magis fraudem patimini?* Et subdit, quod potest ad Romanos Episcopos & reliquos clericos quasi omnes conuenienter dici; *Sed vos iniuriam facitis & fraudatis, & hoc fratrib. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, neq; fornicarii, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnum Dei possidebunt.* Quod parum attendentes Romani Episcopi cum reliquis aliis, si quando per Romanos principes sibi videantur grauari per decimarum aut tributorum talium temporalium sumptionem, ad suos milites sustentandos, instante necessitate bellorum, pro sus-

cepta

cepta gratia & beneficio carnalium rerum quas sibi cótulerunt gratiose Romani principes, in superbiam elati, suæ conditionis ignari, & ingratissimis omnib. magis ingrati, effrenata quadam præsumptione in horribiles blasphemias & anathemata prorumpunt tam in principes quam ipsis subditos Christi fideles, quamuis in ipsorum animas infelices & corpora potius redeuntes, quam in principes & innocentem gregem fidelium transeuntes.

Nec sibi per principes concessis temporalibus contenti propter eorum esse insatiabilem talium appetitum, multa temporalium ad imperiale ius pertinentium prouinciarum, vt quæ Romandiolæ ciuitatum, vt quæ Ferrariæ atque Bononiæ, ac plurium aliarum possessionum, nec non etiam prædiorum & aliarum iurisdictionum occuparunt, maxime imperiali sede vacante. Et quod omnium ciuilium inconuenientium est extremum, principes & legislatores se constituerunt, vt reges & populos in suam, quamuis intolerabilem & turpissimam seruitutem redigere valeant. Eorum enim plurimi ex humili plebe trahentes natalia, dum ad statum pontificalem sumuntur, præsidatum seculi nescientes, quemadmodum neq; diuitias, indiscreti nuper ditati, fidelibus omnibus importabiles fiunt.

Amplius credentes sibi licere quodlibet de plenitudine potestatis, quam sibi debitam asserunt, ordinationes quasdam oligarchicas, *Decretales* vocatas, statuerunt & statuunt, quibus ea quæ suo & suorum clericorum ac reliquorum laicorum, de quorum exemptione diximus 8. *huius*, temporali commodo conuenire credunt, quamuis in principantium & reliquorum fidelium grande præiudicium seruanda decernunt. Inobedientes vero his suo, quemadmodum prædiximus anathemate ferientes, vocaliter aut in scriptis, in tantam quoq; dementiam demum & insaniam prorumpentes ipsorum aliqui, vt omnes mundi principes & populos, his decretalibus pronunciauerunt sibi coactiua iurisdictione subiectos. Et hoc credere tanquam verum fore cuilibet de necessitate salutis æternæ. Quod tamen quanta sit irrisione dignum, supra monstrauimus 20. *huius*, 8. *in* 13. Hos itaq; quos narrauimus per Rom. Episcopos cum suorum clericorum cœtu in cunctos principes & populos patratos excessus, quamuis amplius & manifestius in Italicos populos & principes Romanorum conseruare volentes ipsi, & pertinaciter velut obstinati defendere. Nec hos tantummodo, sed pcóceptos & optatos eosdem aut ampliores in reliqua regna sibi quærere volunt, omnique solicitudine tendunt, & quam audent omnium ad hoc exteriorem operam præbent. Sane tamen attendentes atq; noscentes, quamuis hoc dissimulent, & quibusdam verborum politicis boatibus & inuolucris, tam obscurare quam negare conentur humani legislatoris eiusdem esse autoritatem, priuilegia & concessiones quascunq; conferre & auferre. Cum id iudicauerit expedire, Romani principis creationem atq; promotionem omni solicitudine maligna & conamine prohibēt, suæ vel prædecessorum suorum ingratitudinis & demeritorum conscii, priuilegia & concessiones reuocari & auelli sibi per Romanum principē formidantes, & inde meritas disciplinas subire. Rursumq; propter iam dictam formidinem, & quoniam priuilegiis supradictis ad aliorum regnorum dominia, iurisdictiones & possessiones occupandas, non sine calumnia sibi pateret ingressus, reclamantib. [illegible] ralle quibusdam principum exemptionem à principe Rom. alia quadam astuta meditatione ad hæc quæsierunt intrare. Assumpserunt n. titulum quem de se prædicant, & hui⁹ nequitiæ instrumentum facere student, *plenitudinem* videl. *potestatis*, quam à Christo in personā beati Petri aiunt sibi tanquam huius apostoli successorib. singulariter fore concessam. Quo siquidem execrabili titulo & oratione sophistica secundum æquiuocum, omnibusq; fidelib. nihilominus tanquā falsa secundum omnem eius sensum semper & vbiq; neganda: paralogizauerāt hacten⁹, paralogizant & ampli⁹ paralogizare nituntur, & in ipsorum seruitutem redigere omnes mundi principes & populos, collegia & singulares personas. In eo nanq; sensu, secundū quem *plenitudo potestatis* signare videtur vniuersalem animarū curam seu pastoratus vniuersalitatem, & rursum secundum quē sensum potestatem importat: omnes n. homines singulariter absoluendi à culpis & pœnis sub specie pietatis, charitâtis, & misericordiæ dicto titulo plenæ potestatis per Rom. Episcopos sibi primum assumpto: ex his paulatim atq; latenter, vt deduximus *vigesimotertio huius*, transiuerunt, & demum sibi sumpserunt hunc titulum in eam & secundum eam significationem, qua *potestatis plenitudo* per ipsos intelligitur *autoritas vniuersalis & suprema iurisdictio siue principatus coactiuus, omnium principum, populorum, & temporalium rerum*. Eius quidem transitus & præsumptionis inde, quamuis inconuenienter, per metaphoricas expositiones suscipientes exordium, vnde diximus *vigesimo tertio huius partes*. Signum autem omnibus inocculrum, Romanos Episcopos iuxta sensum hunc de se prædicare plenitudinem potestatis, supremæ scilicet iurisdictionis seu coactiui principatus autoritatem sibi velle super omnes principes, populos, & singulares personas ex hac potestatis plenitudine conuenire. Quoniam in suarum narrationum, quas *Decretales* appellant, *inuolucro septimo*, *de sententia & re iudicata*, Clemens quintus Papa Romanus, qui conditor eius præscribitur, & qui postmodum propalauit, eiusdem vocatus successor, quantum in ipsis extitit, reuocantes sententiam quandam diui Henrici septimi Romanorum Imperatoris inter cætera ipsorum iam subito more præmissis quamplurimis contumeliæ, ignominiæ ac irreuerentiæ verbis in præfatum Henricum, tam vocaliter quam in scriptis protulerunt hanc seriem: *Nos tam ex superioritate, quam ad imperium non est dubium nos habere, quam ex potestate, in qua vacante imperio, Imperatori succedimus, & nihilominus ex illius plenitudine potestatis, quam Christus rex regum & dominus dominantium, nobis, licet immeritis, in persona beati Petri concessit, sententiam & processus prædictos, & quicquid ex eis secutum est, vel occasione ipsorum de fratrum nostro-*

rum consilio declaramus fuisse, sic esse omnino irritos & inanes. Quod ne deinceps lateat horum Episcoporum fallacia, tanquam veritatis preco, clamo valenter, & vobis dico, regibus, principibus, populis, tribubus, & vniuersis linguis per Romanos Episcopos cum suorum clericorum seu Cardinalium cœtu, hac ipsorum scriptura, secundum omnem eius suppositionem apertissime falsa, summum omnium præiudicium fieri. Vos enim tentant in suā redigere subiectionem, si eam manere passi fueritis, præsertim vim ac robur legis habere. Attendite namq; per necessitatem sequi, habentem autoritatem primam cuiusuis principis siue iudicis reuocandi sententiam, super eum habere iurisdictionem & coactiuum principatum, potestatem quoq; sui principatus instituendi & deponendi. Hanc autem Rom. Episcopus sibi autoritatem ascribit super omnes principes mundi & principatus indifferenter: quoniam ab ea potestate plena, quam sibi Christum in persona beati Petri concessisse asserit, sententiam ciuilem reuocauit Henrici præfati. Quam siquidem etiam potestatem, per necessitatem sequitur non sibi minus fuisse concessam super reliquos omnes mundi reges & principes, quam super principem Rom. quoniam Christus non minus est vel fuit, aut erit rex aut dominus aliorum regum & principum, quam regis aut principis Rom.. Quod etiam ipsorū sermo sine scriptura testatur aperte, dum dicunt aut scribunt, *rex regum. & dominus dominantium.* Si enim ipsorum sermo vel scriptum habuisset singulariter, quod de plenitudine potestatis sibi concessæ per Christum regem & dominum, regis siue Imperatoris Romani, &c. posset ex eu reliquorū regum atq; regnorum aliqualiter exceptio comprehendi. Nunc autem, quoniam pluraliter, absolute ac indifferenter orationem protulerunt, quemadmodum ab Euangelista scribitur, quamuis non ad eam quam Episcopi Rom. intendunt sententiam, nulla potest ex ea regis aut principis exceptio fieri, sicut nec ipsi quenquam ab hoc exceptum intelligunt, sed conceptum quemlibet, vt alibi prædecessor ipsorum octauus Bonifacius distincte protulit, & induximus *20. huius, parte* 8. Ad quos tamen ne propter ipsorum sermonem vel scripturam quisquā infestus animo maneat. Quod quanquam verum dixerit Euangelista, Christum enuncians *regem regum, & dominum dominantium*, etiam si addidisset omnium creatorum: falsum tamen & apertum mendacium contra Christi & Apostolorum Petri, Pauli, & Iacobi manifestam sententiam dixit & scripsit, qui potestatem principatus seu coactiuæ iurisdictionis aliquam, ne dum plenam asseruit fore traditam in persona beati Petri aut alterius cuiusuis apostoli, Romano vel alteri Episcopo cuiquam. Sed est, fuit & erit Episcopo Romano, & reliquis omnibus in Apostoli cuiuscunque persona, talis per Christum interdicta potestas, quemadmodum indubie certificauimus per scripturam, & sanctorum autoritates, 4. 5. *& 9 huius* In ea vero noua, & prius semper inaudita fictione Romanus Episcopus non minus false, quam temerarie contra suam mentem & omnium quasi fidelium, consideratione hac participantium, non veretur enunciare palam, dum pertinaciter asserit *non esse dubium se superioritatē*, quam coactiuæ iurisdictionis siue principatus intendit, *ad Imperatorem Romanum habere*: rursumque *vacante Imperio, sed succedere Imperatori prædicto.* His enim manifeste monstratur iniqua & iniusta vsurpatio iurisdictionum imperialium, quam hactenus Episcopi Romanorum exercuerunt, & in præsentiarum exercent, vt diximus, maxime imperiali sede vacante. Quis enim tam effrons siue verecundia proferret indubium verum esse, quod nunquam à seculis est auditum, neque diuina vel humana lege aut recta ratione firmatum, & cuius oppositum secundum has semper est conceptum & enunciatum, tanquam signum omnibus creditæ veritatis? Vnde proportionaliter medicorum prouerbio, sicut *plures sanat ille, de quo plures confidunt*, sic reuera dicere possumus: Plures seducere vult & fallere, cui plurima credulitas, modernis temporibus adhibetur.

Cap. XXV.

Qualiter eisdem specialius sit vsus Rom. Episcopus in principem & Romanum Imperium.

IAM dicta quidem igitur plenitudine potestatis, & in deterius continuo secundum processum sic hactenus vsi sunt Romanorum Episcopi & vtuntur, magis tamen aduersus principem & principatum Romanum. Quoniam in eum amplius hanc suam, sibi scilicet submittendi principatus, possunt exercere nequitiam, propter regnicolarum inuicem, & aduersus eorum principem per hos vocatos *pastores*, seu *patres sanctissimos*, suscitatam hactenus, & continuo suscitari atque nutriri discordiam. Et rursum, quoniam hoc principatu submisso ipsis, facile credunt, ad subiuganda reliqua regna patere ingressus, quamuis principi & principatui Romanorum ex susceptis beneficiis amplius & singulariter, vt notum est omnibus, obligentur. Verum ne vlli rem incognitam aut nostræ vocis egentem loquamur, cupiditate seu auaritia, superbia & ambitione percussi, ingratitudine peiores effecti quam mali, omnimode quærunt prohibere Romani principis creationem, ipsiusque demum quærentes soluere principatum, aut in aliam formam sibi subiectam amplius transferre tentantes, ne per iam dicti principis potestatem corrigantur, quos in imperium patrauerunt excessus, & inde meritas subeant disciplinas. Quod quamuis ea, quam diximus, intentione patenter obicem ponant vndecunq; principi supradicto: id tamen dolose prætendentes, se facere aiunt *vt sponsa Christi*, ecclesiæ videlicet, *iura defendant*, quanquam sophistica pietas hæc derisibilis sit. Quoniam temporalia vel eorum cupiditas, iurisdictionis aut principatus ambitio sponsa Christi non est, neq; hanc Christus sibi matrimonio copulauit, sed tanquam alienam repudiauit expresse, quemadmodum ex diuinis scripturis ostensum est *quarto & quinto*, 13. *& 14. huius.* Non est hæc

etiam

[illegible] *ne* [illegible] *tamen* [illegible] *altare* [illegible] quis, tempor[illegible] *Constantin*[illegible] tendo, non vere d[illegible] dicitur [illegible] C[illegible] lem & fidelitatem [illegible] atque pulchritudinem, [illegible] seruant, [illegible] mandando, ipsis mem[illegible], Christo quoque [illegible], & humilitatem, [illegible] sed ex[illegible], sed potius immi[illegible] quod ex [illegible] *Imperatorem*, [illegible] quo[illegible] *vacante imperio*. [illegible] tiones a[illegible] aut [illegible], vel oppositum [illegible] *prima, quarta, quinta, & nonob*[illegible] *tus*, per [illegible] suppletionum, [illegible] Volunt enim Ro[illegible] de se factam amicabiliter [illegible] us, vt [illegible] Christo [illegible] reuerentiam exhiberes, ab eo per Pontificum [illegible] benedictionem & gratiam ad suum gubernandum imperium obtine[illegible] quasi modo, propter suæ intronizationis solennitatem & [illegible] obtinendam, Romanorum quidam Imperatores, diadema regium in[illegible] per Romanos Pontifices: quam siquidem impositionem Pontifici Romano plus au[illegible] Romanum principem, quam Remensi archiepiscopo super regem Franco[illegible] conferunt huiusmodi solennitates autoritatem, sed habitam vel colla[illegible] quidem igitur reuerentia sic sponte per Romanos principes exhibita, quæ[illegible] non sunt, Episcopi Rom. induxerunt consuetudinem, & abusum verius p[illegible] simplicitatem, non modo dicam ignauiam, laudation[illegible] electæ personæ ac bene[illegible] nem, quam super illam mittebant vocaliter aut in scriptis vocare confirmatio[illegible] electio[illegible] prædictæ. N[illegible] attendentibus olim Romanis principibus, quæ sub hac appellatione [illegible] latebat intentio, sic ipsam successiue subire duxerunt [illegible], nunc vero par[illegible] Rom. Pontifices, vt nullus quantumcunq; conuenienter electus in Romanorum regem, *Rex* vocari de[illegible] *regis Romanorum* [illegible] tem habeat aut exerce[illegible] per Romanum Episcopum fue[illegible] approbatio in Episcop[illegible] solius in[illegible], vt [illegible] in terris superiore[illegible] neminem [illegible] æqualem in tali iudicio recognoscit, neque suo[illegible] Cardinales appellant, consilium in hoc aut alijs, quamuis eo[illegible] tenetur [illegible] agere se posse in quibuscunq;, si voluerit de suæ plenitudine potestatis. Ve[illegible] rum in [illegible] suum morem falsum ex veris, & malum ex bonis concludit R[illegible] nus Episcopus [illegible] per Romanum principem propter deuotionem sponte impensa reuerentia [illegible] suam electionem, & ipsius postulando benedi[illegible] nem, & apud [illegible] electionem Rom. principis ab ipsius voluntate pendere. Non [illegible] esset hoc a[illegible] R[illegible] soluere principatum, & princip[illegible] creationem perpetuo [illegible] Nam si e[illegible] lectio [illegible] penderet à sola Ro. episcopi voluntate inane penitus est officium [illegible] gentium quorum [illegible] electus, neq; rex est, neq; rex vocari debeat antequam per suam voluntatē siue autoritat[illegible] *sedem apostolicam*, confirmetur, neq; regalem autoritate aliquam electus exercere potest, [illegible] nedum pati, verum etiam audire onerosum est valde, nemini licebit electo ex [illegible] absq; huius episcopi licentia, quotidianos sibi [illegible] ere sumptus. Quid ergo aliud sibi [illegible] autoritatis principum electio quam nominationem, ex quo ipsorum determinatio ab vnius [illegible] alterius voluntate dependet. [illegible] tantam n. septem tonsores aut lippi p[illegible] ent Romano regi autoritatem tribuere. Ne tamen hoc in contemptum ipsorum, sed ipsos autoritate sibi debita priuare volentis intentionem diximus. Ignorat n. [illegible] se, q[illegible] sit electionis virtus & ratio, & propter quid in valentiore parte debentium eligere, consistat potestas ipsius. Et quoniam [illegible] ius effectus ab alicuius vnius voluntate solius dependere non debet nec potest, si fuerit rationabilis et instituta, sed à solo legislatore, super quem principans debet institui: vel ab his tantummodo, quibus idem legislator talem autoritatem concesserit, quemadmodum certificatum est per demonstrationem [illegible] *prima*. Sic igitur Romanus Episcopus palam d[illegible] nere vult officium electorum, quamuis [illegible] s miranda versutia excæcare ac circumuenire nitatur. Inquit n. suis quibusdam sermonib. atq; [illegible] scriptis, quod *nullus electus in Romanorum regem, rex est, nec rex vocari debet ante con*[illegible] *cuius autoritatem ad istam liberam potestatem pertinere asserit*, & electurum eti[illegible] non minus intelligit pertinere.) *Quoniam imperium a Græcis in personam magni Car*[illegible] *manos* [illegible] asserit idem Episcopus. In alijs vero quibusdam edictis pronunciando, [illegible] per ipsos ele[illegible] à Christo & à sua sede priuatum esse omni autoritate, quam e[illegible] tribuere potuerunt,

[illegible] : *Ac per hoc nullum volumus electorib. seu ipsorum officio præiudicium generari*, manifeste tamen eis præiudicando, quinimo verius ipsorum penitus officium annullando, dum prædixit *per ipsorum electionem nemini regalem Romanorum autoritatem conferri.* Et dum per ipsos electum absq; ipsorum consensu & determinatione priuat electionis iure per ipsos impenso. Sicq; ipsis illudens, non aliter præiudicat, quam eruens alterius oculum, id patienti noceat, quamuis sic agens dicat se illi nocere non velle. Est rursum, hanc sibi Romani regis electi confirmationem asserere, ac absq; ipsa, regem non esse quenquam, nec regem vocari debere, neq; regalia ministrare, nil aliud quam dicti principis creationem & promotionem perpetuo prohibere vel iam dictum principatum in Rom. episcopi totalem redigere seruitutem. Quoniam Rom. episcopus neminem electum Romanorum regem, si non voluerit approbabit aut confirmabit, cum se omnib. superiorem asserat, & in hoc nulli subesse collegio vel singulari personæ: volet autem neminem semper, eo q; ab electo rege certa pacta & iuramenta, priusquam approbet, exigere vult, & inter cætera iuramentum, quo Ro. Imperator se illi episcopo asserat & exprimat fidelitate seu temporali siue coactiua iurisdictione subiectum, & quarundam prouinciarum occupationes illicitas & iniustas conseruari vult sibi per dictum electum, idq; promitti, & ipsius electi iuramento firmari. Quæ siquidem illicita pacta & iuramenta, nec salua conscientia regiæ Majestatis, & licito iuramento præstito in sui creatione, ad libertates imperij conseruandas fieri possibilia, neq; facta teneri, nullus vnquam electus, nisi muliere mollior, & manifeste talia iurando vel promittendo periurus, Romano vel alteri cuiquã præstabit Pontifici, propter quod electorum regum nullum vnquã in regem Rom. creabitur, aut vocem imperij merebitur, si ab Episcopo Romano regalis seu imperialis autoritas electorum pendeat, quam diu enim dictus Episcopus, quamuis hoc iniquissime agens, & quæ sua non sunt, quærens, ipsos poterit impedire ac prohibere, impediet tam opere quam sermone.

His autem grauius præiudicium & importabile nocumentũ assequitur cunctos principes, cõmunitates, & singulos Romano subiectos imperio. Cum n. vacante eodem, asserat iam dict⁹ Episcopus *se in officio succedere imperatori* prædicto, per necessitatem sequitur, ad ipsi⁹ autoritatẽ pertinere, iuramenta fidelitatis à cunctis principib. & fœdatariis imperialib. vel quis exigendi, ipsosq; cõpellendi ad præstandum iuramenta prædicta: necnon ab eisdem petendi tributa & reliqua seruitia, per eosdem Romanis principib. fieri consueta, cum hisdem q̃ vltra consuetudinem sibi debita fingere voluerit iam dictus Episcopus, de sua, quam de se prædicat, plenitudine potestatis. Collationem quoq; principatuum, fœdorum & aliorum iurium, quæ propter defectum masculorũ hæredum aut alia quauis ratione vel causa princeps Romanus conferre potest ad autoritatem hui⁹ episcopi, vacante imperio, similiter pertinere. Ampli⁹ horum præiudicialissimũ & sum̃e molestum, quod vacante imperio, iuxta Rom. episcoporum potentiam & solicitudinem, vt diximus, in perpetuum vacaturo: contendentes inuicem ciuiliter principes, collegia, cõmunitates, & singulares personæ, imperio Romano subiectæ, per interpositas appellationes aut de ipsis ad curiam Romani Episcopi delatis querelis, tam realib. quam personalib. iam dicti episcopi per ipsius citationes adire curiam & subire ciuile iudicium compellentur. Nullam quoq; sententiam poterit princeps, communitas aut iudex Romano subiectus imperio, executioni mandare ad Ro. curiam ab ipsorũ sententiis ciuilib. appellationes semper interponentib. condemnatis. Nolentes autem imperio Romano subiecti, iam dicto Episcopo parere aut in prædictis subesse, quemadmodum nec teneretur, per anathematum seu blasphemiarum, excommunicationum, hæresum, interdictorum, & demum temporalium priuationis seu amissionis vocatas sententias, eiusmodi temporalia publicando, & concedendo quomodocunq; potentib. rapere, ipsosq; persequentib. cum sibi subditis & adhærentibus, qualitercunq; etiam occidentib. cuiuslibet culpæ aut pœnæ veniam, inanem quamuis, atq; fallacem concedendo, subditos eorum à iuramentis sibi præstitis aut præstandis, hæretice quamq; absoluendo, incessanter & omni suo maligno ac proteruo natu, sæpe dictus Episcopus persequetur. Quod si dixerit Rom. Episcopus more solito, curam plebis & pietatem prætendens, eo pertinere ad se Romani principis electionem confirmare, siue probare, ne fortassis ad imperialem apicem hæreticus scandere valeat, cõmunitati fidelium inde quam plurimum nociturus. Illi respondendum vtiq; conuenienter, propter quod talis electio sui probatione non eget, cũ eadem celebretur & fiat p tres solennes Archiepiscopos Christianos, quorum quilibet æqualẽ à Christo suscepit autoritatem episcopalem seu sacerdotalem Rom. Pontifici, quemadmodum ostensum est 15. & 16. *huius*. Et rursum per quatuor fideles principes seculares, cum quib. vna conuenientib. prædictis religiosis pastorib. siue prælatis electio prædicti Ro. principis consumatur. Hos autem septem non est verisimile sic errare, aut intentione peruersa moueri, sicut solius Ro. Episcopi voluntatem, qui suo inniti soli iudicio sibi credit de iure licere per eã q̃ sibi ascribit incongrue, *plenitudinẽ potestatis*. Sic n. quencunq; pro voto posset [illegible] ac electionis iure priuare, vnde principum eligentium officium redderetur nullum, & electi creatio atque promotio prohibita semper, propter causas prædictas. Esto tamen secundum [illegible] Romanum principem ante vel post sui electionem in hæreticam incidisse, aut incidere labem, idq; latuisse vel sciuisse principes electores, dicendum, nequaquam propter [illegible] iudicium aut correptionem ipsius, ad solum Romanum [illegible] pertinere. N[illegible] autoritas h[illegible] illius [illegible] Episcopi, aut cum [illegible] suo [illegible] cœtu vel sy[illegible], sed concilij generalis, eorum qui sub imperiali regimine co[illegible]mentur, propter iam dictas [illegible] & alias assignatas 21. *huius*. Nam & cardinales [illegible] vsurpationi plerumq; consen-

[illegible] pter quod insecurum est, ele[illegible] um [illegible] quærendum, [illegible] etiam non aliorum regum sufficientias personarum suo [illegible] onis potestati sube[illegible] pro quibus spondeo, sic ipsos intendere, quamuis [illegible] tare, sed eius [illegible] congruum tempus obseruent, de quo etiam fortassis [illegible] dictis itaq; suppositionibus [illegible] viam erroris & iniquitatis ingrediens, [illegible] dernus quidam, vocatus Papa Romanus, totis suis studiis & [illegible] ibus [illegible] Ludouici [illegible] Bauariæ Ducibus Romanorum regis assumpti, processum [illegible] m apicis imperatoriæ dignitatis. Interimit enim & meritò dictus Ludouic[us] [illegible] suppositiones Episcopi supradicti. Nam quamuis nondum per illius verba [illegible] us aut [illegible] pprobatus extitit, sicut pridem euidenter ostendimus, nec indiget [illegible] is de se factæ & publicatæ per electores tempore citra se regem Romano-[illegible] ntinuo, sicut secundum veritatem fuit, & est, scribi ac nominari facit ac fecit. Imperialia [illegible] que regalia quæque, quod etiam de iure tenetur, & potest, in omnibus administrat. Vnde [illegible] ipium, quamuis tamen per ipsum, seu prædecessores ipsius, *calefactus coluber* in suis præde-[illegible], iuxta Esopi attendendam, & huic proposito conuenientem apologum, ex quania pan-[illegible] dete [illegible] tione, oppressione, opprobriis, ac persecutione, per Romanos principes, ad tempo-[illegible] abundantiam, throni sublimitatem, & honorem, potestatem, & tranquillitatem releuat[us], [illegible] habens apostolorum, sed tanquam ingratus & immemor, Romanus hic vocat[us] episcop[us] se[illegible] im quidem suo peruerso & solito more in dictum principem expuens, verba ignomi-[illegible] reuerentiæ quam plurima protulit, hoc tamen sub melle venenum porrigens, speciem pie-[illegible] tis secun dum suam consuetam prætendit fallaciã, dum inquit in suis quibusdã epistolis, quas vo-cat *edicta*, se talia scribere vel proferre, *vt dictum Ludouicum ab erroris deuio, ad callem fine semitam verita-tis & salutis reducat*. seipsum qui loquitur, quid loquitur, & cui loquitur non attendens. Ad quem tanq[uam] iam deuium ab omni tramite veritatis & cuiuslibet æquitatis exortem, conuenienter & cum veritate verissime dici potest illud Matthæi 7 & Lucæ 8. *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? aut quo modo dicis fratri tuo, frater sine eiiciam festucam de oculo tuo, & trabs est in oculo tuo? Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui. Non est arbor bona quæ facit fructum malum, neque arbor mala faciens fructum bonum, vna quaque arbor de fructu suo cognoscitur.* Qu[i] d[i]gitur hypocrita hic, arbor pessima, fructus omnis malitiæ, ac seditionis, & discor-di[æ] portans vbiq; vt sensatum est omnibus, virum virtutum, insontem, catholicum, & probatum su[i]s ignominiæ verbis sub falsa pietatis & charitatis specie nititur diffamare. Eiciat n. primò à sui mente caliginosa & quasi cæca trabem, summam scil. ignorantiam & errorem, & à sui affectione peruersa. quasi obstinata & indurata, malitiã & furorem: tuncq; aliorum minutias peccatorũ cer-nere valebit, & per suas exhortationes & monitiones poterit aptius & conuenientius expurgare. Deinde vero, qui non correptionem hominis, sed mortem ciuilem his sermonib. dolosis & fictis intendit, in supradictum principem Christianissimum, venena quæ credidit illi mortifera ciuilis vitæ, supradictus episcop[u]s effudit & sparsit, dum ipsum cum sibi singulariter adhærentib. excom-municauit & communitatib. fidelium, eidem tanquam reg[i] Rom. præstantib. aut præstituris au-xi[li]um, consilium aut fauorem, diuinorum officiorum exercitium interdixit: parum aut nihil at-tendens, quod monet Ambrosius in libro, qui *de sacerdotali dignitate* intitulatur. Tractans enim il-lud primæ ad Timotheum tertio. *Si quis episcopatum desiderat*, inter cætera 8. dicti libri capitulo in-quit *Non litigiosum, id est non linguam ad conuitium relaxet Episcopus, ne per eandem linguam, per quam laudes refert Deo, & diuina libat officia, litium venena proferat. Quia non decet de ore Episcopi benedictionem simul & maledictionem egredi, ne per eandem linguam qua Deus laudatur, homo maledicatur, quia non potest de vno fonte dulcem & amaram producere aquam.* Demum vero suæ malitiæ aculeum, quem in nocumento & exterminatione credit extremum, foras emittet fortassis, in prædictum principem figere cre-dens, blasphemiam videl. suam quandam, ab ipso vo[c]atam *sententiam*, licet re vera supremam de-mentiam, qua supradictum principem cum adhærentibus, aut obedientibus, & fauentibus sibi o-mnibus tanquam regi, pr[o]nunciauit hæreticos & ecclesię inimicos siue rebelles, suorumq; tempo-ralium omnium, mobilium & im[m]obilium iure priuauit, ea quidem per iam dictã sententiam indi-gne vocatã. publicando, ipsa quoq; occupare volentib. & occupantib. concedendo, & hoc licite fieri posse, per suas voces atq; membranas inscriptas, per se vel pseudo quosdã prædicatores alios, in omnibus prouinciis nunciando, Ipsosq; rursum morte damnando, & occidentib. aut inuaden-tibus, culparum atq; pœnarum omnium conuitiorum criminum, veniam concedendo, Et si viui capiantur vbicunq; fuerint, in seruitutem capientium redigendo. Amplius officia ecclesiastica ma-iora, vt episcopatus, archiepiscopatus, atq; patriarchatus, mediocria & minora concedit, ecclesia-stica quoq; temporalia, beneficia iam vocata, thesauros, atq; pecunias effundit, vt aduersus dictum p[ri]ncipem in inuidiam atq; rebellionem, & guerram atq; discordiam conciter vniuersos, cum ta-men supradictorũ cuiusquam ad hui[us] episcopi autoritatem nullã pertineat proferre sententiam, vt [illegible]. 8. & [illegible] *buius* euidenter ostendimus. Præter has autem malignitates horrendas no-uum genus exercet nequitiæ, quod manifeste videtur hæreticam sapere labem. Concitat n. aduer-su[s] iam dictũ catholicum principẽ in rebellionem eius subditos atq; fideles, per sua q̃dam dicta vel scripta diabolica, q̃ tamen apostolica vocat, ipsos absoluendo à iuramẽtis fidelitatis, quib. sæpe di-cto prin[cipi] fuerant & sunt secundum veritatem astricti. Talesq; absolutiones vbiq; diuulgat &

pr[illegible] quosdam ministros facinorum, ex tali exerc[illegible] operatores, per iam d[illegible] [illegible] eccl[illegible] etheria & beneficia ꝓmoneri. Hoc siquidem non op⁹ apostolicum, [illegible] [illegible] iam secundum hoc & ex hoc episcop⁹ iste cum omnib. sibi compl[illegible] [illegible] executorib sermone, scriptura, vel opere, cœci existentes cupiditate, [illegible] [illegible] ne summaq; vt omnib. constat, iniquitate repleri, ducatum [illegible] & a[illegible] omnib. [illegible] re, in omnib. supradictis ipsorum sermonib. atq; scripturis ad c[illegible] præcep-tationem [illegible] uer[illegible] mortalium peccatorum. Primum quidem in periurium manife[illegible] um, de[illegible] vero in p[illegible] itionem & iustitiam omnib. inoccultam, consequenter autem in rapinam, homicidi-um, & [illegible] nia quasi scelerum genera incidere faciunt, in quib. morientes nec pœnitentes, per hunc sanct[illegible] nm patrem, & illi⁹ seducti ministros, nec propter ipsorum crassam fi[illegible] [illegible] iam [illegible] cu[illegible] bi es apud Deum, præcipitantur & submerguntur in gehennam ignis, [illegible] [illegible] perpetuo damnatorum. Nam certum est & esse debet vnicuique rationem habenti, & ea vti pote[illegible], ne[illegible] Romanum Episcopum aut alium sacerdotem ab huiusmodi & quouis alio licito iuramento præ-stito sine ꝓmisso quenquam absq; causa rationabili absoluere posse. Nunc autem vni[illegible] uiq; c[illegible] [illegible], qui ꝓpriæ conscientiæ stare voluerit, & quem sinistra non perturbat affectio, c[illegible] sam quam Ro-manus prætendit episcopus aduersus pium principem Ludouicum, & alium quemcunque in c[illegible] consimili, rationabilem minime fore, sed iniquam, præcipitem & iniustam. Vnd[illegible] ducatus huius doctrinæ & exhortatio huius Episcopi & sibi ministrantium in talib cauendus est, & omnino sper-nendus tanquam is qui ad æternum animarum perducit interitum. Sanæ n. doctrinæ ac verbis & sententiæ Apostoli *ad Romanos 13. ad Ephesios sexto, prima ad Timotheum sexto, 2. ad Titum 2. & 3.* repu-gnat palam. Aperte namque vbi supra, præcipit Apostolus, *subditos obedire debere dominis suis carnali-bus, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis*, vt beatus Petrus dicit *prima canonica sua secundo capi-tulo.* Quanto igitur magis cum fuerint illis per iuramentum astricti? quod etiam Glossæ secun-dum sanctos ibidem amplius explicant, manifeste dicentes, quod dominis etiam infidelibus & quantumcunque malis obedire tenentur & debent subiecti. Hoc sane tamen intelligendo, in qui-bus obedientia non repugnet sermone vel opere legi diuinæ. Indubium autem est, sermones & o-pera, quibus Romanus Episcopus aduersus Romanum principem inuehitur & procedit, nec diui-næ legis fore mandata, neq; illi consona, sed dissona potius & repugnantia manifeste, quemadmo-dum per scripturam monstratum est, capitulo quarto, quinto, & nono huius. Hæc rursum docenti seu prædicanti Romano aut alteri cuius Episcopo credere vel obtemperare, nihil aliud est quam omnium principatuum radicem succidi sinere, vinculum & nexum cuiuscunq; ciuilitatis & regni dissolui. Non n. radicem & nexum huiusmodi arbitror alium, nisi mutuum iuramentum & fidem subditorum & principum. *Hæc enim*, fides scil. vt inquit Tullius de officiis, libro primo, *Omnis est fundamentum iustitiæ*, quam inter principantes & subditos soluere nitens, nil minus sibi qu[illegible] tentat, quam pro sui libito principatuum omnium potestatem euertere posse, & hinc eos in suam redigere seruitutem. Et hoc etiam ciuiliter viuentium omnium pacem seu tranquillitatem turba-re, ac inde præsentis sæculi sufficienti vita priuare, denumq;, vt iam diximus, sic animo dispositos finaliter perducere ad æternam perniciem animarum. Propter quod huius Episcopi & suorum co-p[illegible]rum peius quam Pharisæorum veniæ promissionem inanem, perniciosam & insanam doctri-nam, quinimo seductionem animarum verius dicam, omnes Christiani contemnant & caueant, attendentes Christum id consulentem ant præcipientem, *Matthei 15.* dum ad vniuersos fideles, in Apostolorum persona tamen, ait: *Sinite illos*, id est, Pharisæos, qui tunc Mosaicæ legis doctores pu-tabantur, erroneæ tamen sententes in ea, & Christo aduersantes quasi continuo. Per quos siqui-dem significabantur & intelligebantur omnes sophistici & falsi doctores sacræ scripturæ, quales sunt hi persecutores Romani principis & aliorum innocentium vere fidelium, in quorum persona etiam hi nequam Christum persequuntur, & illi aduersantur. Subdit autem causam Christus, quare hos falsos doctores spernere debemus, dum inquit, *cæci sunt, & duces cæcorum: cæcus autem si cæ-co ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.* Sic igitur iuxta præceptum dominicum sinendi & sper-nendi sunt hi falsi doctores, tanquam cæci cupiditate, auaritia, superbia, & ambitione, *cæcorum*, aua-rorum scilicet, ac superborum & rebellium duces. Qui etiam non attendentes aut attendere non volentes præceptum apostolicum, quinimo diuinum, sine metaphora, dicentis aperte ad Romanos decimo tertio: *Omnis anima subdita sit potestatibus sublimioribus*, docent & prædicant sub-ditos aduersus ipsorum principes esse rebelles. Tales enim sic rebelles & alios ad rebellionem suis dolosis & iniquis persuasionibus inducentes, ordinationi Dei resistunt. Nam Apostolus vbi supra, *qui potestati*, id est, seculariter principanti, *resistit, Dei ordinationi resistit.* de quibus prophetauit idem primæ ad Timoth. quarto, & eundem secundo, tertio, dum dixit: *Hoc scito, quod in nouißimis diebus instabunt tempora periculosa Et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, paren-tibus non obedientes*, sub parentibus principes comprehendens, vnde Tullius de officiis, libro primo: *Principes sunt patria, sunt parentes, quorum maximis beneficiis obligamur. Parentibus* ergo siue principi-bus *non obedientes, ingrati, scelesti, infideles, pac um non custodientes, sine affectione*, (supple b[illegible]na,) *sine pace, criminatores, incontinentes, immites. sine benignitate, proditores, procaces, proterui, tumidi, vo[illegible] tatum amato-res ma[illegible] quam Dei, habentes quidem speciem pietatis*, (id est, apparentes a[illegible] [illegible] unt, pro-p[illegible] m Dei, reuerentiam & amo[illegible], *virtutem autem eius*, [illegible] *abnegantes* Q[illegible]od [illegible] e facile omnibus cognoscere est ab ipsorum operib in[illegible] illud Matthæi [illegible] eptimo: *Attend-te vobis,*

te vobis, [illegible] falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos. Et subdit Apostolus conformiter Christi consilio vel præcepto præmisso: *Et hos deuita*, id est, his noli credere, neque in talibus obedire. Sed proh dolor, quod propter hanc speciem pietatis, in tantum homines seduxerunt, vt iam violenta fieri potẽtia, quam sub specie pietatis obtinuerunt gratis in parte, plurimũ vero latenter vsurpauerunt, & nunc patenter atq; violenter vsurpant, deuitari non possunt, violentiam Christi fidelib. inferentes. Qui ẽt *ingrati, superbi, sine pace, ac immites*, & reuera quales eos per omnia descripsit Apostolus, *Ponentes bonum malum, & lucem tenebras*, secundum illud Esaiæ 5. Ecclesiasticorum officiorum, maiorum, mediocrium, & minorum, collatione, ac temporalium seu beneficiorũ, tam rerum mobilium, q̃ imobilium, ac decimarum, q̃ ꝓpter bonum finem statuta fuerunt, exhibitione, ꝓmissione, ac bonorum pri⁹ interueniente conuentione nephanda: concitant aduersus fideles principes sibi subditos, & affines etiam nõ subiectos. Quod quamuis cum sibi cõplicib. nec solum aduersus Rom. principem facere videantur, illius tamen exemplo, qui Rom. Episcopo, & ipsius Ecclesiæ, in tantum beneficus extitit, cæteri principes discant, eadem sibi probabiliter contingere posse, & aduersus eosdem, eadem satagere prædictum Episcopum, sine affectione bona in quemlibet existentem, dum se illi huius insultus facultas offeret. Asserens n. ipse, tam suis sermonib. quam scripturis pridem inductis, propter suæ, quam sibi, quamuis inconuenienter ascribit plenitudinem potestatis, omnes principes & populos suo principatui siue iurisdictioni coactiuæ subiectos. Hoc etiam ad effectum perducere cupiens & anhelans, obseruat tempora quib. principum fidelium inuicem aut populorum inuicem schismata & contentiones, aut subditorum aduersus ipsorum dominos rebelliones appareant, quas etiam nonnunquam concitari ꝓcurat, vt sic altera dissidentium inuicem partium, debilior vel aduersari resistere nequiens suum cogatur implorare subsidium & subire dominium. Quamuis n. sub ficta specie pietatis ac misericordiæ videatur impotentes, iniq; fortassis oppressos, aliquando protegere, illisq; fauorem secularem impendere, non tamen hunc præstat, nisi prius ipsi constiterit sui fauoris egentes, eumq; requirentes, suum subituros principatum seu seculare dominium: Sperans inde demum per mutuam oppressionem & inuidiam, vtrunq; sic aduersantium ipsius potestatem cogi subire, ꝓpter q̃ cauendæ sunt contentiones & actiones, quæ suorum fauorum cuiquam necessitatem inducant, quoniam tandem conuertuntur in libertatis perniciem & eos suscipientium seruitutem.

Secundum hunc igitur modum per regna mundi successiue reperit episcopus hic, vt omnes tandem, quos incessanter ardet, principatus sibi subiicere valeat. In omnib. nauq; vel plurib. simul inaudet huiusmodi tentare processus, sed paulatim sibi tantam expectat secularem subcreuisse potentiam, vt reliquorum residuam videat & posse credat absq; sui discrimine superare. Tunc n. fiducialiter aperiret super reliqua regna sensum præsumpti à se tituli *plenitudinis potestatis*. Et quemadmodum eum qui Romanorum, sic reliquos principatus explicite proferret suo dominio seu coactiuæ iurisdictioni fore subiectos, sibiq; subiici, quanquam licite recusantes per blasphemias & cõsimiles iam præmissis sententias in Rom. principem & sibi fideles, p violentam quoq; siue armatã vsq; ad attritionem & exterminium persequeretur potentiam. His igitur modis & viis iam dict⁹ episcopus cum sibi complicib. quasi omnes Italiæ principatus, communitates & populos in cõtentionem ac schisma seduxit, idemque in Alamania iam facere cœpit, & continuo perficere studet. Quosdam n. subditorum ꝓditores & sceleratos, fauorib. secularib. vt officiorum ecclesiasticorum collationib. decimarum & pecuniarum exhibitione in rebellionem aduersus Ro. principem concitauit, & indesinenter quoscunq; potest maiores, medios, & minores concitare ꝓcurat, eosq; q sic per ipsum seducti fuerint & eidẽ obtemperauerint, ecclesiæ filios & vere fideles appellat & vocat: qui vero in debita fidelitate suo principi obedientes persistunt, & persistere volunt, *schismaticos & hæreticos* nominat, & tanq̃ ecclesiæ inimicos persequitur, blasphemando, quantum in ipso est, diffamando, excõmunicando, & per sententiam secularem personaliter atq; realiter condemnando, cũ tamen nullum tale iudicium illi taliter debeatur, inquantum huiusmodi diuina vel humana lege, vt ex præcedentibus patẽt, & rememoratum est prius.

Est autem, de quo pridem aliquid diximus, omnium nequissimum & grauissimum nocumentũ generaliter inferens, nec taceri potest à lege charitatis excidere non volenti, q̃ videl. Romanus exercens episcopus, *omnes Christi oues*, quas ad pascendum salutari doctrina sibi dicit fore cõmissas, æternaliter confundit & deuorat. *Ponens* n. rursum *malum bonum, & lucem tenebras*, concedit ipse vocaliter in scriptis *absolutionem culpæ ac pœnæ cuiuslibet* militantibus omnibus tempore certo, equitibus aut peditibus aduersus iam dictos Christi fideles, Romano principi subditos, & constanter illi tanquam regi obedientes & obedire volentes, quos etiam velut *hæreticos*, & crucis Christi rebelles impugnare quomodocunque licitum esse spoliare ac exterminare finaliter, per se vel alios, sermone tam scripto, quam non scripto pronunciat. Et quod horret auditus, id prædicat, & per quosdam falsos & pseudofratres, sitientes ecclesiasticas dignitates, tanquam Deo sit acceptum, quemadmodum in transmarinis partibus expugnare paganos, prædicari facit vbique. Quam siquidem fallacem veniam concedit similiter dictus Episcopus, non potentibus propter corporis debilitatem id scelus explere, si ad proprios ipsorum sumptus, id per alios vsq; in idem tempus procurauerint perpetrari, aut summam illam ad hoc sufficientem exhibuerint nephariis exactoribus suis. Cum tamen secundum catholicam religionem nulli dubium esse debeat, sic militantib. atq; pugnauri-

bus

bus hanc detiſibilem & inanem abſolutionem nihil proficere, ſed nocere. Sic tamen fallit ſimplices ad explenda ſua impia deſideria, quod io ſui poteſtate non eſt vocaliter concedendo, quinimo ſic ipſos deducit atq; ſeducit ad æternam perniciem animarum. Alienæ oanq; patriæ inuaſores exiſtentes, & expugnatores iniuſti pacis, & quietis inoocentum fidelium tuibatores, quos eriam non ignorant vere catholicos fore, ſed propriæ patriæ defenſores, & ipſorum vero & legitimo domino fidelitatis obſeruatores ſpoliando & occidendo, vel aliter impugnando, non ſonr Chriſti, ſed diaboli pugiles. Rapioas enim, inceodia, ſurta, homicidia, fornicationes, adnlteria, cætera quoq; quaſi omnia crimioum genera incidunr & committunt. Vnde cōſtat indubie, non ipſos mereri veoiam, ſed eo potius reos & debitores fieri damnationis æternæ: ad qoæ tamen patranda ſeducuntur ipſi per illius oraculum atq; ſcriptnras, qui, quamuis non exiſtat, ſe Chriſti vicarium dicit in tertis. Neque his tam hortendis ſuo imperio vel indnctiooe per laicos exerceri contentus, *vir ſanguinum hic & doloſus* quendam presbyterum ex ſuis fratrib. ſiue complicibus, quos *Cardinales* appellant, cum equitum & peditum numeroſa caterua, tranſmiſit in prouinciam Lombardiæ, ſimiliter quoq; abbatem, monachum qoendam, in Marchia quadam Italiæ q̃ cognominatur Aocbone propter impugnaodos & exterminandos Chriſti fideles, quos ſuis impiis & iniqois iuſſib. aduerſos ipſorum priocipem parere nolentes, iam dictis perſecutionib. omnimodis inceſſanter infeſtat, ipſorumqoe pinm principem Ludouicum prædictum, illis compatientem, ipſosq; pro poſſe foueotem, *fautorē hæreticorum* ob hoc ſolita temeritare, in ſuis dictis & ſcriptis appellare præſumpſit. In qnos ſiquidem atq; conſimiles vſus eccleſiaſtica temporalia, quæ deuoti fideles tam principes quam ſubiecti, cōmonitates & ſioguli ſtatnerunt ad ſuſtentarionem miniſtrorum euaogelii & ſubuentionem panperum impoteornm, epiſcopus hic conſumit atq; conuertit: & in teſtamentis ad pias cauſas legata temporalia, vt vltra marinum tranſitum, captiuorum per infideles redemptionem, & ſimilia reliqua, tanquam ſuæ poteſtatis exiſteotia ioiuſte veodicans, coouertere quærit. Cum tamen apoſtolicum & ſacerdotale opus non ſit, neq; ſacerdotem aur virom Deo dedicarum deceat arma mouere vel moueri iubere inter Chriſti fideles, & inique præſertim, ſed eoſdem potius, ſi diſcordes aut diſſideotes inuicem fuerint, per conuenientes exhortationes, ad concordiam reuocare, quemadmodnm per Apoſtolum, Chryſoſt. & Hilarium, atq; Ambroſium ſufficienter oſtenſum eſt *5. huius & 9.* Non eſt igitur de cætero permitrendum hnic Epiſcopo, vel alteri cuiquam, ſic generalem abſolutam & tantam poteſtatem eccleſiaſtica ipſi alia conferendi, & diſtribnendi, ſed per principes & legislatores, vel hanc ſimpliciter reuocandum ab ipſo, vel moderandum, ſic, vt quæ ad ſalutem fidelium præſentem atq; futuram ſtatuta, & ordinata ſunt hactenns, ſtatuootur & ordinantur continuo, vel in futurum ordinabuotur, non cedant in continoam ipſorum vexationem temporalem, & demomio perpetuum cruciatnm. Talibus quoq; proceſſibus ſic laudabilibus, & Deo gratis, quantum vnuſquiſq; ſanæ meotis neq; peruerſus affectu comprehendere poteſt, modernis temporibus proceſſit, & continoo procedit, vocatus mndernus Papa Romanus cum ſuis miniſtris, quos legatos appellat, aduerſum ſæpe dictum Ludouicum Rom. regem: ſic quoq; aduerſus eiuſdem vicarios, & fideles ſubditos, maxime in prouincia Lōbardiæ, Thuſciæ, ac Anchonitanæ Marchiæ proceſſerunt. Quorum tamen ſingularius perſecutus eſt hactenus generoſum, nobilem, & Illuſtrem virum catholicum, morum honeſtate, ac grauitate inter cæteros Italicos ſingularem, bonæ recordationis Matthæum Vicecomitem imperiali autoritate Mediolanenſem vicarium cum plurima ſibi adhærentium multitudine fidelium populorum. Hunc n. quamuis iniquiſſime, prædictus epiſcopus ſuis prophanis ſermonibus & ſcripturis damnatæ vitæ fuiſſe, ac damnatæ memoriæ fore pronunciat: verum oon ille Matthæus, ſed ipſe per quem ſcandala veniunt, & qui profert de ſuæ theſauro malitiæ ſemper mala, damnatæ pœnitentiæ apud Deum & homioes parentet habetur, eſtq; amplius ante mortem & poſt mortem futuros haberi, id ſibi cōminante veritate, Matthæi 18. dum inquit: *Væ homini per quem ſcandalum venit.* Et rorſum eodem: *Qui autem ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Quæ etiam non attendens, ſicut nec cætera monita Chriſti, qui pertinax & impœnitens eſt, indeſinenter perſequitur, blaſphemat viros alios quamplures clariſſimos, fidelitatis atque conſtantiæ ad ipſornm iam dictum Romanorum priocipem ſectatores. Quornm famam apud Deum & homines redolentem prædictis ſuis prophanationibus atq; blaſphemiis nititur maculare. Hic eoim eſt Epiſcopus, coius & ipſius Eccleſiæ oon ſequitur indicium Deus, quoniam *per ſurreptionem & ignorantiam iudicat*, ſicut dicit Magiſter ſeorentiarum, *libro quarto, diſt. 18. capitulo ſexto.* Et huins cauſam reddit Hieronymns ſuper illud Matthæi 16. *Et tibi dabo claues regni cælorum.* Inquit enim, quod nec repetere piget: *Hunc locum quidam non intelligentes,* (ſicnr, ſuppleodum, nec Epiſcopus iſte,) *aliquid ſumunt de ſupercilio Phariſæorum, vt damnare innoxios, vel ſoluere ſe putent noxios.* Et ſubdit ad propoſitnm: *cum apud Deum, non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur.* Non igitur ſequitur Deus talis ſacerdotis ſeu Epiſcopi vel Eccleſiæ iudicium tam iniquum. Propter quod ipſius ac ſuorum complicum blaſphemiæ vereodæ non ſunt, nec ab aliquo fideli timendæ, quemadmodum diximus, quoniam non traoſennt in fidelium gregem, ſed prorumpentium in has fœda corpora ſceleratas & infelices animas, diuina virtute referre potius didicerunt. Sunt igitur quæ iam narrauimus quæſitorum initia vera. Et quæ etiam tam debite quam indebite proceſſerunt poſt hæc, vel ab his, quamnis propter temporis longitndinem, homioum ignauiam & inaduertentiam, exciderint ab ipſorum conſpectibus ſiue memoriis, horumque vice propter conſuetudinem

[illegible] siue figmenta quædam in animabus fidelium plurimorum subinducta sint & [illegible] opposita. Quorum siquidem origo & fomes, auaritia, siue cupiditas, & ambitio sine [illegible]. Incrementi vero atque horum tutelæ non paruum instrumentum, execrabilis [illegible] nuciatio, qua Romanus Episcopus & suorum clericorum cœtus siue collegium ei d[illegible] persona tamen beati Petri apostoli, à Christo fore traditam plenitudinem potestatis [illegible] post multam diligentem atq; laboriosam perscrutationem, & exquisitionem scripturarum [illegible] ab humanis separantes, quas Romani pontifices quidam in vnum cõfuderant, credere ex [illegible] one hac comunicare suis propriis institutis, eam q̃ soli sacro canoni debetur autoritas enim [illegible] nis iam dictæ seu tituli, sensus determinauimus, & sufficienter aperuimus vigesimo t[illegible] io huius omnibus ratione vtentibus, saltem quos sinistra non perturbat affectio falsos esse, aliorum vero maxime eum sensum ad quem vltimo prædictam orationem transtulit Romanus Episcopus, ex ea sibi videlicet ascribendo vniuersalem siue supremam iurisdictionem coactiuam, quam sub verborum metaphora vocat gladium temporalem super omnes mundi principes, communitates, & populos. Quationis, vt diximus, & quibus ex causis in solum principem Romanorum nunc explicet titulum hunc. In omnes tamen reliquos explicaturus eundem, dum in ipsorum regnis [illegible] ditionem prospexerit, ea quoque vsurpandi & occupandi violentam sibi viderit potestatem adesse. Sic ergo plenitudine potestatis propter ignauiam permissa Romanis Episcopis, circa seculares actus ciuiles vsi sunt hactenus, vtuntur continuo, sunt & in deterius, nisi prohibeantur vsuri. Leges enim oligarchicas statuerunt, quibus videlicet clericorum collegium & aliorum coniugatorum quosdam à legibus ciuilibus rite latis exemerunt in principum & populorum præiudicium summum. Nec his contenti limitibus, iam laicos citari faciunt coram suis vocatis officialibus siue iudicibus, & iustificare volunt, in hoc principantium iurisdictionem penitus destruentes. Hæc autem litis seu ciuilis discordiæ causa est singularis & occulta in sui origine valde, quam ex principio proponebamus ostendere. Propter diuinarum enim & humanarum scripturarum inuolucrum paralogizati fidelium plures inducti sunt credere, Romanum Episcopum cum suis clericis, quos *Cardinales* appellant, *super fideles statuere posse quod volunt, ad id quoque seruandum omnes obligari lege diuina, transgredientes vero reos fieri damnationis æternæ*, quod tamen in prioribus, & præcipue *duodecimo & decimo tertio prima, ac huius vigesimoprimo, parte octaua* monstrauimus per certitudinem non esse verum, nec vero propinquum, sed veritatis oppositum manifeste. Hæc rursum causa est, vt proœmialiter diximus, qua regnum Italicum dudum laborauit, laboratque continuo vehementer contagiosa nil minus & prona serpere in reliquas omnes ciuilitates & regna, & ea omnia iam infecit vtcunque, demumque nisi prohibeatur, ea totaliter velut Italicum infectura, propter quod principibus omnibus & populis per generale concilium, vt prædiximus conuocandum. Expedit hunc titulum interdicere, ac simpliciter prohibere Romanorum Episcopo, & alteri cuicunque, ne propter consuetudinem audiendi falsa, de cætero populus seducatur. Reuocandaq; sibi est potestas, ecclesiastica officia, & temporalia siue beneficia conferendi & distribuendi. Quoniam his abutitur Episcopus hic in dispendium corporum, & animarum damnationem fidelium Christianorum. Ad hæc enim obligantur omnes iurisdictionem habentes, præcipue reges, lege diuina. Quoniam propter hoc constituti sunt, vt faciant iudicium & iustitiam, quod etiam negligentes facere, deinceps inexcusabiles sunt, cum scandalum ex huiusmodi omissione proueniens, non ignoreut. Qui vero Romanus Episcopus cum sibi successoribus in sede prædicta, omnesque reliqui sacerdotes atque diaconi & spirituales ministri: ad quos sermones hi sunt, non tanquam inimicos, testem inuoco Deum in animam & corpus meum, sed potius *patres, & fratres in Christo*, studeant imitari Christum & Apostolos, seculares principatus & temporalium dominia simpliciter abdicando. Eos enim peccantes coram omnibus, iuxta doctrinam Christi & Apostoli argui & increpaui palam. Et ad veritatis callem præco veritatis existens, per diuinarum & humanarum scripturarum concordiam tentaui reducere, vt cauere possint, maxime Romanus Episcopus, qui amplius tamen deuiasse videtur, eam indignationem omnipotentis Dei & Apostolorum Petri & Pauli, quam ipse singulariter cæteris persæpe comminatur.

Vnde attendat ordinem charitatis, sicut ipsam sibi præcauens, alios cauere doceat consequenter. Ipse enim non ignorat, vel ignorabit de cætero, quod præter, quinimo contra Christi & Apostolorum consilium aut præceptum, Romanum aggreditur principatum, & principem minus iuste prohibet atque perturbat. Neque rursum ignorat, quod propter scandalū per suos quosdam prædecessores & ipsum in Italia concitatum, bellicæ pugnæ sunt ortæ, vnde violenta morte tot millia fidelium sunt extincta quos æternæ damnationis reos extitisse verisimiliter præsumi potest, eo quod subita morte præuenti sunt ipsorum plurimi fratrum odio & maliuolentia plení, eorumque superstites infelices, nisi medica diuina manus adiuuet, eundem, quasi consimilem periculosum casum & exitum miserabilem expectantes. Ipsorum enim animos inuasit odium, lis atq; contentio, vnde postmodum pugnæ sequuntur, honestis quoq; iam corruptis morib. & disciplinis vtriusq; sexus mentes & corpora, vitiorum, dissolutionum, scelerum, & errorum quasi omnia genera totaliter occuparunt. Recisa est ipsis reparatiua successio prolis, consumptæ substantiæ, dirutæ domus, atq; subuersæ ciuitates quam magnæ atq; famosæ, vacuæ, suis incolis destitutæ, inculti agri & iam deserti desiuerunt reddere solitos fructus. Et q̃ omnium deflendissimum est, diui-

nus

nus cultus quasi omnino ibidem cessauit abolitus, & Ecclesiæ sine templa in solitudinem destitutæ rectoribus seu animarum curatoribus remanserunt. Ad quæ omnia miserabilia instigauit & instigat continuo miseros incolas vndecunque, propter odium & discordiam ipsorum inuicē mente cæcos, *draco ille magnus, serpens antiquus, qui digne vocari debet diabolus & satanas*, quoniam omni conamine seducit & seducere tentat vniuersum orbem.

Quis igitur tam agrestis huius patriæ siue matris tam pulchræ olim & nunc adeo deformis & laceratæ, filius hæc cernens, sciens & potens aduersus sic ipsam trahentes & lacerantes mi iste, n cre poterit & clamoris spiritum ad dominum continere? Huic nanq; cum Apostolo dicetur verissime, quod *fidem negauit, & omni foret deterior infideli*. De *plenitudine* quidem igitur *potestatis* & modis ipsius, adhuc autem de illius origine atque progressu, amplius secundum quos modos & qualiter eam sibi sumpserit Romanus Episcopus, & eadem sit vsus, tam circa ecclesiasticum ritum quam circa seculares hominum actus ciuiles, determinatum sit hoc modo.

CAP. XXVII.

De quibusdam instantiis ad determinata in decimoquinto huius, & in reliquis capitulis consequenter.

VErum de quibus diximus 15. *huius*, & sic in reliquis capitulis consequenter, merito quis dubitans, primum ostendet ampliorem & alteram esse specie dignitatem episcopi, ea qua simpliciter siue tantummodo sacerdotis, nec solum humana institutione, quam separabilem diximus, verum etiam ordinatione diuina, quam essentialem vocauimus prius. Videtur autem id posse conuinci ex Lucæ 10. vbi series hæc habetur: *Post hæc autem designauit dominus & alios 72. & misit illos binos ante faciem suam.* Vbi Beda: *Sicut autem duodecim Apostolos formam Episcoporum præmonstrare, nemo est qui dubitet, sic & hos 72. figuram presbyterorum secundi ordinis sacerdotum gessisse.* Amplius ostenditur idem ex primæ ad Timotheum quinto, cum dixit Apostolus: *Aduersus presbyterum noli accipere accusationem, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Ergo Timotheus erat dignitate superior presbyteris aliis, non tamen presbyterorum, aut fidelium multitudinis electione, igitur ordinatione diuina. Rursum apparet idem ex *epistola* Clementis Papæ, *ad Iacobum fratrem Domini* superscripta. Videtur autem & hæc fuisse sententia quasi omnium Episcoporum, qui beato Petro aut Paulo successisse dicuntur in episcopali sede Romana, vt ex Isidori *codice* supradicto euidenter apparet.

Deinde vero videtur ostendi posse, beatum Petrum potestate siue autoritate per Christum immediate, non per hominem aut homines alios sibi tradita, superiorem fuisse cæteris Apostolis, & per consequens successores ipsius successoribus aliorum. Videtur autem hoc primum ex Matthæi 16. dum ad ipsum Christus singulariter inquit: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cælorum, &c.* Per quæ verba Christus expressisse videtur, beatum Petrum futurum caput & fundamentum Ecclesiæ, præsertim mortuo Christo. Vbi Glossa: *specialiter eam*, (scilicet potestatem,) *Petro concessit, vt ad vnitatem nos inuitaret. Ideo enim eum principem Apostolorum constituit, vt Ecclesia vnum principalem Christi haberet vicarium, ad quem diuersa membra Ecclesiæ recurrerent, si forte inter se dissentiret. Quod si diuersa capita in Ecclesia essent, vnitatis vinculum rumperetur.* Amplius ostenditur idem ex Lucæ 22. cum ad ipsum specialiter Christus inquit: *Ego autem rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Suorum ergo fratrum, apostolorum scilicet, ac aliorum fidelium prima cura pastoralis & confirmatio beato Petro commissa fuit, propter suæ fidei firmitationem, pro qua, ne deficeret, singulariter Christus orasse videtur, ne deficeret inquam in ipso, neque in ipsius aliquo successore. Vbi Glossa: *Confirma fratres tuos, cum te principem Apostolorum constituimus. Hoc autem non solum intelligendum de apostolis, qui tunc erant, vt roborarentur a Petro, sed de omnibus fidelib.* Et parum infra subdit: *Per pœnitentiam obtinuit*, (Petrus scil.) *vt esset antistes mundi.* Rursum ostenditur idem Ioan. 21. inquit n. ad ipsum Christus singulariter, *Pasce oues meas, Pasce agnos meos, Pasce oues meas*, ter replicans idem verbum. Non determinatis igitur ouibus, primus & vniuersalis omnium pastor immediate à Christo institutus fuisse videtur. Vbi Chrysost. etiam inquit sic: *Eximius n. apostolorum erat Petrus, & os discipulorum, & vertex collegii, vnde negatione deleta, committit ei prælationem fratrum.* Demum confirmatur hoc autoritate plurimorum sanctorum, super illud Ioannis 21. *Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te: tu autem sequere me.* Inquit enim Augustinus: *Duas vitas sibi diuinitus prædicatas nouit Ecclesia, quarum vna est in fide, alia in spe. Ista*, (scil. in fide,) *signata est per Apostolum Petrum propter sui apostolatus primatum.* Rursum Theophylactus ibid. *cunctorum fidelium prælaturam ei instituit.* Chrysostomus autem: *Si vero dixerit quis, qualiter igitur Iacobus thronum assumpsit Hierosolymorum: id vtiq; dicam, Quoniam Petrum orbis terrarum inthronizauit magistrum.* Et infra inquit idem: *Huic*, (scil. Petro,) *& præpositura fratrum credita est.* Amplius idem, *Quia igitur ei magna prædixerat dominus*, (Petro videl.) *& orbem terrarum commiserat.* Et rursum Theophylactus super illud Ioan. 21. *Sic eum volo manere*, inquit sic: *Te vero ergo nunc dimitto ad orbis pontificatum, & in hoc sequere me.* Amplius, quoniam si Christus ecclesiæ caput non instituisset, in ipsius absentia ipsam acephalam reliquisset, nec videretur ipsam ordinasse secundum meliorem dispositionem aut optimam, nunc autem ipsam optime dispositam & ordinatam eum reliquisse credendum, ergo & illi caput aliquod instituisse tenendũ, non aliud conuenientius beato Petro. Igitur fuit ipse Christi determinatione imediate, cæteris apostolis autoritate superior.

Deinde vero idem in specie conuincere possumus, ostendentes Paulum beato Petro dignitate

siue

siue autoritate non fuisse parem. Ad Galatas enim secundo habetur hæc series: *Deinde*, inquit Paulus, *post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim*. Et parum infra eodem subdit: *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba assumpto Tito, ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus, seorsum autem his, qui videbantur esse aliquid, ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem*. Vbi Glossa: *Ostendit*, Paulus scilicet, *se non habuisse securitatem Euangelii, nisi esset autoritate Petri confirmatum, & aliorum roboratum*. Cum igitur Paulus securitatem Euangelii sumpserit à Petro secundum Glossam, apparet ipsum non fuisse parem Petro in autoritate. Vnde per necessitatem sequi videtur tam ex hoc, quam aliis supra dictis, reliquos omnes Episcopos mundi Romano Episcopo tanquam singulari successori B. Petri diuina ordinatione fore subiectos, Ecclesiam quoq; Rom. esse aliarum omnium caput & primam, propter ipsius Episcopi Beati Petri successoris ea authoritaté, & omnium aliorú esse iudicé & pastorem, quod amplius exprimens Isidorus in codice supradicto, capitulo, cui titulus, *Incipit præfatio Niceni concilii*, sic ait: *Sciendum est sane ab omnibus catholicis, quoniam Sancta Ecclesia Romana nullis synodicis decretis prælata est, sed Euangelica voce Domini & Saluatoris nostri primatum obtinuit, vbi dixit Beato Petro Apostolo, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum &c*. Quo siquidem primatu, absq; principum concessione aliqua, vsi sunt hactenus omnes Episcopi Romani à tempore Beati Petri vsq; ad tempora Constantini primi Romanorum Imperatoris, condendo scilicet canones, & illorum obseruationem, per omnem præcipientes Ecclesiam, vt ex serie iam dicti codicis patenter apparet. Hoc rursum ratione confirmo, quoniam *fides vna est* secundum Apostolum ad Ephesios quarto, ergo & Ecclesia vna: non autem est aliter vna, nisi propter vnum caput atque principium, quo nullum conuenientius aut æque conueniens est Episcopo Romanorum singulari successori Beati Petri, qui petra fuit, super quam Christus se dixit suam Ecclesiam fundaturum. Confirmatur autem hoc ex eo, quoniam velut temporalia in vnum reducuntur principium, puta in principatum, sic & spiritualia in aliquod vnum primum videntur debere reduci, puta Episcopatum. Amplius ex alio, quoniam sicut in vnico templo vel vnica diœcesi oportet vnicum Episcopum esse, ne ibidem sacerdotum vnusquisq; ad se trahens, Christi rumpat Ecclesiam, vt ex *Epistola* Hieronymi *ad Euandrum* induximus *decimo quinto huius*: sic eo magis necessarium est in vniuersa Christi Ecclesia vnicum esse caput, propter fidelium vnitatem seruandam. Quanto enim communius est bonum eiusdem modi, tanto diuinius & eligibile magis. Vnde Ioannis decimo: *Et fiet vnum ouile & vnus pastor*. Hic quidem pastor, & hoc quidem caput aliorum conuenientissimum videtur Romanus Episcopus propter causas in prioribus assignatas. Ex prædictis autem per necessitatem sequi videtur, Romanum Episcopum solum causam effectiuam primam esse institutionis secundariæ omnium aliorum, tam mediate quam immediate propter ipsius vniuersalem autoritaté super reliquos omnes Episcopos, Presbyteros, & alios Ecclesiarum siue templorum ministros. Cui siquidem sententiæ suffragatur autoritas Ambrosii, *de tradendis Basilicis*, vbi sic ait: *Ecclesia Dei est, Cæsari itaq; non debet ascribi. Ius Cæsaris esse non potest Dei templum*, nec per consequens institutio sacerdotum in eo, quam secundariam ipsorum autoritatem vocauimus decimo quinto huius. Quod si Basilicarum traditio ius Cæsaris esse non potest, eo minus alterius cuiusuis principantis. Erit igitur autoritas hæc illius, qui caput est, & primus omnium sacerdotum, Romani pontificis autoritate diuina, si nullius principis ius esse potest. Hinc etiam necessario sequi videtur ipsius autoritatem fore distribuendi seu conferendi beneficia, seu Ecclesiastica temporalia, quoniam propter exercenda officia conferuntur huiusmodi. Ex supradictis etiam inferri posse videtur, eiusdem Episcopi primi fore iurisdictionem coactiuam super reliquos omnes Episcopos mundi & alios templorum ministros. Sunt enim ordinatione diuina sibi subiecti, vt ex prioribus rationibus palam. Quod etiam potest astrui ex prædicto Isidori *codice* atque capitulo. Inter cætera nanque ibidem scripsit hanc seriem: *Sed in eo concilio, admirabile factum principis non puto reticendum. Etenim cum ex omnibus pene locis Episcopi conuenissent, & vt fieri solet, diuersis ex causis inter se quædam iurgia detulissent, interpellabatur frequenter, à singulis offerebantur libelli, culpæ offerebantur, & magis ad hæc quam ad id pro quo ventum fuerat, animos dabant. At ille videns, quod per huiusmodi iurgia causa summi negotii frustraretur, diem certum statuit, quo vnusquisque Episcoporum, si quid querimoniæ habere videretur, deferret. Cumque resedisset, suscepit à singulis libellos, quos simul omnes in suo sinu continens, nec in eis quid contineretur aperiens: Ait ad Episcopos, Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem vobis dedit, de nobis quoque iudicandi, & ideo nos à vobis recte iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari, propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium. Et vestra iurgia quæcunque sunt, ad illud diuinum reseruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis dii*. Conueniens non est, vt homo iudicet Deos. Ad eum ergo, qui talium Deorum Deus est in terris, vt dicitur Romanum Episcopum pertinet in eos iurisdictionis autoritas.

Ex iisdem quoque videtur eiusdem Episcopi autoritatem fore, generalia sacerdotum concilia conuocare atque præcipere, in ipsis etiam proponere ac determinare, quæ sibi proponenda & determinanda videntur circa legem diuinam & Ecclesiasticum ritum. De autoritate siquidem congregandi concilii loquens Isidorus in præfatione operis iam dicti codicis, inquit sic: *Synodorum vero congregandarum autoritas, Apostolicæ sedi priuata potestate commissa est, nec vllam synodum ratam esse legimus, quæ eius non fuerit autoritate congregata vel fulta. Hæc Canonica testatur autoritas, hæc ecclesiastica roborat historia, hæc sancti patres confirmant*. De ea vero potestate siue autoritate determinandi siue diffiniendi Scripturæ sensum, loquens idem, eodem codice atque cap. dicit: *Deinceps diuersorum conci-*

liorum Græcorum ac Latinorum, siue quæ ante vel postmodum facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum capitulis sui distincta sub huius voluminis aspectu locauimus, subiicientes etiam reliqua decreta præsulum Romanorum vsque ad sanctum Gregorium, & quasdam Epistolas ipsius, in quibus pro culmine Sedis Apostolicæ non impar conciliorum extat autoritas Potest igitur summus pontifex sui autoritate solius id determinare, quod potest autoritas concilii generalis, ex quo non impar est eius autoritas, ei quæ concilii generalis, secundum Isidorum. Potest autem & debet autoritas generalis concilii scripturæ Sacræ dubias determinare, diffinire, ac interpretari sententias, quemadmodum ostensum est vigesimo huius. Eadem quoque videtur in hoc fuisse sententia Hieronymi in Epistola intitulata, *de expositione Catholicæ fidei*, vbi sic inquit: *Hæc fides est, papa beatissime, quam in Catholica Ecclesia edidicimus quam semper tenuimus, in qua si minus perite aut parum caute aliquid forte positum est, emendari cupimus à te, qui Petri & fidem & sedem tenes. Si autem hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me maculare voluerit, se imperitum vel maleuolum, vel etiam non catholicum, non me hæreticum comprobabit.*

De potestate vero statuendi, quæ ad Ecclesiasticum ritum & æternam salutem pertinent, apparet ex oraculo Christi Lucæ decimo. Inquit enim Apostolis, & in ipsorum persona cunctis Episcopis siue Presbyteris: *Qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui me misit.* Sunt ergo de necessitate salutis sacerdotum obseruanda statuta. De his quidem igitur potestatibus assignatis Romano pontifici, & eis amplioribus, collectionem faciens Beatus Bernardus ad Eugenium Papam, de consideratione libro secundo, sic ait: *Nunc iam repetenda reliqua, si quæ sunt, loci quem differimus. Age indagemus adhuc diligenter quis sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporum: Tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, Patriarchatu Abraam, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, autoritate Moses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus.* Et subdit infra eodem continua sententia: *Nec modo ouium, sed & pastorum, tu vnus omnium pastor. Vnde id probem quæris? ex verbo Domini. Cui enim? non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute & indiscrete, tota commissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas.* Et parum infra subiungit: *Cui non planum, non designasse oues? nihil excipitur, vbi distinguitur nihil.* Et infra rursum eodem, *Inde est quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentum: denique Iacobus, qui videbatur columna vna Ecclesiæ, vna contentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatem cedens.* Deinde vero concludens, ait sexto: *Iuxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es, aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Nonne si causa extiterit, tu Episcopo cœlum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & tradere Sathanæ potes? Stat ergo inconcussum priuilegium tuum tibi, tam in datis clauibus, quam in ouibus commendatis.* Neque solum in Ecclesiasticos ministros, vt Episcopos, sacerdotes & inferiores ordines reliquos, autoritatem dixit Bernhardus habere Roman. pontificem, verum etiam & coactiuam iurisdictionem super omnes principantes, quam *temporalem gladium* idem Bernhardus sub metaphora vocat, eidem Episcopo videtur ascribere. Vnde idem ad eundem Eugenium libro quinto, capitulo quarto sic ait: *Quid tu denuo vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es reponere in vaginam? qui tamen, qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic: Conuerte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo & ipse forsitan tuo nutu, si non tua manu euaginandus. Alioquin, si nullo modo ad te pertineret, & his dicentibus Apostolis: Ecce gladii duo hic, non respondisset Dominus, satis est, sed nimis est. Vterque ergo Ecclesiæ, & spiritualis scilicet gladius & materialis, sed is quidem pro ecclesia, ille vero & ab ecclesia exercendus, ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis & iussum Imperatoris.* Sunt autem ad supradicta firmanda sanctorum aliæ autoritates quam plures, harum tamen seriem inducere omisi, propter eandem aut consimilem earum esse cum inductis virtutem & eundem aut consimilem modum soluendi, & propter abbreuiationem sermonis. Amplius videntur hæc posse firmari per *Decretales* & *decreta* quædam *pontificum Romanorum*. His enim cauetur omnia officia Ecclesiastica, & propter hoc instituta beneficia, per Episcopum Romanum & alios, nequaquam vero per humanum legislatorem, aut eius autoritate principantem, statui vel conferri debere. Cauetur & rursum eisdem Decretalibus & Decretis, sacerdotes & clericos non debere subire iudicium coactiuum iam dicti legislatoris aut principantis, sed potius econuerso. Eisdem quoque astruitur omnes potestates conuenire Romano pontifici, quas eidem in suis *sermonibus* ascribit Bernhardus.

Cap. XXVIII.

De responsionibus ad prædictas instantias.

Residuum autem huius dictionis est, Scripturæ siue canonis autoritates conuenienter exponere, ac humanas rationes dissoluere, quæ tertio huius, & capitulo præcedente inductæ, nostris determinationibus contrariæ videbantur. Ante tamen bene se habet reminisci, quod diximus *decimo nono huius*, iuxta sententiam beati Augustini & infallibilem rationem in scriptura firmatam, videlicet, quod *nulli sermoni vel scripturæ siue credulitatem certam, aut confessionem veritatis præstare tenemur de necessitate salutis, nisi eis, quæ canonica appellantur:*

id

id est quæ in volumine Bibliæ continentur, & in eis quæ ad has per necessitatem sequuntur, & scripturarum sacrarum dubium sensum babentium eis interpretationibus, quæ per generale fidelium seu catholicorum concilium essent factæ, præsertim in his clausulis, in quibus error damnationem æternam induceret, quales sunt articuli fidei Christianæ, cum suis interpretarionibus, factis in concilis generalibus rationabiliter conuocatis, celebratis, & consummatis. Propter quod aotoritates canonis sacri siue Scripturæ, quæ mystica expositione non egent, secundum ipsarum sensum literalem manifestũ lequemur omnino, in quibus vero mystica expositione indigent sanctorum, probabiliori adhæebo sententiæ. Quas vero ipsorum autoritate propria præter scripturã protulerunt sententias, Scripturæ siue canoni consonas, recipiam. Quas vero dissonas reuerenter abiiciam: non tamen aliter quam autoritate scripturæ, cui semper innitar, quoniam & ipsi quandoq; circa scripturam & preter scripturam seotentiis ad inuicem dissident, vt Hieronymus & Augustious super illud 2. ad Galat. *Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Et rursum Ambrosius cum Hierooymo *de virginitate Ioseph.* Amplius & idem ipsi sibi sanctorum aliquis quandoq; dissona profert, vt ex seqoentibus manifeste patebit. Hinc ergo primum ad instantias, quæ inductæ sunt *capitulo præcedenti.* Cum enim ex *Luca decimo* sumebatur, Episcopos esse maioris dignitatis quam simplices sacerdotes, ex eo qood ibidem habetur: *Post hæc autem designauit Dominus & alios 72.* per quos secundum Bedam figuratur ordo Presbyterorum, quem *secundum* appellat, post episcoporum ordinem scilicet. Dicendum, quod iuxta seotentiam Apostoli, & ea quæ de sanctis inducta sunt *15. huius*, conuenieotius figuratur per 72. Diaconorum ordo, quam sacerdotum. Vel potest dici conuenienter, quod non propter hoc sequitur Episcopũ, ordinem essentialem ampliorem habere Presbytero. Vnde illa missio, qua Christus eos misit in mundum, signauit electionem siue institutionem humanam, qua vnus eorum cæteris præferetur in Ecclesiastica iconomia. Non enim contulit Christus eis, cum dixit, *Euntes ergo docete omnes gentes*, dignitatem essentialem, sed prius tradiderat. Et esto quod simili tempore vtranq; tradidisset, dico quod illa missio non addidit intrinsecã perfectionem, quam prius oon habuissent cum sacerdotium per Spiritum sanctum receperunt. Fuit autem de Apostolis super reliquos futuros sacerdotes, facta per Christũ hæc institutio secundaria, quoniam nulla tunc erat multitudo fideliũ, per quam posset huiusmodi electio celebrari. Nec si fuisset, adhoc æque conuenienter fieri potuisset per aliquam multitudinem, sicut per Christum. Vnde Apostoli etiam post Christi passionem & resurrectionem, ad electionem in diuidendis prouinciis se reduxerunt. Nam ad Galatas secundo legitur: *Dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos quidem in gentes, ipsi vero in circumcisionem, Iacobus, Cephas, & Ioannes.* Et ideo esto quod figura fuisset, qualem dixit Beda de statu sacerdotii. Dico quod intrinsecam dignitatem siue perfectionem aut characterem à Deo immediate, non habet ampliorem Episcopus quam sacerdos, & horum ratio sufficiens assignata est *15. huius.* Ad reliquam vero instantiam ex primæ ad Timoth. quinto: *Aduersus Presbyterum.* &c. Dico quod secundam institutionem non essentialem acceperat ab Apostolo super Presbyteros alios in illa prooincia, cuius siquidem Apostoli voluntas & institutio, electioni æquiualebat propter defectum & insufficientiam, siue ruditatem multitudinis fidelium. Vnde Apostolus primæ ad Corinthios 3. *Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam paruulis in Christo vobis lac potum dedi non escam. Nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim estis carnales.* Hoc autem explicauimus amplius *17. huius, parte 7.* Quod autem inducebatur de Clementis *Epistola*, quæ intitulatur *ad Iacobum fratrem Domini*, non recipio tanquam certum, nam Epistolam fuisse Clementis, valde suspectum est, propter plura in ipsa contenta. Rursum suspecti sunt hi canones seu Epistolæ, quoniam in ea quæ de sacramentis, vestibus & vasis *ad Iacobum fratrem Domini*, & in ea quæ de *communi Apostolorum vita* intitulantur, scribitur, ac si Clemens Iacobo narret ea quæ Christus cum Apostolis egit. Hæc autem fuisset magna ignoraotia, non modo dicam præsumptio Clementis, quod ea quæ tantum audiuerat, significare vellet, quasi per modum doctrinæ, illi qui præsens interfuerat, & Christum cum Apostolis, quorum vnus fuerat, ipse viderat. Quis enim discipulos, qui Hierosolymis erant, melius instruere poterat de vita Christi & Apostolorum, quis de ritu Ecclesiastico plus nosse debuit, an Apostolus aut successor Apostoli, nemo est qui dubitet, propter quod ipsæ sunt cum Apocryphis computandæ. Sed esto quod Clementis fuerint; vt quidam asserunt, fabularibus innisi sermonibus, etiam prorumpentes in tantum, vt Clementem dicant, quia Romanus erat Episcopus, maioris autoritatis in Ecclesia Dei, Apostolo Iacobo. A quibus quærendum conuenientee, cur *Epistola Clementis* in contextu Sacri Canonis positæ non sunt, sicut ea quæ Iacobi? Dicemus tamen ad ea quæ in dictis *Epistolis* conuenientia videbuntur Christi & Apostolorum sententiæ, cum autoritates scripturæ tractabimus, quibus inniti videntur. Ad id autem quod dicebatur, hanc fuisse sententiam omnium Episcoporum, qui Beato Petro successerunt in Episcopali sede Romana, dicendum est, quemadmodum diximus ad primam iostantiam, sic eos intellexisse, si vero aliter, ipsis relictis, sequimur Apostolum & Hieronymum *15. & 16. huius.*

Ad eas vero canonis autoritates, qoibus videtur ostendi, beatum Petrum superiorem dignitate cæteris Apostolis, non solum humana electione, verum etiam immediata Christi ordinatione, cum primo inducebatur ex Matthæi 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & tibi dabo claues regni cælorum*, &c. Per quæ verba Christus ipsum videretur instituisse in sui saltem absentia, caput & fundamentum Ecclesiæ, dico *caput & fundamentum Ecclesiæ* vnicum esse & fuisse ordi-

natione immediata Dei: & hoc Christum, Apostolorum vero neminem, etiam in absentia Christi, quemadmodum per scripturam indubie conuicimus in sexto & 22. huius. Ad canonem ergo, cum dicitur, super hanc petram &c. dico secundum Glossam, *super hanc petram, id est super Christum, in quem credo.* Vbi Glossa interlinearis addit, *Tu es Petrus, id est à me petra, ita tamen vt mihi retineam fundamenti dignitatem.* Petrum autem vocauit eum Christus, id est constantem in fide, quod non negamus. Esto enim quod aliis constantior & merito perfectior, non propter hoc dignitate prior, nisi tempore forte, vt euidentior per scripturam probauimus, vbi supra. Eum autem quem diximus fuisse scripturæ sensum, adiuuat expositio beati Augustini super hunc locum, inquit enim Augustinus, & sumptum est ex libro Retractationum: *Dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in illo tanquam in petra ædificata sit Ecclesia, sed scio me postea sæpissime sic exposuisse, quod à Domino dictum est, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, vt super hunc intelligeretur, quem confessus est Petrus, dicens, Tu es Christus filius Dei viui, ac si Petrus ab hac petra appellatus, personam Ecclesiæ figuraret, quæ super hanc petram ædificatur. Non enim dictum est illi, tu es petra, sed tu es Petrus, petra autem erat Christus, quem confessus Simon. Sicut ei,* (Christo scilicet) *tota Ecclesia confitetur dictus est Petrus.* Et potest huius ratio assignari secundum scripturam, quoniam Petrus quam diu viator extitit, errare potuit & peccare per sui arbitrii libertatem, vnde Christum negasse legitur, & quandoque ad veritatem Euangelii ambulasse non recte: tale autem non poterat esse fundamentum Ecclesiæ, sed ille solus fuit Christus, vt apparet *prima ad Cor. 3.* qui aberrare non potuit, eo quod ab instanti suæ conceptionis impeccabilis fuerit confirmatus. Vnde Apostolus vbi supra: *Fundamentum enim aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.* Et quod addebatur, *tibi dabo claues regni cælorum*, nullam Petro super reliquos Apostolos autoritatem tribuit, quoniam hanc eandem iudiciariam potestatem cæteris Apostolis tribuit, secundum Hieron. & Rabanum, quorum Glossas induximus *sexto huius, parte 3.* Amplius, quoniam Christus potestatem clauium illi non videtur tradidisse per hæc verba, inquit enim, *tibi dabo*, quod sonat futurum, dixit, Dom. Sed Iohan. vigesimo indifferenter omnibus dixit: *Accipite Spiritum sanctum, & quorum remit. peccat.* &c. Esto tamen quod Petrus his verbis potestatem hanc recepisset, non concluditur ex hoc, nisi quod tempore prius fuerit pastor institutus, & quod illi singulariter has tradiderit Christus claues, signare voluit *Ecclesiæ vnitatem in fide, ad quam fideles inuitauit Christus per singularem clauium traditionem siue promissionem*, vt Glossa dicit: vel fortasse, quia Christum Dei Filium esse primum constanter & manifeste confessus est, primum tempore dotatur clauibus & honoratur aut honorari promittitur, vt sic etiam confitendi Christum palam & constanter per huiusmodi præmium promissum, cæteris præberetur exemplum, non tamen propter hoc conuincitur, ipsum fuisse cæteris dignitate siue autoritate priorem, quamuis hoc plures Glossatorum dicere videantur à se, non habentes hoc ex Scriptura. Significat autem infallibiliter nos verum dicere sequens Euangelii series, quæ habetur eiusdem Matth. vigesimo vbi Christus quæsitum hoc aperte diffiniens, dixit, nullum ipsorum esse superiorem aliis. Facta enim erat contentio inter eos, quis eorum esset maior. Idemque 22. ad quos sic inquit Christus: *Vos autem* (inuicem, supple,) *nolite vocari rabbi, vnus est enim magister, vester omnes autem vos fratres estis. Omnes autem fratres*, id est æquales, non ergo excepit aliquem. Et est mirandum, si magis credere debeamus autoritati Glossatoris quam Christi, quicunque fuerit ille Glossator etiam sanctus, & maxime, cum hoc non dicat tanquam Glossator, sed proprio sensu. Series enim scripturæ tam manifesta est, quod Glossa non eget in hoc. Amplius, quoniam & ipsæ Glossæ oppositum dicunt, ad *Galatas* exponentes secundum, sicut apertum est *16. huius.* Tractauimus autem istud sufficienter & seriose *4. & 16. huius*, nec reiterauimus omnes probationes propter rei notitiam & abbreuiationem sermonis. Ad aliam vero canonis autoritatem sumptam ex *Luca vigesimo secundo*, Dixit enim Christus beato Petro, *Ego autem rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Ex qua quidem serie inferunt aliqui duo: vnum quod solius Ecclesiæ Romanæ fides deficere nequit, eo quod de fide Petri Christus intellexit etiam fidem successorum, & consequenter Episcopum sibi successorem, aliorum primum: secundum vero quod ex hoc Christus ipsum reliquorum Apostolorum prælatum fecerit. Dico neutrum sequi ex verbis Christi per virtutem sermonis. In hac enim consequentia stat oppositum consequentis cum antecedente. Secundo probo per scripturam neutrum sequi, & per verba Christi, non alia. Primum quidem iam dictorum non sequitur, propterea quod omnibus dixit Christus Matth. vltimo, *Euntes ergo docete omnes gentes* &c. Et, *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus ad vsq; ad consummationem seculi.* Si Christus ergo spospondit secum aliis futurum, vsq; in seculi consummationem omnibus diebus, ergo intellexit etiam de aliorum successoribus, si de successoribus Petri hoc debet intendi. Amplius, quoniam si successor beati Petri singulariter dicatur Romanus Episcopus, constat hæreticum quendam aut quosdam in sede illa tanquam Episcopum fuisse præfectum, vt de Liberio & quibusdam aliis ostensum est *28. huius.* Rursum quia *16. huius* monstratum est, Romanum Episcopum non esse singulariter successorem beati Petri, propter causas secundum scripturam assignatas ibidem. Reliqua consequentia similiter nulla est, quod probo etiam per scripturam. Contulit enim Paulus Petro in Euangelio, non econtra, vt ex 2. *ad Galatas* induximus satis *16.* huius. Et quod euidentius est, huius consequentiæ destructiuum est sermo Christi pridem inductus, ex *Matth. vigesimo, & Luc. vigesimo secundo*, per quem ex aperto sui sensu determinauit Christus & diffiniuit oppositum. Vnde Glossa exponens hunc

locum,

locum inquit, *Sicut ego te orando protexi ne deficeres, sic tu infirmiores fratres exemplo tuæ pœnitentiæ conforta, ut de venia desperent, intelligens per fratres indifferenter fideles. Quod etiam dicens Petro fecit, alios Apostolos intelligere facturos.* Vnde Marci decimo tertio. *Quod vni dico*, vel secundum aliam literam, sensum tamen eundem, *quod vobis dico, omnibus dico.* Aut fortasse id Petro singulariter dixit, sicut etiam Glossa sentire videtur, quoniam præsciebat Christus Petrum se negaturum. Vnde, *tu conversus aliquando*, id est, exemplo tuæ pœnitentiæ, eo quod verbo & sui exemplo, qui veniam meruerat, infirmos in fide singularius confortare seu confirmare volebat, ne scilicet de venia desperarent. Ad reliquam autem canonis autoritatem sumptam *Ioan. vigesimo primo.* per quam idem quod prius quidam nituntur conuincere, ex eo quod Christus beato Petro dixit, *Pasce oues meas, pasce agnos meos, &c.* Dicendum primo secundum Glossam hunc esse sensum huius seriei, quod *pascere oues est credentes ne deficiant confortare, terrena subsidia si necesse est, subditis prouidere, exempla virtutum præbere, aduersariis obsistere*, fideis scilicet, *peccantes corrigere.* Et subditur in Glossa, *& cum tertio audit à Petro se diligi, iubet pascere oues, trina negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat, quam timori.* Ex hoc autem non conuincitur, nisi quod ipsum pastorem ouium Christus instituit: non tamen ex hoc sequitur quod ipsum super reliquos Apostolos autoritate vel dignitate priorem: nec rursum sequitur ex hoc, alios Apostolos non fuisse institutos pastores. Oppositum enim vtriusq; consequentis iam dicti stat cum antecedente, videlicet cum sermone Christi prædicto. Testatur autem dictis, quod Ecclesia Catholica cantat de omnibus Apostolis indifferenter, *Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, te quidem omni tempore suppliciter exorare, vt gregem tuum pastor æterne non deseras, sed per beatos Apostolos tuos continua protectione custodias. Vt eisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores.* Ecce *Apostolos* in plurali, *rectores, vicarios, & pastores, per Christi collationem immediatam.* Non autem solum aliquem rectorem, vicarium, aut pastorem constitutum per Christum. Interroganti vero, cur Christus hoc Petro singulariter dixit, dicendum vtique, quod Christus quandoque sermonem dirigebat ad hominem in persona propria, vt in remissione peccatorum, sanatione infirmorum, & suscitatione mortuorum, quandoq; vero dirigebat sermonem ad alterum in persona omnium aut plurium, vt in Ioan 5. *Vade & amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat.* Vnde id officium Christus committendo Petro, illi loquebatur in persona omnium Apostolorum, sicut ipsemet testatur hunc modum loquendi suum, Marci 13. cum dixit, *Quod autem vni* vel *vobis dico, omnibus dico* Specialiter tamen ad Petrum sermonem direxit, quia senior erat, vel quia charitate ardentior, vel vt significaret Ecclesiæ futuræ quales debeant pastores institui, quoniam ætate maturi, ex qua signatur prudentia, seu scientia, & charitate pleni, ex qua significatur cura & diligentia quas debent habere pastores, aut fortasse ne videretur abiectior, quia Christum negauerat, quod sapere videtur Glossa, cum dixit, *trina negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat quam timori.* Hoc enim certissime constat, quod omnibus, *Matt. vl.* dictum est indifferenter. *Euntes ergo docete omnes gentes,* nec dixit Petro, Vade & alios mitte, in quo significauit omnibus autoritatis æqualitatem, sicut etiam ex *Matt. 23.* pridem induximus, dum ad eos inquit Christus *Nolite vocari Rabbi,* supple inuicem aut vnus super reliquum vel reliquos. *Vnus enim est magister vester. vos autem omnes fratres estis.* Aut dicendum & valde probabiliter, atq; secundum veritatem mihi videtur, quod pro tanto dixit Petro, Pasce oues meas, vt sibi specialiter propter sui constantiam committeret populum Israel, qui & duræ ceruicis populus fuit versus Deum, vt apparet *Exodi 33.* Et inducit Apostolus per Esaiam, *Actuum vltimo* Et quoniam propter hunc populum conuertendum & saluandum principaliter venerat Christus. Vnde Matt. 15. *Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt Domus Israel Non sum missus*, principaliter, supple. Ideoq; huius populi curam beato Petro specialiter commisisse videtur, cum dixit, *Pasce oues meas.* Et videtur hæc fuisse Apostoli aperta sententia, cum ad Gal. 2. dixit, *Cum vidissent quod creditum est mihi Euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis &c.* vbi Glossa secundum Aug *Cum vidissent quod Euangelium præputii creditum est mihi vt fidelis, ita principaliter, sicut Petro Euangelium circumcisionis.* Christus enim dedit Paulo, vt ministraret gentibus, qui etiã dederat Petro vt ministraret Iudæis, ita tamen dispensatio distributa est illis, vt & Petrus gentibus prædicaret, si causa fecisset, & Paulus Iudæis. Nec video quod Paulus, vel alter sanctus aliunde sumere potuerit ex scriptura, populum Iudaicum specialiter & principaliter fuisse Petro commissum, nisi ex eo quod Christus dixit illi, *Pasce oues meas.* Cum dicat Paulus ad Gal. 2. *sibi creditum Euangelium præputii, quemadmodum Petro circumcisionis.* Si namq; creditum esset Petro Euangelium vniuersaliter plusquam Paulo; vel aliis, inconuenienter vtiq; dixisset Paulus verba prædicta, quinimo totus eius sermo fuisset inanis, & comparatio quam fecit in eo ad glossas sanctorum & reliquorũ doctorum, Super hæc tria puncta scripturæ iam dicta, dicemus in fine *capituli huius*, ne idem sæpius iterare contingat. Ad dictum vero Apostoli *ad Gal. 2.* per quod videbatur ipsum autoritate fuisse minorẽ Apostolo Petro, per id quod dixit, *Contuli cum illis Euangelium quod prædico in gentibus, ne forte in vacuum currerem aut cucurrissem &c.* dicendum primo secundũ Glossam Aug super hunc locum, Inquit enim, *& non didici ab illis tanquam maioribus, sed contuli cum eis tanquam amicis & paribus.* Quod autem secundum Hiero. Glossa inducit super id. *Ne in vacuum currerem: &c. Ostendit*, inquit Glossa secundum Hieronymum, *se non habuisse securitatem Euangelii, nisi etiam autoritate Petri confirmatum & aliorum roboratum.* Dico cum reuerentia, quod hæc Glossa vel sibi contradiceret, in eo quod infra dicitur secundum eundem Hieronymum si sic intelligatur, quemadmodum qui aduersatur sententiæ, quam dicimus, videtur intendere. Vel oportet Glossam hanc secundum Hieron. intelligi, secundum id quod in ea subditur secundum Aug. Non enim fuit

ista causa collationis, quia ipse dubitaret se non habere certitudinem Euangelii, sed hæc vt magis ab audientibus crederetur, cum dicebat se contulisse cum illis qui cum Christo fuissent conuersati, quorum testimonium probabilius erat. Vnde verbum illud, *Ne in vacuum currerem*, aut *cucurrissem*, non debet referri ad defectum Apostoli secundum se, nec ad dubitationem quam haberet in Euangelio, quoniam hoc, neq; ab homine neq; per hominem accepit aut didicit, sed per Dei reuelationem immediatam, vt ipsemet dicit *ad Gal. 1.* Amplius ad Gal. 2. de hac collatione faciens memoriam, inquit Apostolus, *Mihi autem qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt, sed econtra.* Vbi Glossa secundum Aug. *Mihi enim* (vel autem,) *quasi ideo ad priora non recurro, quia quæ modo fiunt, sufficiunt mihi ad commendationem, scilicet quod illi qui videbantur esse aliquid, scilicet Petrus & alii qui fuerunt cum Domino, nihil contulerunt, id est, addiderunt mihi, in quo patet quod non illis inferior sum, qui à Domino à Deo perfectus sum, vt nihil esset quod in collatione mea perfectioni adderent. Qui enim illis tribus imperitis tribuit sensum, dedit & mihi.* Et infra dicit Glossa secundum Hieronymum, *Ipsi mihi nihil contulerunt, sed ego contuli Petro.* Et infra rursum, *Ego restiti enim, tanquam par. Hæc enim non auderet facere nisi sciret se non imparem fore.* Debet igitur illud verbum, *Ne in vacuum currerem* &c. referri ad audientes qui forte sibi non credidissent, aut non tantum, & ideo vacui remansissent. Et ipse similiter in eis vacuus fuisset, id est, propositum frustratum habuisset in eis, quoniam non generasset in eis fidem, quam suæ prædicationis cursu generare intendebat. Et hoc est etiam quod in Glossa secundum Augustinum subditur infra: *Apostolus enim Paulus, post Christi ascensionem de cœlo vocatus, si non cum Apostolis communicaret, & cum eis Euangelium non conferret, quo eiusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non crederet. Sed cum cognouisset eum hoc annunciare quod illi, & in eorum communione & vnitate viuentem, accedentibus etiam per eum talibus signis qualia & illi operabantur, ita enim Domino commendante autoritatem meruit, vt verba illius sic audiantur in Ecclesia tanquam in illo Christus, sicut ipse verissime dixit, locutus audiatur.* Meruit ergo Paulus autoritatem Christo commendante ipsum siue approbante simpliciter, non dixit, Petro vel aliis Apostolis ipsum commendantibus. Et subditur infra parum in Glossa secundum eundem. *Vnde contulit cum illis Euangelium & dextras accepit, quia idem verbum cum eis etsi non per eos habuit. Ipsa enim collatio vnam doctrinæ speciem, excussa omni lepra varietate, monstrauit.* Hæc igitur fuit causa collationis, vt varietatis doctrinæ scrupulus tolleretur ab auditoribus. Et hoc est quod supra dixerat Glossa secundum August. inquit enim, *Iterum ascendi Hieros.* &c. *Ascendi dico cum Barnaba, qui de Iudæis erat, assumpto Tito, qui de gentibus, quasi hinc inde testes habui, quibus pateret falsum esse me aliud gentibus, aliud Iudæis prædicare. Ascendi aut non solum ea dispositione, sed secundum reuelationem Dei, & non didici ab illis tanquam maioribus, sed contuli cum eis tanquam amicis & paribus Euangelium Christi, quod prædico in gentibus.* Hoc feci pro assertione prædicationis, quia multis erat scrupulus in doctrina Apostoli, perturbantibus Iudæis, quem scilicet scrupulum Deus voluit tollere, Et ideo non humana deliberatione, sed Dei reuelatione Apostolus ad conferendum cum illis Euangelium ascendisse se dixit, non quidem propter dubitationem quam in Euangelio haberet Apostolus, sed vt ab auditoribus iam dictus scrupulus tolleretur. Quod vero inducebatur ex Glossatore *ad Gal. 2.* quod posterior pastor fuit Paulus beato Petro Apostolo, dicendum, Glossatorem fuisse locutum proprie, quoniam beatus Paulus posterius tempore vocatus fuit ad Apostolatū. & ideo posterior tempore, sed non propter hoc inferior autoritate, nec hoc Glossa expressit, sed oppositum magis. Sic igitur ex prædictis apparet, neq; Petrum aut Apostolorū alium fuisse maiorem Paulo, sed amicum & parem autoritate per Christum illis immediate collata. Si qua vero fuerit inter eos prioritas, attendenda est ex ipsorum inuicem electione fortasse, aut secundum quem modum beatum Petrum cæteris priorem Apostolis diximus 16 huius. Ad dictum vero sumptum ex Codice Isidori cap. cui titulus: *Incipit præfatio Nicenæ cōcilii*, cum inquit; *Sciendum est sane ab omnibus catholicis, quoniam sancta Romana Ecclesia nullis synodicis Decretis prælata est, sed Euangelica voce Domini & Saluatoris nostri primatum obtinuit*, sic quoq, intelligendo de ipsius Episcopo Negandum est Isidori & cuiuslibet alterius extra canonem sic dicentis sermonem. Nam Romana Ecclesia ex *Decreto Romanorum principum est* aliarum principalior instituta, & ex aliarum Ecclesiarum consensu, quasi electione quadam, secundum quem modum diximus, *18 & 22. huius.* Amplius ex præmissa canonis autoritate, non sequitur, quod infert Isidorus, sed repelli potest eius illatio & cuiuslibet sic dicentis, per determinata nobis *15 huius, parte 8 & 16. parte 13. & 14.* Ad id vero per quod hæc astruere nititur, ex Matth. 16. *Tu es Petrus & super hanc petram* &c. iam dictum est prius, & manifestata fuit huius Isidori sententiæ debilitas *22 huius.* Ad eam vero rationem, qua deducebatur, *Ecclesiam vnam esse*, & vnum esse primum Episcopum propter fidei vnitatem, secundum Apostolum *ad Ephes. 4.* dicendum, sumendo *Ecclesiam* in propria significatione pro fidelium multitudine, sic esse vnam Ecclesiam, sicut fides est vna. Et quoniam fides non est vna numero in omnibus fidelibus, sed specie vel genere, idcirco non concludit argumentum, Ecclesiam aliter esse vnam. Et cum additur, *Ecclesiam non esse vnam, nisi per vnitatem numeralem alicuius Episcopi cæteris superiorem*, hanc nego, & si concederem ipsam ad aliam illationem, quod hoc principium siue caput est Romanus Episcopus institutione diuina immediate, nego illationem hanc cum suis probationibus. Quoniam nec Petrus Apostolus fuit petra, super quam fundata est Ecclesia, sed Christus, sicut pridem & *16. huius*, per Scripturam ostensum est. Et quoniam Romanus Episcopus institutione diuina immediate, non sic est singulariter Beati Petri aut aliorum Apostolorum successor, quod illi propter hoc, ad reliquos superior autoritas debeatur, vt vbi supra monstratum est. Sed si qua illi singularitas insit, sibi eo conuenit per institutionem seu electionem

huma-

humanam, vt *22. huius.* sufficienter ostendimus. Ad huius vero confirmationem, quoniam sic vnum episcopum aut episcopatum oportet esse, tanquam spiritualium principium, quemadmodum vnum principem aut principatum, temporalium omnium primum, potest negari comparatio, quoniam primi principantis aut principatus vnitas numeralis necessaria est propter contentiosos hominum actus, vt demonstratum est *17. primæ.* Quæ siquidem vnitas non est necessaria in aliquo vel reliquorum officiorum ciuitatis aut regni. Amplius concessa comparatione secundum similitudinem seu proportionem, quæ primum assumitur ad id quod subiungitur, vnum esse primum principem aut principatum, dici potest quod verum est humana institutione, non aliqua Dei siue legis diuinæ ordinatione, seu statuto immediate. Quo modo conclusimus etiam *22. huius*, expediens fore vnum episcopum aliquem & vnam ecclesiam, secundum certam formam, & ad certum opus instituere omnium aliarum principaliorem & caput. Ad aliam vero ratiocinationem, quoniam vt in vnico templo est vnus episcopus, sic in orbe vniuerso fidelium. Dicendum primo in vnico templo, neque de necessitate salutis, neque legis diuinæ præcepto est vnus episcopus, imo possent esse plures, sicut *15. huius* ex *Actuum 20.* & aliis plerisque locis per Apostulum, & ex *epistola* Hieronymi *ad Euandrum* monstrauimus. Quod vero vnicus in vnico templo vel diœcesi posteriori tempore instituatur episcopus anthonomatice in iconomia templi præferendo illum proueniunt ex humana institutione immediate: non quidem, vt diximus ex necessitate imposita per legem diuinam. Neq; si esset talis imposita necessitas, lege diuina tenet simile. Non enim eadem necessitas est vnius iconomi numero in vnica domo, & in tota ciuitate aut prouinciis pluribus, quoniam non existentes in eadem familia dumestica, non egent vnitate numerali cuiusquam iconomi, eo quod sibi inuicem cibos & reliqua victui necessaria mansionem accubitum & reliqua non inuicem participant, nec in tali vnitate, sicut qui sunt eiusdem dumesticæ familiæ insimul conuersantur. Concluderet enim ratio hæc, pariter oportere vnum numero esse iconomum in orbe vniuerso, quod non est expediens neq; verum. Sufficiunt enim ad conuictum humanum quietum, vnitates numerales principatuum secundū prouincias, quemadmodum diximus *17. primæ.* Vnū autem esse iudicem coactiuum omnium, nondum demonstratū videtur esse de necessitate salutis æternæ, cum tamē huius amplior videatur necessitas inter fideles, quam vnius vniuersalis episcopi, eo quod vniuersalis princeps magis in vnitate potest conseruare fideles, quam vniuersalis episcopus. Antiquis nanq; temporibus per principes coacti sunt schismatici ad fidei vnitatem seruandam, quemadmodum ostensum est *21. huius.* Per episcopos autem cogi non poterant, eo quod autoritate coactiua carebant, quæ nec ipsis debetur in quantum huiusmodi, quemadmodum demonstratum *15. primæ*, & per scripturam & sanctorum autoritates & alias rationes, amplius confirmatum, *quarto, quinto, octauo, nono & decimo huius.* Vnitatem vero numeralem atq; principalitatem episcopi & ecclesiæ siue collegii clericorum, & secundum quem modum instituendam, expedire monstrauimus *22. huius*, quamuis vt diximus determinatus sacerdos nullus, neq; collegium ad huc institutum sit lege diuina, sed humana electione seu institutione talis determinatio facta fuerit, quemadmodum *22. huius* veraciter & euidenter ostendimus. Quod vero addebatur ex Ioannis decimo, *& fiet vnum ouile & vnus pastor*, dicendum, quod loquebatur Christus de seipso. Ipse enim solus fuit vniuersalis pastor, & princeps pastorum, non alius post ipsum, sicut ipse solus fuit caput, & fundamentum ecclesiæ, quemadmodum *16. huius* monstrauimus, & aliis plerisq; locis repetiuimus. Et fuit hæc aperta & literalis sententia beati Petri, inquit enim sua canonica prima capitulo quinto: *Cum venerit princeps pastorum.* (de Christo loquens,) *percipietis immarcessibilem gloriam.* Hæc etiam est sententia sanctorum super hunc locum. Inquit enim Glossa secundum Gregorium, *Quasi ex duobus gregibus vnum ouile efficit, quia Iudaicum & Gentilem populum in sua fide coniungit.* Ecce qualiter ouile fit vnum, quoniam in fidei vnitate. Non dixit Gregorius vnum ouile fieri, quia sub episcopo Romano vel alio vnico præter Christum omnes fideles sint positi. Adhuc secundum Theophylactum: *Idem namque omnibus est baptismi signaculum, vnus pastor, verbum Dei. Attendant ergo Manichæi, quoniam vnum ouile & vnus pastor est noui & veteris testamenti.* Nusquam enim nominatus est ad hanc vnitatem ouilis Petrus aut Paulus, vel alter Apostolus, sed sola fidei vnitas, & Christi persona, qui solus ordinatione immediata Dei caput est & fundamentum, & omnium princeps Pastorum, vt ex præmissis diximus, & per certitudinem ostendimus *16. huius.* Ad aliam vero illationem, qua concludebatur, Romanum episcopum solum, aut cum suorum clericorum solo collegio esse primam causam effectiuam institutionis secundariæ omnium aliorum ministrorum ecclesiæ. & eisdem assignare seu determinare templa in ipsius potestate mediata vel immediata, vel vtraq; fore, negando respondeo. Et dum confirmatur per Ambrosium, *de tradendis basilicis*, qui sacerdotes ad templa siue basilicas determinare siue instituere, dicit *iuris Cæsaris esse non posse quoniam ecclesia Dei est.* Dicendū sane, quod hoc propterea dixit Ambrosius, quoniā temporibus illis nō erat tutum, talia officia, scil. animarū curas, permittere Romanis principib. conferenda, & ꝙ nondū erāt in fide cōfirmati sufficiēter, quinimo ipsorū principū quidā magis fauebāt quādoq; sacerdotibus hæreticis, quam vere fidelibus, velut idē Valentinianus Imperator, ad quē epistulā dirigebat Ambr. Veruntamen fide radicata & firmata, tam in subditis, quā in principātibus, & tali existente cōmunitate: tutios, & vtilius, & magis conformiter legi diuinæ sit episcoporū & aliorū animæ curatorū electio siue institutio, per autoritatē vniuersitatis fideliū, quā per vnicum & partiale ciuitatis seu communitatis collegiū, vel per vnius solius hominis voluntatē, ꝙ prece aut pretio, amore, vel odio, aut alia quauis affectione sinistra, leuiter & quasi quotidie videmus peruerti. Cōuenimus ergo cū beato Ambr. in hoc, ꝙ curatores animarū, episcopos aut sacerdotes reliquosq; templorū ministros

instituere, non sit ius Cæsaris, inquantum persona talis, aut alterius singularis personæ, sed vni-
uersitatis fidelium, aut illius vel illorum, cui fidelium vniuersitas autoritatem huiusmodi sponte
tradiderit, neque hoc negauit ipse. Vnde aduersus Imperatores semper recurrebat ad plebem fide-
lem, per quam etiam idem ipse fuerat institutus episcopus, secundum quem modum determina-
uimus *17. huius.* Neq; vnquam dixit autoritatem hanc fuisse Romani aut alterius cuiusquam pon-
tificis, sed propter causam prædictam dixit, Ecclesiam siue templum solius Dei esse, ac ipsius fide-
lium multitudinis tanquam ecclesiæ principaliter & primo dictæ, cuius ecclesiæ caput est Christus,
& ius, id est possessionem de iure Cæsaris esse non posse. Omnia enim quæcunq; sint illa tempora-
lia possessionis Cæsaris siue fidelis, siue infidelis esse possunt. Sed templum siue institutio sacerdo-
tum in eo, ad solius multitudinis fidelium autoritatem pertinet, quemadmodum ostensum est 17.
huius. Huius autem signum propterea solum contendisse Ambrosium, tanquam pastorem fidelium,
vt scilicet malo seu hæretico sacerdoti grex fidelium non committeretur regendus, quod dixit ad
Valentinianum epistola prima. Inquit enim: *Atque vtinam liquido mihi pateret, quod Arrianis ecclesia
minime traderetur, spoute me offerrem tuæ pietatis arbitrio.* Quod autem sic ipsum intellexisse oporteat
circa basilicarum traditionem, vt nunc diximus, & 17. *huius* manifeste demonstrauimus. Quo-
niam si basilicam occuparet in communitate fidelium, qui hæresis labe factus existeret episcopus
aut sacerdos credere nolens, constat huiusmodi iuste compelli posse per iudicem coactiuum
& armatam potentiam, secundum leges humanas. Hoc autem coactiuum iudicium atque
potentia nullius est sacerdotis autoritas, vt idem & vere testatur Ambros. in epistola, quæ intitu-
latur *ad plebem*, inquit enim: *Aduersus Gothos, milites quoq;, lachryma mea arma mea sunt. Talia enim
munimenta sunt sacerdotis, aliter nec debeo nec possum resistere*: quamuis hoc etiam demonstratione con-
clusum sit *15. & 17. primæ*, & autoritate scripturæ atq; sanctorum cum aliis quoq; probationibus con-
firmatum *quarto, quinto, octauo, & nono huius.* Et ideo sane tenendum sic sensisse Ambrosium, vt dixi-
mus, nam & Apostolus Cæsarem appellauit, vt ex *Actuum* 25. induximus prius. Vnde vel sic dicen-
dum, in communitatibus fidelium, aut singulos permittendum de fide docere quod volunt, sicut
videtur sensisse Hilarius ad Constantium, *epistola* quadam. Sic igitur ad fidelis vniuersitatis auto-
ritatem vel principantis secundum eius ordinationem pertinere videtur, basilicas siue templa di-
sponenda tradere, ac sacerdotes in illis statuere, quod etiam catholici Francorum reges faciunt in
quibusdam Ecclesiis, nullum sacerdotem seu episcopum recognoscentes, à quo deriuetur ad eos
autoritas hæc. Sic etiam beatum Ambrosium intellexisse, & si vere intelligere oportuisse credimus.
Et si contrarie huic, quam canonis scimus & credimus esse sententiam senserit, eius opinione re-
licta, quam credere non compellimur ad salutem, cum ipsius scriptura canonica non sit, scripturis
canonicis inhærentes, eam quam diximus, tanquam veram tenemus sententiam. Et cum ab eadem
autoritate Ambrosii videbatur inferri ad Romanum Episcopum pertinere, autoritate diuina im-
mediate supremam iurisdictionem ecclesiasticorum temporalium, quæ propter officia ministris
euangelicis conferuntur. Apparet ex dictis illationem inualidam fore, sicut etiam 17. huius suffici-
enter conclusimus, quam in hoc etiam sententiam confirmat Ambrosius iam dicta epistola *de tra-
dendis basilicis*, vbi sic inquit; *Si tributum petit*, Imperator scilicet, *non negamus, agri ecclesiæ soluunt tri-
butum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum interuenit, potest paupe-
ribus collatio populi redundare, non faciant de agris inuidiam, tollat eos si libitum est, Imperatori non dono, sed
non nego.* Sed forte obiiciet, qui semper agros defendere quærit, dicens hos esse *iura sponsæ Christi*,
parum curans de vera sponsa, fide scilicet catholica defendenda, vt rex & regnum Armeniæ sibi
manifeste testificari potest, quod beatus Ambrosius dixit hæc, non quia agri ecclesiæ de iure de-
beant tributum, sed quia per vim & oppressionem Imperatorum exigebatur ab ipsis. Hæc profecto
falsa expositio est, qua quidam etiam Romani episcopi cum suis complicibus ad effugiendam & de-
clinandam coactiuam principum iurisdictionem, frequenter vtuntur, dicentes se de facto violen-
ter, non iure in seculare deductos iudicium, quoniam oppositum dixit Christus, *Iohan. 19.* & supra
induximus, *4. huius*, & hoc est quod iuxta sententiam quam secundum canonem tenemus, subdit
Ambrosius, *Soluimus*, inquit, *quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non nega-
tur. Ecclesia Dei est, Cæsari vtique non debet adscribi*, sed fideli supple sacerdoti, secundum iudicium fi-
delis multitudinis, quemadmodum pridem diximus, & *17. huius* euidenter astruximus. Est igitur
tributum & iurisdictio principantis super ecclesiastica temporalia non violenter, sed de iure.

Ad aliam vero illationem qua videbatur concludi, omne collegium clericorum Romano
episcopo coactiua iurisdictione subiectum, eo quod diuina ordinatione sit omnium princeps, ne-
gandum est antecedens. Ostensum enim est prius, quod nullus episcopus aut sacerdos immediata
Dei ordinatione seu lege diuina inferior est aut subditus episcopo Romanorum, autoritate aliqua,
essentialiter aut accidentaliter debita sacerdoti. Et quod inducitur consequenter ex Isidori *cod ce*, de
verbis Constantini, dicendum, quod verbum fuit exhortationis & monitionis, quo siquidem de-
uotus Constantinus ostendit, quales esse deberent episcopi & sacerdotes, tales enim esse debe-
rent inuicem & ad alios, quod in seculari iudicio non oporteret ipsos contendere, secundum do-
ctrinam Apostoli primæ ad Corinth. *6. Quare*, inquit, *non magis iniuriam accipitis, quare non magis
fraudem patimini, quam inter vos habere iudicia?* Et quod additur ex dicto Constantini, *vobis Deus dedit
de nobis iudicandi &c.* Dicendum, quod verum est iudicio primæ significationis, nullius in hoc seculo
coactiuo, de quo siquidem dictum est sufficienter *6. 7. 8. & 9. huius.* Nec tamen ex prædicta serie,
quam

quam inducit Isidorus siue dicta à Constantino, siue non dicta, sequitur, reliquos episcopos Romano fore iurisdictione subiectos. Inquit enim Constantinus, *Dei solius inter vos expectate iudicium, & vestra iurgia quæcunque sunt, ad id diuinum reseruentur examen*, non dixit ad iudicium vel examen Romani pontificis. Et quod additur, *Romanum episcopum esse vicem Dei gerentem in terris*, dicendum, quod ordinatione diuina immediate non plus ipse vicem Dei gerit, quam alter episcopus, vt sæpe dictum & ostensum est prius. Neque si vicem Dei gereret in terris, quam ad spiritualia docenda & ministranda, propter hoc Dei vicem gerit, quam ad iudicium coactiuum, super quenquam clericum aut laicum, vt ex *4. & 5. huius*, & aliis plerisque locis ostensum est prius, sed in hoc ministri Dei sunt principes, quemadmodum dixit Apostolus Paulus *ad Romanos 13.* & beatus Petrus *prima canonica sua, cap. 2.* Adhuc esto quod Constantinus hoc asserendo apeire dixisset esse verum, negarem ipsius dictum, quoniam nec canonicum est, nec ad canonicum consequens. Quod si hoc per modum statuisset edicti, id obseruari expediret, sicut reliquas humanas leges, non tanquam Dei ordinatione immediate statutum. Verum ex ipsa Isidori serie liquet aperte, eunctos episcopos Romano principi coactiua iurisdictione subiectus. Ad ipsius enim iudicium, non autem Romani pontificis, spontanei, non coacti suas contentiones & iurgia detulerunt, ipsius interpellantes examen atq; iudicium, vt Isidorus narrat ibidem. Et cum infertur vlterius ex eisdem antecedentibus, ad solius Romani episcopi, aut eius cum suo solo collegio sacerdotum autoritatem pertinere, generalia conuocare concilia sacerdotum & aliorum fidelium, & reliqua ordinare in eisdem, de quibus in argumentatione prædiximus. Neganda est illatio cum suo antecedente. Nam antecedentis & consequentis oppositum est *16. & 21. huius*. Ad confirmationes horum innisas autoritati siue sententiæ Isidori, quoniam interpretationem non patiuntur, eo quod hanc expressit sententiam. Dico, negando eas omnes tanquam canoni sacro, & demonstrationi super hunc firmatæ dissonas, quemadmodum *20. 21. & 22 huius* seriose ac manifeste deduximus, & ex his etiam quæ ipsemet inducit *codice* supra dicto. Id autem quod dixit Hieron. in *expositione catholica fidei*, in qua sermonem dirigens ad Romanum episcopum, inquit, *Emendari cupimus à te, qui fidem & sedem tenes*, in quibus videtur innuere, Romanum episcopum singulariter beati Petri successorem. Dicendum; pro tanto dixisse Hieronym. Romanorum episcopum tenere fidem & sedem Petri, quia in Romana ecclesia hæc statuto humano aliarum est caput, ipsam & suum episcopum denuminat successorem ab Apostolo digniore siue perfectiore, quamuis immediata Dei ordinatione non sit, aut fuerit, autoritate aliqua sibi per Christũ immediate collata, superior reliquis Apostolis, vt supra induximus & plene probauimus 16. huius. Et quod addit Hieronymus, *Sin autem hæc nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur* &c. In quo videtur innuere Hieronymus, ad solius Romani pontificis autoritatem pertinere, legis diuinæ, etiam in articulis fidei, dubias diffinire seu determinare sententias. Dicendum, nec istud sensisse Hieronymum, sed hæc pro tanto dixit, quoniam ad Romanum episcopum pertinebat dare responsum de his quæ circa fidem catholicam, dubia & circa ritum ecclesiasticum diffinita seu determinata erant per concilium generale. Nam Romanus episcopus & ipsius ecclesia propter hoc instituta erat caput siue principalior aliarum, secundum quem modum diximus *22. huius*. Signat autem, quod dicimus, intellexisse Hieronymum, quoniam in *epistola ad Euandrum*, vbi reprehendens quosdam ritus circa Diaconos ecclesiæ Romanæ, dixit expresse: *Si autoritas quæritur, orbis maior est vrbe*, id est, autoritas omnium ecclesiarum orbis maior est ea quæ vrbis Romanæ. Per illam ergo solam autoritatem, quæ aliarum maxima est & certissima, debent circa fidem dubia diffinire, quemadmodum ostensum est *20 huius*. Vnde & idem Hieron. in *expositione catholica fidei* plane sequitur quæ sunt approbata per generalia concilia, ea vero declinat & reprobat, quæ sunt per eadem concilia reprobata. Quod si tamen sensisset Hieron. solius Romani pontificis autoritatem esse iam dictam, ipsius declino sententiam, tanquam non canonicam, neque per canonicam ex necessitate deductam. Non enim, vt in prioribus diximus atque probauimus, nec repetere piget, beatus Petrus aut alter Apostolus per se solum, autoritatem assumpsit, quæ dubia circa fidem esse poterant diffinire. Sed pro talibus conuenerunt Apostoli & seniores, vt *Actuum 15.* inspicienti se offert. Quod vero inducebatur ex Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit* &c. Dicendum, *Qui vos audit* &c. verum est, *vos*, id est, generale concilium, quod solum repræsentat Christum legis æternæ latorem vel Apostolorum & ipsorum ecclesiæ congregationem. Diuisim vero, *Qui vos audit* &c. verum est, loquentes secundum legem diuinam, non blasphemantes iniuste. Quomodo dixit Christus de Pharisæis, *Quæ dicunt, facite, quæ dicunt secundum legem*, diuinam videlicet, vt inquit Hieronymus. *Matth. 23.* super præmissum immediate Christi oraculum. Vel sic, *Qui vos audit* &c. in præceptis aut prohibitis lege diuina, obligatur. In conciliis vero, qualia sunt ieiunia, non obligatur, nisi fidelium omnium, aut valentioris partis in generali concilio interueniente consensu. Ad rationes autem Bernhardi, & primum ad eam quæ ad Eugenium est, de consideratione lib. 2. *Quis es?* inquit Bernhard. & idem respondens, ait, *Sacerdos magnus, summus pontifex*. Dicendum, quod si intellexerit hoc immediata Dei ordinatione, aut legis diuinæ præcepto, neganda est eius responsio, quoniam sic non esset sacro canoni consona, nec deductis per necessitatem ex ipso *16. & 22. huius*. Si vero intellexerit hunc primatum illi conuenire humana electione siue institutione, concedenda est sua responsio, secundum quem modum dictum est *22. huius*. Et cum addit: *Tu princeps Episcoporum*,) verum est, accipiendo principem large, id est, principaliorem institutione prædicta, stricte vero accipiendo principem non est concedenda Bernhardi oratio,

nam

nam & ipſe idem ab eodem Eugenio, & conſequenter à quolibet epiſcopo principatum negat, vt ab eodem Bernhard. ad eundem *Eugenium libro primo, capitulo quinto* ſupra induximus quinto huius. *Tu heres Apoſtolorum*, ſic & alii epiſcopi quamuis hic principalius, ſecundum modum dictum quinto, 16. & 22. huius. *Tu primatu Abel*, (verum eſt aſſumptus pro illo, humana tamen electione, vel propter illius reuerentiam, qui tempore fuit apoſtolus. *Gubernatu Noe*,) verum eſt in miniſtrandis ſpiritualibus tantum, & humana inſtitutione. Tu omnium patrum ſpiritualium pater. *Ordine Melchiſedech*,) verum eſt quantum ad ſacerdotium, quod figuratum eſt per illum de Chriſto, quomodo & cæteri ſacerdotes omnes, non autem quantum ad regnum. Quoniam ſecundum hoc ſolum Chriſtum & nullum alium ſacerdotem figurauit Melchiſedech, qui rex ſimul & ſacerdos erat, nec tamen Chriſtum figurauit hic quantum ad regnum mundanum, quia nec ſic Chriſtus regnare venit aut voluit, vt in 4. *huius* oſtenditur, ſed ille Melchiſedech ſimul ſacerdos & mundanus rex, Chriſti ſacerdotium, & cœleſte regnum non mundanum figurauit, & eo minus in aliquo ſacerdote vel Epiſcopo, tale enim regnum negat ab Epiſcopo Romano Bernhardus, vbi ſupra, & magis expreſſe, neque etiam quantum ad primatum ſacerdotii, quenquam alium à Chriſto figurauit Melchiſedech, ſed hic primatus in aliis eſt, vt diximus ab humana inſtitutione. *Dignitate Aaron*) verum eſt quantum ad ſimilitudinem primatus inter ſacerdotes, differenter tamen vt diximus, quoniam Aaron immediate inſtitutione Dei, ſed non ſic quiſquam Romanus aut alter Epiſcopus Apoſtolorum ſucceſſor. *Autoritate Moſes*) huius oppoſitum aperte dixit idem, vbi ſupra *de conſideratione libro primo, capitulo quinto & libro 3. capitulo primo.* Moſes enim princeps fuit ſecundum legem coactiuam, vt apparet *Actuum* 7. quod Bernhardus negauit à quolibet Apoſtolorum ſucceſſore, vbi ſupra. Rurſum Moſes hoc habuit Dei ordinatione immediata, & ſuper omnem Iſrael. Romanus autem epiſcopus hoc immediata habet humana conceſſione ſolum, & ſuper ſolos euangelicos ſiue templorum miniſtros. *Iudicatu Samuel*, verum eſt ad ſimilitudinem, differenter tamen dupliciter, primo quidem, quoniam non immediata Dei ordinatione, quemadmodum Samuel: Secundo quoniam ſuper ſolos ſacerdotes, & reliquos euangelicos inferiores miniſtros. Samuel autem ſuper omnem populum Iſrael indifferenter. *Poteſtate Petrus*, verum eſt eſſentiali & immediate Dei actione, & ſic etiam quilibet alter epiſcopus aut ſacerdotes, primatum tamen ſuper alios ſola humana inſtitutione immediate obtinet quilibet Romanus epiſcopus, ſiue hunc beatus Petrus habuerit immediate inſtitutione Dei ſiue non, ſed apoſtolorum electione, quod credimus ſecundum ſcripturam, ſi tamen hunc etiam ſic habuerit, quemadmodum oſtenſum eſt 16. huius. *Vnctione Chriſtus*, ſi vnctionem intendat gratiæ, vel Spiritus ſancti, quæ datur cum ſacerdotali charactere, verum eſt, quam quilibet Sacerdos etiam ſuſcipit. Si vero per vnctionem intelligat primatum ſuper omnem eccleſiam, immediata Dei non hominum inſtitutione, quem Chriſtus ſolus habuit ſuper omnes ſacerdotes, ipſius declino ſententiam propter Apoſtolum dicentem oppoſitum, in pleriſque ſcripturæ locis, quemadmodum oſtenſum eſt 16. huius. Quod vero ſubdit, *non modo ouium, ſed & paſtorum tu vnus omnium paſtor*: ſi intelligeret humana inſtitutione immediate, concederem; ſi autem Dei ordinatione ſeu legis diuinæ ſtatuto, quemadmodum videtur intendere, ipſius declino ſententiam; quoniam non eſt canonica nec ex canone per neceſſitatem deducta, ſed oppoſitum magis. Et cum eam ex canone nititur aſtruere, ſubiungens: *Vnde id probem quæris? ex verbo Domini, Si me amas Petre, paſce oues meas. Cui enim*, inquit, *non dico epiſcoporum, ſed etiam apoſtolorum, ſic abſolute & indiſcrete tota commiſſæ ſunt oues? Cui non planum, non deſignaſſe oues? Nihil excipitur, vbi diſtinguitur nihil.* Dicendum, & cum reuerentia ſemper, quod miranda eſt interrogatio hæc, quæ quærit, cui apoſtolorum, non modo dicit epiſcoporum, ſic abſolute & indiſcrete totæ commiſſæ ſint oues. Dico quod omnibus apoſtolis communiter & diuiſim. Vnde id probem quæritis? ex verbo Domini euidentius quam ipſe. Nam Matthæi vltimo, & omnium quaſi præceptorum nouiſſime dixit Chriſtus ad apoſtolos omnes, *Euntes ergo docete omnes gentes* &c. Euidentius autem dico, quoniam Iohan. 20. dixit, *Paſce oues*, nec addit omnes. Certum eſt autem, quod plures comprehendit oues, qui omnes tradit vniuerſaliter, quam qui ſolum indefinite, dicens, *Paſce oues.* Propter quod rurſum cum reuerentia, videtur ſcriptura, quam inducit Bernhardus, aliam & magis ſcripturæ conuenientem interpretationem recipere, quam ſupra tetigimus *parte nona*, nec repetere piget. Nam Chriſtus Matth. 15. dixiſſe legitur, *Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.* Quod ſiquidem oraculum, iuxta ſanctorum interpretationes debet intelligi, *non quidem*, vt inquit Hieronymus, *quin & ad gentes miſſus, ſed quod primum ad Iſrael miſſus eſt* &c. Remigius vero & magis ad propoſitum & literæ conſonum: *Specialiter miſſus eſt ad ſalutem Iudæorum, vt etiam corporali præſentia eos doceret.* Quamuis ergo ſecundum ſanctorum expoſitionem, Chriſtus miſſus fuerit ad ſalutem omnium, ſpecialiter tamen & primum ad ſalutem Iudæorum, ſicut etiam ſonant verba Chriſti ſecundum Matthæum, dum dixit, *Non ſum miſſus niſi ad oues* &c. Has igitur oues inter cæteras ſibi appropriauit, cum ſubdit, *Quæ perierunt domus Iſrael.* Et quoniam hic populus ſemper fuit duræ ceruicis, vt apparet *Exodi 32.* & prophetarum occiſor, vt veritas ipſamet dixit *Lucæ 13.* Petrum vero quoniam Chriſtus nouerat conſtantiorem fide, ac charitate ſui & proximi feruentiorem, eidem ſingulariter has oues recommendauit, dum dixit, *Si amas me, paſce oues meas*, id eſt, inſiſte ſpecialiter ad docendum populum Iſrael. Signat autem hoc verum eſſe, quod ſcribitur ad Galatas 2. *Cum vidiſſent quod creditum eſt mihi euangelium præputii, ſicut Petro circunciſionis* &c. Nec aliunde per euangelium poſſet dictum apoſtoli confirmari. Et rurſum, *Dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos*

in gentes, ipsi vero in circuncisionem, id est, ad Iudæos. Non igitur ex hoc quod dixit Christus, *Pasce oues meas*, beato Petro generaliorem curam commisit, imo specialiorem alicuius populi: Etenim, quã dedit omnibus Apostolis, Matthæi vltimo, & Iohan. 20. dũ dixit, *Euntes ergo docete omnes gentes* &c. Et, *accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata remittuntur* &c. nulla generalior esse potest. His enim verbis autoritatem & curam pastoralem acceperunt omnes Apostoli, & ad omnes indifferenter, quemadmodum etiam dixit Aug. *de quæstionibus noui testamenti q. 94.* & supra induximus *16. huius*. Quam etiam dicat Bernhard. generaliorem curam commisit Christus alicui, ea quam Paulo actuum 9. dum dixit? *Vas electionis est mihi ille, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israel.* Et quod infra subdit Bernhard. *Inde est, quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes*, apparet scripturæ dissonum, nec id consentit series epistolarum Pauli, nisi posset ex scriptura conuinci, sed oppositum, vt pridem ostendimus. Et quod infra subiungit 6. *iuxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis* &c. Si intellexerint immediata institutione Dei, ipsorum dicta declino, tam scilicet Eugenii scripturam, quam sibi consentientis Bernhardi, eo quod canonicæ non sunt, nec vocari debent, nisi scripturæ, de quibus diximus. 19. *huius*, & quoniam oppositum eius quod dicunt, sæpe probauimus per scripturam. Si vero intellexerint humana institutione immediate plenam illam potestatem, secundum quem modum diximus 22. *huius*. Ecclesiarum curam vniuersalem, concedimus eius dictum. Et rursum quod addit: *Aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt, nonne si causa extiterit, tu episcopo cælum claudere? Tu ipsum* &c. Dicendum, vt prius, quod Dei ordinatione immediata non plus habet Rom. episcopus aut quiuis alter autoritatis in reliquos quam econuerso. Non enim ex crimine potest Rom. episcopus alium episcopum excommunicare vel deponere autoritate sibi per Christum immediate collata, magis quam econuerso, vt 15. & 16. *huius*, per scripturam ostensum est, & pridem etiam repetitum. Si vero intelligat Bernh. hunc primatum ab humana concessione immediate, tunc illum habet super reliquos episcopos, in spiritualibus ministrandis, qui sibi per generale concilium concessus fuerit: & in temporalibus enim qui eidem super reliquos per mortalem legislatorem concessus exstiterit. Et quod additur vltimo, quantum ad hanc orationem, *Stat ergo inconcussum priuilegium tuum tibi* &c. Dicendum quod verum est, nam potestatem ligandi & soluendi homines à peccatis ipsosq; docendi & sacramenta legis æternæ salutis ministrandi potestatem habet Romanus episcopus & sacerdos. Si vero per *priuilegium* intelligat Bernhardus, primatum aliquem Romano episcopo lege diuina seu Dei ordinatione immediata super reliquos episcopos debitum, eius velut prius, & propter assignatas causas declino sententiam. Ad aliam vero eiusdem Bernhardi orationem, qua *libro & capitulo 4. ad eundem Eugenium* innuere videtur, ad Romanum episcopum pertinere iurisdictionem coactiuam, quam sub metaphora *temporalem gladium* appellauit, non modo super clericos, verum etiam super laicos, cum dixit, *Quem tamen*, (gladium scilicet,) *qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini* &c. Et in fine concludens, inquit, *vterq; ergo ecclesiæ spiritualis*, (scilicet gladius,) & *materialis*: cum reuerentia nec minus cum admiratione dicendum, quod idem Bernhardus sibi de hac materia dissone, quinimo contrarie pronunciauit aperte, inquit enim de hac autoritate seu potestate loquens, vbi supra immediate: *Quid tu denuo* (papa scilicet) *vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es reponere in vaginam?* Constat autem, quod quis *vsurpat*, ad suam autoritatem minime pertinere. Sed dicet Bernhardus aut eius interpres, iuxta id quod dixit in fine sermonis huius, quod quamuis autoritas iam dicta ad sacerdotem pertineat, tamen executio per ipsum fieri non debet, quod exerere materialem gladium dixit. Verum responsio hæc non est ad intentionem scripturæ. Non solum enim hanc gladii materialis extractionem Christus à se negauit, verum etiam & iudicium id, atque præceptum de illo exerendo, dum dixit Lucæ 12. petenti ab ipso tale iudicium: *Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos?* Quod verbum cum quibusdam aliis, tam Christi quam Apostolorum, tractans Bernhardus *ad Eugenium de consideratione libro primo, capitulo quinto*, & supra induximus *quinto huius*, sic ipsum exponentis in hoc loco interpretationem intercipimit. Inquit enim ad eundem Papam; *Audi Apostolum quid de huiusmodi autoritate*, (scilicet temporalia iudicandi,) *sentiat, & est prima ad Corinth. 6. Sic non sapiens inter vos aut ille, qui iudicet inter fratrem & fratrem.* Et infert, *Ad ignominiam vobis dico, contemptibiliores qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicium. Itaque secundum Apostolum indigne tibi vsurpas tu Apostolicus officium vile, gradum contemptibilium.* (Attende quod de officio loquitur, non de executione.) *Vnde & dicebat episcopus* (Paulus scilicet,) *episcopum instruens.* (Timotheum videlicet,) *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ego autem parco tibi. Non enim fortia loquor, sed possibilia. Putas ne hæc tempora sustinerent, si hominibus litigantibus pro terrena hæreditate, flagitantibus abs te iudicium voce Domini responderes, ô homines quis me constituit iudicem super vos. In quale mox iudicium tu venires, quid diceret homo rusticanus & imperitus? Ignoras primatum tuum, inhonoras summam & præcelsam sedem, derogas apostolicæ dignitati. Et tamen non monstrabunt puto, qui hoc dicent, vbi aliquando quispiam Apostolorum iudex sederit hominum, aut diuisor terminorũ, aut distributor terrarum. Stetisse denique lego Apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego, erit illud, non fuit. Ita ne imminutor est dignitatis seruus, si nõ vult esse maior Domino suo, aut discipulus si nõ vult esse maior, eo qui se misit, aut filius, si nõ transgreditur terminos quos posuerunt patres sui? Quis me constituit iudicẽ, ait ille magister & Dominus, & erit iniuria seruo, discipuloq; nisi iudicet vniuersos?* Nõ [illegible] ũ ergo remouet Bernh. quinimo verius Christus & Apostoli à successorib. sacerdotib. & episcopis, executionẽ secularis iudicii, verũ etiã officiũ, siue autoritatẽ de talibus iudicandi, propter q infra subiungit idẽ:

Habent

Habent hæc infima & terrena iudices suos, reges & principes terræ. Quid fines alienos inuaditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis? Hanc rursum sententiam repetit & confirmat, *libro 2. capitulo 4.* & supra induximus *quinto, 11. & 22. huius.* Vbi ad propositam intentionem, sic inquit; *Nunquid dominationem,* (supple reliquit Apostolus Petrus,) *successoribus suis? audi ipsum,* (Petrum videlicet,) *Non dominantes, ait, de clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, ne etiam veritate, vox Domini est in Euangelio, reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Et infert, Vos autem non sic. Planum est, Apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi vsurpare aude, aut Dominus apostolatum, aut apostolicus dominatum, plane ab vtroque prohiberis,* supple simul habendo, & hoc est quod subdit ibidem Bernar. *Si vtrumque simul habere voles, perdes vtrunque, alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus queritur Deus sic, Ipsi regnauerunt & non per me, principes extiterunt, & non cognoui eos.* Amplius eandem profert sententiam in epistola quadam ad Archiepiscopum Senonensem, vbi sic inquit; *Hæc isti suggestores,* (inobedientiæ scilicet,) *sed Christus aliter & iussit & gessit: Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quod ore locutus est, mox opere implere curauit. Conditor Cæsaris non cunctatus est Cæsari reddere censum. Exemplum enim dedit vobis, vt & vos ita faciatis. Quomodo vero Dei sacerdotibus debitam negaret reuerentiã, qui hanc quoque secularibus potestatibus exhibere curauit? Noluit ergo Christus principibus huius seculi temporaliter dominari, sed subiici, & debitum illis censum atque reuerentiam reddere, id faciendi cunctis eius successoribus, apostolis primum, demum sacerdotibus, & episcopis prabens exemplum.* Adhuc expressius eandem sententiam infra subiungens, ait. *Quid igitur vos, ô monachi sacerdotum grauat autoritas, metuitis infestationem? sed si quid patimini propter iustitiam, beati secularitatem contemnitis, id est, principantes in seculo. Sed secularior nemo Pilato cui Dominus astitit iudicandus. Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi tibi data esset desuper. Iam tunc pro se loquebatur, & in se experiebatur, quod post per apostolos clamauit in ecclesiis, non est potestas, nisi à Deo. Et qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Ite nunc ergo resistere Christi vicario, cum nec suo aduersario Christus restiterit, aut dicite si audetis, sui præsulis Deum ordinationem nescire, cum Romani præsidis potestatem Christus quoque super se fatetur fuisse cœlitus ordinatam.* Vsurpat ergo episcopus alienum officium & in alienam messem falcem extendit, dum se iudicio secularium actuum ingerit inter homines, cuiuscunque conditionis existant.

Et quod addit Bernhardus in præmissa instantia: *Quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini, &c.* Dico quod nullus quem viderim aut audiuerim, id negauit aut negare potest expressius, vt ex ipsius præinductis orationibus liquet. Quibus etiam adiungendum, cum reuerentia, semper conuenientiorem esse aliorum sanctorum expositionem super hunc locum. Fuit enim (vt omnes concordant) locutio Christi metaphorica, dum dicentibus discipulis, *Ecce duo gladii,* respondit Dominus, *satis est.* Vnde Chrysost. *Equidem si humano volebat eos vti præsidio, nec centum sufficerent gladii. Quod si nolebat eos vti humano subsidio, etiam duo superuacui sunt.* Vnde apparet verborum Christi sensum fuisse mysticum, quod etiam signat manifeste ipsius sermo, dum *Matt. 26. & Ioan. 18.* tempore defensionis, si qua per illos gladios fieri debuisset, inquit Petro, *Conuerte gladium tuum in locum suum,* vel *in vaginam,* in quo significauit se non præcepisse monitionem fieri per apostolos gladiorum, sed mystice fuisse locutum, secundum quem sensum sufficienter attendens verbum Domini, beatus Ambrosius exponit verba prædicta, sic inquiens; *Duo gladii permittuntur; vnus noui alter veteris testamenti, quibus aduersus Diaboli munimur insidias. Et dicitur, satis est; quia nihil deest ei, quem vtriusque testamenti doctrina munierit.* Verum, qui ad vsurpandos principatus sacerdotes anhelant, & toto exteriori conamine, licet indebite, tendunt: peregrinas expositiones Scripturæ, quæ ipsorum opinionem corruptam & affectionem peruersam sapere videantur, libenter recipiunt. Quod si tamen literaliter verba Christi sumantur, nihil sunt contra nostram sententiam, quoniam gladius materialis non est principatus neque iudicium secularium actuum, neque etiam secundum metaphoram, iuxta Christi sententiam, principatum siue officium secularis iudicii, quod Christus Petro aut alteri Apostolo commiserit, signate potest, vt idem Bernhardus probauit alibi manifeste, vbi supra induximus, & etiam per Scripturam indubie monstrauimus *4 huius & quinto.* Et quod subiungit, *Forsitan tuus, & tuo nutu exerendus,* dico quod dixit *forsitan,* quamuis non debuisset in hoc dubitare, nisi fortasse hoc sane intelligat, quod princeps in exercendo gladium ad nutum sacerdotis, id est, ad consilium sacerdotis in generali vel speciali consilio secundum exigentiam facti emergentis attendere debet: vt in mouendo bellum, dubitans vtrum iuste secundum legem diuinam, debet vti consilio sacerdotum, ne mortale peccatum incurrat, sicut & in reliquis suis actibus monasticis & ciuilibus, præsertim etiam in quibus dubitat per ignorantiam mortale peccatum incurrere, non quidem quod propterea sacerdoti subiiciatur in tali officio. Sic enim in conferendis disciplinarum licentiis & expellendis à ciuitate leprosis, vti debet consilio peritorum, quibus in iurisdictione non subiicitur, quemadmodum diximus decimo huius. Vnde Bernhar. in fine sermonis iam dicti ait, quod *nutu sacerdotis & iussu Imperatoris hic gladius exeri debet,* non ergo per nutum intellexit Imperium, siue autoritatem coactiuam, sed consilium, quoniam hoc ad Imperatorem siue principem expressit pertinere, quamuis Romanus episcopus hunc gladium exeri persæpe etiam inter Christi fideles aduersus inuicem minus iuste præcipiat. Et ad vnum dicere, si Bernhardus ex his verbis intelligat tale officium siue iudicium ad sacerdotis siue episcopi cuiusquam autoritatem pertinere, tanquam in hoc superiorem alicui principanti, secundum tertiæ significationis iudicium in hoc seculo: Dico quod in manifesto, tam sibi quam Scripturæ sacræ quam inducit, contradicit aperte, vt ex prædictis apparet, propter quod simpliciter eius in hoc loco, si talis fuerit, declino

senten-

sententiam, tanquam non canonicam sed canoni dissonam atq; contrariam. Ad dicta vero sanctorum atq; doctorum, & præcipue super scripturam inductam ex Matth. 16. *Tu es Petrus & super hanc petram* &c. Et rursum super illud Lucæ 22 *Ego autem rogaui pro te Petre* &c. Amplius & super illud Iohan. 21. *Si amas me, pasce oues meas.* Quibus siquidem dictis videntur intendere, beato Petro per Christum immediate super reliquos Apostolos traditam potestatem seu autoritatem, ipsum vocantes *apostolorum principem*, & *vniuersalem pastorem*. & ipsorum quidam *caput ecclesiæ*. Dicendum (cum reuerentia tamen) quod autoritatem nullam essentialem, quam sacerdotalem diximus, neq; accidentalem aliquam pastoratus præexcellentiam super reliquos Apostolos Christus immediate beato Petro tradidit, sed ab illo & cæteris inuicem remouit, vt 16. huius per scripturam & sanctorũ atq; doctorum expositionem euidenter ostendimus. Et modo quendam repetiuimus circa principium capit. huius. Vnde Christum & Apostolum & ipsorum quorundam alibi dicta sequens, quam super inducta iam scripturæ loca & alia quæcunq; similia dicere videntur sententiam de tali primatu seu principalitate, aliter quam *16. & 22. huius*, dixerimus, declino. Quoniam canonica nec est, nec canonicam sequitur, quinimo ipsorum aliqui oppositum dicerunt alibi, exponendo scripturam. Hi autem talia proferunt extra scripturam ex propria sententia, sequentes consuetudinem, & magis attendentes quædam dicta famosa, quam verba scripturæ. Quis enim non admirabitur, contendentibus Apostolis, quis eorum esset maior, Christum respondisse, semper inter ipsos æqualitatem & prioritatem autoritatis ab ipsorum quocunq; negasse, si intendebat beatum Petrum inter ipsos principaliorem & caput? Quid etiam Christus non dabat reliquis mandatum, vt Petro subessent in officio pastorali, ne tantum mysterium lateret eos & ipsorum successores, quantum erat caput ecclesiæ? Nusquam enim legitur in scriptura tale mandatum fuisse datum Apostolis. Quomodo etiam dexteras dedit Petrus Paulo societatis? imo mandatum dare debuit tanquam superior. Et ad vnum dicere, tota scriptura, vbi tangitur materia hæc, huius sententiæ oppositum clamat aperte. Esto amplius, quod tamen secundum scripturam negauimus beato Petro, per Christum immediate fuisse commissam curam pastoralem aliorum Apostolorum, non tamen propterea per scripturã conuinci posset, Romanum aut alium quemuis episcopum post mortem beati Petri esse Pastorẽ omnium aliorum immediata Christi ordinatione, sed conuenit alicui talis autoritas per electionem humanam immediate, quemadmodum *16 17. & 22. huius* ostendimus prius. Et cum inducebatur, ecclesiam acephalam esse, neq; fuisse ordinatam à Christo secundum optimam dispositionem, si eam absque capite in sui absentia reliquisset, possumus dicere secundum Apostolum vt prius, quod Christus semper caput remansit ecclesiæ: omnesq; Apostoli & ecclesiastici ministri, membra, vt plane patet *ad Ephesios 4* & alijs plerisq; locis, de quibus satis enter induximus *22. huius, parte quinta*. Et hoc etiam Christus ipse manifeste significauit Matthæi vltimo, dum dixit, *Ego autem vobiscum sum vsq; in seculi consummationem*. Et dicat disputans, nunquid etiam sit acephala, mortali capite vacante ab episcopo, Romana sede plerunque, & constat quod sic. Nec tamen propterea concedendum eam inordinatam, aut praue dispositam à Christo relictam, propter quod redire oportet ad prædicta, & ea quæ in solutione sequentis instantiæ dicturi sumus. Rationi vero quæ apparens est, vt amplius satisfaciat dicamus in forma. Cum enim ex ipsa deducitur & infertur, Christum non ordinasse ecclesiam secũdum optimam dispositionem, si caput mortale determinatum, in sui absentia non reliquisset idem, Neganda est illatio. Et cum videtur id astrui, propterea quod ecclesia est in meliori dispositione per huius capitis institutionem, concedendum vtiq; credo, meliorem ecclesiastici ritus & obseruandæ fidei dispositionem, per huiusmodi capitis mortalis institutionem, non tamen immediate fiendam per Christum. Quoniam si sic, tunc semper, vel vt in pluribus huc modo prouenire deberet, ex Christi ordinatione. Sed melius fuit determinandum & eligendum per fidelium institutionem, & hanc fuisse optimam dispositionem à Christo traditam ecclesiæ militanti, vt hic ad exemplum traherentur imposterum, & scandali materia tolleretur tam ab Apostolis quam reliquis eorum successoribus atq; fidelibus. Quoniam Romanæ vrbis aut cuiusuis alterius, fortasse non semper sunt clerici sacra scriptura & vita præstantiores, cæteris mundi collegijs, vt in ipsorum comparatione ad Parisiensis vniuersitatis & cleri collegium satis apparet, propter quod relinquendo fidelibus institutionem talis capitis ecclesiæ quemadmodum diximus *22. huius, parte 8. & 9.* Christus eam in optima conuenientium humanæ conuersationi, dispositione reliquit, quo modo fortasse Apostoli Petrum caput instituerunt ecclesiæ, quemadmodum ex Anacleti *decreto* induximus *16 huius, parte duodecima*. Quod autem dixit Augustinus, super illud Iohan 21. *Sic eum volo manere) quod vita quæ est in fide, signata est per Apostolum Petrum propter sui Apostolatus primatum.* Dico Christum intellexisse tempore, quoniam inter cæteros ad Apostolatum per Christum vocatus est prius, sicut etiam clauium promissionem tempore primus accepit, secundum eundem *Matth 16.* super illud, *Tibi dabo claues regni cælorum* Vita enim quæ est in fide, videlicet corruptibilis huius seculi, præcedit tempore illam, quæ est in spe incorruptibilem alterius seculi. Ad eam vero confirmationem obiectionum, quæ inducebatur ex *Decretis* siue *Decretalibus pontificum Romanorum*, dicendum generaliter ad omnes huiusmodi scripturas atque sermones, non quales diximus *19 huius*, quod ipsis veritatis credulitatem non tenemur præstare, neque in quibus sententiarum prædictarum, quas cum scriptura tenemus, oppositum continent, sed eas, quamuis cum reuerentia, declinamus, & aperte negamus. Et quod singulariter concludere volunt, ad Romanum Episcopum solum, aut cum suo electorum collegio, pertinere autoritatem instituendi personas ad ecclesiastica officia, & pro illis

temporalia siue beneficia conferendi. Dicendum, quod si per *officia ecclesiastica* intelligantur sacri ordines & characteres, qui cum his imprimuntur in anima velut habitus quidam. Hæc inquam officia, per solos episcopos siue pastores posse conferri, siue à Deo per ministerium eorum tantummodo, & nullius alterius collegii, vel singularis personæ. Et hoc credendum de necessitate salutis, vel non ipsius oppositum, quia sic ordinatum reperitur lege diuina, non quidem quoniam sic statutum est, per humanas aliquas *Decretales* siue *Decreta*. Quamuis tamen vt diximus *17. huius*, personarum habilitatis ad hæc suscipienda officia examen & determinatio, non sine legislatoris fidelis autoritate, vel eius principantis fieri debeat, vt vbi supra monstrauimus, & *15. prima*. Si vero per *offi ia ecclesiastica* intelligantur determinationes seu institutiones presbyterorum & aliorum iam dicturum officialium ad curas animarum, maiores aut minores, in certis locis & ad certos populos gubernandos, talia instituere officia, siue personarum ad hæc determinationes facere, & pro his ecclesiasticis temporalia distribuere seu conferre, ad fidelem legislatorem pertinet, secundum quem modum diximus 17. *huius*. Idq; generaliter & vbiq;, nullius vnici episcopi, aut collegii sacerdotum, autoritatis esse nec expedire, quemadmodum *17. & 21. huius* ostensum est. Quod ergo obiicitur nobis oppositum horum, ex *Decretis & Decretalibus Romanorum pontificum*: Dicendum, quod quamuis huiusmodi *Decretales* siue *Decreta*, & quæcunq; aliæ scripturæ siue sermones consimiles, nō quales diximus 19. huius, possint continere plurima documenta & consilia, etiam vtilia, tam pro statu præsentis seculi, quam venturi in quantum ab episcopo Romano, etiam cum suo collegio clericorum, præter licentiam fidelis legislatoris aut Principis, aut aliter seu contra formam dictam *21. huius*, statuta huiusmodi neminem obligare ad culpam vel pœnam, & præcipue temporalem. Sic nanq; disponuntur eiusmodi ferentes traditiones, quemadmodum Pharisæi & scribæ, ad quos Christus Marci 7. inquit, *In vanum autem me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominum. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditiones hominum.* Et parum infra, *Bene irritum facitis præceptum Dei, vt traditionem vestram seruetis*; Decretales atq; Decreta videlicet de temporalibus vsurpandis. Non enim sunt Decretales in quantum huiusmodi, leges diuinæ aut humanæ, sed narrationes aut documenta, & in pluribus obligarchica quædam statuta. Propter quod talium ordinatores, contra formam, & præter autoritatem iam dictam, ad ipsorum quoq; obseruationem quenquam inducentes verbis subreptitiis, quasi cogentes, comminando simplicibus eorum transgressoribus, damnationem æternam, aut blasphemias siue anathemata, vel alias maledictiones inserentes in quenquam verbo vel scripto corporaliter sunt extremo puniendi supplicio, tanquam conspiratores & ciuilis schismatis concitatores. Est enim hæc grauissima species criminis læsæ maiestatis. Quoniam in principatum directe committitur, ad eius etiam supremi pluralitatem, & consequenter per necessitatem ad solutionem cuiuslibet politiæ perducens.

Cap. XXIX.

De solutione instantiarum, ex scriptura inductarum tertio huius, ad ostendendum iurisdictionem coactiuam episcopis, & supremam Romano episcopo in quantum huiusmodi, conuenire.

AD reliquas vero instantias ex scriptura inductas *tertio huius*, propter quas fortassis alicui videretur posse conuinci, Romanum Papam vel alium quemuis episcopum, iudicem esse secundum tertiam significationem super omnes clericos, aut indifferenter super reliquos omnes, absq; tamen humani legislatoris institutione, sed Dei ordinatione immediata. Dicendum, & primo ad eam quæ sumebatur ex *Matth 16.* dum dixit Christus beato Petro, *Tibi dabo claues regni cœlorum &c.* quod ex his verbis non aliam potestatem beato Petro aut alteri Apostolo tradidit Christus, quam ligandi & soluendi homines à peccatis, sicut expresse dicit beatus Bernhard. *ad Eugeniū de consideratione libro primo cap 5.* & supra induximus *quinto huius, parte secunda*, de qua etiam seriose dictum est *6. huius & 7.* Nec illius plenitudinem aliter quam dictum sit *23. huius*. Vnde propter hæc verba, Romanus aut alter episcopus vel sacerdos, in Apostoli aut Apostolorum persona, coactiuam in hoc seculo autoritatem siue iurisdictionem in quenquam clericum aut laicum non accepit à Christo. Dictum enim est, *Tibi dabo claues regni cœlorum*, ad differentiam regni mundani. Ab huiusmodi namq; regimine sui exemplo Christus vnumquenq; Apostolum & eorum successorem episcopum siue præsbyterum significauit exclusum, dum dixit Lucæ 12. *Homo, quis me constituit iudicem*, terrenorum videlicet? Idemq; per alia præinducta *4. & 5. huius*. Eodem quoq; siue consimili modo dicendum est ad autoritates sumptas ex canone, *Matth.* 18. & *Ioh.* 20. dum dixit Christus Apostolis, *Quæcunque alligaueritis super terram &c. Et quorum remiseritis peccata &c.* Non enim ex his verbis aliam, quam iam dictam & secundum quem modum diximus, Christus illis tradidit potestatem. Ad aliam quæ sumebatur ex *Matth. 11.* dum dixit Christus, *Omnia mihi tradita sunt à patre meo.* Dicendum quod non sequitur, *Omnia mihi tradita sunt à patre meo*, ergo potestatem omnium Apostolo vel Apostolis tradidi, sicut etiam diximus *4. huius*. Non enim ex hac inquisitione dubitatur, quid Christus tradere potuerit potestatis & autoritatis, Apostolo vel Apostolis, & ipsorum successoribus, sed quid tradere voluerit & de facto tradiderit, & à qua ipsos prohibuerit consilio vel præcepto. Hæc n. ostensa sunt sufficienter *4. 5. & 6. ac 9. huius*. Vnde Bernhard. etiam hoc intendens ad Eugenium de consideratione lib. *3.* capit. primo sic inquit, *Non enim reor omnem modum, sed sane quodammodo, vt mihi videtur, dispensatio tibi super illum credita est*, (videlicet super orbem) *non data possessio. Si pergis vsurpare hunc, contradicet tibi qui dicit, Meus est orbis terra & plenitudo eius. Non tu ille de*

quo

quo propheta, Et erit omnis terra possessio eius. Christus hic est, qui possessionem sibi vendicat, & iure creationis & merito redemptionis. Et plura subiungit ad propositum, quæ omisi propter sufficientiam præmissorum & abbreuiationem sermonis. Non igitur Christus omnia, & secundum modum sibi tradita, tradidit Apostolo, vel Apostolis, sed certa solum & secundum certum modum. Amplius secundum Gloss. omnium sanctorum super hunc locum, *intendebat Christus, hanc traditionem sibi factam secundum diuinitatem, qua Dei filius æternus erat*: quod nulli Apostolorum aut successorum conuenire potuit. Propter quod hic sermo Christi nec etiam apparet, aliquid infert contra sententiam quam tenemus. Ad eam vero quæ sumebatur *Matth. 28. & vltimo*, dum dixit Christus, *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*. Dicendum, sicut diximus ad immediate præmissam. Non enim propter hoc sequitur, esto etiam quod secundum humanitatem omnem potestatem susceperit in terris, quod omnem potestatem Apostolo vel Apostolis tradiderit, sed solum eam, de qua dictum est *Matth. vltimo*, & *Ioh. 20.* quam etiam explicauimus *6. huius & 7.* Quoniam & secundum hanc solum regnare venit Christus, vnde Hieron. super hunc locum: *In cælo autem & in terra potestas data est, vt qui ante regnabat in cælo, per fidem credentium regnet in terris.* Quod autem ex *Matth. 8. & Marc. 5.* sumebatur, *Dæmones autem rogabant eum, dicentes* &c. Dicendum, nec id dictum obuiare sententiæ, quam tenemus. Esto nanque, sicut verum est, Christum habuisse si voluisset, etiam secundum humanitatem, dominium, & omnem potestatem temporalium, non ex hoc per necessitatem potest inferri, eum tradidisse Apostolo vel Apostolis, aut ipsorum successoribus consimilem potestatem, quinimo, tam opere quam sermone Christus illis monstrauit, temporalium fugere possessionem atque dominium, sic etiam iurisdictionem coactiuam cuiusquam in hoc seculo, siue iudicium, vt *4. huius & 5.* monstratum est, & repetitum *cap. præcedente.* Quod si tamen Christus aliquando visus fuerit talium potestate siue dominio, non tamen humani principantis seu iudicis modo, sed miraculose ac raro valde diuina potestate potius quam humana, vt in proposito & in arefactione ficulneæ, suis Apostolis ex hoc significare volens sui diuinitatis naturã, vnde ipsos amplius in fide firmaret, vel etiam propter aliquod melius, occultum hominibus & non occultum sibi, sicut dicunt ibidem Chrysost. & Hieron. *Vt fit*, inquit Hieron. *salutis hominum occasio per porcorum interfectionem.* Et ideo Christus, nec ipsos miracula facere docuit, vt ex Aug. *de verbis Domini, super Matth. sermone 10.* supra induximus *4. huius.* Eoque minus ipsos voluit exercere potestatem in alienam iacturam & scandalum propter quod talia non exercuit, vt ipsi talia exercere deberent, sed vt illis se verum Deum ostenderet esse. Et vero instantiæ, quæ inducebatur ex Matth. 21. Marc. 11. & Lucæ 19. *Tunc misit duos discipulos, dicens eis Iesus. Ite in castellum quod contra vos est, & inuenietis asinam alligatam* &c. similiter dicendum est, quemadmodum instantiæ immediate præmissæ. Ea vero quæ de duobus gladiis, sumpta *Luca 22.* & quæ de pastu ouium ex *Ioan. 21.* nil contradicunt, aut contradicens inferunt necessario sententiæ, quam tenemus, sicut seriose monstrauimus *præcedenti cap.* Non u. ex his B. Petro vel alteri Apostolo, aut ipsorum successori coactiuam in hoc seculo cuiusquam iurisdictionem tradidit, siue iudicium, sed officium pastoratus, de quo traditum est sufficienter *9. huius.* Quod autem inquit Apostolus primæ ad Corinth. *6. Nescitis quoniam Angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* nec contradictorium est sententiæ quam tenemus, nec contradictorium infert. Non enim sermone seu scriptura prædicta, monebat seu alloquebatur Apostolus, sacerdotes tantummodo, sed generaliter omnes fideles de Corintho. Nam iisdem generaliter, vt ex salutatione patet, scripsit epistolam. Contendebant enim inuicem de secularibus & ciuilibus, coram infidelibus iudicibus se trahentes, propter quod monebat ipsos Apostolus, tanquam pastor ipsis consulendo, vt ex cœtu fidelium sibi iudices constituerent, non quidem sacerdotes aut episcopos, sed alios ab his. Propter quod immediate subdit Apostolus: *Secularia igitur iudicia, si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum, ad verecundiam vestram dico, si non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? sed frater cum fratre contendit iudicio apud infideles.* Quam siquidem Apostoli seriem exponens Gloss. secundum Aug. Amb. & Greg. inquit sic, *Secularia igitur &c. Sicut iam reprehendit eos, quia causas agebant apud infideles contemptu fidelibus, ita nunc reprehendit eos, quod contemptibiles iudices, licet fideles, constituebant, qui, & quia debetis iudicare. Igitur si habueritis secularia iudicia, ideo dicit, si habueritis, quia nec habenda sunt, sed potius sunt contemnenda, si inquam habueritis, constituite ad iudicandum illos contemptibiles, id est, indiscretos & viles, qui sunt in ecclesia, quid hoc est, quod vos fecistis. Vnde coacti fratres recurrerent ad illos, id est, ad infideles. Hoc redarguit in eis Apostolus, ironice eis loquens, & quia non decet fieri, adiecit, ad verecundiam vel ad reuerentiam vestram dico, qui non impero, sed memoro, vt verecundemini, & debetis erubescere, quia non est inter vos quisquam sic, id est, adeo sapiens, quod possit iudicare inter fratrem suum, vt ita necesse sit, vt stultos statuatis iudices. Et hi tamen potius statuendi sunt, quam ad infideles iudices eatur, si desint sapientes, sic inquam non est sapiens, sed frater cum fratre contendit in iudicio, quod malum est, etiam apud infideles, quod peius est, vel sic. Secularia igitur, quia dixerat Apostolus, eos posse de his minimis iudicare, determinat, qui ad huiusmodi diffinienda negotia sunt constituendi, scilicet contemptibiles qui sunt in ecclesia. Maiores enim spiritualibus intendere debent, qui, & quia iudicare debetis, igitur hoc modo facto, si secularia negotia habueritis, illos constituite ad iudicandum, qui sunt in ecclesia contemptibiles, id est, aliquos sapientes, qui tamen sunt minoris meriti, Apostoli enim prædicando circumeuntes talibus non vacabant. Sapientes ergo qui in locis consistebant fideles & sancti, non qui hac atq; illac propter euangelium discurrebant talium negotiorum examinatores esse voluit. A quibus nos excusare non possumus & si velimus. Christum enim testem inuoco, quoniam mallem per singulos dies certis horis manibus aliquid operari, &*

ri, & certas horas habere liberas ad legendum & orandum, vel ad agendum aliquid de diuinis literis, quam tumultuosas perplexitates causarum pati de negotiis secularibus, vel iudicando dirimendis. vel interueniendo praecidendis. Dico contemptibiles constituite, hoc autem ad reuerentiam vestram dico, vt videlicet, hi terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt, qui autem spiritualibus donis ditati sunt, terrenis non debent negotiis implicari, vt dum non coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus deseruire. Sed tamen curandum magno opere est, vt hi qui donis spiritualibus emicant, nequaquam proximorum infirmantium negotia funditus deserant, sed hac aliis, quibus dignum est tractanda committant, vel per se gerant. Sunt autem hæc Apostoli & sanctorum scripta notanda. Apparet enim ex ipsis primo, ꝙ omnes contentiones inter quascunq; personas, de his quæ non pertinent ad legem diuinã, sunt seculares & non spirituales, & ad seculare iudicium pertinentes. Nam generaliter locutus est Apostolus, & sancti super hunc locum, non facientes differentiam, sicut nec est, inter contentiones temporales seu ciuiles, quæ sunt presbyterorum inuicem, & generaliter clericorum, aut quæ sunt inter presbyteros & laicos, & inter eas quæ sunt secularium inuicem. Dicat n. quæso sophista & vocabulorum abusor, qui spirituale vocat, quod est simpliciter seculare, secundum Apostoli & sanctorum appellationẽ, si presbyter iniuriam inferens fratri, sacerdoti, siue nõ sacerdoti, verbo vel facto, facit iniuriã spiritualẽ, magis ea quã laicus intulerit, hoc o. dicere derisio est, credere vero summa vesania, quippe, quoniam carnalior seu secularior & detestabilior est iniuria, quæ per sacerdotem infertur illata per laicũ. Nam turpius peccat & grauius qui aliũ docere tenetur, tam opere quã sermone, iniuriã non inferre, quemadmodũ clariosius ostensum est *8. huius*. Quod autẽ seculares, non spirituales sint, & dici debeant huiusmodi clericorum actus, aperte testatur Aug. in prædicta Glossa, dum causas contentiosas presbyterorũ & clericorum, quæ corã ipso agebantur, qui episcopus erat, vocauit, *tumultuosas perplexitates causarũ de negotiis secularibus*, non faciens harũ causarũ siue contentionũ, differentiam, ꝓpter personarũ conditiones. Hæc n. differentia, presbyteri scilicet, ac nõ presbyteri, quantũ ad hoc accidentalis est, velut ea quæ circuli per aureũ & argenteũ, quã nullus artifex assignat, eo quod distinctionẽ non efficit in effectu per se. Apparet secundo quod horũ actuũ iudiciũ, aut iudicẽ esse, non est sacerdotũ, & ꝙ talem iudicem instituere non plus, imo fortasse minus, ad ipsorũ autoritatẽ pertinet, quam reliquorũ fideliũ, sed pertinet hoc ad fideliũ vniuersitatẽ, quemadmodũ ostensum est *15. prima*. Et ꝓpterea dixit Apostolus, *constituite*, nec dixit alicui episcopo vel sacerdoti, *Constitue*. Vbi namq; agendũ erat aliquid pertinens ad officiũ sacerdotis seu episcopi, id facere mandabat singulariter illi non multitudini fideliũ, sicut presbyteros seu episcopus, aut diaconos constituere, aut euangelium prædicare, ac reliqua exercere officia, quæ propria sunt presbytero aut pastori. Vnde ad Titum primo: *Huius gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas*, quantũ videlicet ad doctrinã salutarem & mores: *Et constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui*, non tamen dixit illi, Constitue iudicẽ negotiorum secularium examinatorem. Nec Corinthiis scribens, dixit, Vobis constituet episcopus vel sacerdos, sed dixit Apostolus ad vniuersam fidelium multitudinem, *Constituite*, non quidem imperans, sed consulens siue memorans. Vnde Glossa super illud, *Ad reuerentiã vestram dico*, inquit, *quasi non impero, sed memoro vt verecundemini*. Bene n. nouerat Apostolus, tales iudices instituere, ad suũ officiũ minime pertinere, & eo minus, ad sacerdotem seu episcopum alium. Nec rursum ad huiusmodi officium exercendũ aliquẽ consuluit presbyterum aut episcopum quenquam, sed oppositũ magis, quoniam *nemo*, vt loquitur, *militans Deo implicat se secularibus negotiis*. Sed consuluit statui iudices, contemptibiles in ecclesia, id est; de numero fideliũ, eos qui nõ erant idonei ad euãgelizandũ, quamuis nõ omnes sed secundũ Gloss. sanctorũ, *illos terrenas causas examinare voluit apostolus siue consuluit, qui exteriorũ rerũ scientiã perceperunt*; qui autem spiritualibus donis dotati sunt, nõ debent terrenis negotiis implicari, quod manifeste dicebat beatus Bern. *ad Eugeniũ, de consideratione lib. 1. c. 5.* & pridẽ induximus *c. precedenti*. Obiiciet autem aliquis Aug. dictũ, in superioribus Glossis. Inquit o. ille, de seculariũ contentiosorũ actuũ iudiciis loquens, *à quibus nos excusare non possumus, etsi velimus*. Cuius etiã sententiã ibid. confirmãs Greg. addit: *Sed tamen curandum magno opere est* &c. *sed hæc* (scil. iudicia seculariũ actuum,) *quibus dignum est, tractanda committant episcopi, vel per se gerant*. Sic talia iudicare ac taliũ iudices cõstituere, ad episcopos seu presbyteros, in quantũ huiusmodi pertinere videtur, ex quo ab his secundũ sanctorũ sententiam excusari nõ possunt, & ipsis hoc magno curandũ est opere. Nos autẽ ad hæc obiecta, & reliqua cõsimilia dicta sanctorũ aut doctorũ, dicamus, quod antiquis temporibus & iam dictorũ sanctorũ propter status sacerdotalis reuerentiã, & ipsorũ moris siue virtutis cõfidentiã, ac reliquas causas, de quibus diximus *25. huius parte 5* concessum fuit per fideles legislatores & principes, iudiciale officiũ tertiæ significationis episcopis & principalibus animarũ pastoribus supra clericorũ personas, & tẽporalia, vt minus vexarentur, aut turbarentur à diuinis officiis, & honestius in causis secularibus tractarẽtur. Et quoniã iam dictorũ sanctorũ aliqui constituti erant episcopi in prouinciis siue locis, quorũ principes aut incolæ supradictũ iudiciale officium illis contulerant, nisi episcopatui renunciassent, ab huiusmodi gerenda causarum secularium inter clericos cura, excusari non poterant rursum. Sed rursum dubitabit aliquis merito quærens, cur viri sancti, vt beatus Siluester, & aliorum plurimi iudicia & potestates seculares, ac temporaliũ possessionẽ & administrationẽ assumpserint, si talia presbyterorũ, episcoporũ, & reliquorũ euangelizantiũ officio nõ conueniunt neq; conuenerint. Dicendũ arbitror, secundum veritates inductas prius, præsertim *17 & 5. huius*, quod fideliũ ecclesia seu multitudo, modica existens circa principiũ & consequẽter, etiã tẽpore multo à principatibus & subditis infidelib. persecutiones plurimas vsq; ad mortalia martyria patiebatur freqũẽter & in multa paupertate viuebat. Propter ꝙ sancti epi veri pastores ꝓpter gregis salutẽ, augmentũ, cõseruationẽ & sustẽtationem ab Imperatoribus fidelibus, deuotis, & sibi ꝓpitiis, gratias, & fauores, cõcessiones, seu priuilegia impetrabant, aut oblatas suscipiebãt, non quidẽ vt peniterent, sed vt ꝓdesse possent, & fidelem prote-

gere populum atque fouere. Sic ergo iudicia secularium actuum inter clericos præcipue, propter iam dictas causas sancti episcopi susceperũt. Sic etiam quorundam temporalium administrationem absq; possessione siue dominio, seu autoritate vendicandi, curam acceperunt, vt posset hoc in fideles pauperes redundare. Vnde Ambr. *de tradendis basilicis*, vbi supra: *si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum, nemo nostrum interuenit, potest pauperibus collatio populi redundare.* Nemo ergo sacerdotum seu episcoporum interueniebat pro agris, quoniam Christũ & Apostolos imitantes, horum abdicabant dominium, pro fide vero agonizabant constanter vsque ad mortem, quamuis moderni episcopi & præcipue Romanorum, pro agris & secularibus dominiis fortissime pugnent, & pugnas vndiq; inter Christi fideles concitent, dicentes se in hoc iura sponsæ Christi defendere, cum tamen ipsius iura non sint, sed iniuriæ, veram sponsam, fidem videlicet, doctrinam & mores defendere, ne per prauos vsus aut actus, aut infidelium impetum corrumpatur, quasi totaliter negligentes, quemadmodum diximus *22. huius*. His ergo de causis, antiquis temporibus, huiusmodi officia & beneficia susceperunt sanctorum aliqui, quibus siquidem conuenienter renunciare possent moderni, ad minus in cõmunitatibus fidelium. Sufficienter n. per principantes ab oppressionibus defenditur clerus, quinimo vix ab offensionibus in aliquos reprimi possunt. Verum talibus renunciare secularibus officiis, possessioni atque dominio temporalium non est propositum modernorum pastorum, sed pro huiusmodi etiam armata pugnare potentia, non solum habitis conseruandis, verum etiam pro reliquis vsurpandis, sicut quilibet quantumcunq; rudis sensu, si non alio, doceri possunt: vniuersitatem fidelium etiam quamplurimum scandalizantes, ex hoc ambitionis exemplo, non attendentes Christi comminationem, *Matth. 18.* dum dixit, *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis* &c. Vbi Glossa secundum Hieron. *Et quanquam generalis possit esse sententia aduersus omnes, qui aliquem scandalizant, tamen iuxta consequentiam sermonis etiam contra Apostolos dictum intelligi potest, qui interrogando, quis maior esset, videbantur inter se de dignitate contendere. Et si in hoc vitio permansissent, poterant eos quos ad fidem vocabant, per suum scandalum perdere, dum Apostolos viderent inter se de honore pugnare.* Quod autem de Apostolis Hieron. dixit, intelligendum est etiam de ipsorum successoribus omnibus, episcopis siue presbyteris. Qui si tamen sponte huiusmodi officia iudicialia, & autoritatem distribuendi temporalia relinquere nolint, ipsisq; abutantur, secundum diuinam & humanam legem, licite possunt & debent principantes aut fideles legislatores eadem ab ipsis reuocare, quemadmodum demonstratum *15. prima, 17. & 21. huius*. Quod autem obiiciebatur ex Apostolo primæ ad Corinth. 9. & 2. Thess. 3. *Nunquid non habemus potestatem* &c. dissolutum fuit *14. huius*. Talis enim potestas, vt ibi dicebatur, non est iurisdictionis, sed licite petendi secundum legem diuinam, quamuis tamen non in iudicio coactiuo, alimentum & tegumentum sibi debitum propter euangelii ministrationem à potentibus exhibere. Ei vero quæ inducebatur ex *1. ad Timoth. 5.* dum dixit Apostolus: *Aduersus presbyterum noli accipere accusationem* &c. Dicendum, hic Apostolum intellexisse, si debeat sacerdos publice increpari à suo superiori, pastore siue doctore, non enim iurisdictionem coactiuam alicui sacerdoti vel episcopo in quenquam exercere mandauit, quoniam & hoc ad suam & cuiuslibet sui successoris autoritatem non pertinere nouit Apostolus. Significauit autem Apostolus, correptionem quæ ad Pastorem pertinet, solum esse verbalem, in eo quod subdit, *Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant*, nec dixit cape vel incarcera, sed incorrigibiles sermone docuit euitari. Vnde ad Tit. 3. *hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita, cum sit proprio iudicio condemnatus.*

CAP. XXX.

De solutione rationum eodem tertio ad idem etiam inductarum, & imperii Romani, ac alterius cuiuslibet principatus translatione, quantum secundum rectam rationem fieri debet & potest.

Reliquum vero & vltimum huius dictionis, est soluere rationes, quas etiam *3. huius* induximus, ad astruendum errorem dicentium, iurisdictiones coactiuas ad presbyteros siue episcopos, ipsarumq; supremam omnium in hoc seculo, ad Romanum episcopum, in quantum huiusmodi pertinere. Ad earum ergo primam, cum dicebatur, Sicut se habet corpus ad animam, sic princeps corporis ad principem animæ. Hæc propositio falsa est vniuersaliter sumpta. Nam quamuis anima distinguatur à corpore, quoniam anima non est corpus, nullus tamen est corporis princeps, quin sit etiam animæ aliquo modo princeps, & econuerso, sumendo principem proprie, quemadmodum apparet *8. & 9. huius*. Si vero per Principem corporis, secundum metaphoram intelligatur medicus, qui eius curam gerit tanquam doctor operatiuus, & quantum ad actus qui sunt particulæ irrationalis & nutritiuæ: per principem autem animæ, eum qui medicus est & doctor siue præceptor operatiuus, quantum ad actus partis rationalis & appetitiuæ tam in statu & pro statu præsentis seculi, quales sunt humanarum scientiarum vel disciplinarum doctores, quam pro statu futuri seculi, quales sunt pastores & sacerdotes, posset iam dicta propositio indefinite sumpta concedi, quoniam vniuersaliter sumpta semper instantiam multiplicem pateretur. Anima enim ad corpus, & rursum rationalis ad irrationalem, multas habet differentias, quas doctor aut curator secundum vnam, non habet ad doctorem seu curatorem secundum aliam. Etenim rationalis ad imaginem trinitatis est syllogizans, irrationalis vero minime, nec tamen inter harum curatores seu doctores est huiusmodi differentia, sic & in aliis. Ea ergo in aliquo sensu concessa, vt videlicet sicut anima rationalis

quod principans delinquens in diuinam aut humanam legem corrigi potest & debet, conuenienter per ministrum Ecclesiasticū, Episcopum, siue Presbyterum per sermonem exhortatorium aut increpatorium, modestum tamen, iuxta doctrinam Apostoli, *secunda ad Timoth. 2. & 4.* & Chrysostomi explicationem, quam induximus *nono huius*: per coactiuam vero potestatem nequaquam. Quoniam hæc ad Episcopum vel sacerdotem inquantum huiusmodi, super quenquam in hoc seculo minime pertinet, vt sæpe probatum & repetitum est in prioribus dictis. Corrigere vero principantem propter excessum in leges, & inquantum in legem humanam, vt in decimo huius diximus, secundum legem tamen humanam, & arcere quoq; si oporteat, pœna vel supplicio temporali, ad solius humani legislatoris autoritatē pertinet, vel ad hoc statutorum ab illo, *vt 18. prima* sufficienter ostensum putamus. Quæ autem finaliter addebatur deductio, quoniam secundum iurisdictionē ille superior est ad Romanum Imperatorem, ipsumq; de iure instituere atq; deponere potest, qui *transtulit Imperium à Græcis in Germanos in persona Magni Caroli*, vt iam dictum est. Hic autem Papa Romanus, ergo Imperatore superior, ipsumq; instituere atq; deponere de iure potest. Dicēdum, quod si maior indefinite sumatur, ex ipsa cum minore nihil infertur, propter non fieri syllogismum similem ex indefinita cum particulari. Si vero sumatur vniuersaliter, vt dicatur, Omnis translator Imperii Romani à Græcis in Germanos, superior est &c. nisi determinetur subiectum, quam plures haberet hæc propositio veras instantias. Si enim quis de facto & non de iure transtulisset imperium, aut si aliena, ceu sibi ab altero tūc data potestate ad hoc, tanquam procuratori vel quasi, qui sic inquam transtulisset, non propter hoc solus superiorem iurisdictionem haberet, nec potestatem iustam, Romanum principem instituendi aut deponendi. Sic vero determinata iam dicta priori propositione, vt omnis mortalis qui transtulit aut transferre potest Romanū Imperium à Græcis in Germanos iuste, autoritate propria, non sibi concessa per alterum, superior est secundum coactiuam iurisdictionem ad Romanum principem, ipsumq; iuste instituere atq; deponere potest, sic ipsa concessa. Quæ huic annectitur secunda, videl. Romanus Episcopus siue Papa est qui transtulit imperium, vt dictum est, neganda est tanquā omnino falsa. Nā eius opposita demonstrata est *15 prima*, & rursum tam ipsius quam ex ipsa illatæ cōclusionis oppositum, per scripturā & dicta sanctorum atq; catholicorum doctorum certificatum est *4. huius & quinto*, & repetitum in aliis plerisq; locis: sicq; obseruatum de facto sine reclamatione fuisse per antiquos patres & pastores Romanos Episcopos, persuasimus 21. huius ex approbatis historiis. Quod autem scribitur *in septimo* quarundam narrationum, quas *Decretas* appellant, *de iureiurando*, & in *Epistola* quadam vocati iam Papæ Romani, *ad inclytum Ludouicum ex Bauarib. ducibus Romanorum regem assumptum*, *per Sedem Apostolicam siue Romanum Papam vel solum, aut cum suorum collegio clericorum, Romanū Imperium à Græcis ad Germanos, in persona Magni Caroli fuisse translatum rationabiliter siue iuste*, supponatur ad præsens, quamuis non ipsorum autoritate propria, hac enim translatione quantum de facto præcesserit, dicturi sumus in altero quodam ab hoc tractatu seorsum. Esto igitur imperii translationem à Græcis in Germanos iuste factam. Dico tamen ꝙ non autoritate Romani Papæ solius, aut cum suo solo collegio clericorum, vt pridem diximus. Et ꝓpterea oportet attendere secundū demonstrationes inductas *12. 13 & 15. prima*, quod eiusdem est autoritas prima, secundum rationem rectā intendentibus leges humanas statuendi, principatum instituendi, principem assumendi, autoritatem illi concedendi, & hæc omnia mutandi, destruendi, augendi, vel minuendi, suspendendi, corrigendi, deponendi, transferendi, reuocandi, & reliqua faciendi circa ea, quæ iam dictam autoritatē habenti principaliter non ab altero expedire videntur, & per suam expresserit voluntatē. Cuius autem sit autoritas supradicta, determinatum est duodecimo, & 13. primæ. Propter quod vbicunq; legatur & à quocunq; dicatur translatum fuisse imperium, aut alter quicunq; principatus vel princeps aliquis q. per electionem assumitur, institutus per Papam vel aliam personam singularē, aut per collegium singulare aliquod prouinciæ siue regni. Si vera debeat esse scriptura vel sermo & valida seu iusta institutio, siue translatio talis, oportet fieri aut factam esse autoritate legislatoris primi in prouincia vel prouinciis, super quas, à quibus, & ad quas debet institutio aut translatio fieri aut facta fore. Ideoq; si translatio Imperii Romani vel Imperatoris alicuius institutio, dicatur aut scribatur rite facta fuisse per Papam Romanū solum, aut per ipsum cum suo solo collegio clericorū, & verum sit huiusmodi dictum aut scriptum, oportet translationem aut institutionē iam dictam per ipsos intelligere factam, p autoritatem illis concessam ad hoc à Romani Imperii legislatore humano supremo, per medium, aut sine medio, vel ab eis quidem non factam simpliciter, sed modo quodā, vt publicatam vel pronunciatā, autoritate tamen prædicta. Transtulit enim fortasse aut instituit circa imperium aliquid legislator prædictus, quod postmodū soli Papæ Romano tanquā reuerentiori personæ vniuersitatis humanæ, vel sibi cum suis sacerdotibus, velut venerabiliori clericorū collegio pronunciandū & publicandum commisit, non quidē propter facti vel fiendi necessitatem, sed solennitatem tantummodo, cū translationes principatus legum & principantiū institutiones, similiter & officia ciuilia reliqua, inquantū huiusmodi quantum ad eorum robur, ex sola legislatoris iam dicti electione seu ordinatione depēdent, vt demonstratum est *12. & 13. prima, ac 26. huius, parte quinta*, cum declaratione quadam nō inutiliter repetitū. Sic quoq; per omnia sentiendum, de institutione officii principum eligentium Imperatorem Romanum, non enim aliam in hoc, neq; ab alio habent autoritatē, neq; ab ipsis per alium suspendi vel reuocari potest, quam à supremo Imperii Romani humano legislatore prædictō. De propositis quidem igitur dubitationibus *tertio & 27. huius*, sic pertransisse sufficiat. Et finem imposuisse quæsitis.

LIBRI SECVNDI FINIS.

DEFEN-

DEFENSORIS PACIS DICTIO SEV PARS TERTIA, QVÆ EST INDEX PRÆMISSORVM.

CAP. I.

De rememoratione principaliter intentorum & determinatorum, dictione prima & secunda, & dictorum cum dicendis consequentia quadam.

QVoniam autem in prioribus regnorum & communitatum quarundam singularem ciuilis discordiæ, seu intranquillitatis iam existentem assignauimus causam, omniumq; reliquarum, nisi prohibeatur, futuram existimationem, desiderium, atq; conatum, quibus Romanus Episcopus & suorum cœtus clericorum, singulariter ad seculares tendunt principatus, & temporalia possidenda superflue. Quorum etiam supremũ omnium sibi vendicare nititur memoratus Episcopus ex eidem præcipue, vt asserit, concessa per Christum, in persona beati Petri, plenitudine potestatis, vt in *vltimo primæ* diximus, & in plerisq; *Dictionis secundæ capitulis* non inconuenienter extitit repetitum: Cum tamen nullus principatus seu cuiusquam coactiuum iudicium in hoc seculo, nedum supremus omnium illi conueniat, neq; alteri cuiquam Episcopo, sacerdoti vel clerico, inquantum huiusmodi, communiter aut diuisim: Veluti viis certis humanis demonstrauimus *duodecimo, 13. & 15 primæ.* Idemque *quarto & quinto secundæ* firmauimus testimoniis veritatis æternæ, nec non sanctorum eius interpretum expositionibus, ac plurimorum approbatorum eiusdem doctorum, postq; etiam *sexto & septimo Dictionis secundæ* assignauimus ex scripturis & rationibus certis, quæ, quantave sit, ac in quibus sacerdotum, seu Episcoporum potestas. Quibus omnibus etiam aut ipsorũ alicui, ostendimus *eiusdem 23.* nec cõmuniter vel diuisim, quam sibi sumpserant, præsertim Romanus Episcopus, conuenire plenitudinem potestatis. Propter quæ malignitatis illius singularis in dictis proœmialiter sæpius nominatæ sufficienter radices succisæ videntur. Nunc, vt quos hactenus pestilentia hæc regnis, & communitatibus palmites, & germina discordiæ siue litis adduxit, nec inducere cessat, arescant citius, & de cætero propagari non valeant: ex iam præmissis *dictionibus*, reliquam & tertiam producemus: Quæ nil aliud erit, quam ex antea positis per se notis vel demonstratis necessaria & explicita illatio conclusionum quarumdam, quibus adhibita diligentia attentione meditationis & opere, supradicta pestis, eiusq; sophistica causa, non difficulter excludentur à regnis, ipsisq; deinceps ad ea, reliquasq; ciuilitates præcludetur ingressus.

CAP. II.

De Conclusionum quarundam explicita illatione, ad determinata in prioribus dictionibus de necessitate sequentium, quarum attentione facilius assequi possunt principantes & subditi finem per hunc librum intentum.

Harum autem inferendarum conclusionum hanc primam ponemus.

CONCLVS. I.

SOlam diuinam seu canonicam scripturam, & ad ipsam per necessitatem sequentem quamcunq., ipsiusq; interpretationem ex communi concilio fidelium factam, veram esse, ad æternam beatitudinem consequendam necesse credere, si alicui debite proponatur. Huius siquidem certitudo est, & sumi potest *19. secunda.*

CONCLVS. II.

LEgis diuinæ dubias diffinire sententias, in his præsertim, qui Christianæ fidei vocantur articuli, reliquisq; credendis de necessitate salutis æternæ, solum generale concilium fidelium, aut illius valentiorem multitudinem, siue partem determinare debere, nullumq; aliud partiale collegium, aut personam singularem cuiuscunq; conditionis existat, iam dictæ determinationis autoritatem habere. Huius autem certitudo habetur *vigesimo secunda.*

CONCLVS. III.

AD obseruanda præcepta diuinæ legis, pœna vel supplicio temporali, seu præsentis seculi nemó Euangelica scriptura compelli præcipitur. *nono secundæ.*

CONCLVS. IV.

SOlius nouæ legis diuinæ præcepta, vel ad ipsa per necessitatem sequentia, & quæ secundum rectam rationem fieri aut omitti conuenit, propter æternam salutem necesse seruari, antiquæ vero legis nequaquam omnia, *nono secundæ.*

CON-

CONCLVS. XXXV.

CAnonizari, aut tanquam sanctum adorari quempiam per solum generale concilium statui & ordinari debere. *vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XXXVI.

EPiscopis, aut Presbyteris aliisq; templorum ministris, si vxores interdicere conuenit, reliqua quoq; circa Ecclesiasticum ritum, per generale solum fidelium concilium id statui & ordinari, at illud solum collegium aut personam in hoc cum prædictis dispensare posse, cui data fuerit eius autoritas per concilium supra dictum. Vbi supra immediate.

CONCLVS. XXXVII.

A Iudicio coactiuo, Episcopo vel sacerdoti concesso, semper ad legislatorem contendentem liceat appellare, vel ad eius autoritate principantem. *decimo quinto prima, & 22. secunda.*

CONCLVS. XXXVIII.

PErfectionem Euangelicam summæ paupertatis seruare debentem, nihil immobilium in sua potestate habere posse absq; determinato proposito, quodlibet tale habitum vendendi, cum primum potuerit, preciumq; pauperibus tribuendi, mobilis autem, aut immobilis rei nullius habere Dominium seu potestatem, cum proposito scilicet vendicandi eam coram iudice coactiuo ab auferente vel auferre volente. *decimo tertio. & 14. secunda*

CONCLVS. XXXIX.

EPiscopis, reliquisq; ministris Euangelicis quæ ad alimentum & tegumentum necesse fuerint, saltem quotidiana vitæ, quæ ministrat Euangelium, multitudo vel persona singularis secundum legem diuinam & suam possibilitatem exhibere tenetur, decimas vero vel alterum quid aliud, si superfuerit dictorum ministrorum necessitati supplendæ, nequaquam. *decimo quarto secunda.*

CONCLVS. XL.

LEgislatorem fidelem, aut eius autoritate principantem, in subiecta sibi prouincia cōpellere posse tam Episcopos quam reliquos Euangelicos ministros, quibus de sufficientia victus & regumenti prouisum est ad diuina officia celebranda & sacramenta Ecclesiastica ministranda. *decimo quinto prima, & octauo secunda.*

CONCLVS. XLI.

EPiscopum Romanum & alium quemlibet Ecclesiasticum, seu spiritualem ministrum, secundum legem diuinam per solum fidelem legislatorem, aut eius autoritate principantem, vel fidelium generale concilium ad officium Ecclesiasticum separabile promoueri debere, ab eodem quoq; suspendi atq; priuari, exigente delicto. *decimo quinto prima, & vigesimo secundo secunda.*

CONCLVS. XLII.

POssent autem aliæ quamplures & vtiles conclusiones ex prioribus diuisionibus per necessitatem inferri, quas tamen doduximus, contenti sumus, quoniam ad prædictam pestem cum ipsius causa succidendam facilem atq; sufficientem præbent ingressum.

DEFENSORIS PACIS TERTIAE DICTIONIS FINIS.

LICENTII EVANGELI SACERDOTIS.

Ad Lectorem operis probatio.

H*Abes, candidissime Lector, Opus, etsi imperitum fortaßis sermones, non tamen aspernanda prudentia, quod ipsi eius autori,* Defensorem pacis *placuit inscribere, eo quod in illo collegerit atq; digesserit, haud quaquam otiose omnes eas rationes, quibus potißimum Imperia, seu quaeuis alia ciuiles hominum inter se societates optime contineantur atq; fœderentur, perpetua quadam magistratuum, multitudinisq; gratia, citra vllum seditionis & discordiae nexum firmata, vtriusq; iuribus suis veluti limitibus certis se continentibus, & neutris aliquid, præter id quod legibus licet sibi arrogantibus. Qua vna consensio inter ordines, plus æquo negligenter habita, dum alteri alteros licentius lædunt, quantum malorum, procellarumq; semper exciuerit, non in rebus modo prophanis, verum etiam Ecclesiasticis, cum maiorum nostrorum, tum etiam hæc tempora præsentia multis ob hoc agitata incommodis, palam probant. Quibus malis, vtinam ante deploratam penitus salutem mederentur, qui merito deberent, & possent. Tu vero, optime lector, (hunc hortor,)* Defensorem pacis, *studiose euoluas, inuenies in eo expreßißimam horum temporum imaginem, & eadem Romanistarum tyrannide, quam nunc grauantur omnes boni, non sine funesta reipublicæ iniuria, diuexatos, iactatosq; etiam antehac, optimos quosq; perpetuo Cæsares. Anno Dom. M. D. XXII.*

PHILALETHES AD LIBRVM.

VAde liber manibus paßim voluende bonorum,
Et facili cunctis excipiende situ,
Quîs sedet & fixum est, iustum verumq; tueri,
Et stabilem contra sistere iniqua pedem.
Hi tibi tàm placidis occurrent mentibus omnes,
Quàm Roma insano saucia felle gemet.

MAGISTRI GVLIELMI OCCAMI, MONACHI FRANCISCANI EX ORDINE MINORVM, DOCTORIS FAMOSISSIMI,

Anno Christi 1326. Al. 1316. quod verius puto.

OPERA DE ECCLESIASTICA ET POLITICA POTESTATE.

MAGISTRI GVILHELMI DE OCKAM SVPER POTESTATE SVMMI PONTIFICIS, OCTO Quæstionum decisiones, scriptæ circa annum M. CCC. XXVI.

Iodocus Badius Ascensius, F. Marco Alexandrino de Beneuento, Cælestinorum ordinis Diui Benedicti obseruantissimo, artiumq; bonarum Professori inter eos, quos Nominales vocant, peritissimo, salutem dicit.

R*Ecte mediusfidius atq; prudenter, suauissime ac longe venerande pater Marce, vitam tuam instituisse mihi comprobaris, qui tuis sacris lucubrationibus omnes artium bonarum Professores longe lateq; demeruisti. Enimuero nihil ista ætate tua dignius efficere posses, quam vt optimo cuiq; viro facile charissimus euadas: & ætati adhuc imbecilliori ad virtutem incumbenti, ex editiori quodam loco dexteram miseratus porrigas. Quas res abundantissime deplesti, non solum quia optimos auctores aut hominum negligentia aut temporum sæuitia pene laceros & situ victos, integros nitidosq; ac omni ex parte castigatos in lucem effers: verum etiam, atq; eo quidem candidius, quod coadiutores tuos pro merita laude vndecunq; extollere conaris. Inter quos M. Ioannes Trechsel artis impressoriæ studiosissimus non minimam sibi partem agnoscit, quem tuis classicis bonisq; cohortationibus vsq; adeo incensum reddidisti, vt non sit fere terrarum angulus, quo pro comperiendis professionis istius operibus non transmiserit. Beneficentia autem tua, qua laborũ ac studiorum tuorum amplissimam gloriam in* Expositionem veteris artis Magistri Guilhelmi de Ockam *nominis ipsius dedicasti, sane rubicundum atq; anxium dedisti. Rubicundum quidem, quod se tali nequaquam dignetur honore: anxium vero, quia dignas satis gratias potentati tuæ referre non possit. Nouit enim vir ille prudentissimus, quæ in amicitia seruanda sint leges: quippe qui more feracium agrorum longe plus, quam acceperit, reddidisse velit. Quocirca patienter ferre non potest, quod hactenus saltem paria ac tantundẽ retulisse datum non sit. Veretur enim pessime, ne forte ingratitudinis vitium, quod non modo barbararum gentium, sed etiam ferarum plurima deuitarunt, incurrisse censeatur. Cæterum tametsi quam plurima tua beneficentiæ iam pridem paret cudatq; munuscula; vno tamen atq; eo quidem exiguo, sed non contemnendo opusculo Marcum suum interea donatum voluit. Impatiens etenim moræ rerumq; suarum præceps semper ingenuus conspicitur amor. Atq; adeo ne te suspensum teneam, cum hisce diebus,* Summam de Ecclesia Domini Ioannis de Turrecremata Cardinalis sancti Sixti, cum 73. quæstiunculis ex sancto Thoma *per eundem* collectis, *seorsim pro veteri more coimpressisset: in qua quidem summa multa de Romani Pontificis Conciliorumq; vniuersaliũ potestate atq; dignitate fideliter disquiruntur: in mentem venit* opusculi octo quæstionum super Apostolica atq; Imperiali maiestatibus *à supradicto Magistro Guilhelmo de Ockam Nominalium (vt aiunt) inceptore atq; principe, & docte & vafre compositi. In quo calliditate atq; acumine ingenij sui fretus, nonnullis imperitioris turbæ hominibus labyrintheas fere ambages struxisse visus est, vt nesciant (quid enim sciant?) vnde ingressi reditum petant. Nam & auctor ipse in quam sententiam eat, vti in Dialogo ita in hoc quoq; opusculo, latere voluit: Verum ne quis errore istoc deterritus pedem referat, Trechsel noster Dedalea & arte & pietate præditus filum, quo cæca regant vestigia, ingressuris præbuit; atq; (ne ipse quoq; labyrinthum facere videar) argumentationibus suas quibusq; solutiones consignatas dedit. Et quantam maximam potuit diligentiam adhibuit, vt castigatius emitteret. Quod quidem opusculum, tametsi norit Marco suo quam charissimum fore, ne tamen ab imperitioribus, qui molem non salem librorum emunt propter exilitatem vilipendatur, admonitos facere iussit, vti compluria optimi maximi rerum artificis*

Dei

Dei nostri ornamenta, maiorem sæpe gratiam maiusq; precium in oculis hominum obtineant, quod paruo & exili sint corpore. Nam & uniones exiguos longe pluris haberi conspicimus,

Ac sæpe ingentes solido de marmore Ianos,
Aut etiam excisos paria de rupe Colossos:

Sed hæc missa facio. Te vero Doctissime Marce exoratum velit, vt hoc tenue donum humaniori fronte suscipias, longe maiora sub nominis tui dexteritate ab ipso propediem imprimenda opitulaturus. Nam (sit modo vita comes) efficere prætendit, vt Marcus suus, qui non modo Bononiensi Gymnasio, sed vel toti Italiæ multo est ornamento, amplissimis Germaniæ, Galliarum, Hispaniarumq; regionibus olim iam notissimus, suis præconiis (quod ad eius fieri potest) multo reddatur notior. Quod quia effectum quam dictum malit, finem facio. Vale. Ex Lugduno ad Calendas Octobris, Anno salutis nostræ M. CCCC. XVI.

OCTO QVÆSTIONVM SVPER POTESTATE AC DIGNITATE PAPALI OPVSCVLI ARGVtissimi, quod M. Guilhelmo de Ockam adscribitur, incipit ipsius Autoris præfatio, in qua institutum ac intentum suum explanat.

SAnctum canibus nullatenus esse dandum: & margaritas non esse mittendas ante porcos, diuinum ac sanctum eloquium testatur: ne videlicet margaritæ conculcentur à porcis, & mittentes ac dantes sanctum canibus ab eis dirumpantur: quo velut probabili à sensu contrario, innuitur, non solum margaritas (scilicet sanos sermones & iustos) propter canes & porcos. à fidelibus iustitiam & veritatem zelantibus non subtrahendas sed etiam coram ipsis porcis & canibus taliter esse spargendas, si fieri potest. vt verisimiliter præsumatur quod ab ipsis nō debeant turpiter conculcari, nec spargentes periculose disrumpi. Ea propter, quia sequens opusculum, vt desidero, ad manus forte perueniet æmulorum, qui odio stimulante, etiam quæ ipsis vera videntur (si dicerem) damnare; vel ad periculosum sensum trahere molientur; tali modo in eo conabor procedere, vt ex modo loquendi non quis dicit, sed quid dicitur coacti attendere, mei ob odium nisi ipsos malitia vexauerit, inauditam nequaquam nequiter lanient veritatem: personam enim biuiam recitabo, & sæpius opiniones contrarias pertractabo: non solum eas quibus aduersor, sed etiam quibus mente adhæreo, hoc tamen nullatenus exprimendo: interdum scienter pro eis tentatiue siue sophistice allegando in persona confirmantium aliorum, vt pro vtraq; parte allegationibus intellectis, veritatis sincerus amator, puræ orationis verum à falso habeat discernendi occasionem.

De causa scribendi.

VIr quidam venerabilis, octo tradidit mihi quæstiones, quarum à me solutionem dignatus est humiliter flagitare. Ego autem scientiæ meæ penuriam non ignorans, non solum soluendi, sed etiam sarcinam discutiēdi casdem, ad præsens quęrerem declinare, si non seruire cuperem deprecanti. In illo ergo habens fiduciam, qui nonnunquam reuelat paruulis, quæ à sapientibus & prudentibus absconduntur, ipsas breuiter conferendo tractare curabo: vel saltem occasionaliter aliis fructificans quædam eorum excitabo ingenia.

QVÆSTIO PRIMA.

CAP. I.

Probat quod suprema potestas spiritualis & potestas suprema laicalis ex natura rei non possunt cadere in eundem hominem, & probatur quinq; rationibus, ad quas respondetur infra, capitulo quinto & decimo octauo.

PRimo igitur quæritur, Vtrum potestas spiritualis suprema, & laicalis suprema, ex natura rei, in tantum ex opposito distinguuntur, quod non possint formaliter simul cadere in eundem hominem. Circa hanc quæstionem, sunt vel esse possunt contrariæ opiniones, quarum vna est, quod duę potestates prędictæ simul in eundem hominem cadere minime possunt: pro qua potest taliter allegari, quæ ex opposito diuiduntur, in tantum distinguuntur ex natura rei, quod simul in eodem esse non possunt: sed potestas spiritualis suprema, & laicalis suprema, ex opposito diuiduntur; potestas enim humana coactiua, primo diuiditur in potestatem spiritualem & laicalem; ergo spiritualis potestas suprema, & laicalis potestas suprema, in tantum distinguuntur ex natura rei, quod simul in eodem esse non possunt. Amplius, potestates illæ quæ duo capita diuersorum corporum constituunt, simul in eodem esse non possunt, sicut nec idem homo potest simul esse duo capita diuersorum corporum: Potestas autem spiritualis suprema & laicalis suprema constituunt duo capita diuersorum corporum, scilicet Imperatorem & summum Pontificem, quæ sunt duo capita diuersorum corporum, scilicet clericorum & laicorum, qui distincti debent esse, ex verbis Hieronymi, quæ ponuntur *duodecim. quæst. prima, cap. duo*, & aliis sacris canonibus colligi potest.

Ergo

ergo non possunt cadere in eundem hominem. Rursus, potestas laicalis suprema, ex natura rei includit dominationem, vnde & Imperator est *Dominus mundi: & iure Imperatorum ac regum vnusquisq, possidet quod possidet 8. di. c. quo iure.* Sed suprema potestas spiritualis, dominationẽ excludit, sicut & omnis prælatio Ecclesiastica, testante Petro, qui in epistola sua *prima cap. 5.* vniuersis prælatis Ecclesiæ ait: *Pascite qui in vobis est gregem Dei.* Et post: *Neque vt dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo*: ergo istæ duæ potestates in eundem cadere non possunt: Preterea, idem ex natura respectu eiusdem non potest esse pater & filius; fungens autem laicali potestate suprema, est filius Ecclesiæ, si est fidelis, vt dicitur *di. 96. Si Imperator.* Si autem est infidelis, neque filius est Ecclesiæ, neque pater. Summus autem Pontifex, pater est vniuersalis Ecclesiæ: ergo istæ duæ potestates non possunt cadere in eundem: Item, idem homo non est sibiipsi subiectus, nec esse potest ex natura rei: sed fungens suprema potestate laicali, est subiectus & inferior Papa: cum etiam Episcopo inferiori ipse submittat caput, *distinct. 63. cap. Valentinianus*, ergo istæ duæ potestates non possunt cadere in eundem hominem.

Cap. II.

Ponit opinionem tenentem quod Papa habeat plenitudinem potestatis tam in spiritualibus, quam in temporalibus: & hoc rationibus nouem, ad quas respondetur infra, ca. 7. & seqq. vt ad singulas annotabitur.

ALia opinio est, quod de facto potestas spiritualis suprema, & potestas laicalis suprema, cadunt in eundem hominem, scilicet in supremum Pontificem, non quod idem homo sit summus pontifex, scilicet Papa & laicus: sed quia idem homo possit fungi potestate spirituali suprema, & tanta potestate vel maiori respectu secularium tam rerum quam personarum, quantam Imperator, vel quicunq; laicus habet, & habere potest respectu earundem. Hoc vt videtur habent dicere illi qui ponunt, quod Papa in spiritualibus & temporalibus habet talem plenitudinẽ potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt expresse contra legem diuinam, nec contra ius naturale, licet sint contra ius gentiũ, ciuile & canonicum: in tantum, quod licet interdum ipse faciendo vel iubendo quæcunq; ex natura rei indicta sunt & non sunt ex natura rei contra legem Dei, ad quam tenentur Christiani in noua lege, nec contra legem naturæ peccaret, vel propter intentionẽ corruptã. vel propter ignorantiam affectatam, vel crassam, & supinam: vel ex quacunq; alia causa: tamen ista, quæ de facto faceret, tenerent, & ista, quæ iuberet, essent ab aliis adimplenda: nam multa fieri non debent, imo absq; peccato fieri nequaquã possunt, & tamen facta tenent. vt testantur canonicæ sanctiones. *Extra de re & tran. ad rel. c. ad Apostolicam.* Qui enim in temporalibus habent talem plenitudinem potestatis, habent tantam potestatem super temporalia, quantam habet quicunq; laicus super quamcunque personam vel rem temporalem. Si ergo papa habeat huiusmodi plenitudinem potestatis, potestas laicalis suprema cadit in papam, quamuis non sit laicus, vt vere rem potestatis imperialis possideat, quamuis sibi nomen huiusmodi non assumat. In papam autem cadit potestas spiritualis suprema. Ergo quantum ad rem cadunt in eundem duæ potestates prædictæ.

Restat ergo ostendere quoad opinionem istam, quod papa habet in temporalibus huiusmodi plenitudinem potestatis, quod videtur posse probari multis modis. Christus enim nihil excipiendo nec quoad temporalia, nec quo ad spiritualia, dedit vel promisit beato Petro, & per consequens successoribus suis plenitudinem potestatis, vt habetur Matth. 16. *Tu es Petrus &c.* Et post: *quodcunq, ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.* Ergo nec nos ab eius potestate debemus aliquid excipere: Papa ergo non solum habet in spiritualibus, sed etiam in temporalibus plenitudinem potestatis. Hęc videtur expresse sententia Inno. 3. qui vt legitur *extra. de maio. & obe. ca. Solitæ*, ait: *dixit Dominus ad Petrum, & dixit in Petro ad successores ipsius: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.*

Rursus ille qui ordinatione diuina nihil excipiendo constituitur super omnes gentes & regna, in temporalibus habet plenitudinem potestatis, vel saltem tantam quantam habet quicunq; laicus. Sed ordinatione diuina, nihil excipiendo, constituitur Papa super omnes gentes & regna. Nam si sacerdoti in veteri lege fuit dictum immediate à Deo, *Ecce constitui te super gentes & regna.* Hieremiæ 1. non distinguendo inter has gentes & alias, nec inter hæc regna & alia, multo magis credendum est hoc esse dictum supremo sacerdoti nouæ legis. Igitur papa habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, vt absq; omni exceptione, omnia possit quæ non sunt contra legem diuinam nec contra ius naturale: cum ei sibi dictum est: *Ecce constitui te super gentes & regna vt euellas, & dissipes, & disperdas, & ædifices, & plantes.* Quibus verbis cum nulla addatur exceptio, quantum ad agenda & non agenda, plenitudo potestatis sibi videtur à Domino concessa.

Hoc expresse videtur velle Innocentius tertius *extra. de maio. & obedientia. c. solitæ.* In qua quidem sua decretali ait: *Non minoris quidem, sed longe maioris autoritatis est, ad credendum æternum Christi Pontificium in fundatissima Petri sede sub gratia reuelatum. quam inueteratum illud quod antiquis legibus temporaliter seruiebat, & tamen dictum est à Deo illius temporis Pontificatus fungenti: ecce constitui te super, &c.*

Amplius qui absq; omni exceptione habet secularia iudicare, habet in secularibus & temporalibus plenitudinem potestatis: Papa autem absq; omni exceptione habet secularia iudicare; Apostolus enim *prima Cor. 6.* non distinguendo nec excipiendo pro prælatis spiritualibus, & præcipue pro supremo pontifice ait: *Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* Ergo Papa habet in

ſecularibus plenitudinem poteſtatis. In hoc etiam ſe fundare videtur Innocentius 3. verbis ſuperius allegatis. Sed Doctor gentium hanc plenitudinem non reſtringendam oſtendit dicens: *An neſcitis quod angelos iudicabimus, quanto magis ſecularia?* Innuens ad temporalia quoque, poteſtatem datam eidem, qui in Angelos haberet poteſtatem, vt his intelligantur minora ſubeſſe, quibus ſubdita ſunt maiora.

Item, quod Papa quo ad temporalia ſit ſuperior Imperatore, & ratione conſimili quolibet alio fungente poteſtate laicali, & per conſequens quoad rem, poteſtas ſuprem ..s cadit in Papam, quod multipliciter conatur probare. Nam tam in Veteri Teſtamento apud Iudæos, quam etiã apud Turcas Pontificalis auctoritas præferebatur dignitati regali, & reges honorem pontificibus detulerunt, quibus etiam ſubiecti fuerunt. Vnde Samuel Saulem vnxit in regem & ſibi omnem quam habuit, contulit poteſtatem: qui etiam Dauid poſtea reprobato Saule regem conſtituit. Ioiada etiam ſacerdos, occiſa Attalia Ioas regem conſtituit. Alexander etiam Magnus reuerentiam Ioiadæ Pontifici Iudæorum exhibuit. Totila rex Gothorum ob reuerentiam Leonis Papæ, de Italia, quam cœperat deuaſtare, receſſit. Imperatores etiam deuoti ſuper alios Conſtantinus, Iuſtinianus, & Carolus Magnus Eccleſiæ deuoti & ſubiecti fuerunt. Ergo Papa eſt ſuperior, & Imperator inferior, quo ad poteſtatem temporalem.

Præterea Chriſtus non ſolum fuit ſacerdos, ſed etiam rex ſupremus habens in temporalibus plenitudinem poteſtatis: tota autem iuriſdictio Chriſti conceſſa eſt vicario eius: ergo Papa habet talem in temporalibus plenitudinem poteſtatis, quod nec aliquis Imperator habet aliquam iuriſdictionem in temporalibus, niſi ab ipſo: ergo poteſtas laicalis ſuprema, quantum ad rem, cadit in Papam, ſicut dicit Innocentius tertius vbi prius, quod cum Imperator coronam recipit à ſummo Pontifice, recipit enſem in vagina, quem Imperator eximens & vibrans, innuit ſe habere omnem poteſtatem à Papa.

Amplius ſicut anima ſe habet ad corpus, ſic ſpiritualia ſe habent ad temporalia: ſed anima vtitur corpore ſicut inſtrumento, ergo fungens ſuprema poteſtate ſpirituali, vtitur ſuprema poteſtate laicali, tanquam inſtrumento ſolummodo: & per conſequens, quantum ad rem, ſuprema poteſtas laicalis cadit in eundem, in quem cadit ſuprema poteſtas ſpiritualis.

Rurſus, in eo qui omnibus legibus ſecularibus eſt ſolutus, & cuius leges non dedignantur quæcunque leges laicorum ſeu ſecularium imitari, cadit quoad rem, poteſtas ſuprema laicalis: Papa autem legibus quibuſcunque poſitiuis eſt ſolutus, & eius ſacros canones, leges imitari minime dedignantur: quia leges Imperiales, quæ ſupremæ ſunt inter leges ſecularium, non dedignantur Sacros Canones imitari, *de iudic. c. clerici*: Ergo poteſtas ſuprema laicalis cadit in Papam.

Adhuc, iſte cui oportet vniuerſitatem fidelium, ſpiritualium, & temporalium, vel ſecularium, abſque omni exceptione in omnibus obedire, fungitur ſuprema poteſtate laicali, quo ad rem: Papæ autem oportet vniuerſitatem fidelium ſpiritualium & ſecularium obedire in omnibus, abſque omni exceptione, prout colligitur euidenter, vt videtur ex ſacris Canonibus & legibus ciuilibus, vt habetur *di. 12. c. præceptis Apoſtolicis. & diſtin. 19. in memoria. & c. enimuero & c. ita Dominus*, & aliis multis locis innumeris. Ergo, &c.

Item, in illum cadit poteſtas laicalis ſuprema, de cuius quocunque iudicio nemini licitum eſt iudicare, & à cuius ſententia & iudicio aut facto, nulli penitus eſt licitum appellare. quia in omni cauſa ab illo qui ſuprema non fungitur poteſtate, ſed habet ſuperiorem, ſi male iudicauerit, licet appellare. *2. q. 6. can. placuit. 1.* de iudicio autem Papæ, nemini eſt licitum iudicare vel appellare. *9. q. 3. c. poteſt. & c. ipſi ſunt. c. cuncta. 17. q. 4. qui autem. & c. nemini autem.* Ergo in Papam cadit poteſtas laicalis ſupremà, &c.

CAP. III.

Probat quod poteſtas ſecularis ſuprema, & ſpiritualis ſuprema poſſunt cadere in eundem hominem, quantum ex natura rei.

ALia eſt opinio quodammodo media via inter prædictas opiniones incedens, in quibuſdam concordans, in nonnullis diſcrepans ab vtraque. Tenet enim conſentiens primæ quod de facto, poteſtas ſpiritualis ſuprema, & laicalis ſuprema, non cadunt nec cadere poſſunt ſimul in eundem hominem: ſed recedit ab eadem dicens, quod iſtæ duæ poteſtates, non in tantum ex natura rei diſtinguuntur, quin formaliter ſimul cadere poſſint in eundem, & in hoc concordat cum opinione ſecunda, à qua tamen diſcordat, affirmans quod iſtæ duæ poteſtates, non cadunt in eundem hominem, ſcilicet in ſupremum Pontificem ſeu Papam: Primo ergo probare conatur, quod iſtæ duæ poteſtates, quantum ex natura rei, cadere poſſunt in eundem ſimul.

Nam omnis poteſtas ſpiritualis, quæ competit fungenti poteſtate ſpirituali: aut competit ſibi ratione ordinis, aut ratione adminiſtrationis: ſed poteſtas laicalis nec ordini, nec adminiſtrationi repugnat: Ergo, quantum ex natura rei, ſimul cadere poſſunt in eundem, puta in illum in quem cadit poteſtas ſpiritualis ſuprema. Quod enim ipſa ordini non repugnat, apparet. Nam poteſtas laicalis ſuprema, quantum eſt ex parte rei, maiorem repugnantiam non

[illegible] ordinem sacerdotalem, vel quemcunque alium, quam non suprema [illegible] n suprema, quantum est ex natura rei, nullam repugnantiam habet [illegible], alioquin si aliquis rex vel aliquis laic[illegible]s fieret sacerdos, Episcopus, vel [illegible] omnem potestatem temporalem, quam habuisset super quamcumq; rem v[illegible]l [illegible] absurdum.

[illegible] ipsi non repugnat, vnde & in primitiua Ecclesia, sacerdotes & Episcopi [illegible] Quantum est ergo ex natura rei, potestas laicalis etiam suprema, qu[illegible]n[illegible] spirituali non repugnat: cum matrimonium ad actum carnalem magis distan[illegible]us, quam potestas laicalis in temporalibus, ordinetur.

[illegible]o, & potestas laicali[illegible], non magis repugnant quam spiritus & corpus, quæ reperiun[illegible] homine [illegible]rg[illegible] non est ratio, quare ordo & potestas laicalis, siue in temporalibus et[illegible] non possint, quantum est ex natura rei, cadere in eundem.

[illegible] ordinis qui videtur esse potestas quædam, & actus potestatis laicalis etiam supre[illegible] habent repugnantiam, quantum est ex parte rei, quin possint cadere in eundem hominem: [illegible]o magis ipsæ potestates, quantum ex natura rei possunt cadere in eundem. Assumptum probatur, quia nullus est actus potestatis supremæ laicalis, qui actui consecrandi corpus Christi, clericos ordina[illegible], v[illegible] [illegible]es consecrandi, ligandi vel soluendi, vel alii cuicunque repugnat ex natura rei. Iud[illegible]e enim secularibus criminibus irretitos, maxime videtur ordini repugnare: & tamen non repugnat, cum actus huiusmodi, etiam de facto & de iure, propter negligentiam iudicis s[illegible]cularis, debeat iudici Ecclesiastico conuenire. Iudex enim Ecclesiasticus, supplet negligentiam iudicis secularis, *extra de foro compe. c. licet & sequenti.* Videtur ergo, quod potestas laicalis non repugnet fungenti spirituali propter ordinem quem habet. Nec sibi repugnat propter administrationem: Tum quia, potestas laicalis minus distat ab administratione, quam ab ordine. Tum quia, maior spiritualitas est in ordine quam in administratione. Tum quia nullus a[illegible]us potestatis supremæ laicalis repugnat cuicunque actui administrationis quam habet fungens potestate spirituali suprema. Iudicare enim criminosos, maxime videtur repugnare ei, cum tamen non repugnet, cum sicut dictum est, Ecclesiasticus debeat supplere negligentiam iudicis secularis. Ex prædictis concluditur, quod potestas laicalis suprema, & potestas suprema spiritualis, quantum est ex natura rei, possit cadere cum alia in eundem virum.

C a p. IV.

Probat secundam partem opinionis in præcedenti capitulo recitatæ, scilicet quod illæ potestates non cadunt, nec cadere debent in eundem hominem, & probatur tribus rationibus, quæ soluentur cap. 19. per totum.

SEcundo, tenet ista opinio, quod istæ duæ potestates non cadunt, nec cadere debēnt in eundem hominem: quod quidem non accidit ex natura rei, sed ex ordinatione Dei, & iure diuino, quo cauetur ne ordinarie & regulariter idem homo præsit omnibus secularibus, & etiam diuinis: licet casualiter fungens potestate spirituali suprema, ea quæ sunt potestatis laicalis supremæ, valeat exercere: ita tamen quod potestas suprema ordinata in ipsum non cadat: de potestate autem prædicto modo ordinaria & regulari non casuali, prædictas negatiuas intelligunt. Et quod sic istæ duæ potestates non cadant, nec cadere debeant in eundem, multis modis nituntur ostendere.

Primo, Fungens enim potestate laicali suprema ordinaria, debet se secularibus negociis implicare. *dist. decim. c. imperium. dist. nonagesim. sext. c. Si imperator nono, q. 1. Sicut.* Fungens enim potestate spirituali, se debet minime secularibus negotiis implicare. cum etiam alii inferiores se talibus implicare non debeant, teste beato Paulo, qui 2. ad Timoth. 2. cap. ait: *Nemo militans Deo implicare debet se secularibus negotiis, vt ei placeat cui se probauit.* Hoc idem Petrus in Epistola Clementis, prout legitur *11. q. 1. cap. te quidem,* patenter videtur asserere, dicens, *Te quidem oportet irreprehensibiliter viuere & summo studio niti, vt omnes occupationes huius vitæ abiicias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias, neue aliqua occupatione prorsus inuentaris mundani negocii occasione perplexus, neque enim iudicem, neque cognitorem secularium iudiciorum hodie te ordinare vult Christus. 9. q. 1.* sicut enim, ait, *Impietatis crimen tibi est, ô Clemens, neglectis verbi Dei studiis, sollicitationes seculares suscipere.* Huc etiam canon ab Apostolis editus, iubet in hæc verba, vt legitur di. 88. can. Episcopus: *Episcopus, aut Sacerdos, vel Diaconus, nequaquam seculares curas assumat sin aliter, deiiciatur.* His concilium Cartag. 4. vt legitur eadem di. can. Episcopus, videtur alludere, dicens, *Episcopus nullam rei familiaris curam ad se renocet, sed lectioni, & orationi, & verbo prædicationis tantummodo vacet.* Huc etiam in aliis sacris canonibus & decretalibus con[illegible] expresse, vt *21. q. 3. cap. vltimo & extra. ne clerici, vel mona. secularibus negotiis se immisceant. cap. 1. & [illegible] & c. de [illegible].* Ergo istæ duæ potestates, secundum iura diuina fundata, iure diuino in eundem [illegible]nem cadere minime debent.

A[illegible]plius potestates istæ, quas Deus voluit esse distinctas, & d[illegible]nctis personis competere, non

debe[illegible]t

debent cadere in eundem. Christus autem voluit potestatem laicalem supremam, & spiritualem supremam, esse distinctas, & distinctis personis competere, quod Cyprianus, vt legitur *distin. 10 c. quoniam*, & Nicholaus Papa, vt legitur *distin 96. c. cum ad verum*, fere sub eisdem verbis testatur. Videtur autem huius rationes (quare hoc voluit) assignare, sic enim scribit Nicholaus; *Cum ad verum ventum est, vltra sibi neq; Imperator, iura pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium sibi vsurpauit: quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusq; discreuit, propria volens homines medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferno demergi: vt & Christiani Imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum, Imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus, & Deo militans se negociis secularibus minime implicaret: vt nec vicissim, homo ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.* Ex quibus verbis videtur patenter haberi, quod sicut Imperator sibi non debet vsurpare potestatem spiritualem, ita Papa non debet sibi vsurpare potestatem laicalem supremam. Et hoc ordinauit Christus, cuius ordinationem nemini transgredi licet: ne sibi damnationem acquirat, iuxta sententiam Apostoli *ad Roman. decimo tertio.* Triplex autem inuenitur ratio, quare Christus ordinauit istas duas potestates supremas distinctis debere competere personis. prima est, ne si Imperator vel pontifex haberet vtramque, superbiret, & hic Glossa ait: *Primus homo per superbiam cecidit, vnde in infernum omnes demergebantur; sed Christus humilitate sua sursum erexit: sed si haberent omnes eadem officia, superbirent, ita quod iterum demergerentur in infernum.* Secunda ratio est, vt distinctæ personæ distinctas potestates supremas habentes, scilicet Imperator & pontifex, se inuicem deberent indigere. Tertia quæ in Scriptura sacra (sicut & allegatio præcedentium) fundari videtur, est *vt militans Deo secularibus negotiis se non implicet*, & secularibus intentus negotiis, supremam in spiritualibus non habeat potestatem. Ex quibus concluditur, quod secundum ordinationem Christi, illæ duæ potestates supremæ non debent cadere in eundem.

Rursus, ad potestatem laicalem supremam, spectat armis intendere, & iudicium sanguinis exercere, teste Apostolo ad Roma. decim. tertio. *Non frustra gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum facit* Hinc Cyprianus, vt habetur *23. quæst. v. can. rex*: ait, *rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, homicidas, & periuros non sinere viuere*, hinc Augustin. contra Manichæos, vt habetur *23. quæst. prima. can. quid culpatur*, vult, quod belli suscipiendi auctoritas penes principes sit. Et per consequens primo est penes principem secularem supremum: quod enim ibi loquitur de principe seculari, patet per illud quod subiungit dicens, *Vir iustus si forte etiam sub rege homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare.* Hinc Salomon Prouerb. 20. cap. ait: *Rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Et iterum, *Impios dissipat rex sapiens, & incuruat super eos fornicem*: Armis autem intendere, & sanguinis iudicia exercere, Christus verbo & exemplo, Vicario suo & aliis Prælatis spiritualibus interdixit. Dixit enim Petro, vt legitur Iohan. decim. octau. *Mitte gladium tuum in vaginam.* & Matth. vigesim. sext. *Conuerte gladium tuum in locum suum, omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.* Non solum autem Petrum, sed alios Apostolos ab vsu gladii prohibuisse videtur, teste Luca vigesim. secund. *Videntes autem qui circa ipsum erant, quod futurum erat. dixit ei Petrus, Domine, si percutimus in gladio, & percussit vnus ex illis seruum principis sacerdotum & amputauit auriculam eius dexteram. Respondens autem Iesus dixit: Sinite vsque huc*: Ex quibus verbis colligitur, quod Christus Petro & aliis Prælatis, potestatem gladii interdixit: & per consequens, voluit vt ab effusione sanguinis abstinerent: quod etiam eis inhibuit, cum dixit eisdem, vt legitur Matt. vigesim. *Scitis quod gentium principes dominantur eorum, & qui maiores potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos fieri maior, erit vester seruus. sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.* Ex quibus verbis duo colliguntur, Primum est, quod Christus Apostolis supremam potestatem secularem inhibuit, aliquam enim potestatem eis inhibuit, non omnem: Tum quia voluit quod inter alios maiores essent & primi, quia ipsis præcepit, vt potestatem aliquam super alios exerceant, cum dixit Petro, *Pasce oues meas*, & cum dixit vniuersis Apostolis Iohan. 2. *Sicut misit me pater & ego mitto vos*, & post, *quorum remiseritis peccata remittuntur eis. & quorum retinueritis retenta sunt*: ergo supremam potestatem secularem Christus Apostolis interdixit, sed non omnem.

Secundo, colligitur ex verbis prædictis, quod Christus voluit, quod Apostoli imitarentur ipsum in abdicatione exercendæ potestatis super alios: cum seipsum proponat eis in exemplum dicens: *sicut filius hominis non venit ministrari sed ministrare*, quasi diceret, facite sicut facere me vidistis, vt non maiorem potestatem exerceatis in alios, quam me exercere vidistis: Christus autem, inquantum homo mortalis, suo vicario exemplum præbens, quomodo gubernare deberet sibi subiectos, nunquam iudicium sanguinis, aut secularem potestatem exercuit, sed omnem potestatem, etiam occasione sibi datam ab aliis declinauit. Nam sicut legitur Ioh. 8. adduxerunt Scribæ & Pharisæi mulierem adulteram, & statuerunt eam in medio & dixerunt, *magister hæc mulier modo deprehensa est in adulterio: in lege autem Moyses mandauit huiusmodi lapidari, tu igitur quid dicis?* ipse se intromittere de causa sanguinis in tantum renuit, vt nec interrogantibus vellet, quæ secundum legem à se vel ab alio iudice esset in ipsam ferenda sententia, respondere. Etiam cum discipuli eius Iacobus & Iohannes, vt habetur Lucæ 9. cuperent pœna mortis contemptum Samaritanorum, quem in Iesum fecerant, non recipiendo eum, vindicari: ipse increpans illos dixit, *nescitis cuius spiritus estis. filius hominis non venit animas perdere, sed saluare*, quasi diceret, non dico quin contemptus Samaritanorum est dignus

morte,

... eam: quare: non veni in quantum homo mo... auferre, sed conferre. Tres enim mortuos suscita... in quantum ... morte aut membri truncatione puniuit, licet non... quosdam, ... am inferret corporalem: nam sicut scribitur Ioh. II. facto fla... funiculis, ... ones deiecit de templo. & numularioruim effudit mensas. Ipse etiam cum tra... se defendere recusauit. vnde dicit Petro, vt legitur Matth. 26 *Putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum?* & tamen hoc fa... odo volebat. Licet itaq; Christus exemplo docuerit, quod prælati ecclesiæ spirituales, ... corporali corrigere valeant sceleratos facto tamen ostendit, quod non debent armis v... nec truncationem membrorum inferre: quod sacri canones, Christi sequentes vestigia ... cipere, & detestari videntur, sicut *23. q. 8. cap. His a quibus. & c. Si quis & extra. ne clerici vel monachi in secular. & c. c. clericis, & c. sententiam sanguinis, & extra de excessibus prælatorum. cap. ex litteris. ... q. v. c. ... & ... pœna, & c. vnum, & c. incestuosi & can. sunt quidam.* Ex quibus & aliis quampluri... colligitur, quod armis intendere, & causam sanguinis agitare, ad solos laicos, non ad prælatus ... et spirituales. Quare concluditur, quod potestas laicalis suprema, & potestas spiritualis su... in eandem cadere minime debent, vt patuit.

Cap. V.

Soluit rationes opinionis primæ capitulo primo recitatæ.

QVia autem in hoc opusculo, censui solummodo recitando & allegando procedere: narrandum est, quomodo secundum prædictas opiniones, ad allegationes eis contrarias potest responderi: & quomodo secundum tertiam opinionem, ea quæ prima adducit opinio, dissoluantur.

Ad quorum primum dicitur, quod quamuis ea quæ ex opposito distinguuntur tanquam contraria ex natura rei, non possunt idem subiectum supremum habere, licet possint cadere in diuersas personas eiusdem subiecti: tamē sæpe ista quæ distinguuntur ex opposito, tanquā diuersæ species, aut aliquo modo ex opposito inter se distincta, & ideo licet non secundū idem, tamē possunt cadere in eandem personam: immo nonnunquā in idem subiectum; primum patet, nam ordo sacer & ordo non sacer, quodammodo ex opposito diuiduntur: & tamen in eundem hominem cadunt, imo in eandem animam, quæ est subiectum primum vtriusque. Sic etiam virtus intellectualis & moralis, aliquo modo ex opposito diuiduntur, & tamen cadunt in eundem hominem, & sic de aliis: quare ex hoc, quod potestas primo diuiditur in potestatem spiritualem & laicalem, non potest concludi, quod non possunt cadere in eundem hominem: licet ex hoc possit conuinci, quod non sunt eadem potestas. Ita etiam videtur esse dicendum de potestate spirituali suprema, & de potestate laicali suprema: quia licet eo quod aliquo modo ex opposito diuiduntur, possit ostendi quod non sunt, nec esse possunt eadem potestas: non tamen quod non possint cadere in eundem hominem simul, quantum est ex natura rei.

Ad secundum dicitur, quod potestas spiritualis suprema, & potestas laicalis suprema, ex natura rei non constituunt duo capita corporum diuersorum, clericorum & laicorum: tamen, quia clerici & laici sunt vnum corpus, iuxta illud Apostoli ad Roma. 12 *Omnes vnum corpus sumus in Christo*, tum quia licet debeant esse distincti clerici & laici, sunt tamen vnum corpus propter multitudinem Christianorum quæ nunc est, & fuit tempore beati Hieronymi: tamen putant quidam, quod non est possibile clericos & laicos auerti à fide. & quod solum remaneret vnum genus ipsorum, respectu quorum, posset, quantum est ex natura rei, idem homo habere tam potestatem supremam spiritualem, quam laicalem.

Ad tertium respondetur vno modo, quod licet papatus & quælibet prælatio ecclesiastica, à se excludat dominationem, quæ est respectu non liberorū, ita vt nullus prælatus ecclesiæ, ex vi prælationis suæ potestatis spiritualis sit tali dominatione dominus Christianorum quorumcunque, qui Græce vocatur Despotes secundū Aristotelē *in politicis*, ex ordinatione Christi nō est despoticus, sed magis assimilatur principatui regali, iuxta illud primæ Petri. 2. *Vos autem genus electum regale sacerdotium.* Et illud Apocal. 1. *Fecit nos regnum sacerdotale*, tamen prælatio ecclesiastica, dominationem (quæ est respectu liberorum, quemadmodum rex est dominus sibi subditorum) à se non excludit. Beatus autem Petrus in verbis præallegatis, excludit a Pastoribus dominationem primā, non secundam, cum dicit: *non dominantes in cleris:* & iudicatur quod hoc repugnet sacris canonibus, secundum quos prælati ecclesiæ sunt Domini respectu seruorū, quæ ecclesia seruos habet: Respondetur secundum quosdam, quod nullus est seruus ecclesiæ ex vi prælationis ecclesiasticæ institutæ à Christo: sed quicunque est seruus ecclesiæ, est seruus ex ordinatione humana: vnde & nonnulli sunt serui ecclesiæ, quia à Dominis suis dati sunt sponte ecclesiæ.

Aliter respondetur ad tertium motiuum pro prima opinione, quod licet prælatio & clericatura, iuxta autoritatem Petri, imo iuxta verba Christi (qui voluit quod prælati ecclesiæ essent serui, & ministri aliorum) dominationem talem, qualem habet potestas laicalis suprema, à se excludat, (quare potestas suprema nec est huiusmodi dominatio, nec habet eam necessario annexam) tamen non excludit eam à persona in qua est: & ideo licet secundum beatum Petrū talem dominationem non debeat habere qui fungitur potestate spirituali, tamen sibi talis dominatio non repugnat, & ideo posset cadere in eandem personam cum potestate spirituali suprema, si aliud non obstaret.

Ad quartam [illegible] spondetur, quod quia Imperator non debet esse summus prælatus spiritualis, ideo si est fidelis, est filius Ecclesiæ, sed hoc non est ex natura potestatis supremæ quam habet: & ideo quantum est ex natura rei illius potestatis supremæ, posset esse pater & non filius Ecclesiæ, decretum autem loquitur secundum modum, qui seruari debet circa Imperatorem, non qui conuenit ex natura rei.

Ad vltimum dicitur, quod Imperator habens supremam potestatem laicorum, non est subditus Papæ ex natura illius potestatis: sed qui illam potestatem supremam laicalem haberet, deberet carere potestate spirituali suprema, quam habet summus pontifex: & ideo de facto minor est supremo pontifice: non autem ex natura potestatis.

Cap. VI.

Arguit contra opinionem adductam supra, capitulo secundo, & hoc octo motiuis, probans illam opinionem esse hæreticam.

Restat nunc, secundum opinionem tertiam, respondere ad motiua opinionis secundæ, quorum nonnulla fundantur in hoc, quod Papa habet plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus, quam in temporalibus; quod intellectum, vt nonnulli intelligunt, quidam reputant hæreticum. Dicere enim, quod Papa talem habet (siue in spiritualibus, siue in temporalibus) plenitudinem potestatis, vt vniuersa (absq; omni exceptione) possit, quæ non sunt contra ius diuinum, quod Christiani de necessitate salutis seruare tenentur: hoc est, contra ius naturale indispensabile & immutabile scripturæ diuinæ; iuri humano canonico, & ciuili, ac euidenti rationi repugnat: vt illi multis modis probare nituntur. Aliqua motiua breuiter tangendo, absque prolixa discussione duxi præsentibus inserenda.

Primum autem quod aliqui fortius arbitrantur, tale est secundū literas sacras, lex euangelica est lex libertatis respectu Mosaicæ legis; quod saltem debet necessario intelligi, vt non sit tantæ seruitutis, neq; in temporalibus, neq; in spiritualibus, quoad ceremonias & obseruantias exteriores quantæ fuit lex Mosaica: ita quod quamuis Christiani quidam, vel omnes per se aut per alios ex causa de nouo emergente, seruituti possint subiugari tantæ vel maiori: tamen communitas fidelium per legem Euangelicam nequaquam tanta seruitute teneretur. nec aliquis mortalis virtute euangelicæ legis, præsertim sine culpa, & causa manifesta ac rationabili, potest eam tantæ subdere seruituti: etsi quicunq; hoc tentare præsumpserit, quod facit, ipso facto, & iure diuino nullū est. Sed si Papa haberet talem plenitudinem potestatis à Christo & Euangelica lege, lex Euangelica esset intolerabilis seruitutis, & multo maioris quam lex Mosaica: omnes enim essent per ipsam serui Papæ, ita quod Papa haberet tantam potestatem super Christianos, quantam vnquam habuit, vel habere potuit quicunq; dominus super seruos: & Papa posset quoscunq; reges dare & vendere, & quorumcunq; subdere seruitutibus: posset etiā Papa ceremonias & obseruantias exteriores imponere communitati fidelium, quæ fuerunt statutæ in veteri lege: Et ita lex euangelica esset incomparabiliter maioris seruitutis, quam lex Mosaica, quod nonnullis apparet hæreticum: relinquitur ergo quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis.

Circa illud motiuum, non restat nisi ostendere, quod lex Euangelica, est lex libertatis: quod quidam tam per sacram scripturam, quam per sacros canones asserunt posse aperte probari: huc enim, vt dicunt, testatur beatus Iacobus in *Canonica sua cap.* 1. & Apostolus Paulus *1. Corinth 3. & ad Galat. 3. 4. & 5. capit.* & in pluribus textibus Bibliæ. Item Vrbanus Papa *19. q. 2. capit. 2.* & Inno. 3. *extr. de regularibus cap. licet.* & beatus Aug. ad inquisitiones Ianuarii, & habetur *di. 12. c. omnia.* Has autem auctoritates gratia breuitatis non adduco, ex quibus, & quampluribus aliis, dicunt aperte patere, legem euangelicam esse legem libertatis, respectu veteris legis.

Amplius, licet Christus inquantum Deus, omnem habuit plenitudinem potestatis, tamen inquantum homo mortalis, abdicauit talem plenitudinem potestatis, cum dicit Ioh. 16. *Regnū meū non est de hoc mundo*, intendens per verba ista negare se esse regem in temporalibus; alioquin per verba ista nequaquam apud Pilatum exclusisset actionem Iudæorum accusantium ipsum, quod dixerat se esse regem in præiudicium Cæsaris, vt eum sic legitur Lucæ 23. Postquam Iudæi accusauerunt Christum, quod dixerit se regem, Pilatus dixit, *nullam inuenio in ipso causam*, aduertens quod Christus non dixerat se esse regem in temporalibus: sed alio modo quam in temporalibus, quemadmodum non reputabat Cæsari aduersari: & ideo non damnauit Christum, tanquam conuictum quod fecerat se regem in temporalibus, sed propter importunitatem Iudæorum petentium vt crucifigeret eum, teste Luca vbi prius, & dicente, *ille autem*, scilicet Pilatus, *tertio dixit ad istos, quid enim mali fecit iste. nullam enim causam mortis inuenio in eo, corripiam ergo eum, & dimittam: at illi instabant vocibus magnis postulantes vt crucifigeretur & inualescebant voces eorum: & Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorundem:* & post; *Iesum vero tradidit voluntati eorū* Ex quibus verbis colligitur, quod Pilatus non reputauit per verba eorum Christum conuictum de crimine, ac dignum morte, quod tamen fecisset, si Christus c[illegible] ictus fuisset vel confessus se temporale regnum habere siue ab hominibus, siue à Deo, siue in Iudæa [illegible] bi Cæsar noluit esse aliquem regem, nisi qui esset con[illegible]tutus ab eo: Pilatus vero victus mira [illegible] rate petentium & incutientium timorem, ne falso accusaretur apud Cæsarem Iudæis, quod fauerct alicui in Iudæa dicenti se regem in temporalibus, qui non esset à Cæsa-

a Cæsare [illegible], præsertim cum contra eum clamarent & dicerent illud Ioh. 19. *Si hunc dimittis non es amicus [illegible]; omnis enim qui se regem facit contradicit Cæsari*; cótra conscientiã & etiam iustitiã, tradidit [illegible] petentibus vt crucifigeretur: sciens quod licet Christus dixerit sibi, *rex ego sum*, tamen intellexerit aliter regem quam illo modo quo intellexerunt Iudæi, quando accusauerunt eum, quod faceret se regem: vnde stupent nonnulli, quod istum sensum aduertit Pilatus homo mundanus & sine fide ex verbis Christi de regno suo; & tamen ipsum non perpendunt Christiani quidam, qui etiam volunt esse legis doctores: cuius vt ipsis videtur, non est alia causa, nisi quia sunt male affecti [illegible] cæcati. Papa autem ex ordinatione diuina, præcise non habet maiorem potestatem in temporalibus, quam habuit Christus, inquantum erat mortalis, cuius est vicarius: ergo Papa non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis.

Rursum quod Papa non habeat in temporalibus talem plenitudinem potestatis, sacri canones testari videntur: nam ille non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, cuius iurisdictioni temporali aliquæ terræ sunt subiectæ, & aliquæ non: Papæ autem, quo ad iurisdictionem temporalem, aliquæ terræ sunt subiectæ, & non omnes. *extra. de hereticis, capit. vergentis*; ergo, &c.

Item, contra illum, qui habet talem plenitudinem potestatis, non currit præscriptio; contra autem Papam, quo ad temporalia, currit præscriptio, saltem centenaria, *extr. de præscriptionibus, si diligentis*, ergo, &c.

Præterea, ille non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, qui feuda & alia bona temporalia sibi deputata alienare non potest: Papa autem alienare non potest bona ratione ecclesiæ. *12. q. 2. can. non liceat, ergo, &c.* Adhuc quod Papa non habeat talem plenitudinem potestatis, videtur posse probari per iura ciuilia: Nam si Papa haberet talem plenitudinem potestatis, omnia regna mundi, & imperium essent à Papa, quod canonibus obuiare videtur, cum dicant, imperiũ esse à Deo, *in autentica, quomodo omnes episcopos, in principio*, Col. 1. vbi sic legitur, *maxima in omnibus hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia, sacerdotiũ & imperiũ: illud quidem diuinis mysteriis, hoc a. humanis præsidens, ac diligentiam exhibens: ex vno eodemq; principio, vtraq; procedentia humanam exornant vitam.* Et C. de veteri iure enuc. lib. 1. vbi habetur, *Deo auctore nostrum gubernante imperium, quod nobis à cœlesti maiestate traditum est*: ergo Papa super imperiũ non habet talem plenitudinem potestatis.

Quod etiam ratione (vt quibusdam videtur) euidenti probatur, nã principatus Apostolicus siue spiritualis, non minus respicit fidelium vtilitatem subditorũ, quã principatus secularis. Sed secundũ Aristotelem *in politicis*, principatus secularis temperatus, rectus, & iustus, est institutus principaliter propter bonũ commune subditorũ: ergo multo magis principatus Apostolicus est institutus principaliter à Christo propter bonũ commune omniũ fideliũ: Sed si Papa haberet talẽ plenitudinẽ potestatis, principatus ipsius non esset propter bonũ commune, sed propter bonum proprium Papæ. Tum quia per talem principatum, magis esset prouisum Papæ, quam subditis: & esset magis dicendus mercenarius qui quærit proprium lucrum quam pastor: Tum quia talis principatus esset periculosus subditis: quia si Papa haberet talẽ plenitudinem potestatis, quamuis ipse omnes Christianos extra casum necessitatis extremæ vniuersis libertatibus spoliaret, & laboribus, seruitutibus & oneribus, & pœnis illos immensis subiiceret, tamen non liceret eis Papæ resistere: sed tenerentur de necessitate parere, quod eis periculosum existeret. Restat igitur, quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis.

Amplius plenitudo potestatis, id est, totalis quę est in omnibus supremis pontificibus, est illa scilicet, quam habent à Christo ratione papatus: sed aliqui fuerunt supremi pontifices, & adhuc possunt esse, qui non erant capaces prædictę plenitudinis potestatis, puta monachi, & alii religiosi de religionibus perfectis assumpti; quare religiosi huiusmodi nõ sunt capaces proprietatis & dominii, neq; temporalium rerum propriarum, principaliter, cum per votum paupertatis, à quo absolui possunt, *extra. de statu monachorum. capit. cum ad monasterium*, talẽ proprietatem abdicauerint: quæ tamen in prædicta plenitudine potestatis necessario includitur: ergo nullus Papa ex potestate sibi concessa à Christo, huiusmodi habet plenitudinem potestatis. Sed forte diceret aliquis, quod monachus vel alter religiosus ad papatum assumptus, est simpliciter absolutus à voto paupertatis; quod probatur, quia ita necessario annexum est religioni perfectæ votum obedientiæ, sicut votum paupertatis: sed religiosus ad papatum assumptus, est totaliter absolutus à voto obedientiæ, quare non plus tenetur prælatis religionis suæ propter votum abdicationis, quã pro voto obedientiæ, & sic non tenetur pro voto paupertatis. Respondetur quod religiosus assumptus ad papatum, non est totaliter absolutus à voto obedientiæ, nec est ita liber, sicut si semper fuisset secularis: & ideo licet tempore papatus sui non teneatur obedire prælatis ordinis sui, tenetur tamen obedire regulæ quam vouit, quo ad aliqua, & illa quæ non impediunt officiũ ad quod est assumptus: tum quia esto quod votũ obedientiæ non respiciat proprie illa quæ præcipiuntur solũmodo aut præcipi possunt à prælatis, tamen religiosus factus Papa non est ita liber, sicut si fuisset secularis: quare si talis Papa efficeretur hæreticus, vel aliquo crimine diffamatus, in quo appareret incorrigibilis, & scandalizaretur ecclesia, & deponeretur per sententiã, vel sponte renunciaret papatui: ipso facto, & iure, efficeretur de obedientia prælatorum ordinis sui: & ita, quia Papa talis potest effici, ideo Papa non est ita liber ab obedientia prælatorum ordinis sui, sicut si nunquam fuisset religiosus, & ideo non est simpliciter a voto obedientiæ absolutus: quare absque nouo voto, potest & tenetur ad obedientiam prælatorum reuerti: nec mirum, quia vnaquæque res, de facili ad naturam suam reuertitur.

Cum

Cum igitur votum paupertatis sit de substantia perfectæ regulæ, & exercitium pontificalis officii nequaquam impediat, tenendum videtur, quod religiosus ad Papatum assumptus, proprietatem habere non potest, præsertim extra casum necessitatis. Vnde, esto quod aliquis casus posset accidere, in quo necesse esset Papam religiosum alicuius rei temporalis proprietatem in speciali assumere: tamen extra casum huiusmodi non licet proprietatem habere.

CAP. VII.

Respondet primæ rationi supra capitulo secundo adductæ.

VIso quomodo quidam tenentes opinionem tertiam, probare conantur quod Papa istam non habet plenitudinem potestatis, quæ exposita est superius: videndum est, quomodo ad rationes in contrarium respondere nituntur. Ad quarum primam dicitur, quod Christus per illa verba *quodcunque ligaueris super terram &c.* non dedit nec promisit Petro talem plenitudinem potestatis: & ideo talem etiam non dedit nec promisit Papæ in beato Petro, talis enim potestas, nec Papæ nec subditis expediret, sed periculosa esset vtrisq;: Esset enim periculosa Papæ, quia ipsum in superbia nimis efferret, & esset sibi occasio mala nimia perpetrandi: Esset etiam periculosa subditis, quia cum inter fideles multi sunt spiritualiter debiles & infirmi: pluresque sunt, qui onera quæ eis absque culpa sua, & sine causa, Papa posset imponere, absque maxima difficultate sufferre non possent, (quia tale iugum nimis periculosum existeret) timendum esset ne potius iugum obedientiæ omnino abiicerent, quam tam grauia sustinerent. Cum igitur Christus non dedit Papæ aliquam potestatem sibi periculosam & aliis: sibi talem non contulit plenitudinem potestatis. Aliam ergo sibi dedit plenitudinem potestatis. Dicunt enim quidam, quod Christus per verba præmissa non dedit beato Petro vel promisit aliquam potestatem, nisi respectu peccatorum, respectu quorum solummodo dedit potestatem conferendi pœnitentiæ sacramentum & potestatem ligandi atque soluendi homines à peccatis; non quidem expellendo culpam, vel gratiam conferendo, ac remittendo debitum damnationis æternæ (quia hoc solus Deus operatur) sed solummodo ostendendo homines esse solutos, vel ligatos in facie ecclesiæ, & aliquam satisfactionem in hoc seculo imponendo: puta orationem, vel ieiunium, vel aliquid aliud consimile; ac peccatores communioni fidelium reconciliando; & etiam interdum promulgando peccatores esse excommunicationi subdendos, non coactiuum iudicium exercendo.

Alii putantes non vacuũ esse restringere potestatem Papalẽ. Dicunt ꝙ Christus per verba ista, aut saltẽ per illa *pasce oues meas*, dedit vel ꝓmisit beato Petro & in ipso Papæ, omnem potestatẽ necessariã regimini fidelium ꝓ adipiscendo vitam æternam, saluis iuribus & libertatibus rationabilibus honestis, vel etiam licitis aliorum quorumcunq; non delinquentium manifeste, nec perpetrantium scelus pro quo deberent iuribus aut libertatibus suis iuste priuari. Dicunt enim potestatẽ necessariã regimini fideliũ, non concessam esse Papæ ad excludendũ potestatem non solũ perniciosam aut periculosam, sed etiam in casu vtilem, non tamẽ necessariã in eodẽ casu. ꝓpter ꝙ Papa ex sola ordinatione Christi, non habet potestatẽ super fideles respectu illorũ quę inter opera supererogationis sunt extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ pacificari debeat necessitati: Dicunt autẽ pro adipiscenda vita æterna, ad excludendã potestatẽ spiritualem respectu illorũ, quę ad vitã æternã non disponunt: & propter hoc Christus dixit Petro, *Tibi dabo claues &c.* quasi dicat omnis potestas, quam tibi dabo, est tibi vel aliis fidelibus necessaria ad adipiscendũ regnũ cœlorũ: propter quod sup tẽporalia nullã habet potestatẽ spiritualẽ sibi datã à Christo, nisi in casu in quo aliquo modo potest dici necessario respicere regnũ cœlorũ: puta in casu in quo necessariũ esset quod Papa de aliquibus temporalibus disponeret pro peccato aut periculo necessario cauẽdo vel aliquo opere de necessitate agendo. Dicunt autẽ quidã *saluis iuribus & libertatibus* &c. vnde notandũ est, ꝙ Papa per nullã potestatẽ sibi datã à Christo potest tollere iura & libertates regũ, aut imperatorũ, aut aliorũ quorumcunq; clericorũ, aut laicorũ, ipsis inuitis sine culpa, & absq; causa, extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ valeat parificari necessitati: dũmodo libertates & iura huiusmodi non sint contra legẽ diuinã, ad quã Christiani tenentur, quia quamuis essent contra illa quæ in veteri lege (ad quæ Christiani minime tenentur vel obligantur) ipsis gaudere deberent, nec contra ius naturæ, præsertim si sint consonæ iuri diuino, naturæ vel gentium vel ciuili: quia si essent contra ius gentium, vel ciuile, ipsis vti non deberent. Dicunt autem, *non delinquentium nec perpetrantium scelus* &c. Ad hoc est notandum, quod Papa à Christo habet potestatem infligendi pœnam debitam Christianis pro omni scelere, quando necessarium est bono communi fidelium talem pœnam infligi, saluo iure iudicum aliorum, suam non negligenter, nec damnabiliter exercentium potestatem: quia si alii iudices, ad quos spectat punire reos, parati fuerint facere iustitiæ complementum: Papa de eorum subditis puniendis, in præiudiciũ eorundem, se intromittere nullatenus potest per potestatẽ sibi collatã à Christo. Si enim subditi, vel quicunq; in sublimitate constituti, nequaquam suis iuribus aut libertatibus abutuntur, Papa extra casum necessitatis ipsos priuare non debet, sic ergo secundũ istos, habet Papa plenitudinem potestatis, ita quod ista potestas nec boni communi, nec proprio cuiuscunq; non delinquentis præiudicet. Si autem in vindictam malefactorum communi per ipsum consulitur & per consequens Papæ (qui cæteros homines meritis & sapientia debet præcellere) si talis poterit reperiri, videtur merito tribuendum: quia ista potestas videtur esse ad ædificationem, non ad destructionem boni: quam Apostolus *2. ad Corinth. vltimo* loquens in persona omniũ prælatorum ecclesiæ) di-

cit

cit sibi esse concessam. quia plenitudo non exeundo fines ipsius, vigere debet in Papa: tum quia debet velle prodesse non præesse secundum *August. 19. de ciuit. Dei*, & habetur *8. q. 1. qui episcopatum*: Et tali potestate dicitur esse contentus, vt secundum maiorem inuitis fidelibus non vsurpet, licet capax sit maioris: etiam si in ipsum alii ampliorem voluerint sponte transferre, præsertim si maiorem per votum abdicauerit. Isti igitur respondentes ad allegationē præscriptam dicunt, quod licet verba Christi, *quodcunq; ligaueris*, aliter proferantur, non tamen debent generaliter, sicut quidam volunt, ab omni penitus exceptione intelligi, cum ipsimet dicant quod aliquas exceptiones debent habere. Illa n. quæ sunt contra legem diuinam & euangelicam, & contra legem naturæ excipiuntur, vt illa Papa non possit. vnde concedunt quod prædicta sint excipienda à potestate Papæ. Sic etiā, quamuis Christus, quando protulit ista verba, vocaliter nihil exceperit, tamen omnia ista sunt excipienda, quæ Christus verbo & exemplo excipienda docuit: & Apostoli scripturis canonicis, quorum verba, vt verba Christi recipienda sunt: quia à Spiritu sancto inspirati locuti sunt, & per eos debere recipi meruerunt: Christus autem & Apostoli esse excipienda prædicta omnia innuebant: potestatem enim non necessariam regimini fidelium esse excipiendam insinuat Christus, cum dominatiuum modum regendi à potestatibus seculi obseruandum, Apostolis interdixit, & ad humilitatem induxit, sicut ex *Matth. 20. & Marc. 10. & Luca 22. colligitur*. Quod etiam Petrus secutus Christū fecit cum dixit: *non dominantes in clerum*. Si enim aliquis præceperit alicui cui non tenetur: omni durationis munere careret. Qui enim de re aliqua vel persona facit quid vult, se aliquo modo esse Dominum ipsius ostendit. Potestates etiam iura & libertates aliquorum sine culpa & absq; causa esse excipienda à potestate Petri insinuauit Christus verbo pariter & exemplo: verbo quidem, cum dicit, vt habetur Matth. *22. reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*: quæ verba non tantum de illis, quæ debentur Cæsari, debent intelligi, sed de omnibus, quibuscunq; debentur: quod Apostolus, sequens doctrinam Christi ad Romanos, 13. manifestat, cum loquens de potestatibus infideliū, dicit: *reddite omnibus debita, cui tributū tributum, cui vectigal vectigal, cui timorē timorē, cui honorē honorē.* Si autē debita sunt reddenda, & iura & libertates sine culpa, & absq; causa tolli nō debent: quod etiā ostēdit Christus exēplo, cū tributū soluit, ad quod minime tenebatur, vt patet *Matt. 17. c.* quo facto dedit exemplū Petro, & aliis volentibus sequi perfectionē vitæ ipsius, vt ad scandalū euitandū cedant iuri suo. quare multo magis monstrauit exemplo, ne Petrus tolleret iura aliorū & libertates ipsis inuitis: quia hoc absq; scandalo (quod Petrū oportuit vitare) minime fieri potuisset. Quis n. non scandalizatur, cui inuito suæ libertates & iura tolluntur? Ex prædictis & aliis quasi innumeris, quę quidā ad idē adducunt, concluditur quod Christus voluit prædicta esse excipienda à potestate, quā sub generalibus verbis indulsit Petro. Ex quo infertur quod nec Petrus nec alius successor eius habuit à Christo, præsertim in tēporalibus illam plenitudinē potestatis, quæ exposita est supra *secundo capite* cum verbis insinuauerit atq; factis, quod vicarius eius talē plenitudinē potestatis nō debuit exercere virtute alicuius potestatis ab ipso sibi cōcessæ, extra casum necessitatis: cum n. ipse dixerit Petro & omnibus aliis Apostolis, vt legitur, Matth. 17. *Non est discipulus super magistrum, neq; seruus super Dominum suum*, & Ioh. 13. *Non est seruus maior eo, qui misit eum*, & ipso facto talē potestatē recusauerit exercere: quia legitur Ioh. *6. Cum cognouisset quia venturi erant, vt raperent eum, & facerent eum regem fugit in montem*, qui etiā cuidā petenti vt iudiciū in temporalibus faceret inter se & fratrē suū, respondit, vt legitur Luc. 12. *homo quis me constituit iudicē aut Dominū super vos?* quasi dicat, nullus: testante Glossa ibid. *non dignabatur iudex esse litiū nō arbiter facultatū*: manifeste vt apparet cōuincitur, quod vicarius eius talē potestatē in tēporalibus nō potest regulariter exercere: casualiter possit, secundū quod Innocēt. 3. insinuare videtur, vt habetur *extr. qui filii sunt legitimi. Per venerabilem.*

CAP. VIII.

Dat duas replicas contra responsionem datam supra cap. præcedenti quæ etiam soluuntur.

INter præscripta sunt duo, quæ præcipue posse impugnari videntur: quorū primū est, quod talis plenitudo potestatis esset periculosa subiectis, quod non videtur verum, quia obediētia perfecta etiam cum voto, non est periculosa: sed ad obedientiam perfectam spectat, quod prælatus habeat talem plenitudinem potestatis: ergo talis plenitudo potestatis in Papa non est periculosa fidelibus. Secundū est, quod Papa potest talē potestatē in tēporalibus casualiter exercere: Hoc n. superioribus obuiare videtur, nam si vt allegatū est. *Non est discipulus &c.* & nec Christus in tēporalibus etiā casualiter exercuit huiusmodi potestatē, sequitur quod Papa nō debet potestatē huiusmodi casualiter exercere. Ad primum illorum respondetur, quod sicut quædā sunt saluberrima bonis, quæ tamē sunt mortifera malis: sic quædam sunt perfectis expedientia, & periculo euitando carentia, quæ tamen imperfectis noscuntur periculosa: periculis, quæ ab imperfectis sunt euitanda implicita. Martyrium n. non habet annexum periculū, quod fugiendo non debeat ipsum perfectus sumere & suscipere: & tamen periculo coniuncto martyrio, nō debet se exponere imperfectus: teste Beda, qui super illud Matt. *26. Discipuli relicto eo omnes fugerunt*, ait; *discipuli qui articulum comprehensionis fugiendo præuenerunt, cautelam fugiendi docent eos, qui se ad supplicia minus senserint idoneos: quando tutius est latere, quam se discriminibus exponere*: sic est de tali plenitudine potestatis, quia esto quod talis plenitudo potestatis in supremo pontifice non esset periculosa perfectis voluntate obediētiæ perfectissimæ se subdentibus, esset tamen periculosa multis imperfectis: quibus etiā ad obedientiā perfectissimā obligari discriminosum esse videtur. Cum ergo in congregatione fideliū multi imperfecti existant, non expedit vt Papa, respectu omnium, talem habeat plenitudinem potestatis: quare talis potestas est periculosa, saltem imperfectis, quos etiam certum est ad obedientiam perfectissimam non magis teneri, quam ad perferēda onera & pericula, quæ Papa de iure (si huiusmodi haberet plenitudinem potestatis) maliciose vel indiscrete posset iniungere, obligare.

Cum igitur votum paupertatis sit de substantia perfectæ regulæ, & exercitium pontificalis officii nequaquam impediat, tenendum videtur, quod religiosus ad Papatum assumptus, proprietatem habere non potest, præsertim extra casum necessitatis. Vnde, esto quod aliquis casus posset accidere, in quo necesse esset Papam religiosum alicuius rei temporalis proprietatem in speciali assumere: tamen extra casum huiusmodi non licet proprietatem habere.

C A P. VII.

Respondet primæ rationi supra capitulo secundo adductæ.

VIso quomodo quidam tenentes opinionem tertiam, probare conantur quod Papa istam non habet plenitudinem potestatis, quæ exposita est superius: videndum est, quomodo ad rationes in contrarium respondere nituntur. Ad quarum primam dicitur, quod Christus per illa verba *quodcunque ligaueris super terram &c.* non dedit nec promisit Petro talem plenitudinem potestatis: & ideo talem etiam non dedit nec promisit Papæ in beato Petro, talis enim potestas, nec Papæ nec subditis expediret, sed periculosa esset vtrisq;: Esset enim periculosa Papæ, quia ipsum in superbia nimis efferret, & esset sibi occasio mala nimia perpetrandi: Esset etiam periculosa subditis, quia cum inter fideles multi sunt spiritualiter debiles & infirmi: pluresque sunt, qui onera quæ eis absque culpa sua, & sine causa, Papa posset imponere, absque maxima difficultate sufferre non possent, (quia tale iugum nimis periculosum existeret) timendum esset ne potius iugum obedientiæ omnino abiicerent, quam tam grauia sustinerent. Cum igitur Christus non dedit Papæ aliquam potestatem sibi periculosam & aliis: sibi talem non contulit plenitudinem potestatis. Aliam ergo sibi dedit plenitudinem potestatis. Dicunt enim quidam, quod Christus per verba præmissa non dedit beato Petro vel promisit aliquam potestatem, nisi respectu peccatorum, respectu quorum solummodo dedit potestatem conferendi pœnitentiæ sacramentum & potestatem ligandi atque soluendi homines à peccatis; non quidem expellendo culpam, vel gratiam conferendo, ac remittendo debitum damnationis æternæ (quia hoc solus Deus operatur) sed solummodo ostendendo homines esse solutos, vel ligatos in facie ecclesiæ, & aliquam satisfactionem in hoc seculo imponendo: puta orationem, vel ieiunium, vel aliquid aliud consimile; ac peccatores communioni fidelium reconciliando; & etiam interdum promulgando peccatores esse excommunicationi subdendos, non coactiuum iudicium exercendo.

Alii putantes non vacuũ esse restringere potestatem Papalẽ. Dicunt ꝙ Christus per verba ista, aut saltẽ per illa *pasce oues meas*, dedit vel ꝓmisit beato Petro & in ipso Papæ, omnem potestatẽ necessariã regimini fidelium ꝓ adipiscendo vitam æternam, saluis iuribus & libertatibus rationabilibus honestis, vel etiam licitis aliorum quorumcunq; non delinquentium manifeste, nec perpetrantium scelus pro quo deberent iuribus aut libertatibus suis iuste priuari. Dicunt enim potestatẽ necessariã regimini fideliũ, non concessam esse Papæ ad excludendũ potestatem non solũ perniciosam aut periculosam, sed etiam in casu vtilem, non tamẽ necessariã in eodẽ casu: ꝓpter ꝙ Papa ex sola ordinatione Christi, non habet potestatẽ super fideles respectu illorũ quę inter opera supererogationis sunt extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ parificari debeat necessitati: Dicunt autẽ pro adipiscenda vita æterna, ad excludendã potestatẽ spiritualem respectu illorũ, quę ad vitã æternã non disponunt: & propter hoc Christus dixit Petro, *Tibi dabo claues &c.* quasi dicat omnis potestas, quam tibi dabo, est tibi vel aliis fidelibus necessaria ad adipiscendũ regnũ cœlorũ: propter quod sup tẽporalia nullã habet potestatẽ spiritualẽ sibi datã à Christo, nisi in casu in quo aliquo modo potest dici necessario respicere regnũ cœlorũ: puta in casu in quo necessariũ esset quod Papa de aliquibus temporalibus disponeret pro peccato aut periculo necessario euitãdo vel aliquo opere de necessitate agendo. Dicunt autẽ quidã *saluis iuribus & libertatibus* &c. vnde notandũ est, ꝙ Papa per nullã potestatẽ sibi datã à Christo potest tollere iura & libertates regũ, aut imperatorũ, aut aliorũ quorumcunq; clericorũ, aut laicorũ, ipsis inuitis sine culpa, & absq; causa, extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ valeat parificari necessitati: dũmodo libertates & iura huiusmodi non sint contra legẽ diuinã, ad quã Christiani tenentur, quia quamuis essent contra illa quæ in veteri lege (ad quæ Christiani minime tenentur vel obligantur) ipsis gaudere deberent, nec contra ius naturæ, præsertim si sint consona iuri diuino, naturæ vel gentium vel ciuili: quia si essent contra ius gentium, vel ciuile, ipsis vti non deberent. Dicunt autem, *non delinquentium nec perpetrantium scelus* &c. Ad hoc est notandum, quod Papa à Christo habet potestatem infligendi pœnam debitam Christianis pro omni scelere, quando necessarium est bono communi fidelium talem pœnam infligi, saluo iure iudicum aliorum, suam non negligenter, nec damnabiliter exercentium potestatem: quia si alii iudices, ad quos spectat punire reos, parati fuerint facere iustitiæ complementum: Papa de eorum subditis puniendis, in præiudiciũ eorundem, se intromittere nullatenus potest per potestatẽ sibi collatã à Christo. Si etiã subditi, vel quicunq; in sublimitate constituti, nequaquam suis iuribus aut libertatibus abutuntur, Papa extra casum necessitatis ipsos priuare non debet, sic ergo secundũ istos, habet Papa plenitudinem potestatis, ita quod ista potestas nec boni communi, nec proprio cuiuscunq; non delinquentis præiudicet. Si autem in vindictam malefactorum communi per ipsum consulitur & per consequens Papæ (qui cæteros homines meritis & sapientia debet præcellere) si talis poterit reperiri, videtur merito tribuendum: quia ista potestas videtur esse ad ædificationem, non ad destructionem boni: quam Apostolus *2. ad Corinth. vltimo* loquens in persona omniũ prælatorum ecclesiæ) dicit

cit

...et sibi esse con[illegible] quia plenitudo non excundo fines ipsius, vigere debet in Papa: tum quia debet velle prodesse non præesse secundum *Augustin. 19. de ciuit. Dei*, & habetur *8. q. 1. qui episcopatum*: Et tali potestat[illegible] dicitur esse contentus, vt secundum maiorem inuitis fidelibus non vsurpet, licet capax sit maioris: etiam si in ipsum alii ampliorem voluerint sponte transferre, præsertim si maiorem per votum abdicauent. Isti igitur respondentes ad allegationē præscriptam dicunt, quod licet verba Christi, *quodcunq; ligaueris*, aliter proferantur, non tamen debent generaliter, sicut quidam volunt, ab omni penitus exceptione intelligi, cum ipsimet dicunt quod aliquas exceptiones debent habere. Illa n. quæ sunt contra legem diuinam & euangelicam, & contra legem naturæ excipiuntur, vt illa Papa non possit, vnde concedunt quod prædicta sint excipienda à potestate Papæ. Sic etiā, quamuis Christus, quando protulit ista verba, vocaliter nihil exceperit, tamen omnia ista sunt excipienda, quæ Christus verbo & exemplo excipienda docuit: & Apostoli scripturis canonicis, quorum verba, vt verba Christi recipienda sunt: quia à Spiritu sancto inspirati locuti sunt, & per eos debere recipi meruerunt: Christus autem & Apostoli esse excipienda prædicta omnia innuebant: potestatem enim non necessariam regimini fidelium esse excipiendam insinuat Christus, cum dominantium modum regendi à potestatibus seculi obseruandum, Apostolis interdixit, & ad humilitatem induxit, sicut ex *Matth. 20 & Marc. 10. & Luca 22. colligitur*. Quod etiam Petrus secutus Christū fecit cum dixit: *non dominantes in clerum*. Si enim aliquis præceperit alicui cui non tenetur: omni durationis munere careret. Qui enim de re aliqua vel persona facit quid vult, se aliquo modo esse Dominum ipsius ostendit. Potestates etiam iura & libertates aliquorum sine culpa & absq; causa esse excipienda à potestate Petri insinuauit Christus verbo pariter & exemplo: verbo quidem, cum dicit, vt habetur Matth. *22. reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*: quæ verba non tantum de illis, quæ debentur Cæsari, debent intelligi, sed de omnibus, quibuscunq; debentur: quod Apostolus, sequens doctrinam Christi ad Romanos, 13. manifestat, cum loquens de potestatibus infideliū, dicit: *reddite omnibus debita, cui tributū tributum, cui vectigal vectigal, cui timorē timorē, cui honorē honorē*. Si autē debita sunt reddenda, & iura & libertates sine culpa, & absq; causa tolli nō debent: quod etiā ostēdit Christus exēplo, cū tributū soluit, ad quod minime tenebatur, vt patet *Matt. 17. c.* quo facto dedit exemplū Petro, & aliis volentibus sequi perfectionē vitæ ipsius, vt ad scandalū euitandū cedant iuri suo: quare multo magis monstrauit exemplo, ne Petrus tolleret iura aliorū & libertates ipsis inuitis: quia hoc absq; scādalo (quod Petrū oportuit vitare) minime fieri potuisset. Quis n. non scandalizatur, cui inuito suæ libertates & iura tollūtur? Ex prædictis & aliis quasi innumeris, quę quidā ad idē adducunt, concluditur quod Christus voluit prædicta esse excipienda à potestate, quā sub generalibus verbis indulsit Petro. Ex quo infertur quod nec Petrus nec alius successor eius habuit à Christo, præsertim in tēporalibus illam plenitudinē potestatis, quæ exposita est supra *secundo capite* cum verbis insinuauerit atq; factis, quod vicarius eius talē plenitudinē potestatis nō debuit exercere virtute alicuius potestatis ab ipso sibi cōcessæ, extra casum necessitatis: cum n. ipse dixerit Petro & omnibus aliis Apostolis, vt legitur, Matth. 17. *Non est discipulus super magistrum, neq; seruus super Dominum suum*, & Ioh. 13. *Non est seruus maior eo, qui misit eum*, & ipso facto talē potestatē recusauerit exercere: quia legitur Ioh. 6. *Cum cognouisset quia venturi erant, vt raperent eum, & facerent eum regem fugit in montem*, qui etiā cuidā petenti vt indiciū in temporalibus faceret inter se & fratrē suū, respondit, vt legitur Luc. 12. *homo quis me constituit iudicē aut Dominū super vos?* quasi dicat, nullus: testante Glossa ibid. *non dignabatur iudex esse litiū nō arbiter facultatū*: manifeste vt apparet cōuincitur, quod vicarius eius talē potestatē in tēporalibus nō potest regulariter exercere: casualiter possit, secundū quod Innocēt. 3. insinuare videtur, vt habetur *extr. qui filii sunt legitimi. Per venerabilem.*

CAP. VIII.

Dat duas replicas contra responsionem datam supra cap. præcedenti quæ etiam soluuntur.

INter præscripta sunt duo, quæ præcipue posse impugnari videntur: quorū primū est, quod talis plenitudo potestatis esset periculosa subiectis, quod non videtur verum, quia obediētia perfecta etiam cum voto, non est periculosa: sed ad obedientiam perfectam spectat, quod prælatus habeat talem plenitudinem potestatis: ergo talis plenitudo potestatis in Papa non est periculosa fidelibus. Secundū est, quod Papa potest talē potestatē in tēporalibus casualiter exercere: Hoc n. superioribus obuiare videtur, nam si vt allegatū est. *Non est discipulus &c.* & nec Christus in tēporalibus etiā casualiter exercuit huiusmodi potestatē, sequitur quod Papa nō debet potestatē huiusmodi casualiter exercere. Ad primum illorum respondetur, quod sicut quædā sunt saluberrima bonis, quæ tamē sunt mortifera malis: sic quædam sunt perfectis expedientia, & periculo euitando carentia, quæ tamen imperfectis noscuntur periculosa: periculis, quæ ab imperfectis sunt euitanda implicita. Martyrium n. non habet annexum periculū, quod fugiendo non debeat ipsum perfectus sumere & suscipere: & tamen periculo coniuncto martyrio, nō debet se exponere imperfectus: teste Beda, qui super illud Matt. 26. *Discipuli relicto eo omnes fugerunt*, ait; *discipuli qui articulum comprehensionis fugiendo præuenerunt, cautelam fugiendi docent eos, qui se ad supplicia minus senserint idoneos: quando tutius est latere, quam se discrimini exponere*: sic est de tali plenitudine potestatis, quia esto quod talis plenitudo potestatis in supremo pontifice non esset periculosa perfectis voluntate obediētiæ perfectissimæ se subdentibus, esset tamen periculosissima tis imperfectis: quibus etiā ad obedientiā perfectissimā obligati discrimiosum esse videtur. Cum ergo in congregatione fideliū multi imperfecti existant, non expedit vt Papa, respectu omnium, talem habeat plenitudinem potestatis: quare talis potestas est periculosa, saltem imperfectis, quos etiam certum est ad obedientiam perfectissimam non magis teneri, quam ad perferēda onera & pericula, quæ Papa de iure (si huiusmodi haberet plenitudinem potestatis) malitiose vel indiscrete posset iniungere, obligare.

Ad

Ad secundum dicitur, quod Christus talem potestatem in temporalibus non exercuit, quia non accidit casus in quo expediret fidelibus, Christum potestatem huiusmodi exercere: qui tamen ab executione huiusmodi non abstinuisset in casu, in quo fuisset necessarium ipsam exercere. Ad quod tamen forte insinuandū quædam fecit, vel secundū potentiam deitatis vel secundum potentiam humanitatis non regularem, sed casualem, quæ ad talem in temporalibus potestatem spectare videntur: sicut quando dixit dæmonibus, vt intrarent porcos aliquorum, quos suffocarent in aquis, & quando interdixit ne facerent altis: & ideo Papa non regulariter sed casualiter in casu necessitatis habet in temporalibus, etiam quandam (licet non prædictam) plenitudinem potestatis.

C a p. IX.

Respondet ad confirmationem, capitulo secundo pro prima ratione, adductam.

Restat igitur respondere ad verba Innocentii 3. quæ contra prædicta videntur expressius militare: ad quæ dicitur, quod nisi violenter & contra intellectum, quem prima facie sonant, exponantur, sapiunt hæresim manifestā: sicut & nonnulla alia verba einsdē Innocentii, quæ insuper etiā aliis verbis ipsius contraria videntur. Cunq; n. dicit, *extra. Qui filii sunt legitimi capit. per venerabilē, cum Deuteronomium lex secunda interpretetur, ex vi vocabuli, cōprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo testamento debeat obseruari*, &c. quibus verbis, si intelligit quod sint obseruanda in nouo testamento, quo ad superficiem literæ, quomodo obseruanda erant in veteri testamento, quo ad multa, est erroneum reputandum, quia ibidem sunt multa cerimonialia, sicut patet *cap.* 13. & in multis aliis, quæ non obseruantur in noua lege, nec illo modo seruanda sunt illa quæ 3. Deuter. decernuntur, plusquam illa quæ decernuntur in aliis libris Moysi: aut intelligit, quod obseruanda sunt secundū intelligentiam mysticam vel moralem, & sic non solum seruari debent illa quæ in Deuteronom: sed etiam omnia alia quæ in aliis libris Moysi decernuntur, vt legitur in decret. *Dist. 6. cap. His itaq,* &c. Cum igitur in his præmissis verbis innuit Innocentius quod magis obseruari debent illa quæ decernuntur in Deuteronomio, quam quæ decernuntur in aliis libris legis, præsertim cum verba præscripta omnino impertinentia essent ad conclusionem, quam probare intendit, sequitur quod verba nisi sanius interpretentur hæretica sunt censenda. Cum *extra. de elect. capit. venerabilē* dicit: *Idem etiā contra propriū iuramentū, super quo nec consiliū de sede apostolica requisiuit, ambitionis vitio regimen sibi vsurpare præsumsit, cū super illo iuramento, prius Romanā ecclesiā cōsulere debuisset: nec valet ad plenā excusationē ipsius, si iuramentū illud dicatur illicitū, cū nihilominus super eo nos prius consulere debuisset.* Quæ omnia, nisi contra intentionē (quam verba sonare videntur,) exponantur, absurditates hæreticales videtur includere: cum verba ista prætendant, quod nemo debeat venire contra iuramentum suum illicitum, antequam consulat summum pontificem: ex quo absurditates innumeræ contra bonos mores sequi videntur. Sequitur enim, quod si aliquis iuraret illicite se nolle abstinere à fornicatione, furto, homicidio, vel aliquo alio quocunq; peccato ab huiusmodi peccato nequaquam abstineret antequam Papam consuleret. Sequitur etiam si aliquis iuraret se non laudare Deum vel proximum dilecturum, aut non redditurum aliena, vel aliam rē; quod huiusmodi nec laudare Deum, nec diligere proximum, nec reddere aliena deberet, antequam consuleret Romanam ecclesiam, quæ videntur hæresim sapere manifestam, & fomentum peccatis & iniquitati ministrare. Insuper verba prædicti Innocentii allegata pro prædicta plenitudine potestatis Papalis, aliis verbis eius, nisi sanius exponantur, repugnare videtur: nō, vt legitur *extra. qui filii sunt legitimi. capit. causam* dicat: *Nos attendentes quod ad regem pertinet non ad ecclesiam de talibus possessionibus iudicare*, &c. Ex quibus verbis colligitur, quod ad Papam, qui est ecclesia, vel caput ecclesiæ, non pertinet de possessionibus iudicare, & per consequens non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, quod etiam ex pluribus decretalibus eiusdem Innocentii patenter potest colligi, vnde dicitur, quod sane exponenda sunt verba Innocentii *Quodcunq, ligaueris* &c. cū dicit, quod Christus nihil excepit, cū dixit Petro, & ne deprehendatur in hæresi manifesta, dupliciter ad sensum catholicū exponunt, vno modo intelligat quod Christus tunc quando dixit Petro, *quodcunq, ligaueris* &c. nihil excepit vocaliter & expresse; alibi tamē, & aliis verbis & exēplis, ostendit excipienda esse plura, & ita illa excipiēda sunt à nobis. Alio modo dicitur, quod Christus nihil excepit de his quæ sunt necessaria regimini fidelium, & non præiudicant iuribus & libertatibus aliorum: & ideo per ista verba, Christus nullam potestatem permisit Petro nō necessariam regimini fidelium, nec præiudicialem aliis præsertim notanter seu notabiliter non abutentibus iuribus & libertatibus suis, nec damnabiliter negligentibus ius suum vnicuiq; exhibere &c.

C a p. X.

Respondet rationi secundæ capitulo secundo adductæ, quam probat sophisticam.

Ad secundam rationem adductam supra capitulo secundo pro plenitudine potestatis, quæ in hoc fundatur, quia vt probatur auctoritate. Hieremiæ, Deus nihil excipiendo constituit Papam *super omnes gentes & regna.* Respondetur quod huiusmodi ratio propter multa est sophistica recipienda: Primo, quia summo sacerdoti nullatenus fuit dictum, *ecce constitui te super omnes gentes & regna*: Dictū n. fuit Hieremiæ, qui nō erat summus sacerdos. Secūdo quia licèt Hieremias fuit sacerdos, tamen non sibi inquantum sacerdos erat, sed inquantum Propheta, dicta fuerunt verba prædicta: vnde & ibidem promisit Dominus, *Prophetam in gentibus dedite.* Tertio, Hieremias nequaquam talem exercuit potestatem, nec dixit populis se recepisse potestatem talem à Deo. Quomodo vult ergo conclu-

concludere per ista verba, quod Papa habet talem potestatem à Deo, & quod quilibet sacerdos, & omnis Propheta habet à Deo talem plenitudinem potestatis, quam tamen non videtur concludere allegatio supradicta? quia licet ea, quæ ad spiritualia & ad cœlestia spectant, plenius debent refulgere in supremo Pontifice nouæ legis, tamen non congruenter matrimonio vterentur: & sicut in veteri lege summus sacerdos, armis, bellis, necibus hominum, truncationibus membrorum, vindictæ sanguinis, immiscuit se decenter: ita etiam deceret, vt summus sacerdos nouæ legis se huiusmodi implicaret; quæ tamen omnia & similia absurda sunt censenda: quamobrem ex potestate & dominio, quod habuit in temporalibus summus sacerdos veteris legis, concludi non potest, quod Papa in temporalibus aliquam habeat potestatem, quæ nec sibi nec aliis necessaria est credenda, & ideo non concludit: quia licet in illis verbis non addatur exceptio, ex aliis tamen verbis scripturæ colligi potest, quod alia est exceptio addenda.

Ad Innocentium diuersi diuerse respondent, quidam enim (vt videtur eis) verba eius sane intelligunt, dicentes eum intendere quod æternũ Christi Pontificium longe maioris potestatis est, etiam in temporalibus casualiter, quamuis non regulariter, quam Pontificium veteris legis: & ideo si dictũ est Pontifici veteris legis; *Ecce constitui te super gentes*, &c. vt euelleret, hoc est vt casualiter etiam in tẽporalibus, super gentes & regna, iurisdictionem exerceret, vt sit tamen iurisdictionem assignans nõ in præiudicium regum, ac etiam principum, sua legitime vtentium potestate. Quod hæc fuerit intentio sua, colligitur ex verbis suis quæ sequuntur, cum ait, Relinquitur igitur Romanum Pontificem etiam casualiter exercere Pontificale iudicium, in quemlibet Christianum, cuiuscunque conditionis existat, maxime ratione peccati: vt peccatorem quemcunque, postquam in profundum vitiorum venerit, propter contemptum, tanquam publicanum & ethnicum, haberi constituat à fideli corpore alienum: quibus verbis innuitur, quod non nisi casualiter Pontifex Romanus super omnes Christianos temporale exercet iudicium: ex quo concluditur, quod Papa non habet regulariter prædictam plenitudinem potestatis.

Alii non curant prædictum Innocentium excusare, præsertim cum videtur ipsis in eadem decretali sua hæresim manifestam inexcusabilem asserere & affirmare, dicens, quod extra ecclesiã, nulla est à Deo ordinata potestas aut iurisdictio, & quod non est concessa, sed permissa tantummodo, & quod nulla potestas temporalis regiminis extra ecclesiam potest reperiri: quæ omnia, vt isti dicunt, sunt hæretica reputanda: quod vt in aliis allegatis operibus quamplurimis numero nituntur ostendere, de quibus pauca perstringam. Ad euidentiam tamen allegationum ipsorum, est primo obseruandum, quod secundum ipsos ante aduentum Christi, & post apud infideles, fuit verum dominium temporalium rerum, & vera ac legitima & ordinata potestas, & gladii materialis vera iurisdictio temporalis, non tantum permissa à Deo, qualiter Deus permisit tyrannos, prædones, & inuasores alienarum rerum, etiam iurisdictionis sibi potestatem & dominium vsurpare: sed concesso quod quamuis talem potestatem habentes apud infideles illegitime & inordinate vsi fuerint semper aut frequenter: sed abusus vtentis, & legitima potestas eam habentis in nullo sibi obuiant & repugnant: sed simul in eodem tempore & in eundem hominem cadere possunt, teste August. qui vt legitur *14. q. 5. can. neque enim*, ait, *Neque tyrannica factionis peruersitas laudabilis erit, si regia clementia tyrannus subditos tractet: neque vituperabilis ordo regiæ potestatis, si rex crudelitate tyrannica sæuiat: aliud namq; est iniusta potestate velle iuste vti & iusta potestate iniuste velle vti.* Ex quibus verbis patet, quod iusta potestas & abusus eiusdem potestatis, iuste compatiuntur se in eodem, quia esto, quod omnes ædificarent extra ecclesiam ad gehennam, & quod infideles penitus abuterentur omni potestate, non posset tamen ostendi, quod nullam haberent veram & legitimam potestatem.

Quod ergo etiam ante aduentum Christi & post, apud infideles fuit vera potestas gladii materialis, & verum dominium rerum temporalium, tali modo probatur. Dominium rerum determinatis hominibus sic datum est à Deo, quod ab eis illud auferre aliis etiam minime licet: est enim verum dominium, non solum permissum, sed etiam concessum ab illo, qui verum & legitimum dominiũ concedere & dare potest: Dominus autem, vt habetur in Deuter. dedit filiis Esau & filiis Moab, & filiis Amon, qui erant infideles, terras & regiones, quas ab eis auferre fidelibus non licebat: ergo ipsi, quamuis essent infideles, habuerunt verum & legitimum dominium temporalium rerum, quantumcunque abuterentur eodem. Amplius, qui præcepto spirituali diuino in regem vngitur, non solum ad hoc habet potestatem gladii materialis permissam, sed etiam concessam (quod vnctio regalis legitima non est sine potestate) Deus autem præcepit Heliæ propter hoc, vt legitur *3. Reg. 19.* vt vngeret Asahel regem super Syriam, qui tamen infidelis erat. Ergo Asahel legitimam habuit potestatem, de quo ibidem subiungitur: *Et erit, quicunque fugerit gladium Asahel, occidet eum Iehu.* Rursus, ille verum habet dominium temporalium rerum, & non solum permissum, cui fideles (illa quæ dicit) sua reddere obligantur (quia præmia quæ tyrannus aut prædo vendicat vel inuasor, non tenetur alius sibi dare) sed Christus voluit & præcepit fidelibus, vt redderent Cæsari illa, quæ sua esse dicebat, dicens: *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*: ergo Cæsar ille Tiberius, qui extitit infidelis, habuit verum & legitimum dominium temporalium rerum. Adhuc, ille cui fideles non solum propter periculum euitandum, sed etiam propter conscientiam debent esse subiecti, habet veram & legitimam potestatem: potestatibus autem infidelibus debuerunt, tempore Apostolorum, Christiani esse subiecti, non solum propter periculum euitandum, sed propter conscientiam, teste Apostolo *ad Rom. 13.* cum dicit; *ideoque necessitate subditi estote non solum propter periculum, sed propter conscientiã.* ergo infideles

CONCLVS. XXXV.

CAnonizari, aut tanquam sanctum adorari quempiam per solum generale concilium statui & ordinari debere. *vigesimo primo secunda.*

CONCLVS. XXXVI.

EPiscopis, aut Presbyteris aliisq; templorum ministris, si vxores interdicere conuenit, reliqua quoq; circa Ecclesiasticum ritum, per generale solum fidelium concilium id statui & ordinari, at illud solum collegium aut personam in hoc cum prædictis dispensare posse, cui data fuerit eius autoritas per concilium supra dictum. Vbi supra immediate.

CONCLVS. XXXVII.

A Iudicio coactiuo, Episcopo vel sacerdoti concesso, semper ad legislatorem contendentem liceat appellare, vel ad eius autoritate principantem. *decimo quinto primæ, & 22. secundæ.*

CONCLVS. XXXVIII.

PErfectionem Euangelicam summæ paupertatis seruare debentem, nihil immobilium in sua potestate habere posse absq; determinato proposito, quodlibet tale habitum vendendi, cum primum potuerit, preciumq; pauperibus tribuendi, mobilis autem, aut immobilis rei nullius habere Dominium seu potestatem, cum proposito scilicet vendicandi eam coram iudice coactiuo ab auferente vel auferre volente. *decimo tertio. & 14. secunda*

CONCLVS. XXXIX.

EPiscopis, reliquisq; ministris Euangelicis quæ ad alimentum & tegumentum necesse fuerint, saltem quotidiana vitæ, quæ ministrat Euangelium, multitudo vel persona singularis secundum legem diuinam & suam possibilitatem exhibere tenetur, decimas veru vel alterum quid aliud, si superfuerit dictorum ministrorum necessitati supplendæ, nequaquam *decimo quarto secunda.*

CONCLVS. XL.

LEgislatorem fidelem, aut eius autoritate principantem, in subiecta sibi prouincia cõpellere posse tam Episcopos quam reliquos Euangelicos ministros, quibus de sufficientia victus & tegumenti prouisum est ad diuina officia celebranda & sacramenta Ecclesiastica ministranda. *decimo quinto primæ, & octauo secunda.*

CONCLVS. XLI.

EPiscopum Romanum & alium quemlibet Ecclesiasticum, seu spiritualem ministrum, secundum legem diuinam per solum fidelem legislatorem, aut eius autoritate principantem, vel fidelium generale concilium ad officium Ecclesiasticum separabile promoueri debere, ab eodem quoq; suspendi atq; priuari, exigente delicto. *decimo quinto primæ, & vigesimo secundo secunda.*

CONCLVS. XLII.

POssent autem aliæ quamplures & vtiles conclusiones ex prioribus diuisionibus per necessitatem inferri, quas tamen deduximus, contenti sumus, quoniam ad prædictam pestem cum ipsius causa succidendam facilem atq; sufficientem præbent ingressum.

DEFENSORIS PACIS TERTIAE DICTIONIS FINIS.

LICENTII EVANGELI SACERDOTIS.

Ad Lectorem operis probatio.

HAbes, candidissime Lector, Opus, etsi imperitum fortassis sermones, non tamen aspernanda prudentia, quod ipsi eius autori, Defensorem pacis *placuit inscribere, eo quod in illo collegerit atq; digesserit, haud quaquam otiose omnes eas rationes, quibus potissimum Imperia, seu quæuis alia ciuiles hominum inter se societates optime contineantur atq; fœderentur, perpetua quadam magistratuum, multitudinisq; gratia, citra vllum seditionum & dissidiorum metum firmata, vtrinsq; iuribus suis veluti limitibus certis se continentibus, & neutris aliquid, præter id quod legibus licet sibi arrogantibus. Quæ vna consensio inter ordines, plus æquo negligenter habita, dum alteri alteros licentius lædunt, quantum malorum procellarumq; semper exciuerit, non in rebus modo prophanis, verum etiam Ecclesiasticis, cum maiorum nostrorum, tum etiam hæc temporum præsentium multis ob hoc agitata incommodis, palam probant. Quibus malis, vtinam ante deploratam penitus salutem mederentur, qui merito deberent, & possent. Tu vero, optime lector, (huius hortor,)* Defensorem pacis, *studiose euoluas, inuenies in eo expressissimam horum temporum imaginem, & eadem Romanistarum tyrannide, quam nunc grauantur omnes boni, non sine funesta reipublicæ iniuria, diuexatos, iactatosq; etiam antehac, optimos quosq; perpetuo Cæsares. Anno Dom. M. D. XXII.*

PHILALETHES AD LIBRVM.

VAde liber manibus passim voluende bonorum,
Et facili cunctis excipiende sinu,
Quîs sedet & fixum est, iustum verumq; tueri,
Et stabilem contra sistere iniqua pedem.
Hi tibi tàm placidis occurrent mentibus omnes,
Quàm Roma insano saucia felle gemet.

MAGISTRI GVLIELMI OCCAMI, MONACHI FRANCISCANI EX ORDINE MINORVM, DOCTORIS FAMOSISSIMI,

Anno Christi 1326. Al. 1336. quod verius puto.

OPERA DE ECCLESIASTICA ET POLITICA POTESTATE.

MAGISTRI GVILHELMI DE OCKAM SVPER POTESTATE SVMMI PONTIFICIS, OCTO Quæstionum decisiones, scriptæ circa annum M. CCC. XXVI.

Iodocus Badius Ascensius, F. Marco Alexandreo de Beneuento, Cælestinorum ordinis Diui Benedicti obseruantissimo, artiumq; bonarum Professori inter eos, quos Nominales vocant, peritissimo, salutem dicit.

Recte me diiudicas atq; prudenter, suauissime ac longe venerande pater Marco, vitam tuam instituisse mihi comprobaris, qui tuis sacris lucubrationibus omnes artium bonarum Professores longe lateq; demeruisti. Enimuero nihil ista ætate tua dignius efficere posses, quam vt optimo cuiq; viro facile charissimus euadas: & ætati adhuc imbecilliori ad virtutem incumbenti, ex editiori quadam loco dexteram miseratus porrigas. Quas res abundantissime despleuisti, non solum quia optimos auctores aut hominum negligentia aut temporum fauitia pene laceros & situ victos, integros nitidosq; ac omni ex parte castigatos in lucem effers: verum etiam, atq; eo quidem candidius, quod coadiutores tuos pro merita laude vndecunq; extollere conaris. Inter quos M. Ioannes Trechsel artis impressoriæ studiosissimus non minimam sibi partem agnoscit, quem tuis classicis bonisq; cohortationibus vsq; adeo incensum reddidisti, vt non sit fere terrarum angulus, quo præcomperiendis professionis istius operibus non transmiserit. Beneficentia autem tua, quæ laborũ ac studiorum tuorum amplissimam gloriam in Expositionem veteris artis Magistri Guilhelmi de Ockam *nominis ipsius dedicasti, sane rubicundum atq; anxium dedisti. Rubicundum quidem, quod se tali nequaquam dignetur honore: anxium vero, quia dignas satis gratias paternitati tuæ referre non possit. Nouit enim vir ille prudentissimus, quæ in amicitia seruandæ sint leges: quippe qui more feracium agrorum longe plus, quam acceperit, reddidisse velit. Quocirca patienter ferre non potest, quod hactenus saltem par ia ac tantundẽ retulisse datum non sit. Veretur enim pessime, ne forte ingratitudinis vitium, quod non modo barbararum gentium, sed etiam ferarum plurimæ deuitarunt, incurrisse censeatur. Cæterum tametsi quam plurima tua beneficentiæ iampridem paret cudatq; munuscula; vna tamen atq; eo quidem exiguo, sed non contemnendo opusculo Marcum suum interea donatum voluit. Impatiens etenim moræ rerumq; suarum præceps semper ingenuus conspicitur amor. Atq; adeo ne te suspensum teneam, cum hisce diebus,* Summam de Ecclesia Domini Ioannis de Turrecremata Cardinalis sancti Sixti, cum 73. quæstiunculis ex sancto Thoma *per eundem* collectis, *tersius pro veteri more coimpressisset: in qua quidem summa multa de Romani Pontificis Conciliorumq; vniuersaliũ potestate atq; dignitate fideliter disquiruntur: in mentem venit* opusculi octo quæstionum super Apostolica atq; Imperiali maiestatibus *à supradicto Magistro Guilhelmo de Ockam Nominalium (vt aiunt) inceptore atq; principe, & docte & vafre compositi. In quo calliditate atq; acumine ingenij sui fretus, nonnullis imperitioris turbæ hominibus labyrintheas fere ambages struxisse visus est, vt nesciant (quid enim sciant?) vnde ingressi reditum petant. Nam & auctor ipse in quam sententiam eat, vti in Dialogo ita in hoc quoq; opusculo, latere voluit: Verum ne quis errore isthoc deterritus pedem referat, Trechsel noster Dedalea & arte & pietate præditus filum, quo cæca regant vestigia, ingressuris præbuit; atq; (ne ipse quoq; labyrinthum facere videar) argumentationibus suas quibusq; solutiones consignatas dedit. Et quantam maximam potuit diligentiam adhibuit, vt castigatius emitteret. Quod quidem opusculum, tametsi norit Marco suo quam charissimum fore, ne tamen ab imperitioribus, qui molem non salem librorum emunt propter exilitatem vilipendatur, admonitos facere iussit, vti complura optimi maximi rerum artificis*

Dei nostri ornamenta, maiorem sæpe gratiam maiusq́; precium in oculis hominum obtineant, quod paruo & exili sint corpore. Nam & uniones exiguos longe pluris haberi conspicimus,

Ac sæpe ingentes solido de marmore Ianos,
Aut etiam excisos paria de rupe Colossos:

Sed hæc missa facio. Te vero Doctissime Marce exoratum velit, vt hoc tenue donum humaniore fronte suscipias, longe maiora sub nominis tui dexteritate ab ipso propediem imprimenda opitulaturus. Nam (sit modo vita comes) efficere prætendit, vt Marcus suus, qui non modo Bononiensi Gymnasio, sed vel toti Italiæ multo est ornamento, amplissimis Germaniæ, Galliarum, Hispaniarumq́; regionibus olim iam notissimus, suis præconiis (quod ad eius fieri potest) multo reddatur notior. Quod quia effectum quam dictum malit, finem facio. Vale. Ex Lugduno ad Calendas Octobris, Anno salutis nostræ M. CCCC. XVI.

OCTO QVÆSTIONVM SVPER POTESTATE AC DIGNITATE PAPALI OPVSCVLI ARGVtissimi, quod M. Guilhelmo de Ockam adscribitur, incipit ipsius Autoris præfatio, in qua institutum ac intentum suum explanat.

SAnctum canibus nullatenus esse dandum: & margaritas non esse mittendas ante porcos, diuinum ac sanctum eloquium testatur: ne videlicet margaritæ conculcentur à porcis, & mittentes ac dantes sanctum canibus ab eis dirumpantur: quo velut probabili à sensu contrariu, innuitur, non solum margaritas (scilicet sanos sermones & iustos) propter canes & porcos, à fidelibus iustitiam & veritatem zelantibus non subtrahendas sed etiam coram ipsis porcis & canibus taliter esse spargendas, si fieri potest. vt verisimiliter præsumatur quod ab ipsis nō debeant turpiter conculcari, nec spargentes periculose disrumpi. Ea propter, quia sequens opusculum, vt desidero, ad manus forte perueniet æmulorum, qui odio stimulante, etiam quæ ipsis vera videntur (si dicerem) damnare; vel ad periculosum sensum trahere molirentur; tali modo in eo conabor procedere, vt ex modo loquendi non quis dicit, sed quid dicitur coacti attendere, mei ob odium nisi ipsos malitia vexauerit, inauditam nequaquam nequiter lanient veritatem: personam enim biuiam recitabo, & sæpius opiniones contrarias pertractabo: non solum eas quibus aduersor, sed etiam quibus mente adhæreo, hoc tamen nullatenus exprimendo: interdum scienter pro eis tentatiue siue sophistice allegando in persona confirmantium aliorum, vt pro vtraq; per te allegationibus intellectis, veritatis sincerus amator, puræ orationis verum à falso habeat discernendi occasionem.

De causa scribendi.

VIr quidam venerabilis, octo tradidit mihi quæstiones, quarum à me solutionem dignatus est humiliter flagitare. Ego autem scientiæ meæ penuriam non ignorans, non solum soluendi, sed etiam sarcinam discutiēdi easdem, ad præsens quærerem declinare, si non seruire cuperem deprecanti. In illo ergo habens fiduciam, qui nonnunquam reuelat paruulis, quæ à sapientibus & prudentibus absconduntur, ipsas breuiter conferendo tractare curabo: vel saltem occasionaliter aliis fructificans quædam eorum excitabo ingenia.

QVÆSTIO PRIMA.

CAP. I.

Probat quod suprema potestas spiritualis & potestas suprema laicalis ex natura rei non possunt cadere in eundem hominem, & probatur quinq́; rationibus, ad quas respondetur infra, capitulo quinto & decimo octauo.

PRimo igitur quæritur, Vtrum potestas spiritualis suprema, & laicalis suprema, ex natura rei, in tantum ex opposito distinguuntur, quod non possint formaliter simul cadere in eundem hominem. Circa hanc quæstionem, sunt vel esse possunt contrariæ opiniones, quarum vna est, quod duæ potestates prædictæ simul in eundem hominem cadere minime possunt: pro qua potest taliter allegari, quæ ex opposito diuiduntur, in tantum distinguuntur ex natura rei, quod simul in eodem esse non possunt: sed potestas spiritualis suprema, & laicalis suprema, ex opposito diuiduntur; potestas enim humana coactiua, primo diuiditur in potestatem spiritualem & laicalem; ergo spiritualis potestas suprema, & laicalis potestas suprema, in tantum distinguuntur ex natura rei, quod simul in eodem esse non possunt. Amplius, potestates illæ quæ duo capita diuersorum corporum constituunt, simul in eodem esse non possunt, sicut nec idem homo potest simul esse duo capita diuersorum corporum: Potestas autem spiritualis suprema & laicalis suprema constituunt duo capita diuersorum corporum, scilicet Imperatorem & summum Pontificem, quæ sunt duo capita diuersorum corporum, scilicet clericorum & laicorum, qui distincti debent esse, ex verbis Hieronymi, quæ ponuntur *duodecim. quæst. prima, cap. duo*, & aliis sacris canonibus colligi potest.

Ergo

ergo non possunt cadere in eundem hominem. Rursus, potestas laicalis suprema, ex natura rei includit dominationem, vnde & Imperator est *Dominus mundi: & iure Imperatorum ac regum vnusquisq; possidet quod possidet 8. di. quo iure.* Sed suprema potestas spiritualis, dominationē excludit, sicut & omnis prælatio Ecclesiastica, testante Petro, qui in epistola sua *prima cap. 5.* vniuersis prælatis Ecclesiæ ait: *Pascite qui in vobis est gregem Dei.* Et post: *Neque vt dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo:* ergo istæ duæ potestates in eundem cadere non possunt: Preterea, idem ex natura respectu eiusdem non potest esse pater & filius; fungens autem laicali potestate suprema, est filius Ecclesiæ, si est fidelis, vt dicitur *di. 96. Si Imperator.* Si autem est infidelis, neque filius est Ecclesiæ, neque pater: summus autem Pontifex, pater est vniuersalis Ecclesiæ: ergo istæ duæ potestates non possunt cadere in eundem: Item, idem homo non est sibiipsi subiectus, nec esse potest ex natura rei: sed fungens suprema potestate laicali, est subiectus & inferior Papa: cum etiam Episcopo inferiori ipse submittat caput, *distinct. 63. cap. Valentinianus*, ergo istæ duæ potestates non possunt cadere in eundem hominem.

Cap. II.

Ponit opinionem tenentem quod Papa habeat plenitudinem potestatis tam in spiritualibus, quam in temporalibus: & hoc rationibus nouem, ad quas respondetur infra, ca. 7. & seqq. vt ad singulas annotabitur.

Alia opinio est, quod de facto potestas spiritualis suprema, & potestas laicalis suprema, cadunt in eundem hominem, scilicet in supremum Pontificem, non quod idem homo sit summus pontifex, scilicet Papa & laicus: sed quia idem homo possit fungi potestate spirituali suprema, & tanta potestate vel maiori respectu secularium tam rerum quam personarum, quantam Imperator, vel quicunq; laicus habet, & habere potest respectu earundem. Hoc vt videtur habent dicere illi qui ponunt, quod Papa in spiritualibus & temporalibus habet talem plenitudinē potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt expresse contra legem diuinam, nec contra ius naturale, licet sint contra ius gentiū, ciuile & canonicum: in tantum, quod licet interdum ipse faciendo vel iubendo quæcunq; ex natura rei indicta sunt & non sunt ex natura rei contra legem Dei, ad quam tenentur Christiani in noua lege, nec contra legem naturæ peccaret, vel propter intentionē corruptā, vel propter ignorantiam affectatam, vel crassam, & supinam: vel ex quacunq; alia causa: tamen ista, quæ de facto faceret, tenerent, & ista, quæ iuberet, essent ab aliis adimplenda: nam multa fieri non debent, imo absq; peccato fieri nequaquā possunt, & tamen facta tenent. vt testantur canonicæ sanctiones. *Extra de re & tran. ad rel. c. ad Apostolicam.* Qui enim in temporalibus habent talem plenitudinem potestatis, habent tantam potestatem super temporalia, quantam habet quicunq; laicus super quamcunque personam vel rem temporalem. Si ergo papa habeat huiusmodi plenitudinem potestatis, potestas laicalis suprema cadit in papam, quamuis non sit laicus, vt vere rem potestatis imperialis possideat, quamuis sibi nomen huiusmodi non assumat. In papam autem cadit potestas spiritualis suprema. Ergo quantum ad rem cadunt in eundem duæ potestates prædictæ.

Restat ergo ostendere quoad opinionem istam, quod papa habet in temporalibus huiusmodi plenitudinem potestatis, quod videtur posse probari multis modis. Christus enim nihil excipiendo nec quoad temporalia, nec quoad spiritualia, dedit vel promisit beato Petro, & per consequens successoribus suis plenitudinem potestatis, vt habetur Matth. 16. *Tu es Petrus &c.* Et post: *quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.* Ergo nec nos ab eius potestate debemus aliquid excipere: Papa ergo non solum habet in spiritualibus, sed etiam in temporalibus plenitudinem potestatis. Hęc videtur expresse sententia Inno. 3. qui vt legitur *extra. de maio. & obe. ca. Solitæ*, ait: *dixit Dominus ad Petrum, & dixit in Petro ad successores ipsius: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.*

Rursus ille qui ordinatione diuina nihil excipiendo constituitur super omnes gentes & regna, in temporalibus habet plenitudinem potestatis, vel saltem tantam quantam habet quicunq; laicus. Sed ordinatione diuina, nihil excipiendo, constituitur Papa super omnes gentes & regna. Nam si sacerdoti in veteri lege fuit dictum immediate a Deo, *Ecce constitui te super gentes & regna*: Hieremiæ 1. non distinguendo inter has gentes & alias, nec inter hæc regna & alia, multo magis credendum est hoc esse dictum supremo sacerdoti nouæ legis. Igitur papa habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, vt absq; omni exceptione, omnia possit quæ non sunt contra legem diuinam nec contra ius naturale: cum sic sibi dictum est: *Ecce constitui te super gentes & regna vt euellas, & dissipes, & dispergas, & ædifices, & plantes.* Quibus verbis cum nulla addatur exceptio, quantum ad agenda & non agenda, plenitudo potestatis sibi videtur à Domino concessa.

Hoc expresse videtur velle Innocentius tertius *extra. de maio. & obedientia. c. solitæ.* In qua quidem sua decretali ait: *Non minoris quidem, sed longe maioris auctoritatis est, ad credendum æternum Christi Pontificium in fundatissima Petri sede sub gratia reuelatum: quam in ueteratum illud quod antiquis legibus temporaliter seruiebat, & tamen dictum est à Deo illius temporis Pontificatus fungenti: ecce constitui te super, &c.*

Amplius qui absq; omni exceptione habet secularia iudicare, habet in secularibus & temporalibus plenitudinem potestatis: Papa autem absq; omni exceptione habet secularia iudicare; Apostolus enim *prima Cor. 6.* non distinguendo nec excipiendo pro prælatis spiritualibus, & præcipue pro supremo pontifice ait: *Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* Ergo Papa habet in

secularibus plenitudinem potestatis. In hoc etiam se fundare videtur Innocentius 3. verbis superius allegatis. Sed Doctor gentium hanc plenitudinem non restringendam ostendit dicens: *An nescitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* Innuens ad temporalia quoque, potestatem datam eidem, qui in Angelus haberet potestatem, vt his intelligantur minora subesse, quibus subdita sunt maiora.

Item, quod Papa quo ad temporalia sit superior Imperatore, & ratione consimili quolibet alio fungente potestate laicali, & per consequens quoad rem, potestas suprem ..s cadit in Papam, quod multipliciter conantur probare. Nam tam in Veteri Testamento apud Iudæos, quam etiá apud Turcas Pontificalis auctoritas præferebatur dignitati regali, & reges honorem pontificibus detulerunt, quibus etiam subiecti fuerunt. Vnde Samuel Saulem vnxit in regem & sibi omnem quam habuit, contulit potestatem: qui etiam Dauid postea reprobato Saule regem constituit. Ioiada etiam sacerdos, occisa Attalia Ioas regem constituit. Alexander etiam Magnus reuerentiam Ioiadæ Pontifici Iudæorum exhibuit. Totila rex Gothorum ob reuerentiam Leonis Papæ, de Italia, quam cœperat deuastare, recessit. Imperatores etiam deuoti super alios Constantinus, Iustinianus, & Carolus Magnus Ecclesiæ deuoti & subiecti fuerunt. Ergo Papa est superior, & Imperator inferior, quo ad potestatem temporalem.

Præterea Christus non solum fuit sacerdos, sed etiam rex supremus habens in temporalibus plenitudinem potestatis: tota autem iurisdictio Christi concessa est vicario eius: ergo Papa habet talem in temporalibus plenitudinem potestatis, quod nec aliquis Imperator habet aliquam iurisdictionem in temporalibus, nisi ab ipso: ergo potestas laicalis suprema, quantum ad rem, cadit in Papam, sicut dicit Innocentius tertius vbi prius, quod cum Imperator coronam recipit à summo Pontifice, recipit ensem in vagina, quem Imperator eximens & vibrans, innuit se habere omnem potestatem à Papa.

Amplius sicut anima se habet ad corpus, sic spiritualia se habent ad temporalia: sed anima vtitur corpore sicut instrumento, ergo fungens suprema potestate spirituali, vtitur suprema potestate laicali, tanquam instrumento solummodo: & per consequens, quantum ad rem, suprema potestas laicalis cadit in eundem, in quem cadit suprema potestas spiritualis.

Rursus, in eo qui omnibus legibus secularibus est solutus, & cuius leges non dedignantur quæcunque leges laicorum seu secularium imitari, cadit quo ad rem, potestas suprema laicalis: Papa autem legibus quibuscunque positiuis est solutus, & eius sacros canones, leges imitari minime dedignantur: quia leges Imperiales, quæ supremæ sunt inter leges secularium, non dedignantur Sacros Canones imitari, *de iudic. c. clerici*: Ergo potestas suprema laicalis cadit in Papam.

Adhuc, iste cui oportet vniuersitatem fidelium, spiritualium, & temporalium, vel secularium, absque omni exceptione in omnibus obedire, fungitur suprema potestate laicali, quo ad rem: Papæ autem oportet vniuersitatem fidelium spiritualium & secularium obedire in omnibus, absque omni exceptione, prout colligitur euidenter, vt videtur ex sacris Canonibus & legibus ciuilibus, vt habetur *di. 12. c. preceptis Apostolicis. & distin. 19. in memoria. & c. enimuero & c. ita Dominus*, & aliis multis locis innumeris. Ergo, &c.

Item, in illum cadit potestas laicalis suprema, de cuius quocunque iudicio nemini licitum est iudicare, & à cuius sententia & iudicio aut facto, nulli penitus est licitum appellare: quia in omni causa ab illo qui suprema non fungitur potestate, sed habet superiorem, si male iudicauerit, licet appellare. *2. q. 6. can. placuit. 1.* de iudicio autem Papæ, nemini est licitum iudicare vel appellare. *9. q. 3. c. potest. & c. ipsi sunt. c. cuncta. 17. q. 4. qui autem. & c. nemini autem.* Ergo in Papam cadit potestas laicalis suprema, &c.

Cap. III.

Probat quod potestas secularis suprema, & spiritualis suprema possunt cadere in eundem hominem, quantum ex natura rei.

Alia est opinio quodammodo media via inter prædictas opiniones incedens, in quibusdam concordans, in nonnullis discrepans ab vtraque. Tenet enim consentiens primæ quod de facto, potestas spiritualis suprema, & laicalis suprema, non cadunt nec cadere possunt simul in eundem hominem: sed recedit ab eadem dicens, quod istæ duæ potestates, non so tantum ex natura rei distinguuntur, quin formaliter simul cadere possint in eundem, & in hoc concordat cum opinione secunda, à qua tamen discordat, affirmans quod istæ duæ potestates, non cadunt in eundem hominem, scilicet in supremum Pontificem seu Papam: Primo ergo probare conantur, quod istæ duæ potestates, quantum ex natura rei, cadere possunt in eundem simul.

Nam omnis potestas spiritualis, quæ competit fungenti potestate spirituali: aut competit sibi ratione ordinis, aut ratione administrationis: sed potestas laicalis nec ordini, nec administrationi repugnat: Ergo, quantum ex natura rei, simul cadere possunt in eundem, puta in illum in quem cadit potestas spiritualis suprema. Quod enim ipsa ordini non repugnat, apparet. Nam potestas laicalis suprema, quantum est ex parte rei, maiorem repugnantiam non

[illegible] ordinem sacerdotalem, vel quemcunque alium, quam non [illegible] [illegible] non suprema, quantum est ex natura rei, nullam repugnantiam habet ad [illegible], alioquin si aliquis rex vel aliquis laicus fieret sacerdos, Episcopus vel Pa- [illegible] ret omnem potestatem temporalem, quam habuisset super quamcumq; rem vel [illegible] videtur absurdum.

[illegible] tum ipsi non repugnat, Unde & in primitiua Ecclesia, sacerdotes & Episcopi [illegible] uxore. Quantum est ergo ex natura rei, potestas laicalis etiam suprema, quan- [illegible] spirituali non repugnat: cum matrimonium ad actum carnalem magis distan- [illegible], quam potestas laicalis in temporalibus, ordinetur.

[illegible] unio, & potestas laicalis, non magis repugnant quam spiritus & corpus, quæ reperiun- [illegible] homine [illegible] non est ratio, quare ordo & potestas laicalis, siue in temporalibus et- [illegible] non possint, quantum est ex natura rei, cadere in eundem.

[illegible] ordinis qui videtur esse potestas quædam, & actus potestatis laicalis etiam supre- mæ, non habent repugnantiam, quantum est ex parte rei, quin possint cadere in eundem hominem: ergo [illegible] magis ipsæ potestates, quantum ex natura rei possunt cadere in eundem. Assumptum probatur, quia nullus est actus potestatis supremæ laicalis, qui actui consecrandi corpus Christi, clericos ordinandi, virgines consecrandi, ligandi vel soluendi, vel alii cuicunque repugnat ex na- tura rei. Iudicare enim secularibus criminibus irretitos, maxime videtur ordini repugnare. & ta- men non repugnat, cum actus huiusmodi, etiam de facto & de iure, propter negligentiam iudicis secularis, debeat iudici Ecclesiastico conuenire. Iudex enim Ecclesiasticus, supplet negligentiam iudicis secularis, *extra de foro compe. c. licet & sequenti.* Videtur ergo, quod potestas laicalis non repu- gnet fungenti spirituali propter ordinem quem habet. Nec sibi repugnat propter admini- strationem: Tum quia, potestas laicalis minus distat ab administratione, quam ab ordi- ne. Tum quia, maior spiritualitas est in ordine quam in administratione. Tum quia nullus a- ctus potestatis supremæ laicalis, repugnat cuicunque actui administrationis quam habet fun- gens potestate spirituali suprema. Iudicare enim criminosos, maxime videtur repugnare ei, cum tamen non repugnet, cum sicut dictum est, Ecclesiasticus debeat supplere negligentiam iudicis se- cularis. Ex prædictis concluditur, quod potestas laicalis suprema, & potestas suprema spiritualis, quantum est ex natura rei, possit cadere cum alia in eundem virum.

Cap. IV.

Probat secundam partem opinionis in præcedenti capitulo recitatæ, scilicet quod illæ pote- states non cadunt, nec cadere debent in eundem hominem, & probatur tribus rationibus, quæ soluentur cap. 19. per totum.

SEcundo, tenet ista opinio, quod istæ duæ potestates non cadunt, nec cadere debent in eun- dem hominem: quod quidem non accidit ex natura rei, sed ex ordinatione Dei, & iure di- uino, quo cauetur ne ordinarie & regulariter idem homo præsit omnibus secularibus, & et- iam diuinis: licet casualiter fungens potestate spirituali suprema, ea quæ sunt potestatis laicalis supremæ, valeat exercere: ita tamen quod potestas suprema ordinata in ipsum non cadat. de potesta- te autem prædicto modo ordinaria & regulari non casuali, prædictas negatiuas intelligunt. Et quod sic istæ duæ potestates non cadant, nec cadere debeant in eundem, multis modis nitun- tur ostendere.

Primo, Fungens enim potestate laicali suprema ordinaria, debet se secularibus negociis im- plicare. *dist. decim. c. imperium. dist. nonagesim. sext. c. Si Imperator nono, q. 1. Sicut.* Fungens enim potesta- te spirituali, se debet minime secularibus negotiis implicare. cum etiam alii inferiores se talibus implicare non debeant, teste beato Paulo, qui 2. ad Timoth. 2. cap. ait: *Nemo militans Deo implica- re debet se secularibus negotiis, vt ei placeat cui se probauit.* Hoc idem Petrus in Epistola Clementis, prout legitur *11. q. 1. cap te quidem,* patenter videtur asserere, dicens, *Te quidem oportet irreprehensibiliter viuere & summo studio niti, vt omnes occupationes huius vitæ abiicias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias, ne vel aliqua occupatione prorsus inueniaris mundani negocii occasione perplexus, neque enim iudicem, neque co- gnitorem secularium iudiciorum hodie te ordinare vult Christus.* 9. q. 1. sicut enim, ait, *Impietatis crimen ti- bi est, ô Clemens, neglectu verbi Dei studiis, sollicitationes seculares suscipere.* Hoc etiam canon ab Aposto- lis editus, iubet in hæc verba, vt legitur di. 88. can. Episcopus: *Episcopus, aut Sacerdos, vel Diaconus, ne- quaquam seculares curas assumat sin aliter, deiiciatur.* His concilium Cartag. 4 vt legitur eadem di. can. Episcopus, videtur alludere, dicens, *Episcopus nullam rei familiaris curam ad se reuocet. sed lectioni, & o- rationi, & verbo prædicationis tantummodo vacet.* Hoc etiam in aliis sacris canonibus & decretalibus con- tinetur expresse, vt *21. q. 3. cap. vltimo & extra. ne clerici, vel monachi. secularibus negotiis se immisceant. cap. 1. & [illegible] & c. clericis.* Ergo istæ duæ potestates, secundum iura diuina fundata, iure diuino in eun- dem hominem cadere minime debent.

A[illegible]lius potestates istæ, quas Deus voluit esse distinctas, & distinctis personis compet[illegible], non

 debent

debere cadere in eundem. Christus autem voluit potestatem laicalem supremam, & spiritualem supremam, distinctas, & distinctis personis competere, quod Cyprianus, vt legitur *distin. [illegible] quoniam*, & Nicholaus Papa, vt legitur *distin 96. c. cum ad verum*, fere sub eisdem verbis [illegible]. Videtur autem huius rationes (quare hoc voluit) assignare, sic enim scribit Nicholaus, *Cum ad verum ventum est, vltra sibi neque imperator, iura pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium sibi vsurpauit: quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque discreuit, propria volens homines medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in infernum demergi: vt & Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum, Imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus, & Deo militans se negociis secularibus minime implicaret: vt nec vicissim, homo ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.* Ex quibus verbis videtur patenter haberi, quod sicut Imperator sibi non debet vsurpare potestatem spiritualem, ita Papa non debet sibi vsurpare potestatem laicalem supremam. Et hoc ordinauit Christus, cuius ordinationem nemini transgredi licet: ne sibi damnationem acquirat, iuxta sententiam Apostoli *ad Roman. decimo tertio.* Triplex autem inuenitur ratio, quare Christus ordinauit istas ditas potestates supremas distinctis debere competere personis, prima est, ne si Imperator vel pontifex haberet vtramque, superbiret, & hic Glossa ait: *Primus homo per superbiam cecidit, vnde in infernum omnes demergebantur; sed Christus humilitate sua sursum erexit: sed si haberent omnes eadem officia. superbirent, ita quod iterum demergerentur in infernum.* Secunda ratio est, vt distinctæ personæ distinctas potestates supremas habentes, scilicet Imperator & pontifex. se inuicem deberent indigere. Tertia quæ in Scriptura sacra (sicut & allegatio præcedentium) fundari videtur, est *vt militans Deo secularibus negotiis se non implicet*, & secularibus intentus negotiis, supremam in spiritualibus non habeat potestatem. Ex quibus concluditur, quod secundum ordinationem Christi, illæ duæ potestates supremæ non debent cadere in eundem.

Rursus, ad potestatem laicalem supremam, spectat armis intendere, & iudicium sanguinis exercere, teste Apostolo ad Roma. decim. tertio. *Non frustra gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum facit.* Hinc Cyprianus, vt habetur *23. quæst. v. can. rex*: ait, *rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, homicidas, & periuros non sinere viuere*, hinc Augustin. contra Manichæos, vt habetur *23. quæst. prima. can. quid culpatur*, vult, quod belli suscipiendi auctoritas penes principes sit. Et per consequens primo est penes principem secularem supremum: quod enim ibi loquitur de principe seculari, patet per illud quod subiungit dicens, *Vir iustus si forte etiam sub rege homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare.* Hinc Salomon Prouerb. 2 . cap. ait: *Rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Et iterum, *Impios dissipat rex sapiens, & incuruat super eos fornicem*: Armis autem intendere, & sanguinis iudicia exercere, Christus verbo & exemplo, Vicario suo & aliis Prælatis spiritualibus interdixit. Dixit enim Petro, vt legitur Iohan. decim. octau. *Mitte gladium tuum in vaginam.* & Matth. vigesim. sext. *Conuerte gladium tuum in locum suum, omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.* Non solum autem Petrum, sed alios Apostolos ab vsu gladii prohibuisse videtur, teste Luca vigesim. secund. *Videntes autem qui circa ipsum erant, quod futurum erat. dixit ei Petrus, Domine, si percutimus in gladio, & percussit vnus ex illis seruum principis sacerdotum & amputauit auriculam eius dexteram. Respondens autem Iesus dixit: Sinite vsque huc*: Ex quibus verbis colligitur, quod Christus Petro & aliis Prælatis, potestatem gladii interdixit: & per consequens, voluit vt ab effusione sanguinis abstinerent: quod etiam eis inhibuit, cum dixit eisdem, vt legitur Matt. vigesim. *Scitis quod gentium principes dominantur eorum, & qui maiores potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos fieri maior, erit vester seruus. sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.* Ex quibus verbis duo colliguntur, Primum est, quod Christus Apostolis supremam potestatem secularem inhibuit, aliquam enim potestatem eis inhibuit, non omnem: Tum quia voluit quod inter alios maiores essent & primi, quia ipsis præcepit, vt potestatem aliquam super alios exerceant, cum dixit Petro, *Pasce oues meas*, & cum dixit vniuersis Apostolis Iohan. 2. *Sicut misit me pater & ego mitto vos*, & post, *quorum remiseritis peccata remittuntur eis. & quorum retinueritis retenta sunt*: ergo supremam potestatem secularem Christus Apostolis interdixit, sed non omnem.

Secundo, colligitur ex verbis prædictis, quod Christus voluit, quod Apostoli imitarentur ipsum in abdicatione exercendæ potestatis super alios: cum seipsum proponat eis in exemplum dicens: *sicut filius hominis non venit ministrari sed ministrare*, quasi diceret, facite sicut facere me vidistis, vt non maiorem potestatem exerceatis in alios, quam me exercere vidistis: Christus autem, in quantum homo mortalis, suo vicario exemplum præbens, quomodo gubernare deberet sibi subiectos, nunquam iudicium sanguinis, aut secularem potestatem exercuit, sed omnem potestatem, etiam occasione sibi datam ab aliis declinauit. Nam sicut legitur Ioh. 8. adduxerunt Scribæ & Pharisæi mulierem adulteram. & statuerunt eam in medio & dixerunt, *magister hæc mulier modo deprehensa est in adulterio: in lege autem Moyses mandauit huiusmodi lapidari, tu igitur quid dicis?* ipse se intromittere de causa sanguinis in tantum tenuit, vt nec interrogantibus vellet, quæ secundum legem à se vel ab alio iudice esset in ipsam ferenda sententia, respondere. Etiam cum discipuli eius Iacobus & Iohannes, vt habetur Lucæ 9. cuperent pœna mortis contemptum Samaritanorum, quem in Iesum fecerant, non recipiendo eum, vindicari: ipse increpans illos dixit, *nescitis cuius spiritus estis: filius hominis non venit animas perdere, sed saluare*, quasi diceret, non dico quin contemptus Samaritanorum est dignus morte,

[illegible] eam: quare non veni inquantum homo mortalis [illegible] inferre, sed [illegible] ntcire. Tres enim mortuos suscitauit [illegible] morte aut membri truncatione puniuit, licet nonnu[illegible] quo [illegible] poenam inferret corporalem: nam sicut scribitur Ioh. 2. facto [illegible] funiculis, [illegible] boues deiecit de templo: & num[illegible]ulariorum effudit mensas. Ipse [illegible]m tra[illegible] se defendere recusauit: vnde dicit Petro, vt legitur Math. 26 *Putas quia modo [illegible] patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum?* & tamen hoc fa[illegible] volebat: licet itaq; Christus exemplo docuerit, quod prælati ecclesiæ spirituales, [illegible]ralicorr[illegible]ere valeant sceleratos: facto tamen ostendit, quod non debent armis vti [illegible] truncationem membrorum inferre: quod sacri canones, Christi sequentes vestigia [illegible] pere, [illegible] detestati videntur, sicut *23. q. 8. cap. His à quibus, &c. Si quis & extra. ne clerici vel monachi [illegible] in secular. &c. c. clerici, &c. sententiam sanguinis, & extra. de excessibus prælatorum. cap. ex litteris. [illegible] q. v. c. [illegible] & c. pœna, & c. vnum, & c. incestuosi, & can. sunt quidam.* Ex quibus & aliis quampluri[illegible] legitur, quod armis intendere, & causam sanguinis agitare, ad solos laicos, non ad prælatos [illegible] et spirituales. Quare concluditur, quod potestas laicalis suprema, & potestas spiritualis su[illegible] in eundem cadere minime debent, vt patuit.

CAP. V.

Soluit rationes opinionis primæ capitulo primo recitata.

QVia autem in hoc opusculo, censui solummodo recitando & allegando procedere: narrandum est, quomodo secundum prædictas opiniones, ad allegationes eis contrarias potest responderi: & quomodo secundum tertiam opinionem, ea quæ prima adducit opinio, dissoluantur.

Ad quorum primum dicitur, quod quamuis ea quæ ex opposito distinguuntur tanquam contraria ex natura rei, non possunt idem subiectum supremum habere, licet possint cadere in diuersas personas eiusdem subiecti: tamē sæpe ista quæ distinguuntur ex opposito, tanquā diuersæ species, aut aliquo modo ex opposito inter se distincta, & ideo licet non secundū idem, tamē possunt cadere in eandem personam: immo nonnunquā in idem subiectum; primum patet, nam ordo sacer & ordo non sacer, quodammodo ex opposito diuiduntur: & tamen in eundem hominem cadunt, imo in eandem animam, quæ est subiectum primum vtriusque. Sic etiam virtus intellectualis & moralis, aliquo modo ex opposito diuiduntur, & tamen cadunt in eundem hominem, & sic de aliis: quare ex hoc, quod potestas primo diuiditur in potestatem spiritualem & laicalem non potest concludi, quod non possunt cadere in eundem hominem: licet ex hoc possit conuinci, quod non sunt eadem potestas. Et ita videtur esse dicendum de potestate spirituali suprema, & de potestate laicali suprema: quia licet eo quod aliquo modo ex opposito diuiduntur, possit ostendi quod non sunt, nec esse possunt eadem potestas: non tamen quod non possint cadere in eundem hominem simul, quantum est ex natura rei.

Ad secundum dicitur, quod potestas spiritualis suprema, & potestas laicalis suprema, ex natura rei non constituunt duo capita corporum diuersorum, clericorum & laicorum: tamen, quia clerici & laici sunt vnum corpus, iuxta illud Apostoli ad Roma. 12 *Omnes vnum corpus sumus in Christo.* tum quia licet debeant esse distincti clerici & laici, sunt tamen vnum corpus propter multitudinem Christianorum quæ nunc est, & fuit tempore beati Hieronymi: tamen putant quidam, quod non est possibile clericos & laicos auerti à fide. & quod solum remaneret vnum genus ipsorum, respectu quorum, posset, quantum est ex natura rei, idem homo habere tam potestatem supremam spiritualem, quam laicalem.

Ad tertium respondetur vno modo, quod licet papatus & quælibet prælatio ecclesiastica, à se excludat dominationem, quæ est respectu non liberorū, ita vt nullus prælatus ecclesiæ, ex vi prælationis suæ potestatis spiritualis sit tali dominatione dominus Christianorum quorumcunque, qui Græce vocatur Despotes secundū Aristotelē *in politicis*, ex ordinatione Christi nec est despoticus, sed magis assimilatur principatui regali, iuxta illud primæ Petri. 2. *Vos autem genus electum regale sacerdotium.* Et illud Apocal. 1. *Fecit nos regnum sacerdotale*, tamen prælatio ecclesiastica, dominationem (quæ est respectu liberorum, quemadmodum rex est dominus sibi subditorum) à se non excludit. Beatus autem Petrus in verbis præallegatis, excludit à Pastoribus dominationem primā, non secundam, cum dicit: *non dominantes in clero*: & si dicatur quod hoc repugnet sacris canonibus, secundum quos prælati ecclesiæ sunt Domini respectu seruorū, quæ ecclesia seruos habet: Respondetur secundum quosdam, quod nullus est seruus ecclesiæ ex vi prælationis ecclesiasticæ institutæ à Christo: sed quicunque est seruus ecclesiæ, est seruus ex ordinatione humana: vnde & nonnulli sunt serui ecclesiæ, qui à Dominis suis dati sunt sponte ecclesiæ.

Aliter respondetur ad tertium motiuum pro prima opinione, quod licet prælatio & clericatura, iuxta autoritatem Petri, imo iuxta verba Christi (qui voluit quod prælati ecclesiæ essent serui, & ministri aliorum) dominationem talem, qualem habet potestas laicalis suprema, à se excludat, (quare potestas suprema nec est huiusmodi dominatio, nec habet eam necessario annexam) tamen non excludit eam à persona in qua est: & ideo licet secundum beatum Petrū talem dominationem non debeat habere qui fungitur potestate spirituali, tamen sibi talis dominatio non repugnat, & ideo potest cadere in eandem personam cum potestate spirituali suprema, si aliud non obstaret.

Ad quartam respondetur, quod quia Imperator non debet esse summus prælatus spiritualis, ideo [illegible] fidelis, est filius Ecclesiæ, sed hoc non est ex natura potestatis supremæ quam habet · & ideo quantum est ex natura rei illius potestatis supremæ, posset esse pater & non filius Ecclesiæ, decretani autem loquitur secundum modum, qui seruari debet circa Imperatorem, non qui conuenit ex natura rei.

Ad vltimum dicitur, quod Imperator habens supremam potestatem laicorum, non est subditus Papæ ex natura illius potestatis: sed qui illam potestatem supremam laicalem haberet, deberet carere potestate spirituali suprema, quam habet summus pontifex: & ideo de facto minor est supremo pontifice: non autem ex natura potestatis.

Cap. VI.

Arguit contra opinionem adductam supra, capitulo secundo, & hoc octo motiuis, probans illam opinionem esse hæreticam.

Restat nunc, secundum opinionem tertiam, respondere ad motiua opinionis secundæ, quorum nonnulla fundantur in hoc, quod Papa habet plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus, quam in temporalibus; quod intellectum, vt nonnulli intelliguot, quidam reputant hæreticum. Dicere enim, quod Papa talem habet (siue in spiritualibus, siue in temporalibus) plenitudinem potestatis, vt vniuersa (absq; omni exceptione) possit, quæ non sunt contra ius diuinum, quod Christiani de necessitate salutis seruare tenentur: hoc est, contra ius naturale indispensabile & immurabile scripturæ diuinæ; iuri humano canonico, & ciuili, ac euidenti rationi repugnat: vt illi multis modis probare nituntur. Aliqua motiua breuiter tangendo, absque prolixa discussione duxi præsentibus inserenda.

Primum autem quod aliqui fortius arbitrantur, tale est secundū literas sacras, lex euangelica est lex libertatis respectu Mosaicæ legis; quod saltem debet necessario intelligi, vt non sit tantæ seruitutis, neq; in temporalibus, neq; in spiritualibus, quoad ceremonias & obseruantias exteriores quantæ fuit lex Mosaica: ita quod quamuis Christiani quidam, vel omnes per se aut per alios ex causa de nouo emergente, seruituti possint subiugari tantæ vel maiori: tamen communitas fidelium per legem Euangelicam nequaquam tanta seruitute teneretur: nec aliquis mortalis virtute euangelicæ legis, præsertim sine culpa, & causa manifesta ac rationabili, potest eam tantæ subdere seruituti: etsi quicunq; hoc tentare præsumpserit, quod facit, ipso facto, & iure diuino nullū est. Sed si Papa haberet talem plenitudinem potestatis à Christo & Euangelica lege, lex Euangelica esset intolerabilis seruitutis, & multo maioris quam lex Mosiaca: omnes enim essent per ipsam serui Papæ, ita quod Papa haberet tantam potestatem super Christianos, quantam vnquam habuit, vel habere potuit quicunq; dominus super seruos: & Papa posset quoscunq; reges dare & vendere, & quorumcunq; subdere seruitutibus: posset etiā Papa ceremonias & obseruantias exteriores imponere communitati fidelium, quæ fuerunt statutæ in veteri lege: Et ita lex euangelica esset incomparabiliter maioris seruitutis, quam lex Mosaica, quod nonnullis apparet hæreticum: relinquitur ergo quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis.

Circa istud motiuum, non restat nisi ostendere, quod lex Euangelica, est lex libertatis: quod quidam tam per sacram scripturam, quam per sacros canones asserunt posse aperte probari: hoc enim, vt dicunt, testatur beatus Iacobus in *Canonica sua cap. 1.* & Apostolus Paulus *1. Corinth 3. & ad Galat. 3. 4. & 5. capit.* & in pluribus textibus Bibliæ Item Vrbanus Papa *19. q. 2. capit. 2.* & Innoc. 3. *extr. de regularibus cap. licet.* & beatus Aug. ad inquisitiones Ianuarii, & habetur *di. 12. c. omnia.* Has autem auctoritates gratia breuitatis non adduco, ex quibus, & quampluribus aliis, dicunt aperte patere, legem euangelicam esse legem libertatis, respectu veteris legis.

Amplius, licet Christus inquantum Deus, omnem habuit plenitudinem potestatis, tamen inquantum homo mortalis, abdicauit talem plenitudinem potestatis, cum dicit Ioh. *16. Regnū meū non est de hoc mundo,* intendens per verba ista negare se esse regem in temporalibus; alioquin per verba ista nequaquam apud Pilatum exclusisset actionem Iudæorum accusantium ipsum, quod dixerat se esse regem in præiudicium Cæsaris, vt cum sic legitur Lucæ 23. Postquam Iudæi accusauerunt Christum, quod dixerit se regem, Pilatus dixit, *nullam inuenio in ipso causam,* aduertens quod Christus non dixerat se esse regem in temporalibus: sed alio modo quam in temporalibus, quemadmodum non reputabat Cæsari aduersari: & ideo non damnauit Christum, tanquam conuictum quod fecerat se regem in temporalibus, sed propter importunitatem Iudæorum petentium vt crucifigeret eum, teste Luca vbi prius, & dicente; *ille autem*, scilicet Pilatus, *tertio dixit ad istos, quid enim mali fecit iste? nullam enim causam mortis inuenio in eo, corripiam ergo eum, & dimittam: at illi instabant vocibus magnis postulantes vt crucifigeretur & inualescebant voces eorum: & Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorundem:* & post; *Iesum vero tradidit voluntati eorū.* Ex quibus verbis colligitur, quod Pilatus non reputauit per verba eorum Christum conuictum de crimine, ac dignum morte quod tamen fecisset, si Christus conuictus fuisset, vel confessus se temporale regnum habere siue ab hominibus, si[illegible] à [illegible]o siue in Iudæa, vbi Cæsar noluit esse aliquem regem, nisi qui esset constitutus ab eo: Pilatus vero victus mira improbitate petentium & incutientium timorem, ne falso accusaretur apud Cæsarem a Iudæis, quod faueret alicui in Iudæa dicenti se regem in temporalibus, qui non esset

a Cæsa

à Cæsare [illegible]tus, præsertim cum contra eum clamarent & dicerent illud Ioh. 19. *Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris; omnis enim qui se regem facit contradicit Cæsari;* cōtra conscientiā & etiam iustitiā, tradidit Iudæis petentibus vt crucifigeretur: sciens quod licet Christus dixerit sibi, *rex ego sum*, tamen intellexerit aliter regem quam illo modo quo intellexerunt Iudæi, quando accusauerunt eum, quod faceret se regem: vnde stupent nonnulli, quod istum sensum aduertit Pilatus homo mundanus & sine fide ex verbis Christi de regno suo; & tamen ipsum non perpendunt Christiani quidam, qui etiam volunt esse legis doctores. cuius vt ipsis videtur, non est alia causa, nisi quia sunt mala affectione cæcati. Papa autem ex ordinatione diuina, præcise non habet maiorem potestatem in temporalibus, quam habuit Christus, inquantum erat mortalis, cuius est vicarius: ergo Papa non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis.

Rursum quod Papa non habeat in temporalibus talem plenitudinem potestatis, sacri canones testari videntur: nam ille non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, cuius iurisdictioni temporali aliquæ terræ sunt subiectæ, & aliquæ non: Papæ autem, quo ad iurisdictionem temporalem, aliquæ terræ sunt subiectæ, & non omnes. *extra. de hæreticis, capit. vergentis*; ergo, &c.

Item, contra illum, qui habet talem plenitudinem potestatis, non currit præscriptio; contra autem Papam, quoad temporalia, currit præscriptio, saltem centenaria, *extr. de præscriptionibus, si diligenti*, ergo, &c.

Præterea, ille non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, qui feuda & alia bona temporalia sibi deputata alienare non potest: Papa autem alienare non potest bona ratione ecclesiæ. *12. q. 2. can. non liceat, ergo, &c.* Adhuc quod Papa non habeat talem plenitudinem potestatis, videtur posse probari per iura ciuilia: Nam si Papa haberet talem plenitudinem potestatis, omnia regna mundi, & imperium essent à Papa, quod canonibus obuiare videtur, cum dicant, imperiū esse à Deo, *in autentica. quomodo omnes episcopus, in principio*, Col. 1. vbi sic legitur, *maxima in omnibus hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia, sacerdotiū & imperiū: illud quidem diuinis mysteriis, hoc a. humanis præsidens, ac diligentiam exhibens: ex vno eodemq; principio, vtraq; procedentia humanam exornant vitam.* Et C. de veteri iure enuc. lib. 1. vbi habetur, *Deo auctore nostrum gubernante imperium, quod nobis à cœlesti maiestate traditum est*: ergo Papa super imperiū non habet talem plenitudinem potestatis.

Quod etiam ratione (vt quibusdam videtur) euidenti probatur, nā principatus Apostolicus siue spiritualis, non minus respicit fidelium vtilitatem subditorū, quā principatus secularis. Sed secundū Aristotelem *in politicis*, principatus secularis temperatus, rectus, & iustus, est institutus principaliter propter bonū commune subditorū: ergo multo magis principatus Apostolicus est institutus principaliter à Christo propter bonū commune omniū fideliū: Sed si Papa haberet talē plenitudinē potestatis, principatus ipsius non esset propter bonū commune, sed propter bonum proprium Papæ. Tum quia per talem principatum, magis esset prouisum Papæ, quam subditis: & esset magis dicendus mercenarius qui quærit proprium lucrum quam pastor: Tum quia talis principatus esset periculosus subditis: quia si Papa haberet talē plenitudinem potestatis, quamuis ipse omnes Christianos extra casum necessitatis extremæ vniuersis libertatibus spoliaret, & laboribus, seruitutibus & oneribus, & pœnis illos immensis subiiceret, tamen non liceret eis Papæ resistere: sed tenerentur de necessitate parere, quod eis periculosum existeret. Restat igitur, quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis.

Amplius plenitudo potestatis, id est, totalis quę est in omnibus supremis pontificibus, est illa scilicet, quam habent à Christo ratione papatus: sed aliqui fuerunt supremi pontifices, & adhuc possunt esse, qui non erant capaces prædictę plenitudinis potestatis, puta monachi, & alii religiosi de religionibus perfectis assumpti; quare religiosi huiusmodi nō sunt capaces proprietatis & dominii, neq; temporalium rerum propriarum, principaliter, cum per votum paupertatis, à quo absolui possunt, *extra. de statu monachorum. capit. cum ad monasterium*, talē proprietatem abdicauerint: quæ tamen in prædicta plenitudine potestatis necessario includitur: ergo nullus Papa ex potestate sibi concessa à Christo, huiusmodi habet plenitudinem potestatis. Sed forte diceret aliquis, quod monachus vel alter religiosus ad papatum assumptus, est simpliciter absolutus à voto paupertatis; quod probatur, quia ita necessario annexum est religioni perfectæ votum obedientiæ, sicut votum paupertatis: sed religiosus ad papatum assumptus, est totaliter absolutus à voto obedientiæ, quare non plus tenetur prælatis religionis suæ propter votum abdicationis, quā pro voto obedientiæ, & sic non tenetur pro voto paupertatis. Respondetur quod religiosus assumptus ad papatum, non est totaliter absolutus à voto obedientiæ, nec est ita liber, sicut si semper fuisset secularis: & ideo licet tempore papatus sui non teneatur obedire prælatis ordinis sui, tenetur tamen obedire regulæ quam vouit, quoad aliqua, & illa quæ non impediunt officiū ad quod est assumptus: tum quia esto quod votū obedientiæ non respiciat proprie illa quæ præcipiuntur solūmodo aut præcipi possunt à prælatis, tamen religiosus factus Papa non est ita liber, sicut si fuisset secularis: quare si talis Papa efficeretur hæreticus, vel aliquo crimine diffamatus, in quo appareret incorrigibilis, & scandalizaret ecclesia, & deponeretur per sententiā, vel sponte renunciaret papatui: ipso facto, & iure, efficeretur de obedientia prælatorum ordinis sui: & ita, quia Papa talis potest effici, ideo Papa non est ita liber ab obedientia prælatorum ordinis sui, sicut si nonquam fuisset religiosus, & ideo non est simpliciter à voto obedientiæ absolutus: quare absque nouo voto, potest & tenetur ad obedientiam prælatorum reuerti: nec mirum, quia vnaquæque res, de facili ad naturam suam reuertitur.

Cum

Cum igitur votum paupertatis sit de substantia perfectæ regulæ, & exercitium pontificalis officii nequaquam impediat, tenendum videtur, quod religiosus ad Papatum assumptus, proprietatem habere non potest, præsertim extra casum necessitatis. Vnde, esto quod aliquis casus posset accidere, in quo necesse esset Papam religiosum alicuius rei temporalis proprietatem in speciali assumere: tamen extra casum huiusmodi non licet proprietatem habere.

C a p. VII.

Respondet primæ rationi supra capitulo secundo adductæ.

Viso quomodo quidam tenentes opinionem tertiam, probare conantur quod Papa istam non habet plenitudinem potestatis, quæ exposita est superius: videndum est, quomodo ad rationes in contrarium respondere nituntur. Ad quarum primam dicitur, quod Christus per illa verba *quodcunque ligaueris super terram &c.* non dedit nec promisit Petro talem plenitudinem potestatis: & ideo talem etiam non dedit nec promisit Papæ in beato Petro, talis enim potestas, nec Papæ nec subditis expediret, sed periculosa esset vtrisq;: Esset enim periculosa Papæ, quia ipsum in superbia nimis efferret, & esset sibi occasio mala nimia perpetrandi: Esset etiam periculosa subditis, quia cum inter fideles multi sunt spiritualiter debiles & infirmi: pluresque sunt, qui onera quæ eis absque culpa sua, & sine causa, Papa posset imponere, absque maxima difficultate sufferre non possent, (quia tale iugum nimis periculosum existeret) timendum esset ne potius iugum obedientiæ omnino abiicerent, quam tam grauia sustinerent. Cum igitur Christus non dedit Papæ aliquam potestatem sibi periculosam & aliis: sibi talem non contulit plenitudinem potestatis. Aliam ergo sibi dedit plenitudinem potestatis. Dicunt enim quidam, quod Christus per verba præmissa non dedit beato Petro vel promisit aliquam potestatem, nisi respectu peccatorum, respectu quorum solummodo dedit potestatem conferendi pœnitentiæ sacramentum & potestatem ligandi atque soluendi homines à peccatis; non quidem expellendo culpam, vel gratiam conferendo, ac remittendo debitum damnationis æternæ (quia hoc solus Deus operatur) sed solummodo ostendendo homines esse solutos, vel ligatos in facie ecclesiæ, & aliquam satisfactionem in hoc seculo imponendo: puta orationem, vel ieiunium, vel aliquid aliud consimile; ac peccatores communioni fidelium reconciliando; & etiam interdum promulgando peccatores esse excommunicationi subdendos, non coactiuum iudicium exercendo.

Alii putantes non vacuũ esse restringere potestatem Papalẽ. Dicunt ꝙ Christus per verba ista, aut saltẽ per illa *pasce oues meas*, dedit vel ꝓmisit beato Petro & in ipso Papæ, omnem potestatẽ necessariã regimini fidelium ꝓ adipiscendo vitam æternam, saluis iuribus & libertatibus rationabilibus honestis, vel etiam licitis aliorum quorumcunq; non delinquentium manifeste, nec perpetrantium scelus pro quo deberent iuribus aut libertatibus suis iuste priuari. Dicunt enim potestatẽ necessariã regimini fideliũ, non concessam esse Papæ ad excludendũ potestatem non solũ perniciosam aut periculosam, sed etiam in casu vtilem, non tamẽ necessariã in eodẽ casu: ꝓpter ꝙ Papa ex sola ordinatione Christi, non habet potestatẽ super fideles respectu illorũ quę inter opera supererogationis sunt extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ parificari debeat necessitati: Dicunt autẽ pro adipiscenda vita æterna, ad excludendã potestatẽ spiritualem respectu illorũ, quę ad vitã æternã non disponunt: & propter hoc Christus dixit Petro, *Tibi dabo claues &c.* quasi dicat omnis potestas, quam tibi dabo, est tibi vel aliis fidelibus necessaria ad adipiscendũ regnũ cœlorũ: propter quod sup tẽporalia nullã habet potestatẽ spiritualẽ sibi datã à Christo, nisi in casu in quo aliquo modo potest dici necessario respicere regnũ cœlorũ: puta in casu in quo necessariũ esset quod Papa de aliquibus temporalibus disponeret pro peccato aut periculo necessario euitãdo vel aliquo opere de necessitate agendo. Dicunt autẽ quidã *saluis iuribus & libertatibus* &c. vnde notandũ est, ꝙ Papa per nullã potestatẽ sibi datã à Christo potest tollere iura & libertates regũ, aut imperatorũ, aut aliorũ quorumcunq; clericorũ, aut laicorũ, ipsis inuitis sine culpa, & absq; causa, extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ valeat parificari necessitati: dũmodo libertates & iura huiusmodi non sint contra legẽ diuinã, ad quã Christiani tenentur, quia quamuis essent contra illa quæ in veteri lege (ad quæ Christiani minime tenentur vel obligantur) ipsis gaudere deberent, nec contra ius naturæ, præsertim si sint consonæ iuri diuino, naturæ vel gentium vel ciuili: quia si essent contra ius gentium, vel ciuile, ipsis vti non deberent. Dicunt autem, *non delinquentium nec perpetrantium scelus* &c. Ad huc est notandum, quod Papa à Christo habet potestatem infligendi pœnam debitam Christianis pro omni scelere, quando necessarium est bono communi fidelium talem pœnam infligi, saluo iure iudicum aliorum, suam non negligenter, nec damnabiliter exercentium potestatem: quia si alii iudices, ad quos spectat punire reos, parati fuerint facere iustitiæ complementum: Papa de eorum subditis puniendis, in præiudicũ eorundem, se intromittere nullatenus potest per potestatẽ sibi collatã à Christo. Si etiã subditi, vel quicunq; in sublimitate constituti, nequaquam suis iuribus aut libertatibus abutuntur, Papa extra casum necessitatis ipsos priuare non debet, sic ergo secundũ istos, habet Papa plenitudinem potestatis, ita quod ista potestas nec boni communi, nec proprio cuiuscunq; non delinquentis præiudicet. Si autem in vindictam malefactorum communi per ipsum consulitur & per consequens Papæ (qui cæteros homines meritis & sapientia debet præcellere) si talis poterit reperiri, videtur merito tribuendum: quia ista potestas videtur esse ad ædificationem, non ad destructionem boni: quam Apostolus *2. ad Corinth. vltimo* loquens in persona omniũ prælatorum ecclesiæ) dicit

cit sibi esse con[illegible]iam: quia plenitudo non exeundo fines ipsius, vigere debet in Papa: tum quia debet velle prodesse non præesse secundum *Augustin. 19. de ciuit. Dei*, & habetur *8. q. 1. qui episcopatum*: Et tali potestate dicitur esse contentus, vt secundum maiorem inuitis fidelibus non vsurpet, licet capax sit maioris: etiam si in ipsum alii ampliorem voluerint sponte transferre, præsertim si maiorem per votum abdicauerit. Isti igitur respondentes ad allegationē præscriptam dicunt, quod licet verba Chri[illegible], *quodcunq; ligaueris*, aliter proferantur, non tamen debent generaliter, sicut quidam volunt, ab omni penitus exceptione intelligi, cum ipsimet dicant ꝙ aliquas exceptiones debent habere. Illa n. quæ sunt contra legem diuinam & euangelicam, & contra legem naturæ excipiuntur, vt illa Papa non possit, vnde concedunt quod prædicta sint excipienda à potestate Papæ. Sic etiã, quamuis Christus, quando protulit ista verba, vocaliter nihil exceperit, tamen omnia ista sunt excipienda, quæ Christus verbo & exemplo excipienda docuit: & Apostoli scripturis canonicis, quorum verba, vt verba Christi recipienda sunt: quia à Spiritu sancto inspirati locuti sunt, & per eos debere recipi meruerunt: Christus autem & Apostoli esse excipienda prædicta omnia innuebant: potestatem enim non necessariam regimini fidelium esse excipiendam insinuat Christus, cum dominantium modum regendi à potestatibus seculi obseruandum, Apostolis interdixit, & ad humilitatem induxit, sicut ex *Matth. 20. & Marc. 10. & Luc. 22. colligitur*. Quod etiam Petrus secutus Christū fecit cum dixit: *non dominantes in clerum*. Si enim aliquis præceperit alicui cui non tenetur: omni dominationis munere careret. Qui enim de re aliqua vel persona facit quid vult, se aliquo modo esse Dominum ipsius ostendit. Potestates etiam iura & libertates aliquorum sine culpa & absq; causa esse excipienda à potestate Petri insinuauit Christus verbo pariter & exemplo: verbo quidem, cum dicit, vt habetur Matth. *22. reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*: quæ verba non tantum de illis, quæ debentur Cæsari, debent intelligi, sed de omnibus, quibuscunq; debentur: quod Apostolus, sequens doctrinam Christi ad Romanos, 13. manifestat, cum loquens de potestatibus infideliū, dicit: *reddite omnibus debita, cui tributū tributum, cui vectigal vectigal, cui timorē timorē, cui honorē honorē*. Si autē debita sunt reddenda, & iura & libertates sine culpa, & absq; causa tolli nō debent: quod etiã ostēdit Christus exēplo, cū tributū soluit, ad ꝙ minime tenebatur, vt patet *Matt. 17. c.* quo facto dedit exemplū Petro, & aliis volentibus sequi perfectionē vitæ ipsius, vt ad scandalū euitandū cedant iuri suo: quare multo magis monstrauit exemplo, ne Petrus tolleret iura aliorū & libertates ipsis inuitis: quia hoc absq; scãdalu (quod Petrū oportuit vitare) minime fieri potuisset. Quis n. non scandalizatur, cui inuito suæ libertates & iura tollitur? Ex prædictis & aliis quasi innumeris, quę quidã ad idē adducunt, concluditur quod Christus voluit prædicta esse excipienda à potestate, quã sub generalibus verbis indulsit Petro. Ex quo infertur ꝙ nec Petrus nec aliis successor eius habuit à Christo, præsertim in tēporalibus illam plenitudinē potestatis, quæ exposita est supra *secundo capite* cum verbis insinuauerit atq; factis, ꝙ vicarius eius talē plenitudinē potestatis nō debuit exercere virtute alicuius potestatis ab ipso sibi cōcessæ, extra casum necessitatis: cum n. ipse dixerit Petro & omnibus aliis Apostolis, vt legitur, Matth. 17. *Non est discipulus super magistrum, neq; seruus super Dominum suum*, & Ioh. 13. *Non est seruus maior eo, qui misit eum*, & ipso facto talē potestatē recusauerit exercere: quia legitur Ioh. *6. Cum cognouisset quia venturi erant, vt raperent eum, & facerent eum regem fugit in montem*, qui etiã cuidã petenti vt iudicium in temporalibus faceret inter se & fratrē suū, respondit, vt legitur Luc. 12. *homo quis me constituit iudicē aut Dominū super vos?* quasi dicat, nullus: testante Glossa ibid. *non dignabatur iudex esse litiū nō arbiter facultatū*: manifeste vt apparet cū uincitur, ꝙ vicarius eius talē potestatē in tēporalibus nō potest regulariter exercere: casualiter possit, secundū ꝙ Innocēt. 3. insinuare videtur, vt habetur *extr. qui filii sunt legitimi. Per venerabilem*.

Cap. VIII.

Dat duas replicas contra responsionem datam supra cap. præcedenti quæ etiam soluuntur.

INter præscripta sunt duo, quæ præcipue posse impugnari videntur: quorū primū est, quod talis plenitudo potestatis esset periculosa subiectis, quod non videtur verum, quia obediētia perfecta etiam cum voto, non est periculosa: sed ad obedientiam perfectam spectat, quod prælatus habeat talem plenitudinem potestatis: ergo talis plenitudo potestatis in Papa non est periculosa fidelibus. Secundū est, quod Papa potest talē potestatē in tēporalibus casualiter exercere: Huic n. superioribus obuiare videtur, nam si vt allegatū est, *Non est discipulus &c.* & nec Christus in tēporalibus etiã casualiter exercuit huiusmodi potestatē, sequitur ꝙ Papa nō debet potestatē huiusmodi casualiter exercere. Ad primum illorum respondetur, quod sicut quædã sunt saluberrima bonis, quæ tamē sunt mortifera malis: sic quædam sunt perfectis expedientia, & periculo euitando carentia, quæ tamen imperfectis noscuntur periculosa: periculis, quæ ab imperfectis sunt euitanda implicita. Martyrium n. non habet annexum periculū, quod fugiendo non debeat ipsum perfectus sumere & suscipere: & tamen periculo coniuncto martyrio, nō debet se exponere imperfectus: teste Beda, qui super illud Matt. *26. Discipuli relicto eo omnes fugerunt*, ait; *discipuli qui articulam comprehensionis fugiendo præuenerant, cautelam fugiendi docent eos, qui se ad supplicia minus senserint idoneos: quando tutius est latere, quam se discriminibus exponere*: sic est de tali plenitudine potestatis, quia esto quod talis plenitudo potestatis in supremo pontifice non esset periculosa perfectis voluntate obediētiæ perfectissimæ se subdentibus, esset tamen periculosa multis imperfectis: quibus etiã ad obedientiã perfectissimã obligari discriminosum esse videtur. Cum ergo in congregatione fideliū multi imperfecti existant, non expedit vt Papa, respectu omnium, talem habeat plenitudinem potestatis: quare talis potestas est periculosa, saltem imperfectis, quos etiam certum est ad obedientiam perfectissimam non magis teneri, quam ad perferēda onera & pericula, quæ Papa de iure (si huiusmodi haberet plenitudinem potestatis) malitiose vel indiscrete posset iniungere, obligare.

Ad secundum dicitur, quod Christus talem potestatem in temporalibus non exercuit, quia non accidit casus in quo expediret fidelibus, Christum potestatem huiusmodi exercere: qui tamen ab executione huiusmodi non abstinuisset in casu, in quo fuisset necessarium ipsam exercere. Ad ꝙ tamen forte insinuandũ quædam fecit, vel secundũ potentiam deitatis vel secundum potentiam humanitatis non regularem, sed casualem, quæ ad talem in temporalibus potestatem spectare videntur: sicut quando dixit dæmonibus, vt intrarent porcos aliquorum, quos suffocarent in aquis, & quando interdixit ne facerent aliis: & ideo Papa non regulariter sed casualiter in casu necessitatis habet in temporalibus, etiam quandam (licet non prædictam) plenitudinem potestatis.

CAP. IX.

Respondet ad confirmationem, capitulo secundo pro prima ratione, adductam.

RESTAT igitur respondere ad verba Innocentii 3. quæ contra prædicta videntur expressius militare: ad quæ dicitur, ꝙ nisi violenter & contra intellectum, quem prima facie sonant, exponantur, sapiunt hæresim manifestã: sicut & nonnulla alia verba eiusdẽ Innocentii, quæ insuper etiã aliis verbis ipsius contraria videntur. Cunq; n. dicit, *extra. Qui filii sunt legitimi capit. per venerabilẽ, cum Deuteronomium lex secunda interpretetur, ex vi vocabuli, cõprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo testamento debeat obseruari*, &c. quibus verbis, si intelligit quod sint obseruanda in nouo testamento, quo ad superficiem literæ, quomodo obseruanda erant in veteri testamento, quo ad multa, est erroneum reputandum, quia ibidem sunt multa cerimonialia, sicut patet *cap. 13.* & in multis aliis, quæ non obseruantur in noua lege, nec illo modo seruanda sunt illa quæ 3. Deuter. decernuntur, plusquam illa quæ decernuntur in aliis libris Moysi: aut intelligit, quod obseruanda sunt secundũ intelligentiam mysticam vel moralem, & sic non solum seruari debent illa quæ in Deuteronom. sed etiam omnia alia quæ in aliis libris Moysi decernuntur, vt legitur in decret. *Dist. 6. cap. Hi itaq;* &c. Cum igitur in his præmissis verbis innuit Innocentius quod magis obseruari debent illa quæ decernuntur in Deuteronomio, quam quæ decernuntur in aliis libris legis, præsertim cum verba præscripta omnino impertinentia essent ad conclusionem, quam probare intendit, sequitur quod verba nisi sanius interpretentur hæretica sunt censenda. Cum *extra. de elect. capit. venerabilẽ* dicit: *Idem etiã contra propriũ iuramentũ, super quo nec consiliũ de sede apostolica requisiuit, ambitionis vitio regimen sibi vsurpare præsumsit, cũ super illo iuramento, prius Romanã ecclesiã cõsulere debuisset: nec valet ad plenã excusationẽ ipsius, si iuramentũ illud dicatur illicitũ, cũ nihilominus super eo nos prius consulere debuisset.* Quæ omnia, nisi contra intentionẽ (quam verba sonare videntur,) exponantur, absurditates hæreticales videntur includere: cum verba ista prætendant, quod nemo debeat venire contra iuramentum suum illicitum, antequam consulat summum pontificem: ex quo absurditates innumeræ contra bonos mores sequi videntur. Sequitur enim, quod si aliquis iuraret illicite se nolle abstinere à fornicatione, furto, homicidio, vel aliquo alio quocunq; peccato ab huiusmodi peccato nequaquam abstineret antequam Papam consuleret. Sequitur etiam si aliquis iuraret se non laudare Deum vel proximum dilecturum, aut non redditurum aliena, vel aliam rẽ; quod huiusmodi nec laudare Deum, nec diligere proximum, nec reddere aliena deberet, antequam consuleret Romanam ecclesiam, quæ videntur hæresim sapere manifestam, & fomentum peccatis & iniquitati ministrare. Insuper verba prædicti Innocentii allegata pro prædicta plenitudine potestatis Papalis, aliis verbis eius, nisi sanius exponantur, repugnare videtur: cũ, vt legitur *extra. qui filii sunt legitimi. capit. causam* dicat: *Nos attendentes quod ad regem pertinet non ad ecclesiam de talibus possessionibus iudicare*, &c. Ex quibus verbis colligitur, quod ad Papam, qui est ecclesia, vel caput ecclesiæ, non pertinet de possessionibus iudicare, & per consequens non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, ꝙ etiam ex pluribus decretalibus eiusdem Innocentii patenter potest colligi, vnde dicitur, ꝙ sane exponenda sunt verba Innocentii *Quodcunq; ligaueris* &c. cũ dicit, ꝙ Christus nihil excepit, cũ dixit Petro, & ne deprehendatur in hæresi manifesta, dupliciter ad sensum catholicũ exponunt, vno modo intelligat ꝙ Christus tunc quando dixit Petro, *quodcunq; ligaueris* &c. nihil excepit vocaliter & expresse; alibi tamẽ, & aliis verbis & exẽplis, ostendit excipiẽda esse plura, & ita illa excipiẽda sunt à nobis. Alio modo dicitur, ꝙ Christus nihil excepit de his quæ sunt necessaria regimini fidelium, & non præiudicant iuribus & libertatibus aliorum: & ideo per ista verba, Christus nullam potestatem permisit Petro nõ necessariam regimini fidelium, nec præiudicialem aliis præsertim notanter seu notabiliter non abutentibus iuribus & libertatibus suis, nec damnabiliter negligentibus ius suum vnicuiq; exhibere &c.

CAP. X.

Respondet rationi secundæ capitulo secundo adductæ, quam probat sophisticam.

AD secundam rationem adductam supra capitulo secundo pro plenitudine potestatis, quæ in hoc fundatur, quia vt probatur auctoritate Hieremiæ, Deus nihil excipiendo constituit Papam *super omnes gentes & regna.* Respondetur quod huiusmodi ratio propter multa est sophistica reputanda: Primo, quia summo sacerdoti nullatenus fuit dictum, *ecce constitui te super omnes gentes & regna*: Dictũ n. fuit Hieremiæ, qui nõ erat summus sacerdos. Secũdo quia licet Hieremias fuit sacerdos, tamen non sibi inquantum sacerdos erat, sed inquantum Propheta, dicta fuerunt verba prædicta: vnde & ibidem promisit Dominus, *Prophetam in gentibus dedi te.* Tertio, Hieremias nequaquam talem exercuit potestatem, nec dixit populis se recepisse potestatem talem à Deo. Quomodo vult ergo conclu-

concludere per ista verba, quod Papa habet talem potestatem à Deo, & quod quilibet sacerdos, & omnis Propheta habet à Deo talem plenitudinem potestatis, quam tamen non videtur concludere allegatio supradicta? quia licet ea, quæ ad spiritualia & ad cœlestia spectant, plenius debent refulgere in supremo Pontifice nouæ legis, tamen non congruenter matrimonio vterentur: & sicut in veteri lege summus sacerdos, armis, bellis, necibus hominum, truncationibus membrorum, vindictæ sanguinis, immiscuit se decenter: ita etiam deceret, vt summus sacerdos nouæ legis se huiusmodi implicaret; quæ tamen omnia & similia absurda sunt censenda: quamobrem ex potestate & dominio, quod habuit in temporalibus summus sacerdos veteris legis, concludi non potest, quod Papa in temporalibus aliquam habeat potestatem, quæ nec sibi nec aliis necessaria est credenda, & ideo non concludit: quia licet in illis verbis non addatur exceptio, ex aliis tamen verbis scripturæ colligi potest, quod alia est exceptio addenda.

Ad Innocentium diuersi diuerse respondent, quidam enim (vt videtur eis) verba eius sane intelligunt, dicentes eum intendere quod æternũ Christi Pontificium longe maioris potestatis est, etiam in temporalibus casualiter, quamuis non regulariter, quam Pontificium veteris legis: & ideo si dictũ est Pontifici veteris legis; *Ecce constitui te super gentes*, &c. vt euelleret, hoc est vt casualiter etiam in tẽporalibus, super gentes & regna, iurisdictionem exerceret, vt sit tamen iurisdictionem assignans nõ in præiudicium regum, ac etiam principum, sua legitime vtentium potestate. Quod hæc fuerit intentio sua, colligitur ex verbis suis quæ sequuntur, cum ait, Relinquitur igitur Romanum Pontificem etiam casualiter exercere Pontificale iudicium, in quemlibet Christianum, cuiuscunque conditionis existat, maxime ratione peccati: vt peccatorem quemcunque, postquam in profundum vitiorum venerit, propter contemptum, tanquam publicanum & ethnicum, haberi constituat à fideli corpore alienum: quibus verbis innuitur, quod non nisi casualiter Pontifex Romanus super omnes Christianos temporale exercet iudicium: ex quo concluditur, quod Papa non habet regulariter prædictam plenitudinem potestatis.

Alii non curant prædictum Innocentium excusare, præsertim cum videtur ipsis in eadem decretali sua hæresim manifestam inexcusabilem asserere & affirmare, dicens, quod extra ecclesiã, nulla est à Deo ordinata potestas aut iurisdictio, & quod non est concessa, sed permissa tantummodo, & quod nulla potestas temporalis regiminis extra ecclesiam potest reperiri: quæ omnia, vt isti dicunt, sunt hæretica reputanda: quod vt in aliis allegatis operibus quamplurimis numero nituntur ostendere, de quibus pauca perstringam. Ad euidentiam tamen allegationum ipsorum, est primo obseruandum, quod secundum ipsos ante aduentum Christi, & post apud infideles, fuit verum dominium temporalium rerum, & vera ac legitima & ordinata potestas, & gladii materialis vera iurisdictio temporalis, non tantum permissa à Deo, qualiter Deus permisit tyrannos, prædones, & inuasores alienarum rerum, etiam iurisdictionis sibi potestatem & dominium vsurpare: sed concesso quod quamuis talem potestatem habentes apud infideles illegitime & inordinate vsi fuerint semper aut frequenter: sed abusus vtentis, & legitima potestas eam habentis in nullo sibi obuiant & repugnant: sed simul in eodem tempore & in eundem hominem cadere possunt, teste August. qui vt legitur *14. q. 5. can. neque enim*, ait, *Neque tyrannica factionis peruersitas laudabilis erit, si regia clementia tyrannus subditos tractet: neque vituperabilis ordo regiæ potestatis, si rex crudelitate tyrannica sæuiat: aliud namq; est iniusta potestate velle iuste vti & iusta potestate iniuste velle vti.* Ex quibus verbis patet, quod iusta potestas & abusus eiusdem potestatis, iuste compatiuntur se in eodem, quia esto, quod omnes ædificarent extra ecclesiam ad gehennam, & quod infideles penitus abuterentur omni potestate, non posset tamen ostendi, quod nullam haberent veram & legitimam potestatem.

Quod ergo etiam ante aduentum Christi & post, apud infideles fuit vera potestas gladii materialis, & verum dominium rerum temporalium, tali modo probatur. Dominium rerum determinatis hominibus sic datum est à Deo, quod ab eis illud auferre aliis etiam minime licet: est enim verum dominium, non solum permissum, sed etiam concessum ab illo, qui verum & legitimum dominiũ concedere & dare potest: Dominus autem, vt habetur in Deuter. dedit filiis Esau & filiis Moab, & filiis Amon, qui erant infideles, terras & regiones, quas ab eis auferre fidelibus non licebat: ergo ipsi, quamuis essent infideles, habuerunt verum & legitimum dominium temporalium rerum, quantumcunque abuterentur eodem. Amplius, qui præcepto spirituali diuino in regem vngitur, non solum ad hoc habet potestatem gladii materialis permissam, sed etiam concessam (quod vnctio regalis legitima non est sine potestate) Deus autem præcepit Heliæ propter hoc, vt legitur *3. Reg. 19.* vt vngeret Asahel regem super Syriam, qui tamen infidelis erat. Ergo Asahel legitimam habuit potestatem, de quo ibidem subiungitur: *Et erit, quicunque fugerit gladium Asahel, occidet eum Iehu.* Rursus, ille verum habet dominium temporalium rerum, & non solum permissum, cui fideles (illa quæ dicit) sua reddere obligantur (quia præmia quæ tyrannus aut prædo vendicat vel inuasor, non tenetur alius sibi dare) sed Christus voluit & præcepit fidelibus, vt redderent Cæsari illa, quæ sua esse dicebat, dicens: *reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*: ergo Cæsar ille Tiberius, qui extitit infidelis, habuit verum & legitimum dominium temporalium rerum. Adhuc, ille cui fideles non solum propter periculum euitandum, sed etiam propter conscientiam debent esse subiecti, habet veram & legitimam potestatem: potestatibus autem infidelibus debuerunt, tempore Apostolorum, Christiani esse subiecti, non solum propter periculum euitandum, sed propter conscientiam, teste Apostolo *ad Rom. 13.* cum dicit; *ideoque necessitate subditi estote non solum propter periculum, sed propter conscientiã*: ergo infideles

veram & legitimam potestatem habuerunt: Et ꝙ Apostolus sub *potestatibus sublimiorib.* comprehēdit
infideles, patet per illud quod scripsit 1. Tim. 6. dicēs, *Quicunq; sunt sub iugo serui dominos suos omni hono-*
re dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui aūt fideles habent Dominos, non conte-
mnant quia fratres sunt, sed magis seruiant; quia sunt fideles: vbi apte insinuat, ꝙ dominorum verorū qui-
dam erant fideles, & quidā infideles, & quod seruiendum est vtrisque, quare etiā cum dicit Rom. 13.
Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: voluit fideles esse subiectos etiā potestatib. infidelibus.
quia dicit; *non est potestas nisi à Deo: quæ aūt sunt, à Deo ordinata sunt*: intellexit aperte, ꝙ potestas, quæ erat
apud infideles, erat ordinata à Deo, & non solum permissa: quia dicit; *Qui aūt resistit potestati, Dei ordi-*
nationi resistit: quod non de potestate permissa, sed de concessa habet intelligi. Non n. Patres in Veteri
Testam. qui sæpe infidelibus habentib. super eos potestatem permissam à Deo restiterunt, Dei ordi-
nationi restiterunt: quia resistendo illis nequaq̃ sibi damnationem acquisierunt: sed laudabiles & di-
gni præmio extiterunt. Sic etiā Christiani, qui infidelibus opprimentib. eos, & potestatē permissam
habentibus resistere tentauerūt, nullatenus ordinationi Dei restiterunt. Extra ecclesiam igitur apud
infideles, potest potestas legitima & concessa (& non permissa) solummodo reperiri: quia infideles,
vt frequenter illa potestate legitima abutuntur, quemadmodum nonnulli fideles peccatores haben-
tes tū potestatem legitimā, sępius ea abutuntur. Hanc sententiā de potestate data aut concessa à Deo,
tam infidelibus q̃ fidelibus malis, tenere videtur, & asserit August. *19. de ciuit. Dei.* Isti ergo putant In-
nocentium prædictum super prædicto errore excusari non posse, nec verba ipsius præscripta, ad aliū
intellectum q̃ sonant, reputant intelligenda: quinimmo dicunt ipsa irrationabilia esse, & euidenter
ostendunt inuentorem eorum pariter in Scripturis sacris fuisse ignarum ac inexpertum, quare non
sequitur, quod Pōtificium summum sub gratia ordinatum fuerit longe maioris potestatis in tempo-
ralibus quam sacerdotium Aaron: immo regulariter est minoris potestatis in temporalibus, nam &
temporalia plura & maiora, ex ordinatione diuina assignata fuerunt sacerdotio veteris legis, quam sa-
cerdotio nouæ legis. Tum quia Pontificium Petri non fuit æqualis potestatis cum Pontificio Christi.
Christus enim auctoritate sui Pontificii, noua potuit instituere sacramenta, quod nequaquam po-
tuit Petrus, potuit etiam Christus in multis dispensare, in quibus Petrus dispensandi non habuit po-
testatem. Tum quia Pontificio fungenti, non erat dictum à Deo, *ecce constitui te super* &c. quia Hiere-
mias non erat Pontifex, sed de sacerdotibus inferioribus, &c.

CAP. XI.

Respondet ad allegationem tertiam, cap. 2. adductam.

AD tertiam rationem adductam superius respondetur, quod Apostolus dicens, *nescitis quoniā angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* non loquebatur in persona propria, aut summi Pontificis, vel etiam clericorum: sed in persona omnium fidelium clericorum & laicorum, quia de cœtu fideliū constituendi sunt iudices, qui debēt secularia iudicare, saluo iure iudicum infidelium, non negligentiū iustitiam facere in his quę spectant ad eos, anteq̃ iuste sua iurisdictione priuentur. Nō quidem de necessitate in aliquo casu episcopus, vel sacerdos, sed magis aliquis laicus idoneus constitui debet, vel clericus idoneus, qui necessitate vrgente valeat secularia iudicare: nullus tamen debet constitui, qui in omni casu sine omni exceptione, habeat secularia taliter iudicare, vt super ea habeat talem plenitudinē potestatis: quia quemcunq; mortalē, talem potestatē habere super oēs fideles, esset periculosū cōmunitati fideliū. Vnde talē potestatem, nec Papa, nec Imperator habere debet sup̱ cōmunitatem fidelium: quia nullus eorū valet tollere iura & libertates inferiorum, sine culpa, & absq; causa, nisi in casu necessitatis: cū igitur dicitur ꝙ Papa absq; omni exceptione habet secularia iudicare, hoc negat: & cū probatur, quia Apostolus nō distinguendo nec excipiendo ꝑ prælatis spiritualib. & præcipue ꝑ supremo Pontifice ait; *Nescitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* Respondetur, ꝙ Apostolus nō dicit ista verba ꝑ prælatis spiritualib. tantūmodo, nec præcise pro Pontifice supremo, nisi casualiter: sed dicit ista in ꝑsona communitatis fidelium, modo quo dictum est: qui quamuis nō distinxerit, nec exceperit, tamen voluit exceptiones quas alibi posuit, subesse intelligendas, ne sibiipsi inueniretur contrarius, imo etiam Christo: qui constituit Petrum supremum Pontificem cunctorum fidelium non ad dominandum, sed ad pascendum fideles, non propter vtilitatem, & exaltationē vel honorem Petri, sed principaliter propter vtilitatem fidelium: & ideo nullam constituit sibi potestatem, nisi ad ædificationem non ad destructionem, nec voluit propter multa pericula euitanda esse fideles subditos successoribus Petri, nisi in necessariis (saluis libertatibus & iuribus, non solum fidelium, sed etiam infidelium) nisi ex causa rationabili & manifesta propter culpam aliquam specialem: à principe laico, catholico clerico, vel in casu ecclesiastico iuste suis iuribus & libertatibus priuarentur: propter quod Apostolus in pluribus locis præcepit fidelibus, vt potestatibus etiam infidelibus, obedientiam & reuerentiam, ac subiectionem impenderent: manifeste insinuans quod cum dicit *prima Corinth. sext.* quod fideles debent secularia iudicare, non intelligit quod absque omni exceptione deberent fideles à fidelibus iudicari, & quod non esset potestas apud infideles. Dicit ergo quod Apostolus intendit hortari Corinthios vt faciant, quemadmodum ordinatur secundum canonicas sanctiones. Nam semper vt habetur *5. quæst. 2. cap. primates, distinctione nonagesim. studendum, extra de simonia cap. querelam. 23. quæstione quarta. Scilic.* Iudex debet partes prius concordare, quam ad iudicium veniant, si potest: quemādmodum melius faciunt immediate subiecti alicui iudici, vel principi seculari, vel ecclesiastico, inter se causas habentes, quæ possunt per arbitros

expedi-

expediti absque iudicio superioris: si antequam venirent ad iudicem superiorem negocia sua inter se per arbitros vel iudices ecclesiasticos à partibus diffinitos negociis suis studuerint debitum finem imponere: sicut ipsi Corinthii, & eadem ratione fideles alii, habentes negocia etiam secularia inter se, si non tenerentur iniuriam sustinere & eandem pati, & vellent ius suum, si non possunt aliter, per iudicium obtinere, si constituerent inter se iudices fideles, inter quos, vel apud iudices infideles ius suum acquirant absque præiudicio illicito iudicum infidelium, quibus fuerant subiecti. Et ideo in tribus casibus poterant fideles Corinthii, apud infidelem licite iudicium expostulare. Primus est, si infideles in casibus, in quibus erant subiecti, ipsos ad iudicium infidelium protrahebant: Secundus, si reus fidelis coactus ab actore fideli, licet iniquo in hoc, in iudicium infidelium trahebatur: Tertius, si actor tenebatur acquirere ius suum, quod non potest nisi per iudices infideles solummodo obtinere. In aliis casibus voluit Apostolus, quod iniuriam vtrque acciperet & pateretur fraudem, vel quod iudicarentur apud fideles iudices à fidelibus constitutis: & vt inquantum licite possunt, vitarent apud infideles cum scandalo iudicari, ne infideles scirent fraudes & iniurias, quas Christiani mali & iniqui non verebantur facere Christianis: & si occasionem haberent, non solum Christianos, sed etiam doctrinam Dei blasphemandi.

Ad verba Innocentii Tertii adducta in fine allegationis præscriptæ, Dicunt quidam, quod exponenda sunt ad bonum sensum, vt scilicet potestas Papæ sit restringenda, quantum ad ea, quæ regulariter necessaria sunt regimini fidelium, (saluis præexposito modo iuribus & libertatibus aliorum) vel etiam casualiter sit minime restringenda, quantum ad necessaria agenda, quando non est alius qui velit, & possit, & debeat quod necesse est fieri expedire. Quidam aliter exponunt dictum Innocentii, & quod ex aliis verbis eius patenter habetur, quod secundum ipsum, Christus in Apostolica sede regalem constituit monarchiam, propter quod nulla est potestas regulariter extra ecclesiam, quod hæreticum arbitrantur: quia contra Scripturam esse putant, vt superius est probatum. Dicunt igitur, quod Innocentius sæpe dictus errauit aperte, primo in hoc, quod dicit Apostolum ostendere huiusmodi plenitudinem non restringendam, cum Apostolus ipsam in pluribus locis voluerit esse restringendam, vt prius putatur esse probatum. Secundo dicunt eum errare, cum dicit quod intelliguntur minora subesse, quibus subiecta sunt maiora: quia hoc non est vniuersaliter & absque omni exceptione verum, licet sit verum in multis. Nam episcopi regulariter subiecti sunt archiepiscopo suo: & tamen subditi episcoporum non sunt illi subiecti nisi in casibus. Sæpe etiam maiora decent aliquos, quo minora non decent, teste Gregorio, *19. moralium*, qui tractans ista verba Apostoli: *Secularia iudicia*, &c. dicit sic, *Contemptibiles illi qui sunt in ecclesia, & nullis magnorum donorum virtutibus præditi, ipsi de terrenis negociis iudicent*: Et post: *Qui autem spiritualibus deputati sunt, profecto non debent secularibus negociis implicari: vt dum coguntur inferiora bona iudicare, non valeant bonis superioribus deseruire*. Ex quibus verbis concluditur, quod nequaquam regulariter, quibus subdita sunt maiora, eisdem subdita sint minora. Quod Apostolus innuit euidenter, cum dicit: *Nemo militans Deo implicet se secularibus negociis*: Et Petrus hoc etiam innuit aperte, vt habetur *11. quæst. 1. can. te quidem oportet*, &c. sicut allegatum est supra. Nequaquam ergo ex hoc, quod Papa est iudex in spiritualibus, inferri potest quod habet regulariter secularia iudicare. Ex hoc tamen concludi potest, quod in casu, si non esset alius inferior gradus, qui non ex officio possit & velit iuste secularia iudicare, potest Papa se huiusmodi immiscere iudicio: quemadmodum vnum membrum corporis naturalis, officium alterius membri ipso deficiente, vel non valente actum suum habere, si potest, assumit. Qui enim non potest pedibus ambulare, manibus conatur, & qui non potest manu cadente percutere, dentibus mordere conatur.

Cap. XII.

Respondet rationi quartæ cap. secundo positæ.

AD quartam allegationem inductam *capite secundo*, quæ quidem specialiter probare conatur, quod Papa auctoritate & potestate temporali præminet aliis, quibuscunque potestatibus siue dominationibus, multipliciter respondetur. Vno modo, esto quod in veteri lege Pontificalis auctoritas prælata fuisset etiam in temporalibus dignitati regali; non tamen esset præferenda in noua lege: quia auctoritas Pontificalis in noua lege spiritualior est, & magis à terrenis negociis elongata, quam fuerit auctoritas Pontificalis in veteri lege: quemadmodum lex noua magis est spiritualis, quam lex vetus. Sed prædicti videntur hanc rationem velle improbare dicentes, quod scripturæ Veteris Testamenti, actus, & quæcunque opera euangelica imitantur. quare ad Roman. 15. vnde sequitur, quod qualiter se habuit in Veteri Testamento rex ad Pontificem; sic se debeat habere rex in Nouo Testamento ad Papam. Sed respondetur, quod ista allegatio hæreticalis est, quia sequitur ex ipsa, quod circumcisionem, discretionem ciborum, & alia cerimonialia & iudicialia veteris legis deberet etiam imitari. Quia tunc sicut sacerdos veteris legis intendebat armis, & iudicium sanguinis exercebat: Ita deberet Papa in talibus occupari, quæ hæreticalia sunt. Nequaquam ergo actus & opera, quæ fecerunt Patres in veteri lege, imitari tenentur: nisi quo ad moralia, ad quæ

omnes homines indifferenter obligari noscuntur. Cum autem allegatur Apostolus: Respondeo, *Quod quacunque scripta sunt, ad nostram.* &c. non vt illa omnia ad litteram faciamus, sed *vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus*, & illa secundum spiritualem non carnalem intelligentiam impleamus.

Secundo respondetur ad allegationem prædictam, quod in Veteri Testamento, sacerdotalis gradus non præferebatur dignitati regali in temporalibus regulariter disponendis, & iurisdictione temporali regulariter exercenda: licet prælatus fuerit, quantum ad sacrificia Deo offerenda, & ea quæ ad cultum diuinum spectabant: per quem modum in noua lege auctoritas Pontificalis dignitati regali præfertur, non quoad iurisdictionem & regimen temporale. Isti enim nequaquam negant potestatem Pontificalem esse præferendam omni seculari potestati: sed dicunt ipsam non esse præferendam in temporalibus extra articulum necessitatis, quando laici potestatem sibi commissam rite & legitime ministrant. Cum vero acceperunt allegantes prædicti, quod Samuel cum esset summus Sacerdos & Pontifex in Israel, Saul de communi genere, regem instituit, & ipsum propter delictum regno deposuit: & Deus Dauid assumpsit in regem, multipliciter etiam errant contra sacram Scripturam, & eius, sit sic allegant, omnes videntur ignari. Primo, quia Samuel non erat summus Pontifex, nec sacerdos in Israel, sed Iudex tantummodo; imo etiam non fuit de genere Aaron: & per consequens, nec sacerdos, nec summus Pontifex, nec maior, vt colligitur ex *primo Paralipom. capite sexto*. Secundo, quod Samuel non constituit Saul regem tanquam pollens gradu & dignitate eminentiore, præsertim in temporalibus, quam sit dignitas regalis: sed tanquam diuino præcepto obediens, cui parere deberet etiam si esset infimus, nulla potestate puta ecclesiastica vel seculari præfulgens: quemadmodum vt habetur *quarto Regum nono*, quidam de filiis prophetarum ad mandatum Helisæi vnxit Iehu in regem Israel: & tamen, nec iste, nec ille, scil. Helisæus propheta, maiori, præsertim in temporalibus, dignitate eminuit, quam sit dignitas regalis. Ex quo euidēter concluditur, quod per vnctionem haberi non potest, quod Imperator vel quicunque rex in Nouo Testamento sit inferior illo qui vngit. Et similiter ex hoc, quod Samuel solummodo vnctus fuerit in iudicatu, qui est inferior dignitate regali: nec etiam, esto quod Samuel deposuisset de mandato Dei Saulem propter delictum, fuisset eo quantum ad publicam potestatem & iurisdictionem temporalem superior: quia non deposuisset eum tanquam superior quoad regimen temporale: sed quo in hoc exercens & exequens mandatum & præceptum Dei, qualiter rusticus de potestate Dei posset Imperatorem, imo Papam deponere, quamuis nulla alia potestas, neque in temporalibus neque in spiritualibus daretur eidem à Deo. Errant tertio allegantes prædicti, cum dicunt, quod Samuel Saulē propter delictum à regno deposuit. nam in *libro Regum* non legitur, quod Samuel deposuit Saulem: sed quod Deus eum deposuit: & quod hoc Samuel executus fuit & nunciauit Sauli, quamuis legitur, quod constituerit eum regem, cum dicit Dominus Samueli, vt legitur 1. Reg. 8. *Audi vocem eorum & constitue super eos regem*, & ipsum vnxit in Regem, de depositione enim leguntur hæc verba, 1. *Reg.* 15. ꝙ capitulum isti allegant, quæ dicit Samuel ad Saul: *Pro eo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne regnes.* Et post Samuel ad Saul: *& non reuertar tecum, quia proiecisti sermonem Domini: & proiecit te Dominus ne sis rex sup[...]ael.* & post: *Scidit Dominus regnum Israel à te hodie.* Et cap. 16. sic scribitur, *dixit Dominus ad Samuelem: Vsque quo tu luges Saul cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel?* Ex quib. verbis non habetur, quod Samuel deposuerit Saulē: sed quod nunciator fuit depositionis à Deo. Et ideo de ista depositione à Deo concludi non potest, quod Papa de plenitudine potestatis potest Imperatorem vel quemcunq; alium regem ad libitum suum deponere, nisi in casu: & hoc quando propria officia debite exercere nollet vel non posset, & propterea ex iniquitatibus suis regno vel regali seu imperiali potestati inutilis esset, propter quod Zacharias Papa (de quo legitur 15. *q.* 6. *c. alius*) deposuisse dicitur regem Francorum quia *deponentibus consensit* vt dicit glossa. Quod autem adducunt de Ioiada sacerdote, qui, vt legitur 4. *Regum* 11. fecit & vnxit Ioas regem, non concluditur quod Ioiada fuerit superior rege, præsertim, quoad iurisdictionem temporalem: quia sæpe videtur in scripturis diuinis & aliis, quod aliqui fecerunt & constituerunt reges, qui tamen regibus superiores nō fuerunt; imo erant subiecti constitutis ab eis. Nam filii Israel constituerunt Ieroboam regem, 3. *Regum* 16. vbi dicitur, *fecit sibi regem omnis Israel*: Et post: *media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, vt constitueret eum regem*, &c. & 4. Regum cap. 21. sic scribitur: *Percussit autem populus ille omnes, qui coniurauerant contra regem Amon, & constituerunt sibi regem Iosiam filium eius pro eo.* Hieron. etiam *ad Euandrum*, & habetur *dist.* 93. *c. legimus*, dico quod *Imperatorem exercitus facit*. Ex quibus & aliis innumeris colligitur, ꝙ inferiores constituunt & faciunt regem, cui sunt subiecti. quare ex hoc, quod Ioiada vnxit & fecit Ioas regem, inferri non potest, quod Ioiada fuit, quoad iurisdictionem temporalium, eo superior. Nam & alii quam Ioiada fecerunt & constituerunt omnes regem, de quibus dicitur: *feceruntque regem & vnxerunt & plaudentes manu dixerunt: viuat rex.* Nec valet si dicatur, quod Ioiada ostenditur esse ex hoc superior, quod occidit Athaliam, quæ sibi vsurpauerat regnum.

Nam hoc non fecit inquantum superior rege: sed in quantum tutor, rector & institutor consiliarius vel vicarius regis, qui tunc, eo quod non esset nisi septem annorum, per seipsum regere non valebat. Quod vero dicitur de Alexandro, qui fecit reuerentiam Ioiadæ sacerdoti, nullam apparentiam habere videtur, quia non fecit sibi reuerentiam tanquam superiori in temporalibus, sed quia sacerdos erat supremus, quemadmodum Imperatores & reges ac principes etiam spiritualibus sacerdotibus religiosis & secularibus reuerentiam in missis exhibent genu

flecten

flectendo & [illegible]lando manus eorum: quos tamen ſuperiores in temporalibus minime recognoſcuot. Si etiam [illegible]otila non receſſit ab Italia ob preces Leonis Papæ, quia ipſum dominum ſuum in temporal[illegible]us reputabat: ſed quia ipſum virum ſanctum habebat: ,& ideo ipſum timebac offendere, vnde nonnulli mirantut, quod quicunque fideles literati per gentiles & ethnicos probare nituntur Papam etiam in temporalibus ſuperiorem Imperatore: cum apud omnes ethnicos & gentiles, Imperatores & reges, qui non erant ſacerdotes gentilium, ſemper ſe ſuper ſacerdotes reputauerunt: præſertim quoad ea diſponenda, quæ ad cultum Deorum ſuorum minime pertinebant & honorem: & tamen multi eorum modicam reuerentiam ſacerdotibus exhibebant. Nam quidam eorum interdum inhonorauerunt ſacerdotes & templa & ritus eorum ſacerdotii: ſicut legitur de Pompeio, qui reuerentiam debitam templo Dei & ſacerdotii non exhibuit: & ideo non immerito proſperitatem extunc non habuit conſuetam.

Quod vero prædicti Conſtantioum, Iuſtioianum & Carolum Magnum in exemplum adducunt, contra eos militare videtur. Nam licet iſti Imperatores deuoti extiterunt non ſolum ſummis Pontificibus, ſed etiam ſacerdotibus & clericis vniuerſis, nequaquam tamen ſe ſubiectos in temporalibus clero putabant: ſed pro ſuperioribus eis ſe geſtabant. Et de Conſtantino quidem hoc expreſſe videtur, per iſtud ſumptum ex geſtis Silueſtri Papæ, quod ponitur in decretis *diſtinctione nonageſima ſexta. cap. Conſtantinus.* Ex quo videtur haberi patenter, quod nequaquam vt dicit; immo Imperator Conſtantinus nunquam poteſtatem, qua prius vtebatur, eccleſiæ reſignauit; nec aliquam poteſtatem ſecularem aut temporalem, ſiue iura, ſiue res, à Silueſtro recepit: ſed aliquam poteſtatem & prædia ſibi tribuit & conceſſit: cum vocabulum reſtringendum ſeu recipiendum aut æquipollens ibi non valeat reperiri: ſed verbum tribuendum & æquiualens, quoad ſignificationem ibidem ſæpius inferatur. Vbi ſic legitur: *Conſtantinus Imperator quarto die ſui baptiſmi priuilegium Romanæ eccleſiæ Pontifici contulit, vt in toto orbe Romano Pontifices vel ſacerdotes* (alias *ſeculares*) *ita hunc* (alias *hanc*) *caput habeant ſicut iudices regem, & ita tribuentes ei poteſtatem benignitatem & vigorem & honorificentiam imperialem* (alias *temporalem*) *atque determinate* (alias *decernentes*) *ſancimus vt principatum teneat tam ſuper quatuor ſedes Alexandrinam, Antiochenam, Hieroſolymitanam, Conſtantinopolitanam, quam etiam ſuper omnes in vniuerſo orbe terrarum Dei eccleſias.* Et infra: *Eccleſiis beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli pro continuatione luminariorum poſſeſſionum prædia contulimus & rebus diuerſis eas ditauimus.* Et infra: *Ecce tam palatium noſtrum, quam Romanam vrbem, & omnes Italiæ ſiue Occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, beatiſſimo Pontifici & Papæ Silueſtro concedimus atque relinquimus: & ab eo & à ſucceſſoribus eius per pragmaticum conſtitutum decreuimus diſponenda: atque iuri ſanctæ Romanæ eccleſiæ concedimus peragenda* (alias *permanenda.*) Et infra: *Hæc omnia vero quæ per hanc imperialem iuſſionem ſacram: & per alia diualia decreta ſtatuimus & confirmauimus vſque in finem mundi illibata & inconcuſſa manere decreuimus.* Quibus verbis (vt videtur) patenter habetur, quod Conſtantinus non intendebat quæcunque temporalia ſummo Pontifici, tanquam quæ ab eo prius poſſeſſa ſeu vſurpata fuerant quomodolibet reſignare, aut tanquam ad ſummum Pontificem ſpectarent de iure reſtituere ſeu reddere: ſed intendebat ſibi illa, de quibus mentionem fecit, de nouo conferre, concedere, donare & tribuere. Ex quo infertur, quod Conſtantinus Papa & clericis, quibus iſta temporalia conferebat, ſe ſuperiorem in talibus reputauit. Quare ſi ita verba eiuſdem Conſtantini legantur, vt videantur innuere, quod Conſtantinus ſe inferiorem Papa reputauit: de inferioritate in ſpiritualibus debet intelligi, ne ſibiipſi contrarius reputetur, quod ipſe inſinuare videtur cum dicitur, vbi prius: *Et Pontifex, qui per tempora ipſius ſacroſanctæ eccleſiæ Romanæ extiterit, celſior & princeps cunctis ſacerdotibus & totius mundi exiſtat: & eius iudicio quæ ad cultum Dei & fidem Chriſtianorum vel vnitatem & ſtabilitatem procuranda fuerint, diſponantur.* Quibus verbis, per argumentum contrario ſenſu, videtur innuere, quod Papa pure temporalia omnia regulariter diſpenſare non debebat. Ex quo habetur, quod non habebat in temporalibus plenitudinem poteſtatis.

De Iuſtiniano autem nonnulli mirantur, quod adducitur ab iſtis in exemplum, quibus videtur, quod iſti allegatores leges ipſius Iuſtiniani non legerunt, cum nullus Imperator fuerit Chriſtianus, nec ante Iuſtinianum nec poſt, qui ita expreſſe tam magnam ſuperioritatem & iuriſdictionem & poteſtatem ſuper res & perſonas Papæ, & clericorum, etiam ſuper illa, quæ Papa vendicat ex collatione ſiue reſignatione Conſtantini, magis ſibi attribuat, quam Iuſtinianus in legibus ab eo editis, & per vniuerſum orbem tanquam ſeruandis & recipiendis ab omnibus promulgatis. Ad ſuperiorem autem ſpectat aliis ſtatuere legem, quanto tempore ſubiecti res alienas poſſeſſas ab eis poſſint præſcribere & ſubiectis mandare vt eandem legem obſeruent. Hoc autem facit Iuſtinianus circa Papam & alios & clericos & res Romanæ eccleſiæ, vel etiam eccleſiarum aliarum, vt habetur in *autent. vt eccleſia Romana centum annorum gaudeat præſcriptione. collat. ſecunda.* igitur Iuſtinianus reputauit ſe ſuperiorem in temporalibus, etiam Papa, quo ad res Romanæ eccleſiæ deputatas. Item ſuperioris eſt ſcire, quæ regulæ vim legis debeant obtinere: hoc autem fecit Iuſtinianus de regulis generalibus, qui in quatuor conciliis generalibus, quo ad condendum legem pro ſuperiori ſe geſſit. Item ad ſuperiorem & ſuper clericos poteſtatem habentem ſpectat ſtatuere, ordinare, præcipere & iubere, quid iuris debet eſſe clericorum in eccleſia; à quibus immunes debent eſſe eccleſiæ: & à quibus etiam liberæ eſſe non debent,

nezes quæcunque ecclesiæ alienentur; quantas liceat vnicuique donationes conferre ecclesiis; in quibus locis clerici debeant ordinari; qui punire debeant clericos delinquentes; quas mulieres valeant clerici secum retinere, & quas norint sibi interdictas; quæ res clericorum decedentium non condito testamento debeant ecclesiis assignari, & quæ aliis; quod clerici non proficiscantur sine litteris ad vrbem alienam; Vbi sancta crux & reliquiæ martyrum debeant obseruari; quando episcopus & quando aliis facultatem habeat exigendi ea, quæ pro redemptione captiuorum à testatoribus sunt relicta; qua pœna debeat puniri, qui ambitiose & pecuniæ interuentu fuerit episcopalem sedem adeptus; coram quibus iudicibus debeant clerici litigare; qui episcopi habere debeant immunitatem tutelæ siue testamentariæ, siue legitimæ, siue datiuæ; qualiter puniri debeat clericus, qui ante diffinitiuam sententiam frustratoriæ dilationis causa ad appellationis auxilium conuolat; quod nec cogatur inuitus coram iudice litigare; quis debeat punire antistitem, iterantem sacramentum Baptismi. Hæc autem & plura alia, quæ ad habentem iurisdictionem spectant, Iustinianus in suis legibus ordinauit, iussit & præcepit, primum habetur *C. de sacrosanctis ecclesiis, & rebus & priuilegiis earum. l. non plures.* Secundum in *l. placet. eo tit.* Tertium. *e. tit. in lege ad instructiones. & l. iubemus: & l. neminem.* Quartum. *e. tit. l. iubemus.* Quintum. *e. tit. l. illud.* Sextum habetur *C. de episcop. & cleric. l. in ecclesiis.* Septimum. *eo tit. l. quicunque.* Nonum. *e. tit. l. si qua per calumniam.* Octauum & Decimum. *e. tit. l. decernimus.* Vndecimum & Duodecimum. *e. titulo l. nulli.* Decimum tertium. *eo. tit. l. si quenquam.* Decimum quartum. *e. titul. l. omnes.* Decimumquintum. *eo. tit. l. generaliter.* Decimumsextum. *C. de episcop. aud. l. si clericus.* Decimumseptimum. *e. tit. l. decernimus.* Decimumoctauum. *C. nec sacrum baptisma iteretur l. i.* Iustinianus igitur leges condendo priuatas & alias multas de clericis & rebus eorum, ac eis libertatem & immunitates & priuilegia indulgendo indicauit aperte, quod se superiorem Papa & clericis reputauit.

De Carolo Magno etiam non legitur, quod se reputauit in temporalibus inferiorem supremo Pontifice. cuius signum est, quod reges Franciæ qui dicunt se successores ipsius, superiorem in temporalibus minime recognoscunt, *extra, qui filii sunt legitimi. cap. per venerabilem.* Nec obstat capitulum eiusdem Caroli, quod ponitur in decretis, *distinctione decimanon. in memoriam*, vbi dicit, quod *licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, tamen ferendum est.* Ex quibus verbis videtur haberi, quod idem Carolus inferiorem se supremo Pontifice reputauit: sed non arbitratur Carolus, quod apostolica sedes poterat sibi indicere vel aliquid magnum inuito in temporalibus imponere, sed in spiritualibus, quod in *eodem capite* insinuare videtur eum præmittit: *In memoriam beati Petri honoremus sanctam Romanam ecclesiam & apostolicam sedem, vt quæ nobis sacerdotalis iuris & dignitatis esse debeat & magistra rationis.* Quibus verbis videtur, quod in spiritualibus apostolica sedes est iudex & magistra, ergo si argumentum à contrario sensu tenet, in temporalibus non est iudex & magistra.

Cap. XIII.

Respondet quintæ rationi secundi capituli.

AD quintam allegationem adductam supra *capitulo 2.* quæ maiorem tractatum requireret, quam breuitas permittat istius opusculi, propter hoc quod plures allegationes, vt quibusdam apparet, affirmant errorem. Breuiter respondetur, quod deficit primo, eo quod Christus, in quantum erat homo mortalis, non erat rex in temporalibus, nec habebat regulariter talem plenitudinem potestatis: licet in quantum Deus habuit plenissimam potestatem: & in quantum homo, puta inquantum erat iustificator nouæ legis, in spiritualibus habuit plenitudinem potestatis. Secundo deficit allegatio supra scripta: quia non Petro, nec alicui supremo Pontifici concessit Christus omnem, quam habuit potestatem. Nam etiam inquantum homo & prælatus cunctorum sacramenta nouæ legis instituit: quam potestatem nulli concessit. Potest etiam contra statura à seipso edita dispensare; quod tamen non potest Papa quicunque. Potest etiam absque culpa illa, quæ supererogationis sunt, sibi subiectis imponere, quæ Papa non potest regulariter, & ita Christus multa potest, quæ non potest Papa: quia sicut etiam inquantum homo fuit Dominus veteris legis, quod insinuare videtur cum dicit Matthæi duodecimo. *Dominus est filius hominis etiam Sabbati.* Item, etiam fuit Dominus nouæ legis, cuius tamen Dominus non est Papa. Falsum ergo accipit allegatio memorata, cum dicit, quod tota iurisdictio Christi concessa est vicario eius. Raro enim aut nunquam Dominus totam iurisdictionem committit vicario suo: immo nonnulla ex necessitate fit, quod vicarius est minor potestate, quam ille, cuius est vicarius. Et si dicatur, quod Christus faciendo Petrum vicarium suum, & committendo sibi potestatem suam, nihil excepit: ergo totam iurisdictionem sibi concessit, videtur quibusdam, quod hoc patenter exclusum est per prædicta verba, cum ostensum sit, quod Christus verbis & exemplis multa excepit. Cum igitur Papa non habet in temporalibus rebus potestatem, sequitur quod in ipsum potestas laicalis extrema minime cadit. Ad minorem respondetur, quod cum Imperator coronetur à supremo Pontifice, non ideo recipiens ensem in vagina eximit & vibrat eum, vt ostendat se in temporalibus inferiorem Papa: cum non teneatur, nisi sponte voluerit, ensem in vagina à Papa recipere, sicut nec ab ipso,

nisi

nisi voluerit coronari tenetur, nam & multi fuerunt veri Imperatores, qui à summo pontifice minime coronati fuerunt: imo supremum pontificem omni honore reputauerunt indignum, sed Imperatori, quando placuit coronari à papa, etiam placuit vaginam & gladium suscipere, & ipsum eximere & vibrare, vt monstraret se paratum, quando oporteret mediante materiali gladio facere iustitiæ complementum, & alios, præcipue Christianos, in iustitia defendere.

Cap. XIV.

Respondet sexta rationi secundi capituli.

AD sextam allegationem *secundi ca.* respondetur quod quantum ad multa sicut anima se habet ad corpus, ita spiritualia se habent ad temporalia: sed non quantum ad omnia, quia sicut anima est nobilior corpore, ita spiritualia temporalibus sunt digniora. Et sicut anima, quantum ad multa, regit corpus: ita temporalia in multis sunt secundum exigentiam spiritualium disponenda. Et sicut anima rationalis non habet plenitudinem potestatis super corpus, quia complures operationes habet corpus, quæ non sunt in potestate animæ rationalis: ita habens potestatem in spiritualibus non habet plenissimam potestatem in temporalibus, & ideo in papam, qui habet plenissimam potestatem in spiritualibus non cadit nec debet suprema potestas laicalis, licet in multis laici à prædicta potestate regi debeant ab habente supremam in spiritualibus potestatem.

Cap. XV.

Respondet septimæ rationi secundi capituli.

AD septimam respondetur, quod papa non est absolutus absq; omni exceptione quibuscunq; legibus positiuis: licet sit absolutus quibuscunq; mere positiuis à supremis pontificibus institutis: quia nulla illarum ligare potest ipsum, cum non sit imperiũ paris in parem. Solutus est etiam legibus quibuscunq; generalium conciliorum, ac Imperatorum regum & quorumcunq; aliorum, quæ conditæ erant super his quæ ad eius pertinent potestatem, & non super his quæ ad propria iura & libertates pertinent aliorum. Quæcunq; enim statuta essent à conciliis generalibus, & aliis quibuscunque, super his quæ in spiritualibus de necessitate facienda sunt pro regenda congregatione fidelium, papa dicitur solutus huiusmodi legibus positiuis; quia non tenetur eas seruare & posset abrogare, annullare easdem, & alias statuere, & in huiusmodi papa maior est generali concilio, imo toto residuo congregationis fidelium. Legibus autem institutis super his, quæ iura ac libertates & res respiciunt aliorum non est papa prædicto modo duplici solutus, nam cum de se non fuerint iniquę, papa non potest abrogare eas; & ipsas nonnunquam, saltem conditionaliter, seruare tenetur. Si etiam Imperator vel rex aut princeps aut alius iura vel res proprias papæ tribuerit, certas leges & pacta rationabilia imponendo, easdem leges, si papa res illas aut iura voluerit recipere, seruare & tenere astringetur: eo quod quilibet in introductione rei suæ legem, quam vult, potest imponere: & tamen tradit rem ecclesiæ, *18.q.2. Eleutherius, extra. de condi appo.c. verum* Cum autem dicitur in allegatione prædicta, quod *leges temporales non dedignantur sacros canones imitari.* Respondeo: ꝙ hoc non est de necessitate verum, nisi cum statueret leges super his, quæ ad pontificalem pertinent potestatem, super quibus si aliquid fuerit constitutum ab Imperatore vel alio, etiam quod papę vel clericorum vel aliorum quorumcunque respiciat commodum vel fauorem, nullam continet firmitatem, nisi à summo pontifice fuerit approbatum. Aliæ autem leges absq; canonibus stabilem habent firmitatem: nec opus quod sacros canones imitentur: dum modo rationabiles sint & iustæ, si vero essent iniquæ possunt per iustos canones abrogari, & ideo licet papa casualiter habeat de legibus iudicare, regulariter tamen leges abrogare non potest, & ideo suprema potestas laicalis non cadit in papam, nec cadere debet: licet cadere posset, si per legem Dei iam non esset contrarium ordinatum.

Cap. XVI.

Respondet octauæ rationi capit. 2.

AD octauam allegationem adductam supra, *c. 2.* respondetur, quod non est necesse vniuersitatem fidelium sine omni exceptione in omnibus obedire papæ: sed necesse est sine omni exceptione obedire sibi in his quæ necessaria sunt congregationi fidelium, saluis iuribus & libertatibus aliorum. Et si quæratur, quis habet iudicare quæ sint illa necessaria congregationi fidelium? respondetur quod hoc iudicare per simplicem notitiam vel doctrinam spectat ad sapientes in lege diuina peritos, & in huiusmodi scientiis & rationis iudicio eminentiam habentes, quicunq; sint, siue subditi, siue prælati, siue seculares, siue religiosi, siue magistri, siue pauperes, siue diuites & potentes. Hoc autem auctoritatiue (vt videtur) iudicare principaliter spectat ad supremum pontificem de consilio sapientum: qui si in iudicio errauerit, sapientes, imo quicunq; errare cognouerint, resistere obligantur pro loco & tempore & aliis circumstantiis: & quantum licet vnicuiq; pro gradu suo & statu suo, quia aliter debent ei resistere eruditi: aliter prælati: aliter reges: aliter principes: & aliter simplices & temporali potentia destituti.

Cap. XVII.

Respondens 9. & vltima rationi secundi capituli, ostendit quibus modis Papa habeat superiorem.

AD aliam allegationem ibidem inductam respondetur, quod in casu est licitum etiam de iudicio summi pootificis & potestate iudicialiter per seoteoriam iudicare; & ab eo etiam appellare. Quod enim de iudicio summi pontificis licet in casu indicare, quidam tali rarione nituntur probare. Licet in casu indicare de persona papæ: ergo & de iudicio eius. Antecedens patet per decretum Bonifacii martyris, quod ponitur *di. 40. c. si papa.* Vnde tribus casibus tenetur papa humanum sobire iudicium secundum quosdam: primo in casu hæresis, sicnr dicitur per allegatum capirulum, sed refert in rei veritate an sir hæreticus, quia tunc ipso facto & iure, scilicet tam diuino quam hnmano, est papatu priuatns & omni dignitate ecclesiastica destitutus. Quod enim sit diuino iure priuatus papatu, quidam mulris rarionibus demonstratiuis (vt eis videtur) ostendunt. Pro quibus omnibus vnam auctoritatem & rationem sufficiat nunc tangere. Vnde Apostolus io epistola *ad Ti. 3.* restari videtur cum dicit: *hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est qui huiusmodi est & delinquit cum sit proprio iudicio condemnatus.* Item ille qni oon est de corpore ecclesiæ, nō est verū capur ecclesiæ, licet putaretur ab omnibus, omoes enim tuoe errarēt, vniuersalis enim ecclesia, licet in his, quæ iuris sunt, præsertim diuini, errare non possit: tamen errare potest in his quæ facti sunt, sicut errat, quando papa in rei veritate est peecator, & tamen sanctus ab omnibus reputatur, papa igitur verus, si postea efficiatur hæreticus, diuioo iure secundū ꝙ infidelis est, abscissus & resectus de corpore ecclesiæ, papatu priuatur, qui etiā iure canonico omni dignitare ecclesiastica est priuatus, nam omnes hæretici quibuscunque nominibus censeritur, sunt à generali concilio (quod etiam supra papam hæreticum habet iudiciariam potestatem) damnati, *extra de hæreticis, c. excommunicamus.* Cum igitur papa hæreticus non excipiatur à caoone supradicto: nee nos ipsum debemus excipere, si autem papa est de hæresi primo solummodo diffamatus: proprerea non est ipso facto aliqua dignitate priuatus. Si tamen facto coouincitur, & in eum fertnr sententia, si oon appellar, in rem iudicatam transire videtur. Si quæreret aliquis coram quo iudice possit vel debeat papa ab hæresi conuinci vel accusari: huic respondent quidam dicentes, quod papa coram diœcesano sno, in cuius diœcesi moratur, potest de hæresi accusari: cum papæ hæretico nullum priuilegium speciale vltra alios episcopos legatur in iure concessum: & aliquis sortitur fornm ratione delicti, sicut alii episcopi, quæ inueniuntur hæretici in diœcesi alicuius episcopi, iudicari possent ab episcopo, quamuis non solenniter degradari: ita & papa si efficiarur hæreticus, præsertim notorius, si moratur in Romana diœcesi, potest ab eo iudicari, ꝙ si episeopus, io cuius diœcesi manet, aut non vult aut non potest audire accusatnres papæ hæretici: tunc alii episcopi fidei zelo accensi ipsos audire debent, quod exemplo qnidam probare conantur, nam eum beatus Marcellus, in papatu idololatriam notorie commisisset: & ideo merito non conuictus, sed suspectus de hæresi haberetur: conuenerunt episcopi, vt habetur *di. 21. nunc autem*, ad inquirendum de ipso: qnem qnia non inuenerunt hæreticum, sed solummodo idolatram, & correctum, ipsum iudicare nolebant, nequaquam autem inquisitionem fecissēt huiusmodi, nisi superiores ipso se putassent, si coram ipsis conuictns fuisset de hæresi, quare in hoc casu episcopi super papam hæreticum obtinent potestatem. Si autem episcopi vel noluerint vel nequiuerint papam hæreticum iudicare, alii catholici, maxime Imperator, si catholicus fuerit, ipsum iudicare valebit, nam no. gloss. *di. 18. super c. de conciliis.* vbicunque deficit ecclesiastica potestas, semper recurritur ad brachium seculare: qnia quicunque canones, qni inferiores sunt iure naturali & diuino, sonantes quod papa eo quod clericus vel episcopus nequiuerit coram seculari iudice conueniri, exponendi suot per epikiam hoc casu: vt quia sicut habetur, *ff. de legi. l. non possunt.* Legumlatores oon possunt omnes articulos prçuidere: & per consequens omnes casus non possnnt comprehendi sigillatim in legibus, videtur ergo iuxta naturalem æquitatem ratione fultam & literis sacris: quod nequaquam debent intelligi de papa hæretico, quando per impositam malitiam vel negligentiā damnabilem constat cum ecclesiasticam vsurpare potestatem, in hoc enim casu non debet se defendere per eam, vnde sicut habetur in Gloss. 11. q. 4. c. præsul. *non requiruntur tot testes contra papā, quot requiruntur contra episcopos & cardinales Romanæ ecclesiæ: imo duo sufficiunt: & in hoc est deterioris conditionis: quia ipse magnus sine comparatione aliorum creatus est: & ideo sine spe veniæ condemnatus est vt diabolus: vt dicitur de pœn. di. 2. circa princ.* hoc Gloss. Sic in casu hæresis propter magnitudinem periculi, ꝙ imminet vniuersali ecclesiæ, si papa efficitur hæreticus: vtpote qui propter auctoritatē & potestatē tam spiritualem quam temporalem, quibus alios putatur excellere, plurimos ad suam hæresim & oequitiam trahere valeret, rationis igitur est vt papa in hoc potius deterioris quam melioris conditionis existat: vt specialissime de illo Epiothes canones dirigendo dicat: quod de ipso canones in hoc casu non debent intelligi: quia canonum conditores si de hoc casu eogitassent & ipsum timuissent venturum esse, ipsum excepissent omnino. Nee mirum, quia quemadmodum (vt babetur *extra de elect. c. licet*) in Romana ecclesia aliquid statuitur, quia in multis casibus non poterit ad snperiorem recursns haberi: sic circa papam hæreticum, quia vltra omnes nocere potest toti congregationi fidelium, non irrationabiliter statuetur aliquid speciale cum aliquis papali dignirate præditus io prauitatem hæreticam laberetur, quia vt habetur *extra de election. c. vbi. li. 6.* vbi periculum intenditur ibi proculdubio cautius est con-

est consulendum, sicut & in magnis rebus est diligenter inquisitio & per dominos prouisio facienda *7.q.1.c.nuper.* Secundo tenetur papa humanum subire iudicium, quandocunq; crimen eius est notorium; & inde scandalizaretur ecclesia, & ipse sit incorrigibilis, vt dicit Gloss. *dist. 40. super c. si papa.* Si quæreret aliquis coram quo iudice posset papa accusari in hoc casu, respondent quidam quod propter reuerentiam officii, quo fungitur, est ipso facto exhortandus primo exemplo Leonis papæ de quo habentur *2. q. 1. nos,* vt alicui viro sapienti & prouido neq, alis neq; sibi suspecto se submittat. Si autem noluerit, ex quo eius crimen notorium est, non opus adhibere testem, sed dicendum est ecclesiæ: & primo quidem videtur dicendum *ecclesia, id est* congregationi Romanorum, quorũ est quodammodo proprius episcopus, vt arguatur coram ipsis, qui possunt facilius conuenire ad iudicandum. Si autem Romani noluerint aut nequiuerint iudicare ipsum, tunc potestas iudicandi deuoluitur ad quemcunque catholicum, qui tanta sit præditus potestate, vt per temporalẽ potentiam ipsum valeat coercere, præsertim si papæ crimen vergit in periculum congregationis fidelium, quod multis rationibus fundaris in legibus tam diuinis, quam humanis probare conantur, quas duxi ad præsens abbreuiationis gratia supprimendas. Tertio vt dicunt quidam tenetur subire humanum iudicium, si res aut iura aliorum inuadit aut detinet minus bene. Et si quæratur ab eis, coram quo in hoc casu respondere tenetur? respondetur dicendo, quia aut committit iniuriam in eum qui superiorem non habet in temporalibus, sicut Imperatores: aut in eum, qui habet superiorem. Si primo modo, tenetur se submittere alicuius iudicio neutri parti suspecti, aut eligere arbitros de voluntate alterius partis, qui inter eos potestatem habeant iudicandi. Si autem neutrum facere voluerit, Imperator propter culpam papæ potest vel ipsum iudicare vel delegare alteri qui super ipsum in hoc casu habeat potestatem. Si vero inuadit aut detinet rem vel ius superiorem habentis: conueniri potest coram superiore ipso. Hæc & plura alia, quæ tangunt illam materiam nonnulli multis modis nituntur ostendere, quæ omnia gratia breuitatis pertranseo. Ex hoc patet, quod papa in casibus supradictis tenetur humanum subire iudicium, quod moliuntur ostendere, quia in casu licet appellare a papa & agente sua pro papa: & extra iudicium, prouocare ipsum ad causam ne aliquid faciat in præiudicium appellantis vel prouocantis, quia ab omni illo, qui humanum tenetur subire iudicium, licet appellare tam a sententia, si male iudicauerit, quam à grauamine & præterito & futuro, siue appellans siue prouocans reputet ipsum iudicem siue reputet ipsum non iudicem. Nam omnis oppressus, vel probabiliter opprimi metuens, ab illo appellare potest in omni casu, in quo accusari potest, cum appellatio sit oppressorum releuamen, *extra de app. cum spiritualis,* cum ergo in tribus casibus suprascriptis papa valeat accusari: sequitur quod in ipsis est licitum appellare ab ipso, dicunt ergo isti, quod si papa factus hæreticus gerat se pro papa, ab omni sententia, quam tulerit in omni causa & quocunq; grauamine quod intulerit vel comminatus fuerit, licet omni homini appellare, cuius interest tanquam à non iudice & nullam habente ecclesiasticam potestatem omnino: quia omnis hæreticus quantũcunq; occultus iure diuino est omni potestate ecclesiæ priuatus, licet non esset iure codẽ priuatus dignitate seculari, si q̃ haberet: quia ecclesiasticã dignitatẽ nemo potest habere, nisi saltẽ sit de numero congregationis fideliũ, secularẽ tamen dignitatẽ supremam potest infidelis habere, sicut de facto ille vere habuit tẽpore Christi vel Apostolorũ, & hinc est, ꝙ de iure diuino potest qlibet cui⁹ interest in omni causa appellare à papa, si efficiatur hæreticus: sed non oportet ꝓpter hoc iure diuino appellare, si Impator aut rex efficiatur hæreticus, ab ipso, tanq̃ à non iudice seculari, licet secundum quosdã hoc fiat iure humano canonico, non.n. hæretici ipso facto priuantur iure diuino rebus tẽporalib. cõmunibus, q̃ data sunt cõmunitati fideliũ: vt sunt omnia bona & iura tẽporalia, q̃ ecclesiastica ab ecclesia, non q̃ est à papa, appellantur, denominantur.n. *ecclesiastica* ab *ecclesia,* non q̃ est papa, aut cõgregatio clericorũ: sed ab *ecclesia,* quæ est congregatio fideliũ, q̃ clericos & laicos, & viros, & mulieres comprehendit. Illa enim ecclesia post Deum primo & principaliter est domina omnium bonorũ & iurium temporalium ecclesiasticorum: nisi aliqui concedentes bona sua & iura aperte expresserint: vel verisimile sit eos voluisse bona illa & iura alicui personæ vel collegio ecclesiastico appropriari debere, nam in concessione rerum suarũ & iurium possunt laici quæ voluerint pacta & conditiones imponere, quæ personis recipientibus congruant: & non sunt iuribus, ad quæ seruanda tenentur dantes & recipientes, approbata. In causa autem fidei licet cuilibet catholico à papa hæretico appellare: quia eius interest: quia causa fidei omnes tangit & ad omnes omnino pertinet Christianos, *di.96.c.vbi.* nam licet in hoc casu non sit simpliciter necesse appellare à papa hæretico: etiã si contra dignitatem ecclesiasticã & diffinitiuã veritatẽ ꝓferat sententiam: quia omnia sententia talis eo ꝙ esset contra ius diuinũ, nulla esset ipso facto: licet non esset appellatione suspensa: ideo in hoc casu sufficeret papã hæreticum accusare, ideo si non reperiretur iudex: maxime qui volentem accusare vellet vel auderet audire: sufficeret corã quocunq; verbo vel scripto papã esse hæreticũ putare: causam vel causas, quare esset hæreticus allegando: contra quẽ tamen opan deberet huiusmodi publicatio de iure diuino & naturali: ad ꝙ obligantur oẽs catholici, quantũ in quacunq; alia causa contra quemcunq; & à quocũq; iudice appellãtẽ. Huiusmodi enim publicationi in fauorẽ fidei Christianæ & catholicæ oẽs catholici iotantũ quantũ appellatione deferre deberent & publice nisi de friuola publicatione conuinceretur. legitime cõtra gerentẽ se vere vel friuole ꝓ papa & oẽs publicãtes vel cõplices ei⁹ defendere tenerẽtur de necessitate salutis mõ cõgruo statui suo cuiuslibet. Veruntamẽ dicunt isti, ꝙ in hoc casu ꝓpter iuris diuini & humani ignorãtes solennitas appellationis nõ obesset, sed ꝓdesse valeret, ampli⁹ dicũt isti, ꝙ in secũdo casu, sc. quãdo crimẽ papę quãtũcunq; esset notoriũ & de ipso scãdalizaretur ecclesia & esset incorrigibilis, sufficeret cuilibet accusare ipsũ, nisi esset tale crimẽ, ex quo aliqs grauari timeret: & tũc p̃t talis extra iudiciũ à futuro grauamine appellare: nisi aliqs faceret in p̄iudiciũ ei⁹, in aliis ẽt casib⁹

ad huncarticulum spectantibus appellare licet, quos nunc exprimere non inteodo, in hoc etiam casu secundum istos cum si papa inuaderet vel detineret iniuste res vel iura aliquorum, quandoque licet appellari ipsum & quaudoq; appellare ab ipso: scilicet de hoc supersedendum est ad præsens, vbi prædicta itaque & ipsa contiogentia diffinitiue isti probare conantur, paret secuudum eos, quia io casu licet, imo regulariter licitum est, & de persona propria papæ & de eius iudicio iudicare: & ab ipso etiam appellare, & ideo ex his probari non potest quod potestas laicalis suprema cadat in ipsum de facto vel de iure diuioo, ad omnes aurem canunes, qui in coutrarium possunt adduci, dicunt quod canones veri, quales sunt canooes antiquorum patrum, licet nonnullas *decretales* quotuudam posteriorum hæreticales existimant, debeot intelligi, quod regularirer in his, quæ spectaut ad supremum pontificem, de euius iudicio iudicare uon licet: oec regulariter licet appellare ab ipso, scilicet casualirer rantum: iudicari tamen regulariter licet, nam cuilibet iudicare licet de manifestis eius criminibus quibuscunque, quæ bene ficri minime possunt, non quidem iudicialem sententiam proferendo; sed ipsa cordialiter derestando & nullatenus excusando; & multo minus illicite defendendo, ad hoc allegari potest Beda *extra, de reg. iur. c. estote*, & Hieron. *11. q. 3. cap. si quis dixerit, & c. si quis hominem*, & gloss. *di. 15. super c. uos non.*

Cap. XVIII.

Ostendit quomodo secunda opinio respondet argumentis contra se factis capit. primo huius primæ quæstionis.

VIso quomodo opinio 3. ad ea quæ supra *primo & secundo capitulis* adducta sunt, contra ipsam nititur resurgere & respondere: vidēdum est quomudo opinio secunda ad illa quæ adducuntur cōtra ipsam, *1. 2. 3. & 4. c.* valeat respondere. Ad primum itaque quod adductum est, *c. 1.* responderi potest, quod *potestas spiritualis suprema* dupliciter accipi potest, vno modo porest accipi pro tota potestate, quæ à supremo spirituali coocessa est, id est à Christo: & sie secundum ipsos potestas spiritualis suprema & potestas laicalis suprema ad rem ex opposito minime diuiduntur: scilicet potestas laicalis suprema, quantum ad rem, est pars potestatis spiritualis supremæ: ira quod potestas respectu temporalium non est simpliciter suprema: quia illa potestas, quæ est iu Imperatore, est minor illa quæ est in papa: & est quidam effectus spiritualis porestatis primo modo dicto. Aliter accipi putest potestas spiritualis suprema pro potestate solummodo, quæ respicit spiritualia & non temporalia: & porestas laicalis suprema pro potestare quæ solummodo respicit temporalia & non spiritualia: & sic porestas spiritualis suprema & porestas laicalis suprema, hoc est porestas suprema solummodo respiciens temporalia, & non spiritualia, aliquo modo diuiduntur ex oppusito: quæ tamen possunt cadere io eandem personā: secundum quod declaratum existit per opiniouem secuodam supra *c. 2.* Ad secundam dicitur quod istæ duæ potestates non constituuor duo capita duorum corpotum diuersorum: sed vnum habens duplicem potestatem prædictam. Ad tertium dicitur, quod papams non dominationem includit, sed excludit dominationem tyrannicam & iniustam, de qua loquitur beatus Petrus *epistola sua prim. c. 5.* Ad quartum dicitur, quod sungens potestate laicali suprema præcise & non potestate spirituali, est filius ecclesiæ, si est fidelis & ideo imperator, qui pollet solummodo potestate laicali, si est fidelis, est filius ecclesiæ, sed pollens potestare suprema super temporalia & spiritualis, est capur omninm fidelium. Ad quintum dicitur, quod Imperator vocari potest vel ille, qui ioter laicos supremam obtinet potestatem absque suprema potestate spirituali: & sic ille est inferior papa, & ille vocatur communiter Imperator, vel qui super omnes laicos supremam habet etiam in spiritualibus potestatem: & ille non est inferior papa: quamuis papa communiter non vocetur hoc nomine, sed quodam alio nomine digniori, sc. apostolicus, papa supremus pontifex vel sacerdos.

Cap. XIX.

Respondet argumentis factis c. 4. pro secunda parte opinionis tertia.

SEcundum etiam istam opinionem respondetur ad illa, quæ supra *ca. 4.* pto opinione tertia sunt adducta: quæ contta illam opioionem secundam militare videotur. Dicitur autem ad primum ꝙ papa nou debet regulariter per seipsum negocia secularia exercere, secundum apostolum & canones sacros: sed huiusmodi negocia aliis debet committere, multi enim multa facere debent per alios quæ uon debent ipsimet facere per seipsos, *5 q. 3. vl. di. 88. c. episcopus guber. 12. q. 1. præcipimus*, quæ tamen si fecerir per seipsos, tenent: licet faciendo peccent, & sæpe mortalirer, sic sæpe papa si io temporalibus aliquid fecerit, quicquid illud sit, nisi sit contta legem diuioam nec contra ius naturale, etiam de iure teñet: poterit tamen hoc faciendo peccare mortaliret: quia facit per seipsum quod debet facere per alium. Ad secundum dicitur quod illæ duæ potestates sunt distioctæ, ramen in eundem cadere possunt & caduut de facto: licer non cadant nec cadere debeant iu euodem regulariter quo ad exercitium: quia ille, in quem cadit potestas spiritualis suprema, noo debet per seipsum aliam

exequi

exequi potestatem, nisi forte casualiter. Ad tertium dicitur, quod armis intendere & iudicium sanguinis exercere papa non debet per seipsum: hoc tamen potest aliis committere & debet: & ideo Christus vicario suo vsum gladii materialis regulariter interdixit: non autem potestatem hoc aliis committendi, & illo modo intelligunt & exponunt omnes canones & auctoritates alias, quę in contrarium sonare videntur.

Cap. XX.

Ponit solutiones eorum de prima opinione ad argumenta, quæ adducta sunt contra eam, cap. 2. & 3.

VLtimo videndum est, quomodo prima opinio ad illa quæ in *cap. 2. & 3.* contra illam adducuntur, nititur respondere. Ad illa enim, quæ adducuntur ex *cap. 4.* pro opinione tertia, forsan respondetur, sicut respondent illi de opinione tertia, ad illa quæ adducuntur, *cap. 3.* ad probandum quod istæ duæ potestates licet non debent, tamen possunt cadere in eundem: dupliciter respondetur: quia sicut potestas laicalis suprema repugnat habenti potestatem spiritualem supremam ratione status papalis: ita etiam repugnat potestati laicali supremæ: quamuis non repugnat omni potestati laicali: & hoc quia ad plura repugnantia statui papali se extendit potestas laicalis suprema, ad quæ non omnis potestas laicalis se potest extendere, propter hoc si aliquis rex fieret papa, amitteret potestatem laicalem supremam, licet non laicalem inferiorem seu minorem, eidem etiam statui papali repugnat matrimonium: licet non repugnat ordini sacerdotali, vnde licet in primitiua ecclesia tam sacerdotes quam episcopi habuerunt vxores & vsi fuerunt matrimonio: non tamen legitur quod aliquis papa vsus fuerit & papatu & matrimonio. Status autẽ papalis & potestas laicalis suprema repugnant magis quam spiritus & corpus: quemadmodum plus repugnant quam spiritus & mulier: & ideo quamuis corpus & spiritus valeant reperiri in eodem: status tamen papalis tam mulieri quam potestati laicali supremæ repugnat, inferre etiam mortem corporalem iudicialem statui papali repugnat: qui tamen est actus potestatis laicalis supremæ, & ita licet potestas laicalis suprema non repugnet pollenti potestate spirituali suprema: nec ratione ordinis sacerdotalis nec ratione administrationis, repugnant tamen sibi ratione status papalis, qui non patitur secum plures actus iudiciales spectantes ad potestatem laicalẽ supremam: licet compatiatur secũ eosdẽ actus quantum ad substantiam actuum: quemadmodum non compatitur secũ concubitum coniugalem: licet status quantum ad substantiam actus non repugnat: Et sic finis primæ q̃stionis, incipit secunda quæstio.

QVÆSTIO SECVNDA.

CAP. I.

Caput primum secundæ quæstionis proponit ipsam quæst. & circa eam duas opiniones recitat: circa quarum secundam ponuntur distinctiones de potestate proprie propria, & de immediatione qua quidem accipitur à Deo.

SEcunda quæstio est, vtrum suprema potestas laicalis proprietatem sibi proprie propriã habeat immediate à Deo. Circa autem hanc q. sunt duæ opiniones contrarię. Vna est quod suprema potestas laicalis proprietatem sibi proprie propriam non habet immediate à Deo: quia habet eam à Deo mediante papali potestate, papa vero habet plenitudinem potestatis tam in spiritualibus q̃ in temporalibus & ideo nemo habet aliquã proprietatẽ nisi ab ipso. Pro hac opinione adduci possunt illa q̃ allegata sunt, supra *q. 1. c. 2.* Alia est opinio quę per distinctiones respondet: quarum vna est ꝙ proprietas proprie ꝓpria alicuius potest dupliciter accipi, vno modo vt proprietas proprie ꝓpria alicuius vocetur illa, q̃ est proprietas ꝓpriissime & strictissime accipiendo nomen *ꝓprietatis*: aliter vt ꝓprietas proprie ꝓpria alicuius vocetur illa q̃ siue fuerit proprietas ꝓpriissime accipiendo nomen *proprietatis* siue large accipiendo, magis ꝓprie conuenit alicui q̃ aliqua alia. Secunda distinctio est ꝙ aliq̃ proprietatẽ sicut & aliq̃ potestatẽ esse immediate à Deo tripliciter potest intelligi, vno modo vt detur à Deo solo sine donatione vel ministerio creaturæ, ꝑ quẽ modum Moyses habuit ducatũ à Deo immediate: & filii Israel proprietatẽ terræ ꝓmissionis, & Petrus summũ sacerdotium, & 11. apostoli apostolatum, secundo potest esse aliq̃d immediate à Deo: quia à solo Deo datur, tamen ministerio creaturæ: ꝑ quẽ modũ summus pontifex quilibet post Petrũ pontificem, pontificium habet à Deo immediate: quia q̃uis non habeat potestatẽ illam absq; electione humana: electores tamen illi sibi potestatẽ suã non tribuunt, sed solus Deus: sicut qui baptizatur gratiam accipit à solo Deo, non tamen sine ministerio baptizantis: & tamen baptizans non est creans gratiã illã: sicut plebanus habet ecclesiã à solo episcopo, & tamen non sine præsentatione patroni, hoc modo potest intelligi, aliquis habens potestatẽ vel ꝓprietatem aliq̃ à solo Deo: quia licet eã à principio habuerit cum concessione, donatione vel resignatione alterius, postq̃ sibi data est & resignata, à solo Deo dependet: ita ꝙ solus Deus quantum ad huiusmodi potestatẽ vel ꝓprietatem est eo superior: sic secundũ quosdã papa dicitur habere dominiũ siue ꝓprietatẽ rerum temporaliũ, quę concessæ sunt à fidelibus Romano pontifici immediate à solo Deo: quia licet eas primo receperit ex largitate fideliũ: tamẽ postq̃ illas recepit, nullus alius quicq̃ iuris habet nisi solus Deus, ita ꝙ prædia & ciuitates & alias res, quas sibi dederunt fideles, nõ ab homine sed à solo Deo tenet: ita ꝙ superiorẽ in huiusmodi temporalibus post Deũ nullo modo recognoscit: sicut etiã quãdo erat solus Noe cũ filiis & vxorib. res quas habebat tunc siue iure hæreditario siue donatione aliorum aut quouis alio modo à Deo tenebat: nec in huiusmodi tunc superiorẽ habebat; licet habuisset ante diluuiũ in his superiorẽ, regem, sc. aut aliũ dominũ principalẽ, quo fuisset inferior.

Cap. II.

Secunda q. recitat duas alias opiniones, ortas ex distinctionibus circa secundam opinionem positis.

HIs distinctionibus visis videndum, quomodo non omnes tenētes imperium esse à papa, eodem modo respondēt ad propositum quęstionis. Dicunt enim quidam, quod quamuis ille, qui habet potestatem laicalem supremam, habeat eam ex alio quam ex suprema potestate spirituali: proprietatem tamen proprie propriā potest habere, sc. primo modo capiendo nomen *proprietatis* proprissime & strictissime: quia huiusmodi potestatem habere potest in bonis, quæ habuit antequam haberet vel obtineret supremam potestatem laicalem, & in aliis quæ postea acquireret per se & non dignitati seu supremæ laicali potestati: tamen proprissime & strictissime accipiendo nomen *proprietatis* suprema potestas laicalis nullam habet proprietatem: quia de proprietate strictissime sumpta potest habēs eam facere quod vult, *1. q. 1. eos*, quicquid enim fecerit de ea, eam sc. bene vel male exponendo, donando, legando, vel quomodolibet alienando: quamuis cum graui peccato talia facere valeat, tamen ad restitutionem non tenetur: sed sufficit quod aliis modis Deo satisfaciat de peccato, hoc autem faciens Imperator, qui summam potestatem continet laicalem de iuribus & rebus imperii & boni communis: ipse de bonis propriis obligatur restituere: & ideo secundum illos potestas suprema laicalis: sicut nec suprema potestas spiritualis: nec mediate nec immediate à Deo, nec ab aliquo habet proprietatem sibi propriam illo modo. Cuius ratio assignatur: quia potestas suprema laicalis est principatus eiusdem perfectissimus: cuiusmodi est regalis, qui à principatu tam tyrannico quam despotico supreme distinctus hoc habet inter alia, vt instituatur propter bonum commune subiectorū & non propter bonum proprium principatus, de tali enim regimine dicit Arist. lib. 8. Ethicorum, *vtilia ergo sunt alia sibiipsi: quædam non vtiq; sed subditis*. Aut ergo finaliter bona imperii sunt à Deo concessa propter commune bonum subditorum, quare non potest ea expendere, nisi propter bonum commune seu vtilitatem omnium subditorum: & aliter si ea expendit ad restitutionem tenetur, nam qui bona concessa ab aliquibus ad certos vsus in aliis vsibus contra concedentium voluntatē consumpserit, restituere, si potest, eadem astringatur. Alia est opinio, quod potestas laicalis suprema habet aliq̄ proprietatem sibi proprie propriam modo prædicto accipiendo nomen *proprietatis*, nam constitutus in suprema potestate & eadem illis bonis abundare debet, quibus virtutum actus politicarum valeat exercere, hinc dicit Arist. 8. ethi. quod *non est rex, qui per se non sufficit & omnibus bonis superexcellens*, inter virtutes autem politicas necessarias in suprema potestate laicali constituto virtus liberalitatis nequaquā est minima, nam vt dicit Arist. 8. Ethi. *principatus & potestates & potentatus possessionibus maxime necessaria sunt amici*, quia, vt dicit ibidem, *bona fortuna quanto maior, tanto minus secatur*, nam sic habetur *extra de accusationibus qualiter & quando 2.* Prælati ecclesiastici odium multorum frequenter incurrunt & insidias patiuntur: sic etiam reges & principes, quia interdū iudicium sanguinis habent inter potentes & diuites exercere: multi eis libenter parant insidias, quare pro sua defensione & potestate etiam in malos intrepide exercenda sæpissime indigere noscuntur amicis, amici autem maxime acquiruntur & conseruantur per liberalem munificentiam: teste Salomone, qui prouer. 9. ait: *multi colunt personā potentis & amici sunt dona tribuentis*, & etiam *diuitiæ adducunt amicos plurimos*, igitur actus virtutis liberalitatis est actus necessarius constitutis in suprema potestate laicali: quia cum potestas laicalis suprema debeat esse sibiipsi & fungenti sufficiens, tantis abundare debet vt præeminens ea actus liberalitatis valeat exercere, cuius actus est dare, dare autem spectat ad proprietatem habentem: quia suprema potestas proprietatem strictissimam proprissime accepto vocabulo debet habere.

Cap. III.

Huius secundæ quæstionis primo ponit declarationem opinionis dicentium quod suprema potestas laicalis sit à Deo. Deinde probatis quibusdam opinionibus probat 10. rationibus, quod imperium est à Papa, ad quas, vt annotabitur, suis locis respondetur.

POrro opiniones ambę præcedentes in hoc concordant, quod suprema potestas laicalis habet proprietatem sibi proprie propriam secundo modo: quia alia bona temporalia sic sunt appropriata potestati laicali supremę quod ad alterius proprietatem vel dominium minime spectant. Sed nō ambæ eodem modo tenent, quod istam proprietatem habeat immediate à Deo: quia nullus eorum habuit huiusmodi potestatem. Quidam tamen dicunt, quod istam proprietatem non habent immediate à Deo primo modo, sicut nec aliquis papa post beatum Petrum habuit potestatem spiritualem papalem immediate à Deo: quia nullus eorum habuit huiusmodi potestatem absque electione illius vel illorum, ad quem vel ad quos spectat eligere summum pontificem: cum potestas laicalis habet proprietatem propriam sibi primo modo vel secundo modo immediate à Deo, quomodo supremus pontifex habet auctoritatem sibi propriam immediate à Deo. Sicut enim quando papa eligitur eligentes ipsum nullam sibi tribuunt potestatem: sed celebrata electione & electo consentiente Deus immediate confert sibi omnem potestatem, quam habet: ita celebrata electione Imperatoris eligentes nihil conferunt sibi, sed ipso consentiente omnem potestatem, quę propria est Imperatoris dignitatis, sibi solus Deus confert. Hæc videtur opinio Glossę *di. 96. sup. c. si imperator*, quę

super

super verbo *diminitus* ait: *Non ergo a papa imperium, sed à solo Deo est, vt 23.q.4.c.quæsitum. Nam à cœlesti numine* (al is *maiestate*) *habet gladii potestatem. C. de ve. iu. enu. lib. 1. in principio*, quod concedo de vero Imperatore. Pro ista opinione potest taliter allegari. Imperator non babet ab homine potestatem & proprietatem propriam potestatis laicalis supremæ: ergo habet eam à solo Deo, cõsequentia videtur manifesta, antecedẽs probatur: quia si haberet eam ab homine, aut ab electore, aut à coronatore, aut à confirmatore. Non ab electoribus, quia generaliter electores, quando sunt præcise electores, non dant electo dignitatem, ad quam eligitur, quando electio non indiget ab homine confirmari: & sic nec potestatem immediatam, sed solum capacitatem recipiendi dignitatem, ad quam eligitur, à Deo, sicut quando electo supremo pontifice non indiget ab homine confirmari, electores non dant sibi potestatem papalem, sed solummodo capacitatem immediatam recipiendi à Deo huiusmodi dignitatem: quia secundum ordinationem Dei à se solo nõ est capax huius dignitatis Imperator, ergo ab electoribus neq; potestatem neq; proprietatem recipit. Nec babet eam à coronatore, nam nõ dat coronator proprietatem alicuius rei temporalis, sicut nec consecrator dat consecrato aliq̃ proprietatẽ vel etiam administrationem alicuius rei spiritualis, ergo Imperator à coronatore, qui non est confirmator, nullam recipit proprietatem. Nec haber eam à confirmatore, quia confirmatore non indiget, sicut isti supra ponunt. Hic propter rationes adductas, *6. c.* quod papa in temporalibus habet huiusmodi plenitudinem potestatis, dicendũ est, quod imperium est ab ipso. Ex quo inferri potest, ꝙ potestas laicalis suprema, sc. imperialis, habet ꝓprietatem sibi propriam a papa, & non immediate à Deo, sed habet ab eo potestatẽ à quo est. Restat ergo ꝓbare, quod imperium est à papa, quod multis modis ostenditur, primo sic: Ab illo est imperiũ, cui datę sunt cœlestis & terreni Impii claues: sed Petro & successorib. suis sunt datæ claues cœlestis & terreni imperii, *di. 22. c. 1.* ergo impium erit à papa. Amplius, Impium est ab illo & in eius potestate perfectissime est imperiũ, qui ex ordinatione Dei cẽsetur caput primũ & iudex supremus cunctorũ mortalium: papa aũt & non Imperator ex ordinatione Dei est caput primũ & iudex supremus cunctorũ mortalium: ergo imperiũ est à papa. Rursus, ab illo est imperiũ, qui põt imperatorem deponere: papa aũt p̃t imperatorem depouere, *15. q. 5. c. alius*: ergo impium est à papa. Item ab eo est imperium, qui põt transferre imperium de vna gente ad aliam: hoc autem põt papa, *ext. de electiõ c. venerabilẽ.* ergo imperiũ est à papa. Item ab illo est imperiũ, à quo imperator postq̃ electus est, examinatur, inungitur, consecratur, & coronatur: ergo imperiũ est à papa. Itẽ ab illo est imperium cui Imperator iurat tanq̃ vasallus: sed Imperator tanquã vasallus præstat papæ iuramentũ fidelitatis & subiectionis *dist. 63. tibi domino*, ergo imperiũ est à papa. Item ab illo qui habet vtrumq; gladiũ materialem & spiritualem est imperiũ papa autem habet vtrumq; gladiũ, igitur imperium est à papa. Hæc videtur sententia Innocentii quarti qui in q̃dam decretali asserit quod in gremio fidelis ecclesiæ ambo gladii administrationis vtriusq, habentur repositi, vnde q̃squis ibidem non fuerit neutrum babet, vterq; creditur iure Petri cũ de materiali eidem non dixerit amitte: sed conuerte gladiũ tuũ, vt imperiũ videlicet per teipsum non exerceas: in vaginam tuã, signanter vbi exprimitur huius potestas gladii materialis apud ecclesiã esse implicita: sed per imperatorẽ qui eam recipit explicatur. Item ab illo est impium ad quem se habet imperator sicut filius ad patrem: sicut discipulus ad magistrũ: sicut plumbum ad aurum: sicut luna ad solem: sed has comparationes babet imperator ad papam di. *46. si imperator & c. quis dubitet, &c. Duo sunt extra de ma. & obe. c. soluta* ergo imperium est à papa. Item ab illo est imperiũ cui imperator tenetur caput submittere, papæ autem hoc tenetur, *di. 63. Valentinianus di. 46.* nunquam ergo imperiũ est à papa. Item ab illo est imperium à quo ex auctoritate propria & non ordinatione imperatoris vel alterius hominis regi habet imperium ipso vacante, hoc autem facto papa vacante imperio, ergo imperium est à papa.

Cap. IV.

Recitat tres opiniones diuersimode opinantium de modo, quo imperium sit à Papa.

Porro licet quidam dicant concorditer imperium esse à papa; non tamen omnino in modo ponendi concordãt, nec ex eadem ratione mouentur. Vna est opinio, ꝙ propter hoc, ꝙ dicitur papam habere tam in spiritualibus quã in temporalibus plenitudinem potestatis, de qua dictum est supra, *q. 1. c. 1.* ponit & cõcedit imperium & omnia alia regna taliter esse à papa, quod de plenitudine potestatis, quãdocunq; voluerit, possit absq; causa & sine culpa ad suum libitum destituere institutum, & eidem alium subrogare, & sibiipsi imperium retinere, qualem etiã potestatem (vt dicunt) super omnia alia babet regna, aliter enim non haberet plenitudinem potestatis, sed haberet potestatem per alia iura quam p diuina & per naturalia limitatũ. Alii autem, quamuis putent opinionẽ prædictam sapere hæresim manifestam: tamen dicunt, imperiũ esse à papa: ꝓpter hoc quod secundum eos papa habet quandã aliam plenitudinem potestatis, quia licet (vt dicunt) imperium est à papa: tamen papa non possit omnia sine exceptione, quæ non sunt ꝓhibita: neq; per ius diuinum neq; p ius naturale: quia illa, q̃ supererogationis sunt, non põt præcipere, nec aliquẽ priuare iure suo sine culpa: & nisi subsit causa, non potest illa, quæ ad regendũ mortales minime dignoscuntur necessaria, licet p seipsum vel sibi institutos officiales ab ipso, etiam sine exceptione potest, q̃ constant esse necessaria regimini subditorum. Vnde licet reges & principes iã iuste regentes & principatus babentes, absq; culpa, nisi subsit causa, nequaquã potest regnis suis & principatibus priuare de plenitudine potestatis suæ: tamẽ si esset aliquis papa, qui regẽ, principem aut caput in temporalibus nõ haberet (licet non solũ expediens sed etiã necessarium sit cuilibet papæ esse in temporalibus caput, à quo de necessitate regatur)

tunc habere posset papa de plenitudine potestatis absq; electione nominationem & sine consensu eorum ipsis caput præficere maiorem vel minorem dignitatem vel potestatem tribuendo eidem, in similibus circa potestatem similiter est dicendum. Ex ista plenitudine potestatis, vt dicit ista opinio, habet papa potestatem super Imperatorem & imperium, non quod possit imperatorem, nisi sit causa necessaria, priuare sine culpa imperio: nec quod possit imperium ad libitum transferre de gente in gentem: sed quia pro culpa & ex causa necessaria potest imperatorem quibuscunq; aliis minime requisitis deponere: si hoc sit necessarium vtilitati communi, & non solum tanq̃ expediens de plenitudine potestatis, & non requisitis aliis quibuscunq;, de gente in gentem, vel de dominio in dominium, vel de persona in personam transferre imperium: sed etiam ex aliqua causa euidenti, si necessarium fuerit bono communi, vt nullus ad regnum vel imperium eligatur, potest ordinare & præcipere quandiu necessarium fuerit, quod huius electio differatur, & isto modo imperium est à papa: non q̃a papa in ipso habeat plenitudinem potestatis, de qua dictum est, *q. 1. c. 2.* quam etiã habet supra omnia regna & super quęcunq; tẽpotalia, nec differt ista opinio à secunda, quæ recitata est super, *q. 1. c. 2.* quod secundum istam opinionem papa potest corrigere imperatorem, quando corrigendus est, & omnia facere circa temporalia quæcunq; necessaria sunt bono communi: licet non possit aliquem priuare iure suo sine culpa, nisi subsit causa, illa cõsequẽtia tenet: quia papa in temporalibus præterq̃ iure exigente, nullam habet potestatem à Christo: nisi saluis non solum iuribus sed etiam libertatibus aliorum: ideo papa illa, quæ etiam necessaria sunt reipub. etiam in temporalib. minime potest, quamdiu sunt alii, qui ipsa possunt & volunt vtiliter expedire. Et ideo si esset aliquis populus, qui rectores in tẽporalibus non haberet, papa non deberet nec posset super eos rectores constituere, si ipsi mei velle[n]t sibi ipsis rectorem constituere siue præficere idoneum eligendo: sic etiam quando corrigendus esset Imperator, vel rex, aut princeps alius, aut etiam deponendus propter defectum aut crimen, qui vel ꝙ ad spiritualia minime pertineret: papa auctoritate eius siue potestate concessa Christo se intromittere non deberet nisi propter negligentiam & malitiam laicorũ, vnde videtur verisimiliter (dicunt isti) quod vt papa spiritualibus totaliter vacet, atq; etiam ne aliquo modo ad hoc se insufficientem inueniat: se temporalib. quibuscunq; non debeat implicare negociis, quamdiu inueniuntur laici, qui ea velint & possint iure & legitime expedire, hoc habetur *11. q. 1. te quidem*. Alia est opinio. quod imperium non est à papa de iure diuino: sed ex iure humano, ex voluntaria sc. successione vel concessione Romanorum, qui omnem potestatem, quam habuerunt super imperium, supremo pontifici concesserunt, vel præscriptione humana, qua summus pontifex ius & potestatẽ sui imperii acquisiuit, & hinc est, ꝙ licet iure diuino papa in nullo maiorem potestatem habet super imperium, q̃ super regna quæcunq;: tamen iure humano maiorẽ super ipso obtinet potestatem: quia nec populus aliquorum regnorum potestatem suam dedit papæ, nec ipse contra alia regna ꝑscripsit legitime. Licet ergo opiniones prædictæ discordant, ꝙ ponunt imperiũ esse à papa, vel iure humano vel iure diuino, & ideo concedunt, quod potestas laicalis vel suprema imperialis sibi ꝓpriam habet proprietatem à papa & non immediate à Deo: quia ab illo habet proprietatem propriam sibi, à quo est imperium; sed illud est à papa, vt patuit: ergo &c.

Cap. V.

Recitat quartam opinionem circa dictum modum, cuius opin. duo membra seu puncta seorsum probat.

Alia est opinio tenens, ꝙ nec primo modo nec secundo habet potestas laicalis suprema potestatẽ aliq̃ sibi propriam à Deo his modis, sed bene tertio modo solum: quia licet etiã habeat eã à donatione papæ, & non ex sola donatione Dei, papa. n. non solummodo de imp^o ordinauit, quod esset vna suprema potestas laicalis nec populus eligit impatorem, quomodo cardinales eligunt solũmodo papã, nullam sibi de bonis ꝓpriis temporalia tribuendo, sc. ordinauerunt & statuerunt potestatẽ supremam laicalẽ certa ei temporalia de suis ꝓprüs largiendo, q̃ dignitati & non ꝑsonæ dederunt, & ideo impator, nisi in casibus, alienare illa nõ potest, sed ad restitutionẽ, si alienauerit, obligatur: & successor ipsius potest ipsa & debet cuicunq; data fuerit reuocare. Ista itaq; consideratio duo dicit, primũ est ꝙ potestas suprema non habet proprietatẽ à Deo primo modo vel secundo, & ꝙ habet eã immediate à Deo, tertio mõ. Pro primo potest taliter allegari. Nõ est dicendum ꝙ aliqua dignitas vel ꝑsona habeat ꝓprietatẽ sibi ꝓpriam à Deo immediate à Deo primo modo vel secundo: nisi de hoc indubitanter ꝑ reuelationẽ diuinã constiterit: eo ꝙ per rõem naturalem vel experientiam constare non pôt. Cum .n. per scripturam diuinitus reuelatã. vt habetur *Gen. 1.* constet ꝙ Dominus Deus dedit humano generi dominiũ temporalium rerũ. & non est necesse ꝙ appropriatio quarumcunq; rerũ specialiter fiat à solo Deo absq; assensu & voluntate illorũ quib. datum est cõe dominiũ, ergo sequitur ꝙ nõ est tenendũ aliq̃ appropriationẽ talẽ factã esse a solo Deo absq; voluntate illorũ quib. erat datũ dominiũ in cõi: nisi de hoc constet per reuelationẽ diuinã, ꝑ quem modum constat ꝙ Deus priuauit Cananęos terra ꝓmissionis, & ipsam specialiter contulit filiis Israel, ꝑ quem ẽt modum scimus ꝙ Deus alias terras dedit specialiter filiis Israel, Esau, Aaron, & Moab: sicut patet *Deut. 1.* Sed per nullam reuelationẽ diuinam constat nobis, ꝙ Deus specialiter aliq̃ bona dedit seu appropriauit impio seu supremæ potestati laicali: nec etiã ꝙ [illegible], quod specialiter aliquod sibi appropriari deberet: nec ꝙ haberet imperium aliq̃ proprietatem a solo Deo plusquã alia regna, quæ ante impium extiterunt: de hoc in scripturis diuinis, in quib. donationes diuinæ scribuntur, nihil habemus, ergo tenendũ est, quod imperium non habet aliq̃ proprietatẽ a Deo immediate primo modo & secundo modo. Sed forte diceret aliquis, ꝙ imperium habere ꝓprietatẽ tali modo a Deo immediate in euangelio inuenitur

dictum à Christo. Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod Chri-
stus, qui est verus Deus, aliqua specialiter iussit dare Cæsari: ergo illa habuit Cæsar immediate à Deo,
quia à Christo. hic respondetur, quod per illa verba Christus nihil dedit specialiter Cæsari, sed iussit
illa, quæ prius fuerunt donata per humanam ordinationem Cæsari, sibi reddi: & ideo non dixit, *date*
Cæsari, sed reddite. illi quæ sua sunt quæ sc. sibi ab hominibus collata fuerunt. Illi enim, qui constitue-
runt ipsum Imperatorem vel prædecessorem suum, ordinauerunt vel iure naturali vel iure humano,
quæ ratione potestatis laicalis supremæ vendicare debebat, & hoc Christus approbauit, qui au-
tem approbat, nihil nouum constituit: sicut qui confirmat, nullum nouum ius tribuit, *extra. de fi. in-*
stru. inter dilectos extra de confirma. vti. v. cum dilecta & c. examinata. Secundum quod tenet ista opinio,
est, quod potestas laicalis suprema habet potestatem sibi propriam immediate à Deo, tertio modo:
quia licet in principio institutionis potestatis laicalis supremæ Deus immediate nec per seipsum nec
per aliquod mandatum spirituale miraculose reuelatum quibuscunq; hominibus, sed per homines
æquitatem naturalem sequentes, considerantes reip. expedire vnum principem in spiritualibus, alia
præsidere, potestati laicali supremæ determinata temporalia tribuit: quibus traditum sibi officium
exercere valeat: ita quod tunc nō à solo Deo, sed etiam ab hominibus proprietatē recepit: eorum ta-
men post traditionem illam à solo Deo tenuit ea: & quantum ad illa solum Deum habuit recogno-
scere superiorem, assignans omnem proprietatem illam & omne ius positiuum, quod habebat in i-
psis, in potestatem supremam institutam à Deo per ipsos transferebat. Pro ista opinione taliter po-
test allegari. Si suprema potestas laicalis non esset illo modo immediate à Deo, haberet aliquem ho-
minem vel communitatem in temporalibus superiorem, à quo vel à qua temporalia sua teneret: sed
suprema potestas laicalis, nec ab homine nec à cōmunitate tenet temporalia sua. Quod non ab homi-
ne, patet: quia si ab homine teneret, & nō posset alius assignari q̄ papa: ergo teneret ea à papa. Quod
ostendunt esse falsum etiam de Imperatore fideli & Christiano: quia successur gaudet eodem iure,
quo prædecessor, *extra de regu. iuris. qui in ius. lib. 6.* non enim esset vera successio, si verus successor mi-
nus quam prædecessor haberet. Imperator autem fidelis succedit Imperatori infideli: ergo illo iure,
quo vtebatur infidelis, & fidelis vti debet, sed Imperator infidelis non tenebat temporalia sua à papa,
cum ante fuerat Imperator quam papa. Tum quia Imperator infidelis tempore Christi non tenebat
temporalia à Christo: quia Christus non venit tollere dominium regum seu Imperatorum, beato
Aug. teste, qui super Ioh. ait loquens regibus mundi in persona Christi: *Regnum meum non est de hoc*
mundo, id est, non impedio dominationem vestram in mundo, vt vane saniatis & timeatis. Cui concordat Leo
papa, dicens: *Dominus mundi temporale non quærit regnum, qui præstat æternum*, quod ecclesia testari vide-
tur, cum canit de Christo. *Non arripit mortalia qui regna dat cœlestia.* Tum quia religio Christiana nulli
infideli tollit ius suum, teste beato Ambro. qui supra epistolam ad Cy. ait. *Admone illos principibus & po-*
testatibus subditos esse di. q. d. Si habes Imperium, spirituale tamen, admone illos subditos esse principibus, ducibus &
potestatibus minoribus: quia Christiana religio neminem priuat suo iure. Tum quia ante Christum & religio-
nem Christianam fuit Imperator, quo tempore nullum superiorem habuit in temporalibus, ergo
nec aliquis successor eius habet aliquem hominem superiorem in temporalibus: & per consequens
non est vasallus papæ. Vnde si aliquis Imperator subiiceret se papæ recognoscendo tanquam vasallus
papam superiorem in temporalibus, eo ipso renunciaret Imperio & potestati supremæ laicali; nec
posset dici successor primi Imperatoris, nec *Augustus* vocari deberet, quia non augeret Imperium, sed
quantum in eo esset destrueret. Quod autem Imperator proprietatem propriam supremæ potestati
laicali non teneat ab alia potestate, posset hic apparentiam aliqualem habere: quia non videtur eam
posse tenere de alia communitate quam de communitate Romanorum: de qua non potest verita-
tem habere: quia idem respectu eiusdem non potest esse vasallus & Dominus: præsertim eadem ra-
tione vel causa, Romani autem inferiores & vasalli Imperatorum sunt, quorum ipse est Dominus:
ergo nulla temporalia tenet ab eis immediate, ergo à Deo tertio modo habet proprietatem proprie
propriam potestati supremæ laicali.

CAP. VI.

Respondet primæ rationi cap. tertii.

VIsis rationibus in supradictis cap. præmissis, videndum est ad illa, quæ in contrarium allegantur,
& primo ad illa, quæ supra, *cap. 4.* contra istam opinionem vltimam sunt adducta, ad quæ dici-
tur, quod imperium non est à papa: quia ab eodem fuit Imperium post aduentum Christi & ante:
sed ante non fuit Imperium à papa, sicut allegatum est supra, ergo nec vnquam postea fuit à papa.
Sed ad primum argumentum, cum dicitur quod Christus dedit potestatem siue commisit beato Pe-
tro iura terreni & cœlestis imperii. Ad q̄ secundum Antherium papā respondetur, quod verba Ni-
colai papæ aliter, quam prima facie sonare videntur, exponenda sunt, ne hæresim sapere videantur:
quemadmodum & quædam alia eiusdem in c. r. cum sc. ait, *illam*, (scilicet Romanam ecclesiam) *so-*
lus ipse instituit & fundauit & supra Petram fidei mox nascentis erexit. Et cum dicit: *Omnes siue Patriarcha-*
tus cuiuslibet apicem, siue metropoleon primatum, aut episcopatuum cathedras, vel ecclesias cuiusque ordinis dignita-
tem constituit Romana ecclesia, illam vero solus ipse fundauit: & supra Petram fidei mox nascentis erexit, &c. quæ

verba niſi ſanius intelligantur, ſcripturis diuinis & ſanctorum Patrum obuiáre videntur: quia Christus non fundauit Romanam eccleſiam ſupra Petram fidei mox naſcentis: quia Romana eccleſia non fuit fundata in principio fidei, nec ipſa alias fundauit eccleſias, ante enim Romanam eccleſiam fundatæ fuerunt plures eccleſiæ: ante etiam plures fuerunt ad eccleſiaſticas dignitates aſſumpti. Nã ante Romanam eccleſiam fuit beatus Matthias ad apoſtolatus dignitatem electus, *actor. 1.* etiam Diaconi ante Romanam eccleſiam ab apoſtolis electi fuerunt, *ibi ca. 6.* ante Romanam eccleſiam beatus Paulus & Barnabas de præcepto Dei ad dignitatem apoſtolatus fuerunt ſublimati, *actuum 13.* antequam Romana eccleſia poteſtatem haberet eligendi prælatos, Paulus & Barnabas per ſingulas eccleſias conſtituerunt preſbyteros *actor. 14.* Romana eccleſia antequam aliquam auctoritatem haberet, Apoſtoli & ſeniores conſtituerunt concilium, *actor. 15.* Antequam Romana eccleſia poteſtatem inſtituendi prælatos haberet, dicit beatus Paulus, vt habetur *actu. 20.* maioribus natu, quos vocauerat de Epheſo: *Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiã Dei*, antequam Romana eccleſia primatum haberet, multiplicatæ fuerunt eccleſiæ Antiochiæ diſcipuli: ita vt primo Chriſtiani vocarentur ibidem *act. 11.* Vnde & beatus Petrus ibidem habuit ſedem, antequam Romæ, *24. q. 1. c. rogamus*, & ita eccleſia Antiochena prius inſtituit eccleſias & dignitates eccleſiaſticas, quam Romana. Interpretationem itaque ſanam opus adhibere verbis præſcriptis Nicolai papæ, vt non contradicant aperte ſcripturis diuinis. Et conſimiliter alia eius verba, q̃ ſequuntur, de iuribus *terreni ſimul & cæleſtis imperii* commiſſis Petro, ſane exponenda ſunt, ne videantur ſapere hæreſim manifeſtam. Si vero intelligantur vt prima facie ſonant, ex ipſis duo ſequuntur errores, primus eſt, quod cæleſte imperium eſt à papa: quia dicit Nicolaus, quod Chriſtus iura cæleſtis & terreni imperii commiſit Petro. Sed conſtat quod dicere cæleſte imperium eſſe à papa: maxime illo modo, quo quidam dicunt propter auctoritatem Nicolai papæ: aut terrenum imperium eſſe à papa, ſic ſc. quod habens terrenum imperium, tenet ipſum à papa in feudum, eſt erroneum: quia hæreticum eſſet dicere, quod aliquis tenet cæleſte imperium à papa, ſicut à domino, ſicut iſti dicunt: quia terrenum dominium eſt à papa, ſicut à domino, cum papa ſit ſolummodo clauiger cæleſtis imperii, & nullatenus dominus. Secundus error qui ſequitur ex verbis Nicolai eſt, ſicut ipſa intelliguntur, quod omnia regna ſunt à papa, quod in præiudicium omnium regum non facientium homagium papæ, multipliciter redundare dignoſcitur, videretur enim Rex Franciæ periculoſe errare in fide, cum in temporalibus minime recognoſcat ſuperiorem, *extra qui fi ſunt le. c. per venerabilem.* Dicunt itaque iſti, quod aliter, quam ſonant, intelligenda ſunt verba Nicolai præſcripta, vnde dicunt quod ſecundum Gregor. *in homelia communi de virginibus*, quod regnum cælorum nonnunquam eccleſia militans debet intelligi, ſic etiam per cæleſte imperium ſpecialiter boni in eccleſia militante poſſunt intelligi, quare etiam per terrenum imperium deſignantur ſpecialiter mali in eccleſia: & ſic, vt dicunt, intelligi debent verba prædicta: vt ſc. Chriſtus commiſerit beato Petro poteſtatem aliquam ſuper bonos & ſuper malos in eccleſia. Aliter dicunt quidam, quod Nicolaus papa per cæleſte imperium intelligit ſpirituales, quorum conuerſatio eſt in cælis: & per terrenum imperium terrenos ſecularibus negotiis implicitos, & ſuper vtroſq; habet papa poteſtatem. Aliter dicunt, ꝙ Chriſtus commiſit Petro iura cæleſtis imperii, in quantum habet in ſpiritualibus poteſtatem ſupra viatores prædeſtinatos ſc. ad cæleſte imperium, commiſit iura terreni imperii, in quantum conſtituit eum ſuperiorem in ſpiritualibus Imperatore terreno, quem etiam caſualiter coercere poteſt. Sed ſicut cæleſte imperium nullus tenet à papa in feudum: ita etiam nullus tenet ab ipſo terrenum imperium in feudum.

Cap. VII.

Reſpondet ſecundæ rationi tertii capituli.

AD ſecundam allegationem, quæ in hoc conſiſtit: quod papa ex ordinatione Chriſti, & non Imperator eſt caput primum, & ſupremus iudex cunctorum mortalium. Reſpondetur, quod hoc nõ continet veritatẽ. Cum quia contradicit ſcripturæ ſacræ, dicẽte Apoſtolo, *1. Cor. 5.* in perſona cunctorum fidelium: *Quid enim mihi de his qui foris ſunt iudicare.* Sed forte diceret aliquis, quod ſaltem papa eſt ſupremus iudex cunctorum fidelium: ergo papa eſt Imperatoris Iudex, ſi eſt fidelis. Hic tripliciter reſpondetur. Vno modo dicitur, quod papa non eſt iudex cunctorum fideliũ, niſi in ſpiritualibus, quæ ad eius pertinent poteſtatem: & ideo ſi auctoritate papali extra neceſſitatis caſum & vtilitatis (quæ parificari debeat neceſſitati) aliquam ſententiam tulerit in temporalibus, vel ſuper temporalia, ſententia nulla eſt ipſo iure, tanquam à non ſuo iudice lata: quia in talibus non eſt Iudex: & ſi talia faceret, nulla eſſet illo iudice vel iure, iuxta regulam *extra, de regulis iuris*, libro ſexto: *Ea quæ à iudice fiunt, ſi ad eius non ſpectant officium, viribus non ſubſiſtunt*, non ergo papa, ſed Imperator, non ſolum cunctorum fidelium ſed etiam vniuerſorum mortalium in his eſt Iudex ſupremus: ita etiam quod in his papa nõ eſt Iudex, quia enim religio Chriſtiana neminem priuat iure ſuo, vt dicit Ambro. ſecundum quod allegatum eſt ſupra: & fundatur in dicto Apoſtoli, qui primæ ad Cor. 7. ait, *vnuſquiſq; in qua vocatione vocatus eſt in ea permaneat, ſeruus vocatus es, nõ ſit tibi cura.* Ex quibus verbis colligitur, ꝙ religio Chriſtiana ſeruos infideliũ à ſeruitute nõ liberat, *ne nomẽ Domini & doctrina blaſphemetur*, vt dicit Apoſtolus *1. Tim. 6.* Multo fortius religio Chriſtiana nõ liberat aſſumptũ ad papatum à ſubiectione, q̃ fideli Domino tenebatur: q̃a, ſicut dicit Apoſtolus, 1. Tim. 6. *qui fideles habent dominos, nõ contemnant, quia ſunt fratres ſed*

magis

magis seruiant quia fideles sunt & dilecti &c. Imperator ergo Romanus est Iudex papæ, sicut & fuit ante papatum ipsius. Neque enim papa, neq; clerici alii exempti sunt à iurisdictione Imperatoria: & ita iure diuino remaneot subiecti Imperatori, sicut prius, in his quæ Christianæ religionis obseruantiam & exercitationem officiorum, ad quæ assumuntur, non impediunt. In huiusmodi enim, quia magis oportet obedire Deo quam hominibus: sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediendum præponitur, ita Deus hominibus, *dist. 8. c. vlt.* Nec conuersi Domino infideli: nec papa aut clerici Imperatori, vel alii infideli Domino, sunt subiecti. In aliis autem quantum est de iure diuino, subiecti sunt: & ideo libertatem maiorem, qua gaudent, habent ex iure humano solummodo. Sed forte diceret aliquis, quod ista responsio contradictionē implicat, quod sc. in casu necessitatis papa est iudex Imperatoris, & Imperator est iudex papæ, quæ sibiipsis sunt contraria: quia sequitur, quod idem respectu eiusdem sit superior & inferior: eo quod nemo potest iudicari nisi à superiori, *dist. 21. c. inferior. & c. submittitur.* Hic respondetur, quod inconueniens est eundem eadem ratione respectu eiusdem rei esse pariter superiorem & inferiorem, sed eundem eodem regulariter esse inferiorem, & casualiter superiorem, non debet inconueniens reputari. Rex enim superior est toto regno: & tamen in casu est inferior regno: quia in casu necessitatis potest regem deponere & in castro detinere, hoc enim habetur ex iure naturali, sicut ex iure naturali habetur quod vim vi repellere licet: sicut etiam in multis religionibus prælati supremi sunt superiores cunctis fratribus ordinis sui, & tamen in aliquibus casibus generalia eorum capitula sunt superiora prælatis supremis; ita quod ipsos possunt absoluere, & ideo sicut in iure reperitur expresse, quod in multis casibus minor supplet negligentiam maioris: ita non est inconueniens, quod idem sit eodem regulariter inferior & casualiter superior: sicut delegatus sæpe ordinatione inferior est episcopo suo, qui tamen in casu delegato à papa potest esse superior. Et taliter respondetur ad illud, quod circa principium illius capituli assumitur, quod sc. papa est Iudex cunctorum fidelium. Dicitur enim, quod in temporalibus nemo est Iudex cunctorum fidelium, nemine excepto, quamuis enim Imperator sit supremus Iudex multitudinis fidelium: non tamen est Iudex supremus personæ papæ in temporalibus propter reuerentiam officii, quo fungitur papa, propter quod papa in spiritualibus est superior Imperatore, & modicum detrimentum est, si persona papæ non sit ei subiecta: eo quod modicum quid non nocet, nam modica res non inducit simoniam, *extra, de simonia, & si quæstiones*, iuri enim diuino congruit, etiam naturali, vt Imperator non sit iudex ordinarius papæ, & papa non est Iudex ordinarius in temporalibus Imperatoris, ideo in hoc nemo est Iudex summus siue supremus cunctorum fidelium, nemine excepto.

Cap. VIII.

Respondet tertia rationi cap. tertii.

AD tertiam allegationem adductam supra, *cap. 3.* cum accipitur, quod papa potest Imperatorem deponere. Respondetur quod sicut papa regulariter deponere alios reges non potest à potestate concessa sibi à Christo: ita non potest regulariter deponere Imperatorem, quantumcunq; sit dignus deponi propter defectum quemcunq; vel crimen, quod non est inter spiritualia diuina computandum. Et ideo si Imperator committat crimen dilapidationis vel destructionis imperii aut damnabilis negligentiæ in periculum imperii tyrannidis, vel quodcunque aliud deponere dignissimum, Romani vel illi, in quos suam potestatem Romani dederunt, debent ipsum deponere, & non papa, nisi illi, ad quos spectat, sibi suam potestatem tribuerunt, vel nisi illi ad quos spectat, nollent vel non possent facere iustitiæ complementum: & talis immineret casus, in quo necesse esset talem circa Imperatorem iustitiam exerceri. Illud autem decretum, *15. q. 6. c. alius*, non facit ad propositum, vt videtur: quia non loquitur de Imperatore, sed de rege Franciæ, qui tamen superiorem in talibus minime recognoscit: quia non solum rex, sed regnicolæ communiter tenent, quod papa auctoritate propria non possit regem eorum extra casum necessitatis aliis non negligentibus deponere: & ideo papa, vt dicitur, proprie non deposuit regem Francorum, sed, vt dicit Gloss. dicitur deposuisse, quia *deponentibus consensit*, laudando eorum factum & propositum, & consulendo vt non timerent in hoc potestatem suam contra regem pro communi vtilitate omnino exercere. Illi igitur Franci dubii forsitan de propria potestate papam tanquam sapientiorem, quam ipsi essent seu haberent, (nondum enim erat studium Parisius) consulebant & interrogabant, an eis secundum Deum liceret suum regem deponere. Nostris autem temporibus quidam de potestate sua nullatenus dubitantes regem suum deposuerunt, papa nullatenus requisito. Vt enim dicunt illi, nec instituere nec destituere regem spectat ad papam: quando ipsis circa institutionem, destitutionem regum suorum non interueniunt pericula; nec sunt damnabiliter negligentes. Sed forte diceret aliquis, quod Innocentius 3. Ottonem quartum & Innoc. 4. deposuit Fridericum Imperatorem. Hic tripliciter respondetur, quidam enim dicunt, quod Innoc. 3. & Innoc. 4 illas depositiones fecerunt auctoritate Romanorum, ad quos spectat correctio Imperatoris. Idcirco quod Principes Alemanniæ, quibus datum est ius eligendi Imperatores à Romanis, circa Imperatoris correctionem fuerunt damnabiliter negligentes. Alii dicunt quod simpliciter Innoc. 4. auctoritate concilii generalis deposuit Fridericum, quia in casu hæresis simpliciter habet potestatem super omnes Christianos. Alii dicunt, quod vter-

 que

que male processit vsurpando sibi potestatem, quam non habuit: sicut sæpe faciunt Romani pontifices, vt dicit Gloss. *de foro compe. super c. si clericus*, dicens in hæc verba, *papa, siue siut negligentes laici siue non, quotidie concedit litteras clericis contra laicos supra quacunque quæstione: & ita vsurpat iurisdictionem aliorum: contra illud quod dicitur supra cap. proximo. nouit. in principio*, propter quam vsurpationem dicunt ordinem Christianitatis esse confusum: quia omnis ordo confunditur, si vnicuique sua iurisdictio non seruatur, vt testantur canonicæ sanctiones, *11. q. 1. peruenit*. Ex ista enim vsurpatione dicunt populorum strages, vastationes regionum, ciuitatum & terrarum & alias desolationes auctoritate prædicti Innocentii 4. in Italia accidisse, de quo, quicquid fuerit de Friderico, sc. siue hæreticus siue laicus fuerit, dicunt quod contra Fridericum ediderit *decretalem* vel scripturã compluribus contra fidem erroribus inexcusabilibus firmatam. Quod autem dicunt quidam à centum annis & citra in regionibus Galliæ siue Hispaniæ & in maiori Britannia per supremum pontificem à gente in gentem dominia esse translata, apertissimum est mendacium, non enim in maiori Britannia, neque quoad ipsam neque quo ad Scotiam eidem subiectam, facta est per ipsum quæcunque translatio: nec etiam illi de maiori Britannia in aliqua translatione vel destitutione, nec institutione supremum pontificẽ requirere voluerunt; & multa alia, quorum quædam ecclesiæ libertatibus & clericorum derogare videntur, quæ contra expressas diffinitiones, ordinationes & statuta summorum pontificum in maiori Britannia fiunt, vt nonnullis apparet. Quod autem in Hispania de translatione regni Aragoniæ per supremum pontificem extitit attentatum, iniquum fuisse putatur à multis, & nullatenus potuit ad effectum produci.

CAP. IX.

Respondet quartæ rationi cap. tertii.

AD quartam allegationem inductam eum dicitur, quod papa potest transferre imperium de vna gente in aliam: diuersimode respondetur. Vno modo, quod papa potest hoc casualiter, quia non est alius. Aliter dicitur, quod distinguendum est, quia aut imperium transferendum est à gente in gentem propter aliquod crimen speciale gentis, à qua est imperium transferendum: puta si gens illa inficiatur prauitate hæretica vel ad legem Iudæorum, ad ritum vel sectam gentilitatis, vel sectam aliam conuertatur, aut propter aliud simile: vel populi, qui crimen seculare aut negligentiam vel defectum alium, propter quod etiam iudicio sapientum gentilium vel non Christianorum gens illa nõ esset digna alios gubernare. Si transferendum sit imperium propter crimen aliquod speciale; dicunt quidam, quod papa potest ex iure diuino transferre imperium, cum ipse in spiritualibus & annexis eis habeat plenitudinem potestatis, quantũ ad ea quæ sunt de necessitate facienda. Alii dicunt, quod papa in hoc casu non potest transferre imperium, nisi laici fuerint damnabiliter negligentes vel fauentes genti, à qua necesse est transferre imperium: sed in hoc casu ad papam spectat de crimine speciali cognoscere vel denunciare eis ad quos spectat vt ipsum deponant, nisi ipsi voluerint committere papæ potestatem suam in hac parte. Si autem illi noluerint, vel non potuerint transferre imperium, in hoc casu iure diuino deuoluta est potestas transferendi imperium ad summum pontificem, ex hoc quod ipse plenitudinem habet potestatis quantum ad omnia, quæ de necessitate sunt facienda, saluis iuribus & libertatibus aliorum non negligentium ea, quæ ad ipsos spectant in dispendium boni communis, papa autem iuxta canonem illum, *11. quæstione. 1. te quidem*, qui specialiter loquitur de papa, & plures alii, qui in scriptura Dei sunt fundati: & exemplis Christi & Apostolorum roborati: de secularibus negotiis, nisi propter defectum laicorum, se intromittere nullatenus deberet. Et hinc est, vt quædam assertio dicit, si à Romanis esset imperium transferendum ex causa manifesta, ista translatio facienda esset per laicos, non per papam; nisi laici essent damnabiliter negligentes: quod tamen admonere deberet; quia admonitio simplex, non multum enim à spiritualibus curis distraheret. Si vero imperium transferendum esset à gente in gentem propter crimen aliquod speciale, vel damnabilem negligentiam, vel propter defectum quemcunque secularem, papa auctoritate propria talem translationem non potest facere, nisi Romani omnes essent damnabiliter negligentes. Qualiter autem fuit processum per papam, cum imperium fuit translatum à Romanis de Græcis, in Germanos, an iuste an iniuste processerit, possit per certitudinem iste solus scire, qui acta temporis illius haberet: & tunc per processum, quantum ad omnia quæ concernebant translationem, cognosceret: licet pro facto papæ præsumendum sit, quod non possit probari contrarium: quemadmodum pro quocunque iudice præsumendum sit donec probetur contrarium, *extra de renun. in præsentia.* propter hoc dicunt quidam, qui dictam *decretalem* non viderunt, quod papa absque iusta causa vel auctoritate, cum non ex commissione neque propter negligentiam translationem facere potuit: nec ex iusta causa eam facere attentauit, falcem suam præsumpsit damnabiliter in messem mittere alienam. Si autem causa manifesta exigens eam fecerit ex commissione vel assensu vel auctoritate Romanorum, vel ipsi Romani in faciendo eam fuerunt damnabiliter negligentes, iuste processit: quia in tanta necessitate poterat supplere negligentiam eorumdem, & ita solummodo casualiter & non regulariter potest transferre imperium, licet

cet sit imperium transferendum. Quod autem dicunt quidam, tenentes Papam regulariter posse transferre non solum imperium, sed etiam omnia alia regna. Respondetur quod in Gallia non videtur talis translatio fuisse facta à quingentis annis & citra, &c.

Cap. X.

Respondet quinta rationi capituli tertii.

AD quintam allegationem *3. cap.* cum dicitur, ab illo est imperium, à quo Imperator postqoam electus est examinatur & inungitur, consecratur & coronatur: dicitur hic, quod hoc non continet veritatem: quia nec per examinatiooem nec per consecratiooem potest ostendi, quod imperiũ sit à Papa: nec quod in temporalibus Imperator sit inferior Papa, nec quod propter confirmari à Papa sit dicendus inferior in remporalibus. Sed an existimandus sit indigere confirmari à Papa, diuersimode dicitur à diuersis. Dicunt enim quidam, quod electio personæ electæ in regem Romanorum ad ecclesiam pertinet: non ad hunc finem, vt approbetur vel reprobetur electio vel electi persona: vel etiam ad hunc finem, vt possit approbatione ab eadem ecclesia habita administrare: cum ex electione concordi, vel à maiori parte principum electione sibi facta illud sibi competat, sed ad finem vt corrigat eum de criminibus notoriis, præsertim grauibus à se commissis, de quibus pœnitentiam non egit: & si correctiooem contempserit nolendo agere pœnitentiam de peccatis seu criminibus eius ad requestam ecclesiæ tunc denegare potest vnctionem & coronationem imperialem, vel aliter contra ipsum procedere: Sed quando quis electus est à mioore parte principum, tunc Papa posset reprobare talem electionem & ipsum electum: hoc est, declarare ipsum non habere ios, alii dicunt, qoud examinatio illa non fit à Papa ad hunc finem: puta propterea, vt Papa corrigat electum de criminibus quibuscunque, nisi forte per accidens & ex consequenti: sed vt sciat an debeat ipsum pro Imperatore habere: vt sciat aliis, si necesse fuerit, per certitudinem iodicare, quod ei sicut vero Imperatori obedire teneantur: non vt ei aliquam tribuat potestatem, sed coronam imperialem tantummodo, si electus eam voluerit ab ipso recipere. Quemadmodum illi, ad qoos mittitur legatus, examinat litteras eius: & tamen legato nullam conferunt potestatem, nec de aliquo crimine corrigunt eum: sed vt sciant solummodo an debeant ei obedire, vt colligi potest ex *canon. 97. distinction. nobilissimus.* vbi dicit Glossa: *legati sine periculo non recipiuntur. vnde maior in eis est facienda examinatio.* sic etiam, vt habetur *extra de crimine falsi, ad falsariorum*, qui litteras Papales recipiunt, illas examinare debent, non tanquam vt superiores approbent vel reprobent eas, vel aliquid tribuant eis potestatis vel vigoris, sed vt sciant isti an sint veræ; ne in periculum suum litteris falsis vtantur. Sicut quando electio supremi Pontificis repræsentabatur examinanda Imperatori. Frustra enim esset repræsentatio illa, nisi vt examinaret Imperator electionem summi Pontificis: non vt eam tanquam superior in hoc approbaret: nec vt aliquam tribueret potestatem, quantum ad illa, quæ commisit Christus beato Petro, sed vt sciret an esset vere & rite electus: & an ipsum tanquam verum Papam deberet ab hæreticis & schismaticis & aliis maleuolis defensare, teste Gratiano, qui *distinctione 63.* ait: *principibus vero aut Imperatoribus electiones Romanorum Pontificum atque aliquorum episcoporum referendas vsus & constitutio in ecclesia tradidit, pro schismaticorum atque hæreticorum dissensionibus, quibus nonnunquam ecclesia Dei commissa periclitabatur, contra quos legibus fidelissimorum Imperatorum ecclesia munita legitur.* Sic ergo videtur quibusdam, quod alii reges inunguntur consecrantur & coronantur ab episcopis, vel archiepiscopis, à quibus tamen regna sua teoent minime, &c.

Cap. XI.

Respondet ad sextam rationem cap. 3.

AD sextam allegationem *c. 3.* Respondetur diuersimode à diuersis. Quidam enim dicunt, quod Imperator non tenetur iurare tanquam vasallus Imperatori: præsertim pro prædiis, ciuitatibus, castris & villis, & omnibus aliis quæ superabundant vltra illa, quæ sibi necessaria sunt pro sua sustentatione honorifica & executione sui officii, de quibus etiam cæteri clerici tenentur tributum reddere Imperatori. Nam ab imperiali dignitate huiusmodi immunitatem obtinent, quam dare potest Imperator, si non fuerit in notabile imperii detrimentum, omnibus sacerdotibus. Dicit enim Christus Matthæi 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Et Apostolus Romanor. 18. vniuersis præcepit fidelibus: *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal*, &c. Aliter dicitur, quod nec Imperator Papæ, nec Papa Imperatori iuramentum fidelitatis & homagii præstare tenetur. Ad illud autem quod adducitur *63. dist. c. tibi Domino.* Respondetur, quod illud iuramentum non erat iuramentum fidelitatis & homagii, sed fidelis defensionis; quale iuramentũ præstant alii reges in regnis suis iurantes ꝙ fideliter defendet ecclesiã, qui tamen ab ecclesia non tenent sua regna in feudũ. Sed quæreret aliquis, an Imperator teneatur huiusmodi iuramentũ fidelis defensionis præstare? Quidã dicunt, ꝙ Imperator in coronatione sua vel ante, tale iuramentũ summo Pontifici tenetur ꝓberea

aliis tenentibus quod ad hoc nō tenetur. Etsi fecerit ex deuotione vel simplicitate vel alia causa quacunque, successores suos ad hoc non poterit obligare, cum non habeat imperium par in parem, licet enim Imperator sit Papalis aduocatus, id est defensor Romanæ ecclesiæ, sicut & patroni ecclesiæ vel ecclesiarum sunt aduocati, id est defensores earum, tamen in nullo est Imperator magis subiectus Papæ quam alii. Alii autem reges ad hoc iuramentum minime obligantur, ergo nec Imperator. Vlterius sic, vnus qui succedit alteri, iure eo vti debet, quo succedit alterius dignitati: & libertatibus gaudere debet, quibus ille gaudebat. Sed Imperator Romanus succedit in iuribus Romanorum Imperatorum, tam fidelium quam infidelium, qui hac libertate gaudebant: & hoc iuramentum præstare non tenebantur, ergo & Imperator nunc huiusmodi iuramentum nullatenus tenetur exhibere, vt satis iam ostensum videtur.

Cap. XII.

Respondet septimæ allegationi capituli tertii.

AD septimam rationem adductam *tertio cap.* dicitur, quod Papa non habet regulariter vtrumque gladium materialem, scil. temporalem & spiritualem: licet habeat vtrumque in casu. Nec ad hoc probandum sufficiunt verba illa Luc. 22. *Ecce gladii duo hic*, quod proferentes ista verba intelligebant ea de duobus gladiis materialibus secundum literam, quia intelligere ipsa de gladio materiali & spirituali esset mystice interpretari ipsa, sensus aūt mysticus non est proprie intellectus aliquorum verborum Scripturæ diuinæ. Et ad confirmandum ea, quæ in contentione veniunt, adduci non possunt nisi per alia verba scripturæ, vel per aliam rationem euidētem aperte probetur. Ad probandum autem, quod Papa habet gladium vtrumque, aliam probationem oportet inuenire. Ad Innocentii Tertii adductionem dicitur, quod eius verba admitti non debent, cum errorem continent manifestum, scilicet quod nemo, nisi qui intra ecclesiam est, aliquem gladium, id est aliquam potestatem habet, eo quod potestas gladii materialis vere & de iure non solum intra, sed etiam extra ecclesiā valet reperiri. Vere enim infideles potestatem gladii materialis habebant, licet ea fuerunt frequenter abusi: sed abusus potestatis veram & legitimam potestatem non excludit. Neq; valet dicere, quod Imperator ipse accipit gladium à summo Pontifice in vagina, quem eximit & vibrat: quod hoc facere non tenetur: quia quamuis non faceret, verus Imperator existeret. Nec valet dicere, quod Dominus dicit Petro: *Conuerte gladium tuum in vaginam*, non alienam, sed *tuam*. Non enim propter hoc quod dicitur *vaginam tuam*, innuitur quod Petrus habuit gladium materialem, licet per seipsum non debuit exercere: quod illa verba Christi ad literam debent intelligi de gladio, quem Petrus per seipsum exercuerat, antequam esset Pontifex supremus: & per consequens nisi per alium locum Scripturæ ac rationem insolubilem aperte probetur, ad auctoritatem de Gratiano confirmandam adduci non potest.

Cap. XIII.

Respondet octaua & nona allegationibus capitulo tertio adductis.

AD octauam rationem eiusdem capituli respondetur, quod nequaquam ab illo est imperium, ad quem se habet Imperator, vt filius ad patrem, sicut discipulus ad magistrum, sicut plumbum ad aurum, quia has comparationes non habet Imperator, ad quemcunque hominem purum propter suum terrenum imperium, vel saltem propter temporalia, sed propter spiritualia, in quibus ipse subiectus est. Consimiliter respondetur ad nonam negando, quod imperium est ab illo, cui tenetur Imperator caput submittere, vnde si per verba Valentiniani probari posset, quod imperium esset à Papa, probaretur per ipsum, quod imperium est ab episcopo Mediolanensi, quod de illo protulit Valentinianus verba illa.

Cap. XIV.

Respondet decimæ & vltimæ rationi cap. tertii.

AD decimam rationem respondetur, quod Papa vacante imperio, præsertim si non fuerit vicarius alius imperii ab Imperatore, vel etiam Romanis, vel ab illis quibus Romani contulerunt potestatem, assumpsit, quam tamen assumere debuisset, maxime tempore fidelium, qui non minus, quam modo, ecclesiæ & summo Pontifici in his, quæ debebant, parati fuerunt humiliter obedire, si potestas huiusmodi ad Papam ex ordinatione Christi spectasset, cum secundum beatum Cyprianum, vt habetur *8 q. 1. quam periculosum sit in diuinis rebus, vt quis cedat suo iuri & potestati.* Sed forte aliquis diceret, quod secundum Innocentium Tertium, vt habetur *extra de fo. compe. licet. Vacante imperio recurrendum est ad summum Pontificem pro iustitia obtinenda.* Ergo ad ipsum spectat de imperio se intromittere, quando vacat. Respondetur, quod Innocentius intelligit ad Papam habere recursum vacante Imperio, quando non est aliquis vicarius imperii, qui in temporalibus facit iustitiam his,

his qui opprimuntur iniuste, quod insinuare videtur cum dicitur, *appellandum ad Papam, quando vacante imperio ad iudicem secularem recurrere nequeunt, qui à superioribus opprimuntur, &c.*

Cap. XV.

Ponit solutiones alterius opinionis ad ea, quæ in contrarium adducta sunt, cap. 5 circa finem eius ad probationem secundi membri.

DIctum est, quomodo secundum opinionem tenentem, supremam potestatem laicalem tenere temporalia sibi appropriata à solo Deo ad illa, quæ fuor adducta in contrarium respondetur. Nunc dicendum est, qualiter secundum opinionem dicentem, potestatem laicalem supremam tenere temporalia appropriata sibi à supremo Pontifice: respondetur ad illa, quæ circa finem *quinti ca.* in contrarium adducta sunt. Vnde ad primum, cum dicitur, quod Imperator infidelis non tenebat temporalia sua à Papa. Respondetur, quod Imperatores infideles tenebantur recognoscere Papam suum superiorem in temporalibus: licet de facto nô faciebant. Et cum dicitur, quod ante fuit Imperator quàm Papa. Respondetur dupliciter. Vno modo, quod ante Christum, qui fuit primus Papa & summus Pontifex, non fuit Imperator: quia nullus Imperator ante ipsum habuit verum dominium temporalium rerum, sed solummodo fuit possessor bonæ fidei, cum ipsi per bonam fidem tempore durante licuit vti reb. propriis. Sed ista responsio videtur sapere hęresim manifestam, eo quod apud infideles fuit verum dominium temporalium: licet plures illud tenerent ex intentione corrupta, sed intentio corrupta in accipiendo verum dominium non excludit. Emens enim ex intentione corrupta rem alienam à vero domino, verum dominium acquirit. Aliter respondetur, quod verum Imperium fuit ante Papam, & etiam ante Christum, quo tempore Imperator à nullo homine tenebat Imperium, sed postquàm Christus venit, cui Deus dedit dominium temporalium rerum, Imperator tenebatur ab ipso recognoscere Imperium, & cum abesset, à generali vicario eius sc. supremo Pontifice. Sed forte diceret aliquis, Imperator, qui fuit tempore Christi, successit Imperatori qui fuit ante Christum, ergo isto iure, quo ille vsus est, debuit vti & iste, qui fuit tempore Christi: ergo sicut iste non tenebatur recognoscere ab homine imperium, ita nec ille, qui fuit tempore Christi. Respondetur quod qui in ius alterius succedit eo iure vti debet, quo & alter, nisi per superiorem aliter ordinetur. Deus aût, qui est supremus omnium Imperatorum ordinauit dando Christo dominium temporalium rerum, vt Imperator succedens Imperatori, qui fuit ante Christũ, subiectus esset Christo & vicario eius. Et cum dicitur, quod Christus non venit tollere, nec eõã impedire imperium regum seu Imperatorum. Respôdetur ad argumentum, quod Christus non impediuit dominationem regum, quãdo libere, sicut prius, iuste dominationem præcedentẽ exercuerũt, licet dominationẽ ipsorum voluit depêdere ab ipso. Et ad auctoritatem Leonis Papæ respondetur, quod Christus non quærebat temporale regnum, vt ipsum à temporalibus regnis auferret: sed voluit quod omne regnum temporale sibi esset subiectum. Sic etiã respondetur ad illud, quod canit ecclesia: *non eripit mortalia.* &c. quod Christus non venerit eripere alicui mortalia, licet voluerit omnia mortalia sibi esse subiecta & à se recognosci. Per idem ad Ambrosi respôdetur, quod *religio Christiana neminẽ priuat suo iure absq; culpa & sine causa:* iura tñ, quæ prius erant aliena, dimittẽdo ea eis, quorũ erant sibi subiecit vt recognoscerẽtur ab ipso. Et per prædicta respondetur ad illud, quod dicitur, quod ante Christum & religionem Christianam fuit Imperator, qui tunc nullum superiorem habuit in temporalibus: quia illo tempore Imperator nulli homini fuit subiectus in temporalibus: quia tunc nullus erat homo, cui Deus in cuius sinu omnia sunt, dedit principaliter dominium temporalium rerum, postea fuit Christus inquãtũ homo factus Dominus principalis eorum.

QVÆSTIO TERTIA.

Cap. I

Primum caput tertiæ quæstionis proponit ipsam quæstionem, & circa eam primam opinionem, quæ tenet, quod omnis iurisdictionis auctoritas dependeat à Papa, quam quidem multis rationibus stabilire conatur.

TErtio quæritur, vtrum Papa & Romana ecclesia ex institutione Christi habeant, quod cômittant Imperatori & aliis principibus secularibus iurisdictiones temporales: sic vt ipsi aliter non habeãt exercere. Circa istam quæstionem sunt opiniones contrariæ, quarũ vna est, quod ecclesia Romana & Papa ex ordinatione Christi habet Imperatori & aliis principibus iurisdictiones temporales cômittere, & sine commissione eius iurisdictiones illas debere temere nullatenus exerceri. Hanc opinionem, vt videtur, debent tenere isti, qui asserunt quod Papa habet tam in spiritualibus quam in temporalibus illam plenitudinem potestatis, quæ dicta est supra *quæst. 1. ca. 2.* vt ex ordinatione Christi possit omnia, quæ non sunt contra ius naturale aut spirituale, aut contra ius diuinum de necessitate salutis tempore gratiæ obseruanda. Quod vero secundum alios Papa possit committere Imperatori & aliis principib. iurisdictiones temporales, videtur aperte posse probari, si Papa talem habeat potestatem seu plenitudinem scilicet potestatis eum posse iurisdictiones temporales committere talis plenitudo potestatis includat: eo quod hoc posse nec iuri obuiat naturali, nec legi diuinæ repugnat. Quod etiam tales iurisdictiones, cum ipsas per seipsum nô valeat exercere, cômittere teneatur,

ostenditur: quia aliter opus Dei sibi à Deo commissum facere negligeret: nec imitaretur Christum dicentem Iob. 18. *Opus consummaui quod dedisti mihi vt facerem.* Si autem ex ordinatione diuina Christi omnia possit, oportet quod omnia exequatur & faciat, vt quæ nequit exequi per seipsum, per alios studeat adimplere. Quod vero secundum illos Imperator & alii principes seculares huiusmodi iurisdictiones temporales, nisi vt sic committantur à Papa, non debeant exercere, videtur posse probari. Nam qui assumit officium & administrationes dignitatis & honoris etiam secularis absq; principe, ad quem spectat de huiusmodi officiis ordinare, de ambitione merito est notandus. Ambitio autem etiam respectu secularium dignitatum siue iurisdictionum à legibus etiam humanis improbatur. Si ergo ad Papam ex institutione Christi spectat de huiusmodi officiis ordinare, non licite sine Papa exerceret eadem. Item sicut habetur *extra, de regulis iuris. non est licitum: Non est sine culpa qui rei quæ ad se non pertinet, se immiscet.* sed si ad Papam pertineat huiusmodi iurisdictiones Imperatori & aliis committere, ad nullum eorum spectat sine Papa, & per consequens illicite se immiscet. Quare nullus sine Papa debet huiusmodi iurisdictionem exercere. Rursus secundum Apostolum ad Heb. 6. *nemo sumat sibi honorem,* quod non tantummodo de spirituali vel etiam ecclesiastico: sed etiam de seculari debet intelligi, quod etiam ex ratione, quam ibidem tangit Apostolus, videtur probari. Nam nemo potest magis sibi assumere honorem secularem quam spiritualem, seu ecclesiasticum, cum nemo sit dignior honore seculari, quam Christus spirituali, quia Christus, vt testatur Apostolus, *non semetipsum clarificauit vt Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: filius meus es tu ego hodie genui te.* ergo nemo debet sibi assumere honorem secularem absque Papa, nec ad Imperatorem spectat huiusmodi honores, cui voluerit, committere. aliter enim per ostium, id est per institutionem legitimam non intrabit, qui fur erit & latro, & non Imperator aut princeps, sed tyrannus & inuasor. Istam opinionem habent tenere illi, qui dicunt, quod licet Papa nō habeat illam plenitudinem potestatis, de qua dictum est: *q. 1. c. 1.* ne lex Christiana sit maioris seruituris, quam sit lex Mosaica, tamen habet plenitudinem potestatis, quantum ad omnia quæ necessaria sunt pro communitate fidelium gubernanda, & licet non possit quæ sunt supererogationis: tamen potest omnia sine quibus vniuersitas fidelium regi non potest. Et ita si Papa habeat plenitudinem talem potestatis ex institutione Christi, ad ipsum spectabit huiusmodi iurisdictiones temporales committere. Quare qui absque ipso sibi sumeret huiusmodi iurisdictionem, illicite sibi sumeret ipsam, & illicite eandem exerceret. Pro ista opinione potest sic argui. Communitas volentium communionem habere adinuicem, in qua omnes vel plurimi ad discordias, dissensiones & lites sunt proni, non est optime ordinata, nisi vni supremo rectori iudici & capiti, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat, sit subiecta. Istud videtur posse probari. Nam vnus populus, si est bene ordinatus, vni gubernatori & non pluribus debet esse subiectus, quod Salomon insinuare videtur Prouerb. 11 *Vbi non est gubernator, populus corruet.* Quod enim non dicit, vbi non sunt gubernatores, sed *vbi non est gubernator,* videtur innuere, quod vni populo vnus supremus debet esse gubernator, & non plures. Totum autem genus humanus vnus populus est, non enim ad vnitatem populi requiritur, quod vnam ciuitatem aut villam inhabitent. Nam vt legitur *2. Paral. 18.* ibi dicit rex Achab ad Iosaphat regem: *Sicut populus tuus, ita & populus meus:* & tamen nec vnius regis, nec alterius populus inhabitauit solummodo vnam ciuitatem aut villam. Ergo si totum genus humanum optime gubernaretur, oporteret quod vni supremo gubernatori esset, quo ad omnia subiectum, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat. Hoc etiam Saluator Ioh. 10. videtur innuere dicens: *Fiat vnum ouile & vnus pastor.* Ex quo sequitur & datur intelligi, quod vni regi & vni communitati quantumcunque magnæ debet vnus supremus pastor præesse. Hoc etiam Hieron. videtur sentire in epistola ad Rusticum monachum, vt habetur *7. q. 1. cap. in apibus,* vbi videtur asserere, quod in omni communitate debet esse supremus pastor, rector & iudex: quia secundum ipsum *Imperator est vnus Iudex, vnus prouincia vnus est: singularum ecclesiarum singuli sunt episcopi.* ergo ratione consimili totius orbis debet esse vnus princeps, à quo omnium iurisdictio aliorum dependeat. Hoc etiam ratione probatur: quia si in toto orbe non esset summus Pontifex seu rector seu iudex, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat, ergo sunt vel esse debent plures superiores non habentes superiorem. Sed hoc optimo modo regendi obuiare videtur: quia si sunt plures superiorem non habentes, aut præsunt eidem, aut diuersis, si eidem, quemadmodum si multis in regno aliquo vel prouincia eadem saltem præest laicis rex & iudex secularis, & patriarcha aut episcopus vel alius ecclesiasticus, quamuis vnus in secularibus & alius in spiritualibus, videtur quod talis communitas non est bene ordinata: quia illa communitas non est optime gubernata, in qua subditi suo superiori in his, quibus tenentur obedire non possunt: sed si eidem præsint plures superiorem non habentes, eo facto subditos à se existentes in diuersis locis tempore eodem vocabunt. Non poterunt autem obedire cuilibet, ergo necesse erit, vt sint alterius vel illorum aliquibus inobedientes. Quare illa communitas non est optime ordinata. Restat ergo, quod nulla communitas est bene ordinata, nisi vni capiti subsit, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat. Vniuersitas autem mortalium est communitas quædam volentium communionem habere adinuicem, in qua plurimi ad discordias sunt proni. Ergo non est optime ordinata, nisi vni capiti subsit, à quo iurisdictio omnium dependeat: sed nullus potest esse alius, quam supremus Pontifex, cuius iurisdictio saltem quantum ad ea, quæ ad fidem & religionem Christianam spectant, à solo Deo dependet. Ergo à solo supremo Pontifice iurisdictio omnium aliorum dependet. Si vero præsunt diuersis plures superiorem non habentes, quemadmodum diuersi reges regnant in diuersis regnis, non potest dici, quod tota communitas sit optime disposita.

posita, non [illegible] unitas comprehendens subditos diuersorum non habentium superiorem [illegible] quia cum natura humana est proua ad dissentiendum inter [illegible] superiorem [illegible] habent [illegible] iter p[illegible]terit oriri d[illegible]cordia, quæ per superiorem sedari non poterit. D[illegible] inter [illegible] superiorem non habentes periculosa est, secundum Aristotelem 6. po[illegible] cap[illegible] qui, [illegible] d[illegible]cit ibidem, *in signum d[illegible]enfionis consumere faciunt totam ciuitatem.* qu[illegible] en[illegible] tales d[illegible] totam communitatem [illegible]ndunt & diuidunt, sed talis communitas non e[illegible] op[illegible]me [illegible] be nata. [illegible] autem iuri[illegible] omnium al[illegible]orum dependet à summo Pontifice, nec Imperator nec alius princeps deb[illegible] iuri[illegible]dictionem temporalem [illegible]x[illegible]cere, nisi sibi à supremo Pontifice committatur.

Cap. II.

Capitulum secundum tertia quæstionis ponit opinionem secundam, tenentem oppositum superioris opinionis, cuius etiam probationes adducit, quæ soluentur cap. 8 huius quæstionis.

ALia est opinio, quod nec Papa nec Romana ecclesia habet ex institutione Christi, quod regulariter committat Imperatori & aliis principibus secularibus iurisdictiones temporales, & quod ipsi eas absque eo possunt exercere. Sed circa hanc assertionem sunt diuersi modi ponendi. Vnus est, quod nec Papa nec Romana ecclesia hoc habet a Christo seu ex institutione Christi. Et sic quod Romana ecclesia nullam habet potestatis plenitudinem penitus coactiuam, nisi sibi à Papa vel Imperatore, vel aliquo alio inferiore Imperatore committatur, & quod Imperatori aut populo in temporalibus est Papa subiectus, & si aliquod crimen siue spirituale siue seculare commiserit, subiectus pœna debita realiter est coercendus, & quod Imperator & alii principes seculares absque hoc, quod ex institutione eis aliquid a Papa committitur, iurisdictiones temporales habeant exercere. Alius modus ponendi est, quod ex institutione Christi habet Papa, vt tam spirituales censuræ criminales, quam aliæ ad ipsum pertineant, in quibus potestatem obtineat coactiuam. Sed de temporalibus nec regulariter nec casualiter habet se intromittere, nisi sibi à populo vel Imperatore vel seculari alio committatur. Tertius modus ponendi est, quod Papa regulariter non habet, sed solummodo casualiter ex institutione Christi, quod iurisdictiones scilicet temporales committat Imperatori & aliis principibus, & quod in casu ipsi eas aliter non debeant exercere. Concordant itaque isti ponentes in hoc, quod nec Papa nec Romana ecclesia habet ex institutione Christi, quod regulariter committat Imperatori, nec aliis principibus secularibus iurisdictiones seculares siue temporales, & quod ipsi eas regulariter absque commissione valeant exercere. Pro quo taliter allegari potest. Nemo quocunque modo iurisdictionem temporalem domino suo committere potest: Imperator autem est summus dominus summi Pontificis, cum Papa sit vasallus eius scilicet Imperatoris, cui tributum debet, nisi ab imperiali dignitate immunitatem obtineat *11. quæst. 1. cap. Si tributum.* Quod Vrbanus Papa, vt legitur *23. quæst. 8. cap. tributum*, fateri videtur, qui loquens de tributo dando Cæsari pro se & aliis clericis dicit: *De exterioribus ecclesiæ, quod constitutum est antiquitus, pro pace & quiete, quæ nos tueri & defendere debent, Imperatoribus persoluendum est.* Ex quibus verbis colligitur, quod Papa debet Imperatori dare tributum, quod est approbatio subiectionis, *extra, de censibus. cap. omnis anima:* ergo Imperator est dominus summi Pontificis, vnde & nonnunquam supremi Pontifices Imperatorem dominum suum appellauerunt, *11. quæstion. 1. cap. sacerdotibus, distinction. 63. cap. nobis dominus, & cap. Salonitana.* Amplius, res transit cum onere suo, *extra, de pignoribus, ex literis*, igitur Papa recipiens dignitatem & prædia, quæ tributum & seruitium debent Imperatori, ratione rerum huiusmodi est Imperatori subiectus. Rursus, religio Christiana à seruitute neminem liberat, sicut allegatum est supra, ergo si Papa ante Papatum sit subiectus Imperatori, remanet Imperatori subiectus & seruus, nisi Imperator libertatem & immunitatem ei concesserit. Sed diceret aliquis, quod seruus ante Papatum assumptus in fauorem Christianæ religionis liberatur à seruitute, & etiam ab omni subiectione; sicut seruus factus presbyter à seruitute. Respondetur, quod in fauorem ecclesiæ nihil iniustum statui debet: quia prætextu pietatis non est facienda impietas, *14. quæstion. 6. cap. fur autem, & 1. quæst. 1. non est putanda.* cum igitur iniustum sit & iniquum, quod aliquis sine culpa priuetur iure suo, Ecclesia non potest statuere, vt Imperator vel alius priuetur iure, quod habuit in personam Papæ antequam esset ad Papatum assumptus, *ne* (vt dicit Apostolus primæ Timoth. 6.) *nomen Domini & doctrina blasphemetur.* Cuius doctrinam Gelasius Papa, vt habetur *distinct. 54. cap. generalis*, sequi videtur, affirmans quod *serui dominorum suorum iura sub obtentu religionis fugere minime debent: ne per Christiani nominis institutum aut aliena iura videantur peruasi[illegible] aut publica disciplina subuerti.* Videtur ergo, quod si seruus fiat presbyter vel summus Pontifex, neque iure diuino neque iure naturali eripitur a seruitute. Nec à seruitute eripi potest iure canonico. Quia iura canonica leges seculares nequaquam tollere possunt, ergo si seruus Papa vel presbyter in libertatem eripitur, oportet quod ipsam à iure humano in posterum assequatur.

Cap. III.

Respondet allegationi ad medium primi capituli posita.

HIs opinionibus breuiter recitatis videndum est, quomodo secundum eas allegationes cōtra eas inductas, respondetur. Secūdum autem opinionem vltimo recitatam ad allegationem inductā supra *c. 1.* pro opinione prima diuersimode respondetur. Dicitur vno modo respondendo, quod nulla communitas est optime ordinata, nisi vni supremo sit subiecta, & ideo conceditur, quod omnium mortalium, si optimo regimine debeant gubernari, debet esse vnus supremus Iudex per electionem vniuersitatis mortalium vel sanioris vel maioris partis constitutus, qui non debet esse Papa, sed alius, qui supremo sacerdotio non fungatur: cui Papa, & omnes alii in omnibus, qui ad supremum spectāt officium, sint subiecti, ita vt Papa ex institutione Christi nullam iurisdictionem aut potestatem neq; regulariter neque casualiter, neque in spiritualibus habeat coactiuam, quamuis à Christo habeat potestatem absoluendi in foro pœnitentiæ à peccatis, ac cætera ecclesiastica sacramenta ministrandi, & docendi qualiter sit viuendum, vt vita perpetua acquiratur. Hæc responsio in diuinis scripturis fundari videtur, quia in eis legitur (vt dicunt) quod Christus Apostolis omnem potestatem coactiuam interdixit, cum dicit Matth. 20. *Scitis quod principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos: non ita erit inter vos.* Ex quibus verbis colligitur, quod Apostoli nullam habuerunt potestatem in alios exercere. Quod de potestate coactiua præcipue debet intelligi, quod nec Papa successor Petri ex institutione Christi ꝑ hoc potestatem habet coactiuam aliquā. Hoc etiam per hoc videtur posse probari, quod Christus, cuius Papa est solummodo vicarius, nullam vnquam potestatem exercuit coactiuam, sed à iudice seculari voluit iudicari: ergo nec eius vicarius habet potestatem coactiuam aliquam, sed in omnibus iudici seculari subditus est. Aliter respondetur, quod Papa habet plenam potestatem in spiritualibus coactiuam, & alius Iudex habet solummodo in temporalibus, & tamen communitas mortalium, hoc non obstante, poterit esse optime regulata, & ideo negatur illa: Nulla communitas potest esse optime ordinata, nisi vni supremo Iudici sit subiecta. Aliter dicitur secundum secundam opinionem superius recitatam, quod nulla communitas discordias inter se habere valentium est optime regulariter ordinata, etiam si in omni casu vni supremo iudici esset subiecta: quia in tali communitate posset iste supremus Iudex in perniciem totius communitatis delinquere, & optimæ ordinationi communitatis cuiuscunque repugnare. Rursus optimæ ordinationi communitatis obuiat, quod aliqui alii à supremo Iudice potestatem regularem etiam habeant coactiuam, qui non sunt præiudiciales potestati supremi Iudicis. Ex his infertur, quod optimæ ordinationi communitatis non repugnat, quod supremus Iudex & alii inferiores ipso alicui alteri, quā supremo Iudici, casualiter sint subiecti, qui super eos potestatem habeant coactiuam. Adhuc optimæ ordinationi communitatis non obuiat, quod aliquis à iurisdictione coactiua supremi iudicis regulariter sit exemptus. Ad allegationem supradictam dicitur, quod nulla communitas dissentire valentium est optime ordinata, nisi tota vni supremo iudici sit subiecta, vel regulariter vel casualiter, ita vt nullus alius à supremo iudice sit casualiter ab eius potestate exemptus, vt in nullo casu liceat supremo Iudici coercere eundem: sed quod à potestate supremi iudicis aliquis regulariter sit exemptus, & in casu necessitatis sit subiectus eidem, optimæ ordinationi communitatis generalis vel specialis non repugnat, nec etiam vt supremus in eadem communitate regulariter sit exemptus à potestate totius communitatis: & tamen quod in casu necessitatis sit eidem communitati subiectus, & ideo vniuersitas mortalium non est optime ordinata, nisi vni supremo Iudici prædicto modo sit subiecta, licet in casu expediat ab huiusmodi optima ordinatione saltem ad tempus recedere.

Cap. IV.

Pro declaratione solutionis data in cap. præcedenti ostendit, quæ principatui supremo compossibilia, & quæ incompossibilia sint dicenda, & hoc primo medio.

POrro quia ista videntur non vsquequaque clare dicta, sed obscure, ita vt qualiter intelligi debeant, aliquis valeat dubitare, vt lucidius eorum pateat intellectus, ac per hoc an sit verus an falsus magis appareat, breuiter est dicendum secundum istam opinionem, quæ ad optimum principatum rectoriam seu regimen requiruntur, quæ sibi repugnant, & quæ sibi compossibilia possent reputari. Dicitur itaque, quod ad optimum principatum exigitur, quod sit propter bonum commune subditorum, non propter principantis proprium institutus. Per hoc enim optimus principatus, tam generalis omnium mortalium, quam specialis, qui est respectu quorundam, non solum differt à principatu illicito discolo & iniusto, verum etiam à principatu despotico, id est dominatione propter bonum proprium principantis, & ab omni alio etiam illicito, qui non ordinatur ad commune bonum, talis autem principatus est Papalis & episcopalis, quantum est ex ordinatione Christi: quod Christus i[illegible]asse videtur, quando beatum Petrum ordinauit in Papam dicendo ei: *pasce oues meas,* quasi diceret, super oues meas principem te constituo, vt non tollas ab eis lac & lanam, nisi pro necessita-

[illegible] *proprium & de* [illegible] etiam potestatem [illegible] *es Petrus, & super hanc petram* [illegible] *tibi dabo claues regni cœlorum, quæ* [illegible] *ret* [illegible] non ad dominandum [illegible] vt ipsemet Petrus in sua canonica pri[illegible] *Neque vt dominantes in clero*, & vt introducas eas ad regnum c[illegible]o[illegible]am & præferam, & ideo per verba Christi, quæ sequuntur, *Quæcunque liga*[illegible] *ligata & in cœlis*, intelligitur Petro fuisse permissa potestas super sibi subie[illegible] quæ esset ad ædificationem & non ad destructionem ipsorum: qualem pote[illegible] *ad Corinth. vltimo* super sibi [illegible] dicit sibi datam à Domino, non à Papa. Et [illegible] tam potestatem recepit à Christo nisi propter bonum sibi subiectorum ad ob[illegible] cœlorum, vt nihil eis valeret imponere per præceptum, nisi quod esset eis ne[illegible] quendum regnum cœlorum, & ideo iura & libertates fidelium sint à Deo & na[illegible] nihil eis nisi auctoritate Christi valeat iniungere: quia ad ædificationem non ad [illegible] iurium & libertatum à Deo & natura fidelibus concessarum recepit potestatem à [illegible] non solummodo pastor & seruus: sed & dominus videretur, contra illam do[illegible] & alios episcopos informauit dicens *Pascite qui est in vobis gregem Dei prouidentes* [illegible] *spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque vt dominantes in clero,* [illegible] *ma facti gregis ex animo*, propter quod si beatus Petrus, qui iura & libertates fidelium extra ca[illegible] necessitatis & vtilitatis, quæ necessitati comparari valet, aliquid in communi vel in speciali iuf[illegible] huiusmodi iussio neminem obligasset. Etiam si in contradicentes sententiam aliquam pro[illegible] quam à non suo iudice latæ, ipso iure nulla fuisset, iuxta regulam, extra, de regulis iuris [illegible] *ea quæ fiunt à iudice, si ad eius non spectant officium, viribus non subsistunt.* Si enim quod à præ[illegible] tur, à sibi subiecto est liberum denegare (*extra, de excessibus prælatorum, cum ad quorundam,* ing[illegible] expressa, quod accipi videtur ex textu) multo magis quod Petrus exegisset a sibi subiecto contra libertatem sibi à Deo & natura concessam, liberum extitisset eidem subiecto denegare: & sententia Petri contra priuilegium Dei sic etiam nulla fuisset, tanquam à non suo iudice lata. Nam quantum ad libertates fidelibus a Deo & à natura concessas, omnes à iurisdictione Petri exempti fuerunt, quia cum priuilegia & exemptio, quæ conceduntur à Deo & natura, magis debeant vnicuique seruire, quam quæ indulgentur à Papa vel à beato Petro: sequi videtur, quod omnis sententia Petri contra libertatem huiusmodi, tanquam à non suo iudice lata, ipso iure nulla fuisset, licet huiusmodi principatum, quæ bonum solummodo respicit subditorum, non proprium principantis, nisi inquantum in bono communi concluditur aliorum, Christus Apostolis minime interdixit: sed eis præceptorie vel consultorie imposuit, vt ab omni principatu propter honorem & commodum proprium abstinerent: dicens ad eos, vt habetur Matth. vigesimo. *Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos: non ita est inter vos, sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit sicut minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.* Quibus verbis Christus Apostolis non omnem potestatem interdicit: sed magis aliquid appetendum ab eis ostendit, cum dicit: *quicunque voluerit inter vos maior fieri*: & quicunque *voluerit inter vos primus esse*, nam maioritas & primitas in principatu hærere noscuntur: quod etiam non ignorans doctor gentium innuit manifeste, primæ ad Timotheum decimo tertio dicens, *si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Qualem autem principatum Christus voluit ab Apostolis appeti, patefecit dum subdit: *Sicut filius hominis non venit ministrari*, honorem & munera, tributa & seruitia, præsertim non necessaria, præceptis, pœnis vel rimoribus exigendo, qualia petunt principes seculi, qui obtinentes ius principandi, modum nullatenus amplectuntur. Nam à subiectis talia exigunt & extorquent, sæpius etiam violenter, sed ministrare venit non tantummodo corporaliter etiam pedes discipulorum suorum humiliter abluendo: sed etiam spiritualiter credentes in ipsum propter eorum vtilitatem, non suam, ex nimia charitate docendo, monendo, ac præceptis & prohibitionibus, quæ ad principatum spectare noscuntur, saluberrime dirigendo, teste euangelio Matthæi decimo, vbi dicitur: *Hos duodecim misit Iesus præcipiens eis & dicens: In via gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel*, &c. Et post: *nolite possidere aurum*, &c. Quod etiam in compluribus aliis locis euangelicæ doctrinæ explicite inuenitur Christus præcepisse, ergo non obstat, quod dicit, se *venisse non ministrari sed ministrare.* Nequaquam enim omnem prælationem seu principatum à se remouet, sed solummodo propter vtilitatem propriam, gloriam vel honorem, sicut ipse sæpe testatus est, quamobrem cum ipse voluerit, quod ipsi essent imitatores sui fidelium vtilitatem pro[illegible]tando, nullatenus ipsos ab omni principatu prohibuit: sed ipsos præcepto vel consilio in[illegible]nauit, vt præcipiendo fidelibus non dominari propter propriam vtilitatem, gloriam & honores appeterent: qualiter principes seculi semper vel frequenter quærere dinoscuntur. Huiusmodi autem principatus puritate propter bonum aliorum facti sunt Apostoli: sed secundum quosdam ad puritatem huiusmodi principatus absque omni promotione cuiuslibet alterius principatus, qui propter bonum proprium, gloriam & honorem assumitur, principatus successorum Apostolorum de necessitate salutis minime astringuntur, nisi aliqui, qui per votum vel iuramentum

um à ſe [illegible] principatum [illegible] dicarent, licet quorundam aſſertio aſſerat, quod [illegible] tem puritatem principatus il[illegible], qui in principatu ſuccedunt Apoſtolis, obligentur.

Cap. V.

Cap. 5. tertiæ quæſtionis oſtendit alio medio, quid ad optimum principatum requiritur: oſtendit, primum vno argumento, quod principatus monarchicus præcellit cæteros, & hoc circa principium cap. deinde circa medium intentum probat.

SEcundo ad optimum principatum tam generalem reſpectu cunctorum mortalium, quam ſpecialem reſpectu quorundam ſecundum opinionem præſcriptam requiritur, quod princeps ſit vna perſona, ſicut principatus eſt vnus, quapropter ſecundum philoſophos principatus regalis, [illegible] vna perſona refulget, tam principatum ariſtocraticum quam politicum, quorum vtrique præſident plures, ſuperat & præexcellit. Pro quo poſſet tripliciter allegari: ſed ad præſens vnam ſufficiat allegationem adducere, quæ talis eſt. Ille principatus eſt optimus & cæteris præſtantior reputandus, quo inter ſubditos charitas, amicitia, pax & concordia potiſſime procuratur, multiplicatur, creſcit & ſeruatur: & quo ſeditio ſeu diſcordia, quæ eſt cuiuslibet communionis corruptio, præcipue deuitatur, propter hoc enim omnis principatus bonæ communioni expediens principaliter eſt inſtitutus: & ita ſummo conatu plantare debet princeps & fouere in ſuis ſubiectis, vnde & princeps pacis Chriſtus, ſuper cuius humerum factus eſt optimus principatus corporaliter, ab Apoſtolis & cæteris fidelibus receſſurus ipſis dilectionem & amicitiam ſingulariter imponebat, dicens: *hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem.* Qui etiam ipſis pacem, quæ eſt caritatis & amicitiæ effectus, optauit ſæpius, & præcepit illis inter ſe ſeruare, & aliis dare docebat. Dicit enim eis, vt habetur Iohannis 14. *pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis*, & 16. ait: *In me pacem habeatis.* Matt. 9. *pacem habete inter vos*, & Iohannis 20. ſic legitur: *venit Ieſus & ſtetit in medio diſcipulorum & dixit: pax vobis.* Et Matthæi decimo dixit Apoſtolis: *intrantes domum ſalutate eam dicentes: Pax huic domui.* Quod autem ex diſcordia, corruptio & destructio cuiuslibet communitatis perueniat, & per conſequens ex concordia conſtructio communitatis optima: omnis communitatis bonæ auctor & rector Chriſtus declarat dicens, vt habetur Matthæi duodecimo. *Omne regnum diuiſum contra ſe deſolabitur.* His ſola ratione coactus concordat Ariſtoteles, qui quinto libro politicorum ait: *amicitiam putamus maximum eſſe bonum ciuitatibus: ſic enim vtique ſibi minime ſeditiones faciunt*, & ſeptimo libro ethicorum dicit: *videtur autem & ciuitates continere amicitia, & legis poſitores magis circa ipſam ſtudent, quam circa iuſtitiam. Concordia enim ſimile aliquid amicitiæ videtur eſſe: hanc autem maxime appetunt.* Ex quibus probatur, quod principatus ad ſeruandam amicitiam, pacem & concordiam, & ad tollendum diſcordiam inter ſubditos principi potiſſime oſtenditur. Hoc autem magis fit, ſi princeps fuerit vna perſona, quam ſi plures exiſtant, quemadmodum exiſtit in ariſtocratia. Nam ſi vnus ſolus fuerit ſummus principans, nulla poterit omnino à capite diſcordia prouenire: nemo enim diſſentit à ſeipſo. Si vero fuerint plures ſupremi principantes, ſiue diuerſi ſint viri ariſtocratice vel politice præſidentes, inter rectores totius communitatis poterit amicitia & pax diſſolui: ac diſcordia & ſeditio ſuboriri: quæ omnibus diſcordiis inter ſubditos & minus potentes grauior & periculoſior eſſe dignoſcitur. Omnis enim diſcordia inter minus potentes & ſubditos per principantem vel principantes ſedari poteſt & ſanari. Sed ſi inter principantes ſupremos fuerit ſuborta diſcordia, etiam ad omnes alios faciliter ſe diffundet: quia, vt teſtatur Ariſtoteles quinto politicorum capite nono. *Totaliter inſignium aſſumere faciunt diſſenſiones totam ciuitatem: propter quod ſubditos oportet vereri talia & diſſolui ne præſidentium & potentium ſint diſſenſiones, vnum ſcilicet principem, ſi commode poteſt, omnibus præſidendo. In principio enim*, id eſt principantibus, *fit principatus in periculum & perniciem omnium, ſi fuerit diſſidentes.* Principium autem dicitur eſſe dimidium totius: & ideo ſi inter principes diſcordia eſt, in tota communitate periculoſiſſima reputatur, ergo ad principatum ſimpliciter optimum requiritur, quod perſona principantis ſit vna & vnica ſicut principatus eſt vnus. Plura alia ad principatum optimum requiruntur: ſed iſta ad præſens breuiter & groſſe tactare ſufficiat. Reſtat ergo inquirere, quæ optimo principatui per opinionem præſcriptam debeant incompoſſibilia reputari: & quæ ad eius eſſentiam nequaquam pertineant vel ſibi poſſunt conuenire vel adeſſe. Ad cuius euidentiam dicitur ante omnia, quod licet ad principem multa pertineant, plura tamen ſunt, quę ſtatui eius repugnant, vt optimo principatui, de quibus perſtringęnda ſunt pauca, quorum primum eſt, quod ſibi repugnat habere ſeruos ſibi ſubditos. Primo [illegible] apparet, quod nõ ſtat cum poteſtate optimi principatus quemcunque ſubditum, præſertim [illegible], abſque culpa ſua eſſe ſeruum. Nam principatus optimus propter bonum ſubditorum principaliter eſt inſtitutus: principatus autem ſeruorum, qui deſpoticus nominatur, eſt principaliter propter bonum principantis: ſed huiuſmodi principatus non eſt optimus iudicandus. Amplius principatus, qui inſtitutus eſt contra naturam, non eſt optimus æſtimandus: ſed iniuſtum eſt & contra naturam, quam quis maioribus aut æqualibus [illegible] ſibi ſimilibus vel de quibus ſpes probabilis eſſe poteſt quia futuri ſunt maiores [illegible] æquales & ſibi ſimiles virtute & ſapientia; principetur tanquam ſeruis: vt Ariſtoteles *tertio politica* aperte videtur aſſerere, quod etiam Hieronymus

teſtatur

testati vide ... vt tangitur in decretis *distinct. 25. §. nunc autem. Talis eligatur in principem & prælatum, cui ... atione cæteri grex dicantur*, & 1. q. 1. cap. *vilissimus*, habetur sic: *vilissimus reputandus est nisi præ... entia & sanctitate, qui est honore præstantior.* hinc Sapiens *Ecclesiastic. 32.* rectores & principes instru...s & informans ait *Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis.* Quare optimo p... patui repugnare videtur, vt omnes subditi vnius principantis sint serui. Ad quod etiam probandum videtur sufficere ratio Aristotelis *primo politicæ*, qua probare conatur, quod melior est prin...patus liberorum quam seruorum. quia melior est principatus, qui est meliorum subditorum; sicut melior est principatus hominum quam bestiarum, liberi autem sunt meliores quam seruorum; quare principatus seruorum non est optimus iudicandus. Sed contra illud forte aliquis obiceret, dicens, quod optimo principatui non repugnat perfecta obedientia in subditis, tunc enim optimus principatus non posset in religione perfectissima, quæ obedientiã perfectissimam permittere reperiri. Sed perfectissima est seruorum obedientia, quia qui perfectissimam obedientiam permittit & vouet, permittit in omnibus obedire: ad quod tenentur serui. Ergo principatus seruorum principatui optimo non repugnet. Hic respondetur, quod religio perfectissima non permittit simpliciter in omnibus obedire sicut tenentur serui in omnibus obedire. Tunc etiam posset prælatus religiosum huiusmodi cogere vitam ducere secularem, perfectissima autem religio permittit obedire in omnibus, quæ non sunt contra Deum & regulam suam, præsertim in his quæ ad Deum & ad mores & vitam pertinent regularem.

Ex isto secundum opinionem præfatam videtur principatui optimo repugnare, quod principãs illam habeat plenitudinem potestatis, quæ descripta est supra *q. 1. cap. 6.* vt sc. de iure si voluerit omnia possit percipere & imponere subditis, quæ nec iuri naturali indispensabili, nec iuri diuino ad quod omnes catholici obligantur, obuiant vel repugnant, nam omnes subditi habenti huiusmodi plenitudinem potestatis super eos sunt serui ipsius, secundum strictissimam significationem vocabuli *serui*. Nam hac potestate nullus dominus super seruos potest habere maiorem de iure, ergo optimo principatui repugnat, quod omnes subiecti sint serui, ergo etiam repugnat, quod habeat huiusmodi plenitudinem potestatis.

Cap. VI.

Ostendit, quæ optimo principatui debeant compossibilia reputari. Et inferuntur quædam corrolaria notatu dignissima.

CONsequenter restat inquirere, quæ secundum opinionem prædictam optimo principatui debeant compossibilia reputari: licet ad essentiam eius nequaquam pertinent, sed tibi adesse valẽt & deesse. Ad cuius euidentiam ante omnia est sciendum, quod licet ad principatum, de quo est sermo, multa pertinent, videlicet vnicuique sua iura tribuere & seruare: leges condere necessarias atque iustas: iudices inferiores & alios officiales constituere: quales artes & à quibus in communitate sibi subiecta debeant exerceri: omniumque virtutum actus præcipere, & alia multa: tamen ad hoc videtur esse principalissime constitutus, vt corrigat & puniat delinquentes. Si enim in aliqua communitate nullus pro delicto seu culpa puniri deberet, monitor ad bonum & doctor sufficeret: & principans superfluus omnino videretur, quod ex Scripturis colligitur. Ad illud enim lex & principans principalissime videtur institui. Lex quidem, quoniam non propter bonos sed malos corripiẽdos & puniendos instituitur, teste Apostolo, qui 1. Timoth 1. ait: *Lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis.* Et ad Galat. 5. ait, *si spiritu* (id est ratione) *ducimini* (nihil contra rationem & bonos mores agendo) *non estis sub lege.* & 2. ad Corinth. 3. ait: *vbi spiritus Domini, ibi libertas*: vt scilic. lex alterius principis ligare non valeat. vnde *habe caritatem & fac quod vis*, & per consequens *nulla lege teneberis, si caritatem, quæ non agit perperam, fueris munitus.* dist. 4. c. factæ sunt leges, vt coerceatur humana audacia, & Aug. 23. qu. 5. ca. *ad fidem*, ait, *legibus benefacere non cogimini: sed malefacere prohibemini*, ergo similiter principans principaliter non propter bonos sed propter malos coercendos præesse debet, quod Apostolus ad Roman. 4 expresse videtur asserere, dicens, *principes non sunt timori boni operis sed mali.* & post: *si enim malefeceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui male agit.* quod etiam Sapiens *Eccles. 7.* videtur innuere dicens: *noli quærere fieri Iudex, nisi valeas virtute disrumpere iniquitates.*

His visis dicitur, quod optimo principatui non repugnat, sed est compossibile nonnunquam iurisdictionem seu potestatem alicuius vel aliquotũ ex istis de cõmunitate illa supremo principe eiusdẽ communitatis minime dependere, seu nõ institui ab eodem, dummodo per hoc nullus delinquens in illa cõmunitate iustam debitamq; debeat effugere vltionem, non obuiat. Nam illud, quod non detogat bono communi, licet aliquis de honore principantis vel potestate dirimat, non videtur optimo principatui repugnare, cum ille, qui optimo fungitur principatu, non potestatem propriam vel honorem, sed bonum commune & aliorum quærere teneatur, vt videatur Apostolum imitari, qui primæ ad Corinth. 10. sic ait: *non quærens quod vtile mihi, sed quod multis*, qui ad Philip. 2. ait: *Non quæ sunt sua singuli considerantes, sed quæ aliorum.* Nec mirum, quoniam *caritas*, quæ vigere debet in principe ad subditos, *non quærit quæ sua sunt*, 1. ad Corint. 13 quod Imperator insinuat de seipso dicens, *voluntarios labores appetimus vt quietem aliis præparemus*, in autenticis *vt diuinæ iussiones subscriptionem*

nem habeant gloriosissimi quæstoris, in principio, coll. 8. Et, *noctes ducimus insomnes, vt subiecti sub omni quiete subsistant*, in autenticis, *vt iudices sine quoquo suffragio*, in principio collat. 2. aliquam igitur iurisdictionem, præsertim a superiori vel potestatem, vel officium esse in aliqua communitate vel institui & nō dependere à supremo principe communitatis eiusdem, dummodo per hoc nullus delinquens debitam euadat vltionem, bono communi non obuiat nec repugnat. Nam cum talis iurisdictio vel potestas bono communi debeat expedire, non refert, à quo instituatur, dummodo iuste exerceatur, & rite & nullatenus negligenter, quæ cuncta implentur, si nullus delinquens in eadem communitate punitionem supremi iudicis vel alterius subterfugere queat. Non enim refert ad commune bonum, à quo legitime instituatur exercitus seu princeps militiæ, dummodo pro salute reipublicæ prudenter & strenue bella gerat. Nec ad bonum commune distat, à quo legitime iudex instituatur inferior, dummodo legitime, quod iustum est, exequatur bene, & hoc in omni communitate seruari videmus. Nam cum quis super aliquam communitatem, supremam accipit potestatem seu principatum, nequaquam omnino, qui in eadem communitate, iurisdictione, potestate vel officio sint functuri, de nouo instituit: sed quos à prædecessore suo inuenit institutos, sua dimittit officia exercere, & nonnullos, si est consuetudo vel lex, ab aliis de nouo institui permittit. E sicut dictum est bono communi non derogat, à quo quis legitimam habeat potestatem: dummodo quæ bono communi expediunt, per potestatem acceptam exerceat diligenter, quare potestatem aliquam vel iurisdictionem in aliqua communitate à supremo principante non dependere non repugnat: dummodo per hoc bonum commune nullatenus malo exponatur, quod accideret si fungens huiusmodi potestate deliquerit, & valeat correctionem necessariam euitare, & cætera multa, vt patet.

Ex prædictis infertur, quod optimo principatui non repugnat aliquem in aliqua communitate à potestate coactiua principantis supremi regulariter esse exemptum, dum tamen casualiter, ne delinquere valeat, existat principanti supremo subiectus, quia talis exemptio bono communi non derogat: ex quo sic exemptus, si deliquerit, necessariam bono cōmuni punitionē non valeret euadere.

Ex hoc concluditur vlterius, quod principatui optimo non repugnat correctionem seu punitionem taliter exempti à potestate supremi principantis ad alium vel alios, quam ad principātem supremum spectare, dummodo difficilius & inconuenientius, siue per maliciam, siue per impotentiam, siue negligentiam damnabilem, saltem casualiter per supremum puniri valeat principantem: quia hoc bono communi non derogat. Nihil enim refert bono cōmuni, à quo delinquentes legitime puniātur, cum enim princeps maiorem habēs quam doctor & monitor potestatem, sit principalissime institutus ad corrigendum & puniendum legitime delinquentes, vt humana coerceatur audacia: & tuti sint inter improbos innocentes, licet fiat talis exemptio: infertur quod optimo principatui non repugnet, cum propterea delinquentes in principantem, impunitatem periculosam bono communi nullatenus valeant obtinere.

Cap. VII.

Ostendit, quomodo ea, quæ de optimo principatu dicta sint, non semper locum habeant, quia dabilis est casus, quo ex tali principatu malum sequatur: non autem dabilis est contra eum præscriptio.

SAne licet præscripta opinio prædicta omnia teneat de optimo principatu tam generali respectu diuersorum mortalium, quam speciali respectu quorundam, dicitur tamen, quod huiusmodi optimus principatus non est semper instituendus, neq; in tota communitate cunctorum mortalium, neque in speciali: quia sicut sæpe sunt aliqua simpliciter bona, & tamen multis sunt aliqua mala propter indispositionem illorum (bibere enim vinum & comedere carnes sunt bona: & tamen sunt mala ægrotis) ita optimus principatus non est simpliciter omnibus optimus, imo aliquibus est nociuus, & nonnunquam inductiuus corruptionis & periclitationis boni communis. Quod accidere potest tam ex malitia subiectorum, quam ex malitia & insufficientia huiusmodi assumentis. Quanquam enim subiecti ex ambitione cupientes indebite principari, vel aliqua alia malitia incitati principatū optimum nullatenus sustinerent: sed ante seditiones & discordias corrumpentes rempublicam excitarent. Nonnunquam etiam persona sufficiens in bonitate & discretione inueniri non posset: & tūc aliquis alius principatus, puta aristocraticus vel politicus, quo funguntur simul plures, deberet ad tēpus institui, quia illud est pro tempore statuendum, quod pro tempore magis proficit ad commune bonum de voluntate Dei: qui secundum congruentiam temporum cuncta disponit. Vnde regnum filiorum Israel, quod fuit prius vnum, postea fuit in duo regna diuisum. Si tamen optimus principatus cunctorum mortalium, siue aliquorum semel fuit institutus, non est postea sine causa vrgente destruendus: tamen in multis casibus corrumpi posset. Ex quibus tamen destitutio non valeret, propter quod ad destruendum ipsum non valet præscriptio: quia omnis præscriptio, quæ est contra optimum principatum, videtur iniqua. Et ideo si contra multa minora non currit præscriptio: multo magis non debet currere contra optimum, licet currere debeat pro ipso: sicut non contra libertatem, quia fauor libertatis est habendus, *extra, de coniug. seruorum. c. licet.*

Cap. VIII.

Respondet ... opinionem vltimo positam ad allegationes primi capituli circa medium eius positas. Ostenditque circa medium capituli: an iurisdictio Romani Pontificis à solo Deo dependeat.

PEr s... ipta, puta per opinionem memoratam & illa quæ dicta sunt *c. 4.* clarescere videtur, totam ... onem adductam *capite primo* exsufflari. Nam cum primo accipitur, quod communitas ... nionem habere adinuicem, in qua omnes vel plurimi ad discordias, dissensiones ... proni, non est ordinata, nisi vni supremo rectori, iudici, & capiti, a quo iurisdictio o... m aliorum dependeat, sit subiecta. Dicitur quod non est necesse ad communitatem optime or... atam, quod omnis iurisdictio à supremo rectore dependeat, iuxta illa quæ dicta sunt supra *c. 6. &* . Cum autem probatur per illud Prou. 11. *vbi non est gubernator, populus corruet.* Respondetur, quod per hoc probaretur, quod totum genus humanum non est simpliciter optime ordinatum, nec super ipsum est simpliciter optime principatus institutus, cum non vni supremo principanti sit subiectus, à quo quilibet alius in aliquo casu, saltem si delinqueret, sit subiectus, sed quod aliqui populi sint subiecti optimo principatui, non requiritur quod omnium aliorum iurisdictio à primo principante dependeat: quia aliquis potest esse exemptus in omni casu à punitione inferenda per principantem supremum tanquam per supremũ principãtem totius cõmunitatis. Per idem respondetur ad illud Ioh. 10. *fiet vnum ouile & vnus pastor:* à quo cum aliquis potest esse exemptus in aliquo casu, in illo videlicet cuius exemptio non derogat bono communi. Et cum similiter debet intelligi Hieron. quod *in omni communitate debet esse vnus supremus Iudex & rector*, à quo tamen absque derogatione optimi principatus potest aliquis quantũ ad aliquem esse exemptus. Cum autem secunda ratione probatur, quod oporteat vnum esse supremum, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat: quia si in toto orbe nõ est vnus, sic supremus. Ergo vel sunt vel esse debent plures superiorem non habentes, quod optimo videtur regimini obuiare: quia aut præessent eidem aut diuersis, quorum vtrumq; esse inconueniens videtur. Respondetur, ꝙ si totus mundus optimo principatu regeretur, quãuis non esset necesse, ꝙ vnus sic supremus sit, à quo quantum ad institutionem & cõmissionem aliorum omnium iurisdictio dependeret, oporteret tamen ꝙ esset supremus principatus, cui tamen principanti supremo omnis alius casualiter ratione alicuius delicti esset subiectus, quis non ratione cuiuslibet, & non in omni casu, etiã non essent plures superiorem non habentes, si vnus esset simpliciter primus respectu omnium quantumcunq; diuersi, possunt diuersimode esse sibi subiecti: quia vnus illorum potest esse in multis exemptus absq; periculo boni cõmunis, & alii tali exemptione carere valerent. ille etiam vnus exemptus posset absq; præiudicio boni cõmunis magnam potestatem habere etiã coactiuam à simpliciter supremo principante regulariter nullatenus dependentem: cui sufficeret ratione alicuius delicti esse illi supremo tanq̃ principanti subiectus: & ita non essent plures simpliciter supremi superiorem non habentes, quare ratio adducta ad probandum, ꝙ optimo principatui cuiusq; cõmunitatis repugnat, ꝙ in eadem cõmunitate sint plures superiorẽ non habentes, siue præsint eisdem siue diuersis: secundũ istum modum dicendi non procedit. Sed in contrarium forte obiiceret aliquis, quod imaginatio illa ideo contra modum hunc opinandi procedit: quia si est vnus supremus & habet supra multos potestatem etiã coactiuam, prædictus exemptus à supremo, & subiecti illi exempto sunt exempti à iurisdictione illius supremi aut non, si sint exempti à iurisdictione ipsius supremi principantis: ergo supremus nequaq̃ omnibus principatur, & p consequens respectu totius communitatis non est optimus principatus. Si aũt non sunt exempti à iurisdictione principantis supremi, procedit ratio supradicta, quia poterit contingere, ꝙ supremus principans & ille exemptus eodem tempore eosdem subiectos ad tribunalia sua vocabunt siue citabunt. Respondetur, quod aut in vocatione huiusmodi vocantes exprimunt causam vocationis, aut non exprimunt, si non exprimunt, ad summum principantem ire debent: quia taliter exempto non tenentur obedire, nisi saluo omnium aliorum iure: quemadmodũ laici non tenentur obedire Papæ, nisi saluo iure principantis secularis: ita taliter exempto non irrogãt iniuriam subditi sui in tali casu, si ad eum non accedant, quemadmodum episcopus vocatus ad synodum, non facit iniuriam vocanti, si præceptione regia impeditur. *dist. 18. c. si episcopus*, vbi notat Glossa, quod *hic defertur regiæ dignitati. 12. q. 2. de rebus.* Nam auctoritas maiorum excusat, vt notat Glossa *63. dist. c. Salonitana.* Si autem sic, hoc est si vocantes eodem tempore causam vocationis expresserint, non potest dari regula generalis pro omni casu, ad quem debent accedere, eo quod sæpe casus vocatum ad superiorem excusat: & sæpe vocatus minime excusatur: propter quod sæpe vocatum à superiori excusat necessitas, quem tamen vocatum ab inferiori non excusat: quia nulla apparet necessitas, qua valeat excusari, quapropter coram quo debet apparere, debeât prudêtum discretioni relinqui: quia in talibus propter multiplices, qui possunt accidere, casus, regula generalis dari, quæ nunquam fallat, non potest. Causa est, quia semper debet coram supremo principe comparere: nisi ratio dictet, quod non potest propter quãdam cogentem necessitatem, puta propter maius negocium vel aliud simile, & non comparendo corã illo & non coram alio excusetur. Sed forte diceret ad hæc aliquis, si taliter exemptus solummodo casualiter est sic supremo principanti subiectus ratione delicti alicuius sequitur, quod nõ plus est sibi subiectus quã supremus principans sibi, qui etiam ratione alicuius de-

licti

licti po[illegible] principantem supremum punire, quando sc. omnes alii deficerent, & correctio seu punitio principantis supremi non posset sine periculo totius reipublicæ sub silentio vel dissimulatione transiri. Respondetur, quod magis esset sic exemptus principanti supremo subiectus, quam econuerso: quia primus principans haberet punire sic exemptum nõ solum de necessitate deficientib. omnibus sibi subiectis, sed etiam ratione principatus supremi, sic autẽ exemptus ex sola necessitate nõ ratione officii sui haberet deficientibus omnib. aliis corrigere principantem supremum. Cum aũt accipitur in minore allegationis prædictæ, quod iste vnus supremus iudex seu principãs non debet esse alius, quã supremus Pontifex, dicitur quod si vniuersitas mortalium esset optime ordinata & principatui optimo esset subiecta, stante ordinatione Christi, qua disposuit Pontificem supremum & cæteros clericos negociis secularibus, extra casum necessitatis nullatenus implicari, ille vnus supremus principans siue iudex non deberet esse vnus supremus Põtifex, sed princeps Christianus secularis & laicus. Quod n. laicus esse deberet & non supremus Pontifex nec clericus, probatur per hoc, quod probatur in pra[illegible] q. 1. vbi probatur, quod clerici extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ necessitati valeat cõpa[illegible] debent esse à negociis secularibus alieni. Quod autẽ deberet esse Christianus, patet per hoc: quod [illegible]ter bonum cõmune spirituale non sortere, sed destruere niteretur; quod optimo principatui vniuer[illegible]sitatis mortalium obuiat & repugnat. Cum vero dicitur, quod iurisdictio supremi Pontificis, præ[illegible]tum in his, quæ ad fidem & religionem Christianam spectant, à solo Deo dependet. Respondetur, quod quemadmodum aliqualiter tactum est supra, baptismum & alia sacramenta depẽdere à solo Deo, diuersimode potest intelligi, & hoc quantũ ad prius tripliciter. Vno modo, quod supremus Pontifex absq; ministerio humano accipiat iurisdictionẽ suam à Deo, vt in nullo casu neq; institui neq; destitui debeat ab homine, & sic non dependet iurisdictio eius à solo Deo, quia nullus post Petrum absque electione fuit ad Papam assumptus. Aliter potest intelligi, quod huiusmodi iurisdictio dependeat à solo Deo, quantum ad institutionem humano ministerio sc. electione canonica concurrente, & sic procedit ista opinio, quod iurisdictio Papæ, quã habet ex ordinatione Christi, dependet à solo Deo. Tertio quod nõ solum sic, sed etiã quantum ad destitutionẽ à solo Deo dependeat, vt Papa à nemine in quocunq; casu, nisi à solo Deo, possit destitui, & sic non dependet à solo Deo: quia ipsemet seipsum destituit. Nam tam per prauitatem hæreticam, quam per renunciationem spontaneã seipsum destituere potest. Potest etiã ab homine accusari, de quocunq; crimine, si notoriũ sit, & inde scandalizetur ecclesia, & incorrigibilis sit, vt notatur in gl. *dist. 40. sup. c. si Papa*. ita potest in casu huiusmodi ab homine iudicari & destitui & deponi. Omnis n. accusatio est corã iudice facienda. Nec de hoc debet Papa perturbari, ne præesse nõ prodesse quærere videatur: ne contra doctrinã Christi Apostolis pro se & pro prælatis ecclesiæ traditam velit, tanquam sal infatuatum mitti foras, & ab hominibus conculcari: ne cõtra præceptum eiusdem velit pro salute eius corporis mystici vt membrũ putridum amputari: ne desideret ipse potestatem, qua se ex caritate correptum, quasi etiam ecclesiam non audiret, tanquam ethnicus & publicanus, nõ sinat se & carnes putridas resecari: & vt ouem scabiosam expellendum à stabulis: & expurgãdum vt fermẽtum, quod totam massam corrumpit: sed velit vt sibi parcatur, vt vniuersa ecclesia ad interitũ adducatur, quæ omnia à desiderio Papæ, qui animam suam tenetur pro subditis ponere, conuenit exulari. Papa ergo secundum opinionem istam, licet in his, per quę habet omnium saluti prospicere, ne à quoquam ro eis valeat retardari, à potestate & iurisdictione principantis summi non immerito sic sit exẽptus: contra quam exemptionem supremus principatus, si prodesse cupit non præesse, nullo modo attentare, sed laudare tenetur, cum ratione delicti non cuiuscunq; naturæ ipsius auctoritas contemptibilis videatur: & ne pro paruo commisso forsitan eius dominatio ab vtilitate communi valeat impediri: sed grauis & enormis præsertim sæpius iterati & in discrimen notabile præcipue boni communis editi, hoc expedit, vt Papa humano iudicio destitui valeat: & hoc maxime, si appareat incorrigibilis & de ipso scandalizetur ecclesia. Videtur autem rationabile, vt huiusmodi Papæ iudicium spectaret primo ad aliquas certas personas de clero, quibus deficientibus siue per malitiam siue per negligentiam damnabilem ad principantem pertineat, si fidei & Christianæ religionis sincerus est & feruidus æmulator, ipso autem deficiente siue per malitiam, siue per damnabilem negligentiam destitutio Papæ, vel saltem detentio aut prohibitio, ne insolescat, optime pertinet vel ad vniuersalem congregationem fidelium: vel ad quoscunque fideles, qui tantam super ipsum temporalem habere valeant potestatem: vt scilicet contra peccatum cuiuslibet Christiani siue parui, siue magni congruum remedium in ecclesia valeat reperiri, iuxta illud Apostoli, primæ ad Corinth. sext. *Auferte malum à vobis ipsis* Qui etiam ait: *Expurgate vetus fermentum*: nisi potestas deficiat temporalis, in quo casu seruandum est consilium Hieronym. quod habetur *vndec. quæstion. 3. cap. quando igitur*, scilicet vt taceant Christiani etiam intelligentes atque prudentes, ne dent sanctum canibus, & mittant margaritas ante porcos, qui conuersi conculcent eas, & imitentur Hieremiam dicentem: *solus sedebam quod amaritudine plenus eram.* Signum autem, quod ratione delicti Papa in aliquo casu sortiatur forum principantis primi supremi, qui debeat esse laicus, ex diuinis Scripturis accipitur, in quibus legimus, Christum & Apostolos, cum essent de criminibus accusati, à secularibus iudicibus etiam infidelibus iudicatos. Nec legimus, quamuis crimina imposita sibi negarent, quod assererent vel prot[illegible]rentur in tali casu non teneri coram huiusmodi iudicibus respondere: imo magis in tali casu sibi [illegible]ectos innuisse viderentur: dixit enim Christus Pilato, vt legitur Iohannis decimo nono: [illegible] *in me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Quibus verbis Christus insinuasse vid[illegible], quod Pilatus in illo casu super eum ordinariam habuit potestatem, sibi datam desuper à Deo,

[illegible] ndam Doct[illegible]m, vel [illegible] imperatore [illegible] [illegible]tus in illo casu non permittitur & vsque [illegible] [illegible] Apostolus, cum de criminibus accusaretur [illegible]us in[illegible] [illegible] *actuum 24.* ibi dicit ad præsiden[illegible] *Ex multis annis [illegible]em huic [illegible] [illegible]sam [illegible]iam.* Non [illegible] coram te non teneor respondere, sed dicit *pro me* [illegible]m, quare [illegible] facto & v[illegible]o recognouisse in illo casu iudicem suum. Et hoc [illegible]em, vbi dicit præsidi: *Ante tribunal Cæsaris sto: ibi me oportet iudicari. Iudæis non no- [illegible] nosti [illegible] cui nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori. Si vero nihil est eorum, quæ [illegible] nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.* Quibus verbis Paulus tam Festum quam Cæsa- [illegible] iudicem recognouit, cum e[illegible] nephas sit dicere, Paulum facto vel verbo fuisse mentitum, [illegible] Cæsar erat iudex Pauli. Sed forte diceret aliquis, quod ex hoc manifesta absurditas sequeretur, [illegible] imperator [illegible]m infidelis in causa fidei esset iudex papæ. quia causa Pauli, quæ coram [illegible] tractabatur erat causa fidei, nam propter Christianam fidem accusabatur a Iudæis. Hic re- [illegible] od causa fidei coram imperatore fideli, deficientibus aliis, esset rite tractanda, quia, vt [illegible] *distinct. 46. Vbinam,* quæstio fidei non solum ad clericos, verum etiam ad laicos & ad omnes [illegible] Christianos. Coram autem imperatore infideli causa fidei non in quantum respiceret lo[illegible] odo [illegible] tatem reuelatam, sed in quantum posset tangere mores reipublicæ, derogare etiam [illegible]no [illegible] muui aut alicui personæ iniuriam irrogare, videtur posse tractari. Quorum vtrunque [illegible]ter nnuisse videtur proconsul Achaiæ Gallio, qui, vt dicit *actor. 18* cum Paulus accusaretur à Iudæis, dicit ad eos: *Si iniquum quidem esset aliquid aut facinus pessimum, ò viri Iudæi, vos recte sustinerem. Si vero quæstione sunt de verbo & de nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis. Iudex ego horum nolo esse.* Sic ergo dicitur, quod in casu ratione delicti papa imperatori est subiectus. Ad omnes vero canones & auctoritates alias, ex quibus colligitur quod papa est à nemine iudicandus, dicitur, quod non debent intelligi sine omni exceptione, sed cum exceptionibus suis: quemadmodum aliæ regulæ in iure, & etiam auctoritates quamplurimæ diuinæ scripturæ, quamuis non solummodo indiffinite, sed etiam in verbis generalibus & cum signis vniuersalibus sint prolatæ, debent intelligi, vnde & glo. *9. q. 3. sup. c. nemo,* aliquas exceptiones enumerat, si tamen submittit se. vt. *2 & 7. nos si.* & cum submittit se confessori suo, & etiam in casu hæresis, & hanc vltimam ponit glossa. *dist. 40. sup. c. si papa:* addens aliam comprehendentem innumeras, de qua dictum est superius, scilicet si crimen eius quodcunque esset notorium, & ipse incorrigibilis, & de eo scandalizetur ecclesia. Sed inter exceptionem de hæresi & aliis criminibus est magna differentia attendenda, quod propter hæresim, quantumcunque occulta est, ipso iure sit sine omni sententia humana papatu & omni ecclesiastica prælatione priuatus: tanquam de congregatione fidelium secundum veritatem tam merito quam numero præcisus existens: licet secundum opinionem nescientium esse hæreticum, caput ecclesiæ reputatur: imo quod plus est, ipso iure excommunicationis sententiam & alias pœnas omnes à sacris canonibus & pontificibus contra hæreticos, præsertim episcopos, indistincte prolatas incurrit, hinc dicit glo. 24. quæst. 1. c. Achatius: *hic est casus in quo papa papam ligare potest: in quo papa in canonem lata sententia incurrit,* nec huic obuiat regula illa: quia par parem soluere vel ligare non potest, quia si papa hæreticus est, in eo quod hæreticus, est minor quolibet catholico: quia lex factum notat etiam sine sententia. Sed propter alia crimina papa non est ipso iure papatu priuatus; sed per sententiam est priuandus.

CAP. IX.

Capite vltimo tertiæ quæstionis respondet ad rationes supra positas capitulo secundo, pro approbatione secundæ opinionis post principium capituli.

Viso quomodo secundum opinionem supra *cap. 2* recitatam, respondetur ad allegationem adductam *primo cap.* Videndum est quomodo respondetur secundum primam opinionem ad illa, quæ pro secunda opinione *cap. 2.* allegantur. Ad primum, cum dicitur quod imperator est Dominus supremi pontificis, dicitur quod non est verum, quia papa non est vasallus imperatoris, nec ei de iure tributum debet, nisi forte propter scandalum euitandum. Alii autem clerici habentes ab imperatore prædia, villas & superabundantes possessiones imperatori sunt subiecti, vt dicitur prælegato *2. cap.* quoniam sic intelligitur decretum Vrbani. *23. quæst. 8. c. tributum,* cum autem dicitur, quod aliqui supremi pontifices Imperatores Dominos suos appellauerunt, dicitur quod ex humilitate hoc fecerunt.

Ad secundum autem cum dicitur quod res transit cum onere suo. Respondetur secundum eos, qui dicunt quod papa habet illam plenitudinem potestatis, de qua tactum est supra *quæst. 1.* hoc est verum, quando res transit de dominio in dominium: vel de iure in ius nouum alterius. Sed illo modo nulla res temporalis potest transire in dominium papæ. quia pa-

pa est Dominus omnium temporalium rerum cuiuscunque, quæ de permissione ipsius possidentur: & ideo secundum opinionem istam nullus Imperator, aut rex, aut alius potest proprie loquendo dare possessionem vel rem quamcunque supremo pontifici: sed si rem de permissione papæ possidet, resignare potest eidem: quemadmodum secundum Innocent. 4. Constantinns illam inordinatam potestatem, qua fortassis antea illegitime vtebatnt, humilitet resignauit. Secundum vero illos, qui illam plenitudinem potestatis negant à papa: sed illam, qua possit omnia, quæ necessaria sunt pro communitate fidelium gubernanda sibi attribuunt. Respondetur, quod res transit cum onere suo, nisi in fauorem fidei papæ aut ecclesiæ aut alicuius alterius specialiter à suo onere liberetur: quemadmodum seruus presbyter in fauorem clericalis ordinis liberatur, ita tamen vt peculii amissione mulctetur, *di. 54. ex antiquis.* Cum autem accipitur, quod religio Christiana neminem à seruitute liberat, dicitur quod hoc non est verum. Cum vero dicitur, quod in fauorem ecclesiæ nihil iniustum statuitur, conceditur: sed dicitur, quod non est semper iniustum & iniquum, quod aliquis sine culpa priuetur iure suo, quando subest causa: & quando ius huiusmodi est totaliter in potestate superioris: quemadmodum omnia iura sua sunt in potestate papæ. Ad Gelasium respondetur, quod Gelasius intendit seruos dominorum suorum iura sub obtentu religionis fugere non debere absq; anctoritate supremi pontificis: & ita hoc iure canonico est statutum. Et cum dicitur, quod iura canonica leges seculares & iura secularia nequaquam tollere possunt. Respoudetnt secundum opinionem, quæ papæ illam plenitudinem potestatis attribuit, de qua dictum est supra: quod iura canonica omnes leges seculares & omnia iura secularium principum tollere possunt & subuertere, & ea dare cui placuerit, & ita vt etiam omnia regna & quæcunque alia iura ac res temporales vniuersas pro suo libito voluntatis de iure posset papa tollere ab his qui possident eas, & sibi retinere, & aliis quibuscunqne conferre: ita quod quamuis hoc faciendo peccaret, tamen cum factum esset de iure teneret: ac reges & omnes alii sibi tenentur in hoc obedire. Secundum vero aliam opinionem, quæ dicit, qnod papa habet huiusmodi plenitudinem potestatis, sc. illam qua possit omnia, quæ necessaria sunt pro communitate fidelium gubernanda: respondetur, qnod iura canonica leges seculares & iura secularia tollere possent ex causa, sed nun absque causa rationabili & manifesta electione.

QVÆSTIO QVARTA.

Cap. I.

Quæstionis quartæ capitulum primum proponit ipsam quæstionem: & circa eius solutionem primo incidentaliter disquiritur, an inter Imperatorem & regem Romanorum sit distinctio. Et ponit diuersas opiniones, primam hic, & aliam capite sequenti. Ad prima autem probationes respondebitur capitulo 7. Sed capitulo 8. procedetur ad principalis quæstionis decisionem.

QVarto quæritur, Vtrum electio alicnius in regem Romanorum vel Imperatorem sibi det plenam administrationem, ex quo sua potestas est immediate à Deo. Hæc quæstio quandam aliam videtur supponere, quod inter *regem Romanorum & Imperatorem* sit aliqua distinctio. Circa quam sunt opiniones diuersæ: quarum vna est, quod inter regem Romanurum & Imperatorem realis est distinctio, & quod primo est electus Rex Romanorum, quam sit Imperator. Nam Rex est postea in Imperatorem promouendus, *di. 23. in nomine Domini. & extra, de electione, venerabilem*, quod non esset verum, si non esset realis distinctio inter regem Romanorũ & Imperatorem: sed verbalis tantummodo, quod videtur absurdum: quia tunc lex esset imposita verbis & non rebus: & distinctio nominum non declararet distinctionem rerum, quod est contra iura *di. 21.* Dicitur ergo, quod promotio ad imperium, quæ fit per vnctionem & coronationem imperialem, non fit propter nomen imperatoriũ tantummodo consequendum: sed Imperator post vnctionem & coronationem consequitur potestatem imperialem in omnibus regnis & etiam in populis, præsertim occidentalibus, qui non fuerunt sub iurisdictione & potestate Caroli Magni ante tempus translationis imperii, & adhuc sunt sub potestate imperii: & de facto in Italia & in aliis terris & prouinciis, quæ ante vnctionem & coronationem imperialem subiectæ erant Carolo Magno, primo habet Rex Romanorum eandem potestatem ante vnctionem imperialem, quam est postea habiturus: & ideo Imperator non tenet à papa prouincias & terras subiectas regno & Imperio, quas tenuit Carolus, siue iure hæreditario, siue iure belli, ante translationem imperii in ipsum factam per papam. Sed Imperator tenet à papa nomen imperatoris & iura imperialia seu potestatem imperialem in aliis prouinciis & terris, quæ non erant sub potestate Caroli ante tempus translationis imperii: & ratione illius nominis *Imperii* ac iurium huiusmodi recipit ab eo vnctionem & coronationem imperialem. Sic etiam potestas eligendi Imperatorem, vt electus ab eis consequatur nomen Imperatoris & potestatem

te[illegible] potestatem actus Imperatori reseruatos exercendi in aliis [illegible] & terris, quæ [illegible] o & Imperio Romanorum, & quas non habuit Carolus tempore translationis [illegible] uenit ad principes electores per ecclesiam, & quoad ista consequenda Rex Romano[illegible] consueuit a papa & Romana ecclesia, post electionem suam sibi vnctionem & coronatio[illegible] pendi.

Cap. II.

Recitat contrariam fere opinionem opinioni capituli præcedentis.

ALia est opinio, quæ videtur dicere, optimum principatum Germaniæ, de quo notatur *extra, de verb. sig.* super quibusdam hoc velle, quod inter *regem Romanorum* & *Imperatorem*, seu inter *regnum* & *Imperium* solummodo est verbalis distinctio: vt sint diuersorum nominum, sed eiusdem officii & potestatis: quemadmodum dicitur de primatibus & patriarchis, *dist. 99. prouincia*, vnde Imperatores antiquitus, antequam esset aut dubitatio, aut distinctio inter regem Romanorum & Imperatorem, aliquando vocabantur *reges*: aliquando *Imperatores*, & eorum dominium, aliquando *regnum*, aliquando *imperium* vocabatur. sicut patet ex *lib. Iudi. c. 1. & 2. & libro Hester. c. 1.* Pro ista opinione potest taliter allegari. In initio imperii Romanorum, & per longa tempora post, inter imperatorem & regem illorum, seu inter imperium & regnum Romanorum nulla erat distinctio: sed ista erant nomina eiusdem potestatis, ergo & nunc sunt nomina eiusdē potestatis, antecedēs non videtur aliqua probatione indigere, nam in nouo testamento, in quo semper de regno Romanorum & Imperio fit mentio, nec in scripturis aliis, fere vsque ad tempora moderna, nulla insinuatur nec implicite nec explicite inter imperium & regnum Romanorum distinctio, nec legitur in antiquis scripturis de hoc dubitationē etiam modicam fuisse motam. Consequētia probatur: quia reges Romanorum & Imperatores posteriores vsque ad tempora ista fuerunt successores eorum, qui primo non solummodo reges, sed Imperatores Romanorum facti fuerunt: scilicet Iulii Cæsaris, Augusti & cæterorum, qui ab illis vocabantur *Cæsares* & *Augusti*. Et in signum, quod sunt illorum successores, omnes isti successores vsque ad tempora ista *Augusti* & *Cæsares* vocabantur, & omnes scripserunt se *Augustos*. Rex autem, qui alteri regi in regno aliquo succedit, eodem iure, quo ille, vti debet, *extra, de regu. iuru. si quis lib. 6.* Alter enim successor minus haberet, quam prædecessor: & sic non esset vera successio, vt arguit glo. in simili casu, *extra, de constitutionibus, super cap. cum omnes*, quare multi reges Romanorum vsi fuerunt omni iure in temporalibus, quo Imperator post vnctionem & coronationem vtitur, ergo vltimi reges Romanorum & omnes futuri, qui illorum regum, qui fuerunt primi Imperatores, fuerunt veri successores, obtinuerunt omnem potestatem, & habebant, quam Imperator habet, post quantamcunque vnctionem & coronationem.

Cap. III.

Deducit prædictas opiniones, ostendens, in quo discordent: & quid verisimilitudinis habeant. Multa præterea de regno Franciæ, an vsurpatitium sit, inseruntur. Et dictarum opinionum discordia iterum ostenditur. Et quomodo secundum secundam opinionem imperium Romanorum non distinguitur à regno Romanorum. Ponuntur etiam exceptiones, quibus gerentes iusta bella non efficiuntur domini expugnatorum.

VErum, quia primam opinionem munitam allegationibus & declaratam à quodam venerabili Doctore inueni, non autem secundam, quæ videtur fuisse principum Germaniæ, vt ex collatione secundæ ad primam inueniendi vel inuestigandi veritatem etiam circa iura imperii detur occasio: absque assertione tantummodo recitando fore vtile iudicaui aliqua, quæ exprimat prima opinio, breuiter absque assertione pertractare. In quibus apparet, quod secunda opinio secundum intentionem principum Germaniæ sine præter intentionem eorum contrariatur ei: quia integram pronunciationem eorum nescio iudicare. Contrariantur autem opinio prima & secunda in multis. Discordant enim prima, quia primo opinio

vide-

videtur asserere quod Imperatores, qui fuerunt post Carolum Magnum, nihil iuris habent in regno & imperio, nisi in quantum sunt eiusdem Caroli successores: eius scilicet successores non solum in quantum fuit Imperator, sed etiam in quantum fuit Francorum Rex hæreditarie succedens patri suo Pipino, qui deposito Childerico Rex Francorum subrogatus fuit: & in quantum idem Carolus per bella sibi iusta & licita sibi multas terras & prouincias subiugauit, & regno Francorum adiunxit.

Secunda opinio tenet, quod Imperatores & reges Romanorum, qui fuerunt post Carolum Magnum, fuerunt principaliter successores primorum imperatorum & regum Romanorum, quorum nonnulli fuerunt temporibus Christi & Apostolorum eius. Non fuerunt autem in quantum Imperatores & reges Romanorum successores Caroli, nisi in quantum Carolus fuit successor primorum Imperatorum & regum Romanorum, & aliorum qui fuerunt post primos, licet quidam successores Caroli erant successores illius, non solummodo in quantum erat successor primorum Imperatorum, nec in quantum erat Imperator, sed in quantum erat Rex Francorum, vel alicuius partis regni Francorum: quemadmodum si filius Imperatoris ad imperium electi & assumpti postea fieret Imperator, dupliciter succederet patri. In quantum enim pater eius, antequam esset Imperator, fuerat Dux Bauariæ, succederet patri in Ducatum vt patri. In quantum vero pater eius Imperator erat, succederet ei in imperiū vt Imperatori. Ex hoc siquidem, quod Imperatores post Carolum fuerunt successores primorum Imperatorum & regum Romanorum, præsertim illorum, qui fuerunt tempore Christi & Apostolorum, in quo fundata est allegatio adducta in præcedenti capi. apparet quod Imperatores & reges Romanorum, multo magis stabilitatem & vigorem habere videntur, quam ex hoc quod sunt successores Caroli Magni. Ratio est, quia magis notum est, quod infideles erant veri Imperatores & reges Romanorum, quam quod Carolus fuit verus Imperator & Rex Romanorum: quia de illo vero Imperio siue regno testimonium magis habemus: cum testimonium Dei maius sit, quam testimonium hominum: vt habetur in Iohan. Nam de vero Imperio siue regno illorum Imperatorum infidelium habemus testimonium Christi siue Spiritus sancti, qui in Iohanne Baptista & Luca Euangelista loquebatur & Apostolis, dicit enim Christus de Tiberio Cæsare: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, non dicit: reddite, quæ Cæsar dicit esse sua: sed dicit, *quæ sunt Cæsaris*. Iohannes etiam Baptista: vt legitur Luc. 3. dixit publicanis & militibus, qui officium & stipendium à Tiberio Cæsare acceperunt, *nihil amplius faciatis quam statutum est vobis. Contenti estote stipendiis vestris.* Ex quibus colligitur, quod iste Tiberius & Rex Romanorum erat & verus Imperator. De Octauiano vero primo Augusto dicit Lucas Euangelista, euangelii sui secundo. *Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Et de alio quodam loqui videtur Petrus, dicens, 1. canonica sua, cap. 2. *Subiecti estote omni humanæ naturæ siue regi, quasi præcellenti.* Et iterum, *regem honorificate.* Et beatus Paulus de Nerone actuum 25. ait, *ad tribunal Cæsaris sto: ibi oportet me iudicari*, & iterum, *Cæsarem appello.* Tantum autem testimonium non habemus de Carolo Magno: sed longe minus de vero Imperio siue regno quocunque ipsius habemus, præsertim quantum ad regnum Francorum. Vnde etiam quidam ex *historiis & Chronicis* conantur probare, quod non est verum regnum, sed tantummodo vsurpatum, cum primi reges Francorum, in quorum locum successit Carolus Magnus, eiusdem regni fuerint inuasores, aut successores eorum, qui terras eiusdem regni aut prouincias contra obedientiam, quam Imperatori debebant, sibi contumaciter vsurpauerunt. Nam legitur in *chronica* Eusebii, quod *Sicambri, qui à quibusdam profugis traxerunt originem, propter victoriam, quam habuerunt de Alemannis, de Valentiniano Imperatore per decem annos facti liberi omni tributo, & Franchi vocati post expletum decennium tributum soluere recusantes, missos ab Imperatore ad recipiendum tributum occiderunt: & postea ab Imperatore & exercitu rebellantes venerunt in Turingiam, & primo post Rhenum transgressi Romanos, qui eo tempore in Gallia per suos magistratus vsque ad Rheni fluuium imperabant, bello aggressi partim ipsos occiderunt & partim fugauerunt. Postea captis vrbibus Tornaco & Cameraco, atque paulatim aggressi & regressi Remis, Suessionem, Aurelianam, & Coloniam, quæ dicebatur tunc Agrippina, & Treuerim, ac postremo totam Galliam ab Aquitania vsque ad Bauariam sibi vendicant atque subiiciunt. Ex iis, qui mixti sunt cum Teuthonicis, proprio vocabulo Franci: qui vero per connubia à Gallis sunt geniti, Francigenæ appellati sunt. Primus autem Rex Francorum fuit Pharamundus, nepos Priami, sub quo & cum duce suo Antenore fuit prædicta victoria de Alemannis, & regnauit iste anno domini 426. & ab illo tempore Germani vocantur.* Franci vero à tempore prædicti Pharamundi fuerunt reges Francorum vsque ad tempora Hilderici regis, qui fuit vltimus de genere illo, quo deposito Pipinus pater Caroli Magni substitutus est eidem. Ex quo patet, quod regnum Francorum ex tyrannico incepit initio, & videtur saltem antequam Carolus Magnus factus est Imperator nunquam fuisse verum & iustum regnum, sed tyrannicum & vsurpatum, quia si factum fuit legitimum, iustum & verum regnum, aut hoc fiebat per præscriptionem, aut electionem & consensum seu voluntatem populi Francorum, aut per substitutionem Pipini Hilderico rege iam deposito. Non per præscriptionem legitimam. Tum quia possessor malæ fidei nullo tempore præscribit, *extra de re iudic. possessor. lib. 6. extra de præscript. vigilanti.* Franci autem in principio bonam fidem acquirendo sibi regnum minime habuerunt, cum per violentiam terras subiectas Imperio inuaserunt & possederunt, quare origo præscriptionis extitit vitiosa: & per consequens præscriptio vera non fuit. Cum quia contra consuetam obedientiam vel subiectionem contra publicam vtilitatem, contra res principis non currit præscriptio: sed Franci constitu-

[illegible] imperat[illegible] publi[illegible] at[illegible] [illegible] ac res ac t[illegible]mos p[illegible] [illegible] te[illegible]m per præscriptionem le[illegible] [illegible] per el[illegible] & consensum seu voluntat[illegible] [illegible]rum quia quamuis populus non habens su[illegible] [illegible]tuere reg[illegible]m proprium de iure gentium tamen po[illegible] [illegible]n de[illegible] superiorem seu re[illegible]m, non pote[illegible] [illegible]tuere alium [illegible] [illegible]rum de iure habuit superiorem, [illegible]icet imper[illegible]at[illegible]em, cuius est [illegible] [illegible]ectis imperio. H[illegible]buerunt etiam rege[illegible], [illegible] [illegible]peratorem: ex[illegible] [illegible]ne a [illegible]ctitate imperatoris non pot[illegible] [illegible]ue[illegible] sibi regem: & i[illegible] [illegible]fuit de iure verum regnum, etiam per v[illegible]tat[illegible]m populi Franco[illegible] [illegible]um per substitutionem quia au[illegible] [illegible]cta fuit [illegible] populo [illegible] populo Fr[illegible]ncorum, nul[illegible] q[illegible]ualis[illegible] populus Fran[illegible] potest [illegible] non tamen potest [illegible] alteri in regem. Sed populus Fran[illegible] [illegible] est, propter h[illegible]c, quod [illegible] iure subie[illegible]ctus fuit imperat[illegible], non p[illegible]test sibi [illegible] nec substituere. Si aut[illegible]m [illegible] substitutio [illegible] à papa de iure nulla [illegible] papa tollere iura imperatorum non potest: itanec exer[illegible]ere, vt papa [illegible]sta[illegible] [illegible], *nouit.* Tum quia de secularibus negotiis se intromittere non debet, [illegible] Ap[illegible] Timoth 2. *Nemo militans Deo implicat se secularibus negociis.* Cum quia con[illegible] [illegible]ne posset in quocunque [illegible]o constituere regem & ita imperatores, ad quos solum[illegible] [illegible]net co[illegible]e[illegible] eg[illegible] di[illegible]atem, [illegible] vsurpare non possent cuius contrarium habetur [illegible] 6. Sed forte aliquis diceret quod licet papa regulariter non possit constituere regem po[illegible]test tamen ca[illegible], [illegible]dicet in casu necessitatis, qualis fuit, quando Pipinus fuit constitutu[illegible] Rex Franc[illegible]rum.

H[illegible]i posset, quod esto, quod papa possit in casu necessitatis constituere regem tamen non [illegible] in p[illegible]æiudicium illius v[illegible] [illegible]orum, ad quem vel ad quos spectat constitutio regni. præ[illegible]o vel illis inconsulto vel in[illegible]consultis, hoc etiam non potest, quando per alium mo[illegible]dum possent pericula præcaueri: vt si communis vtilitas nonc procurar. Ita concurrebat, quando Pipinus [illegible]tus fuit rex, quia institutio tunc pertinebat ad imperatorem qui etsi fuisset negligens, tamen potestas constituendi regem non deuoluebatur ad papam: qui iuxta auctoritatem Apostoli præallegatam, & canones sacros, se non debet implicare secularibus negociis: sed deuoluebatur ad Romanos. si autem ipsi fuerunt negl gentes, deuoluta fuisset ad Francos in casu necessitatis: quibus omnibus deficientibus, deuoluta fuisset ad eos, qui in casu necessitatis supplere possent negligentiam eorum, ad quos prius pertinet potestas aliquid faciendi. Item per alium modum, quam instituendo regem, qui inter actus reseruatos Imperatori vel Romanis, deficiente imperatore, videtur esse præcipuus, vel de præcipuis, poterat in terris Francorum per illos præcaueri, & procurari vtilitas communis, igitur tunc non fuit casus in quo papa habuit potestatem constituendi regem. Sane prædicta de regno Francorum secundum opinionem secundam tantummodo allegando siue arguendo sunt dicta: quia opinio secunda hæc tenet. Licet hæc dicat, eo quod imperatores magis gloriari possunt se esse imperatorum successores & regum Romanorum, qui tempore Christi & Apostolorum eius fuerunt, quam Caroli Magni propter testimonia Christi & Apostolorum intelligendo de vero regno & imperio eorum, non de moribus eorundem, quibus debent succedere non in infidelitate & prauis moribus, sed in imperiali siue regia potestate, non permissa tantummodo, sed concessa & à Deo pro pace publica ordinata, quod etiam ille rex magnus Artaxerxes, quamuis infidelis sensisse videtur, cum vt habetur Hester vltimo, dicat, *maximi semperque viuentis Dei, cuius beneficio & patribus nostris & nobis regnum est traditum & vsque hodie custoditur.* Quibus verbis. & illis quæ habentur *Hester. 13. capit.* insinuanit, quare traditum esset sibi regnum dicens, *cum plurimis gentibus imperem, & vniuersum orbem meæ ditioni subiugassem, volui nequaquam abuti potentia magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos, vt absque vllo terrore vitam silentio transigentes optata cunctis mortalibus pace fruerentur.* Sed forte aliquis contra ista obiiceret, dicens, quod imperatores fideles iniuste gloriarentur in auctoritate, se esse imperatorum infidelium successores, illorum scilicet, qui nihil possent possidere: cum apud infideles nullum sit iustum dominium. Sed quomodo sit isti respondendum, secundum opinionem istam poterit studiosus colligere ex iis, quæ tractata sunt superius.

Quod autem discordent opinio prima & secunda ex hoc patet, quod opinio prima tenet, sicut pro parte recitatum est supra *cap. 1.* quod rex Romanorum ante vnctionem & coronationem imperialem eandem potestatem non habet in omnibus terris & prouinciis, quam habet imperator post vnctionem & coronationem imperialem, quia ante coronationem imperialem & vnctionem licet ex electione principum eandem habet potestatem, quam habet imperator in Italia & in aliis etiam terris, subiectis hodie regno & imperio: tamen non habet eandem potestatem, quam habet imperator, in omnib. regnis & prouinciis, præsertim occidentalibus, quæ sub potestate Caroli Magni non

non erant ante tempus tranſlationis imperii in ipſum, & adhuc non ſunt ſub poteſtate imperiali: de facto Imperator poſt vnctionem & coronationem imperialem in huiuſmodi regnis poteſt ſpurios legitimare, quoad temporalia, infames ad famam reſtituere: leges condere: & in iis conſimilia facere, quæ de iure ſunt ſolis Imperatoribus reſeruata. Item poteſt à regibus & principibus eorundem regnorum & prouinciarum ſubiectionem exercere. quod ante vnctionem & coronationem imperialem facere non poterat, niſi in iis terris & prouinciis, quæ erant ſub dominio di[...] roli ante tempus dictæ tranſlationis, & quæ adhuc hodie ſubiectæ ſunt imperio, in iis autem poteſt poteſtatem imperialem exercere & præmiſſa facere ante vnctionem & coronationem imperialem ſaltem virtute conſuetudinis ex iure, quo illud potuit Carolus. Secunda autem opinio diſtinguens inter regnum Romanorum & regnum Francorum, & inter regem Romanorum & regem Francorum, tenet, quod licet prædicta ſaltem pro parte veritatem poſſent habere de rege Francorum, & de Carolo, in quantum fuit Rex Francorum: tamen veritatem non habent de rege Romanorum: nec de Carolo in quantum fuit Rex Romanorum. Carolus enim ante coronationem & vnctionem imperialem & tranſlationem imperii in ipſum, fuit Rex Francorum, & Patritius Romanorum, ſicut patet *diſtinct. 63. cap. Adrianus & cap. in ſynodo.* non fuit autem Rex Romanorum & in quantum iam Rex Romanorum, omnes in poteſtate habuit, quos habuit in quantum imperator: nec ante fuit Rex Romanorum, quam Imperator. Ergo ſucceſſores eius non aliam poteſtatem habent in quantum reges Romanorum: & in quantum imperatores: ſicut nec Carolus Magnus habuit aliquam poteſtatem in quacunque terra, in quantum erat imperator, quam non habuit in eadem in quantum Rex Romanorum: quia quantum ad ipſum nec quantum ad rem, nec quantum ad appellationem: vt ſcilicet prius vocaretur Rex Romanorum, quam Imperator: aut prius nominaretur electus in regem Romanorum, quam in imperatorem: aut quam aliqua ſolennitas fieret ſpecialis circa ipſum in quantum erat Rex Romanorum, nam in quantum imperator, nulla fuit diſtinctio, igitur & in ſucceſſoribus eius quantum ad poteſtatem, nulla debet eſſe diſtinctio inter regem Romanorum & Imperatorem.

Sed forte diceret aliquis, quod ſaltem quantum ad terras, quas obtinuit, antequam eſſet imperator: & quantum ad alias, aliqua debet eſſe diſtinctio: quia habuit regiam poteſtatem in illis terris & prouinciis antequam eſſet imperator, ergo etiam ſucceſſores eius, antequam ſint imperatores, in prouinciis, quas tenuit Carolus, antequam eſſet imperator, habent regiam poteſtatem.

Huic reſpondetur ſecundum opinionem ſecundam, quod Carolus, antequam eſſet imperator, aliquas terras & prouincias occupauit in quantum Rex Francorum hæreditario iure: & aliquas occupauit in quantum expugnator & debellator detentorum iniuſtorum quarundam prouinciarum & terrarum, quæ propter tyrannides & iniurias, quas contra innocentes potentes exercebant, digni erant à quocunque temporali præualente potentia, licito bello priuati & penitus extirpari. In quibus terris & prouinciis Carolus habuit regiam poteſtatem illo iure, quo alii reges in regnis ſuis, qui poteſtate regia decorantur. In illis tamen terris, vt nonnullis apparet, Carolus, antequam eſſet Imperator, non habuit regiam poteſtatem. Licet enim iuſta bella gerentes ſæpe faciant ſua, quæcunque capiunt ab hoſte vel adiutoribus ſuis; tamen illud non eſt vniuerſaliter verum, cum aliquas exceptiones habeat. Quarum prima eſt ſecundum quoſdam, quod cum habens iuſtum bellum, tantum accepit ab hoſtibus, quod ſecundum bonam conſcientiam eſt ſibi ſatisfactum de omni dato damno & labore & operibus tam ſuis quam ſuorum. Alia eſt, quando ille, contra quem geritur iuſtum bellum, offert ius & vult ſatisfacere. Alia eſt, quando qui gerit bellum iuſtum, non habet iuriſdictionem ſuper illos, quibus ingerit bellum iuſtum, ſed tantummodo pugnat, & alii eum inuadunt, tunc enim licet nec bona nec perſonam aduerſam capere, nec inuaſorem detinere: ſed poteſt ille, qui iuſte pugnat, res, quibus ſpoliatus eſt, vendicare & recuperare. Alia poteſt eſſe, quando habens iuſtum bellum capit rem alterius ab hoſte iniuſte detentam. Res enim vel ſeruus innocentis, aut etiam innocens homo, ſi detinetur ab hoſte, & poſt capiatur à iuſte pugnante, non tranſit in dominium capientis. Alia poteſt eſſe, quando ſubditi vel vaſalli alicuius Domini ex cauſa ſiue auctoritate Domini pugnant contra inuaſores vel detentores rerum, ſiue ſint mobilia ſiue immobilia, aut homines Domini ſui: & capiunt res & homines Domini ſui de manu detinentium ſiue occupantium. Non enim tale bellum iuſtum habentes faciunt ſua, illa quæ capiunt: quia per hoc Dominus eorum non perdit dominium rerum ſuarum & hominum. Carolus itaque licet per bella iuſta occupauit multas prouincias & terras, non potuit per huiuſmodi bella iuſta facere eas ſuas; quia pertinebant ad dominium & ius imperatoris. Et forte aliquæ illatum ad ius & dominium aliorum, qui non poterant per Carolum priuari iure, quod habebant in eis. veruntamen Carolus poterat illas terras licite occupare, & fructus accipere quouſq; ſibi ſatisfactum eſſet de laboribus & expenſis & operibus ſuis & ſuorum: præſertim ſi veri Domini illarum terrarũ ipſas modo debito minime repetebant. Sicut autem per huiuſmodi occupationẽ non potuit illorum dominiũ acquirere ſaltem principale: ita nec per eã in eis potuit dignitatem regiam adipiſci. ſed poſtquam fuit imperator, nactus fuit in eis imperialem & regiam poteſtatem, quamobrem quia

impe-

Imperatores successores Caroli non succedebant Carolo inquantum erat rex Francorum, nec in quantum per iusta bella terras aliquas occupauit: aliquas assignauit Imperio, vt Imperator successor suus omnes illas eodem iure possideret. Aliquas autem attulit cuidam filio suo aut nepoti: ideo Imperatores Romanorum seu successores Caroli eodem iure vel diuerso possident omnes terras sibi subiectas, quo possidebat Carolus inquantum Imperator erat: & quas possidere debent inquantum reges seu Imperatores Romanorum. Vt autem sciatur, quare dicitur eodem iure vel diuerso, est notandum, quod Carolus, sicut & quidam alius Imperator, non habebat omnino idem ius seu potestatem in omnibus terris sibi subiectis. Quædam enim erant solummodo Imperii, non alicuius alterius regis aut principis, aut domini: quæ quidem quasi stipendia erant Imperatori, quas pro Imperialibus laboribus, ac etiam pro his exequendis, quæ ad Imperiale spectant officium, assignauit, de quibus habebat potestatem faciendi quæcunq; volebat: præsertim vbi videret reipublicæ expedire: & in destructiuuem seu mutilationem aut diminutionem Imperii nullatenus redundare. Aliæ vero terræ erant aliquorum regum vel principum ac dominorum: in quibus eo quod alii reges & principes ac domini non erant serui Imperatoris, sed erant liberi, propter quorundam aliorum vtilitatem: Imperium, si erat optimus principatus sic principaliter institutus, non habuit tantam potestatem, vt vltra illud, quod erat constitutum, facere posset de eis, & in eis quæ vellet: quia si Imperium fuit optimus principatus secularis, vltra debitum ordinatum non poterat de iure accipere aliquid ab inimicis: nisi pro vtilitate publica procuranda. Ex quibus colligitur, quod Carolus, antequam esset Imperator, non habuit regularem in Italia potestatem: & ideo Italia nunquam fuit à dominio regni Germaniæ regnum quasi accessorium principali, præsertim si Italia comprehenditeriam Romam, quæ est caput Imperii: sed aliquo tempore tam Italia quam Germania fuit prædictis causis imperio deputata ad onera Imperii sufferenda.

Cap. IV.

Mouet contra prædicta pro secunda opinione obiectionem, in cuius solutione ostenditur an regnum Francorum in Carolo Magno desiit: & qui fuerunt eiusdem successores.

SEd adhuc dicet aliquis contra istam secundam opinionem, quod secundum illam sequeretur, quod regnum Francorum cessasset post Carolum Magnum, quia videtur quod in regnum Francorum nullus sibi successit, nisi Imperator. Sed vt dicit opinio prædicta, nullus successit prædicto Carolo inquantum erat rex Francorum: sed solummodo inquantum erat Imperator: ergo regnum Francorum tunc cessasset. Hic respondetur, quod illud regnum Francorum, quod sic primitus vocabatur, cuius caput & principium fuit in Theutonia: & super quod primo, antequam esset Imperator, fuit Carolus rex, post mortem Caroli desiit esse regnum: & inde per multa tempora postea nullus fuit Francorum rex. *Carolus enim non solum regnum Francorum, sed etiam Imperium pro parte diuisit* (alias *diuisit*) Nam, vt in chronicis nonnullis habetur, *Carolus Magnus, dum morbo & senectute aggrauaretur: coagregatis solenniter de toto regno Francorum proceribus, Ludouicum filium suum acquitanie: eumq; cunctorum consilio consortem sibi totius regni ac Imperialis nominis heredem sub anno domini octingentesimo vigesimotertio constituit: impositoque capiti eius diademate Imperatorem & Augustum appellari iussit. Post hoc ille Ludouicus mortuo patre suo generalem conuentum Aquisgrani sub Anno Domini 827. habens, filium primogenitum Lotharium nominis atque Imperii consortem constituit, & cæteros reges appellatos vnum Aquitaniæ scil. Pipinum, alterum Bauariæ, scil. Ludouicum, præfecit: quarto vero filio, scil. Carolo, Alemanniam, Græciam & Burgundiam post concessit. Idem vero Lotharius post mortem Ludouici Imperatoris, assumpto sibi Pipino, filio fratris sui Pipini, cum Ludouico & fratribus suis occasione discordia inter ipsos super diuisione regni Francorum suborta, sub anno domini 841. apud pagum Altisiodorensem, in loco qui dicitur Fonchausch, bellum grauissimum commisit: cum Ludouicus & Carolus sine graui dispendio suorum vicerunt. Post hoc autem bellum supradicti fratres inter se pacificati imperium & regnum Francorum sub anno Domini 842. diuiserunt hoc modo: Carolus habuit regnum occidentale Francorum à Britannia maiore vsque ad Mosam fluuium. & vocatus fuit rex Galliæ. Ludouicus habuit Orientale regnum Francorum: scil. totam Germaniam vsque ad Rheni fluuium & nonnullas ciuitates cum adiacentibus pagis trans Rhenum: & vocatus est rex Germaniæ & Pannoniæ, Poloniæ, Bohemiæ & Morauiæ inclusis. Lotharius vero primogenitus, Imperator vocabatur, & à Mosa vsque ad Rhenum fluuium Belgicam, quasi medius inter duos incedens sortitus est, qua vsque hodie Lotharingia ex eius nomine sortita est nomen. Habuit etiam prouincias & omnia regna Italiæ cum vrbe Romana. Sed Pipino prædicto filio fratris ipsorum Aquitania cessit. Post hæc vero Lotharius Imperator prædictus, conuocatis primatibus regni filio suo Ludouico sub anno Domini 855. Italiam tradidit: & Imperatorem constituit. Lothario vero fratri regnum Lotharingia, quod ex nomine suo sic vocatur, concessit.* Ex his aliisque quampluribus colligitur, quod regnum Francorum cessauit esse regnum, & quod terræ, quæ immediate erant subiectæ Carolo tam vt imperatori quam vt regi Francorum, multis modis diuisæ fuerunt: & ideo nec in regno Francorum, nec in aliqua eius parte, aliquis successit Carolo inquantum Carolus fuit rex Francorum: sed vnus filiorum successit ei inquantum erat Imperator in partem Imperii: & in regnum vel in partem regni Francorum: non tamen vocabatur

batur rex Francorum: sed tantummodo Imperator, vel iam Imperator, iam Rex Acquitaniæ, propter hoc quod prius fuerat Rex Acquitaniæ, quam Imperator. Alter vero filius Caroli vel nepos successit Carolo in partem, quæ fuerat imperii, inquantum Carolus erat Imperator, habens potestatem separandi partem imperii ab imperio, & quæ non immediate sed mediate esset subiecta Imperatori. Italia vero, quæ prius erat pars imperii immediate subiecta Imperatori, nullum alium regem habens Dominum, tunc fuit data Bernhardo Bosonii, nepoti Caroli, qui fuit rex super Italiam constitutus. Postea vero regnum Francorum fuit aliis modis diuisum, sicut patet per prædicta: ita tamen, quod in multis annis postea nullus vocabatur rex Francorum: & Italia, quæ prius fuerat à terris Imperatori immediate subiectis separata, postea fuit vnita.

Cap. V.

Mouet & soluit tres quæstiunculas incidentes ex dictis in superioribus capitulis.

Circa prædicta possunt fieri quæstiones. Quarum prima est, quomodo Carolus, ex quo dictus fuit *Augustus* ab augendo, poterat diuidendo minuere imperium.

Secunda, qua potestate aut iure poterat filium suum constituere Imperatorem. Tertia est an quilibet Imperator successor Caroli habuit vel habeat eandem, quantum ad illa, potestatem. Ad primam illarum quæstionum respondetur secundum opinionem secundam; quod Carolus, inquantum erat Imperator habuit tam plenam administrationem in rebus imperii, vt non posset solummodo facere pro suo arbitrio voluntatis, quicquid conferret ad bonum commune, sed etiam vt posset facere de eis quicquid non esset in dispendium boni communis. Et ideo quia separatio Italiæ ab aliis terris & prouinciis immediate subiectis Imperatori non erat in dispendium boni communis: quin immo separatio Italiæ ab aliis terris & prouinciis, prout fortassis vidit Carolus, erat expediens bono communi. Ideo potuit eam ab aliis terris separare: præsertim cum ipse subiecisset regnum Francorum immediate Imperatori, quod primo non erat ei subiectum immediate: & ita poterat Augustus ab augendo Imperium merito appellari, non obstante, quod Italiam, quæ erat parua respectu aliarum separasset. Vnde sicut ciuitates aliquas potuit facere liberas absque detrimento imperii: ita potuit Italiam tali modo ab aliis prouinciis immediate subiectis Imperatori separare.

Ad secundam quæstionem respondetur, quod Carolus illo iure & illa potestate potuit filium suum constituere Imperatorem, quo & qua Iulius Cæsar & Octauius primus Augustus, & alii quam plurimi successores eorum quandoque filios suos, quandoque alios fecerunt interdum successores, & nonnunquam consortes imperii. Ex quo enim translatum fuit Imperium in Germanos & personam Caroli Magni, omne ius & omnem potestatem, quod & quam habuerunt primi Imperatores, habuit & Carolus Magnus. Et si dicatur, quod Imperium Romanum non fuit translatum in Carolum Magnum: quia si fuisset translatum, remansisset apud Græcos: quod tamen non remansit apud eos. Vnde & in quadam Chronica sic legitur: *Imperatores Constantinopolitani Nicheforus, Michael & Leo vltro & amicitiam & societatem eius expetentes, complures ad eum misere legatos, conquerentes ipsum suspectum à se Imperatorem nominari. Et ob hoc quasi Imperium eis capere vellet, eum habere suspectum: cum quibus tamen fœdus firmissimum statuit, vt nulla inter partes cuiuslibet scandali remaneret occasio.* Et infra de eodem sic habetur: *Romam veniens & Carolus Magnus propter recuperandum, quod minus circa ecclesiæ statum, ibi hyemis tempore egerat: quo tempore Imperatoris & Augusti nomen accepit. Quod primo tamen auersatus est, vt affirmaret se eo die, quo prima festinitas esset, ecclesiam non intraturum, &c.* Et paulo post: *Inuidiam tunc suscepti nominis, illis Romanis Imperatoribus super hoc indignantibus magna tulit patientia: vicitque eorum contumaciam magna virtute, qua eis proculdubio longe præstantior erat mittendo ad eos crebras legationes: & in epistolis eos fratres appellando.* Ex hoc videtur haberi, quod Imperatores, qui in Constantinopoli morabantur, non solum fuerunt Imperatores Constantinopolitani, sed Romani Imperatores, postquam Carolus factus fuit Imperator: & per consequens Romanum Imperium non fuit translatum de Græcis in Carolum: quia quod transfertur ab vno, non manet post translationem apud illum, de quo transfertur. Respondetur, quod Imperium Romanum fuit vere translatum de Græcis in Carolum, & ideo Carolus fuit postea verus Imperator Romanus, & non Græci: licet forte aliqui nomine, non re fuerunt postea Imperatores Romani: & ideo Imperatores priores prædicta translatione priuati fuerunt iure & potestate, quam primi Imperatores habuerunt in vniuerso orbe: & Carolus per dictam translationem ius & illam potestatem adeptus fuit. Ad illud, quod adducitur per chronicam supradictam de amicitia, societate & confœderatione Caroli cum Imperatoribus Constantinopolitanis siue Romanis: & de crebris legationibus inter ipsos: Respondetur, quod Carolus propter scandala & inconuenientia multa vitanda tolerauit Constantinopolitanos in Græcia, immo Græciam possidere & se vocare Imperatores Romanos. Et propter hanc causam vo-

sam voluit cum eis amicitiam & societatem habere: cum ipse solus sit verus Imperator Romanus, habens omne ius & potestatem, quod & quam habuerunt primi Imperatores, & alii successores eorum ante Carolum. Si quæratur, authoritate cuius facta sit huiusmodi translatio? Respondetur quod circa hoc sunt opiniones diuersæ. Vna est, quod dicta translatio facta fuit à Papa. A quo autē Papa facta fuit, sunt diuersæ opiniones. Hæc opinio fulcitur per decretalem, *venerabilem. Extra, de electione.* Alii autem dicunt, quod translatio ista fuit facta principaliter à populo Romano, cuius Papa est pars, & etiam clerus, quod quædam chronica insinuare videtur, in qua sic legitur: *Illa die sacratissima natalis Domini, cum rex missam ante confessionem (alias confessionem) sancti Petri Apostoli audisset, & ab oratione surgeret: Leo Papa coronam capiti eius imposuit: & à cuncto Romanorum populo acclamatum est: Carolo serenissimo, Augusto à Deo coronato, vt pacifico Imperatori, vita & victoria.* Quæ verba videntur innuere, quod Leo Papa Carolum coronauit de voluntate & ordinatione populi Romani, ad quem spectabat de imperio ordinare, & sic translatio imperii de Græcis in Germanos facta fuit à populo Romano, non exclusis Papa & clero. Quod taliter videtur posse probari. Ad illos spectat translatio principaliter imperii, si transferri debet, à quibus fuit imperium institutum: ergo à Romanis & non à Papa, nisi quantum à parte, quando esset pars Romanorum, debet fieri imperii translatio, quæ ad potestatem pertinet temporalem. Papa autem inquantum Papa de temporalibus, saltem regulariter, se intromittere nullatenus debet, ne videatur iuribus derogare. Quamuis ergo Papa teneatur, deficientibus Romanis, vel si nollent, transferre posset imperium: tamen vbi ipsi Romani ex necessitate essent prompti pro bono communi transferre imperium, nō debet: sed vna cum aliis Romanis, inquantum Romanus, posset transferre imperium. Cum igitur, vt patet ex præallegata *chronica*, Romani tunc fuerunt parati imperium transferre: Papa tunc auctoritate propria imperium transferre non potuit. Et ad decretalem, *venerabilem*: Respondetur, quod illa verba Innocentii 3. sicut & alia plura verba eius ibi & alibi sunt exponenda, ne verbis eius in aliis contraria demonstrentur. Potest itaq; dici, quod ideo dicit, quod *Apostolica sedes Romanum Imperium in personam magnifici Caroli à Græcis transtulit in Germanos*: quia Papa auctoritate Romanorum coronauit Carolum Imperatorem: vel quia populus Romanus Papæ, tanquam eminentiori personæ inter eos, potestatem tribuit ad transferendum: vel quia Papa & clerus cum aliis Romanis transtulerunt imperium: vel quia Papa persuasit & consuluit translationem illam fieri in Germanos. Quare autem facta fuit dicta translatio, non est tractandum. Quis autem fuerit effectus dictæ translationis, non opus modo exquisite disquirere, sed sufficit nunc secundum opinionem illam breuiter dicere, quod per dictam translationem Carolus non solum exemptus fuit ad obedientia & subiectione Imperatoris prædecessoris sui: à cuius obedientia & subiectione, quamuis non habuisset cū pro superiore, tamen non fuit exemptus: quia non habere superiorem pro Imperatore non eximit aliquem à subiectione: sed etiam si filius sit Dominus ipsius, qui Imperator fuit ante eum, & omnium regnorum terrarumq; & prouinciarum, quarum Domini fuerunt illi, qui tenerunt monarchiam imperii: & ideo Carolus per talem translationem habuit potestatem de iure, licet non de facto, in omnibus, quæ Octauio Augusto subiectæ fuerunt: & in prouinciis etiam, quas ante per bella licita subiugauit, habuit potestatem Imperialem, in quibus prius de iure nec Imperialem nec regalem potestatem habuerat. In terris autem & prouinciis, quas ex successione paterna possidebat, nactus est potestatem Imperialem: sed antea solummodo habuit potestatem regalem. Pro omnibus istis vna videtur allegatio talis, quæ ex præcedentibus implicite potest adduci. Antequam Carolus fuit ad Imperiale fastigium sublimatus, nequaquam fuit Romanum Imperiū consecutus: sed tale fuit nactus imperium, quale ipsum processit. Aliter imperium non fuisset de aliquo nec de aliquibus translatum in ipsum: ergo omnem potestatem in quibuscunq; terris, quas habuerunt prædecessores sui, ipse per talē translationem obtinuit: quia in vniuerso orbe Imperialem potestatem acquisiuit. Sed forte aliquis quæreret, quomodo fuit Imperium translatum in Germanos: nunquid sic, quod nullus deberet esse Imperator, nisi Germanus? Hic respondetur, quod sicut Romanum imperium non fuit translatum de Græcis sic, quod nullus nisi Græcus debeat esse Imperator: sic etiam non fuit sic translatum in Germanos, quod nullus deberet esse Imperator, nisi Germanus. Talis enim ordinatio seu translatio optimo modo prouidendi imperio de Imperatore obuiaret, ac potestati Imperatoris non modicum derogaret: quia tunc non habuisset Carolus potestatem, nec aliquis alius promouendi alium in Imperatorem, quam Germanum: cum tamen de facto aliqui alii, quam Germani electi fuerunt. Frater enim Herel Reges Angliæ, proaui Erbrardi, qui modo regnat in Anglia, electus & coronatus fuit in regem Romanorū seu Imperatorem. Alphonsus etiam rex Castellæ fuit electus; quorum neuter fuit Germanus. Sed translatum fuit in Germanos, quia Carolus, qui tunc fuit Imperator, factus erat natione Germanus. Ad tertiam quæstionem propositam in principio istius capituli, dicitur, quod secundum prædictam opinionem quilibet Imperator successor Caroli eandem habuit potestatem, quam habuit Carolus, vel quicunque prædecessor Caroli; tum quantum ad dandum aliquam partem Imperii alii, dummodo remanerent Imperio sufficientes terræ & prouinciæ ad omnia onera Imperii sustinenda; tum quantum ad potestatem constituendi filium suum vel alium Imperatorem. Vtrumque probatur per allegationem, quæ ad aliā quæstionem adducta est. Nam qui in ius succedit alterius, eodem iure, quo ille, vti debet: aliter enim non est vera successio. Ergo quilibet Imperator successor Caroli, tam quantum ad illa duo, sicut quantum ad alia quæcunq;, potest vti eodem iure & potestate, quo & quæ Carolus vel quicunque prædecessor suus

nem habeant gloriosissimi quæstoru, in principio, coll. 8. Et, *noctes ducimus insomnes, vt subiecti sub omni quiete subsistant*, in autenticis, *vt iudices sine quoquo suffragio*, in principio collat. a. aliquam igitur iurisdictionem, præsertim a superiori vel potestatem, vel officium esse in aliqua communitate vel institui & nō dependere à supremo principe commuoitatis eiusdem, dummodo per hoc nullus delioquens debitam euadat vltionem, bono communi non obuiat nec repugnat. Nam cum talis iurisdictio vel potestas bono communi debeat expedire, non refert, à quo instituatur, dummodo iuste exerceatur, & rite & nullatenus negligentet, quæ cuncta impleniur, si nullus delinquens in eadem communitate punitionem supremi Iudicis vel alterius subterfugere queat. Non enim refert ad commune bonum, à quo legitime instituatur exercitus seu princeps militiæ, dummodo pro salute rei publicæ prudentet & strenue bella gerat. Nec ad bonum commune distat, à quo legitime Iudex instituatur inferior, dummodo legitime, quod iustum est, exequatur bene, & hoc in omni communitate seruari videmus. Nam cum quis super aliquam communitatem, supremam accipit potestatem seu principatum, nequaquam omnino, qui in eadem communitate, iurisdictione, potestate vel officio sint functuri, de nouo instituit: sed quos à prædecessore suo inuenit institutos, sua dimittit officia exercere, & nonnullos, si est consuetudo vel lex, ab aliis de nouo institui permittit. Et sicut dictum est bono communi non derogat, à quo quis legitimam habeat potestatem: dummodo quæ bono communi expediunt, per potestatem acceptam exerceat diligenter, quare potestatem aliquam vel iurisdictionem in aliqua communitate à supremo principante non dependere non repugnat: dummodo per hoc bonum commune nullatenus malo exponatur, quod accideret si fungens huiusmodi potestate deliquerit, & valeat correctionem necessariam euitare, & cætera multa, vt patet.

Ex prædictis infertur, quod optimo principatui non repugnat aliquem in aliqua communitate à potestate coactiua priocipantis supremi regulariter esse exemptum, dum tamen casualiter, ne delinquere valeat, existat principanti supremo subiectus, quia talis exemptio bono communi non derogat: ex quo sic exemptus, si deliquerit, necessariam bono cōmuni punitionē non valeret euadere.

Ex hoc concluditur vlterius, quod principatui optimo non repugnat correctionem seu punitionem taliter exempti à potestate supremi principantis ad alium vel alios, quam ad principātem supremum spectare, dummodo difficilius & inconuenientius, siue per malitiam, siue per impotentiam, siue negligentiam damnabilem, saltem casualiter per supremum puniri valeat principantem: quia hoc bono communi non derogat. Nihil enim refert bono cōmuni, à quo delinquentes legitime puniātur, cum enim princeps maiorem habēs quam doctor & monitor potestatem, sit principalissime institutus ad corrigendum & puniendum legitime delinquentes, vt humana coerceatur audacia: & tuti sint inter improbos innocentes, licet fiat talis exemptio: infertur quod optimo principatui non repugnet, cum propterea delinquentes in principantem, impunitatem periculosam bono communi nullatenus valeant obtinere.

Cap. VII.

Ostendit, quomodo ea, quæ de optimo principatu dicta sint, non semper locum habeant, quia dabilis est casus, quo ex tali principatu malum sequatur: non autem dabilis est contra eum præscriptio.

SAne licet præscripta opinio prædicta omnia teneat de optimo principatu tam generali respectu diuersorum mortalium, quam speciali respectu quorundam, dicitur tamen, quod huiusmodi optimus principatus non est semper instituendus, neq; in tota communitate cunctorum mortalium, neque in speciali: quia sicut sæpe sunt aliqua simpliciter bona, & tamen multis sunt aliqua mala propter indispositionem illorum (bibere enim vinum & comedere carnes sunt bona: & tamen sunt mala ægrotis) ita optimus principatus non est simpliciter omnibus optimus, imo aliquibus est nociuus, & nonnunquam inductiuus corruptionis & periclitationis boni communis. Quod accidere potest tam ex malitia subiectorum, quam ex malitia & insufficientia huiusmodi assumentis. Quanquam enim subiecti ex ambitione cupientes indebite principari, vel aliqua alia malitia incitati principatū optimum nullatenus sustinerent: sed ante seditiones & discordias corrumpentes rempublicam excitarent. Nonnunquam etiam persona sufficiens in bonitate & discretione inueniri non posset: & tūc aliquis alius principatus, puta aristocraticus vel politicus, quo funguntur simul plures, deberet ad tēpus institui, quia illud est pro tempore statuendum, quod pro tempore magis proficit ad commune bonum de voluntate Dei: qui secundum congruentiam temporum cuncta disponit. Vnde regnum filiorum Israel, quod fuit prius vnum, postea fuit in duo regna diuisum. Si tamen optimus principatus cunctorum mortalium, siue aliquorum semel fuit institutus, non est postea sine causa vrgente destruendus: tamen in multis casibus corrumpi posset. Ex quibus tamen destitutio non valeret, propter quod ad destruendum ipsum non valet præscriptio: quia omnis præscriptio, quę est contra optimum principatum, videtur iniqua. Et ideo si contra multa minora non currit præscriptio: multo magis non debet currere contra optimum, licet currere debeat pro ipso: sicut non contra libertatem, quia fauor libertatis est habendus, *extra, de coniug. seruorum. c. licet.*

Cap. VIII.

Respond[illegible] opinionem vltimo positam ad allegationes primi capituli circa medium eius positas. Ostenditque circa medium capituli: an iurisdictio Romani Pontificis à solo Deo dependeat.

PEr [illegible]cripta, [illegible]ia per opinionem memoratam & illa quæ dicta sunt *c. 4.* clarescere videtur, totam [illegible]gat[illegible] n[illegible] adductam *capite primo* exsufflari. Nam cum primo accipitur, quod communitas [illegible]nionem habere adinuicem, in qua omnes vel plurimi ad discordias, dissensiones [illegible]roni, non est ordinata, nisi vni supremo rectori, iudici, & capiti, a quo iurisdictio omniu[illegible]um dependeat, sit subiecta. Dicitur quod non est necesse ad communitatem optime or[illegible]atam, quod omnis iurisdictio à supremo rectore dependeat, iuxta illa quæ dicta sunt supra *c. 6.* & [illegible]m autem probatur per illud Prou. 11. *vbi non est gubernator, populus corruet.* Respondetur, quod per ho[illegible] probaretur, quod totum genus humanum non est simpliciter optime ordinatum, nec super ipsum est simpliciter optime principatus institutus, cum non vni supremo principanti sit subiectus, à quo qui[illegible]bet alius in aliquo casu, saltem si delinqueret, sit subiectus, sed quod aliqui populi sint subiecti optimo principatui, non requiritur quod omnium aliorum iurisdictio à primo principante dependeat: quia aliquis potest esse exemptus in omni casu à punitione inferenda per principantem supremum tanquam per supremũ principãtem totius cõmunitatis. Per idem respondetur ad illud Ioh. 10. *fiet vnum ouile & vnus pastor:* à quo cum aliquis potest esse exemptus in aliquo casu, in illo videlicet cuius exemptio non derogat bono communi. Et cum similiter debet intelligi Hieron. quod *in omni communitate debet esse vnus supremus Iudex & rector*, à quo tamen absque derogatione optimi principatus potest aliquis quantũ ad aliquem esse exemptus. Cum autem secunda ratione probatur, quod oporteat vnum esse supremum, à quo iurisdictio omnium aliorum dependeat: quia si in toto orbe nõ est [illegible]us, sic supremus. Ergo vel sunt vel esse debent plures superiorem non habentes, quod optimo videtur regimini obuiare: quia aut præessent eidem aut diuersis, quorum vtrumq; esse inconueniens videtur. Respondetur, ꝙ si totus mundus optimo principatu regeretur, quãuis non esset necesse, ꝙ vnus sc. supremus sit, a quo quantum ad institutionem & cõmissionem aliorum omnium iurisdictio dependeret, oporteret tamen ꝙ esset supremus principatus, cui tamen principanti supremo omnis alius casualiter ratione alicuius delicti esset subiectus, q̃uis non ratione cuiuslibet, & non in omni casu, etiã non essent plures superiorem non habentes, si vnus esset simpliciter primus respectu omnium quantumcunq; diuersi, possunt diuersimode esse sibi subiecti: quia vnus illorum potest esse in multis exemptus absq; periculo boni cõmunis, & alii tali exemptione carere valerent. ille etiam vnus exemptus posset absq; præiudicio boni cõmunis magnam potestatem habere etiã coactiuam à simpliciter supremo principante regulariter nullatenus dependentem: cui sufficeret ratione alicuius delicti esse illi supremo tanq̃ principanti subiectus: & ita non essent plures simpliciter supremi superiorem non habentes, quare ratio adducta ad probandum, ꝙ optimo principatui cuiusq; cõmunitatis repugnat, ꝙ in eadem cõmunitate sint plures superiorẽ non habentes, siue præsint eisdem siue diuersis: secundũ illum modum dicendi non procedit. Sed in contrarium forte obiiciet aliquis, quod imaginatio illa ideo contra modum hunc opinandi procedit: quia si est vnus supremus & habet supra multos potestatem etiã coactiuam, prædictus exemptus à supremo, & subiecti illi exempto sunt exempti à iurisdictione illius supremi aut non, si sint exempti à iurisdictione ipsius supremi principantis: ergo supremus nequaq̃ omnibus principatur, & ꝑ consequens respectu totius communitatis non est optimus principatus. Si aũt non sunt exempti à iurisdictione principantis supremi, procedit ratio supradicta, quia poterit contingere, ꝙ supremus principans & ille exemptus eodem tempore eosdem subiectos ad tribunalia sua vocabunt siue citabunt. Respondetur, quod aut in vocatione huiusmodi vocantes exprimunt causam vocationis, aut non exprimunt, si non exprimunt, ad summum principantem ire debent: quia taliter exempto non tenentur obedire, nisi saluo omnium aliorum iure: quemadmodũ laici non tenentur obedire Papæ, nisi saluo iure principantis secularis: ita taliter exempto non irrogãt iniuriam subditi sui in tali casu, si ad eum non accedant, quemadmodum episcopus vocatus ad synodum, non facit iniuriam vocanti, si præceptione regia impeditur. *dist. 18. c. si episcopus*, vbi notat Glossa, quod *hic defertur regiæ dignitati. 12. q. 2. de rebus.* Nam auctoritas maiorum excusat, vt notat Glossa *63. dist. c. Salonitana.* Si autem sic, hoc est si vocantes eodem tempore causam vocationis expresserint, non potest dari regula generalis pro omni casu, ad quem debent accedere, eo quod sæpe casus vocatum ad superiorem excusat: & sæpe vocatus minime excusatur: propter quod sæpe vocatum à superiori excusat necessitas, quem tamen vocatum ab inferiori non excusat: quia nulla apparet necessitas, qua valeat excusari, quapropter coram quo debet apparere, debeãt prudẽtum discretioni relinqui: quia in talibus propter multiplices, qui possunt accidere, casus, regula generalis dari, quæ nunquam fallat, non potest. Causa est, quia semper debet coram supremo principe comparere: nisi ratio dictet, quod non potest propter quãdam cogentem necessitatem, puta propter maius negocium vel aliud simile, & non comparendo corã illo & non coram alio excusetur. Sed forte diceret ad hæc aliquis, si taliter exemptus solummodo casualiter est sic supremo principanti subiectus ratione delicti alicuius sequitur, quod nõ plus est sibi subiectus quã supremus principans sibi, qui etiam ratione alicuius de-

licti

licti poss[...]incipantem supremum punire, quando sc. omnes alii deficerent, & correctio seu punitio principantis supremi non posset sine periculo totius reipublicæ sub silentio vel dissimulatione transiri. Respondetur, quod magis esset sic exemptus principanti supremo subiectus, quam econuerso: quia primus principans haberet punite sic exemptum nõ solum de necessitate deficientib. omnibus sibi subiectis, sed etiam ratione principatus supremi, sic autẽ exemptus ex sola necessitate nõ ratione officii sui haberet deficientibus omnib. aliis corrigere principantem supremum. Cum aũt accipitur in minore allegationis prædictæ, ꝙ iste vnus supremus iudex seu principãs non debet esse alius, quã supremus Pontifex, dicitur ꝙ si vniuersitas mortalium esset optime ordinata & principatui optimo esset subiecta, stante ordinatione Christi, qua disposuit Pontificem supremum & cæteros clericos negociis secularibus, extra casum necessitatis nullatenus implicari, ille vnus supremus principans sue iudex non deberet esse vnus supremus Põtifex, sed princeps Christianus secularis & laicus. Quod n. laicus esse deberet & non supremus Pontifex nec clericus, probatur per hoc, quod probatur supra q. 1. vbi probatur, quod clerici extra casum necessitatis & vtilitatis, quæ necessitati valeat cõparari, debent esse à negociis secularibus alieni. Quod autẽ deberet esse Christianus, patet per hoc: quod si [...]ret bonum cõmune spirituale non fouere, sed destruere niteretur; quod optimo principatui vniuersitatis mortalium obuiat & repugnat. Cum vero dicitur, quod iurisdictio supremi Pontificis, præsertim in his, quæ ad fidem & religionem Christianam spectant, à solo Deo dependet. Respondẽt, quod quemadmodum aliqualiter tactum est supra, baptismum & alia sacramenta depẽdere à solo Deo, diuersimode potest intelligi, & hoc quantũ ad prius tripliciter. Vno modo, ꝙ supremus Pontifex absq; ministerio humano accipiat iurisdictionẽ suam à Deo, vt in nullo casu neq; instui neq; destitui debeat ab homine, & sic non dependet iurisdictio eius à solo Deo, quia nullus post Petrum absque electione fuit ad Papam assumptus. Aliter potest intelligi, quod huiusmodi iurisdictio dependeat à solo Deo, quantum ad institutionem humano ministerio sc. electione canonica concurrente, & sic ꝓcedit ista opinio, ꝙ iurisdictio Papæ, q̃ habet ex ordinatione Christi, dependet à solo Deo. Tertio ꝙ nõ solum sic, sed etiã quantum ad destitutionẽ à solo Deo dependeat, vt Papa à nemine in quocunq; casu, nisi à solo Deo, possit destitui, & sic non dependet à solo Deo: quia ipsemet seipsum destituit. Nam tam ꝑ prauitatem hæreticam, q̃ per renunciationem spontaneã seipsum destituere potest. Potest etiã ab homine accusari, de quocunq; crimine, si notoriũ sit, & inde scandalizetur ecclesia, & incorrigibilis sit, vt notatur in gl. *dist. 40. sup. c. si Papa.* ita potest in casu huiusmodi ab homine iudicari & destitui & deponi. Omnis n. accusatio est corã iudice facienda. Nec de hoc debet Papa perturbari, ne præesse nõ prodesse quærere videatur: ne contra doctrinã Christi Apostolis pro se & pro prælatis ecclesiæ traditam velit, tanq̃ sal infatuatum mitti foras, & ab hominibus conculcari: ne cõtra præceptum eiusdem velit ꝓ salute eius corporis mystici vt membrũ putridum amputari: ne desideret ipse potestatem, quæ se ex caritate correptum, q̃ si etiam ecclesiam non audiret, tanquam ethnicus & publicanus, nõ sinat se & carnes putridas resecari: & vt ouem scabiosam repellendum à stabulis: & expurgãdum vt fermẽtum, quod totam massam corrumpit: sed velit vt sibi parcatur, vt vniuersa ecclesia ad interitũ adducatur, quæ omnia à desiderio Papæ, qui animam suam tenetur pro subditis ponere, conuenit exulari. Papa ergo secundum opinionem istam, licet in his, ꝑ quę habet omnium saluti ꝓspicere, ne à quoq̃ in eis valeat retardari, à potestate & iurisdictione principantis summi non immerito sic sit exẽptus: contra quam exemptionem supremus principatus, si ꝓdesse cupit non præesse, nullo modo attentare, sed laudare tenetur, cum ratione delicti non cuiuscunq; naturæ ipsius auctoritas contemptibilis videatur: & ne pro paruo commisso forsitan eius dominatio ab vtilitate communi valeat impediri: sed grauis & enormis præsertim sæpius iterati & in discrimen notabile præcipue boni communis editi, hoc expedit, vt Papa humano iudicio destitui valeat: & hoc maxime, si appareat incorrigibilis & de ipso scandalizetur ecclesia. Videtur autem rationabile, vt huiusmodi Papæ iudicium spectaret primo ad aliquas certas personas de clero, quibus deficientibus siue per malitiam siue per negligentiam damnabilem ad principantem pertineat, si fidei & Christianæ religionis sincerus est & feruidus æmulator, ipso autem deficiente siue per malitiam, siue per damnabilem negligentiam destitutio Papæ, vel saltem detentio aut prohibitio, ne insolescat, optime pertinet vel ad vniuersalem congregationem fidelium: vel ad quoscunque fideles, qui tantam super ipsum temporalem habere valeant potestatem: vt scilicet contra peccatum cuiuslibet Christiani siue parui, siue magni congruum remedium in ecclesia valeat reperiri, iuxta illud Apostoli, primæ ad Corinth. sext. *Auferte malum à vobis ipsis* Qui etiam ait: *Expurgate vetus fermentum*: nisi potestas deficiat temporalis, in quo casu seruandum est consilium Hieronym. quod habetur *vndec. quæstion. 3. cap. quando igitur*, scilicet vt taceant Christiani etiam intelligentes atque prudentes, ne dent sanctum canibus, & mittant margaritas ante porcos, qui conuersi conculcent eas, & imitentur Hieremiam dicentem: *solus sedebam quod amaritudine plenus eram.* Signum autem, quod ratione delicti Papa in aliquo casu sortiatur forum principantis primi supremi, qui debeat esse laicus, ex diuinis Scripturis accipitur, in quibus legimus, Christum & Apostolos, cum essent de criminibus accusati, à secularibus iudicibus etiam infidelibus iudicatos. Nec legimus, quamuis crimina imposita sibi negarent, quod assererent vel protestarentur se in tali casu non teneri coram huiusmodi iudicibus respondere: imo magis in tali casu sibi subiectos innuisse viderentur: dixit enim Christus Pilato, vt legitur Iohannis decimonono: *Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Quibus verbis Christus insinuasse videtur, quod Pilatus in illo casu super eum ordinariam habuit potestatem, sibi datam desuper

à Deo,

[illegible] doctrinam, vel ab imperatore, [illegible] em [illegible] nullo casu non permittitur & vsurpatam [illegible] & [illegible] um de criminibus accusaretur co[illegible] [illegible] vbi dicit ad præsidem: *Ex multis annis [illegible] huic [illegible] iam.* Non dixit coram te non teneor respondere, sed [illegible] *pro me* [illegible] *m,* quam [illegible] facto & verbo recognouit in [illegible] casu iudicem suum. Et hoc [illegible] m, [illegible] ut præsidi: *Ante tribunal Cæsaris sto: ibi me oportet iudicari. Iudæis non no-* [illegible] *sicut nosti, aut dignum morte aliquid [illegible], non recuso mori. Si vero nihil est eorum, quæ* [illegible] *nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.* Quibus verbis Paulus tam Festum quam Cæsarem [illegible] iudicem recognouit, cum [illegible] nephas sit dicere, Paulum facto vel verbo fuisse mentitum, [illegible] Cæsar erat iudex Pauli. Sed forte diceret aliquis, quod ex hoc manifesta absurditas sequeretur, [illegible] imperator [illegible] infidelis in causa fidei esset iudex papæ: quia causa Pauli, quæ coram [illegible] tractabatur, [illegible] causa fidei, nam propter Christianam fidem accusabatur à Iudæis. Hic respondetur, quod causa fidei coram imperatore fideli, deficientibus aliis, est [illegible] tractanda, quia, vt [illegible] *l. 46.* [illegible] fidei non solum ad clericos, verum etiam ad laicos & ad omnes pertinet Christianos. Coram autem imperatore infideli causa fidei non in quantum respiceret [illegible] [illegible], sed in quantum posset tangere mores reipublicæ, derogare etiam [illegible] aut alicui personæ iniuriam irrogare, videtur posse tractari. Quorum vtrunque [illegible] vt [illegible] proconsul Achaiæ Gallio, qui, vt dicitur *actor. 18* cum Paulus accularetur à Iudæis dixit ad eos: *Si iniquum quidem esset aliquid aut facinus pessimum, ó viri Iudæi, vos recte sustinerem. Si vero quæstiones sunt de verbo & de nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis. Iudex ego horum nolo esse.* Sic ergo dicitur, quod in casu [illegible] papa imperatori est subiectus. Ad omnes vero canones & auctoritates, [illegible] quibus colligitur quod papa est à nemine iudicandus, dicitur, quod non debent intelligi sine omni exceptione, sed cum exceptionibus suis: quemadmodum aliæ regulæ in iure, & etiam auctoritates quamplurimæ diuinæ scripturæ, quamuis non solummodo indiffinite, sed etiam in verbis generalibus & cum signis vniuersalibus sint prolatæ, debent intelligi, vnde & glo. *9. q. 3. sup. c. nemo,* aliquas exceptiones enumerat, si tamen submittit se. vt. *2 & 7. nos si.* & cum subiicit se confessori suo, & etiam in casu hæresis, & hanc vltimam ponit glossa. *dist. 40. sup. c. si papa:* addens aliam comprehendentem innumeras, de qua dictum est superius, scilicet si crimen eius quodcunque esset notorium, & ipse incorrigibilis, & de eo scandalizetur ecclesia. Sed inter execrationem de hæresi & alus criminibus est magna differentia attendenda, quod propter hæresim, quantumcunque occulta est, ipso iure sit sine omni sententia humana papatu & omni ecclesiastica prælatione priuatus: tanquam de congregatione fidelium secundum veritatem tam merito quã numero præcisus existens: licet secundum opinionem nescientium esse hæreticum, caput ecclesiæ reputatur: imo quod plus est, ipso iure excommunicationis sententiam & alias pœnas omnes à sacris canonibus & pontificibus contra hæreticos, præsertim episcopos, indistincte prolatas incurrit, hinc dicit glo. 24. quæst. 1. c. Achatius: *hic est casus in quo papa papam ligare potest: in quo papa in canonem latæ sententiæ incurrit,* nec huic obuiat regula illa: quia par parem soluere vel ligare non potest, quia si papa hæreticus est, in eo quod hæreticus, est minor quolibet catholico: quia lex factum notat etiam sine sententia. Sed propter alia crimina papa non est ipso iure papatu priuatus; sed per sententiam est priuandus.

CAP. IX.

Capite vltimo tertiæ quæstionis respondet ad rationes suprapositas capitulo secundo, pro approbatione secundæ opinionis post principium capituli.

VIso quomodo secundum opinionem supra *cap. 2.* recitatam, respondetur ad allegationem adductam *primo cap.* Videndum est quomodo respondetur secundum primam opinionem ad illa, quæ pro secunda opinione *cap. 2.* alleganrur. Ad primum, cum dicitur quod imperator est Dominus supremi pontificis, dicitur quod non est verum, quia papa non est vasallus imperatoris, nec ei de iure tributum debet, nisi forte propter scandalum euitandum. Alii autem clerici habentes ab imperatore prædia, villas & superabundantes possessiones imperatori sunt subiecti, vt dicitur præ[illegible]gato *2. cap.* quoniam sic intelligitur decretum Vrbani. *23. quæst. 8. c. tributum,* cum autem dicitur, [illegible] aliqui supremi pontifices Imperatores Dominos suos appellauerunt, dicitur quod ex humili[illegible] hoc fecerunt.

Ad secundum autem cum dicitur quod res transit cum onere suo. Respondetur secundum [illegible]os, qui dicunt quod papa habet illam plenitudinem potestatis, de qua tactum est supra *quæst* hoc est verum, quando res transit de dominio in dominium: vel de iure in ius nouum alterius. Sed illo modo nulla res temporalis potest transire in dominium papæ: quia pa-

pa est Dominus omnium temporalium rerum cuiuscunque, quæ de permissione ipsius possidentur: & ideo secundum opinionem istam nullus Imperator, aut rex, aut alius potest proprie loquendo dare possessionem vel rem quamcunque supremo pontifici: sed si rem de permissione papæ possidet, resignare potest eidem: quemadmodum secundum Innocent. 4. Constantinus illam inordinatam potestatem, qua fortassis antea illegitime vtebatur, humiliter resignauit. Secundum vero illos, qui illam plenitudinem potestatis negant à papa: sed illam, qua possit omnia, quæ necessaria sunt pro communitate fidelium gubernanda sibi attribuunt. Respondetur, quod res transit cum onere suo, nisi in fauorem fidei papæ aut ecclesiæ aut alicuius alterius specialiter à suo onere liberetur: quemadmodum seruus presbyter in fauorem clericalis ordinis liberatur, ita tamen vt peculii amissione mulctetur, *di. 54. ex antiquis*. Cum autem accipitur, quod religio Christiana neminem à seruitute liberat, dicitur quod hoc non est verum. Cum vero dicitur, quod in fauorem ecclesiæ nihil iniustum statuitur, conceditur: sed dicitur, quod non est semper iniustum & iniquum, quod aliquis sine culpa priuetur iure suo, quando subest causa: & quando ius huiusmodi est totaliter in potestate superioris: quemadmodum omnia iura sua sunt in potestate papæ. Ad Gelasium respondetur, quod Gelasius intendit seruos dominorum suorum iura sub obtentu religionis fugere non debere absq; auctoritate supremi pontificis: & ita hoc iure canonico est statutum. Et cum dicitur, quod iura canonica leges seculares & iura secularia nequaquam tollere possunt. Respondetur secundum opinionem, quæ papæ illam plenitudinem potestatis attribuit, de qua dictum est supra: quod iura canonica omnes leges seculares & omnia iura secularium principum tollere possunt & subuertere, & ea dare cui placuerit, & ita vt etiam omnia regna & quæcunque alia iura ac res temporales vniuersas pro suo libito voluntatis de iure posset papa tollere ab his qui possident eas, & sibi retinere, & aliis quibuscunque conferre: ita quod quamuis hoc faciendo peccaret, tamen cum factum esset de iure teneret: ac reges & omnes alii sibi tenentur in hoc obedire. Secundum vero aliam opinionem, quæ dicit, quod papa habet huiusmodi plenitudinem potestatis, sc. illam qua possit omnia, quæ necessaria sunt pro communitate fidelium gubernanda: respondetur, quod iura canonica leges seculares & iura secularia tollere possent ex causa, sed non absque causa rationabili & manifesta electione.

QVÆSTIO QVARTA.

Cap. I.

Quæstionis quartæ capitulum primum proponit ipsam quæstionem: & circa eius solutionem primo incidentaliter disquiritur, an inter Imperatorem & regem Romanorum sit distinctio. Et ponit diuersas opiniones, primam hic, & aliam capite sequenti. Ad prima autem probationes respondebitur capitulo 7. Sed capitulo 8. proceditur ad principalis quæstionis decisionem.

QVarto quæritur, Vtrum electio alicuius in regem Romanorum vel Imperatorem sibi det plenam administrationem, ex quo sua potestas est immediate à Deo. Hæc quæstio quandam aliam videtur supponere, quod inter *regem Romanorum* & *Imperatorem* sit aliqua distinctio. Circa quam sunt opiniones diuersæ: quarum vna est, quod inter regem Romanorum & Imperatorem realis est distinctio, & quod primo est electus Rex Romanorum, quam sit Imperator. Nam Rex est postea in Imperatorem promouendus, *di. 23. in nomine Domini. & extra, de electione, venerabilem*, quod non esset verum, si non esset realis distinctio inter regem Romanorum & Imperatorem: sed verbalis tantummodo, quod videtur absurdum: quia tunc lex esset imposita verbis & non rebus: & distinctio nominum non declararet distinctionem rerum, quod est contra iura *di. 21*. Dicitur ergo, quod promotio ad imperium, quæ fit per vnctionem & coronationem imperialem, non sit propter nomen imperatorium tantummodo consequendum: sed Imperator post vnctionem & coronationem consequitur potestatem imperialem in omnibus regnis & etiam in populis, præsertim occidentalibus, qui non fuerunt sub iurisdictione & potestate Caroli Magni ante tempus translationis imperii, & adhuc sunt sub potestate imperii: & de facto in Italia & in aliis terris & prouinciis, quæ ante vnctionem & coronationem imperialem subiectæ erant Carolo Magno, primo habet Rex Romanorum eandem potestatem ante vnctionem imperialem, quam est postea habiturus: & ideo Imperator non tenet à papa prouincias & terras subiectas regno & Imperio, quas tenuit Carolus, siue iure hæreditario, siue iure belli, ante translationem imperii in ipsum factam per papam. Sed Imperator tenet à papa nomen imperatoris & iura imperialia seu potestatem imperialem in aliis prouinciis & terris, quæ non erant sub potestate Caroli ante tempus translationis imperii: & ratione illius nominis *Imperii* ac iurium huiusmodi recipit ab eo vnctionem & coronationem imperialem. Sic etiam potestas eligendi Imperatorem, vt electus ab eis consequatur nomen Imperatoris & potestatem

te[illegible] potestatem actus Imperatori reseruatos exercendi in aliis [illegible] & terris, [illegible] regno & Imperio Romanorum, & quas non habuit Carolus [illegible]pore translatio[illegible]it ad principes electores per ecclesiam, & quoad ista consequen[illegible] Rex Romano[illegible]ucuit a papa & Romana ecclesia, post electionem suam sibi vnctionem & corona[illegible]di.

Cap. II.

Recitat contrariam fere opinionem opinioni capituli praecedentis.

ALia est opinio, quæ videtur dicere optimum principatum Germaniæ, de quo notatur *extra, de re:b. sig.* [illegible]per quibusdam hoc velle, quod inter *regem Romanorum* & *Imperatorem*, seu inter *regnum* & *imperium* solummodo est verbalis distinctio: vt sint diuersorum nominum, sed eiusdem o[illegible] & potestatis; quemadmodum dicitur de ptimatibus & patriarchis, *dist. 99. prouincia*, vnde Imperatores antiquitus, antequam esset aut dubitatio, aut distinctio inter regem Romanorum & Imperatorem, aliquando vocabantur *reges*: aliquando *Imperatores*, & eorum dominium, aliquando *regnum*, aliquando *imperium* vocabatur: sicut patet ex *lib. iudi. c. 1. & 2. & libro Hester. c. 1.* Pro ista opinione potest taliter allegari. In initio imperii Romanorum, & per longa tempora post, inter imperatorem & regem illorum, seu inter imperium & regnum Romanorum nulla erat distinctio: sed ista erant nomina eiusdem potestatis, ergo & nunc sunt nomina eiusdē potestatis, antecedēs non videtur aliqua probatione indigere, nam in nouo testamento, in quo semper de regno Romanorum & Imper[illegible] mentio, nec in scripturis aliis, fere vsque ad tempora moderna, nulla insinuatur nec implicite nec explicite inter imperium & regnum Romanorum distinctio, nec legitur in antiquis scripturis de hoc dubitationē etiam modicam fuisse motam. Consequētia probatur: quia reges Romanorum & Imperatores posteriores vsque ad tempora ista fuerunt successores eorum, qui primo non solummodo reges, sed Imperatores Romanorum facti fuerunt: scilicet Iulii Cæsaris, Augusti & cæterorum, qui ab illis vocabantur *Cæsares* & *Augusti*. Et in signum, quod sunt illorum successores, omnes isti successores vsque ad tempora ista *Augusti* & *Cæsares* vocabantur, & omnes scripserunt se *Augustos*. Rex autem, qui alteri regi in regno aliquo succedit, eodem iure, quo ille, vti debet, *extra, de regu. iuris. si quis lib. 6.* Aliter enim successor minus haberet, quam prædecessor: & sic non esset vera successio, vt arguit glo. in simili casu, *extra, de constitutionibus, super cap. cum omnes*, quare multi reges Romanorum qui fuerunt omni iure in temporalibus, quo Imperator post vnctionem & coronationem vtitur, ergo vltimi reges Romanorum & omnes futuri, qui illorum regum, qui fuerunt primi Imperatores, fuerunt veri successores, obtinuerunt omnem potestatem, & habebant, quam Imperator habet, post quantamcunque vnctionem & coronationem.

Cap. III.

Deducit prædictas opiniones, ostendens, in quo discordent: & quid verisimilitudinis habeant. Multa præterea de regno Franciæ, an vsurpatitium sit, inferuntur. Et dictarum opinionum discordia iterum ostenditur. Et quomodo secundum secundam opinionem imperium Romanorum non distinguitur à regno Romanorum. Ponuntur etiam exceptiones, quibus gerentes iusta bella non efficiuntur domini expugnatorum.

VErum, quia primam opinionem munitam allegationibus & declaratam à quodam venerabili Doctore inueni, non autem secundam, quæ videtur fuisse principum Germaniæ, vt ex collatione secundæ ad primam inueniendi vel inuestigandi veritatem etiam circa iura imperii detur occasio: absque assertione tantummodo recitando fore vtile iudicaui aliqua, quæ exprimat prima opinio, breuiter absque assertione pertractare. In quibus apparet, quod secunda opinio secundum intentionem principum Germaniæ sine præter intentionem eorum contrariatur ei: quia integram pronunciationem eorum nescio iudicare. Contrariantur autem opinio prima & secunda in multis. Discordant enim prima, quia primo opinio vide-

videtur asserere quod Imperatores, qui fuerunt post Carolum Magnum, nihil iuris habent in regno & imperio, nisi in quantum sunt eiusdem Caroli successores: eius scilicet successores non solum in quantum fuit Imperator, sed etiam in quantum fuit Francorum Rex hæreditarie succedens patri suo Pipino, qui deposito Childerico Rex Francorum subrogatus fuit: & in quantum idem Carolus per bella sibi iusta & licita sibi multas terras & prouincias subiugauit, & regno Francorum adiunxit.

Secunda opinio tenet, quod Imperatores & reges Romanorum, qui fuerunt post Carolum Magnum, fuerunt principaliter successores primorum imperatorum & regum Romanorum, quorum nonnulli fuerunt temporibus Christi & Apostolorum eius. Non fuerunt autem in quantum Imperatores & reges Romanorum successores Caroli, nisi in quantum Carolus fuit successor primorum Imperatorum & regum Romanorum, & aliorum qui fuerunt post primos, licet quidam successores Caroli erant successores illius, non solummodo in quantum erat successor primorum Imperatorum, nec in quantum erat Imperator, sed in quantum erat Rex Francorum, vel alicuius partis regni Francorum; quemadmodum si filius Imperatoris ad imperium electi & assumpti postea fieret Imperator, dupliciter succederet patri. In quantum enim pater eius, antequam esset Imperator, fuerat Dux Bauariæ, succederet patri in Ducatum vt patri. In quantum vero pater eius Imperator erat, succederet ei in imperiũ vt Imperatori. Ex hoc siquidem, quod Imperatores post Carolum fuerunt successores primorum Imperatorum & regum Romanorum, præsertim illorum, qui fuerunt tempore Christi & Apostolorum, in quo fundata est allegatio adducta in præcedenti capi. apparet quod Imperatores & reges Romanorum, multo magis stabilitatem & vigorem habere videntur, quam ex hoc quod sunt successores Caroli Magni. Ratio est, quia magis notum est, quod infideles erant veri Imperatores & reges Romanorum, quam quod Carolus fuit verus Imperator & Rex Romanorum: quia de illo vero Imperio siue regno testimonium magis habemus: cum testimonium Dei maius sit, quam testimonium hominum: vt habetur in Iohan. Nam de vero Imperio siue regno illorum Imperatorum infidelium habemus testimonium Christi siue Spiritus sancti, qui in Iohanne Baptista & Luca Euangelista loquebatur & Apostolis, dicit enim Christus de Tiberio Cæsare: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, non dicit: reddite, quæ Cæsar dicit esse sua: sed dicit, *quæ sunt Cæsaris*. Iohannes etiam Baptista: vt legitur Luc. 3. dixit publicanis & militibus, qui officium & stipendium à Tiberio Cæsare acceperunt, *nihil amplius faciatis quam statutum est vobis. Contenti estote stipendiis vestris.* Ex quibus colligitur, quod iste Tiberius & Rex Romanorum erat & verus Imperator. De Octauiano vero primo Augusto dicit Lucas Euangelista, euangelii sui secundo. *Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Et de alio quodam loqui videtur Petrus, dicens, 1. canonica sua, cap. 2. *Subiecti estote omni humanæ naturæ siue regi, quasi præcellenti.* Et iterum, *regem honorificate.* Et beatus Paulus de Nerone actuum 25. ait, *ad tribunal Cæsaris sto: ibi oportet me iudicari*, & iterum, *Cæsarem appello.* Tantum autem testimonium non habemus de Carolo Magno: sed longe minus de vero Imperio siue regno quocunque ipsius habemus, præsertim quantum ad regnum Francorum. Vnde etiam quidam ex *historiis* & *Chronicis* conantur probare, quod non est verum regnum, sed tantummodo vsurpatum, cum primi reges Francorum, in quorum locum successit Carolus Magnus, eiusdem regni fuerint inuasores, aut successores eorum, qui terras eiusdem regni aut prouincias contra obedientiam, quam Imperatori debebant, sibi contumaciter vsurpauerunt. Nam legitur in *chronica* Eusebii, quod *Sicambri, qui à quibusdam profugis traxerunt originem, propter victoriam, quam habuerunt de Alemannis, de Valentiniano Imperatore per decem annos facti liberi omni tributo, & Franchi vocati post expletum decennium tributum soluere recusantes, missos ab Imperatore ad recipiendum tributum occiderunt: & postea ab Imperatore & exercitu rebellantes venerunt in Turingiam, & primo post Rhenum transgressi Romanos, qui eo tempore in Gallia per suos magistratus vsque ad Rhenum fluuium imperabant, bello aggressi partim ipsos occiderunt & partim fugauerunt. Postea captis vrbibus Tornaco & Camtraco, atque paulatim aggressi & regressi Remis, Suessionem, Aurelianam, & Coloniam, quæ dicebatur tunc Agrippina, & Treuerim, ac postremo totam Galliam ab Aquitania vsque ad Bauariam sibi vendicant atque subiiciunt. Ex iis, qui mixti sunt cum Teuthonicis, proprio vocabulo Franci: qui vero per connubia à Gallis sunt geniti, Francigenæ appellati sunt. Primus autem Rex Francorum fuit Pharamundus, nepos Priami, sub quo & cum duce suo Antenore fuit prædicta victoria de Alemannis, & regnauit iste anno domini 426. & ab illo tempore Germani vocantur.* Franci vero à tempore prædicti Pharamundi fuerunt reges Francorum vsque ad tempora Hilderici regis, qui fuit vltimus de genere illo, quo deposito Pipinus pater Caroli Magni substitutus est eidem. Ex quo patet, quod regnum Francorum ex tyrannico incepit initio, & videtur saltem antequam Carolus Magnus factus est Imperator nunquam fuisse verum & iustum regnum, sed tyrannicum & vsurpatum, quia si factum fuit legitimum, iustum & verum regnum, aut hoc fiebat per præscriptionem, aut electionem & consensum seu voluntatem populi Francorum, aut per substitutionem Pipini Hilderico rege iam deposito. Non per præscriptionem legitimam. Tum quia possessor malæ fidei nullo tempore præscribit, *extra de re iudic. possessor. lib. 6. extra de præscript. vigilanti.* Franci autem in principio bonam fidem acquirendo sibi regnum minime habuerunt, cum per violentiam terras subiectas Imperio inuaserunt & possederunt, quare origo præscriptionis extitit vitiosa: & per consequens præscriptio vera non fuit. Cum quia contra consuetam obedientiam vel subiectionem contra publicam vtilitatem, contra res principis non currit præscriptio: sed Franci constitu-

[illegible] publicam [illegible] [illegible] ac [illegible] temp [illegible], [illegible] per præscriptionem [illegible] per [illegible] & consensum seu v[illegible] [illegible] quia quamuis populus non habens superiorem [illegible] regem proprium de iure gentium [illegible] tamen [illegible] de [illegible] superiorem seu regem, non potest [illegible] aliud [illegible] rum de iure habuit superiorem, scilicet im[illegible], cuius est [illegible] subiectis imperio. Habuerunt etiam reges [illegible] imperatorem: er[illegible] auctoritate imperatoris non pot[illegible] tuere sibi regem: & i[illegible] fuit de iure verum regnum, etiam per voluntatem populi Franco[illegible] per substitutionem: quia aut illa [illegible] fuit a populo [illegible] populo Francorum, nulla [illegible] quia licet populus Francorum potest [illegible] non tamen potest [illegible] alteri in [illegible]. Sed populus Fran[illegible] est, propter hoc, quod de iure subiectus fuit imperatori non potest sibi [illegible] nec substituere. Si autem [illegible] substitutio fieret a papa de iure nulla [illegible] papa tollere iura imperatorum non potest: itanec exercere, vt papa [illegible]sta[illegible], *nouit.* Cum quia de secularibus negotiis se intromittere non debet, [illegible] Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se secularibus negociis.* Cum quia con[illegible] quocunque [illegible] constituere regem: & ita imperatores, ad quos solum[illegible] et co[illegible] regem dignitatem sibi vsurpare non possent cuius contrarium habetur *ad* [illegible] *6.* [illegible] aliquis diceret, quod licet papa regulariter non possit constituere regem: potest tamen casualiter, scilicet in casu necessitatis, qualis fuit, quando Pipinus fuit constitutus Rex Franco[illegible].

Hic dici posset, quod esto, quod papa possit in casu necessitatis constituere regem: tamen non [illegible] in præiudicium illius vel illorum, ad quem vel ad quos spectat constitutio regum [illegible] vel illis inconsulto vel inconsultus, hoc etiam non potest, quando per alium modum poterit pericula præcaueri: vt si communis vtilitas nunc procurat. Sic concurrebat, quando Pipinus [illegible] fuit rex, quia institutio tunc pertinebat ad imperatorem. qui etsi fuisset negligens, tamen potestas constituendi regem non deuoluebatur ad papam: qui iuxta auctoritatem Apostoli præallegatam, & canones sacros, se non debet implicare secularibus negociis: sed deuoluebatur ad Romanos. si autem ipsi fuerunt negligentes, deuoluta fuisset ad Francos in casu necessitatis. quibus omnibus deficientibus, deuoluta fuisset ad eos, qui in casu necessitatis supplere possent negligentiam eorum, ad quos prius pertinet potestas aliquid faciendi. Item per alium modum, quam instituendo regem, qui inter actus reseruatos imperatori vel Romanis, deficiente imperatore, videtur esse præcipuus, vel de præcipuis, poterat in terris Francorum per illos præcaueri, & procurari vtilitas communis, igitur tunc non fuit casus, in quo papa habuit potestatem constituendi regem. Sane prædicta de regno Francorum secundum opinionem secundam tantummodo allegando siue arguendo sunt dicta: quia opinio secunda hæc tenet. Licet hæc dicat, eo quod imperatores magis gloriari possunt se esse imperatorum successores & regum Romanorum, qui tempore Christi & Apostolorum eius fuerunt, quam Caroli Magni propter testimonia Christi & Apostolorum intelligendo de vero regno & imperio eorum, non de moribus eorundem, quibus debent succedere non in infidelitate & prauis moribus, sed in imperiali siue regia potestate, non permissa tantummodo, sed concessa & à Deo pro pace publica ordinata, quod etiam ille rex magnus Artaxerxes, quamuis infidelis sensisse videtur, cum vt habetur Hester vltimo, dicat, *maximi semperque viuentis Dei, cuius beneficio & patribus nostris & nobis regnum est traditum & vsque hodie custoditur.* Quibus verbis, & illis quæ habentur *Hester. 13. capit.* insinuauit, quare traditum esset sibi regnum dicens, *cum plurimis gentibus imperem, & vniuersum orbem mea ditioni subiugassem, volui nequaquam abuti potentia magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos, vt absque vllo terrore vitam silentio transigentes optata cunctis mortalibus pace fruerentur.* Sed forte aliquis contra ista obiiceret, dicens, quod imperatores fideles iniuste gloriarentur in auctoritate, se esse imperatorum infidelium successores, illorum scilicet, qui nihil possent possidere: cum apud infideles nullum sit iustum dominium. Sed quomodo sit isti respondendum, secundum opinionem istam poterit studiosus colligere ex iis, quæ tractata sunt superius.

Quod autem discordent opinio prima & secunda ex hoc patet, quod opinio prima tenet, sicut pro parte recitatum est supra *cap. 2.* quod rex Romanorum ante vnctionem & coronationem imperialem eandem potestatem non habet in omnibus terris & prouinciis, quam habet imperator post vnctionem & coronationem imperialem, quia ante coronationem imperialem & vnctionem licet ex electione principum eandem habet potestatem, quam habet imperator in Italia & in aliis etiam terris, subiectis hodie regno & imperio: tamen non habet eandem potestatem, quam habet imperator, in omnib. regnis & prouinciis, præsertim occidentalibus, quæ sub potestate Caroli Magni non

non erant ante tempus translationis imperii in ipsum, & adhuc non sunt sub potestate imperiali de facto Imperator post vnctionem & coronationem imperialem in huiusmodi regnis potest spurios legitimare, quoad temporalia, infames ad famam restituere, leges condere & in iis consimilia facere, quæ de iure sunt solis Imperatoribus reseruata. Item potest regibus & principibus eorundem regnorum & prouinciarum subiectionem exercere quod ante vnctionem & coronationem imperialem facere non poterat, nisi in iis terris & prouinciis, quæ erant sub dominio dicti Caroli ante tempus dictæ translationis, & quæ adhuc hodie subiectæ sunt imperio, in iis autem potest potestatem imperialem exercere & præmissa facere ante vnctionem & coronationem imperialem saltem virtute consuetudinis ex iure, quo illud potuit Carolus. Secunda autem opinio distinguens inter regnum Romanorum & regnum Francorum, & inter regem Romanorum & regem Francorum, tenet, quod licet prædicta saltem pro parte veritatem possent habere de rege Francorum & de Carolo, in quantum fuit Rex Francorum: tamen veritatem non habent de rege Romanorum: nec de Carolo in quantum fuit Rex Romanorum. Carolus enim ante coronationem & vnctionem imperialem & translationem imperii in ipsum, fuit Rex Francorum, & Patritius Romanorum, sicut patet *distinct. 63. cap. Adrianus & cap. in synodo.* non fuit autem Rex Romanorum & in quantum iam Rex Romanorum, omnes in potestate habuit, quos habuit in quantum imperator: nec ante fuit Rex Romanorum, quam Imperator. Ergo successores eius non aliam potestatem habent in quantum reges Romanorum: & in quantum imperatores: sicut nec Carolus Magnus habuit aliquam potestatem in quacunque terra, in quantum erat imperator, quam non habuit in eadem in quantum Rex Romanorum: quia quantum ad ipsum nec quantum ad rem, nec quantum ad appellationem: vt scilicet prius vocaretur Rex Romanorum, quam Imperator: aut prius nominaretur electus in regem Romanorum, quam in imperatorem: aut quam aliqua solennitas fieret specialis circa ipsum in quantum erat Rex Romanorum, nam in quantum imperator, nulla fuit distinctio, igitur & in successoribus eius quantum ad potestatem, nulla debet esse distinctio inter regem Romanorum & Imperatorem.

Sed forte diceret aliquis, quod saltem quantum ad terras, quas obtinuit, antequam esset imperator: & quantum ad alias, aliqua debet esse distinctio: quia habuit regiam potestatem in illis terris & prouinciis antequam esset imperator, ergo etiam successores eius, antequam sint imperatores, in prouinciis, quas tenuit Carolus, antequam esset imperator, habent regiam potestatem.

Huic respondetur secundum opinionem secundam, quod Carolus, antequam esset imperator, aliquas terras & prouincias occupauit in quantum Rex Francorum hæreditario iure: & aliquas occupauit in quantum expugnator & debellator detentorum iniustorum quarundam prouinciarum & terrarum, quæ propter tyrannides & iniurias, quas contra innocentes potentes exercebant, digni erant à quocunque temporali præualente potentia, licito bello priuari & penitus extirpari. In quibus terris & prouinciis Carolus habuit regiam potestatem illo iure, quo alii reges in regnis suis, qui potestate regia decorantur. In illis tamen terris, vt nonnullis appatet, Carolus, antequam esset Imperator, non habuit regiam potestatem. Licet enim iusta bella gerentes sæpe faciant sua, quæcunque capiunt ab hoste vel adiutoribus suis; tamen illud non est vniuersaliter verum, cum aliquas exceptiones habeat. Quarum prima est secundum quosdam, quod cum habens iustum bellum, tantum accepit ab hostibus, quod secundum bonam conscientiam est sibi satisfactum de omni dato damno & labore & operibus tam suis quam suorum. Alia est, quando ille, contra quem geritur iustum bellum, offert ius & vult satisfacere. Alia est, quando qui gerit bellum iustum, non habet iurisdictionem super illos, quibus ingerit bellum iustum, sed tantummodo pugnat, & alii eum inuadunt, tunc enim licet nec bona nec personam aduersam capere, nec inuasorem detinere: sed potest ille, qui iuste pugnat, res, quibus spoliatus est, vendicare & recuperare. Alia potest esse, quando habens iustum bellum capit rem alterius ab hoste iniuste detentam. Res enim vel seruus innocentis, aut etiam innocens homo, si detinetur ab hoste, & post capiatur à iuste pugnante, non transit in dominium capientis. Alia potest esse, quando subditi vel vasalli alicuius Domini ex causa siue auctoritate Domini pugnant contra inuasores vel detentores rerum, siue sint mobilia siue immobilia, aut homines Domini sui: & capiunt res & homines Domini sui de manu detinentium siue occupantium. Non enim tale bellum iustum habentes faciunt sua, illa quæ capiunt: quia per hoc Dominus eorum non perdit dominium rerum suarum & hominum. Carolus itaque licet per bella iusta occupauit multas prouincias & terras, non potuit per huiusmodi bella iusta facere eas suas; quia pertinebant ad dominium & ius imperatoris. Et forte aliquæ illarum ad ius & dominium aliorum, qui non poterant per Carolum priuari iure, quod habebant in eis: veruntamen Carolus poterat illas terras licite occupare, & fructus accipere quousq; sibi satisfactum esset de laboribus & expensis & operibus suis & suorum: præsertim si veri Domini illarum terrarũ ipsas modo debito minime repetebant. Sicut autem per huiusmodi occupatione non potuit illorum dominiũ acquirere saltem principale: ita nec poteã in eis potuit dignitatem regiam adipisci: sed postquam fuit imperator, nactus fuit in eis imperialem & regiam potestatem, quamobrem quia

impe-

Imperatores successores Caroli non succedebant Carolo inquantum erat rex Francorum, hec in quantum per iusta bella terras aliquas occupauit: aliquas assignauit Imperio, vt Imperator successor suus omnes illas eodem iure possideret. Aliquas autem attulit cuidam filio suo aut nepoti: ideo Imperatores Romanorum seu successores Caroli eodem iure vel diuerso possident omnes terras sibi subiectas, quo possidebat Carolus inquantum Imperator erat: & quas possidere debent inquantum reges seu Imperatores Romanorum. Vt autem sciatur, quare dicitur eodem iure vel diuerso, est notandum, quod Carolus, sicut & quidam alius Imperator, non habebat omnino idem ius seu potestatem in omnibus terris sibi subiectis. Quædam enim erant solummodo Imperii, non alicuius alterius regis aut principis, aut domini: quæ quidem quasi stipendia erant Imperatori, quas pro Imperialibus laboribus, ac etiam pro his exequendis, quæ ad Imperiale spectant officium, assignauit, de quibus habebat potestatem faciendi quæcunq; volebat: præsertim vbi videret reipublicæ expedire: & in destructionem seu mutilationem aut diminutionem Imperii nullatenus redundare. Aliæ vero terræ erant aliquorum regum vel principum ac dominorum: in quibus eo quod alii reges & principes ac domini non erant serui Imperatoris, sed erant liberi, propter quorundam aliorum vtilitatem: Imperium, si erat optimus principatus sic principaliter institutus, non habuit tantam potestatem, vt vltra illud, quod erat constitutum, facere posset de eis, & in eis quæ vellet: quia si Imperium fuit optimus principatus secularis, vltra debitum ordinatum non poterat de iure accipere aliquid ab inimicis: nisi pro vtilitate publica procuranda. Ex quibus colligitur, quod Carolus, antequam esset Imperator, non habuit regularem in Italia potestatem: & ideo Italia nunquam fuit à dominio regni Germaniæ regnum quasi accessorium principali, præsertim si Italia comprehendit etiam Romam, quæ est caput Imperii: sed aliquo tempore tam Italia quam Germania fuit prædictis causis imperio deputata ad onera Imperii sufferenda.

CAP. IV.

Mouet contra prædicta pro secunda opinione obiectionem, in cuius solutione ostenditur an regnum Francorum in Carolo Magno desiit: & qui fuerunt eiusdem successores.

SEd adhuc dicer aliquis contra istam secundam opinionem, quod secundum illam sequeretur, quod regnum Francorum cessasset post Carolum Magnum, quia videtur quod in regnum Francorum nullus sibi successit, nisi Imperator. Sed vt dicit opinio prædicta, nullus successit prædicto Carolo inquantum erat rex Francorum: sed solummodo inquantum erat Imperator: ergo regnum Francorum tunc cessasset. Hic respondetur, quod illud regnum Francorum, quod sic primitus vocabatur, cuius caput & principium fuit in Theutonia: & super quod primo, antequam esset Imperator, fuit Carolus rex, post mortem Caroli desiit esse regnum: & inde per multa tempora postea nullus fuit Francorum rex. *Carolus enim non solum regnum Francorum, sed etiam Imperium pro parte* diuisit (alias diuisit) Nam, vt in chronicis nonnullis habetur, *Carolus Magnus, dum morbo & senectute aggrauaretur: congregatis solenniter de toto regno Francorum proceribus, Ludouicum filium suum acquitanie: tumq; cunctorum consilio consortem sibi totius regni ac Imperialis nominis hæredem sub anno domini octingentesimo vigesimotertio constituit: impositoque capiti eius diademate Imperatorem & Augustum appellari iussit. Post hoc iste Ludouicus mortuo patre suo generalem conuentum Aquisgrani sub Anno Domini 827. habens, filium primogenitum Lotharium nominis atque Imperii consortem constituit, & cæteros reges appellatos vnum Aquitaniæ scil. Pipinum, alterum Bauariæ, scil. Ludouicum, præfecit: quarto vero filio, scil. Carolo, Alemanniam, Gratiam & Burgundiam post concessit. Idem vero Lotharius post mortem Ludouici Imperatoris, assumpto sibi Pipino, filio fratris sui Pipini, cum Ludouico & fratribus suis occasione discordiæ inter ipsos super diuisione regni Francorum suborta, sub anno domini 841. apud pagum Altisiodorensem, in loco qui dicitur Fonthanich, bellum grauissimum commisit: cum Ludouicus & Carolus sine graui dispendio suorum vicerunt. Post hoc autem bellum supradicti fratres inter se pacificati imperium & regnum Francorum sub anno Domini 842. diuiserunt hoc modo: Carolus habuit regnum occidentale Francorum à Britannia maiori vsque ad Mosam fluuium: & vocatus fuit rex Galliæ. Ludouicus habuit Orientale regnum Francorum: scil. totam Germaniam vsque ad Rheni fluuium & nonnullas ciuitates cum adiacentibus pagis trans Rhenum: & vocatus est rex Germaniæ & Pannoniæ, Poloniæ, Bohemiæ & Morauiæ inclusis. Lotharius vero primogenitus, Imperator vocabatur, & à Mosa vsque ad Rhenum fluuium Belgicam, quasi medius inter duos incedens sortitus est, quæ vsque hodie Lotharingia ex eius nomine sortita est nomen. Habuit etiam prouincias & omnia regna Italiæ cum vrbe Romana. Sed Pipino prædicto filio fratris ipsorum Aquitaniæ cessit. Post hæc vero Lotharius imperator prædictus, conuocatis primatibus regni filio suo Ludouico sub anno Domini 855. Italiam tradidit: & Imperatorem constituit. Lothario vero fratri regnum Lotharingiæ, quod ex nomine suo sic vocatur, concessit.* Ex his aliisque quampluribus colligitur, quod regnum Francorum cessauit esse regnum, & quod terræ, quæ immediate erant subiectæ Carolo tam vt imperatori quam vt regi Francorum, multis modis diuisæ fuerunt: & ideo nec in regno Francorum, nec in aliqua eius parte, aliquis successit Carolo inquantum Carolus fuit rex Francorum: sed vnus filiorum successit ei inquantum erat Imperator in partem Imperii: & in regnum vel in partem regni Francorum: non tamen voca-

batur rex Francorum : sed tantummodo Imperator, vel iam Imperator, iam Rex Acquitaniæ, propter hoc quod prius fuerat Rex Acquitaniæ, quam Imperator. Alter vero filius Caroli vel nepos successit Carolo in partem, quæ fuerat imperii, inquantum Carolus erat Imperator, habens potestatem separandi partem imperii ab imperio, & quæ non immediate sed mediate esset subiecta Imperatori. Italia vero, quæ prius erat pars imperii immediate subiecta Imperatori, nullum alium regem habens Dominum, tunc fuit data Bernhardo Bosonii, nepoti Caroli, qui fuit rex super Italiam constitutus. Postea vero regnum Francorum fuit aliis modis diuisum, sicut patet per prædicta: ita tamen, quod in multis annis postea nullus vocabatur rex Francorum: & Italia, quæ prius fuerat à terris Imperatori immediate subiectis separata, postea fuit vnita.

Cap. V.

Monet & soluit tres quæstiunculas incidentes ex dictis in superioribus capitulis.

Circa prædicta possunt fieri quæstiones. Quarum prima est, quomodo Carolus, ex quo dictus fuit *Augustus* ab augendo, poterat diuidendo minuere imperium.

Secunda, qua potestate aut iure poterat filium suum constituere Imperatorem. Tertia est an quilibet Imperator successor Caroli habuit vel habeat eandem, quantum ad illa, potestatem. Ad primam illatum quæstionum respondetur secundum opinionem secundam; quod Carolus, in quantum erat Imperator habuit tam plenam administrationem in rebus imperii, vt non posset solummodo facere pro suo arbitrio voluntatis, quicquid conferret ad bonum commune, sed etiam vt posset facere de eis quicquid non esset in dispendium boni communis. Et ideo quia separatio Italiæ ab aliis terris & prouinciis immediate subiectis Imperatori non erat in dispendium boni communis: quin immo separatio Italiæ ab aliis terris & prouinciis, prout fortassis vidit Carolus, erat expediens bono communi. Ideo potuit eam ab aliis terris separare: præsertim cum ipse subiecisset regnum Francorum immediate Imperatori, quod primo non erat ei subiectum immediate: & ita poterat Augustus ab augendo Imperium merito appellari, non obstante, quod Italiam, quæ erat parua respectu aliarum separasset. Vnde sicut ciuitates aliquas potuit facere liberas absque detrimento imperii: ita potuit Italiam tali modo ab aliis prouinciis immediate subiectis Imperatori separare.

Ad secundam quæstionem respondetur, quod Carolus illo iure & illa potestate potuit filium suum constituere Imperatorem, quo & qua Iulius Cæsar & Octauius primus Augustus, & alii quam plurimi successores eorum quandoque filios suos, quandoque alios fecerunt interdum successores, & nonnunquam consortes imperii. Ex quo enim translatum fuit Imperium in Germanos & personam Caroli Magni, omne ius & omnem potestatem, quod & quam habuerunt primi Imperatores, habuit & Carolus Magnus. Et si dicatur, quod Imperium Romanum non fuit translatum in Carolum Magnum: quia si fuisset translatum, remansisset apud Græcos: quod tamen non remansit apud eos. Vnde & in quadam Chronica sic legitur: *Imperatores Constantinopolitani Nicephorus, Michael & Leo vltro & amicitiam & societatem eius expetentes, complures ad eum misere legatos, conquerentes ipsum suspectum à se Imperatorem nominari. Et ob hoc quasi Imperium eis capere vellet, eum habere suspectum: cum quibus tamen fœdus firmissimum statuit, vt nulla inter partes cuiuslibet scandali remaneret occasio.* Et infra de eodem sic habetur: *Romam veniens & Carolus Magnus propter recuperandum, quod minus circa ecclesiæ statum, ibi hyemis tempore egerat: quo tempore Imperatoris & Augusti nomen accepit. Quod primo tamen auersatus est, vt affirmaret se eo die, quo prima festiuitas esset, ecclesiam non intraturum, &c.* Et paulo post: *Inuidiam tunc suscepti nominis, illis Romanis Imperatoribus super hoc indignantibus magna tulit patientia: vicitque eorum contumaciam magna virtute, qua eis proculdubio longe præstantior erat mittendo ad eos crebras legationes: & in epistolis eos fratres appellando.* Ex hoc videtur haberi, quod Imperatores, qui in Constantinopoli morabantur, non solum fuerunt Imperatores Constantinopolitani, sed Romani Imperatores, postquam Carolus factus fuit Imperator: & per consequens Romanum Imperium non fuit translatum de Græcis in Carolum: quia quod transfertur ab vno, non manet post translationem apud illum, de quo transfertur. Respondetur, quod Imperium Romanum fuit vere translatum de Græcis in Carolum, & ideo Carolus fuit postea verus Imperator Romanus, & non Græci: licet forte aliqui nomine, non re fuerunt postea Imperatores Romani: & ideo Imperatores priores prædicta translatione priuati fuerunt iure & potestate, quam primi Imperatores habuerunt in vniuerso orbe: & Carolus per dictam translationem ius & illam potestatem adeptus fuit. Ad illud, quod adducitur per chronicam supradictam de amicitia, societate & confœderatione Caroli cum Imperatoribus Constantinopolitanis siue Romanis: & de crebris legationibus inter ipsos: Respondetur, quod Carolus propter scandala & inconuenientia multa vitanda tolerauit Constantinopolitanos in Græcia, immo Græciam possidere & se vocare Imperatores Romanos. Et propter hanc causam vo-

ſam voluit cum eis amicitiam & ſocietatem habere: cum ipſe ſolus ſit verus Imperator Romanus, habens omne ius & poteſtatem, quod & quam habuerunt primi Imperatores, & alii ſucceſſores eorum ante Carolum. Si quæratur, authoritate cuius facta ſit huiuſmodi translatio? Reſpondetur ꝙ circa hoc ſunt opiniones diuerſæ. Vna eſt, quod dicta translatio facta fuit à Papa. A quo autē Papa facta fuit, ſunt diuerſæ opiniones. Hæc opinio fulcitur per decretalem, *venerabilem. Extra, de electione.* Alii autem dicunt, quod translatio iſta fuit facta principaliter à populo Romano, cuius Papa eſt pars, & etiam clerus, quod quædam chronica inſinuare videtur, in qua ſic legitur: *Illa die ſacratiſſima natalis Domini, cum rex miſſam ante confeſſionem (alias confeßionem) ſancti Petri Apoſtoli audiſſet, & ab oratione ſurgeret: Leo Papa coronam capiti eius impoſuit: & à cuncto Romanorum populo acclamatum eſt: Carolo ſereniſſimo, Auguſto à Deo coronato, vt pacifico Imperatori, vita & victoria.* Quæ verba videntur innuere, quod Leo Papa Carolum coronauit de voluntate & ordinatione populi Romani, ad quem ſpectabat de imperio ordinare, & ſic translatio imperii de Græcis in Germanos facta fuit à populo Romano, non excluſis Papa & clero. Quod taliter videtur poſſe probari. Ad illos ſpectat translatio principaliter imperii, ſi transferri debet, à quibus fuit imperium inſtitutum: ergo à Romanis & non à Papa, niſi quantum à parte, quando eſſet pars Romanorum, debet fieri imperii translatio, quæ ad poteſtatem pertinet temporalem. Papa autem inquantum Papa de temporalibus, ſaltem regulariter, ſe intromittere nullatenus debet, ne videatur iuribus derogare. Quamuis ergo Papa teneatur, deficientibus Romanis, vel ſi nollent, transferre poſſet imperium: tamen vbi ipſi Romani ex neceſſitate eſſent prompti pro bono communi transferre imperium, nō debet: ſed vna cum aliis Romanis, inquantum Romanus, poſſet transferre imperium. Cum igitur, vt patet ex præallegata *chronica*, Romani tunc fuerunt parati imperium transferre: Papa tunc auctoritate propria imperium transferre non potuit. Et ad decretalem, *venerabilem*: Reſpondetur, quod illa verba Innocentii 3. ſicut & alia plura verba eius ibi & alibi ſunt exponenda, ne verbis eius in aliis contraria demonſtrentur. Poteſt itaq; dici, ꝙ ideo dicit, ꝙ *Apoſtolica ſedes Romanum Imperium in perſonam magnifici Caroli à Græcis tranſtulit in Germanos*: quia Papa auctoritate Romanorum coronauit Carolum Imperatorem: vel quia populus Romanus Papæ, tanquam eminentiori perſonæ inter eos, poteſtatem tribuit ad transferendum: vel quia Papa & clerus cum aliis Romanis transtulerunt imperium: vel quia Papa perſuaſit & conſuluit translationem illam fieri in Germanos. Quare autem facta fuit dicta translatio, non eſt tractandum. Quis autem fuerit effectus dictæ translationis, non opus modo exquiſite diſquirere, ſed ſufficit nunc ſecundum opinionem illam breuiter dicere, ꝙ per dictam translationem Carolus non ſolum exemptus fuit ad obedientia & ſubiectione Imperatoris prædeceſſoris ſui: à cuius obedientia & ſubiectione, quamuis non habuiſſet eū pro ſuperiore, tamen non fuit exemptus: quia non habere ſuperiorem pro Imperatore non eximit aliquem à ſubiectione: ſed etiam ſi filius ſit Dominus ipſius, qui Imperator fuit ante eum, & omnium regnorum terrarumq; & prouinciarum, quarum Domini fuerunt illi, qui tenuerunt monarchiam imperii: & ideo Carolus per talem translationem habuit poteſtatem de iure, licet non de facto, in omnibus, quæ Octauio Auguſto ſubiectæ fuerunt: & in prouinciis etiam, quas ante per bella licita ſubiugauit, habuit poteſtatem Imperialem, in quibus prius de iure nec Imperialem nec regalem poteſtatem habuerat. In terris autem & prouinciis, quas ex ſucceſſione paterna poſſidebat, nactus eſt poteſtatem Imperialem: ſed antea ſolummodo habuit poteſtatem regalem. Pro omnibus iſtis vna videtur allegatio talis, quæ ex præcedentibus implicite poteſt adduci. Antequam Carolus fuit ad Imperiale faſtigium ſublimatus, nequaquam fuit Romanum Imperiū conſecutus: ſed tale fuit nactus imperium, quale ipſum proceſſit. Aliter imperium non fuiſſet de aliquo nec de aliquibus translatum in ipſum: ergo omnem poteſtatem in quibuscunq; terris, quas habuerunt prædeceſſores ſui, ipſe per talē translationem obtinuit: quia in vniuerſo orbe Imperialem poteſtatem acquiſiuit. Sed forte aliquis quæreret, quomodo fuit Imperium translatum in Germanos: nonne ſic, quod nullus deberet eſſe Imperator, niſi Germanus? Hic reſpondetur, quod ſicut Romanum imperium non fuit translatum de Græcis ſic, quod nullus niſi Græcus debeat eſſe Imperator: ſic etiam non fuit ſic translatum in Germanos, quod nullus deberet eſſe Imperator, niſi Germanus. Talis enim ordinatio ſeu translatio optimo modo prouidendi imperio de Imperatore obuiaret, ac poteſtati Imperatoris non modicum derogaret: quia tunc non habuiſſet Carolus poteſtatem, nec aliquis alius promouendi alium in Imperatorem, quam Germanum: cum tamen de facto aliqui alii, quam Germani electi fuerunt. Frater enim Herel Reges Angliæ, proaui Erbrardi, qui modo regnat in Anglia, electus & coronatus fuit in regem Romanorū ſeu Imperatorem. Alphonſus etiam rex Caſtellæ fuit electus; quorum neuter fuit Germanus. Sed translatum fuit in Germanos, quia Carolus, qui tunc fuit Imperator, factus erat natione Germanus. Ad tertiam quæſtionem propoſitam in principio iſtius capituli, dicitur, quod ſecundum prædictam opinionem quilibet Imperator ſucceſſor Caroli eandem habuit poteſtatem, quam habuit Carolus, vel quicunque prædeceſſor Caroli; tum quantum ad dandum aliquam partem Imperii alii, dummodo remanerent Imperio ſufficientes terræ & prouinciæ ad omnia onera Imperii ſuſtinenda; tum quantum ad poteſtatem conſtituendi filium ſuum vel alium Imperatorem. Vtrumque probatur per allegationem, quæ ad aliā quæſtionem adducta eſt. Nam qui in ius ſuccedit alterius, eodem iure, quo ille, vti debet: aliter enim non eſt vera ſucceſſio. Ergo quilibet Imperator ſucceſſor Caroli, tam quantum ad illa duo, ſicut quantum ad alia quæcunq;, poteſt vti eodem iure & poteſtate, quo & quæ Carolus vel quicunque prædeceſſor ſuus

vsus fuit. Et specialiter probatur de potestate constituendi Imperatorem per hoc, quod sæpe de facto, quod per rationem reprobari non potest, successores Caroli tam ante institutionem principum Electorum, quam post filios suos & alios constituerant Imperatores consortes Imperii vel successores: sicut in *Chronica* Otthonis: & in aliis quibusdam gestis Imperatorum vsque post Fredericum vltimum legitur & habetur. Nam Ludouicus Pipini filius fecit Lotharium filium suum Imperatorem: & idem Lotharius Ludouicum filium suum constituit Imperatorem, qui simul fuerunt Augusti: vt habetur *dist. 63. in rubro.* Conradus omnium electione 79. ab Augusto, regimen scil. Romanorum accepit: & Henricus Dux Saxoniæ filius Otthonis Ducis in regnum prouehitur. Item de Orthone primo legitur sic: *Ottho primus ab Augusto. 89. filium suum Otthonem impuberibus annis regem constituit.* Item de quodam alio Conrado sic legitur: *Conradus 85. ab Augusto secundo regni sui anno filium de iure regem fecit.* Item de Henrico sic legitur: *Henricus Conradi tertii Imperatoris filius dudum patre viuente rex constitutus 86. ab Augusto patri succedit: filium quoque suum Henricum Romani pontificis cunctorumq; pontificum & principum regni electione regem constituit.* De Henrico quarto sic legitur: *Henricus quartus Henricum filium suum regem constitui fecit.* Item de quodam Conrado 90. ab Augusto legitur, quod filio suo sedem regni reliquit. De Frederico primo, sic legitur, *Fredericus primus 91. regum, regnum accepit magis ex delegatione patrui sui, quam ex electione principum, qui filium Henricum suum designauit fieri Imperatorem, qui de consensu principum coronari Aquisgrani incepit. Ista hac procurant principes Alemanniæ pene omnium paruulum ipsius,* (scil. Fredericum) *adhuc in cunis vagientem in regno assumpserunt & ei fidelitatem iurauerunt.* Vnde postea: *Principes Alemanniæ, rex videlicet Bohemiæ, Dux Haustriæ, Dux Bauariæ, & Landtgrauius Turingiæ, & alii quamplures Comites eundem Fredericum regem Siciliæ elegerunt Imperatorem coronandum, cui etiam olim cum adhuc in cunis esset iuramentum & fidelitatem fecerunt.* De Henrico filio Frederici sic legitur: *Henricus vnicus filius Frederici circiter octo annos habens quorundam ministralium & aliorum principum interuentu à patre suo & principibus rex constituitur, & Aquisgrani coronatur cum patre suo Imperium adeptus.* Ex his colligitur, quod Imperatores post Carolum alios creauerunt Imperatores, tanquam habentes eandem potestatem in omnibus, quam habuit Carolus Magnus & prædecessores sui, qui quamplures Imperatores fecerunt. Nam ab Imperatoribus fuerunt infra scripti Imperatores, Reges, Cæsares & Augusti creati. Octauius seu vt nunc dicunt, Octauianus, qui fuit primus Augustus, Anthonius, Lepidus, Drusus, Caius, Piso, Lucius, Marcus, Lucius Commodus, Anthonius, Alexander, Decius, Volusianus, Galienus, Cornelius, Claudius, Coruinus, Maximianus, Constantinus, Galienus, Maximus, Seuerus, Constantinus, Lucius, Crispus, Lixinianus, Maxentius, Constantinus, Dalmacius, Gallus, Vitalianus, Valerius, Gratianus, Valentinianus, Leo, Anthonius, Theodoricus, Martianus, Iustinianus, Tiberius, Constantinus, Mauritius, Germanus, Theodosius, Tiberius, Constantinus, Heraclius, Tiberius. Quibus ergo Imperator, si est verus Imperator Romanorum, Imperio succedens primis Imperatoribus: & est nunc tale Imperium, quale ab initio fuit, alios potest creare Imperatores, vel vt secum regnent & imperent: vel vt sint sui solummodo successores: & vtroque modo fuerunt per Imperatores alii Imperatores constituti.

CAP. VI.

Quarta quæst. contra ea, quæ in superiori cap. dicta sunt, duo obiicit & soluit: in quorum solutione inquiritur, an Imperator possit per successionem fieri: & an possit ordinare Apostolicam sedem.

SEd contra prædicta dupliciter obiicitur. Primo, quia secundum ista Imperatores fuere per successionem, & non per electionem: quod repugnat optimo principatui in prouidendo: & per consequens repugnat optimo principatui prouidendo de Imperatore: & per consequens repugnat optimo principatui, qualis debet esse principatus Imperialis.

Secundo obiicitur: quia secundum ista Imperator posset ordinare Apostolicam sedem, & facere Papam, & Archiepiscopos, & episcopos: quia illam potestatem habuit Carolus Magnus, vt *dist. 63. cap. Adrianus.* Ad primam istarum obiectionum respondetur secundum opinionem secundam, quod optimus modus prouidendi simpliciter de Imperatore est per electionem, & non per successionem: & ideo non legitur, quod aliquis fuerit aliter quam per electionem constitutus Imperator. Vnde etiam filii Imperatorum per electionem facti fuerunt Imperatores: sed non semper per electionem illorum, quibus regulariter data erat eligendi potestas, vacante Imperio: sed semper per electionem ipsorum Imperatorum. Nam ipsimet Imperatores habentes potestatem eligendi, elegerunt sæpe proprios filios vel alios: quia non minorem habet Imperator potestatem eligendi, quam quicunque alii inferiores eo. Ad secundam obiectionem diuersimode respondetur: dicitur enim vno modo, quod quilibet Imperator post Carolum & post Ottonem primum habuit potestatem eligendi summum pontificem: quia potestas ordinandi Apostolicam sedem pertinet ad ius publicum: sed ius publicum est in sacris &

sacerdotis

sacerdotibus & magistratibus: per consequens in Imperatoribus, quæ inter magistratus supremum locum obtinere noscuntur. Sed iuri publico derogari non potest: neq; potest quis renunciare iuri publico *Extra, de foro compe. si diligenti.* Quare Imperatores posteriores tali iuri minime renunciare potuerunt. Aliter dicitur, quod illud priuilegium Caroli & Ottonis fuit personale: vel saltem quod imperatores poterant renunciare priuilegio illi. Finaliter dicitur, quod nec Carolus nec Otho habuerunt potestatem usque ad supremum pontificem, inquantum erant imperatores: quia primi Imperatores, quibus Carolus & Otho fuerunt successores, potestatem illam nullatenus habuerunt: eligendi Papam non competiuit eis, inquantum erant imperatores, sed inquantum Romani Christiani ipsis commiserunt vices suas. Eodem modo dicitur de inuestitura episcoporum & archiepiscoporum, quod specialiter secundum opinionem quandam veritatem habet, quantum ad collationem temporalem, quam facere habet Imperator, præsertim in terris immediate sibi subiectis, & non Papa. Quæ istarum responsionum maiorem euidentiam habeat, non est dicendum ad præsens: quia magnam requirit discussionem.

Cap. VII.

Ponit solutiones, quas illi de secunda opinione dicant ad argumenta facta pro prima opinione superius cap. primo.

IN multis aliis opiniones prima & secunda superius recitatæ discordant, de quibus non est nunc tractandum, licet de quibusdam eorum in posterum breuiter tractaturus sum. Modo autem sufficiat dicere, quomodo opinio secunda respondeat ad ea, quæ superius *primo capitulo* pro opinione prima sunt adducta. Cum enim dicitur, quod rex Romanorum est postea in imperatorem promouendus: dicitur, quod hoc non est proprie dictum. Sed ideo dicitur, quod rex Romanorum est imperator postea appellandus: cuius appellatio ex consuetudine non multum rationabili ante vnctionem & coronationem posterioribus temporibus & non ab initio fuit admissa. Primi enim imperatores & successores eorum vsque ad multa tempora post Carolum magnum non vocabantur reges Romanorum, priusquam Imperatores. Quare autem postea cœperunt prius reges Romanorum, quam imperatores appellari, forte nescitur: & ideo supersedendum est ad tollendum dubitationes periculosas, quæ ex huiusmodi appellationibus exoriri valerent. *Multa enim sunt constituta* vt scribit Aug. & habetur dist. 12. c. omnia *quorum omnino vix aut nunquam inueniri causa possunt, quas in eis constituendis homines secuti sunt*: quæ vbi facultas tribuitur, sine aliqua dubitatione æstimat resecanda. Concluditur ergo, quod proprie loquendo rex Romanorum est imperator: licet non sic appelletur semper. Quod igitur dicitur, *dist. 23. c. in nomine*, de rege Henrico Romanorum quod futurus sperabatur imperator, intelligi debet quantum ad appellationem, vt sic communiter appellaretur, qualiter tunc non appellabatur communiter, non quantum ad aliquam potestatem iurisdictionis, vel ius de nouo accipiendam vel accipiendum. Quemadmodum electus in Papam si antea fuit episcopus, ex ipsa electione ante omnem inthronisationem seu coronationem & omnem potestatem & iurisdictionem habet, quam per inthronisationem in Apostolicam sedem vel coronationem aut quamcunq; aliam solennitatem adepturus est. Nam Papa non nisi duplicem potestatem habet, scil. ratione ordinis & ratione potestatis, vt innuit Gloss. *dist. 23. in nomine.* Sed Papa si prius est episcopus, per coronationem nihil iurisdictionis seu potestatis consequitur, quamuis ante vocetur electus. Quod etiam probatur per hoc, quod beatus Petrus statim, quando fuit factus à Christo Papa omnem statim habuit potestatem, nec aliquam de nouo post accepit. Sed electio Papæ de nouo, respectu successoris Petri, succedit in locum institutionis Petri à Christo, sine omni ministerio humano. Ergo Papa, si est episcopus (quemadmodum Petrus fuit) antequam Papa, per electionem omnem habuit potestatem, quam habuit post. Si autem aliquis, qui non est sacerdos vel episcopus, eligatur in Papam: oportet quod consecretur in sacerdotem vel in episcopum, antequam habeat potestatem, quantum ad illa quæ ordinis sunt. Rex igitur Romanorum non est proprie in imperatorem promouendus: & ideo promotio talis magis verbalis quam realis est. Et si dicatur, quod hoc videtur absurdum & ridiculosum: Respondetur quod non: quemadmodum multa fiunt, quæ magis ad solennitatem spectant, quam ad veritatem: sicut patet in matrimoniis, *extra, de sponsalibus. cap. primo.* Et in ordinibus clericorum & consecrationibus episcoporum, & etiam in missa, & in multis aliis: quæ tamen non sunt absurda & ridiculosa: quia facere in talibus, præter illa quæ sunt de substantia rei aliqua quæ sunt ad solennitatē & decorem & ad ipsam magnificandam in mentibus eorum; vt in maiori admiratione, veneratione, deuotione & reuerentia habeantur, non est absurdum & ridiculosum, sed sæpe necessarium, vtile & decorum: quamuis secundum opinionem in casu præsenti esset vtile & expediens: quod dimissa dilatione imperialis nominis rex Romanorum statim titulum imperialem assumeret sine mora, & pro imperatore se gereret, ne aliqui ambitiosi, bono communi priuatum præferentes honorem, ex dilatione huiusmodi occasionem accipiant in damnum reipublicæ: asserendo quod rex Romanorum non statim habet imperialem plenitudinem potestatis. Et cum dicitur, quod tunc lex esset imposita verbis, & non rebus: & distinctio nominum non declaret distinctionem rerum. Respondetur, quod nonnunquam nomina imponuntur non ad declarandum differentiam secundum substantiam rei

ſed ad declarandnm ſolennitatem vel differentias ſolennitatum, quæ ſunt circa ſubſtantiam rei ſicut pater de Papa, qui cum habeat eandem poteſtatem, primo vocat ſe electum; & poſtea ipſe vocatur Papa. Sic & Imperatores vocati ſuut primo reges Romanorum: Poſtea nominantur Imperatores: poſtea etiam aliquando Auguſti, aliquando Cæſares appellantur. Et iſta uomina nullam differentiam poteſtatis habent: quare potins mens conſideranda eſt quam verba, quæ deſeruiunt intentioni; & non econuerſo. *Extra, de verbo. ſigni. intelligentia.* Licet rex Romanorum non ſtatim vocetur Imperator; nulla eſt ſibi offerenda poteſtas: quia ſic rei lex impoſita eſt, non verbis. Et ſic intelligeuda ſunt verba, vt res verbis nou pereat, ſed valeat: quia non ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſermo ſubiectus. Vt *extra, de verborum ſignificatione. c. intelligentia.* Et ideo, quia non mediocriter periret reſpublica, ſi rex Romanorum non ſtatim eſſet imperator, propter hoc quod prius ſe vocat regem, quam Imperatorem, ex conſuetudine quadam ſorte minus rationabili. Non eſt dicendum, quod quantum ad rem, ſit differentia inter regem Romanorum & imperatorem. Et ſic de quæſtione principali eſt dicendum.

Cap. VIII.

Redit ad diſcuſſionem principalis quæſtionis in principio propoſita. Circa quam recitatis diuerſis opinionibus probat ſecundam.

NVnc tractandum eſt, vtrum electio alicuius iu regem Romanorum vel Imperatorem ſibi det plenam adminiſtrationem: ex eu quod illa poteſtas eſt immediate à Deo. Circa hæc eſt opinionum diuerſitas. Quarum vna teuet partem negatiuam propter hoc, quod ipſa ponit poteſtatem regis Romanorum ſeu Imperatoris non eſſe immediate à Deo: quia teuet quod poteſtas ſua eſt à Papa, ſecundnm quod tenet opinio, quæ recitata eſt *2. q. c. 5.* & ideo huiuſmodi electio nou habet plenam adminiſtrationem: ſed oportet quod confirmetur à Papa.

Secunda opinio, de qua modo tractatum eſt: quæ videtur dicere, quod electio alicuius in regem Romanorum dat ſibi adminiſtrationem in Italia & aliis terris & prouinciis, quæ ſubiectæ fuerunt Carolo ante vnctionem & coronationem imperialem. Et hoc quia poteſtas ſua in illis terris eſt immediate à Deo: quia rex Romanorum illas prouincias & terras non teuet à Papa. Sed electio alicuius in regem Romanorum vel imperatorem nou dat ſibi plenam adminiſtrationem in prouinciis, quæ non erant ſubiectæ Carolo magno ante coronationem imperialem: quia alias terras & prouincias tenet à Papa: & quantum ad alias tacite illo facto confirmatur à Papa: ex eo ſcilicet quod Papa ipſum vngit & coronat. Porro quia illa opinio declarata eſt à quodam reuerendo Doctore, tranſeo ad opinionem ſecundam, quæ tractata eſt ſupra *c. 2.* quæ ſic dicit. Quod inter regem & Imperatorem, ſeu inter regnum Romanorum & imperium nulla eſt differentia. Ita etiam tenet quod poteſtas regni ſeu imperatoris immediata eſt à Deo, de quo dictum eſt, a. *cap.* Quemadmodum Papatus immediate eſt à Deo. Rex enim Romanorum ſeu Imperator iu quibuſcunque terris vel prouinciis nullum ſuperiorem habet in temporalibus: nec quaſcunq; terras ſeu prouiucias tenet ab alio quam à Deo. Et ideo dicitur, quod electio alicuius in regem ſeu Imperatorem dat ſibi plenam adminiſtrationem, quæ ſibi competit de iure in quibuſdam terris & prouinciis. Non enim eandem plenitudinẽ habet in omnibus terris & prouinciis: quia de iure pleniorẽ habet adminiſtrationẽ immediate in terris ſubiectis Imperio, quã in aliis: Sic & primi Imperatores pleniorem habuerunt poteſtatẽ & adminiſtrationẽ in terris immediate ſibi ſubiectis, quæ ad Imperiũ deputatæ erant ad onera Imperii perferenda, quam in aliis terris. Pro iſta aſſertione prædictæ opinionis ſecundæ poteſt taliter allegari, ſicut allegatum eſt prius. Quia illi, qui alteri in imperio vel regno ſuccedunt, eodem iure, quo ille, vti debent. Sed electus in regem ſeu Imperatorẽ ſuccedit Imperatoribus, qui fuerunt tam ante Carolum magnum, quam etiam Conſtantinum. Ergo eodem iure, quo illi, vti debet. Electio autem dedit illis Imperatoribus plenam adminiſtrationem, quæ competebat eis de iure in quibuscunq; terris & prouinciis. Ergo & modo electio dat plenam adminiſtrationem electo in regem Romanorum ſeu Imperatorem. Aliter enim vel rex Romanorum ſeu Imperator non eſſet ſucceſſor Imperatorum illorum ſeu regum: aut modo per electionem non ſuccederet in ius electionis vel electionum priorum. Sed forte diceret aliquis, quod iſta allegatio ſupponit falſum. ſcil. quod Imperatores ſemper fiant per electionem: cum multi fuerunt Imperatores per ſucceſſionem generis tam ante Csrolum magnum, quam poſt. Hic reſpondetur, quod nunquam aliquis fuit factus Imperator Romanorum niſi per electionem: non proprie loquendo per ſucceſſionem generis. Illi enim Imperatores, qui facti videntur imperatores per generis ſucceſſionem, per electionem præuiam ſuorum vel aliorum ad Imperii faſtigium promoti fuerunt. Vnde Ludouici Caroli filius non iure primogenituræ, nec aliquo iure proprio, ſed per electionem patris fuit factus Imperator. Vnde ſi pater deceſſiſſet, & nullũ ad Imperium elegiſſet, Ludouicus, ſi fuiſſet primogenitus, quamuis habuiſſet ius vendicandi regnum Francorum iure primogenituræ: quo iure in regnis occidentalibus ſuccedunt primogeniti patribus: non tamen habuiſſet ius vendicandi Imperium ſeu regnum Romanorum. In hoc enim, quod Imperium ſeu regnum Romanorum nemo aſſequeretur per ſucceſſionem, ſed per electionem: ipſum optimo modo regalis monarchiæ magis appropinquat, quam regnum, quod per generis ſucceſſionem quæreretur.

[illegible] am quæstionem taliter allegatur. Imperator tenet à Papa, quæ non erant [illegible] ante [illegible]ctionem Imperialem ipsius, & non alia. Ergo illæ terræ & non aliæ [illegible] oni & potestati Papæ: non iure naturali quia vna terra iure naturali non [illegible] Papæ quam alia. Iure enim naturali omnia sunt communia, & communis omnium [illegible] omnium est vna libertas, id est ius naturale. Nec iure diuino aliæ terræ [illegible] Papæ quam aliæ. Tum quia, sicut dicit Augustinus *super Iohan.* & recitatur [illegible]. *Iure diuino Domini est terra & plenitudo eius: pauperes & diuites vna terra portat.* [illegible] num in scripturis diuinis habemus. *distinct. octau. quo iure.* in scripturis autem diuinis [illegible] nitur, quod Deus magis subiugauerat iurisdictioni Papæ terras, quæ non erant [illegible] ante coronationem Imperialem, quam alias: tum quia plures illarum nec de iure nec [illegible] nunquam Christianorum fuerunt, quia incolæ earundem nunquam fuerant conuersi ad fidem: & per consequens Papa super ipsos nullam habuit iurisdictionem, iuxta illud Apostoli primæ ad Cor. [illegible]. *Quid ad nos iudicare de his qui foris sunt?* Nec iure humano terræ illæ magis sunt subiectæ iurisdictioni Papæ, quam aliæ: Nec iure Ciuili: nec iure Canonico. Non de iure Ciuili: quia de hoc in iure Ciuili nihil habetur. Nec iure Canonico, quia Papa, cuius est condere Canones, non habet potestatem, vt huiusmodi regna & prouincias possit sibi subiicere. Tunc enim posset quodcunq; regnum subiicere iurisdictioni suæ, & omnium Regnorum iura potestati suæ subiicere, & sic omnia iura & regna turbare, quod tamen non debet. *Extra de iudiciis c. nouit.* Item, illæ terræ, quæ non erant subiectæ Carolo ante coronationem Imperii, nec iure scripto nec non scripto erant subiectæ iurisdictioni Papæ. Quod non iure scripto, patet: quia tale ius scriptum minime inuenitur. Nec iure non scripto, scilicet consuetudine rationabili ac approbata aut scripta, quia super hæc nulla consuetudo præcessit. Imperatores enim prædecessores Caroli non magis recognoscebant a Papa illas terras, quæ non erant subiectæ Carolo, quam alias. Nec inuenitur, quod aliquas tenuerint à Papa. Quia minus videtur quod tenuerunt alias à Papa terras, quæ non erant subiectæ Carolo Magno, quam Italiam & alia Occidentalia Regna, quæ erant subiecta Carolo: quia capitulum illud *Constantinus. dist. 96.* sonare videtur, quod Constantinus dedit Papæ Sylnestro & successoribus eius omnes Italiæ & Occidentalium Regionum prouincias & ciuitates & loca, & non Orientalium Regionum: quia si prædecessores Caroli tenuerunt à Papa potissime Italiam, etiam Occidentalia regna d[illegible]bue[illegible]unt tenere à Papa. Sed forte diceres, quod virtute translationis Imperii in Carolum Magnum per Papam Carolus tenuit à Papa illas terras, quæ prius non erant sibi subiectæ. Et ideo in illas habuit solummodo potestatem Imperialem per translationem Imperii factam à Papa, & non in alias. Hic diuersimode respondetur. Vno modo, quod illa translatio non fuit à Papa, sed à Romanis, quorum ab initio fuit Imperium & à quibus Imperator primo accepit Imperium: qui omnem suam potestatem regendi propter bonum commune transtulerunt in Imperatorem, non tamen in ipsum potestatem dominandi seu regendi despotice, nec à se abdicanerunt omnem potestatem casualiter disponendi de Imperio. Si enim hoc fecissent, seruos se fecissent Imperatoris strictissime accipiendo vocabulum *serui*: & renera nullatenus liberi remansissent: & per consequens Imperator nō habuisset principatum regalem, sed pure despoticum: quia secundum istam responsionem Imperator virtute illius translationis Imperii nullas terras tenet à Papa. Aliter respondetur, quod esto quod illa translatio sit à Papa: tamen ex hoc non sequitur, quod Imperator quascunq; terras ab illo debeat tenere: quia secundum sic opinantes: sicut Papa transtulit Imperium de Græcis in Carolum, ita transtulit regnum Francorum de Hylderico in Pipinum patrem Caroli: quia vt dicunt, illum deposuit, & istum substituit: & tamen non obstante tali translatione regnum Francorum non tenetur à Papa. Ergo similiter propter translationem Imperii à Papa non est dicendum, quod Imperator quascunq; terras teneat à Papa. Sed diceret aliquis: omnis transferens de iure rem aliquam de vno in alium habet de iure potestatem aliquam super eandem rem. Si ergo Papa de iure Imperium transtulit de Græcis in Carolum Magnum: habuit aliquam potestatem de iure super Imperium. Quare Carolus debuit recognoscere Imperium à Papa: & per consequens tenuit aliquas terras à Papa.

Hic respondetur, quod omnis transferens de iure casualiter vel regulariter habet aliquam potestatem super eandem rem. Et ideo si Papa transtulit Imperium, habuit saltem casualiter aliquā potestatem super Imperium. Sed ex hoc non sequitur quod Imperator debeat tenere Imperium vel alias terras a Papa: quia ita potest res transferri de vno in alium, vt à transferente minime teneatur, postquam translata est de vno in alium. Sicut patet de venditione & donatione: per quam sæpe translatio terrarum fit & iurium, quæ postea à transferente non tenentur. Si ergo Papa fecit debitam translationem, Carolus debuit recognoscere Imperium à Papa: tanquam ab illo, à quo primo habet Imperium: non tanquam ab illo, à quo tenet Imperium, vel aliquas terras eius: quemadmodum donatarius, si vult esse gratus, tenetur recognoscere rem donatam à donatore. Et sic non valet illud vltimum: & per consequens quæstio principalis taliter confirmatur. Verbum indiffinite prolatum generaliter debet intelligi, & non est aliqualiter restringendum. *dist. 19. si Romanorum.* Sed in chronicis & in decretis, *extra de electione. venerabilem.* indiffinite dictum est, quod Imperium translatum est de Græcis in Carolum Magnum. Ergo generaliter debet intelligi, vt non restringatur ad modū talem transferendi in aliquas terras & prouincias, q Imperator à Papa non teneat alias. [illegible] Imperator vel omnes terras Imperii tenet à Papa: vel nullas. Sed non omnes terras: ergo nullas. Sed aliquis diceret, quod non solū verba indiffinite prolata, sed etiam generaliter plata

 debeat

debent reſtringi: ſicut non ſolum per iura ciuilia & canonica, ſed etiam per ſcripturas diuinas poſſet aperte probari, quare verba de translatione Imperii indiffinite prolata debent reſtringi. Iſti poſſunt dicere, quod quamuis verba etiam prolata generaliter debeant ſæpe reſtringi, tamen quia fauores conuenit ampliari, *extra de Regul. Iur. c. odia. li. 6.* ſuper re fauorabili prolata indiffinite magis ampliari debent, quam reſtringi, niſi reſtrictio per rationem vel authoritatem, quam negare nō licet, poſſit euidenter oſtendi. Imperium autem eſt res fauorabilis, quæ ad vtilitatem omnium mortalium inſtituitur: quare verba indiffinite prolata in fauorem Imperii ampliari debent, non reſtringi. Et ſi dicat quis, quod talis reſtrictio probari poteſt per rationem: quia aliter promotio ad imperium eſſet verbalis. Reſpondetur, quod eſto, quod rex Romanorum, quando coronatur corona Imperiali, niſi aliquam poteſtatem de nouo acciperet, huiuſmodi promotio eſſet tantum verbalis, non tamen ex hoc poſſet probari, quod Carolus Magnus aliquas terras tenebat à Papa, antequam eſſet Imperator, quia non prius fuit rex Romanorum, quam Imperator.

CAP. IX.

Caput vltimum huius quartæ quæſtionis, oſtendit, quam poteſtatem conſequatur electus in Romanorum Regem, ponens argumenta, quorum ſolutiones ad ſuperiora remittuntur capitula.

TEnet itaq; opinio iſta, quod quamuis non ſit neceſſe de natura electionis cuiuslibet, quod electores etiam modicam dent adminiſtrationem, nedum plenam. Nam multi electi etiam canonice atq; rite ante confirmationem, nullam adminiſtrationem habent omnino. Et ideo poterat ordinari, quod electio alicuius in regem Romanorum vel in Imperatorem non daret ſibi plenam adminiſtrationem, imo nullam: ſed quod approbatio expeteretur alicuius vel aliquorum, qui vim confirmationis habent, vel quod ante certum tempus electus non adipiſceretur adminiſtrationem. Vnde & nonnulli Imperatores aliquos videntur ad imperium elegiſſe, ſic tamen, quod eis ſuccederent, & eligentibus viuentibus nullam adminiſtrationem haberent. Tamen quia non habetur, nec conſtat, quod electio & poteſtas eligendi regem Romanorum ſeu Imperatorem principibus electoribus tali modo data fuerit vel conceſſa: ſed quod abſolute & indiffinite fuerit eis eligendi data poteſtas: ideo dicit iſta opinio, quod cum poteſtas regis Romanorum ſeu Imperatoris ſit immediate à Deo, iſto modo tamen, quod imperium tenetur à ſolo Deo, ita quod in temporalibus ſuperiorem non habet. Ideo electio alicuius in regem Romanorum vel Imperatorem dat electo plenam adminiſtrationem iſto modo, quod electus ſtatim, cum legitime conſtiterit ſe eſſe electum, abſq; alia confirmatione vel approbatione vel examinatione aut coronatione ſeu vnctione habet plenam poteſtatem adminiſtrandi, quæ regi Romanorum vel Imperatori poſt quamcunq; vnctionem ſeu coronationem de iure debetur: in tantum quod nulla conſuetudo in hoc electo derogare valeret, quin de plenitudine poteſtatis ſic poſſet de iure talem conſuetudinem auferre, & venire contra eam. Nec eſt diſtinguendum inter terras & prouincias ſibi ſubiectas, vel inter terras ſibi vel Imperio vel immediate ſubiectas, quin omnem habeat poteſtatem adminiſtrandi, quam de iure habet Imperator, poſtquam vnctionem & coronationem ſuſcepit: tamen poteſtatem maiorem habet electus in terris immediatè ſubiectis Imperio, quam in aliis, quia plura poteſt de iure in illis terris, quam in aliis, quæ regibus & aliis principibus ac Dominis ſunt immediate ſubiectæ: pro eo quod reges & alii principes ſunt liberi, & non ſunt puri ſerui Imperatorum. Imo ſecundum nonnullos, ſi principatus Imperialis eſſet pure regalis principatui deſpotico & omni alii principatui humanitus inſtituto, taliter imperans nullum purum ſeruum (cum quilibet eſſet liber) haberet: niſi aliquis fieret ſeruus eius propter culpam: quamuis haberet multos *ſeruos* dictos à ſeruiendo ſeu miniſtrando: de qua ſeruitute loquitur Ariſt. *primo polit.* cum dicit *quoſdam eſſe naturaliter ſeruos.* Quod ergo electio alicuius in regem vel Imperatorem aliquo modo det electo plenam adminiſtrationem, multis modis videtur poſſe probari. Primo ſic: Verbis indiffinite prolatis vel conceſſis eſt interpretatio rationabilior & commodior ſeu vtilior applicanda. Tum quia ſicut benigniora ſunt præferenda, *ff. de Reg. Iur. l. ſemper*, ſic etiam rationabiliora & vtiliora ſunt præferenda. Tum quia in obſcuris ſic fieri debet interpretatio, vt proſit præſertim bono communi. Sed rationabile eſt & vtile, vt electio alicuius in regem Romanorum ſeu Imperatorem ſic fiat, vt electus non habeat ſuperiorem in temporalibus. Quare rationabile eſt, vt aliquid ſpeciale conſtituatur circa electionem ipſius. vt ſcilicet ipſe electus nulla confirmatione indigeat: ſed ſtatim habeat plenam & liberam adminiſtrationem: quemadmodum propter hæc, cum Papa non habeat ſuperiorem, ad quem poſſit haberi recurſus, ſtatim cum eſt electus, debet Pontifex Romanus haberi. *Extra de electionibus. c. licet.* Hoc enim commodum eſt & vtile, ne propter expectationem confirmationis, approbationis, vnctionis & coronationis, diſſenſiones & guerræ vel alia mala proueniant in quacunq; parte Imperii: quæ, ſi electus ſtatim plenam poteſtatem haberet, vel ceſſarent totaliter, vel poſſent facilius & citius extirpari vel ſedari. Per ipſius etiam electi prouidentiam poſſent multa vtilia procurari: quæ per talem expectationem aut impedirentur omnino; aut neceſſe eſſet ea ſæpe periculoſe differri. [Q]uia igitur non conſtat, quod electoribus ſit data limitata eligendi poteſtas, vt electus non habeat ſtatim plenam adminiſtrationem: ideo intelligenda eſt eis eſſe data eligendi poteſtas, propter vtilitatem communem, vt electus ſtatim

habeat plenam administrationem. Confirmatur hæc allegatio: quia non minus plena est interpretatio fundata in indulgentiis seu concessionibus, seu priuilegiis, quæ propter bonum commune conceduntur, quam in beneficiis. Sed in beneficiis est plena interpretatio facienda *extra, de donationibus cum dilecti.* ergo priuilegium principum electorum, quo concessum est, vt propter bonum commune ius habeant eligendi regem Romanorum aut Imperatorem, est plene interpretandum, vt secundum ius habeant istam electionem faciendi: cum qua electione detur plena administratio Secundo ad idem etiam sic allegatur. Rex Romanorum seu Imperator fidelis non debet esse deterioris conditionis, quam fuerat rex Romanorum seu Imperator infidelis, cui succedit. Sed Imperatores infideles, statim facta electione habebant plenam administrationẽ: Ergo & Imperatores fideles statim habebunt plenam administrationem. Item, non minus dat electio Imperatori, quam successio generis, quæ dat aliis regibus plenam administrationem. Contra prædicta, multa possunt opponi: sed quomodo ad ipsa ista opinio secunda responderet, patere potest ex his, quæ dicta seu recitata sunt secunda quæstione specialiter *capitulo 6. sequentibus. & q 3. ca. 4.* & quibusdam sequentibus.

QVÆSTIO QVINTA.

CAP. I.

Primo c. V. q. proposita quæstione recitat circa eam duos articulos principales, de quorum primo, qui in tres partiales diuiditur, tractatur in quatuor primis capitulis. Nam in hoc primo recitatur circa primum articulum partialem prima opinio, ad cuius probationes respondetur capitulo 3. De secundo autem articulo principaliter videbitur cap. 7. & seqq.

QVinto quæritur, vtrum rex hæreditarie succedens accipiat aliquam potestatem super temporalia, ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur, consecratur & coronatur: vel solum ex hoc aliquam consequatur gratiam doni spiritualis. Ista quæstio articulos duos principales includit. Primus est de potestate super temporalia. Secundus est de gratia doni spiritualis Circa primum possunt formari tres articuli: quorum primus est; An rex hæreditarie succedens aliquam potestatem accipiat super temporalia ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur: Secundus, an ex eo quod consecratur: Tertius, an eo quod coronatur. Circa primum est vna opinio, quod rex hæreditarie succedens aliquam accipit potestatem super temporalia, ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur Pro qua opinione potest taliter allegari. Sic se habet vnctio regalis ad regem, sicut vnctio sacerdotalis ad sacerdotem; & Episcopalis ad Episcopum. Sed per vnctionem sacerdotalem & Episcopalem aliqua potestas acquiritur. Ergo per consequens etiam per vnctionem regalem. Sed non potestas spiritualis, per consequens temporalis. Ergo rex eo quod sic inungitur, accipit aliquã potestatem super temporalia. Item, sicut natura nihil facit frustra; ita rationabiliter operans nihil facit frustra. Sed frustra fieret & ridiculose, nisi rex per ipsam aliquam potestatem acciperet super temporalia. Ergo, &c.

CAP. II.

Recitat secundam opinionem contrariam primæ: cuius duas conclusiones ponit & probat: quarum probationibus respondebitur capitulo 4. huius quæstionis.

ALia est opinio, quod rex hæreditarie succedens non accipit aliquam potestatem super temporalia, ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur, quæ duas conclusiones tenet: quarum prima est hæc Rex non accipit aliquam potestatem super temporalia, ex eo quod inungitur. Secunda, quod non ex eo, quod coronatur à persona Ecclesiastica, siue consecratur.

Pro prima taliter allegatur. Omnes reges in eodem regno hæreditarie sibi succedentes habent eandem super temporalia potestatem in eodem regno. Aliter enim vnus non esset verus successor & verus hæres alterius. Sed in multis regnis fuerunt sibi plures hæreditarie succedentes: quorum a[...] qui fuerunt infideles & pagani, qui non fuerunt inuncti: quia reges Paganorum non inunguntur. Ergo per hoc, quod hæreditarie rex succedens inungitur, non recipit super temporalia potestatem. Quod non ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur, taliter allegatur. Eadem vnctio à quocunque conferatur, habet eundem effectum: sicut baptismus, siue conferatur à persona Ecclesiastica, siue à laico, siue etiam à muliere, habet eundem effectum. Ergo vnctio regalis habet eundem effectum, siue conferatur à persona Ecclesiastica, siue ab alia. Ergo vnctio ex hoc quod confertur à persona Ecclesiastica, non habet vnctus aliquam super temporalia potestatem. Sed forte dicet aliquis, quod vnctio regalis non potest conferri nisi à persona Ecclesiastica: sicut nec vnctio sacerdotalis vel Episcopalis. Hic forte diceretur, quod vnctio regalis potest conferri à persona non Ecclesiastica: quia vnctio regalis introducta est ex Veteri Testamento. In Veteri autem Testamento aliquando vnctio regalis conferebatur à sacerdote vel Leuita tantum, quibus in Nouo Testamento succedunt personæ Ecclesiasticæ. Nam Samuel qui fuit Leuita, vnxit de præcepto Dei Saulem & Dauid in regem: & Sadoch sacerdos vnxit in regem Salomonem.

Non-

Nunnunquam vero vnctio regalis fiebat ab aliis. Præceptum enim fuit Heliæ, vt vngeret Azael regem super Syriam, & Iehu filium Namsi regem super Israel. Quidam etiam adolescens puet Prophetæ, vt legitur, *4. Reg. 9.* vnxit Iehu regem super Hierusalem. Quate & nunc posset à persona non Ecclesiastica tex inungi.

Cap. III.

Respondet rationibus pro prima opinione capitulo primo factis.

Ista opinio respondet ad motiua primæ opinionis. Dicit namq; ad primum, quod non est necesse, quantum ad omnia, quod ita se habeat vnctio regalis ad regem, & vnctio sacerdotalis ad sacerdotem & Episcopalis ad Episcopum. Vnctio enim sacerdotalis & Episcopalis est ex institutione diuina. Vnctio vero regalis, licet fuerit in Veteri Testamento ex institutione legis, in Nouo tamen est ex institutione humana. Et ideo nullam potestatem super temporalia dat vncto, nisi hoc per voluntatem humanam fuerit voluntarie ordinatum. Quod si per ordinationem humanam non est sic institutum, vt vnctio regalis det potestatem super temporalia, nullam sibi dabit.

Ad secundum dicitur, quod vnctio regalis non fit frustra, quamuis nullam det super temporalia potestatem, sicut nec illa, quæ fit solummodo ad solennitatem, fit frustra, quamuis nullam conferat potestatem. Potest enim fieri vnctio regalis, vt rex maiori veneratione & reuerentia habeatur, quemadmodum in vnctione & coronatione fiunt conuiuia magna & solennitates magnæ, vt reges in maiori amore habeantur, & vt regalis magnificentia ostendatur, sicut rex Assuerus, vt habetur *Hester primo*, fecit grande conuiuium, vt ostenderet diuitias gloriæ regni sui ad magnificentiam atque iactantiam potentiæ suæ.

Cap. IV.

Respondetur ad motiua cap. secundo pro secunda opinione adducta.

Secundum opinionem primam respondetur ad motiua adducta *capitulo secundo* pro opinione secunda. Ad primum enim, cum accipitur, quod in multis regnis fiunt plures reges sibi succedentes, quorum aliqui fuerunt vncti, & aliqui non fuerunt vncti. Respondetur diuersimode. Vno modo enim dicitur, quod reges Pagani, qui non fuerunt vncti, nec fuerunt reges veri: quia vt dicit Innoc. 4. *Extra Ecclesiam non est Dominium*, nec per consequens potestas ordinata & concessa, sed permissa tantummodo. Aliter dicitur, quod reges pagani, qui non fuerunt vncti, fuerunt veri reges. Quia, sicut pagani non tenentur ad constitutiones Ecclesiasticas. *Extra de diuortiis. c. gaudemus*: sic etiam consuetudinibus regum Christianorum non artantur: tamen Christiani non possunt fieri veri reges, nisi vngantur: quia ex eo quod sunt Christiani, ad consuetudines Christianorum obligantur, siue consuetudines Ecclesiasticas seruare tenentur. Ad secundum quando probatur, quod rex hereditarie succedens nullam habet super temporalia potestatē, ex eo quod à persona Ecclesiastica inungitur, per hoc quod vnctio regalis potest conferri ab alia persona quam ab Ecclesiastica. Dicitur, quod vnctio regalis non potest fieri ab alia persona quam ab Ecclesiastica: quia illa, quæ sunt propria legi diuinæ, nō debent fieri nisi à ministro legis diuinæ. Cuiusmodi fuerunt Sacerdotes & Leuitæ in Veteri Testamento, & personæ Ecclesiasticæ in Nouo. Et quando dicitur, quod Helias debuit vngere aliquos in reges, & similiter filius Prophetæ, qui non erat Sacerdos nec Leuita, vnxit Iehu regem super Israel. Respondetur, quod non habetur in Canone Bibliæ Heliam & filium Prophetæ supradictum non fuisse Sacerdotes nec Leuitas.

Cap. V.

Ostenso cur de secundo articulo partiali parum sit dicendum: de tertio articulo recitat & probat primam opinionem eiusdem.

Secundus articulus circa primam partem quæstionis principalis est, an rex hæreditarie succedens aliquam percipiat super temporalia potestatem, ex eo quod consecratur à persona Ecclesiastica: circa quæ fiunt diuersæ opiniones: sicut circa primum, quæ fere eadem & consimilia motiua possunt habere. Propter quod ad tertium articulum, qui est, an rex hæreditarie succedens aliquam percipiat super temporalia potestatem ex eo quod à persona Ecclesiastica coronatur. Duxi breuiter hoc transeundum: quia videtur habere difficultatem, propter hoc, quod reges non solum Christiani & fideles coronantur, sed etiam pagani & infideles. Circa quem articulū est opinionum diuersitas: quarum prima est, quod rex succedens hæreditarie, accepit aliquam potestatem super temporalia ex hoc quod à persona Ecclesiastica coronatur. Pro quo potest taliter allegari. Quanto maior est dignitas, tanto in adeptione eius debet adhiberi maior solennitas, sine qua haberi non potest. Sed dignitas regalis est maior quam militia: circa autem militiam, quando quis adipiscitur eam, debet aliqua solennitas adhiberi, sine qua nullus potest esse miles. Ergo multo magis quando quis fit rex, aliqua solennitas

nitas debet fieri circa eum, siue qua nemo potest esse rex. Illa autem solennitas est coronatio: quia sola coronatio videtur illa esse solennitas, quæ est communis omnibus regibus, quæ exhibetur sibi contra omnes paganos. Ergo ex eo, quod aliquis coronatur, aliquam accipit potestatem super temporalia.

Cap. VI.

Prosequitur tertium articulum minus principalem, recitando secundam eius opinionem, circa quam de diuersitate succedendi & de iure eius multa disquiruntur.

Alia est opinio, quod rex hæreditarie succedens non necessario aliquam potestatem super temporalia habet ex huc, quod coronatur à persona Ecclesiastica, quasi ex hoc acciperet aliquam potestatem super temporalia. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod licet sint diuersimodi principatus regales; sicut docet Arist. *in politi.* Nullus tamen principatus regalis assimulatur in multis principatui naturali. De differentia autem principatuum patet: quia quidam leguntur facti institutione diuina: quidam vero humana. De diuina autem institutione legitur in *libris Regum.* vnde *1. Reg. 8.* habemus, quod Deus per Samuelem instituit principatum regalem: pandendo, quod deberet esse ius regis, qui constituendus erat. De humana patet tam in Veteri Testamento, quam in aliis Historiis atq; gestis, in quibus legitur, quod multi fuerunt per voluntatem hominum facti reges. Propter quod ad sciendum, qualiter & quando & vnde rex hæreditarie succedens super temporalia habeat potestatem: considerandum est, si est possibile, quomodo principatus regalis ab initiò institutus fuerit. Nam si sit memoria de institutione laudabili, & non iniqua: tunc ea debet seruari in succedentibus. Si vero non est memoria, quomodo huiusmodi regnum fuerit ab initio institutũ, addenda est consuetudo, de qua est memoria; & illa est seruanda: dummodo, vt prius, non sit iniqua, nec contra leges superiorum: ad quas conseruandas rex huiusmodi tenetur. Si vero ex aliquò euentu ignoraretur hæc consuetudo: vel etiam primus rex moreretur, antequam per constitutionem ab initio constituisset legem pro se & suis hæredibus: si modo licito acquisiuisset regnum: vel antequam ordinasset, quem modum rex hæreditarie succedens seruare deberet: accipiendum & seruandum esset illud: quod rationabilius & vtilius esset pro bono communi totius regni. Quia sicut benigniora & vtiliora, ita rationabiliora in huiusmodi sunt præferenda: nisi forte rex hæreditarie succedens vellet & posset cedere iuri, quod posset rationabiliter vendicare. Ex isto habetur, quod ad principatum regalem humanitus institutum: cuiusmodi est omnis principatus, qui *in politica* habetur; qui pendet & procedit ex ordinatione humana; qui ex causa rationabili variari potest: non est necesse, quod rex hæreditarie succedens aliquam percipiat super temporalia potestatem, ex hoc quod coronatur siue à persona Ecclesiastica, siue ab alia. Tripliciter enim potest principatus regalis institui. Vno modo per voluntatem & ordinationem populi: quia quilibet populus carens rege proprio, qui non est subditus Imperatori, vel alteri regi, potest de iure gentium constituere sibi regem. Aliò modo potest institui principatus regalis per Imperatorem vel regem, qui diuersos populos habet sibi subiectos. Imperator enim potest nouos facere reges in prouinciis, quæ non habent reges. Rex etiam habens sub se diuersas prouincias sic per ordinationem latiuam populi vel predecessoris sui minime prohiberi potest creare nouos reges. Tertio modo potest institui principatus regalis per acquirentem plenum dominium super regionem, quæ conuenienter posset habere regem. Si enim aliquis potens per emptionem vel bellum iustum vel alio modo acquirit dominium super prouinciam aliquam, si per superiorem suum minime prohibetur, potest sibi nomen & rem regis assumere super eandem prouinciam vel alteri dare. Si primo modo instituitur principatus regalis: sicut in voluntate populi est ordinare, an reges fiant per generis successionem, an per electionem: sic in voluntate ipsius populi, si ordinauerit regem hæreditarie successurum, est ordinare quod defuncto rege filius successurus statim ante omnem coronationem vel quamcunque solennitatem habeat omnem debitam super temporalia potestatem: vel quod solummodo huiusmodi potestatem accipiat per coronationem vel aliam solennitatem fiendam circa ipsum, cuius coronatio est: quia quilibet in traditione seu donatione rei suæ potest imponere pactum vel legem, quam vult: quia in re propria quisq; est moderator & dispositor & arbiter. *l. in re mandata. Cod. mandati.* Ergo instituentes voluntate principatum regalem, ac sponte se subdentes regi & successoribus eius, possunt ponere legem, quam volunt: dummodo non sit irrationabilis & iniqua, nec contra ius superioris: quia populus subdens seipsum alicui regi & hæredibus suis, potest imponere legem, quod quilibet rex hæreditarie successurus statim defuncto prædecessore habeat omnem, quam habiturus est super temporalia potestatem absq; omni solennitate. Poterit etiam ponere legem, vt rex hæreditarie successurus non habeat sine coronatione super temporalia potestatem. Et propter eandem rationem dicitur, quod siue aliquis constituat in alio regno regem: siue acquirens super aliam regionem dominium, legitime potest imponere successoribus vnam legem vel aliam: vt sibi rex hæreditarie succedens statim habeat omnem, quam habiturus est super temporalia potestatem. Et ita per coronationem vel mediante coronatione potest conferri; vel potest non conferri aliqua potestas super temporalia. Et si per ipsam coronationem nulla conferatur potestas: tunc ipsa non sit,

fit, nisi ad solennitatem, vt rex in maiori honore & amore habeatur. Hoc probatur: quia fœminæ coronantur, sicut reginæ, & tamen per huiusmodi coronationem nullam recipiunt super temporalia potestatem. Ergo non est de natura coronationis, quod per ipsam detur aliqua potestas super temporalia. Et per idem probatur, quod per vnctionem & coronationem seu consecrationem nulla datur potestas super temporalia: quia Reginæ vnguntur & consecrantur: & tamen per vnctionem & coronationem & consecrationẽ nullam recipiunt potestatem super temporalia. Imo secundum leges ab omnibus quibuslibet officiis, etiam publicis, sunt remotæ. Vnde non possunt esse iudices, nec magistratus gerere, nec adoptare, nec postulare, nec fidem docere, nec prædicationes facere, nec arbitrium: licet per consuetudinem in aliquibus regionibus valeant iudicare.

CAP. VII.

Huius quintæ quæstionis prosequitur secundum articulum principalem quæstionis: cuius primam opinionem recitat & probat rationibus, quibus respondetur cap. 9.

CIrca secundum articulum principalem quæstionis propositæ: an rex hæreditarie succedens ex hoc quod à persona Ecclesiastica inungitur & consecratur & coronatur, gratiam consequatur doni spiritualis: sunt opiniones diuersæ. Vna tenet, quod rex per vnctionem & consecrationem & coronationem consequitur gratiam doni spiritualis. Pro qua potest taliter allegari. Nulli debetur reuerentia timoris spiritualis vel honoris, nisi propter eminentiam corporalem seu spiritualem, seu secularem. Sed regi consecrato & vncto debetur spiritualis reuerentia, timor & honor; teste Dauid rege, qui, vt habetur *1. Reg. 24.* noluit mittere manum & occidere regem Saul, quia erat *vnctus Domini*, dicens: *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc Domino meo Christo, vt mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est.* Ex quibus verbis habetur, quod ideo reuerebatur, quia erat vnctus Christi Domini. Vnde & propter hoc eum habuit in tanta reuerentia, quod percussit cor suum, eo quod abscidisset oram chlamydis Saulis. Propter hoc etiam occidit adolescentem, qui dixit se occidisse Saul, vt habetur *2. Reg. 1.* dicens: *Quare non timuisti mittere manũ tuam & occidere Christum Domini? Vocansque Dauid vnum de pueris suis ait: Accedens irrue in eum: qui percussit illum, & mortuum est. Et ait ad illum Dauid: Sanguis tuus super caput tuum. Os enim tuum locutum est aduersum te dicens: Ego interfeci Christum Domini.* Et si dicatur, quod non habuit Dauid Saul in reuerentiam & honorem, nec voluit habere eum in timore, quia per vnctionem factus fuit rex: sed propter regiam dignitatem, talem sibi exhibuit reuerentiam, & ab aliis voluit exhiberi. Hoc excludit ista opinio, dicens, quod Dauid non propter regiam dignitatem, sed propter vnctionem ipsam, inquantum erat diuinitus instituta, censuit Sauli talia exhibenda; secundum quod verba præallegata sonare videntur. Quod etiam probatur per hoc, quod Dauid aliis regibus, qui erant solummodo reges, non vncti, non exhibuit talia, nec reputauit ab aliis exhibenda, quia nonnullos censuit occidendos. Secundo pro opinione ista potest taliter allegari. Naturalis curatio ægritudinis corporalis, est gratia Dei spiritualis. Quibusdam autem regibus, scilicet Franciæ & Angliæ, sicut fertur, per vnctionem regalem confertur potestas curandi & sanandi specialiter scrophulas patientes. Ergo per huiusmodi vnctionem rex consequitur gratiam doni spiritualis.

CAP. VIII.

Recitat & probat secundam opinionem duabus rationibus, quibus respondetur cap. 10.

ALia est opinio, quod per vnctionem, consecrationem & coronationem regalem rex hæreditarie succedens non consequitur aliquam gratiam doni spiritualis. Pro qua potest taliter allegari. Per sola Sacramenta diuinitus instituta, non humanitus, consequitur aliquis gratiam doni spiritualis. Vnctio autem, consecratio & coronatio regales, quæ circa reges hæreditarie succedentes fiunt, non sunt diuinitus, sed humanitus institutæ: quia nec sunt constitutæ in Veteri Testamento: quia tunc etiam exercens talia officia iudicaret. Nec institutæ in Nouo Testamento: sicut patet perlegenti totum Nouum Testamentum. Ergo non consequitur aliquis gratiam doni spiritualis. Secundo pro eadem sic allegatur: Per vnctionem, quę in Veteri Testamento fiebat, non consequebatur rex aliquã gratiam doni spiritualis: ergo multo magis per consecrationem & coronationem, quæ per ordinationem humanã, & non de pręcepto Dei, fiunt circa reges, non consequitur rex hæreditarie succedens gratiam doni spiritualis. Consequentia videtur manifesta: quia minus consequitur quis gratiam doni spiritualis per ordinationem humanam, quam per diuinam. Vnctio autem in Veteri Testamento de pręcepto Dei fiebat etiam circa regem infidelem. Nam vt allegatum est supra *cap 2.* Deus præcepit Heliæ Prophetæ vt vngeret Azael infidelem super Syriam. Ergo in Veteri Testamento per vnctionem non consequebatur rex gratiam doni spiritualis.

CAP. IX.

Respondetur ad rationes primæ opinionis cap. septimo inductas.

SEcundum istam opinionem respondetur ad motiua pro opinione prima. Ad primum enim dicitur, quod in Veteri Testamento debebatur reuerentia spiritualis, timor & honor regi vncto. Respon-

spondetur, quod huiusmodi reuerentia, timor & honor non debebatur propter gratiam doni spiritualis, quam sibi conferebat vnctio. Nam quamuis ponatur, quod Saul, eo quod fuit vnctus, recepisset huiusmodi gratiam: tamen quia fuit datus in reprobum sensum, & exagitatus à spiritu maligno, perdidisset eandē: & tamen Dauid postea voluit ipsum in reuerentia & honore habere, & haberi debebat. Ergo sibi reuerentia & honor debebantur, non propter gratiā doni spiritualis; sed quia huiusmodi vnctionem recepit de præcepto Dei: & quia per ipsam sibi dignitas regia deferebatur, à qua non erat depositus, quamdiu vixit. Quod enim dixit Samuel 1. *Reg. 15.* ad Saulem, *pro eo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis rex*: & consimilia verba, non sic debent intelligi, vt Saul fuerit tunc regno priuatus: sed sic, quod tunc fuerit lata sententià, vt eius progenies non regnaret postipsum. Sic etiam exponitur illud, quod sequitur: *Scidit Dominus regnum Israel à te hodie*. id est, à progenie tua. Vnde etiam quod immediate sequitur. *Et tradidit illud proximo tuo meliori te*: non debet intelligi, vt tunc, quando Samuel protulit illa verba, fuerit regnum traductum de facto in Dauid, sed quia ordinatum fuit in prædestinatione diuina, quod tradendum esset ipsi Dauid post mortem Saul totaliter auferendum. Quin etiam verba consimiliter procedentia debēt sic intelligi, quod filij Saul nō erant regnaturi post mortē Saul. Ergo secundum ordinationem Dei regnaturus erat, quamdiu viueret: & propter hoc Dauid eū in reuerentia habuit & honore, quod per ipsum non debuit regno priuari nec occidi. Quidam autem alij reges Dei iudicio interfici debuerunt: & ideo illos non habuit in reuerentia tali & honore. Ad secundum motiuum respondetur, quod si reges Angliæ & Franciæ habent gratiam curandi de scrophulis, non habent potestatem propter vnctionem regalem: quia multi alij reges, quamuis inunguntur, huiusmodi gratia non decorantur: sed sunt digni huiusmodi gratia propter aliā causam, quę nec licet, nec potest ab homine iudicari. Tenet igitur ista opinio, quod quamuis ex bona intentione & proposito, quod rex vnctus, consecratus & coronatus intendit illa sustinere ad honorē Dei & beatitudinē populi sibi subiecti, mereatur, si est in charitate: tamen ista nō habent spiritualiter conferre donum spirituale. sed propter bonam intentionem prodesse possunt etiam spiritualiter: quemadmodū omnes solennitates, etiā corporales, quæ fiunt circa nouos milites, nuptias, inthronizationes prælatorum, etiam secularium potestatum; circa magistros quando magistrantur, & circa quæcunq; alia, quæ cum solennitate fiunt, prodesse possunt etiam spiritualiter, si absq; permixtione vanitatis dissolutionis & nequitiæ fiant, cum debitis circumstantiis, ad honorem Dei, & vt talia, quæ laudabilia vel vtilia & necessaria sunt censenda, in deuotione & veneratione debita habeantur.

Cap. X.

In hoc capite ad rationes pro secunda opinione factas cap. 7. respondetur.

Viso quomodo secunda opinio respondet ad allegationes pro prima opinione adductas: nunc videndum est, quomodo prima opinio respondeat ad allegationes pro secunda opinione adductas. Ad primam dicitur, quod per sacramentum seu sacramentalia humanitus instituta potest quis consequi gratiam doni spiritualis. Nā aspersio aquæ benedictæ videtur solummodo humanitus instituta: & tamen per ipsam consequitur quis gratiā doni spiritualis. Similiter per exorcismū & catechismū assequitur quis catechizatus fidei indumenta: & per exorcismū expellitur ab exorcizato potestas diaboli. Vnde de catechismo dicit Rabbanus & Magister sententiarum recitat li. 4. di. 6. *ante baptismum catechizandi debent in homine praeuenire officium: vt fidei catechumenus accipiat indumentum: & sciat cui debitor deinceps fiat de exorcismo.* Vt recitat idem Magister, dicit August. *paruuli insufflantur & exorcizantur, vt ab eis pellatur diaboli potestas, ne iam contendat eos auertere, ne baptismum consequantur.* Similiter per subdiaconatum & accolitatum, cum sint Ecclesiastici ordines, consequitur quis gratiam doni spiritualis, & tamen non sunt diuinitus, sed solummodo humanitus instituti. vnde in *c. 1. dist. 21.* sic habetur: *Leuitas autem ab Apostolis ordinatos legimus: quorum maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos & accolitos procedente tempore Ecclesia sibi constituit.* Sed contra textum obiicit ibidem Gloss. dicens: *Non videtur verum dicere, quod tempore Apostolorum aliqui non fuerunt subdiaconi, vt habetur 35. dist. c. Episcopus, quia illud capitulum est canon Apostolorum.* Et respondens dicit: *sed dic, quod subdiaconatus tunc fuit, sed non fuit sacer ordo adhuc. extra de æta. & qualit. c. à multis.* Si dicatur, ex illo cap. videtur haberi, quod subdiaconatus non humanitus, sed diuinitus institutus est: Dici potest secundum opinionem istam, quod Deus non immediate, sed mediate sibi subdiaconatum instituit, licet fuerit tempore Apostolorum: quia potuit ab aliis prælatis constitui, Apostolis non contradicentibus, sed approbantibus. Potuit etiam ab ipsis Apostolis institui, non inquantum hoc spiritualiter erat eis inspiratum diuinitus, sicut constitutio Leuitarum non erat eis spiritualiter inspirata, sed inquantū per humanam prouidentiam, qua pollebant, considerabant, quod hoc Ecclesiæ conueniens esset. Et ideo constitutio subdiaconorum non est tantæ auctoritatis, nec eis est æqualis veneratio exhibenda. Sicut non omnia dicta & scripta Apostolica sunt eiusdem auctoritatis, nec eis eundem timorem & honorem est necesse inferre. Quædam enim dicta & scripta eorum in canone Bibliæ continentur: quædam vero ibidē non habentur. Ista autē scripta, quæ sunt in canone Bibliæ, maioris auctoritatis sunt, quam illa quæ alibi, sicut habetur *di. 16. per totum.* quare dicta & scripta Apostolorum, de quibus solet esse dubitatio & altercatio, an sint & qualiter sint recipienda: sicut patet *di. 16.* non sunt tantæ auctoritatis, sicut alia dicta & scripta ipsorum. Quare humanæ prouidentię, & non immediatæ inspirationi

diuinæ poſſunt attribui. Ad ſecundam allegationem adductam pro opinione ſecunda *cap. 8.* reſpondetur, quod per vnctionem regalem in Veteri Teſtamento conſequebatur rex gratiã doni ſpiritualis ſi non ponebat obicem, maxime infidelitatem vel contemptum, propter quod reges fideles conſequebantur huiuſmodi gratiam, & non infideles.

QVÆSTIO SEXTA.

CAP. I.

Capitulo primo VI. q. propoſita quæſtione recitat & probat circa eam primam opinionem.

SExto quæritur, Vtrum rex hæreditarie ſuccedens ſit coronatori in aliquo ſubiectus. Circa quam poſſunt eſſe opiniones contrariæ. Quarum prima eſt, quod rex hæreditarie ſuccedens ſuo coronatori in aliquo eſt ſubiectus. Pro qua poteſt taliter allegari. Rex hæreditarie ſuccedens eſt in aliquo ſubiectus ei, ad quem ſpectat examinatio ipſius regis. Quia examinatio perſonæ alicuius non ſpectat ad inferiorem, nec ad parem, ſed ad ſuperiorem. Examinatio autem regis ſeu perſonæ regiæ hæreditarie ſuccedentis pertinet ad coronatorem, teſte Innoc. 3. qui, vt legitur *extra de elect. c. venerabilem*, ait: *Eſt enim regulariter ac generaliter obſeruatum, vt ad eum examinatio perſonæ pertineat, ad quem impoſitio manus.* Cum igitur ad ipſum ſpectet examinatio perſonæ, ſequitur per conſequens quod huiuſmodi rex ſuo coronatori aliquo modo eſt ſubiectus.

CAP. II.

Recitat & probat ſecundam opinionem.

ALia eſt opinio, quod rex hæreditarie ſuccedens ſuo coronatori in nullo eſt ſubiectus. Pro qua poteſt taliter allegari. Illi rex hæreditarie ſuccedens in nullo eſt ſubiectus, qui nihil iuris aut poteſtatis tribuit regi hæreditarie ſuccedenti: ſed coronator eſt huiuſmodi: ergo &c. Item, rex hæreditarie ſuccedens non tenet regnum ſuum à coronatore ſuo. Tum quia non eſt vaſallus ſuus, cum non præſtet ſibi iuramentum homagii. Tum quia prædeceſſores, quibus tales reges hæreditarie ſuccedunt in pluribus regnis, Francorum Anglicorum, & multis aliis, non tenebant regna ſua ab aliquo coronatore: ergo nec iſti. Aliter enim non eſſent veri ſucceſſores primorum, & deterioris conditionis eſſent reges fideles, quam infideles. Ergo hæreditarie ſuccedentes in nullo ſunt ſubiecti coronatoribus ſuis. Item, nullus eſt ſubiectus illi, à quo ſubiectionis & fidelitatis recipit iuramentum. Coronator autem regis hæreditarie ſuccedentis, ſicut cæteri Epiſcopi eiuſdem regni, iuramentum ſubiectionis & fidelitatis pro temporalibus, quæ à rege tenent, præſtant ipſi regi. Ergo rex coronatori ſuo in nullo eſt ſubiectus. Item, coronari non eſt magis ſubiectionis, quam vngi, conſecrari & ordinari, quæ non ſunt ſubiectionis probatio: quia Papa, ſi non eſt ſacerdos vel Epiſcopus, quando eligitur, poſtea vngitur & conſecratus, coronatur & ordinatur: & tamen conſecratori ſuo in nullo eſt ſubiectus. Metropolitanus etiam conſecratur à Suffraganeis ſuis, quibus non eſt ſubiectus. Multi etiam clerici habentes literas dimiſſorias ab illo Epiſcopo ſuo, & à non Epiſcopo ſuo ordinantur, cui non ſunt ſubiecti. Pueri ſeu liberi regum, & aliorum tam nobilium quam non nobilium, baptizantur & vnguntur à Preſbyteris, quibus non ſunt ſubiecti. Ergo multo magis coronari non eſt ſubiectionis probatio. Item, Imperatores multi ſunt coronati à ſuis inferioribus, quibus non erant ſubiecti: ergo per hoc, quod rex hæreditarie ſuccedens ab aliquo coronatur, non poteſt probari, quod eidem ſit ſubiectus. Item, minus iuris & poteſtatis tribuit coronator regi coronato, quam electores electo; & facientes Imperatorem aut regem Imperatori: ſed quamuis electus non habeat ius niſi per electores, tamen non eſt eis ſubiectus. Non enim Papa, qui nullum ius habet, niſi eligatur canonice, electoribus eſt ſubiectus. Similiter Epiſcopus vel alius prælatus vel poteſtas ſecularis ſæpe aliquod ius non habent, niſi eligantur rite; & tamen electoribus minime ſunt ſubiecti. Imperator etiam, inquantum populus tranſtulit ſuam poteſtatem, non habet ius Imperiale niſi à populo: & tamen populo non erit ſubiectus. Similiter primi reges diuerſorum regnorum qui à populo voluntarie facti fuerunt reges, non habuerunt ius regale niſi à populo. Et tamen poſtea populis ſuis non fuerunt ſubiecti. Ergo multo minus, imo nullatenus rex hæreditarie ſuccedens coronatori ſuo eſt ſubiectus.

QVÆSTIO SEPTIMA.

CAP. I.

Primo capitulo VII. q. proponit primo quæſtionem. Deinde reſoluit eam, tum eius primam opinionem recitat, & finaliter eandem probat.

SEptima quæſtio, vtrum ſi talis rex coronetur ab aliquo altero Archiepiſcopo, quam ab eo qui antiquitus coronare conſueuit, vel ſibiipſi coronam imponeret, per hoc perderet titulum vel poteſtatem regalem? Quæſtio iſta ſolummodo eſt, an rex ſi coronaretur ab alio, quam ab eo, qui conſueuit coronare ipſum, ipſo facto abſq; ſententia perdat titulum vel poteſtatem regalẽ? Circa quam

sic intellectam non videtur esse tanta difficultas, quanta esset, si quæreretur, an propter hoc deberet vel mereretur per sententiam perdere titulum vel potestatem regalem? Et ideo, vt inuestigandæ veritatis maior detur occasio, inuestigandum est, an propter talem culpã esset rex talis dignus priuari titulo vel potestate regali. Et est vna opinio, quod sic. Pro qua potest taliter allegari. Qui non per ostium ad aliquam dignitatem ascendit, nihil iuris acquirit. Vnde symoniaci symoniace dignitates Ecclesiasticas adipiscentes, quia non intrant per ostium, nihil iuris habent. Sed qui coronatur ab alio, quam ab illo, qui antiquitus coronare constituit vel consueuit, non per ostium ad regiam dignitatẽ ascendit. Ergo nihil iuris habet: & per consequens, quia de facto pro rege se gerit, de facto debet regia dignitate priuari. Item, si quis aliquid de iure Ecclesiæ alienare tentauerit, debet honoris sui amissione mulctari. *17. q. 4. quicunq́.* sed talis rex aliquid alienaret de iure Ecclesiæ illius Archiepiscopi, à quo coronari consueuit: quia tolleret illud ius Ecclesiæ. Ergo debet honoris sui amissione mulctari. Item qui perpetua debet damnari infamia, & incarcerari, & in exiliũ deportari, perdere debet titulum vel potestatem regalem. Sed rex talis, cum sit sacrilegus iura Ecclesię minuendo aut auferendo, debet perpetua infamia condemnari, & incarcerari, & in exilium deportari. *17. q. 4. attendendum. 17. q. 4. quicunq.* Ergo debet perdere titulum vel potestatem regalem.

Cap. II.

Capitulo 2. & vltimo huius septimæ quæstionis, primo ponit secundam opinionem, pro cuius declaratione deinde ponit tres distinctiones. Post quas vltimo loco procedit per quatuor articulos satis diligenter notandos.

Alia est opinio, quæ non dicit ita districte talem regem post huiusmodi factum esse dignum priuari titulo vel potestate regali: sed duas ponit distinctiones, iuxta quas respondet ad quæstionẽ propositã. Prima distinctio est, quod Archiepiscopus aliquis aut coronat aliquem regem de iure, aut de pura gratia. Hæc distinctio probatur per hoc, quod Archiepiscopũ aliquem coronare regẽ quemcuuq; non competit sibi ex iure diuino vel iure naturali: quia quantum ad ius diuinum, omnes Episcopi sunt pares & æquales. Ius etiam naturale commune est omnibus. *di. 1. ius naturale.* Iure autem diuino, quod est in scripturis sacris, inter Episcopum & Archiepiscopum non reperitur distinctio. Et si aliquis Archiepiscopus coronat licite aliquẽ regem, aut habet à se, aut ab alio. Non à se: quia qua ratione vnus Archiepiscopus hoc posset facere, eadem & alius, quia non est maior ratio de vno, quam de alio; cum omnes Archiepiscopi (præsertim si non vnus est sub alio) sunt pares. Si autem hoc habet ab aliis: siue hoc habet à rege coronato vel coronando, vel à populo regni, siue ab Imperatore, vel ab alio rege. Sic rex coronatus in hoc sit subiectus: siue à quocunq, homine, vel populo, seu collegio, vniuersitate, vel communitate hoc habere potest de pura gratia, qua ad libitum concedentis valeat reuocari. Si tamen concedens talem habeat potestatem concedendi huiusmodi ius, vt nec ipse nec successor valeat reuocare. Circa hoc enim possunt esse opiniones, præsertim de Imperatore & Papa, quia secundũ vnam opinionẽ nec Imperator nec Papa potest concedere alicui aliquod priuilegium, ius vel libertatem, quod successor reuocare non possit. Secundum aliam opinionem, sicut Imperator, similiter & Papa, potest res temporales dare, quas successor reuocare non potest: sic non potest concedere priuilegia & libertates, quæ & quas successor reuocare non potest. Siue igitur ius vel auctoritas coronandi regem sic possit dari alicui, quod à nullo valeat libere reuocari, siue non possit sic dari: sic tamen potest dari, quod à nullo inferiore donante potest reuocari, & absq; noua donatione vel gratia tempore opportuno potest vti huiusmodi donatione, nisi à concedente prohibeatur tali modo, quod non posset dicere se debere coronare regem, & tunc noua gratia indigeret. Et sic non obstante varietate opinionum de potestate concedendi ius coronandi regem patet prædicta distinctio: quia scilicet Archiepiscopus coronat regem de pura gratia vel de iure. Secunda igitur distinctio, quod rex talis coronatus ab alio tali Episcopo, quam ab eo, qui antiquitus coronare consueuit, vel sibi coronam imponẽs, potest sic coronari sine culpa vel cum culpa. Hæc distinctio patet ex præcedenti: quia si talis Archiepiscopus ex pura gratia & donatione regum coronatorum maxime cum protestatione conuenienti præmissa: vel etiam ex pura gratia Imperatoris, vel populi, aut aliorum, qui de coronatione habent ordinare, reges præcedentes coronauit: rex succedens potest sine culpa ab aliis coronari. Item, si non esset amplius talis sedes Archiepiscopalis: vel sedes vacaret, & non posset de Archiepiscopo conuenienti tempore prouideri: vel Archiepiscopus esset absens, vel infirmus, vel alio impedimento legitimo impeditus, quod non posset congruo tempore coronare regem: posset rex absq; culpa ab alio coronari. Non enim in fauorem Archiepiscopi deberet coronatio regis per tempus nimium prolixum differri, maxime si esset talis rex, quod ante coronationem suam non potest potestatem regiam exercere: quia talis fauor esset iniquus & iniustus, & reipublicæ periculosus ac perniciosus. Quare de iure concedi non posset: Sine culpa autem talis rex posset ab aliquo alio coronari. Si vero Archiepiscopus habet ius coronandi ipsum, & non apparet ratio, quare potestate coronandi regem etiam illa vice priuari deberet, tunc rex non esset sine culpa, si ab alio coronaretur. Quia non est sine culpa, qui sine culpa & absq; causa priuat aliquem iure suo, quod maxime non est ab ipso priuantẽ.

Tertia distinctio est, quod rex talis, qui non sine culpa coronatur ab alio, quam ab illo Archiepiscopo,

piscopo, qui antiquitus coronare consueuit, aut est incorrigibilis aut corrigibilis. Iuxta istas distinctiones possunt formari diuersi articuli, de quibus habet dicere, quid sibi videtur ista secunda opinio.

PRIMVS ARTICVLVS est, an si rex coronaretur ab alio Archiepiscopo, quam ab illo, qui antiquitus de pura gratia & non de iure coronare consueuit, per hoc perderet vel dignus esset perdere titulum vel potestatem regalem? Ad quod dicitur, quod non: quia cum denegatur alicui illud, quod habuit de gratia duntaxat, nullum fit ei præiudicium. Nam sua auctoritate quis potest detinere, quod de iure non præstitit, licet illud diu soluerit. *Cod. de agri. & cen. litibus.* vt notat Gloss. *10. quæst. c. quia cognouimus.* Tempus enim non inducit obligationem, *extra, de censibus. cap. peruenit.* & quod quis dat de gratia, potest reuocare, vt colligitur *extra, de postul. prælat. bona memoria*, secundo. Nemo enim tenetur facere gratiam nisi velit: quia nemo inuitus cogitur de suo facere beneficium. *10. q. 2. precaria.* quia si aliquis Archiepiscopus solummodo de gratia consueuit coronare regem, rex, si coronaretur ab alio, non esset dignus perdere aliquid propter hoc. Sed quæreret aliquis, quid si aliquis Archiepiscopus consueuit coronare talem regem, & nesciretur an de gratia, an de iure coronauerit eundem: nunquid rex tenetur coronari ab eodem? hic potest responderi, quod tenetur rex coronari ab illo Archiepiscopo.

SECVNDVS ARTICVLVS potest esse. Si Archiepiscopus de iure habeat coronare talem regem, an pro culpa an ex causa possit priuare Archiepiscopum tali iure coronandi? Et circa hoc potest esse opinionum diuersitas. Vna est, quod rex pro culpa & ex causa potest priuare Archiepiscopum huiusmodi iure coronandi. Quia propter culpam, probatur hoc modo. Idem ius videtur esse de reuocatione iuris donati, & de reuocatione rei donatæ: quia eadem ratio est de vtroq;. Vbi autem est eadem ratio, ibi debet esse idem ius: vt notatur *extra, de constit. translato.* sed res donata alicui propter culpam & ingratitudinem reuocari potest. *extra, de donat. cap. vlt.* igitur similiter ius coronandi propter culpam & ingratitudinem potest reuocari à rege. Alia est opinio, quod ius huiusmodi reuocari non potest à rege. Quia sacrilegus est, qui reuocare vult ea, quæ Ecclesiis sunt concessa. *17. q. 4. sunt qui. & cap. sacrilegum.* Alia opinio responderet per distinctionem, quod aut Archiepiscopus talis habet ius coronandi regem à regibus prædecessoribus talis regis, aut à populo, vel à superiori, scilicet Imperatore, vel ab alio, cui tales reges sunt subiecti. Si habet ius coronandi à regibus eiusdem regni, rex pro culpa Archiepiscopi, præsertim à pluribus Episcopis vel Archiepiscopis iterata, maxime si ex aliquibus appareat probabiliter, quod successores erunt culpæ prædecessorum imitatores, poterit Archiepiscopum huiusmodi iure priuare, ius huiusmodi, quod à prædecessoribus fuit oblatum, liberaliter reuocando: præsertim si prædecessores regis potestatem reuocandi ius coronandi in Papam vel in alium transferendo à se nullatenus abdicauerunt: quia si priuatus potest rem donatam reuocare propter certas culpas: multo magis rex, qui est in suprema dignitate seculari post Imperatorem, poterit res & iura donata reuocare propter certas culpas. Si autem Archiepiscopus non habet ius coronandi à regibus talis regni, sed ab Imperatore vel aliquo, cui tales reges sunt subiecti: rex non potest ius huiusmodi reuocare, sed Imperator vel alius superior rege tali propter culpam potest huiusmodi ius reuocare. Et consimiliter ex causa potest à rege vel Imperatore, vel ab alio superiore rege reuocari ius coronandi. Quia sicut aliquis propter culpam priuatur iure suo: ita etiam absque culpa ex causa priuatur quis iure suo: sicut in legibus & canonibus expresse habetur. Ad allegationem pro secunda opinione præscripta adductam, cum dicitur, quod sacrilegus est qui vult reuocare ea, quæ Ecclesiis sunt concessa: variis modis respondetur. Vno modo dicitur, quod ille est sacrilegus, qui sine causa & sine culpa vult reuocare ea, quæ ecclesiis sunt concessa. Nam quantumcunq; aliqua sunt concessa, si incipiunt esse nociua, extirpari debent. Si enim quod ratione caret extirpandum est, *dist. 67. corepisc.* multo magis quod perniciosum est & nociuum seu noxium extirpari oportet. Præterea si illa, quæ concessa sunt Ecclesiis, siue iura siue priuilegia, siue libertates, si incipiunt esse onerosa, extirpari debent. Nam, vt Glossa super allegato cap. *corepisc.* dicit: *A quocunq; auctore aliquid sit institutum, & quantumcunq; diu obtentum: si non subest causa, vel si onerosum est, extirpandum est: extra. de censi c. peruenit.* vnde etiam *63. dist. c. Quia secundam. §. verum.* sic legitur: *Magna auctoritas ista habenda est in Ecclesia: vt si nonnulli ex maioribus & prædecessoribus nostris fecerunt aliqua quæ illo tempore potuerunt esse sine culpa, & postea vertuntur in errorem & superstitionem, sine tarditate aliqua & cum magna auctoritate à posteris destruantur.* Vnde dicit Glossa super verbo *destruantur.* Argu. *successores debere mutare instituta antecessorum etiam bona, si viderint ea esse perniciosa.* Ex quo arguitur consimiliter. Si illa, quæ sunt in Ecclesiis, incipiunt esse perniciosa, reuocari debent & possunt. Item priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. *11. quæst. 3. cap. priuilegium. extra, de regularibus cap. licet.* Si igitur Ecclesiæ abutuntur priuilegiis eis concessis, ipsę merentur ea amittere. Item, persona Ecclesiastica propter culpam debet perdere clericale priuilegium. Ergo consimiliter Ecclesia propter culpam potest perdere priuilegium: quia idem ius est in toto & in parte. Item, Ecclesia propter fauorem alterius Ecclesiæ potest perdere priuilegium & ius suum, *22. distinct. renouantes.* Ergo multo plus propter culpam potest perdere priuilegium suum: cum multo magis sit quis priuandus iure suo propter culpam propriam, quam propter honorem aut fauorem alterius. Sicut enim locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura. *extra. de Regul. iuris. locupletari. lib. 6.* Et si non potest alteri subueniri nisi alter lædatur: commodius est neutrum iuuari, quam grauari alterum. *decimo quarto. quæst. sexto. denique.* & nulli est cum alterius

iniuria

iniuria consulendū. *22. q. 2. c. 1.* Similiter cum alterius dehonoratione non est alius honorandus; quia licet non obstante, quod nec Ecclesia nec persona propter fauorem alterius debeat regulariter priuari iuribus & priuilegiis: tamen casualiter priuari debet: multo fortius tamen regulariter puniendæ sunt culpæ & non solummodo casualiter. Ergo Ecclesiæ propter culpam possunt licite atq; debent in casu priuari priuilegiis, iuribus & libertatibus sibi concessis. Item, illis sunt priuilegia detrahenda, qui præceptis superiorum obuiare non timent, *extra, de priuilegiis. c. dilecti*; vbi dicit Gloss. super verbo *decurtabimus: Non sunt ei iura sua seruanda, qui ius alienum violare non metuit.* Ecclesiæ ergo propter culpam inobedientiæ & irreuerentiæ priuari possunt priuilegiis sibi concessis. Item, communitas secularis propter culpam priuari potest iuste priuilegio & honore sibi concessa. Ciuitas enim propter occisionem Episcoporum suorum priuatur dignitate Episcopali. *95. q. 2 ita nos.* in quo casu etiam ipsa Ecclesia priuata fuit honore Episcopali non propter delictum Ecclesiæ cathedralis, sed propter delictum ciuitatis. Ergo multo fortius Ecclesia propter delictum proprium potest priuari sibi concessis. Item frustra petit debitum, qui quod debet non impendit: vt allegando dicit Gloss. *dist. 95. esto.* Ad quod probandum diuersos canones allegat. Sic Ecclesiæ laicis, si non impendunt quod debent frustra petunt ab eis iura sua seruari. Item, laici, præsertim reges, Imperatores, principes ac personæ aliæ eminentes, qui Ecclesias honoribus, priuilegiis & libertatibus illustrarunt, ex sola donatione non magis quantum ad ius Ecclesiis sunt subiecti, quam subditi dominis suis: quia Ecclesiæ non dominantur huiusmodi laicis, iuxta illud Petri: *non dominantes in clero.* Et per consequens minus in populo: sed vt dicit Gloss. *22. quæst. vltima. super. c. de forma fidelitatis.* in hue: *Eadem fide tenetur quis subdito suo sicut subditus Domino. vt. 95. distinct. esto subiectus. extra, de iureiurando. peruenit. & 32. quæst. 6. vbi sunquam.* Etsi non fecerit, priuatur illo dominio, quod habet in vasallo: & transit feudum ad superiorem: vt in *lib. de feudis. qualiter feudum amittatur.* Ergo multo magis Ecclesiæ, si non fuerint fideles laicis, quæ eis honores, iura, libertates & priuilegia concesserunt, possunt iuste priuari & iuste sibi concessis. Item, hosti non seruanti fidem, non est fides seruanda. Cum etiam ei fide seruata contra idem versetur. *extra, de iureiurando peruenit*: si igitur Ecclesiæ non seruando fidem laicis incipiant hostiliter persequi: eis non est fides seruanda: & per consequens priuari possunt illis, quæ sunt concessa sibi. Sed aliquis vno modo istis omnibus respondebit dicens, quod quamuis persona Ecclesiastica potuit committere culpam, tamen Ecclesiæ non possunt aliquam culpam incurrere: quia scilicet Ecclesia non potest culpa aliqua inquinari, cum sit sine macula, malitia & sine dolo. Sed hæc ratio impugnatur, quia quãuis Ecclesia vniuersalis, quæ est congregatio generalis cunctorum fidelium, non sic possit errare contra fidē, nec culpa maculari mortali, vt nullus omnino sit in vera fide & charitate: tamen Ecclesiæ particulares possunt taliter contra fidem & bonos mores errare, ita etiam vt fint à catholicis desecundæ, teste beato Ambrosio, qui, vt habetur *24. q. 1. c. qua dignior,* ait: *si qua Ecclesia est, quæ fidem respuat, vel Apostolicæ prædicationis fundamenta non possideat, ne quam labem perfidiæ possit aspergere, deserenda est.* Ecclesiæ igitur propter culpam possunt priuari eis, quæ concessa sunt eis. Aliter dicitur, quod licet nulla Ecclesia debeat priuari eis, quæ concessa sunt sibi, tamen quælibet persona de Ecclesia propter culpam debet priuari his, quæ Ecclesiæ sunt concessa. Et ideo quilibet Archiepiscopus propter culpam potest priuari iuste potestate coronandi regem, licet Ecclesia huius potestate priuari non debet.

Tertivs Articvlvs potest esse, An rex talis, qui non absq; culpa sua coronaretur ab altero Archiepiscopo, quam ab eo, qui antiquitus coronare consueuit: sibiipsi coronam imponens, per hoc perderet vel dignus esset perdere titulum vel potestatem regalem: quamuis obstinatus & etiam incorrigibilis in culpa nullatenus appareret? Et tenet prædicta opinio, quod non; quia talis culpa regis esset sacrilegium, non quidem ratione personæ, quale sacrilegium committit quis, cum verberat aut occidit clericum vel religiosam personā, sed solummodò sacrilegiū ratione iuris publici: quia si talis rex in hoc facto esset transgressor iuris publici, quod consistit in sacris & sacerdotibus, *di. 1. ius publicum*, quia videlicet auferret Archiepiscopo, qui consueuit coronare regem, ius suum. Pœna autē huius sacrilegii neq; secundū leges, neq; secundū canones est depositio à regno. Igitur rex talis, si est corrigibilis, non est dignus propter huiusmodi culpam perdere titulum vel potestatem regalem, sicut nec propter aliquas species vel modos sacrilegii est dignus maxima & grauissima pœna.

Qvartvs Articvlvs potest esse: An rex propter huiusmodi culpam si est incorrigibilis, sit dignus huiusmodi pœna. Et est vna assertio, quod sic, pro qua potest taliter allegari: vt dicitur Gloss. distinct. 40. super capitulo, *si Papa: Si notorium est crimen eius quodcunque & inde scandalizatur Ecclesia, & incorrigibilis sit, inde accusari potest.* Et per consequens, si potest accusari sic vt criminalis accusatio, quæ ad diminutionem capitulo t. ad degradationem intenditur: nisi legitima præcedat inscriptio, nullatenus dimittatur. *extra, de accusatoribus qualiter & quando.* multo magis quilibet alius siue regali siue quacunque alia dignitate præfulgeat, pro quocunque crimine, si est incorrigibilis, est dignus à dignitate deponi. Ex quo concluditur, quod rex talis pro huiusmodi sacrilegio, si est incorrigibilis, dignus est perdere titulum vel potestatem regalem. Ergo sequitur, quod quilibet siue laicus siue clericus & cuiuscunq; fuerit status, etiam Papa, propter hæresim est à dignitate sua deponendus. De aliis enim à Papa dicit Glossa, *extra, de hæreticis*, super c. *excommunicamus: Papa propter hæresim potest deponere omnes tam laicos quam clericos à dignitatibus suis.* Sed rex talis propter huiusmodi sacrilegium est excommunicatus, vel excommunicari potest, si est incorrigibilis: & si in excommunicatione extra annum persistat postquam fuerit

rit inter hæreticos computandus, præsertim si fuerit excommunicatus à Papa, & sit incorrigibilis, inter schismaticos erit cōputandus. Schismaticus aotē io schismate perseuerans censetur hæreticus, vt ex Glossa colligitur *24.q.1. super capitulo primo* in fioe, vbi dicit: *eadem dic de schismatico, maxime cum schisma non possit esse sine hæresi, nisi forte in summo pontifice: vt si duo crearentur, & vterq; crederet Ecclesiam apud se esse.* Hæc videtur esse beati Hieron. inteotio; qui, vt habetur *eadem causa. quæst. 3. c. inter schisma,* ait: *Nullum schisma est, nisi sibi aliquā hæresim confingat vt rectè ab Ecclesia recessisse videatur.* Vbi dicit Glossa: *Potest dici, quod hæc sit differentia inter hæresim & schisma, quæ est inter dispositionem & habitum. Primo enim dicitur schisma: sed cum post tempus pertinaciter adhæserit sua secta, dicitur hæresis.* dicit etiam Glossa: assignans ratiooem, quare, vt dictum est, pro qnocunq; crimine notorio, si inde scandalizetur Ecclesia, & sit incorrigibilis, potest accusari: nam *contumacia dicitur hæresis.* Ex quibus colligitur, quod talis rex per huiusmodi sacrilegium, si fuerit incorrigibilis, & in excommunicatiooe, præsertim lata à Papa perstiterit, est inter hæreticos computandus. Quare dignus est perdere titulum vel potestatem regalem.

Alia est opinio, qood rex pro tali sacrilegio, qnamuis sit iocorrigibilis, non potest perdere titulom vel potestatem regalem. Pro qua potest taliter allegari. Talis rex incorrigibilis absq; grauissimo scandalo eius deponi non potest à dignitate sua: sed pro scandalo euitando cessar rigor iudicii, cum etiam propter scandalum sit desistendum de iure. *extra, de præscriptio. nihil.* Cum propter hoc etiā scandalum fugiendus cibus, qui magis necessarius est, quam vt talis rex incorrigibilis perdat titulum vel potestatem regalem sit dimittendus, dicente Apostolo 1. Cor. 7. *Si esca scandalizat fratrem: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.* Ergo quamuis talis rex esset dignus titulum vel potestatem regalem perdere: ipsum tameo pardere noo debet. Sed forte hic aliqnis respondebit dicens, qood quando scandalum nascitur non ex ignorantia vel infirmitate, quod est scandalum pusillorum: sed ex malitia, quod est scandalum perfectorum: non sunt temporalia propter scandalum dimitteoda. Nam propter scandalum, quod ex malitia oritur, non est rigor iustitiæ dimittendus: quia hoc noceret bono communi: quia daret malis audaciam delinqueodi. Nam facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi. *extra, de vita & honestate clericorum. c. vt clericorum.* Sed si talis rex esset incorrigibilis, scandalum aliquod ex malitia orietur: quare tunc non esset talis puoitio omittenda. Sed ista responsio impugnatur: quia vt habetur *dist. 50. vt constitueretur,* videtur quod *vbi per graues dissensionum scissuras non huius aut illius hominis periculum, sed populorum strages iacet, detrahendum est aliquid seueritati, vt maioribus malis sanandis charitas sincera subueniat.* Siue ergo scaodalum ex ignorantia & infirmitate, siue ex malitia oriatur, seueritas punitionis debet dimitti. Si ergo populorum strages iacet, quia magis debemus diligere vitam populorum, qnam vnius mali punitionem, vel pauca vel parua temporalia bona. Illud autem, quod minus diligendum est, est dimittendum propter illud quod magis est diligendum, quaodo simul haberi non possunt. Si, inquam, ex depositione talis regis à titulo vel potestate regali emineret populorum strages, propter scandalum, quorumcunq; ex malicia oriretur, talis seoeritas dimitrenda est.

QVÆSTIO OCTAVA.

CAP. I.

Caput primum Octauæ & vltimæ quæstionis, proponit ipsam quæstionem, circa quam recitat & probat primam opinionem, & duos eius modos ponendi. Quos etiam probat: ad quorum probationes respondetur ex ordine cap. 5.

OCtauo & vltimo quæritur, Vtrum canonica electio principum electorum, seu eligentium, ex natura tantum det electo in regem Romanorum, quantum dat legitima successio regi hæreditarie succedenti. Quantum ad istam quæstiooem, quæ multum videtur esse vicina quæstioni quartæ est opinionum diuersitas. Vna est tenens partem negatiuam, circa quam sunt diuersi modi ponendi. Vnus est, quod canonica electio principum electorum illius, non dat electo in regem Romanorum tantum, qoantum dat successio regi hæreditarie succedenti: quia huiusmodi electio nullam dat electo administrationē, nisi per Papalē confirmationē vel comprobationē seu nominationē vel coronationem. Ad fulcimentum istius modi deduci possunt multæ allegationes, quæ hic solummodo sunt tangendæ, pro eo quod qualiter confirmari & declarari potest, studiose ex præcedentibus quæstionib° apparere poterit. Quod ergo nō electio, sed cōfirmatio vel approbatio nominatio aut coronatio à Papa adhibenda det administrationem electo in regem Romanorum: Patet primo ex hoc; quod electus huiusmodi est vasallus Papæ, & ei iuramentū fidelitatis & homagiū præstare tenetur. Itē per hoc, quod Imperium est à Papa. Similiter per hoc, q electus io regem Romanorū nihil petere teoetur à Papa. Item per hoc, qood Papa pōtest depoocre Imperatorē & per consequens constituere: quia licet aliquis potest solus aliquando dare honorem, qui eū non posset solus auferre. *extra, de translatione. inter corporalia:* tamen qui potest auferre honorem, potest dare eundem. Item per hoc, qood Papa habet plenitudinem potestatis tam in temporalibus quam in spiritualibus. Item per hoc, quod io vniuerso mundo debet esse vnom caput, à quo omnis iorisdictio & potestas dependeat: qnod non est aliud, nisi Papa, cum ipse à solo Deo habeat potestatem. Item per hoc, quod Papa habet

vtrum-

vtrumq; gladium, scil. spiritualem & temporalem. Alius modus ponendi istam negatiuam dicit sic: Quod imo canonica electio principum electorum non dat tantum electo in regem Romanorum, quantum dat legitima successio regi hæreditarie succedenti: quia potestas eligendi data est electoribus à supremo pontifice. *Extra. de elect. venerabilem.* Et ideo sicut inspicienda sunt priuilegia ad hoc, vt sciatur, quam potestatem habeant, siue quid continéatur in eis. *Extr. de priuilegiis cap. porro &c. recepimus*: ita vt sciatur, quam potestatem eligendi habeant electores, & quam potestatem ex eorum electione consequantur, inspiciendæ essent literæ, quibus data est electoribus potestas eligendi. Quæ si non reperiuntur, ipsius summi pontificis est declarare, quam potestatem ex eorum electione electus obtinet: quia eius est interpretari legem, cuius est condere, *extr. de prim. si Papa in 6.* Papa vero habet alios iudicare. *Extr. de iudiciis, cum venissent.* Cum ergo Papa declararet, quod electus in regem Romanorum debeat examinari per Papam: & per consequens declarat, quod ex sola electione non est aliquis rex Romanorum aut Imperator: sequitur quod eligens non dat electo in regem Romanorum plenam administrationem, nec regalem titulum, vel potestatem Imperialem; quæ omnia tamen dat legitima successio, regi hæreditarie succedenti. Pro isto modo ponendi istam negatiuam, quæ fundatur principaliter in hoc, quod electio principum dat tantam potestatem electo, quantam Papa vult per eam sibi dari, potest multipliciter allegari. Et primo specialiter quo ad regna & prouincias, quæ de facto regi Romanorum seu Imperatori obediunt. Nam Papa super omnia regna occidentalia, quorum aliqua Imperatori sunt de facto subiecta, habet eandem potestatem, quam habuit Constantinus Magnus super totius Imperii Monarchiam: quia ipsi Constantinus Magnus reliquit Siluestro & eius successoribus disponenda. *dist. 96 c. Constantinus.* Constantinus autem pro suæ voluntatis arbitrio potuit ampliare & restringere potestatem electorum, vt electio ab eis facta legitime maius vel minus daret electo: ergo & Papa hoc potest saltem quo ad occidentalia regna. Amplius, qui potest regem alicuius regni vel regnorum deponere; & fideles ipsius à iuramento fidelitatis absoluere; & quibus vult ius eligendi regem, & eiusdem regni vel regnorum dominia tribuere; & regem constituere, huiusmodi etiam quantum electio alicuius in regem debeat dare electo, potest instituere. Papa autem omnia supradicta potest, specialiter quantum ad occidentalia regna: quia non videtur, quod neq; à Deo neque ab homine habeat maiorem potestatem super regnum Francorum, quam super alia regna occidentalia præscripta. Potest autem exercere primo super regnum Francorum, & omnes prouincias ab Aquitania vsq; ad Bauariam. Comprehendit namq; illas propter Hildericum (alius Ildericum) regem Francorum, tam Orientalium (scil. Germaniarum) quam Occidentalium: & regem deposuit & sibi subiectos iuramento fidelitatis absoluit: & Pipinum patrem Caroli Magni in eius loco substituit. *15. q. 6. alius* Electoribus etiam regis Romanorum ius tribuit eligendi. *Extr. de elect. venerabilem.* ergo Papa potest instituere, quantum tali electo dare debeat electio. Rursus, qui potest alicui regi potestatem dare eligendi sibi successorem: habet statuere, quando & quantam electus habere debeat administrationem: an mortem opus alterius expectare. Papa autem potest dare regi Romanorum seu Imperatori potestatem eligendi Imperatorem successorem, quo ad regnum Italiæ. *distinct. 63. in synodo.* Et simili ratione quo ad alia regna, scil. Occidentalia: ergo potest statuere quando & quantum electio dare debeat electo. Item electio illa, quæ indiget confirmatione ad hoc, quod electus habeat administrationem, non tantum dat electo, quantum legitima successio debet regi hæreditarie succedenti: quia rex hæreditarie succedens nulla indiget confirmatione ad hoc quod administret. Sed electio canonica principum electorũ indiget confirmatione papali ad hoc quod electus habeat administrationem. Item illa electio, virtute cuius electus non est rex, non dat tantũ electo, quantum legitima successio dat regi hæreditarie succedenti. Virtute autem electionis principum electus in regem Romanorum non est rex, sed tantum electus in regem, teste Ioh. 22. qui in processu contra Dominum Ludouicum de Bauaria, quem aliqui Bauari Imperatorem appellant ait: *Præfatus Ludouicus à nobis, ad quem sum electionis sicut præsumitur, in discordia celebrata, ac personæ ipsius examinatio & admissio, repulsio & approbatio noscitur pertinere: electione prædicta nequaquam approbata nec eius admissa persona, sicut vulgari fama innotuerat, & publica facti euidentia manifestat: non veritus vt deberet perest.ũ regni seu Imperii conscendere dignitatis fastigium, sed potius aliunde nescimus quo ductus seu potius seductus consilio. præfati nomen sibi & titulum regis vsurpauit; quamuis, priusquam alterius eorum per sedem Apostolicam fuisset approbata persona, vel reprobata, neutri electorum ipsorum assumere licuit nomẽ vel titulum prælibatum: cum nec interim Romanorũ reges extiterint, sed in reges electi, nec sint habendi pro regibus: nec reges etiã nominandi &c.* Virtute vero successionis legitimæ hæreditarie succedens in aliquo regno statim est rex: nec personæ ipsius examinatio, approbatio vel admissio spectat ad Papam: ergo electio in regem Romanorum non dat electo tantum, quantum dat legitima successio regi hæreditarie succedenti. Aliæ plures allegationes ad prędictam assertionem possunt adduci: de quibus in discussione istarum forte tangetur.

CAP. II.

Recitat & probat secundam opin. de cuius probationibus pauca dicentur, cap. septimo.

ALia est opinio, dicens, quod canonica electio principum electorum tantum dat electo in regem Romanorum in terris & prouinciis quæ subiectæ erant Carolo Magno ante coronationem Imperialem

perialem, quantum legitima successio dat regi hæreditarie succedenti. Prima pars illius opinionis probatur sic. Electio, quæ dat electo in aliquibus regnis & prouinciis siue terris plenam administrationem, virtute cuius licet electo nomen regis assumere: tantum dat electo in terris illis, quantum dat legitima successio hæreditarie succedenti: quia legitima successio non plus dat regi hæreditarie succedenti, nisi quia potest licite sibi nomen regis assumere, ac iura & bona regni administrare. Sed canonica electio dat electo in regem Romanorum seu Imperatorem in prouinciis & terris, quæ erãt subiectæ Carolo Magno ante coronationem imperialẽ, plenam administrationem, & virtute electionis electus potest sibi nomen regis assumere: igitur &c. maior, vt videtur, probatione non indiget. Minorem probat quidam Doctor venerabilis, de quo in præcedentibus facta est mentio: cuius verba, quamuis sint prolixa, absque omni immutatione propter reuerentiam dicentis, quia solo sincero veritatis & iustitiæ amore (vt arbitror) exquisitiua, quam multi alii, conatus est iura Imperii declarare, duxi præsentibus inserenda, & breuiter pertractanda, vt ex ipsa discussione veritas elimatior discutiatur vel intelligatur: quia quærendo, opponendo & soluendo, ac diuersas artes & responsiones recitando, melius veritas inuenitur: & quod à pluribus quæritur, facilius inuenitur, *dist. 20. de quibus.* Dicit igitur prædictus Doctor in hæc verba: *Electus in regem: siue Imperatorem in concordia potest statim ex ipsa electione nomen regis assumere, & iura & bona regni & Imperii in Italia & in aliis prouinciis eius administrare. Ad huius articuli approbationem præmitto, quod Carolus Magnus rex Francorum, vt patet ex his quæ dicta sunt in primo cap. huius tractatus, Francorum regnum, quod protendebatur ab Aquitania vsque Bauariam, habuit ex successione paterna more & consuetudine quasi generali omnium aliorum regnorum occidentalium quæ tunc, sicut & nunc, per successionem generis vt plurimum debebantur: & in hoc regno sibi suisq; successoribus Italiam & multas alias prouincias & terras per bellum licitum acquisiuit: ex eo videlicet, quod reges & principes & possessores illarum prouinciarum contra ecclesias Christianas, multimodas, vt ex diuersis historiis & chronicis apparet, Tyrannides suis temporibus exercebant: & hoc poterat facere idem Carolus de iure gentium, ex quo bella sunt inducta: vt patet. ff. de iust. & iur. l. ex hoc iure. Instit. de iure na. gen. & ci. §. ius autem & §. ius gentium. Et consequenti prouincias & terras huiusmodi eodem modo fecit suas: ea enim, quæ in bello iusto capimus, iure gentium nostra fiunt, vt patet, ff. de acquirendo rerum Dominio. l. naturalem. §. vlt. Instit. de rer. diuis. §. item ea quæ ex hostibus. ad idem 23. q. v. dicat. & q. 6. si quæ de rebus. Et prius dictus Carolus elapsis pluribus annis, vt patet supr. c. 1. vnctus & coronatus fuit in Imperatorem Romanorum. Vnde notatur in constitutione Frederici Imperatoris hac edict. § iniuria. in Gloss. secundum leges. colla. 10. quia Carolus stetit 10. annis rex Franciæ & Lombardiæ, antequã haberet Imperium: nec reperitur nisi fecisse 9. leges in Lombardia contentas, postq̃ fuit Imperator, vt ibi notatur. Qui Carolus reliquit regnũ & Imperiũ cum prouinciis licite acquisitis virtute dictæ generalis cõsuetudinis filio suo Ludouico, recepta Italia, quã reliquit Bernhardo nepoti suo: & sic deinceps reges Imperatores de gratia dicti Caroli exeuntes habuerũt per successionem regnum Francorũ seu partem eiusdem regni per diuisionem eiusdem cum Italia & Imperio eodem iure & titulo. quo illa Carolus tenebat vsque ad tempora Ludouici tertii, cuius tempore Italia defecerit à fidelitate sua. Regna autem Germaniæ habuerunt reges de genere dicti Caroli descendentes, quousq; defecit genus vel saltem potentia generis ipsorum in dicto regno. Quo genere deficiente principes & natu maiores Francorũ, Alemanorum. Bauarorum & Saxonum, qui repræsentabat totum populũ Germaniæ, elegerunt Heuricũ Ducem Saxoniæ in regẽ Germaniæ ac Francorũ, vt ex prius dictis in cap. 2. apparet. Quod facere poterant ex iure gentium: ex quo iura & regna condita sunt: scil. q̃ quilibet populus potest sibi eligere regem: vt patet ex his quæ leguntur & notantur ff de iust. & iuri. l. ex hoc iure. Et deinde Ottho primus, filius eiusdem Henrici (vt etiã visum est superius in eodẽ capitulo) recuperauit Italiam ipsi regno Germaniæ: à quo & à cuius societate defecerat, & factus fuit postea Imperator, & ex iterato incepit regnum cum Italia & Imperio deberi ex successione generis vsque ad tempora Otthonis tertii, cuius tempore fuit institutũ, q̃ per certos principes Germaniæ, scil. per Officiatos Imperii, eligeretur Imperator: vt etiam ex superius dictis plane patet. His itaq; præmissis, probo veritatẽ dicti articuli generaliter de administratione omniũ prouinciarũ regni & Imperii. Secundo principaliter de administratione regni Germaniæ. Primum sic probatur: quilibet populus carens rege potest sibi regem eligere de iure gentium: ex quo iure regna condita sunt, vt supra dictum est per l. ex hoc iure: quod non est aliud, quam nomen regis assumere & bona & iura illius regni administrare, vt de se patet. Sed in regno & Imperio (cum non habeat locum hodie successio generis) mortuo rege & Imperatore populus Germaniæ, Italiæ & aliarum prouinciarum regni & Imperii, carentium rege: & principes & electores iam dicta institutione habent eligere regem seu Imperatorem, repræsentant et omnes principes & populum Germaniæ, Italiæ & aliarum prouinciarum & terrarum regni & Imperii, quasi vice omnium eligendo: vt ex dicendis infra. cap. prox. clarius apparebit. Igitur concluditur, quod electus per eos concorditer ex electione huiusmodi potest de iure gentiũ licite nomine & re ipsa regnare. Quod non videtur aliud, quã nomẽ regis assumere, ac iura & bona regni & Imperii administrare: vt prædixi. Et ex his iure gentium credo verificari dictum beati Hieron. dicentis, quod exercitus facit Imperatorẽ, vt patet in canone 93. dist. legimus: quia exercitus seu Romanus populus eo tempore repræsentabat totum populum Romanum Imperio subiectum. Vnde facere poterat Imperatorem. Sicut hodie principes electores ratione institutionis populũ huiusmodi repræsentant. Secundo potest idem probari aliunde sic. Illud quod subrogatur & succedit in locũ alterius rei, debet recipere & imitari ius & naturam illius rei, in cuius locũ succedit & subrogatur, vt patet ff. de cond. & demon. l. filia. ad idem extr. de vo. & vo. redemp. magna. De Baptismo. Maiores: cum suis concordantiis. Et hoc etiam cum sit certum iure canonico & ciuili, satis dictat Ratio naturalis, apud omnes enim non potest dici aliquid proprie succedere in locũ alterius rei, si non haberet ius & naturã illius rei, in cuius locum succedit & subrogatur, vt de se notum est, & sic illud videtur esse de iure gentium. Quod enim ratio naturalis dictat, apud omnes idem est, vt ff de iust. & iur. l. omnes Instit. de iure na. gen. & ciuil. §. quod vero, sed electio regis & Imperatoris, quæ fit per principes electores succedit, & est subrogata in locũ successionis generis, quæ per multa tempora fuit in regno & Imperio, vt dictum est supr. in c ap. 2. retinebit ergo il-

la electionis & naturam successionis generis, quæ per multa tempora fuit in regno & Imperio. Sed tunc filius statim mortuo patre ex ipsa generis successione assumpsit nomen regis, & administrauit bona & iura Imperii in Italia & in aliis prouinciis regni & Imperii: immo interdum similiter cū patre administrauit ex ipsius patris dispositione, vt ex superius dictis in cap. 2. patet: vel si non esset filius regis aut Imperatoris: tunc, eo decedente, alius de genere decedentis succedebat eidem regno & Imperio nomen regis assumendo, & bona & iura ipsius Imperii & regni iuxta consuetudinem generalem aliorum regnorum occidentalium; in quibus habet locum successio generis in administrando, vt etiā ex superius dictis satis patet. Igitur similiter & nostro tempore electus à principibus electoribus concorditer ex tali electione, quæ subrogata est de regno & Imperio, loco successionis generis, potest statim licite nomen regis assumere, ac iura & bona Imperii administrare. Deinde illud probo specialiter de administratione regni & Imperii in Germania, scil. quod in ea posset electus à principibus in concordia ex electione huiusmodi licite administrare, dato sed non concesso, quod in Italia hoc non possit: & hoc modo. Nam apparet ex prædictis Chronicis *omnibus, quod postquam defecit successio generis Caroli Magni in regno Germaniæ, Henricus primus ex electione principum & natu maiorum Germaniæ statim assumpsit nomen regis, & administrauit bona & iura dicti regni. Post hoc iterum deficiente successione eiusdem Henrici in regno Germaniæ, institutiq; certis principibus ad eligendum reges: Henricus fundator secundus Ecclesiæ Bambergensis, ex electione principum sic assumpsit statim nomen regis, & administrauit iura & bona dicti regni. Post hunc etiam deinceps (vt ex* chronicis *prædictis patet) idipsum potuerunt alii eorundem regnum successores in reges à principibus electi concorditer assumpti. Prætereà satis patet ex prædictis, quod Germania post diuisionem regni & Imperii Francorum, de qua supra in c. 2. dictum est, fuit regnum per se, sicut regnum Galliæ Occidentalis, quod hodie regnum Franciæ nuncupatur: & est regnum per se. Et hoc regnum Germaniæ Ludouicus frater Lotharii Imperatoris & Caroli regis Galliæ in portione hæreditatis obtinuit: & post mortem eius filii sui tres, Carolus Magnus, Ludouicus, & Carolus: quorum vnus, scil. Carolus, Italiam & Imperium, & post eum Arnulphus, filius Caroli magni prædicti, Italiam simul cum Imperio obtinuit. Quam Italiam Otho primus rex Germaniæ per Berengarium tertium postea recuperauit eam ad potestatem regni Germaniæ reducendo; & Imperator factus est, vt visum est in d. cap. 2. Ex hoc autem non debet esse deterior conditio regni & Imperii in Germania: quia reges ipsius fuerunt Italiam & Imperium assecuti: sed melior. Virtutibus enim reges ipsius promeruerunt Imperium. Virtutibus autem præmia debentur, in C. de statu. & ima. l. vl. & ff. de iusti. & iur. l. 1. Imperium autem dispendia ex hoc sequi non debent, vt ex fideiusso proueuit. Sed constat, si electus ad Imperium non posset administrare bona & iura Imperii & regni in Germania statim ex ipsa electione: sed haberet ratione Italiæ exspectare coronationem, nominationem & approbationem ecclesiæ Romanæ, quod ipsius Germaniæ & constitutio facta Italiæ per reges Francorū deterior esset. Magna enim possent dispendia populo Germaniæ ex tali exspectatione per guerras, in quibus solent sequi cædes hominum, rapinæ & incendia generari, quæ per administrationē regni de facili cessare possent: vt de se notum existit. Quare concluditur, quod electus concorditer à principibus, dato etiā quod in Italia nō possit administrare: id tamen in Germania facere poterit & debebit. Nec obstat, si iuxta præmissam suppositionē dicatur, quod licet electus in regē à principibus possit administrare in Germania, considerata ipsa Germania per se: & hoc ex electione principū electorū: tamen cū Italiæ accedere videtur Germania, hoc non poterit ex electione huiusmodi, sed potius ex ecclesiæ Romanæ approbatione: vt sic accessorium sortiatur naturā sui principalis Extr. de reg. iur. accessorium. lib. 6. & cū concordantiis ibi notatis. Vnde ex hoc electus à principibus non rex Germaniæ sed rex Romanorū appellatur, quod fieri videtur ratione Italiæ, in qua sita est Roma. Quia ad hoc respondendo dicitur, quod Germania seu regnum Germaniæ non fuit accessorium regno Italiæ. Regnum enim Germaniæ etiam post diuisionem regni Francorum, cum adhuc regnum Germaniæ erat de genere Caroli Magni obtinuerunt duo reges Germaniæ, scil. Carolus tertius & Arnulphus. Ipsum quod regnū Italiæ Otho primus aliquamdiu regno Germaniæ vi ablatū recuperauit; vt patet ex dictis supr. c. 2. Reges vero Italiæ, qui ante tempora Caroli Magni fuerunt Longobardi, nunquam regnum Germaniæ & Francorū sibi, vt ex supradictis chronicis patet, subiugasse noscuntur. Quod autem electus à principibus in regem Rex Romanorū appellatur: illud non est factum ratione Italiæ, cum ipsa regno Germaniæ accesserit, vt est dictum: sed credo quod illud introductum est, tum propter reuerentiam sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, quæ omnium ecclesiarum primatum & magistratum obtinet, vt patet dist. 16. quam dist. c. 1. & 2. extra, de summa trini. & fide cathol. damnamus: in similibus. Vt & Imperator asserit, Papā seniores Romæ esse primū omnium sacerdotum. in auten. de eccle. ti. in princ. collati. 9. Tum etiā propter honorem vrbis Romanæ, cuius populus olim tenuit monarchiam Imperii. Sed postquam translatum est Imperium ipsum Imperatorē confirmauit, vt patet de iure natu. gentium & ciuili. Sed & quod princips. Id autem, quod dixi de administratione regni & Imperii in Germania: idem dico de administratione regni & Imperii in Gallia Belgica, seu regno quondam Lotharii sito inter Mosam & Rhenum fluuios. De quo regno fit mentio in canone 63. dist. porro. Hoc enim Lotharii seu Lotharsense regnum post mortem Lotharii regis, filii Lotharii Imperatoris, de quo multotiens fit mentio in decretis, vt dixi supra cap. 2. Ludouicus secundus rex Germaniæ, & Carolus rex Galliæ Occidentalis fratres inter se æqualiter anno Domini 871. diuiserunt. Post vero Ludouici mortem variis contentionibus super eodē regno inter regem Germaniæ & regem Galliæ habitis, Ludouicus & Carolus adolescens regis Caroli prædicti nepotes, in portionem dicti regni Lotharii, Ludouico Regi occidentalis Franciæ filio regis Ludouici iam dicti, ex integro successerunt. Postea vero deficiente genere Caroli in Regno Germaniæ, quidam rex Galliæ occidentalis, Carolus nomine, Henrico, qui primo de genere Saxonum cœpit regnare in Germania, confœderatus; eidē Henrico sub anno domini 974. reddidit dictum regnum, de post mortem eiusdem Henrici, variis discordiis contra Othonem primum, filium dicti Henrici, pro regno Lotharii habitis, tandem regnum Lotharii totum fuit ad dictum regem Othonem conuersum, & omnes reges Theutonici Belgicam Galliam ac regnum huiusmodi fine contradictione qualibet tenuerunt, prout in prædictis Francorum & Godefredi* chronicis *plenius enarratur. Idem etiam ex causa prius dicta ex omnibus aliis prouinciis & terris, quæ tempore diuisionis fuerunt adiuncta regno Germaniæ vel quæ post diuisionem*

regni

regni Francorum prædicto regno Germaniæ in montanis partibus accesserunt, intelligo repetendum. Hæc sunt verba prædicti Doctoris, quibus probat & declarare conatur, quod electus in regem seu Imperatorem Romanorum à principibus electoribus in concordia potest statim ex ipsa electione licite nomen regis assumere: & iura & bona regni & Imperii & in aliis prouinciis eiusdem regni & Imperii, quæ subiectæ erant Carolo Magno ante coronationem Imperialem, administrare. Et hæc sententia est pars minoris rationis, positæ in principio istius capituli: ad probandum primam partem opinionis recitatæ: videlicet quod canonica electio principum electorum dat tantum electo in regem Romanorum in terris & prouinciis, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem imperialem, quantum legitima successio generis dat regi hæreditarie succedenti. Secunda pars opinionis, secundum quod canonica electio principum electorum non dat tantum electo in regem Romanorum in terris & prouinciis, quæ non erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem Imperialem, quantum legitima successio generis dat regi hæreditarie succedenti, probatur: quia si electus in regem Romanorum virtute electionis ius haberet tantum in illis terris & prouinciis, quantum habet rex hæreditarie succedens virtute successionis legitimæ, tunc promotio regis in Imperatorem esset verbalis, & non realis, sicut dictum est quæstione quarta, cap. 9.

Cap. III.

Ponit tertiam opinionem & eius motiua, de quibus videbitur cap. vltimo.

Alia est opinio, quæ videtur fuisse opinio Principum Germaniæ prouinciæ, quod rex Romanorum post electionem concordem principum, vel à maiori parte illorum, de facto habet eandem potestatem omnino & simpliciter, quantum habet Imperator: & quod electio canonica principum electorum tantum, imo plus, quoad aliquid, dat electo in Regem Romanorum, quantum legitima successio regi hæreditarie succedenti. Primo enim sic dicentes probare conantur, quod pronunciatio prædicta principū Germaniæ est consona veritati, quod quamuis liqueat, vt videtur ex his, quæ dicta sunt, *q. 4. c. 2. & 3. & 9.* vbi probatum est, quod inter regem Romanorum & Imperatorem nulla est realis differētia, & quod electio alicuius in regem Romanorum dat sibi plenā administrationem, & quod Imperator nullas terras tenet à Papa: siue non esse dicendum, Imperatorem aliquas terras ab eo tenere: tamen nunc quasi replicando plura, quæ tacta sunt ibi, dicendum est, quomodo per fundamenta probationum, quibus præfatus Doctor conatur probare, quod electus in regē seu Imperatorē à principibus electoribus regni & Imperii in cōcordia potest statim ex ipsa electione nomē regis assumere & iura & bona regni & Imperii in Italia & aliis prouinciis eiusdē regni & Imperii, quæ scil. erant subiectæ Carolo Magno ante coronationē imperialē, administrare, videtur posse probari pronunciatio principū Germaniæ, scil. quod rex Romanorū post electionē eorundē principum, vel à maiori parte eorū de se factā, habet eandem potestatē omnino & simpliciter, quam habet Imperator. Nam quilibet populus carēs rege potest sibi regē eligere de iure gentiū, ex quo iure regna cōdita sunt, *ff. de iust. & iur. l. ex hoc iure.* Ex consequenti potest electus talis eodē iure ex tali electione populi regnare nomine & re, quod non est aliud quā nomen regis assumere & bona & iura ipsius regni administrare. Sed in regno & in Imperio, cum non habeat locum successio generis, mortuo rege & Imperatore, populus Germaniæ, Italiæ, Indiæ, Persidiæ, Africæ, Græciæ & aliarū prouinciarū, quæ de iure regno & Imperio Romanorū sunt subiectæ, caret rege supremo & Imperatore illo, scil. qui solus super omnes populos prædictarū prouinciarum debet esse rex & Imperator. Et principes electores ratione institutionis, qua instituti sunt electores supremi regis & Imperatoris, habent eligere Imperatorem repræsentantes in hoc omnes principes & populū Germaniæ, Italiæ, Indiæ, Africæ, Græciæ & aliarū prouinciarū, quæ de iure regno & Imperio Romanorū sunt subiectæ, quasi vice omnium eligendo. Ergo electus per eosdem concorditer ex electione huiusmodi potest de iure gentium nomine & re ipsa regnare. Quod non videtur aliud, nisi nomē regis assumere, ac iura & bona regni omniū prouinciarum, quæ sunt de iure subiectæ Romanorū Imperio, administrare, quare prædicta pronunciatio principū Germaniæ continet veritatē. Sed forte huic allegationi diceretur, quod principes electores nō repræsentant nisi populū Germaniæ, Italiæ & aliarū prouinciarū, quæ subiectæ erāt Carolo Magno ante coronationem Imperialē. Et ideo electio in Imperatorē virtute electionis non habet eandem potestatem omnino, quam habet Imperator: nec habet administrationem nisi in illis prouinciis, quarum principes & populos repræsentant. Sed hæc responsio impugnatur: quia illi, qui repræsentant solum partem alicuius populi, maxime si repræsentant paruam partem alicuius populi, non possunt eligere regem seu Imperatorem, nisi super illum populum, quē præsentant. Aliter enim sequitur, quod repræsentantes principes & populum vel partem cuiuscunq; populi possent eligere regem seu Imperatorem super totum mundū. Si igitur principes electores non repræsentāt, nisi principes & populum Germaniæ, Italiæ & aliarum prouinciarum, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem Imperialem: sequitur quod principes electores possunt eligere solummodo regem seu Imperatorem super illas prouincias, & nō super alias prouincias. Et etiam quidam Doctor tenet, quod principes electores non habent eligere Imperatorem Romanorum, sed quendam alium, qui de iure non est Imperator, nisi illarum prouinciarum, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem Imperialem. Quod non est consonum dictis istius Doctoris. Item qua ratione populus Germaniæ, Italiæ & aliarum prouinciarū, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem imperialem, possunt sibi eligere regem de iure gentium, quando caret rege, eadem ratione residua pars mundi, quæ est in temporalibus maior quam Germania, Italia & aliæ prouinciæ,

tiæ, quæ erant subiectæ Carolo magno ante coronationem Imperialem, mortuo rege supremo eorum & Imperatore possunt de iure gentium sibi eligere regem & Imperatorem, qui potius tanquam electus à maiori parte erit Rex & Imperator Romanorum, quam electus ab illis. Igitur duo possunt eligi in reges Romanorum & Imperatores: quod est absurdum. Quare relinquitur, quod nisi principes electores repræsentēt principes & populos vniuersos subiectos Romano Imperio, nō possunt eligere Imperatorem Romani Imperii. Videtur igitur concludendum, quod principes electores repræsentāt principes & vniuersos populos subditos vniuerso Romano Imperio, vel Romanos tanquam caput omniū aliorum. Et sic infertur, quod electio huiusmodi non plus dat electo administrationem in illis prouinciis, quam in aliis prouinciis, quæ non erant subiectæ &c. Sic igitur per fundamentum primæ allegationis præfati Doctoris videtur posse probari, quod rex Romanorum post electionem concordem habere eandem potestatem omnino & simpliciter, quā habet Imperator: & hoc idem probatur per fundamentum secundæ allegationis ipsius.

Nam illud, quod subrogatur & succedit in locum alterius, debet recipere & imitari ius & naturam illius rei, cui succedit & subrogatur, vt *ff. si quis cautionibus. l. si eum. §. qui iniuriarum & ff de conditi. & demon. l. filia. §. Titia.* Ad idem extra, *de voto & vo. re. magna, de baptismo, maiores.* Et magis expresse videtur *Extr. vt lite pendente. c. ecclesia. 1.* Vbi dicit Gloss. super verbo *successerunt: est hoc argum. quod res quæ succedit in locum alterius eodem iure censetur cum illa.* Et hoc etiā ratio naturalis dictat, quod non posset proprie dici aliquid succedere in locum alterius, si non haberet ius & naturam illius rei, in cuius locum succedit & subrogatur. Sed electio regis & Imperatoris, quæ nunc per principes electores succedit, subrogata est in locum successionis vel electionis, quæ quondam fiebat per populum Romanū, seu per exercitū, qui populus Romanus seu exercitus tunc repræsentabat totum populū Romano Imperio subiectū, secundum istum Doctorem: igitur electio, quæ modo fit per principes electores, retinebit ius & naturam electionis, quæ fiebat per populum Romanum seu exercitum. Sed per illam electionem, quæ fiebat à populo Romano vel exercitu, electus statim assumpsit nomen regis seu Imperatoris, & administrauit iura & bona regni & Imperii in omnibus prouinciis subiectis de iure imperio, & eandem omnino habuit potestatem in quantum rex Romanorum. Igitur & modo electus à principibus & electoribus concorditer à tali electione, subrogata, quæ est in locum illius electionis, quæ fiebat à populo Romano vel exercitu, habet omnino eandem potestatem in quantū rex Romanorū, & in quantum Imperator, ac posset licite nomen regis & Imperatoris assumere, & iura & bona Imperii non solum in Germania & Italia & in aliis prouinciis, quæ erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem imperialem: sed etiam in aliis modo congruo administrare, scil. in prouinciis sibi mediate vel immediate subiectis. Sed forte huic allegationi respondebitur, quod electio, quæ modo fit per principes electores, non succedit nec subrogata est in locū alterius electionis, quæ fiebat à populo Romano vel exercitu, sed in locum successionis generis, quæ erat post tempora Caroli tertii. Et ideo nō retinebat ius & naturam illius electionis prioris, sed successionis generis. Sed hæc responsio impugnatur, quia si electio, quæ fit per principes electores, non succedit immediate illi electioni, quæ fiebat antiquitus per populum Romanū seu exercitū, tamen successit illi mediate, & in locū illius subrogata est mediāte electione, quæ tēpore multò post fiebat per imperatorē, vel mediante successione generis. Secundū n. illum Doctorē semper Imperator Romanorū ante Carolū fiebat per successionē generis, vel per electionē factam per Imperatorē. Quare illa successio tempore Caroli sic fuit aut nulla: & quorundā successorū suorū secundum illum Doctorē: vel electio facta per Imperatorem secundū alios successit aliter alii modo cōstituendi regem seu Imperatorē Romanorū: & per cōsequens recipit ius & naturā illius & ille modus alius, quā per successionem generis, constituendi regē seu Imperatorē, erat electio à populo Romano vel exercitu: vel successit illi electioni. Igitur retinuit ius & naturam illius electionis, quæ facta fuit antiquitus à populo Romano vel exercitu, secundum illum Doctorem. Electio quæ modo fit per principes electores, recipit ius & naturam successionis generis, in cuius locum subrogata est successio generis secundum illum Doctorem ex quo secundum ipsum successio generis subrogari potest in locū electionis illius. Ex quo sequitur, ꝙ, sicut prædictū est in præcedenti allegatione, principes electores, qui modo sunt, non tantūmodo repræsentant principes & populū Germaniæ, Italiæ & aliarū ꝓuinciarū, quæ erant subiectæ Romano Imperio ante coronationē Imperialē, sed etiā repræsentant populos & principes aliarū prouinciarū, quæ nō erant subiectæ Carolo Magno ante coronationem Imperialē, sed erant subiectæ Romano Imperio. Nam principes, qui modo sunt electores, quamuis nō immediate, tamen mediate in eligendo succedunt populo Romano vel exercitui. Ergo in eligendo retinēt ius & naturā illius populi, scil. Romani, vel exercitus. Sed eligendo & secūdū potestatē eligendi repræsentabant totū populū Romano Imperio subiectū, vt etiā dicit iste Doctor. Igitur & principes electores nunc repræsentāt totū populū Romano Imperio subiectū. Ex quo paret, quod sicut antiquitus Imperator electus per populū Romanū vel exercitum habuit plenā potestatem supra totū Imperiū: ita & nunc habeat eandē potestatē omnino & simpliciter inquantū rex Romanorū & inquantū Imperator. Tertio per fundamentū motiui, quo probat iste Doctor, ꝙ electus per principes ex ipsa electione statim pōt est licite assumere nomē regis in Germania, ac iura & bona regni Germaniæ administrare, probatur, ꝙ quo ad aliā prouinciā electus per principes electores habet omnino eandē potestatē, inquantū rex & inquantū Imperator, & statim post iura & bona prouinciæ eiusdē modo cōpetenti sibi, mediate vel immediate administrare. Nā nulla est prouincia siue regnum, quæ vel quod, antequam esset Romanum imperium, non habuit regē vel Imperatorem, qui statim, quod possit esse rex constitutus siue per electionem siue per successionem, haberet potesta-

potestatem administrandi modo competenti sibi iura & bona prouinciæ eiusdem siue regni. Sed ex hoc, quod eadem prouincia subdebatur Romano imperio, non debuit esse deterioris conditionis: sicut nec conditio regni & Imperii in Germania, secundum illum Doctorem est deterior ex hoc, quod reges ipsius assecuti fuerunt Italiam & imperium. Sed si electus per principes electores ad Romanum Imperium non possit statim modo sibi competenti mediate vel immediate administrare bona & iura ipsius prouinciæ, siue regni, sed expectare oporteret coronationem Imperialem, quæ ex causa longo tempore differri valeret: conditio prouinciæ esset deterior ex hoc, quod esset subiecta Romano imperio: quia propter huiusmodi expectationem per guerras & discordias possent mala quamplurima prouenire, quæ per administrationem electi cessare valent. Relinquitur igitur quod electus in Imperatorem ne conditio regni alicuius vel prouinciæ fiat deterior propter hoc, quod est subiecta Romano Imperio, statim habet de iure administrationem sibi competentem, scilicet mediatam vel immediatam. Videtur igitur quod pronunciatio principum Germaniæ quod scil. rex Romanorum post electionem eandem habet potestatem omnino, quam habet Imperator, à veritate non discrepat, quia statim virtute electionis habet in prouinciis Romano Imperio subiectis administrationem competentem sibi mediatam, vel immediatam. Quod adhuc tali modo probatur. Eadem res dicitur eodem iure censeri, licet secundum diuersas partes posset diuerso iure censeri: vt scilicet Romanum Imperiũ est vnum & idem, licet habeat diuersas partes. Ergo licet diuersæ partes Imperii Romani possent diuerso iure censeri, vt scil. electus in Imperatorem in vna parte Imperii idem homo prius habeat super illam potestatem regalem, & postea potestatem Imperialem. Quare rex Romanorum habet omnino eandem potestatem, quam habet Imperator super totum Imperium: & licet non habet eandem potestatem omnino super vnam partem, quam habet super aliam. Dicitur itaq; secundum istam opinionem ne oporteat concedere, quod Carolus Magnus fuit factus Imperator super nouum Imperium, vt antiquum Romanum Imperium à primis Imperatoribus & successoribus eorum possessum non fuit translatũ in ipsum & ꝙ Carolus Magnus non habuit omnem potestatem Imperialem, quam habuerunt ante ipsum Imperatores Romani. Et quod Romanum Imperium ab illo tempore, quo mundus fuit sibi subiectus, quod fuit tempore natiuitatis Christi, pro ea quod tunc tota vniuersitas mortaliũ vni regi seu Imperatori subdebatur, ꝙ est vnum de potissimis, quæ ad principatũ optimũ requiruntur: non potuit de iure distrahi nec diminui, nec per præscriptionem nec per consuetudinem, nec per diuisionem nec per translationem, nec per aliquam ordinationem humanam, nisi forte singuli mortales huiusmodi distractioni vel diuisioni præberẽt consensum. Nec potuit prouideri de Imperatore aliter quã per electionẽ: quia modus prouidendi per electionem potior est & melior, quam per generis successionẽ. Et ideo principes cunctorum mortalium per electionem non per generis successionẽ debent principatũ supremum adipisci. Ius autem & potestas eligendi supremum principẽ vniuerso mortaliũ principaliter est apud Imperatorem: quia populus huiusmodi ius & potestatẽ condendi leges transtulit in imperatorem. Vnde & in principio Romani Imperii, & per multa tempora post, Imperator elegit consortem Imperii vel successorem. Sic igitur Imperator habuit ius eligendi, vel alteri committendi ius eligendi, quando ipsemet non eligeret. Si autem Imperatore mortuo, & non substituto per ipsum Imperatore, cum nulli vel nullis commisisset in spirituali ius Imperatorẽ eligendi, populus Romanus vel exercitus Romanus tanquam caput totius Imperii, haberet ius eligendi Imperatorem, qui non solum posset tunc eligere Imperatorem, sed etiam aliis vices suas committere. Quam commissionem Romanorũ potest Imperator electus tunc approbare & cõfirmare, & illi tanquam repræsentantes vniuersitatem mortalium habent ius eligendi Imperatorẽ, quando Imperator nullũ elegit. Imperator insuper hanc habet potestatem, vt possit diuidere imperium, non quidem separando vnam partem ab Imperio, vt non subsit imperio vel Imperatori: sed potest diuidere Imperium in illam partem Imperii: quæ immediate subiecta est Imperatori, & quæ deputata est Imperatori ad onera Imperii sustinenda, vt aliqua pars illius parila non Imperatori, sed alicui inferiori Imperatore sit immediate subiecta, & Imperatori solummodo mediate: ita quod talis diuisio non redundet in detrimentum enorme Imperii. Et sicut potest tali modo diuidere Imperium, ita potest terras & regna, quæ ex casu desinunt habere iustum regem & dominum, applicare & adiungere Imperio, hoc est illi parti Imperii, quæ deputata est Imperatori ad onera communia Imperii perferenda: qui etiã posset regna, terras & prouincias, quæ & quas habuit iuste antequam esset Imperator, adiungere & applicare tali modo Imperio. Pro illis omnibus & singulis posset allegari multipliciter, sed causa breuitatis transeo. Iuxta ista dicitur, quod ista, quæ narrant capitula chronicæ & historiæ, quas sæpe dictus Doctor allegat, vera sunt. Sed dicitur, quod quædam eorum possunt male intelligi. Verũ enim est, quod Carolus Magnus reliquit regnum & Imperiũ Ludouico filio suo, sed non virtute consuetudinis Regnorum occidentaliũ, quæ per generis successionem debentur: sed virtute potestatis Imperialis, qua potuit sibi successorem suum eligere, vel consortem Imperii: qua potestate Italiam separauit ab aliis partibus, quas deputauit Imperatoribus pro oneribus Imperii perferendis: ita tamẽ ꝙ Imperatori nõ immediate, sed mediate esset subiecta. Vnde quia Carolus Magnus tunc volens ex iusta causa habere pacem cũ Græcis, qui occupabant terras plures & fere omnes quæ erant subiectæ immediate Imperatorib. successoribus suis, terras omnes præter Italiã, quas habuit, cũ esset Imperator, subiecit immediate Imperatori pro oneribus Imperii perferendis. Imo illæ terræ & prouinciæ nõ erant de regno Francorũ pro tunc: sed de regno seu Imperio Romanorum, licet quædã pars illarum terrarum postea per Imperatorem habentem Imperialẽ potestatem eandem, quam habuit Carolus

Magnus

magnus facta fuerit regnum per se vocatum Lothariense,& quædam pars alia fuit vocata regnum Germaniæ,quemadmodum Boemia quam tenuit Carolus magnus, quæ tunc non erat regnum per se,modo est regnum per se. Et sicut illa facta fuerunt de terris īmediate subiectis imperatori: ita nunc consimilia fieri possent ex causa de terris īmediate subiectis imperatori. Et de his,quę desinunt habere dominos proprios īmediatos,dummodo non essent in detrimentum enorme imperii:de terris immediate subiectis imperio,quæ habent dominos immediatos alios,non posset hoc facere imperator, nisi pro culpa vel ex causa rationabili apparenti propter bonum commune posset priuare dominos a terris huiusmodi.quia quamuis omnia sint imperatoris, tanquam supremi domini, tamen non omnia sunt imperatoris isto modo, quo bona serui sunt domini. quia subiecti imperatori non sunt serui Imperatoris,sed sunt liberi;propter vtilitatem & commodum etiam principatus imperialis, si est vere regalis principaliter institutus. Sicut autem filius Caroli magni successit Carolo magno in imperio non virtute consuetudinis regnorum occidentalium,quæ iure successionis debetur,sed per electionem Caroli magni,qui specialiter filium elegit in imperatorem,& constituit eum imperatorem:ita etiam filius illius eodem modo successit illi, & omnes filii imperatorum siue primogeniti siue alii, qui patribus in imperio successerunt, non successerunt iure primogenituræ vel iure successionis. vnde & aliquando non habuerunt terras,quas habuerunt patres:sed successerunt tanquam electi à patribus suis vel aliis,qui nō eligentibus patribus imperatoribus habebant ius & potestatem eligendi. Et propter id verum est, quod dicunt historiæ & chronicæ, quod licet aliquando Italia fuerit separata à Germania,tamē postea fuit sibi vnita, non tamen sic quod Italia accederet tanquam regnum accessorium principali respectu alterius;sed vniebatur sic,quod vtrunq; accedebat vrbi Romanæ tanquā capiti;quia ipsa erat caput mundi. In cuius signum imperator non vocatur communiter imperator Germanorum vel Italorum, sed Romanorum. Si igitur aliquando inuenitur,quod filius successit in imperio patri suo iure hereditario, non debet sic intelligi, quod filius habuit ius vendicandi imperium absq; electione speciali patris, qua specialiter constitueretur imperator,quemadmodum in regnis & principatibus pluribus ac dominiis filius patri etiam de bonis suis specialiter ordinanti succedit. Sed propter hoc diceretur filius iure hereditario succedere patri,quod pater eligendo filium ad imperium,& constituendo eum imperatorem & successorem suum, quodammodo ipsum specialiter heredem suum instituit dādo scilicet sibi in imperio ius,quod habet. Quod enim sic constitutus imperator ab imperatore potest vocari heres imperatoris, quamuis nihil iuris penitus haberet in imperio,nisi specialiter eligeretur & constitueretur imperator per imperatorē, probatur per hoc,quod heres nihil penitus haberet in imperio iuris aliunde,quam successio in vniuersum ius,quod defunctus habuit.*ff.de re.iuris.nihil.* Vnde illo modo quilibet imperator à quocunq; vel à quibuscunq; eligatur,posset dici heres imperatoris defuncti,cum succedat in vniuersum ius, quod defunctus habuit. Et illo modo legitur in chronicis Otthonis Frigisen̄. quod *Iulius Cæsar Octauianum nepotem suum adoptauit in filium,& nomen suum ferre iussit.*

Cap. IV.

Secundum opinionem ca. tertio recitatam dat solutionem ad principalem quæstionem, & similiter ostendit, vter præstantiorem conditionem habeat, an electus in regem, an hereditarie succedens.

Viso, quomodo opinio recitata superius *ca.præcedenti* propter motiua ante dicti doctoris,sicut & propter quædam alia,quorum aliqua hic tenentur,non solum tȝ, quod electus in regem seu imperatorem Romanum à principibus electoribus potest ex ipsa electione statim nomen regis assumere,& iura ac bona regni & imperii in Italia & in aliis prouinciis eiusdem regni,quæ erant subiectæ Carolo magno, ante coronationem imperialem administrare: sed etiam tȝ,quod potest statim nomen regis assumere,nisi forte sit solummodo propter aliquod scandalum euitandum, actura & bona totius imperii in Italia,Græcia,Francia,India,aliisq; prouinciis Romani imperii modo competenti subiectis imperiali potestati mediate vel immediate de iure administrare.propter quod pronunciationem præscriptam principum Germaniæ arbitrantur consonam veritati. Videndum est. quomodo ista opinio respondet ad formam propositæ quæstionis.dicitur igitur,quod canonica electio principum electorum ex natura rei electionis,quę est ordinata,q̄uis minus rationabiliter posset alia ordinari,dat electo in regem Romanorum in terris & prouinciis; quæ tempore electionis sunt immediate subiectæ imperio, quæcunq; sint illæ,quantum dat legitima successio regi hereditarie succedenti, præsertim si regnum regis hereditarie succedentis non plus suo modo deficiat ab optimo modo monarchiæ regalis,vel ei plus appropinquet quam regnum regis per electionem succedentis, puta si subiecti huiusmodi regis hereditarie succedentis sint serui eius,vel magis appropinquent conditioni seruili,quam subiecti imperio, qui illo mō sunt liberi, quo subiecti optimo modo monarchiæ regalis sunt facti liberi: vel minus appropinquent conditioni seruili, quam subiecti huiusmodi regis: tunc canonica electio principum electorum quantum ad aliquid, daret minus electo in regem Romanorum, quam legitima successio regi hereditario succedenti,imo quantum ad aliquid daret sibi minus, quā dat legitima suc-

cesſio militi vel aſicui habenti ſeruos puros hereditario iure. quia plus poteſt in multis deſpotes ſeu dominus ſuper ſeruos; quia quicquid acquirũt, domino ſuo acquirunt; & dominus pro libito ſuo poteſt eos de iure dare vendere & legare modiſq; aliis alienare; ꝙ non poſſet imperator ſuper ſibi ſubiectos: ſi quidem imperium contineretur ſub optimo modo monarchiæ regalis & optimi principatus natura, qui in hoc conſiſtit, quod eſt conſtitutus propter commune bonum ſubiectorum, & non propter vtilitatem & gloriam principantis, niſi forte ex continenti & ſecundario. & imo quanto ſubiecti gaudent maiori libertate, quæ non eſt corruptio tranquillitatis & pacis, nec repugnat bono communi ſubiectorum, tanto principatus eſt melior & nobilior. vnde imperator vel rex optimo præeminens principatu, qui ſit omni alii principatui impermixtus, habet ſubiectos tam liberos, vt ipſi de iure abſq; culpa eorum, niſi cauſa fuerit manifeſta, non poſſint priuari rebus & libertatibus ſuis vel iuribus; nec quicquid acquirunt, regi vel imperatori acquirunt, ſic vt pro libito ſuo de iure poſſet taliter acquiſitum accipere & retinere vel dare, cui ſibi placuerit: quamuis tamen ſecundario ex caſu multa poteſt, quæ dominus poteſt ſuper eos, qui ſibi ſunt conditione ſeruili ſubiecti. veruntamen hoc non obſtante, canonica electio principum electorum plus quantum ad aliqua dat electo in regem Romanorum, quam dat legitima ſuccesſio regi hereditarie ſuccedenti, etiam ſi regnum Romanorum non ſicut aliud regnum contineatur ſub optimo modo monarchiæ regalis. & hoc ſuppoſito, quod aliud regnum ſit ſubiectum regno ſeu imperio. quia multæ cauſæ in regno hereditarie ſuccedentis per appellationem vel alio modo poſſent deferri ad imperatorem, in quibus imperator ſeu electus in regem Romanorũ haberet poteſtatem iudicandi, & non rex hereditarie ſuccedens; ſed tales cauſę in terris immediate ſubiectis imperio non poſſent oriri. ita igitur quantum ad poteſtatem huiuſmodi electio canonica principum electorum plus dat electo in regem Romanorum, quam legitima ſuccesſio regi hereditarie ſuccedenti, propter hoc, quod rex Romanorum non habet ſuperiorem, & rex hereditarie ſuccedens habet ſuperiorem ſuper ſe. quantum vero ad terras, quæ ſunt immediate ſubiectæ imperatori, electio in regem canonica electorum principum, quantum ad aliquid minus dat electo in regem Romanorum, quã legitima ſuccesſio regi hereditarie ſuccedenti, & q̃tũ ad aliquid dat ſibi plus. minus. n. ſibi dat, quantum ad adminiſtrationem bonorum & iurium aliarum terrarum, quę cõſiſtunt in recipiendis fructibus earum, in inſtituendis iudicib. officialibus, in eiſdem conferendis, & aliis pluribus ad iuriſdictionem & principatum regalem & inferiorem ſpectantibus. quãtum ad aliquid plus dat electio canonica principum electo in regem Romanorum, quã dat legitima ſucceſſio regi hereditarie ſuccedenti, cum dictum ſit, quod imperator ſeu electus in regem Romanorum habet poteſtatem diffiniendi cauſas in ipſo regno regis hereditarie ſuccedentis: quia non poteſt diffinire ipſe rex hereditarie ſuccedens. poteſt etiam electus in regem Romanorum quoſdam actus reſeruatos imperatori exercere in terris non ſibi immediate ſubiectis, quos non poteſt exercere rex hereditarie ſuccedens, niſi ex conceſſione imperatoris vel conſuetudine collata ab imperatore; quare quantum ad huiuſmodi actus reſeruatos imperatori, ipſa electio canonica plus dat electo in regem Romanorum, quam dat legitima ſuccesſio regi hereditarie ſuccedenti.

Cap. V.

Ponit ſolutiones ad probationes poſitas primo ca. pro prima opinione, quoad vtrunque modum ponendi. deinde recitat errores in extrauagantibus Io. 22 poſitos.

His opinionib. recitatis, ſecundum eas reſpondendum eſt ad allegationes, quæ contra eas militare videntur. Primo autẽ videndum eſt, quomodo per iſtam opinionem reſpondetur ad ea quæ ſupra *primo cap.* pro prima opinione adducta ſunt. Vnde ad primum, cum probatur quod non electio, ſed confirmatio vel approbatio ſeu nominatio vel coronatio à Papa habenda dat adminiſtrationem electo in regem Romanorum, cum ſit vaſallus Papæ & ei iuramentum fidelitatis & homagii præſtare teneatur. Reſpondetur negando aſſumptionem. non enim eſt vaſallus Papæ, nec præſtare tenetur huiuſmodi iuramẽtum. Quod ſi præſtaret ſibi fidelitatis & homagii iuramentum, eo ipſo faceret ſe non imperatorem Romanorum: quia non poſſet vti eo iure, quo potentes vti antiquitus imperatores Romani, & per cõſequens extunc non deberet reputari ſucceſſor eorum. Ad ſecundum, cum dicitur, imperium eſt à Papa, negatur: quia ſicut à principio nõ fuit ita, & nunc nõ eſt à Papa, quia idem eſt nunc ꝙ fuit ab initio. Ad tertium cum dicitur, electus in regem Romanorum nihil petere tenetur à Papa. Reſpondetur, ꝙ electus nihil tenetur petere à Papa de neceſsitate: ſed tamen tenetur ſequi informationes eius conſonas fidei Chriſtianæ, & miniſtrare ſibi carnalia neceſſaria ſibi. Ad quartum cum dicitur, quod Papa poteſt deponere imperatorẽ, dicitur ꝙ nõ poteſt regulariter deponere Imperatorem: ſed ſi imperator deponẽdus eſt, hoc eſt per illos, qui repræſentant populos Romano imperio ſubiectos, ſiue ſint Romani, ſiue ſint principes electores, ſiue quicunq; al[illegible] aũt poſſet Papa deponere imperatorẽ. deficiẽtib. omnib. aliis, ad quos prius depoſi[illegible] ſpectaret. ſed [illegible] imperator eſſet deponẽd⁹, & [illegible], ad quos ptinet depoſitio ei⁹, de[illegible] ſiue per ignorantiam ſiue per malitiã aut per negligen[illegible] dã-

nabilem

nabilem, rex quicunque alius habens potestatem temporalem sufficientem in aliquo casu licite ipsum deponeret. Liceret etiam alicui nulla prædito dignitate occidere talem imperatorem in aliquo casu. Non est aût vniuersaliter sine omni exceptione verû, quod qui potest aliqué deponere de aliqua dignitate, potest sibi eandem restituere. Nam imperator, & similiter Papa, potest seipsum deponere de dignitate imperiali vel papali, & tamen non potest seipsum instituere. Similiter archiepiscopus in causa potest alicui episcopo prælato inferiori auferre prælaturam, quam tamen sibi non potest conferre. Ad quintum, cum accipitur, quod Papa habet plenitudinem potestatis tam in temporalibus quam in spiritualibus; Respondetur negando assumptum, sicut dicunt plures opiniones ex præcedentibus quæstionibus recitatæ. Ad sextum cum dicitur, quod in vniuerso mundo oporteat esse vnum caput, habens potestatem à Papa, cum ipse à solo Deo habeat potestatem; Respondetur, quod regulariter & rationabiliter poneretur vnum supremum caput ad iuste coercendum omnes malefactores. illud tamen caput non debet esse Papa, quia Imperator per potentiam diuinam est exclusus, quia præceptum est, ne regulariter temporalibus negotiis se intromittat, sicut superius multipliciter est probatum, licet casualiter aliis deficientibus se posset huiusmodi negotiis implicare, quando vrgens necessitas vel euidens vtilitas, quæ necessitati valeat comparari, hoc poposcit. quia sicut in corpore naturali vno membro deficiente aliud, si aliquo modo potest, supplet defectum ipsius: qui enim non potest pedibus ambulare, aliter se portat vel voluit se vt potest: & mancus ore, accipit de terra vel alio loco, si potest, cibum necessarium sibi: & qui non potest cultello scindere panem suum, scindit aut diuidit dentibus si potest. Sic in corpore mystico, & in collegio seu vniuersitate, vno deficiente, alius si habet potentiam, supplet defectum eius. vbi autem non sunt milites, rustici pugnant pro patria, si possunt: & deficientibus viris, mulieres, si valent, patriam & seipsas defendunt. Sic Papa & clerici, deficientibus laicis, se debent secularibus reipublicæ necessitatis immiscere, ab aliis tamen, quæ possunt à laicis expediri, abstinere tenentur. Ad septimum cum dicitur, quod Papa habet vtrumq; gladium: dicitur, quod regulariter Papa non habet vtrunque sed tantummodo à Christo gladium spiritualem, saluis iuribus & libertatibus aliorum omnium, quæ & quas absq; culpa & sine causa minime tollere potest. casualiter autem vrgente necessitate vel euidenti vtilitate potest Papa aliquo modo per se vel per alios vti vtroq; gladio. nec mirum, quia & casualiter posset rusticus vti gladio materiali contra imperatorem. regulariter igitur ex ordinatione Christi Papa gladium materialem non habet, sed oportet eum à negociis secularibus abstinere. ita etiam ex ordinatione Christi iura & libertates quorumcunq; non debet diminuere vel turbare, nec etiam de rebus eorum vltra necessitates suas pro victu & vestitu & pro exercendo suo officio vendicare. Sed pro huiusmodi potest & hoc de illis rebus, quas laici voluerunt ad prædicta deputare, dummodo ipsius Papæ necessitatibus satis fit. Omnia autẽ, quæ vltra illa, quæ sibi necessaria sunt, possidet, sc. ciuitates, castra, ãplas possessiones & superabundantes, & iurisdictionem temporalem quamcunq;, sicut & omnem gloriam mundanam, qua Papa nunc rutilat, vel habet ex largitate imperatorum, regum vel aliorum fidelium, vel sibi tyrannice & damnabiliter cõtra Deum & rationem ac bonos mores vsurpat. vñ in his, quæ licite possidet, non Petro sed Constantino & aliis imperatoribus ac regibus & aliis fidelib. qui Papæ hæc contulerunt, succedit: non tñ sic succedit eis vt tanquam plenum ius in reb. & iuribus sibi datis possideat, sicut illi qui dederũt. quia res supra has virtutes ex pura largitate fideliũ sibi concessas tenetur de necessitate salutis ad intentionẽ dantiũ dispensare. Et si dispensauerit aliter, cõmittendo furtũ imo peculatũ, si habet vñ, ad restitutionẽ tenetur.

Hæc & quamplura alia ad materiam istam spectantia videntur manifeste probari per beatũ Bernard. qui li. de conside. ad Eugenium Papam ait: *In criminibus non in possessionibus est potestas vestra propter illa siquidem & non propter has accepistis claues regni cælorum.* Et in eodem ait: *quid tibi aliud dimisit Petrus nisi, quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quid illud sum scio: non est aurum & argentum: cum ipse dicat aurum & argentum non est mihi. Esto vt alia quacunq; ratione hoc tibi vendices sed non apostolico iure. Nec .n. ille dare tibi potuit. quod non habuit. dedit sollicitudinem super ecclesias, nunquid dominationem? Audi ipsum: Nõ dominãtes ait in clero sed forma facti gregis ex animo. Et ne putes hoc dictum sola humilitate, non in veritate: lex est Domini in euangelio: Reges gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent, benefici vocantur: vos autem non sic. Planum est igitur, quod apostolis interdixit dominationem eorum: quõ ergo tu vsurpare audes aut dominatus apostolatum aut apostolatus dominatum? planum est, quod ab vtroq; simul prohiberis. si vtrunq; simul habere voles, perdes vtrunq;. alioquin non te exceptũ illorũ numero putes, de quibus conqueritur Deus: Ipsi regnauerunt & nõ ex me: principes extiterunt, & ego non cognoui eos si interdictum habemus: audiamus edictum: Qui maior est vestrũ fiat sicut minor & qui præcessor est sicut qui ministrat. Forma apostolica hoc est dominatio interdicitur, conceditur administratio.* Item in eodem ait: *Erras si vt supremam, ita & solam institutam à Deo vestram apostolicam potestatem existimas. si hoc sentis dissentis ab eo qui ait: Non est potestas nisi à Deo. ad Rom. 13. quod sequitur: Qui potestati resistit. Dei ordinationi resistit. Denique idẽ ait: Omnis anima potestatib sublimiorib subdita est. nõ ait, sublimiori, tanquã in vno, sed sublimiorib. tanquã in multis.* Itẽ in eodẽ ait: *Nõ monstrabunt, puto, qui hoc dicunt, vbi quispiã apostolorũ iudex sedit hominum.* Et infra: *Stetisse denique lego apostolos iudicãdos: sed sedisse iudicãtes non lego.* Itẽ in eodem ait: *Quis mihi det vt videã ecclesiam Dei sicut in diebus antiquis, quando apostoli laxabãt retia sua in capturam non auri, sed in capturam animarũ. Quis mihi det vt audiã vocem tuam, vocem illam virtutis: pecunia tua tecum sit in perditionem.* Item in eodem sic ait: *Abiectus eram de domo Dei mei: quale est hoc de paupere & abiecto, leuor super gentes & reges, & ita sicut & prophetæ cũ similiter leuaretur audiuit, vt euellas &*

destruas, & dissipes, & aedifices & plantes: quæ horũ fastũ sonant? rusticũ magis vitũ soant, in quib. labor spiritualis expressus est. Et nos igitur, vt multum sentiamus de nobis: impositum sentiamus ministerium non dominium datum. Et ita disce sarculo opus esse modo suscepto vt opus facias prophetæ. Item in eodem ait: *Non ei tamen ille, de quo propheta: Et omnis terra possessio eius. Christus est qui possessiones sibi vendicat, & hoc iure creationis & merito redemptionis & merito patris, cui alteri dictum est: Postula à me & dabo tibi gentes, &c. An possessionem & dominium concedere habuit vt curam illius habeas? Pars tua hæc vltima: ne extendas manum tuam vt præsis, sed procura vt seruias & prouideas: præsis vt præsis vt fidelis seruus & prudens quem constituit dominus super familiam suam. Ad hoc enim prælatus es vt dispenses non vt imperes. Hoc fac & dominari ne affectes omnibus hominibus, vt non dominetur homo cum omni iniustitia, ergo si te cognoscis debitorem, non dominatorem putandum summopere est.* Ex his verbis B. Bernardi aliisq; compluribus eiusdem, quæ ex auctoribus noui testamenti dictisque sanctorum colliguntur: quidam credunt, quod omnino erroneum est dicere, quod Papa ex ordinatione Christi regulariter habeat vtrumq; gladium, & quod habet plenitudinem potestatis tam in temporalibus quam in spiritualibus, vt omnia possit, quæ non sunt contra ius diuinum, & omnes obliget orthodoxos. Quorum quidam ex eis conantur concludere, quod Papa ex ordinatione Christi nullam habet potestatem coactiuam omnino. alii autem hoc non concedunt; sed ex scripturis diuinis & auctoribus sanctorum & sacris canonibus credunt se demonstratiue colligere, quod Papa ex ordinatione Christi habet principatum principaliter institutum propter vtilitatem & commodum subiectorum, saluis iuribus & libertatibus aliorum, vt apostolicus principatus principatus mundanos præcellat in duobus. primo quia spiritualia administrat non temporalia, nisi casualiter & ex necessitate. Secundo quia apostolicus principatus institutus à Christo quantum ad hoc institutus est propter vtilitatem & profectum subiectorum excluso omni principatu despotico, & qui non est optimus, nec est omnino impermixtus. Et sic de illo principatu dominatiuo, qui vocabulo sumpto ex idiomate græco vocatur *despoticus*, nihil penitus habeat. Et hoc voluit (secundum istos) Bern. dicens: *forma apostolica hæc est. dominatio interdicitur*, &c. Item, *nobis sentiamus ministerium non dominium datum*. Et quando dicit, *dominari ne affectes omnibus hominibus*. sed & sic intelligenda sunt secundum illos verba B. Petri. *non dominantes in clero*. verũ ñ ne istos damnare oporteat omnes summos pontifices, qui multum de principatu despotico habuerunt, nec omnem principatum despoticum abdicauerunt: quis in hoc B. Petrum & quosdam alios principales neqnaqnam imitati fuerunt: Dicunt, quod verba B. Bern. prædicta, & similia tam ipsius quam aliorum patrum, sicut & verba scripturæ diuinæ, in quibus fundantur, sane debeant intelligi, vt scilicet Christus instituerit prædictum apostolicum statum & principatum, vt summi pontifices, qui ipso in sua potestate absq; omni permixtione cuiuslibet alterius principatus vellent esse contenti, laudem & gloriam acquirerent singularem, & essent remunerandi in vita btã præmio spirituali: qui autẽ nollent ad hoc nõ essent astricti: & quantum ad illos, qui se ad illud nequaqnam voto astrinxerunt, magis est lex consilii quam præcepti: quia quamuis Christus nullum principatum despoticum imposuerit vicario suo, non tamen sibi per præceptum interdixit, sed sub conditione. i. e. si in hoc eius vellet seruare consilium. Et sic potest intelligi illud verbum B. Bern. *Dominatio interdicitur*, scilicet volentibus sequi consilium Christi & apostolos, qui se sponte inuitauerunt ad dictum consilium imitari Christum.

Secundum istam opinionem respondetur etiam ad motiua adducta superius *ca primo*, quib. probatur, quod electio principum electorum dat electo in regem Romanorũ tãtam potestatem, quantã Papa vult per eam sibi dari, & nõ maiorem. Ad primum, quod consistit in hoc, quod Papa super oĩa regna occidentalia habet eandem potestatem, quam habuit Constantin. magnus super monarchiam totius imperii: Respondetur quod Constantinus non dedit talẽ potestatem Papæ super regna occidentalia, sicut dictum est supra. *q.* 1. *c.* 12. nec etiam dare potuit sibi talem potestatem super occidentalia regna. quamuis enim Imperator posset dare Papæ sicut alteri personæ, potestatem eligendi imperatorem super totum imperium: quamuis etiam imperator possit facere imperatorem deputando sibi imperii administrationem, quamdiu imperator esset, non tamen posset alicui cum successione absque omni noua electione dare aliquam partem imperii, ita vt obtinens eam sit verus imperator. quamuis enim imperator (si non redundaret in detrimentum ĩpii: sed forte esset ad vtilitatẽ ĩpii. quia sic habetur in *auth. vt iudi. sine quoquo suffragio col. la* 2. imperium abundabit vtens subiectis locupletib. sic per similem rationem imperium est potens vtens subiectis potentib.) posset dare alicui personæ pro se & filiis suis aliquod regnum, etiã immediate subiectum imperio, non tamen posset ordinare, quod talis rex cum successione generis sui teneret imperium: quia hoc optimo mõ ꝓuidendi ĩpio. i. per electionem, repugnaret. Ad secundum motiuum ibidẽ adductum dicitur, quod Papa non deposuit regem Francorũ. nec aliũ eidẽ substituit potestate cõcessa sibi à Christo, sed vel hoc non fecit, vel fecit potestate sibi cõcessa à Francis. Papa. n. non absoluit Francos à iuramẽto præstito fidelitatis Hilderico regi; sed declarauit & indicauit eis, quia forte de hoc dubitabant, quod illi iuramento post depositionem regis non erant astricti. Ad tertium respondetur ꝙ proprie loquendo non dedit nec concessit Othoni potestatem eligendi sibi successorem in Italia: sic tamen concessit, quod non intendebat eũ super electione huiusmodi perturbare. Ad quartum dicitur, ꝙ electio alicuius in regẽ romanorum non indiget aliqua confirmatione sicut est supra in diuersis locis ꝓbatũ. Ad qntũ dupliciter respondetur. Vno modo, ꝙ Io. 22. intellexit de electione in regẽ romanorũ in discordia, sicut verba ei⁹ videntur prætendere,

[illegible] intolerabilem [illegible] [illegible] etiam, vt [illegible] fuisset catholicus & verus papa, ipso [illegible] domini Ludouici [illegible] quibusdam aliis fuisset iudex eius.

[illegible] dicendum vel potius tangendum est breuiter, quare præ[illegible] hæreticum manifestum. Circa quod sciendum est, quod dicunt [illegible] propter errores, quos in *decretalibus* suis sub bulla redegit. tum [illegible] publice asseruit & dogmatizauit, quæ (vt dicunt) ad minus sunt [illegible] aliquos tam ridiculosos esse & tam fantasticos, vt mirentur, quo[illegible] opinari. quos tamen dicunt hæreticales propterea, quod sacris [illegible] omnibus autem Iohan. prædicti, quas isti dicunt esse erroneas et quas [illegible] ad [illegible] introduxit & damnandum regulam fratrum Minorum cum decla[illegible] eam, cuius verba quasi impugnanda ponit in principio primæ suæ [decretalis] de hac materia, quæ incipit: *Ad conditorem* paucas absque improbatione causa breuitatis [illegible] præsentibus inserendas. Prima itaque assertio hic ponenda, quam putant erroneam, est, quod vsus facti in rebus vsuconsumptibilibus non potest a proprietate & dominio separari. hanc ponit in decretali quæ incipit, *ad conditorem*, in his verbis: *dicere siquidem, quod in talibus rebus vsus iuris vel facti separatus à proprietate rei seu dominio possit constitui, repugnat iuri & obuiat rationi.* Secunda est, quod nec simplex vsus facti, qui est seruitus, nec ius vtendi in talibus rebus potest constitui vel haberi. hanc ponit sub eisdem verbis *in decretali* sua prædicta. Tertia est, quod vti re nihil aliud est, quam percipere rei fructum, quæ potest ex ipsa salua eius substantia prouenire, quam ponit sub his verbis: *Cum enim vti re nihil aliud sit proprie quam fructum rei seu vtilitatem aliquam in solidum vel pro parte recipere, quæ ex causa potest salua substantia prouenire.* restat quod illa re vti quis nequeat, ex qua salua eius substantia nulla sibi prouenire potest vtilitas, quare res vsu consumptibiles esse constant. [Quar]ta est quod ius vendendi nõ potest in rebus vsuconsumtibilibus constitui vel haberi. Quinta est, quod [illegible] actum rebus vsuconsumptibilibus haberi non potest. quia nullus talis actus haberi potest. hanc ponit in eadem decretali sub his verbis. *Præterea quod simplex vsus rei sine iure vtendi a proprietate seu dominio separatus in rebus vsuconsumptibilibus haberi nequeat.* sic probatur: si enim haberi posset vsus talis, aut ante ipsum actum, aut in ipso actu, aut post completum actũ huius haberetur. Quod autem hoc nequeat fieri, ex hoc patet: quia quod non est, haberi nequaquam potest. patet autem, quod actus ille, antequam exerceatur vel postquam factus est, in rerum natura non est. ex quo sequitur, quod haberi minime potest. licet enim ante actum ipsum quis facultatem habeat ipsum exercendi, post hoc tamen actus ipse in rerum natura, nisi in potentia, non existit. cum enim actus est in fieri, nec adhuc est in rerum natura, quod rem perfectam significat, quamdiu est in fieri, non potest actu conuenire. quod enim de actu, quæ est in fieri, præterit, iam non est. quod autem fit, instantaneum seu momentaneum est, & tale quid haberi non potest nisi pro momento quodam magis intelligitur quam sensu percipi potest adhuc post actum completum: licet (si ex facto ipso producta res alia fuit, res ipsa facta haberi valeat) factum tamen ipsum, quod iam transit, non habetur. Sexta est, quod hæreticum est dicere, quod scripturæ diuinæ contrarium est, Christum & apostolos non habuisse in rebus, quas habebant, ius vtendi, vendendi, donandi & ex ipsis alia acquirendi. Septima est. quod actus vtendi est iniustus, nisi vtens habeat ius vtendi, vendendi, donandi, & ex ipsis alia acquirẽdi. & has duas ponit in decretali sua, *Cũ inter nonnullos:* sub his verbis *pertinaciter affirmare quod redemptori nostro prædicto eiusque apostolis in his quæ eos habuisse sacra scriptura testatur nequaquam ius vendendi competierit: nec ipsi illa vendendi seu donandi ius habuerint. aut ex ipsis alia acquirendi, quæ tamen ipsos de præmissis fecisse sacra scriptura testatur, seu ipsos potuisse facere supponit expresse, cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis non iusta. quæ vtique de vsu gestis seu factis redemptoris nostri Dei & hominis sentire nephas est, & scripturæ sacræ contrarium, & doctrinæ catholicæ inimicam: assertionem ipsam pertinacem censendam merito & hæreticam censemus de fratrum eorundem concilio deinceps erroneam declaramus.* Octaua est, quod ordo fratrum Minorum (ratione consimili, vt isti dicunt, orthodoxa ecclesia tam vniuersalis quam particularis, ac quæcunque communitas, vniuersitas, multitudo aut collegium) *non potest aliquem actum realem habere vel exercere.* Nona est, quod quia persona imaginaria repræsentata potest habere ius vtendi, sed non facti vsum: ideo est, quod ordo fratrum Minorum, & ratione consimili orthodoxa ecclesia, & omnis persona imaginaria est repræsentata & imaginaria. huiusmodi assertiones ponit in decretali sua *Quia quorundam*, edita contra appellationem domini Ludouici de Bauaria supradicti dicens sic: *cum enim dicatur in decretalibus supradictis quod ordo vsum rerum habebat præmissarum, ad vsum iuris necesse est hoc referri: facta siquidem, quæ singulorum sunt, personam exigunt veram & requirunt. Ordo autem vera persona non est: sed repræsentata & imaginaria potius est censenda quare quæ facti sunt sibi conuenire nequeunt, licet ea possunt congruere quæ sunt iuris.*

Decima est, quod hab[illegible] eius proprietatis & dominii seu aliqua in communi quomodo habet [illegible] aliqua communitas specialis, quæ est solummodo pars totius congregationis fidelium non [d]iminuit de altissima paupertate. Vndecima est, quod regulæ & statuta fratrum Minorum non [illegible] et nec obstat habere aliquid in com[illegible] prop[illegible] Duodecima est quod non

bet-

benedixit Innocen. 5. dicendo, altissimam paupertatem esse, quæ nihil habet in hoc mundo nec in proprio nec in communi. has tres assertiones ponit in decretali prædicta, *Quia quorundam*, in hęc verba *Nec hoc* (scilicet habere in cõmuni) *et quoad proprietatem aliquam derogat iuxta dictum Greg. 9. prædicti altissimæ paupertati, quam in quadam sua decretali dicitur expresse. extra de excess. prala c nimis praua. Prædicatores & Minores in altissima paupertate Christo famulari. & tamen constat ipsos Prædicatores habere in communi quoad proprietatem aliqua eorum regula & statuto non repugnat. Et ita non obstat, quod dicunt Inno. 5. prædecessorem nostrum dixisse, altam paupertatem esse habere pauca propria propter Deum: altiorem, qua nulla habet propria, tamen habet in communi: altissimam quæ nihil habet in hoc mundo nec in communi nec in proprio. dicimus enim quod hoc dixerit non vt Papa sed vt Petrus de Tarentasia in quadam postilla sua. quare dicta præmissorum pontificum sunt præferenda.* Decima tertia est, quod domus, agri & quæcunque immobilia, quæ credentes, de quibus *Act. 2. & 4.* fit mentio, in speciali vendebant pro fidelibus sustentandis, priusquam vendebantur fuerunt effecta totius communitatis credentium iure proprietatis seu dominii, quod possessores eorum in eis habebant. hanc ponit in decretali sua, quæ incipit: *Quia vir reprobus.* sub his verbis: *Illis* (scilicet credentibus) *omnia quæ possidebant erant communia inter eos, & quod communia quoad dominium seu proprietatem intelligi debeant ex eo patet, quod illud, quod prius ante conuersionem eorum ipsis fuerat proprium postquam credentes facti sunt, fuit inter eos communicatum. Constat autem quod illa, quæ possidebant ante conuersionem, erant illis quantum ad dominium propria. aliter enim illa communicare non poterant. quare sequitur, quod fuerunt quo ad proprietatem seu dominiũ inter eos communicata. quia de rebus non consumptibilibus scriptura prædicta Act. 4. aperte dicit, nisi violentia sibi fiat. cum n. dixisset. Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid esse suum dicebat, sed erant eis omnia communia. Ex quo sequitur quod nec quisquam egens erat inter ipsos: & huiusmodi volens reddere rationem subdit: Quotquot enim erant possessores agrorum aut domorum vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant & ponebant ante pedes apostolorum. Cum igitur prius dicit, quod inter credentes erant omnia communia, & post subiungit quod agri vendebantur & domus, euidenter apparet, quod illa communia, antequam venderentur, erant effecta.*

Aliter enim sequeretur, quod remansissent eorum, quorum prius fuerunt, propria. & per consequens, quod ipsi post illorum venditionem remansissent proprietarii, cuius tamen contrarium dicit sacra scriptura prædicta cũ dicit: nec quisquam eorũ quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. Decimaquarta est, quod apostoli post missionem sancti Spiritus pro aliquo tempore habuerunt prædia in Iudæa quoad dominiũ seu proprietatem in communi: & quod licuit eis postea habere & retinere proprietatem agrorum seu prædiorum. Hanc ponit in decretali prædicta sub his verbis: *Si queratur, quare agros apostoli non tenebant & domus in Iudæa, sed potius venditis illis habebant pretia in communi: Respondit Melchiades PP. ad hoc dicens, futuram id est transituram ecclesiam ad gentes apostoli prævidebant. idcirco prædia in Iudæa minime sunt adepti.*

Et si dicatur, quod Melchiades videtur supponere, quod credentes etiam ante venditionem prædiorum illa nequaquam habuerunt in communi: cũ dicat, quod illa in Iudæa minime sunt adepti. Dicimus, quod Melchiades pro tanto dicit apostolos in Iudæa non esse adeptos prædia, quia non adepti fuerunt illa, vt ea sibi intenderent retinere. & ideo, quia non retinebant, non videbantur ea fuisse adepti: tunc n. quis rem adipiscitur vt eam in continenti abdicare debeat adeptus propriè non dicatur. Ex prædictis patet quod apostolis fuit licitum in Iudæa, si voluissent, prædia retinere: nec voto compulsi sunt, quia illa non retinuerunt, sed voluntate propria quasi non contracturos morã sed transituros prævidebant ad gentes. Decimaquinta est, quod B. Petrus & apostoli post missionem Spiritus sancti fuerunt proprietarii, habentes in speciali proprietatem seu dominium pecuniarum & aliarum rerum. hanc ponit in decretali prædicta sub his verbis: *videtur etiam quod probabiliter posset dici, quod post distributionem bonorum vsu consumptibilium quæ fiebat inter apostolos & credentes, vt dicitur act. 2. & 4. c. quilibet portionis sibi assignatæ proprietarius & dominus posset dici: cũ hoc scriptura aliꝰ videtur expresse supponere, cum dicit. Nec quisquam egens erat inter illos, & quare hoc, reddit rationem dicens: Quotquot enim possessores agrorum & domorum erant vendentes afferebant pretia eorum & ponebant ante pedes apostolorum. diuidebant autem singulis prout cuique opus esset. Cum igitur daretur ab illis qui dare poterant, scilicet apostolis: & illis, qui recipere poterant ea quæ ad vitã humanã sustentationem pertinebant, videtur quod quilibet fuerit dominus eius portionis, quæ sibi fuerat assignata. aliter non videtur verum quod dicitur, quod egentes non essent, nisi post diuisionem haberent proprietatẽ in assignata sibi portione:* Præterea constat, quod vestimenta quotidiana inter res vsu consumptibiles computãtur per conclusionem nunc prædictam, in qua fit mentio in dict. c. act. 4. Item in actibus legitur quod angelus Petro dixit: præcingere & calcia te caligas tuas. Item dixit ei: circumda tibi vestimentum tuum &c. vbi clare supponit angelus, quod caligæ & vestimentum assignata Petro propria quo ad dominiũ erant Petri. Quare pecunia, panis, vinum, & res aliæ consumptibiles diuisim pro vitæ sustentatione assignatæ simpliciter eius essent.

Decima sexta est quod voluntas viuendi sine proprio non se extendit ad illa, quibus necessario indiget vita humana. hanc ponit sub eisdem verbis in decretali prædicta. Decimaseptima, quod Christus in quantum homo, viator passibilis & mortalis, non solum paucarũ & paruarum & vilium rerum in speciali dominium habuit seu proprietatem, sed etiam in speciali tegi rerum ... omnium temporalium rerum.

D... est quod Christus fuit Dominus omnium rerum temporalium, in quantum ... fixus. Decimanona est quod Christi regnum est visible dominium, dominus

nus [illegible] inquantum Deus ab æterno, eo ipso quod Deus pater genuit [illegible] inquantum [illegible] tempore, scilicet ab instanti conceptionis scilicet ex Dei dono. Vigesima [illegible] Christus nihilominus habuit dominium aliquarum rerum non ab instanti suæ conceptionis [illegible] postea successiue modis aliis, vtpote ex collatione fidelium & emptione acquisitarum. Vigesimaprima est, quod Christus non potuit renunciare regno ac dominio rerum [illegible] quia si hoc fecisset contra ordinationem patris fecisset. Vigesima secunda est, quod non [illegible] dominii fecit Christum egenum & pauperem, sed potius carentia fructus & obuentionis [illegible] quarum dominus erat. Vigesimatertia erat, quod nudum dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rerum habentem non fecit diuitem. Vigesimaquarta est, quod dominium omnium temporalium ab omni perceptione cōmodi temporalis in perpetuum separatum est inutile reputandum. Vigesimaquinta est, quod Christus, quoad perceptionem fructuum regni & temporalium rerum in quibusdam palam gessit se pro rege & domino. Has assertiones, quarum aliquas dicunt prædicti inter se repugnare, dicit Iohannes 22. in de[illegible]. prædicta. *Quia vir*, in hæc verba. *Secundo quæritur, vtrum Christus aliquarum temporalis habuit dominium & quale. Quod autem dominium rerum temporalium habuit, sacra scriptura tam in veteri testamento quam in nouo multis locis testatur. multi quidem eum regem futurum populi Israelitici: & per consequens habere regni dominium prophetarunt, dicentes: Ecce dominus iudex noster, ipse veniet & saluabit nos, & ita cum Pilatus interrogaret, vtrum esset rex Iudæorum, respondit, regnum meum non est hinc. non dicit: non est hic, sed dicit, non est hinc, quasi dicat, regnum meum a mundo non habeo. sed nec habebat, imo à Deo, sicut angelus eius genitrici prædixerat dicens Luc. 1. Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius. & ita cum rex & dominus fuerit factus, inquantum crucifixus: & crucifixus fuit, inquantum homo, sequitur, quod regnum & dominium, inquantum hominis, Deus sibi concessit: & ita iuxta præmissa patet, quod regnum & vtile dominium habuit dominus Iesus, inquantum Deus ab æterno, eo ipso quod Deus pater genuit. similiter inquantum homo ex tempore, scilicet ab instanti suæ conceptionis ex Dei dono. & nihilominus habuit dominium aliquarum rerum temporalium non ab instanti conceptionis. sed postea successiue modis aliis, vtpote ex oblatione fidelium vel emptione acquisitarum, & ita cum ex his euidenter appareat, ipsum regno & dominio non renunciasse prædictis, imo videtur quod non potuisset renunciare, & fecisset contra ordinationem patris, dicendum est, quod non carentia dominii fecit eum pauperem & egenum, sed potius carentia perceptionis fructus & obuentionis rerum, quarum erat dominus. Nudum enim dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rerum, habentem non fecit diuitem: cum sit inutile reputandum. vnde habens tale dominium potest egenus & pauper merito reputari. Et ita Christus rex regum & dominus dominantium, quo ad perceptionem fructuum regni & rerum temporalium, nisi in valde paucis pro rege & domino se non gessit. propter quod merito pauper dici potuit voluntarius & egenus, non propter dominii carentiam siue regni, sed propterea quia se fructibus rerum & prouentibus non intromittebat. Vigesimasexta assertio est, quod Christus non aliam legem viuendi dedit apostolis, quam quibuscunque aliis discipulis suis siue viris siue mulieribus. Hanc ponit in decretali prædicta in hæc verba: De discipulis autem constat. quod habuerint aliqua temporalia. de Ioseph ab Arimathia legitur Iohannis 19. quod erat discipulus Iesu. Matth. autem 27. dicitur. quod erat diues homo & discipulus Iesu. Item constat quod Symon leprosus erat discipulus Iesu, & tamen legitur Matth. 27. quod Iesus erat in Bethania in domo eius. Item Lazarus, Martha & Maria Magdalena, qui erant discipuli eius, habebant multa bona. vnde de eis legitur Iohan. 11. quod castrum dictum Bethania erat Mariæ Magdalenæ, & Marthæ: & quod in Bethania fecerunt sibi magnam cœnam, in qua Martha ministrabat: Lazarus autē erat vnus de discumbentibus cum eo: Maria vero accepit libram vnguenti nardi pistici, & vnxit pedes Iesu, & tersit capillis suis pedes eius. Thabita autem, quæ interpretatur Dorchas, quam Petrus suscitauit à mortuis, legitur act. 9. quod erat discipula & plena bonis operibus & eleemosynis, quas faciebat illis Dorchas. Ex quibus patet, non obstante, quod ista esset discipula, tamen temporalia habebat, de quibus faciebat eleemosynas prædictas. nec reperimus, quod Iesus dominus noster aliam legem viuendi discipulis suis dederit, & aliam apostolis suis: immo beatus Clemens in quadam epistola sua, cuius pars recitatur. 12. quæst. 1. cap. dilectissimis, expresse dicit, quod eadem erat apostolorum & discipulorum vita, dicens. Communis vita omnibus est necessaria, & maxime his, qui vitam apostolorum imitari & eorum discipulorum volunt. nec cum ipsos apostolos ex discipulis fecit, videtur eis indixisse vitam aliam, quam prius habuerunt, sed potestatem aliam eis tribuisse. vnde cum Apostolos eos ordinauit, legitur Matth. 10. sic dixisse: Et conuocatis. 12. discipulis dedit illis potestatem spirituum &c.*

Cap. VI.

Præmissa detestatione eorum, qui Ioan. 22. adhærebant, ponit alios errores ab eo in aliis operibus eius positos.

HÆ assertiones, quas prædicti erroneas arbitrantur, in eiusdem decretalibus con[illegible] & multæ aliæ, quas non minus erroneas & culpabiles existimant, vt d[illegible] q[illegible] derunt aliquam scripturam assertiue prolatam, neque paganorum, neque hæ[illegible], in qua paucæ veritates fal[s]itatibus non essent admixtæ. Reputant enim, quod in omnibus decretalibus supradictis paucissima verba dicentis sunt consona veritati, propter quod mirantur, quod multitudo Christianorum, & maxime virorum literatorum, præcise in iure canonico & theologia, ipsas approbat & confirmat: cum sint tam fantastica & absurda, quam esto quod nõ essent contra fidem & bonos mores, vilipendi omnino deberent. Sed beati Pauli sententia nunc locum habere, qui 2. Timoth. 4. ait: *Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad desideria sua coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent: ad fabulas autem conuertentur.* Quia vbi de potestate vel etiam de voluntate papæ fit sermo, non curant Christiani scire his diebus, quod Christus docuit, nec quod apostoli senserunt & sancti patres, quamuis ratione manifesta hoc doceretur: sed quod placet papæ, timore vel amore aut cupiditate carnis amplectuntur, & ad fabulas quas somniauerunt, scripturas & prophetias student trahere repugnantes & sic ad papã transferre videntur honorificentiam creatoris, fidem Christianam contra apostolum in sapientia verbi potius voluntate papæ, non voluntate scripturæ ponentes: cum dicant isti se legisse in historiis & chronicis fide dignis circiter 28. à tempore beati Siluestri sedem apostolicam occupasse, qui non solum dicunt Iohannem 22. in prædictis errasse contra fidem & bonos mores, sed etiam dicunt ipsum inter hæreticos computandum, licet aliquis alius posset ea erronea opinari absque hoc quod esset hæreticus iudicandus: pro eo quod ea sub bulla redigendo & per totam Christianitatem promulgando conatus est cogere præceptis & minis vniuersos Christianos ad ipsa pertinaciter defendenda, sic erroti suo pertinaciam adiungendo & cum eis non errorem tantummodo sed etiam prauitatem hæreticam incurrendo. Præter autem istas assertiones, quas Iohannes 22. in suis decretalibus affirmauit, quas isti censent erroneas, dicunt istum ipsum alios prædicasse errores, propter quos etiam hæreticus est iudicandus. Quorum primus est (vt dicunt) quod animæ sanctorum in cœlo non vident nec videbunt diuinam essentiam vsque ad diem iudicii generalis. Secundus est, quod animæ damnatorum nec sunt nec erunt in inferno, nec cruciabuntur pœna æterna vsque ad diem iudicii. Tertius est quod dæmones non puniũtur nec punientur ante diem iudicii. Quartus est, quod Deus de potentia absoluta non potest aliud facere, nec aliter quam facit. Quintus est, quod Christus non regnabit post vltimum iudicium. Propter ista & alia dicunt sæpe isti istum esse inter hæreticos numerandum, nec, vt dicunt, potest excusari de hæretica prauitate, si dicatur quod ista dixit solummodo conferendo & recitando, quia (vt affirmant) si fieret debita inquisitio, inueniretur per testes legitimos & legitima documenta, quod ista dixit asserendo. Nec iterum (vt dicunt) de istis & aliis, quæ in decretalibus suis inseruit, excusari potest per hoc, quod in fine vitæ suæ reuocauit, quicquid male dixisset: tum quia illa reuocatio fuit conditionalis, qualem faceret quilibet hæreticus quantumcunque pertinax, tum quia quamuis fuisset sufficiens reuocatio, & per consequens excusasset eum de hæretica prauitate post præfatam reuocationem, vt ex tunc non fuisset reputandus hæreticus, tamen pro tempore præcedenti dictam reuocationem ipsum nullatenus excusasset: quin dicendus esset hæreticus ante dictam reuocationem. De Iohanne 22. & assertionibus eius sunt hæc dicta, vt literas soliciter legentes præsens opusculum diligenter aduertant, an impugnantes decretales prædictas sint hæreticis aggregandi, & an processus illius Ioannis 22. à tempore, quo primo edidit decretalem de prædicta materia, quæ incipit, *ad conditorem*, contra dominum Ludouicum de Bauaria & alios principantes, sunt censendi de iure tenere: & sunt recipiendi vel allegandi, tanquam à vero & catholico papa compositi atque facti.

Cap. VII.

Pauca quæ secundam opinionem positam c. 2. respiciunt, tangit nihil discutiendo.

TEnentes opinionem prædictam non æstimant, quod eos oporteat ad motiua secundæ opinionis adducta supra c. 2. respondere. Nam secundum ipsos motiua pro prima parte eiusdem opinionis secundæ verum concludunt: quod scilicet electus in regem Romanorum p[o]test statim ipsa electione nome[n] reg[i]s assumere, & bona & iura regni & imperii in Italia & in aliis prouinciis, quæ erant subiectæ Carolo magno, ante coronationem imperialem administrare. tenen[tes] secundum istam [illegible] opinionem, vt patere ex fundamentis motiuorum illorum videtur, potest conclud[i] q[illegible] [illegible] onis prædictæ possit electus in regem Romanoru[m] [illegible] o[m]nibus te[rr]is & p[illegible] [q]uæ ante & post coronationem imperialem erant subiectæ Carolo magno & prædec[illegible] us eius. Ad motiua pro secunda parte eiusdem, quod [sci]licet electus in rege[m] Romanorum

manorum non poterit virtute electionis illa statim in aliis terris, quæ non erant subiectæ Carolo magno ante coronationem imperialem, responsum est supra. *q. 3. c. 6.* Responsiones autem pro secunda opinione, ad ea quæ dicta sunt & adducta ab opinione prima & tertia, quæ contra ipsam militare videntur: quia ipsius auctor superstes est, & homo non mediocris scientiæ, decreui ipsius iudicio relinquere. Sufficiens enim est ad suam opinionem contra contrarias defendendam.

CAP. OCTAVVM,

Et vltimum, octauæ & vltimæ quæstionis, respondet rationibus secundo & tertio cap. positis.

PORro tenentes opinionem primã sunt multi, qui exquisite ad illa, quæ adducta sunt pro opinione secunda & tertia, diuersimode responderent, & forte nullatenus concordarent, proinde aliquas responsiones ad ipsas, quas ipsi vel aliqui ipsorum, vt alii cogitare possunt, breuiter recitabo, quid de ipsis sentiam ad præsens minime exprimendo. Ad primum enim motiuum pro opinione secunda adductum c. 2. cum dicit quod quilibet populus carens rege potest sibi regem eligere de iure gentium, ex quo iure regna condita sunt: Forte aliqui responderent, quod hoc intelligitur de populo nõ habente superiorem, ad quem spectat constituere regem super populum, sicut fuit de multis populis, antequam mundus haberet verum dominium, tunc enim pertinebat ad populum super se constituere regem. Sed postquam Papa factus est dominus totius mundi, habẽs plenitudinem potestatis tam in temporalibus quã in spiritualibus, non est verum: quia ex tunc nõ ad populum carentem rege, sed ad Papam pertinuit constituere regem super populum. Ad legem adductam dicent aliqui, quod nulla lex potest derogare plenitudini potestatis papalis. Ad secundum, cum dicit quod tempore successionis generis in regno & imperio filius statim mortuo patre ex ipsa generis successione assumpsit nomen regis, & administrauit bona & iura imperii: Posset aliquis respondere, quod hoc fuit ex permissione Papæ; quia placuit Papæ etiam, quia electio regis & imperatoris quæ fit per principes electores succedit & subrogata est in locum prædictæ successionis generis. si placet Papæ, dat electo administrationem prædictam & potestatem assumendi nomen regis; & si non placet Papæ, non dabit electo administrationem, habet enim ius & naturam illius successionis, cuius natura fuit, quod dedit prædicta, quia placuit Papæ; & si non placuisset, non dedisset. Et quod innuitur, quod successio prædicta dabit illi iuxta consuetudinem regnorum occidentalium, non habet vim, nisi quia scienter toleratur à Papa, quæ quidem consuetudo nihil iuris daret, si ipsam Papa habens plenitudinem potestatis in temporalibus reuocaret. Per prædicta potest responderi ad tertium. Ex his patet, quomodo responderi potest ad illa quæ c. 3. pro opinione vltima inducuntur, quia inquantum sunt contra opinionem primam, nouam aliam difficultatem habere videantur, quam illa, quæ allegata sunt pro opinione secunda, ad quæ responsum est *c. præcedenti.*

Peroratio auctoris.

Hæc breuiter pro exigentia materiæ conferendo, allegando & disputando de prædictis sunt dicta; non vt aliqua certa veritas in dubium reuocetur, sed propter exercitium, vt aliqua habeatur occasio, qualiter valeat veritas confirmari, & falsitas confutari. Quid autem sentiam de prædictis, non expressi; quia hoc (vt puto) nequaquam veritati prodesset; & si crederem, quod veritati quam reputo, non noceret, hoc promere vtique non differrem. Illum autem dominum mihi quamplurimum venerandum, qui hoc opus componere suis precibus me induxit, rogo & obsecro, vt mihi indulgeat, si præscriptas quæstiones ad intentionem suam sim minime prosecutus, quare eas discutiendas voluit, & mihi tradidit, & porrexit. Et si quid inuenerit, ex quo valuerit occasionem indagandi vel intelligendi veritatem accipere, Deo gratias agat; quæ autem confuse, obscure vel aliter inordinate prolata compererit, non malitiæ sed imperitiæ meæ; aut si dignabitur benignius excusare, distractioni mentis vel festinantiæ aut inanimaduertantiæ deputet & ascribat. Et sic finis huius negocii.

Anno Christi 1318.

DIALOGVS MAGISTRI GVILLERMI DE OCKAM DOCTORIS FAMOSISSIMI.

RELIGIOSISSIMO ATQVE DOCTISSIMO VIRO, IOHANNI DE TRITTENHEM, ABBATI Spanhemensi ordinis sancti Benedicti de Obseruantia Bursfeldensi, præsidio suo atq; decori dulcissimo, salutem plurimam dicit

IOANN. BABT. ASCENSIVS.

QVI priscam illam laudatissimam tempestatem, qua literarum studia maximopere floruerunt, cum hac nostra, vir dignissime, cõferre voluerit, haud facile diiudicarit, illa ne huic, an hac illi plus debere conuincatur. Siquidem vti in illa oppido quã multa & sane egregia literarum volumina excogitata atq; consummata fuere: quorum tamen plurima superioris seculi negligentia aut certe bellorum sæuitia interciderũt: ita in hac nostra præter noua, quæ quotidie excuduntur compluria, vetera (quæ quidem extant) omnia, indelibili quadam diuturnitate donantur. Enimuero ex quo diuina imprimendi facultas inuenta aut (vt verius dicam) in meliorem formam reuocata est, pretiosissima librorum supellex paulo antehac situ victa, & pene (proh Iupiter) è medio mortalium sublata, in pristinum nitorem, cum multa nouitiorum operũ fœtura rediit. tantumq; abest, vt boni libri diluuio bellorum obruantur, vt extra omnem temporis edacitatem, incendii obliuionisq; aleam, dum rerum mortalium ornamentum (quem mundum vocamus) persistet, sese in tutũ receperint. Quo factum est, vt tanta librorũ copia studiosissimo cuiq; nũc paruo medius fidius pretio à bibliopolis vulgo obiiciatur, quantam nemo sexcentos ab hinc annos, ne sperare quidem vel maximo pecuniarum pondere quiuerit. Proinde quandoquidẽ quæ superiorib. annis propter librorum penuriã etiam summos (vt in illa tempestate) viros latuerunt, nunc iuuenes mediocri ingenio freti perinde ac digitos suos callent. idcirco argutissimi (qui nunc cõplures sunt viri) subtilissima quæq; scripturarũ indagantes non cessauerunt quotidiana ferme flagitatione integerrimum & in hac arte solertissimum virum, Magistrum Ioannem Trechsel istinc (de Germania loquor) oriundum, cohortari, immo improbiusculę sollicitare, vt ingeniosissimi viri, Magistri Guilhelmi Ockam Dialogon quamprimum impressioni mandaret. quippe in quo eruditionis bona & argutiarũ non contemptibiliũ immensum pelagus compererint. Scilicet (quod vigilem diligentiam tuã minime fugit) vir ille acri ingenio & incredibili animositate præditus fuit, vt qui ea disertissime & cum summa fiducia disquisiuerit, de quibus alii fere vel modicum mutire piaculum duxerant. Siquidem de inæstimabili & summi pontificis & maximi imperatoris maiestate, quonam vsq; potentiarũ sese vtraq; protendit, tanta subtilitate in varias sententias disputauit, vt nescias (si quid nescire possis) doctiusne an cautius illud effecerit. nam ne in hæresim, de qua illi plurimus sermo est, inuidus quispiam incidisse calumnietur: hac via cauit, qua se nihil assertiue, sed omnia disputatiue discussurum protestatus est. multa tamen scitu dignissima non obscura verborum ambage resoluit, vsque adeo, vt neq; eius sententiarum desideratissima volumina, neq; alia multa sine Dialogi huius lectione quisquã intellexerit. Quare perspecta cum docti illi viri vrgentius & sine intermissionibus instarent, cœpit præfatus Trechsel ad imprimendum eum paulatim adduci. Ante tamẽ (vt vir diligens est) curauit opus ipsum per doctos viros examinari: atq;, vbi compertum est, mutilum & mancum esse, neq; omnes, qui prælibantur, tractatus haberi: territus tantisper pedem retraxit, dum intelligeret industria & dedita opera à prioris impressionis artifice tractatulos aliquot prætermissos. Nam constanter aiebant, quicquid bonæ frugis in toto illius operis non mediocri campo desideretur, in his, quæ vides, iugeribus contentum: in reliquis autem defensiones & accusationes amariores, quam vt vulgo legerentur, conspersas. Neq; vero hanc tam bonam tamq; fructiferam partem propterea cõtemnendam, sed veluti à pictoribus & statuariis, Apellis, Lisippi, Phidiæ, Zeusis, & id genus laudatorum opificum, Veneres, Alexandri, Hercules Iunones, cæteraq; insignia, si quæ adhuc extarent, non ideo minus amarentur, quod naso aut crure altero aut brachio aliaue parte manca conspicerentur, sed eo aut iis contemplarentur reliquam faciem: Ita sese hanc reliquam Dialogi partem non minori affectione complexuros, ac humanitatis studiosi, Liuianas decadas & Plautinas comœdias,

quum

quamuis bona pars in illis deperierit, complectitur. His itaq; persuasus iam secundo loco prædictus Iohann. Treci[?]el. quanta maxima potuit diligentia opus hoc per studiosos & disertos Parisiensis gymnasii vi[?]s fideliter castigatum, ac tersissime impressum, cum quæstionum principalium totius operis repertorio ac (vt dicunt) tabula alphabetica præmissis: dignitati tuæ, vir excellentissime, destinatum voluit. Cognouit enim cum ex complurium laudatorum hominum testimonio, tum ex nostro (quantulum est) praconio, vt sis vir optimus, atq; studiosorum omnium vnicus amator: necnon & summis Germaniæ proceribus charissimus, & præter cæteros præuenerando in Christo patri domino Bertholdo Maguntinens. ecclesiæ Archiepiscopo & Romani imperii Electori prudentissimo, summa obseruatione & beneuolentia deuinctissimus. Quocirca nihil ambegeris Dialogon hunc tuo auspicio atq; præsidio fretum sane multis, etiam principibus viris, fore quam gratissimum. hæc summa est. Vale literarum decus.

Ex Lugduno pridie Idus Semprembrias, huius anni 1444.

IODOCI BADII ASCENSII,

VT BONI IVVENES AD LITERARVM STVdia frequentius incumbant, Cohortatio; cum quadam huius operis, & Clarissimi Viri Ioannis de Trittenhem Abbatis in Spanhem commendatiuncula.

INgenui iuuenes fatis melioribus orti,
Quis aere ingenium Iuppiter ipse dedit:
Pellite segnitiem, veteresq; reuoluite libros,
Quorum instar licitum est condere cuiq; nouos.
Edite, quo noscant vixisse aliquando minores:
Triste etenim totum est morte migrare virum.
Nec mihi tam ignaua quisquam formidine dicat,
Quid faciam, quando facta perisse sciam?
Scilicet egregii periere volumina Crispi,
Et bona pars Plauti, diaq; verba Titi.
Denique si veterum repetas monumenta virorum,
Heu quota quaque extet portio codicibus!
At nihil excuses transacti obliuia secli,
Nec belli rabiem, nec rapidi astra poli.
Perpetuum siquidem cunctis extantibus æuum
Mira impressores arte dedere libris.
Ecce modo arguti liber optatissimus Ockam,
In quo de variis quæritur hæresibus:
Et maiestates Papalis & Imperialis
Pensantur trutina lancibus æquifera.
Atque incredibili panduntur dexteritate,
Vnde aliis visum est hiscere grande nephas.
Is liber, inquam, olim iam multum optatus, amicum
In Spanhemensis ouat Patris abire sinum.
Nempe viri auspicio tam magni præditus, orbem
Terrarum exigua sperat obire die.
Nam neque Germanis studiosis charior alter,
Nec magis Heroum dignus amicitia.
Illum & Magnifici Proceres mirantur, & omnis
Vt patria patrem Relligiosus amat.
Proinde morer minime, quin nostro multa labori
Illius accedant commoda præsidio.

SEQVVN.

SEQVVNTVR QVÆSTIONES PRINCIPALES, QVÆ, IN PRIMA ET TERTIA PARTIBVS DIScutiuntur. In secunda autem parte sine quæstionibus de erroribus Ioannis 22. disputatur.

QVÆSTIO PRIMI LIBRI.

Quæstiones secuodi libri.

Quæstiones tertii libri.

Quæstiooes quarti libri.

Quæstiones libri quinti.

Quæstiooes libri sexti.

Quæstiooes libri septimi.

Sequun-

Sequuntur quæstiones tertiæ partis.

Quæstio primi libri primi tractatus.

VTrum potestas Papæ se extendat ad omnia, quæ non sunt contra legem diuinam, neque contra ius naturale. c.1.

Quæstiones libri secundi.

VTrum expediat toti communitati fidelium vni capiti principi & prælato fideli sub Christo subiici. cap. 1.

Quis debeat omnibus principari. c. 11.

Vtrum expediat communitati fidelium habere potestatem transmutandi principatum aristocraticum in principatum similem regali, & econuerso. c.20.

Vtrum in aliquo casu liceat plures patriarchas seu primates nullum superiorem habentes institui.

Quæstiones libri tertii.

VTrum quibusdam scripturis nõ canonicis fideles de necessitate salutis teneantur fidem adhibere. cap. primo.

Vtrum concilio generali sit fides indubia adhibenda. ca. 6.

Quomodo sint multa in scriptura sacra, quorum primus intellectus non potest nisi per reuelationem haberi ca. 16.

Quæstio libri quarti.

VTrum Christus beatũ Petrum instituerit principẽ & prælatum aliorum apostolorũ & vniuersorum fidelium. c.1.

Quæstiones primi libri secundi tractatus.

VTrum expediat toti orbi vni principi subesse. c.1.

Vtrum quilibet imperator vel princeps debeat præeminere cæteris iustitia, veritate ac diuitiis. capit. 15.

Vtrum imperator pro quocunque crimine quamcunque pœnam siue pecuniariam siue aliam infligere possit. cap. 16.

Vtrum Romanum imperium processit à Deo vel ab hominibus. c.17.

Vtrum Papa omnia possit. c.22.

Vtrum imperium Romanorum possit transferri, destrui aut minui. c.28.

Quæstiones libri secundi.

VTrum potestas Papæ & imperatoris sint potestates distincta. c. 1.

Vtrum imperator per vniuersum mundum habeat potestatem super omnia temporalia. c.5.

Vtrum imperator valeat punire sibi subiectos pro quocunque crimine, siue seculari siue spirituali. capit. 10.

Vtrum omnes boni teneantur obedire imperatori. cap. 20.

Vtrum imperator sit dominus omnium temporalium, quæ non spectant ad ecclesiam. ca.21.

Vtrum imperator in temporalibus habeat plenitudinem potestatis. c.26.

Vtrum electus in imperatorem, antequam præsentetur aut notificetur Papæ, valeat seu debeat se intromittere de dispositione regni in temporalibus. c.29.

Quæstiones tertii libri.

VTrum imperator habeat potestatem super aliquas personas spirituales. c. 1.

Vtrum imperator habeat ius in electione summi pontificis. c. 2.

Vtrum Romani habeant ius eligendi Papam. c. 6.

Vtrum in aliquo casu ius eligendi Romanum pontificem seu ordinandi de electoribus eiusdem possit reuerti ad Romanos. c.8.

Vtrum cardinalibus seu aliis electoribus Papæ, reuertentibus post lapsum in hæresim, ad catholicam fidem reuertatur ius eligendi Papam. capit. decimo.

Vtrum ius eligendi Papam reuertatur ad Romanos, electoribus iure eligendi priuatis. c.12.

Vtrum imperator super Papam in summo pontificio constitutum habeat aliquam potestatem. cap. decimo sexto.

FINIS quæstionum.

PROLOGVS IN DIALOGVM.

IN omnibus curiosus existis, nec me desinis infestare. Quamuis enim ob multos editos laboriose tractatus scias me non modicum fatigatum: quoddam tamen opus insolitum postulas importune. Nam vt de controuersia, quæ de fide catholica & multis incidentibus inter Christianos nunc vertitur quæstio: quam tibi summam exponam, impudenter exposcis, & audacter formam procedendi, modumque loquendi mihi (vt dicis) intendis imponere. Sane cum tuam fuerim importunitatem frequenter expertus, non eo quod amicus meus es, sed propter improbitatem tuam voluntati tuæ parere conabor. Quale ergo opus & cuiusmodi desideras manifesta.

DISCIP. Vehementer exulto, quod tu meis supplicationibus acquiescis. teneo ergo firmissime, quod opus futurum occasionem inueniendi veritates quamplurimas toti Christianitati perutiles ministrabit. Quod opto in tres distingui partes. quarum prima de hæreticis: secunda de dogmatibus Iohann. 22. tertia de gestis contra fidem altercantium orthodoxam, volo vocari. Totum vero opus *Dialogum* censeo appellandum. Peto enim, vt per interrogationem & per responsionem fiat. volo enim te interrogare, & tu mihi respondebis. Persona autem mea nomine discipuli: tua vero nomine magistri vocetur. In quo personam recitantis assumas. nec tantum vnam, sed plures quando tibi videbitur, ad eandem interrogationem narra sententias. Sed quod tua sapientia sentit, mihi velis nullatenus indicare. Quamuis enim velis omnino, vt cũ diuersas & aduersas assertiones fueris discursurus, tuam conclusionem minime prætermittas: quæ tamen tua sit, nullatenus manifestes. ad quod petendum moueor ex duobus.

Primum est, quia tantam de tua doctrina æstimationem obtineo; quod propter sententiam, quam te omnino scirem asserere, intellectum proprium cogerer captiuare. In his autem, quæ modo gestio indagare, nolo auctoritate moueri: sed quid in me possint rationes & auctoritates, quas quis adduceret aut meditatio propria, experiri.

Secundum est, quia cum amor & odium, superbia, ira, & inuidia, nec non aliæ animæ passiones ab inquisitione veritatis humanum impediant, immo & peruertant iudicium. Si sententiam tuam & etiam nomen occultare volueris, nec amici opus futurum plusquam debeant amplectentur: nec plusquam oporteat despicient inimici. Sed hi & illi non quis est alicuius sententiæ auctor: sed quid dicitur attendentes remotis zeli oculis, scribenda respicient & insistent sincerius indagare veritatem. propter quam etiam rationem in hoc opere quid de domino summo pontifice, ac de doctrina eius, suisque æmulis sentias, nunquam aperias. quod vt magis abscondas, cum de personis loqueris, eorum nomina supprimas officiorum, & primis litteris nominum propriorum appella. Vnde dominum Papam, dominum Ioann. Bauariæ dominum B. Fratrem Michaelem Generalem Fratrum Minorum. MAGIST. Fratrem Gerardum Orhonis, Fratrem G. cura vocare. A te autem specialiter hoc opus efflagito, non solum quia te reputo præ aliis eruditum: sed etiam quia te video circa controuersiam præfatam singulariter occupatum.

Omnes enim libellos & opera aduersariorũ contra dominũ summum pontificem niteris cõgregare: in quibus sine intermissione studes. Ita vt aliquando occasionem habeam suspicandi, quod aliqua dubitatio in corde tuo de summo pontifice eiusque doctrina nascatur. Quia tamen a me (quem scis eiusdem domini summi pontificis sincerissimum zelatorem, & quod aduersarios complicesque eorum valde detestor) de prædictis nihil abscondis: mihi præbes materiam opinandi, quod ad reprobandum tempore opportuno omnia opera colligis æmulorum. Verumtamen propter motiua præscripta ante huius operis consummationem mihi mentem tuam minime pandas, nec propter hoc putes te culpam aliquam incursurum.

Primam ergo partem de hæreticis acceleres inchoare: materiam in septem diuide libros; quorum primus inuestiget ad quos (theologos videlicet vel canonistas) pertinet principaliter diffinire, quæ assertiones catholicæ, quæ hæreticæ: qui etiam hæretici & catholici debeant reputari.

Secundus inquirat, quæ assertiones hæreticæ, quæ catholicæ sunt censendæ. Tertius principaliter consideret, quis errans inter hæreticos est computandus. Quartus quomodo de pertinacitate & prauitate hæretica debeat quis conuinci. Quintus, qui possunt prauitate hæretica maculari. Sextus agat de punitione hæreticorum, & maxime Papæ si efficiatur hæreticus. Septimus tractet de credentibus, fautoribus, defensoribus & receptoribus hæreticorum.

MAGIST. Affectas (vt video) quatenus ex serie dicandorum nemo possit colligere, quam partem dissentiẽtium circa fidem catholicam reputem iustiorem, quod tuę satisfaciens voluntati vna cum aliis, quæ vel efflagitas vel affectas, seruare curabo. Primo tamen cum opus futurum per interrogationem & responsionem fieri roges, responsionem autem interrogatio antecedit, tunc erit incipere. Quod ergo tibi placet, interroga.

INCIPIT LIBER PRIMVS, QVI QVÆRIT, AD QVOS SPECTAT, SCILICET SIVE AD THEOLOGOS SIVE AD CANONISTAS, PRINCIPALITER DIFFINIRE, QVÆ ASSERTIONES catholicæ & quæ hæreticæ, siue qui hæretici seu catholici sint censendi.

CAP. I.

In quo proponitur quæstio, ad quam respondetur sub distinctione huius termini diffinire, *& probatur quod hoc principaliter spectat ad canonistas tribus rationibus, ad quas respondetur capitulo tertio.*

DISCIP. Quoniam occasione dissensionis, quam in Christianitate conspicio, de assertionibus hæreticis & catholicis, ac etiam de personis hæreticis & orthodoxis, sum indagaturus quamplurimum, in primis duxi quærendum, ad quos (theologos videlicet vel ad canonistas) principaliter pertinet diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda. MAG. Ad interrogationem tuam propositam respondetur, quod hoc verbum *diffinire* plures habet significationes. de quibus ad propositum duæ videntur pertinere. Contingit enim aliquid diffinire auctoritate officii. & sic diffinire, quæ est assertiu hæretica, quæ catholica est censenda, ad summum pontificem spectat & concilium generale. Aliquando contingit diffinire per modum doctrinæ, quo modo Magistri in scholis quæstiones diffiniunt & determinant. & sic accepto secundo modo diffiniendi circa propositam quæstionem diuersimode sentiunt literati. DISCIP. Ad præsens accipio verbum *diffiniendi* secundo modo. & sic accepto vocabulo diuersas sententias cum motiuis earum audire desidero. MAGIST. Quorundam opinio est, quod ad canonistas principaliter spectat, quæ assertio est catholica, quæ hæretica iudicare, pro qua tribus rationibus videntur posse moueri. Quarum prima est hæc. Ad illam scientiam principaliter spectat diffinire & discernere, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda, quæ principaliter tractat de approbatione veritatum catholicarum, & reprobatione hæresum damnatarum. huiusmodi est scientia canonistarum, & non theologia. igitur. Secunda ratio est hæc. Ad istam scientiam pertinet diffinire, &c. cui fides, quantum ad credibilia, principalius adhibetur. sed quantum ad ea, quæ sunt fidei, magis credendum est canonistarum scientiæ, quam theologiæ. igitur. probo minorem, quia magis credendum est ecclesiæ, per quam edita est canonistarum scientia, quam euangelio, testante August. *contra epistolam fundamenti*, qui videtur asserere, maiorem esse ecclesiæ auctoritatem, quam euangelii. quia *nec euangelio crederem*, inquit, *nisi ecclesiæ auctoritas compulisset*. ergo &c. Tertia ratio. Ad illam scientiam principaliter spectat discernere, quæ assertio &c. cuius auctor habet symbolum fidei ordinare. & articulos fidei rite diffinire. sed hoc spectat ad summum pontificem, qui auctor est scientiæ canonistarum. ergo ad scientiam canonistarum, & per consequens ad ipsos principalius, quam ad theologos pertinet diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica debeat reputari.

CAP. II.

Vbi probatur per octo rationes, quod ad solos theologos spectat talis diffinitio per modum doctrinæ.

MAGIST. Porro alii indubitanter tenent, quod ad theologos spectat, non per modum diffinitionis authenticæ: sed per modum doctrinæ principaliter diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica sit censenda. & quod ad canonistas non pertinet, nisi inquantum eorum scientia aliquâ ad fidem pertinentia à theologia dignoscitur mendicare. hanc autem suam assertionem rationibus confirmare nituntur.

Quarum prima hæc est. Ad illius scientiæ Doctores (propter quam solummodo dicitur quæcunque assertio catholica vel hæretica) principaliter pertinet diffinire per modum doctrinæ, quæ assertio est catholica reputanda. sed propter theologiam solummodo quæcunque assertio est catholica nuncupanda. illius enim assertio, quæ sola est consona theologiæ, est vere theologica. illa vero sola, quæ theologiæ noscitur aduersari, hæretica esse dignoscitur. Si enim aliqua assertio aliquibus decretis summorum pontificum vel etiam generalium conciliorum ac etiam legibus imperatorum inueniretur aduersa, si theologiæ nullatenus obuiaret, (quamuis pro falsa & erronea vel iniqua posset haberi) non tamen deberet inter hæreses computari: ergo ad theologiæ tractatores principaliter pertinet diffinire per modum doctrinæ, quæ assertio catholica & quæ hæretica est censenda.

Secunda ratio. Ad illius scientiæ Doctores pertinet diffinire &c. quæ tractat regulas fidei, quæ tractantur in alia scientia, & plures alias, & non econtra. huiusmodi est scientia theologiæ, non canonistarum. Multa enim, quæ ad fidem nostram spectant, in theologia reperiuntur explicite, de quibus in scientia canonistarum mentio non habetur. Nihil autem spectans ad regulam fidei in eorum scientia poterit reperiri, nisi quod à theologia recipiunt. ergo ad theologos talis diffinitio principaliter noscitur pertinere. ad canonistas autem non spectat, nisi quantum aliqua theologica noscuntur à theologis mendicare.

Tertia ratio est hæc. De assertionibus, quas scientia superior & inferior tractare noscuntur, habet scientia superior principaliter iudicare. sed de quibusdam assertionibus catholicis & hæreticis theologia, quæ est superior, & scientia canonistarum, quæ est inferior, aliquomodo tractant. ergo ad theologiam pertinet principaliter de assertionibus catholicis & hæreticis iudicare & per consequens ad theologos principalius pertinet diffinire, & per modum doctrinæ quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda.

Quarta ratio est hæc. Ad illius scientiæ tractatores, per quam plures assertiones catholicæ explicite sub forma propria pertractantur, pertinet &c. huiusmodi est theologia, non scientia canonistarum, in quibus paucæ veritates catholicæ sub forma propria pertractantur. ergo talis diffinitio ad theologos dignoscitur principaliter pertinere.

Quinta ratio est hæc. Ad tractatores illius scientiæ per quam antequam esset canonistarum scientia, viri catholici veritates catholicas approbauerunt, prædicauerunt, ac occulte & publice docuerunt, doctrinasque hæreticales, & auctores earum confutauerunt, reprobauerunt & etiam damnauerunt, principalissime pertinet diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda. huiusmodi autem est theologia. nam antequam canones conderentur, apostoli aliique discipuli Iesu Christi, tanquam viri theologi, veritates catholicas approbauerunt, prædicauerunt ac occulte & publice docuerunt, doctrinasque hæreticales & auctores earum confutauerunt, reprobauerunt ac etiam damnauerunt. Vnde & beatus Paulus, sicut legitur *ad Thimoth.* 3. hæreticum hominem post primam & secundam correctionem deuitandum docuit. *Prima* etiam *ad Thimoth.* 4. docuit manifeste doctrinam prohibentium nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus ad spiritum erroris & doctrinam dæmoniorum, & per consequens ad prauitatem hæreticam pertinere. ergo ad theologiam, & per consequens ad theologos, principaliter pertinet diffinitio talis.

Sexta ratio est hæc. Ad tractatores illius scientiæ, cui quantum ad illa, quæ fidei sunt, omnes alii cedunt, principaliter per modum doctrinæ pertinet diffinire, quæ assertio catholica &c. huiusmodi est scientia scripturæ diuinæ, quæ theologia vocatur, vt patet ex decretis *di. 9. per totum* & specialiter *capitul. noli. & capitul. negare. & capitul. ego solum. & capitul. quis nesciat. & capitul. nobis. & capitul. neque*, colligitur euidenter, quod ad theologos principaliter talis diffinitio spectat. Septima ratio est hæc. Ad tractatores illius scientiæ, cuius auctor immediatus DEVS est, à quo est tota fides nostra, principaliter pertinet diffinitio ante dicta. talis autem est theologia: quia scriptores scripturæ diuinæ nihil penitus conscripserunt ex humano ingenio, sed solum ex diuina inspiratione, teste Petro, qui

qui in prima canonica sua ait: *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei omnes.* propter quod docet ibidem, quod prophetia scripturæ diuinæ propria interpretatione non fit. non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia. ergo ad theologos principaliter pertinet diffinitio ante dicta.

Octaua ratio est hæc. Ad tractatores illius scientiæ principaliter pertinet diffinitio sæpe fata, cui non licet aliquid addere nec auferre. huiusmodi est autem theologia, Moyse in persona Dei dicente Deuteron. cap. 4. *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo.* cui correspondet Salomon Prouerb. 30. de sermone Dei loquens ait: *ne addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisque mendax.* hinc addentibus & auferentibus aliquid ex scriptura diuina, spiritus sanctus per beatum Iohann. Euangelistam Apocal. vltimo terribiliter comminatur dicens: *Si quis apposuerit adhuc super hoc, apponet super eum Deus plagas quæ sunt in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ & de ciuitate sancta.* Ex quibus omnibus euidenter colligitur, quod ad sacram scripturam nihil est addendum, nec aliquid auferendum ea ea. ergo ad theologos scripturæ sacræ tractatores principaliter pertinet diffinire per modum doctrinæ, quæ assertio catholica, & quæ hæretica est censenda. Ecce ad interrogationem tuam assertiones contrarias recitaui: & in fulcimentum vtriusque partis rationes tetigi fortiores. nunc vero ergo considera, quæ probabilior tibi videtur.

CAP. III.

In quo respondetur ad rationem primam in primo capitulo factam primo contra canonistas inuehendo.

DISCIP. Quamuis ex rationibus pro assertione secunda adductis mihi tribuas occasionem multa quærendi: fateor tamen, quod ipsa mihi videtur consona veritati. Licet ad rationes pro prima assertione nesciam respondere mihimetipsi. Vnde peto vt tu ad eas respondeas.

MAGIST. Tu videris tibiipsi contrarius. In principio enim petisti, vt quid de interrogationibus tuis sentirem, nullatenus indicarem: nunc autem poscis, vt ad aliquas rationes respondeam: Ex quo conuinci potest, quod desideras, quatenus quid teneam in corde aperiam.

DISCIP. Quicquid petitio mea ex vi vocis insonet, nullo modo volebam, quod quid mente habeas indices: sed petere intendebam, vt responsiones aliorum, quæ cogitari possunt ab aliis rectiores, nullatenus exprimendo an eas rationabiles vel irrationabiles putes esse censendas.

MAGIST. Ea quo tuam petitionem concipio, faciam quod hortaris. Imprimis autem volo te scire, quod auctores theologi moderni temporis canonistas, tanquam non intelligentes, præsumptuosos, temerarios, fallaces, deceptores, cauillatores, & ignaros in cordibus suis valde despiciunt, reputantes quod sacrorum canonum intellectum ignorent. pro quo tali ratione mouentur. Sacrorum canonum dictatores viri acutissimi in scientia naturali, morali, & theologia fuerunt: neque per nullam absque prædictis scientiis canones tam certæ tamque profundæ veritatis aliqualiter conscripsissent. Cum ergo canonistæ moderni scientias ante dictas ignorent, quamuis valeant canonum sacrorum retinere memoriam, ad intellectum tamen eorum nequeunt peruenire.

DISCIPL. Nostri temporis canonistas non reputo contemnendos. Licet forte scire canonum sacrorum intellectum (illorum præcipue, qui ex theologia vel ratione naturali accipiuntur, & non sunt pure positiui) magis ad theologos, quam ad canonistas pertineat: sed circa hoc quæso hic nullatenus immoreris: quia forte de ista materia quæstionem habebo. Ad rationes ergo præfatas accede.

MAGIST. Quia in hoc opere non sensum meum, sed tuam voluntatem sequi promisi, rationes prædictas incipiam pertractare. Vnde ad primam nonnulli respondent theologi, dicentes; quod ad theologiam, non ad scientiam canonistarum principaliter spectat de approbatione veritatum theologicarum catholicarum; & reprobatione hæresum damnatarum tractare. Cuius rationem assignant dicentes, quod assertio veritatis est approbatio veritatis. qui enim aliquod dictum asserit esse verum, approbat idem dictum tanquam verum. Assertio enim veritatis est contrariæ reprobatio falsitatis. quia qui aliquam approbat veritatem, per consequens reprobat contrariam falsitatem; sicut qui præcipit vnum contrariorum, & per consequens prohibet aliud, vt notat Glossa in *decre. capitulo primo.* Assertio ergo veritatum catholicarum per quandam consequentiam est reprobatio omnium hæresum contrariarum. Cum ergo per theologiam principaliter veritates catholicæ asserantur, sequitur quod approbatio veritatum catholicarum & reprobatio seu damnatio hæresum principaliter ad theologiam pertinet.

DISCIP. Ista ratio videtur mihi satis probabilis: vellé tamen scire, quare dicant isti, quod talis approbatio & damnatio principaliter pertineut ad theologiam. Ex quo insinuare videntur, quod non tantum pertinent ad eam.

MAGIST. Ad istam tuam quæstionem respondent isti dicentes: quod ad scientiam canonistarum pertinent libri *decretorum & decretalium*, & aliæ *constitutiones summorum pontificum* & epistolæ: licet in prædictis libris minime sint insitæ. In prædictis autem libris, in nonnullis constitutionibus & epistolis summorum pontificum quædam veritates theologicæ asseruntur, & nonnullæ hæreses reprobantur. Licet tam istæ veritates quam hæreses sint paucæ respectu illarum, quæ in theologia habentur. & ideo non tantum ad theologiam, sed etiam ad scientiam canonistarum spectat aliquas catholicas veritates approbare, & aliquas hæreses licet paucas reprobare. ad theologiam autem spectat omnes veritates catholicas approbare, & omnes hæreses reprobare. quare licet principaliter approbatio & reprobatio ad theologiam pertineant: pertinent tamen secundario nihilominus ad scientiam canonistarum. Aliam autem rationem adducunt dicentes: quod theologia veritates catholicas approbando, & hæreses reprobando, à canonistarum scientia nihil omnino recipit, nihil mendicat. canonistarum vero scientia veritates catholicas approbando, & hæreses reprobando à theologia omnia mendicando procedit. quare ad theologiam hæc principaliter & vtiliter pertinere noscuntur: ad canonistarum vero scientiam secundario & particulariter tantum.

Cap. IV.

In quo respondetur ad secundam rationem capitulo primo factam.

DISCIP. Hæc responsio videtur mihi probabilis: quare rationem secundam pertracta.

MAGIST. Ad secundam rationem respondetur, quod quantum ad ea, quæ fidei sunt, magis credendum est theologiæ, quam cuicunque alteri scientiæ: nullisque scriptoribus quarumcunque scientiarum ita oportet credere, sicut scriptoribus theologiæ sacræ. Auctoritas beati August. quæ adducitur, vt nonnulli dicunt, frequenter à multis contra intellectum textus August. allegatur. ad cuius intellectum dicunt esse sciendum: quod nomen *Ecclesia* æquiuoce in locis variis scripturarum accipitur. Aliquando enim accipitur pro loco corporali diuinis officiis deputato. Aliquando accipitur pro aliquo speciali collegio clericorum. Aliquado pro toto collegio clericorum omnium. Aliquando pro aliqua multitudine speciali cleri & Papæ. Aliquando pro tota congregatione fidelium simul in hac vita mortali degentium. Aliquando vero nomen *Ecclesia* non solum totam congregationem catholicorum viuentium, sed etiam fideles mortuos comprehendit.

Et isto modo vltimo accipit ecclesiam beatus August. in li. *contra Manichaos* & recitatur. 2. di 6. palam. Qui ait: *palam est quantum in re dubia ad fidem & certitudinem valeat catholica ecclesia auctoritas. quæ ab ipsis fundatissimis sedibus apostolorum, vsque ad hodiernum diem, succedentibus sibimet episcoporum serie & tot populorum concessione & assertione firmatur.* vbi ecclesia catholica episcopos & populos à tempore apostolorum vsque ad hodiernum diem sibimet succedentes importat. Et sic accipit nomen *Ecclesia* August. cum asserit, quod *non crederet euangelium, nisi eum auctoritas ecclesia compelleret.* Ista enim ecclesia scriptores euangelii & omnes apostolos comprehendit, sicut probatum est. Quare ex auctoritate August. sane intellecta inferri non potest, quod magis sit credendum summo pontifici canonum conditori, quam euang-lio. Et per consequens probari non potest, quod maior fides exhibenda sit sacris canonibus. quam euangelio sancto. Conceditur tamen, quod magis credendum est *ecclesia*, quæ est multitudo catholicorum omnium, qui fuerunt à temporibus prophetarum & apostolorum vsque modo, quam euangelio: non quia de euangelio sit aliqualiter dubitandum, sed quia totum maius est sua parte. Ecclesia ergo, quæ maioris auctoritatis est, quam euangelista, est illa ecclesia, cuius auctor euangelii pars esse dignoscitur.

Non est autem mirum, si maior est auctoritas totius, quam partis. Et ideo maior est auctoritas totius congregationis comprehendentis euangelistas & omnes alios orthodoxos vsque ad hæc tempora, quam vnius vel etiam plurium personarum congregationis eiusdem: Quod autem conditor canonis non sit maioris auctoritatis, quam euangelium, sed multo minoris, ipsimet canonum conditores testantur aperte.

Vrbanus enim Papa, & habetur. vigesimaquinta quæst. i. c. *sunt quidem*, ait: *Sciendum vero summopere est, quia inde nouas leges potest condere pontifex* (supple Romanus,) *vnde euangelistæ nequaquam dixerunt, vbi vero aperte dominus vel eius discipuli vel eius sequaces sancti patres sententialiter aliquid diffinierunt, ibi non nouam legem Romanus pontifex dare potest: sed potius quod prædictum est, vsque ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt apostoli & prophetæ, destrueret*

struere (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed errare magis conuinceretur. Ex his verbis colligitur euidenter, quod conditor canonum multo minoris auctoritatis est quam euangelium sacrosanctum, contra quod nouam legem nequaquam condere potest, sed ipsum defendere vsque ad animam & sanguinem sane obligatur. contra quod si nouam legem dare præsumeret, esset de errore per catholicos conuincendus. His Fabianus Papa concordat, qui vt habetur 13. q. 3. c. *qui omnipotentem*, ait; *qui omnipotentem Deum metuit, nec contra euangelium Christi, nec contra apostolos, nec contra prophetas, nec contra sanctorum patrum instituta agere aliquid vllo modo consentit.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod conditor canonum si omnipotentem metuit, nihil contra euangelium præsumit statuere. Et ita non maioris, sed minoris auctoritatis quam euangelium esse dinoscitur.

Quod ex plurimis regulis *in libro decretorum* insertis clarius luce constat, sicut ex *dist. 9. ca. noli. & c. ego solus. & c. quis nesciat. & c. noli. & c. æque & 2. di. c. consuetudinem. & ex di. 14. ca. sicut. & 5. q. 3. sit quis praeest.* Aliæ auctoritates quam plurimæ, quas longum esset enarrare seu recitare, hoc idem asserunt manifeste. & propter easdam rationes dicunt, quod hæc tota multitudo Christianorum nunc vita mortali viuentium non est maioris auctoritatis, quam sit euangelium sanctum: quia multitudo gentium viuentium euangelium debet vsque ad animam & sanguinem defendere.

CAP. V.

In quo respondetur ad tertiam rationem factam capitulo primo.

DISCIP. Ad istam secundam rationem mihi videtur quod responsionem totalem recitasti: nunc autem referas mihi (quæso) quomodo ad tertiam rationem respondetur. MAG. Ad tertiam rationē respondent nonnulli dicentes, quod summus pontifex debet sacrarum literarum habere noticiā, & in sacris canonibus debet esse peritus. & ideo symbolum ordinare, & articulos fidei recte distinguere, spectat ad ipsum; præcipue cum consilio & consensu concilii generalis etiam in symbolum ordinando & articulos fidei distinguendo, & eadem ratione in diffiniendo authentice, quæ assertio est catholica, & quæ hæretica reputanda, theologiæ principaliter debet inniti: secundario autem in sacris canonibus poterit se fundare. Et ideo ex illa ratione concludi potest, quod ad theologos principaliter spectat diffinire docendo vel legem aliis imponendo, quæ assertio inter catholicas, & quæ inter hæreticas debeat numerari. DISCIP. Puto quod quicunque intelligens hæc quæ scripsisti, perlegerit, tenebit indubie, ad canonistas non pertinet de multis assertionibus iudicare, an catholicæ vel hæreticæ sint censendæ, & de quibuscunque assertionibus canonistæ diffiniant, an inter catholicas vel hereticas debeant numerari, necesse est eos ad theologiam recurrere, si voluerint ad profunda resoluere. præsertim cum nulla assertio vere catholica, vel hæretica sit habenda, nisi quia theologiæ consonat vel repugnat. quare non arbitror, quod aliquis literatus qualitercunque opinetur, quod ad canonistas; qui non sunt theologi, pertineat principaliter diffinitio sæpe fata.

CAP. VI.

Inuehit contra canonistas ostendens quid pertineat ad eos.

MAGIST. Multa nimis ignotas. scio enim quosdam canonistas, qui theologos deridere præsumunt, cum inuestigare nituntur de multis assertionibus, an debeant inter hæreses computari, dicentes: quod talis inuestigatio ad canonistas, non ad theologos noscitur pertinere.

DISCIP. De hoc quod dicis vehementer admiror, quia dictum huiusmodi nullam videtur probabilitatem habere. narra tamen, si pro se aliquam rationem huiusmodi assertores allegant. MAGIST. Audiui quod ex hoc mouentur tantummodo, quia theologi, cum ipsi vel alii de hæresi accusantur, vel aliquos accusare conantur, libellos accusationis, responsionis, appellationis & huiusmodi componere nesciunt nec formare: sed ad canonistas oportere eos habere recursum. quare dicunt, quod ad canonistas, non ad theologos spectat discernere, quæ assertio catholica vel heretica sit censenda.

DISCIP. Ista ratio apparet mihi tam friuola, quod responsione non indigeat. Aliud enim est discernere, quæ assertio est catholica, & quæ heretica est censenda. Et aliud est scire formulas accusationum & modum agendi contra hæreticos; ac etiam modum defen-

dendi in iudicio accusatos de hæresi. Primum ad theologos; secundum ad iuristas noscitur pertinere. Quemadmodum aliud est cognoscere denarios veros à falsis, aurum ab auricalco, equos sanos ab ægris, arma fortia & labefacta ab aliis. & aliud est scire si aliquid de aliquo prædictorum voluerit aliquem in iudicio accusare, & accusatus nisus se fuerit defendere, quomodo libelli accusationis, responsionis, appellationis, & huiusmodi, quibus fuerit optimum vti in iudicio, confici debeant & formari. Primum ad monetarios, aurifabros, ferrifabros, & fabricatores armorum pertinere dinoscitur. Secundum vero ad iuristas non est dubium pertinere. Vnde per istam probationem probare contingeret, quod ad iuristam pertineret discernere, quod aurum est verum, & quod falsum: qui panni artificialiter sint facti, & qui non: quæ ædificia sunt vtilia, & quæ non & vt breuiter concludam, de omnibus mechanicis & rebus naturalibus vniuersis, quæ in vsum hominis veniunt, haberent iuristæ principaliter discernere, qualia essent secundum naturam suam vel artem, quoniam de omnibus huiusmodi contingit in iudicio litigare. in quo casu necesse est litigatores pro libellis accusationis, responsionis, & appellationis ad iuristas habere recursum, constat autem, quod iuristæ periti de rebus minimis an sint talia quales debent esse secundum naturam vel artem, à qua fiunt, nesciunt iudicare, qui tamen de talibus rebus recuperandis vel defendendis in iudicio, ordinant & formant libellos & alia, quæ spectant ad formam agendi vel defendendi coram iudice. *Mag.* Ecce interrogationem tuam iuxta formam, quam mihi præfixisti, breuiter pertractaui: nunc autem propone aliam, vel quiescere me permittas:

Cap. VII.

In quo mouetur dubitatio. ad quos principalius & profundius spectat habere intellectum eorum quæ in decretis continentur. & arguitur, quod ad canonistas.

DISCIP. Quia aliqui canonistæ putant, vt dicis, quod ad ipsos principaliter spectat inter assertionem catholicam & hæreticam discernere, cum tamen (vt mihi videtur) falcem suam in messem mittant alienam, si hoc absque theologia attemptare præsumpserint, eo quod nec absque theologia capitula decretis inserta, quæ de hæresibus loquuntur, intelligere valeant. Dic mihi obsecro parum à principali proposito disgrediendo, quid sentiunt literati de intellectu illorum, quæ in decretis habentur, ad quos sc. principalius & profundius pertinet illorũ intellectum cognoscere. MAG. Circa quæstionem propositam inueniuntur opiniones contrariæ. Canonistæ .n. sentire videntur, quod ipsi non solum habent memoriam maiorẽ eorum, quæ in libris iuris canonici inseruntur, sed etiam ista clarius & magis profunde, & quis sit intellectus ipsorum, ad ipsos spectat principaliter iudicare saltem per modum doctrinæ. Pro hac autem opinione videtur tali ratione moueri iuxta sapientis sententiam, *vnusquisque bene iudicat de his quæ nouit, & horum est bonus iudex*: canonistæ autem magis cognoscunt illa, quæ in libris eorum habentur quam alii. igitur ad ipsos de intellectu eorum pertinet principaliter iudicare. Item pro ista opinione alia ratio posset adduci. Quoniam ad nullos magis spectat aliquorum notitia, quam ad tractatores illius scientiæ, quæ ipsa considerat: igitur ad nullos magis spectat noticia illorum, quæ in iure canonico habentur, quam ad tractatores iuris canonici, cuiusmodi sunt canonistæ. ergo ad ipsos principaliter spectat de intellectu eorum discernere.

Cap. VIII.

In quo recitatur opinio canonistarum asserentium, quod ad eos spectat de his quæ in libris eorum continentur maiorem habere memoriam, & præsertim de positiuis.

DISCIP. Narra aliam opinionem. MAG. Aliis minime placet ista opinio. Dicunt enim, quod ad canonistas spectat de multis, quæ reperiuntur in libris eorum, maiorem habere memoriam. De pluribus autem tenaciorem memoriam & profundiorem intellectum oportet theologos habere si perfecti fuerint. Nonnulli vero secularium legum periti & profundius intelligunt & non minori commendant memoriæ. Quidam autem naturali præditi ratione, & in philosophia morali eruditi, ac scientiæ naturalis nequaquam ignari, & plenius intelligunt, & non minus noscuntur memoriæ imprimere. Nonnulli vero canonistæ intelligunt profundius, licet non propter maiorem multorum memoriam: quia sicut aliquoties intellectus quorundam promptius valet explicare, ad quæ alii tardius, licet profundius, cum magno labore & studio perueniunt.

Si autem aliqui canonistæ in scientia naturali & philosophia morali iure ciuili & in theogia plenius essent instructi, ad illos principalissime pertineret illud quod habetur in libris eorum

rum & tenaciori memoria retinerent, & de ipsorum intelligentia promptius & perfectius iudicarent. Ad euidentiam autem prædictorum dicunt isti esse notandum, quod libri canonistarum non sunt nisi quædam collationes ex auctoritatibus Bibliæ & originalibus theologorum & sanctorum, & ex quibusdam legibus imperialibus, & ex constitutionibus, diffinitionibus seu determinationibus conciliorum generalium & summorum pontificum, in quibus quædam theologica pure explicantur & declarantur, sicut in illis, in quibus hæreses damnantur & veritates theologicæ approbantur, vt patet *extra de sum. tri. & fi. catho. c. 1. & c. damnamus. & extra de hæreticis. cum Christus.* & in pluribus aliis capitulis decretis insertis. Quædam vero pure moralia traduntur in eis, quæ nulla possunt ratione muniri, sicut patet in multis capitulis decretorum & decretalium.

Quædam autem præcipiuntur in eis & prohibentur, quæ sunt mere positiua ex humana voluntate dependentia, quæ pro necessitate & vtilitate possunt rationabiliter variari & penitus abrogari, vt patet *extra de consanguinitate & affinitate, c. non debet & di. 9. sicut quidem.* Ex his dicunt, quod de theologicis in libris canonistarum inuentis tam quantum ad memoriam quam quantum ad intellectum, theologi, si sint perfecti, canonistas excedunt, licet nunquam oporteat theologos illorum verborum memoriam, sub quibus sententia pure theologica in determinatione ecclesiæ explicatur, habere.

Quoad leges autem imperiales, quæ in libris præfatis reperiuntur, sicut patet 2. *q. 6. c. propter superfluam*, & in multis capitulis sequentibus, & in multis aliis locis, nec quantum ad memoriam, nec quantum ad intellectum, sunt canonistæ præferendi peritis in iure ciuili. Quantum vero ad moralia, quæ nulla possunt ratione muniri, si vniuersalia sunt, nec in memoria nec in intellectu, possunt canonistæ naturali ratione præditos & in philosophia morali instructos & in scientia naturali perfectos excedere quoquo modo.

De illis vero quæ particularia sunt, & tamen nequaquam dispensationem seu mutationem recipiunt, canonistæ maiorem possunt habere memoriam, ac etiam de intellectu eorum promptius iudicare, sed ad alios, scilicet theologos, profundius, quia per principia priora, licet tardius & cum maiori labore, pertinet de intellectu eorum discernere. Illa vero quæ pure positiua sunt, & quæ ex causa possent variari, canonistæ magis in memoria retinent, sed non habent profundius iudicare.

CAP. IX.

In quo primo obiicitur contra quoddam dictum capitulo præcedenti, quod etiam postea probatur rationibus & exemplo, scilicet quod ad theologos profundius spectat cognoscere, quæ in canonibus continentur.

DISCIP. Istam secundam opinionem pro parte libenter attendo: quia quantum ad illa, quæ dicit de theologicis & legibus imperialibus, & puris moralibus ac naturalibus, omnino videtur rationalis æstimanda. Quantum vero ad moralia particularia & pure positiua, quæ in libris canonistarum sunt solummodo tradita, non apparet probabilitatem habere. vnde posset argui tali ratione. Nullus enim non dico profundius, sed nec aliquo modo potest iudicare de illis, quæ non nouit. Cum igitur talia ad noticiam tractatorum aliarum scientiarum nequaquam pertineant, ad ipsos nullo modo spectat iudicare de ipsis. Veruntamen vellem scire, si pro illa assertione aliquæ rationes apparentes valeant cogitari.

MAGIST. Assertionem præfatam nonnulli ratione & exemplo probare nituntur. Ratione sic. Scientia superior de traditis in scientia inferiori subordinata sibi certius potest & profundius iudicare, quam scientia inferior. Sed scientia canonistarum, quantum ad multa moralia particularia, & quæ valent variationem recipere, est scientia inferior subordinata theologiæ, etiam quantum ad multa subordinata est morali philosophiæ, sicut particularia subordinantur vniuersalibus. igitur de talibus potest theologia & moralis philosophia certius iudicare, quam canonistarum scientia.

Secundo sic de illis agibilibus particularibus, quæ variari possunt, potest illa scientia certissime iudicare, per quam, si fuerit aliquid inique statutum, debet omnimode reprobari, & contra quam nihil valet in particulari ordinari vel statui. huiusmodi autem est theologia & philosophia moralis respectu agibilium particularium, & quæ mutari possunt in iure canonico repertorum. ergo de tali. s theologia & philosophia moralis habent certissime indicare. Maior videtur habere euidentiam: minor tali ratione probatur.

Constitutio ecclesiastica non est minoris auctoritatis, dignitatis aut firmitatis q̃ ecclesiastica consuetudo. Sed omnis consuetudo tam veritati scripturæ diuinæ quam etiam iuri naturali, quod non solum in lege & euangelio, sed etiam in vera philosophia morali habetur, cedit, si ei inueniatur aduersa, & per consequẽs si aliqua consuetudo fuerit theologiæ & veræ philosophiæ morali contraria; est omnimode reprobanda. igitur, si quæcunque consuetudo ecclesiastica alteri scientiarum prædictarum probetur aduersa, damnata est. Ex quo infertur quod de omnibus talibus habet theologia & vera philosophia moralis certissime iudicare. Confirmatur

firmatur auctoritate beati Cypriani, qui vt habetur 8.*d.c.consuetudo*, ait; *Cōsuetudo, quæ apud quosdam irrepserat, impedire non debet, quo minus veritas prævaleat & vincat.* [N]am consuetudo sine veritate aut veritati contraria vetustas erroris est. Ex qua auctoritate & aliis quæ in *eadem d.* ponuntur in *c. veritati. & ca. pro consuetudine & contra qui contempta. & c. frustra. & c. si solus*, colligitur, quod omnis consuetudo veritati contraria, vbicunque reperiatur, siue in theologia siue in philosophia morali, est penitus contemnenda. Ex quo sequitur, quod etiam omnis constitutio ecclesiastica, si veritati fuerit inimica, debet respui & damnari. Hinc Gratianus. 8. d.c. *dignitate*, ait: *dignitate vero ius naturale prævalet similiter consuetudini & constitutioni. quæcunque enim de moralibus accepta sunt, vel in scripturis comprehensa, si naturali iuri fuerint aduersa, vana & irrita sunt sunt censenda.* & 9.d.c.t. ait: *liquido igitur apparet, quod consuetudo iuri naturali postponitur.* Quod autem consuetudo iuri naturali postponitur, multiplici auctoritate probatur per eundem, qui 9.d.c. vl. ait: Cum igitur in naturali iure nihil aliud præcipiatur, quam quod Deus vult fieri, nihilque vetetur quam quod Deus prohibet fieri; denique cum in canonica scriptura nihil aliud, quam quod in diuinis legibus inueniatur: diuinæ vero leges in illa consistent, patet quod quæcunque diuinæ voluntati seu catholicæ scripturæ contraria probantur, eadem iuri naturali inueniuntur aduersa. vnde quæcunque diuinæ voluntati seu catholicæ scripturæ seu diuinis legibus postponenda censentur, eisdem naturale ius præferri oportet. Ex his patenter habetur, vt istis apparet, quod quæcunque in iure canonico theologiæ & naturali iuri, quod non solum est in theologia, sed etiam in morali philosophia, inuenirentur contraria, per alteram scientiarum prædictarum essent penitus reprobanda; cum inceperit ab exordio rationalis creaturæ, vt habetur *6.d. his continetur* igitur vtraque de talibus habet certissime iudicare, & eo certius scientiarum huiusmodi tractatores haberent de talibus iudicare, quam canonistæ, quo principiis dignioribus, certioribus, prioribus & vniuersalioribus vti noscuntur. Secūdo principaliter isti moliuntur suam assertionem exemplo ostendere; referentes, quod cum Commentator librorum Dionysii de multis articulis à suis æmulis, qui Papam & cardinales muneribus corruperant, accusatus cogeretur in consistorio respondere, ipse tanquam purus philosophus & theologus omnis iuris ignarus à Papa petiit aduocatum. cui Papa respondit: absit vt tibi, qui inter omnes clericos; mundi literatior reputaris, hanc confusionem facias, vt alius pro te loquatur, pro teipso loquaris. Qui cernens malitiam recepta copia obiectorum & acceptis ad deliberandum trium dierum induciis quarta die respondit ad omnium legum ciuilium & iurium canonicorum complurium contra ipsum allegatorum obiecta, quibus aduersarii insolubiliter (vt putabant) suam intentionem fundauerant, per theologiam & rationem naturalem ita patenter pro se intellectum assignans, quod iudicio omnium intelligentium omnes leges & iura quæ contra ipsum fuerant allegata pro ipso liquide concludebant. vnde vt fere cardinales sibi contrarii postmodum eius æmulos, arguentes dixerunt; vos dixistis istum philosophum nescire leges & iura, & ipse scit principia, radices & causas omnium iurium & legum. Ex quibus isti concludunt, quod iste theologus, qui est magnus philosophus, multo certius, profundius & clarius iudicauit de intellectu iurium, quorum antea nullam habuerat scientiam & memoriam; quam theologiæ & rationis naturalis ignari; qui tamen ab infantia in illis fuerant enutriti.

Cap. X.

In quo respondetur ad rationem factam in principio capituli noni.

DISCIP. Nunc aduerto, quod assertiones, quæ apparent prima facie falsæ, non sunt penitus condemnandæ. Assertionem enim, pro qua fortiter allegasti in principio, omnino irrationabilem arbitrabar; nunc autem non videtur mihi omni probabilitate carere. vnde ad rationem contra eam, quam tetigi, qualiter ipsius respondeant defensores enarra. MAG. Rationem illam valde despiciunt, dicentes, quod est illorum, qui nullam originem & ordinem scientiarum nouerunt. aiunt enim, quod quemadmodum aliquis iudicat optime de metaphysicis & aliis, quæ tamen fere nescit, sicut multi, qui pingere, scribere, arma, naues, & alia artificiana fabricare ignorant, melius quam ipsi artifices iudicare noscuntur; ita scientiæ superiores, tractantes causas & principia istorum, quæ in istis inferioribus considerantur, certius & clarius valent iudicare de illis, si eis proponantur, quam istæ scientiæ inferiores. vnde & habentes perfectam notitiam scientiæ subalternantis certius iudicant de conclusionibus scientiæ subalternatæ. ita theologi & veri philosophi propositis illis quæ in iure tractantur canonico, profundius & certius poterunt iudicare de illis, quamuis sæpe tamen cum maiori labore.

DISCIP. Video quod responsio quærit de scientia solummodo, quæ non est alteri subalternata nec subordinata. nam vt euidenter aspicio, de scientia, cui alia scientia superior principatur, sicut de frenifactiua respectu equestris, & de illis quæ architectonicæ subiiciuntur, de quibus in *libr. ethi. & in li. politico.* fit mentio, & de scientia cuius principia in scientia

superiori

superiori traduntur, apparentiam non videtur habere. & ideo de theologia & scientia canonistarum dinoscitur colore carere. quia scientia canonistarum à theologia recipit sua principia, testante Innocentio tertio, qui vt habetur, *extra de accusatione, qualiter & quando*, asserit manifeste, quod ex auctoritatibus noui & veteris testamenti processerunt postea canonicæ sanctiones. quamuis ego de istis possem quærere multa: quia tamen canonistæ aliarum scientiarum terminos ignorantes eorum intellectum non caperent. Cupio autem in hoc opere quantum poteris, sic terminos proprios aliarum scientiarum à theologia & scientia canonistarum euites, quod omnia canonistæ intelligant. Idcirco illa, quæ dicta sunt de illa materia, sufficiant: nec curo, quod ad rationes pro prima opinione respondeas; quia modo valde debiles mihi videntur, & qualiter ad eas responderi potest per prædicta satis apparet. MAGIST. Considero quod si prædictam materiam exquirentius indagares, ad multas assertiones, quas aliquando facillimas reputasti, posses faciliter inclinari. Vnde si aliquid circa prædicta adhuc animum tuum anxerit, si placet propone.

Cap. XI.

In quo pertractatur, an ad theologos vel canonistas spectet inter hæreticos & orthodoxos discernere. & recitantur duæ opiniones contrariæ.

DISCIP. Si omnia illa, quæ vellem in animo, tibi proponerem; & tu ad omnia responderes, sicut cœpisti, librum maximum faceremus. ideo illis omissis ad aliam interrogationem præmemoratam accede. sæpe audiui, quod assertio hæreticalis alicuius dicitur, & tamen ipse inter hæreticos minime cōputatur. Ex quo videtur quod ad alios poterit pertinere: & ad alios, quis hæreticus est, & quis catholicus est censendus, & quæ assertio catholica, & quę hæreticalis discernere. Quamobrē interrogo, an ad theologos vel ad canonistas spectat inter hæreticos & orthodoxos discernere. MAGIST. Aliqui canonistæ tenere videntur, quod ad eos spectat inter hæreticos & catholicos iudicare, pro qua opinione pōt sic argui. Ad illos principaliter spectat inter catholicos & hæreticos diiudicare, qui de hæreticis exquisitius & magis de intentione considerant. huiusmodi sunt canonistæ. vnde in *libro decretalium* specialis titulus satis prolixus *de hæreticis* est insertus. In *decretis* etiam de hæreticis sæpe diffuse tractatur. in theologia autem raro de hæreticis fit mentio. vnde & nomen hæretici solummodo in vno loco Bibliæ sc. ad *Timoth.* 3. inuenitur. quare ad canonistas pertinet principaliter hæreticos discernere ab orthodoxis. Sed alii opinionem prædictā reputant omnino falsam, dicentes, quod ad theologos spectat, quis reputari debeat hæreticus, & quis catholicus iudicare: sed canonistæ habent ostendere, qua pœna postquam aliquis fuerit factus hæreticus, debeat secundum canonica iura puniri. quemadmodum iudex secularis (licet nesciat aliquem conuincere esse hæreticum, postquam tamen sibi fuerit tanquam hæreticus ab ecclesia derelictus.) non ignorat, qua pœna secundum iura ciuilia sit plectendus. Iudex ergo ecclesiasticus si aliquis coram eo fuerit tanquam hæreticus accusatus, habet primo consulere theologos, quomodo oportet talem conuincere, & postmodum per canones habet eum condignæ pœnæ subiicere. Quia autē theologi principaliter super hæreticos & orthodoxos discernant, isti ostendunt dicentes: quia nullus est hæreticus habendus, nisi qui hæresi pertinaci animositate adhæret. Sed ad theologos non solum, quæ assertio inter hæreses est numeranda, sed etiam qui autor eius debet pertinax æstimari, principaliter spectat discernere. ergo &c.

Cap. XII.

In quo recitatur opinio canonistarum tenentium quod ad ipsos spectat iudicare, quis pertinax sit censendus, & hoc probatur tribus rationibus, quæ soluuntur capitulo 14.

DISCIP. Licet mihi videatur probabile, quod ad theologos pertineat principaliter iudicare, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda. adhuc tamen ignoro, an ad ipsos principaliter spectet quis pertinaciter, quis non pertinaciter adhæret prauitati hæreticæ, diffinirē. & ideo nescio, an ad eos principaliter pertineat inter hæreticos & orthodoxos diffinire. quis error absq; pertinacia errantis non reddit hæreticum. de hoc ergo velis disserere.

MAGIST. de hoc quidem canonistæ à theologis discordare videntur, dicentes, quod ad theologiam principaliter non pertinet iudicare, quis est pertinax iudicandus. Ad quod ponendum rationibus infra scriptis videntur posse moueri. Quarum prima talis est. nullus errans contra fidem catholicam est pertinax iudicandus, nisi qui corrigendus à suo prælato suum defendit errorem. Ad quos ergo spectat determi-

determinare, quomodo errantes corripi debeant à prælatis, ad illos principaliter spectat discernere, quis est pertinax iudicandus. Sed ad canonistas principaliter spectat determinare, quomodo errantes corripi debeant à prælatis; quia ipsorum est scire, quando & quomodo prælati debeant contra errantes procedere; quia ad theologos minime spectat. Canonistæ enim, non theologi, de accusationibus, denunciationibus, inquisitionibus prauitatis hæreticæ; & etiam de citationibus, interrogationibus, & examinationibus hæreticorum, & de aliis quæ spectant ad iudiciarium ordinem circa errantes seruandum, debent cognoscere. ergo ad canonistas pertinet principaliter scire, quis est pertinax & hæreticus iudicandus.

Secunda ratio est hæc. pertinacia est quædam contumacia, secundum Gregorium vt inuuit. & habetur *di. 15. c. non licuit*: & per beatum Augustinum, vt legitur. 24. *q.* 3. *ca. Qui in ecclesia.* de contumacia autem principaliter tractant canonistæ; cum contumacia attendatur vel respectu non venientis vel respectu non restituentis, vel rectum non respondentis, vel respectu recedentis, vel respectu exhibentis: quæ omnia citationem præsupponunt ad hoc quod aliquis contumax reputetur. De citationibus autem in his, quæ ad iudiciarium ordinem pertinere noscuntur, non theologi, sed canonistæ considerant. ergo ad ipsos principaliter spectat scire, quis est contumax & hereticus iudicandus.

Tertia ratio est hæc. ad quem spectat alicuius criminis punitio, ad eundem spectat eiusdem criminis puniendi cognitio; quia crimen incognitum puniri non debet. sed ad canonistas principaliter spectat, quomodo pro pertinacia quis debeat puniri. ergo ad eosdem spectat principaliter, quis est pertinax, iudicare.

Cap. XIII.

In quo pertractatur opinio theologorum scilicet, quod ad theologos spectat principaliter huiusmodi discernere.

DISCIP. Narra assertionem contrariam cum motiuis eiusdem. MAG. Alii dicunt, quod ad theologos spectat scire principaliter, quis pertinax est habendus.

Primum autem motiuum eorum est tale. ad theologos pertinet principaliter tractare de illis criminibus, quæ directe committuntur in Deum. quia cum theologia sit de Deo, sicut de principali subiecto, ipsa principaliter habet considerare crimina, quæ committuntur in ipsum. pertinacia autem prauitatis hæreticæ directe in Deum committitur. ergo ad theologos principaliter pertinet de pertinacia perscrutari.

Secundum motiuum est tale. eadem est scientia contrariorum. nam idem est iudex veri & obliqui. fides autem & hæretica prauitas sunt contraria, igitur ad theologos principaliter pertinet considerare de fide. ergo ad eosdem pertinet considerare de prauitate hæretica, & per consequens de pertinacia, sine qua hæretica prauitas minime reperitur.

Tertium motiuum est. quando scientia superior & inferior considerant de eodem: noticia illius principalius spectat ad scientiam superiorem quam inferiorem: quia cognoscit per causas superiores & per prima principia. sed de pertinacia hæresis considerat tam theologia quam scientia iuristarum. igitur cum theologia sit scientia superior; scientia vero canonistarum sit inferior: ergo ad theologiam principalius spectat, &c. maior est certa, vt videtur; minor ostenditur. nam quod de pertinacia consideret scientia canonum, est notum, & ipsi concedunt. Quod vero theologia consideret de eodem, patet aperte, cum apostolus *ad Tim.* 3. doceat hæreticum deuitandum. & in euangelio pertinaciam Iudæorum nolentium credere Christo, ipsamet veritas reprehendit.

DISCIP. In toto euangelio de pertinacia mentio non habetur: quomodo dicunt isti, quod Christus Iudæorum pertinaciam reprehendit. MAG. ad hoc respondetur, quod licet de hoc nomine *pertinacia* vel *pertinax* nulla in euangelio mentio fiat, tamen de re significata fecit Christus sæpe mentionem vel sermonem. DISCIP. Vbi? MAGIST. Ioan. 15. vbi ait de Iudæis: *si non venissem & locutus fuissem, peccatum non haberent. nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* vbi Christus declarat Iudæos fuisse in erroribus suis pertinaces, quia sibi credere noluerunt. vnde subdit: *si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. nunc autem & viderunt & oderunt me & patrem meum.* vbi eos pertinaces ostendit, quia operibus credere noluerunt, maliciam & pertinaciam Iudæorum indicans (in communitate tamen) vt habetur *Matthæi* 11. exprobrat ciuitatibus, quæ sibi credere noluerunt.

Cap. XIV.

In quo ponuntur responsiones ad rationes Canonistarum in capitulo 12.

Discipul. [illegible] ad hoc, intelligo, vel plus placet mihi assertio ista secunda, & ideo [illegible] ad rationes tres contrarias respondere nituntur. Magist. Ad primam [illegible] quod licet in genere Theologi principaliter debeant scire, quis est pert[illegible] [illegible] medium specialem errantem de pertinacia conuincendi magis ex [illegible] [illegible] circumstantias considerant Canonistæ. Licet etiam si de tali modo inter Ca-no[illegible] ad Theologos videretur applicandum, qui [illegible] talia ac parti-cu[illegible] [illegible]care: licet forte cum inuestigatione & deliberatione prolixa & magna. [illegible], quia multi sunt modi deueniendi ad notitiam pertinaciæ alicuius errantis cont[illegible] aliqui respiciunt ordinem iudiciarium, puta si errans citatus ad iudicium ven[illegible] veniens renuerit respondere & subterfugere iudicium & examinationem mali-ti[illegible] [illegible]les autem modos conuincendi hæreticos, quantum ad circumstantias multas ord[illegible] respicientes explicite magis tractant Canonistæ quam Theologi. In genere tamen & [illegible] ad multos alios modos conuincendi de pertinacia, magis spectat ad Theologos per[illegible]are. *Discipul.* Potest aliquis conuinci de pertinacia extra iudicium? *Magist.* Nemo conuincitur auctoritate iudicii extra iudicium vel sine iudicis auctoritate, aliquis tamen extra iudicium conuincetur, quantum ad hoc, quod eius malitia propter euidentiã rei ad notitiam peruenit aliorum, in tantum vt liceat absque temeritate ipsum pertinacem hæreticum reputare. *Discipul.* Dic ad formam rationis illius opinionis. *Magist.* Ad formam dicitur, quod cum accipitur, quod nullus errans contra fidem est pertinax iudicandus, nisi qui corrigendus a suo prælato suum defendit errorem, quod hoc est manifeste falsum, quia sunt alii modi extra omnem iudicium deprehendendi errantem in pertinacia manifesta, nam qui iuraret se in perpetuum aliquam hæresim defensare vel defensurum, de qua in decretis & in tota scientia Canonistarum nulla fit mentio, sed in Theologia duntaxat: Theologi, non Canonistæ talem deprehenderent in pertinacia manifesta. Ad secundam rationem dicitur, quod omnis contumacia est pertinacia, sed non econtra: nec omnis pertinacia est sub vocabulo contumaciæ reputanda, & ideo licet Canonistæ de contumacia principaliter considerarent, non sequitur, quod de pertinacia principaliter perscrutarentur: quia sæpe scientia superior de vniuersalibus, & inferior de particularibus tractat, nec Greg. & Augustin. dicunt, quod omnis pertinacia est contumacia: sed intellexerunt, quod sæpe hæretici pro contumacia sunt iudicialiter condemnandi. Ad tertiam rationem respondetur, quod ad quem spectat alicuius criminis punitio, ad eundem spectat eiusdem criminis aliqualis cognitio, saltem generalis & confusa vel accepta ab alio, sed non oportet quod ad ipsum principaliter spectet eiusdem criminis perscrutatio scientialis vel subtilis & specialis cognitio & profunda. Ad iudicem namque secularem spectat vltima punitio hæretici à suo errore resilire nolentis, postquam fuerit seculari relictus iudicio: & tamen ad iudicem secularem non spectat principaliter scire profunde, quis sit hæreticus reputandus. Iudices etiam seculares falsarios monetarum & mechanicos contra artes suas falsa opera facientes condigna pœna plectere debent: tamen monetarii & mechanici falsitatem monetæ & opera aliorum acutius quam iudices deprehendunt: sic licet Canonistæ considerent, quomodo pertinaces in errore contra fidem oportet iuste puniri, Theologi tamen multo fortius & certius errantes pertinaciter deprehendunt: quemadmodum tortores melius sciunt, quam iudices, quomodo debeant suspendi latrones: grauitatem tamen lattocinii minus cognoscunt.

Cap. XV.

In quo summarie quasi recapitulando narrantur ea, quæ spectant ad Canonistas in materia, qua agitur de discussione prauitatis hæretica.

Discipulus. Dic breuiter quæ sunt illa secundum assertores istos, quæ habent Canonistæ de hæreticis indagare. *Magist.* Dicunt isti, quod non solum Canonistæ habent discerere, qua pœna secundum iura canonica oportet hæreticos castigare: Sed qualiter sit contra hæreticos iudicialiter procedendum, quomodo scilicet contra hæreticos formandi sunt libelli accusatorii, & [illegible]: quomodo producendi sunt testes: & alia quæ ad iudiciarium ordinem spectant, oportet eos cognoscere, propter etiam multas hæreses, quæ in libris eorum reperiuntur damnatæ possunt de multis discernere an sint hæretici iudicandi, licet de hoc valeant Theologi profundius iudicare. Licet enim in Biblia de hæreticis sub nomine illo raro mentio habeatur sancti tamen [illegible] tractatores de hæreticis semper per principia in sacra scriptura tradita, quomodo sit aliquis hære-

hæreticus cognoscendus, magnos tractatus efficiunt. De quibus in libris Canonistarum plurima inseruntur, præter quæ & determinationes ecclesiæ in scriptura diuina fundatas fere omnia alia de hæreticis in libris eorum inuenta, non quis sit habendus hæreticus, sed quomodo sit contra hæreticos in iudicio procedendum, & qua debeant pœna feriri declarant, quod in titulo *de hæreticis*, qui in libro decretalium est insertus, patenter apparet. Prædicta autem, quia sunt positiua particularia & ex inuentione pendent humana, non sunt de consideratione Theologorum, qui talia principaliter non considerant: per rationes tamen vniuersales ad ipsos pertinet iudicare, vbi deficeret Canonistarum prudentia, an leges ecclesiasticæ de hæreticis certis modis plectendis, & modo procedendi contra eosdem scripturis sint aduersæ diuinis, quia si leges huiusmodi contrariarentur scripturæ sacræ, non essent aliter tolerandæ.

EXPLICIT LIBER PRIMVS.

INCIPIT LIBER SECVNDVS, QVI DOCET, QVÆ assertiones sint catholicæ, vel hæreticæ iudicandæ.

CAP. I.

In quo primum proponitur quæstio, quæ veritates sint catholicæ censendæ, ad quam respondetur secundum vnam opinionem, dicentem: quod illæ solæ veritates sunt catholicæ & de necessitate salutis tenendæ, quæ in canone Bibliæ explicite vel implicite continentur sub propria forma: aut ex contentis consequentia formali & necessaria sequuntur.

DIscipulus. Quæ recitasti circa quæsita, ad præsens sufficiunt mihi, & ideo ad aliud, quod magis cordi habeo, festino. Volo enim de hæresibus multa inquirere, sed quia nonnunquam cognitio vnius contrariorum ad cognitionem alterius conferre dignoscitur, quæro primo, quæ veritates sunt catholicæ censendæ. *Magist.* Quæstio tua vnum videtur supponere, & aliud quærere, videtur enim supponere, quod non omnes veritates sunt catholicæ iudicandæ, quod beatus Augustin. *in Enche.* expresse determinat. Quærit autem, quæ sunt illę veritates, quæ catholicæ sunt censendæ. *Discipul.* Cum beato Augustin. illud, quod supponit, firmiter teneamus, & circa quæsitum sententiam vnam vel plures enarra. *Magist.* Circa quæsitum sunt diuersæ & aduersæ sententiæ. Quarum vna est: quod illæ solæ veritates sunt catholicæ reputandæ & de necessitate salutis credendæ, quæ in canone Bibliæ explicite vel implicite asseruntur: ita quod si aliquæ veritates in Biblia sub forma propria minime continentur, ex solis tamen contentis in ea consequentia necessaria & formali possunt inferri, sunt inter catholicas connumerandę. Sicut hæc veritas: Christus est verus Deus & verus homo: in tota scriptura diuina sub hac serie verborum nullatenus inuenitur: quia tamen ex contentis in scriptura sacra consequentia necessaria & formali concluditur, catholica est censenda, & eam credere est necessarium ad salutem, omnes autem aliæ veritates, quæ nec in Biblia sunt insertæ, nec ex contentis in ea consequentia formali & necessaria possunt inferri, licet in scripturis sanctorum & in diffinitionibus summorum pontificum asserantur, & etiam ab omnibus fidelibus teneantur, non sunt catholicæ reputandæ: nec est necessarium ad salutem eis per fidem firmiter adhærere vel propter eas rationem vel humanum intellectum captiuare. Hanc suam sententiam rationibus & auctoritatibus confirmare nituntur. Auctoritas prima est Salomonis Prouerbio. 30. *omnis sermo Dei ignitus clypeus est omnibus sperantibus in se, ne addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisque mendax.* Ex quibus colligitur, quod verbis diuinis, quæ in diuina scriptura habentur, nihil penitus est addendum, tanquam necessarium ad credendum. Hoc etiam testari videtur Moyses *Deuterno. quart. capit.* & beatus Iohann. *Apocal. vltim.* quorum verba, *cap. secund.* sunt adducta *primi libri.* Ex quibus datur intelligi, quod sicut de scriptura sacra nihil penitus est auferendum, ita nihil est penitus addendum tanquam necessarium ad salutem. Hanc sententiam auctoritate Augustin. conantur ostendere, vnde Augustin. in quadam *epistola ad Hieronymum*, & recitatur in decretis distinctio. 9. capit. *Ego*, ait: *Ego solis scripturarum libris* (qui iam canonici appellantur) *didici hunc timorem honoremque deferre vt earum nullum auctorem aliquid errasse firmissime credam. Si aliquid autem in eis inuenero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam mendosum codicem esse vel non esse assecutũ interpretem, quod dictum est vel minime me intellexisse non ambigam:*

alios au-

[illegible] *sanctitate, quantave doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ita ipsi* [illegible] *vel canonicas vel probabiles rationes quod à vero non aberrent, mihi persua-* [illegible] *serunt.* [illegible] colligitur, quod solum canonibus, qui in Biblia continentur, necesse est [illegible] & quod assertionibus aliorum non est necessarium ad salutem firmi- [illegible] em August. in lib. *de vnico Baptismo*, vt recitatur *dist. 9. cap. quis nesciat*, aper- [illegible], *Quis nesciat sanctam scripturam canonicam tam veteris quam noui testamenti* [illegible] *continerι tamque posterioribus omnibus episcoporum libris ita praponi, vt de illa omnino du-* [illegible] *tari non possit, vtrum verum vel vtrum rectum sit, quicquid in ea scriptum esse constiterit, episco-* [illegible] *autem* [illegible] *quæ post cõfirmatum canonem vel scripta sunt vel scribuntur, & per sermonem forte sapien-* [illegible] *cuiuslibet* [illegible] *peritioru: & per aliorum episcoporum grauiorem auctoritatem doctioremque prudenti-* [illegible] *& per concilia reprehendi licere, si quid in eis forte a veritate est deuiatum.* Ex his verbis colligitur, [illegible] de sola [illegible] scriptura noui & veteris testamenti est illicitum dubitare, vtrum sit verum vel [illegible] um, quicquid in ea scriptum esse constiterit. Ergo de omnibus scripturis conciliorum gene- [illegible] um, & consimilium, & quorumcunque aliorum expositorum scripturæ diuinæ, ac etiam Ro- [illegible] pontificum, & quorumlibet historiographorum, post canonem editis confirmatum, [illegible] citum dubitare & discrepare, an à veritate exorbitent, quæcunque scriptura constiterit in [illegible] antequam scripturæ noui & veteris testamenti consona demonstretur. Item Aug. in epistola ad Vincentium, & allegatur *di. prædicta. ca. noli*, loquens de scripturis posterioribus nouo & veteri testamento, ait: *hoc genus literarum ab auctoritate canonis distinguendum est, non enim sic leguntur, tanquam ex* [illegible] *testimonium proferatur, vt contra sentire non liceat, vbi forte aliter sapuerint quam veritas postulat.* Ex [illegible] habetur, quod contra omne genus literarum post canonem Bibliæ licet sentire. His concordare [illegible] August. in epistola ad Fortunatum, & habetur *dist. præfata. c. Neque*, qui ait: *neque quorumlibet disputationes*, (id est, exponens secundum glo. quamuis catholicorum & laudatorum hominum) *velut scripturas canonicas habere debemus, vt nobis non liceat* (salua honorificentia, quæ illis de- [illegible] hominibus) *aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte inuenerimus, quod aliter senserunt, quam veritas habet diuino adiutorio vel aliis intellecta, vel à nobis.* Ex his concluditur, quod nullis assertionibus quorumcunque quæ in scripturis canonicis non habentur, firmiter assentire quis constringitur.

Item de veritatibus, quas docuit August. Quod nullus teneatur eas de necessitate salutis recipere, nisi in scripturis canonicis habeantur, secundum eundem August. ostendunt. Nam in libro *de trini.* vt in di. 19. recitatur ca. *noli*, ait: *Noli meis litteris quasi canonicis scripturis inseruire: sed in illis quæ non credebas, cum inueneris, incunctanter crede. In istis autem quod certum non habeas* (nisi certum intellexeris) *noli firmum tenere.* Et in epistola *ad Vincentium Victorem. libro 2.* & habetur *dist. 9. cap. negare*, ait: *negare non possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus est, ita esse multa in tam multis opusculis meis quæ possunt iusto iudicio & nulla temeritate culpari.* Ex his concluditur, quod scripturis beati August. non est necesse incunctanter adhærere. Ergo eadem ratione nec scripturis aliorum quorumcunque, qui inter scriptores Bibliæ non habentur.

Sententiam memoratam etiam rationibus moliuntur ostendere. Quarum prima est hæc. Extra illam scripturam nulla catholica veritas inuenitur, in qua omnis veritas vtilis ad salutem habetur, & omnis falsitas inimica saluti damnatur. Sed secundum August. in scriptura diuina quicquid vtile est inuenitur: & quicquid noxium vel nociuum est, damnatur, ergo extra sacram scripturam nulla veritas catholica reperitur. Secunda ratio est hæc: Nõ minus sufficiens pro fidelibus Christianis est nouum testamentum vna cum veteri, quam fuit solummodo vetus testamentum pro Hebræis, sed tota fides, ad quam astringebantur Hebræi, fuit expressa in veteri testamento, ergo & tota fides, ad quam de necessitate salutis Christiani tenentur & arcentur, in nouo testamento & veteri cõtinetur, ergo Christianus de necessitate salutis non tenetur ad credendum nec credere, quod nec in Biblia continetur, nec ex solis contentis in Biblia potest consequentia necessaria & manifesta inferri. Tertio sic. Illud, quod eadem facilitate contemnitur, qua probatur, ad fidem catholicam minime spectat, esto quod sit verum, non debet inter veritates catholicas numerari, sed secundum Hieronym. de scripturis diuinis loquentem: *quod de scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur*, ergo nulla auctoritas, quæ ex Scripturis auctoritatem non habet, est inter veritates catholicas computanda.

CAP. II.

In quo ponitur opinio præcedenti contraria, distinguens diuersas veritates: sed magis & minus ad fidem catholicam pertinentes: quæ etiam capitulo sequente probatur.

Magister. Sed alii isti sententiæ nequaquam consentiunt, dicentes: quod multæ sunt veritates catholicæ & fidem sapientes catholicam, quæ nec in diuinis scripturis habentur explicite: nec ex solis contentis in eis possunt inferri: quibus tamen fidem indubiam explicitam vel implici-

tam adhærere est necessarium ad salutem. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod præter veritates, circa quas licitum est sic vel aliter opinari, veritates quas quilibet catholicus certa credulitate explicite vel implicite tenere astringitur, possunt in triplici differentia reperiri. Quædam enim sunt de Deo & Christo secundum humanitatem, ex quibus principaliter salus nostra dependet, sicut quod vnus est Deus & tres sunt personæ: quod Christus est verus Deus & verus homo, passus & mortuus, & quod resurrexit & ascendit &c.

Aliæ sunt veritates, ex quibus non ita principaliter pendet salus humana: eas tamen oportet firma fide tenere: quia ex reuelatione vel approbatione Dei (cui nullus debet catholicus di[illegible] tire) ad orthodoxorum notitiam peruenerunt: quibus mediantibus eas fideles posteri susceperunt, huiusmodi veritates sunt complures in canone confirmato contentæ, in quo etiam multæ habentur de creaturis, etiam de infidelibus hominibus, quæ non directe sed indirecte quodammodo ad salutem humani generis pertinere noscuntur, sicut quod Pharao, Madianitæ, Chananei, & alii infideles quamplurimi multas terras occupauerunt, & filios Israel multipliciter afflixerunt, nonnullæ etiam veritates huiusmodi extra prædictum canonem continentur, quæ tamen per reuelationem & approbationem diuinam mediantibus Apostolis ad catholicos peruenerunt: quia Christus dum viueret in carne mortali cum Apostolis, multa docuit eos & fecit coram eis, quæ tamen in Biblia non habentur. Ex reuelatione etiam Spiritus sancti (qui secundum promissionem Christi *docturus erat* Apostolos *omnem veritatem*) multa, quæ non habentur in sacris literis, didicerunt, quæ postea catholicos docuerunt. Omnes veritates prædictas & quæ ex eis consequentia necessaria omni tempore necessitatem habente possunt inferri, dicunt isti catholicas esse tenendas. Præter veritates vero prædictas dicunt esse quasdam veritates alias, quæ ex solis contentis in scriptura diuina & veritatibus, quæ ad nos per Apostolos peruenerunt, concludi non possunt, quæ tamen ex prædictis veritatibus, vel aliqua earum & quibusdam aliis veris, quæ in facto consistunt, quæ vera negari non possunt, manifeste sequuntur. Et de talibus veritatibus, quæ ad notitiam peruenerunt, exemplificare nituntur, dicentes, quod talis veritas est illa; Regulæ à sanctis Patribus; scilicet Basilio, Benedicto, Augustino, & Francisco institutæ, sunt licitæ, meritoriæ & perfectæ: quia licet ista veritas ex solis contentis in scriptura sacra & veritatibus, quas ab Apostolis ecclesia vniuersalis accepit, inferri non possit, cum de istis sanctis & gestis ac regulis institutis ab eis, nulla in prædictis veritatibus mentio habeatur, illa tamen veritas simul ex scripturis diuinis & gestis & actibus prædictorum sanctorum, de quibus gestis & actibus Christiano rationali sufficienter potest fieri fides, videtur euidenter. Tales etiam veritates sunt illæ: fides, quam tenuit beatus Augustin. fuit & est catholica putanda. Symbolum Athanasii est catholicum reputandum & fidele. Sancta quatuor concilia generalia rite celebrata veritatem catholicam diffinierunt: & huiusmodi multæ, quæ ex solis contentis in diuina scriptura & doctrina Apostolica inferri non possunt: cum Augustin. & Athanasius tunc non fuerunt in rerum natura: nec tunc illa concilia fuerunt celebrata, ex contentis tamen in illis veris euidenter possunt concludi. Tales veritates dicunt esse quamplurimas. Quarum aliquæ doctrinis autenticis sunt insertæ: nonnullæ vero in scripturis non habentur. Istas veritates dicunt non esse catholicas, accipiendo vocabulum *catholica* strictæ: sed dicunt eas sapere catholicam veritatem, etiamsi ex veris aliis inferantur. Et ideo, vt dicunt, large accipiendo *veritates catholicas*, possunt veritates catholicæ nuncupari, & illas veritates, quas dicunt sapere catholicam veritatem, existimant ab omni fideli tenendas, saltem implicite. Adhuc sunt aliæ veritates, quas dicunt solummodo in facto consistere: cuiusmodi sunt veritates de gestis ecclesiæ & sanctorum, quæ in gestis, cronicis & historiis fide dignis habentur: quas etiam asserunt à fidelibus minime respuendas. Ex his omnibus isti concludunt, quod multæ sunt veritates catholicæ, quæ nec in scriptura sacra continentur explicite, nec ex solis contentis in ea possunt inferri. Et multæ etiam sunt veritates aliæ, quas oportet certa fide tenere.

CAP. III.

In quo probatur opinio posita capitulo præcedenti auctoritatibus & quinque rationibus.

DIscipulus. Satis diffuse narrasti illam secundam sententiam, sed vellem scire, an pro illa aliquæ auctoritates vel rationes valeant allegari, ad probandum scilicet, quod oporteat ad salutem aliquibus veritatibus adhærere, quæ nec in literis sacris habentur, nec ex solis contentis in eis necessario argumento possunt inferri. Vtrum autem tales veritates stricte loquendo catholicæ debeant reputari, non curo quod inuestiges. *Magister.* Assertio

de qua

de qua interrogas, multis auctoribus & rationibus videtur posse probari, hoc enim Innocen. tertius, vt habetur *extra de ce. mis. ca. Cum Martha*, testari videtur, ait enim *multa tam de verbis, quam de factis dominicis, inuenimus ab Euangelistis omissa, quæ Apostoli vel suppleuisse vel facto expressisse leguntur.* Et infra idem: *Credimus ergo quod formam verborum, sicut in canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab ipsis eorum acceperunt successores.* Ex quibus verbis colligitur, quod quamuis forma conficiendi sacramentum eucharistiæ nequaquam reperiatur secundum se totam in scriptura diuina: tamen quod illam formam Christus tradiderit est credendum, hoc etiam beatus August. sicut allegatum est supra, expresse sentire videtur, cum dicit: *palam est quod in re dubia ad fidem & certitudinem valeat catholica ecclesiæ auctoritas, quæ ab ipsis fundatissimis Apostolorum sedibus vsque in hodiernum diem succedentium sibimet episcoporum serie & tot populorum assertione firmatur*, his verbis datur intelligi, vt videtur, quod ad faciendam fidem sufficeret auctoritas ecclesiæ absque scriptura diuina. Item Agato papa, vt habetur di. 19. c. *Sic omnes*, ait, *sic omnes apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt, tanquam ipsius diuina voce Petri firmatæ.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod omnes sanctiones apostolicæ sedis sunt eiusdem auctoritatis cum scripturis beati Petri, quæ inter scripturas diuinas censentur, ergo eis fides æqualiter est præbenda, sed in sanctionibus sedis apostolicæ veritates plures habentur, quæ in scripturis diuinis minime sunt insertæ, ergo pluribus aliis veritatibus est firmiter adhærendum. Item Nicolaus papa, vt habetur dist. 22. cap. 1. ait: *Qui autem Romanæ ecclesiæ priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite traditum auferre conatur: hic proculdubio in hæresim labitur*, & parum post: *hic est dicendus hæreticus.* Ex quo datur intelligi, quod qui non vult hæreticus reputari, necessario credere debet, quod Romana ecclesia super omnes alias ab ipso Christo primatum accepit, de quo tamen in sacra scriptura nulla fit mentio, ergo veritates aliquæ sunt credendæ, licet ex scripturis sacris inferri non possint. In fulcimentum autem assertionis eiusdem isti rationes adducunt, quarum prima ducit ad inconueniens, quia si solis scripturis diuinis, & his qui ex solis contentis in eis possunt inferri, adstringerentur Christiani fidem indubiam adhibere: sequeretur, quod negare liceret Apostolos symbolum condidisse, beatum Petrum Romanum pontificem fuisse, sedem beati Petri de Antiochia Romam fuisse translatam, Romanos pontifices Petro successisse: cum de his in scripturis diuinis nil legatur, has tamen veritates vniuersalis ecclesia hactenus tenuit, probauit & docuit, & per consequēs ecclesia vniuersalis errasset; quod omnis catholicus ecclesiasticus pro inconuenienti debet habere. Secunda ratio est hæc. Non minus tenentur catholici determinationibus & diffinitionibus Romanorum pontificum (cum nihil contra fidem diffiniunt catholicam) credulitate indubia adhęrere, quam eorum statutis, quando nihil contra Dei voluntatem præcipiunt, obedire, sed omnibus statutis Romanorum pontificum, quando nihil contra Dei voluntatem præcipiunt, oportet cum omni humilitate & reuerentia obedire, sicut per sacros canones habetur *dist. 11. cap. 1.* & etiam *cap. præceptis*. Et alibi *in decretis* cap. innumeri. constat aperte, ergo determinationibus & diffinitionibus Romanorum pontificum, quando constat eos nihil contra fidem diffinire catholicam, oportet certissime adhęrere. Sed Romani pontifices multas veritates quæ ex solo canone confirmato probari non possunt, diffiniunt firmiter esse tenendas, ergo de necessitate salutis oportet nonnullis veritatibus, quæ ex solis scripturis diuinis probari non possunt, fidem indubiam adhibere. *Discipul.* Affecto scire, an isti assertores ponant exemplum de aliqua veritate, quæ firmiter sit tenenda: quæ tamen nec in scripturis diuinis habetur, nec ex solis scripturis diuinis illis potest aperte probari. *Magist.* Multa exempla eorum iam tibi monstraui, videlicet quod Apostoli symbolum condiderunt, quod beatus Petrus fuit Romanus pontifex, quod sedes beati Petri fuit de Antiochia Romam translata, quod beato Petro Romani pontifices successerunt. Aliud etiam ponunt exemplum de principatu Romanæ ecclesiæ, de quo in scriptura diuina nulla fit mentio: quia licet de papatu beati Petri scriptura sacra expresse loquatur, quod tamen beatus Petrus Romanam rexit ecclesiam, in eadem scriptura minime reperitur: & ita de papatu Romanæ ecclesiæ nihil per solam eandem scripturam potest ostendi: & tamen firmiter tenere debemus, quod Romana ecclesia papatum habet super alias vniuersas. *Discipul.* De illo papatu Romanæ ecclesiæ supersede; quia de ipso postea tibi aliquas quæstiones mouebo. Sed si isti assertores in aliqua alia ratione se fundant enarra. *Mag.* Adhuc aliis rationibus satagant se munire, vnde tertia ratio eorum est ista. Non in minori reuerentia & honore debet haberi Apostolorum doctrina, quam eorum canones & statuta, sed canones & statuta Apostolorum, siue ea quæ in scripturis redegerunt, siue solo verbo quæ ipsi seruari mandauerunt, firmiter sunt seruanda, ergo & omnes veritates, quas scripto vel verbo Apostoli docuerunt, tanquam verissimæ sunt habendæ, Apostoli autem plurima docuerunt, quæ in scripturis minime reliquerunt, ergo aliquæ veritates, quæ in scripturis canonicis non habentur, verissimæ sunt censendæ, quibus per consequens oportet adhæsione certissima consentire. Quarta ratio est hæc. Vniuersalis ecclesia non potest errare, ipsa testante veritate, quæ ait Apostolis Matthæo vltimo, *vobiscum sum vsque ad consummationem seculi*, quæ etiam pro fide Petri rogauit, ne vnquam deficeret, imo quicunque diceret ecclesiam vniuersalem errare in articulo fidei, in sanctam ecclesiam catholicam vehementer impingeret. Ecclesia autem vniuersalis multas prædicat veritates, quæ nec in scripturis diuinis habentur: nec ex eis solis possunt inferri, sicut per exempla prætacta patet, igitur huiusmodi veritates firmiter sunt tenendæ. Quinta ratio est hæc. Non minoris auctoritatis sunt scripta summorum pontificum & sanctorum doctorum, quæ pro suis dogmatibus conscripserunt, quam sint quæcunque chronicæ & historiæ siue fidelium, siue infidelium,

quæ extra sacram scripturam habentur, sed omnino fatuus censetur, qui omnes cronicas & historias extra canonem Bibliæ reprobaret vel eas diceret minime approbandas, tunc enim liceret ea, quæ enarrantur de summis pontificibus, imperatoribus, regibus, regnis & aliis quibuscunque qui non inueniuntur in Biblia, respuere & negare: quod inconueniens est censendum, ergo multo magis scriptis summorum pontificum & sanctorum, quæ pro suis dogmatibus conscripserunt, quæ non inueniuntur in Biblia, est firmiter adhærendum. *Discipul.* Rationes & auctoritates, quas pro secunda sententia adduxisti, fortes mihi videntur. Et quamuis nolim, quod in toto hoc opere manifestes, quæ sit tua assertio, quando contrarias opiniones recitas & aduersas, veruntamen in generali cupio scire, an scilicet, quando illam assertionem, quæ tua est rationibus & auctoritatibus munire conaris, existimes omnes auctoritates & rationes, quas allegas, conclusionem tuam demonstratiue probare. *Magist.* Pro sententia, quam reputo veram, motiua quandoque demonstratiua, interdum probabilia tantum, nonnunquam solummodo apparentia, propter aliquos exercitandos aut probandos seu tentandos allego.

Cap. IV.

In quo recitantur duæ opiniones, quibus scilicet assertionibus sit assentiendum, & qui libri, seu sanctorum opuscula sint tanquam catholica habenda, de quibus ponuntur duæ conclusiones, quæ etiam probantur.

Discipulus. Modus ille valde mihi placet: quia per hoc sæpe scientiam inflatorum experiar, porro cum quæsiuerim, quibus veritatibus oporteat firmiter assentire, super quo diuersas opiniones diuersorum reserasti, quarum prima habet consequenter dicere, quod solummodo sacratum scriptoribus literarum est fides firmissima adhibenda. Secunda vero, quæ mihi placet magis, concedere debet etiam quod aliquid aliud est credendum. *Magist.* Ad interrogationem tuam à diuersis diuersimode respondetur, quidam enim dicunt vniuersis conciliis generalibus & omnibus summis pontificibus in his quæ diffiniunt, esse credendum, & omnibus sanctis scripturæ sacræ tractatoribus credere esse necesse; licet ea, quæ dicantur, per sacram scripturam nequeant demonstrare. Pro hac assertione videtur esse, quod legitur *dist. 15. cap. 1.* vbi de conciliis generalibus recipiendis habetur aperte. Et etiam *cap sicut*, & *cap. sancta Romana*. De assertionibus summorum pontificum recipiendis habetur *dist. 19. c. si Romanorum.* Et in pluribus aliis, de traditionibus autem sanctorum habetur *dist. 15. c. sanctam.* Alii vero prædictæ assertioni non vsquequaque consentiunt, asserentes quod licet assertionibus generalium conciliorum sit vniuersaliter adhærendum, licet etiam multis *decretis* seu etiam *decretalibus* ac diffinitionibus summorum Romanorum pontificum, ac pluribus opusculis sanctorum doctorum, pro eo quod omnia quæ inueniuntur in eis constat esse consona catholicæ veritati, oporteat catholicos consentire: non tamen eo ipso, quod Romani pontifices vel sancti tradunt aliquid esse tenendum, est huiusmodi (tanquam consonum veritati) necesse accipere. *Discipul.* De generalibus conciliis & summis pontificibus intendo aliqua postea ad materiam istam spectantia indagare: & ideo hic nihil loquaris de ipsis, sed de sanctis obsecro refera, quid prædicti sentiunt assertores. *Magist.* De sanctis duas conclusiones affirmant. Quarum prima est, quod non eo ipso, quod aliquis sanctus aliquid opinatur esse credendum, est à cunctis fidelibus tanquam veritati consonum approbandum. Secunda conclusio, quod non omnibus sententiis, quæ inueniuntur in sanctorum opusculis iam per ecclesiam diuulgatis, est firmiter adhærendum.

Prima conclusio probatur auctoritatibus Augustin. quæ ponontur *distinct. 9. cap. noli. & cap. negare & cap. Ego & cap. noli & cap. neque.* In quibus manifeste asserit Augustin. quod nonnulla in opusculis sanctorum & suis inserta licet fidelibus iusto modo absque omni temeritate culpare.

Hoc etiam ratione moliuntur ostendere, nam non est necesse, putare aliquid esse verum propter hoc, quod illi, qui possunt errare, hoc sentiunt, nam propter solam existimationem illorum, qui possunt asserere falsum pro vero, non est eo ipso aliquid asserendum pro vero, quia tales sic sentiunt. Sed sancti, stante sanctitate, possunt errare, etiam contra catholicam veritatem, igitur hoc, quod sancti aliquid sentiunt esse verum, non est efficaciter adhærendum. Maior est aperta, minor exemplo & ratione probatur. Exemplo quidem de beato Augustin. qui sanctus existens plurima scripsit & docuit contra veritatem catholicam, quorum aliqua postmodum reuocauit, hoc etiam ratione probatur.

Nam error, qui pertinaciam non habet annexam, non obuiat sanctitati. Sed contingit aliquem errare contra catholicam veritatem absque pertinacia, ergo non est inconueniens affirmare sanctos stante sanctitate posse errare contra catholicam veritatem absque pertinacia, & ita non est necesse

necesse omnibus, quæ sancti dicunt firmiter adhærere. Secunda conclusio probatur, nemo debet contrariis assentire: sed sancti in suis opusculis iam per ecclesiam diuulgatis inter se inueniuntur contrarii, etiam in his, quæ ad fidem & doctrinam Apostolicam pertinere noscuntur, nam vt habetur *distinct. 26.* circa doctrinam beati Pauli dicentis, quod oportet episcopum vnius vxoris esse virum & non plurium, Hieronymus & Augustinus sententias contrarias protulerunt, hinc est quod Gloss. *distinct. prædicta c. 1.* dicit, *male sensit hic Hieronymus, vnde Augustinus eum corrigit in proximo.* Isti etiam sancti multi, sicut patet in eorum epistolis, & recitat Gloss. *ad Gal. 11.* de reprehensione, qua B. Paulus dixit B. Petrum esse reprehensibilem, contraria sentiebant. Beatus etiam Cyprianus de baptismo hæreticorum aliter quam B. Augustinus scripsit, vnde & B. Augustin. eundem sanctissimum Cyprian. redarguit, loquens enim de sancto Cypriano & aliis, vt habetur de consec. dist. 4. c. *quomodo ait, non ob aliud visum est etiam quibusdam egregiis viris & antistitibus Christi, inter quos præcipue beatus Cyprianus eminebat, non esse posse apud hæreticos vel schismaticos baptismum Christi: ubi quia non distinguebat sacramentum ab effectu vel vsu sacramenti, & quod sacramentum atque eius vsum in liberatione à peccatis & cordis rectitudine apud hæreticos non inueniebat, ipsum quoque sacramentum illic non esse putabat.* Hæc autem est sententia Cypriani de sacramentis hæreticorum, cuius contrarium Augustin. ibidem dicit & asserit. Manifeste ergo sancti circa sacramenta ecclesiæ contraria dogmatizant, hinc dist. 33. c. *adhuc sciendum*, legitur: *Sciendum vero quod canones Apostolorum, quorum omnium auctoritate oriens alii ecclesia & ex parte Romana vtitur, & insignis martyr Cyprianus & omnes episcopi cum eodem baptismum hæreticorum lauacrum diaboli appellat. Stephanus vero & Cornelius martyres & Pontifices Romani, & venerabilis Augustin. in libro de baptismate eundem Cyprianum & præfatos episcopos ob hanc causam vehementer redarguerunt, affirmantes baptisma siue ab hæretico, siue à schismatico, ecclesiastico more, traditum siue celebratum, esse ratum.* Ex his colligitur, quam Cyprianus & August. de sacramento ecclesiæ contraria tradiderunt, quæ etiam reperiuntur in scripturis eorum, sicut ex prædictis, & ca. eiusdem Cypriani, quod habetur *1. q. c. si quis*, patet aperte, non ergo omnibus assertionibus in operibus sanctorum inuentis debet catholicus adhærere. *Discip.* De sanctorum libris tam aperte probasti, quod non sunt in omnibus approbandi, quod nequeo dissentire. Ex quo sequitur, quod nihil auctoritatis remansit in eis, quia sicut instrumenta, ita etiam Scripturæ quacunque in parte inueniuntur falsæ, in totum reprobantur, vel saltem suspectæ redduntur. Vnde & de Scripturis sacris, vt habetur *distinct. 9. cap. si ad Scripturas sacras*, asserit Augustin. *quod si ad eas admissa fuerint vel officiosa mendacia, nihil auctoritatis remanebit in eis*, dic ergo, quomodo isti respondent ad illud, quod (de approbatione opusculorum sacrorum, inter quæ etiam opuscula Cypriani & Augustini & Hieronymi numerantur) *distinct. 15.* legitur manifeste. *Magist.* Dicunt isti, quod non omnia opuscula sanctorum, quantum ad omnia contenta in eis, sunt per ecclesiam approbata. Constat enim, quod in libris beati Augustini multa inueniuntur contraria veritati, quæ etiam ipse postmodum reuocauit, & ita illa minime approbantur. Et sicut est de libris beati Augustini, ita est de libris multorum aliorum sanctorum, qui nequaquam quo ad omnia approbantur, omnes tamen libri sanctorum, de quibus in *distinct. prædicta* fit mentio, approbantur quo ad omnia, quæ nec per auctoritatem, nec per alios sunt correcta. *Discipul.* Isto modo libros hæreticorum approbares, quoad omnia, quæ per catholicos minime sunt correcta, omnium enim veritatem est licitum approbare. *Mag.* Dicunt isti, quod non est simile de libris hæreticorum, & de libris sanctorum, quia in libris hæreticorum falsa principaliter tractantur & asseruntur: pauca autem vera inueniuntur inserta. In libris vero sanctorum vera principaliter intenduntur, & pauca reperiuntur contraria veritati, & ideo propter pauca inutilia non sunt tanta vtilia respuenda. *Discipul.* Explica mihi, an isti putant omnes veritates in libris sanctorum inuentas catholicas esse censendas. *Magist.* Nullatenus arbitrantur omnes veritates tractatas in libris sanctorum esse catholicas. Vnde dicunt, quod sancti aliqua tanquam catholica, quædam autem tanquam necessaria non ad fidem spectantia, nonnulla vero tanquam probata tradiderunt, hoc vlterius ex auctoritatibus Augustini, quæ *distinct. 9.* ponuntur, scilicet *cap. noli, & cap. negare, & cap. neque*, probatur etiam aperte, cui etiam concordat Anselmus *lib. 1. Cur Deus homo*, dicans de peccato, quod *omnia quæ dico, sic volo accipi, vt si quid dixero, quod maior non confirmat auctoritas, quamuis illud ratione probare videar, non alia certitudine accipiatur, nisi quod interim mihi videtur, donec Deus mihi melius reuelet.* Ex quibus verbis colligitur, quod Anselmus nonnulla tanquam probabilia solummodo dicere intendebat, &c.

Cap. V.

In quo recitantur quinque genera veritatum, quibus non licet Christianum aliqualiter dissentire.

D*iscipul.* Ex verbis istis quæ narrasti, magnam occasionem cogitandi mihi dedisti, de ipsis tamen plura quærere nequaquam nunc intendo, sed quot generibus veritatis oportet Christianos catholicos assentire secundum sententiam prædictorum, absque omni probatione tibi placeat indicare. *Magist.* Tenent isti, quod quinque sunt genera veritatum, quibus non licet Christianis aliter dissentire. Primum est earum, quæ in Scriptura sacra dicuntur, vel ex eis argumento necessario

possunt inferri. Secundum est earum, quæ ab Apostolis ad nos per succedentium relationem vel Scripturas fidelium peruenerunt, licet in Scripturis sacris non inueniantur insertæ, nec ex solis eis possunt necessario argumento concludi. Tertium est earum, quas in fide dignis cronicis & historiis, relationibus fidelium inuenimus. Quartum est earum, quæ ex veritatibus primi generis & secundi tantummodo, vel quę ex eis vel alterius earum vna cum veritatibus tertii generis possunt manifeste concludi. Quintum est earum, quas Deus præter veritates reuelatas Apostolis; aliis reuelanit, vel etiam inspirauit, ac nouiter reuelaret, vel etiam inspiraret: quæ reuelatio vel inspiratio ad vniuersalem ecclesiam absque dubitatione peruenit, vel etiam perueniret. *Discipul.* Quamuis nō intenderim de istis te amplius molestare: quia tamen vnum genus veritatis, de quo nullus dubitat catholicus omisisti edicere, quare isti inter aliquas veritates illas, quæ in determinationibus & diffinitionibus ecclesiæ reperiuntur, nequaquam enumerant? *Magist.* De illis veritatibus mentionem non faciunt specialem, quia putant quod ecclesia rite procedens nullam veritatem determinat aut diffinit, nisi in Scriptura sacra aut traditionibus Apostolorum aut cronicis historiis vel reuelationibus indubitabilibus fidelium, vel his quæ sequuntur ex prædictis aut aliquo prædictorum, vel in reuelatione seu inspiratione diuina modo debito manifesta valeant se fundare, & ideo omnes veritates, quas determinat vel diffinit ecclesia, sub aliquo quinque generum præfatorum comprehendi noscuntur. *Discipul.* Illa quæ refers, vrgent me contra propositum præconceptum interrogare, quid de approbatione canonis Bibliæ & aliorum librorum postea conscriptorum ac omnium aliorum, quæ ecclesia noscitur approbare, assertores sentiunt memorati. *Magist.* Hoc pro certissimo tenent, quod non est in potestate ecclesiæ, quæcunque ad placitum approbare vel etiam reprobare: sed ecclesia rite approbando quęcunque in aliquo prędictorum generum quinque veritatum se fundauit. Vnde ad probationem, quantum ad rem, licet quantum ad nomen à determinatione vel diffinitione in proposito non discernuntur.

Cap. VI.

In quo ponitur descriptio hæresis, contra quam etiam obiicitur capitulo sequenti.

D*Iscipulus.* De veritatibus theologicis seu catholicis nonnulla quæsiui. Nunc vero ad hæreses eis contrarias transeamus. In primis autem affecto scire, si diffinitionem hæresis datam ab aliquo inuenisti. *Magist.* Quidam diffiniunt seu describunt hæresim dicentes, quod *hæresis est dogma falsum fidei contrarium orthodoxæ.* In qua descriptione loco generis ponitur *dogma falsum*, quia omnis hæresis est dogma falsum: sed non omne dogma falsum debet hæresis reputari, quod autem omnis hæresis sit dogma falsum, beatus Hieronymus vt habetur *24. quæst. 3. cap. inter hæresim*, testatur aperte dicens: *hæresis peruersum dogma habet*, dogma autem peruersum est falsum dogma, hæresis ergo est falsum dogma, sed non omne dogma falsum est hæresis, nam secundum Augustin. in Encher. *in multis rebus errare, nullum aut minimum est peccatum*, sed hæresis sicut infidelitas grauissimum est peccatum, ergo non omnis error est hæresis. Ex quo concluditur, quod non omne dogma falsum est hæresis, cum omnis error dogma falsum sit censendus, dogma ergo falsum in descriptione hæresis pro genere ponitur secundum istos, *fidei* autem *contrarium orthodoxæ* ponitur loco differentiæ, per hoc enim ab aliis falsis, quæ non sunt hæreses, conuenienter hæresis est distincta, nam aliqua dogmata falsa non sunt contraria fidei catholicæ, & ideo hæreses minime nuncupantur. *Discipul.* Ex verbis beati Hieronymi allegatis moueor ad quærendum, an beatus Hieronym. cum dicit, *hæresis peruersum dogma habet*: intenderet diffinitionem aut descriptionem assignare. *Magist.* Dicunt illi, quorum ad præcedentem interrogationem sententiam recitaui; quod large accipiendo *peruersum* pro qualicunque pernicioso seu nociuo, beatus Hieronymus non intendit ibi hæresim diffinire, multa enim sunt dogmata perniciosa, quæ hæreses nullatenus sunt censenda. Si autem *peruersum* accipiatur magis stricte pro illo, quod est perniciosum in doctrina religionis, quemadmodum secundum beatum Augustinum vnum genus mendacii est, quod inuenitur in doctrina religionis: sic potest concedi, quod beatus Hieronymus ibidem intendit descriptionem hæresis assignare, & sic *dogma peruersum* accipitur pro dogmate falso fidei catholicæ contraria orthodoxæ.

Cap. VII.

In quo obiicitur contra diffinitionem datam de hæresi, ad quam respondetur capitulo sequenti.

D*Iscipulus.* Libenter scirem an omnes concorditer reputant hæresim prædicto modo describi debere. *Magist.* Sunt quidam qui non putant hæresim taliter describendam: qui tali rationi inniti videntur, multa dogmata falsa fidei contraria orthodoxæ fiunt nouiter hæreses, quamuis non de nouo incipiant esse falsa fidei contraria orthodoxæ, ergo priusquam hæreses debeant reputari, sunt dogmata falsa fidei orthodoxæ contraria. Ex quo euidenter concluditur, quod non omnia dogmata

[illegible] orthodoxæ deberent hæreses reputari, antecedens videtur euidens, quia multæ [illegible] q[illegible] mais prius fal[s]a dogmata fuerint fidei orthodoxæ contraria. Vrbanus enim [illegible] 4. [illegible] ælion. 3. cap. notandum, ait: *sanctus Augustinus cum legatis sanctæ Romanæ ecclesiæ,* [illegible] *pi suis Pelagium & Cælestinum nouam hæresim in sanctam Dei ecclesiam introducentes ex-commun*[illegible]s verbis colligitur, quod Pelagius & Cælestinus opinionem, quæ tunc erat no-[illegible]æ [illegible] oduxerunt: & tamen illa opinio fuit prius contraria fidei orthodoxæ, er-[illegible] opi[illegible] tio, priusquam esset hæresis, fuit dogma falsum fidei contrarium orthodoxæ, [illegible] ptio conuertibilis cum hæresi, hinc Gratianus *24. quæst. 1. cap. 1. §. omni enim,* [illegible] *aut iam damnatam hæresim sequitur, aut nouam confingit.* Et Glossa ibidem dicit: *sed* [illegible] *ca veterem* (scilicet hæresim) *siue nouam sequatur, excommunicatus est, licet sit occultus.* [illegible]: *Si scirem prælatum meum esse hæreticum, quia nouam hæresim fingit, nec tamen prædica-ret, si me excommunicaret, celebrarem in occulto.* Ex his habetur aperte, quod fuerunt & possunt esse hæ-[reses] nouæ, quæ tamen non sunt noua falsa fidei contraria orthodoxæ: & per consequens non omne falsum fidei contrarium orthodoxæ debet inter hæreses computari.

Cap. VIII.

In quo dupliciter respondetur ad obiectionem factam capitulo præcedenti.

D[iscip]*ul.* His non obstantibus, diffinitio seu descriptio hæresis supra dicta congrua mihi videtur, qualiter igitur prædictis obiectionibus respondeatur, indicare digneris. *Magist.* Qui prædictam diffinitionem vel descriptionem assignant, dupliciter respondere conantur. Primo enim dicunt, quod aliqua hæresis dicitur nouiter esse noua, non quia in rei veritate incipiat hæresis esse nouiter: sed quia nouiter est asserta. Primo modo loquendi, quibus aliquæ veritates necesse dicuntur esse nouæ, non quando primus fuerint veritates, sed dicuntur nouæ, quia sunt nouiter publicatæ & dogmatizatæ. Etiam tali modo aliqui errores dicuntur esse noui, non quia prius fuerint in rei veritate errores, sed dicuntur noui, quia nouiter sunt asserti, & ille modus loquendi ex verbis Gelasii Papæ, vt habetur *24. q. 1. c. 1.* colligitur euidenter, ait enim: *Achatius non est factus inuentor noui erroris, sed veteris imitator,* cui concordat Felix Papa in *eisdem c. & c. & 9. c. Achatius,* dicens: *Achatius non fuit noui vel proprii inuentor erroris.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod si Achatius fuisset erroris assertor, fuisset reputatus noui erroris inuentor, & tamen idem error fuit antea error censendus. Multi enim errores, antequam asserantur ab aliquo, ab aliis non errantibus reprobantur, & per consequens antequam habeant assertorem vel defensorem, sunt errores censendi: & tamen secundum istum modum loquendi, si aliquis inciperet eos defendere, dicerentur noui errores, & simili modo loquendi, quidam Athenienses, vt habetur *Act. 17.* dicebant de beato Paulo: *nouorum dæmoniorum videtur annunciator esse,* appellantes *noua dæmonia,* non quia putabant, quod antea non fuissent dæmonia, sed quia putabant antiqua dæmonia à Paulo nouiter prædicari, & ita dicunt aliqui aliquas hæreses vocari nouas, propter nouitatem assertionis vel defensionis, qua aliquis eas nouiter asserit, vel defendit; quæ tamen prius in rei veritate fuerunt hæreses reputandæ. Aliter respondent prædictis (vt dicunt) minime obuiando, quod quemadmodum notatur in Gloss. *extra, de sum. trin. & fid. c. c. 1.* fides aliter dicitur credulitas, secundum quam credimus, quod non videmus, & alio modo dicitur collectio articulorum fidei, licet etiam dicatur aliis sex modis, vt habetur ibidem, sic tam error, quam hæresis potest dupliciter dici, potest enim vno modo *error* dici actus vel habitus, quo quis errat, alio modo ipsum obiectum talis habitus vel actus primo modo errandi vocatur error, hæresis etiam potest accipi vno modo pro habitu vel pro actu hæresis, alio modo dicitur obiectum talis habitus vel actus primo modo accipiendo hæresim, & consimiliter errorem, multæ possunt esse nouæ hæreses & noui errores, quæ vel qui antea hæreses vel errores non fuerunt. Secundo modo accipiendo hæresim non dicuntur nouæ hæreses, nisi quia nouiter sunt assertæ, sicut dictum est in responsione priori: & consimiliter de multis erroribus potest dici, &c.

Cap. IX.

In quo iterum obiicitur contra descriptionem hæresis ex dicto Hieronymi.

D*iscipulus.* Vt mihi videtur, pertractata difficultas de hæresibus nouis magis est vocalis quã realis & ideo circa ipsam non amplius immoretis: sed an aliter obiiciatur contra descriptionẽ hæresis supra dictam noli celare. *Magist.* Per verba beati Hieronymi, quæ ponuntur *24. q. 3. cap. hæresis,* dicta hæresis descriptio improbari videtur, ait enim: *hæresis autem Græce ab electione dicitur, quod scilicet eam vnusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem.* Ex quibus verbis duo dantur intelligi. primum est, quod ex quo hæresis ab electione dicitur, nullum falsum (tanquam ipsum elegerit dogmatizare vel opinari aut asserere) debet inter hæreses computari, secundum est, quod cum non solum infideles, sed etiam catholici & fideles eligant disciplinam, quam putant meliorem non solum assertiones infidelium, sed etiam assertiones catholicorum & fidelium debent hære-

ses

ses appellari, & ex vtroque istorum concluditur, quod descriptio hæresis sæpe dicta est incongrue assignata, &c.

CAP. X.

In quo respondetur ad dictum Hieronymi, vbi etiam ostenditur, quod non omnis electio doctrinæ falsæ, & ecclesiæ catholicæ contraria debet hæresis reputari, & quod assertiones infidelium non sunt hæreses.

DIscipul. Ista obiectio mihi fortis videtur, sed qualiter respondeatur ad ipsam, non differas explicare. *Magist.* Dicunt illi, quod verba sanctorum sane intelligenda sunt, quorum intellectus sæpe ex diuersis eorum dictis accipi debent, & ideo non semper intelligenda sunt sicut in superficie sonant, & ideo dicunt, quod licet prædicta verba B. Hieron. prima facie videantur prætendere, quod ante electionē actualem nullum falsum debeat hæresis appellari, & quod omnis disciplina, quā quis putat meliorem, siue sit vera siue falsa, possit ad hæresim pertinere, non tamen sic intelligit Hierony. Nam Hieronymus scribens prædicta verba super epist. ad Galat. inter schisma & hæresim hoc interesse arbitratur, quod *hæresis peruersum dogma habet: schisma post principalem dissensionem ab ecclesia pariter separat*, & parum post: *cæterum nullum est schisma, nisi sibi aliquam hæresim confingat, vt recte ab ecclesia recessisse videatur.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod secundum B. Hieronymum hæresis sine peruerso dogmate contrario ecclesiæ doctrinæ minime inuenitur. Quare verba Hieron. cum dicitur, *hæresis autem Græce ab electione dicitur*, &c. de electione non cuiuscunq; disciplinæ falsæ, sed contrariæ ecclesiæ disciplinæ debet intelligi, & non debet intelligi de electione actuali, sed etiam magis potentiali, qua aliquis potest disciplinam falsam contrariam disciplinæ ecclesiæ eligere, quam putat meliorem.

CAP. XI.

In quo inquiritur, vtrum omnes assertiones, quæ quomodolibet sacræ Scripturæ aduersantur, sint inter hæreses computandæ, & respondetur secundum vnam opinionem, quæ etiam probatur duabus rationibus, ad quas respondetur cap. 13.

DIscipul. Video quod verba Hieronymi sic intellecta prædictæ descriptioni hæresis non repugnant. Ex qua sequi videtur, quod omnes assertiones, quæ Scripturæ sacræ quomodolibet aduersantur, sunt inter hæreses computandæ, sed an omnes Christiani hoc sentiant & affirmēt ignoro, quare si aliqui hoc non sentiunt, enarra. *Magist.* Fuerunt Manichæi, qui Vetus Testam. minime receperunt: aliqui etiam hæretici multa in Nouo Testamento respuerunt. *Discipul.* Illi, de quibus nunc loqueris, fuerunt ab ecclesia hęretici condemnati, de quibus non curo: sed libenter cognoscerem, an sint aliqui catholici vel alii ab ecclesia nullatenus condemnati, qui non reputent omnes assertiones hæreticas, quæ sacræ Scripturæ quomodolibet aduersantur. *Magist.* Sunt quidam moderni dicentes, quod multæ assertiones sunt, qui in rei veritate aduersantur diuinæ Scripturæ, quæ tamen ab ecclesia minime sunt damnandæ, nec sunt inter hæreses numerandæ, quemadmodum multæ sunt veritates consonæ Scripturæ diuinæ (quæ tamen non sunt per ecclesiam diffinitæ vel determinatæ) non sunt inter veritates catholicas computandæ, sed postquam assertiones diuinæ Scripturæ contrariæ sunt & fuerunt per summum Pontificem condemnatæ, pro hæresibus sunt habendæ: & veritates consonæ sacræ Scripturæ, postquā fuerunt per summum Pontificem diffinitæ seu determinatæ catholicæ sunt censendæ, propter quod dicunt, quod Papa potest facere nouum articulum fidei, & eadē ratione potest facere, quod eadem assertio quæ prius non erat hæreticalis, postea per condemnationem esse hęreticalis incipiat. *Discip.* Hæc opinio multis priorib. assertionibus, quę videbātur mihi probabiles, apparet omnino repugnans, ideo si rationibus vel auctoritatib. satagat se defendere declara. *Magist.* Vt audio in duobus prædicti se fundant. Primo in cap. Alexandri Tertii, *extra, de hæreticis, cum Christus*, vbi, vt dicunt facit nouum articulum, scil. Christus est Deus & homo, quia ante tempora Alexandri prædicti licebat (vt dicunt) non credere Christum esse Deum & hominem. Secundo fundant se in constitutione Domini Innoc. cum inter nōnullos, in qua diffinitur deinceps, esse hæreticū dicere, Christum & eius Apostolos non habuisse aliquid nec in speciali, nec in communi & per consequens antea non fuit hæreticum. Ex quibus sequitur, quod Papa potest nouos articulos fidei facere, & potest facere quod assertiones quæ non fuerunt hæreticæ, esse hæreticæ de nouo incipiant. *Disc.* Exemplū adductum de constitutione Patris sanctissimi domini Innoc. XXII. Papę peto quod nullatenus hic pertractes, quia vt dixi, postea de tota doctrina einsdē summi Patris tibi quæstiones monebo: sed si pro quæstione prædicta vel opinione aliquas rationes cogitasti, profer easdē. *Mag.* Opinio memorata potest aliter muniri. Primo sic, pro assertione hæresis est quis tanquam hæreticus condemnandus, sed multę fuerunt assertiones falsæ, de quibus assertores earum (tanquam fuerint ab ecclesia condemnatæ) nō fuerunt tanquam hæretici condemnandi, sed postquam dictæ assertiones fuerunt ab ecclesia condemnatæ, fuerunt assertores earum tanquam hæretici condemnandi, ergo tales assertiones ante cōdemnationem ecclesiæ non fuerunt inter hæreses computandæ, qui tamen post condemnationem pro hæte-

[illegible] he[illegible] : & per consequens eadem assertio, quæ primo non [illegible], per da[illegible] hæreticibus numeratur: *quare eadem ratione, eadem assertio quæ primo non est ca[illegible] post [illegible] approbationem ecclesiæ fit catholica.* Huiusmodi autem approbatio & damnatio spectat a[illegible]m, ergo summus Pontifex de assertione non catholica potest facere catholi[illegible] hæretica potest facere hæreticam & ita nouum articulum fidei facere potest, [illegible]s est manifesta. Minor exemplis probatur aperte, nam Græci negantes Spiri[illegible] procedere a Filio, ante damnationem assertionis eorum non fuerunt hæretici reputati: [illegible] damnationem eiusdem inter hæreticos deputantur, assertores etiam opinionis Io[illegible] generali damnatæ post damnationē hæretici iudicantur: ipse tamen Abbas Ioachim, [illegible]tionem & assertionem eandem tenuerit, non tamen fuit hæreticus, vt habetur [illegible] *fi[illegible] cath. damnamus.* Similiter quæ post constitutionem Alexandri III. quę habetur [illegible] *hæc cum Christus*, tenuerunt, quod Christus non est aliquid secundum quod homo, sunt hæ[illegible]dicandi, secundum quod Glossa notat ibidem, qui tamen antea pro hæreticis minime ha[illegible]. Pat[illegible] ergo, quod pro nonnullis assertionibus non sunt assertores ante damnationem hære[illegible]ndi, qui tamen post damnationem inter hæreticos computantur. Secundo sic. Ille, ad [illegible]et auctentice diffinire, quę assertio catholica, & quæ hæretica est censenda; de asser[illegible]n catholica, catholicam; & de assertione non hæretica, hæreticam facere potest, quia ali[illegible]uo sua nihil videretur penitus operari, plusquam diffinitio vel determinatio doctorum, [illegible]er auctoritates vel rationes declarant & probant, quæ assertio in rei veritate est catholica, [illegible] hæretica æstimanda: sed ad summum Pontificem non solum per modum docentis vel do[illegible]: sed etiam auctoritate pertinet diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda, e[illegible]ummus Pontifex de non catholica catholicam, & de assertione non hæretica hæreticam fa[illegible]cere potest, &c.

CAP. XII.

In quo ponitur opinio contraria opinioni præcedenti, quæ probatur quatuor rationibus, vbi ostendit, quod veritates fidei sunt immutabiles & immutabiliter catholicæ.

Discip. Istę duæ rationes apparentiam habere videntur: tñ conclusio est mihi difficilis ad tenendum, vnde si aliqui asserant contrarium, tibi placeat explicare. *Mag.* Sunt multi dicentes, quod sicut quantum ad ea, quę spectant ad fidem nostram, & nequaquam ex voluntate humana dependent, nō potest summus Pontifex, nec etiam tota ecclesia Dei de assertione non vera facere veram: nec de assertione non falsa facere falsam, ita non potest de assertione non catholica facere catholicam: nec de assertione non hæretica facere hæreticam, & ideo non potest nouum articulum fidei facere, nec de hæresi potest facere heresim quocunq; modo, quia sicut veritates catholicæ absq; omni approbatione ecclesiæ ex natura sunt immutabiles & immutabiliter veræ: ita immutabiliter sunt catholicæ re[illegible]tandæ, & consimiliter sicut hæreses absque omni damnatione ecclesiæ sunt falsæ: ita absq; omni damnatione ecclesiæ sunt hæreses. *Discip.* Cum ista sententia magis me alliciat, ideo si potest rationibus confirmari, eas non differas allegare. *Mag.* Ista sententia rationibus paucis ostenditur, quarū prima est hæc. Si aliqua veritas est catholica: aut est dicēda catholica, quia à Deo reuelata: vel quia in scripturis diuinis contenta: vel quia ab vniuersali ecclesia recepta, vel sequitur ex illis vel aliquo illorum, quæ sunt diuinitus reuelata, & in scripturis diuinis inuenta, & ab ecclesia vniuersali recepta, vel quia a summo Pōtifice approbata. *Si aliqua veritas ideo est* catholica, quia est à Deo reuelata: & reuelatio diuina nullatenus depēdet à summo Pontifice approbatiue, nec ex approbatione totius ecclesiæ, ergo approbatio summi Pontificis nihil facit ad hoc, quod talis veritas sit vere catholica. Si detur secundū sc. quod aliqua veritas est catholica: quia in scripturis diuinis inserta, & constat quod talem veritatem [illegible]eri in scripturis diuinis ex nulla approbatione ecclesiæ vel Papæ dependet, ergo talis veritas absq; omni approbatione tali est inter veritates catholicas numeranda. Si detur tertium, sc. quod aliqua ve[illegible] est catholica, quia in scripturis diuinis inserta, & ab ecclesia vniuersali acceptata vel recepta, quęrendum est, quare ecclesia vniuersalis talem recepit veritatem? vel quia sic diuinitus approbatur, reuelatur vel inspiratur, & tūc absq; tali receptione ecclesiæ vere est catholica, quia diuinitus inspiratur, vel etiam reuelatur, aut eā recipit vniuersalis ecclesia: quia eam in diuinis scripturis inuenit, & tūc absq; tali receptione adhuc est catholica iudicanda, aut eā recipit vniuersalis ecclesia, quia per experientiā vel rationem naturalē eam cognoscit, quod de multis veritatib. catholicis nullatenus dici potest: & tunc ecclesia in faciendo etiā veritatem aliam catholicā rationi vel experientię innititur vel inniteretur, ꝙ dici non potest, sequeretur n. quod ecclesia vniuersalis omnem veritatē geometricam, & alias quarumcunq; scientiarū demōstrationes probatas posset veritatib. catholicis aggregare. Ex quib. sequeretur, ꝙ omnes assertiones falsas huiusmodi veritatib. naturaliter notis contrarias posset [illegible] vniuersalis inter hæreses cōputare, & omnē assertorē cuiuscūq; assertionis falsæ & veritati naturaliter notæ contrarię tanq̄ hæreticum condemnare: ꝙ est inconueniens reputandū, aut talem veritatem recepit vniuersalis ecclesia, quia sibi placet, quod dici non potest, quia tunc ecclesia vniuersalis in [illegible] ipiendo aliquā veritatē & faciendo ipsā catholicā inniteretur solūmodo humanæ volūtati; & ita

ita fides nostra esset in voluntate hominum. Cum tamen asserat Apostolus, quod fides nostra non est in sapientia hominũ *1. ad Cor. 2.* & multo fortius non est in voluntate hominũ. Ecclesia ergo vniuersalis nullã recipit veritatem tanquam catholicã, nisi quia diuinitus reuelatur, & quia in sacris literis inuenitur talis veritas: etiam si nulla esset ecclesia, vere esset catholica. Si detur quartum, sc. quod aliqua veritas catholica, quia sequitur ex illis vel aliquo illorum, quæ sunt diuinitus reuelata & in scripturis diuinis inserta, & ab ecclesia vniuersali recepta, palam est quod propter approbationẽ ecclesiæ nõ magis potest ab eis inserti, ergo per talem approbationem non fit catholica. Si detur quintum sc. quod ideo aliqua veritas est catholica, quia à summo Põtifice est approbata, tunc quærendum est, an sũmus Pontifex approbando aliquã veritatem innititur alicui reuelationi vel etiam Scripturis sacris aut doctrinæ ecclesiæ vniuersalis, quodcunq; istorum detur, sequitur, quod summus Pontifex per approbationem suam non facit talem veritatem fuisse & esse catholicam, quam determinat & diffinit, vel summus Pontifex approbando aliquã veritatem propriæ prudentiæ vel voluntati innititur, & si hoc datur, sequitur quod propter talem approbationem summi Pontificis non est aliqua veritas pro catholica accipiẽda, quia fides nostra nec in sapientia, nec in voluntate hominis potest consistere, patet ergo, quod nulla veritas est catholica, nisi quia diuinitus reuelata, vel quia in scripturis diuinis inserta, vel quia per certitudinem in ecclesiæ vniuersali, innotuit, vel ex aliquo illorum necessario argumento concluditur. Nihil aũt prædictorum ex approbatione summi Pontificis vel etiam ecclesiæ noscitur dependere. Ergo per approbationem talem nulla veritas catholica potest fieri: sed per talem approbationem aliquã veritatẽ fuisse & esse catholicam dinoscitur & diffinitur. Et ita summus Pontifex non facit aliquam veritatem esse catholicam vel assertionem: sed per approbationem suam determinat & diffinit veritates & assertiones, quas approbat, esse & fuisse catholicas: per condemnationem suam determinat & diffinit assertiones, quas reprobat, fuisse & esse hæreticas, & ita non facit nouum articulum fidei: sed nouiter diffinit aliquem articulum pertinere & non pertinuisse ad catholicam veritatem, & ita quamuis talis veritas nouiter diffiniatur esse catholica, ea prius tamen fuit catholica. Secunda ratio est hæc, si aliqua veritas est catholica, quia est à Romano Pontifice solummodo approbata: aut ergo est catholica, quia est à Romano Pontifice implicite, siue explicite approbata: aut est tantummodo catholica, quia est à Romano Pontifice explicite approbata. Si detur primum, sequitur quod Romanus Pontifex non potest facere nouum articulum fidei de aliqua veritate, quæ ante necessaria existebat, quia omnes veritates diuinitus reuelatæ in Scripturis sacris insertæ, & quas ecclesia vniuersalis recipit, & quæ sequuntur ex aliqua vel ex aliquibus prædictarum, fuerunt ante implicite vel explicite per Romanos Pontifices approbatæ. Ipsi enim totam fidem ecclesiæ approbauerunt, & per consequens approbauerunt ea, quæ sequuntur; quia sicut qui vnum dicit, dicit & ea quæ sequuntur ex illo: ita qui vnum approbat, approbat omnia quæ sequuntur ex illo. Si autem detur secundum, scilicet quod omnino aliqua veritas solummodo dicitur catholica, quia est à Romano Pontifice explicite approbata: ergo tales veritates, Christus mortuos suscitauit, Christus fuit Deus & homo, Deus omnia præsciuit, & huiusmodi, non essent catholicæ reputandæ, nisi essent à Romano Pontifice explicite approbatæ, quod pro inconuenienti videtur hic habendum. Per illas itaq; rationes ostenditur, quod summus Pontifex non potest facere nouum articulum fidei, nec de veritate non catholica potest facere catholicam. Ex quo concludunt isti, quod de assertione non hæretica Romanus Pontifex non potest facere hæreticam: quia omni assertioni catholicæ contradicit assertio hæretica, & econuerso, quia sicut si vna condictoriarum est falsa, & econuerso, ita si vna condictoriarum est catholica, altera est hæretica, sed, sicut probatum est, Romanus Pontifex non potest de veritate non catholica facere catholicam, igitur nec de assertione hæretica potest facere non hæreticam. Tertia ratio est ista si ideo solummodo aliqua assertio est inter hæreses computanda, quia est à Romano Pontifice vel ab ecclesia condemnata: aut ergo quia condemnata siue explicite siue implicite, aut solummodo, quia damnata explicite. Si detur primum, sequitur quod omnis assertio, quæ potest licite damnari, est modo hæresis: quia omnis talis est iam per ecclesiã & Romanos Pontifices (qui totam fidem approbando omnem infidelitatem contrariam damnauerunt) explicite vel implicite condemnata. Si detur secundum, id est quod aliqua assertio non ideo solummodo est hæretica; quia explicite condemnata: ergo ista assertio, Christus non est homo, non erat hæretica, tanquam esset per ecclesiam reprobata: quod isti pro maximo inconuenienti habent. Quarta ratio, quæ eis demonstratiua videtur, est hæc: omnis assertio, cuius pertinax defensator est vere hæreticus, est vere hæresis: sed oẽs pertinaces defensores assertionum, quæ possunt per ecclesiã rite & legitime tanquam hæreses condemnari, sunt vere hæretici, licet eorum assertiones non sint de facto explicite & sub propria forma ab ecclesia condemnatæ, ergo tales assertiones vel damnationes huiusmodi vere sunt inter hæreses numerandæ. Maior est manifesta: quia nemo est hæreticus, nisi propter hæresim, cui adhæret, minor auctoritate August. probatur, qui vt habetur *24. q. 3. c. dixit Apostolus. & c. q. in ecclesia*, asserit manifeste: quod *qui suam sententiam falsam atque peruersam, & qui morbidum aliquid & prauum sapiunt & corrigi nolunt, sunt hæretici*, sed omnis assertio, quæ potest per ecclesiam rite damnari, est falsa, morbida, peruersa, & praua, ergo omnis pertinax defensor talis assertionis, licet non sit de facto explicite per ecclesiam condemnata, est vere hæreticus. Ex his concludunt isti, quod ecclesia non potest de assertione non hæretica facere hæreticam: sed ecclesia aliquam hæresim condemnando determinat ac diffinit eam fuisse & esse hæreticam.

CA.

Cap. XIII.

In quo ponuntur solutiones rationum capitulo vndecimo adductarum.

DIscipulus. Istæ assertiones vltimæ apparent mihi fortes: & tamen rationes pro prima sententia videtur difficiles, & ideo refer quomodo respondetur ad ipsas. *Magist.* Ad primam illarum respondent istius secundæ sententiæ assertores, dicentes, quod sicut sæpe aliquis est hæreticus, & tamē quia est tantummodo occultus hæreticus, non debet tanquam hæreticus iudicari, ita sæpe est aliquis hæreticus, quia hæresi pertinaciter adhæret: & tamen quia non est certum explicite, quod assertio sua est & fuit hæretica, tanquam explicite innotuerit ecclesiæ, quod assertio sua fuerit & est hæretica, nō debet tanquam hæreticus condemnari. Postquam autem aliquis per diligentem considerationem innotuerit ecclesiæ, quod assertio sua est hæretica, si talis pertinax inuenitur, debet tanquam hæreticus condemnari. *Disc.* Ista responsio videtur mihi apparēs; nisi quod dubito, de qua ecclesia isti loquuntur. *Mag.* Ipsi loquuntur de ecclesia, quæ est concilium generale vel Papa: quia non sufficit in hoc casu ad damnationem alicuius, quod innotescat alicui alteri, quam concilio generali vel Papæ, quod talis assertio fuerit hæretica. *Disc.* Dic quomodo respondēt ad exempla de Græcis, Ioachim, & illorum qui dixerunt Christum non esse aliquid secundum quod homo. *Magist.* Dicunt quod assertiones istæ antea fuerint hæreticę; pertinaces etiam assertores earum fuerunt hæretici: quia tamen antea nō innotuerat ecclesiæ, quod eorum assertiones fuerunt hæreticæ, non debuerunt tanquam hæretici condemnari, sed postea debuerunt damnari sicut hæretici. *Disc.* Intelligo respōsionem eorū ad rationem illam, dicas ergo, quomodo respondent ad secundā. *Mag* Respondent quod licet ad summum Pontificem non solum per modum doctrinæ, sed etiam autentice pertineat diffinire, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda: non tamen potest facere de veritate non catholica veritatem catholicam, nec de assertione non hæretica hæreticam valet efficere, quo tamen non obstante diffinitio sua plus operatur, quam determinatio Doctoris: quia post determinationem Doctoris licet cuiuslibet (sicut prius) contrarium opinari, publice opinando tenere: hoc autem non licet post determinationē summi Pontificis. Aliud etiam operatur: quia post diffinitionem rectam summi Pōtificis licet cuilibet episcopo & inquisitori prauitatis hæreticæ contra tenentes contrarium illius, quod rite per summum Pontificem diffinitum existit, procedere iuxta sanctiones canonicas: nisi tales offerrent se ad probandum, summum Pontificem errorem diffinisse: in quo casu esset ad concilium generale recurrendum, post determinationem autem cuiuslibet Doctoris non licet episcopis inquisitoribus prauitatis hæreticæ contra tenentes contrarium, magis procedere quam ante.

Cap. XIV.

In quo inuehitur contra Canonistas, asserentes quod Papa possit facere nouum articulum, vbi etiam distinguitur de duplici acceptione articuli.

DIscipulus. Licet quidam retulissent (de quibus miror) vnde & de his postea interrogare reseruo: tamen conclusio principalis secundæ sententiæ videtur mihi probabilis, & miror quod aliquis tenet, quod Papa possit facere nouum articulum fidei: tamen qualiter respondetur ad *ca. ext. de haret. cum Christus*, indica mihi. *Mag.* Volo te scire, quod ista allegatio est quorundā canonistarum, de quibus nonnulli Theologi scandalizantur, quando vident eos de Theologicis difficultatibus se intromittere vltra verba Theologorum, quæ in scripturis suis inueniunt, aliquid ex suo ingenio profitendo, quia enim in Theologia sunt minime eruditi, ideo auctoritates Theologiæ (quas in suis libris recipiunt) non debent exponere vltra sensum grammaticalem: nec ex eisdem aliquas conclusiones inferre; nisi sequantur tam patenter, quod quilibet illiteratus vtens ratione possit aduertere, quia cum sæpe talium auctoritatum Theologiæ non habeant intellectum: si ex eis voluerint aliquas conclusiones inferre, faciliter incident in errores, quod in istis canonistis accidit; qui ex prædicto capitulo Alexandri Tertii, *cum Christus*, volebant inferre, quod Papa potest facere nouum articulum fidei, nam ex illo capitulo, credebant posse concludi, quod ante istam constitutionem licebat dicere, Christum non esse Deum & hominem; cum tamen non dicat, nec ibi etiam inhibeat dicere Christum non esse Deum & hominem, licet non prohiberet dicere, Christum non esse aliquid secūdum quod homo. Cuius causam assignat, quia Christus est verus Deus & verus homo. Istæ autē sunt assertiones distinctę: Christus est verus Deus & verus homo; &, Christus est aliquid secundū ꝙ homo, vna tamen sequitur ex alia. *Disc.* Clare video, quod prædicti canonistæ capitulū prædictū, *cum Christus*, male allegabant ad probandum, ꝙ ante tempora Alexandri licebat dicere, Christum non esse Deum & hominē. Sed videtur ꝙ bene allegauerunt ad probandum, Papam posse facere nouum articulū fidei: quia ꝙ Christus est aliquid secūdum quod homo, ante tempora Alexandri III. non fuit articulus fidei: imo licebat contrariū opinari, ipse aūt fecit, vt esset articulus fidei: & ꝙ non licet dicere contrarium, ergo ipse fecit nouum articulum fidei. *Mag.* Ad illam tuam obiectionē respondent secūdæ sententiæ assertores, dicentes: ꝙ *articulus fidei* accipitur stricte pro veritate catholica in symbolo autenti-

co sub propria forma inserta: & sic non loquimur nunc de articulo fidei. Aliter potest accipi *articulus fidei* large pro omni veritate catholica, & isto modo est nunc sermo de articulo fidei. Et sic non potest Papa facere nouum articulum fidei, nec Papa Alexander fecit talem articulum: quia tunc non fecit nouam catholicam veritatem: sed fecit quod nec asserendo nec opinando diceretur contrarium illius, quod ante fuit catholica veritas: & quod dicentes contrarium, excommunicationis sententiæ subderentur, & ita ista, Christus secundum quod hoc est & fuit aliquid, ante Alexandrum III. fuit vera catholica veritas. Sed ante tempora Alexandri non innotuit ecclesiæ, quod esset catholica. Ex illis enim, quæ in scripturis diuinis habentur, veritates multæ sequuntur, quæ tamen latent ecclesiam: & ideo catholicæ sunt, licet ecclesia nondum diffinierit, an catholicam sapiant veritatem.

CAP. XV.

In quo mouetur dubitatio, vtrum hæresis sit species specialissima, an alias adhuc sub se habeat species, ad quam respondetur sub distinctione conformiter ad opiniones supra recitatas de veritatibus.

DIscipul. Quia diffinitio hæresis (de qua disseruisti plura) inconueniens mihi videtur: nec tamen ex ea intelligo, an hæresis sit species specialissima, vel sub se species plures habens, de hoc quid sentiant literati, non postponas exprimere. *Mag.* De diffinitione specifica sunt plures opiniones. Quidam enim dicunt, quod eadem res sub diuersis speciebus collocari non potest: quidam autem dicunt contrarium. *Discip.* De talibus difficultatibus nullatenus te intromittas. Nam ad Philosophicas sententias spectat: quarum difficultates proprias quantum potes euita. Sed dic tamen nunc, quid teneatur de hæresibus: an omnes sub vno modo, vel nomine, vel genere, aut specie contineantur: aut sub pluribus? *Mag.* Intentionem tuam aduerto: & ideo ad mentem tuam volo tibi opiniones contrarias recitare. Si recolis, de veritatibus catholicis opiniones narraui, quia quidam dicunt, quod illæ solæ veritates sunt catholicæ reputandæ, quæ explicite vel implicite in scripturis diuinis habētur. Alii autem asserunt, quod præter illas veritates sunt nonnullæ aliæ inter veritates catholicas numerandæ, iuxta illas opiniones sunt etiam de hæresibus opiniones contrariæ. Quidam enim tradunt, quod hæresis solummodo habet tres species siue tres modos hæresum diuersarum: propter quas debet solummodo quis puniri. Prima species vel primus modus hæresum est, earum videlicet, quæ veritatib. sub forma propria in scriptura diuina repertis non solum quomodolibet aduersantur, sed etiam in eisdē terminis contradicunt, tales enim sunt illæ: verbum non est caro factum: Deus non creauit in Principio cœlum & terram: Christus non est assumptus in cœlum, & huiusmodi. Aliæ sunt hæreses, quæ patenter omni intelligenti & etiam illiterato, etiam his quæ in scripturis diuinis habentur, aduersantur & repugnant; quales sunt tales: Christus non fuit natus pro salute nostra: nulla est vita beata, & consimiles. Aliæ sunt hæreses, quæ non patent omnibus sed solūmodo literatis & sapientibus eruditis in scripturis diuinis per magnam & subtilem considerationem possunt sacris literis aduersari, cuiusmodi sunt tales: Christus non est aliquid secundum quod homo: duæ personæ sunt in Christo, & huiusmodi, multæ aliæ autem sunt, quæ prædictos modos hæresum asserentes dicunt, videl. quod præter hæreses iam dictas sunt aliæ duæ: videl. quod doctrinæ, quæ absque scripturis Apostolicis per reuelationem fidelium sibi succedentium vel per scripturas fidelium ad nos peruenit, quomodolibet aduersantur, sed etiam illi errores, qui alicui veritati post tempora Apostolorum reuelatæ repugnant: omnes illi sunt inter hæreses computandi.

CAP. XVI.

In quo ostenditur, quod præter hæreses prædictas sunt quidam errores mortiferi & hæresim sapientes, qui tamen stricte non debent hæreses appellari.

DIscip. Ista secunda sententia magis mihi apparet consona veritati: sed dic mihi, an isti assertores omnes errores pestiferos, quos nulli licet Christiano fideli asserere, sub istis modis hæresum comprehendant. *Magist.* Præter hæreses supradictas asserunt esse quosdam alios errores mortiferos: qui tamen non debent stricte hæreses appellari, tales errores dicunt esse illos, qui cronicis & historiis ecclesiasticis fide dignis ac probatis gestis fidelium, quæ rationabiliter negari non possunt, obuiari noscuntur. Alii adhuc sunt errores, qui veritatibus catholicis & cronicis vel historiis ecclesiasticis fide dignis ac gestis, quæ rationabiliter negari non possunt, incōpossibiles demōstrantur, cuiusmodi sunt tales Regulę religiosorū non sunt catholicæ: fides B. Augustini nō fuit vera nec fidelis: & huiusmodi, & istos errores quamuis stricte accipiendo vocabulum hæresis non reputant inter hæreses cōputandos: dicunt tamen q sapiunt hæresim manifestā; quod non est aliud quam dicere, quod ex eis & aliis veris, quæ negari nō possunt, sequātur hæreses ꝓprie dictæ, & ideo dicūt, q isti errores possunt large hæreses appellari. *Di.* Enarra generales modos pestiferorū errorū, quos secundū sniam illā nulli licet catholico & fideli pertinaciter defensare. *Magist.* Tales modi generales (quorum aliqui sub se plures

modos

modos [illegible] sunt quinque. Quorum primus est error, qui solis contentis in Scriptura diui[illegible] illa plures modos continet speciales: sicut ex prædictis apparet, & omnes isti errores [illegible] hæreses appellati. Secundus est error eorum, qui doctrinæ Apostolicæ extra scripta [illegible] modo repugnant, & ille etiam continet plures modos. Tertius est eorum, qui reuela[illegible]atur ecclesiæ post Apostolos quomodolibet obuiant. Quartus est eorum, qui cronicis & [illegible] & gestis ab ecclesia approbatis contrariantur. Quintus est eorum, qui scripturæ diuinæ vel doctrinæ Apostolicæ extra scripturam eorum, vel inspiratis, vel reuelatis ecclesiæ & aliis veris, quæ negari non possunt, incompossibiles demonstrantur, licet ex forma propositionum solis contenti in [illegible]tura diuina & doctrina Apostolica, & reuelatis seu inspiratis ecclesiæ incompossibiles nequaquam appareant, & isti errores possunt proprie dici, sapere hæresim manifestam: licet stricte sumendo nomen hæresis; non sunt hæreses nuncupandæ. Talis est iste error: castitas monachorum castitati non præeminet coniugali, nam ille error ex forma propositionis non repugnat alicui contento in scriptura diuina vel doctrina Apostolica, nec etiam repugnat alicui reuelato vel inspirato ecclesiæ (vt videtur) contentis tamen in scriptura diuina, & isti vero (quod nulla potest tergiuersatione negari stricte sumpto vocabulo hæresis) monachi seruant & vouent perpetuam continentiam propter Deum, incompossibilis esse dinoscitur, & ideo iste error licet non videatur (stricte vocabulo sumpto) hæresis appellanda: sapit tamen hæresim manifestam, quia ex ipso & quodam vero aperte sequitur hæresis manifesta.

CAP. XVII.

In quo requiritur, vtrum omnis hæresis sit per ecclesiam condemnata, ad quod respondetur secundum vnam opinionem, dicentem, quod sic. Vbi etiam ponuntur quatuor modi hæresum explicite damnatarum, & ibidem tractatur etiam de hæresibus damnatis implicite.

Discipulus. Nunc quam vtile fuit inquirere, quæ veritates debeant catholicæ iudicari: quia ex solutione quæstionis ipsius potest intelligenti patere, qui errores debeant hæreses reputari. Ex inuestigatis etiam circa catholicas veritates sequi videtur, quod omnis hæresis sit damnata: quia cum omnis veritas catholica sit per ecclesiam approbata, videtur quod per eandem ecclesiã omnis hæresis est damnata: cum omnis hæresis alicui veritati catholicæ aduersetur, approbato autem vno contrariorum constat aliud reprobari & damnari, an ergo aliqui literati teneant, omnem hæresim esse damnatam, nequaquam occultes. *Magist.* Multi tenent (quod probare conantur) quod omnis hæresis est damnata, hoc enim concilium generale sub Innocent. Tertio, celebratum, de quo habetur *extra, de hæret. excommunicamus*, sentire videtur, ait enim: *excommunicamus & anathematisamus omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam catholicam & orthodoxam fidem, quam superius exposuimus.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod omnis hæresis est excõmunicata & anathematisata, & per consequens omnis hæresis est damnata. *Disc.* Ex hac auctoritate non videtur, quod omnis hæresis sit damnata: sed solummodo quod omnis hæresis extollens se aduersus fidem, quam supra generale conciliũ exposuit in ca. quod habetur *extra, de sum. tri. & fid. cath. c. firmiter*, sit damnata. *Mag.* Dicunt isti, quod per prædictum *c. excõmunicamus*, omnis hæresis sit simpliciter damnata ex hoc ipso, quod omnis hæresis extollens se aduersus fidem catholicam in dicto capitulo *firmiter*, est damnata. Nam in dicto capitulo *firmiter*, tota fides catholica approbatur, ergo omnis hæresis simpliciter per capitulum *excommunicamus*, quod damnat omnem hæresim extollentem se aduersus fidem, quam exposuit & approbauit in *ca. firmiter*, reprobatione damnatur. Quod autem *ca. firmiter*, approbet simpliciter totam fidem catholicam, patet expresse, cum asserẽdo & probando dicat, *hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secundum personales proprietates discreta per Moysen & sanctos prophetas aliosque famulos suos iuxta ordinatissimam dispositionem temporum humano generi doctrinam tribuit salutarem, & tandem vnicus Dei filius Christus à tota Trinitate conuenienter incarnatus ex Maria semper virgine Spiritu sancto cooperante conceptus, verus homo factus ex humana anima rationali & humana carne compositus, vna in duabus naturis persona, viam vitæ manifestius demonstrauit.* Ex his verbis datur intelligi, quod totam doctrinam Christi & famulorum suorum, qui veritates catholicas humano generi tradiderunt, prædictum concilium approbat manifeste, ergo & per capitulum, *excommunicamus*, simpliciter omnis hæresis est damnata, & per hoc Gloss. *24. q. 1.* § 1. notat aperte, dicens: *omnis hæresis damnata, & omnis hæreticus est excõmunicatus quantumcunque sit occultus.* *Disc.* Apparenter ostenditur, quod omnis hæresis damnata est, de quo tamen miror, eo quod sæpe audiui literatos distinguere inter illos fideles, qui incidunt in hæresim iam damnatam, & inter illos, qui incidunt in hæresim iam non damnatam. Vnde & Gratian. vt habetur 24. q. 1. c. 1. eandem distinctionem approbare videtur dicens: *omnis enim hæreticus aut iam damnatam hæresim sequitur, aut nouam confingit.* Cuius distinctionis primum membrum statim prosequitur eisdem c. & q. §. *Si autem ex corde suo nouam hæresim confingit*, &c. dic an asserentes prædicti eandem distinctionem simpliciter negent. *Mag.* Non omnino negant dictam distinctionem, sed cum distinctione cõcedunt dicentes, quod quædam hæreses sunt damnatæ explicite: quædam vero solum sunt

damnatæ implicite, & ideo concedunt dictam distinctionem sub isto intellectu: quædam hæreses sunt damnatæ explicite, quædam non sunt damnatæ explicite. *Disc.* Quas vocant hæreses damnatas explicite? *Magist.* Hæresum damnatarum explicite ponunt quatuor modos. Primus est earum, quæ damnantur in speciali, in qua damnatione de ipsis hæresibus sub forma propria fit mentio specialis, isto modo hæreses Arrii, Nestorii, Euticii, & Macedonii, & Dioscori damnatæ fuerunt: sicut ex *distinction. 15. cap. 1. & cap. sicut sunt & cap. sancta Rom.* patenter habetur, sicut etiam damnatus est error Ioachim. *extra, de summ. Trin. & fid. cap. damnatus.* & error dicentium, Christum non esse aliquid secundum quod homo, *extra, de hære. cum Christus.* Secundus modus hæresum damnatarum explicite est earum, quarum contrariæ sub forma propria asseruntur seu approbantur: quia ex vna contradictoriarum approbata explicite altera explicite intelligitur reprobata, tales sunt omnes hæreses, quæ contradicunt veritatibus catholicis, quæ in conciliis generalibus, symbolis ac decretis & decretalibus opusculis summorum etiam Pontificum tanquam catholicæ approbantur. Vnde ista etiam hæresis, Deus non est factor omnium visibilium & inuisibilium, est hæresis explicite condemnata pro eo, quod explicite per symbolum condemnatur. Tertius est earum, quarum contradictoriæ in aliquo volumine vel libro aut tractatu specialiter approbato tanquam catholico sub forma propria cōtinentur. Et isto modo omnes hæreses, quarum contradictoriæ in canone Bibliæ confirmato sub propria forma continentur, hæreses damnatæ explicite sunt censendæ: quia eo ipso, quod canon Bibliæ explicite approbatur, omnes veritates in ipso assertæ approbantur, & per consequens earū contradictoriæ explicite reprobantur & damnantur. Quartus est earum, ex quibus pariter etiam omnibus laicis vsum habentibus rationis sequitur aliqua hæresis sub aliquo trium modorum priorum cōprehensa. *Discip.* Contra aliqua prædictorum possem dubia multa mouere, & forsan non essent multum ad rem: quia voces sunt ad placitum, & ideo possunt vocare hæreses damnatas explicite stricte & large, sicut placet eis: dummodo in auctoritatibus non inueniatur expresse contrarium. Idcirco dicas, quas hæreses vocant damnatas solum implicite. *Magister.* Hæreses implicite damnatæ dicuntur illæ, de quibus viris literatis solummodo in literis sacris eruditis per subtilem consideratiōnē patet, quomodo veritati catholicæ, contentæ in sacris Scripturis, vel doctrinæ expressæ vniuersalis ecclesiæ aduersantur: & quod ex eis sequitur aliqua hæresis aliquo prædictorum modorum damnata explicite, dicunt esse damnatas implicite & non explicite, talis hæresis fuit hæresis Græcorum dicentium, Spiritum sanctum non procedere à Filio, antequam damnaretur explicite. Multæ etiam hæreses, de quibus habetur in decretis, aliquando fuerunt huiusmodi, quæ postea explicite damnatæ fuerunt, tales sunt hæreses nonnullorum Doctorum modernorum. Est enim notorium, quod moderni Theologi circa diuina opiniones tenent contrarias, quas putant in diuinis scripturis fundari, quarum altera in rei veritate scripturæ diuinæ repugnat, sicut & tenent contrarium opinantes. Vnde & eam per scripturam diuinam improbare nituntur, sicut in scripturis eorum patet aperte, & ita in rei veritate altera earum est damnata implicite: cum veritas contraria sit implicite approbata ex hoc, quod doctrina ecclesiæ, ex qua infertur, noscitur approbata.

Cap. XVIII.

In quo notatur vtilitas distinctionis capituli præmissi inquisitoribus hæreticæ prauitatis, quos scil. hæreses tenentes possunt condemnare.

Discipulus. Siue isti deuient à proprio modo loquendi, siue non, video quod inter hæreses, quas dicunt esse damnatas explicite, & quas dicunt esse damnatas implicite, solum est aperta distinctio: sed ad quam vtilitatem istam distinctionem assignent ignoro; & tamen desidero scire. *Magister.* Putant istam distinctionem esse summe necessariam episcopis & inquisitoribus hæreticæ prauitatis, vt sciant contra quos accusatos de hæresi debeant procedere, & contra quos potestatem procedendi non habent, nam omnes tenentes pertinaciter hæresim aliquo prædictorum modorum explicite damnatorum possunt legitime iudicare. Tenentes vero hæreses damnatas implicite tantummodo, iudicare non possunt, nec de talibus causam ventilare valent, nec inuestigando discutere, nec de eisdem sententiam diffinitiuam proferre. Sed huiusmodi hæresim asserens vel defendens summi Pontificis vel generalis concilii est reseruandus examini. *Discip.* Si isti suam sententiam auctoritate vel ratione valeant confirmare, non tardes ostendere. *Magister.* Possunt se fundare in vna ratione, quæ talis est. Ad illum solum spectat assertionem damnatam vel hæresim damnatam implicite, de qua nunquam innotuit ecclesiæ, an debeat hæresis reputari, tanquam hæreticam condemnare, ad quem spectat huiusmodi hæreses condemnare solenniter: quia videtur maxime veritati inhærere, quando inter catholicos literatos & in sacra pagina eruditos in tali assertione an debeat censeri hæretica, opiniones habentur contrariæ. Sed assertio, quæ in rei veritate est hæretica: de qua tamen an sit hæretica, inter doctores opiniones reperiuntur contrariæ, solenniter & explicite condemnare, pertinet ad summum Pontificem vel concilium generale, vel ad vniuersalem ecclesiam, igitur ad nullum inferiorem summo Pontifice, nec ad collegium inferius summo concilio generali, vel vniuersali ecclesia, spectat assertionem huiusmodi tanquam hæreticam ex-

plici-

plicite condemnare. Maior istius rationis videtur esse certa: quia qui iudicialiter pronunciat aliquem hæreticum, potest pronunciare solenniter assertionem, pro qua iudicat eum esse hæreticam & inter hæreses computandam. Minorem ostendunt auctoritate & ratione. Primo auctoritate Innocentii Papæ, qui vt habetur vigesim. quart. quæst. 1. cap. *quotiens*, ait: *Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres episcopos non nisi ad Petrum sua rationis auctoritatem referre debere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod quæstio fidei ad inferiorem summo Pontifice referri non debet. hinc est quod Glossa dicit ibidem: *Aliud est quæstionem de fide motam terminare, quod non præterquam ratione fidei permittitur. Aliud est ipsam sine diffinitione ventilare, quod inferiores facere possunt.* Et infra obiciens ait: *videtur contra extra, de hære. ad abolendam. Nam ibi innuitur, quod illi iudicandi sunt tanquam hæretici, quos ipsi iudicandos dixerunt*, & respondens ait: *Sed dic, quod illud intelligendum est, quando tale quid dicunt, quod certum est dictum eorum esse hæresim: nec vlli est dubium.* Item ad idem videtur concordare Glossa prædicti capituli, super verbo *in fide*, quæ ait: *In fide, id est fideliter agitare causas fidei, & non procedere ad sententiam vel determinationem, qui sint qui dubitant. Nam aliquibus videtur, quod episcopi possunt determinare, extra, de hæreticis, ad abolendam. & de iudiciis, at si clerici, & aliquando Papa, extra, de hære. cum Christus.* Ex istis colligitur, quod nullus inferior summo Pontifice potest determinare quæstionem motam de fide, præcipue quando literati dubitant & contrarie opinantur. Hoc etiam Innocentius Tertius, *extra de baptism. & eius effectu. cap. maiores*, sentire videtur, ait enim: *Maiores ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri sedem referentes intelligi, qui cum quærenti Domino, quem discipuli dicerent, ipsum esse, respondisse notatur, Tu es Christus filius Dei vivi.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod ad sedem beati Petri est quæstio fidei referenda: & ita nec collegium inferius collegio generalis concilii: nec aliquis episcopus inferior Papa potest aliquam hæresim, de qua est dubium an sit hæresis, condemnare; & per consequens nullum talem hæresim asserentem valet, tanquam hæreticum condemnare, irrationabile enim omnino videtur, quod episcopus vel inquisitor hæreticæ prauitatis, qui sæpe sacræ Scripturæ imperitus existit, opiniones Doctorum Theologiæ posset tanquam hæreticas condemnare.

CAP. IX.

In quo fiunt tres instantiæ contra dicta in capitulo præcedenti de hæresum condemnatione, vbi etiam tractatur de articulis condemnatis Parisiis, ad quas respondetur capitulo 21. 22. & 23.

DIscipulus. Quamuis ista sententia videatur fortiter esse probata, tamen contra ipsam negantes in mente instantias reuoluo. Quarum prima est de Vniuersitate Parisiensi, quæ multas opiniones multorum, & etiam Thomæ ipso viuente, tanquam errores excommunicauit & damnauit. Secunda est de duobus archiepiscopis Cantuariensibus, quorum vnus erat Doctor Theologiæ de ordine Fratrum Prædicatorum, qui fuit postea Cardinalis. Secundus erat Doctor Theologiæ Fratrum Minorum, qui doctrinam Fratris Petri Iohannis damnauit, & ita videtur, quod tam ad collegium inferius concilio generali, quam ad alias personas inferiores summo Pontifice spectat opinates errores theologorum condemnare, quamobrem qualiter ad ista respondetur manifesta. *Magist.* Ad primam instantiam de Vniuersitate Parisiensi, respondetur multipliciter. Vno modo, quod multas assertiones temerarie damnauit damnando veritatem. Nullo modo enim potest solenniter absque temeritate veritas damnari: licet quis possit & valeat absque temeritate damnabili veritatis contrarium opinari & de veritate dubitare. Nunquam tamen veritas solenniter & publice absque temeritate damnabili damnatur. Cum igitur multorum iudicio inter articulos damnatos Parisiis contineantur complures veritates, sequitur quod eadem Vniuersitas plures assertiones temerarie condemnauit, & istins sententiæ fuerunt illi, qui post reuocationem dictæ sententiæ, quoad opinionem Thomæ easdem opiniones Thomæ prius damnatas nunc Parisiis tenent & approbant publice & occulte. *Discipulus.* Miror quod dicunt, vt refers, aliquos ante reuocationem sententiæ sancti Thomæ assertiones damnatas Parisiis tenuisse, forte, quod hoc fecerunt ignoranter, nescientes tales assertiones ibidem fuisse damnatas. *Magister.* Volo te scire, quod multi scienter nonnullas assertiones damnatas Parisiis occulte & publice docuerunt. Vnde scio quendam Doctorem de ordine Prædicatorum assertionem damnatam Parisiis ante dictam reuocationem determinasse, & cum contra se obiiceretur, quod dicta assertio, quam tenuit, esse damnata Parisiis: Respondit, damnationem illam nequaquam mare transisse. Istius etiam sententiæ fuit Magister Godfridus de Fontibus: & hoc determinasse videtur, vt in scripturis suis reliquit, quod articuli damnati erant corrigendi.

Cap. XX.

In quo inquiritur de sententia excommunicationis lata à condemnantibus huiusmodi articulos, vtrum liget tenentes huiusmodi articulos.

D*iscipulus.* Verba, quæ faris, me cogunt incidentaliter interrogare, si aliqui tenentes huiusmodi veritates cum assertionibus earundem excommunicationem incurrerint, cum sententia lata ex causa iniqua neminem videatur inuoluere. *Magister.* Nonnulli putant, quod si dicta sententia excommunicationis fuerit iniqua, ipsa nullum tenentem veritatem damnatam de facto potuit quo quomodo ligare, nec talis debuit se reputare ligatũ, licet alii credentes sententiam dictam non esse iniquam, ipsum tanquam excommunicatum vitare debuerunt. Hanc assertionem triplici ratione probare nituntur: quarum prima est hæc, secundum Innocentium Tertium, vt habetur *extra, de sentent. excommunicat. cap. per tuas*: sententia excommunicationis continens intolerabilem errorem non ligat, sed excommunicare assertionem catholicam est intolerabilis error, ergo talis sententia nullum ligat. Secunda ratio est hæc, nullus potest cogi ad malum, negare autem assertionem catholicam, est de se malum, ergo ad hoc per nullam sententiam potest quis cogi, & per consequens sententia ad hoc cogẽs est nulla. Sententia aũt excommunicationis, qua excommunicatur catholica veritas, quantum est ex forma sententiæ, cogit negare catholicam veritatem, ergo talis sententia nulla est, & per consequens sententia ad hoc cogens est nulla, igitur non meretur dici sententia excommunicationis, qua excommunicatur catholica veritas, quantum est ex forma sententiæ: quia cogit negare catholicam veritatem, igitur talis sententia nulla est, & per consequens neminem ligat. Tertia ratio est hæc, sententia hæretici neminem ligat, vt habetur *24. quæst. 1. cap. audiamus*, sed si dicta sententia excommunicationis se extendat ad catholicas veritates ferentes eandem sententiam fuerunt hæretici: quia dubius in fidem est infidelis & hæreticus, erga multo fortius damnans sententialiter catholicam veritatem hæreticus est censendus, si autem ferentes dictam sententiam fuerunt hæretici, ipsa omnino nullum ligauit.

Cap. XXI.

In quo respondetur ad primam instantiam, de vniuersitate Parisiensi factam supra capitulo decimo huius.

D*iscipul.* An excommunicantes ignorantes assertionem catholicam sint censendi hæretici, postea diligenter inquiram, & ideo ad propositum reuertar, & modo ad præfatam sententiam seu instantiam de vniuersitate Parisiensi, qualiter respondetur enarra. *Magist.* Sunt quidam dicentes, quod Vniuersitas Parisiensis multas assertiones temerarie excommunicauit, & ideo non, quia illas assertiones putant sapere orthodoxam veritatem: sed quia quo quomodo repugnant fidei orthodoxæ, non apparet. Alii dicunt, quod ideo dicta excommunicatio fuit temeraria reputanda, quia excommunicantes potestatem, quam non habebant, indebite vsurpauerunt, & ideo iuste fuit sententia postea eadem reuocata. Adhuc est quarta responsio, quod episcopus Parisiensis auctoritate Apostolicæ sedis rite eandem tulit sententiam, damnare autem assertionem hæreticam auctoritate Apostolicæ sedis ad inferiorem summo Pontifice potest licite pertinere. *Discipulus.* Si tam damnans solenniter assertionem catholicam, quam reuocans ritam & iustam damnationem hæreticæ prauitatis sit iudicandus hæreticus, de quo inferius interrogationes tibi proponentur, necessario cõcedendum est, quod ferentes dictam sententiam excommunicationis contra opiniones Theologiæ, vel postea reuocantes eandem, sint inter hæreticos computandi. *Magister.* Quibusdam videtur, quod ferentes aliique reuocantes sunt hæretici reputandi, sed qui verius dicant sciri non potest, nisi præcognoscendo an assertiones damnatæ & postea reuocatæ, hæreticæ vel catholicæ sint censendæ.

Cap. XXII.

In quo respondetur ad instantiam secundam supra cap. 19. factam.

D*iscipulus.* De illa instantia non amplius te intromittas: sed dic, quomodo ad secundam instantiam respondetur. *Magister.* Illa instantia comprehendit duas, quarum prima est de primo archiepiscopo, qui fuit de ordine Prædicatorũ. Secunda est de secundo archiepiscopo, qui fuit ordinis minorum. De primo diuersis modis dicitur à diuersis. Dicunt enim quidam, quod damnatio sua temeraria existebat, eo quod veritates, vt dicunt, condẽnauit. Vnde quidam alius archiepiscopus ipsum de dicta damnatione acriter reprehendit, scribens ei epistolam, in qua manifeste asseruit, quod veritates damnauerat. Multi enim putantes ipsum veritates damnasse, quod fuerit hæreticus, nequaquam affirmant: quia (vt dicunt) nullam catholicam veritatem, sed plures veritates philosophicas

eas condemnauit, de assertionibus autem grammaticalibus, logicalibus & pure philosophicis in eadem damnatione se (vt asserunt) temere intromisit. *Discipul.* An ille propter illam damnationem fuerit hæreticus reputandus, sciri non potest, nisi assertiones discuterentur, quas damnauit, quod ad præsens non intendo, sed posito quod damnasset aliquam assertionem, quæ in rei veritate est præcipue physica, tanquam hæreticam, nunquid fuisset hæreticus? *Magist.* Quidam dicunt quod sic: quia pertinaciter dicens aliquid esse de veritate fidei, quod ad fidem non pertinet, est hæreticus iudicandus. *Discipul.* De hoc postea perscrutabor: ideo ad propositum reuertere principale, & dic an aliqui alii præter archiepiscopos, de quibus dixisti, senserunt fuisse temerariam damnationem prædictam. *Magist.* Plures alii ipsam fuisse temerariam reputarunt, plures enim Parisienses Doctores & Scholares assertiones damnatas à dicto archiepiscopo publice tenuerunt, nam opinionem Thomæ *de vnitate formæ in homine* inter alias condemnauit: & tamen tu scis, quod plures Parisiis ipsam publice tenent, & defendunt & docent: & ita est de multis aliis. *Discipul.* Dic aliam responsionem ad instantiam supradictam. *Magist.* Alii dicunt, quod dictus archiepiscopus dictos articulos temere condemnauit: non quia inter illas veritates aliquæ sint damnatæ: sed quia sibi potestatem, quam non habuit, vsurpauit. *Discip.* Isti reprehendendo dictam damnationem primo fundamento solummodo, quod scilicet nullus inferior summo pontifice habet potestatem aliquam assertionem tanquam hæreticam condemnandi, inniti videntur. *Magist.* Non est, vt dicis, quia isti non solum innituntur fundamento præfato, sed etiam asserunt, quod assertiones præcipue physicæ, quæ ad Theologiam non pertinent, non sunt ab aliquo solenniter condemnandæ seu interdicendæ, quia in talibus quilibet debet esse liber vt libere dicat quod sibi placet, & ideo quia dictus archiepiscopus damnauit & interdixit opiniones grammaticales, logicales & pure physicas, sua sententia fuit temeraria reputanda. *Discip.* An liceat alicui tales assertiones damnare, nolo ad præsens inquirere: sed indica, si ad sæpedictam instantiam aliter respondetur. *Magist.* Sunt quidam tenentes, quod quilibet episcopus habet potestatem damnandi hæreses, ex quo sibi patenter innotescit, quod fidei obuiant orthodoxę. *Discipul.* Isti negant, quod prius probasti, scilicet quod sola apostolica sedes potest terminare quęstionem motam de fide, vnde non curo, quod plus loquaris de illo archiepiscopo: sed dic, quid dicitur etiam de secundo. *Magist.* Quidam putant ipsum temerarie condemnasse opiniones Thomæ, quia continent veritatem, quidam autem, quia ad eum quamcunq; assertionem damnare minime pertinebat. Quidam vero dicunt, quod rite damnauit; quod illæ opiniones fidei obuiant orthodoxæ. Et quod illa opinio de vnitate formæ in homine doctrinæ ecclesię manifeste repugnat, quę docet quod idem fuit corpus Christi viuum & mortuum. Et quilibet episcopus habet potestatem damnandi assertiones doctrinæ ecclesiæ repugnantes.

CAP. XXIII.

In quo respondetur ad instantiam tertiam supra capitulo 19. factam.

DIscipulus. Narra quomodo respondetur ad tertiam instantiam de ordine Minorum, qui damnauit doctrinam Petri Iohannis. *Magist.* Ad illam multipliciter respondetur. Ad cuius euidentiam debes scire, quod de doctrina Petri Iohannis diuersi diuersimode sentiunt. Quidam enim putant totam doctrinam suam esse catholicam. Quidam æstimant quod nihil in ea inuenitur, quod hæresim sapiat manifestam, multa tamen falsa & fantastica continet: & præcipue cum futura prædicit. Alii reputant, quod hæreses continet manifestas.

Primi & secundi tenent, quod ordo Minorum dictam doctrinam temerarie condemnauit: imo nonnulli putant quod damnantes incurrerunt hæreticam prauitatem: quia damnare sententialiter catholicam veritatem efficit damnantem hæreticum pertinacem. Tertii variant, quidam enim licet reputent doctrinam Petri Iohannis esse hæreticam, tamen Ordo antedictus temere condemnauit eandem potestatem, quam non habuit, vsurpando. Alii dicunt quod condemnantes nequaquam temere processerunt: quia processerunt auctoritate papæ, & dicunt quod Nicolaus quartus eandem doctrinam mandauit condemnari. Tertii dicunt specialiter de illo capitulo Massiliensi, quod non temere condemnauit prædictam doctrinam, quia solum damnauit vel potius damnata declarauit vel pronunciauit ea, quę prius per conciliū generale vel per aliquem Romanum pontificem damnata fuerunt vel quæ aperte contradicebant scripturæ diuinæ. *Discip.* Illa vltima sententia magis mihi placet, pro eo præcipue, quod nec Ordini antedicto attribuit vsurpasse potestatem antedictam, quam non habuit, nec damnationi sanctissimi patris Domini Innocent. papæ 22. noscitur obuiare: & ideo ipsam, quantum poteris, fulcire nitere. *Magist.* Istam sententiam declarare non possem, nisi articulos damnatos & acta Ordinis sæpe dicti, ac etiam doctrinam fratris Petri præfati, de qua dicti articuli sunt accepti haberem, tu autem scis, quod nullum habeo prædictorum, & forte illi de Ordine nolunt mihi communicare prædicta.

Cap. XXIV.

Vbi inquiritur, si quis inferior Papa possit licite quamcunq; assertionem non damnatam explicite, tanquam hæreticam excommunicare vel damnare, vbi specialiter assignatur causa de opinione Thomæ, quare fuerit condemnata.

D*iscipulus.* Ex quo illam sententiam vltimam declarare non potes, declarationem eiusdem vsq; ad aliud tempus (si forte prædicta ab eodem Ordine habere potueris) differamus: sed dic an aliqui sint, qui teneant quod aliquis inferior summo pontifice valeat licite quamcunque assertionem non damnatam explicite tanquam hæreticam excommunicare vel damnare. *Magist.* Ad hoc respondent quidam dicentes: quod quamuis non liceat alicui inferiori papa damnare &c. Licet tamen collegiis aliis & prælatis inferioribus papa assertiones erroneas ex causa rationabili interdicere, & præcipere, quod nullatenus publice defendantur. Et ideo dicunt, quod si Vniuersitas Parisiens. & Cantuariens. archiepiscopi sæpe fati ex causa rationabili opiniones Thomæ interdixissent, tantummodo præcipiendo quod publice eas non defenderent ac docerent Parisiis & ad sententiam excommunicationis & damnationis opinionum earundem nullatenus processissent, nil temerarie commisissent. *Discipul.* An potest esse causa rationabilis præcipiendi opiniones aliquas publice non teneri. *Magist.* Dicunt quod pro scandalo & schismate aliisq; malis & periculis euitandis possunt opiniones aliquæ & quæstiones veræ rationabiliter interdici. *Discip.* Nunquid fuit vnquam aliquod scandalum de opinionibus Thomæ? *Magist.* Sæpe audiui à multis Anglis & Britonibus enarrare, quod de opinione Thomæ de vnitate formæ, quando conclusiones, quæ ex ipsa sequuntur, explicabantur, scandalum fuit in Anglia prope infinitum. *Discipul.* Quæ fuerunt illæ conclusiones sequentes ex opinione Thomæ de vnitate formæ, quæ expresse scandalizabant populum. *Magist.* Secundum istos subscriptæ sunt. Quod corpus Christi non fuit idem numero viuum & mortuum: & quod corpus Christi, quod iacuit in sepulchro, in ipso triduo nunquam fuit corpus Christi dum viueret: quod corpus & reliquiæ, quæ à fidelibus pro corporibus sanctorum & reliquiis venerantur, nunquam fuerunt corpora nec partes sanctorum dum viuerent: nec corpora mortua vnquam fuerunt corpora viuentium, quod caro mortua nunquam fuit viua. *Discipul.* Satis certificasti de conclusionibus sequentibus ex opinione de vnitate formæ substantialis, & ideo ad propositum redeundo explica rationes (si quæ sunt) pro assertione supradicta. *Magist.* Assertionem suam probant tali ratione. Omne illud, quod potest licite prætermitti à subditis, potest ex causa rationabili à prælatis & iurisdictionem habentibus super subditos interdici, nam qui potest & debet omnibus vtilitatibus omnium intendere & prouidere; potest & periculis obuiare, & in talibus licitis & honestis omnes subditos obedire, vt colligitur ex sacris canonibus *9. q. 4. c. si autem & c. si quis & c. absic.* Sed opiniones aliquas non defendere, non docere, est licitum: imo quandoque expediens & necessarium, ergo potest à prælatis & collegiis iurisdictionem habentibus ex causa rationabili interdici. *Discipul.* Secundum hanc rationem liceret quandoque prælatis interdicere veritates, nam quandoque tacere veritatem est expediens. *Magist.* Interdicere veritatem omnibus & pro omni tempore non licet secundum istos: sed aliquibus tantum & pro aliquo tempore impedire, ne veritates aliquas docere præsumant, licet, sicut dicit Apostolus, *mulieri docere non permitto*, & Dominus in Euang. ait: *nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos.* Ex quibus verbis colligitur, quod nec omnibus nec omni tempore veritatem expedit vel prædicare aut docere vel defendere. *Discipul.* Ex hoc videtur, quod nulli licet opiniones seu assertiones aliquas damnare: neque omnibus & pro omni tempore interdicere, licet aliquibus & pro aliquo tempore licite ipsas interdicere possint. *Magist.* Hanc conclusionem ipsi concedunt, & ideo signanter dicunt, quod ex causa rationabili, licet inferioribus aliquas assertiones interdicere per hoc insinuantes, quod cessante causa cessat interdictum.

Cap. XXV.

Notat, quo fundamento debeat inniti Papa, vel concilium generale damnando aliquam assertionem explicite prius non damnatam, tanquam hæreticam, & ponuntur tres modi dicendi circa illud.

D*iscipulus.* Licet circa prædicta mihi multæ dubitationes occurrant, illis tamen prætermissis ad intentum principale reuertor, mihi autem videtur probabile, quod nullus inferior papa potest aliquam assertionem non damnatam explicite tanquam hæreticam excommunicare vel damnare explicite: sed adhuc ignoro quo fundamento papa vel concilium generale in damnando explicite aliquam assertionem non damnatam tanquam hæreticam debet inniti. vnde de hoc quid sentiunt

[illegible] dicere non postponas. *Magist.* Circa interrogationem tuam opiniones contrarias re[illegible] [illegible] enim quidam tenentes, quod tantæ auctoritatis est papa, quod ad placitum po[illegible] [illegible] assertionem tanquam hæreticam damnare, & isti dicuntur esse imitatores papæ S[illegible] [illegible] papæ Formosi qui, vt in quodam libro de antiquissima litera legi in tantum volebant papam extollere, quod asserebant *papam non posse damnari: sed quod quicquid faceret, saluaretur*, [illegible] isti dicunt, quod quicquid papa diffinit esse tenendum, omnes tenere & credere, hinc dicit [illegible] [illegible] 1.9. [illegible] si Romanorum: *Illud quod papa approbat vel reprobat, nos approbare vel reprobare debemus.* *Discipul.* Ista assertio sonat, quod papa hæreticari non potest, de quo postea in[illegible] [illegible] habebo. Ideo de hoc pro nunc transeamus, & monstra vt promisisti assertionem [illegible]ariam. *Magist.* Alii asserunt manifeste, quod papa & concilium generale ac [illegible] vniuersalis ecclesia, si recte damnat aliquam assertionem tanquam hæreticam, stricte loquendo de assertione hæretica, vni vel pluribus de tribus fundamentis debet inniti & se patenter fundare. Primum est super sacram scripturam, & isti fundamento innitebantur concilia generalia [illegible]ncipalia, hæreses Arrii, Macedonii, Nestorii, Euticis & Diostori condemnando, sicut enim aliqua [illegible]torum conciliorum condendo symbola in auctoritate sacræ scripturæ se fundabant, teste Isidoro, q[illegible] habetur dist. 15. c. 1. ait: *Sancti patres in concilio Niceno de omni orbe terrarum conuenientes iuxta fidem [illegible]bolicam & apostolicam post Apostolos symbolum tradiderunt: isti hæreses condemnando pro fundamento sacras literas [illegible].* [illegible] etiam Alex. tertius damnando assertionem dicentem, quod Christus non est aliquid [illegible] quod homo, in hac veritate à diuina scriptura accepta, Christus est verus Deus & homo, se [illegible]dauit. [illegible] sancti Doctores reprobando ipsas per scripturas conuincere conabantur, sicut in [illegible] patenter habetur, vnde & Isidorus, vt habetur *24. q. 3. c. notandum*. plures hæreses per scripturas sacras arguit euidenter. Secundum fundamentum est, doctrina Apostolica in scripturis Apostolici non redacta, sed relatione succedentium fidelium vel scriptis fide dignis ad nos peruenit, & isti fundamento innititur Nicolaus papa, qui, vt habetur *c. omnes, in decretis, dist. 22.* vbi patenter colligitur diffinienti, *hæreticum fore censendum, dicere ecclesiam Romanam non esse caput omnium ecclesiarum*, cum tamen de hoc in scriptutis sacris mentio minime habeatur: sed hoc Apostoli tradiderunt & docuerunt fideles, quæ doctrinæ relatione fidelium sibi succedentium & scripturis sanctorum patrũ ad nos peruenerunt. Pro hoc faciunt rationes & auctoritates, quas supra (cum tractarem interrogationem tuam, quę veritates sunt catholicę reputandę) adduxi. Tertium fundamentum est, reuelatio vel inspiratio noua diuina. Si enim aliqua veritas æterna, quæ pertinet ad salutem, de nouo reuelaretur ecclesiæ: ista esset tanquam catholica approbanda & omnem falsitatem ei contrariam posset ecclesia & etiam papa tanquam hæreticam condemnare. Et quamuis isti exemplum nesciant inuenire (quod vnquam ecclesia aliquam hæresim condemnando se in tali reuelatione vel inspiratione fundauerit) tamen dicunt, quod hoc non est impossibile: quia posset Deus, si sibi placeret, multas veritates catholicas nouiter reuelare vel inspirare. *Discipul.* Quid si papa, vel etiam concilium generale dicat, sibi aliquam veritatem esse reuelatam à Deo, vel etiam inspiratam: nunquid alii fideles credere astringuntur? *Magist.* Dicunt isti, quod absque miraculo manifesto non est eis credendum: quia non sufficit nude asserere, quod eis est veritas reuelata vel etiam inspirata: sed oportet quod talem reuelationem seu inspirationem miraculi operatione confirment apta. *Discip.* Quid dicerent isti, si omnes Christiani nullo excepto aliquam assertionem tanquam hæreticam firmiter acceptarent, quam tamen nec ex scriptutis diuinis, nec ex aliqua doctrina ab ecclesia procedente possent ostendere. *Magist.* Dicunt quod talis veritas esset tanquam catholica acceptanda: quia talis concors adhæsio omnium Christianorum nullo excepto alicui assertioni huiusmodi sine miraculo non potest contingere, cum enim omnes fideles firmissime teneant, quod iuxta promissionem Saluatoris, Matthæi vltimo, *vobiscum sum vsque ad consummationem seculi*, ecclesia vniuersalis nunquam errabit, constat quod sine speciali inspiratione diuina nunquam ecclesia vniuersalis assertioni, quæ non dependet ex doctrina ecclesiæ præcedenti, firmiter adhærebit, & ideo tunc miraculum fieri esset credendum. *Discipul.* Quid sentiunt, si omnes Christiani propter paucos vel vnum assertioni tali (quæ ex doctrina ecclesiæ præcedenti probari non posset) adhærerent? *Magist.* Dicunt, quod si vnus solus dissentiret, non esset talis veritas acceptanda: quia in vno solo potest stare tota fides ecclesiæ, quemadmodum tempore mortis Christi tota fides ecclesiæ in sola beata virgine remanebat, nec est etiam credendum, quod omni tempore post tempora Apostolorum fuerint aliqui magis accepti Deo, quam fuerint Apostoli ante mortem Christi. Si ergo Christus post crucifixionem suam permisit cunctos Apostolos à fide catholica deuiare, & solam beatam virginem firmiter permanere in fide: temerarium est asserere, quod nunquam ante finem mundi Deus permittat totam multitudinem Christianorum præter vnum à fide recedere orthodoxa. *Discipul.* Ista nescio improbare: sed videtur quod ad hoc, vt omnes catholici teneantur alicui veritati nouiter reuelatæ firmiter adhærere: non sufficit eam operatione miraculi confirmare: cum per malos & infideles fiant mirabilia, sicut ex verbis euangelii *Matt. 7.* colligitur, & apparet Christo dicente: *multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus, confitebor illis quia nunquam noui vos.* hoc est, nunquam approbaui vos, huic etiam concordat Glo. *ext. de hære. cum ex iniuncto*, vbi habet, quod *Quandoque mirabilia fiunt per malos.* *Mag.* Ad istam obiectionẽ respondent, dicentes, quod licet per malos fiant mirabilia: nunquam tamen fit verũ miraculum ad confirmationẽ falsitatis asserte per malos, & ideo quando docent aliquẽ

errorem

errorem ad confirmationem illius erroris, nunquam fit verum miraculum, sed si prædicant veritatem, quamuis sint mali, fiunt aliquando mirabilia ad confirmationem veritatis, sicut Iudas proditor, quamuis fuerit malus, quia tamen docuit veritatem, miracula faciebat, quando ergo fit verum miraculum ad assertionem aliquam confirmandam, tenendum est indubie, quod talis assertio pro vera debet haberi, & hoc siue illi quibus reuelata fuerint inter bonos, siue inter malos computentur. *Discipul.* Ista responsio est appatens, vnde quæ dixisti de illa secunda sententia sufficiant: sed si nosti aliquos aliter dicere, non differas indicare. *Magist.* Nonnulli putant, quod tam concilium generale, quam etiam papa in damnando aliquam assertionem tanquam hæreticam in sacra scriptura diuina sola debet se fundare: quia solæ veritates in scriptura sacra contentæ & quæ sequuntur ex eis catholicæ sunt censendæ. De hac sententia tractatus præcedens te poterit informare.

CAP. XXVI.

Quærit de illa modificatione sc. damnamus, si necessario, requiratur ad hoc, vt ponatur explicite, quatenus catholici talem assertionem habeant reprobare vt hæreticam.

D*Iscipulus.* Satis aduerto ex præcedentibus, quomodo illa sententia fulciri potest, & quomodo etiam poterit improbari: & ideo ad quæstionem aliam me conuerto, adhuc enim nescio an ad hoc quod catholici aliquam assertionem habere debeant pro damnata explicite, oporteat in damnationem talem vel æquipollentem modificatione vel specificatione vel determinatione tanquam hæreticam vel veritati catholicæ inimicam adiungere taliter vel æquipollenter proferendo sententiam talem assertionem tanquam hæreticam vel veritati catholicæ inimicam damnamus, vnde circa hoc vnam vel plures monstra sententias. *Magist.* Ad hoc dicunt, seu respondent dupliciter, quidam enim dicunt, quod talis modificatio seu determinatio in sententia est ponenda ad hoc, vt assertio improbata pro hæresi damnata explicite habeatur, quia dicunt quod assertio, quæ non est damnata, tanquam hæretica haberi non debet. Alii dicunt quod ad hoc quod assertio, quæ non est damnata tanquam pro hæretica habeatur, sufficit (absque determinatione tali) quod ipsa falsa assertio reprobetur vel veritas contraria explicite approbetur, & quod talis approbatio vel reprobatio fundetur in catholica veritate. Sic Alexand. Tertius interdicens & reprobans, ne aliquis dicat Christum non esse aliquid secundum quod homo: suam reprobationem fundauit in catholica veritate, ista videlicet: Christus est verus Deus & verus homo. Et ideo voluit, quod dicta assertio pro hæretica haberetur, licet talem determinationem (tanquam hæreticam) condemnare vocaliter in sua probatione nequaquam expresserit.

Hac etiam ratione probatur, nam veritas explicite approbata & in veritate catholica fundata pro catholica debet haberi, ergo & falsitas contraria debet hæretica iudicari, sed siue approbetur veritas, siue damnetur contraria falsitas, veritas approbatur: quia reprobatio vnius contradictoriorum est alterius approbatio: & econuerso, ergo talis assertio contraria veritati in fide fundata catholica hæretica est censenda & pro damnata explicite.

CAP. XXVII.

In quo agitur de opinionibus Theologorum inter se diuersa sentientium, in his etiam quæ sunt fidei, & vtrum hoc eis liceat, & Papa licite illos taliter opinari sinat, & ibi ponuntur duæ opiniones circa prædicta.

D*Iscipulus.* Adhuc habeo quod de hæresum damnatione interrogem, mihi enim apparet, quod omnis error qualitercunque sic patenter, siue latenter scripturæ diuinæ obuians & repugnans, numero hæresum aggregatur, constat autem quod Theologi de his, quæ spectant ad scripturam sacram, contraria opinantur: qui tamen omnes opiniones suas scriptura sacra fulcire nituntur; & per eandem scripturam sacram opiniones contrarias reprobare moliuntur, ergo aliquæ dictarum opinionum contrariarum numero hæresum aggregantur, nunquid ergo papa damnabiliter peccat negligendo hæreses huiusmodi condemnare? *Magist.* Quidam dicunt, quod papa in nullo peccat permittendo Theologos huiusmodi assertiones (quæ sunt in rei veritate hæreticæ) opinando tenere, quod tali ratione videtur posse probari. Permittere licita

licita non est peccatum: cum etiam quandoq; absq; peccato illicita permittantur, sed huiusmodi errores, qui non sunt damnati explicite, opinando tenere est illicitum, quia talis opinio, quando opinans paratus est corrigi, opinantem non reddit hæreticum, ergo absque peccato permittit huiusmodi, quæ in veritate sunt hæreses, opinando teneri. Alii sentiunt, quod plures Romani pontifices damnabiliter in hoc peccauerunt. Quod probant per hoc, quod non solum hæretici, sed etiam hæreses de ecclesia exstirpandæ sunt, testante concilio generali, quod (prout habetur *extra de hære. excommunicamus*) episcopos indicat deponendos, q super exstirpando de suis diœcesibus hæreticæ prauitatis fermento negligentes fuerunt siue remissi. Ille ergo, ad quem spectat de officio sibi iniuncto hæreses exstirpare, si negligens fuerit vel remissus, de damnabili negligentia vel regimine excusari non potest, sed ad summum pontificem spectat totam ecclesiam de hæresibus non solum iam damnatis explicite, sed etiam aliis quibuscunq; expurgare, ergo qui tales hæreses sustinent teneri vel doceri, damnabiliter peccauerunt. *Discip.* Non videtur quod papa teneatur de omnibus hæresibus (quæ non sunt damnatæ explicite) purgare ecclesiam: sed sufficit sibi quod eam purget vel purgatam cõseruet ab omni prauitate hæretica explicite iam damnata. *Mag.* Hoc improbant isti dicentes, quod papa qui hæreses insurgentes de nouo negligit improbare & damnare, Apostolos & sanctos patres, qui hæreses pullulantes celerrime damnauerunt, nullatenus imitatur: quorum vestigiis tamen inhærere oportet Roman. Pontificem, si eis vult in cœlesti patri aggregari. Peccauerunt ergo summi pontifices, qui damnare hæreses neglexerunt. *Discip.* Apostoli & sancti patres ideo hæreses damnauerunt, quia inuenerunt pertinaces huiusmodi hæresum assertores, cum ergo Theologi hæresum, quas putant veritati catholicæ minime obuiare, pertinaces non fuerint assertores, non fuerunt hæreses (quas opinando solummodo docuerunt) per Romanos pontifices condemnandæ. *Mag.* Istam excusationem Romanorum pontificum isti dupliciter nituntur impugnare. Primo quia nescierunt an Theologi suis opinionibus hæreticis pertinaciter adhæserunt, ex quo de hoc nullam inquisitionẽ omnino fecerunt, ergo inquirendo veritatem (vt periculis fidei obuiarent) negligentes & remissi fuerunt. Secundo sic: maiori periculo est fortius diligentius & celerius obuiandum, sed ex hæresibus publice opinatis & dogmatizatis maius imminet periculum religioni Christianæ, quam ex consuetudinibus onerosis & prauis, quia esto quod dogmatizantes suis opinionibus minime pertinaciter adhærerent: tamen timendum est ne simplices Discipuli audientes assertiones huiusmodi à magnis doctorib. edoceri, & pro eis allegari fortiter, & à catholicis nullatenus condemnari, ex apparentia rationum, quas nesciunt soluere, in adhæsionẽ pertinacem eisdem hæresibus inducantur, & ne hæresis pestiferæ pro veritatibus catholicis incipiant venerari, & pertinaciter defensari sed consuetudines onerosæ & prauæ sunt celerrime comprimendæ, ne in priuilegiorum ius ab ipsis assumantur, vt asserit Nicolaus papa, vt habetur *dist. 8. c. mala*, ergo multo fortius hæreses qualitercunque pullulauerint sunt euellendæ radicitus & damnandæ: ne à simplicibus & seducibilib. pro veritatibus catholicis approbentur. *Discip.* Ista ratio vltima est apparens: sed prima opinio apparentia carere videtur: quia secundum sacros canones non est aliqua inquisitio facienda, nisi prius fuerit diffamatus, vt habetur *extra de accu. c. qualiter & quando*, & in multis aliis locis, sed Theologi de hæresibus nullatenus diffamati fuerunt, ergo de eis summi pontificis non debuerunt inquirere. *Magist.* Dicunt illi, quod illa excusatio non est sufficiens, quia licet Theologi non fuerunt diffamati, quod essent hæretici, diffamabantur tamen: quia hæreses docuerunt, vnde etiam multi Theologi nunc putant, quod alii Theologi dogmatizant hæreses, quamuis nolint asserere quod sint inter hæreticos computandi. Multi etiam cum assertione forte putant, quod omnes opiniones Thomæ, qui quondam fuerunt damnatæ Parisiis, sint hæreticæ iudicandæ. Item nonnulli etiam credunt, omnes opiniones, quas Cantuarienses archiepiscopi damnauerunt, inter hæreses computandas, quidam enim firmissime credunt, quod dicere *voluntatem nihil posse velle contra actuale iudicium rationis*, sapiat hæresim manifestam: quia (vt dicunt) hoc omne meritum tollit & demeritum. Quidam etiam certitudinaliter credunt, quod dicere *in homine non esse nisi vnam formam substantialem*, veritati obuiat orthodoxæ. Quidam etiam putant, quod multæ opiniones Scoti sunt inter hæreses numerandæ, dicere enim, quod *sapienta Dei ab essentia Dei ex natura rei quomodolibet distinguatur*, contradicere putant simplicitati diuinæ: & per consequens veritati catholicæ repugnare. Idem sentiunt de vnitate minori, vnitate numerali, & prioritatibus, quas ponunt in Deo, & de aliis quæ opinantur quasi innumeris. Hoc idem de multis opinionibus Egidii multi æstimant, & ergo notorium est, quod Theologi hæreses dogmatizare notantur, quamuis hæretici minime reputantur, propter talem ergo famam debuerunt summi pontifices pro inquisitione facienda moneri. *Discipul.* Forte talis fama ad summos pontifices non peruenit. *Magist.* Dicunt illi, quod hoc omni probabilitate caret, nec verisimilitudinem habet, quod damnationes opinionum Thomæ & aliorum, quæ solenniter & publice plures factæ fuerunt Parisiis & in Anglia, summos pontifices latuissent, præsertim cum quidam de ordine prædicatorum contra damnationem latam in Anglia ab archiepiscopo Cantuariensi contra quasdam opiniones Thomæ ad curiam Romanam appellauerint: Et illa de causa accesserint ad eandem. Dicunt ergo, q quamuis fama (q opinantes essent hæretici) nõ peruenerit ad Romanos Pontifices, ipsos tamẽ non latuit quod opiniones

eorum

eorum damnatæ fuerint Parisiis & in Anglia, quare ad inqoisitionem faciendam procedere debnerunt exemplo sanctorum patrum, qui antequam Arrius, Eunomius, Macedonius, Nestorius, & alii mulri pertioaces conuincerentur hæresum defensores, de eis & eorum dogmatibus ioquisitiooem fecere solertem: exemplo etiam Innocent. tertii, qui vt *extra de sum. tri. & fi. cath. c. damnamus*, quamuis Ioachimus sui erroris nunquam fuit pertinax defensor; & licet eidem errori solemnis tunc temporis Doctor Ricardus de sancto Victore adhæserit, quamnis non pertinaciter, tamen ad inquisitionem & damnationem faciendas processit.

Cap. XXVIII.

Ponit excusationem summorum Pontificum in sacris literis minus peritorum.

Discipulus. Ista exempla animum meum fortiter angunt, vnde copio scire, si aliqni aliter dictos summos pontifices excusare nitantur. *Magist.* Quidam per simplicitatem & imperitiam scripturarum eos excusant, dicentes quod à tempore Innocent. tertii non fuerunt aliqui summi pontifices in sacrarum literarum peritia excellentes, & ideo de intrinsecis & difficilibus quæstionibus se intromittere nullatenus debueruot, sed talia discutienda Theologis reliquerunt, contenti his quæ explicite approbata noscuotur, de opinionibus vero nonis magis voluerunt iuxta consilium beati Hierooym. pie dubitare, quam aliquid temere diffinire. *Discipul.* Ista sententia correlpondere videtur cum illis, qui dicunt, quod non ad Canonistas, sed ad Theologos principaliter petinet ioter veritates catholicas & hæreses indicare, plures enim post tempora Inoocent. tertii fuerunt summi pontifices, qui peritissimi in iure canonco extiterunt, licet in Theologia non fuerunt excellentes, qnare si ad Canonistas principaliter pertinet inter veritates catholicas & hæreses iudicare, ipsi non damnando hæreses inter Theologos damnatas (modo prædicto) excusari nequirent: sed nnnquam, si fuissent magistri in Theologia, excusare valerent. *Magist.* Dicunt isti quod sic, quia multi, vt asserunt, sont in Theologia doctoris nomeo habentes, per fauores humanos & procurationes, indebitas aut ambitiones diabolicas ad magisterium exaltati, qni sacrarum litterarum sunt penitus imperiti.

Cap. XXIX.

Vbi inquiritur, si Pontifex minus peritus in litteris sacris, consilio tamen peritorum aliquam assertionem, tanquam hæreticam valeat condemnare, & ponuntur dua opintones.

Discipulus. Licet summi ponifices scripturæ notiiiam non habnerunt excellentem, tamen per hoc non videntur aliqualiter excusandi, quia poterant doctos consulere & peritos, qni antem potest habere copiam peritorum, non potest per ignorantiam excusari, talis ergo ignorantia scripturæ diuinæ eos nequaquam excusat: nisi forte dicant, quod quia io Theologia & in Philosophia (antequam ad papatum essent assumpti) nequaquam exercitati fuerunt, non poterant ad intelligendum tam subtiles difficultates Theologiæ, etiam per informationem peritorum attingere. Sed etiam hoc sufficere non videtur: quia qoamuis oon potuissent intelligere informationes circa huiusmodi; debebant credere informationibus aliorum, vt apparet, & per consequens iuxta ioformationem peritorum (quamuis eas per intellectum non saperent) ad condemnationem hæresum procedere debuerunt. Vnde & de hoc vltimo, an scilicet si summus pontifex sacrarum literarum ignarus aliquam hæresim promulgatam (quamuis videre nequiret, quomodo veritati catholicæ aduersatur) de consilio peritorum valeat condemnare, quid de hoc teneant homines docti manifesta. *Magist.* Quidam dicunt, quod summus pontifex in hoc casu debet credere eruditis io scriptura sacra, & iuxta eorum consilium (qnamuis non videat, quomodo hæresis dogmatizata veritati repugnat) ad condemnatiooem eiusdem procedere. Alii vero assumpserunt manifeste, quod à quibuscunque & cuicunque dicatur aliquam assertionem hæreticam esse censendam: ipse ad damnationem eius solennem nullo modo debet procedere: nisi ipsemet aperte consideraret vel diuina inspiratione, vel propria meditatione, vel librorum inspectione, aut aliorum informatione, aut aliquo alio modo, qnod talis assertio veritati obuiat orthodoxæ.

Dicunt

Dicunt etiam, quod si omnes in generali concilio congregati præter ipsum assererent talē assertionem esse hæreticam, nisi suam sententiam miraculo confirmarent, vel per informationes suas facerent ipsum aduertere, quod catholicæ obuiat veritati, non deberet eam quantumcunq; omnes instarent solenniter condemnare: sed expectare teneretur, quousq; vel per reuelationem diuinam vel per mirabilem operationem facti ad talem hæresim reprobandam, vel propria meditatione vel aliena informatione aut quouis modo sibi innotesceret manifeste, quod talis assertio catholicæ veritati repugnat. *Discip.* Miror quomodo isti dogmatisare præsumunt, quod vnus homo mortalis quacunq; præditus dignitate magis debet adhærere propriæ fantasiæ, quam omnibus viris literatis & sanctis ad generale concilium conuocatis. *Magist.* Sententiam prædictam non capis, vt video. Non enim dicunt, quod Papa debet fantasiæ suæ adhærere, sed dicunt quod propter verba hominum nullam debet assertionem contra conscientiam vel præter conscientiam propriam damnare. *Discip.* Videtur quod Papa hoc casu tenetur se conscientiis tot & tantorum virorum conformare. *Magist.* Dicunt quod in his quæ fidei sunt, non debet Papa inniti conscientiis hominum, sed soli auctoritati diuinæ.

C A P. XXX.

Declarat quod Papa condemnando aliquam assertionem, tanquam hæreticam, non debeat inniti sapientia, vel scientia hominum, sed tantum auctoritati diuinæ vel miraculo manifesto.

D*iscipulus.* Incipio magis aduertere sententiam memoratam. Vnde ipsam auctoritatibus vel rationibus munire coneris. *Magist.* Pro illa sententia plures rationes auctoritatibus communitæ possunt adduci. Quarum prima est hæc. Omnes præter Papam in Concilio generali congregati non sunt maioris auctoritatis, quā Christus: nec omnibus illis magis est credendū, quam Christo. Sed si Christus venisset & catholicam veritatem inauditam prædicasset, & ad confirmandum doctrinam suam nullum fecisset miraculum, Iudæi prædicatione suæ minime credendo peccatum nullatenus habuissent. Ergo multo fortius potest Papa absq; peccato suæ sententiæ & omnium aliorum in generali concilio existentium (si per eos nullum fiat miraculum ad suam sententiam confirmandam, nec ipsi faciunt eum intelligere, quomodo sua sententia in veritate catholica est fundata) minime adhærere, & per cōsequens non tenetur eos in eadem sententia sequi. Maior istius rationis est omni catholico manifesta. Minor auctoritate ipsius Christi probatur. Quia, vt legitur, Iohan. 15. loquens Iudæis ait: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, (scil. non credendo:) *nunc autem & viderunt*, (scil. mirabilia manifesta quæ feci) *& oderunt me & patrem meum.* Ex quibus verbis colligitur, quod si Christus non fecisset miracula, Iudæi non credendo peccatum minime habuissent. *Discip.* Si illa ratio concluderet, sequeretur quod toti ecclesiæ vniuersali fides minime esset adhibenda. Imo posset aliquis assertionem absque peccato (quam hactenus prædicauit vniuersalis ecclesia, si non videret quomodo esset consona scripturæ diuinæ) negare: cum tota congregatio quorumcunq; mortaliū, nō sit tantæ auctoritatis, quantæ solus Christus. Et ita si Christo non fuisset credendum absq; miraculo, nec toti ecclesiæ est credendum, nisi sententia ecclesiæ aperto miraculo confirmetur. *Magist.* Ad illam obiectionem tuam dicerent illi, qui prædictam tenent sententiam, quod adhærendo sententiæ vniuersalis ecclesiæ (nemine discrepante) quando eadem sententia aliquo miraculo minime confirmatur, principaliter creditur Christo, cuius doctrina tota est miraculis innumeris confirmata. Ex quo sequitur, quod nunquā ecclesia vniuersalis (nemine discrepante) docet aliquid esse tenendum, nisi propter auctoritatem ecclesiæ. Licet quodāmodo etiam propter auctoritatem ecclesię sit tenendum, inquantum firma fide tenetur, quod Christus docuit ecclesiam nunquam à fide catholica recessuram. *Discip.* Possem multa quærere de ecclesia, quæ errare non potest, & de concilio generali: sed omnia illa duxi ad aliud tempus differenda. Et ideo ad principale propositum reuertaris, & rationes compleas in quibus potest prædicta sententia se fundare. *Magist.* Secunda ratio pro prædicta opinione est hæc. Quia si Papa non propter miraculum aliquod, nec propter auctoritatē scripturæ diuinæ, nec propter aliquam auctoritatem quam videat, sed propter instantiam hominum aliquam assertionem damnat solenniter, eandem damnationē in sapientia aut voluntate hominum vel instantia fundare videretur. Si autem damnatio prauitatis hæreticæ & approbatio catholicæ veritatis eidem fundamento deberent inniti: ideo liceret Papæ approbando aliquam catholicam veritatem in sapientia hominum vel voluntate & instantia se fundare; quod doctrinæ Apostolicæ manifeste repugnat. Ait enim Apostolus 1. ad Cor. 3 *Prædicatio mea non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & veritatis vt fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in veritate Dei.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod fides Papæ non in sapientia hominum, & per consequēs multo magis nec in voluntate hominum aut instantia debet fundari & consistere. Quare nec approbatio catholicæ veritatis in sapientia hominum vel voluntate aut instantia debet fundari. Et eadem ratione damnatio hæreticæ prauitatis non debet fundari in aliquo prædictorum. Papa ergo ad hoc, vt rite damnet hæreticam prauitatem vel falsitatem, debet ad hoc vel per miraculum apertum induci, vel oportet eum manifeste cognoscere, quomodo talis falsitas veritati catholicæ aduersatur, ne fides sua in sapientia hominum vel voluntate consistat. Tertia ratio est hęc. Propter illos, qui possunt contra fidem errare, non est aliqua assertio neq; tanquam catholica

approbanda, neque tanquam hæretica condemnanda. Sed omnes Magistri in Theologia & etiam omnes alii à Papa in generali concilio non sunt tota illa ecclesia, pro qua Christus rogauit, ne fides eius deficeret; licet (si sint catholici) sint pars illius ecclesiæ. Ergo propter illos omnes non debet Papa aliquam assertionem neq; tanquam nõ catholicam neq; tanquã hæreticam condemnare, nisi aperte ostendatur Papæ vel per operationem miraculi, vel per testimonium catholicæ veritatis, quòd à veritate nequaquam exorbitet. Quarta ratio est hæc. Papa non debet aliquam assertionem tanquam hæreticam solenniter condemnare: nisi quam demonstratiue, vel firmissime credit esse hæreticam. Qui autem scit demonstrare aliquam assertionem tanquam hæreticam, rationi innititur. Qui autem credit, innititur auctoritati Papæ. Papa ergo in damnando aliquam assertionem tanquam hæreticã vel innititur rationi vel auctoritati. Sed Papa qui nõ videt quo modo dãnanda assertio fidei obuiat orthodoxæ, rationi inniti non potest, sicut omni intelligenti constat. Ergo oportet quod innitatur auctoritati. Aut ergo innititur auctoritati diuinæ aut humanæ. Non diuinæ: quia non videt, quomodo talis assertio auctoritati diuinæ repugnat. Ergo Papa, si damnaret aliquam assertionem prædicto modo tanquam hæreticam, inniteretur auctoritati humanæ. Sed auctoritati humanæ in his, quæ fidei sunt, est minime innitendum, quia fides nostra est supra intellectum humanum. Ergo intellectui humano in his quæ fidei sunt est nullatenus inhærendum. Quinta ratio est hæc. Omnes alii à Papa in generali concilio congregati non sunt maioris auctoritatis, quam fuerunt Apostoli & Moyses in veteri lege: sed Apostoli & Moyses doctrinam suam miraculis & testimoniis auctenticis ab audiroribus iam receptis (vt redderatur credibilis) confirmauerunt: nec aliter populus eis credidisset. Ergo Papa non tenetur eis adhibere fidem, qui nec miraculo nec testimonio catholicæ veritatis sibi notæ, faciunt cum de sua scientia certum. Si ergo omnes alii in generali concilio nec miraculo nec auctoritate catholica ostenderent Papæ assertionem hæreticam esse damnandam, non deberet Papa ipsam tanquam hæreticam condemnare. Maior istius rationis videtur aperta. Minor ostenditur manifeste per exemplum de beato Paulo, qui doctrinam suam tam miraculis quam scripturarum testimoniis confirmauit. Vnde ad Rom. 15. ait: *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam gentium verbo & factis in virtute signorum & prodigiorum.* Ex quibus verbis colligitur, quod beatus Paulus doctrinam suam signis & prodigiis confirmauit de scripturarum testimoniis, & quæ adducit beatus Paulus, patet ad *Rom. 9. 10. 11. 1. Cor. 1. & 3. ad Heb. 1. & 3.* & in multis aliis locis epistolarum suarum. Et quod etiam Apostoli doctrinam suam confirmauerunt, testatur Marcus in Euangelio suo, c. vlt. dicens: *illi autem profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Beatus etiam Petrus, vt patet *Act. 2.* auctoritatibus scripturarum receptarum à Iudæis coram ipsis doctrinam suam confirmauit. Moysi quoq; dixit Dominus, vt legitur Exod. 4. *quod si nec duobus quidẽ his signis crediderint, nec audierunt vocem tuam: sume aquam fluminis, funde eam super aridam: & quicquid hauseris de fluuio, vertetur in sanguinem.* Ex his aliisq; quamplurimis patet aperte, quod illi, per quos Deus docuit populũ catholicam veritatem ad confirmationem suæ doctrinæ vel scripturarum testimonia adduxerunt, vel operatione miraculi veritatem ostenderunt, nec eis aliter populi credere artabantur. *Discip.* Ista responsio videtur probare tantummodo, quod Papa non tenetur sequi alios in damnando hæresim, quando nec miraculum faciunt, nec per scripturam adducunt: sed si probant assertionem, quam petunt, damnari esse hæreticam, videtur quod Papa damnare debet eandem: nec per hoc (quod non intelligit) valet aliqualiter excusari. Sic enim possunt multi hæretici excusari, quod videre non possunt, quomodo hæreses suæ fidei obuiarent orthodoxæ. *Magist.* Ad hæc alii responderent, quod si Papa informationi catholicorum per scripturam probantium manifeste aliquam assertionem veritati obuiare catholicæ, pertinaci animositate (quia scilicet alicui errori irrationabiliter adhæreret) nollet acquiescere: esset hæreticus vel fautor prauitatis hæreticæ iudicandus: sed si ex sola simplicitate (quia nõ esset capax informationis, quæ ostendit assertionem esse hæreticam) minime consentiret, non esset reprehensibilis iudicandus, nisi recusaret de veritate informari. *Discip.* Quomodo sit censendus hæreticus, postea indagabo. Ideo alias rationes, si quas cogitasti, pro proposito principali adducas. *Magist.* Sexta ratio pro prædicta sententia est hæc. Non minus debet intelligere sententiam suam seu diffinitionẽ summus pontifex, qua dãnat hæreticã prauitatẽ, quam debet iudex intelligere sententiã, qua dãnat aliquẽ de crimine qualicunq;, sed iudici dãnanti quẽcunq; de crimine, nõ sufficit credere consiliis suis, sed debet videre & cõsiderare per seipsum, quomodo sententia sua iustitiã & æquitatẽ contineat. E. similiter Papa in dãnando hæreticã prauitatẽ nõ solũmodo debet credere aliis, sed etiã oportet eũ intelligere, quomodo dãnanda assertio repugnat catholicæ veritati. Et maior patet: quia in maioribus causis maior est adhibenda cautela. Minor patet: quia nisi iudex debet intelligere sententiã, quã dat, non requireretur sapientia in iudice, sed sufficeret quòd esset bonæ fidei sapientũ acquiescens consiliis. Sed hoc est contra illud apostoli 2. ad Cor. 6 *Non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrẽ & fratrẽ?* Ex quibus verbis datur intelligi, quòd nullus nisi sapiens debet iudicare inter fratrẽ & fratrẽ. Erit a qui iudicat, debet habere saltẽ iudicandi peritiã, vt sententiã, quam iudicat, intelligat, Aliter n. posset simplex & fatuus quicunq; iudex esse. Septima ratio est hæc. Qui potest contradicere congregatis in generali concilio, nõ tenetur acquiescere eorũ sententiæ. Sed vnus etiam inferior Papa potest contradicere omnibus aliis in generali concilio congregatis. Ergo non tenetur acquiescere eorum sententiæ. Ergo multo magis Papa si omnium aliorum in concilio generali existentium videret erroneam esse sententiam, vel non intelligeret ipsam esse catholicam vel sanam, eos sequi non deberet. Maior patet. Minor ostenditur exemplo Pannucii, qui aliis in Nicena synodo contradixit, & ad partem suam traxit, vt habetur *dist. 31. cap. Nicenam synodum*

Vbi Gloss. super verbo *sententiam*: *Vnus ergo potest contradicere toti vniuersitati, si habeat causam rationabilem.* Et sequitur: *nam vnus potest trahere alios ad partem suam.* Vnus igitur potest omnibus illis in Concilio generali existentibus contradicere, & eos trahere ad partem suam. Ergo Papa non debet alios sequi, nisi cognouerit eos à iustitia & veritate nullatenus aberrare. Ex prædictis concludunt isti, quod si Papa omnes alios in generali concilio congregatos sequi non debet, vt aliquam assertionem condemnet tanquam hæreticam, nisi videret quomodo dicta assertio catholicæ obuiret veritati: multo magis si Papa cognouerit aliquos theologos aliquam assertionem reputare hæreticam, non debet Papa informationem vel instantiam hominum omnium aliorum talem assertionem tanquam hæreticam condemnare, nisi aperte cognouerit, quomodo fidei obuiat orthodoxæ. *Discip.* Rationes prædictæ videntur esse difficiles ad soluendum: quas tamen nolo nunc amplius pertractare: quis postquam totum opus præsens compleueris: & ego cum summo studio cogitauero, volo tecum illas rationes & omnia alia recitare, & mentem tuam de omnibus perscrutari. Sed dic an isti censeant, quod liceat Papæ aliquam assertionem, de qua non consta sibi, an catholica vel hæretica sit censenda, interdicere & præcipere, quod minime poblice dogmatisetur? *Magist.* Dicunt quod in casu si ex dogmatisatione alicuius assertionis magnum scandalum esset vel timeretur, quod multitudo pertinaciter adhæreret: liceret Papæ præcipere à tali assertione cessare, quousque innotescere an inter veritates, vel hæreses computari debeat.

CAP. XXXI.

Inquirit an liceat Papæ alios errores, quam hæreses condemnare, & huiusmodi errores distinguuntur ibidem in tres differentias.

D*Isipulus.* Multa de damnatione hæresium retulisti. Nunc peto, quod de damnatione aliorum errorum aliqua narrare digneris. Cupio enim scire, an literati putant, quod liceat papæ errores alios quam hæreses condemnare. *Magist.* Errores alii sunt in triplici differentia. Quidam enim nec contrariantur his, quæ pertinẽt ad bonam fidem & ad bonos mores: nec eos tenere aliquod animæ affert periculum. Tales sunt errores in puris Philosophicis, & etiam errores aliqui circa aliqua dicta diuina, de quibus inueniri non potest, quid indubie sit tenendum. De talibus loquitur *Aug. in Enchirid. dicens. In rebus in quibus nihil interest ad capescendum Dei regnum errare, aut nullum, aut minimum est peccatũ.* De his etiam intelligit *Ansel. lib. 1. Cur Deus homo. c. 18.* dicens: *In illis rebus de quibus diuersa sentiri possunt sine periculo* (sicuti est istud, vnde nunc agimus) *si enim nescimus, vtrum plures homines eligendi sunt quam sint angeli perditi: an non alterum horum æstimamus plusquam alterũ nullum puto animæ esse periculum.* Sic inquantum in huiusmodi rebus si exposuerimus diuina dicta, vt diuersis sententiis fauere videantur, nec alicubi inuenitur nec quid indubitanter tenendum sit determinatur, non arbitror reprehendi debere. Tales errores, secundum multos, non licet Papæ damnare. Quia damnando animas illaquearet obligando fideles ad credendum aliquid forte contra conscientiam, vel negandum quod non tenere vel negare nullum parit periculum. Alii sunt errores repugnantes his, quæ in gestis fidelium cronicis vel historiis fide dignis habentur. Et de istis dicunt nonnulli, quod ipsos potest Papa damnare, non tanquam hæreticos, sed tanquam periculosos & ecclesiæ perniciosos. Damna enim permaxima & pericula tam corporalia quam spiritualia possunt fideles incurrere, si quæcunq; contenta in gestis, historiis & cronicis cuilibet negare liceret. Cum ergo Papa damnis & periculis fideliũ debeat obuiare, potest tales errores damnare & errantes debitæ subdere vltioni. Alii sunt errores, de quibus dictum est prius. Ex quibus & aliis veris, quæ negare non possunt, conuenit aliquam hæreticam prauitatem inferre etiam quæ proprie dicuntur sapere hæresim manifestam, & large possunt hæreses appellari. Et tales errores non tanquam hæreticos, (stricte loquendo) sed tanquam sapientes hæresim manifestam, licet proprie damnare. Si aliquis diceret castitatem, quam moniales vouerint, non esse altiorem castitate coniugii, deberet Papa tam asserentem pertinaciter quam assertionem damnare. Sic quidam errores negantes Fratres Prædicatores & Minores posse audire confessiones, sunt damnati: sicut summi pontifices Alex. tertius, Inno. 4. quosdam Magistros Parisienses & errores eorum contra statum & vitam Prædicatorum & Minorum solenniter damnauerunt.

CAP. XXXII.

In quo quæritur, an liceat alicui inferiori Papa prædictos errores condemnare, & circa hoc ponuntur sententiæ contrariæ.

D*Isipulus.* Hæc probabilia mihi videntur: sed videtur nonaliquibus, quod liceat alicui alii inferiori Papa errores huiusmodi condemnare? *Magist.* Sunt quidam dicentes, quod hoc inferiori Papa non licet, ex quo non licet ei condemnare hæreses, quæ magis quam quicunque alii errores religioni aduersantur & nocent Christianæ, multo fortius non licet ei errores alios condemnare. Et hoc ratio videtur confirmare. Nam maiori periculo est fortius resistendum: sed hæreses sunt ma-

gis periculoſæ fidei Chriſtianæ, quam alii errores. Cui igitur non licet condemnare hæreſes, de aliis erroribus ſe intromittere minime debet. Alii autem dicunt, quod inferioribus prælatis licet errores huiuſmodi condemnare. Pro hac aſſertione ſic arguitur. Quod aliquando licuit prælatis inferioribus, & non eſt per ſummum pontificem, nec per generale concilium reuocatum, adhuc licet eiſdem. Sed damnare errores huiuſmodi licuit aliquando prælatis aliis, & non eſt reuocatum. Ergo. Maior patet. Minor probatur. Nam cui licet veritates aliquas approbare, eidem licet aſſertiones falſas contrarias reprobare. Sed quondam licuit prælatis inferioribus veritatem aſſerentem aliquem eſſe ſanctum & tanquam ſanctum eſſe venerandũ à fidelibus approbare. Quia licuit eis ſanctos nouos catalogo ſanctorum aſſcribere. Ergo licuit eis aſſertionem falſam, quod tales non eſſent ſancti vel venerandi à fidelibus, reprobare, & ſolenniter condemnare. Ergo adhuc licet eis errores aliquos condemnare. *Diſcip.* Iſta ratio videtur concludere contra iſtos, qui probant tantummodo, ꝙ aliquando licuit eis errorem dicentem, talem non eſſe ſanctum, condemnare. Sed modo non licet eis talem errorem condemnare: ſicut nec modo licet eis aliquem catalogo ſanctorum aſſcribere. *Magiſt.* Non plene intelligis rationẽ eorum. Non enim intendunt probare, quomodo liceat inferioribus Papa aſſerentem vel aſſertionem eius, quod aliquis, pro quo Deus dicitur facere miracula, non eſt ſanctus, damnare: ſed intendunt arguere, quod qua ratione licuit eis talem errorem damnare, licet etiam eis alios errores. Ex quibus & aliis veris & manifeſtis poteſt concludi, quod poſſunt hæreſes manifeſtas damnare. Poteſtas autem ſuper alios errores non eſt reuocata. Ergo adhuc poſſunt errores alios condemnare. Licet modo aſſerentem aliquem pro quo dicunt miraculum fieri non eſſe ſanctum nequeant condemnare. *Diſcip.* Dictam rationẽ magis aduerto. Et ideo quomodo ad motiua aliorum reſpondetur, expone. *Magiſt.* Dicitur quod licet non valeant hæreſes condemnare, poſſunt tamen aliquos errores multo minores hæreſibus condemnare: quia inferiores poſſunt multa minora, quibus tamen maiora negocia interdicta noſcuntur, quia, vt ex lege diuina *Deut. 1.* legitur ſeu colligitur, maiora negocia ad maiores oportet referre: nec tamen eſt dicendum, quod prælati hæreſibus reſiſtere non teneantur: ſed non debent eis reſiſtere damnando, ſed eas ſummo pontifici vel generali concilio nunciando.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS PRIMÆ PARTIS Dialogorum.

INCIPIT LIBER TERTIVS PRIMÆ PARTIS, QVI SVNT catholici & qui heretici, pertractans.

CAP. I.

In quo primum proponitur, quomodo ſcilicet quis debeat catholicus reputari, & ibidem declaratur quid ſit credere implicite.

D*Iſcipulus.* De veritatibus catholicis ſufficiat prædicta quæſiuiſſe. Nunc vero de catholicis & hæreticis conabor nonnulla inquirere. Primo autem quæro, quis debet catholicus reputari. *Magiſt.* Ille eſt cenſendus catholicus, qui integram & inuiolatam ſeruat catholicam fidem. *Diſcip.* Quomodo poteſt ſimplex laicus integram fidem ſeruare, qui de multis, quæ ad fidem catholicam ſpectant, nunquam cogitauit. Talis ergo laicus catholicus non poteſt eſſe, ſi omnis catholicus integram teneat catholicam veritatem vel fidem. *Magiſt.* Reſpondent Theologi, ꝙ ſeruare vel tenere catholicam & integram fidem, continet omnia, quæ ad fidem pertinent orthodoxam explicite vel implicite fideliter & abſque vlla dubitatione credere. *Diſcip.* Quid eſt credere aliquid implicite? *Magiſt.* Reſpondent quod *credere implicite* eſt credere alicui vniuerſali, ex quo multa ſequuntur firmiter aſſentire, & nulli contrario pertinaciter adhærere. Et imo qui firmiter tenent omnia tradita in ſcriptura & vniuerſalis eccleſiæ doctrina, eſſe vera & ſana: & non adhærent pertinaciter alicui aſſertioni contrariæ veritati orthodoxæ, fidem catholicam inuiolatam tenent & integram, ſunt catholici cenſendi. *Diſcip.* Videtur quod ſufficiat credere omnia, quæ credit vniuerſalis eccleſia eſſe vera, ad hoc quod aliquis ſit catholicus reputandus. *Magiſt.* Dicunt literati nonnulli, quod non ſufficit credere omnia eſſe vera, quæ vniuerſalis credit eccleſia, niſi ſimul cum hoc nulli contrario particulari pertinaciter adhæreat. Multi etiam ſunt hæretici damnati per concilia generalia, qui tamen firmiter tenuerunt tradita in ſcriptura ſacra eſſe vera: quia tamen pertinaciter alicui aſſertioni in rei veritate contrariæ aſſertioni ſcripturæ diuinæ adhæſerunt, quamuis hoc eis non videretur, nihilominus non fuerunt catholici, ſed hæretici iudicandi. *Diſcip.* Apparet mihi, quod non poteſt perfecte cognoſci, quis ſit reputandus catholicus, niſi ſciatur quis ſit hæreticus iudicandus. Et ideo ad quærendum de hæreticis me conuertam. Dic tamen prius, qualiter declaratur, quod aliquis poteſt credere, quod omnia quæ continet ſcriptura diuina vel vniuerſalis eccleſia, ſint vera: & tamen pertinaciter adhæret alicui aſſertioni, quæ contrariatur alicui veritati, quæ in ſcriptura ſacra vel in doctrina vniuerſalis eccleſiæ continetur? *Magiſt.* Hoc declarant ſic. Sicut contingit aliquid ſcire in vniuerſali, & ignorare in particulari, ſecundum ſententiam philoſophi, quod non eſt aliud quam ſcire propoſitionem vniuerſalem & ignorare aliquam eius ſingularem: Sicut poſſum ſcire quod omnis homo eſt rationalis, ignorans hanc ſingularem; iſte homo eſt rationalis, demonſtrando aliquem, quem video à remotis, de quo ignoro an ſit homo vel animal brutum: ita etiam contingit ſcire aliquam vniuerſalem, & reputare aliquam eius ſingularem eſſe falſam: ſicut poſſum

ſcire

[ill]e, quod omnis homo est [r]isibilis, & tamen demonstrato aliquo homine, quem video à temotis quem puto [es]se asinum vel aliud animal (vt sæpe contingit) possum credere quod ille non est risibilis: quia puto quod ille non est homo. Et sic possibile est, quod aliquis credat hanc vniuersalē, omnia contenta in scriptura diuina sunt catholica & vera; & tamen credat hanc esse falsam, beatus Andreas fuit Apostolus Christi. Quia ignorat hanc veritatem; beatus Andreas fuit Apostolus Christi, continet vel possit inferri ex scriptura diuina, quo posito si pertinaciter adhæreret quacunque ex causa huic, beatus Andreas non fuit Apostolus Christi, non Catholicus, sed hæreticus esset iudicandus, quantumcunq; firmiter hanc vniuersalem, omnia quæcunque docet scriptura diuina, sunt catho[li]ca & vera, crederet.

CAP. II.

Ponit distinctiones huius nominis hæreticus, & ponuntur quinq;.

DISCIPULUS. Nunc magis, quam ante, perpendo, quod ad cognoscendū, quis sit censendus catholicus, oportet scire, quis sit hæreticus reputandus. Et quia de hæreticis volo aliqua pertractari: ne tamen per æquiuocationem decipiar, dic primo, si hoc nomen *hæreticus* habeat significationem vnam vel plures. *Magist.* Huius *nominis hæreticus* plures significationes assignantur, Vno modo enim omnis excōmunicatus, hæreticus vocatur *Vnde 4. q. c. 2.* dicit Nicolaus Papa: *hæreticos autē dicimus tam eos qui ab ecclesia vniuersali sunt proiecti, quā qui post hæc à nobis anathematisati sunt.* Et in eodē capitulo notat Glossa dicens: *Nota, quod omnis excommunicatus dicitur hæreticus.* Et hoc idem notat Glossa *24. q. 1. quia vero.* Secundo modo dicitur *hæreticus,* peruersor sacramentorū. Et sic simoniacus dicitur hæreticus. Vnde Glossa, vt habetur 1. *q. 1. Quisquis,* ait: *Quisquis per pecuniam ordinatur ad hoc quod fiat hæreticus promouetur.* Tertio modo dicitur hæreticus, quicunque dubitat vel putat fidem Christianam esse falsam vel fictam. Et sic omnes Iudæi, Sarraceni & Pagani sunt censendi hæretici. Hinc dicit Glossa *24. q. 3.* quando large: *Dicitur hæreticus omnis, qui non tenet articulos fidei: & per hoc Iudæi & Gentiles sunt hæretici,* & secundum hoc non omnis hæreticus est excōmunicatus. Isto etiā modo dubii in fide sunt hæretici, quia sunt infideles, *extr. de hær. c. 1.* Sic etiam qui primo sunt catholici, & postea reputant fidem catholicam esse falsam, sunt hæretici: & sic qui apostatant ore & mente à fide, hæretici sunt censendi. Si quis autem ipsorum tantummodo ore apostataret, non esset apud Deum hæreticus, quamuis ecclesia ipsum deberet hæreticum reputare, nisi constaret ipsum timore mortis apostatare. Quarto modo dicitur hæreticus omnis Christianus, vel qui putat, aut qui putauerit se Christianum, errans pertinaciter contra veritatem. *Discip.* Quare dicitur, *qui putat vel putauerit se Christianum fuisse. Magist.* Dicitur propter illos, qui extra formam ecclesiæ baptizantur, qui Christiani non sunt, sed putauerunt aut putant se Christianos esse; & tamen sunt hæretici: aliter tamen, quam Iudæi, vel Pagani, & aliter sunt puniendi. *Discip.* Dic, si alias habet significationes hoc nomen *hæreticus. Magist.* Quinto modo dicitur hæreticus, omnis pertinaciter adhærens errori, qui sapit hæreticam prauitatem.

CAP. III.

Quærit quis sit hæreticus, secundum illam significationem, qua hæreticus propter errorem in fide dicitur excommunicatus.

DISCIPULUS. Clare intueor plures significationes huius nominis *hæreticus*: quibusdam tamen earum non sicatis licet sæpe de hæreticis mentio fiat. Dic ergo, si vidisti vel audisti descriptionem huius nominis *hæreticus* in illa significatione, in qua cōmunius accipitur. *Magist.* Tu forte intendis loqui de hæretico, qui est excommunicatus & conuictus legitime, & non se correxerit secundum formam ecclesiæ, & est tradendus iudici seculari. *Discip.* Illū describe si potes. *Magist.* Quidam describunt eum dicentes: *Hæreticus* est vere baptizatus vel pro baptizato se gerens, pertinaciter dubitans vel errans contra catholicam veritatem. *Discip.* Particulas declara, & quas personas intendunt includere. *Magist.* Per primam particulam, cum dicunt, *vere baptizatus,* excludunt baptizatos iocose, qui non pro baptizatis censentur. Comprehendunt autem per illam eandem particulam non solum Christianos à catholicis, sed etiam baptizatos ab hæreticis in forma ecclesiæ, & etiam illos, qui extra formam ecclesiæ, quæ scil. extra formam ecclesiæ, puta sacramentū baptismi, nec quo ad gratiam, nec quo ad characterem quoquomodo suscipiunt, & pro baptizatis se gerunt. Per eandem etiam particulam excludunt Iudæos, Sarracenos & Paganos, qui nunquam baptizati fuerunt, nec pro baptizatis se gerunt; qui pœna hæreticorum, de quibus loqueris, minime sunt feriendi. Per secundā autem particulam, cum dicitur *pro baptizato se gerens,* comprehendunt illos, qui putant vel fingunt se baptizatos, & tanquam baptizati inter Christianos conuersantur. Qui si à fide recesserint, ac si fuissent vere baptizati, sunt plectendi. Per tertiam vero particulam, cum dicitur, *pertinaciter dubitans vel errans contra catholicam veritatem*: excluduntur omnes, qui ex simplicitate vel ignorantia [il]la absque omni pertinacia dubitarunt, vel dubitant, vel errant contra fidem. Tales enim non sunt censendi hæretici: sed sunt de fide cum diligentia informandi: qui si postea pertinaciter dubitauerint, vel errauerint, sunt hæretici iudicandi.

Cap. IV.

In quo obiicitur contra dicta in præcedenti capitulo de seriose baptizato extra formam ecclesiæ, & ibidem declaratur, quomodo vario modo aliqui dicuntur extra ecclesiam.

D*iscipulus.* Vt materiam de hæreticis magis intelligam, contra prædictam descriptionem multis modis obiiciam. Prima enim particula, quæ ponitur loco generis, cum dicitur *seriose baptizatus*, non videtur conuenienter poni: quia multi sunt seriose baptizati extra formam ecclesiæ, qui quantumcunq; errauerint pertinaciter, non sunt hæretici iudicandi, secundũ quod nunc loquimur de hæreticis, quia nunc solum loquimur de hæreticis, qui sunt de foro ecclesiæ, & per ecclesiam iudicandi. Illi autem, qui sunt extra ecclesiam, & nunquam fuerunt Christiani, non sunt per ecclesiam iudicandi teste, Apostolo, qui 1. ad Corinth. 5. cap. ait; *Quid mihi de his qui foris sunt iudicare?* sed baptizati extra formam ecclesiæ semper fuerunt foris, & nunquam fuerunt Christiani. Igitur non sunt per ecclesiam iudicandi: & per consequens non sunt hæretici reputandi *Magist.* Obiectio tua in æquiuocatione fundatur. Nam variis modis aliqua dicuntur *esse foris*. Quidam enim sunt, qui nunquam nec vero, nec falso baptismo baptizati fuerunt, nec pro baptizatis qualitercunq; se gesserunt. Et de his intelligit Apostolus: quia isti quantumcunq; pertinaciter errauerunt contra catholicam veritatem, non sunt per ecclesiam (sicut hæretici baptizati) plectendi. Alii sunt foris, qui nunquam verum baptismum acceperunt, habuerunt tamen falsum baptismum vel pro baptizatis se gesserunt. Et isti (sicut qui fuerunt intra) iudicio ecclesiæ sunt subiecti. Alii sunt foris, qui aliquando intus fuerunt, sed per censuram ecclesiasticam sunt ab ecclesia separati: & tamen aliquando manent intus. Et sic omnes excommunicati dicuntur foris. Hinc Hieron. vt habetur 24. q. 3. c. *Si quis*, ait: *sicut interdum, vt ille, qui foris mittitur, intus sit, & iste foris, qui intus videtur retineri.* Isti etiam quantumcunq; sint foris, à iudicio ecclesiæ minime sunt exempti. *Discip.* Ista obiectio probabiliter soluta videtur; sed adhuc alia mihi occurrunt: quia amentes, deridentes & penitus contradicentes, quamuis baptizentur, si postea pertinaciter errauerint, & in errore pertinaciter permanserint, non videntur hæretici reputandi: immo nec ad iurisdictionem ecclesiasticam pertinebunt. *Magist.* Dicunt isti describentes prædicto modo hæreticum, quod taliter baptizati, si in contradictione persistant, nec vero baptismo nec falso intelliguntur baptizati. Non falso, vt constat: nec vero, quia quicunque baptizatur vero baptismo, characterem suscipit sacramenti. *Discip.* Quid dicunt de catechumenis exprimentibus se habere propositum baptizandi; si, antequam baptizaretur, inciderent in hæreticam prauitatem, vel ad ritum priorem redierint hæretici puniendi, pro eo quod se pro catholicis habuerunt. Quare si postea pertinaciter errauerint, pro hæreticis sunt habendi. Item omnes adulti catholici & asserentes se habere propositum baptizandi, vel pro baptizatis baptismo flaminis se gerunt (tanquam baptizati) iudicio ecclesiæ sunt subiecti, & per consequens si ad vomitum redierint, vel in errorem pertinacem inciderint, sunt per ecclesiam pœna debita plectendi. Alii dicunt, quod tales, antequam baptizarentur, ad ecclesiasticam iurisdictionem non pertinent. Quare absque metu pœnæ ecclesiæ & ad priorem possunt reuerti ritum, & in aliis pertinaciter errare.

Cap. V.

In quo obiicitur contra vltimam particulam diffinitionis hæretici, scilicet pertinaciter, arguendo, *quod ad hoc quod aliquis sit hæreticus, sufficit quod sit dubius, vel errans in fide, & hoc pluribus auctoritatibus, ad quas respondetur responsioni generali capitulo nono, capitulo vero 10. specialiter ad singulas.*

D*iscipulus.* Licet de ista materia possem quærere plura: quia tamen modo pauci vel nulli inueniuntur catechumi & non baptizati se pro baptizatis gerentes: & præsens opus volui fieri principaliter, vt melius controuersias inter Christianos nostris temporibus ventilatas intelligerem: ad vltimam particulam descriptionis præmissæ me transfero. Videtur enim, quod superflue sit positum *pertinaciter*: eo quod omnis Christianus, si simpliciter dubitat vel errat contra catholicam veritatem, est hæreticorum numero aggregandus. Quod primo videtur posse probari auctoritate Innocent. 3 quæ vt habetur, *extr. de verb. sig. c. 1.* super quibusdam scribens Comiti Tholosano ait: *Tua deuotio postulauit à nobis, qui sunt dicendi manifesti hæretici: super quo tibi duximus respondendum, illos esse intelligendos hæreticos manifestos, qui contra catholicam fidem publice prædicant aut confitentur, seu defendunt errorem: vel qui coram prælatis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter damnati super hæretica prauitate.* In quibus verbis de pertinacia nulla fit mentio. Quicunque ergo prædicat publice contra catholicam fidem, licet non pertinaciter erret, est dicendus hæreticus. Hoc idem Cælestinus Papa, vt recitat Nicol. Papa, sentire videtur, qui, vt habetur 24. q. 1. c. *au Cælestinus*, dicunt: *si aliquis ab episcopo Nestorio aut ab aliis qui eum sequantur, (ex quo talia prædicare cœperunt) vel excõmunicatus vel exutus est seu antistitis seu clerici dignitate in nostra communione & durasse & durare manifestũ est: nec iudicamus eum esse remotum: quia nõ poterat quenquã eius remouere sententia, qui iã se præbuerat ipse remouẽdus.*

Ex

Ex his verbis datur intelligi, quod quam cito quis intendit prædicare contra catholicam veritatem, tacite excludendi alios potestatem amittit. Ex quo sequitur, quod talis est hæreticus reputandus. Et tamen absq; pertinacia potest aliqua prædicare contraria catholicæ veritati. Ergo ad hoc, quod aliquis sit censendus hæreticus, non requiritur quod erret pertinaciter aut dubitet. Hoc etiam Beatus Hieronym. vt habetur *24. q. 1. c. hac est fides*, testari videtur, cum ait scribens Papæ: *si autem hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunq; me culpare voluerit, se imperitum aut maleuolum vel etiam non catholicum, sed hæreticũ comprobabit.* Hic etiam de pertinacia nulla fit mentio. Ergo superflue ponitur *pertinaciter* in diffinitione prædicta. Item: Nullus nisi hæreticus damnatione hæreticorum inuoluitur teste Gelasio 24. quæst. 1. c. 1. *Quicunq; in hæresim semel damnatam labitur, in eius damnatione ipsum inuoluit.* vbi Papa inter labentem pertinaciter, vel non pertinaciter in hæresim semel damnatam non distinguit: & per consequens nos non debemus distinguere. Ergo quicunq; siue pertinaciter siue non pertinaciter labitur in hæresim semel damnatam, hæreticus est censendus. Hoc idem Gelasius, vt habetur in eisdem c. q. c. *maiores*, apte videtur asserere, dicens, *auctore cuiuslibet infamiæ aut pariter errore damnato sufficere iudicauerunt, vt quisquis huiusmodi errorum communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset astrictus.* Cui Felix Papa, vt habetur eisdem c. 2. quæst. c. *Achatius secundus*, concordare dicitur, dicens: *itaque necesse est vt in illam iusta lance sententiam recideret, quam cum suis successoribus per conuenientiam synodalem susceperat auctor errorum.* In his auctoritatibus inter incidentem in hæresim pertinaciter & non pertinaciter isti summi pontifices non distinguunt, & tamen cum indiffinite & vniuersaliter dicant, sectatores hæreticorum simili sententiæ subiacere. Ergo superflue ponitur in diffinitione prædicta *pertinaciter*. Item, Hieronym. super Epistolam ad Galat. 2 & ponitur 24. q. 3. c. *hæresis*, ait: *quicunque ergo aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, a quo scripta est, licet ab Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est eligens quæ peiora sunt.* Et ex his verbis patet, quod omnis intelligens pertinaciter siue non pertinaciter scripturam aliter, quam sensus Spiritus sancti flagitat, est hæreticus. Ergo *pertinaciter* inconuenienter ponitur in prædicta diffinitione. Item, Stephanus Papa inter dubium pertinacem & non pertinacem, distinguens incidentaliter dicit, vt habetur extra de hæret. c. 1. *dubius in fide infidelis est.* Ergo omnis dubitans de fide siue pertinaciter, siue non pertinaciter est infidelis: & per consequens hæreticus est censendus. Ex quo sequitur quod omnis errans contra fidem etiam non pertinaciter hæreticus est censendus. His concordat Gratianus 24. quæst. 1. §. *his auctoritatibus*, dicens: *His auctoritatibus perspicue monstratur, quod ex quo cœpit aliquis contra fidem aliqua docere, nec deiicere aliquem valet nec damnare: & per consequens talis docens contra fidem quamuis non fuerit conuictus, est hæreticus censendus.* Item fides, quæ non est firma, non est vera fides. Hinc dicit concilium generale, vt habetur *extra de summa trini. & fide cathol. cap. firmiter credimus*: aperte insinuans, quod omnis catholicus firmiter credere debet. Et hinc etiam in Symbolo Athanasii continetur: *hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.* fides ergo debet esse firma. Sed dubitans in fide, quamuis non pertinaciter, non habet firmam fidem, sed infirmam, teste Bernhardo, quo libro quinto ad Eugenium Papam ait: *Fides si habet hæsitationem, infirma est.* Ergo dubitans de fide non habet veram fidem: & per consequens non catholicus, sed hæreticus est censendus. Istæ sunt obiectiones, quæ mentem meam pulsant contra descriptionem hæretici memoratam: quia tamen prædicta descriptio videtur apparens, dic quomodo ad prædicta respondent hæreticum taliter describentes.

CAP. VI.

Ostendit auctoritate Augustini, quod ad hoc, quod aliquis sit hæreticus, requiritur quod sit pertinax. Vbi etiam ponuntur quatuor conditiones, quarum vna ad minus, vel omnes simul requiruntur, ad hoc, quod quis hæreticus sit censendus.

MAgist. Si tibi exponerem, quomodo prædictam particulam probare nituntur, eorum rationes ad prædicta melius fortassis intelligeres. *Discip.* Expone. *Magist.* Quod pertinacia requiratur tam in dubitante vel errante ad hoc quod aliquis sit iudicandus hæreticus, multipliciter probare conantur. Primo auctoritate August. quę ponitur 24. q. 3. c. *dixit Apostolus*, qui ait: *nam qui sententiam suã quamuis falsam atq; peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis atq; in errorem lapsis parentibus acceperunt: quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Ex quibus verbis, vt isti dicunt, colligitur euidenter, quod potest quis falsam & peruersam tenere sententiam, & inter hæreticos minime computari. *Discip.* Clare mihi videtur probatum, quod non omnis dubitans vel errans contra fidem est hęreticus reputandus. Sed non est probatum, quod omnis hæreticus pertinaciter dubitat vel errat contra fidem. Et ideo illam particulam vltimam diffinitionis prædictæ, isti per præmissa verba Aug. minime probare possunt. quia omnis particula diffinitionis vel descriptionis cuiuscunq; datæ conuenienter, probari debet de descripto vel sumpto. Quod autẽ non probent omnem hæreticum pertinaciter dubitare vel errare contra fidẽ, ex verbis Beat. Aug. pr-

ſenter appatet. Nam ſecundum beatum Auguſt. ad hoc, quod aliquis tenens ſententiam falſam atq; peruerſam, non debeat reputari hæreticus, quatuor requiruntur. Primo quod ſententiam falſam atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendat. Secundo quod talem ſententiam non audacia ſuæ præſumptionis inuenerit: ſed à ſeductis parentibus atq; in errorem lapſis acceperit. Tertio quod quærat cauta ſollicitudine veritatem. Quarto quod paratus ſit corrigi cum inuenerit. Cuicunque ergo deficit aliquid iſtorum, eſt inter hæreticos reputandus. Quamuis ergo quis non ſit pertinax: ſed cum audacia ſuæ præſumptionis aliquam falſam & peruerſam ſententiam inuenerit: vel non quærat cauta ſollicitudine veritatem: aut ſi non ſit paratus corrigi cum inuenerit: eſt inter hæreticos computandus, iuxta ſententiam Auguſtini. *Magiſt.* Ad illam obiectionẽ faciliter reſpondetur. Ad cuius euidentiam dicunt iſti eſſe ſciendum, quod inter dubitantem & errantem pertinacem & inter errorem pertinaciter defendentem, differentia inuenitur. Quia multi hæretici dubitant vel errant pertinaciter, eo quod intus in mente ſua dubitatione vel errore perſiſtunt pertinaciter: qui tamen errorem ſuũ vel dubitationẽ neq; pertinaciter, neq; aliquo modo defendunt: imo aliquando vel timore vel ambitione aut cupiditate vel aliqua de cauſa negant exterius, quod irreuocabiliter in mente tenent. Multi etiam econuerſo falſam ſententiam atq; peruerſam exterius pertinaci animoſitate defendunt vel defendere poſſunt, cui tamen nec pertinaciter nec aliquo modo in corde adhærent. Nã contingit aliquando ſcientem defendere falſum. Quemadmodum ſæpe falſi & peſſimi aduocati cupiditate ducti falſas cauſas & iniquas pertinaciſſima animoſitate defendunt. Et ita non omnis pertinaciter dubitans, vel errans falſam ſententiam pertinaci animoſitate defendit, nec econuerſo. *Diſc.* Hoc quod nunc declaratum eſt, probabile puto, & ideo ad propoſitum applica. Dimittamus tamen loqui de dubitante, ſolummodo de errante loquendo. Quia forte dicunt iſti, quod illa, quæ de errante dicuntur, etiam de dubitante deberit intelligi, prout dubitãtes de fide, ſicut errantes contra fidem, inter hæreticos computantur, vel ab hæreticorũ numero minime excluduntur. *Magiſt.* Sicut tibi placet ſolummodo de errante faciam mentionem, & qualiter ſæpe dicto modo deſcribentes hæreticum ad obiectionem tuam per præmiſſum notabile, quod tu approbare videris, reſpondeant, declarabo. Dicunt itaq; quod beatus Auguſtinus quatuor conditiones enumerat, quæ requiruntur ad hoc, vt aliquis tenens falſam ſententiam atq; peruerſam contra catholicam veritatem, non ſit per Eccleſiam inter hæreticos computandus: volens quod cuicunq; defuerit aliqua conditionum prædictarum, eſt hæreticus & etiam pertinax per Eccleſiam iudicandus: quamuis non omnis ſit reputandus pertinax defenſor prauitatis. Prima eſt, quod taliter errans errorem ſuum nulla pertinaci animoſitate defendat. Si enim errorem ſuum pertinaci animoſitate defenderet, catholici, qui de exterioribus non de interioribus motibus animæ iudicant, debent eum inter hæreticos computare, ſaltem præſumptione violenta, contra quam nulla eſt probatio in contrarium admittenda. Eſto enim quod aliquis ſcienter contra conſcientiam hæreſim pertinaciter defenſaret, vt ita in rei veritate apud Deum non eſſet hæreticus, quamuis mortaliſſime peccaret, hoc tamen probare non poſſet: & ideo Eccleſia debet eum inter hæreticos computare. *Diſcip.* Magis & magis intelligo differentiam inter hæreticum & pertinacem; & inter pertinaci animoſitate hæreſis defenſorem. Vnde videtur, quod poteſt aliquis etiam aliquam hæreſim pertinaci animoſitate defendere, licet non debeant catholici ipſum hæreticum reputare. Sicut ſi quis metu mortis coactus ab infidelibus errores eorum contra fideles pertinaci animoſitate defenderet, hæreſim defenderet, & tamen non eſſet hæreticus iudicandus. Quemadmodum beatus Marcellinus, qui metu mortis actum hæreticalem commiſit, fuit hæreticus minime iudicandus. *Magiſt.* Dicunt iſti, quod non bene intelligis, quis debeat reputari errorem pertinaci animoſitate defendere: quia ille ſolus, qui abſq; metu mortis ſponte & voluntarie errorem pertinaci animoſitate defendit. Et ideo ille, de quo tu ponis exemplum, quamdiu illum errorem defendit (& non niſi metu mortis) nullum errorem pertinaci animoſitate defendit. *Diſcip.* Illud non videtur bene dictum. Nam *pertinax* dicitur quaſi impudenter tenax, & qui in ſententia ſua nimis perſiſtit. Aliter enim nequaquam peccaret mortaliter errorem contra conſcientiam defendendo. Ergo talis eſt erroris pertinax defenſator: licet propter talem defenſionem pertinacem non ſit hæreticus iudicandus, ſi conſtat fidelibus, ꝙ ſolummodo pro morte vitanda defendit errorem. *Magiſt.* Argumentum forte facis contra ipſos: & ideo forte dicerent, quod talis eſſet pertinax reputandus. Sed tamen non eſſet dicendum, quod errorem pertinaci animoſitate defenderet: quia voluntas animoſitatem ſpontaneam nullo metu coactam ſignificare videtur. Et ita talis eſſet pertinax hæreſis defenſor: ſed tamen non eſſet hæreticus, nec hæreſim etiam pertinaci animoſitate defenderet propter metum mortis illatum. Aliter dicerent, quod ſicut animoſitas, ita etiam pertinacia voluntatem ſpontaneam nullo metu mortis coactam importat. Et ideo talis minime pertinax eſt dicendus. *Diſcip.* Nunc dicas, quid ſentiunt iſti de ſecundo, quod ponit Auguſt. *Magiſt.* Dicunt ſecundum Auguſt. quod qui audacia ſuæ præſumptionis ſententiam falſam inuenerint atq; peruerſam (licet quandoq; talem ſententiam nulla pertinaci animoſitate defendant) ſunt pertinaces & hæretici iudicandi. Si autem non audacia ſuæ præſumptionis, ſed ex ſimplicitate vel ignorantia aliquam hæreſim inuenirent, & factum eorum nihil aliud aggrauaret, neq; per aliquod aliud poſſent conuinci: ita non eſſent pertinaces neque hæretici iudicandi. Qualiter autem innoteſcere poſſit, quod quis non ex audacia ſuæ præſumptionis, ſed ex ſimplicitate & ignorantia errorẽ inuenerit, ſeu pepererit, non poteſt breuiter explicari. *Diſcip.* De hoc poſtea diligenter inquiram. Nunc autem iſti ab intentione Auguſt. deuiare videntur. Nam in illa particula Auguſt. duo ſimul iungit, vt aliquos errantes à numero hæreticorum excludat,

Vide-

videlicet qu[illegible] ſententiam ſuam falſam non audacia ſuæ præſumptionis pepererit: & quod [illegible] parentibus [illegible] atq; in errorem lapſis acceperint. Ergo quicunq; ſententiam ſuam peruerſam à ſeductis & [illegible] lapſis parentibus non accepit, eſt hæreticus iudicandus: ſicut quicun[illegible] ſente[illegible]am peruer[illegible] [illegible] præſumptionis peperit: eſt ſecundum iſtos hæreticus iudicandus. Confirmatur hæc [illegible], quia omnis, qui non accipit ſententiam ſuam peruerſam ab aliquo, & ipſam ex [illegible]dacia ſuæ præſumptionis parit, quia aut habet à ſe aut ab alio. Sed ſecundum iſtos quicunq; hære[illegible] de audacia ſuæ præſumptionis peperit, eſt hæreticus cenſendus. Ergo omnis errans contra fidem, [illegible] errorem ab alio non acceperit, eſt inter hæreticos computandus. Et ita videtur, quod Auguſtin. [illegible] quinq; differentias, vt errantes à numero hæreticorum excludat. *Magiſt.* Dicunt quod Augu. [illegible] ſimul iungit, non quod ſecundum eorum (ſcilicet quod à ſeductis atq; in errorem lapſis pa[illegible]bus errantes ſuam ſententiam peruerſam acceperint) neceſſario requiritur ad hoc, quod errantes de numero hæreticorum ſint cenſendi minime: ſed illud ſecundum etiam ponit volens per ipſam [illegible]gnare vnum modum probandi aliquos ſententiam ſuam falſam ex audacia ſuæ præſumptionis minime peperiſſe: quia ſi à parentibus ſuis vel aliis quibuſcunq; ſententiam ſuam falſam acceperint, conſtat quod eam ex audacia ſuæ præſumptionis minime pepererint. Addit etiã illud ſecundum volens innuere, quod pluribus modis poſſunt errantes (errorẽ à ſuis accipientes parentibus) ſe excuſare quam alii. Et ideo Auguſtin. non ponit ibi quinq;, ſed quatuor, per quorum quodlibet poteſt quis probari & conuinci hæreticus. Et quod quatuor eis contraria requirantur ad hoc quod aliquis errans non ſit inter hæreticos computandus. Cum autem dicit, quod omnis, qui non accipit ſententiam ſuã peruerſam ab alio ipſam ex audacia ſuæ præſumptionis peperit & inuenit: Reſpondent, quod hoc non continet veritatem. Quidam enim abſq; præſumptionis audacia ex ignorantia ſola errores à ſeipſis inueniunt: quia tamen non ſunt pertinaces, inter hæreticos minime numerantur. *Diſcip.* Expone quomodo declarant tertium, quod ponit Auguſt. *Magiſt.* Secundum eos Augu. intendit, quod ad hoc, quod aliquis errans contra fidem non ſit hæreticus, requiritur quod quærat cauta ſollicitudine veritatem. Non eſt autem intelligendum, oportere errantem omni tempore cauta ſollicitudine quærere veritatem, ſi velit catholicus reputari: ſed tunc oportet eum cauta ſollicitudine quærere veritatem, ſi cupit à numero hæreticorum excludi, quando ſibi à catholicis cum debitis circumſtantiis monſtratur, quod errat contra catholicam veritatem, & ipſe non habet impedimentum legitimum, quare tunc non poſſit vel non debeat quærere veritatem. Alias enim haberetur contra ipſum præſumptio violenta, quod non ex ſimplicitate vel ignorantia, ſed ex pertinacia ſua adhæret errori. *Diſcip.* Dic de quarto. *Magiſt.* Quartum, quod etiam ſufficit ad hoc, quod errans non ſit numero hæreticorum aggregandus, eſt, quod paratus ſit corrigi cum inuenerit veritatem: & ſic nec pertinax, & per conſequens nec hæreticus eſt cenſendus. *Diſcip.* Iſta ſola particula quarta reddit errantem pertinacem & hæreticum. Aliæ ergo ſuperfluæ videntur. *Magiſt.* Licet ſecundum iſtos iſta vltima particula reddat errantem pertinacem & hæreticum, & non aliæ: tamen ex aliis habetur violenta præſumptio, quod errans pertinaciter ſuo adhæreat errori: quia ex eo habetur præſumptio (cuius contrarium probari non poteſt) quod talis errans non eſt paratus corrigi: & per conſequens inter pertinaces & hæreticos habendus.

CAP. VII.

Probat idem quod ſextum alia auctoritate Auguſt.

Diſcipulus. Ad probandum, nullum errantem contra fidem eſſe hæreticum (niſi pertinaciter ſuo errori adhæreat) verba prædicta beati Auguſt. latis prolixe tractaſti. Nunc ad eandem concluſionem aliquas probationes adducas, ſi quas cogitaſti alias. *Magiſt.* Hæc eadem concluſio auctoritate Auguſt. contra Manicheos, qua recitatur *24. q. 3. c. qui in Eccleſia Chriſti*, probatur, ait enim: *qui in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid prauumq; ſapuerint, ſi correcti vt ſanum rectumq; aliquid ſapiant reſiſtunt contumaciter: ſuaq; peſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defendere perſiſtunt, hæretici ſunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, non omnes, qui in Eccleſia Chriſti morbidum prauumq; quid ſapiunt, eſſe ſtatim hæreticos iudicandos: ſed antea ſunt de pertinacia conuincendi, ſecundum quod in verbis ſcriptis innuit Auguſt. *Diſcip.* In verbis prædictis Auguſt. innuere videtur, quod non omnes errantes in Eccleſia Chriſti pertinaciter hæretici ſunt cenſendi, cum videatur innuere, quod tria requiruntur ad hoc, quod illi, qui in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid prauumq; ſapiunt, ſint hæretici. Primum eſt, quod correcti vt ſanum rectumq; quid ſapiant, reſiſtat contumaciter. Secundum eſt, quod ſi ſuos errores emendare noluerint. Tertium eſt, quod eoſdem errores perſiſtant defendere. Si autem illa tria requirantur ad hoc, quod aliquis ſit hæreticus (vt Auguſt. inſinuare videtur) & multi ſuis erroribus adhærent pertinaciter, qui tamen eos non defendunt, imo quandoq; negant, ſequitur quod non omnes ſuis erroribus pertinaciter adhærentes hæreticorum numero aggregantur. *Mag.* Dicunt iſti, quod Auguſtinum male intelligis. Non enim vult Auguſt. quod illa tria requirãtur ad hoc, quod aliquis ſit hæreticus: imo vult, quod quodlibet iſtorum hæreticum facit errantem. Illa autem tria ſic diſtinguuntur. Primum eſt quaſi commune, & duo ſunt quaſi minus communia, exponentia quodammodo primum. Nam quod correpti vt ſanum rectumq; quid ſapiant, contumaciter reſiſtant, dupliciter poteſt contingere: vel quia emendare (id eſt reuocare) nolunt vel defendere perſiſtunt. Et ita quodlibet iſtorum trium errantem reddit hæreticum & etiam pertinacem. Quare omnis pertinax hæreticus eſt cenſendus.

CAP.

Cap. VIII.

Probat idem quatuor rationibus.

Discipulus. Si adhuc sunt aliquæ auctoritates, vel rationes ad probandum, quod nullus errans nisi pertinax est hæreticus censendus, libenter auscultabo. *Magist.* Adhuc rationes aliquæ allegantur: quarum prima est hæc. Illi, qui non sunt à Catholicis repellendi, non sunt inter hæreticos computandi. Sed errantes & non pertinaciter non sunt à Catholicis repellendi. Ergo illi qui non sunt pertinaces, non sunt inter hæreticos computandi. Maior posset per Sacros Canones aperte probari: cum omnes hæretici sunt sententia excommunicationis innodati. Minor etiam clare probatur. Quia errantes, qui quærunt veritatem, non sunt à Catholicis repellendi, teste Pelagio Papa, qui vt habetur *24. q. 1. c. schisma*, loquens de abundantibus in suo sensu, & per consequens errantibus, ait: *si etiam ipsi (licet in suo sensu abundantes intra materna tamen positi viscera) quærerent veritatem, à nobis repellendi non essent.* Ex quibus datur intelligi, quod quamdiu errantes etiam suo sensu abundantes quærerent veritatem prætendentes se velle corrigi, si veritatem inuenerint, non sunt à catholicis repellendi. Et per consequens, quicunque non sunt pertinaces, non sunt à catholicis repellendi. Quicunque non est pertinax quærit veritatem pro loco & tempore, & à quibus tenetur quærere veritatem. Aliter enim pertinax esset censendus. Secunda ratio est hæc. Quicunque paratus est corrigi, non est censendus hæreticus. Sed quicunq; non est pertinax, paratus est corrigi. Ergo quicunq; non est pertinax, non est censendus hæreticus. Minor est euidens de se. Maior probatur per Gloss. *24. q. 3. c. dixit Apostolus*, quæ ait: *licet ergo tenet aliquis ea quæ sunt contra fidem (dum paratus sit corrigi) non est habendus hæreticus.* Et Gloss. e. c. & q. 1. c. *à re certa*, ait: *licet quis erret (si tamen paratus est corrigi) non est hæreticus.* Tertia ratio est hæc. Qui firmiter credit omnia, quę dicit vniuersalis Ecclesia, esse catholica sana & vera, & nulli errori adhęret ptinaciter, est catholic⁹ reputandus. Et per consequens non est habendus hæreticus. Sed qui errat (& non est pertinax) credit firmiter omnia, quę dicit vniuersalis Ecclesia, esse catholica, vera & sana, & nulli errori adhęret pertinaciter. Ergo talis non est hæreticus iudicandus. Quarta ratio est hæc. Non est maior ratio, quod vnus errans contra fidem non pertinaciter fit hæreticus, quam alius: quia de similibus simile est iudicium. Sed multi contra fidem errauerunt, qui tamen (quia nequaquam pertinaciter errauerunt) non fuerunt hæretici reputati. Ergo nec aliquis errans contra fidem (si non est pertinax) debet inter hæreticos computari. Maior est manifesta. Minor multis probatur exemplis. August. enim in multis errauit, quæ postea retractauit: & per hoc se non fuisse pertinacem ostendit patenter. Et ideo non fuit hæreticus iudicatus. Idem patet de Hieronymo, de beato Cypriano, de quibus constat, quod pertinaces nullatenus extiterunt. Et propter hoc (quamuis errauerunt) hæretici non fuerunt.

Cap. IX.

In quo respondetur responsione generali ad auctoritates inductas capitulo quinto huius, & principaliter ad primam, distinguendo sex genera hæreticorum.

Discipulus. Ad probandũ, quod solus errans pertinaciter est hæreticus censendus, nolo ad præsens plures rationes audire: quia tecũ post opus præsens omnia iterũ pscrutabor. Et ideo quomodo respondeas ad illa, quæ adduxi in contrariũ manifesta. *Magist.* Prima auctoritas, quam in contrarium allegasti, est Innoc. tertii, *extra, de verbor. signif.* super quibusdam verbis. Innoc. enumerat sex genera hominum, quos asserit esse hæreticos manifestos: Videlicet contra fidem publice prædicantes, profitentes, & errorem defendentes, coram prælatis conuictos, confessos, & ab eis condemnatos de hæretica prauitate. Verba autem Innoc. deberent sane intelligi: quia aliter ex eis laberetur quis facile in errores. De prædicatoribus ergo publice contra fidem, debes distinguere: quia quod aliquis prædicet publice contra fidem quadrupliciter potest contingere. Vno modo, quod publice prædicet fidem Christianam esse falsam, dubiam, vanam & insanam. Et talis indubitanter est hæreticus manifestus: quia talis sine pertinacia inueniri non potest. Nam talis non est paratus corrigi per fidem Christianam, si non reputat eam veram, certam & sanam. Ergo pertinax & manifestus hæreticus est censendus. Secundo contingit aliquem prædicare contra fidem prædicando aliquem errorem, qui fidei obuiat Christianæ protestando, quod nunquam ab assertione sua desistet. Et talis est pertinax: quia non est paratus corrigi. Et ideo est hæreticus censendus. Tertio contingit aliquem prædicare publice contra fidem protestando, quod nihil intendit contra fidem orthodoxam tenere aut defendere temere. Et quia talis non ostendit se esse manifestum pertinacem: & quia non errat ex malitia & pertinacia: sed ex simplicitate vel ignorantia, non est hæreticus manifestus, nec ex sola tali publica prædicatione debet hæreticus reputari. Et propter hoc tales protestationes faciunt his temporibus (quibus quamplurimi ex odio, rancore, inuidia, malitia moliuntur meliores & sapientores sic de hæresi diffamare) complures docentes, prædicantes, & scribentes, vt coram omnibus se ostendant nullatenus pertinaces. Quarto contingit aliquem publice contra fidem prædicare simpliciter & absq; omni protestatione, quod non intendat vel intendit aliquid contra fidem temere defendere vel tenere. Et talis non est hæreticus censendus manifestus: sed examinandus est diligenter, an pertinaciter adhæreat errori, quem publice prædicauerit. Et si inuentus fuerit pertinax,

debet hæreticus iudicari. Ante examinationem autem est catholicus reputandus: quia quilibet reputandus est bonus, antequam contrarium sit aperte probatum, Et ideo talis prædicans, cũ de assertione eius mentali constare non possit, non est hæreticus iudicandus, quousq; probetur contrarium. Sicut enim facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretari debemus, vt habetur *extra, de Reg. Iur. c. estote*, ita cum nescimus quo animo prædicat quis aliquid contra fidẽ, animo scilicet pertinaciter adhærendi, vel animo corrigendi se (si errauerit) in meliorẽ partem interpretari debemus, suspicando videlicet quod paratus est corrigi, cũ veritas sibi fuerit manifesta. De secundo genere hominum, scilicet de profitentibus errorem, dicunt quod pertinaces sunt censendi hæretici manifesti. Professio enim à voluntate firmata solet procedere. Et ideo qui profitentur errorẽ contrarium catholicæ veritati, sunt reputandi firmati in errore. Quare pro pertinacibus sunt habendi. Et ex hoc sequitur, ꝙ omnes iurantes se errorem aliquem fidei Christianæ contrarium seruaturos, & abiurantes quamcunq; veritatẽ catholicam, inter pertinaces & manifestos hæreticos sunt censendi. Sicut enim professio & iuramentũ, ita iuratio & abiuratio voluntatẽ supponunt firmatam. De tertio genere hominum, scilicet qui defendunt errorẽ, distinguunt dicentes: Quod defendere errorem contingit dupliciter. Vno modo absq; assertione temeraria, eo quod tunc ita apparet. Et tales defendentes errorem suum verbo siue scripto, non sunt hæretici manifesti: quia parati sunt corrigi, cũ inuenerint veritatẽ. Alio modo defendit quis errorem cum assertione temeraria, & talis est pertinax & hæreticus manifestus. De quarto & quinto generibus, scilicet de conuictis & confessis coram prælatis de hæretica prauitate, distinguunt. Quia illa prauitas potest attendi vel ex parte ipsorũ conuictorũ, vel confessorum, aut solummodo ex parte erroris, de quo sunt conuicti vel confessi. Si autem sit prauitas solummodo ex parte erroris, non ex parte confessorum vel conuictorũ, sic non sunt hæretici manifesti. Errores enim, quos tenuerunt Augustinus, Hieronymus, & Cyprianus, de quibus tactũ est supra, & de quibus poterant conuinci, praui fuerunt: ipsi tamen non fuerunt praui. Et ideo quamuis de illis erroribus coram prælatis conuicti fuissent vel confessi, nullatenus hæretici extitissent. De sexto genere, scilicet de condemnatis de hæretica prauitate, absq; distinctione dicunt, quod sunt hæretici manifesti, si rite & iuste fuerint condemnati. Quia nullus est sententialiter condemnandus de hæretica prauitate, nisi inueniatur prauitas non solum in errore, sed etiam in errante. Ista autem prauitas in errante est pertinacia. Et ideo soli pertinaces sunt de hæretica prauitate condemnandi. *Discip.* Ista probabilia mihi videntur: sed miror, quare Innoc. prædicto modo non distinxit. *Magist.* Respondetur, quod ideo, quia causæ breuitas hoc non distinxit: sed quod taliter oporteat distinguere, ex aliis sacris canonibus euidenter apparet.

CAP. X.

Singulis respondet auctoritatibus in speciali.

DISCIPULUS. Quamuis ex prædictis colligi possit, quomodo ad plures auctoritates, quas adduxi isto modo sæpe tacto describentes hæreticum responderent, volo tamẽ vt discurras per singulas. *Magist.* Ad auctoritatem Nicolai Papæ recitantis verba Cælestini respondent, quod illa verba intelligenda sunt de publice prædicantibus scienter contra determinata à concilio generali, & de publice prædicantibus errores ipsos, eosdem temere asserendo, vel protestando se nunquam reuocare eosdem, vel pertinaces se quomodolibet monstrando. Auctoritas vero Hieron. in oppositum allegatur: quia idem Hieron. in verbis adductis insinuare videtur, quod reprobans confessionem ab Apostolo approbatam non est ex hoc ipso hæreticus reputandus, quia poterit esse imperitus. Et ita si ex sola imperitia dixerit contra veritatem, non est hæreticus reputandus. Ad auctoritatem Gelasii dicunt, quod Gelasius intelligit de eo, qui scienter labitur in hæresim condemnatam. Talis enim est hæreticus iudicandus. Et cum dicitur, *Gelasius inter labentem in hæresim pertinaciter & non pertinaciter non distinguit: ergo neq; nos debemus distinguere:* Isti respondent, quod vbi Papa vel canon non distinguit, neq; aliqua distinctio ex aliis canonibus, nec ex sacra scriptura, nec ex dictis autenticis, nec ex ratione euidenti patenter colligi potest, non debemus distinguere. Vbi autem ex aliquo vel aliquibus prædictorum distinctio manifeste accipitur, & non debemus distinguere. Sic enim est in proposito: quia ex aliis sacris canonibus & ratione aperte colligitur luculenter, quod inter labentem in hæresim damnatam pertinaciter & non pertinaciter, est distinctio manifesta. Dicunt etiam, quod Gelasius in *cap. maiores*, loquitur de scita cõmunicatione erroris damnati, & etiã de pertinaci, siue sciat errorem esse damnatum siue ignoret. Ad auctoritatem Felicis Papæ respondent, quod loquitur de Achatio, qui scienter damnato communicauit facinori. Et ideo fuit pertinax iudicandus: quia non erat paratus corrigi per doctrinam Ecclesiæ Ad auctoritatem Hier. quæ ponitur *24. q. 3 c. hæresis*, respondetur: quod sicut recessus à malis duplex est, scilicet corporalis & spiritualis, prout asserit Aug. prout legitur *23. q. 4. c. 1.* sic recessus ab Ecclesia duplex est, scilicet corporalis & spiritualis. Corporalis autem recessus ex multis causis potest fieri. Potest enim aliquis recedere corporaliter ab Ecclesia, & ad hæreticos corporaliter accedere: quia doctrinæ suæ vel opinioni Ecclesia non consentit aut reprobat. Et de isto recessu corporali ad præsens loquitur, non de aliquo recessu corporali, qui ex bona causa possit fieri. Alius est recessus ab Ecclesia spiritualis, & ille est duplex, scilicet manifestus & occultus, secundũ ꝙ hæreticus est duplex scilicet manifestus & occultus. Similiter aliter intelligere scripturã, quã sensus Spirit. sancti flagitat, cõtingit dupliciter, scilicet cũ pertinaci adhæsione & absq; hac.

Qui-

errorem ad confirmationem illius erroris, nunquam fit verum miraculum, sed si prædicant veritatem, quamuis sint mali, fiunt aliquando mirabilia ad confirmationem veritatis, sicut Iudas proditor, quamuis fuerit malus, quia tamen docuit veritatem, miracula faciebat. quando ergo fit verum miraculum ad assertionem aliquam confirmandam, tenendum est indubie, quod talis assertio pro vera debet haberi, & hoc siue illi quibus reuelata fuerint inter bonos, siue inter malos computentur. *Discipul.* Ista responsio est apparens, vnde quæ dixisti de illa secunda sententia sufficiant: sed si nosti aliquos aliter dicere, non differas indicare. *Magist.* Nonnulli putant, quod tam concilium generale, quam etiam papa in damnando aliquam assertionem tanquam hæreticam in sacra scriptura diuina sola debet se fundare: quia solæ veritates in scriptura sacra contentæ & quæ sequuntur ex eis catholicæ sunt censendæ. De hac sententia tractatus præcedens te poterit informare.

Cap. XXVI.

Quarit de illa modificatione sc. damnamus, si necessario, requiratur ad hoc, vt ponatur explicite, quatenus catholici talem assertionem habeant reprobare vt hæreticam.

Discipulus. Satis aduerto ex præcedentibus, quomodo illa sententia fulciri potest, & quomodo etiam poterit improbari: & ideo ad quæstionem aliam me conuerto, adhuc enim nescio an ad hoc quod catholici aliquam assertionem habere debeant pro damnata explicite, oporteat in damnationem talem vel æquipollentem modificationem vel specificatione vel determinatione tanquam hæreticam vel veritati catholicæ inimicam adiungere taliter vel æquipollenter proferendo sententiam talem assertionem tanquam hæreticam vel veritati catholicæ inimicam damnamus, vnde circa hoc vnam vel plures monstra sententias. *Magist.* Ad hoc dicunt, seu respondent dupliciter, quidam enim dicunt, quod talis modificatio seu determinatio in sententia est ponenda ad hoc, vt assertio improbata pro hæresi damnata explicite habeatur, quia dicunt quod assertio, quæ non est damnata, tanquam hæretica haberi non debet. Alii dicunt quod ad hoc quod assertio, quæ non est damnata tanquam pro hæretica habeatur, sufficit (absque determinatione tali) quod ipsa falsa assertio reprobetur vel veritas contraria explicite approbetur, & quod talis approbatio vel reprobatio fundetur in catholica veritate. Sic Alexand. Tertius interdicens & reprobans, ne aliquis dicat Christum non esse aliquid secundum quod homo: suam reprobationem fundauit in catholica veritate, ista videlicet: Christus est verus Deus & verus homo. Et ideo voluit, quod dicta assertio pro hæretica haberetur, licet talem determinationem (tanquam hæreticam) condemnate vocaliter in sua probatione nequaquam expresserit.

Hac etiam ratione probatur, nam veritas explicite approbata & in veritate catholica fundata pro catholica debet haberi, ergo & falsitas contraria debet hæretica iudicari, sed sine approbetur veritas, siue damnetur contraria falsitas, veritas approbatur: quia reprobatio vnius contradictoriorum est alterius approbatio: & econuerso, ergo talis assertio contraria veritati in fide fundata catholica hæretica est censenda & pro damnata explicite.

Cap. XXVII.

In quo agitur de opinionibus Theologorum inter se diuersa sentientium, in his etiam quæ sunt fidei, & vtrum hoc eis liceat, & Papa licite illos taliter opinari sinat, & ibi ponuntur duæ opiniones circa prædicta.

Discipulus. Adhuc habeo quod de hæresum damnatione interrogem, mihi enim apparet, quod omnis error qualitercunque sie patenter, siue latenter scripturæ diuinæ obuians & repugnans, numero hæresum aggregatur, constat autem quod Theologi de his, quæ spectant ad scripturam sacram, contraria opinantur: qui tamen omnes opiniones suas scriptura sacra fulcire nituntur; & per eandem scripturam sacram opiniones contrarias reprobare moliuntur, ergo aliquæ dictarum opinionum contrariarum numero hæresum aggregantur, nunquid ergo papa damnabiliter peccat negligendo hæreses huiusmodi condemnare? *Magist.* Quidam dicunt, quod papa in nullo peccat permittendo Theologos huiusmodi assertiones (quæ sunt in rei veritate hæreticæ) opinando tenere, quod tali ratione videtur posse probari. Permittere

licita

licita non est peccatum: cum etiam quandoq; absq; peccato illicita permittantur, sed huiusmodi errores, qui non sunt damnati explicite, opinando tenere est illicitum, quia talis opinio, quando opinans paratus est corrigi, opinantem non reddit hæreticum, ergo absque peccato permittit huiusmodi, quæ in veritate sunt hæreses, opinando teneri. Alii sentiunt, quod plures Romani pontifices damnabiliter in hoc peccauerunt. Quod probant per hoc, quod non solum hæretici, sed etiam hæreses de ecclesia exstirpandæ sunt, testante concilio generali, quod (prout habetur *extra de hære. excōmunicamus*) episcopos indicat deponendos. q super exstirpando de suis diœcesibus hæreticæ prauitatis fermento negligentes fuerunt siue remissi. Ille ergo, ad quem spectat de officio sibi iniuncto hæreses exstirpare, si negligens fuerit vel remissus, de damnabili negligentia vel regimine excusari non potest, sed ad summum pontificem spectat totam ecclesiam de hæresibus non solum iam damnatis explicite, sed etiam aliis quibuscunq; expurgare, ergo qui tales hæreses sustinent teneri vel doceri, damnabiliter peccauerunt. *Discip.* Non videtur quod papa teneatur de omnibus hæresibus (quæ non sunt damnatæ explicite) purgare ecclesiam: sed sufficit sibi quod eam purget vel purgatam cōseruet ab omni prauitate hæretica explicite iam damnata. *Mag.* Hoc improbant isti dicentes, quod papa qui hæreses insurgentes de nouo negligit improbare & damnare, Apostolos & sanctos patres, qui hæreses pullulantes celerrime damnauerunt, nullatenus imitatur: quorum vestigiis tamen inhærere oportet Roman. Pontificem, si eis vult in cœlesti patri aggregari. Peccauerunt ergo summi pontifices, qui damnare hæreses neglexerunt. *Discip.* Apostoli & sancti patres ideo hæreses damnauerunt, quia inuenerunt pertinaces huiusmodi hæresum assertores, cum ergo Theologi hæresum, quas putant veritati catholicæ minime obuiare, pertinaces non fuerint assertores, non fuerunt hæreses (quas opinando solummodo docuerunt) per Romanos pontifices condemnandæ. *Mag* Istam excusationem Romanorum pontificum isti dupliciter nituntur impugnare. Primo quia nescierunt an Theologi suis opinionibus hæreticis pertinaciter adhæserunt, ex quo de hoc nullam inquisitionē omnino fecerunt, ergo inquirendo veritatem (vt periculis fidei obuiarent) negligentes & remissi fuerunt. Secundo sic: maiori periculo est fortius diligentius & celerius obuiandum, sed ex hæresibus publice opinatis & dogmatizatis maius imminet periculum religioni Christianæ, quam ex consuetudinibus onerosis & prauis, quia esto quod dogmatizantes suis opinionibus minime pertinaciter adhærerent: tamen timendum est ne simplices Discipuli audientes assertiones huiusmodi à magnis doctorib. edoceri, & pro eis allegari fortiter, & à catholicis nullatenus condemnari, ex apparentia rationum, quas nesciunt soluere, in adhæsionē pertinacem eisdem hæresibus inducantur, & ne hæresis pestiferæ pro veritatibus catholicis incipiant venerari, & pertinaciter defensari sed consuetudines onerosæ & prauæ sunt celerrime comprimendæ, ne in priuilegiorum ius ab ipsis assumantur, vt asserit Nicolaus papa, vt habetur *dist. 8. c. mala*, ergo multo fortius hæreses qualitercunque pullulauerint sunt euellendæ radicitus & damnandæ: ne à simplicibus & seducibilib. pro veritatibus catholicis approbentur. *Discip.* Ista ratio vltima est apparens: sed prima opinio apparentia carere videtur: quia secundum sacros canones non est aliqua inquisitio facienda, nisi prius fuerit diffamatus, vt habetur *extra de accu. c. qualiter & quando*, & in multis aliis locis, sed Theologi de hæresibus nullatenus diffamati fuerunt, ergo de eis summi pontificis non debuerunt inquirere. *Magist.* Dicunt illi, quod illa excusatio non est sufficiens, quia licet Theologi non fuerunt diffamati, quod essent hæretici, diffamabantur tamen: quia hæreses docuerunt, vnde etiam multi Theologi nunc putant, quod alii Theologi dogmatizant hæreses, quamuis nolint asserere quod sint inter hæreticos computandi. Multi etiam cum assertione forte putant, quod omnes opiniones Thomæ, qui quondam fuerunt damnatæ Parisiis, sint hæreticæ iudicandæ. Item nonnulli etiam credunt, omnes opiniones, quas Cantuarienses archiepiscopi damnauerunt, inter hæreses computandas, quidam enim firmissime credunt, quod dicere *voluntatem nihil posse velle contra actuale iudicium rationis*, sapiat hæresim manifestam: quia (vt dicunt) hoc omne meritum tollit & demeritum. Quidam etiam certitudinaliter credunt, quod dicere *in homine non esse nisi vnam formam substantialem*, veritati obuiat orthodoxæ. Quidam etiam putant, quod multæ opiniones Scoti sunt inter hæreses numerandæ, dicere enim, quod *sapienta Dei ab essentia Dei ex natura rei quomodolibet distinguatur*, contradicere putant simplicitati diuinæ: & per consequens veritati catholicæ repugnare. Idem sentiunt de vnitate minori, vnitate numerali, & prioritatibus, quas ponunt in Deo, & de aliis quæ opinantur quasi innumeris. Hoc idem de multis opinionibus Egidii multi æstimant, & ergo notorium est, quod Theologi hæreses dogmatizare notantur, quamuis hæretici minime reputantur, propter talem ergo famam debuerunt summi pontifices pro inquisitione facienda moneri. *Discipul.* Forte talis fama ad summos pontifices non peruenit, *Magist.* Dicunt illi, quod hoc omni probabilitate caret, nec verisimilitudinem habet, quod damnationes opinionum Thomæ & aliorum, quæ solenniter & publice plures factæ fuerunt Parisiis & in Anglia, summos pontifices latuissent, præsertim cum quidam de ordine prædicatorum contra damnationem latam in Anglia ab archiepiscopo Cantuariensi contra quasdam opiniones Thomæ ad curiam Romanam appellauerint: Et illa de causa accessérint ad eandem. Dicunt ergo, q quamuis fama (q opinantes essent hæretici) nō peruenerit ad Romanos Pontifices, ipsos tamē non latuit quod opiniones

Dicunt etiam, quod si omnes in generali concilio congregati præter ipsum assererent talē assertionem esse hæreticam, nisi suam sententiam miraculo confirmarent, vel per informationes suas facerent ipsum aduertere, quod catholicæ obuiat veritati, non deberet eam quantumcunq; omnes instarent solenniter condemnare: sed expectare teneretur, quousq; vel per reuelationem diuinam vel per mirabilem operationem facti ad talem hæresim reprobandam, vel propria meditatione vel aliena informatione aut quouis modo sibi innotesceret manifeste, quod talis assertio catholicæ veritati repugnat. *Discip.* Miror quomodo isti dogmatisare præsumunt, quod vnus homo mortalis quacunq; præditus dignitate magis debet adhærere propriæ fantasiæ, quam omnibus viris literatis & sanctis ad generale concilium conuocatis. *Magist.* Sententiam prædictam non capis, vt video. Non enim dicunt, quod Papa debet fantasiæ suæ adhærere, sed dicunt quod propter verba hominum nullam debet assertionem contra conscientiam vel præter conscientiam propriam damnare. *Discip.* Videtur quod Papa hoc casu tenetur se conscientiis tot & tantorum virorum conformare. *Magist.* Dicunt quod in his quæ fidei sunt, non debet Papa inniti conscientiis hominum, sed soli auctoritati diuinæ.

CAP. XXX.

Declarat quod Papa condemnando aliquam assertionem, tanquam hæreticam, non debeat inniti sapientia, vel scientia hominum, sed tantum auctoritati diuinæ vel miraculo manifesto.

DIscipulus. Incipio magis aduertere sententiam memoratam. Vnde ipsam auctoritatibus vel rationibus munire coneris. *Magist.* Pro illa sententia plures rationes auctoritatibus cōmunitæ possunt adduci. Quarum prima est hæc. Omnes præter Papam in Concilio generali congregati non sunt maioris auctoritatis, quā Christus: nec omnibus illis magis est credendū, quam Christo. Sed si Christus venisset & catholicam veritatem inauditam prædicasset, & ad confirmandum doctrinam suam nullum fecisset miraculum, Iudæi prædicatione suæ minime credendo peccatum nullatenus habuissent. Ergo multo fortius potest Papa absq; peccato suæ sententiæ & omnium aliorum in generali concilio existentium (si per eos nullum fiat miraculum ad suam sententiam confirmandam, nec ipsi faciunt eum intelligere, quomodo sua sententia in veritate catholica est fundata) minime adhærere, & per cōsequens non tenetur eos in eadem sententia sequi. Maior istius rationis est omni catholico manifesta. Minor auctoritate ipsius Christi probatur. Quia, vt legitur. Iohan. 15. loquens Iudæis ait: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, (scil. non credendo:) *nunc autem & viderunt*, (scil. mirabilia manifesta quæ feci) *& oderunt me & patrem meum.* Ex quibus verbis colligitur, quod si Christus non fecisset miracula, Iudæi non credendo peccatum minime habuissent. *Discip.* Si illa ratio concluderet, sequeretur quod toti ecclesiæ vniuersali fides minime esset adhibenda. Imo posset aliquis assertionem absque peccato (quam hactenus prædicauit vniuersalis ecclesia, si non videret quomodo esset consona scripturæ diuinæ) negare: cum tota cogregatio quorumcunq; mortaliū, nō sit tantæ auctoritatis, quantæ solus Christus. Et ita si Christo non fuisset credendum absq; miraculo, nec toti ecclesiæ est credendum, nisi sententia ecclesiæ aperto miraculo confirmetur. *Magist.* Ad illam obiectionem tuam dicerent illi, qui prædictam tenent sententiam, quod adhærendo sententiæ vniuersalis ecclesiæ (nemine discrepante) quando eadem sententia aliquo miraculo minime confirmatur, principaliter creditur Christo, cuius doctrina tota est miraculis innumeris confirmata. Ex quo sequitur, quod nunquā ecclesia vniuersalis (nemine discrepante) docet aliquid esse tenendum, nisi propter auctoritatem ecclesiæ. Licet quodāmodo etiam propter auctoritatem ecclesię sit tenendum, inquantum firma fide tenetur, quod Christus docuit ecclesiam nunquam à fide catholica recessuram. *Discip.* Possem multa quærere de ecclesia, quæ errare non potest, & de concilio generali: sed omnia illa duxi ad aliud tempus differenda. Et ideo ad principale propositum reuertaris, & rationes compleas in quibus potest prædicta sententia se fundare. *Magist.* Secunda ratio pro prædicta opinione est hæc. Quia si Papa non propter miraculum aliquod, nec propter auctoritatē scripturæ diuinæ, nec propter aliquam auctoritatem quam videat, sed propter instantiam hominum aliquam assertionem damnat solenniter, eandem damnationē in sapientia aut voluntate hominum vel instantia fundare videretur. Si autem damnatio prauitatis hæreticæ & approbatio catholicæ veritatis eidem fundamento deberent inniti: ideo liceret Papæ approbando aliquam catholicam veritatem in sapientia hominum vel voluntate & instantia se fundare; quod doctrinæ Apostolicæ manifeste repugnat. Ait enim Apostolus 1. ad Cor. 3 *Prædicatio mea non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis: sed in ostensione spiritus & veritatis vt fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in veritate Dei.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod fides Papæ non in sapientia hominum, & per consequēs multo magis nec in voluntate hominum aut instantia debet fundari & consistere. Quare nec approbatio catholicæ veritatis in sapientia hominum vel voluntate aut instantia debet fundari. Et eadem ratione damnatio hæreticæ prauitatis non debet fundari in aliquo prædictorum. Papa ergo ad hoc, vt rite damnet hæreticam prauitatem vel falsitatem, debet ad hoc vel per miraculum apertum induci, vel oportet eum manifeste cognoscere, quomodo talis falsitas veritati catholicæ aduersatur, ne fides sua in sapientia hominum vel voluntate consistat. Tertia ratio est hęc. Propter illos, qui possunt contra fidem errare, non est aliqua assertio neq; tanquam catholica

Vbi Gloss. super verbo *sententiam*: *Vnus ergo potest contradicere toti vniuersitati, si habeat causam rationabilem.* Et sequitur: *nam vnus potest trahere alios ad partem suam.* Vnus igitur potest omnibus illis in Concilio generali existentibus contradicere, & eos trahere ad partem suam. Ergo Papa non debet alios sequi, nisi cognouerit eos à iustitia & veritate nullatenus aberrare. Ex prædictis concludunt isti, quod si Papa omnes alios in generali concilio congregatos sequi non debet, vt aliquam assertionem condemnet tanquam hæreticam, nisi videret quomodo dicta assertio catholicæ obuiet veritati: multo magis si Papa cognouerit aliquos theologos aliquam assertionem reputare hæreticam, non debet Papa informationem vel instantiam hominum omnium aliorum talem assertionem tanquam hæreticam condemnare, nisi aperte cognouerit, quomodo fidei obuiat orthodoxæ. *Discip.* Rationes prædictæ videntur esse difficiles ad soluendum: quas tamen nolo nunc amplius pertractare: quia postquam totum opus præsens compleueris: & ego cum summo studio cogitauero, volo tecum illas rationes & omnia alia recitare, & mentem tuam de omnibus perscrutari. Sed dic an isti censeant, quod liceat Papæ aliquam assertionem, de qua non constat sibi, an catholica vel hæretica sit censenda, interdicere & præcipere, quod minime publice dogmatisetur? *Magist.* Dicunt quod in casu si ex dogmatisatione alicuius assertionis magnum scandalum esset vel timeretur, quod multitudo pertinaciter adhæreret: liceret Papæ præcipere à tali assertione cessare, quousque innotesceret an inter veritates, vel hæreses computari debeat.

Cap. XXXI.

Inquirit an liceat Papæ alios errores, quam hæreses condemnare, & huiusmodi errores distinguuntur ibidem in tres differentias.

Discipulus. Multa de damnatione hæresium retulisti. Nunc peto, quod de damnatione aliorum errorum aliqua narrare digneris. Cupio enim scire, an literati putant, quod liceat papæ errores alios quam hæreses condemnare. *Magist.* Errores alii sunt in triplici differentia. Quidam enim nec contrariantur his, quæ pertinēt ad bonam fidem & ad bonos mores: nec eos tenere aliquod animæ affert periculum. Tales sunt errores in puris Philosophicis, & etiam errores aliqui circa aliqua dicta diuina, de quibus inueniri non potest, quid indubie sit tenendum. De talibus loquitur *Aug. in Encherid. dicens. In rebus in quibus nihil interest ad capescendum Dei regnum errare, aut nullum, aut minimum est peccatū.* De his etiam intelligit *Ansel. lib. 1. Cur Deus homo. c. 18.* dicens: *In illis rebus de quibus diuersa sentiri possunt sine periculo* (sicuti est istud, vnde nunc agimus) *si enim nescimus, vtrum plures homines eligendi sunt quam sint angeli perditi: an non alterum horum æstimamus plusquam alterū nullum puto animæ esse periculum.* Sic in quantum in huiusmodi rebus si exposuerimus diuina dicta, vt diuersis sententiis fauere videantur, nec alicubi inuenitur nec quid indubitanter tenendum sit determinatur, non arbitror reprehendi debere. Tales errores, secundum multos, non licet Papæ damnare. Quia damnando animas illaquearet obligando fideles ad credendum aliquid forte contra conscientiam, vel negandum quod non tenere vel negare nullum parit periculum. Alii sunt errores repugnantes his, quæ in gestis fidelium cronicis vel historiis fide dignis habentur. Et de istis dicunt nonnulli, quod ipsos potest Papa damnare, non tanquam hæreticos, sed tanquam periculosos & ecclesiæ perniciosos. Damna enim permaxima & pericula tam corporalia quam spiritualia possunt fideles incurrere, si quæcunque contenta in gestis, historiis & cronicis cuilibet negare liceret. Cum ergo Papa damnis & periculis fideliū debeat obuiare, potest tales errores damnare & errantes debitæ subdere vltioni. Alii sunt errores, de quibus dictum est prius. Ex quibus & aliis veris, quæ negare non possunt, conuenit aliquam hæreticam prauitatem inferre etiam quæ proprie dicuntur sapere hæresim manifestam, & large possunt hæreses appellari. Et tales errores non tanquam hæreticos, (stricte loquendo) sed tanquam sapientes hæresim manifestam, licet proprie damnare. Si aliquis diceret castitatem, quam moniales vouerint, non esse altiorem castitate coniugii, deberet Papa tam asserentem pertinaciter quam assertionem damnare. Sic quidam errores negantes Fratres Prædicatores & Minores posse audire confessiones, sunt damnati: sicut summi pontifices Alex. tertius, Inno. 4. quosdam Magistros Parisienses & errores eorum contra statum & vitam Prædicatorum & Minorum solenniter damnauerunt.

Cap. XXXII.

In quo quæritur, an liceat alicui inferiori Papa prædictos errores condemnare, & circa hoc ponuntur sententiæ contrariæ.

Discipulus. Hæc probabilia mihi videntur: sed videtur aliquibus, quod liceat alicui alii inferiori Papa errores huiusmodi condemnare? *Magist.* Sunt quidam dicentes, quod hoc inferiori Papa non licet, ex quo non licet ei condemnare hæreses, quæ magis quam quicunque alii errores religioni aduersantur & nocent Christianæ, multo fortius non licet ei errores alios condemnare. Et hoc ratio videtur confirmare. Nam maiori periculo est fortius resistendum: sed hæreses sunt magis

gis periculosæ fidei Christianæ, quam alii errores. Cui igitur non licet condemnare hæreses, de aliis erroribus se intromittere minime debet. Alii autem dicunt, quod inferioribus prælatis licet errores huiusmodi condemnare. Pro hac assertione sic arguitur. Quod aliquando licuit prælatis inferioribus, & non est per summum pontificem, nec per generale concilium reuocatum, adhuc licet eisdem. Sed damnare errores huiusmodi licuit aliquando prælatis aliis, & non est reuocatum. Ergo. Maior patet. Minor probatur. Nam cui licet veritates aliquas approbare, eidem licet assertiones falsas contrarias reprobare. Sed quondam licuit prælatis inferioribus veritatem asserentem aliquem esse sanctum & tanquam sanctum esse venerandũ à fidelibus approbare. Quia licuit eis sanctos nouos catalogo sanctorum ascribere. Ergo licuit eis assertionem falsam, quod tales non essent sancti vel venerandi à fidelibus, reprobare, & solenniter condemnare. Ergo adhuc licet eis errores aliquos condemnare. *Discip.* Ista ratio videtur concludere contra istos, qui probant tantummodo, ꝙ aliquando licuit eis errorem dicentem, talem non esse sanctum, condemnare. Sed modo non licet eis talem errorem condemnare: sicut nec modo licet eis aliquem catalogo sanctorum ascribere. *Magist.* Non plene intelligis rationẽ eorum. Non enim intendunt probare, quomodo liceat inferioribus Papa asserentem vel assertionem eius, quod aliquis, pro quo Deus dicitur facere miracula, non est sanctus, damnare: sed intendunt arguere, quod qua ratione licuit eis talem errorem damnare, licet etiam eis alios errores. Ex quibus & aliis veris & manifestis potest concludi, quod possunt hæreses manifestas damnare. Potestas autem super alios errores non est reuocata. Ergo adhuc possunt errores alios condemnare. Licet modo asserentem aliquem pro quo dicunt miraculum fieri non esse sanctum nequeant condemnare. *Discip.* Dictam rationẽ magis aduerto. Et ideo quomodo ad motiua aliorum respondetur, expone. *Magist.* Dicitur quod licet non valeant hæreses condemnare, possunt tamen aliquos errores multo minores hæresibus condemnare: quia inferiores possunt multa minora, quibus tamen maiora negocia interdicta noscuntur, quia, vt ex lege diuina *Deut.* 1. legitur seu colligitur, maiora negocia ad maiores oportet referre: nec tamen est dicendum, quod prælati hæresibus resistere non teneantur: sed non debent eis resistere damnando, sed eas summo pontifici vel generali concilio nunciando.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS PRIMÆ PARTIS Dialogorum.

INCIPIT LIBER TERTIVS PRIMÆ PARTIS, QVI SVNT catholici & qui heretici, pertractans.

CAP. I.

In quo primum proponitur, quomodo scilicet quis debeat catholicus reputari, & ibidem declaratur quid sit credere implicite.

D*iscipulus.* De veritatibus catholicis sufficiat prædicta quæsiuisse. Nunc vero de catholicis & hæreticis conabor nonnulla inquirere. Primo autem quæro, quis debet catholicus reputari. *Magist.* Ille est censendus catholicus, qui integram & inuiolatam seruat catholicam fidem. *Discip.* Quomodo potest simplex laicus integram fidem seruare, qui de multis, quæ ad fidem catholicam spectant, nunquam cogitauit. Talis ergo laicus catholicus non potest esse, si omnis catholicus integram teneat catholicam veritatem vel fidem. *Magist.* Respondent Theologi, ꝙ seruare vel tenere catholicam & integram fidem, continet omnia, quæ ad fidem pertinent orthodoxam explicite vel implicite fideliter & absque vlla dubitatione credere. *Discip.* Quid est credere aliquid implicite? *Magist.* Respondent quod *credere implicite* est credere alicui vniuersali, ex quo multa sequuntur firmiter assentire, & nulli contrario pertinaciter adhærere. Et imo qui firmiter tenent omnia tradita in scriptura & vniuersalis ecclesiæ doctrina, esse vera & sana: & non adhærent pertinaciter alicui assertioni contrariæ veritati orthodoxæ, fidem catholicam inuiolatam tenent & integram, sunt catholici censendi. *Discip.* Videtur quod sufficiat credere omnia, quæ credit vniuersalis ecclesia esse vera, ad hoc quod aliquis sit catholicus reputandus. *Magist.* Dicunt literati nonnulli, quod non sufficit credere omnia esse vera, quæ vniuersalis credit ecclesia, nisi simul cum hoc nulli contrario particulari pertinaciter adhæreat. Multi etiam sunt hæretici damnati per concilia generalia, qui tamen firmiter tenuerunt tradita in scriptura sacra esse vera: quia tamen pertinaciter alicui assertioni in rei veritate contrariæ assertioni scripturæ diuinæ adhæserunt, quamuis hoc eis non videretur, nihilominus non fuerunt catholici, sed hæretici iudicandi. *Discip.* Apparet mihi, quod non potest perfecte cognosci, quis sit reputandus catholicus, nisi sciatur quis sit hæreticus iudicandus. Et ideo ad quærendum de hæreticis me conuertam. Dic tamen prius, qualiter declaratur, quod aliquis potest credere, quod omnia quæ continet scriptura diuina vel vniuersalis ecclesia, sint vera: & tamen pertinaciter adhæret alicui assertioni, quæ contrariatur alicui veritati, quæ in scriptura sacra vel in doctrina vniuersalis ecclesiæ continetur? *Magist.* Hoc declarant sic. Sicut contingit aliquid scire in vniuersali, & ignorare in particulari, secundum sententiam philosophi, quod non est aliud quam scire propositionem vniuersalem & ignorare aliquam eius singularem: Sicut possum scire quod omnis homo est rationalis, ignorans hanc singularem; iste homo est rationalis, demonstrando aliquem, quem video à remotis, de quo ignoro an sit homo vel animal brutum: ita etiam contingit scire aliquam vniuersalem, & reputare aliquam eius singularem esse falsam: sicut possum

scire

scire, quod omnis homo est risibilis, & tamen demonstrato aliquo homine, quem video à remotis quem puto esse asinum vel aliud animal (vt sæpe contingit) possum credere quod ille non est risibilis: quia puto quod ille non est homo. Et sic possibile est, quod aliquis credat hanc vniuersalẽ, omnia contenta in scriptura diuina sunt catholica & vera; & tamen credat hanc esse falsam, beatus Andreas fuit Apostolus Christi. Quia ignorat hanc veritatem; beatus Andreas fuit Apostolus Christi, contineri vel posse inferri ex scriptura diuina, quo posito si pertinaciter adhæreret quacunque ex causa huic; beatus Andreas non fuit Apostolus Christi, non Catholicus, sed hæreticus esset iudicandus, quantumcunq; firmiter hanc vniuersalem, omnia quæcunque docet scriptura diuina, sunt catholica & vera, crederet.

CAP. II.

Ponit distinctiones huius nominis hæreticus, & ponuntur quinq;.

Discipulus. Nunc magis, quam ante, perpendo, quod ad cognoscendũ, quis sit censendus catholicus, oportet scire, quis sit hæreticus reputandus. Et ideo de hæreticis volo aliqua pertractari: ne tamen per æquiuocationem decipiar, dic primo, si hoc nomen *hæreticus* habeat significationem vnam vel plures. *Magist.* Huius *nominis hæreticus* plures significationes assignantur. Vno modo enim omnis excõmunicatus, hæreticus vocatur *Vnde 4. q. c. 2.* dicit Nicolaus Papa: *hæreticos autẽ dicimus tam eos qui ab ecclesia vniuersali sunt proiecti, quã qui post hac à nobis anathematizati sunt.* Et in eodẽ capitulo notat Glossa dicens: *Nota, quod omnis excommunicatus dicitur hæreticus.* Et hoc idem notat Glossa *24 q. 1. quia vero.* Secundo modo dicitur *hæreticus*, peruersor sacramentorũ. Et sic simoniacus dicitur hæreticus. Vnde Glossa, vt habetur *1. q. 1. Quicquid*, ait. *Quicquid per pecuniam ordinatur ad hoc quod fiat hæreticus promouetur.* Tertio modo dicitur hæreticus, quicunque dubitat vel putat fidem Christianam esse falsam vel fictam. Et sic omnes Iudæi, Sarraceni & Pagani sunt censendi hæretici. Hinc dicit Glossa *24. q. 3.* quando large: *Dicitur hæreticus omnis, qui non tenet articulos fidei: & per hoc Iudæi & Gentiles sunt hæretici*, & secundum hoc non omnis hæreticus est excõmunicatus. Isto etiã modo dubii in fide sunt hæretici, quia sunt infideles, *extr. de hær. c. 1.* Sic etiam qui primo sunt catholici, & postea reputant fidem catholicam esse falsam, sunt hæretici: & sic qui apostatant ore & mente à fide, hæretici sunt censendi. Si quis autem ipsorum tantummodo ore apostataret, non esset apud Deum hæreticus, quamuis ecclesia ipsum debeeret hæreticum reputare, nisi constaret ipsum timore mortis apostatare. Quarto modo dicitur hæreticus omnis Christianus, vel qui putat, aut qui putauerit se Christianum, errans pertinaciter contra veritatem. *Discip.* Quare dicitur, *qui putat vel putauerit se Christianum fuisse.* *Magist.* Dicitur propter illos, qui extra formam ecclesiæ baptizantur, qui Christiani non sunt, sed putauerunt aut putant se Christianos esse; & tamen sunt hæretici: aliter tamen, quam Iudæi, vel Pagani, & aliter sunt puniendi *Discip.* Dic, si alias habet significationes hoc nomen *hæreticus*. *Magist.* Quinto modo dicitur hæreticus, omnis pertinaciter adhærens errori, qui sapit hæreticam prauitatem.

CAP. III.

Quærit quis sit hæreticus, secundum illam significationem, qua hæreticus propter errorem in fide dicitur excommunicatus.

Discipulus. Clare intueor plures significationes huius nominis *hæreticus*: quibusdam tamen earum notificatis licet sæpe de hæreticis mentio fiat. Dic ergo, si vidisti vel audisti descriptionem huius nominis *hæreticus* in illa significatione, in qua cõmunius accipitur. *Magist.* Tu forte intendis loqui de hæretico, qui est excommunicatus & conuictus legitime, & non se correxerit secundum formam ecclesiæ, & est tradendus iudici seculari. *Discip.* Illũ describe si potes. *Magist.* Quidam describunt eum dicentes: *Hæreticus* est vere baptizatus vel pro baptizato se gerens, pertinaciter dubitans vel errans contra catholicam veritatem. *Discip.* Particulas declara, & quas personas intendunt includere. *Magist.* Per primam particulam, cum dicunt, *vere baptizatus*, excludunt baptizatos iocose, qui non pro baptizatis censentur. Comprehendunt autem per illam eandem particulam non solum Christianos à catholicis, sed etiam baptizatos ab hæreticis in forma ecclesiæ, & etiam illos, qui extra formam ecclesiæ, quæ scil. extra formam ecclesiæ, puta sacramentũ baptismi, nec quo ad gratiam, nec quo ad characterem quoquomodo suscipiunt, & pro baptizatis se gerunt. Per eandem etiam particulam excludunt Iudæos, Sarracenos & Paganos, qui nunquam baptizati fuerunt, nec pro baptizatis se gerunt; qui pœna hæreticorum, de quibus loqueris, minime sunt feriendi. Per secundã autem particulam, cum dicitur *pro baptizato se gerens*, comprehendunt illos, qui putant vel fingunt se baptizatos, & tanquam baptizati inter Christianos conuersantur. Qui si à fide recesserint, ac si fuissent vere baptizati, sunt plectendi. Per tertiam vero particulam, cum dicitur, *pertinaciter dubitans vel errans contra catholicam veritatem*: excluduntur omnes, qui ex simplicitate vel ignorantia sola absque omni pertinacia dubitarunt, vel dubitant, vel errant contra fidem. Tales enim non sunt censendi hæretici: sed sunt de fide cum diligentia informandi: qui si postea pertinaciter dubitauerint, vel errauerint, sunt hæretici iudicandi.

CAP. XXIV.

Vbi inquiritur, si quis inferior Papa possit licite quamcunque assertionem non damnatam explicite, tanquam haereticam excommunicare vel damnare, ubi specialiter assignatur causa de opinione Thomae, quare fuerit condemnata.

DIscipulus. Ex quo illam sententiam vltimam declarare non potes, declarationem eiusdem vsque ad aliud tempus (si forte praedicta ab eodem Ordine habere potueris) differamus: sed dic an aliqui sint, qui teneant quod aliquis inferior summo pontifice valeat licite quamcunque assertionem non damnatam explicite tanquam haereticam excommunicare vel damnare. *Magist.* Ad hoc respondent quidam dicentes: quod quamuis non liceat alicui inferiori papa damnare &c. Licet tamen collegiis aliis & praelatis inferioribus papa assertiones erroneas ex causa rationabili interdicere, & praecipere, quod nullatenus publice defendantur. Et ideo dicunt, quod si Vniuersitas Parisiens. & Cantuariens. archiepiscopi saepe fati ex causa rationabili opiniones Thomae interdixissent, tantummodo praecipiendo quod publice eas non defenderent ac docerent Parisiis & ad sententiam excommunicationis & damnationis opinionum earundem nullatenus processissent, nil temerarie commisissent. *Discipul.* An potest esse causa rationabilis praecipiendi opiniones aliquas publice non teneri. *Magist.* Dicunt quod pro scandalo & schismate aliisque malis & periculis euitandis possunt opiniones aliquae & quaestiones verae rationabiliter interdici. *Discip.* Nunquid fuit nunquam aliquod scandalum de opinionibus Thomae? *Magist.* Saepe audiui a multis Anglis & Britonibus enarrare, quod de opinione Thomae de vnitate formae, quando conclusiones, quae ex ipsa sequuntur, explicabantur, scandalum fuit in Anglia prope infinitum. *Discipul.* Quae fuerunt illae conclusiones sequentes ex opinione Thomae de vnitate formae, quae expresse scandalizabant populum. *Magist.* Secundum istos subscriptae sunt. Quod corpus Christi non fuit idem numero viuum & mortuum: & quod corpus Christi, quod iacuit in sepulchro, in ipso triduo nunquam fuit corpus Christi dum viueret: quod corpus & reliquiae, quae a fidelibus pro corporibus sanctorum & reliquiis venerantur, nunquam fuerunt corpora nec partes sanctorum dum viuerent: nec corpora mortua vnquam fuerunt corpora viuentium, quod caro mortua nunquam fuit viua. *Discipul.* Satis certificasti de conclusionibus sequentibus ex opinione de vnitate formae substantialis, & ideo ad propositum redeundo explica rationes (si quae sunt) pro assertione supradicta. *Magist.* Assertionem suam probant tali ratione. Omne illud, quod potest licite praetermitti a subditis, potest ex causa rationabili a praelatis & iurisdictionem habentibus super subditos interdici, nam qui potest & debet omnibus vtilitatibus omnium intendere & prouidere; potest & periculis obuiare, & in talibus licitis & honestis omnes subditos obedire, vt colligitur ex sacris canonibus *9. q. 4. c. si autem & c. si quis & c. absit.* Sed opiniones aliquas non defendere, non docere, est licitum: imo quandoque expediens & necessarium, ergo potest a praelatis & collegiis iurisdictionem habentibus ex causa rationabili interdici. *Discipul.* Secundum hanc rationem liceret quandoque praelatis interdicere veritates, nam quandoque tacere veritatem est expediens. *Magist.* Interdicere veritatem omnibus & pro omni tempore non licet secundum istos: sed aliquibus tantum & pro aliquo tempore impedire, ne veritates aliquas docere praesumant, licet, sicut dicit Apostolus, *mulieri docere non permitto*, & Dominus in Euang. ait: *nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos.* Ex quibus verbis colligitur, quod nec omnibus nec omni tempore veritatem expedit vel praedicare aut docere vel defendere. *Discipul.* Ex hoc videtur, quod nulli licet opiniones seu assertiones aliquas damnare: neque omnibus & pro omni tempore interdicere, licet aliquibus & pro aliquo tempore licite ipsas interdicere possint. *Magist.* Hanc conclusionem ipsi concedunt, & ideo signanter dicunt, quod ex causa rationabili, licet inferioribus aliquas assertiones interdicere per hoc insinuantes, quod cessante causa cessat interdictum.

CAP. XXV.

Notat, quo fundamento debeat inniti Papa, vel concilium generale damnando aliquam assertionem explicite prius non damnatam, tanquam haereticam, & ponuntur tres modi dicendi circa illud.

DIscipulus. Licet circa praedicta mihi multae dubitationes occurrant, illis tamen praetermissis ad intentum principale reuertor, mihi autem videtur probabile, quod nullus inferior papa potest aliquam assertionem non damnatam explicite tanquam haereticam excommunicare vel damnare explicite: sed adhuc ignoro quo fundamento papa vel concilium generale in damnando explicite aliquam assertionem non damnatam tanquam haereticam debet inniti. vnde de hoc quid sentiunt

[illegible] ere non postponas. *Magist.* Circa interrogationem tuam opiniones contrarias te-[illegible] Dicunt enim quidam tenentes, quod tantæ auctoritatis est papa, quod ad placitum po-[illegible] assertionem tanquam hæreticam damnare, & isti dicuntur esse imitatores papæ [illegible] papæ Formosi: qui, vt in quodam libro de antiquissima litera legi in tantum volebant papam extollere, quod asserebant *papam non posse damnari: sed quod quicquid faceret, saluaretur* [illegible] isti dicunt, quod quicquid papa diffinit esse tenendum, omnes tenere & credere, hinc dicit [illegible] Romanorum: *Illud quod papa approbat vel reprobat, nos approbare vel reprobare debemus.* [illegible] *pul.* Ista assertio sonat, quod papa hæreticari non potest, de quo postea in-[illegible] habebo. Ideo de hoc pro nunc transeamus, & monstra vt promisisti [illegible] *Magist.* Alii asserunt manifeste, quod papa & concilium generale ac [illegible] ecclesia, si recte damnat aliquam assertionem tanquam hæreticam, stricte lo-[illegible] do de assertione hæretica, vni vel pluribus de tribus fundamentis debet inniti & se patenter [illegible] dare. Primum est super sacram scripturam, & isti fundamento innitebantur concilia generalia principalia, hæreses Arrii, Macedonii, Nestorii, Euticis & Diostori condemnando, sicut enim aliqua istorum conciliorum condendo symbola in auctoritate sacræ scripturæ se fundabant, teste Isidoro, q[illegible] habetur dist. 15. c. 1. ait: *Sancti patres in concilio Niceno de omni orbe terrarum conuenientes iuxta fidem* [illegible] *cam & apostolicam post Apostolos symbolum tradiderunt: isti hæreses condemnando pro fundamento sacras literas* [illegible] *erunt* [illegible] etiam Alex. tertius damnando assertionem dicentem, quod Christus non est aliquid sec[illegible] quod homo, in hac veritate à diuina scriptura accepta, Christus est verus Deus & homo, se [illegible] etiam sancti Doctores reprobando ipsas per scripturas conuincere conabantur, sicut in [illegible] patenter habetur, vnde & Isidorus, vt habetur *24. q. 3. c. notandum.* plures hæreses per scripturas sacras argui euidenter. Secundum fundamentum est, doctrina Apostolica in scripturis Apostolici non [illegible] cta, sed relatione succedentium fidelium vel scripturis fide dignis ad nos peruenit, & isti fundamento innititur Nicolaus papa, qui, vt habetur *c. omnes, in decretis, dist. 22.* vbi patenter colligitur diffinient, *hæreticum fore censendum, dicere ecclesiam Romanam non esse caput omnium ecclesiarum*, cum tamen [illegible] hoc in scripturis sacris mentio minime habeatur: sed hoc Apostoli tradiderunt & docuerunt [illegible] quæ doctrinæ relatione fidelium sibi succedentium & scripturis sanctorum patrũ ad nos peruenerunt. Pro hoc faciunt rationes & auctoritates, quas supra (cum tractatem interrogationem tuam [illegible] quę veritates sunt catholicę reputandę) adduxi. Tertium fundamentum est, reuelatio vel inspiratio noua diuina. Si enim aliqua veritas æterna, quæ pertinet ad salutem, de nouo reuelaretur [illegible] ista esset tanquam catholica approbanda & omnem falsitatem ei contrariam posset ecclesia & etiam papa tanquam hæreticam condemnare. Et quamuis isti exemplum nesciant inuenire [illegible] quod vnquam ecclesia aliquam hæresim condemnando se in tali reuelatione vel inspiratione fundauerit) tamen dicunt, quod hoc non est impossibile: quia posset Deus, si sibi placeret, multas veritates catholicas nouiter reuelare vel inspirare. *Discipul.* Quid si papa, vel etiam concilium generale dicat, sibi aliquam veritatem esse reuelatam à Deo, vel etiam inspiratam: nunquid alii fideles credere astringuntur? *Magist.* Dicunt isti, quod absque miraculo manifesto non est eis credendum: quia non sufficit nude asserere, quod eis est veritas reuelata vel etiam inspirata: sed oportet quod talem reuelationem seu inspirationem miraculi operatione confirment apta. *Discip.* Quid dicerent isti, si omnes Christiani nullo excepto aliquam assertionem tanquam hæreticam firmiter acceptarent, quam tamen nec ex scripturis diuinis, nec ex aliqua doctrina ab ecclesia procedente possent ostendere. *Magist.* Dicunt quod talis veritas esset tanquam catholica acceptanda: quia talis concors adhæsio omnium Christianorum nullo excepto alicui assertioni huiusmodi sine miraculo non potest contingere, cum enim omnes fideles firmissime teneant, quod iuxta promissionem Saluatoris, Matthæi vltimo, *vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi*, ecclesia vniuersalis nunquam errabit, constat quod sine speciali inspiratione diuina nunquam ecclesia vniuersalis assertioni, quæ non dependet ex doctrina ecclesiæ præcedenti, firmiter adhærebit, & ideo tunc miraculum fieri esset credendum. *Discipul.* Quid sentiunt, si omnes Christiani propter paucos vel vnum assertioni tali (quæ ex doctrina ecclesiæ præcedenti probari non posset) adhærerent? *Magist.* Dicunt, quod si vnus solus dissentiret, non esset talis veritas acceptanda: quia in vno solu potest stare tota fides ecclesiæ, quemadmodum tempore mortis Christi tota fides ecclesiæ in sola beata virgine remanebat, nec est etiam credendum, quod omni tempore post tempora Apostolorum fuerint aliqui magis accepti Deo, quam fuerint Apostoli ante mortem Christi. Si ergo Christus post crucifixionem suam permisit cunctos Apostolos à fide catholica deuiare, & solam beatam virginem firmiter permanere in fide: temerarium est asserere, quod nunquam ante finem mundi Deus permittat totam multitudinem Christianorum præter vnum à fide recedere orthodoxa. *Discipul.* Ista nescio improbare: sed videtur quod ad hoc, vt omnes catholici teneantur alicui veritati nouiter reuelatæ firmiter adhærere: non sufficit eam operatione miraculi confirmare: cum per malos & infideles fiant mirabilia, sicut ex verbis euangelii *Matt. 7.* colligitur, & apparet Christo dicente: *multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus, confitebor illis quia nunquam noui vos:* hoc est, nunquam approbaui vos, huic etiam concordat Glo. *ext. de hær. cum ex iniuncto*, vbi habet, quod *Quandoque mirabilia fiunt per malos.* *Mag.* Ad istam obiectionẽ respondent, dicentes, quod licet per malos fiant mirabilia: nunquam tamen fit verũ miraculum ad confirmationẽ falsitatis assertę per malos, & ideo quãdo docent aliquẽ errorem

errorem ad confirmationem illius erroris, nunquam fit verum miraculum, sed si prædicant veritatem, quamuis sint mali, fiunt aliquando mirabilia ad confirmationem veritatis, sicut Iudas proditor, quamuis fuerit malus, quia tamen docuit veritatem, miracula faciebat, quando ergo fit verum miraculum ad assertionem aliquam confirmandam, tenendum est indubie, quod talis assertio pro vera debet haberi, & hoc siue illi quibus reuelata fuerint inter bonos, siue inter malos computentur. *Discipul.* Ista responsio est apparens, vnde quæ dixisti de illa secunda sententia sufficiant: sed si nosti aliquos aliter dicere, non differas indicare. *Magist.* Nonnulli putant, quod tam concilium generale, quam etiam papa in damnando aliquam assertionem tanquam hæreticam in sacra scriptura diuina sola debet se fundare: quia solæ veritates in scriptura sacra contentæ & quæ sequuntur ex eis catholicæ sunt censendæ. De hac sententia tractatus præcedens te poterit informare.

Cap. XXVI.

Quærit de illa modificatione sc. damnamus, si necessario, requiratur ad hoc, vt ponatur explicite, quatenus catholici talem assertionem habeant reprobare vt hæreticam.

Discipulus. Satis aduerto ex præcedentibus, quomodo illa sententia fulciri potest, & quomodo etiam poterit improbari: & ideo ad quæstionem aliam me conuerto, adhuc enim nescio an ad hoc quod catholici aliquam assertionem habere debeant pro damnata explicite, oporteat in damnationem talem vel æquipollentem modificatione vel specificatione vel determinatione tanquam hæreticam vel veritati catholicæ inimicam adiungere taliter vel æquipollenter proferendo sententiam talem assertionem tanquam hæreticam vel veritati catholicæ inimicam damnamus, vnde circa hoc vnam vel plures monstra sententias. *Magist.* Ad hoc dicunt, seu respondent dupliciter, quidam enim dicunt, quod talis modificatio seu determinatio in sententia est ponenda ad hoc, vt assertio improbata pro hæresi damnata explicite habeatur, quia dicunt quod assertio, quæ non est damnata, tanquam hæretica haberi non debet. Alii dicunt quod ad hoc quod assertio, quæ non est damnata tanquam pro hæretica habeatur, sufficit (absque determinatione tali) quod ipsa falsa assertio reprobetur vel veritas contraria explicite approbetur, & quod talis approbatio vel reprobatio fundetur in catholica veritate. Sic Alexand. Tertius interdicens & reprobans, ne aliquis dicat Christum non esse aliquid secundum quod homo: suam reprobationem fundauit in catholica veritate, ista videlicet: Christus est verus Deus & verus homo. Et ideo voluit, quod dicta assertio pro hæretica haberetur, licet talem determinationem (tanquam hæreticam) condemnare vocaliter in sua probatione nequaquam expresserit.

Hæc etiam ratione probatur, nam veritas explicite approbata & in veritate catholica fundata pro catholica debet haberi, ergo & falsitas contraria debet hæretica iudicari, sed siue approbetur veritas, siue damnetur contraria falsitas, veritas approbatur: quia reprobatio vnius contradictoriorum est alterius approbatio: & econuerso, ergo talis assertio contraria veritati in fide fundata catholica hæretica est censenda & pro damnata explicite.

Cap. XXVII.

In quo agitur de opinionibus Theologorum inter se diuersa sentientium, in his etiam quæ sunt fidei, & vtrum hoc eis liceat, & Papa licite illos taliter opinari sinat, & ibi ponuntur duæ opiniones circa prædicta.

Discipulus. Adhuc habeo quod de hæresum damnatione interrogem, mihi enim apparet, quod omnis error qualitercunque sic patenter, siue latenter scripturæ diuinæ obuians & repugnans, numero hæresum aggregatur, constat autem quod Theologi de his, quæ spectant ad scripturam sacram, contraria opinantur: qui tamen omnes opiniones suas scriptura sacra fulcire nituntur; & per eandem scripturam sacram opiniones contrarias reprobare moliuntur, ergo aliquæ dictarum opinionum contrariarum numero hæresum aggregantur, nunquid ergo papa damnabiliter peccat negligendo hæreses huiusmodi condemnare? *Magist.* Quidam dicunt, quod papa in nullo peccat permittendo Theologos huiusmodi assertiones (quæ sunt in rei veritate hæreticæ) opinando tenere, quod tali ratione videtur posse probari. Permittere

licita

licita non est peccatum: cum etiam quandoq; absq; peccato illicita permittantur, sed huiusmodi errores, qui non sunt damnati explicite, opinando tenere est illicitum, quia talis opinio, quando opinans paratus est corrigi, opinantem non reddit hæreticum, ergo absque peccato permittit huiusmodi, quæ in veritate sunt hæreses, opinando teneri. Alii sentiunt, quod plures Romani pontifices damnabiliter in hoc peccauerunt. Quod probant per hoc, quod non solum hæretici, sed etiam hæreses de ecclesia exstirpandæ sunt, testante concilio generali, quod (prout habetur *extra de hære. excõmunicamus*) episcopos indicat deponendos, q super exstirpando de suis diœcesibus hæreticæ prauitatis fermento negligentes fuerunt siue remissi. Ille ergo, ad quem spectat de officio sibi iniuncto hæreses exstirpare, si negligens fuerit vel remissus, de damnabili negligentia vel regimine excusari non potest, sed ad summum pontificem spectat totam ecclesiam de hæresibus non solum iam damnatis explicite, sed etiam aliis quibuscunq; expurgare, ergo qui tales hæreses sustinent teneri vel doceri, damnabiliter peccauerunt. *Discip.* Non videtur quod papa teneatur de omnibus hæresibus (quæ non sunt damnatæ explicite) purgare ecclesiam: sed sufficit sibi quod eam purget vel purgatam cõseruet ab omni prauitate hæretica explicite iam damnata. *Mag.* Hoc improbant isti dicentes, quod papa qui hæreses insurgentes de nouo negligit improbare & damnare, Apostolos & sanctos patres, qui hæreses pullulantes celerrime damnauerunt, nullatenus imitatur: quorum vestigiis tamen inhærere oportet Roman. Pontificem, si eis vult in cœlesti patri aggregari. Peccauerunt ergo summi pontifices, qui damnare hæreses neglexerunt. *Discip.* Apostoli & sancti patres ideo hæreses damnauerunt, quia inuenerunt pertinaces huiusmodi hæresum assertores, cum ergo Theologi hæresum, quas putant veritati catholicæ minime obuiare, pertinaces non fuerint assertores, non fuerunt hæreses (quas opinando solummodo docuerunt) per Romanos pontifices condemnandæ. *Mag* Istam excusationem Romanorum pontificum isti dupliciter nituntur impugnare. Primo quia nesciērunt an Theologi suis opinionibus hæreticis pertinaciter adhæserunt, ex quo de hoc nullam inquisitionē omnino fecerunt, ergo inquirendo veritatem (vt periculis fidei obuiarent) negligentes & remissi fuerunt. Secundo sic: maiori periculo est fortius diligentius & celerius obuiandum, sed ex hæresibus publice opinatis & dogmatizatis maius imminet periculum religioni Christianæ, quam ex consuetudinibus onerosis & prauis, quia esto quod dogmatizantes suis opinionibus minime pertinaciter adhærerent: tamen timendum est ne simplices Discipuli audientes assertiones huiusmodi à magnis doctorib. edoceri, & pro eis allegari fortiter, & à catholicis nullatenus condemnari, ex apparentia rationum, quas nesciunt soluere, in adhæsionē pertinacem eisdem hæresibus inducantur, & ne hæresis pestiferæ pro veritatibus catholicis incipiant venerari, & pertinaciter defensari sed consuetudines onerosæ & prauæ sunt celerrime comprimendæ, ne in priuilegiorum ius ab ipsis assumantur, vt asserit Nicolaus papa, vt habetur *dist. 8. c. male*, ergo multo fortius hæreses qualitercunque pullulauerint sunt euellendæ radicitus & damnandæ: ne à simplicibus & seducibilib. pro veritatibus catholicis approbentur. *Discip.* Ista ratio vltima est apparens: sed prima opinio apparentia carere videtur: quia secundum sacros canones non est aliqua inquisitio facienda, nisi prius fuerit diffamatus, vt habetur *extra de accu. c. qualiter & quando*, & in multis aliis locis, sed Theologi de hæresibus nullatenus diffamati fuerunt, ergo de eis summi pontificis non debuerunt inquirere. *Magist.* Dicunt illi, quod illa excusatio non est sufficiens, quia licet Theologi non fuerunt diffamati, quod essent hæretici, diffamabantur tamen: quia hæreses docuerunt, vnde etiam multi Theologi nunc putant, quod alii Theologi dogmatizant hæreses, quamuis nolint asserere quod sint inter hæreticos computandi. Multi etiam cum assertione forte putant, quod omnes opiniones Thomæ, qui quondam fuerunt damnatæ Parisiis, sint hæreticæ iudicandæ. Item nonnulli etiam credunt, omnes opiniones, quas Cantuarienses archiepiscopi damnauerunt, inter hæreses computandas, quidam enim firmissime credunt, quod dicere *voluntatem nihil posse velle contra actuale iudicium rationis*, sapiat hæresim manifestam: quia (vt dicunt) hoc omne meritum tollit & demeritum. Quidam etiam certitudinaliter credunt, quod dicere *in homine non esse nisi vnam formam substantialem*, veritati obuiat orthodoxæ. Quidam etiam putant, quod multæ opiniones Scoti sunt inter hæreses numerandæ, dicere enim, quod *sapienta Dei ab essentia Dei ex natura rei quomodolibet distinguatur*, contradicere putant simplicitati diuinæ: & per consequens veritati catholicæ repugnare. Idem sentiunt de vnitate minori, vnitate numerali, & prioritatibus, quas ponunt in Deo, & de aliis quas opinantur quasi innumeris. Hoc idem de multis opinionibus Egidii multi æstimant, & ergo notorium est, quod Theologi hæreses dogmatizare notantur, quamuis hæretici minime reputantur, propter talem ergo famam debuerunt summi pontifices pro inquisitione facienda moneri. *Discipul.* Forte talis fama ad summos pontifices non peruenit. *Magist.* Dicunt illi, quod hoc omni probabilitate caret, nec verisimilitudinem habet, quod damnationes opinionum Thomæ & aliorum, quæ solenniter & publice plures factæ fuerunt Parisiis & in Anglia, summos pontifices latuissent, præsertim cum quidam de ordine prædicatorum contra damnationem latam in Anglia ab archiepiscopo Cantuariensi contra quasdam opiniones Thomæ ad curiam Romanam appellauerint: Et illa de causa accesserint ad eandem. Dicunt ergo, q quamuis fama (q opinantes essent hæretici) nõ peruenerit ad Romanos Pontifices, ipsos tamē non latuit quod opiniones

Dicunt etiam, quod si omnes in generali concilio congregati præter ipsum assererent talē assertionem esse hæreticam, nisi suam sententiam miraculo confirmarent, vel per informationes suas facerent ipsum aduertere, quod catholicæ obuiat veritati, non deberet eam quantumcunq; omnes instarent solenniter condemnare: sed expectare teneretur, quousq; vel per reuelationem diuinam vel per mirabilem operationem facti ad talem hæresim reprobandam, vel propria meditatione vel aliena informatione aut quouis modo sibi innotesceret manifeste, quod talis assertio catholicæ veritati repugnat. *Discip.* Miror quomodo isti dogmatisare præsumunt, quod vnus homo mortalis quacunq; præditus dignitate magis debet adhærere propriæ fantasiæ, quam omnibus viris literatis & sanctis ad generale concilium conuocatis. *Magist.* Sententiam prædictam non capis, vt video. Non enim dicunt, quod Papa debet fantasiæ suæ adhærere, sed dicunt quod propter verba hominum nullam debet assertionem contra conscientiam vel præter conscientiam propriam damnare. *Discip.* Videtur quod Papa hoc casu tenetur se conscientiis tot & tantorum virorum conformare. *Magist.* Dicunt quod in his quæ fidei sunt, non debet Papa inniti conscientiis hominum, sed soli auctoritati diuinæ.

CAP. XXX.

Declarat quod Papa condemnando aliquam assertionem, tanquam hæreticam, non debeat inniti sapientia, vel scientia hominum, sed tantum auctoritati diuinæ vel miraculo manifesto.

DIscipulus. Incipio magis aduertere sententiam memoratam. Vnde ipsam auctoritatibus vel rationibus munire coneris. *Magist.* Pro illa sententia plures rationes auctoritatibus cōmunitæ possunt adduci. Quarum prima est hæc. Omnes præter Papam in Concilio generali congregati non sunt maioris auctoritatis, quā Christus: nec omnibus illis magis est credendū, quam Christo. Sed si Christus venisset & catholicam veritatem inauditam prædicasset, & ad confirmandum doctrinam suam nullum fecisset miraculum, Iudæi prædicatione suæ minime credendo peccatum nullatenus habuissent. Ergo multo fortius potest Papa absq; peccato suæ sententiæ & omnium aliorum in generali concilio existentium (si per eos nullum fiat miraculum ad suam sententiam confirmandam, nec ipsi faciunt eum intelligere, quomodo sua sententia in veritate catholica est fundata) minime adhærere, & per cōsequens non tenetur eos in eadem sententia sequi. Maior istius rationis est omni catholico manifesta. Minor auctoritate ipsius Christi probatur. Quia, vt legitur, Iohan. 15. loquens Iudæis ait: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, (scil. non credendo:) *nunc autem & viderunt*, (scil. mirabilia manifesta quæ feci) *& oderunt me & patrem meum.* Ex quibus verbis colligitur, quod si Christus non fecisset miracula, Iudæi non credendo peccatum minime habuissent. *Discip.* Si illa ratio concluderet, sequeretur quod toti ecclesiæ vniuersali fides minime esset adhibenda. Imo posset aliquis assertionem absque peccato (quam hactenus prædicauit vniuersalis ecclesia, si non videret quomodo esset consona scripturæ diuinæ) negare: cum tota cogregatio quorumcunq; mortaliū, nō sit tantæ auctoritatis, quantæ solus Christus. Et ita si Christo non fuisset credendum absq; miraculo, nec toti ecclesiæ est credendum, nisi sententia ecclesiæ aperto miraculo confirmetur. *Magist.* Ad illam obiectionem tuam dicerent illi, qui prædictam tenent sententiam, quod adhærendo sententiæ vniuersalis ecclesiæ (nemine discrepante) quando eadem sententia aliquo miraculo minime confirmatur, principaliter creditur Christo, cuius doctrina tota est miraculis innumeris confirmata. Ex quo sequitur, quod nunquā ecclesia vniuersalis (nemine discrepante) docet aliquid esse tenendum, nisi propter auctoritatem ecclesiæ. Licet quodāmodo etiam propter auctoritatem ecclesię sit tenendum, inquantum firma fide tenetur, quod Christus docuit ecclesiam nunquam à fide catholica recessuram. *Discip.* Possem multa quærere de ecclesia, quæ errare non potest, & de concilio generali: sed omnia illa duxi ad aliud tempus differenda. Et ideo ad principale propositum reuertaris, & rationes compleas in quibus potest prædicta sententia se fundare. *Magist.* Secunda ratio pro prædicta opinione est hæc. Quia si Papa non propter miraculum aliquod, nec propter auctoritatē scripturæ diuinæ, nec propter aliquam auctoritatem quam videat, sed propter instantiam hominum aliquam assertionem damnat solenniter, eandem damnationē in sapientia aut voluntate hominum vel instantia fundare videretur. Si autem damnatio prauitatis hæreticæ & approbatio catholicæ veritatis eidem fundamento deberent inniti: ideo liceret Papæ approbando aliquam catholicam veritatem in sapientia hominum vel voluntate & instantia se fundare; quod doctrinæ Apostolicæ manifeste repugnat. Ait enim Apostolus 1. ad Cor. 3 *Prædicatio mea non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis: sed in ostensione spiritus & veritatis vt fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in veritate Dei.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod fides Papæ non in sapientia hominum, & per consequēs multo magis nec in voluntate hominum aut instantia debet fundari & consistere. Quare nec approbatio catholicæ veritatis in sapientia hominum vel voluntate aut instantia debet fundari. Et eadem ratione damnatio hæreticæ prauitatis non debet fundari in aliquo prædictorum. Papa ergo ad hoc, vt rite damnet hæreticam prauitatem vel falsitatem, debet ad hoc vel per miraculum apertum induci, vel oportet eum manifeste cognoscere, quomodo talis falsitas veritati catholicæ aduersatur, ne fides sua in sapientia hominum vel voluntate consistat. Tertia ratio est hæc. Propter illos, qui possunt contra fidem errare, non est aliqua assertio neq; tanquam catholica

Vbi Gloſſ. ſuper verbo *ſententiam* : *Vnus ergo poteſt contradicere toti vniuerſitati, ſi habeat cauſam rationabilem.* Et ſequitur: *nam vnus poteſt trahere alios ad partem ſuam.* Vnus igitur poteſt omnibus illis in Concilio generali exiſtentibus contradicere, & eos trahere ad partem ſuam. Ergo Papa non debet alios ſequi, niſi cognouerit eos à iuſtitia & veritate nullatenus aberrare. Ex prædictis concludunt iſti, quod ſi Papa omnes alios in generali concilio congregatos ſequi non debet, vt aliquam aſſertionem condemnet tanquam hæreticam, niſi videret quomodo dicta aſſertio catholicæ obuiret veritati: multo magis ſi Papa cognouerit aliquos theologos aliquam aſſertionem reputare hæreticam, non debet Papa informationem vel inſtantiam hominum omnium aliorum talem aſſertionem tanquam hæreticam condemnare, niſi aperte cognouerit, quomodo fidei obuiat orthodoxę. *Diſcip.* Rationes prædictæ videntur eſſe difficiles ad ſoluendum: quas tamen nolo nunc amplius pertractare: quia poſtquam totum opus præſens compleueris: & ego cum ſummo ſtudio cogitauero, volo tecum illas rationes & omnia alia recitare, & mentem tuam de omnibus perſcrutari. Sed dic an iſti cenſeant, quod liceat Papæ aliquam aſſertionem, de qua non conſta ſibi, an catholica vel hæretica ſit cenſenda, interdicere & præcipere, quod minime publice dogmatiſetur? *Magiſt.* Dicunt quod in caſu ſi ex dogmatiſatione alicuius aſſertionis magnum ſcandalum eſſet vel timeretur, quod multitudo pertinaciter adhæreret: liceret Papæ præcipere à tali aſſertione ceſſare, quouſque inueſtigetur an inter veritates, vel hæreſes computari debeat.

CAP. XXXI.

Inquirit an liceat Papæ alios errores, quam hæreſes condemnare, & huiuſmodi errores diſtinguuntur ibidem in tres differentias.

D*iſcipulus*. Multa de damnatione hæreſium retuliſti. Nunc peto, quod de damnatione aliorum errorum aliqua narrare digneris. Cupio enim ſcire, an literati putant, quod liceat papæ errores alios quam hæreſes condemnare. *Magiſt.* Errores alii ſunt in triplici differentia. Quidam enim nec contrariantur his, quæ pertinēt ad bonam fidem & ad bonos mores: nec eos tenere aliquod animæ affert periculum. Tales ſunt errores in puris Philoſophicis, & etiam errores aliqui circa aliqua dicta diuina, de quibus inueniri non poteſt, quid indubie ſit tenendum. De talibus loquitur *Aug. in Encherid. dicens. In rebus in quibus nihil intereſt ad capeſcendum Dei regnum errare, aut nullum, aut minimum eſt peccatū.* De his etiam intelligit *Anſel. lib. 1. Cur Deus homo. c. 18.* dicens: *In illis rebus de quibus diuerſa ſentiri poſſunt ſine periculo* (ſicuti eſt iſtud, vnde nunc agimus) *ſi enim neſcimus, vtrum plures homines eligendi ſunt quam ſint angeli perditi: an unum alterum horum æſtimamus pluſquam alterū nullum puto animæ eſſe periculum.* Sic inquantum in huiuſmodi rebus ſi expoſuerimus diuina dicta, vt diuerſis ſententiis fauere videantur, nec alicubi inuenitur nec quid indubitanter tenendum ſit determinatur, non arbitror reprehendi debere. Tales errores, ſecundum multos, non licet Papæ damnare. Quia damnando animas illaquearet obligando fideles ad credendum aliquid forte contra conſcientiam, vel negandum quod non tenere vel negare nullum parit periculum. Alii ſunt errores repugnantes his, quæ in geſtis fidelium cronicis vel hiſtoriis fide dignis habentur. Et de iſtis dicunt nonnulli, quod ipſos poteſt Papa damnare, non tanquam hæreticos, ſed tanquam periculoſos & eccleſiæ pernicioſos. Damna etenim permaxima & pericula tam corporalia quam ſpiritualia poſſunt fideles incurrere, ſi quæcunq; contenta in geſtis, hiſtoriis & cronicis cuilibet negare liceret. Cum ergo Papa damnis & periculis fideliū debeat obuiare, poteſt tales errores damnare & erratores debitæ ſubdere vltioni. Alii ſunt errores, de quibus dictum eſt prius. Ex quibus & aliis veris, quæ negare non poſſunt, conuenit aliquam hæreticam prauitatem inferre etiam quæ proprie dicuntur ſapere hæreſim manifeſtam, & large poſſunt hæreſes appellari. Et tales errores non tanquam hæreticos, (ſtricte loquendo) ſed tanquam ſapientes hæreſim manifeſtam, licet proprie damnare. Si aliquis diceret caſtitatem, quam moniales vouerint, non eſſe altiorem caſtitate coniugii, deberet Papa tam aſſerentem pertinaciter quam aſſertionem damnare. Sic quidam errores negantes Fratres Prædicatores & Minores poſſe audire confeſſiones, ſunt damnati: ſicut ſummi pontifices Alex. tertius, Inno. 4. quoſdam Magiſtros Pariſienſes & errores eorum contra ſtatum & vitam Prædicatorum & Minorum ſolenniter damnauerunt.

CAP. XXXII.

In quo quæritur, an liceat alicui inferiori Papa prædictos errores condemnare, & circa hoc ponuntur ſententiæ contrariæ.

D*iſcipulus*. Hæc probabilia mihi videntur: ſed videtur nonnullis, quod liceat alicui alii inferiori Papa errores huiuſmodi condemnare? *Magiſt.* Sunt quidam dicentes, quod hoc inferiori Papa non licet, ex quo non licet ei condemnare hæreſes, quæ magis quam quicunque alii errores religioni aduerſantur & nocent Chriſtianæ, multo fortius non licet ei errores alios condemnare. Et hoc ratio videtur confirmare. Nam maiori periculo eſt fortius reſiſtendum: ſed hæreſes ſunt ma-

scire, quod omnis homo est risibilis, & tamen demonstrato aliquo homine, quem video à remotis, quem puto esse asinum vel aliud animal (ut sæpe contingit) possum credere quod ille non est risibilis: quia puto quod ille non est homo. Et sic possibile est, quod aliquis credat hanc universalem, omnia contenta in scriptura divina sunt catholica & vera; & tamen credat hanc esse falsam, beatus Andreas fuit Apostolus Christi. Quia ignorat hanc veritatem, beatus Andreas fuit Apostolus Christi, contineri vel posse inferri ex scriptura divina, quo posito si pertinaciter adhæreret quacunque ex causa huic: beatus Andreas non fuit Apostolus Christi, non Catholicus, sed hæreticus esset iudicandus, quantumcunq; firmiter hanc universalem, omnia quæcunque docet scriptura divina, sunt catholica & vera, crederet.

Cap. II.

Ponit distinctiones huius nominis hæreticus, & ponuntur quinq;.

Discipulus. Nunc magis, quam ante, perpendo, quod ad cognoscendum, quis sit censendus catholicus, oportet scire, quis sit hæreticus reputandus. Et ideo de hæreticis volo aliqua pertractari: ne tamen per æquivocationem decipiar, dic primo, si hoc nomen *hæreticus* habeat significationem unam vel plures. *Magist.* Huius *nominis hæreticus* plures significationes assignantur. Uno modo enim omnis excommunicatus, hæreticus vocatur. *Unde 4. q. c. 2.* dicit Nicolaus Papa: *hæreticos autem dicimus tam eos qui ab ecclesia universali sunt profecti, quam qui post hæc à nobis anathematizati sunt.* Et in eodem capitulo notat Glossa dicens: *Nota, quod omnis excommunicatus dicitur hæreticus.* Et hoc idem notat Glossa *24. q. 1. quia vero.* Secundo modo dicitur *hæreticus*, perversor sacramentorum. Et sic simoniacus dicitur hæreticus. Unde Glossa, ut habetur *1. q. 1. Quisquis*, ait: *Quisquis per pecuniam ordinatur ad hoc quod fiat hæreticus promovetur.* Tertio modo dicitur hæreticus, quicunque dubitat vel putat fidem Christianam esse falsam vel fictam. Et sic omnes Iudæi, Sarraceni & Pagani sunt censendi hæretici. Hinc dicit Glossa *24. q. 3.* quando large: *Dicitur hæreticus omnis, qui non tenet articulos fidei: & per hoc Iudæi & Gentiles sunt hæretici*, & secundum hoc non omnis hæreticus est excommunicatus. Isto etiam modo dubii in fide sunt hæretici, quia sunt infideles, *extr. de hær. c. 1.* Sic etiam qui primo sunt catholici, & postea reputant fidem catholicam esse falsam, sunt hæretici: & sic qui apostatant ore & mente à fide, hæretici sunt censendi. Si quis autem ipsorum tantummodo ore apostataret, non esset apud Deum hæreticus, quamvis ecclesia ipsum deberet hæreticum reputare, nisi constaret ipsum timore mortis apostatare. Quarto modo dicitur hæreticus omnis Christianus, vel qui putat, aut qui putaverit se Christianum, errans pertinaciter contra veritatem. *Discip.* Quare dicitur, *qui putat vel putaverit se Christianum fuisse. Magist.* Dicitur propter illos, qui extra formam ecclesiæ baptizantur, qui Christiani non sunt, sed putaverunt aut putant se Christianos esse; & tamen sunt hæretici: aliter tamen, quam Iudæi, vel Pagani, & aliter sunt puniendi. *Discip.* Dic, si alias habet significationes hoc nomen *hæreticus. Magist.* Quinto modo dicitur hæreticus, omnis pertinaciter adhærens errori, qui sapit hæreticam pravitatem.

Cap. III.

Quærit quis sit hæreticus, secundum illam significationem, qua hæreticus propter errorem in fide dicitur excommunicatus.

Discipulus. Clare intueor plures significationes huius nominis *hæreticus*: quibusdam tamen earum notificatis licet sæpe de hæreticis mentio fiat. Dic ergo, si vidisti vel audisti descriptionem huius nominis *hæreticus* in illa significatione, in qua communius accipitur. *Magist.* Tu forte intendis loqui de hæretico, qui est excommunicatus & convictus legitime, & non se correxerit secundum formam ecclesiæ, & est tradendus iudici seculari. *Discip.* Illum describe si potes. *Magist.* Quidam describunt eum dicentes: *Hæreticus* est vere baptizatus vel pro baptizato se gerens, pertinaciter dubitans vel errans contra catholicam veritatem. *Discip.* Particulas declara, & quas personas intendunt includere. *Magist.* Per primam particulam, cum dicunt, *vere baptizatus*, excludunt baptizatos iocose, qui non pro baptizatis censentur. Comprehendunt autem per illam eandem particulam non solum Christianos à catholicis, sed etiam baptizatos ab hæreticis in forma ecclesiæ, & etiam illos, qui extra formam ecclesiæ, quæ scil. extra formam ecclesiæ, puta sacramentum baptismi, nec quo ad gratiam, nec quo ad characterem quoquomodo suscipiunt, & pro baptizatis se gerunt. Per eandem etiam particulam excludunt Iudæos, Sarracenos & Paganos, qui nunquam baptizati fuerunt, nec pro baptizatis se gerunt; qui pœna hæreticorum, de quibus loqueris, minime sunt feriendi. Per secundam autem particulam, cum dicitur *pro baptizato se gerens*, comprehendunt illos, qui putant vel fingunt se baptizatos, & tanquam baptizati inter Christianos conversantur. Qui si à fide recesserint, ac si fuissent vere baptizati, sunt plectendi. Per tertiam vero particulam, cum dicitur, *pertinaciter dubitans vel errans contra catholicam veritatem*: excluduntur omnes, qui ex simplicitate vel ignorantia sola absque omni pertinacia dubitarunt, vel dubitant, vel errant contra fidem. Tales enim non sunt censendi hæretici: sed sunt de fide cum diligentia informandi: qui si postea pertinaciter dubitaverint, vel erraverint, sunt hæretici iudicandi.

Ex his verbis datur intelligi, quod quam cito quis intendit prædicare contra catholicam veritatem, tacite excludendi alios potestatem amittit. Ex quo sequitur, quod talis est hæreticus reputandus. Et tamen absq; pertinacia potest aliqua prædicare contraria catholicæ veritati. Ergo ad hoc, quod aliquis sit censendus hæreticus, non requiritur quod erret pertinaciter aut dubitet. Hoc etiam Beatus Hieronym. vt habetur *24. q. 1. c. hæc est fides*, testari videtur, cum ait scribens Papæ: *si autem hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunq; me culpare voluerit, se imperitum aut maleuolum vel etiam non catholicum, sed hæreticū comprobabit.* Hic etiam de pertinacia nulla fit mentio. Ergo superflue ponitur *pertinaciter* in diffinitione prædicta. Item: Nullus nisi hæreticus damnatione hæreticorum inuoluitur teste Gelasio 24. quæst. 1. c. 1. *Quicunq; in hæresim semel damnatam labitur, in eius damnatione seipsum inuoluit.* vbi Papa inter labentem pertinaciter, vel non pertinaciter in hæresim semel damnatam non distinguit: & per consequens nos non debemus distinguere. Ergo quicunq; siue pertinaciter siue non pertinaciter labitur in hæresim semel damnatam, hæreticus est censendus. Hoc idem Gelasius, vt habetur in eisdem c. q. c. *maiores*, aperte videtur asserere, dicens, *auctore cuiuslibet insaniæ aut pariter errore damnato sufficere iudicauerunt, vt quisquis huiusmodi errorum communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset astrictus.* Cui Felix Papa, vt habetur eisdem c. 2. quæst. c. *Athanasius secundus*, concordare dicitur, dicens: *itaque necesse est vt in illam iusta lance sententiam recideret, quam cum suis successoribus per conuenientiam synodalem susceperat auctor errorum.* In his auctoritatibus inter labentem in hæresim pertinaciter & non pertinaciter isti summi pontifices non distinguunt: & tamen cum indiffinite & vniuersaliter dicant, sectatores hæreticorum simili sententiæ subiacere: Ergo superflue ponitur in diffinitione prædicta *pertinaciter*. Item, Hieronym. super Epistolam ad Galat. 2 & ponitur 24. q. 3. c. *hæresis*, ait: *quicunque ergo aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, à quo scripta est, licet ab Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est eligens quæ peiora sunt.* Et ex his verbis patet, quod omnis intelligens pertinaciter siue non pertinaciter scripturam aliter, quam sensus Spiritus sancti flagitat, est hæreticus. Ergo *pertinaciter* inconuenienter ponitur in prædicta diffinitione. Item, Stephanus Papa inter dubium pertinacem & non pertinacem, distinguens incidentaliter dicit, vt habetur extra de hæret. c. 1. *dubius in fide infidelis est.* Ergo omnis dubitans de fide siue pertinaciter, siue non pertinaciter est infidelis: & per consequens hæreticus est censendus. Ex quo sequitur quod omnis errans contra fidem etiam non pertinaciter hæreticus est censendus. His concordat Gratianus 24. quæst. 1. §. *his auctoritatibus*, dicens: *His auctoritatibus perspicue monstratur, quod ex quo cœpit aliquis contra fidem aliqua docere, nec deiicere aliquem valet nec damnare: & per consequens talis docens contra fidem quamuis non fuerit conuictus, est hæreticus censendus.* Item fides, quæ non est firma, non est vera fides. Hinc dicit concilium generale, vt habetur *extra de summa trini. & fide cathol. cap. firmiter credimus:* aperte insinuans, quod omnis catholicus firmiter credere debet. Et hinc etiam in Symbolo Athanasii continetur: *hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.* fides ergo debet esse firma. Sed dubitans in fide, quamuis non pertinaciter, non habet firmam fidem, sed infirmam, teste Bernhardo, qui libro quinto ad Eugenium Papam ait: *Fides si habet hæsitationem, infirma est.* Ergo dubitans de fide non habet veram fidem: & per consequens non catholicus, sed hæreticus est censendus. Istæ sunt obiectiones, quæ mentem meam pulsant contra descriptionem hæretici memoratam: quia tamen prædicta descriptio videtur apparens, dic quomodo ad prædicta respondent hæreticum taliter describentes.

Cap. VI.

Ostendit auctoritate Augustini, quod ad hoc, quod aliquis sit hæreticus, requiritur quod sit pertinax. Vbi etiam ponuntur quatuor conditiones, quarum vna ad minus, vel omnes simul requiruntur, ad hoc, quod quis hæreticus sit censendus.

Magist. Si tibi exponerem, quomodo prædictam particulam probare nituntur, eorum rationes ad prædicta melius fortassis intelligeres. *Discip.* Expone. *Magist.* Quod pertinacia requiratur tam in dubitante vel errante ad hoc quod aliquis sit iudicandus hæreticus, multipliciter probare conantur. Primo auctoritate August. quę ponitur 24. q. 3. c. *dixit Apostolus*, qui ait *nam qui sententiam suā quamuis falsam atq; peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis atq; in errorem lapsis parentibus acceperunt: quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Ex quibus verbis, vt isti dicunt, colligitur euidenter, quod potest quis falsam & peruersam tenere sententiam, & inter hæreticos minime computari. *Discip.* Clare mihi videtur probatum, quod non omnis dubitans vel errans contra fidem est hęreticus reputandus. Sed non est probatum, quod omnis hæreticus pertinaciter dubitat vel errat contra fidem. Et ideo illam particulam vltimam diffinitionis prædictæ, isti per præmissa verba Aug. minime probare possunt: quia omnis particula diffinitionis vel descriptionis cuiuscunq; datæ conuenienter, probari debet de descripto vel sumpto. Quod autē non probent omnem hæreticum pertinaciter dubitare vel errare contra fidē, ex verbis Beat. Aug. pa-

tenter apparet. Nam ſecundum beatum Auguſt. ad hoc, quod aliquis tenens ſententiam falſam atq; peruerſam, non debeat reputari hæreticus, quatuor requiruntur. Primo quod ſententiam falſam atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendat. Secundo quod talem ſententiam non audacia ſuæ præſumptionis inuenerit: ſed à ſeductis parentibus atq; in errorem lapſis acceperit. Tertio quod quærat cauta ſollicitudine veritatem. Quarto quod paratus ſit corrigi cum inuenerit. Cuicunque ergo deficit aliquid iſtorum, eſt inter hæreticos reputandus. Quamuis ergo quis non ſit pertinax: ſed cum audacia ſuæ præſumptionis aliquam falſam & peruerſam ſententiam inuenerit: vel non quærat cauta ſollicitudine veritatem: aut ſi non ſit paratus corrigi cum inuenerit: eſt inter hæreticos computandus, iuxta ſententiam Auguſtini. *Magiſt.* Ad illam obiectionē faciliter reſpondetur. Ad cuius euidentiam dicunt iſti eſſe ſciendum, quod inter dubitantem & errantem pertinacem & inter errorem pertinaciter defendentem, differentia inuenitur. Quia multi hæretici dubitant vel errant pertinaciter, eo quod intus in mente ſua dubitatione vel errore perſiſtunt pertinaciter: qui tamen errorem ſuū vel dubitationē neq; pertinaciter, neq; aliquo modo defendunt: imo aliquando vel timore vel ambitione aut cupiditate vel aliqua de cauſa negant exterius, quod irreuocabiliter in mente tenent. Multi etiam econuerſo falſam ſententiam atq; peruerſam exterius pertinaci animoſitate defendunt vel defendere poſſunt, cui tamen nec pertinaciter nec aliquo modo in corde adhærent. Nā contingit aliquando ſcientem defendere falſum. Quemadmodum ſæpe falſi & peſſimi aduocati cupiditate ducti falſas cauſas & iniquas pertinaciſſima animoſitate defendunt. Et ita non omnis pertinaciter dubitans, vel errans falſam ſententiam pertinaci animoſitate defendit, nec econuerſo. *Diſc.* Hoc quod nunc declaratum eſt, probabile puto, & ideo ad propoſitum applica. Dimittamus tamen loqui de dubitante, ſolummodo de errante loquendo. Quia forte dicunt iſti, quod illa, quæ de errante dicuntur, etiam de dubitante debent intelligi, prout dubitātes de fide, ſicut errantes contra fidem, inter hæreticos computantur, vel ab hæreticorū numero minime excluduntur. *Magiſt.* Sicut tibi placet ſolummodo de errante faciam mentionem, & qualiter ſæpe dicto modo deſcribentes hæreticum ad obiectionem tuam per præmiſſum notabile, quod tu approbare videris, reſpondeant, declarabo. Dicunt itaq;, quod beatus Auguſtinus quatuor conditiones enumerat, quæ requiruntur ad hoc, vt aliquis tenens falſam ſententiam atq; peruerſam contra catholicam veritatem, non ſit per Eccleſiam inter hæreticos computandus: volens quod cuicunq; defuerit aliqua conditionum prædictarum, eſt hæreticus & etiam pertinax per Eccleſiam iudicandus: quamuis non omnis ſit reputandus pertinax defenſor prauitatis. Prima eſt, quod taliter errans errorem ſuum nulla pertinaci animoſitate defendat. Si enim errorem ſuum pertinaci animoſitate defenderet, catholici, qui de exterioribus non de interioribus motibus animæ iudicant, debent eum inter hæreticos computare, ſaltem præſumptione violenta, contra quam nulla eſt probatio in contrarium admittenda. Eſto enim quod aliquis ſciente contra conſcientiam hæreſim pertinaciter defenſaret, vt ita in rei veritate apud Deum non eſſet hæreticus, quamuis mortaliſſime peccaret, hoc tamen probare non poſſet: & ideo Eccleſia debet eum inter hæreticos computare. *Diſcip.* Magis & magis intelligo differentiam inter hæreticum & pertinacem; & inter pertinaci animoſitate hæreſis defenſorem. Vnde videtur, quod poteſt aliquis etiam aliquam hæreſim pertinaci animoſitate defendere, licet non debeant catholici ipſum hæreticum reputare. Sicut ſi quis metu mortis coactus ab infidelibus errores eorum contra fideles pertinaci animoſitate defenderet, hæreſim defenderet, & tamen non eſſet hæreticus iudicandus. Quemadmodum beatus Marcellinus, qui metu mortis actum hæreticalem commiſit, fuit hæreticus minime iudicandus. *Magiſt.* Dicunt iſti, quod non bene intelligis, quis debeat reputari errorem pertinaci animoſitate defendere: quia ille ſolus, qui abſq; metu mortis ſponte & voluntarie errorem pertinaci animoſitate defendit. Et ideo ille, de quo tu ponis exemplum, quamdiu illum errorem defendit (& non niſi metu mortis) nullum errorem pertinaci animoſitate defendit. *Diſcip.* Illud non videtur bene dictum. Nam *pertinax* dicitur quaſi impudenter tenax, & qui in ſententia ſua nimis perſiſtit. Aliter enim nequaquam peccaret mortaliter errorem contra conſcientiam defendendo. Ergo talis eſt erroris pertinax defenſator: licet propter talem defenſionem pertinacem non ſit hæreticus iudicandus, ſi conſtat fidelibus, ꝙ ſolummodo pro morte vitanda defendit errorem. *Magiſt.* Argumentum forte facis contra ipſos: & ideo forte dicerent, quod talis eſſet pertinax reputandus. Sed tamen non eſſet dicendum, quod errorem pertinaci animoſitate defenderet: quia voluntas animoſitatem ſpontaneam nullo metu coactam ſignificare videtur. Et ita talis eſſet pertinax hæreſis defenſor: ſed tamen non eſſet hæreticus, nec hæreſim etiam pertinaci animoſitate defenderet propter metum mortis illatum. Aliter dicerent, quod ſicut animoſitas, ita etiam pertinacia voluntatem ſpontaneam nullo metu mortis coactam importat. Et ideo talis minime pertinax eſt dicendus. *Diſcip.* Nunc dicas, quid ſentiunt iſti de ſecundo, quod ponit Auguſt. *Magiſt.* Dicunt ſecundum Auguſt. quod qui audacia ſuæ præſumptionis ſententiam falſam inuenerint atq; peruerſam (licet quandoq; talem ſententiam nulla pertinaci animoſitate defendant) ſunt pertinaces & hæretici iudicandi. Si autem non audacia ſuæ præſumptionis, ſed ex ſimplicitate vel ignorantia aliquam hæreſim inuenirent, & factum eorum nihil aliud aggrauaret, neq; per aliquod aliud poſſent conuinci: ita non eſſent pertinaces neque hæretici iudicandi. Qualiter autem innoteſcere poſſit, quod quis non ex audacia ſuæ præſumptionis, ſed ex ſimplicitate & ignorantia errorē inuenerit, ſeu pepererit, non poteſt breuiter explicari. *Diſcip.* De hoc poſtea diligenter inquiram. Nunc autem iſti ab intentione Auguſt. deuiare videntur. Nam in illa particula Auguſt. duo ſimul iungit, vt aliquos errantes a numero hæreticorum excludat,

vide-

videlicet [illegible] sententiam suam falsam non audacia suæ præsumptionis pepererit [illegible]. & quod [illegible] à parentibus seductis atq; in errorem lapsis acceperint. Ergo quicunq; sententiam suam per[illegible] seductis & in errorem lapsis parentibus non accepit, est hæreticus iudicandus: sicut quicunq; sententiam peruersam audacia suæ præsumptionis peperit: est secundum istos hæreticus iudicandus. Confirmatur hæc conclusio, quia omnis, qui non accipit sententiam suam peruersam ab aliquo, & ipsam ex audacia suæ præsumptionis parit, quia aut habet à se aut ab alio. Sed secundum istos quicunq; hæresim de audacia suæ præsumptionis peperit, est hæreticus censendus. Ergo omnis errans contra fidem, qui errorem ab alio non acceperit, est inter hæreticos computandus. Erit a videtur, quod Augustin. ponit quinq; differentias, vt errantes à numero hæreticorum excludat. *Magist.* Dicunt quod Augu. illa d[illegible] simul [illegible]ngit, non quod secundum eorum (scilicet quod à seductis atq; in errorem lapsis parentibus errantes suam sententiam peruersam acceperint) necessario requiritur ad hoc, quod errantes [illegible] numero hæreticorum sint censendi minime: sed illud secundum etiam ponit volens per ipsam [illegible] vnum modum probandi aliquos sententiam suam falsam ex audacia suæ præsumptionis minime peperisse: quia si à parentibus suis vel aliis quibuscunq; sententiam suam falsam acceperint, constat quod eam ex audacia suæ præsumptionis minime pepererint. Addit etiã illud secundum volens innuere, quod pluribus modis possunt errantes (errorẽ à suis accipientes parentibus) se excusare quam alii. Et ideo Augustin. non ponit ibi quinq;, sed quatuor, per quorum quodlibet potest quis probari & conuinci hæreticus. Et quod quatuor eis contraria requirantur ad hoc quod aliquis errans non sit inter hæreticos computandus. Cum autem dicit, quod omnis, qui non accipit sententiam suã peruersam ab alio ipsam ex audacia suæ præsumptionis peperit & inuenit: Respondent, quod hoc non continet veritatem. Quidam enim absq; præsumptionis audacia ex ignorantia sola errores à seipsis inueniunt: quia tamen non sunt pertinaces, inter hæreticos minime numerantur. *Discip.* Expone quomodo declarant tertium, quod ponit August. *Magist.* Secundum eos Augu. intendit, quod ad hoc, quod aliquis errans contra fidem non sit hæreticus, requiritur quod quærat cauta sollicitudine veritatem. Non est autem intelligendum, oportere errantem omni tempore cauta sollicitudine quærere veritatem, si velit catholicus reputari: sed tunc oportet eum cauta sollicitudine quærere veritatem, si cupit à numero hæreticorum excludi, quando sibi à catholicis cum debitis circumstantiis monstratur, quod errat contra catholicam veritatem, & ipse non habet impedimentum legitimum, quare tunc non possit vel non debeat quærere veritatem. Alias enim haberetur contra ipsum præsumptio violenta, quod non ex simplicitate vel ignorantia, sed ex pertinacia sua adhæret errori. *Discip.* Dic de quarto. *Magist.* Quartum, quod etiam sufficit ad hoc, quod errans non sit numero hæreticorum aggregandus, est, quod paratus sit corrigi cum inuenerit veritatem: & sic nec pertinax, & per consequens nec hæreticus est censendus. *Discip.* Ista sola particula quarta reddit errantem pertinacem & hæreticum. Aliæ ergo superfluæ videntur. *Magist.* Licet secundum istos ista vltima particula reddat errantem pertinacem & hæreticum, & non aliæ: tamen ex aliis habetur violenta præsumptio, quod errans pertinaciter sito adhæreat errori: quia ex eo habetur præsumptio (cuius contrarium probari non potest) quod talis errans non est paratus corrigi: & per consequens inter pertinaces & hæreticos habendus.

CAP. VII.

Probat idem quod sextum alia auctoritate August.

Discipulus. Ad probandum, nullum errantem contra fidem esse hæreticum (nisi pertinaciter suo errori adhæreat) verba prædicta beati August. satis prolixe tractasti. Nunc ad eandem conclusionem aliquas probationes adducas, si quas cogitasti alias. *Magist.* Hæc eadem conclusio auctoritate August. contra Manicheos, quæ recitatur *24. q. 3. c. qui in Ecclesia Christi*, probatur, ait enim: *qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid prauumq; sapuerint, si correcti vt sanum rectumq; aliquid sapiant resistunt contumaciter: suaq; pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defendere persistunt, hæretici sunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, non omnes, qui in Ecclesia Christi morbidum prauumq; quid sapiunt, esse statim hæreticos iudicandos: sed antea sunt de pertinacia conuincendi, secundum quod in verbis scriptis innuit August. *Discip.* In verbis prædictis August. innuere videtur, quod non omnes errantes in Ecclesia Christi pertinaciter hæretici sunt censendi, cum videatur innuere, quod tria requiruntur ad hoc, quod illi, qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid prauumq; sapiunt, sint hæretici. Primum est, quod correcti vt sanum rectumq; quid sapiant, resistat contumaciter. Secundum est, quod si suos errores emendare noluerint. Tertium est, quod eosdem errores persistant defendere. Si autem illa tria requirantur ad hoc, quod aliquis sit hæreticus (vt August. insinuare videtur) & multi suis erroribus adhærent pertinaciter, qui tamen eos non defendunt, imo quandoq; negant, sequitur quod non omnes suis erroribus pertinaciter adhærentes hæreticorum numero aggregantur. *Magist.* Dicunt isti, quod Augustinum male intelligis. Non enim vult August. quod illa tria requirãtur ad hoc, quod aliquis sit hæreticus: imo vult, quod quodlibet istorum hæreticum facit errantem. Illa autem tria sic distinguuntur. Primum est quasi commune, & duo sunt quasi minus communia, exponentia quodammodo primum. Nam quod correpti vt sanum rectumq; quid sapiant, contumaciter [illegible] stant, dupliciter potest contingere: vel quia emendare (id est reuocare) nolunt vel defendere persistunt. Et ita quodlibet istorum trium errantem reddit hæreticum & etiam pertinacem. Quare omnis pertinax hæreticus est censendus.

CAP.

debet hæreticus iudicari. Ante examinationem autem est catholicus reputandus: quia quilibet reputandus est bonus, antequam contrarium sit aperte probatum. Et ideo talis prædicans, cũ de assertione eius mentali constare non possit, non est hæreticus iudicandus, quousq; probetur contrarium. Sicut enim facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretari debemus, vt habetur *extra, de Reg. Iur. c. estote*, ita cum nescimus quo animo prædicat quis aliquid contra fidẽ, animo scilicet pertinaciter adhærendi, vel animo corrigendi se (si errauerit) in meliorẽ partem interpretari debemus, suspicando videlicet quod paratus est corrigi, cũ veritas sibi fuerit manifesta. De secundo genere hominum, scilicet de profitentibus errorem, dicunt quod pertinaces sunt censendi hæretici manifesti. Professio enim à voluntate firmata solet procedere. Et ideo qui profitentur errorẽ contrarium catholicæ veritati, sunt reputandi firmati in errore. Quare pro pertinacibus sunt habendi. Et ex hoc sequitur, ꝙ omnes iurantes se errorem aliquem fidei Christianæ contrarium seruaturos, & abiurantes quamcunq; veritatẽ catholicam, inter pertinaces & manifestos hæreticos sunt censendi. Sicut enim professio & iuramentũ, ita iuratio & abiuratio voluntatẽ supponunt firmatam. De tertio genere hominum, scilicet qui defendunt errorẽ, distinguunt dicentes: Quod defendere errorem contingit dupliciter. Vno modo absq; assertione temeraria, eò quod tunc ita apparet. Et tales defendentes errorem suum verbo siue scripto, non sunt hæretici manifesti: quia parati sunt corrigi, cũ inuenerint veritatẽ. Alio modo defendit quis errorem cum assertione temeraria, & talis est pertinax & hæreticus manifestus. De quarto & quinto generibus, scilicet de conuictis & confessis coram prælatis de hæretica prauitate, distinguunt. Quia illa prauitas potest attendi vel ex parte ipsorũ conuictorũ, vel confessorum, aut solummodo ex parte erroris, de quo sunt conuicti vel confessi. Si autem sit prauitas solummodo ex parte erroris, non ex parte confessorum vel conuictorũ, sic non sunt hæretici manifesti. Errores enim, quos tenuerunt Augusti[nus], Hieronymus, & Cyprianus, de quibus tactũ est supra, & de quibus poterant conuinci, praui fuerunt: ipsi tamen non fuerunt praui. Et ideo quamuis de illis erroribus coram prælatis conuicti fuissent vel confessi, nullatenus hæretici extitissent. De sexto genere, scilicet de condemnatis de hæretica prauitate, absq; distinctione dicunt, quod sunt hæretici manifesti, si rite & iuste fuerint condemnati. Quia nullus est sententialiter condemnandus de hæretica prauitate, nisi inueniatur prauitas non solum in errore, sed etiam in errante. Ista autem prauitas in errante est pertinacia. Et ideo soli pertinaces sunt de hæretica prauitate condemnandi. *Discip.* Ista probabilia mihi videntur: sed miror, quare Innoc. prædicto modo non distinxit. *Magist.* Respondetur, quod ideo, quia causæ breuitas hoc non distinxit: sed quod taliter oporteat distinguere, ex aliis sacris canonibus euidenter apparet.

CAP. X.

Singulis respondet auctoritatibus in speciali.

D*iscipulus.* Quamuis ex prædictis colligi possit, quomodo ad plures auctoritates, quas adduxi isto modo sæpe tacto describentes hæreticum responderent, volo tamen vt discurras per singulas. *Magist.* Ad auctoritatem Nicolai Papæ recitantis verba Cælestini respondent, quod illa verba intelligenda sunt de publice prædicantibus scienter contra determinata à concilio generali, & de publice prædicantibus errores ipsos, eosdem temere asserendo, vel protestando se nunquam reuocare eosdem, vel pertinaces se quomodolibet monstrando. Auctoritas vero Hieron. in oppositum allegatur: quia idem Hieron. in verbis adductis insinuare videtur, quod reprobans confessionem ab Apostolo approbatam non est ex hoc ipso hæreticus reputandus, quia poterit esse imperitus. Et ita si ex sola imperitia dixerit contra veritatem, non est hæreticus reputandus. Ad auctoritatem Gelasii dicunt, quod Gelasius intelligit de eo, qui scienter labitur in hæresim condemnatam. Talis enim est hæreticus iudicandus. Et cum dicitur, *Gelasius inter labentem in hæresim pertinaciter & non pertinaciter non distinguit: ergo neq; nos debemus distinguere:* Isti respondent, quod vbi Papa vel canon non distinguit, neq; aliqua distinctio ex aliis canonibus, nec ex sacra scriptura, nec ex dictis autenticis, nec ex ratione euidenti patenter colligi potest, non debemus distinguere. Vbi autem ex aliquo vel aliquibus prædictorum distinctio manifeste accipitur, & non debemus distinguere. Sic enim est in proposito: quia ex aliis sacris canonibus & ratione aperte colligitur luculenter, quod inter labentem in hæresim damnatam pertinaciter & non pertinaciter, est distinctio manifesta. Dicunt etiam, quod Gelasius in *cap. maioris*, loquitur de scita cõmunicatione erroris damnati, & etiã de pertinaci, siue sciat errorem esse damnatum siue ignoret. Ad auctoritatem Felicis Papæ respondent, quod loquitur de Achatio, qui scienter damnato communicauit facinori. Et ideo fuit pertinax iudicandus: quia non erat paratus corrigi per doctrinam Ecclesiæ. Ad auctoritatem Hier. quæ ponitur *24. q. 3. c. hæresis*, respondetur: quod sicut recessus à malis duplex est, scilicet corporalis & spiritualis, prout asserit Aug. prout legitur *23. q. 4. c. 1.* sic recessus ab Ecclesia duplex est, scilicet corporalis & spiritualis. Corporalis autem recessus ex multis causis potest fieri. Potest enim aliquis recedere corporaliter ab Ecclesia, & ad hæreticos corporaliter accedere: quia doctrinæ suæ vel opinioni Ecclesia non consentit aut reprobat. Et de isto recessu corporali ad præsens loquitur, non de aliquo recessu corporali, qui ex bona causa possit fieri. Alius est recessus ab Ecclesia spiritualis, & ille est duplex, scilicet manifestus & occultus, secundũ ꝙ hæreticus est duplex scilicet manifestus & occultus. Similiter aliter intelligere scripturã, quã sensus Spirit. sancti flagitat, cõtingit dupliciter, scilicet cũ pertinaci adhæsione & absq; hac.

Qui-

scire: sed intendit assignare vnum modum cognoscendi hæreticum, vt scilicet quicunque alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq; sui gratia falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur, censeatur hęreticus. Vnde licet in propositione, quã ponit Aug. intelligatur vel primo ponatur vocaliter *hæreticus* ante copulam, & ex hoc posset quis opinari, quod hæreticus sit subiectum: secundum tamen rei veritatem, vt isti dicunt, hæreticus debet esse prædicatum, & id quod sequitur, debet esse subiectum. Et isto modo sub bono intellectu concedenda est vniuersalis formata ex verbis August. ita videlicet: Quicunq; alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq; sui gratia non pertinaciter defendendi nouas opiniones, vel falsas contra fidem gignit vel sequitur, est reputandus hæreticus. Sed si contra conscientiam & in corde de aliquo pertinente ad fidem nullatenus dubitans prædicto modo hęreses gigneret vel sequeretur, nõ esset apud Deum, qui cor intuetur, hæreticus, quamuis mortalissime corã Deo peccaret. *Discip.* Quomodo debet quis hæreticus reputari, si non est coram Deo hæreticus? *Magist.* Ad hoc respondetur faciliter, quod de exterioribus habemus tantum modo iudicare: occulta autem ad iudicium spectant diuinum. Et ideo talis à nobis est censendus hæreticus propter illa, quæ nobis apparent exterius, licet apud Deum nõ sit hæreticus. Quamuis sæpe multos bonos arbitrari debemus, quia nullum malum in ipsis apparet nobis, qui tamen apud Deum sunt pessimi. *Discip.* Discurre per obiectiones, quas feci. *Magist.* Ad primam earum respondetur, quod qui veteres hæreses imitantur pertinaciter sunt hæretici censendi. Et ideo non soli, qui quacunq; ex causa nouas & falsas opiniones gignunt vel sequuntur, sunt hæretici: sed etiam alii multi. Nam qui modo hæresim Arrii ab antiquo damnatam pertinaciter defensaret, esset hæreticus iudicandus. Nec obstant verba August. quia (vt dictum est) non intendit per illa verba neq; diffinitionem neq; descriptionem hæretici assignare. Vnde dicunt, quod sæpe multi falluntur de enunciationibus sanctorum & auctorum, putantes velle diffinitiones vel descriptiones aliquarum rerum vel nominum assignare, cum tamen nunquam hoc intendant, sed solũmodo proponentes particulares veras asserere. Ad secundam respondetur, quod pertinaciter errantes ex sola credulitate vel deceptione sunt hæretici iudicandi: quia non soli illi, de quibus loquitur August. in verbis præmissis, sed etiam alii sunt censendi hæretici. Ad tertiam dicunt illi, qui in corde non dubitant, tamen alicuius temporalis commodi gratia, vel forte pro temporali periculo (citra mortem) vitando, assertiones hæreticales sequuntur, quales dicunt esse multos his diebus & maxime de ordine Fratrum Minorum, qui opiniones nouas de paupertate Christi & Apostolorum, ac etiam de animabus damnatorum & sanctorum, quas in cordibus suis putant hæreticas, & tamen ipsas pertinaci animositate sequuntur, non sunt in veritate hæretici, & tamen à fidelibus (qui non habent de occultis motibus animæ iudicare) sunt hæretici reputandi: & tamen in omnibus tanquam hæretici fugiendi: & si postea dicerent se dictas hæreses in mente minime tenuisse, sed pro assequendo aliquo commodo temporali vel pro vitando periculo se finxisse tenere, non esset eis fides aliqua adhibenda, sed essent ab omni assertione & testimonio tanquam falsi & duplices repellendi. *Discip.* De illis, quæ isti adducunt in exemplum, alias interrogabo sollicite, & ad probandum quod isti, qui sunt sectatores sanctissimi patris Domini Innoc. Papæ 22. non sunt hæretici nec errantes, sed catholici & fideles, fortiter allegabo. *Magist.* Vis ergo istius operis hic sit finis.

Explicit Liber tertius Dialogorum.

Incipit Quartus Liber eiusdem primæ partis, docens qualiter de pertinacia prauitatis hæreticæ quis debeat conuinci.

Cap. I.

In quo quæritur & ponitur diffinitio pertinacis, *secundum vnam opinionem.*

Discipulus. Volo hic istum librum finiri: & ad quartum me transferam. Intendo enim inquirere, quomodo de pertinacia debeat quis cõuinci ante omnia. Cupio tamen scire, quomodo *pertinacia* diffinitione exprimente quid nominis diffinitur. Ex tali namq; diffinitione (vt puto) multę difficultates debent solui: nec sine ipsius noticia potest sciri qualiter de pertinacia debeat quis conuinci. *Magist.* Pertinax à quibusdam diffinitur sic: *pertinax est qui persistit in eo, quod debet dimittere.* Istam diffinitionẽ declarant dupliciter. Primo modo auctoritate Isidori dicentis, quod *pertinax dicitur quasi impudenter tenax.* Ille autem est impudenter tenax, qui tenet quod debet dimittere. Ergo pertinax est ille, qui tenet & persistit in illo, q debet dimittere. Secundo sic: Perseuerantia & pertinacia opponuntur, & contrarias debent diffinitiones habere. Sed perseuerans est ille, qui persistit in illo quod debet. Ergo pertinax est ille, qui persistit in illo quod debet dimittere. *Disc.* Miror, quia isti volunt pbare diffinitionẽ pertinaciæ de pertinace, cum diffinitio de diffinito probari non possit. *Magist.* Non intendunt probare proprie loquendo diffinitionem pertinacis de pertinacitate: sed volunt declarare, & per declarationes manifestare quodammodo diffinitionem pertinacis. *Discip.* De talibus diffinitionibus nolo me intromittere multum ad præsens: sed aliud mouet me contra diffinitionem prædictam; quia secundum eam omnis errans est pertinax. Omnis enim errans, quam diu est in errore, est pertinax. Sed nullus vnquam debet esse in errore: imo omnis errans debet errorem dimittere. Ergo omnis errans est pertinax. *Magist.* Dicunt per æquiuocationem te decipi. Est

enim debitor necessitatis & debitor congruitatis. In prædicta autem diffinitione accipi debet secundum quod importat debitum necessitatis, vt iste sit sensus: pertinax est ille: qui persistit in aliquo quod de necessitate debet dimittere. Esto ergo quod omnis errans (debito, quod congrnitatis dicuni) oportet errorem dimittere (quod non est verum:) non tamen omnis errans de necessitate salutis omni tempore debet errorem suum dimittere. *Discip.* Video quod isti diffiniunt pertinacē communius, quam competat erranti in fide. Et ideo appropria diffinitionem prædictam in fide erranti. *Magist.* Appropriatur sic. Pertinaciter dubitans contra fidem est, qui persistit in dubitatione circa ea quæ sunt fidei, quam debet de necessitate salutis dimittere. *Discip.* Secundum prædicta omnes Iudæi & Gentiles essent pertinaces, quia omnes tenentur errorem suum dimittere. Ista est difficultas, quæ longum tractatum requireret propter illos, qui nunquam de fide vera informati fuerunt. nec est defectus istorum qui informationem minime habuerunt, si qui sunt tales. De aliis autem Gentilibus & Iudæis isti dicunt aperte, quod debent in numero pertinacium reputari.

Cap. II.

In quo quæritur, quomodo valeat quis de pertinacia conuinci. Et distinguitur de pertinacia interiori & exteriori: de pertinacia interiori tractatur capitulo tertio & quarto: de exteriore incipit tractare capitulo quinto.

Discipulus. De illa difficultate ad præsens nolo tecum collocutionē habere, sed volo te interrogare de proposito principali, scilicet quomodo de pertinacia valeat quis conuinci. *Magist.* Circa illa quæ fidei sunt, duplex potest pertinacitas inueniri. Vna mentalis, quando quis scilicet pertinaciter corde adhæret prauitati hæreticæ vel pertinaciter dubitat de catholica veritate. Alia est pertinacitas exterior, quæ in facto vel in voce exteriori consistit. Prima pertinacia aliter quam per præsumptionē probabilem vel violentam conuinci non potest à nobis: quia in talibus non necessario interioribus exteriora correspondent, imo tenetur vnum sæpe interius, & aliud exterius simulatur. *Discip.* Quamuis intentio mea fuerit interrogare de pertinacia exteriori solummodo: causa tamen exercitii dicas aliqua de pertinacia interiori & mentali, quis videlicet pertinaciter erret in mente. *Magist.* Sunt quidam dicentes quod tripliciter potest quis pertinaciter errare in mente. Et primo quidem. Si quis non obstantibus miraculis, quæ audiuntur fuisse facta pro fide firmanda, putat fidem esse falsam vel incertam. Secundo si in generali credit totam fidem esse veram, alicui tamen errori in speciali (quam nescit ad fidem explicite pertinere) adhæret tam fortiter, quod quantumcunq; sibi ostenderetur ad fidem pertinere, errorem nullo modo dimitteret huiusmodi, sed ante putaret fidem esse falsam. Sicut si in Veteri Testamento (quando fideles credere Trinitatem personarum cum vnitate Diuinitatis explicite minime tenebantur) aliquis credens totam doctrinam Moysi & fidelium esse veram in speciali, putasset quod tres personæ non sunt vnus Deus, & suo errori tam fortiter adhæsisset, quod ante doctrinam Moysi & Prophetarnm credidisset esse falsam, quæ tenuisset tres personas esse vnum Deum. Iste (licet in genere credidisset totam fidem Moysi & Prophetarum esse veram) pertinax extitisset. Tertio potest quis mentaliter esse pertinax in errore, si alicui errori inhæret & negligit, quomodo & quando debet quærere veritatem. Quia talis non est paratus corrigi, si persistit in errore, quem debet de necessitate salutis dimittere. *Discip.* Inter negligentiam & pertinaciam differentia inuenitur. Sed ille vltimus est negligens. Ergo non est pertinax. *Magist.* Respondetur, quod quamuis negligentia & pertinacia distinguantur, tamen aliquis negligens est pertinax: nec est inconueniens, quod aliqua negligentia est pertinacia reputanda. *Discip.* Potest ne aliquis pertinaciter dubitare contra fidē. *Mag.* Dicitur quod tot modis potest quis pertinaciter dubitare cōtra fidē quot modis potest pertinaciter errare cōtra fidē. *Disc.* Nūquid aliquo modo potest distingui de pertinaci propter pertinaciā interiorē. *Mag.* Aliter distinguitur de tali pertinacia, saltem quantū ad verba. Quia sicut secundū Aug. quidā est hæreticus scienter, quidam vero inscienter; ita quidam est pertinax scienter, ille scilicet qui putat fidem Christianam pro aliqua sui parte esse falsam: & quidam est pertinax nescienter, qui scilicet credit in genere totam fidem Christianam esse veram in speciali, tamen alicui errori pertinaciter contra fidem adhæret. *Discip.* Quomodo potest quis scienter esse pertinax? Videtur enim, quod hoc contradictionem includat. Quia qui errat, putat esse verum circa quod errat, eo quod errare est approbare falsum pro vero. Nullus ergo scit se errare. Et ita scienter nullus est pertinax: quia nullus scit se esse pertinacem in errore. *Magist.* Ista clausula pertinacis, cum dicitur *scienter*, non debet referri ad pertinaciam errantis, vt scilicet aliquis sciat se pertinaciter errare: sed debet referri ad contrarietatem suæ pertinaciæ vel erroris ad fidem Christianam, vt dicatur scienter pertinax, qui scit assertionem, circa quam errat, esse contrariam fidei Christianæ. Quemadmodum quis dicitur hæreticus scienter, non quia scit se esse hæreticum, sed quia scit assertionem suam esse contrariam fidei Christianæ. Sic ille igitur vocatur scienter hæreticus, qui scit assertionem suam, quia in rei veritate est pertinax hæresis, esse contrariam fidei Christianæ. Sic ille dicitur scienter pertinax in errore hæreticali, qui scit assertionem, quam putat veram, esse contrariam fidei Christianæ. Ille autem dicitur ignoranter siue nescienter pertinax in errore hæreticali, qui assertionem suam nescit esse contrariam fidei Christianæ.

C A P.

CAP. III.

In quo obiicitur contra dicta in capitulo præcedenti, arguendo, quod nullus sit pertinax, vel hæreticus nisi scienter: vbi etiam distinguitur de nescienter hæretico.

Discipulus. Distinctionem inter scienter pertinacem & nescienter pertinacem: & similiter inter scienter hæreticum & nescienter hæreticum, modo aliter quam prius intelligo: & ideo quamuis putauerim prius nullum esse scienter pertinacem aut scienter hæreticum, nunc mihi videtur quod omnis hæreticus, qui scit assertionem suam (quæ in rei veritate est pertinax hæresis) esse contrariam fidei Christianæ. Et ita dicitur ignoranter siue nescienter hæreticus, qui assertionem suam nescit esse contrariam fidei Christianæ, sed putat esse consonam fidei Christianæ: sic ille dicitur esse scienter pertinax in errore hæreticali, qui scit assertionem (quam putat veram) esse contrariam fidei Christianæ. Ille autem dicitur ignoranter siue nescienter pertinax in errore hæreticali, qui assertionem, quam putat esse veram, nescit siue ignorat contrariam esse fidei. Et sic quilibet talis esset fidelis & catholicus, quia omnis hæreticus est scienter pertinax & scienter hæreticus, & nullus penitus nescienter. Quod potest tali ratione probari. Nam ad hoc, quod aliquis catholicus sit & fidelis, sufficit fides implicita. Hoc patet per exemplum de Cornelio centurione, de quo habetur *Actor. 10.* qui antequam de Christo fidem haberet explicitam, fuit fidelis, *quia iustus & timens Deum*, & per consequens fidem habuit saltem implicitam. Et ita fides implicita sufficit, quod quis sit catholicus & fidelis. Sed quicunq; non est scienter pertinax, neq; scienter hæreticus (modo prius exposito) habet fidem implicitam: quia ex hoc ipso, quod non putat se errare contra fidem Christianam, credit totam fidem Christianam esse veram, licet in aliquo speciali erret. Qui autem credit totã Christianam fidem esse veram, habet fidem implicitam. Ergo est catholicus & fidelis, & per consequens non est pertinax neq; hæreticus. Confirmatur hæc ratio: quia qui credit totam fidem Christianam esse veram, & habet fidem de omni veritate pertinente ad fidem Christianam, non est hæreticus, & per consequens non est pertinax. Sed quicunq; non est scienter pertinax, neq; scienter hæreticus, credit totam fidem Christianam esse veram: ergo habet fidem de omni veritate pertinente ad fidem Christianam, & per consequens nullo modo est pertinax nec hæreticus. *Magist.* Istæ obiectiones principaliter inducuntur ad probandum, quod nullus est scienter hæreticus. *Discip.* Ita est. *Magist.* Dimittamus ergo loqui de pertinacitate, & sufficiat de hæretico facere mentionem. *Discip.* Placet, qui potest videre, quomodo potest quis esse hæreticus nescienter, non dubitabit quin valeat quis esse hæreticus nescienter. *Magist.* De nesciente hæretico distinguitur. Quidam enim sunt vel esse possunt nescienter hæretici, quia scienter & explicite arbitrantur aliquas assertiones sub forma propria scriptas in scriptura diuina ad fidem Christianam nullatenus pertinere. Tales fuerunt Manichei, qui secundum Isidorum, prout legitur *24. q. 3. c. quidam autem*, Testamentum Vetus respuerunt, & nouum tantummodo ex parte receperunt, & ita putabant se catholicos & fideles Christianos: & ideo fuerunt nescienter hæretici, quia assertionem contentam in Veteri Testamento asseruerunt ad fidem Christianam minime pertinere. Quidam autem sunt nescienter hæretici, qui assertionem nullam pertinentem ad fidem Christianam sub propria forma scriptam in scriptura diuina repertam dubitant esse veram, quia totam scripturam diuinam recipiunt: sed tamen aliquas assertiones sequentes ex illis (propter hoc, quod aliter intelligunt scripturas diuinas, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, à quo sumptæ sunt) non credunt esse veras, quia non putant, quod sequantur ex illis. Quia autem credunt irreuocabiliter contrarias assertiones esse veras, ideo hæretici sunt censendi, qui tamen in genere credunt totam fidem Christianam esse veram.

CAP. IV.

In quo ponitur responsio ad probata capitulo præcedenti: & ibi notatur distinctio de fide implicita.

Discipulus. Ad quid valet ista distinctio? *Magist.* Per istam distinctionem putant nonnulli demonstratiue probare, quod rationes tuæ non concludunt. *Discip.* Quomodo? *Magist.* Ex primo membro probant, quod aliqui possunt esse nescienter hæretici, sic: Qui credunt in genere, quod tota fides Christiana est vera; & tamen credunt Vetus Testamentum vel Euangelium Lucæ multa continere erronea, eo quod Vetus Testamentum vel Euangelium Lucæ putant multa continere, quæ ad fidem Christiana nullatenus pertinent, vere sunt hæretici, præsertim si sint pertinaces. Aliter enim posset quis absq; hæretica prauitate dicere, q; non omnia Euangelia ad fidem pertinent Christianam. Sed talis non est scienter hæreticus, quia non credit se contrariari in aliquo fidei Christianæ. Ergo aliquis potest esse hæreticus nescienter, quemadmodum Manichei fuerunt hæretici nescienter, quia putauerunt se esse veraciter Christianos, & omnes alios Christianos, qui Vetus Testamentum receperunt, arbitrabantur hæreticos contra fidem Christianam errantes. *Discip.* Dic quomodo ad obiectiones tactas superius respondeatur. *Magist.* Dicunt enim, quod obiectiones illæ fundantur in æquiuocatione de fide implicita, est enim vna fides implicita vera, omnem assertionem pertinacem, respectu cuiuscunq; hæreticæ prauitatis, excludens. Et illa fides implicita sufficit ad hoc, quod ha-

habens eam sit catholicus & fidelis. Alia est fides implicita falsa, qua scilicet creditur hæc est vera: fides Christiana est vera. Sed alia fides, quam illa, quæ est vere Christiana pro Christiana habetur. Et talem fidem habuerunt Manichæi; quia credebant fidem Christianam esse veram. Sed illam fidem vocauerunt Christianam, quæ in rei veritate non est Christiana; imo est contraria fidei Christianæ. Et sic est de omnibus hæreticis nescienter: quia licet credant hanc esse veram: fides Christiana vel fides Eccl. sīæ est vera: tamen fidem reputant Christianam, quæ in rei veritate non est Christiana, licet credant eam esse Christianam. Et ideo (quamuis nescienter) tamen hæretici sunt (Item patet de Bohemis.) *Discip.* Nunquid aliqui credentes fidem Christianā esse veram, habent falsam fidem? *Magist.* Nullus propter hoc, quod credit fidem Christianam esse veram, habet falsam fidem: sed credens quandam fidem esse Christianam, quæ in rei veritate non est Christiana habet falsam fidem. Sicut Arrius in eo, quod credit quod fides Christiana est vera & Euangelium continet veritatem, non habuit falsam fidem: sed credendo quod Filius Dei non est æqualis Patri, & quod hoc pertinet ad catholicam fidem, habuit falsam fidem. *Disc.* Adhuc non sunt illa argumenta soluta, quæ fundantur in hac propositione: omnis fides implicita vera sufficit ad hoc, quod habens eā sit catholicus & fidelis. *Magist.* De fide distinguitur. Quod quædam ponitur fides infusa, quam etiam paruuli baptizati habere dicuntur. Et de hac posset concedi propositio, quam assumis: sed illam habet nullus hæreticus nescienter. Alia est fides acquisita, quæ est incredulitas quædam, qua quis absq; dubitatione alicui assertioni adhæret. Sicut est propositio falsa: quia non omnis fides talis implicita vera sufficit ad hoc, quod habens eam sit catholicus & fidelis. Quamuis enim nullus sit infidelis propter quamcunq; fidem veram, tamen poterit habens vnam fidem veram esse infidelis propter aliam fidem falsam. *Discip.* Nihil modo quantum ad illam materiam: sed indica mihi, quid dicitur ad aliam propositionem: Qui credit totam fidem Christianam esse veram, habet fidem de omni veritate pertinente ad fidem Christianam? *Magist.* Hæc negatur de fide, quæ reddit aliquem catholicum nisi credens totam fidem Christianam, nullam reputet fidem Christianam, nisi quæ vere Christiana est.

Cap. V.

In quo tractatur de pertinacia exteriori secundum quam quis potest conuinci iudicio exteriori, ponendo primum modum de eo, qui abiurat facto vel verbo fidem Christianam.

D*iscipulus*. Postquam tecum collationem habui de pertinacia interiori: volo aliqnam recipere de pertinacia exteriori, quando scilicet præter ea, quæ apparent exterius, debent catholici aliquem errantem contra fidem tanquam pertinacem habere: & quomodo de pertinacia in iudicio debeat quis conuinci. Inprimis autem cupio scire, an vno modo tantum vel pluribus possit constare errantem aliquem contra fidem esse pertinacem. *Magist.* Plures modi ponuntur, quibus possunt catholici præsumptionem accipere violentam de aliquo, quod est pertinax in errore. *Discip.* Primo tractemus vnum modum, postea alium modum. *Magist.* Primus modus, quo potest quis de pertinacia deprehendi, est, cum in facto vel in verbo monstrat quis se non firmiter credere fidem Christianam esse veram & sanam: puta si dicit fidem esse falsam vel dubiam, vel ad sectam aliam se conuertit, vt puta si facit se circumcidi, vel Mahometum adorat. De tali enim licet cuilibet iudicare, quod pertinaciter errat vel dubitat veritatem, & quod est scienter hæreticus manifestus. Et si conuictus fuerit vel confessus in iudicio, quod tale aliquid dixerit vel fecerit, sine vlteriori examine est tanquam pertinax & hæreticus condemnandus. *Discip.* Potest ne inueniri casus, in quo possit hæreticus de tali hæretica prauitate excusari? *Magist.* Vnus solus casus, quantum ad fidei abnegationem, excipitur, scilicet si metu mortis fidem negauit, dicendo, fidem Christianam esse falsam vel dubiam. Duo vero excipiuntur, quantum ad factum hæreticale. Primus est, si quis metu mortis actum hæreticalem commiserit: puta si pro morte vitanda quis adorauerit Mahometum. Et isto modo excusabatur Beatus Marcellinus, qui immolando idolis non fuit factus hæreticus, licet peccatum mortale commiserit. Secundus casus est si absoluta coactione quis coactus fuerit actum hæreticalem committere: in quo casu etiam ab omni peccato excusatur. *Discip.* Vellem scire rationem, quare talis debet statim hæreticus & pertinax reputari: cum ita quis possit ambitione & cupiditate tractus facto vel verbo ostendere, se non tenere firmiter fidem Christianam esse veram, quam tamen in mente tenet esse veram, sicut quis potest hoc simulare metu mortis. *Magist.* Ratio assignatur: quia cum quis extra metum mortis aliquid dicit & facit, magis de voluntario habet, quam quando dicit aut facit aliquid metu mortis inductus. Et ideo nulla cupiditas vel ambitio excusat de pertinacia in licito iudicio hominem, quantumcunq; facto vel verbo monstrat se fidem Christianam firmiter tenere. Et eodem modo dicitur, quod nec amor, nec odium, nec aliquid præter timorem mortis potest quemcunq; in hoc casu excusare, quin sit hæreticus reputandus, nisi dicatur quod per grauia illata tormenta vel metum eorum in hoc casu valeat quis excusari. *Discip.* Nunquid modo prædicto est dicendum de omni scienter hæretico. *Magist.* De omni scienter hæretico sunt intelligenda prædicta.

Cap. VI.

In quo ponitur secundus modus, quo quis potest de pertinacia conuinci: scilicet de eo, qui negat aliquam partem veteris, aut Noui Testamenti.

Discipulus. Sufficiat dixisse prædicta de primo modo: dic nunc secundum, quo valeat de pertinacia quis conuinci. *Magist.* Qui dicit aliquam partem Noui vel Veteris Testamenti aliquod falsum asserere, aut non esse recipiendam à catholicis, est hæreticus & pertinax reputandus. Vnde & propter hoc fuerunt Manichei hæretici iudicati, quia Vetus Testamentum respuerunt, & Nouum Testamentum pro parte solummodo receperunt. *Discip.* Nunquid si aliquis laicus, qui de libro Iosue forte nunquam audiuit fieri mentionem, diceret eundem librum Iosue ad Testamentum Vetus minime pertinere, esset censendus hæreticus. *Magist.* Differentia est inter dicentem aliquam scripturam ad Vetus vel ad Nouum Testamentum minime pertinere: & dicere aliquam partem Veteris Testamenti vel Noui non esse tenendã. Primus si esset laicus vel illiteratus, non esset statim censendus hæreticus, sed esset diligenter examinandus & etiam informandus. Et si post informationem conuenientẽ non se corrigeret, esset pertinax reputandus. Si vero est literatus, sciens quos libros Ecclesia reputat esse de integritate Noui & Veteris Testamenti, & tamen hoc non obstante diceret librum Iosue vel alium ad Vetus Testamentum minime pertinere, esset statim hæreticus iudicandus & pertinax, nec esset expectandus, vt se corrigeret, sed statim pro incorrigibili esset habendus. Secundus autem, qui scilicet dicit aliquã partẽ Veteris vel Noui Testamenti non esse recipiendam, vel aliquid falsum asserere, siue literatus siue illiteratus existeret, esset statim iudicandus pertinax, nisi forte fuerit adeo simplex, quod nesciat quid per Nouum & Vetus Testamentum importetur, & seductus ab aliis dicat Nouum vel Vetus Testamentum aut aliam partem recipi non debere: firmiter tamen credens totam fidem esse Ecclesiæ recipiendam. Talis enim non est inter hæreticos computandus, sed per simplicitatem & ignorantiam excusandus. Et de talibus simplicibus ait August. vt habetur 24. q.3. c. hæreticus: *Ille autem qui huiusmodi hominibus* (scilicet hæreticis) credit, imaginatione veritatis quadam est illusus. Et ideo non videtur, quod debeat pertinax iudicari, nisi credat fidem Ecclesiæ esse falsam, vel alio modo pertinax conuincatur.

Cap. VII.

Mouet dubitationem incidentem circa secundum modum præcedenti capitulo positum, ad quam etiam respondetur. Vbi etiam notatur distinctio de impœnitente & incorrigibili.

Discipulus. Circa illum modum de pertinacia conuincendi nolo multum insistere, quia non audeo, ne illi, inter quos modo cõtrouersia vertitur, aliquid tale mutuo sibi imponant, nec aliquis alteri. Vnum tamen retulisti, quod peto declarari: quia forte vtile erit, & ad multa genera hæreticorum applicari poterit, vt videtur. Dixisti namq;, quod si aliquis sciret, quos libros Ecclesia reputat de integritate Noui & Veteris Testamenti, & tamen hoc non obstante diceret, quod aliquis eorum ad Nouum vel Vetus Testamentum minime pertineret, esset statim pertinax & hæreticus iudicandus; nec esset expectandus, an correptus paratus esset se corrigere, sed statim pro incorrigibili esset habendus. De hoc enim vltimo miror, quomodo talis sit statim incorrigibilis reputandus. Qui enim corrigi potest, non est incorrigibilis. Talis autem corrigi potest. Ergo non est incorrigibilis reputandus. *Magist.* Multorum iudicio bene dixisti hoc, quod petis, vtile esse ad multa: quia nonnulli ex declaratione ipsius multa probare conãtur. Dicitur itaq; quod sicut *impœnitens* dupliciter accipitur. Vno modo pro illo, qui pœnitere non potest, alio modo pro illo, qui est in proposito minime pœnitendi: sic *incorrigibilis* dicitur dupliciter. Vno modo ille, qui non potest corrigi. Et talis non est in hac vita, præsertim si non est alienatus à sensu. Aliter dicitur ille *incorrigibilis*, qui est in proposito se nullatenus corrigendi, licet posset corrigi. Et omnis etiam talis incorrigibilis debet pertinax reputari. Vnde talis incorrigibilis vocari potest pertinax, contumax, obstinatus, induratus. Non ergo (sicut accipis) qui corrigi potest, non est incorrigibilis: imo multi sunt incorrigibiles, qui sunt in proposito corrigendi se nullatenus, qui tamen corrigi possunt, & sæpe incorrigibiles corriguntur. Quia de nullo incorrigibili in vita præsenti est penitus desperandum: sicut nec de aliquo impœnitente, quamdiu vixerit, est desperandum.

Cap. VIII.

Ponit tertium modum pertinaciæ de eo, qui credit, seu asserit totam Ecclesiam errare, & ponuntur duæ contrariæ opiniones, quæ probantur capitulo sequenti immediate.

Discipulus. Dic alium modum, quo de pertinacia debeat quis conuinci. *Magist.* Dicunt nonnulli, quod ille debet pertinax iudicari, qui tenet vniuersalem Ecclesiam errare vel errasse, ex quo cœpit Ecclesia Christiana congregari: licet credat fidem Christianam traditam à Christo & ab Apo-

Apostolis in nulla sui parte mendacium continere. Talis enim, vt dicunt, non est examinandus, an paratus sit corrigi, sed eo ipso, quod dicit, est pertinax reputandus. *Discip.* Nunquid omnes Literati sic sentiunt? *Magist.* Quidam tenent contrarium dicentes, quod absq; pertinacia & hæretica prauitate potest quis ex simplicitate & ignorantia dicere, Ecclesiam errare vel errasse. Et ideo dicunt, quod sic est examinandus solicite, an paratus sit corrigi an non. Et si quidem sit paratus corrigi, non est pertinax nec hæreticus iudicandus: si autem corrigi nolit, est inter pertinaces & hæreticos numerandus.

Cap. IX.

Ponit duas opiniones sibi inuicem contrarias in præcedenti capitulo recitatas, & pro illis arguit.

Discipulus. Quia nonnulli imponunt sanctissimo patri D. Ioann. Pa. 22. quod ipse habet dicere & asserere Ecclesiam errasse (de quo tamen aliquando collocutionem habebo) pro assertionibus contrariis supra dictis allegationes aliquas adducas. *Magist.* Pro prima assertione potest taliter allegari, fides Christiana est fides vniuersalis Ecclesiæ, nec inter fidem Christianam & fidem vniuersalis Ecclesiæ potest aliqua differentia reperiri. Qui ergo dicit, Ecclesiam vniuersalem errare vel errasse, dicit fidem Christianam esse erroneam, & est statim absq; vlteriori examinatione pertinax & hæreticus reputandus. Igitur qui dicit, vniuersalem Ecclesiam errare vel errasse, est statim absq; aliqua examinatione pertinax & hæreticus iudicandus. Pro assertione contraria taliter allegatur. Qui dicit vel tenet aliquam assertionem, cuius contrarium non tenetur explicite credere, non est statim pertinax & hæreticus iudicandus: quia qua ratione potest quis tenere vnam assertionem hæreticalem, cuius contrarium non tenetur explicite credere, absq; hoc, quod pertinax & hæreticus iudicetur, eadem ratione, aliam quamcunq; assertionem hæreticalem, cuius contrarium non tenetur explicite credere, potest dicere & tenere, absq; hoc quod statim debeat pertinax & hæreticus iudicari. Sed non quilibet Christianus tenetur explicite credere, quod vniuersalis Ecclesia non errat vel errauit. Ergo quamuis aliquis dixerit, quod Ecclesia vniuersalis errat vel errauit, non est statim pertinax & hæreticus iudicandus, sed examinandus est an paratus sit corrigi. Maior istius rationis videtur esse manifesta. Minor probatur, quia nullus tenetur explicite credere conclusionem, qui nõ tenetur explicite credere antecedens, vel præmissas, propter quod vel quas tenetur conclusio. Sed quod vniuersalis Ecclesia non errat vel errauit, est conclusio, quæ ideo credenda est, quia Christus dicit Matth. vlt. *Vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi:* & quia rogauit pro Petro ne deficeret fides eius. Ista autem, ea quibus infertur, quod vniuersalis Ecclesia non errauit nec errat, multi non tenentur explicite credere: quia multi sunt illiterati, qui verba prædicta nunquam audierunt. Ergo nec tenentur explicite credere, quod Ecclesia vniuersalis non errat nec errauit. Confirmatur hæc ratio; quia si quilibet Christianus tenetur explicite credere Ecclesiam vniuersalem non errare nec errasse: aut ergo tenetur hoc credere, quia in scriptura diuina asseritur; aut quia ad doctrinam pertinet vniuersalis Ecclesiæ; aut quia in doctrina vniuersalis Ecclesiæ vel scriptura diuina continetur; vel quia est ab Ecclesia vniuersali explicite approbatum; vel quia apud omnes catholicos tanquam catholicum diuulgatum extitit. Non propter primum, quia multa in sacra Scriptura asseruntur, quæ non quilibet Christianus tenetur explicite credere: nec propter secundum, per eandem rationem: nec propter tertium vel quartum propter idem: nec propter quintum, quia hæc veritas: Ecclesia vniuersalis non potest errare non est apud omnes Christianos simplices & alios diuulgata. Multi enim sunt, qui de ea loqui non audierunt omnino. *Discip.* Si hæc ratio procederet, videretur quod diuulgatio apud Christianos esset maioris auctoritatis, quam diuina scriptura: quia propter diuulgationem huiusmodi tenerentur omnes Christiani alicui veritati explicite assentire, cui tamen non tenerentur propter scripturam diuinam explicite adhærere. *Magist.* Ad hoc dicitur, quod diuulgatio apud omnes Christianos non est maioris auctoritatis, quam scriptura diuina: sed est pluribus nota quam scriptura Diuina. Et ideo quod omnes Christiani tenentur credere explicite veritatem apud omnes Christianos & simplices diuulgatam, & non tenentur omnes explicite credere omnes veritates contentas in scriptura Diuina, non est propter maiorem auctoritatem talis diuulgationis, quam scripturæ Diuinæ. Sed quia talis diuulgatio ad notitiam plurium iam peruenit, & per hoc assignatur ratio, quare quisq; tenetur explicite credere fidem Christianam explicite esse veram; quia illa veritas apud omnes diuulgata extitit, sicut & illa: fides quam Christus docuit vera est & sana. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad rationem pro assertione contraria. *Magist.* Respondetur, quod peccat per fallaciam figuræ dictionis: quia licet eadem sit fides Christiana & fides vniuersalis Ecclesiæ, quando Ecclesia non errat, tamen secundum istos vniuersalis Ecclesia consignat vel significat Christianos in recto, quos taliter non signat fides Christiana. Et ideo, vt dicunt, non sequitur: quilibet Christianus tenetur explicite credere fidem Christianam esse veram: ergo tenetur credere explicite Ecclesiam vniuersalem non errare nec errasse. *Discip.* Non diffundas te ad illa quæ ad rationalem spectat scientiam: sed dic, quomodo ad rationẽ in contrarium respondetur. *Magist.* Ad rationem illã dicitur, quod quandoq; magis tenetur quis credere explicite conclusionem, quam præmissas ex quibus infertur: propter hoc, quod conclusio magis quam præmissæ apud Catholicos diuulgatur. Ita est de illa: Ecclesia vniuersalis non errat nec errauit. Hæc enim sub istis verbis vel æquipollentibus apud omnes catholicos diuulgatur. Quilibet enim Christianus putat illã esse vniuersalẽ Ecclesiã, quæ secũ in fide concordat

Et ideo sicut quilibet credit explicite se tenere verã fidem & non falsam: ita quilibet credit explicite vniuersalem Ecclesiam tenere verã & catholicã fidẽ & non falsam fidẽ. Quare sicut illa fides Christiana est vera fides, est apud Christianos diuulgata, (& ideo tenetur eã quilibet explicite credere) ita, fides vniuersalis ecclesiæ est vera fides, est apud Christianos diuulgata. Quare quilibet Christianus tenetur eam explicite credere. Et ideo quicunque illam negat, est statim sine maiori examinatione pertinax & hæreticus reputandus. *Discip.* Illi videntur distinguere inter vniuersalem ecclesiam & multitudinem Christianorum. Nunquid ergo concedunt, quod quilibet tenetur explicite credere, quod multitudo vel maior pars Christianorum non errat, nec errauit in fide? *Magist.* Respondetur, quod non est necessarium credere implicite nec explicite multitudinem Christianorum non errare nec errasse in fide, nec maiorem partem, pro eo quod fides catholica in paucis potest seruari: imo nonnulli dicunt, quod in vno solo posset consistere, quia propter vnum solum posset saluari, etiam quicquid Christus promisit Apostolis de fide catholica vsque ad finem seculi datura.

CAP. X.

Ponit quartum modum pertinaciæ de eo, qui assertionem catholicam apud eos, cum quibus moratur, diuulgatam, compos quidem rationis illam negat, aut oppositam asserit, & quod talis sit pertinax probatur tribus rationibus.

Discipulus. Nunquid est adhuc alius modus, quo de pertinacia valet quis conuinci? *Magist.* Quartus modus secundum nonnullos, quo statim aliquis pertinax & hæreticus iudicatur, est. Si quis Christianus capax rationis & maxime intelligens, neget quamcunque assertionem catholicam, quæ apud omnes catholicos & fideles, cum quibus conuersatur, tanquam catholica diuulgatur & à prædicantibus verba Dei publice prædicatur. Sicut apud omnes catholicos publice diuulgatur, quod Christus fuit crucifixus. Vnde in omni ecclesia ostenditur crucifixus, & prædicantes verbum Dei hoc publice nunciant & affirmant. Et ideo si quis inter Christianos nutritus negaret Christum esse crucifixum, esset statim pertinax & hæreticus iudicandus. Et quanto magis esset inter Christianos conuersatus, & plures intrasset ecclesias, & verbum Dei à pluribus audiuisset, & maiorem literaturam in sacra pagina & iure canonico haberet, tanto fortius esset statim pertinax & hæreticus iudicandus. *Discip.* Quia quidam (vt scis) putant ista de causa sanctissimum patrem do. I. Papam esse hæreticũ, pro eo, videlicet quod negat animas reproborum esse in inferno, & animas sanctorum in cœlo non videre Deum, & Dæmones non puniri, quas dicunt esse veritates catholicas apud omnes catholicos diuulgatas. Vnde etiam dicunt, quod quamuis sermones suos nequaquam bullauerit, tamen est hæreticus & pertinax iudicandus, peto quod prædictum modum de pertinacia conuincendi fortioribus allegationibus munire coneris, vt materiam habeam cogitandi, quomodo ad illas & alias pro defensionem Domini nostri summi pontificis valeam respondere. *Magist.* Quia negans aliquam assertionem catholicam apud omnes catholicos diuulgatam, vt statim absque examinatione vel discussione inter pertinaces & hæreticos sit computandus, ostenditur primo sic. Sicut nulli licet ignorare ea, quæ publice fiunt, secundum quod ex sacris canonibus colligitur euidenter. *dist. 16. quod dictis & 12. q. 3. qui habuistis*: sic non licet ignorare ea quæ publice diuulgantur, nunciantur & tanquam catholica prædicantur. Qui autem negat assertionem catholicam, quam sibi ignorare non licet, est pertinax & hæreticus iudicandus. Ergo qui negat assertionem catholicam tam publice scilicet apud omnes catholicos diuulgatam, statim pertinax & hæreticus iudicandus est. Secundo sic negans assertionem catholicam apud omnes catholicos diuulgatam non potest per simplicitatem, & ignorantiam excusari, quod non per simplicitatem patet: quia ponitur, quod talis negans est capax rationis & intelligens. Si enim careret vsu rationis, vel esset alienatus à sensu, bene excusaretur. Sed intelligens & instructus per simplicitatem excusari non potest. Nec potest per ignorantiam excusari: quia ignorantia iuris diuini apud omnes promulgati non excusat: sicut nec ignorantia iuris naturalis non excusat, secundum quod legitur in decretis *1. q. § 4. & notandum.* Si ergo assertio negata sit apud omnes catholicos promulgata, negans eam nequit de pertinacia & prauitate hæretica excusari. *Discip.* Quid si in rei veritate ignoret talem assertionem ad fidem catholicam pertinere: nunquid apud Deum excusaretur, si absque pertinacia eam negaret? *Magist.* Respondetur quod apud Deum excusaretur, & etiam apud ecclesiam, si probare valeret se ignorasse assertionem negatam apud catholicos esse tanquam catholicam diuulgatam. Sicut si quis inter aliquos Christianos in aliqua vna domo semper fuisset à pueritia nutritus, licet postea diceret ex ignorantia Christum non fuisse crucifixum, & non pertinaciter adhæreat, eum non deberet ecclesia pertinacem & hæreticum reputare, si omnes, cum quibus fuerat conuersatus, testimonium perhibent, quod nunquam aliquis eorum de crucifixione Christi sibi fuisset locutus. *Discip.* Circa tales casus, qui forte nunquã euenerunt, minime te dilates. Sed loquamur de illis Christianis, qui cũ Christianis cõmuniter cõuersantur, ecclesias intrant, & de his quæ ad fidẽ pertinent Christianã sæpe audiunt conferentes. Et de talibus adhuc proba, si valeas, quod negantes assertionem catholicam apud omnes catholicos diuulgatã statim sunt pertinaces & hæretici iudicandi. *Magist.* Tertio hoc probatur sic. Qui negat assertionem

catholicam, quam debet & tenetur simpliciter & explicite credere, est pertinax & hæreticus reputandus. Sed quilibet Christianus tenetur explicite credere omnem assertionem catholicam apud omnes catholicos diuulgatam. Ergo quicunq; negat talem assertionem, est tanquam pertinax & hæreticus iudicandus. Maior ex descriptione pertinacis patet. *Quia pertinax est, qui persistit in eo quod debet dimittere.* Talis est autem, qui negat assertionem catholicam, quam tenetur explicite credere: quia ex quo tenetur eam explicite credere, tenetur negationem eius dimittere: ergo si negat, est pertinax. Minor probatur. Quia si aliquis tenetur aliquam assertionem catholicam explicite credere, aut ad hoc tenetur quod talis assertio est apud omnes catholicos tanquam catholica diuulgata: aut quia sic patenter ostenditur per scripturam diuinam, vel doctrinam seu determinationem vniuersalis ecclesiæ, quod catholica est censenda. Si detur primum, habetur intentum. Quia quilibet Christianus tenetur explicite credere omnem assertionem catholicam, quam scit apud catholicos pro catholica diuulgatam. Quod si dicat se ignorare, oportet eū, si debet apud ecclesiam excusari, hoc probare. Secundum non potest dari: quia tunc nullus teneretur explicite Christum natum de virgine vel crucifixum credere, nec aliquem alium articulum fidei, antequam sibi per scripturam diuinam probaretur. Et ita quilibet laicus posset impune negare omnem articulū fidei, quousq; sibi per librum ostenderetur, talem articulum fidei in Biblia contineri. Confirmatur hæc ratio: quia qui negat fidem Christianam esse veram, vel sectam Sarracenorum non esse falsam & malam, est statim pertinax & hæreticus iudicandus. Sed hoc non est, nisi quia apud omnes catholicos diuulgatur, tanquam catholicum, quod fides Christiana est vera fides, & quod fides Sarracenorum est falsa fides. Ergo per eandem rationem, qui negat quamcunque assertionem catholicam apud omnes catholicos diuulgatam, est statim pertinax & hæreticus iudicandus: nec potest apud ecclesiam aliter excusari, nisi probet se ignorasse assertionem negatam esse taliter diuulgatam.

C A P. XI.

Arguit contra modum quartum pertinaciæ præcedenti cap. assignatum, excusando Papam Innoc. 22.

DIscipulus. Allega in contrarium. *Magist.* Negans veritatem catholicam, de qua nescitur, an per regulam fidei, scil. per scripturam, paratus sit corrigi, non est pertinax iudicandus. Hoc patet auctoritate Aug. superius allegata, quæ ponitur *24. q. 3. dixit Apostolus.* Hoc dicit Gloss. 17. dist. *1. nec licuit: Eo ipso, quo quis errat, non dicitur hæreticus, si paratus est corrigi.* Sed possibile est aliquem negare assertionem catholicam apud catholicos diuulgatam, quamuis nesciatur, an paratus sit corrigi per regulam fidei, scilicet per scripturam sacram. Potest enim quis talem assertionem negare, & tamen offerre se paratum corrigi, si sibi ostendatur, quod dicta assertio in sacra pagina vel in determinatione ecclesiæ continetur. Ergo talis non est statim pertinax & hæreticus iudicandus; Sed examinandus est an paratus sit corrigi. *Discip.* Ista allegatio videtur fortis, & sufficienter Dominum Papam excusat, etiam esto quod erret. *Magist.* Alii reputant dictam allegationem nullam, quia ex ipsa sequeretur, sicut tactum est prius, quod cuilibet Christiano negare liceret Christum esse verum hominem, vel fuisse crucifixum. Posset enim dicere absque pertinacia per assertionem istā, nego Christum fuisse crucifixum, tamen paratus sum corrigi, si mihi per scripturam sacram vel determinationem ecclesiæ ostendatur Christum fuisse crucifixum. *Discip.* Quare non potest talis excusari, ex quo paratus est corrigi? *Magist.* Ideo secundum multos talis excusari non debet, quia esto quod esset possibile, quod aliquis talis esset paratus corrigi, tamen contra talem (quantumcunque dicat se paratum corrigi) est de pertinacia tam violenta præsumptio, ex quo non ignorat assertionem negatam esse tam publice prædicatam & assertam per ecclesiam, quod non est sibi credendum, cum dicit se paratum corrigi. Dictis enim talium est fides nullatenus adhibenda. Hinc de tali negante assertionem catholicam publice prædicatam, dicit Stephanus Papa, vt habetur extra, de hære. cap. 1. *Nec eis omnino credendum est qui firmis veritatis ignorant.* Talibus cum contra Christianos testificari nituntur, nec (cum testimonium perhibent de seipsis) est omnino credendum. Quare quamuis se dicant paratos corrigi, sunt pertinaces & hæretici reputandi.

C A P. XII.

Quo ponitur quintus modus pertinaciæ, de eo, in quo præsumitur, quod neget aliquod contentum in sacra scriptura, quod scit ibi contineri, vbi etiam notatur quod violenta præsumptio sufficit ad sententiam diffinitiuam.

DIscipulus. Si est alius modus errantem contra fidem de pertinacia conuincendi paratus sum audire. *Magist.* Dicunt nonnulli, quod ille est statim pertinax & hæreticus iudicandus, de quo est violenta præsumptio, quod negat aliquam assertionem, quam scit in scriptura diuina vel determinatione ecclesiæ contineri. Puta si probari potest, quod prius assertionem, quam negat, legerit cum intellectu in scriptura diuina vel determinatione ecclesiæ, probari potest quod prius eandem assertionem, quam negat, ex intentione docuerat vel etiam asseruerat publice vel occulte. De tali

enim

enim si non est probabile, quod oblitus fuerit illius quod didicerat, est præsumptio violenta; qui scienter negat catholicam veritatem. Et per consequens pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* De isto modo ponamus exemplum. *Magist.* Sunt nonnulli, qui de multis modernis ponunt exemplum, de omnibus videlicet illis, qui prius docuerunt Christum & Apostolos nullius rei proprietatem habuisse, dicentes quod hæc veritas ex scriptura diuina & determinatione ecclesiæ manifeste accipitur, & postea veritatem negauerunt eandem. Cum non sit probabile, quod scripturæ diuinæ & eiusdem determinationis Ecclesiæ sint obliti, propter quod dicunt pertinaces illos & hæreticos esse censendos. *Discip.* Istud exemplum tangit doctrinam sanctissimi patris Domini Iohan. 22. de quo alias tecum exquisite tractabo: ideo illo exemplo dimisso, proba si potes, quod negantes catholicam veritatem, quam prius reputauerunt catholicam, statim, absque maiori examinatione pertinaces & hæretici sunt censendi. *Magist.* Hoc probatur primo sic. Qui scienter negat catholicam veritatem, est pertinax hæreticus reputandus. Sed talis scienter negat catholicam veritatem. Non enim potest se per ignorantiam excusare, cum prius didicerit eandem veritatem ad fidem catholicam pertinere, si non est oblitus eorum quæ didicit. Ergo ex quo negat veritatem, quam prius didicerat & tenuerat, est pertinax & hæreticus reputandus. Secundo sic. Omnis apostata in catholica veritate, est pertinax & hæreticus reputandus: quia talis est apostata à fide. Apostata autem à fide inter hæreticos computatur: sed negans catholicam veritatem, quam prius catholicam reputauit, est apostata à catholica veritate: quia talis abiicit catholicam veritatem. Ergo est pertinax & hæreticus iudicandus. Maior videtur certa. Minor probatur: quia qui negat catholicam veritatem, quam prius agnouit esse catholicam, est peior infideli, qui nunquam nouit veritatem catholicam, teste Innoc. tertio, qui, vt habetur *extra, de Apostatis c. quidam*, ait: *cum minus malum existat viam Domini non agnoscere quam post agnitionem retroire.* Hinc beatus Petrus canonica sua 2. cap. 2. *melius enim est* (vel, *erat*) *eis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum reuerti.* Veritas autem catholica est via illa iustitiæ. Ergo maius malum est post agnitam veritatem catholicam retroire, quam nunquam ipsam agnouisse. Sed hoc non esset maius malum, nisi ratione deterioris infidelitatis. Ergo qui negat catholicam veritatem, quam prius nouit esse catholicam, infidelis est: & per consequens pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Videtur quod illæ rationes non concludant. Tum quia potest quis negare veritatem catholicam, quam prius putauit catholicam, quamuis non nouerit eam esse catholicam. Rationes autem prædictæ videntur procedere de eo, qui negat veritatem catholicam, quamuis non solum putauit, sed etiam agnouit eam esse catholicam. Secundo, quia talis potest esse paratus corrigi: immo potest offerre se paratum corrigi. Ergo licet erret, non est inter hæreticos computandus. *Magist.* Istæ duæ instantiæ per idem videntur excludi, per hoc scilicet quod non est tali in hoc casu credendum, siue dicat quod hoc prius putauerit, non tamen agnouit veritatem, quam modo negat esse catholicam siue dicat se paratum corrigi. Quod enim in primo dicto sibi non credatur, ostenditur, quia illi, qui inuenitur sibiipsi esse contrarius, non est credendum, saltem secundo dicto ipsius, teste Innocent. tertio, qui, vt habetur extra de probationibus cap. *per tuas*, ait: *Cum nimis indignum sit iuxta legitimas sanctiones, vt quod suo quisque voto dilucidum protestatus est, eundem casum proprio testimonio valeat infirmare.* Gloss. extra de præsumptionibus, cap. *literas*, notat, dicens, *hoc est, notabile, quod semper standum est pro dicto alicuius, si postea contrarium dicat, etiam in alio iudicio. supr. de testi. cum in tua, & etiam extra iudicium supr. de probationibus, per tuas.* Ex his aliisque quamplurimis patet, quod qui inuenitur sibiipsi contrarius, non est credendum secundo dicto eius. Sed qui negat catholicam veritatem, inuenitur sibiipsi contrarius: quia dum putauerit dictam veritatem esse catholicam, dixit aut verbo, vel facto innuit se agnoscere illam veritatem esse catholicam. Ergo si postea dicat se non agnouisse dictam veritatem esse catholicam, non est sibi credendum. Et per consequens per hoc excusari non potest, quin sit modo pertinax & hæreticus reputandus. Secunda vero instantia, quod etiam non valeat, si dicat se paratum corrigi, ostenditur sic. Nulli erranti est credendum, quod sit paratus corrigi, nisi quando putatur ignoranter à veritate catholica deuiare. Sed ille non præsumitur ignoranter à veritate aliqua, quæ est catholica, deuiare; sed præsumendum est, quod à fundamento, propter quod assertioni priori adhæserit, omnino recessit. Fundamentum autem, propter quod tali assertioni adhæsit, est sacra scriptura vel doctrina ecclesiæ. Ergo præsumendum, quod nunc reputat scripturam sacram vel doctrinam ecclesiæ esse falsam. Sicut illi, qui postponunt doctrinam traditam in decretali Nicolai tertii, quæ incipit: *exiit qui seminat*, putauerunt, tenuerunt ac docuerunt, quod Christus & Apostoli omnem proprietatem temporalium abdicarunt: & modo tenent assertionem contrariam, reputant doctrinam traditam in decretali prædicta, *exiit*, esse falsam. Et si dicerent, se putare eandem doctrinam esse veram, non esset eis credendum: quia sibiipsis contrarii probarentur. Præsumendum est ergo, quod negans catholicam veritatem, quam primo asseruit esse catholicam, non reputat sacram scripturam vel doctrinam ecclesiæ esse veram. Tali autem non est credendum, quantumcunque dicat se paratum corrigi. Ergo & neganti veritatem catholicam, quam primo habuit pro catholica, non est credendum, quamuis dicat se paratum corrigi: & per consequens inter pertinaces & hæreticos est censendus. Et ita stant insolutæ rationes priores. *Discip.* Ista tantummodo probant, quod talis præsumitur pertinax & hæreticus. Propter præsumptionem autem non est aliquis damnandus, nec grauiter puniendus. *Magist.* Sæpe propter solã præsumptionem violentam sententia

etiam

etiam diffinitiua perfertur. Vnde & Salomon legitur *3.Reg.3.* contendentibus duabus mulieribus coram eo pro puero, ex sola præsumptione diffinitiuam dedisse sententiam. Sic dicunt quidam in proposito, quod ex præsumptione violenta negans veritatem catholicam, quam prius asseruerat esse catholicam, est damnandus, & tanquam hæreticus puniendus.

Cap. XIII.

Ponit duos alios modos pertinaciæ, de eo scilicet, qui scienter negat doctrinam sanctorum: & de eo qui legitime correptus suum errorem reuocare negligit.

Discipulus. Ad alios modos conuincendi errantes de pertinacia & hæretica prauitate procede. *Magist.* Alius modus de pertinacia conuincendi dicitur esse, cum quis scienter negat doctrinam sanctorum. Quidam enim affirmant, quod talis est statim pertinax & hæreticus iudicandus. Aliis dicentibus, quod talis, licet corrigi nolit, non est pertinax nec hæreticus reputandus *Discip.* Hæc difficultas dependet ex alia, quam supra tractauimus, an scil. tenere assertiones sanctorum sit necessarium ad salutem. Ideo circa illam hic noli insistere, sed ad alium modum (de pertinacia quempiam conuincendi) festina. *Magist.* Ille de pertinacia conuincitur, qui correptus legitime se non corrigit, nec emendat, suam scilicet hæresim reuocando. Hoc scil. ex verbis Augustin. superius allegatis quæ ponuntur, *23. quæst. 3. c. qui in ecclesia*, colligitur euidenter. Quod etiam talis sit pertinax iudicandus, probatur aperte, quia qui non est paratus corrigi, debet pertinax iudicari. Qui autem correptus legitime hæresim suam non reuocat, non est paratus corrigi. Ergo talis est pertinax reputandus. *Discip.* Quia illum modum de pertinacia conuincendi sæpe audiui; & alii sunt mihi omnino noui, cupio illum modum exquisitius pertractari. Duo autem peto circa hunc modum discutias; ad quem videlicet spectat errantem corrigere. Et qualis debet esse illa correctio, quæ est legitima & sufficiens reputanda. *Magist.* Videndum primo de correctione: secundo de corripiente. *Discip.* Tene ordinem in procedendo, quem vis. *Magist.* Quantum ad correctorem, dicitur, quod illa sola correctio censenda est sufficiens & legitima reputanda, qua aperte erranti ostenditur, quod assertio sua catholicæ obuiat veritati, ita quod iudicio intelligentium nulla posset tergiuersatione negare, quin sibi sit sufficienter & aperte ostensum, quod error suus catholicæ veritati repugnat. Verbi gratia: si quis ex ignorantia Euangelii textum ignorans diceret, sicut quidam in Auinione publice prædicauit (vt fertur) quod milites fregerunt crura Christi. Et sibi per textum Euangelii Iohan. 19. vbi sic legitur: *Venerunt ergo milites & primi quidem fregerunt crura & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura.* ostenderetur contrarium. Illa correctio deberet sufficiens reputari: quia iudicio cuiuslibet intelligentis talis nulla posset euadendo tergiuersatione negare, quin esset sibi aperte probatum, quod assertio sua euangelicæ obuiat veritati. Si quis etiam ex ignorantia dogmatizaret duas personas, sicut duas substantias, fuisse in Christo, sibi per textum synodi Ephesinę ostenderetur, quod hoc est hæresis Nestorii per eandem synodum condemnata, nulla posset tergiuersatione negare, quod non esset sibi aperte probatum, quod assertio sua esset hæresis condemnata: & per consequens, quod veritati catholicæ aduersatur. Et ideo talis correctio esset sufficiens & legitima reputanda. Secundo videndum de corripiente: de quo distinguitur. Quidam corripiunt increpando, & pœna debita puniendo, quidam charitatiue monendo, & errorem tantummodo reprobando. Primus modus pertinet ad prælatos & iurisdictionem habentes: Secundus modus pertinet ad quemlibet Christianum.

Cap. XIV.

In quo tractatur specialiter de eo qui correptus à suo prælato de errore, an teneatur illum immediate reuocare, quanquam sibi non fuerit patenter ostensum, quod suus error contradicat catholicæ veritati. Et respondetur, quod non, secundum vnam opinionem, & probatur duabus rationibus.

Discipulus. Ex quo intelligo quæ est correptio sufficiens & legitima reputanda secundum multos, & distinctionem de corripiente errantem considero. Cupio scire an omnes sciant literati, quod errans correptus à prælato suo vel habente iurisdictionem super ipsum teneatur errorem suum reuocare, licet non fuerit sibi patenter ostensum per eundem, quod error suus catholicæ obuiat veritati, vtrum scilicet ad solam monitionem vel increpationem prælati sui errorem suum debeat reuocare. *Magist.* De hoc diuersimode opinantur Doctores. Dicunt enim nonnulli, quod nullus correptus à prælato iurisdictionem habente tenetur errorem reuocare, antequam fuerit sibi patenter ostensum modo prædicto, quod error suus est contrarius veritati. Hoc probant primo sic. Illi, qui in expositione scripturæ diuinæ, & per consequens in traditione eorum, quæ ad fidem pertinent orthodoxam, præferuntur prælatis & iurisdictionem habentibus, non tenentur nec debent, si errauerint ignoranter, opiniones suas tanquam hæreticas (licet sint in rei veritate erroneæ) reuocare, quamuis correpti fuerint à prælatis vel aliis; nisi eis patenter fuerit ostensum, quod opiniones suæ veritati obuiant orthodoxæ. Quia qui maioris auctoritatis est in aliquo, nequaquam in hoc minori

subdi-

subiicitur. Ergo qui præferuntur prælatis in expositione scripturæ diuinæ, non subiiciuntur eis in hoc: sed Doctores & tractatores scripturæ diuinæ præferuntur prælatis & iurisdictionem habentibus in expositione scripturæ diuinæ: & per consequens in traditione illorum ad fidem pertinentium orthodoxam. Ergo doctores non tenentur opiniones suas, licet sint erroneæ, reuocare, si fuerint à prælatis correpti, nisi probatum fuerit eis euidenter, quod eorum opiniones obuiant veritati. Maior est certa. Et minor probatur primo auctoritate Gratiani in decretis dist. 20. c. 1. quæ ait: *aliud est causis terminum imponere, aliud scripturas sanctas diligenter exponere, & ita patet, quod diuinarum scripturarum tractatores, si scientia pontificibus præmineant, licet dignitatis eorum apicem non sunt adepti in sacrarum literarum expositionibus eis præponuntur, in causis vero diffiniendis secundum post eos locum merentur.* Ex his patenter habetur, quod doctores in expositionibus scripturæ pontificibus præferuntur. Quod etiam ratione eiusdem Gratiani ostenditur, quam ponit sub his verbis: *quia quicunque maiori ratione vtitur, eo maioris auctoritatis eius verba esse videntur. Plurimi autem tractatores (quia sunt pleni ori gratia spiritus sancti & ampliori scientia aliis præcellentes) rationi magis adhæsisse probantur. Vnde nonnullorum pontificum constituta Augustini, Hieronymi, atque aliorum tractatorum dicta videntur esse præferenda.* His verbis ostenditur, quod in his, quæ ad fidem pertinent, Doctores sunt pontificibus præferendi. Et ita, nisi fuerint ab eis correpti legitime modo præexposito, non tenentur opiniones suas, si fuerint erroneæ, reuocare. *Discip.* Ista ratio videtur dupliciter deficere. Primo, quia Grat. loquitur de doctoribus ab ecclesia approbatis: sic de Augustino, Hieronymo, & aliis non modernis similibus doctoribus. Et ideo licet illi sancti sint in expositionibus scripturarum, pontificibus præponendi: Doctores tamen moderni temporis episcopis & inquisitoribus hæreticæ prauitatis præferri non debent. Secundo videtur deficere: quia non sequitur, Doctores non debent suas opiniones ad correptionem iurisdictionem habentibus reuocare, nisi modo prædicto fuerunt correpti legitime. Ergo alii simplices correcti à prælatis, non debent reuocare suos errores, nisi fuerint sæpe dicto modo correcti legitime. *Magist.* Ad illas instantias, vt apparet ex prædictis, est facile respondere. Ad primam dicunt, quod Grat. non loquitur solummodo de doctoribus ab ecclesia approbatis, sed etiam loquitur de aliis, sicut etiam loquitur de aliis pontificibus quam de illis, qui fuerunt temporibus doctorum, qui nunc sunt ab ecclesia approbati. Comparat enim in genere statum doctorum ad statum pontificum. Et ideo sicut antiquitus Doctores in traditione eorum, quæ spectant ad fidem, fuerunt pontificibus præferendi: ita & nunc sunt Doctores modernis pontificibus præferendi, dum modo sint Doctores propter scientiam excellentem & vitam laudabilem, & non propter munera & preces violentas vel fauores humanos ad magisterium sublimati. Vnde, vt suam intentionem aperte declarent, dicunt, quod Gratianus non loquitur de Doctoribus, prout his diebus nomen *Doctoru* accipitur, sed loquitur de intelligentibus scripturæ diuinæ tractatoribus, siue Magistri, siue Discipuli appellentur. Multi enim, qui vocantur Discipuli, in expositione scripturæ diuinæ sunt præferendi Magistris: & ideo sunt etiam pontificibus in huiusmodi præferendi. Vnde & ratio Gratiani ita concludit de eruditis modernis: sicut de antiquis tractatoribus scripturarum. Quia eruditi his temporibus scientia ampliori præcellunt. Ergo in huiusmodi sunt episcopis & inquisitoribus illiteratis & simplicibus præferendi. Ad secundam tuam instantiam dicunt: quod qua ratione periti correpti à prælatis vel iurisdictionem habentibus non tenentur suas opiniones reuocare, nisi legitime fuerint ab eis modo memorato correpti: eadem ratione nec simplices peritorum sequaces tenentur opiniones, quas de peritioribus acceperunt, aliqualiter reuocare, nisi fuerint correpti legitime. Ex quo sequitur, quod etiam alii simplices non tenentur (nisi correpti legitime) suas opiniones erroneas reuocare: quia omnes simplices consilii iure censeri videntur.

CAP. XV.

In quo ponuntur tres aliæ rationes, probantes eandem positionem, c. 14. assignatam.

DIscipulus. Si habes rationes plures pro conclusione præfata, illas adducas. *Magist.* Eadem conclusio sic probatur. Qui in his, quæ fidei sunt, non tenetur alteri fidem indubiam exhibere, non tenetur ad solam assertionem eius vel monitionem, aut increpationem, opinionem erroneam reuocare: quia qui opinionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide tenere: & eadem ratione veritati catholicæ firmiter adhærere, & falsitati contrariæ dissentire. Sed subditi in his, quæ fidei sunt, non tenentur prælatis suis fidem indubiam adhibere: Tum quia tunc fides subditorum in sapientia hominũ consisteret: Tum quia prælati tam ex simplicitate vel ignorantia, quam ex pertinacia possunt contra fidem errare. Ergo ad solam assertionem eorum vel monitionem vel increpationem non tenentur subditi suas opiniones erroneas reuocare: Sed si reuocare tenentur, oportet quod prælati per regulam fidei eis patenter ostendant, quod opiniones suæ fidei obuiant orthodoxæ. Tertio sic. Ad correptionem illius, quod debet esse paratus ad satisfactionem poscenti rationem de fide, non tenetur quis opinionem suam erroneam reuocare, nisi idem rationem reddiderit, quod talis opinio est tanquam erronea reuocanda. Quia si aliquis absque reddita ratione teneretur opinionem suam tanquam erroneam reuocare, alius non teneretur de opinione reuocanda reddere rationem. Sed prælati corripientes subditos de erroribus contra fidem debent esse parati ad satisfactionem poscenti rationem de

de fide, & per conſeqnens, debent eſſe parat ad ſatisfactionem poſcenti rationem de his reuocandis; quæ dicuntur fidei aduerſari, teſte beato Perto, qui *canonica ſua prima* cap. 3. ſcribens prælatis ſingulariter ait: *Dominum autem Chriſtum ſentite in cordibus veſtris parati ſemper ad ſatiſfactionem omni poſcenti vos rationem, de ea qua in vobis eſt fide.* Ergo ſubditi non tenentur opiniones ſuas erroneas contra veritatem catholicam reuocare prupter correptionem prælatorum quamcunque, niſi ſuerit legitima correptio modo ſupradicto. Quarto ſic: Subditi non tenentur in illo caſu ad correptionem prælatorum opiniones, quas ignorant eſſe erroneas, reuocare: in quo caſu licitum eſt eis à prælatorum ſententia appellare: quia cui licet licite ab aliqua ſententia appellare, non tenetur eidem ſententiæ obedire. Sed à prælato corripiente aliquem de errore, & nun monſtrante per regulam ſidei, quod dictus error veritati repugnat, licet appellate. Ergo propter talem correptionem non tenetur quis opinionem, quam neſcit eſſe erroneam, reuocare. Maior per ſacros canones aperte probatur. Ait enim Victor, vt habetur 2. q. 6. c. *ſi quis putauerit ſe à proprio metropolitano grauari, apud primatem diœceſeos aut penes vniuerſalis eccleſia apoſtolica ſedem iudicetur.* Ex quibus verbis colligitur, quod ſi quis putauerit ſe à prælato de errore inique correptum, ſibi licer appellare. Quod etiam multis aliis ſacris canonibus poſſet copioſe probari ſed cauſa breuitatis pertranſeo. *Diſcip.* Per illam rationem probatur, quod correptus legitime de errore, non tenetur ſuum errorem reuocare, quia licet ſibi appellare. *Magiſt.* Ad hoc reſpondetur, quod correptus legitime à prælato de errore, ſi appellat fruſtratorie aut friuole, puniri debet per eccleſiam: quinetiam apud Deum peccat, qui videlicet quoquomodo malicioſe (ex quo eſt legitime correptus) appellat. *Diſcip.* Vna obiectio, quæ totum proceſſum prædictum videtur infringere, mihi occurrit. Nam cum dicunt iſti, quod correptus legitime à prælato tenetur errorem reuocare, & aliter non quæritur ab eis, quia aut errans tenet hæreſim damnatam explicite, aut tenet errorem damnatum duntaxat implicite. Si tenet hæreſim damnatam explicite, eam ſtatim reuocare tenetur, alioquin poterit eum ſuus prælatus debitæ ſubdere vltioni. Si autem tenet hæreſim damnatam implicite duntaxat, non tenetur eam pro quacunq; correctione prælati inferioris ſummo pontifice reuocare. *Magiſt.* Ad huc reſpondetur, quod non tenetur aliquis ſtatim reuocare hæreſim damnatam explicite, quando ignorat eam damnatam eſſe explicite. Sed ſi ſibi oſtenditur, quod eſt damnata explicite, ſtatim eam reuocare tenetur. Cum vero dicis, quod prælatus poteſt talem errantem debitæ ſubdere vltioni, verum eſt ordinem debitum conſeruando: puta vt primo per regulam fidei oſtendat erranti, quod error ſuus catholicæ obuiat veritati. Et ſi tunc errorem nequaquam reuocauerit, ipſum pœna digna compellat.

Cap. XVI.

In quo ponitur opinio contraria, ſeu arguitur contra dictum opinionis cap. 14. poſitam, & hoc tribus rationibus, ad quas reſpondetur cap. 18. huius.

D*iſcipulus.* Miror quod iſti dicunt, tenentem hæreſim damnatam explicite non debere ſtatim (quamuis correptus ſuerit à prælato) eandem hæreſim reuocare. Hoc enim ſcripturæ diuinæ ſacris canonibus, conſuetudini eccleſiæ, & rationi repugnare videtur. Quod enim ſcripturæ diuinæ repugnet probatur. Nam omnis hæreticus tenetur hæreſim ſuam reuocare. Qui autem tenet hæreſim damnatam explicite, eſt hæreticus. Ergo talis ſtatim tenetur de neceſſitate ſalutis hæreſim reuocare. Maior eſt manifeſta: quia qui non tenetur hæreſim ſuam reuocare, non tenetur eam dimittere: & per conſeqnens non peccat mortaliter, ſaltem tali hęreſi adhærendo: ex quo ſequitur, quod non eſt hæreticus. Minor probatur, quia magis eſt hæreticus reputandus, qui tenet hæreſim damnatam explicite, quam qui non tenet doctrinam catholicam. Sed qui non tenet doctrinam catholicam, eſt hæreticus, quia vitandus, teſte beato Iohanne, qui in canonica ſua ita ait: *ſi quis venit ad vos & doctrinam ſuam non anfert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dicatis. Qui enim dicit illi aue, communicat operibus illius malignis.* Ex quibus verbis patet, quod qui non tenet doctrinam catholicam, eſt à fidelibus vitandus. Ergo & qui tenet hæreſim damnatum explicite, eſt vitandus. Sed nullus propter hæreſim, antequam ſit hæreticus, eſt vitandus. Ergo qui tenet hæreſim damnatam explicite; eſt hæreticus. Item quod dicta aſſertio ſacris canonibus aduerſetur, oſtenditur. Ait enim Gelaſius Papa, vt habetur 24. q. 1. c. 1. *Quicunq; in hæreſim ſemel damnatam labitur, eius damnatione ſeipſum inuoluit.* Ex quibus verbis clare colligitur, quod qui lapſus fuerit in hæreſim damnatam, explicite, eſt damnatus. Quod etiam idem Gelaſius eisdem cap. & q. c. *maioris*, & Felix Papa c. Achatius, atteſtantur aperte, ſed damnatus propter hæreſim eſt hæreticus. Ergo lapſus in hæreſim damnatam explicite, eſt hæreticus. Hæreticus autem tenetur ſtatim hæreſim ſuam reuocare. Ergo tenens hæreſim damnatam explicite, tenetur eam ſtatim reuocare. Hoc etiam per conſuetudinem eccleſiæ declaratur. Nam inquiſitores hæreticæ prauitatis conuictum quẽcunque, qui tenuerit hæreſim damnatam explicite, ſtatim contra ipſum, ſicut contra hæreticum manifeſtum procedunt, & reputant hæreticum, quamuis paratus ſit corrigi. Si autem hæreticus ſit, tenetur ſuam hæreſim reuocare. Ergo &c. Hoc etiam ratione probatur. Nam ſi tenens hæreſim damnatam explicite, non tenetur ſtatim ſuam hæreſim reuocare, hoc non eſt, niſi quia ſe valet per ignorantiam excuſare dicendo, quod talem aſſertionem eſſe explicite condemnatam neſcit. Sed talis ignorantia non excuſat. Tum quia ignorantia iuris non excuſat, vt habetur 1. q. 4. §. *& notandum*: Tum quia conſtitutio apoſtolicæ ſedis omnes aſtringit, poſtquã publicata eſt, nec aliquis poſt duos menſes valeret ſe per ignorantiã excu-

ſare;

fare, vt habetur *extra de constitut. cap. vltimo*, & notat Gloss. *4 e. 1. super cap. cognoscentes.* Ergo consimiliter damnatio explicita omnes astringit, saltem post dos mensea. Tum quia in his, quæ publice fiunt, non potest quis ignorantiam allegare, vt ex sacris canonibus colligitur euidenter. Cum ergo explicita damnatio cuiuscunq; publice facta sit non potest quis hæresim tenens damnatam explicite se per ignorantiam excusare. Et per cōsequens statim reuocare tenetur, & nullo modo tenetur excusari, quin hæreticus sit censendus. Hæc sunt, quæ mihi admirationem ingerunt quod viri literati dicunt, quod aliquis potest tenere hæresim damnatam explicite, quamuis non sit hæreticus: & ideo non statim tenetur talem hæresim reuocare. Vnde qualiter respondeant ad illa, non differas reserare.

Cap. XVII.

Probat duabus rationibus, quod tenens hæresim damnatam explicite non sit statim inter hæreticos computandus.

Discipulus. Pro assertione prædicta argutum est supra *libro* 3. quo probatum est ibidem, Quod non omnis errans contra fidem, est hæreticus censendus. Illa autem argumenta ibidem adducta concludunt, quod etiam tenens hæresim damnatam explicite non statim est hæreticus iudicandus. Ex quo sequitur quod non tenetur statim suam hæresim reuocare. *Discip.* Si fundant se in aliqua ratione speciali ad probandum, quod tenens hæresim damnatam explicite non sit statim inter hæreticos computandus istam libenter audirem. *Magist.* Vna earum ratio talis est. Nullus est reputandus magis hæreticus propter hæresim damnatam ab ecclesia explicite, quam propter hæresim explicite, cuius contradictoria in scriptura diuina sententialiter & vocaliter continetur, nisi talis damnatio sit magis diuulgata inter Christianos quam veritas scripturæ diuinæ. Sed multæ sunt hæreses damnatæ explicite in conciliis generalibus quæ non sunt magis diuulgatæ quam scriptura diuina, & non semper est aliquis statim reputandus hæreticus, si tenet aliquam hæresim, cuius contradictoria in sacris literis continetur, sed examinandus est, an scienter vel ignoranter. Et si scienter, an pertinaciter vel absque pertinacia teneat hæresim. Igitur similiter licet quis teneat hæresim damnatam explicite, non est semper statim hæreticus reputandus, sed inuestigandum est primo, an de pertinacia possit conuinci per testes vel alia similia documenta. Et si non potest probari, quod sit pertinax, examinandus est, an sit paratus se corrigere, si ostenderetur sibi aperte, quod hæresis sua sit explicite condemnata. Secunda ratio eorum est hæc. Nullus statim est reputandus hæreticus, si tenet hæresim, cuius contradictionem non tenetur explicite credere. Hæc n. est causa, quare si aliquis neget aliquam veritatem contentam explicite in scriptura diuina, non est propter hoc statim reputandus hæreticus. Sed nullus vel pauci tenentur explicite credere omnes veritates contradictorias hæresibus damnatis explicite: quia multi non habent libros, nec habere possunt, in quibus dānationes explicite continentur. Ergo licet ignoranter teneat quis hæresim damnatam explicite, non est statim pertinax hæreticus iudicandus. *Discip.* Quomodo potest quis negare veritatem expresse contentam in scriptura sacra, nisi sit hæreticus. *Magist.* Sufficit credere omnem veritatem scripturæ diuinæ implicite. Sicut enim beatus August. aliquas veritates contentas in scriptura nescienter negauit: & ideo non fuit hæreticus iudicandus. Et sic etiam beatus Hieron. veritatem euangelii negare videtur, cum loquens de Redemptore nostro in quadam homelia dicit: *& interrogabat discipulos suos sic dicens: quem dicunt homines esse filium hominis: non dicit, quem me dicunt esse homines, ne iactanter de se quærere videatur.* Et tamen Lucas in euangelio cap 9. expresse refert, quod Iesus interrogauit discipulos suos dicens: *quem me dicunt esse turbæ.* Vbi inter Hieron. & beatum Lucam aperta contrarietas inuenitur: & tamen Hieron. non est reputandus hæreticus, quia non pertinaciter, sed quia de textu euangelii Lucæ tunc non recordabatur, negauit veritatem euangelii.

Cap. XVIII.

In quo ponuntur responsiones ad rationes in contrarium opinionis capitulo 14. huius superius posita, factas. cap. 16.

Discipulus. Per instantias, quas feci, discurre. *Magist.* Ad primam tuam respondetur, quod non omnis tenens hæresim damnatam explicite, est hæreticus reputandus, licet multi tenentes hæreses damnatas explicite per aliqua documenta valeant probari hæretici. Videlicet si possint conuinci quod pertinaciter tenuerunt hæresim damnatam explicite. Cum vero dicis, quod magis est reputandus hæreticus, qui tenet hæresim damnatam explicite, quam qui non tenet doctrinam catholicam: hoc si debet concedi, verum est de illo, qui pertinaciter tenet hæresim damnatam explicite. Si autem nescienter absque omni pertinacia tenet hæresim damnatam explicite, non continet veritatem: loquendo scil. de illo, qui non reputat doctrinam Christianam esse veram, de quo loquitur beatus Hieron. in verbis adductis. Non enim loquitur beatus Hieron. de illo, qui ignoranter aliquam specialem catholicam veritatem non teneret: quia talis, nisi alias de pertinacia conuinceretur, non esset à catholicis euitandus. Ad decreta, quæ adducis, breuiter respondetur, quod omnes loquuntur de illis, qui scienter labuntur in hæresim iam damnatam. Ad consuetudinem inquisitorum, quam allegas, dicunt quidam, quod inquisitores nonnullique prælati sæpe inique procedunt

& iniuste. Multi, vt dicunt, sunt illiterati & simplices, cupiditate & auaritia excæcati: qui ideo de hæresi accusatos satagunt condemnare, vt bona eorum acquirant. Et ideo in eorum consuetudine nulla assertio est fundata. Ad rationem tertiam, quæ magis vrgere videtur, dicunt quod aliqui tenentes hæreses condemnatas explicite possunt se per ignorantiam excusare; aliqui vero non possunt, quia quidam diuersis modis (sicut ex prædictis patet, & inferius, si interrogationes de hac materia fueris prosecutus, amplius apparebit) cõuinci poterint de pertinacia manifesta, illi videlicet qui prius eandẽ hæresim asseruerunt esse damnatam. Et qui alios ad tenendũ eandẽ quomodolibet coegerũt, & qui protestabantur eandem se velle irrationabiliter defensare, & multi alii: de quibus dictũ est supra, & si volueris dicetur inferius. Illi autẽ qui nullo modo de pertinacia possunt cõuinci, & parati sunt corrigi, potuerunt se per ignorantiam excusare dicentes: nos ignoramus tales hæreses esse damnatas: imo ignoramus eas catholicæ veritati quomodolibet aduersari. *Discip.* Antequam procedas vlterius, dicas an in sacra pagina & in iure canonico eruditi valeant, si tenent, hæreses damnatas explicite se per ignorantiam excusare. *Magist.* Dicitur quod sic: quia eruditi non tenentur habere notitiam de omnibus hæresibus, quæ explicite sunt damnatæ, & ideo si ignoranter teneant eas parati corrigi, non sunt hæretici reputandi. *Discip.* Quomodo respondetur ad illa, per quæ probaui, quod ignorantia non excusat. *Magist.* Ad primum dicitur, quod ignorantia iuris duplex est, Quædam est ignorantia iuris, quod oportet scire: & illa non excusat, alia est ignorantia iuris quod non oportet scire: & illa excusat à peccato, licet forte in quibusdam aliis non excuset. Ille ergo, qui tenet hæreses, quarum contradictorias oportet eum explicite credere, non potest per ignorantiam excusari. Et ideo quicunq; inter Christianos conuenienter enutritus tenet fidem Christianam esse falsam, vel Christum non fuisse crucifixum, vel non fuisse incarnatum, vel aliquid huiusmodi, cuius nullus Christianus debet esse ignarus, non potest per ignorantiam excusari: quia explicite tenetur credere quod fides Christiana est vera, & quod Christus fuit crucifixus, & huiusmodi: quæ facile est scire, & inter Christianos diuulgantur. Qui autem tenet hæreses, quarum contradictorias non tenetur credere explicite, posset per ignorantiam excusari, dummodo nullam pertinaciam adiungeret. Ad secundum de constitutione sedis Apostolicæ dicitur, quod omnes astringit, postquam est ita publice diuulgata, quod nullus potest ignorantiam allegare. Si autem non fuerit ita publice diuulgata, non astringit ignorantes, qui non laborant ignorantia crassa & supina. Quod ergo dicitur, quod omnes astringit post duos menses, verum est omnes scientes & omnes ignorantes damnabili ignorantia laborantes. Alios autem non astringit, licet facientes contrarium peccent contra Deum, licet forte astringat eos ad pœnam per ecclesiam infligendam. Durum enim videtur nonnullis dicere, quod omnes Christiani tenentur scire omnes determinationes summorum pontificum: cum nonnulli studentes in eis aliquando per duos annos & amplius multas earum ignorant. Multi enim ad earum copiam nullatenus possunt attingere. Ad tertium dicunt, quod etiam in his, quæ publice fiunt, contingit quandoq; ignorantiam allegare, prout ex sacris canonibus *9. q. 1. c. ordinationes & 1. q. 1. c. si quis à simoniacis*, & aliis aperte colligitur. Et nonnunquam talem ignorantiam sufficit solo iuramento probare. Et ita dicunt in proposito, quod quamuis quondam fuerunt aliquæ hæreses publice condemnatæ; tamen possunt etiam literati ignorantiam allegare dicentes, se nescire tales hæreses fuisse damnatas. Et si petatur ab eis probatio, quod ignorent, sufficit quod iurent se ignorare. Et sic à prauitate hæretica per ignorantiam excusantur.

CAP. XIX.

In quo inuestigatur de propositione, seu assertione duos sensus habente, vnum hæreticum & alium catholicum, vtrum tenens eam in sensu damnato, seu hæretico, nesciens tamen ipsam esse damnatam, sit hæreticus censendus, & respondetur sub distinctione.

DIscipulus. Adhuc de illa materia vnam difficultatem discutias, an videlicet sciens hæresim esse damnatam, quam putat esse ambiguam duos sensus habentem, si teneat sensum damnatum, quem non putat esse damnatum, valeat de prauitate hæretica per ignorantiam excusari. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod si sciens hæresim esse damnatam, non tenetur scire sub quo sensu sit damnata, licet tenuerit sensum damnatum, non est statim hæreticus iudicandus. Si autem tenetur scire sub quo sensu est damnata, non potest per ignorantiam excusari. Primum sic probatur. Damnata aliqua assertione nullus per illam damnationem astringitur ad negandum aliam assertionem, quæ ex sola assertione damnata inferri non potest, sed ex assertione ambigua diuersos sensus habente, sensus determinatus non potest inferri. Ergo damnata assertione ambigua non astringitur quis negare determinatum sensum: quia potest probabiliter dubitare in quo sensu sit condemnata. Ergo si quis ex ignorantia absq; pertinacia tenet hæresim ambiguam condemnatam in illo sensu, in quo secundum intentionem condemnantium est damnata: si etiam illum sensum minime expresserunt, non est statim pertinax & hæreticus iudicandus, sed antea ostendendum est sibi aperte, quod non solum assertio ambigua est damnata, sed etiam quod talis sensus determinatæ veritati obuiat orthodoxæ. *Discip.* Isti videntur errare, cum dicunt assertionem ambiguam

esse

[illegible] ambigua damnari non debeat, præsertim si habeat aliquem sensum [illegible], quod tu erras aperte dicens, quod [illegible] [illegible] cum est damnata. Vide & aliquando assertiones contradictorias [illegible], ex quibus tamen contradictoriæ sunt secundum [illegible] [illegible] verum. *Discip.* De ista ponas exemplum, si potes. *Magist.* [illegible] *autem*, ad hoc [illegible] exemplum adducere manifestum, aperte [illegible], *Deus creat mala* [illegible] *non creat mala*, est hæretis condemnata. V[illegible] [illegible] putat in [illegible] ns, C[illegible] *a quodam Collectione nuncupata: qui dicunt* [illegible] *contra illud quod* [illegible] *malum.* [illegible] *quæ* [illegible] *creasse malum, contra* [illegible] *fecit Deus omnia bona.* [illegible] ibis coll[illegible] d[illegible] [illegible]arum, *Deus creat mala. Deus non creat mala* [illegible] condemnata. Et [illegible] Deus creat mala, est assertio ambigua habens aliquem [illegible] malum pœnæ. Et [illegible] ter illa, Deus non creat mala, [illegible] non creat mala culpæ. *Discip.* Secundum [illegible] videtur, quod [illegible] quod ali[illegible] ac hæretica prauitate potest tenere [illegible] s [illegible] nem ambiguam damnatam in eo sensu, in quo est d[illegible] ca [illegible]. Male arguis secundum istos: quia arguis a pa[illegible] [illegible] determinatam. Non enim dicunt quod [illegible] am damnatam in eo sensu, in quo est damnata [illegible] q; hæretica [illegible] sed quia [illegible] dicunt, si tenetur quis scire sensum, in quo est damnata assertio [illegible] hæretica, si te[illegible] [illegible] ionem in tali sensu statim est hæreticus [illegible] : si vero non tenetur hoc scire, [illegible] hæreticus reputandus. *Discip.* Quomodo ergo est procedendum contra [illegible]. *Magist.* Re[illegible] me est supra: quia, vt dicunt, non sufficit ostendere tali, quod assertio ambigua est damnata [illegible] quam oportet sibi aperte ostendere, quod talis sensus catholicæ veritati repugnat.

CAP. XX.

Quærit de simplici correctione non quidem legitima, qua quis admonetur a Papa, quatenus assertionem, quam quis nescienter profert, teneatur corrigere.

DIscipulus. Vt cerno, secundum istos episcopi & inquisitores in vanum errantes corrigunt, nisi probauerint ea patenter doctrinæ catholicæ aduersari. Sed adhuc ignoro, quid putant de Papa, an scilicet ad simplicem correptionem Papæ absque tali correptione, quam vocant legitimã, teneantur nescienter errantes suas hæreses reuocare. *Magist.* Dicunt quod non. Tum quia Papa de fide tenetur reddere rationem: quia, [illegible] narrat Gloss. extra de rescriptis, si quando. *de omnibus reddi ratio debet si potest.* Tum quia in causa fidei a Papa licet appellare. Tum quia fides nostra non consistit in sapientia Papæ. Nullus ergo in his, quæ fidei sunt, tenetur credere Papæ, nisi per regulam fidei dicti sui rationẽ ostendat. *Discip.* Illud videtur consuetudini ecclesiæ repugnare. Nam Papa aliquando damnat hæreses, cuius damnationis suæ nullam reddit rationem, & concilia generalia, symbola condiderunt articulos destinguentia. Quos tamen per regulam minime probauerunt. Ergo non videtur quod Papa semper teneatur reddere rationem damnationis hæreticæ prauitatis. *Magist.* Respondetur, quod nunquam inuenitur, quod Papa aliquam hæresim damnauerit, & damnationis suæ nõ reddiderit rationẽ: sed aliquãdo ex dãnatione, aliquãdo cũ eadẽ dãnatione Sic [illegible] fecit Alexand. tertius, sicut patet *de hæret. c. cũ Christus.* Sic [illegible] Innoc. tertius, *ext. de sum. tri. c. dãnamus.* Si autẽ non reddat rationem in damnatione ipsa, debet in aliis assertionibus suis eiusdẽ damnationis suæ reddere rationem de generalibus conciliis condentibus symbola, respondetur, quod licet in ipsis symbolis non probent per regulam fidei articulos symbolorum, tamen extra simbola [illegible] te probantur: quia vel condentes symbola ipsos articulos probant, vel probationes approbant aliorum tacite vel expresse. *Discip.* Quid si quis defenderet coram Papa hæresim, quam diceret [illegible] putare consonam fidei orthodoxæ. *Magist.* Dicunt, quod si millesies defenderet hæresim nescienter, cum protestatione expressa vel tacita, quod paratus est corrigi, cum agnouerit opiniones suas catholicæ fidei obuiare, etiam coram Papa non esset hæreticus iudicandus, nisi per alia legitima documenta hæreticus probaretur, quia sicut prima vice licet sibi nescienter tali modo opinionem erroneam defendere, ita [illegible] secunda vice & tertia & semper quousque fuerit sibi probatum aperte, quod sua opinio est inter hæreses computanda. *Discip.* Forte diceret aliquis opinionem suam defendens, etiam postquam opinio sua fuerit probata hæretica, quod non est sibi ostensum, quod opinio sua fidei obuiat orthodoxæ: & ita nunquam posset conuinci. *Magist.* Non suffi[illegible] opinionem [illegible] am esse probatam hæreticam, sed cogitur stare iudicio peritorum; qui si [illegible] uerint sufficienter [illegible] probatum, quod opinio est hæretica, tenetur eam reuocare, alioqui in pertinacem & hæreticus est censendus. *Discip.* Quid si errent periti & omnes theologiæ Magistri cum Papa. *Magist.* Si [illegible] damnauerint innocentem, poterit scil. intra suam causam [illegible] remedium [illegible]. Si autem appellationi suæ legitimæ non defertur non [illegible] si [illegible] commit[illegible], & non timeat de hominum societate iudicio iniquo [illegible]: quia [illegible] conscientia non delet iniqua. *Discip.* Quid si in scriptis hæresim man[illegible] am defende-

fenderet? *Magist.* Quidam dicunt, quod propter hoc non est pertinax nec hæreticus iudicandus, quia quantum ad hoc non refert an verbo vel scripto opinionem erroneam teneat vel defendat. Nam beatus Cyprianus opinionem hæreticam in scriptis reliquit: quia tamen eam pertinaciter non defendit, non fuit hæreticus iudicandus. Sic etiam abbas Ioachim. opinionem hæreticam scripsit, sicut testatur Innoc. 3. *de sum. tri. & fi. ca. c. damnamus*, & tamen non fuit hæreticus iudicandus, Gloss. super dicto *c. damnamus*, dicente de eodem Ioachim, *quia paratus fuit corrigi & correxit se, vt sequitur, non debet dici hæreticus, licet quandoque errasset in fide.* Sic etiam Petrus Iohannis, licet opiniones suæ quas in scriptis reliquit, fuerunt tanquam hæreticæ condemnatæ, ipse tamen nec pertinax nec hæreticus fuit iudicandus. Sic etiam beatus Hieron. licet opiniones erroneas scripserit quas non legitur reuocasse, non est hæreticus reputandus. *Discip.* Secundum illa videtur, quod nullus post mortem posset de hæresi accusari: cuius tamen contrarium asserunt sacri canones manifeste. *Magist.* Respondetur, quod propter hoc solummodo, quod quis hæresim tenuerit verbo vel scripto, non esset post mortem accusandus de hæresi. Sed si quomodocunq; potest probari, quod hæresim verbo vel facto tenuerit pertinaciter, post mortem poterit de hæresi accusari, quia si per alium modum quam per verba vel scripta solam hæresim exprimentia, puta verba vel scripta vel facta declarauit, per quæ pertinacia valuerit ostendi pertinax fuisse, est damnandus. *Discip.* De hoc ponas exemplum, vt quod dicitur magis intelligam. *Magist.* Si de aliquo post mortem probatum extiterit, quod verbo vel scripto tenuerit, duas personas fuisse in Christo, non est propter hoc solum hæreticus reputandus, sed per simplicem ignorantiam poterit excusari. Si autem probatum fuerit quod sciuerit dictam assertionem esse damnatam, & quod postea eam vel verbo vel scripto tenuerit, est de pertinacia & de prauitate hæretica condemnandus. *Discip.* Vt concipio, secundum istos eodem modo contra viuum & mortuum de hæresi accusatum oportet procedere: inquisitoribus tamen sufficit tantummodo, quod probetur aliquo modo, verbo vel scripto ipsum hæresim tenuisse. *Magist.* De inquisitoribus dicunt isti, quod sæpe inique procedunt: & quod sunt ecclesiæ Dei valde nociui, tanquam lucris temporalibus totaliter inhiantes.

Cap. XXI.

In quo consequenter agitur de correptione, qua quis à socio siue à quocunq. sibi non superiore, corripitur, vtrum suum errorem teneatur deponere. Et respondetur quod sic, si scilicet correptio fuerit legitima, & hoc probatur tribus rationibus.

Discipulus Dicas nunc de correpto à socio vel alio, qui super ipsum nullam iurisdictionem penitus noscitur obtinere. *Magist.* Dicunt prædicti, quod correptus legitime de hæresi à socio vel à subdito, vel à quocunq;, tenetur statim absque mora hæresim suam dimittere: ita quod si conuincatur post talem correptionem eandem hæresim scripto vel verbo tenere, aut verã quomodolibet reputare, est pertinax reputandus. Quod probant primo sic. Fides nostra non est in sapientia hominum secundum Apostolum 1. *ad Corinth. 2.* ergo ad hoc quod quis teneatur hæresim suam deponere, non refert à quo homine sibi per regulam fidei ostendatur, quod opinio sua obuiat fidei orthodoxæ. Sed si alicui à prælato suo patenter ostenditur, quod opinio sua fidei obuiat orthodoxæ, eam statim tenetur dimittere, alioquin pertinax est censendus. Ergo tenetur ad id, à quocunq; est hoc patenter sibi demonstratum. Secundo sic. Qui non est paratus corrigi, si errat est pertinax. Sed ille, qui correptus legitime à quocunque hoc est si sibi patenter est ostensum (scilicet q̃ opinio sua fidei obuiat orthodoxæ) non statim opinionem suam dimittit, non est paratus corrigi. Ergo talis est hæreticus & pertinax iudicandus. Tertio sic: non minus tenetur quis errorem dimittere, si veritatem inuenerit per instructionem cuiuscunque alterius, quam si veritatem inuenerit per se ipsum. Qui autem per seipsum inuenerit veritatem, statim tenetur errorem dimittere, exemplo venerabilis Ansel. *lib. 1. Cur Deus homo. c. 18.* dicentis: *certus sum, si quid dico (quod sacra scriptura absque dubio contradicat) quod falsum est: nec illud tenere volo, si cognouero.* Ergo si veritatem inuenerit consonam scripturæ sacræ per informationem cuiuscunq; alterius siue socii, siue subditi, errorem contrarium debet absque mora dimittere. *Discip.* Secundum illud nulla videtur differentia inter correptum à prælato, & ab alio non prælato, etiam subdito. *Magist.* Respondetur: quod quantum ad hoc, quod error dimittatur, non est differentia; sed quantũ ad alia multa, magna differentia reperitur. Prælatus enim & iurisdictionem habens super alium potest ipsum citare ad rationem ponere, & vt suam informationem audiat coartare, & ad publicam reuocationem compellere ipsum, & si in prædictis & aliis ad suũ pertinentibus officium inuentus fuerit pertinax & rebellis, cum animaduersione condigna punire. Qui autem super errantem iurisdictionem non habet, in eo prædicta non poterit exercere. *Discip.* Ponunt ne aliquam aliam differentiã inter Papã corripientẽ & alios prælatos corripientes errantes? *Magist.* Quantum ad hæreses damnatas explicite, conformiter dicunt de Papa,

& aliis

[illegible] hæ est d[illegible] tas solumm[illegible] [illegible] d[illegible] [illegible] modo [illegible] ut e[illegible] sint vel aliq[illegible] coarta[illegible] deb[illegible] co ac[illegible] sare vel denunciare. [illegible] aces [illegible] it, con[illegible]emoare.

Cap. XXII.

[illegible] mus modus [illegible] ecia, cius [illegible], qui per potestatem suam donis, [illegible] seu quouis alio modo alio co[illegible] it, [illegible] allicit ad suum errorem d[illegible]endendum.

D[illegible] o scie, [illegible] modus alius assignatur etiam tem de pertinacia co[illegible] Se[illegible] nonnu[illegible] orum iudicio est quis de pertin[illegible] cia iudicandus, puta [illegible] alios [illegible] dendum [illegible] præceptis, comminationibus, pœnis, præmiis, p[illegible] om[illegible] iura[illegible] mo[illegible] arcare molitur. Quod [illegible] talis pertinax & hæreticus sit cen[illegible] [illegible] Quarum pri[illegible] hæc. Non m[illegible] delinq[illegible] it, q[illegible] [illegible] m [illegible] dendam, [illegible] consentit vel non resi[illegible] [illegible] m[illegible] consentiens & [illegible] sed etiam co[illegible] [illegible] tem e[illegible] n[illegible] [illegible] ndend[illegible] non resi[illegible] potest, [illegible] & [illegible] & hæret[illegible] est [illegible] endus. Ergo & [illegible] g[illegible] seu com[illegible] ns alios [illegible] resim [illegible] pertinax & [illegible] ticus reputandus. Maior est mani[illegible] sta. Minor sacris cano[illegible] probatur. Ait enim Isidorus, vt habetur 21. q. 1. c. *Qui peccantibus consentit: Si quis al[illegible] con sentit, [illegible] at se cum illo simili modo culpabilem iudicandum.* Et Leo Papa vt habetur *extra de [illegible] alios,* ait: *qui alios cum potest non reuocat ab errore, seipsum errare demonstrat.* Et Innoc. Papa, vt [illegible] cano. dist. 83. c. *Error,* ait: *Error cui non resistitur approbatur, & veritas cum minime defensa[illegible] primitur.* Ex his aliisque pluribus aperte colligitur, quod qui consentit hæreticæ prauitati, in[illegible] os computatur. Ergo multo m[illegible] gis qui compellit alios hæresi pertinaciter defendere, [illegible] pertinac[illegible] ter adhærere, est pertinax & hæreticus iudicandus. Secunda ratio est hæc. Nun[illegible] peccant, qui alios cogũt minis, terroribus, iuramẽtis vel præceptis aut comminationibus ad [illegible] an[illegible], quam qui mandant aliis aliquod crimen committere. Sed qui hoc faciunt, consimili cri[illegible] uo[illegible] untur. Ergo qui cogunt alios ad peccatum quodcunque, consimili modo tenentur: [illegible] consequens qui cogunt ad prauam [illegible] hæreticam pertinaciter defensare, sunt simili pertina[illegible] [illegible] Maior huius rationis est nota de se. Minor probatur auctoritate Alexand. tertii, qui, vt [illegible] extra de sen ex cap. mulieres, ait: *cum is vere communicat, cuius auctoritate vel mandato del[illegible] a com[illegible] ttuntur.* Patet ergo, quod qui mandant aliis, vt crimen cõmittant, consimili crimine inuoluntur. [illegible] o ratio est hæc. Ille dicitur facere qui per alium facit. Vnde & ille dicitur vere occidere, qui per [illegible] occidit, teste Clemente tertio, qui, vt habetur *extra, de clericis pugnantibus in duello. cap. hare[illegible],* ait: *homicidium tam facto quam præcepto, siue consilio, aut defensione, non est dubium perpetrari.* Ergo consimiliter ille dicitur hæresim pertinaciter defensare, qui per alium hæresim pertinacem defen[illegible]. Sed qui cogit alios hæresim pertinacem defendere, pertinaciter hæresim defendit per alios. Er[illegible] & ipse debet dici pertinax defensator. Quarta ratio est hæc. Magis dicitur agere agens quam con[illegible]sens. Sed ille de consilio, cuius aliquod crimen committitur, dicitur illud crimen committere, [illegible] ste Aug. qui, vt habetur *de pœnitentia dist. 1. c. periculose,* ait: *periculose desipiunt qui existimant eos tantum [illegible] micidas esse, qui manibus hominem occidunt, & non potius eos per quorum consilium, fraudem & exhortatio[illegible] [illegible] mines extinguuntur. Nam Iudæi nequaquam Dominum propriis manibus interfecerunt, sicut scriptum est: nobis non licet interficere quenquam, sed tamen illis mors Domini imputatur, quia ipsum cum lingua interf[illegible]erunt, dicentes, crucifige, crucifige eum.* Ergo multo magis, qui cogit alium, vt crimen commit[illegible], ille crimen committit, & ita qui cogit alium h[illegible]resim pertinaciter defensare, ipse noscitur hæresim pertinaciter tenere. Quinta ratio est hæc. Participantes criminosis in crimine, eodem crimine inuoluuntur. sed qui cogit alios hæresim pertinaciter defensare, participat in crimine hæresim pertina[illegible] r d[illegible] f[illegible] nsantis: quia impendit ei auxilium & fauorem. Ergo talis pertinax est reputandus. Sed qui [illegible] alios ad suam hæresim pertinaciter defendendam, non est paratus corrigi. E[illegible]o est pertinax [illegible] ndus. Sexta ratio est hæc. Qui cogit alios ad hæresim irreuocabiliter defensar[illegible] & tenere. T[illegible] is [illegible] est pertinax. Ergo &c. *Discip.* [illegible] rationes procedunt tantummodo de cogente alios hære[illegible] am pertinaciter defensare absque pertinacia. Ergo licet aliquis cogat alios pœnis, mini[illegible], [illegible] & iuramentis hæresim defensare, dummodo non cogat eos pertinaciter defensare, non [illegible] st nec hær[illegible] icus reputandus. Quod videtur posse probari tali ratione. Qui c[illegible] alium [illegible] & [illegible] ad peccatum mortale, non committit peccatum. Et per consequens non est [illegible] tal[illegible] co[illegible] em pertinax & hæreticus reputandus: Cum omnis hæreticus in peccato morta[illegible] ex[illegible] at. Sed [illegible] hæ[illegible] sim non est semper peccatum mortale. Ergo propter talem coactionem [illegible] est [illegible] et[illegible] us reputandus. *Magist.* A[illegible] hoc respondetur, quod licet possit quis hæresim [illegible] que [illegible] f[illegible] , tamen [illegible] ns[illegible] lium absolute hæresim defensare, quantum[illegible] c[illegible] t [illegible] pertinaciter defensare, sicut qui cogit alium iurare ad[illegible] quam ass[illegible], quæ st

 hæretica,

hæretica, quod eam irreuocabiliter & in perpetuum defensabit: quantum in eo est cogit ipsum eadem assertionem pertinaciter defensare, licet in potestate ipsius tali modo coacti sit postea eandem hæresim minime defensare. Et imo talis cogens debet reputari pertinax hæresis defensator, ... coacti iurare velut postea eandem hæresim minime defensare, sed volunt venire contra ... iuramentum. Cum vero dicis, quod qui cogit alium, & non ad peccatum mortale, non ... tit peccatum mortale. Hoc tibi negatur, quia potest aliquis peccare mortaliter, etiam alium c... do ad bonum. Nam qui cogit vouere castitatem vel paupertatem vel aliquid aliud supererog... nis, potest pecc... te mortaliter: quia talia suaderi possunt, imperari non possunt. De talibus en... loquens dicit Aug. quod *nemo cogitur legibus bene facere, sed male facere prohibetur.*

Cap. XXIII.

In quo tractatur 8. modus pertinaciæ, scilicet eius qui alium veritatem catholicam vi aut metu abiurare cogit, vbi etiam probatur, quod talis per ignorantiam nequaquam excusari potest. Et probatur vnica ratione.

Discipulus. Est ne alius modus aliquem de pertinacia conuincendi? *Magist.* Potest octauo de pertinacia & prauitate hæretica quis conuinci, si cogat aliquem veritatem catholicam abiurare, au... pœnis vel præceptis catholicam veritatem negare compellit, quod enim cogens alios ve... tatem quamcunque catholicam abiurare, pertinax & hæreticus sit censendus, ost... tur. Nam qui cogit aliquem veritatem catholicam abiurare, cogit eundem hæresi co... riæ irreuocabiliter adhærere. Talis autem, sicut ex capitulo præcedenti apparet, est pe... nax & hæreticus iudicandus. Ergo &c. Et per eandem rationem ostenditur, quod qui cog... talios minis, pœnis vel præceptis aliquam negare veritatem catholicam, est pertinax & hæret... iudicandus. *Discip.* Potest ne talis compellens per aliquam ignorantiam excusari, puta si credit, quo... assertio, quam cogit alium abiurare vel negare, sit hæreticalis. *Magist.* Dicitur quod talis per nullam potest ignorantiam excusari: quia nullus valet absque temeritate quomodolibet attentar... cogere alium iuramento, pœnis, minis, vel præceptis aliquam assertionem abiurare vel negare nisi sit certus certitudine sufficienti, quod non est consona catholicæ veritati. Ergo temerarie cogit alium abiurare vel negare eandem. Temeritas autem in hoc casu pertinaciæ æquipollet. Ergo talis est pertinax & hæreticus iudicandus.

Cap. XXIV.

Ponit 9. modum pertinaciæ de eo, qui assertionem hæreticam, tanquam catholicam se iurat seruaturum, & quod neque talis per ignorantiam excusatur, & probatur duabus rationibus.

Discipulus. Sunt plures modi aliquem de pertinacia conuincendi? *Magist.* De pertinacia & prauitate hæretica ille conuincitur necessario, qui abiurat catholicam veritatem, vel iurat se quamcunque assertionem, quæ est in rei veritate hæretica, tanquam catholicam, in perpetuum seruaturum. Quod omnis talis sit pertinax & hæreticus reputandus tali ratione ostenditur. Qui firmat se propositio negandi assertionem, quæ est catholica, vel tenendi assertionem quæ est hæretica, pertinax est censendus. Talis autem est ille, qui abiurat veritatem, quæ est catholica, vel iurat se se... uaturum assertionem, quæ est hæretica. Ergo pertinax est censendus. Item errans contra fidem catholicam, qui non est paratus corrigi, pertinax & hæreticus est censendus. Huiusmodi est abiurans catholicam veritatem, & qui iurat se hæresim defensurum, vel quod assertioni quæ est hæreticæ adhærebit, nec est paratus corrigi. Igitur pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Nonne potest talis aliquo modo de pertinacia excusari? *Magist.* Respondetur, quod metu mortis vel grauium tormentorum potest à pertinacia & prauitate hæretica excusari, sed non à peccato mortali. *Discip.* Videtur quod ignorantia talem poterit excusare. Ignorantia enim excusat à mendacio istum, qui dicit falsum, quod putat esse verũ vt asserit Augustin. vt habetur *22.q.18. Is autem.* Ergo similiter ignorantia poterit excusare illum, qui abiurat catholicam veritatem quam putat hæreticam, & illum, qui iurat se tenere assertionem hæreticam, quam putat catholicam. *Magist.* Respondeo tibi, quod aliquis potest excusari à mendacio, qui tamen a temeritate nullatenus excusatur, teste Aug. vbi allegas, qui ait: *Nemo mentiens iudicandus est, qui dicit falsum, quod putat verum: quia quantum est in ipso, non fallit ipse, sed fallitur. Non ita mendacii, sed aliquando temeritatis arguendus est, qui falsa incaute credit aut pro veris habet.* Sic abiurans similiter iurans modo prædicto à mendacio poterit excusari, sed à teme...ate minime excusatur. Et ideo nec à pertinacia poterit excusari. Potest enim pertinacia absque mendacio reperiri: sicut in his, qui sunt nescienter hæretici, reperitur. Tales enim cum putant esse vera, quæ dicunt, minime mentiuntur: & tamen pertinaces dicuntur seu censentur, quia nequaquam corrigi sunt parati.

C A P

Cap. XXV.

[illegible] modus pertinaciæ, eius scilicet qui veritatem catholicam de[illegible] [illegible] aut molestat: & probatur tribus rationibus, vbi etiam notatur, quod non [illegible] minor confirmatio catholicæ veritatis per Scripturam sacram, quam per miraculum.

D[illegible]. A[illegible] ali[illegible] mete[illegible] de pertinacia conuincendi pro[illegible]d[illegible] *Magist.* Decimo est [illegible] pertinacia conuincendus, si errans contra fidem prosequ[illegible] m[illegible]stat [illegible] [illegible] veritatem defende[illegible] aut prauitatem hæreticam im[illegible] [illegible] p[illegible]uace & hæretici reputandi, tali ratione probatur. Qui declarat[illegible] v[illegible] catho[illegible] damnati[illegible]nem prauitatis hæreticæ [illegible]atagit impedire, non est paratus corri[illegible], [illegible] caura [illegible]aine veritatem: & per consequens pertinax est censendus. Sed errans, [illegible] [illegible]ur [illegible] ut [illegible] impedit catholicam veritatem defensantes, & prauitatem hæretica[illegible] [illegible]es, de[illegible] [illegible]tatis catholicæ & damnationem prauitatis hæreticæ satagit impedire. Ergo talis est [illegible] hæreticus reputandus. Item errantes contra fidē, qui damnabiliter veritati resistunt, [illegible]nt [illegible] & [illegible] iudicandi: quia reprobi contra fidem sunt, & inter pertinaces & hæreticos [illegible] huiusmodi sunt errantes, qui damnabiliter veritati resistunt, teste Apostolo 2. *ad* [illegible]*im.* [illegible]isa[illegible]: *quemadmodum* [illegible]*mbres & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati, ho[illegible] corrupti, mente reprobi circa fidē.* Sed qui persequuntur aut molestant vel impediunt catho[illegible] a ve[illegible] m[illegible] [illegible]dentes, & prauitatem hæreticam impugnantes, damnabiliter ver[illegible] resistunt. Ergo si [illegible], pertinaces & hæretici sunt censendi. Confirmatur hæc ratio: quia magis delinquunt, qui ca[illegible]cæ veritati resistunt, quam qui resistunt publicæ potestati. Sed secundum Apostolum ad Rom. [illegible] *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damna acquirunt.* Ergo multo [illegible]s, qui catholicæ veritati resistunt, sibi damnationem acquirunt: sed non nisi propter pertinaci[illegible] [illegible]uia non pertinaciter resistere veritati, damnabile non videtur. Ergo tales pertinaces & hære[illegible] [illegible]t censendi. Item, eadem ratio confirmatur, quia non minus peccat, qui catholicæ veritati [illegible]it, & acquiescit hæreticæ prauitati, quam qui non acquiescit veritati & credit iniquitati. Qui au[illegible] non acquiescit veritati & credit iniquitati, peccat mortaliter, teste Apostolo ad Rom. 2. qui att[illegible] *autem qui ex contentione & qui non acquiescunt veritati, credunt iniquitati, ira, tribulatio, indignatio & [illegible]ustia.* Ergo qui catholicæ veritati resistit, & credit hæreticæ prauitati, peccat mortaliter: sed non [illegible] sine pertinacia. Ergo talis pertinax & hæreticus est censendus.

Amplius, Christiani qui propter persecutionem, quam inferunt defenden[illegible]ibus catholicam veritatem, & impugnantibus hæreticam prauitatem, sunt peiores his, qui carnali immunditia sunt [illegible] [illegible]cti Illa pater: quia non sunt minus mali, quam illi qui prædicatores veritatis audire recusant, qui tamen r[illegible]cusaores veritatis prædicatores audire, peiores sunt illis, qui peccatis carnis sunt infe[illegible]cti: veritate ipsa testante, quæ ait prædicatoribus Euangelicæ veritatis Matth. 10 *Quicunque non receperit vos nec audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel de ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorreorum in die iudicii quam illi ciuitati.* Ergo qui declarationem veritatis & detectionem hæreticæ prauitatis impediunt pertinaces & hæretici sunt censendi: quia prauitas peccati eorum ad aliud genus peccati, quam infidelitatis, hæresis vel pertinaciæ non poterit reduci. *Discip.* Ista ratio non videtur habere apparentiam, nisi de Apostolis & [illegible]ædicatoribus miracula facientibus: quia veritas ipsa Apostolis facturis miracula loquebatur. Et [illegible]eo qui impugnatet veritatem catholicam defendentes & prauitatem hæreticam impugnantes, quorum sermones & operationes Deus miraculis confirmaret, esset peior enormibus peccatoribus [illegible]udi[illegible]andus: non autem qui impugna[illegible] alios miracula minime facientes. *Magist.* Istam obiectionem [illegible]ue responsionem alii euacuare conantur, dicentes, ꝙ non minoris anctoritatis est confirmatio ve[illegible]tis catholicæ per Scripturam sacram, quam per operationem miraculi: ita vt qui non credit scri[illegible]pturæ Diuinæ, nec operationi miraculi per fidem firmiter adhæret, ipso Abraham testan[illegible]e, qui diuiti [illegible]puloni petenti operationem miraculi, [illegible]cilicet mortui resurrectionem propter fratres ad pœniten[illegible] [illegible]m inducendos, sic Lucæ 18. ait: [illegible]*i Moysen & Prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexit, [illegible]dent ei.* Hinc Innoc. tertius hoc senti[illegible]e videtur, vt habetur *extra, de hæret. cum ex iniuncto*, affirmat [illegible]ic ad probandum inuisibilem visionem à Deo sufficit operatio miraculi, & ita etiam sufficit [illegible]monium dicens in hæc verba: *oportet affirmet illam inuisibilem operationem miraculo vel per testimo[illegible] [illegible]ripturæ speciale.* Ergo consimiliter, vt veritatis catholicæ defendentes & impugnantes hære[illegible] [illegible]tatis nullatenus molestentur, iussi [illegible]t eis suas assertiones testimoniis confirmare absq; ope[illegible] [illegible]ne [illegible]aculi. Vnde & tempore Anti[illegible]christi, electi miracula minime sunt facturi, sed loc[illegible] [illegible] [illegible]ipturæ testimoniis fulcientur. *Discip.* Alio modo videntur omnes rationes prædictæ poss[illegible] in[illegible] [illegible] Nam veri[illegible]atem catholicam defendere, & prauitatem hæreticam impugnare, ad Doctorum [illegible] [illegible]m, vt habetur *extra, de hær. cum ex iniuncto.* Sed vt habetur ibidem, cum doctorū ord[illegible] sit [illegible]uus in Ecclesia, non debet sibi quisqua indifferenter prædicatoris officiu vsurpare. Ergo licite

continuent veritatem catholicam defendentes & prauitatem hæreticam impugnantes [illegible] & per consequens tales [illegible] non sunt propter hoc pertinaces, nec [illegible] hæc [illegible] videtur asserere [illegible], quod hæreses coram [illegible] nequaquam intelligentes [illegible] asserunt, quod [illegible] excedit officium Doctoris assumere. [illegible] nullus propter hoc, quod veritatem confitetur catholicam, & hæreticam reprobat prauitatem, [illegible] quomodo [illegible]: licet possit quis merito molestari, si [illegible] et vbi non debet aut quomodo non debet, aut [illegible] do, [illegible] debet catholicam veritatem confiteri vel prauitatem [illegible] rett animum [illegible] De his ergo persequentibus intendit principaliter [illegible] sequitur. *& suis assertionibus aduersantur:* qui [illegible] circumstantiis obseruatis quilibet Christianus [illegible] habet liberam veritatem [illegible] nare, id est confiteri catholicã, & prauitatem hæreticam [illegible]. Nec propter hoc debet persecutionem aliquam à catholicis sustinere. Qui propter hoc alicui persecutionem inferret, esset inter hæreticos computandus.

Cap. XXVI.

In quo ponitur 11. modus pertinaciæ, scilicet eius qui errat, nolens tamen se submittere correctioni eius, seu eorum, quorum interest corrigere errantes: vbi etiam notatur de Papa qui concilium impedit, ne forte eius assertio condemnetur.

Discipulus. Satis audiui de isto modo errantem de pertinacia conuincendi: & ideo aliter [illegible] expone. *Magist.* Vndecimo est quis de pertinacia conuincendus, si errat [illegible] catholicam correptioni & emendationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest, [illegible] recusat. Hoc tali ratione probatur. Ille, qui iudicium subterfugit, pro nocenti debet haberi, teste Bonifacio Papa, qui, vt habetur *extra, de præsumpt. c. nullus dubitat*, ait: *nullus dubitat, quod ita nocens iudicium subterfugit, quemadmodum vt absoluatur, qui est innocens, quærit.* cui concordat Pelagius Papa, qui, vt habetur 11. q. 1. *Christianus* ait: *qui iudicium refugit, apparet eum de iustitia diffisum.* Hoc etiam ex dicto iste Bonif. Papæ, qui ponitur *3. q. 9. c. determinamus*: & ex verbis Greg. quæ ponuntur *4. dist. c. honoratus*, colligitur euidenter. Errans ergo contra fidem, qui iudicium subterfugit, pertinax & hæreticus est censendus. Qui autẽ correptioni & emendationi illius vel illorum, cuius, vel quorum interest, subiicere se recusat, iudicium subterfugit. Ergo pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Ista ratio videtur procedere de vocato ad iudicium, & se per contumaciam absentante, & de aliis nihil probare videtur. *Magist.* Non solum de vocato ad iudicium, & se per contumaciam absentante: sed etiam de impediente, ne fiat iudicium, vt dicunt isti, conuincit ratio supra dicta. Quia sicut ille non est immunis à crimine, qui iustitiam fieri nititur impedire, quamuis ad iudicium minime sit vocatus (vt habetur *extra, de officio & potestate iudicis delegati. c. 1.*) ita errans contra fidem, & ne de errore suo fiat iudicium impediens, non potest à crimine excusari. Sed illud crimen non videtur tibi aliud, quam pertinacia. Ergo talis est merito pertinax iudicandus. Item errans contra fidem, qui non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem, est pertinax & hæreticus iudicandus, vt ex verbis August. quæ ponuntur *24. q. 3. c. dixit Apostolus*, colligitur euidenter, quod qui correctioni & emendationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest, subdere se recusat, impediens quoquo modo ne error suus rite & legitime examinetur, quamuis non sit vocatus ad iudicium, non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem. Ergo pertinax hæreticus est censendus. Amplius veritate testante, vt habetur Ioh. 3. *Qui male agit odit lucem & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* Ex quibus colligitur, quod qui non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius, male agit. Nam si non male ageret, faceret veritatem. Si autem faceret veritatem, veniret ad lucem, ibidem veritate dicente: *qui autem facit veritatem venit ad lucem.* Errans ergo contra fidem, si non venit ad lucem districti & clari examinis illorum, quorum interest illuminare errantem: male agit. Ista autem malitia non est nisi pertinacia. Ergo talis pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Per istam rationem apparet, quod omnis errans, nisi statim veniat ad lucem, petens suam assertionem per illos, quorum interest, examinari & discuti, est pertinax & hæreticus reputandus. Quod nimis videtur durum, quia multos Theologos crimine pertinaciæ implicaret. *Magist.* Sicut scis, præcepta affirmatiua obligant semper, sed non pro semper. Et ideo errans, quamuis teneatur venire ad lucem iusti iudicii, tamen nõ pro omni tempore ad hoc tenetur. Sed non impedire iudicium fieri, cum sit præceptum negatiuum, pro omni tempore obligat. Non differendum autem est venire ad lucem, quando expedit & oportet. Et ideo (licet non omni tempore veniat ad lucem petendo suam assertionem discuti diligenter) non est pertinax reputandus: sed quandocunq;, ne sua assertio arguatur, nititur impedire, ne ad examen debitum deducatur, est habendus odire lucem. Ex prædictis isti inferre conantur, quod vbi Papa aliquam hæresim dogmatisat, vel impedit generale concilium celebrari, ne sua assertio discutiatur, pertinax & hæreticus est censendus.

Cap.

Cap. XXVII.

In quo ponitur modus 12. pertinaciæ eius, scilicet, qui de suo errore reprehenditur à peritis, & nihilominus de veritate renuit informari, & de eius doctrina scandalizatur fides, & probatur 4 rationibus.

Discipulus. Si aliter potest errans de pertinacia conuinci, non differas declarare. *Magist.* Duodecimo potest quis conuinci pertinax (vt nonnulli dicunt) si de veritate damnabiliter renuit informari. Ad cuius euidentiam distinguunt dicentes, quod aut errantis assertio tanquam hæreticalis reprehenditur à peritis, &, de cuius dogmatisatione scandalizantur fideles, aut nequaquam reprehenditur à peritis, nec de eius dogmatisatione aliquod scandalum est exortum. In secundo casu quamuis de veritate interdum apud Deum pertinax habeatur, tamen in foro Ecclesiæ non videtur, quod sit hæreticus iudicandus, licet postea tanquam hæresis eadem assertio damnaretur. In primo casu dicunt, quod renuens de veritate informari etiam in foro Ecclesiæ est pertinax & hæreticus reputandus. Quod multis rationibus probare nituntur. Quarum prima est hæc. Errans con[...]dem, qui non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem, est pertinax & hæreticus iudicandus *23. q. 1. cap. dixit Apostolus.* Qui autem de veritate renuit informari, si eius error reprehenditur à peritis, & non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem, pertinax & hæreticus est censendus. *Discip.* Ista ratio videtur concludere etiam de illo, qui de veritate renuit informari, cuius opinio non reprehenderetur à peritis, & de qua opinione nullum scandalum est exortum: quia talis non quærit cauta sollicitudine veritatem. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod ratio prædicta de tali non concludit: quia iste præsumitur esse paratus corrigi, & etiam cauta sollicitudine quærere veritatem, quando non appatet, quod damnabiliter nolit corrigi, vel negligat corrigi: nec apparet ex sui erroris amore, quod omittat quærere veritatem. Talis autem est ille, de cuius opinione nullum est scandalum: nec eius opinio tanquam hæreticalis reprehenditur à peritis. Ille autem, qui à peritis reprehenditur, & de cuius dogmatizatione scandalum est exortum, si quando oportet, & quomodo oportet, & vbi oportet, non quærit cauta sollicitudine veritatem, est violenta præsumptio, quod nollet veritatem suæ opinioni contrariam declarari; sed magis vellet opprimi veritatem. Quia si (teste Inno. Papa, vt habetur *dist. 83. § 3.*) veritas cum minime defensatur, opprimitur, multo magis cum minime veritas quæritur, quando quæri debet, opprimitur. Oppressor autem veritatis catholicæ pertinax & hæreticus est censendus. Secunda ratio est hæc. Magis vel non minus delinquit, qui seipsum, cum potest & debet, ab errore non reuocat, quam qui alios, cum potest & debet, ab errore non reuocat. Sed qui alios cum potest, ab errore non reuocat, inter errantes damnabiliter numeratur, vt sacri canones testantur aperte. Ergo qui seipsum cum potest & debet, ab errore non reuocat, inter errantes damnabiliter numeratur. Sed errans, de cuius errore scandalum est exortum, & qui tanquam hæreticus reprehenditur à peritis, si de veritate renuit informari, seipsum, cum potest & debet, ab errore non reuocat. Ergo inter errantes damnabiliter est censendus. Talis autem est pertinax errans: quia errare absq; pertinacia errantem non reddit damnabilem. Talis ergo pertinax & hæreticus est censendus. Tertia ratio est hæc. Qui inique opiniones hæreticales sapit & impias, pertinax est reputandus: quia absq; pertinacia nemo opiniones impias inique sapit. Qui enim absq; pertinacia sapit opiniones impias, quamuis sapiat impia, non tamen inique impia sapit. Sed errans contra catholicam fidem, qui de veritate renuit informari, inique & impie sapit, teste Leone Papa, qui, vt habetur *24. q. 3. c. quid autem iniquius*, ait: *quid autem iniquius quam impia sapere & doctoribus sapientibus non credere.* Sed in hanc insipientiam cadunt, qui nec ad veritatem agnoscendam aliquo impediuntur obstaculo, nec ad Propheticas voces, nec ad Apostolicas Literas, nec ad Euangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt. Ex his verbis colligitur euidenter, quod qui impia sapit, & non credit sapientibus, nec ad scripturas recurrit authenticas, nequissimus est censendus. Sed qui de veritate renuit informari, non credit sapientibus, nec ad scripturas recurrit autenticas. Ergo talis nequissimus, & per consequens pertinax est censendus. Quarta ratio est hæc. Qui ideo magister erroris existit, quia non vult esse discipulus veritatis: per consequens est pertinax reputandus. In tali enim (vltra ignorantiam intellectus) in voluntate malitia inuenitur. Ista autem malitia voluntatis, vel est pertinacia, vel non est sine pertinacia. Sed errans, qui cum potest & debet de veritate renuit informari, ideo magister existit erroris: quia non vult esse discipulus veritatis. Qui enim non vult audire veritatem, non vult esse discipulus veritatis. Ergo pertinax est reputandus.

Cap. XXVIII.

Ponit tres alios modos pertinaciæ.

Discipulus Nunquid est alius modus conuincendi errantem de pertinacia? *Magist.* Tredecimo potest quis de pertinacia conuinci, si verbis vel factis protestatur se assertionem suam (quæ est [...]icalis) minime reuocaturum; quia talis non est paratus corrigi. Et per consequens pertinax [...] censendus. *Discip.* Dic alium modum. *Magist.* Quartodecimo conuincitur quis errans [...] pertinacia & hæretica prauitate, si in hæreticæ prauitatis fauorem prohiberet legi scripturas

scripturas catholicas, vel prohiberet prædicari, aut publicari catholicas veritates: quia talis est defensor hæreticæ prauitatis, & oppressor catholicæ veritatis. *Discip.* Est ne alius modus conuincendi aliquem errantem de pertinacia? *Discip.* Quintodecimo quis conuincitur de pertinacia, qui in defensione hæreticæ prauitatis nouos errores fingit: quia talis non est paratus corrigi, nec quærit cauta sollicitudine veritatem. Ergo est pertinax censendus.

Cap. XXIX.

Ponit 16. modum specialiter de Papa conuincendo de pertinacia, si scilicet errorem contra fidem solenniter asserendo, tanquam catholicum illum præcipit à Christianis teneri. Et probatur quinque rationibus.

Discipulus. Alium modum vellem audire. *Magist.* Dicunt nonnulli, quod decimosexto potest Papa specialiter conuinci, scilicet de pertinacia & hæretica prauitate, si errorem, quem contra fidem diffinit solenniter, à Christianis asserit tanquam catholicum esse tenendum. Quod enim talis Papa sit hæreticus reputandus, probatur primo sic. Quia, qui artat alios ad errorem pertinaciter defendendum, est pertinax. Hoc ex superioribus colligitur euidenter. Sed Papa solenniter aliquem errorem diffiniens esse catholicum artat catholicos ad errorem, quantum in eo est, pertinaciter defendendum & seruandum. Quia sicut constitutio Sedis Apostolicæ legitime facta omnes astringit vt habetur *extra, de constitut. cap. vlt.* ita Papa vel gerens se pro Papa diffinitiue pronuncians assertionem hæreticam esse tenendam, quantum in ipso est, omnes astringit ad eandem assertionem hæreticam irreuocabiliter defendendam & tenendam. Ergo pertinax & hæreticus est censendus. Secundo sic: ille, qui per se vel per alios prosequitur, punit vel molestat catholicam veritatem confitentes & prauitatem hæreticam detestantes, est pertinax & hæreticus reputandus. Hæc in superioribus est fundata. Papa autem, qui solenniter diffinit aliquam assertionem, quæ est hæretica, esse tenendam per se vel per alios, quantum in ipso est, per suam constitutionem omnes contradicentes reddit anathematizari dignos. Nicolao Papa in vniuersali Synodo præsidente, qui, vt habetur *25. q. 2. c. si quis,* ait: *si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel decreta pro catholica fide vel Ecclesiastica disciplina, pro correctione imminentium vel futurorum malorum à Sedis Apostolicæ præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.* Catholicos etiam contradicentes suæ diffinitioni quantum in ipso est, subiicit multis aliis pœnis. Quia præceptis & diffinitionibus Apostolicis resistentes pœnis variis puniuntur, secundum quod ex verbis Gregor. quæ ponuntur *dist. 12. c. præceptis. & dist. 9. c. nulli.* & ex verbis Adriani Papæ, quæ recitantur *25. q. 1. c. generali,* & aliis sacris canonibus colligitur euidenter, per alios etiam contradicentes catholicos, quantum in se est, punitur, persequitur & molestat: quia quantum in ipso est, inferiores prælatos astringit, vt contradicentes suæ assertioni pœnis omnibus, quas prælati debent inobedientibus, Apostolicis mandatis infligere, plectant. Ergo talis se gerens pro Papa, pertinax & hæreticus est censendus. Tertio sic. Errans contra fidem est pertinax & hæreticus reputandus: qui facto vel verbo protestatur se nolle corrigi per illos, quorum interest: quia talis non est paratus corrigi, & per consequens pertinax & hæreticus est censendus. Sed Papa potest esse huiusmodi. Igitur &c. minor aperte probatur. Qui autem gerit se pro Papa & solenniter hæresim diffinit esse tenendam facto protestatur & verbis se nolle corrigi per illos, quorum interest, puta per concilium generale, ad quod spectat etiam Papam emendare. Ergo pertinax & hæreticus est censendus. Maior patet, & minor aperte probatur. Quia ex quo (quantum in ipso est) per constitutionem suam omnes Christianos: & per consequens concilium generale (cum soli Christiani in generali concilio debeant interesse) artat ad suam assertionem tenendam, facto protestatur & ostendit, quod per generale concilium non vult suam assertionem reuocare. Hoc etiam verbo protestatur, cum in fine Bullæ nulli liceat contraire. Etiam diffinitur per eum: qui talia verba vel æquipollentia in constitutionum Papalium Literis consueuerunt poni & subintelliguntur, licet non ponantur. Ergo talis est hæreticus & pertinax censendus. Quarto sic, qui in aliqua assertione hæresi se firmauit vltimate pertinax & hæreticus est censendus: quia talis irreuocabiliter assertionem affirmat hæreticam. Sed diffiniens eam esse tenendam in eandem assertionem per vltimatam deliberationem se firmat. Ergo pertinax & hæreticus est censendus. Quinto, qui nimis in errore persistit: quia ad diffiniendum errorem esset tenendum nullus potest absq; temeritate procedere. Ergo talis pertinax & hæreticus est censendus.

Cap. XXX.

In quo ponitur 17. modus de Papa specialiter, si quis eius tali diffinitioni consentit aliquo modo, & ibidem ponitur modus 18. de Episcopis etiam taliter diffinientibus tali assertioni esse assentiendum.

Discipulus. Tracta alium modum, errantem de pertinacia conuincendi. *Magist.* Decimoseptimo de pertinacia & prauitate hæretica potest quis conuinci, si tali diffinitioni Papæ consentit consulendo, cooperando, inducendo, vel diffiniendo esse talem asserendo.

Hic

…ne probatur, facientes & consentientes consimili … hinc inuoluuntur, sic … & … pœna constringit, secundum quod sacri canones asserunt manifeste. Sed Papa taliter diffinicns assertionem hæreticam pro catholica esse tenendam, pertinax & hæreticus est censendus. Ergo omnes consentientes eidem sunt inter pertinaces & hæreticos computandi. *Discip.* Ista ratio pro isto modo sufficiat. Ideo dic alium modum de pertinacia conuincendi. *Magist.* Decimooctauo est quis pertinax reputandus, si inferior Episcopus summo Pontifice aliquam assertionem hæreticam per sententiam diffinitiuam determinat esse tenendam, iniungens aliis & imponens, quod ipsi sentiant ipsam, & reputent eam esse catholicam. Quicunq; etiam tali determinationi consentit, pertinax & hæreticus est censendus. Hoc ex præcedentibus satis apparet; quia si Papa taliter determinans & sibi consentientes sunt pertinaces & hæretici reputandi: multo magis inferior Papa taliter determinans, officium vsurpando Papale, & sibi consentientes, sunt pertinaces & hæretici iudicandi.

Cap. XXXI.

Ponit 19. modum, scilicet eius qui potestatem habens hæreticæ prauitati non resistit, qui magis fautores, quam hæretici sunt censendi.

Discipulus. Describe alium modum de pertinacia conuincendi errantem. *Magist.* Decimonono potest de pertinacia quis conuinci, si potestatem habens prauitati hæreticæ non resistit. Hoc per sacros canones multipliciter videtur posse probari. Ait enim Innoc. Papa, vt habetur dist. 83. c. *error*: *Error cui non resistitur, approbatur.* Qui autem errorem approbat, videtur pertinax iudicandus. Ergo qui errori non resistit, si potest, pertinax est censendus. Item, Leo Papa, vt habetur *extra. de heret. qui alios*, ait: *qui alios cum potest ab errore non reuocat seipsum errare demonstrat.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui potest hæreticos ab errore reuocare, & non reuocat, est inter hæreticos computandus: & per consequens pertinax est censendus. Item, Iohan. Papa *dist. 80. c. facultiter*, ait: *Faciliter procul dubio culpam habet qui potest corrigere & negligit emendare.* Qui itaq; pertinaces hæreticos, quos potest corrigere, negligit emendare, pertinaciæ & hæreticorum culpam habet: & per consequens inter pertinaces & hæreticos est habendus. *Discip.* Vellem scire, an omnes Literati sentiant tales esse hæreticos. *Magist.* Quidam dicunt, quod magis proprie debent vocari fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis quam hæretici: tamen pertinaces, etiam secundum eos, poterunt appellari, quia pertinacia ad plura vitia quam ad hæresim se extendit.

Explicit Liber Quartus primæ partis.

INCIPIT LIBER QVINTVS EIVSDEM PARTIS, DOCENS QVI POSSVNT PRAVITATE hæretica maculari.

Cap. I.

Capitulum primum quærit, vtrum Papa canonice electus hæreticari possit. Quod sic: primo auctoritatibus, deinde exemplis ostenditur. Et hoc capitulo secundo.

Discipulus. Quia mihi videtur, quod qui non resistunt prauitati hæreticæ, cum possunt, sunt potius fautores quam hæretici nuncupandi, de ipsis hic nolo plus inquirere: sed postea, quando de fautoribus receptoribus & defensoribus hæreticorum interrogabo, quam plurima de ipsis etiam inuestigare curabo. Nunc autem postquam quæsiui, quomodo potest quis conuinci esse hæreticus, indagare propono, qui possint prauitate hæretica maculari. Et quia omnes Christiani sentire videntur, quod tota multitudo Christianorum hæreticari non potest: Quidam autē secundo, quod nec concilium generale: Aliqui vero tertio quod Romana Ecclesia: Nonnulli autem quarto quod nec collegium Cardinalium: Aliqui vero quinto quod nec etiam Papa potest hæretica pollui prauitate. Ideo de istis quinq; quid sentiant Christiani, cupio vt mihi reueles. Primo autem dicas: An omnes putent Papam intrantem canonice hæreticari non posse. *Magist.* De hoc sunt opiniones contrariæ. Sunt enim quidam dicentes, quod Papa intrans canonice errare potest contra catholicam veritatem, & prauitati hæreticæ pertinaciter adhærere. Alii autem dicunt, quod Papa intrans canonice contra fidem errare non potest. *Discip.* Quomodo primi opinantes se muniunt, non differas explicare. *Magist.* Assertionem prędictam auctoritatibus & exemplis ac etiam rationibus fulcire nituntur. Primo autem hoc auctoritate Beati Pauli conantur ostendere, quia *Hebr.* 7. sic legitur: *Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro omnibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat Deo sacrificia pro peccatis, & qui condolere possit his qui ignorant & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.* Ex quibus verbis colligitur, quod *omnis pontifex ex hominibus assumptus*, qualis est summus pontifex, sicut *condolere potest his qui ignorant & errant*, ita & *infirmitate*, id est, potentia ignorandi & errandi *circumdatus* dignoscitur. Item, *prim. Corinth. decim.* Apostolus generaliter admonet omnes in gratia minime confirmatos dicens: *qui se existimat stare, videat ne cadat.* Ex quibus verbis datur intelligi quod omnis homo in gratia minime confirmatus potest cadere in peccatum: & per consequens potest errare contra fidem. Item, Apostolus *ad Gal.* 6. vniuersitatem erudiens prælatorum,

quo-

quomodo debent subditos instruere suos, ait: *si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis considerans teipsum ne & tu tenteris.* Ex quibus datur intelligi, quod de omni delicto, de quo præoccupatus fuerit subditus homo, potest prælatus tentari, & consimile delictum committere. Cum ergo à prędicta admonitione Apostoli Papa minime sit exceptus, & subditi possunt errare contra fidem, considerare debet etiam summus Pontifex, ne de errore contra fidem tentatus in hæreticam incidat prauitatem. Item hoc probatur auctoritate Bonifacii, qui legitur *dist. 40. c. si Papa*, qui loquens de Papa ait: *huiusmodi culpas redarguere præsumit nullus mortalium: quia cunctos ipse iudicaturus à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius.* Ex quib. verbis euidenter colligitur, quod Papa à fide deuiare potest catholica, & hæreticam incurrere prauitatem. Quod Gloss. ibidem asserit manifeste, di. super verbo *à fide*, quod *intelligit Hug. cum Papa non vult corrigi. Si enim paratus esset corrigi, non posset accusari.* Et infra: *fit specialiter mentio de hæresi, ideo quia etsi occulta esset hæresis, de illa posset accusari.* Et infra quærit dicens: *Nunquid posset Papa statuere, quod non posset accusari de hæresi.* Et respondet dicens: *Respondeo quod non: quia ex hoc periclitaretur tota Ecclesia.* Ex his verbis patenter habetur, quod Papa potest de hæresi accusari, & per consequens potest prauitate hæretica irretiri. Item, eandem assertionem auctoritate Vrbani Papæ, quæ ponitur *25. q. 1. c. sunt quidem*, nituntur astruere. Ait enim Vrbanus Papa: *Sciendum summopere est, quod inde nouas leges potest condere, vnde Euangelista aliquid nequaquam dixerint. Vbi vero aperte Dominus, vel eius Apostoli, aut eos sequentes sancti Patres sententialiter aliquid dixerunt, ibi non nouam legem Romanus pontifex dare potest, sed potius quod prædicatum est vsq; ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt Apostoli & Prophetæ, destruere (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed magis errare conuinceretur.* Ex his insinuatur, quod quamuis Romanus pontifex non debeat, tamen potest errare contra Apostolos & Prophetas: & ita potest hæretica infici prauitate. Quod Glossæ multæ super decreta sententialiter & vocaliter asserunt & affirmant. Glossa enim 24. q. 1. c. si *quando quis incidit in hæresim iam damnatam, est casus, in quo Papa iam Papam ligare potest: & in quo Papa canonem latæ sententiæ incidit. Nec obstat illa regula, par parem soluere vel ligare non potest. Quia si Papa hæreticus est, in eo quod hæreticus, est minor quocunque catholico.* Item eadem *cap. 2. q. 1. c. recta*: & dicit Gloss. *quæro de qua Ecclesia intelligas, quod dicitur quod non possit errare? non de ipso Papa: quia Ecclesia dicitur, vt supra eodem. Quicunq; & 27. q. 1. scire debes quod certum est, quod Papa potest errare, sicut 19. di. c. Anastasius. & 40. dist. si Papa.* Item, *24. q. 1. quæ ad perpetuam.* dicit Gloss. quod *Papa contra generale Ecclesiæ statutum dispensare non potest, nec contra articulos fidei. Nam & si omnes assentiant ei, non valet statutum, sed omnes hæretici essent 15. dist. sicut.*

CAP. II.

In quo probatur, quod Papa canonice electus hæreticare potest, exemplis.

D*iscipulus.* Istæ auctoritates sufficiant pro assertione prædicta: ideo adducas exempla. *Magist.* Quod Papa intrans canonice potest errare contra catholicam veritatem multis exemplis ostenditur. Apertum autem exemplum est de Apostolorum principe Beato Petro, quem ideo (vt videtur) diuina prouidentia, postquam ipsum ad Papatum assumpsit, errare permisit, ne successores eius (ipso fide, constantia & sanctitate longe inferiores) se non posse errare putarent. Quod autem Beatus Petrus contra veritatem Euangelii errauerit, Beatus Paulus *Gal. 2.* asserit manifeste, dicens: *cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Et quod reprehensibilis erat, apparet: quia errauit contra Euangelicam veritatem. Et quod errauit contra Euangelicam veritatem, ostendit subdens: *Cum vidissem quod non recte ambulabat ad veritatem Euangelii, dixi Cephæ coram omnibus: si tu (cum Iudæus sis) gentiliter viuis & non Iudaice, quomodo cogis gentes Iudaizare?* Ex his verbis datur intelligi, quod Beatus Petrus à veritate deuiauit. Vnde quod à fide Christi exorbitauerit, habetur in decretis *2. q. 7. cap. 7. testes, ecce*: Vbi Gratia. allegat, quod *subditi valeant reprehendere prælatos per exemplum de Paulo qui reprehendit Beatum Petrum.* Cui allegationi respondet dicens, quod *hoc licet, quando prælati à fide exorbitant, quemadmodum exorbitauit Beatus Petrus.* Vnde dicit ibidem in hæc verba: *Paulus Petrum reprehendit, qui princeps Apostolorum erat. Vnde datur intelligi quod subditi possunt reprehendere prælatos, si fuerint reprehensibiles.* Et isti allegationi respondet dicens: *sed hoc facile refellitur, si, vnde sit reprehensus, aduertitur. Petrus cogebat gentes Iudaizare & à veritate Euangelii recedere cum Iudæis gregem faciens: & à cibis gentilium latenter se subtrahens. Par autem est in se à fide exorbitare & alios exemplo vel verbo à fide deiicere. Ergo hoc exemplo non probantur prælati accusandi à subditis, nisi forte à fide exorbitauerint, vel exorbitare coegerint.* Ex his verbis patet, quod Beatus Petrus errauit non recte ad veritatem Euangelii ambulando. *Discip.* Nunquid Doctores moderni tenent, quod Beatus Petrus errauit contra fidem. *Magist.* Thomas de Aquino hoc tenet manifeste. Nam *2. 2. q. 33. art. 4.* dicit in hæc verba: *in faciem resistere coram omnibus excedit modum fraternæ correctionis. Et ideo Paulus Petrum non reprehendisset, nisi aliquo modo esset ei par quantum ad fidei defensionem.* Et subdit: *Sciendum tamen est, quod vbi imminet periculum fidei, etiam publice essent prælati à subditis arguendi. Vnde & Paulus, qui erat subditus Petro, propter imminens periculum scandali circa fidem Petrum publice arguit.* *Discipulus.* Miror, quomodo isti præsumunt Beatum Petrum inter hæreticos numerare. *Magist.* Erras ipsis imponendo falsum, quod minime dicunt. Non enim sentiunt, quod Beatus Petrus fuerit hæreticus,

licet

licet errauerit; quia suo errori pertinaciter nequaq̃ adhæsit, nã ad correctionẽ B. Pauli statim se correxit, & reprehensionem eiusdem libenter audiuit: nec B. Paulum prædicantem veritatem in aliquo molestauit. *Disc.* Vt video secundum istos, si B. Petrus suo errori pertinaciter adhæsisset, fuisset inter hæreticos computandus, ideo ad alia exempla te conuerte. *Mag.* Secundum exemplum de B. Marcellino Papa, qui contra fidem errauit idola adorando, de quo Nicolaus Papa, vt habetur *dist. 21. nunc autem*, ait: *tempore Diocletiani & Maximiani Augustorum Marcellinus episcopus vrbis Romanæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est à paganis vt templum eorum ingressus grana thuris super prunas imponeret.* Et in Legẽda eiusdem sic legitur: *Marcellinus ad sacrificandum ductus est, vt thurificaret, quod etiam fecit.* Et in cronicis sic habetur: *qui compulsus à Diocletiano incensum idolis dedit.* Et infra; *ad scelus*, inquit, *idololatriæ iudico me deponendum, & anathematizo, quicunque corpus meum tradiderit sepulturæ, & flens dixit: heu me anathematizari, & non possum in sacerdotio remanere.* Ex his colligitur, quod beatus Marcellinus Papa contra fidẽ errauit, scelus idololatriæ committendo. *Disc.* Per illa non probatur, quod B. Marcellinus tunc errauit in mente prauitati hæreticæ adherendo, sed quia actum idolatriæ commisit. *Magist.* Verum est, quod B. Marcellinus non errauit in mente prauitati hæreticæ adhærendo, ex hoc tamen, quod facto negauit Christum, dum renuit confiteri se esse Christianum, infertur quod potuit errare in mente, & quod potuit effici hæreticus, sicut idolatra fuit effectus. *Discip.* Dic alia exempla. *Magister.* Tertium exemplum ponitur de Liberio Papa, qui consensit perfidiæ Arrianæ, sicut in *Cronicis* legitur manifeste. *Discip.* Non dicitur, quod Liberius existens verus Papa Arrianis consensit, sed solummodo postquam renunciauit Papatui. *Mag.* Dicunt isti, quod nullus Papa manẽs Papa potest errare pertinaciter contra fidem, quia eo ipso, quo pertinaciter contra fidem erraret, esset Papatu priuatus de iure, licet de facto gereret se pro Papa, ideo non intendunt isti, ꝙ Papa posset fieri hæreticus, cum manet Papa: sed quod verus Papa postea potest hæreticari, quod contigit de Liberio supradicto, qui primo verus Papa & postea hæreticus est effectus. Quod autẽ primo renunciauerit Papatui, hoc accidit, poterat enim hæreticari, licet nunq̃ renunciasset Papatui. *Disc* Sunt ne plura exempla? *Mag.* Quartum exemplum ponitur de Anastasio II. qui propter hæreticam prauitatẽ fuit à Romana repudiatus ecclesia. De quo in *decre. dist. 19.* sic legitur: *Anastasius secundus natione Roman. fuit temporibus Theodorici regis, eodem tempore multi clerici se à communione ipsius abegerunt, eo quod communicasset sine consilio episcoporum vel presbyterorum ecclesiæ cuncta catholica, decano Thessalonicensi nomine Fotino, qui in scelere communicauerat Achatio, & quia voluit occulte reuocare Achatium, & non potuit, nutu Dei percussus est.* Quia, vt dicit Gloss. & accepit à Cronicis, *dum assellaret, emisit viscera.* Ex his patet, quod iste Anastasius prauitate hæretica extitit maculatus: propter quam clerici catholici se ab eius communione laudabiliter abegerunt. *Disc.* Ex his non habetur, quod Anastasius fuerit hæreticus: sed quod communicauit hæretico, sc. Fotino, multi enim communicant hæreticis, qui hæretici minime sunt censendi. *Magist.* Iste communicauit pertinaciter hæreticis in crimine. Vnde dicit Gloss. *hic communicauit in maleficio*, sc. in hæresi, & ideo fuit hæreticus: quia scienter communicauit in hæresi per ecclesiam condemnata, vt patet ex hoc, quod Achatium, quem sciuit propter hæresim iam damnatam ab ecclesia cõdemnatum, voluit reuocare, & ideo ille Anastasius incidit scienter in assertionem, quam sciuit esse damnatam, quare fuit hæreticus reputandus. *Disc.* Ex Cronicis & glossis super decretis satis apparet Anastasium fuisse hæreticum, ideo aliud pone exemplum. *Mag.* Quintum exemplum adducitur non ad probandum, quod Papa de facto errauit: sed ad verificandum, quod potuit hæreticari, & de prauitate hæretica accusari. Nam sic legitur in *decretis 2. q. 7. c. non incompetenter* §. *cum Balaam*, Romana synodus ordinauit, quod Simachus Papa accusatus accusantium propositionibus respunderet. Vnde sicut legitur ibidem: *Simachus Papa in Romana synodo dignitate sua expoliatus prius statui pristino reddi decernitur, vt tunc expoliatus veniret ad causam, & si ita recte videretur, accusantium propositionibus responderet, digna res visa est maximo numero sacerdotum atque meretur effectum, & cum postmodum ordinarent, quomodo esset accusandus præfatus Papa, vt causam diceret, occurrebat, sed ab æmulis est impeditus.* Ex his verbis colligitur, quod Simachus Papa extitit accusatus, & quod iudicio synodali poterat accusari, de quo autem crimine fuerit accusatus, explicat Gloss. *dist. 17.* § *hinc etiam*, dicens quod *Simachus Papa prius fuerat accusatus de heresi: sed cum appareret calumnia accusantis, fuit postea absolutus*, patet ergo quod ex his, quod synodus reputauit Simachum Papam posse de hæresi accusari: & per consequens Papa potest hæreticari. Sextum exemplum ponitur de Leone, quem conuicit B. Hilarius episcopus Pictauiens. de illo tamen sunt opiniones: quibusdam dicentibus, quod non fuit verus Papa, antequam in hæresim laberetur. Septimum exemplum ad probandum, quod Papa potest hæreticari: probatur de Sylvestro II. de quo legitur, quod diabolo fecit homagium, quem etiam in Papatu exercens consuluit, ex quo arguunt, quod potuit hæreticari: quia omnis dæmonum inuocator & cultor, habensque cum dæmoniis societatem pestiferam, potest hæreticam incurrere prauitatem. Octauum exemplum est de pluribus summis Pontificibus tenentibus contra ea, quæ fidei sunt, assertiones contrarias, videl. de Iohanne 22. ex vna parte, & de Nicolao III. aliisque quampluribus ex altera: qui de paupertate Christi & Apostolorum eius contrariam sententiam diffinierunt vel approbauerunt ab aliis diffinitam, quam sententiam prædictus Ioh. 22. reprobat manifeste. Ex quo infertur, quod vel Ioh. 22. vel Nico. III. ex quo alter eorum errauit in fide, fuit hæreticus reputandus. Nam ille eorum, qui errauit solenniter diffiniendo aliosq; ad tenendum artando pertinaciter suo errori adhæsit, alter eorum errauit in fide, & fuit hæreticus iudicandus. Item ponitur exemplum de Innocentio III. & eodem Ioh. 22. quod alter eorum errauit. Nam Innocentius III. sicut legitur *ext. de celebratione missarum. cap. cum*

Martha, ponit & asserit manifeste, quod sancti in cœlo sunt perfecte beati, & quod omnia eis ad vota succedunt: & per consequens vident Deum. Iterum in *li. de contemptu mundi*, idem Inno. dogmatizat, quod animæ reproborum sunt nunc in inferno, vbi grauiter puniuntur. Iohan. 22. docet & probat, ꝙ animæ sanctorum non vident Deum, & ꝙ animę reproborum nō sunt in inferno, nec ante diem generalis iudicii puniuntur, cū ergo contradictoriæ simul verę esse nō possunt, cōstat ꝙ alter istorū errauit, & ita liquet aperte, ꝙ Papa potest errare. Item ponitur de Ioh. 22. & de B. Gregorio, nā sicut ex *li. Dialogorū* B. Gregorii clare patet, ipse sensit, ꝙ animæ sanctorum in cœlo vident Deū, & ꝙ animæ reproborum puniuntur in inferno. Ioh 22. negat vtrunque, ergo alter eorum errauit. Item ponitur exemplum de eodem Ioh. 22. & multis aliis summis Pontificibus, qui sibi circa rerum cōtingentiam contradicunt, nam Ioh 22. dogmatizat & probat, quod omnia de necessitate eueniunt, quia omnia præordinata sunt à Deo, ordinatio aūt Dei impediri non potest. Vnde & propter hoc in constitutione sua, *quia vir reprobus*, tenet expresse, ꝙ Christus inquātum homo, regno temporali & dominio vniuersali rerum renunciare nō potuit, quia contra ordinationē Patris fecisset. Propter hoc etiam distinctionem Theologorum *de potentia Dei absoluta & ordinata* impugnat. Propter hoc etiam dicit, ꝙ Deus necessario prædestinauit electis vitam æternam, & minime cōtingenter, & ita plane putat, ꝙ omnia de necessitate eueniunt, cui tñ plures summi Pontifices contradicunt, ait n. Iohan. Papa VIII. vt habetur di. 8. c. *facientis quoq; proculdubio culpam habet, qui potest corrigere & negligit emendare*. Ex quib. verbis colligitur euidenter, quod quandoq; quis non corrigit, quod potest corrigere, & ita potest corrigere & nō corrigere, quare nō omnia de necessitate eueniunt. Item Greg. Papa, vt dicitur di. 83. c. *consentire videtur*, ait: *consentire videtur erranti, qui dum ad resecanda quæ corrigi debent, non occurrit*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod potest aliquis corrigere & non corrigere, quæ tñ debet, & p consequens potest corrigere & potest nō corrigere. Item Leo Papa, vt habetur *ext. de heret. c. qui alios*, ait: *qui alios cum potest ab errore, non reuocat*. Item Eleutherius Papa, vt habetur 2. q. 7. c. *negligere*, ait: *negligere quippe cum possis perturbare peruersos nihil aliud quam fouere*. Item Innoc. III. vt habetur *ext. de sent. exco. c. quanto*, ait: *Facientes & consentientes pari pœna plectendos catholica damnat auctoritas: tot delinquentibus fauere interpretans, qui cum possint manifesto facinori desinunt obuiare*. Item Innoc. Papa, vt habetur 83. di. c. *error*, ponit eadem verba cum Eleutherio, dicens: *Negligere quippe cum possis peruersos perturbare*, &c. Item Simachus Papa, vt habetur ead. di. c. 1 ait: *mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum possit non excludit*. Ecce ꝙ summi Pontifices sententialiter & vocaliter asserunt manifeste, quod potest quis facere, quod nō facit, quod etiam sententialiter multi alii Papæ in scripturis suis affirmant, & per consequens secundum eos non omnia de necessitate eueniunt, sicut asserit Ioh. 22. ergo vel ille errauit, vel alii errauerunt: & constat quod hoc tangit fidem, ergo aliquis summus Pontifex contra fidem errauit.

Cap. III.

In quo eadem conclusio, scil. quod Papa canonice electus potest manens Papa errare à fide, & hæreticari, hoc probatur 15. rationibus.

DIscip. Illa, quæ tangunt sanctissimum Patrem dominum Iohan. 22. vnlo vsq; ad tractatum de dogmatib. ipsius differte: nunc vero rationes pro assertione prędicta producas in mediū. *Mag* Quod Papa intrans canonice potest ante omnē renunciationem spontaneam non solum errare, sed etiam prauitate hæretica fœdari, multis rationib. in scripturis autenticis fundatis assertores præfati probare conātur. Prima talis est. Quis purus viator habens vsum rationis non cōfirmatus in gratia potest cōtra fidem errare, & eidem errori pertinaciter adhærere, quia talis potest à veritate, quæ nō est nota, nec p experientiam certā accepta, nec est sibi demōstratiue probata, si voluerit, diuertere, & eius contrariū opinari, quia secundum B. August. *credere nullus potest, nisi volēs*, sed Papa est purus viator & non cōprehensor, si n. esset cōprehensor, errare non posset. Papa etiam est habens vsum rationis (vt cōmuniter) si enim p infirmitatem aut senectutem, vel per aliquam aliam causam perderet vsum rationis; & tunc q̄ diu vsu rationis careret, hæreticari non posset: quemadmodum pueri amentes & dormientes, statu isto durante hæreticari non possunt. Papa insuper non est confirmatus in gratia, cum possit peccare & damnari, ergo talis Papa potest veritati, quæ non est per se nota, nec per experientiā certam accepta, nec est sibi demonstratiue probata, si voluerit, dissentire. Multæ autem sunt catholicæ veritates, quæ nec per se sunt notæ, nec per experientiam certam acceptæ, nec sunt Papæ demonstratiue probatæ: cum dicat beatus Gregorius, *fides non habet meritum, cui ratio humana præbet experimentum*, ergo huiusmodi veritatibus Papa potest, si voluerit, dissentire: & per consequens prauitate hæretica poterit irretiri. Secunda ratio est hæc. Cōstitutus in officio, per ꝙ non necessario neq; cōfirmatur, nec necessario augentur gratia & virtutes, potest labi in hæreticam prauitatem, si ante susceptum officium potuit hæretica prauitate fœdari, hæc est nota, quod sine gratia vel virtute non potest aliquis viator à prauitate hæretica præseruari, qui prius poterat eandem prauitatem incurrere, nisi perderet vsū rationis, sed in susceptione Papalis officii non necessario conferuntur gratia & virtutes, nec etiam necessario tunc augentur, ergo cum Papa ante susceptum Papale officium potuit hæretica prauitate inuolui, sequitur etiam, quod post susceptum officium, si non perdiderit vsum rationis, possit eadē labe fœdari, maior patet, minor ratione & auctoritatib. probatur. Ratione quidem: quia suscipiēs Papatus officiū poterit esse in peccato mortali, existēti aūt in peccato mortali gratiæ & virtu-

virtutes minime conferuntur, neque etiam stante in peccato mortali augentur virtutes in ipso, ergo potest contingere, quod in assumpto ad Papatum neq; virtutes & gratiæ augeantur, neq; tunc conferãtur eidem. Quod etiam multis testimoniis sanctorũ videtur aperte probari. B. enim Gregor. vt habetur *dist. 40. ca. non loca*, ait: *non loca vel ordines creatori nostro nos proximos faciunt: sed nos aut merita nostra bona ei coniungunt, aut mala disiungunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod nulla dignitas ecclesiastica absque bonis meritis facit Deo proximos ad idem officium vel dignitatem assumptos. Ex quo manifeste concluditur, quod in susceptione Papalis officii gratia & virtutes non necessario conferũtur, neque de necessitate augentur: cum absq; bonis meritis & cum demeritis possit ambitiosus vel aliquo alio crimine irretitus ad officium Papatus assumi. Hinc etiam idem Greg. vt habetur dist. prædicta, *ca. Nos*, ait, *nos, qui præsumus, non ex locorum vel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus, nec vrbium claritate, sed fidei puritate*, & B. Ambros. vt habetur ea dist. *c. illud*, ait: *illud autem aduerte, quod extra Paradisũ vir factus est, mulier intra Paradisum: vt aduertas, quod non loci, non generis nobilitate, sed virtute vnusquisq; gratiam comparat sibi.* Et B. Hieron. vt habetur dist. præfata, *c. non est facile*, ait: *non est facile stare in loco Petri & Pauli, sed tenere cathedram cum Christo regnantium: quia hinc dicitur non sanctorũ filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum.* Et idem Chrysost. ead. dist. *c. multi*, ait: *non facit cathedra sacerdotem, sed sacerdos cathedram: nõ locus sanctificat hominem, sed homo locum.* Et idem prout recitatur eadem di. c. vlt. ait: *non qui maior fuerit in honore, ille est maior, sed qui fuerit iustior, ille maior est.* Ex his aperte patet, quod in susceptione ecclesiasticæ dignitatis neq; gratia & virtutes necessario conferuntur, neq; ipsas necesse est augeri. Quod etiam per scripturam diuinam probari videtur, vt habetur 2. Mach. 5 *non propter locum gentem, sed propter gentem Dominus locum elegit.* Ex quo sequitur, ꝙ propter dignitatẽ prælatorum, sed propter merita prælatorum Deus approbauit dignitatem, & ideo susceptione dignitatis non est necesse gratiã vel virtutem infundi vel augeri. *Disc.* Ex illa ratione sequitur, ꝙ in susceptione ordinũ, nec in alicuius dignitatis ecclesiasticæ susceptione gratia cõfertur vel augetur. *Mag.* Ex illa ratione nõ sequitur, quia ex collatione ordinũ gratia non confertur nec augetur: sed sequitur, sicut in collatione baptismi & aliorũ sacramentorum propter indispositionẽ baptizati, puta si in peccato mortali præexistit, potest cõtingere ꝙ gratia nõ cõferatur nec augeatur, & ita potest hoc accidere & in ordinum, & cuiuscunq; dignitatis ecclesiæ susceptione. *Disc.* Alias rationes adducas. *Mag.* Tertia ratio est hæc, qui nõ est cõfirmatus in fide, si vsũ habeat rationis, potest errare cõtra fidẽ, sed Papa nõ est confirmatus in fide, quia si esset cõfirmatus in fide, ꝑ aliquod donũ supnaturale cõfirmaretur in fide, sed nullũ donum supernaturale apparet collatũ Papę ꝑ quod cõfirmetur in fide. Inter omnia n. dona supnaturalia, quæ de lege cõi puris viatorib. conferentur, præcipua & maxime stabilientia recipientẽ in fide, sunt gratia & virtutes Theologicę sc. fides, spes & caritas, & dona Spiritus sancti. Sed ꝑ illa purus viator minime cõfirmatur in fide, cum illa pfectiora & maiora sæpe inueniãtur in aliis, q̃ in Papa, qui tñ ꝑ ipsa minime cõfirmatur in fide, ergo Papa minime cõfirmatur in fide, & ita nullũ donũ supnaturale collatum ipsum cõfirmat in fide, quare contra fidẽ potest errare. *Disc.* Ista ratio non concludit, quia probaretur per ipsam, ꝙ concilium generale, imo tota cõgregatio fidelium, potest errare contra fidẽ: quia nullũ donũ supnaturale apparet collatũ cõcilio generali, nec congregationi fideliũ, per ꝙ confirmetur in fide, cũ gratia & virtutes, & dona Spiritus S. viatores nõ confirmẽt in fide: quæ tñ inter oĩa dona supnaturaliter collata cõcilio generali & cõgregationi fideliũ noscuntur esse præcipua. *Mag.* Assertores prædicti cõcedunt, ꝙ ratio illa sic vniuersaliter sumpta non cõcludit: quia possibile est apud Deum non solũ congregatione fideliũ, sed & Papã & quẽlibet aliũ viatorẽ absq; dono supnaturali animã informante ab errore & hæresi præseruare, per q̃ congregatio fideliũ vsq; ad consummationẽ seculi pmanebit immunis: hoc tñ non debet de psona, nec de collegio affirmari, nisi de quo vel qua Deus reuelauit, ꝙ nunq̃ errabit contra fidẽ. Deus aũt hoc reuelauit de congregatione fideliũ, non de Papa, & ideo temerariũ est dicere; ꝙ Papa intrans canonice nunq̃ errabit contra fidẽ. *Disc.* Alias rationes allega. *Mag.* Quarta ratio eorũ est hæc, non minoris efficaciæ & virtutis respectu actus fidei sunt ecclesiastica sacramẽta, q̃ quęcunq; dignitas ecclesiastica, sed ꝑ susceptionẽ actus fidei (qui vocatur sacramentũ, *ext. de baptismo & eius effectu*) nullus cõfirmatur in fide, quin postea possit errare contra fidẽ, ergo ꝑ susceptionem dignitatis ecclesiasticæ, etiam Papalis nullus cõfirmatur in fide. Quinta ratio est talis, nõ minus repugnat errori fides & gratia, q̃ quęcunq; dignitas ecclesiastica, ergo non magis cõfirmatur, quis per dignitatẽ ecclesiasticã contra errorẽ & hæresim, q̃ per fidẽ & gratiam sed nullus purus viator cõfirmatur in fide ꝑ fidem & gratiã, q. n possit errare & infici prauitate hæretica, ergo nullus per dignitatẽ ecclesiasticam etiã Papalem cõfirmatur in fide. q. n postea possit hæretica prauitate fœdari. Sexta ratio est hæc, tã Papa iuste depositus, q̃ Papa, qui sponte renunciauit Papatui, potest errare contra fidẽ, ergo Papa ante depositionem vel renunciationẽ spontaneam potest errare contra fidẽ. Antecedens patet: quia si Papa depositus, & qui renunciauit Papatui, nõ potest errare cõtra fidẽ, sequeretur quod aliquis purus viator multis inuolutus peccatis alius à Papa non posset contra fidẽ errare, consequẽtia probatur: quia per actum meritorium non acquiritur potestas viatori errandi contra fidẽ: sed tã depositio Papæ q̃ renunciatio spontanea potest esse meritoria, cum n. Papa dignus depositione suã depositionẽ acceptat, vel propter Deũ sustinet patienter, in hoc meretur, vnde si Ioh. 22. qñ deponebatur de Papato, amore Dei patienter tolerasset, apud Deum meritũ habuisset, probabile est etiã, ꝙ tam Symachus Papa, qui renuncians Papatui adhæsit vndecim milib. quam Cælestinus V. renuntiando Papatui merebatur corã Deo. Ergo nec per depositionẽ, nec ꝑ renunciationẽ huiusmodi acquiritur potestas errandi contra fidẽ, & ita Papa ante depositionẽ vel renunciatio-

 nem

nem habét potestatē errandi contra fidem. *Disc.* Ista ratio videtur vnā affirmationem falsam accipere, ꝙ Papa sc. possit ante depositionē contra fidem errare. Nā videtur secundū iura, ꝙ quamcito Papa errat contra fidē, tamcito esset depositus. *Mag.* Ad illam instantiā nonnulli respondent dicentes: ꝙ duplex est depositio, sc. ab homine & à iure, ante depositionem ab homine potest Papa errare contra fidē, & hæreticā incurrere prauitatē, & de illa depositione procedit ratio supradicta, q a primo effectus hæreticus, & postea cōuersus & sacrificans Deo potest deponi ab homine, & depositione meritorie acceptate, ante depositioné aūt à iure potest Papa ex simplicitate vel ignorantia contra fidem errare, sed non hæreticorū numero aggregari, quare licet à fide ex ignorantia vel simplicitate deuiauerit (si tamen paratus est corrigi) non est Papatu priuatus, sed si pertinaciter errori contra fidem adhæsent, est ipso facto deposit', & de iure omni auctoritate nudatus; sed nō ab homine, sed à iure. *Disc.* Adde alias rationes. *Mag.* Septima eorum ratio est hæc, nullus per dignitatem acceptam indigne, illegitime & inique confirmatur in fide, sed contingit aliquem indignum ad Papatum ascendere illicite & inique: quia per ambitionem & simoniam, & per vias alias impias & iniquas, ergo talis per Papatum in fide nullateous confirmatur. Octaua ratio eorum est hæc. Ille status, per quem assumens ipsum confirmatur in fide; & in quo nullus potest errare, non est fugiendus à viro perfecto, sed toto desiderio appetendus, quia talis status vel est omnino ab omni periculo spirituali securus, vel est minus periculosus statu, in quo nō est quis cōfirmatus in fide: eo ꝙ propter defectum fidei & imperfectior sit & ad peccandū procliuior, sed Papatus non est appetendus, sed est fugiendus, nec minus periculosus q̄ alii status, in quib. conuenit errare contra fidē, propter quod & B. Clemens recusauit fieri Papa, ergo per Papatum nemo confirmatur in fide. Nona ratio eorum est. Ille, qui contra fidem errare nō potest, ad diffiniendū & determinandum dubia, quę contra fidem emergunt, non indiget aliorum cōstitutorū in hac vita mortali peritia; sicut qui in geometria vel alia facultate errare nō potest, ad diffiniendum dubia in eadem aliorum consilio minime indigeret, sicut etiam quia congregatio fidelium contra fidem errare non potest, aliorum q̄ Christianorum sapientiam non requirit ad diffiniendum illa, quæ sunt consona catholicæ veritati, sed Papa ad multa dubia, quę circa fidē emergunt catholicam, declaranda & diffinienda indiget aliorum peritia, aliter enim pro dubiis declarandis & hæresib. extirpandis frustra fuissent generalia concilia congregata: frustra etiam vocaret in sacra pagina eruditos, ergo Papa potest contra fidem errare. Decima ratio eorū est hæc, omnis purus viator, qui potest actuale peccatum & mortale contra legem cōmittere, potest incurrere hæreticā prauitatē, quia talis potest damnabiliter excæcari, cum vt habetur *Sapien. 2.* malitia peccatorum eos excæcat, de impiis enim ibi scribitur: *Excæcauit eos malitia eorum*, & ita in tantam deduci poterunt cæcitatem, vt catholicam abnegent veritatem, sed Papa potest peccatum actuale & mortale cōmittere, secundum quod Bonifacius martyr, prout legitur *di. 44. c. si Papa*, & Simachus Papa, vt habetur *9 q. 3. c. aliorum*, testantur aperte, ꝙ etiam Ecclesia catholica insinuat euidenter, cum pro ipsius spirituali salute preces ad Deum fundere nō desistat, ergo Papa potest incurrere hæreticā prauitatem. Vndecima ratio eorum est hæc, illi, qui exponendis scripturis sunt præferendi Papæ, possunt errare contra fidem, igitur multomagis ille potest errare cōtra fidem. Consequētia patet. Tum quia tenet per locum à minori. Tū quia ille, qui nō potest errare contra fidē, præferendus est in expositione diuinarum scripturarū illi, qui potest errare. Tū quia sicut mendax est veraci nullatenus præponendus, ita qui cōtra ea quæ fidei sunt, potest mentiri, nullo modo præponendus est illi, qui mentiri nō potest, antecedēs autē probatur aperte. Nā sicut allegatū est prius, secundū ꝙ habetur in *decr. di. 20. c. 1.* tractatores scripturarū diuinarū in expositione scripturæ sunt Pontificibus summis præferendi, dicti aūt tractatores possunt errare contra fidē secundū ꝙ prius de B. Cypriano & August. ac etiā Hieronymo probatum exstitit. Origenes tractator diuinæ scripturæ non minus errauit aperte & in hæreticam incidit prauitatē, ergo multomagis summi Pontifices, qui sæpe sunt illiterati & sanctarum diuinarum scripturarum ignari, possunt in hæreticam incidere [illegible]tem. Duodecima ratio est hæc, qui potest de hæresi accusari, & pro hæretico condem[illegible] contra fidem errare catholicam, & prauitate hæretica maculari, hoc patens est de [illegible] quod quis non valet cōmittere, nulla est accusatio, Papa autē potest de hæresi accusari, & pro hæ[illegible]si potest cōdemnari, secundū ꝙ ex superiorib. probatur aperte, ergo Papa potest hæreticari, Papa aūt potest actum hæreticalem committere, patet p exemplum de B. Marcellino & de Siluestro secundo, ergo Papa potest hæreticari. Tredecima ratio est hæc, de nulla persona est licitum affirmare ipsam non posse errare contra fidem, de qua ipsam non posse errare neque per scripturam sacram nec per doctrinam ecclesiæ vel sanctorum, neq; per rationem in dicta doctrina fundatā potest ostēdi, sed ꝙ Papa nō possit errare cōtra fidē, nullo prędictorū modorū potest ostēdi. Si n. posset ostendi, optime probaretur p illas auctoritates Saluatoris: *Vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Luc. 22. *Simon ecce Sathanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*, sed per illas auctoritates non potest ostendi, quod Papa non possit errare cōtra fidem, non per primam: quia auctoritas non intelligitur de Papa: cum vacante sede nullus sit Papa, & ita non dicit Christus pro Papa, sed pro ecclesia militante, *vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Item Christus non solum intellexit se permansurū cum ecclesia militante vsq; ad consummationē seculi p fidē solūmodo: sed etiā p caritatem & bonā vitam. Constat aūt, quod Christus non est cū Papa per caritatem & bonam vitam: cum Papa sit nepharius extra caritatem existens, ergo de Papa non debent verba prædicta intelligi. Nec secunda auctoritas potest de Papa intelligi, vt Christus rogauerit, vt fides Papæ non deficeret.

Tum

[illegible] Apostolica sæpe vacat, & tamen tunc non deficit fides, pro qua Christus rogauit Tú [illegible] renunciare Papatui, vel deponi & postea contra fidem errare, cum nullo tempore [illegible] qua rogauit Christus. Verba vero prædicta dicit Christus beato Petro pro [illegible] quia fides eius finaliter non defecit, licet ad tempus defecerit, propter quod dicit ibi [illegible] *Et tu aliquando conuersus*, postquam scilicet fides tua defecerit, ergo tu ad fidem redicos *confirma fratres tuos.* Eadem etiam verba, [illegible] *ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua*, dicit Christus Petro pro congregatione fidelium: quia fides Petri fuit, & est in congregatione fidelium absque interruptione vsque ad consummationem seculi duratura. Nam fides, quam beatus Petrus tenuit, prædica[illegible] & docuit, [illegible] quam deficiet, sed in aliquibus Christianis clericis vel laicis, viris vel mulieribus, [illegible] vsque ad finem seculi remanebit. Quartadecima ratio est hæc, qui potest hæreticorum & hæresis [illegible]tor & defensor existere, potest hæretica prauitate fœdari: imo talis hæresiarcha est censendus, teste V[illegible]ano Papa, qui vt habetur 24. q. 3. *cap. qui aliorum*, ait: *Qui aliorum errorem defendit, multo est damnabilior illis qui errant: quia non solum ille errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat & confirmat. Vnde qui magister erroris est, non tantum hæreticus, sed hæresiarcha dicendus est*, sed Papa non potest hæreticorum prauitatis hæreticæ fautor & defensor existere. Quod per duo exempla probatur. Primum est de Anastasio, qui fuit fautor Fotini & Achatii hæreticorum, secundum quod habetur *distinct. 19. ca. Anastasius.* Secundum exemplum ponunt aliqui de Ioh. 22. qui Nicolai Tertii & decretalis suæ, quæ incipit *Exiit qui seminat*, necnon & Clementis V. & decretalis suæ, quæ incipit: *Exiuit de Paradiso*, fautor [illegible]quando & defensor, & tamen in dictis decretalibus, *Exiit* & *Exiuit*, plures hæreses de paupertate Christi & Apostolorum eius, necnon & de voto abdicationis proprietatis omnium temporalium in speciali, & etiam in communi loquendo continentur, vt nonnulli dicunt & scribunt. *Disc.* [illegible] malitiose contra dominum Ioh. 22. procedunt, nituntur enim, quod vel fuit vel est hæreticus, monstrare. *Mag.* Volo te scire, quod nonnulli putant non malitiose, sed veraciter & infallibiliter demonstratur, quod Ioh. 22. vel fuit vel est modo hæreticus: quia (vt asserunt) nulla potest tergiuersatione negari, quando doctrina sua de paupertate Christi & Apostolorum eius, & de abdicatione proprietatis omnium temporalium in speciali & etiam in communi & de paupertate euangelica, doctrinæ Nicolai Tertii, & aliorum summorum Pontificum aduersetur, cum ergo omnia prædicta ad fidem pertineant, vel ad bonos mores, necesse est quod altera istarum doctrinarum contineatur sub hæretica prauitate, aut ergo doctrina Ioh. 22. est hæretica: aut doctrina Nicolai Tertii, & aliorum summorum Pontificum cum eo concordantium circa prædicta, est hæretica, si doctrina Ioh. 22. est hæretica: cum enim diffiniuerit solenniter eam esse tenendam, sequitur quod pertinax & hæreticus est censendus. Si autem doctrina Nicolai Tertii, & aliorum summorum Pontificum est hæretica, ergo Iohan. 22. quando eam per declarationem suam solenniter approbauit, & multipliciter mandauit, fuit hæreticus reputandus: quia prauitatis hæreticæ defensor & fautor, vnde nonnulli ex prædictis formant decimamquintam rationem sic. Qui circa ea, quæ fidei sunt, est sibiipsi contrarius, potest errare circa fidem, Papa autem potest circa ea, quæ fidei sunt, esse sibiipsi contrarius, hanc probant per exemplum de Ioh. 22. qui sibi contrarius inuenitur, cum prius approbat doctrinam Nicolai Tertii de paupertate Christi & Apostolorum eius, & de abdicatione proprietatis Christi omnium temporalium in speciali & in communi; & postea contradicit eidem.

CAP. IV.

In quo ponitur opinio, quæ in contrarium arguit, probando, quod Papa canonice electus non potest manens Papa errare à fide & hæreticari. Et hoc probatur octo rationibus, ad quas respondetur capitulo sequenti.

Discipulus. Quamuis rationes, quæ impugnare videntur sacratissimum patrem nostrum dominum Papam, non putem concludere, licet sint difficiles ad soluendum (de quarum solutione sollicite cogitabo) tamen aliæ quædam efficaces apparent. Vnde & probabile mihi videtur, quod nõ est impossibile, quod Papa primo intret canonice, & postea efficiatur hæreticus, verum quia veritas exagitata magis splendescit in lucem, peto vt in contrarium allegare nitaris. *Mag.* Pro assertione contraria, quam tenet (vt dicitur) Ioh. 22. & etiam frater G. (vt fertur) multis modis arguitur. Primo sic. In illa cõmunitate nõ potest esse iudiciũ certũ sine vacillatione de dubiis, quæ emergũt, circa quæ dubia & fundamenta eorũ quilibet in illa cõmunitate existens potest errare, sed in ecclesia militante est iudicium certum absque vacillatione de dubiis, quæ circa fidem emergunt, aliter enim nulli determinationi, diffinitioni seu declarationi ecclesiæ militantis circa ea, quæ fidei sunt, esset firmiter adhærendum, quia illi, qui potest errare, non est indubitata fide credendum, ergo non quilibet in ecclesia militante potest errare, ergo est aliquis in ecclesia militante, qui errare non potest; & non alius quam Papa, ergo Papa circa ea, quæ fidei sunt non potest errare. Secundo sic. Ille ad quem sunt omnes causæ fidei deferendæ, non potest contra fidem errare, nec hæreticam incurrere prauitatem, sed si quis errauerit contra fidem, de his, quæ fidei sunt, recte diffinire non poterit, sed ad summum Pontificem sunt omnes causæ fidei deferendæ & diffiniendæ per ipsum 24. *q.* 1. *cap. quotiens*, *extra de baptismo. cap. maiores*, ergo Papa errare non potest contra fidem. Tertio sic. Cuius scripturæ in-

ter scripturas canonicas computantur, contra fidem errare non potest: quia qui potest contra errare, potest à fidelibus reprobari, auctore autem reprobato reprobantur scripta eius, *extr. de hæ. cũ Cælestinus*, scripturæ aũt, quæ reprobari possunt, non sunt inter catholicas scripturas numerandæ: ergo, cuius scripturæ sunt censendæ canonicæ contra fidẽ errare non potest, scripturæ autem papæ & decretales eius inter scripturas canonicas nuncupantur, teste August. qui *lib. 2. de doctrina Christiana*, prout habetur *dist. 19. c. in canonicis*, ait: *in canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum, quam plurimum diuinarum scripturarum solertissimus indagator auctoritatẽ sequatur, inter quas sane illa sunt, quas Apostolica sedes habere, & ab ea accipere meruerunt epistolas*, cui etiam concordat Agatho Papa, prout habetur ead. di. c. sic omnes, *omnes Apostolicæ sedis sanctiones accipiẽda sunt tanquã ipsius diuina voce Petri firmatæ.* Papa, cuius scripta sunt tam autentica, contra fidem errare non potest. Quarto sic, non minoris auctoritatis, dignitatis, sanctitatis, firmitatis putandus est summus Pontifex in noua lege, quam fuit sacerdos summus aut Iudex in veteri lege, sed summus Pontifex aut Iudex in veteri lege tantæ fuit auctoritatis & firmitatis habendus, quod nulli licebat de eius diffinitione aut iudicio, in quacunque causa ardua dubitare, vel ei quasi contraire, teste ipso Deo, qui, vt habetur *Deuter. 17.* dixit populo vniuerso, *si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, & iudicũ intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, venies que ad sacerdotes Leuitici generis ad iudicem, qui fuerit illo tempore quæris que ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem & faciens quodcunque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus & docuerint te iuxta legem eius, sequeris que sententiam eorum: nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram, qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescebat superbia.* Ex his verbis colligitur, quod in veteri lege damnandus erat morte, qui in quacunque conclusione difficili & ambigua sacerdotis & iudicis imperio minime obedisset. Ex quo sequitur, quod nulli dubitare licebat, an sacerdos & iudex recte diffiniuisset, ergo multo magis in noua lege, quæ perfectiores noscitur habere ministros, nulli licet dubitare catholico, an Papa de inquisitione fidei recte diffinit, quod nõ esset verum, si Papa contra fidem posset errare. *Di.* Auctoritas Deuter. allegata non videtur ad propositum: quia illa non loquitur de causa fidei, sed de causis ciuilibus & criminalibus. *Mag.* Hoc non impedit rationem: quia ille, de cuius iudicio in causis criminalibus & ciuilibus non est aliqualiter dubitandum, de eius etiam iudicio in causa fidei est nullatenus trepitandum, nam qui in huiusmodi causis non potest errare, & in causa fidei errare non poterit, eo quod omnis, qui contra fidem potest errare, & in aliis poterit deuiare: cum errantibus in fide Christi, in aliis minime sit credendum, quia sicut sacri canones protestantur, infideles & hæretici iudicare nec testimoniũ ferre in causis fideliũ valent quoquo modo. *Disc.* De hoc postea collocutionem tecum habebo: ideo ad alias rationes transi. *Mag* Quinto sic arguitur. Constitutus in dignitate, qui huic confert innocentiæ sanctitatem, hæreticari non potest, sed Papatus confert Papæ innocentiæ sanctitatem, teste Symacho Papa, qui vt habetur *dist. 40. c. non nos*, ait: *quis sanctum dubitet esse, quem apex tantæ potestatis extollit, in quo si desint bona acquisita per meritum sufficiunt, quæ à loci prædecessore testantur, aut enim claros ad hæc fastigia erigit, aut qui erigunt illustrat.* Ex his verbis intelligitur, quod quem dignitas Papatus extollit (etsi malus prius extiterit) sanctitate illustrat, quare nisi renunciauerit Papatui, hæreticari non potest. Sexto: si Papa contra fidem potest errare, & hæretica infici prauitate, eadem ratione & multo fortius quilibet Christianus poterit hæresi damnari, vbi autem quilibet de aliquo collegio hæreticari potest, etiam totum collegium hæreticari valebit, quare sequeretur, quod tota congregatio fidelium potest incurrere hæreticam prauitatem; quod doctrinæ euangelicæ aduersatur aperte. Septimo sic: qui potest errare contra fidem, potest contra præcepta aliquid imperare, ei autem, qui potest contra diuina præcepta imperare, non est necesse in omnibus obedire. quia secundum sententiam beati Petri *Act. 5.* potius obediendum est Deo, quam contra Deum iubenti. Si ergo Papa potest errare contra fidem, non est necesse Papæ in omnibus obedire: quia sacris canonibus obuiare videtur. Gregor. enim, vt habetur *dist. 19. c. nulli*, ait: *nulli fas est vel velle vel posse transgredi Apostolicæ sedis præcepta*, & idem Greg. vt habetur dist. 19. c. 1. *præceptis Apostolicis non superbia resistatur, sed per obedientiam quæ à sacra Romana ecclesia & Apostolica auctoritate iussa sunt salutifere impleantur.* Ex his verbis patet, quod præceptis Papæ est in omnibus obediendum, & per consequens errare non potest. Octauo sic: si Papa potest hæreticari, posset ab homine iudicari, sed Papa non potest ab homine iudicari, sicut sacri canones attestantur, ergo Papa hæreticari non potest.

CAP. V.

In quo ponuntur responsiones ad præcedentes quarti capituli rationes.

Disc. Quãuis illæ rationes videãtur mihi difficiles; tñ conclusioni nequeo assentire. Vnde qualiter respondeatur ad eas declara. *Mag* Ad primã earũ respõdetur, quod in illa communitate, quæ nõ est sibiipsi relicta, sed est præseruata ab eo, qui errare nõ potest, potest esse iudiciũ certũ de dubiis, licet quilibet de illa cõmunitate sigillatim possit errare, & hoc, quia null' eorũ specialiter p̃seruatur quin possit errare sicut cõmunitas p̃seruatur, sic est de ecclesia militãte: quia quilibet in ecclesia militãte in manu

co[illegible]

um suæ voluntatis arbitrium manere po ... are ,communitas autem Christianorum sic præ ... à Deo, quod firmus in fide diuino munere permanebit, vnde ... papa contra ... el mulier, minime à fide recedet. *Discipul.* Nonne talis modus ar... potest errare contra fidem, ergo tota Christianorum communitas ... *Magist.* Talis modus arguendi (vt multi dicunt) non valet, sed est sæpe à nomine, quod non est collectiuum, ad nomen collectiuum est ... hoc, quilibet de populo potest sustentari de vno pane in die, ergo popu... e in die. Et sicut hoc, vtraq; pars contradictionis potest esse vera, ergo ... e vera. *Discip* Non placet mihi, quod circa rationalem scientiá te diffundas, ... s rationes respondetur. *Mag.* Ad secundam rationem respondetur, quod ... h ... sunt minime deferendæ, ad illum tamen, qui hæreticus potest fieri, an... atur hære... s, sunt causæ fidei defetendæ. Et ideo licet possit in prauitatem labi hæreticam, ... tamen labatur, sunt causæ fidei deferendæ ad ipsum, sed si hæreticam incurrerit prauitaté, est ad ipsum quæstio fidei deferenda. Ad tertiam rationé dicitur, quod illæ scripturæ & de... papæ inter scripturas canonicas, hoc est autenticas & veneratione dignas, sunt recipiendæ, q̃ diuinæ aut sacris auctoritatibus patrũ sanctorum non inueniuntur aduersæ, & de huiusmo... bus, scripturis & epistolis papæ loquitur Aug. & Agatho papa, & alii sancti patres, scri... & epistolæ papæ, quæ sacræ paginæ & sacris dogmatibus contradicunt, sunt à cunctis fi... endæ, teste Gratiano, qui *di.19.c. hoc autem*, ait: *hoc autem* (scilicet quod decretales paris ... t cum canonibus) *intelligendum est de illis sanctionibus vel decretalibus epistolis, in quibus nec ...um patrum decretis nec euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur*, & ibidem § *quia ergo*, ait: ... *dicite & non canonice, sed contra decretum prædecessorum & successorum suorum hæc rescripta dedit, ... ut Fe ... x & Gelasius, qui Achatium ante Anastasium excommunicauerunt, & Hormisda, qui ab ipso Anastasio tertius eundem Achatium postea damnauit, ideo à Romana ecclesia repudiatur & à Deo percussus esse legitur.* ... x his verbis colligitur, quod papa potest scribere decretales, quæ non sunt à catholicis acceptandæ, quod quidam exemplo probare conantur, nam decretales seu etiam scripta Ioh 22. decretalibus & rescriptis Gregorii 9. Innoc. 4. Alexand. 4. Nicolai 3. & Clementis 5. & quorundam alio... m summorum pontificum, & ad ea quæ ad dogmata fidei spectant, obuiant & repugnant, contra... au... cm non sunt à catholicis recipienda, ergo vel scripta Iohan. 22. vel prædictorum summorum pontificum sunt à catholicis respuenda. Ad quartam rationem respondetur, quod summo pontifici in veteri lege & iudici oportebat omnes in talibus difficultatibus & ambiguis obedire, quando iuxta legem diuinam & veritatem iudices iudicabant, si autem contra diuinam legem aliquid præcepissent, non fuisset obediendum eisdem, sicut ex *li. Deuterono. c. 13. & 17.* colligitur euidenter. Quod autem sacerdotes summi veteris legis, & etiam iudices principales poterant contra legem Dei iubere, & contra fidei veritatem errare, constat ex hoc, quod plures eorum à veritate iudicii & fidei deuiauerunt, sicut per plura exempla posset ostendi, quod plures summi pontifices sacerdotes circa tempora Machabeorum legem Domini reliquerunt. Vrias enim sacerdos obediens regi Achas cõtra legem extruxit altare, sicut habetur *4. regum 16.* Summi etiam sacerdotes tempore Christi in multis contra legem errauerunt, iudices etiam Hebræorum nonnulli post Iosue contra legem egerunt, & omnes reges præter Dauid Ezechiam & Iosiam, idololatriam commiserunt, quare & summi sacerdotes & iudices in veteri lege cõtra legem potuerunt iubere: in quo etiã non erat obediendum eis... é: & consimiliter est de summo pontifice tenendum, quod errare potest contra legem diuinã: si tamen non errauerit, eius est standum sententiæ. Ad quintam dicitur, quod papatus officiũ non necessario confert suscipienti sanctitatem, plures enim summi pontifices in officio exercentes flagitia enormia commiserunt. Beatus enim Marcellinus idololatrauit. Anastasius secundus hæresim fautoriam hæreticorum incurrit. Stephanus papa Formosum papam defunctum persequebatur inique, o... es ordinationes eius irritas discernendo. Quin etiam corpus Formosi in concilio positũ, & papali ...ste exutum, laicali habitu indui: & duobus digitis dexteræ eius abscissis manus eius in Tiberim am...tari præcepit. Sergius 4. papa Formosum papam de sepulchro extractum, & in sede pontificali habitu sacerdotali indutũ ipsum decollari præcepit, & in Tiberim iactari, & omnes per Formosum papã ordinatos deordinauit inique, Ioh. 3. venator & lubricus fœminas publice tenuit, Iohanni Diacono Cardinali nasum, & cuidam subdiacono manum amputari præcepit, qui tandé extitit papatu priuatus. Benedictus septimus deprædata primũ ecclesia sancti Petri Iohanni Cardinali Diacono oculos eruit, Syluester secundus Dæmones in papatu consuluit. Liquet ergo quod papatus non confert innocentiæ sanctitatem. Ad decretum auté Symachi respondetur, quod nequaquam Symachus papa intendit astruere, ꝙ nemo possit esse papa, nisi sanctus: cum constet multos scelestissimos viros fuisse summo pontificio residentes, sed vult asserere Symachus papa, ꝙ ad papatus officiũ sublimatus p̃...endus est esse sanctus, etiam licet prius fuisset malus, nisi contrarium euidenter appareat, & ideo ... icit ipsum esse sanctũ, sed *quis sanctum esse dubitet?* quasi dicat nemo debet dubitare male suspi...cando, sed p̃sumere, ꝙ assumptus ad papatũ sit sanctus, nisi contrariũ constiterit euidenter, & sic ex... lo idem, dicens: *& si quandoq; forte Apostoli non essent boni, semp præsumuntur esse boni*, obiiciens in ...ariũ ait: *sed nõne in cõtrariũ est 19. di. Anastasius & 26. di. c. 1. § nunc auté?* ad q̃ obiectioné respõdés ait: *sed ... nõ dicitur hic ꝙ sancti sint, sed ꝙ sancti præsumuntur, donec contrariũ cõstet*, & infra, ꝙ *hoc dicitur quod*

 præsu-

pre umuntur semper benefacere: intelligitur de hiu qua bene possunt retorqueri ad bonum & ad malum: quia semper in dubio pro ipsius facto præsumitur, sed certe hoc idem est in quolibet sacerdote, vt 5. q. 3. absit, & eade dist. c. 1. & c. 16. q. 1. si clericatus, respondeo: hoc verum est, sed tamen hoc magis præsumitur pro papa, vt , di. c. 9 vnde sacrilegii instar esset disputare de facto suo, vt 18. q. 4. c. qui autem Ad sextam rationem respondetur sicut ad primam, quod non est vniuersaliter verum. quod si quilibet de collegio potest errare, quod totum collegium potest errare, sed quandoque collegium specialiter præseruatur, si etiam Dominus aliquis temporalis posset aliquod monasterium conseruare impediendo omnes simul ter o quamuis nullam vnam singularem personam, quamdiu essent multi, vellet defendere, sed si contingeret omnes occidi præter vnum, illum defenderet quousque alius sibi in eodem monasterio retur; & ex tunc illum sibiipsi relinqueret: talis Dominus monasterium conseruaret, & tamen lum de monasterio conseruaret, nisi tantum ad tempus. Ad septimam rationem respondetur, quod non est obediendum papæ, si aliquid præcipit contra legem Dei vel bonos mores, si enim præciperet fornicari, aut idolis immolare, vel dæmones inuocare, aut fidem Christi negare, vel aliquid de se malum, non esset sibi obediendum, sacri autem Canones loquuntur in casu, in quo papa præcepit aliquid licitum ad suum spectans officium. Ad vltimam respondetur, quod in casu potest papa iudicari ab homine.

Cap. VI.

Vbi proponitur secunda quæstio huius libri, scilicet vtrum collegium Cardinalium possit hæretica prauitate maculari. Quod non, decem rationibus hic probatur: ad quas respondetur cap. 8. huius.

Discipulus. Post prædicta de papa cupio scire, quid de collegio cardinalium sentiant literati, an scilicet omnes existiment, quod collegium Cardinalium possit hæretica prauitate respergi. *Mag.* De hoc sunt opiniones contrariæ, nam aliqui arbitrantur, quod totum collegium cardinalium hæreticari non potest, & huius opiniones videtur esse frater G. qui (vt à quibusdam de ordine Fratrum Minorum audiui) hoc in quodam processu facto contra Fratrem M. asserit manifeste. Pro hac autem assertione multis modis arguitur. Primo sic: ecclesia Romana hæreticari non potest, *24. q. 1. c. pudenda & c. à recta & c. memor*, vbi dicit Sixtus papa: *Memor sum sub illius nomine præsidere ecclesiæ, cuius confessio à Domino Iesu Christo glorificata est: Et cuius fides nullam hæresim vnquam fouet, sed omnes quidem hæreses destruit*, ista autem ecclesia (cui præfuit Sixtus) fuit ecclesia Romana, ergo ecclesia Romana hæreticari non potest, sed illa Romana ecclesia non est papa: quia papa præest Romanæ ecclesiæ, nullus autem sibiipsi præesse potest, ergo papa non est Romana ecclesia, quæ hæreticari non potest, nec vniuersalis ecclesia est Romana ecclesia: quia Romana ecclesia est magistra aliarum ecclesiarum & caput, vniuersalis autem ecclesia non est caput aliarum ecclesiarum, sed est totum corpus, nec potest dici, quod Romana ecclesia est populus Romanus, vel clerus cum populo, vel totus clerus, comprehendens totum collegium Cardinalium tanquam partem, nam ad Romanam ecclesiam spectat de aliis ecclesiis ordinare, sicut ex sacris canonibus colligitur euidenter, hoc autem non pertinet ad populum Romanum, nec ad clerum & populum, nec ad totum clerum Romanum qui comprehendit collegium Cardinalium tanquam partem, ergo per ecclesiam Romanam solummodo collegium Cardinalium debet intelligi: & per consequens idem collegium hæreticari non potest. Secundo sic: sedes Apostolica hæreticari non potest, teste Eusebio papa, qui, vt habetur *24. q. 1. c. in sede*, ait: *In sede Apostolica extra maculam semper est seruata catholica religio*, sedes autem Apostolica non est papa, qui præsidet Apostolicæ sedi: nec est populus Romanus, nec clerus, ergo est collegium Cardinalium, ergo collegium Cardinalium hæreticari non potest. Tertio sic. Illud collegium, quod solummodo (& non aliud) habet potestatem eligendi summum pontificem, qui est caput ecclesiæ, hæreticari nō potest: quia si illud collegium esset hæreticum, esset priuatum potestate eligendi summum pōtificem quia hæretici summum pontificem non debent eligere, & per consequens tota ecclesia careret potestate eligendi summum pontificem: quod est inconueniens reputandū, sed ad solum collegium Cardinalium spectat potentia eligendi summum pontificem, vt ex decreto Nicolai papæ, quod ponitur *di. 79.* colligitur, ergo collegium Cardinalium hæreticari non potest. Quarto sic: illud collegium, ad quod spectat papam, si exorbitauerit à fide, corrigere & iudicare, non potest contra fidem errare: quia si potest contra fidem errare, non est papa eorum subiectus iudicio: immo etiam alii Christiani non essent necessario eorum subiecti iudicio in causa fidei; quia posset ab eis, si errarent, appellare, ergo multo fortius papa non esset eorum subiectus iudicio, sed collegium Cardinalium potest de papa hæretico iudicare, quod probatur exemplo eorum: qui Anastasium secundum, vt habetur *dist. 19.* repudiauerunt propter hæreticam prauitatem, illi autem fuerunt Cardinales, ergo ad Cardinales spectat papam de prauitate hæretica iudicare, & per consequens collegium Cardinalium hæreticari non potest. Quinto, illud collegium hæreticari non potest, quo hæreticato collegio tota multitudo Christianorum hæreticaretur: quia, vt habetur *6. q. 1. c. verum.* capite languente facilius reliqua mēbra corporis inficiuntur, collegium autem Cardinalium est caput Christianitatis, ergo hæreticato collegio Cardinalium faciliter hæreticaretur tota Christianitas, sed tota Christianitas hæreticari non potest, ergo collegium Cardinalium hæreticari non potest. Sexto sic: si collegium Cardinalium posset hæreticari, multo magis quodlibet aliud collegium potest hæreticari, & ita nullum esset collegiū Christiano-

ſtianorum, quod non poſſet hæreticam prauitatem incurrere, ergo tota Chriſtianitas poteſt hæretica prauitate reſpergi: quod eſt minime concedendum, ergo collegium Cardinalium hæreticari non poteſt. Septimo ſic: Illud collegium hæreticari non poteſt, cui nullus Chriſtianus in his, quæ fidei ſunt, audet reſiſtere, nec contra ipſum fidem catholicam defendere: quia tali collegio hæreticato tota fides periclitaretur, ſed collegio Cardinalium nullus audet in his, quæ fidei ſunt, reſiſtere Chriſtianus, nec contra idem collegium aliquid tangens fidem defendere, ergo &c. Octauo ſic: Collegium Cardinalium eſt nobilius & dignius collegio epiſcoporum, nam Cardinales in Romana curia ipſis præferuntur, ſed collegium ipſorum epiſcoporum ſuccedit collegio Apoſtolorum, quod hæreticari non potuit, ergo nec collegium epiſcoporum poteſt hæreticari: & per conſequens multo fortius nec collegium Cardinalium. Nono ſic: Illud collegium, quod de hæreſi accuſari nullatenus poteſt, non poteſt hæreticari, ſed collegium Cardinalium accuſari non poteſt de hæreſi, niſi ab inferioribus, inferiores autem ſuperiores accuſare non poſſunt, ſecundum Canonicas ſanctiones, ergo collegium Cardinalium de hæreſi accuſari non poteſt: & per conſequens hæreticari nequit. Decimo ſic: Illud collegium, in cuius fide ſaluantur ſimplices, hæreticari non poteſt: quia illo hæreticato collegio ſimplices ſaluari nequirent, ſed ſimplices ſaluantur in fide maiorum, inter maximos autem maximi ſunt Cardinales, ergo ſimplices ſaluantur in fide Cardinalium, ergo collegium Cardinalium hæreticari non poteſt.

Cap. VII.

In quo ſecundum opinionem aliorum ad oppoſitum arguitur decem rationibus, probando quod collegium Cardinalium poſſit hæretica prauitate fœdari: ad quas reſpondetur, c. 9. huius.

Diſcip. Narra aſſertionem contrariam cum motiuis ſuis. *Mag.* Quidam indubitanter tenent, quod collegium Cardinalium in fide eſt nullatenus confirmatum: ſicut nec collegium Monachorum & aliorum clericorum, & ideo hæreticari poteſt, nec eſt certum, quod nunquam contra fidem errabit: ſicut nec eſt certum, quod errabit contra fidem. Iſti aſſertores hanc aſſertionem multis rationibus fulcire nituntur. Quarum prima eſt hæc: Nulli particulari collegio per ſummum pontificem voluntarie & ad placitum inſtituto debet attribui, quod contra fidem errare non poteſt. Quia quod aliquod collegium contra fidem errare non poſſet, aliter probari non poteſt, niſi quia Chriſtus promiſit fidelibus catholicam fidem vſque ad finem ſeculi permanſuram. Verba autem Chriſti promittentis fidem vſque ad finem ſeculi permanſuram de nullo collegio particulari à ſummo pontifice inſtituto debent intelligi: quia Chriſtus promiſſionem ſuam in ordinatione ſummi pontificis nequaquam inſtituit, collegium autem Cardinalium eſt collegium particulare à ſummo pontifice voluntarie & ad placitum inſtitutum. Quia nec à Chriſto nec ab Apoſtolis legitur inſtitutum: eo quod nec in ſcriptura ſacra nec in geſtis Apoſtolorum de Cardinalibus aliqua mentio reperitur. Ergo temerarium eſt dicere, quod collegium Cardinalium nunquam contra fidem errabit. Secundo: Illud collegium, quod ſummus pontifex poteſt deſtruere vel caſſare, non eſt illa eccleſia, quæ errare non poteſt, quia illa eccleſia, quæ non poteſt errare, non poteſt eſſe nulla *24. q. 1. putanda.* & per conſequens à ſummo pontifice deſtrui & caſſari non poteſt, ſummus autem pontifex ſicut collegium Cardinalium inſtituit, ita poſſet illud collegium deſtruere vel caſſare: quia poſſet Cardinalibus morientibus alios minime ſubrogare, nec in hoc diceretur præcepti diuini transgreſſor; eo quod de Cardinalibus creandis nullum inuenitur præceptum diuinum, ergo collegium Cardinalium non eſt illa eccleſia, quæ contra fidem errare non poteſt. Tertio ſic: Illa eccleſia, quæ contra fidem errare non poteſt, poſt tempora Apoſtolorum non incepit, quia eccleſiæ, quæ erat temporibus Apoſtolorum, promiſit Chriſtus ſe cum ea vſq; ad finem ſeculi permanſurum, cum dicitur Matt. vlt. *vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi.* In quibus verbis Chriſtus innuit manifeſte: quod ab illo tempore vſq; ad finem ſeculi nunquam eccleſia à fide catholica eſſet receſſura, & illa eccleſia, quæ errare non poteſt, poſt tempora Apoſtolorum nequaquam incepit, collegium autem Cardinaliũ poſt tempora Apoſtolorum incepit, ergo collegium Cardinalium non eſt illa eccleſia, quæ contra fidem errare non poteſt. Quarto ſic: Illud, quod eſt inferius papa, non eſt eccleſia, quæ contra fidem errare non poteſt, quia ſicut papa contra fidem poteſt errare, ita omne collegium inferius ipſo poteſt contra fidem errare, collegium autem Cardinalium eſt inferius papa, ergo poteſt contra fidem errare. *Diſcip.* Per hanc rationem probaretur, quod tota congregatio fidelium poteſt contra fidem errare, quia tota eſt inferior papa. *Mag.* Reſpondetur quod non procedit ratio de tota congregatione fidelium: quia quando ſedes Apoſtolica non vacat, tota congregatio fideliũm non eſt inferior papa, quia comprehendit papam: ſed tota fidelium multitudo præter papam eſt inferior papa, & de illa conceditur, quod poteſt errare contra fidem, quia ſecundum eos fides poteſt in ſolo ſummo pontifice permanere. *Diſcipul.* Compleas alias rationes. *Magiſt.* Quinta ratio eſt hæc, de illa ſola eccleſia firmiter eſt tenendum, quod non poteſt contra fidem errare, de qua firmiter eſt credendum, quod extra ipſam non eſt ſalus, ſed extra collegium Cardinalium poteſt eſſe ſalus, multi enim ſaluantur, qui Cardinales non ſunt, ergo collegium Cardinalium non eſt illa eccleſia, quæ errare non poteſt. Sexto ſic: ſicut omnis perſona, quæ poteſt errare in moribus, poteſt etiam errare contra fidem, ita etiam omne collegiũ, quod poteſt peccare contra bonos mores, poteſt peccare contra fidẽ, ſi enim eſſent

duo

duo vel tres Cardinales tantummodo non esset necesse quod aliquis eorum esset in caritate; nimo potest quilibet eorum esse in peccato mortali, constat autem, quod nonnunquam viri sceleratissimi ad Cardinalatus officium assumuntur, ergo idem collegium potest contra fidem errare. Septimo sic: Illud collegium, quod potest errare contra minora & faciliora, potest etiam errare contra maiora & difficiliora, minus autem & facilius est eligere summum pontificem, quam causas fidei diffinire, collegium vero Cardinalium potest errare contra electionem summi pontificis, manifeste enim errauit, quando mulierem in papam elegit, potest etiam papam per symoniam eligere, sicut aperte insinuat Glo. *di. 59. c. si quis pecunia*, ergo collegium Cardinalium in diffiniendo causas fidei potest errare. Octauo collegium Cardinalium nec sanctitate nec fidei firmitate collegium Apostolorum excedit, hæc considerantibus vitam & mores eorum est tam nota, quod probatione non indiget, sed collegium Apostolorum potuit errare, & errauit, tempore enim passionis Christi nullus eorum fixus in fide remansit, ergo collegium Cardinalium potest errare contra fidem. *Discip.* Ista ratio non videtur concludere, quia collegium Apostolorum, licet ante missionem sancti Spiritus errauerit, tamen post dictam missionem non errauit. *Magist.* Non videtur illis, quod hoc impediat argumentum: quia collegium Apostolorum non solum post missionẽ sancti Spiritus, sed etiam ante passionem Christi vberiori gratia sanctitatis & veritatis illuminatione maiori præfulgebat, quam collegium Cardinaliũ, ipsos etiam ante Christus multipliciter commendauit, dicens Matt. 5. *Vos estis lux mundi, vos estis sal terræ*, & Ioh. 15. *Iam non dicã vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius, vos autẽ dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo nota feci vobis*. Et de firmitate eos commendauit, Luc. 22. dicens: *vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis*, si ergo Apostoli, qui comparantur cedris, secundum beatum Greg. à fide poterant deuiare: temerarie Cardinales (qui in omni vẽto doctrinæ tanquam arundines agitantur,) dicuntur non posse à veritatis tramite aberrare. Nono sic: nulla dignitas ecclesiastica viatorem sanctificat, nec inobliquabilem à fide constituit, hæc ex auctoritatibus allegatis supius approbatur aperte, quod etiam ex verbis Chrys. quæ ponuntur *di. 19. c. multi*, colligitur, ait enim *non locus sanctificat hominem*, & infra: *qui bene sederit super cathedram, honorem cathedræ accipit: qui autem male sederit, iniuriam cathedræ facit*. Ex his verbis datur intelligi, quod dignitas ecclesiastica nõ attribuit sanctitatem: & per consequens non confert impossibilitatem errandi contra fidem, sed tota multitudo Cardinalium ante dignitatem Cardinalatus adeptam potuit errare contra fidem, ergo eadem multitudo post dignitatem Cardinalatus adeptam, potest contra fidem errare. Decimo sic: collegium eminentius & superius collegio Cardinalium sc. collegium archiepiscoporum & episcoporum, potest errare contra fidem, ergo multo magis collegium Cardinalium potest errare contra fidem. Hic essent duo prænotanda. Primum sc. quod collegium archiepiscoporum & episcoporum est eminentius collegio Cardinalium; quod ex hoc ostenditur, quod olim Cardinales Romanæ ecclesiæ ad archiepiscopatus electi & assumpti fuerunt, secundum quod ex *Registro* Innocentii, & *gestis Romanorum pontificum* habetur, non debet autem aliquis eligi de statu maiori ad minorem, licet e conuerso, ergo status archiepiscoporum est maior statu Cardinalium. Secundum prænotandum est: quod collegium aut communitas archiepiscoporum & episcoporum potest contra fidem errare, quod patet ex hoc, quia Christus non ꝓmisit, quod fides catholica esset in episcopis vsq; ad finem seculi permansura. Vndecimo sic: de vna sola ecclesia militante dicitur, ꝙ non potest errare contra fidem, collegium autẽ Cardinaliũ non est ista ecclesia, licet sit pars huius ecclesiæ: sicut etiam ecclesia Parisiens. est pars istius ecclesiæ, ergo congregatio Cardinalium potest errare contra fidem. Confirmatur hæc ratio: quia quod competit toti ecclesiæ, non est attribuendum parti ecclesiæ, etiam principali, nisi hoc possit per rationem necessariam vel auctoritatem apertam ostendi, collegium autem Cardinalium est pars ecclesię, quæ errare non potest contra fidem, ergo non posse errare contra fidem non debet attribui collegio Cardinalium: cum nec per rationem necessariam, nec per auctoritatem apertam possit ostẽdi. Duodecimo sic: Illud collegium, quod contra fidem errare non potest, non indiget aliorum consilio pro conclusionibus fidei terminandis, collegium autem Cardinalium sępe in conclusionibus fidei terminandis aliorum consilio orthodoxorum indiget, aliter enim pro conclusionibus huiusmodi superfluum esset generalia concilia celebrare, ergo concilium Cardinalium potest contra fidem errare.

CAP. VIII.

Soluit rationes sexti capituli tenendo, quod collegium Cardinalium possit errare, vbi nota, quod ecclesia Romana & sedes Apostolica multipliciter sumuntur.

Discipul. Durum mihi videtur asserere, collegium Cardinalium posse contra fidem errare: & tamen rationes ad hoc inductæ apparent difficiles, quamobrem qualiter ad rationes vtriusq; partis respondetur, ostende. Et primo quomodo respondetur ad rationes pro prima assertione. *Magist.* Ad primam istarum responderur, ꝙ *Romana ecclesia* multipliciter accipitur, aliquando enim accipitur pro vniuersali ecclesia: aliquando pro papa: aliquando pro clero & Romano populo: aliquando ꝓ collegio Cardinalium. Illa autem ecclesia Romana, quæ errare non potest, est vniuersalis ecclesia: & non collegium Cardinalium. *Discip.* Circa illam materiam non dicas hoc amplius: quia de ea postea te interrogabo, sed dic quomodo respondetur ad secundam rationem. *Mag.* Ad secundam dicunt quidam: quod per *sedem Apostolicam* aliquando intelligitur papa: aliquando diœcesis sua: aliquando papa cũ collegio Cardinalium; aliquando vniuersalis ecclesia, illa autem sedes Apostolica, quæ erra-

re non

te non potest contra fidem, secundum aliquos, est vniuersalis ecclesia, secundum quosdam vero, est Romana diœcesis. *Discip.* De hoc etiam ad præsens supersedeas, & dic ad tertiam rationem. *Magist.* Ad tertiam rationem respondetur, quod sicut Imperator (qui aliquando habuit potestatem eligendi summum pontificem vt habetur *in decre. di. 63. c. Adrianus & c. in synodo,*) potuit hæreticam incurrere prauitatem, ita etiam illud collegium, quod nunc habet potestatem eligendi summum pontificẽ, potest prauitate hæretica maculari. *Discip.* Si illud collegium hæreticaretur, nullus haberet potestatem eligendi summum pontificem: & ita in ecclesia Dei de eligendo summo pontifice non esset sufficienter prouisum. *Mag.* Respondetur, quod sufficienter prouisum est, quia si collegium Cardinalium hæreticaretur, electio deuolueretur ad Romanos, si autem (sicut dicunt aliqui) esset possibile, quod omnes Romani hæreticarentur, potestas eligendi summum pontificem deuolueretur ad alios orthodoxos. *Discip.* De hoc tecum post collocutionẽ habebo, narra, quomodo respondetur ad quartam rationem. *Mag.* Respondetur ad illam rationem distinguendo: quia aut papa publice & notorie incidit in hæresim manifestam explicite iam damnatam, & in illo casu non solum collegium Cardinalium (si in fide permanserit) sed etiam diœcesanus loci, in quo moratur papa, habet et papam effectum hæreticum iudicare, & tunc negatur maior illius rationis, quia sicut papa effectus hæreticus est subiectus iudicio diœcesani fidelis, qui tamen potest errare: ita etiam papa effectus hæreticus est subiectus iudicio collegii Cardinalium in fide manentium, quod tamen potest hæreticari: quo hæreticato non haberet de papa iudicare, aut papa incidit in hæresim damnatam solummodo implicite & tunc non collegium Cardinalium, sed collegium generale habet iudicare de ipso. *Discip.* Quomodo potest aliquis, qui errare potest, de papa hæretico iudicare? *Magist.* Respondetur quod sicut episcopi & inquisitores hæreticæ prauitatis, de quibus non est dubium, quin possint errare contra fidem, si tamen non errauerint, sed in fide permanserint orthodoxa, possunt de aliquo alio, ita & de papa effectu hæretico iudicare. *Discip.* Dic ad alias rationes. *Magist.* Ad quintam respondetur, quod hæreticato collegio Cardinalium non propter hoc hæreticatur tota multitudo Christianorum, quod autem dicitur capite languente &c. hoc de multis membris continet veritatem, non tamen semper de omnibus membris verificatur, tempore enim Anastasii tertii caput (scilicet Anastasius, qui fuerat papa) languebat hæretica prauitate, & tamen multa membra sana & integra permanebant. Ad sextam rationem respondetur dupliciter, vno modo, concedendo quod nullum est collegium neq; prælatorum, neq; religiosorum, neq; laicorum, neq; clericorũ, neq; virorum, neq; mulierum, quod non possit errare contra fidem, collegium tamen vniuersaliter Christianorum, quod de facto comprehendit viros & mulieres, Deus nunquam permittet contra fidẽ errare, aliter dicitur; quod totum collegium Romanæ diœcesis non potest errare contra fidem, neque valet consequentia: collegium Cardinalium potest errare contra fidem, ergo quodlibet aliud Collegium particulare potest errare contra fidem. Interdum est aliqua prærogatiua, quæ competit toti, q̃ non est attributa parti, & ideo licet secundum istos tota Romana diœcesis non possit errare contra fidem: tamen collegium Cardinalium, quod est pars diœcesis, poterit errare contra fidem. Ad septimam respondetur, quod si collegium Cardinalium contra fidem erraret, inuenirentur alii Christiani, qui eis audacter resisterent: quia timor mortis eos nequaquam retraheret à confessione & defensione catholicæ veritatis, sicut temporibus imperatorum, qui erãt Domini mundi & multo maioris potentiæ temporalis, quam sint cardinales, multi sancti martyres confitebantur fidem catholicam & pro viribus defensabant. *Discip.* Nunc non inuenirentur tales. *Mag.* Dicitur quod sic, si enim nunc quamplurimi seculares se pro defensione temporalium contra totum collegium Cardinaliũ opponunt, non est incredibile reputandum, quin aliqui se exponerent pro defensione fidei, si collegium Cardinaliũ fidem catholicam expugnaret. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad octauam rationem. *Mag.* Ad octauam rationem dicitur, quod collegium episcoporum potest errare contra fidem, nec est certũ nec per scripturam diuinam, nec per doctrinam vniuersalis ecclesiæ, nec per doctrinam sanctorũ, quod omnes episcopi tempore Antichristi vel aliquo alio tempore à fide catholica minime errabunt: imo existimant aliqui, quamuis ad hoc fundamentum solidum haberi non possit, quod sicut pontifices & Pharisæi crucifixerunt Christum, ita episcopi & religiosi & clerici erunt principales sectatores Antichristi, nec aliquis clericus vel religiosus sibi opponet. *Disc.* Hoc est temerarie dictum, etiam esto q̃ non sit certum, an aliqui clerici Antichristo resistant: ideo transi & indica, quomodo respondetur ad rationem nonam. *Mag.* Ad nonam dicitur, quod collegium Cardinalium posset accusari de hæresi, & cum dicitur, inferiores superiorem accusare non possunt, hoc negatur in multis casibus. Ad decimã respondetur, quod simplices non saluarentur in fide Cardinalium, sed saluarentur si hæreticarentur in fide Apostolorum, vel aliorum sanctorum, qui credebant explicite illud, quod simplices credunt implicite, vnde quod dicitur, quod simplices saluantur in fide maiorum, vel in ecclesiæ, debet intelligi, quod saluantur in illa fide, quæ fuit in Apostolis explicite, & adhuc est in maioribus, si maiores nõ sunt simplices in lege diuina, & sunt catholici & fideles, si enim soli illiterati, vel paruã habentes notitiam in lege diuina essent catholici, & omnes episcopi & religiosi ac clerici essent hæretici, quamuis illiterati, non crederent explicite multa, quæ spectant ad fidem: credentes tamen illam esse veram fidem, quam prædicauerunt Apostoli, pro qua sancti martyres sunt occisi, saluarentur in fide maiorum, scilicet Apostolorum & aliorum sanctorum, qui credebant explicite, quod credunt isti implicite.

Cap. IX.

Soluit rationes septimi capituli defendendo pro prima opinione, quod collegium Cardinalium hæreticari non potest.

Discipulus. Audiui, quomodo tenentes aliam assertionem respondeant ad rationes pro prima assertione, nunc affecto scire, quomodo primi assertores nituntur soluere rationes inductas pro secunda assertione. *Magist.* Ad primam dicitur, quod sicut secundum patres sanctos Christus immediate dedit papatum Romanæ ecclesiæ, & tamen de hoc nulla mentio in scriptura diuina habetur, ita Christus promisit, quod Romana ecclesia esset vsq; ad finem seculi duratura, Romana autem ecclesia est collegium Cardinalium, cum vero dicitur, collegium Cardinalium est constitutum à summo pontifice. Respondetur, quod quamuis ita sit, tamen succedit priori collegio, quod errare non potuit: & ideo nec ipsum potest errare contra fidem. Ad secundam dicitur, quod summus pontifex non potest collegium Cardinalium destruere vel cassare, sicut nec potest statutum ecclesiæ immutare *5. q. 1. quæ ad pœnitentiam.* Ad tertiam autem dicitur, quod collegium Cardinalium succedit illi ecclesiæ, quæ temporibus Apostolorum errare non potuit, & ideo non potest errare. Ad quartá conceditur, aliqua ecclesia inferior papa non potest errare contra fidem, sicut ecclesia Romana, cui præsidet papa, est inferior papa, & tamen non potest errare in fide. Ad quintá dicitur, quod nullus, qui est sic extra collegium Cardinalium, in his, q̃ concedit collegium Cardinalium, aduersatur eidé, potest saluari, q̃uis saluari possit, licet non sit Cardinalis. Ad sextam dicitur, ꝙ collegium totum Cardinalium, etiá si non essent nisi duo, non possent errare cótra bonos mores, q̃a præseruarentur à Deo. Ad septimam dicitur, quod sicut aliquando ecclesia præseruatur circa maiora & non circa minora, ita congregatio à Deo præseruatur, ne fidei catholicæ iacturam sustineat, quam tamen Deus patitur in multis pressuris & angustiis corporalibus tribulari; ita collegium Cardinalium præseruatur, ne erret in electione summi pontificis. Ad octauam dicitur, quod nec ex sanctitate, nec ex fidei firmitate Cardinalium maiori, quam habuerunt Apostoli, est quod collegium Cardinalium errare non potest, sed ex promissione Christi, vnde illud argumentum, si valeret concluderet, quod omni tempore post Apostolos potuit congregatio fidelium errare contra fidem, quia in congregatione fidelium post tépora Apostolorum nec maior sanctitas nec maior fidei firmitas quam in Apostolis fuit inuenta. Ad nonam dicitur, quod dignitas ecclesiastica nec sanctificat nec inobliquabilem in fide instituit aliquá personam, tamen Christus præseruat ab errore contra fidem aliquod collegium habens aliquam specialem dignitatem, quemadmodum religio Christiana nec sanctificat nec inobliquabilem reddit aliquam personam, Christus tamen præseruat collegium suscipientium religionem Christianam ne erret contra fidem. Ad decimam dicitur dupliciter, vno modo, quod collegium archiepiscoporum & episcoporum non potest contra fidem errare, & isti concedunt, quod præter congregationem fidelium sunt plura collegia particularia, quæ contra fidem errare non possunt, sc. collegium Cardinalium & collegium episcoporum. Aliter dicitur, quod collegium Cardinalium, quantum ad aliqua, est eminentius collegio episcoporum, licet quantum ad aliqua sit inferius ipso, & ideo licet Cardinales valeant eligi ad episcopatus, poterit tamen collegium episcoporum vel ipsorum cardinalium esse confirmatum in fide. Ad vndecimam dicitur, quod de vna sola ecclesia militante in generali asseritur, quod non potest contra fidem errare, cum hoc tamen stat, quod sit aliqua ecclesia particularis, quæ non possit errare contra fidem, sicut conceditur quod congregatio fidelium errare non potest, & tamen simul cum hoc conceditur, quod concilium generale contra fidem errare non potest. Ad vltimam dicitur, quod collegium Cardinalium in quæstionibus fidei terminandis requirit aliorum concilium, vt magis autenticetur per consensum plurium determinatio eorum.

Cap. X.

In quo ponitur alia quæstio incidens ex præcedentis tractatione, vtrum sc. Papa cum collegio Cardinalium simul possit hæretica prauitate maculari, & circa hanc ponuntur duæ opiniones.

Discip. Exiguitati meæ videtur, quod ad rationem septimam, octauam & nonam sufficienter responsum extitit, sed ad rationes alias responsiones nequaq̃ intelligo: quarum tamen vsq; ad tépus discussionem maiorem volo differri, nunc autem occasione prædictorum scire desidero, quid sentiunt Scholastici de collegio Cardinalium vna cum papa sc. an papa & hi Cardinales simul possint prauitate hæretica irretiri? *Mag.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones. Qui enim dicunt, quod papa nó potest errare contra fidem, etiam illi qui asserunt, quod collegium Cardinalium non potest contra fidem errare, habent dicere consequenter, quod papa vna cum collegio Cardinalium non potest cótra fidem errare, cuius ratio videtur esse præcipua: quia ecclesia Romana non potest contra fidem errare, ecclesia autem Romana est papa vna cum collegio Cardinalium, ergo &c.

Item sedes Apostolica errare non potest contra fidem, sedes autem Apostolica papam & collegium Cardinalium tantummodo comprehendit, ergo &c. Alii asserunt manifeste, quod papa vna cum collegio Cardinalium potest errare contra fidem, quorum rationes fundamentales tactæ sunt prius. Tum, quia si papa cum Cardinalibus non potest contra fidem errare, frustra ad quæstiones fidei terminandas generalia concilia congregarentur. Tum quia, de vna sola ecclesia habetur ex scri-

ptura

[illegible] poteſt. Tum quia extra papam & Cardinales eſt ſalus. Tum quia omnes poſſent ſimul crimine irretiri, ergo omnes etiam poſſent ſimul contra fidem errare.

Cap. XI.

In quo ponitur tertia quæſtio principalis huius, vtrum eccleſia Romana, ſeu ſedes Apoſtolica valeat hæretica infici prauitate, & circa hoc ſunt 4. principales aſſertiones, ſed ſubdiuiditur in duas.

Diſcip. Vt cerno, propoſita mea interrogatio dependet ex alia: an ſcilicet eccleſia Romana ſeu ſedes Apoſtolica valeat hæretica infici prauitate, ideo de illa diſſerere non poſtponas. *Mag.* Ex prædictis potes euidenter elicere, quod circa illam interrogationem tuam non omnes conſentiunt. Vnde quidam dicunt abſque diſtinctione, quod nec eccleſia Romana, nec ſedes Apoſtolica poteſt errare contra fidem: intelligentes per Romanam eccleſiam & ſedem Apoſtolicam, papam tantum vel collegium Cardinalium tantummodo, vel ſimul papam & Cardinales. Alii dicunt, quod eccleſia Romana contra fidem errare nõ poteſt, intelligentes per Romanam eccleſiam, clerum Romanum, qui papam & Cardinales & alios clericos comprehendit. Alii dicunt, quod eccleſia Romana, quæ comprehendit omnes clericos in quibuſdam mundi partibus conſtitutos, errare non poteſt. Et quidam iſtorum dicunt, quod licet aliqui clerici poſſent errare contra fidem, tamen maior pars nunquã contra fidem errabit. Alii vero dicunt, quod multitudo clericorum poteſt errare; ſed ſemper aliqui clerici in fide manebunt. Alii autem de eccleſia Romana diſtinguunt dicẽtes, quod aliquando papa, quandoq; collegium Cardinalium, aliquotiens papa cum Cardinalibus, quandoq; totus clerus Romanus, interdum tota Romana diœceſis, nonnunquam tota congregatio fidelium nomine *Romana eccleſia* importatur. Et de eccleſia Romana illo vltimo modo dicta dicunt, quod non poteſt errare, de papa autem & Cardinalibus, de tota Romana diœceſi, quæ eſt diſtincta ab aliis diœceſibus in prouinciis aliis conſtitutis, concedunt quod poteſt errare contra fidem. Nec eſt certum nec per ſcripturam, nec per doctrinam vniuerſalis eccleſiæ, quod ciuitas Romana cum tota regione, quæ ſpectat ad epiſcopatum Romanum, cum venerit Antichriſtus, ſibi minime adhærebit: nec etiam ante tempora Antichriſti tota diſcedet à fide Catholica.

Cap. XII.

In quo probatur, quod vniuerſalis eccleſia poteſt Romana eccleſia appellari, duabus rationibus.

Diſcipul. Miror quod iſti dicunt, totam Romanam eccleſiam aliquando congregationem fidelium importare, vnde ſi hoc poſſunt trahere ex ſcripturis autenticis, aperire digneris. *Mag.* Quod per Romanam eccleſiam congregatio fidelium valet importari, ex ſcriptura nituntur oſtendere. Primo ſic: Omnis eccleſia Romanorum poteſt eccleſia Romana appellari, ſed omnes fideles poſſunt appellari Romani. Vnde & beatus Paulus extra totam Italiam natus, antequam Romam veniſſet, ſe eſſe Romanum ciuem aſſeruit, *actor. 6.* ergo tota congregatio fidelium poteſt Romana eccleſia appellari. Secundo arguunt ſic: Illa eccleſia, quæ non habet maculam neq; rugam neq; aliud huiuſmodi, poteſt Romana eccleſia appellari, teſte Pelagio papa, qui, vt habetur *diſt. 22. c. quamuis*, loquens de Romana eccleſia ait: *Eſt ergo prima Apoſtoli Petri ſedes Romana eccleſia, non habens maculam neq; rugam nec aliquid huiuſmodi.* Vbi dicit Glo. Ord. *quod vbicunq; ſunt boni, eſt Romana eccleſia.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod tota congregatio bonorum, vbicunque ſint, poteſt eccleſia Romana appellari, & per conſequens tota congregatio fidelium poteſt eccleſia Romana appellari.

Cap. XIII.

In quo probatur quod eccleſia Romana vt diſtinguitur à tota congregatione fidelium, non poteſt contra fidem errare, & hoc octo rationibus & quibuſdam auctoritatibus, ad quas reſpondetur infra cap. 14.

Diſcipulus. Circa interrogationem propoſitam conſidero ſententias hominum multipliciter variari, de quibus duas tantummodo pertractes ad præſens. Primo enim allega pro prima ſentẽtia, qua aſſeritur, quod Romana eccleſia, quæ diſtinguitur à congregatione fidelium, ſicut pars à ſuo toto non poteſt contra fidem errare, poſtea pro aſſertione contraria allegare coneris. *Mag.* Quod eccleſia Romana (quæ diſtinguitur à tota congregatione fidelium, ſicut pars a ſuo toto) contra fidem errare non poſſit, multis modis oſtenditur. Primo ſic: Illa eccleſia, quæ voce euangelica Domini & Saluatoris noſtri cæteris eccleſiis eſt prælata, contra fidem errare non poteſt, quia (vt habetur *actor. 5.*)

opus Dei dissolui non potest ab hominibus, si autem illa ecclesia, quæ voce diuina cæteris eccl[illegible] prælata, contra fidem erraret, desineret esse caput aliarum ecclesiarum, & ita opus Dei dissolueretu[r]. Sed Romana ecclesia, quæ distincta est contra alias ecclesias: & per consequens contra totam congregationem fidelium (sicut pars contra suum totum) voce Domini cæteris eccl[e]sijs est prælata, [te]ste Pelagio, qui, vt habetur *distin. 21. c. quamuis*, ait: *quamuis vniuersa per orbem catholica ecclesia constitutæ vnus thalamus Christi sint, tamē sancta Romana ecclesia catholica & apostolica nullis Synodicis constitutionibus cæteris ecclesijs prælata est, sed Euangelica voce Domini & Saluatoris nostri principatum obtinuit*, ergo hæc eccle[s]ia Romana errare non potest. Secundo sic: Illa ecclesia contra fidem errare non potest, quę priuilegium super alias ecclesias non potest amittere, quia eo ipso, quod aliqua quæcunq; ecclesia hæretice[ret], omne priuilegium super quoscunq; orthodoxos amitteret, cum omnes hæretici quibuscun[que] [c]at[h]olicis sint minores, *24. q. 1. c. si autem*, ecclesia autem Romana super alias ecclesias priuilegiu[m] non potest amittere: imo esset hæreticus reputandus, qui priuilegium auferre sibi conaretur. cum p[ro] assertione illius, q[uod] potest veritatem habere, non sit inter hæreticos numerandus. Sed qui priuilegium Romanę ecclesiæ auferre conatur, in hæreticā labitur prauitatem, teste Nicolao papa, qui, vt habetur *22. di. c. omnes*, loquens de Romana ecclesia, q[uæ] est distincta contra alias ecclesias, ait: *non est dubium, quia quisquis cuiuslibet ecclesiæ ius suum detrahit, iniustitiam facit. Qui autem Romanæ ecclesiæ priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum pontifice traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur, & cum ille vocetur iniustus, hic est dicendus hæreticus* Ex quibus verbis habetur, quod qui conatur auferre priuilegium ecclesiæ Romanæ, hæreticus est censendus, & per consequens tale priuilegiū à Romana ecclesia auferri nō potest. Et per consequens ipsa hæreticari non potest, quia eo ipso, q[uod] hæreticaretur, omne priuilegiū p[er]deret. Tertio sic: Illa ecclesia contra fidē errare non potest, sine qua nulla ecclesia catholica valet regi: quia Deus ecclesiā vniuersaliter non rectam nunq[uam] vsq; in finem seculi dereliquit. Igitur nec vsq; in finem seculi derelinquet illā ecclesiā, sine qua nulla ecclesia regitur, sed sine ecclesia Romana non esset ecclesia catholica rite disposita, teste Anacleto papa, q[ui], vt habetur *di. 22. c. sacrosanctam*, ait: *hæc vero Apostolica sedes caput & cardo, vt præfatum est, à Domino & non ab alio constituta est, & sicut cardine ostium regitur, sic huius sanctæ Apostolicæ sedis auctoritate omnes ecclesiæ (Domino disponente) reguntur*, ergo hę [se]des Apostolica, quæ est Romana ecclesia, contra fidem errare non potest. Quarto sic: illa ecclesia con[t]ra fidem errare non potest, à qua quicunq; dissentit non est inter episcopos computandus catholicos: quia propter dissensionem ab hæreticis nemo à numero catholicorum excludēdus est, sed quicunq; ab ecclesia Romana dissentit, non est de catholicis episcopis reputandus, teste beato Ambro. qui, [vt] habetur *24 q. 1. c. aduocauit*, ait: *aduocauit ad se Cyprianus episcopum Satyrum, nec vllam putauit veram nisi veræ fidei gratiam percunctatusq; est eum, vtrum nam de catholicis episcopis esset, hoc est, si cum ecclesia Romana communicaret*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod nemo potest esse ex catholicis episcopis, nisi cū ecclesia Romana communicet, igitur Romana ecclesia errare non potest. Quinto: Illa ecclesia errare non potest, extra q[uam] nemo saluatur, sed extra Romanam ecclesiam nemo potest saluari, teste Hiero. qui, vt habetur *24. q. 1. c. quantum vetus*, loquens de Romana ecclesia ait: *Ego nullum præmium nisi Christum sequens beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione, consortio & super illam Petram fundatam ecclesiam scio, quicunq; extra hanc domum agnum comederit prophanus est, si quis in Archa Noe non fuerit, peribit diluuio regnante*. Et infra: *quicunq; non colligit mecum, dispergit*. Ex quibus datur intelligi, quod quicunq; non fuerit per conformitatem & vnitatem fidei intra Romanam ecclesiam, de qua loquitur Hieron. saluari nequit. ergo Romana ecclesia de qua loquitur Hiero. contra fidem errare non potest: quia si erraret, qui esset intra eam, minime saluaretur. Sexto. Illa ecclesia non potest contra fidem errare, à qua omnis Christianus discedens, est inter schismaticos computandus, sed quicunq; à Romana ecclesia discedit, est inter schismaticos computandus, seu computatur: quia extra ecclesiam censetur, teste Cypria. qui, vt legitur *di. 93. c. qui cathedram Petri*, ait: *qui cathedram Petri, super quam fundata est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse non confidat*, & Innoc. tertius, vt recitatur *extra, de maioritate & obedientia*, omnes ab ouili Christi asserit alienos: & per consequens schismaticos, qui Petri successores & magistros non cognoscunt & pastores, ergo Romana ecclesia contra fidem errare non potest. Septimo sic Corpus sine membris consistere non potest, ecclesia autem fidelium est corpus mysticum, ergo ecclesia sine membris esse non potest, membrum autem principale noscitur esse caput, ecclesia vero Romana est caput totius ecclesiæ Dei, ergo ecclesia Dei sine ecclesia Romana esse non potest, illa autem ecclesia, sine qua ecclesia Dei esse non potest, non potest errare contra fidem, ergo ecclesia Romana contra fidem errare non potest. Octauo sic: Illa ecclesia non potest contra fidem errare, quam nulla malitia valet extinguere, sed ecclesiam Romanam nulla malitia valet extinguere, teste Pelagio papa, qui, vt habetur *24. q. 1 c. pudenda*, ait: *cum ecclesia vna sit, nullam aliam esse constat, nisi quæ in Apostolica est radice fundata*, & infra recitans verba Aug. subiungit: *si nullo modo recte potest dici ecclesia, in qua schisma est, restat vt quoniam ecclesia nulla esse non potest, ea sit, quam in Apostolica sedis per successiones eorum constitutam, nulla hominum malitia, etiam si nota, excludi non possit, sed pro temporis ratione iudicatur toleranda, nullo modo valet extinguere* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ecclesiam in radice sedis Apostolicæ constitutam per successionem episcoporum, quæ est Romana ecclesia, nulla malitia hominum valet extinguere, ergo papa contra fidem errare non potest. Conclusionem prædictam, quod ecclesia Romana errare non potest, auctoritatibus fulcire nituntur, ait enim Hieronym. 24 q. 1. cap. *a recta*: *Hæc sancta & Apostolica mater ecclesiarū omnium Christi ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiā à tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis nouitatibus damnata succumbit, sed vt ab exor-*

exordio normam fidei tradidit ab auctoribus Apostolorum Christi principibus illibata fide hactenus manet, & ibidem Hieronym. vt habetur 24. q. 1. c. *haec est fides*, ait: *sancta Romana ecclesia (quae semper immaculata permansit) Domino prouidente & beato Petro opem ferente in futuro seculo permanebit sine vlla haereticorum insultationi firma & immobilis omni tempore persistet.* Ex his videtur, quod Romana ecclesia nunquam contra fidem errauit, nec errabit.

Cap. XIV.

In quo ponitur quaedam alia quaestio incidens ex praecedenti tertia quaestione principali, à quo scilicet Romana ecclesia super omnes alias obtinuit principatum, de qua quinque assertiones, seu conclusiones ponit, quae tenent praecedentis capituli assertionem, & quae probantur sigillatim in capitulis sequentibus.

Discipulus. Si non fallor, ad sciendum an Romana ecclesia possit contra fidem errare, confert non modicum indagare, à quo Romana ecclesia super omnes alias obtinuit principatum. Quia si habuerit principatum à Deo, non videtur quod possit isto principatu priuari, nisi à solo Deo. Et ita vsque in finem seculi est habitura principatum, & per consequens nunquam contra fidem errabit. Si autem habuerit principatum ab homine, non video quare ipsa non possit errare contra fidem, sicut aliae ecclesiae particulares. Nunc igitur peto, vt (aliqualiter à principali proposito digrediendo) de hac re cures differere, quid Scholastici sentiant indicando. Bene enim postea ad propositum principale faciam te reuerti. *Mag.* De principatu ecclesiae Romanae diuersi diuersas & aduersas affirmant sententias, quibusdam dicentibus, quod nec beatus Petrus, nec aliquis successor eius, nec Romana ecclesia super alias habuit à Deo seu à Christo principatum: imo dicunt, quod nec beatus Petrus ex ordinatione Christi superior fuit aliis Apostolis, nec aliquis Episcopus ex ordinatione Christi est superior alio. Vnde quinque assertiones circa hanc materiam probare nituntur. Prima est, quod beatus Petrus ex ordinatione Christi non habuit super alios Apostolos principatum. Secunda, quod Petrus non fuit Romanus episcopus. Tertia quod beatus Petrus ex ordinatione Apostolorum super alios Apostolos papatum obtinuit. Quarta est, quod ex ordinatione Christi nullus sacerdos supra alios habet maiorem potestatem. Quinta est, quod Romana ecclesia ab ipso Constantino Imperatore super omnes alias ecclesias primatum accepit.

Cap. XV.

In quo ponitur & probatur prima conclusio, scilicet quod beatus Petrus non habuit super alios Apostolos ex ordinatione Christi principatum, tribus rationibus, & aliquibus auctoritatibus: Ad oppositum huius ponitur opinio contraria capitulo 16. immediate sequenti.

Discipul. De istis conclusionibus valde miror, quod quis literatus tenere praesumit: Veruntamen ad excitanda ingenia motiua eorum audire desidero, quia ex ipsis forsitan veritas clarius elucescet. *Magist.* Primam assertionem; quod videlicet beatus Petrus super alios Apostolos ex ordinatione Christi non habuit principatum, auctoritatibus scripturae diuinae & sanctorum probare nituntur. Talem autem possunt facere rationem. Beatus Petrus super illos à Christo non habuit principatum, qui aequalem potestatem seu principatum potestati Petri seu primatui receperunt à Christo, quia par super parem nullum noscitur habere principatum, Apostoli autem potestatem aequalem beati Petri potestati receperunt à Christo &c. Hanc auctoritatibus scripturae diuinae & sanctorum moliuntur ostendere. Primo autem hanc declarare conantur auctoritate Christi dicentis cunctis Apostolis, Matth. 18. *Amen dico vobis, quaecunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in caelis.* Ex quibus verbis dicunt manifeste patere, quod potestas ligandi & soluendi aequalis potestati beati Petri fuit data Apostolis à Christo, beatus autem Petrus nullam potestatem, in qua dicatur alios excellere, recepit à Christo, nisi potestatem ligandi & soluendi, ergo beatus Petrus & omnes alii Apostoli aequalem potestatem habuerunt à Christo. Hoc etiam Iohann. Euangelista (recitans verba Saluatoris) videtur asserere 20. c. dicens: *Dixit iterum, pax vobis, sicut misit me pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixisset, insufflauit & dixit: accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Christus claues, quas promiserat beato Petro, tunc dedit omnibus Apostolis, & cum beato Petro dixit: *tibi dabo claues regni caelorum*: omnibus Apostolis in persona Petri promisit claues regni coelorum, quare cum claues promissae, & postea datae beato Petro eius potestatem designent, sequitur quod alii Apostoli aequalem potestatem cum beato Petro acceperunt à Christo, & ita Petrus potestatem seu principatum aut primatum super alios Apostolos à Christo non habuit. Amplius: Recipere potestatem super alios, quam non debet in eos recipiens

exercere, est superfluum, vanum & inutile reputandum in operibus autem Christi nihil superfluum, vanũ & inutile poterit reperiri. Christus autem non dedit B. Petro aliam potestatem super alios Apostolos, quàm in eos debuit exercere: imo talem potestatẽ B. Petro & omnibus aliis Apostolis super alios Apostolos interdixit, dicens Mat. 20. *Scitis quia principes gentiũ dominantur eorũ, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos*, & Mar 10. ita legitur: Iesus autem vocans eos ait illis: *Scitis quod hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum. non ita est autem in vobis*, Luc. 22. c. recitat verba Christi dicens: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur: vos autem non sic*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod nullus Apostolus debuit potestatem in alios exercere, ergo nec beatus Petrus habuit à Christo potestatem super alios Apostolos seu primatum. *Discip.* Istæ duæ auctoritates non videntur facere ad propositum, nam verba Christi prædicta debẽt intelligi de potestate temporali: beatus autẽ Petrus non habuit à Christo sup alios Apostolos potestatẽ temporalẽ, sed spiritualem, quare per auctoritates premissas probari nõ potest nisi quod beatus Petrus non habuit potestatẽ temporalem sup alios Apostolos, qualẽ reges & principes gentium noscuntur habere. *Mag.* Hanc rationem nituntur excludere ostendentes quod Christus cuilibet Apostolo super alios Apostolos potestatem temporalẽ & spiritualem interdixit. Nam, teste Hilario, vt habetur *extra de verb. significationibus*, intelligentia dictorũ ex causis est assumẽda dicendi. Verba ergo Christi premissa ex causa dicendi debent intelligi, Christus autẽ dixit verba prædicta occasione accepta ex contentione Apostolorũ, quis eorũ videretur esse maior. Ita enim legitur Luc. 22. *Facta est contentio inter eos, quis eorũ videretur esse maior. Dixit autẽ eis* &c. Inter eos autem non fuit contentio de maioritate temporali, sed spirituali. Ergo Christus potestatẽ interdicens eisdẽ sub potestate non solũ temporalẽ, sed etiã spiritualẽ cõprehendit, ergo B. Petrus potestatẽ super alios Apostolos nec tẽporalẽ nec spiritualẽ accepit à Christo. Rursus: si aliqua potestas vel principatus fuit data B. Petro à Christo sup alios Apostolos, data fuit sibi per illa verba Ioh. vlt. *Pasce oues meas*, sed per illa verba nulla fuit data potestas spiritualis vel principatus sup alios Apostolos, ergo principatũ super alios Apostolos nõ accepit à Christo. Maior huius rationis conceditur. Minor probatur: quia spiritualiter pascere oues non contingit nisi tripliciter sc. salutari doctrina, & vita exemplari, & disciplina seu correctione regulari, sed quilibet istorum modorũ pascendi oues Christi, communis fuit omnibus Apostolis. Vniuersi enim Apostoli oẽs oues Christi doctrina pascere debuerunt, ipsa veritate testante, quæ omnibus præcepit Apostolis, Mat. vlt. dicens: *Euntes ergo docete oẽs gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis*. Oẽs etiã debuerunt pascere vita exẽplari, ipsis Christo dicente Mat. 5. *Vos estis lux mundi*, & sequitur: *Sic luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrẽ vestrum qui in cœlis est*. De modo pascendi correctione & disciplina regulari habetur Iohan. 20. vbi Christus dixit omnibus Apostolis: *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*, vbi videtur Christus omnibus Apostolis potestatem corrigendi alios commisisse. *Discip.* Ista ratio non concludit, quia beato Petro fuit collata potestas corrigendi cunctos Christianos non solum in foro conscientiæ, sed etiam in foro ecclesiæ: aliis autem Apostolis, cum Christus dixit eis, *Quorum remiseritis peccata* &c. potestas corrigendi in foro conscientiæ tantum fuit commissa. *Mag.* Hanc responsionem ipsi improbare nituntur hoc modo: Vbi Christus ordinauit modum corrigendi in foro ecclesiæ, nihil speciale beato Petro commisit, sed potestatem corrigendi in foro ecclesiæ commisit non solum beato Petro, sed communitati ecclesiæ dicens Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos: vt in ore duorum vel trium stet omne verbum, quod si non audierit eos, dic ecclesiæ, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod Christus dedit ecclesiæ potestatem corrigendi in foro ecclesiæ, & non alicui Apostolo in speciali. *Discip.* In his verbis agitur de correctione fraterna, & non de correctione iudiciali in foro ecclesiæ. *Magist.* Respondent isti, quod in principio allegationis ait Christus de fraterna correctione, quæ debet præcedere saltem correctionem iudicialem, in fine autem loquitur de correctione iudiciali in foro ecclesiæ, cum dixit: *& si non audierit eos, dic ecclesiæ, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*. *Discip.* Quomodo potest stare, quod Christus potestatem corrigendi in foro ecclesiæ solummodo commiserit ecclesiæ, cum Apostolus Paulus Corinthum excommunicauit, & in epistola *ad Timotheum primo* asserit se quosdam Sathanæ tradidisse? *Mag.* Ad hoc respondetur, quod ex commissione Christi sola communitas fideliũ habuit potestatem corrigendi in foro ecclesiæ, Christus tamen non arctauit communitatem fideliũ ad certum modum corrigendi, quando scilicet posset per se totam, quando esset expediens, vel per aliquam singularem personam, quæ gereret vicem communitatis, corrigere delinquentes & ita dicunt beatũ Paulum potestatẽ corrigendi accepisse à cõitate fidelium vnius prouinciæ vel diuersarũ prouinciarum. *Discip.* Secundũ hoc sequitur, quod Christus non reliquit aliquod caput ecclesiæ. *Mag.* Concedũt isti, quod Christus non reliquit caput ecclesiæ, quod ex ordine Christi haberet potestatẽ coercendi delinquentes in foro ecclesiæ: nec tñ insufficienter prouidit ecclesiæ: quia ordinando quod ecclesia haberet potestatẽ corrigendi, disposuit quod ecclesia sibi vnũ caput vel plura secundũ diuersitatẽ prouinciarum eligeret: imo dicunt quod pro bono cõmunitatis ecclesiæ est, quod in potestate ecclesiæ sit sibi vnũ caput vel plura eligere, quod etiam vel quæ quãdo expediens videretur ecclesiæ posset deponere, cum ergo Christus optime prouiderit ecclesiæ, in potestate posuit ecclesiæ sibi vnum caput vel plura eligere, sicut enim

enim sæpe [illegible] unitati, vnum caput habere: ita interdum potest esse expediens communitati regi à [illegible] sicut enim nonnunquam expedit rectorem habere perpetuum, ita aliquando expedit rec[illegible] habere non perpetuum, sed ad tempus habere. Et ideo in quibusdam communitatibus secularibus non improuide ordinatur, quod rectores annis singulis vel post tres menses vel alium nu[illegible]erum mensium vel annorum vel dierum suum resignent officium, vel penitus deponantur: in quibusdam communitatibus non vnus solus, sed plures præficiuntur regentes. Ratio autem prædictorum assignatur; quia in prouidendo regimini alicuius communitatis non solum conditionem & mores subditorum, sed etiam mores & conditiones præficiendorum oportet attendere. Et ideo quia potest contingere, quod in communitate non inueniatur aliquis idoneus, vt solus regimen super communitatem accipiat; in tali casu non vnus, sed plures communitatem vtiliter gubernabũt. Quando autem in communitate inuenitur idoneus, vt solus regat, & subditi sponte vnius regnum patiuntur, tunc melius est vnum quam plures communitati præesse, ergo propter multiplicem varietatem personarum, locorum & temporum non potest in his certa regula dari. Cum ergo Christus, vbi certa regula dari non potest conuenienter, nequaquam ecclesię certam regulam tradiderit, relinquitur quod Christus minime ordinauit semper vnum caput ecclesiæ præficiendum, cum hoc sæpe posset in præiudicium ecclesiæ redundare. *Discip.* Isti omnino nituntur potestatem summi pontificis annullare: sed de hoc transeamus ad præsens, & si aliter assertores præfati suam opinionem, quod beatus Petrus non accepit à Christo super alios Apostolos potestatem seu primatum, fulcire nituntur enarra. *Magist.* Eandem assertionem auctoritatibus sanctorum munire conantur. Et primo auctoritate beati Anacleti, qui fuit vicinus temporibus Apostolorum, & ideo gesta Apostolica sibi cognita fuerunt, ait enim idem Anacletus, vt recitatur di.21.cap.in nono: *In nouo testamento post Christum Dominum a Petro cœpit sacerdotalis ordo: quia ipsi primo pontificatus in ecclesia Christi datus est, dicente Domino: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hinc ergo ligandi & soluendi potestatem accepit, primus autem à Domino, primumq; ad fidelẽ populum virtute sua prædicationis adduxit: cæteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorẽ & potestatem acceperunt.* Ex quibus verbis colligunt isti, quod beatus Petrus nullam super alios Apostolos ex ordinatione Christi habuit potestatem: tum quia asserit Anacletus, ipsos pares in potestate fuisse: tum quia asserit pontificatum ecclesiæ datum beato Petro in potestate ligandi & soluendi cõsistere, omnes autem Apostoli in hac potestate pares fuerunt, ergo quantum ad pontificatum erant pares. *Discip.* Ista auctoritas non facit pro eis: quia, vt dicit ibi Glo. *cum omnis episcopus sit par Apostolico quantum ad ordinem & rationem consecrationis, Petrus tamen fuit maior aliis in administratione.* *Mag.* Nonnulli prædictorum assertorum dicunt hic Glossam errare, quia textum aperte corrumpit: quia textus affirmat omnes Apostolos cum beato Petro pares in potestate fuisse, administratio autem est potestas quædam vel potestatis actus. Ergo Petrus alios Apostolos nullatenus in administratione præcellebat.

Item prædictam assertionem, quod beatus Petrus alios Apostolos minime præcellebat, probant auctoritate beati Cypriani, qui, vt habetur 28.q.1.c.*loquitur*, ait: *loquitur Dominus ad Petrum, Ego dico tibi quia tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, super vnum ædificat ecclesiam, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat: sicut misit me pater & ego mitto vos; accipite Spiritum sanctum: tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit hoc: erant vtiq; Apostoli cæteri, quod Petrus fuit, pari consortio præditi honoris & potestatis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod licet Petrus prius tempore habuerit potestatem à Christo, postea tamen Apostoli parem potestatem acceperunt, & ita Petrus ex tunc eos ex ordinatione Christi in potestate (& per consequens nec in administratione) nullatenus præcellebat. Item hoc probant auctoritate beati Aug. quæ ponitur *24.q.9.c. Paulus*, ait: *Paulus enim Petrum reprehendit: quod non auderet, nisi se non imparem esse sciret.* *Discip.* Ad hoc respondet Glo. ibi dicens, quod *sciuit se non imparem meritis, non tamen administratione.* *Mag.* Hanc rationem reputant falsam & friuolam, falsa est enim, vt dicunt, quod licet Paulus sciuisset se esse in charitate & multa merita habuisse, non tamen sciuit se esse parem beato Petro in meritis: imo probabile est, quod tanquam vere humilis reputauit beatum Petrum se præcellere sanctitate, etiam non nisi per reuelationem valuit scire, se non imparem meritis beato Petro, non autem legitur, quod Deus reuelauerit beato Paulo, quod meritis fuerit par beato Petro: quia quod de scripturis autenticis non profertur, temere affirmatur. Est etiam friuola: quia ad hoc, quod aliquis reprehendat alterum, non requiritur paritas meritorum, tunc enim nunquam vnus homo potest licite reprehendere meliorem. Intendit enim Aug. quod Paulus par fuit beato Petro potestate, & ei non erat subiectus, nec in administratione, nec in aliis quibuscunque, quæ ad superioritatem & potestatem spectant.

Cap. XVI.

In quo ponitur opinio contraria, quare ad oppositum arguitur probando, quod beatus Petrus habuit ex ordinatione Christi super alios Apostolos principatum, & hoc quinq; rationibus.

DIscip. Non putabam pro illa opinione hæretica, quod tot auctoritates vocales sonarent, pro ipsa: tamen nolo nunc plures allegationes audire, quamuis velim eam magis diligenter discutere.

Sed vt veritatem catholicam contrariam melius intelligam, quomodo eadem veritas maiori au... tate muniatur, ostende mihi, nullatenus manifestans quam assertionem reputes veriorem. *Ma...* Quod beatus Petrus super Apostolos habuit potestatem & primatum à Christo, multis modis ostenditur. Primo sic: ille, cuius curæ & regimini tempore Apostolorum fuit totus grex Dominicus commissus à Christo, etiam super Apostolos, qui tunc erant de grege Dominico, curam & regimen accepit à Christo. Sed curæ & regimini beati Petri totus grex Dominicus commissus fuit à Christo, ipso dicente eidem Ioh. vltim. *Pasce oues meas*, inter illas oues & has non distinguens, ergo & Apostoli, qui extra numerum ouium nequaquam censendi fuerunt, curæ & regimini beati Petri commissi fuerunt. Secundo sic: illi, cui terreni simul & cœlestis imperii iura commissa fuerunt tempore Apostolorum, ipsi Apostoli subiecti fuerunt: Sed B. Petro tempore Apostolorum prædicta iura commissa fuerunt, teste Nicolao papa, qui, vt habetur 22. distin. ca. 1. *omnes supra Petram fidei mox nascentis erexit, qui beato Petro clauigero terreni imperii iura cõmisit*. ergo Apostoli, qui tunc fuerunt, beato Petro subiecti extiterunt. Tertio sic: Caput super alia membra principatum habere dignoscitur, beatus autem Petrus caput fuit Apostolorum, teste Leone papa, qui, vt habetur *19. dist. ca. ita Dominus*, ait; *Ita Dominus noster Iesus Christus humani generis Saluator instituit, vt veritas, quæ antea legis & Prophetarum præconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ, sed huiusmodi muneris sacramentũ ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod beatus Petrus institutus fuit caput Apostolorum à Christo, & super ipsos habuit primatum à Christo. Quarto sic: Ille, qui tempore Apostolorum omnium ecclesiarum constituit sacerdotes, super ipsos Apostolos habuit principatum. Sed temporibus Apostolorum beatus Petrus omnium ecclesiarum constituit sacerdotes, iuxta tenorem Innocen. papæ, qui, vt legitur *di. 11. c. quis nesciat*, ait: *cum sit manifestatum, omnem Italiam, Galliam & Hispaniam & Africam atque Siciliam, Insulas interiacentes, nullum instituisse super ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Apostolus Petrus & successores eius cõstituerunt sacerdotes.* Ergo beatus Petrus super alios Apostolos habuit principatum. Quinto sic: beatus Petrus acceperat potestatem regendi omnes Apostolos, teste Gregor. qui, vt recitatur *11. q. 7. c. Petrus*, ait: *Petrus potestatem regendi acceperat, & tamen idem Apostolus Apostolorum primus querimonia contra eum* &c. Ergo beatus Petrus super Apostolos potestatem habuit & principatum. *Discip.* Non curo, quod pro veritate prædicta multas rationes adducas, cum auctoritas debeat ad eam tenendam sufficere. Canit enim ecclesia vniuersalis de beato Petro, *Tu es pastor ouium princeps Apostolorum.* Ideo ad alias quatuor assertiones, de quibus fecisti mentionem procede, & motiua earum compendiose declara.

Cap. XVII.

In quo pro secunda, tertia & quarta assertionibus prædictis arguitur: & præcipue pro quarta.

M*Agist.* Secunda assertio prædictorum est proposita sc. supra *c. 14.* quod beatus Petrus non fuit Romanus episcopus. Ad quod ponendum mouentur ex hoc, quod in tota scriptura diuina actus Apostolicos describente minime reperitur, quod beatus Petrus fuerit Romæ, & non videtur verisimile, quod beatus Petrus rexisset Romanam ecclesiam: & tamen beatus Lucas de ipso nullam omnino fecisset mentionem. Tertia assertio est: quod beatus Petrus ex ordinatione Apostolorum super eos habuit principatum. Et auctoritate beati Anacleti, quæ ponitur *21. dist in nouo*, ostenditur, ait enim loquens de beato Petro: *cæteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperunt, ipsumq; principem eorum esse voluerunt.* Ergo ex electione Apostolorum beatus Petrus factus est princeps eorum. Quarta assertio eorum est, quod ex ordinatione Christi nullus sacerdos super alios habet potestatem aliquam. Nec vnus habet maiorem potestatem super gregem sibi commissum, quam alius, ex constitutione Christi. Sed omnis superioritas vnius sacerdotis super alium in remedium schismatis est propter bonum commune ab ipsis etiam sacerdotibus instituta. Hæc autem auctoritate Hieronym. (quæ ponitur *di. 93. c. legimus*) probare nituntur, ait enim: *Cum Apostolus perspicue doceat eosdem esse episcopos, quos presbyteros, quod paritur mensarum & viduarum minister* &c. Et infra: *audi aliud testimonium, in quo etiam manifestissime declaratur vel comprobatur eundem esse episcopum & presbyterum, propter hoc reliqui te Cretæ, vt ea quæ deerant corriperes & constitueres presbyteros per ciuitates, sicut ego tibi mandaui, si quis sine crimine, vnius vxoris vir, filios habens fideles, & non in accusatione luxuriæ, aut non subditos, oportet enim episcopum esse sine crimine quasi Dei dispensatorem*, 1. ad Tim. 4. *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam & per impositionem manus mei presbyterii. Sed & Petrus in prima epistola: presbyteros, qui in nobis sunt precor ego compresbyter, & infra. Parua tibi videntur tantorũ virorum testimonia, clangat tuba euangelica filius tonitrui quem Deus amauit plurimum, qui de pectore Saluatoris doctrinarum fluenta potauit, presbyter electæ Dominæ & filiis eius quos ego diligo in veritate. Et in alia Epistola presbyter Caio carissimo quem ego in veritate diligo. Quod autem postea vnus electus est, qui, vt præponeretur cæteris in schismatis remedium factum est, ne vnusquisq; ad se trahens ecclesiam Christi rumperet, nam & Alexandriæ à Marco Euangelista vsque ad Hesdram & Dionysium episcopos presbyteri semper ex se vnum eligebant, & in excelsiori gradu collocabant, quem episcopum nominabant, quomodo si exercitus imperatorem faciat.* Ex his verbis colligunt isti, quod inter presbyteros, de qb. exemplificat beatus Hieron. nulla erat superioritas ex ordinatione

Christi

C[illegible]sim[illegible]st exempla omnia supra dicta dicat Hiero. *quod aūt vnus electus est, qui cæteris præponere-[illegible]nata[illegible] nedium factu est.* Ex quibus datur intelligi, quod prelatio vnius presbyt[illegible] super alios p[illegible] ordinationem Christi ab ipsis presbyteris exist[illegible] instituta. Beatus autem Hiero. [illegible]xemplificat de B[illegible] & de B. Iohanne Euang. ista, & de alius presbyteris per Timotheum constituend[illegible]s. [illegible]go B. P[illegible]s sup[illegible]ralios presbyteros qualescunq; ex ordinatione Christi nullam habuit superioritatē. Ex quo concludunt, quod nullus presbyter ex ordinatione Christi est superior alio, sed ex ordinatione humana [illegible]modo. Item specialiter, quod episcopi super presbyteros superioritatem nō habeant ex ordinatione Christi, auctoritate Hiero. super epistolam ad Thimo. quæ ponitur *di. 95. ca. olim*, ostendunt, [illegible] *olim idē presbyter & episcopus, & antequam diaboli instinctu studia in religione vel schismata fierēt, & diceretur in populu, ego sum Pauli, ego sum Apollo, ego Cepha, communi presbyterorum concilio gubernabātur: post quam vnusquisq; eos, quos baptizauerat suos esse putabat, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris supponeretur & schismatu semina tollerentur.* Et paulo post: *sicut ergo presbyteri sciunt se ex ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerat esse subiectos, ita episcopi ipsi nouerunt se magis consuetudine, quā dispensationis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores, & in cōmuni debere ecclesiam regere.* His verbis, vt videtur, pressime affirmatur, quod ex institutione diuina inter presbyteros & episcopos nulla est distinctio. Vnde isti dicūt, quod olim quilibet episcopus erat presbyter, & quilibet presbyter erat episcopus, & ideo tota distinctio inter Papam & patriarcham, archiepiscopos & episcopos, & inter episcopos & presbyteros solummodo ex ordinatione humana est, & non ex ordinatione Christi.

CAP. XVIII.

In quo arguitur pro quinta & sexta assertionibus.

DISC. Quinta assertio prædictorum est: Quod Romana ecclesia ante tempora Constantini super alias ecclesias non habuit principatum. Sexta vero assertio eorum est: Quod Romana ecclesia à Constantino Imperatore super alias ecclesias primatum & principatum accepit. Istas aūt duas assertiones simul quidā sic nituntur probare. Constantinus Imperator constituit, vt Romanus Pontifex esset caput omnium ecclesiarum. Ergo Romana ecclesia à Constantino & non aliter super alias ecclesias habuit principatum. Antecedens probatur per illud in *decre. di. 96.* & accipitur *de gestis B. Siluestri*, vbi sic habetur: *Constantinus Imperator quarto die sui baptismatis priuilegium Romanæ ecclesiæ Pontifici contulit, vt in toto orbe Romā Pontifices vel sacerdotes ita caput suum habeant, sicut iudices regem.* Et infra: *Et sicut nostra est terrena imperialis potentia, ita & eius sacrosanctam ecclesiam Romanam decernimus venerantes honorare & amplius, quam nostrum imperium terrenumque tronum sedem sacrosanctam B. Petri gloriose exaltari, tribuentes ei potestatē & gloriam & dignitatem atque vigorem, & honorificentiam, imperialem atque decernentes sancimus, vt principatum teneat tam super quatuor sedes Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam & Constantinopolitanam, quam etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum Dei ecclesias. Et Pontifex qui pro tempore ipsius sacrosancta Romana ecclesia extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdotibus & totius mundi existat, & eius iudicio, quæ ad cultum vel fidem Christianorum & stabilitatem procreanda fuerint, firmiter disponantur.* Ex his verbis datur intelligi, vt videtur, quod Romana ecclesia non nisi à Constantino super alias ecclesias obtinuit principatum.

CAP. XIX.

Vbi ponitur contraria super principatu Romanæ ecclesiæ assertio, siue opinio, scil. quod Romana ecclesia non accepit à Constantino Imperatore super alias ecclesias principatum, sed hunc habuit à conciliis generalibus.

DISC. Ista assertio de principatu Romanæ ecclesiæ mihi non placet, ideo assertionem contrariā allegationibus fulcire coneris. *Mag.* Pluribus modis ponitur, quod Romana ecclesia ante tempora Constantini super omnes alias habuit principatum, sed vnus modus est, quod habuit principatum auctoritate conciliorum generalium. Vnde in decre. sic legitur 1. di. 17. §. *hinc etiam scientes, quod eius sedi primam Petri Apostoli meritis, deinde secuta iussione Domini conciliorum venerandorum auctoritas singularem in ecclesiis tradidit potestatem.* Ex quibus verbis habetur, quod veneranda concilia tradiderunt sedi B. Petri singularem super ecclesias potestatem.

CAP. XX.

Vbi deducitur auctoritatibus, quod ecclesia Romana super alias ecclesias habuit principatum immediate à Christo per euangelium, & ante ascensionem.

DISC. Aliter dicit̄, q̄ Romana ecclesia à Christo im̄ediate, qn̄ ordinauit B. Petrū in summum Pōtificē, dicēs: *Tu es Petrus, & sup hanc Petrā ædificabo ecclesiā meam*, sup oēs ecclesias primatū & principatū accepit. Hoc Pelagius Papa in *decr. di. 21. c. quāuis*, apte sentire videtur, cū dicit: *Sancta Romana ecclesia catholica & Apostolica nullis synodicis cōstitutionib. cæteris ecclesiis prælata est, sed euāgelica voce Domini & Salua-*

toris nostri primatum obtinuit tu es (inquiens Deus) Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiā meā. Hoc etiā Nicolaus Papa videtur asserere, qui, vt legitur *22. di. c. 1.* ait: *omnes siue Patriarchæ in cuiuslibet apicem, siue metropoleos primatus, ac episcopatus cathedras, vel ecclesiarum cuiuslibet ordinis instituit Romana ecclesia: illam vero solus ipse fundauit, & supra Petram fidei mox nascentis erexit,* & parum post: *non ergo qualibet terrena sententia, sed illud verbum, per quod constitutum est cœlum & terra, per quod dicitur, quia condita sunt omnia elementa, ecclesiam fundauit Romanam.* His etiam verbis Anacletus consentire videtur, qui, vt habetur *22. dist. ca. sacrosancta*, ait: *sacrosancta ecclesia & Apostolica non ab Apostolis: sed ab ipso Domino nostro saluatore primatum obtinuit: sicut beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam.* Hoc etiam Gelasius Papa, vt legitur *9. q. 3. c. cuncta*, comprobare videtur. Ait enim: *Apostolica sedes sine vlla synodo præcedente & soluendi quod synodus inique damnauerat, nulla synodo exercente, quos oportuit habuit facultatem, & hoc nimirum pro suo principatu, quem beatus Petrus Domini voce & tenuit semper & tenebit.* Item Leo Papa, vt habetur *24. q. 1. c. cum beatissimus*, ait: *cum beatissimus Petrus Apostolus a Domino acceperit principatum, & Romana ecclesia in eius remaneat institutu.* Ex his omnibus datur intelligi, quod Romana ecclesia ab ipso Christo ante ascensionem eius in cœlum recepit & habuit super omnes alias ecclesias principatum.

Cap. XXI.

In quo probatur, quod ecclesia Romana super omnes alias ecclesias habuit principatum immediate à Petro se transferente in ecclesiam Romanam, quo probato deducuntur correllarie tres conclusiones, vbi postea notatur, si iam possit transferre sedem à Roma ad aliam ciuitatem, vbi respondetur secundum opinionem quorundam, cui oppositum dicit quod sic, opinio secunda.

MAg. Tertius modus dicendi est, quod Romana ecclesia non habuit immediate à Christo super alias ecclesias principatum: imo per plures annos Domini post ascensionē alii ecclesiæ fuit subiecta, nec etiā habuit primo principatum à concilis, vel etiā à collegio Apostolorū. Sed primo immediate habuit principatum à B. Petro transferente sedem suā in Romanam ecclesiā, eam omnib. ecclesiis aliis præferente, & ideo à Christo habuit immediate principatum. B. enim Petrus electus in Papā & prælatū totius ecclesiæ à saluatore ante ascensionē pro se & pro suis successorib. ac etiā pro ecclesia, vbi sedē suam disponeret collocare, primatū habuit. Et ideo quia transtulit sedem suā de Antiochia, ex tunc Romana ecclesia super alias ecclesias obtinuit principatum. Hoc Marcellinus scribens omnibus episcopis p Antiochiam constitutis, vt habetur *24. q. 1. c. rogamus*, ait enim: *Rogamus vos fratres dilectissimi, vt non aliud doceatis neq; sentiatis, quā à B. Petro Apostolo & reliquis Apostolis & patribus accepistis, ipse n. est caput totius ecclesiæ: cui Dominus ait: Tu es Petrus, & super &c. Eius n. sedes primitus fuit apud vos, quæ postea iubente Domino Romā translata est, cui adminiculante gratia diuina hodierna die ipsi præsidemus. Si vero vestra Antiochia, quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est quæ nō sit subiecta eius ditioni.* Ex his plures assertiōes ad suū propositū pertinentes isti nituntur colligere. Quarū prima est, ꝙ Dominus ante ascensionē suā B. Petrum caput cōstituit totius ecclesiæ. Et hoc etiā Anacletus Papa, vt habetur *di. 22 c. sacrosanctam*, asserit manifeste dicens, *inter B. Apostolos quædam fuit dissensio, & licet oēs Apostoli essent cū B. Petro, tamen à Domino concessū est (& ipsi inter se idipsum voluerunt) vt reliquis omnib. præesset Apostolis, & Cephas, id est caput & principatum teneret Apostolatus, quod Christus promisit dicens: tu vocaberis Cephas.* Secunda assertio, q̄ isti colligunt ex prædictis est, ꝙ ecclesia Antiochena super alias ecclesias habuit principatū. Quia sicut B. Petrus fuit prælatus & princeps Christianorum omniū, ita eius sedes prima fuit inter oēs ecclesias. B. aūt Petrus prius q̄ Romæ habuit sedem Antiochiæ, sicut hic dicitur. Quod etiā asserit Anacletus di. vbi prius: *tertia vero sedes Antiochia eiusdē B. Petri Apostoli habetur honorabilis, quā illic priusquam Romam veniret habuit.* Et his concordat Anteros Papa, vt scribitur *7. q. 1. c. mutationes*, dicens, *Petrus factus magister meus, tibi princeps Apostolorū de Antiochia ciuitate vtilitatis causa est translatus Romam, vt ibidē potius proficere posset.* Ex his habet, ꝙ sedes Petri primo fuit Antiochiæ: vbi (sicut in Cronicis reperitur) sedit annis septem, & ista ecclesia Antiochena septem annis super oēs ecclesias & super Romanā sedem anteq̄ aliqui Romani conuersi fuissent, obtinuit principatū. Tertia assertio, q̄ colligunt ex prędictis est, quod Romana ecclesia pōst Antiochiā obtinuit principatū, & sic post passionē Domini fluxerunt vndecim anni, anteq̄ ecclesia Romana haberet super alias ecclesias principatū. Ex quo concludunt, ꝙ ante ascensionē Domini nequaquā habuit principatū. *Disc.* Si prædicta vera essent, ecclesia Hierosolymitana super alias ecclesias quatuor annis haberet principatū: quia sicut habetur in Cronicis B. Petrus post passionē Domini anteq̄ Antiochiæ sibi sedē eligeret, cathedrā quatuor annis tenuit, nec legitur vbi sederit nisi Hierosolymis, ergo Hierosolymitana ecclesia super alias ecclesias tunc obtinuit principatū: quod tn̄ veritatem non videtur habere. *Mag.* Ad hoc respondetur, ꝙ B. Petrus quatuor annis tenuit cathedrā, nullam sibi ecclesiam eligendo, sed tanq̄ prælatus & princeps omniū sedebat vbicūque volebat. Sed post quatuor annos sibi in Antiochia sedē elegit, volens aliū (dum esset ibidē) præficere ipsum, & ideo nō Hierosolymitana ecclesia fuit prima: quia, sicut legitur in *Legenda B. Iacobi*, idē Iacobus statim post passionē Domini ab Apostolis Hierosolymitanorū fuit episcopus ordinatus, & ita Petrus illā ecclesiam sibi non appropriauit: sed illi, sicut cæteris omnibus, præfuit, & ita nō Petrum

episco-

... opum ... speciale, aliter fuisset de ecclesia Antiochena. *Disc.* Adhuc cupio scire, an secundũ istos Papa possit transferre sedem Papalẽ de Roma in aliam ciuitatẽ. *Mag* Ad hoc quidam eorum dicunt, ꝙ bene potest fieri auctoritate summi Pontificis, quorum ratio est, quia Papa respectu sedis Apostolicæ est tantæ potestatis, quantæ fuit B. Petrus, sicut ergo B. Petrus vtilitatis causa transtulit sedẽ suam de vna ciuitate ad aliam: ita potest Papa sedem Papalem de Roma transferre ad aliam ciuitatẽ. *Disc.* Nunquid secundum istos esset concedendum, si Papa transferret sedẽ Parisios, ꝙ ecclesia Parisiens. voce euangelica Domini obtinuit principatũ? *Mag.* Diceretur quod sic: quia illu modo dicũt de Romana ecclesia, quod voce euangelica Domini obtinuit principatum, propter hoc quod Deus ante ascensionem suam (vt Euangelia testantur) B. Petro contulit principatum, cui dedit potestatem præficiendi quamcunq; ecclesiam, in qua sibi sedem eligeret in ecclesiis vniuersis, ita ecclesia Parisiens. diceretur obtinere super alias ecclesias voce Euangelica Domini principatum, quia Dominus ante ascensionem suam cuilibet successori B. Petri in ipso Petro dedit potestatem quamcunq; ecclesiam præficiendi aliis ecclesiis vniuersis. *Disc.* Tenerent omnes isti, quod Papa posset sedem transferre de Roma. *Mag.* Multi eorum affirmant, quod Papa non potest: quia B. Petrus non auctoritate propria, sed iubente Domino de Antiochia sedem transtulit Romam, & ideo non posset transferre eandem sedẽ de Roma, nisi Dominus ipse iuberet. *Disc.* Dic aliam rationem, qua ostenditur, quod ecclesia Hierosolymitana super omnes alias ecclesias quatuor annis habuit principatum. *Mag.* Alia ratio est, quod verum est, etiam ecclesiam Hierosolymitanam tanto tempore habuisse super alias omnes ecclesias principatum, eo quod tot annis ibi sedit beatus Petrus.

Cap. XXII.

In quo reuertitur ad præcedentis tertiæ quæstionis principalis decisionem, ponendo probandoque contrariam priori assertionem, scilicet quod Romana ecclesia, quæ est à totali congregatione fidelium distincta, potest contra fidem errare, & hoc quidem probat hic vnica tantum ratione.

Disc. Omissa ista materia de principatu Romanæ ecclesiæ, ad propositum principale reuertere, & mutuatenentiũ, ꝙ Romana ecclesia, quæ est distincta à congregatione fidelium (sicut caput à corpore) possit contra fidem errare, adducas in medium. *Mag* Ad probandum ecclesiam Romanam contra fidem posse errare, nonnulli plures rationes adducunt. Quorundam autem ratio fundamẽtalis est quædam ratio sæpe tacta superius ad illas assertiones ostendendas, quæ talis est. Illud, ꝙ promittitur toti & nulli parti, non debuit alicui parti attribui, etiam principali toti. Sed nunquam errare contra fidem toti cõgregationi fidelium promissum fuit à Christo, & nulli parti fuit hoc promissum à Christo, ergo non debet hoc alicui particulari ecclesiæ catholicorũ attribui, cum ergo Romana ecclesia sit pars ecclesiæ, & nõ sit tota ecclesia, non posse errare contra fidem, non est attribuẽdum Romanæ ecclesiæ. *Disc.* Nonne qñ Christus dixit Petro: *ego pro te rogaui, Petre, vt non deficiat fides tua*, promisit ecclesiæ, cuius Petrus erat futurum caput, quod nunq̃ fides sua deficeret? *Mag.* Dicunt ꝙ hoc dixit Christus Petro non in persona alicuius ecclesiæ particularis, sed pro vniuersali ecclesia. Cuius rationẽ assignant dicentes: quia qñ Christus dixit verba prædicta Petro, Petrus non magis fuit caput ecclesiæ Romanæ, q̃ Antiochiæ: quia tunc habiturus erat primo sedẽ in Antiochia, & postea in Roma. Cum ergo in verbis prædictis non plus fiat mentio de Roma quã de Antiochia, non plus debet intelligi de Roma q̃ de Antiochia: Quia verba generalia ad omnia particularia æqualiter se habent, sed prędicta verba nõ debẽt intelligi de Antiochia: quia fides illius ecclesiæ iam defecit, ergo nec de Romana ecclesia debent intelligi. *Disc.* Quomodo dicunt, ꝙ fides ecclesiæ Antiochiæ defecit, cũ adhuc sit patriarcha Antiochenus, qui potest vocari ecclesia Antiochena? *Mag.* Quod sit aliquis patriarcha Antiochenus, non est ex promissione Christi, sed ex voluntaria summi Põtificis ordinatione, qui creat patriarchã talem, licet ecclesia Antiochena defecerit & sæpe accidit, ꝙ nullus est patriarcha Antiochenus. *Disc.* Licet moriatur patriarcha Antiochenus, non tñ moritur ecclesia Antiochena, quia adhuc remanet aliquis, qui potest creari in patriarcham Antiochenum. *Mag.* Per talem modum potest dici, quod nunquam potest deficere fides ecclesię Massiliens. quia semper est aliquis, qui posset creari in episcopũ Massilien. Dicunt ergo isti, cũ ex solis scripturis diuinis teneatur, ꝙ ecclesia Christiana nunq̃ errauit contra fidẽ: quia semper erunt in ecclesia Christi fideles & verba scripturæ diuinæ intelligentes. Ex his colligitur, ꝙ ecclesia nunquã errabit contra fidẽ. Et cum nullã de Romana ecclesia faciãt penitus mentionem, nõ plus quam de ecclesia Antiochena, sicut temerarium fuit asserere ꝙ ecclesia Antiochena nõ errabit contra fidem, ita & nunc temerarium est asserere, quod Romana ecclesia nũquam errabit contra fidem. *Disc.* Licet scriptura diuina, quæ insinuat quod ecclesia nunquam errabit contra fidem, de Romana ecclesia non vocalem faciat mentionẽ: tñ de Romana ecclesia verba illa scripturæ debent intelligi: quia scriptura diuina est intelligenda, sicut à sanctis patribus est exposita, sancti autem intelligunt verba de Romana ecclesia. Vnde & asserunt, quod Romana ecclesia nũquam errabit contra fidem. *Mag.* Ad hoc tripliciter respõdetur, ꝙ sancti non exponũt verba ista scripturæ de Romana ecclesia prout Romana ecclesia est pars distincta contra ecclesias: sed exponunt verba scripturæ de materia illa loquentia de ecclesia catholica & Apostolica, quæ comprehendit omnem ecclesiam tenentem fidem Apostolorum, siue Romæ, siue in Hispania, siue in Anglia, siue in Gallia,

Gallia, siue in Alemania. Nec dicunt, quod Romana ecclesia, quæ est Romæ vel de facto gerit se pro Romana ecclesia, non posset errare vel nunquam errabit contra fidem. Licet aliquando affirment, ꝙ non inueniatur errasse secũdum se totã q̃uis aliquando pro maiori parte errauerit. Tempore n. Liberii, postquam consensit fidei Arrianæ, maior pars Christianorum Romę hæreticæ prauitati cõsensit, tunc n. pauci Romani Imperatori Liberio resistebãt: & illi pauci clerici, qui erant contrarii Liberio, occidebantur. Licet etiam sancti asseruerint, quod ecclesia Romana secundum se totam in tẽpore præterito non errauerit contra fidẽ, nunquam tñ affirmant ꝙ non errabit in futuro. *Disc.* Hi errant aperte: quia sicut allegasti prius, B. Hiero. loquitur de futuro dicens, *B. Petro opem ferenti in futuro seculo permanebit sine vlla hæreticorum insultatione.* *Mag.* Dicunt te decipi per sermonem ambiguum, cuius sensus nescis distinguere. Verba B. Hiero. secundum vnum sensum æquipollent conditionali tali: si B. Petrus opem tulerit, in futuro seculo permanebit, &c. & ille sensus est verus, licet temerarium sit asserere, quod B. Petrus opem feret, quia nescitur an Deus & similiter B. Petrus deseret Romanam ecclesiam, quemadmodum iam multis temporibus deseruit ecclesiam Antiochenam. Alius sensus æquipollet causali tali: quia B. Petrus opem feret, in futuro seculo permanebit &c. & sic non intelligit Hieron. Tertius sensus est temporalis talis: dum B. Petrus opem feret &c. & ille sensus etiam est verus. Sed nescitur, quanto tempore B. Petrus opem feret Romanæ ecclesiæ contra insultationem hæreticorum. Et ideo temerarium est asserere, quod vsque ad finem seculi opem feret ecclesiæ Romanæ, quæ est pars ecclesiæ vniuersalis, contra hæreticos.

Cap. XXIII.

In quo præcedentis capituli assertionem aliis nouem difficilibus rationibus probat, sc. quod Romana ecclesia specialiter partialiterve sumpta potest contra fidem errare.

Disc. Vellem scire, an isti aliis rationib. satagunt munire suam assertionem. *Mag.* Pluribus aliis rationibus suam assertionem fulcire nituntur. Vnde ratio eorum talis est. Omnis ecclesia, quæ incipit post passionẽ Christi, potest contra fidem errare: quia illa ecclesia, q̃ dixit Christus vsq; in finem seculi in fide ꝑmansuram, fuit etiam in sui parte ante ascensionẽ Christi. Christus n. prædicens ecclesiã suam vsq; ad finem seculi ꝑmansuram in fide cum dixit Matt. vlt. *Vobiscũ sum omnib. diebus vsq; ad cõsummationem seculi*, nõ solum intelligebat de ecclesia futura post suam ascensionẽ, sed etiam intelligebat, ꝙ pro nullo tempore nec ante ascensionem, nec post erat tota ecclesia Christianorum à fide catholica recessura. Non ergo intellexit de ecclesia, quæ incipit post ascensionem, sed ecclesia Romana incepit post ascensionẽ Domini: quia Apostoli & alii discipuli Christi post ascensionem Christi prius prædicauerunt in aliis locis q̃ Romæ. Ergo verba Christi de ecclesia in fide vsq; in finẽ seculi ꝑmansura, non debent de ecclesia Romana intelligi determinate, sed sub disiunctione & in cõmuni de Roma & aliis debẽt intelligi. Quia fides catholica in ecclesia Romana, vel in ecclesia Pisana, vel in aliqua alia vsq; in finem seculi permanebit, semper n. erit aliquis catholicus & fidelis. Tertia ratio eorum est hæc: Ecclesia Romana postquam inchoata fuit, potuit contra fidem errare, ergo adhuc potest errare contra fidem. Antecedens patet, quia ante aduentum B. Petri Romana ecclesia, inchoata ibidem, errare potuit contra fidem, non n. tunc magis erat ecclesia Romana confirmata in fide, quam aliæ ecclesiæ. Cõsequentia patet: quia non legitur, ꝙ in fide postea fuerit cõfirmata, ergo temerarium est asserere quod errare non poterit. *Disc.* Videtur quod ex quo Apostoli Petrus & Paulus consecrarunt & fundarunt Romanam ecclesiã errare non potuit. *Mag.* Hoc non videtur secundum istos veritatẽ habere: quia Apostoli Petrus & Paulus non aliter fundarunt ecclesiam Romanam, nisi Romanos in fide sollicite instruendo, & eos ad fidem & bona opera, doctrina & exemplo, hortando, doctrinã miraculis confirmando, & tandem ciuitatẽ Romanam suo martyrio consecrando. Sed prædicta omnia fecit Christus Hierosolymitanæ ecclesiæ, quia ipsam diligenter in fide instruxit, ipsamq; ad fidem & bona opera doctrina & exemplis & miraculis hortabatur: pro qua etiam, sicut pro cæteris, mortem accepit, & sic Hierosolyma sua passione & morte cõsecrata fuit. Et tamen per omnia illa ecclesia Hierosolymitana in fide minime extitit confirmata, cum tamen opera, vita & doctrina & mors Christi multo maioris efficaciæ fuerint, quam doctrina, opera & vita & martyrium Apostolorũ Petri & Pauli. Etiam alii Apostoli fundauerunt ecclesiam Antiochenam. B. enim Paulus plures fundauerat ecclesias, alii etiam Apostoli alias ecclesias suo martyrio consecrarunt, & tamen nulla earum erat in fide confirmata. Ergo consimiliter non apparet aliud fuisse factum in ecclesia Romana, vnde in fide debeat reputari confirmata. Multa enim maiora & ad stabilitatem fidei facta fuerunt Hierosolymis & in Iudæa, quam in Romana ecclesia. Si ergo nec Hierosolyma nec Iudæa confirmata fuit in fide, temerarium est dicere, quod ecclesia Romana confirmata sit in fide. Vnde etiam ex hoc quarta ratio sic formatur: non magis electa fuit à Deo ecclesia Romana, quam ecclesia Hierosolymitana, sed Deus permisit ecclesiam Hierosolymitanam totam à fide recedere, ergo est temerarium dicere, quod Deus nunquam permittet omnes Romanos à fide recedere. Et ita Romana ecclesia errare poterit contra fidem. *Disc.* Quãuis omnes Romani, qui conuersantur Romæ, contra fidem errarent, Romana tamen ecclesia non erraret: quia tunc Romana ecclesia non esset Romæ, sed alibi; sicut Romana ecclesia est apud Auinionem. *Mag.* Dicunt isti, quod in hoc cauillose per æquiuocationem conatis ꝓcedere.

[illegible] quærit [illegible] ecclesiam vocas Romanam ecclesiam. Aut enim vocas Romanam ecclesiam [illegible] multitudinem, siue clericorum siue aliorum in partibus Romanis degentium, vel [illegible]. Aut vocas Romanam ecclesiam, clericos, titulos habentes in Roma. [illegible] ecclesiam, Papam cum cardinalibus, vel Papam solum, vel collegium cardinalium [illegible] Romanam illos, qui tenent fidem, quam Apostoli fundauerunt & prædicauerunt. [illegible] primo modo vocas ecclesiam Romanam, stat argumentum: quia omnes Romani [illegible] Romæ possent contra fidem errare: sicut & omnes Hierosolymitani aliquando [illegible] modo, adhuc stat argumentum: quia non sunt magis electi clerici à Deo [illegible] in Roma, quam fuerunt clerici habentes titulos Hierosolymis, illi autem sunt er[illegible] omnes habentes titulos in Roma possunt errare. Item temerarium est dicere, quod [illegible] omnes habentes titulos in Roma à paganis vel aliis malis occidi, ergo tunc nō esset fides [illegible] habentib. titulos Romæ. Et (cum tunc deficeret fides) de illis non sunt intelligenda verba [illegible] b. promisit fidem vsq; in finem seculi duraturā. Si vocas ecclesiam Romanam, Papā cum [illegible], vel Papam solum, vel collegium cardinalium solum: adhuc potest errare, quia temerarium [illegible] dicere, Papam cum cardinalibus, si non essent plures, non posse contra fidem errare. Si autē [illegible] ecclesiam Rumanā, quæ tenet fidem, quam Apostoli prædicauerūt & fundauerunt Romæ, sic [illegible] Romana ecclesia errare non potest, sed illa Romana ecclesia vniuersalis est, vbicunq; [illegible] & fideles. Et hæc ecclesia est, quæ vocatur *ecclesia catholica & Apostolica*, quæ errare nō [illegible] cōprehendit Pisanos & Lombardos, & Hispanos, sicut Romanos, & de illa sola cōcedunt [illegible] non potest. Quinta ratio eorum est hæc: Ecclesia Romana, quæ est vna ecclesia particularis [illegible] cōprehendat omnes Romanos, siue clerum Romanum tantummodo, siue Papam cū cardinalibus, non est magis electa à Deo, q̄ fuerit gens Iudæorum, de qua Christus fuit susceptrus carnē [illegible] manam, quos principaliter ipse saluare venerat, ipso dicente Matt. 15. *Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israel* sed gens illa non fuit confirmata in fide, quin potuerit errare, ergo nec ecclesia Romana est confirmata in fide, quin possit errare. *Discipul.* Per istam rationē probaretur, quod tota multitudo Christianorum posset cōtra fidem errare: sicut tota multitudo gentis Iudæorum potuit errare contra fidem. *Mag.* Respondetur, quod argumentum non procedit de tota multitudine Christianorum, sicut de Romana ecclesia: quia extra vniuersalem ecclesiam non est salus eo q̄ Christus nunquā aliam legem præter Christianam est daturus: quemadmodum datur [illegible] aliam legem præter legem Iudæorum, extra aūt ecclesiam Romanā, quæ est ecclesia particularis, potest esse salus, [illegible] n. præter Rumanos saluantur, & ideo licet argumētum prædictū concludat de ecclesia Romana, quæ potest errare, sicut potuit errare multitudo Iudæorū, non tñ concludit de ecclesia vniuersali. Sexta ratio eorum accipitur ex prædictis: quia omnis ecclesia, extra q̄ potest esse salus, potest cōtra fidem errare, extra ecclesiā aūt Romanam potest esse salus, quemadmodū post ascēsionem Christi fuit salus, antequā Romana ecclesia inchoaretur, ergo Romana ecclesia poterit contra fidē errare. Septima eorum ratio est hæc, illa ecclesia, quæ contra fidem errare non potest, non indiget aliorum consilio pro quæstionib. fidei terminandis, ecclesia aūt Romana indiget aliorum consilio in quæstionibus fidei terminandis, aliter n. ad determinandas & diffiniendas quæstiones motas de fide congregarentur inutiliter cōcilia generalia, ergo ecclesia Romana potest errare contra fidē. Octaua ratio eorū est hæc: Illa ecclesia, quæ potest fieri auctoritate papæ aliis ecclesiis inferior, potest contra fidē errare, illa n. ecclesia, quæ nō potest contra fidē errare, non habet aliam ecclesiā superiorem, ecclesia aūt Romana auctoritate papæ potest fieri inferior aliis ecclesiis, posset n. papa sedem transferre papalem de Roma ad aliam ciuitatem: quo facto, Romana ecclesia alteri esset subiecta, ergo Romana ecclesia potest contra fidem errare. Nona ratio eorum est hæc, temerarium est dicere, illam gentem non posse cōtra fidem errare, quæ est ante diem iudicii peritura, sed gens Romanorum ante diem extremam peribit, sicut enim legitur Num. 24. *Venient in trieremibus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt.* Ista verba de solis Romanis possunt intelligi, Romani ergo peribunt, & per consequens temerarium est dicere, quod inter Romanos fides vsque ad finem seculi remanebit. *Discipulus.* Verba prædicta possunt intelligi de Romanorum imperio temporali, quia illud peribit: [illegible] non oportet dicere, quod intelligantur de ecclesia Romanorum. *Magister.* Isti non intelligunt verba prædicta de ecclesia Romana, quod nunquam errabit contra fidem: quia, sicut reputant temerarium dicere, quod ecclesia Romana errabit contra fidem: quia neutra pars istius contradictionis ex scripturis autenticis potest inferri, & ideo verba prædicta de potentia Romanorum temporali intelligunt, ex his arguentes, quod temerarium est asserere, ecclesiam in Roma nullatenus defecturam: quia licet Deus possit sua sola potentia contra infidelium potentiam conseruate loca fidelium, tamen temerarium est dicere, quod Dominus de facto aliquem vel ciuitatem fideliū miraculose contra irruentes potentias infidelium cōseruabit, maxime tempore Antichristi, quia pseudochristi & pseudoprophetæ Antichristi dabunt signa magna & prodigia, & electi non habebunt gratiam faciendi mirabilia, sicut habuerunt Apostoli & alii martyres Christi. Temerarium est ergo asserere, quod Deus ciuitatem Romanam à iugo infidelium præseruabit, quare cum potentia Romanorum temporalis inceperit dudum deficere, & continue magis ac magis deficiat, & potentia infidelium & malorum præualeat, non apparet quin ciuitas Romana possit ab infidelibus subiugari, [illegible] modum antiquitus Romana ciuitas sibi alias prouincias subiugauit, quia sicut sine temeritate nequaquam asseritur, quod ciuitas Romana ad dominium veniet paganorum, ita temerarie (diui-

diuinando de futuris nobis incognitis) asseritur, quod nunquam infideles sunt ciuitatem occupat[uri] Romanam, & cunctos de eadem ciuitate fideles expulsuri, & ita temerarium est dicere, quod de Roma omnes catholici expellentur. Et sicut temerarium est dicere, quod nunquam omnes Christiani expellerentur de ciuitate Romana nequaquam amplius reuersuri: ita temerarium est dicere quod si potentia infidelium omnes Christiani Romani præter decem vel duodecim essent expulsi de Roma nunquam in perpetuo reuersuri: quod illi decem vel duodecim remanentes non possunt contra fidem errare. *Disc.* Si modo omnes Christiani de ciuitate Romana per potentiam infidelium expellerentur, non propter hoc ecclesia Romana desineret: sicut nec expulsi desinerent esse Romani. *Magist.* Concedunt quod propter hoc non desineret Romana ecclesia, expulsis tamen mortuis sine prole (quod non est impossibile) desineret Romana ecclesia, & amplius nõ essent aliqui Christiani Romani. *Disc.* Mortuis omnibus illis sine prole adhuc possunt ordinari clerici loco priorum, & illud collegium clericorum posset vocari Romana ecclesia. *Magist.* Hoc impugnatur dupliciter, primo, qui per talem modum posset dici, quod ecclesia Pisana non posset contra fidem errare: quia siue Pisani cũs expellerentur de Pisis, siue omnes fierent hæretici, siue vniuersi morerentur, possent clerici ordinari, & vocaliter titulus priorum Pisanorum deputari. Secundo quia dicunt nonnulli, quod fides ecclesiæ posset in puris laicis remanere: imo dicunt quidam posse saluari in mulieribus, quemadmodum tempore passionis Christi saluata fuit in sola matre Christi. *Disc.* Dic rationem illorum decimam, quã habent pro assertione sua principali. *Mag.* Decima ratio eorum est hæc: Ecclesia militans non magis est accepta Deo, quam fuerit tota multitudo angelorum ante confirmationem bonorum & casum malorum, sed nulla pars totius multitudinis angelorum ante confirmationem bonorum & casum malorum, sic à Deo extitit accepta, quin pars illius totius multitudinis labi potuerit in peccatum & æternaliter condemnari: licet Deus ordinauerit, quod tota multitudo angelorum nullatenus laberetur, ergo consimiliter nulla pars multitudinis ecclesiæ sic præseruatur à Deo, quin possit contra fidem errare, Romana autem ecclesia est pars multitudinis ecclesiæ, ergo Romana ecclesia, quæ est pars ecclesiæ, potest contra fidem errare.

Cap. XXIV.

In quo respondetur ad rationes 13. cap. probantes, quod ecclesia Romana partialiter sumpta contra fidem errare non potest.

DIsc. Licet firmiter teneatur, quod ecclesia Romana contra fidem errare non possit, secundum quod rationes & auctoritates prius inductæ, probant aperte, tñ quomodo asserentes Romanã ecclesiã posse errare contra fidẽ, respõdent ad eas, velis exponere. Cum n. omnes responsiones eorũ ad ipsas irrationabiles esse cognouero, magis veritatẽ earum intelligam. *Mag.* Ad primã earum respõdent dicentes, istam esse falsam: Illa ecclesia, quæ voce euangelica Domini & Saluatoris nostri cæteris ecclesiis est prælata, contra fidem errare non potest, nam ecclesia Antiochena ita fuit ecclesiis à voce euangelica Dei & saluatoris nostri prælata, sicut ecclesia Romana. Quia non innenitur, quod aliter ecclesia Romana voce Saluatoris fuerit prælata aliis ecclesiis, nisi quia beatus Petrus à Deo nostro cunctis prælatus fidelibus sedem tenebat in Roma. Sed beatus Petrus primo sedem tenebat Antiochiæ. Ergo pro illo tempore, quo Petrus sedit Antiochiæ, ecclesia Antiochena voce euangelica Domini Saluatoris nostri fuit cunctis prælata ecclesiis. Sed ecclesia Antiochena non fuit confirmata in fide, sed errare potuit contra fidem. Ergo non obstante, quod ecclesia Romana voce euangelica Domini nostri & saluatoris sit prælata vniuersis ecclesiis, ipsa tamen non est confirmata in fide, sed contra fidem posset errare. Et ideo dicunt, quod temerarium est dicere, quod nunquam errabit contra fidem: & etiã temerarium est dicere, quod errabit: quia vtrunq; est nobis ignotum, quia nec vnũ nec alterum illorũ reuelatum est à Deo. Cum vero dicitur, quod opus Dei ab hominib. dissolui non potest: Respondent, quod multa opera Dei ab hominibus possunt dissolui, charitas enim & aliæ virtutes infusæ viatori, sunt opera Dei, & tamen per liberum arbitrium dissolui possunt, quia habens primo charitatem & virtutes potest peccare mortaliter, per peccatum autem mortale caritas expellitur. Sic dicunt de Romana ecclesia, quod licet in beato Petro receperit principatum, tota tamen Romana ecclesia potest ab infidelibus vsque ad finem seculi occupari. Nec scitur an infideles totam Romam vnquam sint capturi, & vsque in finem seculi retenturi. Posset etiam tota Romana ecclesia & omnes Christiani in ipsa ad aliam sectam conuerti, nec scit aliquis nisi Deus aut cui reuelasset, an tota Romana ecclesia tempore Antichristi conuertetur ad ipsum: imo nescitur vtrum aliquando tota Roma & omnes habitantes in ipsa conuertentur ad sectam Machometi, vel ad aliquam prauitatem. Cum aũt in eadem ratione accipitur, quod si illa ecclesia, quę voce diuina cæteris ecclesiis est prælata, contra fidem erraret, desineret esse prælata & caput aliarum ecclesiarum, respondent: quod si tota Roma ad sectã Sarracenorum vel ad aliquã aliam prauitatem hæreticam, & Papa & omnes cardinales & omnes clerici titulos Romæ habentes in prauitatem hæreticam laberentur: adhuc posset dici, quod Romana ecclesia aliquo modo desineret esse caput aliarũ ecclesiarum, nõ quod tũ de facto esset aliquis Papa, vel aliquod collegiũ, vel aliqua persona extra Romam, vel aliquã ecclesiã particularem, qui vel quę vel quod esset caput ecclesiarum aliarum: sed quia eligendus est summus Pontifex per catholicos, quãdo posset conuenienter, qui caput esset omniũ catholicorũ, & de iure, licet nõ de fa-

cto,

Ro[illegible] Romæ tenere deberet. quemadmodum nunc creantur patriarchæ Antiochenus, Alexand. & Hierosolymitanus, qui de iure in prædictis ciuitatib. sedere deberent. & ideo quemadmodum nunc dicitur, quod ecclesia Constantinopolitana est secunda post Romanam; & Alexandrina, tertia; & Antiochena, quarta; & Hierosolymitana, quinta. quia si ciuitates prædictæ essent à fidelib. occupatæ, præfatæ ecclesiæ ordinem talem haberent. & de facto patriarchæ à prædictis ciuitatibus appellari, quando creantur, talem ordinem tenent inter se. Ita si omnes Romani essent auersi à fide, adhuc summus pontifex esset caput fidelium. & si Romana ciuitas iterum conuerteretur ad fidem, deberet primitatem respectu aliarum ecclesiarum habere. DIS. Si tota Roma esset ab infidelib. occupata, vel ad aliam sectam conuersa: nunquid secundum istos oporteret creare clericos loco priorum qui fuerunt Romæ; sicut oporteret creare summum pontificem, qui de iure deberet Romæ sedem habere. MAG. Respondent, quod sufficeret solummodo summum pontificem eligere: quia alii tituli Romæ præter papatum possunt variari, & voluntarie minui, & augeri. vnde & modo sunt plures, quam fuerunt temporibus Apostolorum. nec forte, aliquis istorum fuit tempore Beati Petri, & ideo si Romana ecclesia esset auersa à fide, sufficeret catholicis eligere Papam Romanum: quemadmodum nunc creatur patriarcha Antiochenus, nec titulos aliquos Romæ oporteret aliquibus clericis assignare. sicut nec modo clericia, qui quondam fuerunt in ciuitatibus patriarchalibus, deputantur. Concedunt ergo isti, quod verba Pelagii continent veritatem, quod Romana ecclesia & apostolica ecclesia nullis synodicis constitutis subiicitur principaliter: sed euangelica voce domini & saluatoris nostri primatum obtinuit in Petro, quando dominus præfecit B. Petrum fidelibus vniuersis. nec per alium modum obtinuit primatum super alias ecclesias, nisi quia dominus beatum Petrum prætulit omnibus, nullam tunc de Romana ecclesia faciens mentionem. sed B. Petrus postea ibidem elegit sedem. & ideo ex tunc auctoritate Dei, qui voluit illam sedem quam Petrus eligeret, esse primam, Romana ecclesia primatum obtinuit. Ad secundam rationem multipliciter respondetur. vno modo dicitur, quod Romana ecclesia super alias ecclesias priuilegium posset amittere: quia Papa potest transferre sedem papalem de Roma ad aliam ciuitatē, sicut B. Petrus transtulit de Antiochia sedem in Romam. Aliter dicitur, quod licet Romana ecclesia possit ad tempus de facto amittere priuilegium super alias ecclesias, non tamen simpliciter: quia si Romana ecclesia rediret ad fidem, recuperaret idem priuilegium, quod habuit ante. Tertio dicitur, quod si Romana ecclesia rediret ad fidem, distinguendo ipsam contra Papam, qui gubernat ipsam, amittere potest simpliciter priuilegium absque translatione sedis. quia illud priuilegium consistit principaliter in potestate eligendi summum pontificem & ordinandi apostolicam sedem. sed hoc priuilegium pōt amittere absq; translatione sedis; sicut quondam amisit. nā sicut habetur *di. 64. c. Adrian.* hoc ius habuit Carolus magnus, & postea obtinuit Ottho primus rex Theutonicorū, sicut legitur 8. *di. c. in synodo*. ergo ecclesia Romana priuilegiū suū pōt amittere.

Ad auctoritatem autem Nicolai Papæ dicitur, quod Nicolaus papa loquitur de ecclesia Romana, quæ est Papa: quia illi soli ecclesiæ Romanæ, quæ est Papa, in B. Petro immediate fuit traditum priuilegium. Illa autem ecclesia Romana, quæ est subiecta Papæ, nullum priuilegium habet, nisi à Papa: quod Papa potest, quando sibi placet, auferre. Vnde ergo Nicolaus Papa vult asserere, quod qui Romanæ ecclesiæ, quæ est Papa, priuilegium conatur auferre, asserendo videlicet ipsum non esse prælatum omnium Christianorum, hæreticus est; quia incidit in assertionem erroneam, quæ sapit hæresim manifestam: quia ex ipsa & quibusdam veris, quæ nulla possunt tergiuersatione negari, sequitur hæresis manifesta, quod B. Petrus videlicet non fuit à Christo omnibus prælatus fidelibus. & ideo illi qui dicunt, quod Papa non potest transferre sedem papalem de Roma, dicunt quod talis sic nitens auferre priuilegium ecclesiæ Romanæ (quæ est Papa) est hæreticus, stricte sumpto hæretico. qui autem dicunt, quod Papa potest auferre sedem, dicunt quod est hæreticus large sumpto hæretico, secundum quod aliquis dicitur hæreticus qui pertinaciter tenet assertionem, quæ non est hæresis stricte sumpta hæresi: sed est hæresis, secundum quod omnis assertio sapiens hæresim manifestam hæresis appellatur. qualiter autem tales assertiones distinguantur, ex superioribus, vbi actum est de hæresibus, patere potest. Ad tertiam respondetur, quod siue ecclesia Romana, quæ est Papæ subiecta, & quæ non est Papa, posset regi vniuersalis ecclesia. Ad Auctoritatē B. Anacleti respondetur, quod *apostolicā sedem* vocat summum pontificem: & summus pontifex, siue sit Romæ Papatus siue sit alibi, est caput & cardo, quo omnes ecclesiæ domino disponente reguntur, quando est verus Papa. hæc tamen ecclesia contra fidem errare potest: quia Papa potest hæreticā incurrere prauitatem. sed tunc substituendus est ei alius à catholicis catholicus, qui ecclesiā regat catholicam, siue fuerit in Italia, siue fuerit in Hispania. Ad quartam rationem dicitur, quod hæc est falsa, illa ecclesia errare non potest contra fidem, à qua quicunque dissentit, non est inter catholicos episcopos computandus. Sed illa de inesse est vera: illa ecclesia non errat contra fidem, à qua quicunque dissentit ab ea &c. Et ideo quamdiu Romana ecclesia non errat contra fidem: quicunque dissentit ab ea in fide, non est inter catholicos computandus. Sed si erraret contra fidem, non haberet veritatem. Beatus autem Hieron. loquebatur pro tempore suo, quando ecclesia Romana firma mansit in fide. Si autem erraret contra fidem, dissentientes ab ea in fide essent inter catholicos numerandi. Ad quintam rationem dicitur, quod aliquem esse extra Romanam ecclesiam dupliciter potest intelligi,

telligi, vel quia est contrarius pertinaciter quantũ ad ea quæ fidei sunt, vel quia nõ est Romanus, sed est de aliqua ecclesiá particulari. Qui primo modo est extra ecclesiam Romanam, quamdiu ecclesia Romana non errat, saluari non potest, nisi redierit. & sic loquitur Hieron. Qui secundo modo est extra Romanam ecclesiam, saluari potest. Hiero. autem principaliter loquitur de Papa successore B. Petri. & de illo habet veritatem: quiconque est sibi contrarius pertinaciter in his quæ fidei sunt saluari non potest. Ad sextam rationem dicitur, quod B. Cyprianus loquitur de cathedra Petri, qui est summus pontifex catholicus tenens sedem B. Petri, siue fuerit Romæ siue Lugduni. Innocentius enim tertius, vt de se patet, loquitur de successoribus beati Petri catholicis. Ad septimam dicitur, quod licet quantum ad multa sit similitudo inter corpus Christi mysticũ, quod est ecclesia, & corpus materiale hominis; non tamen est quantum ad omnia simile. Corpus ergo hominis nec ad tempus manet viuum sine capite. corpus autem Christi mysticum sine capite ad tempus viuum manere potest: sæpe caret capite in terris, quamuis tunc habeat caput in cœlis, scilicet Christum, qui est caput ecclesiæ, vt habetur *ad Ephes.* 1. Crebro enim caret summo pontifice, qui est caput ecclesiæ: nec tamen tunc desinit esse spiritualiter viua; imo viuit vita gratiæ. Debet tamen, quando conuenienter poterit, sibi constituere caput. Corpus ergo Christi mysticum potest esse sine multis membris. quælibet enim ecclesia particularis est membrum ecclesiæ. Vnde ecclesia Parisiensis, Lugdunensis. Lingoniensis, Lucensis, Ianuensis, Constantiensis, &c. sunt membra ecclesiæ; & tamen sine illis posset esse corpus Christi mysticum. quamuis enim prædictæ ecclesiæ à fide discederent, non propter hoc corpus Christi mysticum deperiret. Et ideo quamuis Romana ecclesia post Papam sit membrum principale ecclesiæ; sine ipsa tamen posset ecclesia esse. Ad octauam dicitur, quod Romanam ecclesiam potest malitia extinguere. cum vero dixit Pelagius Papa, quod nulla alia ecclesia, nisi quæ in apostolica est radice fundata, est catholica; hoc concedunt, quia omnis catholica, siue sit Parisiana, siue Neapolitana, in apostolica radice est fundata; quia in doctrina apostolorum. Cum vero allegat Augustinum, respondetur per idem, quod ecclesiam constitutam in radice apostolicæ sedis per successores episcoporum, hoc est ecclesiam tenentem doctrinam apostolicam, quam rexerunt successores episcopi (quamuis aliquando tale regimen fuerit interruptum) & regent in futurum (licet forte cum magna interruptione regiminis) nulla malitia hominis valebit extinguere. Et illa ecclesia siue fuerit Romæ, siue Eugubii, siue in Hispania, siue in Britannia, nõ poterit esse nulla. quamuis omnes Romani & tota Italia ac Francia & Hispania & Alemania à catholica fide recederent. Quia si non fuerit in regionibus supradictis omnibus, erit in Syria vel in Ægypto, vel Æthiopia, vel India, vel alibi, vbi Deo placuerit. Ad auctoritatem primam Hiero. respondetur, quod B. Hiero. loquitur pro tempore præterito ante sua tempora: & non loquitur pro futuris temporibus. Et si loqueretur pro temporibus futuris, posset intelligi sane, quod loqueretur de ecclesia apostolica, quæ fidem sequitur apostolorum. Ad aliam auctoritatem Hiero. responsum est supra, quod verba Hieron. intelligenda sunt sub conditione; si B. Petrus opem fert.

CAP. XXV.

In quo ponitur quarta quæstio principalis, scilicet vtrum generale concilium ecclesiæ in hæreticam prauitatem labi possit; quod sic quinque rationibus hic arguitur, & c. sequentes quatuor exemplis.

DISCIP. Satis, quantum desidero ex opere isto, disseruimus de Romana ecclesia, an valeat hæreticari. ideo nunc de generali concilio conferamus: an queat labi in hæreticam prauitatem. MAG. De generali concilio sunt assertiones contrariæ. Vna est, quod hæreticari non potest; alia est, quod hæretica potest labe respergi. DIS. Quamuis firmissime putem, quod concilium generale hæreticari non potest, tamen rationes pro assertione contraria libenti animo auscultabo. MAG. Quod concilium generale possit errare contra fidem, rationibus & exemplis videtur posse probari. Prima autem ratio, quæ etiam ad alias assertiones superius est inducta, talis est: Vna est sola ecclesia militans, quæ contra fidem errare non potest: quia de sola vniuersali ecclesia militante inuenitur in scripturis authenticis, quod errare non potest. concilium autem generale, licet sit pars ecclesiæ militantis vniuersalis, tamen non est ecclesia vniuersalis. igitur temerarium est dicere, quod concilium generale contra fidem errare non potest. DIS. Licet concilium generale non sit ecclesia vniuersalis, tamen repræsentat ecclesiam vniuersalem, & eius vices gerit. & ideo sicut ecclesia vniuersalis contra fidem errare non potest; ita etiam concilium generale contra fidẽ errare non potest. MAG. Hæc responsio impugnatur primo. quia sicut concilium generale repræsentat ecclesiam vniuersalem, & eius vices gerit; ita etiam Papa repræsentat ecclesiam vniuersalẽ & eius vices gerit: quia est persona publica totius cõitatis gerens vices & curam. Sed Papa, hoc nõ obstante, potest contra fidem errare. igitur & generale concilium, hoc non obstante, poterit contra fidem errare. Secundo: quia non omni prærogatiua gaudet persona vel collegium, quæ vel quod gerit vices alterius, qua gaudet communitas, cuius vices gerit. ergo ex hoc quod ecclesia vniuersalis non põt cõtra fidẽ errare, inferri nõ põt quod conciliũ gñale nõ põt contra fidẽ errare licet gerat vices vniuersalis ecclesiæ. Secunda rõ est hæc: Illa congregatio quæ põt voluntate hũana dissolui, potest contra fidem errare: quia illa ecclesia, quæ contra fidem errare non potest, vsque ad finẽ seculi permanebit, iuxta promissionem Christi *Matth. vlt.* sed concilium generale potest humana voluntate dissolui, sicut & dissoluitur. ergo generale concilium potest contra fidem errare. Tertia

tia

tia ratio est hæc. Illæ personæ, quæ in diuersis locis existentes possunt contra fidem errare, etiam si ad eundem locum conueniunt, poterunt contra fidem errare. quia concursus ad eundum locum non reddit aliquos inobliquabiles à fide: quia sicut locus non sanctificat homines, ita & locus nullos confirmat in fide. sed omnes ad generale concilium conuenientes, antequam conuenirent, poterant contra fidem errare. quia si conueniant centum vel ducenti episcopi, constat quod omnes ex arbitrio voluntatis poterant in hæreticam incidere prauitatem. ergo etiam postquam conueniunt, poterunt labi in hæreticam prauitatem. DIS. Ista ratio non procedit, quia Deus specialiter congregatis in vnum assistit, ipsa veritate testante, quæ ait Matth. 18. *vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.* & ideo licet conuenientes ad concilium generale ante poterunt contra fidem errare: postquam tamen conueniunt in nomine Christi, errare non poterunt. MAG. Ista responsio impugnatur: quia licet Deus assistat specialiter congregatis in vnũ in nomine Christi: ipsi tñ in gratia & fide minime confirmantur, etiam dum simul localiter remãserint, quin possint per liberum voluntatis arbitriũ à gratia Dei & fide recedere. & ideo quãuis Deus specialiter assistat ad generale concilium congregatum in nomine Christi, tamen per talẽ assistentiam diuinam in fide nullatenus cõfirmantur, quin possint labi in errorem. Vnde per istam responsionem haberetur, quod nullum prouinciale concilium posset errare contra fidem; quia si in vnum conuenerint in nomine Christi in prouinciali concilio congregati, Deus specialiter assistit eisdem; sequeretur etiam per illud medium, quod nullum generale ac prouinciale capitulum clericorum vel religiosorum Mendicantium posset contra fidem errare: quia nonnunquam in Christi nomine congregantur. Quarta ratio eorum est hæc: nulla vocatio humana certarum personarum, nec etiam aliqua humana commissio facta specialibus personis potest eas in fide confirmare, vel ab errore præseruare: quia sola potentia Dei ecclesia catholica ab errorib. præseruatur. sed certæ personæ in generali concilio congregatæ non vocantur nisi vocatione humana, nec aliquam auctoritatem, nec potestate accipiunt, nisi ex commissione humana igitur per hoc, quod in generali concilio conueniunt, non cõfirmantur in fide, nec necessario ab errorib. præseruantur. ergo ita potuerunt, postquam fuerunt ad generale concilium congregati, incidere in hæreticam prauitatem, sicut ante poterant. Quinta ratio est hæc: Si in generali concilio congregati contra fidem errare non possunt: aut hoc est ratione sapientiæ, qua præfulgent; aut ratione sanctitatis, qua pollent; aut ratione auctoritatis seu potestatis, quã habent; aut ratione promissionis Christi, qua promisit apostolis fidem vsque in finem seculi duraturam. non propter primum: tum quia sæpe multi sapientes catholici inueniuntur extra concilium generale, qui possunt defendere fidem, licet omnes errarent in generali concilio congregati. Tum quia Deus sæpe reuelat paruulis, quæ à sapientib. & prudentibus absconduntur. licet ergo omnes in generali cõcilio errarent, & solum paruuli & illiterati ad concilium minime conuenirent, non esset adhuc desperandum, quin Deus veritatem catholicam paruulis reuelaret, vel eisdem veritatem notam defendere inspiraret. Hoc enim esset ad gloriam Dei: qui in hoc ostenderet, fidem nostram non esse in sapiẽtia hoĩm ad concilium generale vocatorum, sed in virtute Dei, qui nonnunquam quæ stulta sunt mundi elegit, vt confundat sapientes. Nec propter sanctitatem ad concilium generale vocatorum, est dicendum, quod non possunt contra fidem errare: tum quia interdũ ad gñale conciliũ sanctiores nequaq̃ conueniũt: tũ quia sctitas in ecclesia militãte nullos cõfirmat in fide. Nec propter tertium est dicendum, quod non pñt contra fidem errare; quia auctoritas vel ptãs in hac vita nullos cõfirmant in fide, sicut p auctoritates inductas supius (vbi inq̃sitũ fuit, an Papa possit contra fidẽ errare) sufficiẽter videtur ostensum. Nec propter quartũ: quia Christus pmittẽdo apostolis fidem vsq; ad finem seculi duraturam, de generali concilio nullã fecit penitus mentionem.

Cap. XXVI.

In quo probatur eadẽ conclusio, scilicet quod generale conciliũ errare potest contra fidem, quatuor exẽplis ostẽditur.

MAG. Secundo ostenditur exemplis, quod generale concilium potest contra fidem errare. Primum exemplũ est de synodo Stephani Papæ septimi, q erroneas oẽs ordinationes factas per Formosum Papam irritas esse decreuit. Vnde & postea synodo celebrata Rauennę per Iohan. Papam nonum extitit reprobata. Igitur concilium generale poterit errare: quia constat, quod altera istarũ synodorum, quarum vna alteram reprobauit, errauit. DIS. Altera istarum synodorũ errauit, sed non contra fidẽ; quia errauit tantum contra ordinationes Formosi Papæ. MAG. Hæc rñsio impugnatur; quia oĩs congregatio, q̃ põt errare cõtra bonos mores, põt errare contra fidem. Quia mali mores excæcant intellectũ: & ita q põt peccare, põt incidere in errorẽ ẽt contra fidẽ. Si ergo altera istarũ synodorũ errauit cõtra mores impie & iniq; appbãdo vel repbãdo ordinationes factas p Formosum Papam, sequitur quod ẽt poterat contra fidẽ errare. DIS. Aliter põt rñderi ad exemplum pmissum: quod synodus celebrata p Stephanũ septimũ non fuit cõciliũ gñale, sed fuit q̃dam syno[us] pticularis quorundã episcoporũ ad synodũ pticularem per eundẽ Stephanum vocatorũ. MAG. Hoc nõ videtur aliis stare posse: quia omnis synodus autoritate Papæ congregata cõcilium gñale vocatur, vt notat Glo. di. 17. c. 1. quod conciliorum quadã sunt generalia, quædã particularia siue puincialia, quædam epalia. Vñ est, quod à Papa vel ei[us] legato cum oĩbus epis pñtibus statuitur. Nunquam ei legitur ad aliquod conciliũ gñale oẽs epos conuenisse. cum igitur synodus Stephani auctoritate Papæ fuerit celebrata; sequitur quod concilium gñale debuit appellari. DIS. Adducunt ne plura exẽpla, quod conciliũ gñale põt errare? MAG. Adducunt ẽt in exemplũ synodum Ephesinam

secundam, quæ errauit, & ideo reprobata fuit, secundum quod notat Glo. *di. 15. c. 1.* Tertium exemplum eorum est de generali concilio Lugdunensi sub Greg. 10. celebrata: quod contra bonos mores errauit approbando ordines prædicatorum & Minorum, vt habetur *extra de regularib. c. religionum.* Quod n. errauit, probant ex hoc, quod status Fratrum Minorum est illicitus, secundum quod ex constitutionib. Iohan. 22. (*Ad conditorem, &, quia quorundam: & quia vir reprobus*) constat aperte. Quartum exemplum est de concilio Viennensi, quod errauit, constitutionem Nicu. 3. quæ incipit: *Exiit qui seminat approbando*, quod per constitutionem Io. 22. probare nituntur.

Cap. XXVII.

Vbi ad oppositam assertionem, scilicet quod generale concilium non potest contra fidem errare, arguitur septem rationibus, ad quas respondetur capitulo sequenti.

DE istis duobus exemplis vltimis, quæ tangunt constitutionem domini Ioh. Papæ tecum, quando te interrogabo de tota doctrina eiusdem domini nostri Papæ, collationem habebo. Et ideo de istis ad præsens supersedeas, & pro assertione contraria, quod concilium sci. generale contra fidem errare non possit, allegare nitaris. MAG. Quod concilium generale contra fidem errare non possit, multis viis videtur posse probari; quarum prima est. illa congregatio, cuius iudicio in causa fidei Romanus pontifex est subiectus, contra fidem errare non potest; quia Papa non tenetur parere mandatis alicuius congregationis, quæ potest contra fidem errare. Si enim posset errare contra fidem, posset Papa illud iudicium merito recusare. Sed Papa in causa fidei iudicio generalis concilii est subiectus, vt notatur *di. 19. c. Anastasius*, quod synodus in causa fidei sit maior Papa. ergo synodus generalis contra fidem errare non potest. Secunda ratio est hæc. In ecclesia militante est certum iudicium de difficilibus & obscuris, quæ circa fidem emergunt. aliter enim tota ecclesia militans potest contra fidem errare. sed vltimum iudicium circa difficilia & obscura circa fidem emergentia penes concilium residet generale. ergo concilium generale contra fidem errare non potest. Tertia ratio est. Illa congregatio, a qua in causa fidei non est licitum appellare, contra fidem errare non potest. Omnis vero causa vitiata est per appellationis remedium subleuanda. *2. q. 6. liceat.* Causa autem fidei tractata coram illa congregatione, quæ contra fidem valet errare, potest vitiari. ergo licet causam fidei tractatam coram tali congregatione (si fuerit vitiata) per appellationis remediū subleuare, & ita licet ab eis appellare. sed a cōcilio generali in causa fidei appellare non licet. Si enim appellare liceret, aut appellandum esset ad aliud concilium, aut ad Papam, aut ad vniuersalem ecclesiam. non ad aliud concilium generale; quia eadem ratione ab illo alio concilio generali appellare liceret; & ita finis tali causæ imponi non posset. nec esset appellandum ad Papam: quia Papa in facto fidei est inferior concilio generali. ergo a generali concilio ad ipsum appellare non licet. nec est appellandum ad ecclesiam vniuersalem; quia frustra esset talis appellatio, cum vniuersalis ecclesia simul in vnum conuenire non possit. Quarta ratio est hæc: Congregatio quæ non potest de hæresi accusari non potest errare contra fidem. concilium autem generale non potest de hæresi accusari. non enim inuenitur persona vel collegium, cui in causa fidei generale concilium sit subiectum. ergo generale concilium contra fidem errare non potest. Quinta ratio est hæc; Illa congregatio, cuius opera omni manent stabilita vigore, contra fidē errare nō potest: quia error contra fidem nullo pōt stabilitatis manere vigore. Sed opera generalis cōcilii omni manent stabilita vigore, teste Isidoro. qui, vt recitatur *di. 15. c. 1.* ait; *hæ sunt quatuor synod. principales fidem nostram plenissime continentes. sed si qua sunt similia alia, quæ sancti patres spiritu Dei pleni sanxerunt, omni manent stabilita vigore.* ergo concilium generale contra fidem errare non potest. Sexta ratio est hæc. Illa congregatio contra fidem errare non potest, cuius diffinitiones & determinationes tanquam vniuersali consensu constitutæ sunt censendæ. vniuersalis autem congregatio est concilium generale, teste Greg. qui vt habetur *di. 15. c. sicut* ait; *cunctas vero, quas præfata veneranda concilia personas respuunt, respuo: quæ venerantur, amplector. quia cum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumpserit absoluere, quos ligant: aut ligare quos absoluunt.* ergo concilium generale contra fidem errare non potest. DIS. Ista auctoritas Gregorii non videtur ad propositum; quia B. Greg. loquitur ibi solummodo de quatuor conciliis principalibus, non de omnibus. MAG. Ad hoc respondetur, quod licet Greg. loquatur de quatuor principalibus conciliis, tamen assignat rationem, quare sunt recipienda. quia scilicet sunt vniuersali consensu constituta. sed vnum concilium generale non est magis vniuersali consensu constitutum quam aliud: imo vnum non esset generale. Eadem autem ratio & causa eundem habet effectū. Si autem quatuor principalia concilia sunt recipienda omnino, quia sunt vniuersali consensu constituta. ergo omnia generalia concilia sunt recipienda, quia sunt vniuersali consensu instituta, si ista quatuor fuerunt vniuersali consensu instituta. Concilium autem quod est omnino recipiendum & amplectendum, contra fidem errare non potest. igitur nullum concilium generale potest contra fidem errare. Septima ratio est hæc: Illa congregatio, cuius institutiones & opera conseruanda & constituenda discernuntur, nō potest contra fidem errare. opera autem & constitutiones omniū generaliū conciliorū obseruanda & constituenda discernuntur, teste Gelasio, qui vt habetur *dist. 15. c. sancta Rom.* ait: *et quæ sunt consimilia a S. patrib. hactenus instituta, post istorū quatuor auctoritates & obseruāda & custodiēda decernimus.* Ergo conciliū generale contra fidē errare nō pōt. Octaua ratio est hæc; illa congregatio cōtra fidē errare nō pōt, qua errāte vniuersalis erraret ecclesia. sed errāte generali cōcilio vniuersalis erraret ecclesia, quia ista errāte nullus inueniretur, qui auderet vel posset fidem defendere orthodoxā. ergo generale cōciliū cōtra fidē errare non potest. Car-

Cap. XXVIII.

In quo ad rationes præcedentis capituli probantis, quod generale concilium errare non potest contra fidem, respondent tenentes contrarium.

DISCIP. Quamuis indubitanter existimem, concilium generale contra fidem errare non posse; qualiter tamen tenentes assertionem contrariam ad rationes inductas pro veritate respondeant, non differas propalare.

MAG. Ad primam rationem respondetur, quod hæc est falsa: Illa congregatio, cuius iudicio in causa fidei Romanus pontifex est subiectus, contra fidẽ errare non potest. quia licet Papa nõ sit subiectus alicuius congregationis iudicio, quæ errat contra fidem: quia episcopo, quod contra fidem pertinaciter erraret, nullus catholicus in causa fidei esset eius subiectus iudicio; illius tamen congregationis recto iudicio non falso parere tenetur, quæ potest errare contra fidem licet non erret. Quemadmodum quilibet Christianus in causa fidei subiectus est Papæ, quando non errat contra fidem, licet possit contra fidem errare. Sic etiam subditi episcoporum, quantum ad ea, quæ certa sunt esse fidei consona orthodoxæ, subsunt episcopis: qui tamen episcopi, quantum ad illa, de quibus certum est, quod sunt hæreses damnatæ explicite, possunt contra fidem errare. Cum vero accipitur, quod Papa non tenetur stare mandatis alicuius congregationis, qui potest contra fidem errare, hoc negatur: licet parere nõ debeat mandatis alicuius congregationis, quæ errat cõtra fidem, sicut nec aliquis alius Christianus. Nec Papa potest recusare iudicium illius congregationis, quæ potest contra fidem errare; licet posset recusare illius iudicium, quæ errat contra fidem. DIS. Quid si de facto concilium generale errauerit condemnando Papam de heretica prauitate inique & false? MAG. Dicunt quod in tali casu nihil restaret eidem, nisi aliud concilium generale vocare, vel per potentiam se tueri, vel omni humano deficiente consilio & auxilio se diuinæ gratiæ committere, & patienter illam iniuriam tolerare. Ad secundam rationem dicitur quod licet iudicium multis modis accipiatur, ad præsens tamen sufficit duos modos exponere. est itaq; iudicium certæ & veridicæ cognitionis, quo vnusquisq; bene iudicat, de quo quis noscit. & illud iudicium pertinet ad quemlibet in qualibet arte peritum. Est aliud iudicium auctoritatis siue iudicialis sententiæ. Primo modo loquendo de iudicio. In ecclesia militante est certum iudicium, quantum ad ea, quæ necesse est credere explicite ad salutem æternam consequendam: quia semper vsq; ad finem mundi erunt aliqui catholici, qui tali modo in vera fide explicite permanebunt. Sed circa illa, quæ non sunt necessaria explicite credere, non est necesse, quod semper in ecclesia militante sit tale iudicium. Quia multa sunt, de quibus melius est pie dubitare, quam vnam partem contradictionis vel aliam temere affirmare: nunquam tamen circa quæcunq; talia catholica omnes Christiani neq; pertinaciter errabunt, neq; pertinaciter dubitabunt: sed supererunt aliqui in ecclesia, qui circa huiusmodi loco & tempore oportunis quærent cauta sollicitudine veritatem, parati etiam tenere explicite, si eam inueniunt siue per propriam meditationem, siue per occasionem acceptam à scripturis, siue aliis hominibus quibuscunque, siue per diuinam reuelationem. & ideo nunquam omnes incident in hæreticam prauitatem. Iudicium vero auctoritatis siue iudicialis sententiæ non oportet, quod sit semper certum in ecclesia militante; imo potest deficere aliquando, vt videtur, etiam aliquando defecit. Tempore enim Liberii Papæ, qui postquã consenserat perfidiæ Arianæ, tenuit Papatum sex annis. verum iudicium auctoritatis & iudicialis sententiæ nullum fuit de his, quæ pertinebant ad fidem. Ante etiam tempora Constantini tale iudicium de his, quæ fidei sunt, defecisse videtur: quia teste Isid. vt habetur di. 15. c. 1. illis temporibus Christianitas in diuersas hæreses scissa fuit: quia non erat catholicis facultas conueniendi in vnum. DIS. Isid. dicit ibi, quod episcopis non erat facultas conueniendi in vnum. & ideo Christianitas in diuersas hæreses scissa fuit. Ex quo datur intelligi, quod si tũc fuisset facultas conueniendi ad concilium generale, Christianitas in diuersas hæreses scissa non fuisset. Et ita videtur, quod concilium generale contra fidem errare non potest. MAG. Ad hoc respondetur, quod Isido. loquitur pro illo tempore, pro quo episcopi fuerunt catholici. & verum est, quod concilium generale episcoporum catholicorum, quamdiu permanserint in catholica veritate, errare non potest. omnes tamen illi episcopi possunt contra fidem errare, etiam cum omnibus clericis suis. DIS. Dic quomodo respondetur ad tertiam rationem. MAG. Ad tertiam rationem respondent isti, quod si concilium generale contra fidem erraret, ab ipso appellare liceret. Et cum dicitur, quod ad aliud concilium generale appellare non liceret: Dicunt, quod ad aliud concilium generale, si daretur facultas concilium congregandi, appellare liceret. Et si iterum illud concilium erraret, liceret ad aliud appellare. & sic semper quousque catholici conuenirent. Iterum si Papa non esset præsens in concilio generali, si concilium erraret contra fidem, ad ipsum Papam appellare liceret, vel ad Papam cum alio concilio congregando. Ad ecclesiam etiam vniuersalem, si conuenire posset, esset principaliter appellandum. Si vero Christianitas tantum esset prauitate infecta hæretica, quod Papa & cardinales & prælati & clerici, & principes & potentes essent hæretici: & soli pauci simplices & pauperes in fide manerent catholica, & concilium separatum generale contra fidem erraret, aliud non restaret fidelibus quam dolor & gemitus: consiliumq; teneret B. Hieron. quod dat viro ecclesiastico & prudenti, quando in ecclesia, quæ domus Dei vocatur, inualescit iniquitas, iustitia omnino deprimitur. qui vt recitatur. 11. q. 3. c. quando ergo vir, ait.

ait. *Quādo ergo vir ecclesiasticus & prudēs atq; intelligens multas impietates in ea quæ vocatur domus Dei, esse cognouerit, & non solū multas, sed etiam fortes, & quæ opprimere possunt iustitiam: & in tantū doctorum rabiē processisse, vt accipiant pretium in iudicio, & omnia pro muneribus faciant, pauperes derideant in portis & audire contemnant, taceat in illo tempore, ne det sanctum canibus, & ne mittat margaritas inter porcos, qui conuersi conculcent eas, & imitetur Ieremiam dicentem: solus sedebam, quia amaritudine repletus eram.* sic vir catholicus & fidelis, quādo multas hæreses esse in Christianitate cognouit: & corruisse veritatem catholicam in plateis. & iterum prælatorum, doctorum, clericorum, potentium & principum rabiem processisse vt fidem conentur destruere orthodoxam, doctrinam patrum sanctorum audire contemneant, veritatis catholicæ doctores occidant, tribulent, persequantur & infestent: taceat in illo tempore nec publice coram eis appellet, ne det sanctum canibus, & mittat margaritas ante porcos, qui conuersi conculcent eas, scripturas sanctas perperam exponendo, & ipsas interpretantes ad falsitatem hæreticam distorquendo. & imitetur Ieremiam dicentem: solus sedebam, quia amaritudine repletus eram. Ad quartam rationem respondetur, quod concilium generale de iure potest de hæresi accusari. Si enim concilium generale conuocatum primo fidele ante corporalem dissolutionem eiusdem in hæresim laberetur, posset de iure coram Papa catholico (si non esset præsens) de hæresi accusari; & iuxta sanctiones canonicas iudicari. Si vero Papa tali concilio interesset. & vna cum illa congregatione in hæreticam prauitatem incideret, potestas iudicandi omnes esset ad catholicos deuoluta. Sicut si omnes prælati & clerici mundi prauitate inficerentur hæretica, potestas iudicandi omnes deuolueretur ad catholicos laicos & fideles. Concilium ergo generale, dum manet fidele, nulli personæ vel particulari collegio in causa fidei est subiectum, licet ipsum manens infidele vniuersali ecclesiæ sit subiectum. Sed si ante recessum conuenientium adinuicem corporaliter, talis congregatio in hæresim laberetur, statim tota ista congregatio ipso iure esset alii personæ vel collegio aut congregationi subiecta. Ad quintam rationem respondetur, quod Isidorus loquitur de conciliis generalibus rite congregatis & rite celebratis absque omni errore in bonis & in catholica veritate. Ad sextam rationem respondetur similiter, quod Greg. loquitur de conciliis generalibus rite à catholicis celebratis. Ad septimam dicitur eodem modo, quod Gelasius loquitur de conciliis rite à sanctis patribus celebratis, qui si fuissent hæretici, nequaquā fuissent sancti. Ad octauam respondetur, quod si concilium in hæresim laberetur, remanerent alii catholici, qui occulte vel publice prout expediret, auderent fidem defendere orthodoxam. Ille autem, qui reprobatis filiis carnalibus Abrahæ potest de lapidibus suscitare filios Abrahæ spirituales, iuxta Baptistæ sententiam, potens est & omnibus ad generale concilium conuenientibus in hæresim lapsis, imo omnibus clericis mundi & potentibus secularibus falsitate damnatis hæretica, de lapidibus, id est, laicis rudibus & abiectis pauperibus & despectis catholicis, Dei filios suscitare. Sicut enim in idiotis (sacerdotibus & religiosis ac magistratibus repudiatis) fidem primitus fundauit catholicam: ita omnibus literatis & potentibus datis in reprobum sensum, potest dare pauperes simplices illiteratos & rusticos in ædificationem ecclesiæ orthodoxæ.

Cap. XXIX.

Vbi ad tractationem quintæ assertionis superius primo capitulo huius libri allegatæ acceditur, super qua formari potest quinta quæstio principalis, hæc scilicet, vtrum tota multitudo fidelium hæreticari possit. Pro cuius decisione prius hanc quæstionem tractat: Vtrum totus clerus possit hæretica falsitate irretiri: pro qua ponitur talis conclusio: Quod tota multitudo clericorum potest contra fidem catholicam errare. & per consequens totus clerus non est illa ecclesia, quæ contra fidem errare non potest. quod probat decem rationibus.

DISCIP. Admiratione permoueor, quod isti præsumunt asserere, totum clerum posse falsitate hæretica irretiri. Et quia vix vnquam aliquis sine motiuo assentit errori, aperias vnde isti moueantur pro opinione prædicta. MAG. Principale motiuum eorum est hoc (quod sæpe pro multis assertionibus est inductum) quod vna sola est videlicet ecclesia militans, quæ contra fidem errare non potest. constat autem, quod congregatio fidelium, quæ clericos & laicos comprehendit de facto, vel comprehendere potest, nequit contra fidem errare. Multitudo autem tota clericorum non est illa congregatio, licet sit pars eius, quemadmodum & multitudo laicorum est pars eius. ergo tota multitudo clericorum potest contra fidem errare.

DISCIP. Habent ne alia fundamenta minus principalia pro assertione prædicta. MAGIST. Aliis rationibus se munire nituntur. Vnde secundum motiuum eorum est hoc: tota illa particularis multitudo Christianorum, qui in omnibus locis ponunt scandalum fidei orthodoxæ. & qui soli scindunt ecclesiam, & populos de domo Dei seducunt, potest contra fidem errare. Huiusmodi est multitudo clericorum, teste B. Hieron. qui vt recitatur. 24.q.3.c.transferunt, ait; *Veteres scrutans historias inuenire non possum scidisse ecclesiam & de domo Dei populos seduxisse, præter eos, qui sacerdotes à Deo positi fuerant & prophetæ, id est, speculatores. isti autem vertunt*

runt in laqueum tortuosum in omnibus locis ponentes scandalum. Ex quibus verbis datur intelligi, quod sacerdotes & speculatores, id est, doctores, consueuerunt ecclesiam Dei scindere, & populos de domo Dei seducere, scandalũ fidei orthodoxæ ponendo vbique. ergo omnes sacerdotes possunt contra fidem errare. Nomine autem *sacerdotu* intelliguntur inferiores clerici; quod notat Gloss. *ext. de cohabitatione clericorum & mulierum. ca. 2. quisque sacerdotum.* ergo tota multitudo clericorum potest contra fidem errare.

Tertium motiuum est tale: tota multitudo illorum, qui sunt deteriores laicis, potest contra fidem errare. quia nulla apparet ratio, quare Deus talem multitudinem ab errore contra fidem specialiter præseruaret. Sed clerici sunt deteriores laicis, secundum quod notat Gloss. *de pæ. di. 1. c. qui aliquando,* dicens: *habes ex hoc ca. quod clerici sunt deteriores laicis. 24. quæst. 3. transierunt.* ergo tota multitudo clericorum potest contra fidem errare.

Quartum motiuum eorum est: tota multitudo illorum, à quibus omnia mala procedunt, potest contra fidem errare: quia ab illis præcipue hæretica prauitas noscitur prouenire. Sed omnia mala à sacerdotibus processerunt, vt notat Gloss. *de I. ca. purgabit.* ergo tota multitudo clericorum potest contra fidem errare.

Quintum motiuum eorum est hoc: tota multitudo illorum potest cõtra fidem errare, quos valent laici iudicare. Sed malos clericos valent laici iudicare, teste Hiero. qui, vt habetur *di. 8. q. 1. c. vereor,* ait: *Vereor quomodo regina Austri veniens à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, iudicatura est homines temporis sui: & viri Niniuitæ acta pœnitentia ad prædicationem Ionæ condemnabunt eos, qui maiorẽ etiam Iona saluatorem contempserunt: sic plurimi in populo episcopos iudicabunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod temerarium est asserere, quod nunquam laici episcopos in comparatione vitæ iudicabunt. sicut ergo laici possunt in moribus & fide errare, ita etiam episcopi. & etiam eadem ratione alii clerici contra bonos mores & fidem possunt errare. Ergo temerarium est asserere, quod nunquam tota multitudo clericorum errabit.

Sextum motiuum eorum est hoc: multitudo illorum potest contra fidem errare, quibus laici possunt esse meliores. sed laici possunt esse meliores clericis, teste beato Hier. qui, vt habetur: *8. quæst. 1. c. qualis,* ait. *Qualis erit ædificatio discipuli, si intelligat magistro se esse maiorem.* & infra: *Vehementer ecclesiam Dei destruit hoc.* scil. meliores esse laicos quam clericos. Ex quibus verbis insinuatur aperte, quod laici possunt esse clericis meliores. sicut ergo tota multitudo laicorum potest contra fidem errare: ita tota multitudo clericorum potest contra fidem errare.

Septimum motiuum est tale: multitudo illorum potest contra fidem errare, qui possunt peccare, & de quibus vix aliquis inuenitur vere pœnitens post peccatum, quia peccatum excæcat intellectum: & ita tandem poterit, si per pœnitentiam minime deleatur, ad errorem contra fidem deducere. Sed clerici omnes possunt peccare, & de clericis vix inuenitur aliquis vere pœnitens post peccatum, teste Iohann. Chrysost. qui, vt habetur *de pœnitentia di. 1. c. quis aliquando vidit clericum cito pœnitentiam agentem? & si deprehensus humiliauerit se, non ideo dolet quod peccauit: sed confunditur, quia perdidit gloriam suam.* Ex his verbis datur intelligi, quod clerici raro inueniuntur vere pœnitentes. Ergo est temerarium asserere, quod multitudo tota clericorum nunquam contra fidem errabit.

Octauum motiuum est tale: multitudo illorum potest contra fidem errare, qui sola dignitate ecclesiastica virtutes & gratiam minime conferente nec augente alios catholicos & fideles noscuntur præcellere. Quia ex quo per talem dignitatem gratia & virtutes nec conferuntur neque augentur necessario, nihil habent. Quare non possunt (sicut prius) contra fidem errare. Sed clerici vltra laicos fideles & catholicos nihil necessario obtinent, nisi clericatum, quæ dignitas ecclesiastica appellatur. Nulla autem dignitas ecclesiastica in ecclesia militante confert necessario gratiam & virtutes, nec necessario auget, sicut in superioribus per auctoritates plurimas est ostensum. Ergo tota multitudo clericorum potest contra fidem errare, sicut poterant omnes contra fidem errare quando laici extiterunt.

Nonum eorum motiuum est tale: si multitudo tota clericorum non potest contra fidem errare, sicut tota multitudo laicorum potest contra fidem errare; aut hoc est ratione regiminis & auctoritatis, quam habent clerici super laicos; aut ratione maioris sanctitatis, qua clerici pollent; aut ratione maioris sapientiæ & literaturæ, quam habent clerici vltra laicos; aut quia tota multitudine clericorum errante tota fides periclitaretur catholica. Non propter primum; tum quia, sicut prædictum est, dignitas aut regimen ecclesiasticum non necessario confert habenti, nec necessario auget in eo gratiam & virtutem. Tum quia summus pontifex, quantum ad regimen & potestatem ecclesiasticam, plenitudinem obtinet potestatis: & tamen Papa potest hæretica prauitate fœdari. ergo & tota multitudo clericorum, non obstante tali regimine, prauitate poterit hæretica maculari.

Secundum etiam non obstat: quia multi inueniuntur laici clericis sanctiores & in fide stabiliores, teste Ambrosio, qui, vt habetur. *8. quæst. 1. c. quid autem,* ait: *quid autem ego vos arguo, cum possitis me vno sermone conuincere? conuincor enim, cum in hac parte clericos vobis video magis negligentes. quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare non possim? aut qua fiducia succenseam laicis, cum à consortibus (pudoris verecundia) conticescam?* Ex quibus verbis datur intelligi, quod laici possunt

esse clericis sanctiores. Ergo propter maiorem sanctitatem non dicitur, quod tota multitudo clericorum non potest contra fidem errare. Nec propter maiorem sapientiam seu literaturam qua clerici pollent, debet dici, quod tota multitudo clericorum errare non potest contra fidem. quia sicut sapientia vel literatura est sæpe occasio stabilitatis in fide, ita est sæpe occasio hæreticæ prauitatis. vnde communiter inuentores hæresum sunt viri literati, scripturarum noticiam diuinarum habentes, suos errores ex ipsis sacris literis assumentes, ipsosque errores per sacras scripturas fulcire conantes, secundum quod testatur beatus Clemens, & legitur di. 28. ca. relatum. Et beatus Hieron. insinuat in prologo Bibliæ asserens nonnullos ad voluntatem suam sacram scripturam trahere repugnantem. Propter maiorem ergo noticiam scripturarum non est dicendum, quod si tota multitudo clericorum erraret, periclitaretur fides. Quia, sicut testificatur beatus Paulus. 1. Corinth. 2. Fides nostra non est in sapientia hominum, sed est in virtute Dei. Sed virtute Dei potest fides catholica sustentari in laicis, sicut in literatis & clericis. Præsertim cum sæpe simplices laici & pauperes stabiliores in fide inueniantur, quam clerici: maxime cum Christus fidem per idiotas & illiteratos fundauerit. Ergo quamuis omnes clerici deuiarent à fide, non periclitaretur fides. Decimum motiuum eorum est tale: tota multitudo clericorum non est sanctior nec fide stabilior, quam fuit collegium apostolorum. Collegium autem apostolorum tempore passionis Christi errauit in fide. ergo & multitudo clericorum potest in fide errare. Dicunt ergo isti, quod sicut temerarium est dicere, quod tota multitudo clericorum non errabit contra fidem; ita temerarie dicitur, quod multitudo clericorum nec tempore Antichristi, nec alio tempore cõtra fidem errabit. De nulla enim congregatione multitudinis vel collegio firmiter est tenendum, quod nunquam contra fidem errabit, nisi inquantum hoc potest colligi ex verbis Christi promittentis apostolis, quod fides catholica est vsque ad finem seculi permansura. In promissione autem licet Christus locutus fuerit apostolis, qui erant episcopi, non tamen loquebatur præcise pro ipsis, sed locutus est pro futuris. inter illos autem futuros nullam de clericis specialem fecit mentionem. Nec verba sua intelligenda sunt de aliqua multitudine speciali Christianorum, sed de tota multitudine: quia hæc nunquam erit vera: tota multitudo Christianorum errat in fide; sed an hæc erit vera: tota multitudo clericorum errat in fide, nescitur à nobis, sed à Deo, qui omnia futura nouit. Prædictæ assertioni concordat Gloss. 18. quæst. 1. ca. à recta: Quæro de qua ecclesia intelligitur, quod dicitur, quod non possit errare. Et respondens ait: Respondeo quod ipsa congregatio fidelium hic dicitur ecclesia. Ex quibus verbis colligitur, quod congregatio fidelium est illa ecclesia, de qua dicitur, quod errare non potest. Ad congregationem autem fidelium ita pertinent laici fideles, sicut clerici. igitur de multitudine clericorum non debet intelligi, quod errare non possit.

Cap. XXX.

Ponit opinionem contrariam, scil. quod totus clerus contra fidem errare non potest. vbi etiam ponitur hæc conclusio, scil. quod soli clerici sunt ecclesia. quæ probatur septem rationibus, ad quas respondetur capitulo sequenti.

DISCIP. Pro ista assertione, quam existimo falsam, satis allegasti. ideo quæso quod pro assertione contraria alias allegationes adducas. MAGIST. Duo sunt fundamenta principalia assertionis contrariæ: ex quibus sequitur, quod multitudo clericorum contra fidem errare non potest. Primum est, quod ecclesia contra fidem errare non potest. Secundum est quod multitudo clericorum est ecclesia. DISCIP. Quod ecclesia non possit errare contra fidem, concedunt aduersarii. ideo solum proba, quod soli clerici sunt ecclesia. MAGIST. Quod soli clerici sunt ecclesia, ex verbis sanctorum patrum colligitur manifeste. Ait enim Adrianus Papa, vt legitur di 63. c. 1. quisquis secularium principum vel potentum, vel alterius dignitatis laicus aduersus communem vel consonantem atque catholicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentauerit, anathema sit, donec obediat & consentiat quicquid ecclesia de electione aut ordinatione præsulis se velle monstrauerit. Ex quibus patet, quod ecclesia contra laicos est distincta. ergo soli clerici sunt ecclesia. Item Inno. tertius, vt habetur ext. de consti. c. ecclesia, ait: non attemptantes quod laicis super ecclesias, & personas ecclesiasticas nulla sit attributa facultas. Ex quibus verbis datur intelligi, quod laici super ecclesiam vel personas ecclesiasticas nullam habent penitus facultatem. Constat autem, quod nonnulli laici super alios laicos obtinent potestatem. Igitur laici non sunt personæ ecclesiasticæ nec sunt de ecclesia: & ita soli clerici dicuntur ecclesia. DISCIP. Notum est, quod soli clerici vocantur ecclesia & ecclesiastici viri. quare, cum constet, quod ecclesia non potest contra fidem errare, sequitur quod tota multitudo clericorum nunquam deuiabit à fide. Ideo circa istud medium amplius non insistas, sed alia media coneris adducere. MAGIST. Secundum medium pro assertione prædicta est: tota multitudo illorum non potest errare contra fidem, ad quos & non ad alios spectat quæstiones fidei terminare, & contra fidẽ errantes corrigere: qua multitudine totali errante, tota fides periret. Sed ad solos clericos & nõ ad laicos spectat quæstiones fidei terminare, & errantes contra fidem corrigere. Ergo tota multitudo clericorũ nequit contra fidem errare, cum fides perire non possit. Maior videtur certa, quia nunquam erit ecclesia

Dei

Dei vsq; ad finem seculi absq; auctoritate quæstiones terminandi & hæreticos corrigendi. Minor quo ad vtramq; partem probatur. Quod enim ad solos clericos spectat quæstiones fidei terminare, patet quia ad solam sedem apostolicam, cui soli clerici præsident, spectat quæstiones fidei terminare. 24. q. 1. c. *quotiens. & ext. de baptismo & eius effectu, maiores.* Secunda pars etiam probatur, quod hæresis est crimen hæreticum. ergo ad solos clericos spectat de crimine illo cognoscere. DISC. De hac materia quæram postea multa: ideo de illa pertranseas: & aliud motiuum pro assertione prædicta inducas. MAGIST. Tertium motiuum eorum est tale. Tota multitudo illorum non potest contra fidem errare, qui nullius iudicio extra illam multitudinem sunt subiecti. quia si tota illa multitudo contra fidem erraret, nullus esset, qui hæreticos punire valeret. sed clerici nullius alterius, quam clericorum sunt subiecti iudicio, vt sacri canones attestantur. ergo tota multitudo clericorum contra fidem errare non potest. Quartum medium eorum est tale. Tota multitudo eorum non potest contra fidem errare, qui soli & non alii potestatem habent eligendi caput ecclesiæ: quia nunquam ecclesia ad statum illum perueniret, quin possit sibi caput eligere: cũ quælibet congregatio possit sibi statuere caput. sed soli clerici & non laici habent potestatem eligendi caput ecclesiæ. scil. summum pontificem, iuxta canonicas sanctiones. ergo tota multitudo clericorum nunquam errabit contra fidem. Quintum motiuum eorum est tale: domus Dei, quę est ecclesia militans, non potest esse nulla, sicut nec ecclesia potest esse nulla; 24. q. 1. c. *pudenda*, teste Hieron. vt legitur 24. q. 1. c. *omnibus*, qui ait: *omnibus consideratis puto me temere non dicere, alios esse ita in domo Dei vt ipsi sint eadem domus Dei quæ dicitur ædificari super petram, quæ vnica & columba appellatur.* Et parum post: *quæ domus etiam claues accepit ac potestatem ligandi & soluendi.* Ex quibus verbis colligitur, quod domus Dei, quæ vnica columba vocatur, quam constat esse ecclesiam catholicam, claues habet ac potestatem ligandi & soluendi. claues autem & prædicta potestas in solis sacerdotibus inueniuntur. ergo vsque ad finem seculi erunt in ecclesia catholica aliqui sacerdotes. & per consequens nunquam tota multitudo clericorum contra fidem errabit. Sextum motiuum est tale: Christus vsque ad finem seculi in ecclesia militante permanebit non solum per fidem & dilectionem, sed etiam per suam præsentiam sacramentalem. ergo semper erunt in ecclesia aliqui sacerdotes, qui potestatem habebunt conficiendi corpus Christi. sed si tota multitudo clericorum hæreticaretur, non esset in ecclesiis, qui potestatem haberet conficiendi corpus Christi, quod nunquam accidet. ergo nunquam tota multitudo clericorum exorbitabit à fide. Septimum eorum motiuum est tale: ecclesiastica hierarchia vsque in finem seculi permanebit. sed in solis prælatis & sacerdotibus & cæteris clericis consistit ecclesiastica hierarchia. ergo vsque ad finem seculi aliqui prælati & sacerdotes & alii clerici fideles & catholici permanebunt. Tria vltima motiua confirmantur vna ratione tali: si tota multitudo clericorum posset hæreticari, eadem ratione tota multitudo clericorum posset per mortem extingui, immo occidi. Sed nunquam ante finem mundi tota multitudo clericorum erit extincta: quia si tota multitudo clericorum esset extincta, non solum ecclesia esset actu priuata clauibus regni cœlorum, & potentia ligandi & soluendi, ac etiam sacramento corporis Christi & ecclesiastica hierarchia; sed etiam priuata esset potestate habendi prædicta. Quamuis etiam si tota multitudo clericorum hæreticaretur, vel ecclesia careat prædictis, de facto tamen si remanserint alii clerici hæretici, possent aliqui catholici ordinati ab eis, quod, vt videtur, aliquibus esset licitum in illo casu, sicut in articulo necessitatis licet ab hæreticis baptismum accipere. quibus ordinatis possunt omnia prędicta reparari. sed si nulli clerici nec catholici nec hæretici remaneant, nunquam posset aliquis in ecclesia habere claues, neque potestatem ligandi atque soluendi, nec conficere corpus Christi: & cessaret omnis ecclesiastica hierarchia. & ita inconueniens est dicere, quod tota multitudo clericorum potest per mortem extingui. quare inconueniens est asserere totam multitudinem clericorum posse in hæreticam incidere prauitatem. Octauum motiuum est tale: tota multitudo eorum nequit contra fidem errare, à qua quicunque separatur, pacẽ cum ecclesia Dei habere nõ potest. sed qui separatur à tota multitudine clericorum, pacem cum ecclesia Dei habere non potest, teste Cypriano, qui, vt recitatur. 7. quest. 1. c. *nunciamus*, ait, *qui ergo nec coniunctionem pacis, nec vnitatem spiritus obseruat & se ab ecclesiæ vinculo & sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere nec honorem, qui episcopatus nec vnitatem habere voluit, nec pacem.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui separat se à collegio sacerdotum, nec honorem nec pacem nec vnitatem cum ecclesia Dei potest habere. Ergo tota multitudo clericorum, quæ intelligitur nomine sacerdotum, contra fidem errare non potest.

CAP. XXXI.

In quo respondetur ad præcedentis capituli rationes, probantes quod totus clerus sit ecclesia, quæ contra fidem errare non potest.

DISCIP. Ista media pro assertione, quam reputo esse veram, mihi sufficiunt. nec puto, quod aduersarii ad ipsas responsiones inuenire poterint apparentes. Tamen, vt melius veritatem eorum intelligam, dic quomodo ad ipsas aduersarii respondere nituntur.

MAG. Primum omnino friuolum arbitrantur: quia per æquiuocationem procedere videtur. Nam hoc nomen, *ecclesia*, habet varias significationes. quandoq; n. accipitur ꝓ domo materiali. &

sic

sic accipitor ecclesia. *1. ad Corinth. 3.* cum dicit apostolus: *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut etiam ecclesiam Dei contemnitis.* Secundo modo accipitur hoc nomen, *ecclesia*, pro congregatione Christianorum fidelium generali vel particulari, quæ tam viros quam mulieres comprehendere potest. & sic accipitur ecclesia *Act. 2.* cum dicit apostolus: *Maioribus natu attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei.* vbi nomine *ecclesia* comprehendit tam viros quam mulieres. Sicut etiam accipit apostolus nomen ecclesiæ in epistola ad Philemonem, cum dicit *ecclesia quæ in domo tua est.* quia in domo Philemonis erant tam viri quam mulieres: & forte nullus clericus erat in ea, nisi episcopus. fortasse quia nec ipse Philemon præditus erat ecclesiastica dignitate. Sic etiam ipse apostolus accipit in aliis epistolis suis *ecclesiam.* Et isto modo accipitur ecclesia *Prouerb. 10.* cum dicitur: *Pene fui in omni malo in medio ecclesia & synagoga.* Sic vt etiam in canone accipitur ecclesia, *de consec. di. 1. c. ecclesia*, vbi dicit Nicolaus Papa. *Ecclesia i. catholicorum collectio, quomodo sine apostolica sedis intituletur nutu, quando iuxta sacra decreta, nec ipsa debet absque præceptione Papæ basilica nouiter construi, quæ & ipsam catholicorum intra semet amplecti cateruam dignoscitur.* vbi *ecclesia* accipitur pro collectione catholicorum, quæ mulieres & laicos nequaquam excludit. In duabus significationibus prædictis dicunt isti, nomen *ecclesia* accipi in scriptura diuina. & ideo dicunt quod ad ecclesiam, secundum quod in scriptura diuina (quæ est totius fidei catholicæ fundamentum) accipitur, ita laici & mulieres fideles pertinent, & sunt personæ ecclesiasticæ, sicut clerici. In iure autem canonico hoc nomen *ecclesia* significationes habet alias à prædictis: quia clerici nomen ecclesiæ ad clericos restrinxerunt, clericos solummodo vocantes ecclesiam: cum tamen, sicut dictum est, secundum quod scriptura diuina vtitur nomine *ecclesia*, ita sunt personæ ecclesiasticæ laici & mulieres, sicut clerici. Quia ita sunt de ecclesia, sicut clerici. Et sic accipiendo ecclesiam solummodo pro clericis, adhuc plures habet significationes, secundum quod notatur *ext. de ver. sig. ca. clerici.* Quia quandoque significat tantum episcopum. *7. q. 1. c. scire.* Quandoque ponitur pro maiori parte capituli. *56. di. c. apostata.* Quandoque restringitur ad canonicos ministros ecclesiæ. *6. di. ca. vlt. & 10. q. 1. c. antiquos.* Quandoque designat quamlibet ecclesiam prouinciæ. *ext. de vsu palli, cum super.* Per hoc respondent ad rationem primam dicentes, quod aliqua ecclesia potest contra fidem errare: & aliqua ecclesia non potest contra fidem errare. Clerici autem sunt illa ecclesia, quæ potest contra fidem errare, sed non sunt illa ecclesia, quæ non potest errare, licet sint catholici. sicut pars illius ecclesiæ quæ non potest errare. Quod vero sit aliqua ecclesia, quæ potest hæreticari auctore beati Ambrosii, probare nituntur. ait enim Ambrosius vt recitatur 24. q. 1. c. quæ dignior: *si qua est ecclesia, quæ fidem respuat, neq; apostolicæ prædicationis fundamenta possideat, neque quenquam labe perfidiæ possit aspergere, deserenda est.* Quod apostolus quoque apparenter siue euidenter asseruit, dicens: *Hæreticum hominem post vnam & aliam correptionem deuita.* Ex quibus verbis euidenter apparet, quod aliqua ecclesia potest infici hæretica prauitate. & illam ecclesiam dicunt esse clericorum, quæ tunc non esset vera ecclesia, sed esset ecclesia malignantium nuncupanda. Cum vero dixisti, notum esse, quod soli clerici vocantur ecclesiastici viri, dicunt quod contrarium per scripturam diuinam, & etiam per decreta sanctorum patrum est notũ: sicut ostensum est. DISCIP. Ista ratio non est ita fortis, sicut videbatur: quia clare probatum est, quod sæpe vocabulum ecclesiæ laicos & mulieres etiam comprehendit. ideo indica, quomodo ad secundum membrum respondetur. MAGIST. Ad secundum respondent negando maiorem dicentes, quod quamuis (quando clerici sunt catholici & in sacra pagina periti, & laici sunt illustrati diuinarum scripturarum ignari) laici de quæstionibus fidei se non debeant principaliter intromittere, sed à clero addiscere, quæ fidei sunt: nec debeant errantes contra fidem principaliter corrigere, sed exequi ea, quæ ad correctionem hæreticorum ordinantur prouide à prælatis: tamen si clerici omnes in hæreticam inciderent prauitatem, omnia prædicta, quantum suppetit noticia laicorum, pertinent ad eosdem. DISCIP. De ista materia interrogabo postea plura. ideo transi ad rationem tertiam. MAGIST. Ad rationem tertiam respondetur, quod clerici non sunt exempti à iudicio laicorum, nisi ex voluntate laicorum. & ideo si omnes clerici essent effecti hæretici, omnes essent iudicio laicorum subiecti. quia nunquam fuit intentio laicorum concedere clericis immunitatem, quando omnes fidem catholicam impugnarent. DISCIP. De hoc conferam postea tecum. ideo dic, quomodo respondent ad quartum motiuum. MAGIST. Respondetur quod si omnes clerici hæreticarentur, potestas eligendi summum pontificem deuoluta esset ad laicos: sicut etiam laici habuerunt potestatem summum pontificem eligendi. DISCIP. De hoc etiam specialiter indagabo. ideo qualiter respondetur ad quintum motiuum, responde. MAGIST. Tria motiua sequentia eandem difficultatem continere videntur, propter quam dicunt nonnulli: quod quamuis maior pars, immo fere tota multitudo clericorum possit contra fidem errare, & fidem catholicam pertinaciter impugnare, tamen semper permanebit saltem vnus episcopus sacerdos catholicus, qui illa, quæ ordinis sunt, licite valeat exercere. Et ideo concludunt illi, quod omnes magistri theologiæ & inferiores clerici episcopo sacerdote possunt contra fidem errare. Deus tamen semper conseruabit aliquem sacerdotem episcopum orthodoxum, ne ecclesia potestatem habendi claues regni cœlorum, & auctoritatẽ ligãdi & soldi, ac potestatem conficiendi corpus Christi, & habendi ecclesiasticam hierarchiam, amittat. Sed tenentes, quod tota multitudo clericorum potest hæreticari, dicunt quod quamuis omnes clerici hæreticarentur, propter hoc ecclesia potestatem habendi prædicta nequaquam amitteret,

licet

licet illa nunquam poſſet habere per humanam potentiam, ſed per miraculoſam operationem diuinam. Deus enim poſſet (ſi omnes clerici eſſent facti hæretici) diuerſis modis de aliquibus laicis catholicis ſacerdotes & epiſcopos ordinare. Sola enim voluntate poſſet hoc facere: quod etiam poſſet ſuæ eccleſiæ reuelare. Qua reuelatione facta & per miraculū confirmata, omnes catholici deberent taliter ordinatos à Deo, ſicut veros epiſcopos & ſacerdotes habere. DISCIP. Iſtud non eſt probabile, quod Deus taliter ſacerdotes & epiſcopos ordinaret. MAGIST. Dicunt iſti, quod ſicut temerarium eſt aſſerere, quod Deus taliter ſacerdotes & epiſcopos ordinaret: ita & temerarium eſt hoc negare: quia hoc eſt de futuris temere diuinare. Dicere vero, quod Deus hoc nō poſſit facere, reputant hæreſim manifeſtam: quia articulum fidei de omnipotentia Dei impudenter impugnat. DISCIP. Dic reſponſionem iſtorum ad vltimum motiuum. MAGIST. Ad vltimum motiuum reſpondent, quod qui ſeparat ſe à tota multitudine clericorum, quando ſunt catholici, non poteſt cum eccleſia Dei pacem habere. Et in hoc caſu debent intelligi verba Cypriani. Cum autem omnes clerici eſſent hæretici, qui non ſepararet ſe ab eorum collegio ſaltem ſpiritualiter, & ignorantia probabili minime laboraret, cum eccleſia Dei pacē nequaquā haberet.

CAP. XXXII.

In quo probatur tribus rationibus, quod tota multitudo virorum, tam clericorum quam laicorum, poteſt contra fidem errare, & fides catholica in mulieribus conſeruari.

DISCIP. Licet teneam, quod tota multitudo clericorum non poſſit contra fidem errare, nolo tamen ad rationes in contrarium reſpondere: Quia conabor per meditationem propriam reſponſiones ad ipſas rationabiles inuenire, de quibus poſt præſentis operis completionem intendo tecum collocutionem habere. Nunc autem quia in ſuperioribus videbaris innuere aliquos affirmantes, quod tota multitudo virorum & clericorum & laicorum poteſt contra fidem errare: peto vt aliqua motiua pro prædicta aſſertione inuenire nitaris. MAGIST. Verum eſt, quoſdam tenere, quod tota multitudo virorum poteſt contra fidem errare, & quod fides catholica poſſet in mulieribus catholicis conſeruari. Pro quibus principale motiuum eſt in promptu. ꝙ eſt tale (ſicut ſæpe tactum eſt prius) Vnica eſt eccleſia militans, quæ contra fidem errare nō poteſt, quia nunquam inuenitur, quod ſint plures eccleſiæ militantes, quæ contra fidem errare non poſſunt. multitudo autem virorum non eſt illa eccleſia vnica, quę contra fidem errare non poteſt; ſed ſolummodo pars illius eccleſiæ, quando viri ſunt catholici. Si enim viri non eſſent pars illius eccleſiæ, ſed tota illa vnica eccleſia, quæ errare non poteſt, nulla mulier ſaluaretur: quia nulla perſona viatrix ſaluatur, niſi ſit de illa eccleſia militante, quæ errare non poteſt. Si autem multitudo virorum non eſt illa vnica eccleſia, quæ errare non poteſt, ſequitur quod tota multitudo virorum poteſt contra fidem errare. Secundum motiuum eorum eſt tale: tota multitudo clericorum poteſt contra fidem errare. ergo tota multitudo virorum poteſt contra fidem errare. Conſequentia probatur: quia tota multitudo virorum, & tota multitudo clericorum nō differunt, niſi ſicut duæ partes eccleſiæ militantis; quarum vna eſt maior, & alia minor. Sed non apparet ratio, quare non ita pars maior poſſit errare, ſicut minor. Quia quod tota multitudo virorum non poſſit errare, nō poteſt alia ratio cogitari, niſi propter maiorem ſapientiam virorum quam mulierum, vel propter maiorem ſanctitatem, vel propter maiorem capacitatem eccleſiaſticæ poteſtatis. ſc. ordinum, & clauium eccleſiæ, & poteſtatis conficiendi corpus Chriſti, & diſpenſandi eccleſiaſtica ſacramēta. Sed ex omnibus iſtis non poteſt concludi, quod tota multitudo clericorum non poteſt contra fidem errare: ſicut ꝙ tota multitudo virorum, ſicut ex præcedentibus patere videtur. Si ergo tota multitudo clericorum poteſt contra fidem errare, etiam tota multitudo virorū poterit hęreticari. ſed tota multitudo clericorum poteſt hæreticari, ſicut dicunt ſuperius eſſe probatum. igitur &c. Tertium motiuum eſt tale: Iſtud quod ſemel accidit, & non eſt reuelatum à Deo, ꝙ nunquam de cætero eueniat, nec per rationem naturalem poteſt probari quod non ſit venturum, temerarium eſt aſſerere quod nunquam eueniet. ſed aliquando tota multitudo virorum contra fidem errauit, ſc. tempore paſſionis Chriſti. tunc enim tota fides Chriſtianæ eccleſiæ in matre Chriſti remanſit. non eſt autem iam reuelatū à Deo, quod hoc nunquam poſtea fiat. & conſtat ꝙ per rationem naturalē probari non poteſt. Ergo abſq; temeritate minime affirmatur, ꝙ nunquam tota multitudo virorum contra fidem errabit. DISCIP. Chriſtus reuelauit apoſtolis, ꝙ nunquam tota multitudo virorum errabit, cum dicit Mat. vlt. *Ecce vobiſcum ſum cunctis diebus vſq; ad conſummationem ſeculi.* non enim dixit hoc eis pro ipſis apoſtolis, quia ipſi erant ante finem ſeculi morituri. ergo dixit eis pro ſuccedentibus eorundem. MAGIST. Hoc non reputant iſti concludere: quia Chriſtus, cum dixit verba prædicta apoſtolis pro fidelibus credentibus & credituris in eum. ita enim erant mulieres credituræ in ipſum, ſicut viri: quia verba Chriſti ad viros reſtringi non debent. propter idem dicunt, quod verba Chriſti, cum dixit Petro: *Ego pro te rogaui, Petre, vt non deficiat fides tua*: ad viros ſunt minime coarctanda.

CAP.

Cap. XXXIII.

In quo ad oppositum arguitur duabus rationibus, quod tota multitudo virorum & clericorum & laicorum contra fidem errare non possit.

MAGIST. Non est autem modo aliquo sentiendum, quod tota multitudo virorum contra fidem errabit: sicut non est credendum, quod infideles vnquam totam Christianitatem occupabunt. Hoc enim scripturæ diuinæ & verbis Christi videtur apertissime obuiare. Christus enim, vt legitur *Matth.* 24. prædicans destructionem Iudaici populi, quæ facta postea fuit per Titum & Vespasianum, dixit: *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis nunquam fuit ab initio mundi vsque modo, nec fiet, & nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro.* Ex quibus verbis colligitur, quod nunquam futura est tanta tribulatio, quanta fuit facta per Romanos. Si autem tota Christianitas, quantum ad viros, destrueretur; multo maior esset tribulatio Christianorum, quam illa, quam fecerunt Romani. Ergo nunquam tota multitudo virorum Christianorum destruetur. & per consequens nunquam errabit contra fidem. Item, futura maxima Christianorum auersio à fide erit tempore Antichristi, sed tempore eius remanebunt plures viri fideles Christiani, ipsa veritate restante, quæ, vt habetur *Matth.* 24. loquens de persecutione futura tempore Antichristi, ait: *Surgent pseudo Christi & pseudo prophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem ducantur (si fieri posset) etiam electi.* Ex quibus verbis colligitur, quod tempore Antichristi aliqui erunt sancti viri electi, qui in errorem minime inducentur. quod beatus Iohann. *in apocal.* in diuersis locis testari videtur. hæc sunt inter alia, quæ assertionem præfatam de improbabilitate conuincunt aperte. DISCIP. Licet de conclusione non dubitem, tamen quomodo potest ad ista responderi, vt clarius veritatem intelligam, ac de multis quæ ad istam spectant materiam occasionem cogitandi habeam, pande si velis.

Cap. XXXIV.

Vbi respondetur ad duas præcedentes rationes, quibus probatur quod non tota multitudo virorum contra fidem errare possit.

MAGIST. Vis vt tibi quid sentiam de prædictis aperiam. DISCIP. Nolo vt quod tenes in mente, reueles: sed responsiones aliquas, quæ cogitari vel teneri potuerint à quocunque, non differas recitare. MAGIST. Hoc pacto vt omnia quæ narrabo non aliter accipiantur, nisi quod aliquis quæstionum difficilium indagator potest dicēdo computare consona veritati, quomodo ad prædictas instantias respondere contingat ostendam. Volo etiam quod dicenda fratri MAGIST. & eius sequacibus nequaquam imponas. sicut in præcedentibus multas recitaui sententias, quæ assertionibus domini Iohann. & suorum sequacium obuiant manifeste; quas tamen frater MAGIST. & sui sequaces minime opinantur: immo nonnullas impugnare nituntur. ita in parte futura operis huius (si tu volueris) plura referam, quæ frater MAG. & sui sequaces satagunt improbare. DISCIP. Quod istum modum teneas, à principio acceptaui. quia sententias contrarias quorumcunque catholicorum & hæreticorum & interdum alia, quæ à nullo Christiano tenentur, licet possint habere catholicos & hæreticos defendentes, te desidero recitare. sic enim multiplicius & efficacius exercitabimus studiorum ingenia. MAGIST. Prædictis suppositis memoratis quomodo ad instantias allegatas poterit responderi, tuæ curiositati satagam explanare. Ad primam dupliciter dicitur vel dici potest. primo, quod verba Christi præfata, *erit tunc tribulatio magna*, &c. ad literam intellecta de persecutione facta per Titum & Vespasianum non debent intelligi, manifeste videtur posse probari. Primo, quia tribulatio facta per diluuium, quando in vniuerso mundo octo sc. animæ tantummodo saluabantur, erat multo maior quam facta per Titum & Vespasianum; eo quod multæ animæ tunc saluatæ fuerunt. DISC. Verba Christi prædicta non intelliguntur de tribulatione generali vniuersorum mortaliū, qualis fuit illa, quæ fuit facta per diluuium: sed de tribulatione particulari & speciali Iudæorum, quorū non fuit maior, quam illa, quæ fuit facta per Romanos. MAG. Hæc responsio potest dupliciter impugnari. Christus enim ibidem nō loquitur de tribulatione speciali tantummodo Iudæorum, sed loquitur etiam de tribulatione aliarum gentium & regnorum. & præmittit ibidem dicens: *consurget gens contra gentem* &c. quæ verba de Iudæa tantummodo, quæ fuit vnicum regnum, non possunt intelligi. igitur Christus cū dicit: *erit enim tunc tribulatio magna* &c. de tribulatione Iudæorum, quā intulerunt Romani, non debent intelligi. intelligūtur ergo vel de tribulatione generali cunctorum viuentium, vel de tribulatione alicuius generis specialis, vel aliarum gentium determinatarum. non possunt intelligi de tribulatione generali: quia illa, quæ facta fuit per diluuium, maior fuit, quam illa quam fecerūt Romani. nec possunt intelligi de tribulatione in speciali gentis vel gentium facta per Romanos: quia tribulatio Sodomorum, in qua omnes perierunt, maior fuit

fuit quam tribulatio per Romanos illata. ergo verba Christi prædicta de tribulatione [illegible] per Romanos, non [illegible] intelligi. DISCIP. De qua ergo tribulatione [illegible] MAGIST. Debet dici, quod verba illa specialiter [illegible] intelligi [illegible] qui [illegible] tenent de Deo: inter [illegible] quos [illegible] & alii per pœnam æternam sunt [illegible]. Et non de quacunque tribulatione, sed de tribulatione, quæ sub Antichristo erit, quando [illegible] tribulationem habebunt, quantam certe fidem tenentes nunquam habuerunt, licet sæpe [illegible] fideles maiorem tribulationem habuerint, & sicut forsitan tunc habuerunt. Tribulatio autem facta per diluuium respectu infidelium erat maior, quam erit tribulatio Antichristi respectu fidelium: quia tunc omnes infideles pariter perierunt: sed respectu fidelium non erit tanta tempore Antichristi; quia non omnes fideles tunc peribunt. Maior etiam fuit tribulatio Sodomorum, quando quinque ciuitates submersæ fuerunt, quam erit tribulatio fidelium tempore Antichristi. & ita sæpe maior fuit tribulatio infidelium, quam erit illa tribulatio, quam Christus prædixit futuram. quæ tamen forsitan erit tanta, quod fideles pauci remanebunt firmi in fide. Et an [illegible] fideles erunt viri vel mulieres, solus Deus nouit, & illi, quibus Deus specialiter reuelauit. Ad secundam rationẽ potest dici, quod electi comprehendunt viros & mulieres. & ideo per hoc, quod iuxta promissionem Christi tempore Antichristi remanebunt electi, non potest concludi, quod [illegible] electi erunt viri, quia mulieres tunc poterunt esse electæ. DISCIP. Videtur quod illi qui tenent prædictam assertionem, non multum reputant stabilitatem ecclesiæ & constantiam Christianorum. MAGIST. Est quædam assertio, qua affirmatur aperte, quod temerarium est asserere omni tempore futuros Christianos, qui erunt constantiores in fide quam Iudæi fuerunt. quamuis enim fuerunt in fide constantissimi, & aliqui firmi in fide sint futuri; tamen nescitur ab aliquo viatore (nisi alicui Deus reuelauerit) an multitudo catholicorum ad illam paucitatem deueniet, in qua fuit tempore Noe & temporibus Patriarcharum & in veteri lege: & an Sarraceni & alii infideles omnes regiones Christianorum & fidelium occupabunt. Ideo aliquid in talibus diffinire, & de futuris aliquid temere diuinare vanum est. Poterit enim Deus exigentibus Christianorum demeritis permittere omnes ab infidelibus subiugari [illegible] (paucis exceptis) ad fidem eorum conuerti; qui postea poterit (si voluerit) sua pietate totum mundum ad fidem conuertere. Quemadmodum per paucos apostolos siue discipulos magnam partem mundi fidei subiugauit. Et ideo sunt quidam dicentes, quod si Sarraceni & alii infideles Christianitatem inuaserit, temere Christiani præsumant se per dimidiam potentiam protegentes, si terras suas diffeminatas iam vbique; terrarũ hæresibus, symoniis, persecutionibus, diffamationibus & calumniis, innocentum violentiis iudiciis, guerris, dissensionibus, & discordiis, rerum & dominiorum ac iurium occupationibus & inuasionibus alienorum, ambitionibus, acceptionibus personarum, distributionibus impiis & iniquis bonorum, iracundia & inuidia, iniustitiis ac aliis vitiis spiritualibus ac carnalibus innumerabilibus, quibus tota vel fere tota Christianitas videtur infecta, neglexerint expurgare. Omnibus enim hæreticis & fautoribus eorum ac nequitiis aliis inuolutis extinctis; tertiisque omnium Christianorum ab infidelibus occupatis: poterit Deus etiam per duos aut per tres vel plures (quos elegerit) orthoxos multiplicare plusquam fuerint vnquam Christianos ac terram sanctam: & maiores quam vnquam habuerint regiones (infidelibus extirpatis) eorum subdere ditioni. Quid autem de prædictis eueniet, nolunt dicere se spiritum prophetiæ habere; nec reputant diuinare. Et ideo concedunt, quemadmodum etiam prædixisti, quod non est credendum, quod infideles nunquam totam Christianitatem nullatenus occupabunt. neutrum enim est certum, nisi Deo & cui Deus reuelabit. Quamuis dicant nonnulli, quod tempore Antichristi tanta erit persecutio & extinctio catholicorum, quod omnis regio in vniuersio orbe erit per infideles vel per apostatas occupata. Et an simile quid eueniet vel non eueniet ante tempus Antichristi, dicunt quod per scripturam diuinam vel doctrinam vniuersalis ecclesiæ sciri non [illegible]. DISCIP. Certum est, quod fides Christi vsque in finem seculi permanebit. ergo certum est, quod nunquam infideles totam Christianitatem occupabunt. MAGIST. Respondent dicentes: male arguis, quia fides catholica Christi poterit remanere in catholicis dispersis & latitantibus in terris ab infidelibus occupatis: quemadmodum nunc Iudæi aliqui & Sarraceni etiam publice in terris Christianorum manent.

CAP. XXXV.

Vbi probatur quinque rationibus, quod tota multitudo fidelium vsum rationis habentium potest contra fidem errare.

DISCIP. Istam assertionem tam absurdam æstimo, quod ipsam dignam reprobatione maiori non censeo. Ideo ipsa dimissa ad complendam materiam, quam incepi, volo te aliam magis rationabilem pertractare. Quæso enim, vt mihi reueles, an aliqui sentiant, quod tota multitudo Christianorum valeat hæretica prauitate fœdari. MAGIST. Iudæi, Sarraceni, & etiam Pagani firmissime tenent, fidem Christianam esse erroneam. DISCIP. Non intendo

quærere de illis, sed de Christianis: sub Christianis etiam hæreticos comprehendendo. MAG Nescio aliquem Christianum, qui hoc teneat. DISCIP. Licet nescias Christianum aliquem hoc tenere, tamen pro hoc aliquas rationes excogitare nitaris. MAGIST. Ad quæstionem fallam nulla ratio nisi sophistica potest adduci. DISCIP. Concedo quod pro assertione prædicta nulla valet ratio nisi sophistica allegari: tamen sæpe rationes apparentes & difficiles ad soluendum pro falsis inducuntur. vnde qualescunque inuenire coneris. MAGIST. Quod tota multitudo Christianorum vsum rationis habentium possit contra fidem errare, tali ratione probatur. quantum ad possibilitatem errandi & peccandi idem iudicium est habendum de multis & paucis arbitrii libertatem & peccabilitatem habentibus. sed parua multitudo Christianorum propter libertatem arbitrii & peccabilitatem potest contra fidem errare. ergo propter eandem causam tota multitudo Christianorum potest contra fidem errare. Confirmatur hæc ratio, quia vbi est eadem causa, debet esse idem effectus. causa quare Christianus potest contra fidem errare, est; quia nemo credit nisi volens. eo quod articuli fidei non sunt de se euidentes. sed illa causa reperitur in tota multitudine Christianorum: & articuli fidei sunt ineuidentes toti multitudini. & ideo illa non credit, nisi volens. ergo ita poterit tota multitudo Christianorum errare, sicut vnus solus. Secunda ratio talis est. Illa multitudo, quæ non est confirmata in fide, potest contra fidem errare; sicut illa multitudo vsum rationis habentium, quæ non est confirmata in gratia, potest peccare. tota autem multitudo Christianorum non est confirmata in fide: quia nullus Christianus in hac vita est confirmatus in fide. ergo multo fortius tota multitudo non est confirmata in fide. & ergo tota potest contra fidem errare. Tertia ratio est hæc. Illa multitudo quando est sola, potest contra fidem errare, quæ valet errare contra fidem, postquam sibi alii sunt adiuncti, per quos nihil necessitatis aut virtutis diminuitur, sed magis accrescit: quia eadem multitudo est fortior cum aliis sibi conferentibus, quam sola sed tota multitudo Christianorum, quæ nunc est (illa manente integra, nec vno ex ea penitus pereunte) postquam multi alii fuerunt Christiani ac sacerdotes & episcopi, poterit contra fidem errare. ergo eadē multitudo, si sola manserit, nullo alio effecto Christiano, antequam aliquis alius fidem susceperit, poterit contra fidem errare. Et ita hæc est possibilis, tota multitudo Christianorum errabit contra fidem. Quarta ratio est hæc. nulla auctoritate videtur posse probari, quin possibile sit omnes Christianos, præter duos episcopos contra fidem errare: quia omnes promissiones Christi de fide vsque ad finem seculi duratura saluari possunt, si omni tempore ad minus duo episcopi catholici fuerint in fide. Ponatur ergo, quod omnes Christiani efficiantur hæretici præter duos episcopos. quo posito probatur quod illi duo episcopi (antequam aliquis alius efficiatur catholicus) possunt contra fidem errare, sic: Non maior cura esset Deo de illis duobus episcopis, eo quod essent fideles soli: quam fuerit de duobus primis parentibus, quando erant. Sed primi parentes, quando erant soli fideles, potuissent contra fidem errare. ergo & illi episcopi possent contra fidem errare. Quinta ratio probat specialiter, quod tota multitudo virorum & mulierum vsum rationis habentium potest contra fidem errare: quia illa tota multitudo potest contra fidem errare, qua errante saluarentur omnes promissiones Christi de fide vsque ad finem seculi permansura. sed errante tota multitudine Christianorum virorum & mulierum vsum rationis habentium, possunt saluari promissiones Christi de fide Christi mansura. Nam Christus vere est spiritualiter cum paruulis baptizatis per gratiam & virtutes. Fides etiam beati Petri, pro qua Christus rogauit, nequaquam deficeret, quia reperiretur in paruulis. Paruuli enim habent habitum fidei. ergo errante tota multitudine Christianorum vsum rationis habentium, possunt saluari promissiones Christi per paruulos baptizatos. ergo temerarium est asserere. quod nunquam tota multitudo Christianorum vsum rationis habentium contra fidem errabit.

Explicit liber quintus.

INCIPIT LIBER SEXTVS, IN QVO AGITVR DE PVNITIONE ET POENIS HÆRETICORVM ET

maxime Papæ, si efficiatur hæreticus. Et habet iste liber duas partes. in prima de Papa mendaciter diffamato de hæresi agitur vsque ad capitulum 66. In secunda de eodem veraciter diffamato.

Cap. I.

Quærit, an Papa habeat iudicem superiorem in terris, vbi ponuntur quatuor modi respondendi. duo tamen sunt principales, & primus modus dicendi probatur sex auctoritatibus & tribus rationibus. ad quas respondetur infra 62. c. huius, scilicet quod Papa non habeat superiorem in terris.

DISCIP. Solutiones prædictarum rationum per memetipsum satagam inuenire. & ideo qui possunt hæreticari, te interrogare desistam, nonnulla de puniendis hæreticis amodo quæsiturus. Porro quia istud opus volui fieri principaliter propter dissensionem inter sanctissimum patrem dominum Iohann. Papam. 22. & quosdam qui ipsum de prauitate hæretica diffamant, cum quibus conuenio in hoc, quod Papa potest hæretica labe respergi, licet prædictum dominum virum catholicum reputem & fidelem. Ideo principaliter in hoc sexto libro, qualiter quis (si efficiatur hæreticus) feriendus sit, inuestigare curabo. Veruntamen quia Papa valet de hæresi mendaciter infamari, primo inquiram de Papa super crimine hæresis mendaciter diffamato. Secundo (sc. infra *c. 66.*) de Papa vere hæretica labe fœdato. In primis autem cupio scire, an Papa habeat iudicem superiorem in terris. vnde de hac re vnam velis vel plures assertiones cum suis motiuis mihi referre. MAGIST. Circa interrogationem tuam discrepant literati: quibusdam dicentibus, quod papa non habet superiorem in terris: aliis dicentibus, quod licet nulla persona in terris sit superior papa, vniuersalis tamen ecclesia & concilium generale est supra papam. Asserentium autem papam non habere superiorem in terris; quidam dicunt, quod cum quis semel est canonice ad papatum assumptus, nisi abrenunciauerit spontanea voluntate papatui, nunquam poterit nisi per diuinam potentiam à papatu iuste priuari, etiam si efficiatur hæreticus. Alii dicunt, quod quamuis papa non habeat superiorem in terris, quamdiu est papa; si tamen efficiatur hæreticus, ipso facto iure diuino non humano est papatu priuatus, & inferior factus catholicis. DISC. Allega primo pro assertione, in qua diuersi conueniunt. sc. quod papa non habeat iudicem superiorem in terris. MAGIST. Hoc auctoritatib. & rationib. nonnulli probare conantur. hoc enim Inno. papa vt habetur. *9. q. 3. c. nemo*, sentire videtur. ait enim: *nemo iudicabit primam sedem iustitiam temperare desiderantem. neque enim ab Augusto, neque ab omni clero, neq; à Regibus, neq; à populo iudex iudicabitur.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod etiam vniuersalis ecclesia non est papa superior, cũ clerus & papa, qui secundũ prædicta verba Innoc. papam nequeant iudicare, ecclesiam vniuersalem cõstituant. Ex quo sequitur, quod etiam concilium generale nõ est supra papam. Item Simachus papa, vt habetur eisdẽ causa & quæstione, ca. *aliorum hominũ Deus causas voluit per homines terminare, sed sedis istius præsulem suo (sine quæstione) seruauit arbitrio.* Ex quo habetur, quod solus Deus est superior sedis apostolicæ. DISC. Dicetur alii, quod Simachus loquitur de aliis causis, quam de causis hæreticis. & ideo non obstantibus verbis eiusdem, papa habet superiorem in causis hæresis. MAGIST. Ista responsio impugnatur; quia sicut ex dictis sanctorum patrum colligitur, vbi canon non excipit, nec nos debemus excipere. cum ergo canon Simachi papæ causam hæresis nequaquam excipiat, nec nos causam hæresis debemus excipere. Hoc etiam patet, quia verba indistincte prolata generaliter debẽt intelligi, vt papa in omni causa diuino seruetur arbitrio. Tertia auctoritas ad prædictam assertionem est Antheri papæ, qui, vt in prædictis *c. & q. c. facta*, ait: *facta subditorum iudicantur à nobis nostra vero à Deo iudicantur.* papa ergo superiorem iudicem non habet in terris. Quarta auctoritas est Constantini imperatoris, qui, vt legitur. *13. q. 1. c. futura*, præsidens sanctæ synodo, quæ apud Nicenam congregata est, cum querelam quorundam aspiceret contra se deferendam, ait: *vos à nemine diiudicari potestis, quia Dei solius iudicio seruamini. dii etenim vocati estis & idcirco non potestis ab hominibus iudicari.* Ex quibus verbis colligitur, quod clerici non possunt à laicis iudicari. & per consequens multo fortius caput clericorum summus pontifex nequaquam potest ab aliis iudicari. Quinta auctoritas ad idem est Gelasii papæ, & habetur *9. q. 3. c. ipsi*, & loquens de apostolica sede, ait: *ipsi sunt fibi canones qui appellationes totius ecclesiæ ad huius sedis examen voluerunt deferre, ab ipsa vero nunquam prorsus appellari debere sanxerunt: ac per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de eius*

vnquam preceperunt iudicio iudicare. Ex quibus verbis datur intelligi, quod de summo pontifice non licet toti ecclesiæ iudicare; sed ipse habet de tota ecclesia iudicare. cum ergo nec persona, nec alqua congregatio in terris sit superior tota ecclesia; nec papa, qui est supra totam ecclesiam, potest alia congregatio vel persona superior reperiri. Sexta auctoritas est Nicolai papæ, qui, vt habetur *causa & quæst. prædictis, ca. patet*, ait: *patet perfectio sedis apostolica, cuius auctoritate maius non est iudicium à nemine forte retractandum, nec cuiquam de eius iudicio iudicare.* Ex quibus habetur, quod nulli licet de summo pontifice iudicare: & per consequens non habet superiorem in terris.

DISCIP. Puto, quod qui posset ad istas auctoritates rationabiliter respondere, omnes alias eandem rationem prætendentes seu sententiam sine difficultate dissolueret. ideo ista sufficiant. Signes tamen, vbi poterunt aliæ inueniri, quæ sonare videntur, quod papa non habet iudicem in terris superiorem.

MAGIST. Ad hoc poterit allegari auctoritas Nicolai papæ, *di. 21. nunc autem, & di. 23. contradictionem. & 2. q. 7. Petrus.* DISCIP. Pro eadem assertione rationes adducas. MAGIST. Prima ratio talis est. à quo non licet appellare, non habet superiorem in terris: quia ab omni inferiore ad superiorem licitum est appellare. *2. q. 5. placuit* sed à papa appellare non licet *9. q. 3. cap ipsi. & c. cuncta.* ergo papa non habet superiorem in terris. Secunda ratio talis est. Ille, qui est omnibus superior, non habet superiorem: quia non potest respectu eiusdem vel eorundem esse superior & inferior. sed papa est omnibus catholicis superior, cum sit omnium caput. ergo non habet iudicem superiorem. Tertia ratio est hæc. Qui non potest ab aliquo accusari, non habet iudicem superiorem. sed papa non potest ab aliquo accusari: quia pastor ab ouibus accusari non potest. *6. q. 1. oues. & 2. q. 7. Petrus.* omnes autem catholici sunt oues curæ & regimini papæ commissæ. ipsum igitur accusare non possunt. & per consequens à nemine potest iudicari.

CAP. II.

Vbi ponitur opinio contraria, scil. quod papa habeat iudicem etiam ordinarium in terris: & circa hoc sunt duo modi ponendi. & primus modus probatur vnica ratione, cuius maior probatur capitulo 3. sc. quod papa nullam habeat iurisdictionem coactiuam. Secunda ratio ad probandum idem notatur capitulo 4. tertia & quarta ponuntur capitulo 5. etiam ibidem probatur exemplo Ioh. 12.

DISCIP. Nolim multiplicare rationes pro hac parte: sed motiuum dicentium, quod papa superiorem habet in terris, enarra. MAGIST. Quod papa etiam manens papa habeat iudicẽ superiorem in terris, nonnulli etiam multis rationibus probare nituntur. Modi tamen ponendi sunt diuersi. Quidam enim dicunt, quod imperator, vel aliquis alius iudex & princeps secularis, aut populus seu multitudo aliqua, est iudex ordinarius papæ. Alii vero dicunt, quod nec ecclesia vniuersalis, nec aliqua alia congregatio aut persona habeat potestatem requirendi vel cohercendi papam, nisi in duobus casibus. Primus est, si papa fuerit de hæresi grauiter infamatus, licet falso. Secundus est, si in aliquo crimine, de quo scandalizetur ecclesia, sit notorie deprehensus, & ipse se incorrigibilem ostendat. DISCIP. Prosequere primo primam opinionem. & quamuis putem eam hæreticam, qualiter tamen assertores ipsius eam fundare conantur, & quomodo ad rationes & auctoritates in contrarium respõdere nitantur, gratia exercitii, vt acutius veritatem intelligam, scire desidero. MAGIST. Pro prædicta opinione vel assertione potest primo sic argui. Ille, qui nullam habet iurisdictionem coactiuam, imperatori, aut regi, vel alii principi, aut populo est subiectus. quia qui nulli alteri est præpositus, alicui est subiectus. aliter autem nullum ordinẽ ad alios homines nec superioritatis nec inferioritatis haberet. vbi autẽ non est ordo, ibi est confusio. confusio autem inter homines inueniri non debet. qui autem quãtum ad iurisdictionem coactiuam, nulli est præpositus, quantum ad iurisdictionem coactiuam alicui est subiectus. sed papa ex ordinatione Christi super alios nullam habet iurisdictionem coactiuam. ergo quantum ad iurisdictionem coactiuam alicui est subiectus: & non nisi imperatori, aut regi, vel principi. ergo alicui prædictorum est papa subiectus; & ita aliquis prædictorum est iudex ordinarius papæ.

CAP. III.

In quo probatur minor assumpta in ratione pro opinione prima ca. præcedentis, scil. quod papa super alios non habet iurisdictionem coactiuam. & hoc rationibus & auctoritatibus. & est valde notandum.

DISC. Quamuis asserere, ꝙ papa super alios nõ habet iurisdictionẽ coactiuam, sit hæreticũ reputandũ (vt arbitror) dicẽn. quomodo pdicti assertores hoc, pbare nitũtur. MAG. Hoc auctoritate scripturæ diuinæ & sanctorũ moliũtur ostẽdere. Primo auctoritate Christi dicẽtis apud

Matth.

Math. 20. *Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt potestatē exercent in eos: non ita erit inter vos: sed quicunque inter vos voluerit maior esse, sit minister vester. & quicunque voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod maioritas & primitas illius, qui est maior & primus inter omnes discipulos Christi (cuiusmodi sunt omnes Christiani) in ministrando & seruiendo consistit. & per consequens iurisdictionem coactiuam super alios nullatenus habet. DISCIP. Ministerium & seruitium Papæ consistit in regendo & gubernando gregem sibi commissum: quod nequaquam facere posset, nisi iurisdictionem coactiuam haberet. Nec obuiat, quia Papa debet esse minister & *seruus seruorum Dei.* nam etiam iudex temporalis puniendo malefactores minister est, iuxta sententiam apostoli *ad Rom.* 13. MAGIST. Secundum hanc responsionem debent Christum excludere, cum sic ministerium & seruitium imponit maiori. & ideo suis discipulis exercendi potestatem in alios interdicit dicens: *qui maiores sunt, potestatem exercent in illos: non ita erit inter vos* &c. Ex quibus colligitur, quod Christus ministro & seruo aliorum Christianorum potestatem exercendi in alios interdicit. & ita ab eo iurisdictionem coactiuam excludit: quia inutilis & superflua est iurisdictio coactiua, quæ non debet potestatem in maleficos exercere. Cum vero dicis, quod iudex temporalis est minister secundum apostolum: Respondetur, quod male allegas apostolum; quia non dicit apostolus, quod est minister subditorum: sed dicit, quod est minister Dei. Christus enim voluit, quod inter Christianos esset minister non solum Dei, sed etiam aliorum. DISCIP. Probant ne aliter, quod Papa non habet iurisdictionem coactiuam super alios. MAGIST. Hoc etiam probant sic. Papa non habet iurisdictionem coactiuam maiorem, quam habuerit Christus, cuius est Vicarius. sed Christus non habuit inquantum homo mortalis iurisdictionem coactiuam. Tum quia iurisdictio coactiua sine diuitiis vel adiutorio habentium diuitias conuenienter exerceri non potest. & per consequens inutiliter retineretur. Christus autem omnes diuitias necessarias ad iurisdictionem coactiuam exercendam, quo ad Deum, penitus abdicauit victu & vestitu contentus. Adiutorio etiam diuitum ad eandem iurisdictionem exercendam minime vtebatur. ergo iurisdictionem coactiuam inquantum homo mortalis non habuit: Tum quia ipso testante, ministrare venit non ministrari. ergo non venit iurisdictionem coactiuam exercere. ergo eam non habuit. Tum quia Christus opus, quod sibi pater imposuit, consummauit, ipso testante, qui ait Iohann. 17. *consummaui opus, quod dedisti mihi vt facerem.* Christus autem iurisdictionem coactiuam nequaquam exercuit. ergo iurisdictionem coactiuam à patre non accepit inquantum erat homo mortalis: quia si eam accepisset, & nequaquam exercuisset, de malitia vel negligentia fuisset merito arguendus: quia officium sine opere tenuisset. DISCIP. Hic errant aperte; quia euangelica testatur historia, quod Christus iurisdictionem exercuit coactiuam, cum Christus de templo vendentes & ementes violenter eiecit, vt legitur *Matth.* 21. *Mar.* 11. *Lu.* 19. *& Iohann.* 2. MAGIST. Ipsi asserunt te hic errare propter duo. Primo quia eiicere vendentes de templo & alia facere, quæ tunc Christus exercuit, ad iurisdictionem coactiuam non pertinent: nec tunc Christus officium prælati vel summi sacerdotis exercuit, sed officiū hostiariorū tunc assumpsit, teste Magistro sententiarum, qui, vt habetur *li.* 4. *di.* 3. ait. *hoc officium* (scilicet hostiariorum) *Deus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes & ementes de templo eiecit. ipse enim se hostiarium significans dicit: Ego sum hostium: per me si quis introierit* &c. Prædictum ergo officium, quod Christus tunc exercuit, ad hostiarios spectat. hostiarii autem ex officio suo nullam iurisdictionem coactiuam noscuntur habere. ergo per illud exemplum probare non potes, quod Christus iurisdictionem habuit coactiuam. Secundo dicunt te errare: quia Christus inquantum summus sacerdos, si habuerit iurisdictionem, non habuit eam nisi respectu fidelium & in eum credentium. quia ad eum de his quæ foris erāt, inquantum summus sacerdos, non pertinebat iudicare. Christus autem eiecit tunc infideles de templo. ergo hoc non fecit inquantum sacerdos, sed inquantum hostiarius; cuius est absque iurisdictione non solum malos fideles, sed etiam infideles de templo eiicere. Ex his verbis cōcludunt, quod Christus inquantum sacerdos nunquam iurisdictionem coactiuam exercuit. ergo non habuit. DISCIP. Licet Christus habuit iurisdictionem coactiuam, eam tamen nequaquam exercuit, quia inter suos discipulos non erant malefici, inter quos debuerit iurisdictionem coactiuam exercere. nec tamen propter hoc caruit iurisdictione tali: sicut si rex non haberet subditos, nisi bonos, propter hoc non careret iurisdictione. MAGIST. Illud excludunt per hoc, quod nonnulli discipuli Christi grauiter deliquerunt apostatantes à fide, quam susceperant. Iohann. enim 6. sic legitur: *Multi discipulorum eius abierunt retro.* non enim propter defectum materiæ, sed propter iurisdictionis coactiuæ carentiam Christus in delinquentes potestatem aut vindictam nequaquā exercuit. Ex his verbis concludunt, quod Christus inquantum summus pontifex, iurisdictionem non habuit coactiuam. ergo nec Papa iurisdictionem obtinet coactiuam. Quod etiam auctoritatibus probare nituntur. Origenes enim super illud Matt. 20. *Reges gentium dominantur eorum* &c. ait: *Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & non contenti tantum regere suos subditos, violenter eis dominari nituntur. inter vos autem, qui estis mei, non erunt hæc corporalia. quomodo sicut omnia corporalia in necessitate sunt posita, spiritualia autem in voluntate: sic & qui principes sunt spirituales & prælati, principatus eorum in dilectione debet esse penitus, non in timore.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod eius prælatorum principatus ecclesiæ, & per consequens summi pontificis in voluntate & dilectione, non in timore, debet consistere. ergo diligi debent, non timeri. qui autem iurisdictione coactiua

vtuntur, à malis timentur, teste apostolo ad Rom. 13. qui ait sic: *si autem malefeceris time*: scilicet potestatem: ergo prælati iurisdictione coactiua vti non debent. Hoc etiam Chrysostom. ibidem sentire videtur. ait enim: *principes mundi non sunt, vt dominentur minoribus suis. & eos se ruitus subiiciant & expolient. & vsque ad mortem eis vtantur ad suam voluntatem & gloriam. principes autem ecclesiæ sunt, vt minoribus seruiant & ministrent eis quæcunque acceperint à Christo, vt suas vtilitates negligant. & illorum procurent*. Ex quibus verbis patet distinctio inter principes seculares & principes ecclesiarum. quia principes seculares suis subditis dominantur: principes autem ecclesiæ minoribus seruiunt & ministrant. ergo in eos iurisdictionem coactiuam exercere non valent. His etiam Ambros. concordat, qui vt recitatur 23. q. 8. c. *conuenior*, ait: *dolere potero, flere potero, gemere potero: aduersus arma, milites Gothosque, lachrymæ meæ arma mea sunt. talia enim instrumenta sunt sacerdotis. aliter autem nec debent nec possunt resistere*. Ex quibus verbis videtur, quod sacerdos orationibus & lachrymis debet malis resistere, & non per potentiam temporalem. & per consequens non habet iurisdictionem coactiuam. Quod etiam Chrysostom. in li. suo Dialogorum. qui *de dignitate sacerdotali* intitulatur. li. 2. c. 3. super illud Apocal. 2. & ad Corint. 1. *non dominamur fidei nostræ*, apertissime sentire videtur. Ait enim: *hi, qui foris sunt, iudices malignos quosque cum subdiderint, ostendunt in eis plurimam potestatem mitos inuitos à priorum nostrorum prauitate compescunt. in ecclesia vero non coactum, sed acquiescentem oportet ad meliora conuerti: quia nec nobis à legibus data est talis potestas, vt auctoritate sententiæ cohibeamus homines à delictis*. clarius dici non posset, quod ecclesia non habet iurisdictionem coactiuam, cum in ecclesia nullus debeat ad meliora cogi, nec aliquis debeat cohiberi per iudicialem sententiam à delictis. Item, ad habentem iurisdictionem coactiuam spectat negociis secularibus implicari, quia ad ipsum spectat contentiones & lites dirimere. contentiones autem, lites & rixæ inter negocia secularia computantur, ext. *ne clerici vel monachi secularibus negociis se immisceant. c. 1.* sed ad summum pontificem non pertinet secularibus negociis implicari, teste apostolo. 2. *ad Timoth.* 2. qui ait: *nemo militans Deo implicat se negociis secularibus*. ergo ad summum pontificem ex ordinatione non pertinet iurisdictio coactiua. Item, papa non habet maiorem iurisdictionem ex ordinatione Christi, quam habuit beatus Petrus & alii apostoli. sed beatus Petrus & alii apostoli iurisdictionem coactiuam à Christo minime acceperunt. ergo nec papa habet iurisdictionem coactiuam ex ordinatione Christi. maior est manifesta. minor probatur auctoritate beati Bernardi, qui li. 1. ad Eugenium papam ait: *non monstrabunt, puto, qui hoc dicerent. vbi aliquando quispiam apostolorum iudex sederit hominum*. & paulo post: *stetisse denique lego apostolos iudicandos. sedisse iudicantes non lego. & illud non fuit*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod apostoli iudices hominum non fuerunt. quod Greg. sentire videtur. tractans enim illa verba apostoli. *secularia igitur iudicia si habueritis* &c. in Moralibus ait: *hi terrenas caussas, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt. qui autem spiritualibus dotati sunt, terrenis non debent negociis implicari, vt dum non coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus deseruire*. Cum ergo apostoli maximis bonis fuerunt dotati, ipsi non erant circa causas hominum & lites aliqualiter occupati. quod Gloss. super illud 1. Corinth. 6. *secularia ergo iudicia si habueritis* &c. aperte sentire videtur. ait enim: *Contemptos vel contemptibiles. (i. e. aliquos sapientes, qui tamen sunt minoris meriti) constituite ad iudicandum. apostoli enim circumeuntes talibus non vacabant. sapientes igitur qui in locis consistebant fideles & sancti, non qui huc atque illuc propter consilium discurrebant, tales negociorum examinatores esse voluit*. his verbis ostenditur, quod apostoli causis huiusmodi terminandis minime insistebant. Ex quo infertur, quod non acceperant iurisdictionem coactiuam à Christo, qui omne officium iniunctum eis à Christo diligentissime perfecerunt.

DISCIP. In scriptura diuina habetur aperte, quod beatus Petrus iurisdictionem habuit coactiuam, cum ex potestate officii Ananiam & Saphyram morti tradiderit, teste beato Gregorio in Dialogo, qui, vt recitatur 2. q. 8. c. *Petrus*, ait: *Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitauit, Ananiam & Saphiram mentientes morti increpando tradidit. neque enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam, quam perpetrauerant, increpasse. constat ergo quod aliquando talia ex potestate exhibebantur, aliquando ex postulatione. dum & istis vitam increpando abstulit, & illi reddidit orando*. Ex quibus verbis habetur, quod beatus Petrus ex potestate vsus est iurisdictione coactiua.

MAGIST. Ad hoc respondent, quod verba Greg. male intelligis. non enim asserit Greg. quod beatus Petrus ex potestate officii sui prædictos Ananiam & Saphiram morti tradiderit: tunc enim iudex in causa sanguinis extitisset, quod vniuersis clericis noscitur interdictum. sed beatus Petrus non ex potestate officii, sed ex potestate faciendi miracula (quam Deus personæ non officio papatus concesserat) morti tradidit supradictos. nonnunquam autem facit absque oratione miracula: & ita ex hoc probari non potest, quod Petrus iurisdictionem habuit coactiuam.

Cap.

Cap. IV.

In quo ponitur secunda ratio principalis ad probandum dictum primæ opinionis recitatæ ca. 2. scilicet quod Papa habeat superiorem in terris. & hoc specialiter, quod huiusmodi sit aliquis secularis.

DISCIP. Circa hanc rationem primam te nimium dilatasti: ideo compleas alias rationes. nam de potestate Papæ in *tractatu secundo de doctrina domini Papæ* magis diffuse tractabimus. MAG. Secunda ratio ad probandum, quod imperator vel princeps alius secularis, aut populus sit ordinarius iudex Papæ, talis est. Papa non est magis exemptus à iurisdictione imperatoris, quam fuit Christus. sed Christus, in quantum homo mortalis, subiectus fuit iurisdictioni imperatoris. ergo & Papa modo modo simili. & per consequens imperator est iudex ordinarius domini Papæ. Maior istius rationis probatione videtur nullatenus indigere, quia vicarius non est maior illo, cuius est vicarius; sicut nec seruus maior est domino; nec discipulus maior est magistro. Minor probatur auctoritate Christi dicentis ad Pilatum *Iohan. 19. non haberes aduersum me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper. propterea qui tradidit me tibi, maius peccatũ habet.* Ex quibus verbis colligitur, quod Pilatus iurisdictionem habuit coactiuam super Christum: quia de potestate coactiua intelliguntur verba Christi, cum ad verba Pilati dicentis: *mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo dimittere te?* respondit. constat autem quod Pilatus loquebatur de potestate coactiua. ergo Christus locutus est de eadem. DISCIP. Duplex est potestas coercendi, scilicet ordinata & vsurpata. Christus autem concessit Pilatum habuisse potestatem vsurpatam, quam Pilatus forte credidit ordinatam; sed in hoc errauit. MAG. Istam responsionem nituntur excludere. Primo auctoritate B. August. qui super verba prædicta ait: *discamus ergo quod dixit, quod & apostolus docuit: quia non est potestas nisi à Deo & quia plus peccat qui innocentem ad occidendum potestati tradit liuore quam potestas ipsa. si eum timore alterius potestatis maioris occidit. talem quippe Deus dederat illi potestatem, vt esset ipse etiam sub Cæsaris potestate.* Ex quibus verbis colligitur, quod sub tali potestate Cæsaris & Pilati erat Christus in quantum homo mortalis, de quali potestate loquitur apostolus ad Rom. 13. cum dixit: *non est potestas nisi à Deo.* Sed apostolus non loquitur de potestate vsurpata, sed ordinata, cum dicat aperte: *qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* quæ verba de potestate ordinata, non vsurpata, debent intelligi. nam qui potestati vsurpatæ resistit, nequaquam Dei ordinationi resistit: quia tunc secundum apostolum sibi damnationem acquireret, quod est erroneum. tunc enim nec inuasori Papatus nec alicui tyranno liceret resistere. loquitur ergo apostolus de potestate ordinata, non vsurpata. Ergo Christus de potestate sic locutus est. Et ita concessit, quod Pilatus super ipsum potestatem habuerit ordinatam. Insinuat tamen, quod ista potestate ordinata abutebatur, cum dicit: *qui tradidit me tibi, maius peccatum habet.* quasi diceret: tu habes peccatum sententiam dando in me non confessum, neque legitime conuictum de crimine digno morte, quia tamen ex timore hoc facis, & alii me tibi ex malitia & inuidia tradiderunt: ideo illi maius peccatum habent. & ita Pilatus potestatem ordinatam super Christum, inquantum erat mortalis, habuit. Quod Theophilus super illud Ioh. 18. *A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me,* sentire videtur. dicens: *ac si diceret Christus: scilicet, si hoc ex teipso loqueris, pande signa rebellionis meæ, aut si ab aliis percepisti, inquisitionem fac ordinatam.* Ex quibus verbis colligitur, quod Pilatus habuit potestatem ordinatam inquirendo de criminibus Christo impositis. qui autem potestatem habet inquirendi ordinatæ de aliquo infamato, habet iurisdictionem coactiuam super eundem. ergo Pilatus habuit super Christum iurisdictionem coactiuam. Item Bernardus ad episcopum & archiepiscopum Senonensem ait: *cum autem,* inquit, *Romani præsidis potestatem Christus super se quoque fateatur cœlitus ordinatam. &c.* Ex quibus verbis colligitur, quod potestas Pilati non fuit vsurpata, sed cœlitus ordinata. & ideo super Christum iurisdictionem coactiuam habuit. quam tamen in Christum exercere minime potuisset iuste, nisi Christus coram eo legitime (quantum iudici constare potuit) fuisset conuictus de crimine. Si autem Christus per testes, qui secundum leges repelli non possunt, fuisset de crimine damnationis dignissimus ordine iudiciario seruato conuictus, Pilatus Christum condemnando non peccasset, quia fuisset per falsos testes deceptus. iudex autem iudicans secundum allegata amore iustitiæ non peccat, licet condemnet innocentem.

Cap. V.

In quo ponitur tertia ratio principalis ad probandum, quod aliquis secularis & specialiter Imperator sit iudex ordinarius Papæ, & similiter quarta.

DISCIP. Pro ista assertione quæ adduxisti, ad præsens sufficiãt. & ideo aliã rationem adducas. MAG. Ad probandum, quod imperator est iudex ordinarius Papæ. Tertia ratio talis est. Ille iudex ordinarius Papæ, à quo Papa habet super alias ecclesias principatum. sed hũc habet Papa ab imperatore. quod probãt per priuilegium Constantini imperatoris cõcessum Romano pontifici, quod

est superius allegatum. ergo imperator est ordinatius iudex summi pontificis. Quarta ratio est ta- lis: imperator fuit iudex ordinarius beati Petri. ergo est iudex ordinarius Papæ. consequentia st euidens; quia Papa non est magis exemptus quam fuit B. Petrus. antecedens probatur: quia om- nes apustoli, quantum ad hoc, quod essent subiecti vel non subiecti iurisdictioni imperatoris, fuerunt pares. sed beatus Paulus fuit subiectus iurisdictioni imperatoris, quia ad Cæsarem tan- quam ad superiorem appellauit. ergo beatus Petrus fuit subiectus. DIS. Dicetur istis, quod Pau- lus appellauit, non quia esset subiectus iurisdictioni imperatoris, sed quia volebat cautelis insidias Iudæorum euadere. MAG. Hoc impugnatur sic secundum B. Ambr. vt habetur. 22. q. vlti. c. *cauete: non solum in falsis verbis sed etiam in simulatu operibus mendacium est.* vbi no. Glo. quod *faltis men- timur, sicut & verbis.* Beatus igitur Paulus si non erat vere subiectus imperatori, facto mentiebatur, cum simulauerit se subiectum iudicio Cæsaris appellando. Tale autem crimen non est B. Paulo imponendum. igitur beatus Paulus vere fuit subiectus imperatori. Hanc etiam conclusionem per exemplum ostendunt. nam sicut legitur in Chronicis Iohan. 12. *erat venator & totus lubricus, adeo quod feminas publice tenebat. propter quod quidam cardinalium & Romanorum scripserunt occulte & cite Imperatori Saxonum, vt scandalo compatiens ecclesia sine mora Romam properaret. hoc Papa percipiens Iohanni diacono cardinali, tanquam huius facti consiliario, nasum, & alteri Iohanni subdiacono, qui literas scripserat, manum amputari fecit. Hic cum frequenter per imperatorem & clerum de sua correctione fuisset moni- tus, non correctus, præsente imperatore, de Papatu destituitur communi voto Leo Papa eligitur.* Ex quibus ver- bis colligitur, quod imperator iudex est ordinarius Papæ. aliter enim imperator prædictum Pa- pam nullatenus deposuisset. DIS. Dicerent aliqui, quod imperator iniuste processit; nec dictus Papa fuit vere depositus, sed de facto fuit tantummodo à Papatu spoliatus. MAG. Hæc respon- sio impugnatur: quia si Papa Iohan. remansisset verus Papa, ille, qui sibi successit, ipso viuente non fuisset verus Papa, sed Papatus inuasor. ex quo sequitur, quod omnia, quæ egit, nullius fuissent soborationis vel momenti, sed debeant omnia irrita reuocari: quod tamen minime fuit factum, imo quod successor ipsius Iohan. ipso viuente fuit verus Papa, tota tenet ecclesia. ergo Papa Ioh. fuit vere depositus.

Cap. VI.

In quo arguitur in contrarium, scilicet quod nullus secularis etiam imperator est iudex ordinari- us Papæ. & hoc probatur auctoritatibus & quinq; rationibus ca. isto & sequenti: ad quas respondetur in confuso c. 8. & 9. c. speciali- ter ad singulas.

DISCIP. Puto quod fortiores rationes pro opinione prædicta fecisti. ideo ad assertionem con- trariam te conuerte. & quod nec imperator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius Papæ nitaris ostendere. hanc enim assertionem puto consonam veritati. MAGIST. Quod nec impe- rator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius Papæ, auctoritatibus & rationibus nonnulli pro- bare nituntur. Est autem prima ratio talis. imperator non est iudex ordinarius illius, qui non habet superiorem in terra. sed Papa non habet superiorem in terra. ergo &c. maior probatione non indiget: quia iudex est superior illo, cuius est iudex. minor est probata superius per plures aucto- ritates & rationes. DIS. Prius ostensum est generaliter, quod Papa non habet superiorem in ter- ris: nunc autem specialiter proba, quod imperator vel aliquis laicus vel populus non est iudex or- dinatius ipsius. MAG. Quod specialiter imperator non sit iudex Papæ, ostenditur primo sic. in- ferior non est iudex ordinarius sui superioris. sed imperator est inferior Papa, & eius iurisdictioni subiectus. ergo &c. maior est manifesta. vnde dicit Nicolaus Papa. vt habetur dist. 22. c. *superior: Solotarium exhibuimus, non posse quicquam, qui minoris auctoritatis est, in eum, qui maioris est potestatis, iudi- cius suis adducere, aut propriis diffinitionibus subiugare.* Minor vero sanctorum auctoritatibus comproba- tur. ait enim Greg. Nazianzen. vt habetur di. 10. c. *suscipitis*, scribens imperatoribus Constantino- politanis: *suscipitis ne libertatem, verbi libertatem accipitis, quod lex Christi sacerdotali vos subiecit potestati, atque istis tribunalibus subdidit. dedit enim nobis potestatem: dedit principatum multo perfectiorem principatibus vestris.* Item Felix Papa, vt habetur *eadem di. c. certum*, ait: *Certum est hic rebus vestris ac salutare est, vt cum de causis Dei agitur iuxta ipsius constitutionem, regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre.* & infra: *neque enim sanctionibus velle dominari, cuius Deus voluit clementia tua pia deuotionis col- la submittere.* hoc idem habetur di. 90. c. *duo sunt, & c. si imperator.* Ex quibus verbis & multis aliis habetur, quod imperator est inferior Papa.

Quod etiam multis rationibus nonnulli probare nituntur. Primo quia, qui iurat alii fide- litatem, est inferior illo cui iurat. imperator præstat iuramentum fidelitatis Papæ di. 63. *tibi domi- no Io. &c.* Secundo imperator est inferior illo, qui habet potestatem transferendi imperium de gente in gentem. hanc potestatem habet Papa, extra de elec. ergo &c. Tertio qui habet potesta- tem alium excommunicandi, est superior. sed Papa potest excommunicare imperatorem. igitur maior patet, & minor probatur di. 96. *duo sunt.* Quarto, qui potest deponi ab alio, est inferior eo.

co. [illegible] potest deponi à Papa. 25. q. 1. *alius*, &c. Quinto, imp[illegible]tor est inferior illo, qui [illegible] tualibus potest subditos imperatorum & regum legitimare. hoc potest Papa, [illegible] *sunt legitimi, per venerabilem*, ergo, &c.

CAP. VII.

In quo probatur idem, quod capitulo praecedenti.

DISCIP. Omittas istam materiam, & alias rationes adducas ad probandum, quod imperator non est iudex ordinarius Papæ. MAG. Secunda ratio ad hoc principalis talis est. Imperator non est iudex ordinarius illius, qui imperialibus legibus est solutus: quia leges superiora subiectos astringunt: nisi specialiter per superiorem sint exempti. Papa autem à legibus imperialibus minime est astrictus, *di.* 18. *c.* 1. *& c. quoniam.* ergo imperator non est iudex ordinarius Papæ.

Tertia ratio est ista. Imperator non est iudex ordinarius aliquorum clericorum inferiorum Papa. ergo multo magis non est iudex ordinarius Papæ. consequentia est euidens. antecedens vero per innumeros canones sacros posset ostendi. Vnde in concilio Carthaginensi, vt habetur 12. *q.* 1. *c. placuit*, sicut legitur: *placuit ne quicunque clericus ab imperatore cognitionem publicorum iudiciorum petierit, honore proprio priuetur.* Ex quibus verbis colligitur, quod imperator non est iudex ordinarius clericorum, &c. Quarta ratio est hæc. Ille iudex non est ordinarius Papæ, ad quem à Papa appellare non licet. sed non licet appellare à Papa ad imperatorem. 9. *q.* 3. *ca. ipsi & c. cuncta.* ergo imperator non est iudex ordinarius Papæ. Quinta ratio est hæc. Imperator non est iudex illius cui Christus iura imperii commisit. sed iura imperii B. Petro & eius successoribus Christus commisit, *di.* 23. *c.* 1. ergo imperator non est iudex ordinarius Papæ.

CAP. VIII.

Respondet in generali sub duplici opinione ad rationes & auctoritates, c. 6. & 7. adductas, in hoc capitulo incipit respondere ad primam.

DISCIP. Licet non dubitem nullum mortalium esse superiorem summo pontifice; tamen cupio scire quomodo ad rationes hoc probantes aduersarii respondere conantur. MAG. Non omnes, qui tenent imperatorem esse superiorem & iudicem ordinarium Papæ, in modo ponendi concordat. & ideo non eodem modo ad rationes præscriptas respondent. DIS. Dic illos diuersos modos ponendi. MAG. Sunt quidam dicentes, quod Papa in spiritualibus imperatori minime est subiectus; sed quantum ad iurisdictionem temporalem est sibi subiectus, & quantũ est ex ordinatione Christi: quia nec Christus quantum ad iurisdictionem temporalem, nullum apostolum à iurisdictione temporali imperatorũ exemit: sed omnes in huiusmodi voluit principantibus secularibus esse subiectos, in cuius signum ipse soluit pro propria persona tributum. Alii dicunt, quod imperator in quantum gerit personam populi Christiani; in omnibus tam spiritualibus quam temporalibus est superior Papa & iudex ordinarius eius. DIS. De iurisdictione temporali Papæ & imperatoris pertranseas, quia in *tractatu de opinabilibus. Ioh.* 22. de hoc tibi plures quæstiones mouebo. MAG. Tu forsitan aliter accipis iurisdictionem temporalem, quam isti. DIS. Accipio iurisdictionem temporalem pro illa, cui aliquis est subiectus ratione prædiorum, quæ de imperatore tenet. MAG. Aliter accipiunt ipsi. DIS. Quomodo? MAG. Dicunt quod iurisdictio temporalis non solum respicit prædia & temporales diuitias, sed etiam personas: quia omnes personæ in dominio alicuius principis commorantes, siue sint diuites, siue pauperes, iurisdictioni principis sunt subiectæ: à quo (si deliquerint) condigna debent animaduersione puniri, nisi per principem vel superiorem alium sint exemptæ. DIS. Video quod per iurisdictionem temporalem intendunt: sed ignoro quæ spiritualia vocant. MAG. Spiritualia vocant illa, quæ religioni Christianæ sunt propria; quæ in nulla secta alia sunt reperta, nec ad legem naturæ sunt spectantia: sicut quæ pertinent ad sacramenta ecclesiastica dispendenda, & ad causas fidei terminandas, quæ directe in criminibus, quæ contra Christi religionem committuntur. de huiusmodi enim imperator (nisi sicut cæteri Christiani) se intromittere non debet: quia imperator Christianus ratione suæ dignitatis maiorem potestatem vel iurisdictionem nullatenus habet, quam habuerunt imperatores pagani. illis enim imperatores Christiani successerunt; & ideo idem ius cum illis, & non aliud ratione imperii possidere noscuntur. quia ergo de huiusmodi spiritualibus se intromittere ad imperatores paganos minime pertinebat; nec ad imperatorem Christianum, in quantum imperatorem, spectant talia. DISCIP. Ergo secundum istos, si Papa homicidium, furtum, adulterium, & consimilia crimina quæ imperatores & reges palam punire solebant committeret, imperator ipsum punire valeret.

MAG. Hoc nonnulli concedunt, licet dicant quidã eorum, quod non deberet eum deponere, nisi

nisi incorrigibilis probaretur. DIS. Modo opinionem istorum intelligo. & quam [illegible] ea [illegible] et hæreses reputem numerandam; de illa tamen tecum in *tractatu de dogmatibus Ioan.* [illegible] tus disputabo. nunc autem d[illegible] qualiter ad rationes per auctoritates pro assert[illegible] e [illegible] isti respondent. De secundo modo probandi nihil dicas ad præsens, sed infra. [illegible] MAG. [illegible] mam negant minorem, cum accipitur, quod imperator est inferior Papa, & eius iuris[illegible] iectus quantum ad iurisdictionem temporalem ex ordinatione Christi. & ideo in hoc Papa non est iudex imperatoris, in quantum commissarius vel delegatus populi Romani. DIS. Ista sunt verba mirabilia & inaudita, nec ego ea intelligo: sed si potes, fac vt intelligam illa, & tunc de eis citius iudicabo. MAG. Vt ea intelligas, scire debes, quod secundum istos imperator & quilibet rex temporalis habet à Deo quodammodo mediate iurisdictionem suam temporale[illegible]: quia secundum apostolum ad Rom. 13. *non est potestas, nisi à Deo*: cum immediate iurisdictionem suam habet Imperator à populo Romano; Rex Franciæ à populo suo; rex Angliæ à populo suo; rex Castellæ à populo suo. & sic quilibet à populo suo habet iurisdictionem suam, nisi sit aliquis rex, cuius populus alicui alteri sit subiectus, qui possit populo suo dare regem: quemadmodum imperatores quondam diuersis populis Reges dederunt, quia illi populi imperatori & populo Romano subiecti fuerunt. imperator suam iurisdictionem à populo Romano obtinuit. populus autem Romanus ex causa rationabili, sicut imperatorem instituit, ita eum potuit destituere, eiusque iurisdictionem minuere & augere. Ex quo sequitur, quod populus Romanus ex causa rationabili potuit imperatorem in aliquo casu alterius, cuius committeretur iurisdictioni, subiicere. quare potuit Papæ causam imperatoris delegare. in quo casu Papa tanquam delegatus seu commissarius auctoritate populi Romani super imperatorem iurisdictionem potuit obtinere. quam iurisdictionem beatus Petrus à Christo non suscepit. & ideo Papa inquantum successor beati Petri eam minime habet. DIS. Nunc verba prædicta intelligo, quauis ea reputem erronea. & ideo ad rationes factas accede. MAGIST. Propter diuersas opiniones antequam narrem, quomodo ad rationes explicite respondeatur, oportet illas opiniones exprimere. DIS. Dic quæ sunt illæ opiniones. MAGIST. Sicut tactum est prius; sunt quidam dicentes; quod Romanus Pontifex nullam iurisdictionem vel potestatem ex ordinatione Christi habuit vltra alios quoscunque presbyteros: sed omnem dignitatem suam & potestatem vltra alios habuit ab imperatore vel ab ecclesia, scilicet ex concilio generali. Alii dicunt quod beatus Petrus pro se & suis successoribus dignitatem Papalem & primatum super omnes alios fideles recepit à Christo. Sed ista dignitas & primatus, vt dicunt, consistit in ordinando & præficiendo episcopos, presbyteros & doctores populo Christiano nullam habens ex ordinatione Christi iurisdictionem coactiuam annexam; sicut nec habet res temporales annexas. sed sicut Papa temporalia à fidelibus orthodoxis accepit, ita à communitate fidelium solummodo habuit iurisdictionem coactiuam. Omnis enim communitas potest sibi aliquem præficere, qui habeat potestatem maleficos coercendi. Ecclesia autem fidelium ad hoc officium Papatus sibi præfecit, in nullo tamen iurisdictionem imperatorum disrumpendo vel diminuendo, etiam paganorum: quia hoc non potuit, eo quod omnes catholici tunc temporis imperatoribus infidelibus subiecti fuerunt. DIS. Ego omnino vellem exire istam materiam de iurisdictione imperatorum; & ad alium differre tractatum, & tu me semper plus & plus trahis ad ipsum. vnde istis omnibus omissis breuiter narra, quomodo ad rationes & auctoritates inductas respondetur. MAG. Sunt quidam vnam rationem dantes generalem ad omnes auctoritates, asserentes quod Papa habet iurisdictionem super imperatores & reges, & quantum ad iurisdictionem est superior: dicentes, quod tales auctoritates non continent veritatem, & ideo sunt nullatenus admittendæ. Alii autem intellectum sanctorum patrum [illegible] e, dicunt consonum veritati: sed dicunt, quod nonnulli clerici in ambitione & auaritia excæcati verba eorum nimis large contra mentem eorum sumunt. DIS. Istorum responsiones volo audire MAG. Isti ad euidentiam rationum suarum dicunt esse sciendum: quod pœnitentia vnum est de ecclesiasticis sacramentis: & ideo pertinet ad prælatos. qualiter ad ipsos spectat in foro conscientiæ pœnitentium peccata cognoscere, & ipsis debitam pœnitentiam iniungere, & propter illam pœnitentiam & potestatem, quam sacerdotes in foro conscientiæ habere noscuntur, omnes Christiani eis sunt subiecti. extra autem forum conscientiæ nullam habent iurisdictionem à Christo immediate: sed illam habent à communitate fidelium, vel ab illo in quem communitas fidelium suam transtulit potestatem.

Cap. IX.

In quo specialiter respondetur ad singulas auctoritates & rationes inductas ca. 6. & 7. probantes, quod nullus secularis etiam imperator: sit iudex ordinarius Papa.

DISCIP. Adhuc tu trahis me ad materiam, quam nollem hic tractare: & ideo quom[illegible]d[illegible] a[illegible] rationes & auctoritates inductas respondetur: narra succincte. Ad primam auct[illegible] e[illegible] Gregorii Nazianzeni respondetur, quod per tribunal & principatum prælatorum intel[illegible]git po-

costa-

re[illegible], quam in foro conscientiæ super pœnitentes noscuntur habere. ista vero potestas quia spiritualis est, & ordinatur ad vitam consequendam æternam, multo perfectior est illa iurisdictione temporali coactiua regum & principum, quæ principaliter instituta est ad temporalia disponenda. Ad auctoritatem Felicis Papæ respondetur, quod illa voluntas in fide catholica addiscenda, & sacramentis ecclesiasticis suscipienda, debet esse subiecta sacerdotibus, si sacerdotes fidem retinent orthodoxam, nihil contra fidem seu iustitiam imperantes. Si vero à catholica deuiauerint veritate, vel sibi quam de iure non habent vsurpauerint potestatem, reges in huiusmodi nullatenus sunt subiecti. Verba ergo Felicis Papæ sane intelligenda sunt, & non sunt ex ambitione clericorum cupientium in populis & in clero propter doctrinam beati Petri apostoli dominari in præiudicium regum & principum exponenda. Consimiliter respondetur ad *c. duo sunt*, & ad *c. si imperator*. nam dicunt isti, Papam à concilio generali & vniuersali ecclesia aliquam potestatem habere super principes vltra illam, quam habet à Christo, & in quantum est successor B. Petri. Ad primam vero rationem inductam ad probandum, quod imperator est inferior Papa: Respondetur primo, quod maior non est vniuersaliter vera, sed capit instantiam, quando aliquis sponte iurat alii fidelitatem. talis enim ante iuramentum non est inferior illo semper, cui iurat, quamuis per iuramentum quodammodo seipsum inferiorem illo efficit. Ad minorem vero dicitur dupliciter. vno modo, quod imperator nunquam iurauit fidelitatem Papæ, nisi spontanea voluntate. & ideo sibi successoribus legem consimilem per tale iuramentum nequaquam imposuit. Aliter respondetur, quod ex ordinatione Romanorum, à quibus Imperator suam habuit iurisdictionem, potuit Imperator Papæ iurare, & in hoc tenuisset Papa non vicem beati Petri, nec in hoc fuit vicarius Christi, sed in hoc fuisset commissarius Romanorum. Ad secundam respondetur similiter, quod Papa non transtulit imperium à Græcis in Germanos in quantum vicarius Christi & successor beati Petri; quia ratione vicariatus illius & successionis huius non habet maiorem auctoritatem super imperium, quam super regnum Francorum vel Anglorum. sicut ergo in quantum vicarius Christi & successor beati Petri non potest transferre regnum Francorum [illegible] vna domo in aliam, ita ratione vicariatus & successionis non potuit de gente in gentem transferre imperium Romanorum, qui sibi ex causa rationabili potestatem huius contulerunt. Ad tertiam respondetur tripliciter. Sunt enim quidam dicentes, quod cum excommunicatio sit potius iurisdictionis, quam ordinis: idcirco Papa in quantum vicarius Christi & successor beati Petri neminem excommunicare potest, sed potestatem excommunicandi habet ab ecclesia vniuersali, quæ in eum transtulit talem potestatem. Alii autem dicunt, quod non Papa, sed Imperator in imperio, & rex in regno suo potestatem habet excommunicandi. DIS. Istas opiniones puto erroneas: sed tamen secundam magis abhorreo. de ipsis tamen in alio tractatu collocutionem habebo; nunc autem dic tertiam responsionem. MAG. Tertia responsio est, quod Papa in quantum vicarius Christi habet potestatem excommunicandi, sed pœnam maiorem nullatenus inferendi. Dicunt enim quidam, quod est vltima pœna, quam possunt ecclesiastici exercere. isti dicunt ergo quod Papa in hoc est imperatore superior: sed tamen in aliis est inferior ipso scilicet in omni iurisdictione temporali. Ad quartam rationem respondetur, quod Papa non potest imperatorem deponere ratione Papatus: sicut nec ratione Papatus potest deponere regem Franciæ, sicut Zacharias Papa regem Francorum auctoritate populi regni illius deposuit: & ita illi principaliter deposuerunt, & vt testatur Glo. 15. q. 6. c. alius *dicitur deposuisse, quia de volentibus consensit*. ita Papa auctoritate Romanorum posset imperatorem deponere. Ad quintam rationem respondetur, quod Papa ratione Papatus non potest illegitimos in temporalibus legitimare: si autem hoc fecit de facto, ratione alicuius alterius potestatis quæ non est annexa Papatui, hoc fecit. DIS. Responde ad secundam principalem rationem. MAG. Ad secundam rationem respondetur, quod Papa ratione Papatus non est solutus legibus imperialibus, quæ diuinis legibus minime repugnant: licet aliunde forsitan sit solutus. Ad tertiam rationem principalem respondetur, quod clerici, nisi sint exempti auctoritate regum vel concilii generalis, pertinent ad forum secularium potestatum. Ad quartam rationem respondetur, quod in temporalibus licet appellare à Papa ad imperatorem, nisi per vniuersalem ecclesiam sit exemptus. Ad quintam dicitur, quod Christus commisit Petro iura imperii terreni, hoc est, potestatem super malos in spiritualibus, non in temporalibus.

CAP. X.

Vbi probatur rationibus, auctoritatibus & exemplis, quod Papa de crimine hæresis falso accusatus seu diffamatus non sit iudicio vniuersalis ecclesiæ subiectus, ad quas etiam respondetur capitulo 63. huius.

DIS. Mihi placet, quod expediuisti te breuiter de rationibus supradictis: tum quia in alio tractatu super ipsos redibo: tum quia non audiui quod frater MAG. de Zelena & sequaces sui, quorum dicta contra dominum Papam principaliter examinare propono, dogmatizant, vel sentiunt, quod Papa non habeat iurisdictionem coactiuam, vel quod imperatori subiectus sit. Ideo ad secundam assertionem, quam recitasti in secundo *ca. huius sexti*, te conuerte, & motiua illius enarra. MAG. Illa assertio, continet duas, quarum prima est. quod si Papa esset de hæresi grauiter diffamatus, ecclesia vniuersalis, & etiam concilium generale, & etiam aliqua alia congregatio vel persona potestatem inquirendi & coercendi ipsum haberet. DIS. Circa hanc partem peto, vt dilleras primo, an ecclesia vniuersalis, si Pa-

si Papa esset de hæresi grauiter diffamatus, super ipsum potestatem haberet. MAG. Circa hoc, vt dixi, est vna assertio, quod sic. aliorum autem est assertio, quod non, dicentium quod licet Papa effectus hæreticus ecclesiæ sit subiectus, quia eo ipso quod sit hæreticus fiet non Papa. si tamen falso fuerit de hæresi diffamatus, non est subiectus ecclesiæ, nec ecclesia in hoc casu habet potestatem aliquam super ipsum. DIS. Motiua vtriusque assertionis auscultabo libenter. primo tamen allega motiua secundæ assertionis. MAG. Primum motiuum est tale. nulla falsa infamia potest personæ vel collegio vel congregationi iurisdictionem aut potestatem conferre. sed Papa de hæresi minime diffamatus non est de iurisdictione ecclesiæ, nec subest ei. ergo nec Papa falso de hæresi diffamatus est ecclesiæ subiectus. Secundum motiuum est tale. Ille qui in aliqua causa est aliis superior, nō est in eadem causa inferior illis: quia in eadē causa idem respectu eiusdem vel eorundem non potest esse superior & inferior. manens vere Papa in causa fidei est omnibus aliis superior, quia si omnes Christiani sibi in causa fidei erronee dissentirent, omnes de iure (licet de facto non posset) coercere deberet. ergo Papa propter nullam falsam infamiam fit subiectus ecclesiæ in causa hæresis. Tertiū motiuum est tale. si Papa de hæresi diffamatus iudicio ecclesiæ esset subiectus, ecclesia posset iudicare de ipso. hoc autem non potest fieri; quia cum ecclesia vniuersalis simul conueniri non potest, oporteret generale concilium conuocare ad diffiniendum de causa Papæ. sed nullus potest absque Papa generale concilium vocare, nec ipse potest compelli per aliquem concilium generale congregare. quia si aliquis posset eum compellere generale concilium congregare, ille esset superior Papa. & ita aliqua persona esset superior Papa. quod non est verum, vt dicunt. ecclesia ergo vniuersalis de Papa iudicare non potest. & ita Papa quantùmcunque fuerit de hæresi diffamatus, ecclesiæ minime est subiectus. Prædicta assertio auctoritatibus & exemplis videtur posse probari. plures namque auctoritates hoc expresse sonantes, sup. primo capitulo huius sexti sunt inductæ. Hoc etiam alia auctoritate simul & exemplo probatur. nam (prout recitatum est sup. vbi inquisitum est, an Papa posset hæreticari) Nicolaus Papa, vt legitur *di. 21. c. nunc autem* ait: *Tempore Diocletiani & Maximiani Augustorum Marcellinus episcopus vrbis Romanæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus fuit à paganis, vt templum eorum ingressus thuris grana super prunas imponeret cuius rei gratia collecto vniuersorum concilio episcoporum, & inquisitione facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est. nullus tamen illorum in eum proferre sententiam ausus est, dum ei sæpissime omnes dicerent, tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio: sed collige in sinu tuo causam tuam. & rursus, quomodo ex te (inquiunt) iustificaberis, aut ex ore tuo damnaberis. Item dicunt: Prima sedes non iudicabitur à quoquam.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod beatus Marcellinus fuit de hæresi diffamatus: nec mirum, cum actum hæreticum commiserit. Ex quo enim idolis immolauit, fuit de apostasia perfidiæ vehementer suspectus: quia potuit de hæresi grauiter diffamari. hoc tamen non obstante, nemo episcoporum fuit ausus in ipsum proferre sententiam. ergo quandocunque Papa fuerit diffamatus de hæresi, nullius subiectus est iudicio.

DISCIP. Ista ratio non videtur concludere, quod Papa de hæresi diffamatus non sit subiectus ecclesiæ vniuersali & concilio generali: quia auctoritas Nicolai non loquitur de ecclesia vniuersali & concilio generali, sed de quibusdam episcopis, qui conuenerunt ad inquirendum de causa Papæ Marcellini.

MAG. Dicunt alii, quod auctoritas prædicta Nicolai manifeste declarat, quod Papa de hæresi diffamatus est ecclesiæ vniuersali vel collegio generali minime subiectus: quia secundum B. Hilarium, *intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi.* ad intelligendum verba prædicta, quæ Nicolaus Papa recitat, recurrendum est ad causam dicendi. causam autem quare episcopi, qui conuenerant ad inquirendum de facto Papæ, cum dixerunt, *tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio,* ipsimet assignant dicentes: *prima sedes non iudicabitur à quoquam.* in verbis istis insinuant aperte, quod summus pontifex etiam in casu illo, in quo fuerunt, scilicet, si summus pontifex fuerit de hæresi diffamatus, à nullo est penitus iudicandus. & ita nec ab ecclesia vniuersali, nec à concilio generali est Papa diffamatus de hæresi iudicandus. quia ex quo ipsi, quorum verba approbarunt, à canone minime distinxerunt, nec debemus distinguere. Secundo probatur eadem assertio de Simacho Papa, de quo legitur. *di. 17. §. hinc,* in hæc verba: *episcopi in synodo residentes congregata auctoritate eiusdem Simachi dixerunt. Simachus Papa sedis apostolicæ præsul ab huiusmodi opinionibus impeditus, quantum ad homines respicit, sit immunis & liber, cuius causam totam Dei iudicio seruamus.*

Ex quibus verbis colligitur, quod Simachus Papa iudicio synodi non erat subiectus, licet fuerit hæresi diffamatus. Præterea quia vt Glo. notat ibidem, istæ opiniones, quibus fuerat Simachus impeditus, causam hæresis contingebant. ait enim: *primo fuit* (scilicet Simachus) *accusatus de hæresi. sed cum appareret calumnia accusantis, fuit postea absolutus,* vt ibidem dicitur.

Cap. XI.

Vbi arguitur ad oppositum, quod Papa de hæresi diffamatus sit iudicio vniuersalis ecclesiæ subiectus: & hoc 5. rationibus.

DISCIP. Ad præsens sufficiant istæ allegationes pro assertione prædicta. & ideo motiua assertionis contrariæ non differas allegare. MAG. Quod Papa sic de hæresi diffamatus sit subiectus iudicio ecclesiæ vniuersalis, nonnulli conantur ostendere. Primo sic. Ille, qui potest accusari & iudicari de hæresi, est subiectus iudicio vniuersalis ecclesiæ, si fuerit de hæresi diffamatus. Papa autem potest de hæresi accusari & iudicari *di. 4. si Papa*. ergo, &c. Secundo sic: Qui potest ab aliquo reprehendi pro hæresi, est subiectus in eadem causa iudicio vniuersalis ecclesiæ. sed Papa potest pro hæresi ab aliquo reprehendi. hoc probatur per exemplum de B. Petro, quem B. Paulus (quia non ambulabat ad veritatem euangelii) reprehendit *ad Gal. 2.* ergo Papa, si fuerit de hæresi diffamatus, iudicio vniuersalis ecclesiæ est subiectus. Tertio sic: Minor iudicio superioris est subiectus. sed Papa est minor ecclesia vniuersali, sicut orbis maior est vrbe. ergo, &c. Quarto sic: Nulli corpori sufficienter est prouisum, nisi membra putrida, quæ totum corpus valent inficere, possint abscindi. sed tota ecclesia militans vnum corpus est, teste apostolo qui Ro. 12. ait: *vnum corpus sumus in Christo.* istius autem corporis Papa est membrum. ergo non est sufficienter prouisum ecclesiæ, nisi Papa possit abscindi per ecclesiam, si hæreticam prauitatem incurrat. cum ergo Christus non defecerit in necessariis ecclesiæ militantis, sequitur quod per ecclesiam militantem Papa, si efficiatur hæreticus, pōt abscindi: & per consequens si fuerit de hæresi diffamatus, iudicio vniuersalis ecclesię est subiectus. Quinto sic: Ille, qui est de aliquo crimine denūciandus ecclesiæ iudicio vniuersalis ecclesiæ est subiectus, si fuerit diffamatus. sed Papa potest pro crimine hæresis denunciari ecclesiæ, Christo dicente Math. 18. *Si peccauerit in te frater tuus.* & post: *si non audierit te, dic ecclesiæ.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum Papa censendus sit frater, ipse potest pro crimine potissime hæresis denunciari ecclesiæ. ergo si fuerit de crimine hæresis diffamatus, iudicio ecclesiæ est subiectus.

Cap. XII.

In quo agitur de concilio generali, vtrum habeat potestatem super Papam de hæresi diffamatum. & probatur quinque rationibus, quod non: ad quas respondetur infra capitulo 64. huius.

DISCIP. De Ecclesia vniuersali, an sibi summus pontifex sit subiectus; quæ dixisti sufficiant. Nunc autem sententias peritorum de concilio generali, an super Papam de hæresi diffamatum iurisdictionem vel potestatem obtineat, aperire digneris. MAG. Sunt nonnulli dicentes, quod concilium generale super Papam de hæresi infamatum nullam habet iurisdictionem omnino. quod pluribus rationibus nituntur ostendere. Est autem prima ratio talis. ecclesia vniuersalis nullam habet iurisdictionem super Papam de hæresi diffamatum. quod nituntur per rationes post adductas ostendere. ergo multo fortius concilium generale non habet iurisdictionem super Papam de hæresi diffamatum. Secundo: nulla congregatio specialis in quacunque causa habet iurisdictionem super Papam; cum in omni causa quælibet congregatio particularis Papa inferior sit censenda. concilium autem generale est quædam congregatio particularis seu specialis: quia omnes Christianos minime comprehendit. ergo concilium generale non habet iurisdictionem super Papam. Tertio sic: illa congregatio, quę potest contra fidem errare, non habet iurisdictionem super Papam de hæresi mendaciter diffamatum. generale autem concilium potest contra fidem errare, sicut nonnulli per plures rationes probare nituntur. ergo, &c. Quarto sic: illa congregatio, quæ in causa hæresis est inferior Papa etiam de hæresi diffamato, non est in eadem causa Papa superior. sed totum concilium generale præter Papam est in causa hæresis Papa inferius. quia si totum concilium generale præter Papam etiam de hæresi mendaciter diffamatum contra fidem erraret, ipse omnes de iure punire deberet. Ergo in causa hæresis Papa concilio generali est superior. DIS. totum concilium generale præter Papam non potest contra fidem errare: quia Deus, qui promisit fidem catholicam vsq; ad finem seculi duraturam, non permitteret. MA. Ista responsio impugnatur. tum quia esto, quod totum concilium generale præter Papam erraret, nequaquam fides Christiana desineret, quia saluaretur in Papa, & in multis aliis. fides autem in solo Papa potest seruari; quemadmodum tempore passionis Christi in vnica muliere remansit. tum quia vnus potest ad se trahere totum concilium generale, & vnus potest toti residuo concilii generalis contradicere, sicut notatur *di. 13. c. Nicena.* ergo multo fortius Papa, qui est principalis & caput concilii generalis, potest toti residuo contradicere. & per consequens residuo minime est subiectus. Quinto sic: illa congregatio, quæ nullam auctoritatem habet, nisi à Papa, & quæ absque Papa congregari non potest, nullam habet iurisdictionem super Papam, nisi Papa sponte eius iudicio se submittat. sed concilium generale nullam habet iurisdictionem seu potestatem aut auctoritatem nisi à Papa; nec potest absque eius mandato aliqualiter celebrari. ergo si Papa non voluntarie se submittat iudicio generalis concilii, minime ei est subiectus.

Cap. XIII.

In quo probatur duabus rationibus & aliquibus auctoritatibus, quod Papa de hæresi diffamatus subiicitur concilio generali.

DISCIP. Quomodo allegatur in contrarium, manifesta. MAG. Quod Papa iudicio generalis concilii sit subiectus, quidam moliuntur ostendere. Primo sic: Ecclesia vniuersalis iurisdictionem obtinet super Papam de hæresi diffamatum. igitur & ista congregatio, quæ vicem gerit vniuersalis ecclesiæ, habet iurisdictionem super Papam de hæresi diffamatum. concilium autem generale tenet vicem ecclesiæ vniuersalis. ergo, &c. Secundo sic: diffamatus de aliquo crimine est iudicio concilii generalis subiectus, & eidem concilio super obiecto crimine respondere tenetur. Papa autem diffamatus de hæresi generali concilio respondere tenetur. Vnde & in decre. 2. q. 7. c. nos, sic legitur; *Simachus Papa in Romana synodo dignitate sua expoliatus prius statui pristino reddi præcipitur, vt tunc veniret ad causam, & si ita rectum videtur, accusantium propositionibus responderet. digna res visa est maximo numero sacerdotum, atque meretur effectum. & cum postmodum ordinaretur, quomodo esset accusandus præfatus Papa, vt causam diceret occurrebat, sed ab æmulis est impeditus.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Simachus Papa, qui fuit de hæresi accusatus, sicut notatur in Glo. *di.* 17. §. *hinc*, coram synodo respondere debebat. ergo in causa hæresis concilium generale est super Papam de hæresi diffamatum. Tertio per glossas super decretis hoc probatur. ait enim Glo. di. 19. c. Anastasius: *Papa tenetur requirere concilium episcoporum. quod verum est, vbi agitur de fide: & tunc synodus maior est Papa.* his verbis patenter asseritur, quod in causa fidei synodus maior est Papa. Item Glo. di. 15. c. *sicut*, dicit in hæc verba; *videtur quod Papa non possit destruere statuta concilii: quia orbis maior est vrbe. vnde requirit Papa consensum concilii 19. di. Anastasius. 71. ar. 19. di. 1. §. hinc, & extra de electione signati, vbi dicitur: concilium non potest Papa legem imponere, & 15. q. 9. veniam. sed intellige quod hoc dicitur circa articulos fidei.* Ex quibus verbis colligitur, quod circa articulos fidei maior synodus est Papa, & sibi legem potest imponere: & per consequens in causa fidei synodus iurisdictionem habet super Papam. Item Glo. 21. di. 31. c. nunc autem, ait: *quare isti non deposuerunt Papam, cum esset confessus de hæresi. vt 60. di. si Papa, dicens quod paratus erat corrigi. Licet enim sit Papa hæreticus vel alias, si tamen paratus est corrigi, non deponitur, vt & 24. q. 3. dixit apostolus. vel ideo non debebat ipsum deponere, quia coactus fecit.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod episcopi potestatem habent deponendi Papam de hæresi accusatum; licet non debeant ipsum semper deponere, quia aliquando non est dignus deponi. causam tamen Papæ habent audire, & ita potestatem obtinent super ipsum.

Cap. XIV.

Ponit vnum modum dicendi de Papa taliter diffamato, quod non solum concilium generale sed etiam episcopi in tali casu habent potestatem inquirendi de ipso, & causam huius & modum assignat.

DISCIP. Allegationes præscriptæ me fere ad perplexitatem inducunt. Durum enim mihi videtur asserere, quod oues super pastorem, membra super caput, filii super patrem, discipuli super magistrum, subditi super prælatum iurisdictionem aut potestatem aut auctoritatem obtineant: præsertim cum iniqua & falsa infamia iurisdictionem non debeat nec possit tribuere. & ideo graue apparet dicere, quod Papa de hæresi mendaciter diffamatus propter talem infamiam cuiuscunque vel quorumcunque subdatur iudicio; maxime cum impossibile minime videtur, quod tota fides catholica in solo Papa remaneat, saltem pro aliquo tempore breui. Ex alia parte zelus fidei Christianæ me subtiliter angit, ne dicam nullam debere fieri inquisitionem aut iudicium de Papa super hæresis crimine diffamato. quare cum probabiliter teneam, Papam posse hæreticam prauitatem incurrere, si de ipso nulla posset inquisitio fieri, tota fides posset periclitari. vnde si aliqui istam perplexitatem nituntur dissoluere, mihi reuela. MAGIST. Est quædam assertio, quod propter nullam infamiam falsam habet ecclesia iurisdictionem super Papam. si tamen Papa fuerit de hæresi taliter diffamatus, quod sine scandalo ecclesiæ vel periculo fidei tolerari non posset, non solum vniuersalis ecclesia aut concilium generale, sed etiam episcopi habent potestatem inquirendi de ipso. Quem si deprehenderint manifeste hæreticum ipsum debent coercere, vel aliis denunciare prauitatem eiusdem. DIS. Ista assertio videtur contradictionem concludere. vna enim pars alteri apparet repugnare. si enim nulla persona super Papam de hæresi diffamatum habet iurisdictionem, nulla persona valebit iure de ipso inquirere, quia non ad inferiorem, nec ad parem, sed ad superiorem iurisdictionem habentem officium inquisitionis spectare dinoscitur. MAG. Ad istam obiectionem respondetur: quod sicut inquisitio ad superiorem spectat, ita & citatio pertinet ad superiorem. nullus enim par vel inferior potest regulariter suum superiorem citare, sed citare est iurisdictionem habentis.

Et tamen, hoc non obstante, potest in casu quis iurisdictionem minime habens super alium, citare eum. Si autem dubitatur probabiliter, an iudex haberet iurisdictionem super aliquem, tamen ipsum debet & potest citare, & citatus ire tenetur & ostendere, quod citatio non tenet. Quod si non fecerit, poterit ipsum excommunicare. & propter contumaciam iudex, qui nullam habet iurisdictionem super ipsum, iurisdictionem super eum haberet, quantum ad hoc, quod ipsum potest excōmunicationis sententia innodare, *extra de appel. duobus*. Sic dicūt de inquisitione, dicendum, quod licet inquirere regulariter ad superiorem pertineat, si tamen probabiliter dubitatur de aliquo, qui non potest recurrere ad superiorem, an habeat super alium iurisdictionem & potestatem inquirendi, & non aliter, nisi inquirendo (an scilicet super alium habeat iurisdictionem) ad veritatem poterit peruenire; licebit sibi de ipso inquirere, vt cognoscat, an ille ad eius iurisdictionem pertineat. Sic dicunt, quod est in proposito: quia eo ipso, quod Papa de hæresi tam grauiter diffamatur; quod talis infamia absque scandalo ecclesiæ & periculo fidei dissimulari aut tolerari non posset, prælati possunt probabiliter dubitare: an Papa sit catholicus vel hæreticus. Quia de diffamato dubitandum est ante examinationem causæ, an fama veritati innitatur. Et per consequens dubitandum est, an diffamatus crimen, super quo diffamatur, commiserit. Si autem prælati probabiliter dubitant, an Papa de hæresi diffamatus sit catholicus vel hæreticus, sequitur, quod probare habent, an Papa sit de iurisdictione ipsorum effectus. Nam si fama est falsa, non est de iurisdictione ipsorum: quia Papa manens Papa propter falsam infamiam non est de iurisdictione quorumcunque. falsa enim infamia nullam iurisdictionem tribuit. Si autem fama continet veritatem, Papa talis diffamatus est vere hæreticus. si autem vere hæreticus, est de iurisdictione catholicorum. Sicut igitur prælati catholici probabiliter dubitant, an Papa de hæresi diffamatus sit catholicus vel hæreticus, ita dubitant probabiliter, an sit de iurisdictione ipsorum effectus. Ex quo autem probabiliter dubitant, an sit de iurisdictione ipsorum effectus, ipsi tenentur de ipso inquirere, an scilicet Papa de hæresi sic diffamatus sit hæreticus vel catholicus. Ergo in hoc casu prælati catholici habent potestatem inquirendi de Papa super hæresi mendaciter diffamato, licet in rei veritate iurisdictionem non habeant super ipsum: sicut potest quis citare alium, cuius tamen in rei veritate non est iudex.

Cap. XV.

In quo ostenditur, quod de Papa super crimine hæresis diffamato catholici potestatem habent inquirendi veritatem. & quod de eo inquisitio est facienda.

DISCIP. Ex prædictis mihi data est occasio manifesta quærendi. ante tamen expostulo, vt ostendas, quib. rationib. vel auctoritatib. possit assertio supradicta muniri. MA. Per rationes fundatas in scriptura diuina & dictis sanctorum patrum prædicta assertio videtur posse probari. Quam tamen exemplo paretotissimo, vt nonullis apparet, quidam monstrare nituntur. Nam sicut allegatum est supra, de beato Marcellino Papa de hæresi diffamato, eo quod actum hæreticalem idolatriæ videtur commisisse, plures episcupi conuenerunt, & inquisitionem de ipso fecerunt. & inquisitione facta (quia ipsum nō deprehenderunt hæreticum) ipsum iudicare nolebant, sicut nec poterant. Ex quo datur intelligi, quod de Papa de hæresi diffamato catholici potestatem habent inquirere, an fama contineat veritatem. DIS. Notum fuit, quod B. Marcellinus commiserat Idolatriam: & per consequens quod esset hæreticus. & ita non est simile de Papa Marcellino, & de Papa mendaciter de hæresi diffamato. MAG. Istam rationem excludunt dicentes, quod quamuis esset notum apud fideles, & etiam apud quosdam catholicos, quod B. Marcellinus sacrificasset idolis; tamen hoc non erat notorium apud episcopos, qui ad concilium conuenerunt: nec erat notorium apud quosdam, quod ipse esset hæreticus. & ideo dubitabant episcopi, an esset hæreticus. & forte magis credebant ꝙ esset hæreticus. quia tamen nesciuerunt veritatem, ipse fuit de hæresi diffamatus. & conuenerunt catholici, & inquisiuerunt solicite veritatem. si aūt veritatē sciuissent, superflue cōuenissent, vel inquisiuissent. inquisierūt ergo de facto Papæ; & ita de Papa infamato de hæresi est inquisitio facienda. DIS. Adhuc instat contra dictum exemplū: quia B. Marcellinus non fuit infamatus de hæresi, sed de idolatria tantummodo. & ita exemplum positum nequaquam concludit intentum illorum. MAG. Istam instantiam excludunt dicentes, quod eo ipso, quod fuit diffamatus de idolatria, fuit diffamatus de hæresi. quia omnis idolatra, de quo nescitur an timore mortis vel sponte immolauerit idolis, de hæresi est suspectus. & ita diffamare aliquem de idolatria antequam constet ipsum idolatrare solum timore mortis, est ipsum infamare de hæresi. Cum ergo B. Marcellinus commiserit idolatriam, antequam rediret, & pœnitentiam ageret, & confiteretur se idolatrasse timore mortis tantummodo, nesciebatur an prauitatem hæreticam incurrisset. & ita constat, quod B. Marcellinus fuit de hæresi diffamatus. Item, vt dicunt isti: esto quod B. Marcellinus non fuerit de hæresi diffamatus; habent tamen intentum, per dictum exemplum, quia catholici potestatem habent inquirendi de Papa de hæresi diffamato. nam non est maior ratio, quod catholici habeant maiorem potestatem inquiren-

di de Papa de crimine idolatriæ diffamato, quàm de Papa super crimine hæresis diffamato. cum ergo catholici habeant potestatem inquirendi de Papa super crimine idolatriæ diffamato, sequitur quod habent potestatem inquirendi de Papa super crimine hæresis diffamato. DIS. Dicerent aliqui, quòd certum est vel fuit beatum Marcellinum idolatrasse & ideo potuerunt catholici inquirere merito de facto eius. sed si Papa aliquis esset diffamatus de hæresi, non esset propter hoc certum ipsum sensisse hæreticam prauitatem. & ita non est simile de beato Marcellino & de Papa super hæresi diffamato.

MAG. Istam instantiam dicunt esse malam: quia inquisitio non debet esse de certis, sed de dubiis. qui enim scit, certificari non debet. & per consequens superflue quis inquirit propter sua vel aliorum dubia excludenda. sic igitur quia fuit certum & notorium episcopis, qui conuenerant ad concilium, beatum Marcellinum idolatrasse, de hoc non quæsierunt, sed inquisierunt, quod erat eis ignotum, an timore mortis idolatrauerit. item, si Papa aliquam hæresim prædicaret & esset notorium, de hoc non esset inquisitio facienda: sed esset inquisitio facienda, an pertinaciam errori adiungeret. & ita dum Papa super crimine hæresis diffamatur, est inquisitio per catholicos facienda. Quam etiam assertionem pluribus rationibus isti confirmare nituntur: quarum prima talis est. Ad vnumquemque prælatum & pastores spectat cognoscere, quæ oues sunt suæ, & qui sunt sibi subiecti. aliter enim exempli pastoris summi dicentis Iohan. 10. *Ego sum pastor bonus & cognosco oues meas*, erit nullatenus imitator. nec præceptum Salomonis implebit dicentis Prouer. 27. *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera.* Debet ergo prælatus cognoscere, qui sunt subiecti sui. ergo quando dubitatur de aliquo, an sit subiectus alicuius prælati, idem prælatus constringitur, ne forte subditus suus per negligentiam pereat, & secum alios pertrahat in interitum, diligenter inquirere & inuestigare an ad gregem suum pertineat. sed si Papa de hæresi grauiter diffamatus sit, prælati debent probabiliter dubitare, an Papa taliter diffamatus sit de iurisdictione eorum effectus: quia dubitare habent, an sit hæreticus, licet non statim debeant credere ipsum esse hæreticum. ergo in hoc casu tenentur inquirere, an Papa taliter diffamatus sit de iurisdictione ipsorum. hoc autem facere possunt nequaquam, nisi inquirendo an sit factus hæreticus. ergo tenentur inquirere, an Papa taliter diffamatus incurrit hæreticam prauitatem. Secũda ratio est. ad illum spectat scire, qui sunt subditi sui, ad quẽ spectat corrigere omnium subditorum suorum excessus. sed ad prælatos catholicos spectat corrigere omnium subditorum suorum excessus, vt sacri canones protestantur aperte. ergo ad ipsos spectat scire de omnibus qui sunt subditi sui. ergo ad ipsos pertinet inquirere de illis, de quibus dubitatur, an sint sibi subditi, vtrum in rei veritate sint subditi sui vel non. si autem Papa grauiter de hæresi diffamatur, probabiliter dubitant, an sit subiectus catholicorum: quia probabiliter dubitatur, an sit hæreticus. ergo ad catholicos pertinet inquirere, an Papa de hæresi diffamatus sit eis subiectus. Tertia ratio est hæc. prælati catholici tenentur ex officio suo oues suas contra luporum rabiem custodire. ergo tenentur subditos suos contra hæreticorum insidias conseruare: & per consequens, quando nunciatur prælatis catholicis per publicam famam, quod aliquis nititur gregem suum inuadere, & corrumpere per hæreticam prauitatem; debent inquirere diligenter veritatem, ipso domino præcipiente Deut. 13. *si audieris in vna vrbium, quas dominus Deus tuus dabit tibi habitandam, dicentes aliquos; egressi sunt filii Belial de medio tui, & auerterunt habitatores vrbis tuæ, atque dixerunt: eamus & seruiamus diis alienis, quos ignoratis. quære sollicite & diligenter rei veritate perspecta. si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladii.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod si à prouidis & honestis Papa, vel quicunque alius, publice diffamatur, quod velit catholicos à fide auertere orthodoxa est veritas diligenter inquirenda. Ergo de Papa super crimine hæresis grauiter diffamato est inquisitio facienda. DISCIP. Prælati non habent inquirere, nisi de illis, quos constat esse subditos suos. & ita de Papa non habent inquirere.

MAGIST. Respondetur tibi, quod quilibet prælatus debet inquirere de omnibus, qui gregem suum inuadunt, siue sint subditi, siue non. saltem ad resistendum eisdem. quemadmodum rex debet omnes repellere, qui regnum suum inuadunt, quamuis sint de alio regno. & quilibet etiam nullam habens iurisdictionem debet pro patria omnes inuadentes pro posse repellere, quamuis nullam super eis iurisdictionem habeat. Et ex hoc quarta ratio sic formatur. Non minus sollicite debent prælati catholici gregem suum contra spirituales inimicos defendere, & ea, quæ ad defensionem pertinent, exercere: quam reges & principes eorum subditos debent terras suas contra inuadentes iniuste defendere, licet de eorum iurisditione nequaquam existant. ergo multo fortius & animosius debent prælati contra inimicos spirituales greges suos defendere, & ea facere, quæ ad spiritualem defensionem spectare noscuntur. Sed ad defensionem noscitur pertinere inuestigare sollicite, qui sunt isti hostes spirituales, qui gregem nituntur inuadere: maxime si est publica fama per viros honestos & prouidos suscitata, quod aliqui volunt dominicum gregem inuadere. si ergo Papa per viros prouidos & honestos de hæresi publicæ diffamatur, catholici deberent diligenter inquirere veritatem.

Quinta rõ talis est. cui periculosum est renunciare iuri suo, ei periculosum est non inq̃rere, ad quos extẽdũtur iura sua, qñ dubitatur de aliquib. an extẽdantur ad ipsos. Sed p̃latis religiosis p̃iculosum

solum est renunciare, aut cedere iuri suo, quod in causa Dei susceperunt à Deo, teste B. Cypriano, qui ut recitatur. *5. q. 1. c. quam periculosum sit.* ait: *quam periculosum sit in diuinis rebus, ut quis cedat iuri suo & potestati scriptura diuina declarat, cum Esau primatus suos perdiderit, nec inde percipere vel petere postmodum potuit quod semel concessit.* Ergo periculosum est prælatis catholicis non solicite inquirere, ad quos extendontur iura eorum in causis Dei, quando de aliquibus dubitatur, an potestati catholicorum sint subiecti. si autem Papa publice per viros prouidos & honestos de hæresi diffametur, probabiliter dubitandum est, an sit potestati catholicorum subiectus. ergo de hoc in hoc casu debent catholici quærere veritatem diligenter. Et ita habent de Papa taliter diffamato inquisitionem facere diligentem.

Cap. XVI.

In quo consequenter agitur de appellatione à summo pontifice pro causa hæresis interiecta. & ponuntur duo modi dicendi. primus est, quod in nullo casu est deferendum appellationi contra summum pontificem, & probatur duabus auctoritatibus & sex rationibus, ad quas respondetur capitulo 55. secundus modus dicendi ponitur capitulo sequenti, scilicet 17.

DISCIP. Audiui rationes, quibus ostenditur, quod potestatem habent catholici inquirendi de Papa super crimine hæresis diffamato: occasione quarum accidit mihi voluntas indagandi specialiter, an propter appellationem aliquorum contra Papam pro causa hæresis interiectam catholici habent potestatem inquirendi de summo pontifice. Cum enim appellatio sit diffamatoria Papæ: videtur, quod si prælati habeant potestatem inquirendi de Papa super crimine hæresis diffamato, quod etiam propter talem appellationem eandem obtinent potestatem. vnde de hoc quid sentiant literati, indicare digneris. MAGIST. Circa hoc sunt assertiones contrariæ, quibusdam dicentibus quod in nullo casu est appellationi contra summum pontificem deferendum: Aliis dicentibus, quod appellationi pro causa hæresis contra summum pontificem interiectæ debent prælati deferre. & per consequens oportet eos de iure de tali appellatione cognoscere. DIS. Motiua primæ assertionis allega. MAG. Prima assertio auctoritatibus & rationibus videtur posse probari. Prima auctoritas est Gelasii Papæ. & ponitur. *9. q. 3. c. ipsi*, qui ait; *ipsi sunt canones, qui appellationes totius ecclesiæ ad huius sedis examen voluerunt deferre: ab ipso vero nunquam prorsus appellari debere sanxerunt.* Secunda est eiusdem ca. sequenti, qui ait: *Cuncta per mundum nouit ecclesia, quod sacrosancta Romana ecclesia fas de omnibus habeat iudicandi: nec cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est: ab ista autem nemo est appellare permissus.* Ex quibus verbis colligitur, quod in nullo à Papa appellare licet, quia canones supradicti absolute sine omni discussione vel distinctione affirmant, quod à Romana ecclesia appellare non licet: ergo nec eos debemus distinguere. DIS. Pro eadem assertione rationes adducas. MAG. Prima ratio talis est. ab illo, qui non habet superiorem in terris, appellare non licet *2. q. 8. c. anteriorum.* sed Papa non habet superiorem in terris: cum ipse sit caput & iudex omnium Christianorum. ergo à Papa appellare non licet. Secunda ratio est hæc. qui licite pro causa hæresis appellat ab aliquo, est totaliter à iurisdictione ipsius exemptus: quia omnis appellans in eo, super quo appellat, est exemptus à iurisdictione illius à quo appellat, *extra de appel. cum teneamus. & c. propesuit.* qui autem appellat super causa hæresis, appellat super tota iurisdictione illius, à quo appellat. quia si est hæreticus, nullam habet iurisdictionem omnino. ergo qui appellat ab aliquo super causa hæresis, à iurisdictione ipsius est exemptus omnino. sed nullus Christianus est exemptus à iurisdictione Papæ, ergo non licet appellare ab ipso. Tertia ratio est hæc. ab illo appellare non licet, à cuius obedientia non licet recedere. quia appellans recedit ab obedientia illius, à quo appellat. sed nulli Christiano licet recedere ab obedientia Papæ. *di. 13. c. præceptis.* ergo nulli Christiano licet à summo pontifice appellare. Quarto sic. ab illo appellare non licet, ad quem est ab omnibus (si oppressi fuerint) appellandum. quia non licet eidem in eadem causa appellare ab aliquo ad ipsum. sed omni Christiano in causis hæresis (si oppressus fuerit) licet appellare ad Papam. *2. q. 6. ca. quisquis c. omnis. & ca. ad Romanam.* ergo nulli Christiano licet in causa hæresis appellare à Papa. Quinto sic. sicut imperator primatum habet in temporalibus, ita Papa in spiritualibus primatum noscitur obtinere. sed nulli pro aliqua causa temporali licet appellare ab imperatore, secundum leges ergo nulli licet appellare pro causa spirituali à Papa, & per consequens pro causa hæresis non est à Papa appellandum. Sexto sic. ab illo, ad quem sunt omnes causæ fidei deferendæ, non est pro causa fidei appellandum. sed omnes causæ fidei sunt ad summum pontificem deferendæ. *24. q. 1. c. quotiens. & extra, de baptismo & eius effectu. maiores. 2. di. 17. multis.* pro causa ergo fidei non est à summo pontifice appellandum. Ex quo concluditur, quod si contingeret aliquem contra Papam temere appellare, tali appellationi esset minime deferendum, & non esset de Papa aliqualiter inquirendum, nec aliquid aliter innouandum.

Cap. XVII.

Ponit opinionem contrariam capitulo præcedenti positam sub tribus conclusionibus. Quarum prima tres habet partes, quæ in hoc capitulo suo ordine pertractantur. Secunda vero pertractatur capitulo octauo, & sequentibus. tertia capitulo 45.

DISC. Istæ allegationes pro assertione prædicta videntur fortes. quarum virtutes magis aduertam, si recitaueris, quomodo respondetur ad illas, & qualiter assertio contraria fulcitur. Vnde primò assertionem contrariam munire nitaris. Secundò narra, quomodo ad rationes præscriptas respondetur. MAG. Assertionem contrariam melius intelliges, si tibi fuerit per particulas explicata. DIS. Hoc peto vt facias. MAG. In assertione contraria medullitus explicata tres continentur conclusiones, quarum prima est, quod à Papa catholico, quamuis de hæresi publice diffamato, pro causa hæresis directè appellare non licet: nisi forte aliquis deceptus haberet iustam causam credendi Papam esse hæreticum. Secunda conclusio est: quod à Papa hæretico licet appellare. Tertia conclusio est: quod si aliquis de facto appellaret à Papa catholico, antequam constaret appellationem eius non esse legitimam, esset eidem appellationi deferendum. DIS. Istas tres conclusiones cupio per ordinem pertractari. primam autē cupio explicari: quia plures partes continere videtur, quas nō bene intelligo: imo etiā quare illud aduerbium *directè* ponitur. MAG. Bene dicis, quòd prædicta cōclusio tenet plures partes: quia tres cōtinet explicite vel implicite. quarū prima est, quòd qui nō est deceptus de fidelitate Papæ (quia videlicet nō habet probabilē causam credēdi Papā esse hæreticū) non debet ab eo directè pro causa hæresis appellare, sibi videlicet hæresim imponendo vel ipsum de hæresi accusando, aut quomodo libet diffamando. Secunda pars est: quod in casu liceret non decepto de fidelitate Papæ indirectè contra ipsum pro causa hæresis appellare. puta si sciret Papam de hæresi mendaciter diffamatum nolle se purgare, vel iudicio submittendo vel alio modo debito scandalum de ipso sedare. tunc talis posset pro causa hæresis Papam iudicio prouocare, non sibi hæresim imponendo, sed allegando, quod Papa super crimine hæresis mendaciter diffamatus ex ortum scandalum sedare tenetur. Tertia pars est: quod deceptus habens iustam causam credendi Papam esse hæreticum, potest licite à Papa catholico appellare. DISCIP. Noua quidem & irrationabilia (vt mihi videtur) infers auribus meis. prima enim pars apparet mihi vera; sed duas sequentes reputo falsas; & tamen pro omnibus allegationes audire desidero. MAG. Pro prima sic arguitur. appellans directè pro causa hæresis ab aliquo hæresim imponit eidem. sed nulli non decepto licet hæresim imponere Papæ catholico. ergo, &c. Pro secunda parte sic arguitur: salus catholicæ fidei præferenda est summo pontifici, quantumcunque sciatur catholicus. si ergo Papa catholicus super hæresim diffamaretur, ex qua infamia periclitaretur fides (si nollet se catholicum declarare in fauorem fidei Christianæ) licet contra Papam appellare prouocando eum ad iudicium, vt cogeretur pro salute fidei suam innocentiam declarare. & ita directè licet pro causa fidei à Papa catholico appellare. Pro tertia parte allegatur sic. Cui licet pro causa aliqua appellare (si non est deceptus) eidem licet pro eadem causa appellare, si absque culpa sua est deceptus. sicut iudex deceptus per falsos testes vel falso instrumento eandem potest licite proferre sententiam, quam liceret sibi proferre, si eadem causa esset per testes legitimos vel vera instrumenta probata. Propter quod ecclesia decepta falsam proferendo sententiam non peccat; imo peccaret si decepta sententiam, quæ est iniusta, ex parte rei non ex parte ferentis non ferret. Sed qui scit Papam esse hæreticum, potest contra eum licite appellare. Ergo deceptus habens iustam causam credendi aliquem esse hæreticum (quamuis non sit) potest contra eum pro causa hæresis licite appellare. Ad probandum autem, quod aliquis potest habere iustam causam credendi aliquem esse hæreticum, quamuis in rei veritate non sit hæreticus: quære argumenta, libro primo *de optimo genere addiscendi*.

Cap. XVIII.

In quo ponitur, quod à Papa hæretico liceat appellare. vbi nota appellationis multiplicem significationem & acceptionem, & quid sit appellatio.

DISCIP. Non requiro pro nunc plures allegationes, pro tribus allegationibus supradictis; quia de aliquibus earum postea occasionem loquendi habebo. ideo ad secundā conclusionem principalem te conuerte. & ad probandum, quod licet à Papa hæretico appellare, allegare coneris. MAG. Antequam aduertantur allegationes, quod à Papa hæretico liceat appellare, expedit tibi (forte vt melius eas intelligas) modum ponendi explicite aperiri. DIS. Hoc volo. MAG. Ponentes licere à Papa hæretico appellare, nollent ad strictissimam significationem appellationis artari. DIS. Ergo appellatio habet plures significationes. MAGIST. Quod nomen *appellationis* habeat plures significationes, Alexander tertius *extra de appel. ca. cum sit Romana*, aperte insinuat, dicens: *sacri canones etiam extra iudicium passim appellare permittunt non solum huiusmodi appellationes, sed prouocationes ad causam.* vbi dicta Glo. *loquitur de appellatione-*

tionibus, quæ fiunt ext. iudicium ab aduersario, ne aliquid fiat in præiudicium appellantis super eo, pro quo appellat. Et tales appellationes quasi prouocationes sunt ad causam & talibus appellationibus est deferendum. 14. bone. & tales appellationes faciunt clerici frequenter inter se, & in electionibus pro aliis negociis ecclesiæ supra, de electis & considerationibus, bonæ additionis: & infra, de his quæ fi. à maio. par. capituli c. 1. Ex quibus colligitur, quod *appellatio* plures habet significationes. Aliqua enim *appellatio* est, quæ continet querelam iniquæ sententiæ, & fit à iudice. Aliqua autem est *appellatio*, quæ continet querelam aliquæ sententiæ, quæ quandoque non est à iudice, sed est etiam prouocatio quædam ad causam, ne aliquid fiat in lite. DISCIP. Applica ista ad propositum. MAGIST. Dicunt assertores prædicti, quod largissime vti nolunt nomine *appellationis*, ne videantur concedere, quod appellans ab hæretico papa eo ipso quod appellat habeat papam hæreticum pro iudice. quia eo ipso, quod aliquis appellat, habet ipsum pro non iudice; quem tamen ad causam prouocare intendit, ne in præiudicium appellantis & omnium catholicorum papali vtatur officio. DISCIP. Hoc vltimo dictum videtur contraria includere. nam si licet appellare à papa hæretico, maxime liceret appellare ab ipso si (aliquo licite coram ipso contendente) super quæstione fidei contra fidem diffinitiuam proferret sententiam. puta si aliquis accusans alium, quod teneret, Christum non fuisse natum de virgine; si papa daret sententiam diffinitiuam pro eo, quod Christus non fuit natus de virgine, liceret actori à papæ sententia appellare. talis autem appellatio esset appellatio propriissime dicta: quia esset prouocatio iniquæ sententiæ querelam continens. ergo isti non tantum debent loqui de appellatione largissime sumpta, sed etiam de appellatione strictissime sumpta. MAGIST. Ista obiectio, vt dicunt, est tam friuola, quod responsione non eget. nam quamuis dicant se nolle loqui de appellatione largissime sumpta, non propter hoc dicunt, se nunquam velle loqui de appellatione stricte sumpta. porro ex obiectione prædicta datur mihi occasio explicandi modum ponendi eorum. DISCIP. Explica. MAGIST. Duo dicunt. Primum est, quod à papa hæretico in casu licet appellationem stricte sumptam emittere. illam appellationem videlicet, quæ est prouocatio iniquæ sententiæ querelam continens. puta si aliquibus litigantibus coram ipso super quæstione fidei pro altero istorum accusatore vel accusato diffinitiuam contra fidem proferret sententiam. Secundum est: quod si papa fiat hæreticus, ex causa quacunque etiam qui non litigat coram ipso potest appellare contra ipsum. & ista appellatio est prouocatio: & non erit proprie dicta appellatio. DISCIP. Probabilitatem videtur habere, quod si papa in præiudicium litigantis coram ipso super quæstione fidei iniquam contra fidem catholicam diffinitiuam proferret sententiam, liceret eidem à tali iniqua sententia appellare. sed alii appellare non liceret: quia sua non interest contra eum cum non sit probata sententia. Item, quamuis nunc (de crimine commisso extra iudicium) possit aliquis accusari, non est contra eum tamen appellandum. Quamuis ergo papa extra iudicium factus hæreticus de hæresi valeat accusari, non tamen est appellandum ab ipso: sicut neque est appellandum à quolibet criminoso, licet quilibet criminosus valeret accusari. MAGIST. Ad primam istarum obiectionum respondetur, quod quæstio fidei est quæstio communis, & ad omnes pertinet Christianos. *di. 96. c. vnam*, vbi Nicolaus papa ait: *vbi nanque legistis imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forsitan de quibusdam, vbi de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium communis, quæ non solum ad clericos, verumetiam ad laicos & ad omnes omnino pertinet Christianos.* ideo non solum licitum, sed etiam cuiuslibet catholici interest contra iniquam sententiam papæ contra fidem prolatam appellare: quia talis sententia cuilibet Christiano præiudicium noscitur generare. Ad secundam respondetur, quod nunquam ad vnum finem fit accusatio criminosi, & appellatio ab aliquo criminoso. accusatur enim criminosus, vt de commisso crimine puniatur: sed appellatur ab aliquo, ne aliquid in futurum in præiudicium appellantis attemptet. & ideo si papa hæreticus omnino cessaret à papali officio renunciando papatui, posset de hæresi accusari: sed non esset necesse appellare ab ipso. sed si papa hæreticus à papali non cessaret officio, cum hoc redundat in præiudicium cuiuslibet Christiani, quilibet Christianus ab ipso vel contra ipsum poterit appellare, ipsum ad causam & iudicium prouocando.

DISCIP. Ad quid distinguitur inter appellationem, quæ fit post diffinitiuam sententiam & appellationem quæ fit extra iudicium. MAGIST. Ideo distinguitur, quia in appellatione, quæ fit post diffinitiuam sententiam, non oportet in speciali allegare causam, sed sufficit dicere sententiam esse iniquam. vnde si duo litigarent coram papa super aliqua certa quæstione fidei (puta si vnus accusarat alium, quod esset hæreticus, quia pertinaciter asseruisset vsuram non esse peccatum, vel Christum non contingenter sed necessitate absoluta fuisse passum & crucifixum, aut apostolos nunquam post missionem spiritus sancti per vnam diem integram duxisse vitam communem cum aliis, aut legem Christianam non esse veram vel sanctam, vel Christum falsum prophetam fuisse) & papa diffinitiuam daret sententiam pro eo, quod non esset hæreticus, quia assertio sua esset catholica, liceret à papa actori appellare, allegando solummodo, quod sententia sua esset iniqua & contra fidem catholicam, nec oporteret specialiter explicare, in quo sua sententia fidei obuiaret.

Si autẽ extra iudicium, aut ante sententiam diffinitiuã voluerit q̃s appellare, oportet ꝙ causam talẽ in speciali alleget. quę si esset ꝓbata, deberet legitima reputari. nõ n. sufficit in tali appellatiõe dicere ad hoc vt legitima reputet̃, ꝙ papa est hęretic⁹; sed oportet exprimere, in quo est hæreticus

pura quod est hæreticus, quia pertinaciter docet aut tenet fidem Christianam non esse veram, aut Christum non descendisse de Dauid, aut in Christo non fuisse duas substantias, aut aliquid huiusmodi, quod fidei obuiat orthodoxæ.

Cap. XIX.

In quo probatur, quod à papa hæretico in aliquo casu liceat appellare, 13. rationibus. & nota quod propter illum terminum licet moueantur plures difficultates infra capitulo 23. & sequentibus vsque ad 28.

DISCIP. Modum ponendi illorum aliqualiter incipio aduertere: tamen vt eum magis intelligam, primo probare coneris, quod à papa hæretico in aliquo casu liceat appellare. & postea de eadem materia plura interrogabo. MAGIST. Quia manifesta (sed aliqui de eis dubitauerunt) sunt primo probanda, vt per ipsa ad ignororum perueniatur noticiam: ideo primo (supposito casu apertissimo) ostenditur, quod à papa hæretico liceat appellare. DISCIP. Pone casum tuum possibilem. MAGIST. Ponitur quod aliquis accuset alium coram papa, quod est hæreticus eo quod tenet & asserit, fidem Christianam falsam & legem Saracenorum esse tenendam, & Christum falsum fuisse prophetam & damnandum. quo accusato & lite contestata papa proferet sententiam diffinitiuam, quod accusatus non est hæreticus, quia omnia prædicta, quæ dicit & asserit, continent veritatem. DISCIP. Quamuis iste casus nunquam contigerit, & nunquam forte eueniet: tamen durum mihi videtur asserere, quod sit impossibilis. nam apparet, quod neq; ex scriptura diuina, nec ex doctrina ecclesiæ potest ostendi aperte, quod nullus papa futurus erit Antichristus: quod etiam de tribu Dan (de qua nonnulli Antichristum æstimãt nasciturum) multi forte Christiani mediantibus parentibus diuersis ad fidem traxerunt iam dudum originem, de quibus posset procreari Antichristus. Et adhuc posset forte de illa tribu aliquis fidem Christianam suscipere, de quo possit nasci filius, qui primo valeret eligi in summum pontificem: & postea posset se patéter ostendere Antichristum. & ita nescitur, an aliquis Christianus futurus papa de tribu Dan tracturus originem erit Antichristus. constat autem, quod Antichristus manifeste docebit, quod lex Christianorum est falsa; & quod Christus fuit falsus propheta. casus autem prædictus non videtur impossibilis. quia nescitur quod nullus papa futurus sectam Saracenorum accipiet. posset enim accidere, quod papa, qui fuisset primo catholicus, inciperet reputare sectam Saracenorum esse meliorem lege Christianorum; qui tantam posset cõtrahere primo amicitiam occultam cum Saracenis, quod eorum potentia ad se vocata auderet patenter asserere, legem Christianam esse falsam & iniquam, & ad legem Saracenorum sumendam cogere Christianos. Cum autem constet, Christianos clericos & religiosos ad sectam Sarracenorum fuisse conuersos, non videtur quin etiam posset papa ad tantam infamiam deuenire. Cum enim papa non sit confirmatus in fide, sicut nec cæteri: ideo quantum ad possibilitatem conuertendi se ad Sarracenos de ipso & de aliis idem videtur esse tenendum. Posito ergo casu prædicto pro assertione præfata satagas allegare. MAG. Quod à papa prædicto modo hæretico liceat appellare, multis modis ostenditur. Primo sic: à papa à iure deposito est licitum pro causa fidei appellare. sed propria diffinitione pronuncians, fidem Christianam esse falsam, & legem Sarracenorum esse tenendam, est de iure depositus. ergo à tali licet appellare. DISCIP. De isto modo, an scil. papa hæreticus sit ipso iure depositus, post inquiram. ideo aliam rationem inducas. MAG. Secunda ratio talis est. ab omni iudice vel pro iudice se gerente, qui iudicem habet superiorem, licet contra iniquam sentẽtiam ipsius appellare. sed papa diffinitiue pronunciãs legem Christianorum esse falsam habet iudicem superiorem. ergo à tali papa licet appellare. Maior ostenditur auctoritate Iulii papæ, quæ ponitur. 2. q. 6. c. placuit, qui ait: *placuit vt à quibuscunq; iudicibus ecclesiasticis, ad alios iudices ecclesiasticos, vbi maior est auctoritas (si prouocatum fuerit) audientia non negetur.* Ex quibus verbis colligitur, quod à minori auctoritate ad maiorẽ appellare licet. minor probatur: tum quia omnis hæreticus habet iudicẽ superiorem, cum sit minor omni catholico. 24. q. 1. *si autẽ.* Tũ quia vniuersalis ecclesia est maior papa, sicut orbis est maior vrbe, *di. 93. c. legimus.* tum quia conciliũ generale est supra papã, vt notatur in Glos. *di. 19. Anastasius.* Tertio sic: ab illo licet pro causa fidei appellare, qui nec iudex, nec testis, nec accusator in causa fidei vel alia esse potest. hoc patet, quia ab illo, qui se gerit pro iudice, & tñ iudex esse nõ potest, licet appellare. sed papa pronuncians legẽ esse falsam, nõ potest esse iudex, nec testis, nec accusator, quia est hæreticus. hæretici autem iudices esse nõ possunt, cum nihil habẽt potestatis, aut iuris, 24. q. 1. c. *dicimus.* nec possunt esse testes, *ext. de heret. c.* 1. nec possunt esse accusatores. 2. q. 7. *ca. alieni. & c. pagani. & c. nõ potest.* ergo à papa pronunciante legem Christianam esse falsam, appellare licet. Quarto sic: ab omni apostata, qui se pro iudice in causa fidei gerit, licet appellare, saltem si aliter causa fidei vitiata subleuari nõ potest. sed papa diffinitiue pronuncians fidem Christianã esse falsam, est manifestus apostata à fide Christiana. ergo si gerit se pro iudice in causa fidei, licet appellare ab ipso. Quinto sic: omnis causa vitiata est per appellationis remediũ subleuanda, teste Fabiano papa, qui, vt habetur 2. q. 6. c. ait: *licet appellare & vitiatam causam appellationis remedio subleuare.* & ca. licet, ait: *licet in criminalib. causis appellare: nec vox appellandi denegetur ei, quẽ in supplicia destinauerit sententia.* sed papa diffinitiue pronunciante pro reo legẽ Christianam esse falsam, causa fidei est apertissime vitiata. ergo licet actori in tali iniqua sententia lata contra fidem catholicam appellare.

DISCIP.

DISC. Per istam rationem liceret à papa pro quacunq; sententia in aliis causis, quam in causa fidei appellare, si omnis causa vitiata per appellationis remediū poterit subleuari. MAG. Respondetur q̃ omnis causa vitiata per appellationis remedium poterit subleuari, quando ferens iniquā sententiam habet iudicem superiorē. ergo &c. DISC. Video quod hæc ratio fundatur in aliis rationibus vnde alias rationes adducas. MAG. Sexta ratio talis est. ab eo est licitum ꝓ causa hæresis appellare, qui potest de hæresi accusari. sed papa potest de hæresi accusari. ergo licet à papa pro hæresi appellare. DISC. Ista ratio æqualiter probat, quod à papa licet pro omni hæresi appellare, & non solū in casu prædicto. MAG. Omnes rationes allegatæ & allegandæ secundum rei veritatem concludunt, ꝙ à papa hæretico licet appellare, qualicunq; hæresi fuerit maculatus. vnde ille casus non est positus, nisi vt rationes potentiores & probabiliores videantur. DISC. Alias rationes adducas. MAG. Septima ratio talis est. ab illo licet appellare, à cuius obedientia licet recedere. sed ab obedientia & à cōmunione papæ hæretici pronunciantis legem Christianam esse falsam, licet recedere, exemplo illorum Romanorū, q pro minori excessū, q̃ pro fautoria hæreticorum damnatorum à communione & ab obedientia Anastasii etiam laudabiliter sese abegerunt, vt habetur di. 19. *Anastasius* ergo à papa pronunciante diffinitiue legem Christianam esse falsam, licet appellare. Octauo sic: ab illa sententia licet appellare, quam licet publice impugnare: quia appellare videtur esse quidam modus specialis impugnandi iniquam sententiam. sed sententiam papæ pronuncians fidem Christianam esse falsam, & Christum fuisse falsum prophetam, licet illi, contra quem lata est sententia, sicut & omnibus Christianis, publice impugnare. sicut enim omnibus licet publice confiteri Christum, ipso dicente Matt. 10. *omnis ergo qui confitebitur me coram omnibus hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est*: sic licet oēs blasphemos Christi impugnare. papa autem pronuncians legem Christi esse falsam, & Christum falsum fuisse prophetam, est blasphemus Christi, ergo licet cuilibet ipsum impugnare; & per consequens licet ab ipso appellare Nono sic: ab illo appellare licet, si in causa fidei se pro iudice gesserit, qui in causa fidei iudex esse non debet. sed papa diffinitiue pronuncians Christum falsum fuisse prophetam, nullā debet exercere potentiam in Christianos. Ergo ab eo licet appellare. Maior videtur certa. minor probatur: Quia nullus blasphemus Christi debet exercere potestatem in Christianos, teste Inno. tertio, qui in concilio generali, vt habetur *ext. de Iudæis, cum sit*, ait: *cum sit nimis absurdum, vt blasphemus Christi in Christianos vim potestatis exerceat* &c. sed papa diffinitiue pronuncians Christum fuisse falsum prophetam, est blasphemus Christi. ergo in Christianos vim potestatis exercere nō debet. DISC. Ista ratio non videtur concludere, quia Inno. tertius loquitur de Iudæis. Papa autem, licet ꝓnunciaret Christum falsum fuisse prophetam, non esset propter hoc Iudæus. ergo per dictum ca. non potest ꝓbari, ꝙ non possit in Christianos vim potestatis exercere, quamdiu ab ecclesia toleratur. MAG. Hæc tua responsio ꝑ hoc excluditur, quod licet Inno. loquitur in illo capit. de Iudæis, statuens ꝙ eis officia publica nullatenus committantur. Statuti tamen sui rationem assignans asserit manifeste, ꝙ nullus blasphemus Dei, seu Christi, debet in Christianos vim potestatis exercere. & ꝙ ideo Iudæis non sunt officia publica committenda. vbi autem est eadem ratio, debet esse idem ius. cum ergo papa diffinitiue pronuncians Christum fuisse falsum prophetam, sit manifeste blasphemus Christi sequitur euidenter, ꝙ sicut Iudæi propter hoc, quod sunt blasphemi Christi, non debent in Christianos vim potestatis exercere, ita papa diffinitiue Christum pronuncians falsum prophetam fuisse, propter hoc quod est blasphemus Christi, non debet in Christianos vim potestatis exercere. Decimo sic: ab illo in causa hæresis licite appellatur, si se gerit pro iudice, & iniquā profert sententiam contra fidem, ad quem in causa fidei non licet prouocare. quia ad illum se gerentem pro iudice licite prouocatur, quod ab aliquo appellare non licet. sed ad papam diffinitiue pronunciantem legem Christi esse falsam, & legem Sarracenorum esse tenendam, nequaq̄ licite prouocatur. cum sint alterius fidei, quam catholici. ad iudicium autem hominis alterius fidei catholicis prouocare non licet, testante consilio Carthaginen. vt habetur 2. q. 6. ca. catholicus: *catholicus, qui causam suam siue iustam siue iniustam ad iudicium alterius iudicis prouocat, excommunicetur.* ergo ad papam pronunciantem diffinitiue legem Sarracenorum esse tenendam, prouocare non licet. & per consequens licet appellare ab ipso. Vndecimo sic: ab excommunicato pro iudice se gerente licet appellare. sed papa pronuncians diffinitiue fidem Christianam esse falsam, est excommunicatus, sicut & ille, qui incidit in hæresim iam damnatam, teste Glo. 24. q. 1. c. *qui* ait: *hic est casus, in quo papa incidit in canonem latæ sententiæ.* ergo ab ipso appellare licet. Duodecimo sic: contra illam sententiam appellare licet, quæ nec est tenenda, nec est seruanda, nec timenda; quia illa sententia, à qua non licet appellare, est timenda. sed sententia diffinitiua, qua papa pronunciat legem Christianam esse falsam, nec est seruanda, nec est timenda, nec tenenda, quia sententia contra legem [illegible] prolata non est timenda: sicut nec aliquod pactum contra leges Dei est tenendum. ergo [illegible] sententia appellare licet. Tredecimo sic. ab illo est licitum appellare, qui potest licite recusari. [illegible] pronuncians legem Christianorum esse falsam, in omni causa fidei potest licite recusari. talis autem papa Christianorum omnium & totius legis Christianæ esset inimicus manifestus. ergo à tali licet in causa fidei appellare.

Cap.

Cap. XX.

Adducit instantiam contra conclusionem & casum positum capitulo præcedenti, ad quam datur duplex responsio. prima ponitur in hoc capitulo. secunda vero habetur infra capitulo 28. vbi etiam nota inter respondendum, quod quandoq; in casu licet in causa fidei ad infidelem appellare.

DISCIP. Videtur quod hic argumentis abundas pro assertione prædicta. ideo non multiplices amplius argumenta: sed quomodo ad quandam instantiam, quam faciam contra prædicta secundum assertionem præscriptam, debeat responderi, iudicare digneris. Videtur namque quod omnia argumenta nihil concludunt: quia papa pronuncians diffinitiue legem Christianam esse falsam, est inter infideles indubie numerãdus. ab infideli autem fideles appellare non debẽt. Nusquam enim legitur, quod sancti martyres, cum cogerentur negare fidem, ab infidelibus iudicibus appellassent: nec etiam apostoli contra principes sacerdotum, cum protulissent contra fidẽ sententiam, appellauerunt. ergo à papa pronunciante diffinitiue legem Christianam esse falsam, non debent catholici appellare. MAGIST. Ad istam instantiam potest dari duplex responsio. prima est, quod non est necessarium absolute appellare à papa iniquam contra fidem proferente sententiam: propter quod multi fideles contra infideles & hæreticos minime inueniuntur appellasse. Sed sufficit in multis casibus sententiã papæ vel alterius contra fidem simpliciter impugnare, detestari & horrere. Quemadmodum sancti patres absque appellatione hæreticorum assertiones iniquas per sacras literas impugnarunt. Veruntamẽ aliquando expedit appellare exemplo beati Pauli, qui ad Cæsarem appellauit. DISCIP. Non videtur, quod beatus Paulus appellauit pro causa fidei, sed pro aliis criminibus, quæ sibi imponebantur mendaciter à Iudæis. ergo per exempla beati Pauli probari non potest, quod expediat pro causa fidei à papa hæretico appellare.

MAGIST. Nonnullis apparet, quod beatus Paulus pro causa fidei appellauit, quod ex serie actuum apostolorum videtur posse probari. nam 23. c. act. apostolorum sic legitur scripsisse tribunus Claudius præsidi Felici de Paulo: *virum hunc comprehensum à Iudæis & incipientem interfici ab eis superueniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est. volensque scire causam, quam obiiciebant illi, deduxi eum in consilium eorum, quem inueni accusari de quæstionibus legis eorum, nihil vero dignum morte, aut vinculis habentem crimen.* Ex quibus verbis colligitur, quod super causa fidei inter Iudæos & Paulum quæstio vertebatur. pro ista autem causa Paulus postea appellauit. ergo super causa fidei appellauit ad Cæsarem. Rursus 24. c. habetur expresse, quod Paulus de causa fidei accusabatur à Iudæis. vnde & orator eorum accusans Paulum dicit: *inuenimus hunc hominem pestiferum & concitantem seditionem omnibus Iudæis in vniuerso orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazareorum, qui etiam templum violare conatus est.* Ex quibus verbis apparet, quod Paulus accusabatur de fide. Et quod pro illa causa appellauit, patet. 25. c. sic legitur: *Paulo autem omnibus reddente rationem, quoniam neque in legem Iudæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quicquam peccaui. Festus autem volens præstare Iudæis gratiam, respondens Paulo dicit: vis Hierosolymam ascendere, & ibi de his iudicari apud me? dixit autem Paulus, ad tribunal Cæsaris sto, vbi me oportet iudicari. Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti. si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si vero nihil est horum, de quibus hi accusant me, nemo potest illis me donare. Cæsarem appello.* & post Festus loquens de Iudæis accusantibus Paulum, ait: *Cum ergo huc conuenissent sine vlla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali iussit adduci virum, de quo cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum. quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant aduersus eum, & de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus viuere. hæsitans autem ego de huiusmodi quæstione dicebam, si vellet ire Hierosolymam, & ibi iudicari de istis. Paulo autem appellante, vt seruaretur Augusti cognitioni, iussi seruari eum, donec mittam eum ad Cæsarem.* Ex quibus verbis colliguntur duo. primum, quod pro illa quæstione, quæ vertebatur inter Iudæos & Paulum, Paulus Cæsarem appellauit. Secundum est, quod super fide Christi inter ipsos quæstio vertebatur. Ex quibus sequitur, quod pro causa fidei Paulus Cæsarem appellauit.

Cap. XXI.

Dat instantiam ex dictis in ca. 20. vbi potest inferri, quod ad papam hæreticum possit appellari, ac per consequens ab eo, nemini licet appellare, quod videtur contrarium dictis capitulo 18. huius.

DISCIP. Stuporem mihi prædicta ingerunt vehementem, quia penè incredibile mihi videtur, quod pro causa fidei in quocunque casu ad hominem contrariæ sectæ liceat appellare. & tamen apparenter ostenditur, quod Paulus pro causa fidei Cæsarem, qui erat sectæ contrariæ, appellauit. Ex quo sequi videtur, quod non est inconueniens ad papam hæreticum appellare. & per consequens ab eo appellare non licet; quia pro eadem causa non est ab eodem & ad eundem appellandum. & ita prædictæ assertioni, quæ dicit, quod licet à papa hæretico appellare contrariari videtur. Vnde quomodo ad istam contrarietatem respondere contingat, enarra. MAG.

Pro dissoluenda contrarietate præfata, dicunt quidam esse notandum, quod dupliciter contingit ad aliquē pro aliqua causa fidei appellare. Vno quidē modo, vt ad eum, qui habet quæstiones motas de fide iuxta sanam doctrinam ea officio terminare. & isto modo ad nullum hominem alterius sectæ, siue fuerit paganus, siue hæreticus, est pro causa fidei appellādum, quia ad solos summos pontifices catholicos & fideles ac generale concilium catholicorum spectat quęstiones fidei terminare, sicut in sacris canonibus patenter apparet. Aliter contingit aliquem ad alium pro causa fidei appellare, non quidem sicut ad illum, qui habet causas fidei terminare, sed tanquam ad illū, qui ex officio, vel electione appellantis, aut alio quouis modo potest cognoscere, an appellans debeat pro causa huiusmodi ab æmulis accusari vel in iudicio aliquo appellatus conueniri. Sic dicūt, ꝙ si aliquis super aliquo dubio fidei (ꝙ non est certum esse hęresis, nec est hęresis damnata explicite, licet sit hæresis damnata implicite) accusaretur corā episcopo, talis pro quæstione huiusmodi posset ad metropolitanū appellare. Non quidem tanq̄ ad illum, qui habet tale dubium diffinire, sed tanquam ad illum, ad quem spectat scire & iudicare, ꝙ talis quæstio non per episcopum, nec per metropolitanum debet determinari: sed ꝙ est summo pontifici, vel generali cōcilio reseruanda. Per prædicta supradicta contrarietas dissoluitur, quia ꝓ causa fidei in nullo casu est ad hominem sectæ contrariæ appellandum, tanquam ad illum, qui quæstionem fidei habeat diffinire. nec isto modo Paulus Cæsarem appellauit. sciebat enim ꝙ Cæsar fidem Pauli falsissimam reputabat. Aliquando tamen licuit pro causa fidei ad hominē sectæ alterius appellare, tanquā ad illum, qui ex officio vel electione appellantis, vel alio quouis modo cognoscere potuit, quod iudices sui de quæstione fidei se intromittere minime debuerunt. & hoc modo Paulus ad Cæsarem appellauit. Sciebat enim Paulus, quod nulla ꝑsecutio adhuc per Romanos aut Cæsarem fuerat contra Christianos excitata. & ideo sciebat, quod iudices Cæsaris de tali quæstione secundum leges Cæsaris se intromittere nō debebant. propter ꝙ, vt habetur *Act. 18.* Galio proconsul Achayæ, cum Paulus sibi accusaretur à Iudæis, quod contra legem persuaderet colere Deum, accusationem eius audire nolebat, dicens: *siquidem iniquum aliquid aut facinus pessimum, ô viri Iudæi, recte vos sustinerem. si vero quæstiones sunt de verbo & nominib. legis vestræ, vosipsi videritis. iudex horum verborum nolo esse & minauit eos à tribunali.* Ex quibus verbis colligitur, quod iudices missi ad Cęsarem de his, quę pertinebant ad legē, iudicandi potestatem minime habuerunt. vnde & Pilatus, sicut euangelica patefacit historia, ꝓpter nullā accusationē, quæ de lege deferebatur contra ipsum, reputauit se iudicare debere Christum. sicut etiam ex actib. apostolorum. c. 23. 25. & 26 tribunus Lysias, Felix præses, Festus præses, & rex Agrippa, propter illa, quæ obiiciebantur contra Paulum de lege & de doctrina Pauli iudicabant illum minime puniendum. Paulus ergo sciens, quod talis quęstio etiam secundum leges & consuetudines Romanorum ad iudices & publicas potestates inferiores Cæsaris nullatenus pertinebat, Cæsarem appellauit, tanquam ad illum, qui iudicaret talem quæstionem ad iudices, coram quibus Paulus fuerat accusatus, minime pertinere.

CAP. XXII.

In quo ponuntur quatuor obiectiones siue instantiæ contra ea, quæ dicta sunt in responsione capituli præcedentis ad obiectionem ibi factam.

DISCIP. Contra prædicta quatuor mihi obiectiones occurrunt. Primo, quibusdam videtur, quod ex quo præses Festus sciebat, quod talis quæstio ad illum non spectabat, non oportuit propter hoc Paulum appellare ab ipso; quia appellatio vel est à grauamine, vel est à sententia. Paulus autem non appellauit à sententia Festi, quia nullam tulit: nec à grauamine, quia nullum volebat inferre. nam si Paulus non appellasset, volebat ipsum dimittere. Secundo videtur, quod Paulus non debuit Cæsarem appellare; quia sciebat ipsum inimicum fidei suæ, & ꝙ sententiam daret contra Paulum. Tertio apparet, quod Paulus facto mentiebatur recognoscendo Cæsarem iudicem suum; cum tñ præsertim in causa fidei non fuerit iudex suus, nec superior. Quarto videtur, ꝙ ad hominem alterius sectæ liceat appellare, tanquā ad illum qui possit quęstionē fidei terminare, & distinguere, vel diffinire. Nam ad illum licet pro causa fidei illo modo appellare, qui potest esse iudex in causa fidei habens potestatem diffiniendi, quod pertinet ad veritatem fidei orthodoxæ. sed hoc potest homo alterius sectæ. nam sicut patet in li. *de altercatione Athanasii contra Arrium,* Athanasius & æmuli sui paganum in iudicem pro causa fidei elegerunt. ergo & ad hominem alterius sectæ est licitum pro causa fidei appellare. hæc sunt, quæ mouent me contra prædicta. tu autem aperi, quomodo respondetur ad illa. MAG. Ad primam obiectionem respondetur; quod Paulus appellauit à Festo ad Cæsarem propter grauamina, quæ timebat. timuit enim, quod quemadmodum Pilatus quamuis nullam caussam mortis reputaret in Christo, tamen tradidit Iudæis crucifigendum, ita Festus traderet Paulum Iudæis accusantibus occidendum; quamuis putaret ipsum Paulum crimen dignum morte nullatenus commisisse. quod Paulus aperte insinuat dicens Festo: *si vero nihil est eorum, de quibus hi accusant me; nemo potest me illis dare: Cæsarem appello.* DISCIP. Vnde timuit Paulus, quod Festus volebat eum tradere Iudæis.

MAGIST.

MAGIST. Ex hoc, quod interrogauit Paulum, an vellet ascendere Hierosolymam, & iudiciu
subire apud ipsum de impositis, & ex hoc quod fauorabilis esset Iudæis accusantibus Paulum.
hoc enim ipso, quod volebat Festus se intromittere de quæstione, quæ ad ipsum etiam secundu
leges & consuetudines Romanorum minime pertinebat, ipsum suspectum habebat. & ideo a
pellauit: quamuis etiam aliud motiuum habuit appellandi, vt scil. per appellationem liberat
à persecutione Iudæorum in Iudæa, deduceretur Romam, vt ibi euangelium prædicaret iux
præceptum Christi, vt apparet act. 23. demandantis & dicentis: *constans esto Paule. sicut enim testifi*
tus es de me in Hierusalem, sic oportet et iam te Romæ testificari. Ad secundam obiectionem dicitur, qu
Paulus nesciuit Cæsarem manifestum inimicum doctrinæ suæ, quia nondum Cæsar persecu
fuerat Christianos. esto etiam, quod sciuisset eum inimicum, potuisset Cæsarem appellare: q
ex causa rationabili licet ad inimicum appellare. sicut etiam licet alicui ex causa se iudicio inim
submittere. Paulus ergo volens à Iudæa liberari, & Romam ad euangelium prædicandum a
duci, appellauit. & licet sciuisset Cæsarem fidei inimicum, appellasset. Ad tertiam responde
dupliciter. vno modo, quod Paulus erat inferior Cæsare, & Cæsar erat iudex suus ordinari
Aliter dicitur, quod licet Cæsar non fuerit iudex ordinarius Pauli, tamen Paulus potuit se su
mittere iudicio Cæsaris, quemadmodum papa potest se submittere iudicio subditi sui. 2. q. 7. n
& ideo Paulus appellando Cæsarem, submittit se iudicio Cæsaris, quod sibi licitum erat ex ca
rationabili. DISCIP. Quomodo licuit Paulo se submittere iudicio Cæsaris infidelis, cu
non liceat clericos se submittere iudicio secularium potestatum fidelium. MAGIST. Respo
detur, quod quamuis hoc non liceat clericis in multis causis se submittere iudicio secularium p
testatum, non tamen est ex lege diuina, nec ex ordinatione Christi, neque ex lege naturæ:
ex iure positiuo humano, ad quod ius Paulus minime tenebatur respondere: quia nec tunc
titit introductum, & ideo sibi licuit se iudicio Cæsaris submittere. quod fecit de facto, Cæsar
appellando. Ad quartam respondetur, quod dupliciter aliquis potest esse iudex in causa fid
vno modo est aliquis ordinarius iudex in causa fidei habens ex officio potestatem quæstiones
dei terminandi. & ad talem iudicem licet pro causa fidei appellare. sed talis iudex in causa fi
non potest esse alterius sectæ. Alio modo potest esse alius iudex quasi arbiter electus. & hoc co
tingit dupliciter: quia dupliciter contingit committere in aliquem super causa fidei: vel scili
promittendo, quod illud tenebitur, quod ipse secundum conscientiam suam reputauit firmi
esse tenendum: vel quod illud tenebitur, quod ipse iudicauit consonum esse fidei Christian
primo modo liceret compromittere in aliquem infidelem, si nulla humana constitutio obuiat
Secundo modo licuit compromittere aliquando in aliquem infidelem: sicut Athanasius & H
retici sui æmuli in quendam paganum industrem & literatum promiserunt, promittendo scili
quod illud tenerent, quod ipse iudicaret esse consonum fidei Christianæ. qui auditis allegat
nibus vtriusque partis pro Athanasio tulit sententiam, diffiniendo videlicet quod assertio At
nasii erat consona, & necessario sequebatur ex libris Christianorum, quos tam Athanasius qu
sui aduersarii receperunt, quamuis ipse iudex ipsos nullo modo susciperet. DISCIP. Vide
quod Athanasius compromittendo in paganum peccauit mortaliter, se videlicet obligando
hæresim sustinendam, si ipse paganus dedisset sententiam, quod assertio hæreticorum erat co
sona fidei Christianæ. MAGIST. Respondetur quod Athanasius non peccauit: quia licet p
mitteret stare sententiæ pagani prædicti, non tamen promisit stare iniquæ sententiæ eius. & id
non se obligauit ad hæresim sustinendam, si diffinisset assertionem hæreticorum fuisse conson.
fidei Christianæ. quia iniquum arbitrium nullatenus est seruandum, *ext. de arbi. c. non sum. & c.*
posita. in tali enim promisso subintelligenda est talis ordinatio, licet non exprimatur, nisi arbi
fuerit arbitratus inique. DISCIP. Videtur quod Athanasius non debuit compromittere in p
ganum super quæstione fidei, cum secundum iura canonica etiam super rebus spiritualibus n
liceat compromittere in laicum, *ext. de arbi. c. contingit.* MAG. Respondetur quod de rebus spirituali
nõ potest cõpromitti in laicũ ex ordinatione ecclesię; & nõ ex lege diuina. & Athanasius licite
paganũ compromisit, quia tunc non erat ꝓhibitum. DISC. Miror quod Athanasius voluit cõp
mittere in paganũ, cum pagani nequeãt esse testes contra Christianos. MAG. Respondetur quod
clesia, postquã habuit fauorẽ imperatorũ & regum, multa statuit contra paganos, quę nec ex l
diuina nec ex ordinatione Christi erant antea cõstituta. & ideo multa sunt modo illicita, quę n
licita erant. tunc n. licitũ erat sub imperatore apostata militare. vnde & multi sancti martyres &
Christiani sub Iuliano apostata militabant, & sibi in his, quę nõ erant contra legẽ diuinã, obed
runt sine peccato. nunc tñ nulli Christiano licet sub imperatore apostata militare. sic nunc e
illicitũ de fide, cõpromittere in paganũ: tẽpore autẽ Athanasii non erat illicitũ. DISC. Quę v
tas fuit, quod Athanasius cõpromisit in paganũ. MAG. Respondetur quod multiplex fuit vtilitas: quia
tholici post sententiã pagani ꝓ Athanasio fidẽ poterãt liberius pdicare; & hęretici multorũ a
serũt fauorẽ. vnde a. hoc accidit, gesta illorũ temporũ te poterũt edocere. DISC. Videtur quod At
nasius cõpromittendo se in paganũ, fidẽ catholicam magno periculo exponebat: quod nõ debuit e
tate. MAG. Respond. quod Athanasius periculo ꝓbabili se minime exponebat. sciebat n. pagan
illũ virũ esse magnę fidelitatis & cõstantię, ac eximię intelligẽtię cõtra ordinẽ assertionũ, quat
vna sequitur ex alia; & ẽt repugnantiã assertionũ, quatũ vna alteri aduersabatur, sciebat aduert
& ideo Athanasius sciens prędictum paganum virtutib. politicis & rationali scientia illustratu
ip

ipsi [illegible] modo prædicto absque periculo probabili se commisit; licet non absque omni periculo qualitercunque possibili. periculum autem qualitercunque possibile, nullus vitare tenetur, quia per hoc à bonis impediretur permaximis. esset enim similis illi, de quo dicit Sapi. Ecclesiast. primo, Qui obseruat ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metet, &c.

Cap. XXIII.

Vbi quæritur, quare potius dicatur in positione eorum, qui ponunt quod à Papa causa hæresis interiecta liceat seu expediat appellare, cuius assignantur tres rationes.

DISCIP. Ad principalem responsionem, quam dedisti ad instantiam meam, quod non est appellandum à Papa pronunciante diffinitiue legem Christianam esse falsam, nolo redire, nec eam magis discutere. Cupio ergo audire, quare assertores prædicti asserunt expedire, quod a tali sententia Papę hæretici appelletur. MAG. Huius dicti inter alias rationes tres assignantur: Prima est: vt contra sententiam iniquam in causa fidei adhibeatur remedium, quod consueuit contra iniquas alias sententias adhiberi. Secunda est: vt cum manifesta solennitate iniqua sententia contra fidem prolata catholicam impugnetur. Tertia est: vt satisfaciat simplicibus & iuristis, qui forte non crederent aliquem posse licite impugnare sententiam iniquam contra fidem, & huius impugnantem esse a catholicis defendendum, nisi contra eadem appellaret.

Cap. XXIV.

In quo inuestigatur, quare dicatur in conclusione, quod licet seu expedit, quæ posita est c. 18. vbi probatur quod non sit necessarium à tali sententia iniqua appellare, & probatur quinque rationibus, ad quas respondetur infra capitulo 29.

DISCIP. Intelligo rationes, quas isti dicunt, quod nonnunquam expedit a tali sententia appellare: sed nescio motiua eorum, quare dicunt quod non est absolute necessarium a tali sententia appellare. ideo qua ratione mouentur, enarra. MAG. Quod non sit absolute necessarium a tali sententia iniqua appellare, seruando scilicet formam & puncta, quæ in appellationibus secundum iura humana oportet obseruare, sic ostendunt. non magis est necessarium appellare a sententia prolata contra legem Dei & fidem Christianam, quam a sententia prolata contra canones & leges humanas. sed a sententia prolata contra canones & leges humanas non est necessarium appellare, teste Gregorio nono, qui, vt habetur extra de sen. & re iudic. c. 1. ait: sententia contra canones legesve prolata (licet non sit appellatione suspensa) non potest subsistere ipso iure. Vbi dicit Gloss. sententia lata contra leges. i. e. ius constitutionis, ita quod sententia exprimatur, nulla est ipso iure, & citra appellationem rescinditur. ergo multo magis sententia lata contra fidem nulla est ipso iure absque omni appellatione ergo non est necesse absolute appellare a sententia lata contra fidem catholicam. Secundo sic: a sententia, quæ non potest transire in rem iudicatam, nec valet firmitatem sententiæ obtinere, non est absolute necessarium appellare. hæc enim ratio assignatur in decretis. 2. quæst. 6. c. si quis. §. diffinitiuas, quare a pluribus sententiis non est necesse appellare, vbi sic habet. Si sententia lata fuerit contra res prius inductas, a quibus prouocatum non est, sententiæ auctoritatem non obtinebit. & ideo appellare non est necesse. & ita si plures iudices dati fuerint; & vnus tantum ex eis pronunciasse proponitur, non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia firmitatem iuris non contineat. Ex quibus verbis colligitur, quod à sententia, quæ non potest transire in rem iudicatam, nec valet firmitatem sententiæ obtinere, non est necesse appellare. sed sententia lata contra fidem non potest transire in rem iudicatam, nec valet auctoritatem seu firmitatem sententiæ obtinere. ergo ab illa non est necessarium appellare. Tertio sic: In nulla causa, contra quam nulla præscriptio currere potest, est necesse appellare ab iniqua sententia. sed contra fidem nulla præscriptio currere potest, quin sententia lata contra fidem catholicam reuocetur, quandocunque veritas fuerit manifestata: quia omne, quod est fidei contrarium orthodoxæ, vanum & irritum est habendum. ergo à sententia lata contra fidem non est necesse appellare.

Quarto sic: Iniqua sententia lata contra fidem non potest esse magis priuilegiata, quam sententia lata contra matrimonium. sed sententia lata contra matrimonium, tale priuilegium obtinet, vt ab ea appellare non sit necesse: quia à sententia lata contra matrimonium, licet non sit appellatum, ipsa tamen reuocanda est, quandocunque ostensum fuerit fuisse iniquam, secundum quod colligitur manifeste ex canonibus sacris, extra de sent. & re iudic. c. lator. & c. consanguinei, & quamplurimis aliis. hic Gloss. c. prædicto lator, notat dicens: contra matrimonium non currit præscriptio. 35. q. 5. quando patri; etiam si ab illa sententia non fuerit appellatum, quia sententia lata contra matrimonium non transit in rem iudicatam, quin reuocetur quandocunq; fuerit error detectus. ergo multo magis à sententia lata contra catholicam fidem non est necesse appellare. Quinto sic: causa fidei est magis fauorabilis: & per consequens priuilegiis debet gaudere maioribus,

bus, quam causæ matrimonii & nonnullæ ciuiles. sed nonnullæ causæ ciuiles tali priuilegio gaudent; quod non est necesse ab iniqua sententia appellare. ergo multo magis causa fidei tali debet gaudere priuilegio, vt ab iniqua sententia contra fidem non sit appellare necesse.

Cap. XXV.

Inquirit circa supradicta in modo dicendi de appellatione. scil. quare modificatur conclusio, quod non sit necesse appellare secundum formam iuris. vbi etiam distinguitur de appellatione lata contra fidem. ad formam vero quæstionis respondetur infra capitulo 27. huius.

Discip. Rationes adnecto, quare dicitur, quod non est absolute necessarium appellare à sententia lata contra fidem. Sed ignoro, quare ista assertio taliter modificatur; non est necesse appellare seruando formam & puncta, quæ in appellationibus secundum iura humana oportet seruare. vnde rationem istius modificationis assigna. Mag. Ad intelligendum illud, quod quæris, distinguitur, quia appellatio lata contra fidem quadrupliciter accipitur. Primo accipitur pro libello continente formam appellationis, quæ communiter consueuit in aliis appellationibus obseruari, notante videlicet personam appellantem, & contra quam appellat, & causam pro qua appellatur, vel sententiam à qua appellatur, & tempus quo appellatur, etiam alias circumstantias, quæ ad appellationis formam debitam requiruntur.

Secundo modo accipitur appellatio pro voce, qua quis absolute in præsentia iudicis dicit, appello. vnde Gloss. 2. quæst. 6. cap. potest appellatione, §. formam appellationis, dicens: si coram iudice appellat, sufficit si dicat, appello.

Tertio modo accipitur appellatio pro impugnatione iniquæ sententiæ latæ contra fidem. & sic quicunque impugnaret sententiam Papæ latam contra fidem, intelligitur appellare ab eodem, licet non diceretur, appello. Quarto modo potest dici appellatio à sententia Papæ lata contra fidem, omne factum, quo patiens se ostendit Papæ sententiam reprobare, detestari, seu horrere. & illo modo clerici Romani, qui se à communione Anastasii, etiam de quo habetur dist. 19. Anastasius, abegerunt, dici poterant appellatores, quia facto ipsum tanquam hæreticum reprobauerunt.

Discip. Duo prima membra istius distinctionis intelligo. Sed alia duo non videntur conuenienter assignari: quia secundum tertium membrum omnis impugnans verbo alicuius iudicis sententiam diceretur appellare ab eodem, quod nullam verisimilitudinem habet. Secundum quartum vero membrum inobediens sententiæ iudicis absque omni verbo appellandi diceretur appellans. Mag. Ad hoc soluendum dicitur esse notandum: quod secundum iura dupliciter appellare contingit; scilicet verbo & facto. Quod verbo appellare contingit, tu concedis. quod etiam facto valeat quis appellare, asserit Innoc. tertius manifeste, qui, vt habetur extra, de appella. c. dilecti, ait: cum autem plus sit ad sedem apostolicam facto prouocare, quam verbo, &c. vbi dicit Gloss. plus est factis demonstrare, quam verbis dicere. & Gloss. 5. q. 3. c. æstimant, ait: ipso facto appellamus. ex quibus verbis patet, quod quartum membrum est congrue assignatum, quia scil. facto contingit appellare à sententia Papæ lata contra fidem. non autem aliter contingit appellare à sententia Papæ lata contra fidem, nisi facto ostendendo, quod talis sententia est tanquam hæretica contemnenda. ergo ille quartus modus appellandi congrue assignatur. ex isto modo patet etiam, quod tertius modus etiam congrue assignatur. quia vel plus vel non minus est manifeste & constanter asserere viua voce vel scripto sententiam Papæ esse hæreticam. sed, sicut ostensum est, qui facto insinuat sententiam esse hæreticam, facto intelligitur appellare. ergo & qui verbo vel scripto sententiam Papæ tanquam hæreticam constanter impugnat, intelligitur appellare, licet verba non scribat vel proferat appellandi. Discip. Dic quomodo ad ista inconuenientia (quę intuli) respondetur.

Mag. Vt responsiones ad illa percipias, duo dicuntur esse notanda. Primum est, quod sicut cuilibet Christiano interest sententiam Papæ latam contra fidem catholicam detestari, impugnare, reprobare & horrere: ita & cuilibet Christiano licet (si voluerit) ab iniqua sententia Papæ contra fidem catholicam lata appellare, primo & secundo modo accepta appellatione: quia ab iniqua sententia Papæ quilibet potest (cuius interest) appellare. Secundo dicitur esse notandum, quod quia papale officium dicitur esse supremum in ecclesia, nec est aliquis qui ex officio sit vero Papa superior in spiritualibus, ideo quando Papa profert sententiam contra fidem, subtilitates iuris, quæ cōtra prælatos inferiores proferentes sententiam contra fidem seruant, non sunt stricte seruandæ: nec ēt litera legum ciuiliū & canonicorum in hoc casu est omnino seruanda. sed oportet ad legē diuinā & rationem naturalem, ac intentionē legislatoris, & ad legem q̄ instituisset (si legem specialem de Papa proferente sententiam contra fidem cōstituisset) recurrere. Propter hoc respondendō ad primū inconueniens: quia non omnis impugnans verbo alicuius iudicis sententiam dicere debet appello: tum quia non cuiuslibet interest appellare à sententia iudicis vel etiam reprobare: quia de modo appellandi à sententiis iudicis inferioris, sunt positæ leges expressæ. & ideo qui in talibus non seruat huiusmodi leges, non intelligitur appellare: secus est de omni Christiano impugnante absque verbo appellandi sententiam Papæ cōtra fidem, tum quia cuilibet Christiano

licet

no licet (si voluerit) à tali sententia appellare, quia talis sententia est præiudicialis omni catholico & ideo sua interest sententiam talem impugnare. & per consequens sibi licet, si voluerit, à tali sententia appellare, exprimendo vocabulum appellandi. tum quia de modo appellandi à sententia Papæ contra fidem non sunt leges speciales institutæ: imo secundum leges à tali sententia, cum in rem iudicatam transire non valeat, non est necesse appellare. & ideo quicunque sententiam Papæ contra fidem latam verbo vel scripto constanter impugnat absque verbo appellandi, intelligitur appellare tertio modo: & tantum valet secundum rem, ac si verbum appellandi proferret. Per prædicta etiam patet ad secundum inconueniens, quod intulisti. quia inobediens sententiæ iudicis inferioris verbum appellandi nequaquam omittens non intelligitur facto appellare, quia cautum est in iure, quod in hoc casu ad hoc, quod aliquis intelligitur appellans, oportet quod infra certum tempus viua voce, vel scripto cum debitis circumstantiis vocem appellationis adhibeat. sed de modo appellãdi à sententia hæreticali Papæ, nihil est in iure statutum. Et ideo eo ipso, quod quis facto ostendit se reprobare sententiam Papæ tanquam hæreticam, facto intelligitur appellare.

Cap. XXVI.

Assignat duas rationes, quare non sit assignatum aliquod speciale statutum in iure de modo appellandi à sententia Papæ hæreticali, & assignantur duæ causæ.

Discip. Quare non est aliquod speciale statutum in iure de modo appellandi à sententia Papæ hæreticali. Mag. Huius duæ assignantur causæ. Prima est: quia non est necesse à tali sententia appellare, primo modo vel secundo accepto vocabulo appellationis, eo quod talis sententia in rem iudicatam transire non potest. Secunda, quia leges fiunt ex his, quæ sæpius accidunt. raro autem accidit Papam ferre sententiam hæreticalem. ideo non est necesse de hoc legem statuere.

Discip. Leges generaliter factæ sunt de modo appellandi. quare ergo non sunt illæ leges seruandæ, cum quis vult à sententia Papæ hæretici appellare.

Mag. Ad hoc responsum est prius. dictum enim est, quod quia verus Papa non habet superiorem in terris: ideo cum sententiat contra fidem, non est necesse regulas generales de appellationibus datas seruare. hoc enim posset in periculum fidei redundare.

Discip. Videtur quod regulæ datæ de appellationibus strictius sunt seruandæ, cum quis vult à Papa appellare, quam si vult ab alio appellare. quia maior reuerentia adhibenda est Papæ, quam aliis inferioribus. ergo regulæ quæ possunt derogari honori Papæ, strictissime sunt seruandæ, eo quod nullus debet gaudere maiori priuilegio, quam Papa.

Mag. Respondetur, quod leges canonicæ & ciuiles secundum diuersitatem causarum, personarum, temporum & periculi quod imminet, ac etiam circa alias circumstantias sunt magis stricte vel minus stricte seruandæ, vel penitus non seruandæ. & ideo quia Papa ferens sententiam contra fidem, grauius peccat quam alius: quia peccatum ex dignitate augetur. facilius est etiam habere iusticiam de inferiori, quam de Papa, si tulerit contra fidem sententiam. maius etiam periculum imminet omnibus Christianis ex sententia hæreticali Papæ. ideo si quis voluerit in communi forma à tali Papæ sententia appellare in fauorem fidei, cui magis fauendum est quam Papæ, minus artandus est ad formam appellationis, quam si a sententia iudicis inferioris duxerit appellandum. vnde in hoc casu in fauorem fidei, quantum ad multa, minor reuerentia est exhibenda Papæ, & minori priuilegio debet gaudere. quemadmodum si accusetur, minori priuilegio gaudet, quam nonnulli alii præsules, quia, vt habetur. 2. quæst. 4. c. præsul, præsul nonnisi. 72. testibus debet damnari. Papa autem tali priuilegio minime gaudet, teste Gloss. ibidem, quæ ait: nunquid contra Papam duplicabuntur testes: quinimo duo sufficiunt, & in hoc est deterioris conditionis: quia ipse sine comparatione aliorum creatus est. & ideo sine spe veniæ damnandus est, vt diabolus. Ex quibus verbis patet, quod nonnunquam Papa propter crimen ipsius minori priuilegio gaudet, quam inferiores Episcopi. quod præcipue seruandum est, quando ex crimine Papæ maius periculum imminet Christianitati: quod accidit, quando Papa contra fidem profert sententiam.

Cap. XXVII.

In quo ponitur ad longum responsio ad formam quæsiti in 25. capitulo positi.

Discip. Applica supradicta ad interrogationem meam, quare supra dicitur, quod à sententia Papæ hæretici non est necesse appellare, seruando formam & puncta, &c. Mag. Ad interrogationem præpositam taliter applicantur: quod videlicet non est necesse appellare à tali sententia Papæ, primo modo & secundo modo accepto vocabulo appellationis. & propter hoc in assertione prædicta est addita modificatio memorata. necesse tamen est appellare, tertio modo vel

 quarto

quarto modo, à sententia Papæ hæretica, quando scitur esse hæretica: quia talis sententia est i pugnanda, & qui scit eam esse hæreticam, facto debet ostendere, quod reputat eam esse hære cam.

Discip. Nunquid solus ille, contra quem lata est talis sententia, tenetur appellare taliter eodem. Magist. Respondetur, quod non solus ille, sed quilibet catholicus sciens talem sent tiam esse hæreticam, appellare debet: quia aliter esset fautor Papæ hæretici. Discip. Nunquid netur infra certum tempus taliter appellare, ne sententia transeat in rem iudicatam? Mag. F spondetur, quod non est tempus sibi determinatum: quia non oportet taliter appellare, ne s tentia transeat in rem iudicatam; sed ne appellans fauere hæretico videatur.

Cap. XXVIII.

In quo datur secunda responsio ad instantiam factam in cap. 20. contra argumenta facta in cap. vbi notatur quod necessaria sit appellatio à sententia Papæ hæretici sub forma communi, etiam infra tempus à iure statutum, quod probatur tribus rationibus, ad quas respondetur cap. 30. huius.

Discip. Ex his cogito, quod talis modus appellandi tractari habet, cum de fautoribus hær corum exquisite inquiretur. ideo de hoc supersedeas. Et indica, quomodo aliter responde ad instantiam, qua probaui, quod à Papa pronunciante fidem catholicam esse falsam, non est quatenus appellandum. dixisti enim, quod ad illam instantiam duplex datur responsio. cum e tractauerimus vnam, dic aliam. Mag. Dicitur quod à tali sententia necesse est appellare in ma communi appellandi insuper & infra tempus statutum à iure. quia aliter non auditur c contra sententiam Papæ, si ipsam postea satageret impugnare. Pro hac autem assertione potes licet allegari. quia à sententia iniqua infra tempus statutum à iure negligit appellare, per interp tationem iuris latæ sententiæ parere videtur, extra de sen. & re iudic. qui ad consultationem. autem sententiæ parer, impugnare ipsam non potest. quia quod semel approbatum est, postea probari non potest, dist. 4. in istis, & 8. quæst. 2. dilectissimi. ergo qui non appellat infra tempus gnatum à iure, postea non auditur. & ita appellare est necesse, si quis vnquam voluerit sentent Papæ hæreticam impugnare.

Secundo sic: appellationis remedium est ad præsidium innocentiæ institutum, extra de pellationibus, cum speciali. ergo quanto magis innocentia impugnat, tanto magis est necessar remedium appellationis. sed quando Papa pronunciat diffinitiue contra fidem catholicam, ip esse falsam, maxime innocentia impugnatur. ergo tunc maxime necessarium est ad appellatio remedium conuolare: & ita à tali sententia est appellare necesse.

Tertio sic: vnoquoque vtendum est ad vsum, ad quem noscitur institutum. appellatio au est instituta, vt oppressi releuentur, 21. quæst. 6. cum omnis oppressus, &c. ideo: & multis ali nonibus factis hoc idem habetur. ergo appellatione est vtendum ad releuandum oppressos. sed catholici maxime opprimuntur, si Papa sententiat fidem catholicam siue Christianam esse fals ergo in hoc casu est præcipue vtendum appellationis remedio. ergo à tali sententia est necessar appellare, &c.

Cap. XXIX.

In quo ponuntur responsiones ad rationes capituli 24. probantes quod non sit necessarium à sententia iniqua Papæ hæretici appellare.

Discip. Tam rationes, quibus ostenditur, quod non est necesse appellare à sententia Papæ finitiue pronunciantis, fidem Christianam esse falsam, quam rationes pro assertione con tia allegatæ apparentes mihi videntur. ideo peto, vt referas, quomodo respondetur ad vitale primo tamen respondeas ad rationes probantes, quod non est necesse appellare. Magist. primam istarum dicitur, quod non est necesse appellare à sententia lata contra leges & cano quia hoc cautum est in iure. non est autem cautum in iure, quod non est necesse appellare à sen tia Papæ pronunciantis legem Christi esse falsam. Ad secundam dicitur, quod sententiarum, non possunt transire in rem iudicatam, duplex differentia reperitur. quædam enim est sente talis, à qua si non appellat ille, contra quam fuerit lata, eo ipso ipse parere censetur. talis est sen tia lata contra fidem. & ideo à tali sententia necesse est appellare, ne is, contra quem fertur, fa prauitatis hæreticæ reputetur. Alia est sententia, quæ transire non potest in rem iudicatam: ca men ille, contra quem fertur, non censetur parere, licet nō appellaret. & à tali sententia non es cesse appellare. & de tali est sermo in decretis. 2. q. 6. diffinitiua. Ad tertiam respondetur cons liter, quod in illa causa, contra quam non potest præscriptio currere, non est necesse appellare. ille, contra quem fertur, censeatur parere ex hoc, quod non appellat. talis autem est causa fidei eo si feratur iniqua sententia contra fidem, necesse est appellare, ne non appellans fauere ha iudicetur. Ad quartam respondetur, quod causa fidei est magis priuilegiata, quam causa matri nii: & ideo non semper est necesse appellare. Et per hoc patet responsio etiam ad quintam tionem.

C

Cap. XXX.

Ponit responsiones ad rationes 28. capituli probantes, quod necesse sit in forma, quem appellare etiam infra tempus statutum à iure à sententia Papæ hæretici.

DISCIP. Istę responsiones videntur mihi valde debiles: quas tamen pro nunc nolo amplius pertractari. imo dic quomodo ad rationes in contrarium respondetur. MAG. Ad primam respondetur, quod quando sententia transit in rem iudicatam (nisi fuerit appellatione suspensa) tunc qui à sententia iniqua infra tempus statutum à iure absq; causa rationabili neglexerit appellare, per interpretationem iuris latæ sententiæ parere videtur. sed quando sententia iniqua nullo modo potest transire in rem iudicatam, nec aliquo modo potest firmitatem sententiæ obtinere, ille, qui à tali sententia non appellat, non intelligitur per interpretationem iuris parere eidem. talis est sententia Papæ lata contra fidem: quia nullo modo potest transire in rem iudicatam, nec vnquam potest aliquis per talem sententiam obligari, imo non est necesse appellare: sed sufficit absque verbo appellandi vel facto pro loco & tempore sententiam detestari. & eo ipso intelligitur quis eidē sententiæ dissentire; & talis dissensus loco appellationis est habendus. Ad secundam dicitur, quod remedium appellationis est ad præsidium innocentiæ institutum, quando aliter quam per appellationem non potest innocentia esse tuta. sed quando innocentia potest aliter esse secura, quam per remedium appellationis, non est simpliciter necessaria appellatio: licet nonnunquam possit esse vtilis, etiam licet innocentia possit esse aliter tuta. nunc autem innocentia catholici, contra quē Papa pronunciaret legem Christianam esse falsam, aliter quam per appellationis remedium potest esse tuta: quia de iure talis sententia ipsum nequit aliquo modo ligare. ideo de iure sufficit catholico absq; verbo appellandi talem sententiam verbo vel facto impugnare, & et nullatenus obedire. DISCIP. Quid si de facto catholicus non est tutus, nisi appellaret à tali sententia Papæ. MAG. In hoc casu tenetur propter defensionem fidei & suæ innocentiæ appellare, si enim taliter damnatū à Papa alii Christiani nollent defendere, nisi vocem appellationis emitteret, necesse esset quod appellaret, non quod de iure teneatur, sed quia aliter de facto tutus esse non potest. Ad tertiā respondetur, q si quis debet vti aliquo, vtendum est eo ad illum vsum, ad quē institutum est. medicina enim instituta est ad sanitatem consequendam. & imo qui debet vti medicina, debet vti ipsa ad sanitatem consequendā: non tamen debet quis omni tempore vti medicina intentione sanitatis cōsequendę, quia hoc sæpe esset impedimentum sanitatis, & inductiuum infirmitatis. sic qui debet vti appellatione, debet vti ipsa, vt ab oppressione releuetur, vel ne irrationabiliter opprimatur. non tamen est necesse semper vti appellationis remedio, si alio modo ab oppressione quis valeat releuari, & imo ab iniqua sententia Papæ pronunciantis fidem Christianam esse falsam non est absolute necesse appellare: licet in casu quando oppressus aliter releuari non posset, esset appellare necesse.

Cap. XXXI.

Capitulum 31. probat, quod appellare cuilibet Christiano à Papa sententiam hæreticam proferente licet, quatuor rationibus.

DISCIP. Postquam asseruisti, quantum volui, an ille, contra quem Papa diffinitiuam fert sententiam, quod lex Christiana est falsa, posset licite appellare à tali iniqua sententia, & ibidem recitasti, quod licet cuilibet Christiano à tali sententia appellare: sed motiua illius assertionis minime adduxisti, ideo rogo vt eandem assertionem fulcire coneris. MAG. Quod cuilibet Christiano à tali sententia licet appellare, videtur multis modis posse probari. Primo sic: à sententia lata contra alium licet cuilibet appellare, cui per talem sententiam fit præiudicium manifestum, extra de sent. & re iudic. c. cum super. sed per sententiam Papæ (quod lex Christiana est falsa) latam contra alium fit cuilibet Christiano præiudicium manifestum quia cum teste apostolo vna sit fides omnium, sententia lata contra fidem est in præiudicium cuiuslibet Christiani: ergo à tali sententia lata contra alium licet Christiano cuilibet appellare.

DISCIP. Non videtur, quod per talem sententiam aliis præiudicium generetur: quia res inter alios acta, aliis non nocet in multis casibus, secundum quod Gloss. notat *extra de fid. instrum. cap. inter dilectos.* ergo sententia iniqua contra fidem lata contra aliquem, aliis catholicis non nocet & per consequens non interest eorum à tali sententia appellare.

MAG. Respondetur, quod illa regula, *Res inter alios acta, aliis non nocet*, fallit in multis casibus, secundū quod Gloss. notat, & *de sent. & re iudic. cap. quamuis, nocet enim*, vt ibid. dicit Gloss. *cum causæ sunt connexa*, & per consequens multo magis, cum causa est vna & eadem: cuiusmodi est causa fidei, quæ omnibus est communis. & imo cum fides catholica condemnatur, omnibus catholicis præiudicium generatur. quare omnibus licet (si voluerint) à tali sententia appellare. DISCIP. Alia motiua adducas.

MAG. Secundo sic arguitur. cuilibet licet (appellando & defendendo) suam prosequi iniuriam. sed per talem iniquam sententiam Papæ cuilibet catholico fit iniuria. ergo cuilibet licet à tali sententia appellare. Tertio sic vnusquisq; catholicus magis tenetur defendere fidem catholicam, quam filios consanguineos vel parentes, quia fides est illis omnibus præferenda. ergo non minus

licet appellare, seu prouocare pro fide catholica condemnata, quam pro patente filio vel consan guineo condemnato. Sed mulier, licet non possit pro filio agere, pro filio tamen condemnato lic appellare. 2. quæst. 6. cap. non solent, vbi sic dicitur: quod si mulier ex pietate prouocauerit, dicen dum est hanc audiri debere. vbi dicit Gloss. super verbo pro filio: pro filio condemnato, pro con sanguineo possunt appellare alii. ergo multo magis pro fide catholica condemnata, licet cuilib Christiano catholico appellare seu prouocare.

Quarto sic: non minus licet appellare à sententia inferente iniuriã, quæ maxime est à catho licis vindicanda, quam à sententia inferente iniuriam, quæ minus est à catholicis vindicanda. qu appellatio vel est vindicta quædam, vel via quædam ad vindictam inferendam. sed iniuria illa per sententiam iniquam Papæ diffinitiue pronunciantis legem Christianam esse falsam, est mag vindicanda à catholicis, quam quæcunque iniuria propria alicui illata per sententiam iudicis in ferioris. ergo si licet appellare à sententia iudicis inferioris iniqua, qua sententiaret, aliquem e priuandum bonis suis temporalibus, vel puniendum in persona; multo magis licet cuilibet cath lico appellare à sententia Papæ pronunciantis legem Christianam esse falsam. Maior istius r tionis apparet. Minor (scilicet quod iniuria illata per talem sententiam Papæ magis vindican est, &c.) probatur, quia illa est iniuria Christi & Dei directe. iniuria autem Dei est magis vi dicanda quam propria, teste beato Gregorio, qui, vt habetur 23. quæst. 4. cap. si is, sic ait: Si is q prælatus est dominico debitori culpas impune dimittit, non mediocriter profecto offendit. debita cœlestis regis & domini sua præsumptione reluluit. ea namque, quæ in nobis committu tur, facile possumus dimittere: ea vero quæ in Deum commissa sunt, cum magna discretione, n tamen sine pœnitentia possumus relaxare. Et Chrysostomus super Matth. ait: In propriis iniu esse quempiam patientem laudabile est: iniurias autem Dei dissimulare, nimis est impium. A gustin. etiam, vt habetur 23. quæst. 4. cap. si ea, ait: Si ea de quibus vehementer offenditur Deus, i sequi vel vlcisci differimus, ad irascendum vtique deiratis patientiam prouocamus. Ex quib paret, quod iniuria Dei est præcipue & magis, quam propria vindicanda. & ita si licet à senten inferioris iudicis inferente iniuriam propriam appellare, multo magis licet à sententia inferen Deo iniuriam (cuiusmodi est sententia illa Papæ, qua condemnatur fides catholica) app late.

Cap. XXXII.

Dat tres instantias contra assumpta in ratione quarta capituli præcedentis, vbi etiam notatur quorum intersit iniuriam vindicare.

DISCIP. Hæc vltima ratio tripliciter videtur deficere. Primo: quia auctoritates non loqu tur de omnibus Christianis, sed tantummodo de prælatis, qui debent Dei iniuriam vindi re. Secundo, quia si concluderet, probaretur per illam, quod necesse esset cuilibet catholico à sententia appellare, sicut quilibet catholicus tenetur iniuriam Dei vindicare. Tertio, quia ex i sequeretur, quod quilibet criminosus excommunicatus & infamis, potest propriam insequi in riam. ergo multo magis iniuriam illatam Deo, si ratio procedit. Hæc sunt, quæ rationem illam i pedire videntur. to autem dic qualiter potest responderi ad ipla.

MAG. Ad primam istarum posset aliquis dicere, quod superius auctoritates allegatæ insinua iniuriam esse vindicandam à prælatis: etiam manifestant, quod omnes catholici inquantum li & expedit pro gradu & officio vniuscuiusq; debent iniuriæ illatæ Deo occurrere. Et ideo appell ab iniqua sententia non solum conuenit prælatis, sed etiam subditis. eo enim ipso, quod præl debent iniuriam Dei vindicare, licebit subditis, sed plus non possunt vel status eorum nõ com tit à tali sententia appellare, quia minus est appellare, quam vindictam exercere. si ergo prælati bent vindictam exercere in eos, qui iniuriantur Deo, licebit eis à tali sententia appellare. Ad secu dam dicitur, quod per dictam rationem non probaretur, quod aliquis teneatur à tali sententia pellare; nisi quando non potest conuenienter aliter, quam appellãdo, tali iniquæ sententiæ obu re. & in hoc casu conceditur, quod necesse est à tali sententia appellare. nec intendunt illi, qui cunt, non esse necesse appellare à tali sententia iniqua, quod in nullo casu sit necesse appella sed non est regulariter necesse appellare ab aliqua sententia iniqua: quia quando regulariter est cesse appellare, hoc est, ne talis sententia transeat in rem iudicatam. ob hanc autem causam nunc est necesse appellare à sententia lata contra fidem. sed ob aliam causam potest alicui incumb necessitas appellandi: puta si aliter propter maliciam vel negligentiam vel imperitiam aliorum ob aliam causam nun posset talem sententiam iniquam impugnare. Ad tertiam potest dici, quo non esset alius, quam criminosos & infamis, qui vellet causam fidei prosequi contra Papam p nunciantem, fidem Christi esse falsam, criminosis & infamibus liceret à tali sententia appella & prosequi suam appellationem, essentq; tales audiendi. Idemq; posset dici de inimicis in fau rem fidei Christianæ. tales tamen ad testificandum non essent aliquatenus admittendi. si ant essent alii bonæ famæ & non inimici, non essent prædicti audiendi, si à tali sententia appellaten tamen essent audiendi, si propriam prosequerentur iniuriam: quia non essent alii, qui eorum pro quererentur iniuriam.

C

Cap. XXXIII.

In quo ponitur quæstio, si liceat appellare à sententia quacunque Papæ hæretica, ad quam responde-tur sub duplici opinione. & secundam prosequitur, scilicet quod ab omni sententia Papæ, qualemcunque hæresim contineat, siue damnatam explicite, siue implicite, licet appellare. & probatur quatuor rationibus.

DISCIP. Satis disputauimus, an licet a sententia Papæ appellare, si diffinitiue pronunciaret contra catholicos fidem Christianam esse falsam. ideo ad interrogationem aliam me conuerto, an a sententia quacunque Papæ qualemcunque hæresim continente liceat appellare. vnde de hoc vnam vel plures narra sententias. MAG. Tenentes, quod nunquam licet appellare a Papa, dicerent, quod nulli liceret a tali sententia appellare. Alii autem dicerent, quod ab omni sententia Papæ (qualemcunque hæresim contineat, siue damnatam explicite, siue solummodo implicite) licet appellare. DISCIP. Pro ista secunda sententia nitaris allegare. MAG. Quod a tali sententia liceat appellare, sic probatur. ab omni sententia Papæ licet appellare, quam licitum est impugnare. sed talem sententiam licet impugnare: quia licet omnem hæresim damnatam explicite vel implicite impugnare. ergo a tali sententia licet appellare.

Secundo sic: idem videtur esse in paruis, quod in magnis. *extra de præben. cap. maioribus. & 24. q. vltima. c. si* ergo idem iuris est in hæresi quę videtur maxima, & in hæresi quę videtur parua. sed a Papa diffinitiue pronunciante & declarante maximam hæresim esse tenendam (quod fides Christiana videlicet esset falsa) licet appellare. ergo a Papa pronunciante quamcunque hæresim cuicunque catholicæ veritati aduersantem esse tenendam licet appellare. Tertio sic: idem iuris est in parte, quod in toto. ergo idem iuris est de hæresi, quæ partem fidei catholicæ videtur destruere, & de hæresi quæ totam negat catholicam fidem. sed à Papa pronunciante totam fidem Christi esse falsam licet appellare. ergo à Papa pronunciante quamcunque hæresim cuicunque catholicæ veritati aduersantem esse tenendam, licet appellare. Quarto sic: ratio, quare à Papa pronunciante fidem Christianam esse falsam, licet appellare, est, quia talis Papa est hæreticus & destruit catholicam fidem. sed Papa pronuncians diffinitiue quamcunque hæresim esse tenendam, est hæreticus & destruit catholicam fidem. vbi autem est eadem ratio, debet esse idem ius. ergo à Papa quamcunque hæresim pronunciante diffinitiue esse tenendam licet appellare. Pro ista assertione possunt adduci rationes supra c. 18. inductæ: quia illæ probant, quod ab omni Papa hæretico licet appellare, quamuis patentius quodammodo concludant, quod à Papa pronunciante fidem catholicam Christianam esse falsam, licet appellare, &c.

Cap. XXXIV.

Inquirit, si Papa non pronunciaret aliquam hæresim diffinitiue sed tantummodo prædicaret vel doceret publice, vtrum ab ipso liceat appellare, & notatur ibi de hæresi, cuius oppositum tenetur quis explicite vel implicite credere: & hoc in responsione.

DISCIP. Ex prædictis aduerto quod secundum istos non refert ad hoc, quod liceat ab hæretico appellare, an Papa diffinitiue pronunciat fidem Christianam esse falsam, vel quamcunque hæresim, quæ fidei obuiat orthodoxæ; quamuis etiam plures tenerent, talem assertionem fidei catholicæ nullatenus repugnare. MAG. Verum dicis, quia indubitanter tenent, quod cum hæresis quantumcunque à Christianis etiam eruditis & in scriptura sacra peritis reputetur catholica, est à quolibet catholico scienti eam veritati contrariari catholicæ impugnanda. & ideo licet omni catholico à Papa pronunciante diffinitiue quamcunque hæresim esse tenendam appellare. DISCIP. Quid si Papa non pronunciat diffinitiue aliquam hæresim esse tenendam, sed publice docet & tenet vel prædicat aliquam hæresim esse tenendam: nunquid appellare licet ab ipso?

MAG. Respondetur, quod appellare licet; qualiter tamen & quando liceat appellare oportet attendere diligenter. aut enim Papa docet, prædicat, dogmatizat, aut asserit hæresim contrariam veritati catholicæ, quam tenetur explicite tenere, & tunc statim licet appellare non solum à doctrina iniqua, etiam à docente tanquam hæretico. quia talis Papa sine examinatione maiori est hæreticus reputandus. si enim Papa asserit non esse in diuinis tres personas distinctas, tamē tenetur explicite credere Patrem & Filium & spiritum Sanctū esse distinctas personas; statim Papa censendus est hæreticus. Aut Papa prædicat vel dogmatizat hæresim contrariam veritati, quam non tenetur explicite credere: puta si prædicaret Dauid non fuisse filium Isay, vel Ieroboam non fuisse regem Israel: & tunc non est statim appellandum à Papa. Sed si de assertione oritur scandalum, est subtiliter indagandum, an paratus sit corrigi suam assertionem reuocando. Si autem non est paratus corrigi, tunc licet appellare, impugnando videlicet doctrinam hæreticam & docentem hæresim, si fuerit pertinax deprehensus.

Cap. XXXV.

Capitulum 35. dat vnam inſtantiam probando, quod ab ipſo non ſit appellandum propter talem dogmatizationem. ad quam etiam reſpondetur ibidem. vbi etiam notatur, qualis poſsit eſſe vel fieri talis appellatio.

DISCIP. Non videtur, quod in hoc caſu ſit appellandum à Papa: ſed magis videtur, quod accuſandus eſt Papa. nam appellatio ſeu prouocatio vel fit à iudice, vel ſe gerente pro iudice, vel fit extra iudicium, ne aliquid fiat in præiudicium appellantis ſuper eo quod appellat. Sed primo modo non eſt appellandum à Papa, ſi doceat aut prædicat hæreticam prauitatem: quia docendo, vel prædicando non tenet locum iudicis, nec ſe gerit pro iudice, ſed ſe gerit pro doctore, vel prædicatore, vel aſſertore. Nec ſecundo modo eſt in hoc caſu appellandum a Papa: quia talis appellatio eſt reſpectu alicuius futuri ne fiat, ſicut quando aliquis appellat, ne electio aliqua fiat in præiudicium appellantis, talis appellatio reſpicit electionem futuram, ne videlicet fiat. ſed aſſertio Papę hæretica, quam prædicauit, aut docuit, eſt præterita. ergo à Papa taliter prædicante non eſt appellandum ſecundo modo.

MAG. Dicunt nonnulli, ſicut tactum eſt prius, quod non intendunt loqui de appellatione ſtricte, ſecundum quod in iure poſitiuo accipitur, quando dicunt, quod non licet appellare à Papa docente hæreticam prauitatem: ſed intendunt loqui de appellatione largiſſime, ſecundum quod omnis impugnatio facto vel verbo Papæ docentis hæreticam prauitatem, poteſt dici appellatio, & iſto modo licet appellare à Papa hæreſim prædicante: quia licet cuilibet catholico talem hæreſim impugnare, & Papã, ſi fuerit pertinax, accuſare. DISCIP. Iſti loquuntur improprie, cum dicunt: quod omnis impugnatio Papæ poteſt dici appellatio, quia manifeſtum eſt, quod omnis accuſatio eſt impugnatio, accuſatio autem diſtinguitur ab appellatione. ergo non omnis impugnatio eſt appellatio. MAG. Iſti, prout dixi, de proprietate locutionis in hac materia non curant. DISCIP. Quare? MAGIST. Quia, vt dixi prius, non reputant eſſe neceſſarium abſolute appellare, quantum eſt de iure, in quocunque caſu ab hæretico Papa vel hæreſim prædicante, notando appellationẽ, quando verbum appellandi emittitur. ſed ſi quis voluerit vocare appellationem, omnem impugnationem Papæ hæretici, ſic dicunt quod neceſſe eſt appellare. ſi autem dicat quis, quod non ſit vtendum appellatione in iſto ſenſu, de verbis contendere nolunt. & imo in hoc ſiſtunt, quod Papa prædicans hæreſim prædicto modo eſt à catholicis impugnandus.

Cap. XXXVI.

In quo proponitur talis quæſtio, ſi Papam hæreticum impugnantes ſint à catholicis defendendi, & reſpondetur ſub duplici opinione. Prima probatur in hoc capitulo duabus rationibus. Secunda probatur capitulo 37. huius nouem rationibus.

DISCIP. Ex præmiſſis intelligo, quod dicentium, licere catholicis appellare à Papa hæretico: Dicunt quidam, quod non eſt neceſſe verbum appellandi emittere, licet aliquando expediat. Quidam vero dicunt, quod hoc eſt neceſſe. Primi autem diuerſas patiuntur difficultates notabiles propter varias ſignificationes, quas nomini appellationis attribuunt. omnes autem prædicti in hoc conueniunt, quod omnem doctrinam Papæ hæreticam licet fidelibus impugnare. imo omiſſo vocabulo appellationis & appellantis, volo in quibuſdam interrogationibus, quas tibi de materia præcedenti proponam, vti vocabulo impugnationis & impugnantis. In primis autem interrogo, an impugnantes Papam hæreticum ſint à catholicis aliis defendendi, etiam contra Papam taliter impugnantes punire volentem.

MAGIST. Circa hanc interrogationem ſunt aſſertiones contrariæ. vna eſt, quod impugnantes Papam hæreticum, qui verbum appellandi nequaquam emittunt, non ſunt à catholicis defendendi. Alia eſt contraria, ſcilicet quod ſunt à catholicis defendendi.

DISCIP. Pro iſtis aſſertionibus contrariis te libenter audio allegare. MAGIST. Prima aſſertio videtur poſſe probari tali ratione. Maius eſt defendere impugnantes Papam hæreticum, quam eorum impugnationi differre. ſed catholici non tenentur differre impugnationi Papæ hæretici, niſi impugnantes interpoſuerint appellationem legitimam. ergo nec tenentur taliter impugnantes defendere. Secundo ſic: per impugnationem non eximitur impugnans à iuriſdictione prælati, quem impugnat, ſed propter appellationem legitimam eximitur appellans à iuriſdictione prælati, à quo appellat. ergo per ſolam impugnationem Papæ hæretici non eximitur impugnans à iuriſdictione Papæ: ſed per appellationem Papæ eximitur, catholici autem non debent defendere contra Papam, niſi ſolos exemptos à iuriſdictione Papæ. ergo licet teneantur defendere appellantes, non tamen tenentur defendere impugnantes, qui non appellant.

Cap. XXXVII.

In quo ponitur & probatur secunda opinio. 9. rationibus probans, quod impugnantes Papam hæreticum debitis circumstantiis, licet non appellent, sunt à catholicis defendendi.

Discip. Sufficiant istæ allegationes pro assertione prædicta. ideo pro contraria allegare conare. Magist. Quod omnes impugnantes Papam hæreticum circumstantiis debitis, licet non appellent, sint à catholicis defendendi, videtur multis rationibus posse probari. Est autem prima ratio talis. qui secrete & rite legitime causam omnium fidelium prosequuntur, sunt ab omnibus fidelibus defendendi. qui enim negocium alicuius gerit vtiliter, auxilium & fauorem ab eo meretur: aliter enim erit ingratus & nequam, non reddens bonum pro bono. Sed impugnantes Papam hæreticum, causam omnium fidelium prosequuntur: quia causa fidei est causa omnium catholicorum. ergo sunt ab omnibus catholicis defendendi. Secundo sic: magis tenentur catholici & fideles defendere prosequentes causam fidei, quę est causa omnium, quam teneatur Papa defendere illos, qui causas proprias prosequuntur. sed Papa debet defendere illos, qui causas proprias prosequuntur, teste Zepherino Papa, qui, vt habetur. 2. q. 6. c. *ad Romanam*, sic: *ad Romanam Ecclesiam maxime ab oppressis est appellandum & concurrendum quasi ad matrem, vt eius vberibus nutriantur, & auctoritate defendantur, & a suis oppressionib. releuentur.* ergo multo magis impugnantes Papam hæreticum, ad quoscunq; concurrerint orthodoxos, sunt ab eis defendendi. Tertio sic: magis sunt defendendi à catholicis impugnantes hæreticàm prauitatem (ne propter impugnationem huiusmodi patiátur) quam sint socii à sociis. sed socius socium debet defendere, teste Ambrosio, qui in libro *de officiis*, vt legitur 23. q. 3. c. *non inferenda*, ait: *qui non repellit à socio iniuriam (si potest) tam est in vitio quam ille qui facit.* Ex quibus verbis colligitur, quod socius socium debet contra iniuriantē defendere. ergo multo magis catholici debent impugnantes hæreticam prauitatem (ne propter impugnationem huiusmodi iniuriam patiantur) defendere. Quarto sic: non minus tenentur catholici defendere impugnantes hæreticam prauitatem, quam Ecclesia teneatur defendere sceleratos & impios, qui ad eam confugiunt, cum boni magis defendendi sunt quam mali. sed Ecclesia tenetur defendere malos fugientes ad ipsam, 17. q. 4. c. frater vester. & c. sicut. Et in multis aliis decretis sanctorum patrum idem habetur. ergo multo magis catholici tenentur defendere impugnantes hæreticam prauitatem.

Discip. Quod Ecclesia defendat malos fugientes ad ipsam, est ex priuilegio speciali, quale non habent impugnantes hæreticam prauitatem. Mag. Hæc responsio impugnatur, quia vbi est eadem ratio, debet esse idem ius. sed ratio, quare Ecclesia defendit malos fugientes ad ipsam, est vt honor Ecclesiæ conseruetur. 17. q 4 c. reum. honor autem Ecclesiæ, & vtiliter omnium catholicorum, & etiam Dei magis conseruatur per defensionem impugnantium hæreticam prauitatē, quam per defensionem malorum quantumcunq; ad Ecclesiam cōfugerint. ergo magis defendendi sunt, quam tales mali prædicti. Discip. Alias rationes adducas. Mag. Quinto videtur probari posse eadem assertio sic. fides catholica magis defendēda est, quam patria. vnusquisq; autem debet defendere patriam, iuxta illud Catonis: Pugna pro patria, &c. cui Ambrosius concordat primo de officiis, qui, vt legitur 23. quæst. tertia, cap. fortitudo. ait: Fortitudo, quę bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronib. socios, plena iusticia est. ergo multo magis fides catholica est ab omnibus catholicis defendenda. non autem defenditur fides, nisi defensentur impugnantes hæreticam prauitatem. ergo omnes catholici pro loco & tempore impugnantes hæreticam prauitatem debent defendere. Sexto sic: hoc debet quilibet catholicus impugnantibus Papam hæreticum facere, sine quo dilectio Dei & proximi non habetur. sed absque defensione impugnantium Papam hæreticum dilectio Dei & proximi non habetur. quod non dilectio Dei, patet: quia quod non fit impugnantibus Papam hæreticum propter Deum, non fit Deo, iuxta illud Christi Math. 25. Quamdiu non fecistis vni de minoribus istis, nec mihi fecistis. vbi Christus asserit manifeste, quod opera misericordiæ, quæ non fiunt suis fidelibus, intelliguntur non fieri sibi: propter quorum omissionem impii deputabuntur æternis suppliciis. ergo defensio, quæ non exhibetur impugnantibus Papam hæreticum, intelligitur non exhiberi Deo. qui autem non exhibet defensionem debitam honori diuino, Deum non diligit. ergo qui non defendit impugnantes hæreticam prauitatem, caret dilectione diuina. nec etiam habetur dilectio proximi, si impugnantes hæreticam prauitatem minime defenduntur: quia qui proximo in sua necessitate non subuenit, charitatem proximi minime habet. impugnantes autem Papam hæreticum, maxime indigent defensione. ergo qui eos negligunt defendere, charitatem ad ipsos nullatenus habent.

Septimo sic arguitur. non defendere Christum, & non defendere discipulos Christi veritatem catholicam nunciantes, ad idem genus criminis pertinet: sic spernere Christum & spernere discipulos Christi. sed spernere Christum & spernere discipulos Christi ad culpam spectat consimilem, ipso Christo testante, qui, vt habetur Lucæ 10. dixit discipulis suis: Qui vos spernit, me spernit. hoc etiam patet: quia non defendere alium est quidam modus specialis contemnendi. qui enim non defendit, spernit. non defendere enim, quem quis potest, ex contemptu procedit: sicut defendere ex amore procedit. sed omnes catholici Christum debent defen-

defendere, quando possunt, testante Augustin. qui turbam asserit grauiter deliquisse, quia Ch
stum, cum duceretur ad mortem, non defendit. qua, vt habetur 23. quæst. 3. ostendit Propheta, r
illos immunes esse à scelere, qui permiserunt principibus Christum interficere: & cum pro m
titudine timerentur, & possent illos à facto & se à consensu liberare, ergo etiam illi, qui discipu
Christi veritatem catholicam nunciantes non defendunt, non sunt immunes à scelere reputan
tales autem sunt discipuli Christi Papam hæreticum impugnantes, qui veritatem profitentur
tholicam. ergo tales sunt ab omnibus catholicis defendendi.

Octauo: qui miseriæ alicuius compatitur, subuenit sibi, & defendit eum cum potest. sed
num membrum & verum corporis Christi mystici compatitur alteri membro in periculo con
tuto: cum videamus iuxta Apostolum, quod si quid patitur vnum membrum corporis natura
compatiuntur omnia membra, 1. ad Corinth. 12. ergo si aliqui patiuntur propter impugna
nem catholicæ veritatis, omnia membra sana corporis Christi mystici compatiuntur eisdem
per consequens eis subueniunt, & ipsos defendunt, si possunt.

Nono sic: Opera misericordiæ sunt omnibus impendenda. ergo defensio (cum sit opus m
sericordiæ) est omnibus impendenda. & per consequens defensio impugnantibus Papam hære
cum est præstanda.

Cap. XXXVIII.

Ponit quatuor instantias contra rationem nonam capituli immediate præcedentis, scil. asserentis, quod opera misericordiæ omnibus sint impendenda, quæ soluuntur capitulo immediate sequenti.

Discip. Per istam rationem probaretur, quod impugnantes catholicam fidem vel veritate
essent à catholicis defendendi, quia opera misericordiæ non solum bonis, sed etiam mal
porteret catholicos exhibere. cum ergo defensio sit opus misericordiæ, oporte catholicos defer
re hæreticos veritatem catholicam impugnantes. Item, opera misericordiæ nequaquam cad
sub præcepto (tunc enim qui non daret eleemosynam, aut non redimeret captiuos, peccaret m
taliter) si ergo defensio est opus misericordiæ: catholici ad talem defensionem de necessitate sal
minime astringuntur. Amplius, sicut punire delinquentes pertinet solummodo ad iudices se
lares vel ecclesiasticos: ita defendere bonos ad superiores & potestates publicas noscitur pertine
ergo non ad omnes catholicos pertinet defendere Papam hæreticum.

Rursus, oppressorum defensio exhibetur, cum illatæ vel inferendæ iniuriæ pulsantur. sed
iurias propulsare ad viros perfectos minime pertinet: tum quia prima veritas talibus ait, Mat
Ego autem dico vobis non resistere malo: tum quia armis iniuria propulsatur, viris autem pe
ctis, sicut clericis, non licet arma mouere. ergo saltem ad viros perfectos minime spectat im
gnantes Papam hæreticum defendere. Ista sunt, quæ rationem factam de operibus misericordi
nonnullas alias (vt mihi videtur) impediunt. ideo quomodo respondetur ad ea, ge
scire.

Cap. XXXIX.

Ponit responsiones ad obiectiones præcedentis capituli, vbi etiam ponuntur 3. valde notanda, & quomodo malis impendenda sunt opera misericordiæ, & qui & quando teneantur homines ad opera misericordiæ.

Magist. Dicunt nonnulli, quod istæ obiectiones tuam insipientiam manifestant, & q
non intelligis assertionem prædictam, ostendunt. Ad cuius euidentiam tria debent esse
tanda, quorum primum est: quod sicut diuersa sunt opera iusticiæ, quorum quædam omnibus
ditis & præpositis possunt congrue conuenire: sicut cum subditus siue præpositus alienum
bet de necessitate iusticiæ restituere habet, nisi ex causa rationali excusetur. Quædam vero sun
pera iusticiæ, quæ non conueniunt omnibus, sed solum præpositis: sicut iudicare iuste non c
petit o. si superiori. Sic sunt quædam opera misericordiæ & beneficientiæ, quæ omnibus com
tere possunt, sicut orare, intercedere pro aliquo, & nonnulla alia. quædam vero sunt opera mi
cordiæ, quæ non omnibus competere debent, cuiusmodi est opus nonnunquam alius armis de
dere. Secundo dicunt esse notandum, quod licet præcepta affirmatiua obligent semper, non ta
pro semper. & ideo semper remanet quilibet obligatus ad opera misericordiæ, quæ sibi com
tunt proximis exhibenda; non tamen tenetur quilibet talia opera misericordiæ omni temp
exercere: sed hoc loco & tempore oportunis aliis circumstantiis debite obseruatis. Tertio di
esse notandum, quod multis modis potest quis defendere. vno modo armis violentiæ resisten
alio modo, verbis pro alio allegando vel impugnare nolentes verbis exhortatoriis, præceptoriis
prohibitoriis seu aliis quibuscunque à violentia reprehendendo: alio modo, occultando vel
prodendo, aut in domum vel locum tutum recipiendo: aliisq; modis pluribus, quos longum
enarrare, conuenit alios defendere. Discip. Narra, quomodo ad obiectiones meas per ista n
bilia respondetur. Mag. Ad primam dicunt, quod quamuis interdum etiam oporteat malis o
mi.

misericordiæ exhibere; non tamen opera omnia misericordiæ sunt omnibus malis & impiis exhibenda. intercedere enim apud iudicem pro puniendis reis, est opus misericordiæ: & tamen pro sceleratis incorrigibilib. liberandis nullus intercedere debet. 23. q. 4. c. est iniusta. & ideo licet hæreticis impugnantibus catholicam veritatem sint quædam opera misericordiæ impendenda, defensio tamen, quę in fauorem hæreticæ prauitatis, vel in præiudicium fidei Christianæ potest aliqualiter redundare, est omnino substrahenda: quæ tamen catholicis Papam hæreticum impugnantibus in fauorem fidei orthodoxæ à fidelibus est præbenda. Ad secundam potest dici, quod omnia opera misericordiæ pro aliquo tempore cadunt sub præcepto. quemadmodum amor proximi, ex quo omnia opera misericordiæ procedere debent, cadit sub præcepto. & ideo defensio impugnantium Papam hæreticum circumstantiis debitis obseruatis, cadit sub præcepto, licet tale præceptum nō intelligitur pro omni tempore obligare. DISCIP. Pro quo tempore secundum istos obligat hoc præceptum? MAG. Respondetur, quod sicut dare eleemosynam tenetur de necessitate ille, qui potest, cum ex parte indigentis apparet euidens & vrgens necessitas, nec scit alium, quem probabiliter credit velle & posse necessitatē habenti iuxta indigentiam subuenire: sic tunc tenetur quilibet, qui potest modo defensionis sibi congruo & possibili impugnantes Papam hæreticum defendere, quando tali defensione necessario indigent, nec apparet alius, qui eis velit & possit tuitionem impendere. sicut etiam quando imminet periculum fidei, essent prælati à subditis arguendi, & fides catholica esset fideliter confitenda. sic quando ex omissione defensionis impugnantium Papam hæreticum, periculum fidei immineret, vel subtraheretur honor Dei, essent impugnantes Papam hæreticum ab omnibus, qui possunt, si non appareret alius, qui eos protegeret, defendendi. & quicunque eis in aliquo casu, videlicet prædictorum, defensionem debitam denegaret in peccatum mortale, & fautoriam prauitatis hæreticæ laberetur, nec possent aliqui, nisi per solam impotentiam, excusari.

DISCIP. De ista in septimo huius inquiram. ideo refer, quomodo ad aliam instantiam respondetur.

MAG. Ad illam instantiam respondetur seu dicitur, quod aliquod genus defensionis solummodo pertinet ad iurisdictionem habentes; quemadmodum ad eosdem pertinet tantummodo regulariter petere, plectere delinquentes: sed præter talem defensionem, sicut dictum est in tertio notabili suprascripto, sunt multi alii modi defendendi Papam hæreticum impugnantes, qui aliis à iudicibus competere possunt. sæpe enim aliqui à violentiis aliorum solum precibus defenduntur. vnde de tali modo defensionis habetur dist. 87. c. eos, vbi sic legitur: eos, qui ad Ecclesiam confugiunt, tradi non oportet, sed loci sancti reuerentia & intercessione defendi. Ex quibus verbis colligitur, quod nonnunquam eo ipso, quod aliqui non traduntur, vel pro eis interceditur, defenduntur. multis etiam aliis modis potest quis defendi, qui non solum ad iurisdictionem habentes, sed etiam ad quoscunque alios pertinere noscuntur. possunt ergo catholici nullam iurisdictionem habentes, & etiam maiores multis modis defendere Papam hæreticum impugnantes. quia interdum non tradendo, occultando ab eorum persecutione verbis molestantes multifariis reuocando, & aliis modis quos longum esset enarrare. Et per idem respondetur ad quartam: quia præter defensionem, quæ fit armis, multi sunt alii modi defendendi impugnantes prædictos. cum vero accipis, quod iniuriam propulsare ad viros perfectos minime pertinet: negatur de multis modis iniuriam propulsandi. & cum allegas auctoritatem Christi, respondetur secundum August. super Ioan. vt legitur 23. q. 1. c. paratus, quod dictum Christi præceptum magis est ad præparationem cordis, quam ad opus. cum autem dicis, quod armis iniuria propulsatur, verum dicis: sed præter istum modum pulsandi iniuriam sunt multi alii, viris perfectis & clericis congruentes.

CAP. XL.

In quo assignatur alia ratio, quæ est. 10. pro opinione secunda cap. 37. recitata, probans quod quilibet catholicus taliter impugnantes teneatur de necessitate salutis defendere modo sibi possibili, & ista ratio sumitur ex his, quæ dicta sunt in capitulo 39. vbi respondebatur ad obiectiones per tria notanda, & alia ibidem dicta.

DISCIP. Considero ex prædictis, quod isti largissime nomine defensionis vtuntur, cum dicunt, quod impugnantes Papam hæreticum sunt à catholicis defendendi. & ideo magis quam prius assertionem prædictam intelligo. adhuc tamen vellem scire, si amplius, quam prius, sæpe dicta assertio explicatur.

MAGIST. Videtur quod vltimate sic valeat explicari: quilibet catholicus & fidelis impugnantes zelo fidei orthodoxæ Papam hæreticum, cum euidenter indigēt, & necessario vel periculum immineret fidei Christianæ, tenetur necessitate salutis modo sibi possibili & congruenti defendere, si alius non apparet in promptu, quem probabiliter credat velle vel posse taliter impugnantes Papam hæreticum defensare.

DISCIP. Quid si quis credat tales ex rancore & odio, aut aliis ex mala radice Papam hæreticū mala intentione impugnare, nunquid tenetur eos prædicto modo defendere? MAG. nullus debet præsumere talem Papam hæreticum mala intentione impugnare, nisi sibi constet legitime

& non

& non ex leui iudicio. Si tameo constaret sibi, qood ex mala intentione hæreticum Papar
pugnarent, eos deberet defendere, ne propter impugnationem prauitatis hæreticæ patere
maxime si ex omissione defeosionis ipsorum periculum fidei videtur im minere. quia in hoc
gis veritas defenditur catholica, quam prauitatem hæreticam impugnaotes. ad veritatem a
catholicam defendendam vniuersi catholici sunt astricti.

Discip. De quo periculo fidei imminenti intelligitur dicta assertio, cum dicit, quo
litet impugnantes Papam hæreticum sunt tuendi, quando periculum fidei imminet.

Magist. Responderetur quod intelligitur de periculo fidei in voa regione vel regno
etiam vni soli homini imminenti, quia si aliquis probabiliter æstimaret, qood vnum regnu
regio aut ciuitas, vel etiam vnus homo auerteretur à fide, vel faueret hæreticæ prauitati, nisi
impugnaotes Papam hæreticum defenderet, ipsos ooo tuendo (si posset) mortaliter p
tet.

Cap. XXXXI.

In quo assignantur tres aliæ rationes idem quod prius probantes: & sic in numero habent rationes 14. probantes quod impugnantes Papam hæreticum, etiam si non appellent, catholici tales defendere tenentur.

Discip. Assertionem prædictam (vt æstimo) clare iotelligo: quamuis non sit mihi demo
tum, quod contioeat veritatem, pro qua adhuc allegare coneris, vt sciam fundameota
bus frater Michael & sui sequaces probare nituntur, quod sont à catholicis contra summum
tificem defendendi. Mag. Assertio memorata vndecimo tali ratione videtur posse probari.
sine quo periclitaretur tam fides catholica quam humana societas, magis est à catholicis i
deodum pro fide catholica conseruanda, quam pro societate humana conseruanda: eo quo
liber catholicus magis zelare tenetur pro fide, quam pro societate humana. absque mutua
defeosione periclitatur tam catholica fides, quam humana societas. pro humana autem so
conseruanda Christiani auxilium mutuum sibi debent impendere: quia quemadmodum, v
testante, vt habetur Matth. 12. omne regnum diuisum desolabitur: & omnis ciuitas vel do
uisa contra se non stabit: sic omnis societas per mutuam defensionem mioime colligata o
bit. qood veritas ipsa prius insinuare videtur aperte, cum dicit: qui autem non est mecum,
me est: & qui non congregat mecum, dispergit. Ex quibus verbis colligitur, quod qui non e
aliquo, ipsum modo conuenienti & possibili defendendo contra ipsum esse dignoscitur.
seqnitur, quod talis societas minime stabit. & ita pro humana societate seruanda debet vnu
defensionem impendere. ergo molto magis pro seruanda fide catholica debet vnusquisqu
defensionem & tuitionem (cum potest) impeodere. Ex quo infertur, quod impugnanti
pam hæreticum est defensio adhibenda.

Duodecima ratio talis est: qui debet alteri auxiliom & consilium in aliqua causa impe
debet eidem defeosionem congruam exhibere. catholicus autem debet impugnantibus
hæreticum auxilium & consilium impendere. aliter enim zelator fidei catholicæ nequaqu
steter. ergo debet eis defensionem etiam impendere.

Tredecima ratio talis est: quilibet tenetur defendere, si potest, patientem quamcun
iuriam. ergo multo magis quilibet tenetur defendere, si potest, patientem iniuriam propte
ciam: qoia defendendo fidem catholicam Papã hæreticũ nititur impugnare. consequẽtia
festa & euidens: quia patiens iniuriam est maxime defendendus, si propter iustitiam & fi
tholicam iniuriam noscitur suscipere. Antecedens autem auctoribus sanctorum patrum
aperte probari. ait enim Simachus Papa, vt habetur di. 83. c. presbyter: mortem enim lang
probator infligere, qui haoc (cum possit) non excludit. & per consequens iniuriam videtu
re, qui hanc (cum possit) non excludit. oollus autem debet iniuriam inferre. ergo quilibet
iniuriam patientem (cum possit) defendere. Item Ambros. in lib. de officiis, & ponitur
Pasce, ait: *quisquis enim pascendo hominem potes seruare: si non paueris, fame occidisti.* Ex quibus verb
gitur, quod ille dicitur occidere alium, qui sustentationem (cum possit) non exhibet corp
ergo similiter ille intelligitur iniuriam irrogare, qui cum potest iniuriam oon excludit. & i
bet, si potest, debet defendere iniuriam patientem. Item Ionoc. tertius, vt habetur extra,
excom. quantæ, asserit manifeste, qood facientes & consentientes pari pœna plectendus
ta condemnat auctoritas, eos delinquentibus fauere ioterpretans, qui cum possunt, manife
tiori desinunt obuiare. Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui primom ab inferend
iuria noo defendit, cum potest, est pari pœna cum iniuriaote plectendus. & ita
quilibet, cum potest, patieoti iniuriam debet de-
feosionem impendere.

Cap. XLII.

Ponit vnam euasionem, videlicet quod talis defensio non spectat nisi ad illos, qui habent iurisdictionem super iniuriantes. & hoc probatur auctoritatibus & rationibus. vbi etiam probatur, quod socius socium defendere non debet, & per consequens non tenetur. cuius oppositum probatur capitulo immediate sequenti. & ad has auctoritates & rationes respondetur infra c. 44. huius.

DISCIP. Auctoritates prædictæ de solis iudicibus vel prælatis habentibus super alios potestatem intelligi debent: non autem de illis, qui potestatem vel iurisdictionem super iniuriantes nullam habent. Quod pluribus modis videtur posse probari. Primo autem auctoritate beati Augustin. quæ ponitur 23. quæst. 4. cap. forte, ostenditur. ait enim: Forte in populo Dei stat iuxta te auarus, raptor, inhians rebus alienis, quem nosti talem, & fidelis est, vel fidelis potius vocatur. non eum potes de Ecclesia pellere: non habes aliquem aditum castigando vel corrigendo ipsum corrigere. accessurus est tecum ad altare, noli timere. & infra eodem. c. si iudex es, si iudicandi potestatem accepisti, ecclesiastica regula si apud te accusatur, si veris documentis testibusque conuincitur, coherce, corripe, excommunica, & degrada. Ex quibus verbis datur intelligi, quod non ad socios, sed ad prælatos spectat corrigere delinquentes: & per consequens non ad socios, sed ad prælatos spectat defendere passos iniurias. quia cuius est defendere patientem iniuriam, eius est reprimere: & per consequens plectere iniuriam inferentem.

Secundo probatur idem sic: si socius tenetur defendere socium, videns aliquem verberare clericum, & non defendens ipsum, sententiam excommunicationis incurrit, iuxta auctoritatem Innocentii tertii allegatam superius. sed hoc est inconueniens, sicut Gloss. ibidem ratione tali probat: nullus excommunicatur ex facto alterius, nisi participando in locutione, vel oratione, aut in crimine fuerit ei compar, vel eius mandato obediendo, vel auctoritate prædicando. supra cap. mulieres. sed hic nullo tali modo participat. ergo non est excommunicatus. & per consequens socius non tenetur defendere socium.

Tertio probatur idem ratione, quam innuit Gloss. vbi supra. & eandem tangit Gloss. 23. quæst. 3 cap. non inferenda. quæ potest sic formari. nullus tenetur ad id, pro quo potest ex pacto recipere pecuniam: quia illud, ad quod quis de necessitate absque omni pacto tenetur, debet gratis impendere. sed pro defensione socii socius licite recipit pecuniam; nec receptam pecuniam tenetur restituere. ergo socius non tenetur de necessitate socium absque pacto defendere.

Quarto probatur idem sic: non magis tenetur socius socium de necessitate defendere, quam tenetur medicus periclitantem infirmum gratis curare. sed medicus non tenetur gratis infirmum curare, quia de suo non tenetur quis ferre beneficium. 10. quæst. 2. precarie. ergo nec socius tenetur gratis socium defendere.

Quinto sic: defensio socii est quædam militia vel aliquid simile militiæ. sed nemo tenetur suis stipendiis militare, teste Apostolo 1. ad Corinth. 9. qui ait: quis militat suis stipendiis? quasi diceret, nullus. ergo nemo tenetur alium gratis defendere.

Sexto sic: defendere socium est benefacere. sed nemo tenetur alii benefacere gratis: quia per leges nemo cogitur benefacere, sed malefacere prohibetur, vt testatur August. contra Pelagium, & ponitur 23. quæst. 5. ad fidem. ergo nemo tenetur socium gratis defendere. Ex quo sequitur, quod non tenentur omnes catholici impugnantes Papam hæreticum defendere. DISCIP. Fortasse quia, vt æstimo, Frater. MAGIST. Et adhærentes sibi illos, qui ipsos contra summum Pontificem non defendunt, reprehensibiles arbitrantur, putantes quod non solum pro causa fidei patientes, sed etiam alii pro leuioribus causis sustinentes persecutiones & iniurias non tantum à prælatis, sed etiam à sociis & aliis sunt pro viribus defendendi: peto quod assertionem prædictam, quod socius videlicet tenetur defendere socium, allegationibus quantum potes fortioribus munire coneris; & quomodo ad rationes in contrarium, quas adduxisti, frater.

MAG. Et sui respondeant, studeas propalare. vt per huiusmodi impugnationes, quibus prædicti frater. MAG. Et sui, dominum summum Pontificem & sibi adhærentes impugnare conantur, magis profunde intelligam, & quomodo debent reprobari & refelli, euidentius aduertam.

Cap. XLIII.

In quo probatur oppositum, quod socius socium defendere debet auctoritatibus plurimis & sex rationibus & exemplis quinque.

MAGIST. Nequaquam deciperis existimando, quod frater MAG. & adhærentes sui valde reprehensibiles nonnullos reputant Christianos, & à peccato mortali nullatenus excusandos: pro eo quod eis defensionem contra dominum Innoc. non impendunt, dicentes, quod quilibet (cum potest) modo congruenti & sibi compossibili tenetur socium iniuriam patientem defendere

& à periculo liberare. Ex quo moliuntur inferre, quod cum ipsi propter iusticiam & fidem ca
licam persecutiones grauissimas patiantur, sunt à catholicis defendendi, & a periculis
randi.

Quod autem socius socium iniuriam patientem (cum potest) modo sibi congruenti & p
bili teneatur etiam gratis defendere, auctoritatibus, rationib. & exemplis videtur posse pro
Hoc enim Ambrosius, vt allegatum est superius, notabiliter & sententialiter videtur asserere
ceus: qui enim non repellit à socio iniuriam (si potest) tantum est in vitio quantum ille, qui
Ex quibus verbis colligitur, quod qui non defendit socium, culpam incurrit.

MAG. Istam Gloss. exponam, quia repellere iniuriam est defendere reputandum.

DISCIP. Ad hoc respondet Gloss. ibidem dicens: si potest, id est, si est in potestate po
ex quibus verbis Gloss. datur intelligi, quod Ambrosius loquitur de prælatis.

MAG. Glossa super illam expositionem hoc non asserit; sed tantummodò recitat, qu
fine illius notulæ reprobare videtur, dicens: sed istis asserentibus expositionē prædictā obui
fra eodem. cap. vlt. ex quo capitulo colligitur euidenter, quod turba Iudæorum, quæ non de
dit Christum contra principes ipsum volentes occidere, nequaquam fuit immunis à scele
quo sequitur, quod non solum prælati, sed etiam plebeii tenentur defendere Christum contra
latos eorum: & ita socius etiam tenetur defendere socium. Quod etiam illa expositio cortu
textum, patet aperte, cum loquitur expresse de illo, qui à socio iniuriam non repellit. DISCIP
idem plures auctoritates adducas. MAG. Hoc idem Ambrosius, vt superius est adductum, a
manifeste: quia dicit, quod tueri à latronibus socios plena iusticia est. opus autem iusticiæ te
quilibet exercere. ergo de necessitate iusticiæ sunt socii defendendi. Item, idem habetur dist.
non satis, loquens qualiter opus misericordiæ tenetur proximo impendere, qualis est non
prælatus, sed etiam subditus, ait: si tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pe
tua valeat quam vita morituri, non est leue peccatum. Ex quibus verbis colligitur, quod
quis socium à morte redimere: & per consequens eadem ratione tenetur eum, si potest, defen
Item ista videtur esse Salomonis, qui in prouerbiis secundum Hier & in prologo paruulum ca
mum docens: & per consequens non ad prælatum, sed ad alium sermonem dirigens, ait: eru
qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare non cesses. Ex quibus verbi
ligitur, quod non solum prælati, sed etiam alii persecutiones & iniurias patientes defendere te
tur. DISCIP. Sufficiunt ad præsens auctoritates istæ pro assertione prædicta: ideo rationes
cas.

MAG. Prima ratio talis est: Qui debent sibi mutuum iuuamen, auxilium & fauorem im
dere, & sibi mutuam defensionem tenentur impendere. omnes autem Christiani siue cathol
bi debent mutuum auxilium, consilium & fauorem impendere. Tum, quia omnes catholic
membra vnius corporis. membra autem pro se inuicem sollicita sunt. 1. Corinth. 12. Tum q
piscopi, quorum vnus est prælatus alterius, auxilium mutuum sibi debent impendere, teste
ceut. secundo, qui, vt dicitur. &c. di. c. præcipimus, ait: Præcipimus vt Episcopi ad solum De
salutem populi habentes respectum illum omni tepiditate semota ad pacem firmiter tene
mutuum consilium sibi & auxilium præbeant: nec hoc alicuius amore vel odio permittant.
si quis in hoc opere Dei tepidus inuentus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat. Cui
concurdat Alexand. Papa, qui, vt legitur 3. quæst. 1. c. nulli, ait: Qui autem ex nostro fuerit
gio & ab auxilio vestro se subtraxerit, magis schismaticos quā sacerdos esse probatur. Ecce, in
Propheta, ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum. illi vero non ha
in vnum, qui à fratrum se solatio subtrahunt. Ex quibus verbis datur intelligi, quod Episcop
cerdotes, quorum etiam vnus alteri minime est subiectus, auxilium sibi mutuum debent in
dere. & per consequens sibi debent defensionem mutuam congruentem præstare. Ex quo
tur, quod socius socium debet defendere. Secunda ratio talis est: Magis tenetur socius soci
suo non inferiori patientem iniuste) defendere, quàm viri ecclesiastici teneantur defendere
ratos, qui eis minime sunt subiecti. sed viri ecclesiastici sceleratos & impios ad ecclesiam fu
tes, licet eis nullatenus sint subiecti, defendere tenentur. ergo multo magis socius socium inn
tem debet defendere. minor probatur auctoritate Gregor. qui vt habetur 23. quæst. 5. cap. reo
Reos sanguinis defendat ecclesia. vbi dicit Gloss. omnes fugientes ad ecclesiam tenetur def
re, vt 17. quæst. 4. reum. & hoc est verum, siue sint rei siue non.

DISCIP. Hoc dicit Greg. quia viri ecclesiastici ecclesiam defendere tenentur. & ideo t
tur prohibere ne fugientibus ad ecclesiam violentia fiat. MAGIST. Tu aliam causam assi
quam Gregorius, quare rei sunt ab Ecclesia defendendi. nam Gregorius causam assign
dicti, cum immediate post verba prædicta subiungit, ne effusionis sanguinis fiat particep
quibus verbis colligitur, quod ideo viri ecclesiastici debent defendere reos ad Ecclesiam fu
tes, ne homicidii fiant participes. Quia qui non resistit, cum potest, consentit, iuxta sanctoru
rum sententias. ergo consimiliter qui non defendit socium iniuriam patientem, cum possit,
riæ crimen incurrit. Vnde ex hoc tertia ratio formatur. Quilibet catholicus ad h
netur sine quo etiam in crimine participat criminoso. sed qui non defendit (cum po
socium iniuriam patientem, participat in crimine iniuriam inferenti. ergo socius
cium (cum potest) tenetur defendere. maior est manifesta. minor auctoritatibus sanct

pa

partum ostendi videtur. ait enim Eleutherius Papa, vt habetur 2. quæst. 7. cap. negligentia: Negligentia cum possis perturbare peruersos, nihil est aliud quam fauere. nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. eadem sententia verbaliter ponitur dist. 83. cap. error. & 23. quæst. tertia, cap. qui potest, ponitur sub his verbis: qui potest obuiare & perturbare peruersos, & non facit, nihil est aliud quam fauere impietati eorum. nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Ex quibus verbis colligitur, quod qui non resistit iniuriam facienti, eidem communicat in crimine atq; fauet.

DISCIP. Verba quæ allegasti, de prælatis tantummodo debent intelligi, secundum quod notat Gloss. 2. quæst. 7. negligentia.

MAGIST. Hæc responsio dupliciter impugnatur. Primo quia Gloss. hoc non asserit, sed tantummodo dicit, quod ista videtur de prælatis tantum loqui. Secundo quia perturbare peruersos contingit dupliciter. Vno modo ipsos pro sua peruersitate pœna congrua puniendo. & sic perturbare peruersos regulariter solummodo pertinet ad iudices vel prælatos. Alio modo exhortatione malum reprobando, & illo modo saltem eis expedit verbis monitoriis resistendo. & istud spectat ad omnes, Gloss. ibidem aperte insinuante, quod quilibet tenetur perturbare, id est, prohibere & remouere à malo: & hoc cum commode illud facere potest. aliter enim peccat, qui sic non prohibet. & subdit, secundum hoc quilibet tenetur prohibere iniuriam à proximo. & per consequens proximum saltem verbis (si potest) defendere debet, licet non sit prælatus ipsius.

Quarta ratio est hæc. ille tenetur (si potest) defendere socium iniuriam patientem, qui tenetur corrigere & corripere iniuriam inferentem. nam corrigendo iniuriari volentem defendit, quantum in se est, ipsum qui esset passurus iniuriam. sed alii, quam iudices vel prælati (si possunt) tenentur corrigere iniuriari volentem. ergo si commode possunt, debent defendere alium, qui est passurus iniuriam. maior euidens esse videtur primo auctoritate beati Augustin. qui li. de verbis domini, & ponitur 23. quæst. 4. cap. primo tolerandi quidam sunt mali; nec corporaliter ab eis recedatur, sed spiritualiter, spiritualiter autem exire est facere quod pertinet ad correptionem malorum. quantum licet pro gradu cuiuslibet salua pace. vbi dicit Gloss. super verbo pro gradu, id est pro dignitate & officio cuiuscunque. alio tantum modo debent prælati corrigere delinquentes: alio modo socii. prælatus corrigit increpando, verberando, vt infra e. quæst. 1. forte. socius vero monendo & reprobando factum. Ex quibus verbis datur intelligi, quod non solum prælati, sed etiam alii tenentur corrigere delinquentes & iniurias aliis facientes. quod etiam idem August. vt habetur 23. quæst. 5. cap. non putes, sentire videtur. ait enim: non putes te tunc amare seruum tuum, quando eum non cædis. & infra: aut tunc amare vicinum tuum, quando non corrigis eum; non est ista charitas, sed languor. Ex quibus verbis habetur, quod vicinum vicinus tenetur corrigere. Item Anacletus, vt habetur 24. quæst. 3. c. tam sacerdotes, ait: tam sacerdotes quam reliqui fideles omnes summam debent habere curam de his qui pereunt. ergo ad omnes spectat corrigere iniuriam inferentes.

DISCIP. Scis quia multi istis diebus tenent doctrinam Thomæ de Aquino. quare dic, quid ipse sentit de hac re, an scilicet ad omnes spectat corrigere delinquentes.

MAGIST. Ipse tenet quod sic. nam secunda secundæ, quæst. 33. art. 3. dicit sic: Duplex est correctio. vna quidem quæ est actus charitatis, quæ specialiter tendit ad emendationem fratris delinquentis per simplicem admonitionem. Et talis correctio pertinet ad quemlibet charitatem habentem, siue sit subditus, siue prælatus. Et articulo quarto dicit sic: correctio fraterna, quæ est actus charitatis, pertinet ad vnumquemque respectu personæ, ad quam charitatem debet habere, si in eo aliquid corrigibile inueniat.

DISCIP. Non adducas plura ad probandum, quod omnes tenentur corrigere iniuriari volentem: sed adhuc proba, quod socius tenetur socium iniuriam patientem defendere.

MAG. Quinta ratio pro assertione prædicta est hęc. ad eundem spectat malum proximi remouere (si poterit) ad quem spectat bonum eiusdem (si poterit) procurare. sed quilibet tenetur proximi bonum procurare. quia aliter charitatem ad ipsum minime habet. ergo quilibet tenetur malum alterius remouere, si potest. & ita tenetur remouere malum iniuriam patientis. sed sæpe hoc non fit, nisi ipsum defendendo. ergo quilibet tenetur alium defendere, si potest.

Sexta ratio est hæc: non minus indiget in periculo constitutus contra volentem iniuriari defendi, quam esuriens cibari & sitiens potari. sed quilibet, qui potest, tenetur esurientes cibare & sitientes potare, si per alium illis minime subuenitur. ergo quilibet tenetur alium defendere, si potest, si non appareat aliquis, qui velit & possit eum defendere.

DISCIP. Adducas exempla pro eadem assertione.

MAGIST. Primum exemplum est de Abraham, qui, vt legitur Genes. 14. quamuis non haberet iurisdictionem super capientes Loth fratrem suum, & alios, tamen non solum Loth defendit, sed etiam iruit super capientes, eosque percussit & reduxit Loth cum substantia eius.

Secundum est de Moyse, qui Hebræum percussum ab Ægyptio defendit, & occidit Ægyptium, vt legitur Exod. 2. de quo scribit Ambrosius, vt habetur 23. quæst. 3. cap. non inferenda, dicens: cum vidisset Hebræum ab Ægyptio recipientē iniuriam, defendit vt Ægyptium prosterneret. & tamen super Ægyptios, aut Hebræos tunc Moyses nullam iurisdictionem habuit pote-

statem.de quo etiam, vbi prius, Exod. 7. scribitur, quod filias sacerdotis Madian à pastoribus defensauit: cum tamen neque super puellas, neque super pastores iurisdictionem habuit.

Tertium exemplum de Raab meretrice, quæ, vt habetur Iosue 2. exploratores filiorum Israel abscondendo defendit.

Quartum exemplum est de beato Petro, qui etiam arma mouendo Christum defensare agebat, Matth. 26. & non videtur de voluntate defendendi reprehensus à Christo, sed quia sitate videbatur, an Christus aliter quam pecatma poterat defensari. propter quod Christus ipsum acriter increpando, dixit: an putes quia non possum cogare patrem meum & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum?

Quintum exemplum est de discipulis Damasci, qui, vt legitur Act. 9 beatum Paulum mittendo illum in sporta contra Iudæorum insidias defendebant. Alia complura exempla, qui alii quam prælati in periculo positos defendebant, tam in scriptura diuina quam in aliis scriptis anthenticis, scribuntur aperte.

CAP. XLIV.

Ponit responsiones ad auctoritates & rationes capituli 42. probantes huius oppositum, scilicet quod socius socium defendere non tenetur.

DISCIP. Volo plures allegationes audire pro assertione prædicta. & ideo dic, quomodo possunt obiectiones, quas feci, dissolui.

MAGIST. Prima auctoritas August. quam allegas, non loquitur specialiter de iniuriantibus aliis, sed de delinquentibus in communi. quia tamen assertores prædicti consimiliter dicunt de omnibus peccantibus corrigendis & de passis iniuriam defendendis. ideo ad auctoritatem Augustin. prædictam respondent dicentes, quod in prima parte loquitur August. de his, qui auctoritatem iudiciariam non habent, corrigendo secrete apud delinquentes nequaquam proficerent, sed eos deteriores efficerent. in hoc enim casu non debet aliquis (iurisdictionem nullatenus habens) corrigere delinquentes. consimiliter vbi aliquis intendendo defendere patientes iniurias, ipsos defendere non posset, & ad deteriora infestentes iniuriam prouocaret, deberet defensioni subtrahere. sed sicut subditi peccant mortaliter, si timore temporalium aut humanum fauorem perdendi, aut personale periculum euitandi, vel ob aliquod terrenum habendum socios vel prælatos, cum probabiliter putant, quod possunt eos à peccato retrahere, negligunt secreto corrigere, ita peccant mortaliter, qui, cum conuenienter possunt, ea timore vel cupiditate defensione periculis constitutis vel patientibus iniuriam non impendunt.

DISCIP. Estne aliquis doctor modernus, qui teneat, quod non corrigentes in casu prædicto peccantes peccant mortaliter?

MAG. Thomas de Aquino hoc sentit expresse. dicit enim 2. 2. quæst. 33. art. 2. quod prætermittitur fraterna correctio cum peccato mortali, quando scilicet formidatur iudicium vulgi, carnis excruciatio, vel peremptio: dum tamen hæc ita dominentur, quod fraternæ charitati præponantur. & hoc videtur contingere, quando aliquis præsumit de aliquo delinquente probabiliter, quod posset eum à peccato retrahere: & tamen propter timorem vel cupiditatem prætermittat. Ex quibus verbis colligitur, quod etiam pro morte vitanda non debet quis dimittere corrigere delinquentem, si probabiliter credit, quod posset eum per secretam correctionem retrahere à peccato. Ex quo concluditur, quod quilibet catholicus debet (si potest) corrigere infestentem iniuriam & per consequens defendere iniuriam patientem. DISCIP. Quid dicitur ad hoc, quod accipitur in illa obiectione, quod videlicet, cuius est defendere patientem iniuriam, eius est reprimere: & per consequens plectere iniuriam inferentem.

MAG. Ista negatur tanquam falsa: quia ad plures pertinet defensio patientium & in periculis positorum, ad quos tamen quamuis pertineat reprimere iniuriantes cum moderamine inculpatæ tutelæ, ad eos tamen non spectat plectere iniuriam facientes. quemadmodum cuilibet licet vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ. dist. 1. c. tutelæ. & c. ius naturale, ad quem tamen non semper pertinet illatam iniuriam vindicare.

DISCIP. Dic ad secundam obiectionem. MAGIST. Ad illam potest dici, quod quamuis videns clericum verberari non incurrat excommunicationis sententiam, si ipsum (quamuis possit) non defendat, tamen peccat mortaliter, si ipsum non defendit cum possit. quod non habet solum veritatem de clerico verberato, sed & de laico verberato iniuste. quia ex charitate fraterna quilibet, cum conueniente potest, tenetur in omni periculo subuenire. & hæc responsio ex Glossa super prællegato capitulo quanto colligitur, quæ ait: videtur peccare omnis, qui non defendit alium (si potest) 23. q. 3. non inferenda. & cap. vlt. & si non possit aliter defendere, saltem defendat clamore. & infra: si ergo non habeam aliquam potestatem, video quod aliquis voluit verberare clericum, siue percutere sine meo consilio vel auxilio: non credo quod sim excommunicatus, si non prohibeo, licet alias forte peccem, quia ipsum non defendo, cum possum. Ex quibus verbis colligitur primo, quod sunt diuersi modi defendendi; cum aperte dicatur, quod potest quis defendere clamore. & eadem ratione contingit quis defendere verbis monitoriis monendo

te

rentem iniuriam, quod deſiſtat. quod etiam Gloſſ. ibidem aſſerit manifeſte dicens: *alia eſt prohibitio ſociorum & aliorum: quia ſolummodo verbo & non factis vindicando iniuriam illatam licet factis, ſi poßint, tenentur defendere, ſaltem expoſitum periculo occultando.* ſicut enim ſecundum Auguſtin. vt habetur 23. *quæſt. 4. cap. ipſa pietas*, quilibet tenetur alium ſe volentem occidere liberare, & de periculo, ſi poteſt, etiam violenter extrahere; ita tenetur quilibet alium quæſitum occidi de periculo liberare, ſi poteſt, ſaltem ſi non poteſt aliter occultando. ſunt ergo diuerſi modi defendendi alium in periculo conſtitutum. Secundo ex verbis Gloſſæ colligitur, quod videns clericum verberari, & non defendens, ſi poteſt, licet peccet, tamen excommunicationis non incurrit ſententiam. & per hoc reſpondetur ad rationem Gloſſæ ſuperius allegatam. quia per illam rationem non concluditur, quod non defendens clericum, ſi poteſt, non peccat: ſed quod non incidit in excõmunicationis ſententiam.

DISCIP. Videtur quod iſta ratio non concludit, quod non incidit in excõmunicationis ſententiam: quia iudex vel iuriſdictionem habens non defendendo clericum, cum poteſt, incidit in excommunicationis ſententiam. & tamen nullo prædictorum modorum participat clericum verberanti: quia nec locutione, nec oratione, nec in crimine, nec eius mandato cleric' verberatur, nec auctoritatem præſtat: quia plus eſt auctoritatem præſtare, quam non defendere. MAG. Poteſt dici (vt innuit Gloſſa) quod iudex & ſuperior non defendendo, auctoritatem præſtat. & ideo incidit in ſententiam excommunicationis. DISCIP. Hæc ſententia non videtur ſufficiens: quia ſi iudex nõ defendendo auctoritatem præſtat, eadem ratione ſocius non defendendo cauſam vel occaſionem præſtat. qui autem cauſam præſtat vel occaſionem, ita punitur ſicut faciens: ſicut qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe videtur, *extra, de iniuriis & damno dato, ſi culpa*. ergo ſi iudex, qui non defendit clericum verberatum (cum poteſt) ſententiam excõmunicationis incurrat, & quilibet ali', qui non defendit clericum, excommunicationis ſententia innodatur.

MAGIST. Tu tangis vnum motiuum fundamentale quorundam dicentium, quod quilibet, qui poteſt, debet defendere impugnantes Papam hæreticum, quamuis neſciat Papam eſſe hæreticum.

DISCIP. Ex quo eſt iſtud vnum de motiuis illorum, maiorem tractatum de iſto vſque ad illam materiam cenſeo differendum: tamen nunc dic breuiter, quomodo per Gloſſ. prædictam ad hoc reſpondere contingat. MAG. Poteſt dici, quod quamuis iudex ſiue alius, qui clericum non defendit, ſi poteſt, mortaliter peccat: ex lege tamen naturæ neuter ſententiam excommunicationis incurrit: quia pœna excommunicationis ſolummodo ex iure poſitiuo infligitur. pœnæ autem iuris poſitiui ſunt reſtringendæ, & nullatenus ampliandæ. & ideo ſalua lege poſitiua ſententia excõmunicationis lata per canonem contra non defendentes clericum, ad pauciores (quantum permittit canon) debet extendi. cum ergo canon prædictus aperte ſaluari poſſit, intelligendo ipſum tantummodo de poteſtatem & iuriſdictionem habentibus, quod grauius peccant non defendendo, quã alii: de aliis non debet intelligi, licet alii non defendentes clericum, cum poſſunt, peccent mortaliter.

DISCIP. Dic ad tertiam rationem. MAGIST. Ad tertiam reſpondetur quod hæc non eſt vera: nullus tenetur ad illud, pro quo poteſt ex pacto pecuniam recipere. ſi quis enim indigeret alium in articulo extremæ neceſſitatis ex fame poſſet licite ſibi vendere panem: & tamen ſi alius non haberet vnde emeret vel etiam nollet, teneretur ſibi gratis dare panem pro vita ſuſtentanda, ſi tamen in neceſſitate conſtitutus extrema haberet, vnde ſibi neceſſaria vitæ ab aliis emere poſſet, eſſentque præſentes qui vendere vellent neceſſaria: iſte non tenetur gratis ſibi neceſſaria exhibere. ſic in propoſito licet recipere pecuniam pro defenſione ſocii, ſi ſocius poteſt & vult dare pecuniam, vel aliquis alius, qui poteſt & vult eum defendere, vel ipſe poteſt defendere ſemetipſum. ſi autem non poteſt ſemetipſum defendere, vel non poteſt aut non vult dare pecuniam, pro defenſione ſua, alius tenetur eum defendere abſque pecunia. poterit tamen poſtea ab eo petere pecuniam, & alius ſibi dare tenebitur.

Ad quartam reſpondet Gloſſ. diſt. 83. cap. primo, dicens: patet hoc quod medicus debet curare pauperem infirmum; quia plus debet valere apud eum vita illius, quam propria pecunia. ſed ſi infirmus diues eſt, & nihil vult dare Medico, nunquid gratis eum tenetur curare? cum nemo de ſuo cogatur facere beneficium, vt 10. quæſt. 2. præcariæ, cum etiam licite poteſt recipere mercedem, vt 14. quæſt. 5. non ſane, dico quod tenetur eum curare ſuis expenſis. & ſi conualuerit, repetat expenſas, quia vtiliter geſſit negocium eius.

DISCIP. Iſta videtur mihi fortis allegatio pro aſſertione præfata, quod ſcil. quilibet tenetur in periculo conſtitutum defendere & iuuare. cui repugnare videtur, quod Gloſſ. aſſerit, dicens: nemo de ſuo cogitur facere beneficium. 10. q. 2. præcariæ. vnde quomodo ad hoc reſpondetur, expone.

MAG. Dicitur quod illa auctoritas truncate allegatur: quia verba illius capituli 10. q. 2. præcariæ, ſunt hæc: Cum ratio & vſus obtineant neminem cui non vult contra vtilitatem & rationem cogi de proprio facere beneficium. quæ longe aliam ſententiam continent, quam dicere quod nemo de proprio cogitur facere beneficium. ſæpe enim lege diuina pariter & naturæ ac lege humana cogitur quis de ſuo beneficium facere. aliter ei nemo eleemoſynam de ſuo facere aliis teneretur, quod legi diuinæ & naturæ ac humanæ noſcitur obuiare. nemo tamen contra vtilitatem ſuam & contra rationem cogitur de proprio beneficium facere. non enim eleemoſynam dare de proprio

est contra rationem nec contra vtilitatem spiritualem eleemosynam facientis, licet quandoq; contra vtilitatem temporalem. sicut etiam defendere socium gratis absq; mercede temporali est contra vtilitatem saltem spiritualem defendentis, nec contra rationem. & ideo sæpe cogitu liquis lege naturæ & diuina tale beneficium aliis gratis impendere.

DISCIP. Ista responsio videtur apparens. ideo dic, qualiter ad quintam rationem respo derur.

MAGIST. Respondetur, quod regulare est neminem teneri suis stipendiis militare pro p sona priuata. fallit tamen in casu, quia si aliquis militando potest saluare vitam alterius, qui n potest sibi reddere stipendium, debet pro eo stipendiis propriis militare saluando vitam eiusde si enim miles viderit socium in bello ab aduersariis fortiter impugnatum, & in mortis peric constitutum, debet, si potest, non sperando ab ipso stipendium ipsum de periculo liberare.

DISCIP. Miles recipit stipendium à principe pro principe & aliis fidelibus defendend quando potest. quare debet absque stipendio recipiendo à socio ipsum, quando expedierit, def dere.

MAG. Sicut miles recipit stipendium à principe etiam pro aliis commilitonib. quando pedierit, defendendis: ita quilibet recipit præceptum à Deo & à lege naturæ pro sociis, quando cesse fuerit, defendendis. non minus autem obligatur quis ex præcepto diuino & lege natu quam ex stipendio recepto à principe. quare sicut miles tenetur commilitones defendere, qu do conuenienter potest: ita socius socium, quando conuenienter potest, tenetur def dere.

DISCIP. Dic qualiter ad obiectionem vltimam respondetur. MAG. Respondetur, qu quamuis per leges nemo cogatur benefacere, tamen sæpe per leges cogitur quis bonum facere. enim neque diuina neque humana cogit benefacere. quia dicit Augustin. post verba, quæ allega benefacere nemo potest, nisi elegerit, nisi amauerit; quod est in libera voluntate. Ex quibus ve colligitur, quod sicut voluntas non potest cogi: ita nemo potest cogi benefacere. & quando quidem absolute, quandoque autem conditionaliter. & sic per leges diuinas & humanas cog quis conditionaliter benefacere, scilicet si voluerit vitare pœnam temporalem vel æternam, te tur socium, cum potest, defendere.

DISCIP. Istam responsionem rationabilem arbitror: cui tamen Gloss. super illo verbo, cog ni, repugnare videtur, cum dicit: *qui ex timore benefacit, reputatur non facere.* Ex quibus verbis colli tur, quod aliquis potest benefacere ex timore. & ita saltem aliquis timore conditionaliter c tur benefacere, quemadmodum cogitur bonum facere.

MAGIST. Respondetur, quod Glossa intentionem textus August. expressius habuisset, si xisset, *qui ex timore bonum facit, reputatur non facere*, sicut dicit August. vt habetur *extra de reg. iur. qu timore facit præceptum aliter quam debeat facit, & ideo non iam facit.* potest tamen dici, quod Gloss. po benefacere pro bonum facere. non est autem dubium, quin leges cogant sæpe bona facere. & ic sæpe metu legum & timore nonnulli benefaciunt accipiendo benefacere pro bonum facere. August. aliter accipit, quia pro meritorie & ex bona voluntate facere.

CAP. XLV.

In quo pertractatur tertia conclusio cap. 17. posita scilicet quod deferendum sit appellationi à P catholico pro causa hæresis interiecta, antequam constet ipsam non esse legitimam. & probatur rationibus. Oppositum vero huius probatur capitulo immediate sequenti, scilicet quod non sit ferendum tali appellationi. in principio tamen capituli proponitur, quomodo quadam de nescientibus Papam esse hæreticum, vtrum tales teneantur defendere impugnantes ipsum, ad quam respondetur infra cap. 50. huius.

DISCIP. Allegationes, quas supra in diuersis capitulis adduxisti ad probandum, quod cat lici, qui possunt, de necessitate tenentur Papam hæreticum impugnantes defendere, tantu modo de scientibus & credentibus Papam esse hæreticum videtur concludere, quod illi soli licet qui credunt aut sciunt Papam esse hæreticum, tenentur de necessitate salutis ipsum im gnantes, si possunt, defendere: non autem videntur ostendere, quod nescientes Papam esse h ticum, teneantur defendere ipsum de prauitate hæretica impugnantes. ideo quid de hoc senti literati propalam.

MAG. Rationes illæ saltem multæ non tantum de scientibus Papam esse hæreticum: sed nescientibus (tamen dubitantibus) videntur procedere. vnde nonnulli putant, quod sicut si quis de facto à Papa catholico appellaret, ipsi hæresim imponendo antequam constaret appe tionem huiusmodi non esse legitimam esset appellationi deferendum eiusdem. ita si aliqui im gnant Papam hæreticum, alii catholici nescientes ipsum esse hæreticum, & ignorantes an ip impugnantes veraciter & iuste impugnent, tenentur, si possunt, taliter impugnantes def dere.

DISCIP. Secundum ista, quæ dicis, hic est locus congruus pertractandi conclusionem tertiam illorum, qui dicunt, quod licet appellare à sumo Pontifice, quam supra c.17. recitasti: & nunc iterum replicasti. ideo pro illa conclusione primo satagas allegare.

MAGIST. Quod deferendum sit appellationi à Papa catholico pro causa hæresis interiectæ, antequam constet ipsam non esse legitimam, multis modis videtur posse probari. Primo sic: non minus deferendum est appellationi pro causa hæresis interiectæ, quam aliis appellationibus pro grauaminibus spiritualib. & leuibus interiectis, quia appellatio pro causa fidei interiecta spectat ad ius publicum & vtilitatem communem. ergo non minori priuilegio gaudere debet, quam appellatio interiecta pro vtilitate priuata. sed aliis appellationibus est deferendum, quamuis non constet, quod non sunt legitimæ, eo quod causa allegata non est probata. ergo multo fortius appellationi à Papa pro causa hæresis interiectæ est deferendum, dummodo non constet, quod non est legitima.

DISCIP. Tardiores exemplis apertis sæpe mouentur. ideo pone exemplum apertum de appellatione à Papa catholico interiecta.

MAG. Sicut in principio istius materiæ tibi apertius indicaui, tenentes istam assertionem, quod appellationi a Papa catholico est deferendum, antequam constet appellationem non esse legitimam, nolunt ad strictissimam significationem appellationis artari, sed vtuntur nomine appellationis, quo puterunt largius, scilicet pro prouocatione largissime sumpta: imo etiam vsus permittit pro reculatione. intendunt ergo quod appellationi seu prouocationi à Papa catholico, vel recusationi, quando allegatur causa, quæ si esset probata, deberet legitima reputari, tali appellationi vel recusationi est omnino deferendum. Tali modo loquendi supposito, ponatur, quod aliquis appellet à Papa, vel recuset eum allegando, & se velle probare firmiter offerendo, quod Papa tenuit & asseruit fidem Christianam esse falsam & fictam. & ideo non potest nec debet officium papatus exercere. Quo posito dicunt isti, quod tali appellationi seu prouocationi vel recusationi, quantumcunq; causa allegata sit falsa, quia tamen est talis, quæ si esset probata, deberet legitima reputari, antequam allegans eam fuerit de calumnia conuictus, vel in probatione defecerit, aut per aliam exceptionem legitimam, vel alium modum congruum appareat repellendus, tam Papa quã alii catholici debent tali appellationi vel recusationi deferre circa taliter appellantem vel recusantem, priusquam eum malitiose constiterit processisse, nihil penitus innouando: imo pro tempore illo à iurisdictione summi Pontificis est exemptus. hoc exemplo posito probatur, quod modo prædicto tam summus Pontifex, quam alii tali appellationi vel recusationi deferre tenentur.

Et primo sic: secundum leges fauoré religionis multa constituuntur contra rationem. quod sano intellectui inconsonum veritati dinoscitur, quia religio Christiana maiori fauore dinoscitur esse digna, quam quæcunque causa priuata. Ex quo concluditur, quod verba iuris in fauoré religionis amplianda sunt, & nullatenus restringenda. & per consequens omnia iura canonica & ciuilia in fauorem edita appellantis interpretãda sunt largissime: quia appellans pro religione Christiana & fide catholica se asserit appellare. constat autem secundum iura canonica & ciuilia, quod appellationi illius, qui pro re alia, quam pro fide, si talem causam allegat, quæ si esset probata, deberet legitima reputari, iudex, à quo appellat, & alii deferre tenentur. ergo per eadem iura probatur. quod appellans à Papa allegans quod Papa tenet & asserit fidem Christianam esse falsam: Papa & alii appellationi eius vel recusationi deferre tenentur, quia si hæc causa esset probata, deberet legitima reputari. si enim talis appellans probaret legitime Papam tenere fidem Christianam esse falsam, Papa nec super istum, nec super alium iurisdictionem haberet.

Secunda ratio talis est. sicut appellationi, vel recusationi legitimæ, deferendum est: ita etiam omni appellationi & recusationi, quam non constat illegitimam esse, deferendum est, antequam constet eum frustratorie seu malitiose procedere: & licet pro causa, quam alleget, ab alio appellare vel alium recusare: & quia sic omni appellationi vel recusationi legitimæ deferendum est. sed catholico licet à Papa appellare, vel Papam recusare, si Papa asserit fidem Christianam esse falsam. ergo si pro causa hac quis appellat, appellationem vel recusationem non esse legitimam, nisi constiterit causam allegatam esse falsam. igitur deferendum est appellationi vel recusationi huiusmodi.

Tertia ratio talis est. si appellationi, vel recusationi huiusmodi est minime deferendum; aut hoc est, quia causa assignata, si esset probata, non deberet legitima reputari; aut quia ille, à quo appellat vel qui recusatur, est talis persona, à qua pro causa tali appellare non licet; vel quia appellans vel recusans est talis persona, cui specialiter est interdictum à iure; ne pro tali causa appellaret, vel quia appellans vel recusans infra tempus statutum à iure non appellat vel non recusat, vel suam appellationem vel recusationem nequaquam prosequitur; vel quia in forma appellationis aliqua deberent inferri, quæ omittuntur. Quia si aliqua appellatio vel recusatio repellitur, aut est repellenda propter causam legitimam, si etiam esset probata; vel propter defectum appellationis, aut prosecutionis; aut propter omissionem temporis à iure statuti; vel propter conditionem personæ, à qua appellatur vel recusatur; vel propter conditionem personæ appellantis vel recusantis. sed propter primum non est dicendũ, quod tali appellationi vel recusationi est minime deferendum: quia

causa assignata, quod Papa videlicet tenet & asserit fidem Christianam esse falsam, est talis, qu
esset probata, deberet ab omnibus catholicis sufficiens & legitima reputari. Nec propter sec
dum: quia à Papa, si asserit & tenet fidem Christianam esse falsam, licet appellare; imo est ab
mnibus catholicis euitandus. Nec propter tertium est tali appellationi vel recusationi min
deferendum: quia ponatur, quod appellans seu recusans sit bonæ famæ, quando appellat vel
cusat, & talis contra quem nihil obiici potest: imo ponatur, quod sit rex, vel Episcopus, vel tali
pinionis & famæ, quod contra personam non possit exceptio legitima allegari. Nec propter q
tum est tali appellationi vel recusationi à iudice minime deferendum: tum quia, sicut proba
est, tali appellanti, vel recusanti non potest currere tempus, cum non sit simpliciter necesse ap
lare pro tali causa: tum quia ponitur, quod infra tempus statutum à iure appellet vel recuset, &
pellationem vel recusationem prosequitur. Nec propter quintum est tali appellationi vel rec
tioni minime deferendum. tum quia in hoc casu in fauorem fidei Christianæ non est necesse
seruare subtilitates iuris; tum quia ponatur, quod talis appellans vel recusans nihil de conting
tibus & subtilitatibus iuris obmittat. Patet igitur, quod nulla ratio potest allegari, quare tal
pellationi sit minime deferendum. quia nec ex parte causæ assignatæ, nec ex parte ap
lantis, nec ex parte personæ à qua appellatur, nec ex parte temporis, nec ex parte formæ
pellationis. & ita dicendum est secundum ipsos, quod tali appellationi seu recusationi est defe
dum omnino.

DISCIP. Potest dici, quod ratio dari vel reddi, quare tali appellationi est minime deferen
ex parte causæ, quia causa est falsa, eo quod Papa est catholicus secundum casum.

MAG. Ista responsio friuola reputatur, quia falsitas causæ non impedit, quo minus ap
lationi vel recusationi sit deferendum, antequam falsitas sit probata; vel offerens se probatu
causam in probatione defecerit. aliter enim nunquam esset aliqua appellatio reprobāda, an n
vel alius rationabiliter detulisset; quod tamen constat esse falsum. si enim iudex iustam con
liquem proferret sententiam; si ille duxerit appellandum, allegans quod sententia est iniqua
dex, quamuis sciat appellationem iniquam & causam esse falsam: quia tamen adhuc non est
bata causa esse falsa, nec etiam appellans in probatione defecit, iudex appellationi suæ defer
netur: qui tamen postquam de iniqua appellatione fuerit conuictus, exigente iustitia est gra
puniendus.

DISCIP. Alias rationes adducas. MAGIST. Quarta ratio pro assertione prædicta talis est. i
appellationi vel recusationi est deferendum, qui appellat, vel recusat ex causa, quæ si esset pro
deberet legitima reputari; cuius accusatio vel testimonium contra superiorem in eadem caus
bet admitti. sed qui voluerit Papam de prædicta hæresi accusare, vel contra eum testificari: si
est persona idonea, eius est accusatio & etiam testificatio admittenda. ergo si ex eadem caus
xerit appellandum, vel eundem iudicem duxerit recusandum, eius appellationi vel recusa
est deferendum. Maior est manifesta: quia æque leuibus causis vel æqualibus contingit cont
liquem appellare & recusare ipsum, ex quibus contingit eum accusare vel contra eum test
nium ferre. sæpe enim licet aliquem iudicem recusare vel testificari contra ipsum, vt patet.
nor etiam videtur certa: quia constat, quod Papa potest de hæresi accusari secundum iu
per consequens contingit contra ipsum de hæresi testimonium ferri: quod maxime veritaten
bet, si Papa tenet fidem Christianam esse falsam.

Quinta ratio est hęc: ille, cuius appellationi, vel recusationi merito non defertur, de app
tione iniqua vel frustratoria vituperandus censetur. quia solummodo appellationi vel recusa
frustratoriæ vel iniquę est minime deferendum. sed qui appellat vel recusat Papam pro iud
gerente scilicet offerens probaturum, quod Papa tenet & asserit fidem Christianam esse fal
ante examinationem causæ & antequam conuincatur de falsi criminis impositione, vel in pr
tione defecerit, non est vituperandus, iuxta sententiam sapientis, qui, vt habetur Ecclesia
ait: Priusquam interroges, ne vituperes quenquam. ergo tali appellationi vel recusationi (a
quam ostendatur iniqua) est deferendum.

Sexta ratio talis est: in dubiis via securior est tenenda, extra de regulis iuris, estote. & e
de homicidio, ad audientiam. sed deferre appellationi vel recusationi Papæ ex causa prædic
securior via. nam ex hoc, quod tali appellationi vel recusationi defertur, nullum periculum i
net, neque fidei Christianæ, nec summo Pontifici, si est innocens. si autem talibus appell
nibus vel recusationibus minime est deferendum, magna pericula possent fidei catholicæ ir
nere. posset etiam Papa absque metu stricti iudicii, & pœnæ condignæ, catholicæ fidei corru
re puritatem. ergo (securiorem viam sequendo) in fauorem fidei Christianæ talibus est app
tionibus vel recusationibus deferendum.

DISCIP. Videtur quod talis via non sit securior: quia summo Pontifici, si talibus esset ap
lationibus & recusationib. deferendum, multiplicia & magna imminerent dispendia. posset
quilibet Papam catholicum tanquam hæreticum recusare. ex quo fama summi Pontificis m
pliciter læderetur, & ipse suam innocentiam declarando modis variis vexaretur.

MAGIST. Ista responsio impugnatur: quia talis via non est securior. quod sic pr
tur: illa via, quæ est in fauorem fidei Christianæ, & non probabile dispendium
mi Pontificis innocentis, est securior, quam illa via, quæ potest verger

no

notabile dispendium fidei orthodoxæ & periculum & in fauorem Papæ prauitate hæretica maculati. deferre huiusmodi appellationib. & recusationibus interiectis ex causa prædicta (antequam legitime constet causam esse falsam) est in fauorem fidei Christianæ, & non est in personale dispendium vel periculum summi Pontificis innocentis: Quia summo Pontifici innocenti plurimæ viæ patent omne periculum euadendi. non deferre autem huiusmodi appellationibus & recusationibus potest vergere in notabile dispendium fidei orthodoxæ, & in fauorem Papæ hæretici. Poterit enim libere Papa hæreticus prauitate hæretica corrumpere orthodoxos, si nemo contra eum est super crimine hæresis audiendus. deferre igitur huiusmodi appellationibus & recusationibus est via securior, & ideo est tenenda.

DISCIP. Ista ratio videtur deficere dupliciter. Primo quia (sicut ego dixi) deferre appellationibus & recusationibus huiusmodi, potest vergere in personale periculum summi Pontificis innocentis: quia quilibet poterit eum diffamare & multipliciter fatigare.

Secundo deficit: quia quamuis non sit talibus appellationibus & recusationibus deferendum, non tamen poterit Papa hæreticus libere prauitate hæretica corrumpere orthodoxos: quia si aliqui, qui sint minime repellendi, eum accusare voluerint de hæretica prauitate, eis non debet audientia denegari.

MAGIST. Prima instantia tua friuola multis apparet: quia sicut quemadmodum notatur extra, de præsumptionibus. cap. quia verisimile, quia sicut de nemine præsumendum est, quod bona sua iactet, supra de renunciatione, super hoc. & supra. de re. spol. sollicite: ita de nemine præsumendum est quod gratis confusioni & totius amissioni honoris ac pœnæ prauitatis hæreticæ se exponat. Sed qui appellaret à Papa, vel ipsum tanquam hæreticum recusaret, eidem imponendo quod Christianam fidem asserat esse falsam, se confusioni Papæ ac totius amissioni honoris ac pœnæ prauitatis hæreticæ se exponeret. Talis enim propter tanti criminis impositionem tantæ personæ omnibus prædictis esset dignissimus. De nemine ergo qui fuerit bonæ discretionis & famæ est præsumendum, quod tale quid velit mendaciter imponere summo Pontifici. Quare quantumcunque talibus appellationibus & recusationibus deferatur, probabile periculum nequaquam imminet summo Pontifici innocenti. Quia nullatenus oportet probabiliter formidare, quod vnquam aliquis tantum crimen summo Pontifici innocenti audebit imponere. Et si contingeret, quod semel vel bis aliqui ad tantam deuenirent insaniam: quod mendaciter tale crimen imponerent summo Pontifici innocenti, & propter hoc ab ipso appellarent vel recusarent eundem, non essent propter hoc tales appellationes vel recusationes regulariter repellendæ. Quia sicut in legibus statuendis, ita in interpretatione legum ea quæ frequenter, & non quæ raro accidunt, sunt pensanda. quare cum raro vel nunquam accidat, quod aliquis appellando, vel recusando Papam sibi imponat, quod fidem abnegauerit Christianam, cum ista sit causa, quæ si esset probata, deberet legitima reputari. concluditur quod iura, quæ asserunt, quod est appellationibus & recusationibus deferendum, in quibus assignatur causa, si esset probata, deberet legitima reputari ad appellationem & recusationem Papæ, in qua pro causa assignatur, quod Papa fidem Christianam asserit esse falsam, sunt omnimode extendenda. Et instantia tua secunda per rationem quartam superius factam repellitur. nam ostensum est, quod cuilibet licet accusare Papam de hæretica prauitate, & eius appellationi & recusationi pro causa hæresis est omnimode deferendum; cum minus sit appellare vel iudicem recusare, quam accusare eundem.

CAP. XLVI.

In quo ponitur & probatur conclusio contraria duabus rationibus probando scilicet, quod non sit deferendum tali appellationi contra summum Pontificem, ad quas respondetur capitulo immediate sequenti.

DISCIP. Ex quo allegasti pro assertione dicente, quod deferendum est appellationi seu recusationi Papæ, antequam constet talem appellationem vel recusationem non esse legitimam: quia causa videlicet allegata non est probata, licet talis sit, quod si esset probata, deberet legitima reputari: peto vt pro assertione contraria aliquas allegationes adducas.

MAGIST. Quod nescientes & dubitantes talem appellationem vel recusationem non esse legitimam eis deferre non debeant: maxime si Papa sciens causam esse falsam non deferret eidem, videtur posse probari.

Primo sic: præceptis Papæ oportet non solum in certis, sed etiam in dubiis obedire: cum etiam in dubiis præcepto regis sacrilegi miles debeat obedire, teste Augustin. qui, vt habetur 23. quæst. 1. cap. quid culpatur, ait: vir iustus si forte etiam sub rege & homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare: si vice pacis ordinem seruans quod sibi iubetur vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit certum non est ita vt forsitan reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi. Ex quib. verbis colligitur quod miles regi sacrilego in dubiis obedire tenetur. ergo multo magis in dubiis est obediendum summo Pontifici. ex quo concluditur, quod dubitantes talem appellationem vel re-

cusa-

cusationem esse legitimam, si Papa non defert ei, & aliis mandat ne deferant, ipsi ei obedire debent.

Secundo sic: nulli clerico licet ante tempus sententiæ ab Episcopo suo discedere. 8. quæst. 4. propter nullam appellationem vel recusationem ante decisionem causæ licet catholicis ab obedientia Papæ recedere. ergo post recusationem vel appellationem huiusmodi est in omnibus obediendum Papæ, sicut prius. ergo si Papa præcipit tali appellationi vel recusationi nequaquam deferri, dubitantes talem appellationem vel recusationem non esse legitimam, tenentur ei non deferre. aliter oporteret catholicos nescientes Papam hæreticum esse ab obedientia ipsius recedere, quod nullatenus est tenendum.

Cap. XLVII.

Vbi ponitur responsio ad rationes præcedentis capituli probantes, tali appellationi non esse deferendum. vbi nota. de ignorantia.

Discip. Non puto, quod fortiores rationes, quam sint istæ duæ, pro assertione prædicta valeant inueniri. ideo plures non adducas: sed dic quomodo respondetur ad istas.

Magist. Ad primam respondetur de dubiis distinguendo. nam sicut distinguitur de ignorantia, prout legitur. 1. quæst. 4. cap. ctimen. §. notandum, quod alia est ignorantia facti, alia est iuris. Ignorantia facti, alia est eius quod oportet scire, & alia eius quod non oportet scire. Et similiter ignorantia iuris, alia est iuris naturalis, alia ciuilis. Sic est alia dubitatio facti, & alia dubitatio iuris. & alia dubitatio facti quod oportet scire, & similiter alia est dubitatio quod quis scire non tenetur. & alia est iuris, quod quis scire tenetur. & alia est dubitatio iuris quod quis scire non tenetur. Per hoc respondetur ad primam rationem, quod quædam sunt dubia, quæ oportet scire: & quædam sunt dubia quæ non oportet scire. In dubiis autem, quæ non oportet scire, est obediendum superiori. & in tali casu loquitur Augustin. in verbis superius allegatis. In dubiis vero, quæ oportet scire, non est semper obediendum superiori. Si enim Rex vel alius præciperet adorari Machometum, vel seruare legem Iudæorum, quamuis subditus dubitaret tale præceptum esse contra legem Dei & iniquum, nullatenus excusaretur à peccato obediendo, sicut Iudæi & alii minime excusantur, licet non sciant se malefacere. Sic dicunt in proposito, quod si aliquis dubitet, an sit obediendum Papæ præcipienti, quod tali appellationi vel recusationi minime deferatur, dubitat de illo, quod oportet scire & nullatenus dubitare. quilibet enim capax rationis scire tenetur, quod magis fauendum est legi diuinæ quam cuicunque mortali. & ideo occurrendum est magis, vbi imminet periculum legis diuinæ quam vbi imminet periculum hominis cuiuscunque mortalis. Quare quilibet scire tenetur, quod in derogationem & subuersionem legis diuinæ nulli oportet obedire prælato. Tenetur etiam quilibet scire, quod si non esset deferendum appellationi vel recusationi huiusmodi, antequam constet eam non esse legitimam, posset legis diuinæ subuersio imminere. Posset enim libere Papa hæreticus absque resistentia legem diuinam subuertere, & introducere sectam catholicæ fidei aduersantem: quia quilibet scire tenetur, quod tali præcepto est minime obediendum. Et ideo si dubitans obediat, à peccato minime excusatur, quia dubitat vbi dubitare non debet.

Discip. Omnino videtur irrationabiliter dictum, quod quilibet tenetur scire, quod tali præcepto Papæ non sit obediendum: cum pauci vel nulli hoc teneant. ea autem quæ quilibet tenetur scire, cognoscuntur esse contraria his quæ paucis sunt ignota. ergo non quilibet tenetur scire, quod non est obediendum tali præcepto summi Pontificis. Quod etiam ratione videtur posse probari: quia spectantia ad mores, quæ quilibet scire tenetur, vel pertinent ad ius naturale vel ad ius diuinum. Ea vero quæ sunt de iure positiuo, non quilibet tenetur scire: sed non obedire tali præcepto non pertinet ad ius naturale: quia tunc naturaliter esset notum. nec pertinet ad ius diuinum: quia ius diuinum in scripturis sacris habetur. in tota autem scriptura diuinà nulla de hoc fit mentio. ergo non spectat ad ius diuinum.

Magist. Respondetur, quod sicut natura humana est corrupta per peccatum, ita & cognitio humana in multis per varia vicia quo ad multa penitus est amissa. & ideo si nulli vel pauci tenent, quod non est obediendum tali præcepto Papæ, hoc ex corruptione accidit vitiorum. pauci enim vel nulli inueniuntur, qui velint pro veritate indignationem incurrere summi Pontificis. si autem summus Pontifex hoc teneret, omnes vel multi de hoc nullatenus dubitarent: si etiam vellent ad conscientiam suam recurrere, inuenirent esse tenendum, quod nulli mortali est obediendum in subuersione legis diuinæ, & per consequens quod tali præcepto Papæ cum possit esse in subuersionem legis diuinæ non est obediendum quoquo modo.

Cum vero dicis, quod spectantia ad mores, quæ quilibet scire tenetur, vel pertinent ad ius naturale, vel ad ius diuinum: dicitur quod verum est aliquo modo: quia vel sunt principia, aut conclusiones iuris naturalis vel diuini, aut sequuntur similiter ex iure naturali & diuino. & ita est de assertione ista: non est obediendum huiusmodi præcepto Papæ; quia sequitur ex his, qui sunt ex dictamine iuris naturalis, & ex aliquibus contentis in iure diuino. & quia per rationem naturalem

scitur,

[illegible] debet præferre legem, quam reputat diuinam, omni mortali. per legem an[illegible], quod lex Christiana est lex diuina. igitur per rationem & legem diuinam simi[illegible] lex Christiana est omni homini præferenda. & per consequens nulli præcepto [illegible] tionem vel subuersionem legis Christianæ est aliqualiter obediendum. & ita spe[illegible] modo ad ius naturale & ad ius diuinum. Cum vero probatur, quod non pertinet ad [illegible] tunc esset naturaliter notum. Respondetur, quod non est verum: quia multa spe[illegible] naturale, tanquam ad conclusiones, quæ non sunt naturaliter nota. cum autem dicis, quod [illegible] in iure diuino nulla fit mentio. Respondetur, quod de hoc non fit mentio vocaliter in iure diuino. in iure tamen diuino (sicut conclusio) virtualiter continetur.

DISCIP. Dic quomodo respondetur ad rationem secundam.

MAG. Dicitur, quod non est generaliter verum, quod nulli clerico licet ante tempus sententiæ ab Episcopo suo discedere, teste Gloss. 2. q. 7. c. sacerdotes, quæ ait: Si prælati sunt hæretici vel [illegible] municati, vel non seruant canones, vel simoniaci vel notorii fornicatores, tunc potest recedi ab eis 16 q. fin. sane. & 23 dist. nullus. Ex quibus verbis patet, quod licet clericis in casu ante temp^o sententiæ latæ ab homine ab Episcopo suo vel prælato recedere. & ideo quandoque à Papa ante sententiam latam ab homine licet discedere.

DISCIP. Ista responsio non videtur apparens: quia quamuis clerico liceat quandoque ante [illegible] sententiæ latæ ab homine, id est, ab Episcopo suo vel Prælato recedere: hoc tamen non licet ante tempus sententiæ latæ à iure. vnde si Prælati sint hæretici, vel excommunicati, vel simoniaci, vel notorii fornicatores, licet sententia non sit lata contra eos ab homine, sententia tamen lata est à iure. sed propter appellationem vel recusationem alicuius nulla est sententia lata contra Papam à iure neque ab homine. ergo non obstante tali appellatione & recusatione est Papæ obediendum, sicut prius. & ita si præcipit ne appellationi vel recusationi huiusmodi deferatur, obediendum est.

MAG. Dicitur quod secundum iura & dictamen rectæ rationis ante sententiam latam ab homine vel à iure non licet alicui simpliciter à suo Prælato recedere. veruntamen sicut sæpe per accusationem vel recusationem suspensa est iurisdictio alicuius & potestas, vel quantum ad aliquam causam determinatam, vel quantum ad omnem causam: ita propter appellationem, vel recusationem potest potestas Papæ suspendi quo ad quædam præcepta, ne videlicet aliquid præcipiat aut determinet esse in præiudicium appellantis vel etiam recusantis. & quemadmodum propter appellationem & recusationem huiusmodi est suspensa potestas Papæ quo ad præcepta in præiudicium appellantis: ita omnes subditi Papæ scientes appellationem vel recusationem huiusmodi interiectam, licet nesciant causam esse legitimam, absoluti sunt ab obedientia Papæ quo ad præcepta in præiudicium appellantis & recusantis. & ideo sicut tunc Papa non debet præcipere aliquid in præiudicium appellationis vel recusationis huiusmodi, ita subditi sui quo ad hoc nullatenus sibi obedire tenentur.

CAP. XLVIII.

Vbi inquiritur, a quo possit quis suspendi. & quid importetur nomine suspensionis.

DISCIP. Miror quod dicitur, potestatem Papæ posse suspendi per appellationem vel recusationem quamcunque: cum nullus debeat suspendi, nisi ab homine, vel à iure. Papa autem ab homine suspendi non potest, cum nullus sit eo superior: nec potest suspendi à iure, quia quicunque suspensus est à iure, vel est suspensus à iure naturali, vel à iure diuino, vel à iure positiuo. sed potestas Papæ per huiusmodi appellationem vel recusationem non est suspensa à iure naturali: cum appellationes vel recusationes non sunt à iure naturali, sed ab inuentione humana. nec est suspensa à iure diuino propter idem. nec à iure positiuo, quoniam in toto iure positiuo de tali suspensione nulla penitus mentio reperitur.

MAG. Isti de vocabulo suspensionis volunt contendere. & ideo qualitercunque accipiatur in iure, ipsi in hoc casu vtuntur nomine suspensionis scilicet quod importat potestatem in alium ex causa minime exercendam. Et isto modo dicunt potestatem Papæ aliquo modo suspensam per talem appellationem vel recusationem: quia scilicet Papa de necessitate salutis tenetur non exercere potestatem in appellantem vel recusantem in præiudicium appellationis vel recusationis ipsius. Et ita suspensio est à iure naturæ: quia est ex dictamine naturali. dictat enim ratio naturalis, quod si aliquis appellat vel recusat iudicem ex causa, quæ si esset probata, deberet legitima reputari, iudex, antequam appellans vel recusans de malicia conuincatur, non debet potestatem exercere in ipsum in præiudicium appellationis, vel recusationis ipsius. & cum dicis quod appellationes & recusationes non sunt à iure naturali, sed ab inuentione humana: respondetur, quod ex hoc non sequitur; quod talis suspensio non sit à iure: quia sicut licet peccatum non sunt à iure naturali, cohibitio tamen peccatorum sic est à iure naturali pro statu naturæ corruptæ, licet non pro statu institutæ. Similiter posset dici, quod talis suspensio est à iure diuino, quia ex iure diuino potest ostendi, quod Papa non debet in talem potestatem suam (in suæ appellationis vel recusationis præiudicium) exercere.

CAP.

CAP. XLIX.

Dicit quod Papa tenetur deferri appellationi tali contra eum factæ, & probatur tribus rationibus.

DISCIP. Apparet quod isti per talem suspensionem non aliud intelligunt, nisi quod Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur: ideo omittamus verbum suspensionis, & conare probare, quod Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur, appellantem videlicet & recusantem propter appellationem vel recusationem, nullatenus molestando ante decisionem causæ.

MAG. Quod Papa teneatur tali appellationi vel recusationi deferre, videtur posse probari primo sic: Papa in his quæ sunt ad alterum, non debet dominium vel potentiam contra iusticiam vel misericordiam exercere, iuxta illud beati Petri: Non dominantes in clero. sed si Papa appellationi vel recusationi huiusmodi non deferret, erga appellantem vel recusantem, nec iusticiam nec misericordiam, sed dominium & potentiam exerceret. quod non iusticiam, patet, quia ad iusticiam minime spectat appellationi vel recusationi non deferre, antequam constet eam non esse legitimam. nec exercet misericordiam, constat: quia nullã misericordiam facit taliter appellanti vel recusanti minime appellationi vel recusationi deferendo. exercet ergo potentiam & dominium absque ratione. imo contra rationem. ergo damnabiliter peccat. Secundo sic: si Papa non tenetur tali appellationi vel recusationi deferre, aut hoc est, quia nulli appellationi vel recusationi pro causa hæresis interiectæ deferre tenetur, aut quia scit talem appellationem vel recusationem esse iniquã, & causam assignatam esse falsam. Nõ propter primum, quia si causa assignata esset vera, puta quod teneret fidem Christianam esse falsam, tali appellationi vel recusationi deferre deberet. nec propter secundum; quia falsitas causæ non impedit, quo minus quis appellationi vel recusationi deferre deberet, dummodo sit talis, quæ si esset probata, deberet legitima reputari. relinquitur ergo, quod Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur. Tertio sic: Iudex debet illi appellationi, aut recusationi deferre (quamuis sciat causam esse iniquam & causam assignatã esse falsam) cui alii deferre tenentur. sed alii à Papa tali appellationi vel recusationi deferre tenentur. ergo etiam Papa debet deferre eidem. ad hoc etiam possunt allegari rationes supra capitulo 45. inductæ.

CAP. L.

Quærit, an nescientes Papam esse hæreticum teneantur ipsum de hæresi impugnantes defendere: quærebatur superius cap. 55. & acceptis in bona modificatione vocabulis respondetur sub conclusione, quod sic. quod probatur vnica ratione in capitulo vero sequenti ponuntur decem alia. vbi etiam ab aliis probatur quædam alia conclusio, scilicet quod tales etiam si ducantur ad mortem, sunt liberandi à catholicis, vbi etiam notatur, si latro ductus ad mortem debeat liberari. etiam nota ibidem, de quo magis sit præsumendum in tali impugnatione.

DISCIP. Post prædicta ad interrogationem, quam supra proposui, an nescientes Papam esse hæreticum teneantur impugnantes Papam de hæretica prauitate defendere, volo redire. Porro quia fundamenta æmulorum summi Pontificis discutere cupio, diligenter vnum autem de fundamentis eorum est: quod appellantes, recusantes, accusantes, & testificantes contra Papam de hæretica prauitate, ac adhærentes & fauentes eisdem sunt à cunctis catholicis & nescientibus Papam esse hæreticum defendendi. Ideo posco, vt ostendas, quomodo possit probari, quod impugnantes Papam de hæretica prauitate, sunt iuuendi à cunctis catholicis, quando non constat legitimis documentis, quod taliter impugnantes inique procedunt. Volo autem sub nomine impugnantium comprehendere appellantes, recusantes, accusantes, testificantes contra Papam & adhærentes & præbentes auxilium, consilium & fauorem supradictis & impugnationi eorum. Volo etiam vti nomine defensionis largissime pro defensione scilicet, quæ fit quocunque modo, verbo vel facto, vel taciturnitate vel omissione, secundum quod dicitur aliquis alium defendere, qui eum non prodit vel non manifestat.

MAGIST. Sic acceptis vocabulis impugnationis & defensionis, quod omnes catholici teneantur defendere impugnantes Papam etiam catholicum de hæretica prauitate (antequam constet legitimis documentis eos malitiose procedere) ostenditur primo quadam ratione, quæ tacta est prius cap. 44. quæ talis est. Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, extra, de iniuriis & damno dato, si culpa. ergo similiter qui occasionem persequendi vel molestandi vel iniuriandi dat, persecutionem vel molestiam vel iniuriam intulisse videtur. sed non defendens impugnantes Papam de hæretica prauitate (cum potest) occasionem persequendi vel molestandi vel iniuriandi dat; quia si defenderet (ex quo potest) persecutionem

[illegible] vel molestiam vel iniuriam illatam, vel inferendam excluderet. Ergo talis non defendens prædictos prædicta intulisse videtur vel dignoscitur. Sed nullus debet impugnantibus Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit eos malitiose procedere, persecutionem aut molestiam vel iniuriam irrogare. Ergo quilibet, qui potest, eos tenetur defendere. *Discip.* Dare occasionem damni vel persecutionis aut iniuriæ aut nocumenti, contingit dupliciter: aut positiue aliquid agendo, vel loquendo; vel negatiue aliquid omittendo. Qui primo modo dat occasionem damni, damnum dedisse videtur, & reprehensibilis reputatur, qui autem dat occasionem damni vel persecutionis, vel nocumenti, vel molestiæ siue iniuriæ aliquid omittendo, non videtur damnum vel molestiã intulisse, nec culpabilis est tenendus. Tunc enim quicunq; non iuuaret alium vel non ditaret, & ex hoc accideret damnũ alterius, videretur damnũ dedisse, & esset reprehensibilis iudicandus, quod est nimis durum. *Magist.* Ista responsio assertionibus sanctorum patrum obuiare videtur: quia ipsi intelligunt, ꝙ non solum damnum dat, qui occasionem damni dat aliquid faciendo vel loquendo, sed etiã qui occasionẽ damni dat aliquid omittendo, & quod inde tenetur saltem in conspectu Dei. Hoc auctoritatibus multis videtur posse ꝓbari. Greg. enim nonus, vt legitur *extra, de iniuriis & damno dato, si culpa,* ait: *si culpa tua datũ est damnũ vel iniuria irrogata seu aliis irrogantibus opẽ ferre distulisti: aut hoc imperitia tua seu negligentia euenerit, iure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo inde iniuriã verisimiliter posse contingere vel iacturã.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod non solũ damnum intelligitur dare, q verbo vel facto occasionem damni dat, sed etiã qui per negligentiã aliquid omittendo occasionẽ damni dat, intelligitur damnum dare, & ex hoc culpabilis iudicatur. Item, qui occasionẽ mortis dat, solumodo omittendo aliquid, reus homicidii iudicatur, teste Ambrosio, qui, vt habetur 86. *di. pasce,* ait: *quisquis enim pascendo hominem seruare poteris (si non paueris) occidisti.* Ergo consimiliter qui occasionem damni dat vel nocumenti, solummodo aliquid omittendo, hic damnum vel nocumentũ dare videtur, & exinde reus & culpabilis est tenendus *Disc.* Quãuis allegationes istæ magnam apparentiã videantur habere, modo video tamen, ꝙ generaliter, qui occasionẽ damni dat aliquid omittendo sit culpabilis iudicandus: cũ etiam absq; culpa possit quis occasionem damni dare aliquid faciendo. 23. *q.* 5. *c. de occidendis.* Et ita ex hoc, ꝙ aliquis non defendit eos, qui Papã de hæretica prauitate impugnant, quamuis ex hoc quod non defendit, sequitur damnum vel nocumentum eorũ, non potest inferri, ꝙ talis non defendens sit culpabilis reputandus. *Magist.* Istã responsionem vel obiectionem nonnulli nituntur excludere. Ad cuius euidentiam prædictæ regulæ, scilicet *qui occasionẽ damni dat* &c. intellectum exponunt. Et primo quidem, quando aliquis dat occasionẽ damni solummodo aliqd omittendo. Secundo, quando quis dat occasionem damni aliquid faciẽdo vel loquendo. Quantũ ad primũ dicunt: quod si aliquis dat occasionem damni solummodo aliquid omittendo, aut tenetur illud facere, & tunc ex tali omissione culpã incurrit. Hinc in Exodo legitur, & recitatur *extra, de iniuriis & damno dato: si bos alienus cornupeta esset ab heri & nudius tertius, & non custodierit Dominus eius, reddet bouem pro boue.* Vbi dicit Glos. super verbo, *non custodierit: supple, & alterius bouem occiderit, vnde tenetur, quia culpa siue negligentia damnũ datum est, qui debuit diligentiam exhibere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ideo Dominus bouis, non custodiendo tenetur, si bos suus damnum fecerit, quia debuit diligentiã adhibere, ex quo sciuit bouem suum cornupetam. Si autẽ quis dat occasionem damni, solummodo aliquid omittendo, si non tenebatur facere quod omisit: qualecunq; damnum acciderit ex occasione data, ille qui occasionem damni dedit, est immunis à culpa. Quod *Exo. 21.* Lex Diuina insinuare videtur, vbi sic legitur: *si bos cornupeta percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedentur carnes eius. Dominus quoq; bouis innocens erit, quod si bos cornupeta fuerit ab heri & nudius tertius, & contestati sunt Dominum eius, nec eum incluserit, occideritque virum & mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod si ex non reclusione bouis, quando Dominus ipsum recludere non tenetur, mors viri vel mulieris accidit, Domino non recludenti minime imputatur. Et ita qui occasionem damni dat aliquid omittendo, quod facere non tenetur, culpabilis minime iudicatur. Secundo dicunt, quod si quis dat occasionem damni aliquid faciendo, aut dat operam rei licitæ, aut rei illicitæ, si rei illicitæ, omne damnum, quod sequitur, ei imputatur. Si dat operam rei licitæ, aut adhibet diligentiam quam debet, sibi nullum damnum (quod sequitur) imputatur. Si autem non adhibet diligentiam debitam, tunc damnum quod sequitur ei imputatur. *Discip.* Ista valde rationabilia mihi videntur: sed non video, quomodo ad propositum debeant applicari.

Magist. Nonnullis apparet, quod demonstratiue potest ostendi, quod impugnantes Papam de hæretica prauitate sunt à catholicis defendendi. Vt tamen ratio eorum magis appareat, probant primo istam conclusionem: quod videlicet taliter impugnantes Papam de prauitate hæretica, si quæruntur vel ducuntur ad mortem, sunt à morte corporali per catholicos, (si valuerint) liberandi. Et ex conclusione ista inferunt, quod ab omni persecutione & periculo sunt à catholicis eruendi. *Discip.* Proba primo, quod tales sunt à morte corporali liberandi. *Mag* Hoc ostenditur auctoritate Salomonis, quæ allegata est supra, qui sic ait: *erue eos qui ducuntur ad mortem* &c. Hoc Aug. vt legitur 23. *q.* 4. *c. ipsa pietas,* videtur asserere manifeste dicens: *ꝙ si duo fuerint in domo ruitura, si possumus, ambos liberare tenemur.* Quia, vt dicit ibidem, *nisi faceremus, crudeles iudicaremur.* Si etiam duo fuerit in aliqua domo ruitura, & neuter vult exire: si vnus vult interficere seipsum, si alter fuerit liberatus, illum vnum à morte liberare debemus. Similiter si multi essent in domo ruitura: & si vnus solus liberaretur, omnes alii seipsos præcipitio vellent occidere, illum vnum eruere debemus. Ergo quilibet tenetur alium etiam inuitum & no-

lentē à morte liberare si potest, etiam si ob talem liberationē vnius alii vellent seipsos occidere. Ergo multo fortius, si q̃s inuite & iniuste trahitur ad mortē, alii, qui possunt eum à morte liberare, tenētur. Ex quo sequitur, ꝙ qui possunt, debent quæsitos ad mortē defendere. Et ita si quis vult impugnantes Papā de prauitate hæretica quærere ad mortē, catholici q̃ possunt vel armis resistendo, si competit ipsorū personis, vel quærentes eos ad mortē verbis monitoriis, aut supplicatoriis, & aliis modis, q̃bus possunt à tanta nequitia cōpescendo vel quæsitos ad mortē occultando, vel non tradendo eos debēt defendere. *Disc.* Per istā rationē quicunq; videret latrones & homicidas & alios malefactores damnatos à iudice duci ad mortē eos si posset liberare deberet. *Mag.* Ad istam respondetur, ꝙ secus est de illis, q̃ seruato ordine iudiciario condemnātur ad mortē, & de illis qui absq; causæ cognitione, propter hoc, ꝙ volunt superiorē impugnare, mortis periculo exponuntur. Primi enim non sunt liberandi a morte: quia semp præsumitur ꝓ his, quæ fiunt à iudice & pro sententia eius, nisi fuerit legitime reprobata vel p appellationem vel per alium modū congruentē suspensa. Et ideo tales damnati non sunt à morte liberandi, nisi à sententia iudicis appellatū existeret. Tunc enim liberandi essent ab illo, qui posset. Secundi vero liberandi sunt ab illis, q̃ cōuenienter possunt. Et ideo si Papa mandaret aliquos capi & duci ad mortē propter hoc ꝙ eum de prauitate hæretica impugnare ꝓ causa, pro qua licet superiorē impugnare nituntur, liberandi essent. Quia in hoc casu p̄sumendum esset pro impugnantib' Papā, & non ꝓ Papa. Quod autem præsumendū esset pro impugnantibus Papā ostenditur. Quia sicut vnusquisq; præsumitur bonus, nisi ꝓbetur contrariū, ita de quolibet præsumendū est, ꝙ bene agit nisi contrariū constiterit p legitima documenta. Et ideo si quis facit illud, ꝙ bene fieri potest, p̄sumendum est, ꝙ bene facit, anteq̃ contrariū constitent. Quia ea quæ bene & male fieri possunt, in meliorē partem interpretanda sunt. Cū ergo possibile sit, ꝙ aliquis rite & iuste ac veraciter impugnet Papam de hæretica prauitate, præsumendū est de quolibet impugnante Papā de prauitate hæretica, ꝙ rite & iuste faciat, anteq̃ constet contrariū ꝓ impugnantibus. Ergo Papā de prauitate hæretica impugnātes præsumendum est anteq̃ legitimis documentis constiterit, ꝙ non malitiose impugnant neq; inique. Quod autē non sit præsumendū ꝓ Papa, qui ante iudiciū præciperet taliter impugnantes neci tradi, vel etiā carceri mancipari, aut alias dure tractari, ꝓbatur. Nam nō est præsumendū pro illo, q̃ iudiciū subterfugit: imo p̄sumendū est contrariū, *extra, de præsumpt. nullus. & 11. q. 1. Christianus. & 3. q. 9. decreuimus, & di. 74. honoratus.* Sed Papa qui mandaret taliter impugnantes ipsum neci tradi vel dure tractari iudicium subterfugeret. Ergo non esset præsumendum pro illo, sed contra ipsum. *Discip.* Istæ allegationes dupliciter videntur deficere. Quia pro illo est minime præsumendum, qui iudicium subterfugit, quando tenetur stare in iudicio. Papa autem non tenetur stare in iudicio. Ergo si iudicium subterfugit, non est propter hoc præsumendum contra ipsum. Secundo deficiunt: quia non est præsumendum pro illo, qui præsumitur ex inuidia, & non ex charitate procedere. Sed qui Papam de prauitate hæretica impugnaret, præsumendum esset quod non ex charitate, sed ex inuidia impugnaret, quemadmodum præsumitur accusationem potius fieri causa inuidiæ quam charitatis, *6. q. 1. c. si omnia.* in textu & Gloss. & *2. q. 7. si quis Episcopus.* vbi canon notat accusationem, *illaudabilem actionem.* Ergo pro impugnantibus Papam de hæretica prauitate est nullatenus præsumendum: sed præsumendum est contra eos, sicut contra detractores. *Magist.* Ad primam istarum instantiarum nonnulli respondere nituntur dicentes, quod Papa tenetur stare in iudicio, si apparuerint aliqui (q̃ legitima exceptione repelli non possunt) qui eum voluerint de prauitate hæretica accusare. Cum enim, vt dicunt, constet aperte, quod potest de hæresi accusari, patenter infertur, quod aliqui sunt, qui valent Papam de hæresi accusare. Ex quibus sequitur euidenter, quod Papa in tali casu iudicio stare tenetur. Et ideo si iudicium subterfugit, reddit se suspectum, & est contra ipsum merito præsumendum. Ad secundam dicitur: quod non est semper præsumendum, quod impugnans Papam de hæretica prauitate, siue appellando siue accusando, siue testificando causa inuidiæ moueatur, nec est semper præsumendum, quod accusatio ex inuidia nō ex charitate procedat: imo nisi apparuerit aliquod indicium inuidiæ speciale, præsumendum est quod accusatio ex charitate fiat, cum accusare prælati etiam (circumstantiis debitis obseruatis) ad rectitudinem & Dei timorem pertineat, teste Greg. qui, vt legitur 2. q. 7. c. *sicut*, ait: *sicut laudabile & discretum est reuerentiam & honorem exhibere prioribus, ita rectitudinis & Dei timoris est, si quæ in eis sunt, quæ indigent correctione nulla dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) corpus morbus inuadat, si languor non fuerit curatus in capite* Ex quibus verbis datur intelligi, quod non est præsumendum statim accusationem prælati fieri ex inuidia, sed ex zelo charitatis. Ad allegationes tuas respondet Gloss. *2. q. 7. si quis Episcopus,* super illo verbo *illaudabile*, dicens: *vel dic illaudabilem, quo ad vulgi opinionem. Nam aliter præsumitur quis bono zelo accusare, vt extra, de do. & contum. veritatis est verbum. ex charitate enim debet prouenire accusatio, extra, de accusationibus. si quis Episcopus, & qui accusat, publicæ salutis custodiam gerit, vt Cod. de famosis libellis, lege vna* Ex quibus verbis colligitur, quod non est semper præsumendum ex inuidia accusationem fieri: imo si accusans sit hactenus bonæ famæ, nec apparet quod fuerit inimicus accusati, nec facile litigans, nec vilis aut leuis persona, sed omni suspitione carens, præsumendum est quod bono zelo accusare proponat. Et consimiliter est dicendum de impugnantibus Papam de hæretica prauitate. Non autem est verisimile, quod aliquis bonæ famæ & opinionis, mansuetus & humilis, litigia minime quærens, discretus & prouidus, se velit periculis infinitis exponere Papam de hæretica prauitate impugnando, nisi conscientia vrgeatur. Quare præsumendum est, antequam contrarium appareat, quod impugnans Papam de hæretica prauitate, & per consequens confusioni perpetuæ: imo pluri-

pluribus mortis periculis se exponens, zelo fidei orthodoxæ (quam vitæ corporali videtur facto proponere) moueatur. Et ideo omnes impugnantes Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit legitimis documentis, quod zelo malo moueantur, sunt à catholicis, qui possunt, defendendi. qui etiam eius zelo fidei orthodoxæ (prout statim ex officio cuiuslibet congruit) tenentur impendere auxilium, consilium & fauorem. Et consimiliter si taliter impugnantes fuerint deprehensi malo zelo moueri, quia de falsitate conuincuntur, vel in probatione eorum quæ imponunt Papæ deficiunt, sunt acerrime puniendi: & videtur quod essent curiæ seculari tradendi. Patet ergo secundum illos, quod impugnantes Papam de hæretica prauitate quæruntur ad mortem, sunt à catholicis defendendi. Ex quo infertur, quod etiam ab omni sunt persecutione & periculo liberandi, quia consimiliter & eadem ratio videtur, quod & sint liberandi à maiori periculo & minori.

CAP. LI.

In quo ponuntur aliæ rationes 10. probantes conclusionem positam capitulo immediate præcedenti, scilicet quinquagesimo, & sic in toto sunt 51. rationes probantes, quod nescientes teneantur defendere impugnantes Papam de hæretica prauitate, antequam eis constiterit, quod malo Zelo procedunt.

D*iscipulus.* Puto, quod si omnes rationes pro assertione prædicta, quantum possemus, profundius discutere moliremur, librum maximum faceremus, & forte omnes difficultates tactas à Iuristis de appellationibus, recusationibus, denuntiationibus, inquisitionibus & testibus, exceptionibus, accusationibus, diffamationibus, calumniis, prouocationibus, præsumptionibus & purgationibus, disserere cogeremur. Ideo absq; perscrutatione subtili aliqua media breuissime tange, quibus videatur ostendi assertio memorata. Nam illis omnibus intellectis melius sciam Dominum summum pontificem ab opinionibus æmulorum defendere. Secunda ratio ad probandum, quod omnes catholici, qui congrue possunt, tenentur defendere impugnantes Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit, quod malo zelo procedunt, si fuerint in periculo constituti, talis est. Vnusquisq; tenetur alii facere, quod sibi vult fieri, teste veritate, quæ Matth. 7. ait: *Omnia ergo quæcunq; vultis vt faciant vobis homines & vos facite eis similiter. Hoc est enim lex & Prophetæ.* Luc. 6. ait: *Prout vultis vt faciant vobis homines & vos facite illis similiter.* Sed vnusquisq; propter zelum bonum periculis mortis vel aliis quibuscunq; malis expositus rationabiliter vellet ab aliis defendi, foueri & iuuari. Ergo quicunq; videt alium in mortis periculo vel aliis constitutum propter impugnationem Papæ de hæretica prauitate, quam præsumit vel præsumere debet ex bono zelo procedere, tenetur eum, si potest, defendere, fouere & iuuare. Tertia ratio est hæc: Qui sunt audiendi in aliqua causa, sunt etiam si quærantur ad mortem pro tali causa, defendendi. Sed volentes Papam impugnare de hæretica prauitate, sunt in fauorem fidei audiendi: ergo sunt etiam defendendi. Quarta ratio est hæc. Sicut ad legislatorem pertinet prouidere subiectis, ne criminentur iniuste: ita ad ipsum cauere spectat, ne delinquere valeant insolenter. Sed Deus est perfectissimus legislator, cuius subiecti sunt summus pontifex & vniuersi catholici. Ergo sicut ad legem Diuinam omnibus datam catholicis spectat prouidere summo pontifici, ne à subditis suis criminetur iniuste, ita ad legem Diuinam spectat cauere ne summus pontifex in suorum subditorum perniciem & fidei periculum Christianæ delinquere valeat insolenter. Sed si impugnantes Papam de hæretica prauitate non essent à catholicis defendendi, Papa libere absq; metu legis cuiuscunq; posset prædicare, docere & tenere hæreticam prauitatem insolenter in catholicorum perniciem & periculum fidei orthodoxæ &c. Ergo taliter impugnantes Papam sunt à catholicis defendendi. Quinta ratio est hæc: Ad charitatem fraternam spectat proximis in cunctis suis necessitatibus subuenire, iuxta illud Beati Iohan. in canonica 1. c. 3 *qui habuerit substantiam mundi huius, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Quasi diceret nullo modo. Et ideo subdit: *Non diligamus verbo nec lingua, sed opere & veritate.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnes tenemur proximis, cum indigent, si possumus non solum verbo aut lingua, sed etiam veritate & opere subuenire. Quod maxime continet veritatem, quando præsumimus vel præsumere debemus proximos nostros absq; culpa sua & ex bonitate sua necessitatem vel indigentiam, quam sustinent, incidisse. Sed si videmus impugnantes Papam de hæretica prauitate in grauibus periculis constitutos: si non constet nobis legitime, quod ex malo zelo procedunt, oportet præsumere ipsos ex bono zelo & bonitate sua in talia pericula incidisse. Ergo tunc eis maxime subuenire tenemur. Et per consequens eos, si possumus, defendere & liberare tenemur. Sexta ratio est hæc: Magis tenetur catholicus catholicũ defẽdere, ne pro fide catholica patiatur iniuste, quam teneatur seruus defendere Dominum suum, ne sibi pro causa temporali iniuria inferatur. Sed seruus quamuis iurisdictionem non habeat, debet defendere Dominum suum, ne sibi pro causa temporali iniuria inferatur. Ergo multo magis catholicus non prælatus catholicum debet defendere, ne pro fide catholica contra iustitiam patiatur. Septima ratio est hæc: illum debet vnusquisq;, si potest, defendere, qui patitur pro causa, quam quilibet tenetur vitæ corporali præponere. Ergo pro fide patientem catholica quilibet debet, si potest, defendere. Sed qui cernit impugnantes Papam de hæretica prauitate (antequam conuincantur de zelo malo) periculis propter

huiusmodi impugnationem expositos, præsumere debet, quod pro fide catholica patiantur. Ergo tunc eos, si potest, tenentur defendere. Octaua ratio est hæc: Qui tenetur alterius bonum procurare, debet malum eius, si potuerit, remouere. Sed quilibet catholicus tenetur bonum impugnantium Papam de hæretica prauitate procurare. Aliter enim non diligeret ipsos, sicut seipsum. Ergo si viderit in periculo constitutos, debet eos, si potest, à periculo liberare. Nona ratio est hæc: Quilibet catholicus magis tenetur diligere personam proximi propter impugnationem Papæ hæretici de prauitate hæretica in periculo cōstitutam, quam teneatur asinum vel iumentum inimici, si prostratum viderit, subleuare. Sed quilibet tenetur asinum inimici tui, si prostratum viderit, subleuare, teste lege diuina, quæ vt habetur Exod. 23. ait: *Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis eum.* Ergo multo fortius si viderit catholicum, quem nescit errare, pati iniuriam vel in periculo constitutum propter zelum fidei orthodoxæ, ipsum liberare tenetur si potest. Decima ratio est hæc: vnusquisq; proximum suum, sicut seipsum, debet diligere, *Matth. 22.* ergo quilibet debet facere alii in extremo periculo constituto, quod vult facere pro seipso. Sed quilibet vult seipsum defendere: Ergo quilibet tenetur defendere proximum suum in periculo constitutum, maxime si propter iustitiam periculum sustinere videtur. Quilibet ergo si viderit proximum suum in periculo constitutum, propter hoc quod impugnat Papam de hæretica prauitate, non constat sibi quod malo zelo mouetur, ipsum defendere tenetur. Vndecima ratio est hæc: Id quod extra necessitatis tempus est licitum, tempore necessitatis extremæ est debitum: cum videamus multa, quæ extra tempus necessitatis extremæ sunt illicita, tempore necessitatis extremæ esse non solum licita, sed etiam debita. Dare enim rem alienam pauperi pro sustentatione sua extra tempus necessitatis est illicitum, secundum quod sacri canones testantur aperte & ratio manifestat. Dare tamen rem alienam pauperi pro sustentatione naturæ tempore necessitatis extremæ, quando, scilicet aliter ille pro tempore sustentari non potest, est debitum. Qui enim videret pauperem mori fame, & non posset sustentare ipsum, nisi dando sibi panem alienum, si non appareret alius, qui vellet aut posset pauperi subuenire, peccaret mortaliter, nisi panem alterius præberet. Id ergo quod extra tempus extremæ necessitatis est licitum, pro tempore necessitatis est debitum. Sed defendere impugnantes Papam de hæretica prauitate extra tempus necessitatis extremæ est licitum, saltem si Papa non præcipit contrarium. Ergo tempore necessitatis extremæ defendere taliter impugnantes Papam, siue Papa præcipiat siue nō, est debitum. Papa enim non potest præcipere contra id, quod homo debet alii tempore necessitatis extremæ, nisi ipse per se vel per alium necessitatem extremam patienti voluerit ministrare. Non enim Papa posset præcipere cuicunq; non pascere de alieno pauperem constitutum in necessitate extrema, si aliter non posset pascere eum; nec Papa per se vel per alium vellet pascere; nec appareret alius, qui posset eius indigentiæ subuenire. Nihil enim Papa potest præcipere, quod obuiat charitati fraternæ. Ergo consimiliter non potest Papa præcipere alicui, quod non defendat (modo sibi congruente) impugnantem Papam de prauitate hæretica, si est in extremo periculo constitutus, & non constat sibi, quod talis impugnans malo zelo mouetur. Et si Papa daret tale præceptum, sibi non esset obediendum quoquo modo, quia præciperet contra legem Diuinam.

Cap. LII.

Ponit quæstionem de prælatis, qui habent subditos impugnantes Papam de hæretica prauitate, si eos defendere teneantur. Et respondetur quod sic, quod probatur etiam 4. rationibus.

Discipulus. Desine allegare pro assertione prædicta, & dic quomodo potest ostendi, quod prælati iurisdictionē habentes debent defendere sibi subiectos, si Papā de prauitate hæretica per eos nouerint impugnari. *Mag.* Nonnullis videtur, quod tales prælati teneantur suos subditos taliter Papā impugnantes defendere. Et hoc videtur posse probari, primo sic: Qui oues suæ curæ commissas, quas reputat innocentes, vel reputare debet, non defendit, cum potest, mercenario comparatur, de quo dicit Christus Ioh. 14. *Videt lupum venientem & dimittit oues & fugit, & lupus rapit & dispergit oues: mercenarius autem fugit, quia mercenarius est.* &c. Sed prælati debent esse pastores, non mercenarii. Ergo tenentur oues suas, præcipue quas reputant innocentes vel reputare debent, ab inuasoribus defensare. *Discip.* Prælati debent defendere oues contra lupos, non contra Papam. Ideo si Papa mandauerit impugnantes ipsum de prauitate hæretica captiuari, vel incarcerari, aut pœna alia plecti, eos nōn debent defendere. *Magist.* Ex ista responsione tua putant nonnulli demonstratiue probare assertionem prædictam: quia prælati debent defendere oues suas contra lupos, si possint. Sed si Papa mandauerit captiuari, & male tractari ipsum de hæretica prauitate impugnare volentes absque causæ cognitione, vel antequam de malo zelo fuerint aperte conuicti, inter lupos gregem Dominicum crudeliter inuadentes est merito computandus. Quia propter opus, quod licitum inuenitur, nullus debet puniri, priusquam conuincatur, tale opus non bene, sed impie perpetrasse. Constat autem, quod impugnare Papam de prauitate hæretica potest esse licitum: quia Papa potest esse hæreticus, & de hæresi licite impugnari. Si igitur appareat, quod talis impugnatio ex malitia & ex iniquitate non procedit, puniri non debet. Ergo Papa puniens & male tractans ipsum taliter impugnare volentes, antequam ostenderit, quod male mouentur contra ipsos potestatem tyrannicam exercere dignoscitur. Et per consequens est inter lupos

merito

merito numerandus. Ex quo sequitur, quod prælati contra ipsum tenentur oues suas in hoc casu defendere. *Discip.* Prælati inferiores supponere debent, quod Papa iuste facit, quicquid facit & ideo præsumere debent, quod iuste mandat ipsum impugnare volentes pœna debita plecti. *Magist.* Sunt autem nonnulli dicentes, quod hiciocidis in hæresim manifestam, in qoam, (vt dicunt) plurimi modernis temporibus sunt prolapsi: quemadmodum fertur de multis, qui asserunt, Papam Deum reputandum in terris. Et ideo nulli licet iudicare, quod vnquam aliquod peccatum committat. Dicunt ergo quod hæc est manifesta hæresis, scilicet qood prælati inferiores debent supponere, quod Papa iuste facit, quicquid facit. Ex hoc enim sequeretur, quod si prælati viderent Papam Dæmones inuocare, Christum blasphemare, fidem negare, adulterium committere, innocentem occidere, peiorare Ecclesias, beneficia vendere, ad vsuras dare pecuniam, deberent ipsum excusare, & quod bene faceret iudicare, quod est hæresis manifesta. Dicunt ergo, qnod iuxta sententiam Bedæ, de criminibus manifestis quorumcunq;, Papæ & aliorum permittitur iudicare. Quod etiam exemplo Beati Pauli constat aperte, qui de facto Beati Petri iudicauit aperte. Et ideo ipsum male fecisse publice reprehendit. Si ergo Papa mandaret ipsum impugnare volentes male tractari, antequam eos indebite se impugnare monstraret: liceret cuilibet indicare Papam impie & iniuste procedere. Imo de principali imposito, scilicet de prauitate hæretica suspectum habere deberent; & prælati suas oues ab eo tanquam a lupo crudeli defendere teoerentur. *Discip.* Mirum est quod isti dicunt, cum asserunt, cuilibet liceret iudicare Papam in hoc Impie & iniuste procedere: & qnod prælati debent taliter impugnantes contra Papam defendere, cum Papa sit magis immediatus prælatus taliter impugnantium, quam quicunq; alius prælatus inferior. Quare qui eos defendit contra Papam, iniuriam Papæ noscitur irrogare à iurisdictione Papæ suos subiectos subtrahendo. *Magist.* Respondetur ad hoc, qnod taliter impugnantes sunt pars contra Papam. Quare in hoc Papa iudex eorum esse non debet: cum nullus esse debet iudex in propria causa. *Discip.* Hoc non videtur verum de Papa; quia potest esse iudex in propria causa, teste Innoc. tertio, qui, vt habetur, *extra, de iudic. cum venisset*, ait: *cum super priuilegiis Sedis Apostolicæ causa vertitur, nolumus de ipsis per alios iudicari.* Ergo Papa potest esse iudex in propria causa. Et per conseqnens si aliqui volunt impugnare Papam, Ipse Papa potest esse index. Et ita si dat senteotiam cootra eos mandando, quod detineantur vel incarcerentur, vel alias puniantur; standum est sententiæ eius. *Magist.* Hoc quibusdam apparet contra rationem omnino. Nam licet Papa debeat iudicare inter litigantes super interpretandis priuilegiis, quia eius est interpretari, cuius est condere: licet etiam posset esse iudex in propria causa, quæ de rebus temporalibus verteretur; non tamen cum de crimine impugnatur. Et ita Papa nullo modo debet esse iudex, quando apparet ipsum de hæresi impugnare volentes. Quare si ipsos Papa ex hoc punit, licet cuilibet iudicare, quod iniuste & impie agit, & quod iudicium subterfugere quærit. Quare etiam de hæresi esset merito suspectus habendus. *Discip.* Alias rationes allega. *Magist.* Secunda ratio pro eadem assertione talis est: magis tenentur prælati defendere impugnantes ipsum de hæretica prauitate, antequam constiterit sibi ipsos ex malo zelo procedere, quam teneantur defendere viduas & pupillos. Sed prælati viduas & pupillos tenentur defendere, *dist. 87. c. 1. & ca. defensionis.* Ergo multo magis tenentur defendere Papam de hæresi impugnantes, antequam sibi coostiterit quod sint nocentes. Tertia ratio est hæc. Prælati tenentur defendere sibi subiectos (etiam contra Papam) cootra quos nulla causa iniquitatis obiicitur. Si enim Papa aliqnos vellet confundere absq; omni causa, prælati eorum si possint, eos defendere tenentur. Ergo multo magis tenentur prælati defendere sibi subiectos, si pro causa, quæ præsumenda est iusta, à Papa ad mortem vel ad aliam confusionem quæruntur iniuste. Sed qui impugnare desiderant Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit, quod malo zelo moueantur, præsumendi sunt causam iustam habere. Ergo tunc à prælatis sunt potissime defendendi. Quarta ratio est hæc. Illi, qui tenentur Papam de hæretico crimine corrigere, teneotur volentes ipsum de eodem crimine impugnare defendere: nisi constiterit eis, quod malo zelo moueantur. Sed prælati tenentur Papam de hæresi corrigere, si eum sciuerint hæreticam prauitatem incurrisse: quia aliter Papa de hæresi accusari non posset. Ergo tenentur eum volentes de hæresi impugnare defendere.

CAP. LIII.

In quo probatur quod etiam ad idem tenentur Reges & cæteræ potestates, & hoc vnica ratione.

DIscipulus. Nunquid reges & principes & aliæ publicæ potestates tenentur, volentes Papam de hæresi impugnare defendere? *Magist.* Dicunt quidam quod sic: fundantes se in hoc, quod causa fidei per sacros canones est causa vniuersorum fidelium. Et ideo omnes fideles tenentur causam fidei defendere, & fouere. Quare etiam debent defendere causam fidei prosequentes si non constat, quod eandem causam false prosequuntur & inique. Qui autem impugnant Papam de hæretica prauitate, causam fidei ostendunt se prosequi. Ergo reges & aliæ publicæ potestates eos teneotur defendere, si non constiterit eis, quod fouent causam iniustam. Hoc etiam probant plures rationes supra adductæ.

CAP. LIIII.

Vbi inquiritur, vtrum reges & principes pro tali defensione debeant arma mouere? & quod sic, respondetur, & probatur tribus rationibus.

DIscipulus. Nunquid reges & principes debent arma mouere pro defensione illorum, qui volunt Papam de hæresi impugnare? *Magist.* Respondent quidam sic, dicentes, quod si appareant dicentes se velle Papam de hæresi legitime impugnare: qui sunt tales, quod ab actione seu impugnatione Papæ sunt nullatenus repellendi: reges & principes ac aliæ publicæ potestates, in quorũ dominio seu iurisdictione morantur, pro eorum defensione res & personas, si oportuerit, tenentur exponere. Quod tali ratione nituntur ostendere. Pro defensione illorum debent reges & principes arma mouere, si oportuerit, & etiam res & personas suas exponere, qui cum sint à regibus & principibus defendendi, prosequuntur causam pro qua reges & principes debent, si oportuerit, arma mouere, ac etiam res & personas suas exponere. Quia cum tales ex tali causa defenduntur, magis defenditur causa quam ipsi. Sed reges & principes debent arma mouere, ac res & personas suas exponere pro causa, quam taliter impugnantes Papam prosequuntur: quia pro causa fidei ad talia facienda tenentur. Ergo pro defensione eorum consimilia facere astringuntur. Item, reges pro iustitia vsq; ad mortem certare tenentur, iuxta illud Eccles. 4. *vsq, ad mortem certa pro iustitia.* Sed sicut iustum est reges & principes defendere fidem catholicam, ita iustum est eos defendere illos, qui causam fidei prosequuntur: cuiusmodi sunt inter alios illi, qui Papam de hæresi impugnare volunt. Ergo pro defensione eorum reges & principes vsq; ad mortem certare tenentur: & per consequens pro eis arma mouere, ac res & personas suas exponere, si oportuerit, de necessitate iuste compelluntur. Amplius, non minus tenentur reges & principes repellere à subditis suis violentiam inferendam, quam teneantur vindicare illatam iniuriam. Sed reges & principes ad vindicandam iniuriam illatam volentibus Papam de prauitate hæretica impugnare, arma mouere tenentur. Ergo etiam ad repellendam violentiam inferendam taliter impugnantibus Papam deberent arma mouere. Et ita pro eorum defensione arma mouere tenentur. Maior videtur aperta. Minor ostenditur sic. Non minus tenentur reges & principes arma mouere pro vindicanda iniuria subditis illata in contemptum fidei Christianæ, quam pro iniuria illata subditis in contemptum regiæ maiestatis. Sed pro secundo reges arma mouere tenentur, exemplo Dauid regis, qui, vt legitur *2. Reg 10.* Amonitas potenter inuasit propter iniuriam factam nuntiis eius. Ergo reges & principes pro vindicanda iniuria illata in contemptum fidei Christianæ arma mouere tenentur.

CAP. LV.

In quo respondetur ad auctoritates & rationes, quibus probatur, quod à Papa appellare non licet, c. 16. positas.

DIscipulus. Multa scrutati sumus de appellationibus à summo pontifice, & de impugnantibus ipsum, motiuaq; quædam illorum, qui asserunt, quod sæpe expedit à Papa hæretico appellare, licet (quantum est de iure diuino & humano) non oporteat appellare, sed sufficit impugnare: & quod impugnantes Papam de hæretica prauitate, antequam constiterit eos malo zelo moueri, sunt à catholicis defendendi, iuuandi & fouendi. Quæ omnia & eis annexa tecum post completionem operis iterum pertractabo: & quid tu de omnibus sentias, indagabo. Ideo finem istius materiæ faciendo, dic quomodo ad allegationes, quibus ostenditur, quod à Papa appellare non licet, respondetur. *Magist.* Illæ allegationes positæ sunt supra *c. 16.* vbi per rationes & auctoritates ostenditur, quod in nullo casu licet à summo pontifice appellare. Ad intelligentiam autem auctoritatum dicunt quidã, esse notandum, quod non semper verbum generale est generaliter intelligendum: quod per infinita exempla scripturæ diuinæ dicunt posse probari, de quibus adducam pauca. Legitur enim 4. Reg. 7. *Iuit ergo Azael in occursum eius* (scilicet Helisei) *habens secum munera, & omnia bona Damasci.* De quo tamen constat, ꝙ in Damasco etiam multa bona reliquit. Nec etiam de omni genere bonorum Damasci habuit secum. Non enim portauit aliqua secum de omni specie lapidum, vasorum, instrumentorum, lignorũ, animalium, ciborum, metallorum, & cæterarum rerum, quæ erant in Damasco. Etiam Marc. 1. de Ioh. legitur: *Egrediebatur ad illum* (scilicet Iohannem Baptistã) *omnis Iudææ regio, & Hierosolymitæ vniuersi, vt baptizarentur ab illo.* Et tamẽ Hierosolymitæ multi à Iohanne minime baptizati fuerunt: & patet, quod nulli sacerdotum & seniorum, qui erant Hierosolymis, ab ipso baptisari volebãt, quia sibi nullatenus credebant, teste Saluatore, qui vt habetur Matt. 21. dicit: *Venit ad vos Iohannes in via iustitiæ, & non credidistis ei.* Et ita verba prædicta non sunt generaliter intelligenda. Sic etiam sæpe mandata generali iussione nonnulla intelliguntur, *extra, de officio legati, quod translationem.* Verba ergo generalia non semper debent generaliter intelligi. Per hoc ad auctoritatem Gelasii respondent quidam dicentes, quod ab Apostolica Sede, hoc est à Papa, nunquam prorsus est appellandum, nisi inueniatur contra fidem errare, vel in aliquo crimine, de quo scandalizetur Ecclesia, incorrigibilem se ostendat. Aliter dicunt aliqui, quod Gelasius loquitur de appellationibus, absq; quibus sententia iudicis transit in rem iudicatam. Tali enim appellatione non est appellandum à Papa, licet contra fidẽ errauerit orthodoxam: quia talis sententia contra fidẽ, siue appellatur, siue non, non potest trãsire in rem iudicatam, & ideo dicunt, quamuis liceat, tamen non est necesse à talia sententia appellare.

Et

Et quamuis a tali sententia aliquis non appellaret, in quodcunque tempus transierit, licebit tamen sententiam impugnare. Aliter dicunt nonnulli, quod Gelasius loquitur de appellationibus pro causis particularibus, non pro causis, quæ tangunt totam Christianitatem intentionis. Non enim licet appellare (vt dicunt) nisi Papa errauerit contra fidem, vel nisi sit incorrigibilis de aliquo crimine, de quo omnes Christiani læduntur. Pro aliis autem causis appellare non licet: quamuis quidam dicant, quod si Ecclesia vniuersalis conueniret in vnum, ipsa haberet Papam de omni crimine iudicare. *Discip.* Quamuis non audierim, quod frater M. & adhærentes sui illud vltimum opinentur, tamen alias super isto volo tecum diligentius disputare, & motiua eorum ad reprobandum sollicite perscrutari. Nunc vero dic, quomodo ad aliam auctoritatẽ Gelasii respondetur. *Magist.* Ad illam auctoritatem Gelasii respondetur, sicut ad præcedentem, quod loquitur in aliis causis, quam in causis fidei, vel de appellationibus, sine quibus sententia transit in rem iudicatam. Sunt enim nonnulli, qui horrent audire, quod quamuis Papa assereret legem Christianam esse falsam, & Christum fuisse pseudo Prophetam, modo liceret appellare ab ipso. *Discip.* Illæ sunt hæreses tam patentes, & totam fidem catholicam eneruantes, quod non est negandum, quin pro talibus à summo pontifice appellare liceat: tamen, vt videtur, pro aliis appellare non licet. *Magist.* Dicunt nonnulli, quod hic erras aperte; quia si licet pro maxima hæresi appellare à summo pontifice, & pro minima hæresi appellare licebit. Quia idem iuris est in paruis, sicut in magnis. Quod Alexander tertius, vt habetur *extr. de appel. c. de appel.* aperte testari videtur dicens: *De appellationibus pro causis minimis interpositis volumus te tenere, quod eis pro quacunque leui causa fiant, non minus est quam si fierent pro maioribus deferendum.* Vbi dicit Gloss. *Pro quocunque appellante ita pot. sit qui grauatur in paruo, sicut in magno. Quantitas causæ non facit, quare introducta sit appellatio, sed iniquum grauamen. supr cap. 4. ad nostram. Et infra eodem cum speciali. cap. porro. Sicut etiam in minima re furtum committitur. 14. quæst. v. cap. vltimo.* Ex his colligitur, quod si licet a summo pontifice appellare pro maxima hæresi: puta si pronunciaret vel assereret legem Christianam esse falsam & malam; vel Christum fuisse pseudoprophetã: licebit pro minima hæresi appellare ab ipso. Et consimili ratione licet impugnare & accusare Papam, si minimam hæresim qualitercunque sacris literis obuiantem præsumpserit affirmare. Per eandem rationem dicunt, quod si impugnantes etiam & accusantes Papam asserentem, quod fides Christiana est mala & falsa, sunt à catholicis defendendi: impugnantes etiã & accusantes de minima hæresi quantumcunque latente sunt à catholicis defendendi. *Discip.* Ista nimis me vrgent, de quibus post opus istud mentem tuam exquiram. Nunc vero dic, quomodo ad rationes, quibus ostenditur, quod à Papa appellare non licet, respondetur. *Magist.* Ad primam respondetur, quod si Papa fieret hæreticus, superiorem habet in terris. Et ideo ab eo appellare licet. Et ita licet impugnare & accusare ipsum. Ad secundã respondetur, quod a iurisdictione Papæ hæretici sunt omnes catholici absoluti. Et ideo à Papa hæretico licet cuilibet appellare, non vt eximatur à iurisdictione Papæ hæretici: qui non per appellationem, sed per apostasiam Papæ quilibet à iurisdictione sua est exemptus. Licet tamen appellare à Papa hæretico, quia forte videt, quod per appellationem vtilius & efficacius Papam hæreticum poterit impugnare. Si autem Papa nõ erret contra fidẽ, appellans ab ipso false & inique non est à iurisdictione Papæ simpliciter & absolute exẽptus, sed ad tempus, vt Papæ innocentia declaretur, & calumniator euidentius conuincatur, & à crimine puniatur. Nec est habendus pro exempto. Alii autem nescientes illum inique procedere, in fauorem fidei Christianæ & vt vel Papæ innocentia declaretur, vel eius malitia confundatur, debent talem appellantem defendere, qui vt postquam fuerit de iniquitate conuictus, vt acerbe puniatur fideliter laborare. *Discip.* Quid si Papa tenuerit aliquam assertionem contrariam veritati catholicæ, quam non tenetur explicite credere: & alius ipsum de tali errore impugnauerit: nunquid talis impugnans à iurisdictione Papæ est exemptus? *Magist.* Respondetur quod in hoc casu talis impugnans non est à tota iurisdictione Papæ exemptus etiam ad tempus: quia in omnibus, quæ non sunt in derogationem impugnationis suæ, sicut prius obedire tenetur. Quantum vero ad illa, quæ suam impugnationem impedire valerent, Papæ deberet minime obedire: quia fides cathololica est summo pontifici præferenda. Imo etiam quælibet minima veritas catholica est summo pontifici etiam catholico præponenda. Et ideo impugnantes assertionem Papæ hæreticam contrariam veritati, quam Papam explicite credere non tenetur (& propter hoc Papa in tali casu non esset hæreticus, sed catholicus reputandus) in nullo debet obedire Papæ in præiudicium impugnationis suæ legitimæ: licet sibi in aliis teneatur obedire. *Discip.* Dic qualiter ad tertiam rationem respondetur. *Magist.* Dicitur quod ab obedientia Papæ hæretici licet recedere, exemplo illorum, qui ab obedientia Anastasii secundi laudabiliter recesserunt. Ab obedientia autẽ Papæ catholici errantis contra fidem, quo ad aliquid, quod non tenetur credere explicite, non licet absolute, licet assertionem suam liceat impugnare. Et si aliquid præciperet, quod esset in præiudicium impugnationis suæ, quantum ad hoc, non esset obediendum eidem. Capitulũ autem *dist.* 40. assumptum loquitur de Papa hæretico super hoc præcipiente, quod fit in derogationem diuini honoris & fidei orthodoxæ. Ad quartã rationẽ respondetur, quod nõ licet eidẽ pro eadẽ causa eodẽ tempore absolute appellare ab aliquo & ad ipsum. Et ideo qui appellaret à Papa pro hæresi, modo liceret sibi tũc pro hæresi appellare ad ipsum. Et si de facto appellaret, esset tanquã sibimet cõtrarius repellẽdus. Pro diuerso autẽ tẽpore licet eidẽ pro eadẽ causa appellare ab aliquo & ad ipsum: & ecõuerso. Vnde sæpe quis appellat ad epm suum vel metropolitanũ, qui tamen postea, si senserit se grauatũ indebite, vel reputauerit senten-

seorentiam datam iniquam, appellat ab illo. Sic aliquis reputans Papam catholicum, poterit ad ipsom pro causa hætesis appellare: à quo tamen si aliquiquid diffinerit & asseruetit fidei contrarium orthodoxæ, sibi appellare licebit. Ad quintam rationem respondetur, quod pro aliqua causa temporali appellare ab imperatore liceret: sicut etiam de aliqua posset coram Papa appellate. Nam & populus posset ex causa Imperatorem depooete, quemadmodum diuersa regna suos reges deposuisse leguntur. Ad sextam respoodetur, quod ab illo, ad quem sunt omnes causæ fidei deferendæ, noo est appellandum, si non contra fidem errauerit orthodoxam. Si autem errauerit, licet appellare ab ipso, & etiã licet ipsum fortiter impugnare. Et tali inopugnationi est ab omnibus catholicis deferendum. Et tales impugnantes sunt ab omnibus catholicis (quantum congruerit cuil bet defendendi. *Discip.* Nunquid secundum illos tenentur catbolici talibus impugnationibus summi pontificis adbærere? *Magist.* Respondetur, quod multi teneotur taliter impugnantes Papam defendere, & eorum impugnatioonibus adhærere. Quia ad hoc, quod aliquis teneatur taliter impugnantes Papam hæreticum defendere, & impugnationibus eorum deferre, sufficit quod nesciat eos malo zelo Papam de hæresi impugnate. Cum etiam iudex quandoq; sciens appellationem iniqoam & falsam debeat eidem deferre. Ad boc autem, quod teneatur quis impugnationibus adhærere, requiritur quod sciat, quod talis impugnatio cootinet æquitatem & veritatem. Et ideo qui sciunt aliquos Papam de hæresi impugnare, quamuis non debeant impugnationibus eorum adhærere, debent tamen eos defendere, quousq; causa fuerit terminata, & iterum quærere sollicite veritatem, iuxta legem diuinam, quæ vt habetur *Deut. 13.* sic præcepit: *Si audieris in vna vrbium tuarũ, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos, egressi sunt filii Belial, & euerterunt habitatores vrbis, atque dixerunt: Eamus & seruiamus diis alienis, quos ignoratis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod si aliqui asserunt Papam vel alium velle fidem corrumpere orthodoxam, non sunt statim repellendi, nec in continuo cruciandi, vel alias male tractandi: sed prius est veritas sollicite iudaganda, & per coosequens ipsi interea sunt defendendi.

C A P. LVI.

Quærit, si Papa prauitate hæretica diffamatus impediuerit inquisitionem de ipso fiendam, quid agendum sit catholicis, vbi nota de iniectione manuum violentarum in Papam, seu clericum, quomodo & quando fieri possit.

DIscipulus. Non modicam apparentiam habere videtur ex auctoritate *Deuteron. 13.* scripta videtur trahere fulcimentum, quod si aliqui maxime viri literati & hactenus bonæ opinionis & famæ constanter affirment & se offerant se probaturos Papam esse prauitate hæretica vitiatum vel irretitum: alii catholici debent in fauorem fidei sollicite quærere veritatem. Ideo ad primam materiam, à qua (ex quo de appellationibus à summo pootifice & impugnantibus ipsam tractauimus) aliqualiter digressi videmur: volo reuerti & diligenter discutere, qualiter si Papa fuerit diffamatus debent catholici inquirendo veritatem procedere: quia sic limpidius inspiciam veritatem. Inprimis autem cupio scire, quid secundum istas assertiones catholicis sit agendum, si postquam catholici zelo fidei Christianæ accensi, inquirere cœperint de Papa super crimine hæresis diffamato, Papa taliter diffamatus eos totis viribus molitus fuerit impedire. *Magist.* Respondent aliqui, quod eo ipso quod Papa in hoc casu niteretur catholicos impedire, ne de ipso inquirerent veritatem, deberent ipsum magis suspectum habere, eo quod ostenderet se lucem odire, & quod nollet ad lucem districti iudicii venire, ne arguerentur ipsius errores. Et propter hoc deberent magis sollicite quærere veritatem, & auxilium brachii secularis requirere pro inquisitione securius facienda. *Discip.* Quid si Papa nullo modo vellet desistere ab impediendo, ne ad inquisitionem procederent? *Magist.* Respondetur, quod si non possent catholici aliter ad inquisitionem procedere, nisi prius summum pontificem captiuarent, ipsum deberent capere & tenere, si potentiam talem possent habere, inuocato auxilio brachii secularis. *Discip.* Hic isti videntur contradicere assertioni priori. Nam prius dixerunt, quod nulla persona aut collegium habet iurisdictionem de hæresi super Papam mendaciter diffamatum, licet debeant catholici dubitare, an habeant iurisdictionem super ipsum. Et ideo teneantur ad inquisitionem procedere faciendam. Nunc autem dicunt, quod habeot potestatem ipsum capiendi. Potestas autem capiendi nunquam est sine iurisdictione. Ergo sibiipsis contradicunt aperte. *Magist.* Dicunt quod hic ostendis te scripturarum & rationis naturalis intellectum nequaquam habere. Nam potestas detinendi capiendi & ligandi freneticum & Dominum suum se præcipitare volentem, vel in aqua submergere, vel alio modo occidere semetipsum, secundum quod ex verbis beati August. quæ ponuntur *5. q. 5. non omnis, & 23. q. 4. c. ipsa pietas & c. minimum,* colligitur euidenter, ad omnes in charitate existentes pertinet. *Discip.* Istud exemplum non est ad propositum: quia secus est de aliquo subdito se volente occidere, quia perdidit vsum rationis: & de Papa, qui est omnium caput, in quem in nullo casu licet manus iniicere violentas. *Magist.* Male dicis, vt dicunt, cum asseris, quod in nullo casu licet in Papam manus iniicere violentas: quamuis non licet in ipsum manus iniuriosas iniicere, si Papa siue effectus freneticus, aut aliter alienatus à sensu non habens vsum rationis ex desperatione vel tristitia vel alia causa quacunq; vellet seipsum

occidere semetipsum de muro præcipitando, vel aliter, violenter esset tenendus. Si [illegible] in aliqua domo, quam quis sciret certissime ruituram, & ille sibi prænunciaret domum ruituram, [illegible] Papa nollet credere, nec exire, Papa in hoc casu esset extrahendus inuitus, & ita manus violentæ iniicienda esset in Papam. In pluribus etiam casibus alii alicite posset quicunque seruus manus iniicere violentas in Papam, ipsumque ligare, & fortiter detinere. Et ita manifeste potestas capiendi & detinendi ab omni iurisdictione poterit separari. Non enim per phrenesim Papæ vel alterius volentis occidi seipsum, tribuitur alicui iurisdictio supra volentem se occidere, & tamen tunc habet etiam seruus potestatem capiendi, ligandi & etiam detinendi Papam. *Discip.* Cogor concedere, quod potestas capiendi, ligandi & detinendi ab omni iurisdictione poterit separari. Sed hoc non accidit; nisi quis velit seipsum occidere. *Magist.* Quid si Papa vellet absq; necessitate in seipsum manus iniicere, oculos emere, aut manus vel pedes abscindere? *Discip.* Etiam tunc posset licite ab alio absque iurisdictione ligari. *Magist.* Si Papa vellet alium occidere sine causa, nunquid illi liceret vim vi repellere absq; iurisdictione? *Discip.* De hoc vellem scire, quid prædicti assertores dicant. *Magist.* Dicunt, quod liceret regi saltem vel laico vim vi repellere; & tamen per talem repulsam iurisdictionem super Papam repellendi vim vt minime obtineret. *Discip.* Non adducunt exempla, nisi vbi ipsi immineret mors corporalis, vel saltem læsio grauis. *Magist.* Si licet pro morte corporali, imo pro graui iniuria corporali propria & aliena fidelium euitanda manus iniicere violentas in Papam absq; iurisdictione speciali multitudinis fidelium: multo magis pro morte spirituali euitanda licebit in casu manus iniicere violentas in Papam. Consimili enim modo arguendi arguit beatus August. ad probandum, quod licet in hæreticos exercere vindictam, vt habetur *23. q. 4. c. ipsa pietas*, fundans se in isto medio: omne quod debemus impendere hominibus pro morte eorum corporali vitanda, debemus eisdem dependere pro morte æterna vitanda, dicit in hæc verba: *quid igitur de opere misericordiæ pro vita æterna adipiscenda & pœna æterna vitanda hominibus impendere iudicandum est, si pro salute ista non solum temporali, sed etiam breui & ad tempus exiguum liberanda, sic nos subuenire hominibus ratio vera & benigna compellit?* Ex quibus verbis & Augustin. processu ibidem, vbi per multa probat exempla, quod debemus etiam illos, qui minime sunt de iurisdictione nostra, liberare à morte inuitos, & in eos iniicere manus violentas pro morte vitanda, colligunt isti, quod si pro vitanda morte Papæ & alterius licet manus iniicere violentas in Papam, ipsumque captiuare, tenere & ligare; multo fortius licebit in casu pro morte spirituali vitanda ipsius Papæ & alterorum pro vita æterna adipiscenda, saluandoque grege dominico manus iniicere violentas in Papam ipsumq; fortiter ligare & tenere. *Discip.* Istud videtur apparens, si constaret Papam velle spiritualiter corrumpere orthodoxos, quod capi posset & teneri: sed propter infamiam falsam, de qua non constaret, quod non esset falsa, non esset hoc agendum. *Magist.* Non dicunt isti, quod propter infamiam Papa captiuari deberet: sed asserunt, quod si patenter impediret inquisitionem debitam fieri de ipso pro salute totius Christianitatis, deberet detineri per illos, qui tantam haberent potestatem temporalem: nec detinentes essent excommunicati. Sicut nec illi sententiam excommunicationis incurrerent, qui Papam volentem seipsum, vel alium innocentem absque causa occidere, detinerent. Absque n. temeritate vel dolo non incidit quis in canonem propter iniectionem manuum in Papam vel alium clericum. *Discip.* Violentia non videtur esse sine temeritate vel dolo. *Magist.* Respondent, quod æquiuocas de vocabulo violentiæ, & aliter vis vti vocabulo, quam ipsi accipiant. Episcopi enim accipiunt iniectionem manuum violentam pro omni iniectione manuum in inuitum, & sic constat, quod iniecto manuum violenta in aliquem potest esse charitatiua absque omni temeritate & dolo.

CAP. LVII.

Docet, ad quos spectat inquirere veritatem de eo, scilicet summo pontifice, si hæretica prauitate fuerit maculatus, seu grauiter diffamatus.

D*iscipulus.* Ex quo secundũ istos super Papa de crimine hæresis diffamato catholici habent inquirere, & ipsum etiam captiuare, si propter resistentiam eius aliter non possunt procedere ad inquisitionem faciendam, peto vt dicas, ad quos secundum istos assertores spectat inquisitio supradicta. *Magist.* Dicunt quod spectat ad illos catholicos, ad quos Papæ spectaret punitio, si esset manifeste in hæresi deprehensus. Vnde, vt dicunt, prædicta inquisitio primo & principaliter spectaret ad vniuersalem ecclesiam, si essent ita pauci catholici, quod omnes conuenirent in vnum, vel possent leuiter conuenire. Secundo pertineret ad concilium generale, quod vicem tenet vniuersalis ecclesiæ. Tertio si nec vniuersalis ecclesia conueniret in vnum, nec generale conuocaretur concilium, spectaret ad diœcesanum, in cuius diœcesi moraretur Papa cum consilio vicinorum episcoporum, si esset necesse. Si autem Diœcesanus negligeret, pertineret ad sedem, vel clerum, vbi Papa moraretur. Si vero clerici omnes essent damnabiliter negligentes, talis inquisitio spectaret ad laicos.

Cap. LVIII.

Vbi ostenditur, qua & qualis debeat esse infamia, propter quam de Papa sit inquisitio facienda. Vbi nota de ortu famæ alicuius, secundum distinctionem personarum, & qualis debeat fieri per iudicem processus in primo genere famæ.

D*iscipulus.* Video, quod isti proportionabiliter dicunt de inquisitione facienda de Papa super hæresi diffamato, sicut dicunt de punitione Papæ in manifesta hæresi deprehensi. Ideo istam materiam censeo differendam, quousque inuestigauero, quis debet punire Papam, qui manifeste deprehenditur de hæresi. Nunc autem dicas, propter quam infamiam secundum istos est de Papa inquisitio facienda. *Magist.* Vt ad tuam interrogationem perfecte respondeant, distinguunt: quia aut fama est orta à certis personis prouidis & discretis, integræ opinionis & famæ, ante infamiam Papæ volentibus Papam accusare de hæresi: aut orta est ab incerto auctore volente contra Papam inscribere, seu denunciare volente. Si primo modo, dicunt quod omnino procedendum est ad inquisitionem, nisi Papa sponte se velit iudicio bonorum virorum submittere, si autem orta est fama ab incerto auctore, vel certo denunciare volente, & non est tanta infamia, quin absque scandalo ecclesiæ & periculo fidei valeat tolerari, vel etiam dissimulari, non videtur quod sit ad inquisitionem procedendum: aliter de necessitate salutis tenetur ille, cuius interest, & potest, diligenter inquirere veritatem. *Discipul.* Dic quomodo secundum istos procedere debet iudex iuxta primum membrum. *Magist.* Dicunt, quod cum aliquis Papam vult de hæresi accusare, tunc ille, qui esset iudex Papæ in hæresi deprehensi, debet suam intentionem exprimere: quam iudex, quæcunque sit ille, siue ecclesiasticus, siue laicus, debet diligenter examinare. Et si inuenit ipsum ad accusandum idoneum, denunciet Papæ quod de hæretica prauitate impetitur, rogando eum quod iudicio eligendorum se submittat exemplo sanctorum patrum, qui pro minoribus criminibus se aliorum iudicio subiecerunt. Quod si Papa de sua confidens innocentia pro omni scandalo amouendo consenserit facere; eligantur iudices à Papa & accusare volente, qui secundum iustitiam sine personarum acceptione procedant. Si autem papa noluerit quoquomodo se submittere iudicio, ille, qui esset iudex manifeste Papæ in hæresi deprehensi, si habeat tantam potestatem temporalem, vel habere potuerit ratione dubii: quia dubitatur an sit de iurisdictione iudicis supradicti, citet eundem, & tandem, si potuerit, compellat Papam sibi respondere. *Discip.* Ista narratio multos videtur includere errores. Talis enim processus non est circa aliquem alium à Papa habendus. Ergo nec circa Papam. Item quomodo potest aliquis citare Papam, qui non est iudex Papæ? Amplius, non videtur, quod Papa teneatur iudicio cuiuscunque se submittere. Rursus: talis processus non videtur in legibus præfinitus. Quare temere isti talem modum procedendi præfigunt. *Magist.* Istas obiectiones & multas alias isti assertores faciunt contra seipsos. Respondentq; ad ipsas dicentes, primo ad vltimam, quod non intendunt aliquam formam procedendi circa Papam præfigere: sed quia Papa superiorem in causa hæresis, quamdiu manet Papa, non habet. Et qualiter sic, proceditur circa Papam, contra quem apparet legitimus accusator de hæresi in legibus minime inuenitur, ne Papa contra fidem errare possit insolenter, & catholicos secum trahere in errorem, oportet modum aliquem specialem rationi consonum, non verbis legum totaliter innitentem, nec ab intellectu penitus discrepantem, circa accusationem summi pontificis inuenire. Quemadmodum si regnum aliquod ex causa rationabili regem suum vellet compellere in iudicio coram populo respondere: quia in legibus regnorum de hoc casu nihil penitus habetur, oporteret modum aliquem specialem excogitare, qui esset in tali casu seruandus. Modus autem superius recitatus de Papa, quem cupit aliquis idoneus accusare, rationabilis istis apparet. Quare videtur illis, quod modus prædictus circa Papam congrue poterit obseruari. Nec tamen inuident cuicunq;, qui modum magis rationabilem excogitare valebit. Et forte in aliquo casu propter aliquas circumstantias non esset prædictus modus vsquequaq; seruandus: nec forte propter potestatem vel auctoritatem Papæ poterit dari modus certus in omni casu seruandus. Propter hoc dicunt, quod male arguis: talis processus non est tenendus circa alium à Papa: Ergo nec circa Papam, quia non constat, quod non habet superiorem in hac causa; eo quod non constat ipsum esse hæreticum, necesse est aliquid speciale seruare, & modo speciali procedere. Cum vero dicis, quod nullus potest citare Papam, qui non est iudex Papæ: Respondent, quia non solum qui est in rei veritate iudex alicuius, sed etiam qui dubitatur esse iudex, potest ipsum citare. Ideo potest quis citare Papam, quando dubitatur probabiliter, an sit iudex eius. *Discip.* Nemo debet dubitare se esse iudicem Papæ: quia debet esse certus, quod non est iudex Papæ antequam conuincatur. *Magist.* Videtur quod quamdiu non apparet quis idoneus, qui vellet accusare Papam, nec est grauiter diffamatus debet quilibet esse certus, se non esse iudicem Papæ. Quam cito autem apparet accusator idoneus, de quo præsumitur quod bono zelo Papam accusare proponitur; vel Papa est de hæresi grauiter diffamatus, ita quod talis diffamatio conuenienter dissimulari non potest, quicunq; esset iudex Papæ, si Papa esset manifeste in hæresi deprehensus, posset probabiliter dubitare, se esse iudicem Papæ. Postquam autem Papa esset aperte in hæresi deprehensus, talis non debet dubitare, sed debet esse certus, quod est iudex Papæ. Non ergo in hoc casu quilibet debet esse certus, se non esse iudicem Papæ. Imo potest probabiliter dubitare, Papam ex suo delicto esse effectum de iurisdictione

sua,

[illegible] rationem probabilem habet potestatem in iure citandi ipsum. *Discip.* Quid si non audent [illegible] ipsum id est Papam. *Magist.* Respondent, quod si principes & potestates ac clerici & laici causam Dei negligerent, & fauor Papæ indebitus ita multitudinem occuparet, quod Papa nec ad submittendum se iudicio, nec ad respondendum quomodolibet induci vel cogi posset, non restaret illis, qui eum de iure citare deberent, nisi dolor & gemitus, & esset eis seruandum consilium beati August. quod dat catholicis, quando potestas habet multitudinem sociorum, qui libro 2. contra Episcopum Parmeniam vt recitatur 23. q. 4. *non potest*, ait: *non potest esse à multis salubris correctio, nisi cum ipse corripitur, qui non habet sociam multitudinem.* Cum vero idem morbus plurimos occupauerit, *nihil aliud bonis restat, quàm dolor & gemitus.* Et infra: *reuera cum contagio peccandi multitudinem inuaserit diuina disciplina vera misericordia necessaria est. Nam consilia separationis & inania sunt istu & perniciosa, atque sacrilega, quia impia & superba, & plus perturbant bonos infirmos, quam corrigant animosos malos.* Et infra: *turba autem iniquorum, cum facultas est in populis promendi sermonem, generali obiurgatione ferienda est, & maxime si occasionem atq. opportunitatem prabuerit Deo, qua eas appareat pro suis meritis vapulare.* Sic si contra Papam appareat idoneus accusator, vel ipse fuerit de hæresi grauiter diffamatus, si multitudo sibi faueret, vt nec induci vel cogi posset in iudicio parere, nihil aliud accusatori illius, qui esset iudex suus, si esset manifeste in hæresi deprehensus, & aliis catholicis bonis restaret quam dolor & gemitus. Tunc enim citatio & accusatio essent inanes: & tamen non solum occulte, sed etiam publice, cum facultas haberetur, absq; perturbatione bonorum essent fauores Papæ grauiter increpandi, & modis omnibus inducendi, vt laborarent fideliter, quantum liceret pro officio cuiuslibet, quatenus in fauorē fidei Christianæ Papa iudicio se submitteret illius, qui esset iudex suus, si esset manifeste in hæresi deprehensus, respondere cogeretur. Cum autem dicis, quod Papa non tenetur se submittere iudicio cuiuscunque: respondent, quod in casu pro scandalo euitando, & veritate catholica declaranda & exaltanda, ac pro communi vtilitate procuranda, tenetur Papa de necessitate salutis se iudicio inferiorum submittere.

CAP. LIX.

Ostendit, quod Papa in casu illo de necessitate salutis tenetur se submittere iudicio suorum inferiorum, si accusator appareat idoneus. Et probatur vnica ratione.

Discipulus. Ostende rationem eorum, quare si appareat accusator idoneus, Papa de necessitate salutis se iudicio inferiorum suorum submittere tenetur. *Magist.* Non putes, quod ipsi intendant dicere, Papam in omni casu ad voluntatem cuiuslibet se debere submittere iudicio aliorum: sed volunt, quod absq; causa rationabili Papa non debet iudicium recusare, quando ex submissione sua declaretur veritas & iustitia. Et talis submissio nulli speciale præiudicium generaret, & accusantis zelus vel malitia panderetur. Ad hoc autem dicendum tali ratione mouentur. Vtilitas propria & communis sunt præferendæ malitiæ propriæ & alienæ, omniq; vtilitati Papæ temporali. Nam multorum vtilitas præferenda est vtilitati vnius, vt habetur 7. q. 1. *scias*, & 8 *quæst.* 1. *in scripturis* & 25. *q.3. quæ ad perpetuam*, Ergo multo fortius vtilitas propria & communis præferendæ sunt vtilitati propriæ: & multo fortius præferendæ sunt malitiæ propriæ & alienæ. Sed Papa, quem accusator idoneus vult de hæresi accusare, submittendo se iudicio catholicorum procurat vtilitatem propriam & communem: quia procurat declarationem veritatis & iustitiæ, quæ est vtilitas propria & communis. Et hæc vtilitas propriam vtilitatem non impedit. Ergo Papa ad hoc tenetur in casu hoc de necessitate salutis. Hoc autem faciendo, si est innocens, ab omni impetitione super crimine falso liberat semetipsum, accusantisq; malitiam vel innocentiam manifestat, & veritatem exaltat; ac bono exemplo sibi subditos ædificat vniuersos, dum ex zelo veritatis & iustitiæ suorum inferiorum iudicium non recusat. Si ergo Papa est reus, multo magis tenetur se submittere aliorum iudicio, vel sponte renunciare papatui: quia absque periculo animæ non potest papatui præsidere: eo quod omnis hæreticus publicus & occultus est omni ecclesiastica dignitate priuatus. *Discip.* Ista assertio videtur probabilitate carere, quia per prædictam rationē Papa pro omni iniuria, quā faceret alieni, & pro omni excessu tenetur se subdere aliorum iudicio. Si enim pro crimine falso teneretur se subdere iudicio aliorū: multo fortius pro vera iniuria & vero excessu se subdere iudicio teneretur. Sed hoc constat esse falsum, & per verba Aug. euidenter conuincitur, qui in libro *De vita clericorum*, vt recitatur *dist.* 86. vbi asserit manifeste, quod cum prælatus corrigendo subditos suos modum excedit, ab eis nequaquam exigitur, vt veniā à subditis expostulet. Ergo multo magis si Papa de crimine falso impetitur, non est necesse, quod inferiorum iudicio se submittat. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod non est simile de iniuriis & nonnullis aliis criminibus, & de hæresi: quia iniuriæ & alia crimina multa, Papam reum non deponunt, potestq; Papa aliter satisfacere passis iniuriam, & de suis scandalizatis excessibus, quam se alicuius iudicio submittendo. Et ideo quando potest, non tenetur se submittere iudicio alicuius. Sed crimen hæresis Papam de papatu deponit ipso facto. Et ideo si non potest aliter satisfacere accusare volenti, & scandalizatis de ipso, nisi se submittat iudicio, ad hoc de necessitate salutis astringitur. Et consimiliter dicunt, quod si Papa de aliqua iniuria vel aliquo excessu non aliter posset satisfacere illi vel illis, cui vel quibus tenetur, quam se submittendo iudicio, adhuc esset de necessitate salutis astrictus. Si vero Papa se nullius subdendo iudicio posset satisfacere ipsum de hæresi accusare volenti, & aliis scandalizatis de ipso poterit alium modum tenere. Ad Augustin. dicunt, quod prælatus, qui in corripiendo modum excedit, aliter

potest

potest satisfacere subditis, quam ab eis veniam postulando. Et ideo non exigitur de ipso, vt veniam postulet ab eis. *Discip.* Quomodo secundum istos posset Papa satisfacere accusare volenti, nisi subderet se alicuius iudicio? *Magist.* Respondetur, quod sæpe potest negatiua probari: Et ideo si esset talis casus, quod contrarium illius, quod accusare volens intendit, posset Papa probare, sufficeret Papæ talem negatiuam probare, nec tunc tenetur se subdere alicuius iudicio.

C A P. LX.

In quo declaratur, quomodo se debeat habere summus pontifex, si se sponte arbitrorum iudicio submiserit, si accusans ipsum in probatione defecerit. Et ponuntur duæ conclusiones, & prima, scil. quod de necessitate salutis se teneatur purgare, si graue scandalum apud catholicos generaretur, probatur octo rationibus.

D*iscipulus.* Puto quod intelligam istorum in hac parte sententiam. Sed quæso indica mihi, quid isti iudicant agendum, si Papa se sponte iudicio arbitrorum submiserit, & accusator in probatione defecerit: an scil. Papa teneatur se purgare. *Magist.* Dicunt, quod si Papa apud bonos & graues est enormiter de hæresi diffamatus, ita quod graue scandalum apud catholicos est exortum, ipse de necessitate salutis se purgare tenetur, si aliter famam suam recuperare non potest. Si autem taliter non est diffamatus, ad purgationem minime obligatur. *Discip.* Pro primo membro si habes aliqua motiua, profer in medium. *Magist.* Dicta assertio pluribus rationibus videtur posse probari. Quarum prima talis est: qui famam suam integram & illæsam seruare tenetur, si potest, etiam ipsam si absque culpa sua vel etiam ex negligentia læsa est vel perdita de necessitate salutis reparare & restaurare, si potest, astringitur. Sed Papa de necessitate salutis (si absque crimine potest) tenetur famam suam illæsam & integram custodire. Ergo si fama Papæ est ex aliquo casu læsa vel perdita, & ipse est immunis, de necessitate salutis si potest famam suam recuperare vel restaurare & reintegrare tenetur. Et per consequens si non potest aliter, quam se purgando hoc facere, se purgare legitime de necessitate tenetur. Maior videtur euidens. Minor probatur auctoritate August. qui, vt legitur 12. q. 1. cap. nolo, ait: *nolo vt aliquis de nobis inueniat occasionem male viuendi. Prouidemus enim bona, vt ait Apostolus, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, propter nos conscientia nostra necessaria est: propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debet in nobis. Duæ res sunt, conscientia & fama bona. Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo. Qui confidens conscientiæ suæ negligit famam suam, crudelis est.* Item Greg. vt habetur 11. q. 3. cap. *Non sunt audiendi siue viri siue fœmina, qui quando reprehenduntur in aliqua negligentia, per quam fit, vt in malam veniant suspitionem (vnde vitam suam longe abesse sciunt) dicunt coram Deo sufficere sibi conscientiam puram, existimationem hominum non solum impudenter, verumetiam crudeliter contemnentes, cum occidant animas aliorum.* Et infra: *Prouide quisquis à criminibus flagitiorum atq; facinorum vitam suam custodit, sibi benefacit: quisquis etiam famam, aliis misericors est. Nobis enim est necessaria vita nostra, aliis fama.* Ex his aliisq; quamplurimis colligitur euidenter, quod quilibet Christianus, quantum in ipso est, famam suam seruare debet illæsam. Ergo potissime ad hoc summus pontifex obligatur. Quia ad illa, quæ sunt de iure naturæ & ad vtilitatem proficiunt aliorum non minus quam alii, est astrictus. Et ex hoc euidenter infertur, quod famam suam, si læsa est vel perdita (si non potest aliter) per purgationem restaurare debet.

Secunda ratio est hæc, non minus debet Papa bonis satisfacere & modestis, apud quos de hæresi grauiter infamatur, quam detractoribus maleuolis & malignis, teste Gregor. vt habetur 11. q. 3. c. inter verba: *Quid enim si homines nos non laudant, & conscientia nostra liberos nos esse demōstraret.* Et infra: *quid enim aliud detrahentes faciunt, nisi in puluerem sufflant, vt in oculos suos terram excitent: vt vnde plus detractationis perflant, inde magis nihil veritatis videant. Vocandi tamen sunt etiam ipsi, & tranquille admonendi, eisq; satisfieri modis omnibus debet, scientes quod de Iudæis veritas dicit, ne forte scandalizemus eos.* Ex quibus verbis patēter habetur, quod innocens à detrectatoribus maleuolis & malignis mendaciter diffamatus ipsis modis omnibus satisfacere debet. Ergo multo magis siue fortius, si Papa apud bonos & honestos est de hæresi grauiter vel mendaciter diffamatus. Et per consequens, si non potest aliter excusare, purgando satisfacere debet.

Tertia ratio est hæc. Papa non minus quam alii peccatum mortale vitare tenetur. Sed cum diffamatus de crimine recusat se purgare (cum non potest suā innocentiam aliter declarare) est peccatum mortale; cum hoc sit scandalizare pusillos & infirmos; & etiam magnis & perfectis occasionem scandali dare. Tale autem scandalum est peccatum mortale. Quod ex grauitate pœnæ (quæ sibi debetur) constat aperte, eum Saluator dicat Matth. 6. *Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Ergo Papa tale scandalū de necessitate salutis vitare tenetur. Et ita debet se purgare, si non potest aliter suam innocentiam declarare, & infamiā exortam sedare. *Discip.* Dicerent forte aliqui, ꝙ si Papa diffamatus nolit se purgare, & alii scandalizantur ex hoc: scandalum tale non est datum, sed acceptū. Et ideo propter tale scandalum non tenetur Papa se purgare. *Magist.* Hanc responsionem alii impugnare nituntur probantes, ꝙ tale scandalū est datū non acceptū: quia ille, qui ex forma facti reddit se suspectū de crimine, scandalizat infirmos actiue, quantū in se est. Qui autē renuit se purgare, quando est grauiter diffamatus, de crimine reddit se suspectum. Imo videtur, quod de facto fatetur se conuictum:

quia

qu[illegible] conuictum de crimine, qui diffamatus renuit se purgare, quam qui vocatus in [illegible] subterfugere, cum grauius & periculosius sit subire iudicium, quam purgationem præstare, sed qui iudicium subterfugit, ostendit se conuictum, *extra de præsump. nullus*, *& 11. q. 1. Christianus, & 3. q. 9 decreuimus, & di. 74. c. honoratus*, ergo multo fortius qui diffamatus est, & se purgare recusat, ostendit se conuictum, & per consequens scandalum generat manifestum.

Quarta ratio est hæc. Illa oportet papam facere, quæ sunt facilia ad agendum: & sibi nec temporaliter nec spiritualiter obsunt; sed spiritualiter prosunt; & quorum omissio est periculosa subditis & nociua, sed quod papa diffamatus de hæretica prauitate se purget, saltem per proprium iuramentum, est facile, & si est innocens, sibi nec temporaliter, nec spiritualiter obest: imo spiritualiter prodest, talis autem purgationis omissio est subditis periculosa pariter & nociua, ergo talem purgationem papa exhibere tenetur. Maior videtur manifesta: quia qui talia subditis negligit exhibere, ostendit aperte se vtilitatem subditorum non amare: cum sine damno proprio temporali & spirituali & labore graui vtilitatem propriam despiciat procurare. Maior quantum ad omnes suas partes veritatem continere videtur, nam purgatio, præsertim per proprium iuramentum, nulli debet videri difficilis, talis autem purgatio exhibenti nec temporaliter nec spiritualiter nocet: sed spiritualiter prodest, cum sit actus meritorius subiectos ædificans, & ab infamia liberans exhibentem. Quod autem talis purgationis omissio sit subditis periculosa, patet de se, quoniam offendiculum præbet infirmis, & conscientias percutit subditorum.

Quinta ratio est hæc, qui ex debito charitatis tenetur proximo exhibere illud, quod minus est vtile sibi, tenetur etiam illud, quod magis est vtile, exhibere proximo, si est æque facile, nec sibi, nec alicui præiudiciale in aliquo magis quam illud, quod est minus vtile, vbi enim ex debito charitatis tenetur aliquis proximum suum vestire, & ex eiusdem debito caritatis tenetur eundem pascere & potum dare, si æqua faciliter potest, & non maius damnum aut periculum sibi vel alii imminet ex vno quam ex alio, sed magis vtile est fidelibus, quod papa de hæresi diffamatus suam innocentiam se purgando declararet, quam sit vestiri ab ipso, pasci & potari, sed papa tenetur ad opera misericordiæ corporalia & spiritualia, si habet: ergo magis tenetur ad purgationem, quæ non immerito spiritualis misericordia est censenda, si æque faciliter absque damno & periculo aliorum & proprio eam valeat exhibere.

Sexta ratio est hæc, qui tenetur scandala euitare & minime sustinere, tenetur suscitata tollere & sedare si potest, sed papa tenetur scandala euitare & minime sustinere: quia non erit aliter imitator Christi dicentis: *vt autem non scandalizemus eos* &c. Matth. 17. neque Apostoli Pauli dicentis, 1. ad Corinth. 8. *si esca mea scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem scandalizem*, neque illud Apostoli ad Rom. 14. *hoc iudicate, iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum*, ergo papa tenetur scandala suscitata à subditis remouere, si potest. & maxime quæ de persona sua sunt exorta, sed si est de hæresi diffamatus, graue scandalum de ipso est exortum, ergo hoc scandalum remouere debet, si potest: & si non potest aliter remouere, nisi seipsum purgauerit, se purgare tenetur.

Septima ratio est hæc. Ille qui propter scandala euitanda debet bona spiritualia dimittere, multo magis propter idem debet spiritualia bona perficere, papa autem propter scandala euitanda debet nonnulla spiritualia bona omittere, saltē ad tempus, sicut prædicationē verbi Dei, punitionē malorū, & nonnulla alia, ergo multo magis ꝓpter scandala euitanda debet spiritualia bona ꝑficere, sed q̄ diffamatus se purget, est bonū spirituale, ergo ꝓpter scandala euitanda pariter & sedanda debet papa, si est diffamatus, se purgare. *Disc.* Ista ratio dupliciter videtur peccare, primo quia si concluderet, sequeretur quod propter scandalum euitandum aliquis tenetur religionem intrare, & proprietatem omnium temporalium in perpetuum abdicare: quod non videtur verum. Secundo deficit: quia quod papa purget se, non videtur bonum spirituale: quia talis purgatio posset esse sibi nociua, nullum autem bonum spirituale est alicui nociuum. *Magist.* Primam tuam instantiam isti nituntur excludere dicentes, quod ratio illa concludit de bonis spiritualibus, quæ non sunt supererogationis, huiusmodi autem est purgatio canonica, quando aliquis est de crimine diffamatus, & ideo quando papa est de hæresi diffamatus, debet se purgare propter scandalum euitandum: non tamen tenetur proprietatem omnium abdicare, quia hoc est supererogationis: & ideo ad hoc non tenetur. Secundam instantiam excludunt dicentes, quod purgatio non debet esse nociua papæ, nisi propter malam voluntatem papæ, quemadmodum & omnia bona spiritualia propter caritatem possunt esse occasio nocumenti, sunt tamen inter bona spiritualia computanda.

Octaua ratio est hæc, prælatus, qui tenetur subditos suos à minori damno vel periculo liberare, debet eos à maiori damno vel periculo eripere, sed papa subditos suos tenetur à damno & periculo [illegible]porali & temporali, si potuerit, liberare, sicut & quilibet Christianus, iuxta illud Exo. 23. *Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed leuabis cum eo*, & iuxta illud Prou. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare non cesses*, & iuxta illud Psal. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatorum liberate*, ergo multo magis debet papa suos subditos scandalizatos de ipso à damno & periculo spirituali, si potuerit, liberare. Hoc autem potest se purgando, ergo tenetur seipsum purgare. Dicunt ergo isti propter istas rationes & alias, quarum multiplicitate te nolo grauare: quod papa de hæresi grauiter diffamatus propter famam propriam restaurandam & propter

scandalum euitandum pariter & sedandum, & propter exaltationem & dilatationem fidei Christianæ, ac etiam propter subditos ab omni periculo spirituali præseruandos debet se purgare, qui vero enim, vt dicunt, papa pro fide catholica dilatanda, & pro ouibus suis animam suam morti exponeret, si non curat pro eis se à crimine purgare? aut quomodo cum Apostolo carnem non manducaret in æternum, ne fratrem suum scandalizaret, si non curat famam propriam declarare? aut quomodo curam debitam subditorum suorum censendus est habere, si negligendo se purgare animas occidet eorum.

Cap. LXI.

Facit vnam instantiam contra dicta cap. 60. eam deducendo in duplici exemplo, ad quam tripliciter respondetur, vbi etiam contra responsiones instatur, quæ etiam soluuntur.

DIS. Ista sententia decretis sanctorum priorum summorum pontificum obuiare videtur, nam Sixtus papa & Leo papa licet se purgauerint, ad hoc tamē minime tenebātur. Vnde Sixtus papa scribens omnibus episcopis, vt recitatur 2. q. 4. c. *mandastis*, ait: *mandastis vt scriberem vobis, qualiter institutum iurgium contra me instigatum sit, vel à quo, vt vestro adminiculo pelleretur, & causa mea firmaretur, scitote me criminari à quodam Basso, & iniuste me persequi, quod audiens Valentinianus Augustus nostra auctoritate Synodum congregari iussit: & facto consilio cum magna examinatione satisfaciens omnibus (licet euadere aliter sat potuissem) suspitionem tamen fugiens coram omnibus me purgaui scilicet me a suspitione & æmulatione liberans sed non aliis, qui noluerint aut sponte hoc non elegerint faciendi formam dans.* Item Leo papa, vt habetur eidem ca. & q. c. *auditum*, ait: *auditum est fratres charissimi, qualiter mali homines in me grauia crimina confinxerunt, quamobrem ego Leo pontifex sanctæ Romanæ ecclesiæ purifico me in conspectu vestro coram Deo & Angelis eius, quia istas criminosas & sceleratas res, quas mihi obiiciunt illi, nec perpetraui, nec perpetrari feci vel iussi, hoc autem faciēs non legem præscribo cæteris quia id facere cogantur.* Ex quibus auctoritatibus videtur manifeste probare, quod summus pontifex diffamatus ad purgationem nequaquā astringitur, licet sponte si voluerit, valeat se purgare, qualiter tamen ad ista prædicti assertores respondeant, manifesta. *Mag.* Prædictas instantias multis modis refellere moliuntur, primo dicentes: quod prædicti summi pontifices Sixtus & Leo sponte non de necessitate se purgare volebant, & ideo in tali casu, in quo Sixtus & Leo erant, formam faciendi consimilem aliis minime præfixerunt. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod, sicut notat Glos. *11. q. 3. c. in cunctis*, infamia orta ab inimicis non inducit purgationem, *extra de purgatione c. in immunitate & 2. q. 5 c. omnibus*. Nec ab omnibus etiam personis, nec ab illis qui de facili credunt. Quod etiam Innoc. tertius, vt habetur *extra de accusatione c. qualiter & quando.* tenere videtur dicens, quod *cum prælatus excedit, si per clamorem & famam ad aures superioris peruenerit, non quidem à maleuolis & maledicis, sed à prouidis & honestis: nec semel tantum, sed sæpe (quod clamor innuit & diffamatio manifestat) debet coram ecclesiæ superioribus veritatem diligentius perscrutari.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod propter infamiam ortam ab inimicis maledicis & leuibus personis non est necesse purgationem præstare. Ex quo isti respondent ad prædictas instantias dicentes, quod si prædicti pontifices Sixtus & Leo diffamati fuerint, illa infamia orta fuit ab inimicis & maledicis detractoribus. Quod euidenter Sixtus de se insinuat dicens, *scitote me criminari à quodam Basso iniuste & persequi.* Hoc etiam Leo de se aperte demonstrat dicens: *mali homines, qui in me grauia crimina confinxerunt.* Ex quibus verbis apparet, quod si isti pontifices diffamati fuerint, illa infamia à malis processit, quare propter talem infamiam non fuit necesse vt se purgauerint. Secundo dicunt, quod sæpedicti pontifices non erant diffamati, sed solum modo accusati, & ideo non fuit necesse, quod purgationem præstarent, quia accusatore deficiente, non cogitur reus se purgare, nisi fuerit diffamatus. Tertio dicunt, quod prædicti summi pontifices se purgando legem similem faciendi aliis summis pontificibus minime præbuerunt: quia nec potuerunt eis legem imponere, cum non habet imperium par in parem, præbuerunt eis tamen exemplum simile faciendi, & summi pontifices in tali casu ad hoc ex lege diuina & iure naturæ, ac debito charitatis necessario sunt adstricti. *Disc.* Nulla istarum responsionum videtur satisfacere, prima non: quia videtur, quod vndecunque illius infamia sit exorta, debet diffamatus purgationem exhibere, vnde & rationes, quas adduxisti de laborante infamia vndecunque exorta æque videntur concludere, quod etiam Glos. *de accusationibus, qualiter & quando*, insinuare videtur, dicens: *Satis potest dici, quod indicenda est purgatio, vndecunq; procedat infamia, saltem propter scandalum, ar. primum de purgatione c. accedens.* Secunda autem responsio videtur deficere: quia secundum Greg sicut supius allegasti, de detractoribus modis omnibus satisfieri debet, ergo papæ præfati suis detractoribus & criminatoribus satisfacere debuerunt: & per consequens saltem ꝑpter eos debuerunt se purgare. Tertia responsio non ꝓcedit: quia Sixtus non solum asserit, se aliis similē faciēdi formam minime dare, sed etiā dicit, ꝙ aliter euadere potuisset. *Mag.* Ista & plura alia allegant contra seipsos; quæ etiam conantur dissoluere. Ad euidentiam primæ obiectionis dicunt esse notandum, quod infamia aliquando vsque ad bonos & honestos procedit. Interdum vero prouidi & discreti ex infamia suscitata nihil mali suspicantur, contra taliter diffamatum in primo casu, siue infamia exorta sit ab in certo auctore, siue à certo auctore prouido & honesto siue à certo au-

ctore

ctore maleuolo, [illegible]uido, maledico, vili persona vel à personis suspiciosis & quæ facile credunt, sicut vndecunq; purgatio est præstanda, & de taliter diffamato apud prouidos & honestos, vndecunq; fama mala procedat, loquitur Glossa inducta, & de tali rationes inductæ superius videntur concludere. In secundo autem casu, quando solummodo apud inimicos detractores, maleuolos & suspectos, & qui facile credunt, aliquis diffamatus existit, purgationem præstare non oportet, & in hoc casu loquitur Innoc. tertius, & Glos. *11. q. 3. in cunctis.* Ad secundam obiectionem respondetur, quod detractoribus inimicis & maleuolis satisfieri debet absque onere satisfacientis & periculo, quando de eorum correctione spes habetur, si vero de eorum correctione nequaquam spes habetur, non debet satisfacere ipsis. Et ideo prædicti summi pontifices suis detractoribus debuerunt satisfacere absque onere purgationis eis veritatem indicando & monendo, ne ipsi mendaciter diffamarent, si habeatur spes de correctione ipsorum. Ad tertiam respondetur, quod Sixtus aliter potuisset euadere, quam se purgando, quia apud prouidos & honestos non extitit diffamatus, & criminator ipsius incorrigibilis putabatur. *Discip.* Quid est agendum secundum istos, si papa de hæresi grauiter diffamatus nullo modo voluerit se purgare? *Mag.* Dicunt quod pro conuicto debet haberi: & ideo papatu est priuandus. *Discip.* Quomodo probant quod pro conuicto debet haberi? *Mag.* Hoc probant sic: magis debet haberi pro conuicto papa diffamatus, qui se purgare recusat, quam ille qui cupit se purgare, cum purgatores habere non potest, iste enim prętendit, quod paratus est corrigi, nec in hoc peccat quod desiderat se purgare, præsertim si est innocens, licet ex aliquo casu purgatores habere non possit, ille vero incorrigibilem se ostendit, & nonum scandalum & peccatum committit, cum se purgare recusat, sed qui cupit se purgare, cum purgatores habere non possit, pro conuicto haberi non debet, *extra de purgatione canonica, cum per & c. inter cetera*, etiam *extra de Symo. insinuatum & c. de hoc*, ergo multo fortius si papa de hæresi diffamatus est grauiter, & se nullatenus vult purgare, pro conuicto debet haberi. Per hoc enim est contra ipsum præsumptio violenta, propter quam poterit merito condemnari. *Discip.* Quis secundum istos debet papam se purgare nolentem damnare? *Mag.* De hoc sunt diuersæ opiniones, vna est, quod papa eo ipso, quod diffamatus esset de hæresi & requisitus nollet se purgare, esset ipso facto papatu priuatus, tanquam hæreticus. Alia est, quod non esset ipso facto depositus, sed esset per iudicem deponendus. *Discip.* Per quem? *Mag.* Vna est opinio, quod per concilium generale. Alia est, quod per diœcesanum, vel per illum qui est iudex papæ, si esset per euidentiam rei in hæresi deprehensus, vnde quidam dicunt, quod esset deponendus à Romanis.

CAP. LXII.

In quo ponitur responsio ad auctoritates & rationes primi capituli huius, vbi probatum fuit, quod Papa non habeat superiorem in terris.

DIscip. Dic quomodo ad auctoritates in contrarium *primo capitulo huius sexti* adductas præfati respondent assertores. *Mag.* Ad omnes auctoritates, quæ contra præfatam assertionem sonare videntur, vnicam dant responsionem generalem, dicentes quod intelligi debent, quando papa non est diffamatus de hæresi, nec in aliquo crimine, de quo scandalizaretur ecclesia, incorrigibilis notorie reperitur. *Discip.* Ista generali responsione non obstante, dic quomodo ad singulas auctoritates responsiones dant speciales: & quomodo eas pertractare conantur. *Mag.* Dicunt, quod prima auctoritas sumpta ex illo *cap. 9. & c. nemo*, soluit seipsam, cum dicit expresse: *nemo iudicabit primam sedem iustitiam temperare desiderantem.* Ex quibus verbis intelligitur, quod illud capitulum loquitur de papa, quando desiderat iustitiam temperare, tunc autem non est incorrigibilis, nec hæreticus, licet enim papa etiam notorie deliquerit, si tamen desiderat iustitiam temperare, non est ideo incorrigibilis reputandus. *Discip.* Secunda auctoritas eiusdem expresse insinuat, quod papa in nullo casu est iudicandus, cum dicit, *à quoquam, neque enim ab Augusto*, &c. Ex quibus verbis datur intelligi, quod papa in nullo casu est iudicandus à quoquam. *Mag.* Isti respondent dicentes, quod sane debes intelligere verba præfata, vt intelligas ea, quæ in casu, in quo loquuntur præcedentia verba, quando sc. papa desiderat iustitiam temperare, vnde quod non sic generaliter nullo casu excepto debeant intelligi, Gloss. ibidem asserit manifeste dicens: *nemo iudicabitur, nisi se alicuius iudicio submittat, vt 2. q. 7. nos. si etiam in causa hæresis 40. di. si papa*, & cum submittit se confessori suo, tenetur ei parere, hic exprimuntur tres casus, in quibus potest papa ab alio iudicari. Quartum aliud exprimit Gloss. *dist. 40. si papa*, sicut est dictum; quando scilicet de crimine notorio papæ scandalizatur ecclesia, & ipse est incorrigibilis, & ita patet, quod verba prædicta non debent sine exceptione intelligi, quando tamen ipsemet papa vult & potest facere iustitiam, non esset ab aliquo iudicandus. *Discipul.* Quid si papa esset hæreticus, & vellet se corrigere iustitiam temperando, esset ne ab alio iudicandus? *Magist.* Respondent dicentes, quod papa, si efficiatur hæreticus, eo ipso non est papa, & ideo quantumcunque tunc cuperet facere iustitiam, esset ab alio iudicandus, sed si manet verus papa, & vult facere iustitiam, non debet ab aliquo iudicari. *Discipul.* Si papa manens papa quocunque crimine inuolutus (volens facere iustitiam) non est ab aliquo iudicandus, ergo nullus alius habet super ipsum iurisdictionem coactiuam: quia incorrigibilitas papæ non tribuit alicui iurisdictionem. *Magist.* Dicunt quod sicut

ratione delicti ... aliquis prius non subditus alicuius de iurisdictione eius, ita papa ratione incorrigibilitatis & criminis, de quo scandalizatur ecclesia, fit de iurisdictione illorum, qui prius ... sibi subiecti. *Disc.* Quid si papa primo incorrigibilis appareret, & postea cum causa sua inciperet ventilari, correctionem promitteret, & corrigi vellet: nunquid qui inceperunt discutere causam p... ipsum iudicare deberent? *Magist.* Circa hoc sunt assertiones diuersæ, vna est, quod ex quo isti, incepissent ventilare causam papæ, habuissent iurisdictionem super papam (propter promissione papæ) nequaquam dictam iurisdictionem amitterent: & ideo ipsum iudicare valerent. Alia est: quod sicut per incorrigibilitatē papæ acquiritur iurisdictio super ipsum, ita p corrigibilitatē amittitur. *Di...* Quomodo secundū istam assertionem est nota incorrigibilitas papæ? *Mag* Respondetur, ꝙ erit n... cum per præsumptionem violentam constat, quod habet propositum se nullatenus corrigendi: pu... quod asserit, quod non vult se corrigere: vel quia sæpe monitus non se corrigit. Sic enim Imperato... & Romani Papā Iohannē 22. incorrigibilem iudicauerunt, quia sæpe monitus nullatenus se corr...

Discip. Dic quomodo respondetur ad auctoritatem Symachi papæ. *Mag.* Dicitur quod ... telligenda est: quando papa non est de hæresi grauiter diffamatus, nec in aliquo crimine, de q... scandalizetur ecclesia, incorrigibilis inuenitur, cum vero dicitur, quod vbi canon non excipit, n... nus debemus excipere: Respondetur, quod illa regula est regulariter vera: fallit tamen, vbi alius ca... sus non excipit, & vbi scriptura diuina excipit, vel etiam vbi ius naturale, vel ratio euidens natura... dictat excipiendum. Sic autem est in proposito: quia ratio naturalis & ius naturale dictant, quod ... bi papa esset notorie hæreticus, vel criminosus, & scandalizaret ecclesiam, & se nollet corrigere, a... iiciendus esset, quæ ratio scripturæ diuinæ concordat approbanti assertionem Cayphæ principis s... cerdotum dicentis: *Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, ne tota gens pereat.* Ex quibus verbis colligitur, quod sicut fuit expediens, quod Christus innocens pro populo moreretur, ne tota gens periret, ita etiam expedit, quod papa hæreticus & criminosus & incorrigibilis moriatur, similiter ... de papatu proiectus, & non tota gens pereat. *Discipul.* Quæ est illa ratio naturalis, quæ dictat papam criminosum & incorrigibilem abiiciendum? *Mag.* Dicitur quod ratio est illa, videlicet quod membrum incurabile totius corporis infectiuum est pro salute corporis amputandum. *Di...* Salus Christianorum à Deo dependet, Deus autem potest conseruare salutem eorum absque amputatione membri incurabilis. *Magist.* Respondetur, quod vbi fideles possunt humanum auxilium inuenire, non debent ad potentiam diuinam recurrere, hoc enim esset Deum tentare, quare si aliquod membrum appareт incurabile, debet humanitus amputari.

Discipul. Dic quomodo respondetur ad tertiam auctoritatem Antheri papæ. *Magist.* Respondetur, quod Antherus papa loquitur, quando papa vult seipsum corrigere. Vnde hæc est differentia inter papam & alios corrigendus; quia alii licet non sint incorrigibiles, iudicantur à papa, papa autem, qui non est incorrigibilis, à Domino solo iudicatur. *Discipul.* Dic quomodo dicunt quod papa in causa hæresis, licet non probetur incorrigibilis, ab alio iudicatur. *Magist.* Videtur quod male intelligas assertionem prædictam, tenet enim assertio sæpe dicta, quod nunquam est papa iudicandus ab homine, nisi submittat se iudicio, vel nisi incorrigibilis ostendatur, & ideo papa existens papa non est pro causa hæresis alicuius subiectus iudicio, licet si papa de hæresi fuerit diffamatus, & recusauerit se subdere iudicio aut purgare, alii potestatem habeant inquirendi de ipso, imo etiam citandi ipsum, sed antequam apparuerit incorrigibilis, vel hæreticus, ipsum corrigere non possunt. *Discipul.* Istud omnino est irrationabile reputandum, quod aliquis habeat potestatem inquirendi de aliquo & citandi ipsum; & tamen non habet potestatem iudicandi eundem: cum inquirere & citare non pertineant, nisi ad iurisdictionem habentem, qui autem habet iurisdictionem super aliquem ratione alicuius criminis, habet potestatem iudicandi & coercendi eundem, aliter enim talis iurisdictio esset omnino inutilis iudicanda &c. *Magist.* Ad hanc ob- 4
iectionem responsum est prius, vbi ostensum est, quod quando dubitatur de iurisdictione, ratione illius dubitationis potest quis habere potestatem inquirendi & citandi alium, licet in rei veritate iurisdictionem non habeat super ipsum. *Discipul.* Ista responsio videtur contraria veritati: quia quando dubitatur de iurisdictione alicuius, eo ipso non est Iudex: sicut quando dubitatur de tutela duorum, neuter est tutor. *Magist.* Dicunt te aperte errare contra iura: quia sæpe ratione dubi- 5
tationis fit, quod alias non fieret: & præcipue ratione dubitationis de iurisdictione alicuius, dum enim aliquis, qui in rei veritate non est subiectus alicuius episcopi, grauiter (licet mendaciter) diffamatur deliquisse in diœcesi episcopi non sui: talis episcopus sup diffamatum iurisdictionē minime habet, q̄a falsa infamia; & tñ episcopus ꝓpter infamiam habet potestatē inquirendi & citandi diffamatū, si fuerit in diœcesi sua. *Disc.* Istud exēplum est ad oppositū, quia talis eṕs habet iurisdictionē su- 5
p taliter diffamatū: eo ꝙ si crimen fuerit ꝓbatum contra ipm, poterit de hoc eum condemnare, si aūt non fuerit ꝓbatum legitime, poterit eū absoluere, non solū aūt sententia condēnationis, sed etiā sententia absolutionis spectat ad iurisdictionē habentē. *Mag.* Respondetur tibi, ꝙ in hoc casu episcopus ꝓ diffamato non ꝓfert sententiam absolutionis tanq̄ habens iurisdictionē super ipm: sed ꝓnunciabit diffamatū, eo ꝙ nullū crimen est ꝓbatum contra ipsum ad suam iurisdictionē minime pertinere 60
Disc. Hæc responsio non videtur sufficiens, ꝙ talis episcopus potest indicere purgationē taliter diffamato, indicere aūt purgationem pertinet ad iurisdictionem habentem, ergo &c. *Mag.* Ad hoc dupliciter respondetur, vno modo, ꝙ episcopus non potest tanq̄ iurisdictionē habens sup diffamatū eidem purgationem indicere, sed potest eum rogare, quod propter scandalum vitandum vel sedandum se

puta

[illegible], ratione scandali, quod præstat nolendo se purgare [illegible] iurisdictione [illegible] scandalum non est sine delicto. Aliter dicitur, quod debet diffamatum ad suum [illegible] ille sibi debet purgationem indicere. *Discip.* Satis tractauimus istud exemplum [illegible] ponere [illegible] quod ratione dubitationis de iurisdictione potest quis inquirere vel citare [illegible] quem tamen iurisdictionem minime habet. *Magist.* Aliud exemplum ponitur *extra [illegible] pastoralis*: vbi asseritur, quod quando de reuocatione literarum ambigitur, tam priores [illegible] quam posteriores, si neuter voluerit differre, de huiusmodi reuocatione cognoscere possunt: [illegible] alteri nullam iurisdictionem habent omnino. Aliud exemplum est de legatis, ad quos literæ [illegible] tacita veritate vel suggesta falsitate per fraudem & malitiam impetrantur, qui antequam de hoc [illegible] facta fides per tales literas, possunt citare partem aduersam, eo quod dubitant an literæ sint [illegible] impetratæ: qui tamen postquam sciuerint, quod non sunt impetratæ legitime, eis vti non debent, [illegible] *a de rescriptis. super literis*, sic dicunt esse de papa, quod propter nullam infamiam de hæresi est ali[illegible] [illegible] subiectus: de quo tamen catholici, eo quod dubitatur, an sit hæreticus, & per consequens [illegible] subiectus eorum iurisdictioni, possunt & debent inquirere, possuntque citare ipsum, [illegible] si nec vult se iudicio submittere, nec purgare, eum pro conuicto interpretatione iuris debene [illegible] e. & ideo tunc poterunt eum legitime coercere.

Discip. Sufficiunt ad præsens ista de auctoritate Antheri: & dic ad illam de Constantino. *Mag.* Respondetur, quod Constantinus non loquitur specialiter de summo pontifice, sed generaliter de omnibus clericis, qui tamen possunt ab homine iudicari.

Discip. De illa materia, an scilicet clerici debeant à laicis iudicari, alias disputabo: ideo dic quomodo respondetur ad auctoritatem Gelasii papæ. *Mag.* Respondetur, quod illa verba Gelasii papæ intellecta de summo pontifice non possunt generaliter absque omni exceptione intelligi. Tunc enim papa non posset alterius iudicio se submittere. Tunc etiam, si papa iudicaret fidem Christianam esse falsam [illegible] & publice idolis immolaret, nulli liceret iudicare de ipso. Debent ergo intelligi, si manens [illegible] incorrigibilis minime reperitur. Et eodem modo respondetur ad auctoritatem Nicolai papæ, & similiter respondetur ad alias auctoritates, quæ idem sonare videntur. *Discipul.* Dic quomodo respondetur ad rationes, quæ eodem *capitulo primo huius sexti* sunt adductæ. *Magist.* Ad primam dicitur, quod in casu hæresis licet appellare à summo pontifice, intra autem adducta loquuntur in alio casu, quam in casu hæresis. *Discip.* De hac materia transi: quia dudum contuli tecum de ipsa, ideo ad secundam rationem te conuerte. *Magist.* Ad secundam rationem respondetur, quod idem respectu eiusdem & eorundem potest esse superior & inferior in diuersis causis, sic enim delegatus est inferior ordinario iudice in multis causis, & in aliqua causa est eo superior. Sic papa de hæresi diffamatus & notorie criminosus, de quo scandalizatur ecclesia, si incorrigibilis fuerit, in causa sua est inferior catholicis aliis: in aliis tamen causis & ante pronunciationem sententiæ in causa sua omnibus est superior. Ad tertiam rationem dicitur, quod papa potest accusari, nec obstat quod quædam decreta dicunt, quod oues pastorem accusare non possunt: quia illa capitula sane intelligenda sunt, & in multis casibus capiunt instantias, sicut per sacros canones declaratur aperte.

Cap. LXIII.

In quo ad rationes probantes, quod Papa de hæresi falso diffamatus non sit iudicio ecclesiæ subiectus, respondetur, quæ tacta sunt supra 10. c. huius.

D*iscipul.* Quomodo secundum prædictam assertionem ad rationes adductas in contrarium in *decimo huius sexti* respondetur, non differas explicare. *Magist.* Ad primam illarum rationum respondetur, quod falsa infamia non tribuit alicui super alium iurisdictionem coactiuam, nonnunquam tamen mouet rationabiliter iurisdictionem habentem ad inquirendum de aliquo, an ad eius iurisdictionem pertineat, sicut si aliquis exemptus à iurisdictione episcopi falso fuerit accusatus de crimine, ratione cuius esset de iurisdictione huius episcopi: talis infamia non tribuit iurisdictionem episcopo super exemptum, & tamen rationabiliter mouebit episcopum ad inquirendum de taliter diffamato. Sic dicunt in proposito, quod nulla infamia falsa tribuit alicui iurisdictionem super papã, tamen debet mouere catholicos fidei zelatores ad inquirendum, an talis infamia contineat veritatẽ. [illegible] enim videtur eis, quod aliquis Christianitatis amator debeat asserere, quod (si papa esset publice & grauiter diffamatus, quod vellet Sarracenos super Christianos inducere, & per eos Christianos vniuersos cogere ad recipiendam sectam Sarracenorum, & negandum Christum) non debeãt Christiani veritatem inquirere, nec periculo futuro occurrere. *Discipul.* Propter solam infamiam non deberent catholici procedere ad talem inquisitionem de summo pontifice faciendam, nisi apparerent præsumptiones violentæ, quod papa vellet prædicto modo, vel alio consimili Christianitatem destruere. *Magist.* Si concedas, quod propter infamias & præsumptiones violentas in quocunque [illegible] de summo pontifice inquirendum, putant isti habere propositum: quod licet in casu de summo pontifice inquisitionem facere diligentem, antequam sit ipso iure papatu priuatus, ergo propter infamiam & propter præsumptiones violentas non est ipso facto papatu priuatus, nec à sacer-

[illegible] ngu [illegible] manet verus papa, & tamen concedis, quod [illegible] [illegible] & præsumptione [illegible] de ipso licet inquirere veritatem, ergo in casu [illegible] quirere, licet in rei veritate non sit alicuius iurisdictioni subiectus, in quibus autem casi [illegible] & propter quam infamiam, & propter cuiusmodi præsumptiones hoc liceat, nequaquam [illegible] cant, nisi duos casus generaliter assignando: si scilicet est de hæresi grauiter diffamatus, & [illegible] gibilem de aliquo crimine se ostendit.

Discip. Dic quomodo respondetur ad secundam rationem. *Magist.* Respondetur, [illegible] na & eadem causa numero & eodem tempore idem respectu eiusdem vel eorundem [illegible] or & inferior: idem tamen respectu alicuius vel aliquorum in vna causa vel in vno tempore [illegible] rior & in alia causa eiusdem speciei & in alio tempore respectu eiusdem vel eorum [illegible] Rex enim alicuius regni, quod alteri quam regi non est subiectum, licet non habeat superiorem [illegible] nam, potest tamen in aliqua causa esse inferior regno, vnde & regnum in casu iuste [illegible] corrigibilem deponere: & tamen quando Rex inueniretur immunis à tali delicto, [illegible] gno suo culpabiles in delicto, consimiliter probaretur quod Rex esset superior omnibus [illegible] posset de iure iuste punire, si tantam haberet potentiam temporalem. Sic etiam dicitur [illegible] nibus Mēdicantium, quod capitulum generale pro aliquo delicto potest prælatum summum [illegible] deponere: & tamen si ipse immunis esset à delicto tali, & omnes in generali capitulo congregati es- sent culpabiles, ipse in omnes & singulos iustitiam posset exercere. *Discip.* Istud exemplum [illegible] tur conueniens: quia quod generalia capitula Ordinum Mendicantium possint pro aliquo [illegible] prælatos suos supremos deponere, habent ex priuilegio speciali Romani pontificis. *Mag.* Hoc [illegible] isti) non impedit dictum eorum: quia vndecunque habeat, concedendum est, quod idem respectu eiusdem vel eorundem est in vna causa & in vno tempore superior: & in alia causa eiusdem speciei inferior alio tempore. Ex quo concludunt, quod non est inconueniens, quod idem respectu eorun- dem in vna causa sit superior, & tamen alias in causa alia eiusdem speciei illi, qui sunt inferiores, ha- beant potestatem inquirendi de superiori suo. Ex ita dicunt esse de papa: quod si omnes Christiani errarent in fide præter papā, ipse omnes de iure punire deberet: & tamen in alio casu si Christiani in fide perseuerarent catholica, & papa esset de hæresi grauiter diffamatus, catholici haberent potesta- tem inquirendi de ipso, si tamen ipsum inuenirent innoxium, nullam iurisdictionem super [illegible] haberent.

Discip. Video intentionem istorum ad secundam rationem. Dic quomodo respondetur ad tertiam. *Mag.* Ad tertiam dicitur, quod non solum ecclesia vniuersalis habet potestatem inquiren- di de papa super crimine hæresis grauiter diffamato, sed etiam alii, qui haberent iudicare papam, [illegible] set manifeste in hæresi deprehensus, habent potestatem inquirendi de ipso, quemadmodum ab[illegible] vniuersali ecclesia & concilio generali episcopi conuenerunt ad inquirendum de facto beati Mar- cellini, qui idololatriam commiserat. *Discip.* Istud peccatum fuit ita horrendum, quod dissimulari non poterat. *Mag.* Si concedas, quod pro quocunq; peccato sit inquirendum de papa, totam [illegible] assertionē euertas, quæ dicit, quod papa in nullo casu habet superiorem in terris: quia si concedatur, ꝙ papa pro publica idololatria, vel si publice & manifeste prædicaret Christum fuisse mendacem falsum prophetam, aut fidem Christianam esse falsam, aut sectam Sarracenorum esse tenendam, [illegible] se circumcideret & Iudæum efficeret, vel corpus Christi in lacum proiiceret, vel resurrectionem [illegible] turam negaret, aut aliquid tale omnibus fidelibus detestandum præsumeret perpetrare, esset catho- licorum subiectus iudicio: oportet consequenter concedere, quod papa potest in casu habere supe- riorem in terris. Ex quo sequitur, quod posset accidere casus, quod de papa diffamato haberent fi- deles inquirere veritatem. *Discipul.* Nunquid secundum istos est concedendum, quod aliqua per- sona habet potestatem inquirendi de papa super crimine hæresis diffamato? *Mag.* Isti concedunt quod sic: sicut concedunt, quod si papa esset in hæresi notorie deprehensus, aliqua persona haberet iurisdictionem super ipsum. *Discip.* Dic, quomodo respondetur ad exempla de Marcellino & Syma- cho. *Magist.* Respondetur, quod per vtrumq; exemplum habent isti propositum, nam de beato Mar- cellino de hæresi diffamato inquisitionem fecerunt episcopi, & ipsi propter talem infamiam reputa- uerunt se potestatem habere inquirendi de papa, sed postquam inquisierunt & inuenerunt veritatē, scilicet quod beatus Marcellinus non erat hæreticus, & quod idololatrauerat timore mortis, tan- tummodo constabat eis, quod licet antea haberent potestatem inquirendi veritatem de papa pro- pter dubitationem in cordibus exortam, & ex infamia præcedenti, tamen post inquisitionem non habuerunt potestatem iudicandi ipsum, nec sibi de iure debebant aliquam pœnitentiam pro com- misso infligere. Consimiliter dicunt de Symacho papa, quod (quia in generali concilio congrega- ti non inuenerunt ipsum hæreticum) non habuerunt potestatem iudicandi ipsum, prius tamen propter infamiam suscitatam de ipso habuerunt potestatem inquirendi & etiam cogen- di ipsum oppositionibus respondere, quod ex verbis superius al- legatis (vt videtur istis) euidenter ap- paret.

CAP.

Cap. LXIV.

In quo [illegible] ondetur ad rationes probantes, quod concilium generale non habet iurisdictionem supra Papam de crimine hæresis diffamatum, superius c. 12. huius adductas.

D*isc.* De illis responsionibus sollicite cogitabo, & post istud opus de ipsis tecum cōferam diligen[illegible]. Nunc [illegible] vt dicas, quomodo isti assertores respondent ad rationes adductas sup. *12. huius [illegible]*, quibus ostenditur, q concilium generale non habet iurisdictionem super Papam de crimin[illegible] d[illegible]amatū. *Mag.* Ad primam illarum respondent, q ecclesia vniuersalis si esset simul cōg[illegible]gata, sicut aliq[illegible] potuit simul congregari, & nescitur an ad tantā paucitatem deueniet, quod posset [illegible] nul [illegible]nuen[illegible]c) potestatem haberet inquirendi de Papa super crimine hæresis diffamato: & si probaretur hæreticus, ipsum punire deberet. Ad rationes aūt in contrarium responsum est prius. Ad [illegible] dicitur: q in casu non solum congregatio particularis, sed etiā aliqua psona potestatē habe[illegible] Papa [illegible] vt dicunt) Papa publice prædicaret & assereret fidem Christianam vanā esse & [illegible] etiā, & iniquā, Diœcesanus catholicus, cui hoc cōstaret, haberet potestatē de iure capiēdi [illegible] ipsum. Si etiam Papa esset Iudæus vel Sarracenus, deficientib. prælatis ecclesiasticis i[illegible] las secularis captiuare deberet, si aūt Papa de tali flagitio esset grauiter diffamatus, nō solū con[illegible] generale, sed etiam prælatus specialis haberet potestatē inquirendi de Papa, non captiuā[illegible] di[illegible]endi. Ad tertiam respondetur, quod etiā persona, quæ potest contra fidem errare, dum tñ non [illegible] de facto, posset in casu supra Papam habere iurisdictionem. Ad quartam respondetur, vt patet p[illegible] quæ sunt dicta in *capitulo præcedenti*, quia sicut, si Papa esset in hæresi notorie deprehensus, [illegible] generale haberet iuris[illegible]ictionem super ipsum, & tñ si Papa esset fortis in fide, & omnes a[illegible] de concilio generali errarent, essent sibi subiecti: ita si Papa esset in hæresi diffamatus, conciliū generale habe[illegible] potestatem inquirendi de ipso: & tamen si Papa non erraret, & omnes alii errarent, [illegible]pa[illegible] illos de iure iudicare deberet, & hoc quia (sicut dictum est) in diuersis causis eiusdem speciei diuc[illegible] temporib. idem respectu eiusdem & eorundem potest esse superior & inferior. Ad quintum dic[illegible]ur, quod concilium generale habet potestatem principaliter ab ecclesia vniuersali, cuius vicem ge[illegible]ir, & cuius auctoritate principaliter conuocatur; sed immediate per Papam, si est catholicus, & desiderat sequi iustitiam, congregetur, vnde & absque Papa congregari posset in casu.

Cap. LXV.

In quo assignantur modi, in quibus fideles habent iurisdictionem, seu potestatem super Papam, vbi ponuntur 4. casus, vbi notatur, quæ sit potestas simpliciter & secundum quid.

D*isc.* Recitasti nonnulla, de quibus inuestigationem specialem habebo, veruntamen antequam proponā, numera modos, in quibus catholici & fideles habent potestatem super Papā. *Mag.* Intendis solummodo loqui de Papa, qui est verus; vel generalius de illo, qui postquam fuit Papa verus, gerit se pro Papa, siue de iure fuerit siue non? *Disc.* Loquor de omni illo, qui postquam fuisset verus Papa, gereret vel niteretur se gerere pro Papa. *Mag.* Adhuc volo scire, de qua potestate intelligis, an de potestate, quæ est iurisdictio? an de omni alia, quam potest quis licite in alium exercere? Minister enim iudicis potest exercere potestatem in damnatum per iudicem; & tñ iurisdictionem habet minime super eum, potest etiam quis licite insidiantē occidere: & tamen ex hoc iurisdictionem super insidiantem minime habet, contingit etiā quandoq; licite absq; iudicis auctoritate latrones occidere, super quos occidens iurisdictionē minime habet, licet enim non habenti iurisdictionem vim vi repellere. *Disc.* Aperte conspicio, quod contingit non habentē iurisdictionem licite potestatem in aliquem exercere, & ideo loquor de potestate iuridica communiter dicta. *Mag.* Nunc video intentionē [illegible]ā; & ideo ad mentē tuam respondebo. Dico, q assertores prædicti asserunt manifeste, quod cōtingit licite exercere potestatē simpliciter, vel secundum quid in Papam. *Disc.* Expone, q̃ potestatem vocant potestatē simpliciter, & q̃ secundum quid. *Mag. Potestatem simpliciter* vocāt, quā quis vel ordinarie vel aliquo casu pro aliquo tempore determinato contingit in aliū exercere ipso nolente, & à principio renitente. *Potestatem secundum quid* vocant, quā potest quis in alium exercere ipso volente. *Disc.* Intelligo distinctionem eorum: & ideo explica, in quibus casibus contingit fideles licite exercere potestatem in Papam verum, vel in eum, qui fuit vel gerit se pro Papa. *Magister.* Dicunt quod potestatem secundum quid possunt catholici exercere in Papam, si eorum iudicio vel potestati [illegible]rendi se submittat, sicut enim Leo Papa iudicio Imperatoris & suorum se submisit. Vnde etiam, legitur *2. quæstion. 7. cap. nos*, scribens Ludouico Imperatori ait: *Nos si incompetenter aliquid egimus in [illegible]dis, iusta legis tramitem non obseruauimus, vestro ac Missorum vestrorum cuncta volumus emendare iudi[illegible]* [illegible]am Gregorius cupiebat se subdere aliorum iudicio, qui, vt habetur causa, & quæ. prædictis, [illegible] *siquis*, ait: *Si quis super his nos redarguere voluerit, vel extra auctoritatem nos facere contenderit, veniat ad sedem Apostolicam, vt ibi ante confessionem beati Petri mecum iuste decertet, quatenus ibi vnus ex nobis sententiam suscipiat suam.* Ex his datur intelligi, quod cum Papa iudicio se submittit, alius in ipsum

susceipit potestatem, sicut antem Papa potest submittere se indicio aliorum, ita valet committere a- lijs potestatem inquirendi de ipso. *Discip.* Refer casus, in quibus haberet simpliciter aliquis potesta- tem in Papam. *Magister.* Ponunt quatuor casus, nec tamen alios negant. Primus est, si Papa in se v alium manus crudeles cupit mittere: puta, si seipsum vult occidere, aut grauiter vulnerare, ve mu- tilare, vel alium sine omni causa vult occidere. In hoc enim casu licet Papam, siue fuerit alienatu sensu siue non, compescere & modo debito coercere. Secundus casus est, si Papa, hoc est, qui verus Papa, & cupit se gerere pro Papa, in hæresi manifeste depreheoditur, tunc enim licet eum de- tinere, & de sede deiicere violenter, & debitæ subdere vltioni. Tertius est, si Papa in aliquo crimine fuerit depreheosus, de quo scandalizatur ecclesia, & ipse incorrigibilem se ostendit. Quartu , si fue rit de hæresi diffamatus, & mendaciter, tunc enim catholici habent potestatem inquirendi de , licet non habeant potestatem iudicandi ipsum, nisi cum scandalo ecclesiæ irreuocabiliter siue pe naciter se submittere vel purgare renuit. Præter istos casus forte ponerent alios, sed ad istos, ve ad a- liquem istorum poterunt forte reduci.

Cap. LXVI.

Vbi incipit secunda pars principalis huius libri sexti, in qua inuestigare intendit de punitione Papa hæretici. Et primo de pœna depositionis eius à Papatu & omni ecclesiastica dignitate. Qualiter Papa vel alius si efficiatur vere hæreticus, & non solum sit falso diffamatus, feriendus sit canonice & puniendus. Pro cuius determinatione primo quærit, vtrum Papa, si efficiatur vere hæreticus, sit ipso facto omni auctoritate & ecclesiastica dignitate priuatus? Quod sic: primo ostendit. quia ex iure diuino deduci potest prædictæ quæstionis prima assertio seu conclusio. scil. quod Papa si vere efficiatur hæreticus, eo facto non est verus Papa, sed iure diuino & Christi sententia est eo facto à Papatu priuatus, quod 15. rationibus ostenditur.

D*iscipulus.* Postquam de Papa super crimine hæresis mendaciter diffamato plura quæsiui, & quæ- dam interserui de Papa effecto hæretico; volo nunc plura de Papa vere hæretico indagare. I ptimis autem exordiis disseras, an Papa, si efficiatur hæreticus, ipso facto sit omni auctoritate & ec clesiastica dignitate nudatus. *Magist.* De hoc videntur esse diuersæ sententiæ. Vna est, quod Papa, si efficiatur hæreticus siue manifestus, siue occultus, ipso facto est Papatu priuatus, quamuis ab eccle- sia toleretur. *Discipu.* Quo iure dicunt Papam Papatu esse priuatum si hæreticam incurrerit prauita tem? *Mag.* Dicunt quod iure diuino est priuatus. *Discip.* Quomodo possunt hoc dicere, cum in tota scriptura diuina nulla mentio de Papa hæretico penitus habeatur? *Mag* Respondent, quod lice in scriptura diuina nulla mentio de Papa hæretico specialis & vocalis inueniatur, plura tamen vniuer- salia in Scriptura sacra reperiuntur, quæ possunt ad Papam hæreticum applicari. Ex quibus & ista vel consimili (Papa est hæreticus) concluditur euidenter, quod Papa hæreticus non est Papa verus: & per consequens quod est Papatu priuatus. *Disc.* Hoc scire desidero, quomodo ex contentis in scri- ptura diuina probare nituntur, quod Papa, si efficiatur hæreticus, non est verus Papa. *Mag.* Hoc per plures rationes probare conantur. Quarum prima est hæc, verus Papa quantumcunque sceleratus & impius à catholicis est sequendus: quia licet eius opera imitanda non sint, eius tamen doctrina est seruanda. Ipsa veritate testante, quæ Matth. 23. ait: *super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum vero opera eorum nolite facere.* Ex quibus verbis colligitur, quod sacerdotes veteris legis sequendi fuerunt, quantum ad doctrinam & præce- pta, ergo multo magis sequendus est, quamdiu manet Papa. Sed si Papa efficeretur hæreticus, nulla- tenus est sequendus: præcipiente Christo, qui vt habetur Luc. 21. ait: *multi venient in nomine meo dicentes, ego sum: & tempus appropinquabit: nolite ergo ire post illos.* Ex quibus verbis colligitur, quod qui venerit in nomine Christi, & tamen est aduersarius Christi, non est eundum post eum. Sed qui dicit se esse vicarium Christi, venit in nomine Christi, & si errat contra fidem, est aduersarius Christi: ergo non est eundum post illum, nec est aliquo modo sequendus, & per consequens non est verus vicarius Christi, quia verus vicarius Christi est sequendus, & ita Papa, quam cito fit hæreticus, sententia Christi Papatu est priuatus. *Disc.* Ista ratio videtur tripliciter deficere, primo, quia male intelliguntur ver ba Christi, cum dicit: *Multi venient in nomine meo dicentes, ego sum.* Non enim loquitur de illis Christus, qui venturi erant in nomine Christi, asserentes se esse vicarios Christi, quales sunt summi Pontifices: sed loquitur de illis, qui venturi erant in nomine Christi, dicturi se habere potestatem & dignitatem ac sublimitatẽ Christi, & illi nullo modo sunt sequendi. Si enim aliquis Papa primo catholicus, post ea diceret se esse Christum, & quod honor diuinus esset ei impendendus, nullo modo esset eundum post ipsum. Secundo videtur deficere prædicta ratio: quia ire post Papam contingit dupliciter, vel sequendo doctrinam, vel præceptum eius, quamuis ergo Papa efficeretur hæreticus, non esset eun- dum post ipsum sequendo eius doctrinam: quia doctrina hæretica est omnimodo vitanda: esset ta- men eundum post ipsum, eius obediendo præceptis; & ita maneret verus Papa. Tertio deficit ratio supra dicta quia si ipsa concluderet, probaret aperte, quod si Papa absque omni pertinacia errar t

contra

on ... est ... priuatus. Nam qui docet falsam doctrinam siue pertinaciter, siue non pertinaciter, non est in hoc sequẽdus, & ita qui veniret in nomine Christi, dicens: ego sum Papa & vicarius Christi ... teret quomodocunq; doctrinam contra fidẽ, non est eundum post illum, & per consequens esset Papatu priuatus, quod est omnino contrarium veritati. *Mag.* Istas instantias tuas quidam sciolas adducantur putantes per ipsas demonstratiue probare cõclusionem intentam. Per primam enim ostendunt (vt eis videtur aperte) quod Papa, si efficiatur hæreticus, voce Christi est Papatu priuatus, talem namq; faciunt rationem. Idem ius est de hæresi minima & de maxima, quia idẽ est ius in paruis & in magnis, sic etiã deferendum est pro causa minima, sicut pro maxima interiectæ appellationi, furtum etiam committitur in re minima sicut in maxima, sed si aliquis Papa hæreticus esset ausus diceret se Christum & verum Deum, sicut Christus fuit verus Deus, voce Christi esset Papatu priuatus, cũ dicit: *Nolite ire post illos*, illis n. verbis Christus nullũ præcepit esse sequẽdum, qui diceret se Christũ & Deum, & per consequens eisdem verbis Papã Papatu priuauit, si præsumeret se Christum & verũ Deum, ergo cõsimiliter Christus eisdẽ verbis Papatu priuauit omnẽ Papam, qui in quãcunq; etiã minimam hæresim laberetur. Et p hoc respondent ad instantiã memoratã dicentes, quod verba Christi prædicta debent intelligi tã de illis, qui dicturi erant se dignitatẽ Christi habere, q̃ de omnibus hæreticis asserentib. sese doctrinam verã astruere. Per secundam etiam instantiam intentum probare nituntur, quia si Papa est sequendus; aut sequendus est quantum ad doctrinam, aut quantũ ad præcepta, sed neutro modo Papa hæreticus est sequendus, ergo non est verus Papa. Maior videtur nota, minor probatur, quod non sit sequendus quo ad doctrinam, patet, quia nulla hæretica doctrina est sequenda. Quod etiam non sit sequẽdus, quantum ad præcepta, patet, quia vnum de principalibus præceptis Papæ est, vt subiecti eius doctrinam seruent: si ergo Papa hæreticus non est sequendus quo ad doctrinam, nec etiam quo ad præcepta est sequendus, & per hoc patet responsio ad instantiam, quam adducis. Ad tertiam respondetur, quod Papa non est in omnibus sequendus, si enim male viuit, eius vita nullatenus est sequenda, & ideo si docet aliquid absque omni pertinacia contra fidem, in hoc minime est sequendus. Papa tamen manet Papa, quantum autem ad illa, quæ contra fidem docet irreuocabiliter, non est sequendus, & ideo si aliquid irreuocabiliter docet contra fidem, sic eo ipso non est verus Papa, & est Papatu priuatus, si autem aliquid docet contra fidem & paratus est corrigi, non est Papatu priuatus. *Disc.* Quomodo scietur hoc, quod Papa docet aliquid irreuocabiliter contra fidem, & aliquid non irreuocabiliter? *Mag.* Ad hoc dicitur, quod hoc iudicari debet per verba & per opera eius, quandoque enim conuincendus est per verba, quæ dicit: quandoque per opera quæ agit, sicut ex *quarto huius* potes aduertere.

Discipul. Sunt ne plures rationes pro assertione prædicta? *Magist.* Secunda ratio in sacra Scriptura fundata est talis, vniuersi pseudoprophetæ & pseudochristi à cunctis fidelibus sunt vitandi, ipsa veritate testante, quæ vt habetur Matthæi 24. ait: *Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi, ecce prædixi vobis, si ergo dixerint vobis: ecce in deserto est: nolite exire, ecce in penetralibus: nolite credere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod pseudoprophetæ & pseudochristi sunt vitandi. Sed Papa, si efficiatur hæreticus, inter pseudoprophetas & pseudochristos est censendus, ergo vera voce Christi quam cito sic scitur esse talis a cunctis catholicis est vitandus. Et per consequens voce Christi est Papatu priuatus: quia verus Papa à catholicis nullatenus est vitandus.

Tertia ratio est talis, qui est de medio fidelium auferendus, non est verus Papa: cum verus Papa sit à cunctis fidelibus honorandus. Sed Papa hæreticus etiam si signa faceret, & prædiceret aliqua, & ita euenirent, est de medio fidelium auferendus: eo quod sententia diuina lata est contra ipsum, Deuteronom. 13. vbi sic legitur: *Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium dicat se vidisse, & prædixerit signum, atque portentum, & euenerit quod est & dixerit tibi: eamus & sequamur Deos alienos, quos ignoras, & seruiamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester*, & infra: *propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur, quia locutus est, vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, & redemit vos de domo seruitutis, vt errare te faceret de via, quam præcepit tibi Dominus Deus, & auferes malum de medio tui.* Ex quibus verbis colligitur, quod quicunque nullo excepto visus fuerit à via Domini, & à veritate catholica fideles auertere, est de medio fidelium auferendus. Sed Papa, si est hæreticus & prauitatem docuerit hæreticam, à fide conatur fideles auertere, ergo est de medio fidelium auferendus, & per consequens verus Papa minime est censendus. *Discipulus.* Si Papa doceret seruire diis falsis vel colere idola, videtur quod eo ipso non esset reputandus verus Papa: sed propter quamlibet hæresim non videtur, quod sit statim Papatu priuatus. *Magister.* Hic concedis, quod est aliqua hæresis, quam si Papa incurreret, statim ipso facto est Papatu priuatus voce Dei, ergo pro omni hæresi cui pertinaciter adhæserit, est ipso facto per diuinam sententiam Papatu priuatus. Quia de hæresi vna & alia quantum ad hoc consimiliter est dicendum.

Quarta ratio est hæc, Antichristus non est verus Christi vicarius, sed Papa hæreticus est veraciter Antichristus, teste beato Iohanne in canonica sua 1. c. 4. ait: *omnis spiritus qui soluit Iesum ex Deo non est, & hic est Antichristus, & de eo audistis quoniam iam venit.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod quicunque negat fidem Christi Antichristus est censendus, Papa ergo hæreticus est Antichristus, & per consequens non est verus vicarius Christi. Ex quo sequitur, quod est Papatu priuatus.

Quinta

Quinta ratio est hæc, ille non est verus Papa, cui fideles minime communicare debent, quia Papæ est communicandum & obediendum, sed Papæ hæretico mioime fideles communicare debent, ergo Papa hæreticus non est verus Papa. Maior est manifesta. Minor probatur auctoritate B. Ioh. qui in canonica sua ait: *Si quis venerit ad vos, & hanc doctrinam suam non affert, nolite recipere eum in domum: nec aue ei dixeritis, qui enim dixerit ei aue, communicat operibus eius malis*, quæ verba Beda, vt legitur 24. q. 1. c. *omnis*, exponens ait: *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert: nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis, qui enim dixit illi aue, communicat illius operibus malis, hæc enim Iohan. de schismaticis sius hæreticis deuitandis, quæ verbis docuit & factis exhibuit, narrat enim de illo auditor eius sanctissimus vir & martyr fortissimus Polycarpus Smirneorum antistes, quod tempore quodam cum apud Ephesum balnea lauandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cherintum: exiit continuo, & discessit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne balnea ipsa corruant, in quibus Cherintus lauatur inimicus veritatis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ei qui non affert doctrinam Christi, est nullatenus communicandum, Papa autem hæreticus non affert doctrinam Christi, ergo ei nullatenus est communicandum: & per consequens noo est verus Papa. *Disc.* Beatus Iohannes non loquitur de Papa hæretico: sed de aliis hæreticis, quibus non est communicandum. *Magist.* Hæc responsio impugnatur, primo, quia beatus Iohannes inter Papam non afferentem doctrinam Christi & alium non distinguit: sed dat pro regula generali, quod quicunq; non attulerit doctrinam Christi oon est communicandum eidem. Secundo ostenditur ex ratione beati Ioh. quod regula sua magis intelligenda est de Papa hæretico, quam de aliis hæreticis. Affirmatur enim pro ratione, quare hæreticus est vitandus, & noo est dicendum ei aue, dicit: *qui enim dixerit ei aue: communicat operibus suis malis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui dicit aue hæretico, communicat suis operibus malignis, sed operibus malis neque Papæ hæretici neque aliorum hæreticorum communicandum est, eo quod propter dignitatem, qua fungitur Papa hæreticus, magis nocere valeret fidei orthodoxæ, si fautores, sequaces & defensores haberet quam alii hæretici, teste beato Augustino, vt legitur *distinct. 83. c. nemo*, ait: *nemo quippe in ecclesia Dei amplius nocet, quam qui peruerse agens nomen vel ordinem sanctitatis vel sacerdotii habet, delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit: & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur.* Ex quibus verbis infertur, quod nemo amplius nocere potest ecclesiæ Dei, quam Papa peruerse & hæresim dogmatizans, si pro reuerentia Papalis officii honoratur. Si ergo operibus malis aliorum hæreticorum catholici communicare non debent: multo magis communicare non debent operibus malis Papæ hæretici, & per consequens ei dicere aue noo debent: quia secundum beatum Ioh. qui dicit cuicunque hæretico aue, communicat operibus illius malignis.

Discip. Alias rationes adducas. *Magist.* Sexta ratio est hæc. Ille non est verus Papa, qui neque in spiritualibus, neque in temporalibus debet esse iudex fidelium, quia verus Papa est verus Iudex omnium Christianorum. Sed Papa hæreticus neque in spiritualibus, neque in temporalibus debet esse Iudex fidelium. Quia non in temporalibus, patet per Apostolum, qui primæ ad Cor. 6. Corinthios reprehendit, quod coram infidelibus litigabant, dicens sic: *Non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? sed frater cum fratre contendit in iudicio: & hoc apud infideles.* Ex quibus verbis datur intelligi: quod fideles etiam pro temporalibus non debent coram infidelibus contendere, si inter se sapientem habuerint, qui inter ipsos sciat & valeat iudicare. Ex quo concluditur, quod multo fortius infidelis in spiritualibus oon debet esse iudex fidelium, Papa autem hæreticus est infidelis, ergo non debet esse iudex fidelium: & per consequens non est verus Papa.

Septima ratio est talis, ille qui tanquam proprio iudicio condemnatus est, est à fidelibus euitandus, Papa hæreticus tanquam proprio iudicio condemnatus est, ergo est à fidelibus euitandus, teste Apostolo, qui ad Titum 3. ait: *Hæreticum hominem post vnam & secundam correctionem deuita, sciens, quod subuersus est, qui eiusmodi est & derelinquit cum sit proprio iudicio condemnatus*, ergo est euitandus. Quod etiam Ambros. vt habetur *24. q. 1. c. quæ dignior*, asserit manifeste ita dicens: *fides ergo inprimis ecclesiæ quærenda mandatur: in qua si Christus habitator sit, haud dubie sit legendum. Si vero perfidus populus aut præceptor hæreticus deformet ecclesiæ habitaculum, vitanda hæreticorum communio; fugienda synagoga censetur; excutiendus pedum puluis, ne fatiscentibus perfidiæ sterilis siccitatibus tanquam humi arida arenosaque mentis tuæ vestigium polluatur. Nam sicut corporeas infirmitates populi fidelis suscipere in se debet euangelii prædicator, iuxta quod scriptum est: quis infirmatur & ego non infirmor? & ita si qua est ecclesia, quæ fidem respuat, nec Apostolicæ prædicationis fundamenta possideat, ne, quem labe perfidiæ possit aspergere, deserenda est. Quod Apostolus quoque asseruit euidenter, dicens, hæreticum hominem post vnam & alteram correctionem deuita.* Ex quibus verbis potest intelligi, quod Papa hæreticus etiam absque omni humana sententia est vitandus. Ratio enim, quare Ambrosius asserit hæreticos esse deuitandos, est, ne quos labe perfidiæ scil. prauitatis hæreticæ possit aspergere. Papa autem hæreticus inter omnes hæreticos efficacius, fortius, celerius, & vniuersalius potest aspergere prauitate hæretica populos Christianos, ergo Papa hæreticus ante omnem humanam sententiam est à catholicis (tanquam diuina condemnatus sententia) deuitandus & per consequens verus Papa minime est censendus. *Disc.* Verba Apostoli videntur ostendere, quod Papa hæreticus non est sententia diuina condemnatus, cum dicat Apostolus hæreticum hominem post primam & secundam correctionem deuita, aperte insinuans, quod ante primam & secundam correctionem non est à fidelibus deuitandus. Ex quo infertur, quod Papa hæreticus ante primam & secundam correctionem diuina sententia non est condemnatus. *Mag.* Ad istam obiectionem respondetur, quod prima & secunda correctio mioime requiruntur ad condemnationem Papæ hæretici,

nec

[illegible] onem eius. quia absq; omni correctione Papa hęreticus est damnatus, cũ [illegible] am damnationis nequaquam contineat, & nullus absque omni sententia diuina [illegible] na est vitandus. Si Papa hæreticus post primam & secundam correctionem sic est vitandus, [illegible] quod ante correctionem primam & secundam Papa hæreticus aliqua sentẽtia diuina vel hu- [illegible] rit condemnatus, & ita prima & secunda correctio non pręcedunt sententiam condemna- [illegible] apæ hæretici sed sæpe quando aliquis fit hæreticus, quia negat veritatem, quam non tenetur [illegible] te credere ad hoc, quod sciatur esse damnatus diuina sententia, & per consequens, vt constet, quod est à catholicis deuitandus, requiritur prima & secunda correctio: quia sæpe aliter constare nõ potest, quod est prauitate hæretica irretitus, quandoq; enim per primam correctionem minime in- [illegible] tescit, quod errans contra fidem pertinaciter errat, & ideo adhuc non constat, quod est vitandus. Per secundam autem correctionem constat an paratus sit corrigi, vel in sua sententia pertinaciter p- seuerare. & ideo tunc scitur an sit diuina sententia condemnatus, & per consequens an sit à fidelibus euitandus. Per primam ergo & secundam correctionem intelligit Apostolus omnem correctionem, in qua innotescit errantem esse in sua sententia pertinacem, & per consequens qua constat illum es- se diuina sententia condemnatum, & à catholicis deuitandum.

Disc. Sunt ne plures rationes pro assertione prædicta? *Mag.* Octaua ratio est hæc, Qui est anathe- matizatus, non est verus Papa: quia talis est ab ecclesia separatus. Verus autem Papa est ab ecclesia minime separatus, cum sit caput ecclesiæ, caput autem ab ecclesia separatum non est amplius caput, sicut nec caput à corpore separatum est amplius caput, quemadmodum homo mortuus non est ho- mo, vt dicit Aristoteles, *caput est capitati caput*. Sed Papa hæreticus est anathematizatus, teste Aposto- lo, qui ad Gal. ca. 1. ait: *licet nos autem angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam, quod euangelizauimus vobis, anathema sit sicut prædiximus, & nunc iterum dico: si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit*, ergo Papa hæreticus non est papa. *Discip.* Videtur quod ista ratio non concludit: quia A- postolus non concludit, quod talis euangelizator anathema est, sed dicit *anathema sit*, insinuãs quod talis non est anathematizatus, sed anathematizandus, & ita papa hæreticus non est anathematizatus, sed anathematizandus. *Mag.* Respondetur quod verba Apostoli non recte intelligis, non enim dicit Apostolus *Anathema sit*, quia euangelizator hæreticalis doctrinæ est anathematizandus, non anathe- matizatus. Sed ideo dicit, *anathema sit*, quia vult verba sua intelligi conditionaliter, scil. si aliquis eu- angelizaret contra Apostolicam doctrinam, sequitur quod sit anathema, ita quod talis conditionalis est vera, si aliquis euangelizaret contra doctrinam Apostoli, ipse est anathema. Aliter dicitur, & præ- dictis non obuiat, cum dicit Apostolus, *anathema sit*, hoc est tanquam anathema sit habendus, & per consequens talis est ab ecclesia fidelium separatus.

Disc. Alias audiam libenter rationes. *Mag.* Nona ratio est talis, homo alterius sectæ non debuit es- se rex fidelium constitutorum sub veteri lege, papa autem est caput omnium cõstitutorum sub noua lege, ergo nullus alterius sectæ potest esse verus papa, sed papa verus est caput omnium Christiano- rum, papa autem hæreticus est alterius sectæ, ergo hæreticus non est verus papa. Quod autem homo alterius sectæ non debuit esse rex fidelium constitutorum sub veteri lege, lex diuina manifestat aper- tius, cum dicat Deuter. 16. *Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus*, ergo cõ- similiter homo alterius sectæ non est verus papa.

Decima ratio est hæc, nemo alterius sectæ est verus propheta & doctor Christianorum, ergo mul- to magis nemo alterius sectæ est verus papa catholicorum, papa autem hæreticus est alterius sectæ, ergo non est verus papa. Quod autem nemo alterius sectæ possit esse propheta aut doctor catholico- rum diuinis testimoniis videtur aperte probari. Ait enim Dominus Moysi Deut. 18 *Prophetam susci- tabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam verba mea in ore eius.* Ex quibus verbis colligitur, quod verus papa & doctor omnium Christianorum catholicorum est de medio tantummodo fide- lium suscitandus, & ita alterius sectæ esse non potest, & per consequens homo alterius sectæ non est verus papa, cum verus papa sit propheta verus, id est doctor fidelium, quia verbo pascere debet ca- tholicos, Christo dicente Petro: *pasce oues meas.*

Vndecima ratio est hæc, verus papa est verus pastor ouium Christi, papa autem hæreticus non est verus pastor ouium Christi, ergo papa hæreticus non est verus papa. Maior est manifesta: quia est suc- cessor B. Petri, qui fuit verus papa à Christo cõstitutus. Minor probatur, quia verus pastor ouiũ Chri- sti est sequendus, teste ipso Christo, qui, vt legitur Ioh. 10. de vero pastore loquens, ait: *Oues eius vocẽ au- diũt, & proprias oues vocat nominatim & educit eas & cũ proprias oues emiserit ante eas vadit & oues eũ sequun- tur*, ita patet, quod verus pastor est sequendus, papa aũt hæreticus non est sequendus, ergo non est verus pastor. Item, fur non est verus pastor: quia veritas (vbi prius) furem à vero pastore distinguit. Sed pa- pa hæreticus est fur: quia papa hæreticus tanquam fur non venit nisi vt furetur & mactet & perdat, ergo papa hæreticus non est verus pastor, & per consequens non est verus papa.

Duodecima ratio est hæc, qui non est de corpore ecclesiæ militantis, non est verus papa: eò quod verus papa est verum caput ecclesiæ. Sed papa hæreticus (nulla etiam contra eum humana lata sen- tentia) non est de corpore ecclesiæ quantumcunque putetur esse de corpore ecclesiæ, ergo papa hæreticus non est papa. Maior est euidens. Minor ostenditur sic. Nullus hæreticus est de cor- pore ecclesiæ, ergo papa hæreticus non est de corpore ecclesiæ. Antecedens probatur aperte ao- ctoritate Greg. asserentis, quod licet mali catholici pertineant ad ecclesiam, quę comprehendit bo- nos & malos, hæretici tamen non sunt de societate ecclesiæ. Ait enim Greg. in omelia de parabola zizanio-

zizaniorum: *cum negligenter agerent præpositi ecclesiæ, & dormitionem mortis acciperent Apostoli. venit diabolus & superseminauit eos, quos malos filios Deus interpretatur. Sed recte quæritur, verum hæretici sint an male viuentes catholici, possunt enim dici mali filii & hæretici, qui ex eodem semine euangelii & Christi nomine procreati prauis opinionibus ad falsa dogmata conuertuntur. Sed quod dicit eos in medio tritici seminatos, quo videntur illi significari, qui vnius conditionis sunt, veruntamen quoniam Dominus agrum non ecclesiam, sed hunc mundum interpretatur, intelliguntur hæretici, qui non societate vnius ecclesiæ vel vnius fidei, sed societate solius nominis Christiani in hoc mundo permiscentur bonis, vt illi qui in eadem fide mali sunt palea potius, quam zizania reputentur, quia palea etiam fundamentum idem habet cum frumento radicemque communem. In illa palea sane sagenaque, qua concluduntur & mali & boni, non absurde intelliguntur mali catholici, aliud mare magnum, quod significat istum mundum, aliud sagena, quæ vnius fidei vel vnius ecclesiæ communionem videtur ostendere.* Ex quibus verbis colligitur, quod absque omni humana sententia omnes hæretici sunt à corpore ecclesiæ separati, nec sunt de ecclesia, licet quidam eorum putentur esse de ecclesia, quia quod in hæretici ignoratur, dicit enim Gregorius, quod hæretici non societatæ vnius ecclesiæ vel vnius fidei, sed societate solius nominis Christiani in hoc mundo permiscentur bonis. Ex quo patenter habetur, quod hæretici non sunt de corpore ecclesiæ eiusdem cum bonis. Item omnes qui sunt de corpore ecclesiæ militantis, siue sunt boni, siue mali, in vna sagena concluduntur. Sed hæretici cum catholicis licet sint in vno mari, quia in vno mundo, non tamen sunt in vna sagena, secundum Greg. ergo hæretici non sunt de corpore ecclesiæ. Quod etiam sic probatur, ecclesia Christi est regnum Christi, sed soli catholici spectant ad regnum Christi, teste beato August. qui super Ioh. ait: *fideles Christiani sunt regnum, quod non colligitur sed emitur sanguine Christi.* Et alibi super Iohan. ait: *quid enim regnum eius, nisi credentes?* Ex quibus verbis patet, quod hæretici non sunt de regno Christi, licet mali catholici sint de regno Christi. Quod autem regnum Christi sit ecclesia, asserit euidenter Gregor. qui in omelia de communi virginum ait: *sciendum vobis est, quod sæpe in sacro eloquio regnum cælorum præsentis temporis ecclesia dicitur, de quo in alio loco Dominus dicet: Mittet filius hominis angelos suos & colligent de regno eius omnia scandala.* Cum ergo hæretici non sunt de regno Christi, quod comprehendit bonos & malos, sequitur quod non sunt de corpore ecclesiæ militantis. Et ita Papa hæreticus non est de corpore ecclesiæ militantis. Item quod hæretici non sint de corpore ecclesiæ, sic probatur, qui est extra ecclesiam, non est de corpore ecclesiæ, sed omnes hæretici sunt extra ecclesiam, ergo non sunt de corpore ecclesiæ. Maior est euidens, minor probatur multis modis. Primo modo, qui nouiter veniunt vel redeunt ad ecclesiam catholicam prius extra ecclesiam extiterunt, sed hæretici suas hæreses delinquentes veniunt & redeunt ad ecclesiam, *1. q 7. si qui voluerint, & c. quotiens, & c. saluberrimi, & c. conuenientibus*, ergo hæretici non sunt de corpore ecclesiæ. Item, qui sunt alibi, quam in ecclesia catholica, non sunt de corpore ecclesiæ, sed hæretici sunt alibi quam in ecclesia catholica *1. q. 7. c. qui in qualibet, & c. si qui presbyteri*, ergo hæretici non sunt de corpore ecclesiæ. Item, qui extitit de ecclesia non est de corpore ecclesiæ, omnes autem hæretici, quando efficiuntur hæretici, exeunt de ecclesia, *1. qu. 1. si quis de ecclesia*, ergo hæretici non sunt de corpore ecclesiæ, etiam nulla lata humana sententia contra ipsos. Item ecclesia catholica ab ecclesia hæreticorum distinguitur, ergo hæretici non sunt intra ecclesiam catholicam, & ita Papa hæreticus non est de corpore ecclesiæ catholicæ. Item, ecclesia catholica est congregatio fidelium, sed Papa hæreticus, quantumcunque reputetur Papa (etiam absque omni humana sententia) non est de congregatione fidelium, ergo ante omnem humanam sententiam, eo ipso, quod est hæreticus, vere est extra ecclesiam, & non est de corpore ecclesiæ. Item, aut hæretici eo ipso quod sunt hæretici, sunt absque humana sententia extra ecclesiam: aut solummodo sunt extra ecclesiam per humanam sententiam: si detur primum, habetur intentum quod Papa eo ipso, quod est hæreticus ante omnem humanam sententiam est vere extra ecclesiam, si autẽ hæretici sunt extra ecclesiam secundo modo per humanam sententiam: ergo hæretici, qui præcesserunt talem humanam sententiam, fuerunt intra ecclesiam, quod non modicum inconueniens est censendum eo, quod ex illis verbis manifeste sequitur, quod aliquando fuit vna ecclesia catholicorum & hæreticorum: imo sequitur, quod possit adhuc esse vna ecclesia catholicorum & hæreticorum, quia omnis humana sententia, qua hæretici extra ecclesiam exclusi fuerunt, posset per illos, qui eandem auctoritatem habent. quam habebant, qui talem tulerunt sententiam, reuocari, & ita reuocata humana sententia possunt hæretici in sua perfidia persistentes reuerti ad ecclesiæ vnitatem, quod impossibile est censendum: quia si renocata humana sentẽtia, qua hæretici ab ecclesia exclusi fuerunt, redirent ad ecclesiæ catholicæ vnitatem; aut redirent ad ecclesiæ catholicæ vnitatem, aut alterius ecclesiæ quam catholicæ, si redirent ad vnitatem ecclesiæ catholicæ: ergo intra ecclesiam catholicam includuntur hæretici: & sic ecclesia catholica ita esset infidelium sicut fidelium, quod impossibile est censendum, si autem redirent ad aliam ecclesiam quam catholicam, & redirent ad vnitatem, à qua per humanam sententiam exclusi fuerant, ergo catholici essent de alia ecclesia, quam de ecclesia catholica. Quod etiam est inconueniens reputandum. Omnis autem hæreticus siue Papa siue alius eo ipso, quod est hæreticus, etsi nulla contra eum proferatur sententia, vere est extra ecclesiam catholicam. Ex quo sequitur, quod Papa hæreticus eo ipso, quod est hæreticus, non est de corpore ecclesiæ, & per consequens non est caput ecclesiæ, & ita Papa hæreticus non est verus Papa.

Tertiadecima ratio principalis est hæc, verus Papa habet potestatem & ius super omnes catholicos, sed Papa hæreticus nil potestatis vel iuris omnino habet, ergo Papa hæreticus non est verus

Papa

Papa. Maior est euidens. Minor ostenditur auctoritate Cypriani, qui vt legitur *24. q. 1. ca. didicimus,* ait: *didicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis aut iuris.* *Discipulus.* Bene probatur, quod Papa hæreticus non est verus Papa: & quod est papatu priuatus. Sed non probatur per auctoritatem prædictam, quod papa hæreticus sit per diuinam sententiam papatu priuatus. Quod beatus Cyprianus non dicit, didicimus ex scriptura diuina omnes omnino hæreticos; sed sine determinatione ait: *didicimus,* &c. Potuit autem in canonibus sacris addiscere, quod omnes omnino hæretici nihil habeant potestatis aut iuris, quia licet per scripturam diuinam hæretici non sunt omni potestate priuari: sunt tamen per sacros canones omni potestate ac iure nudari. *Magister.* Videtur nonnullis, quod si sequentia beati Cypriani pensares subtiliter, inuenires quod beatus Cyprianus asserit manifeste, se in sacra scriptura didicisse: *omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis.* Nam ad probandum verba prædicta subdit: *inuenimus in tali facinore non solum duces & auctores, sed etiam participes eorum pœnis destinari, nisi à communione eorum se separauerint, præcipiente per Moysen Domino & dicente: Separamini à tabernaculo hominum istorum durissimorum, & nolite tangere de omnibus quæ sunt eorum, ne simul pereatis in peccatis eorum, & quod locutus per Moysen Dominus fuerat, impleuit, vt quisquis se à Chore & Datan & Abiron non separasset, pœnas statim ipsa communione persolueret. Quo exemplo ostenditur, & probatur obnoxios omnes pœna, & per consequens culpa futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerunt. Sicut etiam per Oseam prophetam Spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tanquam panis lutens, omnes qui manducant ea contaminabuntur: docens scilicet & ostendens, omnes cum auctoribus suis suppliciis mergi, qui fuerunt eorum peccatis contaminati.* Et infra: *si autem foris cuncti hæretici & schismatici sunt, Spiritum sanctum non habent, & ideo apud nos manus eis imponitur, vt hic accipiatur, quod illic non est nec dari potest, manifestum est, nec remissionem peccatorum per eos dari posse, quos constat Spiritum sanctum non habere.* Ex quibus verbis colligitur, quod beatus Cyprianus ad declarationem assertionis, scilicet quod *omnes omnino hæretici & schismatici nihil habent potestatis aut iuris,* auctoritates diuinæ scripturæ adducit. Ex quo sequitur euidenter, quod in scriptura diuina didicit, quod omnes hæretici nihil habeant potestatis aut iuris, hæc à scriptura accipere diuina dicuntur. Item, quod beatus Cyprianus intelligat se in scriptura diuina didicisse, quod hæretici nihil habent potestatis aut iuris, ex aliis verbis eius colligitur. Nam, vt habetur *1. quæstion. 1. cap. si quis,* idem Cyprianus ait: *si quis de ecclesia hæretica præsumptione exierit, à semetipso est damnatus, cum huiusmodi (secundum Apostolum) nec cibum quidem debemus accipere. Declaratur hoc in libro Regum tertio, vbi cum homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui peccata sua exprobraret, atque vltionem futuram prædiceret; panem apud ipsum edere & aquam bibere prohibitus est.* Et infra: *an debet quisquam dicere sacramentum salutare, & gratiam cœlestem communem cum hæreticis esse posse, cum quibus nec terrestris cibus, nec secularis potus debet esse communis.* Ex quibus verbis aperte colligitur, quod beatus Cyprianus in scriptura diuina se fundauit asserens, quod hæreticorum communio est vitanda, & per consequens nihil potestatis aut iuris habet. Ex quo sequitur euidenter, quod sicut papa hæreticus per scripturam diuinam communione fidelium est priuatus, ita per scripturam diuinam est omni potestate & ecclesiastica dignitate nudatus, cum vero etiam papa communicandum est; nullus etiam à communione veri papæ fugere tenetur, ergo ille, qui est communione fidelium auctoritate diuinæ scripturæ priuatus, non est verus papa.

Quartadecima ratio est hæc. Ad verum papam sunt causæ fidei deferendæ, *24. q. 1. c. quotiens,* sed ad Papam hæreticum non sunt causæ fidei deferendæ: quia ad aduersarium fidei, causæ fidei sunt minime deferendæ. Papa autem hæreticus est aduersarius fidei Christianæ, ergo ad Papam hæreticum nõ sunt causæ fidei deferendæ. Et ideo Papa hæreticus non est verus Papa. *Disc.* Ista ratio videtur fortis, si ex iure diuino haberet papa verus, quod ad ipsum sint quæstiones fidei deferendæ. Quia non video quod hoc (sc. quod ad papam hæreticum non sunt causæ fidei deferendæ) probari indigeat. Et ideo proba mihi, quod ex iure diuino verus papa illam prærogatiuam obtineat, quod ad ipsum sint causæ fidei deferendæ. *Mag.* Hoc videtur posse probari per hoc, quod eodem iure habet verus Papa, quod ad ipsum sint quæstiones fidei deferendę, ex quo iure super omnes fideles dignoscitur habere principatum. Sed verus papa ex iure diuino super omnes fideles obtinet principatum *disti. 21. quamuis, & distinct. 22. c. omnes, & c. sacrosanctam,* igitur de iure diuino habet, quod ad ipsum sunt causæ fidei deferendæ.

Decima quinta ratio est hæc. Ille, cui secundum legem diuinã catholici debent se opponere maxime in his, quæ ad religionẽ pertinent Christianam non est verus Papa: cum verus papa sit caput omnium Christianorũ, præcipue in his, quæ spectant ad religionem specialiter Christianam. Sed papæ hæretico secundum legem diuinam catholici se opponere astringuntur. Vnde & Dominus per Ezechiel. prophetam ca. 13. illos qui non resistunt hæreticis acriter reprehendit, dicens: *non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis vos murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini,* ex aduerso enim ascendere & pro domo Israel se murum opponere est pro defensione catholicæ veritatis, cuicunq; hæretico domum Israel (quæ est ecclesia) cupienti destruere, totis viribus obuiare, quod euidenter Vrbanus Papa videtur innuere, qui vt legitur *1. q. 3. c. Saluator,* ait: *Saluator prædixit in euangelio circa finem seculi pseudo Apostolos & pseudoprophetas surgere & multos seducere, & fideles suos in mundo multas habituros pressuras, sed tamen portas inferni non præualituras. Proinde, vt ait* Apostolus; *Oportet esse hæreses, vt qui probati sunt, manifesti fiant: oportet & nos cum propheta ex aduerso consurgere & murum pro domo Israel opponere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod contra quascunq; hæreses insurgentes oportet catholicos ex

aduetlo consurgere, & se murum opponere pro defeosione fidei orthodoxæ. Ergo si Papa fiat hæreticus, & fidem molitus fuerit destruere orthodoxam, oportet catholicos ei animosius obuiare. Et per consequens hæreticus oon est verus Papa ceosendus, secuodum testimooium sacrarum scripturarum.

Cap. LXVII.

In quo contraria assertio, siue opinio illi priori septem rationibus probatur, scilicet quod Papa hæreticus non sit iure diuino Papatu priuatus.

D*isc.* Pro ista assertione fortiter allegasti: & puto quod apparentiores ratiooes pro ipsa oon est facile inuenire, ideo vt mihi detur occasio cogitandi pro assertione contraria aliquas rationes excogitare conare. *Mag.* Quod Papa hæreticus nō sit iure diuioo Papatu priuatus, videtur multis modis posse probari. Primo sic: sicut Papa est caput fidelium, qui sunt sub noua lege, ita summus sacerdos quantum ad illa, quæ spectant ad legem diuinam caput, erat fidelium, qui erant sub veteri lege constituti. Sed summus sacerdos in veteri lege quamuis errasset à fide, non fuisset sacerdotio summo iure diuino priuatus. Quia vt videtur plures summi sacerdotes in antiqua lege deuiauerunt à fide, & tamen postea summo sacerdotio fungebantur. Ergo licet Papa erraret à fide, & efficeretur hæreticus, non esset iure diuino Papatu priuatus. Coofirmatur hæc ratio: quia noo magis per scripturā diuinā probari potest, quod Papa hæreticus est Papatu priuatus, quam quod summus sacerdos veteris legis effectus hæreticus fuerit sacerdorio summo priuatus. Quod rationes sumptæ ex scriptura diuina maxime ex Veteri Testamento non magis concluduot de summo sacerdote nouæ legis, quam veteris. Sed summus sacerdos in antiqua lege effectus hæreticus non fuit iure diuino sacerdotio summo priuatus. Secunda ratio est hæc, Papa non est deterioris cooditionis, quam alii prælati & episcopi, sed alii prælati & episcopi, si fiant hæretici, non sunt iure diuino omni digoitate priuati. Maior videtur certa. Minor probatur: quia si episcopi & alii prælati effecti hæretici essent iure diuino omni dignitate priuati, non possent absque noua electione ad suas recipi dignitates, vel saltem suas dignitates minime retinerent. Sed nonnulli prælati effecti hæretici absque noua electione ad suas dignitates recepti fuerunt vel retinuerunt easdem 1. *quæst. 7. maximum, & qu. 1. omnes cuiuslibet, &c. quam quidam*. Ergo & Papa quamuis efficiatur hæreticus Papalem retinet dignitatem, & ita nequaquam est iure diuino Papatu priuatus. Tertio, oon deterioris conditionis est Papa, quam Imperator vel princeps secularis. Sed Imperator effectus hæreticus iure diuioo non est imperiali dignitate priuatus. Nec reges, nec principes seculares si efficiaotur hæretici, iure diuioo suis dignitatibus sunt priuati. Ergo nec Papa hæreticus est iure diuioo dignitate Papali priuatus. Maior videtur certa. Minor ostenditur manifeste. Nam in veteri lege multi reges idololatræ & hæretici effecti fuerunt, & tamen veri reges remaoserunt. Iuliaous quoque apostata hæreticus de Christiano fuit effectus: Et tameo fuit verus Imperator 11. *quæstion. 3. cap. Iulianus*. Ergo principes seculares hæretici nequaquam suis dignitatibus iure diuino priuantur. Ergo nec Papa quamuis efficiatur hæreticus, iure diuino Papatu est priuatus. Quarto; si Papa hæreticus esset iure diuino Papatu priuatus: hoc non esset propter aliam causam, nisi quia hæreticus catholicis præesse non potest. Sed hæreticos & infideles præfuisse catholicis, & catholicos infidelibus obedisse io sacris literis & aliis scripturis autenticis legitur manifeste. Ioseph eoim seruiuit & obediuit Pharaoni: & Daniel Nabuchodonosor: & Christiaoi plures fidelibus Imperatoribus seruierunt. Ergo non est contra legem diuinam, quod hæreticus vel infidelis fidelibus præsit, ergo noo est contra sacram Scripturam, quod Papa hæreticus remaoeat verus Papa. Quinto sic: Ad quem pertinet institutio alicuius, ad eundem destitutio spectat eiusdem, *extra, de hæreticis, cum ex incerto*. Sed Papa noo iostituitur iure diuino, sed eligentium electione canonica & concordi. Ergo nec Papa destituitur iore diuino: sed si est destituendus, oportet quod ipsum destituant electores. Sexto sic: Illa assertio nullatenus est teneoda, ad quam sequi potest totius ecclesiasticæ Hierarchiæ confusio, cui tota ecclesia subuenire non posset. Sed si Papa hæreticus iure diuino esset Papatu priuatus, posset sequi totius ecclesiasticæ Hierarchiæ coufusio, posset enim Papa esse occultus hæreticus, cuius ordinationes, promotiooes, coosecrationes, & cætera facta eius nullius essent momenti, si iure diuino esset Papatu priuatus, & ita si Papa occulte efficitur hæreticus, oullus prælatus per ipsum factus esset verus prælatus. Et per coosequens totus ordo ecclesiasticus esset confusus, quare oullus esset verus prælatus: nec tota ecclesia Dei, quæ de occultis iudicare oon potest, valeret tali confusioni ecclesiastici ordinis obuiare, ergo non est teoendum, quod Papa hæreticus statim iure diuioo sit Papatu priuatus. Septimo sic: Illa pœna Papæ hæretico per scripturam diuinam mioime est iosflicta, de qua in tota Scriptura nulla mentio reperitur, sed de pœoa priuationis officii & beneficii nulla peoitus in Scriptura sacra mentio reperitur, ergo per Scripturam sacram Papa hæreticus Papatu oullateous est priuatus.

CAP. LXVIII.

In quo ad septem rationes praecedentis capituli respondetur: ubi nota differentiam inter Papam haereticum, & summum sacerdotem haereticum veteris legis.

DISC. Ista assertio pure est negatiua, & ideo cum asserit, quod in sacris literis minime reperitur Papam haereticum ipso facto esse Papatu priuatum, videtur, quod contra proteruum probari non posset, nisi per singula loca Scripturæ sacræ, præsertim tractantia de hæreticis vel infidelibus discurrendo, hoc autem nolo quod facias, ideo cum pro ista parte rationes vt mihi videtur allegaueris fortiores, quæso vt indices qualiter ad ipsas respondere contingat, de rationibus allegatis etiam pro alia parte tecum post completionem istius Dialogi collocutionem habebo. *Mag.* Ad primam istarum rationum dupliciter respondetur, dicitur enim vno modo, quod summus sacerdos veteris legis eo ipso quod efficiebatur hæreticus, fuit sacerdotio summo priuatus, nec tunc erat verus summus Pontifex secundũ rei veritatẽ, licet extiterit secundum opinionem hominum summus sacerdos. Verunti inter ipsum & summum Pontificem nouæ legis talis fuit differentia, quod summus sacerdos veteris legis effectus hæreticus, si postea conuertebatur ad fidem veram, sacerdotium recuperabat amissum, quemadmodum excommunicatus & executione priuatus officii, quando absoluitur, officii recuperat executionẽ, sed si summus Pontifex nouæ legis efficitur hæreticus, quomodocunq; occultus, sic Papatum amittit, quod quantumcunq; postea cõuertatur ad fidem, Papatum nequaquam recuperat. *Disc.* Istud videtur ratione carere, cum nequeat neq; auctoritate scripturæ diuinæ, neq; ratione muniri. Quod non ratione, de se patet: quia talia, quę sunt positiua, per rationẽ probari non possunt, neque auctoritate scripturæ diuinæ: quia talis differentia inter summum Pontificem veteris legis & Papam in tota scriptura non poterit inueniri. *Magister.* Respondetur, quod talis differentia ex Scripturis sacris accipit fulcimentum. Constat enim secundum scripturam diuinam, quod summum sacerdotium veteris legis certæ cognationi & generi debebatur, nullus enim præter filios Aaron debuit esse summus Pontifex, Papatus autem certæ cognationi aut generi non debetur. Petrus enim nequaquam pro se & filiis suis Papatum recepit à Christo: Ex quo ergo iure successionis, qui erat summus sacerdos in veteri lege sacerdotium summum obtinuit, & non erat statutum in veteri lege, quod summus sacerdos effectus hæreticus (ipso ab hæresi desistente) non recuperaret illud, quod sibi debebatur iure successionis hæreditariæ, conueniens fuit, vt videtur, quod ipse ad fidem reuersus recuperaret sacerdotium, quod per hæreticam prauitatem amiserat. Papa autem iure successionis hæreditariæ Papatum minime habet, & ideo si propter perfidiam hæresis Papatu priuatur, nequaquam Papatum recuperat, nisi eligeretur de nouo. Aliter dicitur, quod quia summus sacerdos antiquæ legis sacerdotium habuit iure successionis: ideo executionem officii amittere potuit propter hæreticam prauitatem. Officium autem, quamdiu vixit, non amisit. Sed Papa non habet officium Papatus iure successionis, ideo amittendo executionem Papalis officii, ipsum officium Papale amittit. Et ista differentia est inter Papam hæreticum & summum sacerdotem hæreticum in veteri lege.

Discipulus. Intelligo responsionem istorum ad primam rationem, ideo indica qualiter respondetur ad secundam rationem. *Mag.* Ad secundam rationem dicitur, quod omnes episcopi & prælati ecclesiastici incurrentes hæreticam prauitatem, siue publice, siue occulte iure diuino suis dignitatibus sunt priuari. Quia in his, quæ sunt propria religioni Christianæ, nulla potest esse communicatio hæretici ad fidelem. Et ideo quantum ad illa quæ spiritualia sunt, hæreticus fidelibus præesse non potest. Distinctio enim fidelis & infidelis non est ex iure humano, siue canonico & ciuili, sed est ex iure diuino. Et ideo quod infideles (qualis est omnis hæreticus) fidelibus in spiritualibus præesse non debeant, est ex iure diuino. Quare iure diuino omnis hæreticus omni prælatione ecclesiastica est priuatus, quod Apostolus *secund. Corinth. sext.* insinuare videtur, ait enim: *Nolite iugum ducere cum infidelibus, quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autem consensus templo Dei cum idolis?* In quibus verbis Apostolus videtur insinuare & præcipere fidelibus vniuersis, ne subsint infidelibus, & ne communicent eis. Quod potissime veritatem habet quantum ad spiritualia & ea, quæ propria sunt religioni Christianæ, quamuis enim in temporalibus possint fideles subesse infidelibus, & communicare in spiritualibus: tamen ipsis subesse non debent. Et ita omnis hæreticus, cum sit infidelis, iure diuino omni prælatione ecclesiastica est priuatus, & ita maior illius rationis est falsa secundum assertionem illam. Ad probationem eius respondetur, quod licet episcopi inferiores summo Pontifice & alii prælati (si hæreticam incurrerint prauitatem) sint iure diuino omni ecclesiastica prælatione priuati: tamen ex causa rationabili per ordinationem concilii generalis vel summi Pontificis possunt, (si conuersi fuerint) ad suas restitui dignitates, quamuis enim iure diuino hæretici sunt omni ecclesiastica prælatione priuati; restitutio tamen eorum ad pristinam dignitatem (si conuersi fuerint) ex iure diuino nullatenus est interdicta, & ideo per ecclesiam restitui possunt, & talis restitutio vel est noua electio, vel æquipollet electioni noui. *Disc.*

Illa responsio sacris canonibus obuiare videtur. Nam videtur quod episcopus factus hæretic[illegible] diuino non sit episcopatu priuatus. Quia qui iure diuino est episcopatu priuatus, statim absq; [illegible]tia quacunq; episcopatui renunciare teneretur. Qui enim auctoritate superioris est dignitate priu[illegible]tus, non debet petere ab inferiori cedendi licentiam. Sed episcopus factus hæreticus, non potest [illegible]nunciare sine licentia Papæ, qui est inferior lege diuina, *ext. de renunciat. cap. nisi & ca. post translatio[illegible]nem*, ergo episcopus factus hæreticus, non est per legem diuinam episcopatu priuatus. Item, si [illegible] p[illegible]pus hæreticus esset iure diuino episcopatu priuatus; quilibet, qui fuit subditus eius, sciens ip[illegible]um hæreticum, ipsum vitare deberet; nec deberet sibi quomodolibet obedire. Sed hoc canoni Symac[illegible] Papæ, qui ponitur *8. q. 4. c. nonne*, aperte repugnat, qui iubet nullum clericum ante t[illegible]pus [illegible] ab episcopo suo discedere, dicens: *nonne directa sunt verba canonum? Si quis clericorum ab epis[illegible]po suo [illegible]te tempus sententiæ pro dubia suspitione discesserit, manifestam in eum manere censuram, lex enim ecclesiastic[illegible] Pontificem ab aliis accusatum priusquam sub luce obiecta constiterint, exigit non relinqui*. Ex quibus verbis [illegible]tur intelligi, quod ante tempus sententiæ non est ab obedientia episcopi hæretici recedendum, & [illegible] consequens non est iure diuino episcopatu priuatus. *Mag.* Ad euidentiã primæ obiectionis tuæ, [illegible] fundatur in hoc, quod pro nullo crimine potest episcopus renuntiare episcopatui sine licentia Papæ [illegible] dicitur esse sciendum, quod sicut recitat Gloss. in c. præællegato, *ext. de renunciatione c. nisi*, de hoc sunt [illegible]piniones contrariæ: quibusdam dicentibus, quod nullus criminosus, nullus irregularis potest ren[illegible]ciare sine licentia Papæ: etiam si titulum non habeat, vt simoniacus & intrusus, & secundum istos [illegible]detur, quod episcopus factus hæreticus non potest renuntiare sine licentia Papæ. Alii dicunt, q[illegible]d quidam renunciare possunt sine licentia Papæ. Vnde dicunt, quod symoniacus & intrusus non ha[illegible]bent titulum, sed fures & inuasores sunt *1. qu. 1. c. ordinationes*, & ideo quanto plus tenent, tanto plus peccant, quia fur est semper in mora. Vnde dicunt, quod isti renunciare tenentur auctoritate can[illegible]nis *1. q. 1. si quis*, etiam absque licentia Papæ, sed in illis, qui titulum habent, secus est, ibi en[illegible] nec[illegible]saria est licentia Papæ, patet ergo quod de petenda cedendi licentia sunt opiniones diuersæ. Hoc v[illegible]so dicitur distinguendo, vt videtur concordando cum Gloss. quæ opiniones recitat, suprad[illegible] quia episcopus criminosus, aut habet titulum secundum veritatem, aut secundum hominum opi[illegible]nionem, sicut Symoniacus saltem non notorius, sed occultus vel non notorius hæreticus: aut non habet titulum neque secundum veritatem, neque secundum opinionem hominum; sicut publice intrusus. In secundo casu videtur, quod talis statim cum habet conscientiam & propositum renun[illegible]ciandi, statim renunciare debet, nec videtur quod vnquam teneatur petere cedendi licentiam, si autem criminosus habeat titulum secundum veritatẽ, nullo modo potest cedere absq; licentia petita & ob[illegible]tenta, si aũt habeat titulum non secundũ veritatem, sed secundum opinionem hominũ ab omni ad[illegible]ministratione & executione officii statim cessare tenetur, & nihilominus in manu superioris, sc. papæ, renunciare debet, & ita quodãmodo petere cedendi licentiã vel verius renunciare, quare non potest retinere officium explicite allegando, & hoc debet non quia sit dignitate priuatus, sed quia d[illegible]bet [illegible]tisfacere illis, qui ipsum reputant verum titulum habuisse, præsertim cum possit esse occultum, q[illegible] non habuit titulum verum: & nullus debet diffamare seipsum, quare non diffamet seipsum d[illegible]bet petere cedendi licentiam & auctoritate superiorum renunciare solenniter. His Gloss. concordare videtur, quæ ait: *licet titulum non habeat symoniacus, tamen videtur habere titulum, cum enim per electionem habuit ecclesiam, quo ad communem opinionem habet titulum, si occulta fuerit symonia. Vnde propter hoc saltem tenetur licentiam petere, & causa potest subesse: quia si bene administrauerit, Papa de facili dispensabit cum eo & per hoc posset dici, quod intrusus omnino cedere debet: quia nec quantum ad opinionem, nec quantum ad veritatem titulum habet*. Ex his patet, quod quandoq; occupans dignitatem debet statim cedere: quandoq; non debet statim cedere publice sc. renunciãdo, licet nunquam ante talẽ renũciationẽ cessare debet ab omni administratione & officii executione, propter hoc ad tuã obiectionẽ taliter respondetur, quod interdũ episco- 4
pus iure diuino episcopatu priuatus licet statim debet cessare ab administratione officii, potest tñ & debet publice ex causa petere cedẽdi licentiã à superiori iure diuino: nõ quia nõ est priuatus iure diuino, sed ex alia rationabili causa, sic est de episcopo prauitatẽ hæreticã incurrẽte, quia debet petere licentiã cedendi. Non quia nõ sit de iure diuino priuatus, sed quia ante perfidiã hęresis habuit verũ ti-
tulũ; & post habuit secundum hominum opinionẽ, & ideo debet statim cessare ab omni administra- 5
tione & executione episcopalis officii. Sed nõ debet statim publice & solẽniter renũciare; præserti[illegible] si est occultus hæreticus, ne prodat & diffamet seipsum: sed debet à Papa petere licentiã renuntiandi, vt sic auctoritate Papæ publice & solenniter renuntiet, ne credatur quod renuntiet propter hæretica prauitatem. *Disc.* Propter hanc rationem non deberet cessare ab executione episcopalis officii: quia si sic procederet, diffamaret seipsum. *Magist.* Dicitur quod absque diffamatione suiipsius de hæreti- 5
ca prauitate potest cessare ab executione episcopalis officii. Et ideo debet cessare: quia sibi non licet quantumcunque sit pœnitens exequi officium episcopale, ex quo fuit hæreticus & per superiorem vel potestatẽ habentem est minime restitutus. Sed petere licentiam renunciandi vel renunciare in manu Papæ, licet sibi quantumcunq; fuerit hæretica prauitate fœdatus, & ideo hoc debet facere, tum propter statutum ecclesiæ, tum propter scandala euitanda. Ad secundã obiectionem dicitur, quod quicunque scit episcopum suum esse hæreticum, ipsum debet non episcopum reputare & sibi minime obedire, sicut notat Gloss. *2. quæstion. 7. cap. sacerdotes*, & Glossa *24. quæst. 1. cap. 1.* quæ ait: *si scirem prælatum meum esse hæreticum, quia nouam heresim fingit, nec tamen prædicaret, si me excommunicaret, celebrarem in occulto, sed non in aperto*. Ex quibus verbis clare apparet, quod episcopo hæretico non debet[illegible] [illegible]
i[illegible]um

[illegible] :sed licet ab ipso discedere, quare iam [illegible] & etiam [illegible] ecclesiæ est damnatus. Nec huic obuiat canon Simachi Papæ, si q[illegible] subti iter verba [illegible]. Nam, sicut expresse pater, ipse loquitur de illis, qui pro dubia suspitione ab episco- [illegible] quam obiecta consliterint, præsumunt recedere, quod est minime faciendum. [Q]uia quantumcunque episcopus aliquis fuerit effectus hæreticus, nullus subditus eius dubia suspi[tio]ne debet ab eo recedere ante tempus sententiæ. Secus est de illo, qui non dubitat, sed scit episco[pum] suum in prauitatem hæreticam incidisse.

Disc. Dic quomodo ad rationem tertiam respondetur. *Mag.* Ad tertiam respondetur sic: quod [di]uersitas est de prælatione ecclesiastica & seculari. Nam prælatio ecclesiastica introducta est à iure diuino: [qu]ia ex ordinatione diuina est, quod vnus fidelis aliis fidelibus in spiritualibus præesse debet: præla[ti]o vero secularis introducta est à iure humano. Et ideo quia distinctio debet esse inter fideles & in[fi]deles quoad spiritualia, nec in spiritualibus communicant vel concordant, sed dissentiunt, possunt autem in temporalibus concordare, ideo licet principes seculares, quamuis efficiantur hæretici, non sint iure diuino principatu seculari priuati, prælati tamen ecclesiæ si efficiantur hæretici iure diuino, ipso facto principatu ecclesiastico sunt priuati. *Discipulus.* Ista responsio tripliciter videtur deficere. Primo, quia aliquorum regum principatus secularis fuit à iure diuino: & tamen quamuis [illegible] effecti hæretici, non fuissent principatu seculari iure diuino priuati, ergo non est hæc causa, quare principes ecclesiastici, si efficiuntur hæretici, iure diuino sunt priuati: quia eorum scilicet principatus est à iure diuino. Secundo videtur etiam, quod principes seculares, si efficiantur hæretici, iure diuino suis principatibus sunt priuati, quia illi sunt iure diuino priuati principatu suo, quibus ex præcepto iuris diuini fideles communicare non debent. Sed ex præcepto iuris diuini fideles infidelibus communicare non debent, teste Apostolo, qui sicut allegatum est prius, ait: *nolite iugum ducere cum infidelibus:* ergo principes seculares, si efficiantur hæretici, iure diuino suis principatibus sunt priuati. Tertio videtur, quod propter hoc, quod fideles & infideles, quoad spiritualia dissentiunt & discordant, non est dicendum, quod infideles quoad spiritualia fidelibus præesse non possint. Nam boni & mali, quoad spiritualia dissentiunt & discordant, & tamen mali bonis, quo ad spiritualia præesse possunt, ergo consimiliter licet fideles & infideles, quo ad spiritualia dissentiant & discordent, tamen quoad spiritualia infideles fidelibus præesse valebunt. *Magister.* Ad primam respondetur, quod non ideo prælati ecclesiastici, cum efficiuntur hæretici, omni prælatione ecclesiastica sunt iure diuino priuati, quia sint prælati à iure diuino. Sed quia prælatio ecclesiastica à iure diuino solummodo sumpsit originem, nec humanitus est inuenta, quamuis quod aliqui sint prælati ecclesiastici habeant à iure humano. Quod enim vnus sit episcopus & non alius, est à voluntate humana eligentium & consentientium. Prælatio autem secularis est inuenta, vel potuit humanitus ordinari, licet quidam fuerint principes seculares ex speciali ordinatione diuina. Et ideo idem dicendum est de illis principibus secularibus, qui ex ordinatione præfuerunt diuina, sicut & de aliis regibus siue principibus, qui ex ordinatione præfuerunt humana, qui non aliud ius vel prælationem habuerunt aliam, licet consimile ius vel prælationem habuerunt ab alio isti, quam alii. Prælati autem ecclesiastici aliud ius & aliam prælationem habent, quam principes seculares: quia prælationem habent inuentam diuinitus, quam infideles super fideles habere non debent. Et causa apparentior assignatur: quia fideles & infideles in spiritualibus, quæ respicit prælatio ecclesiastica, non communicant, sed discordant. Et ideo sicut infideles nolunt in ritibus suis doceri & regi ab aliquo ritus contrarii: ita non debent fideles, quoad spiritualia & ritus religionis suæ aliquo modo infideli subesse. Ad aliam obiectionem respondetur, quod principes seculares infideles, siue nunquam fidem susceperint, siue fidem susceptam reliquerint, vel pertinaciter contra fidem errauerint, non sint principatibus iure diuino priuati, nec regulariter ex præcepto iuris diuini fideles vitare eos tenentur, quia in temporalibus eos vitare non necessario astringuntur regulariter ex iure diuino: licet ex iure diuino aliqui infideles fuerint specialiter deuitandi, sed in spiritualibus & in his, quæ contra religionem faciunt Christianam eos vitare tenentur. Quod enim infideles ex iure diuino non sunt in omnibus euitandi, aperte insinuat Paulus, cum dicit prima ad Corinth. septim. *Si quis frater vxorem habeat infidelem, & hæc consentit habitare cum illo; non dimittat illam, & si qua mulier habet virum infidelem & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum.* Ex quibus datur intelligi, quod licet fidelibus communicare cum infidelibus, quod etiam in plerisque locis epistolarum suarum innuit manifeste præcipiens fidelibus Dominis & etiam infidelibus obedire, veruntamen in his, quæ erant contra legem diuinam nec eis communicare, nec eis obedire debebant, teste beato Augustino, qui vt habetur *11. quæstion. 3. cap. imperatores*, ait: *Iulianus extitit Imperator infidelis: nonne extitit apostata iniquus & idolatra: milites Christiani seruierunt Imperatori infideli, vbi veniebant ad causam Christi non agnoscebant, nisi illum qui in cælo erat, quando volebat vt idola colerent & thurificarent præponebant illi Deum, quando autem dicebat, producite aciem: ite contra illam gentem: statim obtemperabant & distinguebant Dominum æternum à Domino temporali.* Ex quibus verbis colligitur quod infidelibus etiam hæreticis in noua lege licebat fidelibus in temporalibus obedire, sed non in spiritualibus, & ideo quantum est ex iure diuino, non sunt infideles & hæretici regulariter deuitandi. Et per hoc patet responsio ad obiectionem [illegible] *Disc.* Hoc videtur contradicere supradictis, & etiam B. Cypriano, qui (vt allegasti ratione 13. pro assertione illa) ex iure diuino accipit fundamentum, quod infidelibus etiam in temporalibus non

debēt communicare fideles, cum probat quod cum infidelibus nec terrestris cibus n[illegible] tus debet esse communis per hoc, quod legitur in *libro Regū*, propheta qui iuit ad exprob[illegible] boam prohibitus fuit à Deo comedere panem & bibere vinum in loco illo. *Mag.* Ad h[illegible] hoc fuit speciale in exprobrationem & aggrauationē ac detestationē peccati Ierobo[illegible] tauit à fide & alios apostatare fecit, ex hoc tamen exemplo accipit Cyprianus argumentū [illegible] hæreticis cupientibus alios ad suam trahere prauitatem (si cōmode vitare possunt) nullatenus com[mu]nicare debemus, & ita quod hoc regulare est, quod infidelibus quibuscunq; absq; causa rationabili & [ne]cessitate vrgente ex præcepto iuris diuini communionem negare non debemus, nec tenemur, hoc autem generale est, quod eis in spiritualibus & in his, quæ religioni Christianæ sunt propria, neq obedire, neque subesse valemus, nisi præceptis legis diuinæ contraire velimus.

Disc. Explana, quomodo ad alias rationes respondetur. *Mag.* Ad quartam rationē patet respo[nsio] per prædicta, quod non est contra legem diuinam hæreticos & alios infideles in temporalibus præsi[de]re fidelibus, ideo Ioseph & Daniel & alii catholici & fideles, tam in Nouo Testamento quam in [Ve]teri constituti absq; transgressione legis diuinæ infidelibus in temporalibus seruierunt. Ad quintam rationem dicitur, quod hoc non est generaliter verum: ad quem spectat institutio alicuius, ad e[um] spectat destitutio eiusdē. Nam metropolitanus potest confirmare, consecrare & cōstituere cleri[cum] in episcopum, & tamen eundē destituere minime valet & esto, quod hæc esset vera generaliter; hæc tamen est omnino falsa: ad illum pertinet destitutio alicuius, ad quem institutio spectat eiusdē: quia institutio sacerdotis spectat ad episcopū, & tamē superior episcopo potest destituere ipsum, ita est eligentes Papam possent destituere ipsum; ex hoc non sequitur, quod non potest destitui à iure diuino, quod est super omne ius humanum & omnium eligentiū potestatem. Ad sextam dicitur, quod eccl[esia] vniuersalis regitur à Spiritu S. & ideo ecclesia vniuersalis nunq̄ deficiet in his, quæ necessaria sunt a[d] salutē, licet in aliis deficere possit pariter & errare, & ideo si Papa esset hæreticus occultus: & per [con]sequens Papatu priuatus, & ideo illa quæ iurisdictionis sunt exercere non posset, quamuis po[ss]et e[xer]cere ea, quæ ordinis sunt, Deus ecclesiæ prouideret; vel reuelando ecclesiæ perfidiam Papæ, & quod n[on] valuerunt quantum ad ea, quæ iurisdictionis sunt illa quæ fecit; vel consecrando alios episcopos; per alium modum sibi possibilē, licet nobis ignotū, & ideo nullus ordo ecclesiasticus necessarius ad salutē vniuersalis ecclesiæ confunderetur, licet multa, sine quib. potest esse salus, possent esse confusa. Præseruaret n. Deus ne confunderētur illa, quæ in vniuersali ecclesia sunt necessaria ad salutē. Vnde illa ratio cōcludit æqualiter, quod mulier nō potest putari Papa & haberi pro Papa, quod paganus & infidelis (reputatus tñ Christianus fidelis) nō potest haberi pro Papa. Quia si mulier vel paganus infidelis haberetur pro Papa, & de facto cōsecraret episcopos, & ordinaret Christianos & dignitates ecclesiasticas promoueret, nō minus confunderetur ecclesiastica Hierarchia, quam si Papa hæreticus iure diuino Papatu priuatus putaretur Papa, & Papale officium in omnibus exerceret, imo magis confunderetur ecclesiastica Hierarchia, quā si hæreticus iure diuino Papatu priuatus putaretur à catholicis esse Papa: licet ordinando de facto & consecrando nulli tribueret executionem officii, veruntamen ordinem conferret, dummodo seruaret ordinem ecclesiæ, mulier autem ac paganus vel Iudæus, qui nunquam fuit Christianus, nec executionem nec aliquem ordinem verum conferret, licet seruaret formam ecclesiæ, cum ergo constat, quod aliquando mulier à catholicis putabatur Papa, & eadem ratione aliquis paganus vel Iudæus retinens in corde infidelitatis perfidiam posset putari Chr[istia]nus & in Papā assumi, non est incredibile, quin aliquando hæreticus habeatur pro Papa, licet verus Papa non sit, eo quod iure diuino est Papatu priuatus. Sic ergo constat, quod maior difficultas est, si mulier habeatur pro Papa, quam si Papa fiat hæreticus, sed iure diuino ipse sit Papatu priuatus. Ad vltimam rationem respondetur, quod licet in sacra Scriptura de priuatione officii & beneficii sub his verbis mentio nullatenus habeatur: sub aliis tamen verbis de hac pœna mentio in diuinis scripturis habetur. Quare ex hoc ipso, quod Papa hæreticus non est sequendus, sed vitandus: & ex hoc, quod non est ei in spiritualibus communicandum; habetur hoc, quod Papa hæreticus officio & beneficio est priuatus. Quia Papa verus, qui non est officio priuatus, est non solum in temporalibus, sed etiam in spiritualibus sequendus, & est ei nedum in temporalibus, sed & in spiritualibus communicandum, & est obediendum eidem. Constat autem per scripturam sacram, quod Papa hæreticus, quando scitur esse hæreticus, non est sequendus, nec est ei in spiritualibus communicandum, ergo per Scripturam sacram officio & beneficio est priuatus.

Cap. LXIX.

In quo ponitur secunda quæstio præambula huius secundæ partis, sc. quam potestatem habet ecclesia vniuersalis supra Papam hæreticum. Quæ quidem quæstio consequenter conformiterque ad præcedentem varios habet opinantes, & sunt 4 in numero, quorum quilibet ponit vnam conclusionem responsiuam, primam prosequitur in hoc c. secundam 70. tertiam 71. & quartam 72.

D*isc.* Allegasti multa ad probandū & defendendum assertionem, quæ dicit, quod Papa hæreticus [fac]tus est de iure diuino Papatu priuatus. Nunc aūt peto, vt referas, q̄ potestatē secundū litera

[illegible] m hæreticam incurrentem. *Magist.* Circa i[illegible]em il-[illegible]ntur contrariæ. Quarum vna est dicentium papam hæreticum [illegible] tenent quod papa hæreticus non maiori priuilegio gaudet, qua[illegible] alius [illegible]pi[s]co-[illegible] hæretica [illegible] maculatus. Et ideo nec ecclesia vniuersalis, nec concilium gen[e]rale, [illegible] pe[r]sona c[at]holica habet eandem potestatem super papam hæreticum, quam super alium epi-[illegible] habere dignoscitur. Et pro illa assertione arguitur sic. Si papa effectus hæreticus [illegible]eret priuilegium speciale, quod alii episcopi hæretici minime habent: aut habet illud priuilegium [illegible] diuino, aut a iure humano. Non à iure diuino: quia in tota scriptura diuina non poterit inue-[illegible] quod inter papam hæreticum & episcopum & alium hæreticum fiat distinctio. Nec habet ali-[illegible] p[e]ciale a iure humano: quia etiam ius humanum inter papam hæreticum & alium episco-[illegible] hæreticum non distinguit. Nullo ergo priuilegio gaudet papa hæreticus speciali. *Discipul.* Dicetur forte, quod ex recto dictamine rationis papa hæreticu[s] gaudet priuilegio speciali. Quia sicut secundum rectam rationem nobiles minus puniuntur, quam ignobiles *24. q. 1. c. qui contra*, ita videtur quod secundum rectam rationem minus sunt puniendi maiore[s] in ecclesia quam minores. Cum er-[illegible] papa [illegible]a sit maximus, videtur quod secundum rectam rationem minus puniendus est (si effi[ci]atur hæ[retic]us) quam alius episcopus hæreticus inferior. Et ita gaudet aliquo priuilegio speciali. *Magist.* Nonnullis apparet, quod ratio tua non concludit propositum sed magis oppositum, nam crimini grauiori maior debetur vindicta, *extra de hæret. excommunicamus*, vbi sic scribitur: *in quo maior est culpa, maior exerceatur vindicta.* Sed labes hæretica grauior est in papa, quam in alio inferiori episcopo, ergo secundum rectam rationem grauius puniri debet: Quia, vt notat Glos. *2. q. 5. c. præsul*, papa quantum ad aliquid deterioris conditionis est, quia ipse sine cooperatione aliorum creatus est, & ideo sine spe veniæ condemnandus est, vt Diabolus. Ad rationem ergo tuam respondetur, quod quantum ad aliquid est simile de nobili & ignobili, & de papa hæretico & alio episcopo hæreticu, & quantum ad aliquid est dissimile. Est enim simile quantum ad hoc, quod sicut nonnulla peccata grauiora sunt in nobili quam in ignobili, ita perfidia hæresis grauior est in illo qui fuit papa, quam in aliquo alio episcopo, & ideo sicut nobilis quantum ad pœnam aliquam grauius punitur quam ignobilis (vt notat Glo. super præallegatum capitulum, *qui contra pacem*) sic papa hæreticus grauius est puniendus quam alius episcopus hæreticus. Est autem quantum ad hoc dissimile, quia nobilis per peccatum suum nobilitatem non amittit, sed retinet, & ideo aliqua pœna minus punitur quam ignobilis, nimirum quia si pœna aliqua speciali (puta verberibus vel consimili puniretur, sicut ignobilis) alii innocentes de genere suo vituperandi forent. Sed si papa fiat hæreticus, dignitatem papalem nõ retinet, sed amittit, & ideo propter dignitatem, quam non retinet, debet minui pœna: & ideo similiter grauius puniendus est papa hæreticus, quam alius episcopus hæreticus, nec aliquo gaudet priuilegio speciali.

CAP. LXX.

Ponit secundam opinionem, & responsionem suam ad quæsitum capitulo præcedenti, & respondet sub tribus conclusionibus, quæ etiam probantur secundum ordinem.

D*iscipul.* Dixisti circa interrogationem meam esse opiniones contrarias, recitasti vnam, dic ergo aliam. *Mag.* Alia opinio est dicentium, quod papa hæreticus non est iure diuino papatu priuatus, qui tenent, quod nullus super papam obtinet potestatem, nisi ecclesia vniuersalis vel concilium generale, ecclesia autem vniuersalis, si conueniret in vnum, & etiam concilium generale, habet potestatem deponendi papam, & sibi pœnas alias infligendi. Aliæ autem congregationes & personæ antequam papa hæreticus per vniuersalem ecclesiam aut concilium generale fuerit papatu priuatus, super papam hæreticum nullam obtinent potestatem: sed postquã fuerit depositus iurisdictioni inferiorum summo pontifice (sicut cæteri hæretici) est subiectus: nisi ecclesia vniuersalis vel concilium generale post depositionem vlteriorem punitionem papæ hæresi sibi specialiter reseruaret. *Discipul.* Mihi videtur, quod tenentes illam opinionem tria probare deberent, quorum primum est, quod papa hæreticus non est iure diuino papatu priuatus. Secundum quod ecclesia vniuersalis & etiam concilium generale habeat potestatem deponendi papam hæreticum. Tertium est, quod nulla congregatio [v]el persona inferior ecclesia vniuersali & concilio generali potestatem habet supra papam hæreticũ deponendũ. Si enim ista essent vera, cætera essent plana. De primo autem tractatum est supra, vbi ad-[illegible]æ sunt rationes ad probandum, quod papa hæreticus non est iure diuino papatu priuatus. Ideo [illegible] secundo ad probandum scilicet, quod ecclesia vniuersalis & concilium generale potestatem ha[b]e[n]t papam hæreticum deponendi alias rationes excogita. *Mag.* Ad satisfaciendum petitioni tuæ oportet duo probare, quorum primum est, quod ecclesia vniuersalis habet potestatem deponendi [pa]pam hæreticum. Secundum, quod concilium generale talem obtinet potestatem. Primum [ta]em probatur primo sic. Illa congregatio, quæ potestatem habet super papam de hæresi menda[citer] diffamatum, multo magis potestatem habet super papam veraciter hæresi irretitum, sed ecclesia [vniu]ersalis habet potestatem, scilicet inquirendi de papa super crimine hæresis diffamato, licet [fals]iter, vt probatũ est supra: in hoc *sexto c. 2.* Ergo multo magis vniuersalis ecclesia habet potestatem

deponendi papam de hæretica prauitate conuictum. *Discipul.* Certo, quod rationes illæ *cap. 2.* ... *sexti* adductæ magis concludunt de papa hæretico, quam de crimine hæresis mendaciter diffamat... Ideo ad præsens nolo pro assertione hac alias rationes audire, quare transi ad secundum. *Magist.* Secundum scilicet quod concilium generale habet potestatem deponendi papam hæreticum, sic probatur. Concilium generale est supra papam de hæresi diffamatum, sicut ostensum est supra *c. 1. ...c. ...* multo fortius habet potestatem vere hæreticum deponendi. *Discip.* Illæ etiam assertiones in capitulo illo adductæ, sunt, vt arbitror, fortiores, quæ potuerunt cogitari ad probandum, quod concilium generale habet potestatem super papam hæreticum. Ideo accede ad tertium probandum: scilicet quod nulla congregatio vel persona ecclesiastica ecclesia vniuersali & concilio generali inferior: habet potestatem papam hæreticum deponendi. *Mag.* Hoc probatur primo sic, inferior iudicare non potest superiorem, *distin. 21. ca. inferior & c. deniq; & c. submittitur & c. in tantum.* Sed papa etiam hæreticus, si non est iure diuino papatu priuatus, est superior omni congregatione inferior vniuersali ecclesia & concilio generali: est etiam superior omni persona alia ecclesiastica, ergo à nulla illarum poterit iudicari. Secundo sic: Non minor auctoritas requiritur in iudicante papã hæreticum quam iudicante alium episcopum hæreticum. Sed episcopus hæreticus iudicari non potest ab aliqua persona vel congregatione inferiori se, si non esset hæreticus. Quia episcopus hæreticus non potest deponi ab aliquo sacerdote vel congregatione suæ dioecesis. Igitur nec papa potest deponi ab aliqua persona vel congregatione inferiori concilio generali. Tertio sic: Quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari: ita causa, quæ omnes tangit, ab omnibus tractari debet: sed causa papæ hæretici omnes tangit Christianos. Ergo per omnes Christianos vel congregationem, quæ gerit vicẽ omnium Christianorum, cuiusmodi est concilium generale, tractari debet: & per consequens nulla persona vel congregatio inferior concilio generali, potest deponere papam hæreticum.

Cap. LXXI.

Ponit tertiam opinionem, qua respondet sub vnica conclusione duas continente particulas, quas etiam probat exemplo & duabus rationibus.

Discipul. Suntne plures opiniones circa interrogationem meam, quam tibi proposui. *Mag.* Tertia est opinio, quod non solum vniuersalis ecclesia & concilium generale, sed dioecesis Romana collegium Cardinalium & Imperator & etiam episcopus, in cuius dioecesi moraretur papa hæreticus, posset eundem deponere. Hæc opinio quantum ad Romanos probatur per exemplum de Ioan. ... quem priuauerunt Romani papatu, & alium elegerunt. Quantum autem ad episcopum, in cuius dioecesi moraretur, probatur primo sic. Ex iure diuino ad quemlibet spectat episcopum suam dioecesim de prauitate hæretica expurgare, ergo quilibet hæreticus trahens moram in episcopatu cuiuscunq; episcopi est subiectus iudicio illius episcopi. Aliter enim non haberet episcopus potestatem suam dioecesim de omni hæretica prauitate purgandi. Ergo papa hæreticus est subiectus iudicio episcopi, in cuius dioecesi commoratur, ergo episcopus ille potest deponere papam hæreticum. Secundo sic: Episcopi vicini dioecesi, in qua papa hæreticus moraretur, haberent potestatem papam hæreticum deponendi. Ergo multo magis episcopus, in cuius dioecesi moratur papa hæreticus, saltem cum vicinorum episcoporum consilio, haberet potestatem deponendi papam hæreticum. Antecedens patet per exemplum de episcopis tempore beati Marcellini, qui, vt legitur *dist. 21. c. nunc autem,* & allegatum est supra, cum venerunt ad inquirendum de beato Marcellino, qui idolatrauerat, quem deposuissent, si eum in perfidia hæresis inuenissent.

Cap. LXXII.

In quo ponitur quarta opinio, quæ respondendo ad quæsitum talem ponit conclusionem, scilicet quod Papa hæreticus, nisi sponte renunciare voluerit, à quacunq; congregatione vel persona deponi non potest, quæ probatur duabus rationibus fundamentalibus opinantium.

Discipul. Si sunt plures opiniones circa interrogationem meam, enarra. *Magist.* Est vna opinio, quod papa hæreticus nisi sponte renunciare voluerit, à quacunque congregatione vel persona deponi non potest. Fundamentum autem istius opinionis est hoc: quia inferior suum superiorem deponere non potest, papa autem hæreticus cum non sit de iure diuino papatu priuatus, secundum istam opinionem est superior omni congregatione & persona Christiana, tota enim ecclesia distincta à papa est inferior papa, ergo tota ecclesia distincta à papa non potest deponere papam, q...

[illegible]s. Secundum fundamentum dictæ opinionis est tale. Omnes subditi [illegible] el Metropolitani non possunt deponere talem Patriarcham vel Metro[illegible] non est de iure depositus, ergo omnes subditi papæ non possunt papam hæ[illegible] non est de iure diuino depositus.

Cap. LXXIII.

In quo probatur, quod Papa hæreticus est iure humano à papatu & omni ecclesiastica dignitate priuatus.

D[illegible] Prima istarum opinionum, scilicet quod papa hæreticus est iure diuino papatu & eccle[illegible]stica dignitate priuatus (vt videtur) fortiter est fundata. Secunda etiam opinio & tertia tole[illegible] [illegible]ra autem (in præiudicium fidei orthodoxæ) ad fauorem papæ hæretici videtur ind[illegible] quia si papa hæreticus non esset iure diuino papatu priuatus, nec ab aliqua congregatione vel pe[illegible]ona deponi valeret, posset papa hæreticus libere absque timore pœnæ temporalis vel coertionis h[illegible]manæ fidem abnegare catholicam, & cogere Christianos ad sectam Saracenorum vel Iudæorum vel aliorum infidelium acceptandam, quod horrerent audire catholici & fideles, ideo illa opinione quarta pro nunc dimissa, volo opiniones alias quantum ad aliud pertractari. Videtur enim quod omnes illæ in hoc conueniunt, quod si in his diebus quis papa efficeretur hæreticus, ipso facto esset de iure papatu priuatus. Vnde quid de hoc sentiant literati non differas indicare. *Magist.* V[illegible]m dicis, quod tres opiniones prædictæ tenent pro firmo: quod si papa nunc incurreret hære[illegible]m prauitatem, esset de iure papatu & omni ecclesiastica dignitate priuatus. Prima enim tenet, quod esset de iure diuino papatu priuatus. Secunda & tertia tenent, quod esset iure humano priuatus. Pro primo istorum argumentatum est multipliciter supra *cap. 68.* Secundum probatur sic: Concilium generale habet potestaté deponendi & damnandi papam hæreticū, sicut probatum est supra, ergo si sententia vel damnatio generalis concilii indistincte lata fuerit contra hæreticos, est ad papam hæreticum extendenda. Vbi enim canon generalis concilii non distinguit, nec nos debemus distinguere. Sed omnes hæretici, nullo excepto, sunt per generale concilium condemnati, teste generali concilio sub Innocentio tertio celebrato, qui, vt habetur *extra de hæreticis, excommunicamus*, ait: *Excommunicamus itaque & anathematizamus omnem hæresim extollentem se aduersus hanc orthodoxam & catholicam fidem, condemnantes vniuersos hæreticos quibuscunque nominibus censeantur.* Sententiam etiam huiusmodi contra omnes hæreticos indistincte tulit concilium Carthaginense quartum, quod, vt legitur *24. q. 3. c. clericus*, ait: *Clericus hæreticorum ac schismaticorum tam conuiuia quam sodalitates euitet, æqualiter eorum conuenticula non ecclesia, sed concilia sunt appellanda, cum eis neque orandum est neque psallendum.* His etiam concordat concilium Martini papæ, vt habetur *7. quæst. 1. cap. non liceat*, ait: *Non liceat clericis vel laicis ab hæreticis eulogia* (id est benedictiones) *accipere: quia maledictiones sunt magis quam benedictiones, neque liceat aut cum hæreticis aut cum schismaticis orare.* Item concilium Affricanum, vt habetur *extra de hæreticis*, ait: *Si quis episcopus hæredes instituerit extraneos à consanguinitate sua vel hæreticos, vel consanguineos aut paganos prætulerit, saltem post mortem eius anathema dicatur:* Item in eodem concilio, vt habetur *2. c. in eos*, sic loquitur: *In eos, qui catholici non sunt, etiam si consanguinei episcopi fuerint, prælati vel presbyteri nihil conferant.* Item in concilio Laodicensi, vt habetur *1. quæst. 1. c. non oportet*, sic scribitur: *non oportet hæreticorum benedictiones accipere, quoniam maledictiones sunt magis quam benedictiones.* Ex quibus aliisque quampluribus colligitur, quod in omnes hæreticos indistincte per generalia concilia sententiæ plures sunt prolatæ. Ergo omnia illa concilia generalia & alia sunt ad papam hæreticum extendenda. Quod Gloss. super præallegatum capitulum, *si quis episcopus*, videtur asserere manifeste dicens: *Idem iuris est de paganis & de hæreticis, idem de omnibus qui catholici non sunt.* Cum ergo paganus non sit verus papa, nec hæreticus est verus papa. Et ita papa hæreticus est papatu priuatus, & per consequens sententia diuina vel humana lata est contra ipsum. Secundo probatur eadem conclusio sic: Quicunque in hæresim damnatam semel labitur, eius damnatione seipsum inuoluit, *4. q. Achatius.* Sed papa hæreticus incidit in antiquam hæresim per generale concilium damnatam explicite vel implicite, quia omnis hæresis est explicite per generalia concilia iam condemnata. Ergo papa hæreticus incidit in hære[illegible]m iam damnatam. Ergo si eius damnatione inuoluitur per generalia concilia papa hæreticus est damnatus.

Discip. Secundum ista ad damnandum papam hæreticum, non oporteret generale concilium conuocari: quia ad damnandum hæresim iam damnatam non est necesse generale concilium con[illegible]ocari: imo nulla est conuocanda congregatio, ex quo iam damnatus est papa hæreticus: cuius tamē [illegible]situm videtur veritatem habere. Nam ad inquirendum de papa super crimine hæresis diffama[illegible] oportet aliquod concilium generale vel aliud cōuocari: exemplo istorum, qui ad inquirendum de beato Marcellino quondā idololatra conuenerunt. Ergo etiā ad deponendū papam hæreticum oportet con[illegible] conuocari. *Mag.* Ad hoc respondetur sic, quod papa hæreticus vel iure diuino secundū primam opinio-

opinionem, vel inre humano, concilii videlicet generalis, (secundum alias opiniones) est damnatus & papatu priuatus, quia omni ecclesiastica dignitate est nudatus. Et ideo ad deponendum papam de inre non est necesse concilium congregari. Oportet tamen in casu concilium conuocari ad potenrer pellendum papam hæreticum de Apostolica sede ad ecclesiam Dei salubrite di ponendam, vel ad audiendam causam & accusationem papæ hæretici, & ad probandum ipsum esse hæret um. Sicut enim episcopi conuenerunt ad inquirendum de beato Marcellino, non quia fuisset da si fuisset hæreticus: sed quia volebant inquirere veritatem, quem si inne nissent esse hæreticu, pronunciassent ipsum esse damnatum. *Discip.* Est ne aliquod exemplum de aliquo papa hæretic q absque conuocatione noui concilii generalis fuerit ab ecclesia hæreticus coodemnatus? *Mag st.* Exemplum ponitur de Anastasio, quem clerici Romani absque congregatione noui cuocilii genera repntabant condemnatum; & se ab eius communione laudabiliter abegerunt, vt habetur *dist. 19. Anastasius*, vt notat Glos. quod *clerici illi non recesserunt ante sententiam, quia inciderat* (scilicet Anastasius *in hæresim iam damnatam.* Ex quibus verbis patenter habetur, qnod ad damnandum papam hære cum non est necesse concilium generale nouiter congregari. Quia quemadmodum verberans cleri cum ipso facto nulla denunciatione noua vel sententia expectata, imo si ipse solus esset conscius sui, excommunicationis sententia est ligatus, quia incidit in canunem latæ sententiæ: ita papa hæreticus ipso facto nulla alia expectata sententia vel cõuocatione est iure dinino vel humano damnatus. *Discip.* Exemplnm istud non videtur esse ad propositum: quia Anastasius inciderat in hæresim iam damnatam, posset antem papa effici hæreticus, licet non incideret in hæresim iam damoatam. *Magist.* Respondetur, quod ista instantia dictnm exemplum non impedit: quia omnis hæresis est damnata, vt supra *2. huius* est ostensnm. Et ideo quicunque papa efficeretur hæreticns, incideret in hæresim iam damnatam, licet possit incidere in hæresim damnatam implicite. Inter hæresim autem damnatam implicite & damnatã explicite non est differentia: ad hoc quod incidens in hæresim damnatã solummodo implicite sit damnatus. Sed qnantum ad hoc potest esse differentia, quod incidens in hæresim explicite non solum est damnatus, sed etiam pro damnato est habendus. Incidens autem pertinaciter in hæresim damnatam solummodo implicite, quamuis esset damnatus, non tamen esset pro damoato habendus: sed ad habendum ipsum pro damnato oporteret concilium generale congregari. Anastasius autẽ secundus incidit in hæresim iam damnatam explicite, & ideo non solum fuit damnatus, sed etiam pro damnato fuit habendus. Est ergo exemplum ad propositum quantum ad hoc, quod papa quantumcunque efficeretur hæreticus, esset damnatus: non est tamen ad propositum qnantum ad hoc, quod sit pro damnato habendus, nisi incidat in hæresim damnatam explicite, cuiusmodi est omnis hæresis, quæ in eisdem terminis alicui veritati scripturæ diuinæ contradicit aut quæ contradicit alicui veritati, quę patenter omnibus iudicio rationis vtentibus sequitur ex contento vel contentis in scriptura diuina, vel cootradicit veritati, quæ est apud omnes catholicos tanquam catholica diuulgata.

Cap. LXXIV.

In quo quæritur in generali, qua pœna Papa hæreticus sit plectendus.

DIscipul. Postqoam disseruimus de papa hæretico, an sit papatu priuatos; peto vt secundum opiniones prædictas exponas, qua pœna papa hæreticus est plectendus. *Mag.* Respondetur quod papa hærencus omnibus pœnis est subditus & subdendus, quibus alii hæretici saltem episcopi inuoluuntur vel sunt inuolnendi. Quia, sicut dictum est, papa hæreticus non gaudet priuilegio speciali nec in taxatione pœnarum hæreticorum papa prauitate hæretica irretitus excipimr. Quare cum sit damnatus siue iure diuino, siue iure humano, omnibus pœnis hæreticis indistinctè per ius diuinum & ius naturale per generalia coocilia & canones summorum pontificum inflictis noscitur subiacere. *Discip.* Aperte video, quod si papa hæreticus est damnatus siue à iure diuino & à statutis generalium conciliorum, qnod pœnis inflictis hæreticis à iure diuino & à statutis generalium conciliorum inuoluitur. Sed dic, quomodo subiacet pœnis illatis hæreticis per summos pontifices? *Mag.* Sic probatur, si papa hæreticus est damnatus, siue per ius diuinum, siue per canonem conciliorum generalium, factus est inferior summo pontifice, si alius papa catholicus eligatur. Ex quo sequitur, quod omnibus pœois, quas idem summus pontifex de nouo electus diceret indistinctè hęreticis imponendas, papa hæreticus est plectendus. Prædecessores noui summi pontificis fuerunt eiusdem auctoritatis, cuius est iste, ergo si papa hæreticus subiaceret pœnis per suum successorem impositis, ita subiaceret omnibus pœnis prædecessorum suorum hæreticis indistinctè inflictis.

Cap. LXXV.

Quærit in speciali qua scilicet pœna talis Papa hæreticus debeat plecti.

Discipul. Ex quo modum prædictum ponendi intelligo, discurramus per pœnas, quibus papa hæreticus est plectendus. *Mag.* Vt ordinatius procedatur, duæ distinctiones secundum primam opinionem dicuntur esse notandæ. Quarum prima est, quod pœnarum hæreticis debitarum, quædam taxantur & determinantur in iure diuino vel naturali, quædam in iure humano. Secunda distinctio est quod hæretici aliquas pœnas incurrunt ipso facto, sed sunt eis etiam per catholicos vel per catholicum infligendæ. *Discipul.* Incipias ergo à pœnis hæreticorum, quæ taxantur in iure diuino vel in iure naturali secundum primam opinionem. *Magist.* Pœna hæreticorum, quam incurrit omnis hæreticus, siue papa siue alius, est priuatio omnis ecclesiasticæ prælationis. Quia omnis hæreticus licet non sit priuatus charactere, qui confertur in ordinibus, est tamen omni ecclesiastica prælatione priuatus. Si enim secundum iura humana in iure diuino & naturali fundata qui præest, & alii quibus præest debent esse eiusdem professionis spiritualis, propter quod abbas Monachorum debet esse Monachus, & Canonicorum Canonicus, vt ex sacris Canonibus colligitur, *extra de elect. c. cum causam & c. cum in magistrum, & 16 q. 7. & extra de institutis in ecclesia*: multo magis secundum ius diuinum qui præest in spiritualibus, & illi quibus præest, debent esse eiusdem professionis saltem generalis, hæreticus autem & catholicus non sunt eiusdem professionis etiam generalis, hæretici enim & catholici in nulla vna professione conueniunt, sed discrepant & discordant, ergo hæreticus catholicis præesse non potest. Quod etiam aperte in lege veteri figuratum est *Deuter. 22.* vbi dicitur: *non arabis in boue & asino: non indueris vestimento quod ex lana linoque contextum est.* In quibus verbis innuitur, quod in vna eademque congregatione non debet esse dispar professio, quare hæreticus præesse catholicis non potest. *Discipul.* Per istam rationem probaretur, quod catholicus hæreticis præesse non potest, cuius tamen videtur oppositum, cum Iudæi sint serui Christianorum, *extra de Iudæis.* Et per eandem rationem infideles fidelibus in temporalibus præesse non possent, nec vnquam poterunt: cum fideles & infideles diuersæ professionis existant. *Magist.* Ad primam instantiam respondetur, quod catholicus præesse non debet hæreticis ad informandum & regendum in sua superstitione eosdem: licet possit eisdem præesse ad puniendum eos, si contra Deum vel bonos mores deliquerint, ergo consimiliter hæreticus præesse non debet catholicis ipsos instruendo & regendo in obseruantia religionis Christianæ. Cum ergo prælatus fidelium in religionis obseruantia Christianæ fidem catholicam docere debeat & regere Christianos, nullo modo secundum legem diuinam & rationem naturalem in diuina lege & in propositionibus naturaliter notis simul fundatam hæreticus præesse poterit catholicis orthodoxis: quia omnis hæreticus etiam secundum legem diuinam omni prælatione est priuatus. Ad secundam instantiam respondetur, quod licet fideles & infideles diuersæ professionis existerent, & ideo nec fidelis infidelium nec infidelis fidelium debet esse doctor & rector, quoad illa, quæ ad suam professionem spectare noscuntur: tamen in temporalibus, quæ omnia communia sunt Christianis fidelibus & infidelibus, & quæ nullam sibi professionem certam determinant, & infidelis fidelibus & fidelis infidelibus, quod est ex lege diuina, præesse valebit. Et ita per vtramque instantiam tuam, vt videtur, potest patenter inferri, quod quemadmodum legi diuinæ repugnat, quod fidelis sit doctor & rector infidelium quantum ad illa, quæ ad professionem infidelium spectant, tunc enim in talibus communicaret eisdem: Ita legi diuinæ repugnat quod infidelis sit doctor & rector fidelium, quantum ad illa quæ ad religionem pertinent Christianam. Quare per legem diuinam omnis hæreticus omni prælatione ecclesiastica est priuatus. Et est hæc pœna ad papam hæreticum extendenda: tum quia maius periculum imminet fidei orthodoxæ, si esset verus papa, quam si esset verus episcopus: tum quia si hæreticus non potest esse in minori officio propter repugnantiam, quam habet ad religionem Christianam, multo magis non poterit fungi officio maiori. Et ita non poterit esse verus papa.

Cap. LXXVI.

In quo probatur, quod omnes hæretici incurrunt pœnam infamiæ.

Discipulus. De ista pœna satis dixisti: ideo dic aliam pœnam, quam iure diuino vel iure naturali papa hæreticus & generaliter omnes hæretici ipso facto incurrunt. *Magist.* Vna assertio est, quod omnes hæretici incurrunt pœnam infamiæ. Dicitur enim esse sciendum, quod, sicut notat Gloss. *3. quæst. 7. porro*, alia est infamia iuris, alia facti. Infamia facti est, quando quis infamatur apud bonos & graues viros. Infamia iuris est diminutio status alicuius. Primam infamiam hæretici, præsertim occulti, non semper incurrunt: quia nonnulli hæretici non semper apud bonos & graues diffamantur. Apud quos tamen interdum catho-

catholici grauissime infamantur. Secundam autem infamiam, papa hæreticus & generaliter omnes hæretici incurrunt. Ad euidentiam dicitur esse sciendum, quod infamia iuris quandoque irrogatur ipso facto, quandoque per sententiam. Et vtroque modo incurrunt infamiam vniuersi: quia ex hoc ipso, quod efficiuntur hæretici, hæretici, committunt peccatum dignum infamia. Etiam per sententiam eis infamia irrogatur, dum per legem diuinam de crimine maximo condemnatur, & illæsæ dignitatis statu priuatur. *Discip.* Videtur secundum istos, quod infamia iuris est duplex, igitur vt intentionem eorum melius aduertam, expone istos duos modos infamiæ iuris. *Mag.* Vt clarius eorum habeas intellectum, scire debes, quod infamia per sententiam irrogata duplex est, quędam est, quæ est irrogata per sententiam latam à iure, quædam per sententiam latam ab homine. Primam infamiam incurrunt semper hæretici. Secundam infamiam non incurrunt semper, quam tamen non in quantum viri catholici & ab omni crimine innocentes non incurrunt: quia sæpe catholici condemnantur ab homine, & hæretici exaltantur & honorantur. Ex his enim dicunt, quod infamia sit læsæ dignitatis status moribus ac legibus comprobatus. Infamia iuris est duplex, secundum quod status hominis dupliciter lædi potest: quia aut læditur per actum infamiæ, committendo videlicet actum infamiæ, quemadmodum de iniquis dicunt Salomon Prouerb. 2. *Quorum via peruersa & infames gressus eorum.* Et 8. & cap. dicit: *Ambulans recto itinere & timens Deum respicitur ab eo, qui infami graditur via*, patenter insinuans, quod omnes gressus & viæ prauorum sunt infames. Et hæc est infamia quamuis non semper habeant annexam infamiam facti, quia omnes actus malorum in quantum mali sunt, iure diuino aut iure naturali vel humano damnantur. Et hæc infamia iuris potest vocari infamia irrogata per sententiam latam à iure. Aliter læditur status hominis per superiorem suum ipsum de crimine condemnantem & dignitate famæ illæsæ priuantem, licet interdum nihil commiserit, propter quod infamia lædi debeat. Et hæc infamia potest vocari infamia iuris irrogata per sententiam iudicis. *Discip.* Intelligo distinctionem eorum de duplici infamia iuris, per quam patenter aduerto, quod papa hæreticus & omnes hæretici infamia iuris primo modo dicta sunt infames: quia eorum viæ & pertinaciæ sunt infames: sicut & alii actus praui malorum sunt infames secundum sententiam Salomonis. Sed ex hoc non sequitur, quod sint infames infamia iuris secundo modo dicta. Et ideo quomodo hoc probare nituntur, ostende. *Magist.* Videris velle transire ad pœnas, quæ irrogantur à iure humano.

Discipul. Quia aliquotiens eadem pœna iure diuino, naturali & humano infertur: ideo vndecunque infamia hæreticis irrogetur, dic qualiter probetur quod omnes hæretici sunt infames. *Magist.* Hoc multis auctoritatibus & rationibus videtur posse probari. Dyonysius enim papa, vt legitur *2. q. 7. alieni*, hoc videtur asserere manifeste, ait enim: *infames esse omnes censemus, qui suam fidem aut Christianam legem præuaricantur*, omnes autem hæretici legem Christianam præuaricantur, ergo omnes sunt infames. His etiam concordat Stephanus papa, qui, vt habetur *9. q. 2. c. infames*, ait: *infames omnes personas etiam dicimus, quæ pro aliqua culpa notantur infamia, id est omnes qui Christianæ legis normam abiiciunt.* Omnes ergo hæretici sunt infames. Quod etiam rationibus videtur posse probari. Quarum prima est hæc. Omnes iniqui qui regnum Dei minime possidebunt, sunt infames, teste Fabiano papa, qui, vt habetur *6. q. 1. c. illi*, ait: *Illi, qui illa peccata perpetrant, de quibus Apostolus ait, Quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequuntur, valde cauendi sunt, & ad emendationem si venire noluerint, compellendi sunt, quia infamia macula sunt aspersi & in baratrum dilabuntur.* Sed hæretici sunt iniqui, qui regnum Dei non consequentur, ergo hæretici sunt infames. Secunda ratio est hæc. Minoris culpæ est peccatum luxuriæ quam peccatum hæresis, sed incontinenter viuentes sunt infames, quia non sunt bonæ famæ, dicente Hely sacerdote ad filios suos, qui dormiebant cum mulieribus quæ obseruabant ad hostium tabernaculi, vt legitur 1. Reg. 2. *Et quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio pessimas ab omni populo, nolite filii mei, non enim est bona fama, quam audio*, ergo multo magis hæretici sunt infames.

Cap. LXXVII.

In quo probatur, quod omnes hæretici sunt ab omni testimonio repellendi.

Discipulus. Dic, si papa hæreticus & alii hæretici alia pœna plectuntur secundum ius diuinum, vel ius naturale, vel etiam humanum. *Mag.* Sunt nonnulli dicentes, quod papa hæreticus & generaliter omnes hæretici hac pœna plectuntur ipso iure, quod sunt ab omni testimonio repellendi, nec eis in quocunq; negocio est credendum. *Discip.* Moliuntur ne hanc assertionem aliquibus rationibus vel auctoritatibus munire? *Mag.* Hanc assertionem pluribus rationibus in scripturis fundatis auctenticis & auctoritatibus multis probare nituntur. Est autem prima ratio talis. Nullus criminosus est ad testimoniũ admittendus, nec ei in quocunq; negocio est credẽdum, omnes autẽ hęretici sunt & criminosi, ergo nullus hæreticus est ad testimonium admittendus: sed est ab omni testimonio repellendus: & ei in nullo negocio est credendũ. *Dis.* Sola maior istius rationis probatione

indi-

In[illegible] euidet [illegible] sæpe in scripturis legi autenticis (nec tamen vnde habeat firmitatem [illegible] scilicet ex [illegible] diuino vel naturali aut solummodo ex constitutione humana habeat: quod tamen [illegible] temporibus affectaui. Et ideo circa istam maiorem primo eam auctori[illegible]. Secundo, an [illegible] sola constitutione humana dependeat, vel ex iure diuino [illegible] nat[illegible] mentum, velis disserere. Sic enim fortassis ad veritatem perueniam. *Magist.* [illegible] quod [illegible] noui scelerit [illegible] te vel perpetuo carcere notorie dignos, qui de personis [illegible] xerunt & mendaciter imposuerunt ex odio vel rancore, istam materiam [illegible] opiniones hominum discutiam. Et quid ego sentiam, toti mundo alias ex[illegible]icabo. [illegible] materia librum intendo facere specialem *Discip.* Et ego huiusmodi crimina[illegible]res & [illegible] esse [illegible]. De quibus in *tertia parte huius operis*, scilicet tractatu de gestis circa fidem [illegible] antium [illegible] doxam, in speciali tibi plures quæstiones proponam. Quia impositores & [illegible] falsorum [illegible] num in tantum odio habeo, quod mihi videtur eos esse dignos pœna ma[illegible] impositis criminibus irretiri. Nunc vero circa maiorem præscriptam, sicut [illegible]. *Magist.* Quod omnes criminosi sunt à testimonio repellendi, multis auctoritatibus vide[illegible] probari. Ait enim Damasus Papa, vt habetur 2. q. 7. cap. testes: *Testes absque vlla infamia [illegible] vel manifesta macula, cum vera fidei plenitudine instructi esse debent.* Item Cælestinus Papa [illegible] *extr. de exceptionibus c. 1.* ait: *Cum sicut canonica instituta declarant, testes absque vlla infa[illegible] manifesta macula inferendo testimonium requirantur.* Item Pontianus Papa, vt habe[illegible] *suspectos*, ait: *suspectos aut inimicos aut facile litigantes & eos qui non sunt bonæ conuersationis, aut quorum [illegible] est accusabilis, & qui rectam non tenent aut docent fidem, accusatores esse & testes, antecessores nostri [illegible] prohibuerunt, & nos eorum auctoritate submouemus, atque temporibus futuris prohibemus.* Ex quibus [illegible] patet aperte, quod criminosi sunt à testimonio repellendi. *Discip.* Scio quod sæpe inuenitur in [illegible], quod criminosi sunt à testimonio repellendi, & quod etiam sunt ab accusatione penitus submouendi: ad quod tamen probandum alias auctoritates adducas. Et alias signa, vbi debeant reperiri. *Magist.* Quod criminosi sunt ab accusatione penitus repellendi, testatur Iulianus Papa, qui, vt legitur *3. q. v. c. similiter*, ait: *Similiter in præfixa synodo est decretum, ne suspecti aut infames aut criminosi, aut gratiosi, aut calumniatores vel affines aut scelerati aut facile litigantes suscipiantur accusatores: sed tales qui omni careant vitio aut suspitione.* Item Eusebius Papa, vt habetur eadem causa & q. c. [illegible]*stituimus*, ait: *constituimus cum omnibus qui nobiscum sunt episcopis, vt homicidæ, malefici & fures, sacrilegi, raptores, adulteri, incestuosi, venefici, suspecti, criminosi, domestici, periuri, & qui raptum fecerunt, vel qui falsum testimonium dixerunt, seu qui ad sortilegos diuinosque concurrunt, similesque eorum, ad nullatenus accusationem vel ad testimonium sunt admittendi, quia infames sunt & iuste repellendi, quia funesta est in talibus vox eorum.* Ex quibus patet expresse, quod criminosi tam ab accusatione quam à testimonio sunt penitus repellendi. Quod etiam asseritur manifeste *3. q. 4. c. nulli & cap. si quis & c. sanguinei*, & *3. q. 4. canonica & 6 q. 1. omnes & c. quiescite, & extr. de desponsatione impuberum, cum in tua. & 22. q. 1. prohibentur. & extr. de accusationibus, cum oporteat*, in textu & Gloss. & *extr. de testibus, veniens.* Quod etiam criminosi non sunt in testimonium admittendi, probatur ratione, Minus sunt admittendi, crimine conuicti, quam quibus crimina opponuntur. Sed illi, quibus crimina opponuntur, siue in modum exceptionis siue in modum accusationis non sunt in testimonium admittendi, *extr. de testibus c. super eos & c. testimonium, & c. vltimo & extr. de exceptione, c. denique.* Ergo multo magis notorie criminosi & victi vel confessi de crimine, non sunt in testimonium admittendi.

Discip. Istæ allegationes pro assertione sufficiant. Ideo ad secundum te conuerte. Et vnde accipitur, quod criminoso in nullo negocio fides debeat adhiberi secundum beatorum sententias manifesta. *Magist.* Circa hoc contigit diuersimode opinari. Est enim vna opinio, quod non ex constitutione humana, sed ex recta ratione & iure diuino nulli criminoso est credendum. Quia de nullo criminoso est firmiter præsumendum, quod sit verax, & quod nolit mentiri vel etiam periurare. Illi autem in præiudicium alterius nullatenus est credendum, de quo non est præsumendum, quod sit verax, & quod nolit mentiri. Igitur nulli criminoso in quocunque negotio præcipue in alterius præiudicium est credendum. *Discip.* Ista opinio duo probare debet: quorum primum est, quod de nullo criminoso est firmiter credendum, quod sit verax, & quod nolit mentiri vel periurare. Secundum est, quod illi non est credendum, de quo non est firmiter præsumendum, quod verax est, & quod nolit mentiri. *Magist.* Primum declaratur sic. Ille, de quo constat, quod careat aliqua vera virtute, non est præsumendum, quod careat vitio opposito saltem secundum præparationem cordis, licet constare possit quod careat contrario vitio, quantum ad opus exterius. Multi enim sunt, de quibus constat, quod non sunt vere iusti: quia constat quod exercent opera iusta ex timore vel cupiditate. De quibus tamen per consequens constat, quod non sunt iniusti, quo ad opus exterius, quia nullum faciunt iniustum: sed non constat quod non sunt iniusti secundum præparationem cordis. Criminosus autem caret illa virtute, scil. veritate, quæ est vera virtus. Ergo de criminoso est nullatenus præsumendum, quod non sit falsus & mendax & quod nolit mentiri. [illegible] Ista ratio videtur mihi mirabilis. Nam sequitur ex ipsa, quod nunquam de aliquo pagano [illegible] fideli constat, quod habuerit veram virtutem, quæ est veritas seu veracitas: quia nulla est virtus sine sana fide. Ideo sicut nec iustitia est sine sana fide, teste Aug. vt habetur *3. q. 1. c. vbi*, ait: *Vbi sana fides non est, ibi non potest esse sana iustitia.* Ergo consimiliter vbi sana fides non est, veritas seu veracitas esse non potest. Constat autem quod pagani veram fidem minime habuerunt. Ergo

de nullo illorum præsumendum fuit, quod vnquam esset ad testimonium admittendus, quod constat esse falsum. *Magist.* Ad istam instantiam respondetur distinguendo de vera virtute. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod bonum actum exteriorem, sicut dicere veritatem recte iudicare, pascere pauperem, & actus alios bonos exercere, contingit tripliciter, vel propter Deum, vel quia dictatur à ratione recta, vel quia neque propter hoc quod Deo placet, nec quia dictatur à ratione recta, sed propter aliquod bonum vtile aut delectabile consequendum, vel propter aliquod malum ac periculum euitandum. Actibus bonis primo modo elicitis correspondent virtutes perfectæ. Qui enim ex habitu veritatem loquitur propter Deum, habet veritatem seu veracitatem, quæ est virtus perfecta, quam habent soli fideles; quia illi soli propter Deum verum ex caritate veritatem loquuntur. Et ista virtus nullum vitiũ secum compatitur. Quia habens talem virtutem secundum præparationem cordis habet omnes virtutes & actus eorum omni vitio caret. Quemadmodum habens charitatem secundum præparationem cordis habet omnes virtutes & omni vitio caret. Actibus bonis secundo modo elicitis correspondent virtutes veræ, sed imperfectæ respectu virtutum primarum. Qui enim ex habitu veritatem dicit propter hoc, quod ratio recta dictat veritatem esse dicendam (licet de Deo non cogitet) habet veritatem seu veracitatem, quæ est vera virtus. Habens taliter veritatem secundum præparationem cordis, habet omnes virtutes morales & omni vitio caret. Et ideo talis veritas omne vitium excludit, & potest vera virtus vocari; sed est imperfecta, sicut actus in tali dicente est imperfectus. Velle enim dicere veritatem propter Deum est multo perfectior actio, quam tantummodo velle dicere, quia recta ratio veritatem esse dicendam: quemadmodum Deus est perfectior quàm ratio recta, & ideo ista veritas est imperfectior alia. Virtutes autem isto modo dictæ fuerunt secundum alios in Philosophis multis & paganis quampluribus, quia plures eorum ideo fecerunt actus bonos ex genere, quia secundum rationem rectam viuere voluerunt. Actibus autem bonis exterioribus tertio modo elicitis correspondent veræ virtutes neque perfectæ neque imperfectæ: quia nec virtutes generantur ex eis, nec ipsi ex virtutibus generantur. Qui enim loquitur veritatem, vel vt honoretur vel ditetur, vel vt infamiam aut aliquod malum euitet; non ideo verax & virtuosus est. Quemadmodum ambitiosi, hypocritæ, auari & alii multis criminibus inuoluti veritatem dicunt, & actus bonos aliquos operantur: non autem habent veritatem, quæ est virtus vera nec perfecta neque imperfecta. Tales enim non sunt virtuosi, sed ambitiosi, timidi vel auari. Omnes namque opera sua faciunt vel vt videantur ab hominibus & honorentur laudentur & exaltentur ab eis, vel vt acquirant pecuniam, aut vt infamiam & confusionem temporalem euadant. *Discip.* Antequam ista ad propositum applicentur, ad istam instantiam respondeas: an scil. sic dicentes ponant virtutes perfectas & imperfectas esse distinctas specie, vel solo numero propter maiorem & minorem gradum eiusdem perfectionis secundum speciem. *Magist.* Circa istam opinionem habentur assertiones contrariæ, quibusdam asserentibus quod non distinguuntur specie: aliis opinantibus quod specie distinguuntur. Quemadmodum actus voluntatis quo elicitur vel imperatur bonus actus exterior, quia à recta ratione dictatur. Illi enim ponunt omnes veras virtutes esse in voluntate: & quod quibuslibet distinctis actibus bonis voluntatis distincti habitus correspondent.

Discip. Opiniones prædictas intelligo, quarum discussionem curiosis reputo relinquendam: quia parum vtilitatis habent. In hoc autem opere vtilia tantũ reputo pertractanda. Ideo dic, quomodo per illa, quæ de virtute perfecta & imperfecta dicta sunt, ad instantiam factam respondetur. *Magist.* Respondetur, quod non solum qui habet virtutem perfectam (quæ sine fide & caritate minime reperitur) sed etiam qui habet virtutem quamcunque moralem veram (licet imperfectam respectu virtutis, quæ est in fidem & caritatem habentibus) habet secundum præparationem cordis omnes virtutes morales & omni morali vitio caret. Et ideo talis virtuosus secundum præparationem cordis est verax, neque est falsus neque mendax. Tales autem virtutes morales, vt quidam putant, in multis fuere paganis. Multi enim eorum secundum rationem rectam viuere nitebantur & vixerunt. Quare veraces fuerunt: & ideo in testimonium admittendi fuerunt. Quia ergo quilibet etiam paganus præsumendus est virtuosus virtute morali imperfecta, nisi constet contrarium, Pagani, qui non fuerunt aliquo crimine morali inuoluti, ad testimonium admittendi fuerunt. Quando autem dicit Augustin. *Vbi fides sana non est, non potest esse iustitia*: ipse loquitur de iustitia perfecta, cui correspondent actus iusti ex charitate Dei eliciti. Talis enim iustitia in paganis & in quibuscunque carentibus sana fide non fuit. Tamen iustitia, quæ vocatur iustitia politica vel ciuilis, fuit in pluribus. Multi enim eorum multa fecerunt, non propter aliquod lucrum vel commodum vel honorem, vel propter aliquod exterius malum vel periculum euitandum, sed quia rectam rationem sequi volebant.

Discip. Licet præscripta apparentia & subtilia videantur, contra ipsa tamen aliquæ mihi obiectiones occurrunt. Quarum prima est hæc: quod secundum assertiones sanctorum patrum pagani non sunt ad testimonium admittendi *2. q. 7. pagani*. Secunda ratio est, quia omnes pagani sunt & fuerunt criminosi: quia infidelitas species criminis dignoscitur esse. Et tamen secundum prædicta aliqui pagani fuerunt in testimoniũ admittendi. Ergo criminosus est ad testimonium

admit-

...endus. Tertia ratio est: quod si ideo pagani aliqui fuerunt reputandi veraces & non falsi neq; ...daces, quia secundum rationem rectam viuere nitebantur. Et constat q; multi criminosi secundum rationem viuere moliuntur. Qui enim ex sola ignorantia peccant secundum rationem viuere ...oan videntur. Multi autem criminosi ex sola ignorantia peccant. Ergo multi criminosi, omnes ...liter ex ignorantia delinquentes, sunt in testimonium admittendi. *Magist.* Ad primam istarum ...spondetur, quod pagani, quos à testimonio decreta sanctorum patrum exrludunt, fuerunt ex ...ali ia Christianis infesti. Et ideo tanquam inimici suspecti non fuerunt contra Christianos in te...simonium admittendi coram iudice Christiano. Ad secundam dicitur, quod nonnulli fuerunt pa...ni, qui nequaquam criminosi fuerunt. Nam & Iob paganus fuit: & multi alii boni, qui ad legem ...daicam nequaquam astricti fuerunt. Et ideo eis adhibenda fides fuit. Si etiam aliqui essent in ...uris naturalibus constituti secundum rationem viuere satagentes, non essent criminosi censendi: ... ideo esset credendum eisdem: quia virtutes morales haberent imperfecte. Illi autem pagani, qui ...imine infidelitatis irretiti fuerunt, de stricto iure non fuerunt in testimonium à fidelibus admit...ndi: sed tamen infideles, qui infidelitatem crimen esse minime putauerunt, cos recipere debue...unt. *Discip.* Nunquid secundum istã opinionẽ aliqui philosophi vel Imperatores & alii pagani, qui ...lola coluerunt, habuerunt aliquam virtutem, licet imperfectam? *Magist.* Respondetur quod nul...s idolatra siue paganus siue alius dum erat idolatra, habuit veram virtutem etiam imperfectam: ...am omnes tales criminosi fuerunt, & nullum damnabile vitium stat cum vera virtute. Quia sicut ...ctum est, quicunq; habet vnam veram virtutem, habet secundum præparationem cordis omnem ...iam virtutem. Et ideo omni vitio caret *Discip.* Contra hoc est obiectio tertia, quam feci: & ideo ...dica, quomodo respondetur ad ipsam. *Magist.* Ad ipsam dicitur, quod nulli criminoso viuere se...undum rationem donatur. Cum vero dicitur, quod qui ex sola ignorantia peccat, secundum ra...onem viuere conari videtur: Respondetur, quod quædam ignorantia excusat, vt actum, qui com...uniter est peccatum, reddat ab omni peccato immunem, vel saltem faciat venlale peccatum. Et ...ui ex tali ignorantia peccat, vel facit actum qui communiter est peccatum, non est criminosus. A...s est ignorantia, quæ non excusat, vel saltem non excusat à peccato mortali. Et ex tali ignorantia ...ulti criminosi peccant. Sed nullus peccans ex ignorantia tali nititur viuere secundum rationem. ... enim secundum rationem viuere conaretur: quomodo esset viuendum, inquireret diligenter. Si ...uem inquireret, inueniret. Si inuenire non posset; ipsum ignorantia inuincibilis excusaret. Et ...ropterea Philosophi & alii idolatrantes non fuerunt à crimine excusati. Quia aut sciuerunt idola ...on esse colenda, quemadmodum Philosophi plures docuerunt in scholis, nihil diuinitatis esse in ...olis, & quod eis non esset honor diuinus aliqualiter exhibendus; & tamen cum aliis idola co...erunt. Et de illis constat, quod criminosi fuerunt, & secundum rationem viuere nullatenus co...bantur. Aut huiusmodi idolatrantes ignorauerunt huiusmodi idola non esse colenda. Et con...at quod ignorantia inuincibili minime laborabant: quia per rationem naturalem poterant inue...re, quod nihil diuinitatis erat in idolis manus factis: & quod eis honor diuinus non debuit exhi...eri. Ergo laborabant ignorantia affectata & crassa & supina. Talis autem ignorantia non excusat, ...o talis ignorantia est damnabilis. Et ideo criminosi fuerunt. Et ideo secundum rationem nulls te...s viuere nitebantur. Quare nullam veram virtutem etiam imperfectam, quæ potest esse sine fide ... charitate, penitus habuerunt. Et ideo districto iure in nullo negotio debuerunt fideles & virtuo...eis indubitatam credulitatem aliqualiter adhibere. *Discip.* Ista vltima dicta prioribus repugnare ...dentur. Dictum est enim prius, quod multi Philosophi habuerunt veras virtutes, licet imperfe...as. Nunc autem asseritur, q; nullus Idolatra habuit veram virtutem. Constat autem quod omnes ...hilosophi fuerunt idolatræ. Ergo secundum vltimo dicta nullam habuerunt veram virtutem: & ... vltima prioribus contradicunt. *Magist.* Respondetur, quod non constat omnes Philosophos ...isse Idolatras. Ideo probabile est, quod aliqui non fuerunt Idolatræ. Quicunq; enim secundũ ...tionem viuere nitebantur, idolatriam euitauerunt. Si ergo aliqui Philosophi vel alii secundũ ...tionem viuere conabantur, Idolatræ non fuerunt.

CAP. LXXVIII.

In quo probatur, quod omnis criminosus secundum præparationem cordis, omni vitio irretitur.

D*iscipulus.* Istam rationem, per quam probatur, quod de nullo criminoso est firmiter præsumen...dum, quod sit verax, intelligo. Quæ in hoc mihi fundari videtur, quod omnis criminosus se...cundum præparationem cordis omni crimine irretitur: quemadmodum habens charitatem vel ...quamcunque veram virtutem secundum præparationem cordis habet omnem actum virtutis sibi ...ossibilem. Hoc autem tam mirabile mihi apparet, quod nullus intellectus hoc debeat opinari, cum ...quædam vitia sint omnino contraria. Qui autem habet vnum contrariorum, non habet etiam se...cundum præparationem cordis reliquum contrariorum. Propterea quædam sunt vitia penitus di...sparata. Qui autem habet vnum disparatorum, non propter hoc dignoscitur habere reliquum, etiam ...secundum cordis præparationem, Ergo non omnis criminosus habet secundum præparationem ...cordis omnia vitia. Item sæpe videmus aliquos vno crimine irretitos, qui alia crimina in se & in

aliis detestantur in tantum, quod ante se morti exponerent, quam crimina talia committerent quomodo. Ergo sunt etiam secundum præparationem cordis omni crimine irretiti. Ista sunt per quæ patenter ostenditur, vt videtur, quod non omnis criminosus secundum præparationem cordis omni crimine irretitur. Quæ quamuis euidentia & insolubilia mihi appareant, peto tamen vt gratia exercitii, quomodo ad ipsa respondeatur, enarres. *Magist.* Responsiones ad ista melius intelliges, si tibi fuerit declaratum, quid est secundum opinionem contrariam, *secundum præparationem cordis aliquo vitio irretiri.* *Disc.* Rogo quod declares. *Magist.* Dicunt quod *irretiri aliquo vitio secundũ præparationem cordis* non est aliud, quam habere aliquam dispositionem vel principium inclinans naturaliter ad vitium, & per nullam veram virtutem à tali vitio refrenari: sicut habere actus virtutum secundum præparationem cordis non est aliud, quam habere dispositionem vel principium inclinans ad actus virtutum. Propter quod qui habet charitatem habet secundum præparationem cordis omnes actus virtutum sibi possibiles. In tantum quod qui habet charitatem exit in omnem actum virtutis, quando tenetur. Quod si dimitteret quemcunq; actum virtutis, quando tenetur, caritatem amittit. Sic homo iracundus habet secundum præparationem cordis actus omnium vitiorum, quæ dicuntur filii esse iræ: quia habet dispositionem inclinantem ad actus omnium vitiorum illorum, licet per passionem aliquam parumper & pro tempore retrahatur. *Discip.* Intelligo, quid isti vocant secundum præparationem cordis aliquo vitio irretiri. Ideo quomodo ad prædictas instantias respondetur expone. *Magist.* Ad prædictas instantias repellendas dicunt isti esse notandum, quod quemadmodum in speculabilibus quædam sunt principia vniuersalia, ex quibus conclusiones plurimæ demonstrantur (propter quod dicitur, quod principia sunt minima in quantitate & maxima in virtute: quia ex vno principio cum aliis propositionibus assumptis immediate aut mediate conclusiones innumerabiles inferuntur) Et sicut in naturalibus quædam sunt causæ vniuersales & quodammodo illimitatæ, ex quibus diuersi & innumeri causantur effectus, quandoq; quidem ex illis solis quandoq; ex illis & aliis particularibus causis concurrentibus: Ita vt eadem causa vniuersalis vel propter diuersitatem passiuorum, vel propter diuersitatem particularium agentium sit causa contrariorum. Ita in moralibus sunt quædam dispositiones ad plures actus virtutum vel vitiorum naturaliter inclinantes. Quemadmodum charitas impetat & inclinat ad omnes actus virtutum omnium, & ira ad contumelias, rixas, contentiones, detractiones, percussiones, homicidia, & plures alios vitiosos actus inclinat. Et per hoc ad tuas instantias respondetur. Ad primam dicitur, quod quamuis quædam vitia sint contraria, & ideo actus eorum simul esse non possunt: tamen habens vnum vitium, habet vnam malam dispositionem inclinantem ad actum vitii contrarii, nisi impediatur vel deficiat aliquid ad actum vitii contrarii requisitum. Verbi gratia: Prodigalitas & tenacitas sunt vitia contraria: & tunc tenax potest habere actum prodigalitatis secundum præparationem cordis: quia in tenace propter ipsam tenacitatem est desiderium pecuniam acquirendi. Et ideo si tenax videt, quod per actum prodigalitatis potest multa acquirere, ex desiderio acquirendi plura, exit in actum prodigalitatis. Sic etiam videmus, quod vitia & virtutes contrariantur: & tamen sæpe vitiosus habet actus virtutis secundum præparationem cordis. Sæpe enim mendax, vt sibi credatur, loquitur veritatem: & ambitiosus, vt magnos honores acquirat, paruos honores spernit & respuit. *Discip.* Clare video, quod licet aliqua vitia sint contraria: tamen habens vnum vitium potest omnes actus vitii contrarii habere secundum præparationem cordis. Imo etiam videtur secundum prædicta, quod qui habet vnam virtutem, habet actum vitii contrarii secundum præparationem cordis, sic habens vitium, habet actum virtutis, secundũ præparationẽ cordis. *Magist.* Respondetur quod quia non est simile de actibus vitiorũ exterioribus, & de actibus virtutum interioribus. Nam multi sunt actus vitiorum exteriores, qui nullo modo bene fieri possunt. Sicut mentiri nullo modo potest fieri bene. Actus fornicandi & multi alii nequaquã bene fieri possunt. Nullus autem est actus virtutis exterior, quin male fieri possit. Nam orationes ieiunia, eleemosynæ, male fieri possunt, imo actus martyrii male suscipi potest. Propter quod criminosus habet actus virtutum exteriores, sed non interiores secundum præparationem cordis. Vnde hypocritæ, ambitiosi, auari, superbi, & alii criminosi, nonnunquam mirabiles actus virtutum exteriores exercent. Vnde de hypocritis dicit Christus Matth. 5. *Exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes.* Et de ambitioso dicit Innoc. tertius: *Humanitatem simulat & honestatem mentitur; affabilem se exhibet, benignitatem ostendit.* Ex quibus verbis patet, quod vitiosi possunt actus virtutũ exteriores secundum præparationem cordis exercere. Sed virtuosus actus vitiorum non habet secundum præparationem cordis, quia illi à virtuoso nequaquam fieri possunt. *Discip.* Ista instantia non est ita fortis, sicut ante putaui: ideo dic, quomodo respondetur ad secundam. *Magist.* Respondetur ad secundam, quod nulli actus vitiorum sunt taliter disparati, quin quocunq; crimine irretitus habeat aliquã dispositionem malã inclinantem naturaliter (nisi impediatur) saltem alia causa concurrente ad quemlibet actum vitiosum. Et ideo quilibet criminosus habet actus cuiuslibet vitii secundum præparationem cordis. *Discip.* Quæ est illa dispositio mala, quæ inclinat ad omnem actum vitiosum? *Magist.* Respondetur quod tales dispositiones malæ sunt plures, scilicet contemptus rationis, amor sui, auersio a Deo, & huiusmodi, quæ à nullo vitio separantur, quemadmodum plures conditiones bonæ omni virtuti sunt annexæ. Propter quas quicunq; habet vnam veram virtutem, habet actum omnis virtutis sibi possibilis secundum præparationem cordis. Qui enim est castus, quia vult viuere secundum rectam rationem, ipse etiam vult facere omnem actum virtutis cuiuslibet: quando recta ratio dictat quod actum virtutis facere debet. Et sine tali voluntate & dispositione inclinante

ad

ad omnem actum cuiuslibet virtutis secundum dictamen rectæ rationis non habet castitatem, quæ est virtus vera, quantumcunq; ab omni actu venereo impudico abstineat. Et ita qui habet veram castitatem, quæ est virtus, quantumcunq; non exerceat actum cuiuslibet virtutis, tamen secundum præparationem habet omnem actum cuiuslibet virtutis sibi possibilem.

Discip. Dic quomodo respondetur ad instantiam tertiam, quam feci. *Magist.* Respondetur quod non ideo dicitur quis habere actum vitiosum secundum præparationem cordis, quia semper est paratus in omnem euentum actum huiusmodi exercere. Sic enim mendax nõ haberet secundum Papam ratione cordis actum mendacii. Nequaquam enim vult semper mentiri. Neque aliquis criminosus haberet secundum præparationem cordis actus vitii, quo noscitur irretiri. Neq; enim luxuriosus, neq; gulosus, neq; iracundus, neque inuidus, neque superbus semper vult actus vitiosos exteriores elicere: & tamen quilibet vitiosus habet secundum præparationem cordis actus vitii, quibus noscitur irretiri. Dicitur ergo (sicut dictum est) quis habere actus vitiosos secundum præparationem cordis: quia habet dispositionem malam inclinantem naturaliter ad actus vitiosos exteriores: & per nullam veram virtutem ab actu huiusmodi cohibetur. Non tamen semper exercet huiusmodi actus: quia sæpe ab actibus exercendis huiusmodi prohibetur, vel propter absentiam causæ particularis, quæ ad actum talem requiritur: vel propter aliquam aliam causam prædominantem & impedientem talem actum. Verbi gratia: Luxuriosus quærens delectationem in actibus venereis, in nullo propter ratione rectam à libidine se refrenans, habet dispositionem malam ad omnes actus venereos inclinantẽ, s. desiderium delectandi in actu venereo qui tamẽ sæpe ab actu venereo restringitur, vel quia deficit sibi obiectũ quod concupiscit, vel quia timet cõfusionẽ. Propter timorem n. pœnæ vel confusionis aut inhonorationis vel dãni tẽporalis multi abstinent à peccato luxuriæ, qui alias nunquam abstinerent. Sicut etiam multi mendaces sæpe minime mentiuntur, vel non indignantur contra aliquem, cui nocere desiderant, vel quia timent in mendacio deprehendi. Sicut etiam fures sæpe non furantur, quia nihil inueniunt quod furentur, vel quia pœnam furti formidant. Omnes tamen prædicti habent actus huiusmodi vitiosos secundum præparationem cordis. Sic est de multis criminosis, qui antea morerentur quam crimina quædam committerent, non ex amore virtutis, sed quia habent aliquas passiones, vel dispositiones malas vel non virtuosas ad actum contrarium inclinantes: utpote vel quia timent inhonorationem, vel confusionem, aut aliquid aliud, quod antequam illud incurrerent, mortem susciperent. Et tamen cum hoc stat, quod habeant huiusmodi actus secundum præparationem cordis modo prædicto, quemadmodum hypocritæ & occulte luxuriosi & mendaces, antequam deprehenderentur in actu luxuriæ vel mendacii, morti se exponerẽt; & tamẽ habent huiusmodi actus secundum præparationẽ cordis, à quibus sæpe se strictissime restringunt, quia timor confusionis & verecundiæ in eis dominantur passioni & vitio ad actum luxuriæ vel etiam mendacii inclinanti. *Discip.* Ista opinio intellecta modo præscripto maiorem apparentiam habere videtur, quam antea arbitrabar. Ideo pro ipsa sic intellecta allegare coneris. *Magist.* Ista opinio multis rationibus munitur. Quarum prima est hæc. Omnis superbus habet secundum præparationem cordis omnes actus vitiosos. Sed omnis criminosus est superbus. Igitur omnis criminosus habet secundum præparationem cordis actus omnium vitiorum. Maior probatur sic. Qui habet initium omnis peccati, habet secundum præparationem cordis actum vitiosum. Habere autem secundum præparationem cordis actum vitiosum est habere dispositionem inclinantem ad omnia peccata, & per nihil virtuosum retrahitur à peccato. Igitur qui habet initium omnis peccati, habet omnia peccata secundum præparationem cordis. Omnis autem superbus habet initium omnis peccati, teste Sapiente, qui Eccles. 18. ait *Initium omnis peccati est superbia.* Igitur omnis superbus habet omnem actum peccati secundum præparationem cordis. Item, qui habet matrem omnium vitiorum habet omnem actum vitiosum secundum præparationem cordis: quia ex matre omnium vitiorum omnes actus vitiosi oriuntur vel oriri possunt. Omnis autem superbus habet matrem omnium vitiorum; quia secundum beatum Greg. *superbia est mater omnium vitiorum.* Igitur omnis superbus habet omnem actum vitiosum secundum præparationem cordis. Minor vero, quod omnis criminosus est superbus, probatur primo sic, ex præcedentibus. Quia omnis criminosus habet initium omnis peccati. Quia sine initio neq; est medium, neq; finis, superbia autem est initium omnis peccati. Igitur omnis criminosus habet superbiam. Secundo probatur auctoritate Innocentii, qui loquens de superbia ait: *Importabilis superbia omnibus odiosa, inter alia vitia tu semper es prima; tu semper es vltima. Nam omne peccatum te accedente committitur, te recedente dimittitur. Scriptum est enim: initium omnis peccati superbia primogenita mors.* Ex quibus verbis colligitur, quod nullum peccatum absq; superbia reperitur: & ita omnis criminosus est superbus. Quod etiam tertio sic probatur: Omnis criminosus auertitur à Deo. Quicunq; autem à Deo auertitur, eo quod Deum contemnit & contra Deum erigitur, superbia eleuatur. Igitur omnis criminosus est inter superbos merito computandus. Quod veritatem habet secundum quosdam, prout omnis auersio à Deo vocatur superbia, nõ prout solus appetitus propriæ excellentiæ superbia appellatur. *Discip.* Puto quod ad probandum tam maiorem quam minorem huius rationis multas scires tam rationes quam auctoritates adducere. Sed nolo eos pro nunc audire: cupio tamen scire, an aliquis doctorum, qui sequelam habuit, & tamen à pluribus improbatur, sentiat quod omnis superbus secundum præparationem cordis omni crimine irretitur. *Magist.* Nonnullis apparet quod hoc est de intentione Thomæ de Aquino. Nam *secunda secundæ q. 16. art. 4. 2.* ait sic: *Superbia potest considerari se-*

cundum redundantiam, quemadmodum & alia peccata. Et secundum hoc habet quandam generalitatem, in quantum scilicet ex superbia oriri possunt omnia alia peccata duplici ratione. Vno modo per se, inquantum scilicet omnia alia peccata ordinantur ad finem superbiæ, quæ est propria excellentia, ad quam potest ordinari illud, quod quis inordinate appetit. Alio modo indirecte & quasi per accidens, scilicet remouendo prohibens inquantum scilicet per superbiam homo contemnit diuinam legem, per quam prohibetur à peccando, secundum illud: Confregisti iugum, rupisti vincula, dixisti non seruiam. Ex quibus verbis colligitur, quod ex superbia possunt oriri omnia peccata. Ex quo sequitur quod omnis superbus secundum præparationem cordis omnibus criminibus irretitur; licet à quibusdam criminibus aliquando per aliquas passiones non per virtutes veras prohibeatur. *Discip.* Sufficiant ista pro assertione prædicta, & si aliæ ubi rationes occurrunt, de illis breuiter te expedias. *Magist.* Secunda ratio ad probandū, quod omnis criminosus secundū præparationē cordis omni crimine irretitur, talis est. Non est maior ratio de vno crimine, quā de alio quod criminosus aliquo speciali crimine irretitus sit secundū præparationē cordis omni alio crimine inuolutus. Sed criminosus cupiditate, quæ est speciale peccatum implicitus omni alio peccato inuoluitur secundum præparationem cordis, teste Apostolo, qui ait, vt legitur Thim. 6. *Radix omnium malorum est cupiditas.* Vbi Glossa obiiciens ait: *alibi dicit sic scriptura: quod superbia est initium omnis peccati. Hic vero dicitur, quod auaritia siue cupiditas radix est omnium malorum, quæ non videntur conuenire.* Et respondens ait: *Sciendum nobis est vtrumque vere dictum esse si peccatorum genera attendantur. Nullū enim genus peccati est, quod aliquando nō proueniat ex cupiditate. Et est vtique aliquis homo qui ex cupiditate fit superbus, & aliquis est qui ex superbia fit cupidus. Est enim aliquis homo qui non esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellentiorem esse. Et est qui non amaret excellentiam, nisi putaret per hoc maiores diuitias habere.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnia peccata ex cupiditate seu auaritia oriri possunt. Quare omnis cupidus seu auarus secundum præparationem cordis est omni crimine irretitus. Hoc est dictum, nullum crimen est quod auarus seu cupidus propter habendam pecuniam non committeret, si nulla cum passio timoris seu erubescentiæ aut aliqua alia nequaquam rationis iudicio regulata eum à committendo crimine prohiberet, ita quod per nullam veram virtutem à quocunque committendo crimine retrahitur. Tertia ratio est hæc. Homo iracundus secundum præparationem cordis est omni crimine irretitus. Igitur per rationem consimilem omnis criminosus secundum præparationem cordis est omni crimine irretitus. Antecedens probatur: quia qui est in ianua omnium vitiorum omnibus criminibus secundum præparationem cordis inuoluitur. Homo autem iracundus est in ianua omnium vitiorum, teste Glossa super illo verbo Prouerb. 29. *Vir iracundus prouocat rixas.* Vbi ait: *Ianua omnium vitiorum iracundia, qua clausa virtutibus intrinsecus dabitur quies, qua aperta ad omne facinus armabitur animus.* Igitur homo iracundus in ianua vitiorum existens ad omnia genera peccatorum armatur. Et per consequens secundum præparationem cordis omni crimine irretitur. *Discip.* Mirum est quod dicit Glossa, scilicet quod clausa iracundia intrinsecus virtutibus dabitur quies, cum multos videamus mansuetos, qui tamen multis aliis criminibus inuoluuntur. *Magist.* Respondetur, quod nunquam iracundia, quæ est ianua omnium vitiorum, vere est clausa, nisi per mansuetudinem, quæ est vera virtus, quæ nullum vitium secum patitur, quia nullus est vere mansuetus, nisi mansuetudinem propter Deum vel propter rationem rectam conseruet. Qui autem est mansuetus propter Deum, omni vitio carnali caret: & secundus similiter, scil. qui est mansuetus, vt rationi rectæ se conformet, nulli vitio subiacet criminali. Multi autem videntur mansueti, qui ab omni iracundia exteriori se cohibent, vt aliquod malum aut periculum euitent, vel vt honorem aut aliquod bonum vtile vel delectabile consequantur. Sermones tales non sunt mansueti mansuetudine, quæ est virtus vera. Quemadmodum multi actum fortitudinis exteriorem perficiunt, vel quia magnitudinem periculi non perpendunt, vel propter alicuius passionis impulsum, vel propter aliquod temporale commodum acquirendum aut incommodum euitandum, qui in rei veritate fortitudine, quæ est virtus, carent, licet fortes plerumque putentur. *Discipul.* Per istam rationem de nullo potest sciri, quod habeat virtutem, & quod non sit criminosus. Itaque si nulli criminoso est credendum, nulli hominum certa fides est adhibenda. *Magist.* Dicitur quod absque operatione miraculi facti in testimonium sanctitatis alicuius de nullo potest per certitudinem sciri, quod non sit criminosus; quia tamen ea, quæ fieri possunt bene & male in meliorem partem interpretari debemus, *extr. de re iu. estote:* Ideo multi sunt virtuosi censendi, quia omnes, qui nullum actum faciunt, qui non possit bono animo fieri, & quo animo illos faciant ignoramus, illos virtuosos censere debemus. Et ideo tales sunt ad testimonium admittendi. *Discip.* Compleas alias rationes, *Magist.* Quarta ratio pro prædicta assertione est hæc. Ille qui in minori crimine inuolutus est, eo ipso secundum præparationem cordis maiori crimine irretitur. Igitur & omnibus criminibus secundum cordis præparationem noscitur irretitus: quia omnia crimina vel sunt maiora, vel sunt minora, vel sunt æqualia. Si igitur minori crimine inuoluitur, criminibus maioribus secundum præparationem cordis noscitur inuolutus: multo magis secundum præparationem cordis minoribus & æqualibus esse inuolutus est putandus: & ita secundum præparationem cordis omnibus criminibus irretitur, secundum quod minori crimine irretitur eo ipso secundum præparationem cordis maiori crimine irretitur, ipsa veritate testante, quæ Luc. 18. ait: *Qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est.* Quæ verba secundū actū nequaquā possunt intelligi: quia multi crimina minora committunt, qui tamen non faciunt actu maiora. Ergo illa verba quantum ad præ-

parationem cordis debent intelligi. Vt iste sit sensus: Qui in modico iniquus est, secundum præparationem cordis etiam in maiori iniquus est: hoc est, per nullam veram virtutem à maiori crimine coercetur. Et quicunq; minori crimine irretitur, si possit & tentatus fuerit & non timeat confundi, nec aliquod vtile delectabile amittere, à crimine maximo & enormissimo se nullatenus continebit. Quia si criminosus à crimine quocunque de quo tentatur se cohibet propter aliquem finem vel aliquod motiuum se cohibet ab eodem, & non propter finem virtutis, nec propter motiuum dictatum ratione recta. Ergo propter aliquem alium finem vel aliud motiuum se cohibet. Illo ergo fine vel motiuo remoto se minime cohibebit. Et ita criminosus secundum præparationem cordis omni crimine alio irretitur: licet quandoque ab actu pro tempore refreneiur. Quia tamen non refrenatur propter Deum, nec propter bonum virtutis siue propter rationem rectam, siue aliunde, dicitur habere talem actum secundum præparationem cordis. Quemadmodum (sicut dictum est prius) luxuriosus habet actum luxuriæ secundum præparationem cordis, licet interdum ex aliqua alia causa quam ex ratione recta ab actu luxuriæ se refrenet. Quinta ratio est hæc. Qui habet radicem omnium criminum, habet omnia crimina secundum præparationem cordis. Omnis criminosus habet radicem omnium criminum, quia amorem sui, non Dei, qui est radix omnium criminum. Quod expresse insinuat Beatus Paulus 2. Thim 3. dicens: *Erunt homines seipsos amantes cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, cæci, voluptatum amatores magis quam Dei.* Vbi Gloss. *Ex eo enim quod seipsos & non Deum amant. ex qua radice hæc quæ sequuntur mala oriuntur.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnia mala, quæ Apostolus enumerat, ex amore sui oriuntur. Cum ergo omnia peccata spiritualia & corporalia valeant ad illam reduci; sequitur quod ex amore sui omnia peccata oriri possunt. Ergo amans seipsum, non Deum, habet omnia peccata secundum præparationem cordis, licet aliquando ab aliquibus non propter bonum virtutis se abstineat. Sexta ratio est hæc: Qui est reus omnium criminum, habet omnia crimina secundum præparationem cordis vel secundum actum. Sed omnis criminosus est reus omnium criminum, teste Beato Iacobo, qui ait: *qui offenderit etiam in vno, factus est omnium reus.* Ergo omnis criminosus habet omnia crimina secundum actum. Ergo habet omnia crimina secundum cordis præparationem. *Discip.* Cessa allegare pro ista assertione, quæ tenet quod omnis criminosus est secundum præparationem cordis omni actu criminis irretitus. Ex quo sequitur primum, quod assumptum est circa rationem, quæ probatur in principio huius capituli, quod non ex constitutione sola humana, sed ex ratione recta & iure Diuino accipitur, quod nulli criminoso in quocunq; negotio est credendum. Quia ex illa assertione sequitur, quod de nullo criminoso est firmiter præsumendum, quod sit verax, & quod nolit mentiri. Ideo nunc proba secundum istam opinionem, scilicet quod illi non est credendum, de quo non est firmiter præsumendum, quod sit verax & quod nolit mentiri. *Magist.* Hoc probatur sic: nulli nisi qui reputatur verax est credendum. Illi ergo de quo non est firmiter præsumendũ, quod sit verax, non est credendũ.

CAP. LXXIX.

In quo probatur secunda pars, scilicet maioris primæ rationis huius capituli in principio positæ, scilicet an hoc accipiatur ex iure Diuino, seu humano, quod nulli criminoso sit credendum. Et ponuntur duæ opiniones contrariæ præcedentibus capitulo 78. positis.

D*Iscipulus.* Ista assertio euidens mihi videtur. Ideo pertractata assertione dicente, quod ex ratione recta & iure Diuino accipitur, quod nulli criminoso est credendum, differe opinionem contrariam. *Magist.* Circa opinionem contrariam sunt duo modi ponendi. Vnus modus ponendi est, quod ex ratione recta & iure Diuino absq; omni constitutione humana accipitur, quod aliquibus criminosis in nullo negotio est credendum. Ex constitutione autem humana sola habetur, quod quibusdam criminosis non est credendum. *Discip.* Opinionem istam expone. *Magist.* Opinio ista ponit, quod ex recta ratione accipitur absq; omni constitutione humana, quod illis criminosis, qui inuoluuntur criminibus, quæ ad falsitatem vel mendacium, quod committitur factis vel verbis, pertinent quoquomodo, non est credendum in quocunq; negotio. Huiusmodi sunt periuri, mendaces, hypocritæ, simulatores, ficti, qui libellos famosos componunt, retinent, diuulgant, & qui falsum testimonium dixerunt, vel ad dandum falsum testimonium alios induxerunt, & qui sic aliis sunt subiecti, vt probabile sit quod de facili possunt induci vt falsum testimonium dicant, & omnes qui cupiunt placere hominibus, quales sunt ambitiosi, dolosi, bilingues, proditores, criminatores, diffamatores, falsorum criminum impositores, detractores, libenter audientes susurratores, murmuratores, adulteri, conspiratores, contentiosi & contumeliosi, suspitiosi, temere iudicantes, interpretantes in peiorem partem, quæ bono animo fieri possunt, qui secreta reuelant, & consimiles. Isti sunt ab omni testimonio repellendi. Et quæcunq; constitutio humana constitueret, quod aliqui istorum essent ad testimonium admittendi, esset constitutio iniqua, nec esset seruanda. Alii criminosi à ferendo testimonio per rationem rectam vel per ius diuinum nullatenus prohibentur: licet prohibeantur per constitutionem humanã. Tales sunt gulosi & luxuriosi & alii pauci. Ista opinio fundatur in hoc, quod ꝑpter illa crimina, quæ veritati repugnant, & nõ propter alia, cuiq; s

per ius naturale & diuinum à testimonio repellendus. Sed sola crimina quæ ad mendacium (quod verbis vel tactis committitur) spectant, veritati repugnant. Ergo de iure naturæ & Diuino propter sola huiusmodi crimina est quis à testimonio repellendus. *Discip.* Ob prolixitatem vitandam dimitte opinionẽ istam, & transi ad aliã *Mag.* Alia opinio est, quod propter nullum crimen ex iure naturæ, vel Diuino est quis à testimonio repellendus. Sed quod aliquis criminosus repellitur, est solummodo ex iure humano. *Discip.* Pro ista assertione nitere allegare. *Magist.* Pro ista assertione arguitur. Nihil à principe aut à prælato rite statui potest, quod iuri naturali vel Diuino repugnat. Sed in legibus ciuilibus & canonicis inuenitur, quod in aliquo casu quicunq; criminosi etiam & hæretici & alii ad accusandum & testificandum debent admitti. Ergo non est contra ius naturale nec contra Diuinum, quod criminosi ad accusationem & testimonium admittantur. Maior videtur certa. Minor per plura iura probatur. Nam Papa ius dedit, vt habetur *extra, de symonia c. tanta.* ait: *Tanta est labes huius criminis* (scilicet symoniæ) *quod etiam serui aduersus Dominum & quilibet criminosi ad accusationem admittantur.* Et infra: *quem quilibet* (scilicet symoniacum) *vt ab ordine male accepta remoueatur accusare potest, vel etiam meretrix.* Ex quibus colligitur, quod interdum criminosi debent ad accusandum admitti. Item, Iulius Papa, vt habetur 15. q. 3. c. nemini: *Nemini præterquam de crimine maiestatis læsæ confesso super alienum crimen credi oportet.* Vbi dicit Gloss. *& præterquam in crimine symoniæ.* Et infra: *Item, falsarius auditur contra socium.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod nonnunquam criminosis est credendum. Et per consequens sunt ad testimonium admittendi: quia illi recipiendi sunt, quibus est credendum. Item, 2. q. 7. *si hæreticus*, sic legitur: *Si hæreticus contra hæreticum litiget, liceat cuicunq; eorum hæreticum testem adducere. Si autem orthodoxus litiget contra hæreticum, pro orthodoxo quidem hæretici valeat testimonium, contra orthodoxum autem solum orthodoxi testimonium valeat.* Ex quibus verbis habetur, quod testimonium hæretici non solum valet pro hæretico contra hæreticum: imo etiam pro orthodoxo valet. Ergo interdum admittendum est testimonium criminosi. Item, socii criminis quandoque ad testimonium admittuntur, *extra, de testibus. quoniam aliqua. & 6. q. 1. c. quæra, scilicet si quis cum militibus, & extra de testi. cogendis. c. vlti.* dicitur. Quod sicut notat Gloss. *extra, de actionibus. c. cum*, quod in exceptis criminibus, *scilicet in crimine læsæ maiestatis, symonia & hæresis, viles personæ recipiantur.* Quod etiam *extra, de symonia. c. licet hæresis. & c. per tuas*, innuitur, vt videtur. Et ita habetur, quod non est ex iure naturali vel Diuino quod criminosis fides non debet adhiberi.

Discip. Quamuis ista appareant mihi consona veritati: peto tamen indices, quomodo ad ista secundum opinionem contrariã respondetur. *Magist.* Ad intelligentiam prædictorum aliquæ dicuntur distinctiones esse notandæ. Quarum prima est, quod aliqui admittuntur ad accusandum vel denunciandum, aut ad inquisitionem aliquam prosequendum: aliqui autem tantum audiuntur ad testificandum. Secunda distinctio est, quod criminosi aut emendati sunt à crimine, aut non sunt emendati de crimine. Tertia est, quod ille, contra quem debet aliquis audiri, aut est bonæ famæ, aut est apud viros probos & honestos grauiter diffamatus. Quarta est, quod aliquis auditur vel de rigore iuris, vel de temperantia æquitatis. Per prædictas distinctiones respondetur ad rationes pro ista secunda opinione adductas. Ad primam enim dicitur, quod propter immanitatem quorundam criminum, scilicet hæresis, læsæ maiestatis, symoniæ, & etiam aliorum, ex quibus periculum imminet, congrue criminosi etiam de crimine minime emendati, quantum est de iure naturali & Diuino, possunt audiri, præcipue contra grauiter infamatum ad accusandum & denunciandum & etiam inquisitionem prosequendum, sed non ad testimonium. Et huius ratio assignatur: quia qui ad accusandum admittitur, non ideo admittitur, vt sibi credatur, sed vt per informationem ipsius ad veritatem perueniatur. Sæpe enim per informationes malorum veritatem inuenire contingit. Et ideo nonnunquam sunt criminosi propter bonum commune & periculum & malum bonis communis vitandum ad accusandum admittendi. Sed aliter dicitur de teste: quia semper fides adhibetur testi admisso. Criminoso autem nunquam est credendum. Et ideo criminosus admitti nõ debet. Et huic concordare videtur Gloss. *6. q. 1. c. quare*, quæ ait: *Tota vis negotii pendet in testimonia, sed non in accusatione*: quia scilicet testi adhibetur fides. Fides autem accusatori minime adhibetur. *Discip.* Si accusatori fides nullatenus adhibetur, quare non indifferenter criminosus accusator admittitur contra quemcunq; de crimine qualicunq; ? *Magist.* Ideo non est criminosus ad accusandum admittendus, quia omnis accusatus multipliciter fatigatur ac grauatur ac impeditur, dum oportet ipsum coram iudice comparere, & accusanti respondere. Non debet autem quis absq; causa antequam de crimine conuincatur propter verbum illius, cui non est credendum, taliter fatigari. Et ideo criminosus non est indifferenter ad accusandum admittendus. *Discip.* Per istam responsionem probatur, quod in nullo casu criminosus erit admittendus, quia nunquam debet aliquis puniri vel aliqualiter fatigari propter verbum illius, cui non est credendum. Imo per istam rationem videtur posse probari, quod nullus esset ad accusandum admittendus: quia nullus puniri debet aut grauari antequam constet ipsum esse dignum pœna. Sed omnis accusatus punitur & grauatur multis laboribus eundo ad iudicem, respondendo accusanti. Ergo secundum prædicta (cum fides accusanti non adhibeatur) non est propter verbum ipsius accusatus quoquo modo vexandus. Et ideo nullus esset ad accusandum admittendus. *Magist.* Ad ista respondetur, quod sæpe ex iusta causa & ratione recta: imo ex iure naturæ & pro statu naturæ corruptæ aliqui fatigantur & vexantur absq; omni culpa. Quia aliter respublica & bonum commune conseruari non potest. Propter quod rationabile est, quod interdum propter verbum illius, cui non est credendum, fatigetur aliquis, vt per talem modum præcaueatur periculo

con-

communis boni. Propter hoc dicitur, quod rationabile est, quod propter solum verbum ipsius, cui non est credendum, aliquis, qui nescitur esse innocens, fatigetur. Et ille cui non est credendum ad accusandum debet admitti. Quia aliter pax communis conseruari non posset. *Discip.* Istud videtur prioribus repugnare. Nam prius dictum est, quod accusantibus minime fides adhibetur. Hic autem dicitur, quod ille cui credendum non est, ad accusandum debet admitti. Ergo aliquando accusatoribus est credendum. *Magist.* Respondetur, quod multi sunt fide digni, in quibus est credendum: quibus tamen non debet fides in omni casu, maxime in præiudicium alterius adhiberi. Nullus enim ad testimonium est admittendus, nisi fuerit fide dignus. Et tamen si vnus solus quantumcunq; fuerit fide dignus contra aliquem testificetur, non sibi credendum est in præiudicium alterius, vt propter testimonium eius reus culpabilis reputetur. Sicut quantumcunq; accusator fuerit fide dignus, non est sibi credendum, vt propter accusationem ipsius accusatus culpabilis iudicetur. *Discip.* Dic quomodo ad secundam instantiam respondetur. *Magist.* Respondetur, quod Iulius Papa in illo *decreto* non accipit stricte *credi*, sed communiter pro audiri. Quia etiam in crimine læsæ maiestatis, quando accusatur socius à socio, non est accusanti credendum, vt propter accusationem talē debeat pro conuicto haberi: cum tamen etiam quantumcunq; accusans esset bonæ famæ & immunis à crimine læsæ maiestatis auditur: non vt sibi credatur, sed vt vias ostendat, per quas posset veritas inueniri. Socii enim criminis scientes secreta sociorum suorum sæpe sciunt ostendere, quomodo socii per euidentiam rei poterant deprehendi in facto: vel quomodo aliter eorum nequitia possit probari legitimis documentis. *Disci.* Per hoc videtur, quod quilibet criminosus esset audiendus contra quemcunq;: quia crimina propter bonū commune sunt sollicite indaganda. Ergo quilibet (vt corrigantur) debet audiri. *Mag.* Respondetur, quod dupliciter potest quis audiri. Vno modo in iudicio: & tali modo non est quilibet criminosus audiendus contra omnē, quem accusare voluerit. Quia talis audientia nunquam est sine fatigatione ac grauatione ac aliquali infamia illius, contra quem datur. Nunquā autem sine manifesta & patente causa est aliquis bonæ famæ grauandus propter verbum cuiuscunq;, cui non est credendū. Cuiusmodi est omnis criminosus. Aliter quis posset audiri extra iudicium in secreto. Et sic potest omnis criminosus audiri contra quemcunq;: quia per talem auditionem nec opinio generatur, nec infamia aggrauatur, vt in aliquo fatigetur: quia nec est citandus, nec ad rationē ponendus: sed ideo prælatus audire potest tales, vt sit magis sollicitus ad informandum illū & instruendū, cuius crimen sibi refertur. *Discip.* Videtur quod si audiretur extra iudiciū in secreto, quod opinio alterius est grauata saltem apud illū qui audit. *Magist.* Respondetur, quod sicut apud audientē alicuius confessionem non debet opinio confitentis esse grauata: ita etiā multo fortius apud audientem in secreto narrationem alicuius criminosi de aliquo crimine, non debet opinio eius esse grauata, licet possit esse magis cautus obseruando secrete vias eius, maxime si narrans sibi crimen aliquam apparentiam veritatis videatur habere. *Discip.* Nunquid debet scribere talem accusationem secretam? *Magist.* Dicitur quod non, quia talis scriptura posset in aliquo casu ad aliorum notitiam etiam æmulorum & ad accusati infamiam deuenire. *Disc.* Dic quomodo respondetur ad illa, quæ dicit Glos. super præallegato capitulo Iulii Papæ. *Mag.* Respondetur, quod in crimine simoniæ auditur socius criminis ad accusandū, si socius fuerit diffamatus: sed non auditur ad testificandum. Similiter confessio vnius latronis auditur contra alios, non vt sibi credatur sicut testi, sed vt detegatur quomodo possunt alii deprehēdi. Similiter familiaris contra Dominum auditur non ad testificandum, sed accusandum secrete vel publice. Similiter falsarius contra socium auditur, non ad testificandum, sed ad accusandum secrete vel publice. Cum autem dicitur, quod illi recipiendi sunt, quibus est credendum: verū est, sed non illi soli sunt recipiendi ad accusandum. Quia in quibusdam criminibus recipi possunt ad accusandum illi, quibus non est credendum. Quia interdum tales manifestant vias, quibus veritas reperitur.

Discip. Dic quomodo ad tertiam respondetur. *Mag.* Respondetur secundum Glos. ibidem, quod illa auctoritas est falsa: quia hæreticus nunquam admittitur ad accusandum. Aliter potest dici, quod in casu criminosus potest admitti, quando scilicet aduersarius non potest eum repellere. Et ideo hæreticus contra hæreticum potest admitti: quia hæreticus propter crimen hæresis non potest contra ipsum excipere: sed contra orthodoxum nequaquam recipi debet. Quia orthodoxus propter crimen hæresis contra ipsum excipere potest. Aliter dicitur, quod lex illa iniqua est simpliciter; cum hæretici pro nullo testimonium ferre valeant in præiudicium cuiuscunq;. Licet possit valere pro aliquo liberando, vbi nulli neq; bono neq; malo per testimonium eius posset præiudicium generari. Ad quartam respondetur, quod socii criminis, qui nō sunt de crimine emendati, contra socium, qui non est apud bonos & prouidos diffamatus, non sunt vnquam ad testimonium admittendi: licet in quibusdam criminibus debeant ad accusandum admitti. Socii autem criminis qui sunt de crimine emendati, de rigore iuris non sunt ad testimonium recipiendi: licet de temperantia æquitatis possint admitti, præsertim si accusatus per modum exceptionis contra eos nequaquam crimen opponit. Ad c. autem *extra, de testibus*, respondetur, quod mulieres cum quibus dicitur quis peccasse, non sunt ad testimonium admittendæ: nec hoc in illo capitulo habetur: sed insinuatur quod mulieres tales sunt audiendæ, vt scilicet dicant aliqua indicia, quibus possit veritas declarari. Et ideo assertionibus mulierum huiusmodi non est adhibenda fides: licet quandoque viam aperire valeant veritatis. Ad illud *6. q. 1. c. si quis communicationibus*: respondetur, quod talis socius criminis audiri debet, sed ad testificandum admitti non debet. Et per hoc respondetur ad *capitulum vltimum extra, de testibus cogendis*. *Discip.* Si nec socii criminis, nec quicunque alii

criminosi

criminosi essent ad testimonium admittendi, nullus criminosus posset conuinci de crimine. H[oc] autem in communis boni periculum redundaret. Ergo & socii criminis & etiam criminosi sunt a[d] testimonium admittendi: aliter multi criminosi euaderent impuniti. Hoc etiam scilicet quod [s]ocii criminis & etiam criminosi in testimonium admittuntur, quædam religiones nunc obseruant, ne[c] est præsumendum quod religiones aliquid obseruent iniquum. Ergo &c. *Magist.* Ad primum eorum respondetur, quod melius est multos criminosos occultos absq; pœna transire, quam vnum innoc[en]tem iniuste condemnari. Et ideo cum constet multos sæpe dicere testimoniũ falsum, cum magna d[i]ligentia examinari testes oportet, vt, quantum possibile est, sit omnino probabile, quod nullo modo vellent asserere falsitatem. De criminoso autem talis probabilitas haberi non potest: quod videlice[t] nullo modo velit asserere falsitatem. Cuius ratio inter alias assignatur talis. Tanta est nequitia & su[per]bia criminosi, quod cum semel confusus fuerit & infamis, omnes alios vellet in reuelationem su[æ] confusionis & infamiæ similiter confusione & infamiæ subiacere. Quare non solũ propter hoc, quod criminosus secundum præparationẽ cordis est omnibus vitiis irretitus, & per consequens ꝓnus est ad testificandum falsum: sed etiã propter hoc quod (vt communiter) socios in confusione & infami[a] cupit habere: non est probabile, ꝙ criminosus nullo modo velit asserere falsitatẽ. Criminosus autem ad testimonium dicendũ nullo modo debet admitti, quod maxime veritatẽ habet: quando criminosus contra aliquẽ vel habet causam aliquã, vel qualemcunq; discordiã. Si enim vt communiter criminosus socios in confusione & infamia cupit habere, non est dubiũ quin desideret illos, quibus inimicatur, socios habere. Aliquibus enim inimicatur in speculabilibus solis confusioni similiter subiacere. Quare contra tales ad testificandum nullo modo debet admitti. *Discip.* Non videtur quod crimi[n]osi cõmuniter desiderent eos, contra quos causam vel iniuriam habent, notari de crimine: cũ multos criminosos cernamus, qui alios etiam q̃bus inimicantur non diffamant. *Magist.* Respondetur, ꝙ licet communiter criminosi vellent alios notari infamia: tamen ab infamatione & detractione ac mendaciis sæpe retrahuntur: vel quia timent in mendaciis deprehendi, vel quia timent illos vel amicos eorum quos infamare desiderant; vel quia dubitant quod eis nõ credatur, vel propter aliam cau[s]am quæ ad timorem vel amorem sui noscitur pertinere: qui etiam propter aliquam causam malam vnum diffamant & de alio modo mala loquuntur: quare non est eis adhibenda fides. Nec posset quicunq; Imperator vel rex, aut Papa statuere, quod criminosus ad testimonium præcipue contra illum cuius est amicus vel cõtra quem causam habet, vel rancorem, reciperetur quoquo modo. Quod adhuc tali ratione probatur. Maxime debet esse sollicitudo in superioribus, ne succumbant per falsum testimonium innocentes. Cuius ratio est: quia nemo neq; per voluntatem aut sanctitatem vitæ, neq; per honestam conuersationem, neq; per sapientiam, neq; per testimonium multorum laudabile, neq; quocunq; alio modo præter Diuinum miraculum potest contra infamationes, criminationes, criminũ impositores & detractores, mendacia & falsa testimonia se munire, testante Sapiente, qui ait:

Non est arbitrii nostri quod quisq; loquatur:

Imo sanctitas, bonitas, sapientia, iustitia & veritas, sicut summæ ad inuidiam prouocant criminosos, ita ex eis scelerati viri ad mentiendum de virtuosis & innocentibus incitantur. Et ita sancti viri per virtutes contra criminosorum diffamationes & mendacia minime muniuntur. De quo tam in veteri lege quam in scripturis sanctorum authenticis manifesta habemus exempla. Ioseph enim sanctus ab infamia & à falso testimonio non potuit custodiri. Nec Susanna per castitatem contra infamiam & falsa testimonia valuit se munire. Sanctus etiã Athanasius neq; per sanctitatem neq; per fidei sinceritatem hæreticos refrenauit; ne mulierem inducerent, quæ eum de fornicatione publice accusaret, & se ab eo prægnantem assereret. Nullo ergo modo humanæ fragilitati possibile est, vt possit se quis contra mendacia & falsa testimonia communire. Quia secundum iudicium sapientis: *bonor est in potestate honorantis & non in potestate honorati*, ita vituperium est in potestate vituperantis & non in potestate vituperati. Et ideo in nullius potestate est, ꝙ non crimine infametur vel cõtra ipsum falsum testimonium ꝓferatur. Quare superiores, qui debent innocentiam defendere & tueri, summe cauere tenentur, ne innocentia per infamiã aut falsum testimonium maculetur. Hoc autẽ non facerent, nisi omnes criminosos, & præcipue de iniuria aut discordia vel contrarietate suspectos repellerent. Igitur tales ad testimonium non debent admittere. Quod adhuc auctoritate confirmatur. Constantinus Imperator, vt legitur *2. q. 1. c. iudex*, ait: *Iudex criminosum discutiens, non ante sententiam diffinitiuam proferat, quam aut reum ipse se confiteatur, aut per innocentes testes conuincatur*. Ex quibus verbis patenter colligitur, quod nunquam debet quis per criminosos testes conuinci. Huic concordat Felix Papa: qui, vt habetur *causa & q. & c.* supradictis, *primates*, ait: *Primates accusatum discutientes Episcopum non ante sententiam damnationis proferant, quam aut reum ipse se confiteatur, aut per innocentes canonice examinatos regulariter testes conuincatur.* Ex quibus aliisq; quampluribus patet aperte, quod testes debent esse innocentes omni infamia & suspitione carentes. Cum autem dicis, quod nisi socii criminis aut alii criminosi essent ad testimonium admittendi, raro possent conuinci de crimine criminosi. Respondetur, quod hoc non continet veritatem; quia multi criminosi per euidentiam rei, multi per testes idoneos, multi etiam per indicia & documenta legitima conuinci possunt de crimine. Nec aliter sunt quicunq; de crimine publice accusandi, secundum quod *extra* legitur *l. 2. de probatio.* & recitat[ur] *4. q. 8. c. sciant*, vbi sic dicitur: *Sciant cuncti accusatores, eam se debere deferre per publicam vocationem, quæ munita sit testibus idoneis vel instructa apertissimis documentis vel indiciis ad probationem indubitatis & luce clarioribus expedita.* Nullus ergo criminosus ad testificandum est

idoneus

[illegible] putandus. Quod etiam tali ratione probatur. Crimen magis repugnat [illegible] quam [illegible]nio, consanguineitas & familiaritas, quæ possunt in viris optimis & verissimis [illegible] [illegible]o, puta seruitus, famulatio & consanguineitas, obuiant idoneitati testium & [illegible] Quia serui & [illegible]sanguinei & familiares ac domestici accusantia ad testificandum contra accusat[illegible] admitti non debent, *3. q. 2. c. 1. & c. de accusationibus. & c. nullus. & c. accusatores.* Ergo multo magis criminosi ad testificandum nō debent admitti. Admittuntur tamen sæpe, quia de facto n[illegible] debitus ordo iuris contra innocentes & criminosos non seruatur. Cum vero dicis, quod quædam religiones criminosos & socios criminis ad testificandum admittunt. Respondetur à nonnullis, quod tales consuetudines & statuta sunt iniqua ex zelo indiscreto vel hypocrisi ortum habentia. Multi enim religiosi sceleratissimi & alii criminosos, non seruato recto ordine iudiciario, prosequuntur, detestantur & execrantur, vt sancti & zelatores sanctitatis & honestatis ab omnibus reputentur. Et ideo facta vel statuta eorum ad exemplum minime sunt trahenda: quia non exemplis, sed legibus consonis rectæ rationi iudicare oportet. Ratio enim recta (maxime in scriptura Diuina fundata) omnibus exemplis, legibus & statutis humanis omnimode est præferenda. Cum igitur ratio dictet, quod criminoso in nullo negotio est credendum, propter nulla exempla debet quis in præiudicium [illegible]terius credere criminoso: maxime periuro, mendaci, detractori, falsorum criminum impositori, calumniatori, compositori falsorum libellorum, & similibus, qui factis vel verbis mentiri noscuntur. Noui enim nonnullos, qui hac arte vtuntur, quod quando contra aliquem offensi fuerint, statim ipsum de aliquo crimine per infamiam maculare nituntur. Et si non audent in publico, ad detractiones occultas se conuertunt. *Discip.* Nunquid tales postquam de crimine sunt emendati ad testificandum debent admitti & eis in aliquo negotio est credendum? *Magist.* Vna est assertio quod talibus & vniuersaliter illis, qui in quocunq; periurio vel mendacio per[illegible]oso semel fuerint legitime deprehensi, nunquam in perpetuum est credendum, nisi per apertam operationem miraculi facti vel testimonium sanctitatis eorum ostensi fuerint de tali crimine emendati. Cuius assertionis ratio tacta est supra, quia scilicet nullus potest se contra aduersario acustodire: maxime qui habet inimicos, æmulos, contrarios & aduersarios, etiam in opinionibus, vel qui alios quomodocunque offendit. Et ideo via aut nunquam potest sufficiens adhiberi cautela, ne mendacus occulte vel publice diffametur. Propter quod videmus, quod fere omnes magnæ personæ & in quacunq; gratia excellentes, quæ malos offendunt, infamia facti de aliquo crimine infamantur: licet sæpe talis infamia nihil aut parum nocere queat. Alia est assertio, quod mendaces & periuri, detractores, falsorum criminum impositores, libellorum famosorum compositores, & alii qui factis vel verbis in mendaciis fuerint deprehensi, postquam diu viis exquisitis fuerint de veritate probati, possunt ad testimonium assumi. Alia assertio est, quod omnes huiusmodi possunt ad famam & ad testimonium auctoritate principis admitti: & extunc eis sicut aliis est credendum.

C a p. LXXX.

In quo ponuntur sex aliæ rationes ad probandum idem, quod in capitulo 77. in principio proponebatur, scilicet quod Papæ hæretico in nullo est credendum. Probatur etiam auctoritatibus.

D*iscipulus.* Aperte conspicio, quod ista assertio, criminoso in nullo negotio est credendum: difficultates habet quamplurimas, quas nolo amplius pertractare: sed ad librum, quem de hac materia & ei connexis es facturus, censo differendas. Ideo prædictam assertionem aliis assertionibus & auctoritatibus fulcire nitaris, non specificando an ea iure naturali & Diuino aut humano procedant, quod Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. *Magist.* Secunda ratio, qua specialiter ostenditur, quod Papæ hæretico in nullo negotio est credendum, in præiudicium catholici est. Inimico in nullo negotio est credendum contra aliquem. *3. q. 5. c. accusatores & c. suspectos. & c. canonica. & extra, de accusationibus. c. cum pro. & c. meminimus.* Papa autem hæreticus omnium catholicorum est inimicus: quoniam hæretici catholicos grauiter persequuntur. Ideo Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Tertia ratio talis est: mendacibus in nullo est credendum negotio. Papa hæreticus, sicut quilibet alius hæreticus, periculo pessimo & pessimo genere mendacii noscitur laborare. Mendacio videlicet in doctrina religionis, de quo August. in *li. de mendac.* & ponitur *22. quæst. 3. cap. primum,* ait: *Primum capitale est mendacium & longe fugiendum, quod fit in doctrina religionis & ad quod mendacium nulla conditione quis debeat adduci.* Ergo Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Quarta ratio est hæc: Apostatis minime est credendum. *3. quæst. 4. c. beatus.* Papa autem hæreticus est apostata à fide. Igitur sibi minime est credendum. Quinta ratio est hæc: Nulli excommunicato est credendum, teste Stephano, qui, vt legitur *3. quæst. 4. c. nullus,* ait: *nullus anathematisatorum suscipiatur, nec à quocunq; credantur quæ ab eis dicuntur vel scribuntur.* Papa autem hæreticus est excommunicatus. Igitur ei in nullo negotio est credendum. Sexta ratio est hæc: Nulli in nullo negotio est credendum, qui non est ad accusandum admittendus; quia minus est recipere aliquem ad accusandum; quam credere ei. In plerisque enim negotiis multi non fide digni

acu-

accusare possunt: sed soli fide digno est credendum. Illi enim qui non est fide dignus, cred[illegible] non d[illegible]ber. Papa autem hæreticus ad accusandum nullatenus debet admitti: quia nullus hæreticus [illegible] fide suspectus debet ad accusandum admitti. *3. q. 4. c. si quis. & 2. q. 6. c. suspectos. & ca. nullus.* E[illegible] Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Septima ratio est hæc: Non magis est credendu[illegible] hæreticis quam fautoribus & defensoribus hæreticorum. Sed fautoribus & defensoribus eorum m[illegible] me est credendum, nec sunt ad testimonium admittendi. *extra, de hæreticis. c. excommunicamus.* I[illegible] multo fortius hæreticis minime est credendum. Ex quo sequitur, quod Papæ hæretico fides n[illegible] tenus debet adhiberi. Quod etiam auctoritatibus videtur sic posse probari. Ait enim Papa Steph[illegible] vt habetur *extra, de hæreticis. c. 1. Nec eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant.* Pap[illegible] aut[illegible] reticus fidem veritatis ignorat: imo fidem veritatis impugnat. Ergo ei in nullo neg[illegible] est [illegible] dum. Item, Aug. ad Bonifacium scribens, vt habetur *23 q. 4. c. ipsa pietas,* ait. *qui Diuina testimonia n[illegible] quuntur, pondus humani testimonii perdiderunt.* Papa autem hæreticus Diuina testimonia non sequ[illegible] eum Diuina testimonia destruere & impugnare nititur. Igitur ad testimonium perhibendum [illegible] debet admitti. Et per consequens sibi credi non debet. Item, in concilio Toletano, v[illegible] h[illegible] *q. 7. c. non potest,* sic legitur: *Non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidelis.* Se[illegible] cus Deo infidelis extitit. Igitur erga homines fidelis esse non potest. Illi autem no[illegible] qui erga homines fidelis esse non potest. Igitur Papæ hæretico in nullo negotio, m[illegible] tholicum est credendum. Item, ibidem subiungitur: *sicut in fide suspecti Christi sunt, ita [illegible] humano dubii habentur.* Igitur multo magis de quibus certum est per experientiam quod [illegible] errant, certi in humano testimonio non debent haberi. Et per consequens Papæ hæretico n[illegible] est credendum. Item, vbi prius subditur: *infirmari oportet eorum testimonium, qui in fide [illegible]* Papa autem hæreticus est falsus in fide. Igitur infirmari oportet testimonium eius. Et per[illegible] quens nullatenus ei est credendum. Item, vbi prius legitur: *nec est eis credendum, qui veritatis [illegible] abiecerint.* Papa autem hæreticus à se fidem abiecit. Igitur Papæ hæretico nullo modo est creden[illegible]

C A P. LXXXI.

Quærit quomodo Papa hæreticus sit excommunicatus & à quo, scilicet siue à iure Diuino vel humano, & quot sint excommunicationes.

DIscip. De ista materia, quæ allegasti, ad præsens sufficiant. Ideo dic, si Papa hæreticus aliqua p[illegible] alia est puniendus. *Magist.* Vna est assertio, quod Papa hæreticus de facto sententiam excomm[illegible]nicationis incurrat, quemadmodum verberans clericum. Licet nequaquam nominatim excomm[illegible]nicetur de nouo, vel etiam denuncietur, ipse de facto excommunicationis sententia est ligatus. *Di[illegible]* Videtur secundum istam assertionem, quod Papa hæreticus sententia excommunicationis lata à iur[illegible] inuoluitur: sed minime explicatur à quo iure, scilicet Diuino vel humano sit lata ista sententia. Id[illegible] dic, quo iure secundum istam assertionem Papa hæreticus excommunicationis sententia innoda[illegible] *Magist.* Respondetur distinguendo, quod excommunicatio sit separatio ab actu legitimo. Quot [illegible]nt actus legitimi, tot potuerunt esse excommunicationes. Est autem vnus actus legitimus inter C[illegible]stianos, qui est participatio sacramentorum. Alius autẽ instructio seu informatio in fide & mo[illegible]ibus publica vel occulta. Alius est cõmunio fidelium in comedendo & bibendo & conuictu. Alius est t[illegible]stimonium perhibere. Plures sunt alii actus legitimi: sed de prædictis ad præsens loqui sufficiat. D[illegible] ergo quod quædam est separatio seu excommunicatio à participatione sacramentorum Ec[illegible] [illegible]. Quædam ab instructione Christianorum in fide & in moribus publica vel occulta. Quædam [illegible]monio perhibendo. Quædam à communione fidelium. Primam & secundam incurrit excommuni[illegible]cationem Papam hæreticus à iure Diuino: quia Papa hæreticus est extra Ecclesiam & à corpore [illegible]clesiæ separatus tanquam destructor Ecclesiæ & subuersor. Et ideo nec suscipere nec administrare debet Ecclesiastica sacra, nisi in necessitate sacramentũ baptismi, nec Christianos docere debet publice vel occulte. De tertia separatione sunt opiniones, de quibus dictum est prius, quibusdam dicentibus quod Papa hæreticus ex iure Diuino & naturali à testimonio perhibendo excluditur, aliis asserenti bus quod solummodo ex iure humano repellitur. Quartam separationem incurrit Papa hæreti[illegible] solummodo ex iure humano, quo omnes hæretici à communione fidelium separantur. *Discip.* Istam sententiam plane intelligo, circa quam duo tantummodo probare nitaris. Primum quod excommunicatio, quæ est separatio à communione omnium fidelium iure Diuino nequaquam infligitur. Secundo quod hæreticus hanc excommunicationem de facto incurrit. *Magist.* Primum huius mul[illegible] modis posset probari. Primo modo exemplis sanctorum, qui infidelibus & hæreticis in tempo[illegible] ali[illegible] communicauerunt: sicut multi viri sancti cum Iuliano hæretico, postquam fuit Imperator, comm[illegible]nicauerunt. *Discip.* Istud exemplum sufficit mihi pro nunc; ideo pro secundo allegare coneris. *Ma[illegible]* Secundum probatur. Omnes hæretici, qui sententiis generalium conciliorum & summoru[illegible] po[illegible]ficum sunt subiecti, ipso facto sententiam talis excommunicationis incurrunt. Q[illegible] dunt in canonem latæ sententiæ contra omnes hæreticos indistincte prolatæ, *extra, d[illegible] hær[illegible] [illegible] ad abolendam, & c. excommunicamus 1. & 2. & c. sicut, & extra de sententia excom. c. nouerit.* S[illegible] Pa[illegible] hæreti[illegible] est subiectus sententiis generalium conciliorum & summorum pontificum: que[illegible] [illegible]uiuente) si esset generale concilium aggregatum. Et si summus Pontifex nouus e[illegible] creatus iuri[illegible]

[illegible] iam summi pontificis esset subiectus. Igitur Papa hæreticus [illegible]o senten-[illegible]onis incurrit. Quod Gloss. 24.q.1.c. super illo verbo: *quicunq; in hæresim semel* [illegible] *eius damnatione seipsum inuoluit*) insinuare videtur dicens: *hic est casus in quo Papa* [illegible] *& canonem lata sententia incidit*. Nec obuiat regula illa, quia par parem soluere aut [illegible]n potest: quia si Papa est hæreticus (in eo quod hæreticus) minor est quocunq; catholico. [illegible]bus colligitur, quod Papa effectus hæreticus sententia prædecessoris sui contra hæreticos in-[illegible]e prolata ligatur. Et ideo non est maior ratio, quod ligetur vna sententia sui prædecessoris [illegible] hæreticos indistincte prolata quam alia. Ergo Papa hæreticus omni sententia Romanorum [illegible]m contra hæreticos indistincte prolata subiacet, vt probatum est supra. Igitur Papa hære-[illegible] facto sententiam excommunicationis incurrit. Ex quo concluditur, quod omnes, qui sci-[illegible] esse hæreticum, ipsum tanquam excommunicatum excommunicatione maiori vitare [illegible]t, nec licet [illegible]bi aliqualiter obedire.

Cap. LXXXII.

De tribus aliis pœnis Papæ hæretico infligendis.

D[illegible]*pulus*. Dic an secundum dicentes Papam hæreticum ipso facto esse Papatu priuatum, Papa hæreticus aliqua pœna sit plectendus. *Magist.* Dicunt, quod multiplici pœna (quam de facto in [illegible] iudicem competentem puniri debet secundum canonicas sanctiones. *Discip.* Numera pœ[illegible] quas grauiores, quibus est Papa hæreticus feriendus secundum assertores prædictos. *Magist.* Di[illegible]t quod de Sede Apostolica est repellendus per potentiam temporalem: quia magis repugnat cath[illegible] & dignitati Papali labes hæretica, quam intrusio; cui hæretica prauitas minime est annexa. [illegible]ed huiusmodi intrusus de eadem Sede Apostolica est pellendus, *dist. 79. Si quis pecunia.* Ergo multo magis Papa hæreticus de Sede Apostolica per temporalem potentiam est repellendus. Secundo dicunt, quod est ab omni ordine Ecclesiastico degradandus: & nisi ad fidei vnitatem redierit, tradendus est curiæ seculari. Si autem redierit, est perpetuo carceri mancipandus. Probantur hæc *extra, de hæreticis, ad abolendam. & c. excommunicamus*. Tertio dicunt, quod bona eius, si habuerit quædam propria, sunt penitus confiscanda, *extra, de hæreticis*. Omnia ista vna ratione, quæ tacta est prius, fulcire nituntur: quæ hæc est. Papa hæreticus non gaudet beneficio vel priuilegio speciali vltra alios Episcopos labem hæreticam incurrentes: Quia in nulla sententia canonis generalis concilii vel summi pontificis contra hæreticos lata specialiter excipitur Papa hæreticus magis quam alii Episcopi. Cum igitur Papa hæreticus sit subiectus sententiis omnium generalium conciliorum ac summorum pontificum, sequitur quod quæcunq; pœna Episcopis hæreticis debet infligi, infligenda est Papæ hæretico. Sed pœnæ prædictæ Episcopis hæreticis debent infligi. Igitur eisdem pœnis est Papa hæreticus feriendus. Et ita licet Papa hæreticus ipso facto de Apostolica Sede non sit expulsus, nec omni prærogatiua ordinis Ecclesiastici degradatus, nec sit traditus curiæ seculari, nec sit perpetuo carceri mancipatus, nec bona ipsius propria confiscentur: tamen omnes pœnæ prædictæ per iudicem competentem sibi debent infligi. *Discip.* Nunquid secundum istos Papa hæreticus aliquas alias pœnas præter pœnas hæreticis infligendas debet sustinere? *Magist.* Respondetur, quod si Papa de nullo alio crimine, quam de crimine prauitatis hæreticæ potest conuinci, pœnis est hæreticorum solummodo complectendus. Si autem de aliquo alio crimine, puta de homicidio facto consilio, præcepto vel defensione commisso, aut crimine læsæ maiestatis, aut simonia, vel rapina, aut deprædatione, seu guerrarum concitatione, aut innocentium damnatione, vel persecutione, vel quocunq; alio crimine poterit legitime conuinci, pœnis huiusmodi criminum est plectendus.

Cap. LXXXIII.

De competenti iudice Papæ hæretici.

D*iscipulus*. Aduerto, quod isti assertores inter Papam hæreticum puniendum & Episcopos hæreticos puniendos paruam aut nullam differentiam arbitrantur, quantum ad pœnas hæreticis & [illegible]minosis aliis infligendas. Ideo post prædicta ad interrogandum de iudice competenti Papæ hære-[illegible]ci, per quem scilicet pœnæ prædictæ sibi imponi debeant, me conuertam. Quamuis in *principio huius sexti* multa disseruisti de iudice veri Papæ super crimine hæresis mendaciter diffamati: & supra c. [illegible].74. & 75. aliqua dixeris de habente potestatem hæreticum Papam deponendi: volo tamen [illegible] de iudice, qui pœnis hæreticorum Papam hæreticum debet exponere, magis exquisite inquirere. Dicitur inprimis, an ad vnum vel plures iudices de iure pertineat Papæ hæretico prædictas [p]œnas, scilicet expulsionem de Apostolica Sede, degradationem, incarcerationem vel traditionem [curi]æ seculari, & bonorum propriorum confiscationem infligere. Vna opinio tenet, quod prædictas [pœ]nas infligere Papæ hæretico de iure spectat ad generale concilium, si fuerit congregatum: & ad [illegible]m catholicum, si fuerit electus canonice. Si autem nec concilium generale fuerit congregatum, [illegible]ectus fuerit Papa catholicus, præfatis pœnis ferire Papam hæreticum spectat ad collegium car-[illegible]m. Et si illi fuerint negligentes, pertinet ad Episcopum, in cuius diœcesi Papa hæreticus commoratur. Si autem prælati & clerici damnabiliter Papam neglexerint coercere, per principes seculares

 & laicos

& laicos est debite expellendus. Ista assertio habet multas particulas, de quibus singulis te interroga re propono. Primo autem distetamus de concilio generali, ad quem scilicet (si Papa fuerit effectus hæreticus) spectat generale concilium congregare. *Magist.* Quod Papa fiat hæreticus multis modis potest contingere: quia aut est occultus hæreticus, aut manifestus & notorius. Si est occultus hæreticus, ita quod de hæresi conuinci non potest, dicunt quidam, quod si Papa est de hæresi diffamatus, exemplo Simachi Papæ, ipse & non alius debet conciliū generale cōgregare ad semetipsum purgandum. Et si noluerit se purgare, & de sua infamia intolerabile scandalum generatur, per alios debet generale concilium congregari. Si autem Papa est hæreticus manifestus, ita quod probari potest per testes idoneos & legitima documenta, nō tamen est hæreticus notorius, quia pauci sciunt ipsum hæreticū, tot tamen sciunt, quod possunt ipsum conuincere: dicunt quidā, quod Papa hæreticus debet concilium conuocare, quod si noluerit, est per alios congregandū. Si vero Papa est notorius hæreticus per euidentiam rei vel confessionem: puta quia publice aliquam assertionem, quę est hæresis manifesta, cuius contrarium tenetur credere explicite, tenet vel tenere fatetur: vt puta si publice & notorie prædicat Christum non fuisse natum de virgine, aut legem Christianorum esse falsam, vel fatetetur publice hoc tenete vel tenuisse, vel etiam de tali aliquo dubitasse. Dicunt nonnulli quod Papa hæreticus in hoc casu nō debet conciliū generale conuocare: sed illi, qui sciūt ipsum esse notoriū hæreticū, debent aliis catholicis intimare, vt ipsi ad concilium generale conueniant: nisi prius electores summi pontificis alium in Papam elegerint orthodoxum. Tunc enim ille electus in Papam debet generale concilium (si necesse fuerit) conuocare. Si autem electores prauitate hæretica vna cum Papa fuerint inuoluti, vel sibi fauorem præstiterint; alii fideles debent ad generale concilium pro facienda iustitia conuenire, si propter maliciam hominum alio modo de ipso iustitia fieri nequit.

CAP. LXXXIV.

In quo inquiritur per quem concilium generale possit congregari, si Papa fuerit hæreticus, & electores Papæ sibi adhæreant. Vbi etiam probatur, quod concilium generale possit absq. Papa congregari.

DIscipulus. Quia à manifestioribus expedit inchoare: ideo primo dicas de concilio, quomodo si Papa est notorie hæreticus, & electores summi pontificis in hæretica prauitate sibi consentiunt, vel eidem indebite fauent: nec patet alia via, per quam possit Papa hæreticus coerceri, per quem scilicet generale concilium debeat cōgregari. *Mag.* Dicunt, quod hoc in casu quilibet catholicus, qui scit Papam hæreticum esse notorium, vel audit publice diuulgari, quod Papa est notorie hæreticus, debet esse paratus, si expedit, ad generale concilium conuenire, debetq; quilibet inquantum sibi competit pro gradu suo alios exhortari catholicos, vt ad conciliū generale conueniant. Veruntamen spectat principalius ad prælatos & in Diuina lege peritos. Secundo spectat ad reges & principes & alias publicas potestates. Tertio autem spectat ad omnes catholicos viros & mulieres. Vnde etiam mulieres catholicæ scientes Papam esse hæreticum, & electores circa electionem summi pontificis negligentes, debent si expedit catholicos exhortari, vt ad generale concilium pro Ecclesia ordinanda cōcurrant: imo & ipsæmet ire debent, si potuerint bono communi prodesse. *Discip.* Ista assertio mirabilis mihi videtur. Tria enim absurda continet, vt apparet: quorum primum est, quod generale concilium absq; auctoritate Papæ debeat congregari. Secundum est quod reges & principes & alii laici ad generale concilium debeant conuenire. Tertium quod mulieres debeant ac valeant generali concilio interesse. Quod enim primum sit absurdum, per sacros canones probatur aperte. Nam sicut habetur *di. 17.* per totum, Concilium generale absq; auctoritate summi pontificis congregari nō potest. Ait enim Pelagius Papa: *multis denuo Apostolicis & catholicis atq; Ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absq; licentia Romani pontificis concilia celebrari.* In quibus verbis clare patet, quod generale concilium absq; Papa congregari non debet. Quare cum puto quod assertores prædicti sine motiuo non dicunt contrariū, dic motiua eorū. Ipsis namq; argumentis intelligā clarius veritatē. *Mag.* Quod absq; auctoritate Papæ possit generale concilium congregari nonnullis rationibus videtur posse probari. Quarum prima est hæc: Concilium particulare potest licite congregari absq; auctoritate Papæ ad iudicandum de eodē vero Papa. Ergo multo magis generale cōcilium poterit congregari ad iudicandū de pseudo Papa hæretico absq; eius auctoritate. Antecedens duob' manifestis exemplis videtur, pbari. Primum est de Episcopis, qui cōuenerunt ad inquirendū de facto & idolatria beati Marcellini, quorū congregatio fuit particulare conciliū congregatum absq; auctoritate PapęMarcellini. Secundum sumitur de illorum congregatione, qui conuenerunt ad iudicandū & deponendum Papam Iohannem 12. quæ congregatio non fuit concilium generale, sed particulare solummodo. Ergo multo magis poterit concilium generale ad iudicandum de Papa hæretico in hæresi notorie deprehenso. *Discip.* Ista ratio videtur aperte probare, quod absq; auctoritate pseudo Papæ hæretici possit generale concilium congregari: sed non probat quod valeat congregari absque auctoritate veri Papæ. Vnde & videtur, quod si Papa fuerit hæreticus, eligendus est Papa catholicus, antequam generale concilium conuocetur. *Magist.* Nonnullis apparet, quod ratio (secundum supra dicta) ostendit patenter quod absque auctoritate cuiuscunque Papæ veri & falsi potest generale concilium

N

Nam si licitum est concillum particulare fieri absq; auctoritate Papæ ad inquirendum vel iudicandum de vero Papa: multo magis licitum est generale cocilium celebrari tempore vacationis Apostolicæ Sedis absq; auctoritate Papæ ad pseudo Papam debite coerceodum: præsertim si pseudo Papa aliter coerceri non potest. Sed primum licitum est, sicut per duo exempla probatum existit. Ergo & secundum licitum debet reputari. Secunda ratio est hæc. Omnis populis & omnis cõmunitas & omne corpus, q absq; consensu vel auctoritate cuiuscunq;, q nõ est de corpore, potest sibi ius statuere, potest aliquos eligere, q vicem gerant totius cõmunitatis aut corporis absq; alterius auctoritate. Sed omnes fideles sunt vnũ corpus, Paulo dicente ad Ro. 12. *Multi vnũ corpus sumus in Christo*: & sunt vnus populus & vna cõmunitas. Ergo possunt eligere aliquos, qui vicẽ gerant totius corporis. Tales autem electi si simul cõuenerint, conciliũ generale constituent: quia conciliũ generale nõ videtur esse aliod q̃ congregatio aliquorũ, qui vicem gerant totius Christianitatis. Potest ergo conciliũ generale cõgregari absq; auctoritate cuiuslibet, q non est catholicus & fidelis. Et p consequens absq; auctoritate Papæ hæretici. Tertia ratio est hæc: Vniuersalis Ecclesia in vnũ cõueniens ad aliquid ordinandũ potest ad conciliũ generale conuocari. Sed vniuersalis Ecclesia posset ad tã paruum numerũ deuenire, quod posset in simul conuocari. Nam in tam paruo numero fuit aliquando post ascensionẽ Christi. Igitur non est impossibile, q ad talẽ numerũ iterum pueniat. Et p consequens nõ est impossibile, q vniuersalis Ecclesia ad conciliũ generale conueniat, etiã si nullus esset verus Papa. Sicut nõ est impossibile, q sede vacante vniuersalis Ecclesia simul conueniat. Non minoris autẽ potestatis seu auctoritatis vniuersalis est Ecclesia, quando nõ posset insimul conuenire ppter magnã multitudinẽ, q̃ quando potest simul conuenire. Igitur quicquid posset vniuersalis Ecclesia p se, si posset insimul conuenire, potest per aliquos electos à diuersis partibus Ecclesiæ. Igitur posito q diuersæ partes vniuersalis Ecclesiæ eligerent aliquos, qui conuenirent in vnũ ad ordinandum de Ecclesia Dei: Illi sic electi conuenientes in vnũ (non obstante q nullus esset verus Papa) possent concilium generale appellari. Et ita potest concilium generale, quando non esset verus Papa, absq; auctoritate Papæ congregari. *Discip.* Aliqualiter modum ponendi prædictum intelligo, vt tamen eum magis intelligam, & sic clarius perueniam ad veritatem, declara per quem modum secundum assertionem prædictam debeat concilium generale conuocari. *Magist.* Dicitur, quod rationabile esset de qualibet parrochia vel aliqua cõmunitate (quæ posset faciliter in vnum conuenire) mitti aliquem vel aliquos ad concilium Episcopale vel ad Parlamentum regis ac principis, aut alterius publicæ potestatis, quæ eligeret vel eligerent aliquos mittendos ad concilium generale: qui taliter electi à concilijs Episcopalibus vel Parlamentis secularium potestatum in vnum locum conuenientes possunt generale concilium appellari. *Disc.* Quid si aliqua parrochia vel etiam diœcesis nollet aliquos mittere ad concilium generale? *Magist.* Respondetur, quod propter contradictionem ipsorum non esset communis vtilitas omittenda: imo est assertio dicens, quod si multæ diœceses, vel regna contradicunt generali concilio congregando, potestas congregandi concilium generale esset de iure ad alia regna vel diœceses deuoluta: quia impedientes communẽ vtilitatem fidei Christianæ potestatem conueniendi ad generale concilium merito priuarentur. *Discip.* Istam opinionem intelligo, licet eam non reputem consonam veritati. Tamen qualiter respondetur secundum eam ad auctoritates, quibus asseritur manifeste, quod absq; auctoritate summi pontificis non debeat concilium generale congregari, aperias. *Magist.* Respondetur, quod regulariter concilium generale nequaquam congregari debet absq; auctoritate summi pontificis. Fallit tamen in casu, qui accidit, quando scilicet Papa efficeretur hæreticus; & electores summi pontificis negligerent Papam eligere; nec posset aliter quam per generale concilium Ecclesiæ prouideri. Propter quod, vt dicitur, auctoritates summorum pontificum asserentium quod concilium generale absq; auctoritate Papæ congregari non debet, nequaquam sunt negandæ: sed sunt sane intelligendæ, vt nullo modo interpretentur in præiudicium fidei Christianæ, quę summo pontifici, etiam catholico, est modis omnibus præferenda.

CAP. LXXXV.

In quo probatur, quod reges & principes & alii laici ad generale concilium debeant, si voluerint, conuenire.

Discip. Aduerto, quomodo probari potest primum, quod circa assertionem in præcedenti capitulo recitatam irrationabile videbatur. Ideo dic, an secundum hoc possit aliquo modo probari, scilicet quod reges & principes & alii laici ad generale concilium debeant, si voluerint, conuenire. *Magist.* Antequam motiua dictæ assertionis adducam, ostendam tibi, quare secundum quosdam vna congregatio dicatur & non alia concilium generale, quo declarato motiua quæ proferam magis intelliges. Dicitur autem quod congregatio quæcunq; non ideo solum modo vocatur concilium generale, quia auctoritate summi pontificis conuocatur. Tunc enim omne consistorium cum Papa esset concilium generale. Illa igitur congregatio esset concilum generale reputanda, in qua diuersæ personæ gerentes auctoritatem & vicem vniuersarum partium totius sanitatis ad tractandum de communi bono rite conueniunt, nisi aliqui noluerint vel non potuerint conuenire. Vnde si aliquæ prouinciæ nollent vel non possent personas habentes auctoritates & vicem earum transmittere; non minus esset concilium generale censendum. Isto viso videtur posse probari, quod reges & prin-

 cipes

cipes ac nonnulli laici possunt si voluerint ad generale concilium conuenire: & eiusdem concilii tractatibus interesse. Quod probatur primo auctoritate Nicolai Papæ, quæ ponitur *di. 96. c. vbi nam*, qui ait: *Vbi nam legisti Imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnibus communis est, quæ non solum ad clericos, verumetiam ad laicos & omnes pertinet Christianos.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod conciliis, in quibus de fide tractatur, possunt laici interesse. Quod etiam auctoritatibus simul & exemplis ostenditur. Gelasius enim Papa, vt habetur dist. 15. c. *Sancta Romana Ecclesia post illas Noui & Veteris Testamenti scripturas, quas regulariter suscipimus, etiam has suscipi non prohibet: synodum sanctam Nicenam 318. patrum, mediante maxima Constantino Augusto, in qua Arrius hæreticus condemnatus est: sanctam synodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem excepit.* Et infra: *Sanctam synodum Chalcedonensem, mediante Martiana Augusta, Anastasia Constantinopolitana Episcopo, in qua Nestoriana & Eutichiana hæreses simul cum Dioscoro eiusq; complicibus damnata sunt.* Item, Isidorus 6. *li. Ethimo. c. 19* & habetur dist. prædicta c. 1. ait: *Tertia synodus Ephesina 70 Episcoporum sub minore Theodosio Augusto edita est.* Et infra: *Quarta synodus Chalcedonensis 63. sacerdotum sub Martiano principe est habita.* Item, vt habetur *dist. 96.* in alia actione Chalcedonensis synodi Martianus Imperator dixit: *nos ad confirmandam fidem, non ad potentiam ostendendam exemplo religiosissimi principis Constantini synodo interesse voluimus, vt vnitate inuenta non vltra multitudo prauis attracta doctrinis discordet.* Item, vt habetur *12. quæst. 1. cap. futuram*, de Constantino sic legitur: *Idem vero præsidens sancta synodo, quæ apud Nicenam congregata est, cum querelam quorundam conspiceret coram se deferendam, ait: vos à nemine diiudicare potestis* &c. Item, Nicolaus Papa, vt habetur *dist. vigesim. prim. ca. nunc autem*, ait: *cum tempore quodam contra Sixtum Papam tentassent quidam maliuolorum obiicere, & in concilio, cui Valentinianus interesset, dictum fuisset, non licere aduersus pontificem dare sententiam, surrexit protinus idem Imperator, & in arbitrio præfati pontificis tribuit iudicare iudicium suum.* Ex quibus omnibus tam auctoritatibus quam exemplis ostensum videtur, quod Imperatores licite interfuerunt conciliis generalibus: & per consequens licite possunt laici (si voluerint) conciliis generalibus interesse. Quod etiam ratione videtur posse probari, quæ talis est. Quod omnes tangit, ab omnibus tractari & approbari debet, vt notatur in Gloss. *di. 96. c. vbi nam.* Et *extra de maior. & obedientia. c. inter quatuor*, notat Gloss. quod omnes, quos negotium tangit, vocandi sunt. Sed ea quæ tractantur in concilio generali omnes tangunt: quia in concilio generali tractari debet de fide & de aliis quæ ad omnes pertinent Christianos. Igitur laici quos tangunt generalia concilia licite si voluerint poterunt interesse. *Discip.* Per rationem istam quilibet laicus posset interesse concilio generali, si vellet: si illa quæ tractantur in generali concilio ab omnibus tractari debent. *Magist.* Ad istam instantiam respondetur, quod hæc regula, *quod omnes tangit ab omnibus tractari debet*, intelligenda est, si ab omnibus potest & non apparet ratio manifesta, quare aliquis debeat ab huiusmodi tractatu repelli. Nunc autem non possunt omnes neq; laici neq; clerici ad generale concilium conuenire. Et ideo non omnes debent interesse per seipsos. Debent tamen omnes, qui voluerunt, nisi appareat ratio manifesta repellendi eos per procuratores & alios gerentes mediate vel immediate in speciali, vel cum aliis vices eorum concilio interesse. Et ideo cum dicitur de regibus & principibus & aliis magnis personis laicis, nisi appareat ratio quare debeant repelli, poterint per seipsos si voluerint conciliis generalibus interesse. Vnde si reges voluerint poterunt per seipsos conciliis generalibus interesse, nec est necesse quod procuratores vel alios habentes potestatem eorum mittant ad concilium generale. Regna autem & aliæ communitates, quæ regibus non subsunt, quæ interesse per se non possunt, debent mittere, si volunt procuratores aut subditos vel alios quocunq; nomine censeantur, qui eorum habeant potestatem quantum ad ea quæ tractanda sunt in concilio generali *Discip.* Ista opinio seipsam impugnat. Nam si ipsi non debent concilio interesse, de quibus apparet ratio manifesta, quare debent repelli: sequitur quod laici interesse non debent. Nam de illis est ratio euidens, quare sunt à concilio generali excludendi: quia videlicet causa Dei ad laicos nequaquam spectat. Vnde Felix Papa, vt legitur *dist. 10. c. certum est*, ait: *Certum est huiusmodi rebus vestris esse salubre, vt cum de causis Dei agitur iuxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod laici de causis Dei se intromittere non debent. Et per consequens à generali concilio tenentur excludi. Item, ex consuetudine hactenus obseruata hoc constat aperte. Nam ad generalia concilia soli clerici consueuerunt venire: & soli clerici sola concilia celebrauerunt, sicut & ipsi soli vocantur. *Magist.* Ad primam istarum respondent, quod causæ fidei non solum ad clericos, sed etiam spectant ad laicos. Sicut etiam Deus non solum est Deus clericorum: sed etiam & laicorum. Veruntamen causæ Dei principalius spectant ad clericos, quam ad laicos, si clerici in causis Dei non errent pro eo quod clerici Diuinis sint specialiter deputati. Et sic intelligenda sunt verba Felicis Papæ. Si autem clerici in causis Dei & præcipue contra fidem errent catholicam: causa Dei etiam spectat ad laicos & non ad clericos contra fidem errantes. *Discip.* De hoc postea interrogabo pet plura. Ideo dic quomodo ad secundam rationem respondere contingat. *Magist.* Dicitur quod circa celebrationem generalium conciliorum multa fuerunt seruanda temporibus retroactis, quæ non sunt nunc de necessitate seruanda, quamuis antea rationabiliter fuerint obseruata: & adhuc talia poterunt venire tempora, quod congruum essent quod seruentur. Et ideo conceditur, quod temporibus præteritis, quibus prælati & clerici sanctitate vitæ doctrinæ & zelo boni communis, & etiam circa temporalia magna in-

dustria

doſtria & experientia claruerunt: congruum fuit vt ipſi ſoli generalia concilla celebrarent, & vt laici (ni ſi in caſibus ſpecialibus) ſubtraherentur à tractatoribus concilii generalis. Et tamen in poteſtate exuitit laicorum generalibus conciliis intereſſe. Sed ſi vices ſuas tacite vel expreſſe clericis commiſerunt, arctati minime debuerunt. Et ideo quantumcunq; placeret rectoribus & communitatibus laicorum generalibus concilia intereſſe, clerici eos excludere de iure non poſſunt. *Diſcip.* Quomodo poteſt oſtendi, quòd laici vnquam commiſerunt poteſtatem & vices ſuas clericis ad generale concilium conuocatis. *Magiſt.* Videtur quod ex hoc clare poteſt oſtendi, quod in multis conciliis generalibus ordinata fuerint, quæ abſq; conſenſu laicorum tacito vel expreſſo non poterant ordinari. Cùm igitur non ſit aliqualiter præſumendum, quod generalia concilia præſumpſerint ordinare ea, quæ poteſtatem exercebant eorum: videtur dicendum, quod in generalibus conciliis congregati commiſſionem aliquam & poteſtatem à laicis habuerint. *Diſcip.* Pone aliqua exempla de ordinatis in conciliis generalibus, quæ abſq; conſenſu expreſſo vel tacito laicorum minime ſtatui debuerunt. *Magiſt.* Ponitur exemplum de pluribus libertatibus Eccleſiaſticis, quibus clerici abſq; conſenſu laicorum gaudere non debent: cum ſit in manifeſtum præiudicium laicorum. Clerici autem abſq; conſenſu laicorum nihil in præiudicium eorum poſſunt ſtatuere: quia, teſte Innocentio tertio, vt habetur *extra, de iudicin. c. nouit*, ſicut laici iuriſdictionem clericorum perturbare, ita clerici iuriſdictionem laicorum non debent minuere. Quare clerici in præiudicium laicorum abſq; eorum conſenſu nihil poſſunt de rebus temporalibus & libertatibus eorum diſponere. *Diſcip.* Quo iure clerici gaudeant libertatibus Eccleſiaſticis, an ſcilicet iure Diuino vel humano, & an iure ſolummodo canonico, vel iure regum & principum ſecularium, *ſecundo tractatu iſtius operis* diligenter inquiram. Ideo materiam iſtam dimitte. Et dic breuiter, quare dicitur, quod mulieres non ſunt ſimpliciter contra voluntatem eorum à generalibus conciliis excludendæ. *Magiſt.* Dicitur quod hoc eſt propter vnitatem fidei virorum & mulierum, quæ omnes tangit: & in qua non maſculus nec fœmina, ſecundum Apoſtolum ad Coll. 3. *In nouo homine non eſt maſculus & fœmina.* Et ideo vbi ſapientia, bonitas, vel potentia mulierum eſſet tractatui fidei (de qua potiſſime eſt tractandum in concilio generali) neceſſaria, non eſt mulier à generali concilio excludenda.

CAP. LXXXVI.

In quo quæritur, quam poteſtatem habeat concilium generale ſupra Papam in hæreſi deprehenſum.

Diſcipulus. Iſtam aſſertionem de mulieribus (quæ ſecundum Apoſtolum docere non debent) tam irrationabilem æſtimo, quod nolo eam amplius pertractari. Ideo ipſa dimiſſa: dic quam poteſtatem habeat concilium generale ſuper Papam in hæreſi deprehenſum. *Magiſt.* Ad hoc reſponſum eſt prius, quod concilium generale debet Papam hæreticum de Apoſtolica Sede expellere (ſi aliter non poterit) per potentiam temporalem. Et illam pœnam ſibi non poteſt remittere, licet ſecundum quoſdam, ſi Papa hæreticus rediret ad catholicam vnitatem, concilium generale, ſi non eſſet Papa ipſum de facto nouiter in Papam eligere, & in Sedem Apoſtolicam collocare poſſet. Aliis dicentibus, quod ad concilium generale electio ſummi pontificis minime ſpectat, ſed ſpecialiter ad Romanos. Secundo poteſt concilium generale Papam hæreticum expulſum de Apoſtolica Sede ab omni Eccleſiaſtico ordine degradare; ſed iſtam pœnam poteſt abſolute ſibi retinere. Sicut & poteſt ipſum curiæ tradere ſeculari vel perpetuo carceri mancipare, & omnia bona eius propria confiſcare. Quibus tamen pœnis non de neceſſitate tenetur hæreticum Papam percellere: quia iſtæ ſunt pœnæ non à iure Diuino, ſed à iure poſitiuo taxatæ. Iſtud autem continet veritatem, ſi Papa interfuerit generali concilio, ſed ſi ſede vacante fuerit celebratum concilium generale videtur, quod concilium generale prædictas pœnas Papæ hæretico non poteſt remittere. Quia in huiuſmodi pœnis (hæreticis infligendis) concilium generale minime Papam comprehendens, eſt inferius & minoris iuriſdictionis quam ſit Papa. Et ideo cum huiuſmodi pœnæ à Papa vel à conciliis generalibus præſente Papa ſint taxatæ, per generale concilium ſede vacante remitti non poſſunt. *Diſcip.* Secundum iſta vnum concilium generale maiorem poteſtatem haberet, quàm aliud. Et per conſequens aliud non eſſet generale. *Magiſt.* Reſpondetur quod non eſt inconueniens, vnum concilium habere maiorem poteſtatem quam aliud: & tamen vtrumq; eſſe generale. Quemadmodum vſq; ad finem ſeculi Eccleſia vniuerſalis vno tempore habet maiorem poteſtatem & maiorem auctoritatem quam in alio. Nam Eccleſia vniuerſalis maiorem poteſtatem habet & auctoritatem Apoſtolica Sede vacante, quam quando non vacat.

CAP. LXXXVII.

Quod Papa nouiter electus canonice poteſt alium Papam hæreticum punire. Et quas pœnas poteſt ei remittere & quas non.

Diſcip. Dic de ſummo pontifice, ſi fuit nouiter electus, quam pœnam poteſt Papæ hæretico infligere? *Magiſt.* Tenent nonnulli pro certiſſimo, quod Papa electus canonice quamuis in Sede Apoſtolica intronizatus non fuerit, poteſt Papæ hæretico omnes pœnas prædictas & alias impone-

 re,

re, qnas tamen omnes præter primam, scilicet expulsionem de Sede Apostolica, valet sibi remittere de plenitudine potestatis. Quomodo etiam Papam hæreticum, si ad fidei vnitatem redierit absq; degradatione, licet non absq; pœnitentia & abnegatione prauitaris absq; incarnatione & bonorum suorum confiscatione, imo etiam absq; abiuratione pranitatis hærericæ potest recipere. *Discip.* De summo pontifice si esset electus canonice dubium non videtur, qnin posset Papam hæreticum debita pœna punire: sed non videtur, quod ante iustitiam factam de Papa hæretico vel ante mortem eius posset alius Papa rite substitui. *Magist.* Nonnulli habent quod non est dubitatio apud intelligentes, quin posset eligi verus Papa pro hæretico Sedem Apostolicam occupanti: qnia sede vacaote notorie potest eligi verus Papa. Sed quam cito Papa fit notorie hæreticus, Sedes Apostolica notorie vacat. Igitur quantumcunq; hæreticus Papa de facto occuparet Sedem Apostolicam, est Papa catholicus eligendus.

Cap. LXXXVIII.

In quo ostenditur, quam potestatem habet collegium Cardinalium supra Papam.

Discipulus. Hęc materia locum habet in *tractatu De gestis circa fidem altercantium orthodoxam.* Ideo ad collegium cardinalium te conuerte: & quam potestatem habeat super Papam hæreticum manifestum expone. *Magist.* De hoc sunt assertiones contrariæ. Vna est, quod collegium cardinalium super Papam hæreticum nullã potestatem habet specialem, nisi sicut cæteri Episcopi, Presbyteri & Diaconi. Cuius ratio assignatur talis. Collegiũ cardinalium nullã potestatem aut iurisdictionẽ habet ex ordinatione Diuina vel ex iure Diuino: cum ex iure Diuino sit nullatenus institutum: imo nec in toto iure Diuino de ipso fit mentio. Omnẽ igitur potestatem aut iurisdictionem habet collegiũ cardinalium à summo pontifice. Sed non legitur quod summus pontifex aliquam potestatem vel iurisdictionem specialem dederit collegio cardinalium super Papam hæreticum. Igitur nullam iurisdictionem habet super Papam hæreticum. Item, consiliarii alicuius prælati vel principis ex hoc, quod consiliarii sunt, non habent iurisdictionem specialem super prælatum vel principẽ delinquentẽ. Sed cardinales sunt tantummodo cõsiliarii Papæ: & in hoc solũmodo pcellunt alios clericos & prælatos saltẽ Romanos. Igitur collegiũ cardinalium non habet specialiter corrigere vel punire Papã, si hæreticã incurrerit prauitatẽ. *Disc.* Ista ratio accipit manifestẽ falsum, scil. ꝙ cardinales solũmodo præcellunt alios clericos in hoc, ꝙ sunt consiliarii Papæ: qa constat, ꝙ in hoc pręcellunt, quod habent ius eligendi summũ pontificẽ. Multa etiã alia priuilegia habent vltra clericos alios & prælatos. *Mag.* Respondetur, quod p accidens est, ꝙ collegiũ cardinalium habet ius eligendi summũ pontificẽ. Vnde & aliquando ius illud nequaq̃ habuit: & adhuc posset illo iure priuari. Posset enim ius eligendi summũ pontificẽ concedi Imperatori vel aliis Episcopis aut clericis quam cardinalibus. Erit ita est p accidens, quod collegiũ cardinaliũ habet ius eligendi summũ pontificem. Et sic est p accidens, quod cardinales multa priuilegia habent, qbus alii plati & clerici minime gaudent. Quare per hoc, quod cardinales habent ius eligendi summũ pontificẽ & alia priuilegia multa concludi nõ potest, quod habent iurisdictionẽ specialẽ super Papam hæreticũ. Et ideo cum non habeatur in iure, quod cardinales super Papã hæreticum specialem obtineant iurisdictionẽ, non est eis talis iurisdictio tribuenda. *Disc.* Prima ratio fortis mihi videtur: nec scio respondere ad ipsam. Quid autẽ sentis de ipsa, post hoc opus inqram. Nunc autem dic, qd haberet facere collegium cardinaliũ secundum istam assertionem, si Papa efficeretur hæreticus. *Mag.* Secundũ istã assertionem, si Papa efficeretur hæreticus, vltra illa quæ alii clerici & plati eorundẽ ordinũ & graduum deberent facere circa Papam hæreticũ cardinales nihil haberent facere, nisi ea quæ eis cõpetunt, quando Sedes Apostolica vacat p mortem naturalẽ summi pontificis. Et ideo sicut moriente Papa cardinales habent eligere summũ pontificem, ita si constiterit collegio cardinaliũ Papam esse hæreticũ manifestum, ad electionẽ veri summi pontificis deberent pcedere. *Disc.* Ista opinio apparentiã videtur habere. Et prima ratio est tam fortis, ꝙ ad ipsam nescio respódere. De qua qd sentias, post completionẽ huius operis indagabo. Nunc autem enatra assertionẽ contrariam. *Mag.* Alia assertio est, ꝙ si Papa efficeretur hæreticus, collegiũ cardinalium deberet specialiter ipsum debita pœna punire. Cuius ratio assignatur talis. Ad quẽ spectat institutio alicuius, ad eundẽ pertinet destitutio eiusdẽ, si ille nó habeat superiorem. Primas enim habet instituere Episcopũ, quẽ tamen nó potest destituere: quia tã primas quam constitutus ab eo habent superiorẽ, q reseruat sibi destitutionẽ taliter instituti. Sed si primas non haberet superiorẽ qui instituit Episcopũ, posset ex causa destituere. Institutio autẽ summi pontificis spectat ad collegiũ cardinalium, ꝙ non habet superiorem, qui sibi reseruet destitutionẽ summi pontificis, si efficeretur hæreticus. Igitur ad collegium cardinalium specialiter spectat destitutio, si hæreticam incurrat prauitatem. Et per consequens punitio Papæ hæretici ad collegium cardinalium spectat. Item, non minoris iurisdictionis est capitulum cardinalium, quam capitulum alicuius Ecclesiæ cathedralis. Sed capitulum (sede vacante) potest punire hæreticos, qui in eadem diœcesi sunt reperti, *extra, de hæreticis. c. ad abolendam*: vbi habetur, quod clerici sede vacante possunt hæreticos iudicare. Ergo multo magis collegium cardinalium sede vacante potest Papam hæreticum iudicare. *Discip.* Per istam rationem probaretur (sede vacante) per hoc quod Episcopus hæreticam incurreret prauitatem, posset capitulum suum Episcopum iudicare. *Magist.* Respondetur, quod Episcopi habent priuilegium speciale, quod scilicet non possunt iudicari, nisi per Episcopos vel Papam: cum inquisitores hæreticæ prauitatis non habeant potestatem inquirendi de

di de episcopis. Et ideo capitulum non habet potestatem iudicandi episcopum suum hæreticum, sed in collegio cardinalium sunt plures episcopi. Et ideo poterit Papam hæreticum iudicare. *Discip.* Nunquid capitulum (si episcopus efficeretur hæreticus) obediet ei, ex quo eum iudicare non potest? *Magist.* Respondetur, quod capitulum, si constet ei episcopum in labem hæreticam incidisse, ei obedire non debet: nec tamen iudicabit ipsum, sed insinuabit & accusabit eum superiori, qui habet potestatem iudicandi ipsum.

CAP. LXXXIX.

In quo quæritur, qualiter Romani possunt Papam hæreticum punire. Et quod similiter est dicendum de eis, sicut de collegio cardinalium, vt in praecedenti capitulo.

DIscipulus. Nunquid Romani, si Papa fiat hæreticus, possunt eum pœnis prædictis punire? *Magist.* De hoc possunt esse diuersi modi dicendi. Vnus, quod si Papa efficitur hæreticus, Romani possunt & debent Papam hæreticum expellere de apostolica sede, eumq; vitare tenentur, & alium Papam sibi possunt eligere, illi scil. Romani, quibus ius competit eligendi. Sed alias pœnas, scil. degradationem, incarcerationem, & bonorum suorum confiscationem sibi non possunt infligere. Alius modus dicendi potest esse, quod Romani omnibus prædictis modis & pœnis possunt Papam hæreticum coercere. Isti modi dicendi fulciuntur similibus rationibus, quibus assertiones contrariæ de collegio cardinalium recitatæ in *priori cap.*

CAP. XC.

Vbi inquiritur, vtrum episcopus Diœcesanus posset Papam hæreticum punire. Quod sic, tribus rationibus probatur. Et ibidem ponitur opin. contraria, & probatur vnica ratione, ad quam etiam respondetur.

DIscipulus. Istam materiam duxi ad alia tempora reseruandam. Ideo tracta de Diœcesano, in cuius Diœcesi hæreticus Papa moraretur, scil. si Papa hæreticus de facto teneret curiam in Parisiis, vel in Florentia, vel alia ciuitate episcopum habente: an episcopus ciuitatis posset de iure Papam hæreticum coercere pœnis præfatis. *Magist.* Sunt nonnulli dicentes, quod Diœcesanus episcopus, in cuius Diœcesi Papa hæreticus notorie moraretur, de iure valeret, & deberet inuocato auxilio brachii secularis, si tantam posset habere potentiam, Papam hæreticum captiuare, ipsumque denunciare ab omnibus catholicis deuitandum. Probatur hoc primo sic: Hæreticus, qui nullo modo gaudet priuilegio speciali vltra hæreticos episcopos, quantum ad prædicta, est subiectus Diœcesani iudicio: quia alii episcopi in his subiecti sunt iudicio Diœcesani. Sed Papa hæreticus nullo modo gaudet priuilegio speciali vltra alios episcopos, sicut ostensum est supra *c. 71.* Igitur Papa hæreticus quantũ ad prædicta subditur iudicio Diœcesani. Item quantũ ad prædicta est Papa subiectus iudicio illius, qui tenetur terram ad sui iurisdictionem spectantem de omni prauitate hæretica expurgare: quia sine prædictis terra de hæretica prauitate purgari non potest. Ad episcopum autem spectat totam suam diœcesim de omni hæretica prauitate expurgare, *extr. de hæreticis cap. excommunicamus.* in fine, vbi sic legitur: *si quis autem episcopus super expurgando de sua diœcesi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit vel remissus, cum id certis indiciis apparuerit & ab episcopali officio deponatur: & in locum ipsius alter substituatur, qui velit & possit hæreticam confundere prauitatem.* Igitur Papa hæreticus quantum ad prædicta iudicio episcopi est subiectus. Tertio probatur idem sic: Ratione delicti fit aliquis de foro alterius, *extr. de raptoribus c. 1. & 13. q. 6. c. 1. & extr. de foro competent. postulasti & 6. q. 3. c. placuit.* Igitur si Papa hæreticus in Diœcesi alicuius episcopi male docẽdo vel Parochianos episcopi ad prauitatem inducendo delinquit, fit de foro eiusdem episcopi & eidem est subiectus. Episcopus autem potest sibi subiectos hæreticos captiuare. Igitur de iure potest episcopus captiuare Papam hæreticum in sua diœcesi commorantem. *Discip.* Licet sit regula generalis, quod ratione delicti fit quis de foro alterius: tamen, sicut dicit Gloss. *extr. de raptoribus cap. 1.* ab hac generalitate excipitur quilibet superior, qui vbicunque crimen committat non potest iudicari nisi a Papa si agatur ad depositionem. Cum ergo nullus sit superior Papa, nullus inferior poterit iudicare ipsum quantumcunque in diœcesi delinquat alterius. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod licet de intellectu Glossæ (quantum prima facie sonat) inter Iuristas fuerint opiniones diuersæ, secundum quod innuit Gloss. *2. q. 3. cap. 1.* Vnde & Gloss. vbi prius, scil. *extr. de raptoribus c. 1.* dicit, opinionem huiusmodi fuisse, quod si archiepiscopus committit crimen aliquod in parochia alterius archiepiscopi, vel episcopi suffraganei alterius archiepiscopi iudicari potest ab alio archiepiscopo vel episcopo archiepiscopi. Ad hoc enim *96. dist. cap. duo*, vbi Ambrosius ratione criminis commissi in sua parrochia excommunicauit Imperatorem: quod alias non auderet. Tamen de illo, qui non est maior, imo minor omni episcopo, videtur tenendum, quod ratione delicti fit de foro episcopi illius, in cuius diœcesi probatur delinquere. Cum igitur Papa hæreticus non sit maior, sed minor omni episcopo, quia omnis hæreticus minor est omni catholico *24. quæst. 1. cap.* Si autem, sequitur quod Papa hæreticus ratione delicti fit de foro diœcesani, in cuius diœcesi commoratur. Glossa igitur, quæ dicit, quod *à generalitate istius regulæ excipitur quilibet superior* &c. intelligẽda est de superiori, qui non

obstante delicto permanet superior. De illo antem, qui fuit superior, & per consequens delictum ipso facto fit inferior, & omni superioritate spirituali priuatur ipso iure: non debet intelligi, vt vi- detur. Quare cum Papa hæreticus ipso facto factus est inferior omni catholico, in Papa hæretico non habet dictum Glossæ locum. Et ideo episcopus, in cuius diœcesi Papa hæreticus moraretur, pos- set ipsum detinere, non tamen solenniter degradare, sicut nec eum deponere posset. Quod ex hoc probatur, quod depositiones episcoporum solummodo pontifici reseruantur: *extra de transalatione episcopo: bus 23 q. 7. c. quāuis & c. dudum & c. disentere.* Et propter hoc etiam episcopus non posset Papam hære- ticum seculari curiæ tradere: quia nullus episcopus, antequam fuerit ab omni ordine ecclesiastico degradatus, curiæ seculari est tradendus. *Discip.* Narra assertionem contrariam. *Magist.* Assertio con- traria tenet, quod nullus potest Papam hæreticum detinere, nec aliquam in eum dictare senten- tiam. Quæ tali ratione probatur. Ille non est iudex alterius, nec aliquam potestatem habet super ipsum, cuius sententia lata contra ipsum (sine examinatione, vtrum sit iusta vel iniusta) est penitus reprobanda, & nullo modo seruanda. Sed sententia cuiuslibet episcopi lata contra ipsum, qui ha- betur pro Papa, siue sit hæreticus siue catholicus, absq; examinatione vtrum sit iusta est penitus re- probanda. Igitur nullus episcopus est iudex Papæ hæretici. Maior videtur esse manifesta: quia de sen- tentia illius, qui se asserit iudicem alicuius alterius, & allegat causam possibilem, ex qua esset iudex eius, est inquisitio facienda, an causa, quam allegat, sit vera. Et per consequens est inquisitio fa- cienda, an sententia eius sit iusta vel iniusta. Minor vero exemplo probatur. Nam Dioscorus sen- tentiam excommunicationis in Papam Leonem dictauit: & videtur probabile, quod contra eum allegauit hæreticam prauitatem: & tamen absq; omni examinatione vel inquisitione, an senten- tia Dioscori esset iusta vel iniusta, fuit eadem sententia reprobanda, teste Nicolao Papa, qui, vt ha- betur *dist. 21. c. in tantum*, referens verba concilii Chalcedonensis, ait: *quoniam secundo excessibus prio- rem iniquitatem valde transcendit, præsumpsit enim excommunicationem dictare etiam aduersus archiepiscopum magnæ Romæ Leonem* &c. Nunquam ibi legis inquisitionem fuisse factam, vtrum iuste vel iniuste Dioscorus ipsam excommunicationem dictasset: non plane, sed absq; controuersia hoc in eo vi- sunt, quia cum esset inferior, potiorem quibuslibet conatus est lacessere iniuriis. Ex quibus verbis datur intelligi, quod si aliquis episcopus ex quacunq; causa Papam præsumpserit captiuare, vel ex- cōmunicare, vel lacessere qualicunq; iniuria, non est inquirendum, an Papa sit catholicus vel hæ- reticus: quia de sententia talis episcopi vel alia iniuria seu molestia illata Papæ, nulla est inquisitio certe penitus facienda. Ergo siue Papa sit hæreticus, siue catholicus, nullus episcopus debet ei mo- lestiam inferre qualemcunq;. Et per consequens eum detinere non debet. *Discip.* Ista ratio non vi- detur concludere. Et tamen dic, quomodo respondetur ad ipsam. *Magist.* Respondetur, quod no- torium fuit Dioscorum esse hæreticum. Et ideo nullam penitus habuit iurisdictionem super Pa- pam, etiam si fuisset hæreticus. Quare de sententia eius non fuit inquisitio facienda, an esset iniusta, hoc est an esset ex causa iusta, quamuis notorium fuerit quod non fuit iusta ex origine. Secus autem esset de episcopo catholico: quia si esset episcopus catholicus, vel episcopus de quo non esset mani- festum, quod esset hæreticus: si Papam captiuaret vel denunciaret tanquam hæreticum excom- municatum & excommunicationis sententiam incurrisse, esset inquisitio facienda, an iuste vel in- debite processisset. Et si inueniretur, quod Papa esset manifeste hæreticus, factum episcopi esset à catholicis approbandum. *Discip.* Nunquid Papa hæreticus posset appellare ab episcopo taliter ipsum detinente. *Magist.* Respondetur quod de iure non posset, nisi allegaret causam probabilem, quæ si esset probata, deberet sufficiens reputari.

Cap. XCI.

In quo inquiritur vtrum principes seculares & laici habeant potestatem coercendi Papam hæreti- cum & puniendi. Prima opinio est quod non: quæ probatur octo rationibus. Ad quas respondetur capitulo 100.

Discipulus. Hæc de potestate Diœcesani super Papam hæreticum manifestum ad præsens suffici- ant. Et ideo ad principes seculares & laicos me conuerto: de quibus festina differere, an potesta- tem habeant Papam coercendi. *Magist.* De hoc opiniones reperiuntur contrariæ. Vna est, quod coertio papæ hæretici ad principes seculares & laicos minime spectat. Quod multis modis ostendi- tur. Primo sic: Coertio Papæ hæretici non spectat ad illos, de quorum foro non est Papa hæreti- cus. Sed Papa hæreticus non est de foro secularium potestatum. Ergo coertio eius ad principes se- culares & laicos minime spectat. Maior videtur nota. Minor probatur. Clerici non sunt de foro iu- dicis secularis *2. q. 1.* fere per totum. Et Cœlestinus Papa, vt habetur *extr. de iudiciis c. cum non ab ho- mine*, ait: *Si clericus in quacunque ordine constitutus in furto vel homicidio vel periurio seu aliquo crimine fue- rit deprehensus legitime & conuictus, ab ecclesiastico iudice deponendus est.* Et per consequens clericus pro nullo crimine apud secularem iudicem est iudicandus. Papa autem hæreticus est clericus. Ergo non est de foro iudicis secularis. Secundo: Papa hæreticus non est de foro illius iudicis, ad quem non spectat de causa prauitatis hæreticæ cognoscere. Sed ad iudicem secularem non spectat cognoscere de causa hæreticæ prauitatis: sicut ad ipsum non pertinet causa fidei. Ergo Papa hæreticus non est de

de foro iudicis secularis. Maior est nota. Minor auctoritatibus sanctorum patrum probatur aperte. Ait enim Felix Papa, vt allegatum est supra, prout legitur *distinct. 10. certum est*, ait: *Certum est hoc nostris rebus esse salutare, vt cum de causis Dei agitur, iuxta ipsius constitutum, regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non preferre.* Et Nicolaus Papa, vt legitur *distinct. 96. cap. denique*, ait: *hi quibus tantum humanis rebus & non diuinis praeesse permissum est, quo modo de his per quos diuina ministrantur, iudicare praesumant penitus ignoramus.* Item *distinct. 96. cap. satis euidenter*, sic legitur: *Deputatus est Candidianus magnificentissimus Comes strennuorum domesticorum transire vsque ad sanctissimam synodum nostram, & in nullo quidem quae facienda sunt de piis dogmatibus quaestiones seu potius expositiones communicare. Illicitum namque est eum qui non sit in ordine sanctissimorum episcoporum ecclesiasticis interm*[illegible]*sce tractatibus.* Item Nicolaus Papa, vt habetur *distinct. 10. imperium*, ait: *Imperium nostrum suis publicae rei quotidianis administrationibus debet esse contentum, non vsurpare quae sacerdotibus Domini solummodo conueniant.*

Item Iohannes Papa, vt legitur *distinctione 96. cap. si Imperator* ait: *Si Imperator catholicus est, quod salua pace ipsius dicimus, filius est non praesul ecclesiae. Quod ad religionem competit, discere ei conuenit non docere. Habet priuilegia potestatis suae, quae administrandis legibus publicis diuinitus est consecutus, vt eius beneficiis non ingratus circa dispositionem caelestis ordinis nihil vsurpet. Ad sacerdotes enim Deus voluit, quae ecclesiae disponenda sunt, pertinere, non ad seculi potestates.* Et infra: *non à legibus publicis, non a potestatibus seculi, sed à pontificibus & sacerdotibus omnipotens Deus religionis Christianae clericos & sacerdotes voluit ordinari, & discuti, & recipi de errore remeantes.* Item beatus Cyprianus, vt legitur *dist. 10. cap. quoniam*, scribens Iuliano sic ait: *quoniam idem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit propria volens medicinali humilitate corda sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi, vt etiam Christiani Imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus vterentur, quatenus spiritualis actio à carnalibus incursibus distaret, & Deo militans minime se negociis secularibus implicaret: ac vicissim non ille rebus diuinis praeesse videretur, qui esset secularibus negotiis implicitus.* Ex quibus aliisque pluribus videtur aperte probari, quod principes seculares & laici de causis Dei rebus diuinis piis dogmatibus & religione Christiana se intromittere minime debent. Ex quibus verbis patenter infertur, quod causa fidei & haereticae prauitatis ad ipsos non spectat. Quare Papa haereticus nec alius haereticus est de foro iudicis secularis. Tertio sic: crimen ecclesiasticum non pertinet ad iudicem secularem. Sed prauitas haeretica est crimen ecclesiasticum. Et per consequens nec Papa haereticus est de foro iudicis secularis. Minor huius rationis est iam nota, quod probatione non indiget. Maior auctoritate & ratione probatur. Auctoritate quidem patet, quia *11. quaest. 1. cap. si quis cum clerico*, sic legitur: *Si autem crimen ecclesiasticum est secundum canones ab episcopo sua causa examinatio & poena procedat, nullam communionem aliis iudicibus in huiusmodi causis habentibus.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod crimen ecclesiasticum ad iudicem secularem non spectat. Quod etiam ratione probatur. Quia causa quaecunque solummodo ad iudicem peritum & exercitatum in ea pertinere dignoscitur. Vnde secundum Alexandrum tertium, vt habetur *extr. de consan. cap. 1.* non sunt causae matrimonii tractandae per quoslibet, sed per iudices discretos. Vbi Gloss. notat, quod *duo exiguntur ad cognoscendum & videndum de causa matrimoniali, scilicet scientia canonum & quod habeat iurisdictionem.* Et infra dicitur, *quod causa non est deleganda nisi perito & exercitato, vt habetur 2. quaest. 2. cap. vltim. de poenitentia distinct. 6. cap. 1.* Ex quibus verbis colligitur, quod causa non debet committi nisi perito. Vnde & Gloss. *distinct. 20. cap. 1.* notat, quod *nullus potest esse iudex maxime ecclesiasticus, nisi sit peritus.* Sed iudex secularis in causa criminis ecclesiastici minime est peritus, cum noticiam scripturarum (per quam conuincitur crimen ecclesiasticum) constet eum non habere. Igitur crimen ecclesiasticum ad iudicem secularem minime spectat. Et per consequens crimen haeresis (quod per solam diuinam scripturam cognoscitur) cuius non habet notitiam secularis iudex, ad ipsum non spectat. Quarto sic: Maiores causae sunt ad maius iudicium deferendae: quod tam ex scripturis diuinis, quam ex sacris canonibus colligitur euidenter.

Nam, vt legitur *Exod. 18.* Ietro cognatus Moysi dedit eidem consilium dicens: *esto tu populo in his quae ad Deum pertinent vt referas quae dicuntur ad eum.* Et post: *prouideas de omni plebe viros potentes ac timentes Deum in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam & constitue ex eis tribunos.* Et post: *quicquid autem maius fuerit referant ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent:* Cuius consilio Moyses acquieuit, dum sic legitur ibidem: *quibus auditis fecit Moyses omnia quae ille suggesserat: & electis viris strenuis de cuncto Israel constituit eos principes populi, tribunos, centuriones, quinquagenarios & decanos, qui iudicabant plebem omni tempore. Quicquid autem grauius erat, referebant ad eum faciliora tantummodo iudicantes.* Et Deuter. 1. dixit Moyses iudicibus constitutis ab ipso, *ita paruum audietis sicut magnum: nec accipientes cuiusquam personam: quia Dei iudicium est. Quod si difficile vobis aliquid fuerit visum, referto ad me, & ego audiam.* Et cap. 17. sic scribitur: *si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit DOMINVS DEVS tuus: venietque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad*

iudicem

iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem. Ex quibus aliisque auctoritatibus scripturæ diuinæ patenter colligitur, quod maiores causæ sunt ad superiores iudices deferendæ. Quod etiam sacri canones protestantur. Anacletus enim Papa, vt legitur *2.q.6.c. omnis oppressus*, ait: *Si autem difficiles causæ aut maiora negotia orta fuerint, ad maiorem sedem referantur.* Item Pelagius Papa, vt habetur *dist.17.c. multis*, ait: *Si vero in qualibet prouincia orta fuerint quæstiones, & ipsius intra prouinciam episcopos discrepare cœperit ratio; atque intra ipsos dissidentes non conueniant, ad maiorem sedem referantur.* Et infra: *maiores vero & difficiliores quæstiones (vt sancta synodus statuit, & vt beata consuetudo exigit) ad sedem Apostolicam semper referantur.* Ex quibus aliisque quam pluribus patet aperte, quod maiores causæ sunt ad maius iudicium deferendæ. Sed causa hæresis est inter maximas computanda. Ergo causa hæresis est ad maius iudicium deferenda. Iudicium autem ecclesiasticum est maius iudicio seculari, teste Gregorio Nazianzeno, qui, vt habetur *extr. dist. c. suscipitis*, scribens Imperatoribus Constantinopolitanis ait: *Libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos subiecit potestati, atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim nobis potestatem, dedit principatum multo perfectiorem principatibus vestris.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod iudicium ecclesiasticum est maius iudicio seculari. Ergo causa hæresis non ad iudicem secularem, sed ad iudicem ecclesiasticum debet deferri. Quinto sic: Potestas iudiciaria seu secularis & potestas iudiciaria sacerdotalis sunt potestates distinctæ, secundum quod testatur beatus Cyprianus, vt habetur *dist. 10. c. quoniam*, prout allegatum est. Ad potestates autem iudiciarias distinctas spectant causæ distinctæ. Ad iudiciariam autem potestatem sacerdotalem pertinet causa hæresis. Ergo causa hæresis non pertinet ad potestatem iudiciariam secularem. Et per consequens Papa hæreticus non est de foro iudicis secularis. Sexto sic: non aliam potestatem iudiciariam habent seculares iudices Christiani, quam habent seculares iudices pagani. Nam Imperatores Christiani successerunt paganis, & reges Christiani successerunt regibus paganis. Successores autem eodem iure & potestate gaudent, qua prædecessores. Ergo iudices seculares Christiani non habent aliam iudiciariam potestatem, quam pagani habuerunt. Cum igitur causa hæresis ad iudices paganos minime pertineat: Igitur nec causa hæresis spectat ad seculares Christianos. Et per consequens Papa hæreticus non est de foro iudicis secularis. Septimo sic: In illa causa, quæ spectat ad Imperatores, reges & iudices, Imperialibus & secularibus legibus est vtendum. Quia vnaquæque causa terminanda est per leges huiusmodi fori, ad quod dicitur pertinere. Sed in causa hæresis non est Imperialibus seu secularibus vtendum legibus, teste Nicolao Papa, qui, vt habetur *dist. 10. c. 1.* ait: *Lege Imperatoris non in omnibus ecclesiasticis controuersiis vtendum est.* Et infra: *Imperiali iudicio non possunt iura ecclesiastica dissolui.* Ergo causa hæresis ad iudicem secularem minime spectat. Et per consequens Papa hæreticus non est de foro iudicis secularis. Octauo sic: Ad eundem spectat causa hæresis, ad quem pertinet causa fidei; quemadmodum eadem scientia est contrariorum. Sed causa fidei ad iudicem secularem minime spectat, cum videatur ad solum summum pontificem pertinere *24 q. 1. quotiens. Et extr. de baptismo & eius effectu c. maiores.* Ergo ad iudicem secularem causa hæresis minime spectat. Et per consequens Papa hæreticus non est de foro iudicis secularis.

Cap. XCII.

Opinionem contrariam ponit, cuius duos modos dicendi recitat. Et primum prosequitur, scil. Quod coertio Papæ hæretici & punitio principaliter spectat ad laicos, in hoc capitulo. Secundum vero capitulo sequenti.

D*iscipulus.* Dixisti, quod de potestate principum secularium & aliorum laicorum super Papam sunt opiniones contrariæ. Recitasti autem vnam: ideo recita aliam contrariam. *Magist.* Circa opinionem contrariam sunt modi ponendi contrarii: quibusdam dicentibus, quod coertio principaliter spectat ad laicos, qui communitatum causas gerunt, cuiusmodi sunt principes seculares & publicæ potestates. Aliis dicentibus, quod coertio Papæ hæretici & aliorum hæreticorum principaliter spectat ad summum pontificem & prælatos: secundario autem spectat ad seculares principes & laicos. Et hoc in duobus casibus. Vno quidem, si principes seculares & laici super hoc à prælatis ecclesiæ fuerint requisiti. Et etiam in alio casu, si videlicet fuerint hæretica prauitate maculati, vel hæreticorum fautores aut in corrigendo Papam hæreticum damnabiliter negligentes. *Discip.* Secundus modus videtur apparens. Primum autem hæreticalem æstimo: & tamen motiua illius modi dicendi audire desidero. *Magist.* Motiua huius modi dicendi virtualiter continentur supra in rationibus in *principio huius sexti, c. 3. 4. & 5.* contentis, quibus ostenditur, quod Imperator est iudex ordinarius Papæ. Et quod Papa ex ordinatione Christi nullam iurisdictionem coactiuam habet. Ad hoc etiam posset adduci ratio fundamentalis quorundam, quæ tacta est supra *lib. quinto cap. 15.* per quam probatur, quod ecclesia Romana nō habet ex institutione Christi super alias ecclesias principatum. *Discip.* Ex quo illa ratio fundamentalis quorundam est plana, applica eam ad quæstionem hic propositam. *Magist.* Ratio illa ad conclusionem propositam taliter applicatur. In tota scriptura non inuenitur aliquid ordinatum de potestate coercendi delinquentes, nisi Matt. 18. cum Christus dicit: *si peccauerit in te frater tuus vade & corripe ipsum inter te & ipsum solum. Si te audierit,*

deri, lucratus es fratrem tuum: si autem non audierit, accipe adhuc vnum tecum vel duos. quia in ore duorum vel trium testium stat omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem non audierit ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. In quibus verbis Christus potestatem coercendi delinquentes commisit ecclesiæ. In ecclesia autem in scriptura diuina vbique comprehenduntur clerici & laici, nec vnquam in scriptura laici a nomine ecclesiæ excluduntur. Si ergo potestas coercendi hæreticos commissa est ecclesiæ, nec est commissa clericis in speciali: ergo communitas fidelium habet primo & principaliter potestatem coercendi hæreticos, sicut & alios delinquentes. Illa autem, quæ competunt communitati principaliter & primo, non deriuantur nisi in eum, qui gerit vicem & cautam communitatis. Talis autem est princeps secularis. Ergo principi seculari, non clericis, cumpetit principaliter potestas coercendi hæreticos. Et ad ipsum pertinet principaliter potestas coercendi hæreticos: & ita ad ipsum pertinet principaliter Papã hæreticũ coercere. *Disc.* Illa ratio est omnino irrationabilis, & militat contra seipsam: quia si potestas coercendi hæreticos & alios delinquẽtes tradita est primo à Christo cõmunitati ecclesiæ, & cõmunitas potest transferre potestatẽ suam in quem voluerit: ergo cõmunitas ecclesiæ ita poterit transferre illã potestatem in clericum vel clericos, sicut in laicum vel laicos. Cum ergo non legatur, quod cõmunitas fidelium talem potestatem coercendi hæreticos transtulit in laicos, non est dicendum, quod talem potestatẽ habeant laici à cõmunitate fidelium, tum quia per Christi verba prædicta non est commissa ecclesiæ potestas coercendi delinquentes, sed tantúmodo videtur iniungi, quod delinquentes, qui incorrigibiles apparuerint, euitentur. Quod patet per illud, quod vltimo dicitur: *Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Per quæ verba intelligitur, quod delinquentes incorrigibiles, sicut ethnici & publicani sunt habendi. Cõmunitas autem fideliũ per verba præfata non recipit potestatem coercendi ethnicos & publicanos à Christo. Igitur per eadem verba non recipit potestatem coercendi delinquentes credentes. Sed videtur per illa imponi fidelibus, quod sicut ethnici & publicani sunt ab eis vitandi, quantum ad hoc, quod non sunt eis secreta fidei cõmunicanda, iuxta illud Matt. 7 *Nolite sanctum dare canibus:* ita etiã credulis incorrigibilibus secreta fidei cõmunicari non debent. *Magist.* Istis non obstantibus nonnulli putant, quod ratio prædicta concludat si perficiatur. Nam sicut percipimus, secundum eos sic perfici debet: contra rationem & veritatem rei publicæ est, quod diuersæ personæ habentes potestates omnino distinctas, quæ nec integrant vnam potestatem, nec vna dependet ab alia, habeant iurisdictionem coactiuam super eandem cõmunitatem etiam pro diuersis criminibus. Quia posset concurrere, quod se mutuo impedirent, & quod pax & concordia communitatis per tales distinctas potestates solueretur. Posset enim accidere, quod eadem persona esset inuoluta criminibus ita diuersis, quorum vnum pertineret ad vnam potestatem, & aliud ad aliam. Quo posito si vtraque potestas vellet exercere iustitiã circa delinquentem eandem personam, oporteret quod vna potestas raperet vel defenderet delinquentem contra aliam potestatem: & ita pax & concordia in cõmunitate dissiparetur. Si enim idem sit fur & hæreticus, & ratione hæresis pertinet ad iudicem ecclesiasticum, & ratione furti ad iudicem secularem: si neuter iudex voluerit alteri deferre, sed vterque vult trahere reum ad ius suum: vnus propter hæresim, alius propter furtum: inter ipsos orietur seditio. Cum ergo cõmunitas seditionũ occasiones & scissionum & schismatum tollere teneatur, non licet eidem cõmunitati concedere taliter clericis potestatẽ coercendi hæreticos & in principem secularem transferre potestatem malefactores alios castigandi. Sed constat quod principes seculares habent iurisdictionem coactiuam super quamplurimos criminosos. Ergo clerici pro illo crimine habent iurisdictionem coactiuam super eosdem. Et ita si subditi alicuius regis vel principis fiant hæretici, ab eodem rege vel principe puniri debent, pro hæresi sicut pro criminibus aliis. *Discip.* Per plures leges habetur, quod hæretici non per reges & principes, sed per clericos iudicare debent. *Magist.* Dicunt quidam, quod tales leges sunt iniquæ iuri naturali & recto dictamini rationis obuiantes manifeste: & ideo pro legibus non sunt habendæ.

CAP. XCIII.

In quo ponitur secundus modus, siue secunda opinio & verior, quod coertio Papæ hæretici & punitio spectat principaliter ad clericos & ordinarie: Secundario vero & in casu ad laicos. Et ponuntur tria probanda. Secundum probatur capitulo 94 & sequentibus duobus, tertium vero capitulo 97.

DIscipulus. Quia de isto modo ponendi, quem puto omnino erroneum, in aliis tractatibus sæpe occasionem habeo loquendi, & ideo isto modo dimisso nitere declarare secundum modum ponendi, qui minus veritati repugnare videtur. *Magist.* Dicunt quidam, quod si Papa manifeste & publice incurreret in hæreticam prauitatem, puta si publice prædicaret & doceret contra veritatem catholicam apud catholicos diuulgatam (vt pote determinaret aut prædicaret vel teneret verum corpus Christi in sacramento altaris minime contineri, aut resurrectionem non esse futuram, vel animas reproborum non affligi aut cruciari, vel non esse in inferno, aut aliquid

aliquid huiusmodi, cuius contrarium tenetur explicite credere, vel quia apud catholicos publi[illegible] tanquam catholicum diuulgaret vel diffinitiue terminaret quemcunque errorem quantumcunq paruum diuinæ scripturæ ac doctrinæ vniuersalis ecclesiæ obuiantem: si clerici crederent vel fauerent eidem, ac circa correctionem aut cohibitionem ipsius essent damnabiliter negligentes, [illegible] cipes seculares, in quorum dominio moratur, & etiam populus, qui sciret ipsum hæreticum, [illegible] cere debent, si possent, inuocato auxilio (si oportet) vicinarum regionum. Si autem princeps, in [illegible]ius dominio Papa moraretur, crederet vel faueret eidem aut ipsum damnabiliter negligeret coe[illegible]re, alii principes & laici, qui scirent Papam esse hæreticum, inquantum eis potentia & vires [illegible] peterent, ad coercendum ipsum essent astricti. Vnde circa istum modum tria probare & declarare nituntur. Primo enim nituntur ostendere, quod causa fidei aliquo modo spectat ad la[ic]os. Secund[o] satagunt explanare, quomodo causa fidei spectat ad laicos. Tertio moliuntur ostendere, qu[od] coertio Papæ hæretici in aliquo casu spectat ad laicos, etiam à prælatis ecclesiæ minime requ[isitos]. Primum probatur primo sic: Ad illum quodammodo spectat quæstio fidei vel causa, qui pot[est con]cilio generali, in quo tractatur de fide, interesse. Imperatores autem (& per rationem con[si]milem reges & laici) aliquo modo possunt generali concilio (in quo tractatur de fide) inte[resse, vt] ostensum est prius c. 85. Ergo ad imperatores, reges & laicos aliquo modo causa fidei noscitu[r perti]nere. Secundo ad illum aliquo modo pertinet quæstio causæ fidei, qui fidem defendere [tenetur]. Quia nullus rem ad ipsum impertinentem omnino tenetur defendere, teste Sapiente, qui E[ccl. 11.] ait: *De ea re, quæ te non molestat, ne certaueris*: qualis est omnis res, quæ ad te omnino non pertine[t]. Sed laici fidem suam defendere tenentur: alioquin proditores veritatis & hæretici sunt [illegible] *1. q. 3. c. nolite*, vbi Iohannes Chrysostomus ait: *sicut sacerdos debitor est vt veritatem, quam audiuit à [Deo], legitime prædicet: sic laicus debitor est vt veritatem, quam audiuit à sacerdotibus probatam quidem scriptura defendat. Quod si non fecerit, prodidit veritatē*. Ergo quæstio fidei quandoq; spectat ad la[ic]o[s]. Tertio [ad] ad ipsum spectat aliquo modo quæstio fidei, qui pro veritate fidei defendenda leges potest statuere. Sed Imperator & laici possunt statuere leges pro veritate fidei defendēda. E[rgo] ad populū & laicos aliquo modo quæstio fidei noscitur pertinere. Maior videtur euidens, s. quod nemo de re, quæ ad eū omnino nō pertinet, valet legem statuere. Maior auctoritatibus & exemplis & rationibus videtur posse probari. Augus[t]. enim, vt habetur *11. q. 3. cap. Imperatores*, ait *Imperatores si in errore essent (quod absit) & pro errore suo contra veritatem legem darent, per quā iusti probarentur & coronarentur: non tamen faciendum est, quod illi iubent*. Et infra: *quando autem Imperatores veritatem tenent, & pro ea contra errorem iubent, quod quisquis contempserit ipse sibi iudicium acquirit*. Item Idem ad Vincen. ait, vt habetur *23. q. 4 cap. non inuenitur*, ait: *Quis enim vestrum non laudat leges Imperatorum datas ab eis aduersus sacrificia paganorum, quæ per conuenientiam pro fide data videntur?* Item Idem ad Bonifacium, vt habetur *dist. 9. c. 1.* loquen[s] de Imperatoribus, ait: *quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sæuientes & corriguntur intelligentes*. Et alibi: *quicunq; vero legibus Imperatorum, quæ pro veritate feruntur obtemperare non vult, grande acquirit supplicium*. Et, vt habetur *23. q. 4. c. si ecclesia*, ait: *quod autem dicunt* (scilicet hæretici, qui contra suas impietates leges iustas institui nolunt) *non petisse à regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc temporis, & omnia suis temporibus conuenire. Quis enim in Christum crediderat tunc Imperator? quis enim pro pietate contra impietatem leges ferendo seruiret? tunc enim adhuc propheticum complebatur: quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum. Et nondum illud agebatur, quod paulo post in eodem Psalmo dicebatur: & nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: quomodo ergo reges Domino seruiant in timore, nisi ea quæ contra Deū iussa sunt religiosa seueritate prohibendo atq; plectendo. Aliter n. seruit, quia est rex, & aliter quia est homo. Quia est homo seruit Deo fideliter viuendo: Quia est rex, seruit leges iusta præcipientes & contraria prohibentes conuenienti vigere sanciendo*. Ex quibus patet aperte, quod Imperatores & publicæ potestates licite pro fide possunt leges statuere. Quod etiā exēplis ostenditur. Nā tā reges infideles quā fideles leges pro fide laudabiliter ediderunt. Nā Nabuchodonosor legē edidit pro fidei veritate, qui vt legitur Danielis 3. ait: *A me ergo positum est hoc decretum, vt omnis populus, tribus & lingua quicunque locutus fuerit blasphemiam contra Deum Sydrach, Mysach & Abednago, dispereat & domus eius vastetur. Neque enim est alius qui possit ita saluare*. Rex etiam magnus Artaxerxes, vt legitur Hester vltim. legem edidit dicens: *Hoc autem est edictum, quod emittimus in cunctis vrbibus, vt liceat Iudæis vti legibus suis*. Reges etiam fideles leges pro fidei veritate condiderunt. Quod testatur August. aperte in Epistola ad Vincentium, vt habetur *23. quæst. 6 cap. vides*, ait: *Ciuitas mea, quæ cum tota esset in partis Donati, ad vnitatem catholicam legum imperialium timore conuersa est*. Igitur Imperatores leges pro fide catholica ediderunt. Quod etiam ratione videtur posse probari. Nam ille potest leges pro fide constituere, qui non solum contemplatione hominum, sed contemplatione Dei potest iura statuere. Sed Imperator & populus contemplatione Dei possunt leges statuere, *dist. 1. cap. ius ciuile*, vbi si dicitur: *Ius ciuile est quod quicunque populus vel quæcunque ciuitas sibi proprium humana diuinaque causa constituit*, id est, *contemplatione Dei & hominum*, secundum Gloss. ibidem. Ergo laici in fauorem [fidei] leges condere valent. *Discip.* Ista sententia, quod laici possunt aliquas leges pro fide statuere, quæ aliquam habeant fi[r]mitatem (nisi à summo pontifice vel prælatis ecclesiæ fueri[n]t c[onfir]matæ) sacris canon[i]bus obuiare videtur. Quia Innocent. tertius, vt habetur *ext. de constitutionibus cap. ecclesia*, ait: *nos attendentes quod laicis & religiosis super ecclesiis & personis ecclesiasticis nulla est*

attributa

at[illegible] *facultas, apud quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi: à quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod ecclesiarum respiciat commodum & fauorem, nullius firmitatis esse constat, nisi ab ecclesia fuerit approbatum.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod super his, quæ ad ecclesiam spectant statutum laicorum nullam obtinet firmitatem, nisi ab ecclesia fuerit approbatum, quæstio autem fidei ad ecclesiam spectat, ergo statutum laicorum in fauorem etiam Dei editum nullius est momenti, nisi ab ecclesia fuerit confirmatum. Item in synodo Simachi Papæ, vt habetur *16. quæstion. vltim. cap. non placuit*, sic legitur: *non placuit laicum statuendi in ecclesia habere aliquam potestatem, cui obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.* Ex quibus verbis potest intelligi, quod laicus nihil potest statuere de his, quæ ad ecclesiam spectant, quæstio autem fidei ad ecclesiam spectat, ergo laicus in fauorem fidei nihil potest statuere. Item in synodo Eugenii Papæ, vt legitur *extra de iudiciis, cap. decreuimus*, sic habetur: *Decreuimus vt clerici tractare ecclesiastica negocia non præsumant, & vt episcopi, abbates, & archiepiscopi & alii ecclesiarum prælati de negotiis ecclesiasticis, maxime de illis quæ spiritualia esse noscuntur, laicorum iudicio non disponant.* Ex quibus colligitur, quod nec etiam laicorum iudicio sunt spiritualia disponenda, ergo cum inter negocia spiritualia sit quæstio fidei potissime computanda, videtur quod laici de his, quæ ad fidem spectant, se intromittere minime debent, & per consequens pro fide nihil statuere possunt. Item minus est disponere de ecclesiasticis dignitatibus, & rebus ecclesiarum, quam de fide, qui autem non potest minus, neque maius potest. Quod autem laici de dignitatibus ecclesiasticis & rebus ecclesiarum nihil disponere valeant, sacris canonibus affirmatur. Nam *16. quæstion. vltim. ca. laicis*, sic legitur: *Laicis quamuis religiosis nulla de dignitatibus ecclesiasticis aliquid disponendi legitur attributa facultas.* Item Innocentius Tertius, vt habetur *extra, de arbitris. cap. decern.* ait: *Adhuc generaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum: quia non decet, vt laicus in talibus arbitretur*, ergo multo magis non decet, vt laicus de fide & dignitatibus ecclesiasticis & rebus ecclesiarum aliquid legem statuendo decernat. Item *sexta distinction.* de statuto Basilii in fauorem ecclesiæ edito sic legitur: *Scripturam, quæ in sacerdotali concilio recitata est, euidentissimis documentis constat esse inualidam, primum quidem, quia contra patrum regulas à laicis quamuis religiosis, quibus nulla de ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur vnquam attributa facultas, facta videatur.* Item Innocentius Tertius, vt legitur *extra de rebus ecclesiæ non alienandis*, ait: *Nulla fuit laicis attributa potestas de rebus ecclesiasticis disponendi, apud quos subsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.* Ex quibus aliisque quampluribus colligitur euidenter, quod non solum de fide, sed etiam de dignitate & rebus ecclesiæ laici leges condendi nullam habent penitus potestatem. Et quamuis hæc conclusio mihi videtur certa secundum canonicas sanctiones, tamen quomodo ad allegationes præscriptas respondere contingat, non differas recitare. *Magister.* Allegationes tuæ prædictæ à nonnullis pueriles & friuolæ reputantur, quia videtur eis, quod sacrorum canonum non habeas intellectum. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod rem aliquam ad alium pertinere dupliciter potest contingere, res enim aliqua ad aliquem pertinet tanquam in potestate illius aliquo modo existens, vt scilicet de ea sicut sibi placuerit, dum modo non contra Deum vel rationem rectam, aut leges iustas seu consuetudines rationales valeat ordinare, & isto modo dignitates ecclesiasticæ, & res ecclesiarum pertinent ad prælatos ecclesiæ. Alio modo pertinet res aliqua ad alium tanquam ab eo defendenda, & sic res ecclesiarum pertinent ad laicos: quia laici debent defendere res ecclesiarum, sic fides pertinet ad laicos: quia eam diligenter & potenter defendere astringuntur. Ex his respondetur ad omnes allegationes tuas, quod laici possunt statuere leges suos subditos artius obligando, ne personas ecclesiasticas, vel res earum offendant, vel molestent iniuste: quos in contrarium facientes pœnis possunt debitis coercere: quamuis huiusmodi pœnis personas ab eorum exceptas potestate nequeant castigare, sic principes & reges, ac publicæ potestates & communitates leges possunt statuere pro fide salubrius defendenda: possuntque punire suos subditos fidem nequiter impugnantes, quamuis punire non valeant eos, qui à sua iurisdictione sunt exempti. *Discipulus.* Nitere allegare pro assertione prædicta. *Magister.* Quia reges & principes & publicæ potestates ciuitates aliæque communitates, quæ potestatem habent condere leges de temporalibus statuere leges queant pro veritate fidei tenenda & defendenda & nullatenus impugnanda vel reiicienda; eisdemque legibus suos subditos obligare, sic videtur posse probari. Omnis persona & vniuersitas iurisdictionem habens coactiuam de his, ad quæ per se & subditos faciendo obligatur, legem potest statuere, & ad ea facienda subditos sub pœna rationabili obligare, sed omnis persona fidelis & etiam vniuersitas iurisdictionem habens coactiuam per se & subditos tenetur fidem catholicam defendere, igitur de fide defendenda potest legem statuere & subditos ad fidem defendendam sub pœna rationabili obligare. Secundo probatur idem sic: Quilibet habens iurisdictionem coactiuam ad ea per leges suas potest subditos suos obligare, quæ pacem & tranquillitatem procurant & conseruant: & quorum contraria pacem & tranquillitatem omnimodam dissipant & conturbant, sed fidem negare & impugnare & abiicere, pacem & tranquillitatem ciuium dissipat & conturbat: quia homines diuersarum sectarum minime pacifice insimul viuunt, ergo omnis persona & communitas habens iurisdictionem coactiuam potest per leges subditos obligare, ne fidem catholicam impugnare aut abiicere quoquo modo præsumant. Tertio sic: non minorem potestatem habet rex vel princeps super subditos suos in his, quæ sunt contra fidem & bonos mores, quam ha-

bear māritus super vxorem, vel pater super ptolem suam, sed maritus coniugem suam errantem contra fidem &bonos motes poteſt &debet corrigere:& pater prolem ſuam errantem contra fidem & bonos mores haber corrigere, ergo tex & princeps ſubdiros ſuos errantes contra fidem & bonos mores poteſt corrigere, ſed rex aut etiam princeps de his, propter quæ ſubdiros poteſt corrigere, valet legem ſtatuere, ergo tex & princeps pto fide tenenda à ſubditis ſuis legem poſſunt eis imponere.

Discipulus. Prædicta aſſertio noo ita mihi videtur irrationabilis, ſicut antea videbatur: & ideo cupio ipſius intellectum pleniorem habere : qnia pet hoc manifeſtius animaduertam, an ſit conſona vel diſſona veritati, magis autem explicabis eam, ſi indicaueris, quomodo ad ſingulas allegationes contra eam adductas reſpondere contingat, ideo per omoes diſcurre. *Magiſter.* Ad auctoritatem Innocentii Tertii reſpoodetur, qnod eccleſiæ & perſonæ eccleſiaſticæ à iuriſdictione laicorum ſunt exemptæ, & ideo ſuper eccleſiis ordinandis vel conferendis, vel aliqua commutatione circa eccleſias facienda, ſeu etiam ſuper perſonis eccleſiaſticis puniendis, vel quomodolibet gubernandis, aut ad aliquid faciendum vel non faciendum artandis : laici nibil in earum commodum teſpicientes & fauorem poſſunt ſtatuere, quod firmitatem obtineat, niſi ab eccleſia fuerit approbatum quia tamen aliqua poſſior ſtatuere in eccleſiarum & perſonarum eccleſiaſticarum commodum & fauorem ſub certis pœnis ſuos ſubditos prohibeodo, ne eccleſiis & perſonis eccleſiaſticis moleſtiam inferant vel grauamen, Innoceotius minime negat, nonne poteſt rex abſque inquiſitione cuiuſcunque prælati eccleſiæ ſtatuete, quod qnicunque clericum occidit, pœna capitali plectatur? Nunquid poteſt ſtatuere abſque ioquiſitione eccleſiæ, quod qui res eccleſiaſticas furatus fuerit; pœna mortis vel alia puniatur? Si ergo laici poſſunt ſtatuere leges pro rebus temporalibus eccleſiæ & perſonis eccleſiaſticis à ſuis ſubditis nullatenos moleſtandis : multo fortius pro fide catholica, quam magis defendere & tueri tenentur, quam res eccleſiarum & perſonas eccleſiaſticas quaſcunque, poſſuot leges ſtatuere, ne quis ſubditus eorum fidem negare vel impugnare audeat quoquo modo.

Quod etiam tali ratione probatur, magis ſpectat ad principem conſtitutum à Deo (qualis eſt prioceps vtens legitima poteſtate) vlciſci iniuriam Dei qnam ciuium ſuorum, vt habetur *vigeſim. tert. quæſtion. tert. cap. ſi ea*, ſed rex & princeps poſſunt & debent legem ſtatuere, ne vnus ſubditorum peccet in alterum, ergo multo magis poteſt condere leges, ne quiſquam ſnbditorum ſuorum fidem impugnet, exemplo Nabuchodonoſor regis, qui legem dedit, ne quiſquis Deum verum præſumeret blaſphemare. Ad auctoritatem ſnmptam ex ſynodo Simachi Papæ reſpondetur etiam peridem, quod laici non habent poteſtatem aliquid in eccleſia ſtatueodi, quod immutationem circa eccleſias indncat; habeor tamen ſtatuere, ne quis eis ſubditus fidem catholicam impugoet, negetaut blaſphemet, vel fidem quoquomodo ſnbuertat. Ad auctoritatem ex ſynodo Eugenii Papæ ſimiliter reſpondetur, quod laici eccleſiaſtica negocia de rebus ac perſonis eccleſiaſticis vel regendis, vel aliter immutandis ſe iotromittere vel tractare oon debent, nec clerici talia negocia laicorum iudicio, hoc eſt eorum auctoritate diſponere debent, poſſunt tamen laici ordinare, vt clerici in eccleſiaſticis diſponendis negociis minime infeſtentur: poſſuntque eis aliquas libertates conferre exemplo principum antiquorum, qui, vt teſtatur Innocentius Tertius, *extr. de rebus eccleſiaſtico non alienandis, cum laicis*, eccleſiaſticam libertatem multis priuilegiis muninerunt, ſic etiam poſſunt laici in fauorem fidei Chriſtianæ plura ordinare, ad quæ ſeruanda ſuos ſubditos poſſunt legibus coartare. Si enim laici extra deuotionem, quam habent ad fidem catholicam, poſſunt in fauorem clericorum nonnulla ſtatuere, & eis libertates plures tribuere: multo fortius poſſunt in fauorem fidei quamplurima ſtatuere, & ad ea teſtringere ſibi ſubditos. Ad auctoritatem, qoæ ponitur *16. quæſtion. vltim. cap. laicus*, reſpoodetur: quod laici non poſſunt aliquid ſtatuete circa dignitates immutandas: poſſunt tamen ſtatuere plura pro dignitatibus eccleſiaſticis defeodendis, ad quæ ſubditos (& non alios à poreſtate eorum exemptos) poſſunt conſtringere, niſi in caſu. Cum vero dicitur: qui nnn poteſt minus, nec maius poteſt, dicitur quod iſta fallit, quia ſæpe aliqua maiora ſpectant ad iuriſdictionem vel poteſtatem aliquorum, ad quorum iuriſdictionem vel poteſtatem quædam minora non pertineot. In propoſito tameo non fallit: quia ſicut poſſunt laici quædam ſtatuere pro defenſione eccleſiaſticarum dignitatum, ita poſſunt nonnulla ſtatuere pro defenſione fidei orthodoxæ. Ad auctoritatem Innoc. III. *ext. de arbitris*, reſpondetur, quod arbiter recipit poteſtatem ordinandi aliquid eſſe faciendum, & ideo in rebus ſpiritualibus laicus arbiter eſſe noo poteſt: tamen cuilibet, cum hoc conſtat, qnod laicus valeat ordinare, ne ſubditi ſui res ſpirituales inuadant vel impugnent. Ad auctoritatem *6. diſt.* de ſtatuto Baſilii reſpondetur *16. quæſtion. vltim. cap. laicis*, vbi dicitur, quod ideo ſtatutum extitit reprobatnm, quia plnra agenda circa electionem ſummi Pontificis & res eccleſiaſticas ordinauit, ſi autem ſolum ſtatuiſſet, quod nullus ſibi ſubditus de rebus eccleſiæ ſe intromittere, vel electionem ſummi Pontificis impedire præſumeret, ſtatutum ſnnm non fuiſſet vllatenus reprobatum. Ad vltimam auctoritatem Innocentii Tertii coosimiliter dicitur, quod laici de rebus eccleſiæ diſtribuendis vel exponendis non poſſunt penitus ordinare, noo tamen negat, qnin poteſtatem habeant ſtatnendi, ne res eccleſiæ à ſuis ſubditis inuadantur.

Cap. XCIV.

In quo tractatur secundum probandum, scilicet quomodo quæstio sine causa fidei spectet ad laicos, & nota ibidem, quot modis quæstio fidei ventilari potest.

Discip. Satis disseruisti, an quæstio fidei spectat ad laicos an non: nunc dic (secundum quod promisisti) per quem modum videli. fidei quæstio vẽtilari potest seu spectat ad laicos. Per hoc aũt de prædictis magis aduertam, an aliquid contineant veritatis. *Mag.* Dicitur quod quæstionem ventilari multis modis potest accipere. Aut enim ventilatur quæstio de aliquo pertinẽte ad fidem, quod apud omnes catholicos tanquam catholicum extitit hactenus diuulgatum, puta si aliqui incipiant [illegible] in quæstionẽ, an Christus sit verus Deus & verus homo; vel an Christus fuerit natus de virgine, vel beata vita sit futura: vel aliud consimile, de quo notum sit apud omnes catholicos literatos & [illegible]atos, quod ad fidem pertinet orthodoxam. Aut ventilatur de aliquo, quod est ab aliqua ecclesia explicite approbatum, licet talis approbatio non sit apud omnes catholicos diuulgata. Puta si aliqui incipiant vertere in quæstionem, an Salomon fuerit filius Bersabeæ, vel vir eius, audiui enim à quodam [illegible] de digno, quod asseruit se fuisse præsentem, quando quidam Magister in Theologia Parisiis tenuit in scholis, quod Bersabeæ erat vxor Salomonis, dicens, quod illud quod dicitur in genealogia Saluatoris: *Dauid autem rex genuit Salomonem*, &c. debet sic punctuari: *Dauid autem rex genuit Salomonem*, vt ibi sit finis versus, & alius versus sic incipiat; *ex ea qua fuit Vriæ, Salomon genuit Roboam*, quamuis igitur hæc veritas; Salomon fuit filius Bersabeæ, sit ab ecclesia explicite approbata, quemadmodum scriptura diuina est explicite approbata: tamen potest ab insipientibus nonnunquam verti in quæstionem, sicut posset verti in quæstionem veritas Scripturæ diuinæ, quæ non est apud catholicos omnes tanquam catholica diuulgata, sicut etiam potest verti, an in Christo fuerunt duæ voluntates, quamuis in Christo non esse duas voluntates sit explicite pro hæresi condemnata. Aut ventilatur quæstio de aliquo, quod non est implicite approbatum, nec est hæresis explicite condemnata, sicut quæstio fidei inter Theologos sæpissime ventilatur, sicut ante determinationem ecclesiæ de processione Spiritus sancti à Filio inter Græcos & Latinos quæstio vertebatur. Loquendo de quæstione fidei primo modo dicta dicitur, quod talis quæstio multipliciter spectat ad laicos, vno modo, vt laici eandem assertionem apud catholicos diuulgatam pro loco & tempore fateantur: quia secundum Apostolum ad Roman. decim. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem.* & veritas ipsa Lucæ vndecimo ait: *Qui erubuerit meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua & Patris & sanctorum angelorum.* Ex quibus verbis colligitur, quod quilibet fidelis astringitur veritatem fidei sibi notam solenniter confiteri, quare laici in quæstione tali fidei veritatem sibi notam confiteri tenentur. *Discipulus.* Dic in quibus casibus laici tenentur veritatem fidei, de tali quæstione simplici confiteri. *Magister.* Respondetur, quod in duobus casibus laici, sicut & omnes Christiani, ad talem quæstionem de necessitate salutis sunt astricti. Primus est, quando per omissionem huiusmodi confessionis subtraheretur honor fidei, quando videlicet per omissionem huiusmodi confessionis auerterentur alii à fide, vel conuerterentur ad hæreticam prauitatem. Secundo sunt laici ad confessionem talem astricti, quando per omissionem confessionis huiusmodi fideles aliquod detrimentum incurrerent, aut subtraheretur à fidelibus aliquod subsidium impendendum, vtpote si defendentes aliquam veritatem catholicam in tali quæstione mota per confessionem principis sui prouocarentur ad defendendum, iuuandum, & fauendum confitentibus catholicis veritatem & impugnantibus hæreticam prauitatem, per omissionem autem talis confessionis, seu per taciturnitatem subditi principis prouocarentur ad impugnandum defendentes catholicam veritatem, & ad subtrahendum eis fauorem, auxilium & consilium oportunum, in hoc casu de necessitate salutis deberet princeps catholicam veritatem circa talem quæstionem publice confiteri: & consimiliter de aliis laicis est dicendum. *Discipulus.* Vellem scire, an aliquis Doctor modernus præter Doctores autenticos concordat cum ista sententia. *Magister.* Ista sententia videtur esse Thomæ *secunda secundæ question. tertio, articulo secundo,* qui ait: *confiteri fidem non semper, nec in quolibet loco est de necessitate salutis: sed aliquo loco & tempore, quando scilicet per omissionem huiusmodi confessionis subtraheretur honor Dei & vtilitas proximis impendenda: puta si aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur, vel quod non habet fidem, vel quod fides non est vera, vel alii per taciturnitatem auerterentur à fide, in huiusmodi casibus confessio fidei est de necessitate salutis:* & post dicit, quod *quando honor Dei & vtilitas proximi hoc exposcit, non debet esse contentus homo, vt per fidem suam ipse diuinæ veritati coniungatur: sed debet fidem exterius confiteri:* & post: *dicendum est, quod in casu necessitatis vbi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem suam aliis propalare, vel ad instructionem aliorum fidelium, siue confirmationem, vel ad reprimendum infidelium insultationem:* & post: *si aliqua vtilitas fidei prepararetur, aut necessitas adsit (contempta turbatione infidelium) debet homo publice fidem confiteri. Vnde Matth. decimo quinto dicitur, quod cum discipuli dixissent Domino, quod Pharisæi audito eius verbo scandalizati sunt, Dominus respondit: sinite eos, scilicet turbari: cæci sunt & duces cæcorum.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod principes & alii laici siue in-

tettogentur siue non intertogentur (si per omissionem confessionis veritatis eis notæ circa quæstionem motam de fide, alii à fide vel à defensione necessaria fidei auertantur, vel fideles aliqua ... pendia patiantur) de necessitate salutis veritatem notam publice confiteri tenentur, & non ... um viri ad confessionem publicam veritatis eis notæ, sed etiam mulieres in supradictis obligantur a ... bus. *Discipulus.* Quid si prælati ecclesiæ mandarent laicis, quod à tali confessione cessarent? *Magister.* Respondere deberent verbum Petri dicentis Actorum quinto, *Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Discipulus.* Nonne laici debent sequi doctrinam prælatorum ecclesiæ, cum dicat Cælestinus Papa, distinct. 62. cap. docendus: *Docendus est populus non sequendus?* *Magister.* Respondenir, quod docendus est populus in his quæ ignorat, ab eis autem quæ didicit à fide ecclesia, non est auertendus. *Discipulus.* Et quibus credet populus, nisi prælatis ecclesiæ? *Magister.* Respondetur, quod populus magis credet scripturæ diuinæ, quam omnibus clericis: quia scriptura diuina est omnibus m... libus præferenda. Ideo magis credet populus toti communitati fidelium præcedētium, quam m... titudini existentium in vita præsenti, & ideo si multitudo clericorū recedat ab illis, quæ prior... regnantes cum Christo concorditer tenuerunt, non essent vllatenus audiendi, sed essent pœnis... bitis coercendi. *Disc.* Dixisti vnum modum, per quem quæstio fidei mota de aliquo apud omnes o... thodoxos, tanquam catholica diuulgata spectat ad laicos, ideo nunc dic alium modum secund... pinionem prius recitatam. *Mag.* Dicitur quod quæstio talis sic secundo spectat ad laicos, ideo con... queoter dicitur quod laici omnes constringantur, tenentes, prædicantes, docentes, seu etiā dubi... tes assertionem, quæ est contraria veritati, esse veram; & omnes negantes vel dubitantes catholica... veritatem taliter diuulgatam esse de substantia fidei, tanquam excommunicatos & hæreticos vi... & pro non prælatis habere: & eis nullatenus obedire tenentur. Verbi gratia: si aliqui prædicar... docerent, vel assererent quoquomodo, vel etiam dubitarent Christum non fuisse natum de v... ne, vel non fuisse passum, aut non resurrexisse à mortuis, laici autem omnes tales (etiam si aliqu... eorum Papali fuisset præditus dignitate) tanquam hæreticos & excommunicatos vitare, & eis nul... latenus obedire tenentur. Quod enim tales sunt reputandi hæretici, ex his quæ dicta sunt *libro 4. cap. 2.* colligitur euidenter. Quod autem sint excommunicati, ex *cap. 61. huius sexti* appatet. Ex quib... sequitur luculenter, quod laici scientes Papam vel alios clericos prædicare, docere, vel qualiter... que tenere aliquam assertionem, quæ catholicæ veritati apud omnes orthodoxos vulgatæ con... dicit, non debent aliqualiter obedire. *Discipulus.* Dic, quid si principes & alii laici nescirent... entiam certam Papam tenere vel docere contra talem veritatem catholicam, sciunt tamen Pa... esse de tali doctrina pestifera publice diffamatum, nunquid ipsum vitare tenentur? *Magister.* Re... spondetur, quod non propter verba paucorum, sed propter publicam famam laicorum, ad q... talis fama peruenerit, Papam talia prædicantem vitare tenentur, quia ad hoc, quod aliqui... communicatus vitetur, sufficit publica fama, *extra, de sententia excommunicat. cum desideri... quinto*, vbi Clemens Tertius dicit in hæc verba: *Tuæ quæstioni hunc finem duximus imponendum, ... si publica fama est aliquem verberasse clericum, nec episcopus nec alius communicare sibi debet, nisi ad ... trium episcopi de hoc se purgauerit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur*, ergo à ... fama publica est, Papam vel alium prædicare, docere, vel tenere contra veritatem apud omnes catholicos diuulgatam, nec laici nec clerici sibi communicare debent, nisi se purgauerit, vel absolutionis beneficium rite & debite consequatur. *Discipulus.* Mirum videtur, quod propter famam Papa debeat euitari, præsertim cum fama probationem non faciat: & per consequens nec certitudinem faciat, antequam igitur aliquis sit certus, Papam ab homine vel à iure esse depositum, cum vitare non debet. Præterea in dubiis via tutior est tenenda, tutius enim est obedire, quam non obedire, quando dubitatur an aliquis sit verus Papa, licet ergo propter famam de Papa, quod prædicet contra talem veritatem catholicam, possit quis dubitare, an sit verus Papa, tamen propter tale dubium non debet ab obedientia eius recedere. *Mag.* Dicitur ad primum, quod quamuis per solam famam, quantumcunq; publicam nemo de crimine conuincatur, tamen sunt propter famā nonnunquam quædam agenda, & aliqua omittenda. Nam fama impedit matrimonium contrahēdum, *ext. de consangui. & affinita. super eo*, & propter famam est diffamato purgatio indicenda, *2. qu. 5. sima... la fama*, sic etiam propter famam est obedientia deneganda. Cum autem dicitur, quod in dubiis via tutior est tenenda, respondetur, quod ex hoc aperte concluditur, quod Papa hæreticus propter solam famam publicam est vitandus, & ei est nullatenus obediendum. Nam si in dubiis via tutior est tenenda, illa autem via, qua est minus periculum, est tutior reputanda, igitur via, quæ maiori caret periculo, est tenenda, obedire autem hæretico Papæ & communicare eidem maius habet periculum, quam eum vitare, & ei minime obedire: quia ex obedientia & communione cum Papa hæretico immineret periculum fidei orthodoxæ, tale autem periculum est maius omni periculo, quod posset personæ (Papæ etiam catholici) imminere, igitur periculum fidei orthodoxæ est summe vitandum, igitur cum propter famam publicam dubitatur, an Papa inciderit in prauitatem hæreticam, vitandus est, ne ex communione eius periculum immineat fidei orthodoxæ. *Discip.* Nunquid propter omnem famam publicam laici tenentur Papam hæreticum deuitare? *Magister.* Videtur nonnullis probabile, quod quia Papa tanquam signum est positus ad sagittam: & multos habet offendere, ideo cautela diligens adhibenda, ne criminetur inique; ita tamen vt caueatur ne delinquere valeat insolenter, igitur apparet, quod propter famam ab incerto auctore vel certis auctoribus maleuolis & maledicis ortam, non est Papa hæreticus à nescientibus eum esse hæreticum, euitandus,

[illegible] auctoribus bonæ famæ hactenus (præsertim qui sunt in sa-[illegible] de prauitate hæretica accusare; seipsos ad pœnam talionis (si [illegible] est Papa hæreticus deuitandus, etiamantequam in iudicio de [illegible] *Discipulus.* [illegible] secundum priorem assertionem, an quæstio fidei de qua est sermo, [illegible] ad laicos. *Magist.* Dicitur quod quæstio fidei, de qua sermo habitus est prius, sic [illegible] quod & principes seculares & alii laici debent defendere catholicos prauitatem hæreticam [illegible] nantes, in tantum quod scientes Papam hæreticum, vel ad quos peruenit fama publica [illegible] præfato quod Papa est hæreticus, tenentur de necessitate salutis in fauorem fidei Christianæ [illegible] accusantes Papam hæreticum, & pro ipsa causa hæresis appellantes, ac ipsum de [illegible] tes, si possunt, ab omni molestia eis per Papam hæreticum, vel eius complices in[illegible]da & [illegible] defendere. *Discipulus.* Illa quæ tractauimus supra in isto *sexto à capitulo decimo vsque ad capitulum vigesimum quintum*, ad istum modum poterunt applicari, vt videtur, ideo dic alium modum, quomodo quæstio fidei spectat ad laicos. *Magister.* Dicitur, quod quæstio fidei talis, de qua sermo habitus est prius, sic spectat ad laicos, quod tractantibus de tali quæstione (maxime si clericos suspectos habuerint) possunt si voluerint interesse, quia, sicut tactum est prius, quod omnes tangit, ab omnibus debet tractari. talis autem quæstio fidei tangit omnes laicos, ergo laici (maxime curam aliorum gerentes) possunt tractatoribus, de tali quæstione fidei interesse. *Discipulus.* Quamuis de hoc videatur esse dictum, supra, cum de concilio generali ageretur, vbi allegationes adducti, quod laici, si voluerint, possunt generali concilio, in quo tractatur de fide catholica, interesse: tamen adhuc ad assertionem prædictam allegare conare. *Magister.* Quod laici tractantibus de huiusmodi quæstione fidei valeant interesse, nititur posse probari tali ratione. Illi possunt tractantibus de quæstione fidei interesse, qui loqui de his, quæ spectant ad quæstionem fidei sunt minime prohibendi, quia tales si non sunt prohibendi, sunt audiendi, si loqui voluerint, sed laici non sunt prohibendi loqui quæstiones fidei, teste Gloss. quæ super illud ad Thessalonicens. vltim. *spiritum nolite extinguere*, ait: *Si cui Spiritus sanctus ad horam quid reuelauit, nolite prohibere loqui: quia Deus qui os asinæ aperuit, sæpe reuelat minori quod melius est.* Ex quibus verbis colligitur, quod laicus in quæstione fidei loqui prohiberi non debet, cui Deus quandoque meliora reuelat, sed Deus reuelat quandoque laicis meliora. Vnde & Dauid regi quamuis non esset sacerdos, Spiritus sanctus quamplurima reuelauit, laicis etiam aliis tam in Veteri, quam in Nouo Testamento plura ad fidem spectantia, & ad catholicam fidem reuelata fuerunt. Vnde & Christus dicit Matthæi vndecimo. *Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Igitur laici in sacra pagina maxime eruditi à tractantibus de quæstione fidei, quæ ad omnes pertinet Christianos, excludi non debent. *Discipulus.* Ista assertio consuetudini ecclesiæ maxime repugnare videtur. Tum, quia secundum assertionem præcedentem etiam mulieres à tractatibus fidei non sunt excludendæ. Tum, quia quandoque quædam absconduntur à viris, quæ mulieribus reuelantur: & tamen mulieres ad tractatus fidei sunt nullatenus admittendæ, cum etiam mulieres in ecclesia loqui non debeant, sed solum domi interrogare viros suos de ignotis, teste Apostolo, qui primo ad Corinth. 14. ait: *Mulieres in ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse sicut lex dicit: Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent, turpe autem est mulieri in ecclesia loqui*, igitur mulieres tractatibus de quæstionibus fidei interesse non debent. *Magister.* Ad primum istorum respondetur, quod non est ex consuetudine ecclesiæ, quod ad tractatus fidei vnquam laici recipiantur: quia, sicut probatum est prius, sæpe conciliis generalibus, in quibus tractabatur de quæstionibus fidei, Imperatores fuerunt præsentes, sæpe tamen quæstiones fidei per solos clericos tractabantur: quia tunc téporis clerici de fide non fuerunt suspecti, qui vita, scientia, & zelo fidei catholicæ præfulserunt: & laici interesse non curabant, scientes quod quæstiones fidei sufficienter per clericos ad honorem Dei & exaltationem fidei tractabantur. Si enim principes ex zelo fidei se tractatib. huiusmodi ingessissent, clerici tunc téporis fidei zelatores eos nullatenus repulissent, sed libenti animo audiuissent. Ad secundum respondetur, quod mulieres non sunt passim ad tractatus fidei admittendæ, si tamen sunt aliquæ mulieres sapientia, sanctitate, potentia & virtutibus præcellentes, petentes ex zelo fidei audientiam, cum fides pertractatur, non sunt repellendæ, si enim Iudith vidua petens audientiam à presbyteris, cum de liberatione patriæ tractaretur, non fuit repulsa, sed audita: multo magis in casu nostro, quia maior debet esse sollicitudo de saluatione fidei, quam de liberatione patriæ. Si mulier sapientia, potentia & sanctitate præcellens ex zelo fidei petierit audientiam cum de quæstione fidei tractatur, repelli non de[illegible], sed audiri, imo nonnunquam cum quæstio fidei agitatur pro consilio & auxilio obtinendo, ad mulieres sapientia, sanctitate & potentia præcellentes expedit recursum habere pro quæstio[illegible] dei laudabiliter terminanda, exemplo Mardochæi, qui pro saluatione populi Dei auxilium [illegible] H ster regina suppliciter postulauit. Quamuis igitur mulieres non sint passim ad tractatus fidei amittendæ, non sunt tamen omni tempore repellendæ: cum quæstio fidei ad eas pertinere [illegible]it, in tantum quod si omnes viri diffinirent & assererent esse tenendum, quod Christus [illegible] natus de virgine, aut quod animæ damnatorum non cruciantur in inferno, aliquid hu[illegible], mulieres deberent resistere, & illa tenere quæ ab orthodoxis didicerant. Cum vero dicit Apostolus, quod *mulieres in ecclesiis taceant*, &c. Respondetur, quod Apostolus loquitur, cum ad audi[illegible]dum verbum Dei conuenerint, volens quod mulieres sic in ecclesiis taceant, quod officium docen-

docendi non habeant, & ideo vbi verbum Dei proponeretur à catholico & fideli, licet mulieres ignorent aliqua, quæ proponuntur à prædicante, non debent in ecclesiis interrogare, quæ ignorant: sed domi viros suos & aliquos Doctores vel doctos interrogent, aliter est vbi tractatur, quomodo fides est seruanda & defendenda, tunc enim possunt nonnullæ mulieres esse vtiles & cautam fidei multipliciter promouere, & ideo à talibus tractatibus non sunt omnes & omni tempore excludendæ. *Disc.* Spectat ne quæstio fidei alio modo ad laicos? *Mag.* Quæstio fidei cum aliquid apud oẽs catholicos tanquam catholicum diuulgatũ in quæstione vertitur, sic spectat ad laicos, quod prohibere possunt & statuere leges, ne aliquis in terris eorum subiectis dominiis contra veritatẽ taliter diuulgatam prædicare aut docere præsumat, exemplo Nabuchodonosor regis, qui q̃uis non esset clericus nec prælatus ecclesiæ, legẽ statuit, ne quis Deũ Sydrach, Mysach, & Abdenago pręsumeret blasphemare, hoc ex his, quę dicta sunt prius, vbi ostensum est, quod laici possunt pro fide leges statuere, colligitur euidenter. *Disc.* Nunquid possunt laici coercere transgressores præceptorum & legum suarum huiusmodi? *Mag.* Respondetur, quod transgressores huiusmodi, qui à iurisdictione laicorum sunt exempti; puta clericos, non possunt regulariter coercere; in casu tamen possunt.

Cap. XCV.

In quo agitur consequenter de quæstione fidei secundo modo non totaliter diuulgata: sed tamen ab ecclesia approbata, quomodo illa spectat ad laicos.

Disc. De hac materia interrogabo te, ideo postquam disseruisti de quæstione fidei, vbi aliquid apud omnes orthodoxos tanquã catholicum diuulgatum in quæstione vertitur, dic an quæstio fidei spectet ad laicos, cum aliquid catholicum non totaliter diuulgatum, sed tñ ab ecclesia expresse approbatum in quæstione vertitur. *Mag.* Respondetur, quod talis quæstio fidei postquã laicis innotuerit veritas huiusmodi quæstionis sic spectat ad eos, quod pro loco & tempore veritatem tenentur simpliciter confiteri, sc. cum honor Dei & vtilitas proximi hoc exposcit. Secundo talis quæstio sic spectat ad laicos, quod tales omnes prædicantes, docentes, tenentes pertinaciter contra veritatẽ huiusmodi quæstionis vitare tenentur, & eis nullatenus obedire. Vnde quamuis audirent & scirent Papam prædicare & docere, Pilatum nõ misisse Christum ad Herodem tempore passionis, aut Apostolos & alios credentes, de quib. fit mentio *Act. 4.* fuisse proprietarios & Dominos portionum sibi assignatarum, aut Christum inquantum homo mortalis fuisse regem in temporalibus; non deberent propter hoc statim Papam tanquã hæreticum euitare, quantumcunq; constaret eis, quod tales sunt inter hæreses damnatas explicite computandæ, si tamen scirent eum diffinitiue docere ipsum tanquam hæreticum vitare deberent. *Discipulus.* Video quod opinio istorum in hac parte dependet ab illis, quæ dicta sunt *libro quarto*, in quo tractatur, quomodo de pertinacia debeat quis conuinci. *Magister* istorum dicis, quod non constat laicis aliquam assertionem, de qua est quæstio, esse catholicam & hæreticam simul: cum hoc constat, quod docens prædicans & tenens contra catholicam veritatem est pertinax in sua assertione. Et per omnia dicunt de quæstione fidei secundo modo dicta: sicut dictum est de quæstione primo modo dicta, quia illis duobus suppositis, eisdem modis pertinet quæstio fidei, secundo modo dicta ad laicos, quibus modis pertinet ad eos quæstio fidei primo modo dicta. Veruntamen quamuis assertio fidei vtroq; modo prædictis modis spectat ad laicos, principaliter tamen spectat ad prælatos ecclesiæ, quibus ex officio incumbit magis intelligere catholicas veritates, & eas frequentius aliis propalare, ac circa punitionem hæreticorum magis diligenter insistere.

Cap. XCVI.

In quo agitur de quæstione fidei tertio modo dicta, an talis spectet ad laicos & quomodo.

Disc. Dic de quæstione fidei tertio modo dicta, an spectat ad laicos. *Mag.* Dicitur, quod quãdo aliquid, quod non est ab ecclesia explicite approbatum, nec per consequens eius contrarium est explicite condemnatum, vertitur in quæstionem, laici non tenentur publice confitendo, ordinando, statuendo, prohibendo, præcipiendo, se de tali intromittere quæstione, nisi euidenter aduerterent, quod aliter graue periculum fidei, vel reipublicæ immineret. Si quis vero aperte cognosceret, quod ex tali quęstione fidei seditiones, bella, & schismata prouenirent, nisi laici per potentiam temporalem occurrerent, ad ipsos talis quæstio fidei pertineret. Quod sic ostẽditur, qñ pax aliter haberi non potest, est ad regalẽ prouidentiam recurrendũ. Igitur si ex quæstione fidei (modo prædicto) oriuntur sectæ, seditiones & schismata in cõmunis pacis dispendiũ, quæ absq; laicorũ potentia sedari non possunt, ad regalẽ seu laicalẽ potentiã oportet recurrere, & per cõsequens in hoc casu saltẽ talis quæstio spectat ad laicos. Antecedens istius rationis testimoniis & exemplis probatur aperte. Onias enim sacerdos, vt legitur *2. Machabæor. 4* ad regem infidelem se contulit, non vt ciuium accusator, sed vt communem vtilitatem (apud semetipsum) immensæ multitudinis considerans, videbat enim sine regali prouidentia impossibilem rebus pacem dari. Item, vt legitur *dist. 17. cap. concilia §. hinc etiam*, Theodorus rex aduertens seditiones & dissensiones in clero propter Simachum papam commisit potestati pontificum, vt siue propositum vellent audire negatiuum, siue nollent, quod m

magis putarent vel . . . berarent, dummodo venerandi prouisione pax consilii in Romana ciuitate daretur. Ex quibus al . . sque quamplurimis patet, quod quando ex quæstione fidei oriunt . . diuisiones, sectæ & schismata, quæ absque laicorum sententia sedari non possunt, necesse est pro pace recurrere ad prouidentiam laicalem.

Cap. XCVII.

In quo probatur, quod in casu aliquo spectat ad laicos coertio Papæ hæretici, etiam si minime fuerint requisiti à prælatis ecclesiæ, vbi etiam ponitur opinio contraria, pro qua arguitur, & rationes pro eadem soluuntur.

Discipul. In capitulo 93. dixisti, quod tria sunt declaranda circa opinionem dicentem, coertionem papæ hæretici & quorumcunque hæreticorum in casu speciali ad laicos pertinere, de duobus autem primis sumus satis breuiter expediti, ideo modo tractemus de tertio, in quo scilicet casu . . tat . laicos coertio papæ hæretici & aliorum hæreticorum. *Magist.* Sicut dictum est prius, se . . . m quandam opinionem non eodem modo est de hæreticis omnibus sentiendum, nam hæret . . . um quidam sunt laici, & alii sunt clerici, laici hæretici etiam quantum ad crimen hæresis sunt de for . iudic . s secularis, hæretici autem clerici non sunt de foro iudicis secularis, nisi in specialibus cas . us. *Discipul.* Iorende primo probare, quod hæretici laici sunt de foro iudicis secularis. *Magist.* Ad hoc al . gatum est supra *cap. 93.* *Discipul.* Peto vt ad eandem assertionem aliquas alias rationes c . . t . . . itaris. *Magist.* Hoc videtur posse probari. Primo sic: Ille, qui est minister Dom . . re . is præcipue habet iudicare peccata, quæ subditi sui committunt in Deum, reges autem sunt ministri . ei, quibus dicitur Sapient. 6. *cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis* &c. ergo ad re . . s pertinet præcipue punire peccata, quæ subditi sui committunt in Deum, hæresis autem est peccatum in Deum, ergo ad reges spectat hæreticos sibi subiectos debita animaduersione punire. Secundo: ille habet punire hæreticos subiectos sibi, cuius est omne malum iudicare vel dissipare, sed hoc interest regis, teste Salomone Prouerbio. 20. cum dicit, *rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo*, ergo ad ipsum spectat omnes hæreticos sibi subiectos debite punire. Tertio sic: Ad eosdem spectat hæreticos in noua lege punire ad quos in veteri lege idololatras & blasphemos condigna pœna punire spectabat. Sed ad reges in veteri testamento spectabat hæreticos, idololatras, blasphemos condigna pœna punire, ergo & hoc spectat ad reges in nouo testamento. Maior videtur apparens. Minor probatur exemplis apertis, nam de rege Aza loquitur 3. Regum 15. quod *fecit rectum in conspectu Domini, sicut Dauid pater eius, & abstulit effeminatos de terra, purgauitque vniuersas sordes idolorum, quæ fecerunt patres eius, insuper & Maacham matrem suam, ne esset princeps in sacris Priapi amouit, & in lucis eius, quem consecrauerat, subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum.* Ex his verbis habetur aperte, quod rex Aza de idololatris, qui erant inter hæreticos computandi, zelo Dei fecit iustitiam. Item, vt patet *3. Reg. 18.* Helias omnes prophetas Baal occidit. Quarto sic: Si laici quoad crimen hæresis à iurisdictione regum & principum sunt exempti, aut ista exemptio est à iure diuino, aut à iure humano, non à iure diuino, quia de tali exemptione in scripturis sacris (in quibus continetur ius diuinum) nihil penitus inuenitur, igitur talis exemptio non est à iure diuino, nec à iure humano, quia si est à iure humano, aut est à iure Canonico, aut à iure ciuili, videlicet regum & principum secularium aut pontificum vel vniuersitatum, nõ est talis exemptio à iure Canonico: quia conditores iuris Canonici sic non debent minuere iurisdictionem secularium, *extra de iudiciis, nouit*, itaque non debent subditos secularium ab eorum iurisdictione eximere, nec talis exemptio est à iure ciuili secularium: quia in iure ciuili de tali exemptione non legitur, & ita laici à iurisdictione regum & principum quoad crimen hæresis minime sunt exempti. Quinto sic: non minus est de foro iudicis secularis laicus hæreticus quam clericus hæreticus, sed clericus hæreticus quam cito degradatus est, est sic de foro iudicis secularis, quod est per eum debite puniendus, ergo laicus semper est de foro iudicis secularis: & per consequens ideo laicus potest & debet punire laicos hæreticos. *Discip.* Tenent ne omnes, quod laici quoad crimen hæresis sunt sub foro iudicis secularis antequam à iudice ecclesiastico foro iudicis secularis relinquantur. *Magist.* Multi tenent, quod non. *Disc.* Pro ista assertione aliquas allegationes adducas. *Mag.* Ista assertio videtur expresse de intentione Lucii papæ, qui, vt habetur *extra de hæreticis ad abolendam*, ait: *laicus autem nisi (prout dictum est abiurata hæresi & satisfactione exhibita confestim ad fidem confugit orthodoxam,) iudicis secularis arbitrio relinquatur, debitam recepturus pro qualitate facinoris vltionem.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod laicus iudex laicum hæreticum punire non debet, antequam sibi ab ecclesiastico iudice relinquatur. Huic etiam Glo. concordare videtur dicens: *Laici enim per ecclesiam damnandi sunt de hæresi: sed iudex secularis illos punire debet*, ergo hæretici antequam per ecclesiam fuerunt condemnati non spectant ratione hæresis ad forum iudicis secularis. Item sicut causæ seculares non spectant ad iudices ecclesiasticos: sic nec causæ ecclesiasticæ pertinent ad iudices seculares, sed hæresis est causa ecclesiastica, teste Glo. quæ . . 1. notat: *causarum alia ecclesiastica, alia secularis, & ecclesiasticarum alia est spiritualis, alia criminalis, a . . . ciuilis. Spiritualis est vbi agitur de decimis vel matrimoniis. Criminalis vero vbi agitur de crimine ecclesiastico scilicet hæresis vel vsurarum, cuius examinatio spectat ad iudicem ecclesiasticum, infra c. si quis cum clerico, & 6. quæst. 1. cap. 1.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ecclesiastica causa spe-

ctat ad iudicem ecclesiasticum: & per consequens non spectat ad iudicem secularem, causa au
ctat ad iudicem ecclesiasticum: & per consequens non spectat ad iudicem secularem, causa au-
bæresis est caula ecclesiastica, sicut in verbis prædictis babetur expresse, igitur causa hæresis non s
ctat ad iudicem lecularem, & ita index secularis laicos hæreticos, antequam fuerint per ecclesiam c
demnati, punire non debet. *Discip.* Quamuis istam assertionem secundam reputem consonam ve-
ritati, tamen qualiter contingat respondere ad motiua istius assertionis secundæ, libenter audirem.
Magist. Respondetur quod secundum Greg. vt recitatur dist. 29. c. regulæ: *Regula sanctorum patram pro tempore & loco & persona ac negocio (instante necessitate) tradita sunt*, cui concordat Isidor. vt habetur
dist. eadem c. 1. dicens: *Sciendum est quod plura capitula tam ex persona, ex loco & ex tempore consideranda sunt, quorum modi (quia medullitus non indagantur) in errorum labyrinthum nonnulli intricando impingunt: cũ ante iudicant quam intelligant*, ideo auctoritates Lucii papæ & maiorum dicta, ex qua causa & fine
quo tempore intelligenda sunt, videre oportet, quo viso patebit, quod iudices seculares laicos hæ-
reticos sibi subditos poterunt coercere. Dicitur ergo quod ideo Lucius papa negat laicum hæ-
cum, nisi ad fidem confugerit orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquendum: quia pro tem-
pore, & forte semper fuit ita, quod iudices seculares de hæreticis, antequam essent a iudice ecc ia-
stico condemnati, se nullatenus intromiserunt, propter negligentiam igitur secularium iudic m, ec-
clesia se de hæreticis laicis intromisit inquirendo & conuincendo ipsos: sed nullam pœnam v
eis inferre, sed voluit quod pœna debita inferretur per iudicem secularem. Sicut igitur iudex ec
asticus sæpe propter negligentiam iudicis secularis nonnunquam compellit eundem iustitiam exe
cere: ita & modo facit ecclesia laicos punire hæreticos, quos tamen iudices seculares possent deb
coercere. Cum igitur dicit Glos. quod laici per ecclesiam condemnandi sunt de hæresi, verum d
de facto: quia iudices seculares quamuis de iure possent inquirere & corrigere laicos hæreticos
subiectos, id tamen de facto sæpe omittunt, & ideo ne hæretici laici remaneant impuniti in
dicium fidelium & periculum fidei orthodoxæ, iudex ecclesiasticus supplet negligentiam iudi um
secularium, & de ipsis inquirit, eosque quos conuincit damnat, iniungens iudici seculari, quod eos
debita pœna percellat. Et ad hoc insinuandum Glossa prædicta post verba præscripta immed te
post subiungit: *hoc verum, nisi vbi traditur laicus curia seculari, sed clericus solummodo, infra de verborum gni. c. nouimus: quia laicus semper est de foro seculari.* Ex quibus verbis datur intel igi, quod laicus non
est exemptus à foro seculari pro crimine hæresis, sed cum iudex secularis laicos hæreticos negliger
coercere, damnandi sunt primo à iudice ecclesiastico: & postea compellendus est iudex secularis pu-
nire eosdem, & propter hoc subiungit Glossa ibidem: *sed in casu isto executio fit solummodo per se rem iudicem*, hoc est, quod quamuis condemnatio valeat fieri per iudicem ecclesiasticum supplent
in hoc negligentiam iudicis secularis, tamen executio punitionis fieri debet à seculari iudice tan
tummodo. Cum vero alia Glossa dicit, quod causa hæresis est causa ecclesiastica, conceditur qu n-
rum ad clericos hæreticos, quia clerici hæretici non sunt de foro iudicis secularis, nisi in quibusda
casibus determinatis, quantum ad laicos autem causa hæresis est causa secularis & etiam causa eccle
siastica: quia iudex secularis baber punire laicos hæreticos: & ideo est causa secularis, est etiam ali-
quo modo causa ecclesiastica: quia iudex ecclesiasticus supplendo negligentiam iudicis secu ris,
potest hæreticos laicos condemnare. *Discipul.* Istud apparentia videtur carere, nam crimen hæresis
nullo modo est crimen seculare. Cum, quia committitur directe in Deum. Tum quia est peccatum
in religionem Christianam solummodo. Tum quia apud iudices seculares paganos non esset cri
men, igitur nullo modo est crimen seculare, ergo est solummodo crimen ecclesiasticum. Ex quo pa-
renter infertur, quod solummodo ad ecclesiasticum iudicem spectat, & non ad secularem. *Magist.* L
cet crimen sit ecclesiasticum, & non seculare: tamen spectat ad iudicem secularem, quia ad iudicem
secularem non tantum spectat crimina secularia punire, sed etiam crimina commissa in Deum & in
personas & in res ecclesiasticas, hoc enim habet omnis lex & secta, quod reges & principes distincti à
sacerdotibus non solum puniunt crimina secularia, sed etiam crimina quæ reputant in Deum vel in
Deos suos & in sectam commissa, propter hoc etiam reges in veteri testamento idololatras punie-
runt, Imperatores etiam iudices paganorum Christianos tanquam contra Deos suos & sectam gra-
uiter delinquentes acerbissime persecuti sunt. Sic etiam reges Christiani homicidas sacerdotum &
furantes res ecclesiasticas plectunt pœna debita, & tamen homicidium sacerdotis & furtum rei ec
clesiasticæ sunt crimina ecclesiastica, ergo multa crimina ecclesiastica ad secularem iudicem spectant,
& ita per hoc, quod crimen hæresis est crimen ecclesiasticum & in Deum committitur, proban on
potest quod ad iudicem secularem minime spectat. Huic August. concordare videtur, prout legi-
tur 23. q. 5. *si propterea*, ait: *Si propterea persecutor non fuit Nabuchodonosor rex, quia scelus in sanctum Danielem commissum vindicauit iustissime: quomodo vindicandum est à regibus, quod Christi sacramenta exsufflantur, si propheta membra, quia in periculum missa sunt, sic vindicari meruerunt?* Ex quibus verbis datur intelligi,
quod multo magis vindicandum est à regibus peccatum, quod in Deum committitur, quam pecca
tum quod in prophetam vel in sacerdotem committitur. Si igitur rex potest & debet absque inqui
tione prælatorum punire homicidam sacerdotis sibi subiectum; multo magis potest &
debet debita animaduersione ferire sibi subiectos, si per prauita-
rem hæreticam Dei offenderint ma-
iestatem.

Cap. XCVIII.

In quo quaeritur, an Papa haereticus, seu quiuis alter clericus possit per iudicem secularem coerceri etiam si à praelatis ecclesiae minime fuerit requisitus, & recitantur tres opiniones & prima probatur auctoritatibus, ad quas respondetur ca. 100. in principio. Dictum vero secunda & tertia opinionis probatur cap. sequente.

Discip. Postquam indagauimus de hæreticis laicis, an iudicio regum & secularium iudicum absque inquisitione prælatorum ecclesiæ sint subiecti, vertamus stylum ad clericos. & specialiter ad papam hæreticum, an in aliquo casu papa vel clericus alius hæreticus per iudicem secularem debeat coerceri, si iudex secularis super hoc à prælatis ecclesiæ minime fuerit requisitus. *Mag.* Circa hoc sunt opiniones diuersæ, quarum vna est, quod nec de clericis hæreticis nec quibuscunque aliis laici nisi per prælatos ecclesiæ fuerint requisiti, in nullo casu intromittere se debent. Alia opinio est, quod laici, deficiente ecclesiastica potestate, de clericis etiam de papa hæretico possunt diffinitiuam proferre sententiam, & executioni eandem sententiam demandare. Tertia opinio est hæc, quod deficiente ecclesiastica potestate laici possunt & debent papam hæreticum, & eadem ratione alios clericos hæreticos, detinere, & ne virus suæ iniquitatis effundant in alios prohibere: sed diffinitiuam contra ipsum vel ipsos non debent nec possunt proferre sententiam: nec per consequens sententiam executioni mandare. *Discipul.* Pro prima opinione, quam puto veram, allega. *Magist.* Hæc videtur sententia Lucii papæ esse, qui, vt habetur *extra de hæreticis, ad abolendam*, ait: *Statuimus de hæreticis, vt Comites, Barones, Rectores & Consules ciuitatum, & aliorum locorum, iuxta monitionem episcoporum (præstito corporaliter sacramento) promittant quod fideliter & efficaciter (cum ab eis fuerint requisiti) ecclesiam contra hæreticos & horum complices adiuuabunt bona fide secundum posse suum, si vero illud obseruare noluerint, honore, quem obtinent, spolientur, & ad illos nullatenus assumantur (eis nihilominus excommunicatione ligandis) terris eorum interdicto ecclesiæ supponendis, ciuitas autem quæ his institutis duxerit resistendum vel (contra monitionem episcopi) punire neglexerit resistentes, aliarum careat ciuitatum commercio, & episcopali se nouerit dignitate priuandam.* Ex his verbis datur intelligi, quod laici & iudices seculares de punitione clericorum se intromittere non debent, nisi per prælatos ecclesiæ fuerint requisiti. Cui concilium generale sub Innocen. 3. papa celebratum, vt legitur supradicto *c. excommunicamus*, concordare videtur, in quo sic scribitur: *moneantur*, inquit, *& inducãtur, & si necesse fuerit per censuram ecclesiasticam compellantur seculi potestates (quibuscunque fungantur officiis) vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei præstent publice iuramentum, quod de terris suæ iurisdictioni subiectis vniuersos hæreticos ab ecclesia damnatos bona fide pro viribus exterminare studebunt: ita quod à modo quandocunque aliquis in potestatem siue per potentiam temporalem assumptus fuerit, hoc teneatur totum iuramentum firmare, si vero Dominus temporalis requisitus & monitus ab ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæretica foeditate, per metropolitanum vel comprouinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur* &c. Ex quibus verbis datur intelligi, quod punitio hæreticorum non spectat ad laicos, nisi fuerint per ecclesiam requisiti.

Cap. XCIX.

In quo quaeritur consequenter, an laici deficiente ecclesiastica potestate, habeant Papam haereticum seu alios clericos haereticos detinere & prohibere ne suam prauitatem in alios diffundant.

Discipul. Ista mihi sufficiant pro assertione prædicta, præsertim cum clerici à iurisdictione laicorum sint exempti, sane quia opinio secunda & tertia in hoc concordant, quod laici deficiente ecclesiastica potestate habent papam hæreticum & eadem ratione alios clericos hæreticos detinere: & etiam prohibere, vt non valeant in alios hæreticam infundere prauitatem, de hoc solo omissis aliis, in quibus discrepant opiniones prædictæ, dicere non postponas. *Magist.* Assertionem dictam magis intelliges, si fuerit declaratum, quomodo intelligant ecclesiasticam posse deficere potestatem.

Disc. Dic quomodo hoc debet intelligi. *Mag.* Quod papa effecto hæretico ecclesiastica potestas deficiat quatuor modis potest intelligi, videlicet per impotentiam, per malitiã, per damnabilẽ negligentiam & per ignorantiam. Per impotentiam quidem, si papa hæreticus tanta vteretur potentia tẽporali, vt nullus prælatus ecclesiæ (nec illius diœcesis in qua papa hæreticus moraretur) nec alius posset ad brachium seculare recurrere: vtpote si omnes prælatos catholicos teneret in vinculis, vel aliis modis impediret, ne ad seculare volarent auxilium. Alio modo potest ecclesiastica potestas defice-

deficere per impotentiam, puta si aliqui prælati catholici impotentes & pauperes requirerent ... aliquos pro papa hæretico coercendo, & illi nollent eos iuuare. Secundo modo potest inte... deficere potestas ecclesiastica per malitiam: puta, si omnes prælati ecclesiæ & clerici papæ hæretico adhærerent eius errores vel personam pro viribus defendendo. Tertio potest defic... ecclesiastica potestas per damnabilem negligentiam, vtpote si prælati & clerici qui possent per se ... uocato auxilio brachii secularis) papam hæreticum coercere: & tamen conculcationem fi... nullatenus attendentes, vel non accusantes ipsum permittant libere in suis erroribus remanere. Quarto potest deficere ecclesiastica potestas per ignorantiam: vtpote si prælati ecclesiæ, sal... multi qui possent papam hæreticum coercere, nescirent ipsum in prauitatem hæreticam inci... Istis quatuor modis (papa hæretico existente) potest intelligi potestas ecclesiastica deficere. D... Intelligo quomodo dicunt ecclesiasticam potestatem posse deficere, ideo nunc allega pro a... tione præfata. *Magist.* Quod deficiente ecclesiastica potestate aliquo prædictorum modo ... laici valeant papam hæreticum captiuare, & ne prauitate hæretica inficiat alios prohibere, mul... modis, tam scilicet aliorum testimoniis, quam rationibus videtur posse probari. Hoc en... sa *distin. 17. c. non licuit*, sententialiter & verbaliter videtur asserere, ait enim: *Vbicunque deficit ecclesiastica potestas, semper recurritur ad brachium seculare*, siue ergo deficiat ecclesiastica potestas per impotentiam, siue per malitiam, siue per damnabilem negligentiam, coertio papæ hæretici, ne vale... fideles inficere, ad laicos aliquos pertinebit. Item hæc videtur sententia Isidor. qui, vt legitur *23. quæst 5. c. principes*, ait: *Principes nonnunquam intra ecclesiam potestatis adepta culmina tenent, vt per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant*, vbi dicit Gloss. in hæc verba: *Et ecce laici habent iurisdictionem multipliciter intra ecclesiam, quandoque in personis, cum sunt incorrigibiles, vt 23. distinct. cui qui, & infra eadem de legislatoribus. Item quandoque propter ambitionem alicuius, vt 79 distinct. .si quis pecuniam. Item cum fidem volunt subuertere, 8. dist. quo iure, & eadem cap. 1. & 17. distinct. vbi licuit, & infra. Item cum falsarius est clericus, & extra de crimine falsi, ad falsariorum, & cum schisma faciunt: & cum contemnunt excommunicationem, vt infra de legislatoribus, & vbicunque ecclesiastica potestas desinit, vt hic, ... cum tributum petunt ab ecclesia, vt infra ca. q. 8. c. conuenior.* Ex quibus verbis habetur non solum sententialiter, sed etiam verbaliter, quod vbicunque ecclesiastica potestas deficit, laici habent iurisdictionem intra ecclesiam, hoc est super clericos & deficiente per consequens ecclesiastica potestate si... ue per impotentiam siue per malitiam siue per ignorantiam, laici super papam hæreticum obtinen... potestatem, sed & ex eisdẽ verbis colliguntur diuersæ rationes, quare papa hæreticus ad iurisdictionem pertinet laicorum, quod debet intelligi, deficiente ecclesiastica potestate. Quarum prima est: quia papa hæreticus est incorrigibilis, ex hoc enim quod est pertinax, debet incorrigibilis reputari: etiam cum omnes incorrigibiles debeant coerceri deficiente ecclesiastica potestate est papa hæreticus per laicos coercendus. Secunda ratio assignatur ambitio, nam papa hæreticus per ambitionem occupans Apostolicam sedem (ne totus ordo ecclesiasticus confundatur & fides periclitetur) deficiente ecclesiastica potestate coerceri debet per prouidentiam laicorum. Tertia ratio propter hoc quod papa hæreticus fidem subuertere cupit, potestate ecclesiastica deficiente, est à laicis prohibendus. Quarta propter hoc, quod excommunicationem contemnit, ne excommunicatione cum eo catholici maculentur, per principes seculi quando ecclesiastica potestas deficit coerceri debet. Item Isidor. vbi prius, dicit in hæc verba: *cæterum intra ecclesiam potestates necessaria non essent, nisi vt quod sacerdotes non praualent efficere per sermonem doctrinæ, potestas imperet per disciplinæ terrorem, sæpe enim per regnum terrenum cœleste regnum proficit: vt qui intra ecclesiam positi contra fidem & disciplinam agunt, rigore principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam vtilitas ecclesiæ exercere non praualet, ceruicibus super borum potestas principalis imponat.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod quando circa correctionem eorum, qui contra fidem & disciplinam agunt, deficit ecclesiastica potestas, tales sunt per principes comprimendi. Si igitur papa est hæreticus, & sacerdotes per doctrinæ sermonem eum non valent vel nolunt corrigere: per potestates publicas comprimi debet. Item Pelagius papa, vt habetur *23. quæst. 5. c. quali*, ait: *Hoc etiam diuinæ & humanæ leges statuerant, vt ab ecclesiastica vnitate diuisi & eius pacem iniquissime perturbantes, à secularibus potestatibus etiam comprimantur, nec quicquam maius est, vnde Deo sacrificium possitis offerre, quam si ordinetis vt hi qui in suam & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant vigore compesci.* Ex quibus verbis euidenter habetur, quod secundum leges diuinas ab ecclesiæ vnitate diuisi & eius pacem perturbantes per seculares debent comprimi potestates, papa autem hæreticus ab vnitate ecclesiæ est diuisus, cuius pacem iniquissime nititur perturbare, quia dum fides ecclesiæ corrumpitur & laceratur, vera pax ecclesiæ perturbatur, igitur papa hæreticus, vbi deficeret ecclesiastica potestas, esset per potestates publicas compescendus.

Discip. Quæ sunt illæ leges diuinæ, quibus statuitur, quod ab ecclesiæ vnitate diuisi & eius pacem iniquissime perturbantes, sunt per potestates publicas comprimendi? *Magist.* Respondetur, quod illæ leges diuinæ specialiter de hæreticis perturbantibus ecclesiam habentur *Deut. 13. 17.* nam Deut. 13. non solum sacerdotibus, sed etiam generaliter omnibus & specialiter in potestate constitutis sic præcipitur: *si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium dicat se vidisse, & prædixerit signum & portentum, & venerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis, non audies verba Prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palam sciat vtrum diligatis eum, an non in toto corde & in tota anima vestra*, & post ait: *Propheta autem*

autem ... aut ... somniorum interficietur : quia locutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo seruitutis, vt errare te faceret de via quam praecepit t... Dominus Deus tuus : & auferes malum de medio tui, ibi immediate subiungitur : *si voluerit te persuadere frater tuus Filius matris tuæ, aut Filius tuus, vel Filia, siue vxor tua, quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diliges vt animam tuam, dicens : eamus & seruiamus diis alienis quos ignoras tu & patres tui cunctarum in circuitu gentium, quæ iuxta vel procul sunt ab initio vsque ad finem terræ, non acquiescas ei, neque audias eum neque parcat ei oculus tuus & miserearis, & ausculteris eum : sed statim interficies eum*. & post sic legitur : *si audieris in vna vrbium tuarum, quas Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos, egressi sunt filii Belial, & euerterunt habitatores vrbis atque dixerunt : eamus, seruiamus diis alienis quos ignoratis, quære sollicite & diligenter (rei veritate perspecta) si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis eius in ore gladii.* Item Deuterono. 17. sic scribitur : *Cum reperti fuerint intra vnam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, aut vir aut mulier, qui faciunt malum in conspectu Domini Dei tui, vt transgrediantur pactum eius, vt vadant & seruiant diis alienis & adorent eos & solem & lunam & omnem militiam cæli quam non præcepi, & hoc tibi fuerit nunciatum, audiensque inquisieris diligenter, & verum esse reperieris abominationem factam esse in Israel, educes virum & mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt ad portas ciuitatis tuæ & lapidibus obruentur.* Hæ sunt leges diuinæ contra omnes auertentes & conantes auertere à veritate legis diuinæ, inter quos constat hæreticos computandos indistincte cunctos constringentes catholicos, vt vniuersos à lege Dei apostatantes delere conentur, quæ leges non esse ordinem iuris in hoc obseruandum aperte declarant, vt scilicet quicunque viri vel mulieres, vel sacerdotes, vel non sacerdotes, vel prophetæ, id est doctores, vel alii de prauitate hæretica, seu apostasia à fide accusantur vel etiam diffamantur, omni diligentia & sollicitudine veritas inquiratur per quoscunque fideles, ad quos accusatio vel diffamatio talis peruenerit, si non sint superiores, qui velint vel possint inquirere de veritate, iustitia minime differatur, sed tales maledicti pro suis demeritis puniantur. *Discipul.* Talis inquisitio & punitio non debet fieri per quoscunque : sed solummodo per iudices, quibus talia ex officio suscepto incumbunt. *Magist.* Conceditur quod talia primo spectant ad iudices : si tamen iudices non possunt vel nolunt in hos iustitiam exercere, ad subiectos spectat facere de hoc iustitiæ complementum, propter quod verba prædicta legum, non ad iudices tantummodo pertinent, sed indistincte ad cunctos catholicos diriguntur, vt intelligant vniuersi fideles, quod huiusmodi iustitia in nullo casu debet differri : sed quicunque fideles subditi vel alii iustitiam facere debent, si tantam habuerint potestatem vt queant leges diuinas executioni mandare, propter quod Helias propheta, quamuis non esset sacerdos nec iudex, iussit populo, non iudicibus, apprehendere prophetas Baal : quos comprehensos duxit ad torrentem Cyson, & interfecit eos ibi, vt legitur *3. Regum. 18.* ergo leges diuinæ prædictæ non solum iudices, sed subiectos vniuersos constringunt : ordine tamen quodam, vt primo ad talem iustitiam faciendam iudices obligentur, secundo autem subiecti, si iudices non possunt vel nolunt iustitiam exercere.

Discipul. Istæ leges diuinæ cum pertineant non ad moralia, sed ad iudicialia legis diuinæ antiquæ fideles sub lege libertatis constitutos nequaquam constringunt. *Magist.* In legibus supradictis aliquid est morale & aliquid est iudiciale, morale est, quod fideles hæreticis & apostaticis à fide cupientibus alios à lege Dei auertere, nullo modo consentire tenebantur, sed eis obuiare & resistere modis sibi conuenientibus, legemque diuinam obseruare, defendere & tueri tenebantur. Iudiciale autem erat, quod occidi debebant, licet ergo fideles sub lege libertatis constituti ad id, quod est iudiciale in legibus memoratis minime astringantur : quia ratione illarum legum non tenentur hæreticos aut à fide apostatantes neci tradere corporali : ad illa tamen quæ in illis legibus moralia sunt cuncti Christiani necessario sunt astricti, & ideo nec hæreticis consentire debent nec fauere nec obedire : sed ipsis resistere pro viribus & prohibere, ne fidem corrumpere valeant orthodoxam principes seculi : & propter eorum negligentiam vel malitiam ad id omnes Christiani tenentur.

Discipul. Nunquid aliquis doctorum ab ecclesia receptorum tenet prædictas leges veteris testamenti nunc à catholicis vniuersis esse seruandas ? *Magist.* Beatus Cyprianus, vt legitur *23. q. 5. c. si audieris*, hoc videtur expresse sentire, ait enim : *si audieris in vna ex ciuitatibus, quas Dominus Deus tuus dabit tibi inhabitare illic dicentes, eamus & seruiamus diis alienis, quos non nouisti, interficies, necabisque omnes qui sunt in ciuitate in cæde gladii, & incendes ciuitatem igni : & erit sine habitaculo, in æternum non reædificabitur, etiam nunc vt auertatur Dominus ab indignatione iræ suæ & dabit tibi misericordiam, & miserebitur tui & multiplicabit te, si audieris vocem Domini Dei tui & obseruaueris præcepta, cuius præcepti & vigoris memor Mathathias interfecit eum qui ad aram sacrificaturus accesserat, quod si ante aduentum Christi circa Deum colendum & idola spernenda hæc præcepta seruata sunt : quanto magis sunt post aduentum Christi circa Deum colendum seruanda, quando ille veniens non solum verbis nos hortatus sit, sed etiam factis.* Ex quibus verbis colligitur quod leges præscriptę sunt magis seruandæ post aduentum Christi quam ante, quod intelligendum est de moralibus, quæ in prædictis legibus continentur.

Disc. Quamuis ista moralia seruanda sunt à iudicibus, non tamen ab omnibus. *Mag.* Contra hoc

videt

videtur Glossa in præallegato capitulo: quæ super verbo *nec abis*, ibi ait: *Tu quicunque sis. Et sic quandoque qui non est iudex potest punire maleficos, vt infra eo q. vltim. legi.* ex quibus verbis datur intelligi, quod non solum ad iudices, verum etiam ad alios pertinet in hoc casu, scilicet cum volunt subuertere hæretici fidem, & non apparet qui eis resistat, punire maleficos. Et ita cum papa est hæreticus, & clerici non possunt vel nolunt ipsum coercere, ipsius coertio spectat ad laicos, quamuis per clericos non fuerint requisiti. *Discip.* Si plura testimonia maiorum sonant eandem assertionem, ipsa non differas allegare. *Magist.* Hoc Pelagius papa, vt legitur *23. q. 5. c. non vos*, sentire videtur, cum dicit *malum autem schisma esse & per exteras etiam potestates huiusmodi opprimi debere homines & canonicæ scripturæ auctoritas & paternarum nos regularum veritas docet*, igitur hæretici etiam clerici sunt per potestates exteras comprimendi, & per consequens papa hæreticus (si potestas deficiat clericorum) per principes laicorum compesci deberet. Item papa Pelagius infra eo *cap.* de Liguribus scribens Narso principi ait: *regula patrum hoc specialiter constituerunt, vt si qua ecclesiastici officii persona, cui subiectus restiterit, vel seorsum turbas collegerit, aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit, iste excommunicetur atque damnetur, omnes schismaticos etiam per exteras potestates opprimendo. Quod si forte hoc contempserit & permanserit diuisiones & schismata faciendo, per potestates publicas opprimatur. Ecce Domine, quia animus noster forte timidus est, nec persequi videaris, de patrum auctoritate vobis hac breuiter scribenda curaui: cum mille alia exempla & constitutiones sint, quibus euidenter cognoscitur, vt facientes scissuras in sancta ecclesia, non solum exiliis sed etiam inscriptione rerum & dura custodia per publicas potestates debeant coerceri.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod episcopi, de quibus fuit sermo in capitulo supradicto Pelagii, si excommunicationem & damnationem contemnendo scissuras & schismata fecerint, quales sunt episcopi hæretici, auctoritate canonum sanctorum patrum debent per potestates publicas coerceri, ergo si papa fiat hæreticus, quantumcunque prælati ecclesiæ noluerint vel non potuerint ad ipsum coercendum auxilium inuocare brachii secularis, publicæ potestates non solum auctoritate diuinæ legis, & rationis simul ex lege diuina & naturali dictamine rationis acceptæ: sed auctoritate constitutionum patrum sanctorum possunt & debent papam hæreticum coercere. Item Augustin. vt legitur *11. q. 3. cap. Imperatores*, scribens Donatistis, qui erant clerici & quidam eorum episcopi, ait: *ipse Nabuchodonosor post miraculum trium puerorum commotus atque commutatus pro veritate contra errorem edictum proposuit, vt quicunque blasphemarent Deum Sydrach, Mysach & Abdenago, in interitum irent & domus eorum in ruinam, & non vultis vt aliquid tale contra vos subeant Imperatores Christiani, cum sciant à vobis, quos rebaptizatis, Christum exsufflari?* Ex quibus verbis datur intelligi, quod quemadmodum Nabuchodonosor rex infidelis edictum proposuit contra blasphemantes Deum verum, sic possunt imperatores Christiani punire clericos hæreticos & episcopos Christum exsufflantes, sed Nabuchodonosor tale poterat edictum proponere à sacerdoribus minime requisitus, ergo imperatores possunt punire clericos hæreticos, & ita si papa fuerit hæreticus, & prælati non velint ipsum vel non poterint ipsum coercere, est per laicos comprimendus. Item Glossa *23. dist.* dicit, quod *clerici propter hæresim facti sunt de foro iudicis secularis.*

Discipul. Si pro assertione ista rationes aliquas cogitasti, ipsas adducas in medium. *Magist.* Assertio supradicta multis videtur rationibus posse probati: quarum prima est hæc. Contra crimen, quod est grauius in se & toti communitati fidelium periculosius & perniciosius oportet catholicos & fideles cum maiori vigore & sollicitudine & cautela resistere, sed crimen hæresis in papa grauius est & toti communitati fidelium perniciosius & periculosius, si circa eius correctionem ecclesiastica potestas deficit, siue per malitiam siue impotentiam siue per damnabilem negligentiam siue per ignorantiam, quam sit crimen apostasiæ ab ordine etiam post trinam monitionem, ergo cum maiori vigore, sollicitudine & cautela debent catholici vniuersi rescindere crimen hæresis in papa; quam crimen apostasiæ in clerico etiam post trinam admonitionem, sed publicæ potestates punire possunt clericos apostatas ab ordine post trinam admonitionem, ergo multo fortius deficiente ecclesiastica potestate publicæ potestates papam hæreticum compescere possunt, maior primi Syllogismi patet aperte, nam sæpe videmus crimina leuiora in se grauius puniri propter hoc quod sunt communitati periculosiora, & ita magis resistitur crimini leuiori propter hoc solum, quod est communitati periculosius, vnde & in multis regionibus, regnis & terris furtum grauius punitur quam adulterium: quoniam furtum punitur pœna capitali, quia est periculosius: adulterium vero non sic punitur, furtum autem licet sit periculosius communitati, tamen est leuius, teste Salomone, qui Prouerbio. 6. ait: *non grandis est culpa cum quis fuerit furatus, furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet & liberabitur, qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam, turpitudinem & ignorantiam congregabit sibi, & opprobrium eius non delebitur.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod crimen furti est minus graue, quam adulterium. Sic etiam licet detractio leuius puniatur, quam furtum vel rapina: tamen grauius crimen est censendum, teste Anacleto papa, qui, vt habetur *6. quæst. 1. c. deteriores*, ait: *deteriores sunt qui doctorum vitam moresque corrumpunt his qui substantias aliorum prædiaque diripiunt, ipsi enim ea quæ extra nos sunt (licet nostra sint) auferunt: nostri quoque detractores & morum corruptores nostrorum, siue qui aduersus nos armantur, proprie nos ipsos diripiunt*, & ita constat, quod minora sæpe (quæ magis nocent rei publicæ) grauius puniuntur, quod Glossa *extra, de immunitate ecclesiarum cap. vltimo*, insinuare videtur, quærit enim dicens:

dicens: *quare publicus latro & depopulator agrorum potius extrahuntur ab ecclesia, quam alius malefactor, qui forte deterior est?* Et respondens ait: *Quoniam plerumque interest illos puniri, quam alios malefactores: tum pluribus exitia cogitent, quam alii, 23. quaest. 4. c. est iniusta*, quod est capitulum Ambrosii, vbi ait: *Si quis latronem filiis deprecantibus motus & lachrymis coniugis eius inflexus absoluendum putat: cui adhuc latrocinandi aspirat affectus, nonne innocentes tradet exitio, qui liberat exitia multorum cogitantem?* Ex quibus verbis colligitur, quod ideo aliqua crimina grauius vindicantur, quia sunt grauius communitati nociua, & ita patet maior Syllogismi primi. Minor (scilicet quod crimen haeresis in papa non solum est in se grauius, sed etiam periculosius & perniciosius communitati) est de se manifesta & ex verbis Augustin. quae ponuntur *distinct. 83. capitulo nemo*, patenter habetur. Ait enim: *Nemo quippe in ecclesia amplius nocet, quam si peruerse agens, nomen & ordinem sanctitatis & sacerdotii habet, delinquentem namque hunc redarguere nullus praesumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia peccator honoratur.* Ex quibus inferri potest, quod nemo amplius in ecclesia nocet, quam qui peruerse docens nomen papae habet, quia doctrina eius pestifera vehementer diffunditur, si pro reuerentia summi pontificis haereticus honoratur.

Quod autem publicae potestates punire debeant apostatantem ab ordine clericum post trinam monitionem (quae est minus periculosa & minus nociua quam crimen haereticae prauitatis in papa) patet aperte ex eo, quod *extra de senten. excommun. capitul. in audientia*, sic legitur: *huiusmodi clerici si à praelatis suis tertio moniti militaria arma nolunt deponere, de priuilegio clericorum subsidium aliquod habere non debent*, igitur multo fortius si papa à fide catholica apostatauerit, prauitatem haereticam incurrendo, & docendo si praelati ecclesiae eum noluerint vel non potuerint coercere, compesci debet per publicas potestates.

Discipul. Ista ratio falsum videtur accipere, cum innuit, quod peccatum leuius aliquotiens grauius vindicatur: & quod peccatum periculosius est grauius puniendum, vtrumque enim istorum scripturis autenticis repugnare videtur. Ait enim Hieronymus, vt legitur *24. q. 1. c. non afferamus: quis iam dubitet hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius vindicatum?* Ex quibus verbis patenter videtur haberi, quod grauius peccatum grauius vindicatur. Quod etiam secundum, scilicet quod peccatum magis nociuum grauius debeat vindicari, scripturae diuinae repugnat, patet, nam furtum est peccatum magis nociuum communitati quam adulterium: & tamen adulterium poena capitis punitur, non autem furtum. *Magist.* Ad primum istorum respondetur, quod regulare est illud, quod est scelerarius commissum, esse grauius vindicandum, fallit tamen in casu secundum quod notat Glos. *1. quaest. 1. c. cito*, nam interfector propriae vxoris punitur grauius quam matricida *33. q. 2. admonere*, etiam in multis aliis casibus fallere inuenitur. Ad secundum autem dicitur, quod accidit furto quod sit magis nociuum communitati quam adulterium, aliquando est magis nociuum & aliquando minus nociuum, & ideo aliquando minus punitur in aliquibus regionibus, & quandoque grauius vindicatur, sed crimen haeresis in papa est periculosissimum: ideo contra crimen haeresis papae est vigilantissime occurrendum, & ideo nullum crimen clericorum minus haeresi in nullo casu debet magis spectare ad laicos, quam crimen haeresis in papa, quando clerici nolunt aut non possunt papam haereticum coercere.

Secunda ratio est haec: Qui ecclesiam Dei à Deo recipiunt defendendam, nec propter clericorum impotentiam nec propter eorum malitiam nec propter eorum ignorantiam nec propter eorum negligentiam debēt circa defensionem negligentes existere vel remissi esse, principes autem seculi à Deo suscipiunt ecclesiam defendendam, teste Isidoro, qui, vt legitur *23. q. 5. c. principes*, ait: *Cognoscant principes seculi Deo se debere rationem esse reddituros propter ecclesiam, quam Christo tuendam suscipiunt, nam siue augeatur pax & disciplina ecclesiae per fideles principes siue soluatur: ille ab eis rationem exigit, qui eorum potestati suam ecclesiam credidit committendam*, igitur principes populi deficiente ecclesiastica potestate siue per impotentiam siue per malitiam siue per ignorantiam vel negligentiam, defensionem ecclesiae negligere minime debent, non autem defendunt ecclesiam nisi papam haereticum cupientem fidem & veritatem ecclesiae dissipare à conatu maligno curauerint prohibere, ergo deficiente eclesiastica potestate aliquo praedictorum modorum principes seculi papam haereticum, ne fidem corrumpat ecclesiae, prohibere tenentur.

Tertia ratio est haec: Non minorem potestatem habent laici super papam haereticum sedem Apostolicam occupantem inique, quam super papam intrusum sedem Apostolicam inuadentem, nam vterque sedem Apostolicam occupat inique, sed papa haereticus vltra occupationem sedis iniustam catholicos nititur trahere ad haereticam prauitatem, ad quod intrusus papa non conatur. Laici autem potestatem habent papam intrusum de Apostolica sede pellendi, teste Nicolao papa, qui, vt legitur *distin. 70. c. Si quis pecunia*, ait: *Si quis pecunia vel gratia humana, aut populari seu militari tumultu: sine concordi & Canonica electione Cardinalium & sequentium religiosorum clericorum fuerit Apostolicae sedis intronizatus, non Apostolicus sed Apostaticus habeatur. Liceat itaque Cardinalibus, & aliis clericis Deum timentibus & laicis inuasorem illum anathematizare: & humano auxilio à sede Apostolica pellere*, ergo multo magis laici potestatem habent pellendi à sede Apostolica papam haereticum eandem sedem indignius occupantem: quam si solummodo absque haeretica prauitate esset sedis inuasor, praesertim si praelati ecclesiae noluerint vel non potuerint papam haereticum debite coercere.

Quarta ratio est haec: Gregorius in concilio generali Lugdunensi, vt habetur *extra, de electionibus*

nibus: Vbi periculum intenditur in periculo est plenius agendum & consulendum, sed maius periculum imminere Christianitati, si papa hæretica prauitate fuerit maculatus, & clerici ipsum noluerint vel non potuerint coercere, quam si sacerdos enormitatibus se miscuerit. Sacerdos enim se enormitatibus immiscendo potest licite per principes seculi coerceri, *extra, de sentent. ex. communicationis, perpendimus*, vbi sic dicitur: *perpendimus ex literis tuis, quod quidam sacerdos pro eo, quod filium regis se nominari præsumpsit, & armis acceptis seditionem fecit & guerram, ab Comite iussus est fustigari, qui postea de eius mandato tractus patibulo expirauit. Et ideo sic duximus respondendum, quod si memoratus sacer eisdem modo præcessit, & non propulsando sed inferendo iniuriam fuerit occisus, non videtur nobis quod interfectores eius propter hoc ad obtinendam absolutionem apostolicam sedem adire cogantur*, vbi dicit Glos. quod *clericus immiscendo se enormitatibus priuilegium amittit*, igitur multo magis si papa est hæreticus, & si ipsum clerici noluerint, vel non potuerint coercere, est per principes seculi coercendus.

Quinta ratio est hæc: Publicę vtilitatis interest ne crimina remaneant impunita, *extra, de sent. excommunicationis, vt fama*, quod potissime de illis criminibus potest intelligi, quæ in dispendium salutis omnium vergere dignoscuntur, crimen autem hæresis in papa præcipue noscitur vergere in dispendium omnium Christianorum: cum fides catholica, quam papa hæreticus [illegible] extirpare, sit fundamentum salutis ominium Christianorum, igitur crimen hæresis in papa impunitum nullatenus debet remanere, & per consequens si clerici non potuerint vel noluerint papam hæreticum coercere, per fideles laicos comprimi debet.

Sexta ratio est hæc: Sicut secundum canonicas sanctiones potius consideranda est causa facti quam ipsum factum: ita in legibus statuendis, interpretandis & intelligendis causa statuendi considerari debet, teste Isidoro, qui, vt allegatum est superius, *distinct. 19. capitulo primo*, ait: *sciendum est quod pleraque capitula ex causa, ex persona, ex loco & tempore consideranda sunt*, in pluribus autem decretis generalium conciliorum & summorum pontificum habetur, quod Domini temporales terras sibi subiectas ab hæretica prauitate studeant expurgare, *extra, de hæreticis, c. ad abolendam, & c. excommunicamus*, talia autem statuta non sunt in fauorem alicuius personæ: sed in fauorem vel in defensionem aut saluationem fidei catholicæ ordinata, igitur quandocunque imminet periculum fidei orthodoxæ, Domini temporales siue requirantur per prælatos, siue non, terras suas purgare tenentur ab hæretica prauitate. Ex quo patenter infertur: quod si clerici noluerint, vel non potuerint papam hæreticum coercere: principes seculares & laici in fauorem & saluationem fidei Christianæ papam hæreticum debent coercere. Confirmatur hæc ratio: quia posita causa ponitur effectus. Et vbi est ratio eadem, debet esse idem ius, scilicet causa & ratio quare principes seculi & publicæ potestates, cum fuerint requisiti à prælatis ecclesiæ, debent terras suas ab hæretica prauitate purgare, est ne fides periclitetur ecclesiæ, sed si papa fuerit hæreticus & clerici noluerint vel non potuerint ipsum coercere, periclitabitur fides ecclesiæ, nisi papa hæreticus prohibitus fuerit alios hæretica prauitate inficere per potentiam laicalem, ergo in hoc casu cum clerici noluerint, vel non potuerint papam hæreticum coercere, ipsum comprimere debet potentia laicalis.

Septima ratio est hæc: Magis defendenda est catholica fides, si eiusdem fidei periculum immineat, quam propria persona, hoc patet: quia catholici in multis casibus pro defensione fidei orthodoxæ proprias personas tenentur morti exponere, sed laicis catholicis licet clericos attentantes eos occidere potenter repellere & detinere eosdem, si alio modo eorum violentiam non possunt euadere, quia licitum est vim vi repellere, *dist. 1. ius naturale*, igitur multo magis si papa hæreticus fidem conatur subuertere: & clerici nolunt vel non possunt ipsum comprimere, est per laicos comprimendus, ac in firma custodia detinendus, si alter nequit pro sua insania prohiberi.

Octaua ratio est: Sicut (iuxta promissionem Christi) fides catholica vsque ad finem seculi permanebit: ita in ecclesia Dei potestas de iure coercendi hæreticos vsque ad finem seculi remanebit, sed si papa cum omnibus clericis esset hæreticus, potestas coercendi de iure hæreticos non esset in papa & in clericis: quia illi omni potestate spirituali essent priuati, igitur in isto casu potestas coercendi hæreticos de iure esset ad laicos deuoluta, & ita laici in hoc casu haberent de iure potestatem papam hæreticum coercendi, & clericos sibi credentes.

Nona ratio est hæc. Principes seculares & laici arctius astringuntur fidem defendere orthodoxam, quam propriam patriam. Hoc probatione non indiget, sed principes seculares propriam patriam, cum periculum imminet, tenentur defendere, ergo multo magis cum periculum imminet fidei propter impotentiam vel malitiam, aut damnabilem negligentiam vel ignorantiam clericorum ex perfidia & potentia papæ hæretici fidem subuertere molientis, principes seculares & laici quamuis non fuerint per clericos requisiti debent resistere viriliter & eum potenter à sua vesania prohibere.

Decima ratio est hæc: Qui debitor est, vt catholicam veritatem defendat, debitor est vt potenter resistat catholicam veritatem impugnanti. Laicus autem debitor est, vt catholicam veritatem sibi notam defendat, igitur debitor est vt resistat viriliter & potenter catholicam veritatem impugnanti, & per consequens laici (licet fuerint per clericos nullatenus requisiti) si ipsi clerici papam hæreticum noluerint vel non potuerint coercere, ipsum debent comprimere. Maior apparet aperte: quia secundum Innocent. vt habetur *distinctio. 83. error.* *Veritas cum mi-*

cum minime defensatur, opprimitur, negligere quippe, cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quam fouere, nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, & per consequens eis, qui debent veritatem defendere, licet impugnanti veritatem pro viribus obuiare. Minor probatur auctoritate Iohannis Chrysost. qui, vt legitur *11. q. 3. c. nolite*, ait, sicut superius allegatum existit: *nam sicut sacerdos debitor est vt veritatem, quam audiuit à Deo, libere prædicet, sic laicus debitor est vt veritatem quam audiuit à sacerdotibus (probatam quidem in scripturis) defendat fiducialiter, quod si non fecerit prodidit veritatem.* Ex quibus verbis patet aperte, quod laicus debitor est vt defendat catholicam veritatem.

Discip. Ista ratio non probat, quod laicus sit debitor vt defendat veritatem, nisi fuerit à sacerdotibus requisitus, quod innuit Chrysost. cum dicit: *Laicus debitor est vt defendat veritatem, quam audiuit a sacerdotibus probatam quidem in scripturis*, ergo solum debet veritatem defendere, quando sacerdotes probant sibi veritatem per scripturas: & ipsum vt defendat requirunt. *Magist.* Nonnullis apparet quod friuola est instantia seu responsio, tum quia si laicus est debitor vt defendat veritatem, quam audiuit à sacerdotibus, multo fortius debitor est vt defendat veritatem quam legit in scripturis sacris. Tum quia laicus potuit audire veritatem à sacerdotibus ante omnem impugnationem veritatis. Igitur etiam mortuis sacerdotibus laicus debitor est vt veritatem quam audiuit ab eis in scripturis probatam, defendat. Ad defendendum enim veritatem non debet mouere laicum auctoritas sacerdotum, sed auctoritas & veritas scripturarum, & ita debet veritatem defendere, quamuis minime à sacerdotibus requiratur. *Discipul.* Alias rationes ad assertionem prædictam adducas. *Magist.* Vndecima ratio est hæc: ad illos spectat papam coercere hæreticum, qui ipsum minime coercendo à scelere nullatenus sunt immunes, sed laici non sunt immunes à scelere, si papam hæreticum cum eum clerici noluerint vel non potuerint coercere, non coercent, ergo in hoc casu debent papam hæreticum coercere. Maior probatione non indiget. Minor probatur sic, qui habent auctoritatem coercendi summos sacerdotes occisores Christi, habent & auctoritatem coercendi hæreticos negantes fidem Christi. Populus autem habuit auctoritatem coercendi summos sacerdotes occisores Christi, aliter non coercendo à scelere fuissent immunes, cuius contrarium dicit Augustin. *Psalmo 60.* & ponitur *23. q. 3. c. vltim.* ait: *ostendit propheta nec illos immunes à scelere esse, qui permiserunt principibus Christum crucifigere & interficere, cum pro multitudine timerentur: & possent illos à facto & se à consensu liberare. Qui enim desinit obuiare cum potest peruersis & non facit: consentire videtur*, ergo consimiliter populus habet auctoritatem coercendi papam hæreticum, & alios hæreticos fidem catholicam destruentes, si clerici noluerint, vel non potuerint eos coercere, nec est immunis à scelere si permittit papæ hæretico fidem corrumpere orthodoxam. Duodecima ratio est hæc: Non minus tenentur principes seculi fidem catholicam contra papam hæreticum defendere, quam tenentur socii socios, & infirmos contra latrones defendere, sed socii tenentur socios infirmos contra latrones defendere, teste Ambros. qui, vt legitur *22. q. 3. cap. fortitudo*, ait: *fortitudo quæ bello tuetur à barbaris patriam vel domi defendit infirmos vel à latronibus socios, plena iustitia est*, igitur multo magis principes fidem catholicam contra papam hæreticum, quem nolunt vel non possunt clerici comprimere, tenentur coercere. Tertiadecima ratio est hæc: qui alium tanquam excommunicatum vitare tenentur, ipsum à se in firma custodia sequestrare deberent, si aliter eius communionem euitare non possunt, sed principes seculares laici scientes papam esse hæreticum, ipsum tanquam excommunicatum vitare tenentur, quia omnis hæreticus sententia excommunicationis inuoluitur, igitur principes seculares & laici scientes papam esse hæreticum, ipsum sub firma custodia sequestrare tenentur, si eius communionem aliter vitare non possunt, quantumcunque non fuerint à clericis requisiti.

CAP. C.

In quo respondetur primo ad auctoritates capitulo 98. & consequenter ad rationes & auctoritates capitulo 91. in contrarium adductas.

Discipulus. De istis rationibus post completionem huius operis collationem habebo, nunc autem peto, vt indices quomodo in contrarium respondere contingat, & primo die ad illa, quæ allegantur superius *capitul. 98.* *Magist.* Ad illa vnica ratione respondetur: quod illæ auctoritates ibidem adductæ sunt puræ affirmatiuæ, & ideo ista negatiua: *hæretici non sunt puniendi per laicos, nisi fuerint à prælatis ecclesiæ requisiti*, inferri non potest. *Discipul.* Ista est breuis responsio, de qua alias tecum conferam diligenter, ideo ostende, quomodo respondetur ad allegationes supra *capitulo 91.* adductas. *Magist.* Ad primam dicitur, quod papa hæreticus in casu præscripto, scilicet quando clerici nollent vel non possent eum corrigere, est de foro iudicis secularis, quantum ad hoc, quod potest ipsum in firma custodia detinere & prohibere ne in alios virus prauitatis hæreticæ effundat: potest etiam de ipso inquirere, ipsumque sollicite

examinate & audire, sed non potest degradare, neqoe diffinitiuam contra ipsum proferre sententiam, & in hoc deferretur futuris prælatis catholicis zelum ex fidei charitate habituris, quia secundum nonnullos degradatio papæ hæretici, & prolatio diffinitiuæ seotentiæ contra ipsum essent à prælatis ecclesiæ (quibus Spiritus sanctus infunditur) reseruatæ. Cum vero accipitur, qnod clerici non sunt de foro indicis secularis: Respondetur, quod hoc fallit in multis casibus, *extra de sentent. excommunic. cum vero ab homine, & c. perpendimus, & extra, de apost. capitul. 1. & extra, de vita & honesta. cleric. capitul. vltimo.* vnde sicut allegatum est prius, Glossa *23. quæstion. 5. cap. principes*, plures casus notat, in quibus laici habent iurisdictionem super clericos, inter quos est vnus, cum clerici volunt fidem subuertere, ad forum pertinent iudicis seculari, potissime papa hæreticus, quem clerici nolunt, vel non possunt corrigere, ad forum spectabit iudicis secularis, quia si periculis minoribus oportet occurrere, multo fortius necesse est maioribus periculis obuiare, vt colligi potest ex verbis beati Gregorii in generali concilio Lugdunensi *extra de electionibus, vbi periculum, libro 6.* Sed minus periculum immineret fidei, si clerici inferiores fuerint prauitate hæretica irretiti, quam si papa conatus fuerit totam ecclesiam labe hæretica maculare, igitur si quicunqne clerici inferiores in quocunq; casu spectaor ad forum iudicis secularis potissime debent iudices seculares & laici resistere papæ hæretico, quando eom clerici nolunt vel non possunt coercere.

Discipul. Per istam rationem laici in hoc casu possent papam hæreticum neci tradere corporali: quia in nonnullis casibus laici clericos hæretieos licite possent occidere. *Magist.* Respondetur, quod in omnibus causa est consideranda, causa autem quare clerici hæretici in nonnullis casibus fiant de foro iudicis secularis, est vt ad terrorem aliorum debite comprimantur. Similiter causa, quare papa hæreticus, quem clerici nolunt vel non possunt coercere, est per laicos comprimendus, est, ne fides catholica per papam hæreticum comprimatur, & ideo vbi fides saluaretur catholica per solam vinculationem, vel captiuationem papæ hæretici, laici ad aliam pœnam procedere non deberent, vbi autem à papa hæretico in sola captiuitate detento periculum fidei probabiliter timeretur, & per eius mortem fides saluaretur, ad mortem corporalem papæ hæretici possent procedere laici zelo fidei orthodoxæ.

Discipul. Licet sæpe reperiatur cautum in iure, quod clerici non spectent ad forum iudicis secularis, tamen in multis casibus hoc fallit, qui per conditores legum, quibus cauetur, quod clerici non pertinent ad forum iudicis secularis, plures casus excipiuntur, inter quos non inuenitur casus de papa hæretico, quia de illo casu in iure nunquam fit mentio, ideo casus de papa hæretico non debet inter alios casus computari, & ita papa hæreticus nunquam spectabit ad forum iudicis secularis, nisi per prælatos ecclesiæ fuerit traditus curiæ seculari. Confirmatur hæc ratio: quia eius est interpretari legem, cuius est condere, cum igitur conditor legum, quibus cauetur, quod clerici non spectant ad forum iudicis secularis, nonquam dictas leges taliter interpretetur, vt casum de papa hæretico excipiat, in nullo casu papa hæreticus spectabit ad forum indicis secularis, nisi in quo secundum exceptiones sacrorum canonum aliqnando clerici hæretici fiunt de foro iudicis secularis. Illi autem non fiunt de foro iudicis secularis, quin scilicet primo fuerint degradati: & postea traditi curiæ seculari, *extra, de hæreticis, ad abolendam, & capit. excommunicamus*, igitur similiter papa hæreticus non spectabit ad forum iudicis secularis, nisi antea fuerit degradatus, & curiæ seculari traditus.

Magist. Respondetur, quod non illius solius est interpretari legem, cuius est condere, quod Glossa *extra, de apostatis capitul. primo*, insinuat manifeste, nam diuersas interpretationes legum enumerans, quarum prima est principis legem condentis, alia consuetudiois, alia iudicis, subiungit: *alia est quæ non est generalis, nec redigenda in scriptis magistrorum.* Ex quibus verbis habetur, quod non solius condentis legem est interpretari eandem. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, qnod interpretatiu legis non videtur esse, nisi quædam declaratio intellectus legis seu expositio apertior, vnde tunc solum videtur interpretatio legum, quando ignoratur intellectus legis. Ex tribus autem causis potest ignorari intellectus legis. Quandoqne enim verba legis propter aliqua verba æquiuoca vel multiplicia in ipsa conteota, possunt habere diuersos sensus, qnorum nullus repugnat iuri diuino, nec iuri naturali, nec iuri positiuo minime abrogato, & in hoc casu interpretatio legis solummodo spectat ad conditorem legis vel superiorem, qui eandem legem condere posset. Quia sicut aliorum non est condere legem ambiguam, sic non est aliorum condere eandem sub determinato sensu, & per conseqnens non est aliorum asserere talem sub tali sensu debere intelligi, qnandoque autem ignoratur vltimus intellectus legis per ignorantiam iurium positioorum: quando scilicet nesciuntur exceptiones legum, quæ ex iure positiuo dependent, & ideo oecesse est declarare, & exponere siue interpretari quomodo lex debet intelligi. Et talis interpretatio, expositio siue declaratio intellectus legis spectat ad consuetudinem, quæ est optima legum interpres: Et ad iudicem, cuius est legum & consuetudinum habere peritiam: Et ad magistros, hoc est Iurisperitos, ad quos spectat notitiam legum habere. Interdum autem ignoratur intellectus legum propter ignorantiam iuris diuini, vel iuris naturalis, siue rationis naturalis, aut rationis acceptæ simul à iure

à iure diuino & naturali dictamine rationis, verbi gratia, vt habetur *extra de sponsalibus c. veniens*, papa mandat statuendo legem: quod si quis inueniatur cognouisse mulierem, cui fidem dedit de matrimonio contrahendo, debet remanere in eadem. Si quis autem attendat verba legis, & nescierit ius diuinum, quo conceditur, quod licet causa fornicationis dimittere vxorem, intellectum legis verum nequaquam habebit. Item vt habetur *extra de deposito c. 2.* depositori licet pro voluntate sua depositum reuocare: tamen ignarus iuris naturalis (quo cauetur ne ad patriam expugnandam depositum reposcatur) nequaquam vltimate intelligit. Cum igitur ex ignorantia iuris diuini & iuris naturalis ignorantur intellectus legis: & ob hoc necessaria est interpretatio siue expositio & declaratio intellectus legum: principalissime spectat ad peritos in iure diuino & philosophia morali in tantum, quod si institutor legis non sufficienter fuerit instructus in scriptura diuina & philosophia morali, interpretatio talis ab eo conditę legis principalius spectat ad aliquos eruditos quam ad ipsum, imo ipse posset & deberet in casu interpretationem legis suæ ab eis recipere. Quemadmodum secundum mundi sapientem ad *ἐπιεικείας* spectat dicere, quo casu verba legis non sunt seruanda, quod fit per agnitionem æquitatis naturalis. Vnde si illitteratus experientia rerum & negociorum penitus carens, statuit legem, solum considerans ea quæ communiter accidunt, philosophus eruditus & expertus melius dicet, in quibus casibus verba legis non sunt seruanda, & profundiorem intellectum legis habebit, quam rex qui statuit eam. *Discipul.* Narratio supra dicta plura dubia, imo falsa continere videtur, quorum duo tantum ad præsens reprobare conabor, quorum primum est. Quod dicit aliquam legem esse ambiguam duos sensus habentem, quod Isidorus reputare videtur falsum. Isidorus enim (vt habetur *distinct. 4. c. erit*) asserit, quod lex debet esse manifesta, ne aliquid per obscuritatem in captiuatione contineat, lex enim ambigua diuersos sensus habens est obscura, igitur lex non debet esse ambigua. Secundum est, quod dicit interpretationem legis ad peritos spectare.

Hoc enim Augustin. cuius verba ponuntur di. supradicta c. *in istis temporalibus*, ait enim: *In istis temporalibus legibus quanquam de his homines iudicent, cum eas instituunt, tamen cum fuerint instituta ac firmata, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod de legibus temporalibus iudicare non licet: & per consequens eas interpretari non licet. *Magist.* Ad primum istorum respondetur, quod quamuis quantum conuenienter fieri potest lex debeat esse manifesta, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat: tamen non est dicendum, quin leges multæ sic sint ambiguæ quod in eis verba multiplicia diuersos habentia sensus ponantur, cum etiam in lege diuina talis diuersitas & multiplicitas reperiatur, teste Gloss. ad Gal. 6. super illud Apostoli, *vnusquisque onus suum portabit*, ait: *quod dicitur, videtur contrarium præcedentibus, vbi ait: alter alterius onera portate*, & declarans, quod non est contrarium dicit: quod *non est hoc contrarium præcedentibus: quia nomen oneris multis modis accipitur. Multa enim sunt verba quæ in diuersis locis posita varie intelliguntur: sicut hoc nomen oneris, quod nisi sub diuersis significationibus acceperis, proculdubio putabis eundem sibi in loquendo esse contrarium. Et hæc est causa, quare cum Paulus ante diceret: alter alterius onera portate: hic dicit, vnusquisque onus suum portabit.* Ex quibus verbis patet aperte, quod verba ambigua & multiplicia reperiuntur in lege diuina, igitur nec ab humanis legibus hoc est negandum, & non est inconueniens, quod lex humana possit diuersis modis intelligi.

Ad secundum dicitur, quod quamuis secundum sententiam beati Augustin. de temporalibus legibus, quæ sunt puræ positiuæ, postquam fuerunt institutæ & firmatæ, nec iudex nec alius debeat iudicare, an sint seruandæ vel non seruandæ: quia constat quod seruandæ sunt, licebit tamen non solum iudici & eruditis & doctis iudicare & indagare secundum quem intellectum seruandæ sunt, & secundum quem intellectum seruandæ non sunt, sicut secundum mundi sapientum *ἐπιείκεια* iudicat, in quo casu verba legis non sunt seruanda, vtens naturali dictamine rationis, hoc est vtens iure naturali: quia ex quo nulla lex positiua iusta potest esse contraria iure naturali, lex quæcunque humana in nullo casu, in quo si seruaretur, sicut verba sonant, esset contraria, minime est seruanda, sicut dictum est supra, similiter lex humana, imo & lex naturæ, vt innuit Isidorus, prout recitatur *dist. 1. ius naturale*, statuit quod res deposita, quando deponitur, restituatur: & tamen si quis gladium depositum reposceret ad occidendum seipsum vel alium innocentem iniuste, gladius depositus sibi restitui non deberet. Quia qui in hoc casu restitueret depositum, ageret contra ius naturale, quo quilibet obligatur flagitium & dispendium proximi prohibere, si potest.

Discipul. Dic quomodo per prædicta contingat repellere rationem, quam feci. *Magist.* Respondetur, quod licet in iure contra regulam, qua dicitur quod clerici non spectant ad forum iudicis secularis excipiantur casus, in quibus regula illa fallit, non fiat mentio de papa hæretico, debet tamen inter alios computari. Cuius ratio est: quia sicut licet de multis quæ spectant ad ius naturæ, non fiat mentio in iure scripto, tamen facienda sunt, cum occurrerit necessitas faciendi: ita licet in iure scripto non fiat mentio de casu, in quo papa esset hæreticus: tamen casus ille excipi debet, quando papa incurrit hæreticam prauitatem, & clerici nollent vel non possent eum coercere. *Disc.* [Q]uare non excipitur casus de papa hæretico, si clerici nollent vel non possent eum coercere: quando [a] conditoribus canonum, glossatoribus & doctoribus excipiuntur casus, in quibus illa regula fallit, quod clerici non sunt de foro iudicis secularis? *Magist.* Respondetur quod sicut leges non feruntur nisi de his quæ sæpe accidunt: & non de illis quæ accidunt raro vel nunquam:

ita ſæpe à conditoribus legum & gloſſatoribns eorundem ac doctoribus non excipiuntur caſus, i quibus regulæ generales fallunt, niſi illi qui ſæpe accidunt: & non illi qui raro, vel nunquam ac dunt. Caſus autem de papa hæretico, quem clerici nolunt vel non poſſunt corrigere raro accidit. De nullo enim papa hæretico ante tempora noſtra vnquam legitur, quod clerici ſaltem omnes in coercendo papam hæreticum fuerint negligentes. Nam & Liberio papæ hæretico multi viriliter reſtiterunt, & Anaſtaſium hæreticum multi clerici fortiter impugnauerunt, & à communione eius laudabiliter abegerunt, & ita iſte caſus ante tempora noſtra non videtur accidiſſe, & propter hoc conditores legum & gloſſatores earundem aliique doctores excipiendo caſus, in quibus regula fallit, qua dicitur, quod clerici non ſunt de foro iudicis ſecularis, de papa hæretico, quem clerici lent vel non poſſent corrigere, non fecerunt mentionem, & ideo iſte caſus multo magis excipiendus eſt, quam alii caſus, quos conditores canonum & gloſſatores excipiunt. *Diſcipul.* Quare debet excipi iſte caſus? *Magiſt.* Reſpondetur quod ideo debet excipi, quia exceptio caſus ex ratione euidenti (cui nulla lex humana præiudicare poteſt) quoquomodo patenter infertur. *Diſcipul.* Quæ eſt illa ratio? *Magiſt.* Ratio eſt hæc. Ille caſus à regula generali excipi debet: quo non exc pto detrahitur honori diuino, fides periclitatur catholica, ac detrimentum & periculum & diſpe dium ſpirituale omnium fidelium procuratur. Hæc eſt manifeſta: quia contra honorem diuinum nulla regula eſt obſeruanda. Iterum: nulla lex humana, quæ cedit ſeu vergit in periculum fid & diſpendium ſalutis æternæ, ab homine ſtatui poteſt. Si enim pacta, promiſſiones, vota & iuramenta, quæ vergunt in interitum ſalutis æternæ, ſeruanda non ſunt ſecundum Canonicas ſanctiones: ratione conſimili leges quæcunque in illo caſu, in quo vergerent in periculum fi tholicæ, & diſpendium ſpirituale fidelium, non ſunt ſeruandæ. Sed in caſu prædicto de papa hæretico, quem clerici nolunt vel non poſſunt coercere, non excepto à regula illa: *clerici non ſunt de foro iudicis ſecularis*: honori diuino detrahitur, quia inferiores cum facile ſequantur exempla maiorum à vero cultu (papam hæreticum imitando) ſe ſubtraherent. Fides etiam periclitatur catholica: quia ſicut teſte beato Hieronymo, vt legitur *24. quaeſt. 3. c. reſecanda*, Arrius, qui in Alexandria vna ſcintilla fuit, ſed quoniam non ſtatim oppreſſus eſt, per totum orbem eius flamma populata eſt: multo magis papa hæreticus, ſi non fuerit ſtatim extinctus, eius flamma hæreticæ prauitatis totum depopulabitur orbem inficiendo labe hæretica Chriſtianos, & ita ſi caſus ille non excipitur à regula memorata, fides periclitatur eccleſiæ, & per conſequens periculum & detrimentum ac diſpendium ſpirituale omnium fidelium procuratur. Quare ille caſus eſt excipiendus omnino: nec papa de plenitudine poteſtatis poſſet facere, quod caſus ille non exciperetur, vt notat Gloſſa *diſtinct. 40. ſi papa*, dicens: *nunquid poſſet papa ſtatuere, quod non poſſet accuſari de hæreſi? Reſpondetur quod non poſſet ſtatuere quod non poſſet accuſari: quia ex hoc fides periclitaretur eccleſia.* Iterum quod caſus ille debeat excipi, probatur ex hoc: quia teſte Iſidoro, vt habetur *diſt. 3. ca. erit*, nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium lex debet conſcribi. Lex igitur quæ eſſet contra vtilitatem ciuium, non eſſet lex, ſed ſi caſus ille de papa hæretico, quem nollent vel non poſſent clerici corrigere, ab ipſa lege qua cauetur quod clerici non ſunt de foro iudicis ſecularis, non exciperetur, eſſet contra vtilitatem Chriſtianorum, igitur non eſſet vera lex, ſed falſa, iniqua & iniuſta, quare non eſſet ſeruanda, quia ſecundum Eſaiam 10. c. ſcribitur: *væ qui condunt leges iniquas.*

Diſcipul. Contra prædicta impugnatio fortis occurrit, quia ſi verba legum in quibuſdam caſibus, qui non ſunt excepti in legibus, non eſſent ſeruanda, poſſet ad libitum quilibet excipere caſus à lege, quos vellet, & dicere: in iſtis caſibus verba legis ſicut ſonant non ſunt ſeruanda, & ita ex lege nulla haberetur certitudo, quando verba legis non eſſent ſeruanda, & quando eſſent ſeruanda. *Magiſt.* Ad hoc reſpondetur, quod non licet excipere cuilibet caſum ad libitum & dicere; verba legis in tali caſu non ſunt ſeruanda, ſed ſi dicit in tali caſu verba legum non ſunt ſeruanda, oportet quod hoc oſtendat per legem ſuperiorem vel per rationem euidentem, & ſi altero illorum modorum patenter oſtendit verba legum in tali caſu non eſſe ſeruanda, ſtandum eſt dicto ſuo: non quia ipſe dicit, ſed quia hoc lex ſuperior vel ratio euidens oſtendit. Et ratio huius eſt: quia nulla poteſt eſſe lex, quæ legi ſuperiori, vel apertę rationi repugnet, vnde quæcunque lex ciuilis repugnat legi diuinæ vel rationi apertæ, non eſt lex, eodem modo verba legis canonicæ vel ciuilis, in illo caſu quo repugnarent legi diuinæ, ſcilicet ſcripturæ ſacræ vel rationi rectæ, non eſſent ſeruanda. *Diſcipul.* Ad quem pertinet iudicare verba legis canonicæ vel ciuilis ſcripturæ diuinæ repugnare vel rationi rectę? *Magiſt.* Reſpondetur quod hoc iudicare per modum doctrinæ & ſimplicis aſſertionis ſpectat ad eruditum in ſcriptura diuina & ratione naturali ac philoſophia morali pollentem, hoc autem iudicare ex auctoritate officii obligando ad hoc ſeruandum & tenendum ſpectat ad conditorem legis cum conſilio peritorum in ſcripturis ſacris & naturali ratione pollentium.

Diſcipul. Igitur ſecundum prædicta Theologi & Philoſophi haberent iudicare de intellectu legum ciuilium & canonum. *Magiſt.* Conceditur quod vltimum iudicium de intellectu legum ciuilium & canonum eſt ſeruandum Theologis & Philoſophis, quemadmodum vltimum iudicium de aliquo dubio in ſcientia inferiori reſeruandum eſt ſcientiæ ſuperiori eo modo, quo per principia iudicandum eſt de concluſione, quæ ſequitur ex principiis.

Diſcipul.

Diſcipulus. De hac materia dictum eſt ſupra *libro primo*, ideo tranſi & monſtra, quomodo reſpon-[illegible] ad ſecundam rationem, ſupra adductam *cap. 91. Magiſter*. Reſpondetur, quod nonnunquam [illegible] dicem ſecularem ſpectat cognoſcere de cauſa hæreticæ prauitatis: & hoc dupliciter, vno modo [illegible] ipſum, quia & ipſe tenetur multa ſcire, per quem poteſt in cauſa prauitatis hæreticæ in caſibus [illegible] iudicare, etiam abſque aliorum conſilio peritorum. Si enim aliquis Chriſtianus dixerit fi-[illegible] Chriſtianam falſam & malam: Iudex ſecularis non debet indigere conſilio, vt ſciat, an talis ſit [illegible] quam hæreticus condemnandus: ſed ipſe tenetur ſcire, quod talis eſt hæreticus reputandus & de [illegible] ſi condemnandus. Similiter ſi quis docuerit, quod Chriſtus non ſit natus de virgine: vel quod [illegible] fuit paſſus: vel quod non reſurrexerit: vel quod non eſt vnus Deus: vel quod non ſunt tres perſonæ in Deo: Iudex ſecularis tenetur ſcire, quod talis eſt hæreticus, & ita ſicut iudex ſecularis multa ad fidem ſpectantia orthodoxam credere tenetur explicite, ita in multis caſibus per ſeipſum poteſt cognoſcere, quid eſt tenendum in cauſa hæreticæ prauitatis. Alio modo poteſt cognoſcere de cauſa hæreticæ prauitatis requirendo conſilium peritorum, quemadmodum de multis criminibus contingit ex informatione aliorum, in quibus neſciret per ſeipſum, quid rectum, quid obliquum, niſi per informationem aliorum diſcutere, cum enim coram iudice aliquis accuſatur de falſa moneta: neſcit diſcernere per ſeipſum an moneta, de qua ſit quæſtio, ſit vera & falſa, & ideo antequam ſententiam proferat, requirit monetarios, quos iuramento vel alio modo aſtringit, vt ſibi de [illegible] oneta indicent veritatem, & ita in pluribus caſibus iudex ſecularis, qui non habet omnes artes & naturas [illegible]um ſcire de conſilio aliorum profert ſententiam, quia in talibus caſibus quam pluribus per [illegible]ſum non poſſet cognoſcere, quomodo oporteat iudicare. Sic dicunt de iudice ſeculari in caſibus multis reſpectu cauſæ prauitatis hæreticæ: quia in multis caſibus indigeret conſilio in ſacris literis peritorum. Si enim aliquis Chriſtianus accuſaretur coram iudice ſeculari in Biblia minime erudito: quod pertinaciter aſſeruit beatum Paulum fuiſſe conuerſum ante paſſionem Chriſti, quemadmodum quidam magnus canoniſta dixit, & in ſcripturis ſuis reliquit, quod beatus Paulus fuit vnus de duodecim Apoſtolis, qui ſequebantur Chriſtum antequã pateretur: Iudex ſecularis neſciret per ſeipſum dare ſententiam: ſed de requiſito conſilio peritorum in Scripturis ſacris; ex quibus penderet quæſtio ſupradicta, poſſet ſcire dare ſententiam. Vbi autem iudex ſecularis, nec per conſilium ſuum poſſet ſcire aperte, quæ eſſet veritas in aliqua quæſtione mota de fide, in tali caſu ſe intromittere non deberet. Ad propoſitum igitur applicando dicitur, quod ſi Papa hæreticus teneret fidem Chriſtianam eſſe falſam, non eſſe tres perſonas diſtinctas in diuinis, aut aliquid huiuſmodi, quod iudex ſecularis per ſeipſum, vel per conſilium peritorum poſſet aperte cognoſcere eſſe hæreticum: ſecure poſſet Papam hæreticum iudicare, ſi clerici nollent vel non poſſent ipſum debite coercere: Cum vero dicitur, quod ad iudicem ſecularem non pertinet cauſa fidei vel Dei: Reſpondetur, quod dicere cauſam fidei vel Dei nullo modo ſpectare ad iudicem ſecularem, vel laicos, omnino eſſet inſanum, & eſt verbum clericorum auarorum & ſuperborum; qui ideo ab eccleſia Dei laicos conantur excludere, vt ipſis laicis excluſis poſſent ab eccleſia laicorum Domini reputari, cum (ſicut ſæpe allegatum eſt) in Scriptura ſacra nunquam laici ab *eccleſiæ* nomine excludantur, ſed vbicunque in Scripturis ſacris nomen *eccleſia* viros & mulieres & laicos comprehendat. Cauſa igitur fidei & Dei ſecundum iſtos ſpectat ad laicos. Et ſicut Deus eſt Deus clericorum, ita eſt Deus laicorum. Sic cauſa fidei quæ ſpectat ad clericos, etiam ſpectat ad laicos. Si etiam cauſa fidei & Dei nullo modo ſpectaret ad laicos: laici nec fidem Domini defendere, nec hæreticos euitare, nec in perſecutione fidei prælatis aſſiſtere, nec in aliquo ſe intromittere de hæreticis etiam per eccleſiam condemnatis deberent; quæ ſunt inſana cenſenda. Cauſa igitur quæ eſt cauſa Dei, aliquo modo ſpectat ad laicos: principalius tamen ſpectat ad prælatos eccleſiæ, quia prælati eccleſiæ non ſolum hæreticos laicos coercent, ſed etiam clericos poſſunt debite coercere: de quibus laici iudicare non poſſunt, niſi clerici noluerint vel non potuerint caſtigare. Secundario autem cauſa fidei ſpectat ad laicos: quia laici etiam clericos, imo Papam hæreticum poſſunt & debent (ne virus ſuæ perfidiæ transferant in alios) prohibere, ſi eum clerici noluerint vel non potuerint coercere.

Diſcipulus. Dic, quomodo reſpondetur ad auctoritates ſupra adductas. *Magiſter*. Reſpondetur, quod cum de cauſis fidei agitur: & ſacerdotes Chriſti ſuum officium digne & ſollicite exequuntur: Imperatores & reges debent voluntatem ſuam ſacerdotibus Chriſti, recipiendo eorum informationem & conſilia eorum iudicio in his, quæ ad ipſos pertinent iudicare, ſubdere, non præferre, vbi autem ſacerdotes auerterentur à fide, vel in cauſis Dei eſſent damnabiliter negligentes: Imperatores & reges voluntatem ſuam ſacerdotibus non ſubdere, ſed præferre debent. Et ſic intelligenda ſunt verba Felicis Papæ; qui per ſua verba honorem Dei intendebat. Et ideo quia eſſet contra honorem Dei, quod reges voluntatem ſuam ſubderẽt ſacerdotibus hæreticis & negligentibus ſeu laborantibus ad ſubuerſionẽ fidei orthodoxæ, noluit Felix Papa, quod reges in hoc caſu ſuo ſubderent ſacerdotib. voluntatem. Ad auctoritatem Nicolai Papæ dicitur, quod verba eius non poſſunt nec debent ſine o-[illegible] exceptione intelligi, tunc enim clerici incorrigibiles & hæretici per eccleſiam condemnati, & traditi curiæ ſeculari per iudices ſeculares nullo modo iudicari deberent, quæ tamen conſtat falſa eſſe. Verba igitur Nicolai Papæ cum exceptionibus ſuis debent intelligi. Potiſſima autem exceptio eſt, quando Papa eſt hæreticus: & clerici nolunt vel non poſſunt corrigere, igitur cum

ista exceptione potissime verba Nicolai debent intelligi. Ad tertiam auctoritatem respondetur,
quod Theodosius minor scribens synodo Ephesinæ noluit, quod Candidianus Comes de piis de
gradationibus, quæ in eadem synodo tractabantur, se intromittere attentaret, quia eius impia
dogmata, de quibus tractabatur. poterant sufficienter terminari per sacerdotes, qui conuenerant,
cum vero dicit: *illicitum est enim eum, qui non est in ordine sanctissimorum episcoporum ecclesiasticu*
intromisceri tractatibus: respondetur quod hæc verba non possunt nec debent intelligi, sicut pri-
ma facie sonant, tum quia nunquam magister Theologiæ aut alius literatus in decretis & scriptu-
ris diuinis, qui non esset episcopus, deberet interesse ecclesiasticis tractatibus: tum quia etiam Im-
peratores non deberent interesse concilio generali, in quo tractaretur de quæstione fidei, quæ f
sa sunt & absurda, debent igitur verba prædicta, sicut præcedentia, intelligi. quia illicitum est eum,
qui non sit in ordine episcoporum, tanquam sit episcopus, ecclesiasticis intermisceri tractatibus: &
quando per episcopos rite & ordinate tractantur; vbi autem episcopi conuenirent in suboersi m
fidei catholicæ, deberet laicus catholicus non solum eis præesse, sed eos debite coercere; quando
per alios clericos coerceri non possunt. Ad quartam auctoritatem respondetur, quod Imperato-
res non debent indebite vsurpare, quæ solis sacerdotibus conueniunt, sed detinere Papam hæreti-
cum (quando clerici nollent vel non possent eum corrigere) non conuenit solis sacerdotibus: se
competit laicis orthodoxis, ideo &c. Ad quintam auctoritatem dicitur, quod Imperator catholi-
cus est filius (secundum Iohannem Papam) ecclesiæ catholicæ non hæreticæ, & non est præsul e
clesiæ catholicæ, sed præsul, hoc est superior est & Iudex ecclesiæ hæreticæ: quando clerici nolunt
vel non possunt ecclesiam hæreticam corrigere. Et ideo quoad religionem competit ei discere a
catholicis, non docere, tanquam habens prædicandi officium, quia habet priuilegia potestatis suæ,
ad quæ ministrandum legibus publicis diuinitus constitutus est, nec inquantum solummodo Im pe-
rator, sed inquantum Imperator Christianus est: non solum ad administrandum legibus secularib.
debet intendere, sed ei incumbit hæreticos clericos, etiam Papam hæreticum (quando ecclesiæ po-
testas deficit) coercere. Et ideo Imperator circa dispositionem cœlestis ordinis nihil vsurparet inde-
bite, quia ad sacerdotes catholicos, non autem hæreticos Deus voluit, quæ in ecclesia dispensanda
sunt pertinere principaliter: non ad seculi potestates principaliter, nec etiam non principaliter qui-
tum ad sacramenta ecclesiæ dispensanda. Quantum vero ad clericos ordinatos (qui hæretici facti
sunt) corrigendos & recipiendos, si remanserint in errore: de errore non debent se Imperatores in-
tromittere, nisi supplendo malitiam, vel negligentiam, aut impotentiam, vel ignorantiam sacerdo
tum. Verba igitur hæc Iohannis Papæ sane debent intelligi, vt in detrimentum fidei orthodoxæ nul-
lo modo redundent. *Disc.* Quomodo possent in detrimentum redundare? *Magister.* Respondetur,
quod verba Iohannis Papæ in detrimentum fidei redundarent, si in nullo casu Imperator vel Iudex
secularis posset Papam hæreticum coercere, sed si Papa esset hæreticus, & omnes clerici vna cum
Papa, exceptis duobus vel tribus episcopis, quos Papa hæreticus in vinculis detineret, in multitudi-
ne populi Christiani periclitaretur fides, nisi laici possent compescere hæreticos & catholicos li-
berare. *Discipulus.* Dic, quomodo respondetur ad auctoritatem Cypriani. *Magister.* Respondetur,
quod beatus Cyprianus loquitur in casu, in quo Pontifices non sunt hæretici, nec in suo officio ne-
gligentes.

Discipulus. Video quod omnes auctoritates de hac materia vno modo exponuntur: quia videlicet
intelligendæ sunt, quando non deficit potestas ecclesiastica, quando autem deficeret potestas eccle-
siastica, non habet locum, ideo dic, quomodo ad rationem tertiam respondetur. *Mag.* Respondetur,
quod omne crimen ecclesiasticum spectat in aliquo casu ad iudicem secularem, aliter non omnis pa-
ter filium pro crimine hæresis coercere posset, aliter etiam Iudex laicus clericum condemnatum pro
hæresi & curiæ traditum seculari iudicare non posset. *Disc.* Executio sententiæ latæ contra clericum
pro crimine ecclesiastico, puta pro crimine hæresis, spectat ad laicum, sed examinatio causæ &
sententiæ pronunciatio non spectat ad laicum. Vnde illa punitio hæreticorum fit auctoritate eccle-
siæ, & ita eam magis fecit ecclesia, quam iudex secularis. *Magister.* Videtur nonnullis, quod mini-
me habeas sacrorum canonum intellectum, quia Iudex secularis puniendo clericos ab ecclesia con-
demnatos & curiæ seculari traditos: non est tantum executor sententiæ per ecclesiasticum Iudicem
latæ, tunc enim nullam pœnam posset infligere, nisi per ecclesiasticum Iudicem taxatam, quod fal-
sum est. Iudex igitur secularis non est in hoc casu merus executor: & per consequens habet in hoc
casu de clerico hæretico iudicare. Ad conuincendum tamen ipsum de hæretica prauitate, sufficit
quod conuictus fuerit in alio iudicio, & ideo solum sibi iudicialiter debitam pœnam imponit, &
ita videtur, quod crimen ecclesiasticum in aliquo casu ad iudicem secularem spectat, quare tunc po-
tissime spectat, cum Papa esset hæreticus, & clerici nollent vel non possent coercere eundem. Ad
decretum autem (*2. quæstion. 1. cap. si quis in hoc*) respondetur, quod decretum illud loquitur in ca-
su, quando tota potestas ecclesiastica non deficit. Quando autem tota potestas ecclesiastica defici
aliter esset tenendum. *Discipulus.* Hoc videtur contra iura, dicit enim Glossa *11. quæstion. 1. cap 1.* quod
propter negligentiam iudicis ecclesiastici clericus non potest conueniri coram laico, licet econ
so propter defectum iudicis secularis, causa secularis coram iudice ecclesiastico sit tractanda. *Magi-
ster.* Respondetur, quod Glossa loquitur in casu, in quo non tota ecclesiastica potestas deficere li-
cet enim episcopus negligeret facere iustitiam de clerico, non esset ad secularem iudicem recur n-
dum, quia ad Papam posset haberi recursus, sed si nullus esset Papa, & nullus clericus esset, qui pos-
set

set & nollet de clerico publice delinquente iustitiam facere, deberent laici iustitiam adhibere, & sic etiam vbi tantum periculum fidei immineret, esset clericus per laicos detinendus. Ad rationē vero, qua probatur, quod crimen ecclesiasticum ad iudicem secularem non spectat: Respondetur, ꝙ ad decentiam iudicis, qui per seipsum ex consuetudine audit & examinat, & diffinit causas, spectat quod habeat notitiam illarum legum & iurium: secundum quæ est in causis huiusmodi iudicandum. Et ideo qui ex consuetudine per seipsum audit, examinat & diffinit in causis criminalibus & ecclesiasticū (& maxime de crimine hæresis) decet vt non solum in notitia canonum; sed etiam in scripturis diuinis sit peritus & exercitatus. Sed non est simpliciter necessarium, quod ille, qui non ex consuetudine per seipsum huiusmodi causas examinat, sed aliis committit, notitiam habeat, præsertim excellentem legum & iurium notitiam: secundum quæ oportet iudicem iudicare in huiusmodi, sed sufficit quod habeat peritiam iudicandi. Aliter enim quis non posset eligi in summum Pontificem, nisi esset in scripturis diuinis excellens: cum tamen constet, sæpe in sacra pagina simplices fuisse ad Papatum assumptos, constat enim, quod ad summum Pontificem sunt causæ fidei deferendæ *24. quæstion. 1. quotiens.* In causis enim fidei potissime & principalissime oportet secundum sacras literas iudicare, ergo si iudex in talibus causis debet habere notitiam præcellentem iuris, secundum quod posset iudicare, nullus posset eligi in summum Pontificem, nisi esset excellens in sanctarum notitia scripturarum. Item nullus posset eligi in episcopum, nisi haberet notitiam decretorum & decretalium: quia secundum decreta & decretales oportet in causis ecclesiasticis iudicare, videtur ergo dicēdum, quod cum aliquis tractat aliquas causas aliis cōmittendo, & de consiliis aliorum, non est necesse quod habeat legum (secundum quas debet indicare) notitiam excellentē, ergo qñ aliquæ causæ non spectant ad iudicem, nisi in casu speciali, qui raro accidit: non est necesse, quod Iudex iuris secundum quod iudicare debet notitiam habeat præcellentē, causæ autem fidei in casu speciali, & qui raro accidit spectant ad iudicem seculareē: vt sc. iudex secularis per seipsum causam fidei examinet, & in ea diffiniat absq; consilio aliorum in sacra pagina peritorum, hoc enim nunquam debet facere, nisi quando omnes in sacris literis eruditi, quorum posset consilium habere, aperte contra fidem errarent, & ideo non est necesse, quod iudex secularis notitiā habeat præcellentē scripturæ diuinæ: sed sufficit sibi pro multis casib. (qui tamen raro vel nunquam accidunt) quod aliqualē notitiam explicitam fidei habeat orthodoxæ, quam habere tenetur, quēadmodum oēs Christiani aliqua credere tenentur explicite, quæ debent tam firmiter credere, ꝙ si oēs clerici mundi in sacra pagina eruditi contraria affirmarent, docerent, prædicarent, assererēt & tenerent, laici credere non debent, sed eos redarguere, reprobare & acriter reprehendere tenentur explicite, omnes laici Christiani ratione vtentes, quales debent esse iudices, in quibuscunque causis habent sufficientem peritiam iudicandi in talibus causis de clericis quibuscunque. *Magister.* Mirabile est, quod idiota de clerico, imperitus de perito, illiteratus de litterato in his, quæ ad sacras literas spectant, debeat & valeat iudicare: & tamen si ad hoc aliqua exempla possunt adduci, libenter scirem. *Magister.* Ad hoc probandum exempla plurima allegarentur. Si omnes eruditi in sacra pagina vna cum Papa & cardinalibus omnibus prædicarent, assererent & docerent fidem Christianam esse falsam & malam: & legem Iudæorum vel Sarracenorum esse seruandam: laici illiterati per notitiam fidei, quam in ecclesia didicerunt, essent iudices eorum idonei, quantum est ex parte scientiæ vel peritiæ seu notitiæ: licet aliqui non essent iudices eorum idonei propter carentiam iurisdictionis & potestatis. Item si omnes clerici mundi assererent Christum non fuisse crucifixum, vel non esse venturum ad iudicium, vel animas reproborum non esse in inferno, vel aliquid huiusmodi, quod omnes Christiani ecclesiastici & laici credere tenentur explicite; puti illiterati, quantum est ex parte notitiæ essent iudices eorum idonei. *Discip.* Tu ponis exempla, quæ nunquam acciderunt. *Magister.* Respondetur, quod propter duo talia ponuntur exempla, primo, quia talia licet nunquam acciderunt, tamen possunt accidere, secundo, quia per exempla tam aperte manuducitur intellectus ad discernendum, quod in aliis est tenendum.

Disc. Puto me intelligere responsionē datam ad rationē illam, ideo dic quomodo respondetur ad rationē quartam. *Mag.* Respondetur, quod maiores causæ sunt ad maius iudicium deferendæ, qñ iustitia & veritas in maiori iudicio poterit inueniri, & iudicium maius non deficit. Quando autem non inueniretur maius iudicium, tunc maiores causæ essent ad iudicium inferius deferendæ. Et ideo si Papa & omnes clerici (ad quos posset haberi recursus) contra fidem errarent, aperte docentes vel tenentes aliquid contra aliquam veritatem, quam eodem modo omnes clerici tenentur credere explicite: huiusmodi causa non ad Papam hæreticum, sed ad laicos catholicos esset omnino deferēda. Cum vero accipitur, quod causa hæresis est inter causas maximas computanda: Respondetur, ꝙ causa hæresis sicut causa fidei duplex est, quandoq; n. vocatur causa hæresis, quando quæstio agitatur de aliquo, quod manifestum est esse hæresim, quia est hæresis explicite condemnata, & hęc causa hęresis vel causa fidei inter causas maximas minime computatur, quia hęc causa ad episcopos spectat, & inquisitores hęreticę prauitatis, & ideo hęc causa in casu speciali potest competere laicis super Papam hęreticum: quem clerici nolunt, vel non possunt coercere. Alia est causa hęresis siue fidei, quando quęstio de aliquo efficitur, quod non est certum esse hęresim: quia non est hęresis explicite condemnata: nec eius contrarium est veritas catholica explicite approbata, & talis causa hęresis vel fidei inter causas maximas computatur, nec diffinitio seu determinatio talis causę, vnquam spectat ad laicos illiteratos, sed solummodo spectat ad ecclesiam vniuersalem & concilium genera-

nerale, vel Rnmannm Pontificem, & ita talis causa nunquam deferenda est ad iudicium seculare, & ideo quantum ad talem causam, iudicinm ecclesiasticum maius est indicin seculari, sicut scribit Gregnrius Nazianzenus. Si tamen iudicium ecclesiasticum propter infidelitatem clericotum deficeret; talis causa tunc minime est tractanda.

Ad quintam ratinnem respondetur, qund licet potestas iudiciaria sacerdotalis & secularis sint potestates distinctæ, nnn tamen taliter sunt distinctæ, quod nnnquam vna habeat iudicare de alia, & quod nulla causa, quæ spectat ad vnam pntestatem in nulln casu spectat ad aliam pntestatē, quia hoc est expresse cnntra canonicas sanctiones, quibus asseritnr manifeste, quod pnrestas ecclesiastica nōnunquam habet de potestate secnlari iudicare, nnnnunquam habet iudicare de causis spectantibus ad iudicem secularem, ergo per distinctinnem istarum potestatum nnn pnteſt probari, qund innullo casu spectat ad iudicem secularem de Papa hæreticn iudicare.

Ad sextam ratinnem respondetur, quod sicut ad Imperatnres, qui erant pagani, spectabat non in quantum erant pagani, sed in quantum erant homines, Deum cnlere & idnla relinquere: ita ad Imperatnres & reges, qui erant pagani, non inquantnm erant pagani, sed inquantnm erant Imperatores & reges, pertinebat cathnlicos defendere, prnpter quod ad Imperatores & reges Cbristianos, qui succedunt Imperatoribus & regibus paganis, nnn in paganismo, sed in Imperiali & regali dignitate, spectat etiam Papam hæreticum, quem clerici nnlunt vel non possunt, corrigere vel coercere.

Ad rationem septimam respondetur, qund in eadem causa contigit vti legibus diuersis, & in causa cousimili vnus Iudex tenetur vti aliquibus legibus, quibus alius vti nnn tenetur. In eadem ergo causa seculari aliis legibns vtitur Iudex in Italia, & aliis legibus Iudex in Francia, & ideo licet Papa vel Iudices ecclesiaſtici nnn teneantur vti legibus imperialibns, seu secularibus in causa hæresis: tamen iudices seculares in huinsmndi causa, quando spectat ad ens, vti pnssunt & legibus diuinis & ecclesiasticis & etiam secularibus, quæ nnn sunt contrariæ diuinæ legi vel ecclesiasticis, ad quas omnes cathnlici astringuntur.

Ad octauam rationem respnndentur eadem, quæ dicta sunt in respnnsinne ad rationem quintam, quod vna causa fidei, quæ est de aliquo, quod nec est explicite condemnatum nec explicite apprnbatum, nunquam pertinet ad diffinitinnem iudicis secularis.

Explicit liber sextus.

INCIPIT LIBER SEPTIMVS, IN QVO TRACTATVR DE CREdentibus, fautoribus, defensoribus & receptatoribus hæreticorum.

CAP. I.

Vbi ponitur differentia credentium hæreticis: & assignatur duplex, quarum quælibet sub se plures continet, per quas etiam aperitur, qui vere sint credentes hæreticis censendi.

D*iscipulus.* Hactenus de punitione (& præcipuē Papæ, si efficeretnr hæreticus) quamplurima quæsiui, licet multa omiserim, pnst hnc npns snllicire mentem tuam inquiram, nunc vero de credentibus, fautoribus, defensoribns & receptatoribus hæreticnrum inuestigare ptopono, & primn de credentibus, de quibus ante nmnia disseras, qui sunt censendi *credentes. Magister.* Nonnullis apparet, qund *credentes* possunt in duplici differentia repetiri, quidam enim explicite hæreticntum credunt erroribus, quemadmndum Artiani credebant explicite, quod filius Dei non est vetus Deus, sicut errnr Atriani hæretici, & de his videtur loqui Gregnrius (vt habetur *extra de hæreticis, excommunicamus*) cum sic ait: *Credentes autem eorum erroribus hæreticos similiter iudicamus.* Alii vern videntur esse credentes; qui licet non credant explicite hæreticorum erroribus, credunt tamen hæreticis, censentes ens inter cathnlicos teputandos, & eorum doctrinam cathollcam reputant: sed in qun explicite discrepent à doctrina catholica ignorant, & isto mndo videtur mihi, quod illi qui ad hæreticos causa addiscendi accedunt, qnia secundum leges minus puniuntur quam Doctores, inter credentes debeant numerari. *Disc.* Distinctionem de credentibus, siue vera sit, siue falsa intelligo, & iden de vtrnque membro te interrogare intendn, dic ergn inprimis de primis credentibus: an omnes sint inter hæreticos computandi: cum hoc auctoritas superius allegata videatur asserere, cum indistincte non distinguendo inter hos hæreticos credentes & illos dicat, *credentes autem eorum* (scil. hæreticnrum) *erroribus hæreticos similiter iudicamus. Magister.* Est quædam assertio, quod non debet dici indistincte, quod omnes credentes explicite hæreticorum erroribus snnt censendi hæretici, sed illi tantum, qui scienter & explicite credunt hæreticotum erroribus. Vnde eis distinguendum apparet. Credentium enim hæreticorum errnribus, quidam sciunt ipsos errores ab ecclesia condemnatns: quidam vero nesciunt, qnod sunt ab ecclesia condemnari, & istorum quidam adhærent pertinaciter talibus erroribus: quidam vern nnn adhærent pertinaciter, sed corrigi sunt parati, primi creden-

tes

tes hæreticorum erroribus (absque alia examinatione) sunt inter hæreticos computandi. Cuius ratio assignatur: quia errans contra fidem, qui non est paratus corrigi, est inter hæreticos computandus *24. quæstio. 3. dixit Apostolus*, sed credens hæreticorum erroribus, quos scit ab ecclesia condemnatos, non est paratus corrigi, quia quilibet errans contra fidem debet esse paratus corrigi per doctrinam ecclesiæ: aliter est pertinax reputandus, sed qui scit errorem aliquem ab ecclesia cõdemnatum: & tamen credit eidem errori, non est paratus corrigi per doctrinam ecclesiæ, ergo talis est pertinax reputandus. *Discipulus.* Secundum ista quicunque crederet errori damnato contra fidem à Papa Romano, esset hæreticus reputandus, & ita per consequens nullo modo licet sententiæ summi Pontificis contraire. *Magister.* Respondetur, quod sententiæ catholicę à Romano Pontifice latæ cõtra errorem infidelium nulli licet absque hæretica prauitate resistere, sed sententiæ erroneæ Papæ contra fidem debet quilibet catholicus (qui scit sententiam eius esse erroneam) obuiare. *Discipul.* Si licet sententiæ Romani Pontificis obuiare, & Romanos Pontifices non semper sequi, schisma sequetur inter Christianos, quod est omnino vitandum, ergo quilibet tenetur (saltem propter schisma vitandum) acquiescere sententiæ Papæ. *Magister.* Respondetur, quod si sententia Papæ fuerit erronea contra fidem, schisma sequetur tale, quale semper fuit inter hæreticos & catholicos, quale schisma catholici compescendo hæreticos sedare debent, si possunt; si autem non possunt, propter nullum schisma vitandum debent acquiescere sententiæ falsæ: licet in casu, quo viderent periculosam oriri turbationem absque vtilitate fidelium cessare deberẽt (saltem ad tempus) à diuulgatione catholicæ veritatis. *Discipulus.* Si non est credendum Papæ in his quæ fidei sunt, cui credetur? *Magister.* Respondetur, quod credetur scripturæ diuinæ, & doctrinæ quam vniuersalis ecclesia hactenus tenuit, prædicauit & docuit, scriptura enim diuina & doctrina præcedentium patrum ab vniuersali ecclesia approbata, doctrinæ Papæ posterioris est anteponenda, quod in decretis (*distinct. 19. c. secundum ecclesia*) insinuari videtur expresse, vbi sic legitur *hæ autem* (scli. decretales epistolæ) *sunt paris auctoritatis cum canonibus*, & per consequens quod est eis adhibenda fides. Hoc autem intelligendum est de illis sanctionibus vel decretalibus epistolis, in quibus nec præcedentium patrum decretis vel euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur. Anastasius enim secundus fauore Anastasii Imperatoris Achatius post sententiam in se prolatam sacerdotes & Leuitas ordinauit: acceptis officiis rite fungi debere decreuit, de cuius constitutione eadem distinct. §. *quia ergo*, subiungitur: *quia ergo illicite & non canonice, sed contra Dei decreta prædecessorum & successorum suorum hæc rescripta dedit, vt probat Felix & Gelasius, qui Achacium ante excommunicauerunt, & Ormisda qui ab ipso Anastasio tertius eundem Anastasium postea damnauit, ideo ab ecclesia Romana repudiatur, & à Deo percussus fuisse legitur.* Ex quibos verbis datur intelligi, quod si Papa constitutionem condiderit in his, quæ ad doctrinam fidei spectant, doctrinæ præcedentium patrum contrariam, non est sibi credendum: sed talis eius constitutio est à fidelibus reprobanda: suntq; credentes & scientes doctrinam suam dogmatibus orthodoxorum præcedentium patrum esse contrariam inter hæreticos computandi, quemadmodum ipse Papa, si aliquid tale diffinitiue tenet, est hæreticorum numero aggregandus. *Discipulus.* Quid si aliqui scientes talem diffinitionem Papæ esse obuiantem diffinitioni ecclesiæ: & tamen credentes in corde determinationem ecclesiæ esse veram, exterius ore vel timore, vel ambitione, vel aliqua alia causa tenent aut docent diffinitionem Papæ determinationi ecclesiæ contrariam. *Magister.* Respondetur, quod licet tales apud Deum sint deteriores hæreticis, eo quod negant agnitam veritatem (& ideo peccant in Spiritum sanctum) tamen apud Deum non sunt hæretici: quia mentaliter contra fidem minime errant, hoc tamen non obstante, si coram ecclesia probatum fuerit, qood ipsi non ignorant determinationem ecclesiæ, & tamen tenent diffinitionem Papæ contrariam ecclesiæ (quæ de manifestis iudicat, non de occultis) debet eos hæreticos reputare, & tanquam hæreticos condemnare, etiam si post assereret, se hanc diffinitionem Papæ contrariam determinationi ecclesiæ nunquam corde tenuisse, quia tali assertioni eorum de occultis cordium fidem tenetur minime adhibere.

Cap. II.

Vbi inquiritur de propositione ambigua habente duos sensus, vnum sc. catholicum, alterum vero hæreticum, quam Papa sub sensu hæretico diffinit tenendam, vtrum talis dictæ assertioni credens sit hæreticus censendus, & respondetur secundum duplicem opinionem.

Discip. Quid si determinatio Papæ est ambigua habens diuersos sensus: quorum vnus est hæreticalis de intentione Papæ, quem in aliis scriptis posterioribus vel prioribus explicat manifeste: alius autem sensus talis determinationis seu diffinitionis Papæ est catholicus: nunquid credens tali determinationi Papæ putans suum sensum catholicum, esse de intentione Papæ, est hæreticus reputandus, si scit alium sensum ab ecclesia esse condemnatum? *Magister.* Vna assertio tenet, quod talis est hæreticus reputandus, quod tali ratione videtur posse probari. Sicut nihil differt in vitio dicere bonum malum, & malum dicere bonum, ita non videtur distare in vitio dicere scripturam catholicam esse hæreticam, & dicere scripturam hæreticam esse catho-

catholicam, quod Esaias propheta ca. 5. videtur testari, cum hoc facientibua imprecatur væ damna-
tionis æternæ, dicens: *væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem te-*
nebras, amarum dulce, & dulce amarum. Ex quihua verhis colligitur, quod quemadmodnm vterque
damnabili crimine irretitur, scil. qui dicit malum esse honum, & qui dicit honum esse malum. ita
vterque damnahilis est, scil. & qui ponit tenebras, hoc est pranitatem hæreticam esse lucem, id est ca-
tholicã veritacem: & qui dicit lucem, id est catholicam veritatem, esse tenebras, id est hæreticã pra-
uitatem, sed qui dicit scripturam catholicam esse hæreticam, erahendo eam videlicet ad sensum hæ-
reticum, & aliter exponendo, quam sensus Spiritus sancti efflagitat: est hæreticus censeodus, *24. qu.*
3. hæresis, igitur ille, qui scripeuram hæreticam trahit ad sensum catholicum eius errorem exponen-
do, hæreticus est censendus, & ita qui determinationem Papæ secundum mentem eius hæreticam
reputat catholicam, sciens, qnod ille sensus, qui secundum rei veritatem est de mente Papæ, est da-
mnatus, dehet hæreticus iudicari: licet nesciat, quod ille sit sensus Papæ hæretici. Alia assertio, quæ
tenet, quod talis sic exponens determinationē Papæ hæreticam, & ttahie eam ad sensum catholi-
cum, qnem pntat esse de mente Papæ, non est hæreticus iudicandus, videtur tali ratione posse pro-
bari. Ille qui non errat contra fidem, non est hæreticus iudicandua, licet erret contra intentionem
alicuiua hæretici vel catholici, sed qui determinationem Papæ habentem diuersos sensus, vnum ca-
tholicum & alium hæreticum, ttahit ad sensum catholicum, putans eum esse de mente Papæ, quam-
uis non sit, non errat contra fidem, sed tantum contra mentem Papæ: qnia tenet quicquid spectat
ad fidem, in hoc tamen errat, quod putat sensum catholicum esse de mente Papæ: qni tamen non
est, ergo talis non est hæreticus reputandus. *Discipul.* Quæ prædictarum assertionnm sit verior, post
consummationem istius operis sollicite indagabo, nnnc autem dic an peccet mortaliter ille, qui tra-
hit determinationem Papæ, secundum mentem Papæ hæreticam ad sensum catholicum: quem ta-
men non credit esse de intentione Papæ: sed credit qnod hæreticua sensus est de mente Papæ. *Magi-*
ster. Respondetur, quod talis qui non tantummodo recitando, sed exterius affirmando trahit de-
terminationem hæreticam ad sensum catholicum, quem non credit esse de mente taliter determi-
nantis, peccat mortaliter, quia committit crimen mendacii, siue adulando, siue timore, siue ambi-
tione taliter mentiatur: nec potest à peccato mortali quomodolibet excusari, quia omne tale men-
dacium est peccatum mortale, & si ex desiderio complacendi Papæ hæretico mendacium tale pro-
cedat, grauius est, quam si ex timore solummodo emanaret, quare in pusillanimo timor aliquo mo-
do diminuit peccatum, in illo autem, qui homini placere desiderat, per crimen mendacii, crimen
adulationis aut cupiditatis, aut ambitionis adiungitur, & ideo talis grauius & multiplicius peccat.

Cap. III.

In quo agitur de eis, qui assertionem in omni sensu hæreticam traherent ad sensum catho-
licum, scientes tamen quod in rei veritate talis assertio in omni sensu,
quem posset habere, est hæretica & responde-
tur secundum duplicem o-
pinionem.

D*Iscipulus.* Post interrogationem de trahentibus diffinitionem Papæ hæreticam, habentem di-
uersos sensus, vnum hæreticum, & alium catholicum, ad sensum catholicum: peto vt dicas,
quid sentiendum esset de illis, qui diffinitionem Papæ hæreticam in omni sensu, quem talis diffini-
tio possec hahere, de virtute verbotum traherent ad aliquem sensum catholicum, scientes quod
quilibet illorum sensuum, qui secondum rei veritatem possunt elici ex verbis determinationis Pa-
pæ, est hæreticus. *Magister.* Respondetur, quod est quædam assertio dicens, quod tales essent cre-
dentes errori Papæ hæretici, & etiam hæretici reputandi, nisi sollicite quærerent veritatem, & para-
ti essent corrigi, quam cito veritatem inuenirent. Quod enim tales credentes hæreticorum errori
debeant hæretici reputari, videtur sic posse probari. Ille, qui credit hæreticorum errori, qui nul-
lum potest hahere sensum catholicum, est inter credentes hæreticorum errori merito computan-
dus, sed ille, qui pertinaciter defendit hæreticorum errorem, qui nullum potest habere sensum
catholicum, est hæreticus reputandua, *24. quæstion. 3. qui aliorum.* Cum ergo per positum tales
credant errori, qui nullum potest habere sensum catholicum, inter credentes sunt merito compu-
tandi. Et per illud patet, quod tales nisi sollicite quærant veritatem parati corrigi, cum inuenerint,
sunt hæretici iudicandi, quoniam errans contra fidem, nisi quærat veritatem paratus corrigi cum
inuenerit, est inter hæreticos annumerandus, *24. quæstion. 3. dicit Apostolus.* Ex quo infertur, quod
qui exponerent & traherent determinationem Papæ hæreticam in omni sensu, quem potest habe-
re de virtute verborum ad sensum catholicum, si simul cum hoc non persequerentur & molesta-
rent qualitercunque diffinitionem Papæ hæreticam impugnantes, essent inter hæreticos repu-
di: quia non quærerent cauta sollicitudine veritatem. Alia est assertio, quæ de trahentibus taliter
diffinitionem Papæ hæreticam ad sensum catholicum dicit esse distinguendum, quia aut tales sunt
periti in arte distinguendi assertiones ambiguas diuersos sensus habentes: aut in tali arte sunt mini-
me eruditi. Primi excusari non possunt de crimine mendacii, nec de crimine hæreticæ prauitatis: sed
sunt

sunt censendi sibiipsis contrarii, quemadmodum hæretici sæpe reperiuntur sibiipsis contrarii, quia secundum Augustinum 24. quæstion. sept. cap. *quod autem: Hæretici adeo calumniandi cupiditate cæcantur, vt non attendant, quod sint inter se contraria, quæ loquuntur*, & ideo cum tales sint periti in arte distinguendi assertiones ambiguas, præsumptio est violenta, quod tenens assertionem Papæ hæreticam sub aliquo sensu, quem sonat: & quod simul cum hoc tanquam contrarii sibiipsis tenent catholicam veritatem. Si autem tales non sunt periti in arte distinguendi assertiones ambiguas, non sunt statim hæretici iudicandi, sed si pertinaciter defenderent talem assertionem esse sub tali sensu sustinendam, deberent hæretici iudicari. *Discipulus.* Quomodo conuincetur talis de pertinacia? *Magister.* Respondetur, quod de pertinacia conuincetur, si postquam ostensum sibi fuerit euidenter, quod assertio Papæ hæretici talem sensum habere non potest, adhuc in sua opinione permanserit. Dicitur etiam, quod multis aliis modis potest conuinci de pertinacia, puta si de veritate (quando conuenienter potest) renuit informari: si impugnatores hæreticæ prauitatis persequitur vel molestat: si alios minis, præceptis, pœnis, vel alio quouis modo compellit ad suam opinionem pertinaciter defendendam, & forte aliquibus aliis modis, de quibus dictum est supra *libro quarto*, est de pertinacia conuincendus. *Discipulus.* Quid si aliquis promittit vel iurat, quod tenebit semper talem assertionem hæreticam, & intendit tenere sub sensu catholico: quem tamen sensum catholicum de virtute verborum habere non potest. *Magister.* Respondetur, quod talis est hæreticus iudicandus: quia ex quo tenet assertionem hæreticam in omni sensu, quem de virtute verborum habere potest, & promittit seu iurat quod semper tenebit eandem, non est paratus corrigi, & per consequens hæreticus est censendus.

Cap. IV.

In quo agitur de prælatis inferioribus Papa statutum tale non approbando, sed suis tantummodo præcipiendo, ne ipsum reprobare audeant, & vt de persona Papæ semper reuerenter loquantur, vbi etiam nota, si quandoque aliquem liceat ludificare, & ad huiusmodi quæsitum etiam respondetur sub duplici opinione, ibidem etiam nota de iuramento, de mendacio & peccato infidelitatis.

Discipulus. Ponatur quod Papa diffiniret aliquam assertionem hæreticam esse tenendam, tanquam catholicam: & alius prælatus (puta archiepiscopus, vel episcopus, vel alius sciens diffinitionem Papæ esse hæreticam) ordinet, statuat, præcipiat, aut mandet sub graui pœna, quod nullus subditorum suorum audeat diffinitionem Papæ aliqualiter reprobare, sed de ea, & etiam de persona Papæ, quilibet subditus suus loquatur omnino reuerenter, nomen tamen Papæ in tali ordinatione, statuto, præcepto vel mandato nullatenus exprimendo, nunquid talis prælatus est credens errori Papæ & hæreticus reputandus? *Magister.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones, vna est, quod talis prælatus est credens errori Papæ & hæreticus reputandus, quod enim inter credentes errori Papæ debeat computari, ex hoc probatur, quod statuit diffinitionem Papæ nullatenus reprobandam: sed quod de ea cum reuerentia est loquendum, error autem est reprobandus, & non est cum reuerentia de errore loquendum, ergo talis ordinans, statuens, præcipiens siue mandans credit diffinitionem Papæ esse tenendam, & per consequens inter credentes errori Papæ est merito computandus. Quod vero talis prælatus sit hæreticus reputandus, tali ratione probatur. Credens errori contra fidem & ad eundem errorem tenendum alios minis compellit, statutis & præceptis, est hæreticus computandus, vt ex his quæ dicta sunt *libro quarto*, videtur posse probari, talis autem prælatus est credens errori Papæ: & ad eundem errorem tenendum alios compellit statutis & præceptis, ergo non est solum credens errori Papæ: sed hæreticus est censendus. Alia est opinio; quod si prælatus inferior, puta archiepiscopus aut aliquis prælatus, præcise talibus verbis vel æquipollentibus vtatur: *statuo, mando*, vel *præcipio*, vel *sub pœna excommunicationis*, vel *etiam carceris, vt nullus mihi subiectus diffinitiones Domini summi Pontificis audeat reprobare: vel ex eis de persona Papæ qualitercunque male loqui, sed loquatur cum omnimoda reuerentia de eisdem*, talis prælatus sine maiori examinatione, non est inter credentes errori Papæ, nec inter hæreticos computandus. Cuius ratio assignatur: quia propter verba generalia talia, quæ ita possunt intelligi de diffinitionibus catholici Papæ, sicut de diffinitionibus Papæ heretici, non est aliquis inter credentes erroribus Papæ hæretici, vel hæreticos computandus: sed prædicta ita possunt intelligi de diffinitionibus Papæ catholici, sicut de diffinitionibus Papæ hæretici, ergo propter talia verba generalia non est aliquis inter credentes vel hæreticos computandus. *Discipulus.* Ista regula esset apparens; si, quando fit tale statutum, esset aliquis Papa catholicus, sicut est Papa hæreticus. *Magister.* Respondetur, quod hoc non obstat, quia sicut est prudenter futuris talibus occurrendum *distinct. 23. in nomine*, & ad cautelam futurorum est aliquid faciendum, *extra de electionibus, licet*: ita ex causa aliqua statuuntur & etiam præcipiuntur, quæ non in tempore, quo statuuntur & etiam præcipiuntur, sed in tempore futuro locum valebunt habere, & ideo talia statuta non pro tempore, quo fiunt, sed pro tempore futuro debent intelligi, & ideo licet aliquis prælatus, quando Papa esset hæreticus, statueret sub graui pœna, quod nullus subdito-

ditorum suorum diffinitiones Papæ audeat reprobare, tale statutum, quantum est ex forma verborum, non deberet intelligi pro tempore, quo fit; nec etiam pro tempore, quo Papa esset hæreticus: sed pro tempore, quo erat summus Pontifex catholicus, & catholice de diffinitionibus circa fidem diffiniret, tale enim statutum, quantum est ex forma verborum, taliter debet intelligi, qualiter intelligeretur, si non solum secundum veritatem, sed etiam secundum opinionem omnium fidelium vacaret Apostolica sedes; & qualiter intelligeretur, si non solum secundum veritatem, sed etiam secundum opinionem omnium catholicorũ Papa, qui est hæreticus, esset omni auctoritate & dignitate priuatus, & ideo sicut tunc non intellligeretur de diffinitionibus Papæ hæretici: ita nec nũc debet intelligi de diffinitionibus Papæ hæretici, quantumcunq; à multitudine Christianorum minime crederetur, quod vacaret Apostolica sedes, aut quod Papa esset hæreticus. *Disc.* Ex qua causa liceret concedere tale statutum tali intentione, quod statutum illud non debet intelligi de diffinitionibus Papæ qui est hæreticus: sed de diffinitionibus futuri Papæ catholici? *Magist.* Respondetur, quod hoc liceret in casu ad dilucidandum sententiam Papæ hæretici, si enim aliquis prælatus sciens diffinitiones Papæ esse hæreticas, vel etiam dubitans eas esse hæreticales, probabiliter ex certis coniecturis & causis æstimaret, quod Papa eum & sibi subiectos male tractaret, nisi tale quid statueret, posset idem prælatus condere tale statutum, non intelligens statutum de illo, qui habetur pro Papa, nec de diffinitionibus suis; sed de futuro Papa catholico, & de diffinitionibus eius orthodoxis, verbis enim generalibus & figuratiuis locutionibus, atque ambiguis etiam verbis æquiuocis ac multiplicibus licet deludere sententiam perfidorum. *Magister.* Licet videatur, quod talis prælatus suam intentionem occultando deludens Papam (etiam hæreticum) grauiter peccet, quia non videtur à vitio simulationis immunis: tamen motiua dicentium, quod taliter liceat aliquos deludere, non differas inducere.

Magister. Quod liceat taliter deludere tales ad eorum sententiam declinandam, sic videtur posse probari. Cui licet vti insidiis ad hostes seu æmulos expugnandos: eidem licet vti verbis generalibus ac æquiuocis, & multiplicibus, atque sermonibus figuratiuis ad malignorum sententiam declinandam, sed omni iusto, & sancto licet vti insidiis ad hostes seu æmulos expugnandos *24. quæstion. 3. Dominus noster*, ergo homini iusto & sancto licet vti verbis generalibus & æquiuocis, ac multiplicibus, & etiam sermonibus figuratiuis ad malorum sententiam declinandam. Secundo sic, dolus qui potest esse absque mendacio, verbo & facto est licitus contra hostem, sed delusio, quæ fit verbis generalibus, æquiuocis, multiplicibus & figuratiuis, est dolus quidam: & potest esse absque mendacio, verbo & facto, ergo huiusmodi delusio hostis est licita. Maior dictis maiorum ostenditur, ait enim beatus Hieronymus, vt habetur 23 quæstion. 2. cap. *vtilem*: *Vtilem simulationem & in tempore assumendam Hiehu regis Israel nos doceat exemplum, qui cum non potuisset interficere sacerdotes Baal, nisi finxisset se idolum velle colere, finxit dicens: congregate mihi omnes sacerdotes Baal*, &c. Et infra: *Achab seruiuit sibi in paucis, & ego seruiam sibi in multis, Dauid quando mutauit faciem suam coram Abimelech, & dimisit eum & abiit*, nec mirum, si licet iustos homines sibi aliqua simulare pro tempore ad suam & aliorum salutem, cum & ipse Dominus noster Iesus Christus non habens peccatum nec peccati carnem, simulationem carnis peccatricis assumpsit, condemnans in carne peccatum. Vnde Glossa super Psalmum secundum articul. dicit, quod *dolus contra hostem bonus est*. Ita Origenes, vt legitur *distinction 43. cap. in mandatis*, loquens de viro malis moribus inuoluto se ingerente ad scrutandum secreta fidei, ait: *Si ingesserit se & prouocauerit nos dicere, quæ eum minus agentem recte non oporteat audire, prudenter eum debemus eludere*, vbi dicit Glossa: *nota dolum esse bonum contra hostem.* Item Glossa *22. quæstion. 2. cap. Dominus noster*, ait sic: *Igitur per insidias & per dolum possumus licite vincere hostes nostros: dum tamen fidem non rumpamus hosti.* Ex quibus patet, quod dolus, qui potest esse absque peccato, facto vel verbo est licitus contra hostem. Minor, sc. quod delusio quæ fit generalibus verbis, etiam est dolus, qui potest esse absque mendacio, verbo & facto, patet. Quia verba, in quibus potest veritas reperiri, possunt omni carere mendacio, sed in verbis æquiuocis & multiplicibus atque ambiguis, ac etiam figuratiuis potest veritas repetiri: aliter vir iustus nunquam eis vti deberet, ergo talia verba omni possunt carere mendacio, ergo ad hostia malitiam declinandam licitum est vti talibus, quæ bonum intellectum possunt habere.

Discipulus. Non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda, ergo si talia verba communiter intellecta habeant malum sensum, sub malo sensu deberent intelligi. Item, non licet eum decipere, cui fidelitas est seruanda, sed hosti cuicunque seruanda est fidelitas, sicut etiam fides sibi promissa est ei seruanda, ergo nulli licet hostem quemcunque per verba generalia, æquiuoca, multiplicia, seu ambigua, vel figuratioa decipere. Item, verba cuiuscunque intelligenda sunt, sicut ea Deus accipit, Deus autem accipit verba alicuius, sicut intelligit ille cui dicuntur, sed subditi, quibus dicerentur verba talis statuti, intelligerent ea de Papa, qui à multitudine Christianorum haberetur pro Papa, ergo sic deberent intelligi. Quod autem Dominus Deus accipiat verba hominis, sicut ille intelligit, cui dicuntur, patet. Nam Deus non facit differentiam inter verba iuramenti & simplicis loquelæ, teste Chrysostom. qui (vt habetur 22. *quæstion. quint. cap. iuramenti*) ait: *Dominus noster inter iuramentum & loquelam nullam vult esse distinctionem*, quia sicut in iuramento nullam conuenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium, sed Deus accipit verba iuramenti, sicut ille intelligit cui iuratur, teste

Isid.

Isidor. qui (vt legitur *22. quæstion. quint. cap. quacunque*) ait: *quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hæc accipit, sicut ille cui iuratur intelligit*, ergo etiam Deus sic accipit verba talis statuti, sicut illi, qui illo astringuntur, intelligunt. Et confirmatur hæc ratio, quia statutum non debet esse captiosum, vt scilicet aliter intelligatur, quam illi quibus dicitur intelligunt *distinctione quarta. erit*, sed subditi talis prælati, nescientes Papam esse hæreticum, neque scientes diffinitionem eius esse hæreticam, intelligerent tale statutum de illo qui habetur pro Papa, & de diffinitionibus eius, ergo sic deberet intelligi. Et hæc sunt, quæ mouent animum meum ad tenendum, quod sermonibus ambiguis, & generalibus nullius est deludenda malitia, ad quæ gratia exercitii satagas respondere. *Magister*. Sunt nonnulli, qui ista friuola putant: quorum tibi responsiones breuiter recitabo. Ad primum itaque dicitur, quod ambiguitas, & similiter generalitas verborum quandoque incidit in iudiciis, quandoque in contractibus, quandoque in legibus constitutis, quandoque in doctrina alicuius scribentis aut docentis, quandoque in simplici assertione, seu narratione alicuius verbi. Quando igitur ambiguitas, vel generalitas verborum incidit in iudiciis vel contractibus, non est semper recurrendum ad mentem loquentis: quem scilicet ex virtute verborum potest habere sensum, secundum quod ex verbis Glossæ, *extra de sponsalibus, cap. ex literis*, colligitur euidenter. Quando vero ambiguitas vel generalitas verborum in statutis vel legibus reperitur: si fuerit talis ambiguitas, vel generalitas verborum, quod sensus qui ex virtute verborum huiusmodi potest haberi, neque legi naturæ, nec legi humanæ (minime abrogatæ) repugnat: neque potest vergere in nocumentum iustum alterius: recurrendum est ad intentionem legem statuentis, & sic intelligenda est lex, quemadmodum ipse intelligit, & si quis aliter intelligit, talis intellectus in damnum vel periculum, aut infamiam statuentis redundare non debet, quia in talibus, in quibus ambiguitas vel generalitas verborum incidit, vbi virtus verborum permittit verum sensum, qui neque iuri diuino, neque iuri naturali, nec humano (nullatenus abrogato) repugnat: neque potest vergere in nocumentum iniustum alterius: quia cuius est condere, eius est interpretari, & quem in condendo habeat sensum exprimere. *Discipulus*. Quid si conditor legis talis est mortuus, antequam sensum, quem habeat in condendo legem, expresserit. *Magister*. Respondetur, quod sicut facta quæ possunt fieri bene vel male, in meliorem partem interpretanda sunt: ita peritus in arte distinguendi diuersos sensus legum talia verba generalia & ambigua, in meliorem partem interpretari debet, vt scilicet lex condita talis magis valeat & putetur iusta & licita, quam illicita vel iniusta. Similiter dicitur, quod vbi incidit ambiguitas vel generalitas verborum in doctrina alicuius scribentis aut docentis, recurrendum est ad intentionem loquentis, vt ipse seipsum exponat, & si quidem exprimit sensum verum, quem permittit virtus verborum, est nullatenus reprobandus, nisi conuinci posset, quod talis sensus verus aliis dictis eius esset contrarius vel impertinens: & quod talibus verbis generalibus vel ambiguis vsus fuisset ad aliquem introducendum errorem, tunc enim putandum esset, quod talem sensum verum contra conscientiam exprimeret, vel taceret alium sensum ad aliquod incommodum vel periculum euitandum, vel ad aliquod commodum consequendum. De ambiguitate etiam verborum, quæ incidit in simplici loquela vel narratione, recurrendum est ad intentionem loquentis, vt stetur interpretationi & intellectui suo, nisi probetur aperte, vel violenter aut probabiliter præsumatur, quod tali modo loquendi generali & ambiguo vsus est ad aliquem decipiendum iniuste, vel ad aliquem alium malum finem. Per hoc respondetur ad primam tuam instantiam, quia cum dicis, non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda, dici potest, quod hæc regula fallit in multis casibus: secundum quod ex Glossa prædicta *extra de sponsalib. ca. ex literis* potest haberi patenter, & ideo quando quis legem statuit, vel etiam loquitur, vt iuste & licite hostem suum deludat, non est recurrendum ad communem intelligentiam verborum: sed recurrendum est ad intentionem loquentis siue legem statuentis, & siquidem exprimit sensum, quem permittit sensus verborum, quantumcunque non sit sensus, quem homines conuenienter de talibus verbis concipiunt, sed sensus valde extraneus & insiratus, ita tamen quod virtus verborum ita permittat: standum est conditioni statuentis & sensui loquentis, si talis sensus solummodo sit ad sensum loquentis, & non vergat in nocumentum, vel præiudicium illicitum aut iniquum alterius: & quantumcunque esset in nocumentum seu præiudicium aliorum iustum & licitum. *Discipulus*. Si posset probari, quod in verbis ambiguis recurrendum esset ad intentionem loquentis: & non ad communem intelligentiam verborum, prædicta ratio apparentiam videretur habere, ideo quæ ad hoc allegare contingat, ostende. *Magister*. Quod recurrendum sit ad intentionem loquentis, & non ad communem intelligentiam loquentis, dicta maiorum sonare videntur, ait enim Glossa *extra de verborum significationibus, cap. intelligentia, Non statim debemus intelligere verba, vt prima facie sonare videntur; maxime vbi ambigua sunt, sed debemus recurrere ad intentionem loquentis, & hoc dat argumentum bonum supra de prebendis, c. vltim. & cap. cum tamen*, & in fine dicit sic: *argumentum quod verba ad extraneum sensum sunt trahenda, vbi res aliter salua esse non potest.* Et consimiliter verba sunt trahenda ad sensum extraneum, quando aliter veritas verborum, vel æquitas saluari non potest, quod intelligendum est, quod talis sensus extraneus nulli nocet iniuste: & verba ad introducendum errorem minime sunt adiecta, ideo in hoc standum est interpretationi seu expositioni loquentis. Item Glossa, *extra, de procura. cap. petitum*, ait: *quando verba generalia siue dubia ponuntur in huiusmodi instrumentis procuratorum recurrendum est*

ad intentionem constituentis, *sicut & in priuilegiis*, *infra de decimis*, *cap. ex multiplici*, *cap. cum tamen*. Item Glossa *extra*, *de prabendis*, *cap. cum tamen*, ait: *recurrendum esse ad intentionem loquentis*, *mandantis*, *& scribentis. Discipulus.* Scio Glossas in multis locis asserere, recurrendum esse ad intentionem loquentis, mandantis & scribentis: sed vellem scire, in quibus auctoritatibus se fundare nituntur. *Magister.* Fundant se in diuersis auctoritatibus sanctorum, quæ in dectetis & decretalibus inseruntur. Prima est Gregor. quæ ponitur *22. quæstion. 5. cap. humana*, qui ait: *certe non erit ille*, *qui intentionem & voluntatem alterius variis verbis explicat*, *quia non debet aliquis verba considerare*, *sed voluntatem & intentionem: quia non debet intentio verbis deseruire*, *sed verba intentioni.* Secunda est beati Hieronymi, qui, vt legitur 1. *quæstion. 1. cap. Marcion*, ait: *nec putemus in verbis scripturarum esse euangelium*, *sed in sensu*; *non in superficie*, *sed in medulla*; *non in sermonum foliis*, *sed in radice rationis.* Tertia est beati Clementis, quæ ponitur *distinction. 37. cap. relatum*, qui ait: *Sunt multa verba in scripturis diuinis*, *quæ possunt retrahi ad eum sensum*, *quem sibi sponte vnusquisque præsumpserit*, *sed non oportet.* Quarta est Hilarii, quæ ponitur *extra*, *de verborum significatione cap. intelligentia*, qui ait: *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi*, *quia non sermoni res*, *sed rei subiectus est sermo. Discipulus.* Desine plures auctoritates adducere, quia in tractatu *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* super materiam hanc reuertar, vbi in speciali de peruertentibus scripturam, & dicta aliorum inquiram. *Magister.* Si interrogaueris me de hoc in illo tractatu: narrabo tibi opinionem aliquorum de quibusdam magistris & prælatis in particulari, quos probare nituntur: imo videtur eis, quod probant eos propter tale vitium esse peiores & grauioribus inuolutos criminibus, quam sint fures, latrones, prædones, fornicatores, & adulteri, & maiori pœna & confusione plectendos. *Discipulus.* Isti grandia respondent, quæ nunquam valebunt persoluere, & tamen quomodo persoluere conabuntur (cum ad illum tractatum veniemus) gratia exercitii, libenter anscultabo, nunc autem qualiter ad instantias alias supra inductas respondetur, expone. *Magister.* Ad secundam dici potest, quod decipere aliquẽ contingit dupliciter, vel falsum dicendo, quod nullum sensum potest habere verum: aut aliquid illicitum committendo, & sic nulli est licitum decipere alium, cui fidelitas est seruanda: vel veritatem & mentem, ac intentionem & consilium occultando, aut aliquid licitum faciendo, per quem modum in publicis bellis decipiuntur hostes: quia & cis consilia occultantur, & bellatores vbi hostes non æstimant, collocantur: multisque aliis modis licitis decipiuntur hostes. Et isto modo condens statutum vtens verbis generalibus & ambiguis, quæ ita possunt intelligi ex forma verborum de Papa catholico futuro, sicut de Papa hæretico: si Papa superstes esset hæreticus, deludit Papam hæreticum non falsum dicendo, nec iniustum ius aliquod statuendo, sed mentem suam & intentionem & sensum, quem babet de verbis sui statuti celando: ideo nullum committit illicitum, sed pro salute sua caute deludit hostis nequitiam. Ad tertiam respondetur, quod non semper Deus accipit verba iuramenti, sicut ille cui iuratur intelligit, teste Gratiano, qui (*22. quæstion. quint. cap. qui periurare*) ait: *ex his omnibus colligitur*, *quod iuramenta secundum intentionem præstantis non recipientis à Deo iudicantur.* Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod sicut iurans, ita conditor legis, doctor & simpliciter loquens aliquando vtitur calliditate iniqua ad alium malitiose & iniuste decipiendum, & in isto casu verba iurantis, legem condentis, scribentis & loquentis sic intelligenda sunt, sicut & ille, qui simplici intentione & pura recipit verba & intelligit, & in isto casu loquitur Isidorus, cum dicit: *quacunque arte verborum* (scilicet iniqua & callida ad iniuste & impie decipiendum alios) *quis iuret*; *Deus tamen*, *qui conscientiæ* (scilicet tam callide iniqua iurantis, quam simplici intentione recipientis) *testis est*, *ita hac accipit*, *sicut ille cui iuratur*, *intelligit*, sic etiam quando quis calliditate iniqua ad decipiendum alios aliquid statuit, docet vel loquitur, Deus sic accipit verba, sicut illi quibus dicuntur, intelligunt, aliquando autem sicut iurans, ita conditor legis, docens, scribens, & loquens vtitur calliditate bona, non ad alium decipiendum iniuste, sed ad salutem suam vel aliorum, absque hoc, quod cuicunque iniuste officiat, & in isto casu intelligenda sunt verba, sicut iurans, legem condens, Doctor aut scribens, vel loquens intelligit: quando scil. forma verborum talem sensum permittit, quantumcunque sit extraneus & communi intelligentiæ verborum non correspondet. Ad confirmationẽ quę difficilior esse videtur, potest dici, quod quando subditi alicuius prælati vel omnes, vel multi sunt pestilentes, insidiantes suo prælato, & ad insidiandum, & impugnandum eundem dispositi & parati: in quo casu sicut liceret prælato inferiori Papam si esset hæreticus licita cautela deludere, ita si essent sui subditi pestilentes, liceret sibi per tale statutum eosdem deludere, aliquando autem subditi sunt beneuoli, rationabiles, præ oculis diuinum timorem habentes, & in hoc casu prælatus tale statutum ambiguum absque declaratione & interpretatione conuenienti apud subditos suos nequaquam publicare deberet. Vnde si vellet statutum condere ad deludendam malitiam persequentis sensum rectum, deberet subditis explicare. *Discipulus.* Recitasti diuersas sententias de statuto inferioris prælati sub verbis generalibus: quæ de omni Papa præsente vel futuro, ac etiam diffinitionibus eorundem possunt intelligi, obligare sibi subiectos ad reuerenter loquendum de Papæ persona: nullum tamen nominandu & diffinitionibus eius nullatenus reprobandis. Nunc autem dic, quid est tenendum de tali statuto, si de nullo alio, quam de Papa hæretico posset intelligi, quia nomen Papæ hæretici expresse exprimitur in eodem. *Magister.* Ad hoc secundum aliquos respondetur, quod talis prælatus credens & hæreticus est censendus. Quod autem inter credentes debeat computari, videtur tali ratione posse probari. Ille, qui expresse asserit, mandat, aut præcipit errores alicuius hæretici esse tegendos

gendos

nendos inter credentes eius errorib. est censendus, sed talis prælatus per tale statutum assereret, præciperet & mandaret errores Papæ hæretici esse tenendos, ergo inter credentes computari deberet. Quod etiam esset hæreticus reputandus probatur ex hoc: quod qui cogit aliquos pœnis, præceptis, statutis ad pertinaciter errores contra fidem tenendos, est inter hæreticos computandus, talis esset prælatus, qui conderet statutum, de quo est sermo, ergo esset inter hæreticos computandus.

Cap. V.

In quo inquiritur, quid sit sentiendum de eo, qui tantummodo ex mandato Papæ hæretici eius assertiones hæreticas inter sibi subiectos diuulgat, tanquam tenendas.

Disc. Dic de prælato inferiori, qui sciens diffinitiones Papæ esse hæreticas ipsas de mandato eiusdem Papæ hæretici tanquam tenendas solummodo diuulgaret inter sibi subiectos. *Mag.* Diuersimode respondetur. Dicitur enim vno modo, quod quantumcunq; talis coram Deo non esset hæreticus, nec credens erroribus Papæ hæretici: tamen apud fideles, qui de occultis iudicare non possunt, esset credens erroribus Papæ hæretici iudicandus. Quod enim esset credēs censendus ex hoc probatur. Quia qui diuulgat aliquem errorem tanquam tenendum asserit verbo vel facto talem errorem esse tenendum, sed qui asserit aliquem errorem esse tenēdum, debet reputari credens tali errori, ergo qui diuulgat talem errorem tanquam credendum est hæreticus censendus: & inter credentes merito cōputatur. Quod vero talis hæreticus sit censendus ostenditur, quia qui verbo vel facto cogit alios ad pertinaciter errores tenendos, quibus credit, est hæreticus reputandus, talis autem prælatus, quantum in se est cogit alios ad pertinaciter tenendos errores contentos in diffinitionibus Papæ hæretici: quibus dicit se credere, ergo hæreticus est censendus. *Disc.* Talis prælatus nullum cogeret ad tenendos errores Papæ, quia si solum diuulgat illos errores, non cogit alios ad tenendum eosdē. *Magi.* Respondetur, quod qui solum diuulgat errores & non diuulgat per præceptū, quo mandatur sub graui pœna, quod certi teneantur errores, quodammodo cogit audientes tenere errorem, hoc autem faceret, qui tales diffinitiones Papæ hæretici diuulgaret, quia in eisdem diffinitionibus præciperetur sub graui pœna, quod tenerentur illi errores contenti, ergo talis diuulgans eo cogeret alios ad pertinaciter tenendos errores, & per consequens esset hæreticus reputandus. Aliter dicitur, quod talis prælatus diuulgans diffinitiones Papæ, quas scit esse hæreticas, mortaliter peccat & inter credentes apud catholicos est reputandus: sed non est inter hæreticos computādus. Quod autem mortalissime peccat, probatur. Nam qui scienter alios inducit in quantum in se est ad negandum catholicā fidem, mortaliter peccat, sed qui diuulgat diffinitiones Papæ hæretici, quas scit hæreticas, quantū in se est, scienter inducit alios ad negandum catholicam veritatem: quia quantum est ex forma diuulgationis per diuulgationem huiusmodi audientes ad tenendas diffinitiones Papæ hæretici inducuntur, ergo talis diuulgans mortalissime peccat. Item secundum Apostolum ad Rom. 1. non solum peccant, qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, sed talis diuulgans diffinitiones Papæ hæretici consentit Papæ hæretico, & inducit catholicos ad tenendos errores. Igitur talis diuulgans grauissime peccat. Quod vero talis diuulgans debeat à catholicis inter credentes errorib. Papæ hæretici computari, licet in rei veritate non sit credens, patet, quia licet corde non credat, tamen diffinitiones Papæ hæretici exterius confitetur, catholici autem non de corde, sed de exteriori confessione iudicare debent, ergo talis inter credentes est à catholicis numerandus. Quod autem non sit hæreticus iudicandus, probatur per hoc, quia talis qui solummodo diffinitiones Papæ hæreticales diuulgat, licet possit probari errans, non tamen de pertinacia: & quod non sit corrigi paratus potest conuinci, ergo hæreticus non est iudicandus. *Disc.* Aduerto quod ad sciendum, an talis diuulgans diffinitiones Papæ hæreticales sit pertinax & hæreticus iudicandus, oportet ad illa quæ tractauimus superius *libro quarto* recurrere: quæ hic non reputo replicanda: sed peto scire an idem sentiendum sit de prælato diuulgante diffinitiones Papæ hæreticas, quas scit esse hæreticas; & de alio diuulgante diffinitiones easdem, quas nescit esse hæreticas. *Magister.* Quantum ad ecclesiam, idem est tenendum de vno & alio, quia inter vnum & alium in actibus exterioribus nulla appparet distantia: sed apud Deum magna est inter eos distantia, sicut coram Deo magna differentia reperitur inter corde credentem & confitentem eundem; & non credentem corde, tamen expressius confitentem.

Cap. VI.

In quo specialiter inquiritur de eis, qui credunt corde errori explicite damnato, aut qui non corde credunt, nihilominus tamen extrinsecus publice confitentur, talem errorem timore seu minis coacti aut ambitione allecti, qui scilicet inter eos grauius peccent, pro eius responsione ponuntur duæ opiniones.

Disc. Parum disgrediendo à proposito principali te interrogare studebo de cōparatione credentis corde errori damnato explicite Papæ hæretici, vel aliorum hæreticorum, quem scit esse damnatum:

mnatum: & non credentis corde tali errori, quem ſcit eſſe damnatum explicite: tamen timore vel ambitione, aut ex aliqua cauſa tracti, talem errorem occulte, vel publice confitentis, docentis, prædicantis, vel laudantis tanquam catholicum & conſonum veritati. Primo enim quæro, quis eorum grauius peccat coram Deo? *Magiſter.* Circa hoc ſunt diuerſi modi dicendi. Vnus eſt, quod grauius peccat ille, qui corde credit errori tali damnato Papæ hæretici vel alterius hæretici: quam ille, qui non credit corde, & tamen exterius confitetur. Cuius ratio aſſignatur talis, tale peccatum infidelitatis eſt grauiſſimum peccaturum, quod Auguſtin. ſentire videtur, qui (ſuper illud Iohan. 15. *ſi non veniſſem & locutus eis non fuiſſem peccatum non haberent*) ait: *magnum quidem peccatum ſub generali nomine vult intelligi. Hoc eſt peccatum infidelitatis, quo tenentur cuncta peccata*, qui credit in corde errori, quem ſciuit eſſe damnatum, peccat peccato infidelitatis, ergo grauius peccat, quam ille qui non credit corde: & tamen ſolummodo talem errorem exterius confitetur, prædicat, docet vel laudat. Secundo ſic. Grauius peccatum pœna grauiori punitur, ſecundum illud Deuteronom. 20. *pro menſura peccati erit & plagarum modus*, ſed qui timore mortis inter Sarracenos vel alios infideles conſtitutus negaret Chriſtum, & Machometum laudaret, & veneraretur, minus puniretur, quam ſi ſolum corde hoc faceret. Primus enim non eſſet excommunicatus, nec omni gradu eccleſiaſtico priuaretur, quemadmodum beatus Marcellinus, licet negaſſet Chriſtum & ſacrificaſſet idolis timore mortis, non fuit excommunicatus, nec omni gradu & eccleſiaſtica dignitate priuatus, ergo qui corde credit errori damnato grauius peccat, quam qui in corde non credit, & exterius tantum confitetur & tenet. Alius modus dicendi circa propoſitam interrogationem eſt: quod ille peccat grauius, qui non credit corde tali errori: & tamen talem errorem exterius confitetur, docet, prædicat, aut laudat: & maxime ſi promittit aut iurat, quod talem aſſertionem, quam putat corde erroneam, in perpetuum tenere proponit. Cuius ratio aſſignatur, quia ſcienter peccans grauius peccat, quam peccans ignoranter. Vnde Auguſtinus dicit (vt habetur *6. quæſtion. 1. cap. quæro*) regulam eſſe, quare peccata ſcientium peccatis ignorantium præponuntur, ſed qui corde non credit errori & exterius confitetur, ſcienter peccat, alius autem peccat ignoranter credens verum eſſe quod tenet, ergo grauius peccat, qui non credit corde, & tamen exterius tenet talem errorem: quam ille qui credit corde eundem. Secundo ſic. Grauius peccat, qui mentitur, quam ille, qui ſolummodo dicit falſum credens eſſe verum quod dicit, ſecundum quod ex verbis beati Auguſt. in Ench. quæ ponuntur *22. quæſt. 2. c. his autem*, colligitur euidenter, nam qui mentitur, vult fallere: qui autem dicit falſum, quod putat eſſe verum, non vult fallere, grauius autem eſt velle fallere, quam non velle fallere, ergo mentiens grauius peccat: quam proferens falſum quod putat eſſe verum. Ille autem qui non credit erroribus hæreticorum ſiue Papæ, ſiue aliorum: & tamen exterius tenet tales errores, mentitur; quia contra id, quod in animo ſentit, loquitur voluntate fallendi. Ille autem, qui credit tali errori confitendo tamen exterius, non mentitur: quia contra id quod in animo ſentit non loquitur, ergo grauius peccat, quam qui corde non credit hæreticorum erroribus. *Diſc.* Rationes pro vtroque modo ponendi prædicto apparentes mihi videntur, & ideo dic quomodo ad vtraſque poteſt reſponderi. *Magiſter.* Ad primam pro primo modo dicendi, dicerent forte alii, quod infidelitas non eſſet grauiſſimum peccatorum, nam odium Dei videtur multo grauius. Ad Auguſt. autem dicitur quod ipſe non dicit infidelitatem eſſe grauiſſimum peccatorum: ſed dicit eſſe magnum peccatum, quo teneantur cuncta peccata cauſaliter vel diſpoſitiue aut occaſionaliter, ſæpe autem peccatum minus eſt cauſa, diſpoſitio vel occaſio grauioris. Ad ſecundum poteſt dici, quod multum refert ex qua cauſa vel occaſione quis negat Chriſtum. Qui enim timore mortis negaret Chriſtum, minus peccaret quam negans abſque tali timore, quia talis negatio parum haberet de voluntario, & ideo diminueretur peccatum: & eſſet minus peccato infidelitatis ſeu hæreſis: & minus putari deberet, & ideo beatus Marcellinus negando Chriſtum & ſacrificando idolis timore mortis nec fuit excommunicatus, nec dignitate Papali priuatus, ſed non ita diminuit voluntarium peccatum, quando quis negat amore precationis, honoris, vel dignitatis, aut ſtatus, aut cupiditate commodi temporalis, vel honoris adipiſcendi, & ideo qui negat Chriſtum in tali caſu, vel etiam ſcienter, tenet errorem damnatum & ſententiam excommunicationis incurrit, & omni dignitate eccleſiaſtica & auctoritate priuatur, nec talis minus peccat, quam qui credit mente errori damnato: imo magis peccaret, licet qui timore mortis ore non corde diceret ſe credere tali errori damnato, minus peccaret quam mente credens. *Diſcipulus.* Dic quomodo poteſt ad rationes in oppoſitum reſponderi. *Magiſter.* Ad primam illorum dicitur, quod regula illa quandoque fallit, interdum enim peccata ſcientium peccatis ignorantium præponuntur. Crucifixores enim Chriſti licet ſe præſtare obſequium Deo crediderunt: grauius tamen peccauerunt, quam fures vel latrones & ebrioſi ſcienter, quia, vt videtur innuere Auguſt. *hoc facit in quibuſdam criminibus ſcelerum magnitudo, quod facit in quibuſdam aliis, quantum ad actum exteriorem ſcienter commiſſio.* Ad ſecundam poteſt dici, quod licet quantum ad crimen mendacii exterioris grauius peccat, qui mentitur, quam qui loquitur falſum, quod putat eſſe verum, tamen quantum ad aliquem modum peccandi interius poteſt grauius peccare ille, qui loquitur falſum, quod putat eſſe verum, quam ille qui mentitur. Vnde qui dicit ſe credere erroribus alicuius hæretici, vt talis hæretici gratiam conſequatur vel indignationem euitet: & tamen mente non credit eiſdem erroribus; grauius peccat quantum ad crimen mendacii, quam ille qui credit & dicit ſe credere eiſdem erroribus, quantum tamen ad credulitatem interiorem minus peccat quam alius, quia primus nõ habet credulitatem mentalem erroneam, ſecundus autem habet credulitatem mentalem damnabilẽ,

&

&ita quantum ad hoc, minus peccat. *Discipul.* Hic restaret eadem quæstio quæ prius: vtrum scilicet crimen mendacii in mentiente huiusmodi sit grauius, quam error mentalis in illo qui loquitur falsum quod putat esse verum, quam tamen quæstionem ad præsens noli tractare: quia eam ad aliud opus censeo differendam, nunc autem dicas, qua pœna feriendus est vterque prædictorum, scilicet ille qui mentiendo dicit se assertionibus alicuius hæretici adhærere: & ille qui mente huiusmodi credit erroribus. *Magist.* Respondetur quod vterque puniendus est pœna hæreticorum, quia vnus est hæreticus apud Deum & ecclesiam, alius autem licet non sit hæreticus coram Deo: est tamen apud catholicos hæreticus reputandus: & ideo sicut hæreticus condemnandus. *Discipul.* Nunquid sunt æqualiter puniendi: vel vnus est grauius feriendus quam alius? *Magist.* Respondetur quod si ille qui non credit erroribus alicuius hæretici, & tamen (vt eius gratiam consequatur vel indignationem euitet) dicit se tenere assertiones easdem, postea resilit volens se forsitan excusare, quod non credidit erroribus eisdem, grauius est plectendus quam ille qui credit & fatetur se eisdem erroribus credidisse, si vterque redit ad fidei veritatem. Cuius ratio assignatur, quia qui fatetur se non credere erroribus, nec credidisse, si vtique cedit erroribus, quibus prius se dixerat adhærere: puniendus est tam pro peccato in fide, quam pro peccato in moribus, quia prius exterius tenebat pertinaciter hæreticam prauitatem, & ideo catholici, qui de manifestis & non de occultis iudicare debent: ipsum punient pro hæretica prauitate, est etiam puniendus pro crimine in moribus: quia pro crimine mendacii, alius autem crimine mendacii non irretitur asserens se tenuisse mente ꝙ corde debebat, primus autē mentiebatur aperte de seipso dicens se tenere quod nequaquam corde credebat, & ideo non solum tanquam hæreticus: sed tanquam falsus & mendax, bilinguis & duplex, est grauius puniendus, putandusque est omni dolositate, proditione, falsitate, periurio & similibus (saltem secundum præparationem cordis) iniquitatibus inuolutus, quare nunquam in quocunque negotio est sibi credendum: sed pro infami & ignominioso est in perpetuum habendus.

Cap. VII.

Inquirit de ignorantibus huiusmodi errores esse damnatos, neque eis pertinaciter adhærent: vtrum tales sint hæretici censendi.

Discipul. Audiui diuersas sententias de credentibus hæreticorum erroribus, quos sciunt ab ecclesia condemnatos, nunc autem discutias de credentibus, qui non sciunt hæreticorum errores esse damnatos, nec pertinaciter adhærent eisdem: an scilicet tales hæretici sint censendi, cum Gregor. 9. vbi prius de credentibus hæreticorum erroribus non distinguit. *Magist.* Si loquaris de erroribus, qui obuiant veritatibus catholicis, quas credens non tenetur explicite credere, sed solum implicite. Dicunt quidam quod credentes huiusmodi erroribus non sunt hæretici reputandi, tales enim credentes videntur esse illi, de quibus loquitur Augustin. vt habetur 24. q. 3. c. hæreticus: *ille autem, qui huiusmodi hominibus credit, imaginatione quadam veritatis est illusus*, & ideo deceptus, non hæreticus videtur esse putandus. Si autem loquaris de erroribus, qui opponuntur catholicis veritatibus, quas quis tenetur explicite credere, videtur quibusdam quod tales credentes quamuis non pertinaciter adhæreant, sunt hæretici reputandi, aliis dicentibus quod nullus potest credere errori contrario veritati catholicæ, quam tenetur explicite credere, nisi pertinaciter eidem errori adhæreat, quia eo ipso quod quis credit errori contrario veritati catholicæ, quam tenetur explicite credere, non est paratus corrigi, & per consequens pertinax est censendus. *Discip.* Sunt ne credentes eisdem erroribus reputandi hæretici: vel omnes pro hæreticis nequaquam habendi? *Magist.* Respondetur quod non: quia aliqui credentes aliquibus erroribus sunt hæretici reputandi, & alii credentes eisdem erroribus non sunt hæretici reputandi, & hoc potest contingere dupliciter, primo quia aliqui tenentur credere explicite veritates contrarias illis erroribus: alii non tenentur explicite credere veritates illas. Secundo potest hoc contingere, quod aliqui pertinaciter adhærent, aliqui non pertinaciter adhærent. *Discipul.* Quia, vt æstimo, ad sciendum quis credens hæreticorum erroribus censendus hæreticus: & quis non est censendus: oportet scire, quis credens est pertinax: & quis credens non est pertinax, eo quod pertinax credens est hæreticus. Ille autem qui non credit pertinaciter credens non est hæreticus reputandus, quis autem sit pertinax: & quomodo de pertinacia debeat quis conuinci, tractatum superius est *lib. 4.* ideo circa hanc materiam hic nolo insistere, propter quod dic breuiter, quomodo debet intelligi auctoritas Gregorii *9. ca. 1. huius libri* allegata. *Magist.* Breuiter respondetur, quod debet intelligi de credentibus hæreticorum erroribus, quos sciunt esse damnatos, vel quibus pertinaciter credunt, quo etiam modo dicitur, quod debet intelligi auctoritas Gelasii papæ posita 24. q. 1. c. 1. *quicunq; in hæresim damnatam semel labitur, eius damnatione seipsum inuoluit.*

Cap. VIII.

In quo quaritur de credentibus ipsis hæreticis, eos reputantes catholicos, ignorantes tamen in quo discreparent à doctrina catholica, an scilicet tales sint hæretici, aut qua debeant plecti pœna, & respondetur sub duplici opinione.

DIscip. Postquam vidimus de credentibus explicite hæreticorum erroribus: consideremus de credentibus ipsis hæreticis, qui scilicet reputarent ipsos catholicos: licet ignorarent, in quo discrepant à doctrina catholica atque sana, an scilicet tales sint hæretici reputandi: & qua pœna debeant plecti. *Magist.* Circa hoc possunt esse diuersi modi dicendi, vnus est, quod tales, si nullum errorem hæreticorum explicite credunt, qui nesciunt in speciali, qui sint errores eorum, non sunt inter hæreticos computandi stricte loquendo de hæreticis: large tamen accipiendo hæreticos pro implicite pertinaciter tenentibus errores, qui sapiunt hæresim manifestam, hæretici sunt censendi. Primum istorum declaratur sic, sicut ille, qui nullam veritatem catholicam explicite credit, quamuis credat in genere fidem catholicam esse veram, non est catholicus reputandus: sic ille, qui nullum errorem contrarium veritati catholicæ explicite credit, non est inter hæreticos computandus, sed ille, qui credit aliquos catholicos, qui tamen sunt hæretici: & nescit in speciali aliquem errorem eorum nulli errori contrario fidei explicite credit, ergo talis non est inter hæreticos computandus nomine hæreticorum stricte sumpto. Secundum, scilicet quod large accipiendo nomen hæreticorum pertinaciter credentes hæreticis, licet nullum errorem ipsorum in speciali & explicite credant, sunt hæretici iudicandi, sic videtur posse probari, tenentes pertinaciter errorem, ex quo & quibusdam veris, quæ negari non possunt, sequitur hæresis manifesta, possunt hæretici nuncupari large accipiendo vocabulum, sed tales credunt errorem, ex quo & quibusdam veris sequitur hæresis manifesta, verbi gratia: si aliquis hæreticus teneret pertinaciter animas reproborum in inferno minime cruciari, & quod animæ sanctæ non vident Deum in cœlo, & quod omnia de necessitate eueniunt, credentes pertinaciter talem esse catholicum tenerent errorem: ex quo & quodam vero (quod negari non potest) sequitur hæresis manifesta. Sequitur enim: talis, puta Martinus vel Iacobus, est catholicus: & Martinus vel Iacobus tenent irreuocabiliter, quod animæ reproborum non cruciantur in inferno: & quod animæ sanctorum in cœlo non vident Deum: & quod omnia de necessitate eueniunt, ergo animæ reproborum non cruciantur in inferno: nec animæ sanctorum in cœlo vident Deum: & omnia de necessitate eueniunt. Conclusio ista concludit hæreses manifestas: & isti credentes (de quibus est sermo) pertinaciter explicite tenent maiorem, & minor potest aperte probari, ergo isti credentes large sumpto vocabulo sunt hæretici iudicandi. Alius modus ponendi potest esse, quod tales credentes nec vno modo nec alio modo sunt hæretici reputandi: quia sicut nullus est reputandus catholicus, nisi habeat fidem de veritate incommutabili, quæ falsificari non potest: ita nullus est hæreticus reputandus, nisi adhæreat errori, qui verificari non potest, tales autem credentes non adhærent nisi erroribus, qui verificari non possunt, si enim Iacobus vel Iohannes hodie est hæreticus: cras posset esse catholicus, ergo tales non sunt hæretici reputandi.

Cap. IX.

Agit de taliter credentibus, i. præcedenti modo expresso, quomodo grauiter peccent, vbi etiam notatur de ignorantia supina, & quomodo cognosci possit, quando quis ea laborat: ibidem etiam notatur de criminosis quomodo in iudicio sint audiendi.

DIscipul. Ista difficultas, an scilicet tales credentes sint censendi hæretici, videtur mihi magis esse de nomine, quam de re, ideo ipsa dimissa dic, an omnes credentes hæreticis modo prædicto (licet in speciali nullum sciant errorem ipsorum) grauiter peccent: & an sint acriter puniendi. *Magist.* Respondetur, quod si tales credentes sciant hæreticos esse damnatos, grauiter & mortaliter peccant, si autem nesciant eos esse damnatos, nec sciunt quod sunt hæretici, & non laborant ignorantia crassa & supina, non peccant mortaliter, si vero laborant ignorantia crassa & supina, peccant mortaliter. *Discipul.* Quomodo scietur, qui credentes hæreticis, quos nesciunt esse hæreticos, laborant ignorantia crassa & supina & qui non? *Magist.* Respondetur, quod illi dicuntur esse credentes hæreticis ignorantia crassa & supina siue damnabili laborantes, qui nolunt scire vel non curant, quos putant catholicos esse, & quos hæreticos. *Discipul.* Et quomodo scietur, quod aliqui credentes hæreticis nolunt scire ipsos esse hæreticos? *Magist.* Respondetur quod illi no-

illi nolunt scire esse aliquos hæreticos, qui veram informationem de hæreticorum perfidia volunt audire, vnde si sint aliqui scientes hæreticorum perfidiam, qui laborant, & parati sunt ostendere, quod sunt prauitate infecti hæretica, qui nolunt eos audire: & multo magis qui tales volentes eos de hæreticorum perfidia informare, repellunt, persequuntur & molestant, ignorantia damnabili & affectata laborant.

Discip. Videtur quod tales repellentes, persequentes, & molestantes eos, qui cupiunt eos informare de illis, quos putant catholicos esse, & ostendere quod sunt hæretici, non peccant: imo faciunt quod debent, nam ex quo putant tales catholicos esse, reputare debent illos esse detractores: qui eos cupiunt de prauitate hæretica diffamare. Detractores autem repellere, molestare, & persequi non est peccatum, sed virtus, teste Psalmista: *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.* Cui Salomon concordare videtur, qui Prouerbio. 25. ait: *Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.* Et Prouerbio. 4. c. *Labia detrahentium sint procul à te.* Et c. 3. dicit: *Cum detractoribus non miscearis.* Quibus consonat illud Ecclesiast. 20. *Sepi aures spinis, & noli audire linguam nequam.* Ex quibus aliisque quamplurimis testimoniis scripturarum sacrarum patenter colligitur: quod detractores non sunt audiendi, sed compellendi & molestandi, quod Anterot papa (vt habetur *6. quæst. 1. ca. ex merito*) aperte insinuat dicens: *caueat itaque vnusquisque ne aut linguam, aut aures habeat prurientes*: id est, ne aut aliis ipse detrahat, aut alios detrahentes audiat.

Hoc etiam ex octaua Synodo probatur, prout legitur *11. q. 3. capitu. non solum*, colligitur euidenter, quod non solum ille reus est, qui falsum de aliquo profert, sed etiam is qui aurem criminibus cito præbet. Quæ etiam Augustin. sentire videtur, vt habetur eisdem *cap. & q. c. in cunctis*, scribens archiepiscopo Mediolanensi in hæc verba: *sanctitas vestra debet mentem suam à maledicorum hominum rumoribus atque obtrectationibus disiungere.* Ex quibus aliisque quamplurimis patenter infertur, quod detractores, calumniatores, diffamatores, & criminum impositores non sunt aliqualiter audiendi, sed omnimode repellendi. Igitur si apparent aliqui, qui volunt alios informare de papa, quod sit prauitate hæretica irretitus, quantumcunque papa esset hæreticus: illi, qui nescirent papam esse hæreticum, non debent tales informatores audire. Ex quo sequitur, quod talea propter quod nolunt de perfidia papæ hæretici informari: non essent dicendi ignorantia damnabili ignorantes. Hæc inter alia mouent me ad tenendum, quod volentes ignorantes papam vel alios prauitatem hæreticam incurrisse de veritate informare, non sunt aliquo modo audiendi: sed tanquam detractores repellendi, qualiter tamen contingat ad ista responderi, explana. *Magist.* Ad omnes auctoritates, quibus suadetur, detractores esse minime audiendos: respondetur vnico verbo, quod omnes debent intelligi, quando sciuntur esse detractores, quia illi de quibus scitur quod detractionis vitio sunt infecti, absque magna causa audiri non debent, cum volunt de aliis aliquid narrare sinistrum, illi autem de quibus ignoratur an sint detractores, sunt omnino audiendi: præcipue cum aliquid, quod in dispendium potest vergere boni communis, cupiunt enarrare, & multo magis sunt audiendi illi, qui hactenus discreti & bonæ famæ reputati fuerunt, si intendunt aliquid sinistrum de aliquo referare, quare si tales laborant ostendere, quod papa est hæretica prauitate maculatus, sunt audiendi omnino.

Discipul. Non obstante ista responsione generali dic quomodo ad auctoritates singulariter respondetur.

Magister. Respondetur, ad primam dicitur, quod Psalmista loquebatur de illo, quem sciebat esse detrahentem, & ideo tanquam malum iuste persequebatur eundem. Ad secundam dicitur, quod auditor per faciem tristem debet repellere illum, quem esse trahentem agnoscit. Ad tertiam per idem respondetur, quod labia detrahentium, quos scit esse detrahentes, debent esse procul à quolibet bono viro. Ad quartam respondetur, quod nullus debet scienter cum detractoribus commisceri. Ad quintam, quod non est audienda lingua nequam, quæ scitur esse nequam. Ad sextam de Antero papa respondetur, quod nemo debet scienter audire aliis detrahentes. Ad aliã respondetur, quod aurem cito præbere criminibus contingit dupliciter: vel absque credulitate solummodo audiendo; vel adhibendo fidem & credendo, primo modo nemo debet cito aurem præbere criminibus, quando narrantur ab illis, quos scit mendosos, falsos, detractores, vel in quocunque crimine irretitos: quia omnes tales debet habere suspectos, ne falso vel mendaciter vel mala intentione crimina referre nitantur, & ideo illos debet repellere, & quantum sibi competit pro gradu suo & officio ad correctionem & punitionem eorum tenetur fideliter laborare. Si vero criminum relatores non fuerint antea aliquo crimine, puta nec detractione, nec mendacio, nec aliquo alio irretiti, cito eis auris est præbenda, solummodo audiendo & ad cautelam in memoria retinendo. Sed secundo modo, scilicet fidem adhibendo & credendo nullus debet aurem cito præbere criminibus, hoc enim vitio criminali minime caret. Ad vltimam auctoritatem respondetur, quod vir sanctus mentem suam ab obtrectationibus & rumoribus illorum hominum, quos sciuit esse maledicos, debet disiungere, non solummodo eis fidem minime adhibendo, sed nec eos absque causa magna aliqualiter audiendo. *Discipulus.* Quare dicitur, quod tales absque causa magna audiri non debent: cum per hoc innuatur, quod ex causa magna detractores & maledici debeant audiri? *Magist.* Respondetur quod quemadmodum nullus criminosus est regulariter

adac-

ad accusandum & testificandum in iudicio admittendus, tamen in quibusdam criminibus enormibus ad accusandum & denunciandum deberet admitti, licet nunquam fides ei debeat adhiberi, nisi per legitima documenta suæ assertionis probauerit veritatem, ita detractores regulariter audiri non debent: in casu tamen magno pro magno periculo euitando, præsertim si aliqua indicia veritatis præcederent, deberent audiri ad aperiendum vias inuestigandi citius veritatem, nullus tamen debet credere eis.

Cap. X.

Vbi inuestigatur de his, qui impugnant Papam hæreticum, vtrum tales sint audiendi etiam ab ignorantibus Papam esse hæreticum, & respondetur, quod sic, & probatur 9. rationibus.

D*iscipulus.* Licet Dominum summum pontificem nunc Dei prouidentia in cathedra sancti Petri sedentem, Dominum videlicet Iohannem 22. catholicum atque sanctum ab omni hæretica prauitate alienum absque omni dubitatione existimem, & ideo omnia quæ dicta sunt de papa hæretico & dicentur, de ipso nullo modo intelligam, quia tamen probabiliter existimo, quod papa (cum non sit confirmatus neque in gratia neque in fide) in hæreticam valeat incidere prauitatem, in quo cum Fratre Michaele quondam generali Ministro Fratrum Minorum complicibusque suis conuenio, qui (vt audio) probare nituntur, quod in his, quæ proponunt contra Dominum summum pontificem, sunt à catholicis audiendi: eorumque scripta contra doctrinam ipsius & personam eius à fidelibus sunt videnda, & cum deliberatione prouida discutienda & examinanda, quod & Dominus noster summus pontifex de scriptis eorum fecisse dignoscitur, cum ad scripta eorum etiam sub Bulla subtiliter & sufficienter respondit: peto vt motiua dicentium, quod volentes informare ignorantes papam esse hæreticum de erroribus eiusdem papæ hæretici atque pertinacia eius, si periti & bonæ famæ reputati ante fuerunt, sint ab ignorantibus papam esse hæreticum audiendi, forsitan enim pro tempore, quo aliquis papa futurus efficeretur hæreticus, posset esse vtilius vel ad probandum vel ad improbandum, expedit enim nonnunquam scire motiua impugnantium veritatem. *Magist.* Mihi videtur, quod intendis ponere casum, quod papa in rei veritate sit hæreticus, & quod aliqui catholici satagunt eius errores & perfidiam publicare. *Discipul.* Ita est vt dicis: vnde procedas ac si papa esset hæreticus, quamuis in rei veritate non sit. *Magist.* Quod catholici imponentes papæ (quantumcunque fuerit hæreticus) prauitatem hæreticam sint ab ignorantibus papam esse hæreticum audiendi: illi præcipue, qui antea bonæ famæ fuerunt, videtur multis modis posse probari, primo quidem sic. Illi, qui sunt pro aliqua causa ab aliquibus defendendi, sunt multo fortius audiendi ab eisdem, cum minus sit audire aliquos, quam defendere eosdem, sed catholici imponentes papæ hæreticam prauitatem, sunt etiam ab ignorantibus papam esse hæreticum, defendendi, ergo multo fortius audiri debent ab eisdem. *Discipul.* Video, quod ratio ista dependet ab illis, quæ dicta sunt, supra *libro 7. a c. 37. vsque ad c. 55.* quia per illa videtur minor posse probari, ideo istam rationem noli amplius pertractare: sed si aliquas cogitasti, adducas. *Magist.* Secunda ratio ad eandem conclusionem talis est, velox ad audiendum debet præbere aures illis, qui errores & perfidiam papæ hæretici impugnare nituntur, sed omnis homo debet esse velox ad audiendum, tardus vero ad loquendum, ergo &c.

Discipul. Ista auctoritas beati Iacobi pro istis non facit: quia homo velox debet esse ad audiendum bona: non autem ad audiendum mala, ergo per hanc auctoritatem probari non potest, quod ignorantes papam esse hæreticum debeant audire illos, qui volunt eius errores & perfidiam publicare. *Magist.* Respondetur, quod auctoritas beati Iacobi non tantum de bonis, sed etiam de malis audiendis debet intelligi, quia dicit beatus Iacobus: *debet esse quisque velox ad audiendum: sicut debet esse tardus ad loquendum*, nam eodem modo proportionabiliter debet intelligi, quod beatus Iacobus dicit, sit omnis homo velox ad audiendum mala, non vt credat vel approbet: sed vt caueat & euitet. Et ex hoc potest tertia ratio formari, homo debet esse velox ad audiendum illa quæ scire potest esse vtilia sibi & toti communitati, sed scire papam esse hæreticum (quando est hæreticus) potest esse vtile cuilibet fideli & toti communitati fidelium: quia per hoc facilius & melius eius malitiæ resisterent, ergo quilibet debet libenter audire volentes errores & perfidiam papæ hæretici publicare. Quarta ratio est hæc. Illa debet homo catholicus libenter audire, quæ debet velle scire, illa autem quæ cauenda sunt, debet catholicus velle scire, quia cauenda nisi sciantur caueri non possunt, non tantum autem debet catholicus cauere peccatum in se: sed etiam debet quantum in se est cauere pericula, quæ communitati vel fidei imminere dicuntur, si autem papa infectus fuerit hæretica prauitate: periculum imminet fidei orthodoxæ, & per consequens offerentes se ad prodendum & ad monstrandum perfidiam papæ hæretici, debent libenter audiri. Quinta ratio est hæc. Hoc debet catholicus libenter inquirere, cuius veritatem (cum non sciat) tenetur inquirere, sed si catholicis etiam ignorantibus papam esse hæreticum nunciatur eius perfidia, ipsi tenentur veritatem inquirere, ergo tales nunciantes papam hæreticum debent audiri. Maior

videtur

videtur probatione minime indigere. Minor auctoritatibus diuinæ scripturæ videtur posse probari, nam sicut supra allegatum existit, Deut. 13. sic legitur: *Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: egressi sunt filii Belial de medio tui: & auerterunt habitatores vrbis tuæ atque dixerunt: eamus & seruiamus diis alienis quos ignoratis, quare sollicite & diligenter rei veritatem perspecta.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod cum aliqui dicunt, quod aliqui volunt fidem corrumpere, veritas est sollicite inquirenda, ergo si aliqui asserunt papam hæreticum velle fidem corrumpere orthodoxam: illi fideles & ignorantes papam tali respersum perfidia, debent sollicite quærere veritatem, quod etiam Iob. 29. innuitur, cum ipsemet Iob dicit: *causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum alicuius causæ, quæ potest esse in detrimentum omnium, veritas ignoratur, debet diligentissime inuestigari, hinc Salomon Prouerbio. 25 ait: *gloria regum est inuestigare sermonem,* quod verum est, cum periculum imminet publicæ vtilitatis. *Discipul.* Illæ auctoritates nihil faciunt pro conclusione intenta, quia auctoritates prædictæ & consimiles de prælatis & iudicibus siue regentibus (duntaxat) debent intelligi, quia illorum & non aliorum est inquirere subditorum excessus, cum mala fama de eis exierit secundum canonicas sanctiones. *Magist.* Dicunt alii, quod verba auctoritatum prædictarum, & etiam sacrorum canonum, quibus asseritur, quod prælati ad corrigendos subditorum excessus debent assurgere, nequaquam intelligis, quia correctio est duplex, vna est potestatiue per publicam punitionem, & hæc pertinet ad prælatos, & in sublimitatibus constitutos, alia est per simplicem monitionem, & hæc pertinet ad omnes charitatem habentes, quia vnicuique præcipitur amouere malum cuiuslibet subditi & prælati (si potest) sic inquisitio siue inuestigatio peccati alterius, vna est potestatiua & iudicialis, qua quis compellit alios ex officio, vel potest compellere dicere veritatem de peccato, & etiam de mala intentione alterius: vel etiam periculi, quod potest sibi & aliis imminere, alia est per simplicem interrogationem absque omni præcepto & solennitate, seu compulsione & punitione nolentium, quam scirent dicere veritatem, & ista inquisitio, seu inuestigatio peccati vel periculi (quod sibi potest & aliis imminere) spectat ad omnes, qui curam de se & aliis habere debent, omnes autem non solum de ipsis: sed etiam de proximis, quos (sicut seipsos debent diligere) tenentur aliquam curam & sollicitudinem pro loco & tempore (& cum aliis circumstantiis determinatis requisitis) habere, iuxta illud Apostoli ad Roman. 12. *sollicitudine non pigri*, quod non tantum dicitur ad prælatos, sed etiam ad subditos, quorum est aliquam sollicitudinem non solum pro se, sed etiam pro omnibus aliis inferioribus, æqualibus & superioribus, quando conuenienter possunt, habere.

Discipul. Ista responsio apparentiam videtur habere, si quilibet teneretur pro omnibus superioribus & aliis aliquam sollicitudinem & causam habere, & ideo indica si hoc potest aliquo modo probari.

Magist Hoc Apostolus in diuersis locis insinuare videtur. Nam 1. Corinth. 12. expresse, vt apparet, probare conatur, quod exemplo membrorum corporis, quorum quodlibet aliquam sollicitudinem videtur habere de alio debet esse sollicitus. Vnde ibidem Apostolus: *Non sit schisma in corpore: sed in idipsum pro se inuicem sollicita sint membra, & si quid patitur vnum membrorum: compatiuntur omnia membra, siue dum gloriatur vnum membrorum: congaudent omnia membra.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod cum simus membra vnius corporis, quilibet pro omnibus debet esse sollicitus, hoc dicit Glos. *non sit schisma, id est discordantia in corpore humano vel in ecclesia, vbi debet esse vnitas, sed omnia membra potius sollicita fiat, ita vt tendant in idipsum: id est in id sollicitudinis, quod sit ipsum indifferens, vt non minus pro alio quam pro seipso sollicita sint.* Ex quibus aperte colligitur, quod omnes de omnibus sollicitudinem debent habere, quod etiam Apostolus ad Ephes. 4. aperte insinuare videtur, cum dicit: *digne ambuletis vocatione qua vocati estis cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Ex quibus patenter habetur, quod sicut omnes se debent inuicem supportare, ita pro inuicem debent esse solliciti, ne vnitas in eis rumpatur, vnitas autem spiritus in catholicis rumpitur, si papa efficeretur hæreticus, ergo omnes, qui sunt membra corporis Christi, debent esse solliciti, ne fides catholica, quæ est fundamentum vnitatis spiritus, & omnium bonorum spiritualium, corrumpatur, & ita omnes tenentur audire illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici satagentis fidem corrumpere orthodoxam ad occupandum periculo fidei publicare. *Discipul.* Debent ergo catholici aliquas occupationes dimittere & intendere illis, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare? *Magist.* Non dicunt isti, quod omnes teneantur omnes alias occupationes dimittere: sed dicunt, quod iudicandum est de audientia danda illis, qui volunt perfidiam papæ hæretici publicare: sicut iudicandum est de aliis actibus affirmatiuis, qui cadunt sub præcepto, quod non obligant ad semper: sed loco & tempore cum circunstantiis debitis requisitis, & ideo non est facile certam regulam dare in speciali, quo tempore tenetur quis de necessitate salutis audire illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare. Potest tamen dici, quod tunc ad hoc tenetur vnusquisq; quando nō habet rationabilem excusationem, quare tunc eos minime audire teneatur. Si enim sit aliis occupationibus vtilibus & vrgentibus occupatus, potest rationabiliter respondere: *modo mihi non vacat audire*, si aūt non sit aliqualiter occupatus, nec impeditus: se excusare non pōt, si autē dimittit illos audire, vel qa de periculo fidei minime curat, aut qa reputat facta fidei ad se nullatenus pertinere, vel quia reputat papam catholicum, vt

ei com-

ei complaceat aut saltem ei nullatenus displiceat, non audiendo peccat mortaliter, & inter credentes damnabiliter papæ hæretico (licet nulli errori eius explicite credat) est merito computandus.

Disc. Cerno, quod isti non damnant omnes istos, qui nolunt audire eos, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare: sed tantummodo illos, qui absque rationabili causa eos audire recusant, putantes quod nec timor papæ, quem reputant catholicum: nec dilectio ad ipsum: nec odium ad publicantes perfidiam eius: nec aliquid tale eos valeat excusare: sed solummodo vtilior occupatio, cui sunt intenti, aut alicuius periculi maioris vitatio, diuulgationis inutilitas vel aliud simile eosdem apud Deum valeat excusare, & ad istam intentionem aliquas rationes (si quas audisti vel vidisti, aut etiam cogitasti sine magna discussione causa abbreuiationis breuiter tangendo) allega. *Magist.* Sexta ratio est hæc. Qui non est ex se sufficiens ad agendum recte ea, quæ incumbunt sibi, aliorum qui eum cupiunt informare debet audire consilia, sed quilibet debet esse sollicitus, sicut probatum existit, de fide catholica, ne per quemcunque aliqualiter subuertatur: debetque corrumpere fidem volentibus quantum sibi licet pro gradu suo & officio obuiare viriliter, ergo si non est sufficienter informatus de illis, qui volunt fidem destruere, debet audire eorum consilia, & informationes, qui eum cupiunt de talibus informare. Minor ex his quæ dicta sunt supra in ratione quinta videtur posse probari. Maior autem auctoritatibus diuinæ scripturæ insinuatur aperte. Eccles. 32. sic scribitur: *fili sine consilio nihil facies: & post factum non pœnitebis*, & Prouerbior. 13. c. vbi ait Salumo. *qui autem sapiens est audit consilia*, & idem in eodem ait: *qui autem cum consilio agunt, reguntur sapientia*, &, vt legitur Tobiæ 4. Tobias filium suum instruens ait: *consilium autem à sapiente semper perquire.* Ex quibus aliisque verbis quam pluribus colligitur euidenter, quod in arduis negotiis non solum audienda, sed etiam requirenda sunt consilia peritorum, cum ergo negotium fidei, quando scilicet fides catholica impugnatur præcipue ab illo, qui plurimos trahere potest ad suos errores, cuiusmodi est papa hæreticus, sit arduissimum negotium: in hoc casu oportet non solum audire, sed requirere consilium & informationes eorum qui perfidiam papæ hæretici non ignorant, vndecunque innotuit eis.

Discipul. Quamuis antea cogitauerim, quod rationes istæ nequaquam discuterentur prolixe: volo tamen contra istam mouere duas instantias, quarum prima est: quod quamuis in arduis peritorum sunt informationes & consilia requirenda: non tamen sunt requirenda, nisi ab his, ad quos huiusmodi spectant negotia. Negotium autem fidei quando papa esset hæreticus, non spectat nisi tantummodo ad prælatos, & non ad simplices nec ad laicos, vnde ad religiosos pauperes & ad alios, nisi essent Cardinales vel Patriarchæ aut episcopi, nullatenus pertineret, & ideo alii non tenerentur audire volentes perfidiam papæ hæretici declarare: præsertim si fuerit à superioribus eis iniunctum vel præceptum, quod eos audire non debeant. Secunda instantia est, quod quamuis in arduis sint consilia requirenda, non oportet consilia quærere, nisi quando videtur periculum imminere, & ideo illi qui nesciunt papam esse hæreticum, cum non sentiant ex perfidia papæ hæretici aliquod periculum imminere: non tenentur eos audire, qui volunt eos de perfidia papæ hæretici informare, hæ sunt instantiæ quæ rationem prædictam totaliter videntur refellere: & tamen quomodo respondere contingat ad ipsas, enarra. *Magist.* Putant nonnulli, quod istæ instantiæ ex ignorantia intelligentiæ scripturarum emanant, primam autem instantiam dicunt absurditatem perniciosam & periculosam & hæreticalem ac etiam stultissimam continere, quæ est illorum assertio & inuentio, qui suam desidiam, immo nequitiam pessimam palliare nituntur, est autem hæc absurditas, quod negotium fidei, quando papa esset hæreticus, nullo modo spectat ad simplices & pauperes, sed solummodo ad prælatos, puta Cardinales, archiepiscopos, & episcopos: & non ad pauperes religiosos, nec ad laicos, nec ad clericos sub episcopis constitutos, quam absurditatem Diabolicam arbitrantur ex astutia Diaboli ad subuersionem fidei adinuentam, quomodo enim defensio patriæ pertinebit ad omnes, si defensio fidei, quæ est amplius quam patriam defendere, non spectat ad omnes? aut quomodo defensio propriæ vitæ pertinebit ad subiectos simplices & pauperes, si defensio fidei, quæ debet esse vnicuique carior, quam vita corporalis non spectat ad omnes?

Discipul. An negotium fidei spectat ad omnes, discussum est *libro 6.* ideo de hoc ad præsens pertranseas: & tantummodo dic, quomodo respondetur ad hoc, quod dicitur quod si superiores iniunxerint subditis ne audiant illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare, non debent eos audire. *Magist.* Respondetur, quod in hoc casu est magna cautela & prudentia procedendum, & forma mandati est diligentissime inspicienda: aliæque circumstantiæ subtiliter sunt pensandæ. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod sicut ex sacris canonibus *3. quæst. 3. si quis episcopus & c. non enim, & c. si Dominus*, & aliis innumeris colligitur euidenter, non esse superioribus obediendum in omnibus, si enim aliquid præcipiunt, quod est contrarium scripturis diuinis, aut iuri naturali, aut vergat in patens dispendium honoris vel fidei orthodoxæ, vel communis boni, aut in salutis spiritualis & corporalis detrimentum: non debent eis subditi obedire: sed sententiam beati Gregorii debent in memoria retinere, qui (vt legitur *2. quæst. 7. capitul. admonendi*,) ait: *Admonendi sunt subditi, ne plus quam expediat fiat subiecti: ne dum student plus quam necesse hominibus subiici compellantur vitia eorum venerari*, & ita in dispendium communis boni subditi superioribus nullatenus debent obedire. Per hoc ad propositum respondetur. Quod si subditus man-

mandant superiores, nedum vt tales volentes perfidiã Papæ hæretici declarare, nullatenus audiant, nullam causam rationabilem (quare audire non debeant) assignantes: subditi (tanquam sinceri fidei zelatores & fidem omni homini præferentes) eis rescribent, quod eos intendunt audire ad instar prælati, cui mandat Alexander tertius, vt habetur *extr. de hæreticis c. si quando*, quod si mandatum apostolicum adimplere non debeat, causam rationabilẽ (quare adimplere nõ valeat) per literas studeat intimare: ita in hoc casu subditi debent suis superioribus intimare, quod eorum mandatum adimplere non debeant, dum tamen in audiendo tales nullum sit periculum. Non audiendo enim posset grande fidei periculum imminere. Si autem in tali mandato causa rationabilis exprimatur, quare subditi audire non debeant volentes Papæ hæretici perfidiam declarare, quia sunt de calumnia, mendaciis vel detractione aut inimicitia conuicti, non essent (saltem in publico) audiendi: nisi verisimiliter appareat, quod vias scirent dare probabiles, quibus perfidia Papæ hæretici panderetur. In omnibus enim talibus non voluntatem prælatorum, qui forte timore, ambitione, vel cupiditate essent corrupti, sed honorem Dei, & defensionem fidei deberent attendere, & illud dictum Pet. Actor. 5. *obedire oportet Deo magis quam hominibus*, memoriter retinere. *Discip.* Dic ad secundam instantiam. *Magist.* Respondetur quod non solum arduis in negociis, vbi peritia propria non suppetit, tunc sunt peritorum consilia requirenda, quando quis videret periculum imminere: sed etiam quando eminens periculum nunciatur, maxime si à fide dignis & prouidis intimatur non volentibus denunciato periculo obuiare, attendat illud apostoli 1. ad Thessal. 15. *Cum dixerint pax & securitas, tunc & repentinus superueniet etiam interitus*, scil. Fidei orthodoxæ. Sicut in corporibus infirmorum postquam conualuerint, forte superueniet nonnullorum interitus corporalis. *Discip.* Breuiter tange alias rationes. *Magist.* Septima ratio est, quæ ex prædictis accipit fulcimentum. Quæ potest sic formari. Illi debent audiri, qui grande periculum omnibus imminere asserunt & affirmant, ne audire nolentes cum eos apprehendit periculum necessitate dicant intra se illud Sapient. 5. Pœnitentiam agentes & præ angustia spiritus gementes his scilicet qui nobis nunciauerunt pericula quæ super euenerunt nobis: *hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii nos insensati vitam illorum existimabamus sine honore.* Vnde de nolentibus audire pericula nunciantes dicitur Ezech. 33. *audiens autem quisquis ille est sonitum buccinæ & non obseruauerit veneritque gladius & tulerit eum: sanguis ipsius super caput ipsius erit: sonum buccinæ audiuit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit.* Ille audit sonum buccinæ, qui audit in confuso, quod sunt aliqua imminentia pericula putantes: sed non obseruat se quicunque in speciali ad occurrendum periculis annunciantibus renuit informari. Et ideo cum periculum apprehendit ipsum, se per ignorantiam non potest excusare: sed sanguis ipsius super caput eius erit, sicut sunt aliqui volentes catholicos de perfidia Papæ hæretici informare, & grandia pericula futura populo Christiano prædicunt. Ergo qui nõ audierint diligenter informationes eorum, nequaquam poterunt per ignorantiam excusari, si Papa hæreticus infecerit populum Christianum. *Discip.* Auctoritas Ezechiæ loquitur de speculatore super specula, seu populum constituto. Et ideo si episcopus vel prælatus, qui est speculator super subditos constitutus nunciaret Papam esse hæreticum, & illi informationes nollent audire non essent per ignorantiam excusari. Secus est de illis, qui nunciant Papam esse hæreticũ, & non sunt speculatores super populum constituti. Quia tales audiri non debent. *Magist.* Dicitur quod ista responsio non impedit rationem prædictam: quia licet prædicta verba Ezechielis principalius intelligantur de speculatoribus super populum constitutis: tamen debent etiam de quibuscunque nunciantibus imminentia pericula Papæ vel personæ cuiuscunque intelligi. Cuius ratio assignatur, quia propter charitatem & amicitiam, qua vnusquisque debet proximum suum diligere, sicut seipsum, quilibet quantum ad simplicem admonitionem & informationem ac simplicem instructionem mutuamque defensionem, & subuentionem, quantùm licet cuicunque pro gradu suo & officio debet esse alterius speculator, custos, defensor, protector, adiutor, informator, consiliarius, & instructor: licet nullus debeat super proximum suum iurisdictionem, potestatem aut auctoritatem indebite vsurpare. Cum ergo quilibet debeat speculatorem nunciantem gladium venientem audire: quod non est verum tantummodo de speculatore, qui iurisdictione & potestate fungitur super alios, sed de quocunque speculatore ingruentia pericula aduertente: sequitur quod qui nunciant pericula, quæ intendit Papa hæreticus, licet nõ sint prælati, debent audiri. Octaua ratio est hæc. Vnusquisque tenetur audire illum, qui eum informare tenetur. Sicut discipulus tenetur audire doctorem: qui doctor tenetur discipulum informare. Et filius tenetur audire patrem: qui filium debet instruere. Sic etiam vicinus debet vicinum audire: si vicinus vicinum informare tenetur, ꝙ sacra scriptura insinuare videtur Eccl. 23. vbi scribitur, *vbi auditus non est, non effundas sermonẽ.* Ex quibus verbis colligitur, ꝙ vbi auditores nequaquã tenentur audire, nullus tenetur sermonẽ effundere. Quare vbi aliquis tenetur sermonẽ effundere, ibi sunt aliqui qui tenentur sermonem audire. Sed scientes Papam hæreticum niti fidem orthodoxã corrumpere, & seducere fideles de necessitate salutis tenentur (certis circũmstantiis obseruatis) instruere fideles ignorantes de perfidia & intentione iniqua Papæ hæretici, vt se obseruent & pro loco, & tempore, modis sibi conuenientibus eidem hæretico toto posse resistant. Ergo & ignorantes Papam esse hæreticum debent audire eos, qui eos volunt de perfidia & iniquis conaminibus Papæ hæretici informare. Quod autem scientes Papam esse hæreticum teneantur ignorantibus eius perfidiam reuelare, probatur ex hoc, quia non minus debet vnusquisque præseruare (si potest) proximum à morte spirituali,

quam à morte corporali. Sed si viderit alium volentem proximum suum neci tradere corporali, debet hoc ei vt sibi præcaueat intimare. Ergo multo magis si scit Papam hæreticum satagere omnes Christianos occidere spiritualiter eos inficiendo hæretica prauitate: debet inscios, (si conuenienter potest) de iniqua malitia Papæ hæretici informare. Nona ratio est hæc. Si quis tenetur peccata vitare, ita (si potest) tenetur pericula tam corporalia quam spiritualia tam in se quantum in aliis præcauere. Sed propter hoc quod quilibet tenetur vitare peccata debet corrigentem se audire. Ergo similiter tenetur audire illum, qui pericula tam corporalia quam spiritualia denunciare conatur. Sed declarantes perfidiam Papæ hæretici & pericula omnium fidelium, tam corporalia quam spiritualia denunciare noscuntur. Ergo audire eis negare non debet.

Cap. XI.

Vbi inquiritur de eis, qui laborant ignorantia damnabili, nolentes scil. scire Papam esse hæreticum, qui tamen vere est hæreticus, & quales sint censendi, & qualiter puniendi.

Discipulus. Quantum intelligo omnes rationes prædictæ, etiam forte omnes aliæ quæ possunt fieri ad conclusionem eandem, duobus fundamentis inniti videntur. Quorum primum est, quod vnusquisque tenetur proximos suos sicut seipsum diligere, & eis facere quod vellet sibi fieri. Secundum est, quod fides catholica est omni homini præferenda, vt ob timorem, amorem, & fauorem, vel gratiam cuiuscunq; mortalis nullatenus omittatur, quod ad saluationem, exaltationem & dilatationẽ fidei Christianæ noscitur pertinere. Quare pro conclusione prædicta desine allegare: quia aliæ rationes eandem virtutem forte cum prædictis haberent. Nunc dic qua pœna secundum assertionem prædictam ignorantes ignorantia damnabili Papam esse hæreticum, & de eius perfidia nolentes informari, sunt plectendi, & an sint hæretici vel credentes, aut fautores Papæ hæretici reputandi. *Magist.* Respondetur, quod ad sciendum qua pœna ignorantes ignorantia damnabili Papam esse hæreticum: quia nolunt scire, vel etiam quia non curant aut contemnunt scire, sint plectendi, oporteret primo videre, an sint hæretici credentes, an fautores vel defensores Papæ hæretici iudicandi.

Disc. Ab hoc primo incipias. *Magist.* Nonnullis apparet, quod tales non sunt hæretici stricte accipiendo hæreticorum vocabulum. Nec sunt proprie fautores vel defensores Papæ hæretici. Quia fautio & similiter defensio aliquem actum positiuum exteriorem importare videntur. Tales autem ignorantes per hoc solummodo, quod nolunt vel non curant aut contemnunt scire Papam esse hæreticum, nullum actum exteriorem exercent. Ergo propter hoc solummodo non sunt fautores vel defensores Papæ hæretici iudicandi. Dicitur ergo quod sunt credentes, non quidem explicite erroribus Papæ (cum nesciant eum errare) sed sunt credentes ipsi Papæ hæretico ipsum esse catholicum damnabiliter reputantes. Et isto modo videtur accipi nomen credentium *extr. de hæreticis c. excommunicamus primo.* Aliter autem accipitur nomen credentium eodem *capitulo excommunicamus 2.* Quod vero tales Papam esse catholicum, quando est hæreticus damnabiliter, reputantes credentes valeant nuncupari, videtur posse probari. Nam omnes damnabiliter errantes (& potissime ex adhæsione ad personam Papæ hæretici) vel sunt credentes, vel fautores, vel defensores, vel receptatores. Nõ enim plures inueniuntur, qui propter crimen ex adhæsione ad personas hæreticorum secundum iura sunt puniendi. Sed qui damnabiliter reputat Papam esse catholicum, qui est hæreticus, non est ex hoc solummodo fautor vel defensor Papæ hæretici, sicut dictum est prius. Nec est propter hoc receptator Papæ hæretici. Ergo propter hoc solummodo debet inter credentes merito computari. Nec propter hoc est hæreticus iudicandus. Quia erroribus Papæ hæretici minime credit. Nec forte crederet, si sciret errores eius. Quia ex hoc solummodo peccat, quia non vult, aut contemnit, vel non curat Papam esse hæreticum. Nullum etiam præstando auxilium, consilium, defensionem, receptationem, vel fauorem: nec forte actu ei obedit, licet forsitan sit obedire paratus: imo potest contingere quod ex alia causa quam ex causa hæresis, puta propter contentionem inter eum & Papam hæreticum de temporalibus vel ex causa alia ei renuit obedire, paratus eum totis viribus impugnare: nolens tamen scire quod sit hæreticus: nec volens permittere quod hæreticus publicetur.

Discip. Dixisti secundum vnam assertionem, quod reputantes damnabiliter Papam esse catholicum (qui in rei veritate est hæreticus) debent censeri credentes. Ideo nunc dic secundum assertionem eandem, qua pœna tales sunt plectendi. *Magist.* Pœna eorum secundum assertionem præscriptam taxatur, *extra de hæreticis cap. excommunicamus primo,* cum dicitur: *credentes præterea, receptatores, defensores & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere: statuentes si inter, postquam quilibet talium fuerit excõmunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum, ex tunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos huiusmodi, nec ad testimonium admittatur: sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionẽ accedat:*

nullus

nullus præterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineant firmitatem, nec causa aliqua ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, nullatenus eius patrocinium admittatur, si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur. Et in similibus idem præcipimus obseruari. Ex quibus verbis colligitur, quod credentes, de quibus hic fit mentio, pœna hæreticorum sunt minime puniendi. Ex quo videtur patenter inferri, quod credentes, quorũ pœna hic taxatur, non sunt hæretici iudicandi: quia si essent hæretici, pœna hæreticorum essent merito percellendi. Et ita videtur aperte ostendi, quod aliter accipitur nomen credentium in isto *c. 1. & 1. cap. eiusdem c. Excommunicamus 2.* vbi credentes hæretici dicantur. Hic autem non reputantur hæretici. Patet ergo hic qua pœna credentes, qui damnabiliter reputant Papam esse catholicum (qui tamen est hæreticus) sint plectendi. Verumtamen circa pœnas credentium & aliorum in scripturis taxatas sunt diuersæ opiniones. Vna est quod credentes, receptatores, defensores & fautores hæreticorum ipso facto sunt solummodo excommunicationis sententia inuoluti, & si nunquam nominatim à prælatis ecclesiæ fuerint denunciati excommunicati: alias pœnas non incurrunt, si satisfacere contempserint infra annum. Alia est opinio, quod omnes prædicti omnes alias pœnas ab excommunicatione post annum incurrunt, si satisfacere infra annum contempserint, siue fuerint denunciati, siue non, excommunicati. *Discip.* Dixisti secundum vnam opinionem de illis, qui reputant Papam hæreticum esse catholicum: quia nolunt scire vel non curant scire eum esse hæreticum: nunc dic de illis, qui putant Papam esse hæreticum, qui tamen non contemnunt scire. *Magist.* Respondetur, quod si sint aliqui, qui nesciunt Papam esse hæreticum, & ignorantia eorum non est affectata, neq; crassa & supina: quia in nullo resisterent illis, qui eos vellent de perfidia Papæ hæretici informare, sed parati essent eos audire, non sunt pœna aliqua feriendi, propter hoc, nisi in aliquo alio delinquere conuincantur. Ignorantia enim talis eos excusat.

Cap. XII.

In quo ponuntur tres rationes probantes, quod talibus impugnantibus Papam hæreticum non est credendum. Quarum prima infra c. 24. huius soluitur. Secunda & tertia c. 26. soluuntur.

Discip. Supra recitasti opinionem dicentem, quod volentes perfidiam Papæ hæretici declarare, debent audiri. Et quod nolentes eos audire credentes Papam hæreticum esse catholicum, sunt sententia excommunicationis inuoluti. Nunc autem dic, an talibus volentibus perfidiam Papæ hæretici declarare, fides debeat adhiberi. *Magist.* Vna assertio est, quod talibus minime est credendum. Quod probatur primo sic. Illud non debet quis facere, quod sacra pagina reprehendit. Sed fidem adhibere narrantibus aliquid sinistrũ de aliquo sacra pagina reprehendit. Eccl. 19. vbi sic scribitur: *Qui cito credit, leuis est corde & minorabitur.* Ergo homo nõ debet credere referentibus & narrantibus Papam esse hæreticum. Item, minus credenda sunt mala quę referuntur de aliquo, quam bona: quia vnusquisque pronior esse debet ad iudicandum bene de proximo quam male. Sed bona relata de aliquo non sunt statim credenda. Vnde & regina Saba cum multa excellentia audiuisset de Salomone, laudabiliter dicit ad Salomonem, vt legitur 3. Reg. 10. *Verus est sermo quem audiui in terra mea super sermonibus tuis & super sapientia tua: & non credebã narrantibus mihi donec ipsa veni & vidi oculis meis: & probaui quod media pars mihi nunciata non fuerat.* Ergo multo magis non debet quis credere narrantibus mala de aliquo. Et ita referentibus Papam esse hæreticum, minime est credendum. Secundo sic. Illud quod dissuadetur in scriptura diuina, minime est agendum. Sed credere narrantibus siue bona siue mala dissuadetur in scriptura diuina. Ergo non debet quilibet narrantibus fidem adhibere: & per consequens referentibus Papam esse hæreticum, fides est nullatenus adhibenda. Maior est manifesta: quia nihil dissuadetur in scriptura diuina, nisi peccatum, quod catholicus minime facere debet. Minor diuersis auctoritatibus scripturæ diuinæ aperte videtur posse probari Eccl. 19. sic scribitur: *Non omni verbo credas.* Et Ierem. 12. legitur: *Ne credas eis, cum locuti fuerint tibi bona.* Et Mich. 7. *Nolite credere amico.* Et Iohan. 4. *Nolite enim omni spiritui credere.* Ex quibus aliisque quampluribus colligitur, quod credere narrantibus dissuadet scriptura diuina. Quare licet aliqui narrent, quod Papa est hæreticus, eis nullatenus est credendum. Tertio sic. Nullum crimen est credendum de aliquo, antequam ordine iudiciario obseruato probatum extiterit. Sed per solam narrationem illorum, qui asserunt Papam secundum ordinem iuris minime est probatum. Igitur talibus referentibus Papam esse hæreticum fides debet nullatenus adhiberi. Minor, vt videtur, probatione non indiget: quia absque iudice vel non secundum ordinem iuris nullus debet condemnari. Maior per sanctos canones videtur aperte posse probari. Nam, vt legitur *30. quæst. 5. cap. 1. §. in tertia*, Papa ait: *Quamuis enim vera sint non tamen credenda sunt: nisi quæ manifestis indiciis comprobantur: nisi quæ manifesto iudicio conuincuntur: nisi quæ iudiciario ordine publicantur* Idem narrat Sixtus Papa, qui (legitur *c. & q. prædictis c. nullum*) ait: *mala itaque audita nullum moueant: nec passim dicta absque certa probatione quisque vnquam credat, sed ante audita diligenter inquirat: nec præcipitando quicquam aliquis*

agat. Item Augustinus (vt habetur *2. q. 3. c. in cunctis*) Constantino Mediolanensi episcopo, ait: *De vestra igitur sanctitate absit à Christianorum iudicio ea quæ maledicorum hominum rationibus conficta credimus in qualicunque modulo suspitionis adduci & sacri eloquii testimonium tenemus, vt mala malorum cum forsitan dicuntur nisi probata credi non debeant, sed citius probata vlcisci.* Hæc igitur dixi, vt nimia lenitatis esse ostenderem, si qui mala grauia credere studeant, quæ probari non possunt. Item Gregorius (vt legitur distinct. 96. cap. si quid vero de quocunque clerico ad aures tuas peruenerit, quod te iuste possit offendere, facile non credas, nec te ad vindictam res accendat incognita: sed præsentibus ecclesiæ tuæ senioribus diligenter est veritas perscrutanda* Et eadem sententia sub eisdem verbis habetur *extr. de symonia, licet Heli.* Item Augustinus in epistola ad Vicentium (vt habetur *23. q. 4. quam magnum*) ait: *Facta nocentium quæ innocentibus demonstrari vel ab innocentibus credi non possunt, non coinquinant quenquam.* Ex quibus aliisque quam pluribus videtur aperte probari: quod mala de aliquo credi non debent, antequam secundum ordinem iuris manifeste probentur: & per consequens referentibus extra iudicium Papam esse hæreticum minime est credendum. *Discip.* Videtur quod istæ vltimæ auctoritates non faciunt ad propositum: quia loquuntur solum de iudicibus & prælatis: qui non debent credere ea, quæ deferuntur ad ipsos, antequam probentur aperte: cum hoc tamen stat, quod alii debeant credere his, quæ de perfidia Papæ hæretici nuntiantur. *Magist.* Hoc videtur irrationabiliter dictum: quia illi qui leuius decipi possunt, non debent esse promptiores ad credendum narranti quam alii. Sed alii quam iudices & prælati leuius decipi possunt: quia minorem peritiam & experientiam rerum habent, quam iudices & prælati. Ergo minus debent credere huiusmodi relationibus, antequam clare secundum iudiciarium ordinem sint probatæ.

CAP. XIII.

Ponitur pro conclusione seu assertione c. 11. quinq; distinctiones & septem conclusiones. Prima probatur hic, secunda & tertia, c. 14. quarta c. 15. quinta c. 16. sexta c. 17. septima probatur c. 21.

DIscipulus. Quamuis præscripta assertio videtur bene fundata, tamen peto vt assertionem contrariam recitare digneris: & eam æque fulcire nitaris. *Magist.* Tenentes assertionem contrariam variis modis reputant distinguendum. Quorum prima distinctio sumitur ex Glossa *dist. 65. c. si quis,* quod duplex est credulitas: vna quæ spectat ad iudicem: alia quę spectat ad socios. Credulitas quæ spectat ad iudicem est illa, secundum quam iudex debet proferre sententiam. Credulitas quæ spectat ad socios est illa, qua quis extra iudicium credit socio. Secunda distinctio est: quia aut referentes perfidiam Papę hæretici vel quodcunque crimen alterius fuerunt ante prouidi & discreti & bonæ famæ: aut fures, criminosi & malæ famę: Tertia distinctio est: quia aut narrant tantum secundum famam, aut secundum certam scientiam. Quarta distinctio est, quia si referentes sunt criminosi & malæ famæ: aut ad assertionem relationis suæ adducunt alia legitima documenta, aut nulla. Quinta distinctio est: quia aut referunt notoria, aut illa quæ non sunt notoria, quæ tamen probari possunt. Iuxta has distinctiones tenent isti septem conclusiones. Quarum prima est, quod loquendo de credulitate, quæ spectat ad iudicem, nullus debet credere referentibus Papam esse hæreticum: nisi sit notorium, aut iudiciario ordine obseruato probatum. Secunda conclusio est, quod loquendo de credulitate, quæ est inter socios (secundum quod vnus socius extra iudicium credit alteri) nullus tenetur credere vni soli cuiuscunque famæ vel opinionis existat, asserens Papam esse hæreticum. Tertia conclusio, quod vni soli bonæ famæ & opinionis referenti per certam scientiam Papam esse hæreticum: potest quis credere absq; peccato, licet ei credere minime teneatur. Quarta conclusio est, quod pluribus honestis & discretis referentibus per certam scientiam Papam esse hæreticum, tenetur quis credere. Quinta conclusio est: quod referentibus prouidis, & honestis, per famam publicam Papam esse hæreticum, debet quis credere. Sexta conclusio est: quod quibuscunq; criminosis adducentibus legitima documenta, quod Papa est hæreticus, credendum est. Septima conclusio est: quod quibuscunque criminosis vel malæ famæ, si non declarauerint per legitima documenta Papam esse hæreticum, non est credendum.

Discip. Si prolixe istas conclusiones septem nitaris ostendere, librum nimis prolixum efficeres. Ideo eas succincte probes. *Magist.* Prima conclusio per auctoritates allegatas in capitulo præcedenti pro assertione contraria, sufficienter videtur esse probata. Nam auctoritates vltimæ asserunt manifeste, quod iudex non debet credere his quæ dicuntur, nisi probentur. Hoc est, non debet reputare sententiam super his quæ subiiciuntur esse ferendam, antequam sint aperte probata. Quod intelligendum est de illis quæ non sunt notoria: similiter aliis. Et ideo quicunque esset iudex Papæ hæretici, non deberet contra eum diffinitiuam

diffinitiuam sententiam ferre, antequam conuinceretur legitime, vel esset confessus: nisi esset no-
diffinitiuam sententiam ferre, antequam conuinceretur legitime, vel esset confessus: nisi esset no-
torium, ipsum esse hæreticum. In notoriis enim non est necesse ordinem iudiciarium obser-
uare. *Discip.* Nunquid ille qui esset iudex Papæ hæretici, potest absque manifesta probatione in iu-
dicio Papam hæreticum detinere: vel alter circa diffinitiuam coartare. *Magist.* Respondetur quod
tanta & talis posset fieri iudici fides extra iudicium de perfidia Papæ hæretici & de imminente per
eum periculo: quod iudex ante sententiam iudicialiter captam posset Papam hæreticum detinere.
Quod probatur sic. Æque vel magis potest iudex detinere illum, de quo est facta sibi fides extra iu-
dicium, qui maiori & periculosiori & perniciosiori crimine alligatur, quam alium de maio-
ri solum suspectum. Quia fides de maiori crimine magis debet mouere iudicem ad deti-
nendum criminosum quam sola suspitio de minori. Sed iudex potest detinere illum qui de minori
crimine & minus periculosiori, quam sit crimen hæresis, est ei suspectus. Ergo multo magis potest
detinere Papam hæreticum, de quo est sibi facta fides certa extra iudicium, quod est hæreticus,
quod intendit fideles auertere à fide orthodoxa. Maior probatur auctoritate Alexandri tertii, qui
(vt habetur *extra, de deposito c. 1.*) mandauit, vt furem suspectum iudices vel legati sub quæstione
ad rationem ponerent, etiam si oporteret vinculis alligatum, donec reddere compelleretur pecu-
niam. Vbi dicit Glossa super verbo *quæstione: Nota quod suspecti torquendi sunt & in vinculis detinendi.*
Ex quibus verbis patet, quod Alexander loquitur in casu, in quo non fuit conuictus, sed suspe-
ctus tantummodo. Etiam suspecti solummodo possunt in vinculis detineri. Item ex c. Caroli Impe-
ratoris, vt *distinct. 19. cap. in memoriam*, sic habetur: *si vero (quod non decet) quilibet siue sit presbyter siue
diaconus aliquam perturbationem machinando, & nostro ministerio insidiando redarguatur falsam ab Apostolica
sede detulisse epistolam, vel aliud quod inde non venerit salua fide & integra apud Apostolicum humilitate, penes
ipsum sit potestas, vt eum in carcerem aut in aliam detrudat custodiam vsque quo per episcopum vel per idoneos
sua partis legatos apostolicam interpellet sublimitatem, vt potissimum sua sancta legatione dignetur discernere,
& quid de talibus Romana lex statuit diffinire.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ante sen-
tentiam, & antequam sit certum, aliquem esse falsarium, licite in carcere detinetur. Quod Glos-
sa super verbo *carcerem*, aperte insinuat dicens: *si certum eum falsarium, deponitur 50. distinct. si episco-
pus, extra, de crimine falsi, ad falsariorum.* Sed vbi dubium est, sit, quod hic dicitur, in casu qui tan-
tum sunt suspecti licite detinentur. Quod etiam *extra, de rescriptis, ex literis*, innuitur manifeste.
Et hoc obtinuit consuetudo iudicum fidelium ecclesiasticorum & secularium. Igitur multo fortius
si Papa est hæreticus: & suo iudici facta est fides de eius perfidia, etiam extra iudicium licebit ei-
dem iudici præcipere (si periculum viderit imminere) Papam hæreticum etiam in vinculis de-
tineri.

Discip. Contra hoc duæ occurrunt instantiæ. Prima est, quod aliter tractandus est Papa (quam-
uis efficiatur hæreticus) quam alii in ecclesiastica dignitate constituti. Ergo licet aliquando crimi-
nosi crimine hæresis irretiti valeant detineri: tamen Papa est nullatenus detinendus. Secunda est
instantia, quod licet Papa efficitur hæreticus, tamen antequam degradetur, & traditus fuerit curiæ
seculari, gaudet priuilegio clericali. Et per consequens absque excommunicationis vinculo nullus
eum detinere valebit. *Magist.* Istæ instantiæ friuolæ reputantur. Vnde ad primam dicitur, quod
quia Papa (si efficiatur hæreticus) ipso facto tam iure diuino quam iure humano est omni dignita-
te & auctoritate priuatus: & nullo gaudet priuilegio vltra alios episcopos effectos hæreticos: imò
videtur, quod si non sit alius Papa, quando Papa est hæreticus, non potest recursus haberi ad Pa-
pam verum: quando autem Papa manente catholico, si alii episcopi efficiantur hæretici, potest
haberi recursus ad Papam verum: oportet in hoc casu speciali aliquid obseruare circa Papam hæ-
reticum, vt scilicet contra eum strictius & rigidius, quam contra episcopos, quando Papa est catho-
licus per inferiores iudices procedatur. Quia tunc non possunt habere recursum ad Papam verum.
Si vero Papa labente in hæresim manifestam electores alium Papam nouum elegerint catholicum,
videtur eodem modo procedendum per iudices inferiores Papa circa Papam hæreticum & circa a-
lios episcopos hæretica labe respersos: nisi Papa hæreticus maiori vteretur potentia temporali.
Tunc enim animosius & efficacius esset procedendum contra ipsum. Quia vbi instat maius pericu-
lum, ibi est fortius & plenius consulendum. Ad secundam instantiam respondetur, quod licet Pa-
pa hæreticus non careret omni priuilegio clericali, non propter hoc tamen iudex eius vel alius au-
ctoritate iudicis detinens ipsum sententiam excommunicationis incurreret: quia licet iudi-
ci & aliis auctoritate eius violenter clericos detinere, *extr. de sen. excommunicationis, vt famæ.*

Discip. Illa decretalis non loquitur, nisi de laicis, qui auctoritate prælatorum possunt cape-
re clericos violenter. Ergo saltem nullus laicus siue sit rex siue princeps, vel alius valet capere Pa-
pam hæreticum absque sententia excommunicationis. *Magist.* Respondetur quod hoc generale est;
quod omnis superior habens iurisdictionem coactiuam potest subditum detinere & capere absque
sententia excommunicationis. Et ideo quia reputant se sufficienter probare, quod in casu laici ha-
bent iurisdictionem coactiuam super Papam hæreticum: de qua probatione visum est *libr. 6.* ideò
dicunt, quod in casu possunt laici etiam absque auctoritate clericorum violenter Papam hæreti-
cum detinere & in vinculis custodire. Cum vero dicis, quod decretalis allegata non loquitur, nisi
de laicis, qui auctoritate superiorum possunt absque excommunicationis sententia clericos deti-
nere, respondetur quod in illa decretali vnus solummodo casus excipitur, in quo licet laicis in

clericos manus inijcere violentas. Cum quo stat, quod multi alii casus excipiantur. Et ita potest aliquis laicus in casu in Papam hæreticum absque excommunicationis causa vel sententia manus inijcere violentas.

Disc. Miror quod cum nulla lex loquitur de Papa hæretico, isti ita turpiter de punitione Papæ hæretici loqui præsumunt, cum vbi leges deficiunt, oportet ad conditorem legum recurrere. Aliter enim liceret cuilibet in tali casu, vbi leges deficiunt, ad sensum suum recurrere, & propriæ inniti prudentiæ, contra illud Prouerb. 3. *ne innitaris prudentiæ tuæ.* *Magist.* Respondetur quod vbi est aliquid necessario agendum, si leges potissime deficiunt: quia in tali casu generali & singulari nulla lex specialis est edita: nec potest conuenienter absque periculo haberi recursus ad conditorem legum in scripturis diuinis ratione & industria naturali ac rationabili scientia præcellentem: recurrendum est ad peritos in prædictis & in legibus, si possunt haberi. Si autem iudex est omnibus prædictis instructus, ipse suo sensu vti potest in tali casu. Et ideo quia de Papa hæretico leges non sunt editæ speciales, quando Papa esset hereticus & ex perfidia eius periculum immineret: & non esset Papa catholicus, ad quem conuenienter posset haberi recursus: alii iudices inferiores scripturis diuinis & iuri naturali innitendo ipsum debere debent corrigere. *Discip.* Secundum ista magis esset innitendum in casu isto Theologis & in philosophia & scientia morali peritis quam Iuristis. *Magist.* Hoc nonnulli concedunt, sicut tactum est prius, quod vbicunq; emergit dubitatio inter Iuristas, quæ per aliquam legem expressam solui non potest, ad Theologos & Philosophos est vltimo recurrendum: ad quos spectat, si fuerint præcellentes, (licet nullum gradum in theologia & philosophia habuerint) de legibus quibuscunque profundius & certius (licet non promptius) iudicare, quam ad Iuristas, nisi Iuristæ in aliis scientiis fuerint excellentes.

C a p. XIV.

Probat secundam & tertiam conclusiones positas capitulo præcedenti: quæ etiam immediate in principio capituli ponuntur.

DIscipulus. De hoc disputatum est *libro primo.* Ideo conuertas te ad conclusionem in principio *cap. præcedentis* propositam. *Magist.* Secunda conclusio in proposito est hæc, loquendo de credulitate extra iudicium, secundum quod vnus socius credit alteri, nullus tenetur credere vni soli cuiuscunque famæ aut opinionis existat narranti Papam esse hæreticum. Hoc videtur posse sic probari. Nullus tenetur credere alium esse malum, antequam probetur. Ergo nullus tenetur credere Papam esse hæreticum, antequam probetur. Sed relatio vnius nihil probat. Ergo propter relationem vnius nullus tenetur credere Papam esse hæreticum. *Discip.* Istam conclusionem nolo discuti amplius, quia satis apparet mihi certa. Ideo tertiam conclusionem probare nitaris. *Magist.* Tertia conclusio est, quod vni soli bonæ famæ & opinionis asserenti Papam esse hæreticum potest quis credere absque peccato: licet sibi credere minime teneatur: quæ videtur sic posse probari. Si duo æqualis famæ & opinionis sibi contrariantur circa idem, licet alicui credere, cui vult illorum. Sed possibile est, quod Papa & aliquis alius apud eundem eiusdem famæ & opinionis, quoad veritatem & bonitatem vitæ existunt. Ergo si vnus se gerit pro Papa catholico & alius dicit eum esse hæreticum, licet ei apud quem æqualis famæ & opinionis existunt credere, cui illorum voluerit. Et ita licet sibi credere asserenti Papam esse hæreticum. Item frustra alicuius peccatum alteri reuelatur, nisi liceat illi cui reuelatur credere reuelanti. Sed peccatum alicuius etiam occultum licite in secreto alteri qui potest prodesse & non obesse, reuelatur: imo nonnunquam reuelare debet. Ergo licet cui reuelatur credere reuelanti: & per consequens si aliquis etiam in secreto reuelet alii perfidiam Papæ hæretici licet credere reuelanti.

Discip. Hæc ratio in vno falso fundari videtur, quod videlicet licet alicui reuelare peccatum alterius occultum. Quod tamen esse illicitum multis modis videtur posse probari. Primo quidem, quia proditionem facere nulli est licitum. Sed reuelare crimen occultum est proditionem facere, teste Augustin. qui, vt legitur *2. quæst. 1. cap. si peccauerit*, ait: *Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit: secretum quoque sit quando tu corrigis, quia peccauit in te. Nam si solus nosti, quia peccauit in te, eum vis coram omnibus arguere, non eris corrector, sed proditor.* Ergo non licet peccatum occultum alicuius alteri reuelare: quia sicut corrigit aliquem prodere multis: ita conuenit prodere aliquem vni soli. Si igitur ille est proditor peccati occulti, qui multis reuelat: ita est proditor, qui vni soli reuelat. Item, quod fidelitati repugnat, nulli est licitum. Sed reuelare peccatum alicuius occultum, fidelitati repugnat, teste Salomone, qui Prou. 2. ait: *Qui ambulat fraudulenter reuelat arcana. Qui autem fidelis est, celat amici commissum.* Ergo non licet peccatum proximi alteri reuelare. Item, non solum est detractor, qui falsum dicit, sed etiam qui peccatum occultum reuelat. Sed non licet verba detractoria loqui. Ergo nulli licet crimen occultum alicuius

alterius

alterius reuelare. Ex quo patenter infertur, quod nulli licet perfidiam Papæ heretici alteri reuelare, si est occulta. Quia si quis perfidiam Papæ hæretici occultam reuelare præsumit, peccat mortaliter, Et ille, cui reuelat secreto, debet ipsum reputare peccare mortaliter. Quare ipsum pro criminoso debet habere in corde suo. Et per consequens ipsi nullatenus credere debet. Quia criminoso nunquam est credendum. Hęc sunt, quæ monent me ad tenendum, quod nullus debet credere asserenti secrete esse Papam hereticum. Porro quia non solum assertiones veras, sed etiam falsas debeam audire. Per ipsas enim nostra excitantur ingenia, iuxta sententiam Sapientis. Ideo pro assertione cōtraria satage allegare. *Magist.* Sunt quidam dicentes, quod licet non debeat quis passim crimen alicuius occultū alteri reuelare: tamen in casu, quandoq; per certitudinem, non solummodo per famam scit aliquē aliquod crimen cōmisisse, vel etiā velle cōmittere: licet sibi nō omnibus, sed alicui reuelare secrete. Et ideo si Papa perfidia heresis est respersus, & intēdit Christianos à fide auertere orthodoxa, licet vnus solet sciret, sibi liceret alicui principi aut regi vel alteri qui posset prodesse & non obesse crimen & intentionē Papæ maleuolam reuelare. Quod enim licet crimen alicuius occultum alteri reuelare, Aug. videtur asserere, qui *in Regula* sua docet, quod peccatum fratris prius præposito debet ostendi, q̄ testibus. Ergo licet alteri crimen fratris occultum pręposito reuelare. Itē, verus Christianus Christum debet in suis operibus imitari. Sed Christus crimen & intentionē peruersam Iudę occultam non solū vni, sed etiam pluribus reuelauit, cū dixit de ipso Mar. 14 *Vnus ex duodecim qui intingit mecum manum in catino me tradet.* Et Iohan. 12. sic legitur Christus dixisse Apostolis: *Amen amen dico vobis quod vnus ex vobis me tradet.* Et sequitur: *Ille est cui intinctum panem porrexero.* Et tamen intinxit panem, & dedit Iudæ Simonis Scariotis. Igitur licet peccatum alterius occultum aliis reuelare. *Discip.* Per istam rationem probaretur, quod liceret non vni soli, sed etiam omnibus reuelare peccatum alicuius occultum. Quia Christus non vni solum, sed omnibus aliis Apostolis peccatum Iudæ reuelauit *Magist.* Respondetur, quod peccatum alicuius occultum non solum vni, sed etiam multis reuelare licet: quia omnibus illis qui possunt prodesse & non obesse. Hinc est quod quia omnes Apostoli præter Iudam erant tales, quod poterant prodesse & non obesse. Ideo omnibus reuelauit peccatū Iudæ. Hanc rationem videtur innuere Gloss. *2. q. 1. ca. si peccauerit.* Quæ super verbō *promptior* obiiciens ait: *sed nunquid Dominus prodidit crimen Iudæ cum dixit: qui intingit mecum manum?* &c. post respondens ait: *respondetur: poterant prodesse.* Ex quibus verbis colligitur, quod illis licet reuelare crimen alicuius occultum, qui possunt prodesse. Et ideo si multi sunt, qui prodesse possunt, multis crimen occultum licite reuelatur. Sed quia nonnunquam inuenitur, quod omnes possunt prodesse & non obesse: imo multi obessent: ideo omnibus nunquam debet reuelari crimen occultum, quod probari non potest. Quare cum magna cautela est crimen alicuius occultum alteri reuelandum. Quia nulli criminoso quantumcunq; sit prælatus, nulli de quo sciens peccatum occultum suspicatur, quod non sit constans in amore ad omnem proximum amicum & inimicum est pandendum peccatum occultum alterius. Quia de omni tali dubitandum est, an velit tantum prodesse & non obesse *Discip.* Ergo secundum ista discipulus non tenetur reuelare peccatum occultum prælato suo in secreto *Magist.* Conceditur quando sciens peccatum occultum alterius cognoscit prælatum suum aliquando peccasse mortaliter & etiam in secreto: vel dubitat eum nolle etiam pro morte vitanda peccare mortaliter. Si autem subditus in conscientia sua reputat prælatum suum esse talem, quod nec pro aliquo temporali commodo consequendo, nec pro morte corporali vitanda vellet peccare mortaliter: tunc crimen occultum fratris non posset prælato suo reuelare secrete, & omni alii, quem talem putat, si non decipitur, potest peccatum occultum reuelare: Quia talis est ille, qui potest prodesse & non obesse. Si autem alicui alteri crimen reuelat occultum, proditor & detractor est censendus: nec debet de peccato mortaliter aliter excusari, nisi probabiliter credat, quod reuelando bono communi aut peccatori proficiat.

CAP. XV.

Vbi ponitur quarta conclusio supra c. 13. posita, & probatur 4. rationibus, scilicet, Quod pluribus honestis & discretis referentibus per scientiam certam Papam esse hæreticum, tenetur aliquis credere extra iudicium, & nota ibidem de testibus adducendis.

D*iscipulus.* Puto, quod ista materia multas habet difficultates annexas, quæ succincte dilucidari non possunt. Ideo ipsam vsque ad tractatum *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* (in quo de detractoribus, impositoribus falsorum criminum, calumniantibus & proximorum diffamātibus seu diffamatoribus in particulari sollicite indagabo) sentio differendam. Nunc vero ad quartam conclusionem assertionis *cap. decim. tertio.* recitatæ accede. *Magist.* Quarta conclusio ibi posita est, quod pluribus honestis & discretis referentibus per scientiam certam Papam esse hæreticum tenetur aliquis credere extra iudicium, Quod videtur sic posse probari.

In actibus humanis illud, quod habet maiorem probabilitatem, magis credendum est. Sed maiorem probabilitatem habet, quod dictum multorum sit verum, quam quod dictum vnius. Cum ergo Papa sit vnus, licet ipse negaret se esse hæreticum, si multi assererent ipsum esse hæreticum, magis esset credendum multis, quam Papæ hæretico. Et ita credendum est Papam hæreticum esse. *Disc.* Ista ratio nihil probat. Quia nonnunquam plus credendum est vni, quam multis. *Mag.* Si hoc esset verum rationem præfatam minime impediret. Nam si plus credetur vni quam pluribus, hoc non est præcipue propter maiorem dignitatem. Quia quilibet in dignitate constitutus plurium testimonio potest conuinci. Quod nõ esset verũ, si ex hoc ipso, quod aliquis est in dignitate maiori cõstitutus, plus esset sibi soli credendum quam aliis multis. Ergo si est plus credendum vni quam multis: hoc est vel quia meliorẽ rationẽ habet per se, vel quia melioris vitæ, vel quia de causa est magis instructus, vel propter aliquã rationem consimilem. Si ergo Papa non est melioris vitæ, quam multi, qui dicunt eum esse hæreticũ, nec magis literatus in scripturis Diuinis, nec in aliquo alio excellit: nisi in sola dignitate Papali & annexis dignitati: non est magis sibi credendum quam multis. Igitur si multi asserunt, quod Papa est hæreticus, est eis credendum. Item, non minus est credendum aliquibus extra iudicium, quam in iudicio. Sed multis in iudicio asserentibus Papam esse hæreticum esset credendum. Aliter enim Papa nunquam posset conuinci de hęretica prauitate. Ergo multis asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, est credendum. *Discip.* Ista ratio videtur peccare dupliciter. Primo, quia testes in iudicio sunt iurati. Extra vero iudicium non iurant. Magis autem credendum est iuratis, quam non iuratis. Ergo magis credendum est multis in iudicio, quam extra iudicium. Secundo, ad condemnandum Papam non sufficeret duos testes adducere: cum præsul non debeat condemnari nisi cum 72. testibus 2. *q.* 5. *præsul.* Ergo nec duobus asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, est credendum. *Mag.* Non habes mentem asserentium conclusionem supra scriptam. Non enim intendunt, quod quilibet audiens aliquos asserentes Papam esse hæreticum, statim fidem eis debeat adhibere. Sed volunt quod huiusmodi asserentes Papam esse hæreticum: antequam credatur eis, sunt cum maxima diligentia examinandi: vtrum scilicet sint parati iurare illa, quæ asserunt de Papa esse vera: vel vtrum possunt ea apertis ostendere documentis, pro qua hæresi dicunt Papam esse hæreticum: quomodo sciunt Papam huiusmodi hæresim affirmare: quomodo sciunt eum esse in sua hæresi pertinacem. Et tandem videtur expediens, quod talibus asserentibus Papam esse hæreticũ, antequam credatur eis, examinentur extra iudicium, & exigant iuramentũ quod circa ipsum Papã hæreticũ manifestam dicant veritatem, vt forte non minus tales asserentes Papam esse hęreticũ, anteq̃ credatur eis examinentur extra iudicium, quam essent examinandi in iudicio. Quamuis ad iurandum & alia facienda non debeant compelli extra iudicium, sicut in iudicio compelli valerent. Quibus rite factis credendum est eis extra iudicium, sicut in iudicio creditur. Licet credulitas in iudicio aliquem alium effectum possit & debeat habere, quam credulitas sola extra iudicium. Hæc maxime seruanda sunt circa extraneos ignotos, circa quos est sollicite inquirendum, cuius vitæ & opinionis extiterint. An etiam pro alia causa quam pro causa fidei habuerint occasionem male volendi Papæ. Per hoc respondetur ad primam instantiam, quam fecisti: quia ab asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, videtur ad maiorem cautelam debere exigi iuramentum. Ad secundam videtur respondere Glossa super præallegatum *c. præsul.* quæ quærens ibidem: *Nunquid contra Papam duplicantur testes?* Et infra respondetur dicens: *non, imo duo sufficiunt, & in hoc est deterioris conditionis, quia ipse sine comparatione alterum creatus est: & ideo sine spe veniæ damnandus est, vt Diabolus.* Dicunt tamen quod si duo tantum testes apparent Papam de hæretica prauitate accusantes, examinandi essent multum stricte, propter hoc quod Papa, qui est positus quasi signum ad sagittam, habet multos offendere. Et sic etiam dicunt, quod si quis audit duos viros sibi notos, bonos, sanctos & veraces, qui nec amore nec odio alicuius, nec timore nec cupiditate vellent alicui crimen imponere, asserentes se scire Papam hæresim manifestam & determinatam pertinaciter tenuisse, declarantes modum hæresis & pertinaciæ, debet credere eis & reputare Papam esse hæreticum. *Discip.* Quare dicunt isti, quod asserentes Papam esse hæreticum, examinandi sunt, an ea quæ dicunt de Papa possunt aperte ostendere documentis? *Magist.* Hoc dicunt propter hoc, quod asserunt dupliciter posse aliquos perfidiam Papæ hæretici declarare. Vno modo per testimonium proprium, si videlicet affirmant se audisse Papam asserentem pertinaciter hæresim determinatam & apertam; vel etiam docentem hæresim contrariam veritati catholicę, quam credere tenetur explicite. Puta si dicunt se audiuisse Papam asserere, quod fides Christiana est falsa: vel quod Christus non est verus Deus. Vel quod Christus non fuit passus: vel aliquid huiusmodi. Vel etiam si affirmant se audisse Papam pertinaciter asserere vel defendere quantamcunq; hæresim scripturę sanctæ aduersantem. Aliter possunt aliqui perfidiam Papæ hæretici declarare per testimonium proprium, seu per legitima documenta: puta si ostenderent Bullam Papę in qua diffiniretur hæresis manifeste: vel si ostenderẽt copiam Bullæ per regiones fidelium publicatam: etiam si ostenderent instrumentum vel scripturam autenticam modum quo Papa fuerit conuictus de prauitate hęretica continentem. *Discip.* Si habes alias rationes ad conclusionem prædictam adducas. *Magist.* Adhuc tertia ratio est hęc: Ad illa quę innocentiæ sunt, quilibet obligatur. Sed credere viris bonæ famæ & opinionis, cum aliqua asserunt & affirmant, ad innocentiam spectat, teste Ambrosio, qui, vt habetur 22. *q.* 4. *c. innocens*, ait: *innocens credit omni verbo. Non vituperanda facilitas, sed laudanda bonitas.* Cum ergo viri boni & veraces asserunt & affirmant modo prædicto Papam esse hęreticum, eis audiens fidem adhibere tenetur. Quarta ratio est hæc: Illud non est omitten-

tendum, sine quo societas humana & conuersatio mutua hominum rite non posset conseruari. Sed nisi vnus alteri credat, nec humana societas, nec mutua conuersatio hominum rite potest conseruari. Igitur tenetur vnus alteri credere: nisi sit aliquo crimine irretitus, propter quod de falsitate debeat haberi suspectus. Cum autem credendum est in vno, & in omnibus. quia si aliquibus in vno credendum est, hoc non est, nisi quia præsumerentur veraces. Si enim non præsumerentur veraces, non esset eis credendum. Qui autem præsumitur verax, in omnibus dictis suis præsumitur verax. Ergo veracibus asserentibus Papam esse hæreticum est credendum. *Discip.* Per istam rationem probaretur quod vni soli asserenti modo præexposito Papam esse hæreticum esset credendum. Quia præsumitur verax. Ergo in omnibus est sibi credendum. *Magist.* Respondetur quod secus est de vno & de pluribus. Quia plus est credendum pluribus quam vni. Et ideo propter assertionem multorum potest quis credere licite malum de alio quem plures asserunt esse malum. Sed quando vnus refert malum de aliquo, propter talem relationem non est magis præsumendum de illo, de quo malum narratur, eum esse malum, quam illum esse veracem, qui narrat. Et ideo nullus tenetur credere vni soli referenti Papam esse hæreticum. *Discip.* Non adducas plures rationes pro ista assertione seu conclusione: sed dic quem effectum debet habere ista credulitas. *Magist.* Respondetur distinguendo. quia aut illa credulitas fit iudici Papę hæretici, aut alii qui non est iudex eius. Si fit iudici Papæ hæretici, & qui faciunt talem credulitatem iudici sunt parati in iudicio eadem asserere, iudex ad condemnationem Papæ hæretici debet procedere. Si autem ista credulitas fit alii quam iudici, & ut talis credulitas quod Papa potest conuinci legitime: illi, qui taliter credunt Papam esse hæreticum, ipsum tanquam excommunicatum vitare tenentur. Et ideo ei nullatenus obedire debent. sed pro defensione fidei inquantum possunt modis sibi conuenientibus laborare tenentur: ne videlicet Papa hæreticus inficere valeat orthodoxos.

C A P. XVI.

Probat quintam conclusionem, c. 13. huius positam, scilicet quod viris prouidis & honestis referentibus per famam honestam Papam esse hæreticum, est credendum:

DIscipulus. Conclusionem quintam supra c. 13. præmissam discutias. *Magist.* Quinta conclusio est hæc. Viris prouidis & honestis referentibus per famam honestam Papam esse hæreticum, est credendum. Quæ sic probatur. Illis est credendum Papam esse hæreticum, propter quorum relationem Papa tanquam hæreticus est vitandus, *extra, de sententia excommunicationis. cum desideres.* Papa autem hæreticus est excommunicatus. Ergo propter solam famam publicam est vitandus. Et per consequens videtur quod referentibus Papam esse hæreticum per publicam famam est credendum. *Discip.* De hoc tactum est *libro sexto. c. 68.* vbi recitasti virtualiter opinionem eandem, quæ videtur mihi falsa. Nam quia constat quod sæpe publica fama est falsa, & sæpe ita diffamantur de crimine innocentes sicut nocentes, nullomodo videtur quod propter relationem publicæ famæ debeat Papa hæreticus censeri. Quia ita potest diffamari Papa catholicus, sicut hæreticus. *Magist.* Licet argumentum tuum non videatur habere colorem: tamen conclusio supradicta clarius, quam prius, ab aliquibus explicatur. *Discip.* Dic primo, quomodo argumentum meum non videatur habere colorem. *Magist.* Dicitur quod non obstante, quod ita diffamentur innocentes sicut nocentes, est tamen aliquis propter famam publicam euitandus, quemadmodum non obstante quod ita conuincuntur sæpe innocentes per testes, qui veraces creduntur sicut rei: tamen priusquam aliquis conuictus & damnatus fuit, siue innocens fuit siue reus, sententia est seruanda. Et si est sententia, quę sequestratione à fidelium cœtu includat, est vitandus. *Disc.* De hac responsione in alio tractatu faciam mentionem. Ideo dic, quomodo prædicta conclusio explicatur. *Magist.* Distinguitur de referentibus per famam publicam, Papam esse hæreticum. Quia aut narrant famam publicam, quam sciunt à quibus orta fuit: aut quam nesciunt à quibus orta fuit, nec an aliæ aliquę personæ possunt veritatem famę probare. In primo casu videtur quod propter talem narrationem sit Papa hæreticus ab audientibus euitandus. In secundo casu non videtur quod debet euitari.

C A P. XVII.

Probat conclusionem sextam supra c. 13. positam, scilicet quod quibuscunque criminosis adducentibus legitima documenta, vel indicia manifesta, quod Papa est hæreticus, est credendum, & quomodo & qualiter, exponitur ibidem. Et etiam notatur distinctio inter legitima documenta & indicia manifesta. De legitimis documentis tractatur in 15. c. & 18. de indiciis manifestis c. 20.

DIscipulus. Illa conclusione dimissa, de qua te alias diligenter interrogabo seu interrogare intendo, disscere conclusionem sextam, supra *cap. decimo tertio.* recitatam *Magist.* Conclusio sexta est, quod quibuscunque criminosis adducentibus legitima documenta vel indicia manu-

manifesta, quod Papa est hæreticus, est credendum. Non quidem quod propter assertionem crimi-nosorum, sed propter ipsa documenta legitima & indicia manifesta credatur Papa esse hæreticus. *Discip.* Quæ sunt illa documenta legitima & indicia manifesta, propter quæ credendum est Papam esse hæreticum? *Magist.* De hoc tactum est supra *c. 15.* vbi dictum est, quomodo possunt aliqui perfi-diam Papæ hæretici declarare per legitima documenta. *Disc.* Si illis aliquid est addendum secundum raliter opinantes, non differas explanare. *Magist.* Inter legitima documenta & indicia manifesta di-stinguunt. Nam *legitima documenta* vocant scripturas perfidiam Papæ hæretici absq; pallio compro-bantes. *Indicia manifesta* vocant suspitiones seu præsumptiones, probabiliter perfidiam Papæ hære-tici comprobantes. *Discip.* Pone exempla de prædictis. *Magist.* De legitimis documentis supra c. 15. posita sunt exempla. Quorum primum est de Bulla Papæ hæretici, in qua aliquis error contra do-ctrinam Ecclesiæ affirmatur. Secundũ est de copia Bullę eius. Tertium est de aliquo instrumento vel scriptura autẽtica modum, quo fuit Papa hæreticus cõuictus de hæresi, continente. Et quartũ potest esse vel scriptura autentica alicuius prælati vel principis transsumptum Bullæ, vel illius particulæ in qua error hæreticalis asseritur, continens. *Discip.* Antequam exemplifices de indiciis manifestis, pe-ro vt tractes duo exempla prima de legitimis documentis: & primo primum. *Magist.* Quod propter talem Bullam Papæ hæresim asserentem sit credendum Papam esse hæreticum, sic videtur posse pro-bari. Quia quod non esset credendum Papam esse hæreticum propter huiusmodi Bullam, aut hoc est quia Papa posset sub Bulla hæresim asserere absq; hæretica prauitate: aut quia taliter Bullæ fides minime esset adhibenda. Non propter primum, quia supra *lib. 4.* vides probatum aperte, quod Pa-pa sub Bulla asserens hæresim est pertinax. Et per consequens hæreticus reputandus: quia non est pa-ratus corrigi, & vltimata deliberatione hæresim diffinuit. Nec propter secundum: quia Bullæ Papa-li fides debet adhiberi. *Discip.* Videtur quod isti sint sibiipsis contrarii. Nam asserere videntur, quod Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Ergo nec Bullæ suæ fides debet aliqualiter ad-hiberi. Et ita Papa propter suam Bullam minime est hæreticus reputandus. *Discip.* Dicunt quod ipsos nequaquam intelligis. Cum enim dicunt, quod Papæ hæretico nullo modo est credendum, intel-ligendum est pro se vel contra alium. Et tamen sicut cuilibet criminoso credendum est contra se. Vnde si criminosus confiteatur factum suum, creditur sibi, quia aliter propter confessionem pro-priam minime damnaretur. Si tamen criminosus confiteatur vel asserat crimen alterius, sibi nulla-tenus est credendum. Similiter dicunt, quod diffinitioni hæreticali Papæ hæretici bene credendum est contra Papam, vt propter eam hæreticus iudicetur: sed Bullę huiusmodi in aliis non est creden-dum. Si enim in eadem Bulla vel alia Papæ hæretici aliquid asseratur contra fidem, vel etiam in præ-iudicium cuiuscunq; catholici, sibi nullatenus est credendum: quia nullo negotio supra alium Papæ hæretico est credendum.

C A P. XVIII.

In quo ponitur secundum documentum legitimum, scilicet de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur. Vbi etiam ponuntur duæ conclusiones, prima scilicet, quod de constitutione hæreticali Papa solenniter & publice promulgata nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Vbi notantur sex casus, in quibus ignorantia non excusat. Secunda vero conclusio probatur c. 19.

D*iscipulus.* Dicas secundum exemplum de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur: quod propter talem copiam siue transsumptum Papa debeat hæreticus iudicari. *Magist.* Hoc vi-detur posse probari sic. In omnibus credendum est copiæ siue transsumpto Bullæ Papæ catholici. Ergo credendum est copiæ siue transsumpto Bullę Papę hæretici, in his quæ sunt contra ipsum. An-tecedens videtur probatione minime indigere. Consequentia probatur propter hoc, quod tan-tum valet copia siue transsumptum Bullæ Papæ catholici (quantum ad omnia quæ continet) quantum valet ipsa Bulla hæretici Papæ contra se. Sed ipsa Bulla Papæ catholici valet quantum ad omnia quæ continet & includit. Ergo sicut in omnibus credendum est Bullæ Papæ catholici, ita quantum ad illa quæ sunt contra Papam hæreticum credendum est Bullæ Papæ hæretici. *Discip.* Videtur quod nec transsumptum Bullæ Papæ catholici, nec transsumptum Bullæ Papæ hæretici à criminosis vel infamibus diuulgatum fidem facere debeat cuicunque: quia sicut vita crimino-sorum debet esse suspecta, ita etiam tales transsumptiones statutorum vel ostensiones transsum-ptorum Papalium debent esse suspectæ, vt nullus talibus ostensionibus statutorum Papalium fi-dem debeat adhibere. Quia non debet quis propter criminosos credere illa esse vera transsum-pta. *Magist.* Ad hoc respondetur distinguendo de diffinitionibus Papæ siue hæretici, siue catholi-ci: quia aut sunt publice & solenniter promulgatę, aut non. De primis dicitur, quod ignoran-tia talium non excusat post duos menses. De secundis dicitur: quod de eis potest per ignoranti-am excusari. Et per hoc dicitur ad argumentum, quod fecisti concedendo quod propter crimi-nosos siue ostensionem transsumptorum Papalium à criminosis factam, nullus teneatur credere vnquam

vnq[illegible] Papam esse hæreticum. Tamen propter huiusmodi ostensionem [illegible] rum P[illegible] pa- liun[illegible] entium prauitatem hæreticam à criminosis factam, si aliquis in [illegible] Pa- pam [illegible] diffinitionem dedisse, debet inquirere veritatem. *Discip.* Hic deberent [illegible] duo pr[illegible] a- re. [illegible] primum est, quod de constitutione hæreticali Papæ publice & solenniter promul[illegible] nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Secundum est, quod propter verba criminosorum i- gnorantes talem constitutionem hæreticalem Papæ deberent quærere veritatem. Vnde de [illegible] du- obus velis differere: & non solum [illegible] feras circa ipsa sententiam prædictorum, sed etiam [illegible]. *Magist.* Circa primum sunt diuersæ sententiæ. Vna est, quod nullus de constitutione hæreticali Pa- pæ post duos menses potest per ignorantiam se excusare. Nec potest in hoc casu ignorantiam allegare. Si allegat non est sibi credendum, nisi ignorantiam probauerit: quemadmodum nullus potest ignorantiam allegare de constitutione Papæ catholici post duos menses: quia eam omnes scire tenentur, & omnes ad eius obseruantiam obligantur. Et ista videtur sententia [illegible] Glossatorum *decretalium & decretorum.* Vnde de sententia publice promulgata cardina[illegible] um in [illegible] a lega- tionem suam, de qua minus videtur, dicit Gloss. *extra, de postulationibus. ca. prim. Cum publice sententia illa fuerit publicata, eam ignorare non potest nec debet: & præsumitur eam scire 15. q. 2. quia & humanu. 16. dist. quod dictu.* Et infra: *vbi enim allegatur ignorantia circa ea quæ plurimi sciunt & publice fiunt, non creditur nisi hoc fieri probet.* Item, Gloss. *extra, de constitutionibus. c. cognoscentes,* [illegible] de consti- tutione Papæ ait: *ex quo publice publicata est, tenetur ad ipsius obseruantiam. Et omnes obligat post [illegible] menses à tempore publicationis elapsos.* Item, Gloss. *19. dist. ca. vltim.* [illegible]: *nulli licet ignorare ea, quæ publice facta sunt.* Item, Gloss. *2. quæst. prim. cap. licet,* ait: *In his quæ publice facta sunt, non potest contra- dici.* Item, Gloss. *dist. 54. vbi,* ait: *vbi aliqua sunt publice facta, nemo audiatur contradictor.* Ex quibus aliisque quamplurimis colligitur (vt habetur) quod non solum non auditur, qui allegat se igno- rare constitutionem Papæ publice promulgatam, sed etiam qui allegat se ignorare alia qu[illegible] cun- que, quæ tamen publice facta sunt. Quia quamuis dicat se nescire Papam edidisse constitutio- nem, in qua assertio quæ est hæretica diffinitur, non est sibi credendum: quia ex quo talis consti- tutio hæreticalis est publice promulgata, quilibet præsumitur scire ipsam. *Discip.* In quo fundant se Glossæ prædictæ. *Magist.* In legibus ciuilibus & canonicis quampluribus se fundant: de qui- bus sufficiat adducere Epistolam Innocentii tertii ad Decanum & Capitulum Senonense, quæ po- nitur *extra de postulationibus, cap. prim.* in qua ponens allegationes procuratoris Episcopi Altissio- dorensis, volentis eundem Episcopum per ignorantiam excusare, & eum excludens sic ait: *Que- niam antequam idem Magister ad Sedem Apostolicam accessisset (nobis quasi pro certo constabat) quod Episco- pus interdicti sententiam non seruasset: quod & idem Magister non negauit in fratrum nostrorum præsentia requisitus à nobis in ipsius Episcopi excusationibus allegans, quod sententiam latam nullatenus contra nos ser- uare tenebatur, quod ad eius notitiam nec per cardinalem tunc Apostolicæ Sedis legatum, qui eandem senten- tiam promulgauit, nec per deputatos ad hoc executoris mandatum vel literas peruenisset.* Et infra: *quod nec sufficit, imo nec proficit ad excusationem prædicti Episcopi, cum cardinalis idem sententiam interdicti præsen- tibus multis solenniter ac publice promulgauit, & eadem interdicti sententia in regno Franciæ iam à multis publice cœperit obseruari: nec sit necessarium, cum constitutio solenniter editur ac publice promulgatur, i- psius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum vel literas inculcare: sed illud solum sufficit, vt ad eius obseruantiam teneantur, qui nouerint eam solenniter editam ac publice promulgatam, & esset con- tra quosdam, qui Sardicense concilium non seruabant, tanquam illud non habuerunt aut perceperunt canoni- ca auctoritate, in quo eis non facile facultas credendi tribuitur, cum idem penes illos in suis regionibus actum fuit & receptum.* Ex quibus verbis colligitur, quod constitutione aliqua publice ac solenniter promulgata, nulli eam ignorare licet: ita quod si fuit constitutio Papæ omnes ligat & omnes e- am scire tenentur. Si autem fuit prælati inferioris omnes de sua iurisdictione debent scire ipsam. Ex eisdem etiam infertur, quod illa quæ publice fiunt nemini commoranti in loco vbi publice fi- unt, licet ignorare. Ex quibus concluditur, quod si Papa constitutionem hæreticalem publice & solenniter promulgat, nemini licet ignorare ipsam.

Discip. Non apparet, quod omnes debeant scire constitutiones Papæ hæretici: cum non sit verus prælatus omnium. Ad nullius autem constitutiones constringuntur Christiani, nisi veri Pa- pæ. Quia constitutio solius veri Papæ omnes astringit. *Magist.* Respondetur, quod ad sciendum constitutiones Papæ hæretici quilibet, qui nescit eum esse hæreticum, & reputat eum verum Pa- pam, est astrictus. Sed postquam scit Papam esse hæreticum, non tenetur scire constitutiones e- ius posteriores, nisi sicut cæterorum hæreticorum scripta & dicta. In casu autem catholicus obli- gatur ad sciendum constitutiones & dicta hæreticorum: non ad probandum, sed ad improban- dum. Ex quibus infertur, quod quilibet tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ nisi sint aliqui, qui per alium modum quam per constitutionem hæreticalem sciant ipsum esse hæreticum. Quod enim quilibet alius tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ probatur: quia aut ante- quam scit constitutionem hæreticalem ipsius reputat eum verum Papam, aut non reputat eum verum Papam. Si reputat eum verum Papam: ergo tenetur scire constitutionem eius. Si non re- putat eum verum Papam: hoc non est, nisi quia scit vel tenetur scire constitutionem hæreticalem eius. Et ita vel scit & tenetur scire constitutionem hæreticalem eius, si nesciit eum esse hæreticum per alium modum.

ad accusandum & testificandum in iudicio admittendus, tamen in quibusdam criminibus enormibus ad accusandum & denunciandum deberet admitti, licet nunquam fides ei debeat adhiberi, nisi per legitima documenta suæ assertionis probauerit veritatem, ita detractores regulariter audiri non debent: in casu tamen magno pro magno periculo euitando, præsertim si aliqua indicia veritatis præcedetent, deberent audiri ad aperiendum vias inuestigandi citius veritatem, nullus tamen debet eredere eis.

Cap. X.

Vbi inuestigatur de his, qui impugnant Papam hæreticum, vtrum tales sint audiendi etiam ab ignorantibus Papam esse hæreticum, & respondetur, quod sic, & probatur 9. rationibus.

D*iscipulus.* Licet Dominum summum pontificem nunc Dei prouidentia in cathedra sancti Petri sedentem, Dominum videlicet Iohannem 22. catholicum atque sanctum ab omni hæretica prauitate alienum absque omni dubitatione existimem, & ideo omnia quæ dicta sunt de papa hæretico & dicentur, de ipso nullo modo intelligam, quia tamen probabiliter existimo, quod papa (cum non sit confirmatus neque in gratia neque in fide) in hæreticam valeat incidere prauitatem, in quo cum Fratre Michaele quondam generali Ministro Fratrum Minorum complicibusque suis connenio, qui (vt audio) probare nituntur, quod in his, quæ proponunt contra Dominum summum pontificem, sunt à catholicis audiendi: eorumque scripta contra doctrinam ipsius & personam eius à fidelibus sunt videnda, & cum deliberatione prouida discutienda & examinanda, quod & Dominus noster summus pontifex de scriptis eorum fecisse dignoscitur, cum ad scripta eorum etiam sub Bulla subtiliter & sufficienter respondit: peto vt motiua dicentium, quod volentes informare ignorantes papam esse hæreticum de erroribus eiusdem papæ hæretici atque pertinacia eius, si periti & bonæ famæ reputati ante fuerunt, sint ab ignorantibus papam esse hæreticum audiendi, forsitan enim pro tempore, quo aliquis papa futurus efficeretur hæreticus, posset esse vtilius vel ad probandum vel ad improbandum, expedit enim nonnunquam scire motiua impugnantium veritatem. *Magist.* Mihi videtur, quod intendis ponere casum, quod papa in rei veritate sit hæreticus, & quod aliqui catholici satagunt eius errores & perfidiam publicare. *Discipul.* Ita est vt dicis: vnde procedas ac si papa esset hæreticus, quamuis in rei veritate non sit. *Magist.* Quod catholici imponentes papæ (quantumcunque fuerit hæreticus) prauitatem hæreticam sint ab ignorantibus papam esse hæreticum audiendi: illi præcipue, qui antea bonæ famæ fuerunt, videtur multis modis posse probari, primo quidem sic. Illi, qui sunt pro aliqua causa ab aliquibus defendendi, sunt multo fortius audiendi ab eisdem, cum minus sit audire aliquos, quam defendere eosdem, sed catholici imponentes papæ hæreticam prauitatem, sunt etiam ab ignorantibus papam esse hæreticum, defendendi, ergo multo fortius audiri debent ab eisdem. *Discipul.* Video, quod ratio ista dependet ab illis, quæ dicta sunt, supra *libro 7. a. c. 37. vsque ad c. 55.* quia per illa videtur minor posse probari, ideo istam rationem noli amplius pertractare: sed si aliquas cogitasti, adducas. *Magist.* Secunda ratio ad eandem conclusionem talis est, velox ad audiendum debet præbere aures illis, qui errores & perfidiam papæ hæretici impugnare nituntur, sed omnis homo debet esse velox ad audiendum, tardus vero ad loquendum, ergo &c.

Discipul. Ista auctoritas beati Iacobi pro istis non facit: quia homo velox debet esse ad audiendum bona: non autem ad audiendum mala, ergo per hanc auctoritatem probari non potest quod ignorantes papam esse hæreticum debeant audire illos, qui volunt eius errores & perfidiam publicare. *Magist.* Respondetur, quod auctoritas beati Iacobi non tantum de bonis, sed etiam de malis audiendis debet intelligi, quia dicit beatus Iacobus: *debet esse quisque velox ad audiendum: sicut debet esse tardus ad loquendum*, nam eodem modo proportionabiliter debet intelligi, quod beatus Iacobus dicit, sit omnis homo velox ad audiendum mala, non vt credat vel approbet: se[d] vt caueat & enitet. Et ex hoc potest tertia ratio formari, homo debet esse velox ad audiendum i[l]la quæ scire potest esse vtilia sibi & toti communitati, sed scire papam esse hæreticum (quando e[st] hæreticus) potest esse vtile cuilibet fideli & toti communitati fidelium: quia per hoc facilius & me[]lius eius malitiæ resisterent, ergo quilibet debet libenter audire volentes errores & perfidiam pap[æ] hæretici publicare. Quarta ratio est hæc. Illa debet homo catholicus libenter audire, quæ de[]bet velle scire, illa autem quæ cauenda sunt, debet catholicus velle scire, quia cauenda nisi sciant[ur] caueri non possunt, non tantum autem debet catholicus cauere peccatum in se: sed etiam debe[t] quantum in se est cauere pericula, quæ communitati vel fidei imminere dicuntur, si autem pap[a] infectus fuerit hæretica prauitate: periculum imminet fidei orthodoxæ, & per consequens offeren[]tes se ad prodendum & ad monstrandum perfidiam papæ hæretici, debent libenter audiri. Quin[]ta ratio est hæc. Hoc debet catholicus libenter inquirere, cuius veritatem (cum non sciat) tene[]tur inquirere, sed si catholicis etiam ignorantibus papam esse hæreticum nunciatur eius perfidia, [i]psi tenentur veritatem inquirere, ergo tales nunciantes papam hæreticum debent audiri. Mai[or]

videt[ur]

videtur probatione minime indigere. Minor auctoritatibus diuinæ scripturæ videtur posse probari: nam sicut supra allegatum existit, Deut. 13. sic legitur: *Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: egressi sunt filii Belial de medio tui: & auerterunt habitatores vrbis suæ atque dixerunt: eamus & seruiamus diis alienis quos ignoratis, quære sollicite & diligenter rei veritatem perspecta.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod cum aliqui dicunt, quod aliqui volunt fidem corrumpere, veritas est sollicite inquirenda, ergo si aliqui asserunt papam hæreticum velle fidem corrumpere orthodoxam: illi fideles & ignorantes papam tali respersum perfidia, debent sollicite quærere veritatem, quod etiam Iob. 29. innuitur, cum ipsemet Iob dicit: *causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum alicuius causæ, quæ potest esse in detrimentum omnium, veritas ignoratur, debet diligentissime inuestigari, hinc Salomon Prouerbio. 25 ait: *gloria regum est inuestigare sermonem,* quod verum est, cum periculum imminet publicæ vtilitatis. *Discipul.* Illæ auctoritates nihil faciunt pro conclusione intenta, quia auctoritates prædictæ & consimiles de prælatis & iudicibus que regentibus (duntaxat) debent intelligi, quia illorum & non aliorum est inquirere subditorum excessus, cum mala fama de eis exierit secundum canonicas sanctiones. *Magist.* Dicitur aliis, quod verba auctoritatum prædictarum, & etiam sacrorum canonum, quibus asseritur, quod prælati ad corrigendos subditorum excessus debent assurgere, nequaquam intelligis, quia correctio est duplex, vna est potestatiue per publicam punitionem, & hæc pertinet ad prælatos, & in sublimitatibus constitutos, alia est per simplicem monitionem, & hæc pertinet ad omnes charitatem habentes, quia vnicuique præcipitur amouere malum cuiuslibet subditi & prælati (si potest) sic inquisitio siue inuestigatio peccati alterius, vna est potestatiua & iudicialis, qua quis compellit alios ex officio, vel potest compellere dicere veritatem de peccato, & etiam de mala intentione alterius: vel etiam periculi, quod potest sibi & aliis imminere, alia est per simplicem interrogationem absque omni præcepto & solennitate, seu compulsione & punitione nolentium, quam sciunt dicere veritatem, & ista inquisitio, seu inuestigatio peccati vel periculi (quod sibi potest & aliis imminere) spectat ad omnes, qui curam de se & aliis habere debent, omnes autem non solum de ipsis: sed etiam de proximis, quos (sicut seipsos debent diligere) tenentur aliquam curam & sollicitudinem pro loco & tempore (& cum aliis circumstantiis determinatis requisitis) habere, iuxta illud Apostoli ad Roman. 12. *sollicitudine non pigri,* quod non tantum dicitur ad prælatos, sed etiam ad subditos, quorum est aliquam sollicitudinem non solum pro se, sed etiam pro omnibus aliis inferioribus, æqualibus & superioribus, quando conuenienter possunt, habere.

Discipul. Ista responsio apparentiam videtur habere, si quilibet teneretur pro omnibus superioribus & aliis aliquam sollicitudinem & causam habere, & ideo indica si hoc potest aliquo modo probari.

Magist. Hoc Apostolus in diuersis locis insinuare videtur. Nam 1. Corinth. 12. expresse, vt apparet, probare conatur, quod exemplo membrorum corporis, quorum quodlibet aliquam sollicitudinem videtur habere de alio debet esse sollicitus. Vnde ibidem Apostolus: *Non sit schisma in corpore: sed in idipsum pro se inuicem sollicita sint membra, & si quid patitur vnum membrorum: compatiuntur omnia membra, siue dum gloriatur vnum membrorum: congaudent omnia membra.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod cum simus membra vnius corporis, quilibet pro omnibus debet esse sollicitus, hoc dicit Glos. *non sit schisma, id est discordantia in corpore humano vel in ecclesia, vbi debet esse vnitas, sed omnia membra potius sollicita sint, ita vt tendant in idipsum: id est in id sollicitudinis, quod sit ipsum indifferens, vt non minus pro alio quam pro seipso sollicita sint.* Ex quibus aperte colligitur, quod omnes de omnibus sollicitudinem debent habere, quod etiam Apostolus ad Ephes. 4. aperte insinuare videtur, cum dicit: *digne ambuletis vocatione qua vocati estis cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Ex quibus patenter habetur, quod sicut omnes se debent inuicem supportare, ita pro inuicem debent esse solliciti, ne vnitas in eis rumpatur, vnitas autem spiritus in catholicis rumpitur, si papa efficeretur hæreticus, ergo omnes, qui sunt membra corporis Christi, debent esse solliciti, ne fides catholica, quæ est fundamentum vnitatis spiritus, & omnium bonorum spiritualium, corrumpatur, & ita omnes tenentur audire illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici satagentis fidem corrumpere orthodoxam ad occupandum periculo fidei publicare. *Discipul.* Debent ergo catholici aliquas occupationes dimittere & intendere illis, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare? *Magist.* Non dicunt illi, quod omnes teneantur omnes alias occupationes dimittere: sed dicunt, quod iudicandum est de audientia danda illis, qui volunt perfidiam papæ hæretici publicare: sicut iudicandum est de aliis actibus affirmatiuis, qui cadunt sub præcepto, quod non obligant ad semper: sed loco & tempore cum circunstantiis debitis requisitis, & ideo non est facile certam regulam dare in speciali, quo tempore tenetur quis de necessitate salutis audire illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare. Potest tamen dici, quod tunc ad hoc tenetur vnusquisq; , quando nõ habet rationabilem excusationem, quare tunc eos minime audire teneatur. Si enim sit aliis occupationibus vtilibus & vrgentibus occupatus, potest rationabiliter respondere: *modo mihi non vacat audire,* si aũt non sit aliqualiter occupatus, nec impeditus: se excusare non põt, si autẽ dimittit illos audire, vel q̃a de periculo fidei minime curat, aut q̃a reputat facta fidei ad se nullatenus pertinere, vel quia reputat papam catholicum, vel ei com-

ei complaceat aut saltem ei nullatenos displiceat, noo audiendo peccat mortaliter, & inter credeo-tes damnabiliter papæ hæretico (licet nulli errori eius explicite credat) est merito compotan-dus.

Disc. Cerno, qood isti oon damoaut omnes istos, qui nolunt audite eos, qui volont perfidiam papæ hæretici diuulgare: sed tantummodo illos, qui absque tationabili causa eos audite tecusaut, putautes quod nec timor papæ, quem tepotant catbolicum: oec dilectio ad ipsum: nec odium ad publicantes perfidiam eius: nec aliquid tale eos valeat excusare: sed solummodo vtilior occupa-tio, cui suut iuienti, aur alicaius periculi maiotis vitatio, diuulgaiionis ioutilitas vel aliod simile eos-dem apud Deum valeat excusare, & ad istam intentionem aliquas rationes (si quas audisti vel vidisti, aut etiam cogitasti siue magua discussioue causa abbreuiationis bteuiter tangendo) allcga. *Magist.* Sexta tatio est hæc. Qui non est ex se sufficiens ad ageodum recte ea, quæ incumbunr sibi, aliorum qui eum cupiunt informare debet audire consilia, sed quilibet debet esse sollicitus, sicut probatum existit, de fide catholica, ne per qoemcunque aliqualiter sobuertatur: debetque corrumpere fidem volentibus quantum sibi licet pro gradu suo & officio obuiare vitilitet, ergo si non est sufficientet informarus de illis, qui volunt fidem destroere, debet audire eorum consilia, & informationes, qui eum cupiunt dc talibos informare. Minot ex his quæ dicta sunt supra io ratioue qointa videtur posse ptobari. Maior autem auctoritatibus diuinæ scripturæ insiouarur aperte. Eccles. 32. sic scribitur: *fili siue coufilio nihil facies: & post factum nou pœnitebis*, & Prouerbior. 13. c. vbi ait Salumo. *qui autem sapiens est audit consilia*, & idem in eodem ait: *qui autem cum coufilio agunt, reguntur sapientia*, &, vt legiiur Tobiæ 4. Tobias filiom suom instroeos ait: *coufilium autem à sapieute semper perquire.* Ex quibus aliisque verbis qoam plutibus colligitur euidentet, quod io arduis negotiis oon solum audienda, sed etiam tequirenda sunt consilia peritorum, cum ergo oegotium fidei, quando scilicet fides catbolica impugnatur præcipue ab illo, qoi plorimos trahere potest ad suos ertoies, cuiusmo-di est papa bæreticus, sit arduissimum negotium: in hoc casu oportet non solum audire, sed requi-rete consilium & informationes eorum qui perfidiam papæ bætetici noo ignorant, vndecuoque in-notoit eis.

Discipul. Quamuis autea cngitauerim, quod ratiooes istæ nequaquam discoterentur prolixe: volo tamen contra istam mouere doas instantias, quarum prima est: quod quamuis in ar-duis peritorum sunt informatiooes & coosilia requirenda: non tameu suut tequirenda, oisi ab his, ad quos buiosmodi spectant negotia. Negotium autem fidei quando papa esset hære-ticus, uon spectat nisi taotummodo ad prælatos, & noo ad simplices oec ad laicos, vnde ad reli-giosos pauperes & ad alios, oisi essent Cardinales vel Patriarchæ aut episcopi, nullateous pertine-ret, & ideo alii noo tenerentur audire volentes perfidiam papæ hæietici declarare: præsettim si fuetit à supetioribus eis ioiunctum vel præceptum, quod eos audire nou debeant. Secunda in-stantia est, quod quamuis in arduis sint consilia requirenda, non oportet consilia quærere, oisi quando videtur periculum imminere, & ideo illi qui nesciunt papam esse hæreticum, cum uoo sentiant ex perfidia papæ hærerici aliquod peticulum imminete: non teneutur eos audire, qui volunr eos de perfidia papæ hæretici informare, hæ sunt instantiæ qoæ rationem prædictam tota-liter videntur tefellere: & tamen quomodo respoodere contingat ad ipsas, eoarra. *Magist.* Pu-tant uonnulli, qood istæ instantiæ ex igoorantia intelligentiæ scripturarum emanaut, ptimam autem instanriam dicont absurditatem perniciosam & periculosam & hæreticalem ac etiam stul-tissimam continere, quæ est illotum assertio & inuentio, qui suam desidiam, immo oequitiam pessimam palliare nitunrur, est aurem hæc absurditas, quod negotium fidei, quaodo papa esset hæ-reticus, nullo modo spectat ad simplices & pauperes, sed solummodo ad ptælatos, puta Cardina-les, archiepiscopos, & episcopos: & non ad pauperes religiosos, nec ad laicos, uec ad clericos sub episcopis constitutos, quam absurditatem Diabolicam arbitrantut ex astutia Diaboli ad subuer-sionem fidei adinueotam, qunmodo enim defensio pattiæ pertinebit ad omnes, si defeosio fidei, quæ est amplius quam patriam defendeie, noo spectat ad omnes? aut quomodo defensio ptoptiæ vitæ pertinebit ad subiectos simplices & pauperes, si defensio fidei, quæ dcbet esse vnicuique carior, quam vita corporalis non spectat ad omoes?

Discipul. An negotium fidei spectat ad omnes, discussum est *libro 6.* ideo de hoc ad præseos per-transeas: & tantummodo dic, quomodo respondetur ad boc, quod dicitut quod si superiores io iuoxetint subditis ne aodiant illos, qui volnnt peifidiam papæ hæretici diuulgare, noo debeot eos audire. *Magist.* Respondetur, quod in hoc casu est magna cautela & prudenria procedendom, & forma mandati est diligentissime inspicienda: aliæque circumstantiæ subtiliter sunt pensandæ. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod sicut ex sacris canonibus *3. quæst. 3. si quis episcopus & c. non enim, & c. si Dominus*, & aliis innumeris colligiiur euidenter, noo esse supetioribus obediendum in omnibus, si enim aliqnid præcipiunt, quod est contrarium scripruris diuinis, aut iuri uatutali aut vergat iu patens dispendium honoris vel fidei ortbodoxæ, vel commuuis booi, aut in sa-lutis spiritualis & corporalis dertimentum: non debeot eis subditi obedire: sed sententiam bea-ti Giegorii debent in memoria retinere, qui (vt legitur *2. quæst. 7. captul. admonendi*,) ait: *Ad-monendi sunt subditi, ue plus quam expediat sint subiecti: ue dum studen plus quam necesse hominibu subu.i compellantur vitia eorum venerari*, & ita in dispendium commuois boni subdiri superio-ribus nollatenus debeot obedire. Per hoc ad propositum respondetur. Quod si subditi

man

mandant superiores, nedum vt tales volentes perfidiā Papæ hæretici declarare, nullatenus audiant, nullam causam rationabilem (quare audire non debeant) assignantes: subditi (tanquam sinceri fidei zelatores & fidem omni homini præferentes) eis rescribent, quod eos intendunt audire ad instar prælati, cui mandat Alexander tertius, vt habetur *extr. de hæreticis c. si quando*, quod si mandatum apostolicum adimplere non debeat, causam rationabilē (quare adimplere nō valeat) per literas studeat intimare: ita in hoc casu subditi debent suis superioribus intimare, quod eorum mandatum adimplere non debeant, dum tamen in audiendo tales nullum sit periculum. Non audiendo enim posset grande fidei periculum imminere. Si autem in tali mandato causa rationabilis exprimatur quare subditi audire non debeant volentes Papæ hæretici perfidiam declarare, quia sunt de calumnia, mendaciis vel detractione aut inimicitia conuicti, non essent (saltem in publico) audiendi: nisi verisimiliter appareat, quod vias scirent dare probabiles, quibus perfidia Papæ hæretici panderetur. In omnibus enim talibus non voluntatem prælatorum, qui forte timore, ambitione, vel cupiditate essent corrupti, sed honorem Dei, & defensionem fidei deberent attendere, & illud dictum Pet. Actor. 5. *obedire oportet Deo magis quam hominibus*, memoriter retinere. *Discip.* Dic ad secundam instantiam. *Magist.* Respondetur quod non solum arduis in negociis, vbi peritia propria non suppetit: tunc sunt peritorum consilia requirenda, quando quis videret periculum imminere: sed etiam quando eminens periculum nunciatur, maxime si à fide dignis & prouidis intimatur non volentibus denunciato periculo obuiare, attendat illud apostoli 1. ad Thessal. 5. *Cum dixerint pax & securitas, tunc & repentinus superueniet etiam interitus*, scil. Fidei orthodoxæ. Sicut in corporibus infirmorum postquam conualuerint, forte superueniet nonnullorum interitus corporalis. *Discip.* Breuiter tange alias rationes. *Magist.* Septima ratio est, quæ ex prædictis accipit fulcimentum. Quæ potest sic formari. Illi debent audiri, qui grande periculum omnibus imminere asserunt & affirmant, ne audire nolentes eum eos apprehendit periculum necessitate dicant intra se illud Sapient. 5. Pœnitentiam agentes & præ angustia spiritus gementes his scilicet qui nobis nunciauerunt pericula quæ super euenerunt nobis: *hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii nos insensati vitam illorum existimabamus sine honore.* Vnde de nolentibus audire pericula nunciantes dicitur Ezech 33. *audiens autem quisquis ille est sonitum buccinæ & non obseruauerit veneritque gladius & tulerit eum: sanguis ipsius super caput ipsius erit: sonum buccinæ audiuit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit.* Ille audit sonum buccinæ, qui audit in confuso, quod sunt aliqua imminentia pericula putantes: sed non obseruat se quicunque in speciali ad occurrendum periculis annunciantibus renuit informari. Et ideo cum periculum apprehendit ipsum, se per ignorantiam non potest excusare: sed sanguis ipsius super caput eius erit, sicut sunt aliqui volentes catholicos de perfidia Papæ hæretici informare, & grandia pericula futura populo Christiano prædicunt. Ergo qui non audierint diligenter informationes eorum, nequaquam poterunt per ignorantiam excusari, si Papa hæreticus infecerit populum Christianum. *Discip.* Auctoritas Ezechiæ loquitur de speculatore super specula, seu populum constituto. Et ideo si episcopus vel prælatus, qui est speculator super subditos constitutus nunciaret Papam esse hęreticum, & illi informationes nolint audire non essent per ignorantiam excusari. Secus est de illis, qui nunciant Papam esse hæreticū, & non sunt speculatores super populum constituti. Quia tales audiri non debent. *Magist.* Dicitur quod ista responsio non impedit rationem prædictam: quia licet prædicta verba Ezechielis principalius intelligantur de speculatoribus super populum constitutis: tamen debent etiam de quibuscunque nunciantibus imminentia pericula Papæ vel personæ cuiuscunque intelligi. Cuius ratio assignatur, quia propter charitatem & amicitiam, qua vnusquisque debet proximum suum diligere, sicut seipsum, quilibet quantum ad simplicem admonitionem & informationem ac simplicem instructionem mutuamque defensionem, & subuentionem, quantùm licet cuicunque pro gradu suo & officio debet esse alterius speculator, custos, defensor, protector, adiutor, informator, consiliarius, & instructor: licet nullus debeat super proximum suum iurisdictionem, potestatem aut auctoritatem indebite vsurpare. Cum ergo quilibet debeat speculatorem nunciantem gladium venientem audire: quod non est verum tantummodo de speculatore, qui iurisdictione & potestate fungitur super alios, sed de quocunque speculatore ingruentia pericula aduertente: sequitur quod qui nunciant pericula, quæ intendit Papa hæreticus, licet non sint prælati, debent audiri. Octaua ratio est hæc. Vnusquisque tenetur audire illum, qui eum informare tenetur. Sicut discipulus tenetur audire doctorem: qui doctor tenetur discipulum informare. Et filius tenetur audire patrem: qui filium debet instruere. Sic etiam vicinus debet vicinum audire: si vicinus vicinum informare tenetur, quod sacra scriptura insinuare videtur Eccl. 32. vbi scribitur, *vbi auditus non est, non effundas sermonē.* Ex quibus verbis colligitur, quod vbi auditores nequaquā tenētur audire, nullus tenetur sermonē effundere. Quare vbi aliquis tenetur sermonē effundere, ibi sunt aliqui qui tenentur sermonem audire. Sed scientes Papam hæreticum niti fidem orthodoxā corrumpere, & seducere fideles de necessitate salutis tenentur (certis circūmstantiis obseruatis) instruere fideles ignorantes de perfidia & intentione iniqua Papæ hæretici, vt se obseruent & pro loco, & tempore, modis sibi conuenientibus eidem hæretico toto posse resistant. Ergo & ignorantes Papam esse hæreticum debent audire eos, qui eos volunt de perfidia & iniquis conaminibus Papæ hæretici informare. Quod autem scientes Papam esse hæreticum teneantur ignorantibus eius perfidiam reuelare, probatur ex hoc, quia non minus debet vnusquisque præseruare (si potest) proximum à morte spirituali,

quam à morte corpotali. Sed si videt alium volentem proximum suum neci tradere corporali, debet hoc ei vt sibi præcaneat intimare. Ergo multo magis si scit Papam hæreticum satagere omnes Christianos occidere spiritualiter eos inficiendo hæretica prauitate: debet inscios, (si conuenienter potest) de iniqua malitia Papæ hæretici informare. Nona ratio est hæc. Si quis tenetur peccata vitare, ita (si potest) tenetur pericula iam corporalia quam spiritualia tam in se quantum in aliis præcauere. Sed propter hoc quod quilibet tenetur vitare peccata debet corrigentem se audire. Ergo similiter tenetur audire illum, qui pericula tam corporalia quam spiritualia denunciare conatur. Sed declarantes perfidiam Papæ hæretici & pericula omnium fidelium, tam corporalia quam spiritualia denunciare noscuntur. Ergo andire eis negare non debet.

Cap. XI.

Vbi inquiritur de eis, qui laborant ignorantia damnabili, nolentes scil. scire Papam esse hæreticum, qui tamen vere est hæreticus, & quales sint censendi, & qualiter puniendi.

D*iscipulus.* Quantum intelligo omnes rationes prædictæ, etiam forte omoes aliæ quæ possunt fieri ad conclusionem eandem, duobus fundamentis inniti videntur. Quorum primum est, quod vnusquisque tenetur proximos suos sicut seipsum diligere, & eis facere quod vellet sibi fieri. Secundum est, quod fides catholica est omni homini præferenda, vt ob timorem, amorem, & fauorem, vel gratiam cuiuscunq; mortalis nullatenus omittatur, quod ad saluationem, exaltationem & dilatationē fidei Christianæ noscitur pertinere. Quare pro conclusione prædicta desine allegare: quia aliæ rationes eandem virtutem forte cum prædictis haberent. Nunc dic qua pœna secundum assertionem prædictam ignorantes ignorantia damnabili Papam esse hæreticum, & de eius perfidia nolentes informari, sint plectendi, & an sint hæretici vel credentes, aut fautores Papæ hæretici reputandi. *Magist.* Respondetur, quod ad sciendum qua pœna ignorantes ignorantia damnabili Papam esse hæreticum: quia nolunt scire, vel etiam quia non curant aut contemnunt scire, sint plectendi, oporteret primo videre, an sint hæretici credentes, an fautores vel defensores Papæ hæretici iudicandi.

Disc. Ab hoc primo incipias *Magist.* Nonnullis apparet, quod tales non sunt hæretici stricte accipiendo hæreticorum vocabulum. Nec sunt proprie fautores vel defensores Papæ hæretici. Quia fautio & similiter defensio aliquem actum positiuum exteriorem importare videntur. Tales autem ignorantes per hoc solummodo, quod nolunt vel non curant ant contemnunt scire Papam esse hæreticum, nullum actum exteriorem exercent. Ergo propter hoc solummodo non sunt fautores vel defensores Papæ hæretici iudicandi. Dicitur ergo quod sunt credentes, non quidem explicite erroribus Papæ (cum nesciant eum errare) sed sunt credentes ipsi Papæ hæretico ipsum esse catholicum damnabiliter reputantes. Et isto modo videtur accipi nomen credentium *extr. de hæreticis. excommunicamus primo.* Aliter autem accipitur nomen credentium eodem *capitulo excommunicamus 2.* Quod vero tales Papam esse catholicum, quando est hæreticus damnabiliter, reputantes credentes valeant nuncupari, videtur posse probari. Nam omnes damnabiliter errantes (& potissime ex adhæsione ad personam Papæ hæretici) vel sunt credentes, vel fautores, vel defensores, vel receptatores. Nō enim plures inueniuntur, qui propter crimen ex adhæsione ad personas hæreticorum secundum iura sunt puniendi. Sed qui damnabiliter reputat Papam esse catholicum, qui est hæreticus, non est ex hoc solummodo fautor vel defensor Papæ hæretici, sicut dictum est prius. Nec est propter hoc receptator Papæ hæretici. Ergo propter hoc solummodo debet inter credentes merito computari. Nec propter hoc est hæreticus iudicandus. Quia erroribus Papæ hæretici minime credit. Nec forte crederet, si sciret errores eius. Quia ex hoc solummodo peccat, quia non vult, aut contemnit, vel non curat Papam esse hæreticum. Nullum etiam præstando auxilium, consilium, defensionem, receptationem, vel fauorem: nec forte actu ei obedit, licet forsitan sit obedire paratus: imo potest contingere quod ex alia causa quam ex causa hæresis, puta propter contentionem inter eum & Papam hæreticum de temporalibus vel ex causa alia ei renuit obedire, paratus eum totis viribus impugnare; nolens tamen scire quod sit hæreticus: nec volens permittere quod hæreticus publicetur.

Discip. Dixisti secundum vnam assertionem, qood reputantes damnabiliter Papam esse catholicum (qui in rei veritate est hæreticus) debent censeri credentes. Ideo nunc dic secundum assertionem eandem, qua pœna tales sunt plectendi. *Magist.* Pœna eorum secundum assertionem præscriptam taxatur, *extra de hæreticis cap. excommunicamus primo,* cum dicitur: *credentes præterea, receptatores, defensores & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere: statuentes si inter, postquam quilibet talium fuerit excōmunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum, ex tunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos huiusmodi, nec ad testimonium admittatur: sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionē accedat:*

nullus

nullus praeterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineant firmitatem, nec causa aliqua ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, nullatenus eius patrocinium admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum actore damnato damneatur. Et in similibus idem praecipimus obseruari. Ex quibus verbis colligitur, quod credentes, de quibus hic fit mentio, pœna hęreticorum sunt minime puniendi. Ex quo videtur patenter inferri, quod credentes, quorũ pœna hic taxatur, non sunt hæretici iudicandi: quia si essent hæretici, pœna hæreticorum essent merito percellendi. Et ita videtur aperte ostendi, quod aliter accipitur nomen credêntium in isto *c. 1. & 1. cap. eiusdem c. excommunicamus 2.* vbi credentes hæretici iudicantur. Hic autem non reputantur hæretici. Patet ergo hic qua pœna credentes, qui damnabiliter reputant Papam esse catholicum (qui tamen est hæreticus) sint plectendi. Verumtamen circa pœnas credentium & aliorum in scripturis taxatas sunt diuersæ opiniones. Vna est quod credentes, receptatores, defensores & fautores hæreticorum ipso facto sunt solummodo excõmmunicationis sententia inuoluti, & si nunquam nominatim à prælatis ecclesiæ fuerint denunciati excommunicati: alias pœnas non incurrunt, si satisfacere contempserint infra annum. Alià est opinio, quod omnes prædicti omnes alias pœnas ab excommunicatione post annum incurrunt, si satisfacere infra annum contempserint, siue fuerint denunciati, siue non, excommunicati. *Discip.* Dixisti secundum vnam opinionem de illis, qui reputant Papam hæreticum esse catholicum: quia nolunt scire vel non curant scire eum esse hæreticum: nunc dic de illis, qui putant Papam esse hæreticum, qui tamen non contemnunt scire. *Magist.* Respondetur, quod si sint aliqui, qui nesciunt Papam esse hæreticum, & ignorantia eorum non est affectata, neq; crassa & supina: quia in nullo resisterent illis, qui eos vellent de perfidia Papæ hæretici informare, sed parati essent eos audire, non sunt pœna aliqua feriendi, propter hoc, nisi in aliquo alio delinquere conuincantur. Ignorantia enim talis eos excusat.

Cap. XII.

In quo ponuntur tres rationes probantes, quod talibus impugnantibus Papam hæreticum non est credendum. Quarum prima supra c. 24. huius soluitur. Secunda & tertia c. 26. soluuntur.

Discip. Supra recitasti opinionem dicentem, quod volentes perfidiam Papæ hæretici declarare, debent audiri. Et quod nolentes eos audire credentes Papam hæreticum esse catholicum, sunt sententia excommunicationis inuoluti. Nunc autem dic, an talibus volentibus perfidiam Papæ hæretici declarare, fides debeat adhiberi. *Magist.* Vna assertio est, quod talibus minime est credendum. Quod probatur primo sic. Illud non debet quis facere, quod sacra pagina reprehendit. Sed fidem adhibere narrantibus aliquid sinistrũ de aliquo sacra pagina reprehendit. Eccl. 19. vbi sic scribitur: *Qui cito credit, leuis est corde & minorabitur.* Ergo homo nõ debet credere referentibus & narrantibus Papam esse hæreticum. Item, minus credenda sunt mala quę referuntur de aliquo, quam bona: quia vnusquisque pronior esse debet ad iudicandum bene de proximo quam male. Sed bona relata de aliquo non sunt statim credenda. Vnde & regina Saba cum multa excellentia audiuisset de Salomone, laudabiliter dicit ad Salomonem, vt legitur 3. Reg. 10. *Verus est sermo quem audiui in terra mea super sermonibus tuis & super sapientia tua: & non credebã narrantibus mihi donec ipsa veni & vidi oculis meis: & probaui quod media pars mihi nunciata non fuerat.* Ergo multo magis non debet quis credere narrantibus mala de aliquo. Et ita referentibus Papam esse hæreticum, minime est credendum. Secundo sic. Illud quod dissuadetur in scriptura diuina, minime est agendum. Sed credere narrantibus sine bona fide siue mala dissuadetur in scriptura diuina. Ergo non debet quilibet narrantibus fidem adhibere: & per consequens referentibus Papam esse hæreticum, fides est nullatenus adhibenda. Maior est manifesta: quia nihil dissuadetur in scriptura diuina, nisi peccatum, quod catholicus minime facere debet. Minor diuersis auctoritatibus scripturæ diuinæ aperte videtur posse probari Eccl. 19. sic scribitur: *Non omni verbo credas.* Et Ierem. 12. legitur: *Ne credas eis, cum locuti fuerint tibi bona.* Et Mich. 7. *Nolite credere amico.* Et Iohan. 4. *Nolite enim omni spiritui credere.* Ex quibus aliisque quampluribus colligitur, quod credere narrantibus dissuadet scriptura diuina. Quare licet aliqui narrent, quod Papa est hæreticus, eis nullatenus est credendum. Tertio sic. Nullum crimen est credendum de aliquo, antequam ordine iudiciario obseruato probatum extiterit. Sed per solam narrationem illorum, qui asserunt Papam secundum ordinem iuris minime est probatum. Igitur talibus referentibus Papam esse hæreticum fides debet nullatenus adhiberi. Minor, vt videtur, probatione non indiget: quia absque iudice vel non secundum ordinem iuris nullus debet condemnari. Maior per sanctos canones videtur aperte posse probari. Nam, vt legitur *30. quæst. 5. cap. 1. §. in tertia*, Papa ait: *Quamuis enim vera sint non tamen credenda sunt: nisi quæ manifestis indiciis comprobantur: nisi quæ manifesto iudicio conuincuntur: nisi quæ iudiciario ordine publicantur.* Idem narrat Sixtus Papa, qui (vt legitur *c. & q. prædictis c. nullum*) ait: *mala itaque audita nullum moueant: nec passim dicta absque certa probatione quisque vnquam credat, sed ante audita diligenter inquirat: nec præcipitando quicquam aliquis agat.*

agar. Item Augustinus (vt habetur *2.q.3.c. in cunctis*) Constantino Mediolanensi episcopo, ait: *De vestra igitur sanctitate absit à Christianorum iudicio ea qua maledicorum hominum rationibus conficta credimus in qualicunque modulo suspitionis adduci & sacri eloquij testimonium tenemus, vt mala malorum cum forsitan dicuntur nisi probata credi non debeant, sed certius probata vlcisci. Hac igitur dixi, vt nimia leuitatis esse ostenderem, si qui mala gratia credere studeant, qua probari non possunt.* Item Gregorius (vt legitur *distinct. 96. cap. si quid vero de quocunque clerico ad aures tuas peruenerit, quod te iuste possit offendere, facile non credas, nec te ad vindictam res accendat incognita: sed præsentibus ecclesia tua senioribus diligenter est veritas perscrutanda.* Et eadem sententia sub eisdem verbis habetur *extr. de symonia, licet Heli.* Item Augustinus in epistola ad Vicentium (vt habetur *23. q. 4. quam magnum*) ait: *Facta nocentium qua innocentibus demonstrari vel ab innocentibus credi non possunt, non coinquinant quenquam.* Ex quibus aliisque quam pluribus videtur aperte probari: quod mala de aliquo credi non debent, antequam secundum ordinem iuris manifeste probentur: & per consequens referentibus extra iudicium Papam esse hæreticum minime est credendum. *Discip.* Videtur quod istæ vltimæ auctoritates non faciunt ad propositum: quia loquuntur solum de iudicibus & prælatis: qui non debent credere ea, quæ deferuntur ad ipsos, antequam probentur aperte: cum hoc tamen stat, quod alij debeant credere his, quæ de perfidia Papæ hæretici nuntiantur. *Magist.* Hoc videtur irrationabiliter dictum: quia illi qui leuius decipi possunt, non debent esse promptiores ad credendum narranti quam alii. Sed alii quam iudices & prælati leuius decipi possunt: quia minorem peritiam & experientiam rerum habent, quam iudices & prælati. Ergo minus debent credere huiusmodi relationibus, antequam clare secundum iudiciarium ordinem sint probatæ.

Cap. XIII.

Ponitur pro conclusione seu assertione c. 21. quinq; distinctiones & septem conclusiones. Prima probatur hic, secunda & tertia, c. 14. quarta c. 15. quinta c. 16. sexta c. 17. septima probatur c. 21.

D*Iscipulus.* Quamuis præscripta assertio videtur bene fundata, tamen peto vt assertionem contrariam recitare digneris: & eam æque fulcire nitaris. *Magist.* Tenentes assertionem contrariam variis modis reputant distinguendum. Quorum prima distinctio sumitur ex Glossa *dist. 63. c. si quis,* quod duplex est credulitas: vna quæ spectat ad iudicem: alia quę spectat ad socios. Credulitas quæ spectat ad iudicem est illa, secundum quam iudex debet proferre sententiam. Credulitas quæ spectat ad socios est illa, qua quis extra iudicium credit socio. Secunda distinctio est: quia aut referentes perfidiam Papę hæretici vel quodcunque crimen alterius fuerunt ante prouidi & discreti & bonæ famæ: aut fures, criminosi & malæ famę: Tertia distinctio est: quia aut narrant tantum secundum famam, aut secundum certam scientiam. Quarta distinctio est, quia si referentes sunt criminosi & malæ famæ: aut ad assertionem relationis suæ adducunt alia legitima documenta, aut nulla. Quinta distinctio est: quia aut referunt notoria, aut illa quæ non sunt notoria, quæ tamen probari possunt. Iuxta has distinctiones tenent isti septem conclusiones. Quarum prima est, quod loquendo de credulitate, quæ spectat ad iudicem, nullus debet credere referentibus Papam esse hæreticum: nisi sit notorium, aut iudiciario ordine obseruato probatum. Secunda conclusio est, quod loquendo de credulitate, quæ est inter socios (secundum quod vnus socius extra iudicium credit alteri) nullus tenetur credere vni soli cuiuscunque famæ vel opinionis existat, asserens Papam esse hæreticum. Tertia conclusio, quod vni soli bonæ famæ & opinionis referenti per certam scientiam Papam esse hæreticum: potest quis credere absq; peccato, licet ei credere minime teneatur. Quarta conclusio est, quod pluribus honestis & discretis referentibus per certam scientiam Papam esse hæreticum, tenetur quis credere. Quinta conclusio est: quod referentibus prouidis, & honestis, per famam publicam Papam esse hæreticum, debet quis credere. Sexta conclusio est: quod quibuscunq; criminosis adducentibus legitima documenta, quod Papa est hæreticus, credendum est. Septima conclusio est: quod quibuscunque criminosis vel malæ famæ, si non declarauerint per legitima documenta Papam esse hæreticum, non est credendum.

Discip. Si prolixe istas conclusiones septem nitaris ostendere, librum nimis prolixum efficeres. Ideo eas succincte probes. *Magist.* Prima conclusio per auctoritates allegatas in capitulo præcedenti pro assertione contraria, sufficienter videtur esse probata. Nam auctoritates vltimæ asserunt manifeste, quod iudex non debet credere his quæ dicuntur, nisi probentur. Hoc est, non debet reputare sententiam super his quæ subiiciuntur esse ferendam, antequam sint aperte probata. Quod intelligendum est de illis quæ non sunt notoria: similiter aliis. Et ideo quicunque esset iudex Papæ hæretici, non deberet contra eum diffinitiuam

diffinitiuam feutentiam ferte, anteqoam conuinceretur legitime, vel esset confess... nisi esset notorium, ipsum esse hæretieum. In notoriis enim non est necesse ordinem indici... obseruare. *Discip.* Nunquid ille qui esset iudea Papæ hæretici, potest absque manifesta prubatione in iudicio Papam hæreticum detincre: vel aliter circa diffinitiuam coattare. *Magist.* Respondetur quod tania & ialis posset fieri iudici fides eatra indicium de perfidia Papæ hæretici & de imminente per eum periculo: quod indca ante seniennam indicialitereaptam posset Papam hæreticum detinere. Quod probatur sic Æque vel magis potest iudea detinere illum, de quo est facta sibi fides extra iudicium, qui maiori & periculosiori & perniciosiori crimine alligatur, quam alium de maiori solum suspectum. Quia fides de maiori crimine magis debet mouere iudicem ad detinendum criminosum quam sola suspitio de minori. Sed iudex potest detinere illum qui de minori crimioe & minus periculosiori, quam sit crimen hæresis, est ei suspectus. Ergo multu magis potest detincre Papam hæreticum, de quo est sibi facta fides certa eatra iudicium, quod est hæreticus, quod inteodit fideles auertere à fide orthodoaa Maior probatur auctoritate Alcaandri tetti, qui (vt habetur *extra, de deposito c.* 1.) mandauit, vt furem suspectum iudices vel legati sub quæstione ad rationem ponerent, etiam si oporteret vinculis alligatum, donec reddere compelleretur pecuniam. Vbi dicit Glossa super verbo *quæstione*: *Nota quod suspecti torquendi sunt & in vinculis detinendi.* Ex quibus verbis patet, qnod Alexander loquitur in casu, in quo non fuit conuictus, sed suspectus tantummodo. Et ita suspecti solummodo possunt in vinculis detineri. Item ea c. Caroli Imperatoris, vt *distinct. 19. cap. in memoriam*, sic habetur: *si vero (quod non decet) quilibet siue sit presbyter siue diaconus aliquam perturbationem machinando, & nostro ministerio insidiando redarguatur falsam ab Apostolica sede detulisse epistolam, vel aliud quod inde non venerit salua fide & integra apud Apostolicum humilitate, penes ipsum sit potestas, vt eum in carcerem aut in aliam detrudat custodiam vsque quo per episcopum vel per idoneos suæ partis legatos apostolicam interpellet sublimitatem, vt potissimum sua sancta legatione dignetur discernere, & quid de talibus Romana lex statuit diffinire.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ante sententiam, & antequam sit certum, aliquem esse falsarium, licite in carcere detinetur. Quod Glossa super verbo *carcerem*, aperte insinuat dicens: *si certum eum falsarium, deponitur 50. distinct. si episcopus, extra, de crimine falsi, ad falsariorum.* Sed vbi dubium est, fit, quod hic dicitur, in casu qui tantum sunt suspecti licite detinentur. Quod etiam *extra, de rescriptis, ex literis*, innuitur manifeste. Et hoc obtinuit consuetudo iudicum fidelium ecclesiasticorum & secularium. Igitur multo fortius si Papa est hæreticus: & suo iudici facta est fides de eius perfidia, etiam eatra iudicium licebit eidem iudici præcipere (si periculum viderit imminere) Papam hæreticum etiam in vinculis detineri.

Discip. Contra hoc duæ occurrunt instantiæ. Prima est, quod aliter tractandus est Papa (quamuis efficiatur hæreticus) quam alii in ecclesiastica dignitate constituti. Ergo licet aliquando criminosi crimine hæresis irretiti valeant detineri: tameo Papa est nullatenus detinendus. Secunda est instantia, quod licet Papa efficitur hæreticus, tamen antequam degradetur, & traditus fuerit curiæ seculari, gaudet priuilegio clericali. Et per consequens absque eacommunicationis vinculo nullus eum detinere valebit. *Magist.* Istæ instantiæ friuolæ reputantur. Vnde ad primam dicitur, quod quia Papa (si efficiatur hæreticus) ipso facto tam iure diuino quam iure humano est omni dignitate & auctoritate priuatus: & nullo gaudet priuilegio vltra alios episcopos effectos hæreticos: imò videtur, quod si non sit alius Papa, quando Papa est hæreticus, non potest recursus haberi ad Papam verum: quando autem Papa manente catholico, si alii episcopi efficiantur hæretici, potest haberi recursus ad Papam verum: oportet in hoc casu speciali aliquid obseruare circa Papam hæreticum, vt scilicet contra eum strictius & rigidius, quam contra episcopos, quando Papa est catholicus per inferiores iudices procedatur. Quia tunc non possunt habere recursum ad Papam verum. Si vero Papa labente in hæresim manifestam electores alium Papam nouum elegerint catholicum, videtur eodem modo procedendum per iudices inferiores Papa circa Papam hæreticum & circa alios episcopos hæretica labe respersos: nisi Papa hæreticus maiori vteretur potentia temporali. Tunc enim animosius & efficacius esset procedendum contra ipsum. Quia vbi instat maius periculum, ibi est fortius & plenius consulendum. Ad secundam iostantiam respondetur, quod licet Papa hæreticus non careret omni priuilegio clericali, non propter hoc tamen iudex eius vel alius auctoritate iudicis detinens ipsum sententiam eacommunicationis incurreret: quia licet iudici & aliis auctoritate eius violenter clericos detinere, *extr. de sen. excommunicationis, vt famæ.*

Discip. Illa decretalis non loquitur, nisi de laicis, qui auctoritate prælatorum possunt capere clericos violenter. Ergo saltem nullus laicus siue sit rex siue princeps, vel alius valet capere Papam hæreticum absque sententia excommunicationis. *Magist.* Respondetur quod hoc generale est, qood omnis superior habens iurisdictionem coactiuam potest subditum detinere & capere absque sententia eacommunicationis. Et ideo quia reputant se sufficienter probare, quod in casu laici habent iurisdictionem coactiuam super Papam hæreticum: de qua probatione visum est *libr. 6.* ideo dicunt, quod In casu possunt laici etiam absque auctoritate clericorum violenter Papam hæreticum detinere & in vinculis custodire. Cum vero dicis, quod decretalis allegata non loquitur, nisi de laicis, qui auctoritate superiorum possunt absque excommunicationis sententia clericos detinere, respondetur quod in illa decretali vnus solummodo casus excipitur, in quo licet laicis in clericos

clericos manus inijcere violentas. Cum quo stat, quod multi alii casus excipiantur. Et ita potest aliquis laicus in casu in Papam hæreticum absque excommunicationis causa vel sententia manus iniicere violentas.

Disc. Miror quod cum nulla lex loquitur de Papa hæretico, isti ita turpiter de punitione Papæ hæretici loqui præsumunt, cum vbi leges deficiunt, oportet ad conditorem legum recurrere. Aliter enim liceret cuilibet in tali casu, vbi leges deficiunt, ad sensum suum recurrere, & propriæ inniti prudentiæ, contra illud Prouerb. 3. *ne innitaris prudentia tua.* *Magist.* Respondetur quod vbi est aliquid necessario agendum, si leges potissime deficiunt: quia in tali casu generali & singulari nulla lex specialis est edita: nec potest conuenienter absque periculo haberi recursus ad conditorem legum in scripturis diuinis ratione & industria naturali ac rationabili scientia præcellentem: recurrendum est ad peritos in prædictis & in legibus, si possunt haberi. Si autem iudex est omnibus prædictis instructus, ipse suo sensu vti potest in tali casu. Et ideo quia de Papa hæretico leges non sunt editæ speciales, quando Papa esset hereticus & ex perfidia eius periculum immineret: & non esset Papa catholicus, ad quem conuenienter posset haberi recursus: alii iudices inferiores scriptis diuinis & iuri naturali innitendo ipsum debite debent corrigere. *Discip.* Secundum ista magis esset innitendum in casu isto Theologis & in philosophia & scientia morali peritis quam Iuristis. *Magist.* Hoc nonnulli concedunt, sicut tactum est prius, quod vbicunq; emergit dubitatio inter Iuristas, quæ per aliquam legem expressam solui non potest, ad Theologos & Philosophos est vltimo recurrendum: ad quos spectat, si fuerint præcellentes, (licet nullum gradum in theologia & philosophia habuerint) de legibus quibuscunque profundius & certius (licet non promptius) iudicare, quam ad Iuristas, nisi Iuristæ in aliis scientiis fuerint excellentes.

C A P. XIV.

Probat secundam & tertiam conclusiones positas capitulo præcedenti: quæ etiam immediate in principio capituli ponuntur.

DIscipulus. De hoc disputatum est *libro primo.* Ideo conuertas te ad conclusionem in principio *cap. præcedentis* propositam. *Magist.* Secunda conclusio in proposito est hæc, loquendo de credulitate extra iudicium, secundum quod vnus socius credit alteri, nullus tenetur credere vni soli cuiuscunque famæ aut opinionis existat narranti Papam esse hæreticum. Hoc videtur posse sic probari. Nullus tenetur credere alium esse malum, antequam probetur. Ergo nullus tenetur credere Papam esse hæreticum, antequam probetur. Sed relatio vnius nihil probat. Ergo propter relationem vnius nullus tenetur credere Papam esse hæreticum. *Discip.* Istam conclusionem nolo discuti amplius, quia satis apparet mihi certa. Ideo tertiam conclusionem probare nitaris. *Magist.* Tertia conclusio est, quod vni soli bonæ famæ & opinionis asserenti Papam esse hæreticum potest quis credere absque peccato: licet sibi credere minime teneatur: quæ videtur sic posse probari. Si duo æqualis famæ & opinionis sibi contrarientur circa idem, licet alicui credere, cui vult illorum. Sed possibile est, quod Papa & aliquis alius apud eundem eiusdem famæ & opinionis, quo ad veritatem & bonitatem vitæ existunt. Ergo si vnus se gerit pro Papa catholico & alius dicit eum esse hæreticum, licet ei apud quem æqualis famæ & opinionis existunt credere, cui illorum voluerit. Et ita licet sibi credere asserenti Papam esse hæreticum. Item frustra alicuius peccatum alteri reuelatur, nisi liceat illi cui reuelatur credere reuelanti. Sed peccatum alicuius etiam occultum licite in secreto alteri qui potest prodesse & non obesse, reuelatur: imo nonnunquam reuelare debet. Ergo licet cui reuelatur credere reuelanti: & per consequens si aliquis etiam in secreto reuelet alii perfidiam Papæ hæretici licet credere reuelanti.

Discip. Hæc ratio in vno falso fundari videtur, quod videlicet licet alicui reuelare peccatum alterius occultum. Quod tamen esse illicitum multis modis videtur posse probari. Primò quidem, quia proditionem facere nulli est licitum. Sed reuelare crimen occultum est proditionem facere, teste Augustin. qui, vt legitur 2. *quæst. 1. cap. si peccauerit*, ait: *Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit: secretum quoque sit quando tu corrigis, quia peccauit in te. Nam si solus nosti, quia peccauit in te, eum vis coram omnibus arguere, non eris correctór, sed proditor.* Ergo non licet peccatum occultum alicuius alteri reuelare: quia sicut contigit aliquem prodere multis: ita conuenit prodere aliquem vni soli. Si igitur ille est proditor peccati occulti, qui multis reuelat: ita est proditor, qui vni soli reuelat. Item; quod fidelitati repugnat, nulli est licitum. Sed reuelare peccatum alicuius occultum, fidelitati repugnat, teste Salomone, qui Prou. 2. ait: *Qui ambulat fraudulenter reuelat arcana. Qui autem fidelis est, celat amici commissum.* Ergo non licet peccatum proximi alteri reuelare. Item, non solum est detractor, qui falsum dicit, sed etiam qui peccatum occultum reuelat. Sed non licet verba detractoria loqui. Ergo nulli licet crimen occultum alicuius

alterius

alterius reuelare. Ex quo patenter infertur, quod nulli licet perfidiam Papæ heretici alteri reuelare, si est occulta. Quia si quis perfidiam Papæ hæretici occultam reuelare præsumit, peccat mortaliter, Et ille, cui reuelat secreto, debet ipsum reputare peccare mortaliter. Quare ipsum pro criminoso debet habere in corde suo. Et per consequens ipsi nullatenus credere debet. Quia criminoso nunquam est credendum. Hęc sunt, quæ mouent me ad tenendum, quod nullus debet credere asserenti se scire esse Papam hereticum. Porro quia non solum assertiones veras, sed etiam falsas debeam audire. Per ipsas enim nostra excitantur ingenia, iuxta sententiam Sapientis. Ideo pro assertione cōtraria satage allegare. *Magist.* Sunt quidam dicentes, quod licet non debeat quis passim crimen alicuius occultū alteri reuelare: tamen in casu, quando q̄s per certitudinem, non solummodo per famam scit aliquē aliquod crimen cōmisisse, vel etiā velle cōmittere: licet sibi nō omnibus, sed alicui reuelare secrete. Et ideo si Papa perfidia heresis est respersus, & intēdit Christianos à fide auertere orthodoxa, licet vnus solet sciret, sibi liceret alicui principi aut regi vel alteri qui posset prodesse & non obesse crimen & intentionē Papæ maleuolam reuelare. Quod enim liceat crimen alicuius occultum alteri reuelare, Aug. videtur asserere, qui *in Regula* sua docet, quod peccatum fratris prius præposito debet ostendi, q̄ testibus. Ergo licet alteri crimen fratris occultum pręposito reuelare. Itē, verus Christianus Christum debet in suis operibus imitari. Sed Christus crimen & intentionē peruersam Iudę occultam non solū vni, sed etiam pluribus reuelauit, tū dixit de ipso Mar. 14 *Vnus ex duodecim qui intingit mecum manum in catino me tradet*. Et Iohan. 12. sic legitur Christus dixisse Apostolis: *Amen amen dico vobis quod vnus ex vobis me tradet*. Et sequitur: *Ille est cui intinctum panem porrexero*. Et tamen intinxit panem, & dedit Iudæ Simonis Scariotis. Igitur licet peccatum alterius occultum aliis reuelare. *Discip.* Per istam rationem probaretur, quod liceret non vni soli, sed etiam omnibus reuelare peccatum alicuius occultum. Quia Christus non vni solum, sed omnibus aliis Apostolis peccatum Iudæ reuelauit *Magist.* Respondetur, quod peccatum alicuius occultum non solum vni, sed etiam multis reuelare licet: quia omnibus illis qui possunt prodesse & non obesse. Hinc est quod quia omnes Apostoli præter Iudam erant tales, quod poterant prodesse & non obesse. Ideo omnibus reuelauit peccatū Iudæ. Hanc rationem videtur innuere Gloss. *2. q. 1. ca. si peccauerit.* Quæ super verbō *promptior* obiiciens ait: *sed nunquid Dominus prodidit crimen Iudæ cum dixit: qui intingit mecum manum?* &c. post respondens ait: *respondetur: poterant prodesse.* Ex quibus verbis colligitur, quod illis licet reuelare crimen alicuius occultum, qui possunt prodesse. Et ideo si multi sunt, qui prodesse possunt, multis crimen occultum licite reuelatur. Sed quia nonnunquam inuenitur, quod omnes possunt prodesse & non obesse: imo multi obessent: ideo omnibus nunquam debet reuelari crimen occultum, quod probari non potest. Quare cum magna cautela est crimen alicuius occultum alteri reuelandum. Quia nulli criminoso quantumcunq; sit prælatus, nulli de quo sciens peccatum occultum suspicatur, quod non sit constans in amore ad omnem proximum amicum & inimicum est pandendum peccatum occultum alterius. Quia de omni tali dubitandum est, an velit tantum prodesse & non obesse. *Discip.* Ergo secundum ista discipulus non tenetur reuelare peccatum occultum prælato suo in secreto *Magist.* Conceditur quando sciens peccatum occultum alterius cognoscit prælatum suum aliquando peccasse mortaliter & etiam in secreto: vel dubitat eum nolle etiam pro morte vitanda peccare mortaliter. Si autem subditus in conscientia sua reputat prælatum suum esse talem, quod nec pro aliquo temporali commodo consequendo, nec pro morte corporali vitanda vellet peccare mortaliter: tunc crimen occultum fratris non posset prælato suo reuelare secrete, & omni alii, quem talem putat, si non decipitur, potest peccatum occultum reuelare: Quia talis est ille, qui potest prodesse & non obesse. Si autem alicui alteri crimen reuelat occultum, proditor & detractor est censendus: nec debet de peccato mortaliter aliter excusari, nisi probabiliter credat, quod reuelando bono communi aut peccatori proficiat.

Cap. XV.

Vbi ponitur quarta conclusio supra c. 13. posita, & probatur 4. rationibus, scilicet, Quod pluribus honestis & discretis referentibus per scientiam certam Papam esse hæreticum, tenetur aliquis credere extra iudicium, & nota ibidem de testibus adducendis.

Discipulus. Puto, quod ista materia multas habet difficultates anneaas, quæ succincte dilucidari non possunt. Ideo ipsam vsque ad tractatum *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* (in quo de detractoribus, impositoribus falsorum criminum, calumniantibus & proximorum diffamātibus seu diffamatoribus in particulari sollicite indagabo) sentio differendam. Nunc vero ad quartam conclusionem assertionis *cap. decim. tertio.* recitatæ accede. *Magist.* Quarta conclusio ibi posita est, quod pluribus honestis & discretis referentibus per scientiam certam Papam esse hæreticum tenetur aliquis credere extra iudicium. Quod videtur sic posse probari.

In actibus humanis illud, quod habet maiorem probabilitatem, magis credendum est. Sed maiorem probabilitatem habet, quod dictum multorum sit verum, quam quod dictum vnius. Cum ergo Papa sit vnus, licet ipse negaret se esse hæreticum, si multi assererent ipsum esse hæreticum, magis esset credendum multis, quam Papæ hæretico. Et ita credendum est Papam hæreticum esse. *Disc.* Ista ratio nihil probat. Quia nonnunquam plus credendum est vni, quam multis. *Mag.* Si hoc esset verum ratione præfatam minime impediret. Nam si plus credetur vni quam pluribus, hoc non est præcipue propter maiorem dignitatem. Quia quilibet in dignitate constitutus plurium testimonio putest conuinci. Quod nō esset verū, si ex hoc ipso, φ aliquis est in dignitate maiori cōstitutus, plus esset sibi soli credendum quam aliis multis. Ergo si est plus credendum vni quam multis: hoc est vel quia meliorē rationé habet ꝑ se, vel quia melioris vitæ, vel quia de causa est magis instructus, vel propter aliquā rationem consimilem. Si ergo Papa non est melioris vitæ, quam multi, q dicunt eum esse hæreticū, nec magis literatus in scripturis Diuinis, nec in aliquo alio excellit: nisi in sola dignitate Papali & annexis dignitati: non est magis sibi credendum quam multis. Igitur si multi asserunt, quod Papa est hæreticus, est eis credendum. Item, non minus est credendum aliquibus extra iudicium, quam in iudicio. Sed multis in iudicio asserentibus Papam esse hæreticum esset credendum. Aliter enim Papa nunquam posset conuinci de heretica prauitate. Ergo multis asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, est credendum. *Discip.* Ista ratio videtur peccare dupliciter. Primo, quia testes in iudicio sunt iurati. Extra vero iudicium non iurant. Magis autem credendum est iuratis, quam non iuratis. Ergo magis credendum est multis in iudicio, φ extra iudicium. Secundo, ad condemnandum Papam non sufficeret duos testes adducere: cum præsul non debeat condemnari nisi cum 72. testibus *2. q. 4. præsul.* Ergo nec duobus asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticū, est credendum. *Mag.* Non habes mentem asserentium conclusionem supra scriptam. Non enim intendunt, quod quilibet audiens aliquos asserentes Papam esse hæreticum, statim fidem eis debeat adhibere. Sed volunt quod huiusmodi asserentes Papam esse hæreticum: antequam credatur eis, sunt cum maxima diligentia examinandi: vtrum scilicet sint parati iurare illa, quæ asserunt de Papa esse vera: vel vtrum possunt ea apertis ostedere documentis, pro qua hæresi dicunt Papam esse hæreticum: quomodo sciunt Papam huiusmodi hæresim affirmare: quomodo sciunt eum esse in sua hæresi pertinacem. Et tandem videtur expediens, quod talibus asserentibus Papam esse hæreticū, antequam credatur eis, examinentur extra iudicium, & exigant iuramentū quod circa ipsum Papā hæreticū manifestam dicant veritatem, vt forte non minus tales asserentes Papam esse hęreticū, anteꝗ credatur eis examinentur extra iudicium, quam essent examinandi in iudicio. Quamuis ad iurandum & alia facienda non debeant compelli extra iudicium, sicut in iudicio compelli valerent. Quibus rite factis credendum est eis extra iudicium, sicut in iudicio creditur. Licet credulitas in iudicio aliquem alium effectum possit & debeat habere, quam credulitas sola extra iudicium. Hæc maxime seruanda sunt circa extraneos ignotos, circa quos est sollicite inquirendum, cuius vitæ & opinionis existerint. An etiam pro alia causa quam pro causa fidei habuerint occasionem male volendi Papæ. Per hoc respondetur ad primam instantiam, quam fecisti: quia ab asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, videtur ad maiorem cautelam debere exigi iuramentum. Ad secundam videtur respondere Glossa super præallegatum *c. præsul.* quæ quærens ibidem: *Nunquid contra Papam duplicantur testes?* Et infra respondetur dicens: *non, imo duo sufficiunt, & in hoc est deterioris conditionis, quia ipse sine comparatione aliorum creatus est: & ideo sine spe veniæ damnandus est, vt Diabolus.* Dicunt tamen quod si duo tantum testes apparent Papam de hæretica prauitate accusantes, examinandi essent multum strictè, propter hoc quod Papa, qui est positus quasi signum ad sagittam, habet multos offendere. Et sic etiam dicunt, quod si quis audit duos viros sibi notos, bonos, sanctos & veraces, qui nec amore nec odio alicuius, nec timore nec cupiditate vellent alicui crimen imponere, asserentes se scire Papam hæresim manifestam & determinatam pertinaciter tenuisse, declarantes modum hæresis & pertinaciæ, debet credere eis & reputare Papam esse hæreticum. *Discip.* Quare dicunt isti, quod asserentes Papam esse hæreticum, examinandi sunt, an ea quæ dicunt de Papa possunt aperte ostendere documentis? *Magist.* Hoc dicunt propter hoc, quod asserunt dupliciter posse aliquos perfidiam Papæ hæretici declarare. Vno modo per testimonium proprium, si videlicet affirmant se audisse Papam asserentem pertinaciter hæresim determinatam & apertam; vel etiam docentem hæresim contrariam veritati catholicę, quam credere tenetur explicite. Puta si dicunt se audiuisse Papam asserere, quod fides Christiana est falsa: vel quod Christus non est verus Deus. Vel quod Christus non fuit passus: vel aliquid huiusmodi. Vel etiam si affirmant se audisse Papam pertinaciter asserere vel defendere quantamcunque hæresim scripturę sanctæ aduersantem. Aliter possunt aliqui perfidiam Papæ hæretici declarare per testimonium proprium, seu per legitima documenta: puta si ostenderent Bullam Papæ in qua diffinitur hæresis manifeste: vel si ostenderēt copiam Bullæ per regiones fidelium publicatam: etiam si ostenderent instrumentum vel scripturam autenticam modum quo Papa fuerit conuictus de prauitate heretica continentem. *Discip.* Si habes alias rationes ad conclusionem prædictam adducas. *Magist.* Adhuc tertia ratio est hęc: Ad illa quę innocentiæ sunt, quilibet obligatur. Sed credere viris bonæ famæ & opinionis, cum aliqua asserunt & affirmant, ad innocentiam spectat, teste Ambrosio, qui, vt habetur *22. q. 4. c. innocens, ait: innocens credit omni verbo. Non vituperanda facilitas, sed laudanda bonitas.* Cum ergo viri boni & veraces asserunt & affirmant modo prædicto Papam esse hęreticum, eis audiens fidem adhibere tenetur. Quarta ratio est hæc: Illud non est nimiten-

ten[illegible]um, sine quo societas humana & conuersatio mutua hominum rite non posset conseruari. Sed nisi vnus [illegible] credat, nec humana societas, nec mutua conuersatio hominum rite potest con[illegible]ua-ri. Igitur tenetur vnus alteri credere: nisi sit aliquo crimine irretitus, propter quod de falsitate debeat haberi suspectus. Cum autem credendum est in vno, & in omnibus quia si aliquibus in vno credendum est, hoc non est, nisi quia præsumerentur veraces. Si enim non præsumerentur veraces, non esset eis credendum. Qui autem præsumitur verax, in omnibus dictis suis præsumitur verax. Ergo veracibus asserentibus Papam esse hæreticum est credendum. *Discip.* Per istam rationem probaretur quod vni soli asserenti modo præexposito Papam esse hæreticum esset credendum. Quia præsumitur verax. Ergo in omnibus est sibi credendum. *Magist.* Respondetur quod secus est de vno & de pluribus. Quia plus est credendum pluribus quam vni. Et ideo propter assertionem multorum potest quis credere licite malum de alio quem plures asserunt esse malum. Sed quando vnus profert malum de aliquo, propter talem relationem non est magis præsumendum de illo, de quo malum narratur, eum esse malum, quam illum esse veracem, qui narrat. Et ideo nullus tenetur credere vni soli referenti Papam esse hæreticum. *Discip.* Non adducas plures rationes pro ista assertione seu conclusione: sed dic quem effectum debet habere ista credulitas. *Magist.* Respondetur distinguendo, quia aut illa credulitas fit iudici Papæ hæretici, aut alii qui non est iudex eius. Si fit iudici Papæ hæretici, & qui faciunt talem credulitatem iudici sunt parati in iudicio eadem asserere, iudex ad condemnationem Papæ hæretici debet procedere. Si autem ista credulitas fit alii quam iudici, & fit talis credulitas quod Papa potest conuinci legitime: illi, qui taliter credunt Papam esse hæreticum, ip[illegible]um tanquam excommunicatum vitare tenentur. Et ideo ei nullatenus obedire deb[illegible]nt. sed pro defensione fidei in quantum possunt modis sibi conuenientibus laborare tenentur: ne videlicet Papa hæreticus inficere valeat orthodoxos.

Cap. XVI.

Probat quintam conclusionem, c. 13. huius positam, scilicet quod viris prouidis & honestis referentibus per famam honestam Papam esse hæreticum, est credendum:

Discipulus. Conclusionem quintam supra *c. 13.* præmissam discurias. *Magist.* Quinta conclusio est hæc. Viris prouidis & honestis referentibus per famam honestam Papam esse hæreticum, est credendum. Quæ sic probatur. Illis est credendum Papam esse hæreticum, propter quorum relationem Papa tanquam hæreticus est vitandus, *extra, de sententia excommunicationis, cum desideres.* Papa autem hæreticus est excommunicatus. Ergo propter solam famam publicam est vitandus. Et per consequens videtur quod referentibus Papam esse hæreticum per publicam famam est credendum. *Discip.* De hoc tactum est *libro sexto. c. 68.* vbi recitasti virtualiter opinionem eandem, quæ videtur mihi falsa. Nam quia constat quod sæpe publica fama est falsa, & sæpe ita diffamantur de crimine innocentes sicut nocentes, nullo modo videtur quod propter relationem publicæ famæ debeat Papa hæreticus censeri. Quia ita potest diffamari Papa catholicus, sicut hæreticus. *Magist.* Licet argumentum tuum non videatur habere colorem: tamen conclusio supradicta clarius, quam prius, ab aliquibus explicatur. *Discip.* Dic primo, quomodo argumentum meum non videatur habere colorem. *Magist.* Dicitur quod non obstante, quod ita diffamentur innocentes sicut nocentes, est tamen aliquis propter famam publicam euitandus, quemadmodum non obstante quod ita conuincuntur sæpe innocentes per testes, qui veraces creduntur sicut rei: tamen priusquam aliquis conuictus & damnatus fuit, siue innocens fuit siue reus, sententia est seruanda. Et si est sententia, quę sequestratione à fidelium cœtu includat, est vitandus. *Disc.* De hac responsione in alio tractatu faciam mentionem. Ideo dic, quomodo prædicta conclusio explicatur. *Magist.* Distinguitur de referentibus per famam publicam, Papam esse hæreticum. Quia aut narrant famam publicam, quam sciunt à quibus orta fuit: aut quam nesciunt à quibus orta fuit, nec an aliæ aliquę personæ possunt veritatem famę probare. In primo casu videtur quod propter talem narrationem sit Papa hæreticus ab audientibus euitandus. In secundo casu non videtur quod debet euitari.

Cap. XVII.

Probat conclusionem sextam supra c. 13. positam, scilicet quod quibuscunque criminosis adducentibus legitima documenta, vel indicia manifesta, quod Papa est hæreticus, est credendum, & quomodo & qualiter, exponitur ibidem. Et etiam notatur distinctio inter legitima documenta & indicia manifesta. De legitimis documentis tractatur in 15. c. & 18. de indiciis manifestis c. 20.

Discipulus. Illa conclusione dimissa, de qua te alias diligenter interrogabo seu interrogare intendo, differe conclusionem sextam, supra *cap. decimo tertio.* recitatam. *Magist.* Conclusio sexta est, quod quibuscunque criminosis adducentibus legitima documenta vel indicia mani-

est credendum. Non quidem quod propter assertionem crimi- manifesta, quod Papa est hæreticus, est credendum. Non quidem quod propter assertionem crimi- manifesta credatur Papa esse hæreticus- nosorum, sed propter ipsa documenta legitima & indicia manifesta, propter quæ credendnm est Papam *Discip.* Quæ sunt illa documenta legitima & indicia manifesta, quomodo possunt aliqui perfi- esse hæreticum? *Magist.* De hoc tactum est supra *c. 15.* vbi dictum est, quomodo possunt aliqui perfi- *Disc.* Si illis aliquid est addendum secundum diam Papæ hæretici declarare per legitima documenta. *Disc.* Si illis aliquid est addendum secundum taliter opinantes, non differas explanare. *Magist.* Inter legitima documenta & indicia manifesta di- stinguunt. Nam *legitima documenta* vocant scripturas perfidiam Papæ hæretici absq; pallio compro- bantes. *Indicia manifesta* vocant suspitiones seu præsumptiones, probabiliter perfidiam Papæ hære- tici comprobantes. *Discip.* Pone exempla de prædictis. *Magist.* De legitimis documentis supra c. 15. posita sunt exempla. Quotum primum est de Bulla Papæ hæretici, in qua aliquis error contra do- ctrinam Ecclesiæ affirmatur. Secundũ est de copia Bullę eius. Tertinm est de aliquo instrumento vel scriptura autẽtica modnm, quo fuit Papa hæreticus cõuictus de hæresi, continente. Et quartũ potest esse vel scriptura autentica alicuius prælati vel principis transsumptum Bullæ, vel illius particulæ in qua error hæreticalis asseritur, continens. *Discip.* Antequam exemplifices de indiciis manifestis, pe- to vt tractes duo exempla prima de legitimis documentis: & primo primum. *Magist.* Quod propter talem Bullam Papæ hæresim asserentem sit credendum Papam esse hæreticum, sic videtur posse pro- bari. Quia quod non esset credendum Papam esse hæreticum propter huiusmodi Bullam, aut hoc est quia Papa posset sub Bulla hæresim asserere absq; hæretica prauitate: aut quia taliter Bullæ fides minime esset adhibenda. Non propter primum, quia supra *lib. 4.* vides probatum aperte, quod Pa- pa sub Bulla asserens hæresim est pertinax. Et per consequens hæreticus reputandus: quia non est pe- satus corrigi, & vltimata deliberatione hæresim diffinuit. Nec propter secundum: quia Bullæ Papa- li fides debet adhiberi. *Discip.* Videtur quod isti sint sibiipsis contrarii. Nam asserere videntur, quod Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Ergo nec Bullæ suæ fides debet aliqualiter ad- hiberi. Et ita Papa propter suam Bullam minime est hæreticus reputandus. *Discip* Dicunt quod ipsos nequaquam intelligis. Cum enim dicunt, quod Papæ hæretico nullo modo est credendum, intel- ligendum est pro se vel contra alium. Ei tamen sicut cuilibet criminoso credendum est contra se. Vnde si criminosus confiteatur factum suum, creditur sibi, quia aliter propter confessionem pro- priam minime damnaretur. Si tamen criminosus confiteatur vel asserat crimen alterius, sibi nulla- tenus est credendum. Similiter dicunt, quod diffinitioni hæreticali Papæ hæretici bene credendum est contra Papam, vt propter eam hæreticus iudicetur: sed Bullę huiusmodi in aliis non est creden- dum. Si enim in eadem Bulla vel alia Papæ hæretici aliquid asseratur contra fidem, vel etiam in præ- iudicium cuiuscunq; catholici, sibi nullatenus est credendum: quia nullo negotio supra alium Papæ hæretico est credendum.

Cap. XVIII.

In quo ponitur secundum documentum legitimum, scilicet de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur. Vbi etiam ponuntur duæ conclusiones, prima scilicet, quod de constitutione hæreticali Papæ solenniter & publice promulgata nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Vbi notantur sex casus, in quibus ignorantia non excusat. Secunda vero conclusio probatur c. 19.

Discipulus. Dicas secundum exemplum de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur: quod propter talem copiam siue transsumptum Papa debeat hæreticus iudicari. *Magist.* Hoc vi- detur posse probari sic. In omnibus credendnm est copiæ siue transsumpto Bullæ Papæ catholici. Ergo credendum est copiæ siue transsumptó Bullę Papę hæretici, in his quæ sunt contra ipsum. An- tecedens videtur probatione minime indigere. Consequentia probatur propter hoc, quod tan- tum valet copia siue transumptum Bullæ Papæ catholici (quantum ad omnia quæ continet) quantum valet ipsa Bulla hæretici Papæ contra se. Sed ipsa Bulla Papæ catholici valet quantum ad omnia quæ continet & includit. Ergo sicut in omnibus credendum est Bullæ Papæ catholici, ita quantum ad illa quæ sunt contra Papam hæreticum credendum est Bullæ Papæ hæretici. *Discip.* Videtur quod nec transsumptum Bullæ Papæ catholici, nec transsumptum Bullæ Papæ hæretici à criminosis vel infamibus diuulgatum fidem facere debeat cuicunque: quia sicut vita crimino- sorum debet esse suspecta, ita etiam tales transsumptiones statutorum vel ostensiones transsum- ptorum Papalium debent esse suspectæ, vt nullus talibus ostensionibus statutorum Papalium fi- dem debeat adhibere. Quia non debet quis propter criminosos credere illa esse vera transsum- pta. *Magist.* Ad hoc respondetur distinguendo de diffinitionibus Papæ siue hæretici, siue catholi- ci: quia aut sunt publice & solenniter promulgatę, aut non. De primis dicitur, quod ignoran- tia talium non excusat post duos menses. De secundis dicitur: quod de eis potest per ignoranti- am excusari. Et per hoc dicitur ad argumentum, quod fecisti concedendo quod propter crimi- nosos siue ostensionem transsumptorum Papalium à criminosis factam, nullus teneatur credere vnquam

vnquam Papam esse hæreticum. Tamen propter huiusmodi ostensionem transsumpt[illegible]um Papalium continentium prauitatem hæreticam à criminosis factam, si aliquis in rei veritate [illegible] no[illegible] Papamtalem diffinitionem dedisse, debet inquirere veritatem. *Discip.* Hi debeteni [illegible] pu[illegible]te. Quorum primum est, quod de constitutione hæreticali Papæ publice & solenniter pro[illegible] ta nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Secundum est, quod propter verba cum [illegible] ignorantes talem constitutionem hæreticalem Papæ deberent quærere veritatem. Vnde de [illegible] duobus velis differere: & non solum [illegible] feras circa ipsa sententiam prædictorum, sed etiam al[illegible]. *Magist.* Circa primum sunt diuersæ sententiæ. Vna est, quod nullus de constitutione hæreticali Papæ post duos menses potest per ignorantiam se excusare. Nec potest in hoc [illegible] su[illegible] ignorantiam allegare. Si allegat non est sibi credendum, nisi ignorantiam probauerit: quemadmodum nullus potest ignorantiam allegare de constitutione Papæ catholici post duos menses: quia eam omnes scire tenentur, & omnes ad eius obseruantiam obligantur. Et ista videtur sententia fuisse Glossatorum *decretalium* & *decretorum*. Vnde de sententia publice promolgata cardinalium infra legationem suam, de qua minus videtur, dicit Gloss. *extra, de postulationibus, ca prim. Cum publice sententia illa fuerit publicata, eam ignorare non potest nec debet: & præsumitur eam scire 15 q. 2 qui & humanu. 16. dist. quod dictu.* Et infra: *vbi enim allegatur ignorantia circa ea quæ plurimi sciunt & publice fiunt, non creditur nisi hoc fieri probet.* Item, Gloss. *extra, de constitutionibus c. cognoscentes,* [illegible] de constitutione Papæ ait: *ex quo publice publicata est, tenetur ad ipsius obseruantiam. Et omnes obligat post* [illegible] *menses a tempore publicationis elapsos.* Item, Gloss. *19 dist. ca vltimi.* ait: *nulli licet ignorare ea, quæ publice facta sunt.* Item, Gloss. *8. quæst prim. cap. licet,* ait: *In his quæ publice fa[illegible] sunt, non potest contradici.* Item, Gloss. *dist. 54. vbi,* ait: *vbi aliqua sunt publice facta, nemo auditur contradictor.* Ex quibus aliisque quamplurimis colligitur (vt habetur) quod non solum non auditur, qui allegat se ignorare constitutionem Papæ publice promulgatam, sed etiam qui allegat se ignorare alia quæcunque, quæ tamen publice facta sunt. Quia quamuis dicat se nescire Papam edidisse constitutionem, in qua assertio quæ est hæretica diffinitur, non est sibi credendum: quia ex quo talis constitutio hæreticalis est publice promulgata, quilibet præsumitur scire ipsam. *Discip.* In quo fundant se Glossæ prædictæ. *Magist.* In legibus ciuilibus & canonicis quampluribus se fundant: de quibus sufficiat adducere Epistolam Innocentii tertii ad Decanum & Capitulum Senonense, quæ ponitur *extra de postulationibus, cap. prim.* in qua ponens allegationes procuratoris Episcopi Altisiodorensis, volentis eundem Episcopum per ignorantiam excusare, & eam excludens sic ait: *Quoniam antequam idem Magister ad Sedem Apostolicam accessisset (nobis quasi pro certo constabat) quod Episcopus interdicti sententiam non seruasset: quod & idem Magister non negauit in fratrum nostrorum præsentia requisitus à nobis in ipsius Episcopi excusationibus allegans, quod sententiam latam nullatenus contra nos seruare tenebatur, quod ad eius notitiam nec per cardinalem tunc Apostolicæ Sedis legatum, qui eandem sententiam promulgauit, nec per deputatos ad hoc executoris mandatum vel literas peruenisset.* Et infra: *quod nec sufficit, imo nec proficit ad excusationem prædicti Episcopi, cum cardinalis idem sententiam interdicti præsentibus multis solenniter ac publice promulgauit, & eadem interdicti sententia in regno Franciæ iam à multis publice cœperit obseruari: nec sit necessarium, cum constitutio solenniter editur ac publice promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum vel literas inculcare: sed illud solum sufficit, vt ad eius obseruantiam teneantur, qui nouerint eam solenniter editam ac publice promulgatam, & esset contra quosdam, qui Sardicense concilium non seruabant, tanquam illud non habuerunt aut perceperunt canonica auctoritate, in quo eis non facile facultas credendi tribuitur, cum idem penes illos in suis regionibus actum sit & receptum.* Ex quibus verbis colligitur, quod constitutione aliqua publice ac solenniter promulgata, nulli eam ignorare licet: ita quod si fuit constitutio Papæ omnes ligat & omnes eam scire tenentur. Si autem fuit prælati inferioris omnes de sua iurisdictione debent scire ipsam. Ex eisdem etiam infertur, quod illa quæ publice fiunt nemini commoranti in loco vbi publice fiunt, licet ignorare. Ex quibus concluditur, quod si Papa constitutionem hæreticalem publice & solenniter promulgat, nemini licet ignorare ipsam.

Discip. Non apparet, quod omnes debeant scire constitutiones Papæ hæretici: cum non sit verus prælatus omnium. Ad nullius autem constitutiones constringuntur Christiani, nisi veri Papæ. Quia constitutio solius veri Papæ omnes astringit. *Magist.* Respondetur, quod ad sciendum constitutiones Papæ hæretici quilibet, qui nescit eum esse hæreticum, & reputat eum verum Papam, est astrictus. Sed postquam scit Papam esse hæreticum, non tenetur scire constitutiones eius posteriores, nisi sicut cæterorum hæreticorum scripta & dicta. In casu autem catholicus obligatur ad sciendum constitutiones & dicta hæreticorum: non ad probandum, sed ad improbandum. Ex quibus infertur, quod quilibet tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ nisi sint aliqui, qui per alium modum quam per constitutionem hæreticalem sciant ipsum esse hæreticum. Quod enim quilibet alius tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ probatur: quia aut antequam scit constitutionem hæreticalem ipsius reputat eum verum Papam, aut non reputat eum verum Papam. Si reputat eum verum Papam: ergo tenetur scire constitutionem eius. Si non reputat eum verum Papam: hoc non est, nisi quia scit vel tenetur scire constitutionem hæreticalem eius. Et ita vel scit & tenetur scire constitutionem hæreticalem eius, si nisi scit eum esse hæreticum per alium modum.

ad accusandum & testificandum in iudicio admittendus, tamen in quibusdam criminibus enormibus ad accusandum & denunciandum deberet admitti, licet nonquam fides ei debeat adhiberi, nisi per legitima documenta suæ assertionis probauerit veritatem, ita detractores regulariter audiri non debent: in casu tamen magno pro magno periculo euitando, præsertim si aliqua indicia veritatis præcederent, deberent audiri ad aperiendum vias inuestigandi citius veritatem, nullus tamen debet credere eis.

Cap. X.

Vbi inuestigatur de his, qui impugnant Papam hæreticum, vtrum tales sint audiendi etiam ab ignorantibus Papam esse hæreticum, & respondetur, quod sic, & probatur 9. rationibus.

Discipulus. Licet Dominum summum pontificem nunc Dei prouidentia in cathedra sancti Petri sedentem, Dominum videlicet Iohannem 22. catholicum atque sanctum ab omni hæretica prauitate alienum absque omni dubitatione existimem, & ideo omnia quæ dicta sont de papa hæretico & dicentur, de ipso nullo modo intelligam, quia tamen probabiliter existimo, quod papa (cum non sit confirmatus neque in gratia neque in fide) in hæreticam valeat incidere prauitatem, in quo cum Fratre Michaele quondam generali Ministro Fratrum Minorum complicibusque suis conuenio, qui (vt audio) probare nituntur, quod in his, quæ proponunt contra Dominum summum pontificem, sunt à catholicis audiendi: eorumque scripta contra doctrinam ipsius & personam eius à fidelibus sunt videnda, & cum deliberatione prouida discutienda & examinanda, quod & Dominus noster summus pontifex de scriptis eorum fecisse dignoscitur, cum ad scripta eorum etiam sub Bulla subtiliter & sufficienter respondit: peto vt motiua dicentium, quod volentes informare ignorantes papam esse hæreticum de erroribus eiusdem papæ hæretici atque pertinacia eius, si periti & bonæ famæ reputati ante fuerunt, sint ab ignorantibus papam esse hæreticum audiendi, forsitan enim pro tempore, quo aliquis papa futurus efficeretur hæreticus, posset esse vtilius vel ad probandum vel ad improbandum, expedit enim nonnunquam scire motiua impugnantium veritatem. *Magist.* Mihi videtur, quod intendis ponere casum, quod papa in rei veritate sit hæreticus, & quod aliqui catholici satagunt eius errores & perfidiam publicare. *Discipul.* Ita est vt dicis: vnde procedas ac si papa esset hæreticus, quamuis in rei veritate non sit. *Magist.* Quod catholici imponentes papæ (quantumcunque fuerit hæreticus) prauitatem hæreticam sint ab ignorantibus papam esse hæreticum audiendi: illi præcipue, qui antea bonæ famæ fuerunt, videtur multis modis posse probari, primo quidem sic. Illi, qui sunt pro aliqua causa ab aliquibus defendendi, sunt multo fortius audiendi ab eisdem, cum minus sit audire aliquos, quam defendere eosdem, sed catholici imponentes papæ hæreticam prauitatem, sunt etiam ab ignorantibus papam esse hæreticum, defendendi, ergo multo fortius audiri debent ab eisdem. *Discipul.* Video, quod ratio ista dependet ab illis, quæ dicta sunt, supra *libro 7. a. c. 37. vsque ad c. 55.* quia per illa videtur minor posse probari, ideo istam rationem noli amplius pertractare: sed si aliquas cogitasti, adducas. *Magist.* Secunda ratio ad eandem conclusionem talis est, velox ad audiendum debet præbere aures illis, qui errores & perfidiam papæ hæretici impugnare nituntur, sed omnis homo debet esse velox ad audiendum, tardus vero ad loquendum, ergo &c.

Discipul. Ista auctoritas beati Iacobi pro istis non facit: quia homo velox debet esse ad audiendum bona: non autem ad audiendum mala, ergo per hanc auctoritatem probari non potest, quod ignorantes papam esse hæreticum debeant audire illos, qui volunt eius errores & perfidiam publicare. *Magist.* Respondetur, quod auctoritas beati Iacobi non tantum de bonis, sed etiam de malis audiendis debet intelligi, quia dicit beatus Iacobus: *debet esse quisque velox ad audiendum: sicut debet esse tardus ad loquendum*, nam eodem modo proportionabiliter debet intelligi, quod beatus Iacobus dicit, sit omnis homo velox ad audiendum mala, non vt credat vel approbet: sed vt caueat & euitet. Et ex hoc potest tertia ratio formari, homo debet esse velox ad audiendum illa quæ scire potest esse vtilia sibi & toti communitati, sed scire papam esse hæreticum (quando est hæreticus) potest esse vtile cuilibet fideli & toti communitati fidelium: quia per hoc facilius & melius eius malitiæ resisterent, ergo quilibet debet libenter audire volentes errores & perfidiam papæ hæretici publicare. Quarta ratio est hæc. Illa debet homo catholicus libenter audire, quæ debet velle scire, illa autem quæ cauenda sunt, debet catholicus velle scire, quia cauenda nisi sciantur caueri non possunt, non tantum autem debet catholicus cauere peccatum in se: sed etiam debet quantum in se est cauere pericula, quæ communitati vel fidei imminere dicuntur, si autem papa infectus fuerit hæretica prauitate: periculum imminet fidei orthodoxæ, & per consequens offerentes se ad prodendum & ad monstrandum perfidiam papæ hæretici, debent libenter audiri. Quinta ratio est hæc. Hoc debet catholicus libenter inquirere, cuius veritatem (cum non sciat) tenetur inquirere, sed si catholicis etiam ignorantibus papam esse hæreticum nunciatur eius perfidia, ipsi tenentur veritatem inquirere, ergo tales nunciantes papam hæreticum debent audiri. Maior

videtur

[illegible] probatione minime indigere. Minor auctoritatibus diuinæ scripturæ videtur posse probari [illegible] sicut supra allegatum existit, Deut. 13. sic legitur: *Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: egressi sunt filii Belial de medio tui: & auerterunt habitatores vrbis tuæ atque dixerunt: eamus & seruiamus diis alienis quos ignoratis, quære sollicite & diligenter rei veritatem perspecta.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod cum aliqui dicunt, quod aliqui volunt fidem corrumpere, veritas est sollicite inquirenda, ergo si aliqui asserunt papam hæreticum velle fidem corrumpere orthodoxam: illi fideles & ignorantes papam tali respersum perfidia, debent sollicite quærere veritatem, quod etiam Iob. 29. innuitur, cum ipsemet Iob dicit: *causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum alicuius causæ, quæ potest esse in detrimentum omnium, veritas ignoratur, debet diligentissime inuestigari, hinc Salomon Prouerbio. 25 ait: *gloria regum est inuestigare sermonem,* quod verum est, cum periculum imminet publicæ vtilitatis. *Discipul.* Istæ auctoritates nihil faciunt pro conclusione intenta, quia auctoritates prædictæ & consimiles de prælatis & iudicibus siue regentibus (duntaxat) debent intelligi, quia illorum & non aliorum est inquirere sub[illegible]orum excessus, cum mala fama de eis exierit secundum canonicas sanctiones. *Magist.* Dicunt [illegible], quod verba auctoritatum prædictarum, & etiam sacrorum canonum, quibus asseritur, quod prælati ad corrigendos subditorum excessus debent assurgere, nequaquam intelligis, quia correctio est duplex, vna est potestatiue per publicam punitionem, & hæc pertinet ad prælatos, & in sublimitatibus constitutos, alia est per simplicem monitionem, & hæc pertinet ad omnes charitatem habentes, quia vnicuique præcipitur amouere malum cuiuslibet subditi & prælati (si potest) sic inquisitio siue inuestigatio peccati alterius, vna est potestatiua & iudicialis, qua quis compellit alios ex officio, vel potest compellere dicere veritatem de peccato, & etiam de mala intentione alterius: vel etiam periculi, quod potest sibi & aliis imminere, alia est per simplicem interrogationem absque omni præcepto & solennitate, seu compulsione & punitione nolentium, quam scirent dicere veritatem, & ista inquisitio, seu inuestigatio peccati vel periculi (quod sibi potest & aliis imminere) spectat ad omnes, qui curam de se & aliis habere debent, omnes autem non solum de ipsis: sed etiam de proximis, quos (sicut seipsos debent diligere) tenentur aliquam curam & sollicitudinem pro loco & tempore (& cum aliis circunstantiis determinatis requisitis) habere, iuxta illud Apostoli ad Roman. 12. *sollicitudine non pigri*, quod non tantum dicitur ad prælatos, sed etiam ad subditos, quorum est aliquam sollicitudinem non solum pro se, sed etiam pro omnibus aliis inferioribus, æqualibus & superioribus, quando conuenienter possunt, habere.

Discipul. Ista responsio apparentiam videtur habere, si quilibet teneretur pro omnibus superioribus & aliis aliquam sollicitudinem & causam habere, & ideo indica si hoc potest aliquo modo probari.

Magist. Hoc Apostolus in diuersis locis insinuare videtur. Nam 1. Corinth. 12. expresse, vt apparet, probare conatur, quod exemplo membrorum corporis, quorum quodlibet aliquam sollicitudinem videtur habere de alio debet esse sollicitus. Vnde ibidem Apostolus: *Non sit schisma in corpore: sed in idipsum pro se inuicem sollicita sint membra, & si quid patitur vnum membrorum: compatiuntur omnia membra, siue dum gloriatur vnum membrorum: congaudent omnia membra.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod cum simus membra vnius corporis, quilibet pro omnibus debet esse sollicitus, hoc dicit Glos. *non sit schisma, id est discordantia in corpore humano vel in ecclesia, vbi debet esse vnitas, sed omnia membra potius sollicita sint, ita vt tendant in idipsum: id est in id sollicitudinis, quod sit ipsum indifferens, vt non minus pro alio quam pro seipso sollicita sint.* Ex quibus aperte colligitur, quod omnes de omnibus sollicitudinem debent habere, quod etiam Apostolus ad Ephes. 4. aperte insinuare videtur, cum dicit: *digne ambuletis vocatione qua vocati estis cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Ex quibus patenter habetur, quod sicut omnes se debent inuicem supportare, ita pro inuicem debent esse solliciti, ne vnitas in eis rumpatur, vnitas autem spiritus in catholicis rumpitur, si papa efficeretur hæreticus, ergo omnes, qui sunt membra corporis Christi, debent esse solliciti, ne fides catholica, quæ est fundamentum vnitatis spiritus, & omnium bonorum spiritualium, corrumpatur, & ita omnes tenentur audire illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici satagentis fidem corrumpere orthodoxam ad occupandum periculo fidei publicare. *Discipul.* Debent ergo catholici aliquas occupationes dimittere & intendere illis, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare? *Magist.* Non dicunt isti, quod omnes teneantur omnes alias occupationes dimittere: sed dicunt, quod iudicandum est de audientia danda illis, qui volunt perfidiam papæ hæretici publicare: sicut iudicandum est de aliis actibus affirmatiuis, qui cadunt sub præcepto, quod non obligant ad semper: sed loco & tempore cum circunstantiis debitis requisitis, & ideo non est facile certam regulam dare in speciali, quo tempore tenetur quis de necessitate salutis audire illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare. Potest tamen dici, quod tunc ad hoc tenetur vnusquisque, quando nō habet rationabilem excusationem, quare tunc eos minime audire teneatur. Si enim sit aliis occupationibus vtilibus & vrgentibus occupatus, potest rationabiliter respondere: *modo mihi non vacat audire,* si aũt non sit aliqualiter occupatus, nec impeditus: se excusare non pōt, si autē dimittit illos audire, vel q̃a de periculo fidei minime curat, aut q̃a reputat facta fidei ad se nullatenus pertinere, vel quia reputat papam catholicum, vt ei com-

ei complaceat aut ſaltem ei nullatenus diſpliceat, non áudiendo peccat mortaliter, & inter creden-tes damnabiliter papæ hæretico (licet nulli errori eius explicite credat) eſt merito compntan-dus.

Diſc. Cerno, qnod iſti non damnant omnes iſtos, qui nolnnt andire eos, qui volnnt perfidiam papæ hæretici diuulgare: ſed tantummodo illos, qui abſque rationabili cauſa eos audire recuſant, putantes quod nec timor papæ, quem tepntant catholicum: nec dilectio ad ipſum: nec odium ad publicantes perfidiam eius: nec aliquid tale eos valeat excuſare: ſed ſolummodo vtilior occupatio, cui ſunt intenti, aut alicuius periculi maioris vitatio, diuulgationis inutilitas vel alind ſimile eos-dem apud Deum valear excuſare, & ad iſtam intentionem aliquas rariones (ſi quas audiſti vel vidiſti, aut etiam cogitaſti ſine magna diſcuſſione cauſa abbreuiationis breuiter tangendo) allega. *Magiſt.* Sexta ratio eſt hæc. Qui non eſt ex ſe ſufficiens ad agendum recte ea, quæ incumbunt ſibi, aliorum qui eum cupiunt informare debet audire conſilia, ſed quilibet debet eſſe ſollicitus, ſicut probatum exiſtit, de fide catholica, ne per quemcunque aliqualiter ſubuertatur: debetque corrumpere fidem volentibus quantum ſibi licet pro gradu ſuo & officio obuiare viriliter, ergo ſi non eſt ſufficienter informatus de illis, qui volnnt fidem deſtruere, debet audire eorum conſilia, & informationes, qui eum cupiunt de talibns informare. Minor ex bis quæ dicta ſunt ſupra in ratione qninta videtur poſſe probari. Maior autem auctoritatibus diuinæ ſcripturæ inſinuatur aperte. Eccleſ. 32. ſic ſcribitur: *fili ſine conſilio nihil facies: & poſt factum non pœnitebis*, & Prouerbior. 13. e. vbi ait Salomo. *qui autem cum conſilio agunt, reguntur ſapientia, qui autem ſapiens eſt audit conſilia*, & idem in eodem ait: *conſilium autem à ſapiente ſemper perquire.* &, vt legitur Tobiæ 4. Tobias filinm ſuum inſtruens ait: Ex quibus aliiſque verbis qnam pluribus colligitur enidenter, quod in arduis negotiis non ſolum audienda, ſed etiam requirenda ſunt conſilia peritorum, cum ergo negotium fidei, quando ſcilicet fides catholica impugnatur præcipne ab illo, qui plnrimos trahere poteſt ad ſuos errores, cuiuſmodi eſt papa hæreticus, ſit arduiſſimum negotium: in hoc caſu oportet non ſolum audire, ſed requirere conſilium & informationes eorum qui perfidiam papæ hæretici non ignorant, vndecunque innotuit eis.

Diſcipul. Quamuis antea cogitauerim, quod tariones iſtæ nequaquam diſcuterentur prolixe: volo tamen contra iſtam mouere duas inſtantias, quarnm prima eſt: quod quamuis in arduis peritorum ſunt informationes & conſilia requirenda: non tamen ſunt requirenda, niſi ab bis, ad qnos buiuſmodi ſpectant negotia. Negotinm autem fidei quando papa eſſet hæreticus, non ſpectat niſi tantummodo ad prælatos, & non ad ſimplices nec ad laicos, vnde ad religioſos pauperes & ad alios, niſi eſſent Cardinales vel Patriarchæ aut epiſcopi, nullatenus pertineret, & ideo alii non tenerentur audire volentes perfidiam papæ hæretici declarare: præſertim ſi fuerit à ſnperioribus eis iniunctum vel præceptum, quod eos audire non debeanr. Secunda inſtantia eſt, quod quamuis in arduis ſint conſilia requirenda, non oportet conſilia quærere, niſi quando videtur periculum imminere, & ideo illi qui neſciunt papam eſſe hæreticum, cum non ſentiant ex perfidia papæ hæretici aliqnod periculum imminere: non tenentur eos audire, qui volunt eos de perfidia papæ hæretici informare, hæ ſunt inſtantiæ quæ rationem prædictam totaliter videntur refellere: & tamen quomodo reſpondere contingat ad ipſas, enarra. *Magiſt.* Putant nonnulli, qnod iſtæ inſtantiæ ex ignorantia intelligentiæ ſcriptnrarum emanant, primam autem inſtantiam dicunt abſurditatem pernicioſam & periculoſam & hæreticalem ac etiam ſtultiſſimam continere, quæ eſt illorum aſſertio & inuentio, qui ſuam deſidiam, immo nequitiam peſſimam palliare nituntur, eſt autem hæc abſurditas, quod negotium fidei, quando papa eſſet hæreticus, nullo modo ſpectar ad ſimplices & pauperes, ſed ſolummodo ad prælatos, puta Cardinales, archiepiſcopos, & epiſcopos: & non ad pauperes religioſos, nec ad laicos, nec ad clericos ſub epiſcopis conſtitutos, quam abſurditatem Diabolicam arbitrantur ex aſtutia Diaboli ad ſubuerſionem fidei adinuentam, quomodo enim defenſio patriæ pertinebit ad omnes, ſi defenſio fidei, quæ eſt amplius quam patriam defendere, non ſpectat ad omnes? aut quomodo defenſio propriæ vitæ pertinebit ad ſubiectos ſimplices & pauperes, ſi defenſio fidei, quæ debet eſſe vnicuique carior, quam vita corporalis non ſpectat ad omnes?

Diſcipul. An negotium fidei ſpectat ad omnes, diſcuſſum eſt *libro 6.* ideo de hoc ad præſens pertranſeas: & tantummodo dic, quomodo reſpondetur ad hoc, quod dicitur quod ſi ſuperiores iniunxerint ſubditis ne audiant illos, qui volunt perfidiam papæ hæretici diuulgare, non debent eo audire. *Magiſt.* Reſpondetur, quod in hoc caſu eſt magna cautela & prudentia procedendum, & forma mandati eſt diligentiſſime inſpicienda: aliæque circumſtantiæ ſubtiliter ſunt penſandæ. Ad cuius euidentiam dicitur eſſe ſciendum, quod ſicut ex ſacris canonibus *3. quaſt. 3. ſi quis epiſcopus & c. non enim, & c. ſi Dominus*, & aliis innumeris colligitur enidenter, non eſſe ſuperioribus obediendum in omnibus, ſi enim aliquid præcipiunt, quod eſt contrarium ſcripturis diuinis, aut iuri naturali aut vergat in patens diſpendium honoris vel fidei orthodoxæ, vel communis boni, aut in ſalutis ſpiritualis & corporalis detrimentum: non debenr eis ſubditi obedire: ſed ſententiam beati Gregorii debent in memoria retinere, qui (vt legitur *2. quaſt. 7. capitul. admonendi*,) ait: *Admonendi ſunt ſubditi, ne plus quam expediat ſint ſubiecti: ne dum ſtudent plus quam neceſſe hominibus ſubiici compellantur vitia eorum venerari*, & ita in diſpendium communis boni ſubditi ſuperioribus nullatenus debent obedire. Per hoc ad propoſitum reſpondetur. Quod ſi ſubditi

man

mandant superiores, nedum vt tales volentes perfidiã Papæ hæretici declarare, nullatenus audiant, nullam causam rationabilem (quare audire non debeant) assignantes: subditi (tanquam sinceri fidei zelatores & fidem omni homini præferentes) eis rescribent, quod eos intendunt audire ad instar prælati, cui mandat Alexander tertius, vt habetur *extr. de hæreticis c. si quando*, quod si mandatum apostolicum adimplere non debeat, causam rationabilẽ (quare adimplere nõ valeat) per literas studeat intimare: ita in hoc casu subditi debent suis superioribus intimare, quod eorum mandatum adimplere non debeant, dum tamen in audiendo tales nullum sit periculum. Non audiendo enim posset grande fidei periculum imminere. Si autem in tali mandato causa rationabilis exprimatur, quare subditi audire non debeant volentes Papæ hæretici perfidiam declarare, quia sunt de calumnia, mendacus vel detractione aut inimicitia conuicti, non essent (saltem in publico) audiendi: nisi verisimiliter appareat, quod vias scirent dare probabiles, quibus perfidia Papæ hæretici panderetur. In omnibus enim talibus non voluntatem prælatorum, qui forte timore, ambitione, vel cupiditate essent corrupti, sed honorem Dei, & defensionem fidei deberent attendere, & illud dictum Pet. Actor. 5. *obedire oportet Deo magis quam hominibus*, memoriter retinere. *Discip.* Dic ad secundam instantiam. *Magist.* Respondetur quod non solum arduis in negociis, vbi peritia propria non suppetit: tunc sunt peritorum consilia requirenda, quando quis videret periculum imminere: sed etiam quando eminens periculum nunciatur, maxime si à fide dignis & prouidis intimatur non volentibus denunciato periculo obuiare, attendat illud apostoli 1. ad Thessal. 15. *Cum dixerint pax & securitas, tunc & repentinus superueniet etiam interitus*, scil. Fidei orthodoxæ. Sicut in corporibus infirmorum postquam conualuerint, forte superueniet nonnullorum interitus corporalis. *Discip.* Breuiter tange alias rationes. *Magist.* Septima ratio est, quæ ex prædictis accipit fulcimentum. Quæ potest sic formari. Illi debent audiri, qui grande periculum omnibus imminere asserunt & affirmant, ne audire nolentes cum eos apprehendit periculum necessitate dicant intra se illud Sapient. 5. Pœnitentiam agentes & præ angustia spiritus gementes his scilicet qui nobis nunciauerunt pericula quæ super euenerunt nobis: *hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii nos insensati vitam illorum existimabamus sine honore.* Vnde de nolentibus audire pericula nunciantes dicitur Ezech. 33. *audiens autem quisquis ille est sonitum buccinæ & non obseruauerit veneritque gladius & tulerit eum: sanguis ipsius super caput ipsius erit: sonum buccinæ audiuit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit.* Ille audit sonum buccinæ, qui audit in confusu, quod sunt aliqua imminentia pericula putantes: sed non obseruat se quicunque in speciali ad occurrendum periculis annunciantibus tenuit informari. Et ideo cum periculum apprehendit ipsum, se per ignorantiam non potest excusare: sed sanguis ipsius super caput eius erit, sicut sunt aliqui volentes catholicos de perfidia Papæ hæretici informare, & grandia pericula futura populo Christiano prædicunt. Ergo qui non audierint diligenter informationes eorum, nequaquam poterunt per ignorantiam excusari, si Papa hæreticus infecerit populum Christianum. *Discip.* Auctoritas Ezechiæ loquitur de speculatore super specula, seu populum constituto. Et ideo si episcopus vel prælatus, qui est speculator super subditos constitutus nunciaret Papam esse hęreticum, & illi informationes nolint audire non essent per ignorantiam excusari. Secus est de illis, qui nunciant Papam esse hæreticũ, & non sunt speculatores super populum constituti. Quia tales audiri non debent. *Magist.* Dicitur quod ista responsio non impedit rationem prædictam: quia licet prædicta verba Ezechielis principalius intelligantur de speculatoribus super populum constitutis: tamen debent etiam de quibuscunque nunciantibus imminentia pericula Papæ vel personæ cuiuscunque intelligi. Cuius ratio assignatur, quia propter charitatem & amicitiam, qua vnusquisque debet proximum suum diligere, sicut seipsum, quilibet quantum ad simplicem admonitionem & informationem ac simplicem instructionem mutuamque defensionem, & subuentionem, quantùm licet cuicunque pro gradu suo & officio debet esse alterius speculator, custos, defensor, protector, adiutor, informator, consiliarius, & instructor: licet nullus debeat super proximum suum iurisdictionem, potestatem seu auctoritatem indebite vsurpare. Cum ergo quilibet debeat speculatorem nunciantem gladium venientem audire: quod non est verum tantummodo de speculatore, qui iurisdictione & potestate fungitur super alius, sed de quocunque speculatore ingruentia pericula aduertente: sequitur quod qui nunciant pericula, quæ intendit Papa hæreticus, licet non sint prælati, debent audiri. Octaua ratio est hæc. Vnusquisque tenetur audire illum, qui eum informare tenetur. Sicut discipulus tenetur audire doctorem: qui doctor tenetur discipulum informare. Et filius tenetur audire patrem: qui filium debet instruere. Sic etiam vicinus debet vicinum audire: si vicinus vicinum informare tenetur, quod sacra scriptura insinuare videtur Eccl. 23. vbi scribitur, *vbi auditus non est, non effundas sermonẽ.* Ex quibus verbis colligitur, quod vbi auditores nequaquã tenẽtur audire, nullus tenetur sermonẽ effundere. Quare vbi aliquis tenetur sermonẽ effundere, ibi sunt aliqui qui tenentur sermonem audire. Sed scientes Papam hæreticum niti fidem orthodoxã corrumpere, & seducere fideles de necessitate salutis tenentur (certis circũmstantiis obseruatis) instruere fideles ignorantes de perfidia & intentione iniqua Papæ hæretici, vt se obseruent & pro loco, & tempore, modis sibi conuenientibus eidem hæretico toto posse resistant. Ergo & ignorantes Papam esse hæreticum debent audire eos, qui eos volunt de perfidia & iniquis conaminibus Papæ hæretici informare. Quod autem scientes Papam esse hæreticum teneantur ignorantibus eius perfidiam reuelare, probatur ex hoc, quia non minus debet vnusquisque præseruare (si potest) proximum à morte spirituali,

quam à motte cotpotali. Sed si videt alium volentem proximum suum neci tradere cotporali, debet hoc ei vt sibi præcauear intimare. Ergo multo magis si scit Papam hæreticum satagere omnes Christianos occidere spiritualiter cos inficiendo hæretica prauitate: debet inscios, (si conuenienter potest) de iniqua malitia Papæ hæretici informare. Nona ratio est hæc. Si quis tenetur peccata vitare, ita (si potest) tenetur pericula tam corporalia quam spiritualia tam in se quantum in aliis præcauere. Sed ptopter hoc quod quilibet tenetur vitare peccata debet corrigentem se audire. Ergo similiter tenetur audire illum, qui pericula tam corpotalia quam spiritualia denunciare conatur. Sed declarantes perfidiam Papæ hæretici & pericula omnium fidelium, tam corpotalia quam spiritualia denunciare noscuntut. Ergo audite eis negate non debet.

Cap. XI.

Vbi inquiritur de eis, qui laborant ignorantia damnabili, nolentes scil. scire Papam esse hæreticum, qui tamen vere est hæreticus, & quales sint censendi, & qualiter puniendi.

D*iscipulus.* Quantum intelligo omnes rationes prædictæ, etiam forte omnes aliæ quæ possunt fieri ad conclusionem eandem, duobus fundamentis inniti videntur. Quorum primum est, quod vnusquisque tenetur proximos suos sicut seipsum diligere, & eis facere quod vellet sibi fieri. Secundum est, quod fides catbolica est omni homini præferenda, vt ob timorem, amorem, & fauotem, vel gratiam cuiuscunq; mortalis nullatenus omittatur, quod ad saluationem, exaltationem & dilatationẽ fidei Christianæ noscitur pettinere. Quare pro conclusione prædicta desine allegare: quia aliæ rationes eandem virtutem forte cum prædictis haberent. Nunc dic qua pœna secundum assertionem prædictam ignorantes ignorantia damnabili Papam esse hæreticum, & de eius perfidia nolentes informari, sunt plectendi, & an sint hæretici vel credentes, aut fautores Papæ hæretici reputandi. *Magist.* Respondetur, quod ad sciendum qua pœna ignotantes ignorantia damnabili Papam esse hæteticum: quia nolunt scire, vel etiam quia non curant aut contemnunt scire, sint plectendi, oporteret primo videre, an sint hæretici credentes, au fautores vel defensores Papæ hæretici iudicandi.

Disc. Ab hoc primo incipias. *Magist.* Nonnullis apparet, quod tales non sunt hæretici stricte accipiendo hæreticorum vocabulum. Nec sunt proprie fautores vel defensores Papæ hæretici. Quia fautio & similiter defensio aliquem actum positiuum exteriorem importare videntur. Tales autem ignorantes per hoc solummodo, quod nolunt vel non curant aut contemnunt scire Papam esse hæreticum, nullum actum exteriorem exercent. Ergo propter hoc solummodo non sunt fautores vel defensores Papæ hæretici iudicandi. Dicitur ergo quod sunt credentes, non quidem explicite erroribus Papæ (cum nesciant eum errare) sed sunt credentes ipsi Papæ hæretico ipsum esse catholicum damnabiliter reputantes. Et isto modo videtur accipi nomen credentium *extr. de hæreticis c. excommunicamus primo.* Aliter autem accipitur nomen credentium eodem *capitulo excommunicamus 2.* Quod vero tales Papam esse catholicum, quando est hæreticus damnabiliter, reputantes credentes valeant nuncupari, videtur posse probari. Nam omnes damnabiliter errantes (& potissime ex adhæsione ad personam Papæ hæretici) vel sunt credentes, vel fautores, vel defensores, vel receptatores. Nũ enim plures inueniuntur, qui propter crimen ex adhæsione ad personas hæreticorum secundum iura sunt puniendi. Sed qui damnabiliter reputat Papam esse catholicum, qui est hæreticus, non est ex hoc solummodo fautor vel defensor Papæ hæretici, sicut dictum est prius. Nec est propter hoc receptator Papæ hæretici. Ergo propter hoc solummodo debet inter credentes merito computari. Nec propter hoc est hæreticus iudicandus. Quia erroribus Papæ hæretici minime credit. Nec forte crederet, si sciret errores eius. Quia ex hoc solummodo peccat, quia non vult, aut contemnit, vel non curat Papam esse hæreticum. Nullum etiam præstando auxilium, consilium, defensionem, receptationem, vel fauorem: nec forte actu ei obedit, licet forsitan sit obedire paratus: imo potest contingere quod ex alia causa quam ex causa hæresis, puta propter contentionem inter eum & Papam hæreticum de temporalibus vel ex causa alia ei renuit obedire, paratus eum totis viribus impugnare: nolens tamen scire quod sit hæreticus: nec volens permittere quod hæreticus publicetur.

Discip. Dixisti secundum vnam assertionem, quod reputantes damnabiliter Papam esse catholicum (qui in rei veritate est hæreticus) debent censeri credentes. Ideo nunc dic secundum assertionem eandem, qua pœna tales sunt plectendi. *Magist.* Pœna eorum secundum assertionem præscriptam taxatur, *extra de hæreticis cap. excommunicamus primo,* cum dicitur: *credentes præterea, receptatores, defensores & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere: statuentes firmiter, postquam quilibet talium fuerit excõmunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum, ex tunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos huiusmodi, nec ad testimon. ñ admittatur: sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionẽ accedat:*

nullus

nullus praeterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, eius sententiae nullam obtineant firmitatem, nec causae aliqua ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, nullatenus eius patrocinium admittatur, si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur. Et in similibus idem praecipimus obseruari. Ex quibus verbis colligitur, quod credentes, de quibus hic fit mentio, poena hereticorum sunt minime puniendi. Ex quo videtur patenter inferri, quod credentes, quorũ poena hic taxatur, non sunt haeretici iudicandi: quia si essent haeretici, poena haereticorum essent merito percellendi. Et ita videtur aperte ostendi, quod aliter accipitur nomen credẽntium in isto *c. 1. & 1. cap. eiusdem t. excommunicamus 2.* Vbi credentes haeretici iudicantur. Hic autem non reputantur haeretici. Patet ergo hic qua poena credentes, qui damnabiliter reputant Papam esse catholicum (qui tamen est haereticus) sint plectendi. Verumtamen circa poenas credentium & aliorum in scripturis taxatas sunt diuersae opiniones. Vna est quod credentes, receptatores, defensores & fautores haereticorum ipso facto sunt solummodo excommunicationis sententia inuoluti, & si nunquam nominatim à praelatis ecclesiae fuerint denunciati excommunicati: alias poenas non incurrunt, si satisfacere contempserint infra annum. Alia est opinio, quod omnes praedicti omnes alias poenas ab excommunicatione post annum incurrunt, si satisfacere infra annum contempserint, siue fuerint denunciati, siue non, excommunicati. *Discip.* Dixisti secundum vnam opinionem de illis, qui reputant Papam haereticum esse catholicum: quia nolunt scire vel non curant scire eum esse haereticum: nunc dic de illis, qui putant Papam esse haereticum, qui tamen non contemnunt scire. *Magist.* Respondetur, quod si sint aliqui, qui nesciunt Papam esse haereticum, & ignorantia eorum non est affectata, neq; crassa & supina: quia in nullo resisterent illis, qui eos vellent de perfidia Papae haeretici informare, sed parati essent eos audire, non sunt poena aliqua feriendi, propter hoc, nisi in aliquo alio delinquere conuincantur. Ignorantia enim talis eos excusat.

Cap. XII.

In quo ponuntur tres rationes probantes, quod talibus impugnantibus Papam haereticum non est credendum. Quarum prima infra c. 24. huius soluitur. Secunda & tertia c. 26. soluuntur.

Discip. Supra recitasti opinionem dicentem, quod volentes perfidiam Papae haeretici declarare, debent audiri. Et quod nolentes eos audire credentes Papam haereticum esse catholicum, sunt sententia excommunicationis inuoluti. Nunc autem dic, an talibus volentibus perfidiam Papae haeretici declarare, fides debeat adhiberi. *Magist.* Vna assertio est, quod talibus minime est credendum. Quod probatur primo sic. Illud non debet quis facere, quod sacra pagina reprehendit. Sed fidem adhibere narrantibus aliquid sinistrũ de aliquo sacra pagina reprehendit. Eccl. 19. vbi sic scribitur: *Qui cito credit, leuis est corde & minorabitur.* Ergo homo nõ debet credere referentibus & narrantibus Papam esse haereticum. Item, minus credenda sunt mala quę referuntur de aliquo, quam bona: quia vnusquisque pronior esse debet ad iudicandum bene de proximo quam male. Sed bona relata de aliquo non sunt statim credenda. Vnde & regina Saba cum multa excellentia audiuisset de Salomone, laudabiliter dicit ad Salomonem, vt legitur 3. Reg. 10. *Verus est sermo quem audiui in terra mea super sermonibus tuis & super sapientia tua: & non credebã narrantibus mihi donec ipsa veni & vidi oculis meis: & probaui quod media pars mihi nunciata non fuerat.* Ergo multo magis non debet quis credere narrantibus mala de aliquo. Et ita referentibus Papam esse haereticum, minime est credendum. Secundo sic. Illud quod dissuadetur in scriptura diuina, minime est agendum. Sed credere narrantibus siue bona siue mala dissuadetur in scriptura diuina. Ergo non debet quilibet narrantibus fidem adhibere: & per consequens referentibus Papam esse haereticum, fides est nullatenus adhibenda. Maior est manifesta: quia nihil dissuadetur in scriptura diuina, nisi peccatum, quod catholicus minime facere debet. Minor diuersis auctoritatibus scripturae diuinae aperte videtur posse probari Eccl. 19. sic scribitur: *Non omni verbo credas.* Et Ierem. 12. legitur: *Ne credas eis, cum locuti fuerint tibi bona.* Et Mich. 7. *Nolite credere amico.* Et Iohan. 4. *Nolite enim omni spiritui credere.* Ex quibus aliisque quampluribus colligitur, quod credere narrantibus dissuadet scriptura diuina. Quare licet aliqui narrent, quod Papa est haereticus, eis nullatenus est credendum. Tertio sic. Nullum crimen est credendum de aliquo, antequam ordine iudiciario obseruato probatum extiterit. Sed per solam narrationem illorum, qui asserunt Papam secundum ordinem iuris minime est probatum. Igitur talibus referentibus Papam esse haereticum fides debet nullatenus adhiberi. Minor, vt videtur, probatione non indiget: quia absque iudice vel non secundum ordinem iuris nullus debet condemnari. Maior per sanctos canones videtur aperte posse probari. Nam, vt legitur *30. quaest. 5. cap. 1. §. in tertia*, Papa ait: *Quamuis enim vera sint non tamen credenda sunt: nisi quae manifestis indiciis comprobantur: nisi quae manifesto iudicio conuincuntur: nisi quae iudiciario ordine publicantur.* Idem narrat Sixtus Papa, qui (vt legitur *c. & q. praedictis c. nullum*) ait: *mala itaque audita nullum moueant: nec passim dicta absque certa probatione quisque vnquam credat, sed ante audita diligenter inquirat: nec praecipitando quicquam aliquis*

agat. Item Augustinus (vt habetur *2.q.3.c.in cunctis*) Constantino Mediolanensi episcopo, ait: *De vestra igitur sanctitate absit à Christianorum iudicio ea quæ maledicorum hominum rationibus conficta credimus in qualicunque modulo suspitionis adduci & sacri eloquii testimonium tenemus, vt mala malorum cum forsitan dicuntur nisi probata credi non debeant, sed citius probata vlcisci. Hæc igitur dixi, vt nimiæ leuitatis esse ostenderem, si qui mala grauia credere studeant, quæ probari non possunt.* Item Gregorius (vt legitur *distinct. 96. cap. si quid vero de quocunque clerico ad aures tuas peruenerit, quod te iuste possit offendere, facile non credas, nec te ad vindictam res accendat incognita: sed præsentibus ecclesiæ tuæ senioribus diligenter est veritas perscrutanda* Et eadem sententia sub eisdem verbis habetur *extr. de symonia, licet Heli*. Item Augustinus in epistola ad Vicentium (vt habetur *23. q. 4. quam magnum*) ait: *Facta nocentium quæ innocentibus demonstrari vel ab innocentibus credi non possunt, non coinquinant quenquam.* Ex quibus aliisque quam pluribus videtur aperte probari: quod mala de aliquo credi non debent, antequam secundum ordinem iuris manifeste probentur: & per consequens referentibus extra iudicium Papam esse hæreticum minime est credendum. *Discip.* Videtur quod istæ vltimæ auctoritates non faciunt ad propositum: quia loquuntur solum de iudicibus & prælatis: qui non debent credere ea, quæ deferuntur ad ipsos, antequam probentur aperte: cum hoc tamen stat, quod alii debeant credere his, quæ de perfidia Papæ hæretici nunciantur. *Magist.* Hoc videtur irrationabiliter dictum: quia illi qui leuius decipi possunt, non debent esse promptiores ad credendum narranti quam alii. Sed alii quam iudices & prælati leuius decipi possunt: quia minorem peritiam & experientiam rerum habent, quam iudices & prælati. Ergo minus debent credere huiusmodi relationibus, antequam clare secundum iudiciarium ordinem sint probatæ.

Cap. XIII.

Ponitur pro conclusione seu assertione c. 11. quinq; distinctiones & septem conclusiones, Prima probatur hic, secunda & tertia, c. 14. quarta c. 15. quinta c. 16. sexta c. 17. septima probatur c. 21.

D*iscipulus.* Quamuis præscripta assertio videatur bene fundata, tamen peto vt assertionem contrariam recitare digneris: & eam æque fulcire nitaris. *Magist.* Tenentes assertionem contrariam variis modis reputant distinguendum. Quorum prima distinctio sumitur ex Glossa *dist. 65. c. si quis*, quod duplex est credulitas: vna quæ spectat ad iudicem: alia quę spectat ad socios. Credulitas quæ spectat ad iudicem est illa, secundum quam iudex debet proferre sententiam. Credulitas quæ spectat ad socios est illa, qua quis extra iudicium credit socio. Secunda distinctio est: quia aut referentes perfidiam Papę hæretici vel quodcunque crimen alterius fuerunt ante prouidi & discreti & bonæ famæ: aut fures, criminosi & malæ famę: Tertia distinctio est: quia aut narrant tantum secundum famam, aut secundum certam scientiam. Quarta distinctio est, quia si referentes sunt criminosi & malæ famæ: aut ad assertionem relationis suæ adducunt alia legitima documenta, aut nulla. Quinta distinctio est: quia aut referunt notoria, aut illa quæ non sunt notoria, quæ tamen probari possunt. Iuxta has distinctiones tenent isti septem conclusiones. Quarum prima est, quod loquendo de credulitate, quæ spectat ad iudicem, nullus debet credere referentibus Papam esse hæreticum: nisi sit notorium, aut iudiciario ordine obseruato probatum. Secunda conclusio est, quod loquendo de credulitate, quæ est inter socios (secundum quod vnus socius extra iudicium credit alteri) nullus tenetur credere vni soli cuiuscunque famæ vel opinionis existat, asserens Papam esse hæreticum. Tertia conclusio, quod vni soli bonæ famæ & opinionis referenti per certam scientiam Papam esse hæreticum: potest quis credere absq; peccato, licet ei credere minime teneatur. Quarta conclusio est, quod pluribus honestis & discretis referentibus per certam scientiam Papam esse hæreticum, tenetur quis credere. Quinta conclusio est: quod referentibus prouidis, & honestis, per famam publicam Papam esse hæreticum, debet quis credere. Sexta conclusio est: quod quibuscunq; criminosis adducentibus legitima documenta, quod Papa est hæreticus, credendum est. Septima conclusio est: quod quibuscunque criminosis vel malæ famæ, si non declarauerint per legitima documenta Papam esse hæreticum, non est credendum.

Discip. Si prolixe istas conclusiones septem nitaris ostendere, librum nimis prolixum efficeres. Ideo eas succincte probes. *Magist.* Prima conclusio per auctoritates allegatas in capitulo præcedenti pro assertione contraria, sufficienter videtur esse probata. Nam auctoritates vltimæ asserunt manifeste, quod iudex non debet credere his quæ dicuntur, nisi probentur. Hoc est, non debet reputare sententiam super his quæ subiiciuntur esse ferendam, antequam sint aperte probata. Quod intelligendum est de illis quæ non sunt notoria: similiter aliis. Et ideo quicunque esset iudex Papæ hæretici, non deberet contra eum diffinitiuam

diffinitiuam sententiam ferre, antequam conuinceretur legitime, vel esset confessus: nisi esset notorium, ipsum esse hæreticum. In notoriis enim non est necesse ordinem iudiciarium obseruare. *Discip.* Nunquid ille qui esset iudex Papæ hæretici, potest absque manifesta probatione iniudicio Papam hæreticum detinere: vel aliter circa diffinitiuam contrahe. *Magist.* Respondetur quod tania & alis posset fieri iudici fides extra iudicium de perfidia Papæ hæretici & de imminente periculo: quod iudex ante sententiam iudicialiter captam posset Papam hæreticum detinere. Quod probatur sic. Æque vel magis potest iudex detinere illum, de quo est facta sibi fides extra iudicium, qui maiori & periculosiori & perniciosiori crimine alligatur, quam alium de maiori solum suspectum. Quia fides de maiori crimine magis debet mouere iudicem ad detinendum criminosum quam sola suspitio de minori. Sed iudex potest detinere illum qui de minori crimine & minus periculosiori, quam sit crimen hæresis, est ei suspectus. Ergo multo magis potest detinere Papam hæreticum, de quo est sibi facta fides certa extra iudicium, quod est hæreticus, quod intendit fideles auertere à fide orthodoxa Maior probatur auctoritate Alexandri tertii, qui (vt habetur *extra, de deposito c. 1.*) mandauit, vt furem suspectum iudices vel legati sub quæstione ad rationem ponerent, etiam si oporteret vinculis alligatum, donec reddere compelleretur pecuniam. Vbi dicit Glossa super verbo *quæstione: Nota quod suspecti torquendi sunt & in vinculis detinendi.* Ex quibus verbis patet, quod Alexander loquitur in casu, in quo non fuit conuictus, sed suspectus tantummodo. Et ita suspecti solummodo possunt in vinculis detineri. Item ex c. Caroli Imperatoris, vt *distinct. 19. cap. in memoriam*, sic habetur: *si vero (quod non decet) quilibet siue sit presbyter siue diaconus aliquam perturbationem machinando, & nostro ministerio insidiando redarguatur falsam ab Apostolica sede detulisse epistolam, vel aliud quod inde non venerit salua fide & integra apud Apostolicum humilitate, penes ipsum sit potestas, vt eum in carcerem aut in aliam detrudat custodiam vsque quo per episcopum vel per idoneos sua partis legatos apostolicam interpellet sublimitatem, vt potissimum sua sancta legatione dignetur discernere, & quid de talibus Romana lex statuit diffinire.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ante sententiam, & antequam sit certum, aliquem esse falsarium, licite in carcere detinetur. Quod Glossa super verbo *carcerem*, aperte insinuat dicens: *si tenetur eum falsarium, deponitur 50. distinct. si episcopus, extra, de crimine falsi, ad falsariorum.* Sed vbi dubium est, fit, quod hic dicitur, in casu qui tantum sunt suspecti licite detinentur. Quod etiam *extra, de rescriptis, ex literis*, innuitur manifeste. Et hoc obtinuit consuetudo iudicum fidelium ecclesiasticorum & secularium. Igitur multo fortius si Papa est hæreticus: & suo iudici facta est fides de eius perfidia, etiam extra iudicium licebit eidem iudici præcipere (si periculum viderit imminere) Papam hæreticum etiam in vinculis detineri.

Discip. Contra hoc duæ occurrunt instantiæ. Prima est, quod aliter tractandus est Papa (quamuis efficiatur hæreticus) quam alii in ecclesiastica dignitate constituti. Ergo licet aliquando criminosi crimine hæresis irretiti valeant detineri: tamen Papa est nullatenus detinendus. Secunda est instantia, quod licet Papa efficitur hæreticus, tamen antequam degradetur, & traditus fuerit curiæ seculari, gaudet priuilegio clericali. Et per consequens absque excommunicationis vinculo nullus eum detinere valebit. *Magist.* Istæ instantiæ friuolæ reputantur. Vnde ad primam dicitur, quod quia Papa (si efficiatur hæreticus) ipso facto tam iure diuino quam iure humano est omni dignitate & auctoritate priuatus: & nullo gaudet priuilegio vltra alios episcopos effectos hæreticos: imò videtur, quod si non sit alius Papa, quando Papa est hæreticus, non potest recursus haberi ad Papam verum: quando autem Papa manente catholico, si alii episcopi efficiantur hæretici, potest haberi recursus ad Papam verum: oportet in hoc casu speciali aliquid obseruare circa Papam hæreticum, vt scilicet contra eum strictius & rigidius, quam contra episcopos, quando Papa est catholicus per inferiores iudices procedatur. Quia tunc non possunt habere recursum ad Papam verum. Si vero Papa labente in hæresim manifestam electores alium Papam nouum elegerint catholicum, videtur eodem modo procedendum per iudices inferiores Papa circa Papam hæreticum & circa alios episcopos hæretica labe respersos: nisi Papa hæreticus maiori vteretur potentia temporali. Tunc enim animosius & efficacius esset procedendum contra ipsum. Quia vbi instat maius periculum, ibi est fortius & plenius consulendum. Ad secundam instantiam respondetur, quod licet Papa hæreticus non careret omni priuilegio clericali, non propter hoc tamen iudex eius vel alius auctoritate iudicis detinens ipsum sententiam excommunicationis incurreret: quia licet iudici & aliis auctoritate eius violenter clericos detinere, *extr. de sen. excommunicationis, vt fama.*

Discip. Illa decretalis non loquitur, nisi de laicis, qui auctoritate prælatorum possunt capere clericos violenter. Ergo saltem nullus laicus siue sit rex siue princeps, vel alius valet capere Papam hæreticum absque sententia excommunicationis. *Magist.* Respondetur quod hoc generale est, quod omnis superior habens iurisdictionem coactiuam potest subditum detinere & capere absque sententia excommunicationis. Et ideo quia reputant se sufficienter probare, quod in casu laici habent iurisdictionem coactiuam super Papam hæreticum: de qua probatione visum est *libr. 6.* ideo dicunt, quod in casu possunt laici etiam absque auctoritate clericorum violenter Papam hæreticum detinere & in vinculis custodire. Cum vero dicis, quod decretalis allegata non loquitur, nisi de laicis, qui auctoritate superiorum possunt absque excommunicationis sententia clericos detinere, respondetur quod in illa decretali vnus solummodo casus excipitur, in quo licet laicis in

clericos manus iniicere violentas. Cum quo stat, quod multi alii casus excipiantur. Et ita potest aliquis laicus in casu in Papam hæreticum absque excommunicationis causa vel sententia manus iniicere violentas.

Disc. Miror quod cum nulla lex loquitur de Papa hæretico, isti ita turpiter de punitione Papæ hæretici loqui præsumunt, cum vbi leges deficiunt, oportet ad conditorem legum recurrere. Aliter enim liceret cuilibet in tali casu, vbi leges deficiunt, ad sensum suum recurrere, & propriæ innin prudentiæ, contra illud Prouerb. 3. *ne innitaris prudentia tua. Magist.* Respondetur quod vbi est aliquid necessario agendum, si leges potissime deficiunt: quia in tali casu generali & singulari nulla lex specialis est edita: nec potest conuenienter absque periculo haberi recursus ad conditorem legum in scripturis diuinis ratione & industria naturali ac rationabili scientia præcellentem: recurrendum est ad peritos in prædictis & in legibus, si possunt haberi. Si autem iudex est omnibus prædictis instructus, ipse suo sensu vti potest in tali casu. Et ideo quia de Papa hæretico leges non sunt editæ speciales, quando Papa esset hereticus & ex perfidia eius periculum immineret: & non esset Papa catholicus, ad quem conuenienter posset haberi recursus: alii iudices inferiores scriptis diuinis & iuri naturali innitendo ipsum debite debent corrigere. *Discip.* Secundum ista magis esset innitendum in casu isto Theologis & in philosophia & scientia morali peritis quam Iuristis. *Magist.* Hoc nonnulli concedunt, sicut tactum est prius, quod vbicunq; emergit dubitatio inter Iuristas, quæ per aliquam legem expressam solui non potest, ad Theologos & Philosophos est vltimo recurrendum: ad quos spectat, si fuerint præcellentes, (licet nullum gradum in theologia & philosophia habuerint) de legibus quibuscunque profundius & certius (licet non promptius) iudicare, quam ad Iuristas, nisi Iuristæ in aliis scientiis fuerint excellentes.

Cap. XIV.

Probat secundam & tertiam conclusiones positas capitulo præcedenti: quæ etiam immediate in principio capituli ponuntur.

Discipulus. De hoc disputatum est *libro primo.* Ideo conuertas te ad conclusionem in principio *cap. præcedentis* propositam. *Magist.* Secunda conclusio in proposito est hæc, loquendo de credulitate extra iudicium, secundum quod vnus socius credit alteri, nullus tenetur credere vni soli cuiuscunque famæ aut opinionis existat narranti Papam esse hæreticum. Hoc videtur posse sic probari. Nullus tenetur credere alium esse malum, antequam probetur. Ergo nullus tenetur credere Papam esse hæreticum, antequam probetur. Sed relatio vnius nihil probat. Ergo propter relationem vnius nullus tenetur credere Papam esse hæreticum. *Discip.* Istam conclusionem nolo discuti amplius, quia satis apparet mihi certa. Ideo tertiam conclusionem probare nitaris. *Magist.* Tertia conclusio est, quod vni soli bonæ famæ & opinionis asserenti Papam esse hæreticum potest quis credere absque peccato: licet sibi credere minime teneatur: quæ videtur sic posse probari. Si duo æqualis famæ & opinionis sibi contrariantur circa idem, licet alicui credere, cui vult illorum. Sed possibile est, quod Papa & aliquis alius apud eundem eiusdem famæ & opinionis, quo ad veritatem & bonitatem vitæ existunt. Ergo si vnus se gerit pro Papa catholico & alius dicit eum esse hæreticum, licet ei apud quem æqualis famæ & opinionis existunt credere, cui illorum voluerit. Et ita licet sibi credere asserenti Papam esse hæreticum. Item frustra alicuius peccatum alteri reuelatur, nisi liceat illi cui reuelatur credere reuelanti. Sed peccatum alicuius etiam occultum licite in secreto alteri qui potest prodesse & non obesse, reuelatur: imo nonnunquam reuelare debet. Ergo licet cui reuelatur credere reuelanti: & per consequens si aliquis etiam in secreto reuelet alii perfidiam Papæ hæretici licet credere reuelanti.

Discip. Hæc ratio in vno falso fundari videtur, quod videlicet licet alicui reuelare peccatum alterius occultum. Quod tamen esse illicitum multis modis videtur posse probari. Primò quidem, quia proditionem facere nulli est licitum. Sed reuelare crimen occultum est proditionem facere, teste Augustin. qui, vt legitur *2. quæst. 1. cap. si peccauerit*, ait: *Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit: secretum quoque sit quando tu corrigis, quia peccauit in te. Nam si solus nosti, quia peccauit in te, eum vis coram omnibus arguere, non eris corrector, sed proditor.* Ergo non licet peccatum occultum alicuius alteri reuelare: quia sicut contingit aliquem prodere multis: ita conuenit prodere aliquem vni soli. Si igitur ille est proditor peccati occulti, qui multis reuelat: ita est proditor, qui vni soli reuelat. Item, quod fidelitati repugnat, nulli est licitum. Sed reuelare peccatum alicuius occultum, fidelitati repugnat, teste Salomone, qui Prou. 2. ait: *Qui ambulat fraudulenter reuelat arcana. Qui autem fidelis est, celat amici commissum.* Ergo non licet peccatum proximi alteri reuelare. Item, non solum est detractor, qui falsum dicit, sed etiam qui peccatum occultum reuelat. Sed non licet verba detractoria loqui. Ergo nulli licet crimen occultum alicuius

alterius

alterius reuelare. Ex quo patenter infertur, quod nulli licet perfidiam Papæ hæretici alteri reuelare, si est occulta. Quia si quis perfidiam Papæ hæretici occultam reuelare præsumit, peccat mortaliter, Et ille, cui reuelat secreto, debet ipsum reputare peccare mortaliter. Quare ipsum pro criminoso debet habere in corde suo. Et per consequens ipsi nullatenus credere debet. Quia criminoso nunquam est credendum. Hęc sunt, quæ mouent me ad tenendum, quod nullus debet credere asserenti secrete esse Papam hæreticum. Porro quia non solum assertiones veras, sed etiam falsas debeam audire. Per ipsas enim nostra exercitantur ingenia, iuxta sententiam Sapientis. Ideo pro assertione cōtraria satage allegare. *Magist.* Sunt quidam dicentes, quod licet non debeat quis passim crimen alicuius occultū alteri reuelare: tamen in casu, quando quis per certitudinem, non solummodo per famam scit aliquē aliquod crimen cōmisisse, vel etiā velle cōmittere: licet sibi nō omnibus, sed alicui reuelare secrete. Et ideo si Papa perfidia hęresis est respersus, & intēdit Christianos à fide auertere orthodoxa, licet vnus solet sciret, sibi liceret alicui principi aut regi vel alteri qui posset prodesse & non obesse crimen & intentionē Papæ maleuolam reuelare. Quod enim licet crimen alicuius occultum alteri reuelare, Aug. videtur asserere, qui *in Regula* sua docet, quod peccatum fratris prius præposito debet ostendi, q̄ testibus. Ergo licet alteri crimen fratris occultum præposito reuelare. Itē, verus Christianus Christum debet in suis operibus imitari. Sed Christus crimen & intentionē pessimam Iudę occultam non solū vni, sed etiam pluribus reuelauit, cū dixit de ipso Mat. 14 *Vnus ex duodecim qui intingit mecum manum in catino me tradet.* Et Iohan. 13. sic legitur Christus dixisse Apostolis: *Amen amen dico vobis quod vnus ex vobis me tradet.* Et sequitur: *Ille est cui intinctum panem porrexero.* Et tamen intinxit panem, & dedit Iudæ Simonis Scariotis. Igitur licet peccatum alterius occultum aliis reuelare. *Discip.* Per istam rationem probaretur, quod liceret non vni soli, sed etiam omnibus reuelare peccatum alicuius occultum. Quia Christus non vni solum, sed omnibus aliis Apostolis peccatum Iudæ reuelauit *Magist.* Respondetur, quod peccatum alicuius occultum non solum vni, sed etiam multis reuelare licet: quia omnibus illis qui possunt prodesse & non obesse. Hinc est quod quia omnes Apostoli præter Iudam erant tales, quod poterant prodesse & non obesse. Ideo omnibus reuelauit peccatū Iudæ. Hanc rationem videtur innuere Gloss. *2. q. 1. ca. si peccauerit.* Quæ super verbo *promptior* obiiciens ait: *sed nunquid Dominus prodidit crimen Iudæ cum dixit: qui intingit mecum manum?* &c. post respondens ait: *respondetur: poterant prodesse.* Ex quibus verbis colligitur, quod illis licet reuelare crimen alicuius occultum, qui possunt prodesse. Et ideo si multi sunt, qui prodesse possunt, multis crimen occultum licite reuelatur. Sed quia nonnunquam inuenitur, quod omnes possunt prodesse & non obesse: imo multi obessent: ideo omnibus nunquam debet reuelari crimen occultum, quod probari non potest. Quare cum magna cautela est crimen alicuius occultum alteri reuelandum. Quia nulli criminoso quantumcunq; sit prælatus, nulli de quo sciens peccatum occultum suspicatur, quod non sit constans in amore ad omnem proximum amicum & inimicum est pandendum peccatum occultum alterius. Quia de omni tali dubitandum est, an velit tantum prodesse & non obesse *Discip.* Ergo secundum ista discipulus non tenetur reuelare peccatum occultum prælato suo in secreto *Magist.* Conceditur quando sciens peccatum occultum alterius cognoscit prælatum suum aliquando peccasse mortaliter & etiam in secreto: vel dubitat eum nolle etiam pro morte vitanda peccare mortaliter. Si autem subditus in conscientia sua reputat prælatum suum esse talem, quod nec pro aliquo temporali commodo consequendo, nec pro morte corporali vitanda vellet peccare mortaliter: tunc crimen occultum fratris non posset prælato suo reuelare secrete, & omni alii, quem talem putat, si non decipitur, potest peccatum occultum reuelare: Quia talis est ille, qui potest prodesse & non obesse. Si autem alicui alteri crimen reuelat occultum, proditor & detractor est censendus: nec debet de peccato mortaliter aliter excusari, nisi probabiliter credat, quod reuelando bono communi aut peccatori proficiat.

CAP. XV.

Vbi ponitur quarta conclusio supra c. 13. posita, & probatur 4. rationibus, scilicet, Quod pluribus honestis & discretis referentibus per scientiam certam Papam esse hæreticum, tenetur aliquis credere extra iudicium, & nota ibidem de testibus adducendis.

Discipulus. Puto, quod ista materia multas habet difficultates annexas, quæ succinctè dilucidari non possunt. Ideo ipsam vsque ad tractatum *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* (in quo de detractoribus, impositoribus falsorum criminum, calumniantibus & proximorum diffamātibus seu diffamatoribus in particulari sollicite indagabo) sentio differendam. Nunc vero ad quartam conclusionem assertionis *cap. decim. tertio.* recitatæ accede. *Magist.* Quarta conclusio ibi posita est, quod pluribus honestis & discretis referentibus per scientiam certam Papam esse hæreticum teneretur aliquis credere extra iudicium, Quod videtur sic posse probari.

In actibus humanis illud, quod habet maiorem probabilitatem, magis credendum est. Sed maiorem probabilitatem habet, quod dictum multorum sit verum, quam quod dictum vnius. Cum ergo Papa sit vnus, licet ipse negaret se esse hæreticum, si multi assererent ipsum esse hæreticum, magis esset credendum multis, quam Papæ hæretico. Et ita credendum est Papam hæreticum esse. *Disc.* Ista ratio nihil probat. Quia nonnunquam plus credendum est vni, quam multis. *Mag.* Si hoc esset verum rationem præfatam minime impediret. Nam si plus credetur vni quam pluribus, hoc non est præcipue propter maiorem dignitatem. Quia quilibet in dignitate constitutus plurium testimonio potest conuinci. Quod nõ esset verũ, si ex hoc ipso, quod aliquis est in dignitate maiori cõstitutus, plus esset sibi soli credendum quam aliis multis. Ergo si est plus credendum vni quam multis: hoc est vel quia meliorẽ rationẽ habet pro se, vel quia melioris vitæ, vel quia de causa est magis instructus, vel propter aliquã rationem consimilem. Si ergo Papa non est melioris vitæ, quam multi, qui dicunt eum esse hæreticũ, nec magis literatus in scripturis Diuinis, nec in aliquo alio excellit: nisi in sola dignitate Papali & annexis dignitati: non est magis sibi credendum quam multis. Igitur si multi asserunt, quod Papa est hæreticus, est eis credendum. Item, non minus est credendum aliquibus extra iudicium, quam in iudicio. Sed multis in iudicio asserentibus Papam esse hæreticum esset credendum. Aliter enim Papa nunquam posset conuinci de hęretica prauitate. Ergo multis asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, est credendum. *Discip.* Ista ratio videtur peccare dupliciter. Primo, quia testes in iudicio sunt iurati. Extra vero iudicium non iurant. Magis autem credendum est iuratis, quam non iuratis. Ergo magis credendum est multis in iudicio, quam extra iudicium. Secundo, ad condemnandum Papam non sufficeret duos testes adducere: cum præsul non debeat condemnari nisi cum 72. testibus *2. q. 5. præsul*. Ergo nec duobus asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, est credendum. *Mag.* Non habes mentem asserentium conclusionem supra scriptam. Non enim intendunt, quod quilibet audiens aliquos asserentes Papam esse hæreticum, statim fidem eis debeat adhibere. Sed volunt quod huiusmodi asserentes Papam esse hæreticum: antequam credatur eis, sunt cum maxima diligentia examinandi: vtrum scilicet sint parati iurare illa, quæ asserunt de Papa esse vera: vel vtrum possunt ea apertis ostendere documentis, pro qua hæresi dicunt Papam esse hæreticum: quomodo sciunt Papam huiusmodi hæresim affirmare: quomodo sciunt eum esse in sua hæresi pertinacem. Et tandem videtur expediens, quod talibus asserentibus Papam esse hæreticũ, antequam credatur eis, examinentur extra iudicium, & exigant iuramentũ quod circa ipsum Papã hæreticũ manifestam dicant veritatem, vt forte non minus tales asserentes Papam esse hęreticũ, antequam credatur eis examinentur extra iudicium, quam essent examinandi in iudicio. Quamuis ad iurandum & alia facienda non debeant compelli extra iudicium, sicut in iudicio compelli valerent. Quibus rite factis credendum est eis extra iudicium, sicut in iudicio creditur. Licet credulitas in iudicio aliquem alium effectum possit & debeat habere, quam credulitas sola extra iudicium. Hæc maxime seruanda sunt circa extraneos & ignotos, circa quos est sollicite inquirendum, cuius vitæ & opinionis existerint. An etiam pro alia causa quam pro causa fidei habuerint occasionem male volendi Papæ. Per hoc respondetur ad primam instantiam, quam fecisti: quia ab asserentibus extra iudicium Papam esse hæreticum, videtur ad maiorem cautelam debere exigi iuramentum. Ad secundam videtur respondere Glossa super præallegatum *c. præsul.* quæ quærens ibidem: *Nunquid contra Papam duplicantur testes?* Et infra respondetur dicens: *non, imo duo sufficiunt, & in hoc est deterioris conditionis, quia ipse sine comparatione aliorum creatus est: & ideo sine spe veniæ damnandus est, vt Diabolus.* Dicunt tamen quod si duo tantum testes apparent Papam de hæretica prauitate accusantes, examinandi essent multum stricte, propter hoc quod Papa, qui est positus quasi signum ad sagittam, habet multos offendere. Et sic etiam dicunt, quod si quis audit duos viros sibi notos, bonos, sanctos & veraces, qui nec amore nec odio alicuius, nec timore nec cupiditate vellent alicui crimen imponere, asserentes se scire Papam hæresim manifestam & determinatam pertinaciter tenuisse, declarantes modum hæresis & pertinaciæ, debet credere eis & reputare Papam esse hæreticum. *Discip.* Quare dicunt isti, quod asserentes Papam esse hæreticum, examinandi sunt, an ea quæ dicunt de Papa possunt aperte ostendere documentis? *Magist.* Hoc dicunt propter hoc, quod asserunt dupliciter posse aliquos perfidiam Papæ hæretici declarare. Vno modo per testimonium proprium, si videlicet affirmant se audisse Papam asserentem pertinaciter hæresim determinatam & apertam; vel etiam docentem hæresim contrariam veritati catholicę, quam credere tenetur explicite. Puta si dicunt se audiuisse Papam asserere, quod fides Christiana est falsa: vel quod Christus non est verus Deus. Vel quod Christus non fuit passus: vel aliquid huiusmodi. Vel etiam si affirmant se audisse Papam pertinaciter asserere vel defendere quantamcunq; hæresim scripturę sanctæ aduersantem. Aliter possunt aliqui perfidiam Papæ hæretici declarare per testimonium proprium, seu per legitima documenta: puta si ostenderent Bullam Papę in qua diffiniretur hæresis manifeste: vel si ostenderẽt copiam Bullæ per regiones fidelium publicatam: etiam si ostenderent instrumentum vel scripturam autenticam modum quo Papa fuerit conuictus de prauitate hęretica continentem. *Discip.* Si habes alias rationes ad conclusionem prædictam adducas. *Magist.* Adhuc tertia ratio est hęc: Ad illa quę innocentiæ sunt, quilibet obligatur. Sed credere viris bonæ famæ & opinionis, cum aliqua asserunt & affirmant, ad innocentiam spectat, teste Ambrosio, qui, vt habetur *22. q. 4. c. innocens*, ait: *innocens credit omni verbo. Non vituperanda facilitas, sed laudanda bonitas.* Cum ergo viri boni & veraces asserunt & affirmant modo prædicto Papam esse hęreticum, eis audiens fidem adhibere tenetur. Quarta ratio est hæc: Illud non est omitten-

ꝛendum, ſine quo ſocietas humana & conuerſatio mutua hominum rite non poſſet conſeruari. Sed niſi vnus alteri credat, nec humana ſocietas, nec mutua conuerſatio hominum rite poteſt con[illegible]. Igitur tenetur vnus alteri credere: niſi ſit aliquo crimine irretitus, propter quod de falſitate debeat haberi ſuſpectus. Cum autem credendum eſt in vno, & in omnibus: quia ſi aliquibus in vno credendum eſt, hoc non eſt, niſi quia præſumerentur veraces. Si enim non præſumerentur veraces, non eſſet eis credendum. Qui autem præſumitur verax, in omnibus dictis ſuis præſumitur verax. Ergo veracibus aſſerentibus Papam eſſe hæreticum eſt credendum. *Diſcip.* Per iſtam rationem probaretur quod vni ſoli aſſerenti modo præexpoſito Papam eſſe hæreticum eſſet credendum. Quia præſumitur verax. Ergo in omnibus eſt ſibi credendum. *Magiſt.* Reſpondetur quod ſecus eſt de vno & de pluribus. Quia plus eſt credendum pluribus quam vni. Et ideo propter aſſertionem multorum poteſt quis credere licite malum de alio quem plures aſſerunt eſſe malum. Sed quando vnus profert malum de aliquo, propter talem relationem non eſt magis præſumendum de illo, de quo malum narratur, eum eſſe malum, quam illum eſſe veracem, qui narrat. Et ideo nullus tenetur credere vni ſoli referenti Papam eſſe hæreticum. *Diſcip.* Non adducas plures rationes pro iſta aſſertione ſeu concluſione: ſed dic quem effectum debet habere iſta credulitas. *Magiſt.* Reſpondetur diſtinguendo: quia aut illa credulitas ſit iudici Papæ hæretici, aut alii qui non eſt iudex eius. Si ſit iudici Papæ hæretici, & qui faciunt talem credulitatem iudici ſunt parati in iudicio eadem aſſerere, iudex ad condemnationem Papæ hæretici debet procedere. Si autem iſta credulitas ſit alii quam iudici, & ſit talis credulitas quod Papa poteſt conuinci legitime: illi, qui taliter credunt Papam eſſe hæreticum, ipſum tanquam excommunicatum vitare tenentur. Et ideo ei nullatenus obedire debent: ſed pro defenſione fidei inquantum poſſunt modis ſibi conuenientibus laborare tenentur: ne videlicet Papa hæreticus inficere valeat orthodoxos.

Cap. XVI.

Probat quintam concluſionem, c. 13. huius poſitam, ſcilicet quod viris prouidis & honeſtis referentibus per famam honeſtam Papam eſſe hæreticum, eſt credendum.

Diſcipulus. Concluſionem quintam ſupra *c. 13.* præmiſſam diſcutias. *Magiſt.* Quinta concluſio eſt hæc. Viris prouidis & honeſtis referentibus per famam honeſtam Papam eſſe hæreticum, eſt credendum. Quæ ſic probatur. Illis eſt credendum Papam eſſe hæreticum, propter quorum relationem Papa tanquam hæreticus eſt vitandus, *extra, de ſententia excommunicationis, cum deſideres.* Papa autem hæreticus eſt excommunicatus. Ergo propter ſolam famam publicam eſt vitandus. Et per conſequens videtur quod referentibus Papam eſſe hæreticum per publicam famam eſt credendum. *Diſcip.* De hoc tractum eſt *libro ſexto. c. 68.* vbi recitaſti virtualiter opinionem eandem, quæ videtur mihi falſa. Nam quia conſtat quod ſæpe publica fama eſt falſa, & ſæpe ita diffamantur de crimine innocentes ſicut nocentes, nullo modo videtur quod propter relationem publicæ famæ debeat Papa hæreticus cenſeri. Quia ita poteſt diffamari Papa catholicus, ſicut hæreticus. *Magiſt.* Licet argumentum tuum non videatur habere colorem: tamen concluſio ſupradicta clarius, quam prius, ab aliquibus explicatur. *Diſcip.* Dic primo, quomodo argumentum meum non videatur habere colorem. *Magiſt.* Dicitur quod non obſtante, quod ita diffamentur innocentes ſicut nocentes, eſt tamen aliquis propter famam publicam euitandus, quemadmodum non obſtante quod ita conuincuntur ſæpe innocentes per teſtes, qui veraces creduntur ſicut rei: tamen priuſquam aliquis conuictus & damnatus fuit, ſiue innocens fuit ſiue reus, ſententia eſt ſeruanda. Et ſi eſt ſententia, quę ſequeſtratione à fidelium cœtu includat, eſt vitandus. *Diſc.* De hac reſponſione in alio tractatu faciam mentionem. Ideo dic, quomodo prædicta concluſio explicatur. *Magiſt.* Diſtinguitur de referentibus per famam publicam, Papam eſſe hæreticum. Quia aut narrant famam publicam, quam ſciunt à quibus orta fuit: aut quam neſciunt à quibus orta fuit, nec an aliæ aliquę perſonæ poſſunt veritatem famę probare. In primo caſu videtur quod propter talem narrationem ſit Papa hæreticus ab audientibus euitandus. In ſecundo caſu non videtur quod debet euitari.

Cap. XVII.

Probat concluſionem ſextam ſupra c. 13. poſitam, ſcilicet quod quibuſcunque criminoſis adducentibus legitima documenta, vel indicia manifeſta, quod Papa eſt hæreticus, eſt credendum, & quomodo & qualiter, exponitur ibidem. Et etiam notatur diſtinctio inter legitima documenta & indicia manifeſta. De legitimis documentis tractatur in 15. c. & 18. de indiciis manifeſtis c. 20.

Diſcipulus. Illa concluſione dimiſſa, de qua te alias diligenter interrogabo ſeu interrogare intendo, differe concluſionem ſextam, ſupra *cap. decimo tertio.* recitatam. *Magiſt.* Concluſio ſexta eſt, quod quibuſcunque criminoſis adducentibus legitima documenta vel indicia mani-

manifesta, quod Papa est hæreticus, est credendum. Non quidem quod propter assertionem crimi- nosorum, sed propter ipsa documenta legitima & indicia manifesta credatur Papa esse hæreticus. *Discip.* Quæ sunt illa documenta legitima & indicia manifesta, propter quæ credendum est Papam esse hæreticum? *Magist.* De hoc tactum est supra *c. 15.* vbi dictum est, quomodo possunt aliqui perfi- diam Papæ hæretici declarare per legitima documenta. *Disc.* Si illis aliquid est addendum secundum taliter opinantes, non differas explanare. *Magist.* Inter legitima documenta & indicia manifesta di- stinguunt. Nam *legitima documenta* vocant scripturas perfidiam Papæ hæretici absq; pallio compro- bantes. *Indicia manifesta* vocant suspiciones seu præsumptiones, probabiliter perfidiam Papæ hære- tici comprobantes. *Discip.* Pone exempla de prædictis. *Magist.* De legitimis documentis supra c. 15. posita sunt exempla. Quorum primum est de Bulla Papæ hæretici, in qua aliquis error contra do- ctrinam Ecclesiæ affirmatur. Secundũ est de copia Bullę eius. Tertium est de aliquo instrumento vel scriptura autẽtica modum, quo fuit Papa hæreticus cõuictus de hæresi, continente. Et quartũ potest esse vel scriptura autentica alicuius prælati vel principis transsumptum Bullæ, vel illius particulæ in qua error hæreticalis asseritur, continens. *Discip.* Antequam exemplifices de indiciis manifestis, pe- to vt tractes duo exempla prima de legitimis documentis: & primo primum. *Magist.* Quod propter talem Bullam Papæ hæresim asserentem sit credendum Papam esse hæreticum, sic videtur posse pro- bari. Quia quod non esset credendum Papam esse hæreticum propter huiusmodi Bullam, aut hoc est quia Papa posset sub Bulla hæresim asserere absq; hæretica prauitate: aut quia taliter Bullæ fides minime esset adbibenda. Non propter primum, quia supra *lib. 4.* vides probatum aperte, quod Pa- pa sub Bulla asserens hæresim est pertinax. Et per consequens hæreticus reputandus: quia non est pa- ratus corrigi, & vltimata deliberatione hæresim diffinuit. Nec propter secundum: quia Bullæ Papa- li fides debet adhiberi. *Discip.* Videtur quod isti sint sibiipsis contrarii. Nam asserere videntur, quod Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Ergo nec Bullæ suæ fides debet aliqualiter ad- hiberi. Et ita Papa propter suam Bullam minime est hæreticus reputandus. *Discip* Dicunt quod ipsos nequaquam intelligis. Cum enim dicunt, quod Papæ hæretico nullo modo est credendum, intel- ligendum est pro se vel contra alium. Ei tamen sicut cuilibet criminoso credendum est contra se. Vnde si criminosus confiteatur factum suum, creditur sibi, quia aliter propter confessionem pro- priam minime damnaretur. Si tamen criminosus confiteatur vel asserat crimen alterius, sibi nulla- tenus est credendum. Similiter dicunt, quod diffinitioni hæreticali Papæ hæretici bene credendum est contra Papam, vt propter eam hæreticus iudicetur: sed Bullę huiusmodi in aliis non est creden- dum. Si enim in eadem Bulla vel alia Papæ hæretici aliquid asseratur contra fidem, vel etiam in præ- iudicium cuiuscunq; catholici, sibi nullatenus est credendum: quia nullo negotio supra alium Papæ hæretico est credendum.

Cap. XVIII.

In quo ponitur secundum documentum legitimum, scilicet de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur. Vbi etiam ponuntur duæ conclusiones, prima scilicet, quod de constitutione hæreticali Papæ solenniter & publice promulgata nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Vbi notantur sex casus, in quibus ignorantia non excusat. Secunda vero conclusio probatur c. 19.

Discipulus. Dicas secundum exemplum de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur: quod propter talem copiam siue transsumptum Papa debeat hæreticus iudicari. *Magist.* Hoc videtur posse probari sic. In omnibus credendum est copiæ siue transsumpto Bullæ Papæ catholici. Ergo credendum est copiæ siue transsumpto Bullę Papę hæretici, in his quæ sunt contra ipsum. Antecedens videtur probatione minime indigere. Consequentia probatur propter hoc, quod tantum valet copia siue transsumptum Bullæ Papæ catholici (quantum ad omnia quæ continet) quantum valet ipsa Bulla hæretici Papæ contra se. Sed ipsa Bulla Papæ catholici valet quantum ad omnia quæ continet & includit. Ergo sicut in omnibus credendum est Bullæ Papæ catholici, ita quantum ad illa quæ sunt contra Papam hæreticum credendum est Bullæ Papæ hæretici. *Discip.* Videtur quod nec transsumptum Bullæ Papæ catholici, nec transsumptum Bullæ Papæ hæretici à criminosis vel infamibus diuulgatum fidem facere debeat cuicunque: quia sicut vita criminosorum debet esse suspecta, ita etiam tales transsumptiones statutorum vel ostensiones transsumptorum Papalium debent esse suspectæ, vt nullus talibus ostensionibus statutorum Papalium fidem debeat adhibere. Quia non debet quis propter criminosos credere illa esse vera transsumpta. *Magist.* Ad hoc respondetur distinguendo de diffinitionibus Papæ siue hæretici, siue catholici: quia aut sunt publice & solenniter promulgatę, aut non. De primis dicitur, quod ignorantia talium non excusat post duos menses. De secundis dicitur: quod de eis potest per ignorantiam excusari. Et per hoc dicitur ad argumentum, quod fecisti concedendo quod propter criminosos siue ostensionem transsumptorum Papalium à criminosis factam, nullus teneatur credere

vnquam

vnquam Papam esse hæreticum. Tamen propter huiusmodi ostensionem [illegible] Papalium continentium prauitatem hæreticam à criminosis factam, si aliquis in re vera [illegible] Papam talem diffinitionem dedisse, debet inquirere veritatem. *Discip.* Hic deberent [illegible] duo [illegible]re. Quorum primum est, quod de constitutione hæreticali Papæ publice & solenniter promulgata nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Secundum est, quod propter verba criminosorum ignorantes talem constitutionem hæreticalem Papæ deberent quærere veritatem. Vnde de [illegible] duobus velis differere: & non solum [illegible] feras circa ipsa sententiam prædictorum, sed etiam [illegible]. *Magist.* Circa primum sunt diuersæ sententiæ. Vna est, quod nullus de constitutione hæreticali Papæ post duos menses potest per ignorantiam se excusare. Nec potest in hoc [illegible] ignorantiam allegare. Si allegat non est sibi credendum, nisi ignorantiam probauerit: quemadmodum nullus potest ignorantiam allegare de constitutione Papæ catholici post duos menses: quia eam omnes scire tenentur, & omnes ad eius obseruantiam obligantur. Et ista videtur sententia [illegible] Glossatorum *decretalium & decretorum.* Vnde de sententia publice promulgata cardinalium infra legationem suam, de qua minus videtur, dicit Gloss. *extra. de postulationibus, ca. prim. Cum publice sententia illa fuerit publicata, tam ignorare non potest nec debet: & præsumitur tam scire 13. q. 2. qui & humanæ. 16. dist. quod dicitis.* Et infra: *vbi enim allegatur ignorantia circa ea quæ plurimi sciunt & publice fiunt, non creditur nisi hoc fieri probet.* Item, Gloss. *extra, de constitutionibus. c. cognoscentes,* [illegible] de constitutione Papæ ait: *ex quo publice publicata est, tenetur ad ipsius obseruantiam. Et omnes obligat post* [illegible] *menses a tempore publicationis elapsos.* Item, Gloss. *19. dist. ca. vltim.* ait: *nulli licet ignorare ea, quæ publice facta sunt.* Item, Gloss. *8. quæst. prim. cap. licet,* ait: *In his quæ publice facta sunt, non potest contradici.* Item, Gloss. *dist. 54. vbi,* ait: *vbi aliqua sunt publice facta, nemo auditur contradictor.* Ex quibus aliisque quamplurimis colligitur (vt habetur) quod non solum non auditur, qui allegat se ignorare constitutionem Papæ publice promulgatam, sed etiam qui allegat se ignorare alia quæcunque, quæ tamen publice facta sunt. Quia quamuis dicat se nescire Papam edidisse constitutionem, in qua assertio quæ est hæretica diffinitur, non est sibi credendum: quia ex quo talis constitutio hæreticalis est publice promulgata, quilibet præsumitur scire ipsam. *Discip.* In quo fundant se Glossæ prædictæ. *Magist.* In legibus ciuilibus & canonicis quampluribus se fundant: de quibus sufficiat adducere Epistolam Innocentii tertii ad Decanum & Capitulum Senonense, quæ ponitur *extra de postulationibus, cap. prim.* in qua ponens allegationes procuratoris Episcopi Altisiodorensis, volentis eundem Episcopum per ignorantiam excusare, & eam excludens sic ait: *Quoniam antequam idem Magister ad Sedem Apostolicam accessisset (nobis quasi pro certo constabat) quod Episcopus interdicti sententiam non seruasset: quod & idem Magister non negauit in fratrum nostrorum præsentia requisitus à nobis in ipsius Episcopi excusationibus allegans, quod sententiam latam nullatenus contra nos seruare tenebatur, quod ad eius notitiam nec per cardinalem tunc Apostolicæ Sedis legatum, qui tandem sententiam promulgauit, nec per deputatos ad hoc executoris mandatum vel literas peruenisset.* Et infra: *quod nec sufficit, imo nec proficit ad excusationem prædicti Episcopi, cum cardinalis idem sententiam interdicti præsentibus multis solenniter ac publice promulgauit, & eadem interdicti sententia in regno Franciæ iam à multis publice cœperit obseruari: nec fit necessarium, cum constitutio solenniter editur ac publice promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum vel literas inculcare: sed illud solum sufficit, vt ad eius obseruantiam teneantur, qui nouerint eam solenniter editam ac publice promulgatam, & esset contra quosdam, qui Sardicense concilium non seruabant, tanquam illud non habuerunt aut perceperunt canonica auctoritate, in quo iis non facile facultas credendi tribuitur, cum idem penes illos in suis regionibus actum fuit & receptum.* Ex quibus verbis colligitur, quod constitutione aliqua publice ac solenniter promulgata, nulli eam ignorare licet: ita quod si fuit constitutio Papæ omnes ligat & omnes eam scire tenentur. Si autem fuit prælati inferioris omnes de sua iurisdictione debent scire ipsam. Ex eisdem etiam infertur, quod illa quæ publice fiunt nemini commoranti in loco vbi publice fiunt, licet ignorare. Ex quibus concluditur, quod si Papa constitutionem hæreticalem publice & solenniter promulgat, nemini licet ignorare ipsam.

Discip. Non apparet, quod omnes debeant scire constitutiones Papæ hæretici: cum non sit verus prælatus omnium. Ad nullius autem constitutiones constringuntur Christiani, nisi veri Papæ. Quia constitutio solius veri Papæ omnes astringit. *Magist.* Respondetur, quod ad sciendum constitutiones Papæ hæretici quilibet, qui nescit eum esse hæreticum, & reputat eum verum Papam, est astrictus. Sed postquam scit Papam esse hæreticum, non tenetur scire constitutiones eius posteriores, nisi sicut cæterorum hæreticorum scripta & dicta. In casu autem catholicus obligatur ad sciendum constitutiones & dicta hæreticorum: non ad probandum, sed ad improbandum. Ex quibus infertur, quod quilibet tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ nisi sint aliqui, qui per alium modum quam per constitutionem hæreticalem sciant ipsum esse hæreticum. Quod enim quilibet alius tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ probatur: quia aut antequam scit constitutionem hæreticalem ipsius reputat eum verum Papam, aut non reputat eum verum Papam. Si reputat eum verum Papam: ergo tenetur scire constitutionem eius. Si non reputat eum verum Papam: hoc non est, nisi quia scit vel tenetur scire constitutionem hæreticalem eius. Et ita vel scit & tenetur scire constitutionem hæreticalem eius, si nescit eum esse hæreticum per alium modum.

Discip.

Discip. Nunquid secundum Glossam in nullo casu potest quis allegare se ignorare constitutiones Papæ, vel ea quæ publice fiunt. *Magist.* Respondetur quod secundum Glos. aliquando contingit talem ignorantiam allegare. Sed taliter allegantí minime est credendum, nisi ignorantiam probauerit, quam allegauit. Quam quidem aliquando potest probare iuramento: aliquando autem iuramentũ non sufficit. De hoc tamen Gloss. *di. 83.* diuersas recitat opiniones, dicens: *cum constitutio sit publice promulgata, quilibet tenetur eam scire vsq; ad duos menses, vt in autent. & noua constitut. §. 1. secundum canones vero ad sextum mensem, vt 18. di. decreuimus. Quia ergo præsumebatur peruenisse ad istos, tenebantur ipsi probare ignorantiam, vt hic, & extra de electione, innotuit, & 1. q. 1. si quis autem. si noueritis.* Et infra: *Sed qualiter probatur aliquis se ignorasse dicto suo sacramento, vt 34. q. 2. in literis, vt no. 4. q. 5. quisquis. in fine. c. vlti. etiam alio modo si potest probando se fuisse in alio loco: & forte si præsumptio est contra eum, non crederetur suo iuramento.* *Discip.* Si conuentus aliquis vel collegium diceret se ignorasse, nunquid omnes iurabunt? *Magist.* Dico quod sufficit, quod Episcopus cum maioribus de capitulo iuret, vt *ff. de di. 9. & de renunciatione.* Alii dicunt, quod eo ipso probatur ignorantia, quod non probatur scientia. *Disc.* Dutum mihi videtur asserere, quod omnes teneantur scire constitutiones Papæ: quia tunc tenerentur omnes scire omnia decreta & omnes decretales summorum pontificum: quod rationabile non videtur: quia cum multis annis sciri non possunt. Ideo circa pdicta aliam narra sententiam. *Mag.* Quorundam aliorũ est sententia, q Episcopi inferiores non tenentur scire q̃cunq; constitutionem Papæ, neq; hæreticalẽ neq; aliam, nisi fuerit per Episcopũ publicata. Dicunt enim q prælati immediate sub Episcopo constituti nõ tenentur scire constitutionẽ Papæ, nisi prælati sui indicauerunt eis: & sic vsq; ad laicos & alios curam animarũ non habentes, qui non tenentur scire constitutionẽ Papę nisi plebani seu rectores eorum, aut alii prælati superiores publicant eandẽ constitutionẽ Papæ inter ipsos. Sic etiã dicunt de religiosis, q religiosi subditi nullam constitutionẽ Papæ scire tenentur, antequam prælati eorũ publicauerunt eã inter ipsos. hæc sententia videtur posse pbari. Primo sic: si quilibet teneretur scire constitutionẽ Papæ post duos menses vel post sex: frustra Episcopi tenerentur eã publicare. Sed Episcopi tenentur publicare constitutionẽ Papæ. Ergo ante publicationem non omnes tenentur scire constitutionem Papæ. Maior videtur manifesta. Minor ostenditur sic. Nõ minus tenentur Episcopi publicare constitutionẽ Papæ q̃ ea quæ in conciliis prouincialibus singulis annis aguntur. Sed illa debent Episcopi publicare, sicut in concilio tali decernitur, vt habetur *di. 18. decernimus.* Ergo constitutiones Papæ nouiter editas publicare tenentur. Itẽ, nõ transitur ab extremo in extremũ, nisi per mediũ. Sed Episcopi sunt medii inter Papã & suos subiectos. Ergo non tenentur subiecti scire cõstitutiones Papę, nisi eis p Episcopos tanq̃ per mediũ intimentur. Tertio sic. Nullus potest ad impossibile obligari. Sed impossibile est illiteratos intelligere constitutiones Papæ: nisi prælati exposuerint eis. Ergo non tenentur eas scire, antequã per prælatos eorum fuerint eis expositæ. *Disc.* Ista sententia decreto Innocentii tertii superius allegato aduersari videtur, cum dicitur: *nec sit necessarium, cum constitutio solenniter editur & publice promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum vel literas inculcare.* Ex quibus verbis colligitur, quod nonnulli tenentur scire constitutionem solenniter editam & publice promulgatam, licet eorum auribus neq; ab ipso, neq; ab aliquo inferiori per speciale mandatum, vel literis fuerit intimata. Et ita ad hoc, quod teneatur scire constitutionẽ Papæ, illa publicatio præter primam quæ fit in curia Papæ requiritur. Item, non est consuetudo Ecclesiæ, q omnes constitutiones Papæ nouiter editæ priusquam obligent per Episcopos diuulgentur. Ergo prima solennis diuulgatio sufficit ad hoc, q constitutio Papæ obliget vniuersos. Hoc etiam Glos. super dicto capitulo Innoc. tertii videtur asserere, quæ dicit, quod *videtur sufficere quod per solam famam ad ipsum peruenit.* Item, præceptum superioris non minus obligat, quam præceptum inferioris. Ergo simpliciter diuulgatio facta p superiorẽ non minus obligat, q̃ diuulgatio facta per inferiorem. Sed diuulgatio constitutionis Papæ facta per Episcopum ligat inferiores Episcopo. Ergo non minus ligat omnes diuulgatio facta per Papã. Itẽ, sicut Episcopi sunt superiores Abbatibus, Decanis, Archidiaconis & huiusmodi inferioribus plātis, ita Archiepiscopi sunt superiores Episcopis. Sed constitutio Papæ ligat Episcopos, licet ad eos per Archiepiscopos nequaquã perueniat, *extra, de postul. c. 1.* Ergo & constitutio Papæ ligat inferiores Episcopis, licet Episcopi non publicauerint constitutionẽ eandẽ. Hac inter alia mouent me cõtra pdictam sententiã. Ideo aliã sententiam libenter audirẽ. *Mag.* Sunt qdam, q Glossas de ista materia negare nolunt. Sed eas, vt affirmant, explanant de constitutionẽ Papæ dupliciter diffinientes, aut enim publice feruntur non solũ in curia Papæ, sed in vniuersis regionibus Christianorum Papã de aliqua determinata materia constitutionẽ nouiter edidisse: aut talis rumor ad omnes regiones Christianorum vel aliquas non peruenit. Item, aut constitutio Papæ noua omnes tangit, aut aliquas determinatas personas vel aliqua collegia certa. Si itaque aliqua constitutio noua Papæ in eius curia solenniter & publice promulgatur, quæ omnes tangit, & publicus rumor, aut sermo de tali constitutione ad omnes regiones Christianorum peruenit: omnes conclusiones constitutionis huiusmodi scire tenentur, præcipue illi qui de facili per se vel per alios eam scire possunt. Ab hac tamẽ regula secundum quosdam excipiuntur milites, rustici, iuniores, & mulieres, qui constitutionem talẽ scire non tenentur. Et secundum quosdam vero, si eam de facili possunt scire, eam ignorare non debent: præcipue si sit constitutio, quæ bonum commune respiciat. Huius ratio assignatur talis. Ignorantia crassa & supina & peior nullum excusat. Sed ignorantia iuris quantumlibet tangat quod per se potest de facili scire, est ignorantia crassa & supina vel peior. Ergo talis ignorantia nullum excusat. Maior probatur auctoritate Alexandri tertii: qui, vt habetur *extra, de ordinata*

ab eo

[illegible] renunciauit episcopatui, c.1. ait: Si ab eodem sacros ordines scienter quis acceperit, qui [illegible] se facit, excusationem officii non habebit. vbi autem non scienter, poterit, nisi crassa & [illegible] fuerit ignorantia, discretus pontifex dispensare. Ex quibus colligitur, quod ignorantia [illegible] & supina dispensationem licitam impedit. & per consequens ignorantia crassa & supina [illegible] excusat quod Gloss. extra de electione. cap. innotuit, asserit manifeste dicens: ignorantia crassa & supina vel peior non excusat. minor, scilicet quod ignorantia iuris quantumlibet tangeret [illegible] de facili scire, est ignorantia crassa & supina vel peior. & talis ignorantia est damnabilis [illegible] Augustin. qui, vt habetur distinct. 37. cap. vlti. ait: non omnis ignorans immunis est à [illegible] potest excusari à pœna, qui quod disceret non inuenit. illis autem ignosci non potest [illegible] a quo addiscerent, operam non dederunt. Ex quibus verbis colligitur euidenter [illegible] ignorantia illa, quæ spectat ad ipsos, qui possunt faciliter scire, minime excusatur. quod [illegible] Apostolus 1. ad Corinth 14. aperte insinuat, cum dicit: vt etiam recitatur dist. 37. §. vt itaque. [illegible] ignorabitur. quod Gratianus ibidem dicit intelligendum de eo, qui noluit intelligere, [illegible] ubi dicit Gloss. qui ignorat & qui negligit scire, vel qui contemnit scire. & infra: nec [illegible] qnis per ignorantiam, qui potest habere copiam peritorum. ff. de iur. & fac. igno. [illegible], vel si sua prudentia faciliter potest id scire. Ex quibus verbis colligitur, quod omnes illos ignorantia non excusat, qui nolunt scire. qui ideo ignorant, quia non dant operam ad sciendum, qui negligunt scire, qui contemnunt scire, qui habent copiam peritorum, qui sua prudentia possunt scire & ita omnis talis ignorantia est damnabilis: & per consequens est crassa & supina vel peior. Ex quo infertur, quod constitutio. Papæ quantum ad subiectum constitutionis contentæ in ipsa omnes tenentur scire, si omnes tangit & rumor de tali constitutione ad omnes regiones Christianorum peruenit: & nemini licet ignorare ea, de quibus in regione vbi moratur ignorare est publicus rumor. si autem rumor de tali constitutione non ad omnes regiones Christianorum peruenit, commorantes in regionibus in quibus nullus est rumor de constitutione talis Papæ eam scire non tenentur: quia ignorantia probabilis eos excusat. ignorans enim sicut errans quemadmodum insinuat Gloss. 1. q. 4 §. notandum, non est necesse quod sit nimis scrupulosus & diligens & curiosus in inquirendo: nec quod sit nimium negligens & dissolutus in inquirendo. ille autem, qui in regione moratur, vbi de constitutione Papæ noua nulla fit mentio, non est nimium negligens & dissolutus. ergo in inquirendo, ignorantia probabili laborat: & per consequens est merito excusandus, licet constitutionẽ Papæ non sciat. Si vero constitutio Papæ non tangit omnes, sed aliquas determinatas personas, puta tantummodo Episcopos, vel tantũmodo monachos, vel tantummodo presbyteros, seu rectores, vel aliquas alias certas personas, vel collegia, non omnes tenentur scire constitutionem eius: sed tantũmodo illi quos constitutio tangit: & illorum subiecti solũmodo, qui in regionib. manent, vbi inter tales personas de constitutione huiusmodi est publicus rumor. Per hoc dicitur ad propositum de constitutione hæreticali, propter quod cum talis constitutio Papæ omnes tangit, quia fidem omnium quantum in se est destruit & eneruat, omnes illi qui in regionibus commorantur in quibus est rumor publicus de constitutione tali scire tenentur nõ ad seruandum, sed ad resistendum pro posse. Illi autem qui morarentur in regionibus, vbi non est rumor de tali constitutione, eam scire non tenentur. & ideo si eam non impugnant, per ignorantiam probabilem excusantur. Discip. Nunquid secundum istos ad hoc quod aliqui teneantur scire constitutionem hæreticalem Papæ, requiritur quod in omnibus ciuitatibus illius regionis fiat talis rumor? Mag. Respondetur distinguendo, quod manentium in aliqua regione quidam ex consuetudine in vna ciuitate morantur continue non transeundo de ciuitate in ciuitatem, quidam vero ad ciuitates diuersas proficiscuntur. primi non tenentur scire constitutionem hæreticam Papæ, antequã rumor de tali constitutione Papæ hæreticali ad ciuitatem peruenit. alii vero tenentur scire si in aliquam ciuitatem sunt soliti proficisci vbi rumor talis fuerit diuulgatus. Discip. Ista non videntur bene dicta, quia subditi & simplices non tenentur habere explicitam fidẽ de multis, quæ credit Ecclesia. ergo multo fortius non tenentur habere notitiam explicitam de constitutionibus Papæ hæreticalibus, quantumcunq; fuerit rumor, quod de fide constitutiones hæreticales edidit. Mag. Respondetur distinguendo de constitutionibus Papæ hæreticalibus: quia aut continent hæresim contrariam veritati catholicæ quam quilibet tenetur scire explicite, puta si diffiniret, quod fides Christiana est falsa, vel quod Christus non fuit mortuus, aut quod animæ reproborum minime cruciantur, aut quod non est alia vita futura, etiam talem constitutionem omnes manẽtes in ciuitatibus, ad quas rumor vel fama de constitutione tali peruenit, scire tenentur. quemadmodum veritatem contrariam tenentur explicite credere veritatem catholicam & pro illo loco & tempore eam exterius confiteri: ita hæresim contrariam debent discredere & mente & pro loco & tempore exterius reprobare & horrere. si vero non contineat talem hæresim contrariam veritati catholicæ, quam omnes tenentur credere explicite, est hæresis quæ contrariatur veritati quam aliqui credere tenẽtur explicite, & aliqui ad hoc non tenẽtur. illi qui non tenentur explicite credere veritatem contrariam hæresi distinctè in constitutione Papæ non tenentur scire constitutionem Papæ hæreticalem: nisi in casu. illi vero qui tenentur credere explicite veritatem, tenentur etiam scire constitutionem Papæ hæreticalem, si fama de tali constitutione ad ciuitatem vbi morantur peruenit.

 Cap.

CAP. XIX.

In quo probatur duabus rationibus conclusio secunda posita cap. 18. immediate praecedenti scil. quod propter verba criminosorum ignorantes talem constitutionem haereticalem Papae debent quaerere veritatem.

DISCIP. Nunc tracta secundum praemissa secundum quaesitum praecedentis capituli an [illegible] cet propter verba criminosorum asserentium constitutionem haereticalem Papae esse no[illegible]er editam debeant ignorantes inquirere veritatem.

MAG. Respondetur, quod si aliqui criminosi diffamant Papam in genere dicentes: quod [illegible] constitutione sua haeresim diffinit, neque constitutionem neq; haeresim specificando, non est necesse propter verba eorum inquirere veritatem. si autem in speciali tam haeresim quam constitutionem specificant dicendo, *in tali constitutione Papa talem haeresim diffinit*: videtur quod illi, qui veritatem contrariam credere tenentur explicite, licet non debeant credere criminosis, debent tamen cauta sollicitudine quaerere veritatem, legendo scilicet in statuto constitutionem eandem. [illegible]c probatur primo sic. In dubiis via tutior est tenenda, *extra de spon. iuuenis. & de poen. dist. 7 c si quis positus. & extra de homicidio, significasti. & c ad audientiam*. sed quaerere veritatem de constitutione Papae, cum nunciatur haeresim continere, est via tutior. quia omni caret periculo. non quaerere autem veritatem, magnum habet periculum: propter hoc nisi quaereretur veritas posset in nonnullis periclitari fides. ergo propter huiusmodi famam veritas sollicite est quaerenda. Secundo sic. propter assertionem de constitutione haereticali Papae est quaerenda veritas extra iudicium, propter quorum denuntiationem coram iudice esset veritas iudiciaria inquirenda. sed propter denunciationem criminosorum debet iudex Papae haeretici inquirere veritatem. nam criminosi in exceptis criminib', inter quae est haeresis, ad denunciandum debent admitti. ergo etiam extra iudicium propter assertionem talem criminosorum veritas est quaerenda. DISCIP. Secundum canonicas sanctiones de nullo est inquisitio facienda, nisi fuerit grauiter diffamatus. ergo propter verba criminosorum nō est de Papa inquisitio facienda, nisi taliter fuerit diffamat': quod absq; scandalo tolerari nō posset. MAG. Respondetur, quam iudicialis inquisitio, quae absq; grauatione & nota illius, de quo inquiritur, nequaquam fieri potest, non erit aliter facienda, nisi fuerit diffamatus. & de illa inquisitione loquuntur canonicae sanctiones: quia inquisitio veritatis quae fit extra iudicium quae in casu proposito solum per inspectionem scandalum & studium constitutionis haereticalis Papae fieri potest, facienda est etiam absq; praecedente infamia Papae: quia per talem inquisitionem veritatis nullum grauamen vel non infertur illi de quo inquiritur, licet postea inuenientes veritatem debeant Papam haereticum euitare. DISCIP. Ista responsio non videtur sufficere, quia propter verba criminosorum non est credendum, quod transsumpta ostensa sint vera transsumpta. ergo licet in illis transsumptis per criminosos ostensis inueniatur aliqua haeresis diffinita, non est credendum Papā esse haereticum. MAG. Ad hoc respondetur, quod in hoc casu non solum audiens relationem ostē dentium transsumpta huiusmodi debet illa transsumpta legere & studere, sed etiam diligenter inquirere, an sint vera vel falsa transsumpta: quod quia potest fieri absq; nota & grauamine Papę, & si est innocens ex abundanti cautela tenetur audiens huius criminosi huiusmodi inquirere veritatem huius.

CAP. XX.

Vbi ponuntur indicia manifesta, quae narrata & etiam visa causant vehementem suspicionem de assertione haereticali Papae & quod reuelantibus illa est credendum.

DISCIP. Quia raro aut nunquam inuenitur criminosus, qui publice se auderet offerre ad conuincendum Papam catholicum statuta haereticalia edidisse: & propter hoc ex hoc ipso, quod criminosi, si publice & manifeste etiam extra iudicium de Papa talia affirmarent, esset quaedam praesumptio, quod eorum assertio esset à veritate extranea. quapropter circa istam materiam nolo amplius immorari. ideo de indiciis manifestis, de quibus dictum est *supra* 17. velis dicere.

MAG. Sententia praedictorum, quod asserentibus extra iudicium indicia manifesta declarantia perfidiam Papae haeretici est credendum. Cuius ratio assignatur talis. Magis credendum est asserentibus indicia manifesta ad aliquod comprobandum, quam assertioni simplici aliquorū fide dignorū, cum ēt nunquam credatur vni, *de con. di. 4. paruulos. & c. cum itaq;*. ergo multo fortius asserētibus Papam esse haereticum, & similiter cum hoc asserentib. indicia manifesta, hoc est suspiciones & praesumptiones probabiles, quibus eius perfidia declaratur, est credendum. DISCIP. Pone exemplum, vt melius praedicta intelligam. MAG. Exempla multa possent poni, secundum ꝙ suspiciones seu p̄sumptiones possunt esse quamplurimę, imo innumerae. Vnū autem potest esse tale. Ponatur quod Papa publice praedicet, quod Christus non fuerit verus Deus, aut quod nō fuerit passus aut aliquid tale, ꝙ est haereticū manifeste. Insuper omnes tenentes cōtrariū persequatur, destruat & cōfundat. omnes ēt suam doctrinam pestiferā defendentes, p̄dicantes & docentes diligat, ꝓmoueat & exaltet. sint ēt aliq, q̄ ignorent Papam talem haeresim praedicare, tenere & docere: & tamen

sciunt

sciunt quosdam alios de eadem doctrina inter se altercationem habere: quorum quidam tenent catholicam veritatem & alii eam impugnant. hoc posito: si taliter ignorantes Papam hæreticā doctrinam prædicare, asserere vel tenere audierint post aliquos referentes, quod talis est doctrina Papæ, & ad hoc confirmandum inducentes, quod defensores veritatis catholicæ Papa deprimit & confundit, docentes vero contrariam hæreticam prauitatē promouet & exaltat. sicut ipsi ignorantes et Papā esse hæreticū manifeste conspiciunt taliter adducentib. indicia manifesta ad probandū Papā esse hæreticum est credendum. quia pro dicto eorum est præsumptio violenta. Ex quo Papa talem doctrinam hæreticam defendentes diligit, iuuat & exaltat: & tenentes veritatem catholicā odit, persequitur & [illegible]dat. quæ præsumptio magis ostēditur violenta, si nulla ratio appareat, quare istos deprimit & illos [illegible] nisi quia isti doctrinā talē negāt, & alii tenent eandem. quo ēt nimis vrgeri videntur, si Papa [illegible], quos ante diligebat, odit vel persequitur, ex quo doctrinā suā hæreticā impugnare cœperūt: & e[illegible]ucis eos, quib. fauorabiliter videbatur, cariores habet, ex quo doctrinā suam hæreticā defenderunt, docuerunt, diuulgauerunt, asseruerunt vel tenuerunt. quia per talem præsumptionem credendū est Papam esse hæreticum. Item, si Papa de hæresi diffamatus, maxime per viros literatos & in sacra pagina eruditos, petentes instanter & totis virib. laborantes, vt generale cōcilium celebretur ad discutiendum & examinandum illa, quæ Papæ tanquam hæreticalia imponuntur, se subiicere generalis concilii iudicio idem generale concilium ne celebretur impedire recusat: est contra ipsum præsumptio violenta quod est hæretica labe respersus. Item si de hæresi manifesta publice diffamatus, & ipse de tali hæresi se non purget, sed etiam prædicat, tenet & docet, est contra eum præsumptio violenta, quod est hæreticus manifestus. & ita asserentib. tales præsumptiones apertas ad probandum Papam esse hæreticum, videtur esse credendum.

DISCIP. Videtur quod ista dicta inter se repugnant. nam suspicio siue præsumptio non est credulitas, nec est causa credulitatis. cum ergo indicia manifesta non sint nisi quædam suspiciones seu præsumptiones, propter indicia manifesta non debet quis credere Papam esse hæreticum.

MAGIST. Respondetur quod differentia est inter scientiam & credulitatem. quia scientia est ex euidentia rei: credulitas autem non est ex euidentia rei. & ideo licet indicia manifesta, quæ sunt suspiciones seu probationes probabiles vel violentæ nunquam causant scientiam: causant sæpe tamen credulitatem: sæpe tamen non causant tam certam credulitatem, quod credens à sua credulitate neq; debeat nec possit recedere.

DISCIP. Quomodo posset probari, quod præsumptio probabilis vel violenta causet aliquam credulitatem? MAG. Hoc videtur aperte posse probari. Primo per hoc, quod iudex absque credulitate, quod reus sit damnandus, non debet ad sententiam condemnationis procedere: sed sæpe etiam diffinitiua sententia condemnationis de aliquo fertur propter solam præsumptionem, *extra de præsump. cap. afferte.* vbi dicit Gloss. super verbo *data*: hæc enim fuit sententia diffinitiua lata per solam præsumptionem. & c. quanto. & infra Glossa: violenta præsumptio quandoque sufficit ad condemnationem. ergo ad credulitatem nonnunquam sufficit violenta præsumptio.

Secundo probatur idem sic. Compurgatores alicuius se purgantis licite, iurant se credere, quod purgans se dicit veritatem, extra, de purgationibus vel de purgatione canonica. cap. de testibus. & cap. quotiens. & cap. vltim. sed talem credulitatem non habent, nisi ex sola præsumptione, qua præsumunt quod purgatus noluit periurare. ergo sola præsumptio sufficit ad credulitatem.

DISCIP. Videtur quod hic possit fieri difficultas de differentia inter præsumptionem & credulitatem. quia tamen nō reputo eam multum vtilem ad propositum, quod intendo, nolo vt eam discutias: sed dic quem effectum habebit ista credulitas de perfidia Papæ hæretici, quæ solis præsumptionibus probabilibus vel violentis seu indiciis manifestis habetur. MAG. Respondetur, quod talis credulitas talem effectum debet habere. respectu personæ Papæ hæretici duplicem potest habere effectum, secundum quod varia potest esse præsumptio de perfidia Papæ hæretici. quia aut est talis præsumptio, quod non sufficit ad condemnationem, etiam si esset ordine iudiciario seruato probata: aut est præsumptio violenta, quod sufficit ad condemnandum Papam hæreticum, si probata existit. propter primam præsumptionem & credulitatem Papa secreto est vitandus, sed non in publico. Quod enim sit in secreto vitandus, patet per hoc, quod quilibet qui creditur esse excommunicatus, est vitandus saltem in secreto. sed Papa propter credulitatem creditur esse excōmunicatus. igitur à tali credulitate saltem in secreto est vitandus. Quod autem non sit vitandus in publico propter talem credulitatem, videtur sic posse probari. nullus debet alium in publico tanquam hæreticum & excommunicatum vitare, nisi possit probari excommunicatus: vel nisi publica fama de excommunicatione eius possit probari excommunicatus. sed Papa propter talem præsumptionem iuluni neq; post potest probari excommunicatus: neq; potest probari fama quod est [illegible]mounicatus. ergo propter talem præsumptionem non est in publico vitandus. DISCIP. Po[illegible]e, quod talis præsumptio sit publica vel etiam notoria. ergo fama est quod Papa est hæreticus, per consequens fama est quod est excommunicatus. propter famam autem est aliquis tanquam excommunicatus, & e. etiam in publico deuitandus, *extra de sen. excom. cam consideres.* ergo propter talem præsumptionem debet Papa etiam in publico deuitari.

MAG. Respondetur, quod non propter solam præsumptionem talem, quæ non sufficit ad condemna-

condemnationem Papæ hæretici, quantumcunque publica sit, notoria potest haberi, quod Papa fit tanquam hæreticus publice diffamatus. aliter enim ex præsumptione nulla consurget infamia. & ideo propter tales præsumptiones solas non est Papa reputandus hæreticus vel excommunicatus.

Discip. Nonne lex dicit, ex leui causa probatur quis hæreticus? ergo propter præsumptionem probabilem est Papa reputandus hæreticus.

Mag. Ad hoc respondet Gloss. *extra de præsump. c. literas*, quod lex debet intelligi, quantum ad hoc, quod suspectus de hæresi habeatur: sed non vt condemnetur de hæresi. quod Innocentius tertius *cap. literas*, satis aperte insinuare videtur: *propter solam suspicionem quamuis vehementem nolumus eum de tam graui crimine* (scilicet hæresis) *condemnare*. Ex quibus verbis patet, quod non propter omnem præsumptionem est quis hæreticus reputandus, licet propter eam suspectus de hæresi habeatur.

Discip. Dixisti de præsumptione, quod non sufficit ad condemnandum eum de hæretica prauitate: nunc dic de alia. Mag. Dicitur, quod si est præsumptio tam violenta contra Papam, quod sufficeret ad condemnandum eum de hæretica prauitate, si fuerit in iudicio comprobata, credens propter talem præsumptionem Papam esse hæreticum, si potest eam probare in iudicio, tenetur Papam in publico tanquam hæreticum & excommunicatum vitare. Discip. Hoc videtur repugnare assertioni concilii generalis sub Innocent. tertio celebrati, quod, vt legitur *extra de hæreticis cap. excommunicat.* ait: *qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationem suspicionis qualitatem personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur & vsque ad satisfactionem condignam ab omnibus euitentur: ita quod si per annum in excommunicatione perstiterint, ex tunc velut hæretici condemnentur.* Ex quibus verbis colligitur, quod propter nullam præsumptionem seu suspicionem de hæretica prauitate est aliquis excommunicatus, licet sit excommunicandus. Mag. Ad hoc respondetur, quod verba præmissa concilii generalis intelligenda sunt de suspicione probabili, quæ non est adeo violenta, quod ad condemnationem sufficiat, non de illa quæ sufficit ad condemnationem. Quod non sit aliqua suspicio seu præsumptio, quæ ad condemnandum aliquem tanquam hæreticum sufficiat, & propter quam debeat hæreticus reputari, patet per verba, quæ immediate sequuntur verba præscripta, cum dicit concilium generale: *ita quod si per annum in excommunicatione perstiterit, ex tunc velut hæreticus condemnetur*. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod est aliqua præsumptio, quæ sufficit ad condemnandum hæreticos: quia scil. ex hoc, quod aliquis in excommunicatione persistit per annum, propter suspicionem autem præcedentem de hæretica prauitate non habetur per certam scientiam, quod est hæreticus, sed solummodo præsumptiue.

Cap. XXI.

Vbi probatur septima conclusio supra c. 13. posita, scil. Quod quibuscunq; criminosis & existentibus malæ famæ, si non declararent per legitima documenta aut manifesta indicia, Papam esse hæreticum, minime est credendum.

Discip. Postquam recitasti quem effectum debet habere credulitas hæretica per solā præsumptionem respectu Papæ: dic quem effectum debet habere respectu aliorum. Mag. Dicitur quod credentes propter solam præsumptionem Papam esse hæreticū, debent illis, qui Papam impugnant de prauitate hæretica, nisi constiterit eis legitimis documentis, quod calūniose vel malitiose procedunt, præbere defensionem, quam possunt, ac etiam consilium, auxilium & fauorem, & eos in nullo molestare. Discip. Hæc assertio mihi dependere videtur ex his, quæ dicta sunt *lib. 6. c. 33. vsq; ad c. 55.* vbi allegasti quod impugnantes Papam hæreticum de hæretica prauitate sunt à catholicis defendendi. ideo circa primam noli insistere: sed circa septimam conclusionem. *c. 13. istius septimi* recitatam. Mag. Septima conclusio est, quod quibuscunq; criminosis & existentibus malæ famæ, si non declararent per legitima documenta aut manifesta indicia Papam esse hæreticum, minime est credendum. Hoc videtur posse probari sic. Nulli criminoso in quocunque negotio est credendum. igitur nec criminosis contra Papam est credendum de hæretica prauitate, si dictum suum nec per legitima documenta, nec per indicia manifesta probauerit. antecedēs probari potest, vt videtur, per illa quæ dicta sunt *lib. 6. c. 79.* consequentia nullatenus probatione videtur indigere.

Cap. XXII.

In quo correspondenter etiam agitur de scriptis eorum, qui Papā hæreticum impugnant, & eum hæreticum esse nituntur conuincere, vtrum scil. talia sint videnda & prælegenda. & quod sic, probatur tribus rationibus.

Discip. Quantum ad opus istud mihi sufficiunt ea, quæ dicta sunt in genere, prædicto c. 19. *huius* ideo ad materiam aliam annexam præcedentib. me conuerto. inquisiuimus enim supra, an imponentes Papæ hæretico perfidiam hæresis sint audiendi, & an eis fides debeat adhiberi. nunc autem interrogo, an scripta eorum, quæ perfidiam Papæ hæretici declarare nituntur, sint videnda, si in scripturis personam Papæ hæretici & doctrinam eius conati fuerint reprobare.

Magist.

MAGIST. Respondetur, quod scripta talium cum diligentia & studio sunt videnda. quia e[illegible]dem rationibus, quibus ostenditur, quod imponentes Papæ hæretico prauitatem hæreticam, debent audiri, videtur posse probari.

DISCIP. Allega rationes speciales, si quas habes.

MAG. Hoc videtur posse probari sic. magis legenda & videnda sunt scripta catholicorum hæreticam impugnantium prauitatem, quam scripta paganorum infidelium & hæreticorum, quæ catholicam reprobant veritatem. sed scripta paganorum & hæreticorum sunt legenda & videnda, non ad approbandum vel tenendum, sed ad reprobandum vel ad cōuincendum. ergo multo magis scripta perfidiam Papæ hæretici impugnantium & reprobantium sunt legenda & videnda. Maior probatione non indiget. Minor auctoritatibus manifestis videtur posse probari. Hieronymus enim, vt legitur dist. 37. cap. qui de mensa, ait: *qui de mensa & vino regis noluit comedere ne pollueretur, vtique si sapientiam atque doctrinam Babyloniorum sciret peccatum esse, nunquam acquiesceret discere, quod non licebat. discunt autem, non vt sequantur: sed vt iudicent & conuincant. quomodo si quispiam aduersus mathematicos velit describere imperitus mathesis risui pateat: & aduersus philosophos disputans, si ignorat documenta philosophorum. discant ergo ea mente documenta & doctrinam Chaldæicam, qua etiā Moyses omnem sapiētiam Aegyptiorum didicerat.* Item Ambrosius, vt habetur dist. prædicta, legimus, ait: *legimus aliqua ne negligantur, legimus ne ignoremus. legimus non vt teneamus, sed vt repudiemus.* Ex quibus verbis patet, quod scripta philosophorum, paganorum & hæreticorum, & sunt legenda & videnda, non vt probentur, sed vt reprobentur. ergo multo magis scripta catholicorum declarantium perfidiam Papæ hæretici sunt legenda & videnda.

DISCIP. Hæc ratio non procederet, nisi constaret scribentes esse catholicos. quando autem non constaret eos esse catholicos, scripta eorum videnda non essent.

MAG. Nonnullis apparet, quod omnino hic deciperis. quia arguentes alios contra posuisse libros aduersus Papam & doctrinam eius aut reputant eos catholicos, aut hæreticos: aut dubitant nescientes an sint catholici vel hæretici. Si reputant eos catholicos, libros eorum non debent respuere, sed videre. si reputant eos hæreticos, libros eorum videre debent ad reprobandum errorem, & ad respondendum sophisticis argumentis eorum. exemplo sanctorum & Moysi & Danielis, qui libros infidelium perlegerunt. quomodo enim hæreticorum fallaciæ dissoluantur, nisi legantur? Si autem dubitant nescientes eos esse neque catholicos neque hæreticos, debent libros eorundem legere & videre, vt approbent, si sint catholici, vel reprobent, si fuerint hæretica labe respersi. DISCIP. Facias alias rationes.

MAG. Secunda ratio specialiter probat, quod ignorantes Papam esse hæreticum, scripta aliorum contra ipsum debent legere & videre. nam dubia de his maxime, quæ sunt necessaria ad salutem, sunt diligenter discutienda, teste apostolo primo ad Thessalon. *omnia autem probate, quod bonum est tenete.* vbi dicit. *probate.* Gloss. i. *ratione discutite, omnia probando incerta. certa enim non indigent discussione. & quod bonum est, id est, quod bonum inuenitur, tenete.* Ex quibus verbis colligitur, quod dubia, præsertim, si fidem & salutem tangant, sunt discutienda diligenter. sed illa quæ scribuntur contra Papam hæreticum, sunt necessaria ad salutem, quia spectant ad fidem, quæ est necessaria ad salutē. ergo nescientes an tales scribentes sint catholici vel hæretici, debent eorum scripta diligenter discutere & examinare. Tertia ratio est hęc. Illorum scripta sunt videnda, cum quibus est licitum disputare. quia per easdem rationes ore quis profert & scribit. quod autem debet audiri, debet etiam legi, si scribitur. Sed cum illis, qui dicunt & scribunt Papam esse hæreticum, licitum est disputare ad veritatem inueniendam. ergo & eorum scripta debent legi & videri.

CAP. XXIII.

Vbi consequenter agitur de illis, qui tali dicto vel scripto Papam, qui vere est hæreticus, impugnantibus minime credere vellent, aut certe eosdem audire recusarent, vtrum tales credentes Papæ hæretico sint censendi, & qua præterea plectendi.

DISCIP. Quia istæ rationes videntur mihi apparentiam aliqualem habere, reputo probabile, quod scripta catholicorum contra Papam hæreticum sunt nullatenus condemnanda, sed cōtra prædicta aliquæ obuiationes mihi occurrunt. nolo tamen hic eas tractare: sed inferius dabo tibi occasionem discutiendi eas. Ideo dic nunc breuiter, an illi, qui nolunt credere referentibus Papam esse hæreticum, quando in rei veritate esset hæreticus, & qui nolunt scripta catholicorum contra Papam hæreticum legere, nec videre, sunt inter damnabiliter credentes Papæ hæretico numerandi, & qua pœna sunt plectendi. MAG. Iuxta pertractata duas interrogationes proponis. ad quarum primam distinguendo respondetur, quod nolentium credere Papam esse hæreticum, quando esset hæreticus, quidam sunt qui damnabiliter nolunt hoc credere: vel quia nolunt de eius perfidia informari, vel quia licet sint informati, nolunt informationib. sufficientibus & fidem facientibus de perfidia Papæ hęretici adhibere fidem. quidam autem sunt vel esse possunt, qui absq; crimine nolunt credere Papam esse hæreticum: vtpote illi, per quos non stat, quin de perfidia Papæ hæretici informentur, & eisdem informationibus fidem facientibus de perfidia Papæ hæretici

tici credant & fidem adhibeant. Item damnabiliter recusantium credere Papam esse hæreticum, quidam sunt qui quamuis credant Papam esse hæreticum, in nullo possunt ei vel eius errorib. obuiare publice vel occulte: aliqui vero possent eius erroribus publice vel occulte obuiare. Dicitur ergo, quod nolentes credere informationibus rationabilibus facientibus fidem de perfidia Papæ hæretici, si possunt sibi vel eius erroribus obuiare, non solum credentes damnabiliter Papæ hæretico, sed etiam fautores eiusdem sunt censendi. Si vero in nullo possunt Papæ hæretico, nec eius erroribus obuiare, credentes & non fautores reputari debent. si vero aliqui sunt, qui nolunt credere Papam esse hæreticum, quia non sunt de eius perfidia informati, nec per eos stat quod non informentur: nec fautores nec damnabiliter credentes Papæ hæretico sunt censendi.

Discip. Intelligo responsionem istorum quantum ad hoc. ideo dic, qua pœna illi qui damnabiliter renuunt credere Papam esse hæreticum sunt plectendi.

Mag. Ad hoc patet responsio per illa, quæ dicta sunt hic & superius. cap. 2. quia, vt dictum est ibi, tales sunt damnabiliter credentes. ibi autem dictum est, quod credentes sunt excommunicationis sententia innodati. igitur qui damnabiliter renuunt credere Papam esse hæreticum, sunt excommunicationis sententia & vinculo allegati.

Discip. Dic ad secundam interrogationem.

Magist. Ad ipsam respondetur, quod illi qui damnabiliter renuunt legere vel videre aut andire scripta catholicorum contra Papam hæreticum, si possunt obuiare Papæ hæretico vel eius erroribus, non solum credentes, sed etiam fautores eiusdem sunt habendi. si autem obuiare non possunt, solummodo credentes sunt putandi. & tam illi quam hi excommunicationis sententia sunt ligati. Discip. Nunquid quę dicta sunt prius secundum ista debent intelligi? Mag. Liquet quod grauius peccent illi qui credunt Papæ hæretico, quam aliis, eo quod Papa hæreticus est magis nociuus & magis periculosus quam alii hæretici.

Cap. XXIV.

Soluit rationem primam factam supra c. 12. probantem quod impugnantibus Papam hæreticum non sit credendum. notatur etiam ibidem de detractoribus: & quomodo vel quando malum de aliquo dictum sit credendum vel non credendum.

Discip. Propter illa, quæ in hoc loco dicta sunt, hic esset locus quærendi de fautoribus hæreticorum. sed antequam inquiram de his peto vt respondeas ad rationes supra c. 12. allegatas, quibus ostenditur, quod volentibus declarare perfidiam Papæ hæretici minime est credendum. puto enim, quod per responsiones, quas narrabis, siue aliquæ earum sint rationabiles siue irrationabiles totam materiam de credentibus hæreticis clarius & magis profunde intelligam.

Mag. Ad primam dicitur, quod sacra pagina minime reprehendit omnes adhibentes fidem narrantib. aliquid sinistrum de aliquo, sed eum qui cito credit narrantib. mala de alio sacra pagina reprehendit, propter quod scribitur, quod qui cito credit, leuis est corde. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum: quod non ideo dicitur aliquis damnabiliter cito credere, quia statim credit, quando aliquid siue bonum siue malum narratur de alio. nam & Dauid, vt legitur 2. Reg. 3. vt audiuit, Ioab interfecisse Abner, credidit, nec tamen in hoc peccauit. sed qui credit cito malum de proximo, leuis corde est & si malum quod cito credit de proximo est peccatum mortale, credendo cito mortaliter peccat. Est ergo videndum, quis credit cito malum de proximo, & quis non credit cito. Dicitur igitur quod aliquis potest credere malum de aliquo dupliciter, quia vel credit malum de aliquo, quod ipsemet percipit de ipso, vel solummodo ex relatione seu narratione aliorum. Si autem aliquis credit malum de aliquo ex aliquo, quod ipsemet percipit de ipso, hoc potest esse dupliciter. aut illud potest fieri bene & male, aut tantummodo male. Si potest fieri bene & male: ergo vt communiter illud non fit, nisi male (licet in casu singulari & speciali & raro posset fieri bene.) Aut frequenter fit bene & frequenter fit male. sicut frequenter homines cum mulieribus bona intentione loquuntur: Sæpe etiam bona intentione visitant eas, & dant munera ipsis, ac diuersa solacia habent cũ eis: & sæpe cum eis mala intentione talia fiunt. si in hoc casu vel consimili aliquis credat peccatum mortale de alio, peccat mortaliter, quod est iudicium temerarium contra charitatem, quam habere debet ad proximum, quia illa quæ possunt fieri bene & male, in meliorem partem interpretari debemus, sicut dicit Beda, vt habetur *extra de regulis iuris, estote.* Si autem illud, ex quo quis credit malum de alio, est tale quod vt communiter fit male: raro autem vel nunquam fit bene, licet posset fieri bene, sic non peccat quis suspicando malum de alio. peccat tamen firmiter credendo malum de ipso. & multo magis peccat credendo malum grauius, quam sit illud, quod videt de alio: maxime si illud malum, quod credit de alio, est aliquod enorme excedens peccata, quæ ab hominibus communiter fiunt. sicut si quis videns aliquem multum iratum contra alium, crederet quod ille iratus intenderet eundem occidere, multo magis peccaret, quam solummodo credendo iram, quam videt esse peccatum mortale. & tamen credendo ipsum ex hoc solo, quod irascitur, peccare mortaliter (si iratus vltra non procedat) peccat mortaliter. Potest enim quis irasci multum & interesse contra alium zelo iustitiæ & intentione bona absque peccato mortali, & quandoque venialiter solum. veruntamen suspicando vel dubitando talem iram esse peccatum mortale

[illegible] st peccatum mortale. Si etiam ex illis quæ habent aliquam speciem mali, quæ [illegible] fieri absque peccato mortali, quis credat aliud peccatum graue committere, [illegible] de huc videtur poni exemplum. 34. dist. c. 1. vbi Nico. Papa scribens Aldino Ar-[illegible] immoderata familiaritate, quam habuit quidam Episcopus cum filia sua, noluit [illegible] Episcopus carnaliter peccauerat cum filia sua eadem, licet illa immoderata [illegible] speciem mali, sed vult propter scandalum, quod eãdem familiaritatem dimit-[illegible] hæc verba: Nicolaus, &c. relatum est apostolatui nostro de hoc Episcopo, quod [illegible] filia sua immoderatam tenuit familiaritatem. & ob illud mala fama orta sit ei: pro [illegible] tate tua cæterisque coepiscopis tuis ammonitus correctusque est: sed nullatenus e-m[illegible] quæ res in huc maxime displicet, & magis ac magis de se reddit opinionem deteriorẽ, q[illegible] dini tuæ & coepiscoporum suorum rationibus non obedit, & per inobedientiam in c[illegible] plausti relabitur. oportet igitur fraternitatem tuam synodale cũ Episcopis & suffra-g[illegible] s conuocare consilium, & salutarib. eloquiis Episcopum conuenire, atq; illi pastorali au-[illegible] præcipere, quatenus ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus exi-stat, [illegible] immoderata filiæ suæ familiaritate se omnino cohibeat. quod si parere contempserit, & ta[illegible] venationis inclinatione quam pro immoderata filiæ suæ conuersatione vitanda vobis am-monentib. obedire distulerit, à vestro collegio excommunicatus abscedat. quod si in hoc contu-max paruerit, à ministerio cessare debebit. Ex his verbis colligitur, quod Episcopus immodera-tam familiaritatem habuit cum filia sua. & qualis fuit illa immoderata familiaritas, Glossa super [illegible] fama exprimit dicens: coram omnib. eam deosculabatur & ponebat manum in gremio eius. quod ipsum mali videtur habere, quia vt communiter osculum mulieris nimium iteratum & posi-tio manus in gremium sine signum ex immundo corde procedit, & cor impudicum prætendit, & ta-men ex tali specie mali noluit nihilominus Nicol. Papa non solum credere, sed nec etiam suspica-ri, quod idem Episcopus in lapsum carnis inciderit, & etiam noluit quod ei indiceretur purgatio, non obstante mala fama quæ hoc orta de ipso, testante Glossa, quæ ibidem ait: *non quod aliquid in ipso æstimaretur propter fœdus naturale, sed quia coram omnibus eam nimis osculabatur & ponebat manum in gremi-um eius, & ideo non fuit ei indicta purgatio.*

Discip. Quare non fuit ei indicta purgatio, ex quo extitit diffamatus, teste Nicolao, qui in verbis præmissis dicit, ob illud mala fama orta est ei?

Mag. Respondetur, quod purgatio non debet diffamato indici, nisi quando de crimine dif-famatur. iste autem Episcopus de crimine, puta de lapsu criminis, minime extitit diffamatus: sed e-tiam tantummodo diffamatus de imoderata familiaritate filiæ suæ, quæ quamuis fuerit imoderata, & vt communiter imoderata familiaritas mulieris sit cum peccato mortali: tamen talis imoderatio po-test carere peccato mortali: quia non omnis immoderatio est peccatum mortale. ideo iste Episco-pus non fuit de crimine diffamatus. quare sibi non debuit indici purgatio: sed debuit ammoneri, quia etiam de venialibus ammonitio fieri potest.

Discip. Vnde accidit, quod aliquis credit malum de alio, ex illo quod frequenter fit bene & male, & ex illo quod habet spem mali & frequenter fit male, & nunquam vel raro bene.

Mag. Respondetur, quod vt communiter hoc prouenit ex duobus, ex hoc videl. quod tali-ter credentes malum de alio consimilibus criminib. publice vel occulte aut voluntate sunt infecti: & ideo iudicant de aliis, sicut sentiunt de seipsis. & quia credunt alios esse tales in actibus exterio-ribus etiam indifferentibus, quales sciunt esse seipsos publice vel occulte, aut secundum volunta-tem & desiderium cordis. vnde sunt quidam, qui omnes suspiciosos & cito credentes crimina quæ-cunque de proximo reputant actu vel voluntate eisdem criminibus irretitos. prouenit etiam talis credulitas mala ex inimicitia vel odio aut ira, quam habent sic credentes ad illos, quos credunt esse malos: quia vnusquisq; malus cito credit malum de illo, quem odit.

Discip. Dic de credente aliquem esse malum ex aliquo, quod non potest fieri nisi male.

Magist. Dicitur quod qui credit aliquem esse malum, quia percipit per seipsum aliquid de eo, quod non potest fieri nisi tantummodo male: non peccat ex hoc quod credit malum de i-pso. quia propter illa, quæ non possunt fieri bene, licitum est cuilibet iudicare & reputare malum illum qui facit. hæc est sententia Bedæ, vt habetur extra de regulis iur. estote. qui ait: quod scri-ptum est; Ex fructibus eorum cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, vt stuprum, blasphemia, furtũ, hæresis, & similia, de quibus nobis permittitur iudicare. Ex quibus verbis colligitur, quod propter illa, quæ non possunt fieri bene, licet credere aliquem esse malum.

Discip. Dic de isto, qui credit malum de alio solummodo propter relationem vel narra-tionem alicuius vel aliquorum.

Mag. De hoc, scilicet quando quis debeat credere malum de aliquo propter relationem vel narrationem alicuius vel aliquorum, & quando non debet, difficile vel impossibile est dare regulam generalem, quæ in nullo casu deficiat. quia aliquando credendum est extra iudicium di-cto vnius: aliquando non est credendum dicto vnius etiam extra iudicium: aliquando credendum dicto multorum, & aliquando non: quandoque etiam credendum est famæ, & quandoq; non est credendum famæ: interdum etiam credendum est præsumptionibus, quæ narrantur &

 inter-

interdum illis minime est credendum. ista omnia, vt nonnullis appatet, per rationes apertas, eaempla & iura possent copiose probari: sed propter prolixitatem vitandam videror non esse insistendum. dicitur igitur, quod quemadmodum, vt habetur extra de testibus. c. præterea, iudex circumspectus & discretus debet formare motum animi sui ex argumentis & testimoniis, quæ rei apriora esse compererit, ita etiam vnusquisq; audiens extra iudicium referentes malum de aliquo ad hoc, quod credat vel non credat, sæpe ex multis conscientiam suam formare tenetur: quia sæpe extra iudicium sicut in iudicio ad faciendum fidem de malo alterius, & si non possunt singula, tamen multa collecta simul iuuant.

Discip. Applica prædicta ad propositum.

Magist. Secundum ista dicitur aliquis cito credere malum de proximo, qui ex his solummodo, quæ possunt fieri bene & male, credunt ipsum esse malum. qui autem credunt ipsum esse malum ex his, quæ nunquam bono animo fieri possunt, non cito credunt. Iterum qui ex his, quæ possunt fieri bene & male & aliis multis concurrentibus simul, ex quibus simul potest quis licite informare conscientiam suam de malo proximi, non cito credit eum esse malum. Item si ex sola relatione malorum inimicorum aduersariorum causam habentium contra aliquem absq; aliis amminiculis quis ipsum credit esse malum, cito credit. qui autem credit ex relatione virorum fideliu, præsertim sub iuramento asserentium per certam scientiam malum de proximo etiam extra iudicium, nõ cito credit. Iterum qui ex relatione malorum vel inimicorum aliis concurrentib. indiciis & amminiculis, quæ simul iuncta faciunt fidem credit, non cito credit. Discip. Satis appatet, quod non est facile dare regulam generalem, qua cognoscatur, quando quis credit cito vel non credit cito extra iudicium, quia alio modo dicitur vnus credere cito in vno casu, & alio modo idem vel alter in alio casu. hoc generali omisso, dic alias vias secundum istos, quib. in speciali cognoscitur, quod credens Papam esse hæreticum credit cito vel non cito.

Magist. De hoc dicitur, quod videns Bullam hæreticalem Papæ & videns Papam esse hæreticum, non credit cito, nec peccat in aliquo, imo peccaret, si hæreticum eum non credit, quia scire tenetur, quod quamuis non omnis errans contra fidem sit hæreticus, tamen errans contra fidem & suum errorem solenniter vltimata deliberatione diffiniens, hæreticus est. Item videns transsumptum bullæ hæreticalis, & cognoscens quod est transsumptum bullæ, ac credens in ipso hæresim diffiniri: & ex hoc credens Papam esse hæreticum, non cito credit, imo credere tenetur de necessitate salutis: sicut credere tenetur, si videret bullam talis Papæ hæretici. Iterum si quis audit alios, qui hactenus bonæ famæ sunt, publice & constanter asserere, & paratos iurare, Papam hæresim manifestam, quam in speciali exponunt & exprimunt, solenniter diffinisse, quamuis neque bullam hæreticalem neq; transsumptum ostenderent, & ex hoc credens Papam esse hæreticum, non cito credit nec peccat credendo. Item audiens Papam publice ex determinata hæresi diffamari: nec Papa negat se illam docere, nec purgat in aliquo famam suam, non cito credit, si credit ipsum esse hæreticum. Item audiens à fide dignis Papam publice prædicare hæreses manifestas, & quod tenentibus, docentibus, prædicantibus & diuulgantibus ipsas fouet & eos diligit, promouet & honorat: tenentes autem contrarias veritates odit, persequitur & molestat, non credit cito, si credit ipsum Papam esse hæreticum. Item sciens quod Papæ à viris literatis hactenus prouidis & discretis reputatis hæreses manifestæ imponuntur, qui etiam petunt cum instantia fieri concilium generale: si Papa impedit celebrari concilium generale, nec suam declarat innocentiam de impositis criminibus manifestis, non cito credit, si ipsum credit esse hæreticum. qui autem videns in bulla Papæ assertionem aliam contineri, quæ sensum hæreticum potest habere: & nec ex antecedentibus, nec ex sequentibus, nec ex aliis dictis vel scriptis talis Papæ potest patenter inferri, quod sensus hæreticus de mente Papæ est, cito credit & peccat mortaliter, si sic credit eum esse hæreticum, quia maliciose peruertit assertionem Papæ. & idem est tenendum de assertionibus & opinionibus aliorum. Item qui videt aliquod scriptum Papæ, in quo nihil diffinitiue tanquam Papa determinat, sed tanquam priuata persona de diuersis tractandis docet & inquirit. & in eodem scripto hæresim reperit manifestam, cuius contrariam veritatem non tenetur Papa explicite credere; si propter talem hæresim credit Papam esse hæreticum, cito credit, licet non cito credat credendo ipsum errare. Si autem in scripto Papæ quæ reperiat hæresim manifestam, cuius contrarium tenetur credere explicite, & non solummodo recitatam, sed assertam aut opinatam vel etiam dubitatam, non credit cito, si credit Papam hæreticum ante dictum. vnde si quis legeret in libro, sermone seu scripto Papæ quocunque, quod Christus non fuit mortuus: quod non ascendit in cœlum: aut quod mortui non resurgent: quod non est infernus, vel aliquod tale, cuius contrarium Papa tenetur explicite credere, non crederet cito, qui statim crederet Papam esse hæreticum, postquam sibi constaret tale scriptum esse Papæ. Item, qui videns solummodo aliquas reportationes sermonum vel determinationum aut assertionum Papæ, in quibus hæresis, de qua non est mentio principalis, asseritur, si credit Papam esse hæreticum, cito credit & peccat mortaliter. si vero audit à fide dignis talem hæresim esse de mente Papæ, & quod est veraciter reportata & non ex errore, non credit cito, si credit Papam esse hæreticum. Item, qui audit aliquos criminosos, pestilentes, inimicos Papæ, leues, vel detractores conspiratores malum de aliis credentes faciliter referentes Papam esse hæreticum, cito credit, licet in rei veritate esset hæreticus. talibus enim nunquam in præiudicium alterius est credendum.

[illegible] credendum sit eis, quia non est verisimile [illegible] spiritualis, sed tales si mendaciter Pa[illegible] tam corporis quam animæ, quia & damnabiliter men[illegible] [illegible] vltionem.

[illegible] Distinguitur de hoc: quia aut tales criminosi, pestilentes & huiusmodi [illegible] diffamant Papam de hæretica prauitate, aut publice in speciali sibi [illegible] offerentes se probaturos Papam esse hæreticum, & tamen petentes iustitiam in [illegible] eis credendum. & qui eis credit, cito credit: nec etiam propter eorum verba [illegible] aliquo modo suspicandum vel præsumendum Papam esse hæreticum, quia verba in [illegible] non debent facere fidem, sed debent esse suspecta, vt nequaquam in præiudicium [illegible] credatur eisdem. In secundo vero casu, licet talibus minime sit credendum, propter eos [illegible] Papam esse hæreticum, & dubitare de fidelitate eius in tantum quod quilibet qua[illegible] licet pro gradu suo & officio tenetur de hoc quærere sollicite veritatem.

Cap. XXV.

Pertractat vnam difficultatem, scilicet an propter relationem detrahentium maior sit suspicio de aliquo habenda, vbi etiam notantur quædam valde necessaria de mendacio.

Disc ip. Aliqualiter distinguendo interrogo, an propter verba criminosorum & detractorum & huiusmodi pestilentium publice hæresim siue aliud crimen de aliquo asserentium maior suspicio sit habenda de Papa siue de alio prælato vel subdito diuite & potente vel paupere.

Mag. Ad hoc dicitur distinguendo, quod aut imponentes vel referentes crimen de alio sunt læsi, turbati vel prouocati qualitercunque ab eo, cui crimen imponunt, siue etiam sunt æmuli, inimici, aduersarii vel quocunque modo siue in agibilibus siue in speculabilibus notabiliter contrariantes eidem, siue in causa amici sui subditi prælati vel quomodolibet talibus adhærentes aut imponentes vel etiam referentes crimen de alio non sunt læsi, nec per aliquod factum aut dictum eius vel amicorum eius sunt prouocati contra ipsum, nec aliquam intentionem notabilem siue contrarietatem neque in speculabilibus neque in agibilibus habent contra ipsum. Si itaque aliqui diffamant vel imponunt siue referunt crimen de paupere amico secundum veritatem secundum opinionem ipsorum læsi vel quomodolibet perturbati contra ipsum: vel sunt inimici æmuli, aduersarii, perturbati vel aliquo modo contrariantes eidem, minus credendum est eis, quam si imponerent vel referrent crimen de Papa etiam dictis modis Papæ æmuli existentes, siue non similiter referentes crimen de Papa & de paupere nec ab vno nec ab alio sunt offensi: nec aliquam rationem contrarietatis vel inimicitiæ plus habent supra vnum quam supra alium, magis præsumendum est detrefentibus crimen Papæ quam pauperis quod minime mentiantur. si vero referentes crimen de paupere contra ipsum nullam rationem contrarietatis vel inimicitiæ habent contra Papam, quem simpliciter infamant, habent rationem contrarietatis prædictæ; magis præsumendum est tunc de crimine pauperis quam de crimine Papæ, quod a veritate nequaquam aberrant, nec eidem proportionabiliter esse credendum, dictum de omnibus supradictis, scilicet prælato & subdito & paupere.

Discip. Primum probare breuiter coneris.

Mag. Primum scil. quod minus credendum est aduersariis, qui erga pauperem sunt offensi vel turbati, quam aduersariis Papæ. Probatur primo sic. Tanto minus credendum est aduersariis alicuius imponentibus siue referentibus crimen de eo, quanto habent pauciora ipsos retrahentia à talibus diffamationib. & relationib. de ipso. sed aduersarii pauperis sunt huiusmodi. quia quicquid retraheret aduersarium pauperis à talibus, etiam retraheret aduersarium Papæ. si enim ex conscientia dimittit aduersarius pauperis referre talia de paupere: hoc etiam dimitteret aduersarius Papæ de Papa si etiam dimittit ne inueniatur mendax, eadem ratione ne mendax inueniatur de Papa. si dimittit ne scandaliset vel offendat: multo magis ex hoc silebit de Papa. & sic consimiliter quicquid tales retraheret à referendo malum de paupere, retraheret aduersarium Papæ ad referendum malum de Papa. multa vero retrahunt aduersarium Papæ à referendo malum de Papa quæ non retrahunt aduersarium pauperis à referendo de paupere: puta timor potentiæ Papæ. vnde per experientiam quotidianam videtur, quod nonnulli aduersarii Papæ timore potentiæ Papæ à relatione criminum eius se compescunt: qui tamen contra pauperes eis crimen imponendo vel imposita referendo linguas suas laxare impudenter non desinunt. similiter spes obtinendi beneficium vel honorem à Papa potest retrahere aduersarium eius à prædictis relationibus: non autem aduersarium pauperis, à quo beneficium vel honorem magnum sperare non potest. plura etiam alia retraherent & retrahunt aduersarium Papæ, quæ nequaquam aduersarium pauperis retrahere dinoscuntur. ergo minus credendum est aduersariis pauperis imponentibus sibi crimen vel impositum referentibus, quam aduersariis Papæ sibi eadem facientibus.

Secundo sic. minus credendum est aduersariis eorum, qui citius & facilius & communius calumniam

lumniam, odium, persecutionem & infestationem aliorum incurrunt, quantum ad opus exterius,
quam aduersarius illius, qui non ita cito, nec ita faciliter calumniam, odium & cætera incurrit. sed
huiusmodi est pauper respectu Papæ. ergo minus aduersariis eius in talibus est credendum. Maior
est manifesta: quia homines facilius maxime loquuntur de illis, quos calumniantur, persequuntur
& odiunt, quam de aliis. Propter quod secundum iura testimonium inimici nullatenus est admit-
tendum. Minor autem per scripturas diuinas probatur aperte. vnde Prouerb. c. 14. dicitur: *etiam pro-
ximo suo pauper odiosus erit, amici vero diuitum multi.* quod præcipue verum est de odio exteriori: quia
licet sæpe diuites odium interius plurimum incurrant, quam pauperes, pro eo quod plures offen-
dunt, sæpe tamen odientes diuites odium in exteriori opere minime manifestant. Item Salomon
ibidem c. 4. *Diuitiæ addunt amicos plurimos: a paupere autem & hi quos habuit separantur.* & post: *multi co-
lunt personam diuitis & amici sunt donum tribuentis: fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici lõ-
ge recesserunt ab eo.* Ex quibus patet, quod pauperes citius quam diuites odium incurrunt. Item Ec-
clesiastici 13. scribitur. *diues locutus est & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducent: pauper lo-
cutus est, & dicunt, quis est hic? & si offenderit, subuertunt illum.* Item ibidem: *Diues commotus confirmatur ab
amicis suis, humilis autem cum ceciderit expelletur & à notis. diuiti decepto multi recuperatores, locutus est super-
ba, & iustificauerunt illum; humilis deceptus est, insuper & arguitur, locutus est sensate & non est ei datus locus.* Et
Amos 4. sic scribitur: *Vaccæ pingues, qui estis in monte Samariæ, qui calumniam facitis egenis, & confunditis
pauperes.* Ex quibus aliisque verbis quamplurimis aperte colligitur, quod pauperes cõmunius per-
secutionem, infestationem & calumniam patiuntur, quam diuites & potentes: & ideo minus cre-
dendum est aduersariis eorum, quam diuitum de ipsis sinistra narrantibus. magis igitur præsumen-
dum de aduersariis Papæ, cum publice crimen hæresis vel aliquid sibi imponunt, quod dictum eo-
rum non est à veritate totaliter alienum, quamuis si sint criminosi, eis sit fides nullatenus adhiben-
da, & multo minus crederet pauperibus crimen imponentibus, aut ab aliis impositum narranti-
bus vel diuulgantibus quoquo modo, quod maxime continet veritatem, quando pauper multos
offendit & plurimos habet aduersarios diuites & potentes. In hoc enim casu sceleratior homo
mundi vnico verbo potest de paupere infamiam falsissimã absq; diuino miraculo indelebilem su-
stinere. si enim mendacissimus crimen quodcunq; de paupere odioso confinxerit, & vni soli asse-
rendo retulit, ille aliis diuulgabit, dicens, tale crimen tali imponitur, quod postea alii certissime
narrabunt: & sic tale mendacium tanquam verum & certum ad omnes eius inimicos deueniet,
& amicos tandem non latebit: & sic erit apud omnes (quamuis mendaciter) diffamatus. quare
causa pauperis odiosi est diligentissime & strictissime perscrutanda, ne per potentiam & mendacia
opprimatur.

DISCIP. Nunquid peccant mortaliter, qui conficta mendacia absque assertione solummo-
do recitando publicant & diuulgant.

MAG. Respondetur, quod peccant omnes tales mortaliter.

DISCIP. Istud videtur durum, cum videamus fere omnes relata crimina etiam non proba-
ta aliis narrare. Quod etiam hoc non sit peccatum mortale, videtur posse probari. quia relatio cri-
minis, pro qua nullum damnum neq; in persona neq; in bonis temporalibus neq; in fama incurri-
tur, non videtur peccatum mortale. sed sæpe crimina referuntur absque prædictis damnis illius de
quo referuntur. ergo talis relatio non est semper peccatum mortale.

MAGIST. Ad primum istorum concedo, quod fere omnes adulti detractionis vitio quod
est peccatum mortale sunt impliciti. quod Gloss. super illud Prouerb. 24. (cum detractoribus non
commiscearis) testari videtur dicens: *Hoc sæpe vitio periclitatur pene genus humanum. vnde quamplurimi
reperiuntur qui reputant se sanctos & sine peccato mortali: & tamen decies aliquando vna die aliis detrahendo &
relata crimina enarrando, peccant mortaliter.*

DISCIP. Et quo ignorant grauitatem relationis criminum, quæ minime sunt probata, excusa-
ri videntur.

MAG. Respondetur quod ignorantia iuris, præcipue naturalis, non excusat: & ideo quamuis
ignorent grauitatem criminis huius, non sunt excusati: quia de iure naturali est, quod nemo debet
referre crimen de alio, nisi notorium vel confessum vel manifeste probatum, nisi constaret certi-
tudinaliter, vel saltem probabiliter, quod ex tali relatione criminis ille, de quo refertur, nunquam
in perpetuum iacturam in honore vel aliquo alio esset passurus. ignorantia ergo huius non excu-
sat, quæ tamen in multis minime reperitur: quia multi legunt in scripturis grauitatem detractionis
& à prædicantibus & docentibus verbum Dei: & tamen se ab huiusmodi vitio non compescunt. &
ideo conceditur, quod sæpe omnes adulti hoc vitio damnabiliter sunt infecti. & sæpe magis ac
grauius isto vitio laborant, qui sanctiores cupiunt reputari, vt de multis qui raro vel nunquam re-
putant se peccare mortaliter vel volunt absq; peccato mortali censeri, & pro sanctis haberi, ita vt li-
ceat viris sanctis & discretis iudicare, asserere & sentire, quod sępissime peccant mortaliter & quod
sunt homines malæ & reprobæ vitæ. Sicut enim licet ei, qui videt alium furari vel percutere inno-
centem aut etiam fornicari, aut audiuit alium blasphemare & fidem negare: licet absq; vitio iudi-
care quod furans, percutiens, fornicans, blasphemans, & fidem negans peccat mortaliter: ita ei qui
audierit alium crimen falsum vel occultum, quod non est notorium neq; confessum, neq; potest
aperte probari de proximo referẽtem, licet absq; vitio iudicare, quod peccat mortaliter cuiuscun-
que dignitatis, præeminentiæ, conditionis, status, opinionis aut famæ est. sic referens antedictus,
etiam

[illegible] Deus [illegible] la miracula fecisset pro eo, nisi tali modo referret [illegible] alte- [illegible] quod certitudinaliter vel saltem probabiliter crederetur, [illegible] re- [illegible], neque in fama neque in alio modo ei, de quo tale cri[illegible] refer- [illegible].

[illegible] sunt vera pauci his diebus saluantentur.

[illegible] videtor, quod his diebus verificata est auctoritas Salomonis, qui Ecclesiast [illegible] *[illegible] torum infinitus est numerus*, quanquam principaliter hinc intelligendam nonnulli putant [illegible] se esse sapientes, stulti facti sunt, quales præcipue arbitrantur illos, qui iuxta [illegible] Saluatoris *colantes culicem camelum deglutiunt, qui similes sunt sepulchris dealbatis, qui à foris [illegible] hominibus iusti, intus autem pleni sunt hypocrisi & iniquitate.* quia foris & in incessu, veste, [illegible] tionibus & ceremoniis diuersa exempla sanctitatis ostendunt: intus autem pleni sunt [illegible] ra, rancore, superbia, inani gloria & ambitione, ex quibus in persecutionem inno- [illegible] tiones, susurrationes, adulationes, simulationes, schismata, contentiones, & dis- [illegible] ditiones, variaque crimina spiritualia deteriora furto & fornicatione prorum- [illegible] ti volunt omnino putari.

[illegible] De hac materia in speciali interrogabo te plura in tractatu *De gestis circa fidem alter- [illegible] cam.* ideo dic breuiter, quomodo responderetur ad secundum, quod tetigi.

[illegible] Responderetur quod sicut *extra de iniuriis & damno. c. vlt.* qui occasionem damni dat, [illegible] se videtur: sic qui aliquid facit, ex quo potest verisimiliter damnum contingere vel [illegible] non est immunis à culpa, quia quilibet de necessitate salutis cauere tenetur, ne aliquid fa- [illegible] ne absque commodo propulito, ex quo potest damnum vel iactura proximo prouenire. [illegible] tenius in lege diuina præcipiebatur, quod fodiens cisternam operiret eam, sicut habe- [illegible] ipsa operta non poterat bos vel alius in eam cadere. propter hoc etiam, vt habe- [illegible] præcipitur, vt dominus bouis quem sciret cornupetam recluderet eum, quia ipso non [illegible] erat hominem vel mulierem occidere. vnde & in hoc casu dominus non recludens i- [illegible] quem occidebat, præcipitur occidi, cum sic legitur ibidem: *si bos cornupeta fuerit ab heri [illegible] dimeritius, & contestati sunt dominum eius, nec recluserit eum dominus: occideritque virum, aut mulierem, [illegible] lapidibus obruetur, & dominum eius occident.* & ob eandem rationem cauebatur in lege, vt faci- ens nouam domum faceret murum tecti per circuitum. vnde Deutro. 22. sic legitur: *Cum ædificaue- ris domum nouam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio & in præceps ruente.* Ex quibus aperte colligitur, quod quilibet de necessitate salutis ea tenetur face- re, quibus omissis potest damnum verisimiliter vel iactura proximo prouenire. ergo per eandem rationem quilibet de necessitate salutis tenetur ea omittere, quibus non omissis, sed factis, potest verisimiliter proximus damnum vel notabilem læsionem incurrere. sed ex relatione falsi criminis vel occulti maxime publica, potest verisimiliter damnum in fama vel honore siue aliis proximo prouenire, si licet forte tunc, quando refertur, nullum tale inferatur. quia aliquis eorum, qui audie- nt à primo referente, potest postea idem crimen in notabile detrimentum alterius enarrare. quare [illegible] remotione criminis talis de necessitate salutis quilibet abstinere tenetur, nisi forte ex leuibus & probabilibus coniecturis & vrgentibus arbitreint, quod nunquam in posterum nec ex ipso nec ex aliquo audientium ex occasione talis relationis aliquod eueniet detrimentum.

DISCIP. Circa hanc materiam magis quam proposuerim euagati sumus. ideo cæteris prætermissis vnam solummodo obiectionem contra primam conclusionem principalem pero se- cundum opinionem prædictam dissolui. Est autem obiectio talis. minus credendum est referen- tibus crimen de illo ad cuius condemnationem est cum cautela & diligentia procedendum, quam referentibus crimen de illo ad cuius condemnationem non oportet cum tanta cautela procedere: [illegible] cum maiori cautela procedendum est ad condemnationem Papæ & Prælatorum ac diuitum [illegible] potentum, quam subditorum & pauperum. ergo minus credendum est referentibus crimen [illegible] Papa potentibus & diuitibus & prælatis, quam referentibus de pauperibus & subditis, siue re- [illegible] ntes fuerint criminosi & infames, siue fuerint bonæ famæ. Maior videtur aperta. Minor au- [illegible] ritate Innocentii tertii probatur, quæ ponitur extra de accusationibus. cap. qualiter, secundo, [illegible] licet [illegible] ntem hoc sit obseruandum in subiectis, diligentius tamen obseruandum est in prælatis; qui [illegible] quasi signum sunt positi ad sagittam, & quia non possunt omnibus complacere, cum ex officio teneantur non solum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnun- quam ligare, frequenter odium multorum incurrunt & insidias patiuntur. & ideo sancti patres [illegible] unde statuerunt, vt ne accusatio prælatorum facile admittatur. ne concussis columnis corruat [illegible] ædificium, nisi diligens adhibeatur cautela. propter quam non solum falsæ, sed maligne crimi- num impositioni ianua percludatur. Ex quibus colligitur, vt videtur, quod in procedendo contra [illegible] latos, maior est adhibenda cautela, quam contra alios procedendo. quare minus credendum [illegible] referentibus crimen de Papa, quam referentibus crimen de aliis quibuscunque.

MAG. Ad hoc responderetur, quod Innocentius in decretali prædicta considerauit ea, quæ [illegible] quentius accidunt, non ea quæ raro. & ideo quia sæpius accidit quod prælati multos offendunt. [illegible] peres au[illegible]m quia timent sibi, cauent ab offensis: & ideo tot nec tam potentes offendunt, [illegible] prælat[illegible] hinc vt frequenter de facto maior cautela adhibenda est, cum prælatus ac- cusatur, defertur, denunciatur vel diffamatur, quam cum pauper. si tamen de facto pauper abie-

manifesta, quod Papa est hæreticus, est credendum. Nou quidem quod propter assertionem crimi- nosorum, sed propter ipsa documenta legitima & indicia manifesta credatut Papa esse hæreticus. *Discip.* Quæ suut illa documenta legitima & iodicia manifesta, propter quæ credendum est Papam esse hæreticum? *Magist.* De hoc tactum est supra *c. 15.* vbi dictum est, quomodo possunt aliqui perfi- diam Papæ hæretici declarate per legitima documeota. *Disc.* Si illis aliquid est addendum secundum taliter opioautes, non differas explanare. *Magist.* Inter legitima documeota & indicia maoifesta di- stinguunt. Nam *legitima documenta* vocant scripturas perfidiam Papæ hæretici absq; pallio compro- bantes. *Indicia manifesta* vocant suspitiones seu præsumptiones, probabiliter perfidiam Papæ hæie- tici comprohantes. *Discip.* Pone exempla de prædictis. *Magist.* De legitimis documentis supra c. 15. posita funt exempla. Quorum primum est de Bulla Papæ hæretici, in qua aliquis error contra do- ctrinam Ecclesiæ affirmatur. Secundũ est de copia Bullę eius. Tertium est de aliquo instrumento vel scriptura autẽtica modum, quo fuit Papa hæreticus cõuictus de hæresi, continente. Et quartũ potest esse vel scriptura autentica alicuins prælati vel principis transsumptum Bullæ, vel illius particulæ in qua error hærericalis asseritur, continens. *Discip.* Antequam exemplifices de indiciis manifestis, pe- to vt tractes duo exempla prima de legitimis documentis: & primo primum. *Magist.* Quod propter talem Bullam Papæ hæresim asserentem sit eredendum Papam esse hæreticum, sic videtur posse pro- bari. Quia quod non esset credendum Papam esse hæreticum propter huiusmodi Bullam, aut hoc est quia Papa posset sub Bulla hæresim asserere absq; hæretica prauitate: aut quia taliter Bullæ fides minime esset adhibenda. Non propter primnm, quia supra *lib. 4.* vides probatum aperte, quod Pa- pa sub Bulla asserens hæresim est pertinax. Et per consequens hæreticus repntandus: quia noo est pa- ratus corrigi, & vltimata deliberatione hæresim diffinuit. Nec propter secundum: qnia Bullæ Papa- li fides debet adhiberi. *Discip.* Videtur quod isti sint sibiipsis contrarii. Nam asserere videntur, quod Papæ hæretico in nullo negotio est credendum. Ergo nec Bullæ suæ fides debet aliqualiter ad- hiberi. Et ita Papa propter suam Bullam minime est hæreticus repntandus. *Discip* Dicunt quod ipsos nequaqnam intelligis. Cum eoim dicunt, quod Papæ hæretico nullo modo est credendum, intel- ligendum est pro se vel contra alium. Ei tamen sicut cuilibet criminoso credendum est contra se. Vnde si criminosus confiteatur factum suum, creditur sibi, quia aliter propter confessionem pro- priam minime damnaretur. Si tamen criminosus confiteatur vel asserat crimen alterius, sibi nulla- tenus est credendum. Similiter dicunt, quod diffinitioni hæreticali Papæ hæretici bene credendum est contra Papam, vt propter eam hæreticus iudicetur: sed Bullę huiusmodi in aliis non est creden- dum. Si eoim in eadem Bulla vel alia Papæ hæretici aliquid asseratur contra fidem, vel etiam in præ- iudicium cuiuscunq; catholici, sibi nullatenus est credendum: quia nullo negotio supra alium Papæ hæretico est credendum.

Cap. XVIII.

In quo ponitur secundum documentum legitimum, scilicet de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur. Vbi etiam ponuntur duæ conclusiones, prima scilicet, quod de constitutione hæreticali Papæ solenniter & publice promulgata nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Vbi notantur sex casus, in quibus ignorantia non excusat. Secunda vero conclusio probatur c. 19.

Discipulus. Dicas secundum exemplum de copia Bullæ Papæ hæretici, in qua hæresis affirmatur: quod propter talem copiam siue transsumptum Papa debeat hæreticus iudicari. *Magist.* Hoc vi- detur posse probari sic. In omoibus credendum est copiæ siue transsumpto Bullæ Papæ catholici. Ergo eredendum est copiæ siue transsumpto Bullę Papę hæretici, in his quæ sunt cootra ipsum. An- tecedeos videtur probatione minime indigere. Consequentia probatur propter hoc, quod tan- tum valet copia siue transsumptum Bullæ Papæ catholici (quantum ad omnia quæ continet) quantum valet ipsa Bulla hæretici Papæ contra se. Sed ipsa Bulla Papæ catholici valet quantum ad omnia quæ continet & includit. Ergo sicut in omnibus credendum est Bullæ Papæ catholici, ita quantum ad illa quæ sunt contra Papam hæreticum credendum est Bullæ Papæ hæretici. *Discip.* Videtur quod nec transsumptum Bullæ Papæ catholici, nec transsumptum Bullæ Papæ hæretici à criminosis vel infamibus diuulgatum fidem facere debeat cuicunque: quia sicut vita crimino- sorum debet esse suspecta, ita etiam tales traossumptiones statutorum vel ostensiones transsum- ptorum Papalium debent esse suspectæ, vt nullus talibus ostensionibus statutorum Papalium fi- dem debeat adhibere. Quia non debet quis propter criminosos credere illa esse vera transsum- pta. *Magist.* Ad hoc respondetur distinguendo de diffinitionibus Papæ siue hæretici, siue catholi- ci: quia aut sunt publice & solenniter promulgatę, aut non. De primis dicitur, quod ignoran- tia talium oon excusat post duos menses. De secundis dicitur: quod de eis potest per ignoranti- am excusari. Et per hoc dicitur ad argumentum, quod fecisti concedendo quod propter crimi- nosos siue ostensionem transsumptorum Papalium à criminosis factam, nullus teneatur credere

vnquam

vnquam Papam esse hæreticum. Tamen propter huiusmodi ostensionem transsumptorum Papalium continentium prauitatem hæreticam à criminosis factam, si aliquis in rei veritate ignorat Papam talem diffinitionem dedisse, debet inquirere veritatem. *Discip.* Hic deberent isti duo probare. Quorum primum est, quod de constitutione hæreticali Papæ publice & solenniter promulgata nullus tenetur se per ignorantiam excusare. Secundum est, quod propter verba criminosorum ignorantes talem constitutionem hæreticalem Papæ deberent quærere veritatem. Vnde de [illegible] duobus velit differere. & non solum [illegible] feras circa ipsa sententiam prædictorum, sed etiam [illegible]. *Magist.* Circa primum sunt diuersæ sententiæ. Vna est, quod nullus de constitutione hæreticali Papæ post duos menses potest per ignorantiam se excusare. Nec potest in hoc casu ignorantiam allegare. Si allegat non est sibi credendum, nisi ignorantiam probauerit: quemadmodum nullus potest ignorantiam allegare de constitutione Papæ catholici post duos menses: quia eam omnes scire tenentur, & omnes ad eius obseruantiam obligantur. Et ista videtur sententia fuisse Glossatorum *decretalium & decretorum.* Vnde de sententia publice promulgata cardinalium infra legationem suam, de qua minus videtur, dicit Gloss. *extra. de postulationibus, ca. prim. Cum publice sententia illa fuerit publicata, eam ignorare non potest nec debet: & præsumitur eam scire 15 q. 2 qui & humanum. 16. dist. quod dicitis.* Et infra: *vbi enim allegatur ignorantia circa ea quæ plurimi sciunt & publice fiunt, non creditur nisi hoc fieri probet.* Item, Gloss. *extra, de constitutionibus. c. cognoscentes.* [illegible] de constitutione Papæ ait: *ex quo publice publicata est, tenetur ad ipsius obseruantiam. Et omnes obligat post* [illegible] *menses à tempore publicationis elapsos.* Item, Gloss. *19 dist. ca. vltim.* ait: [illegible] *ignorare ea, quæ publice facta sunt.* Item, Gloss. *8. quæst. prim. cap. licet*, ait: *In his quæ publice facta sunt, non potest contradici.* Item, Gloss. *dist. 54. vbi*, ait: *vbi aliqua sunt publice facta, nemo auditur contradictor.* Ex quibus aliisque quamplurimis colligitur (vt habetur) quod non solum non auditur, qui allegat se ignorare constitutionem Papæ publice promulgatam, sed etiam qui allegat se ignorare alia quæcunque, quæ tamen publice facta sunt. Quia quamuis dicat se nescire Papam edidisse constitutionem, in qua assertio quæ est hæretica diffinitur, non est sibi credendum: quia ex quo talis constitutio hæreticalis est publice promulgata, quilibet præsumitur scire ipsam. *Discip.* In quo fundant se Glossæ prædictæ. *Magist.* In legibus ciuilibus & canonicis quampluribus se fundant: de quibus sufficiat adducere Epistolam Innocentii tertii ad Decanum & Capitulum Senonense, quæ ponitur *extra de postulationibus, cap. prim.* in qua ponens allegationes procuratoris Episcopi Altissiodorensis, volentis eundem Episcopum per ignorantiam excusare, & eam excludens sic ait: *Quoniam antequam idem Magister ad Sedem Apostolicam accessisset (nobis quasi pro certo constabat) quod Episcopus interdicti sententiam non seruasset: quod & idem Magister non negauit in fratrum nostrorum præsentia requisitus à nobis in ipsius Episcopi excusationibus allegans, quod sententiam latam nullatenus contra nos seruare tenebatur, quod ad eius notitiam nec per cardinalem tunc Apostolicæ Sedis legatum, qui eandem sententiam promulgauit, nec per deputati ad hoc executoris mandatum vel literas peruenisset.* Et infra: *quod nec sufficit, imo nec proficit ad excusationem prædicti Episcopi, cum cardinalis idem sententiam interdicti præsentibus multis solenniter ac publice promulgauit, & eadem interdicti sententia in regno Franciæ iam à multis publice cœperit obseruari: nec sit necessarium, cum constitutio solenniter editur ac publice promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum vel literas inculcare: sed illud solum sufficit, vt ad eius obseruantiam teneantur, qui nouerint eam solenniter editam ac publice promulgatam, & esset contra quosdam, qui Sardicensi concilium non seruabant, tanquam illud non habuerunt aut perceperunt canonica auctoritate, in quo eis non facilis facultas credendi tribuitur, cum idem penes illos in suis regionibus actum fuit & receptum.* Ex quibus verbis colligitur, quod constitutione aliqua publice ac solenniter promulgata, nulli eam ignorare licet: ita quod si fuit constitutio Papæ omnes ligat & omnes eam scire tenentur. Si autem fuit prælati inferioris omnes de sua iurisdictione debent scire ipsam. Ex eisdem etiam infertur, quod illa quæ publice fiunt nemini commoranti in loco vbi publice fiunt, licet ignorare. Ex quibus concluditur, quod si Papa constitutionem hæreticalem publice & solenniter promulgat, nemini licet ignorare ipsam.

Discip. Non apparet, quod omnes debeant scire constitutiones Papæ hæretici: cum non sit verus prælatus omnium. Ad nullius autem constitutiones constringuntur Christiani, nisi veri Papæ. Quia constitutio solius veri Papæ omnes astringit. *Magist.* Respondetur, quod ad sciendum constitutiones Papæ hæretici quilibet, qui nescit eum esse hæreticum, & reputat eum verum Papam, est astrictus. Sed postquam scit Papam esse hæreticum, non tenetur scire constitutiones eius posteriores, nisi sicut cæterorum hæreticorum scripta & dicta. In casu autem catholicus obligatur ad sciendum constitutiones & dicta hæreticorum: non ad probandum, sed ad improbandum. Ex quibus infertur, quod quilibet tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ nisi sint aliqui, qui per alium modum quam per constitutionem hæreticalem sciant ipsum esse hæreticum. Quod enim quilibet alius tenetur scire constitutionem hæreticalem Papæ probatur: quia aut antequam scit constitutionem hæreticalem ipsius reputat eum verum Papam, aut non reputat eum verum Papam. Si reputat eum verum Papam: ergo tenetur scire constitutionem eius. Si non reputat eum verum Papam: hoc non est, nisi quia scit vel tenetur scire constitutionem hæreticalem eius. Et ita vel scit & tenetur scire constitutionem hæreticalem eius, si nescit eum esse hæreticum per alium modum.

Discip.

Nunqnid secundum Glossam in nullo casu potest quis allegare se ignorare constitutiones Pa-
Discip. Nunqnid secundum Glossam aliquando contingit talem
pæ, vel ea quæ publice fiunt. *Magist.* Respondetur quod secundum Glos. aliquando contingit talem
ignorantiam allegare. Sed taliter alleganti minime est credendum, nisi ignorantiam probauerit,
quam allegauit. Quam quidem aliquando potest probare iuramento: aliquando autem iuramentũ
non sufficit. De hoc tamen Gloss. *di. 83.* diuersas recitat opiniones, dicens: *cum constitutio sit publice*
promulgata, quilibet tenetur eam scire vsq; ad duos menses, vt in autent. & noua constitut. §. 1. secundum cano-
nes vero ad sextum mensem, vt 18. di. decreuimus. Quia ergo præsumebatur peruenisse ad istos, tenebantur ipsi pro-
bare ignorantiam, vt hic, & extra de electione, innotuit, & 1. q. 1. si quis autem. si noueritis. Et infra: *Sed qua-*
liter probatur aliquis se ignorasse dicto suo sacramento, vt 34. q. 2. in litera, vt no. 4. q. 5. quisquis. in fine. c. vlti.
etiam alio modo si potest probando se fuisse in alio loco: & forte si præsumptio est contra eum, non crederetur
suo iuramento. *Discip.* Si conuentus aliquis vel collegium diceret se ignorasse, nunquid omnes iura-
bunt? *Magist.* Dico quod sufficit, quod Episcopus cum maioribus de capitulo iuret, vt *ff. de di. 9. & de*
renunciatione. Alii dicunt, quod eo ipso probatur ignorantia, quod non probatur scientia. *Disc.* Du-
rum mihi videtur asserere, quod omnes teneantur scire constitutiones Papæ: quia tunc tenerentur
omnes scire omnia decreta & omnes decretales summorum pontificum: quod rationabile non vi-
detur: quia cum multis annis sciri non possunt. Ideo circa prædicta aliam narra sententiam. *Mag.* Quo-
rundam aliorũ est sententia, quod Episcopi inferiores non tenentur scire quamcunq; constitutionem Papæ,
neq; hæreticalẽ neq; aliam, nisi fuerit per Episcopũ publicata. Dicunt enim quod prælati immediate sub
Episcopo constituti nõ tenentur scire constitutionẽ Papæ, nisi prælati sui indicauerunt eis: & sic vsq;
ad laicos & alios curam animarũ non habentes, qui non tenentur scire constitutionẽ Papæ nisi pleba-
ni seu rectores eorum, aut alii prælati superiores publicant eandẽ constitutionẽ Papæ inter ipsos. Sic
etiã dicunt de religiosis, quod religiosi subditi nullam constitutionẽ Papæ scire tenentur, antequam præ-
lati eorũ publicauerunt eã inter ipsos. hæc sententia videtur posse probari. Primo sic: si quilibet tenere-
tur scire constitutionẽ Papæ post duos menses vel post sex: frustra Episcopi tenerentur eã publicare.
Sed Episcopi tenentur publicare constitutionẽ Papæ. Ergo ante publicationem non omnes tenentur
scire constitutionem Papæ. Maior videtur manifesta. Minor ostenditur sic. Nõ minus tenentur Epi-
scopi publicare constitutionẽ Papæ quam ea quæ in conciliis prouincialibus singulis annis aguntur. Sed
illa debent Episcopi publicare, sicut in concilio tali decernitur, vt habetur *di. 18. decernimus.* Ergo con-
stitutiones Papæ nouiter editas publicare tenentur. Itẽ, nõ transitur ab extremo in extremũ, nisi per
mediũ. Sed Episcopi sunt medii inter Papã & suos subiectos. Ergo non tenentur subiecti scire cõstitu-
tiones Papæ, nisi eis per Episcopos tanquam per mediũ intimentur. Tertio sic. Nullus potest ad impossibile
obligari. Sed impossibile est illiteratos intelligere constitutiones Papæ: nisi prælati exposuerint eis.
Ergo non tenentur eas scire, antequã per prælatos eorum fuerint eis expositæ. *Disc.* Ista sententia de-
creto Innocentii tertii superius allegato aduersari videtur, cum dicitur: *nec sit necessarium, cum consti-*
tutio solenniter editur & publice promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum vel lite-
ras inculcare. Ex quibus verbis colligitur, quod nonnulli tenentur scire constitutionem solenniter e-
ditam & publice promulgatam, licet eorum auribus neq; ab ipso, neq; ab aliquo inferiori per speciale
mandatum, vel literis fuerit intimata. Et ita ad hoc, quod teneatur scire constitutionẽ Papæ, illa pu-
blicatio præter primam quæ fit in curia Papæ requiritur. Item, non est consuetudo Ecclesiæ, quod omnes
constitutiones Papæ nouiter editæ priusquam obligent per Episcopos diuulgentur. Ergo prima so-
lennis diuulgatio sufficit ad hoc, quod constitutio Papæ obliget vniuersos. Hoc etiam Glos. super dicto
capitulo Innoc. tertii videtur asserere, quæ dicit, quod *videtur sufficere quod per solam famam ad ipsum per-*
uenit. Item, præceptum superioris non minus obligat, quam præceptum inferioris. Ergo simpliciter
diuulgatio facta per superiorẽ non minus obligat, quam diuulgatio facta per inferiorem. Sed diuulgatio
constitutionis Papæ facta per Episcopum ligat inferiores Episcopo. Ergo non minus ligat omnes di-
uulgatio facta per Papã. Itẽ, sicut Episcopi sunt superiores Abbatibus, Decanis, Archidiaconis & hu-
iusmodi inferioribus prælatis, ita Archiepiscopi sunt superiores Episcopis. Sed constitutio Papæ ligat E-
piscopos, licet ad eos per Archiepiscopos nequaquã perueniat, *extra, de postul. c. 1.* Ergo & constitutio
Papæ ligat inferiores Episcopis, licet Episcopi non publicauerint constitutionẽ eandẽ. Hæc inter alia
mouent me cõtra prædictam sententiã. Ideo aliã sententiam libenter audirẽ. *Mag.* Sunt quidam, qui Glossas
de ista materia negare nolunt. Sed eas, vt affirmant, explanant de constitutione Papæ dupliciter diffi-
nientes, aut enim publice feruntur non solũ in curia Papæ, sed in vniuersis regionibus Christianorum
Papã de aliqua determinata materia constitutionẽ nouiter edidisse: aut talis rumor ad omnes regio-
nes Christianorum vel aliquas non peruenit. Item, aut constitutio Papæ noua omnes tangit, aut ali-
quas determinatas personas vel aliqua collegia certa. Si itaque aliqua constitutio noua Papæ in
eius curia solenniter & publice promulgatur, quæ omnes tangit, & publicus rumor, aut sermo de
tali constitutione ad omnes regiones Christianorum peruenit: omnes conclusiones constitutionis
huiusmodi scire tenentur, præcipue illi qui de facili per se vel per alios eam scire possunt. Ab hac tamẽ
regula secundum quosdam excipiuntur milites, rustici, iuniores, & mulieres, qui constitutionem talẽ
scire non tenentur. Et secundum quosdam vero, si eam de facili possunt scire, eam ignorare non de-
bent: præcipue si sit constitutio, quæ bonum commune respiciat. Huius ratio assignatur talis. Igno-
rantia crassa & supina & peior nullum excusat. Sed ignorantia iuris quantum libet tangat quod per
se potest de facili scire, est ignorantia crassa & supina vel peior. Ergo talis ignorantia nullum
excusat. Maior probatur auctoritate Alexandri tertii: qui, vt habetur *extra, de ordinato*

ab eo

[illegible] renunciau[illegible] epi[illegible]opatui, c. 1. ait: Si ab eodem sacros ordines scienter quis acceperit, qui [illegible] um se facit, ex[illegible]lationem officii non habebit. vbi autem non scienter, poterit, nisi crassa & sup[illegible] fuerit ignorantia, discretus pontifex dispensare. Ex quibus colligitur, quod ignorantia [illegible] a & sup[illegible] a di[illegible]pensationem licitam impedit: & per consequens ignorantia crassa & supina [illegible] lat. quod [illegible] loss. extra de electione. cap. innotuit, asserit manifeste dicens: ignorantia cras[illegible] [illegible] na vel peior non excusat. minor, scilicet quod ignorantia iuris quantumlibet tangeret [illegible] st de facili scire, est ignorantia crassa & supina vel peior. & talis ignorantia est damna[illegible] Augustin. qui, vt habetur distinct. 37. cap. vlti. ait: non omnis ignorans immunis est à [illegible] enim potest excusari à pœna, qui quod disceret non inuenit. illis autem ignosci non po[illegible] [illegible] b[illegible] ntes a quo addiscerent, operam non dederunt. Ex quibus verbis colligitur eviden[illegible] [illegible] gnorantia illa, quæ spectat ad ipsos, qui possunt faciliter scire, minime excusatur. quod [illegible] postolus 2. ad Corinth. 15. aperte insinuat, cum dicit: vt etiam recitatur dist. 37. §. vt itaque. qu[illegible] at ignorabitur. quod Gratianus ibidem dicit intelligendum de eo, qui noluit intelligere, b[illegible] eret. vbi dicit Gloss. qui ignorat & qui negligit scire, vel qui contemnit scire. & infra: nec [illegible] excusatur quis per ignorantiam, qui potest habere copiam peritorum. ff. de iur. & fac. igno. [illegible] vel si sua prudentia faciliter potest id scire. Ex quibus verbis colligitur, quod omnes illos [illegible] rantia non excusat, qui nolunt scire. qui ideo ignorant, quia non dant operam ad sciendum, [illegible] eg[illegible] nt scire, qui contemnunt scire, qui habent copiam peritorum, qui sua prudentia pos[illegible] sunt [illegible] omnis talis ignorantia est damnabilis: & per consequens est crassa & supina vel pe[illegible] r. E[illegible] quo infertur, quod constitutio. Papæ quantum ad subiectum constitutionis contentæ in ipsa omnes tenentur scire, si omnes tangit & rumor de tali constitutione ad omnes regiones Christianorum peruenit: & nemini licet ignorare ea, de quibus in regione vbi moratur ignorare est publi[illegible] us rumor. si autem rumor de tali constitutione non ad omnes regiones Christianorum peruenit, commorantes in regionibus in quibus nullus est rumor de constitutione talis Papæ eam scire non tenentur: quia ignorantia probabilis eus excusat. ignorans enim sicut errans quemadmodum insinuat Gloss. 1. q. 4. §. notandum, non est necesse quod sit nimis scrupulosus & diligens & curiosus in inquirendo: nec quod sit nimium negligens & dissolutus in inquirendo. illa autem, qui in regione moratur, vbi de constitutione Papæ noua nulla fit mentio, non est nimium negligens & dissolutus. ergo in inquirendo, ignorantia probabili laborat: & per consequens est merito excusandus, licet constitutionẽ Papæ non sciat. Si vero constitutio Papæ non tangit omnes, sed aliquas determinatas personas, puta tantummodo Episcopos, vel tantummodo monachos, vel tantummodo presbyteros, seu rectores, vel aliquas alias certas personas, vel collegia, non omnes tenentur scire constitutionem eius: sed tantummodo illi quos constitutio tangit: & illorum subiecti solummodo, qui in regionib. manent, vbi inter tales personas de constitutione huiusmodi est publicus rumor. Per hoc dicitur ad propositum de constitutione hæreticali, propter quod cum talis constitutio Papæ omnes tangit, quia fidem omnium quantum in se est destruit & eneruat, omnes illi qui in regionibus commorantur in quibus est rumor publicus de constitutione tali scire tenentur nõ ad seruandum, sed ad resistendum pro posse. Illi autem qui morarentur in regionibus, vbi non est rumor de tali constitutione, eam scire non tenentur. & ideo si eam non impugnant, per ignorantiam probabilem excusantur. DISCIP. Nunquid secundum istos ad hoc quod aliqui teneantur scire constitutionem hæreticalem Papæ, requiritur quod in omnibus ciuitatibus illius regionis fiat talis rumor? MAG. Respondetur distinguendo, quod manentium in aliqua regione quidam ex consuetudine in vna ciuitate morantur continue non transeundo de ciuitate in ciuitatem, quidam vero ad ciuitates diuersas proficiscuntur. primi non tenentur scire constitutionem hæreticam Papæ, antequã rumor de tali constitutione Papæ hæreticali ad ciuitatem peruenit. alii vero tenentur scire si in aliquam ciuitatem sunt soliti proficisci vbi rumor talis fuerit diuulgatus. DISCIP. Ista non videntur bene dicta, quia subditi & simplices non tenentur habere explicitam fidem de multis, quæ credit Ecclesia. ergo multo fortius non tenentur habere notitiam explicitam de constitutionibus Papæ hæreticalibus, quantumcunq; fuerit rumor, quod de fide constitutiones hæreticales edidit. MAG. Respondetur distinguendo de constitutionibus Papæ hæreticalibus: quia aut continent hæresem contrariam veritati catholicæ quam quilibet tenetur scire explicite, puta si diffiniret, quod fides Christiana est falsa, vel quod Christus non fuit mortuus, aut quod animæ reprobotum minime cruciantur, aut quod non est alia vita futura, etiam talem constitutionem omnes manentes in ciuitatibus, ad quas rumor vel fama de constitutione tali peruenit, scire tenentur. quemadmodum veritatem contrariam tenentur explicite credere veritatem catholicam & pro illo loco & tempore eam exterius confiteri: ita hæresim contrariam debent discredere & mente & pro loco & tempore exterius reprobare & horrere. si vero non contineat talem hæresim contrariam veritati catholicæ, quam omnes tenentur credere explicite, est hæresis quæ contrariatur veritati quam aliqui credere tenẽtur explicite, & aliqui ad hoc non tenẽtur. illi qui non tenentur explicite credere veritatem contrariam hæresi distincte in constitutione Papæ non tenentur scire constitutionem Papæ hæreticalem: nisi in casu. illi vero qui tenentur credere explicite veritatem, tenentur etiam scire constitutionem Papæ hæreticalem, si fama de tali constitutione ad ciuitatem vbi morantur peruenit.

Kkk CAP.

Cap. XIX.

In quo probatur duabus rationibus conclusio secunda posita cap. 18. immediate præcedenti, scil. quod propter verba criminosorum ignorantes talem constitutionem hæreticalem Papæ debent quærere veritatem.

DISCIP. Nunc tracta secundum præmissa secundum quæsitum præcedentis capituli: an sci-cet propter verba criminosorum asserentium constitutionem hæreticalem Papæ esse noue et editam debeant ignorantes inquirere veritatem.

MAG. Respondetur, quod si aliqui criminosi diffamant Papam in genere dicentes: quod in constitutione sua hæresim diffinit, neque constitutionem neq; hæresim specificando, non est necesse propter verba eorum inquirere veritatem. si autem in speciali tam hæresim quam constitutionem specificant dicendo, *in tali constitutione Papa talem hæresim diffinit*: videtur quod illi, qui veritatem contrariam credere tenentur explicite, licet non debeant credere criminosis, debent tamen cauta sollicitudine quærere veritatem, legendo scilicet in statuto constitutionem eandem. Hoc probatur primo sic. In dubiis via tutior est tenenda, *extra de spon. iuuenu. & de pœn. dist. 7. c. si quis positus. & extra de homicidio, significasti. & c. ad audientiam.* sed quærere veritatem de constitutione Papæ, cum nunciatur hæresim continere, est via tutior. quia omni caret periculo. non quærere autem veritatem, magnum habet periculum: propter hoc nisi quæreretur veritas posset in nonnullis periclitari fides. ergo propter huiusmodi famam veritas sollicite est quærenda. Secundo sic. propter assertionem de constitutione hæreticali Papæ est quærenda veritas extra iudicium, propter quorum denuntiationem coram iudice esset veritas iudiciaria inquirenda. sed propter denunciationem criminosorum debet iudex Papæ hæretici inquirere veritatem. nam criminosi in exceptis criminib. inter quæ est hæresis, ad denunciandum debent admitti. ergo etiam extra iudicium propter assertionem talem criminosorum veritas est quærenda. DISCIP. Secundum canonicas sanctiones de nullo est inquisitio facienda, nisi fuerit grauiter diffamatus. ergo propter verba criminosorum nō est de Papa inquisitio facienda, nisi taliter fuerit diffamat⁹: quod absq; scandalo tolerari nō posset. MAG. Respondetur, quam iudicialis inquisitio, quæ absq; grauatione & nota illius, de quo inquiritur, nequaquam fieri potest, non erit aliter facienda, nisi fuerit diffamatus. & de illa inquisitione loquuntur canonicæ sanctiones: quia inquisitio veritatis quæ fit extra iudicium quæ in casu proposito solum per inspectionem scandalum & studium constitutionis hæreticalis Papæ fieri potest, facienda est etiam absq; præcedente infamia Papæ: quia per talem inquisitionem veritatis nullum grauamen vel non infertur illi de quo inquiritur, licet postea inuenientes veritatem debeant Papam hæreticum euitare. DISCIP. Ista responsio non videtur sufficere, quia propter verba criminosorum non est credendum, quod transsumpta ostensa sint vera transsumpta. ergo licet in illis transsumptis per criminosos ostensis inueniatur aliqua hæresis diffinita, non est credendum Papā esse hæreticum. MAG. Ad hoc respondetur, quod in hoc casu non solum audiens relationem ostēdentium transsumpta huiusmodi debet illa transsumpta legere & studere, sed etiam diligenter inquirere, an sint vera vel falsa transsumpta: quod quia potest fieri absq; nota & grauamine Papę, & si est innocens ex abundanti cautela tenetur audiens huius criminosi huiusmodi inquirere veritatem huius.

Cap. XX.

Vbi ponuntur indicia manifesta, quæ narrata & etiam visa causant vehementem suspicionem de assertione hæreticali Papæ & quod reuelantibus illa est credendum.

DISCIP. Quia raro aut nunquam inuenitur criminosus, qui publice se auderet offerre ad conuincendum Papam catholicum statuta hæreticalia edidisse: & propter hoc ex hoc ipso, quod criminosi, si publice & manifeste etiam extra iudicium de Papa talia affirmarent, esset quædam præsumptio, quod eorum assertio esset à veritate extranea. quapropter circa istam materiam nolo amplius immorari. ideo de indiciis manifestis, de quibus dictum est *supra* 17. velis dicere.

MAG. Sententia prædictorum, quod asserentibus extra iudicium indicia manifesta declarantia perfidiam Papæ hæretici est credendum. Cuius ratio assignatur talis. Magis credendum est asserentibus indicia manifesta ad aliquod comprobandum, quam assertioni simplici aliquorū fide dignorū, cum ēt nunquam credatur vni, *de con. di. 4. paruulos. & c. cum itaq;*. ergo multo fortius asserētibus Papam esse hæreticum, & similiter cum hoc asserentib. indicia manifesta, hoc est suspiciones & præsumptiones probabiles, quibus eius perfidia declaratur, est credendum. DISCIP. Pone exemplum, vt melius prædicta intelligam. MAG. Exempla multa possent poni, secundum ꝙ suspiciones seu ꝓsumptiones possunt esse quamplurimę, imo innumeræ. Vnū autem potest esse tale. Ponatur quod Papa publice prædicet, quod Christus non fuerit verus Deus, aut quod nō fuerit passus aut aliquid tale, ꝙ est hæreticū manifeste. Insuper omnes tenentes contrariū persequatur, destruat & cōfundat. omnes ēt suam doctrinam pestiferā defendentes, ꝑdicantes & docentes diligat, ꝓmoueat & exaltet. sint ēt aliq. q ignorent Papam talem hæresim prædicare, tenere & docere: & tamen sciunt

sciunt quosdam alios de eadem doctrina inter se altercationem habere: quorum quidam tenent catholicam veritatem & alii eam impugnant. hoc posito: si taliter ignorantes Papam hæreticã doctrinam prædicare, asserere vel tenere audierint post aliquos referentes, quod talis est doctrina Papæ, & ad hoc confirmandum inducentes, quod defensores veritatis catholicæ Papa deprimit & confundit, docentes vero contrariam hæreticam prauitatẽ promouet & exaltat. sicut ipsi ignorantes ẽi Papã esse hæreticũ manifeste conspiciunt taliter adducentib. indicia manifesta ad probãdũ Papã esse hæreticum est credendum. quia pro dicto eorum est psumptio violenta. Ex quo Papa talem doctrinam hæreticam defendentes diligit, iuuat & exaltat: & tenentes veritatem catholicã odit, persequitur & [illegible] præsumptio magis ostẽditur violenta, si nulla ratio appareat, quare istos deprimit & illos exaltat: nisi quia isti doctrinã talẽ negãt, & alii tenent eandem. quo ẽt nimis vrgeri videntur, si Papa alios, quos ante diligebat, odit vel persequit, ex quo doctrinã suã hæreticã impugnare cœperũt: & econuerso eus, quib. fauorabiliter videbat, cariores habet, ex quo doctrinã suam hæreticã defenderunt, docuerunt, diuulgauerunt, asseruerunt vel tenuerunt. quia per talem psumptionem credendũ est Papam esse hæreticum. Item, si Papa de hæresi diffamat, maxime p viros literatos & in sacra pagina eruditos, petentes instanter & totis virib. laborantes, vt generale cõcilium celebretur ad discutiendum & examinandum illa, quæ Papæ tanquam hæretica imponuntur, se subiicere generalis concilii iudicio idem generale concilium ne celebretur impedire recusat: est contra ipsum præsumptio violenta. quod est hæretica labe respersus. Item si de hæresi manifesta publice diffamatur, & ipse de tali hæresi se non purget, sed etiam prædicat, tenet & docet, est contra eum præsumptio violenta, quod est hæreticus manifestus. & ita asserentib. tales præsumptiones apertas ad probandum Papam esse hæreticum, videtur esse credendum.

Discip. Videtur quod ista dicta inter se repugnant. nam suspicio siue præsumptio non est credulitas, nec est causa credulitatis. cum ergo indicia manifesta non sint nisi quædam suspiciones seu præsumptiones, propter indicia manifesta non debet quis credere Papam esse hæreticum.

Magist. Respondetur quod differentia est inter scientiam & credulitatem. quia scientia est ex euidentia rei: credulitas autem non est ex euidentia rei. & ideo licet indicia manifesta, quæ sunt suspiciones seu probationes probabiles vel violentæ nunquam causant scientiam: causant sæpe tamen credulitatem: sæpe tamen non causant tam certam credulitatem, quod credens à sua credulitate neq; debeat nec possit recedere.

Discip. Quomodo posset probari, quod præsumptio probabilis vel violenta causet aliquam credulitatem? Mag. Hoc videtur aperte posse probari. Primo per hoc, quod iudex absque credulitate, quod reus sit damnandus, non debet ad sententiam condemnationis procedere: sed sæpe etiam diffinitiua sententia condemnationis de aliquo fertur propter solam præsumptionem, *extra de præsump. cap. afferte.* vbi dicit Gloss. super verbo *data*: hæc enim fuit sententia diffinitiua lata per solam præsumptionem. & c. quanto. & infra Glossa: violenta præsumptio quandoque sufficit ad condemnationem. ergo ad credulitatem nonnunquam sufficit violenta præsumptio.

Secundo probatur idem sic. Compurgatores alicuius se purgantis licite, iurant se credere, quod purgans se dicit veritatem, extra, de purgationibus vel de purgatione canonica. cap. de testibus. & cap. quotiens. & cap. vltim. sed talem credulitatem non habent, nisi ex sola præsumptione, qua præsumunt quod purgatus noluit periurare. ergo sola præsumptio sufficit ad credulitatem.

Discip. Videtur quod hic possit fieri difficultas de differentia inter præsumptionem & credulitatem. quia tamen nõ reputo eam multum vtilem ad propositum, quod intendo, nolo vt eam discutias: sed dic quem effectum habebit ista credulitas de perfidia Papæ hæretici, quæ solis præsumptionibus probabilibus vel violentis seu indiciis manifestis habetur. Mag. Respondetur, quod talis credulitas talem effectum debet habere. respectu personæ Papæ hæretici duplicem potest habere effectum, secundum quod varia potest esse præsumptio de perfidia Papæ hæretici. quia aut est talis præsumptio, quod non sufficit ad condemnationem, etiam si esset ordine iudiciario legitime probata: aut est præsumptio violenta, quod sufficit ad condemnandum Papam hæreticum, si probata extitit. propter primam præsumptionem & credulitatem Papa secreto est vitandus, sed non in publico. Quod enim sit in secreto vitandus, patet per hoc, quod quilibet qui creditur esse excommunicatus, est vitandus saltem in secreto. sed Papa propter credulitatem creditur esse excõmunicatus. igitur à tali credulitate saltem in secreto est vitandus. Quod autem non sit vitandus in publico propter talem credulitatem, videtur sic posse probari. nullus debet alium in publico tanquam hæreticum & excommunicatum vitare, nisi possit probari excommunicatus: vel nisi publica fama de excommunicatione eius possit probari excommunicatus. sed Papa propter talem præsumptionem solum neq; post potest probari excommunicatus: neq; potest probari fama quod est excommunicatus. ergo propter talem præsumptionem non est in publico vitandus. Discip. Potest esse, quod talis præsumptio sit publica vel etiam notoria. ergo fama est quod Papa est hæreticus & per consequens fama est quod est excommunicatus. propter famam autem est aliquis tanquam excommunicatus, &c. etiam in publico deuitandus, *extra de sen. excom. cum consideres.* ergo propter talem præsumptionem debet Papa etiam in publico deuitari.

Mag. Respondetur, quod non propter solam præsumptionem talem, quæ non sufficit ad condemna-

condemnationem Papæ hæretici, quantumcunque publica sit, notoria potest haberi quod Papa fit tanquam hæreticus publice diffamatus. aliter enim ex præsumptione nulla consurget infamia. & ideo propter tales præsumptiones solas non est Papa reputandus hæreticus vel excommunicatus.

Discip. Nonne lex dicit, ex leni causa probatur quis hæreticus? ergo propter præsumptionem probabilem est Papa reputandus hæreticus.

Mag. Ad hoc responder Gloss. *extra de præsump. c. literas*, quod lex debet intelligi, quantum ad hoc, quod suspectus de hæresi habeatur: sed non vt condemnetur de hæresi. quod Innocent. tertius *cap. literas*, satis aperte insinuate videtur: *propter solam suspicionem quamuis vehementem nolumus eum de tam graui crimine* (scilicet hæresis) *condemnare*. Ex quibus verbis patet, quod non propter omnem præsumptionem est quis hæreticus reputandus, licet propter eam suspectus de hæresi habeatur.

Discip Dixisti de præsumptione, quod non sufficit ad condemnandum eum de hæretica prauitate: nunc dic de alia. Mag. Dicitur, quod si est præsumptio tam violenta contra Papam, quod sufficeret ad condemnandum eum de hæretica prauitate, si fuerit in iudicio comprobata, credens propter talem præsumptionem Papam esse hæreticum, si potest eam probare in iudicio, tenetur Papam in publico tanquam hæreticum & excommunicatum vitare Discip Hoc videtur repugnate assertioni concilii generalis sub Innocent. tertio celebrati, quod, vt legitur *extra de hæretici. cap. excommunica*. ait: *qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationem suspicionis qualitatem personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur & vsque ad satisfactionem condignam ab omnibus euitentur: ita quod si per annum in excommunicatione perstiterint, ex tunc velut hæretici condemnentur*. Ex quibus verbis colligitur, quod propter nullam præsumptionem seu suspicionem de hæretica prauitate est aliquis excommunicatus, licet sit excommunicandus. Mag. Ad hoc respondetur, quod verba præmissa concilii generalis intelligenda sunt de suspicione probabili, quæ non est adeo violenta, quod ad condemnationem sufficiat, non de illa quæ sufficit ad condemnationem. Quod non sit aliqua suspicio seu præsumptio, quæ ad cōdemnandum aliquem tanquam hæreticum sufficiat, & propter quam debeat hæreticus reputari, patet per verba, quæ immediate sequuntur verba præscripta, cum dicit concilium generale: *ita quod si per annum in excommunicatione perstiterit, ex tunc velut hæreticus condemnetur*. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod est aliqua præsumptio, quæ sufficit ad condemnandum hæreticos: quia scil. ex hoc, quod aliquis in excommunicatione persistit per annum. propter suspicionem autem præcedentem de hæretica prauitate non habetur per certam scientiam, quod est hæreticus, sed solummodo præsumptiue.

Cap. XXI.

Vbi probatur septima conclusio supra c. 13. posita, scil. Quod quibuscunq. criminosis & existentibus malæ famæ, si non declararent per legitima documenta aut manifesta indicia, Papam esse hæreticum, minime est credendum.

Discip. Postquam recitasti quem effectum debet habere credulitas hæretica per solā præsumptionem respectu Papæ: dic quem effectum debet habere respectu aliorum. Mag. Dicitur quod credentes propter solam præsumptionem Papam esse hæreticū, debent illis, qui Papam impugnant de prauitate hæretica, nisi constiterit eis legitimis documentis, quod calūniose vel malitiose procedunt, præbere defensionem, quam possunt, ac etiam consilium, auxilium & fauorem, & eos in nullo molestare. Discip. Hæc assertio mihi dependere videtur ex his, quæ dicta sunt *lib. 6. c. 33. vsq. ad c. 55.* vbi allegasti quod impugnantes Papam hæreticum de hæretica prauitate sunt à catholicis defendendi. ideo circa primam noli insistere: sed circa septimam conclusionem *c. 13. istius septimi* recitatam. Mag. Septima conclusio est, quod quibuscunq; criminosis & existentibus malæ famæ, si non declararent per legitima documenta aut manifesta indicia Papam esse hæreticum, minime est credendum. Hoc videtur posse probari sic. Nulli criminoso in quocunque negotio est credendum. igitur nec criminosis contra Papam est credendum de hæretica prauitate, si dictum suum nec per legitima documenta, nec per indicia manifesta probauerit. antecedēs probari potest, vt videtur, per illa quæ dicta sunt *lib. 6. c. 79.* consequentia nullatenus probatione videtur indigere.

Cap. XXII.

In quo correspondenter etiam agitur de scriptis eorum, qui Papā hæreticum impugnant, & eum hæreticum esse nituntur conuincere, vtrum scil. talia sint videnda & prælegenda. & quod sic, probatur tribus rationibus.

Discip. Quantum ad opus istud mihi sufficiunt ea, quæ dicta sunt in genere, prædicto *c. 19. huius* ideo ad materiam aliam annexam præcedentib. me conuerto. inquisiuimus enim supra, an imponentes Papæ hæretico perfidiam hæresis sint audiendi, & an eis fides debeat adhiberi. nunc autem interrogo, an scripta eorum, quæ perfidiam Papæ hæretici declarare nituntur, sint videnda, si in scripturis personam Papæ hæretici & doctrinam eius conati fuerint reprobare.

Magist.

MAGIST. Respondetur, quod ſcripta talium cum diligentia & ſtudio ſunt videnda. quia etiam rationibus, quibus oſtenditur, quod imponentes Papæ hæretico prauitatem hæreticam, debent audiri, videtur poſſe probari.

DISCIP. Allega rationes ſpeciales, ſi quas habes.

MAG. Hoc videtur poſſe probari ſic. magis legenda & videnda ſunt ſcripta catholicorum hæreticam impugnantium prauitatem, quam ſcripta paganorum infidelium & hæreticorum, quæ catholicam reprobant veritatem. ſed ſcripta paganorum & hæreticorum ſunt legenda & videnda, non ad approbandum vel tenendum, ſed ad reprobandum vel ad conuincendum. ergo multo magis ſcripta perfidiam Papæ hæretici impugnantium & reprobantium ſunt legenda & videnda. Maior probatione non indiget. Minor auctoritatibus manifeſtis videtur poſſe probari. Hieronymus enim, vt legitur diſt. 37. cap. qui de menſa, ait: *qui de menſa & vino regis noluit comedere ne pollueretur, vtique ſi ſapientiam atque doctrinam Babyloniorum ſciret peccatum eſſe, nunquam acquieſceret diſcere, quod non licebat. diſcunt autem, non vt ſequantur: ſed vt iudicent & conuincant. quomodo ſi quiſpiam aduerſum mathematicos velit deſcribere imperitus matheſeos riſui pateat: & aduerſum philoſophos diſputans, ſi ignorat documenta philoſophorum. diſcant ergo ea mente documenta & doctrinam Chaldaicam, qua etiã Moyſes omnem ſapiẽtiam Aegyptiorum didicerat.* Item Ambroſius, vt habetur *diſt. prædicta, legimus*, ait: *legimus aliqua ne negligantur, legimus ne ignoremus, legimus non vt teneamus. ſed vt repudiemus.* Ex quibus verbis patet, quod ſcripta philoſophorum, paganorum & hæreticorum, & ſunt legenda & videnda. non vt probentur, ſed vt reprobentur. ergo multo magis ſcripta catholicorum declarantium perfidiam Papæ hæretici ſunt legenda & videnda.

DISCIP. Hæc ratio non procederet, niſi conſtaret ſcribentes eſſe catholicos. quando autem non conſtaret eos eſſe catholicos, ſcripta eorum videnda non eſſent.

MAG. Nonnullis apparet, quod omnino hic deciperis. quia arguentes alios contra poſuiſſe libros aduerſus Papam & doctrinam eius aut reputant eos catholicos, aut hæreticos: aut dubitant neſcientes an ſint catholici vel hæretici. Si reputant eos catholicos, libros eorum non debent reſpuere, ſed videre. ſi reputant eos hæreticos, libros eorum videre debent ad reprobandum errorem, & ad reſpondendum ſophiſticis argumentis eorum. exemplo ſanctorum & Moyſi & Danielis, qui libros infidelium perlegerunt. quomodo enim hæreticorum fallaciæ diſſoluantur, niſi legantur? Si autem dubitant neſcientes eos eſſe neque catholicos neque hæreticos, debent libros eorundem legere & videre, vt approbent, ſi ſint catholici, vel reprobent, ſi fuerint hæretica labe reſperſi. DISCIP. Facias alias rationes.

MAG. Secunda ratio ſpecialiter probat, quod ignorantes Papam eſſe hæreticum, ſcripta aliorum contra ipſum debent legere & videre. nam dubia de his maxime, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, ſunt diligenter diſcutienda, teſte apoſtolo primo ad Theſſalon. *omnia autem probate, quod bonum eſt tenete.* vbi dicit. *probate.* Gloſſ. *i. ratione diſcutite, omnia probando incerta. certa enim non indigent diſcuſſione. & quod bonum eſt, id eſt, quod bonum inuenitur, tenete.* Ex quibus verbis colligitur, quod dubia, præſertim, ſi fidem & ſalutem tangant, ſunt diſcutienda diligenter. ſed illa quæ ſcribuntur contra Papam hæreticum, ſunt neceſſaria ad ſalutem, quia ſpectant ad fidem, quæ eſt neceſſaria ad ſalutẽ. ergo neſciẽtes an tales ſcribentes ſint catholici vel hæretici, debent eorum ſcripta diligenter diſcutere & examinare. Tertia ratio eſt hęc. Illorum ſcripta ſunt videnda, cum quibus eſt licitum diſputare. quia per eaſdem rationes ore quis profert & ſcribit. quod autem debet audiri, debet etiam legi, ſi ſcribitur. Sed cum illis, qui dicunt & ſcribunt Papam eſſe hæreticum, licitum eſt diſputare ad veritatem inueniendam. ergo & eorum ſcripta debent legi & videri.

CAP. XXIII.

Vbi conſequenter agitur de illis, qui tali dicto vel ſcripto Papam, qui vere eſt hæreticus, impugnantibus minime credere vellent, aut certe eoſdem audire recuſarent, vtrum tales credentes Papæ hæretico ſint cenſendi, & qua præterea plectendi.

DISCIP. Quia iſtæ rationes videntur mihi apparentiam aliqualem habere, reputo probabile, quod ſcripta catholicorum contra Papam hæreticum ſunt nullatenus condemnanda, ſed cõtra prædicta aliquæ obuiationes mihi occurrunt. nolo tamen hic eas tractare: ſed inferius dabo tibi occaſionem diſcutiendi eas. Ideo dic nunc breuiter, an illi, qui nolunt credere referentibus Papam eſſe hæreticum, quando in rei veritate eſſet hæreticus, & qui nolunt ſcripta catholicorum contra Papam hæreticum legere, nec videre, ſunt inter damnabiliter credentes Papæ hæretico numerandi, & qua pœna ſunt plectendi. MAG. Iuxta pertractata duas interrogationes propoſuiſti. ad quarum primam diſtinguendo reſpondetur, quod nolentium credere Papam eſſe hæreticum, quando eſſet hæreticus, quidam ſunt qui damnabiliter nolunt hoc credere: vel quia nolunt de eius perfidia informari, vel quia licet ſint informati, nolunt informationib. ſufficientibus & fidem facientibus de perfidia Papæ hęretici adhibere fidem. quidam autem ſunt vel eſſe poſſunt, qui abſq; crimine nolunt credere Papam eſſe hæreticum: vtpote illi, per quos non ſtat, quin de perfidia Papæ hæretici informentur, & eiſdem informationibus fidem facientibus de perfidia Papæ hære-

rici credant & fidem adhibeant. Item damnabiliter recuſantium credere Papam eſſe hæreticum, quidam ſunt qui quamuis credant Papam eſſe hæreticum, in nullo poſſunt ei vel eius erroribus ob- uiare publice vel occulte: aliqui vero poſſent eius erroribus publice vel occulte obuiare. Dici- tur ergo, quod nolentes credere informationibus rationabilibus facientibus fidem de perfidia Papæ hære- hæretici, ſi poſſunt ſibi vel eius erroribus obuiare, non ſolum credentes damnabiliter Papæ hære- tico, ſed etiam fautores eiuſdem ſunt cenſendi. Si vero in nullo poſſunt Papæ hæretico, nec eius erroribus obuiare, credentes & non fautores reputari debent. ſi vero aliqui ſint, qui nolunt cre- dere Papam eſſe hæreticum, quia non ſunt de eius perfidia informati, nec per eos ſtat quod non informentur: nec fautores nec damnabiliter credentes Papæ hæretico ſunt cenſendi.

Discip. Intelligo reſponſionem iſtorum quantum ad hoc. ideo dic, qua pœna illi qui da- mnabiliter renuunt credere Papam eſſe hæreticum ſunt plectendi.

Mag. Ad hoc patet reſponſio per illa, quæ dicta ſunt hic & ſuperius. cap. 2. quia, vt dictum eſt ibi, tales ſunt damnabiliter credentes. ibi autem dictum eſt, quod credentes ſunt excommuni- cationis ſententia innodati. igitur qui damnabiliter renuunt credere Papam eſſe hæreticum, ſunt excommunicationis ſententia & vinculo allegati.

Discip. Dic ad ſecundam interrogationem.

Magist. Ad ipſam reſpondetur, quod illi qui damnabiliter renuunt legere vel videre aut audire ſcripta catholicorum contra Papam hæreticum, ſi poſſunt obuiare Papæ hæretico vel eius erroribus, non ſolum credentes, ſed etiam fautores eiuſdem ſunt habendi. ſi autem obuiare non poſſunt, ſolummodo credentes ſunt putandi. & tam illi quam hi excommunicationis ſententia ſunt ligati. Discip. Nunquid quę dicta ſunt prius ſecundum iſta debent intelligi? Mag. Liquet quod grauius peccent illi qui credunt Papæ hæretico, quam alij, eo quod Papa hæreticus eſt ma- gis nociuus & magis periculoſus quam alij hæretici.

Cap. XXIV.

Soluit rationem primam factam ſupra c. 12. probantem quod impugnantibus Papam hære- ticum non ſit credendum, notatur etiam ibidem de detractoribus: & quomodo vel quando malum de aliquo dictum ſit credendum vel non credendum.

Discip. Propter illa, quæ in hoc loco dicta ſunt, hic eſſet locus quærendi de fautoribus hæreti- corum. ſed antequam inquiram de his peto vt reſpondeas ad rationes ſupra c. 12. allegatas, quibus oſtenditur, quod volentibus declarare perfidiam Papæ hæretici minime eſt credendum. puto enim, quod per reſponſiones, quas narrabis, ſiue aliquæ earum ſint rationabiles ſiue irratio- nabiles totam materiam de credentibus hæreticis clarius & magis profunde intelligam.

Mag. Ad primam dicitur, quod ſacra pagina minime reprehendit omnes adhibentes fidem narrantib. aliquid ſiniſtrum de aliquo, ſed eum qui cito credit narrantib. mala de alio ſacra pagina reprehendit, propter quod ſcribitur, quod qui cito credit, leuis eſt corde. Ad cuius euidentiam di- citur eſſe ſciendum: quod non ideo dicitur aliquis damnabiliter cito credere, quia ſtatim credit, quando aliquid ſiue bonum ſiue malum narratur de alio. nam & Dauid, vt legitur 2. Reg. 3. vt au- diuit, Ioab interfeciſſe Abner, credidit, nec tamen in hoc peccauit. ſed qui credit cito malum de proximo, leuis corde eſt & ſi malum quod cito credit de proximo eſt peccatum mortale, creden- do cito mortaliter peccat. Eſt ergo videndum, quis credit cito malum de proximo, & quis non cre- dit cito. Dicitur igitur quod aliquis poteſt credere malum de aliquo dupliciter. quia vel credit ma- lum de aliquo, quod ipſemet percipit de ipſo, vel ſolum̃odo ex relatione ſeu narratione aliorum. Si autem aliquis credit malum de aliquo ex aliquo, quod ipſemet percipit de ipſo, hoc poteſt eſſe dupliciter. aut illud poteſt fieri bene & male, aut tantum̃odo male. Si poteſt fieri bene & male: er- go vt com̃uniter illud non fit, niſi male (licet in caſu ſingulari & ſpeciali & raro poſſet fieri bene.) Aut frequenter fit bene & frequenter fit male. ſicut frequenter homines cum mulieribus bona in- tentione loquuntur: Sæpe etiam bona intentione viſitant eas, & dant munera ipſis, ac diuerſa ſo- lacia habent cũ eis: & ſæpe cum eis mala intentione talia fiunt. ſi in hoc caſu vel conſimili aliquis credat peccatum mortale de alio, peccat mortaliter, quod eſt iudicium temerarium contra chari- tatem, quam habere debet ad proximum, quia illa quæ poſſunt fieri bene & male, in meliorem partem interpretari debemus, ſicut dicit Beda, vt habetur *extra de regulis iuris, eſtote.* Si autem illud, ex quo quis credit malum de alio, eſt tale quod vt communiter fit male: raro autem vel nunquam fit bene, licet poſſet fieri bene, ſic non peccat quis ſuſpicando malum de alio. peccat tamen firmiter credendo malum de ipſo. & multo magis peccat credendo malum grauius, quam ſit illud, quod videt de alio: maxime ſi illud malum, quod credit de alio, eſt aliquod enorme excedens peccata, quæ ab hominibus communiter fiunt. ſicut ſi quis videns aliquem multum iratum contra alium, crederet quod ille iratus intenderet eundem occidere, multo magis peccaret, quam ſolummodo credendo iram, quam videt eſſe peccatum mortale. & tamen credendo ipſum ex hoc ſolo, quod i- raſcitur, peccare mortaliter (ſi iratus vltra non procedat) peccat mortaliter. Poteſt enim quis i- raſci multum & intereſſe contra alium zelo iuſtitiæ & intentione bona abſque peccato mortali, & quandoque venialiter ſolum. veruntamen ſuſpicando vel dubitando talem iram eſſe peccatum

mortale

[illegible] st peccatum mortale. Si etiam ea illis quæ habent aliquam speciem mali, quæ [illegible] in casu fieri absque peccato mortali, quis credat aliud peccatum graue committere, [illegible] & de hoc videtur poni exemplum. 34. dist. c. 1. vbi Nico. Papa scribens Aldino Ar- [illegible] de immoderata familiaritate, quam habuit quidam Episcopus cum filia sua, noluit [illegible] Episcopus carnaliter peccauerat cum filia sua eadem, licet illa immoderata [illegible] speciem mali, sed vult propter scandalum, quod eãdem familiaritatem dimit- ta[illegible] hæc verba: Nicolaus, &c. relatum est apostolatui nostro de hoc Episcopo, quod cu[illegible] filia sua immoderatam tenuit familiaritatem. & ob illud mala fama orta sit ei: pro q[illegible] ctinate tua cæterisque coepiscopis tuis ammonitus correctusque est: sed nullatenus e- me[illegible] quæ res in hoc maxime displicet, & magis ac magis de se reddit opinionem deteriorẽ, q[illegible] idini tuæ & coepiscoporum monitum rationibus non obedit, & per inobedientiam in c[illegible] prothoplausti relabitur. oportet igitur fraternitatem tuam synodale cũ Episcopis & suffra- ga[illegible] conuocare consilium, & salutarib. eloquiis Episcopum conuenire, atq; illi pastorali au- ct[illegible] tate [illegible] pere, quatenus ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus exi- stat, at [illegible] immoderata filiæ suæ familiaritate se omnino cohibeat. quod si parere contempserit, & ta[illegible] ro venationis inclinatione quam pro immoderata filiæ suæ conuersatione vitanda vobis am- monentib. obedire distulerit, à vestro collegio excommunicatus abscedat. quod si in hoc contu- max [illegible] paruerit, à ministerio cessare debebit. Ex his verbis colligitur, quod Episcopus immodera- ta[illegible] familiaritatem habuit cum filia sua. & qualis fuit illa immoderata familiaritas, Glossa super ve[illegible] bo *fama* exprimit dicens: coram omnib. eam deosculabatur & ponebat manum in gremio eius. quod speciem mali videtur habere, quia vt communiter osculum mulieris nimium iteratum & posi- tio manus in gremium sine sinum ex immundo corde procedit, & cor impudicum prætendit, & ta- men ex tali specie mali noluit nihilominus Nicol. Papa non solum credere, sed nec etiam suspica- ri, quod idem Episcopus in lapsum carnis inciderit, & etiam noluit quod ei indiceretur purgatio, non obstante mala fama a hoc orta de ipso, testante Glossa, quæ ibidem ait: *non quod aliquid in ipso estimaretur propter fœdus naturale, sed quia coram omnibus eam nimis osculabatur & ponebat manum in gremi- um eius, & ideo non fuit ei indicta purgatio.*

Discip. Quare non fuit ei indicta purgatio, ex quo extitit diffamatus, teste Nicolao, qui in verbis præmissis dicit, ob illud mala fama orta est ei?

Mag. Respondetur, quod purgatio non debet diffamato indici, nisi quando de crimine dif- famatur. iste autem Episcopus de crimine, puta de lapsu criminis, minime extitit diffamatus: sed e- tiam tantummodo diffamatus de immoderata familiaritate filiæ suæ, quæ quamuis fuerit immoderata, & vt communiter immoderata familiaritas mulieris fit cum peccato mortali: tamen talis immoderatio po- test carere peccato mortali: quia non omnis immoderatio est peccatum mortale. ideo iste Episco- pus non fuit de crimine diffamatus. quare sibi non debuit indici purgatio: sed debuit ammoneri, quia etiam de venialibus ammonitio fieri potest.

Discip. Vnde accidit, quod aliquis credit malum de alio, ea illo quod frequenter fit bene & male, & ex illo quod habet speciem mali & frequenter fit male, & nunquam vel raro bene.

Mag. Respondetur, quod vt communiter hoc prouenit ex duobus, ex hoc videl. quod tali- ter credentes malum de alio consimilibus criminib. publice vel occulte aut voluntate sunt infecti: & ideo iudicant de aliis, sicut sentiunt de seipsis. & quia credunt alios esse tales in actibus exterio- ribus etiam indifferentibus, quales sciunt esse seipsos publice vel occulte, aut secundum volunta- tem & desiderium cordis. vnde sunt quidam, qui omnes suspiciosos & cito credentes crimina quæ- cunque de proximo reputant actu vel voluntate eisdem criminibus irretitos. prouenit etiam talis credulitas mala ex inimicitia vel odio aut ira, quam habent sic credentes ad illos, quos credunt esse malos: quia vnusquisq; malus cito credit malum de illo, quem odit.

Discip. Dic de credente aliquem esse malum ex aliquo, quod non potest fieri nisi male.

Magist. Dicitur quod qui credit aliquem esse malum, quia percipit per seipsum aliquid de eo, quod non potest fieri nisi tantummodo male: non peccat ea hoc quod credit malum de i- pso. quia propter illa, quæ non possunt fieri bene, licitum est cuilibet iudicare & reputare malum illum qui facit. hæc est sententia Bedæ, vt habetur extra de regulis iur. estote. qui ait: quod scri- ptum est; Ex fructibus eorum cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, vt stuprum, blasphemia, furtũ, hæresis, & similia, de quibus nobis permittitur iudicare. Ex quibus verbis colligitur, quod propter illa, quæ non possunt fieri bene, licet credere aliquem esse malum.

Discip. Dic de isto, qui credit malum de alio solummodo propter relationem vel narra- tionem alicuius vel aliquorum.

Mag. De hoc, scilicet quando quis debeat credere malum de aliquo propter relationem vel narrationem alicuius vel aliquorum, & quando non debet, difficile vel impossibile est dare regulam generalem, quæ in nullo casu deficiat. quia aliquando credendum est extra iudicium di- cto vnius: aliquando non est credendum dicto vnius etiam extra iudicium: aliquando credendum est dicto multorum, & aliquando non: quandoque etiam credendum est famæ, & quandoq; non est credendum famæ: interdum etiam credendum est præsumptionibus, quæ narrantur & inter-

interdum illis minime eſt credendum. iſta omnia, vt nonnullis apparet, per rationes apertas, exempla & iura poſſent copioſe probari: ſed propter prolixitatem vitandam videtur ooneſſe inſiſteodum. dicitur igitur, quod quemadmodum, vt habetur extra de teſtibus. c. præterea, iudex circumſpectus & diſcretus debet formare motum animi ſui ex argumentis & teſtimoniis, quæ rei apetiora eſſe compererit, ita etiam vnuſquiſq; audiens extra iudicium referentes malum de aliquo ad hoc, quod credat vel oon credat, ſæpe ex multis conſcientiam ſuam formare tenetur: quia ſæpe extra iudicium ſicut in iudicio ad faciendum fidem de malo alterius, & ſi non poſſuot ſingula, tamen multa collecta ſimul iouant.

Discip. Applica prædicta ad propoſitum.

Magist. Secundum iſta dicitur aliquis cito credere malum de proximo, qui ex his ſolummodo, quæ poſſunt fieri bene & male, credunt ipſum eſſe malom. qui autem credunt ipſum eſſe malum ex his, quæ nunquam bono animo fieri poſſunt, non cito credunt. Iterum qui ex bis, qoæ poſſunt fieri bene & male & aliis multis concurrentibus ſimul, ex quibus ſimul poteſt quis licite informare conſcientiam ſuam de malo proximi, non cito credit eum eſſe malum. Item ſi ex ſola relatione malorum inimicorum aduerſariorum cauſam habentium contra aliquem abſq; aliis amminiculis quis ipſum credit eſſe malum, cito credit. qui autem credit ex relatione virorum fideliũ, præſertim ſub iuramento aſſerentium per certam ſcientiam malum de proximo etiam extra iudicium, nõ cito credit. iterum qui ex relatione malorum vel inimicorum aliis concurrentib. indiciis & amminiculis, quæ ſimul iuncta faciunt fidem credit, non cito credit. Discip. Satis apparet, ꝙ non eſt facile dare regulam generalem, qua cognoſcatur, quando quis credit cito vel noo credit cito extra iudicium, quia alio modo dicitur vnus credere cito in vno caſu, & alio modo idem vel alter in alio caſu. hoc generali omiſſo, dic alias vias ſecundum iſtos, quib. in ſpeciali cognoſcitur, quod credens Papam eſſe hæreticum credit cito vel noo cito.

Magist. De hoc dicitur, quod videns Bullam hæreticalem Papæ & videns Papam eſſe hæreticum, non credit cito, nec peccat in aliquo, imo peccaret, ſi hæreticum eum non credit, quia ſcire tenetur, quod quamuis non omnis errans contra fidem ſit hæreticus, tamen erraos contra fidem & ſuum errorem ſolenniter vltimata deliberatiooe diffiniens, hæreticus eſt. Item videns tranſſumptum bullæ hæreticalis, & cognoſcens quod eſt tranſſumptum bullæ, ac credens in ipſo hæreſim diffiniri: & ex hoc credens Papam eſſe hæreticum, non cito credit, imo credere tenetur de neceſſitate ſalutis: ſicut credere tenetur, ſi videret bullam talis Papæ hæretici. Iterum ſi quis audit alios, qui hactenus bonæ famæ ſunt, publice & conſtanter aſſerere, & paratos iurare, Papam hæreſim manifeſtam, quam in ſpeciali exponunt & exprimunt, ſolenniter diffiniſſe, quamuis neque bullam hæreticalem neq; tranſſumptum oſtenderent, & ex hoc credens Papam eſſe hæreticum, non cito credit nec peccat credendo. Item audiens Papam publice ex determinata hæreſi diffamari: nec Papa negat ſe illam docere, nec purgat in aliquo famam ſuam, oon cito credit, ſi credit ipſum eſſe hæreticum. Item audiens à fide dignis Papam publice prædicare hæreſes manifeſtas, & quod tenentibus, docentibus, prædicantibus & diuulgantibus ipſas fouet & eos diligit, promouet & honorat: tenentes autem contrarias veritates odit, perſequitur & moleſtat, non credit cito, ſi credit ipſum Papam eſſe hæreticum. Item ſciens quod Papæ à viris literatis hactenus prouidis & diſcretis reputatis hæreſes manifeſtæ impoouotur, qui etiam petunt cum inſtantia fieri concilium generale: ſi Papa impedit celebrari concilium generale, nec ſuam declarat innocentiam de impoſitis criminibus manifeſtis, non cito credit, ſi ipſum credit eſſe hæreticum. qui autem videns in bulla Papæ aſſertionem aliam contineri, quæ ſenſum hæreticum poteſt habere: & nec ex antecedentibus, nec ex ſequentibus, nec ex aliis dictis vel ſcriptis talis Papæ poteſt patenter inferri, quod ſenſus hæreticus de mente Papæ eſt, cito credit & peccat mortaliter, ſi ſic credit eum eſſe hæreticum, quia malicioſe peruertit aſſertionem Papæ. & idem eſt tenendum de aſſertionibus & opinionibus aliorum. Item qui videt aliquod ſcriptum Papæ, in quo nihil diffinitiue tanquam Papa determinat, ſed tanquam priuata perſona de diuerſis tractandis docet & inquirit. & in eodem ſcripto hæreſim reperit manifeſtam, cuius contrariam veritatem non tenetur Papa explicite credere; ſi propter talem hæreſim credit Papam eſſe hæreticum, cito credit, licet noo cito credat credendo ipſum errare. Si autem in ſcripto Papæ quæ reperiat hæreſim manifeſtam, cuius contrarium tenetur credere explicite, & non ſolummodo recitatam, ſed aſſertam aut opinatam vel etiam dubitatam, non credit cito, ſi credit Papam hæreticum aote dictum. vnde ſi quis legeret in libro, ſermone ſeu ſcripto Papæ quocunque, quod Chriſtus non fuit mortuus: quod noo aſcendit in cœlum: aot quod mortui oon reſurgent: quod noo eſt infernus, vel aliquod tale, cuius contrarium Papa tenetur explicite credere, noo crederet cito, qoi ſtatim crederet Papam eſſe hæreticum, poſtquam ſibi conſtaret tale ſcriptum eſſe Papæ. Item, qui videns ſolummodo aliquas reportationes ſermonum vel determioatiooum aut aſſertionum Papæ, in quibus hæreſis, de qua non eſt mentio principalis, aſſeritur, ſi credit Papam eſſe hæreticum, cito credit & peccat mortaliter. ſi vero audit à fide dignis talem hæreſim eſſe de mente Papæ, & quod eſt veraciter reportata & non ex errore, non credit cito, ſi credit Papam eſſe hæreticum. Item, qui audit aliquos criminoſos, peſtilentes, inimicos Papæ, leues, vel detractores conſpirantes malum de aliis credentes faciliter referentes Papam eſſe hæreticom, cito credit, licet in rei veritate eſſet hæreticus. talibus enim nunquam in præiudicium alterius eſt credeodum.

Discip.

[illegible] quod credendum sit eis, quia non est verisimile, quod a[illegible] e-m[illegible] temporalis, quam spiritualis. sed tales si mendaciter Papam de [illegible] a-[illegible] tam corporis quam animæ, quia & damnabiliter mentiuntur [illegible] [illegible] vltionem.

M a g. Distinguitur de hoc: quia aut tales criminosi, pestilentes & huiusmodi [illegible] um-[illegible] infamant Papam de hæretica prauitate, aut publice in speciali sibi imponunt [illegible] offerentes se probaturos Papam esse hæreticum, & tamen petentes iustitiam in p[illegible] esset eis credendum. & qui eis credit, cito credit: nec etiam propter eorum verba in[illegible] est aliquo modo suspicandum vel præsumendum Papam esse hæreticum, quia verba in tal[illegible] non deben facere fidem, sed debent esse suspecta, vt nequaquam in præiudicium cu-[illegible] credatur eisdem. In secundo vero casu, licet talibus minime sit credendum, propter eos ta[illegible] est suspicari Papam esse hæreticum, & dubitare de fidelitate eius in tantum quod quilibet qua[illegible] sibi licet pro gradu suo & officio tenetur de hoc quærere sollicite veritatem.

C a p. XXV.

Pertractat vnam difficultatem, scilicet an propter relationem detrahentium maior sit suspicio de aliquo habenda, vbi etiam notantur quædam valde necessaria de mendacio.

DISCIP. Aliqualiter distinguendo interrogo, an propter verba criminosorum & detractorum & huiusmodi pestilentium publice hæresim siue aliud crimen de aliquo asserentium maior suspicio sit babenda de Papa siue de alio prælato vel subdito diuite & potente vel paupere.

M a g. Ad hoc dicitur distinguendo, quod aut imponentes vel referentes crimen de alio sunt læsi, turbati vel prouocati qualitercunque ab eo, cui crimen imponunt, siue etiam sunt æmuli, inimici, aduersarii vel quocunque modo siue in agibilibus siue in speculabilibus notabiliter contrariantes eidem, siue in causa amici sui subditi prælati vel quomodolibet talibus adhærentes aut imponentes vel etiam referentes crimen de alio non sunt læsi. nec per aliquod factum aut dicti me-ius vel amicorum eius sunt prouocati contra ipsum, nec aliquam intentionem notabilem siue contrarietatem neque in speculabilibus neque in agibilibus habent contra ipsum. Si itaque aliqui diffamant vel imponunt siue referunt crimen de paupere amico secundum veritatem secundum opinionem ipsorum læsi vel quomodolibet perturbati contra ipsum: vel sunt inimici æmuli, aduersarii, perturbati vel aliquo modo contrariantes eidem, minus credendum est eis, quam si imponerent vel referrent crimen de Papa etiam dictis modis Papæ æmuli existentes, siue non dissimiliter si referentes crimen de Papa & de paupere nec ab vno nec ab alio sunt offensi: nec aliquam rationem contrarietatis vel inimicitiæ plus habent supra vnum quam supra alium, magis præsumendum est de referentibus crimen Papæ quam pauperis quod minime mentiantur. si vero referentes crimen de paupere contra ipsum nullam rationem contrarietatis vel inimicitiæ habēt contra Papam, quem simpliciter infamant, habent rationem contrarietatis prædictæ; magis præsumēdum est tunc de crimine pauperis quam de crimine Papæ, quod a veritate nequaquam aberrant, nec eidem proportionabiliter esse credendum, dicitur de omnibus supradictis, scilicet prælato & subdito & paupere.

Discip. Primum probare breuiter coneris.

Mag. Primum scil. quod minus credendum est aduersariis, qui erga pauperem sunt offensi vel turbati, quam aduersariis Papæ. Probatur primo sic. Tanto minus credendum est aduersariis alicuius imponentibus siue referentibus crimen de eo, quanto habent pauciora ipsos retrahentia à talibus diffamationib. & relationib. de ipso. sed aduersarii pauperis sunt huiusmodi. quia quicquid retraheret aduersarium pauperis à talibus, etiam retraheret aduersarium Papæ. si enim ex conscientia dimittit aduersarius pauperis referre talia de paupere: hoc etiam dimitteret aduersarius Papæ de Papa si etiam dimittit ne inueniatur mendax, eadem ratione ne mendax inueniatur de Papa. si etiam dimittit ne scandalizet vel offendat: multu magis ex hoc silebit de Papa. & sic consimiliter quicquid tales retraheret à referendo malum de paupere, retraheret aduersarium Papæ ad referendum malum de Papa. multa vero retrahunt aduersarium Papæ à referendo malum de Papa quæ non retrahunt aduersarium pauperis à referendo de paupere: puta timor potentiæ Papæ. vnde per experientiam quotidianam videtur, quod nonnulli aduersarii Papæ timore potentiæ Papæ à relatione criminum eius se compescunt: qui tamen contra pauperes eis crimen imponendo vel imposita referendo linguas suas laxare impudenter non desinunt. similiter spes obtinendi beneficium vel honorem à Papa potest retrahere aduersarium eius à prædictis relationibus: non autem aduersarium pauperis, à quo beneficium vel honorem magnum sperare non potest. plura etiam alia retraherent & retrahunt aduersarium Papæ, quæ nequaquam aduersarium pauperis retrahere dinoscuntur, ergo minus credendum est aduersariis pauperis imponentibus sibi crimen vel impositum referentibus, quam aduersario Papæ sibi eadem facientibus.

Secundo sic. minus credendum est aduersariis eorum, qui citius & facilius & communius calumniam

lumniam, odium, persecutionem & infestationem aliorum incurrunt, quanimm ad opus exterius, quam aduersarius illius, qui non ita cito, nec ita faciliter calumniam, odium & cætera incurrit. sed huiusmodi est pauper respectu Papæ. ergo minus aduersariis eius in talibus est credendum. Maior est manifesta: quia homines facilius maxime loquuntur de illis, quos calumniantur, persequuntur & odiunt, quam de aliis. Propter quod secundum iura testimonium inimici nullatenus est admittendum. Minor autem per scripturas diuinas probatur aperte. vnde Prouerb. c. 14. dicitur: *etiam proximo suo pauper odiosus erit, amici vero diuitum multi.* quod præcipue verum est de odio exteriori: quia licet sæpe diuites odium interius plurimum incurrant, quam pauperes, pro eo quod plures offendunt, sæpe tamen odientes diuites odium in exteriori opere minime manifestant. Item Salomon ibidem c. 4. *Diuitiæ addunt amicos plurimos: a paupere autem & hi quos habuit separantur.* & post: *multi colunt personam diuitis & amici sunt donum tribuentis: fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici longe recesserunt ab eo.* Ex quibus patet, quod pauperes citius quam diuites odium incurrunt. Item Ecclesiastici 13. scribitur. *diues locutus est & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducent: pauper locutus est, & dicunt, quis est hic? & si offenderit, subuertunt illum.* Item ibidem: *Diues commotus confirmatur ab amicis suis, humilis autem cum ceciderit expelletur & à notis. diuiti decepto multi recuperatores, locutus est superba, & iustificauerunt illum; humilis deceptus est, insuper & arguitur, locutus est sensate & non est ei datus locus.* Et Amos 4. sic scribitur: *Vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, & confunditis pauperes.* Ex quibus aliisque verbis quamplurimis aperte colligitur, quod pauperes communius persecutionem, infestationem & calumniam patiuntur, quam diuites & potentes: & ideo minus credendum est aduersariis eorum, quam diuitum de ipsis sinistra narrantibus. magis igitur præsumendum de aduersariis Papæ, cum publice crimen hæresis vel aliquid sibi imponunt, quod dictum eorum non est à veritate totaliter alienum, quamuis si sint criminosi, eis sit fides nullatenus adhibenda, & multo minus crederet pauperibus crimen imponentibus, aut ab aliis impositum narrantibus vel diuulgantibus quoquo modo, quod maxime continet veritatem, quando pauper multos offendit & plurimos habet aduersarios diuites & potentes. In hoc enim casu sceleratior homo mundi vnico verbo potest de paupere infamiam falsissimã absq; diuino miraculo indelebilem sustinere. si enim mendacissimus crimen quodcunq; de paupere odioso confinxerit, & vni soli asserendo retulit, ille aliis diuulgabit, dicens, tale crimen tali imponitur, quod postea alii certissime narrabunt: & sic tale mendacium tanquam verum & certum ad omnes eius inimicos deueniet, & amicos tandem non latebit: & sic erit apud omnes (quamuis mendaciter) diffamatus. quare causa pauperis odiosi est diligentissime & strictissime perscrutanda, ne per potentiam & mendacia opprimatur.

DISCIP. Nunquid peccant mortaliter, qui conficta mendacia absque assertione solummodo recitando publicant & diuulgant.

MAG. Respondetur, quod peccant omnes tales mortaliter.

DISCIP. Istud videtur durum, cum videamus fere omnes relata crimina etiam non probata aliis narrare. Quod etiam hoc non sit peccatum mortale, videtur posse probari. quia relatio criminis, pro qua nullum damnum neq; in persona neq; in bonis temporalibus neq; in fama incurritur, non videtur peccatum mortale. sed sæpe crimina referuntur absque prædictis damnis illius de quo referuntur. ergo talis relatio non est semper peccatum mortale.

MAGIST. Ad primum istorum concedo, quod fere omnes adulti detractionis vitio quod est peccatum mortale sunt implicati. quod Gloss. super illud Prouerb. 24. (cum detractoribus non commisceatis) testari videtur dicens: *Hoc sæpe vitio periclitatur pene genus humanum. vnde quamplurimi reperiuntur qui reputant se sanctos & sine peccato mortali: & tamen decies aliquando vna die alius detrahendo & relata crimina enarrando, peccant mortaliter.*

DISCIP. Et quo ignorant grauitatem relationis criminum, quæ minime sunt probata, excusari videntur.

MAG. Respondetur quod ignorantia iuris, præcipue naturalis, non excusat: & ideo quamuis ignorent grauitatem criminis huius, non sunt excusari: quia de iure naturali est, quod nemo debet referre crimen de alio, nisi notorium vel confessum vel manifeste probatum, nisi constaret certitudinaliter, vel saltem probabiliter, quod ex tali relatione criminis ille, de quo refertur, nunquam imperpetuum iacturam in honore vel aliquo alio esset passurus. ignorantia ergo huius non excusat, quæ tamen in multis minime reperitur: quia multi legunt in scripturis grauitatem detractionis & à prædicantibus & docentibus verbum Dei: & tamen se ab huiusmodi vitio non compescunt. & ideo conceditur, quod sæpe omnes adulti hoc vitio damnabiliter sunt infecti. & sæpe magis ac grauius isto vitio laborant, qui sanctiores cupiunt reputari, vt de multis qui raro vel nunquam reputant se peccare mortaliter vel volunt absq; peccato mortali censeri, & pro sanctis haberi, ita vt liceat viris sanctis & discretis iudicare, asserere & sentire, quod sæpissime peccant mortaliter & quod sunt homines malæ & reprobæ vitæ. Sicut enim licet ei, qui videt alium furari vel percutere innocentem aut etiam fornicari, aut audiuit alium blasphemare & fidem negare: licet absq; vitio iudicare quod furans, percutiens, fornicans, blasphemans, & fidem negans peccat mortaliter: ita ei qui audierit alium crimen falsum vel occultum, quod non est notorium neq; confessum, neq; potest aperte probari de proximo referẽtem, licet absq; vitio iudicare, quod peccat mortaliter cuiuscunque dignitatis, præeminentiæ, conditionis, status, opinionis aut famæ est. sic referens antedictus,

[illegible] Deus nulla miracula fecisset pro eo, nisi tali modo referret [illegible] alte- [illegible], quod certitudinaliter vel saltem probabiliter crederetur, quod talis te- [illegible] le, neque in fama neque in alio modo ei, de quo tale crimen refer- [illegible]

[illegible] essent vera, pauci his diebus saluarentur.

[illegible] ondetur, quod his diebus verificata est auctoritas Salomonis, qui Ecclesiast. ei [illegible] *stultorum infinitus est numerus*, quanquam primo [illegible] illine intelligendam nonnulli putant [illegible] le esse sapientes, stulti facti sunt, quales præcipue arbitrantur illos, qui iuxta [illegible] Saluatoris *colantes culicem camelum deglutiunt, qui similes sunt sepulchris dealbatis, qui a foris* [illegible] *hominibus iusti, intus autem pleni sunt hypocrisi & iniquitate*. quia foris & in incessu, veste, [illegible] onibus & ceremoniis diuersa exempla sanctitatis ostendunt: intus autem pleni sunt [illegible] ra, rancore, superbia, inani gloria & ambitione, ex quibus in persecutionem inno- [illegible] tiones, susurrationes, adulationes, simulationes, schismata, contentiones, & dis- [illegible] ditiones, variaque crimina spiritualia deteriora furto & fornicatione prorum- [illegible] ch volunt omnino putari.

[illegible] De hac materia in speciali interrogabo te plura in tractatu *De gestis circa fidem alter-* [illegible] *am*. ideo dic breuiter, quomodo respondetur ad secundum, quod tetigi.

[illegible] Respondetur quod sicut *extra de iniuriis & damno. c. vlt.* qui occasionem damni dat, [illegible] dedisse videtur: sic qui aliquid facit, ex quo potest verisimiliter damnum contingere vel [illegible] immunis a culpa, quia quilibet de necessitate salutis cauere tenetur, ne aliquid fa- [illegible] xime [illegible] que cummodo proposito, ex quo potest damnum vel iactura proximo prouenire. [illegible] h [illegible] in lege diuina præcipiebatur, quod fodiens cisternam operiret eam, sicut habe- [illegible] quia ipsa operta non poterat bos vel asinus in eam cadere. propter hoc etiam, vt habe- [illegible] præcipitur, vt dominus bouis quem sciret cornupetam recluderet eum, quia ipso non [illegible] poterat hominem vel mulierem occidere. vnde & in hoc casu dominus non recludens i- [illegible] liquem occidebat, præcipitur occidi, cum sic legitur ibidem: *si bos cornupeta fuerit ab heri* [illegible] *nudiustertius, & contestati sunt dominum eius, nec reclusertit eum domini: occideritque virum, aut mulierem,* [illegible] *lapidibus obruetur, & dominum eius occident*. & ob eandem rationem cauebatur in lege, vt faci- ens nouam domum faceret murum tecti per circuitum. vnde Deutro. 22. sic legitur: *Cum ædificaue- ris domum nouam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio & in præceps ruente*. Ex quibus aperte colligitur, quod quilibet de necessitate salutis ea tenetur face- re, quibus omissis potest damnum verisimiliter vel iactura proximo prouenire. ergo per eandem rationem quilibet de necessitate salutis tenetur ea omittere, quibus non omissis, sed factis, potest verisimiliter proximus damnum vel notabilem læsionem incurrere. sed ex relatione falsi criminis vel occulti maxime publica, potest verisimiliter damnum in fama vel honore siue aliis proximo prouenire, si licet forte tunc, quando refertur, nullum tale inferatur. quia aliquis eorum, qui audie- rit a primo referente, potest postea idem crimen in notabile detrimentum alterius enarrare. quare a remotione criminis talis de necessitate salutis quilibet abstinere tenetur, nisi forte ex leuibus & probabilibus coniecturis & vrgentibus arbitretur, quod nunquam in posterum nec ex ipso nec ex aliquo audientium ex occasione talis relationis aliquod eueniet detrimentum.

Discip. Circa hanc materiam magis quam proposuerim euagati sumus. ideo cæteris prætermissis vnam solummodo obiectionem contra primam conclusionem principalem pero se- cundum opinionem prædictam dissolui. Est autem obiectio talis. minus credendum est referen- tibus crimen de illo ad cuius condemnationem est cum cautela & diligentia procedendum, quam referentibus crimen de illo ad cuius condemnationem non oportet cum tanta cautela procedere. [illegible] cum maiori cautela procedendum est ad condemnationem Papæ & Prælatorum ac diuitum [illegible] potentum, quam subditorum & pauperum. ergo minus credendum est referentibus crimen [illegible] Papa potentibus & diuitibus & prælatis, quam referentibus de pauperibus & subditis, siue re- [illegible] nies fuerint criminosi & infames, siue fuerint bonæ famæ. Maior videtur aperta. Minor au- [illegible] itate Innocentii tertii probatur, quæ ponitur extra de accusationibus. cap. qualiter, secundo, vt: licet autem hoc sit obseruandum in subiectis, diligentius tamen obseruandum est in prælatis, qui quasi signum sunt positi ad sagittam, & quia non possunt omnibus complacere, cum ex officio teneantur non solum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnun- [illegible] am ligare, frequenter odium multorum incurrunt & insidias patiuntur. & ideo sancti patres [illegible] nde statuerunt, vt ne accusatio prælatorum facile admittatur, ne concussis columnis corruat [illegible] ædificium, nisi diligens adhibeatur cautela. propter quam non solum falsæ, sed maligne crimi- num impositioni ianua precludatur. Ex quibus colligitur, vt videtur, quod in procedendo contra [illegible] prælatos, maior est adhibenda cautela, quam contra alios procedendo. quare minus credendum est pro referentibus crimen de Papa, quam referentibus crimen de aliis quibuscunque.

Mag. Ad hoc respondetur, quod Innocentius in decretali prædicta considerauit ea, quæ [illegible] quentius accidunt, non ea quæ raro. & ideo quia sæpius accidit quod prælati multos offendunt. pauperes autem quia timent sibi, cauent ab offensis: & ideo tot nec tant potentes offendunt, sicut prælati. hinc vt frequenter de facto maior cautela adhibenda est, cum prælatus ac- cusatur, defertur, denunciatur vel diffamatur, quam cum pauper. si tamen de facto pauper abie-

ctus

ctus & oppressus offenderet, tot & iam potentes & tam grauiter, sicut prælatus, maior cautela adhibenda esset, quando talis pauper diffamaretur vel etiam accusaretur ab æmulis vel prouocatis contra ipsum aut ab inimicis eorum. quam si prælatus diues & potens accusaretur vel diffamaretur à talibus. quemadmodum si aliquis omni auxilio destitutus impugnaretur iniuste ab æmulis æque potentibus, magis iuuandus esset quam diues & potens, quia per potentiam posset ab impugnantibus se tueri. si enim rex vel princeps iam pauperem rusticum quam Comitem diuitem potentem contra aduersarios æque potentes debeat defensare: necesse est quod maius auxilium pauperi quam Comiti potenti exhibeat. sic si pauper tot & tantos vel plures vel potentiores habeat æmulos ipsum grauiter diffamantes vel quantumlibet impedientes, quapropter maiori auxilio indiget quam Papa. & ideo minus credendum est talibus æmulis pauperis, quam æqualibus vel minoribus æmulis Papæ.

Cap. XXVI.

Vbi soluuntur duæ aliæ rationes supra cap. 12. positæ, probantes quod talibus impugnantibus non sit credendum. vbi etiam notatur, quomodo & quando mala siue bona de aliquo narrata sint credenda.

DISCIP. De ista materia & annexis eidem puto quod scires quamplurima recitare, quæ ad tractatum *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* volo differri. ideo dic, quo modo respondetur ad rationes alias, quibus supra *cap.* 12. videtur ostendi, quod volentibus perfidiam Papæ hæretici declarare fides non debeat adhiberi.

MAG. Ad secundam rationem adductam ibidem respondetur, quod sæpe neque bona narrata de aliquo neque mala sunt credenda. quando enim nescitur, vnde vel à quibus fama siue bona siue mala habeat ortum, non est famæ credendum, neque bonæ neque malæ. similiter quando scitur, quod fama bona vel mala orta est ab inimicis, criminosis, maliuolis, maledicis, vel ab his qui faciliter credunt, vel rumores incertos libenter narrant & asserunt, vel à mendacibus & fallis hominibus, aut adulatoribus, ambitiosis vel auaris, histrionibus vel aliis quibuscunque, qui hominibus placere desiderant, non est tali famæ credendum. quando autem quis scit vel per se vel per alios fide dignos, quod fama bona vel mala ortum habet à fide dignis personis, nec sunt amici speciales nec inimici eius cuius famam diuulgant bonam vel malam, nec sunt ambitiosi nec hominibus placere desiderant, nec sunt mendaces nec detractores nec maledici, credere tali famæ bonæ vel malæ non videtur illicitum, ita tamen quod propter famam, malam de aliquo absq; certitudine sufficienti nullus ad actum præiudicialem illi, de quo est mala fama, prorumpat. & ideo personis fide dignis quæ non odio nec rancore asserunt & cupiunt declarare perfidiam Papæ hæretici est credendum, nisi aliquid eis contingat obiicere, quare eis minime est credendum. ad illud autem quod dicitur de regina Sabba, respondetur, quod quædam fama vaga de excellentia Salomonis saltem quantum ad ipsam peruenerat, de qua nesciebat, vnde vel à quibus ortum habuerit: & ideo eis tanquam prudens & sagax fidem adhibere nolebat. secus est de fama Papæ hæretici, quando bullam hæreticalem vel transsumptum per vniuersum orbem promulgatum ostendit. & ideo in hoc casu credere Papam esse hæreticum est licitum, debitum atq; iustum.

Ad tertiam rationem breuiter respondetur: quod credere narrantibus siue bona siue mala non vniuersaliter dissuadetur in scriptura diuina. sed omnibus & semper credere dissuadetur, propter quod signanter dicitur Ecclesiast. decimoquinto, non omni verbo credas, quia alicui credendum est & alicui verbo minime est credendum. ad aliud autem, quod adducitur de Hieremia 12. patet ex serie textus, quod loquitur de inimicis. nam ibidem præmittitur: fratres tui & domus patris tui etiam ipsi pugnauerunt aduersus te, & clamauerunt post te plena voce. & tunc immediate subiungitur, ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona. & ita patet, quod loquitur de inimicis, quod nunquam eis est credendum iuxta illud Sapientis Ecclesiast. 12. non credas inimico tuo in æternum. sicut autem tu non debes credere inimico tuo in æternum: ita nec in æternum credere debes inimico alterius contra ipsum. Ad illud Mich. 7. Nolite credere amico: respondetur, quod loquitur de amico trahente ad infidelitatem vel peccatum. ad dictum Iohan. 4. Nolite omni spiritui credere. patet quia signanter dicit, omni spiritui credere: quia alicui spiritui nullatenus est credendum. propter quod subdit ibidem cui est credendum: sed probate spiritum si ex Deo sit. quamuis si qui dixerint Papam esse hæreticum, non statim credendum est eis, sed quia nunciant periculum esse oppositum orthodoxorum, probandi sunt, hoc est examinandi sunt sollicite, si legitima documenta attulerit ad probandum Papam esse hæreticum: puta si bullam ostenderint hæreticalem vel transsumptum ipsius publice & solenniter promulgatum, est credendum & dicendum Papam esse hæreticum.

Ad quartam rationem respondetur, quod maior falsa est, propter tres instantias, tum quia notorium est credendum, licet secundum ordinem iudiciarium minime sit probatum: tum quia confesso de crimine absque omni ordine est credendum: tum quia extra iudicium & in multis est credendum absque ordine iudiciario obseruato. ad omnes igitur auctoritates vnico verbo respondetur,

dentur, quod omnes intelligendæ sunt de credulitate iudicis in iudicio, quando crimen impositum non est notorium, nec reus confitetur crimen impositum. & ideo si crimen hæresis Papæ imponitur, de quo coram iudice accusatur, iudex, nisi sit notoria hæresis Papæ, vel ipse confiteatur, non debet credere illa credulitate, quæ habenda est in iudicio, antequam ordine iudiciario obseruato probetur, licet credulitate quæ spectat ad aliquem non tanquam ad iudicem credere possit in casu Papam esse hæreticum. si enim aliqui fide digni, de quorum fidelitate iudex non dubitat, referunt assertione iudicii se audiuisse Papam negare fidem vel resurrectionem mortuorum, iudex potest credere eis illa credulitate, quæ inter socios habenda est, sed non debet habere illam credulitatem quæ ad iudicem spectat, antequam in iudicio probatum legitime extitit, nisi sit notorium iudici & aliis, vel nisi Papa in iudicio hæresim confiteatur.

Cap. XXVII.

In quo quæritur, qui sint probandi inter hæreticorum fautores, de quibus etiam distinguitur.

Discip. Quamuis cogitauerim per singula quæ allegata sunt pro sententia *supra cap. 13.* recitatâ discurrere: quia tamen prolixitatem magnam volo vitare, illis vsque post completionem huius operis remanentibus indiscussis, ad fautores hæreticorum & præcipue Papæ hæretici me conuerto, de quibus in primis peto vt dicas secundum vnam sententiam vel plures, qui fautores hæreticorum debent reputari.

Magist. De fautoribus hæreticorum distinguitur, quia aut fauent tantummodo personis hæreticorum, eis scilicet præbendo consilium & auxilium qualecunque, nihil de eorum erroribus penitus intromittendo, quomodo sæpe Christiani Iudæis, Sarracenis & aliis infidelibus fauent, quamuis eorum erroribus penitus non faueant, nec adhæreant. sæpe enim reges & principes fauendo Iudæis & infidelibus eos in officiis publicis præfecerunt: quamuis eorum errores minime approbarent. Christiani etiam qui, vt habetur *extra, de Iudæis & Sarracenis. c. ad liberandam*, Sarracenis consilium vel auxilium ad terræ sanctæ stipendium impendere arma, ferrum & galearum ligamina deferentes eisdem. illi etiam, qui eis galeas vel naues vendebant, poterant fautores Sarracenorum non immerito approbari: & tamen erroribus contra fidem non fauebant: nec fuerunt per Ecclesiam fautores prauitatis hæreticæ vel infidelitatis iudicati. aut fautores hæreticorum fauent eorum erroribus ipsos approbando, docendo, diuulgando, animo alliciendi vel attrahendi aliquos ad probationem eorum: & hi non solum fautores hæreticorum, sed etiam sunt fautores hæreticæ prauitatis. primi autem sunt fautores hæreticorum duntaxat: sed non sunt censendi fautores hæreticæ prauitatis.

Discip. Mihi apparet secundum prædicta, quod aliqui sunt vel possunt esse fautores hæreticorum, quamuis non sint fautores hæreticæ prauitatis. sed nunquid econuerso aliqui sunt vel possunt esse fautores hæreticæ prauitatis, quamuis non sint fautores hæreticorum?

Magist. Respondetur quod sic. sicut enim potest quis tenere doctrinam alicuius non propter eum, sed quia reputat eam veram: & tamen in nullo est fautor & amicus eius: imo potest esse æmulus & inimicus eius mortalis. ita potest quis fauere erroribus aliquorum, licet personis eorum non faueat, sed penitus aduersetur.

Discip. Ex his mihi videtur, quod isti habent de fautoribus ponere distinctionem trimembrem: quia aliqui sunt fautores hæreticorum tantummodo & non hæreticæ prauitatis: aliqui hæreticæ prauitatis & non hæreticorum: aliqui vero sunt fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis.

Mag. De hoc ita dicunt, vt eis imponis. Discip. Dic ergo secundum istos, quomodo fautores à criminibus, de quibus supra inquisiuimus, distinguuntur. Mag. De quibus fautorib. interrogas? Discip. Primo dic de fautoribus hæreticorum. Mag. De fautoribus hæreticorum adhuc distinguitur: quia quidam scienter fauent hæreticis, hoc est sciẽtes eos esse hæreticos. quomodo multi Christiani fauent scienter Iudæis & Sarracenis, quos sciunt esse Iudæos & Sarracenos: sicut etiam sæpe parentes fauent filiis & filii parentibus, quamuis sciunt eos esse hæreticos. Alii ignoranter fauent, quia ignorant esse hæreticos. primi scilicet, si qui fauent scienter & non fauent hæreticæ prauitati: non sunt credentes nec hæreticis nec eorum erroribus: quia non approbant ipsos errores, nec ipsos reputant inter catholicos numerandos. qui autem ignoranter fauent hæreticis, hoc est nescientes eos esse hæreticos, sunt aliquo modo censendi credentes: quia ipsos, qui sunt hæretici, credunt inter catholicos computandos. & sic laborant ignorantia damnabili affectata, videl. aut crassa aut supina damnabiliter sunt credentes hæretici & excommunicationis sententia sunt ligati. si autem laborant ignorantia probabili aut inuincibili, quæ non est damnabilis, sunt aliquo modo credentes, sed non damnabiliter censendi credentes. nec sunt de numero illorum credentium qui *extra de hæreticis c. excommunicamus*, primo, excommunicationis sententia innodantur.

Discip. Dic quomodo fautores hæreticæ prauitatis à credentibus distinguuntur. Mag. Fautores hæreticæ prauitatis sunt censendi credentes hæreticorum erroribus, de quibus legitur *extra de hæreticis c. excommunicamus*. Secundi sunt credentes hæreticis, de quibus etiam fit mentio *extra de*

hæreticis. cap. excommunicamus, primo, quia fautores hæreticæ prauitatis & prauitatem hæreticam reputant catholicam veritatem, & ipsos auctores reputant catholicos vel saltem recte tenentes.

DISCIP. Dic de fautoribus tam hæreticorum quam hæreticæ prauitatis quomodo à credentibus distinguuntur.

MAGIST. Respondetur ad hoc, sicut dictum est de fautoribus hæreticæ prauitatis.

CAP. XXVIII.

In quo agitur de fautoribus hæreticæ prauitatis, vbi etiam datur distinctio inter credentes & fautores.

DISCIP. Iuxta distinctionem prædictam de fautoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis, de omnibus interrogabo diuersa. incipiam autem primo à fautoribus hæreticæ prauitatis iudicandis.

MAGIST. Omnes modos fauendi hæreticæ prauitati non est facile numerare. & ideo videtur difficile dare regulam generalem, qua de omnibus cognoscitur an faueant vel non faueant hæreticæ prauitati.

DISCIP. Dic aliquos modos fauendi hæreticæ prauitati, ex quibus alii faciliter agnoscantur.

MAGIST. Quamuis fauere hæreticæ prauitati aliquomodo distinguatur à credere hæreticæ prauitati, quia fauor videtur actum exteriorem respicere, credere autem actum interiorem: tamen in omnibus modis exterioribus quibus aliquis ostendit aut declarat se credere hæreticorum erroribus, eisdem modis videtur fauere eisdem erroribus. & ideo quicunque dicit se erroribus adhærere, aut laudat eos tanquam catholicos, vel diuulgat tanquam consonantes veritati, vel legit, docet aut prædicat tanquam tenendo, vel scribit animo adhærendi, vel suadet, præcipit, cõsulit, aut quouis modo inducit alios ad tenendum eos, videtur hæreticæ prauitati adhærere. qui etiam quoquomodo prosequitur impugnantes errores eosdem, aut propter impugnationem huiusmodi quomodolibet aduersatur vel etiam infestat docentes, tenentes, & prędicantes contrariam veritatem, fautor prauitatis hæreticæ est tenendus.

DISCIP. Sunt aliqui modi speciales, quibus sit quis dicendus fautor prauitatis hæreticæ à Papa hæretico si essent hæretici ad inuicem?

MAG. Difficile vel fere impossibile est secundum quosdam, quod aliquis faueat aliquo modo errori Papæ, quin possit eodem modo fauere errori alterius, quamuis si Papa esset hæreticus de facto aliquibus modis, aliqui fauerent erroribus eius, qui non fauerent de facto erroribus aliorum.

DISCIP. Qui sunt isti modi? MAG. Vnus modus est consentiendo affirmationi diffinitioni erroneæ Papæ hæretici contra fidem. si enim Papa esset hæreticus & contra fidem aliquid diffiniret: quicunq; diffinitioni suæ erroneæ consentiret, esset fautor hæreticæ prauitatis. Quicunque etiam consuleret vel induceret, aut hortaretur eum ad diffiniendum aliquid contra fidem esset fautor hæreticæ prauitatis. Quicunq; etiam solenniter in scholis diffinitionem suam hæreticalem legeret, & tanquam tenendam, vel super ipsam non approbando, vel approbando, Glossas, apparatus, literam, vel scripta quæcunq; componeret, esset fautor hæreticæ prauitatis. Quicunq; etiam (cum posset conuenienter) eandem diffinitionem hæreticalem minime impugnaret, esset inter fautores prauitatis hæreticæ numerandus, qui etiam impugnantes, detestantes & reprobantes diffinitionẽ prædictam, propter hoc quomodolibet infestaret, diffamaret, reprobaret, vitaret vel vitandos aut quocunq; modo molestandos putaret, non esset à fautoria prauitatis hęreticę alienus. Qui etiam scripturas catholicas contrarias prædictæ diffinitioni, eo quod contrariæ essent eidem, teneri, legi, prædicari vel doceri præsumeret prohibere, inter fautores prauitatis hæreticæ esset non immerito computandus. Qui iuraret vel promitteret, quoquomodo diffinitionem talem Papæ se esse in perpetuum seruaturum, esset fautor hæreticæ prauitatis. qui etiam catholicas scripturas ad reprobandum diffinitionem hæreticalem Papæ positas in detestationem earum combureret tanquam erroneas, aut aliquod circa eas lubricum exerceret, à fautoria prauitatis hæreticæ nequaquã esset immunis. qui etiam in fauorem Papæ hæretici nouos errores confingeret, quemadmodum Sergiani in fauorem Sergii Papæ Episcopi secundum multos finxerunt errores, dicentes Papa non posse damnari, sicut in quodam antiquissimo opere edito contra Sergianos legi, esset inter fautores prauitatis hæreticę numerandus.

CAP. XXIX.

In quo specialiter agitur de fautoribus consentientibus diffinitioni Papæ hæreticali. vbi etiam de quadruplici distinguitur consensu.

DISCIP. Quoniam iuxta canonicas sanctiones ad cautelam futurum est aliquid faciendum: quia vt leges imperiales insinuant, & recta ratio dictat, prouidere quis debet, quod contingi potest.

potest. vnde & viri prudentes & prouidi & discreti pacis in tempore munitiones parant, fortes ædificant, ciuitates fabricant, diuitias congregant, & thesauros, propinquos & amicos confœderant, vt si eis rabies bellorum ingereret, hostilis aggressio facilius reprimatur. Idcirco quamuis his temporibus à Papa catholico fides catholica defendatur virilius, & hæretica prauitas animosius expurgetur, quia tamen potest contingere, vt si nostris diebus vel futuris Papa surgat hæreticus, sequaces & fautores quam plures habebit vel habiturus, qui veritatem catholicam reprobare & destruere aut extirpare, aut ad hæreticam prauitatem inducere satageret toto posse contra huiusmodi causam possibilem cupio me & alios præmunire, vt si vnquam talis casus acciderit, ego & alii orthodoxi sciamus, quos debeamus fautores hæreticæ prauitatis & Papæ hæretici reputare: propter quod de fautoribus hæreticæ prauitatis discurrere: & in speciali te interrogare propono. Dic ergo primo de consentientibus diffinitioni hæreticali Papæ hæretici, an aliquis absque peccato mortali diffinitioni valeat consentire.

MAGIST. Ad euidentiam interrogationis tuæ nonnulli dupliciter distinguunt de consensu. Contingit enim dupliciter consentire diffinitioni hæreticali Papæ, scil. vel consentiendo quod Papa diffiniat assertionem, quæ est hæretica, vel consentiendo assertioni quæ per Papam hæreticum diffiniretur. Si enim volens hæresim diffinire requirat aliorum consensum, posset vnus dicere; consentio assertioni, quia reputat eam veram: Et, consentio cum diffiniatis eam. & iste proprie consentiret diffinitioni Papæ hæretici. Alius vero posset respondere tali assertioni: quia reputo eam veram, sed non consentio quod diffiniatis eam. & iste non assentiret proprie diffinitioni, quæ est actus diffiniendi, consentiret tamen diffinitionē quæ potest vocari assertio diffinitiua. Quemadmodum fides aliquando vocatur actus credendi: & aliquando ipsum obiectum creditum. vnde & collectio articulorum, quos credimus, aliquando vocatur Fides, vt notat Gloss. *extra de sum. trin. & fid. cathol. cap firmiter.* Alia distinctio ponitur de consensu, quam ponit Glossa *extra de officio dele. c. 1. dicitur: Nota quod quadruplex est consensus. scil. negligentiæ, consilii, cooperationis, & auctoritatis siue defensionis.*

DISCIP. Puto quod istas distinctiones, & diffinitiones intelligo. ideo iuxta membrum earum te interrogare studebo. dic ergo primo, an solummodo consentientes assertioni hæreticali Papæ non consentiendo quod diffiniat eam semper peccat mortaliter.

MAGIST. De assertione Papæ hæretici distinguitur. quia aut est talis assertio, quod consentiens tenetur credere explicite contrariam veritatem. & in hoc casu consentiens peccat mortaliter, & est hæreticus reputandus, secundum quod colligi potest *quarto huius c. 21. & 72.* aut assertio Papæ hæreticalis est talis, quod assentiens non tenetur credere explicite contrariam veritatem. & tunc aut in consensu est pertinax, aut non est pertinax. si est pertinax, peccat mortaliter & est hæreticus reputandus, & pœna hæreticorum plectendus. si vero non est pertinax, sed paratus est corrigi: & solummodo est deceptus, & quærit cauta sollicitudine veritatem, non peccat mortaliter, nec per consequens est hæreticus reputandus, nec Papæ fautor hæreticæ prauitatis.

DISCIP. Quid de illo qui exterius consentit assertioni Papæ, vel vt placeat vel vt saltem non displiceat, & corde dissentiat?

MAG. Respondetur, quod peccat mortaliter, quia in doctrina relationis aperte mentitur. & ideo magis peccat quam ille, qui ore & mente consentit. quia ille licet dicat falsum, tamen non mentitur: & ideo non peccat nisi venialiter: vel minus peccat quam ille qui ore consentit, & dissentiret corde. iste enim est falsus duplex, mendax & proditor agnitæ veritatis. & ideo merito est infamis omni spoliandus honore, & in perpetuum ab omni testimonio repellendus.

CAP. XXX.

In quo declarantur 4. modi consensus capitulo præcedenti positi, & in c. 31. agitur de consensu negligentiæ etiam in 32. de consensu consilii & cooperationis.

DISCIP. Hæc quæ dicta sunt de consentientibus assertioni Papæ tantummodo ex his quæ dicta sunt prius de credentib. & ex illis quæ tractata sunt *lib. 4.* dependere videntur. ideo transeas ad consentientes, quod Papa hæreticam diffiniat prauitatem, qui scilicet requisiti à Papa cōsentiunt, quod assertio, quæ in rei veritate est hæreticalis, diffiniatur solenniter tanquam catholica. & quod illis omnibus iniungatur, vt eam sicut catholicam teneant, sentiant & accepten.

MAGIST. Dixi prius, quod quadrupliciter quis potest consentire. de quo igitur consentiente niteris?

DISCIP. Licet istam distinctionem quadrimembrem in genere aliquo modo intelligam: tamen ad consentientem diffinitionem hæreticalem Papæ hæretici ipsam nescio declarare. ideo in primis declara quomodo contingit quadrupliciter diffinitioni hæreticali Papæ hæretici consentire. MAGIST. Quod quadrupliciter consentire contingat diffinitioni hæreticali Papæ hæretici, nonnulli declarant dicentes, quod ille consentit consensu negligentiæ diffinitioni prædictæ, qui sciens eam esse hæreticalem non resistit.

Discip. Quomodo poteſt oſtendi, quod non reſiſtens ei conſentit? Mag. Hoc pluribus ſanctorum patrum auctoritatibus videtur poſſe probari. Ait enim Innocentius Papa, vt dicitur *diſt.83.c error: Error cui non reſiſtitur, approbatur.* Ex quibus verbis ſic arguitur. Error cui non reſiſtitur approbatur. ergo diffinitio hæreticalis Papæ, cui non reſiſtitur, approbatur. qui autem ipſum approbat, conſentit eidem. ergo qui non reſiſtit, conſentit eidem. Item ibidem dicit Innocentius: *veritas cum minime defenſatur, opprimitur.* Ex quibus verbis infertur, quod veritas contraria diffinitioni hæreticali Papæ, cum minime defenſatur, opprimitur. qui autem veritatem opprimit catholicam, conſentit contrariæ hæreticæ prauitati. qui vero non reſiſtit, non defendit. ergo qui non reſiſtit diffinitioni hæreticali Papæ, conſentit eidem. Item ibidem ſubditur: nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare. & eandem ſententiam ſub eiſdem verbis aſſerit Eleuterius Papa, vt habetur *2.q.7.c.negligere*, & Anaſtaſius ad Damaſum Papam, vt legitur *23.q.3.c.qui poteſt*, ſic ait: *Qui poteſt obuiare & perturbare peruerſos & non facit: nihil eſt aliud quam fauere impietati eorum, nec caret ſcrupulo, &c.* Ex quibus verbis colligitur, quod qui poteſt reſiſtere diffinitioni Papæ & non reſiſtit, conſentit eidem. & idem, vt legitur *23 quaſt.3.cap.oſtendit*, videtur aſſerere dicens: *Qui deſinit obuiare cum poteſt, conſentit* ergo qui non reſiſtit diffinitioni hæreticali Papæ, conſentit. Item Gregorius vt habetur *diſt.83.cap. conſentire*, ait: *Conſentire videtur erranti qui ad reſecanda quæ corrigi debent non occurrit.* ergo qui non reſiſtit diffinitioni hæreticali Papæ, conſentit eidem. quod intelligendum eſt, quando quis ſcit diffinitionem Papæ eſſe hæreticalem, & poteſt reſiſtere & non reſiſtit.

Discip. Dic de conſenſu conſilii. Mag. Ille dicitur conſentire conſulendo, qui ſuadet & inducit Papam vel hortatur, quod aſſertionem quæ eſt hæreticalis, ſolenniter diffiniat & determinet eſſe tenendam. Discip. De conſenſu cooperationis.

Mag. Ille dicitur conſentire cooperando diffinitioni hæreticali Papæ, qui aſſertionem Papæ hæreticalem ſolenniter diffiniendo dictat, ſcribit, & rationibus aut auctoritatibus quod ſit tenenda & ſolenniter diffinienda probare molitur.

Discip. Ergo ſecundum iſta quicunque ſcriberet talem diffinitionem, conſentiret cooperando eidem.

Mag. Si quis ſcribit talem diffinitionem hæreticalem Papæ poſtquam exiſtit promulgata, non intelligitur conſentire cooperando actum diffiniendi ſiue determinandi, qui iam præceſſit. qui autem ſcriberet eam ante actum diffiniendi, ſi intelligeret & aduerteret, quod aſſertio diffiniendi fidei repugnaret, intelligeretur conſentire cooperãdo. ſi autem hoc non aduerteret, eſſet per ignorantiam excuſatus.

Discip. De conſenſu auctoritatis ſiue defenſionis.

Mag. Conſenſus auctoritatis & conſenſus defenſionis diſtingui videntur, ſicut auctoritas & defenſio diſtinguuntur. auctoritas enim ad ſuperiorem ſpectare videtur: defenſio tam ad maiorem quam ad minorem poteſt pertinere. nam & ſuperior poteſt inferiorem defendere: & inferior poteſt defendere ſuperiorem. imo quamuis nullus habeat auctoritatem ſupra ſeipſum: poteſt tamen quis defendere ſeipſum, iuxta illud Roman. 2. *Voſmetipſos defendentes, chariſſimi.* Et Act. 12. *dixi, cum ſim defenſurus hodie me.* conſenſus ergo auctoritatis reſpectu diffinitionis papalis locum non videtur habere: cum Papa nullius auctoritate vel mandato poſſit aliquid diffinire. ſed conſenſus defenſionis poteſt habere locum reſpectu Papæ. poteſt enim aliquis conſentire diffinitioni hæreticali offerens ſe diffinitionem defenſurum eandem.

Cap. XXXI.

In quo agitur de conſenſu negligentiæ.

Discip. Omiſſo conſenſu defenſionis, quouſque tractauerimus de defenſionibus hæreticorum: & omiſſo conſenſu auctoritatis, qui, vt videtur, reſpectu Papæ locum habere non poteſt, interrogabo te. Primo de conſenſu negligentiæ, ſi omnino talis per conſenſum peccet mortaliter.

Mag. Iſta negligentia qua quis negligit reſiſtere Papæ, quando aſſertionem hæreticalem diffinire ſolenniter ſiue determinare conatur (& ideo intelligitur conſentire) videtur eſſe quædam taciturnitas. quamobrem videndum eſt, an omnis taciturnitas in hoc caſu ſit peccatum mortale: & an pro conſenſu ſit habenda. Circa quam ſunt diuerſæ ſententiæ. Vna eſt, quod aliqua taciturnitas in hoc caſu eſt peccatum mortale, & aliqua minime. quia aliqua eſt habenda pro conſenſu, & aliqua pro conſenſu minime eſt habenda. taciturnitas enim illius, qui reclamando poſſet prædictam diffinitionem impedire, eſſet peccatum mortale: & pro conſenſu eſſet habenda. vnde ſi Papa requirendo concilium cardinalium aut aliorum ſuper aliqua aſſertione hæretica diffinienda, vnus poſſet reclamando impedire Papam à diffinitione huiuſmodi: quia forte eſſet tantæ opinionis & famæ in populo: vel tantæ potentiæ quod Papa ipſo reclamante talem diffinitionem minime attentaret. ſi ille taceret, peccaret mortaliter: & eius taciturnitas eſſet pro conſenſu habenda. Si vero eſſet aliquis qui reclamando eam impedire non poſſet, tacendo non peccaret mortaliter: nec eius taciturnitas eſſet pro conſenſu habenda. Huic ſententiæ Gloſſa *extra de præſumptionibus. c. nonne*, concordare videtur. ait enim: *melius dicas, vbi prohibitione mea poſſum prohibere quod fit, & taceo: tunc taciturnitas*

nitas pro consensu habetur. Si vero per prohibitionem meam non possum prohibere, quod fit: tunc non obest mihi taciturnitas. & hanc eandem diffinitionem ponit Gloss. *dist.* 27. *cap. diaco.* hoc etiam Glossa 2. *quaest.* 7. *cap. plerique* insinuare videtur, distinguens tres casus, in quibus taciturnitas minime nocet. taciturnitas non nocet ei qui non potest probare. Item non nocet ei qui non potest impedire vel etiam erubescit loqui. Item non nocet ei qui scit suum ius dubitare & post sequitur. alias semper obstat taciturn[illegible]as, vt *extra, de his quae fiunt à pra. sine con. cap. contrahebatur. & 54. dis. si seruus.* Ex quibus patet, quod [illegible] qui situs à Papa super aliqua assertione haereticali diffinienda prohibere non potest, hui[illegible]modi taciturnitas non nocet. si vero potest prohibere, taciturnitas nocet & est habenda pro c[illegible]sensu. Discip. Ista sententia probabilis mihi videtur. ideo ad intelligẽdam eã aliqualiter volo in[illegible]re. quare secundum istam sententiam dicas quid tenendum est de taciturnitate alicuius colle[illegible] ita si Papa requireret collegium super huiusmodi diffinitione: nunquid, si taceret, peccaret [illegible]taliter & pro consentiente debeat haberi?

Magist. Respondetur, quod si totum collegium posset prohibere diffinitionem huiusmodi, collegium tacendo peccaret mortaliter, & pro consentiente deberet haberi. Si autem impedire non posset, taciturnitas non noceret.

Discip. Si collegium potens prohibere tacendo peccat mortaliter: quis ergo primo de omnibus peccat, non videtur, quia primus non peccat tacendo: quia ille prohibere non posset. & eadem ratione nec secundus requisitus peccat, nec tertius. & sic videtur quod nullus tacendo peccat. ergo nec totum collegium tacendo peccat.

Magist. Respondetur, quod primus tacendo peccat. Tum quia debet probabiliter suspicari, quia si ipse diffinitioni iniquę resistit, alii etiam resistent eidem. Tum quia ex quo nescit quod alii non concordabunt cum eo, potest probabiliter dubitare, an ipse reclamando vna cum aliis posset diffinitionem haereticam impedire. In dubiis autem via tutior est tenenda siue sequenda. via autem tutior est quod reclamet. ergo tunc reclamare tenetur. Tum quia tacendo scandalisat alios praebens eis occasionem tacendi in causa fidei. ergo tacendo peccat mortaliter. ita secundus & tertius, & deinceps vsque ad minorem partem collegii. postquam autem maior pars collegii tacendo consenserit tacendo: ille qui postea fuit requisitus, sicernens quod maior pars collegii tacendo consenserit, & Papa propter minorem partem suam diffinitionem haereticalem nequaquam dimitter: non peccat tacendo, ex quo per suam contradictionem prohibere non posset. & ideo respondetur, quod licet solus prohibere non posset, tamen posset cum aliis prohibere. & ideo quia non constat sibi, quod alii resistent, peccat tacendo.

Discip. Quid si Papa simul requirit omnes Cardinales, & non vnum ante alium, quis peccat, si omnes tacent? Mag. Dicitur quod in hoc casu peccant tacendo mortaliter, quia in hoc casu quilibet tenetur respondere, ac si esset primus requisitus. Discip. Dic aliam sententiam.

Magist. Alia sententia est, quod requisitus à Papa super aliqua assertione haereticali diffinienda, si scit Papam obuiare doctrinae ecclesiae & tacet, siue etiam reclamando possit prohibere huiusmodi diffinitionem siue non, peccat mortaliter, nisi ex conditione tali, quod periculum fidei vel fidelium sequeretur. Primum probatur: quia ad exteriorem confessionem fidei quilibet est astrictus, quando requiritur, si ex omissione confessionis alii scandalizantur: quia quilibet tenetur vitare scandalum fratris sui. Sed Cardinalis siue possit prohibere diffinitionem haereticalem Papae siue non possit, si tacet requisitus de veritate fidei proximos scandalizat. quia per eius taciturnitatem alii possunt praesumere, quod haereticae consentiat prauitati. ergo siue reclamando possit diffinitionem impedire haereticalem Papae siue non, tenetur in hoc casu ne infirmos & simplices scandalizet ad exteriorem confessionem catholicae veritatis.

Secundum, scilicet quod si ex conditione tali sequeretur periculum fidei vel fidelium, quia Papa haereticus & complices sui ad exteriorem fidelium persecutionem vel ad magis diuulgandum errorem cum multorum periculo inflammarentur, tacens non peccaret mortaliter. probatur per illud Matth. 15. *Nolite sanctum dare canibus.* Ex quibus verbis colligitur, quod absque omni vtilitate bonorum & cum damno eorum & sine conuersione & emendatione malorum non est impiis & infidelibus catholica veritas propalanda. & ita in hoc casu tacere licet: nec tacens consentit. quemadmodum inter Sarracenos existens fidelis, inter quos non posset proficere, non intelligeretur eorum consentire erroribus, licet contra eos minime clamaret.

Discip. Dic quomodo secundum sententiam istam Glossae, quae in contrarium sonare videntur, debent intelligi.

Magist. Dicitur quod illae debent intelligi de negociis, in quibus vertitur proprium commodum vel incommodum temporale ipsius taciturnitatis. vbi autem ex taciturnitate ipsius potest prouenire diminutio honoris diuini vel damnum spirituale proximorum: puta auersio à fide vel scandalum infirmorum per reclamationem aut contradictionem ipsius (licet non possit prohibere vel impedire siue retrahere Papam à sua intentione nefaria) posset tamen catholicos consolari & confirmare in fide, & ne crederent Papae haeretico praeseruare, reclamare tenetur. & ideo taciturnitas eius, per quam diuinus honor subtrahitur: & vtilitas proximorum necessario impeditur, non est absque peccato mortali. quia ista taciturnitas tam amori Dei, quam fidei manifestae repugnat.

Cap. XXXII.

In quo dicitur de consensu consilii & cooperationis.

DISCIP. Quia non est verisimile, quod Papa requireret Cardinales super aliqua assertione hæreticali, quam diffinire vel determinare intenderet: & eosdem sustineret & non cogeret respondere. & ideo transeo ad consensum consilii. de quo dic an omnes consulendo consentientes, quod Papa quamcunque hæresim solenniter diffiniat & determinet, peccent mortaliter, & an sint fautores hæreticæ prauitatis.

MAGIST. Ad hoc respondetur, quod omnes consentientes huiusmodi peccant mortaliter, nec possent per quamcunque ignorantiam excusari. Quam vero peccent mortaliter, videtur aperte posse probari. Nam de consulente negari non potest: quin aperte & expresse sit consentiens. consentiens autem peccat. Papa autem diffiniendo siue determinando assertionem, quæ est hæretica, peccat mortaliter. ergo consulens, quod eam determinet, mortaliter peccat.

DISCIP. Quamuis mihi videtur probabile, quod consentientes consulendo diffinitioni hæreticali Papæ, si non possint per ignorantiam excusari, peccent mortaliter: videtur tamen quod ignorans assertionem Papæ esse hæreticam: per ignorantiam valeat excusari saltem à peccato mortali. nam si consulens Papæ, quod assertionem hæreticalem diffiniat, peccat mortaliter: peccatum suum est consimile peccato Papæ. peccatum autem Papæ est peccatum hæresis. ergo peccatum cōsulentis est peccatum hæresis. sed hoc non videtur, quia ignorans non ex ipso est hæreticus quod ignorans. ergo cum iste sit talis ignorans, non videtur quod sit hæreticus reputandus.

MAG. Adhuc requiritur quod iste consulens vltra ignorantiam addat pertinaciam, velle scilicet pertinaciter adhærere assertioni hæreticali. & ideo sicut Papa diffiniens est pertinax, & ideo peccat mortaliter: ita consiliarius eius participans sic in crimine est pertinax: & ideo nullo modo potest per ignorantiam excusari de peccato mortali.

DISCIP. Si non credit se in aliquo obuiare catholicæ veritati. quare non potest per ignorantiam excusari: quemadmodum ille, qui opinatur assertionem hæreticalem, excusatur: quia non credit se in aliquo obuiare catholicæ veritati.

MAG. Ideo iste non excusatur per quamcunque ignorantiam ad causam tam solennem, sicut debet esse papalis diffinitio, quia nullus debet procedere nec aliquis consulere debet, vt fiat, nisi sit certus certitudine sufficienti, quod talis diffinitio est consona veritati. Opinari tamen potest quis absq; tali certitudine. & ideo vnus peccat mortaliter, & alius minime.

DISCIP. Nunquid talis consiliarius Papæ hæretici est fautor hæreticæ prauitatis. MAG. Tenetur quod talis consiliarius est aperte fautor hæreticæ prauitatis, quod probatur sic. consiliarius magis expresse consentit, quam ille qui tacet, licet prohibere possit illud quod fit. sed qui tacet, cum prohibere potest, censetur fautor. ergo multo magis consiliarius censendus est fautor. quare consiliarius Papæ in diffinitione hæreticali fautor prauitatis hæreticæ est censendus. Hic sunt duo probanda. Quorum primum est, quod magis fauet consiliarius, quam ille qui tacet, quamuis prohibere possit. Secundum est quod qui tacet cum prohibere potest, fauet. Primum probatur. quia magis fauet committens quam omittens, cum fauere magis videatur peccatum commissionis quam omissionis. sed qui tacet quamuis prohibere possit, magis videtur habere peccatum omissionis. cōsulēs autem peccatum commissionis committit. ergo magis proprie & magis directe fauet consiliarius Papæ hæretici tali diffinitioni quam tacens. Secundum, scil. quod qui tacet cum prohibere potest, fauet: & ideo tacens qui potest prohibere reclamando vel contradicendo tali diffinitioni est fautor hæreticæ prauitatis, multipliciter videtur posse probari. Primo quidem per Anastasium ad Damasum Papam, quod allegatum est supra cap. 30, cum dicitur, qui potest obuiare & perturbare peruersos & non facit, nihil aliud quam fauere impietati eorum videtur. & eandē sententiam fere sub eisdem verbis ponit Innocentius Papa, vt legitur *dist. 83. c. error.* & Iohan. 8. vt legitur *di. 86. cap. facient*, & Eleutherius Papa, vt habetur 2. *quæst.* 7. *cap. negligere.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod qui potest obuiare diffinitioni hæreticali Papæ, & non obuiat, fauet hæreticæ prauitati.

DISCIP. Verba prædicta quæ possunt obuiare & *c. negligere* debent intelligi de prælato. Vnde dicit Gloss. 2. *q.* 7. *c. negligere*, quod illud capitulum, quod continet eandem sententiam cum verbis prædictis, debet intelligi de prælatis, vt 23. *q.* 4. *duo ista nomina & q. vlt. preterea.* & ideo qui esset prælatus Papæ: & non resisteret diffinitioni hæreticali eius, si posset, faueret impietati eius. cardinales autem requisiti super diffinitione hæreticali quam Papa intendebat facere siue taceant (cum possint resistere) siue non taceant, non sunt prælati Papæ. quare prædicta de ipsis non debent intelligi.

MAG. Quod verba prædicta intelligi debeant de tacentibus siue negligentibus obuiare diffinitioni hæreticali Papæ, Glossa vbi pri⁹ aperte insinuare videtur, tum quia dicit, *vel intellige*, (sc. illud negligere, cum possis perturbare) *de atrocibus, & vt quisque teneatur.* scilicet perturbare peruersus. sed diffinire hæreticam prauitatem est inter peruersitates atrocissimas merito computandum: ergo tali diffinitioni quilibet, qui potest, obuiare tenetur. & si non facit, fauet. tum quia Gloss. ibidem subdit: vel dic, quod quilibet tenetur prohibere proximum à peccato committendo 22. q. 5.

hoc

hoc vi[illegible] si ergo Papa intendit contra fidem catholicam diffinire, quilibec qui[illegible], tenetur. & si non prohibet, sibi fauere conuincitur. quod autem dicis de [illegible] dicit: quod illud capitulum *negligere*, de prælatis debet intelligi: respondetur, [illegible] hoc dicit solummodo recitando. Vnde dicit, hæc verba alii intelligunt de prælatis.

DISCIP. Nunquid istorum opinio, quam hic recitat Gloss. potest saluari secundum prædicta?

MAGIST. Respondetur quod verificari potest iuxta diffinitionem, quam ponit Gloss. 23.q.4. *cap.* [illegible]: *Aliter debent prælati corrigere delinquentes, alio modo socii. prælatus corrigit increpando, verberando,* [illegible] *16 q 6.400 similiter 2.q.c. dominus Deus* Ex quibus verbis patet, quod duplex est correctio, [illegible] quæ spectat ad prælatos: alia quæ spectat ad socios & inferiores. & sicut est duplex correctio [illegible] est duplex obuiatio, & duplex perturbatio peruersorum. quia omnis correctio quandam [illegible] perturbationem annexam habere videtur. qui enim corrigit alium manifestum [illegible] quo modo corrigitur, perturbatur: qui vel correctus corrigitur de eo à [illegible] to, [illegible] perturbatur de peccato commisso vel voluntate committendi, si non corrigitur [illegible] reprehensione corrigentis siue corripientis. si igitur illa opinio, quam recitat [illegible] capitulum de obuiatione & perturbatione peruersorum, quæ spectat ad prælatos [illegible] verificari, non de alia. requisiti autem à Papa volente aliquid contra fidem [illegible] seu determinare, non debent obuiare tanquam prælati, nisi possent aperte pro[illegible] quod Papa in sua intentione perueríæ esset pertinax: sed debent obuiare tanquam veri & synceri zelatores, Papam scilicet consiliis, persuasionibus, & reprobationibus hæresis quam inte[illegible] peccato quod proposuit conuertendo & à diffinitione hæretica retrahendo, etiam si oportet [illegible] perturbatione & indignatione Papæ.

DISCIP. Secundum ista si Papa publice requireret Cardinales vel alios super assertione hæreticali, quam diffinire solenniter siue determinare intendit, ipsi publice deberent reprehendere & corripere de intentione sua peruersa. quod tamen auctoritate Innocentii tertii, quæ ponitur *extra de hæreticis. cap. cum ex iniuncto*, repugnare videtur. ait enim: *Nec quisquam sua præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quo asina legitur reprehendisse prophetam, vel quod dominus ait; quis ex vobis arguet me de peccato: cum aliud sit fratrem in se peccantem occulte corripere, quod quisque tenetur efficere secundum regulam euangelicam in quo casu sane potest intelligi quod Balaam fuit correptus ab asina. & aliud est delinquentem corripere manifeste: quod vtique nulli licet secundum euangelicam veritatem. nam qui etiam dicit fratri suo, fatue: reus est gehennæ ignis.* Ex quibus verbis colligitur, quod nulli subdito licet manifeste & publice corripere vel reprehendere superiorem suum prælatum: licet in occulto licite possit eum [illegible] pete. quare Cardinales & alii publice requisiti à Papa volente assertionem hæreticalem solenniter diffinire, non debent ei publice contraire, nec corripere manifeste. his etiam Glossa super verbo quicunque, concordare videtur, cum dicit: ad hanc correctionem quilibet tenetur secundum quod hic dicit. & hoc intellige de occulta correctione siue reprehensione, arg. 23. quæst. 5. non putes: sed manifeste corripere pertinet ad prælatos vel ad eos qui habent potestatem aliquam in aliquos 23. quæst. 2. cap. duo ista & cap. forte. pater enim potest filium corripere: & prælatus subditum & manifeste & occulte. vnde Apostolus: argue, obsecra, increpa, & 45. dist. cap. 18. quæst. 1. qui autem. sed filius non potest publice reprehendere siue corripere patrem, nec subditus prælatum, vt hic sequitur in littera. & 21. dist. nolite. erubescit enim lex filios castigatores parentes, in authenticis de nuptiis, si vero expectet, versus finem. & hæc est canonica correctio secundum euangelicam veritatem ait. occulta ad omnes, manifesta ad prælatos vel ad alios aliquam potestatem habentes pertineat. ex quibus videtur, quod Papa à nullo debet manifeste & publice corripi seu reprehendi.

MAG. Ad ista respondetur dupliciter. vno modo, quod Innocentius & Glossa loquuntur de reprehensione seu correctione coactiua vel punitiua. ista enim solummodo pertinet ad prælatos vel alios potestatem habentes: non autem loquuntur de quacunque manifesta & publica correctione seu reprehensione. Constat enim, quod qui aliquem in iudicio accusat de crimine vel etiam in iudicio de crimine ipsum denuntiat, aliquo modo ipsum publice & manifeste reprehendit sibi crimen publice imponendo, & de eo fieri iustitiam postulando: & ita reprehendit eum & corripit. manifestum autem est, quod annunciatio, accusatio & denunciatio in iudicio ad alios spectat, quam ad prælatos eorum qui corripiuntur & reprehenduntur. & ita aliqua correctio & reprehensio manifesta & publica spectat ad alios quam ad prælatos. sed correctio & reprehensio coactiua pertinet solummodo ad prælatos, vel ad alios in alios potestatem habentes. & ideo quamuis Cardinales vel alii requisiti à Papa super aliqua assertione hæretica diffinienda antequam constiterit, quod Papa in suo proposito est pertinax, ipsum non debeat reprehendere seu corripere coactiue vel aliqualiter puniendo. debet tamen de necessitate salutis assertionem suam hæreticalem reprobare, & ipsi efficaciter suadere, ne aliquo modo talem assertionem hæreticam diffinire præsumat.

Aliter respondetur, quod prædictæ responsioni non obuiat: quia Innocentius & Glossa loquuntur in aliis criminibus, quam in crimine hæreticæ prauitatis, quia subditi prælatum suum, vbi eum voluerint in iudicio accusare, vel rite denunciare de crimine alio, quam de crimine hæresis, reprehendere seu corrigere manifeste non debent, quamuis possunt eum

 reprehen-

reprehendere in occulto. de crimine autem hæresis possunt & debent prælatum suum reprehendere & corripere manifeste, etiam extra iudicium, si crimen eius publicum & manifestum extiterit. quod patet per exemplum de beato Paulo, qui beatum Petrum in publico reprehendit, sicut lib.5.cap.2. probatum extitit. quod etiam expresse Clemens, vt legitur 2.*quæst.7. cap. sacerdotes*, asserere videtur aperte, cum dicit: *sacerdotes & alii Ecclesiæ ministri omnesque plebes Episcopos suos diligere debent; & eorum præceptis obedire, etiamsi ipsi aliter (quod absit) agant, quam debeant, nisi in fide errauerint.* cui Eusebius Papa *eisdem causa & q. cap. oues*, videtur concordare, cum dicit: *oues quæ suo pastori commissæ sunt, eum nec reprehendere nisi à fide exorbitauerit, nec vllatenus accusare possunt.* Ex quibus verbis colligitur manifeste, quod si Papa à fide errauerit, licet cardinalibus & aliis ipsum corrigere & arguere & reprehendere manifeste. & ita verba Innocentii & Glossæ superius allegata non debent intelligi, cum prælati crimine hæreticæ prauitatis sunt infecti.

Discip. Prosecuti sumus vnam probationem, qua patet, quod tacens quando potest prohibere diffinitionem hæreticalem Papæ est fautor prauitatis hæreticæ. nunc alias allegationes, si tibi occurrunt, adducas.

Mag. Non minus peccat, nec minus est fautor hæreticæ prauitatis ille, qui tacet, cum potest prohibere diffinitionem hæreticalem Papæ, quam ille est fautor iniectionis manuum violentæ, qui talem violentiam prohibere potest & non facit. sed qui potest prohibere talem violentiam & non prohibet est fautor iniectionis & eandem pœnam incurrit cum illo. ergo qui tacet cum potest prohibere contradicendo, reclamando vel reprobando diffinitionem hæreticalem Papæ, est fautor hæreticæ prauitatis: quia est fautor hæreticalis diffinitionis seu declarationis Papæ. Maior licet euidens videatur, tamen probatur sic. Non minus tenentur requisiti super diffinitione hæreticali facienda defendere catholicam veritatem, quam quicunque teneantur clericos defendere: imo multo fortius & efficacius aut animosius defendenda est veritas orthodoxa, quam quicunque clericus vel prælatus. ergo non minus peccant illi qui tacendo non defendunt fidem, quam ille qui clericum non defendit.

Minor probatur auctoritate Innocentii tertii, qui, vt habetur extra de sententia excom. cap. quantæ, ait: nun autem solos violentiæ huius auctores aliquorum præsumptio extimet puniendos, & fauentes & consentientes pari pœna plectendos catholica condemnat auctoritas, eos delinquentibus fauere interpretans qui cum possint manifesto facinori desinunt obuiare.

Discip. Glossa intendit, quod hoc debet intelligi de prælatis.

Mag. Alii dicunt sic: Glossa recitat ibi, quod de omnibus debet intelligi. sed quicquid sit de hoc, argumentum stare videtur. Nam nullus prælatus magis obligatur defendere clericum (præsertim sibi subditum) quam quilibet Christianus tenetur defendere fidem suam, cum potest. si ergo prælatus, qui clericum non defendit, interpretatur fautor violentiæ talis: multo magis qui non defendit fidem suam, cum potest, contra diffinitionem hæreticalem Papæ, interpretandus est fautor diffinitionis huiusmodi.

Discip. Si omnes rationes, quæ in scripturis possunt fundari authenticis, induceres ad probandum, quod talis tacens est fautor talis diffinitionis, & prolixe tractares, opus nimis prolixum efficeres. ideo absque formatione rationum aliquas auctoritates, ex quibus sumi valeant argumenta, ad conclusionem præfatam coneris allegare.

Mag. Ad hoc valere videtur auctoritas Hieron. qui, vt habetur *dist.86. cap. facientis*, ait: facientis proculdubio culpam habet qui cum potest corrigere, negligit emendare. Item dist. 83. sic legitur: mortem languentibus probatur infligere qui hanc (cum possit) non excludit. Item Innocentius, vt allegatum est supra dist.83. cap. error, ait: error cui non resistitur approbatur, & veritas cum minime defenditur opprimitur. Item Ambrosius, vt habetur dist. 86. cap. pasce, ait: quisquis enim pascendo hominem seruare poteris, si non paueris, occidisti. Item Leo Papa, vt habetur extra de hæreticis. cap 3. ait: Qui alios cum potest ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat. Item Iohan.8. vt habetur 22. quæst. 8. cap. præterea, ait: cum crimina, quæ potest emendare, non corrigit, ipse committit. Item Alexander tertius, vt habetur extra de homicidio. cap. sicut dignum, ait: qui potuit hominem liberare à morte, & non liberauit eum, occidit. ex quibus aliisque auctoritatibus quamplurimis consimilibus argumenta sumuntur ad probandum, quod quicunque reclamando, contradicendo, reprobando assertionẽ hæreticalem Papæ vel quocunque aliquo modo possunt eum retrahere, ne diffiniat hæreticam prauitatem, si tacent, sunt fautores hæreticæ prauitatis.

Discip. Quamuis vna ratione appareat nisus sis probare, quod consentiens Papæ consulendo, quod hæreticam diffiniat prauitatem, est fautor prauitatis eiusdem: adhuc tamen eandem conclusionem auctoritatibus vel si malueris rationibus nitaris ostendere. & quia idem videtur iudicium de consulente non tacite, sed expresse & cooperante diffinitioni hæreticali Papæ quantum ad hoc, quod si vnus est fautor hæreticæ prauitatis, & alius (cum vterque expresse consentiat) sufficit mihi, quod probes consentientem tali diffinitioni hæreticali esse fautorem diffinitionis eiusdem. & hoc vel rationibus vel auctoritatibus, vt tibi placuerit.

Magist. Sunt nonnulli dicentes, quod quia raro & pauci existimant hactenus summum Pontificem, qui diffinitiones seu determinationes hæreticales solenniter ediderit, paucæ vel nullæ auctoritates poterunt reperiri, quæ de huiusmodi diffinitionibus Papæ hæreticalibus & consen-

consentientibus eis loquantur expresse: multæ tamen inueniuntur, quæ quamuis de eis non loquantur nominatim, tamen in genere faciunt mentionem. & ideo videtur eis, quod in hac materia magis rationibus demonstratiuis ex patrum auctoritatibus deductis, quam nudis auctoritatibus oporteat conclusionem propositam comprobare.

DISCIP. Placet quod rationes adducas: sed an sint demonstratiuæ, vel sophisticæ, post hoc opus totum inquiram.

MAG. Vna ratione ad probandum: quod omnes consentientes siue cooperantes diffinitioni hæreticali sunt fautores hæreticæ prauitatis, sis contentus ad præsens. est autem hæc ratio. qui communicat alicui in crimine prauitatis hæreticæ, est fautor prauitatis eiusdem: quia communicans alicui in crimine fauorem eidem (quantum ad idem crimen) impendit. sed consentiens diffinitioni hæreticali Papæ siue consulendo siue cooperando communicat eidem in crimine diffinitionis hæreticalis. ergo est fautor prauitatis eius. Maior videtur manifesta, cum eadem pœna plectatur criminosus & communicans ei in crimine. *extra de sententia excommunicationis. cap. nuper. & cap. super.* Minor aperte probatur auctoritate beati Augustini, qui, vt habetur *23. quæst. 4. cap. à malo*, ait: *duobus modis te non maculat malum, si ei non consentias & redarguas, hoc est communicare, non consentire. Communicatur quippe quando facto eius consortium voluntatis vel approbationis adiungitur. neque ergo consentientes malis fiunt vt approbent: neque negligentes vt non arguant.* Ex quibus verbis clare colligitur, quod consentiens criminoso facto alicuius approbando vel volendo, & per consequens consulendo vel cooperando, communicat eidem. & ita consentiens diffinitioni hæreticali Papæ communicat eidem in crimine hæreticæ prauitatis. & hanc etiam minorem aperte insinuat beatus August. contra Donatistas, & ponitur *causa & quæst. prædict. cap. si quis catholica*, qui ait: *communio malorum non maculat aliquem participatione factorum sed consensione factorum.* Ex quibus verbis patet, quod qui consentit factis malorum in crimine, communicat eis.

CAP. XXXIII.

In quo tractatur, qua pœna sunt plectendi consentientes diffinitioni Papæ hæreticali.

DISCIP. Post prædicta dic, qua pœna consentientes diffinitioni hæreticali Papæ sunt plectendi, & an debeant hæretici iudicari.

MAG. Dicitur quod pœna hæreticorum sunt plectendi. nam consentientes & facientes pari pœna sunt plectendi. sed Papa determinans & diffiniens solenniter assertionem hæreticalem est hæreticus & pœna hæreticorum plectendus. ergo consentientes diffinitioni hæreticali suæ, pœna hæreticorum sunt plectendi. Maior sanctorum patrum auctoritatibus asseritur. ait enim Lucius Papa, vt habetur 17. q. 4. c. *omnes*: *non solum qui faciunt rei iudicantur sed etiam qui facientibus consentiunt. par enim pœna facientes & consentientes comprehendit.* Item Nicolaus Papa, vt legitur 2. q. 1. c. *notum*: *facientem & consentientem par pœna constringit.* Item Alexander tertius, vt legitur *extra de offici. delegati. cap. 1.* ait: *Agentes & consentientes pari pœna scriptura testimonio puniuntur.* Hoc etiam Gregor. *dist. 89. c. Tanta*, insinuat manifeste, vbi Gloss. super verbo, *excommunicatos*, ait; *non quod quandoque magis puniuntur consiliarii quam facientes.* hoc etiam dicto Gelasii Papæ, quod ponitur *di. 86. cap. duo*, aperte elicitur, cum ait: *Innocentius Papa Archadium Imperatorem, quia consensit quod sanctus Iohannes Chrysostomus a sede sua pelleretur, excommunicauit.* vbi dicit Glossa super verbo *consensit*, ait: *consentientem maiori pœna astringi quam facientem.* cui concordat Glossa 24. *quæst. 3. cap. qui aliorum*, dicens: *nota quod plus punitur consulens quam faciens* Ex quibus aliisque pluribus, probatur quod consentientes & facientes pari pœna sunt plectendi. quod ex verbis beati Pauli Roman. 1. accipitur, vt videtur, cum ait: *qui talia agunt digni sunt morte: non solum autem qui faciunt ea sed etiam qui consentiunt facientibus.* vbi dicit Gloss. *consentire est tacere cum possis arguere vel errorem adulando fouere.* si autem adulando fouere est consentire: multo magis consulere & cooperari est consentire. & per consequens consentientes & cooperantes diffinitioni hæreticali Papæ pari pœna sunt plectendi: & ita pœna hæreticorum feriri debent.

DISCIP. Ista maior, *consentientes & facientes pari pœna sunt plectendi*: non videtur vera de consentientibus consulendo tantummodo, quod Alexander tertius, vt habetur *extra de homicidio. cap. Sicut*, affirmare videtur, cum dicit: *qui vero se asserunt animũ regis inflammasse ad odium, vnde homicidium fuit secutum, dure & aspere, sed non seuere sunt puniendi*, sicut (supple) qui occidunt. ex quibus verbis videtur, quod inflammans & per consequens consentiens consulendo non ita punitur, sicut faciens. quod Glossa, *extra de officio delega.* asserit manifeste, dicens: *in secundo casu consilii minus punitur* (quam supple, faciens) plus tanquam negligens. Glossæ ergo, quæ dicunt, quod consulens plus punitur quam faciens, tam Alexandri tertii quam Glossæ vltime allegatæ repugnare videntur.

MAGIST. Respondetur, quod hoc regulare est, quod consulens & faciens pœna consimili puniuntur, vt si vnus est excommunicatus; alter est excommunicatus. & si vnus est suspensus, & alter similiter. quandoque tamẽ quantum ad aliquam circumstantiam pœnæ consimilis grauius punitur consulens quam faciens: & quandoq; e conuerso. & ideo quantum ad conclusionem propositam sufficienter ostenditur, quod consentiens constitutioni hæreticali Papæ pœna hæreticorum est plectendus.

Cap. XXXIV.

In quo probatur, quod prædicti consentientes hæretici sunt censendi. vbi etiam plures mouentur quæstiones circa idem.

DISCIP. Dixisti secundum opinionem prædictam, quod consentientes diffinitioni hæreticali Papæ siue consulendo siue cooperando, nō solum pœna hæreticorum sunt plectendi: sed etiam hæretici sunt censendi. ideo ad propositum, quod sunt hæretici, aliqua motiua non differas allegare.

MAGIST. Quod omnes consentientes consulendo, inducendo, suadendo, suggerendo diffinitioni hæreticali Papæ sunt inter hæreticos computandi, multis modis videtur posse probari. Primo sic: qui simili modo cum hæretico est culpabilis iudicandus, crimine hæresis est irretitus. hæc videtur nota de se. sed omnes consentientes diffinitioni hæreticali Papæ sunt cum Papa hæretico simili modo culpabiles iudicandi. hoc ex verbis Isidori, quæ recitat & probat, vt habetur 11. quæst. 3. qui consentit, colligitur euidenter, cum dicit: alius pater ait, si quis alterius errori consentit, sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum. ergo omnes consentientes, quod Papa asssertionem, quæ est hæretica, diffiniat & determinet, sunt hæretici cum Papa iudicandi.

Secundo sic: Qui alicui communicat in crimine, simili crimine est irretitus. sed consentientes, quod Papa diffiniat prauitatem hæreticam, communicat Papæ in crimine hæresis. ergo crimine hæresis inuoluitur.

Tertio sic: omnes credentes pertinaciter erroribus hæreticorum sunt hæretici reputandi. omnes autem consentientes, quod Papa solenniter diffiniat hæreticam prauitatem, sunt credentes pertinaciter errori Papæ. ergo sunt inter hæreticos computandi. maior ex verbis Gregorii, quæ ponuntur extra de hæreticis, excommunicamus, secundo, patenter habetur, cum dicit, vt allegatum est supra. credentes autem eorum erroribus hæreticos similiter iudicamus. minor claret: quia qui consentit errori, iudicandus est quod illi errori adhæreat. Quod etiam sint pertinaciter credentes, patet ex hoc, quod non solum consentiunt errori, quem Papa diffinit, sed etiam consentiunt pertinaciæ suæ, qua solenniter diffinit errorem. ergo non solum communicant Papæ credendo errorem: sed etiam sibi communicant in pertinacia. ergo pertinaces & per consequens hæretici sunt censendi.

Quarto: non minus est hæreticus reputandus, cuius consilio siue cooperatione crimen hæreticæ prauitatis committitur, quam ille est dicendus homicida, cuius consilio seu cooperatione homicidium perpetratur. sed ille, cuius consilio & cooperatione homicidium perpetratur, est homicida. ergo omnes consulentes & cooperantes, quod Papa diffiniat assertionem, quæ est hæretica, committunt crimen hæreticæ prauitatis: & per consequens sunt inter hæreticos computandi siue numerandi. Maior non videtur probatione aliqualiter indigere. minor auctoritate Augustin. quæ ponitur in *de pœnitentia dist. 1. cap. periculose*, videtur aperte posse probari, cum dicit: *periculose se decipiunt, qui existimant, eos tantum homicidas, qui manibus hominem occidunt, & non potius eos per quorum consilium, fraudem & exhortationes homines extinguuntur. nam Iudæi nequaquam dominum propriis manibus interfecerunt. Scriptum est enim: Nobis non licet interficere quenquam. sed tamen illis mors domini imputatur: quia ipsi cum lingua interfecerunt dicentes: crucifige, crucifige eum.* Ex quibus verbis patet, quod homicida censetur, qui consilio, exhortatione, & per consequens cooperatione hominem interfecit. cui Cœlestinus tertius, vt legitur, *extra de cleri. pugnantibus in duello. cap. hæreticus*, concordare videtur, cum dicitur: *homicidium tam dicto quam facto siue consilio aut defensione non est dubium perpetrari.* hinc Gloss. *extra de homicidio. cap. licet*, ait: *nota quod homicidium committitur, facto, consilio, defensione. 1. d. si quis non dicam.* quod ex scriptura diuina videtur trahere fulcimentum: cum etiam secundum scripturam sacram ille dicatur occidere, cuius intuitu quis occidit, vt legitur 3. Reg. 21. vxor Regis Achab, non ipse Achab, iussit occidi Naboth Iezrahelitam, vt vineam suam traderet regi: & tamen dixit Helias Propheta ad eum, *occidisti & possedisti.* patet ergo quod aliter quam manu potest quis committere homicidium: quia consilio & etiam præcepto & cooperatione. ergo & eadem ratione perfidia hæresis potest consilio perpetrari.

DISCIP. Nunquid secundum istos potest aliter dici hæreticus quam ille qui dicitur homicida, cuius consilio homicidium perpetratur.

MAG. Respondetur quod verius & magis proprie dicitur hæreticus ille, qui consentit diffinitioni Papæ hæreticali, quam ille dicitur homicida, cuius consilio homicidium perpetratur. nam ille qui solum consilio committit homicidium, non habet rationem completissimam homicidii: eo quod nequaquam manu interfecit: sed ille qui consentit diffinitioni hæreticali Papæ, nihil deficit de completissima ratione hæretici: quia ad completissimam rationem hæretici sufficit, quod quis pertinaciter adhæreat assertioni contrariæ catholicæ veritati. hæc autem ratio inuenitur ita in consentiente dictæ diffinitioni, sicut in Papa diffiniente, licet istam pertinaciam vnus ostendit vno modo, & alius alio modo. quia vnus diffiniendo, & alius diffinitioni consentiendo. & ideo ita proprie est vnus reputandus hæreticus, sicut alius. non autem ita est de homicidio, quia licet quis dederit consilium de homine occidendo, non propter hoc homo vere realiter occiditur.

Discip. Puto quod pro opinione prædicta fortiora motiua quam sint præscripta non est facile inuenire. ideo ad præsens sufficiant. & dic an in aliquo casu consentientes dictæ diffinitioni valeant excusari.

Mag. Respondetur, quod in nullo casu neque per ignorantiam neque per timorem mortis possunt excusari à peccato mortali. quod non per ignorantiam, patet per hoc, quod actui tam solenni sicut debet esse diffinitio summi Pontificis circa illa quæ spectant ad fidem nullus debet assentire: nisi sit certus certitudine sufficienti. de assertione autem hæreticali nullus potest esse certus, sicut nec potest esse certus de falso; tali diffinitioni nullus consentire debet.

Discip. Quid si credit se esse certum, quod talis diffinitio continet catholicam veritatem: licet in rei veritate doctrinæ catholicæ aduersetur?

Mag. Respondetur, quod non sufficit quod quis credat se esse certum, sicut ad excusandum Sarracenos & Iudæos non sufficit quod credunt leges & sectas suas esse bonas, nec ad excusandum hæreticos sufficit quod credant se esse certos, quod non obuiant catholicæ veritati. quilibet ergo qui vult consentire diffinitioni Papæ debet esse certus, quod consonet catholicæ veritati: & non sufficit quod credat se esse certum: quia ignorantia iuris in hoc casu non excusat, licet forte attenuet.

Discip. Quare non potest quis consentiens diffinitioni hæreticali excusari à peccato mortali per timorem mortis?

Mag. Ad hoc respondetur, quod ideo minime excusatur, quia pro nullo metu debet quis peccatum mortale incurrere. de his *extra quæ vi metusve causa fiunt. cap. sacris 32. quæst. 5. ita ne.* quia, vt dicit Nicola. secundum quod legitur 31. *quæst. 3. Lotharius: cum nec occisores corporum sint timendi contra iustitiam homines impellentes, Saluatore dicente Matth. 10. nolite timere eos qui corpus occidunt: animam autem non possunt occidere.*

Discip. Nunquid per timorem mortis potest quis consentiens diffinitioni Papæ hæreticali excusari à perfidia hæreticæ prauitatis? Mag. Respondetur, quod timor mortis & forte grauium tormentorum excusaret consentientem à perfidia hæresis: sed timor perditionis bonorum & rerum & famæ seu cuiuscunq; rei temporalis minime excusaret, quin esset inter hæreticos computandus. Discip. Nunquid consentientes diffinitioni Papæ hæreticali omnibus pœnis (quibus Papa hæreticus) sunt plectendi.

Mag. Respondetur, quod vere & proprie sunt hæretici iudicandi. Discip. Nunquid cardinales consentientes tali diffinitioni sunt priuati potestate eligendi summum Pōtificem. Mag. Dicitur quod sic: quia sunt ipso facto, quod consenserunt, cardinalatus dignitate de iure priuati.

Discip. Quid si omnes consentirent præter vnum, nunquid ille vnus habet potestatem eligendi? Mag. Respondetur ꝙ sic: quia ius eligendi potest in vno solo remanere, vt notat Gloss. *de postulatione, gratum. & dt 7. si forte.* Discip. Quid si omnes electores cōsentirent diffinitioni tali? Mag. Dicunt quod in hoc casu potestas eligendi summum Pontificem deuoluitur ad Romanos alios præter Cardinales vel ad omnes vel ad aliquos tantum. Discip. De hac materia te interrogabo sollicite in tractatu *De gestis circa finē altercantium contra fidem catholicam.* ideo ipsa dimissa dic, an aliquis consentiens diffinitioni hæreticali Papæ esset eligibilis in summum Pontificem. Mag. Respondetur quod non: quia nullus hæreticus est eligibilis in summum Pontificem. crimen enim hęresis electo in Papam potest opponi, vt notat Glossa *extra de electione, licet.* Discip. Dic, quid esset faciendum Cardinalibus & aliis requisitu à Papa hæretico, vt suæ diffinitioni hæreticali præbeant consensum. Mag. Respondetur, quod vel debent de necessitate salutis publice & manifeste contradicere, reclamare & pro viribus obuiare, vel si videatur eis expediens, possunt publice vel occulte fugiendo ad loca tutiora se conferre, vt fortius & efficacius perfidiæ Papæ hæretici resistere valeant.

Cap. XXXV.

Vsque ad 42. tractat de Episcopis & Prælatis Ecclesiæ fautoribus hæreticæ prauitatis. & primo de diuulgantibus doctrinam Papæ hæretici. & ponuntur tres opiniones secundum ordinem.

Discip. Quia probabiliter æstimo, quod si vnquam aliquis Papa futurus temporali vallandus potentia, & qui plurimos exaltabit ad ecclesiasticas dignitates, tabe infieetetur hęretica: non solum tertiam partem stellarum, sed forte mille partes ecclesiæ militantis traheret cauda sua in abyssum prauitatis hæreticæ, vt iuxta sententiam beati Gregor. *tolerabilius tanta mala si vnquam euenerint valeamus suscipere, si contra ipsa per prouidentiæ clipeum fuerimus præmuniti.* post prædicta de consentientib. quod Papa assertionem hæreticalē solenniter & manifeste diffiniat, volo de Christianis diuersorū statuum & graduū, quomodo doctrinę pestiferę Papę hęretici valeant fauere, interrogare ꝗ plura. ꝑpono inquirere sigillatim de Episcopis & Prælatis, de doctorib. & magistris, de religiosis & regib. principib. & publicis potestatib. & de dignitatib. & vltimo de laicis & simplicib. nullam potestatem habentibus coactiuam.

Incipiendo ergo ab Episcopis & Prælatis, quorū nomine Patriarchas & Archiepiscopos ac Abbates & alios maiores Prælatos comprehendo, Peto primo, vt discutias, an Episcopi & Præla-

ti prin-

ti principes & diuulgantes per se vel per alios doctrinam erroneam Papæ hæretici, sint fautores prauitatis hæreticæ reputandi.

MAGIST. Circa hoc possunt esse diuersæ sententiæ. vna quod scientes doctrinam Papæ veritati catholicæ obuiare:& eam per se vel per alios diuulgant & publicant, sunt fautores hæreticæ prauitatis & hæretici iudicandi. Si autem nesciunt eam veritati repugnare catholicæ, non sunt fautores hæreticæ prauitatis,& hæretici iudicandi. Primum probatur sic. illi sunt fautores hæreticæ prauitatis, qui scienter hæreticæ prauitati consentiunt non solum tacendo, sed etiam diuulgando, & vt teneatur, doceatur,& etiam defendatur opem dando. tales autem sunt Episcopi & Prælati, qui doctrinam Papæ hæretici prædictam diuulgant & publicant. ergo sunt fautores hæreticæ prauitatis.

DISCIP. Nunquid secundum istam opinionem tales censendi sunt hæretici? MAGIST. Respondetur quod sunt fautores hæreticæ prauitatis: quia in rei veritate prauitati hæreticæ fauent dando opem & operam, vt hæretica prauitas doceatur & teneatur: tamen non sunt hæretici, quia corde non credunt doctrinam, quam publicant esse veram. DISCIP. Quomodo probatur secundum.

MAGIST. Probatur hoc modo: omnes fautores hæreticæ prauitatis peccant mortaliter: quia fautoria hæresis cum puniatur graui pœna, puta pœna excommunicationis, est peccatum mortale. qui autem ignorant doctrinam Papæ hæreticam esse, & eam publicant & diuulgant per se & per alios, non peccant mortaliter. ergo non sunt fautores hæreticæ prauitatis. maior videtur manifesta. & minor probatur sic. qui præceptum superioris implet, quando tenetur, non peccat mortaliter. sed quando nescitur, an præceptum superioris sit iustum vel licitum, obediendum est præcepto superioris, teste Augustin. contra Manicheos, qui, vt habetur 23. *quæst. 1. cap. qui culpatur*, ait, *vir iustus si forte etiam sub rege & homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare, si vice pacis ordinem seruans: quod sibi iubetur vel non esse contra Dei præceptum certum est; vel verum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.* Ex quibus verbis colligitur, quod obediens præcepto superioris, quando non est certum præceptum eius esse contra præceptum Dei, non peccat. ergo qui publicat & diuulgat doctrinam Papæ, quam nescit esse contra catholicam veritatem, non peccat. & per consequens non est fautor hæreticæ prauitatis.

CAP. XXXVI.

In quo ponitur opinio secunda contraria secundæ parti seu conclusioni in capitulo præcedenti posita. & ibidem respondetur ad rationem factam cap. præcedenti pro secunda parte, quam ponit opinio.

DISCIP. Aliam sententiam tracta. MAG. Alia sententia est, quod omnes Episcopi & Prælati publicantes & diuulgantes solenniter coram sibi subiectis totam tenendam doctrinam erroneã Papæ hæretici, tanquam catholicam, sunt fautores hæreticæ prauitatis, siue sciant eam esse erroneam siue ignorent. hæc per rationem pro prima parte superioris sententiæ factam videtur aperte posse probari. Nam qui cõsentit dando opem vel operam, vt hæreticalis doctrina tanquam catholica doceatur & teneatur, est fautor hæreticæ prauitatis. sic sunt Episcopi & Prælati, qui per se vel per alios doctrinam erroneam Papæ hæretici tanquam catholicam publicant & diuulgant. ergo sunt approbati fautores hæreticæ prauitatis. minor euidens est. maior testimonio Pii Papæ ostenditur, qui, vt legitur *dist. 83. cap. quid enim prodest*, ait: *Quid enim prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti.* q. d. nihil. ergo nihil prodest, vt excusetur à fautoria hæresis ille, qui consentit dando opem vel operam, vt error Papæ tanquam catholicus diuulgetur. Secundo sic. non minus peccare videtur, qui non resistit errori, quam qui errorem diuulgat, & tanquam catholicum publicat. sed qui non resistit errori, censetur ipsum approbare, secundum quod per plures auctoritates. quarum aliquæ sunt allegatæ, aperte probatur. ergo multo fortius qui errorem publicat & diuulgat, tanquam catholicum, eundem approbare dinoscitur. qui autem errorem approbat, fautor erroris existit. ergo Episcopi & Prælati publicantes & diuulgantes doctrinam erroneam Papæ hæretici, eiusdem doctrinæ hæreticalis sunt fautores.

Tertio sic. qui aliis offendicula erroris præparat, fautor erroris est censendus. sed qui doctrinam Papæ erroneam publicat & diuulgat, præparat audientibus offendicula erroris. ergo fautor erroris est censendus. Quarto sic. ille, qui doctrinam nouam hæreticalem Papæ tanquam catholicam publicat & diuulgat, sequitur opiniones falsas & nouas. Sed qui consequitur opiniones falsas & nouas, non solum fautor hæresum, sed etiam hæreticus est censendus, teste August. qui ait, vt legitur 24. q. 3. c. hæreticus: *Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi & maxime vanæ gloriæ principatusq́ sui gratia, nouas vel falsas opiniones vel gignit vel sequitur*. ergo Episcopi & Prælati, præsertim si vt aliquod commodum consequantur à Papa, & vitent incommodum, opiniones falsas & nouas Papæ publicant & diuulgant, non solum fautores, sed etiam hæretici sunt censendi. Quinto sic: qui aliis est causa & occasio fauendi & adhærendi pertinaciter hæreticæ prauitati, videtur esse fautor prauitatis eiusdem, & sibi imputari debet. sed Episcopi & Prælati publicantes & diuulgantes doctrinam erroneam Papæ hæretici sunt aliis causa & occasio fauendi & pertinaciter adhærendi eidem doctrinæ

ctrinæ erroneæ [illegible] publicātes sunt fautores hæreticæ prauitatis: & si aliquando audientes eidem [illegible] pertinaciter adhærere præsumpserint, publicantibus & diuulgantibus imputari [illegible] maior patet: quia ita punitur, qui causam præstat, sicut ipse faciens, sicut notat Glossa *extra de homicidio. c. suscepimus.* quod etiam ex aliis sacris canonibus elicitur euidenter. quemadmodum [illegible] qui causam damni vel occasionem dat, damnum dedisse videtur, *extra de iniuriis & damno dato. c. vlt.* ita qui causam aut occasionem peccati dat, peccare videtur. qui ergo causam [illegible] fauendi & adhærendi doctrinæ erroneæ dat, peccat mortaliter. tale autem peccatum [illegible] ad tantorum vel crimen hæresis debere reduci. ergo talis est fautor hæreticæ prauitatis [illegible]quandus. DISCIP. Videtur quod hæc ratio non procedat. nam secundum August. vt [illegible] *23. q. 5. c. de occidendis*, sæpe bonum & licitum potest esse occasio mali, & tamen tale malum hab[illegible] aut facienti bonum ex quo prouenit imputari non debet. ergo quamuis ex promulgatione & publicatione doctrinæ Papæ audientes faueant & adhæreant pertinaciter eidem doctrinæ [illegible]neæ publicantibus imputari non debet. aliter enim sequeretur, quod nullus deberet [illegible] doctrinam erroneam coram aliis ad improbandum legere, vel etiam recitare: quia [illegible] posset contingere, quod aliqui audientes qui doctrinam huiusmodi nunquam [illegible], fauere eidem inciperent, & pertinaciter adhærerent. MAGIST. Ista ratio [illegible] vt nonnullis apparet refellitur. nam sicut ex dictis maiorum elicitur: si quis dat operam rei licitæ ac diligentiam debitam adhibet, ei minime imputatur, si aliquid mali inde acciderit. & in hoc casu loquitur August. in prædicto capitulo dicens: *absit vt ea quæ propter bonum & licitum facimus siper hac præter nostram voluntatem quicquam mali acciderit, nobis imputetur.* Si vero aliquis dat operam rei illicitæ, & debitam diligentiam non adhibet, si aliquid mali acciderit, sibi merito imputandum est, *extra de homicidio c. presbyterum. & c. continebatur,* & ex pluribus aliis sacris canonibus elicitur euidenter. Cum igitur qui doctrinam Papæ hæretici erroneam tanquam catholicam publicat & diuulgat, det operam rei illicitæ, & diligentiam debitam nequaquam adhibeat: si ex tali publicatione vel diuulgatione aliquis fauerit vel pertinaciter adhæserit doctrinæ erroneæ Papæ hæretici, publicanti & diuulganti non immerito imputatur. secus autem de illo, qui publicat vel legit ipsam & improbat: quia non dat operam rei illicitæ. & ideo si aliqui audientes ex malitia propria eidem doctrinæ fauerint vel pertinaciter adhæserint, publicanti & diuulganti imputari non debet.

DISCIP. Dic quomodo secundum istam sententiam ad rationem in contrarium factam in præcedenti capitulo respondetur.

MAGIST. Ad istam respondetur, quod quando quis implet præceptum superioris, de quo non tenetur scire, antequam impleat, quod est contra præceptum Dei, non peccat implendo. si autem tenetur scire, quod est contra Dei præceptum, peccat implendo, licet nesciat hoc esse contra præceptum Dei. quia quantum ad id, quod quis tenetur scire, ignorantia non excusat. prælati autem & episcopi antequam publicent & diuulgent diffinitionem Papæ, tenentur scire an sit consona vel dissona catholicæ veritati: nec (antequam sciant) hanc diffinitionē Papæ aliqualiter debent publicare tanquam catholicam. circa enim publicationem authenticam & solennem eorum, quæ ad fidem spectant, est cautela diligentissima adhibenda: quia si erratur in fide, nullum bonum (imo etiam mors pro nomine Christi suscepta) potest proficere ad salutem, & ideo nullus circa causam cuiuscunque maiorem debet adhibere cautelam, quam circa ea quæ ad fidem spectant. cum ergo nullus episcopus vel prælatus debeat quemquam subditum suum de crimine damnare, antequam diligenter inquisiuerit veritatem: multo magis nullam doctrinam debet solenniter publicare (tanquam catholicam) antequam aperte cognouerit, quod est consona catholicæ veritati.

DIS. Ad episcopos vel prælatos examinare non pertinet doctrinam Papæ sibi sub bullis transmissam, sed tantummodo iuxta mandatum Papæ eam debent eorum subditis publicare. MAG. Videtur nonnullis, quod hic omnino à veritate recedis. nam secundum canones in rebus maioribus est maior inquisitio & examinatio facienda *7 q. 2. c. vlt.* episcopi & prælati recipientes mandatum Papæ super prouisionibus clericorum & aliis rebus multo minoribus, quam sit catholica fides, sibi bullis missis licite examinant diligenter. quod eis esse licitum Alexander tertius asserit manifeste, vt habetur *ex [illegible] c. si quando*, qui ait: *si quando aliqua fraternitati tuæ dirigimus, quæ animum tuum exasperare videntur, turbari non debes.* & infra: *qualitatem negotii, pro quo tibi scribitur, diligenter consideres, aut mandatum nostrum reuerenter adimpleas, aut per literas tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam prætendas.* Ex quibus verbis colligitur, quod licet recipienti mandatum Papæ qualitatem negotii, pro quo scribitur, examinare & discutere diligenter. ergo multomagis si Papa scribit aliquid, quod tangit fidem, scripturam sacram examinare & discutere oportet diligenter. & si inueniatur in ea aliquid fidei obuians orthodoxæ, est nullatenus publicandum. DIS. Forte episcopi & prælati non sunt in scriptura diuina excellenter instructi [illegible] ad eos profunde scripturam scrutari non spectat. & ideo non debent doctrinam Papæ [illegible]tere. MAGIST. Dicunt nonnulli, quod hoc est principium periclitationis fidei [illegible] constituere episcopos & prælatos scripturarum diuinarum ignaros. quia iuxta sententiam Saluatoris, *si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.*

D.SCIP. De episcopis & prælatis non habentibus sacrarum literarum peritiam in tra-

ctatu *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* aliqua indagare studebo. nunc vero quomodo per istam sententiam ad auctoritatem August. respondere contingat, expone.

MAGIST. Dicitur quod August. loquitur de militante sub rege sacrilego, quando non tenetur scire an præceptum regis sit contra præceptum Dei: & cum hoc nescit. si vero mi-les ignorat præceptum regis esse contra præceptum Dei, & tamen tenetur scire, obediendo pec-cat. nam si rex præciperet militi, dicens, *interfice istum, quia colit Deum*, miles interficiendo peccaret. quia scire tenetur, quod nullus debet interfici propter hoc quod colit Deum.

Cap. XXXVII.

In quo ponitur tertia opinio medians inter duas præcedentes eas declarando.

DISCIP. Contingit ne aliter respondere ad interrogationem meam, *supra c. 35.* propo-sitam? MAGIST. Vna est sententia, quæ inter prædictas sententias aliquo modo media-re videtur: Quia distinguit de erronea doctrina Papæ hæretici. aut enim assertio est explici-te condemnata, vtpote quia sub propria forma est condemnata, vel quia est contraria alicui ve-ritati explicite approbatæ: qualis est omnis veritas in scriptura diuina & determinationibus ec-clesiæ assertiue contenta. aut assertio Papæ hæretici est solummodo implicite condemnata: qualis est omnis error, qui scripturæ diuinæ vel determinationibus ecclesiæ vniuersalis repu-gnat, cuiusmodi sunt multæ opiniones theologorum: qui circa ea, quæ ad fidem spectant, con-trarie opinantur. quare constat, quod vna contrariarum illarum est erronea, & hæresis saltem implicite condemnata. quia veritas contradictoria est saltem implicite approbata, eo quod o-mnis veritas catholica quantumcunque latens & multis incognita est per vniuersalem eccle-siam in genere etiam implicite approbata. Si assertio Papæ erronea est solum implicite con-demnata, diuulgantes eam & publicantes tanquam catholicam obediendo mandato Papæ, qui mandaret, quod talis assertio ab omnibus tanquam catholica teneatur, non sunt hæretici, nec fautores hæreticæ prauitatis, nec peccant mortaliter eam taliter publicando. quemadmodum theologi non peccant mortaliter docendo & tenendo assertiones, quæ in rei veritate sunt erro-neæ & hæreticales, quas tamen non sciunt nec tenentur scire esse erroneas. Si vero assertio Pa-pæ erronea est explicite condemnata, quia est contradictoria alicuius assertionis, quæ in scriptu-ra diuina vel determinatione ecclesiæ sub forma propria continetur, vel patenter omnibus, se-quitur ex assertione tali episcopi vel prælati, talem assertionem Papæ solenniter diuulgantes tan-quam catholicam sunt fautores reputandi hæreticæ prauitatis; quia nullam assertionem de-bent solenniter publicare, antequam constiterit eis quod non est hæretica explicite condemna-ta. & si hoc non possunt faciliter scire per seipsos, debent consulere peritos.

DISCIP. Quid si periti dicunt eis, quod talis assertio Papæ non est explicite condem-nata; sed est consona veritati.

MAGIST. Respondetur, quod non debet sufficere eis, quod periti hoc eis dicant solo verbo, sed debent petere ab eisdem peritis, vt eis euidenter ostendant, quod sit consona catho-licæ veritati. quod si hoc facere periti non potuerint, debent supersedere & assertionem Papæ er-roneam explicite condemnatam nullatenus publicare quemadmodum episcopi & prælati, quan-do considerant, vel etiam dubitant, quod mandatum Papæ est eis præiudiciale, ipsum deserunt adimplere: & quod adimplere minime teneantur, multis & fortibus allegationibus probare ni-tuntur. ergo multo fortius si assertio Papæ est consona catholicæ veritati, mandatum Papæ su-per tali publicatione facienda adimplere non debent: sed debent ostendere causas. quare tale mandatum implere non possunt. Si enim episcopi & prælati recipientes Papæ mandatum (quod eorum honori vel commodo temporali obuiare videtur) ipsum non implere tenentur, sed cum maxima diligentia allegare conantur, quod tale mandatum est præiudiciale; & ideo ad-implere non debent. Si vero recipiunt mandatum Papæ super aliquo, quod ad fidem spectat & non curant studiosissime per se & per alios indagare, an tale mandatum deroget quoquomodo honori diuino & fidei orthodoxæ: sed statim absque omni deliberatione sufficienti præcipitan-ter assertionem erroneam tanquam catholicam publicant & diuulgant: ostendunt aperte, quod ea quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. an enim per mandatum Papæ ab eorum diuitiis vel honore aliquid depereat diligentissime inuestigant. sed an per mandatum Papæ eorum fi-des catholica destruatur, penitus non attendunt. & ideo si diligentiam debitam non adhibent, & publicant solenniter hæreticam prauitatem, fautores hæreticæ prauitatis sunt censendi.

DISCIP. Non videtur licitum indagare, an sententia Papæ super aliquo, quod tangit fi-dem, sit consona veritati, quia si hoc esset licitum, liceret episcopis & prælatis de sententia Papæ super causa fidei disputare. quod non videtur verum; quia secundum Nicolaum Papam, vt legi-tur 17. q. 4. c. *nemini*: *nulli licet de iudicio sedis apostolicæ iudicare*, & per consequens nemini li-cet de eiusdem iudicio disputare. Tum quia de illius sententia in causa fidei, ad quam causæ fidei sunt vltimo deferendæ, non est licitum disputare. ille autem est Papa. ergo de sententia Papæ disputare non licet. MAGIST. Ista friuola reputantur. nam de sententiis iudicis & lite-

& literis summi pontificis tota die licite disputatur: & cum sollicitudine maxima examinantur, discutiuntur & videntur. Quod enim de sententia Papæ licite disputetur etiam in dubium reuoluendo, an sit iuste lata, probatur. nam de sententia, quæ potest retractari, & in melius commutari, teste Greg. qui vt habetur 35. q. 9. c. *apostolica*, ait: *Apostolica sedis sententia tanta super consilii moderatione concipitur, tanta patientia & maturitate decoquitur, tantaque deliberationis grauitate profertur, vt nec immutari necessarium ducat, nisi forte sic prolata sit, vt retractari possit vel immutari, si secundum tenorem præmissa conditionis existat.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod apostolicæ sedis sententia retractari potest & etiã immutari. cui etiam Innocentius Papa, *causa & q. prædictis, capitulo veniam*, concordare videtur dicens: *Veniam nunc ad maximum Fotinum, quasi ad quoddam thema, & quod mihi anxium est ac difficillimum maiorum meorum* (scilicet prædecessorum) *reuoluam* (hoc est, reuocabo sententias contra Fotinum) *Fuerat de illo quoque pacto* (id est aliqua fraude) *vt ipsi etiam communem iustis, aliquid vtique grauius constitutum. verum quoniam id quod per rumorem falsum, vt assertum, surreptum huic sedi & elicitũ per insidias demonstratur, quia res ad salutẽ redit, veniã tantum vobis hinc admittentibus post condemnationem more apostolico subrogamus, tantisque vestris assertionibus vobisque tam bonis tã caris non dare consensum omnibus duris rebus durius arbitramur.* Ex quib. colligitur, q̃ sententia summi pontificis retractari potest. quod Nicolaus Papa, vt habetur sequenti c. *sententiam*, asserit dicens: sententiam Romanæ sedis non negamus posse in melius commutari, cum aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum aut temporum seu grauium necessitatum dispensatione, quædam ordinare decreuerit. & infra: *quod tamen obseruandum est quando illa* (videlicet Romana ecclesia) *disertissima consideratione hoc fieri diligenter prospexerit.* Ex quibus colligitur, quod sententia Romanæ sedis potest retractari & in melius commutari. & per consequens licet de tali sententia disputare, quomodo etiam super literis & scripturis summi pontificis tota die coram iudice disputatur & etiam litigatur, nullus, qui lequitur, causas ignorat. ergo licet super sententia Papæ disputare. DIS. Causa, quare super rescriptis in literis summi pontificis licite disputatur, est: quia literæ sæpe per rescriptionem & falsas suggestiones impetrantur; quandoque etiam Papa multis ex causis decipi potest. vnde super talibus literis disputare licet. illa autem quæ emergunt contra fidem, & diffiniuntur per Papam, deliberatione maxima proferuntur, & super illis disputare non licet. MAGIST. Ex ista sententia putant nonnulli se per demonstrationem probare. Quod sententia Papæ super aliqua difficultate fidei lata est per peritos, ad quorum notitiam peruenerit cum maxima diligentia & studio examinanda, & super ea disputare licet. & si inuenta fuerit disputando contraria veritati est penitus respuenda, & omnimode reprobanda. Primo probatur sic. vbi est eadem causa, eundem debet habere effectum. causa autem, quare literæ Papæ, quæcunque sint, inspiciendæ diligenter ac videndæ & examinandæ sunt, & quare de eis disputare licet, & quare eis obedire in casu nequaquã oportet; & quia Papa potest decipi. si enim Papa nullo modo posset decipi, prædicta non licerent. sed Papa ita bene potest decipi circa ea quæ sunt fidei, sicut circa quæcunque alia. aliter enim Papa hæreticari non posset, cuius oppositum supra *libr. 5.* auctoritatibus, rationibus & exemplis multipliciter est ostensum. ergo literæ Papæ, quæ super aliqua difficultate fidei emanare noscuntur, diligentissime sunt videndæ & examinandæ, & de iis disputare licet. & si à quocunque prælato vel subdito, discipulo vel magistro, fuerint deprehensæ à fide recedere orthodoxa, sunt penitus respuendæ & efficaciter reprobandæ.

DISCIP. Quare ergo quotidie cernimus prælatos & alios de literis Papæ, quæ tangunt negotia tantum ecclesiastica, disputare, & omnes timent disputare de diffinitione Papæ super his quæ ad fidem pertinent orthodoxam?

MAGIST. Causa multiplex assignari potest. vna tamen præcipua assignanda est ad præsens, quæ est defectus zeli catholicæ veritatis & amor terrenarum diuitiarum & honorum. quia enim multi Christiani nihil asperum, nihil difficile, nullum periculum, nullam indignationem alicuius potentis, quem timent, volunt pro fide catholica sustinere, nec curant an fides proficiat aut deficiat. ideo nolunt disputare de diffinitionibus Papæ, quia eius indignationem timent incurrere. pro temporalibus autem diuitiis & honoribus labores & pericula sunt parati sustinere. ideo (quia ex disputatione de literis Papæ, quæ ipsorum tangunt negocia) sperant honores vel diuitias adipisci, vel saltem damnum vel periculum temporale euitare in disputatione de huiusmodi literis summi pontificis non verentur. & similiter si de disputatione super sententia Papæ hæretica honorem vel commodum sperarent, de ipsa disputare nullatenus formidarent.

DISCIP. Dic quomodo respondetur ad secundam, per quam probant, quod non licet alicui de sententia Papæ super fide catholica disputare.

MAGIST. Quod quamuis ad summum pontificem sunt causæ fidei deferendæ, quia tamen summus pontifex errare potest contra fidem, sententia eius super difficultate aliqua fidei Christianæ est studiosissime examinanda & diligentissime disputanda. & si per disputationem vel per aliquem modum fuerit deprehensa à veritate deuiare catholica, est penitus condemnanda, & tanquam hæretica reputanda exemplo catholicorum, qui vt colligitur ex decretis, di. 19. c. *secundum ecclesiæ. &* §. *quia ergo &c. Anastasius secundus*, diffinitionem hæreticalem Anastasii sollicite inspexerunt, & an esset consona catholicæ veritati quæsierunt attente, siue dis-

fpurando fiue alio modo, quam cum inueniffent contrariam fidei orthodoxæ tanquam hæreticam refpuerunt. & ita conftat quod de diffiottione Papæ antequam fciatur effe catholica, eft licitum difputare.

DISCIP. Omnes catholici abfque omni inquifitione debent fupponere, quod diffinitio Papæ fuper fide catholica fit confona fidei orthodoxæ. & Gregorius dicit, vt allegatum eft fupra, *apoftolica fedis fententia pracipue fuper hu qua fpectant ad fidem, tanta femper concilii moderatio ne concipitur, tanta patientia & maturitate decoquuur, tantaque deliberationis confilii grauitate proferiur, vt omnino recta fit credenda.* ergo omnes debent præfumere fententiam Papæ catholicam effe. quare eam examinare non debent; nec de ea difputare licet.

MAG. Ad hoc refpondetur, quod Gregorius loquitur de modo, qui feruari debet circa fententiam apoftolicæ fedis: & etiam qui (vt frequenter) feruatus eft. cum hoc tamen ftat, qood talis modus poffit omitti circa fententiam Papæ, quemadmodum Anaftafius fecundus talem modum circa fententiam fuam non feruauit. Et ideo quamuis fententia Papæ (maxime circa fidem) tanta confilii moderatione concipi debeat, tantaque matoritate patientiæ decoqui, & taota deliberarioois grauitate proferri, vt aotequam contrarium euidenter appareat, præfumi debeat confona veritati. quia tamen poteft errare contra fidem, poteft effe proprii fenfus, & prudentiæ ac fapientiæ propriæ nimis inniti, ac copiofitatis, præcipitationis, præfumptioois & temeritatis vicio laborare, non eft tam firmiter & tam certitudinaliter præfumendum pro fententia Papæ, quin debeat diligeoter examinari, difcuti & videri. & quando de ea (antequam non folom modo præfumptiue, fed etiam euidenter conftiterit qood à veritate oon deuiat) liceat difputare: quemadmodum de omnibus literis Papæ præfumendum eft, quod antequam conftiterit contrarium, quod eis oporteat obedire, non tamen debet ifta præfumptio effe violenta, vt noo liceat literas Papæ examinare & inueftigare follicite an eis oporteat obedire. Omnes ergo fententiæ quæ contra fidem & bonos mores poffunt emergere, examinandæ funt diligentiffime & probaodæ iuxta illud Apo. *omnia probate:* quod de illis, quæ dubia effe poffunt, debet intelligi.

DISCIP. Contra prædicta, vna mihi adhuc occurrit obiectio. videtur enim, quod epifcopi & prælati publicantes & diuulgantes doctrinam Papæ hæreticam non fint fautores hæreticæ prauitatis. imo etiam videtur, qood hoc poffuot facere abfque peccato mortali. nam minus eft prædicare & diuolgare folommodo doctrinam hæreticalem alterius, quam publicare & docere hærefim manifeftam alienam vel propriam. Sed abfque peccato mortali poteft q is ex igoorantia vel fimplicitate prædicare poblice & docere hærefim manifeftam, cuius c ntrarium in fcripturis facris reperitur expreffe, quia qoamuis publice quis prædicet vel doceat hærefim manifeftam (fi paratus eft corrigi) non eft hæreticus, & per confequen. non peccat mortaliter. ergo multo magis & fortius poffunt prælati publicare doctrinam Papæ hæreticalem abfque peccato mortali. & per coofequens abfque fautoria hæreticæ prauitatis.

MAGIST. Ad hoc refpondetur diftinguendo: quia aut doctrina erronea Papæ eft per ipfum foleoniter diffinita, & ab eo taoquam Papa determinata, aut ipfe Papa affertionem erroneam folommodo prædicat & docet, aut tacet & folenniter non diffinit. Item, aot affertio hæretica Papæ eft talis, quod epifcopi & prælati tenentur explicite credere contrariam veritatem: aut eft talis, quod oon tenentur explicite credere, fed folummodo implicite. Si itaque epifcopi & prælati poblicant & diuulgant folenniter per fe vel per alios diffinitiooem hæreticalem Papæ, funt faotores expreffe prauitatis hæreticæ. fi etiam publicant doctrinam Papæ hæreticalem, cuius cootrariam veritatem tenentur credere explicite, peccant mortaliter, & funt cenfendi fautores hæreticæ prauitatis. Si vero publicant aliquam diffinitionem hæreticalem Papæ feu aliquam affertionem hæreticalem, quam abfque diffinitione folenni pertinaciter tenet & afferit: & ipfi poblicantes contrariam tenentur credere explicite, peccant mortaliter, & funt ceofendi fautores hæreticæ prauitatis. Si vero non publicant aliquam diffinitionem hæreticalem Papæ, fed aliquam affertiooem eius hæreticalem, quam abfque diffinitione folenni pertinaciter tenet & afferit: & ipfi non tenentur explicite credere contrariam veritatem, non font cenfeodi fautores hæreticæ prauitatis, fed antea examinari debent follicite, an ex ignorantia vel fimplicitate vel pertinacia talem affertionem prædicant & diuolgant, & in hoc probantur publice prædicantes & docentes.

DISCIP. Quare qui diffioitionem Papæ hæreticalem publicant, funt fautores hæreticæ prauitatis; & poblice prædicantes hærefim manifeftam, vel doceotes non funt cenfendi fautores hæreticæ prauitatis, nec etiam peccare mortaliter?

MAGIST. Huius ratio affignatur talis. ficut maior deliberatio requiritur ad iuramentum, quàm ad fimplicem loquelam (& ideo grauius peccat periurus, quàm qui fimplici loquela mentitur) ita cum maiori deliberatione debet Papa folenoiter diffinire quàm abfque tali diffioitione folenniter docere vel etiam publice prædicare, & grauius peccat, fi affertionem contra fidem diffinit foleoniter, quàm fi abfq; tali diffinitione aliquid contra fidem publice prædicat vel docet. fi enim publice diffinit aliquid contra fidem, habetur pro tenente vltimata deliberatione affertionem fuam contra fidem. fed fi folummodo prædicat vel docet contra fidem, non habetur propter hoc pro tenente vltimata deliberatione affertionem fuam. &

ideo

ideo post prædicationem publicam examinandus est, an sit paratus corrigi vel non. si inueniatur paratus corrigi, non est hæreticus reputandus. si autem non est paratus corrigi, pro hæretico est habendus. sicut Papa grauius peccat aliquid solenniter diffiniendo contra fidem, quàm solummodo publice prædicando vel docendo: sic grauius peccat qui solennem diffinitionem hæreticalem Papæ prædicat & diuulgat, quam qui eandem assertionem vel consimilem solum modo publice docet vel prædicat. & ideo publicando diffinitionem hæreticalem Papæ est fautor hæreticæ prauitatis, sed non solummodo publicè prædicando. DIS. Quare non requiritur tanta deliberatio ad publice docendum vel prædicandum, quanta requiritur ad aliquid solenniter diffiniendum? MAG. Actus publice prædicandi & docendi est multo communior & pluribus conuenit, quam aliquid solenniter diffinire. sicut simpliciter loquela est actus multo communior quam iuratio. & sicut non requiritur tanta deliberatio ad simplicem loquelam, sicut ad iuramentum (quia sæpe est loquendum & raro iurandum) ita non requiritur tanta deliberatio, cum quis publice docet & prædicat: sicut cum Papa aliquid tanquam catholicum diffinit solenniter. & ideo quia iste actus diffiniendi solenniter determinando aliquid tanquam catholicum exerceri non debet, nisi deliberatio vltimata præcedat. & in hoc casu est error inexcusabilis: quia ad hoc consilium nullus debet accedere, nisi sit sufficienter certus, qualiter non potest aliquis esse de falso. & propter consimilem rationem nullus debet prædicare solenniter diffinitionem Papæ tanquam catholicam circa ea quæ tangunt fidem, nisi sit certus, quod est consona veritati. & ideo excusabilis est, qui solenniter publicat diffinitionem hæreticalem Papæ tanquam catholicam. secus est de illis, qui non sunt prælati, ad quos solennis publicatio non spectat. & ideo si legunt vel recitant coram aliis multis diffinitionem hæreticalem Papæ, quam nesciunt esse hæreticalem Papæ, non sunt ex hoc ipso fautores hæreticæ prauitatis reputandi.

CAP. XXXVIII.

In quo agitur de episcopis & ceteris prælatis permittentibus alios docere & prædicare assertionem Papæ hæreticam, vbi probatur multis auctoritatibus & rationibus, quod omnibus modis debent resistere, quia alias sunt fautores & grauiter peccant.

DISCIP. Postquam autem discreuisti de episcopis & prælatis diuulgantibus & prædicantib. solenniter doctrinam hæreticalem Papæ per se vel per alios, tracta de episcopis & prælatis, qui siue publicent solenniter doctrinam hæreticalem Papæ siue non sustinent & permittunt, quod doctrina Papæ erronea in suis diœcesibus & inter suos subditos publicetur & doceatur & teneatur. nec sequaces Papæ hæretici talia præsumentes corrigunt vel castigant. peto enim scire, an literati tales episcopos & prælatos reputant fautores hæreticæ prauitatis peccate mortaliter, & qua pœna sint plectendi. dic autem primo modo de culpa eorum. MAG. Quidam dicunt quod episcopi & prælati talia sustinentes aut sciunt aut scire tenentur, quod sequentes Papæ doctrinam erroneam contra fidem tenent & docent: aut nesciunt nec scire tenentur: quia forte sequaces Papæ hæretici ita occulte & secrete procedunt, quod eorum excessus ad notitiam prælatorum peruenire non possunt. Item aut assertio Papæ hæretici est condemnata explicite, aut tantum implicite. si talis assertio est hæresis implicite tantummodo condemnata, prælati siue sciant sequaces Papæ docere & tenere doctrinam Papæ hæreticam, siue ignorent, non sunt propter hoc, quod non corrigunt taliter tenentes & docentes, fautores prauitatis hæreticæ reputandi; quemadmodum prælati & episcopi licet sciant theologos in suis diœcesibus (circa ea quæ ad fidem spectant) contraria opinari (& per consequens sciunt quod alteri tenent & docent errores) quia non est possibile quod vtraque contradictoriarum sit consona catholicæ veritati: tamen non tenentur eos corrigere, si neuter docet errorem explicite condemnatum. Si autem assertio Papæ est hæresis damnata explicite, quia videlicet vel sub propria forma est ab ecclesia condemnata, vel eius contradictoria est expresse & patenter in scriptura diuina reperta, vel est expresse in determinatione ecclesiæ aperta, vel est apud omnes catholicos tanquam catholica diuulgata; puta si Papa assereret pertinaciter, vel solenniter diffiniret Christum non fuisse vere passum, aut nullam animam in inferno puniri, vel Christum non elegisse Iudam in apostolum, vel in Christo non fuisse duas voluntates, aut aliquid huiusmodi, in hoc casu episcopi & prælati, qui scirent vel tenentur scire sequaces Papæ tenere pertinaciter & docere doctrinam talem Papæ hæretici, essent fautores hæreticæ prauitatis, si sequaces Papæ hæretici minime coercerent. si autem nescirent, nec tenerentur scire, tales sequaces Papæ suos subditos taliter informare, nescirent eos esse tales, non essent fautores hæreticæ prauitatis.

DIS. Tantummodo tractes prædictam materiam de episcopis & prælatis scientibus, vel qui tenentur scire sequaces Papæ esse in suis diœcesibus, qui docent doctrinam Papæ explicite condemnatam, quando scilicet est rumor & fama de talibus.

MAGIST. Dicitur quod in hoc casu episcopi sunt fautores hæreticæ prauitatis, si huiusmodi docentes & tenentes doctrinam Papæ hæretici non coherent. Quod enim episcopi in

hoc casu damnabiliter peccent, multis sanctorum auctoritatibus videtur aperte posse probari. ait enim August. vt habetur *dist. 83. & c. nemo: ita episcopus qui talia non corrigit magis dicendus est canis impudicus quam episcopus.*

DISCIP. Sicut ad episcopos non spectat corrigere Papam: Ita nec sequaces Papæ. & ideo licet sequaces Papæ subditi episcoporum prædicent, doceant & teneant doctrinam Papæ hæretici hæreticalem, non sunt per episcopos cohercendi. MAG. Ista ratio putatur tam stulta, quod reprobatione non indiget: & tamen multipliciter reprobatur. Primo sic: quia ex hac ratione sequeretur, quod quamuis aliqui prædicarent, docerent & tenerent fidem Christianam esse falsam, & Christum fuisse prophetam falsum: non essent per episcopos corrigendi, sed tolerandi. Quod autem hoc absurdum sequatur, patet aperte. quia possibile est, quod aliquis Papa futurus teneat & solenniter diffiniat fidem Christianam esse falsam, & Christum fuisse falsum prophetam: quia nescitur an Antichristus erit Papa futurus. si ergo episcopi non debeant corrigere sequaces Papæ hæretici, ipsi nō debent in hoc casu corrigere publice prædicantes & docentes fidem Christianam esse falsam, & Christum fuisse falsum prophetam. quod omnes au-tes ecclesiæ horrerent.

DIS. Si Papa hæretic⁹ tā enormiter deuiaret à fide, sequaces eius essent per episcopos cohercēdi & corrigendi. sed si erraret in aliis, non essent sequaces eius per episcopos corrigendi. MAG. Ista responsio videtur nulla: quia ita episcopi tenentur corrigere vnam hæresim explicite damnatam, sicut aliam. omnem enim hæresim damnatam explicite debent episcopi extirpare de suis diœcesibus. & per consequens omnes hæreticos docentes, prædicantes seu tenentes quamcunque hæresim damnatam explicite cohercere tenentur. quare sequaces Papæ hæretici quamcunque hæresim damnatam explicite prædicantes, docentes, seu manifeste tenentes, sunt per episcopos castigandi. quia idem videtur esse de magnis & de his quæ hæreses paruæ videntur. DIS. Improbasti vno modo responsionem meā ad auctoritatem beati August. improba aliter. MAG. Quod sequaces Papæ hæretici sint per episcopos corrigendi, ostenditur sic. propter prauitatem hæreticam Papæ nullus est à iurisdictione episcoporum exemptus. Sed prædicantes & docentes quamcunque hæresim damnatam explicite essent per episcopos castigandi, si Papa esset catholicus. ergo propter hoc, quod sunt sequaces Papæ hæretici, non sunt à iurisdictione episcoporum exempti, & per consequens ita sunt per episcopos corrigendi, sicut si non essent sequaces Papæ hæretici. Item sequaces Papæ non sunt magis exempti à iurisdictione episcoporum, quam ipsemet Papa hæreticus. Sed cum Papa hæreticus sit omni dignitate priuatus (eo ipso quod sit hæreticus) esset ratione delicti de iurisdictione episcopi, in cuius diœcesi moraretur, sicut superius multipliciter ostensum est. ergo sequaces Papæ hæretici sunt per episcopos cohercendi. DIS. Quid si episcopus attentaret corrigere sequaces Papæ hæretici, & ipsi ad Papam appellarent, nunquid episcopus appellationi tali deferre deberet. MAG. Respondetur quod tali appellationi esset minime deferendum: tum quia à correctione appellare non licet, nisi corrigens modum correctionis excederet: tum quia ad hæreticum appellare non licet. & ita appellationi quæ fit ad Papam hæreticum est minime deferendum. DIS. Quid si tales appellarent ad concilium generale. MAGIST. Respondetur, quod cum tales tenerent hæresim damnatam explicite, non esset deferendum appellationi eorum.

DISCIP. Alias auctoritates vel rationes ad conclusionem principalem adducas. MAG. Quod episcopi, qui tales sequaces Papæ hæretici negligūt castigare, damnabiliter peccent, & sunt fautores hæreticæ prauitatis, probatur per easdem auctoritates, quibus supra. *c. 32. & 33.* est ostensum, quod qui tacent, cum possunt crimen prauitatis hæreticæ corrigere, & qui consentiunt prauitati hæreticæ, sunt fautores hæreticæ prauitatis. quia quamuis auctoritates aliæ & consimiles possent de subditis intelligi, tamen principalius intelligendæ sunt de prælatis. præter illas etiam sunt multæ aliæ ex quibus euidenter ostenditur, quod prælati qui negligunt sequaces Papæ hæretici castigare damnabiliter peccant, & sunt merito inter fautores hæreticæ prauitatis computandi. Leo enim Papa vt habetur *dist. 86. c. 1.* ait: *Inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis sunt referendæ quam ad desides negligentesque correctores, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum austeriorem dissimulant adhibere medicinam.* ex quibus verbis infertur, quod culpæ sequacium Papæ hæretici docentium hæreses damnatas explicite in diœcesibus episcoporum ipsis episcopis sunt imputandæ, si sequaces Papæ hæretici negligunt castigare: imo fautores prauitatis hæreticæ sunt censendi: quia illi, qui nutriunt prauitatem hæreticam, sunt fautores prauitatis hæreticæ. tales autem episcopi (vt ex verbis colligitur) nutriunt prauitatem hæreticam, quæ est grauis pestilentia, dum austeram dissimulant adhibere medicinam. ergo merito fautores prauitatis hæreticæ sunt censendi.

Item Greg. vt legitur *dist. 43.* Ephes. ait: *Ephesiis Paulus dixit, mundæ sunt manus meæ à sanguine omnium vestrûm, non enim subterfugi quo minus annunciarem vobis omne consilium Dei. mundus ergo a sanguine eorum non esset, si eis Dei consilium annunciare noluisset. quia cum increpare delinquentes noluerit, eos procul dubio tacendo pastor occidit.* Ex quibus verbis dupliciter patet, quod episcopi, qui non corrigunt sequaces Papæ hæretici, damnabiliter peccant. primo: quia ille dam-

damnabiliter peccat, qui non est mundus à sanguine subditorum. sed episcopi negligentes coergere subditos sequaces papæ hæretici à sanguine eorum non sunt mundi: quia consilium Dei hoc est dictu catholicam veritatem non eis annunciant. ergo non sunt mundi à sanguine eorum: & per consequens damnabiliter peccant. Item, ille damnabiliter peccat, qui alios occidit. sed episcopi qui non corrigunt eos tacendo occidunt, secundum sententiam beati Gregorii. ergo damnabiliter peccant. Item, pastores qui gregem sibi commissum non defendunt à lupis crudeliter inuadentibus, damnabiliter peccant. sed episcopi & prælati si non corrigunt & cohercent sequaces papæ hæretici manifestas hæreses prædicantes & docentes ac tenentes, & ad tenendum alios inducentes, non defendunt gregem dominicum à lupis sibi commissum, sed teste Esa. propheta sunt *canes muti non volentes latrare*. sunt etiam iuxta vocem dominicam mercenarii, non pastores: quia veniente lupo fugiunt, dum sequaces papæ hæretici atrociter per prauitatem hæreticam greges sibi commissos conantibus iugulare sub silentio se abscondunt. ergo damnabiliter peccant: & merito (si greges sibi commissi prauitate inficiantur hæretica) est eis tandem infectio imputanda. Item, illi sunt per episcopos cohercendi, cum quibus nec ipsi nec subditi communicare debent. sed nec ipsi episcopi, nec eorum subditi communicare debent cum hæreticis sequacibus papæ hæretici, *34. quæst. 3. c. illud. & c. clericus. & c. cum quibus*; quia excommunicati sunt, *extr. de hæreticis, absoluendam, & c. excommunicamus*. ergo sequaces papæ hæretici sunt per episcopos cohercendi.

Quinto, principaliter videtur posse probari eadem conclusio, sic. Putridæ carnes sunt à corpore resecandæ per illum qui corporis curam gerit: ne totum corpus penitus corrumpatur. & similiter ouis scabiosa & morbida repellenda est à caulis per illum qui curam caularum gerit ne totus grex inficiatur: teste Hieronym. qui, vt habetur. *24. quæst. 2. c. resecanda*, ait: *Resecandæ sunt putridæ carnes & ouis scabiosa à caulis repellenda est, ne tota domus massa & corpus & pecora ardeat & corrumpatur & putrescat & intereat. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est*. sed sequaces papæ hæretici sunt putridæ carnes reliquas partes corporis corrumpentes & sunt oues scabiosæ & morbidæ inficientes gregem, teste Hieronym. qui, vt legitur di. *45. capi. illud*, ait: *Sicut ex vna oue morbida vniuersus grex inficitur: sic etiam ex vno fornicante vel alius quodcunque scelus committente* (& per consequens vno hæretico doctrinam papæ hæretici publice prædicante) *plebs vniuersa polluitur*. ergo sequaces papæ hæretici tanquam putridæ carnes & oues scabiosæ sunt per episcopos à corpore resecandi, & à caulis fidelium repellendi.

Sexto, episcopi & prælati voce prophetica iubentur ab omnibus malis spiritualiter recedere & exire, & eos omnino non tangere, teste Esa. qui. *52. c. recedite*, ait: *recedite, exite inde, pollutum nolite tangere*. quod exponens beatus August. in lib. *de verbis domini*. & habetur *23. quæst. 4. cap. 1.* ait: *tolerandi sunt quidem mali pro pace, nec corporaliter ab eis recedendum est, sed spiritualiter*. & idem, vt habetur *causa & quæst. prædictis, c. ecce*, inquit: *dicit propheta, recedite & exite inde, ne immundum tetigeritis quoquomodo. ergo malos pro pace tolerabimus, à quibus exire & recedere iubemur, ne tangamus immundum. istam recessionem spiritualiter intelligimus*. Ex quibus verbis patet aperte, quod prælati ab vniuersis malis spiritualiter tenentur recedere. cum igitur à sequacibus papæ hæretici spiritualiter non recedunt, nisi eos corrigendo & cohercendo, si possunt: ergo episcopi & prælati sequaces papæ hæretici debent corrigere & arcere. quod autem episcopi & prælati spiritualiter non recedant à talibus sequacibus, nisi cum eos (quando possunt) corrigunt & castigant, patet aperte per beatum August. qui, vt habetur. *23. quæst. 4. c. ecce*, ait: *spiritualiter autem exire est facere quod pertinet ad correctionem malorum quantum licet pro gratia cuiuslibet salua pace*. & infra: *hoc ergo est ore non parcere, immundum non tangere, voluntate non consentire*. Item, vt habetur *causa & quæstione prædictis, c. ecce*, ait: *clamamus nos & dicimus vobis, recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis, scilicet tactu cordis tantummodo, non corporis. quid est enim tangere immundum, nisi consentire peccatis: quid est enim exire inde, nisi facere quod pertinet ad correctionem, quod pro vniuscuiusque gratia atque persona salua pace fieri potest*. & infra: *quicquid inter nos malorum esse noscitis. quantum potestis, improbate vt corde recedatis, redarguite vt exeatis mente, & nolite consentire, immundum ne tangatis*. Item idem August. vt habetur *causa & quæst. eisdem. c. recedite*, ait: *quid est etiam exire inde: si facere quod pertinet ad correctionem malorum quantum pro vniuscuiusque gratia atque persona salua pace fieri posset, displicuit tibi quod quisque peccauerat: non tetigisti immundum, redarguisti, corripuisti, monuisti, adhibuisti etiam (si res exigit) congruam & quæ veritatem non violet disciplinam, exisisti inde*. & infra: *hoc est exire inde, hoc est immundum non tangere, & voluntate non consentire, & ore non parcere*. ex quibus verbis, vt videmus, colligitur euidenter, quod à malis quibuscunque & per consequens à sequacibus papæ hæretici prælati spiritualiter non recedunt, nisi faciant quod spectat ad correctionem eorum: nisi ore non parcant, nisi redarguant, nisi corripiant, nisi moneant, & quando possunt congruam adhibeant disciplinam. quare patenter infertur, quod sequaces papæ hæretici sunt per episcopos & prælatos arcendi.

DISCIP. Ex prędictis verbis Aug. colligitur, quod sequaces papę hęretici, quando salua pace nequeunt coherceri, sunt æquanimiter tolerandi. ergo non est semper necesse, quod episcopi & prælati eos corrigant & castigent. MAGIST. Ad hoc dupliciter respondetur. Primo, quia secus est

de crimine hæresis, & de aliis minoribus, quia hæretici totam salutem nituntur extinguere. & id-
eo ipsis resistendum est etiam vsque ad mortem, quia in decretis 7. q. 1. c. aduersitas, § hic tunc, vel
§. cum vero, sic legitur: cum vero non prælatorum tantum sed totius ecclesiæ salus impugnatur (scilicet fides)
necesse est vt ex aduerso ascendant, & in die belli seipsos vt murum opponant pro domo Dei, & animas suas pro om-
bus suis ponant, vt exemplo suæ passionis attendant, quos sermone doctrinæ diutius confirmare non valent. Ex
quibus verbis colligitur, quod cum sequaces papæ hæretici totius ecclesiæ salutem quærunt de-
struere, fidemque impugnant, necesse est quod prælati se eis opponant etiam vsque ad mortem
resistendo, & quantum vires suppetunt compescendo. Vnde cum hæreticis nullo modo in da-
mnum fidei est pax habenda. pro istis enim dicit Christus Matth. 19. nolite arbitrari quia venerim
pacem mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. & Luc. 12. Putatis quia pacem veni mittere in
terram, non dico vobis, sed separationem. Ex quibus verbis colligitur, quod cum hæreticis non est pax
habenda, vt propter eam prælati ab eorum correctione desistant. Aliter dicitur, quod vbi cerne-
rent episcopi euidenter, quod de cohertione hæreticorum nullus fructus neque fidei neque fi-
delium proueniret, & grauis oriretur catholicorum turbatio, episcopi possent à correctione ces-
sate ad tempus. quod intelligendum est non tantum respectu sequacium papæ hæretici, sed re-
spectu quorumcunque hæreticorum. & ita æqualiter omnino coerceri debent sequaces papæ
hæretici, sicut sequaces imperatoris hæretici vel alterius diuitis & potentis. vbi enim prælati vi-
derent, quod ex cohertione sequacium imperatoris hæretici graue fidei periculum immineret,
absque omni fructu possunt à correctione cessare. Ita est etiam sciendum, vt videtur, de sequaci-
bus papæ hæretici vel imperatoris, vel propter aliquam aliam causam, quæ ita reputari potest in
sequacibus imperatoris hæretici, sicut papæ. nec ratione imperii, nec ratione regni est cessan-
dum à cohertione papæ hæretici, sed ratione periculi, vel propter aliquam aliam causam, quæ ita
reperiri potest in sequacibus papæ hæretici vel imperatoris hæretici, ratione cuius licet quando-
que abstinere.

DISCIP. Prolixitatem quantum possumus enitemus, auctoritates tam scripturæ diuinæ
quam sanctorum patrum, ex quibus possunt accipi argumenta ad probandum eandem conclu-
sionem, allega, rationes ab eis non formando.

MAGIST. Pro hac conclusione exhortari videtur Esa. 45. c. dicens: clama ne cesses, quasi tu-
ba exalta vocem tuam & annuncia populo meo scelera eorum & domui Iacob peccata eorum. Item Hiere. 23.
scribitur: ve pastoribus qui dispergunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit dominus. & post: vos dispersistis
gregem meum & eiecistis eos & non visitastis eos. Item Ezech. 24. sic loquitur: ve pastoribus Israel, qui pasce-
bant semetipsos, nonne greges à pastoribus pascuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini. & quod crassum
erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. quod infirmum fuit, non consolidastis. & quod ægrotum e-
rat, non sanastis. quod fractum est non alligastis. & quod abiectum est non reduxistis, quod perierat non quæsi-
stis, sed cum austeritate eis imperabatis, & cum potentia dispersa sunt oues meæ eo quod non esset pastor, & factæ
sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, sequacium scilicet papæ hæretici totam fidem deuastan-
tium orthodoxam. Item Threnorum secundo: prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant
iniquitatem tuam, vt te ad pænitentiam prouocarent. Item prælati huiusmodi increpantur Ezech. 13.
cum dicit dominus: non ascendistis ex aduerso, neque posuistis vos murum pro domo Israel, vt staretis in præ-
lio in domo domini. & 33. c. sic habetur: Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccinam,
& populus non custodierit se, veneritque gladius, & tulerit de eis animam, ipse quidem in iniquitate sua captus
est: sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Item Exod. 22. maleficos non patieris viuere. Item
Deuto. 13. Si surrexerit in medio tui propheta &c. quære supra lib. 6. c. 99. Item ibidem: Si tibi voluerit
persuadere frater tuus. quære vbi prius. Item ibidem: Si audieris in vna vrbium tuarum, & cætera, quære
vbi supra. Item Deu. 16. cum reperti fuerint &c. quære vbi prius. Hier. 3. dicit dominus dabo vobis pa-
stores iuxta nomen meum & pascent vos doctrina & scientia. & Hiere. 6. Pascite vnusquisque eos qui sub manu
sua sunt. item Mala. 2. labia sacerdotis custodiunt sententiam &c. Et Ezech. 3. Si dicente me ad impium mor-
te morieris non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia & viuat, ipse impius in iniqui-
tate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. & ad Tit. 1. oportet episcopum sine crimine esse
& prius amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana
& eos qui contradicunt arguere. & post: increpa illos dure, vt sani sint in fide. Item primo Corinth. 5. au-
ferte malum ex vobis ipsis. Item infra ad Ti. 3. peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.
Item ad Gala. 2. cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

DISCIP. Sufficiant istæ auctoritates ex diuinis scripturis acceptæ: ideo aliquas auctoritates san-
ctorum patrum ad eandem conclusionem adducas. MAGIST. Huic Hieron. consentire vi-
detur, cum dicit in prologo Bibliæ: sancta quippe rusticitas solum sibi prodest. & quantum ædificat ex vita
merito ecclesiam Christi, tantum nocet si destruentibus non resistat. Item Innocentius 39. vt legitur extr.
de simonia. c. licet Heli, ait: licet Heli summus sacerdos in se bonus existeret, quia tamen filiorum suorum ex-
cessus efficaciter non corripuit & in se pariter & in ipsis animaduersionis diuinæ vindictam accepit, dum filiis
eius in bello peremptis est, & ipse corruens de sella fractis ceruicibus expirauit. ad corrigendos ergo excessus
subditorum tanto diligentius debet prælatus assurgere, quanto damnabilius eorum offensas de-
sarit incorrectas. Et illa vltima sententia sub eodem verbo ponitur ext. de accusationibus qualiter &
quando. Item idem ext. de officio iudicis ordinarii. c. irrefragabili, in consilio generali ait: irrefragabili
consti-

constitutione sancimus, vt ecclesiarum prælati ad corrigendum subditorum excessus, maxime clericorum & formandos mores prudenter ac diligenter intendant, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur. vbi Gloss. di. 11: *durum verbum est illud prælatis negligentibus subditorum correctionem.* Item Anacletus scribens aeriuncdis, vt legitur. 83. *di. cap. nihil*, ait: *nihil illo pastore miserius, qui luporum gloriatur laudibus, quibus si placere voluerit atque ab his amari delegerit, erit & hinc ouibus magna pernicies. nullus igitur pastorum placere lupis & gregibus ouium potest.* Item papa Nicolaus, vt legitur *di. 43. cap. dispensatio*, ait: *Dispensatio est nobis cœlestis seminis iniuncta. væ si non sparserimus, væ si tacuerimus. quod cum electionis vas formidet, & clamet, quanto magis cuilibet exiguo metuendum est. metuendum isti ergo, si non leue discrimen incumbit pontificibus siluisse quod congruit* &c. Item Gregor. vt legitur *di. 43.* ait: *sicut incauta locutio in errorem detrahit, ita indiscretum silentium eos qui erudiri poterant in errore derelinquit. sæpe namque doctores rectores improuidi humanam amittere gloriam formidantes loqui libere recta pertimescunt.* cui concordat Hieronym. vt legitur *di. 41. cap. sed illud*, dicens: *sed illud non otiose transcurrendum est, quod vno peccante ira Dei super omnem populum venit, hoc quoque accidit, quando sacerdotes qui populo præsunt erga delinquentes beniuoli videri volunt & illi verentes peccantium linguas ne forte de eis male loquantur sacerdotalis seueritatis immemores nolunt complere, quod scriptum est: peccantem coram omnibus argue.* & infra: *dum vni parcunt, vniuersa ecclesia moliuntur interitum, quæ est ista misericordia, quæ ista bonitas, vni proficere & omnes in discrimen adducere?* Item Anacletus, vt legitur *di. 43. c. scimus*, ait: *Scimus autem multos ob illud insistare doctores suos vt eos perdant & placita propria voluntatis adimpleant: non propterea tamen doctores inquantum vires suppetunt à recta æmulatione & bona intentione recedere debent, scientes quia beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* Item Leo papa, vt habetur. 24. *quæst. 3. illud sane*, ait: *illud sane plurimum mihi displicere significo, quod interdictionis tuæ clerici quidam esse dicuntur, qui aduersariorum conueniant prauitati & vesania vasis misericordia vasa mistificantur, quibus inuestigandis & seueritate congrua cohercendis debet diligentia tua vigilanter insistere, vt his quibus prodesse non poterit correctio, non parcat abscisio. oportet enim vos euangelici meminisse mandati, quod ab ipsa veritate præcipitur, vt si vos oculus aut pes aut dextra scandalizauerit manus, à compage corporis auferatur, quia melius sit his in seculo carere membris, quam cum ipsis in æterna supplicia ire. nam superflue extra ecclesiam positis resistimus, si ab his qui intus sunt in eis quos decipiunt vulneramur, abscienda prorsus pestifera hæc à sacerdotali vigore patientia est, quæ sibimet peccatis aliorum parcendo non parcit.* Item Greg. in Registro, vt legitur *extr. de regulis iuris. c. quamuis*, ait: *non potest esse pastorum excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit.* Item Cornelius, vt habetur *di. 47. c. quo ad nos pertinet*: *Conscientia nostra conuenit semper dare operam, ne quis culpa nostra de ecclesia pereat.*

DISCIP. Plures allegasti auctoritates, ex quibus accipere nescio argumentum ad probandum, quod episcopi & prælati debent cohercere sequaces pseudopapæ hæretici. quare da mihi vias, quibus auctoritates ad propositum valeam applicare.

MAGIST. Tribus propositionibus tanquam certis suppositis, satis potest conclusio suprascripta ex auctoritatibus allegatis inferri: quarum prima est hæc, quod non minus deberent episcopi & prælati corrigere hæreticos sibi subiectos, quam alios criminosos. Secunda est, quod omnes prælati & episcopi omnes sibi subditos hæreticos vel catholicos debent per se vel per alios non criminosos de veritate fidei informare, *extra, de officio iudi. or. inter cetera*, quod maxime veritatem habet, quando hæretici greges prælatorum à veritate nituntur auertere. Tertia est, quod sequaces papæ hæretici propter hoc à iurisdictione episcoporum & prælatorum minime sunt exempti, cum ipsemet papa hæreticus propter hoc, quod fit hæreticus, iudicio catholicorum reddatur subiectus.

Cap. XXXIX.

In quo determinatur, qua pœna sint plectendi episcopi & prælati, si subditos suos sequaces papæ hæretici non correxerint.

DISCIP. Nunc mihi apparet, quod ex omnibus auctoritatibus tam scripturæ diuinæ quam sanctorum patrum præscriptis scio sumere argumentum ad probandum, quod episcopi & prælati sequaces pseudopapæ hæretici cohercere tenentur, si possunt. ideo nunc dic, qua pœna si episcopi & prælati subditos suos sequaces papæ hæretici neglexerint cohercere, sint merito percellendi.

MAGIST. Respondetur, quod sint excommunicationis vinculo alligati, & ab officio suspendendi, & ab episcopali officio & ab omni alio deponendi. quod sint excommunicationis vinculo innodati, patet: cum sint fautores hæreticorum, quos non corrigunt & castigant, cum debent, & etiam hæreticæ prauitatis, quam de suis iurisdictionibus non extirpant. tales autem fautores sunt excommunicationis sententia innodati, *extra, de sententia excommunicationis, nouerit.* & *extra, de hæreticis, excommunicamus.* sunt etiam ab officio suspendendi, quia non minus ab officio est suspendendus, qui nõ impugnat hæreticos sequaces pseudopapę hæretici, quam qui non impugnant fornicatores. sed qui non impugnat fornicatores, est ab officio suspendendus, teste Gregor.

qui,

qui, vt legitur *dis. 83. c. si quis*, ait: *Si quis episcopus fornicationem presbyterorum, diaconorum vel crimen in-* *cestus in parochia suo precio vel precibus interueniente concesserit, vel commissum auctoritate officii non impugnauerit, ab officio suspendetur.* ergo episcopus, qui hæreticos sequaces papæ hæretici nu.. .. .. gnoi, .. ul- go fortius est ab officio suspendendus. Quod vero episcopi, qui tales non cohercent, sunt ab epi- scopali officio deponendi, testatur concilium generale sub Innocentio. 3. celebratum, in quo, vt habetur *extra, de hæreticis. c. excommunicamus*, sic legitur: *Si quis autem episcopus super expurgando de sua diœcesi hæretica prauitatis fermento negligens fuerit vel remissus, cum id certis indiciis apparuerit, & ab episco- pali officio deponatur, & in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit & possit hæreticam confundere pra- uitatem.* Quibus verbis clare videtur asserere, quod episcopus negligens suam diœcesim de pra- uitate hæretica expurgare est penitus deponendus. quare cum sequaces papæ hæretici à iurisdi- ctione episcoporum nullatenus sint exempti, episcopus, qui eos non cohercet, est omnino depo- nendus. DISC. Verba concilii generalis non sunt intelligenda de episcopo non cohercente se- quaces papæ hæretici, quia talis episcopus non est deponendus à papa, quia papa hæreticus talem episcopum magis confirmaret: nec ab aliquo alio archiepiscopo vel primate vel patriarcha, quia nullus eorum potest episcopum ab episcopali officio deponere. MAGIST. Respondetur, quod episcopus qui negligit sequaces papæ hæretici cohercere deponendus est à papa catholico, quandocunque fuerit canonice ad papatum assumptus. vnde accusandus est à catholicis coram papa catholico. & qui fuerit papa catholicus habet ipsum deponere. DISCIP. Quid facient in- terim subditi talis episcopi? MAGIST. Respondent quidam, quod subditi vitabunt ipsum tanquam hæreticum, & expectabunt papam futurum catholicum, qui deponet eum. idem facient de tali episcopo quod facerent de episcopo, qui propter abnegationem spontaneam fidei vel pro- pter occasionem alterius episcopi vel sacerdotis manifeste & publice incurreret excummunica- tionis sententiam.

CAP. XL.

In quo tractatur de modo inquirendi respersos prauitate hæretica, si papa hære- ticus efficiatur.

DISCIP. Dic breuiter & in summa, quid secundum priorem sententiam episcopis est agen- dum, si in suis diœcesibus sequaces papæ hæretici doctrinam eius erroneam prædicarent, do- cerent & tanquam catholicam diuulgarent. MAG. Respondetur, quod si episcopo per famam constiterit, quod papa in hæreticam inciderit prauitatem, dubitare debet, ne aliquis de grege suo perfidiam papæ sequatur. quia pusillanimes & ambitiosi, quorum magnus, imo forte infinitus est numerus, errorem capitis vel vt placeant vel vt non displiceant de facili amplectuntur, iuxta illud Eccl. 10. *secundum iudicem populi, sic & ministri eius. & qualis rector est ciuitatis, tales inhabitantes in ea.* iux- ta illud, quod scribitur. 6. q. 1. c. *sunt plurimi*, §. *verum*: *Capite languescente facile reliqua corporis mem- bra inficiuntur, sicut scriptum est. Omne caput languidum & omne cor mœrens à planta pedis vsque ad verticem capi.* &c. & ita papa labe hæretica maculato timendum est, ne populum labe consimili inficiat. quare cum episcopus officium gerit speculatoris, cuius est diligentissime circumspicere, ne hostes appropinquent, sollicite debet inquirere an fama de perfidia papæ hæretici contineat veritatem: & qua hæresi est infectus. qua comperta scrutari per se & per alios debet attente, qualiter fidei obuient orthodoxæ. quo facto consequenter inuestiget, an aliqui hæresim papæ in gregem suum introducere moliantur, præsertim si fama est, quod aliqui in sua diœcesi doctrinam papæ hære- tici imitantur, docent, publicant & prædicant & diuulgant, tanquam catholicam, & tenendam, iuxta præceptum Innocentii 3. qui, vt habetur *ext. de hæretic. c. excommunicamus*, ait: *Adiicimus in- super quod quilibet archiepiscopus vel episcopus per se aut per archidiaconum aut per alias idoneas & honestas per- sonas bis aut semel saltem in anno parochiam propriam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat: & ibi tres vel plures boni testimonii viros & etiam si expedire videbitur totam viciniam iurare compellat. quod si quis ibi- dem hæreticos sciuerit vel alios occulta conuenticula celebrantes seu à communi conuersatione fidelium, vita & mo- ribus decedentes, eos episcopo studeant intimare. ipse autem episcopus ad præsentiam suam conuocet accusatos, qui nisi ab obiecto reatu se purgauerint, vel si post purgationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiam, ca- nonice puniantur.* ex quibus verbis colligitur, quod si fama est, quod in aliqua diœcesi sint aliqui hæ- retici sequaces papæ, episcopus debet eos cum diligentia debita inuestigare, & contra eos proce- dere secundum quod ordo iuris requirit. si autem per se eos nequiuerit cohercere, auxilium inuocet brachii secularis. si enim prælatus ecclesiæ pro defensione pauperum postulare debet auxilium se- culare, vt legitur. 23. q. 3. *c. Maximianus & c. ab imperatorib. & q. 5. c. administratores*: multo magis pro de- fensione fidei Christianæ contra hæreticos sequaces papæ hæretici auxilium seculare debet cum in- stantia postulare. ad quod faciendum publicæ potestatis debent iuramento ligari, sicut legitur *extra, de hæreticis, excommunicamus §. moneantur*. insuper cum episcopi sciuerint papam hæretica prauitate respersum circa reparationem errorum suorum per se vel per alios debent insistere diligenter: tenenturque veritatem modis quibus possunt congruentibus publicare, & quantum possunt manifestare & occulte auribus omnium inculcare, ac reges & principes aliosque seculi diui- tes & potentes sanctis exhortationibus & consiliis animare, vt causam fidei defendant vniuer- saliter & potentes. omnia prædicta multis modis, vt habetur, possunt demonstratiue probari.

DISCIP.

DISCIP. Tange breuiter aliqua media, quibus præscripta probari appareant. MAGIST. Argumenta ad probandum prædicta fundantur in quatuor propositionibus, quarum prima est hæc: episcopi & prælati nullam causam debent magis defensare, quam fidem Christi. Secunda est, quod sine fide recta nullum est spirituale bonum proficiens ad salutem. & tertia est, quod episcopi & prælati pro salute gregis debent animam suam ponere. Quarta est, quod pro veritate vsque ad mortem certare tenentur.

Cap. XLI.

In quo tractatur de episcopis & prælatis impugnatores papæ hæretici molestantibus, qua pœna sint plectendi.

DISCIP. Satis concipio, quomodo ex his possunt accipi argumenta ad probandum illa, quę in c. pręcedenti sunt asserta. ideo illis omissis circa episcopos & prælatos tracta de illis, qui impugnatores papę hęretici & doctrinæ suæ erroneæ molestarent, persequerentur, & grauiter infestarent. MAGIST. De talibus tenetur à multis quod sunt fautores hæreticæ prauitatis. si enim episcopi & prælati, qui tacent, & non corrigunt sequaces papę hæretici, sunt fautores prauitatis hęreticę computandi: sunt etiam tales proditores catholicę veritatis & totius Christianitatis. nam si proditor est veritatis ille, qui non libere veritatem pronunciat, quam pronunciare oportet. *11. q. 3. c. nolite*, multo fortius proditor est veritatis & totius Christianitatis, qui persequitur vel molestat defensores catholicæ veritatis & totius Christianitatis, quam papa hæreticus reprobat & confundit, persequitur & impugnat. DISC. Quod episcopi & prælati nõ debent persequi quoquomodo impugnatores papæ hæretici, videtur ex tractatis sup. *libro 6.* vbi de impugnantibus papam pro prauitate hæretica defendendis dependere videtur. Si enim impugnatores papæ hæretici sunt à catholicis defendendi, non sunt ab eis aliqualiter impugnandi. quare nolo amplius hic probari, quod episcopi & prælati qui sciunt vel scire tenentur papam esse hæreticum, impugnatores papę heretici infestare non debent. Sed dic qua pœna episcopi & prælati, qui impugnatores papę hæretici persequuntur & infestant, sunt merito feriendi. MAGIST. Sunt quidam dicentes, quod omnes tales pœna fautorum hæreticæ prauitatis sunt plectendi, vltra quam pœnam diuersi pro diuersis & specialibus modis persequendi & molestandi impugnatores papæ hæretici sunt diuersis pœnis & specialibus percellendi: quia pro diuersis iniuriis eis illatis sunt inferentes diuersimode puniendi. contingit enim eis iniuriari & in iudicio & extra iudicium multis modis: scilicet verbo & facto. verbo quidem cum diffamatione, detractione, contumeliis, derisione & maledictione. facto etiam tam in iudicio quam extra iudicium contingit eis multas iniurias inferri: quia possunt spoliari rebus suis, officiis & honoribus. & iterum possent incarcerati, detineri, mutilari, & occidi.

DISCIP. Certo quod multæ iniurię secundum istam opinionem possunt impugnatoribus papæ heretici per episcopos & prælatos inferri. de quibus tantum quatuor prosequere. Primo autem dic de spoliatione siue rerum siue officiorum. MAGIST. Respondent, quod si episcopi & pręlati impugnatores papæ hęretici rebus vel officiis duxerint spoliandos, vltra pœnam fautorum hæreticę prauitatis ad restitutionem rerum & officiorum sunt astricti: quia omne iniuste ablatum debet restitui. 10. *q.* 1. vnde & tales spoliatores illorum, qui impugnant papam hęreticum, sunt raptores & prædones censendi. quia nisi res ablatas restituerint, si possunt, sunt ecclesiastica sepultura priuandi, *ext. de raptoribus. c. super eo.* DISCIP. Dic de diffamatione. MAG. Dicitur quod si episcopi & prælati quoquomodo, siue per se siue per alios siue legendo siue publicando processus papę hęretici defendendo contra impugnatores errorum suorum siue quocunque alio modo, diffamauerunt impugnatores eosdem vocando eos hæreticos vel schismaticos vel crimen aliud quodcunque, quod non est probatum legitime, eis imponendo: de necessitate salutis tenentur famam restituere eorundem, dicendo publice, si publice diffamauerunt; vel occulte, si occulte falsum se dixisse. quia non minus tenetur quis restituere famam, quam iniuste abstulit alteri, quam rem temporalem aliquam ablatam iniuste, cum fama sit temporalibus preciosior. & ideo sicut nunquam est extra peccatum mortale, qui non restituerit rem alterius quam abstulit iniuste si potest, ita semper est in peccato mortali qui famam alterius abstulit vel denigrat iniuste & si non restituerit si potest. sed prælati diffamantes impugnatores papæ hæretici, abstulerunt famam illorum iniuste. ergo eandem famam eis restituere de necessitate salutis sunt astricti.

DISCIP. Dic de violentia. MAGIST. Dicitur, quod si impugnatores papę hęretici sunt clerici vel religiosi, quicunque in eos manus iniecerit violentas capiendo, detinendo, incarcerando, vel quocunque alio modo, sententiam excommunicationis incurrunt: & ab eodem sunt absoluendi à quo absoluendi essent, si ex alia causa in eosdem iniecerint manus violentas. & propter idem quicunque sunt in potestate constituti & eisdem non defendunt, sententiam excommunicationis incurrunt, *extra, de sententia excommunicationis, quanta.* DISC. Dic de morte.

MAG.

MAGIST. Dicitur quod quicunque episcopus vel alius siue fuerit legatus siue alio quocunque fungens officio impugnatorem papæ hęretici propter hoc curiæ tradiderit seculari, vel aliquid aliud fecerit vel mandauerit, aut ratum habuerit, ex quo sequitur mors alicuius impugnatoris papæ hæretici; irregularis efficitur, & omnem pœnam incurrit, quam incurreret si manibus proprijs occidisset innocentem. hoc probatur sic. qui causam proximam dat homicidio, irregularis efficitur, teste Alexandro. 3. qui extra, de homicidio, de catero, ait: de catero noueris quod diaconus, qui homicidio causam proximam dedisse videtur. non videtur ad sacerdotium promouendus qui autem impugnatorem papæ hæretici tradit curiæ seculari, vel aliquid aliud facit vel mandat fieri, ex quo mors sequitur corporalis, dat causam proximam homicidio. ergo irregularis efficitur, & omnem pœnam incurrit, quam homicida incurreret. DISCIP. Per istam rationem omnis prælatus, qui quemcunque clericum hæreticum vel alium tradit curiæ seculari, irregularis efficitur: quia causam proximam dat homicidio. sed constat quod tales non efficiuntur irregulares. ergo illa ratio non procedit. MAGIST. Adhuc in simili, Glossa ext. de homicidio. c. continebatur, respondere videtur, vbi rationem assignat, quare vnus ex cuius ludo mors sequitur, irregularis efficitur, & alius ex cuius ludo etiam mors secuta est, irregularis non sit. vnde obiiciens contra illud per id quod habetur in capitulo continebatur, super verbo rationem, ait: infra. c. proximo contra. ibi libere promouens ad ordines superiores, hic non sine licentia papæ. & idem casus videtur. quid ergo fines fecit diuersos? & respondens ait: solum hic dabat operam illicitæ rei ludendo cum laico: quod non licet. vel si etiam licitum fuisset, non adhibuit diligentiam, quam debuit, quia cum sciret ludi conditionem, non reliquit falcem à se. vnde fuit in culpa: quare promoueri ad superiores non debet sine licentia papæ, vt hic dicit. in c. sequenti, ludebat cum clerico & licito ludo: & de illo cutello non sperabatur aliquid mortale, & ille potius ingessit se proiiciendo alium ad terram: & sic non fuit in culpa.. Ex quibus verbis colligitur, quod si clerici dant operam rei licitæ, & debitam diligentiam adhiberent, quamuis ex facto eorum mors sequatur, irregularitatem nequaquam incurrunt. Si vero clericus dederit operam rei illicitę, vel dando operam rei licitæ, diligentiam debitam non adhibuit: si ex opere suo mors sequatur, irregularis efficitur. Cum ergo episcopi & prælati tradendo impugnatores papæ hæretici curiæ seculari non dent operam rei licitæ: quia non licet eis quomodolibet molestare impugnantes hæreticam prauitatem: si mors secuta fuerit, irregularitatem incurrunt. episcopi autem & prælati tradendo hæreticos & quosdam alios malefactores curię seculari, non dant operam rei illicitæ: quia hoc incumbit eorum officio. & ideo si debitam diligentiam adhibent, non efficiuntur irregulares, quamuis mors sequatur.

Cap. XLII.

In quo quæritur de magistris & doctoribus docentibus doctrinam papæ hæretici, si sint fautores prauitatis hæreticæ.

DISCIP. Nunc videamus de Doctoribus & Magistris, an docentes & tenentes doctrinam hæreticalem papæ hęretici sunt fautores hæreticę prauitatis. MAG. Quos comprehendis sub nomine Doctorum & Magistrorum. DISCIP. Per Doctores & Magistros omnes habentes officium prædicandi vel legendi catholicam doctrinam. MAG. Ergo inter Doctores & Magistros reputas numerandos non solum magistros theologiæ: sed etiam omnes Lectores vel Bachalarios theologiæ, & etiam Decretistas, qui legunt libros decretorum & decretalium: in quibus multa, quæ ad doctrinam spectant catholicam, continentur: ac etiam Plebanos, & eos qui auctoritate papæ vel alterius prælati habent officium prędicandi? DISCIP. Ita est. omnes enim prædicti docere habent catholicam veritatem. quamobrem differas, an omnes prędicti si docuerint publice vel tenuerint doctrinam hæreticalem papæ hæretici, sint fautores hæreticæ prauitatis, vel etiam inter hęreticos computandi. MAG. Dicitur distinguendo: quia aut doctrina papæ erronea est talis, quod prædicti doctores & magistri tenentur explicite credere contrariam veritatem. Aut est talis quod eam credere explicite non tenentur. Item, aut prius sciuerunt papæ doctrinam esse hęreticam, erroneam, aut nesciuerunt. Item, aut doctrina papæ erronea est per ipsum solenniter diffinita seu determinata, aut non est solenniter diffinita, sed est solummodo prædicata pertinaciter vel asserta. si itaque doctrina papæ hæretica est talis, quod doctores & magistri tenentur explicite credere contrariam veritatem: quia videlicet est apud omnes catholicos diuulgata: vel si prius eam tanquam catholicam didicerunt, nec sunt obliti doctores & magistri docentes publice qualitercunque publice vel occulte doctrinam talem erroneam papæ hæretici, sunt fautores hæreticæ prauitatis & hęretici computandi; quia omnis docens vel tenens assertionem hæreticam, cuius contrariam veritatem tenetur explicite credere, est hæreticus iudicandus. Si autem doctrina papæ erronea est talis, quod doctores & magistri non tenentur explicite credere contrariam veritatem; nec est per papam solenniter diffinita seu determinata; docens eam aperte siue occulte non est ex hoc solo fautor hæreticæ prauitatis, nec hæreticus iudicandus; sed est sollicite & diligenter examinandus, an paratus sit corrigi. & siquidem paratus est corrigi (ita quod nullo modo de pertinacia possit conuinci) non est reus censendus. Si vero non sit paratus corrigi, sed pertinaciter

[illegible] papæ hæretici persistit, est fautor hæreticæ prauitatis, & hæreticus reputandus. [illegible] & doctores docerent publice doctrinam papæ erroneam, quam sciunt per [illegible] diffinitam, & docent quod diffinitio huiusmodi papæ est tenenda, sunt fauto- [illegible] prauitatis, & hæretici reputandi, siue teneantur explicite credere veritatem contra- [illegible] teneantur explicite ipsam credere. Huius ratio assignatur: quia quicunque perti- [illegible] doctrinæ contra fidem, est hęreticus reputandus. sed doctores & magistri docēt [illegible] papæ erroneam esse tenendam, pertinaciter doctrinæ erroneæ diffinitæ adhæ- [illegible] quod irreuocabiliter & in omnem euentum est adhærendum doctrinæ erro- [illegible] adhærere eidem doctrinę censetur. quare est pertinax reputandus: & per [illegible] us est censendus. Item, non minus peccat doctor vel magister, qui publice [illegible] papæ hæreticam esse tenendam: quam si consensisset, quod papa doctrinam [illegible] diffiniret. sed si doctor consensisset, quod papa doctrinam huiusmodi so- [illegible], fuisset fautor hæreticę prauitatis. ergo docendo quod diffinitio eius erronea [illegible], est fautor hæreticę prauitatis reputandus.

Cap. XLIII.

[illegible] qualiter doctores catholici & prælati tenentur contra papam hæreticum ad bellum spiri- [illegible] rporale. & respondetur secundum auctoritates quasdam. quæ responsio deducitur ad [illegible] inconuenientia, quæ consequenter in c. seq. & 45. pertractantur. & ad auctoritates c. 45. respondetur, & pro hac conclusione adducuntur 7. aliæ rationes infra c. 46.

DISCIP. Quia dubito, quod si vnquam aliquis papa potens, cui faueant reges & principes, erit hæreticus: spiritus mendax erit in ore omnium vel plurium prophetarum. i. doctorum, qui secundum beatum Greg. vt legitur *di. 43. c. sit rector*, per prophetas in sacro eloquio designantur: idcirco de doctoribus, qui forte erunt tempore papæ hæretici, plura interrogare propono, ad quæ tu breuiter studeas respondere. disseras imprimis, an doctores & magistri, si papa fuerit hęreticus, teneantur contra doctrinam eius erroneam prędicare & eam efficaciter reprobare.

MAGIST. Respondetur, quod pro loco & tempore debitis circumstantiis obseruatis omnes doctores siue fuerint magistri siue in aliquo gradu docendi officium habentes exercere in theologica facultate, si fuerint habentes tantummodo officium prædicandi ad populum, de necessitate salutis tenerentur doctrinam papæ erroneam, præsertim si apud illos inter quos prędicta exercent officia, fuerit diuulgata, efficaciter reprobare, & contrariam veritatem simpliciter affirmare. hoc videtur pluribus modis probari. Primo quidem sic. In omni certamine corporali & spirituali laus pręcipua bellatorum in hoc videtur consistere, quod suo duci indissolubiliter adhęrendo hostes eius quanto fuerint fortiores & periculosiores & perniciosiores, tanto magis expugnare conantur. sed in catholicorum exercitu contra agmina hæreticorum primum locum vel saltem non infimum bellatorum doctores obtinere videntur, cum secundum Inno. tertium, vt habetur *extr. de hæret. c. cum ex iniuncto*, sit quasi pręcipuus in ecclesia. & Honorius tertius, vt habetur *extr. ne clerici vel monachi secularibus negociis se immisceant. c. super specula*, prædicatores bellatores appellat: *qui vero theologiæ studium cupimus ampliore, vt dilatato tentorii sui loco funiculos suos faciat longiores, vt sit fides catholica circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendentibus ex aduerso*, &c. vbi dicit Gloss. super verbo *Bellatorum. i. prædicatorum, qui possunt resistere hæreticis auctoritate diuina scriptura, qui contra nos surgunt ex aduerso & impugnant nos*. ergo prædicatores & doctores quanto hęretici fuerint fortiores & periculosiores ac perniciosiores: tanto magis debent satagere, vt eis resistant, ac eos expugnent, eorum doctrinam auctoritatibus sacris & rationibus efficacibus reprobando. nullus autem hęreticus potest esse periculosior aut perniciosior exercitui catholicorum, quam papa hæreticus. nullus enim alius tantam poterit habere audaciam & sequelam tantam, quantam papa hæreticus. ergo contra ipsum debent prędicatores, doctores & magistri pręcipue & potissime toto posse insurgere eum aperte & per insidias ac omnibus modis congruentibus impugnando.

DISCIP. Ista ratio non videtur probare intentum; quia non licet cuilibet bellatorum bellum indicere. quia secundum beatum August. vt legitur. 23. *quæst. 1. cap. quid culpatur, suscipiendi belli auctoritas atq; consiliũ penes principes est.* vbi dicit Glos. *nullus ergo bellator potest sine auctoritate principis.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnes bellatores parati debent esse ad prælium, quando princeps iubet. sine tamen auctoritate principis nulli bellare licet. ergo si papa fiat hæreticus, indicetur, auctoritate tamen propria ipsum impugnare non debent. quamdiu enim ab ecclesia toleratur, doctores & magistri tacere debent.

MAGIST. Ista responsio nonnullis friuola videtur, quantum ad tria, quæ videtur innuere. primum est quod contra papam hæreticum non eo ipso quo sit hæreticus sed ex edicto principis bellum geritur spirituale. Secundum est quod papa hęreticus quamdiu ab ecclesia toleratur est nullatenus expugnandus. Tertium est quod in nullo casu sine auctoritate principis

 licet

licet alicui bellum generale siue particulare contra hostem suscipere. Ista enim tria quidam te putant omnino falsa. Quod enim primum sit falsum ostenditur. quia contra papam hæreticum tam à principe principum, scilicet à Domino nostro Iesu Christo, quam ab apostolis vicariis eius, est bellum indictum. quod enim Christus bellare spiritualiter cõtra papam si fiat hæreticus aperte mandauerit, apparet per illud Matth. 10. cum dicit, *non veni pacem mittere sed gladium* per gladium potestas bellandi datur intelligi. Christus ergo omnes catholicos in bellu spirituali constituit. præcipuum autem bellum catholicorum contra hæreticos esse videtur.

Nullus autem hæreticus perniciosior vel periculosior est papa hæretico ergo contra papam hæreticum præcipue est bellandum spiritualiter: nec expectandum est edictum principis. quia iam edictum à Christo principe est egressum. hoc etiam edictum auctoritate Christi beatus Paulus scribens ad Ephesios promulgauit, dum ait sic: *Accipite armaturam Dei vt possitis resistere in die malo.* & post: *calciati pedes in preparatione euangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumere & gladium spiritus, quod est verbum Dei.* quod edictum licet omnibus quantum ad aliqua dirigatur, tamen quantum ad aliquid specialiter prædicatores & doctores videtur respicere. Dies enim mala, imo pessima erit, si vnquam papa potentum regum, & principum munitus fauore in hæreticam prauitatem incidet. putant enim nonnulli, & probabile est, quod talis erit tribulatio catholicorum, qualis non fuit ab initio Christianitatis vsque modo: & tamen forte strages corporalis Christianorum pro fide nulla vel minima erit. multitudo enim Christianorum, licet pro temporibus forsitan papæ hæretici sit prælia innumera perpessura pro fide: tamen persecutionem nullam penitus sustinebit. quia absque coactione & violentia voluntate spontanea papæ hæretico adhęrebit. & forte paucissimi eidem resistere conabuntur. & tamen omnes monet apostolus armaturam Dei accipere, vt in die mala papæ hæretico possint resistere. prædicatores autem & doctores specialiter exhortatur, vt ad resistendum se præparent, cum dicit. *calciati pedes in preparationem euangelii pacis.* vbi dicit Gloss. *id est ita vt sint parati ad prædicandum euangelium.* & quomodo se debent præperare, declarat, cum asserit: *assumendum gladium spiritus, quod est verbum Dei.* hoc enim ad prædicatores & magistros spectare dignoscitur: quorum est per verbum Dei tanquam gladium acutissimum omnes hæreticos, specialiter papam hæreticum, iugulare. & ita edictum de bello gerendo contra papam hæreticum, quod à Christo exierat, cum dicit, *non veni pacem mittere, sed gladium*, hoc Paulus publice promulgat, cum gladium spiritus quod est verbum Dei & ad expugnandum hæreticos asseruit assumendum. vnde & Gloss. ibi dicit: *de hoc gladio dominus ait: non veni pacem mittere. sed gladium.* de eodem etiam gladio loquuntur discipulus & magister. quare sequitur, quod edictum de bello gerendo contra hæreticos & specialiter contra papam hæreticum à Christo principe iam exiuit.

DISCIP. Absq; magna prosecutione alias auctoritates allega ex quibus ostenditur, quod edictum de bello spirituali gerendo contra papam hæreticum à principe iam exiuit.

MAGIST. Hoc ex verbis Christi colligitur, cum dicit Matth. 16. *Intuemini & cauete à fermento Pharisæorum & Saducæorum.* quod apostoli primo intelligentes de panibus, postea per informationem Christi intellexerunt, quia non dixerat cauendum à fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum & Saducęorum. & quare hoc? nisi quia est contraria catholicæ veritati. ergo si doctrina papæ hæretici fuerit contraria catholicæ veritati, ab ea penitus est cauendum. hoc autem non facient prædicatores sine certamine spirituali. ergo edictum de bello gerendo contra papam hæreticum in simili à Christo iam exiuit. hoc etiam Christus insinuauit, cum dicit Matthæi. *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. estote ergo prudentes sicut serpentes: & simplices sicut columbæ:* ne scilicet doctrina papæ hæretici vos seducat. Item Mar. 13. ait; *videte ne quis vos seducat.* Ex quibus verbis Christus omnes catholicos reddit cautos, ne doctrina erronea cuiuscunque siue papæ siue alterius seducantur, & vt se contra eam expugnandam animosius accingant. Item beatus Petrus 1. canonica sua capitul. 5. ait; *Vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam* &c. vsque *fortes in fide.* Si autem diabolo est per fidem resistendum, etiam papę hęretico, qui est de ducibus & principibus diaboli, oportet resistere orthodoxos.

DISCIP. Quamuis istæ & aliç auctoritates quamplurimæ innuere videantur, quod oportet orthodoxus contra papam hæreticum bellum assumere; tamen non probat specialiter, quod prædicatores & doctores ac magistri debeant contra papam hæreticum prædicare & docere ac doctrinam eius publice reprobare.

MAGIST. Conceditur, quod auctoritates superius allegatæ & quamplures aliæ generales sunt omnibus catholicis bellum spirituale contra papam hæreticum indicentes. quia enim papa hæreticus fidem impugnat, & vna secundum apostolum est fides. ideo omnes catholici contra papam hæreticum bellum debent assumere, tanquam pro caussa communi quæ est vna omnium. veruntamen sicut in exercitu se ad bellum corporale præparantes non omnes idem habent officium, nec omnes corporaliter prœliantur. clerici enim licet non debeant corporaliter bellare; possunt tamen isto prælio interesse, vt hortentur & consulant quod expedit ad salutem. mulieres & seruitores bellatorũ ad prœliãdum minime sunt apti, nec etiam oẽs bellatores eodem modo hostem impugnant. equites enim & pedites diuersimode hostes inuadunt; sic in

exercitu

exercitu catholicorum contra papam hæreticum nō omnes habent idem officium. quidam namque nesciunt doctrinam papæ erroneam per sacras scripturas efficaciter impugnare. & ideo non pertinet ad ipsos prædicando vel docendo per scripturarum testimonia reprobare. Alii vero officium prædicandi & docendi veritatem catholicam & expugnandi prauitatem hæreticam susceperunt. & ideo ad illos tanquam præcipuos bellatores spectat doctrinam papæ erroneam fortius expugnare. quare ex hoc ipso, quod omnibus orthodoxis videtur bellum contra papam hæreticum prædicatoribus doctoribus specialiter iniungi dignoscitur vt suum officium exercentes prædicando & docendo contra papam hæreticum & doctrinam eius insurgant. Alii vero qui scripturas ignorant bellatores spiritualiter corporaliter defendere, nutrire & etiam eis fauere in omnibus, quæ ad eorum spectant officium, contra papam hæreticum astringuntur. DISCIP. Adhuc restat prædicta obiectio. quia in omnibus auctoritatibus prædllegatis de papa hæretico nulla fit mentio. ergo si per auctoritates ostenditur, quod prædicatores & doctores debent doctrinam papæ erroneam reprobare: & eadem ratione debent doctrinam erroneam cuiuscunque hęretici impugnare: ad hoc tamen minime sunt astricti. quia nullus prædicator aut doctor posset omnem doctrinam erroneam extirpare. MAGIST. Respondetur, quod quamuis in auctoritatibus allegatis mentio verbalis non fiat de papa hæretico: & ideo de omnibus hæreticis, imo de omnibus malis debent intelligi: principalius tamen debent intelligi de papa hæretico pro eo, quod ipse esset magis nociuus, quam alii hæretici minores in potentia siue minoris potentiæ & minorem sequelam habentes. si enim contra malos & seductores oportet bellum spirituale assumere: contra magis malos & qui leuius ac citius possunt decipere orthodoxos est fortius resistendum, quia cum papa hęreticus valeat plures facilius & citius seducere, quam alii hęretici minores, contra papam virilissime spiritualiter est resistendum & pugnandum.

Cap. XLIV.

In quo tractatur secundum inconueniens, quod sequeretur ex ratione data ad rationem factam c. præcedenti.

DISCIP. In responsione mea ad rationem principalem dixisti innui tria, quæ quibusdam falsa videntur. Tractasti autem de primo illorum, nunc dissere de secundo. MAG. Secundum, quod tua responsio videbatur innuere, est, quod papa hæreticus, quamdiu ab ecclesia toleratur, est nullatenus expugnandus. Quod videtur quibusdam esse falsum propter falsam implicationem. Quia si papa hæreticus ab ecclesia toleratur, aut toleratur ab ecclesia catholica, aut ab ecclesia hæretica & schismatica. Si ab ecclesia hæretica & schismata, constat quod propter eius tolerantiam non est ab expugnatione papæ hæretici desistendum. Si autem toleratur ab ecclesia catholica, hoc non potest contingere, nisi quia ecclesia catholica ignorat papam esse hæreticum. si enim sciret ipsum esse hæreticum, eum nullatenus toleraret. sed propter ignorantiam ecclesiæ catholicæ non est ab expugnatione papæ hæretici cessandum, quando probari potest esse hæreticus. illi enim, qui sciunt papam esse hęreticum, si possint probare eum esse hæreticum, debent hoc ecclesiæ catholicæ nunciare. quæ postquam quęsierit sollicite, & repererit papam hęreticum, nullatenus contra veritatem tolerabit. qui autem perfidiam papæ hæretici ecclesiæ catholicæ nunciarent, debent ipsum, si docendi habent officium, efficaciter reprobare. ergo quamuis ab ecclesia catholica ignorante papa hæreticus toleretur, non debēt prædicatores & doctores scientes eum esse hæreticum ab eius impugnatione cessare: & ita quamuis papa hæreticus ab ecclesia catholica, hoc est, à multitudine Christiani populi toleretur, est à scientibus eum esse hæreticum viriliter expugnandus.

DISCIP. Hic essent duo probanda, quorum primum est, quod ab ecclesia catholica papa hęreticus scienter nullatenus toleratur. Secundum est, quod illi qui scirent papam hęreticum deberēt hoc ecclesię catholicę nunciare, quando possent hoc ꝓbare. vnde ista duo coneris probare. MAG. Primum probatur sic. licet ecclesia catholica quantum ad ea quę facta sunt possit errare. vnde & ecclesia vniuersalis errauit, quantū ad ea quę facta sunt, quando mulierem venerabatur ꝓ papa. & sic etiā posset errare, si quis non baptisatus, qui crederetur esse baptisatus, vel aliquis occulte hęreticus eligeretur in papam, & ab ecclesia vniuersali ꝓ papa haberetur, tamē quantum ad ea quę iuris sunt diuini ecclesia errare non potest. Sed si ecclesia vniuersalis papam hęreticum toleraret, erraret quantum ad ea quę iuris sunt diuini, quia scienter haberet pro papa eum, qui iure diuino esset papatu priuatus. quod non esset sine errore iuris diuini: quia reputare hæreticum verum papam esset contra sacram scripturam: quia ex scriptura diuina colligitur euidenter, quod papa hæreticus non est verus papa, vt ostensum est in *lib. 6. c. 68.* ergo ecclesia catholica nunquam scienter papam hæreticum tolerauit.

DISCIP. Ista ratio non procedit: quia ecclesia catholica tolerando papam hæreticum non erraret, quantum ad ea quæ sunt iuris diuini, nisi papam hæreticum reputaret verum papam. sed ecclesia catholica posset tolerare papam hæreticum, licet non reputaret ipsum verum papam: quia multa tolerantur, quæ minime approbantur, teste Innoc. tertio, qui, vt habetur

extr. de praben. c. iam dudum, ait: *Cum multa per patientiã tolerentur, quæ si deducta fuerint ad iudicium exi-* *gente iustitia non debeant tolerari.* Ex quibus verbis colligitur, quod multa tolerantur quæ minime apptobantur. & ita absque errore potest ecclesia catholica papam hæreticum tolerare. MAG. Respondetur, quod sicut ecclesia vniuersalis nunquam errabit quantum ad ea quæ sunt iuris diuini, ita nunquam vsque ad finem seculi ecclesia vniuersalis iustitia & charitate carebit, iuxta illud apostoli ad Ephe. 5. *Dilexit Christus nos*, (i. ecclesiam suam) *& tradidit semetipsum pro ea, vt illam sanctificaret mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse gloriosam ecclesiam non habentem maculam neque rugam aut huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata.* non enim esset sancta & immaculata, neque in charitate & iustitia radicata, si scienter papam hæreticum toleraret. quare nunquam ecclesia vniuersalis papam hæreticum tolerabit, si eum punire potest. & si eum punire non poterit, saltem ipsum specialiter verbaliter reprobabit. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod culpa ab ecclesia tolerari non debet, si potest eam punire. Tum, quia sunt mala quæ ab ecclesia tolerari non debent, si potest ea punire. Nam secundum Greg. habetur: *quædam sunt culpæ in quibus relaxari debet vindicta*, ita sunt quædam culpæ quæ minime sunt tolerandæ. Nam publicæ vtilitatis interest, ne crimina remaneant impunita, *extr. de sententia excommunicationis, vt famæ.* huiusmodi autem culpæ sunt illæ quæ præcipue committuntur in Deum & in bonum commune. 23. q. 4. *c. si ij. & c. si ea.* perfidia autem hæresis in papa hæretico in Deum committitur & in præiudicium fidei, quæ communis est omnium. & ideo perfidiam hæresis in papa hæretico nunquam ecclesia vniuersalis tolerabit: quia tolerando scienter prauitatem hæreticam in papa efficeretur ecclesia schismatica. quia ecclesia quæ schismatico scienter adhæret, schismatica est. ecclesia autem schismatica non est ecclesia catholica & vniuersalis. ergo ecclesia vniuersalis & catholica nunquam scienter perfidiam papæ hæretici tolerabit. quia eo ipso, quod est hæreticus, est etiam schismaticus. ideo non tolerabit ipsum habendo pro vero papa. licet forte multitudo Christianorum papam hæreticum tolerabit, & veri catholici persecutionem ab eo grauissimam sustinebunt: sed ipsum minime tolerabunt sibi tanquam vero papæ obediendo.

DISCIP. Recitasti quomodo probatur, quod ecclesia catholica nunquam scienter papam hæreticum tolerabit. nunc molire probare secundum, scilicet quod illi qui sciunt papam esse hæreticum, debent hoc ecclesiæ catholicę nunciare.

MAGIST. Hoc videtur posse probari sic. hoc debent catholici aliis catholicis, nescientibus reuelare seu nunciare, quod celatum vergeret in diuini honoris diminutionem & fidelium commune & notabile detrimentum, si celaretur. sed sic est in proposito. ergo catholici scientes eum esse hæreticum, hoc debent aliis reuelare, si possunt hoc ipsum reprobare.

CAP. XLV.

In quo tractatur tertium inconueniens, quod sequitur ex responsione data cap. 43.

DISCIP. Dissere de tertio, quod innuebat responsio mea ad rationem factam *supra c. 43.* vbi dixisti à quibusdam putari contrariam veritatem. MAGIST. Tertium, quod innuebat tua responsio, est, quod in nullo casu absque auctoritate principis nulli licet bellum siue generale siue particulare suscipere, hoc est absque auctoritate principis nulli licet alium occidere: quod non videtur verum. nam publicum latronem cuilibet licet absque auctoritate principis occidere: cum liceat vnicuique sine iudice se vindicare. *ff.* 1. & glo. notat 23. *q.* 3. *c. fortitudo. & q.* 5. *c. cum homo. & ext. de immunitate ecclesiarum. c. inter alias.* Item absque auctoritate principis seu iudicis licitum est cuilibet vim vi repellere, *di. 1. ca. ius naturale.* sed aliquando vis repelli non potest nisi inferens occidatur. ergo in hoc casu licet absq; auctoritate principis bellum saltem particulare suscipere. Item, non minus debet populus defendere patriam contra volentes ipsos occidere & patriam deuastare: quam priuata persona teneatur se & res proprias defensare. sed personæ priuatæ licet se & res proprias absq; auctoritate principis defensare & ne occidatur occidere. ergo multo magis toti populo in absentia principis, licet se contra hostes & ne occidantur bellũ suscipere generale. DISC. Ad quid nituntur isti istud certum reprobare? MAG. Hoc ideo probant, vt ex contraria veritate eliciant argumentum ad probandum, quod licet prędicatoribus & doctoribus siue magistris absque mandato cuiuslibet pręlati publice prædicare atq; docere doctrinam papę hæretici veritati catholicę aduersari. DISC. Quomodo? MAG. Hoc modo. bellum spirituale contra hostem spiritualem intentum cum non solum personã priuatam, sed etiam totam communitatem fidelium spiritualiter per hæreticam prauitatem vult extinguere, non est magis illicitum, etiam absque auctoritate principis mortalis inferioris Deo, quam sit bellum corporale contra volentem personã priuatam vel aliquem populum neci tradere corporali. sed licet absque auctoritate principis tam bellum particulare quam generale corporale sustinere. ergo multo magis licet prædicatoribus & doctoribus seu magistris absq; auctoritate principis mortalis contra papam hæreticum cupientem totam multitudinem orthodoxorum spiritualiter hæretica prauitate occidere, bellum spirituale suscipere. ergo licet eis doctrinam papæ hæretici erroneam efficaciter reprobare, & publice impugnare.

DISCIP.

[illegible] rationes respondeatur, quæ sonare videntur, quod absque au-[illegible] suscipere. MAG. Ad omnes datur vnica responsio, quia o-[illegible] auctoritas principis potest conuenienter haberi. si autem prin-[illegible] haberi non potest: vel propter eius absentiam vel propter eius im-[illegible] licet absque eius auctoritate ex iusta & rationabili causa bel-[illegible] par[illegible] sed etiam generale. DISCIP. Ista responsio innuit, quod [illegible]us vel propter diuersas conditiones principis liceat absque eius auctoritate bel-[illegible] per exempla declara. MAGIST. Istud per vnum exemplum vide-[illegible]tati. Ponatur enim, quod aliquis rex potens vel populus aliquam ciui-[illegible], satagens omnes ciues extinguere & ciuitatem funditus dissipare. si in hoc [illegible] existens, ita quod ciues eius auctoritatem & consilium non possent re-[illegible] est alienatus à sensu: vel alias infirmus, quod eis non potest consulere: vel [illegible] princeps malitiose conatur tradere ciuitatem; ciuitati licet pro se defendenda bel-[illegible] principe minime annuente, imo ipso pro viribus resistente. vnde per multa exem-[illegible], quod populi plures & communitates sæpius deposuerunt reges iuste & suos [illegible] postea sibi principes elegerunt. ex quo patet, quod etiam populus absq; auctoritate [illegible]is potuit ex iusta caussa & rationabili contra principem deponendum bellum promo-[illegible]

Cap. XLVI.

In quo probatur pluribus rationibus, quod prælatis, doctoribus & magistris licet bellum spirituale contra papam hæreticum mouere, etiam sine licentia cuiuscunque superioru mortalis. & incipit in secunda ratione, quia prima posita est cap. 43.

DISCIP. Mihi videtur ostensum aperte, quod in pluribus casibus licet populo absque auctoritate principis bellum generale mouere. ex quo concludi potest, vt apparet, quod licet prædicatoribus & doctoribus contra papam hæreticum absque auctoritate prælati cuiuscunque mortalis bellum spirituale suscipere eius doctrinam erroneam improbando. nihilominus tamen peto, vt ad eandem conclusionem aliquas alias rationes adducas. MAGIST. Quod non solum sit licitum, sed etiam prædicatores & doctores teneantur doctrinam papæ erroneam reprobare, non requisita auctoritate prælati mortalis, videtur posse probari. Secundo principaliter sic. Qui officium susceptum vel commissum negligit exercere, est merito arguendus. talia enim seruo nequam, qui abscondit talentum sibi commissum, non immerito comparatur. facit enim contra præceptum apostoli scribentis. 2. ad Timoth. 4. *ministerium tuum imple.* sed ad officium prædicatorum & doctorum spectat veritatem catholicam affirmare; & prauitatem hæreticam confutare. quæ duo sunt opera sapientum, scilicet non mentiri; & de his quæ nouit mentientem manifestare posse. ergo ad prædicatores & doctores spectat perfidiam papæ hæretici confutare. DISCIP. Licet ad prædicatores & doctores pertineat prauitatem hæreticam confutare: non tamen spectat ad ipsos omnem hæresim confutare; quia nullus posset hoc facere. ergo per hanc rationem probari non potest quod ad eos spectat perfidiam papæ hæretici reprobare. MAGIST. Hæc responsio non sufficit, vt videtur multis. quia secundum beatum Greg. *secundum qualitatem auditorum debet formari sermo doctorum.* & videtur accepisse à beato Petro, qui, vt legitur 8. *quæst.* 1. *c. oportet*, ait, *Oportet eum qui docet & instruit animas rudes esse talem vt pro ingenio discentium semetipsum possit aptare, & verbi ordinem pro capacitate audientiu dirigere.* sic enim oportet diligentem doctorem & prædicatorem secundum varietatem temporum doctrinam suam audientibus ministrare; aut quando ab hæreticis de aliquibus erroribus specialiter inuaduntur per doctrinam prædicatorum & doctorum contra eosdem errores specialiter muniantur. Si ergo papa hæreticus suæ perfidiæ plures satagit illaqueare, & viri infideles laborant transcendere; oportet prædicatores & doctores suæ perfidiæ specialiter obuiare, & veritatem contrariam auditores salubriter informare. DISC. Puto quod hanc rationem intelligam; ideo alias non differas allegare. MAGIST. Tertio principaliter videtur sic posse probari; cui ex officio incumbit peccanti resistere, si non resistit, peccanti consentit; & consimili modo cum eo iudicandus est culpabilis. hæc est enim ratio, quare sæpe taciturnitas & dissimulatio imputantur prælatis, quæ tamen subditis minime imputantur. quia ad prælatos & potestatem habentes spectat sæpe peccantibus obuiare; quod tamen ad subditos minime spectat. sed prædicatoribus & doctoribus ex officio suscepto incumbit perfidiæ papæ hæretici fidem corrumpere satagentis resistere. ideo enim, vt dictum est, officium prędicatorum & doctorum debent suscipere, vt doceant catholicam veritatem, & confutent hæreticam prauitatem. ergo si non resistunt papę hęretico, cum possunt, eius perfidiam reprobando, eidem consentiunt; & simili modo cum eo sunt culpabiles reputandi. vnde virtute istius medii omnes auctoritates. *supra cap.* 38. introductæ & aliæ quæ insinuare videntur, quod qui non resistit peccanti, cum potest, eidem consentire videtur, ad prædictam conclusionem possunt adduci. Quarto principaliter sic arguitur; Omnis perfidia inimicorum fidei odio est habenda, teste

psalmista, qui dicit: *iniquos odio habui.* & alibi ait: *omnem viam iniquam odio habui* & ... *uerunt qui oderũt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam perfecto odio oderam illos,* ... *sunt mihi.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnis nequitia & malitia odio est habenda. & quod nim ci Dei odio sunt habendi. quod etiam ipse Saluator testatur Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem & vxorem & filios & fratres, non potest meus esse discipulus.* Ex quibus verbis colligitur, quod ... est in omni homine odiendum, quod est Deo contrarium. perfidia autem papæ hæretici est D... contraria. ergo odio est habenda. sed prædicatores & doctores odio non habent perfidiam papæ hæretici, nisi ipsum debitis circumstantiis obseruatis detestentur, persequantur & ... probare n... tantur. ergo prædicatores ipsam oportet perfidiam papæ hæretici reprobare. Maior videtur euidens. Minor aperte probatur. quia secundum beatum Gregorium: *Probatio dilectionis exhibitio est operis*, ita etiam probatio odii exhibitio est operis. & secundum eundem Greg. *amor non est otiosus* sed multa operatur, si est. amor enim & odium sunt caussæ distinctæ, distinctos effectus habentes. & ideo sicut ex amore, si est, multi sequuntur effectus: ita etiam ex odio plures effectus emanant. quare ex odio si est vere respectu perfidiæ papæ hæretici in prædicatoribus & doctoribus, opera exteriora sequuntur. Persecutio autem est effectus odii, & similiter reprobatio & detestatio exterior. quare si prædicatores & doctores vere odiunt perfidiam & malitiam papæ hæretici ipsam efficaciter persequuntur. quod August. vt habetur. 23. *quæst.* 4 c. *duo ista*, insinuare videtur dicens: *duo ista nomina cum dicimus, homo peccator, non vtique frustra dicuntur. quia peccator est corripe: & quia homo, miserere. nec omnino liberabis hominem, nisi cum persecutus fueris peccatorem huic officio omnis inuigilet disciplina.* & infra: *ita nulli homini claudenda est misericordia, sicut nulli peccatori impunitas relaxanda.* Ex quibus colligitur, quod quilibet ex necessitate tenetur quantum sibi licet pro gradu suo & officio corripere, & persequi peccatorem. ergo prædicatores debent omnium hæreticorum doctrinam reprobare, imo omnem peccatorem persequi tenentur. ergo prædicatores & doctores oportet persequi congruenti modo sibi, scilicet reprobando perfidiam papæ hæretici. DISCIP. Ex hac ratione haberetur, quod prędicatores & doctores deberent omnium hęreticorum doctrinã erroneam reprobare, immo omnem peccatorem persequi tenerentur. quod eis impossibile esse dignoscitur. nullus autem ad impossibile obligatur. MAGIST. Ad hoc respondetur, quod sicut debemus diligere omnes proximos: & ideo papam tam hęreticum quã catholicum tenemur diligere: non tamen omnibus possumus actu speciali beneficia exhibere: sed debemus esse parati tẽpore necessitatis pro posse omni indigenti succurrere: ita omnes iniquos in quantum iniqui sunt odire tenemur, & secundum pręparationem cordis omnes persequi astricti sumus. illum tamen, qui deterior est & magis perniciosus populo Christiano, fortius, quia honorem Dei conatur minuere, omnes catholici fortius & melius persequi astringuntur. & ideo cum papa hæreticus sit deterior & magis perniciosus populo Christiano, quam alii minus mali, illum singulariter persequi debent catholici vniuersi. & ideo prædicatores & doctores singulariter contra papam hæreticum debent suum officium exercere ipsum efficacissime & doctrinam suam erroneam reprobando. DISC. Si rationes alias cogitasti, allega. MAG. Quinto specialiter arguitur sic. Sicut oculi corporis mali, qui sibi & aliis partib. corporis minime vidẽt illa, quæ sunt eis periculosiora & nociuiora: puta foueas, laqueos, hostes, bestias, & alia quæ possunt inferre corpori læsionem, inutiles reputantur: sic oculi corporis spiritualis, puta ecclesiæ, qui sibi, & ecclesiæ nequaquã monstrãt pericula etiam imminentia ecclesiæ vniuersæ, inutiles sunt censendi. oculi autem ecclesiæ sunt prædicatores & doctores, qui bona & mala, virtutes & vitia, pericula & vtilia debent aliis & sibi videre & monstrare. maximum autem periculum imminet ecclesiæ Dei, quando papa est hæreticus. ergo si prædicatores & doctores vident, nec monstrant ecclesiæ periculum, quod ex pfidia papæ hæretici ecclesiæ imminet orthodoxæ, inutiles sunt censendi. Sexto sic. sicut ad testem pertinet in iudicio perhibere testimonium veritati: sic ad prædicatores & doctores in suis sermonibus & locutionibus asserere veritatem ac veritati testimonium perhibere. imo prædicatores possent verisimiliter merito appellari testes veritatis. Vnde quia à primo prædicatori & doctori veritatem fuerunt testes veritatis poterant merito appellari, iuxta illud Redemptoris Act. 1. *Eritis mihi testes, Hierusalem & in omni Iudea* &c. & vt legitur *eodem capitulo*, beatus Petrus dicit: *oportet ergo ex his viris, qui nobis cum sunt congregati in omni tempore quo intrauit & exiuit inter nos Dominus noster Iesus incipiens à baptismate Iohannis vsque ad diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis.* prædicatores ergo & doctores veritatis sunt testes veritatis. sed testes cum in iudicio examinantur, tenentur testimonium perhibere veritati. ergo prędicatores & doctores in sermonibus & lectionibus suis contra papam hęreticum, testimonium veritatis perhibere tenentur.

DISCIP. Ista ratio probare videtur, quod tunc solummodo prædicatores & doctores in suis sermonibus & lectionibus debeant contra papam hæreticum asserere veritatem, quando ad hoc in suis sermonibus compelluntur. quemadmodum testes tunc solum perhibere testimonium veritati tenentur, quando ad hoc per suos superiores artantur.

MAGIST. Ista responsio vel obiectio nulla est, vt quibusdam apparet. nam non solummodo testes debent perhibere veritati testimonium, quando ad hoc à suo superiore compelluntur; imo sæpe ad hoc ex conscientia sine omni coactione per superiorem astringuntur; quia sicut caritatis affectio, quam quilibet ad alium habere tenetur, suggerit vnicuique, vt quod vni prodest, & alteri non nocet, illud nequaquam prohibeat; sic eadem caritatis affe-

ctio

... quemque, vt quod alteri prodest, & sibi si faciat minime nocet, alteri faciat, ... Saluatoris, qua vnusquisque iubetur alteri facere quod sibi vult ... quod nulli ... nec spiritualiter. sed sæpe facere testimonium veritati etiam ... eum non ... non nocet & alteri multum prodest: quia liberat eum à damno vel periculo ab ... ergo tunc quamuis testis non fuerit à superiori compulsus, tenetur perhibere testimonium veritati. ergo consimiliter prædicatores & doctores, quando possunt liberare auditores suos, ne incidant in perfidiam Papæ hæretici, de necessitate salutis tenentur auditoribus suis veritatem contra Papam hæreticum indicare. DISCIP. Tenet ne aliquis modernorum doctorum mutuo se reprobantium, quod testis aliquando non compulsus à superiore tenetur perhibere testimonium veritati. MAGIST. Thomas de Aquino videtur asserere, secunda secundæ, q. 70. articulo. 1. *Si vero requiratur eius testimonium non auctoritate superioris, tunc distinguendum est: quia aliquando requiritur testimonium alicuius auctoritate superiorum, aliquando vero non requiritur testimonium subditi superiorum auctoritate. cum in his, quæ ad iustitiam pertinent, obedire teneatur, non est dubium quin teneatur testimonium ferre in his in quibus secundum ordinem iuris testimonium ab eo exigitur, puta in manifestis, in his in quibus infamia præcesserit. si autem exigatur ab eo testimonium in aliis, puta in occultis, in quibus infamia non præcessit, non tenetur ad testificandum. si vero requiratur eius testimonium non auctoritate superiorum, quibus subest, tunc distinguendum est: quia si testimonium requiratur ad liberandum hominem vel ab iniusta morte seu pœna quacunque vel à falsa infamia vel etiam ab iniquo damno, tunc tenetur homo ad testificandum. & si eius testimonium non requiratur, tenetur facere quod in se est, vt veritatem annunciet alicui, qui ad hoc possit prodesse. dicitur enim in psalmista: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. & Prouerb. 24. erue eos qui ducuntur ad mortem. Et ad Rom. 7. dicitur: Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus. vbi Glo. dicit, quod consentire est tacere, cum possit redarguere.* Ex quibus verbis patet, quod testis tenetur testimonium perhibere veritati quandoque, quamuis per superiorem minime compellatur. & per auctoritates quas ipse adducit ostenditur quod prædicatores & doctores in suis sermonibus & lectionibus tenentur si possint auditores suos (ne incidant in perfidiam Papæ hæretici) præseruare; quia ad eundem spectat aliquem ab ingruenti siue imminenti periculo liberare, ad quem spectat alium à periculo in quod incidit si potest eripere.

DISC. Adhuc alias rationes ad conclusionem principalem allega. MAG. Septimo probatur eadem conclusio sic. Sicut aduocati patrocinium causæ iustæ præstare tenentur: ita prædicatores & doctores tenentur veritatem catholicam docere & prauitatem hæreticam reprobare. Sed aduocatus catholicorum contra Papam hæreticum patrocinium præstare tenetur: quia aduocatus patrocinium præstare tenetur causæ pauperum. hoc enim opus est misericordiæ, ad quod pro loco & tempore & aliis circumstantiis debitis obseruatis quilibet obligatur. ergo multo magis debet aduocatus catholicorum contra Papam hæreticum patrocinium & defensionem impendere, eo quod causa fidei est causæ cuiuscunque pauperis præferenda. ergo consimiliter prædicatores & doctores in suis sermonibus & lectionibus debent præstando patrocinium causæ fidei Papam hæreticum eiusque doctrinam erroneam confutare. DISCIP. Non videtur quod aduocatus semper tenetur causis pauperum patrocinium impartiri. quia tunc oporteret ipsum omnia alia negotia & aliorum dimittere: & eadem ratione non semper tenentur prædicatores & doctores perfidiam Papæ hæretici reprobare. MAG. Non attendunt isti, quod semper aduocatus causis pauperum patrocinium teneatur impendere, nec quod semper omnes prædicatores & doctores hæreticum Papam debeant in suis lectionibus & prædicationibus reprobare: sed intendunt, sicut aduocatus, quando non apparet, quod per alium modum quam per suum iuuamen potest causa pauperis subleuari, tunc de necessitate salutis ei tenetur patrocinium exhibere; ita prædicatores & doctores oportet viriliter Papæ hæretico obuiare, quando non apparent alii prompti, qui causam fidei velint & valeant contra Papam hæreticum defendere. DIS. Adhuc rationes alias, si occurrunt, allega. MAGIST. Octaua ratio est hæc. Sicut ad accusatorem spectat crimen perniciosum reipublicæ, quod potest probare iudici accusare; ita ad prædicatores & doctores spectat errores perniciosos contra contra fidem catholicam insurgentes reprobare. sed sciens Papam esse hæreticum & conantem à fide auertere orthodoxos; ipsum, si potest probare, accusare tenetur. ergo prædicatores & doctores scientes Papam hæreticum laborare fidem corrumpere orthodoxam, doctrinam suam erroneam probare tenentur. Maior videtur aperta. Minor probatur auctoritate Grego. qui vt legitur 2. q. 7. c. sicut, ait: *Sicut laudabile discretumque est reuerentiam & honorem exhibere prædicatoribus: ita rectitudinis & Dei timoris est si qua in eis sunt quæ indigent correctione nulla dissimulatione postponere, ne totum quod absit corpus morbus inuadat, si languor non fuerit curatus in capite.* Ex quibus verbis colligitur, quod ad rectitudinem Deique timorem spectat accusare quemcunque prælatum, qui totum corpus conatur inficere. cum ergo Papa totum corpus ecclesiæ hæretica prauitate molitur inficere, Papa hæreticus est à scientibus & reprobare valentibus accusandus.

Cap. XXXXVII.

In quo ostenditur, quod si pauci aut solus vnus doctor theologus remaneat non consentiens doctrinæ Papæ hæretici, debet ei resistere toto posse, neque de victoria desperare.

DISCIP. Pro assertione prædicta ad præsens uolo plures rationes audire: quia satis videtur probabile, quod prædicatores & doctores, si simul concordant, debent unanimi et doctrinam Papæ erroneam reprobare. sed numquid si multitudo prædicatorum & doctorum seu magistrorum consenserit Papæ hæretico fauerit vel non restiterit, audebunt pauci doctrinæ erroneæ obuiare? MAG. Sunt quidam dicentes, quod si pauci prædicatores & doctores in doctrina permanserint orthodoxa, & tota alia multitudo Papæ hæretico consensum & fauorem præbuerit, illi pauci debent illi resistere modis congruis toto posse: imo si vnus solus remaneret fixus in fide, deberet intrepide doctrinam erroneam Papæ hæretici improbare, exemplo Heliæ prophetæ, qui quamuis putasset se solum prophetam fidelem Dei fuisse relictum, à fide vera minime deuiauit: sed hæreticos & apostatas, quando fuit opportunitas, constantissime confutauit. & per consequens multo magis si aliquis prælatus cum paucis prædicatoribus & doctoribus sibi subiectis Papæ hæretico nullatenus consentiret, tota alia multitudine cum suis erroribus adhærente, illi prædicatores & doctores pauci vna cum prælato suo debent doctrinæ Papæ erroneæ contraire, deberetque prælatus dicere cum Matathia illud. 1. Machabe. 2. *Et si omnes regi Antiocho* (hoc est Papæ hæretico) *obediunt, vt discedant vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiant mandatis eius, ego & filii mei & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum. propicius sit nobis Deus; non est nobis vtile relinquere legem & iustitias Dei: non audiemus verba regis Antiochi* (id est Papæ hæretici) *nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, & vt eamus altera via.*

DISCIP. Videtur quod si pauci resisterent toti residuo multitudinum Christianorum laborarent in vanum. ergo hoc attemptare & prædicare nullo modo deberent.

MAGIST. Respondetur, quod pauci non deberent de victoria desperare. imo vnus solus de victoria sperare deberet: quia vt habetur .1. Macha. 3. *Non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis & in paucis: quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo est fortitudo.* 1. Reg. 14. sic habetur: *Non est domino difficile saluare vel in multis vel in paucis.* 2. Parali. 19. sic habetur: *Domine non est apud te distantia, verum in paucis auxilieris aut in multis.* Ex quibus verbis patet, quod si pauci contra Papam hæreticum susciperent bellum (tota alia multitudine sibi adhærente) de victoria desperare non debent: quia bellum tale non est bellum eorum, sed bellum domini, qui est veritas, quæ super omnes vincit in veritate. ergo habentes fiduciam pro eadem certent vsque ad mortem, & Deus expugnabit pro eis inimicos eorum.

Cap. XXXXVIII.

In quo docetur, quomodo se debeant habere in casu prædicto doctores & prædicatores, ne fiant fautores hæreticæ prauitatis.

DISCIP. Auctoritates scripturæ mihi clare demonstrant, quod vnus catholicus posset securè bellum contra Papam hæreticum cum tota sua colurte suscipere: nec deberet de victoria aliqualiter desperare. Dubito autem, vt si vnquam aliquis Papa futurus est hæreticus, pro multitudine Christianorum poterit dicere illud Saluatoris: *Putas ne filius hominis veniens inueniet fidem super terram*: quia timeo quod paucissimi sibi resistent. puto enim quod tunc adimplebitur prophetia beati Pauli dicentis 2. ad Timoth. 4. *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertent*: quia fabulas & errores Papæ hæretici multitudo præcipue magistrorum ambitiosorum & auarorum sequitur. idcirco peto vt ostendas secundum aliquorum sententias, quid paucis in sacra pagina eruditis siue fuerint magistri siue discipuli esset agendum, si Papa efficeretur hæreticus, & quid omnes prædicatores & doctores haberent agere, nisi omnes veritati fidei adhærerent.

MAG. Respondetur, quod si Papa de doctrina diffamaretur erronea, omnes prædicatores & doctores seu lectores vel magistri: imo etiam omnes literati quantum vnusquisque ingenio & scientiæ conuenit debent doctrinam Papæ erroneam videre, studere, & examinare, & discutere diligenter, exemplo illorum, de quibus dicitur Act. 17. *quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent.*

DIS. Hoc dicitur de illis, qui scrutantur continue veritatem: non de scrutantibus doctrinas erroneas. MAGIST. Respondetur, quod ad eos spectat scrutari veritatem & errores contrarios & [illegible], testante Salumone, qui Eccl. 1. ait. *Dedique cor meum, vt scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque & stultitiam.* Ex quibus verbis colligitur, quod ita inuestigandi & discutiendi sunt

ſunt errores contra fidem: ſicut catholicæ veritates. quia vt Sapiens teſtatur, *Idem eſt iudex recti & obliqui, & eadem eſt ſcientia contrariorum.* oportet ergo prædicatores & doctores errores Papæ hæretici examinare, ſtudere & diſcutere diligenter. quia ſic ad veritates plures, quas antea neſcierunt, peruenient, teſte Glo. accepta ab Auguſt. 1. Cor. 2. qui ait *ab aduerſario mota quæſtio diſcendi exiſtit occaſio.* DISCIP. Quid facient poſtquam doctrinam Papæ erroneam examinauerint diligenter? MAGIST. Reſpondetur, quod rationibus & ſcripturarum teſtimoniis contra eam in quantum poſſunt debent ſe munire, ac illi qui ſcribendi gratiam receperunt, ſcribant & componant libros, tractatus, ſermones, & epiſtolas, ſecundum quod videtur expediens ad reprobandum doctrinam Papæ erroneam. opera vero ſua modis ſibi poſſibilibus communicent & diuulgent, nominibus ſuis tacitis vel expreſſis, ſcilicet ſecundum quod expedire videtur. Quædam enim opera ratione auctorum videntur libentius. & tunc erit vtile nomen auctorum exprimere. interdum autem multi odio habent auctores, & tunc illis nomen auctorum operis expedit occultare, vt æmuli non quis dicat, ſed quid dicatur, attendant. Illi vero, qui libros, tractatus & alia opera componendi gratiam minime habent, in ſcripturis authenticis, & etiam in operibus nouis, in quibus magis diſtincte doctrinam Papæ erroneam poterunt reprobare, ſe occupent ſtudioſe, vt cum tempus venerit opportunum, errores Papæ valeant efficaciter reprobare. Vnde tam illi, qui noua opera contra prauitatem Papæ hæretici ediderunt, quàm alii prædicatores & doctores in lectionibus & ſermonibus publicis ceteriſque colloquiis, quando opportunitas loquendi affuerit, debent errores Papæ ſecundum gratiam eis datam efficaciter reprobare, & veritatem contrariam declarare, & quantum in eis eſt auribus omnium inculcare. Vnde nutu & verbo quid ſentiant manifeſtent, dicantque vt more bellatorum qui hoſtes ſuos aperte & per inſidias & omnibus modis licitis, quos excogitare valuerint, debellare nituntur: debent prædicatores & doctores ſeu magiſtri aperte & per inſidias publice ac modis ſibi conuenientibus perfidiam Papæ hæretici expugnare: nec aliter à culpa fautoriæ prauitatis hæreticæ ſunt immunes. quia non caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare, *extra de homicidio*, *ſi eſt.* quod intelligendum eſt, cum quis poteſt manifeſto facinori obuiare, & non apparet in promptu, quod per alium facinus manifeſtum valeat prohibere. & ideo ſi Papa hæreticus laborauerit inficere orthodoxos doctores & prædicatores regionum, ad quos doctrina peſtifera Papæ hæretici perueniret, ne illarum incolæ regionum auerterentur à fide, viriliter obuiare deberent, nec carerent in hoc caſu ſcrupulo ſocietatis occultæ, niſi doctrinæ Papæ erroneæ obuiarent, ſi in regionibus illis non eſſent alii, qui doctrinæ Papæ erroneæ ſcirent, vellent, & poſſent reſiſtere. & ita prædicatores & doctores in Francia commorantes tenentur doctrinam Papæ erroneam reprobare, priuſquam doctrina eadem in Francia cœperit publicari, vel probabiliter dubitatur, quod aliquos corrumperet in Francia, niſi reſiſtatur eidem. Sic prædicatores & doctores Italiæ debent ab eadem doctrina mortifera præſeruare Italiam, vt ſi in aliqua ſui parte infecta fuerit, debent conari purgare eandem. & conſimiliter de prædicatoribus & doctoribus aliarum regionum, in quibus morantur, eſt dicendum. Si vero in Francia vel in alia regione ſunt aliqui prædicatores & doctores ſeu magiſtri, qui ſufficienter eandẽ regionẽ à dicta doctrina præſeruant vel expurgant, alii prædicatores & doctores vel magiſtri regionis eiuſdem non tenentur de neceſſitate ſalutis doctrinæ illi obuiare, ex quo per alios ei ſufficienter reſiſtitur: ſed vbi alii deficerent, ipſi ſe ponere murum pro fide catholica contra Papam hæreticum deberent. alioquin in fautoriam inciderent prauitatis hæreticæ iuxta auctoritatem ſuperius allegatam, &c.

DISCIP. Videtur quod illa auctoritas & conſimiles non debent de quibuſcunque intelligi, ſed de illis tantummodo, qui ſic ſupra alios poteſtatem habent. quales non ſunt prædicatores & doctores, niſi fuerint prælati.

MAGIST. Dicunt quidam, quod hic erras aperte: quia auctoritas illa & conſimiles debent intelligi non ſolum de prælatis: ſed etiam de ſociis & ſubditis, quod per decretalem ſupra allegatam, *extra de homicidio*, ſatis videtur aperte probari. conditor enim decretalis illius, ſcilicet Alexander tertius, loquitur de occiſoribus beati Thomæ Cantuarienſis, & de illis, qui aſſociauerunt eos, quorum diuerſi diuerſimode culpabiles extiterunt. de quibus dicit in hæc verba: *illi etiam qui non vt ferirent, ſed vt perſecutoribus opem ferrent, ſi forte per aliorum violentias impedirentur, paulo minori debent pœna mulctari, quia cum ſcriptum ſit: Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberauit eum, occidit. conſtat autem ab homicidii reatu immunes non eſſe qui occiſoribus contra alios opem præſtant, nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ qui manifeſto facinori deſinit obuiare.* Ex quibus verbis colligitur, quod Alexander tertius quaſi dupliciter probare conatur, quod qui opem occiſoribus præſtare venerint, à reatu homicidii minime ſunt immunes. Primo modo per illud, *qui potuit hominem liberare*, &c. Secundo per illud, *nec caret ſcrupulo*, &c. ergo vtrunque illorum dictorum, ſcilicet *qui potuit hominem liberare*, &c. *nec caret ſcrupulo*, &c. de his, qui opem occiſoribus præſtare venerint, debet intelligi. illi autem non erant prælati occiſorum, nec ſuperiores militibus, qui erant occiſores: ſed erant ſocii vel famuli ac ſubditi eorundem. ergo tales auctoritates, *qui potuit hominem liberare*, &c. *nec caret ſcrupulo*, &c. & conſimiles, non ſolum de prælatis & ſuperiorib. ſuper alios poteſtatẽ habentibus, ſed & de omnibus debent intelligi ꝙ verũ eſt

pro tem-

pro rempore necessitatis, cum non apparet alius in promptu, qui velit & valeat proximum à periculo liberare. Quod etiam auctoritates tales, *qui potuit*, &c. *& nec caret*, &c. de sociis & de omnib. debeant intelligi, probatur secundu sic. Non minus tenetur quilibet socius subditus vel prælatus subuenire necessitati spirituali proximi quàm corporali. sed quilibet tempore necessitatis vbi non apparet alius, qui proximo subueniat, tenetur opera misericordiæ corporalia proximo (si potest) impendere. ergo multomagis quilibet subditus & prælatus opera misericordiæ spiritualia (si conuenienter potest, cum non apparet alius qui subueniat) renetur tempore necessitatis proximo exhibere. manifesto autem facinori obuiare, cum quis conuenienter potest, & proximum tenetur (ne doctrina Papæ hæretici inficiatur erronea) præseruare & regionem totam, vel pro parte doctrina erronea Papæ infectam per sermones, informationes, exhortationes, & scripturas catholicas expurgare, & consimilia, quæ sunt inter opera misericordiæ spiritualia computanda. Ergo ad ista & consimilia tempore necessitatis, cum non appareant prælati, nec alii qui velint vel possint talia operari, quilibet siue socius siue subditus, qui conuenienter potest, ita debet proximis de necessitate salutis impendere. Ex quibus colligitur, quod si prædicatores & doctores seu magistri siue in sermonibus & lectionib. publicis siue per informationes occultas possunt aliquos vel aliquas à doctrina Papæ erronea retrahere & non faciunt: nec apparet alius, qui hoc faciat, sunt fautores hæreticæ prauitatis: nec carent scrupulo societatis occultæ, ex quo possunt (& non apparet alius qui velit & possit) manifesto facinori desinunt obuiare.

DIS. Quid si metu mortis tali facinori desinunt obuiare? MAGIST. Videtur quibusdam, quod si probabiliter crederent, quod si possunt aliquos à doctrina Papæ erronea reuocare, nec probabiliter reputarent, quod alio tempore si viuerent maiorẽ possent facere fructum: peccarent mortaliter omittendo metu mortis alios à doctrina erronea reuocare. verumtamen propter metum mortis excusarentur in tantum, quod sententiam excommunicationis nequaquam incurrerent. quemadmodum si quis inter Saracenos & infideles alios constitutus metu mortis negaret Christum, & veneraretur Machometum, peccaret mortaliter; sed sententiam excommunicationis euaderet.

Cap. XXXXIX.

In quo agitur de eis, qui impugnatores Papæ hæretici persequerentur: aut quomodolibet infestarent, quid sit tenendum. vbi ponuntur quinque conclusiones.

DISCIP. Inquisiuimus de prædicatoribus, si teneantur doctrinam Papæ erroneam reprobare. nunc dissere de illis prædicatoribus & doctoribus, qui impugnatores Papæ hæretici improbarent vel sequerentur, aut quomodolibet infestarent. MAGIST. Circa hanc interrogationem videtur aliquibus distinguendum, quod improbare impugnatores Papæ hæretici contingit dupliciter. Vno modo eorum assertiones per auctores & rationes solummodo conuincere satagendo. Alio modo personis eorum detrahendo vel in propria irrogando aut persecutionem quamlibet procurando, vel contra ipsos alios prouocando, seu eis per se vel per alios molestiam quamlibet inferendo. Item aut assertio Papæ hæretici erronea est damnata explicite solummodo vel implicite. Item si est damnata, aut prædicatores aut doctores, qui non impugnant ipsum, possunt faciliter scire, quod assertio Papæ est damnata explicite, aut non possunt faciliter scire. Item aut sciunt Papam à viris in sacra pagina eruditis de certis articulis fortiter impugnari, aut nesciunt. DISCIP. Quomodo potest contingere, quod aliqua assertio Papæ erronea sit damnata explicite; & tamen prædicatores seu doctores hoc faciliter non possunt scire? MAGIST. Respondetur, quod hoc potest contingere propter ignorantiam prædicatorum & doctorum, & propter defectum librorum. multi enim sunt prædicatores & doctores tam simplices & tam paruam scripturarum habentes notitiam & peritiam, quod veritates quamplurimas sanctarũ scripturarum ignorant, & de determinationibus ecclesiæ parum vel nihil sciunt. multi eorum propter inopiam scripturarum, in quibus veritates catholicæ plures explicite approbantur, & per consequens falsitates contrariæ reprobantur & condemnantur, faciliter peruenire non possunt. vt dicunt, pauci, præter Fratres Minores, habent *decretalem Nicolai tertii*, in qua explicite approbatur, quod abdicationes proprietatis omnium rerum Christus verbo docuit & exemplo confirmauit: & per consequens falsitas contradictionis explicite condemnata est. condemnationem etiam summorum pontificum, qui magistros quosdam Parisienses damnantes statum Mendicantium condemnauerunt. pauci habent, præter Fratres prædicatores & Minores. & ita multi ad illas scripturas continentes damnationem talium hæresum facile peruenire non possunt. quidam autem à peritis longe distant; nec adest eis oportunitas consulendi peritos. quare si non sunt in scripturis excellenter instructi, non facile scire possunt tales hæreses esse explicite condemnatas. DIS. De exemplis adductis in secundo tractatu *De dogmatibus Ioh. 22.* loquuntur, per quæ quamuis malitiose ab æmulis adducantur, intelligo quomodo aliqui prædicatores seu doctores de quibusdam hæresibus non possunt faciliter scire, an sint explicite condemna-

[illegible] quamobrem enarra, qualiter per præscriptas distinctiones ad interrogationem propo[illegible] [re]spondetur. MAG. Respondetur quinque conclusiones tenendo. Quarum prima est, [illegible] [præ]dicatores & doctores assertiones impugnantium Papam hæreticum de assertione, quæ [illegible] [da]mnata explicite, improbantes solo sermone intendendo, conuincendo per rationes [illegible] [aucto]ritates, quod assertiones eorum cõtrariæ assertioni Papæ hæretici non continent verita[tem] [illegible] [no]n censendi fautores hæreticæ prauitatis, nec ex hoc solo sunt reputandi peccare [illegible]. Hæc conclusio probatur per hoc, quod catholici possunt absque fautoria prauita[tis hæret]icæ & peccato mortali circa assertiones catholicas, quæ non sunt explicite approbatæ, [illegible] condemnatæ, contrariè opinari, & opiniones suas contrarias rationibus & auctori[tatibus] [illegible] [mun]ire. ergo licet Papa hæreticus & impugnatores eius teneant opiniones contrarias, a[bsque] fautoria prauitatis hæreticæ & absque peccato mortali possunt prædicatores & doctores a[sser]tionem Papæ quæ in rei veritate est hæretica (licet hoc nesciant) conari probare assertionem c[ontr]ariam improbare.

DISCIP. Contra hanc probationem & conclusionem eius duæ obiectiones mihi oc[currunt]. Quarum prima est: quod si assertio Papæ non est damnata explicite tanquam hæretica: n[on] erit propterea hæreticus iudicandus. ergo impugnantes Papam propterea asserendo eum es[se] hæreticum, sunt merito puniendi. Secunda obiectio est contra illud, quod dicitur & inuitur, quod licet prædicatores & doctores conantur auctoritatibus & rationibus improbare assertionem impugnantium assertionem Papæ hæreticam, non sunt censendi fautores hæreticæ prauitatis: hoc enim non videtur verum. nam nullus plus potest fauere hæreticæ prauitati, quàm conando eam auctoritatibus & rationibus approbare, & ostendere eam veram esse. si ergo aliqui moliuntur rationibus & auctoritatibus probare contrariam assertionem Papæ hæretici, quæ est hæretica, esse falsam, videtur quod censendi sunt fautores hæreticæ prauitatis.

MAG. Ad primam respondetur, quod licet assertio Papæ non sit damnata explicite; in casu tamen licitum est asserere & tenere Papam esse hæreticum. Ad cuius euidentiá dicitur esse sciendum, quod si assertio Papæ non est damnata explicite, aut Papa eam tenet solummodo opinando; & tunc licet scientibus in rei veritate eam esse hæreticam asserere, quod est hæretica; sed non liceret eis dicere nec asserere Papam esse hæreticum; quia ex quo Papa solummodo opinando dicit eam, non est hæreticus reputandus. aut Papa talem hæresim non damnatam explicite non opinando, sed pertinaciter asserendo tenet, quæ est pertinacia. quia, sicut patet ex *quarto huius* diuersimode potest de pertinacia deprehendi. & in hoc casu licet catholicis scientibus Papam hæresim damnatam solummodo implicite pertinaciter asserere & tenere, non tantummodo affirmare assertionem Papæ esse hæreticam, sed licet eis sentire, quod Papa est hæreticus. periculose tamen hoc publice assererent: quia forte hoc reprobare non possent. & forsan extra concilium generale & in absentia catholici Papæ, quamuis esset verum, non debent hoc publice affirmare. Ad secundam obiectionem respondetur, quod ad fautoriam hæresis, quæ non est damnata, non sufficit, quod quis eandem rationibus & auctoritatibus munire conetur: sed vltra hoc requiritur, quod pertinaciter seu inique talem hæresim rationibus & auctoritatibus fulcire seu alias munire conetur: quemadmodum ad hæreticam prauitatem non sufficit, quod quis errando hæresi adhæreat; sed requiritur, quod pertinaciter adhæreat.

DISCIP. Indica quæ sunt aliæ conclusiones, quas tenet prædicta opinio MAGIST. Secunda conclusio est, quod prædicatores & doctores qui impugnatores doctrinæ hæretici Papæ quantum ad assertionem non damnatam explicite, non solum rationibus & auctoritatibus, sed etiam detrahendo & improperia irrogando, aut contra eos alios prouocando, vel per se vel per alios molestiam quomodolibet inferendo impugnantibus, peccant mortaliter, & sunt fautores hæreticæ prauitatis. Quia qui propter bonum licitum infert alteri nocumentum notabile, peccat mortaliter. & si propter licitam impugnationem hæreticæ prauitatis infert alteri nocumentum, est fautor hæreticæ prauitatis. sed reputare assertionem Papæ hæreticam, licet non sit damnata explicite, est bonum & licitum, ergo prædicatores & doctores, qui propter impugnationem huiusmodi inferunt impugnantibus notabile nocumentum, peccant mortaliter: & sunt fautores hæreticæ prauitatis. hoc autem faciunt, qui eis detrahunt & etiam opprobria & contumelias irrogant, & contra eos alios prouocant, vel per se vel per alios molestiam irrogant. ergo peccant mortaliter, & sunt fautores hæreticæ prauitatis. Tertia conclusio est: Quod illi prædicatores & doctores, qui impugnatores Papæ hæretici propter assertionem explicite damnatam, quam non possunt faciliter scire esse damnatam explicite propter imperitiam in scripturis authenticis, aut propter defectum librorum, aut propter aliam quamcunque causam, propter quam nesciunt Papam de hæresi impugnare; impugnant assertionem Papæ solummodo rationibus & auctoritatibus satagendo munire, & assertionem contrariam rationibus & auctoritatibus tantummodo improbare tacendo, non peccant mortaliter, nec sunt fautores hæreticæ prauitatis censendi. Quia absque peccato mortali potest quis (dummodo pertinaciam non adiungat) opinando assertionem negare catholicam (etiam explicite approbatam) & contrariam assertionem hæreticam damnatam explicite opinari. si enim est aliquis non habens memoriam de historia *libri Regum*, qui absque pertinacia diceret & rationibus aliquibus confirmaret, quod Dauid non

habuit plures simul vxores, nec peccaret mortaliter, nec esset fautor hæreticæ prauitatis. Sic di…ūt
aliqui, quod licet quidā, qui nunquā viderunt Decretalem Nicolai tertii (*Exiit qui seminat*) opinaren-
tur, & suam opinionem auctoritatibus & rationibus confirmare studerent, quod Christus ha-
buit alicuius rei proprietatem, quamuis hoc facerent imitandu Papam hæreticum, qui hoc di-
ceret, non peccarent mortaliter, si dictam decretalem *Exiit*, faciliter habere non possent, nec …
rent Papam propter assertionem prædictam à viris eruditis in sacra pagina impugnandum. q…
opinari hæresim damnatam explicite nescienter potest quis absque peccato mortali & f… …a
hæreticæ prauitatis, dummodo pertinacia nullatenus misceatur. Quarta conclusio est, quod præ-
dicatores & doctores, qui impugnantes Papam hæreticum pro assertione damnata explicite …
retica, quam possunt faciliter scire damnatam explicite, & propter quam sciunt Papam de hæ-
resi impugnari, reprobant aut impugnant, peccant mortaliter, nec à fautoria prauitatis hæ…
ticæ sunt immunes: quia tantum zelum debent habere de fide catholica, quod honori & fauo-
ri cuiuslibet mortalis præferre tenentur: quia cum nunciatur eis Papam in certo articulo contra
fidem catholicam errare, se de eadem assertione intromittere approbando vel reprobando pro-
ponunt, non debent negligere, sed quærere diligenter, an assertio Papæ sit condemnata. & ita …
possent facile scire assertionem eandem esse damnatam explicite, seu illam veritatem esse expli-
cite approbatam, nullatenus à peccato mortali & fautoria hæreticæ prauitatis excusarentur, si
impugnantes assertionem Papæ erroneam improbare præsumant. Quinta conclusio est; Quia
prædicatores & doctores impugnatores doctrinæ erroneæ Papæ hæretici damnatam explicite …
ue sciant siue ignorent eam esse damnatam explicite propter impugnationem huiusmodi perse-
quuntur eis detrahendo vel contumelias vel improperia irrogando, vel contra eos prouocando,
seu aliter per se vel per alios molestiam quomodolibet inferendo, peccant mortaliter, & sunt
fautores hereticæ prauitatis reputandi: grauius tamen peccant illi, qui sciunt doctrinam Papæ
esse erroneam, quàm illi, qui ignorant.

DISCIP. Quare non possunt ignorantes per ignorantiam excusari? MAG. Respondetur,
quod ignorantia iuris, quod semper quis scire tenetur, non excusat. hoc autem scire tenetur,
quod impugnantes aliquam doctrinam tanquam erroneam non sunt aliqualiter molestandi, ni-
si certitudinaliter constet eos false vel inique impugnare doctrinam eandem. quare cum (si do-
ctrina Papæ sit erronea) non possit constare, quod impugnatores ipsius propter solam impu-
gnationem eam false impugnant & inique (quia huiusmodi impugnatio est licita) non sunt
propter impugnationem huiusmodi aliqualiter molestandi.

Cap. XXXXX.

In quo specialiter inuehitur contra doctores doctrinam Papæ erroneam defendentes: qua scilicet pœna sint plectendi, & quibus vitiis inuoluti.

DISCIP. Puto quod ad probandum omnes conclusiones prædictas rationes & aucto-
ritates quam plures (si cogitares) scires adducere, quas omnes causa breuitatis omitte, & dic
breuiter, quid faciendum esset de doctoribus & magistris, qui doctrinam Papæ manifeste errone-
am defendere aut excusare quomodolibet niterentur; doctrinas autem aliorum maxime pau-
perum disputabiles; imo veras & catholicas, licet doctrinis quorundam theologorum contra-
rias, damnare & peruertere, & ad malum sensum trahere conarentur? MAG. Respondetur,
quod talium doctorum nequitia faciliter describi non potest: quia tales ab omni amore & zelo
veritatis sunt penitus alieni, ostendentes aperte, quod nequaquam amore scientiæ aut verita-
tis magistratum ascenderunt, sed propter gulam aut honorem, aut diuitias obtinendas, in stu-
dio laborauerunt.

DIS. Quibus vitiis sunt tales censendi impliciti. MAGIST. Respondetur, quod tales
sunt acceptatores personarum. talibus enim loquitur Esa. 5. c. dicens: *Ve qui potentes estis ad biben-
dum vinum, & viri fortes ad miscendum ebrietatem, qui iustificatis impium pro muneribus* (hoc est pro be-
neficiis gratiis & honoribus obtinendis) *& iustitiam iusti aufertis ab eo* (veritatem suæ doctrinæ
propriam peruertendo, & ad malum sensum vt placeant Papæ hæretico inique trahendo) sunt
potentes ad bibendum vinum; quia inter alios fines malos quos sperant per magisterium obtinere im-
pletio ventris cibi & potus infimum locum minime tenent, vt de his vere sic dicatur illud apo-
stoli Phil. 3. *quorum Deus venter est*: quia propter ventrem & honorem & propter alia terrena con-
sequenda & incommoda deuitanda laborant in studio & discunt. vnde & de quolibet tali do-
ctore dicit Salomon Prouer. 38. *Qui cognoscet faciem suam in iudicio, non habet*, &c. Ille cogno…
faciem in iudicio, qui doctrinam manifeste erroneam non nititur excusare vel etiam defende-
re, quia à Papa est tradita & inuenta: doctrinam pauperis catholicam & excusabilem (vt Papæ
hæretico placeat contra veritatem dicentis) ad malum satagit trahere intellectum, qui pro buc-
cella panis, id est, pro vno bono conuiuio, vbi confusionem non metuit temporalem, catholi-
cam paratus est defendere veritatem,

DIS.

DISCIP. Ex his coniecturo, quod si vnquam aliquis Papa hæreticus esset futurus ma[illegible] aperte, qui doctores illius temporis zelo veritatis catholicæ & propter hæreti[illegible] si vnquam insurgent [illegible] in studio laborarunt: & qui propter terrena scien[illegible] impenderunt. MAG. Nonnullis apparet, quod hic falleris. quia, teste Christo, mul[illegible] credunt & in tempore tentationis recedunt. sed forte nonnulli, si Papa esset hæreti[illegible] zelo in principio laborabunt, & cum veneri tribulatio per Papam hæreticum su[illegible]enda, [illegible] firmissime adhærebunt. DIS. Quamuis mihi non appareat, quod tempore futuro Papæ hæretici (si fuerit) non possit sciri, qui propter zelum veritatis studio vacare cœperunt: tamen [illegible] videbitur manifeste, qui erunt sinceri & fortes fidei zelatores. ideo redi ad materiam [illegible] isto capitulo differendam, & enumera alia vicia, quibus doctores, de quibus hic est sermo, reputantur implicari: nec cures alias probationes adducere. MAGIST. Doctores isti putantur [illegible]res hæreticæ prauitatis ambitiosi, auari, adulatores, propter excusationem vel assertio[illegible] doctrinæ erroneæ Papæ hæretici propter peruersionem autem aliarum doctrinarum pu[illegible] inuidi, malitiosi, innocentiæ persecutores, detractores, diffamatores, calumniatores, [illegible]rum criminum impulsitores. vnde in Spiritum sanctum multipliciter peccare censentur. pro[illegible] vtrumque autem vitium falsi, mendaces, fallaces, seductores, & fraudulenti creduntur. [illegible]IS. Qua pœna essent tales plectendi? MAGIST. Respondetur, quod tales omnibus pœnis, quæ debentur vitiis superius enumeratis, essent merito percellendi. vnde dicunt, quod [illegible] excommunicati, & ab omni officio deponendi, imo videtur quibusdam, quod essent curiæ seculari tradendi, vel perpetuo carceri mancipandi.

Cap. LI.

In quo inquiritur de religiosis non resistentibus doctrinæ Papæ hæretici, vtrum sint fautores prauitatis hæreticæ, & qualiter in casu se habere debeant.

DISCIP. De prædictis posset longus tractatus fieri: sed quia cupio, quod finis cito isti tractatui imponatur, ideo ad religiosos censeo transferendum. de quibus interrogo, an religiosi, qui Papæ hæretico non resistunt, sint inter fautores hæreticæ prauitatis computandi. MAG. De religiosis distinguitur. quidam enim religiosi regulariter aliquos de fratribus suis ad studium theologiæ admittunt, pluribus etiam officium prædicationis & confessionis committunt, multique ex diuersis causis per mundum discurrunt, & de loco ad locum sæpius mouentur. magnam tamen communicationem habent inter se, quantumcunque sint per mundum dispersi. vnde accidit, quod ea quæ publice fiunt non solum in Curia Romana, sed etiam in studiis generalibus, & in aliis locis frequentabilibus facilius, certius, & distinctius cognoscuntur ab eis. Alii sunt religiosi, qui ex consuetudine in certis locis continue residentes sua loca non mutant, raroque exeunt claustra sua, nec aliquos de fratribus ad studia vel ad alia loca transmittunt, ac diuersis locis manentes paruam vel nullam inter se communicationem habere noscuntur. & ideo de his sæpe, quæ in curia Romana & in aliis locis frequentabilibus publicè fiunt, multa ignorant, quæ aliis minime sunt ignota. si ergo Papa esset hæreticus publicus, hoc est publicè diffiniens assertionem, quæ est hæresis explicitè condemnata, vel publice prædicans aut docens assertionem contra veritatem apud omnes catholicos diuulgatam: puta si publice prædicaret, Christum non fuisse natum de virgine, vel resurrectionem non esse futuram; aut non esse infernum, nec aliquas animas cruciari in inferno: contra prædictos religiosos esset violenta præsumptio, quod minime ignorarent Papam esse hæreticum: quia tales religiosi ea, quæ publice fiunt in curia Romana, non ignorant, cum tot literas sibi mutuo scribunt de nouitatibus, quæ contingunt, quod vix aliquid notabile fit in curia Romana, quin cito & in breui tempore in omnibus locis eorum per vniuersum orbem publice cognoscatur. & ideo si adhæserint Papæ hæretico, fautores sunt. cum eius perfidia fuerit publicata, præsumendum est, quod scienter adhærerent prauitati hæreticæ: & ideo fautores hæreticæ prauitatis sunt censendi, si dixerint vel tenuerint Papam esse catholicum & fidelem.

DISCIP. Quid si non dixerint Papam esse catholicum & fidelem, tamen sibi obediunt de eius fidelitate a[illegible]qualiter se intromittendo.

MAGIST. Respondetur à quibusdam, quod in hoc casu, si non possunt perfidiam Papæ ne transfundatur ad alios prohibere, non sunt censendi fautores hæreticæ prauitatis: sed sunt fautores [illegible]ici putandi: quia ex quo perfidiam Papæ hæretici prohibere non possunt, n[illegible] ntes erroribus suis corrigere, nec ne alii credant eius erroribus impedire, tacendo de eius perfidia non videntur culpam incurrere: sed obediendo sibi à culpa minime sunt immunes. [illegible]IS Dic de aliis religiosis. MAG De aliis dicitur, quod non est præsumptio tam violenta contra [illegible] q sciant vel teneantur scire Papam hæreticum esse. & ideo non sunt subito iudicandi fautores [illegible]reticæ prauitati, vel quia peccent Papæ hæretico obediendo, sed examinandi sunt sollicite, an [illegible]ciant Papã esse hæreticum: vel propter illa quæ audierunt teneantur hoc scire. & secundũ hoc vel

culpabiles vel à culpa liberi sunt censendi. si enim ignorant Papam esse hæreticum, & non laborant crassa ignorantia & supina obediendo Papæ hæretico, ab omni culpa sunt immunes. si vero sciunt Papam esse hæreticum, quia vel ignorant vel quia nolunt scire, & laborant ignorantia crassa & supina obediendo Papæ hæretico, peccant mortaliter, nec possunt excusari. DISCIP. Quid spectat ad religiosos facere, si Papa hæreticus fuerit? MAGIST. Respondetur, quod ad primos religiosos, si fuerint prædicatores vel confessores, aut lectores, quando prædicant vel legunt, aut confessiones audiunt, spectat debitis circumstantiis obseruatis, auditoribus suis perfidiam Papæ hæretici nunciare, vt caueant doctrinam pestiferam eius. Ad eius autem quando vadunt per mundum, vt (quando est opportunitas) illis, quibus loquuntur non publice prædicando, sed loquela simplici perfidiam Papæ hæretici studeant nunciare. Ad alios autem religiosos, si sciuerunt Papam esse hæreticum, hoc spectat, quod sibi tanquam Papæ nullo modo obediant: & modis sibi congruentibus alios ab obedientia eiusdem reuocare teneantur.

Cap. LII.

In quo quæritur, de regibus & principibus in suis prouinciis & regnis admittentibus doceri doctrinam Papæ hæretici: vtrum tales fautores hæreticæ prauitatis sint censendi.

DISCIP. Consequenter de regibus & aliis publicis potestatibus & cõmunitatibus aliqua interrogare propono. Dic autem in primis, an reges, qui permitterent, & principes doctrinam Papæ hæretici in suis regnis & dominiis publicari & doceri, essent inter fautores hæreticæ prauitatis computandi. MAGIST. Videtur nonnullis de regibus & principibus distinguendum: quia aut sunt omnino illiterati, aut literati & noticiam sanctarum scripturarum habentes. si sunt in sacris literis eruditi, & doctrina Papæ erronea est tam patenter hæretica, quod omnes catholici in sacris literis eruditi sciunt eam esse hæreticam, reges & principes scientes per sacras literas doctrinam Papæ esse erroneam, sunt fautores hæreticæ prauitatis: si eam sustinent in suis regnis & dominiis publicari & doceri: nisi ex causis probabilibus & verisimilibus æstimarent, quod si opponerent se publicæ doctrinæ Papæ erroneæ, nulla exaltatio fidei vel vtilitas fidelium sequeretur. sed catholici per talem oppositionem regum & principum corporaliter & spiritualiter turbarentur, & plures propter talem turbationem vel contradictionem auerterentur à fide, & ad perfidiam Papæ hæretici se transferrent. DISCIP. Ista opinio casum pene impossibilem & incredibilem videtur ponere. non enim videtur credibile, quod si aliquis rex doctrinam Papæ hæretici in suo regno publicari & doceri omnimode prohiberet, tum quia propter hoc plures auerterentur à fide & ad doctrinam Papæ erroneam se transferrent. imo etiam si rex aliquis Papam hæreticum captiuaret, & neci corporaliter traderet; nec sibi nec suis magnum periculum imminetet. videmus enim his diebus, quod non solum reges & principes: sed etiam ciuitates & castra satis paruæ potentiæ summo pontifici præsumunt resistere, nec tamen multi eorum corporaliter humiliantur; quanto magis si rex potens & diues Papam captiuaret hæreticum, qui nec esset magni generis & nobilis, nec liberos relinqueret diuites & potentes, periculum corporale nullatenus formidare deberet. vnde & hoc omnino mihi videtur probabile, quod rex absque periculo temporali posset secure Papam hæreticum captiuare & eum corporaliter trucidare. sed an hoc facere ex conscientia tenetur, nunc est mihi clarũ. de quo casu aliqualiter pertractatum est *supra lib.* 6. ideo reuertere ad opinionem priorem, & narra quid teneant de regibus & principibus illiteratis. MAGIST. Dicitur quod reges illiterati, qui noticia scripturarum minime pollent, in plurimis excusantur, si permittant dictam doctrinam in suis regnis & dominiis publicari & doceri: quia propter scripturarum ignorantiam non tenentur statim prohibere doctrinam Papæ hæretici: præsertim si eis à literatis viris minime intimatur, quod doctrina Papæ sapit hæreticam prauitatem; & doctrina Papæ erronea est talis, quod est directe contra veritatem catholicam apud omnes catholicos diuulgatam. dicunt igitur isti, quod si doctrina erronea Papæ hæretici est contra veritatem catholicam apud omnes catholicos diuulgatam; reges quorumcunque illiterati, si scienter sustinerent eam in suis regnis & dominiis publicari, doceri & teneri: nisi probabiliter timerent, quod ex prohibitione talis doctrinæ nulla spiritualis vtilitas sequeretur, & periculose catholici turbarentur, sunt inter fautores prauitatis hæreticæ computandi. Si vero doctrina Papæ hæretici erronea non est contra veritatem catholicam apud omnes diuulgatam: sed est contra veritatem catholicam, quam reges & principes credere explicite non tenentur, licet debeant eandem credere implicite, distinguitur. quia aut ad noticiam regum & principum per clamorem & rumorem vulgi publicum & manifestum peruenit, quod doctrina Papæ à viris literatis in scripturis diuinis, qui hactenus bonæ opinionis sunt & famæ, fortiter & efficaciter impugnatur. qui etiam petunt instanter, vt de Papa hæretico vel de se, si errauerint, fiat

[illegible] tum aut talis notitia ad reges & principes peruenit ex zelo fidei, quam [illegible] tenentur; tunc debent diligentissime facere examinare doctrinam Papæ [illegible] cant in regnis suis vel per alios, si in regnis non sint sufficientes ad examina[illegible] dum vnam sententiam prohibere debent ne doctrina talis in regnis eorum [illegible] etur & doceatur, antequam fuerit sufficienter discussa & examinata. secundum [illegible] m, antequam constiterit legitime regibus doctrinam Papæ esse erroneam, [illegible] debent. In secundo etiam casu reges & principes prohibere doctrinam Papæ [illegible] tenentur; quia neque per certitudinem, neque per famam constat eis do[illegible] erroneam,

CAP. LIII.

[illegible] quo [illegible] nditur, quid agendum sit regibus potentiam Papæ non formidantibus, si perceperint a fide dignis doctrinam Papæ esse hæreticam.

DISCIP. Circa ista narrata peto, vt tria tantummodo probare coneris. Quorum primum est; [illegible] reges & principes, qui potentiam temporalem Papæ & suorum nequaquam metuerent, audi[illegible] Papam de doctrina erronea à viris in sacra pagina eruditis & qui semper antea bonæ opinionis & famæ fuerunt, fortiter impugnari, & ab eisdem peritis cum instantia peratur [illegible] generale, vt veritas fidei declaretur, tenerentur diligenter quærere veritatem & [illegible] tate, vt per concilium generale vel alium modum congruum veritas fidei ostenda[illegible] quod tamen prædicatores seu doctores non possunt faciliter scire. Secundum est, quod reges & principes, si per quemcunque modum legitime constiterit eis doctrinam Papæ esse erroneam, [illegible] (ne publicetur & doceatur in suis regnis & suis dominiis) prohibere, si propter talem [illegible] bitionem non timent dispendium populi Christiani. Tertium est, quod si rex aliquis propter potentiam temporalem Papæ hæretici vel suorum sequacium probabiliter & ex causis vrgentibus formidaret, quod ex prohibitione doctrinæ Papæ hæretici in suo regno nulla vtilitas neque temporalis neque spiritualis fidelium sequeretur, sed magis catholici turbarentur, & plures auerterentur à fide, à tali prohibitione doctrinæ Papæ erroneæ cessare deberet. MAGIST. Primum & secundum simul videntur vna ratione posse probari, quæ talis est. ille ad quem spectat omnem prauitatem hæreticam extirpare, & ne in terra sibi subiecta pullulet impedire, tenetur modo prædicto de doctrina Papæ erronea taliter impugnata, qua Papa hæreticus omnes cupit inficere orthodoxos, diligenter inquirere, an sit consona vel dissona catholicæ veritati. si enim circa talem inquisitionem negligens appareret, propter negligentiam eius possent sibi subditi periculose corrumpi hæretica prauitate. sed reges & principes Christiani debent omnem hæreticam prauitatem extirpare, quantum in eis est: & ne in terris eis subiectis pullulet impedire. ergo si audiuerint doctrinam Papæ hæreticam, qua omnes cupit inficere orthodoxos, à viris peritis in sacra pagina impugnari, debent sollicite quærere veritatem, an scilicet doctrina Papæ erronea sit consona vel dissona catholicæ veritati. Maior istius rationis videtur euidens, & tamen probatur. Primo sic. cui conuenit potestas aliquid faciendi, omnia ad ipsum pertinere noscuntur, per quæ illud conuenienter facere potest. quemadmodum si aliqua causa alicui committitur super omnia, quæ ad ipsam causam pertinere noscuntur, plenariam recepit potestatem; & sic concesso principali conceditur accessorium, *extra de officio dele. c. propter & c. significa. & ca. prudenter. & c. suspicionis.* si ergo regibus & principibus competit hæreticam prauitatem, ne in terris sibi subiectis pullulet, impedire, & hoc interdum facere non possunt, nisi diligenter inquirant, an doctrina Papæ, ad quam omnes intendit cogere Christianos, sit consona vel dissona veritati. sequitur quod tunc saltem debent talem inquisitionem facere, quando eis per famam publicam nunciatur, quod doctrina Papæ, quam in terris eorum publicare proponit, à viris peritis in sacris literis impugnatur, qui toto posse laborant, vt veritas fidei declaretur. Secundo probatur eadem maior, sic. Sicut ad eundem spectat de personis diffamatis inquirere & de accusatis secundum iuris ordinem iudicare: ita ad eundem spectat de aliqua prauitate publice nunciata diligenter inquirere veritatem, ad quem spectat eandem prauitatem si aperte perpetrata fuerit extirpare. sed ad reges & principes spectat prauitatem hæreticam Papæ hæretici, si eam aperte cognouerint in suis regnis & dominiis pullulasse, penitus extirpare. ergo ad eosdem spectat, si publice fuerit nunciatum, quod doctrina Papæ (quam in regnis eorum & dominiis plantare conatur) à viris eruditis tanquam hæretica impugnatur, diligenter inquirere veritatem. Tertio sic: Ad quem spectat periculis, quæ nouiter emergunt, obuiare: spectat ad eundem de periculis, quæ [illegible] famam publicam nunciantur, quærere veritatem. sicut ad quem spectat hostibus inuadentibus terram aliquam toto posse resistere: ad eundem spectat (si est publica fama, quod aliqui [illegible] lunt eandem terram inuadere) diligenter inquirere veritatem. igitur si fama est super hæ[illegible] debet diligenter inquirere, an contineat veritatem, vt ad resistendum sit minime imparatus. quia secundum beatum Greg. *minus iacula feriunt, quæ præuidentur.* vnde & quidam saluberri-

mum dans consilium; *prospice, qui veniunt hos casus esse ferendos. Nam leuius lædit, quicquid prævidemus an-*
te. cum ergo, si doctrina Papæ est erronea, ouis modicum periculum tuti Christianitatis ...
ur, ad quos spectat prauitatem hæreticam extirpare: ad eosdem spectat de doctrina Papæ, quæ
tanquam hæretica à viris in sacris literis eruditis fortiter impugnatur, postquam per ... pu-
blicam hoc eis constiterit, diligenter inquirere veritatem. sic ergo probata est maior. minor, ...
licet quod ad reges & principes spectat omnem prauitatem hæreticam de eorum terris & domi-
nijs extirpare, & ne pullulet impedire; probatur sic. Qui propter hæreticos de terra sua fugere no
teneror, nec tamen debet communicare eisdem, nec eosdem quomodolibet receptare tene-
tur eos de terra fugare, vel etiam captiuare, vel penitus extirpare. reges autem vel principes pro-
pter Papam hæreticum vel sequaces eius non debet de terra sua recedere, ... debent commu-
nicare eisdem, nec eos quomodolibet recipere. ergo possunt eus de terra sua fugare, aut etiam
captiuare, vel penitus extirpare. qui autem talem habet super hæreticos potestatem, debere
terram suam de omni prauitate hæretica expurgare dinoscitur: quia terra de hæreticis expurga-
ta dinoscitur iuste regulata. patet ergo, quod spectat ad reges & principes impedire ne doctrina
Papæ erronea in eorum regnis & dominijs diuulgetur, aut quomodolibet teneatur. qui autem
potest facinus prohibere, & non prohibet, cum tamen hoc ad ipsum pertineat, eidem facinori
fauet. reges ergo & principes, qui sciunt doctrinam Papæ esse hæreticam, laborant ignorantia
crassa & supina: quia nolunt scire doctrinam Papæ esse erroneam, aut negligunt indagare. si
non prohibeant eam in suis regnis & dominijs, sunt inter fautores prauitatis hæreticæ compu-
tandi.

Cap. LIV.

Vbi agitur de regibus & principibus potestatem Papæ hæretici timentibus, aut quodcunque aliud incommodum temporale siue spirituale formidantibus, quid illis sit agendum, quod fuit tertium quæsitum capituli præcedentis.

DISCIP. Hæc, vt puto, ab his quæ tractata sunt *libro 6. c. 99.* dependent. ideo his omissis, quod sup. c. 52. promisisti, probare coneris. MAG. Tertium ibi promissum est, quod si rex aliquis propter temporalem potentiam Papæ hæretici & suorum sequacium vel sibi fauentium probabiliter & ex causis vrgentibus formidaret, quod ex prohibitione doctrinæ Papæ hæreticæ in regno suo nulla vtilitas neque spiritualis neque temporalis fidelium sequeretur: sed magis catholici turbarentur, & plures auerterentur à fide, à tali prohibitione cessare deberent, & quod talis doctrina publicaretur & doceretur in regno suo sustinere. quod videretur posse probari. Primo sic; Oportet regem, sicut & quemlibet alium sapientem, extremam dementiam declinare. sed talis prohibitio esset extrema dementia, & frustra niti, & nihil nisi turbationem bonorum quærere. quoniam frustra niti & nil nisi odium quærere, extremæ dementiæ est, Hieronymo attestante qui approbando sententiam cuiusdam ait in prologo Esdræ: *frustra autem, vt ait quidam niti, nec aliud se fatigando nisi odium quærere, extremæ dementiæ est* ergo rex, qui per prohibitionem huiusmodi nil nisi perturbationem fidelium quæreret, à tali deberet turbatione cessare.

Secundo sic: Non minus omittenda est prohibitio doctrinæ erroneæ Papæ, propter vitandam turbationem fidelium absque omni vtilitate eorum & etiam infidelium, quam est omittenda correctio propter schisma vitandum; quia schisma vitandum dinoscitur, quia est Christianitati nociuum; sed turbatio sic fidelium absque omni eorum vtilitate est Christianitati nociua. ergo sicut schisma vitandum est; ita turbatio fidelium absque eorum vtilitate est penitus declinanda. sed propter schisma vitandum est omittenda correctio, teste Augustino qui contra epistolam Parmeniani, vt legitur 23. q. 4. *cum quisque*, ait; *Cum quisque fratrum & Christianorum in ecclesiæ societate constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, vt anathemate dignus habeatur. fiat hoc vbi periculum schismatis nullum est.* & infra: *quando cuiusquam crimen notum est & omnibus execrabile appareat, vt vel nullos prorsus vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ.* Ex quibus colligitur, quod propter schisma vitandum à seueritate correctionis & disciplinæ oportet cessare. igitur & consimiliter propter turbationem fidelium declinandam oportet regem à prohibitione doctrinæ Papæ erroneæ, ad tempus cessare.

DISCIP. Dicitur forte, quod secus est, quando fides impugnatur, & quando alia peccata committuntur. licet enim à correctione aliorum excessuum sit cessandum propter schisma vitandum, tamen quando fides impugnatur, oportet illos, ad quos spectat, resistere; quia vt allegatum est, in decretis. 7. q. 1. c. *aduersitas.* §. *cum vero*, sic legitur: *Cum vero non prælatorum tantum, sed totius ecclesiæ salus quæritur* (fides impugnatur) *necesse est vt ex aduerso ascendant, & in die belli se inferant, vt murum opponant pro domo domini, animas suas ponant pro ouibus suis, vt exemplo sua passionis accendant, quos sermone doctrinæ diutius confirmare non valent.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum fides impugnatur, prælati non debent tacere aut dissimulare: sed resistere debent vsque ad san-

[illegible] ergo [illegible] reges, [illegible] impugnatur fides, vsque ad mortem [illegible] [illegible] oportet ecclesiam defendere sermone, doctrina & [illegible] passione: ita & reges per potentiam temporalem ecclesiam [illegible] [illegible] Papa hæreticus fidem impugnat, reges & principes dissimulare minime debent [illegible] resistere viriliter & potenter etiam vsque ad mortem, iuxta illud Sapien- [illegible] *ad mortem certa pro iustitia.* & eadem ratione certandum est magis vsque ad mortem pro [illegible] pro quacunque humana iustitia aut patria vel subiectis aut re temporali quacunque. [illegible] Respondetur quod rationem prædictam nequaquam intelligis, non enim inten- [illegible] spectat ad reges & principes etiã vsq; ad mortem pro fide certare catholica: sed [illegible] ex certatione nulla penitus speratur vtilitas, sed de notabili & periculosa & perni- [illegible] probabili dubitatur, abstinendum est ad tempus à tali certamine exemplo bea- [illegible] Pauli ac aliorum plurimorum sanctorum, qui interdum non tantummodo cer- [illegible] restiterunt, sed etiam fugerunt de loco certaminis. vbi autem reges & prin- [illegible] tali & resistentia ac prohibitione doctrinæ Papæ erroneæ fructum aliquem [illegible] arent, etiam vsque ad mortem oportet eos, si velint veri catholici reputari, do- [illegible] & eam in suis regnis & dominiis prohibere. quemadmodum prælati, [illegible] suæ passionis possent subiectos accendere, quos sermone doctrinæ confir- [illegible] eaus poterint, debent ascendere ex aduerso & animas suas pro omnibus ponere. [illegible] ergo, *cum vero non prælatorum tantum*, &c. Respondetur, quod quando fides impu- [illegible] atur & ex passione speratur pro fide, quod catholici confirmabuntur in fide: tunc prælati de- [illegible] mortem suscipere. si autem ex passione sua confirmationem fidelium non sperarent, sed [illegible] quod post mortem suam fideles infirmi in fide catholica fluctuarent, debent mortem [illegible] vel dissimulando vitare, & alio tempore, quo valerent fructum facere, expectare. eu- [illegible] sententiæ videtur esse beatus Greg. qui in *libro dialogorum*, vt habetur 7. q. 1. c. *vbi*, ait: *Vbi omnium [illegible] de bonis deest fit aliquando de malis labor superuacuus: maxime si è vicino causa suppetant, quæ fructum valeant Deo ferre meliorem. sæpe agitur in animo perfectorum, quod silentio prætereundum non est: quia cum laborem suum sine fructu esse considerant, in loco alio ad laborem cum fructu migrant. vnde iste quoque egregius prædicator, qui dissolui cupiebat & esse cum Christo, cui Christus est viuere & mori lucrum, qui certamina passionum ipse non solum appetiit, sed etiam ad toleranda hæc etiam alios accendit, Damasci persecutionem passus, vt potuisset euadere, murum, sportam funemque quæsiuit, seque latenter deponi voluit. Nunquid vero Paulum dicimus mortem timuisse, quam seipsum pro amore Iesu attestatur appetere? sed enim in eodem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, ad grauem laborem se alibi cum fructu seruauit. fortis etenim præliator Dei teneri intra claustra noluit, sed certaminis campum quæsiuit.* Ex quibus verbis colligitur, quod fidei zelatoribus licet intentione fructum faciendi maiorem campum certaminis pro tempore declinare. quare reges & principes, si viderint quod prohibitio doctrinæ Papæ erroneæ in regnis & terris sibi subiectis est ad honorem fidei & fidelibus fructuosa, doctrinam Papæ erroneam, ne inficere valeat orthodoxos, debent prohibere. & pro tali prohibitione tuenda etiam arma mouere. Exemplo sinceristimi zelatoris Dei legis Iudæ Machabei, qui suos confortans ad bellum pro lege diuina, vt habetur. 1. *Machab* 3. ait: *accingimini filij potentes & estote parati in mane, vt pugnetis aduersus nationes, quæ venerunt disperdere nos & sancta nostra. quoniam melius est mori in bello quam videre interitum gentis nostræ & sanctorum.* Tamen si rex aliquis aperte videret, quod sine fructu fidelium & cum conturbatione perniciosa esset prohibere doctrinam Papæ erroneam, dissimulare deberet, & tempus aliud expectare, quo cum fructu maiori doctrinam eandem pestiferam prohibere & de suo regno penitus extirpare valeret. DISCIP. Rationem prædictam intelligo, licet casus prædictus, quem innuit, mihi penitus impossibilis videatur. ideo alias rationes ad assertionem eandem adducas. MAGIST. Tertia ratio principalis hæc est. Non minus dissimulanda vel toleranda est ad tempus conueniens doctrina Papæ erronea propter stragem corporalem & spiritualem vel etiam tantummodo spiritualem populorum & multorum, quam propter stragem corporalem multorum vitandam, siue propter alios excessus seueritatis, correctionis & iustitiæ detrahendum. sed propter stragem multorum vitandam sunt alia flagitia minime punienda, teste Augustin. qui scribens ad Bonifacium, vt habetur. d. 50. c. *vt constitueretur*, ait: *vbi per graues dissensionum scissuras non huius aut illius hominis periculum sed plurimorum strages spiritualis iacet, detrahendum est aliquid seueritati vt maioribus malis sanandis catholica sincera permaneat fides.* vnde consimiliter. vbi sine fructu plurimorum strages spiritualis iaceret; ita vt plurimi auerterentur à fide, si rex prohiberet doctrinam Papæ hæreticam. ergo à prohibitione huiusmodi est abstinendũ. Quarto sic: Sicut rex præceptis & statutis aut etiam, si oportuerit, materialibus armis debet doctrinam Papæ erroneam extirpare: ita prædicatores & doctores ac magistri apertis rationibus & scripturarum testimoniis debent doctrinam Papæ erroneam impugnare. sed prædicatores & doctores ac magistri non debent sine fructu & cum turbatione fidelium doctrinam Papæ erroneam expugnare. ipsa veritate testante. quæ ait Matth. *Nolite sanctum dare canibus: nec mittatis margaritas ante porcos.* ergo nec rex sine fructu & cum turbatione fidelium debet in regno suo doctrinam Papæ erroneam prohibere. sed tempus in quo valeat cum fructu extirpare ipse expectare tenetur. Quinto sic: Quod non est ad gloriam Dei, est minime faciendum: quia nihil nisi ad gloriam Dei fieri debet teste apostolo, qui 1. ad Corinth. 10. ait: *Omnia*

qua facitis in gloriam Dei facite qui etiam ad Colo. 3. ait: *Omnia quæ facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite.* sed prohibitio doctrinæ Papæ erroneæ sin... omni ... cum turbatione fidelium non esset ad gloriam Dei. ergo in hoc casu rex non debet in suo regno doctrinam erroneam prohibere.

Cap. LV.

Quærit, quid agendum sit publicis potestatibus, regibus inferiores si cognouerint aliquid de doctrina Papæ hæretici.

DISCIP. Quia reor, quod si vnquam aliquis Papa fieret hæreticus, omni regi Christianitatis (si sapienter & prudenter processerit) facile erit absque omni notabili periculo spirituali vel corporali de regno suo doctrinam Papæ erroneam extirpare. & ideo si rex aliquis sustineat doctrinam erroneam in regno suo in terris sibi subiectis doceri, publicari & teneri, hoc accideret aut propter defectum zeli ad catholicam fidem, aut propter defectum sagacitatis & prudentiæ, aut propter cupiditatem pecuniæ aut diuitias extorquendi à Papa hæretico, aut propter corruptionem aliam quæ ab omni rege Christiano elongari deberet. & ita opinor quod casus quem prædicta opinio innuit, nunquam eueniret. ideo circa eandem opinionem non amplius immoreris: sed ad publicas potestates & communitates te conuerte: & dic an publicæ potestates, regibus & principibus inferiores, & communitates, si sustinuerint sequaces Papæ hæretici doctrinam eius erroneam diuulgare, docere & tenere, debeant inter fautores hæreticorum & prauitatis hæreticæ computari. MAGIST. Publicæ potestates regibus & principibus inferiores, & communitates, quantum ad fidem catholicam defendendam & prauitatem hæreticam extirpandam, à regibus & principibus nequaquam differre videntur: nisi quia ad potestatem temporalem. quia minoris potentiæ sunt communitates, quam reges & principes. & ideo nonnullis apparet, quod per illa, quæ dicta sunt de regibus & principibus, patere potest, quid de aliis simplicibus potestatibus sit tenendum. si enim aliqua publica potestas vel communitas est tantæ potentiæ, quod cum fructu spirituali potest doctrinam Papæ erroneam prohibere ad hoc tenetur de necessitate salutis. si vero est tam paruæ potentiæ temporalis, quod ex prohibitione doctrinæ illius sequeretur turbatio fidelium absque omni fructu spirituali eandem dogmatizari licite sustinebit, & ad tempus aliud expectabit. DISCIP. Quomodo scietur an aliqua potestas vel communitas sit tantæ potentiæ, quod cum fructu spirituali poterit doctrinam Papæ erroneam extirpare vel prohibere? MAG. Respondetur, quod nequaquam quæcunque persona vel communitas est tantæ potentiæ, quando pro rebus temporalibus vel pro honoribus obtinendis vel retinendis, vel pro quocunque damno vel incommodo temporali vitando auderet Papæ siue catholico siue hæretico rebellare, & si se sciret tantæ potentiæ reputari, quod auderet & posset pro fide defendenda doctrinam Papæ erroneam prohibere, ad hoc teneretur. quod si non fecerit, censeri debet zelum fidei catholicæ non habere. imo fautrix hæreticæ prauitatis est merito iudicanda, ad quamlibet n. personam & communitatem super alios potestatem habentem spectat sibi subiectos, cum potest, à prauitate hæretica præseruare. quod sic ostenditur. aut prælati sunt solliciti prauitatem hæreticam Papæ hæretici extirpare: aut sunt damnabiliter negligentes. si sint solliciti, & non possunt per se eas extirpare, brachium inuocent seculare. seculares autem prælatis, ecclesiæ requisiti tenentur fideliter adiuuare, vt prauitas hæretica confundatur. ergo in hoc casu tenentur doctrinam Papæ erroneam prohibere. si autem prælati in extirpando hæreses Papæ & sequacium eius sunt damnabiliter negligentes, in hoc casu debent seculares minime requisiti, si possunt cum fructu spirituali prauitatem hæreticam & hæreticos extirpare. ergo vbi veritas catholica ad hoc, vt defendatur & prauitas hæretica vt confundatur, requirit operam secularium super alios potestatem habentium, ipsi (si possunt cum fructu spirituali) de necessitate salutis sunt astricti doctrinam Papæ erroneam prohibere, & totis viribus impedire, ne dogmatizetur, ne publicata inficiat orthodoxos.

Cap. LVI.

Tractat de simplicibus quid de illis sit agendum in casu.

DISCIP. Licet circa istam rationem possunt multa dubia & obiectiones multæ moueri, quia tamen ad ea potest per præcedentia faciliter responderi, pertranseo: & de simplicibus nullam super alios potestatem habentibus interrogo, an sint fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis, si doctrinæ Papæ erroneæ non resistunt. MAG. Ista interrogatio dupliciter potest intelligi. quia aut intelligitur de aliqua tota multitudine simplicium, nullam super alios potestatem habentium: aut intelligitur de quolibet simplici tali, si intelligitur primo modo. Dicitur, quod si est tanta multitudo, quod cum fructu spirituali potest doctrinam Papæ erroneam prohibere, censenda est fautrix hæreticis & hæreticæ prauitatis, si non resistit. Hoc probatur primo sic. Non minus tenetur multitudo talis defendere fidem & resistere destruentibus

eam

... hæretice inuadentibus inique & iniuste locum vel partem ... inuadentibus inique vel iniuste locum vel partem. 23. *quæst. tertia* ... magis tenetur resistere (si potest) destruentibus fidem. quare si papa vult ... eam inducere prauitatem, multitudo, quæ potest sibi resistere, debet ... obuiare, & ne inficiat catholicos impedire. Secundo sic. ad quos spectat Christum defendere, ad eosdem spectat fidem eius defendere. sed ad multitudinem nequaquam super alios potestatem habentem pertinet defendere Christum, teste August. vt allegatum est supra. 23. q. 3. *cap* ... *vbi ait: ostendit propheta, nec illos immunes esse a scelere, qui permiserunt principibus Christum interficere cum præ multitudine timerentur, & possent illos a facto & se a consensu liberare.* ergo ad multitudinem spectat fidem Christi defendere: nec sunt immunes à scelere, si permittunt papæ, prælatis, ... & principibus & publicis potestatibus quibuscunque fidem subuertere orthodoxam: si præ multitudine timentur, & possunt illos à facto & se à consensu liberare. quia sicut dicit Augustin. ... *qui desinit obuiare cum potest peruersis, & non facit, consentire videtur.* & ideo si multitudo Christianorum super alios potestatem nequaquam habentium posset resistere doctrinæ papæ erroneæ, & non faceret, consentiret eidem. similiter multitudo simplicium in vno regno vel in vno ... vel in vna ciuitate posset prohibere tam sequaces papæ hæretici, quam dominum temporalem ne publicarent vel facerent aut permitterent publicari doctrinam papæ erroneam, quam ... esse erroneam, & non facerent, inter consentientes doctrinæ erroneæ papæ computari deberent. & causa secundum istos sæpe tacta est prius, quia videlicet nullius rei temporalis vel hominis mortalis cuiuscunque defensio magis spectat ad quemcunque hominem vel multitudinem Christianorum: quam defensio fidei orthodoxæ. & ideo si multitudo in quocunque casu contra regem proprium vel dominum temporalem vel papam vel alium dominum quemcunque temporalem vel hominem deberet defendere, multo magis contra eundem debet defendere fidem, si potest. Constat autem, quod si papa vel rex aut dominus temporalis vellet omnes viros & mulieres paruulos & innocentes corporaliter trucidare, totam terram vastare, & ad solitudinem & ad desertum reducere, multitudo simplicium super alios potestatem nequaquam habentium deberet papæ, regi, & cuicunque domino temporali resistere ergo si papa, reges, & principes, aut alii domini temporales vellent fidem destruere, & ad falsam sectam sibi subiectos inducere, multitudo tenetur eis resistere, cum posset: quia aliter consentiret eidem. veruntamen si multitudo propter imperitiam nesciret doctrinam papæ esse erroneam, & ignorantia crassa & supina minime laboraret, excusaretur, quamuis doctrinæ papæ erroneæ nullatenus obuiaret. quemadmodum turba Iudæorum fuisset excusata de morte Christi, si ipsis nescientibus nec ignorantia crassa & supina laborantibus Christum principes occidissent. Si autem interrogatio non intelligitur diuisim de simplicibus super alios potestatem nequaquam habentibus: sic dicitur, quod si vnus solus posset cum fructu dictæ doctrinæ resistere, & ad resistendum alios prouocare, si non resisteret, esset fautor hæreticæ prauitatis. veruntamen sicut simplices non semper tenentur scire doctrinam papæ hæretici esse erroneam, quando prælati & alii maiores scire tenentur: quia non ita faciliter possunt scire, cum reges & principes ac quædam aliæ publicæ potestates possunt sæpe vocare peritos, & per eos cognoscere veritatem de doctrina papæ hæretici, quos simplices vocare non valent. ita in multis casibus simplices non tenentur dictæ doctrinæ resistere, quando principes & aliæ publicæ potestates tenentur obuiare.

DISCIP. Hic essent multa quærenda, quæ breuitatis causa dimitto, & vnum tantum interrogo: an scilicet reges & principes ac publicæ potestates teneantur vocare peritos, & quomodo debent per eos quærere de doctrina prædicta.

MAGIST. Respondetur, quod alii tenentur vocare peritos, quod ex prædictis dependere videtur. Sed quomodo per eos debent inquirere veritatem superius est minime discussum. circa quod dicitur, quod publicæ potestates, quæ peritos vocauerint, debent eis indicere iuramentum, vt dicant plenam & meram veritatem de doctrina papæ, quæ reputatur hæretica, eis fortiter comminando, quod si à veritate & conscientia deuiauerint in perpetuum confundentur, & firmiter promittendo, quod si plenam & veram veritatem dixerint, eos honoribus præmiabunt, & ab omni confusione ac impugnatione defensabunt.

DISCIP. Dubito, quod si vnquam aliquis papa est hæreticus, multitudo peritorum firmiter ei adhærebit. Et ideo necesse erit, si rex aliquis vel alius potens velit ab eis quærere veritatem de doctrina papæ hæretici, oportet eos per iuramenta & per horribilissimas comminationes constringere. sed dic, quid faciendum est de peritis, si respondere recusant.

MAGIST. Ad hoc respondetur, quod in hoc casu sunt habendi suspecti de hæretica prauitate: nec vnquam eis magno negocio est credendum, quia sic habetur.

20. q. 7. *Non potest erga homines esse fidelis, qui extiterit Deo infidelis.*

Cap. LVII.

Tractat de his qui sunt fautores, & qua pœna sint plectendi.

DISCIP. Quamuis quamplurima adhuc circa fautores hæreticæ prauitatis e[illegible] da: illis tamen pro nunc omissis (quæ ad tractatum *de gestu circa fidem alterc[illegible]* [illegible] me transfero. de quibus di[illegible] telerun ad fautores tantummodo hæreticorum me transtero. de quibus [illegible] sunt fautores hæreticorum, qui quamuis de erroribus eorundem se nullatenus [illegible] sonis tamen eorum fauent, præbendo eis auxilium vel consilium aut qualecunq; [illegible] non vt errores suos diuulgent, doceant & defendant, vt ditiores & maiores vel [illegible] rentiores fiant. MAGIST. De talibus fautoribus hæreticorum dictum est *supra c.* 2[illegible] pro nunc. DISCIP. Requiro hoc quantum ad hoc vt sciantur, qui sunt fautores hæ[illegible] & qua pœna isti fautores hæreticorum sunt plectendi. MAGIST. Pœna taxatur expl[illegible] *de hæreticis. ca. excommunicamus. §. credentes.* ibi enim loquitur de pœna illorum, qui sunt fautores [illegible] reticorum, & non sunt fautores hæreticæ prauitatis.

Cap. LVIII.

De communicantibus papæ hæretico: & quomodo sibi liceat communicare corporaliter.

DISCIP. Licet ex his, quæ sunt in isto capitulo pertractata, via videtur aperta ad sciendum & cognoscendum tam qui sunt fautores hæreticorum quam hæreticæ prauitatis: tamen cu- ca vtrunsq; vnam tantummodo difficultatem discutias, an scilicet communicantes & obedientes papæ hæretico vel cuicunque alii prælato hæretico, sunt censendi fautores tam hæreticorũ quam hæreticæ prauitatis. MAGIST. Vnam interrogationem proponis, quæ tamen duas includit: quarum vna est de communicantibus papæ hæretico vel alii hæretico: & alia est de obedientibus ei. DISCIP. Ex quo dicis, quod interrogatio mea duas includit; dic quomodo distinguuntur. MAGIST. Respondetur, quod distinguuntur sicut communicare & obedire. multi enim cõ- municant alicui, qui nequaquam obediunt. & multi obediunt alicui seruando eius mandata an- tiqua vel noua sibi per literas intimata, qui tamen sibi nequaquam communicant. DISCIP. Dic ergo primo de communicantibus papæ hæretico. MAGIST. Contingit secundum quos- dam communicare papæ hæretico multis modis. Vno modo corporaliter tantum, scilicet come- dendo, bibendo, conuersando, loquendo: Alio modo ei in crimine quomodolibet consentien- do, ipsum videlicet quocunque modo, verbo vel scripto aut facto esse verum papam etiam & ca- tholicum asserendo: qui primo modo tantum communicaret papæ hæretico, non esset propter hoc fautor tam hæreticorum quam hæreticæ prauitatis. Quod enim non esset fautor hæreticæ prauitatis, probatur ex hoc, quod secundum apostolum. 1. Corinth. 6. Cum infidelibus absque fauore infidelitatis licet taliter communicare. ergo per talem communicationem cum hæreticis non potest ostendi, quod communicans sit fautor hæreticæ prauitatis. Quod etiam non sit pro- pter hoc fautor hæreticorum, patet ex hoc, quod inimicus inimico suo non fauet: & tamen con- tingit inimicum & insidiatorem taliter communicare, teste Sapiente Ecclesia. 13. qui loquens de diuite pauperi iniuriam non faciente, sed pauperem consumente, ait: *Si habes conuiuet tecum & eua- cuabit te, & ipse non dolebit super te.* Ex quibus verbis colligitur, quod commune & communicare ali- cui potest esse absque omni fauore.

DISCIP. Satis apparet mihi, quod contingit alicui communicare absque fauore omni; imo ad detrimentum eius. sed nunquam contingit absque peccato communicare corporaliter tantum papæ hæretico?

MAGIST. Circa hoc possunt esse diuersæ sententiæ. vna, quod nullo modo licet cuicun- que catholico communicare papæ hæretico. & hæc sententia videtur posse probari ratione scri- pturæ diuinæ, quæ omnes Christianos astringit. sed in scriptura diuina præcipitur, ne quis etiam corporaliter hæreticis communicare præsumat. ergo nulli Christiano licet communicare etiam corporaliter papæ hæretico. maior videtur nota. minor probatur auctoritate beati Iohannis, qui in canonica sua. 2. ait: *Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert: nolite eum recipere in domum, nec aue ei dixeritis. qui enim dicit illi aue: communicat operibus eius malignis.* [illegible] prolixe tractata est. *sup. libro. 6. c.* 68. ideo

DISCIP. Hæc auctoritas ad hanc conclusionem prolixe tractata est. *sup. libro. 6. c.* 68. ideo si habes aliam auctoritatem, adducas. MAGIST. Hoc idem apostolus Paulus sentire videtur, qui ad Titum scribens ait: *Hæreticum hominem post primam & secundam correctionem deuita.* Ex quibus verbis patet, quod postquam constiterit papam esse hæreticum, est ab omnibus catholicis etiam [illegible] du[illegible] igo [illegible] est sibi corporaliter communicandum. DISCIP. Hæc etiam aucto[illegible] [illegible]ducta est ibid[illegible]m. & ideo narra sententiam contrariam. MAGIST. Alia est sententia, [illegible] l.c[illegible] [illegible]municare corporaliter tantummodo [illegible] papæ hæretico. Ad cuius [illegible] sciendum, quod corporalis communio cum hæreticis [illegible] iure diuino non prohibetur, sed ta[illegible] [illegible]modo

[illegible] humano: quod exemplo & auctoritate probatur. Exemplo quidam Iuliani apostatę, [illegible] hæreticus: cui Christiani licite communicauerunt corporaliter, vt habetur. 11 *quæst.* 3. c. [illegible]: quod non fecissent, si talis communio à iure diuino fuisset prohibita. hoc etiam consi[illegible]modo exemplo & auctoritate Bonifacii martyris videtur aperte probari. idem enim martyr, [illegible] 11. *quæst.* 3. c. *antecessor*, scribens Zachariæ papæ. ait: *Antecessor prædecessoris vestri veneranda* [illegible] *Greg. dum me indignum ordinauit & ad prædicandum verbum Dei Germanicis gentibus misit, sacra*[illegible] *me astrinxit, vt canonicis & iustis episcopis & presbyteris in verbo & facto & consensu astipulator & adiu*[illegible]*trem. hoc autem cum diuina gratia implere studui, falsos autem sacerdotes & hypocritas & seductores popu*[illegible] *vel corrigerem ad viam salutis, vel declinarem & abstinerem à communione ipsorum. quod ex parte serua*[illegible] *& ex parte custodire & implere non potui: sed spiritualiter impleui sacramentum quia in consensum & consi*[illegible] *eorum non venit anima mea, corporaliter autem omnino abstinere ab eis non potui.* Ex quibus verbis [illegible] manifeste, quod iste martyr licite corporaliter communicauit hæreticis: quod tamen [illegible]isset, si talis communio cum hæreticis fuisset prohibita iure diuino.

DISCIP. Ex his verbis non habetur, quod illi falsi sacerdotes, quibus communicauit Bo[illegible]cius, essent hęretici: quia nec de hæreticis fit bic mentio.

MAGIST. Quod fuerint hæretici, testatur Zacharias, qui scribens eidem martyri (vt c. [illegible]ens ostendit) ait: *prædecessor noster bonæ memoriæ Gregorius atque huius sanctæ sedis apostolicæ præsul, dum* [illegible] *prædicandum verbum Dei euangelii tuam commisit firmitatem in Germaniæ partibus in gentibus illis paganis* [illegible] *verbo pollicitationis illam nouit ante esse communitatē, ita vt orthodoxos episcopos & presbyteros vel quoscunq;* [illegible] *potuisses in verbo exhortationis perfectos amplius confirmares & eis communicares, quod factum est. si quos* [illegible] *seductores episcopos aut presbyteros aut à recto fidei tramite deuiantes reperisses, nulla tibi cum eis esset commu*[illegible]*, quod te Deo adiuuante vsque ad præsens spiritualiter obseruasse confessus es. vel si omnino propter principalem* [illegible] *humanum fauorem gentes Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter vero abstinere non valuisti cogente* [illegible]*siarum Dei necessitate: & tamen in eorum consilio & communionis consensu anima tua non est coinquinata.* [illegible] *propter hoc, quod cum eis conuersatus es, non consentiens iniquitati eorum, nullum tibi est detrimentum* *coram Deo.* Ex quibus verbis colligitur, quod sacerdotes & episcopi, quibus communicauit Bo[illegible]cius martyr, fuerunt hæretici & pseudopresbyteri à recto fidei tramite deuiantes, quibus [illegible]en communicando nullum detrimentum apud Deum incurrit. ergo talis corporalis commu[illegible]o non est à iure diuino prohibita.

DISCIP. Dic quomodo ex his concluditur, quod contingit communicare papæ hæreticoabsque peccato.

MAGIST. Hoc probatur sic. quod nec à iure naturali nec à iure diuino est prohibitum, & à iure humano in dispendium populi Christiani vel alicuius communitatis fidelium prohiberi non potest. quia ex quo lex humana pro communi vtilitate fieri debet, vt ex verbis Isidori, quæ ponuntur di. 4. *cap. erit autem*, colligitur manifeste, nulla lex humana ligare potest in eo casu, in quo si seruaretur in communitatis dispendium redundaret. sed communicare papæ hęretico non est prohibitum à iure naturali nec à iure diuino, vt probatum est. ergo nulla lex humana prohibere potest communicare papæ hæretico, quando talis prohibitio in alicuius communitatis populi Christiani dispendium redundaret: si posset contingere casus, propter potentiam temporalem papæ hæretici, si catholici nollent sibi communicare, quod ex hoc sequeretur dispendium alicuius regni vel regionis: quia forte totam regionem subuerteret. ergo in tali casu vel consimili nulla lex humana potest prohibere communicare papæ hæretico, dicto modo.

CAP. LIX.

Quæritur quomodo liceat papæ hæretico spiritualiter communicare: & adducuntur quatuor rationes, quæ soluuntur infra. c. 54.

DISCIP. Videtur probabile, quod in hoc casu liceret communicare papæ hæretico, quemadmodum Bonifacius martyr, non obstante iuramento de non communicando hæreticis, corporaliter communicauit eisdem, & multi viri corporaliter communicauerunt Iuliano apostatæ, qui fuit hæreticus manifestus. ideo dic, an aliquo alio modo, quam corporaliter tantum, scilicet communicando sibi in diuinis, audiendo missam eius vel diuinum officium ab eo, aut ipsum [illegible]cto, scripto vel verbo esse verum papam & catholicum asserendo, liceat cuicunque communicare papæ hæretico.

MAGIST. Circa hoc possunt esse opiniones variæ & diuersæ. Quarum prima est, quod [illegible]pæ hæretico licet communicare in diuino officio, & eum habendo pro papa quousque per sen[illegible]tiam generalis concilii fuerit condemnatus. hæc assertio videtur multis modis posse probari. [illegible]mo sic: non deterioris cōditionis est summus pontifex noui testamenti, quam fuerunt sacerdo[illegible] veteris testamenti. sed sacerdotes veteris testamenti in his quæ ad sacerdotale officium spectabant, non fuerunt vitandi ꝓpter prauitatē ante publicam damnationē eorum. ergo eadē ratione [illegible]pa, qui est summus sacerdos nouę legis, non est ꝓpter hęreticā prauitatē deuitandus in his, quæ papale spectāt officiū, anteq̄ fuerit per generale conciliū condemnatus. ergo licet cōmunicare papę hęretico in his, quę pertinent ad papatus officium. Maior videtur aperta. Minor ostenditur.

Nam

Nam ſacerdotes veteris legis, qui prædicationi & doctrinæ Chriſti nequiter reſiſtebant fuerunt hæretici, eo quod contra fidem errabant & ſuo errori pertinaciter adhęſerunt. & tamen Chriſtus docuit, quod eis erat communicandum etiam in eis, quę ad ſacerdotale ſpectabant officium dixit leproſo Matth. 8. *Vade & oſtende te ſacerdotibus, & offer munus quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis*. Et Luc. 17. dicit Ieſus leproſis: *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus*. Ex quibus verbis colligitur, quod non obſtante, quod illi ſacerdotes fuerint hæretici, tamen Chriſtus voluit quod leprosi con... rent eis in his etiam, quæ ſpectabant ad eorum officium. Hoc etiam Auguſtinus ſentire v... qui loquens prophetis, qui populum ſuum propter idolatriam, & per conſequens propter hæ... ſim increpabant, vt habetur. 23. *quæſt. 4. cap. 1*. ait: *Non enim prophetæ, qui hoc dicebant, populum ſuum dimiſerunt: ſed inter eos habitabant, quos increpabant, vnum cum eis templum intrabant, eadem ſacramenta c... lebrabant*. Et idem, vt habetur *cauſa & q. prædictis. c. ſi quis*. ait: *communio malorum non maculat aliquem participatione ſacramentorum: ſed conſenſione factorum*. Et vt legitur *cauſa & q. prædictis. c. recedite*, ait: *Recedite & exinde exite. pollutum & immundū ne tetigeritis: ſed contactu cordis, non corporis*. Et infra: *Clamauit Moyſes iſta, clamauit Eſaias, clamauit Ieremias, clamauit Ezechias videamus ſi dimiſerant populū Dei, & ſe ad gentes alias tranſtulerūt. quā multis modis & quā vehemēter increpauit Ieremias peccatores & ſceleratos ſedis populi Dei. Inter eos erat tamen, & cum eis vnum templum intrabat. in eadem ſceleratorum bonorumq; congregatione viuebat*. Ex quibus datur intelligi, ꝙ prophetæ cum hæreticis & idolatris, quorū tunc erat numerus nō modicus, in populo idem templum & eadem ſacramenta tractabant. Ergo cōmunicare hæreticis in diuinis & in aliis, quæ ad ſacerdotale ſpectant officium, non erat illicitum. Ergo nec modo eſt illicitum communicare papæ hæretico in his, quæ ad papale ſpectant officium: ſaltem antequam fuerit per ſententiam generalis concilii condemnatus.

Secundo, eadem aſſertio videtur poſſe probari: non eſt maius peccatum communicare hæreticis in diuinis, quam procurare & laborare quod eccleſiæ hæreticorum reddantur hæreticis ad ritus ſuos colendos in eis. ſed hoc eſt licitum: quod probatur exemplo beati Iohann. papæ. in cuius Legenda ſic legitur; *hic vocatus eſt à Theodorico rege Rauennam, quem ipſe rex rogans miſit Conſtantinopolim cum legatione ad Iuſtinum papam imperatorem orthodoxum, quia eodem tempore Iuſtinus imperator, vir religioſus, ſummo ardoris amore religionis Chriſtianæ voluit hæreticos exiliari. nam ſummo feruore religionis Chriſtianæ hoc conſilio vſus eſt, vt eccleſias Arrianorum catholicis conſecraret. pro hac cauſa rex Theodoricus hoc audiens exarſit in iram, & voluit totam Italiam gladio extinguere. eodem tempore Iohann. papa ægrotus infirmitate cum fletu ambulauit, & ſenatores & conſules cum eo, ſcilicet Theodoricus Impertunus & Agapitus patricius, accipientes hoc in mandatis legationum, vt redderentur eccleſiæ hæreticis in partibus orientis. quod ſi non facerent, omnem Italiam gladio perderent*. Ex quibus verbis colligitur, quod licet eccleſias reddere hæreticis, & procurare quod reddantur eiſdem. ergo conſimiliter licet communicare hæreticis in diuinis; & per conſequens licet communicare papæ hæretico in his, quæ ad papale officium ſpectant.

Tertio ſic; quem debent fideles in aliquo officio tolerare, eidem poſſunt licite communicare, quantum ad ea quæ ad idem ſpectant officium. quia ſi non deberent ei communicare, deberent efficaciter laborare, vt eodem officio priuaretur. ſed in aliquo caſu ſaltem debent fideles papam hæreticum in papatus officio tolerare. ergo in aliquo caſu ſaltem licet eis communicare papæ hæretico, quantum ad ea quæ ad papatus ſpectant officium. maior manifeſta videtur. minor probatur; quia non minus tolerandus eſt papa hæreticus, quam doctrina hæretica ipſius, cum papa hæreticus non niſi propter doctrinam hæreticam debeat impugnari. ſed ſicut oſtenſum eſt, in aliquo caſu eſt doctrina papæ hæretica toleranda. ergo etiam interdum eſt papa hæreticus tolerandus. Hoc etiam Auguſtinus ſentire videtur, qui, vt legitur. 23. *quæſt. 4. cap. 1*. ait: *tolerandi ſunt mali quidem pro pace*. Ex quibus verbis colligitur, quod cauſa pacis conſeruandæ ſunt mali tolerandi. eadem autem cauſa eundem habet effectum. & vbi eſt eadem ratio, ibi debet eſſe idem ius. ergo ſi quidem mali cauſſa pacis obſeruandæ ſunt tolerandi, ſequitur quod papa hæreticus cauſa pacis conſeruandę tolerari debet.

Quarto: vitam Chriſti debent catholici imitari. ſed Chriſtus in his, quę ad religionem Chriſtianam ſpectant, communicauit Iudæ, qui non ſolum proditor, ſed etiam hęreticus exiſtebar, qui ei ſacram communionem dedit, vt ait Auguſt. in epiſtola ad Vincentium, & ponitur 23. *quæſt. 4. c. quam magnum*. ergo licet catholicis communicare hęreticis in his, quæ ad religionem Chriſtianam ſpectant, & per conſequens licet eis communicare papæ hęretico in his, quæ ad papatus ſpectant officium, antequam fuerit per ſententiam generalis concilii condemnatus.

CAP. LX.

In quo oſtenditur, quod non licet cum papa manifeſto hæretico ſpiritualiter communicare: quia tales aut ſunt fautores, aut peccant mortaliter.

DISCIP. Aliam ſententiam circa interrogationem propoſitam audire deſidero. MAGIS. Alia ſententia eſt, quæ de communicantibus papæ hæretico reputat diſtinguendum, quia aut communicantes papæ hæretico ſciunt ipſum eſſe hæreticum, vel ignorant, aut laborant ignorantia

[illegible] affectata vel crassa vel supina, aut laborant ignorantia inuincibili & non crassa [illegible] [illegible] communicantes scienter papæ hæretico in his, quæ spectant ad [illegible] officium vel cuiuscunque [illegible] ecclesiastici ministerii, excepta susceptione baptismatis in necessitatis articulo: aut quo [illegible] modo, quam corporaliter tantum, puta communicando sibi verbo, facto vel scripto, habendo [illegible] pro vero papa, protestando vel asserendo eum facto vel scripto aut verbo esse catholicum, sunt fautores hæretici & hæreticæ prauitatis. Et peccatum fautorum hæreticorum & hæreticæ prauitatis incurrunt: nisi metu mortis vel forsitan grauium tormentorum sibi prædicto modo communicant. tunc enim non essent censendi fautores neque hæreticorum neque prauitatis hæreticæ, quamuis peccarent mortaliter.

DISCIP. Circa istam sententiam quatuor probanda mihi videntur. Quorum primum est, quod non licet prædicto modo communicare papæ hæretico. Secundum est, quod communicantes prædicto modo papæ hæretico absque metu mortis & grauium tormentorum sunt fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis. Tertium est, quod communicantes prædicto modo papæ hæretico metu mortis & tormentorum non sunt fautores hæreticorum vel hæreticæ prauitatis. Quartum est, quod taliter communicantes papæ hæretico peccant mortaliter. Pro istis quatuor itaque allegare conare. Primo tamen (vt assertionem prædictam magis intelligam: & sic pateat mihi via ad cognoscendum, an aliquid contineat veritatis) enumera illos modos distincte, quibus isti dicunt non licere communicare scienter papæ hæretico.

MAGIST. Dicunt quod nulli catholico licet scienter à papa hæretico audire missam vel aliquod diuinum officium: nec aliud suscipere sacramentum, excepto baptismo in necessitatis articulo: nec aliquam ecclesiasticam dignitatem: nec aliquod ecclesiasticum beneficium, puta, inquisitionem hæreticæ prauitatis, vel pœnitentiariam, aut aliquid aliud: nec liceat catholico dicere vel scribere aliquod verbum, quo papa vel catholicus asseratur: nec sibi quamcunque reuerentiam exhibere, qua quis aperte quod sit papa vel catholicus protestetur.

DISCIP. Puto quod assertionem prædictam quantum ad quatuor quæ dixisti probanda intelligam. ideo primum istorum probare coneris.

MAGIST. Quod non liceat communicare papæ hæretico scienter modo prædicto, probatur sic. nulli hæretico licet communicare scienter modo prædicto. ergo nec papæ hæretico licet communicare modo prædicto. Consequentia non solum patet per regulam scientiæ topicalis, qua dicitur quod à superiori cum distributione ad inferius consequentia tenet. sed etiam patet ex hoc, quod papa hæreticus nullo modo gaudet priuilegio speciali vltra episcopos hæreticos. & ita si aliis episcopis hæreticis non licet communicare scienter modo prædicto, etiam papæ hæretico non licet communicare scienter modo prædicto. antecedens autem auctoritatibus & exemplis ostenditur. In concilio enim Martini papæ, vt legitur. 1. *quæst.* 1. *c. non liceat*. sic scribitur: Non liceat cum hæreticis aut schismaticis orare. & in concilio Carthaginensi. 4. habetur. 24. *quæst.* 3. *c. clericus*, sic legitur: *cum eis* (scilicet cum hæreticis & schismaticis) *neque orandũ neque psallendum*. Item Innocentius papa, vt habetur [illegible] *q.* 1. *c. constat*, ait: *constat multos vim passos esse atque inuitos attractos repugnantesque ab hæreticis ordinatos. sed huiusmodi aliquis si post eadem ordinationẽ non interfuit, cum illi conficerẽt sacramenta, si communioni eorum particeps non est, si statim discedentibus illis pessimo conciliabulo eorum abrenunciauerit, & ad ecclesiam rediit: iste talis potest habere colorem aliquem excusationis. cæterum qui post mensem aut amplius redierunt, cum se considerarent ab hæreticis ordinatos, certe ab eis nihil receperunt: res tamen sunt vsurpata dignitatis.* Ex quibus verbis colligitur, quod non licet ab hæreticis ordinari, nec communicare eis, cum conficiunt sacramentum; nec ab eis suscipere dignitatem. Item Leo papa, vt legitur. *c. sequenti*, testari videtur dicens: *Omnis cuiuslibet ordinis clericus qui catholicam deserens vnitatem hæretica vel schismatica communionis contagione se maculauerit, si ad ecclesiam redierit cum legitima satisfactione, & errorũ suorum damnatione, hoc in magno beneficio habeat, si adepta cum spe omnis promotionis in quo inuenitur ordine permaneat.* Ex quibus patet, quod nullus valet communicare hæreticis, nisi peccati maculam contrahendo. Quod etiam non licet modo prædicto communicare hæreticis, probatur exemplis. Primo quidem exemplo Ermigildi regis, qui etiam pro morte vitanda ab Arriano episcopo communionem accipere recusauit. de quo beatus Gregorius, vt habetur. 24. *q.* 1. *c. vltima*, narrat in hæc verba: *Superueniente autem festiuitatis paschalis die, intempestæ noctis silentio ad eum perfidus pater Arrianũ episcopum misit, vt de eius manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. sed vir Deo deditus Arriano episcopo venienti exprobrauit, vt debuit, eius, quæ à se perfidiam dignis increpationibus repulit, quia si exterius iacebat ligatus, apud se tamẽ in magno mentis culmine stabat securus. ad sese atque reuerso episcopo Arriano pater infremuit: statimque suos apparitores misit, constantissimum qui confessorem Dei illic, vbi iacebat, occiderent.* Aliud exemplũ ponitur de Bonifacio martyre, de quo dictum est sup. qui licet corporaliter communicaret hæreticis, eis tñ quantum ad diuina vel etiam illa quæ spectant ad religionem Christianam communicare nolebat. vnde sic habetur 11. *q.* 3. *c. antecessor*, de seipso ait: *corporaliter autem ab eis omnino* (scilicet hæreticis) *abstinere non potui. dum enim venissem ad principem Francorũ, cogente ecclesiarum necessitate, non tales ibi reperi, quales volui: sed tamen cõmunionem corporis Christi non [illegible] cum eis.* Ex quib. auctoritatib. & exemplis aliisque, [illegible] videtur aperte probatum, quod nõ [illegible] hæretico communicare, quantum ad illa, quæ spectant ad religionem Christianam, excepta [illegible] susceptione baptismi in casu, quis in necessitate liceat cũ hæreticis corporaliter cõuersari: a quibus [illegible] vt docet Aug. est spiritualiter recedendũ. spiritualiter autẽ ab eis recedere est iniquitati eorum in

nullo

nullo fauere, neqoe veibo, neque facto, oeque scripro prætendere, quod pro catholicis, sit habendi. DISCIP. Ostendisti vno modo, quod non licet catholico communicare scienter papæ hæretico, quantum ad ea quæ ad religionem Christianam spectare nuscuntur: nunc proba idem aliis modis, si quos alios cogitasti. MAGIS . Hoc idem secundo probatur sic nulli excommunicato communicare licet, quantum ad ecclesiastica sacramenta & ea quæ ad officium ecclesiasticum & iurisdictionem ecclesiasticam pertinere noscuntur. quia omnis excommunicatus omnibus huiusmodi actibus legitimis est priuatus. papa autem hæreticus est excommunicatus excommunicatiune maiori & papatu priuatus: sicut in præcedentibus, vt nonnullis apparet, est demonstratiue probatum. ergo nulli catholico licet prædicto modo scienter communicare papæ hæretico. DISCIP. Licet supra *lib. 6. cap. 72. 75. & 81.* rationibus & exemplis ostenderis, quomodo probatur, quod papa eo ipso, quod fit hæreticus, est papatu priuatus & excommunicatus absque congregatione noui concilii generalis: tamen peto, vt dicas nunc, an hæc tenentes in iure canonico se fundare nitantur. MAGIST. Isti fundant se in decretis summorum pontificum, vt tamen mentem eorum, quam aliqualiter explicaui *lib. 6. supra. c. 75.* perfecte intelligas, ac per hoc etiam (quamuis esset falsa) tradatur via ad intelligendum decreta summorum pontificum, quæ sum allegaturus, debes scire quod de hæresi papæ, sicut sæpe tactum est, distinguunt. quia aut tenet hæresim damnatam implicite, aut damnatam explicite. Si tenet pertinaciter hæresim damnatam explicite, & est notorium: non est necesse generale concilium congregari: sed quilibet hoc sciens eum pro damnato & excommunicato debet habere. Quod etiam quilibet sciens (ne fides catholica subuertatur) tunc quando fuerit opportunum nescientibus reuelare tenetur. aliter eum se minime curare de fide prohabit aperte. Si autem hæresis papæ fuerit solummodo damnata implicite: quamuis papa pertinax in hæresi tali in rei veritate sit damnatus & excommunicatus, & papatu priuatus: non est tamen à catholicis ante damnationem explicitam hæresis suæ pro damnato & excommunicato habendus; sed tolerandus est quamdiu vixerit, quousque per generale concilium condemnetur.

DISCIP. Occasione istorum verborum duæ mihi interrogationes occurrunt. Quarum prima est. An papa per diffinitionem solennem vel alio modo manifesto ostendens se pertinaciter adhærere hæresi damnatæ duntaxat implicite: si postea generali concilio congregato eadem hæresis fuerit explicite condemnata; sit papa pro excessu præterito deponendus, vel fuisse depositus declarandus, etiam si voluerit generali cōcilio assentire: vel eo generali concilio nullatenus resistente, sed suam hæresim reuocante, sit papa verus & catholicus reputandus. Secunda autem est, an papa pertinaciter tenens hæresim damnatam duntaxat implicite, & postea ante omnem actionem vel impugnationem ad catholicam rediens veritatem debeat seipsum depositum reputare: licet omnes catholici habeant eum pro vero papa. Ad istas duas interrogationes sine magna discussione respondeas.

MAGIST. Ad primam respondetur, quod papa si in concilio generali legitime conuincatur pertinaciter adhæsisse cuicunque hæresi latenti qualitercunque scripturæ diuinę vel doctrinæ vniuersalis ecclesiæ obuianti etiam si de ea nunquam antea mentio expressa fuisset, quantumcunque in generali concilio paratus sit corrigi, pro deposito est habendus, nec potest licite papali fungi officio, nisi in summum pontificem nouiter eligatur. Cuius ratio assignatur, quia omnis hęreticus siue occultus siue manifestus, siue pro hęresi damnata implicite vel explicite est damnatus priuatus & excommunicatus. cum ergo papa talis fuerit ante consilium hæreticus, licet non constiterit ecclesiæ, tunc fuit papatu priuatus, licet non haberetur pro priuato. ergo postquam constat ecclesiæ quod fuit hæreticus, ecclesia debet eum fuisse depositum reputare.

DISCIP. Ista responsio videtur omnino falsa. quia secundum iura, quæ sæpe prius tacta fuot, errans contra fidem qui paratus est corrigi, non est hæreticus reputandus. si ergo papa in concilio generali paratus est corrigi, nō est hæreticus reputandus: & per consequens pro damnato minime est habendus.

MAGIST. Ista instantia videtur omnino falsa. nam licet secundum iura & testimonia sanctorum errans qui paratus est corrigi, tunc non sit inter hæreticos computandus: multi tamen errantes contra fidem, possunt parati esse corrigi, qui prius parati corrigi non fuerunt, sed extiterunt penitus pertinaces. & ideo potest contingere, quod aliquis primo est hæreticus, quia tunc non est paratus corrigi: & tamen cum cœperit esse corrigibilis, non est hæreticus reputandus. Sic esset de papa, quia si primo quantumcunque latenter scripturæ diuinæ vel doctrinæ vniuersalis ecclesiæ aduersantem. & ideo non explicite, sed implicite tantummodo condemnatum solenniter diffiniret esse tenendum: tunc esset pertinax & hæreticus iudicandus: si tamen postea in concilio generali vel alias paratus esset corrigi, tunc non esset hæreticus, sed prius fuisset hæreticus. non ergo per hoc, quod errans contra fidem paratus est corrigi, potest ostendi quod prius non fuit hæreticus: sed per hoc declaratur, quod tunc non est hæreticus, quando paratus est corrigi.

DISCIP. Dic ad secundam interrogationem. MAG. Ad secundam consimiliter respondetur, quod papa pertinaciter tenens errorem contra fidem damnatum duntaxat implicite; si postea siue accusatur, siue diffamatur, siue in nullo penitus diffamatus cognoscat errorem suum, & sciat se errori contra fidem pertinaciter adhæsisse; debet seipsum depositum reputare & reonu-

renunciare Papatui: quia dicit se scire à iure Diuino depositum: licet Ecclesia vniuersalis errans quantum ad id quod factum est & in facto consistit, reputauerit eum verum Papam. Quemadmodum Ecclesia vniuersalis errauit quantum ad id quod consistebat in facto, quando habuit mulierem pro Papa vero. *Discip.* Nunc allega illa decreta, in quibus fundant se dicentes deponendum Papam pertinaciter asserentem ac tenentem hæresim damnatam explicite, non est necesse generale concilium congregari. *Magist.* Ad hoc principaliter tria decreta adduci possunt: quæ ponuntur 23. q.1. Ait enim Gelasius Papa, vt habetur ibidem, c. *Achatius, non est factus inuentor noui erroris: sed veteris imitator. Atq; ideo non erat necessarium vt aduersus eum noua secta proderent: sed antiqua tantummodo reuocarentur.* Et infra: *Quicunq; enim in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione seipsum inuoluit.* Ex quibus verbis clare colligitur, vt videtur, quod si Papa erroris veteris imitator io hæresim, scilicet damnatam semel labitur, eadem damnatione inuoluitur. Nec est necesse, quod contra eum *noua secta* prodeant, id est noua statuta. Et per consequens non est necesse contra eum generale concilium nouiter congregari. Quia vt dicit Gloss. ibidem: *Hic est casus, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit.* Pro illo autem casu, in quo quis incidit in canonem latæ sententiæ, pro quo Ecclesia scit distincte specialem esse sententiam promulgatam, non est necesse concilium generale congregari nouiter. *Discip.* Secundum istam auctoritatem non videtur, quod sit necesse contra Papam, qui incidit in hæresim damnatam implicite nouiter concilium conuocari: quia pro damnato non est necesse concilium conuocari. Papa enim si incidit in hæresim damnatam implicite est damnatus. Quia, vt dicit Gelasius. *Quicunq; in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione seipsum inuoluit.* Non autem distinguit inter hæresim damnatam implicite & explicite. Ergo nec nos debemus distinguere: & per consequens si Papa incidit in hæresim damnatam implicite damnatus est. Ergo pro eius damnatione non est necesse generale concilium congregari. *Magist.* Ad hoc respondetur, sicut tactum est, quod pro damnato, quem constat Ecclesiæ esse damnatum, non est necesse generale concilium conuocari: sed pro damnato quem non constat Ecclesiæ esse damnatum, necesse est in casu concilium conuocari ad inquirendum & declarandum eum esse damnatum. Sic est de Papa, si labitur pertinaciter manifeste in hæresim damnatam tantummodo implicite, quem viri periti in diuinis scripturis cum instantia magna asserunt hæreticum & hæresim pertinaciter affirmare. Quia tunc oportet concilium generale conuenire non ad deponendum Papam, sed ad declarandum & pronunciandum Papam esse hæreticum damnatum: quod accidit, si Papa incidit in hæresim damnatam explicite, non est necesse congregari concilium nec ad deponendum Papam hæreticum nec ad declarandum esse damnatum. *Discip.* Aliud decretum allega. *Magist.* Aliud decretum eiusdem, qui, vt legitur ibidem *c. maiores.* sic ait: *Maiores nostri diuina inspiratione cernentes necessarie præcauerunt, vt quod contra vnamquamque hæresim coacta semel synodus pro fidei communione & veritate catholica atq; Apostolica promulgasset, non sinerent nouis post hoc retractationibus mutilari.* Et infra: *sed autore cuiuslibet infamiæ ac pariter errore damnato sufficere iudicauerunt, vt quisquis huiusmodi erroris aliquando communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus. Sic Sabellium damnauit synodus. nec fuit necesse vt eius sectatores postea damnarentur. Sed pro tenore constitutionis antiquæ. qui vel prauitatis illius vel communionis extiterint participes, vniuersalis Ecclesia duxit esse refutandos. Sic Arrii, sic Eunomii Macedonii, & Nestorii synodus semel gesta iō temnans vlterius ad noua concilia venire nō sinit.* Ex quibus verbis colligitur, quod si Papa quicunq; vel alius pertinaciter adhærere præsumpserit errori damnato, eadē damnatione inuoluitur: nec est necesse conciliū nouiter cōuocari. Quod Felix Papa, vt ibidem dicitur, aperte testari videtur dicens: *Achatius non fuit nouus* (vel proprii) *inuentor erroris, vt in eum noua scita proderint: sed alieno facinori suam communione miscuit. Itaq; necesse est vt in illam reciderat ista lance sententiam, quam cum suis successoribus per conuenientiam synodalem susceperat autor erroris.* Si igitur Papa labitur in damnatum errorem: non est necesse contra eum nouiter generale concilium congregari. Quod intelligendum est de omni errore damnato explicite, qualis est omnis error scripturæ Diuinæ vel doctrinæ vniuersalis Ecclesiæ patenter omnibus intelligentibus contradicens pariter & aduersaos. Vnde si Papa sollenniter diffiniret, Abraham non habuisse plures vxores, aut Pharaonem non fuisse regem Ægypti, vel Ioab non fuisse filium Sannæ, aut aliquid huiusmodi, quod ad salutem videtur impertinens, esset hæreticus manifestus: nec esset necesse contra eum concilium generale congregare: sed statim quilibet sciens ipsum diffinisse solenniter vel alio modo pertinaciter tenuisse aliquod prædictorum vel aliquod consimile deberet eum pro deposito & pro damnato habere. *Discip.* Adducas alias rationes motiuas ad probandum, quod non licet communicare Papæ hæretico modo exposito *in principio huius capituli Mag.* Hoc probatur tertiò sic. Illi, qui nihil habet potestatis aut iuris, non licet communicare modo illo. Papa autem hæreticus nihil habet potestatis aut iuris, teste Cypriano, qui, vt legitur 24. q. 1. c. *didicimus Didicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis aut iuris.* Ergo Papæ hæretico cōmunicare non licet. Quarto probatur specialiter, quod non licet verbo, scripto, vel facto asserere, verum esse Papam, quia nulli licet mentiri neque verbo neq; scripto neq; facto. Sed qui credit eum esse hæreticum, & tamen eum asserit verum Papam; mentitur: cum non sit verus Papa, sed depositus tam à iure Diuino quam à iure humano, scilicet conciliis generalibus, sicut probatum est prius. Quibus subest Papa io causa hæresis, prout superius est ostensum. Ergo nullo scienti Papam esse hæreticum licet Papam vocare, nisi ratione alicuius adiectionis vel modi loquendi, vt per talem appellationem sane intelligentibus non intelligatur esse verus Papa. Licet enim vocare Papam hæreticum, Papam talium, qui sibi fauerent & habent eum pro Papa. Si etiam aliquis confirmando modo loquendi aliorum vocaret eum Papam sine adiectione; non esset forte peccatum mortale.

C A P. LXI.

In quo probantur tres conclusiones capitulo præcedenti positæ, scilicet secunda, tertia & quarta. Et ea quæ ibi est secunda, probatur hic primo.

D*iscipulus*. In præterito capitulo dixi, mihi visum fuisse quatuor esse probanda circa assertionem *in principio eiusdem capituli* recitatam, differuisti de primo. Nunc autem breuiter de tribus sequentibus inuestiga. *Magist.* Primum illorum trium est, quod communicantes prædicto modo Papæ sunt fautores hæretici & hæreticę prauitatis. Quod videtur sic posse probari. Non minus sunt communicantes prædicto modo Papæ hæretico fautores & suæ hæreticę prauitatis, quam illi qui sibi nunquam resistunt cum possint. Sed qui Papæ hæretico non resistunt cum possint, sunt fautores hęretici & hæreticæ prauitatis, quemadmodum errare monstratur qui alios cum potest non reuocat ab errore, *extra, de hæreticis, qui alios* Ergo communicantes Papæ hæretico sunt fautores hæretici & hæreticæ prauitatis. *Discip.* Istud argumentum procedit de illis, ad quos spectat Papæ hæretico resistere, & pro viribus obuiare: non autem spectat ad omnes Papæ hæretico resistere. Et ideo multi possunt absq; fauore vel fautoria hæreticorum & hæreticæ prauitatis non resistere, sed communicare eidem. *Magist.* Istam responsionem nonnulli sicut insanissimam detestantur, affirmantes aperte, quod dicere quod possit esse aliquis catholicus, ad quem non pertineat pro loco & tempore si conuenienter potest Papæ hæretico obuiare satagenti fidem corrumpere orthodoxam, sapit hæresim manifestam. Quia ex hoc sequitur euidenter, quod aliquis catholicus zelum fidei non tenetur habere: & quod ad aliquem catholicum defensio fidei modo sibi congruenti quando potest minime spectat. Quod infidelitatem sapere arbitrantur. Si enim quilibet modo sibi congruente (quando potest) socium, patriam, prælatum, Dominum temporalem, parentes, consanguineos, benefactores & amicos, pauperes, pupillos, viduas, & alias miserabiles personas, ac res temporales communes, & proximorum suorum, quando viderit periculum iniquum & euidens imminere, tenetur, quantum sibi licet pro gradu & officio defensare: sapitq; hæresim manifestam dicere, quod talis defensio ad quęcunq; non pertinet Christianum, quia hoc non est aliud quam dicere quod possit esse aliquis Christianus, qui proximos suos non teneatur diligere, qui indigentibus & in periculo constitutis cum non apparet alius, qui velit & possit subuenire, non debet subuenire, cum potest, qui proximo prodesse cum potest, nullatenus tenetur, & quod ad opera misericordiæ quando potest nullatenus teneatur, quæ omnia & consimilia scripturis Diuinis & bonis moribus aperte repugnant. Multo magis debet quilibet modo sibi congruenti cum potest fidē catholicam defendere: eo quod fides catholica, sine qua non est salus, vniuersis mortalibus quantum ad vitam temporalem, & cunctis rebus temporalibus præferenda est: quæ magis quam vita temporalis aliena vel propria defendenda est. Non autem fides defenditur, nisi Papæ hæretico cupienti ipsam destruere resistatur. Ergo quilibet catholicus cum potest tenetur Papæ hæretico pro posse resistere, debitis tamen circumstantiis obseruatis: quia ad hunc articulum obligamur præceptu affirmatiuo, quod nō obligat pro semper. Quamuis autem ad omnes spectat resistere Papæ hæretico, non tamen ad omnes spectat eodem modo resistere Papæ hæretico: sed ad prælatos doctores & officium prædicationis habentes spectat resistere, eius errores publice reprobando, & auditores in veritate catholica instruendo & efficaciter confirmando. Ad prælatos autem specialiter spectat sequaces Papæ hæretici (ne doctrinam eius erroneam teneant & diuulgent aut astetant) prohibere, & pœnis debitis coercere. Ad reges autem & principes & publicas potestates (si à catholicis fuerint requisiti, vel prælati in impugnando prauitatem hæreticam fuerint negligentes damnabiliter) spectat per temporalem potentiam Papam hæreticum & sequaces eius ne corrumpant catholicos impedire ipsos (si expediens fuerit) captiuando: & quousq; rite fuerit ordinatum (quid sit de eis agendum) in firma custodia (ne inficere valeant orthodoxos & simplices) detinendo. Ad omnes autem simplices & alios quoscunq; spectat alios impugnantes Papam hæreticum & sequaces eiusdem tueri & defendere: ac omnibus prælatis regibus & principibus & aliis potestatibus publicis in his, quæ rite agunt ad coertionem Papæ hæretici obedire & resistere toto corde. Ad cunctos autē scientes Papā esse hæreticum spectat ei in his quæ ad religionem spectant Christianam nullatenus communicare. Ad hoc enim nos obligat præceptum negatiuum, quod non solum semper, sed etiam obligat pro semper. *Discip.* Breuiter proba tertium & quartum, quæ posita sunt *in capitulo præcedenti. Magist.* Tertium sic probatur. Qui negat Christum aut fidem Christianam metu mortis aut grauiorum tormentorum, non est hæreticus reputandus. Ergo à simili qui communicat Papæ hæretico in his quę ad religionem Christianam vel Papale spectant officium, metu mortis aut grauium tormentorum, non est fautor hæretici aut prauitatis hæreticæ reputandus. Quartum, scilicet quod communicantes Papæ hęretico prædicto modo etiam metu mortis vel grauium tormentorum peccant mortaliter, probatur sic. Quod est in detrimentum fidei Christianæ, est peccatum mortale. Communicare autem Papæ hæretico, prædicto modo, est detrimentum fidei Christianæ: ergo est peccatum mortale.

C A P.

Cap. LXII.

In quo quæritur de eis, qui communicant Papæ hæretico, ignorantes secundum vtramq; ignorantiam, scilicet crassam & inuincibilem.

Discipulus. Tractauimus de communicantibus scienter Papæ hæretico. Nunc videamus de communicantibus ignoranter eidem. Primo de laborantibus ignorantia crassa & supina, an scilicet sint censendi fautores hæretici & hæreticæ prauitatis: & de communicantibus Papæ hæretico & de sequacibus eius. *Magist.* De ignorantibus ignorantia crassa & supina: & tamen communicantibus Papæ hæretico & sequacibus eius dicitur, sicut de communicantibus eidem scienter: quod ignorantia talis non excusat peccatum: cum ipsa ignorantia sit damnabilis. *Discip.* Supra multa dicta sunt de ignorantia ista. Ideo nunc succincte dic, qui communicantes Papæ hæretico ignoranter sunt censendi laborare ignorantia crassa & supina? *Magist.* Ex prædecentibus poteris hoc aperte colligere: quod illi, qui nolunt de hæresibus Papæ hæretici informari: sed informare volentes persequuntur & molestant: & qui contemnunt scire Papam esse hæreticum: & qui facile possunt scire: sunt ignorantes ignorantia crassa & supina. *Discip.* Dic de communicantibus hæretico Papæ, qui ignorant ignorantia inuincibili & probabili. *Magist.* De illis dicitur, quod non peccant mortaliter, nec sunt fautores hæreticorum: quia ignorantia talis eos excusat. *Discip.* Qui sunt censendi laborare ignorantia probabili? *Magist.* Illi qui nescirent Papam hæreticum de hæresi diffamari: & qui non essent capaces informationis, qua ostenditur Papa esse hæreticus, vel non possent faciliter neq; per se neq; per alios Papam scire esse hæreticum: laborarent ignorantia probabili, & si communicarent eidem, excusarentur à peccato mortali.

Cap. LXIII.

In quo agitur de obedientibus Papæ hæretico.

Discipulus. De istis quærere haberem multa: sed ea ad tractatum *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* reseruo. Nunc autem dic breuiter de obedientibus Papæ hæretico, an scilicet sint fautores hæretici & hæreticæ prauitatis. *Magist.* Respondetur, quod obedire Papæ hæretico contingit dupliciter. Vno modo in puris temporalibus & corporalibus: alio modo in spiritualibus vel in his quæ ad Papatus spectant officium. Item, contingit obedire Papæ hæretico scienter & ignoranter. Qui enim obediret Papæ hæretico in temporalibus vel in puris corporalibus: & talis obedientia nõ esset in nocumentum Ecclesiæ vel alterius personæ: nec esset in scandalum, sed esset in saluationem corporalem obedientis & ad redimendum vexationem eius, non peccaret mortaliter. Si autem talis obedientia esset in nocumentum Ecclesiæ & personæ, vel in scandalum, obediens peccaret mortaliter, quia nullus propter mandatum vel præceptum hæretici (præsertim qui non est Dominus in temporalibus eius, cui præcipit) debet aliquid facere in nocumentum vel scandalum alterius cuiuscunq;. Qui autem scienter obediret Papæ hæretico in spiritualibus, puta recipiendo ab eo Ecclesiasticum beneficium, vel ordines, aut aliquid consimile, peccaret mortaliter, & fautor esset hæretici & hæreticæ prauitatis. De obedientibus Papæ hæretico ignoranter, qui laborarent ignorantia crassa & supina, dicitur sicut de obedientibus scienter: quia talis ignorantia non excusat. De ignorantibus ignorantia inuincibili dicitur: quod non peccant mortaliter, quia ignorantia eos excusat.

Cap. LXIV.

In quo soluuntur rationes cap. 59. adductæ, quæ videbantur contrariari iam dictis.

Discipulus. Circa interrogationem propositam supra *c. huius septimi 59.* audiui diuersas sententias, pro quibus fortiter allegasti. De allegationibus autem pro sententia tecum post completionem huius operis conferam diligenter. Nunc autem peto, vt quomodo respondetur ad allegationes pro prima sententia supra *eodem c. 59.* adductas non differas indagare. *Magist.* Ad primam illarum tripliciter respondetur. Vno modo, quod sacerdotes veteris legis ad quos Christus misit leprosos, vt communicarent eis in his quę spectabant ad sacerdotale officium, non erant hæretici. Quia incarnatio Christi nondum fuerat diuulgata. Et ideo licet explicite in Christum non crederent: non tamen erant hæretici iudicandi. Aliter dicitur, quod licet quidam sacerdotes illius temporis fuerunt hæretici (non quia non credebant explicite in Christum: sed quia prædicationi Christi pertinaciter resistebant) tamen præter illos sacerdotes hæreticos fuerunt quidam alii, qui Christo pertinaciter minime resistebant. Quorum aliqui in Christum explicite non credebant, nec etiam ei pertinaciter resistebant. Quidam forte explicite credebant in Christum, & erant forte occulti propter metum Iudęorum. Vnde & de sacerdotibus legitur Act. 6. quod *multa turba sacerdotum obediebat fidei*: quod contigit ante mortem Beati Stephani. Et ideo non est ita probabile dicere, quod aliqui sacerdotes, qui manifeste obedierunt fidei citò post mortem, quin crediderunt in Christum ante mortem eius, licet occulte. Erant ergò aliqui sacerdotes, qui non fuerunt hæretici: vel quia Christo nullatenus pertina-

citer resistebant: vel quia explicite credebant in eum. Ad quos potuit Christus leprosos transmitte-
re, vt communicarent eis in his quæ ad sacerdotale spectabant officium: licet non miserit eos ad sa-
cerdotes, qui fuerunt prauitate hæretica irretiti. Aliter respondetur, quod sicut Papæ hæretico licet
communicare ignoranter, dummodo ignorantia non sit crassa & supina: ita tempore Christi fideli-
bus licuit communicare ignoranter sacerdotibus hæreticis. Illi ergo leprosi, quos misit Christus ad
sacerdotes hæreticos, quia ignorabant eos esse hæreticos, & non laborabant ignorantia crassa & su-
pina, licite potuerunt communicare eisdem. *Discip.* Contra istam responsionem, mihi occurrit du-
plex obiectio. Prima est: quod Christus sciuit sacerdotes esse hæreticos. Ergo ad eos non debuit mit-
tere leprosos. Secunda est, quod ex quo Christus sciuit sacerdotes esse hæreticos, hoc debuit decla-
tare leprosis. *Magist.* Ad primam respondetur, quod quamuis Christus sciuerit sacerdotes esse hære-
ticos: tamen potuit mittere leprosos ignorantes ad ipsos. Quia illis licuit, stante ignorantia, qua la-
borabant, communicare eisdem. Ad secundam respondetur, quod Christus non omnia omni tem-
pore omnibus reuelauit: nec reuelare nisi quando voluit tenebatur. Et ideo quemadmodum non
reuelauit Apostolis nequitiam Iudę: ita non reuelauit leprosis perfidiam sacerdotum. Et ideo licuit
eis communicare eisdem. *Discip.* Quamuis licuisset leprosis communicare sacerdotibus hæreticis i-
gnoranter: non tamen licuit Christo præcipere vel consulere leprosis communicare eisdem. Quia
cui non licet communicare alteri, non licet eidem dare consilium alii vt eidem communicet. Sicut
cui non licet communicare excommunicato, ei non licet dare consilium alii vt excommunicato cõ-
municet. Si ergo Christo non licuit communicare sacerdotibus hæreticis: non licuit Christo dare
consilium vt eisdem sacerdotibus communicarent. *Magist.* Respondetur, quod ista instantia fun-
datur in medio falso. Hoc scilicet, *cui non liceat communicare alteri, non licet dare consilium alii vt eidem
communicet.* Exemplum habetur expressum in iure. *13. q. 3. c. quoniam multis.* Ex quo capitulo colligi-
tur expresse, quod multis non licet communicare quibusdam excommunicatis: quibus tamen licet
consulere & dicere vxoribus excommunicatorum filiis suis & aliis quibusdam personis enumerans
ibidem, quod excommunicatis communicent. Sic si tu scis Papam esse hæreticũ manifestum, & quod
probari potest hæreticus, cui non licet cõmunicare Papę hæretico, tibi nõ licet consulere credenti Pa-
pã non esse hæreticũ, & q non laborat ignorantia crassa & supina, vt eidẽ cõmunicet. *Disc.* Dic quo-
modo respondetur ad auctoritates Augustini, qbus videtur ostendi, ꝙ licet cõmunicare hæreticũ in
his, quæ ad diuinũ spectant officium. *Mag* Ad auctoritates dupliciter respondetur. Primo, quia Aug.
in omnibus illis auctoritatibus nõ loqtur de malis, qui erant hæretici: sed de aliis malis aliisq; crimi-
nibus irretitis, qbus licuit quantum ad sacramenta veteris legis cõmunicare. Et à quibusdã recedẽ-
dũ non est corporaliter, sed spiritualiter. Aliter dicitur, ꝙ quamuis non licuerit in veteri lege cõmu-
nicare hæreticis & idolatris in perfidia sua manentibus: licuit tamen cõmunicare eisdem correctis &
ostendentibus se correctos. Illi autẽ hæretici & idolatræ eo ipso, ꝙ templum Dei ad orandũ Deum &
sacrificandũ Deo & cætera faciendũ, quæ p legẽ Dei pcipiebantur, eidẽ ostendebant facto se corre-
ctos: & ideo enim tẽpore licuit cõmunicare eis: quia ꝓ tempore illo nõ debuerunt hæretici reputari.
Disc. Secundũ istam responsionẽ liceret in diuinis, hæreticis cõmunicare, q se ostenderent esse corre-
ctos. *Mag.* Respondetur, ꝙ alius modus recipiendi hæreticos reuertentes ad fidẽ ordinatus est inter
Christianos, q̃ fuerit inter Iudæos. Forte enim vt Iudæi reciperentur nõ aliud reqrebatur, quando de
eis nõ poterat fieri iustitia, nisi ꝙ facto vel verbo ꝓtestabantur se esse veros Dei cultores. Ad hoc au-
tẽ, vt Christiani hæretici reuertentes ad fidẽ recipiantur ad communionẽ, quo ad Ecclesiastica sacra-
menta, hoc non sufficit: sed requiritur ꝙ in speciali abnegent errorẽ quẽ tenuerunt: & ꝙ à vinculo
excõmunicationis quo tenebantur, p Ecclesiã absoluãtur. Si autẽ fuerit plarus, puta Papa, vel Episco-
pus, aut alia pditus dignitate, ad officium prælationis eius absq; electione noua nequaq̃ recipi debet:
quia omnis hæreticus tam in iure Diuino q̃ in iure humano priuatus est omni Ecclesiastica dignitate.
Aliter dicitur, quod in veteri lege non erat licitum interesse officio hæreticorum. Licitum tamen e-
rat permittere hæretico, officio & sacrificio fidelium interfuisse. Et ideo quamuis in noua lege esset
licitum hæreticos sustinere, audire diuinum officium à catholicis, nisi in contrarium esset per Eccle-
siam ordinatum: nullo tamen modo licet catholicis officio hæreticorum interesse: & ita missa Papæ
hæretici à nullo catholico debet audiri. Et eadẽ ratione in alio officio diuino sibi communicare non
licet. *Disc* Dic quomodo ad secundam rationem principalem respondetur. *Mag.* Respondetur, ꝙ si-
cut minora mala sæpe permittenda sunt propter maiora vitanda: sic propter maiora mala vitanda,
fas est permissionem minorum malorum procurare & etiã impetrare: quia licet ipsa quæ permittun-
tur sint mala & illicita: ipsa tamen permissio est licita Et ideo permissionem malorũ licet petere &
etiam impetrare: licet commissio mali sit nullatenus impetranda. Et ideo beatus Ioh. Papa potuit li-
cite impetrare, quod hæretici permitterentur in Ecclesiis catholicorũ ritus suos celebrare, ꝓpter vi-
tandã extinctionem Italię: quæ erat maius malũ quam ꝙ hæretici in Ecclesiis pmitterentur. Cũ ergo
dicitur, ꝙ beatus Iohannes impetrauit vel ꝓcurauit, quod Ecclesiæ hæreticis redderentur, dicitur ꝙ
ibi verbũ *reddendi* accipitur pro verbo permittendi. Quia eo ipso quod Ecclesiæ permittebantur hæ-
reticis, ipsi erant parati eas accipere. Et ideo pro vitanda extinctione Italiæ & gladio mali non fuit
necesse plus impetrare, quam quod Ecclesiæ permittantur hæreticis. Et ideo beatus Iohannes solam
permissionẽ huiusmodi impetrauit. Hoc autem fuit multo minus, quam in diuinis cõmunicare hæ-
reticis. Sicut minus est permittere malũ, quam committere malum. Ad tertiam rationem respõde-
tur, quod non semper licet fidelibus alicui in aliquo officio communicare, quem debent in eodem
offi-

officio tolerare. Quia sæpe tolerant, quia prohibere non possunt. Et ideo tolerantia talis est minime arguenda. Communicatio tamen cum eis esset omnino reprehensibilis iudicanda. Concedendum est ergo cū Augustino, quod tolerandi sunt mali pro pace, quando aliter pax absq; omni fructu spirituali penitus turbaretur. Non tamen pro pace communicandum est malis in his quæ sunt contra Deum. Quemadmodum ritus Iudæorum licite tolerantur: celebrare tamen cum eis ritus eorum catholicis minime licet. Sic etiam sancti tolerauerunt idolatriam paganorum: quibus tamen in idolatria nullatenus cōmunicare debebant. Ad quartam rationem respondetur, quod Iudas non legitur fuisse hæreticus, sed proditor. Vnde etiam post proditionem dixit: *peccaui tradens sanguinem iustum.* Ex quibus verbis colligitur, quod Iudas post proditionem de Christo, quem iustum putauit, non erronee sensit: & ita non erat hæreticus. Vel si fuit hæreticus, non fuit hæreticus manifestus & publicus, sed occultus hæreticus. Occultus autem siue fuerit Papa, siue fuerit alius, non est in publico deuitandus.

CAP. LXV.

In quo agitur de defensoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis, & qui sint censendi esse tales.

DIscipulus. Quamuis adhuc de fautoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis essent inuestiganda quamplura, de quibus applicando ad determinatas personas in tractatu *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* sollicite indagabo: tamen omissis illis transeo ad defensionem hæreticorum & hæreticæ prauitatis. De quibus imprimis peto vt narres mihi, qui defensores hæreticorum & hæreticæ prauitatis sunt censendi. *Magist.* Respondetur quod cum defendere rem aliquam sit ab impugnatione tueri vel impugnatæ contra impugnantem opem ferre. Impugnatio autem tripliciter fieri potest, scilicet verbo, scripto & facto. Contingit defendere hæreticos & hæreticam prauitatem secundum quod hæretici & hæretica prauitas possent multipliciter impugnari. Hæreticus autem impugnari potest facto alicuius, qui conatur hæreticum captiuare aut detinere aut iudici præsentare vel ad iudicium trahere, vt de eo fiat iustitiæ complementum. Potest etiam impugnari verbo, & hoc multipliciter: vel in iudicio, cum rite & debite accusatur, vel extra iudicium, cum eius perfidia per prædicatores & doctores prælatos aut alios non ignaros nescientibus, vt caueant, nunciatur. Scripto etiam impugnari potest in iudicio, cum contra eum scribitur: vel etiam extra iudicium, cum eius perfidia rationibus & auctoritatibus demonstratur & absentibus per Epistolas intimatur. Hæretica autem prauitas verbo & scripto poterit impugnari. Verbo quidem, cum in sermonibus aut locutionibus vel secretis colloquiis reprobatur. Scripto vero, cum ad reprobandum hæreticam prauitatem scripta à catholicis componuntur. Ex his verbis colligitur, quod contingit hæreticos & hæreticam prauitatem multipliciter defendere. Et quot modis contingit hæreticos & prauitatem hæreticam impugnari, tot modis & forte pluribus defendi possent. Contingit ergo defendere hæreticos facto, impediendo videlicet ne capiantur aut detineantur, vel de his fiat iustitiæ complementum. Contingit etiam eos defendere verbo in iudicio & extra iudicium: allegando quod non sunt hæretici reprobandi vel reputandi. Scripto etiam contingit eos defendere libros & Epistolas componendo ad ostendendum & nunciandum, quod non sunt inter hæreticos computandi. Prauitatem etiam hæreticam contingit tripliciter defendere, scilicet verbo, facto, & scripto. Facto quidem dupliciter ad præsens. Vno modo ipsos impugnatores ab impugnatione prohibendo. Alio modo impugnationes & allegationes eorum scriptas extingnendo siue comburendo, siue alio modo, vel malitiose detinendo & impediendo ne ad notitiam perueniant aliorum. Verbo etiam contingit prauitatem hæreticam defendere allegando, quod non sit inter hæreses computanda. Et eodem modo contingit scripto hæresim defendere. *Discip.* Secundum prædicta de defensoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis essent quamplurima indaganda: sed abbreuiationis causa multa dimittam. Aliqua tamen quæram. Porro quia dubito, quod si vnquam aliquis Papa hæreticus perniciosior erit omnibus aliis hæreticis qui fuerunt vel erunt præter Antichristum magnum: si tamen idem Antichristus non erit Papa, interrogationes, quas faciam de defensoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis ad defensores Papæ hæretici & sequacium eius suarumque hæresum applicabo. Inprimis itaque dic qua pœna sint plectendi, qui de facto impediunt, ne de persona Papæ hæretici fiat iustitiæ complementum: tamen se de eius erroribus defendendis nullatenus intromittendo. *Magist.* Respondetur, quod tales impedientes & Papæ hæretico impedienti opem ferentes, ne de ipso fiat iustitiæ complementum, aut sciunt Papam esse hæreticum, aut ignorant. Et si ignorant, aut laborant ignorantia crassa & supina, quia nolunt aut contemnunt aut negligunt scire Papam esse hæreticum: vel laborant ignorantia probabili. Si sciunt Papam esse hæreticum vel ignorant & laborant ignorantia crassa & supina: & tamen eidem opem ferunt, ne fiat de eo iustitiæ complementum, & se de eius erroribus nullatenus intromittunt: imo asserunt forte manifeste eius errores esse contrarios catholicæ veritati, sunt defensores hæretici: sed non sunt directe defensores, nec approbatores hæreticæ prauitatis. Et ideo pœnam hæreticorum nequaquam incurrunt, sed in sententiam incidunt excommunicationis, & carere debent ecclesiastica sepultura, *extra, de hæreticis, sicut etiam extra, de sententia excommunicationis, nouerunt.* Aliæ etiam pœnæ eorum si in excommunicatione per annum perstiterint, taxantur, *extra, de hæreticis, excommunicamus, primo.* Quædam etiam pœnæ eorum

ſpeciales taxantur, *extra, de hæreticis, ſi aduerſus.* Si autem ignorent Papam eſſe hæreticum, & laborent ignorantia probabili, nullam pœnam incurrunt. *Diſcip.* Nunquid ſcientes Papam eſſe hęreticum, vel etiam ignorantes laborantes ignorantia craſſa & ſupina, ad quos ſpectat & qui poſſunt facere de Papa hæretico iuſtitiæ complementum, ſi negligunt, debent inter defenſores Papæ hæretici computari? *Magiſt.* Vna eſt opinio, quod ſunt defenſores Papæ hæretici & pœnam defenſorum incurrunt: quemadmodum illi ad quos ſpectat ex officio defendere clericum verberatum, ſunt fautores eiuſdem violentiæ & eandem pœnam incurrunt, ſi poſſunt defendere & non faciunt, *extra, de ſententia excommunicationis, quam te.* Alia eſt opinio, quod tales non ſunt defenſores Papæ hæretici: quia defenſio aliquem actum exteriorem importat. Tales autem nullum actum exteriorem ad dictam defenſionem pertinentem exercent. *Diſcip.* Quid ſentitur de illis, qui defendunt Papam hæreticum verbo vel ſcripto, aſſerendo & dicendo quod non eſt hæreticus reputandus? *Magiſt.* Hoc poteſt multis modis contingere. Vno modo, verbo vel ſcripto, aſſerendo & firmando quod errores ei impoſitos, quos in rei veritate pertinaciter tenet, non tenet neq; dicit neq; aſſerendo neq; opinando neq; recipiendo neq; aliquo modo: & quod errores impoſitos dicit tantum modo recitando. Alio modo, quod errores dicit & tenet tantum modo opinando & eos nullatenus pertinaciter aſſerendo. Alio modo, quod errores impoſiti Papæ non ſint inter hæreticos computandi. Si primo modo, quia aut ſciunt ſe dicere falſum: & tunc vel laborant ignorantia craſſa & ſupina, vel probabili, ſi ſciunt ſe dicere falſum, non tamen crimen incurrunt mendacii: ſed etiam ſcienter defenſores Papæ hæretici ſunt cenſendi; & pœnam defenſorum incurrunt. Si autē nō ſciunt ſe dicere falſum, & laborant ignorantia craſſa & ſupina, quia nolunt ſcire vel contemnunt aut negligunt ſcire, quamuis ſecundum aliquos à crimine mendacii valeant excuſari: tamen à crimine defenſionis Papæ hęretici minime excuſantur: & ideo in pœnam incidunt defenſorum. Si vero neſciunt ſe dicere falſum, & laborant ignorantia probabili: nec crimen mendacii, nec crimen defenſionis hæreticorum committunt: quia ab vtroq; crimine per ignorantiā probabilem excuſantur. Conſimiliter diſtinguitur de aſſerentibus Papam dicere aliquos errores impoſitos tantum modo opinando vel tantum modo recitando. Quia ſi ſciunt vel credunt ſe dicere falſum, crimen mendacii & etiam crimen defenſionis Papæ hæretici manifeſte committunt. Si vero neſciunt, & laborant ignorantia craſſa & ſupina, ſunt defenſionis hęreticæ crimine inuoluti. Si vero laborent ignorantia probabili, de vtroq; crimine excuſantur. Si autem dicunt, quod errores impoſiti Papæ non ſunt inter hæreticos computandi, non ſolum ſunt cenſendi defenſores hæretici: ſed etiam ſunt defenſores hæreticæ prauitatis: quod verum eſt, ſi errores Papæ hæretici ſunt explicite condemnati, & taliter defendentes Papam hæreticum pertinaciter tenent, quod errores impoſiti non debent inter hæreſes reputari.

Cap. LXVI.

In quo agitur de pœna defenſorum hæreticæ prauitatis.

Diſcipulus. Si pro ſingulis aſſertionibus ſupra ſcriptis ſatageres allegare: timeo, quod prolixitatem faſtidioſam legentibus generares. Ideo ad defenſores hæreticæ prauitatis accede. De quibus peto, vt dicas, qua pœna ſunt plectendi, qui ſunt prauitatis hæreticæ defenſores, ſiue defendant prauitatem hæreticam prohibendo impugnatores prauitatis eiuſdem, vt eam impugnent eis, ſcilicet pro impugnatione prauitatis hæreticæ, qua Papa hęreticus maculatur, perſecutionem & moleſtiam inferendo, ſiue allegationes eorum catholicas contra errores Papæ hæretici comburendo, aut quouismodo impediendo malitioſe ne ad notitiam perueniant aliorum. *Magiſt.* Iſtis modis videtur quibuſdam, quod in ſectus hæretica prauitate defenditur. De qua defenſione nonnulli tenent, quod huiuſmodi Papæ hæretici defenſores non minus peccant quam Papa hæreticus, quia nec ſunt minori pœna plectendi: imo dicunt, quod ſunt hæretici reputandi. Quia ſicut contingit facto mentiri ſecundū Ambroſium, vt habetur *23. q. 1. c. cauete*, ita quoq; contingit facto hæreſi aſſentire & eam aſſerere. Et per conſequens ex factis abſq; verbis poteſt quis oſtendi eſſe hæreticus manifeſtus. Prædicti igitur defenſores hæreticæ prauitatis hæretici ſunt cenſendi: & pœna hęreticorum ſunt plectendi. Quod multis modis videtur poſſe probari. Hæc enim Vrbanus Papa, vt *24. quaſt. 3. cap. qui aliorum*, ſentire videtur, dicens: *qui aliorum errorem defendit: multo amplius damnabilior eſt illis qui errant: quia non ſolum ille errat, ſed etiam aliis offendicula erroris præparat & confirmat. Vnde quia Magiſter erroris eſt, non tamen hæreticus dicendus eſt, ſed etiam hæreſiarcha dicendus eſt.* Ex quibus verbis colligitur, quod defenſores errorum ſunt hæretici reputandi, & damnabiliores errantibus. Ergo & pari pœna ſunt plectendi. *Diſcip.* Iſta auctoritas non videtur ad propoſitū: quia loquitur de defendentibus errores allegando pro eis ſiue verbo ſiue ſcripto. Quod patet p hoc, quod dicit, quod *aliis offendicula præparat & confirmat*: & per hoc quod dicit *Magiſter errorum eſt* iſta enim ad allegandum pro erroribus pertinere videntur, & nequaquam ſpectant ad illos qui impugnatores errorum impediunt, perſequuntur & moleſtant, & qui impugnatores deſtruunt vel impediunt, ne inter catholicos publicentur. *Mag.* Dicitur, quod inſtantia tua nulla eſt: quia licet auctoritas Vrbani prædicta de allegantibus ex pertinacia ꝑ erroribus aliorum verbo vel ſcripto debet intelligi: debet nihilominus intelligi & de defenſoribus de facto aliorū errorū, eo quod defenſores facto errorum modis præſcriptis grauius peccare videntur, quam ſolummodo pro erroribus allegantes. Defendentes enim facto modis præſcriptis

errores

errores Papæ hæretici tam in Deum quam in proximum directe peccare noscuntur. Quia & veritatem catholicam manifestari impediunt: & ipsis impugnatoribus prauitatis hæreticæ grauiter iniuriantur, dum eorum personis molestiam inferunt: & in eorum infamiam aliquod ludibrium circa catholicas allegationes exercent. Qui autem pro erroribus aliorum solum verbo vel scripto pertinaciter allegare præsumunt, in Deum tantummodo peccare videntur. Et ideo si defensores (allegando solummodo pro erroribus) sunt damnabiliores illis, qui errant, multo magis illi qui in fauorem & defensionem errorum impugnatores eorum crudeliter persequuntur, & infamia eorum allegationes catholicas irreuerenter & probrose tractant, sunt damnatiores his, qui errant, si solummodo stant in errore, & nihil plus faciunt. Cum vero dicitur, quod Vrbanus loquitur de illo, qui aliis offendicula errorum præparat & confirmat, & de illo qui est magister errorum: quæ duo non conueniunt nisi allegantibus pro errore. Respondetur, quod vtrumque istorum potest aliquo modo persequentibus & destruentibus impugnatores errorum competere. Nam & remouens, prohibens aliquando causa vocatur. Potest etiam dici quodammodo magister errorum inquantum facto docet & monstrat quod errores sunt censendi. *Discip.* Alias allegationes ad eandem adducas assertionem. *Magist.* Hoc Isidorus, vt habetur *11. q. q. 3. cap. qui peccantibus*, testari videtur, dicens: *Qui peccantibus consenserit & defenderit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum & homines, & corripietur increpatione seuerissima. Hoc etiam quidam sanctissimus pater ait: Si quis peccantem defendit, acrius quam ille qui peccauit coerceatur.* Ex quibus verbis colligitur, quod qui Papam hæreticum pro crimine hæresis persequendo impugnatores & impugnationes defendit, acrius quam Papa hæreticus coerceri debet. *Discip.* Ista auctoritas non loquitur nisi de defensione delinquentis, non de defensore prauitatis hæreticæ, & ita ad propositum esse non videtur. *Magist.* Respondetur, quod cum loquitur de defendente deliquentem in genere, debet etiam intelligi de defendente Papam hæreticum. Et per consequens debet intelligi de defendente hæresim, quam tenet Papa: quia maius vel non minus peccatum est defendere iniquitatem alicuius, quam defendere facientem iniquitatem; cum ille qui facit, si non esset iniquitas, defendi deberet. *Discip.* Potest ne probari aliter, quod huiusmodi defensores hæresis, cui Papa hæreticus innititur, sunt pœna hæreticorum plectendi? *Mag.* Hoc videtur sic posse probari: consentientes eadē pœna, qua agentes, sunt plectendi: quod videtur de consentientibus Papæ consensu defensionis vel etiam auctoritatis potissime debere intelligi. Quod Glossa *extr. de offi. & po. iudic. deleg. c. 1.* testari videtur, dicens: *in quarto casu defensionis seu auctoritatis magis peccant consentientes defendendo & auctoritatem præstando quam facientes, & magis sunt puniendi supra 24. q. 3. qui alterum 11. q. 3. qui consentit.* Ergo defensores modis prædictis hæreticæ prauitatis pœna hæreticorum sunt plectendi.

Discipul. Audiui quorundam sententiam de his, qui factis defendunt hæreticam prauitatem. Nunc dic de illis, qui verbo vel scripto defenderunt doctrinam erroneam Papæ hæretici. *Magist.* De his breuiter dicitur, quod si doctrina Papæ erronea est talis, quod veritatem contrariam illi, qui doctrinam Papæ erroneam solum allegationibus verbo vel scripto nituntur defendere, credere tenentur explicite: tales defendentes sunt inter hæreticos computandi. Quia omnis qui negat veritatem, quam tenetur credere explicite, est inter hæreticos numerandus, & pœna hæreticorum plectendus. Si vero doctrina Papæ erronea sit talis, quod allegantes pro ea non tenentur credere explicite contrariam veritatem, qui eam defendunt solummodo allegando verbis vel scriptis, non sunt hæretici computandi, nec pœna hæreticorum plectendi: nisi quomodocunq; appareat, quod suis allegationibus pertinaciter innituntur, qualiter autem debeant conuinci de pertinacia ex his quæ tractata sunt supra *lib. 4.* debet posse patere. *Discip.* Ex hac sententia mihi sequi videtur, quod aliqui allegantes verbo vel scripto pro doctrina Papæ erronea sunt censendi hæretici, & aliqui à prauitate hæretica sunt immunes. *Magist.* Conceditur quod hoc potest contingere secundum quod potest accidere, quod aliqui tenentur credere explicite veritatem contrariam doctrinæ Papæ erroneæ: & aliqui eam credere explicite non tenentur. Et secundum quod aliqui possunt suis allegationibus pertinaciter adhærere. Vnde ad cognoscendum, qui allegantes verbo vel scripto pro doctrina Papæ hæretici sunt hæretici reputandi & qui non sunt inter hæreticos computandi, & numerandi, oportet diligentissime considerare, qui tenentur explicite credere veritatem contrariam, & qui ad hoc minime sunt astricti: qui sunt pertinaces, & qui de pertinacia conuinci non possunt. *Discip.* Nunquid illi, qui allegarent pro doctrina Papæ hæretici, & non tenerentur credere explicite veritatem contrariam, nec pertinaciter conuinci valerent, deberent defensores hæreticæ prauitatis nuncupari? *Magist.* Respondetur secundum quod nomen defensionis hæreticæ prauitatis in iure accipitur, non deberent defensores hæreticæ prauitatis appellari. Quia nomen *defensionis* sic acceptum semper pertinaciam includit. *Discip.* Si prædicta de defensoribus contineant veritatem, aperta est distinctio inter defensores hæreticorum & hæreticæ prauitatis. Sed an ista distinctio à canonicis sanctionibus accipi possit ignoro. Vnde quid de hoc posset dici, expone. *Magist.* Quod ista distinctio ex canonicis statutis accipi posset, videtur tali modo posse probari. In quibusdam statutis canonicis defensores ab hæreticis distinguuntur. In quibusdam vero defensores hæretici appellantur. Ergo videtur quod vocabulum *defensorum* vel *defendendi* accipiatur prædicto modo æquiuoce. Antecedens, quoad vtrāq; partem, ꝓbatur. Et primo quidē, quo ad primā partē, sic ꝓbatur. Innoc. tertius in concilio generali, vt loquitur *extr. de heret. c. excōmunicamus 1.* sic ait: *Credētes*

præterea, defensores, receptatores & fautores hæreticorum excommunicationi decreuimus subiacere, firmiter statuentes vt postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempsit infra annum & extunc ipso iure sit factus infamis: nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis &c. Ex quibus verbis colligitur, quod plures pœnas, quas constat hæreticos incurrere ipso facto, & statim defensores hæreticorum non incurrunt, nisi satisfacere contempserint infra annum. Nam bona hæreticorum defensorum si satisfecerint infra annum, postquam fuerint excommunicatione notati, sunt minime confiscanda infra annum, vt ex verbis Innocentii allegatis & ex sequacibus colligi videtur aperte. Bona vero hæreticorum confiscanda sunt vel confiscari possunt etiam si infra annum ad fidem redierint veracem, teste eodem Innocentio tertio, qui, vt legitur *extra de hæreticis c. vergentis*, ait: *In terris vero episcopali nostra iurisdictioni subiectis bona hæreticorum statuimus publicari. Et in aliis idem præcipimus fieri per potestates & principes seculares, quos ad illud exequendum, si forte negligentes extiterint, per censuram ecclesiasticam appellatione remota volumus & mandamus. Nec ad eos bona eorum vlterius reuertantur, nisi eisdem ad cor reuertentibus & abnegantibus hæreticorum consortium misereri aliquis voluerit.* Ex quibus verbis colligitur, quod vt Glossa dicit super verbo *misereri hæreticis ad cor reuertentibus & satisfacientibus siue infra annum de sola misericordia restituantur bona.* Defendentibus autem non sunt bona infra annum auferenda. Ergo defensores, de quibus fit mentio in constitutione prædicta *Excommunicamus*, non sunt hæretici nec fautores hæreticorum & hæreticæ prauitatis reputandi, sed defensores hæreticorum tantummodo sunt censendi. Qui, sicut habetur *extr. de hæreticis sicut ait, & cap. si aduersus, & extra de sententia excommunicationis cap. nouerit*, ab hæreticis diffinitur. Secunda vero pars antecedentis rationis prædictæ, scilicet quod quandoque defensores hæretici appellantur, probatur. Nam, sicut allegatum est supra *24. quæst. 3. qui aliorum*, defensores errorum alienorum probantur esse non solum hæretici: sed etiam de hæreticis: quia in hoc quod defendunt aliorum errores sunt magistri errorum. Item, quod aliqui defensores sint hæretici reputandi, testatur Innocent. *extr. de verborum sig. cap. super quibusdam*, dicens: *Tua deuotio postulauit à nobis, qui sunt dicendi hæretici manifesti. Super quo duximus sibi respondendum, illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem catholicam publice dicunt aut profitentur seu defendunt errorem.* Ex quibus verbis colligitur & datur intelligi, quod defensores eorum sunt inter hæreticos reputandi. Quod secundum quosdam intelligendum est, sine facto siue verbo, siue scripto, defendant errores, quod secundum eos iuxta modum præexpositum continet veritatem.

CAP. LXVII.

In quo agitur de receptatoribus hæreticorum, & quomodo à defensoribus &c. distinguantur, circa quod plures per ordinem mouentur quæstiunculæ. Vbi etiam nota de plenitudine potestatis.

DISCIP. De defensoribus hæreticorum & hæreticæ prauitatis vsque ad tractatum *de dogmatibus Iohannis 22.* & tractatum *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* nolo plura inquirere. Ideo ad receptatores transeo. De quibus verbis dic inprimis, quomodo à credentibus, fautoribus & defensoribus distinguuntur. *Magist.* Respondetur quod receptor & credens hæreticis duo disparata videntur. Quia licet receptor possit esse credens, tamen potest etiam contingere, quod non sit credens: quia qui receptor est scienter hæreticorum, non est credens, quia non credit eos esse catholicos, quos reputat hæreticos: nec credit erroribus eorundem. Receptor vero hæreticorum videtur esse fautor eorundem, quia qui recipit hæreticos eis quodammodo fauet, cum etiam non impugnare hæreticos quando quis debet eos impugnare, sit eis fauere. Omnis igitur receptor hæreticorum est fautor eorum, sed non econuerso. Multi enim sunt fautores hæreticorum, qui tamen non sunt receptores eorum. Receptor autem & defensor hæreticorum disparata esse videntur. Nam quis potest esse defensor eorum, quamuis non sit receptor eorum: quia in eius dominio non morantur. Potest etiam quis esse receptor hæreticorum, quamuis non sit defensor: quia scilicet eos à nulla impugnatione intendit defendere. *Discip.* Qui sunt receptores hæreticorum? *Magist.* Respondetur, quod nomen *receptoris* secundum quod in iure accipitur, sonat in malum. Et ideo isti sunt receptores hæreticorum qui cum possent hæreticos de terra sua & dominio expellere, eos scienter vel ignoranter, ita tamen quod laborant ignorantia crassa & supina, permittunt in terra sua aut dominio absque custodia libere commorari. De istis loquitur Gloss. *extr. de hæreticis excommunicamus 1.* super verbo *receptores*, dicens: *siue quibus hæretici diu manere non possunt.* *Discipul.* Secundum prædicta si Papa hæreticus manens in dominio alicuius regis vel principis, aut alicuius alterius, tanta fulciretur potentia, quod dominus temporalis non posset eum expellere, nec quomodolibet detinere: talis Dominus non esset censendus receptor. *Magist.* Hic respondetur, quod talem Dominum temporalem impotentia excusaret. *Discip.* Potest ne aliquid aliud excusare Dominum temporalem si non expellit Papam hæreticum vel eius sequaces, de suo Dominio in terram non sibi subiectam? *Magist.* Respondetur, quod timor probabilis turbationis fidelium absque fructu spirituali potest excusare Dominum temporalem. *Discip.* Nunquid tenetur Dominus temporalis expellere Papam hæreticum de suo dominio, si tantam habet potentiam temporalem, & non timet probabiliter turbatio-

turbationem fidelium absque fructu spirituali: quamuis ostendens non fuerit per prælatus ecclesiæ requisitus? *Magist.* De hoc tractatum est *libro 6. cap. 99. & vltimo*: vbi ostensum est, quod deficiente ecclesiastica potestate siue per impotentiam siue per damnabilem negligentiam, laici debent hæreticos coercere. *Discip.* Quid faciet Dominus temporalis, si scit Papam hæreticum manere in suo dominio, & non potest eum arctare? *Magist.* Requiret auxilium catholicorum. Si autem alii nolunt auxiliari ei, excusatus est. *Discip.* Quid faciet populus, vbi moratur Papa hæreticus, si Dominus temporalis, quamuis possit, nolit Papam hæreticum coercere? *Magist.* Respondetur, quod populus non obstante quod Dominus temporalis sit receptor Papæ hæretici, si potest absque dispendio spirituali, debet Papam coercere, vbi sciret Papam hæreticum. Puta vbi sciret, si Papa aliquid assereret contra veritatem apud omnes catholicos diuulgatam, vt puta si diceret Christum falsum Prophetam, vel Christianam fidem esse falsam vel fictam: aut quod animæ reproborum in inferno minime eruciantur, vel aliquid huiusmodi, quod apud omnes catholicos tanquam catholicum diuulgatum existit: nec esset necesse, quod populus in hoc casu consuleret sapientes, nisi forte ad sciendum quomodo deberet procedere contra Papam hæreticum. Non enim propter persuasiones, allegationes vel verba quorumcunq; sapientum vel insipientum deberet quoquomodo in dubium reuocare, an Papa esset in tali casu hæreticus reputandus, & tanquam hæreticus euitandus, ac etiam puniendus. Imo quicunq; sapientes clerici vel laici, qui dicerent Papam in tali casu non deberet à populo reputari hæreticum, essent à populo hæretici iudicandi. *Discip.* Quomodo potest populus absque auctoritate domini temporalis aliquid contra Papam hæreticum attentare, cum populus nullam habeat iurisdictionem omnino, sed in Dominum suum iurisdictionem transtulerit? *Magist.* Respondetur, quod quamuis in Imperatorem vel regem iurisdictionem transtulerit: iurisdictionem tamen, quam habet in fauorem fidei, quando Papa est hæreticus & remanet cum eis, & prælati & Domini temporales nolunt vel non possunt Papam coercere, à se transferre non potest; nec tali iurisdictioni potest renunciare: quia illa iurisdictio concessa est populo in fauorem fidei Christianæ.

Disc. Quo iure habet populus iurisdictionē huiusmodi super Papam hæreticū? non iure diuino: quia de hoc in iure diuino nulla fit mentio. Nec etiā iure humano: quia etiā in iure humano de hoc nulla fit mentio. Nec iure naturali, quia à iure naturali nullus habet super alium potestatē. Natura enim omnes fecit æquales. *Magist.* Respondetur, quod quamuis in iure diuino nulla de iurisdictione huiusmodi fiat mentio vocalis, sententialiter tamen hoc ex iure diuino & naturali ac humano simul colligitur. Nam ex iure diuino concluditur quod Papa factus hæreticus est papatu priuatus. Ex iure autem humano habetur, quod Papæ hæretico non est communicandum modo prædicto. Quod etiam corporaliter seruari debet, quando absque perniciosa turbatione fidei seruari potest. Eo quod nulli hæretico est communicandum modo prædicto. Item ex iure humano habetur, quod si Papa vel Dominus temporalis alicuius populi fiat hæreticus, totus populus à iurisdictione tam Papę quam Domini temporalis absoluitur, teste Gregorio tertio, qui vt habetur *extra. de hæreticis c. vltim.* ait: *absolutos se esse nouerint à debito fidelitatis, homagii & totius obsequii, quicunque manifeste lapsis in hæresim aliquo pacto quacunque firmitate vallato tenebantur astricti.* Ex iure autem naturali non quidem quod fuisset tempore naturæ institutæ, sed quod est pro tempore naturæ lapsæ, habetur quod populus propter perfidiam alicuius, qui non est superior eo, locum aut patriam relinquere non tenetur. Ex quibus concluditur, quod si Papa fiat hæreticus, & Dominus temporalis fauerit eidem, populus saltem iurisdictionem aliqualem obtinet super Papam hæreticum: quia ex quo Papa hæreticus iure diuino est papatu priuatus, non est superior populo, vbi moratur. Iure autem humano populus Papæ hæretico communicare non debet. Ergo debet Papam hæreticum deuitare. Iure autem naturali non tenetur propter Papam hęreticum patriam aut locum deserere aut relinquere. Ergo potest Papam hæreticum, ne eidem communicet, de loco suo expellere, vel eum in custodia detinere. *Discip.* Ista ratio non procedit, nisi Papa hæreticus se ingereret communioni populi. Ergo si non ingerit se communioni populi, populus nullam iurisdictionem habet super eum. *Magist.* Dicitur, quod sufficit quod per rationem prædictam probaretur populum in aliquo casu iurisdictionem aliquam, extendendo nomen iurisdictionis ad quamcunque potestatem expellendum vel etiam aliquem detinendum, super Papam hæreticum obtinere. Quia dicit, quod ex tali iurisdictione populi super Papam hæreticum multipliciter iurisdictionem contingit inferre. *Discip.* Causa breuitatis nolo, quod ea iurisdictione prędicta aliqua alia inferantur: sed dic secundum prædictam opinionem, si Papa hæreticus voluerit recedere, an populus debeat eum dimittere liberum abire, an eum teneatur in firma custodia detinere. *Magist.* Respondetur, quod populus tenetur eum in firma custodia detinere. Cuius ratio assignatur talis. Non minus debet vnaquæq; persona & multitudo fidelium esse sollicita de salute spirituali proximorum quam corporali: secundum quod ex verbis beati Augustini, quæ ponuntur *23. q. 4. cap. ipsa pietas*, quæ allegata sunt supra, colligitur euidenter. Sed si esset in populo aliquis, qui vallatus complicibus eundem populum & omnem alium catholicum corporaliter conaretur extinguere, populus non deberet liberum abire dimittere, sed ne alios populos Christianos occideret, detinere. Ergo si Papa hæreticus omnes catholicos spiritualiter per prauitatem hæreticam conatur necare, populus, cum quo moratur, non solum proprio periculo, sed etiam periculo aliorum fidelium, præcauendo ipsum detinere tenetur.

Discip.

Discip. Nunquid si populus permittat Papam hæreticum licite secum commorari, & suos dogmatizare errores, debet receptor hæreticorum censeri, si potest Papam hæreticum detinere? *Magist.* Respondetur quod sic. Quia ex quo spectat ad populum detinere Papam hæreticum, quando Dominus temporalis & prælati circa coertionem Papę hæretici sunt damnabiliter negligentes, si populus eum non detinet, debet receptor Papæ hæretici reputari. *Discip.* Nunquid quilibet de populo tali debet dici, quod sit receptor Papæ hæretici? *Magist.* Respondetur quod omnes, qui damnabiliter negligunt Papam detinere, vel qui tali negligentię consentiunt, sunt receptores Papæ hæretici. Qui autem alios exhortantur, quantum licet eis pro gradu suo paratique essent vna cum aliis Papam detinere, aut talem exhortationem metu mortis vel grauium tormentorum omittunt dolentes quod Papa hæreticus minime detinetur, non sunt inter receptores Papæ hæretici computandi. *Discip.* Nunquid tales, qui parati essent Papam hæreticum detinere, tenentur recedere, ne communicent Papæ hæretico? *Magist.* Respondetur quod si tales remanere in populo minime possunt, nisi communicant Papæ hæretico propter potentiam Papæ hæretici & suorum communicare possunt corporaliter Papæ hæretico: scilicet loquendo, comedendo, bibendo, & corporaliter conuersando insimul. Nec ad vitandum talem communionem cum notabili damno suo tenentur recedere. Sed antequam communicent Papæ hæretico aliter quam corporaliter tantum, puta in officio diuino, vel in his quæ ad Papatus spectant officium, maxime quantum ad ea quæ ordinis sunt, aut facto vel verbo profitendo eum esse Papam, debent de loco illo recedere. Quia taliter communicare Papæ hæretico nullus potest absque peccato mortali. Quilibet autem ante debet omnia mala tolerare, quam peccare mortaliter.

Discip. Prima pars istius sententiæ decretalis Innocentii tertii, quæ ponitur *extra, de his quæ vi metus ve causa fiunt cap. sacris*, repugnare videtur. Ait enim: *distinguimus vtrum aliquis, qui communicat excommunicatis inuitus, sit per coactionem astrictus, aut per metum inductus. In primo casu talem non credimus excommunicationem incurrere: cum magis pati quam agere conuincatur. In secundo licet metus culpam attenuet, quia cum quidam canones non eum prorsus excludunt, cum pro nullo metu quis peccatum mortale debeat incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari.* Ex quibus verbis colligitur, vt videtur, quod nullus metus etiam mortis excusat corporaliter communicantem excommunicato à peccato mortali. Cum ergo Papa hæreticus, qui incidit in canonem sententiæ promulgatę, vt notat Glossa *24. q. 1. cap. 1.* sit excommunicatus, sicut allegatum est supra, quicunque communicat Papæ hæretico etiam corporaliter tantummodo, excommunicationis sententia inquinatur. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod Innocentius tertius in decretali prædicta de communicatione corporali nullam facit penitus mentionem. Et ideo pro morte vitanda licitum est cuicunque excommunicato communicare corporaliter. Et similiter pro notabili damno vitando, licet excommunicato communicare corporaliter. Nec potest ecclesia de plenitudine potestatis artare quemcunque contra suam voluntatem in tali casu excommunicatum vitare. Et ideo Innocentius loquitur de communione non corporali: sed de aliqua alia, puta in crimine vel alio modo, quæ absque constitutione humana noscitur interdicta.

Discip. Circa dictam responsionem duæ difficultates mihi occurrunt. Prima est, quod videtur, quod ecclesia, quæ etiam summum pontificem comprehendit, & penes quam plenitudo residet potestatis, potest præcipere cuilibet catholico, vt nullo metu mortis vel perditionis rerum excommunicato communicet. Aliter enim potestatis plenitudinem nequaquam haberet. Si autem ecclesia potest hoc præcipere: is, cui præcipitur, obedire tenetur. Secunda est: quia si ecclesia non potest aliquem obligare sub pœna excommunicationis, ne etiam metu mortis corporaliter communicet excommunicato. Videtur etiam per eandem rationem, quod per eandem pœnam non potest obligare fideles, ne aliter quam corporaliter excommunicato communicent. *Magist.* Ad primam respondetur, quod ecclesia non potest aliquem obligare sub pœna excommunicationis, ne metu mortis vel perditionis rerum communicet cum excommunicato. Cuius ratio assignatur talis. Ad illa quæ supererogationis sunt, vel excessiue grauia dignoscuntur, ad quæ quis nec iure diuino nec iure naturali nec spontanea voluntate noscitur obligari: non potest ecclesia de plenitudine potestatis fideles artare. Hæc enim est causa quare ecclesia non potest Christianos ad votum continentiæ vel virginitatis artare. Quia, vt lex sacra dicit, *virginitas suaderi potest, imperari non potest.* Similiter ecclesia non potest cogere Christianos religionem Mendicantium, vt Minorum, intrare. Quia hoc supererogationis est, & causa, quare ad ea, quæ supererogationis sunt, non potest ecclesia Christianos compellere, est, quia talia excessiue sunt grauia, ad quæ Christiani lege diuina vel iure naturali minime obligantur. Quare ad ea prælati Christianos obligare non debent: ne sint de numero illorum, de quibus dicit Christus Matth. 23. *Alligant enim grauia onera & importabilia & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere.* Ad ea ergo quæ sunt excessiue difficilia & grauia, non potest ecclesia regulariter obligare fideles: licet ex causa & pro culpa ad talia possit aliquos obligare. Quemadmodum aliquibus pro culpa præcedenti matrimonium interdicit, & aliquos in monasteria etiam inuitos statuit retrudendos. Cum igitur mortem suscipere & res suas amittere, & grauia tormenta subire, & talia consilia sint inter excessiue grauia computanda, ecclesia per nullam constitutionem potest regulariter Christianos in aliquo casu (in quo ad huiusmodi nec per legem diuinam nec per legem naturæ nec per voluntatem spontaneam obligantur) astringere, ad non cōmunicandum corporaliter

ter excommunicatis. Christiani autem nullo prædictorum modorum ad hoc tenentur vel artantur. Quia si ad hoc aliquo prædictorũ modorum essent astricti, etiam de dispensatione Papæ non possent aliqui communicare excommunicatis: quod constat esse falsum. Ergo ecclesia regulariter per aliquam constitutionem sub pœna excommunicationis quomodolibet obligare non potest, vt nec mortis metu vel amissionis rerum corporaliter communicet excommunicatis. Cum vero dicis, quod ecclesia tunc non haberet plenitudinem potestatis. Respondent quidam, quod summe necessarium esset his diebus, quod per sapientes iuramentis & horribilibus comminationibus per reges & principes ad veritatem dicendam artatos declararetur, quæ spectant ad plenitudinem potestatis, quam ecclesia noscitur obtinere. Dicunt n. quod aliqui literati (vt beneficia ecclesiastica consequantur) ita ampliant ecclesiasticæ potestatis plenitudinem, quod omnem iurisdictionem laicalem: imo omne dominium & proprietatem laicorum in quibuscunque rebus temporalibus manifeste euacuant. Quod tamen scripturæ diuinæ aperte repugnat: cum etiam infideles secundum scripturam sacram rerum temporalium habeant dominium & proprietatem. Nec tempore Apostolorum licuit ecclesiæ dominos infideles rebus temporalibus spoliare. *Discip.* Quomodo euacuant aliqui omnem proprietatem & dominium laicorum? *Magist.* Respondetur, quod sunt quidam dicentes, quod omne illud spectat ad plenitudinem potestatis ecclesiæ, quod non obuiat legi diuinæ, neq; legi naturali. Et in omnibus casibus omnes Christiani summo pontifici obedire tenentur. Quare cum non habere proprietatem temporalium & dominium nec legi diuinæ, nec legi naturæ repugnat: in hoc tenẽtur omnes laici summo pontifici obedire. Quare summus pontifex potest ad libitum de temporalibus laicorum disponere: & per consequens non sunt censendi ad proprietatem laicorum & dominium pertinere. *Discip.* De hac materia te exquisite interrogabo in tractatu *de dogmatibus Iohan. 22.* quare nunc tantummodo dic, cur non obstante plenitudine potestatis ecclesiasticæ ecclesia non potest obligare Christianos, vt etiam pro morte vitanda non communicent corporaliter excommunicatis. *Magist.* Respondetur breuiter à nonnullis, quod hoc ad plenitudinem potestatis ecclesiasticæ minime spectat. Quia sicut plenitudo potestatis ecclesiæ ad res laicorum, vt libere faciant de eis quicquid sibi placuerit, minime se extendit: ita etiam plenitudo potestatis ecclesiasticæ ad illa, quæ supererogationis & grauia sunt, nullatenus se extendit, vt scilicet illa valeat imperare, licet persuadere possit. *Discip.* Hoc quod plenitudo potestatis ecclesiasticæ ad grauia minime se extendit, *c. Caroli*, quod ponitur *dist. 19. c. in memoriam*, aduersari videtur. Ibi enim sic legitur: *Licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum: tamen feramus & pro deuotione toleremus.* Quibus verbis manifeste asseritur, quod ad grauia potestas summi pontificis se extendit, cum *vix ferenda* sunt inter grauia computanda. *Magist.* Respondetur, quod Carolus loquitur de his, quæ spectant ad officium summi pontificis. De aliis autem nequaquam intelligit. Vnde si Papa præciperet regi vel comiti, quod daret nepoti suo aliquam ciuitatem vel castrum, imo duos florenos, sibi nullatenus obedire esset astrictus. Multo fortius si tale quid præciperet pauperi, non teneretur sibi parere. *Discip.* Dic, quomodo respondetur ad secundam difficultatem, quam ego tetigi ante. *Magist.* Ad illam respondetur per prædicta, quod vbi aliquid à lege diuina vel iure naturali noscitur esse prohibitum, ibi potest ecclesia grauissimam pœnam transgredientibus infligere, & ad seruandum præceptum legis diuinæ & legis naturæ catholicos obligare. Vbi autem non est, nisi præceptum humanum, nisi ex causa rationabili non voluntaria non potest ad seruandum idem præceptum catholicos sub graui artare pœna, quin saltem pro morte vitanda posset quis tale præceptum prætergredi. In tali enim casu *ἐπιείκεια* interpretatur legem humanam non esse seruandam in illo intellectu, quem verba prima facie sonare videntur. Sic, sicut allegatum est supra, Bonifacius martyr iuramentum suum, quod præstitit de non communicando hæreticis, interpretatus fuit: quam interpretationem Zacharias summus pontifex approbauit. Cum igitur communicare corporaliter excommunicatis non est prohibitum à lege diuina, neque à lege naturæ, per nullum præceptum humanum possunt regulariter Christiani constringi, quin pro morte vitanda possint communicare excommunicatis. Sed pro causa & pro culpa aliqui & pro aliquo tempore omnes possunt astringi, ne cum aliquo excommunicato communicent & pro morte vitanda. Vnde & tale quid posset accidere circa Papam hæreticum, quod omnes Christiani possent astringi ne communicarent eidem, etiam pro morte vitanda. Sed hoc non est regulare de omnibus Christianis omni tempore respectu omnium excommunicatorum. Sed communicare excommunicato aliterquam corporaliter, puta in crimine, vel in his quæ ad ecclesiasticum officium pertinent, quo excommunicatus fungi non potest, est prohibitum à lege diuina. Ideo ibi potest ecclesia adiicere pœnam excommunicationis, vt nullus Christianus taliter communicet excommunicato etiam pro morte vitanda.

CAP. LXVIII.

Vbi demonstratur, qua pœna sint plectendi receptores papæ hæretici, & sequacium eius.

Discipulus. Aliqua quæ in præsenti recitasti, aliquibus forsan videbuntur obscura, quæ in tractatu *De gestu circa fidem altercantium orthodoxam* te faciam explicare. Ideo illis omissis dic, qua pœna receptores Papæ hæretici & sequacium eius sunt plectendi. *Magist.* Circa hoc possunt esse opiniones contrariæ. Vna quod pœna hæreticorum sunt plectendi: quia hæretici sunt censendi. Hæc opinio videtur esse Glossæ *extra de hæreticis. cap. excommunicamus primo, §. credentes*, quæ

super

super verbo *receptores*, ait: *sine quibus haeretici diu manere non possunt, ar. ff. de offic. praesid. congruit. & ff. de receptoribus lib. 1. Vnde merito isti sunt puniendi: imo grauius delinquunt, quia aliorum errorem defendunt, 24. q. 3. qui aliorum. Et ideo simili pœna cum haereticis puniuntur 11. q. 3. qui consentit.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod receptores hæreticorum grauius delinquunt, quã hæretici, & simili pœna puniendi sunt. Alia est opinio, quod illi qui solum sunt receptores hæreticorum & non approbant eorum errores, licet timore vel cupiditate tracti, aut ex aliqua causa mala eos nolunt de terra sua fugare, nec etiam detinere, non sunt hæretici reputandi, nec sunt etiam quoad omnia, pœna hæreticorum plectendi. Quia multi scientes inter hæreticos & receptores hæreticorum expresse distinguunt, & taxantes pœnã receptoris hæreticorum moderatiorem pœnam infligunt, sicut patet *extra de haereticis cap. excommunicamus §. credentes.* Hoc autem ex *eodem capitulo §. moneantur*, colligitur euidenter, vbi legitur: *Si vero Dominus temporalis requisitus & monitus ab ecclesia terram suam purgare ab haeretica foeditate neglexerit, per metropolitanum & caeteros comprouinciales episcopos excommunicationis per uinculo innodetur. Et si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo pontifici, vt extunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, & terram exponet catholicis occupandam, qui eam exterminatis haereticis absque vlla contradictione possideant.* Ex quibus datur intelligi, quod Dominus temporalis, licet sit receptor hæreticorum, vtpote quia quamuis requisitus & monitus ab ecclesia terram suam non purgat ab hæretica prauitate: non est statim per eam omnium hæreticorum pœna plectendus: quia bona sua non sunt statim publicanda, nec terra sua est ab his catholicis statim occupanda: quam pœnam hæretici ipso facto incurrunt: quia Papa hæreticus etiam occultus de iure nihil possidet, *dist. 8. quo iure.*

Discip. Ista opinio secunda magis videtur mihi consona statutis sanctorum patrum: ideo quomodo ad Glossam, quæ videtur esse in contrarium, respondetur declara. *Magist.* Dupliciter respondetur. Vno modo, quod Glossa non est autentica, & aperte veritati repugnat: ideo est neganda. Nec videtur inconueniens negare Glossas decretorũ cũ etiã iste textus decretorũ aperte negetur, eo q̃ in textu assertiones erroneæ inserantur, sicut patet *23. q. 4.* Sed obiicitur, vbi narrat Gratianus, q̃ tẽpore Achab missi fuerunt duo quinquagenarii ad Heliam, qui dicerent, *homo Dei, rex Israel vocat te.* Quod tamen est hæresis explicite condemnata: quia contraria veritas est explicite approbata, quia quod hoc accidit tempore Othoziæ, mortuo rege Achab, in scriptura diuina inuenitur expresse. Et ipse Gratianus, si dicto illi pertinaciter adhæsisset, fuisset hæreticus manifestus. Quia autem ex sola ignorantia absque omni pertinacia dixit prædictam hæresim opinando, quod sibi ex hoc contigit, quia memoriam *quarti libri Regum* tunc actualiter non habebat. Vnde super verbo *Achab*, dicit Glossa: *confudit historiam. Non enim Achab misit illos quinquagenarios: sed rex Othozias. Nec etiam illud contigit sub Othozia.* Et ita patet, quod etiam Glossa negat textum *libri decretorum* Glossa etiam in plerisque locis reprobat Gratianum, sicut patet *11. quaest. 3. euidenter itaque & 12. q. 1. cap. 1.* in aliis locis pluribus. Et ideo dicunt, quod multo fortius licet negare Glossas, quæ (vt dicunt) nonnunquam diuinæ scripturæ repugnant: interdum etiam catholicas sanctiones allegant inepte. Quod (vt dicunt) ex hoc accidit, quod Glossatores in scripturis sacris & scientiis Philosophicis nequaquam periti fuerunt. Et ideo quam plura capitula iuris canonici ex scripturis diuinis & originalibus sanctorum accepta nequaquam profunde & perfecte intelligere potuerunt. Aliter dicitur, quod Glossa prædicta non dicit receptores hæreticorum grauius de iure quam hæreticos aut consimiliter puniendos, sed transeundo de receptoribus hæreticorum ad defensores hæreticorum dicit eos grauius puniendos, & quod grauius deliquerunt. Quod bene intelligendum est de defensoribus hæreticorum & continet veritatem.

Cap. LXIX.

In quo quaeritur, an omnes receptores, fautores, defensores doctrinae haereticae & Papae haeretici eadem sint poena plectendi.

D*iscipulus.* Post inquisitionem distinctam, licet propter ampliationem materiæ, breuem de credentibus, fautoribus, defensoribus, & receptoribus hæreticorum, peto vt absque probationibus maximis causa prolixitatis vitandæ dicas aliquam opinionem, an omnes credentes, & similiter si omnes fautores, & omnes defensores, & omnes receptatores Papæ hæretici & aliorum hæreticorum sint æqualiter reprehensibiles iudicandi. *Magist.* Respondetur, quod aliquos esse magis vel minus aut æqualiter reprehensibiles iudicandos, dupliciter potest intelligi, scil. secundum diuinum iudicium & humanum. Secundum iudicium diuinum, illi sunt magis reprehensibiles iudicandi, qui ex maiori contemptu Dei vel ex maiori negligentia peccant in aliquo prædictorum. Hoc autem notum est soli Deo. *Discip.* Non intendebam quærere, nisi qui essent reprehensibiles iudicandi secundum humanum iudicium; & hoc non simpliciter, sed quo ad aliquid, & quo ad quid. Nolo enim intricatas & secundum aliquos fantasticas quæstiones in hoc opere pertractari. *Magist.* Ad intentionem tuam dicunt nonnulli, quod secundum humanum iudicium credentium hæreticis & hæreticæ prauitati grauius peccant literati quam illiterati. Quia literati cæteris paribus possunt facilius cognoscere veritatem. Item grauius peccant cæteris paribus Theologi, quam alii.

& inter Theologos grauius peccant illi, qui magis nutriti fuerunt in contraria veritate. Si enim aliquis Papa vel alius dogmatizaret & asserere conaretur errores quorundam magistrorũ Parisiensium, scilicet à summis pontificibus condemnatos, qui statum Mendicantium, scil. Prædicatorum & Minorum erronee damnauerint, inter omnes credentes erroribus illis Papæ vel alteri Prædicatores & Minores grauius delinquere noscerentur. Quia quanto aliquis magis cognoscit vel habet cognoscere veritatem status sui: tanto magis peccat, si veritatem negat eandem. Cum ergo ad prædicatores & Minores specialissime spectat cognoscere veritatem status sui, magis quam alii, cum sint in notitia status sui nutriti, si cupientes papæ placere, vel ex alia causa credunt erroribus, quibus status eorum damnatur, magis quam alii cæteris paribus peccare noscuntur. Et si illi errores in fidem impingant, non solummodo ordinum suorum, sed etiam proditores Christianitatis sunt censendi. Nec vnquam Christianitas de eis poterit confidere tempore tentationis. Si enim ille est proditor veritatis, qui non libere pronunciat veritatem, quam pronunciare oportet *2.q. 3.notate*: multo fortius est ille proditor veritatis, qui credit errori, quem antea reputauit errorem. In casu ergo prædicto & in omni consimili prædicatores & minores vltra omnes peccarent credendo huiusmodi erroribus. Inter ipsos autem grauius peccant literati, siue sint magistri, siue discipuli. Sæpe enim his diebus discipuli superant magistros in veritatis cognitione. Nam quia acceptatores personarum ad magisterium ambitiosos exaltant, plures magistri istis temporibus rursum indigent, vt doceantur quæ sunt elementa exordii sermonum Dei, & facti sunt quibus lacte opus sit non solido cibo. Et ideo literatiores siue sint discipuli siue magistri grauius peccant credendo erroribus. *Discip.* Qui peccant grauius inter fautores Papæ hæretici aut sequaces eius? *Magist.* Respondetur, quod reges & principes scienter fauentes Papæ hæretico ratione potentię temporalis, qua absq; periculo etiam temporali valent sibi resistere, grauius peccant qua alii. Nam alii, qui non tanta vallantur potentia, absque forti aliquali periculo Papæ hæretico resistere non videntur: & ita timor periculi attenuaret peccatum eorum. Ex isto autem concluditur, quod quanto aliqui maiorem defensionem haberent, quam alii: tanto grauius peccarent Papæ hæretico fauendo. Si enim aliquis rex vel princeps omnes resistentes Papæ hæretico in dominio suo manentes defenderet vel minime impugnaret, multo grauius delinquerent, qui manentes in dominio illius regis vel principis Papæ hæretico aliquo modo fauerent, quam alii commorantes in dominiis regum & principum, qui resistentes Papæ hæretico nequaquam defenderent, sed persequerentur, vel persequi & molestari ab aliis minime prohiberent.

Discip. Mirum videtur, quod reges & principes in hoc casu grauius peccarent quam prælati: cum magis pertineat ad prælatos obuiare Papæ hæretico quam ad reges & principes. M. Respondetur, quod quidam prælati inter principes ratione temporalis potentiæ computantur. Et ideo illi prælati fauendo Papæ hæretico peccarent grauissime. Quia peccatum aliorũ aliquo modo attenuaret timor periculi temporalis. Cum vero dicis, quod ad prælatos temporales & magis magistros, quam reges & principes &c. Respondetur, quod ad omnes spectat obuiare Papæ hæretico. Quia sicut notat Gloss *extr. de hæret vergentis; quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam & publicum crimen committi c. eraunt & Manichæos.* Sic etiam, vt habetur *dist. 1.* ius publicum est in sacris & in sacerdotibus & magistratibus Vbi dicit Gloss. *qui lædit sacerdotes vel res sacras, ab omnibus tanquam pro publico crimine potest accusari.* Multo magis ius publicum in fide Christiana consistit, & multo fortius qui lædit & impingit in fidem catholicam, tanquam pro publico crimine, potest ab omnibus accusari. Quare omnes tenentur Papæ hæretico tanquam publicum crimen committenti resistere. Ad reges igitur & principes spectat Papæ hæretico obuiare. Et hoc etiam spectat ad prælatos, qui etiam inter principes nullatenus numerantur: sed quodammodo aliter: quia ad reges & principes spectat contra Papam hæreticum exercere potentiam temporalem: nisi essent aliqui, qui vellent sponte ex instinctu diuino subire martyrium, quemadmodum legio Thebeorum ad martyrium sponte se obtulit, licet si voluisset armis materialibus restitisset. Ad prælatos autem, qui non sunt principes, spectat scripturarum sermonibus & sanctis exhortationibus secularis auxilii brachium inuocando Papæ hæretico obuiare. Porro quia reges & principes essent extra timorem periculi, quamuis Papam hæreticum impugnarent. Multi autem prælati absque periculo temporali Papam hæreticum impugnare non possunt. Ideo reges & principes Papæ hæretico fauendo grauius peccarent, quam prælati in periculo constituti. Et etiam religiosi ac priores & doctores, qui essent extra periculum: quamuis Papam hæreticum non impugnarent, Papæ hæretico fauendo grauius peccarent quam reges & principes: pro eo quod maiorem notitiam habent veritatis: & se ad opera spiritualia (inter quæ impugnatio Papæ hæretici non obtinet infimum locum.) se artius obligauerunt.

Discip Nunquid sufficit regibus & principibus defendere impugnantes Papam hæreticum? *Magist* Respondetur quod non: quia si non potenter, cum poterint, impugnauerint Papam hæreticum: sed solummodo defenderint impugnantes, non erunt calidi neq; frigidi, sed tepidi. Et ideo incipiet eos Deus euomere de ore suo. Et consimiliter esset iudicandũ de regibus & principibus, si alios sequaces, viles & pauperes Papæ hæretici acriter inuaderent: & ipsum Papam hæreticum satagerent excusare. Tales enim nequaquam aduerterent illud Deut. 1. *Paruum audietis vt magnum: nec accipietis cuiuslibet personam.* Quia Dei iudicium est cor nō accendere. Et quamuis in omnibus iudicibus potestatem habentibus sit damnabile, tamen in regibus & principibus multo damnabilius &

ignominiosius esse dinoscitur. Acceptio n. ꝑsonæ Papę hæretici in regibus & principib⁹, qui eius potentiā tēporalē nullatenus ptimescūt, vel cōtēptui fidei Christianæ, aut stolidæ fatuitati, aut nimio defectui zeli ad fidē Christianā, aut auaritiæ effrenatæ, vel pusillanimitati, aut stolidæ vanitati, vel alicui alio vitio, ꝙ digni- tati regiæ & etiā principū est ꝓbrosum, debet ascribi. *Disc.* Dic qui inferiores regib⁹ & principib⁹ grau⁹ pec- cant fauendo Papę hæretico: vtrū videl. ꝓlati vel doctores, clerici seculares vel religiosi? *Mag.* Resp. ꝙ quo ad aliq̄d ꝓlati grau⁹ peccāt q̄ doctores, quia n. ꝓlati curā simpliciū susceperūt, & eos nō diligēter informauerūt cōtra errores Papæ: q̄tū ad hoc, grau⁹ peccāt q̄ magistri, qui curā illorū minime gerūt. Illi autē qui sunt ꝓlati & doctores grauissime peccant. Ratione a. sciētiæ maioris qua ꝓpollēt doctores vltra ꝓlatos simplicis literaturæ grau⁹ peccāt doctores q̄ ꝓlati huiusmodi. Religiosi a. cæteris parib. grau⁹ peccāt fauendo Papæ hæretico. q̄ clerici seculares, inter quos illi peccarēt grauissime, quorū statū vel aliquid cōtingēs statū eorū ro- Papa hæreticus erronee cōdēnaret. *Disc.* Qui peccāt grauius, fautores Papæ hæretici, vel credētes erroribus Papæ hæretici? *Mag* Resp. ꝙ si sint fautores aliqui Papæ hæretici, qui nō sunt credētes ei⁹ errorib⁹: credētes (eo ꝙ sunt hæretici) grau⁹ peccāt, q̄ fautores qui nō sunt credētes. Aliter dicitur, ꝙ quia fautores peccant sciēter: & illi q̄ sunt credentes ignorāter peccāt; fautores grau⁹ peccāt q̄ credētes. *Disc.* Qui peccāt grauius, fautores vel defensores Papæ hæretici? *Mag.* Resp. quia omnis defensor hæreticorū est fautor eorū nō ecō uerso. Ideo qui sunt Papæ hæretici defensores, grauius peccāt, q̄ qui sunt tantūmō fautores. *Disc.* Qui peccāt grau⁹ inter defensores Papæ hæretici? *Mag.* Resp. ꝙ inter scienter defensores Papæ hæretici, grau⁹ peccāt reges & principes ac potētes, qui potētiā Papæ hæretici nō formidāt. Inter defensores aūt ignorāter Papæ hæretici qui laborāt ignorātia crassa & supina, dānabilior est in ꝓlatis (& grauius peccāt) & in doctorib⁹ & religiosis, q̄ in regib. & principibus, qui reb⁹ secularib⁹ ex officio sunt intēti. *Disc.* Dic de receptorib. Papæ hæretici, q̄ grau⁹ peccāt. *Mag.* Resp. ꝙ q̄to receptores Papæ hæretici muniūtur maiori potētia tēporali, & minus timent potentiā temporalē Papæ hæretici, tanto grauius peccant. Et ideo grauius peccaret rex potēs, recipiēdo Papā hæreticū q̄ Dux vel Baro, aut Castrū vel Ciuitas, nisi ꝓ aliqua causa rex plus haberet ti- mere potentiā temporalē Papæ hæretici, quā alius minoris potentiæ temporalis. Et ex istis concluditur, ꝙ cæteris parib⁹ inter omnes reges & principes ille, qui maioris esset potentiæ, & quē plus timeret Papa hæreticus contra Deū & Christianitatē delinqueret, si Papam hæreticū minime impugnaret.

CAP. LXX. *In quo quæritur, quare periculum immineret fidei catholicæ, si aliquando contingeret Papam fore hæreticum.*

Disc De Papa hæretico, aut credentibus, fautoribus, defensoribus, receptoribus Papæ hæretici, vt modo mihi videtur, non- nulla discussimus: nunc autē rogo, vt de grauitate periculi tempore Papæ hæretici, si vnq̄ aliquis Papa à fide deuiabit ca- tholica, perscruteris, an scil. tempore Papæ hæretici graue imminebit periculum Christianis? *Mag* Interrogatio tua, vt cā pro- ponis, aliquid supponit, & aliquid quærit. Supponit n. ꝙ aliquis erit Papa hæreticus. Quærit autē, qualcunque periculū Chri- stianis instabit. De isto vero, quod supponit, fuerunt opiniones: quibusdam dicentibus, ꝙ esset futurus Papa hæreticus. Aliis dicentibus, ꝙ temerariū fuit & est dicere, ꝙ erit Papa hæreticus, & temerariū est negare. Circa illud etiam, ꝙ interrogatio tua quærit, sunt diuersæ opiniones. Vna est, ꝙ si vnquā aliquis Papa fuerit hæreticus, non graue periculum fidelibus imminebit: quia cardinales, prælati & magistri statim sibi resistent. Aliqui etiā reges & principes, ac alii seculares potenter assistent. Et ideo statim perfidiam Papæ hæretici extirpabunt. Alia est opinio, quæ de futuris non reputat diuinandum. Tenentes enim opinio- nem illam dubitant, ꝙ si vnquam erit Papa hæreticus, grauissimo periculo catholici exponentur. Ita quod timent, ꝙ maius instaret periculū Christianis, si aliquis Papa diu victurus est hæreticus, q̄ si tota Christianitas à Sarracenis vel aliis infidelibus caperetur. *Disc.* Miror, ꝙ aliqui de hoc valeant dubitare: quia si Sarraceni omnes regiones Christianorū per potentiā subiu- garent, omnes Christianos extinguerent vel subderent seruituti. Papa a. hæreticus hoc minime attētaret. Et ita istorū opinio ratione carere videtur: de re tamen motiuū eorū audire desidero. *Mag.* Si affectas scire motiuū eorū, primo opinionē eorū in- telligas. *Disc.* Puto ꝙ intelligo. *Mag.* Nō apparet. quia tu videris intelligere de periculo corporali specialiter: ipsi n intelligūt de periculo spirituali: quāuis etiā secūdario intelligāt de periculo corporali: qa dubitāt ꝙ Papa hæreticus, nisi refrenetur timore catholicorū, cogitabit omnes Christianos extinguere vel cogere aliā sectā suscipere. *Disc* Narra motiuū eorū intelligēdo de pe- riculo spirituali. *Mag* Motiuū eorum est tale. Quanto quis pluribus modis, quorum vnus non impedit alium, sed quilibet effi- cacior sit per quemlibet, nititur aliquē expugnare, tanto illū citius expugnabit, vel dubitandum est si citius superabit. Sed si Pa- pa esset hæreticus, pluribus modis quam Sarraceni (quibus tota Christianitas non posset corporaliter obuiare) conabitur po- pulum Christianum expugnare, & spiritualiter iugulare. Modi autem impugnandi, quibus vteretur, essent æque efficaces vel efficaciores, quam modus impugnandi Sarracenorum. Vnusquisq; modus alium nequaquam impediet: sed quilibet quemli- bet efficaciorem reddet. Ergo Papa, si esset hæreticus, citius quā Sarraceni, populū Christianum superabit. Spiritualiter autem superari & in anima cruciari periculosius est & peius, q̄ mortī succumbere corporaliter. Igitur grauius periculum imminebit vel imminere poterit populo Christiano, si Papa efficeretur hæreticus, q̄ si Sarraceni totam terram Christianorum suæ subde- rent ditioni. *Disc* Qui sunt illi modi, quibus Papa, si esset hæreticus, catholicos & Christianos populos impugnaret? *Mag* Re- spondetur, ꝙ catholicos & sibi resistentes forte non minus acerbe, q̄ Sarraceni, corporaliter persequeretur: mandaret quia manda- ret episcopis & inquisitoribus hæreticæ prauitatis, vt eos vbicunq; possent satagerent captiuare, & nisi à suo proposito resili- rent, eos traderent curiæ seculari: qui, vt Papæ hæretico complacerent & ab eo aliquod beneficiū obtinerent, tanquam beluæ crudelissimæ mandatum Papæ hæretici totis viribus conarentur effectui mancipare. Secundo, Papa si esset hæreticus, per sen- pturarum testimonia ad suum sensum retorta Christianos inuaderet, & multos traheret ad suam voluntatem: eo ꝙ intelligen- tiam scripturarum nequaquam habentes ad verum intellectum venire nescirent. Tertio, impugnaret Christianos per speciem veritatis & religionis, cui non adhærere videretur multis stultum & insanum. Quarto, impugnaret catholicos per ecclesiasti- cam auctoritatem, cui non obedire putaretur à nonnullis inobedientiæ crimen incurrere. *Disc.* Probabile mihi videtur, quod istis modis & aliis Papa, si esset hæreticus, niteretur Christianos suis erroribus subiugare, vt eos spiritualiter iugularet. Sed Christiani sibi nequaquam acquiescerent: imo nec etiam tolerarent: sed statim de eo facerent iustitiæ complementū. Quare cum ipse esset vnus, cui omnes resisterent Christiani: Sarraceni autem quamplurimi: nullo modo tantū posset imminere pe- riculum, si Papa efficeretur hæreticus, sicut si Sarraceni sibi terram Christianorū subiicerent. *Mag.* Resp. ꝙ si Christiani vellent Papæ hæretico obuiare, non incumberet eis tantum periculum spiritualiter, sicut si Sarraceni regiones Christianorū sibi subii- cerent. Sed dubitant isti, ꝙ multitudo Christianorū Papæ hæretico nullatenus obuiaret: imo suis erroribus inhæreret, ipsiq; sponte faueret. *Disc.* Vnde posset accidere, ꝙ multitudo Christianorū Papæ hæretico adhæreret? *Mag.* Dicunt, ꝙ ex multis causis forte accideret, & aliqui adhærerent ex vna causa, alii ex alia. *Discip.* Enumera aliquas causas, ex quibus posset accidere. *Magist.* Dicitur, quod vna causa, ex qua aliqui Papæ hæretico adhærerent, est falsa & erronea æstimatio, quam habent nonnulli de Papa. *Discip.* Quæ est illa falsa & erronea æstimatio? *Magist.* Respondetur, quod est multiplex. Qui- dam enim putant, ꝙ Papa peccare non potest: quemadmodum quidam imaginatur, ꝙ in *quodā loco antiquo* legi in Euore

Sergii Papæ tradiderunt. Vnde quidam (vt audiui) his temporibus publice dicunt, quod Papa est Deus in terris, non quidem sicut omnes sacerdotes dicuntur dii, qui tamen peccare possunt: sed sic, vt male facere nequaquam possit, & in terris omnia quæ vult possit. Quidam putant, quod Papa contra fidē errare non potest. Quidā putant, ꝙ licet Papa peccare & errare cōtra fidē possit, de omnibus tamen quę facit debemus supponere, quod sint bene facta: & de nullo ꝙ facit licet nobis iudicare, quod sit male factum. Quidam putant, quod licet valeamus reputare aliqua facta Papæ esse mala, & male facta: tamen nulli licet Christiano Papam arguere vel iudicare, reprehendere aut aliquam contra eum iudicialiter ferre sententiam. Et ex his quatuor æstimationibus falsis de Papa & ex qualibet earum accideret, quod Papa effecto hæretico ei Christiani aliqui adhærebunt. *Discip.* Primæ duæ æstimationes falsæ mihi videntur. De quarta autem tractatum est prius. Ideo dic secundum illos, in quo tertia æstimatio à veritate recedit. *Magist.* Dicitur quod quantum ad omnia quæ non possunt bono animo fieri, est contraria veritati. Quicquid enim Papa fecerit, quod non potest bono animo fieri, nec recta intentione, licet cuilibet hoc scienti iudicare de Papa, ꝙ male facit & inique, & quod peccat mortaliter. Vnde si viderem Papam fornicantem, simoniam committentem, vel mentientem in doctrina religionis, aut in proximi nocumentum, vel innocentem aliquem diffamantem, vel aliquid contra Deum præcipientem, aut aliquid huiusmodi, liceret mihi & deberem iudicare non quidem iudicialiter, sed certa credulitate, Papam peccare mortaliter. *Discip.* Secundum istam sententiam ita possem licite iudicare de Papa, quod male facit, sicut de quocunque alio Christianorum. *Magist.* Respondetur quod non: quia multa licent Papæ, quæ aliis illicita dignoscuntur. Et ideo de talibus si faciat ea Papa, non licet iudicare, quod Papa malefaciat ea: de aliis hoc non licet. Patet hoc, quia sunt aliqua, quæ sunt illicita Papæ, quæ tamen aliis licent, & de talibus licet iudicare, quod Papa peccat: sed de aliis hoc minime licet. *Discip.* Videtur autem, quod isti parum reputant de persona Papæ: licet forte de officio Papæ multum æstiment. *Magist.* Isti reputant Papam hominem mortalem, peccabilem, innumeris periculis spiritualibus subiectum. Multos autem summos pontifices, qui fuerunt, reputant fuisse viros sceleratissimos, omni confusione dignos. & quia licet hoc asserere & sentire: & ita de quolibet summo pontifice licet hoc sentire in speciali, quandocunque facit aliquid, & constat eum facere, quod bono animo nequaquam facere potest. Vnde assertionem, qua dicitur, quod debemus reputare bene factum quicquid fecerit, hæresim perniciosissimam & periculosissimam arbitrantur.

Discip. Suntne aliquæ aliæ æstimationes falsæ & erroneæ, quæ facerent multos Papæ hæretico adhærere? *Magist.* Respondetur quod sic. Putant enim quidam, quod coertio Papæ hæretici spectat solummodo ad concilium generale. Quidam autem putant, quod coertio Papæ hæretici spectat solummodo ad clericos, & nullo modo ad laicos: nisi fuerint per prælatos ecclesiæ requisiti. Quidam vero putant, quod coertio & similiter vitatio hæretici Papæ solummodo spectat ad cardinales. Quidam putant, ꝙ solummodo spectat ad maiores prælatos ecclesiæ: puta ad patriarchas & episcopos. Quidam putant, quod simplices & laici de spiritualibus nihil facere debent, nisi quod fuerit eis per episcopos suos iniunctum. Et ideo de Papa hæretico se intromittere non debent, nisi quod eis præceperunt episcopi eorundem. Quidam dicunt, quod quamdiu Papa hæreticus toleratur à multitudine Christianorum, nullus debet eum aliqualiter impugnare. Quidam putant, quod multitudo est in omnibus sequenda. Et ideo ille pro Papa est habendus, quem multitudo Christianorum habet pro Papa. Ex his omnibus æstimationibus, & qualibet illarum, aliisque quam plurimis ęstimationibus falsis & erroneis accideret: quod si Papa fieret hæreticus, quam plures ei firmiter adhærerent.

Discip. Dixisti vnicam causam diuisam in plures, ex qua accideret, quod si Papa efficeretur hæreticus: & quod Christiani plures adhærerent eidem. Ideo nunc dic alias causas, ex quibus hoc accideret. *Magist.* Alia causa siue occasio secundum istos, quare multi Christiani Papæ hæretico adhærerent, est timor mundanus siue humanus, iunctus diffidentiæ, qua vnus Christianus diffideret de alio. Et ista causa oritur ex defectu zeli ad catholicam fidem. Quia enim multi propter catholicam fidem nollent aliquod detrimentum corporis vel rerum incurrere, vel saltem non magnum. Et ideo nescientes, an alii Christiani nollent eis assistere contra Papam hæreticum, ab impugnatione Papæ hæretici omnino desisterent, & eidem cum aliis adhærerent, saltem quousq; aliquis potens inciperet Papam hæreticum impugnare. Putant enim tenentes opinionem prædictam; quod si Papa esset hæreticus: & aliquis rex potens eum inuaderet cum toto posse: multi, qui prius Papæ hæretico adhæserunt, eum fortissime impugnarent. Et hæc est vna causa secundum istos, quare reges & principes & alii potestates, qui temporalem potentiam Papæ hæretici non timerent, grauius peccarent, quam alii, si Papæ hæretico fauerent. Quia eorum negligentia esset quam pluribus occasio Papæ hæretici adhærendi. Alia causa siue occasio, quare multi adhærerent Papæ hæretico, est cupiditas & ambitio. Cupiditas enim obtinendi diuitias & pecunias, ac beneficia ecclesiastica & honores à Papa hæretico, multos faceret eidem consentire:

Cap. LXXI.

In quo inquiritur, qui sint reputandi idonei ad impugnationem Papæ hæretici, & prærogatiuam vnam quam debent tales habere declarat.

DIscipulus. De impugnatione Papæ hæretici sæpe fecimus mentionem, de quibus vnum obsecro vt pertractes, qui videlicet ad impugnandum Papam hæreticum sunt idonei reputandi. *Magist.* Ad hoc respondetur, quod omnes catholici discretionem habentes ad impugnandum Papam hæreticum, vno modo vel alio debent idonei reputari. *Discipul.* Ista responsio est tam generalis, quod ad mentem meam nequaquam vadit. Scio enim, quod cum Papa hæreticus sit omnium fidelium inimicus, omnes fideles rationes vtentes ad impugnandum ipsum aliquomodo idonei sunt censendi: oportet tamen quod inter ipsos sint quidam, qui sint quasi duces, directores & capita aliorum de quibus interrogationem, quam proposui, intellexi. *Magist.* Respondetur quod virtutibus excellentes, in sacris literis eruditi, in arduis rebus experti, & potentia præditi temporali, vt sint duces & capita impugnantium Papam hæreticum, sunt censendi idonei. Contingit enim dupliciter Papam hæreticum impugnare, scil. corporaliter contra ipsum, si oportuerit, materialia arma mouendo: & spiritualiter tam ipsum quam errores eius auctoritatibus & rationibus conuincendo. Primo modo potentia præditi temporali debent idonei reputari ad Papam hæreticum impugnandum. Secundo modo in sacris literis eruditi sunt idonei, vt sint quasi duces & principales impugnatores Papæ hæretica prauitate maculati. Virtutum autem eminentia & rerum experientia opportunæ videntur vtrisque, vt sicut oportet & quando oportet Papam hæreticum & complices eius impugnet. *Discip.* Adhuc ista responsio est magis generalis, quam vellem. Vnde precor vt secundum aliquam sententiam aliquas prærogatiuas speciales assignes, quibus oportet principales impugnatores Papæ hæretici præeminere ad hoc, quod idonei censeantur. *Magist.* Speciales prærogatiuæ tales sunt innumeræ. *Discip.* Aliquas paucas tange. *Magist.* Dicunt quidam, quod ad hoc, quod quis impugnator Papæ hæretici idoneus censeatur, requiritur quod sit firmiter stabilitus in veritatibus contrariis Papæ hæretici erroribus, vt scilicet nulla ratione ab illis veritatibus possit auelli. Vnde quantum ad veritates illas assertiones suas neq; correctioni Papæ, neq; correctioni concilii generalis, nec correctioni angelorum de cœlo debet submittere: sed quemadmodum beatus Paulus scripsit Gal. 1. dicens: *Sed licet nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Ita quilibet impugnator idoneus Papæ hæretici, dicat in corde suo & proferat ore, cum fuerit opportunum: licet ego, aut Papa, aut concilium generale, aut tota congregatio Christianorum, aut tota multitudo angelorum de cœlo, errores Papæ hæretici annunciare asserere vel affirmare præsumpserit, anathema sit. Ideo autem non debet impugnator idoneus Papæ hæretici assertiones suas, quantum ad veritates contrarias erroribus Papæ hæretici alienius correctioni submittere: quia illas veritates non tanquam ab homine, sed tanquam à Deo, qui correctione non eget, traditas suscepit, amplectitur & veneratur. Et ex istis (vt dicunt) eliditur error quorundam dicentium, quod aliquis Christianus fidem suam debet supponere correctioni beatissimi Papæ. Quod probant per exemplum de beato Hieronymo, qui fidem suam didicerat in ecclesia, in qua nutritus fuit, correctioni & iudicio beatissimi Papæ. Sed hoc dicunt isti esse erroneum, imo hæreticum manifeste. Quod exemplis & ratione probare conantur. Primo quidem exemplo beati Pauli, qui, vt legitur ad Gal. 2. cum reprehenderet Papam, scil. beatum Petrum, assertionem suam correctioni Papæ nequaquam submisit: imo voluit, quod Papa se suæ correctioni submitteret. Ideo enim reprehendit eum, vt de excessu commisso in præiudicium euangelicæ veritatis corrigeret. Secundo probant hoc exemplo clericorum Romanorum, qui se à communione Anastasii Papæ secundi abegerunt. De quibus constat, quod assertionem suam correctioni Papæ nullatenus submiserunt.

Disc. Forte diceretur istis, quod clerici illi assertionẽ suam nõ submiserunt correctioni Papæ hæretici, qualis fuit Anastasius secundus: sed submiserũt correctioni futuri summi pontificis catholici. *Mag.* Hoc sufficit, quod Anastasium secundum reputauerunt hæreticum propter hoc, quod assertioni eorum, quam acceperant à sanctis patribus, contradixit. Et propter eandẽ rationem quicunq; futurus Papa postea contradixisset, eundem hæreticũ reputassent. Quare nullius hominis correctioni volebant assertionẽ suam submittere. Et ideo dicunt isti, quod Christianus assertionẽ catholicã Papæ correctioni non debet submittere. Quod etiam ratione probare nituntur. Nam veritatem infallibilem & immutabilem non debet quis illius correctioni submittere, qui falli potest & errare. Ergo tales veritates nullus debet correctioni Papæ submittere, vnde minimam veritatem contentam in scriptura diuina non debet quicunque submittere correctioni Papæ: quia sicut certa discussione non indigent, ita & correctione non indigent. Quare etiam cum omnia asserta in scripturis diuinis sint certa, nulla correctione egent. Quare nullius correctioni debent subiici. Cum vero dicitur, quod beatus Hieron. fidem suam, quam didicerat in ecclesia, supposuit correctioni Papæ beatissimi. Respondetur, quod hoc simpliciter est falsum: quod tamen ex verbis Hieron. male intellectis elicitur. Vnde vt mentẽ beati Hieron. cunctis apertã, ponantur verba eiusdem. Qui, vt habetur, 24. q. 1. c. hæc est fides, ait: *hæc est fides, Papa beatissime, quam in catholica ecclesia didicimus, quamq; semper tenuimus, in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emẽdari cupimus à te, qui Petri sedẽ tenes & fidem.*

fidem. Si autem hac confessio nostra Apostolatus tui iudicio comprobetur, quicunque me culpare voluerit, se imperitum aut maleuolum vel etiam non catholicum, sed hereticum comprobabit. Ex quibus verbis concludunt quidam, quod beatus Hieron. fidem suam, quam in ecclesia didicerat, supposuit correctioni beatissimi Papæ. Sed dicunt alii, quod ista verba beati Hieronymi minus bene intelligunt. Non enim intendit Hieronymus fidem suam, quam didicerat in ecclesia, correctioni beatissimi Papæ supponere: quia si Papa illi fidei contradixisset, beatus Hieronymus hæreticum ipsum reputasset. Didicit enim Hieron. in ecclesia, quod Christus fuit verus Deus & verus homo: cui si Papa obuiasset, pro hæretico pessimo Hieron. eum habuisset. *Discip.* Quid ergo supposuit beatus Hieronymus correctioni Papæ? *Magist.* Respondetur, quod beatus Hieron. absolute nihil supposuit correctioni Papæ, sed conditionaliter tantum: quod verba eius aperte declarant, cum dicit: *in qua si minus perite, aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus à te &c.* quæ verba (sicut patet) sunt conditionalia. *Discip.* Saltem ex forma verborum apparet, quod Hieron. fidem suam, quam didicerat in ecclesia, conditionaliter supposuit correctioni Papæ. Quia primo dicit: *Hæc est fides, Papa beatissime, quam in catholica ecclesia didicimus.* Et post adiungit: *in qua si minus &c.* *Magist.* Respondetur, quod quamuis absque periculo Hieron. potuerit conditionaliter fidem suam supponere correctioni Papæ: quia conditionalis nihil ponit. Vnde & hæc conditionalis vera est: si in euangelio aliquid falsum asseritur, corrigendum est: tamen beatus Hieron. in verbis præmissis non intendebat fidem suam supponere correctioni Papæ: sed expositionem suam circa fidem intendebat conditionaliter supponere correctioni Papæ, vt iste sit sensus verborum suorum: id est circa quam scilicet fidem exponendam & explanandam, si minus perite aut parum caute forte aliquid est positum, emendari cupimus à te &c. Quemadmodum si quis Postillator euangelii diceret: hoc est euangelium: in quo si aliquid minus bene dixi, paratus sum corrigere.

Cap. LXXII.

In quo enumerantur aliæ prærogatiuæ, in quibus debent præminere tales impugnatores idonei.

Discipulus. Si te prædicto modo circa alias prærogatiuas, quibus præeminere debet impugnator idoneus Papæ hæretici dilatares, multis lectoribus operis huius fastidium generares. Ideo alias succincte percurras. *Magist.* Aliæ prærogatiuæ impugnatorum Papæ hæretici assignantur. Quarum aliquæ sunt communes impugnantibus corporaliter & spiritualiter Papam hæreticum: aliquæ vero sunt propriæ impugnantibus spiritualiter Papam hæreticum. Vnde oportet eos, qui corporaliter vel spiritualiter Papam hæreticum magnam sequelam habentem satagunt impugnare, tanquam directores & capita aliarum nouarum viarum existere inuentores. Quia sicut (teste beato August. ad Bonifacium) vt legitur *dist. 50. cap. vt constitueretur*, infirmitates nouæ & extraneæ emergentes cogunt multas inuenire medicinas multorum experimenta morborum: ita casus noui & extranei emergentes cogunt industrias ad occurrendum vias nouas & extraneas inuenire. Cum ergo sit valde extraneum atque rarum, quod Papa sit prauitate infectus hæretica: ad Papam viriliter impugnandum oportet vias extraneas cogitare, præsertim si potentum fuerit fauore munitus. Quicunque vero contra Papam hæreticum voluerit solummodo vti rationibus, erit forsitan similis medico imperito, qui vult vno colyrio oculos curare. Non sufficit autem impugnatori idoneo Papæ hæretici contra ipsum vias extraneas inuenire, nisi cum fuerit expediens ipsas curauerit effectui mancipare, vt videlicet non timeat aggredi nouitates. Quamuis enim nouitates inutiles, perniciosæ & periculosæ sint omnino vitandæ: nouitates tamen perutiles & necessariæ & salubres sunt carius amplectendæ. Non est aptus ad quæcunq; ardua peragenda, qui omnes horret nouitates. Si Alexander Macedo aggredi nouitates timuisset, maiorem partem mundi sibi nullatenus subdidisset. Si ciuitas Romana nouitates minime accepisset, nunquam pacem in vniuerso orbe fecisset. Quid loquar de sanctis hominibus & Apostolis? si nouitates inducere formidassent, ad nouam legem gentes nullatenus conuertissent. Non sunt ergo nouitates penitus respuendæ: sed sicut vetusta, cum apparuerint onerosa, sunt omnimode abolenda: ita nouitates enim vtiles, fructuosæ, necessariæ, expedientes secundum rectum iudicium videbuntur, sunt animosius amplectendæ. Non autem sufficit impugnatori idoneo Papæ hæretici nouitates, cum opportunum fuerit, attentare, nisi etiam cum expediens fuerit periculis & laboribus & etiam morti si oportuerit se exponat. Qui enim omnia pericula expauescit, similis est illi, de quo dicitur Eccles. 2. *Qui obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet.* Rursus, si habet diuitias, debet esse paratus expensas effundere: quia nulla eleemosyna corporalis extra articulum necessitatis extremæ est ita necessaria. Neque enim monasteriorum constructio, neq; pauperum quorumcunq; sustentatio, neq; ecclesiarum ædificatio, neq; miserabilium personarum defensio, neq; captiuorum redemptio, neque pro terræ sanctæ recuperatione largitio, potest æquiparari expensis, quæ fiunt ad impugnandum Papam hæreticum & fidem catholicam defendendam & exaltandam: eo quod exaltatio & defensio fidei catholicæ est omnibus temporalibus præferenda. Amplius, impugnator idoneus Papæ hæretici perditionem rerum bonorum & famæ nullatenus expauescat. Hæc enim omnia sunt inter bona minima computanda. Nec propter ista est defensio fidei aliqua-

tenus omittenda. Quamuis enim vnusquisque, si conuenienter potest famam suam, quæ inter omnia bona temporalia videtur præminere, ad ædificationem proximi & propter scandalum euitandum seruare teneatur: propter ipsam tamen seruandam non est defensio fidei derelinquenda. Quia absq; fama est salus: & sæpe fama est causa perditionis æternæ. Et ideo qui de perditione famæ nimium contristatur, vt aliquid spectans ad honorem Dei vel salutem suam vel proximorum omittat, non est dignus regno Dei. Talis enim cum Apostolo nequaquam propter proximum omnia velut stercora arbitratur, sed *gloria vexatur inani*, omnia opera sua faciens vt ab hominibus videatur. Iterum, impugnator idoneus Papæ hæretici omnem duplicitatem euitet, ne scilicet facto, verbo vel scripto patenter ostendat, quod ipsum habet pro vero summo pontifice. Quamuis enim nonnunquam licitis & vtilibus simulationibus vti expediens censeatur: tamen vti duplicitate, quæ falsitatem includit, semper est illicitum reputandum. Teste sapiente, qui Eccles. 2. ait: *Væ duplici corde & peccatori terram ingredienti duabus viis.* Sit insuper in prosequendo negocio fidei contra Papam hæreticum calidus, non tepidus. Tepidus enim in hoc negocio, præsertim si est magnus & potens, non solummodo de ore Dei euometur, sed etiam pauperibus & simplicibus sibi adhærentibus erit causa & occasio confusionis & destructionis, non tantum modo temporalis, sed etiam forsitan spiritualis. Quia si non feruenter defendit eos, Papa hæreticus & complices sui tanquam beluæ crudelissimæ ipsos tam spiritualiter quam corporaliter satagerent trucidare. Oportet etiam impugnatores idoneos Papæ hæretici amore & concordia fortius adiuuari: ne se dissensionibus & contentionibus odiosis, & æmulationibus, & schismatibus disiungentes facilius desolentur. Quia teste Saluatore: *Omne regnum diuisum contra se desolabitur, & omnis ciuitas vel domus contra se diuisa non stabit.* Quare impugnatores Papæ hæretici quantumcunq; iustam causam habuerint, non sperent, quod per ipsos tam laudabilem finem accipiant si inter se discordes extiterint damnabiliter & diuisi. Tales enim non sunt de semine illorum per quos fides orthodoxa exaltabitur: sed per aliam occasionem Deus causam fidei feliciter terminabit. Impugnator igitur idoneus Papæ hæretici gloriam propriam minime quærat, quasi velit, quod per ipsam solummodo victoria habeatur, sed gaudeat per quemcunq; causa fidei licite adiuuatur: nec facta nec consilia minorum despiciat: quia sæpe paruulis reuelantur, quæ à sapientibus & prudentibus absconduntur. Sit consiliarius assidue inquisitiuus & interrogatiuus viarum & modorum, quibus est contra Papam hæreticum procedendum. Quia teste Salumone: *Erit salus, vbi erunt multa consilia.* Et quamuis minorum consilia sæpe minime sint spernenda: tamen à sapientibus est maxime in hoc casu consilium requirendum: ne aliquis de sapientia propria, tanquam sit sufficiens, quoquo modo confidat. Si enim mille carentes potentia temporali, quorum quilibet sapientia Salomonem excederet, Papam hæreticum regum & principum fauore fulcitum satagerent impugnare, aliorum consilio indigerent: nec tamen propter hoc pauciores & minus sapientes aliqualiter debent formidare contra Papam hæreticum bellum accipere. Quia quamuis nihil de contingentibus omittere debeant, in sua tamen sapientia vel virtute sperare non debent: sed in virtute Dei, quæ, si certauerit vsque ad mortem, expugnabit pro eis inimicos eorum. Quamobrem nullam multitudinem eorum adhærentium Papæ hæretico expauescant. Quia, sicut allegatum est supra, teste Iuda Machabeo, *non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis aut in paucis.* Et Exodi 23. vnicuique fideli in hæc verba mandatur: *non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies.* Cuius rationem assignat Psalmista dicens: *deficit sanctus, diminutæ sunt veritates à filiis hominum, vana locuti sunt vnusquisq; ad proximum suum.* Et alibi ait: *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Rationem etiam eiusdem assignat Salomon Eccles. 1. dicens: *Stultorum infinitus est numerus.* Nec Esaias rationem eius tacuit, cum dicit: *Omne caput languidum & omne cor mœrens à planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas.* Imo etiam Saluator ipse rationem dicti prioris expressit, cum dicit Matth. 7. *Lata porta & spaciosa via est, quæ ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta & arcta via, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inueniunt eam.* Et alibi ait: *multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* Ex quibus verbis aliisque innumeris nonnulli accipiunt argumenta ad probandum, quod propter quantamcunq; multitudinem adhærentium Papæ hæretico non debent pauere paucissimi contra Papam hæreticum patenter insurgere. Ante omnia tamen ab omni peccato mortali se seruare tenentur: quia, sicut non est speciosa laus in ore peccatorum, ita defensio vel impugnatio hæreticæ prauitatis pars cœlestium coram Deo est minime preciosa, licet vtilis aliis esse possit. Oportet igitur impugnatorem idoneum Papæ hæretici, non solum peccata carnalia, sed etiam spiritualia declinare. Propter quod nonnulli putant, quod his diebus essent paucissimi impugnatores idonei Papæ hæretici: quia fere totum mundum, tam clericos quam laicos, tam religiosos quam seculares dubitant peccatis mortalibus spiritualibus, fornicatione & furto peioribus, enormiter irretitos, vt ambigant non minus modo, quam tempore Noe, verificari illud Gen. 6. *Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate.*

C A P.

Cap. LXXIII.

In quo enumerantur quædam speciales prærogatiuæ, tantummodo spiritualiter impugnantibus Papam hæreticum competentes.

D*iscipulus.* De isto vltimo dicto vehementer admiror: cuius tamen motiua in tractatu *De gestis circa fidem altercantium orthodoxam* sollicite indagabo: nunc autem cum plures prærogatiuas recitaueris, quibus secundum quorundam sententiam oportet impugnatores idoneos Papæ hæretici præminere, quæ omnes communes impugnatoribus corporaliter & spiritualiter Papam hæreticum mihi videntur: numera aliquas prærogatiuas speciales, quibus expedit præminere impugnatores Papæ hæretici per testimonia scripturarum præcipue, si Papa hæreticus errores occultos & latentes conatus fuerit diffinitiue populis Christianis tradere. *Magist.* Dicitur quod huiusmodi impugnatores idoneos Papæ hæretici oportet sanctarum habere intelligentiam scripturarum, vt scilicet non solum memoriam verborum retineant, sed intellectum capiant veritatis. Quia, teste Hier. vt legitur 1. q. 1. ca. *Marcion: non in verbis scripturarum est Euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis.* Multi enim quamuis memoria vigeant, vt literas multas retineant, & prompte quæ voluerint recitent & allegent, carent tamen iudicio & acumine rationis, ita vt ad verum intellectum aliquando per seipsos nesciant peruenire. Et de istis potest verificari illud Apostoli 2. Thim. 3. *semper addiscentes & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes.* Tales autem nō sunt idonei ad impugnandum errores occultos & latentes. Alii sunt vigentes rationis iudicio, quamuis in memoria deficere videantur; & illi, quamuis interdum cum magno labore & tarde, sunt idonei errores occultos & latentes ac coloratos Papæ hæretici impugnare. Quamuis enim sæpe sint imperiti sermone & eloquentia careant & ornatu verborum, non tamen scientia: quia illi sciunt ex paucis multa elicere. Et illi perspicue vident, quæ veritati sunt contraria, quæ consona, quæ antecedentia, quæ consequentia, quæ impertinentia sunt censenda, qui etiam rationes sophisticas & auctoritates male intellectas non de facili seducuntur. Per quam autē scientiam rationis iudicium ad prædicta potissime adiuuetur, *libro 9. De optimo genere addiscendi* poteris inuenire. Qui autem memoria & iudicio præpollent, quod raro accidit, vt quidam æstimant, qui essent in sacris literis eruditi, essent maxime idonei impugnatores errorum Papæ infecti prauitate hæretica. Oportet autem impugnatores idoneos Papæ hæretici summe cauere, ne assertiones ipsius ambiguas contra mentem eius vel etiam præter mentem ipsius ad peruersum nitantur trahere intellectum: & multo fortius assertiones eius veras in omni sensu peruertere minime debent. Si enim aliquod fecerint prædictorum, præsertim scienter, vel etiam ex ignorantia crassa & supina, non solum coram Domino peccare mortaliter iudicabuntur, sed etiam apud intelligentes maligni & inuidi aut iniusti apparebunt. Inprimis igitur mentem ipsius ex omnibus dictis eius, quando assertio non est ambigua, inuestigent. Si enim assertio eius non est ambigua, sed sensum habens tantummodo falsum, non est necesse ad alia dicta eius recurrere. Cum vero patuerit manifeste sensum eius esse erroneum, non cauillose, non per auctoritates male intellectas, non per assertiones dubias, de quibus est licitum disputare, non per rationes fantasticas non intelligibiles & intricatas, non per dicta illorum, quos licitum est negare: sed per scripturas autenticas bene & sane intellectas, aut per rationes apertas, euidentes, irrefragabiles, studeant reprobare & fundare solidissime contrariam veritatem. Hæc autem omnia amore faciant veritatis & odio falsitatis, vt ira, rancore vel odio personę Papæ hæretici nulla moueantur. *Disc.* Cum instarem, quod hoc opus inciperes, arbitrabar breuem tractatulum *De hæreticis* nos facturos: qui præter æstimationem meam in longum aliquantulum est protensus, quem si omnes difficultates nunc mihi de Papa hæretico eiusq; complicibus occurrentes tibi differendas exponerem, oporteret extendere in immensum. Sane cum opera prolixa pluribus dignoscantur ingrata modernis, sit hic primus sermo noster de hæreticis consummptus. Nunc autem beneuolentię tuæ gratias ago, quod personam induens recitantis votis meis, nunc abbreuiando, nunc falsas sententias recitando, & pro eis fortiter allegando: nunc ad rationes probabiles respondendo: nunc argumentationes sophisticas soluendo: nunc veritates absq; probationibus referendo, & quantum ad omnia alia desc[e]ndere studuisti. Istum autem modum vtilem reputaui: quia sic nec ad probandum, nec ad reprobandum aliquid præscriptorum amor & odium tuæ personæ quemcunq; mouebit: sed omnibus legentibus materia datur cogitandi. Puto enim, quod cum ista fuerint diuulgata, tum propter raritatem, tum propter vtilitatem viri literati & intelligentes (zelum veritatis & boni communis habentes, quæ vera sunt rationibus manifestis & testimoniis scripturarum apertis) satagent confirmare: & quę falsa sunt, reprobare studebunt. Tum etiam (vt ęstimo) cum mentem tuam cœperis aperire de prędictis opera facies manifesta & præclara, plana veritate referta, ad omnium vtilitatem fidelium & Dei omnipotentis honorem. Cui gloria, laus & imperium in secula seculorum, Amen.

EXPLICIT LIBER SEPTIMVS PRIMÆ PARTIS PRINCIPALIS Dialogorum.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS DIALOGORVM EST DE DOGMATIBVS PAPÆ IOHANNIS 22. QVÆ DIVIDITVR IN DVOS TRACTATVS. IN PRIMO PONVNTVR ERRORES eiusdem, ac probantur rationibus suis propriis per eundem factis. In secundo vero rationes soluuntur, reprobantur atq; destruuntur rationibus & auctoritatibus sanctorum, probantes animas purgatas ante diem iudicii non videre facialiter Deum.

PROOEMIVM,

In quo ponitur prima ratio pro assertione, seu heresi prima Papæ Iohannis 22. scilicet quod anima purgata non vident facialiter Deum ante diem iudicii, qua probatur ratione & auctoritatibus, ad quas respondetur & veritas opposita probatur.

Erba oris eius iniquitas & dolus: ait Psalmista, per spiritum præuidens Prophetice protestationem seu reuocationem verbalem fictã, siue retractationẽ friuolam, Ioannis, vicesimi secundi superstitiosam iniquitatem hæreticam, imo & dolum mortiferum, continentem. Et in eadem protestatione, retractione, seu reuocatione (vt in sequentibus apparebit) per rationes hæreticales heresim manifestam probare conatur, & vulpinam malitiam ad simplices seducendos verbis ambiguis & dolosis nititur palliare. Sane vt hoc euidentius ostendatur, ipsam protestationem vel reuocationem (vt reportata à quibusdam extitit) ponemus per particulas, impugnationes proprias submittendo.

Reportationes igitur supradictæ in hæc verba incipiunt.

ANno Domini millesimo trecentesimo 33. legi die Lunæ, tertio Ianuarii: *Dominus Iohannes, 22. tenuit consistorium publicum: in quo primo fecit legi allegationes & rationes aliquorum* (vt dixi) *qui tenent, quod anima sanctorum purgata non vident clare, & facialiter Deum. Quibus allegationibus & rationibus lectis, per clericos suos, sicut ipsemet ordinauit & voluit, in eodem consistorio ipsemet verbo & cum magno feruore probare est uisus, quod anima sanctorum purgata non vident facialiter Deum vsque post diem iudicii, rationes suas breuiter repetendo: quæ fundantur in quinque viis, siue fundamentis.* Hæc sunt verba reportantium illa quæ audiuerunt & viderunt narrantium.

CAP. I.

In quo ponitur prima ratio Iohannis 22. probans heresim principalem.

SVa prima ratio fuit, quod *cum visione clara sanctorum non stat spes. Sed anima sanctorum sperant corporum resurrectionem vsque ad diem iudicii. Igitur vsque tunc non habent claram Dei visionem. Maior* (vt dicit) *patet per beatum Thomam prima secundæ. Minor patet per sacram scripturam. Tunc quia Iob dicit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Tum quia in Apoc. anima sanctorum martyrum postulant, & murmurando implorant vindictam de sanguine proprio.* Hæc ratio præter hæresim principalem, aliam hæresim manifestam includit: quæ est, quod omnis sperans aliquod futurum, non videt clare diuinam essentiam. Quia per hoc, quod animæ sanctorum sperant corporum resurrectionem, probare conatur, quod non habent claram Dei visionem. Quę probatio nulla esset, nisi teneret, quod omnis sperans aliquod futurum non habet claram Dei visionem. Quod autem hoc sit hæreticum liquet aperte. Constat enim, quod Christus ante passionem suam gloriam impassibilitatis & immortalitatis sperauit. Si igitur, qui sperat aliquod futurum, non videt diuinam essentiam: sequitur quod Christus ante passionem, & resurrectionem, diuinam essentiam minime viderat. Hæc ratio confirmatur. Quia ex persona Christi Psalmista: *In te Domine speraui, non confundar in æternum*, dum scilicet insultabitur mihi habenti similitudinem corporis peccati. Igitur Christus aliquando sperauit: & tamen Christus ab instanti suæ conceptionis vidit diuinam essentiam. Igitur non omnis, qui sperat aliquid futurum, caret visione diuina. Hoc idem patet de angelis, qui hominum resurrectionem futuram sperant; qui tamen vident Deum, iuxta illud Matt. 8. *Angeli eorum semper vident faciem patris*. Igitur non omnes, qui sperant aliquid futurum &c. Hæresi igitur supradicta faciliter reprobata: respondendum est ad

est ad rationem sophisticam, quam in fulcimentum principalis erroris adducit. Ad cuius euidentiam est sciendum: quod quamuis visio facialis Diuinæ essentiæ, & actus sperandi visionem eandem, simul stare non possunt: visio tamen facialis, & actus sperandi aliquid aliud, quam illam visionem facialem, simul stant in eodem. Anima enim Christi (quia ab instanti suæ conceptionis vidit diuinam essentiam) visionem illam non sperauit: sed sperauit resurrectionem corporum, quæ futura est. Porro quia ille in dictis Thomæ se fundare videtur: ideo, vt pateat euidenter, quod ipse Thomam nequaquam intelligit, etiam propter illos, qui doctrinam Thomæ recipiunt, ostendendum est, quod prædictus Thomas asserit manifeste in *secunda secunda q. 18. art. 2.* in solutione primæ rationis dicit in hæc verba: *Christus & si esset comprehensor, & per consequens beatus, quantum ad diuinam fruitionem: erat tamen similiter viator, quantum ad passibilitatem naturæ, quam adhuc gerebat. Et ideo gloriam impassibilitatis & immortalitatis sperare poterat.* Et infra in solutione tertiæ rationis: *non tamen ita quod haberet virtutem spei; sed magis ex virtute charitatis, sicut etiam qui charitatem habet Dei, eadem charitate diligit proximum.* Infra ait: *cum spes sit virtus Theologica, habens Deum pro obiecto: principale obiectum spei est gloria animæ, quæ in fruitione Diuina consistit, non autem gloria corporis.* Ex his patet aperte, quod iste doctor tenet, quod habens talem actum sperandi, non habet spem, quæ virtus Theologica est. Si autem spes accipiatur pro actu sperandi, quemadmodum fides quandoq; accipitur pro actu credendi: de qua Aug. dicit: *Fides secundum quam credimus quod non videmus*: quod notatur in Glo. *extra de summa Trinitate & fide catholica firmiter.* Sic dicendum est, quod cum visione clara non stat actus sperandi respectu visionis diuinæ: sed cum visione clara stat actus sperandi quædam alia futura non habita. Cum tamen dicit, quod hoc patet per Thomam *prima secunda* Respondetur, quod Thomas ibidem intendit, quod cum clara visione non stat spes, quæ est virtus Theologica: cum ipsa tamen stat actus sperandi aliquid adhuc futurum, quemadmodum (prout adductum est) exemplificabat de Christo, in quo fuerunt simul visio clara & actus sperandi gloriam impassibilitatis & immortalitatis. Quod enim dicit, quod *animæ sanctorum sperant corporum resurrectionem vsq; ad diem iudicii*: hoc conceditur, quia sperant non per spem, quæ est virtus theologica, quæ primo est respectu gloriæ animæ: sed per actum sperandi, qui secundum quosdam à charitate Dei procedit, secundum quosdam à Deo & Diuina essentia, secundum quosdam ab habitu spei acquisito, quæ non est virtus Theologica, secundum quosdam à desiderio corporis reuniendi. Et istæ opiniones non sunt discutiendæ ad præsens. Sed hic tenendum est, quod absq; habitu spei, quæ est virtus Theologica, sanctorum animæ per actus sperandi sperant corporum resurrectionem, non visionem diuinæ essentiæ. Quando minor probatur auctoritate Iob, *in nouissimo die* &c. dicendum est, quod per illa verba probatur, quod animæ sanctorum sperant corporum resurrectionem. Sed non probatur per eam, quod animæ sanctorum habent spem, quæ est virtus theologica: vel actum sperandi, qui non stat cum visione clara. Cum autem eandem minorem probare conatur per hoc, quod in Apoc. legitur, vt dicit, quod *animæ sanctorum postulant & murmurando implorant vindictam de sanguine*, dicendum, quod auctoritatem Apoc. non bene allegat. Quamuis enim in Apoc. dicitur, quod *clamant voce magna dicentes, vsquequo Domine sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra?* Ex quibus verbis sequitur, quod desiderant, implorant & sperant vindictam de sanguine proprio. Et ideo habent actum sperandi & etiam visionem claram & perfectam: non tamen habetur in Apoc. quod animæ sanctorum murmurando implorent vindictam prædictam. Nomen enim *murmurandi* in scriptura Diuina vel semper vel frequentius in mala significatione accipitur, & aliquam speciem tristitiæ videtur annexam habere. Sanctorum autem animæ nullum actum eliciunt, nec aliquam tristitiam habent. Et ideo non est concedendum, quod murmurant de dilatione vindictæ. Videtur igitur in verbis prædictis, cum dicit, *murmurando implorant*, etiam nouam hæresim manifestam innuere: quod scilicet sancti in cœlo non sunt ab omni malo culpæ & pœnæ penitus liberati.

CAP. II.

In quo ponitur secunda ratio pro errore capituli præcedentis, quæ tria hæretica assumit, & duo ambigua, quæ ordine suo perscrutantur, & errores confutantur.

SEquitur in reuocatione ficta & friuola, secunda ratio, quam fecit, quæ fuit talis. *Vltra visionem claram Diuinæ essentiæ animæ non possunt exaltari, quia vltra summum nihil altius est. Et certum est, quod illa visio clara est summa exaltatio animarum. Sed in die iudicii Deus sanctos & illorum animas exaltabit. Igitur vsque tunc non vident facialiter Deum aliàs tunc non exaltarentur.* Minorem huius rationis probat: *quia vsque ad diem iudicii supplicamus & petimus, vt nos exaltet in salutem paratam. Quoniam animæ sanctorum, vt habetur in Apocalypsi, vsque ad diem iudicii erunt sub altari, & post diem iudicii super altare videbunt Deum facie ad faciem, vt exponit Beatus Bernhardus.* Probatur etiam auctoritate Beati Petri dicentis 1. Petr. 5. *Vt nos exaltet in salutem* &c. Hæc verba huius protestationis seu reuocationis intellecta, sicut ipse ea intelligit, plura hæreticalia & alia ambigua disputabilia continent manifeste. Primum hæreticale est, quod anima videns Diuinam essentiam ad maiorem gradum perfectionis exaltari non potest. Secundum hæreticale est, quod si anima alicuius videt Diuinam essentiam, totus

homo

homo compositos ex anima illa vidente diuinam essentiam & carne exaltari non potest. Quod ista duo cootineant verba prædicta, patet aperte, quia in eis asseritur manifeste, quod si animę sanctorum nunc videant facialiter Deum, nec animæ sanctorum, nec ipsi sancti exaltaiētur in die iudicii. Tertium hæreticale, quod animæ sanctorum vsque ad finem iudicii non vident facialiter Deum. Primum ambiguum siue multiplex & disputabile est, quod vltra visionem claram diuinæ essentiæ non possunt exaltari. Secundum quod visio clara est summa exaltatio animarum. Quod autem primom, scilicet quod aoima videns diuinam essentiam ad maiorem gradum perfectionis exaltari non potest, sit erroneum, probatur primo. Si anima Beati Pauli adepta est beatitudinem, & secundum veritatem & seccuodum istum adipiscetur maiorem & perfectionem gradum visionis diuinę, quam in raptu habuit. Igitur videos diuinam essentiam ad maiorem gradum perfectioois, scilicet visionis diuinę potuit exaltari. Minor est manifesta secundum omnes. Maior probatur primo auctoritate Aug. ad Orosium, qui ait: *Taliter raptus fuerat Paulus iu tertium cœlum, ad intellectualem visionem in Deum: non per corpus, nec per similitudiuem corporis, sed sicut est ipsa veritas cerneret.* Ex his verbis habetur, quod anima Pauli in raptu vidit Deum. Secundo probatur idem auctoritate eiusdem Aug. li. 22. super Genesi ad literam, qui ait, quod *mente conspicitur ita secreta & remota & omnino arrepta à sensibus carnis atque mundata, vt illa qua in cœle sunt & ipsam substantiam verbumque Domini, per quod facta sunt omnia in charitate Spiritus sancti ineffabiliter valent videre Deum & audire, non incongruenter arbitramur & illuc esse Apostolum raptum.* Ex quibus verbis colligitur euideorer, quod Beatus Paulus raptus fuit ad visionem substantiæ Dei: & tamen anima Pauli post mortem eius ad clariorem visionem extitit exaltata. Quod etiam Paulus in raptu viderit diuinam essentiam habetur in Glo. *2. Cor. 12.* qua dicit sic: *tertium* (supple cœlum) *spirituale, vbi angeli & sancta anima fruuntur Dei contemplatione Ad quod cum dicit se raptum sanctus Paulus, significat quod Deus ostendit ei vitam, in qua videndus est in æternum.* Et post: *scio hominem huiusmodi raptum, id est contra naturam elenatum, vsque ad tertium cœlum, id est cognitionem diuinitatis.* Et post: *tertium cœlum est intellectualis visio, quando nec corpora nec imagines eius videntur, sed in incorporeis substantiis intuitus mentis mira Dei potentia figitur. Ad hanc raptus est Apostolus, ve ipsum Deum in se, non in aliqua figura videret.* Et post: *hec est tertinm cœlum, scilicet visio, qua Deus videtur facie ad faciem. Et iste est Paradysus (si dici potest) etiam Paradysorum.* Et post: *ad tertium cœlum se raptum dicit, quasi diceret, non humano sensu vidi (& si in corpore anima existente videret) ne sit contra illud, quod Deus dicit Moysi: non videbit me homo & viuet. Tunc enim Apostolus non fuit homo, id est secundum vsum sensuum corporis: sed ablatus est ei omnis sensus hominis: quia necesse est abstrahi ab hac vita mentē, quando in illius ineffabilis visionis lucem assumitur.* Et post: *non sic incredibile est quibusdam sanctis nondum ita defunctis, vt sepelienda cadauera remanerent, etiam istam excellentiam reuelationis fuisse concessam. Sic igitur non credimus pro tante Apostolo doctori gentium rapto vsque ad istam excellentissimam visionem. Voluit enim Deus demonstrare vitam, in qua post hanc videndus est in æternum. Et cur non dicatur ista Paradysus regio, vbi anima, vbi ipse Deus est, vbi scilicet ipsam Dei substantiam verbum Dei & Spiritum sanctum ineffabiliter videt?* Post. *Hec est tertium cœlum, ad quod se raptum dicit Apostolus, vbi illi* (scilicet angeli) *Deum vident. Et post tertium cognitio etiam diuinitatis, ad quam raptus est Apostolus.* Et post: *raptus est in Paradysum: id est in eam tranquillitatem, qua fruuntur illi, qui sunt in cœlesti Hierusalem: & sic videre potuit, quod nunquam corporeis sensibus impeditus videre posset.* Et post: *audiuit arcana verba, id est percepit intimationem de secreta Dei scientia.* Ex his tria colliguotur aperte. Primum est, quod Beatus Paulus vidit diuinam essentiam in raptu, & in hoc verbis prædictis pluries sententialiter & verbabiliter replicatur. Secundum quod sanctæ aoimæ nunc vident Deum, cum dicatur, *tertium cœlum esse spiritnale, vbi angeli & etiam anima sancta, vbi scilicet ipsum Dei verbum ac Spiritum sanctum ineffabiliter vident.* Ex quibus sequitur secundum quod aoima videos Deum potest exaltari ad clariorem visionem. Quia anima Beati Pauli nunc clarius videt Deum, & videbit post iudicium, qoam vidit in raptu, & animæ sanctæ clarius videbunt eum post iudicium quā modo videant. Tertium quod sequitur ex prædictis est, quod inuentor hæresum prædictarum frustra & inaniter iactat se studuisse originalia sanctorum, ex quo in communissimis Glossis ex originalibus sanctorum acceptis ista tam patenter expressa noo vidit. Secundo sic: quando aliqua forma eadem secundum speciem participatur ab vno, & ab alio minus perfecte, non est dicendum quin Deus de potentia absoluta possit aliquem participantem talem formam minus perfecte ad eundem gradum eiusdem formæ si sibi complacuerit exaltare. Talis enim forma potest augeri. Igitur non est impossibile eam de minori gradu ad maiorem transire. Sed visio Diuinæ essentiæ ab vno participatur perfectius, & ab alio minus perfecte. Vnus enim clarius videt diuinam essentiam, quam alius. Sicut enim distat stella à stella secundum Apostolum 1. *ad Cor. 15.* sic vna anima clarius videt quam alia. Quod manifeste asserit August. in *libro de correctione*, & recitatur *de pœnitentia, dist. 4. cap. in domo*, qui ait sic: *Parat nos sibi & se nobis, vt maneat in nobis & nos in eo, quantum quisque erit particeps eius plus vel minus, pro diuersitate meritorum. Et hac est multitudo mansionum.* Igitur non est dicendum, quod Deus non possit animam videntem Deum ad clariorem gradum visionis, si voluerit, exaltare.

Secundum hæreticale, quod continet verba prædicta, est, *quod si anima alicuius videt Diuinam essentiam, totus homo compositus ex anima illa vidente essentiam Diuinam & corpore exaltari non potest.* Hoc enim verbo Apostoli *ad Philippens. c. 2.* apertissime obuiat & repugnat. Dicit enim Apostolus, loquens de Christo: *humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Christus post mortem, quando corpus gloriosum assumpsit, à Deo extitit exaltatus: & tamen ante mortem & tempore mortis

anima

anima Christi vidit diuinā essentiā. Igitur homo cōpositus ex corpore & anima poterit exaltari, licet anima eius viderit diuinā essentiam. Hæreticalis etiam assertio supradicta verbis Beati Petri repugnat. Loquens enim Beatus Petrus, vt habetur Act. 2. de Christo post passionem suam ait: *Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius nos testes sumus. Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta à patre, effudit* &c. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Christus in resurrectione sua fuit exaltatus, licet antea viderit Diuinam essentiam. Igitur consimiliter licet animæ sanctorum videant ante diem iudicii Diuinam essentiam, tamen cum corpora gloriosa in resurrectione sument, poterunt sancti ex corpore & anima constituti per Diuinam potentiam exaltari. Et ita assertio supradicta sapit hæresim manifestam. Amplius assertio memorata sancto Euangelio contradicit. Glorificatio enim poterit exaltatio nuncupari. Sed Christus postquam anima sua vidit Diuinam essentiam, fuit glorificatus. Quod Beatus Iohan. Euangelista 7. cap. aperte insinuat dicens: *In nouissimo autem die magno festiuitatis stabat Iesus & clamabat: Si quis sitit veniat ad me & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura. flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat spiritus datus: quia ille nondum erat glorificatus.* Ex quibus verbis innuitur, quod ille post prædicationem suam & passionem: & per consequens postquam anima eius vidit Diuinam essentiam, fuit glorificatus. Igitur etiam postea fuit exaltatus. Ex quo sequitur euidenter, quod anima alicuius poterit primo videre facialiter Deum, & ipse compositus ex corpore & anima poterit postea exaltari: & ita licet animæ sanctorum facialiter nunc videant Deum, tamen ipsi sancti in iudicio constituti ex anima & corpore poterunt exaltari.

Tertium hæreticale contentum in verbis prædictis est, *quod animæ sanctorum vsque ad diem iudicii non vident facialiter Deum.* Hoc autem in diuersis operibus est multipliciter improbatum. Ideo hoc pro nunc breuissime improbabo, & per vnicam auctoritatem Apostoli demonstrabo, quod animæ sanctorum in cœlo facialiter vident Deum. Ait enim 2. Corinth. 5. *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus & non per speciem.* Ex quibus verbis liquide constat, quod Apostolus probat, quod dum sumus in corpore, à Domino peregrinamur, per hoc quod ambulamus per fidem & non per speciem. Ex qua argumentatione Apostoli ista propositio patenter accipitur: quicunque ambulat per fidem & non per speciem, peregrinatur à Domino. Sed Apostolus desiderabat ante diem iudicii esse præsens apud Deum, & non peregrinari à Domino, ipso testante, qui post verba prædicta subiungit: *Audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Deum.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Apostolus desiderabat non peregrinari à Domino, sed esse præsens apud Deum ante diem iudicii: quia hoc desiderabat, dum esset peregrinus in corpore diu ante diem iudicii. Igitur desiderabat non peregrinari Deo, sed esse apud Deum ante diem iudicii. Sed, sicut acceptum est ab Apostolo: quicunque ambulat per speciem & non per fidem, non peregrinatur à Deo. Et per consequens, quilibet qui non peregrinatur à Deo, ambulat per speciem & non per fidem. Igitur Apostolus desiderabat ambulare per speciem, & non per fidem ante diem iudicii. Quod minime desiderasset, si scivisset animas sanctorum ante diem iudicii Diuinam essentiam non visuras.

Primum ambiguum siue multiplex & disputabile contentum in verbis prædictis est: quod vltra visionem claram Diuinæ essentiæ animæ non possunt exaltari. Hoc enim potest habere multiplicem intellectum. Vnus est, quod vltra claram visionem Diuinæ essentiæ animæ non possunt exaltari ad quemcunque gradum clarioris visionis, nec ad aliquam perfectionem vel gaudium vel honorem, quod vel quem nunc minime habent. Et iste sensus est erroneus: quia vltra claram visionem, quam nunc habent animæ sanctorum, exaltabuntur ad aliquod gaudium actuale, quod nunc minime habent. Tunc enim gaudebunt de completione ciuitatis cœlestis, & de vnione sua cum corporibus gloriosis. Et ideo tunc exaltabuntur ad aliquam perfectionem, quam modo non habent. Sic enim anima Christi post resurrectionem quodammodo extitit exaltata: quia tunc recepit gaudium de impassibilitate & immortalitate corporis Christi. Tunc enim ipsa anima Christi ab omni dolore & tristitia fuit penitus aliena: & ita exaltata ad statum, quem non habuit ante resurrectionem Christi, teste Christo, qui dixit, *anima mea tristis est vsque ad mortem.* Alius intellectus verborum prædictorum est iste: vltra claram visionem Diuinæ essentiæ non possunt animæ exaltari ad aliquam perfectionem distinctam specie à clara visione Dei maiorem & perfectiorem clara visione & fruitione Dei. Et ideo animæ post iudicium, licet exaltabuntur ad clariorem visionem, non tamen visione distincta specie à visione præcedente. Gaudium etiam, quod habebunt de completione ciuitatis cœlestis & assumptione corporum gloriosorum, non erit maius, neque perfectius visione clara & fruitione quam nunc habent. Et ita iste sensus in nihilo concludit intentum istius protestantis, seu reuocantis. Sed primus sensus, si esset verus, euidenter inferret intentum eius. Et ideo assertionem prædictam accipit in sensu primo, propter quod errat aperte.

Sed diceret aliquis, quod ille non accipit verba prædicta secundum intellectum primum. Quia tunc haberet concedere, quod tunc videns Diuinam essentiam nihil posset aliud recipere nec desiderare quod non diceret. Quia tunc anima Christi non potuisset desiderare resumptionem seu assumptionem corporis gloriosi. Ad hoc dicendum est: quod ipse concedit, inquiens quod infertur. Nam alibi dicit hæc verba: *visio facialis prædicta non compatitur secum desiderium alicuius alterius rei.*

Quæ apertissime sunt hæreticalia reputanda: quia Euangelio contrariantur. Cum Christus, qui vidit diuinam essentiam, dicat Lucæ 22. *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum.* Ex quibus verbis patenter infertur, quod visio facialis compatitur secum desiderium alicuius rei. Secundum ambiguum & disputabile contentum in verbis prædictis est, quod visio clara est summa exaltatio animarum. Hoc enim potest habere multiplicem intellectum. Quorum vnus est iste: inter omnes exaltationes animarum distinctas specie clara visio est summa. Et inter modernos de hoc sunt diuersæ opiniones; quibusdam dicentibus, quod visio clara Dei est summa perfectio animæ quia perfectior est fruitione diuina. Aliis dicentibus, quod ideo est summa, quia est fruitio diuina. Non enim ponunt quod visio Dei, fruitio aut dilectio patriæ, realiter distinguantur. Aliis asserentibus, quod clara visio Dei non est summa: sed fruitio aut dilectio patriæ est altior & perfectior visione. Et ideo negant visionem claram esse summam exaltationem animarum, dicentes quod fruitio, seu dilectio Dei est altior.

Alius intellectus verborum prædictorum est iste. Visio clara est sic summa exaltatio animarum, quod animæ videntes clare Deum ad nullam perfectionem specie distinctam maiorem illa quam habent poterunt exaltari. Et iste sensus verus est, siue visio sit perfectior, siue fruitio. Quia nunquam habebunt animæ in se formaliter aliquam perfectionem distinctam specie à visione Dei perfectiorem visione & dilectione seu fruitione Dei. Tertius sensus est iste. Visio clara sic est summa exaltatio animarum, quod anima videns Deum nullo modo neque ad vlteriorem gradum visionis Diuinæ, neque ad quodcunque aliud perfectius, vel imperfectius visione Dei poterit exaltari. Et iste est sensus istius protestantis vel æquiuocantis. Quia aliter prędicta verba nullo modo possunt inferre conclusionem intentam. Sed iste sensus est erroneus, vt ex prædictis patet aperte. Nam ex his verbis sequitur euidenter, quod anima Christi non vidit Deum ante resurrectionem vel ante mortem Christi, quia potuit contristari. Postea autem ad statum omnis impassibilitatis extitit exaltata. Sensus enim prædictus Magistro *Sententiarum* aperte repugnat, qui *libro 2. dist. vndecim.* dicit, angelos videntes Deum in congregationem & beatitudinem proficere dicens, in hæc verba: *Illa vero quod alii superius dicunt, probabilius videtur, quod angeli vsque ad iudicium in scientia & in aliis possunt proficere.* Et ita anima videns Deum, potest ad aliud exaltari. Nec est hoc negandum, cum omnis exaltatio sit de minori secundum speciem ad maius secundum speciem. Cum etiam sæpe in humanis exaltationibus videmus tales retentis maioribus dignitatibus ad minores compossibiles maioribus exaltari. Vnde & nonnunquam cardinalis ad officium summi pœnitentiarii postea exaltabitur, cardinalatu retento: sic animæ sanctæ videntes Deum retenta Dei visione, ad aliquid aliud minus visione diuina poterunt exaltari & etiam ad clariorem visionem Dei.

His visis ad rationem istius est facile respondere. Cum enim primo dicit, *vltra visionem claram Diuinæ essentiæ non possunt exaltari.* Patet ex prædictis, quod hoc in hoc sensu, quem habet iste de ipsa & ex quo sequitur conclusio quam intendit, est erronea: quia vltra visionem claram, non clarissimam Diuinæ essentiæ, est visio clarior, ad quam possunt animæ exaltari. Vnde vltra albedinem non intensissimam, est intensior: & vltra charitatem non perfectissimam, est charitas perfectior.

Cum secundo dicit (*vltra summum nihil est*) dicendum, quod hoc etiam potest habere multiplicem intellectum: quia aliquid dicitur summum multipliciter. Aliquid enim est simpliciter summum, & eo nihil est altius. Aliud autem dicitur summum secundum speciem, sicut inter omnes species coloris albedo potest esse summa, & inter omnia genera visionum visio intellectualis dicitur summa. Aliter potest aliquid summũ esse quadam aggregatione: quia scilicet omnia possibilia ad perfectionem alicuius spectantia comprehendit. Secundum quem modum beatitudo, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus, potest dici summa. Aliter dicitur aliquid summum in vna specie, per quem modum intensissima albedo potest dici summa. Et visio animæ Christi est summa inter omnes charitates charitas. Sic etiam inter reges vnus potest dici summus, & maximus. Accipiendo igitur summum primo modo, sic summo nihil est altius. Accipiendo summum secundo modo, sic summo nihil distinctum specie, est altius. Nam in genere virtutum nulla virtus distincta à charitate est altior charitate: vna tamen charitas est altior alia. Sic in genere cognitionum Dei nulla cognitio distincta à visione clara Dei, est altior visione clara Dei, vna tamen visio clara Diuinæ essentiæ est altior alia. Visio enim, qua videt Deum anima Christi, est clarior visione qua angelus videt Deum. Et ideo quamuis visio clara Dei sit summa inter cognitiones, quibus Deus cognoscitur: non est tamen inconueniens, quod animæ primo videant Deum minus clare, & postea exaltentur ad clariorem visionem. Sic summo nihil est inter illa, quæ possunt eidem rei competere altius, licet Deus sit altior tali summo. Accipiendo autem summum tertio modo, sic summo nihil est altius in tali specie. Vnde intensissima nigredine nullus color niger est altior ipsa, tamen est aliquis alius color altior. Sic enim patet, quod summum potest capi multipliciter. Et ideo ista: *summo nihil est altius*, habet varios sensus: quorum vnus est verus, & alius falsus. Cum vero accipit tertio, quod visio clara est summa exaltatio animarum, patet per prædicta, quod ista varios habet sensus falsos. Quia ista falsa est accipiendo summũ tertio modo. Accipiendo etiam summum quarto modo est falsa: quia visio clara, quã nunc habent animæ sanctæ, non est summa exaltatio animarũ, pro eo quod non est clarissima visio, quam habebunt. Habituræ enim sunt post iudiciũ clariorem. Accipiendo

piendo autem summum primo modo, sic non est ad propositum, accipiendo autem secundo modo, sic diuersæ sunt opiniones, sicut dictum est: quibusdam dicentibus, quod clara visio est perfectior dilectione seu fruitione Dei, & illi dicerent quod visio clara est summa exaltatio animarum sic accipiendo summum. Aliis dicentibus, quod dilectio seu fruitio est perfectior & altior visione, & illi dicerent, quod visio non est summa exaltatio animarum, sed fruitio.

Cum vero quarto dicit, quod *in die iudicii cum Deus sanctos & illorum animas exaltabit*: ista conceditur sub isto intellectu, quod animæ sanctorum tunc habebunt clariorem visionem Dei: & etiam gaudium de visione corporum gloriosorum, & de completione ciuitatis Hierusalem & aliis multis, & ista erit exaltatio animarum, sanctos vero, id est personas integras compositas ex corpore & anima, exaltabit, quod tunc dabit eis beatitudinem perfectam, quam ipsi prius non habuerunt: imo nec ipsi videbunt prius Deum, licet animæ sanctorum & non ipsi modo videant Deum. Dicendum est, quod male infert, si propositiones præcedentes sane intelligantur. Si autem intelligantur, sicut isti intelligunt, secundum quod dictum est, sic ex propositionibus hæreticalibus infert conclusionem hæreticam. Intelligit enim: quod visio clara sic est summa exaltatio animarum, quod anima videns Deum nihil potest acquirere, nec aliquo modo proficere, nec aliquid non habitum desiderare. Et iste sensus est erroneus: quia sequeretur, quod anima Christi non vidisset Deum ab instanti conceptionis Christi.

Cum autem sexto dicit, *alias tunc non exaltarentur*: hoc non sequitur ex præcedentibus, sicut ostensum est, quia, sicut dictum est, quamuis sanctorum animæ videant Deum, tamen animæ ad clariorem visionem poterunt exaltari, & ipsi sancti, quando resurgent in corpore ad visionem diuinæ essentiæ, & impassibilitatem & alias dotes corporis & animæ poterunt exaltari. Cum sic conatur probare minorem, scilicet quod *Deus in die iudicii sanctos, & illorum animas exaltabit*, per hoc quod *vsque ad diem iudicii sunt sub altari, & post diem iudicii videbunt Deum facie ad faciem*. Dicendum est, quod iste textum libri *Apocalypsis* male intelligit, non enim ideo animæ martyrum dicuntur sub altari vsq; ad diem iudicii, quia non vident deitatem Christi, sed tantum humanitatem, sicut iste textus falso exponitur: sed dicuntur sub altari, quia absconsæ nobis & existentibus in inferno, & in purgatorio, saltem multæ ab omni malo protectæ clare Deum vident & ipso fruuntur. Porro quia quantum ad hoc motiuum in beato Bernardo nititur se fundare, verba eiusdem beati Bernardi non intelligit, quia non intendit, nisi quod sancti secundum animas collocantur sub Christo, & Deum vident, donec ipsi sancti integri & perfecti secundum corpus & animam procedant, completo numero fratrũ, & participent regnum. Sed forte diceret aliquis: si sancti tunc participant regnum, & regnũ est visio Dei: igitur antea non habebunt visionem Dei. Ad hoc dicendum, quod licet quandoque regnum vocatur clara visio Dei, sicut etiam regnum Dei nonnunquam vocatur ecclesia præsens: tamen interdum regnum Dei appellatur beatitudo consummata comprehendens animæ & corporis beatitudinem & istud regnum Dei de communi lege sancti ante diem iudicii nequaquam participabunt: imo ipsi ex anima & corpore constituti non habebunt de communi lege prius visionem Dei, sed animæ ipsorum tantummodo, & de isto regno & gloria animæ & corporis loquitur ibi. Sed adhuc quæreret aliquis, quomodo sancti erunt super altare post iudicium secundum beatum Bernardum, cum nunquam erunt super Christum? Ad hoc potest responderi dupliciter, vno modo, quod in scriptura diuina non legitur, quod animæ sanctorum post iudicium erunt super altare, nec memini me legisse, quod hoc Bernardus dicat. Aliter potest dici, quod ideo possunt dici animæ super altare post iudicium, quia tunc non erunt post iudicium quibusdam electis absconditæ: tunc autem dicuntur sub altari: quia videntes Deum quasi absconsæ consolantur & gaudent in Deo: gloria enim eam m latet plures electos, & plures existentes in inferno, & ideo possunt dici sub altari, quia ibidem absconditæ. Cum vero vltimo allegat beatum Petrum dicentem: *prout nos exaltet in salutem* &c. Dicendum est, quod auctoritas Petri non facit pro isto, quia beatus Petrus loquebatur hominibus integris ex anima & corpore constitutis, & verum est, quod illi exaltabuntur ad visionem claram in die iudicii, & non ante, de communi lege, quia licet animæ multorum antea clare videant Deum, tamen homines compositi ex corpore & anima, de communi lege antea non videbunt Deum, & per istum modum omnes fere auctoritates, quas pro hæresi supradicta in duobus maximis tractatibus & prolixis adducit, soluuntur: quia loquuntur de electis compositis ex corpore & anima, qui de communi lege Deum ante diem iudicii non videbunt.

CAP. III.

Ponit tertiam rationem pro hæresi principali, quæ innititur huic fundamento, scilicet quod cum clara visione non stat doctrina, seu notitia alicuius de nouo.

TErtia via, super quam se fundauit, est: quia, prout dicit, *visio beata non stat cum doctrina: quia quicunque clare videt Deum, videt & omnia, secundum Gregorium dicentem: quid est quod non videt qui videntem omnia videt? sed secundum beatum Augustin. De cura pro mortuis agenda, animæ sanctorum illa quæ fiunt hic apud viuentes, ex se non cognoscunt, sed eis innotescunt, aut per animas noniter de-*

cedentium seu morientium, aut per reuelationes angelorum, qui curam habent de viuentibus, aut per reuelationem immediatam à Deo, cum igitur non videant omnia, per consequens nec facialiter clare vident Deum. Hæc ratio eius tertia in vna hæresi manifesta est fundata: quod scilicet clara visio Dei sine omniscientia esse non potest, vel saltem non est sine omniscientia, quia asserit manifeste, quod videntes Deum nulla ignorant: igitur omnia sciunt, sed hæc hæresis scripturæ diuinæ aperte repugnat. Ait enim Apostolus ad Ephes. 3. *Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratia hæc: in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo, qui omnia creauit, vt innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei.* Ex quibus verbis vlomate colligitur, quod angeli sancti ante incarnationem & passionem Christi nonnulla secreta de incarnatione Christi ignorabant, angeli tunc viderunt Deum. Igitur non omnes videntes Deum omnia sciunt: imo multa ignorant. Quod vero secundum intentionem Apostuli, Angeli sancti videntes Deum aliqua de incarnationis mysterio ignorabant, Glo. super verba præmissa asserit manifeste, dicens in persona beati Pauli & exponens verba eius præscripta: *quia datum est mihi euangelizare, & illuminare, & videre, quid hoc est? quia per hoc aliquid accipiens, qui multa secreta in hoc didicerunt, & hoc, quod ait euangelizare: dico ita, vt multiformis sapientia Dei de reparatione hominum innotescat per ecclesiam, quæ dona Dei recipit: id est per Apostolos in ecclesia prædicantes principibus & potestatibus, id est pro diuersis ordinibus angelorum, qui sunt in cœlestibus, id est in cœlo, vbi & nos erimus. Dicit namque beatus Hieronymus angelicas dignitates supra memoratum mysterium aliquid pure non intellexisse, donec empleta est passio Christi, & Apostolorum prædicatio per gentes dilatata. Vnde in Esaia Angeli admirantes dixerunt: Quis est iste, qui venit de Edom? & in Psal. Quis est iste rex gloriæ. Non solum igitur Patriarchis & Prophetis: sed etiam potestatibus cœlestibus multiformis sapientia Dei per ecclesiam est reuelata*, & post: *Multiformis igitur dicitur Dei sapientia: quia multipliciter multas species, & formas habens, quas principes & potestates per ecclesiam agnouerunt.* Ex his omnibus colligitur euidenter, quod angelis videntibus Deum aliquid accreuit per ecclesiam, & quod aliquid didicerunt per Apostolos prædicantes & mysterium redemptionis humanæ, quod ante redemptionem & passionem & prædicationem Apostulorum non intellexerunt ad purum seu plenum: & quod multiformis sapientia est per ecclesiam Angelis Deum videntibus reuelata, & quod Angeli multitudinem sapientiæ non cognouerunt. Ex quibus omnibus patenter concluditur: quod visio beata stat cum doctrina: & quod non omnes qui clare vident Deum, vident omnia, & quod aliqui qui facialiter vident Deum, ignorant aliqua, atque aliqua eis docentur, & quod eis aliquid reuelatur, & quod non sequitur, Igitur non vident facialiter clare Deum, quæ omnia iste negat aperte in verbis præmissis.

Sed dicet aliquis, Augustinus præmissis obuiare videtur, qui super Genesim ait, loquens de Angelis: *non latuit eis mysterium regni cœlorum, quod tempore opportuno reuelatum est pro salute nostra, quo ex hac peregrinatione liberati, eorum cœtui coniungamur.* Sed ad hoc respondet Glossa vbi prius, & Magister *Sententiarum libro 2. dist. 11.* ad eandem obiectionem respondet eodem modo, sicut Glossa, dicit enim Glossa: *ne videantur sibi contradicere in prædictis sacra pagina Doctores, scilicet Hieronymus & Augustinus, ita potest declarari, quod factum est, & vt illis qui maioris dignitatis sunt, & per quorum ministerium illa nunciata sunt, cognita fuerunt experta vtpote familiaribus nunciis, illis vero, qui minoris dignitatis sunt, incognita essent.* Ex quibus verbis liquet aperte: quod licet Angeli secreta ante incarnationem eandem cognouerunt, quidam tamen Angeli videntes Deum minoris dignitatis illa minime cognouerunt, & ita non omnes videntes Deum omnia vident.

Item, quod non omnes videntes omnia sciant, sed ignorant aliqua, ipse Saluator testari videtur dicens, Matth. 24. *De die autem illa & hora nemo nouit, neque Angeli cœlorum*, ideo poterunt videre Deum, licet non omnia sciant.

Amplius, Apostolus Paulus in raptu viderat diuinam essentiam, sicut ostensum est supra: & tamen Paulus non omnia nouit, & ita non omnis videns Deum scit omnia.

Rursus, de Christo singulare dicit Apostolus ad Collo. 2. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Igitur istud nulli alii videnti Deum debet attribui, hoc enim est priuilegium singulare animæ Christi, quod ipsa sola inter spiritus videntes Deum habet præscientiam, quod ex verbis euangelicis Iohan. 3. posse probari videtur. Soli enim Christo datus est spiritus non ad mensuram, igitur solus Christus habuit omnem scientiam, & ita videns Deum poterit ignorare.

His visis distinguendo, facile est rationem prædictam refellere. Cum enim primo dicit, quod *visio beata non stat cum doctrina:* dicendum est, quod hæc est erronea, sicut dictum est prius. Cum vero secundo dicit probando per hoc minorem: quia *quicunque clare videt Deum, videt omnia secundum Gregor. dicentem: quid est quod non videt qui videntem omnia videt?* Dicendum est secundum quod dicit Magister Sententiarum *libro 2. distinct. 11.* dicens in hæc verba: *Gregor. quoque hoc dicit, loquens de Angelis: quid est, quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? videtur dicere quod omnia sciant angeli, & nihil sit quod nesciant, sed accipiendum est hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem, vt sunt ea, quæ ad mysterium trinitatis & vnitatis pertinent*, hæc sunt verba Magistri sententiarum, tenentis, quod angeli videntes Deum non omnia sciunt, & quod Gregorius non loquitur de cognitione creaturarum, sed de his quæ spectant ad mysterium trinitatis & vnitatis diuinæ. Cum vero tertio infert dicens: *& per consequens secundum beatum Gregorium, qui vident facialiter Deum non ignorant*

rant

rant aliqua quæ apud viuentes fiunt: nec docentur de aliquo: nec reuelatur eis aliquid quod prius non viderunt. Dicendum est, quod ex verbis Gregorii male intellectis (vt ostensum est per Magistrum sententiarum) infert tres conclusiones erroneas. Prima est, quod qui facialiter vident Deum, non ignorant aliqua. Secunda est, quod non docentur ab aliquo. Tertia est, quod non reuelatur eis aliquid, quod prius non viderint, quas esse erroneas superius per Apostolum Paulum & Glossam est probatum. Auctoritas Augustini, quam adducit, secundum bonum intellectum est concedenda, quia siue dictum Augustini intelligitur de mortuis videntibus Deum, siue de aliis: concedendum est, quod non omnia sciunt omnes mortui, quæ hic aguntur, quia, sicut ostensum est, etiam videntes Deum non omnia vident. Et ideo cum vltimo concludit dicens: *cum igitur non videant omnia: & per consequens non facialiter clare vident Deum.* Dicendum est, quod non sequitur, sicut nec sequitur, angeli boni non viderunt omnia, puta incarnationem: igitur non viderunt clare Deum.

Cap. IV.

Ponit tres vias, siue tres suppositiones. Quibus suppositis secundum singulas ratiocinando procedit, conclusionem principalem probando. Ex prima via, siue suppositione format tres rationes, quæ etiam confutantur, secunda via ponitur capitulo 5. & tertia capitulo 6.

SEquitur in potestatione friuola memorata, quia dicit, quod ad videndam & inuestigandam veritatem istius conclusionis debet attendere tria. Primum est, cui merces claræ visionis promittitur. Secundus est tempus, pro quo merces promittitur. Tertium ad quid futurum iudicium generale ordinatur. His præmissis, in quibus tres vltimas vias fundat, statim subiunxit de eo, cui promittitur, in quo consistit prima via suæ probationis sic. *Si attendamus, cui illa merces in sacra pagina promittitur, certum est quod toti supposito. Probatur primo: quia Iacobus ait: beatus vir qui suffert tentationem &c. & certum est, quod anima non est vir. Secundo ad idem. Quia Christus dicit: omnis qui reliquit patrem &c. vitam æternam habebit &c. certum est: quod illi, quibus loquebatur, erant supposita, & non animæ separatæ. Ad idem est, quod Christus dicit: vos qui reliquistis omnia &c. certum est, quod illi qui erant hic, erant beatus Petrus & alia supposita, & non eorum animæ separatæ. Item merces illa reddetur pro operibus misericordiæ. Vnde Christus dicet in iudicio: esuriui & mihi dedistis &c. sed certum est, quod suppositum, & non anima separata, dedit eleemosynam: igitur supposito, & non animæ separatæ reddetur merces.* Post tres rationes prædictas ponit alias tres sumptas ex tribus notabilibus, quæ dicit esse attendenda. Prima autem ratio eius, quæ hic ponitur, est hæc. *Visio beata est reddenda toti supposito, & non animæ separatæ, igitur animæ sanctorum in cælo non vident Deum.* Ista ratio est quasi principalius motiuum ipsius pro hæresi supradicta, propter quod ipsam sæpe replicat, & reputat ipsam irrefragabilem, ponens enim ipsam in sermone, qui incipit, *Gaudete in Domino*, & in tractatu, qui incipit. *Quære vtrum animæ sanctorum* &c. Antecedens ipse probat sic, *visio illa; quæ est merces, reddetur illi, cui promittitur, sed merces promittitur supposito & non animæ separatæ, igitur* &c. Minor probatur tribus auctoritatibus, & vna ratione. Sed ista fundamento hæreticali innititur: quod scilicet merces non nisi supposito & non animæ promittitur. Ad euidentiam eius est veritas elucidanda. Secundo, hæresis fundamento hæreticali præfato contraria est probanda. Tertio discurrendo per auctoritates, quas adducit, sunt illa quæ apparent in contrarium repellenda. Circa primum est sciendum, quod ista est catholica veritas, quod merces quæ includit gloriam animæ & corporis, soli supposito seu homini integro ex corpore & anima constituto promittitur, & illa de communi lege non dabitur ante diem iudicii generalis, merces autem, quæ non includit gloriam animæ & corporis, sed solum gloriam animæ: scilicet visionem Dei, & fruitionem, promittitur animæ antequam corpus resumpserit, & ideo ista merces dabitur multis animabus à corpore separatis. Est tamen aduertendum, quod gloria animæ datur: & dabitur multis animabus ante iudicium, respectu quarum non dicitur proprie merces, quia non dicitur merces propter meritum illarum, sed potest dici merces earum propter meritum Christi, quod promittitur. Secundum est, quod visio diuinæ essentiæ animabus ante vniuersale iudicium est promissa. Primum sic ostenditur: animabus decedentium nihil purgandum habentibus requies promittitur. Hanc non oportet probare, quia nota est, & inuentor hæresis memoratæ eam non negat, cum concedat expresse in multis locis animas separatas esse in quiete, sed ista quies est quædam merces, quæ datur multis animabus propter meritum earum, igitur animabus aliqua merces promittitur.

Iterum, esse in cœlo, videre & gaudere de humanitate Christi est merces, ista enim dabuntur omnibus electis propter meritum Christi, & aliquibus propter meritum proprium simul, & meritum Christi, sed ista animabus sanctis promittitur, igitur animabus separatis aliqua merces promittitur. Quod vero visio Dei aliquibus animabus promittitur, Saluator noster Iohan. 7. innuit manifeste dicens: *pater quos dedisti mihi volo vt vbi ego sum, & sint illi mecum, vt videant claritatem meam quam dedisti* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod Christus prædicando promisit, quod omnes qui erunt ibi vident, & videbunt claritatem deitatis Christi, & ita illis visio Dei promittitur. Sed forte diceret aliquis, quod Christus loquitur de claritate sua secundum humanitatem, quam vident animæ separatæ in cœlo.

Sed hæc euasio est nulla: quia Christus loquitur de claritate, quam habuit antequam mundus
esset, ipso ibidem dicente ad patrem: *clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quam habuit prius*
quam mundus esset apud te, illa autem claritas, quam habuit Christus antequam mundus esset, est clari-
tas deitatis: igitur qui sunt in cœlo cum Christo, vident claritatem deitatis eius.
Hæc de ista materia ad præsens sufficiant, quoniam non est intentionis meæ in hoc opere prin-
cipalem hæresim, per exquisita media improbare: sed motiua hic adducta repellere, & tertio per illa
quæ adduci discutiam. Cum itaque dicit: *si attendamus cui merces illa in sacra pagina promittitur: cer-*
tum est quod toti supposito, verum est, quod aliqua merces promittitur toti supposito: quia illa quæ glo-
riam animæ & corporis comprehendit, aliqua autem promittitur in communi, supposito & animæ
separatæ, & illæ sunt multæ, esse enim cum Christo in cœlo, similiter gaudere, & videre humanitatem
Christi, est merces quædam, quæ tamen promittitur & toti supposito, & animæ separatæ. Consorti-
um Dei & Angelorum est quædam merces, quæ toti supposito & animæ separatæ promittitur. Quia,
teste Ambrosio, animæ separatæ ad gaudium transeunt Angelorum. Etiam supposita post iudici-
um ad Angelorum consortium perducentur, sic etiam visio Dei est merces: & tamen promittitur, &
toti supposito, & animæ separatæ purgatæ. Et iden licet mille millia auctoritatum adduceret ad pro-
bandū, quod merces, quæ est visio promittitur toti supposito: eadem facilitate diceretur, quod nō posset
per eas probare, quod merces quæ est visio nō promittitur animabus purgatis: imo habitationes cœlestis &
promittitur toti supposito & promittitur animæ separatæ. Cū igitur dicit beatus Iacobus: *beatus vir qui suf-*
fert temptationē: concedendū est, quod hic promittitur corona vitæ toti supposito, sed ista propositio est tota
affirmatiua, ideo ea ipsa nō sequitur negatiua ista; scilicet, *corona vitæ non promittitur animæ separatæ*. Esto
etiā quod in his verbis non promitteretur corona vitæ animæ separatæ; ex hoc nō posset inferri, nisi Sophi-
stice, quod alibi non promittitur corona vitæ animæ separatæ, sæpe enim in scriptura sacra aliquid,
quod in vno loco non promittitur, in alio loco promittitur, verumtamen potest dici, quod in his
verbis promittitur corona vitæ & toti supposito & animæ separatæ. Ex hoc enim, quod promitti-
tur toti supposito post iudicium: promittitur & animæ postquam fuerit corporaliter expurgata.
Cum vero dicit, *certum est quod anima non est vir*. Ista est cautellosa & puerilis deductio, si enim omni-
no probaret, quod animæ separatæ non promittitur corona vitæ quia anima non est vir: probaretur
sibi, quod nulli mulieri promittitur corona vitæ, quia certum est quod nulla mulier est vir, promit-
titur autem in auctoritate Iacobi corona vitæ & viris & mulieribus, quia per nomen *viri* subintelle-
xit & mulieris, quia in multis quod dicitur de viris, intelligendum est etiam de mulieribus, sic etiam
quamuis beatus Iacobus non exprimat nomen animæ: tamen intelligendum est, quod ex hoc ipso,
quod corona vitæ promittitur viris, intelligitur etiam promissa animabus sanctis purgatis. Cum
autem dicit, quod Christus dicit: *omnis qui reliquit patrem &c. vitam æternam habebit &c. certum est,*
quod illi quibus loquebatur erant supposita & non anima separata: totum hoc est concedendum, sed ex hoc
non sequitur, quod animæ non promittitur visio Dei, quia ea affirmatiua tali non sequitur negati-
ua, Christus enim loquebatur suppositis, & aliqua dixit illis non tantum pro suppositis, sed etiam
pro animabus suis, ideo cum dixit hoc etiam, *vitam æternam habebit*, hoc non tantum dixit pro suppo-
sitis, sed etiam pro animabus, postquam fuerint purgatæ, cum autem dicit ad idem, quod Christus
ait: *vos qui reliquistis omnia &c. & certum est quod illi erunt Petrus & alia supposita & non eorum animæ separa-*
tæ, dicendum est, quod ista verba possunt intelligi de suppositis tantum, quia supposita & non animæ
separatæ sedebunt super sedem iudicantes duodecim tribus Israel, sed non sequitur, quod iste honor
promittitur suppositis & non animabus separatis. Cum vero vltimo dicit, quod *merces illa reddetur*
pro operibus misericordiæ, vnde Christus dicet in iudicio, esuriui & dedistis mihi &c. sed certum est quod suppo-
tum & non anima separata dedit eleemosynam, igitur supposita & non animæ separatæ reddetur. Dicendum,
quod merces illa multis reddetur non pro operibus misericordiæ, multi enim saluabuntur, qui nul-
lum opus omnino misericordiæ fecerunt, & licet illa merces sit multis reddenda pro operibus mi-
sericordiæ: non tamen reddetur illis suppositis tantummodo pro operibus misericordiæ: scilicet
quæ supposita fecerunt opera misericordiæ: sed etiam pro operibus misericordiæ reddetur anima-
bus illorum ante diem iudicii generalis, patet igitur, quod ratio ista & aliæ allegationis præscriptæ
non plus concludunt de visione Dei, quam de habitatione cœlesti, quia ita promittitur habitatio
cœlestis toti supposito, sicut visio Dei. Item, si ratio illa concluderet hæresim memoratam: seque-
retur per eandem rationem, quod ante iudicium nulla anima separata saluabitur: & nulla anima se-
parata damnabitur, nam sicut toti supposito clara visio Dei promittitur & toti supposito Christus
damnationem si non crediderit comminatur dicens, vt legitur Matt. vlt. *Qui crediderit & baptizatus*
fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. In quibus verbis constat aperte, quod Christus aper-
te loquitur de suppositis: quia totus homo credit & baptisatur. Si igitur propter hoc quod visio clara
Dei toti supposito promittitur, sequeretur quod animæ separatæ non viderent Deum, eandem ra-
tione per hoc quod Christus comminatur damnationem toti supposito, contingeret in-
ferri quod animæ separatæ ante diem iudicii nec erunt saluæ nec damnatæ,
quod catholicus nullus ignorat esse hæ-
reticum.

CAP. V.

In quo ponitur ratio procedens secunda via: scilicet de tempore, qua soluitur.

SEquitue nunc alia via de tempoee: pro quo meeces prædicta promittitur, vbi dicit, quod *si attendatur sacra scriptura, inuenitur solum post iudicium, primo, quia post iudicium dicetur: venite benedicti patris mei, percipite regnum, & illud: cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos &c. & hoc: gaudete quia merces vestra multa est in cœlo.* Hic ponit tertiam rationem ex tempore, quo reddetur merces, & potest sic summari. Merces prædicta, scilicet visio Dei, reddetue solum post diem iudicij, igitur animæ sanctæ ante diem iudicii non videbunt Deum, consequentia videtur manifesta, antecedēs probatur pee illud Matthæi 15. *Venite benedicti patris mei, percipite regnum* &c. Sed hæc ratio accipit hætesim, quam peobare deberet, quia accipit, quod merces, quæ est visio, non promittitue, nisi pro tempore post iudicium, quod debeeet peobare. Et ideo non restat hic, nisi respondeee ad probationem suam, quæ propter sæpe dicta est exclusa, quia, sicut dictum est, visio Dei promittitur toti supposito, & illa promissio, quæ de communi lege est facta, non implebitue ante iudicium, promittitur etiam animæ visio nihil purgandum habenti, & illa promissio fit pro tempore etiam ante indicium generale, cum hoc tamen stat, quod promissio quæ fit animæ nihil purgandum habenti ante dictum iudicium impleatue, & ita patet, quod ex illa auctoritate: *veniti benedicti* &c. non potest inferri, qnod animæ sanctæ antea non videbunt Deum, sed potest inferri, qnod homines integri ex coepoee & anima de communi lege antea non videbunt Deum. Sed si quærarur, vbi promittitur dicta merces animæ nihil purgandum habenti? dicendum, quod Christus, ve legitur Lucæ 13. meecedem promisit omni animæ purgatæ, cum dixit lateoni, *hodie mecum eris in paradiso*, hoc enim non dixie latroni p supposito, sed pro anima eius, & non solū pro anima eius, sed pro anima purgata, quæ vadit ad paradisum p paradisum autē, de qno fie mentio, intelligitue beatitudo regni cœlestis, quæ nō est sine visione. Et quod de tali intellexerit Christus, ostenditur ex serie euangelici eextus, nam dicente latrone ad Iesum: *Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum*, respondie Dominus: *amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Ex quibus verbis datur intelligi: qnod idem inteelligebae Christus per paradisum, quod intelligebae latro per regnum Christi, sed latro per eegnum Christi intelligebat gloriam Christi, quæ non est sine visione clara Dei. Igitue Christus pee paradisum intellexit visionem Dei, ve iste sie sensus: hodie mecum eris in paradiso, id est, sicut ego video & videbo deitatem, ita tu mecum bodie videbis clare deitatem eandem. Ex his aliisque pluribus, qnæ causa breuitaris omittuntue, patenter habeeue: quod falsum asserit, cum dicit, quod in scriptuea sacra inuenitur quod visio Dei promittitue solum peo tempoee post iudicium: quia promittitue animabus puegatis pro tempore anee iudicium ibi, sicut dictum est: *hodie mecum eris in paradiso*, & Ioh. 17. vbi Christus dixit: *volo vt vbi ego sum & ipsi sint mecum vt videant claritatem meam*, & primæ ad Cor. 13. Cum dicit Apostolus, *videmus nunc per speculum in ænigmate*, tunc aūt quando peophetiæ euacuabuntur facie ad faciē, prophetiæ autem, de quibus loquitur Apostulus, non sunt in cœlo. Igitur animæ q̄ snnt in cœlo, videne facie ad faciem. Quod etiā dicta visio iam sie data, asserit manifeste scriptura diuina, quia Apoc. 6. dicit beatus Ioh. *data sunt illis sanctis* (secundum animam) *singula stola albæ*, quæ sunt visiones Dei. Quando vero dicit, *post iudicium dicetur, venite benedicti patris mei percipite regnum* &c. verum est, quod tunc dicetue suppositis integris, & ideo istud ante iudiciū non implebitue, quia supposita integra de communi lege antea non peecipient regnum Dei, cum hoc tamen stat, quod animæ multorum antea videbunt Deum. Cum autem allegat illud Christi, *cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ: sedebitis & vos*, dicendum est, quod istud non implebitue ante iudicium geneeale, cum hoc tamen stat quod animæ Apostolorum nunc videant Deum. Multa enim, & diuersa sunt peomissa Apostolis: quorum aliqua sune modo impleta, aliqua veeo implebuntue in die iudicii, sed post diem iudicii cessabune, sicuti *sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus Israel*, nam post diem iudicii minime iudicabunt, aliqua vero implebuntur in die iudicii, & sine fine manebunt, sicut quod erune in anima & corpoee gloriosi. Igitue pee hoc, quod in die iudicii sedebunt Apostoli super sedem iudicantes &c. non poeeeit probari, quod ante diem iudicii animæ eorum non videant essentiam diuinam, cum constet ipsum esse bæeesim manifestam. Cum veto vltimo dixit hoc: *gaudete, quia merces vestra multa est in cœlo*, hoc non est ad peopositum: quia constae secundum istum, qnod meeces animarum multa est in cœlo, quia secundnm eum vident & gaudene de humanitate Christi, gaudium enim est secundum istum multum. Manifestum est igitue, quod non eantum merces suppositorum post indicium erit in cœlo, sed etiam merces animaeum nunc in cœlo est multa, & ideo per verba prædicta probari nullo modo poeest, quod animæ sanctæ nunc non vident Deum; sicut pee ipsa peobari non potest, quod nunc vident humanitatem Christi.

Cap. VI.

Ponēs rationem procedentem ex tertia suppositione seu via supra c. 4. proposita, quæ etiam impugnatur & soluitur.

SEqnltur: *Si etiam attendatur tertium, scilicet ad quid generale iudicium Dei ordinatur, videtur quod frustra fiat iudicium, si merces illa ante iudicium animabus reddatur.* Hic ponitur vltima ratio eius pro hæresi memorata, quæ ex his quæ dicta sunt contra priores conuincitur manifeste, per ipsam enim probaretur, quod animæ sanctorum nec sunt in cœlo nec aliquod gaudium habent, quia secundum illam rationem frustra fieret iudicium generale, si animæ sanctorum nunc gauderent. Si enim dicat iste, quod quamuis animæ sanctæ aliquod gaudium nunc habeant, tamen illud iudicium tunc non fiet frustra, quia animæ sanctæ tunc visionem Dei percipient, & tota supposita suscitabuntur, & in regnum Dei intrabunt. Eadem facilitare diceretur, quod quamuis animæ sanctæ nunc videant Deum: tamen illud iudicium tunc non fiet frustra: quia tunc animæ clariorem visionem habebunt, & toti homines integri ex corpore & anima constituti tunc gloriam corporis & animæ obtinebunt. Ad rationem itaque breuiter est dicendum, quod iudicium generale non fiet frustra: licet animæ sanctorum nunc videant diuinam essentiam: quia illud generale iudicium ad multa alia ordinatur, ordinatur enim, vt supposita integra ex corpore & anima constituta gloriam corporis & animæ tunc percipiant: quamuis animæ quorundam prius perceperunt, ordinatur etiam, vt gloria omnium animæ, quæ prius vidit diuinam essentiam, augeatur, fiet etiam vt multæ animæ, quæ prius non viderunt diuinam essentiam, quia purgatæ non fuerunt, tunc corporibus vnitæ percipient visionem Dei. Fiet etiam, vt mali extunc non solum in anima, sed etiam in corpore crucientur, ordinatur etiam ad hoc, quod extunc cessat omnis status merendi & demerendi, propter ista igitur erronee dicitur, quod frustra fieret iudicium generale, si animabus separatis visio clara antea redderetur. Cum infertur: igitur videtur, quod frustra fiat iudicium, si merces illa ante iudicium animabus reddatur, de mercede, quæ gloriam animæ & corporis comprehendit, posset concedi, sed illa merces non redditur animabus separatis: quia glorificatio corporis ante iudicium de communi lege non reddetur.

Cap. VII.

In quo recitatur causa talis positionis & modus reuocationis, & sunt circa ista sex consideranda, primum deducitur in hoc capitulo, secundum in sequenti, & sic consequenter.

SEquitur: *Et quia non est dicendum, quod illud iudicium est solum verbale, inane & fictum, idcirco super ista quæstione vigilemus positis motiuis pro hæresi sæpe fata.* Hic inuentor istius atque defensor verbalem, fictam & friuolam ponit detestationem seu reuocationem, & in hac parte fiunt sex, quia primo iste ponit motiuum, quare prædictam materiam indagauit. Secundo dicit, quod conclusioni suæ amore veritatis adhæsit. Tertio manifestat, quare ipse prædictam assertionem suam voluit promulgare, & publice prædicare. Quarto dicit, quod non fuit intentionis suæ aliquid dicere contra fidem, & ideo quandam fecit protestationem seu reuocationem, vt ne de hæresi condemnetur. Quinto verbis dolosis & ambiguis se non pertinaciter referre pro assertione prædicta prætendit. Vltimo narratur, quod de reuocatione sua petiuit fieri publicum instrumentum.

Dicit igitur, quod ideo super ista quæstione voluit vigilare, quia iudicium generale non est solum verbale, inane & fictum. In his verbis cum assertiones & motiua pro assertione sæpe dicta refert, aperte insinuat, quod iudicium generale est frustra, inane & fictum, si animæ sanctorum ante iudicium videant Deum, sed hoc in præcedentibus euidentius est manifestum.

Cap. VIII.

Deducit & narrat secundum, quare scilicet suæ conclusioni adhæsit, cuius motiuum nullum esse conuincitur.

SEquitur: *Et in conscientia mea dico, quod libenter essemus pro alia conclusione & libentius quam pro ista conclusione negatiua: si vera ostenderetur & necessaria, & si clarum esset in fide, quod animæ sanctorum nunc viderent faciem Dei, nullus haberet tamen defendere istam fidem, nec defendere plusquam nos, sumus enim Christi vicarius licet indignus, & vicarius generalis plus habet defendere honores principaliter, quam quicunque particularis vicarius.*

Item, *Quomodo posset aliquis credere, quod si anima patris mei vel matris meæ videret clare faciem Dei, quod ego vellem negare: absit. Vnde vbi veritas probaretur clarius, ita libenter & amplius staremus pro conclusione*

sione affirmatiua. Hic dicit, quod suæ assertioni amore veritatis adhæsit. Quod ostendit per hoc, quod libentius esset pro conclusione alia, si sibi probaretur esse vera. Si per hoc credit de hæresi excusari, turpiter est deceptus. Nam quilibet hæreticus amore veritatis, quam credit, suæ hæresi pertinaciter noscitur adhærere, & tamen hoc non obstante, hæretici de sua prauitate hæretica nullatenus excusantur. Igitur quantumcunque amore veritatis, sicut credit, adhæret conclusioni nephariæ prædictæ: scilicet quod *anima sanctorum in cælo non vident Deum:* tamen per hoc de hæresi nullatenus excusatur. Quod autem omnis hæreticus, imo Iudæi & pagani amore veritatis, quam credunt, suis adhæreant erroribus, auctoritatibus manifestis ostenditur. Hieronymus enim, vt habetur *24. quæstion. 3. cap. hæresis*, dicit in hæc verba: *hæresis ab electione dicitur, quod scilicet tam vnusquisque sibi eligat disciplinam, quam putat esse meliorem.* Ex quibus verbis manifeste colligitur, quod hæretici illas tenent & eligunt assertiones, quas reputant veriores, & ita suis hæresibus amore veritatis, quam credunt, adhærent libentius, quamuis multi eorum tenerent contrarias, si eis probarentur esse veræ: & tamen per hoc de hæresi nullatenus excusantur, igitur nec iste per hoc poterit de hæresi excusari. De Iudæis etiam idem probatur auctoritate Christi dicentis Iohan. decimosexto. *Venit hora vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Iudæi quodam veritatis amore persequebantur Apostolos: nec tamen propter hoc fuerunt excusandi, igitur nec iste est de hæresi excusandus propter hoc, quod libentius teneret contrarium sui erroris, si sibi ostenderetur esse verum. Item Apostolus de Iudæis ad Roman. 4. dicit: *Testimonium perhibebo illis, quod æmulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiam*, vbi dicit Glossa, *pro dilectione Dei putant se facere: sed veram dilectionem Dei non habent.* Ex quibus verbis potest patenter inferri, quod potest quis hæreses impie defensare, putans se hoc facere veritatis amore: licet verum veritatis amorem non habeat, & ideo de erroris defensione non est excusatus, & ita per hoc, quod iste credit assertionem suam esse veram, & libentius teneret sibi contrariam, si crederet eam esse veram: non potest de hæresi excusari, licet per hoc possit haberi, quod hoc facit falso veritatis amore. Paulus ante conuersionem suam persequebatur ecclesiam Dei: & negabat incarnationem Christi: pro qua libentius laborasset, si fuisset sibi probata, & tamen hoc non obstante de errore damnabiliter non potuit excusari. Igitur licet iste credat assertionem suam esse veram: & libentius teneret contrariam, si sibi esse vera & necessaria probaretur: non poterit per hoc de prauitate hæretica excusari, sed per hoc haberi potest, quod quodam falso veritatis amore assentit errori, rursum per verba prædicta non potest plus haberi, nisi quod iste ignoranter errat, sed ignorantia non semper excusat in casu isto: sicut inferius ostendetur, igitur per verba prædicta non potest de prauitate hæretica excusari. Quod ignorantia non semper excusat, patet manifeste per illud Actuum tertio, quod dicit Petrus perfidis Iudæis: *fratres scio, quod per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Iudæi ignoranter suis erroribus adhærebant, & tamen per talem ignorantiam non poterant excusari, sic licet iste ignoranter teneat & defendat hæresim prædictã, & libentius vellet assertionem contrariam credere si sibi probaretur esse vera: Tamen per hoc non poterit de prauitate hæretica excusari, per talem enim modum omnes Iudæi, Sarraceni & pagani, idolatræ, & hæretici, imo vniuersaliter omnes errantes possunt se de suis erroribus excusare. Vix enim posset aliquis inueniri, qui non diceret, quod libentius teneret assertionem contrariam, si sibi probaretur aperte esse vera. Quis enim diceret, quod libentius diceret falsum quam verum? Patet igitur ex prædictis, quod iste inuentor hæresis memoratæ per verba prædicta, & similia non poterit excusari. Est tamen aduertendum, quod licet præcise per talia verba non possit errans contra fidem de prauitate hæretica excusari: non tamen est dicendum, quod omnis errans contra fidem nitens se per verba talia excusare, est hæreticus reputandus, quia potest quis errans contra fidem in casu aliquo satagens se per verba talia excusare de prauitate hæretica, immunis existere, sed iste inuentor hæresis sæpe dictæ nullo modo valet de prauitate hæretica excusari, sicut inferius ostendetur. Cum igitur dicit: *libenter essemus pro alia conclusione & libentius, quam pro ista negatiua conclusione*, dicit, non asserendo nec opinando, sed tantummodo recitando, si vera & necessaria ostenderetur, quare per prædicta verba non potest de hæresi excusari, sicut ostensum est prius. Cum autem dicit: *si clarum esset in fide, quod anima vident nunc faciem Dei, nullus haberet tantum defendere istam fidem, nec defenderet plusquam nos.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod ipse non credit animas sanctorum nunc videre faciem Dei, quia dicit: quod *si esset clarum, nullus defenderet plusquam ipse*: sed ipse non defendit, imo impugnat. Igitur non credit hoc esse clarum in fide. *Sum enim Christi vicarius*: etiam ista verba sonant, quod sic deberet defendere, quia tamen sæpe vicarius generalis defendere honorem domini principalis, quam particularis, plus debet. Item, *quomodo posset aliquis credere, quod si anima patris mei vel matris meæ videret clare faciem Dei, quod ego vellem negare, absit.* Ex his etiam verbis notatur, quod non credit animam cuiuscunque separatam clare videre faciem Dei. *Vnde vbi veritas probaretur clarius, libenter & amplius staremus pro conclusione affirmatiua quam negatiua:* hic insinuat, quod non tenet conclusionem negatiuam, nisi amore veritatis, sed per talia verba de prauitate hæretica minime excusatur.

Cap. IX.

Ostendit tertium: scil. qua ratio induxit Ioh. 22. ad hanc hæresim promulgandam & prædicandam: & hanc assignat fuisse studium in originalibus sanctorum.

SEquitur: *licet nos, postquam fuimus in isto statu, studuimus singulariter sanctorum originalia & acceptaui- mus quæstiones, quas faciunt in ista materia, & frequenter in sermonibus fecimus mentionem, & maxime v- tile fuit: quia alii vel non habent originalia, vel non curant studere in eis. Sunt enim hodie studentes & alii appli- cati quibusdam scripturis, & illas habent pro euangeliis & epistolis: & amplius parum quærunt, & ideo quia ista studuimus in originalibus: ista proposuimus, ista inquisiuimus.* Hic assignat rationes, quare assertio- nem prædictam voluit promulgare & publice prædicare, quia scilicet propter hoc ipse habuit & stu- duit originalia sanctorum, vt dicit: & alii vel non habent vel non student, & propter hoc istam as- sertionem tanquam ignotam aliis voluit tanquam catholicam diuulgare, sed istis verbis aperte insi- nuat, vnde sibi acciderit, quod inter hæreses est prolapsus, quia enim in originalibus sanctorum & in scripturis diuinis absque doctore & sine scholastico exercitio, aliisque scientiis, quæ sacræ Theolo- giæ famulari noscuntur, nequaquam prius acquisitis, studere præsumpsit, non recte intelligens ex auctoritatibus male intellectis, quamplures assertiones hæreticales nisus est inferre, & ideo magi- ster erroris extitit, & nunquam fuit discipulus veritatis, non attendens illud Hieronymi ad Pauli- num: *hæc à me præscripta sunt breuiter, neque enim epistolares angustiæ euagari longius patiebantur, vt in- telligeres te in Scripturis sacris sine præuio monstrante semitam non posse ingredi*, nec mirum, cum secundum eundem ibidem, quia *qui variam supellectilem & vilia opuscula fabricant, absque doctore esse non possunt, quod cupiunt*, quomodo igitur iste inscius primitus, minus etiam peritus, in senectute sua studere in- cipiens originalia sanctorum, ipsa sine doctore intelligat: cum vix aut nunquam valeat vnicus repe- riri viuens, qui metaphysicam sine doctore addiscat? reuera iste videtur delirus senex, quem acri- tus Hieronymus inter alios temere præsumentes Scripturas sacras docere, antequam discant, acri- ter reprehendit dicens ibidem: *sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnis vendicat. Et patom post: hanc garrula anus: hanc delirus senex: hanc sophista verbosus: hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent ante- quam discant.* Cum igitur dicit (*postquam fuimus in isto statu: studuimus singulariter originalia sanctorum*) ostendit vnde sibi contigit, quod tot hæreses dogmatizauit, quod scilicet studuit originalia sancto- rum, quæ nequaquam intelligit: & tamen se intelligere putat, & ideo ad suas hæreses ipsa re- pugnantia molitur pertrahere. Cum vero dicit (*& attendimus quæstiones suas, quas faciunt in ma- teria ista*) quia & si à pueritia sanctorum originalia studuisset, ad multorum contentorum in eis ve- rum intellectum nullatenus peruenisset: quanto magis senex, qui à pueritia fluctibus seculi insiste- bat: & postquam fuit ad istum statum assumptus, occupationibus extitit infinitis implicitus: ad ve- rum intellectum profundarum & subtilium veritatum, quæ in sanctorum auctoritatibus inse- runtur, nequaquam attinget. (*Et frequenter in sermonibus fecimus mentionem*) verba sanctorum er- ronee peruertendo. (*Et maxime vtile fuit*) imo perniciosum extitit, & nociuum. Quia per sermo- nes suos ambitiosos, quam plurimos ad negandam fidei agnitæ veritatem, & ad probandam, tenendam, docendam & defendendam hæreticam prauitatem induxit, ac inter Christianos dissen- siones, æmulationes, & schismata seminauit (*Quia alii vel non habent originalia, vel non curant stu- dere in eis. Sunt enim hodie studentes & alii applicati quibusdam scripturis, & illas habent pro euangeliis & epistolis, & amplius parum quærunt*) hoc putant nonnulli veritatem de multis habere, qui sunt magistri antequam discipuli, sed propter aliorum imperitiam & ignorantiam ista determina- tio nullatenus excusatur. (*Et ideo quia ista studuimus in originalibus, ista proposuimus, ista inquisiuimus*) male studuit originalia, & ideo hæreticalia multa proposuit & defendit.

Cap. X.

Ostendit quartum, scilicet quod ficta est Iohannis XXII. reuocatio, seu retractatio, quæ sub verbis cuiusdam friuolæ protestationis est facta.

SEquitur: *Nunquam tamen meæ intentionis fuit dicere aliquid contra fidem, & si aliquid diximus, to- tum ex tunc reuocamus.* Hic ponitur protestatio, seu retractatio, vel reuocatio ficta & friuola inuentoris hæresis sæpe dictæ. Circa istam partem facienda sunt tria. Primo enim probandum est, quod verba prædicta ipsum non excusant, quin fuerit & adhuc sit hæreticus. Secundo o- stendendum est, quod assertor hæresis ante dictæ, licet posset conuerti ad catholicam verita- tem, tamen nullo modo poterit excusari, quin sit hæreticus. Tertio dicendum est, qualiter re- uocationem oportet ipsum facere, si velit inter catholicos reputari: quæ scilicet declararet ipsum non esse hæreticum: licet per nullam reuocationem poterit declarare, se non fuisse hæreticum.

Ad

Ad euidentiam istorum sunt aliqua notanda, quorum primum est: quod duæ sunt differentiæ credendorum. Quædam enim sunt credenda explicite, & quædam sunt credenda implicite, patet aperte: quia nullus Christianus debet totam fidem Christianam ignorare, igitur sibi non sufficit solummodo credere fidem Christianam esse veram: sed oportet quod aliquid explicite credat, quod ad fidem pertinet Christianam, & ita quilibet catholicus aliquid credere tenetur explicite. Quod Augustinus super Iohan. prout recitatur *de consecr. distinct. 4. cap. 1.* aperte insinoat, dicens: *Necessarium est visibile sacramentum aquæ ad ablutionem visibilis corporis, sicut necessaria est doctrina inuisibilis fidei ad sanctificationem inuisibilis animæ.* Ex his aperte colligitur, quod quilibet Christianus debet aliqua addiscere de fide Christiana, quæ credat explicite. Item idem Augustinus, vt habetur distinctione prædicta, cap. *ante baptismum cathezizandi debet hominem præuenire officium, vt fidei primum cathecuminus accipiat rudimentum*, & cap. sequenti sic legitur: *Ante vigesim. dies baptismi ad purgationem exorcismi cathecumini currant, in quibus vigesim. diebus omnino symbolum, quod est, Credo in Deum patrem omnipotentem, spiritualiter doceantur.* Ex his patet, quod baptisati fidem suam antequam ad alia se transferant, debent addiscere, quod etiam ex tractatu *de eo distinction. quart. cap. symbolum, & cap. cathecismi, & cap. non licet, & cap. postquam*, patenter habetur. Ex quo patenter infertur, quod quisquam catholicus aliqua credere tenetur explicite. Quod vero aliqua sunt credenda implicite, est manifestum. Nam quilibet catholicus tenetur credere totam scripturam diuinam, quam tamen ignorat, & ita non possunt eam credere explicite, sufficit igitur eis, quod credant eam implicite. Porro, quia multi doctrinam Thomæ recipiunt: pro illis adducenda sunt verba ipsius, quibus ostenditur distinctio supradicta, ait itaque secunda secundæ quæstio. 2. cap. quint. articul. quint. *Quantum igitur ad primum prima credibilia, quæ sunt articuli fidei non solum tenetur homo implicite credere: sed etiam explicite, quantum ad alia credibilia non tenetur homo explicite credere: sed solummodo implicite vel in præparatione animi, inquantum paratus est credere quicquid in scriptura diuina continetur.* Ex his patenter habetur, quod aliqua sunt credenda explicite, & aliqua implicite. Secundo notandum, quæ sunt illa, quæ sunt credenda explicite. Circa quod notandum, quod aliqua sunt credenda ab omnibus Christianis de communi lege: quia omnes Christiani de communi lege ea credere tenentur explicite. Alia vero credenda non sunt ab omnibus explicite de necessitate: sed ab aliquibus tantum. Prima credenda explicite sunt illa, quæ sunt apud omnes catholicos, tanquam catholica diuulgata, cuiusmodi sunt articuli fidei contenti in *Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem.* Illos enim articulos fidei omnes Christiani tenentur credere & addiscere, præter quos etiam sunt nonnulla alia, quæ omnes tenentur credere explicite, licet in dictis articulis non contineantur: sicut quod animæ reproborum infernum descendunt, vbi grauiter puniuntur: quod animæ electorum, qui sunt in purgatorio, erunt in cœlo, quod dæmones in inferno torquentur: quod sunt aliqui alii sancti in cœlo & boni: & similia, quæ ideo ecclesia catholica credere tenetur explicite, quia sunt veritates explicitæ catholicæ apud omnes catholicos tanquam catholicæ diuulgatæ. Aliqua vero sunt credenda explicite non ab omnibus, quia non omnes catholici tenentur credere ea explicite: sed illi scilicet, qui sciunt ipsa in scriptura diuina, aut in doctrina ecclesiæ contineri, quia illi, qui tenentur scire scripturam diuinam & doctrinam ecclesiæ, multa tenentur credere explicite: ad quorum fidem explicitam alii tenentur. Propter quod prælati & maxime prælatus prælatorum, id est summus Pontifex, multa tenentur credere explicite, quæ alii non tenentur explicite credere. Propter illos autem, quæ doctrinæ Thomæ adhærent, sunt verba eiusdem de hac materia recitanda, ait itaque secunda secundæ quæstio. 2. articul. 6. *Explicatio fidei ad inferiores homines, oportet quod perueniat per maiores, & ideo sicut superiores angeli, qui inferiores illuminant, habent pleniorem notitiam de rebus diuinis quam inferiores, vt Dionysius dicit 12. cap. cœlestis Hierarchiæ: ita superiores homines, ad quos pertinet alios erudire, tenentur habere pleniorem notitiam de credendis & magis explicite credere.* Ex his patet, quod de intentione istius doctoris est, quod aliqui tenentur aliqua credere explicite, ad quorum fidem explicitam alii non tenentur. Sed quæreret forte aliquis, quæ sunt illa credenda explicite ab aliquibus, & non ab omnibus? Ad quod potest responderi, quod illa sunt in duplici differentia, quædam enim sunt, quæ de necessitate spectant ad officium aliquorum, sicut qui habent officium prædicationis aliqua tenentur credere explicite, ad quæ alii non tenentur, quædam vero sunt ab aliquibus credenda explicite, & non ab omnibus, quia ad aliquorum peruenit notitiam, quod in scriptora diuina, aut in doctrina vniuersalis ecclesiæ explicite continentur: licet hoc ad notitiam omnium nequaquam peruenerit. Sicut aliqui sciunt in literis sacris contineri, quod Abraham habuit plores vxores, & quod Helisæus prophetauit post Heliam, & quod Christus fugit in Ægyptum: & ideo illi tenentur explicite credere supradicta. Aliqui autem ignorant hæc in sacris literis reperiri, & illi non tenentur illa credere explicite, sed implicite solum, & sic loquendo de credere explicite, potest contingere, quod laicus tenetur aliquid explicite credere, ad quod credendum explicite episcopus aliquis etiam in Theologia Magister minime tenetur, si enim laicus sciret in scriptura diuina reperiri, quod Amasias fuit filius Ioas, ipse teneretur hoc credere explicite, episcopus autem in Theologia Magister, si non teneret in memoria, quod hoc reperitur in scriptura diuina, non teneretur pro tunc hoc credere explicite. Isto igitur modo accipiendo credere explicite ab aliquo, omne credibile potest esse credendum explicite ab aliquo, quia nullum est credibile, quin aliquis possit scire in scriptura diuina vel doctrina ecclesiæ explicite vel implicite contineri

tineri, qui autem scit illud in scriptura diuina siue explicite, siue implicite contineri, tenetur illud credere explicite, ideo &c. & ex hoc sequitur, quod aliquis tenetur vno tempore solum aliquid credere implicite, & alio tempore tenetur illud credere implicite, ideo &c. Et hoc quidem Thomas aperte insinuat dicens: *quantum ad aliqua credibilia non tenetur homo explicite credere: sed solum implicite vel in præparatione animi, inquantum paratus est credere, quicquid in scriptura diuina continetur, sed tunc hoc solum tenetur credere explicite, quando hoc ei constiterit in doctrina fidei contineri.* Hæc allegatio fit pro illis, qui tenent doctrinam Thomæ.

Tertio notandum, quod hæretici sunt in duplici differentia, quidam enim sunt scientes hæretici: & quidam sunt hæretici non scientes. Illi sunt scientes hæretici, qui sciunt se Christianæ fidei obuiare, sicut apostatæ à fide, qui fidem Christianam arbitrantur falsam. Illi sunt hæretici nescientes, qui putant se tenere fidem Christianam: sed reputant & tenent pertinaciter quandam fidem esse Christianam, quæ in rei veritate non est. Multi enim fuerunt hæretici, qui putabant se solos catholicos, & omnes alios eis contrarios à veritate catholica deuiare. Hæc distinctio ex verbis beati Augustini, quæ ponuntur *6. quæstion. 1. cap. quæro*, patenter accipitur, ait enim: *quæro enim quis peccet grauius, qui nesciens hæresim incurrit, an qui scienter ab auaritia, id est ab idolatria non recessit? secundum illam regulam, qua peccata scientium peccatis ignorantium præponuntur, auarum conscientia vincit in scelere, sed si forte hunc faciat in hæresi ipsius sceleris magnitudo, quod facit in auaritia scientis admissio, hæreticus nesciens auaro scienti coæquatur*, vbi dicit Glossa super verbo *nesciens*: *Iste est ignorans hæreticus, qui sequitur opinionem, quam putat veriorem, & 24. quæstion. 3. cap. hæresis.* Ex his patenter habetur, quod aliqui sunt scientes hæretici, & aliqui nescientes. Quod etiam probatur, quia Arrianus Sabellius & alii plures damnati fuerunt hæretici: sed non fuerunt scientes hæretici, quia scripturæ diuinæ & doctrinæ Apostolicæ & ecclesiæ vniuersalis putabant se firmiter adhærere, & in illa doctrina se fundare putauerunt, igitur non fuerunt scientes hæretici, quemadmodum apostatæ à fide decedentes negant Christianam fidem, & Scripturam sacram, dicentes eam esse falsam & fictam. Fuerunt igitur prædicti hæretici nescientes, & nonnulli scientes.

Quarto sciendum, quod errantes contra fidem Christianam aberrant ipso facto, & hoc contingit dupliciter: quia aut errant contra veritatem, quam tenentur explicite tenere vel credere: sicut si quis assentiret Christum non fuisse mortuum, putans hoc ad fidem Christianam minime pertinere. Quidam autem errant contra veritatem, quam non tenentur credere explicite: sicut si aliquis putat Christum non fugisse in Ægyptum. Et quidem adhuc contingit dupliciter, quia quidam errant pertinaciter, nec parati sunt corrigi. Quidam vero errant, sed parati sunt corrigi. Ista quatuor prædicta possunt per exempla aperta probari: sed videtur, quod probatione non egent. Primi autem errantes sunt hæretici manifesti, & similiter secundi, & tertii, sed non quarti, quod per multas rationes & auctoritates aperte vel apertas posset ostendi, sed causa breuitatis vnica auctoritas adducetur, qua quatuor prædicta probantur. Est autem auctoritas Augustini, quæ ponitur *24. quæstion. 3. cap. dicit Apostolus*, qui ait: *qui sententiam suam, quamuis peruersam aut falsam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt: sed à seductis & in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum inuenerint: nequaquam sunt inter hæreticos computandi.* Ex his verbis patenter infertur, quod scientes errantes contra Christianam veritatem sunt hæretici reputandi, quia secundum verba præmissa errans contra fidem, qui non est paratus corrigi, est hæreticus; sed hæreticans scienter contra fidem non est paratus corrigi: quia errans contra fidem debet corrigi per regulam fidei Christianæ, qui ergo regulam fidei putat falsam, non est paratus corrigi, igitur est inter hæreticos computandus. Secundo ex verbis prædictis concluditur, quod errans contra veritatem catholicam, quam tenetur explicite credere, est hæreticus reputandus: quia talis non quærit cauta sollicitudine veritatem: nec paratus est corrigi. Constat enim quod iste, qui non credit hoc, quod credere non solum implicite, sed explicite tenetur de necessitate salutis, non quærit cauta sollicitudine veritatem, nec paratus est corrigi. Igitur est inter hæreticos numerandus secundum auctoritatem Augustini prædictam. Tertio ex auctoritate præscripta euidenter ostenditur, quod errans pertinaciter contra veritatem catholicam, quam non tenetur explicite credere, est hæreticorum numero aggregandus. Nam errans pertinaciter contra fidem catholicam, quam non tenetur explicite credere, defendens enim pertinaci animositate falsam & iniquam sententiam comprobatur, quia defendens pertinaciter sententiam falsam contrariam veritati, quam non tenetur explicite credere propter solam pertinaciam, & non solum propter defensionem inter hæreticos numeratur, sed defendens pertinaci animositate falsam & iniquam sententiam, secundum Augustin. inter hæreticos computatur, igitur errans pertinaciter contra fidem catholicam, quam non explicite tenetur credere, hæreticus est censendus. Quarto ex auctoritate supra dicta infertur, quod errans non pertinaciter contra catholicam veritatem, quam non tenetur credere, non est inter hæreticos computandus, quia talem dicit Augustin. inter hæreticos minime computandum, talis enim paratus est corrigi per regulam fidei Christianæ, & ideo non errat scienter contra fidem, quærit etiam cauta sollicitudine veritatem, & ideo non contra aliquid, quod tenetur credere explicite, errat; quia etiam paratus est corrigi, non errat pertinaciter: sed ex sola simplicitate, vel ignorantia errat, & ideo non est inter hæreticos computandus.

Quinto notandum est, quod non solum per verba prædicationis dogmatizantes seu per determinatio-

minationes, diffinitiones, assertiones verbales errantes contra veritatem de pertinacia conuincuntur, verumetiam per facta & opera sæpe pertinaces probantur. Ille enim, qui præsumptione viole ia potest cōuinci negare aliquam veritatem catholicam, quam prius agnouit esse catholicam, est per naa reputandus. Item iste qui correctus legitime se non emendat. Item ille, qui molestat aut persequitur catholicam veritatem contrariam defendentes & prauitatem hæreticam impugnantes. Item ille qui recusat se subiicere correctioni & emendationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest. Item ille qui de veritate pœnituit informari. Item ille qui ad suum tenendum errorem, alios pœnis vel præceptis vel iuramentis commouit & coegit. Item qui coegit alium veritatem catholicam abiurare, est pertinax reputandus. His enim in numeris aliisque quampluribus est errans de pertinacia conuincendus, & inter hæreticos computandus.

Sexto notandum est, quod differentia est inter protestationem & reuocationem, protestationem enim quantum ad propositum spectat, potest facere tam ille, qui errat, quam ille qui non errat contra fidem, errans enim contra fidem protestatur, quod non intendit aliquid dicere contra fidem, & talis protestatio si est vera, declarat protestantem non errare vel non dicere aliquid scienter contra fidem, & in hoc ostendit, quod non est scienter hæreticus, sed non suffragatur sibi, quin possit esse nesciens hæreticus, non errans etiam contra fidem protestatur per hoc ostendens, quod si erraret, non erraret nisi ex simplicitate vel ignorantia, non ex pertinacia, reuocatio autem non pertinet nisi ad errantem tantummodo, qui enim non errat, non debet aliquid reuocare, sed qui errat contra fidem, cum cognouerit se errasse, tunc debet facere tam reuocationem quam protestationem, quod debet fateri se errasse, & debet promittere, quod de cætero contra fidem nequaquam errabit.

Septimo notandum est: quod reuocatio, quam facit errans contra fidem, non debet esse conditionalis, sed debet esse pura & absque omni conditione. Sicut enim pœnitentia de peccato commisso non debet esse conditionalis, sed sine conditione: ita non debet quis errans reuocare errorem suum sub conditione, sed absolute. Vnde quod aliqui errantes contra fidem, & etiam aliqui non errantes ea consuetudine reuocant aliqua sine conditione dicentes: *si aliquid dixi vel dixero contra fidem, reuoco totum*: talis reuocatio magis dicenda est protestatio, quam reuocatio, talis enim non fatetur se errasse, sed fatetur, quod non dixit vel dicet scienter contra veritatem, & quod si sciuerit se dixisse aliquid contra fidem, paratus est reuocare. Magna autem est differentia inter reuocationem & protestationem. si sciret aliquid dicere contra fidem, talis enim non reuocat, sed protestatur se paratum reuocare, si se cognouerit contra fidem errasse vel errare.

His visis probanda sunt tria, quæ in principio istius capituli præmissa sunt. Quorum primum est intentio hæresis sæpe dictæ (scilicet quod *animæ sanctorum in cælo non videbunt clare Deum ante diem iudicii*) non potest per verba, quæ hic dixit, aliqualiter excusari, quin fuerit & adhuc sit hæreticus. Quod probatur sic: per verba communia catholicis & hæreticis obduratis & perfidis non potest tenens hæresim contrariam veritati catholicæ, quam tenetur credere explicite excusari, quin fuerit & adhuc sit hæreticus. Quia hæretici verba talia communia catholicis & hæreticis proferentes, morem simiæ imitantur: quæ cum sit expers penitus rationis, in quibusdam gestibus & actibus sequi animal rationale conatur, licet non sit *1. question. 1.* sic qui sunt hæretici cum sunt à fide catholica alieni, in quibusdam verbis catholicos imitantur, sed frustra, quia per talia minime excusantur. Sed verba prædicti, quæ iste profert, sunt communia catholicis & hæreticis obduratis & perfidis, dicunt enim catholici: dicunt & omnes nescientes hæretici, quantumcunque obdurati & perfidi: quod non est intentionis eorum aliquid dicere contra fidem, & si aliquid dixerint, reuocant totum, talem enim protestationem & reuocationem, quæ magis dicenda est protestatio quam reuocatio, omnes Sabelliani, omnes Arriani, omnes Donatistæ, omnes Græci & cæteri hæretici vniuersi (quia alios sibi contrarios reputabant hæreticos & se catholicos) saltem protestati fuissent: qui tamen per talem protestationem nullatenus excusati fuissent. Igitur cum iste teneat hæresim contrariam veritati, quam tenetur credere explicite, per verba huiusmodi minime excusatur, quin fuerit & adhuc sit hæreticus. Et si dicatur, quod per illam rationem nullus errans contra fidem per talem protestationem excusaretur, quin esset hæreticus, cum talis protestatio sit sic communis catholicis & multis hæreticis: quia omnibus hæreticis, qui sunt nescientes hæretici, secundum quod tenens, aut prædicans hæresim contrariam veritati catholicæ. Probabiliter potest dici: quod nullus errans pertinaciter apud Deum per talem protestationem poterit excusari: licet apud ecclesiam, quæ decipi potest, possit errans contra veritatem catholicam (quam non tenetur credere explicite) excusari; si per alium modum de pertinacia conuinci non possit, & tunc quidem eum non excusat solummodo protestatio huius, sed simul per huiusmodi protestationem & defectum probationis per alium modum de pertinacia conuincendi.

Sed qui tenet, docet, aut prædicat hæresim contrariam veritati catholicæ, quam tenetur credere explicite, & hoc ipse scit: constat posse de hæretica prauitate conuinci, & ideo talis per protestationem huiusmodi nullo modo poterit excusari. Octauo igitur ista duo sunt probanda. Primum est, quod iste, qui prædicat, & tenet hæresim contrariam veritati, quam tenetur credere explicite, statim absque maiori inquisitione, est hæreticus iudicandus. Secundum quod licet talis possit conuerti ad catholicam veritatem, tamen nullo modo nec per protestationem prædictam,

nec

necalio modo qnocunque poterir excusari, quin fuetit hæteticus. Priinum aperte probatut sic. Illa veritas quæ est apud omnes catholicos, tanquam catholica diunlgata, est ab omnibus creden- da explicite. Hoc ex notabili tettio supra scripto colligitut euidenter, sed quod animæ sancto- tum in cœlo clare vident Denm, postquam iste ad Papatum fuit assumptus, & ante fuit apudo- mnes catholicos, tanquam catholica dinulgata, & quamdiu postquam iste Papatui præsidebat, nullus casus eam io dubium reuocauit, igitnr tenebatur & tenetut etiam eam credere explici- te, sicut illam, Christus fuit passus. Ex quo sequitnr, quod iste tenet & prædicat hæresim contrariam vetitari, quam tenetur credere explicite. Quare statim sine maiori inquisitione vel examinatione hæreticus est iudicandus. Hoc enim ex quarto notabili suprascripto colligitur eui- denter, ibi enim probatum est, quod omnis talis errans est hæreticus manifestus, & ideo quan- do constat, quod talis errat, est hæreticus reputandus. Hoc etiam aliter consimiliter proba- tut. Qui teneret & doceret Christum non fuisse passum, & mortunm: ideo esset statim hæte- ticus repurandus, quia apnd omnes catholicos tanquam catholicum diuulgatur, quia Christus fuit passus & mortuns, igitur quicunque negat veritatem, qnæ apud omnes tanquam catholica di- uulgatur, est hæreticus reputandus. Nec est de tali quærendum, an paratus sit corrigi, vel non pa- ratus sit corrigi: an protestetur, vel non protestetur: sed statim est hæreticus reputandus. Aliter euim inter errantes contra illa, quæ tenetur credere explicite: & inter errantes contra illa, quæ non teneotur credere explicite: differentia assignari oequiret. Item errans conrta fidem (si debet de hætetica prauitate excusari) oportet quod per ignoiantiam excusetur, errans igitur contra fidem, qui laborat ignoraotia (quæ non excusat nisi probetur) antequam probet, non debet per igno- rantiam excusari. Similiter qui ertat contta veritatem (quæ apud omnes catholicos est tanquam ca- tholica diuulgata) nec ignotat talem veritatem esse apud omnes tanquam catholicam diuulgatam: non labotat igoorantia, quæ ipsum apud ecclesiam excusat, nisi ignorantiam talem probauerit. Quia secundum sanctos canones, *illa qua publice fiunt, nemini licet ignorare.* Et si talem ignoran- tiam alleganerit, ipsam ptobabit *9. quæstion. 1. ordinationes, in textu, & in glossa*, igitur qui negat ca- tholicam veritatem communiter apud catholicos diuulgatam, si ptotestando qualitercnnque se vo- luerit per ignorantiam de prauitate hæretica excusare: oportet quod ignotantiam huiusmodi pro- ber. Vnde si iste posset ptobare legitime, quod nunquam audiuit aliquem catholicum prædicare, tenere, docere, vel asserere animas sanctorum in cœlo videre Deum; posset de prauitate hæretica excusari: sed aliter ooo. Sicut etiam si qnis negans Christum fuisse passum, per protestationem hu- iusmodi, scilicet quod non intenderet aliquid dicere contra fidem: & si diceret, totum reuocaret, de prauitate hæretica excusaretur, nisi per alium modum de petrinacia conuioceretur. Sic ergo pro prolixitate vitanda probatum est vnica ratione: quod per sactos canones asserentes, quod nulli li- cet ignorare ea quæ publice fiunt, geruntur & tenentur, posset multipliciter confirmari: quod in- uentor hæresis sæpesatæ, per illam protestationem quam fecit, nullo modo possit excusari, quin fuit, & adhuc sit hæreticus.

Secundum autem probandum est: quod licet possit conuerti ad catholicam veritatem, tamen nullo modo, nec per ptotestationem prædictam, nec alio modo quocunque poterit excusari, quin fuerit hæreticus. Quod breniter sic probatur. Qui in rei veritate est hæreticus, licet posset conuer- ti: tamen nullo modo potent excusari, quin fuerit malus, sed iste fuit hæreticus, igitur licet possit conuertiad catholicam fidem: tamen non poterit excusari, quin fuerit hæreticus. Maior est ma- nifesta. Minor ptobatur. Primo per prædicta, quia prædicauit, & docuit hæresim contrariam ve- ritati catholicæ, quam tenetur credere explicite, igitur fuit hæteticus. Secundo probatur sic, sicut patet ex quinto notabili, errans contra catholicam veritatem noo solum vincitur per verba, quæ asserit: sed etiam per facta & opera, & ideo ad cooumcendum istum de pertinacia & prauitate hæretica, oon solum attendenda sunt verba ipsius, sed simul cum verbis consideranda sunt o- pera eius, per quæ aliquis de pertinacia conuincitur manifeste. Præterea sic. Errans contra fi- dem, qui prædicantes, docentes, vel defendentes, aut tenentes catholicam veritatem, & impu- gnantes hæreticam prauitatem persequitur, & molestat, est hæreticus iudicandus, sicut tactum est in quinto notabili suprascripto. Sed iste prædicantes & tenentes catholicam veritatem, sci- licet quod animæ sanctorum in cœlo vident Deum: & impugnantes contrariam hæreticam prauitatem, persequitur & molestar, igitur hæreticus est censendus. Maior istius rationis est ma- nifesta: Quæ tamen multis modis ostenditur. Primo modo sic, reprobi circa fidem sunt hære- tici reputandi, qui autem prædicantes veritatem catholicam & prauitatem hæreticam impu- gnantes persequitur & molestat, est reprobus circa fidem: quia damnabiliter veritati resistit, qui sunt autem damnabiliter veritati resistunt, reprobi circa fidem, teste Apostolo, qui 2. ad Tim. 2. ait: *Quemadmodum autem Ioannes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti men- te, reprobi circa fidem:* & per consequens sunt hæretici iudicandi. Secundo sic, errans contra fidem, qui persequitur & molestat veritatem catholicam confitentes, & prauitatem hæreticam impugnan- tes: non quærit caura sollicitudine veritatem, nec paratus est corrigi, talis autem hæreticus est manifestus, secundum Augustinum, vt habetur *24. quæstion. 3. dixit Apostolus*, igitur tales per- sequentes veritatem catholicam confitentes, sunt hæretici manifesti. Item sic: Grauius pec- cat & delinquit, qui catholicam veritatem impugnat, quam qui non recipiunt prædicatores ca- tholicæ

tholicæ veritatis: & tamen peccant mortaliter, testante ipsa veritate, Matthæi decimo quæ ait: *quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate excutite puluerem de pedibus vestris, amen dico vobis, tolerabilius erit terra Sodomorum & Gomorræorum in die iudicii, quam illi ciuitati.* Igitur grauius vel non minus peccant: qui ideo alios persequuntur vel molestant, quia catholicam tenent vel prædicant veritatem, & prauitatem impugnant hæreticam. Sed peccatum tale & tam graue non est sine pertinacia. Igitur tales sunt pertinaces, & per consequens hæretici censendi. Sic igitur probata est maior: quod errans contra fidem, qui prædicantes & asserentes catholicam veritatem, aut impugnantes hæreticam prauitatem persequitur & molestat, est hæreticus iudicandus. Minor autem, quod istis prædicantes & tenentes animas sanctorum in cœlo videre Deum, & impugnantes contrariam hæreticam prauitatem persequitur & molestat, per opera eius aperte probatur. Primo: quia ideo, vt fertur, quendam prædicatorem Magistrum in Theologia carceri mancipauit. Secundo, quia, vt dicitur, volentes prædicare veritatem catholicam priuauit sermonibus consuetis. Tertio quia, vt narratur, quondam amicos suos suadentes sibi veritatem prædictam, male portauit. Quarto, quia (sicut fertur) scripta defendentium veritatem prædictam, conatur peruertere, & arripere eos in verbis, vt sic eos cogat à veritate consona cessare. Ista & alia multa, quæ dicitur fecisse in defensores veritatis catholicæ consistunt in facto, & ideo non per rationem, vel auctoritatem, sed per testes & alia documenta legitima sunt probanda.

Secundo, per opera eius ostenditur, quod est hæreticus manifestus, nam errans contra fidem, qui in fauorem sui erroris reprobos & malignos promouet & exaltat: hæreticus est censendus: quia talis non est paratus corrigi, & per consequens est hæreticus reputandus. Sed inuentor hæresis sæpedictæ in fauorem erroris sui reprobos, vt refertur, promouet & exaltat, igitur est hæreticus censendus. Maior est manifesta. Minor in facto consistit, & ideo per legitima documenta est probanda. Ex dictis aperte colligitur, quod duo promittebantur probanda in principio istius capituli: quod scilicet assertor hæresis antedictæ possit conuerti ad catholicam veritatem: tamen nullo modo poterit excusari, quin fuerit hæreticus.

Tertio principaliter est dicendum, quale reuocationem ipsum oportet facere: si velit inter catholicos reputari, qui scilicet declaret ipsum non esse hæreticum: licet per nullam reuocationem poterit declarare se non fuisse hæreticum. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod errantes primo modo, secundo & tertio, de quibus dictum est in tertio notabili, ad hoc quod debeant catholici reputari, necesse est quod simpliciter & absolute sine omni conditione (sicut dictum est in quinto notabili) reuocent suum errorem, & fateantur se errasse. Errantes autem quarto modo, de quo dictum est in quinto notabili suprascripto, si cognouerint se errasse primam reuocationem absque omni conditione ad hoc, quod pro catholicis habeantur satisfacere restringuntur. Si autem aliquis errauerit quarto modo, non tenetur aliquid reuocare proprie loquendo: sicut ante dictum est in sexto notabili: sed sufficit sibi facere protestationem, nisi per alia verba eius, aut opera possit de pertinaci animositate conuinci. Ex istis duo liquide constant. Primum est, quod omnes hæretici, siue scientes sint hæretici, siue nescientes hæretici (de quorum differentia dictum est in tertio notabili suprascripto) & omnes catholici, qui sciunt se ex ignorantia vel ex simplicitate contra fidem errasse: ad hoc quod pro catholicis habeantur, tenentur errorem suum pure & absolute & simpliciter sine omni conditione, notificatione, & palliatione reuocare, & se errasse confiteri. Secundum est, quod catholicus errans ex sola simplicitate non tenetur aliquem errorem reuocare, sed si nihil habetur contra ipsum, nisi quod talem errorem tenuit absque omni pertinacia opinando, antequam sibi constiterit quod errauit: sufficit quod protestetur se ex intentione nihil dixisse: etiam quod paratus est reuocare, si cognouerit se errasse.

Primum istorum auctoritate, exemplis, & ratione probatur, auctoritate quidem: Primo Leonis Papæ *prim. quæstion. septim. cap. saluberrimum*, euidenter ostenditur. Ait enim: *Saluberrimum, & spiritualis medicinæ vtilitate plenissimum est, vt siue presbyteri, siue diaconi, siue subdiaconi, aut cuiuscunque ordinis clerici, qui se videri correctos volunt, atque ad fidem catholicam, quam quidem amiserant, rursum reuerti ambiunt, prius errores suos, & ipsos auctores errorum à se damnatos sine ambiguitate fateantur, & sensibus prauis etiam peremptis, nulla desperandi superfit occasio, nec vllum membrum talium possit societate violentari: cum per omnia professio propria cœperit illis obuiare.* Ex quibus euidenter colligitur, quod omnes errantes contra fidem, qui volunt videri correcti, suos errores reuocare tenentur. Sed dices forte, ex hac auctoritate videtur posse inferri, quod qualitercunque errantes teneantur errorem suum reuocare, si voluerint videri correcti: cuius tamen oppositum assumitur in secundo, quod sequitur ex dictis. Ad hoc est facile respondere: quod errantes primo modo, secundo, tertio & quarto, si errasse cognouerint, tenentur velle videri correcti, & ideo pure & sine omni conditione suos errores reuocare tenentur. Errantes autem quarto modo, si se errasse nequaquam cognouerunt, non tenentur de hoc velle videri correcti pro tunc: sed nec tenentur tunc scire se errasse. Ad prædictam conclusionem est concilium Martini Papæ: in quo, vt legitur prim. quæstion. septim. cap. *si quis episcopus vel alicuius episcopi presbyter aut diaconum vel accolitum opinionem offenderit: & ob hanc causam fuerit excommunicatus, nullus episcopus*

in communione eum recipiat, nisi prius in communi concilio, porrecto fidei suæ libello, satisfaciat omnibus, *in communione eum recipiat, nisi prius in communi concilio, porrecto fidei suæ libello, satisfaciat omnibus,*

liberam suam teneat purgationem, hoc idem & de fidelibus laicis sit decretum, si in aliqua hæresis opini *fuerint nodati.* Ex quibus verbis datur intelligi: quod omnes errantes contra fidem, qui er tes suos reuocare tenentur, pure suam debent confiteri fidem, & per consequens pure & a 5 que conditione suos errores reuocare. Hoc etiam ex decret. Papæ Lucii, quod ponitur *extra, de hæreticis, ad abolendam*, potest intelligi, vel colligi euidenter. Verum quia auctoritates prædi ctæ, & alia de ista materia, ad intellectum peruersum possunt trahi, sunt duo notanda. Quo rum primum est, quod in auctoritatibus prædictis quædam ponuntur, quæ sunt de iure diui no & positiuo. Aliquid autem continent, quod est de iure diuino, quod omnes summi Pontifi ces, & omnia generalia concilia mutare non possunt. Asserunt autem auctoritates præfatæ, qu errantes contra fidem errorem suum reuocare pure tenentur, quod verum est secundum legem diuinam, quantum ad simplicitatem reuocationis, præsertim si aliqui scandalizati fuerint de er ore, debent enim errorem dimittere, & propter scandalum eruendum fateri se errasse, & veritatem ca tholicam fateri, iuxta illud Matthæi decimo. *Omnis igitur qui confitetur me coram hominibus: confitebor & ego eum coram Patre meo qui in cælis est*, & ad Romanos 4 *corde creditur ad iustitiam, ore autem fit con fessio ad salutem.* Quod autem secundum concilium Martini Papæ errantes debeant libellum fi suæ in concilio communi porrigere: & secundum Lucium Papam, hæretici debent suam hæresi abiurare: & ex iure humano & ex iure positiuo (quod ex causa iusta instituitur) potest ex rationabi li causa mutari.

Secundo sciendum est, quod hæretici sic tenentur suum errorem reuocare, quod debent simpliciter & pure fateri grauiter se deliquisse, & ideo secundum canonicas sanctiones, sunt grauiter puniendi, sed ignorantes contra fidem ex sola simplicitate & ignorantia absque omni pertinacia, licet pure & sine omni conditione debeant reuocare suum errorem, non tamen te nentur fateri se errando peccasse, saltem mortaliter. Nec post reuocationem huiusmodi est eis pœnitentia imponenda: nisi forte sponte vel ad cautelam, vel ex humilitate voluerint pœnite tiam sustinere. Nec propter talem errorem sunt infamia aliqua notandi. Et sic auctoritatibus patet, quod omnes hæretici siue scientes, siue nescientes, si voluerint correcti videri, & etiam omnes catholici errantes, postquam cognouerunt se errasse, pure & sine omni conditione & sine palliatione suum debent reuocare errorem, fatendo se errasse, & protestando, quod de cætero scien ter contra catholicam veritatem nequaquam intendant errare.

Hæc eadem assertio aperte probatur exemplis. Primum exemplum habetur in decretis *quæstion. septim. cap. maximum*, vbi de quodam hæretico dicit Leo Papa: *Maximum quoque ex lai co reprehensibili licet ordinatum, tamen si Donatista iam non est, & à spiritu schismaticæ prauitatis alie nus est, ab episcopali (quam quoquo modo adeptus est) non repellimus dignitate. Ita vt ipse libello ad nos direc to catholicum se esse manifestet.* Ex quibus verbis habetur, quod iste quondam Donatista pure & sine omni conditione debuit manifestare se esse catholicum. Quod facere nequaquam potuit nisi pure, & sine omni conditione hæresim abrogando. Secundum exemplum ponitur, *ca. Do natum*, de quodam alio, de quo idem Leo Papa sic ait: *Donatum autem Sciatensem ex Nouatiano (vt comperimus) cum sua plebe conuersum, ita Dominico gregi volumus præsidere, vt libellum fidei suæ ad nos me minerit dirigendum, quo & Nouatiani dogmatis damnet errorem, & plenissime confiteatur catholicam ve ritatem.* Ex his colligitur, quod iste Donatus debuit plenissime catholicam veritatem confite ri, igitur & debuit pure & sine omni conditione prauitatem hæreticam abnegare. Tertium ex emplum ponitur *de consecration. distinction. secund. cap. ego Berengarius*, vbi clare habetur, quod Berengarius pure, & sine omni conditione & palliatione sane reuocauit errorem, imo anathe matizauit dicens: *Ego Berengarius, indignus ecclesiæ sancti Mauricii Andegauensis diaconus, cogno scens veram catholicam & Apostolicam fidem anathematizo omnem hæresim: præcipue eam, de qua hacte nus infamatus sum, quæ astruere conatur panem & vinum*, &c. Ex his verbis patenter habetur, quod iste pure, & sine omni conditione ac palliatione reuocauit errorem. Quartum exemplum de bea to Augustino, qui quandoque prædicauit errorem, absolute, pure & sine omni conditione re uocauit eundem. Vnde in *epistola ad Vincentium*, & ponitur *vigesim. tert. quæstion. sext. cap. vides*, sic dicit: *mea primitus erat sententia, neminem ad Christi veritatem cogendum, verbo esse agendum, di sputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberem, quos apertos hæreticos noueram. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis tantum, sed demonstrantium superabatur exemplis.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod beatus Augustinus pure & sine conditione fatebatur opinionem suam superatam à veritate fuisse, & ita opinionem suam pure sine omni conditione reuocauit. Non enim in reuocatione necesse est vti verbo reuocandi: sed sufficit verbis æquipollentibus vti. S

enim dicit quis: *reprehendo hanc opinionem meam*, vel *sententiam*: vel, *dico esse falsam*, aut *contra veri tatem*: imo si dicit, *fateor assertionem contrariam esse veram*: vel verba æquipollentia profert: in rei veritate, pure, & sine omni conditione, errorem suum prætendit reuocare: Et isto modo Augusti nus errores suos reuocauit quamplures, ipsomet testante: qui in principio libri Retractatio- 6 num ait: *iamdiu id facere cogitabam, atque disponebam, quod nunc adiuuante Domino aggredior, quia differendum esse non arbitror, vt opuscula mea siue in libris, siue in epistolis, siue in tractatibus cum quadam seueritate iudiciaria recenseam, & quod me offenderit velut censorio stylo deno tem. Neque enim quisquam nisi imprudens, ideo quia mea errata reprehendo, me reprehendere audebit.*

Sed

... non ea d... se à me dici, quæ postea etiam mihi displicerent, verum dicit, & mecum facit, eorum quippe reprehensor est, quorum & ego sum. Et postea ait. *quicunque ista lecturi sunt, non me imitentur errantem, sed in melius proficientem.* Ex his aliisque quamplurimis, verbis beati Augustini concluditur aperte, quod beatus Augustinus errores suos pure & sine conditione voluit reuocare. Vnde & in libro Retractationum de se, & de suis opinionibus loquens sæpe vtitur talibus verbis: *temere dictum est, minus considerate dictum est; hoc improbo: & non approbo: nec illud mihi placet.* Ex quibus modis loquendi colligitur euidenter, quod Augustinus plures errores pure & sine omni conditione ac palliatione reuocauit: licet plura dicta sua non reuocauerit in libro Retractationum, sed retractauit exponendo, quem de ipsis habuit intellectum. Sed forte quæreret aliquis, an Augustinus fuerit hæreticus, ex quo plures errores contra fidem docuerat. Ad quod dicendum est, quod Augustinus post conuersionem suam, propter nullum errorem fuit hæreticus reputandus, quia nullum errorem contrarium veritati catholicæ: quæ apud omnes catholicos tanquam catholica existit diuulgata: nec aliquem errorem contra veritatem catholicam, quam tenebatur credere explicite: tenuit, etiam opinando, sed ex sola ignorantia aut simplicitate errauit, quæsiuitque cauta sollicitudine veritatem: quam postquam inuenit, statim correxit se, ac loco & tempore opportunis pure, & sine omni conditione reuocauit errorem, & confitebatur plenissime catholicam veritatem.

Sic igitur manifeste est ostensum, quod tam omnes hæretici, quam catholici ex ignorantia contra fidem errantes, postquam cognouerint se errasse, pure & sine omni conditione errores suos reuocare tenentur, & hæc eadem assertio ratione probatur. Nam quilibet catholicus loco & tempore opportunis, aliis circumstantiis necessariis debitis obseruatis, pure, & sine omni conditione confiteri tenetur catholicam veritatem. Confessio autem catholicæ veritatis est reprobatio contraria hæreticæ prauitatis antea tentæ, & pure & sine conditione reuocatio hæreticæ prauitatis.

Sic igitur quilibet loco & tempore opportunis, aliis circumstantiis debitis & necessariis obseruatis, pure & sine conditione, postquam nouit se errasse, errorem reuocare tenetur. Amplius secundum Augustinum in *epistola ad Vincentium*, & ponitur *23. quæstion. 7. cap. vltimo*, quod quasi *nemo potest gaudere se esse correctum, nisi doleat se fuisse peruersum*, & secundum Gelasium, *v 24. quæstion. 2. cap.* legitur, *nulli nisi corrigenti se est venia concedenda.* Igitur consimiliter, nemo potest gaudere se ad catholicam veritatem esse reuersum, nisi doleat se à veritate catholica deuiasse, & per consequens qui contra fidem errauit (& si vere & non ficte reuertitur) omnem dimittit hæreticam prauitatem & errorem contrarium, nec potest ante errorem perfecte, meritorie & virtuose dimittere, nisi satisfaciat illis, quos prius scandalizauerit: vel quibus dedit occasionem errandi, quod nequaquam facere potest, nisi pure & sine omni conditione reuocando errorem. Igitur talem reuocationem eum facere oportet, si idem catholicis satisfacere cupit. Istæ autem rationes non procedunt de hæreticis errantibus non manifestis, sed occultis: quia illis sufficit ad veritatem redire catholicam, & qui damnabiliter errauerunt, confiteri debent secundum formam ecclesiæ sacerdoti, licet rationes procedant de hæreticis, & errantibus manifestis & publicis, qui alios scandalizauerunt, vel saltem aliis occasionem errandi dederunt, & quod debent isti pure, & sine omni conditione reuocare errores.

Tertio idem probatur ratione, sicut peccata sunt purganda, sic reuocandi sunt errores, sed secundum Calixtum Papam, vt habetur *extra de pœnitentiis & remissionibus, cap. prim.* manifesta peccata non sunt occulta correctione purganda, nec sunt sub conditione expurganda. Igitur errores manifesti, & diuulgati non sunt secrete nec sub conditione: sed pure & simpliciter reuocandi. Sic ergo patet, quod omnes hæretici & omnes reuocantes, postquam cognouerint se errare, pure & sine omni conditione suos errores reuocare tenentur: vel occulte saltem coram Deo, si sint occulti, & non publici, & errores suos non publicauerunt, quia illis quos scandalizauerunt, vel quibus saltem occasionem errandi dederunt, satisfacere obligantur: Secundo probandum est, quod errans contra catholicam veritatem, quam non tenetur explicite credere, ex sola simplicitate vel ignorantia absque omni pertinacia: antequam cognouerit se errasse, non tenetur errorem aliquem reuocare: sed sufficit protestari, quod paratus est reuocare, si se errare cognouerit. Quod probatur sic, nullus tenetur mentiri. Igitur talis non tenetur recognoscere se errare: quamdiu sibi non constat quod errauerit, & sic errorem reuocare non debet. Sed diceret aliquis: quod per hanc rationem nullus hæreticus nescienter teneretur suam hæresim reuocare: quia mentiri non dicit se errasse, ex quo credit se nunquam errasse. Ad hoc potest dici, quod per rationem prædictam bene probatur, quod hæreticus nescienter stante conscientia, qua putat se veritatem tenere, non debet reuocare errorem: sed illam conscientiam tenetur dimittere: & non tenetur hæresim tenere. Sed qui errat contra veritatem, quam non tenetur explicite credere, non tenetur de necessitate salutis conscientiam talem dimittere, nec mortaliter peccat conscientiam talem habendo, antequam cognouerit se errare, & ideo non est simile de hæretico, & de tali errante.

Ex prædictis concluditur manifeste, qualem reuocationem debet facere inuentor hæresis prædictæ, si velit inter catholicos reputari, quæ scilicet declaret ipsum non esse hæreticum pro hæresi memorata: licet per nullam declarationem poterit declarare se non fuisse hæreticum: quia

ipse pure & siue omni conditione, ac palliatione dictam hæresim reuocare tenetur his verbis v æquipollentibus : *Abnego hæresim quam probaui & docui, quia asserui quod animæ sanctorum in cæ non clare vident Deum, consentio autem fidei orthodoxa, ac corde & ore confiteor, quod animæ sanctorum purgatæ in cælo sunt Deum facialiter clare videntes.* Quod autem talem reuocationem facere tene tur, ex præmissis ostenditur. Nam ostensum est, quod omnes errantes contra veritatem catho licam, quam credere tenentur explicite, suum errorem, pure & sine omni conditione reuocar teneutur. Sed iste errat contra veritatem catholicam, quam credere tenetur explicite. Igitur dictam hæresim pure, & sine omni conditione reuocare tenetur. Et ideo cum dicit : *nunquam tamen nostra intentionis fuit dicere aliquid contra fidem* : per hæc verba minime excusatur, sicut nec Græci, Iacobitæ, Georgiani, Attiani, Sabelliani, Donatistæ, & alii hæretici quamplurimi mi nime excusantur : licet non fuerit intentionis eorum aliquid dicere contra fidem, licet enim excusetur per hoc, quod non fuerit scienter, vel sciens hæreticus : non tamen poterit excusar quin fuerit saltem nesciens, vel nescienter hæreticus. Duobus autem modis debet conuin Primo, quia non credit veritatem, quam debet credere explicite, & ideo posito hoc : quamuis per solas probationes conuinci non posset : tamen conuincitur per opera sua, cum ostendunt per tinaciam manifestam : & quod non quærit cauta sollicitudine veritatem : & quod non est paratus corrigi. Cum autem dicit : *quod si aliquid dixerimus, &c. ex nunc reuocamus* : quamuis hic vtatur verbo reuocandi, tamen ista non est reuocatio proprie loquendo, sed est magis protestatio. ideo hic probanda sunt duo. Primo, quod hic non ponitur reuocatio proprie dicta, secundo quod ista protestatio sibi non prodest. Quod vero non sit hic reuocatio, patet : quia conditio nalis nihil ponit, hæc autem est conditionalis, igitur non est reuocatio alicuius erroris. Secun do, quia reuocatio est erroris confessio, qui autem dicit aliquid conditionaliter, nihil profite tetur, igitur &c. Tertio, quia catholicus, qui nunquam errauit, nullum debet reuocare er rem, prædicta autem verba potest & debet dicere omnis catholicus, igitur hæc nulla est reuo catio. Quarto, talia verba etiam diceret omnis nesciens siue nescienter hæreticus, qui errori s suo pertinaciter adhæreret, putans eum esse catholicam veritatem : & tamen talis per talia ver ba nullum intendit reuocare errorem, igitur talia verba reuocationem non continent. Secun do probatur : quod dicta protestatio sibi minime prodest. Primo, quia protestatio tunc non prodest, cum quis facit in contrarium, *extra de sensibus, cap. olim, & de constitutionibus tantum,* sed iste facit multa contra protestationem prædictam : quia per multa facta & opera ostendit se ad re uocandum nullatenus esse paratum, sicut ostensum est prius, igitur talis protestatio tali minime prodest. Secundo : quia protestatio conditionalis minime prodest protestanti, quare ignorantia vel simplicitas non excusat, quia in diffinitionibus & obiectis fidei taliter protestantur catholici, vt insinuent se errare (si errant) non ex pertinacia aliqua, sed ex ignorantia vel simplicitate so la. Et ideo talis protestatio in diffinitionibus valet solummodo, quando protestans potest per simplicitatem vel ignorantiam excusari. Sed quod iste istis modis excusari non valeat, constat apette. Primo non simplicitate, quia ex multa deliberatione, meditatione & studio dicit, & cum hoc prædicat hæresim sæpe dictam. Nec valet per ignorantiam excusari : quia ignoran tia illorum, quæ quis scire tenetur, nequaquam excusat, ipse autem tenetur scire, quod hæc est veritas catholica, scilicet quod animæ sanctorum in cœlo clare vident Deum : Quia hoc tene tur ipse scire explicite, cum sit veritas apud omnes catholicos diuulgata, igitur per ignorantiam excusari non potest. Tertio probatur sic : per protestationem communem catholicis & hæreti cis non potest errans contra catholicam veritatem, quam tenetur credere explicite, excusari, hoc ex præcedentibus satis apparet, sed talis protestatio est communis catholicis, & hæreticis ne scienter, omnes enim tam isti, quam alii protestantur, vel protestari possunt esse parati, quod si aliquid dixerint contra fidem, totum reuocant, & iste in hoc casu errat contra veritatem catho licam, quam tenetur credere explicite, igitur per talem protestationem minime excusatur, nec ta lis protestatio sibi prodest. Quarto sic : si talis protestatio sibi prodesset, eadem ratione prodes set neganti quamcunque veritatem catholicam, sed hoc est manifeste falsum : quia tunc li ceret cuicunque prædicare publice, quod Christus non est passus, nec mortuus, nec natus de virgine, & quod non est alia vita perpetua post istam vitam : & quod bona opera non prosunt post mortem : & quod Deus non est diligendus : & quod non est obediendum Deo : & a lia consimilia prædicare liceret, absque metu hæreticæ prauitatis, si prædicans protestaretur di cens : *ista dico & teneo, tamen non est intentionis meæ aliquid dicere contra fidem, & si aliquid dixi, to tum ex nunc reuoco,* sed hoc est inconueniens manifestum. Igitur sicut nec illis, ita nec isti talis protestatio prodest.

Cap. XI.

Vbi ponitur quintum recitatum supra capitulo septimo, scilicet dolosa reuo catio, qua confutatur.

SEquitur: *Si quis magnus aut paruus aliquid habet pro conclusione affirmatiua, secure det mihi & libenter re cipiemus.* Hic narrant, quō inuentor erroris prædicti verbis dolosis & ambiguis se nō pertinaciter

zclare

zelare pro assertione prædicta prætendit. Sed dolus eius, cum dicit: *si quis magnus, aut paruus aliquid habet pro conclusione affirmatiua, secure det mihi.* Et hoc ex eius operibus perpenditur euidenter. Nam ex prosecutione, quam infert zelatoribus catholicæ veritatis, constat aperte, quod qui daret sibi aliquid pro veritate, suo errori contraria; se periculo & confusioni exponeret, eo quod zelatores & defensores catholicæ veritatis, eius gratiam perdunt, & indignationem incurrunt: licet interdum forte erga aliquos callide suam indignationem occultet. Hoc in facto consistit, ideo non per rationem, vel auctoritatem, sed per facta eius aut opera debet ostendi. Cum vero dicit: *libenter recipiemus*: suam dolositatem & malitiam per verba ambigua molitur abscondere. Nam potest quis allegationes suas contra opinionem suam libenter recipere, vel ad reprobandum, vel ad respondendum, vel ad inuestigandum, quæ suæ opinioni dissentiunt, vel ad discutiendum, vel ad probandum. Primis tribus modis videtur probabile: quod ipse libenter reciperet allegationes pro parte affirmatiua, vt scilicet eas reprobet, vel eis respondeat, vel quæ suo errori dissentiunt, inuestiget, & eas (si viderit tempus) destruat, & confundat. Sed ad discutiendum & probandum, facta eius ostendunt, quod non libenter recipiat allegationes contra suum errorem.

CAP. XII.

Deducit sextum capitulo 7. assignatum.

SEquitur: *Et super hoc statim petiuit fieri publicum instrumentum: & solutum est consistorium.* Hic vltimo narratur, quod de reuocatione sua, vel protestatione petiuit fieri publicum instrumentum: sed per præcedentia patet, quod iuxta processum præcedentem, tale instrumentum sibi non poterit suffragari. Eo quod prædicta protestatio sibi minime prodest. Omnia suprascripta, quæ de meo protuli: sicut & dicta mea & opuscula vniuersa correctioni, & emendationi illius vel illorum, cuius vel quorum interest, submitto: paratus, si cognouero, quod aliquid dixerim contrarium veritati, omnimode reuocare. Si vero assertiones istius, vel opera aliter recitauerim, quam veritas habeat, reportatoribus imputetur.

Explicit primus tractatus.

SECVNDVS TRACTATVS

IN QVO RATIONES IOHANNITARVM CONFVTAT, PROBANTES *quod animæ purgatæ, vel sanctorum in cælo non vident Deum facialiter.*

CAP. I.

Ostendit modum procedendi huius tractatus.

QValis est rector ciuitatis, tales sunt inhabitantes in ea. Quia subiectis existit quodammodo naturale (vel vt placeant, vel vt displiceant) suis se rectoribus conformare. Affectant autem rectores præcipue, vt sectæ suæ (quantum ad ea quæ fidei, & religionis existimant) subiecti feruentius acquiescant. Et ideo cum rector infectus fuerit hæretica prauitate, quia ei placere desiderant, prauitate consimili inuoluuntur, quia exemplum erroris vehementer ostenditur, quando errans timore potentiæ honoratur. Cum igitur rector in Auinionica ciuitate circa visionem animarum sanctarum in cœlo, damnabiliter (vt fertur) noscitur errare: consequens est, quod qui ei cupiunt placere, errorem istius non metuant publicare: & rationibus & auctoritatibus quanis scriptura communire. Sane licet plures in sacris literis eruditi præfati rectoris errorem de visione animarum sanctarum in cœlo, in diuersis operibus reprobauerunt luculenter, fundamentaque suorum sequacium eliserunt euidenter: assertiones tamen & motiua quorundam, qui in fauorem rectoris prædicti, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum, publice prædicare, asserere, & docere præsumunt, in præsenti opusculo confutare conabor. Non tamen principalem errorem improbare studebo. Quia in aliis operibus inquisitius eius poterit improbatio reperiri: sed ad quasdam rationes sophisticas, quas ad muniendum prædictum errorem adducunt, satagam respondere. Et quorundam errores, quos incidentaliter dogmatizant, breuiter reprobabo.

CAP. II.

Primam rationem soluit, quæ ex eo procedit, quod tempus credendi, quod vsque ad diem iudicii durabit, non patitur secum tempus Deum beatifice videndi.

QVod igitur animæ sanctæ in cœlo non vident Deum, quidam sic probare nituntur. Tempus credendi & tempus beatifice Deum videndi non compatiuntur se inuicem: secundum doctri-

nam Apostoli in multis locis, quia fidei succedit visio. Sed tempus credendi (secundum omnes san-ctos) durabit vsq; ad diem iudicii. Igitur animæ sanctorum Deum non vident, nec videbunt. Quam-uis istius rationis solutio exquisita *in tractatu contra tractatum prædicti Rectoris*, in quo probare cona-tur, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum, potuerit inueniri, ipsam tamen volo hic ali-ter pertractare. Maior itaque rationis præscriptæ sensum habet falsum, nam si intelligatur, quod tempus credendi & tempus Deum beatifice videndi, nullo modo sunt simul, pro diuersis falsa est: quia constat, quod quantum ad angelos, est nunc tempus Deum beatifice videndi, & pro Christo est etiam nunc tempus Deum beatifice videndi: quia Christus & angeli nunc beatifice vi-dent Deum, & tamen pro viatoribus tempus est nunc credendi. Si autem intelligitur, quod in eodem tempus credendi, & tempus Deum beatifice videndi non stant simul, conceditur. Cum autem dicitur, quod tempus credendi durabit vsque ad diem iudicii, verum est in viatoribus: quoniam in cœlo non est tempus nunc Deum credendi esse trinum & vnum. Sed quod fides sit in omnibus viuis & mortuis, probatur per illud Apostoli ad Ephes. 4. *Dedit quosdam quidem Aposto-los, quosdam vero prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores ad societatem sanctorum in opus mysterii & ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*, iste autem occursus non erit ante diem iudi-cii, igitur fides durabit in omnibus tam viuis quam defunctis vsque ad diem iudicii. Ad hanc pro-bationem est facile respondere, quia Apostolus in verbis prædictis intendit ostendere: quod vsque ad diem iudicii stabit prælatio, Glossa teste, quæ super verbo *donec*, ait: quod *eamdiu durabit hæc præ-latio etiam ordinata: donec & in die iudicii nos omnes, qui sumus in vnitate fidei*, &c. Prælatio autem illa, de qua Apostolus loquitur, non est nunc in cœlo quantum ad alias sectas, igitur per verba Apostoli non potest probari, quod fides sit nunc in cœlo: sed fides est & erit vsque ad iudicium in vita morta-li, & hoc est verum: quod in mortali durabit spes vsq; ad diem iudicii. Sed forte diceret aliquis, quod Glossa asserit ibi, quod fides remanebit in omnibus quousque omnes occurramus in vnitate fidei, quia dicit: *quæ prælatio durabit donec in diem iudicii, omnes in vnitate fidei, id est in vna & non discrepante fide, igitur vsque ad illam occurramus*. Ex quibus colligitur, quod omnes saluandi occurrent in die iudicii in vna & non discrepante fide, igitur vsque ad illum occursum omnes tenebunt fidem, igitur vsque an-te illum occursum nullus saluandus erit sine fide, & per consequens non videbit Deum. Sed ad hoc respondetur, quod male allegatur Glossa, quia non est intentio Glossæ, quod durabit prælatio do-nec omnes occurramus in vnitate fidei: quia multi in fine prælationis occurrent non in fide, sed in clara visione: sed est intentio quod prælatio durabit donec omnes qui sumus, quamdiu sumus in vi-ta præsenti in vna, & non discrepanti fide occurremus. Aliqui tamen occurrent in clara visione: & aliqui occurrent in fide. Et quod sic debeat intelligi Glossa, patet, quia dicit: *donec in die iudicii o-mnes, qui sumus in vnitate fidei: & in vna & non discrepante fide, quamdiu scilicet sumus in vita præsenti*: non autem pro vita post mortem. Nec vnquam dixit Apostolus, quod fides in omnibus defunctis sal-uandis remanebit.

Cap. III.

Adducit aliam rationem probantem idem, quæ fundatur super oratione ecclesiæ in canone, vbi dicitur, qui nos præcesserunt & dormiunt, &c.

Rursus pro errore prædicto taliter allegatur. Ad hoc scil. quod animæ sanctæ in cœlo Deum mi-nime sunt visuræ, est oratio ecclesiæ, quæ dicit pro defunctis: *Qui nos præcesserunt & dormiunt in somno pacis*: pro quibus orat ecclesia, vt lucem viuendi Deus eis concedat in futurum, scilicet post diem iudicii. Et si dicatur eis, quod hæc oratio est pro defunctis, quorum animæ sunt in purgatorio: Hoc improbare conantur dicentes: quod hoc non est verum, quia in oratione ec-clesiæ præmittitur, quod *dormiunt in somno pacis*, & non pœnæ & afflictionis. Ex quibus clare patet, quod oratio illa non fit pro animabus in purgatorio existentibus: sed pro illis anima-bus, quæ sunt in pace & quiete, & exspectant post vltimum iudicium, & non ante, Dei visio-nem & suam beatificationem. Vt istius allegationis peruersitas clarius demonstretur, est pri-mo sciendum, quod *pacis* vocabulum accipitur multipliciter in scripturis. Vno modo importat concordiam vnius ad alterum, teste Glossa quæ super illud ad Romanos decim. quint. *Deus au-tem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo*, qui, *vt repleat vos pace habita in credendo, id est con-cordia adinuicem*. Et super illud ad Romanos decimo quarto, *non est enim regnum Dei esca & po-tus, sed iustitia & pax*: dicit Glossa: *pax, id est concordia, quæ est effectus iustitiæ*. Aliter accipitur *pax* pro reconciliatione ad Deum, quæ est per charitatem, sicut accipitur pax, cum dicit Apo-stolus ad Roman. 1. *Gratia vobis & pax à Deo Patre*, etiam teste Glossa, quæ ait ibidem: *sicut gratia Dei est, qua donantur nobis peccata: ita pax est, qua ex inimicis reconciliamur Deo*. Sic enim accipit pacem Apo-stolus in ead. epist. c. 5. dicens: *Iustificati igitur ex fide pacem habeamus*, test. Gl. quæ ad idem: *habeamus pa-cem ad Deum, quia ibidem ei reconciliati sumus*, sic etiam accipitur pax ad Col. 3 cum dicit Apost. *pax Chri-sti exultet in cordibus vestris*, teste Glossa quæ dicit ibidem: *pax Christi, id est quam Christus habuit in se & haberi præcepit: vel quam inter Deum & hominem fecit: exultet in cordibus vestris, causa exultationis, quia*

verum,

vtrumque erit, si habeatur charitas, quæ veram habet pacem, quæ puro corde custoditur, pax enim dici non potest, quæ non habet charitatem, charitas vero semper secum habet pacem.

Tertio accipitur pax pro tranquillitate mentis, & iste modus accipiendi pacem prędictis modis minime contrariatur: quamuis inter ipsum & alios aliqua distinctio valeat assignari, & ideo tam isto modo quam secundo modo accipitur pax. Cum dicit Apostolus ad Romanos primo: *gratia vobis & pax*, teste Glossa, quæ ibidem ait: *& pax, id est reconciliatio ad Deum & tranquillitas mentis*: sic etiam accipitur in aliis salutationibus epistolarum beati Pauli, sicut Glossa asserit manifeste. Sed sicut mentis tranquillitas est duplex, vna scilicet perfecta quæ omnem anxietatem & afflictionem excludit: alia imperfecta quæ aliquam afflictionem secum compatitur: ita pax est duplex, vna quæ omnẽ afflictionem excludit, de qua dicitur In Psal. *mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur multitudine pacis*. Alia est pax quæ non omnem anxietatem & afflictionem excludit: quam optabat Apostolus discipulo suo Timotheo dicens: *gratia* (supple, sit tibi) *& misericordia & pax*: id est tranquillitas mentis & prælibatio vitæ æternæ, sit tibi secundum vitam æternam pax, quæ tranquillitas mentis potest haberi, vnde & tranquillitatem mentis sanctæ Apostoli habuerunt in hac vita: & tamen omni afflictione minime caruerunt. Vnde & Christus dixit Apostolis: *pacem meam do vobis*, quibus tamen dixit, *in mundo pressuram habebitis*, quibus ante dixit: *Hæc locutus sum vobis vt in me pacem habeatis*, sic igitur prædictis modis accipitur pacis vocabulum in scripturis, licet etiam aliter accipi possit. Ex prædictis aliisque quam pluribus, quæ causa abbreuiationis omitto, liquide constat, quod non omnis pax omnem pœnam, afflictionem & anxietatem excludit, sed aliquam secum compatitur.

Ad allegationem igitur per suprascripta contingit dupliciter respondere. Vno modo, quod in illa oratione, *memento Domine famulorum famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei & dormiunt in somno pacis*, orat ecclesia pro illis, qui in purgatorio puniuntur, quia licet grauiter affligantur, pacem tamen quæ est reconciliatio ad Deum, noscuntur habere. Qui enim in charitate cum venialibus decesserunt, reconciliationem, quam ad Deum habuerunt in hac vita, minime perdiderunt. Et ideo in purgatorio existentes, pacem habent ad Deum, licet grauiter affligantur. Quemadmodum Apostoli & Prophetæ & Martyres & alii sancti, quando etiam affligebantur grauissime, pacem & reconciliationem habuerunt ad Deum. Et ideo concedendum est, quod animæ in purgatorio existentes dormiunt in somno pacis, licet non dormiant in somno illius pacis, quæ omnem pœnam & afflictionem excludit. Quare pro illis ecclesia conuenienter orat, vt scilicet post vnam pacem diuina clementia aliam eis largiatur, vnde & istam duplicem pacem, quarum vna est post aliam, quam tamen non excludit oratio prædicta ecclesiæ, aperte insinuat, cum dicit: *cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, ipsis Domine & omnibus in Christo quiescentibus locũ refrigerii, lucis & pacis, vt indulgeas deprecamur*. His liquide constat, quod ecclesia pro illis, qui dormiunt in somno pacis, tantum exorat vt eis locum pacis indulgeat, dormiunt etiam in somno pacis: & tamen orat ecclesia, vt ad locum pacis perueniant: quia licet dormiant in somno pacis, quæ est reconciliatio ad Deum, ad locum tamen pacis, quæ omnem anxietatem & afflictionem excludit, nullatenus intrauerunt. Et ita patet aperte, quod dicta allegatio ex ignorantia multiplicia nominis *pacis* procedit, si enim isti inter pacem & pacem sciuissent distinguere, siluissent. Sicut autem est distinguendum inter pacem & pacem: sic etiam distinguendum est inter quietem & quietem, de multiplici enim quiete legitur in scriptura diuina, sed de duplici quiete solummodo ad præsens loqui sufficiat. Est enim quædam quies ab actibus vitiorum, de qua dicitur Esaiæ primo: *quiescite agere peruerse*, & ista quies non omnem afflictionem & pœnam excludit, cum ista quies in præsenti (saltem ad tempus) possit haberi. Alia est quies, quæ erit in vita æterna, quæ omnem pœnam & afflictionem excludit, animæ igitur in purgatorio existentes in Christo quiescunt ab omnibus actibus vitiorum: quia nullum actum vitiosum committunt, sed quietem æternam, quæ omnem pœnam & afflictionem excludit, minime sunt adeptæ, orat igitur ecclesia, vt animæ quiescentes in Christo ab omnibus actibus vitiorum ad locum refrigerii, qui caret omni afflictione, ducantur. Cum igitur dicunt isti, quod animæ in purgatorio non dormiunt in somnó pacis, si intelligant (vt series dictorum suorum insinuat) quod nullo modo dormiunt in somno pacis, errant aperte, quia hoc non est aliud, quam dicere, quod non essent reconciliatæ ad Deum, sed animæ illæ dormiunt in somno pacis, quamuis in afflictione & pœna: quia non omnis pax pœnam & afflictionem excludit. Aliter ad allegationem prædictam potest dici: quod ecclesia in oratione prædicta non solum orat pro animabus in purgatorio existentibus, sed etiam orat pro animabus sanctis in cœlo, vt scilicet animæ sanctæ quæ dormiunt in somno pacis, resumptis corporibus ad locum refrigerii, lucis & pacis, quæ vltimum gradum essentialem & accidentalem pacis æternæ, quem quandoque habituræ sunt, includit, perueniant, quam pacem animæ in cœlo ante diem iudicii non habebunt. Quamuis enim nunc videant Deum, & sint beatæ: beatitudo tamen earum, & per consequens pax earum æterna erit post iudicium augmentata, quia tunc clarius videbunt Deum, & de resumptione corporum & completione ciuitatis æternæ & aliis pluribus tunc post gaudebunt.

Cap. IV.

Ponit tertiam rationem probantem idem quod prius.

AMplius quidam prædictum errorem, quod animæ in cœlo non vident Deum, sic probare nituntur. Ambrosius enim *in lib. de Pomo mortis* dicit, quod *animæ purgatæ post claustrum corporum, visione spirituali, quæ est per speciem, vident Deum*, & certum est, quod nulla species est ita mediu[m] effi[c]ax, sicut humanitas Christi hominis &c. Sed ista allegatio prædictum errorem aperte conuincit. N[am] qui videt Deum p speciem, clare videt Deum, videre enim per speciem distinguitur cōtra videre per speculum & in ænigmate, & per consequens distinguitur cōtra notitiam illam, quæ est per fidem, quod Apostol. 2. ad Cor. 5. aperte insinuat dicens: *Per fidem enim ambulamus & non per speciem*, vbi dicit … *& est illuminatio per speciē: modo per speciem tantum illuminamur non per speculum: hominis enim mortalem vitam adhuc agenti non potest contingere, vt dimisso atque discusso omni nubilo fantasiarū corporaliū serenissima & incommutabili tanta veritatis luce potiatur: & mente penitus à consuetudine vitæ humanæ alienata, constanter & indeclinabiliter illi adhæreat.* Ex his verbis aperte colligitur, q visio Dei per speciem à cognitione distinguitur, & quod visio Dei per speciem cum fide non manet, quare si secundum beatum Ambrosium (vt iste allegat) animæ purgatæ post claustrum corporum visione, quæ est per speciem, vident Deum: sequitur quod non ambulant tunc per fidem, si autem per fidem tunc non ambulant, clare vident Deum. Cum autem iste dicit, quod nulla species est tam medinm efficax, sicut est bumanitas Christi hominis, multipliciter errat. Primo in hoc, quod adducit in probatione, quod visio Dei per speciem, de qua loquuntur sancti, fit per creaturam mediam repræsentantem diuinam essentiam, quod falsum est: quia species illa per quam debent sancti sanctos in cœlo videre & Deum: non est aliqua creatura, sed est ipsa diuina essentia, teste Glossa, quæ super illud Apostoli 2. ad Corinth. 5. *per fidem enim ambulamus, non per speciem*, dicit primo, *non per præsentiam eorum ambulare*, igitur per speciem, est ambulare per præsentiam diuinæ essentiæ, vt scilicet ipsa diuina essentia per seipsam & non per creaturam aliam videatur, hoc etiam Glos. 2. ad Corinth. 12. super illud Apostoli: *Scio hominem in Christo ante annos 14. in corpore &c.* asserit manifeste, & loquens de visione intellectuali non per aliquam creaturam ait: *vbi & Deus videtur non per corporalem visionem, vt in Synai Moyses: vel spiritualem, vt vidit Esaias & Iohannes in Apocalypsi, sed per speciem & non in ænigmate.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod visio, qua Deus videtur per speciem, non est per aliquam creaturam: sed per ipsam diuinam essentiam. Vnde & Glo. ibidem subdit: *Hoc modo visionis petiuit Moyses videre Deum in substantia, quā Deus est, quam in multis figuris viderat & facie ad faciem ei locutus fuerat, vt quia ibi illud est in illa specie, qua Deus est, certius videtur.* Ecce quod aperte asseritur, quod quando videtur Deus in sua substantia, videtur in specie, qua Deus est: & per consequens visio Dei per speciem non est per mediam creaturam, sed est per ipsam diuinam essentiam suam, vnde & Glos. subdit ibidem, quod *vbi id est in aliqua claritate speciei, nemo videns in istis sensibus Deum videt: hoc est tertium cœlum, scilicet visione qua Deus videtur facie ad faciem & iste est paradisus (si potest dici) paradisorum.* Ex quibus verbis patet, quod visio Dei non per mediam creaturam est visio, qua Deus in claritate speciei suæ videtur, & per consequens visio Dei per speciem est visio Dei non per mediam creaturam. Quod Glos. super illud 1. ad Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem*, testatur aperte dicens: *Tunc autem videbimus facie ad faciem, id est in similitudine à similis recto vultu se intuentium. Est enim quædam visio huius temporis & altera futuri. Ista est per fidem: illa erit per speciem.* Ex quibus verbis euidenter habetur, quod visio Dei per speciem distinguitur à visione per fidem, & visio Dei per speciem est illa, quam vocat ibi Apostolus facie ad faciem: non autem per mediam creaturam, igitur visio Dei per speciem de qua loquitur Apostolus, & alii sancti, non est per humanitatem Christi, nec per aliquam aliam creaturam. Errat igitur iste, cum dicit, visionem Dei per speciem esse per mediam creaturam, sic secundum alios errat & asserit, quod nulla species est ita medium efficax, sicut humanitas Christi hominis. Tum quia secundum eos natura aggregata medium est magis efficax, quā humanitas Christi hominis. Tum, quia secundum eosdem visio intuitiua Dei, qua anima Christi videntis Deum est medinm ita efficax ad videndum Deum, sicut humanitas Christi. Qui enim videt humanitatem Christi, non necessario videt illam visionem, qua anima Christi videt diuinam essentiam secundum ipsos. Ita visio Dei cresta est medium efficax magis quam humanitas Christi.

Cap. V.

In quo ponitur quarta ratio ad idem probandum innitens auctoritati beati Bernardi.

ITem pro conclusione prædicta taliter allegatur beatus Bernardus, fecit enim sermones specialiter, quod animæ sanctæ non vident Deum ante diem iudicii nec diuinam essentiam immediate: sed beoe vident Christi humanitatem, igitur non est dicendum, quod animæ sanctæ in cœlo nunc vident Deum. Sed istam allegationem repellere non est difficile, eo quod in manifesto falso fundatur, non enim sermonem fecit Bernardus, quod animæ sanctæ ante diem iudicii diuinam essentiam non vident immediate, illam enim visionem nunquam negat à sanctis in cœlo: licet à sanctis ante diem iudicii negaret beatitudinem consummatam. Porro quia verba beati Bernardi, ex quibus huiusmodi

modi ignari occasionem possunt sumere opinandi, quod beatus Bernard. senserit animas nunc in [illegible] n videre Deum vel diuinam essentiam immediate: in quodam opere sunt tractata & exposita diligenter ipsa ordine tunc duxi præsentibus inferendum, sententiam tamen aliquorum verborum ipsius, quæ prædictum errorem sonare videntur, censui recitandum, & quomodo debent intelligi breuissime declarabo, beatus igitur Bernar. in quodam sermone *de omnibus sanctis* loquens de animabus sanctis in cœlo, docet & asserit, quod *animæ sanctæ in cœlo sunt in atrijs, & non in domo Dei, habent gustum lætitiæ, sed non habent satietatem gloriæ: sunt securæ, sed non sunt beatæ, habent diuitias spiritus, sed non libertatem domus illius torrentis voluptatis.* Ex quibus aliisque consimilibus apparet, quod beatus Bernardus in diuersis operibus & sermonibus noscitur affirmare: posse inferri videtur, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum nunc, nec ante diem generalis iudicii sunt visuræ.

Sed si variæ significationes vocabulorum, quibus vtitur Bernard. istis non essent ignotæ, nullatenus æstimarent beatum Bernardum prædictum errorem sensisse. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod sicut nomen *beatitudinis* in diuersis locis, multis modis accipitur: sic etiam plura vocabula & termini quibus beatus Bernardus vtitur, loquendo de ista materia, multipliciter accipi possunt: licet quædam illorum non omnibus eisdem modis accipi debeant, quibus nomen beatitudinis accipi reperitur. Nomen autem *beatitudinis* aliquando operationem intellectualem vere optimam secundum speciem noscitur importare. Et illo modo quicunque videt Deum, est beatus, siue optima operatio intellectualis naturæ secundum speciem sit visio Dei siue fruitio, quia nec visio de fruitione, nec fruitio talis à visione diuinæ essentiæ separatur. Aliter accipitur *beatitudo* pro statu huiusmodi operationis intellectualis naturæ optimo secundum speciem & omne bonum tam essentiale quam accidentale (quod vnquam eiusdem naturæ intellectualis conuenit) includente, sic dicitur beatitudo esse status omnium bonorum aggregatione perfectus: cui scilicet nihil deest de omnibus bonis, quod vnquam habebit. Et illam beatitudinem vocat beatus Bernardus *beatitudinem consummatam*: à quibusdam *integra beatitudo*, tam primo modo quam secundo modo dicta est nuncupata. Dicitur etiam beatitudo status perfectorum & in gratia existentium, vt sunt iusti in hac vita, & animæ purgandorum post mortem. Sic beatus Iacobus loquitur, cum dicit: *beatus vir qui suffert tentationem: quia cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ*, similiter etiam loquitur Psalmista, cum dicit: *beati immaculati in via, beati qui scrutantur testimonia eius*, sic dixit Christus Petro, *beatus es Simon Bariona, quia sanguis & caro non reuelauit tibi.* Et alibi: *beati pauperes, beati qui lugent, beati mites &c.* Quanquam autem propter prosperitatem mundanam dicuntur esse beati, teste Christo qui dicit: *beatum dixerunt populum cui hæc sunt.* Sic etiam secundum vnum sensum potest intelligi illud Malachiæ 4. *nam beatos dicimus arrogantes.* Prima beatitudo omnem molestiam, anxietatem, pœnam, afflictionem excludit nunc de facto: licet desiderium maiorem perfectionem vel aliquod commodum acquirendi compatitur, & ideo interdum non vocatur beatitudo consummata: scilicet quæ est status omnium bonorum essentialium & accidentalium aggregatione perfectus. Secunda beatitudo omnem molestiam, afflictionem, anxietatem, & etiam desiderium acquirendi maiorem perfectionem vel commodum futurum excludit, & ideo beatitudo consummata & integra potest merito appellari. Tertia beatitudo nec desiderium habendi maiorem gradum perfectionis vel commodum aliquod acquirendi vel anxietatem & pœnam excludit. Quarta beatitudo falsa est, quamuis appareat beatitudo multis. Quemadmodum autem beatitudo diuersas significationes habet: sic etiam tales termini, *domus Dei*, & *regnum cælorum, inebriatus amore Dei*: & plures alii, quibus vtitur beatus Bernardus diuersimode accipi possunt. Quandoque enim important beatitudinem, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus: quæ omne desiderium commodum quodcunque vel maiorem gradum perfectionis habendi excludit. Aliter termini tales important beatitudinem primo modo dictam: quæ desiderium habendi maiorem gradum perfectionis beatitudinis essentialis & commodum futurum nequaquam excludit. Per istam distinctionem respondetur ad omnes auctoritates beati Bernardi quæ sonare videntur, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum: quia nunquam eis negat visionem diuinæ essentiæ: licet neget eis esse in domo Dei: gloriæ satietatem habere: esse beatas: habere torrentem voluptatis: & quædam alia negat eis. Ex quibus tamen videtur inferri, quod animæ sanctæ in cœlo non vident Deum, sed si verba bene intelligantur & sane, ex eis hoc inferri non potest, Bernard. enim huiusmodi terminos *domus Dei, torrens voluptatis*: & similes accipit primo modo: scilicet secundum quod beatitudinem consummatam, quæ est status omnium bonorum accidentalium & essentialium importare noscuntur, non accipit huiusmodi terminos: sed secundum quod important præcise beatitudinem, quæ est optima operatio intellectualis naturæ: qualis est visio diuinæ essentiæ, vel fruitio quæ sine visione minime reperitur. Nihil aliud igitur beatus Bernar. intelligit, nisi quod animæ sanctæ in cœlo ante diem iudicii, quamuis videant diuinam essentiã, non tamen carent omni desiderio habendi maiorem gradũ visionis eiusdem: nec carent omni expectatione delectationis futuræ non habitæ, quia expectant resumptionem corporum & completionẽ ciuitatis æternæ: de quibus sunt delectationem modicã habituræ. Vnde quamuis habeant stolam animæ: corporis tamen stolam non habent, beatus igitur Bernard. in verbis de hac materia sanctis aliis in sententia discordare nolebat: sed eandem sententiam intendit, quam expressit beatus Gregor. cum dixit 4. *libro Dialogorum* loquens de animabus sanctis in cœlo: *Hac eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc animarum stola, postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur, vnde*

in ipsa

est sciendum, quod illud, quod est sub aliquo, qnodammodo videtur absconditum: sed qnod est su-
praaliquid, alium & manifestum apparet. Quorum vtrumque ipse Saluator insinuat dicens, Matt.
5. *Non potest abscoadi ciuitas supra montem posita: neque accendunt lucernam: & ponunt eam sub modio: sed*
super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Quia igitur animæ nunc iu cœlo sunt multis ele-
ctis, & etiam malis absconditæ: ideo nunc dicunrur esse sub altari Dei. Quia licet Deum videant,
sicut vt à ciuibus cinitatis supernæ minime abscondantur, nobis tamen, & illis qui sunt in purgato-
rio, & in inferno, nequaqnam apparent. In die autem iudicii generalis electis omnibus appare-
bunt, reprobi etiam, tam homines quam dæmones, sperte videbunt eas ascendere in cœlum, & ita
qnodammodo erunt supra altare Dei, hoc est, non erunt illo modo absconditæ, quomodo nunc
constat eas abscondi, & iste est verus intellectus beati Bernardi, cum loquitur de ista materia. Ipse
enim in quodam sermone de omnibus sanctis sic ait: *In hunc igitur locum Saluator descendens contriuit*
portas æreas, & vectes ferreos confregit, eductosque vinctos de domo carceris sedentes in vmbra mortis (hoc est se-
cundum aliquos, quiescentes, sed in tenebris & in vmbra mortis) *iam tunc quidem sub altari Dei collo-*
cauit: assumens eos in tabernaculo suo in die malorum, & protegens eos in abscondito tabernaculi sui, donec veniat
tempus quo procedant, vel completo numero fratrum, & percipiant regnum, quod eis paratum est ab origine mundi.
Ex quibus verbis colligitur, qnod secundum Bernardum, ideo animæ sanctæ sub altari Dei sunt: quia
in tabernaculo Dei sunt absconditæ, & non quidem Deo & ciuibus cœlestis Hierusalem: sed nobis,
& aliis qui sunt in purgatorio & in inferno. Si enim constet nobis, animas Apostolorum, & quo-
rundam aliorum sanctorum esse in cœlo: hoc tamen nunc constat in sola fide. In die autem iudicii
omnes electi clare videbunt animas, quas nunc credunt esse in cœlo. Et ita quodam modo sunt sub
altari, sub intellectu isto, quod multis electis sunt nunc absconditæ. Et ideo nunc possunt secundum
alium intellectum dici sub altari Dei, eo qnod tunc erunt, sicut modo sunt, sub domo & protectio-
ne. Qnare si potest catholice dici, quod animæ sanctæ & sancti integri ex corporibus & animabus
constituti, qni erunt sub altari, post iudicium generale videbunt clare Deum: sequitur euidenter ex
hoc, quod animæ sanctæ in cœlo nunc non vident Deum, cum aperte dicat, quod *completo numero*
fratrum percipient regnum, quod eis paratum est ab origine mundi. Sed forte diceret: si nunc perciperent
regnum eis paratum ab origine: sequitur qnod tunc non percipient, & per oppositum: si nunc non
possident, nunc non vident Deum. Ad hoc potest multipliciter responderi, vno modo, quod secun-
dum beatum Bernardum sancti & integri ex anima & corpore constituti, imo percipient regnum
eis paratum ab origine mundi, & ita beatus Bernardus non intendit negare animas sanctas percepis-
se regnum eis paratum ab origine mundi, & si hoc negaret, determinationi summi pontificis & do-
ctrinæ vniuersalis ecclesiæ contradicere videretur, nam, vt legitur *extra de hereticis c. maiores.* Inno-
centius tertius ait: *& si originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, & damnationis periculum*
vitabatur: non tamen perueniebatur ad regnum cœlorum, quod vsque ad mortem Christi fuit omnibus obsera-
tum, sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum
cœlorum etiam peruenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus sui misericorditer reserauit. His verbis pa-
tenter habetur seu asseritur, quod animæ sanctæ iam peruenerunt ad regnum cœlorum: & per con-
sequens perceperunt regnum eis paratum ab origine mundi. Cui alludit doctrina vniuersalis ec-
clesiæ, cum in laudem martyrum fideles cantare non cessent: *Istorum autem est regnum cælorum, qui*
contempserunt vitam mundi, & peruenerunt ad præmia regni. Sed forte diceret aliqnis, quod sicut *regnum*
cœlorum, secundum beatum Gregor. aliquando præsens ecclesia dicitur: ita & regnum cœlorum lo-
cus cœlestis & naturalis aliquando vocatur, & ideo quamuis animæ sanctæ non videant Deum: po-
test tamen concedi, quod sunt in regno cœlorum. Sed istæ assertiones sanctorum patrum peruerte-
rent sententiam, qnandocuoque enim sancti loquuntur de regno cœlorum percipiendo post vitam
præsentem accipiunt regnum cœlorum, vt visionem Dei claram includit, & sic accipit Bernardus,
cum dicit in auctoritate superius allegata, quod *percipient regnum quod est eis paratum*, sed non tunc
primo percipient secundum animam: licet tunc primo percipiant regnum secundum corpus, & i-
deo totus homo integer non ante percipiet de communi lege regnum cœlorum. Aliter potest dici,
qnod licet animæ sanctæ iam perceperint regnum, quod io visione Dei consistit: animæ tamen san-
ctæ non perceperunt illud regnum, quod omnem perfectionis gradum & delectationem habendi
includit, per quod regnum Bernardus intelligit beatitudinem consummatam, quæ scilicet omnem
delectationem & perfectionem vnquam habendam includit, & ita Bernardus aliter accipit quod-
cunq; regnum cœlorum, vt pro regno futuro accipiatur, quam communiter alii doctores & patres
sancti: licet etiam in multis locis sic aliquando regnum cœlorum vtatur, regnum itaque, quod est
beatitudo cui nihil deest habendum, animæ ante diem iudicii noo habebunt: habent tamen visio-
nem Dei nunc, quamuis qnasi in abscondito, quod Glossa super illud Psalmi: *abscondens eos in abscon-*
dito faciei tuæ: insinuare videtur, cum dicitur: *dum mali turbabuntur, ipsi* (sancti scilicet) *erunt in abscon-*
dito faciei tuæ videntes te Domine, & ita nunc animæ sanctæ sunt occultæ: ideo sub altari Dei, sed in die
iudicii erunt manifestæ. Quemadmodum Christus nunc est occultus: sed tunc erit manifestus, teste
Glossa, quæ super illud Psalmi: *sede à dextris meis*, ait: *sede secundum quod homo in pectoribus misericordia,*
& iterum, sede occultus, donec regnes manifestus. Cum igitur (dicunt isti) certum est, quod subiectione
potestatis & dignitatis erunt animæ sanctæ sub humanitate Christi, etiam post iudicium: concedi-
tur, quod in hoc non errant, licet in hoc suo Magistro (quamuis forsitan ignoranter) inueniantur
aduersi. Si enim aduertissent, quod Magister eorum tenet, quod Christus post iudicium non regna-
bit,

[illegible] tac[illegible] i[illegible] sunt esse tales, qualis doctor eorum. Sed tam[illegible] dicunt, [illegible] per alt[illegible]re, vt videant Deum immediate, & non ante, aperte er[illegible]. Et auctoritas ex *Apocalypsi* sumpta, eis minime suffragatur, sicut ex præ[illegible] quide patet.

Cap. IX.

Friuolam euasionem Iohannitarum elidit, & confutat ratione vnica.

N[illegible]m [illegible] pro errore prædicto friuolas allegationes adducunt: sed etiam ad euacuandas [illegible]tates, [illegible]res eorum apertissime conuincentes, responsionem vanissimam dare conan[illegible]: quod auctoritates & scripturæ sanctorum (si quæ inueniuntur dicentes, quod animæ [illegible] v[illegible]ant Deum facialiter) accipiendæ sunt & intelligendæ secundum locutionem deuoti affe[illegible]dum quod [illegible]ncti meditatione deuota frequenter, vbi erat affectus eorum, & vbi secun[illegible]um [illegible]um loquebantur, accipiunt præteritum pro præsenti, & præsens pro futuro. Sed ista te[illegible]o est friuola, quæ improbatione non indiget, & eam vnica ratione breuiter improbabo. Quod [illegible] san[illegible] loquendo de visione animarum sanctarum non vtantur præterito pro præsenti, & præ[illegible] pro [illegible]turo, sic patenter ostenditur. Vbicunque sancti loquuntur de visione animarum san[illegible] non vtuntur præterito pro præsenti ad monstrandum tantum suum aff[illegible]ctum ad sanctos, [illegible]strandum veritatem de visione earum pro præsenti. Sancti autem freque[illegible]r cum lo[illegible]uu[illegible] de visione animarum sanctarum, solum loquuntur ad monstrandum veritatem de [illegible]isione ca[illegible] præsenti, igitur non vtuntur præsenti pro futuro, sed pro præsenti. Maior est manifesta: [illegible] vterentur præsenti pro futuro, in nullo monstrarent veritatem pro præsenti, sed pro futuro [illegible]gis. Minor etiam legenti auctoritates sanctorum apparet indubia, nam beatus Gregorius in 4 libro *Dialogorum*, cum interrogaretur à Petro: *quid est quod si animæ sanctæ modo sunt in cœlo, quod in die iudicii pro sua iustitia retributione recipient?* Respondet in hæc verba: *hoc eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc animarum stola: postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur*, & tamen post asserit, quod animabus nunc datæ sunt singulæ stolæ albæ, & infra affirmatur, quod non scient omnia, tunc non loquebantur solummodo secundum affectum, sed veritatem de beatitudine & visione animarum sanctorum pro præsenti voluit declarare, igitur non vtebantur præsenti pro futuro, sed pro præsenti. Innocentius etiam Tertius sicut legitur *extra, de celebratione missarum, cum Marthæ*, dicit, quod sancti orationibus nostris non indigent pro eo, quod cum sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedunt, non tamen voluit suum ad sanctos affectum monstrare: sed etiam de beatitudine earum pro præsenti declarare vult veritatem, igitur minime vsus est præsenti pro futuro, vel præterito pro præsenti.

Cap. X.

Confutat quoddam dictum Iohannitarum, dicentium scilicet, quod simplices non habeant de quæstione fidei se intromittere.

CÆterum ad simplices seducendos dicunt præfati sequaces errorum, quod simplices inferiores de quæstione prædicta non debent se intromittere. Et si aliquis dicat, *Christianus sum: volo scire fidem & veritatem, ideo moueor ad quærendum de hoc, quia simplex sum.* Isti respondent dicentes: *Dico tibi, crede explicite, quod ecclesia explicauit: & alia implicite, donec ecclesia aliter declaret.* Sed in ista assertione duos insinuant errores, quorum primus est: quod simplices non debent se intromittere de quæstione prædicta, & iste error in quodam alio *Tractatu* reprobatus existit. Secundus error est, quod simplices non debent explicite credere, nisi quod ecclesia explicauit, vocando ecclesiam, papam & Cardinales, quia de illa ecclesia isti loquuntur, sicut de pluribus assertionibus eorum patenter habetur. Se[illegible] quod hoc sit erroneum, probatur aperte, nam quilibet Christianus credere debet omne illud, de [illegible]o in speciali est certus, quod ex contentis in scriptura diuina sequitur euidenter, sed alii, quam papa & Cardinales possunt esse certi de multis quæ sequuntur euidenter ex contentis in scriptura diuina: quæ tamen papa & Cardinales nunquam declarauerunt, imo forte quæ papa & Cardinales nunquam in speciali cognouerunt: sed tantum implicite crediderunt, igitur possunt Christiani & quandoq; tenentur explicite credere aliqua, quæ papa & Cardinales nunquam explicite declarauerunt. Maior est manifesta. Quia qui certus est de antecedente, & consequentia: certus est de consequente. Et ita qui credit explicite antecedens, & certus est de consequentia, quia consequens ex antecedente infertur, de consequente dubius esse non potest. Cui illud Philosophi alludit. *simul inducēs cognouit*, quamuis enim aliquis possit esse de maiore certus, & tamen dubius vel contrariæ opinionis [illegible] nclusione: tamen si certus est de maiore & de minore, quas applicat ad conclusionem: de con[illegible]ne dubius esse non potest. Qui igitur explicite credit aliqua, quæ legit in scriptura diuina [illegible] et[illegible]d[illegible] quocunq, est certus, quod euidenter sequitur ex illis: de illa conclusione esse dubius non po[illegible] per consequens, vel scit eam, vel explicite credit. Et ideo si est conclusio, quæ per rationem [illegible]trari potest: sequitur quod explicite credit eam, & non potest non credere eam explicite, [illegible]ndiu aduertit, quod ex contentis in scriptura diuina sequitur euidenter. Minor quamuis videa-

tur probatione minime indigere, tamen auctoritatibus venerabilium patrum probatur aperte. Ait
enim Augustinus, vt legitur 24. q. 3. cap. vltimo: *Ideo diuina prouidentia multos diuersis erroribus hæret*
cos esse permittit, vt cum interrogant nos ea quæ nesciunt, possunt catholici per scripturas diuinas, quæ nesciuerint
prius, addiscere, per consequens ipse est certus per solas scripturas diuinas de his, quæ papa & Cardinal
nullatenus declarabant. Ad hoc etiã est auctoritas accepta ab August. super illud Apostoli, 1. Cor.
oportet hæreses esse, vt qui probati sunt in nobis manifesti fiant, quæ potest adduci, ait enim Glossa *Omnes i*
nimici ecclesiæ vel errore cæcati vel malitia deprauati prosunt, quia si accipiunt potentiam corporaliter affl gendi,
exercent eius patientiam, si enim male sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiam. Ab aduersariis eui
mota continue discendi existit occasio, multa quippe ad fidem pertinentia dum hæreticorum inquietatione exagi
tantur, vt aduersus eas defendi possint, & considerantur diligentius, & interrogantur celerius, & probantur instan
tius. Et infra: *prosunt igitur hæretici, non verum docendo, quod nesciunt, sed ad verum quærendum & adipi en*
dum catholicos excitando. Ex quibus verbis patenter colligitur, quod catholici, & hæretici exci a
tas possunt ignotas veritates per scripturas sacras addiscere: licet eas papa & Cardinales ha en s
non attentauerunt declarare. Vnde & dicunt nonnulli, quod occasione hæresum, quas M g st
storum & rector solenniter diffiniuit, & publice prædicauit, in nonnullis pullulant innumeræ v
tates, quarum sunt multæ redargutæ iam in scripturis, quæ toti communitati Christianorum m
laicorum, quam clericorum fidelium inæstimabilem fidelitatem seu vtilitatem iniferent (vt t
firmissime) in futurum, quas tamen veritates etiam præcedentes summi pontifices & Cardinales
tholici nullatenus declarant: quia occasionem declarandi ante tempora illius rectoris min me
buerunt. Sed forte diceret aliquis, quod simplices non debent credere, nisi ea quæ papa & Cardi
les tradunt credere explicite: nec debent inuestigare secreta scripturæ, sed communibus debent e c
contenti: imo etiam de intellectu proprio non debent præsumere vt aliquid credant explicite, nisi
quod eis papa & Cardinales tradiderint. Sed qui ista assereret, nouorum esset inuentor errorum.
licet simplices non teneantur regulariter explicite credere, nisi illa quæ iam nunc credenda sunt à
clero explicite declarata, tamẽ simplices legendo scripturas diuinas rationis acumine (quo & simpli
ces non omnino carent) aliquid (quod papa & Cardinales minime declarauerunt) aduertunt eu
denter sequi ex scripturis diuinis: hoc possunt & debent in hoc casu explicite credere: nec tenentur
papam & Cardinales consulere, quia papæ & Cardinalibus scripturam sacram præferre tene
Sed diceret forte aliquis, quod simplices saluantur in fide maiorum, igitur non debent habere fidem
explicitam de aliquo, nisi de quo papa & Cardinales habent fidem explicitam, ideo videtur inconue-
niens dicere, quod aliquid sit spectans ad fidem catholicam, de quo papa & Cardinales non habent
fidem explicitam. Sed respondetur, quod simplices saluantur in fide propria: quia si ipsi non habent
fidem in se, non saluantur. Est tamen quidam modus saluandi, quia saluantur in fide maiorum, quia
quantum ad multa sufficit eis credere implicite, quod maiores credunt explicite, quod verum est, si
maiores explicite habent fidem eandem, quam minores: & minores non aduertunt aliquid sequi ex
scriptura diuina, nisi quod maiores sequi percipiunt. Cum vero dicitur, papa & Cardinales habent fi
dem explicitam de omnibus quæ spectant ad fidem catholicam. Dico quod hoc non est semper ve
rum: cum sæpe non habeant fidem explicitam de omnibus illis, qui necesse fuerit eos credere expli-
cite. Cum vero præassumitur in ratione, quod simplices non debent inuestigare secreta scriptur
diuinæ, istud non est verum: quia tunc nullus simplex deberet præsumere vacare studio scripturæ sa-
cræ, & ita nullus deberet in scriptura sacra studere, antequam esset papa vel Cardinalis, quia omnis
studens in scriptura sacra oportet quod aliquando incipiat, quando autem quicunque incipit stude-
re in scriptura sacra, quoad notitiam scripturarum sacrarum est inter simplices computandus, igitur
nullus antequam esset papa vel Cardinalis deberet incipere studere in sacris scripturis. Cum aut m
assumitur, quod simplices non debent de intellectu proprio præsumere, vt aliquid credant expli-
cite, nisi quod papa & Cardinales crediderunt. Dicendum est, quod simplices non debent præsume-
re de proprio intellectu, sed scripturæ sacræ firmiter adhærere: vt quod euidenter conspexerint ex sa-
cris scripturis inferri, hoc explicite credant, siue fuerit siue non fuerit à papa & Cardinalibus declara-
tum. Et ratio huius est, quia papa & Cardinales non sunt regula fidei nostræ: quia licet papa catholi-
cus & Cardinales catholici deberent doctores esse fidei Christianæ: ita quod quicquid secundum re-
gulam fidei docuerint vel diffinierint, hoc sit à fidelibus firmiter sentiendum: tamen si aliquid con-
tra regulam fidei, quam scriptura diuina docet, docuerint aut diffinire præsumpserint, non sunt se-
quendi, sed à catholicis arguendi, & tanquam hæretici deuitandi. Errantes igitur inebriati dicentes,
quod homo Christianus nihil debet explicite credere, nisi quod papa & Cardinales declarant, qui vo-
lunt contra Apostolum, papam dominari fidei nostræ: & qui non quærunt intelligere veritatem, sed
ea quæ suo rectori & magistro sunt placita: auribus simplicium nullatenus sunt audiendi, sed sunt
tanquam euersores fidei repellendi. Hæc autem contra dicta sufficiant, si autem dicta eorum aliter,
quam se habeat veritas, reprobaui, mihi nullatenus imputetur: quia sub illa forma mihi declarata fu-
erunt, intentionis autem meæ est solummodo falsam sententiam, & ipsius quicunq; asser-
tores fuerint, & non alios, improbare, si autem dixi imperite: correctio-
nem charitatiuam nullatenus recusabo.

EXPLICIT SECVNDVS TRACTA-
tus secunda partis.

TER.

TERTIA PARS PRINCIPALIS DIALOGORVM TRACTAT DE GESTIS DIVERSORVM CHRISTIANORVM, ET DIVIDITVR IN NOVEM TRACTAtus, quorum quilibet subdiuiditur in diuersos libros.

DIscipul. Salomonis vtcunq; sequendo vestigia proposui in animo meo, quærere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole, in ecclesia scilicet militante: de qua non omnes Christiani his diebus consimiliter opinantur. Quia enim quidam circa fidem catholicam altercantur se hæreticos mutuo appellantes: quidam eorum apud quosdam, & alii apud alios veram existimant ecclesiam consistere militantem, propter ... iam partem *Dialogi* nostri, quam ab initio *de gestis circa fidem altercantium orthodoxam* ... nostram intentionem vertamus, quantum nostræ occupationes & studia præsentis cō... temporis qualitati, quia vt beatus asserit August. ad Bonifacium militem, & habetur 23. q. 4. c. ... *omnia debent suis temporibus conuenire*: quam in nouem tractatus volo secari, quorum vnumquemque in diuersos libros censeo diuidendum, primi namq; duo erunt præparatorii & præambuli ...tes, in quibus de gestis diuersorum Christianorum scrutabimur.

Primus quidem disputando de potestate papæ & cleri.

Secundus de potestate & iuribus Romani Imperii, in quo quamplurima de iuribus regum ac principum ac etiam laicorum aliquorum tractabimus.

Tertius de gestis Ioh. 22. quem nonnulli putant propter hæreticam prauitatem diu antequam de hoc mundo migraret, omni dignitate ecclesiastica fuisse priuatum. Alii ipsum fuisse catholicum & in vero papatu finisse dies suos existimant.

Quartus de gestis Domini LODOICI de Bauaria: quem aliqui verum Imperatorem non reputant, alii contrarium arbitrantur.

Quintus de gestis Benedicti 12. quem multi, sed non omnes, tanquam summum pontificem venerantur.

Sextus de gestis fratris Michaelis de Cesena.

Septimus de gestis & doctrina fratris Giraldi Odonis, quorum vnum quidam, alii alium verum Generalem ordinis Fratrum Minorum affirmant.

Octauus de gestis fratris Guilhelmi de Ockam.

Nonus de gestis aliorum Christianorum, regum, principum, & prælatorum ac subditorum laicorum ac clericorum secularium religiosorum Fratrum Minorum & aliorum, qui alicui & aliquibus de prænominatis personis adhærent, obediunt, consentiunt, communicant, fauent vel quomodolibet præbere auxilium, aut consilium dignoscuntur, vel ipsos, aut eorum aliquem impugnant, molestant, vel reprehensibilem aut reprehensibiles arbitrantur. *Magist.* Tam tua instantia, quam desiderium perficiendi prædicta aggredi mihi suadet: sed timor calumniam incurrendi illorum, qui forsitan dicent me audere illicite disputare de potestate summi pontificis, dissuadet: præsertim cum leges etiam Canonicæ & ciuiles videantur asserere, quod sacrilegium incurrit, qui præsumit de suctoritate principis disputare, ideo si tibi videtur de præfatis me nullatenus intromittā: maxime cum ad libros necessarios non valeam (vt æstimo) peruenire. *Disc.* Timor non te retrahat memoratus: quia sicut videmus catholicos de fide absq; periculo iustæ calumniæ ad exercitium disputare. Doctores enim sacræ Theologiæ de fide in scholis publice disputant, & contra veritatem fidei quos sciunt acutius arguentes nullum crimen incurrunt: licet nec tunc nec vnquam postea veritatem quæstionis disputatæ determinent, baccalarii etiam & prudentes, quantum possunt fortius irreprehensibiliter, imo sæpe laudabiliter contra veritatem arguunt & allegant, sic de potestate summi pontificis ad exercitium contingit laudabiliter disputare. Cum igitur contra potestatem papæ neq; asserendo neque dubitando aliquid sis dicturus, sed solummodo recitando: sicut pro toto isto *Dialogo* peractum est inter nos à principio de potestate papæ & omnibus aliis, quæ commemoraui tractanda, nullatenus metuas indagare. Præsertim cum sciam te paratum omnem veritatem de potestate papæ & aliam quam teneris explicite credere, opportunis loco & tempore, quando erit expediēs, occulte & publice confiteri. Nec librorum carentia te retardet: quia licet non possis facere opus perfectum, aliquid tamen facere non erit inutile: quia occasionem faciendi opera perfecta copiam librorum habentibus ministrabis. *Mag.* Quod absq; assertione & dubitatione falsa liceat recitare, & in persona dicere aliorum: quodq; non sit necesse omni tempore ore veritatem, etiam catholicam confiteri (cū cadat sub præcepto affirmatiuo, quod semper obligat, sed non pro semper) multis modis posset ostendi. Ideoq; malignorum paruipendens calumnias, tuæ instantiæ acquiescam: & ad exercitanda studiosorū ingenia tā circa potestatem papæ q̄ circa alia quæ duxeris inquirenda: etiam sententias & opiniones quas reputo erroneas, imo hæreticas recitabo: pro quibus quo voluero fortius allegabo: quod etiam tu poteris interdum facere, si tibi videbitur. Incipe igitur sine mora primum tractatum.

TRACTATVS PRIMVS DE POTESTATE PAPÆ ET CLERI.

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

In quo recitantur quinq; opiniones de potestate summi Pontificis, prima & sibi contraria per[illegible] ctantur à capitulo 2. vsq; ad cap. 9. secunda cap. 10. tertia cap. 11. & quarta cap. 13. quinta vero cap. 16.

DIscip. Claues regni cœlorum esse datas à Christo Romano pontifici, id est beato Petro, C[illegible] stianorum non ambigit (vt æstimo) multitudo, quare non dubito, quin sit à Christo al[illegible] potestas concessa. Plures etiam auctoritates sanctorum patrum videntur asserere q[illegible] ex humana ordinatione acceperit potestatem. Ad quarum vtramq; si vtramq; habeat inte[illegible] quamplura. Quam videlicet & quo iure, diuino scilicet an humano, habeat potestatem [illegible] tualia & ecclesiasticas personas: quam & quo iure super laicos in spiritualibus, quam & quo i[illegible] res & iura temporalia, quæ ad solam Romanam spectant ecclesiam: quam & quo iure super [illegible] temporalia iura, quæ ad alius clericos pertinere noscuntur: quam & quo iure super per[illegible] iura temporalia fidelium laicorum: & quam & quo iure super res infidelium & etiam perso[illegible] rum. Postea autem nonnulla similia de potestate cleri perscrutati propono, ante omnia aute[illegible] rogare decreui, an potestas papæ ad omnia, quæ non sunt contra legem diuinam, neque contra naturæ, se extendat. Hæc enim interrogatio videtur comprehendere omnia prædicta de p[illegible] papæ, & forte ex sententia & opinionibus circa ipsam, quas recitare studebis, dabitur mihi occas[illegible] singulis in speciali quærendi. *Mag.* Circa hanc interrogationē diuersæ & aduersæ inueniuntu[illegible] tentiæ. Vna est, quod papa tam in spiritualibus quàm in temporalibus, talē ex ordinatione Chri[illegible] bet plenitudinem potestatis, vt regulariter & in omni casu omnia possit, quæ non sunt express[illegible] tra legem Dei neq; contra ius naturæ. Alia est, quod talem plenitudinem potestatis habet ex iure [illegible] uino in spiritualibus non in temporalibus. Tertia est, quod talem potestatis plenitudinem habet [illegible] rim ex ordinatione Christi, partim ex ordinatione humana. Quarta est, quod talem ple[illegible] potestatis non habet nec à iure diuino nec à iure humano: neque regulariter neque casual[illegible] sine in casu, & circa hanc sunt modi diuersi ponendi. Quinta est quod talem plenitudinem potestatis simpliciter non regulariter neq; à iure diuino neq; à iure humano habet: sed casualiter si[illegible] ue in casu habet talem plenitudinem potestatis à iure diuino siue ex speciali ordinatione Christi.

CAP. II.

In quo probatur prima opinio capitulo præcedenti recitata.

DIs. Istas discutiamus sententias, vt acutius & profundius valeamus intelligere veritatem, pro[illegible] ma igitur aliquas allegationes adducas. *Mag.* Prima sententia in verbis euangelii, imo ipsius C[illegible] sti fundari videtur: qui, vt legitur Matt. 16. dixit Petro: *Tibi dabo claues regni cælorū: & quodcunq; li[illegible]* &c. *& quodcunq; solueris* &c. Ex quibus verbis colligitur quod Christus dedit beato Petro, & [illegible] quens successoribus eius, absq; exceptione plenitudinem potestatis, vt omnia possit: quia verb[illegible] nerali omnia debent comprehendi, *dis. 19. si Romanorum, & 1. q. 1. sunt nonnulli. & 24. q. 3 putat. Discip.* [illegible] 45
allegatio impugnari potest, vt videtur, nam sæpe verbum generale non est generaliter intelligend[illegible] *extr. de iureiur. ad nostram & 1. q. 1. iudices,* vnde & verbum generale sæpe restringitur, vt notat Glo. *ext. de appel. sua nobis,* cuius exempla quamplurima in scripturis diuinis habentur, *Matt.* enim 3 dicitur, q[illegible] bat ad eum omnis regio trans Iordanem & baptizabantur in Iordane ab eo, & tamen multi non [illegible] bant nec baptizabantur à Iohanne. Et *Luc. 3.* dicitur, quod cogitantibus omnibus de Iohanne, ne for[illegible] ipse esset Christus, & tamen multi hoc minime cogitauerunt: quia nec illi qui non credebant in Chr[illegible] stum: nec illi qui Iohannē non putauerunt prophetam. Alia exempla innumera possunt addu[illegible], in [illegible] verbū generale non debet generaliter intelligi, sed restringi. Dimittentur tamē ad præsens om[illegible] ter quædā pauca, quæ de potestate & subiectione loquuntur: sicut & verba Christi prim[illegible]ssa. Ait itaq; A[illegible] stolus ad Eph. 5. *Vt ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus,* vbi verbū *in omnibus* n[illegible] debet generaliter absq; omni exceptione, etiā quo ad licita, intelligi, quia vxores non sunt in om[illegible]us licitis subiectæ viris: [illegible] quoad multa licita vir & vxor ad paria iudicentur, *extr. de diuortiis c[illegible] audimus.* Apostolus eti[illegible] ad Colosen. 4. ait: *Filii obedite parētibus per omnia,* & post: *Serui obedite per omnia Domini[illegible] carnalibus,* & ad Eph. 9. ait: *[illegible]erui obedite Dominis carnalibus cū omni timore & tremore,* & [illegible] ad [illegible] *sunt subiugo serui, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur,* & ad Titū: *Seruos Dominis suis esse subdi[illegible] omnibus ess[illegible] la[illegible] ente* [illegible] & Pet. 2 sic legitur: *[illegible]ubiecti estote omni humana creaturæ propter Deū.* & p[illegible] *[illegible]erui su[illegible] [illegible] estote in omni [illegible]epore Dominis, non tamū bonis & modestis, [illegible]ed etiā dis[illegible]olis.* Et 1. ad Tim. 2 ait Apost[illegible] *Mulier in si[illegible] d[illegible]cat cū omni subie[illegible]tione.* [illegible] n bus verba [illegible]eneralia nō debe[illegible] [illegible]eralite[illegible] [illegible] exceptio[illegible] intelligi, quia in [illegible]ltis n[illegible] c filii par[illegible]bus, nec[illegible] is, nc[illegible]

mnibus homini‹›us ſunt ſubiecti, igitur conſimiliter per hoc, quod Chriſtus dixit Petro: *Quodcunq; ‹li›gaueris* &c. non poteſt intelligi, quod omnes mortales in omnibus abſque omni exceptione ſucceſ‹s›oribus beati Petri ſint ſubiecti, vt in omnes homines quoad omnia de ſe licita, plenitudinem tam ‹i›n temporalibus quam in ſpiritualibus habeant poteſtatis. *Magiſt.* Iſta obiectio duobus modis re‹p›ellitur: Primo, quia ſi ſecundum canones ſacros, vbi canon non excipit aut diffinit aut determinat, ‹n›ec excipere nec diffinire nec determinare debemus, *31. quaſt. 1. quod ſi dormierit, & q. 5. conſuluiſti, 55. ſi ‹e›uangelica*, multo fortius vbi Dominus non excipit, diffinit vel determinat, nec nos excipere, diffinire ‹n›ec determinare debemus. Sed Chriſtus concedendo Petro poteſtatem ſuper omnes nihil exce‹p›it, nec diffiniuit, nec determinauit, ſed indiſtincte & generaliter dixit: *Quodcunque ligaueris* &c. igitur ‹n›ec nos aliquid debemus ab eius poteſtate excipere, aut eam aliquo modo diffinire vel determinare: ‹P›etrus igitur in omnibus temporalibus & ſpiritualibus accepit à Chriſto plenitudinem poteſtatis. ‹A›mplius, beneficium principis largiſſime interpretandum eſt, *extra de Simonia. c. vltim. & extra de ‹…›t. ex parte*, igitur & poteſtas collata Petro à principe principum Chriſto largiſſime interpretanda ‹e›ſt, vt ab eius poteſtate nec in ſpiritualibus nec in temporalibus aliquid penitus ſubtrahatur. Se‹c›undo repellitur obiectio ſupradicta auctoritate Innoc. tertii, qui (vt legitur *extra de maio. & obe. c. ‹…›ne*, ait: *Dominus dixit ad Petrum, & etiam Petrus dixit ad ſucceſſores: quodcunque ligaueris* &c. *nihil excipi‹en›s, qui dixit: quodcunque ligaueris* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod à poteſtate data à Chriſto bea‹t›o Petro & ſucceſſoribus eius neque in temporalibus neque in ſpiritualibus aliquid eſt excipien‹d›um, habet igitur papa talem plenitudinem poteſtatis à Chriſto.

Cap. III.

Vbi ſecundo probatur prima opinio, per hoc, quod Papa eſt in omnibus obediendum, quod probat auctoritatibus tribus & rationibus duabus.

D*iſcip.* Super præmiſſam auctoritatem Saluatoris poſtea reuertemur, ideo alias allegationes adducas. *Magiſt.* Quod papa habet in temporalibus & ſpiritualibus talem plenitudinem poteſta‹t›is, probatur. Ille cui ex præcepto diuino eſt in omnibus obediendum & in nullo penitus reſiſten‹d›um, habet immediate à Deo huiuſmodi plenitudinem poteſtatis, papæ autem ex præcepto diuino ‹o›bediendum eſt in omnibus, & in nullo reſiſtendum penitus, teſte Grego. qui, vt habetur *d. 12. c. præ‹ce›ptis*, ait: *Præceptis Apoſtolicis non dura ſuperbia reſiſtatur, & per obedientiam quæ à ſancta Romana eccleſia ‹e›t Apoſtolica auctoritate iuſſa ſunt ſalutifere impleantur*, & infra: *cuius auctoritate ſanctionem omnes teneant ‹sa›cerdotes, qui nolunt Apoſtolicæ Petræ, ſuper quam Chriſtus vniuerſalem fundauit eccleſiam, ſoliditate diuelli.* Ex ‹q›uibus verbis colligitur, quod propter auctoritatem conceſſam à Chriſto Romanæ eccleſiæ eſt in o‹m›nibus obediendum, & in nullo penitus reſiſtendum. Hoc etiam Stephanus papa, vt habetur *di. 19. ‹c.› enimuero*, videtur aſſerere, cum ait: *Enimuero in ſpeculum & exemplum ſancta Romana eccleſia, cui nos ‹C›hriſtus præeſſe voluit, ab omnibus quicquid ordinauit, perpetuo & irrefragabiliter obſeruandum eſt* &c. Ex qui‹b›us verbis colligitur, quod propter ordinationem Chriſti Romanæ eccleſiæ obediendum eſt in o‹m›nibus. Hinc Leo papa, vt habetur eadem di. *c. ita Dominus*, ait: *huius muneris ſacramentum ita Dominus ‹a›d omnium Apoſtolorum officium pertinere voluit, vt in beatiſſimo Petro Apoſtolorum omnium ſummo principali‹te›r collocaret, vt ab ipſo quaſi quodam capite dona ſua velut in omne corpus diffunderet*, & infra: *hanc Petræ iſtius ‹sa›cratiſſimam firmitatem Deo, vt diximus, ædificante conſtructam nimis impia vult præſumptione violare, quiſq; ‹ei›us poteſtati tentat cōtrauenire.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui poteſtati Petri & ſucceſſorum ‹e›ius aliquo modo inobediens inuenitur, Dei ordinationem infringit, quare ex ordinatione Chriſti ‹e›ſt, quod papæ obediendum eſt in omnibus. Quod etiā ratione probatur, quia illi ex ordinatione o‹b›ediendum eſt in omnibus, cuius omnia præcepta accipienda ſunt tanquam diuina voce prolata, ſed ‹o›mnia præcepta papæ ſicut & ſanctiones eius accipienda ſunt tanquam diuina voce prolata, *di. 19. ſic ‹o›mnes*, igitur ex ordinatione Dei eſt ei obediendum in omnibus. Amplius illi ex præcepto Dei eſt in ‹o›mnibus obediendum, qui abſq; hęreſi non poteſt eſſe ſchiſmaticus, & omnes alii poſſunt eſſe ſchi‹s›matici, tanquā ab illo diuiſi. Sed papa non poteſt eſſe ſchiſmaticus, niſi fiat hæreticus, omnes autem ‹a›lii poſſunt eſſe ſchiſmatici, licet non ſtatim ſint hęretici, igitur papæ eſt ex præcepto Dei in omnibus ‹o›bediendum. Maior probatur per hoc, quod ille, cui non eſt obediendum ex pręcepto Dei, in omni‹b›us poteſt multa præcipere, in quibus alii ſibi obedire non tenentur. Quare propter præcepta huiuſ‹m›odi in quibus ſibi non tenentur obedire, poteſt inter præcipientem & illos quibus fiunt præcepta huiuſmodi oriri diſcordia, diuiſio, diſſenſio, & ſciſſura: & per conſequens ſchiſma, quia *ſchiſma*, quod Græcum nomen eſt, ſciſſuram notat *24. q. 1. c. ſchiſma.* In illo igitur caſu vel præcipiens vel illi quibus fiunt huiuſmodi præcepta eſt ſchiſmaticus vel ſchiſmatici, ſed illi, quibus fiunt præcepta, non ſunt ſchiſmatici; cum non ſint non obediendo aliquo crimine irretiti, ex quo nullatenus obedire tenen‹t›ur. Quare præcipiens eſt ſchiſmaticus reputandus propter iniuſta præcepta: licet non fiat hæreticus. Minor, quoad primā partem ſc. quod papa abſq; hæreſi non poſſit eſſe ſchiſmaticus, probatur p hoc, quod ſchiſmaticus dicitur ille, qui ab eccleſiæ vniuerſalis vnitate recedit *24. q. 1. ſchiſma & c. loquitur Dominus & c. alienus & c. quia ex ſolo*, ſed papa niſi fiat hæreticus ab vniuerſalis eccleſiæ vnitate non re‹c›edit: cum ab ipſo quamdiu manet in fide Petri vnitas vniuerſalis eccleſiæ incipiat, *24 q. 1. loquitur Dominus*, igitur papa niſi fiat hæreticus, ſchiſmaticus eſſe non poteſt. Secunda pars manifeſte patet: quia omnis à papa abſq; hæreſi ſaltem in principio non obediendo vniuerſali eccleſiæ in his in quibus te-

 netur

netut pòtest fieri schismaticus. Ex his colligitur quod ex præcepto Dei seu ex ordinatione Christi, Petro & successoribus eius est in omnibus obediendum: & in nullo penitus resistendũ, igi. urca ordinatione Christi papa habet tam in spiritualibus quam in temporalibus plenitudinem potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt de se illicita, ita vt per solam humanam ordinationem, vel voluntatem non possunt fieri illicita. *Disc.* Priusquam ad alias allegationes procedas, refer quare dicitur quod papa ex ordinatione Christi omnis potest, quæ non sunt de illicita &c. *Mag.* Hoc dicitur propter vota, iuramenta, promissiones, pacta, & alia quæcunq; per quæ homines se obligant ad illa, ad quæ alias minime obligantur, quia per talia in nullo penitus derogatur potestati papę, quin talibus quibuscunque non obstantibus omnia possit & in omnibus sit obediendum ei, eo quod in omnibus talibus potestas & auctoritas papæ intelligitur semper excepta, *extra de iureiurando, veniens, & extra de electionibus.* *significasti.*

Cap. IV.

In quo tertio probatur duodecim rationibus prima opinio.

Discip. De ista materia in speciali tangemus in diuersis locis: ideo alias allegationes adducas. *Mag.* Quod papa habeat ex ordinatione Dei talem plenitudinem potestatis, probatur: quia qui omnibus legibus positiuis est solutus babet talem plenitudinem potestatis, quia qui non habet talem plenitudinem potestaris, aliqua lege humana potest constringi: eo quod non habet potestatem supra omnes leges humanas, papa autẽ legibus est solutus, ita quod est supra omnes leges humanas: cum etiá leges impiales possit dissoluere, sicut plures canones vidẽtur asserere, *di. 19 quacunq;* igitur papa habet ea ordinatione Dei talem plenitudinem potestatis. Amplius, vicarius Christi habet plenitudinẽ potestatis ex ordinatione eiusdem Christi: cum Christus habuerit huiusmodi plenitudinem potestatis & in committendo Petro vices suas nihil in talibus sibi interdixit, igitur papa babet talem ordinationem potestatis ex ordinatione Christi, cum sit Christi vicarius. Rursus papa babet plenitudinem potestatis, sed non habet aliquam potestatẽ ab homine, ergo ea sola ordinatione Dei habet plenitudinem potestatis. Minor colligitur & habetur ea diuersis canonibus sacris *2. q. 6. c. decreto & c. qui se scit,* etiam diuersi canones sacri videntur asserere, vnde Innoc. tertius, vt habetur *extra de iudiciis, nouit,* ait *Cũ enim non humana constitutioni, sed diuinæ potius innitamur, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, nullus qui sit sanæ mentis ignorat, quin ad officiũ nostrum spectet de quocunq; mortali peccato corripere quemlibet Christianum.* Et beatus Anacletus, vt habetur *di. 22. c. sacrosancta,* ait: *Hæc vero Apostolica sedes caput & cardo, vt præfatum est, à Domino & non ab alio constituta* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod papa nullam potestatem babet ab homine. Quod etiam ratione videtur posse probari. Nã nullus est dicendus hæreticus, ppter hoc, quod negat à quocunq; potestatem, quam à solo homine habere dignoscitur, quia talis licet erret, non tamen errat contra scripturam sacram, q̃ non est ab homine, sed à Deo, sed q̃ negat à papa potestatem suam, est hæreticus reputandus, vt testatur Nicolaus papa, secundum q̃ habetur *d. 22. c. 1.* igitur papa à solo Deo recipit potestatem. Item quod papa habeat plenitudinem potestatis à Deo, ostendimr, nam ab eodem habet Romanus Pontifex plenitudinem potestatis & potestatẽ concedendi indulgentias, vt innuitur *ext. de pœn. & re. cum ex eo,* in fine, sed Romanus Pontifex habet à solo Deo & non ab homine potestatẽ concedendi indulgentias, igitur à solo Deo babet plenitudinem potestatis. Item, ille habet à Deo plenitudinem potestatis, de cuius iudicio & potestate non est licitum iudicare, nec etiã disputare in dubium reuocando potestatem eiusdem, q̃a de potestate eius, q̃ non babet à Deo plenitudinem, de cuius etiã iudicio licet iudicare, si non secũdũ potestatem sibi concessam, sed vsurpatã præsumpserit iudicare, sed nemini licet iudicare vel etiã dubitando de iudicio & potestate summi pontificis disputare, ergo à Deo habet plenitudinẽ potestatis. Maior videtur esse eiusdẽ, minor per auctoritates diuersas ostenditur, ait enim Nicolaus papa, vt habetur *9 q. 3. patet profecto sedis Apostolicæ, cuius auctoritate maius nõ est iudiciũ, à nemine fore retractandũ: nec cuiquã de eius liceat iudicare iudicio.* Et Gelasius papa, vt habetur *eisdẽ causa & q. c. ipsi,* ait: *nec de eius vnquam præceperunt iudicio iudicari, sententiãq; eius constituerunt non oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt.* Et *17. q. 4. si quis,* sic scribitur: *de iudicio summi pontificis alicui disputare non licet,* & ibidem sic legitur: *committunt etiã sacrilegiũ, qui contra legis sanctitatẽ diuinã aut nesciendo committunt aut negligendo violãt & offendunt aut qui de principali iudicio certant & disputant.* Et *eisdẽ causa & q. c. nemini,* vbi dicit Nicolaus papa: *Nemini de sedis Apostolicæ iudicio iudicare aut illius sententiã retractare permissum est,* videlicet ppter ecclesiæ Romanæ primatũ Christi munere in beato Petro Apostolo diuinitus collatũ. Ex his atq; aliis multis colligitur, q̃ papa potestatem concessam à Christo Romanę ecclesiæ nemini licet iudicare aut disputare de eius iudicio aut potestate, ergo habet à Christo plenitudinẽ potestatis. Quod adhoc tali ratione probetur. Ab eodem habet papa plenitudinem potestatis, à quo habet claues regni cœlorum, sed claues regni cœlorũ habet à Christo, ergo & plenitudinẽ potestatis habet à Christo. Minor patet ex verbis Christi, quæ dixit Petro Matt. 16. *Tibi dabo claues regni cœlorum.* Maior probatur: quia omnis potestas, quam habet papa, spectat ad claues, eo quod omnis potestas papæ aut est ordinis aut iurisdictionis. Potestas autem quam habet ratione ordinis spectat ad claues secundum omnes. Potestas etiam quam habet ratione iurisdictionis spectat ad claues, teste August. qui scribens ad Bonifacium, vt habetur *dist. 50. c. vt constitueretur,* ait: *Vt constitueretur in ecclesia ne quisquam post alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat: vel ad clericatum redeat: vel in clericatu maneat non desperatione indulgentiæ sed rigore factum est disciplinæ, alioquin contra claues datas ecclesiæ agitur, de quibus dictum est: quodcunque solueris*

nere super terram, erit solutum & in cælis. Ex quibus verbis colligitur, quod potestas puniendi criminosos quæ competit ecclesiæ Romanæ, iurisdictionis, non ordinis, spectat ad claues ecclesiæ, igitur ratione consimili omnis talis potestas, quæ competit ecclesiæ ratione iurisdictionis spectat ad easdem claues. Quod Papa habeat à Christo immediate plenitudinem potestatis, probatur, quia cui ab aliquo concessum est maius, ab eodem & minus concessum videtur *ext. de decimis. ex parte 27. qu. 2. sunt qui dicunt.* sed maius est dispensare contra Deum & contra Apostolum, quam posse ea, quæ nec sunt contra legem diuinam, nec contra ius naturæ. Et Papa autem habet à Christo potestatem dispensandi contra Deum & contra Apostolum, teste Glos. quæ *25. q. 1. sup. c. sunt quidem,* ait: *satis potest sustineri, quod Papa contra Apostolum dispensat: non tamen in his quæ pertinent ad articulos fidei, & eodem modo dispensat in euangelio interpretando ipsum, & ext. de fo. compe, licet, in fine.* Hoc etiam probatur exemplis. Nam Papa dispensat contra Deum in iuramento & in voto. Nam Dominus per prophetã: *vouete & reddite,* & Matt. 5. *Reddant Domino iuramenta tua,* & tamen in his dispẽsat Papa *15. q. 6. iuratos, ext. de voto. c. in multis,* ergo multo fortius Papa potest omnia, quæ non sunt contra legem Dei nec contra ius naturæ. Præterea ille habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, cuius sententia siue iusta, siue iniusta est timenda: & eiusdem præceptum siue iustum, siue iniustum est timendum & seruandum, sed sententia Papæ siue iusta, siue iniusta est timẽda *2. q. 3. sententia,* ergo Papa omnia potest. Adhuc ille, qui à nemine reprehendi debet pro quocunq; facto, habet plenitudinem potestatis à Christo, vt omnia possit, quia si nõ haberet talẽ plenitudinẽ potestatis, posset excedere potestatem suam: & per consequẽs in talib. peccaret, quilibet autem peccator, etiã prælatus, potest & debet corripi & reprehendi de omni peccato: maxime si non timetur probabiliter, quod ex correctione fiet deterior, iuxta illud euangelii: *Si peccauerit in te frater tuus vade,* &c. quod ad omnes extenditur, vt ex sacris canonib. colligitur, Papa autem à nemine debet reprehendi seu corripi, *dist. 40. si Papa,* igitur Papa habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, sed non habet talem plenitudinem potestatis ab homine, ergo habet eam à Christo. Amplius, qui non potest contra fidẽ errare, habet plenitudinẽ potestatis à Deo, vt omnia possit, quia qui non potest contra fidem errare, non potest errare contra bonos mores, & per consequens quicquid fecerit, irreprehensibile est & licite factũ, & ita omnia potest quæ vult. Papa aũt non potest contra fidem errare. Ad quod probandum adductę sunt allegationes plures *in prima parte huius Dialo. li. 5. c. 4.* ergo Papa habet à Christo plenitudinẽ potestatis. Præterea qui habet à Christo plenitudinẽ potestatis super cõcilium generale: habet etiã multo fortius à Christo plenitudinẽ potestatis super alios. Papa aũt habet à Christo plenitudinẽ potestatis sup conciliũ generale, talem aũt potestatem non habet à cõcilio generali: cum vnũ concilium non possit alii legem vel subiectionẽ imponere, quia nõ habet imperium par in parẽ, igitur si habet eam: habet ipsam ab aliquo superiori cõcilio generali, superior aũt non est, nisi Christus, ergo si Papa habet talem plenitudinẽ potestatis super generale conciliũ, habet ipsam à Christo, restat ergo probare, quod Papa habeat talem plenitudinẽ potestatis, id est talem potestatem super conciliũ generale, quod per auctoritates manifestas videtur ostendi, ait n. Pascasius Papa, vt habetur *ext. de elect. significasti: Cum omnia concilia per ecclesiæ Romanæ auctoritatem & facta sint & robur acceperint, & in eorum statutis Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas,* & Gratian. *25. q. 1. si igitur,* ait: *Sacri canones ita aliquid constituunt vt sua interpretationis auctoritatem sancta Romana ecclesia conseruent, ipsi namque soli canones valent interpretari, qui ius habent condendi eos, vnde in nonnullis capitulis conciliorum, cũ aliquid obseruandum determinetur, statim subinfertur; nisi auctoritas Romanæ ecclesiæ obuiet: vel, salua tamen in omnib. Apostolica auctoritate.* Ex quibus aliisq; quamplurimis colligitur, quod Papa habet super generale concilium plenitudinem potestatis, ergo multo fortius habet plenitudinẽ potestatis super omnes alios. Præterea qui habet potestatẽ à Christo super ista, quæ sunt super naturalẽ æquitatẽ. multo magis habet potestatem à Christo super omnia licita, quæ naturali æquitati non obuiant. Quia cui cõcessum est maius, & minus concessum esse videtur, sed Papa habet potestatem super illa, quæ naturali obuiãt æquitati, ergo habet à Christo plenitudinem potestatis: vt omnia possit quæ sunt licita, & naturali æquitati non obuiant. Maior videtur probatione minime indigere. Minor probatur, nam pueros, qui seipsos nesciunt regere, habere curam & regimen animarum rationali obuiat æquitati, quę ratio naturalis dictat, quod qui nescit se regere, non debet alios gubernare, imo & veritas euangelica hoc insinuat, cum Christus dicat Matt. 15. *Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.* Hoc etiã Alexander III. sequens dictamen rationis rectæ, vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum, c. indecoris,* videtur innuere dicens: *Indecoris est vt ii debeant ecclesias regere, qui non nouerunt gubernare seipsos: cum ad ecclesiarum regimen tales personæ sint admittendæ, qui discretione præemineant & morum fulgeant honestate,* cui Gregor. IX. (vt habetur *ext. de electio. cum in magistrum*) concordare videtur dicens: *cum in magistrum assumi non debet, qui formam discipuli non assumpsit: nec perficiendus qui subesse non nouit,* &c. Ex quibus aliisque quampluribus patet, quod æquitas naturalis exigit, quod pueri qui nec se, nec alios regere sciunt, ad regimen & curam animarum assumi non debent. Et tamen contra hanc naturalem æquitatem potest Papa præcipere, teste Glos. quæ vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum, super c. eam te,* ait: *si ex certa scientia scriberet Papa pro minori, eius mandato esset obediendum, quia sacrilegii instar obtinet dubitare an is sit dignus, quem princeps elegerit 17. q. 4. §. qui autem, & cap. de crimine sacrilegii l. 2.* hoc etiam Alexander Tertius mandasse videtur, vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum,* ex ratione, qui pueros infra decennium constitutos non remouet ab ecclesiis, quæ erant eis concessæ per episcopum Couenirensem: sed scienter tolerat eos & mandat vt tolerentur.

Cap. V.

Vbi arguitur contra primam opinionem, scilicet quod sit falsa, periculosa, perniciosa, & hæreticalis.

Discip. Pro prædicta opinione allegationes tetigisti: & æstimo fortiores: ideo pro ea ad præsens alias non adducas, quia istæ soluentur patenter: sed ad alias in contrarium posset forsitan leuiter responderi. *Magister.* Sunt nonnulli, qui opinionem præscriptam falsam, periculosam, pernitiosam ac hæreticalem æstimant, quod multipliciter probare conantur. Lex enim Christiana ex institutione Christi est lex libertatis respectu veteris legis: quæ respectu nouæ legis fuit lex seruitutis. Sed si Papa haberet à Christo talem plenitudinē potestatis, vt omnia posset, quæ non sunt contra legem diuinam, nec contra legem naturæ: lex Christiana ex institutione Christi esset lex intolerabilis seruitutis: & multo maioris seruitutis quam fuerit lex vetus, ergo Papa non habet à Christo talem plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus quam in temporalibus. Maior auctoritatibus apertissimis scripturæ diuinæ videtur posse probari, beatus enim Iacobus in canonica sua ca. 1. eam vocat *legem perfectæ libertatis*, dicens: *Quicunque prospexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus erit in facto suo.* Et Apostolus ad Galat. ait: *neque Titus qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circuncidi: sed propter introductos falsos fratres, qui introierant explorari libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent, quibus nec ad horam cessimus subiectioni, vt veritas euangelica permaneat apud vos.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod lex euangelica est lex libertatis, per quam Christiani à seruitute sunt erepti vltra in seruitutem minime reducendi. Quod etiam Apostolus cap. quint. videtur asserere dicens: *vtinam & abscindantur, qui vos conturbant, vos enim in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem succurrite inuicem.* Item beatus Petrus, vt habetur Actuum decimo quinto ait: *Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Ex quibus verbis colligitur, quod Christianis non est tam graue iugum seruitutis impositum, sicut fuit positum super Iudæos. Vnde beatus Iacobus ibidem post verba Petri dixit: *Ego iudico non inquietari eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos vt abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocato sanguine,* & hæc sententia Iacobi ab Apostolis & senioribus, imo à Spiritu sancto extitit approbata. Vnde & ibidem subiungitur: *Tunc placuit Apostolis & senioribus cum omni ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Iudam qui cognominatur Bersabas, & viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum epistolam continentem hæc: Apostoli & seniores fratres.* Et post: *visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis onerum, quam necessaria: vt abstineatis ab immolatione simulacrorum & sanguine suffocato & fornicatione: à quibus custodientes vos bene agetis.* Ex quibus colligitur, quod Christiani per legem euangelicam sunt à seruitute multiplici liberati, & quod lex euangelica est lex minoris seruitutis, quam fuerit lex vetus. Quod Augustinus ad inquisitiones Ianuarii, vt habetur *distinction. duodecim. cap. omnia*, videtur innuere manifeste, dicens de quibusdam, qui Christianam religionem seruitute nimia oppresserunt: *quamuis enim neque hoc inueniri possit, quomodo contra fidem sint: ipsam tamen religionem (quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei voluit esse liberam) seruilibus oneribus premunt, adeo vt tolerabilior sit conditio Iudæorum: qui etsi iam tempus liberationis non agnouerunt, legalibus tamen sacramentis, non humanis præsumptionibus subiiciuntur.* Item Apostolus ad Galatas quart. *Non sumus ancillæ filii, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit, state, & nolite iterum iugo seruitutis contineri.* Et Apostolus secund. ad Corinth. tert. *Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.* Ex quibus omnibus colligitur, quod maioris libertatis est lex noua quam vetus. Minor autem prædictæ allegationis, quod scilicet lex noua siue euangelica esset intolerabilis seruitutis, & maioris quam fuerit lex vetus: si Papa haberet ex institutione Christi talem plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus quam in temporalibus, videtur probatione nullatenus indigere.

Si enim hoc esset, omnes Christiani essent serui: & nullus esset liberæ conditionis, omnes enim essent serui summi Pontificis, & summus Pontifex tantam potestatem in temporalibus haberet super Imperatorem, & reges & principes, & laicos vniuersos, ac omnes omnino Christianos, & quantum ad personam, & quantum ad res ipsorum, quantam vnquam Dominus temporalis habuit, vel habere potuit super quemcunque seruum. Ita quod Papa libere posset priuare reges & principes, ac omnes alios Christianos regnis & omnibus rebus: reges & principes quibuscunque aliis subdere, & constituere eos seruos ipsorum. Hæc enim & similia non sunt contra legem diuinam nec contra legem naturæ: quia si essent contra legem diuinam, vel legem naturæ, ipsismet regibus & aliis Christianis essent illicita: & per consequens nullis liceret res suas alteri dare, vel se alterius subiicere potestati. Et ita constat, quod lex Christiana esset maioris seruitutis, quo ad temporalia, quam lex vetus, si Papa in temporalibus haberet huiusmodi plenitudinem potestatis, quia illi qui erant sub lege Mosaica, nulli mortali erant in temporalibus tali modo subiecti, quia tale dominium, nec rex nec summus Pontifex habebant. Vnde & Naboth Israelites laudabiliter denegauit dare & vendere vineam suam regi cupienti emere ipsam. Esset etiam lex moderna maioris seruitutis,

[illegible] quoad illa, quæ pertinent vel pertinere possunt ad [illegible] cul- [illegible] Mosaica, quia si Papa haberet talem plenitudinem potesta[illegible] [illegible] obseruantias corporales imponere regibus & principibus ac om[illegible] [illegible] lege veteri ordinatæ, nec cuicunque Christiano liceret in huiusm[illegible] [illegible] Papa habere talem plenitudinem potestatis. Ex istis concluditur, quod prædi[illegible] [illegible] potestatis summi Pontificis non solum falsa, sed etiam hæreticalis est ha[illegible] [illegible] contra Scripturam sacram, asserentem quod lex Christiana est lex liber[illegible] [illegible] Christiani non sunt serui cuiuscunque mortalis per legem Christianam, [illegible] de ratione euangelicæ legis. Est etiam (vt dicunt) perniciosa & pe[illegible] [illegible] tali potestate priuando reges & alios Christianos regnis & rebus suis [illegible], & eos subiiciendo seruituti vel operibus seruilibus, oriréntur schisma[illegible] [illegible] guerræ inter Christianos. etiam periculum & dispendium totius Christia[illegible]

CAP. VI.

[illegible] ur euasio prædictæ rationis de libertate euangelica, secundum primam opinionem, & probatur duabus rationibus, ad quas respondetur infra c. 7.

D[illegible] *lus.* Quia, vt puto, istud est principalius vel de principalibus fundamentis & motiuis, qua[illegible] [illegible] am dicunt, quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis. Ideo contra ipsum vo[illegible] [illegible], vt responsionibus, quas recitabis ad obiectiones contra ipsum, quale sit magis appareat. [illegible] que, quod lex Christiana non dicatur in Scripturis sacris lex libertatis: quia per eam Christiani [illegible] eri, ne sint subiecti in omnibus summo Pontifici, quod innuit motiuum præcedens. [illegible] tur lex libertatis: quia per eam Christiani efficiuntur liberi à seruitute peccati vel legis Mo[illegible] [illegible] æ. Vnde & plures auctoritates adductæ expresse loquuntur de libertate à seruitute legis Mosai[illegible] [illegible] ad Galat. 2. & 5. & illa *Actuum 15.* & illa *ad Galat. 4.* Aliæ autem auctoritates intelligi pos[illegible] [illegible] libertate à seruitute peccati, igitur per ipsas probari non potest, quod Christiani per legem Christianam efficiuntur liberi à seruitute, qua tenentur summo Pontifici: ne sc. in omnibus tempo[illegible] [illegible] & spiritualibus sint sibi subiecti, quæ non sunt contra legem Dei, nec contra legem naturæ. [illegible] & quod auctoritates scripturæ diuinæ non debeant intelligi de libertate & subiectione, qua [illegible] duntur Christiani summo Pontifici, ratione probatur. Nam si lex Christiana esset taliter lex li[illegible] bertatis, nulli liceret se subdere summo Pontifici vel alii cuicunque mortali. Et ita, vt quidam dicunt Fratres Minores, si per regulam suam tenentur in omnibus obedire summo Pontifici, eorum regu[illegible] la esset hæreticalis, quia esset contra legem Christianam, quæ est lex libertatis liberans Christianos ne hominibus sint subiecti. Amplius secundum beatum Iacobum, vt allegatum est, lex Christiana est *lex perfectæ libertatis*, perfecta autem libertas omni seruituti repugnat, ergo si lex Christiana est lex libertatis liberans Christianos, ne homini sint subiecti: sequitur quod nullus debet esse seruus hominis cuiuscunque. Et ita reges & principes & alii laici, & etiam ecclesia nullos seruos haberent, quod legibus ciuilibus & sacris canonibus obuiat manifeste. Propter ista videtur, quod motiuum præscri[illegible] tum non probatur, quod Papa non habeat plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus quam in temporalibus, tu autem narra, quomodo respondetur ad ista.

CAP. VII.

Vbi ponitur confutatio prædictæ euasionis, expositionis & rationis contra primam opinionem, & ad rationes capituli præcedentis respondetur.

MAgister. Ad primum istorum dicitur, quod quamuis auctoritates specialem faciant mentionem de libertate à seruitute Mosaicæ legis: tamen omnes intelligi debent ab omni seruitute tanta, quanta fuit seruitus Mosaicæ legis, & hoc saltem quo ad aliqua negatiue, vt scilicet nullus per euangelicam legem obligetur ad tantam seruitutem, quanta fuit seruitus veteris legis, licet aliqui Christiani ratione delicti vel ex voluntate, seu alia quacunque occasione (non tamen per legem Christianam) tanta seruitute vel maiori teneantur astricti. Si enim Christiani quacunque seruitute, quo ad opera exteriora, tanta vel maiori, quanta fuit seruitus veteris legis, per legem euangelicam tenerentur, non posset lex euangelica magis dici lex libertatis, quam Mosaica: quantumcunque liberati essent à seruitute Mosaicæ legis.

Qui enim liberatur ab vna seruitute, & premitur alia æquali vel maiori: non est magis liber, [illegible] prius exstiterat. Sicut qui liberatur ab vno vinculo corporali, & alio æquali vel fortiori constringitur, non est solutus, sed magis ligatus. Cum vero lex euangelica secundum veritatem scripturæ sit lex magis libertatis, quam vetus lex, legem euangelicam Christiani neque seruituti Mosaicæ, neque cuicunque alii seruituti exteriori maiori vel tantæ, quanta fuit seruitus veteris legis, subduntur. Quare etiam auctoritates illæ, quæ occasione seruitutis veteris legis de liberta-

in ipsa carne gaudebunt, in qua dolores pro Domino cruciatusq; tulerunt. Pro hac quippe geminata stola eorum scriptum est: in terra sua duplicia poßidebunt. Hoc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est: sunt data illis singula stola alba, & dictum est eis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus seruorum & fratrum eorum. Quiteaq; multiplicieer singuli binas in iudicio stolas habituri sunt quia modo animarum tantummodo, tunc autem animarum & corporum simul gloria latabuntur. Hanc in quam sententiam beatus Bernardus aliis verbis (licet quantum ad aliquid obscurioribus) volebat exprimere, cum dixit in quodam sermone de omnibus sanctis: Tres sunt sanctarum animarum status: Primus in corpore corruptibili. Secundus in requie. Tertius in beatitudine consummata. Hic est tertius status in requie, qui omnem pœnam & afflictionem excludit, in quo stola anima est collocata, sed secundus status non est in beatitudine consummata: quia adhuc stola corporum non habetur. Vocat autem Bernar. beatitudinem consummatam, cui nihil deest vnquam habendum. Et isto modo secundum beatum Gregor. & Bernar. secundus status animarum sanctarum non est in beatitudine consummata: quia adhuc deest stola corporis, quæ postmodum est habenda. Tertius autem status est in beatitudine consummata: quia nihil vnquam habendum tunc deerit, tunc enim habebuntur stolæ binæ.

Eandem etiam sententiam expressit beatus Bernar. cum post verba prædicta subiunxit: Primus denique in tabernaculis: secundus in atriis: tertius in domo Dei. Hic enim secundus status est in atriis: quia animæ sancta ante diem iudicii ad vltimum gradum beatitudinis nequaquam peruenient, nec stolam corporis de communi lege sunt antea habitura. Tertius autem status est in domo Dei, hac est tunc ad tantam gloriam anima & corporis, quod nunquam vlteriorem percipient. Et hanc sententiam ab aliis verbis voluit explicare, cum dicit: in tabernaculis gemitus pœnitentia: in atriis gustus latitia: in domo societas gloria. Hæ animæ sanctæ in secundo statu gustant lætitiam de visione essentiæ: sed adhuc desiderium habent amplius degustandi, & ita satietatem, quæ omne desiderium firmiter excludit, minime sunt adeptæ in te, hoc est in Deo: sed quando conferet gloriam corporis & stolā animæ: præhabitam perficiet, & hæc est satietas gloriæ, illa scilicet satietas, quæ omne desiderium cuiuscunque futuræ delectationis excludit. Quam etiam satietatem vberem domus Dei torrentem voluptatis vocat. Nec ex verbis eiusdem contra catholicam veritatem iam diuulgatam prædictam iam à sanctis patribus explicatam, vlla calumnia colligatur: sed verba ipsius aliorum sanctorum patrum assertionibus & scripturæ diuinæ sententiis concordant.

Cap. VI.

Respondet ad quintam rationem pro dicto errore.

ITem pro dicto sæpe errore arguitur sic, Apostolus dicit ad Corrinth. 18. quod omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium, vbi dicit Glo. quod licet vnus hic accipiat brauium, sed in alia vita omnes simul: & ita ante diem iudicii nulla anima sancta habebit brauium visionis diuina essentia. Sed isti, vt suos errores scripturis autenticis valeant confirmare, alias auctoritates scripturæ (quæ verum sensum scripturarum, quæ pro eis sonare videntur) aperte declarant, nolunt attendere, si enim Glossam super ista verba Apostoli ad Hebr. 11. (& hi omnes testimonio fidei probati inuenti sunt non acceperunt repromißionem Deo nobis aliquid melius prouidente: vt non sine nobis consummarentur) legissent, & rationem intellexissent, Glossam super verbis Apostoli: Vnus accipit brauium: pro suo errore nullatenus allegassent. Quia tamen Glossa, quam isti peruertunt & truncant, dicit ibidem: mõstratur hoc exemplo, quanta est vtilitas legis nostra, in qua non vni sed omnibus promissa est palma, quod non est in illo statu huius seculi in illa expectatione, ibi enim tantum vnus accipit brauium, & cateri victi discedunt, qui similiter laborauerunt, hic autem non est sic, quotquot enim currunt, si perseueranter currunt, accipiunt brauium, & qui prior venerit, expectet non vt coronetur brauio illo, quod est stola anima cum posterioris: sed expectet (secundum Glossam) vt coronetur brauio illo, quod est stola corporis cum posterioris. Quod Glossa super verbum præscriptum Apostoli, cum dicit ad Hebr. 11. Hi omnes testimonio fidei probati, etiam asserit euidenter dicens: & hi tanta per fidem antiqui fideles operati sunt vel paßi pro fide, & tamen hi omnes probati testimonio fidei (id est quod fides de his perhibuit) non adhuc perceperunt repromißionem: id est plenam corporis & anima beatitudinem, id est duas stolas, id est si singulas Deo pro nobis aliquid melius prouidente ne consummarentur & profiterentur sine nobis, vt in communi gaudio omnium maius fieret gaudium singulorum, si enim singulas acceperunt, non tamen geminam stolam habebunt vsque ad communem resurrectionem, vt omnium consummatio fidelium simul fiat. His verbis patenter ostenditur, quomodo Glo. intelligi debeat cum dicit: qui prior venerit, expecter ve coronetur cum posteriori, quia expectat quantum ad vnam stolam corporis, & non expectat quantum ad aliam stolam, scilicet quantum ad stolam animæ. Merito igitur Glo. ista concordans expresse cum beato Gregor. 4. lib. Dialogorum sicut supra allegatum extitit, istis fantasticis scripturis metricis, quæ homini hæretico desiderant placere, debent præferri, & illis specialiter, quia Deus eos confundet, veritas est carius amplectenda & virilius defendenda.

Cap. VII.

Respondet ad sextam rationem sæpe dicti erroris.

ADhuc pro eodem errore allegatur sic, ad Tim. 4. scribit Apostolus: Reposita est mihi corona iustitia quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Ex quibus nituntur isti concludere, quod Apostolo ante

lo ante diem iu[illegible] corona iustitiæ, quæ est visio essentiæ diuinæ, non reddetur: & ratione consimili [illegible] ista verba Apostoli recte intellecta, pro prædicto errore non faciunt. Nam [illegible] intelligi. vno modo de die resolutionis beati Pauli: vt iste sit sensus: *reposita est mi[hi] corona iustitiæ*, quantum ad stolam animæ, *quam reddet mihi Dominus in illa die* resolutionis meæ, de [q]ua prius dixerat: *ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat.* Et secundum istum intelle[c]tum pro eodem accipit tempus suæ resolutionis & illam diem in qua redditurus erat sibi Dominus coronam iustitiæ. Aliter possunt verba prædicta intelligi de vltima die iudicii: & tunc intendit A[p]ostolus loq[u]i de corona iustitiæ, quantum ad stolam corporis: quia stola corporis Apostolo & aliis de communi lege ante diem generalis iudicii non reddetur. Et hoc est, quod quidam dicere, quod Apostolus loquitur de supposito communi & integro & ex corpore & anima composito, cui corona iustitiæ ante diem iudicii generalis non reddetur. Quia licet anima sit prius coronam iustitiæ habitura: totus tamen homo integer, ex corpore & anima constitutus, non stolam animæ, nec stolam corporis ante diem generalis iudicii habebit. Vnde quamuis anima beati Pauli nunc videsi Deum, & ita habeat stolam vnam: tamen beatus Paulus integer ex corpore & anima constitutus, nunc non videt Deum. Quia non est nunc ex corpore, & anima constitutus.

Cap. VIII.

In quo arguitur contra solutionem secundam in præcedenti capitulo ad auctoritatem Apostoli datam, & hoc per auctoritatem Iohannis in Apocalypsi.

SEd contra illud vltimum de suppositis, & in fulcimentū erroris prædicti, taliter allegatur. Beatus Iohannes vidit animas interfectorū propter verbum Dei esse vsq; ad diem iudicii sub altari id est, sub altari humanitatis Christi. Et certum est, quod subiectione potestatis & dignitatis erunt sub humanitate Christi, etiam post diem iudicii, vel post iudicium. Quod ergo tunc ascendant super altare: ideo erit post diem iudicii per ascensum contemplationis, & ad videndum iudicium immediate. Sed illa allegatio sic dicentes inuoluit dupliciter, primo: quia capitaneo suo obuiat, quod eos ipsi reddit obnoxios, secundo, quia agnitam veritatem impugnant: quod Deo reddit eos obnoxios. Quod enim capitaneo suo reddat eos obnoxios, patet aperte, quia cuidam errori suo obuiant manifeste, ipse enim tenet, dogmatizat, & prædicat: quod Christus post diem generalis iudicii non regnabit. Isti vero hoc docent aperte, quod animæ post diem iudicii generalis subiectione potestatis & dignitatis erunt sub humanitate Christi, & per consequens post iudicium generale erit potestatiue super animas regressurus. Secundo, ista allegatio dicta Deo & eius veritati, cui resistunt, reddit ipsos obnoxios, eo quod scripturam diuinam ad peruersum conantes trahere intellectum, dicunt animas sanctas in cœlo non videre Deum. Vt autem appareat, quod prædictum errorem ex verbis scripturæ quam allegant elicere nequeant. Primo namque allegant non integre, sed truncate verborum seriem libri *Apocalypsis*, ex quibus præfatum errorem conantur concludere. Et quod errorem suum ex eis trahere nequeant est monstrandum. Secundo, quomodo verba illa intelligi debeant, est sciendum. Series igitur verborum, ex quibus isti probare nituntur, quod animæ sanctæ in cœlo nunc non vident Deum, est talis. *Et cum aperuisset quintum sigillum: vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei & propter testimonium quod habebant: & clamabant voce magna dicentes: vsque quo Domine sanctus & verus non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et data sunt illis stolæ albæ: & dictum est illis vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleantur eorum conserui & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi.* Ex quibus isti eliciunt, quod animæ in cœlo modo non vident Deum. Ex quibus beatus Gregor. & alii sancti patres volebant concludere oppositum, quod animæ sanctæ in cœlo beatitudinem animæ, quæ est visio Dei vel non sine visione Dei & non corporis sunt adeptæ. Ex verbis etiam prædictis licet notum & apertum sit, quod animæ sanctæ sub altari Dei quiescunt, tamen quod erunt post iudicium iuxta altare Dei mentio non habetur, nec valet: modo sunt sub altari Dei: igitur post iudicium erunt iuxta altare Dei, quemadmodum non sequitur: nunc requiescunt (sicut ex verbis eisdem colligitur) igitur post iudicium minime requiescent. Quod enim nunc requiescant, patet, cum in verbis præscriptis sic legitur: *dictum est illis vt requiescerent adhuc modicum tempus donec compleantur conserui eorum* &c. Ex quibus tamen concludi non potest, quod completo numero conseruorum nullatenus requiescent, quemadmodum ex hoc quod dicitur Matth. I. *Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum*: concludi non potest, quod primogenito nato cognoscebat eam, & ideo consimiliter ex hoc, quod beatus Iohannes vidit animas interfectorum nunc esse sub altari, concludi non potest, quod post iudicium non erunt sub altari Dei. Licet (sicut postea ostendetur) concedi possit sub sano intellectu, quod animæ sanctæ post iudicium generale erunt sub altari Dei. Ex his patenter habetur, quod per verba *Apocalypsis* supra scripta cōcludi non potest, quod animę sanctæ in cœlo nunc non videant Deum, ex hoc ꝙ nunc sunt sub altari Dei, & quod clamant, & ꝙ respondetur eis ꝙ requiescant donec impleatur numerus conseruorum eorū & fratrum ipsorū. Ex quibus nō sequitur, ꝙ nunc non vident Deū. Vt aūt habeatur verus intellectus pscriptorum verborum: est scien-

est sciendum, quod illud, quod est sub aliquo, quodammodo videtur absconditum: sed quod est supra aliquid, altum & manifestum apparet. Quorum vtrumque ipse Saluator insinuat dicens, Matt. 5. *Non potest abscondi ciuitas supra montem posita: neque accendunt lucernam: & ponunt eam sub modio: sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt.* Quia igitur animæ nunc in cœlo sunt multis electis, & etiam malis absconditæ: ideo nunc dicuntur esse sub altari Dei. Quia licet Deum videant, sicut vtà ciuibus ciuitatis supernæ minime abscondantur, nobis tamen, & illis qui sunt in purgatorio, & in inferno, nequaquam apparent. In die autem iudicii generalis electis omnibus apparebunt, reprobi etiam, tam homines quam dæmones, aperte videbunt eas ascendere in cœlum, & ita quodammodo erunt supra altare Dei, hoc est, non erunt illo modo absconditæ, quomodo nunc constat eas abscondi, & iste est verus intellectus beati Bernardi, cum loquitur de ista materia. Ipse enim in quodam sermone de omnibus sanctis sic ait: *In hunc igitur locum Saluator descendens contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit, eductosque vinctos de domo carceris sedentes in vmbra mortis* (hoc est secundum aliquos, quiescentes, sed in tenebris & in vmbra mortis) *iam tunc quidem sub altari Dei collocauit: assumens eos in tabernaculo suo in die malorum, & protegens eos in abscondito tabernaculi sui, donec veniat tempus quo procedant, vel completo numero fratrum, & percipiant regnum, quod eis paratum est ab origine mundi.* Ex quibus verbis colligitur, quod secundum Bernardum, ideo animæ sanctæ sub altari Dei sunt: quia in tabernaculo Dei sunt absconditæ, & non quidem Deo & ciuibus cœlestis Hierusalem: sed nobis, & aliis qui sunt in purgatorio & in inferno. Si enim constet nobis, animas Apostolorum, & quorundam aliorum sanctorum esse in cœlo: hoc tamen nunc constat in sola fide. In die autem iudicii omnes electi clare videbunt animas, quas nunc credunt esse in cœlo. Et ita quodam modo sunt sub altari, sub intellectu isto, quod multis electis sunt nunc absconditæ. Et ideo nunc possunt secundum alium intellectum dici sub altari Dei, eo quod tunc erunt, sicut modo sunt, sub domo & protectione. Quare si potest catholice dici, quod animæ sanctæ & sancti integri ex corporibus & animabus constituti, qui erunt sub altari, post iudicium generale videbunt clare Deum: sequitur euidenter ex hoc, quod animæ sanctæ in cœlo nunc non vident Deum, cum aperte dicat, quod *completo numero fratrum percipient regnum, quod eis paratum est ab origine mundi.* Sed forte diceret: si nunc perciperent regnum eis paratum ab origine: sequitur quod tunc non percipient, & per oppositum: si nunc non possident, nunc non vident Deum. Ad hoc potest multipliciter responderi, vno modo, quod secundum beatum Bernardum sancti & integri ex anima & corpore constituti, imo percipient regnum eis paratum ab origine mundi, & ita beatus Bernardus non intendit negare animas sanctas percepisse regnum eis paratum ab origine mundi, & si hoc negaret, determinationi summi pontificis & doctrinæ vniuersalis ecclesiæ contradicere videretur, nam, vt legitur *extra de hæreticis c. maiores.* Innocentius tertius ait: *& si originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur: non tamen perueniebatur ad regnum cælorum, quod vsque ad mortem Christi fuit omnibus obseratum, sed per sacramentum baptismi Christi sanguine inebriati culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cælorum etiam peruenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reserauit.* His verbis patenter habetur seu asseritur, quod animæ sanctæ iam peruenerunt ad regnum cœlorum: & per consequens perceperunt regnum eis paratum ab origine mundi. Cui alludit doctrina vniuersalis ecclesiæ, cum in laudem martyrum fideles cantare non cessent: *Istorum autem est regnum cælorum, qui contempserunt vitam mundi, & peruenerunt ad præmia regni.* Sed forte diceret aliquis, quod sicut *regnum cælorum*, secundum beatum Gregor. aliquando præsens ecclesia dicitur: ita & regnum cœlorum locus cœlestis & naturalis aliquando vocatur, & ideo quamuis animæ sanctæ non videant Deum: potest tamen concedi, quod sunt in regno cœlorum. Sed istæ assertiones sanctorum patrum peruenerent sententiam, quandocunque enim sancti loquuntur de regno cœlorum percipiendo post vitam præsentem accipiunt regnum cœlorum, vt visionem Dei claram includit, & sic accipit Bernardus, cum dicit in auctoritate superius allegata, quod *percipient regnum quod est eis paratum*, sed non tunc primo percipient secundum animam: licet tunc primo percipiant regnum secundum corpus, & ideo totus homo integer non ante percipiet de communi lege regnum cœlorum. Aliter potest dici, quod licet animæ sanctæ iam perceperint regnum, quod in visione Dei consistit: animæ tamen sanctæ non perceperunt illud regnum, quod omnem perfectionis gradum & delectationem habendi includit, per quod regnum Bernardus intelligit beatitudinem consummatam, quæ scilicet omnem delectationem & perfectionem vnquam habendam includit, & ita Bernardus aliter accipit quodcunq; regnum cœlorum, vt pro regno futuro accipiatur, quam communiter alii doctores & patres sancti: licet etiam in multis locis sic aliquando regnum cœlorum vtatur, regnum itaque, quod est beatitudo cui nihil deest habendum, animæ ante diem iudicii non habebunt: habent tamen visionem Dei nunc, quamuis quasi in abscondito, quod Glossa super illud Psalmi: *abscondens eos in abscondito faciei tuæ*: insinuare videtur, cum dicitur: *dum mali turbabuntur, ipsi* (sancti scilicet) *erunt in abscondito faciei tuæ videntes te Domine*, & ita nunc animæ sanctæ sunt occultæ: ideo sub altari Dei, sed in die iudicii erunt manifestæ. Quemadmodum Christus nunc est occultus: sed tunc erit manifestus, teste Glossa, quæ super illud Psalmi: *sede à dextris meis*, ait: *sede secundum quod homo in prioribus misericordiæ, & iustum, sede occultus, donec regnes manifestus.* Cum igitur (dicunt isti) certum est, quod subiectione potestatis & dignitatis erunt animæ sanctæ sub humanitate Christi, etiam post iudicium: concedatur, quod in hoc non errant, licet in hoc suo Magistro (quamuis forsitan ignoranter) inueniantur aduersi. Si enim aduertissent, quod Magister eorum tenet, quod Christus post iudicium non regnabit,

[illegible] si cupiunt [illegible]e tales, qualis doctor eorum. Sed tamen quia dicunt, [illegible]ent super altare, vt videant Deum immediate, & non ante, aperte er[illegible]n. Et auctoritas ex *Apocal[illegible]si* sumpta, eis minime suffragatur, sicut ex præ[illegible]e patet.

CAP. IX.

Friuolam euasionem Iohannitarum elidit, & confutat ratione vnica.

N[illegible]m a[illegible]m pro errore prædicto friuolas allegationes adducunt: sed etiam ad euacuandas [illegible]ritates, errores eorum ape[illegible]ime conuincentes, responsionem vanissimam dare conan[illegible] quod auctoritates & scripturæ sanctorum (si quæ inueniuntur dicentes, quod animæ [illegible]nt Deum facialiter) accipiendæ sunt & intelligendæ secundum locutionem deuoti affe[illegible]dum quod sancti meditatione deuota frequenter, vbi erat aff[illegible]ctus eorum, & vbi secun[illegible]am loquebantur, accipiunt præte[illegible]itum pro præsenti, & præsens pro futuro. Sed ista re[illegible] est friuola, quæ improbatione non indiget, & eam vnica ratione breuiter improbabo. Quod [illegible] loquendo de visione animarum sanctarum non vtantur præterito pro præsenti, & præ[illegible]turo, sic patenter ostenditur. Vbicunque sancti loquuntur de visione animarum [illegible] non vtuntur præterito pro præsenti ad monstrandum tantum suum affectum ad san[illegible]s, [illegible]andum veritatem de visione earum pro præsenti. Sancti autem frequenter cum lo[illegible]e visione animarum sanctarum, solum loquuntur ad monstrandum veritatem de visione [illegible]æsenti igitur non vtuntur præsenti pro futuro, sed pro præsenti. Maior est manifesta: [illegible]rentur præ[illegible]uti pro futuro, in nullo monstrarent veritatem pro præsenti, sed pro futuro [illegible]agis. Minor etiam legenti auctoritates sanctorum apparet indubia, nam beatus Gregorius in *4 libro Dialogorum*, cum interrogaretur à Petro: *quid est quod si animæ sanctæ modo sunt in cælo, quod in [illegible]e iudicii pro sua iustitia retributione recipient?* Respondet in hæc verba: *hoc eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc animarum stola: postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur*, & tamen post asserit, quod animabus nunc daræ sunt singulæ stolæ albæ, & infra affirmatur, quod non scient omnia, tunc non loquebantur solummodo secundum affectum, sed veritatem de beatitudine & visione animarum sanctorum pro præsenti voluit declarare, igitur non vtebantur præsenti pro futuro, sed pro præsenti. Innocentius etiam Tertius sicut legitur *extra, de celebratione missarum, cum Martha*, dicit, quod sancti orationibus nostris non indigent pro eo, quod cum sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedunt, non tamen voluit suum ad sanctos affectum monstrare: sed etiam de beatitudine earum pro præsenti declarare vult veritatem, igitur minime vsus est præsenti pro futuro, vel præterito pro præsenti.

CAP. X.

Confutat quoddam dictum Iohannitarum, dicentium scilicet, quod simplices non habeant de quæstione fidei se intromittere.

CÆterum ad simplices seducendos dicunt præfati sequaces errorum, quod simplices inferiores de quæstione prædicta non debent se intromittere. Et si aliquis dicat, *Christianus sum: volo scire fidem & veritatem, ideo moueor ad quærendum de hoc, quia simplex sum.* Isti respondent dicentes: *Dico tibi, crede explicite, quod ecclesia explicauit: & alia implicite, donec ecclesia aliter declaret.* Sed in ista assertio[illegible]e duos insinuant errores, quorum primus est: quod simplices non debent se intromittere de quæstione prædicta, & iste error in quodam alio *Tractatu* reprobatus existit. Secundus error est, quod simplices non debent explicite credere, nisi quod ecclesia explicauit, vocando ecclesiam, papam & Cardinales, quia de illa ecclesia isti loquuntur, sicut de pluribus assertionibus eorum patenter habetur. Sed quod hoc sit erroneum, probatur aperte, nam quilibet Christianus credere debet omne illud, de [illegible]o in speciali est certus, quod ex contentis in scriptura diuina sequitur euidenter, sed alii, quam papa & Cardinales possunt esse certi de multis quæ sequuntur euidenter ex contentis in scriptura diuina: quæ tamen papa & Cardinales nunquam declarauerunt, imo forte quæ papa & Cardinales nunquam in speciali cognouerunt: sed tantum implicite crediderunt, igitur possunt Christiani & [illegible]ndoq; tenentur explicite credere aliqua, quæ papa & Cardinales nunquam explicite declarauerunt. Maior est manifesta. Quia qui certus est de antecedente, & consequentia: certus est de consequente. Et ita qui credit explicite antecedens, & certus est de consequentia, quia consequens ex antecedente infertur, de consequente dubius esse non potest. Cui illud Philosophi alludit, *simul induciti cognouit*, quamuis enim aliquis possit esse de maiore certus, & tamen dubius vel contrariæ opinionis de conclusione: tamen si certus est de maiore & de minore, quas applicat ad conclusionem: de conclusione dubius esse non potest. Qui igitur expl[illegible]ite credit aliqua, quæ leguntur in scriptura diuina: et [illegible] de quocunq; est certus, quod euidenter sequitur ex illis: de illa conclusione esse dubius non po[illegible]r consequens, vel sciet eam, vel explicite credit. Et ideo si est conclusio, quæ per rationem [illegible]trari potest: sequitur quod explicite credit eam, & non potest non credere eam explicite, [illegible]iu aduertit, quod ex contentis in scriptura diuina sequitur euidenter. Minor quamuis videa-

tur probatione minime indigere, tameo auctoritatibus venerabilium parrum ptobatur aperte. Ait enim Augustinus, vt legitur 24. q. 3. cap. vltimo: *Ideo diuina prouidentia multos diuersis erroribus heret cos esse permittit, vt cum interrogant nos ea quæ nesciunt, possunt catholici per scripturas diuinas, quæ nesciunt prius, addiscere*, per consequens ipse est certus p solas scripruras diuinas de his, quæ papa & Cardinal nullatenus declarabant. Ad hoc etiã est auctoritas accepta ab August. super illud Apostoli, Cor 11 *oportet hæreses esse, vt qui probati sunt in nobis manifesti fiant*, quæ potest adduci, ait enim Glossa: *Omnes inimici ecclesiæ vel errore cæcati vel malitia deprauati prosunt, quia si accipiunt potentiam corporaliter affligend, exercent eius patientiam, si enim male sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiam. Ab aduersario enim mota continue discendi existit occasio, multa quippe ad fidem pertinentia dum hæreticorum inquietatione exagitantur, vt aduersus eas defendi possint, & considerantur diligentius, & interrogantur clerius, & probantur instantius*. Et infra: *prosunt igitur hæretici, non verum docendo, quod nesciunt, sed ad verum quærendum & ad dum catholicos excitando*. Ex qoibus verbis patenter colligitor, quod catholici, & hæretici ex tas possunt ignotas veritates per scripturas sacras addiscere: licet eas papa & Cardinales hact non attentauerunt declarare. Vnde & dicunt nonoulli, quod occasione hæresum, quas M g storum & rector solenniter diffiniuit, & publice prædicauit, in nonnullis pullulant innumeræ v tates, quarnm sunt multæ redargutæ iam in scripturis, quæ toti communitati Christianorum laicorum, quam clericorom fidelium inæstimabilem fidelitatem seu vtilitatem inferent (vt firmissime) in futurum, quas tamen veritates etiam præcedentes summi pontifices & Cardinal tholici nullateous declarant: quia occasionem declarandi ante tempora illius rectoris minime buerunt. Sed forte diceret aliquis, quod simplices non debent credere, nisi ea quæ papa & Card les tradunt credere explicite: nec debent inuestigare secreta scripturæ, sed communibus debent contenti; imo etiam de intellectu proprio non debent præsumere vt aliqnid credant explicite, nisi quod eis papa & Cardinales tradiderint. Sed qui ista assereret, nouorum esset inuentor errorum. N licet simplices non teneantur regulariter explicite credere, nisi illa quæ iam nuoc credenda sunt clero explicite declarata, tamẽ simplices legendo scripturas diuinas rationis acumine (quo & simplices non omnino carent) aliquid (quod papa & Cardinales minime declarauerunt) aduertont denter sequi ex scripturis diuinis: hoc possunt & debent in hoc casu explicite credere: nec tenentur papam & Cardinales consulere, quia papæ & Cardinalibus scripturam sacram præferre tenentur. Sed diceret forte aliquis, quod simplices saluantur in fide maiorum, igitur oon debent habere fidem explicitam de aliquo, nisi de quo papa & Cardinales habent fidem explicitam, ideo videtur inconueniens dicere, quod aliquid sit spectans ad fidem catholicam, de quo papa & Cardinales non habent fidem expliciram. Sed respondetur, quod simplices saluantur in fide propria: quia si ipsi non habent fidem in se, noo saluantur. Est tamen quidam modus saluandi, quia saluantur in fide maiornm, quia quantum ad multa sufficit eis credere implicite, quod maiores credunt explicite, quod verum est, si maiores explicite habent fidem eandem, quam minores: & minores non aduertunt aliquid sequi ex scriptura diuina, nisi quod maiores sequi percipiunt. Cum vero dicitur, papa & Cardinales habent fidem explicitam de omnibus quæ spectaot ad fidem catholicam. Dico qnod hoc non est semper verum: cum sæpe non habeant fidem explicitam de omnibus illis, qui necesse fuerit eos credere explicite. Cum vero præassumitur in ratione, quod simplices non debent inuestigare secreta scripturæ diuinæ, istud non est verum: quia tunc nullus simplex deberet præsumere vacare studio scripturæ, & ita nullus deberet in scriptura sacra studere, antequam esset papa vel Cardinalis, quia omnis studens io scriptura sacra oportet quod aliquando incipiat, quaodo autem quiconque incipit studere in scriptura sacra, quoad notitiam scriprurarum sacrarum est inter simplices computandus, igitur nullus anteqnam esset papa vel Cardinalis deberet incipere studere io sacris scripturis. Cum autem assumitur, quod simplices non debent de intellectu proprio præsumere, vt aliquid credant explicite, nisi quod papa & Cardinales crediderunt. Dicendum est, quod simplices non debent præsumere de proprio iotellectu, sed scripturæ sacræ firmiter adhærere: vt quod euidenter conspexerint ex sacris scripturis inferri, hoc explicite credant, siue fuerit siue non fuerit à papa & Cardinalibus declaratum. Et ratio huius est, quia papa & Cardinales non sont regula fidei nostræ: quia licet papa catholicus & Cardinales catholici deberent doctores esse fidei Christianæ: ita quod quicquid secundum regulam fidei docuerint vel diffinierint, hoc sit à fidelibus firmiter sentiendum: tamen si aliqnid contra regulam fidei, quam scriptura diuina docet, docueriot aut diffinire præsumpserint, non sunt sequendi, sed à catholicis argueodi, & tanquam hæretici deuirandi. Errantes igitur inebriati dicentes, quod homo Christianus nihil debet explicite credere, nisi quod papa & Cardinales declarant, qui volunt contra Apostolum, papam dominari fidei nostræ: & qui non quærunt intelligere veritatem, sed ea quæ suo rectori & magistro suot placita: auribus simpliciom nullatenus sunt audiendi, sed sunt tanqnam euersores fidei repellendi. Hæc autem contra dicta sufficiant, si autem dicta eorum aliter, quam se habeat veritas, reprobaui, mihi nullateous imputetur: qnia sub illa forma mihi declarata fuerunt, intentionis autem meæ est solummodo falsam sententiam, & ipsius quicunq; assertores fuerint, & non alios, improbare, si aotem dixi imperite: correctioom charitatiuam nullatenus recusabo.

EXPLICIT SECVNDVS TRACTATVS *secunda partis.*

TER.

TERTIA PARS PRINCIPALIS DIALOGORVM TRACTAT DE GESTIS DIVERSORVM CHRISTIANORVM, ET DIVIDITVR IN NOVEM TRACTATUS, quorum quilibet subdiuiditur in diuersos libros.

Discipul. Salomonis vtcunq; sequendo vestigia proposui in animo meo, quærere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole, in ecclesia scilicet militante: de qua non omnes Christiani his diebus consimiliter opinantur. Quia enim quidam circa fidem catholicam altercantur se hæreticos mutuo appellantes: quidam eorum apud quosdam, & alii apud alios veram existimant ecclesiam consistere militantem, propter quod in tertiam partem Dialogi nostri quam ab initio de gestis circa fidem altercantium orthodoxam vocare decreui, nostram intentionem vertamus, quantum nostræ occupationes & studia præsentis temporis qualitati, quia vt beatus asserit August. ad Bonifacium militem, & habetur 23. q. 4. c. omnia debent suis temporibus conuenire: quam in nouem tractatus volo secari, quorum vnumquemque in diuersos libros censeo diuidendum, primi namq; duo erunt præparatorii & præambuli ad sequentes, in quibus de gestis diuersorum Christianorum scrutabimur.

Primus quidem disputando de potestate papæ & cleri.

Secundus de potestate & iuribus Romani Imperii, in quo quamplurima de iuribus regum ac principum ac etiam laicorum aliquorum tractabimus.

Tertius de gestis Ioh. 22. quem nonnulli putant propter hæreticam prauitatem diu antequam de hoc mundo migraret, omni dignitate ecclesiastica fuisse priuatum. Alii ipsum fuisse catholicum & in vero papatu finisse dies suos existimant.

Quartus de gestis Domini LODOICI de Bauaria: quem aliqui verum Imperatorem non reputant, alii contrarium arbitrantur.

Quintus de gestis Benedicti 12. quem multi, sed non omnes, tanquam summum pontificem venerantur.

Sextus de gestis fratris Michaelis de Cesena.

Septimus de gestis & doctrina fratris Giraldi Odonis, quorum vnum quidam, alii alium verum Generalem ordinis Fratrum Minorum affirmant.

Octauus de gestis fratris Guilhelmi de Ockam.

Nonus de gestis aliorum Christianorum, regum, principum, & prælatorum ac subditorum laicorum ac clericorum secularium religiosorum Fratrum Minorum & aliorum, qui alicui & aliquibus de prænominatis personis adhærent, obediunt, consentiunt, communicant, fauent vel quomodolibet præbere auxilium, aut consilium dignoscuntur, vel ipsos, aut eorum aliquem impugnant, molestant, vel reprehensibilem aut reprehensibiles arbitrantur. *Magist.* Tam tua instantia, quam desiderium perficiendi prædicta aggredi mihi suadet: sed timor calumniam incurrendi illorum, qui forsitan dicent me audere illicite disputare de potestate summi pontificis, dissuadet: præsertim cum leges etiam Canonicæ & ciuiles videantur asserere, quod sacrilegium incurrit, qui præsumit de auctoritate principis disputare, ideo si tibi videtur de præfatis me nullatenus intromittã: maxime cum ad libros necessarios non valeam (vt æstimo) peruenire. *Disc.* Timor non te retrahat memoratus: quia sicut videmus catholicos de fide absq; periculo iustæ calumniæ ad exercitium disputare. Doctores enim sacræ Theologiæ de fide in scholis publice disputant, & contra veritatem fidei quos sciunt acutius arguentes nullum crimen incurrunt: licet nec tunc nec vnquam postea veritatem quæstionis disputatæ determinent, baccalarii etiam & prudentes, quantum possunt fortius irreprehensibiliter, imo sæpe laudabiliter contra veritatem arguunt & allegant, sic de potestate summi pontificis ad exercitium contingit laudabiliter disputare. Cum igitur contra potestatem papæ neq; asserendo neque dubitando aliquid sis dicturus, sed solummodo recitandu: sicut pro toto isto *Dialogo* peractum est inter nos à principio de potestate papæ & omnibus aliis, quæ commemoraui tractanda, nullatenus metuas indagare. Præsertim cum sciam te paratum omnem veritatem de potestate papæ & aliam quam teneris explicite credere, opportunis loco & tempore, quando erit expediẽs, occulte & publice confiteri. Nec librorum carentia te retardet: quia licet non possis facere opus perfectum, aliquid tamen facere non erit inutile: quia occasionem faciendi opera perfecta copiam librorum habentibus ministrabis. *Mag.* Quod absq; assertione & dubitatione falsa liceat recitare, & in persona dicere aliorum: quodq; non sit necesse omni tempore ore veritatem, etiam catholicam confiteri (cũ cadat sub præcepto affirmatiuo, quod semper obligat, sed nun pro semper) multis modis posset ostendi. Ideoq; malignorum paruipendens calumnias, tuæ instantiæ acquiescam: & ad exercitanda studiosorũ ingenia tã circa potestatem papæ quã circa alia quæ duxeris inquirenda: etiam sententias & opiniones quas reputo erroneas, imo hæreticas recitabo: pro quibus quo voluero fortius allegabo: quod etiam tu poteris interdum facere, si tibi videbitur. Incipe igitur sine mora primum tractatum.

TRACTATVS PRIMVS DE POTESTATE PAPÆ ET CLERI.

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

In quo recitantur quinq; opiniones de potestate summi Pontificis, prima & sibi contraria pertractantur à capitulo 2. vsq; ad cap. 9. secunda cap. 10. tertia cap. 11. & quarta cap. 13. quinta vero cap. 16.

DIscip. Claues regni cœlorum esse datas à Christo Romano pontifici, id est beato Petro, C[illegible] stianorum non ambigit (vt æstimo) multitudo, quare non dubito, quin sit à Chr[illegible] potestas concessa. Plures etiam auctoritates sanctorum patrum videntur asserere q[illegible] ex humana ordinatione acceperit potestatem. Ad quarum vtramq; si vtramq; habeat inte[illegible] quamplura. Quam videlicet & quo iure, diuino scilicet an humano, habeat potestatem [illegible] tualia & ecclesiasticas personas: quam & quo iure super laicos in spiritualibus, quam & quo [illegible] res & iura temporalia, quæ ad solam Romanam spectant ecclesiam: quam & quo iure [illegible] temporalia iura, quæ ad alios clericos pertinere noscuntur: quam & quo iure super per[illegible] & iura temporalia fidelium laicorum: & quam & quo iure super res infidelium & etiam person[illegible] rum. Postea autem nonnulla similia de potestate cleri perscrutari propono, ante omnia autem [illegible] rogare decreui, an potestas papæ ad omnia, quæ non sunt contra legem diuinam, neque contra [illegible] naturæ, se extendat. Hæc enim interrogatio videtur comprehendere omnia prædicta de potest[illegible] papæ, & forte ex sententia & opinionibus circa ipsam, quas recitare studebis, dabitur mihi occasio d[illegible] singulis in speciali quærendi. *Mag.* Circa hanc interrogationē diuersæ & aduersæ inueniuntu[illegible] tentiæ. Vna est, quod papa tam in spiritualibus quā in temporalibus, talē ex ordinatione Chr[illegible] bet plenitudinem potestatis, vt regulariter & in omni casu omnia possit, quæ non sunt expresse co[illegible] tra legem Dei neq; contra ius naturæ. Alia est, quod talem plenitudinem potestatis habet ex iure [illegible] uino in spiritualibus non in temporalibus. Tertia est, quod talem potestatis plenitudinem habe[illegible] tim ex ordinatione Christi, partim ex ordinatione humana. Quarta est, quod talem plenitudi[illegible]m potestatis non habet nec à iure diuino nec à iure humano: neque regulariter neque casualit[illegible] siue in casu, & circa hanc sunt modi diuersi ponendi. Quinta est quod talem plenitudinem potestatis simpliciter non regulariter neq; à iure diuino neq; à iure humano habet: sed casualiter si[illegible] ue in casu habet talem plenitudinem potestatis à iure diuino siue ex speciali ordinatione Christi.

CAP. II.

In quo probatur prima opinio capitulo præcedenti recitata.

DIsc. Istas discutiamus sententias, vt acutius & profundius valeamus intelligere veritatem, pro[illegible] ma igitur aliquas allegationes adducas. *Mag.* Prima sententia in verbis euangelii, imo ipsius C[illegible] sti fundari videtur: qui, vt legitur Matt. 16. dixit Petro: *Tibi dabo claues regni cælorū: & quodcunq; li[illegible]* &c. *& quodcunq; solueris* &c. Ex quibus verbis colligitur quod Christus dedit beato Petro, & p[illegible] quens successoribus eius, absq; exceptione plenitudinem potestatis, vt omnia possit: quia verbo [illegible] nerali omnia debent comprehendi, *di. 19. si Romanorum, & 1. q. 1. sunt nonnulli. & 24 q. 1 putat. D[illegible]sc.* [illegible] 45
allegatio impugnari potest, vt videtur, nam sæpe verbum generale non est generaliter intelligendu[illegible] *extr. de iureiur. ad nostram & 1. q. 1. iudices*, vnde & verbum generale sæpe restringitur, vt notat Glo. *ext. de appel. sua nobis*, cuius exempla quamplurima in scripturis diuinis habentur, *Matt.* enim 3 dicitur, q[illegible] bat ad eum omnis regio trans Iordanem & baptizabantur in Iordane ab eo, & tamen multi no[illegible] bant nec baptizabantur à Iohanne. Et *Luc. 3.* dicitur, quod cogitantibus omnibus de Iohanne, ne fo[illegible] ipse esset Christus, & tamen multi hoc minime cogitauerunt: quia nec illi qui non credebant in Ch[illegible] stum: nec illi qui Iohannē non putauerunt prophetam. Alia exempla innumera possunt adduci, in [illegible] verbū generale non debet generaliter intelligi, sed restringi. Dimittentur tamē ad præsens omnia, p[illegible] ter quædā pauca, quæ de potestate & subiectione loquuntur: sicut & verba Christi præmissa. Ait itaq; Ap[illegible] stolus ad Eph. 5. *Vt ecclesia subiecta est Christo. ita & mulieres viris suis in omnibus*, vbi verbum *in omnibus* n[illegible] debet generaliter absq; omni exceptione, etiā quoad licita, intelligi, quia vxores non sunt in omnibus licitis subiectæ viris: cū quoad multa licita vir & vxor ad paria iudicentur, *extr. de diuortiis c. gaudemus*. Apostolus etiā ad Colloss. 4. ait: *Filii obedite parētibus per omnia*, & post: *Serui obedite per omnia Dominis [illegible] nalibus*, & ad Eph. 9. ait: *Serui obedite Dominis carnalibus cū omni timore & tremore*, & [illegible] ad Tim. 9. *Quicun[illegible] sunt sub iugo serui, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur*, & ad Titū: *Serues Dominis suis esse subdit[illegible] in omnibus esse placentes*, & Pet[illegible] sic legitur. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deū* & po[illegible] *Serui s[illegible] diti estote in omni timore Dominis, non tantū bonis & modestis, sed etiā dis[illegible]olis*. Et 1. ad Tim. 2 ait Aposto[illegible] *Mulier in silentio d[illegible]at cū omni subiectione* [illegible] verba generalia nō debent [illegible] raliter a[illegible] [illegible] ex[illegible] intelligi [illegible] filii par[illegible]ibus, nec [illegible]

omnibus hominibus sunt subiecti, igitur consimiliter per hoc, quod Christus dixit Petro: *Quodcunq; ligaueris* &c. non potest intelligi, quod omnes mortales in omnibus absque omni exceptione successoribus beati Petri sint subiecti, vt in omnes homines quoad omnia de se licita, plenitudinem tam in temporalibus quam in spiritualibus habeant potestatis. *Magist.* Ista obiectio duobus modis repellitur: Primo, quia si secundum canones sacros, vbi canon non excipit aut diffinit aut determinat, nec excipere nec diffinire nec determinare debemus, *31. quæst. 1. quod si dormierit, & q. 5. consuluisti, 55. si euangelica*, multo fortiùs vbi Dominus non excipit, diffinit vel determinat, nec nos excipere, diffinire nec determinare debemus. Sed Christus concedendo Petro potestatem super omnes nihil excepit, nec diffiniuit, nec determinauit, sed indistincte & generaliter dixit: *Quodcunque ligaueris* &c. igitur nec nos aliquid debemus ab eius potestate excipere, aut eam aliquo modo diffinire vel determinare: Petrus igitur in omnibus temporalibus & spiritualibus accepit à Christo plenitudinem potestatis. Amplius, beneficium principis largissime interpretandum est, *extra de Simonia. c. vltim. & extra de dil. ex parte*, igitur & potestas collata Petro à principe principum Christo largissime interpretanda est, vt ab eius potestate nec in spiritualibus nec in temporalibus aliquid penitus subtrahatur. Secundo repellitur obiectio supradicta auctoritate Innoc. tertii, qui (vt legitur *extra de maio. & obe. c. sane*, ait: *Dominus dixit ad Petrum, & etiam Petrus dixit ad successores: quodcunque ligaueris* &c. *nihil excipiens, qui dixit: quodcunque ligaueris* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod à potestate data à Christo beato Petro & successoribus eius neque in temporalibus neque in spiritualibus aliquid est excipiendum, habet igitur papa talem plenitudinem potestatis à Christo.

Cap. III.

Vbi secundo probatur prima opinio, per hoc, quod Papæ est in omnibus obediendum, quod probat auctoritatibus tribus & rationibus duabus.

DIscip. Super præmissam auctoritatem Saluatoris postea reuertemur, ideo alias allegationes adducas. *Magist.* Quod papa habet in temporalibus & spiritualibus talem plenitudinem potestatis, probatur. Ille cui ex præcepto diuino est in omnibus obediendum & in nullo penitus resistendum, habet immediate à Deo huiusmodi plenitudinem potestatis, papæ autem ex præcepto diuino obediendum est in omnibus, & in nullo resistendum penitus, teste Grego. qui, vt habetur *d. 12. c. præceptis*, ait: *Præceptis Apostolicis non dura superbia resistatur, & per obedientiam quæ à sancta Romana ecclesia & Apostolica auctoritate iussa sunt salutifere impleantur*, & infra: *cuius auctoritate sanctionem omnes teneant sacerdotes, qui nolunt Apostolicæ Petræ, super quam Christus vniuersalem fundauit ecclesiam, soliditate diuelli*. Ex quibus verbis colligitur, quod propter auctoritatem concessam à Christo Romanæ ecclesiæ est in omnibus obediendum, & in nullo penitus resistendum. Hoc etiam Stephanus papa, vt habetur *di. 19. c. enimuero*, videtur asserere, cum ait: *Enimuero in speculum & exemplum sancta Romana ecclesia, cui nos Christus præesse voluit, ab omnibus quicquid ordinauit, perpetuo & irrefragabiliter obseruandum est* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod propter ordinationem Christi Romanæ ecclesiæ obediendum est in omnibus. Hinc Leo papa, vt habetur eadem di. *c. ita Dominus*, ait: *huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in omne corpus diffunderet*, & infra: *hanc Petræ istius sacratissimam firmitatem Deo, vt diximus, ædificante constructam nimis impia vult præsumptione violare, quisquis eius potestati tentat cõtrauenire.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod qui potestati Petri & successorum eius aliquo modo inobediens inuenitur, Dei ordinationem infringit, quare ex ordinatione Christi est, quod papæ obediendum est in omnibus. Quod etiã ratione probatur, quia illi ex ordinatione obediendum est in omnibus, cuius omnia præcepta accipienda sunt tanquam diuina voce prolata, sed omnia præcepta papæ sicut & sanctiones eius accipienda sunt tanquam diuina voce prolata, *di. 19. sic omnes*, igitur ex ordinatione Dei est ei obediendum in omnibus. Amplius illi ex præcepto Dei est in omnibus obediendum, qui absq; hæresi non potest esse schismaticus, & omnes alii possunt esse schismatici, tanquã ab illo diuisi. Sed papa non potest esse schismaticus, nisi fiat hæreticus, omnes autem alii possunt esse schismatici, licet non statim sint hæretici, igitur papæ est ex præcepto Dei in omnibus obediendum. Maior probatur per hoc, quod ille, cui non est obediendum ex præcepto Dei, in omnibus potest multa præcipere, in quibus alii sibi obedire non tenentur. Quare propter præcepta huiusmodi in quibus sibi non tenentur obedire, potest inter præcipientem & illos quibus fiunt præcepta huiusmodi oriri discordia, diuisio, dissensio, & scissura: & per consequens schisma, quia *schisma*, quod Græcum nomen est, scissuram notat *24. q. 1. c. schisma.* In illo igitur casu vel præcipiens vel illi quibus fiunt huiusmodi præcepta est schismaticus vel schismatici, sed illi, quibus fiunt præcepta, non sunt schismatici: cum non sint non obediendo aliquo crimine irretiti, ex quo nullatenus obedire tenentur. Quare præcipiens est schismaticus reputandus propter iniusta præcepta: licet non fiat hæreticus. Minor, quo ad primã partem sc. quod papa absq; hæresi non possit esse schismaticus, probatur p hoc, quod schismaticus dicitur ille, qui ab ecclesiæ vniuersalis vnitate recedit *24. q. 1. schisma & c. loquitur Dominus & c. alienus & c. quia ex sola*, sed papa nisi fiat hæreticus ab vniuersalis ecclesiæ vnitate non recedit: cum ab ipso quamdiu manet in fide Petri vnitas vniuersalis ecclesiæ incipiat, *24 q. 1. loquitur Dominus*, igitur papa nisi fiat hæreticus, schismaticus esse non potest. Secunda pars manifeste patet: quia omnis à papa absq; hæresi saltem in principio non obediendo vniuersali ecclesiæ in his in quibus te-

netur potest fieri schismaticus. Ea his colligitur quod ea præcepto Dei seu ex ordinstione Christi, Petro & successoribus eius est in omnibus obediendum: & in nullo penitus resistendũ, igi. ur ca ordinatione Chesti papa habet tam in spiritnalibus quam in temporalibus plenitudinem potestatis, vt omnia possit, quæ non snut de se illicita, ita vt per solsm humanam ordinationem, vel voluntatem non possunt fieri illicita. *Disc.* Priusquam ad alias allegstiones procedas, refer quare dicitur quod papa ex ordinatione Christi omnis potest, quæ non suut de illicita &c. *Mag.* Hoc dicitur propter vota, iuramenta, promissiones, pacta, & alia quæcunq; per quæ homines se obligant ad illa, sd quæ alias minime obligantur, quia per talia in nullo penitus derogatur potestati papę, quin talibus quibuscunque non obstantibus omnia possit & in omnibus sit obediendum ei, eo quud in omnibus talibus potestas & auctoritas papæ intelligitur semper eacepta, *extra de iureiurando, venien, & extra de electionibus. significasti.*

Cap. IV.

In quo tertio probatur duodecim rationibus prima opinio.

Discip. De ista materia in speciali tangemus in diuersis locis: ideo alias allegationes adducas. *Mag.* Quod papa habeat ex ordinatione Dei talem plenitudinem potestatis, probatur: quia qui omnibus legibus positiuis est solutus habet talem plenitudinem potestatis, quia qui non habet talem plenitudinem potestatis, aliqua lege humana potest constringi: eo quod non habet potestatem supra omnes leges humanas, papa antẽ legibus est solutus, ita quod est supra omnes leges humauss: cum etiã leges impiales possit dissoluere, sicut plures canones vidẽtur asserere, *di. 19 quæcunq;* igitur papa habet ex ordinatione Dei tslem plenitudinem potestatis. Amplius, vicarius Christi hsbet plenitudinẽ potestatis ex ordinatione eiusdem Christi: cum Christus habuerit huiusmodi plenitudinem potestatis & in committendo Petro vices suas nihil in talibus sibi interdixit, igitur papa habet talem ordinationem potestatis ea ordinatione Christi, cum sit Christi vicarius. Rursus papa babet plenitudinem potestatis, sed non babet aliquam potestatẽ ab homine, ergo ex sola ordinatione Dei hsbet plenitudinem potestatis. Minor colligitur & habetur ea diuersis canonibus sacris *2. q. 6. c. decreto & c. qui se scit,* etiam diuersi canones sacri videntũr asserere, vnde Innoc. tertius, vt habetur *extra de iudiciis, nouit,* sic: *Cũ enim non humana constitutioni, sed diuinæ potius innitamur, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, nullus qui sit sanæ mentis ignorat, quin ad officiũ nostrum spectet de quocunq; mortali peccato corripere quemlibet Christianum.* Et beatus Anacletus, vt habetur *di. 22. c. sacrosancta,* ait: *Hæc vero Apostolica sedes caput & cardo, vt præfatum est, à Domino & non ab alio constituta* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod papa nullam potestatem babet ab homine. Quod etiam ratione videtur posse probari. Nã nullus est dicendus hæreticus ꝓpter hoc, quod negat à quocunq; potestatem, quam à solo homine habere dignoscitur, quia tslis licet erret, non tamen errat contra scripturam sacram, q̃ non est ab homine, sed à Deo, sed q negat à papa potestatem suam, est hæreticus reputandus, vt teststur Nicolaus papa, secundum ꝙ habetur *d. 22. c. 1.* igitur papa à solo Deo recipit potestatem. Item quod papa babeat plenitudinem potestatis à Deo, ostenditur, nam ab eodem habet Romanus Pontifex plenitudinem potestatis & potestatẽ concedendi indulgentias, vt innuitur *ext. de pœn. & re. cum ex eo,* in fine, sed Romanus Pontifex habet à solo Deo & non ab homine potestatẽ concedendi indulgentias, igitur à solo Deo babet plenitudinem potestatis. Item, ille habet à Deo plenitudinem potestatis, de cuius iudicio & potestate non est licitum iudicare, nec etiã disputare in dubium reuocando potestatem eiusdem, qa de potestate eius, q non hsbet à Deo plenitudinem, de cuius etiã iudicio licet iudicare, si non secundũ potestatem sibi concessam, sed vsurpstã præsumpserit iudicare, sed nemini licet iudicare vel etiã dubitando de iudicio & potestate summi pontificis disputare, ergo à Deo habet plenitudinẽ potestatis. Maior videtur esse eiusdẽ, minor per auctoritates diuersas ostenditur, ait enim Nicolaus papa, vt hsbetur *9 q 3. patet ꝓfecto sedis Apostolicæ, cuius auctoritate maius nõ est iudiciũ, à nemine fore retractandũ: nec cuiquã de eius liceat iudicare iudicio.* Et Gelasius papa, vt habetur *eisdẽ causa & q c. ipsi,* ait: *nec de eius vnquam præceperunt iudicio iudicari, sententiãq; eius constituerunt non oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt.* Et 17. q. 4. *si quis,* sic scribitur: *de iudicio summi pontificis alicui disputare non licet,* & ibidem sic legitur: *committunt etiã sacrilegiũ, qui contra legis sanctitatẽ diuinæ aut nesciendo committunt aut negligendo violãt & offendunt aut qui de principali iudicio certant & disputant.* Et *eisdẽ causa & q. c. nemini,* vbi dicit Nicolaus papa: *Nemini de sedis Apostolicæ iudicio iudicare aut illius sententiã retractare permissum est,* videlicet ꝓpter ecclesiæ Romanæ primatũ Christi munere in beato Petro Apostolo diuinitus collatũ. Ea his atq; aliis multis colligitur, ꝙ papa potestatem concessam à Christo Romanę ecclesiæ nemini licet iudicare aut disputare de eius iudicio aut potestate, ergo hsbet à Christo plenitudinẽ potestatis. Quod adhuc tali rstione probatur. Ab eodem habet papa plenitudinem potestatis, à quo hsbet claues regni cœlorum, sed claues regni cœlorũ habet à Christo, ergo & plenitudinẽ potestatis habet à Christo. Minor patet ea verbis Christi, quæ dixit Petro Matt. 16. *Tibi dabo claues regni cœlorum.* Maior probatur: quia omnis potestas, quam habet papa, spectat ad claues, eo quod omnis potestas papæ aut est ordinis aut iurisdictionis. Potestas autem quam hsbet ratione ordinis spectat ad claues secundum omnes. Potestas etiam quam habet ratione iurisdictionis spectat ad claues, teste August. qui scribens ad Bonifacium, vt habetur *dist. 50. c. vt constitueretur,* ait: *Vt constitueretur in ecclesia ne quisquam post alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat: vel ad clericatum redeat: vel in clericatu maneat non desperatione indulgentiæ sed rigore factum est disciplinæ, alioquin contra claues datas ecclesiæ agitur, de quibus dictum est: quodcunque solueris*

aeris super terram, erit solutum & in cælis. Ex quibus verbis colligitur, quod potestas puniendi criminosos quæ competit ecclesiæ Romanæ, iurisdictionis, non ordinis, spectat ad claues ecclesiæ, igitur ratione consimili omnis talis potestas, quæ competit ecclesiæ ratione iurisdictionis spectat ad easdem claues. Quod Papa habeat à Christo immediate plenitudinem potestatis, probatur, quia cui ab aliquo concessum est maius, ab eodem & minus concessum videtur *ext. de decimis. ex parte 27. qu. 2. sunt qui dicunt.* sed maius est dispensare contra Deum & contra Apostolum, quam posse ea, quæ nec sunt contra legem diuinam, nec contra ius naturæ. Et Papa autem habet à Christo potestatem dispensandi contra Deum & contra Apostolum, teste Glos. quæ *25. q. 1. sup. c. sunt quidem,* ait: *satis potest sustineri, quod Papa contra Apostolum dispensat: non tamen in his quæ pertinent ad articulos fidei, & eodem modo dispensat in euangelio interpretando ipsum, & ext. de fo. compe. licet, in fine.* Hoc etiam probatur exemplis. Nam Papa dispensat contra Deum in iuramento & in voto. Nam Dominus per prophetã: *vouete & reddite,* & Matt. 5. *Reddant Domino iuramenta tua,* & tamen in his dispẽsat Papa *15. q. 6. iuratos, ext. de voto. c. in multis,* ergo multo fortius Papa potest omnia, quæ non sunt contra legem Dei nec contra ius naturæ. Præterea ille habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, cuius sententia siue iusta, siue iniusta est timenda: & eiusdem præceptum siue iustum, siue iniustum est timendum & seruandum, sed sententia Papæ siue iusta, siue iniusta est timẽda *2. q. 3. sententia,* ergo Papa omnia potest. Adhuc ille, qui à nemine reprehendi debet pro quocunq; facto, habet plenitudinem potestatis à Christo, vt omnia possit, quia si nõ haberet talẽ plenitudinẽ potestatis, posset excedere potestatem suam: & per consequẽs in talib. peccaret, quilibet autem peccator, etiã prælatus, potest & debet corripi & reprehendi de omni peccato: maxime si non timetur probabiliter, ꝙ ex correctione fiet deterior, iuxta illud euangelii: *Si peccauerit in te frater tuus vade,* &c. ꝙ ad omnes extenditur, vt ex sacris canonib. colligitur, Papa autem à nemine debet reprehendi seu corripi, *dist. 40. si Papa,* igitur Papa habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, sed non habet talem plenitudinem potestatis ab homine, ergo habet eam à Christo. Amplius, qui non potest contra fidẽ errare, habet plenitudinẽ potestatis à Deo, vt omnia possit, quia qui non potest contra fidem errare, non potest errare contra bonos mores, & per consequens quicquid fecerit, irreprehensibile est & licite factũ, & ita omnia potest quæ vult. Papa aũt non potest contra fidem errare. Ad ꝙ probandum adductę sunt allegationes plures *in prima parte huius Dialo. li. 5. c. 4.* ergo Papa habet à Christo plenitudinẽ potestatis. Præterea qui habet à Christo plenitudinẽ potestatis super cõcilium generale: habet etiã multo fortius à Christo plenitudinẽ potestatis super alios. Papa aũt habet à Christo plenitudinẽ potestatis sup conciliũ generale, talem aũt potestatem non haber a cõcilio generali: cum vnũ concilium non possit alii legem vel subiectionẽ imponere, quia nõ habet imperium par in parẽ, igitur si habet eam: habet ipsam ab aliquo superiori cõcilio generali, superior aũt non est, nisi Christus, ergo si Papa habet talem plenitudinẽ potestatis super generale conciliũ, habet ipsam à Christo, restat ergo probare, quod Papa habeat talem plenitudinẽ potestatis, id est talem potestatem super conciliũ generale, ꝙ per auctoritates manifestas videtur ostendi, ait n. Pascasius Papa, vt habetur *ext. de elect. significasti: Cum omnia concilia per ecclesia Romana auctoritatem & facta sint & robur acceperint, & in eorum statutis Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas,* & Gratian. *25. q. 1. si igitur,* ait: *Sacri canones ita aliquid constituunt vt sua interpretationis auctoritatem sancta Romana ecclesia conseruent, ipsi namque solis canones valent interpretari, qui ius habent condendi eos, vnde in nonnullis capitulis conciliorum, cũ aliquid obseruandum determinetur, statim subinferatur; nisi auctoritas Romana ecclesia obuiet: vel, salua tamen in omnib. Apostolica auctoritate.* Ex quibus aliisq; quamplurimis colligitur, quod Papa habet super generale concilium plenitudinem potestatis, ergo multo fortius habet plenitudinẽ potestatis super omnes alios. Præterea qui habet potestatẽ à Christo super ista, quæ sunt super naturalẽ æquitatẽ. multo magis habet potestatem à Christo super omnia licita, quæ naturali æquitati non obuiant. Quia cui cõcessum est maius, & minus concessum esse videtur, sed Papa habet potestatem super illa, quæ naturali obuiãt æquitati, ergo habet à Christo plenitudinem potestatis: vt omnia possit quæ sunt licita, & naturali æquitati non obuiant. Maior videtur probatione minime indigere. Minor probatur, nam pueros, qui seipsos nesciunt regere, habere curam & regimen animarum rationali obuiat æquitati, quę ratio naturalis dictat, quod qui nescit se regere, non debet alios gubernare, imo & veritas euangelica hoc insinuat, cum Christus dicat Matt. 15. *Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.* Hoc etiã Alexander III. sequens dictamen rationis rectæ, vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum, c. indecoris,* videtur innuere dicens: *Indecoris est vt ii debeant ecclesias regere, qui non nouerunt gubernare seipsos: cum ad ecclesiarum regimen tales personæ sint admittendæ, qui discretione præemineant & morum fulgeant honestate,* cui Gregor. IX. (vt habetur *ext. de electio. cum in magistrum*) concordare videtur dicens: *cum in magistrum assumi non debet, qui formam discipuli non assumpsit: nec perficiendus qui subesse non nouit,* &c. Ex quibus aliisque quampluribus patet, quod æquitas naturalis exigit, quod pueri qui nec se, nec alios regere sciunt, ad regimen & curam animarum assumi non debent. Et tamen contra hanc naturalem æquitatem potest Papa præcipere, teste Glos. quæ vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum, super c. cum te,* ait: *si ex certa scientia scriberet Papa pro minori, eius mandato esset obediendum, quia sacrilegii instar obtinet dubitare an is sit dignus, quem princeps elegerit 17. q. 4. §. qui autem, & cap. de crimine sacrilegii l. 2.* hoc etiam Alexander Tertius mandasse videtur, vt habetur *ext. de ætate & qualitate præficiendorum,* ex ratione, qui pueros infra decennium constitutos non remouet ab ecclesiis, quæ erant eis concessæ per episcopum Conueniren sem: sed scienter tolerat eos & mandat vt tolerentur.

Cap. V.

Vbi arguitur contra primam opinionem, scilicet quod sit falsa, periculosa, perniciosa, & hæreticalis.

Discip. Pro prædicta opinione allegationes retigisti: & æstimo fortiores: ideo pro ea ad præsens alias non adducas, quia istæ soluentur patenter: sed ad alias in contrarium posset forsitan leuitet tesponderi. *Magister.* Sunt nonnulli, qui opinionem præscriptam falsam, periculosam, pernitiosam ac bæreticalem æstimant, quod multipliciter probare conantur. Lex enim Christiana ex institutione Christi est lex libertatis respectu veteris legis: quæ respectu nouæ legis fuit lex seruitutis. Sed si Papa haberet à Cbristo talem plenitudinē potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt contra legem diuinam, nec contra legem naturæ: lex Christiana ex institutione Christi esset lex intolerabilis seruitutis: & multo maiotis seruitutis quam fuerit lex vetus, ergo Papa non habet à Cbristo talem plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus quam in temporalibus. Maior auctoritatibus apertissimis scripturæ diuinæ videtur posse probari, beatus enim Iacobus in canonica sua ca. 1. eam vocat *legem perfecta libertatis*, dicens: *Quicunque prospexerit in lege perfecta libertatis, & permanserit in ea non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus erit in facto suo.* Et Apostolus ad Galat. ait: *neque Titus qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circumcidi: sed propter introductos falsos fratres, qui ineroierant explorari libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent, quibus nec ad horam cessimus subiectioni, vt veritas euangelica permaneat apud vos.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod lex euangelica est lex libertatis, per quam Christiani à seruitute sunt erepti vltra in seruitutem minime xeducendi. Quod etiam Apostolus cap. quint. videtur asserere dicens: *vtinam & abscindantur, qui vos conturbant, vos enim in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem succurrite inuicem.* Item beatus Petrus, vt habetur Actuum decimo quinto ait: *Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Ex quibus verbis colligitur, quod Christianis non est tam graue iugum seruitutis impositum, sicut fuit positum super Iudæos. Vnde beatus Iacobus ibidem post verba Petri dixit: *Ego iudico non inquietari eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos vt abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocato sanguine*, & hæc sententia Iacobi ab Apostolis & senioribus, imo à Spiritu sancto extitit approbata. Vnde & ibidem subiungitur: *Tunc placuit Apostolis & senioribus cum omni ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Iudam qui cognominatur Bersabas, & viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum epistolam continentem hæc: Apostoli & seniores fratres.* Et post: *visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis onerum, quam necessaria: vt abstineatis ab immolatione simolacrorum & sanguine suffocato & fornicatione: à quibus custodientes vos bene agetis.* Ex quibus colligitur, quod Christiani per legem euangelicam sunt à seruitute multiplici liberati, & quod lex euangelica est lex minoris seruitutis, quam fuerit lex vetus. Quod Augustinus ad inquisitiones Ianuarii, vt habetur distinction. duodecim. cap. *omnia*, videtur innuere manifeste, dicens de quibusdam, qui Christianam religionem seruitute nimia oppresserunt: *quamuis enim neque hoc inueniri possit, quomodo contra fidem sint: ipsam tamen religionem (quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei voluit esse liberam) seruilibus oneribus premunt, adeo vt tolerabilior sit conditio Iudæorum: qui etsi iam tempus liberationis non agnouerunt, legalibus tamen sacramentis, non humanis præsumptionibus subiiciuntur.* Item Apostolus ad Galatas quart. *Non sumus ancillæ filii, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit, state, & nolite iterum iugo seruitutis contineri.* Et Apostolus secund. ad Corinth. tert. *Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.* Ex quibus omnibua colligitur, quod maioris libertatis est lex noua quam vetus. Minor autem prædictæ allegationis, quod scilicet lex noua siue euangelica esset intolerabilis seruituris, & maioris quam fuerit lex vetus: si Papa haberet ex institutione Cbristi talem plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus quam in temporalibus, videtur probatione nullatenus indigere.

Si enim boc esset, omnes Christiani essent serui: & nullus esset liberæ conditionis, omnes enim essent serui summi Pontificis, & summus Pontifex tantam potestatem in temporalibus haberet super Imperatorem, & reges & principes, & laicos vniuersos, ac omnes omnino Christianos, & quantum ad personam, & quantum ad res ipsorum, quantam vnquam Dominus temporalis habuit, vel habere potuit super quemcunque seruum. Ita quod Papa libere posset priuare reges & principes, ac omnes alios Christianos regnis & omnibus rebus: reges & principes quibuscunque aliis subdere, & constituere eos seruos ipsorum. Hæc enim & similia non sunt contra legem diuinam nec contra legem naturæ: quia si essent contra legem diuinam, vel legem naturæ, ipsismet regibus & aliis Christianis essent illicita: & per consequens nullis liceret res suas alteri dare, vel se alterius subiicere potestati. Et ita constat, quod lex Christiana esset maioris seruituris, quo ad temporalia, quam lex vetus, si Papa in temporalibus haberet huiusmodi plenitudinem potestatis, quia illi qui erant sub lege Mosaica, nulli mortali erant in temporalibus tali modo subiecti, quia tale dominium, nec rex nec summus Pontifex habebant. Vnde & Naboth Israelites laudabiliter denegauit dare & vendere vineam suam regi cupienti emere ipsam. Esset etiam lex moderna maioris seruitutis,

[illegible] quoad illa, quæ pertinent vel pertinere possunt ad ex[illegible] [illegible] lex Mosaica, quia si Papa haberet talem plenitudinem p[illegible] [illegible] obseruantias corporales imponere regibus & principibus [illegible] [illegible] lege veteri ordinatæ, nec cuicunque Christiano liceret in[illegible] [illegible] Papa [illegible] talem plenitudinem potestatis. Ex istis concluditur, quod [illegible] [illegible] potestatis summi Pontificis non solum falsa, sed etiam hæreticalis est [illegible] [illegible] Scripturam sacram, asserentem quod lex Christiana est lex liber[illegible] [illegible] Christiani non fiunt serui cuiuscunque mortalis per legem Christianam [illegible] ratione euangelicæ legis. Est etiam (vt dicunt) perniciosa & pe[illegible] [illegible] potestate priuando reges & alios Christianos regnis & rebus suis [illegible] & [illegible] subiiciendo seruituti vel operibus seruilibus, orirentur schisma[illegible] [illegible] guerræ inter Christianos: etiam periculum & dispendium totius Chri[illegible]

CAP. VI

[illegible] ponitur euasio prædictæ rationis de libertate euangelica, secundum primam opinionem, & probatur duabus rationibus, ad quas respondetur infra c. 7.

D[illegible]. Quia, vt puto, istud est principalius vel de principalibus fundamentis & motiuis, qua[illegible] dicunt, quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis. Ideo contra ipsum vo[illegible], vt responsionibus, quas recitabis ad obiectiones contra ipsum, quale sit magis appareat. [illegible] itaque, quod lex Christiana non dicatur in Scripturis sacris lex libertatis: quia per eam Chri[illegible] liberi, ne sint subiecti in omnibus summo Pontifici, quod innuit motiuum præcedens. [illegible] lex libertatis: quia per eam Christiani efficiuntur liberi à seruitute peccati vel legis Mo[illegible] [illegible] & plures auctoritates adductæ expresse loquuntur de libertate á seruitute legis Mosai[illegible] illa *ad Galat. 2. & 5* & illa *Actuum 15.* & illa *ad Galat. 4.* Aliæ autem auctoritates intelligi pos[illegible] libertate à seruitute peccati, igitur per ipsas probari non potest, quod Christiani per legem Chr[illegible] efficiuntur liberi a seruitute, qua tenentur summo Pontifici: ne sc. in omnibus tempo[illegible] & spiritualibus sint sibi subiecti, quæ non sunt contra legem Dei, nec contra legem naturæ. [illegible] & quod auctoritates scripturæ diuinæ non debeant intelligi de libertate & subiectione, qua [illegible] subduntur Christiani summo Pontifici, ratione probatur. Nam si lex Christiana esset taliter lex li[illegible], nulli liceret se subdere summo Pontifici vel alii cuicunque mortali. Et ita, vt quidam dicunt Fratres Minores, si per regulam suam tenentur in omnibus obedire summo Pontifici, eorum regula [illegible] hæreticalis, quia esset contra legem Christianam, quæ est lex libertatis liberans Christianos ne homini sint subiecti. Amplius secundum beatum Iacobum, vt allegatum est, lex Christiana est *lex perfectæ libertatis*, perfecta autem libertas omni seruituti repugnat, ergo si lex Christiana est lex libertatis liberans Christianos, ne homini sint subiecti: sequitur quod nullus debet esse seruus hominis cuiuscunque. Et ita reges & principes & alii laici, & etiam ecclesia nullos seruos haberent, quod legibus ciuilibus & sacris canonibus obuiat manifeste. Propter ista videtur, quod motiuum præscriptum non probatur, quod Papa non habeat plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus quam in temporalibus, tu autem narra, quomodo respondetur ad ista.

CAP. VII.

Vbi ponitur confutatio prædictæ euasionis, expositionis & rationis contra primam opinionem, & ad rationes capituli præcedentis respondetur.

MAgister. Ad primum istorum dicitur, quod quamuis auctoritates specialem faciant mentionem de libertate à seruitute Mosaicæ legis: tamen omnes intelligi debent ab omni seruitute tanta, quanta fuit seruitus Mosaicæ legis, & hoc saltem quo ad aliqua negatiue, vt scilicet nullus per euangelicam legem obligetur ad tantam seruitutem, quanta fuit seruitus veteris legis, licet aliqui Christiani ratione delicti vel ex voluntate, seu alia quacunque occasione (non tamen per legem Christianam) tanta seruitute vel maiori teneantur astricti. Si enim Christiani quacunque seruitute, quo ad opera exteriora, tanta vel maiori, quanta fuit seruitus veteris legis, per legem euangelicam tenerentur, non posset lex euangelica magis dici lex libertatis, quam Mosaica: quantumcunque liberati essent à seruitute Mosaicæ legis.

Qui enim liberatur ab vna seruitute, & premitur alia æquali vel maiori: non est magis liber, [illegible] prius exstiterat. Sicut qui liberatur ab vno vinculo corporali, & alio æquali vel fortiori constringitur, non est solutus, sed magis ligatus. Cum vero lex euangelica secundum veritatem scripturæ diuinæ sit lex magis libertatis, quam vetus lex: legem euangelicam Christiani neque seruituti Mosaicæ, neque cuicunque alii seruituti exteriori maiori vel tantæ, quanta fuit seruitus veteris legis, subduntur. Quare etiam auctoritates illæ, quæ occasione seruitutis veteris legis de liberta-

bertate Christianorum loquuntur, de libertate ab omni seruitute tanta, quanta fuit seruitus veteris legis debent intelligi. Quare cum seruitus, qua aliquis alteri obligatur in omnibus o... dire, quæ non sunt contra legem diuinam: nec contra legem naturæ, sit maior, quam fuerit ... uitus veteris legis: etiam de libertate ab illa seruitute auctoritates præscriptæ debent inte... Et ita, vt dicunt isti, per ipsas probatur aperte, quod memorata opinio de plenitudine po... tis summi Pontificis est hæreticalis, tanquam contraria diuinæ scripturæ. *Discipulus.* An... procedam contra ista obiicio, quia non videtur, quod quamuis Papa haberet huiusmodi p... tudinem potestatis: Christiani essent pressi maiori seruitute, vel tanta, quanta fuit ... legis. Nam talem potestatem habent aliqui prælati religiosi super fratres suos, vel posse... re. Quia possunt aliqui religiosi promittere in omnibus obedientiam prælatis suis & tamen religiosi non premerentur tanta seruitute, quanta fuit seruitus veteris legis: quia nec tales re... religiosi non premerentur tanta seruitute, quanta fuit seruitus veteris legis: quia nec tales re... si essent serui, non enim religiosi sunt serui suorum prælatorum: nec prælati sunt Domini ... suorum. *Magister.* Huic respondetur, quod quamuis Papa possit habere talem potestatem supra ... lum, qui voluerit fieri seruus Papæ, & se in omnibus subdere potestati ipsius: tamen nec Papa, nec aliquis prælatus religiosus habet talem potestatem super quoscunque religiosos: qui scilicet ... vel vouerunt obedientiam, paupertatem, & castitatem, quia religiosi tales quicunque regul... quam vouent seruare tenentur. Propter quod nec Papa, nec alius habet talem plenitudinem potestatis ... per ipsos, nec ipsi sunt serui Papæ, vel alterius prælati, secundum quod nomen seruorum ... scientiis legalibus frequenter accipitur, quia nec Papa, nec alius potest eos occupare in secularibus ... bus, dimissis illis, quæ spectant ad substantiam regulæ suæ: nec potest eis præcipere vt habeant ... proprium vel contrahant matrimonium: quæ tamen sunt licita de se, licet facta sint illicita religiosis per votum sponte ab eis emissum. *Discipulus.* De potestate Papæ super religiosos postea differemus, ideo de hac materia amplius ad præsens non loquaris. Sed narra an secundum istos non solum per hoc, quod auctoritates introductæ affirmant legem Christianam esse legem libertatis, sed etiam per alia verba in auctoritatibus eisdem accepta possit probari, quod Christiani per legem euangelicam tanta seruitute minime constringuntur, quanta fuit veteris legis. *Magister.* ... cunt, quod per auctoritates prædictas posset hoc probari; non tamen æque patenter per omnes. *Discipulus.* Dic, per quas dicunt isti hoc patentius posse probari. *Magister.* Dicunt, quod per acceptam de *Actibus 15. ca.* patenter hoc probatur, nam Apostoli inspiratione Spiritus sancti nunciauerunt g... tibus libertatem à iugo seruitutis ad consolationem ipsarum, & ne dolerent se per seruitutem ... rosam inquietari. Vnde Iacobus (vt allegatum est) dixit: *ego iudico non inquietari eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum*, & de ipsis gentibus conuersis ad Deum recepta epistola Apostolorum ... rum super prædicta libertate sic scribitur eodem cap. *Quam cum legissent, gauisi sunt super consolatione*, sed si conuersi ex gentibus liberati fuissent à seruitute legis Dei, & maiori seruitute Petri & successorum eius fuissent subiecti: & de inquietatione maiorum non immerito doluissent, & materiam consolationis minime habuissent. Ab omni igitur seruitute maiori: & tanta, quanta fuit seruitus legis Mosaicæ, liberati fuerunt. Quod in verbis Apostolorum insinuatur, cum dicitur: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, vt abstineatis*, &c. Si enim nihil vltra oneris voluerunt eis imponere: noluerunt eis imponere ... tutem neque maiorem, neque tantam, quanta fuit seruitus veteris legis. *Discipulus.* Videtur quod ista verba *nihil vltra imponere vobis oneris*, non debeant tam generaliter intelligi. Nam licet Apostoli non imposuerint Christianis onera veteris legis: imposuerunt eis tamen multa præ... la, quæ nominantur in verbis præmissis. Multos enim canones condiderunt, in quibus præceperunt multa, præter illa quæ enumerantur in verbis prædictis, sicut patet in decretis *distinction. decim. sext. cap. propter, & duodecim. quæst. prim. cap. dilectissimis, & cap. sint manif. ste, & cap ex his*, verba igitur præmissa *Actuum decimo quinto*, solum debent intelligi de onere legis Mosaicæ. *Magister.* Ad hoc respondetur, quod licet Apostoli plures canones condiderint & præceperint multa præter illa, quæ enumerantur *Actuum decimo quinto*, nihil tamen præceperunt subditis minime requisitis & non consentientibus, nisi quæ erant de lege diuina & iure naturali: & necessitas vel vtilitas publica postulabat: & quorum præceptio absque dispendio non poterat prætermitti: in quibus & qualibus nunc summus Pontifex obtinet potestatem.

Discipulus. Istud vltimum dictum (vt puto) non potest ad intentionem dicentium verbis breuibus explicari, ideo ipso dimisso ad præsens, quia de ipso post tractabimus. Dic an per aliquam aliam auctoritatem prius adductam, dicant isti patenter posse probari, quod Scriptura loquens de libertate legis euangelicæ debeat intelligi, etiam de libertate ab alia seruitute, quam à seruitute legis Mosaicæ. *Magister.* Hoc dicunt posse ostendi auctoritate Apostoli, cum dicit secundo ad Corinth. tertio. *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas*, ibi enim Apostolus non loquitur specialiter de libertate à seruitute legis veteris: sed magis generaliter, igitur intelligit Apostolus, quod vbi est Spiritus Domini: ibi non solum est libertas à seruitute veteris legis: ... iam ibi libertas est ab omni seruitute, quoad opera exteriora: quæ est tanta, quanta fuit ... uitus veteris legis.

Quod auctoritatibus sanctorum Patrum ostenditur, nam per illam auctoritatem Apostoli, sancti Patres probant, quod licet clericis, inuitis episcopis, monasteria monachorum intrare, ... nam Vrbanus Papa, vt legitur *19. quæstion. 2. cap. duæ*: *Qui Spiritu Dei aguntur, lege Dei ducuntur. & quis*

[illegible] qui possit Spiritui sancto digne resistere? quisquis igitur hoc Spiritu ducitur, etiam episcopo suo contra[illegible] liber nostra auctoritate, iusto enim lex non est posita: sed vbi spiritus Dei est, ibi libertas, & si spiritu [illegible] non estis sub lege. Innocentius Tertius *ext. de regularibus, c. licet*, ait: *Licet quibusdam mona[illegible] quia tamen vbi spiritus Dei est, ibi libertas, & qui spiritu Dei aguntur non sunt sub lege, & quia [illegible] posita iusto.* Ea ratione hoc videtur illis concessum fuisse, ne quis ex temeritate vel leuita[illegible]ram, vel iniuriam sui ordinis sub prætextu maioris religionis ad alium ordinem transuola[illegible]. Ex quibus colligitur, quod per libertatem concessam Christianis probatur, quod licet clericis a[illegible]onem, & religiosis ad arctiorem transire: quod tamen probari non posset, si per libertatem Chr[illegible]orum Apostolus intelligeret tantummodo libertatem à seruitute Mosaicæ legis. Hoc etiã [illegible] auctoritatem Augustini superius allegatam videtur posse expresse probari. Nam Augustinus in [illegible] per libertatem, quam Christiana religio ex misericordia Dei consecuta est, illos iudicat ar[illegible], qui eandem religionem diuersis oneribus opprimebant, adeo vt tolerabilior sit cõditio Iu[illegible]rum, quã Christianorum: qui tamen oneribus legis Mosaicæ Christianos minime deprimebant. [illegible] tendit Augustinus, vt Christiana religio non solum sit liberata ab oneribus veteris legis: sed [illegible] alijs oneribus, quæ æqualiter vel magis premant, quam onera Mosaicæ legis. *Discipulus.* Dic, [illegible]do respondetur ad rationes, quibus supra *capitulo sexto* visus fui probare: quod auctoritates ad[illegible] *cap. quint.* non debent intelligi de libertate à subiectione, qua Christiani secundum primã [illegible]tam summo Pontifici sunt subiecti. *Magister.* Ad primam ipsarum respondetur secundum [illegible], quod auctoritates de libertate euangelicæ legis non debent, quo ad omnes intelligi affir[illegible], sed quoad multos negantur: sicut tactum est primo, quemadmodum illa verba Aposto[illegible] *[illegible]ritus sit vnius vxoris & viri*, & illa Saluatoris: *In ore duorum vel trium stat omne verbum*, & multa a[illegible] intelligi negantur, non enim illi, qui erant serui ante conuersionem ad fidem, per con[illegible] fiebant liberi: sed per legem euangelicam nullus ducebatur ad maiorem seruitutem, quam erat seruitus veteris legis. Et ideo licet per euangelicam legem non fiat seruus Papæ: absque tamen transgressione eiusdem legis potest quis, si sponte voluerit se facere seruum Papæ, vel si ex a[illegible] & licita causa fiat seruus Papæ: in nullo derogatur euangelicæ legi, quia lex euangelica licet non inducat huiusmodi seruitutem, non tamen prohibet. Quod autem ibidem accipitur, quod Fratres Minores tenentur in omnibus obedire Papæ: dicunt isti falsum esse, licet quidam Fratres Minores (vt fertur) hoc non teneant dicentes, quod liceret eis & tenentur etiam accipere vxores, si sola voluntate Papæ hoc præciperetur, de quibus postea in hoc tractatu, & etiam in *nono tractatu huius tertiæ partis nostri Dialogi* tractabimus. Fratres enim Minores non tenentur obedire Papæ præcipienti aliquid contra substantiam regulæ suæ, & ideo regula eorum non hæreticalis, sed catholica est censendi. Ad secundam rationem, quam fecisti, respondetur quod lex Christiana non dicitur lex libertatis, quia liberat Christianos ab omni seruitute: sed quia non premit Christianos tanta seruitute, quanta pressi fuere Iudæi, & ideo licet regibus & alijs Christianis seruos habere, licet per legem Christianam nullus Christianus fiat seruus cuiuscunque. Et ad beat. Iacobum dicitur, quod non intendit legem Christianam esse legem perfectæ libertatis, vt nullus Christianus cuicunque homini sit subiectus, Christiani enim Papæ sunt subiecti: & multis principibus & alijs Christianis subduntur. Sed ideo dicit eam esse legem perfectæ libertatis: quia per eam religio Christiana paucis sacramentis & sacramentalibus, seu ceremonialibus ex institutione diuina subiicitur: & per ipsam nullus Christianus seruus cuiuscunque mortalis efficitur: & etiam nisi in his, quæ spectant ad necessitatem vel vtilitatem ipsius aut reipublicæ alicuius hominis subditur potestati. Quare pro se & omnibus populis vniuersis & prælatis ecclesiæ dicit Apostolus 2. ad Corinth. vltim. *Non enim possumus aliquid aduersus veritatem: sed pro veritate.* Et post hor: *Absens scribo, non vt præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem & non in destructionem vestram.* Ex quibus colligitur, quod Apostoli nullam potestatem habuerũt à Deo super fidelibus, nisi quæ ad vtilitatem subiectorum vel communitatis cuiuscunq; inducit. Etiam quia paucis diuinis est supposita sacramentis, merito debet dici lex perfectæ libertatis, præsertim respectu legis Mosaicæ, quæ quampluribus sacramẽtis & ceremonijs vix portabilibus subiectos inuoluit, non tamen dicitur lex perfectissimæ libertatis, in perfectione etenim sunt gradus, quare non omne perfectum est perfectissimum reputandum, perfectissima autem libertas in hac vita mortali nequaquam habebitur.

CAP. VIII.

In quo probantur duo, sc. quod non omnes Christiani sunt serui Papæ: & quod multi Christiani habent proprietatem & dominium rerum temporalium.

Discipulus. Adhuc vt intelligatur profundius, quale sit motiuum præcedens, cupio audire aliquas allegationes præter scriptas, ad probandum quod non omnes homines sunt serui summi Pontificis, ex quo isti opinantes inferre nituntur, quod Papa non habet ex institutione Christi talem plenitudinem potestatis. *Mag.* Quod non omnes Christiani sint serui summi Pontificis secundum strictissimam significationem huius nominis *seruus*, quod tamen secundum istos sequeretur, si Papa haberet tam in temporalibus, quã in spiritualib. huiusmodi plenitudinẽ potestatis, multis modis ostenditur. Seruus enim nullã proprietatem seu dominium cuiuscunq; rei temporalis, dũ manet

ferunς, poteſt habere: quia qnicquid acquirit ſeruus, Domino acquirit & ipſius Domini eſt, reges autem & principes, ac alii quamplurimi Chriſtiani habent dominium & poteſtatem quamplurium rerum temporalium, ergo non omnes homines ſunt ſerui Papæ: ſecundum illam ſignificationem nominis *ſeruus*, ſecundum quam Dominus poteſt vendere, dare, & alienare ſeruum ſuum, & ab eo omnem rem temporalem propria voluntate auferre, quod tamen ſequeretur, ſi Papa haberet in temporalibus talem plenitudinem poteſtatis. *Diſcipulus.* Quomodo probatur, quod reges & principes & plures alii Chriſtiani habent proprietatem & dominium rerum temporalium? *Magiſter.* Hoc multis modis oſtenditur, nam illi habent dominium & proprietatem rerum temporalium, per quorum iura temporalia poſſidentur, *diſtinction. 8. quo iure*, ergo Imperatores & reges habent dominium & proprietatem rerum temporalium. Amplius: illi habent dominium & proprietatem rerum temporalium, quorum legibus etiam ſummi Pontifices pro curſu temporalium rerum legibus Imperatorum & regum vtuntur, ſed ſummi Pontifices pro curſu temporalium rerum legibus Imperatorum & regum vtuntur, *diſtinction. 10. quoniam idem, & diſtinctio. 96. cum ad verum*, ergo imperatores & reges habent proprietatem & dominium rerum temporalium. Rurſus: epiſcopi interdum præter res ecclesiæ habent res proprias *12. quæſt. 1. cap. epiſcopi, & cap. manifeſta, & c. certe, & ca. ſicut manifeſte*, ergo alii, quam Papa poſſunt proprietatem & dominium rerum temporalium poſſidere. Adhuc: reges & principes ac alii fideles laici donant res temporales eccleſiis, ergo habent proprietatem & dominium rerum temporalium. Item Iudæi & infideles habent proprietatem rerum temporalium, ergo multo fortius reges & principes Chriſtiani habent huiuſmodi rerum temporalium proprietatem. *Diſcipulus.* Iſtud eſt ita diuulgatum, tam in legibus ciuilibus & canonicis, quam in communi opinione hominum, quod non curo pro ipſo plures allegationes adducere. De quo tamen poſſem quærere: an ſit hæreticum dicere, nullum Chriſtianum habere proprietatem temporalium rerum: quod vero ad tractatum *de iuribus Romani Imperii* reſeruare propono. Ideo reuertere ad probandum, quod non omnes Chriſtiani ſunt ſerui Papæ. *Magiſter.* Hoc aliter probatur, ſeruus non poteſt habere alium ſeruum, ſed plures laici habent ſeruos, *diſtinction. 54. cap. 1. & 2. & cap. quicunque*, & in multis aliis capitulis, ergo non omnes homines ſunt ſerui Papæ. Amplius: multi ab eccleſia conſequuntur libertatem, *12. quæſtion. 2. ſi quis de ſeruis eccleſiæ, & cap. epiſcopus, & cap. libertati*, & in multis aliis capitulis habetur, quod non omnes homines ſunt ſerui ſummi Pontificis, multi ergo homines ſunt liberi. Quod Saluator teſtari videtur dicens Matth. 17. *filii ſunt liberi*, & Apoſtolus ad Gal. 4. ait: *Quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit Dominus omnium: ſed ſub tutoribus & actoribus eſt vſque ad præfinitum tempus à Patre.* Ex quibus verbis colligitur, quod cum venerit tempus præfinitum à Patre, differt à ſeruo, & per conſequens tunc nec Papæ, nec alterius eſt ſeruus.

CAP. IX.

In quo probatur, quod Papa non habet plenitudinem poteſtatis in temporalibus, octo rationibus, & eſt ſecunda opinio primo capitulo poſita.

D*iſcip.* Puto me aduertere, quomodo iſti per libertatem Chriſtianorum probare nituntur, quod Papa non habet talem plenitudinem poteſtatis, præſertim in temporalibus, ideo pro eadem opinione adhuc aliter allegare coneris. *Mag.* Hoc aliis modis videtur poſſe probari, nam vicarius non habet maiorem poteſtatem (in quantum vicarius) quam ille cuius eſt vicarius, ergo Papa in quantum vicarius Chriſti; non habet maiorem poteſtatem in temporalibus, quam habuerit Chriſtus in quantum homo paſſibilis & mortalis. Sed Chriſtus in quantũ homo paſſibilis & mortalis non habuit huiuſmodi poteſtatem in temporalibus: cum non habuerit dominium omnium temporalium: nec alii fuerint ſerui eius ſecundum ſtrictam ſignificationem nominis ſeruorum, ipſo reſtante, qui, vt habetur Ioh. 15. dixit Apoſtolis: *Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat Dominus eius*, ergo Papa non habet huiuſmodi plenitudinem poteſtatis. *Diſc.* De fundamento iſtius allegationis ſatis poterit inueniri *in quarto tractatu tertiæ partis iſtius Dialogi*, ad quam pertinet exquiſite diſſerere de paupertate Chriſti, ideo hac dimiſſa adduc alias. *Magiſter.* Probatur idem ſic. Qui non debet ſe ſecularibus negociis implicare, non debet habere in ſecularibus talem plenitudinem poteſtatis, Papa autem non debet ſe ſecularibus implicare, ergo non habet nec habere debet talem plenitudinem poteſtatis in ſecularibus. Maior probatur: Quia fruſtra datur alicui poteſtas, quam exercere non debet. Vnde & reges accipientes a Deo poteſtatem iudicandi, ac iuſtitiam & iudicium faciendi, & non facientes ſæpe in ſacris litteris arguuntur. Sapientiæ ſexto ſic dicitur Regibus peruerſe vel negligenter exercentibus officium regni: *data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur, quoniam cum eſſetis miniſtri regni illius, non recte iudicaſtis*, &c. vbi dicit Gloſſa: *Nota quod quilibet debet facere ea, quæ ſuæ conditioni conueniunt*, & per conſequens illa potiſſime debet quis facere, ad quæ facienda ex ſpeciali ordinatione Dei accepit poteſtatem, qui igitur ſpecialiter ex inſtitutione & ordinatione Chriſti accepit in ſecularibus plenitudinem poteſtatis, potiſſime etiam vltra alios debet ſe ſecularibus implicare negociis, ne in commiſſa ſibi poteſtate negligentem & deſidem ſe oſtendat. Minor, quod Papa ſcilicet non debet ſe negociis ſecularibus implicare, patenter videtur oſtendi per Apoſtolum 2. ad Corinth. 2. cap. dicentem: *Nemo militans Deo implicat ſe negociis*

negociis secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Cum igitur Papa præcipue inter omnes Deo debeat militare, vt ei placeat ipse minus quam alii debet se negociis secularibus implicare, hinc ex canone Apostolorum, vt legitur *distinction. octuagesim. oct. cap. episcopus*, sic habetur: *Episcopus autem sacerdos aut diaconus nequaquam seculares curas assumant, sin aliter, deiciantur*, & cap. *episcopus*, sic scribitur: *Episcopus nullam rei familiaris curam ad se reuocet: sed lectioni & orationi & verbo prædicationis tantummodo vacet*, & ... quæstion. 5. cap 1. sic legitur: *Apostolorum statuta sunt quæ dicunt: nemo militans Deo, implicat se negociis secularibus, proinde aut clerici sint sine actionibus dominorum, aut actores sine officio clericorum.* Ex quibus aliisque quampluribus canonibus sacris, quæ habentur *decim. sext. quæstion. septim. sunt nonnulli, & distinction. 88. per totum, & 21. quæstion. 3. cap. placuit, & cap. Cyprianus, & cap. mollitin, & cap. hi. & cap. sacerdotum, & extra, ne clerici vel monachi secularibus se negociis immisceant, per totum*, & aliis locis quam multis colligitur, quod clerici episcopi non debent se secularibus negociis implicare, & per consequens Papa præcipue debet à talibus abstinere. Tum quia inter episcopos & clericos est præcipuus atque primus, & maxime debet in spiritualibus occupari. Tum quia præcipue tenet locum Apostolorum, & specialiter principis Apostolorum, qui hoc docuerunt & fecerunt, quos debet potissime imitari. *Discipulus.* Non oportet summum Pontificem se in omnibus vitæ Apostolicæ conformare: quia Apostoli abdicarunt proprietatem temporalium rerum, *extra, de ver. sig. lib. 6. cap. exiit*, & tamen Papa potest habere proprium, ergo similiter Papa potest se implicare multis secularibus negociis, quibus se minime implicauerunt Apostoli. *Magister.* Ad hæc respondent isti, quod licet Papa non teneatur in omnibus vitæ Apostolorum se conformare: tamen nihil est sibi specialiter iniunctum à Christo, quod Apostolicæ vitæ repugnet, & ideo cum implicari secularibus negociis repugnet vitæ Apostolicæ, inferunt isti, quod hoc non est specialiter iniunctum Papæ à Christo. Quare nec sibi data specialiter est à Christo plenitudo potestatis in secularibus, cum teneatur exequi potestatem, quam specialiter habet ex ordinatione & constitutione Christi. *Disc.* Aliter nitaris allegare pro opinione præscripta. *Magi.* Quod Papa non habet talem in spiritualibus & temporalibus plenitudinem potestatis ostenditur. Nam qui est minor & minister, & seruus aliorum, in quos non debet exercere potestatem, non habet super eos tam in spiritualibus, quam in temporalibus plenitudinem potestatis. Nam qui habet super alios talem potestatis plenitudinem, est Dominus eorundem, nullus enim Dominus maiorem potestatem, quam plenitudinem potestatis potest habere super quoscunque, nullus autem respectu eiusdem est seruus & dominus: qui etiam habet plenitudinem potestatis super alios præcipue potest & debet exercere potestatem in eos. Papa autem est minor & minister, & seruus Christianorum, in quos non debet exercere potestatem, teste Christo, qui, vt legitur Matth. 20. dixit Apostolis: *Scitis quod principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit seruus vester*, & Matthæi 24. dixit Christus: *qui maior est vestrum, erit vester minister.* Et Marc. 9. dixit: *Si quis voluerit primus esse, erit quasi omnium nouissimus & omnium minister*, & 10. cap. *Scitis quod ii, qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum, non ita autem est in vobis, sed quicunque voluerit fieri maior, erit vester minister: & quicunque voluerit primus esse, erit omnium seruus.* Et vt habetur Lucæ 20. Christus dixit Apostolis: *Reges gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sic minor, & qui præcessor est, sicut ministrator.* Ex quibus patet, quod primus spiritualiter inter Christianos, scil. Papa, est minor & minister & seruus aliorum, in quos potestatem exercere non debet, igitur non habet talem plenitudinem potestatis. *Discipulus.* Ista allegatio in simili tractata est aliquantulum diffuse *libro sexto primæ partis istius dialogi cap. 3.* ideo ipsa omissa, alias cures adducere. *Magister.* Quod Papa non habet talem plenitudinem potestatis, sic probatur. Nam qui non est constitutus à Christo iudex secularis, non habet in secularibus talem plenitudinem potestatis à Christo, Papa non est constitutus à Christo iudex secularium, teste beato Petro, qui, sicut legitur in epistola Clementis, vt habetur *vndec. quæstion. septim. te quidem*, ait: *Te quidem oportet irreprehensibiliter viuere, & summo studio niti, vt omnes vitæ huius occupationes abscidas, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias, ne ve in aliqua occupatione prorsus inueniaris mundialis negocii occasione perplexus, neque enim iudicem, neque cognitorem secularium negociorum te hodie vult ordinare Christus*, igitur Papa non habet talem, præsertim in secularibus plenitudinem potestatis. Item, qui non est dominus clericorum, non habet super eos plenitudinem potestatis, Papa autem non est dominus clericorum, teste beato Petro, qui in canonica sua prima cap. 5. ait: *neque vt dominantes in clero*, ergo Papa non habet etiam super clerum talem plenitudinem potestatis. Amplius, non maiorem potestatem habet Papa in terris suæ temporali iurisdictioni subiectis, quam in aliis terris, quæ non sunt suæ temporali iurisdictioni subiectæ, ergo non habet in omnibus talem plenitudinem potestatis. *Discipul.* Dicerent primi opinantes, quod omnes terræ temporali iurisdictioni Papæ subiectæ sunt. *Mag.* Huic Innocentius Tertius obuiare videtur, qui, vt habetur *extr. de hæreticis, vergentis*, terras suæ temporali iurisdictioni subiectas distinguit ab aliis, dicens: *In terris vero temporali nostræ iurisdictioni subiectis bona hæreticorum statuimus publicari: & in aliis idem præcipimus fieri per potentes & principes seculares.* *Discipulus.* Adhuc aliam allegationem adducas. *Magister.* Aliter probatur, quod Papa specialiter in temporalibus non habet talem plenitudinem potestatis, nam omnis potestas in temporalibus est ab illo, qui habet in temporalibus plenitudinem potestatis, vt omnia possit in temporalibus, quæ nec iuri diuino, nec iuri naturæ repugnat, sed potestas imperialis & regalis aliorumque principum laicorum non est à Papa. Vnde

& rex Franciæ superiorem in temporalibus non recognoscit, *ext. qui filii sunt legitimi, per venerabilem*, ergo Papa non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis. *Disc.* De distinctione potestatum spiritualis & secularis, & an potestas sit à Papa, diffuse tractabimus *in secundo tractatu istius tertiæ partis nostri dial.* ideo allegationem aliam adducas. *Mag.* Quod Papa non habeat in temporalibus plenitudinem potestatis, ostenditur. Nam cõtra illum, qui habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis, nulla currit præscriptio, contra Papam autem currit præscriptio, saltem centenaria, *ext. de præscript. si diligenti*, igitur Papa non habet in temporalibus talem plenitudinem potestatis.

CAP. X.

Vbi ponitur secunda opinio capitulo primo recitata, scilicet quod Papa habet plenitudinem potestatis in spiritualibus, & probatur quatuor rationibus & duabus auctoritatibus.

DIsc. Hæc ad præsens de prima sententia, quam supra *c. 1.* recitasti, sufficiãt, ideo ad secundam sententiam *eod. cap* recitatam te conuerte. *Mag.* Sententia illa duas partes includit, vnam affirmatiuam, & aliam negatiuã. Prima est, quod Papa habet ex ordinatione Christi talem plenitudinem potestatis in spiritualibus. Secunda est, q non habet ex ordinatione Christi talem plenitudinem potestatis in temporalibus. *Disc.* Allega primo pro prima parte. *Mag.* Quod Papa in spiritualib. talem habet plenitudinem potestatis ex ordinatione Christi probatur. Quia sicut ea, quæ sunt secularia debent poni per principem secularem: ita quæ sunt spiritualia, sunt per summum Pontificem ordinanda & disponẽda, sed princeps supremus secularis habet in secularibus plenitudinem potestatis. Amplius Christus dedit Petro plenitudinem potestatis, cum dixit: *Quodcunque ligaueris super terram, &c.* sed dedit plenitudinem potestatis in temporalibus, ergo dedit sibi plenitudinem potestatis in spiritualibus. Rursus, qui potest omnem hominem de quocunque peccato corripere, & pœna debita coercere, habet in spiritualibus plenitudinem potestatis, Papa autem potest omnem hominem de peccato corripere, *ext. de iudiciis nouit*, igitur Papa habet in spiritualibus plenitudinem potestatis. Item, omnia spiritualia possunt ad causas Dei reduci, sed omnes causæ Dei spectant ad summum Pontificem, quia spectant ad episcopos & clericos, *dist. 96 si Imperator*, inter episcopos autem Papa est primus, ergo omnes causæ Dei spectant ad ipsum, quare in spiritualibus habet plenitudinem potestatis. Hoc Papa sentire videtur: qui, vt habetur *dist. 11. ca. nolite*, ait: *Satis enim indignum est, quemcunque vel Pontificum vel ordinum consequentium hanc regulam refutare, quam B. Petri sedem & sequi viderit & docere. multum enim conuenit, vt totum corpus ecclesiæ in hac sibi obseruatione concordet, quæ inde auctoritatem habet, vbi Dominus totius ecclesiæ posuit principatum.* Et Nicolaus Papa eadem *dist. c. consequens*, ait: *Consequens est, vt quod ab huius sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis præpediente occasione propriis tantum sequendo voluntates remoueatur*, vbi Glossa super hoc verbo *plena*, dicit: *Papæ auctoritas plena ... episcoporum semiplena.* Ex quibus verbis colligitur, quod Papa habet à Christo, saltem in spiritualibus, plenitudinem potestatis.

CAP. XI.

In quo pertractatur tertia opinio primo cap. recitata, vbi etiam specialiter probatur, quod Papa accepit aliquam potestatem à conciliis generalibus.

DIscipulus. Si Papa habet talem plenitudinem potestatis à Christo, tam in temporalibus, quam in spiritualibus, non est dubium quin à Christo habeat in spiritualibus plenitudinem potestatis, quare allegationes, quæ supra *capitulo primo* pro prima sententia sunt adductæ, pro ista secunda parte secundæ sententiæ etiam possunt adduci, & ideo pro ista nolo ad præsens plures allegationes audire. Similiter pro secunda parte eiusdem secundæ sententiæ possunt allegari plura, quæ tacta sunt *supra capitulo quinto septimo, octauo & nono.* Quare sententia ista dimissa, tertia quæ tacta est supra *capitulo primo* nitantur discutere. Circa quam primo modum ponendi audire desidero. *Magister.* Illa sententia ponit, quod Papa habet tam in spiritualibus, quam in temporalibus talem plenitudinem potestatis, partim ex ordinatione Christi, partim ex ordinatione humana: dicens, quod Papa habet immediate à Christo plenam potestatem in foro pœnitentiali, iuxta illud Matthæi decimosexto. *Quodcunque ligaueris super terram*, &c. Habet etiam à Christo potestatem docendi totum populum Christianum, secundum illud Iohan vltim. *pasce oues meas.* Habet etiam à Christo potestatem distribuendi & conferendi ecclesiasticas dignitates, iuxta illud verbum Christi ad Petrum, Iohan. prim. *Tu vocaberis Cephas*, id est caput. Ex hoc enim quod caput est, habet in membra influere diuersa officia conferendo. Habet etiam à Christo, quod maiora negocia ecclesiæ sunt ad ipsum referenda, ex hoc ipso, quod cõstituit ipsum caput aliorum. A conciliis autem generalibus habet potestatem, quantum ad omnia quæ spectant ad regimen totius populi Christiani, quorum potestas non est sibi specialiter à Christo concessa. *Discipul.* Circa ista

istam sententiam multa essent tractanda, quæ vel plura eorum tacta sunt in his, quæ dicta sunt circa primam sententiam, vel tangentur cum discutietur vltima sententia, quæ supra *cap. primo* existit recitata. Vnde vnum tantummodo, quod ista sententia ponit, volo vt aliquibus allegationibus fulcire coneris: quod videlicet Papa aliquam receperit à conciliis generalibus potestatem. Hoc enim tales auctoritatibus obuiare videtur, quæ dicunt, quod concilia generalia robur habent, & auctoritatem a Romana ecclesia. *Magister.* Quod Papa aliquam potestatem acceperit a conciliis generalibus, videtur posse tali modo probari. Papa habet potestatem aliquam à canonibus, & non nisi a canonibus generalium conciliorum, ergo à conciliis generalibus habet aliquam potestatem. Prima diuersis auctoritatibus sanctorum videtur posse probari, ait enim Iulius Papa scribendo Orientalibus episcopis, vt habetur distinct. 17. cap. regula: *regula vestra nullas habet vires nec habere poteris, quoniam nec ab orthodoxis episcopis hoc concilium actum est, nec Romana ecclesia legatis interfuit, canonibus præcipientibus, sine eius auctoritate concilia fieri non debere.* Ex quibus verbis colligitur, quod à canonibus est præceptum, quod solus Papa habeat auctoritatem congregandi concilia. Item Gelasius Papa, vt habetur *9. quæstion. 3. cap. ipsi*, ait: *Ipsi sunt canones, qui appellationes totius voluerunt deferre: ab ipsa vero nusquam appellare debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de eius vnquam præceperunt iudicio iudicare: sententiamque eius constituerunt non oportere dissolui: cuius potius sequenda decreta mandauerunt.* Ex quibus verbis colligitur, quod à canonibus non à Christo immediate habet Papa, vt liceat omnibus appellare ad ipsum, & quod ab ipso appellare non licet: & quod ipse potest de tota ecclesia iudicare: & quod ipse nullius subest iudicio: & quod eius sententia in omnibus est tenenda: & per consequens, quod eius præceptis est in omnibus & ab omnibus obediendum. Ex quo infertur, quod Papa à conciliis generalibus habet plenitudinem potestatis, quantum ad omnia, quæ non sunt sibi immediate concessa à Christo. Item Gregorius, vt habetur *2. quæstion. 7. cap. decrete*, ait: *Liceat post auditionem primatum diœceseos, si necesse fuerit nos appellare, & nostra auctoritate, aut ante ius, aut ante legatos de nostro latere missos, iuxta decreta Patrum, suas exercere atque diffinire actiones.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod à decretis Patrum habet Papa, vt liceat appellare ad ipsum. Item Pelagius Papa, vt habetur *distinction. 17. cap. multis*, ait: *Maiores vero ac difficiliores quæstiones, vt sancta synodus statuit, & vt beata consuetudo exigit, ad sedem Apostolicam semper deferantur.* Ex quibus verbis colligitur, quod à synodo & consuetudine, & non immediate à Christo habet Papa, vt maiores causæ deferantur ad ipsum. Item Nicolaus Papa, vt habetur *11. quæstion. 6. c. arguta*, ait: *Priuilegia tamen Apostolicæ sedis vos obliuioni tradere nullatenus debuistis, quibus venerandi canones iudicia totius ecclesiæ ad hanc deferri iubent.* Ex quibus verbis videtur haberi, quod Papa à canonibus acceperit potestatem. Item beatus Petrus potestatem accepit à collegio, *distinction. 11. in nono. distinction. 17. huic & 3. quæstion. 6. dudum*, ergo & Papa potestatem potest accipere à concilio generali. *Discipulus.* Probare nunc niteris, quod Papa habet plenitudinem potestatis, siue à Christo, siue ab humana ordinatione. *Magister.* Hoc videtur posse ostendi pluribus auctoritatibus sanctorum Patrum. Hoc enim Gregorius testari videtur *secund. quæstion. 6. decreto.* Et Iulius Papa *eadem causa & quæstion. cap. qui se.* Hoc etiam Innocentius Tertius in concilio generali, vt habetur *extra, de pœnitent. & remission. cap. cum ex eo*, videtur asserere manifeste. Quod etiam ratione probatur, quia ille, cui obediendum est in omnibus, habet vel à Christi ordinatione, vel ab ordinatione humana, aut partim ab vna, & partim ab alia plenitudinem potestatis, sed Papæ obediendum est in omnibus: teste Gregorio, qui (vt habetur *distinction. decim. non. cap. nulli*) ait: *Nulli fas est vel nolle, vel posse transgredi Apostolicæ sedis præcepta, nec nostræ dispensationis ministerium, &c. Sitque alienus à diuinis & à pontificalibus officiis, qui noluerit præceptis obtemperare Apostolicis.* Hoc etiam Stephanus Papa, vt habetur *4. distinction. quoniam vero*, vt allegatum est prius, affirmare videtur. Et Iulius Papa, vt habetur *vigesim. quint. quæstion. secund. cap. amputato*, ait: *Ea vero quæ sunt ab Apostolis eorumque successoribus ad huiusmodi sanctæ sedis examen ab antecessoribus instituta, nulla desidia negligantur, nulla dissensione violentur, nulla contractatione turbentur.* Ex quibus verbis colligitur, quod Papæ est obediendum in omnibus, igitur habet plenitudinem potestatis, vel immediate ex institutione Christi, vel ab ordinatione humana, aut partim ab vna, & partim ab alia.

CAP. XII.

In quo arguitur contra opinionem tertiam in præcedenti capitulo recitatam, probando, quod neque auctoritate Christi Papa sit dominus omnium in temporalibus.

Discipulus. Contra istam sententiam nitaris allegare. *Magister.* Sunt quidam, qui istam sententiam non reputant hæreticalem, sicut primam: tamen ipsam falsam & irrationabilem ac periculosam existimant. Falsam quidem existimant: Quia ex ipsa, sicut ex prima, sequitur, quod omnes Christiani sunt serui summi Pontificis, accipiendo nomen *seruus* secundum significationem eius strictissimam, secundum quam in sententiis legalibus accipitur & vocatur. Qui enim habet siue ex ordinatione diuina, siue ex ordinatione humana, siue partim ex vna & partim ab alia, plenitudinem potestatis, tam in spiritualibus, quam in temporalibus super omnes Christianos (vt omnia possit, quæ non sunt contra legem Dei, nec contra legem naturæ, ita vt ab eius potestate per nullum actum huma-

humanum se posset, quicunque in quocunque, quod non est illicitum de se, quantum ad genus ope- ris subtrahere) habet super omnes Christianos tantum dominium temporale, quantum habuit vel habere potuit quicunq; Dominus super seruum suum. Si igitur Papa baberet super omnes Christia- nos talem plenitudinē potestatis, Papa haberet plenissimum dominium in temporalib. super omnes reges & principes & alios vniuersos: omnes etiam essent serui eius, & posset de plenitudine potesta- sine omni culpa, & absq; omni causa priuare quemcunque regem regno & dare cuicunque pagano, posset regem subiicere cuicunq; rustico ad suæ arbitrium voluntatis: & si faceret, de facto teneretur ubedire: nec posset rex quicunque in talibus vel consimilibus sibi licite resistere, quod isti fallum reputant & absurdum. *Discipulus.* Dic, quare isti non reputant istam opinionem hæreticalem, cum ponat omnes Christianos esse seruos, & scriptura diuina asserat legem euangelicam esse legem liber- tatis, & per consequens illa opinio scripturæ diuinæ repugnat, quare videtur, quod illa opinio sic- ut prima, secundum istos hæreticalis debeat æstimari. *Magister.* Dicunt ad istam instantiam am esse respondendum per aliqua, quæ dicta sunt prius. Nam auctoritates scripturæ diuinæ appro- tes legem Christianam esse legem libertatis, negatiue debent intelligi, & ideo prima opinio secun eos est hæreticalis, quia ex ipsa sequitur, quod omnes Christiani per legem euāgelicam facti su ser- ui summi Pontificis, & per consequens lex euangelica nec negatiue, nec affirmatiue dici poss lex libertatis: sed etiam lex horrendissimæ seruitutis. Ista autem opinio tertia non ponit, quod omnes Christiani sint effecti serui summi Pontificis per legem euangelicam: sed ex ipsa solummodo sequi- tur, quod omnes Christiani per voluntariam submissionem facti sunt serui summi Pontificis. Tenet enim, quod sponte & voluntarie omnes Christiani submiserunt se in omnibus potestati Papæ, quæ non erat sibi cōcessa à Christo immediate. Et hæc quidem saltem in aliquo casu possent facere Chri- stiani. Vnde & rex aliquis posset se facere saltem in casu seruum summi Pontificis cedendo regno, & subdendo se in omnibus potestati Papæ. Si essent etiam solummodo decem vel duodecim Christia- ni, vel paulo plures, possent omnes se facere seruos Papæ, hoc tamen secundum istos nunquam fuit factum, ideo hæc opinio non est hæreticalis, sed falsa. Quod enim hoc nunquam fuerit factum, & quod hæc opinio sit falsa, probatur per leges innumeras ciuiles & canonicas asserentes, quod quidā sunt serui & quidam liberi. *Disc.* Quare dicunt isti præscriptam opinionem esse periculosam? *Magist.* Hoc dicunt, quia si Papa haberet huiusmodi potestatem, posset imminere periculum faciliter omni communitati Christianorum, posset enim Papa, si fieret occultus hæreticus, aut occulte zelaret pro secta paganorum vel aliqua alia infidelium, leuiter exponere totam Christianitatem periculo, posset enim spoliare solo præcepto suo, omnes Christianos rebus suis, sc. armis, munitionibus, & aliis, qui- bus deberent contra inimicos defendi, quo facto infideles vocati per Papam occulte primo zelan- tem pro eis, & postea publice assentientem eis, possent leuiter omnem terram fidelium occupare.

Cap. XIII.

In quo pertractatur quarta opinio, quæ diuersos modos dicendi habet.

Discipulus. Nunc videamus de quarta sententia, quæ tacta est *supra c. 1. Mag.* Illa opinio tenet, quod Papa talem plenitudinem potestatis non habet, neque ab institutione Christi, neq; ex ordina- tione humana, neque regulariter, neque casualiter. Sed diuersimode ponitur à diuersis. Quidam e- nim dicunt, quod Papa nullam potestatem habet à Christo vltra alios sacerdotes: habet tamen ali- q̄ potestatem, sicut & alii sacerdotes, super alios. Nullam tñ potestatem coactiuam habet extra foru pœnitentiæ: sed habet potestatem docendi & informandi laicos, sicut alii sacerdotes, potestatem au- tem coactiuam aliqualem non plenam habet à communitate fidelium: qui sponte & non coacte Ro- mano Pontifici, & nulli sacerdoti, aliqualem tribuebant super totam communitatem fidelium po- testatem. Aliqui vero dicunt, quod Papa à Christo immediate habet aliqualem potestatem super omnes Christianos: non tamen plenam in omnibus, neque in spiritualibus, neque in temporali- bus. Ab hominibus vero fidelibus nullam recepit potestatem, neque plenam, neque non plenam. Nonnulli vero dicunt, quod Papa in spiritualibus habet potestatem, non tamen plenam, à solo Chri- sto, in temporalibus vero nullam habet potestatem spiritualem à Christo, sed à solis fidelibus: non tamen plenam, sed limitatam, prout fideles limitare voluerunt. *Disc.* Isti modi ponendi multa con- tinent, quæ si discuteremus prolixe, oporteret nos forsitan tædium legentibus generare, ideo breui- ter transeamus. Præsertim cum occasione danda omnia tangemus inferius in diuersis locis. Dicito- tur primo, vnde mouentur primi dicentes, quod Papa nullam potestatem habet à Christo vltra alios sacerdotes. *Mag.* Istud dicunt propter auctoritates, quæ ponūtur *dist. 93. c. legimus, & dist. 95. c. olim*, quas recitaui supra *prima parte istius dial. li. 5. 18. c.* in quibus asserere videtur Hieron. expresse, quod nullus sa- cerdos ex ordinatione seu institutione Christi est maior alio, neque in ordine, neque in administra- tione. Hoc etiam videtur posse probari per hoc, quod Apostoli fuerunt pares in potestate B. Petro, quantum fuit ex ordinatione Christi *dist. 21. c. in nouo. 24. q. 1. c. loquitur, 2. q. 7.* Paulus & Apostoli à Christo super alios sacerdotes non habuerunt aliquam potestatem, ergo o- mnes sacerdotes, quantum est ex speciali ordinatione Chri- sti, sunt pares successoribus beati Petri.

Cap.

Cap. XIV.

In quo arguitur contra opinionem quartam, in capitulo præcedenti pertractatam, aliquibus auctoritatibus & duabus rationibus.

Discip. Dic breuiter, an aliqui nitantur istam assertionem repellere. *Mag.* Hoc quidam erroneum reputant, & sacris canonibus apertissime obuiare, qui ponuntur *dist. 21. c. quamuis, & c. sacrosancta & 9. q. 3. c. cuncta, & 24. q. 1. cum beatissimus*, quos etiam allegaui *prima parte huius dialogi li. 5. ca. 10.* Hæc etiam assertio Innocentio III. refragari videtur, qui, vt habetur *ext. de maioritate & obedientia. solita*, sicut & allegatum est prius, dicit se non constitutioni humanæ, sed potestati diuinæ inniti, ergo Papa ex Deo immediate habet aliquam potestatē super omnes Christianos. Quod & ratione probatur, quia nulla cōmunitas, præcipue magna, est bene & conuenienter ordinata, quæ nullum caput habet, quia teste Salomone Prou. 11. *Vbi non est gubernator, populus corruet*, sed communitas fidelium fuit optime & congruentissime ordinata à Christo, igitur Christus dedit caput cōmunitati fidelium: sed nō nisi Petrum, ergo Petrus fuit à Christo constitutus caput vniuersorum fideliū. Amplius, non minus congrue & vtiliter est ordinatus à Christo populus Christianus, quā fuerit populus Hebræorum, sed ille populus ex ordinatione diuina habuit caput, saltem in spiritualibus, sc. summum sacerdotem, qui omnibus aliis sacerdotibus fuit superior, ergo & populus Christianus ex ordinatione Christi habet vnum caput, quod est superius omnibus aliis sacerdotibus Christianis. Quod etiam Marcellus Papa, vt habetur *2. quæstion. 1. cap. rogamus*, & Innocentius Tertius *extra de translatione*, & omnes Patres sancti tenere videntur.

Cap. XV.

In quo iterum probatur, quod Papa nullam potestatem plenariam coactiuam habet à Christo immediate, sed tantummodo limitatam, & hoc à fidelibus.

Discipulus. Dic nunc, quare præfati opinantes dicunt Papam nullam potestatem coactiuam accepisse à Christo? *Magister.* Hoc dicunt propter hoc, quod (secundum eos) tota communitas fidelium debet vni soli iudici supremo, qui potestatem habeat coactiuam, subesse, à quo omnes alii iudices potestatem coactiuam accipiant, ille autem non esse debet Papa: quia tunc tota iurisdictio laicorum periret, ergo nullam Papa recepit potestatem coactiuam à Christo. *Disc.* Istam materiam conabor tecum discutere in tractatu *de iuribus Romani imperii.* Et ideo isto, & etiam quibusdam aliis prætermissis, nitaris allegare pro vltimo dicto: quod sc. Papa in temporalib. nullam potestatem specialē habet immediate à Christo, sed à suis fidelibus: non tamen plenam sed limitatam, prout fideles limitare volebant. *Magister.* Quod Papa in temporalibus nullam potestatem habuit immediate à Christo, videtur diuersimode posse probari. Nam sicut Imperator se habet ad tēporalia, ita Papa se habet ad spiritualia, inquantum recepit immediate à Christo potestatem, sed Imperator nullam potestatē habet in spiritualibus, ergo Papa in temporalibus nullam potestatem habet immediate à Christo. Amplius, sicut allegatum est *prius 9. c.* secundum Scripturas sacras & canones: Papa non debet se secularibus negociis implicare, & per consequens non est sibi specialiter cōmissum à Christo, vt se implicet secularibus negociis, quare (vt videtur) à Christo immediate nullam recepit in temporalibus potestatem. *Discipul.* Quomodo probatur, quod Papa habet à fidelibus potestatem in temporalibus? *Magi.* Hoc ponitur propter canones sacros, per quos habetur, quod Papa in multis casibus se de temporalibus intromittit, *ext. de foro competenti, c. licet, & ext. de iudiciis, c. nouit, & ext. qui filii sunt legitimi, per venerabilem*, & in multis aliis locis innumeris habetur, quod Papa iurisdictionem temporalem exercet: quam tamen non habet à Christo, sicut dicitur prius esse probatū, ergo habet eam à fidelibus. Quod tali ratione probatur. Nam Papa non habet immediate à Christo iurisdictionem maiorem in vna regione quam in alia, sed de facto & de iure maiorem iurisdictionem exercet in temporalibus in vna regione quam in alia, igitur illam potestatem non habet immediate à Christo, habet ergo eam ab aliquo alio, & non nisi à fidelibus, ergo ab ipsis fidelibus aliquam habet in temporalibus potestatem: non tamen plenam, sed limitatam. Quia fideles tribuendo in temporalibus potestatem, nullatenus se constituerunt seruos eius, ergo plenitudinem potestatis minime conferebant.

Cap. XVI.

In quo ponitur opinio quinta, sc. quod Papa non habet à Christo potestatem disponendi regulariter de temporalibus, sed eam habet casualiter.

Discipulus. Ad sententiam quintam tactam *sup. c. 1.* transeamus: quam primo satagas explicare: & inde qualiter intelligi debeat explana. *Magister.* Illa sententia (sicut dixi) tenet, quod Papa talem plenitudinem potestatis in temporalibus & spiritualibus, vt omnia per potentiam ordinatam

vel absolutam possit, quæ non sunt contra ius diuinum, nec contra ius naturale, non habet re[gula-]riter & simpliciter neque à iure diuino, neque humano, sed ex ordinatione Christi, siue iure diui-no habet casualiter, siue in casu & secundum quid huiusmodi plenitudinem potestatis, quæ sic se-cundum quosdam debet intelligi, Papa à iure diuino, siue ex ordinatione Christi de temporalibus disponendis se intromittere minime debet, quamdiu temporalia prout debet & expedit per laicos disponuntur, nisi accipiendo temporalia à laicis pro sua sustentatione & sui officii executione, & ideo non habet potestatem à Christo regulariter disponendi & ordinandi de temporalibus, quæ ad reges & principes, & alios laicos spectare noscuntur. Casualiter tamen siue in casu, quando [...] cet temporalia per alios in periculum communitatis Christianorum, vel ad subuersionem [...] stianæ tractarentur, vel in casu consimili conuerterentur ad malum, & non esset aliquis laicus [...] vellet & posset huiusmodi periculis viam præcludere, Papa à iure diuino haberet potestatem faci[en-]di de temporalibus, quicquid pro bono communi & saluatione fidei, & ad occurrendum huiusmo-di periculis necessario faciendum sibi recta ratio dictaret, & ita in tali casu haberet super tem[pora-]lia quodammodo, & secundum quid plenitudinẽ potestatis, non quia tunc temporalia efficerentur sua, quo ad dominium & proprietatem, nec quod posset ad libitum super eis disponere: sed quia ni-hil potest rex vel alius laicus facere de quacunque re temporali, quin idem tunc posset facere Papa, si hoc fieri expediret, & non esset alius, per quem conuenienter fieri potest, & ita adhuc in tali casu [n]õ haberet plenitudinem potestatis in temporalibus simpliciter, sed tantummodo secundum quid. Si-militer in spiritualibus non habet à iure diuino regulariter & simpliciter huiusmodi plenitudinem potestatis, quare sine culpa & absque causa non potest præcipere fidelibus illa, quæ supererogatio-nis sunt: imo etiam multa alia, non enim absq; culpa & sine causa potest cogere laicum, neq; quod contrahat matrimoniũ, neq; voueat virginitatem & castitatem: & tamen neutrum est contra ius di-uinum, neq; ius naturale: sed vtrumq; licite fieri potest. Et sic de multis aliis licitis, quæ ad spiritualia spectant, super quæ Papa à iure diuino regulariter & simpliciter non obtinet plenitudinem potesta-tis: super quæ tamen casualiter obtinet plenitudinem potestatis secũdum quid. Quia in casu siue ra-tione delicti, aut propter aliquam notabilem necessitatem vel vtilitatẽ, quãdo ex præcepto eius nul-lum imminet periculum, potest præcipere cuicunq; quicquid in spiritualibus non est contra legem Dei vel naturæ. Et ita secundum istos Papa potest casualiter à iure diuino tam in spiritualibus, quam in temporalibus habere plenitudinẽ potestatis: non simpliciter, sed secũdum quid. Quæ quamuis [non] sit plenissima potestas, est tamen grãdis, singularis & quam magna. Per ipsam enim potest in casu im-peria & regna transferre, reges & principes, aliumq; laicum quemcunq; temporalibus iuribus & reb. priuare, aliisq; conferre. In spiritualibus etiam omnia potest in casu. Exprimere autem omnes casus & in particulari, in quibus prædicta potest vel aliquid prædictorum, non est facile: nec forte de ipsis potest dari doctrina vniuersalis, per quam absq; errore sciatur maxime à simplicibus, quando poss[it] talia Papa & quando non; & qualia potest in vno casu & qualia in alio. Plura enim talia potest in vno casu, quæ in alio casu minime potest.

Cap. XVII.

Narrat, quam potestatem dederit Christus regulariter beato Petro.

Discipul. Quamuis inter prædicta aliqua sint mihi obscura, quæ forsitan postea occasione ha[bita e-]lucidabis, tamen pro nunc præscriptam opinionem, quo ad illa obscura non cures amplius [ex-]planare. Sed cũ dixeris breuiter (secundum illam sententiam) quam potestatem Christus dederit B. Petro regulariter & successoribus eius, & quã dederit ei casualiter in casu: nunc breuiter narra secun-dum eandem opinionem, quam potestatem aut iurisdictionem Christus regulariter dederit B. Petro & in ipso successorib. eius. *Mag.* Dicitur quod Christus constituit B. Petrum caput *principem*, & præla-tum aliorũ Apostolorum & vniuersorum fideliũ: dans ei regulariter in spiritualib. quo ad omnia, quæ propter regimen cõmunitatis fideliũ quantum ad bonos mores, & quæcunq; necessitates spiritual[es] fidelium sunt de necessitate facienda vel omittenda, omnem potestatem in his, quæ non periculose, sed prouide, & ad vtilitatẽ communem committerentur vni homini; ac libertatem & iurisdictionẽ eam coactiuã absq; omni detrimento ac dispendio notabili & enormi iurium imperialium, regum, principũ & aliorum quorumcunq; laicorum vel clericorũ, quæ eis iure naturali, gentium, aut ciuili ante vel post institutionem legis euangelicæ competebant. In temporalibus autem dedit eis regu-lariter solummodo ius petendi temporalia pro sua sustentatione & sui officii executione, & hanc potestatem siue in spiritualibus, siue in temporalibus habent nunc regulariter ex iure diuino successores beati Petri, scilicet Romani Pontifices. Omnem autem potestatem, quam regulari-ter vltra istam habuerunt vel habent summi Pontifices ex humana conditione, concessione, spon-tanea submissione, vel ex consensu expresso vel tacito, aut propter impotentiam, negligentiam, aut malitiam hominum aliorum; vel ex consuetudine, vel quomodocunque ex iure humano obtinu-runt & obtinent.

Disc. Ista narratio continet multa mihi obscura: quæ vt melius intelligam, an sint vera vel falsa, mi-hi studeas explicare: & qualiter distinguitur ab aliis opinionibus, declarare. *Mag.* In hoc quod dixi

Chri-

Christum constituisse B. Petrum caput, principem & prælatum aliorum Apostolorũ ac vniuersorũ fidelium, intendit [illegible] idere opinionem tenentem quod beatus Petrus non fuit caput ecclesiæ ex institutione Christi [illegible] solummodo ex electione, seu institutione Apostolorum, seu aliorum fidelium. Per spiritualia autem, de quibus fecit mentionem, intelligit illa quæ ex institutione euangelicæ legis sunt propria euangelicæ legi in nulla alia lege, saltem humana vel secta reperta, sicut sunt dispensatio sacramentorum nouæ legis, ordinatio sacerdotum, & clericorum institutio, vel promotio illorum, qui debent regere & instruere populum Christianum, etiam in his quæ spectant ad fidem & cultum diuinum, & similia. Per hoc autem quod dicit *Christum dedisse beato Petro potestatem quo ad spiritualia quæ sunt de necessitate facienda, vel de necessitate omittenda*, intendit excludere à regulari potestate [illegible] illa spiritualia, quæ supererogationis sunt: quæ scilicet sunt consilii & non præcepti. Et [illegible] omnia, sine quibus conuenienter regi potest populus Christianus, & absque quibus quamuis fiant, vel omittantur, nec fides nec boni mores periclitantur. Et ideo non potest papa regulariter præcipere Christiano, quod seruet virginitatem, vel contrahat matrimonium, aut paupertatem assumat, vel diuitias retineat, possideat, vel quando non tenetur ex præcepto Dei, eleemosynam faciat vel non faciat. Licet in casu plura talia præcipere posset, & si extra casum vtilitatis vel multa talia præceperit, præceptum suum non tenet, sed est nullum: nec ille cui fit, tenetur ei obedire, etiam si propter hoc eum excommunicauerit, talis sententia tanquam continens intolerabilem errorem esset nulla & minime formidanda, nec de necessitate seruanda. Per hoc autem quod dicit, *dans etiam omnem potestatem in talibus, quæ non periculose, sed prouide & ad vtilitatem communem committerentur vni homini*, intendit excludere à regulari potestate papæ omnem potestatẽ, quæ [illegible] homini committeretur regulariter, posset faciliter periculum notabile toti communitati fidelium [illegible] minere: cui non posset absque miraculo, vel cum maxima difficultate via præcludi. Propter quod quamuis de necessitate sit aliquis successurus summo pontifici; tamen papa non habet potestatem ordinandi quis debeat sibi succedere. Propter hoc etiam est quædam sententia tenens, quod quamuis electio summi pontificis sit de necessitate facienda: tamen papa non habet à Christo potestatem regulariter ordinandi, quomodo & à quibus debeat eligi summus pontifex. Quia si talem potestatem haberet regulariter papa immediate à Christo, cum papa, tanquam homo peccabilis (sicut cæteri erroribus, prauis affectionibus, negligentiis ac malitiis & nequitiis valeat irretiri) posset faciliter ex negligentia vel malitia relinquere totam Christianitatem absque potestate eligendi summum pontificem, per quod periclitaretur bonum commune.

Posset enim ex causa vel propter culpam priuare Cardinales potestate & iure eligendi summum pontificem, quo facto vel negligendo vel ex malitia differendo vel tempus sufficiens ordinandi non habendo, posset mori antequam de electoribus summi pontificis ordinaretur. Et ita periculum & detrimentum boni communis tota Christianitas sine potestate & iure eligendi summum pontificem remaneret. Et ideo secundum istam sententiam talis potestas non est regulariter concessa à Christo summo pontifici, nec etiam aliqua alia potestas, quæ periculose concederetur vni personæ, propter quod secundum eos nullo modo est Dominus omnium temporalium, quia tale Dominium esset nimis periculosum fidelibus. Per hoc autem quod tenet Christum dedisse papæ *libertatem absque omni notabili & enormi detrimento & dispendio iurium temporalium imperatorum* &c. intendit asserere, quod papa quicunque, quo ad personam suam, est liber, & nequaquam regulariter subiectus homini cuicunque, etiam si ante electionem suam fuisset seruilis conditionis, vel alio modo imperatori aut regi vel alii Christiano vel non Christiano: quia libertas vnius hominis quo ad personam suam non est notabiliter damnosa imperatori vel alii. Et ideo papa quantumcunque fuisset seruus, eo ipso quod est papa vel electus in papam, in libertatem eripitur. Casualiter tamen papa, puta si efficiatur hæreticus vel in quocunque crimine appareat incorrigibilis, & de eo scandalizatur ecclesia, humano iudicio est subiectus: & debet per hominem iudicari, & pœnam debitam sustinere de iure. Per hoc autem quod dicit, Christum dedisse regulariter beato Petro quo ad huiusmodi *aliqualem iurisdictionem etiam coactiuam absque detrimento & dispendio notabili & enormi iurium temporalium* &c. intendit dicere, quod papa habet à Christo regulariter potestatem puniendi crimina mere ecclesiastica, quæ scilicet committuntur directe in legem Christianam quo ad illa quæ sunt propria legi Christianæ, & quæ non ab aliis sectis crimina immediate reputantur. Ita tamen, quod talis punitio non sit in notabile damnum & præiudicium aliorum, qui minime peccauerunt. Et si seruus alienus committat crimen ecclesiasticum, papa potest ipsum punire: ita tamen, quod Dominus serui absque culpa sua notabile damnum non incurrat. Per hoc quod dicit Christum dedisse beato Petro & successoribus eius *libertatem & iurisdictionem & potestatem huiusmodi absque detrimento & dispendio notabili & enormi iurium temporalium imperatorum, regum & aliorum, quæ eis iure naturali & ciuili ante vel post institutionem legis euangelicæ competebant*, intendit astruere quod per hoc, quod beatus Petrus & successores eius erunt ad summum sacerdotium sublimati, imperatores & reges & alii siue fideles, qui fuerunt ante vel post institutionem legis euangelicæ, suis iuribus temporalibus minime priuabantur, sed ipsa retinebant, nec regulariter papæ in temporalibus subiiciebantur. Sed veri imperatores & reges & Domini rerum suarum temporalium ac seruorum & subditorum sibi sicut antea remanebant, nec efficiebantur serui cuiuscunque, nec regulariter præceptis papæ tenebantur quo ad temporalia obe-

obedire. Nec sententia papæ excommunicationis, vel alia, si fuerit latá contra imperatorem vel aliū, quia præceptis huiusmodi non obedit, aut iura sua defendit, regulariter tenet: Sed tanquam continens intolerabilem errorem est nulla penitus reputanda, & minime formidanda quantumcunque non seruetur. Per hoc autem quod dicit Christum dedisse beato Petro in temporalibus solummodo *ius petendi temporalia pro sua sustentatione & officii sui executione*, vult excludere omnem opinionem tenentem, quod papa in temporalibus habet regulariter plenitudinem potestatis, vel etiam potestatem de temporalibus disponendi vel quamcunque iurisdictionem temporalem super imperium, vel quamcunque aliam regionem. Et etiam opinionem tenentem quod papa non habet aliquod ius exigendi quæcunque temporalia. Per hoc enim, quod dicit vltimo capitulo, quod *omnem potestatem, quam regulariter vltra istam quam habuerunt vel habent summi pontifices ex humana ordinatione* &c. intendit, quod successores beati Petri licet non excesserint in potestate aliqua beatum Petrum, quam haberent ex sola ordinatione Christi & ex iure diuino: tamen magnam tam in temporalibus quam in spiritualibus obtinuerunt ex iure humano, quæ non habuit beatus Petrus. Et quod potestas papæ ex iure humano potest augeri: & quod vnus summus Pontifex habet vel habere potest maiorem potestatem vel meliorem quam alius. Et hæc de primo libro dicta sufficiant.

Explicit primus liber.

INCIPIT LIBER SECVNDVS PRIMI *tractatus huius tertiæ partis.*

Cap. I.

In quo inquiritur, vtrum expediat toti communitati fidelium vni capiti principi & prælato fideli subesse.

Discip. Quoniam ista quinta assertio via media inter alias quatuor incedendo cum qualibet illarum in quibusdam concordat, & in aliquibus discrepare dignoscitur, ipsam quo ad alias partes eius exquisite discutere, etiam alias quodammodo pertractare: ideo de ipsa aliquantulum inquiramus, incipientes à prima eius particula. *An scilicet Christus constituerit beatum Petrum caput, principem & prælatum aliorum Apostolorum & vniuersorum fidelium.* Ad cuius intelligentiam pleniorem ante omnia conferendo scrutemur: an expediat toti communitati fidelium vni capiti, principi & prælato fideli sub Christo subiici & subesse, primo autem pro parte affirmatiua nitaris allegare. *Magister.* Quod toti congregationi fidelium expediat vni capiti fideli sub Christo subesse videtur multis modis posse probari. Nam vni corpori expedit vnum caput habere, corpus enim sine capite imperfectum esse dignoscitur, cum principaliori membro sit orbatum. Corpus vero habens capita duo vel plura, monstruosum esse videtur, omnes autem fideles sunt vnum corpus: teste Apostolo ad Rom. 12. *Multi, inquam, vnum corpus sumus in Christo*, ergo cunctis fidelibus expedit vni capiti subesse, illud autem caput non debet esse infidele: quia omnia alia membra, præcipue in his quæ spectant ad salutem animæ, conaretur inficere, igitur debet esse fidele. *Discipulus.* Ista allegatio videtur deficere: eo quod non probat, quod illud caput debeat esse sub Christo: imo per ipsam ostendi videtur, quod vniuersi fideles non debent vni capiti sub Christo subesse: cum Christus sit caput totius ecclesiæ, vt Apostolus ait *ad Ephes. 1.* & in pluribus aliis locis asserit manifeste. Ex quo sequitur quod (cum corpus habens duo vel plura capita, monstruosum debeat reputari, vt innuit allegatio supra dicta) tota congregatio fidelium non debeat vni capiti sub Christo subesse: sed oportet ipsam solum Christum pro capite venerari. *Magister.* Nonnullis apparet, quod ista obiectio faciliter potest excludi, quia quamuis Christus sit caput ecclesiæ: tamen sub Christo oportet quod sit aliud caput eiusdem ecclesiæ, quod sub Christo curam eius gerat: eo quod ecclesiæ esse debet vicarius rector, qui corporaliter sit præsens eidem: qui eam visibiliter regat: ad quem fideles (cum necesse fuerit) pro variis necessitatibus corporaliter possint accedere: per quem modum Christus ecclesiam minime regit, quia solummodo inuisibiliter regit, nisi aliquando in casu. Licet ergo Christus sit caput: tamen homo mortalis fidelis debet esse caput, quamuis sub capite, nec tamen propter hoc monstruosum est putandum corpus. Constat enim, quod episcopus est caput respectu sibi subiectorum, & rex est caput sibi subditorum: & tamen omnes habent vnum caput Deum. Quãuis ergo corpus naturale esset monstruosum, si haberet duo capita naturalia vel plura, quorum vnum non est caput alterius: tamen vnum corpus mysticum potest habere plura capita spiritualia, quorum vnum sit sub alio: nec hoc est monstruosum, sed naturale & multis expediens & decorum. *Discip.* Alias allegationes ad eandem quæstionem adducas. *Mag.* Idem sic probatur, expedit vni ouili, vt ab vno pastore regatur & pascatur: quod Saluator ipse insinuare videtur, cum dicit (vt habetur Ioh. 10.) *Fiet vnum ouile & vnus pastor*, tota autem congregatio fidelium est vnum ouile, ipso pastore supremo testante: qui (vbi prius) dixit: *alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas me oportet adducere & vocem meam audient & fiet vnum ouile* &c. Igitur expedit, quod tota congregatio fidelium vni subsit pastori, non solummodo Christo, qui inuisibiliter pascit ecclesiam, sed etiam visibili, qui sensibiliter pascat: imo etiam fideli, & non infideli, quia ille foret lupus & fur

forisdispergendo, mactando, & perdendo oues Christi. Amplius, omni populo expedit vni rectori subesse, teste Salomone, qui Prouerb. 11. ait: *Vbi non est gubernator, populus corruet*, dicens: *vbi non est gubernator*: non, vbi non sunt gubernatores, vbi etiam videtur innuere manifeste, quod vbi non est vnus gubernator, populus corruet, tota autem congregatio fidelium est vnus populus, licet plures populos partiales includat, teste beato Iohanne, qui Apocalyp. 21. c. ait: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt*, ergo expedit toti vniuersitati fidelium vni capiti & gubernatori subesse. Rursus, communitas illa, quæ optime regi non potest multitudine iudicum, qui possunt inter se circa causas & negotia contrariari, & etiam in totius communitatis periculum discordare, expedit vt vno supremo rectori & capiti subsit, qui possit omnibus indicare iudicii veritatem, quod Deus ipse in populo suo ordinare videtur, Deuter. 17. dicens: *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram: & iudicum intra portas tuas videris variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniensque ad sacerdotes Leuitici generis & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quaeresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem.* Sed communitas fidelium etiam ad ea quæ sunt propria religioni Christianæ, & quæ ad fideles iudices & rectores minime spectant, multitudine iudicum, qui possunt circa causas & negotia huiusmodi in communitatis periculum discrepare, conuenienter regi non potest: cum in diuersis prouinciis, diœcesibus & ciuitatibus necesse sit distinctos constituere iudices & doctores, igitur expedit toti communitati fidelium, vt pro huiusmodi casibus subsit vni capiti & rectori fideli & non infideli: quoniam infidelis in talibus iudicium omnino subuerteret, & nequaquam veritatem iudicii indicaret.

Disc. Videtur quod auctoritas in hac allegatione adducta contra opinionem militet: quia ex ipsa colligitur, quod in tali casu non est recurrendum ad vnum caput vel iudicem, sed ad plures, cum dicat expresse: *veniesque ad sacerdotes Leuitici generis ad iudicem*, igitur in veteri lege fuit recurrendum ad plures in huiusmodi casu. Quod ex verbis, quæ sequuntur, probari videtur, cum dicitur: *Facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus*, & post: *Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino tuo, & decreto iudicis, morte morietur homo ille.* Ex quibus verbis, vt videtur, datur intelligi, quod in huiusmodi casu vltima decisio causæ pertinebat ad plures. *Magister.* Respondetur tibi, quod de præcepto Dei vnus debet esse in populo Iudaico iudex supremus, caput omnium atque rector siue sacerdos siue alius: qui tamen de consilio sacerdotum decidere debuit causas maiores: & ita recurrendum fuit tunc ad vnum tanquam ad caput & iudicem supremum, & ad plures tanquam ad consiliarios capitis & iudicis. *Disc.* Adhuc alias allegationes ad idem adducas. *Magist.* Alia allegatio potest esse talis. Illis, qui in vna fide & quibusdam eisdem ritibus & obseruantiis concordare tenentur, expedit vnum habere caput: quod saluo alio iure ad huiusmodi veritatem transgressores cogat vel saltem inducat, quia absque tali capite faciliter diuiderentur in diuersas sectas & hæreses atq; in obseruantias & ritus illicitos. Sed tota communitas Christianorum in vna fide ac quibusdam eisdem ritibus & obseruantiis concordare videtur, quia, vt testatur Apostolus ad Eph. 4. *Vna fides, vnum baptisma*, ergo toti communitati fidelium expedit vnum caput habere fidele, non infidele: quoniam infideles ad fidem contrariam ac obseruantias & ritus illicitos fideles inducerẽt. Adhuc illis, qui subsunt diuersis iudicibus potentibus errare circa maiora negotia, expedit vnum caput habere, ad quod eadem maiora negotia referantur, per quod iudicentur iuste & rite. Quod Moyses de consilio Ietro cognati sui ex recta ratione moti sapienter fecisse in populo sibi commisso videtur, de quo Exod. 18. sic legitur: *Quibus auditis Moyses fecit omnia quæ ille* (scilicet Ietro) *suggesserat: & electis viris strenuis de cuncto Israelitico constituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, quadragenarios, & decanos, qui iudicabant populum omni tempore, quicquid autem grauius erat, referebãt ad eum: faciliora tantummodo iudicantes*, qui etiam, vt habetur Deut 1. dixit inferioribus iudicibus: *Si difficile aliquid vobis visum fuerit, referte ad me, & ego audiam.* Fideles autem per latitudinem orbis dispersi subsunt in his quæ ad religionem pertinent Christianam, diuersis iudicibus & prælatis, quorum multi sæpe sufficientem non habent maiorum negotiorum peritiam, ergo expedit toti communitati fidelium vnum caput habere, ad quod huiusmodi maiora negotia referantur. *Discip.* Ad istas duas rationes simul potest dupliciter responderi, vno modo, quod tam pro transgressoribus seu nolentibus compellendis ad vnitatem fidei & obseruantiarum ac rituum ecclesiasticorum, quam pro maioribus negotiis recurrendum est ad concilium generale, non ad aliquam vnam personam. Aliter, quod recurrendum est ad iudicem supremum secularem, qui habet tam de spiritualibus quam temporalibus iudicare. *Mag.* Primam illarum quidam impugnant per hoc, quod cum fideles per prouinciarum quamplurium latitudinem sint diuisi, difficiliter & in longo tempore generale concilium congregatur: & non absq; grauissimis laboribus & expensis, quare cum tales casus omni anno etiam pluries possunt contingere, non expedit communitati fidelium ꝑ omni tali casu generale cõcilium congregari, quare ad leuius in huiusmodi casibus præcauẽdum periculis expedit, vt communitas fidelium habeat vnũ caput & prælatũ, qui huiusmodi habeat potestatẽ, ad quam ꝑ supremis prælatis cum excesserint puniendis & aliis maioribus negotiis, ad quæ sufficit vnius hominis pitia & potentia, terminandis recurratur. Secunda respõsio ꝑ hoc repellitur, quod sicut ante ascensionẽ Christi & etiã aliquo tẽpore post nullus erat fidelis secularis & laicus, qui potestatẽ vel iurisdictionẽ secularẽ haberet: ita etiam posset adhuc contingere: & tamẽ pro huiusmodi casibus expediret cõmunitati fidelium prouideri, ergo expedit communitati fidelium vt habeat vnum caput præter potestates & iudices

lai-

quia imperator aut rex ant alius princeps secularis laicos, quod in huiusmodi habeat potestatem, cum aliquando imperator ac omnes reges & prin- non habet ea officio suo super fideles potestatem: Aliter antem infidelis in talibus posset babere cipes seculares fuerint infideles & adhuc possent esse. *Discipulus.* Adhuc aliquas allegatio- potestatem super fideles, qui in omnibus perperam indicatet. Non eapedit communitati fidelium vt nes adducas. *Magister.* Alia allegatio potest esse talis. multi inter eos & præcipne super alios potestatem habentes absque omni timore correctionis & pœnæ temporalis delinquere valeant insolentes, quia, vt habetur *6. q. 1. ex meritis*, capite langue- scente cætera membra inficiuntnr, quare cum prælati fidelium, sicut & cæteri, proni sunt ad ma- 'lum: pto eo quod, vt ait concilium Tolletanum, vt habetur *12. q. 1. c. 1.* omnis ætas ab adolescentia in malum ptona est, summe expediens est fidelibus, vt prælatos, quos diuinus timor à malo non re- uocat, temporalis saltem pœna cohibeat à peccato, *extra, de vita & honestate clericorum c. vt clericorum,* ergo eapedit congregationi fidelium, vt habeat vnum caput, quod etiam vniuersos prælatos valeat corrigere, si in periculum teligionis Cbristianæ deliquerunt. Nec valeai dicere, vt quibuldam appatet, quod talis cotrectio spectet ad iudicem laicum: quia sicnt tactum est prius, ante non fuit laicus fidelis, qui aliquam iurisdictionem baberet super quoscunque, & adhnc esset possibile, quod omnes laici fideles infidelium potestati subderentnr. Igitut præter iudicem laienm eapedit, vt a- liquis prælatus fidelis super alios prælatos habeat potestatem in huiusmodi. Item, idem est ex- pediens toti & patti, paruis & magois, sicut idem iuris est in toto & in parte, paruis & magnis, *extra de appellationibus c. maioribus 14. q. vltima c. vltima* sed cuilibet populo fideli partiali eapedit vt ha- beat vnum episcopum, qui sit caput in spiritualibus, & non plures, *7. quæstio. 1. in apibus*, vbi di- cit Hieronym. *Ecclesiarum singuli episcopi, singuli archiepiscopi, Diaconi & omnis ordo ecclesiasticus suis re- ctoribus nititur*, igitur toti communitati fidelium expedit vnum caput babere. Præterea eapedit communitati fidelium vt in his quæ ad religionem pertinent Chtistianam, illo regimine gubet- netut, quod politiæ optimæ seculari maaime assimilatur, politia autem optima secularis est te- gnum, teste Aristotel. qui 8 Ethicorum, ait: *Politia autem sunt species tres, æquales aatem transgres- siones, puta corraptiones harum. sunt autem politia quidem regnum & aristocratia, tertia autem, quæ a precio, qaam Timocratiam dicere conuenens videtur. Politiam aatem consueuerant ipsam vocare plures, harum autem optima quidem tegnum*, & post loquens de tyrannide, ait: *manifestum in hac quoniam pessima, pessimum autem coatrarium optimo.* Ea quibus verbis colligitur & patenter habetur, quod tegnum intet omnes politias est optima, vnius autem regni est vnus tex, qui omnibus præest, i- gitur & toti multitudini fidelium eapedit, vt vnns omnibus præsit. Adhuc, non minor vnitas capitis requiritut in tota communitate fidelium, quam in tota vniuersitate mortalium, sed expe- dit toti vniuersitati mortalium, vt vnus omnibus principetur, igitur etiam expedit toti com- mnnitati fidelium, vt habeat vnum caput quod præsit fidelibus vniuersis.

Cap. II.

In quo arguitur in contrarium eius, quod in primo cap. dicebatur, & ad primam respondetur cap. 15. ad alias vero cap. 19. ad secundam vero respon- detur cap. 29. infertus.

Discipulus. Ea ista ratione coniicio, quod ex his quæ potero inuenire in *secundo tractatu istius ter- tiæ partis Dialogi primi libri*: vbi tractatur an expediat toti mundo, vni ptincipi seculari subesse: potest perpendi faciliter, qualiter pro vtraque parte hoc valeat allegari. Omnia enim illa vel plu- ra possunt ad istam materiam applicari, ideo pro ista assertione præscripta noli amplius allegare: sed leuius ad assertionem contrariam studeas pertransire, pro ipsa paucas allegationes & bteues indu- cendo. *Mag.* Quod communitati fidelium non expediat vni capiti sub Christo subesse, videtur sic posse ptobari. Nullum iniustum est expediens communitati fidelium. Sed vnum esse caput & prin- cipari vniuersis fidelibus est iniustum. Multi enim inter fideles sunt æquales vel nesciuntnr esse in- æquales & prudentia & virtute & omnibus conditionibus, quæ ad bonum caput & principem te- quiruntur. Sed iniustum est, vt aliquis sibi similibus & æqualibus principetur. Quod Atistoteles tertio politicæ, & c. 15. testari videtur, cum dicit: *Similibus secundum naturam idem iustum necessarium & eandem dignitatem secundum naturam esse, quare siquidem inæqualibus æquale alimentum habere vel vesti- mentum nocinum corporibus, sic habent & quæ circa honores sunt, similiter aatem & inæqualem æqualis, propter quod quidem vel magis principari quam subiici iustum.* Ex quibus verbis colligitur, quod iniustum est vt aliquis sibi similibus & æqualibus principetur, quorum enim est eadem virtus & sufficiencia, eorum debet esse æqualis honor & dignitas, quemadmodum in naturalibus quæ non habent vir- tutem digestinam æqualem, non debent recipere alimentum æquale. Ergo non expedit, vt vnus sit caput totius communitatis fidelium. Amplius: Id quod est inutile, non eapedit congregation fi- delium, sed vnum caput præesse congregationi fidelium est inutile, quia caput quod non potest in operationē debitam, est inutile reputandum. Opetatio autem debita capitis quod membris cæteris principatur, est in iniquitates irrumpere, delinquentem pœnis congruis coercendo, igitur qui non potest impios coercere, inutiliter ptincipatur. Quod Sapiens Ecclesiast. 7. videtur innuere dicens:

Noli

Noli quærere fieri iudex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis & ponas scandalum in agilitate tua, qui autem præesset congregationi fidelium, non posset delinquentes debite castigare: cum talis castigatio seu punitio præcipue multitudinis & potentum absque potentia temporali communiter sine diuitiis copiosis exerceri non possit. Hinc rex, ad quem spectat cohibere crimina, secundum quod testatur beatus Cyprianus, vt habetur *23. q. 5. c. rex debet*, potentia debet & diuitiis abundare, teste Aristotele, qui 8. Ethicorum ait: *Non enim est rex qui non per se sufficiens & omnibus bonis superexcellens est, talis autem nullo modo indiget.* Qui autem præest congregationi fidelium, non propter hoc diuitiis abundaret. Tum quia tempore Apostolorum, quando fuit congregatio fidelium optime gubernata, nullus fidelis præpositus aliis diuitiis abundabat. Tum quia Christus nullas diuitias pro quocunque prælato fidelium ordinauit, sed magis consuluisse videtur vt nunc h[...]les præcipui victu & vestitu essent contenti. Hinc Apostolus 1. ad Tim. 6. pro se & aliis qui fid[...]bus præerant, ait: *Habentes alimenta & quibus tegamur his contenti sumus.* Tum quia si caput fi[...]iuitiis abundaret, cum imperatores & reges ac principes seculares diuitiis affluant inter ipsos & caput fidelium cum inuicem in multis communicent & insimul habitent, dissensiones & guerræ periculosissimæ faciliter orirentur: quia inter diuites, qui insimul commorantur, leuiter nascuntur lites & iurgia, ex quibus ad pugnas & guerras proceditur. Cuius exemplum habemus *Gen.* [...] vbi propter diuitias facta est rixa inter pastores Abraham & Loth, & Abraham timuit ne inter se & Loth quamuis essent sancti & propinqui propter copiam facultatum, si manerent simul, periculosa dissensio oriretur. Ibidem enim sic legitur: *Erat quippe substantia eorum multa & nequibant habitare communiter, Unde & facta est rixa inter pastores gregum Abraham & Loth*, & postea: *dixit igitur Abraham ad Loth ne quæso sit iurgium inter me & te & inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus: ecce vniuersa terra coram te est: recede à me obsecro.* Inter diuites igitur de facili discordiæ fulciantur. Vnde & nonnulli existimant dissensiones, guerras, pugnas & prælia, ac ciuitatum & regionum destructiones & vastationes, innumeraque alia mala, quæ in Italia multis retroactis temporibus, & adhuc non desinunt, acciderunt, ex diuitiis Romanæ ecclesiæ processisse: fuissetque expediens toti ecclesiæ Dei, vt eadem Romana ecclesia paupertatem Apostolorum & modum eorum viuendi (omnibus pompis quo ad vasa, vestes & supellectilem vniuersam ac scutiferos & alios quomodolibet seruientes atque quæcunque alia procul motis) facto & opere imitata fuisset, nulla ratione igitur, vt nonnullis apparet, expedit communitati fidelium vnum caput habere. Rursus: Expedit communitati fidelium, vt regatur à pluribus, ergo non expedit sibi vt subsit vni capiti & prælato, antecedens videtur posse probari per rationes consimiles illis, quas Aristoteles *3. politicæ* allegat ad ostendendum, quod melius est ciuitatem regi optimis legibus quam optimis hominibus, & pluribus optimis, quam vno optimo viro. Quarum aliquæ ad propositum possunt taliter applicari. Per illum vel illos expedit regi totam congregationem fidelium, cuius vel quorum iudicium est certius & melius in iudicando & discernendo, quæ sint procuranda tanquam communia toti communitati fidelium, & quæ tanquam inutilia & nociua sunt penitus repellenda, & cuius vel quorum est plura talia perpendere & videre. Absque enim plena talium certaque peritia nulla communitas potest commode gubernari: quia ipse Saluator Matth. 15. ait. *Si cæcus cæcum ducat, & ambo in foueam cadunt.* Sed plures melius & certius in talibus iudicant & discernunt, ac plura talia perpendunt & vident, quam vnus solus.

Vnde & Aristoteles 3. politicor. c. 13. ait: *Conuenientes disceptant & consiliantur & iudicant, hæc autem sunt iudicia omnia de singularibus secundum vnumquodque igitur oportet quicunque fore deteriora, sed est ciuitas ex multis: sicut conuiuatio comparata pulchrior vna & simplici, propter hoc iudicat melius turba vna, quam vnus quicunque* & cap 14. ait: *Inconueniens quoque forte vtique esse videbitur, si melius perciperet quis duobus oculis & duabus auribus, & ageret duobus pedibus & manibus, quam multi multis.* Hoc enim inconueniens est dicere quod vnus duobus oculis & duabus auribus melius aut plura percipiat: & quod vnus melius aut plura operetur duobus pedibus & duabus manibus, quam multi multis pedibus & multis manibus. Multi igitur certius & plura vident. Vnde & Act. 15. legitur, quod *conuenerunt Apostoli & seniores videre de verbo hoc*: scilicet de quæstione, quæ super circumcisione [...] mota inter beatos Paulum & Barnabam ac quosdam Christianos alios vertebatur. Apostolus etiam Paulus, vt ipse testatur *ad Gal.* contulit cum aliis Apostolis Euangelium ne forte in vacuum curreret ac cucurrisset. Ex quibus verbis colligitur, quod plura & certius vident plures quam vnus & optimus, teste Innoc. papa, qui, vt habetur *distin. 20. cap. de quibus*, ait: *Facilius & eadem ratione veritas inuenitur, quod à pluribus senioribus quæritur.* Hinc est quod pro difficilioribus & maioribus negotiis ecclesiasticis, quando imminent, generale concilium congregatur, igitur expedit toti congregationi fidelium, vt pluribus quam ab vno regantur.

Amplius, ab illo vel illis expedit regi communitatem fidelium, cuius vel quorum appetitus siue voluntas est minus corruptibilis & peruertibilis à malitia, concupiscentia, affectionibus & passionibus prauis, oportet enim principem esse virtuosum & bonum ac passionum minime sectatorem. Impii enim & qui sequuntur passiones & affectiones prauas, non sunt digni aliqualiter principari, teste Salomon. qui Prouerb. 28. ait: *regnantibus impiis ruina hominum.* & 29. *Cum impii sumpserint principatum, gemet populus.* Hic Sapiens ille Ietro rationi rectæ assentiens dedit consilium Moysi, vt solummodo bonos viros præficeret populo, dicens: *Prouide tamen de omni plebe viros potentes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderunt*

auari-

auaritiam, & conſtitue ex eis tribunos &c. Et Ariſtoteles 3. politicor. c. 2. ait: *Immundo, id eſt virtuoſos principa-* *rioportet.* Plures autem ſunt minus peruertibiles & corruptibiles à malitiis, concupiſcentiis, affe- ctionibus & paſſionibus prauis, quam vnos. Igitur magis expedit communitan fidelinm regi a plu- ribus, quam ab vno. Maior iſtius rationis etiam innumeris auctoritatibus tam Philoſophorum quam fidelium poſſet oſtendi: ſed videtur tam nota, quod non oportet eam plus probare. Mi- nor videtur poſſe probari multis modis. Ait enim Ariſto. 3. poli. c. 8. *Multos enim quorum vnuſquiſq; eſt non ſtudioſus virtutis, tamen contingit, cum conuenerint, eſſe meliores illis* (ſcilicet paucis & per conie- quens multo magis vno) *non vt magis ſtudioſus, ſed ſimul omnes veluti comportare cenſum hi, qui vna ex- penſa elargiti ſunt, multis enim exiſtentibus vnamquamque partem habere virtutis & prudentia & ſint congrega- torum quaſi vnum hominem multitudinem & multorum pedum & multarum manuum prorſus habentem, ſic & ſic, qua circa mores & circa intellectum.* Ex quibus verbis colligitur, quod melius eſt totam multi- tudinem principari, quam paucos etiam virtuoſos. Ex quo infertur, quod melius eſt plures regere, quam vnum ſolum. Item, cap. 14. quærit, vtrum vnus princeps difficilius poterit peruerti & cor- rumpi, quam plures etiam boni viri, dicens: *Si plures ſint boni viri & ciues, vtrum magis incorrupti- bilis ſit princeps?* & reſpondetur dicens: *ſed magis plures quidem numero: boni autem viri.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod plures ſunt magis incorruptibiles & imperuertibiles à paſſionibus pra- uis, quam vnus, vnde & videtur concludere, quod melius eſt ciuitatem regi à pluribus, quam ab v- no, dicens: *aut palam quod plures ſcilicet melius regent quam vnus.* Vnde & ibidem videtur conclude- re Ariſtot. quod ariſtocratia, quæ eſt principatus plurium bonorum, eſt eligibilior & melior quam regnum, quod eſt vnius, dicens: *Si itaque plurium principatum, bonorum autem virorum omnium que ari- ſtocratiam ponendum, eum autem, qui vnius regnum & cum potentia & ſine potentia exiſtente principatu ſi ſit accipere plures.* Ex prædictis omnibus concluditur, quod melius eſt communitatem fidelium regi à pluribus, quam ab vno, qui ſit omnium aliorum caput & princeps & prælatus.

CAP. III.

Exponit aliqua, quæ in præcedenti capitulo in arguendo fuerunt aſſumpta: & diui- dit communitates ſecundum intentionem Ariſtot. 1. politicorum & determinat principaliter de prima.

DISCIPUL. Quia ſuperius Ariſtotelem allegaſti in *Politicis* & etiam *Ethicis*, & es inferius forſitan al- legaturus compluries, qui pluribus vocabulis vtitur, quorum ſignificationes puris Iuriſtis & a- liis qui in Philoſophia morali minime ſtuduerunt, ſunt ignota. Ideo vt tractanda melius intelligan- tur ab illis, ſignificationes aliquorum huiuſmodi vocabulorum ſtudeas explicare, vna cum hoc (ſub breui compendio) quis & qualiter ſecundum intentionem Ariſtotelis in *Politicis* & *Ethicis* debeat aliis principari, prout aliqui ipſum intelligunt, exponunt. Cum enim ipſe de hac materia diffu- ſe tractauerit, & in multis rationabiliter proceſſiſſe putetur, non modica occaſio tribuetur ſtudioſis intelligendi, quis & qualiter inter catholicos debeat alios tam in ſpiritualibus quam in temporali- bus gubernare. *Magiſter.* Quamuis quod petis non reputem facile: tamen ſatisfacere voluntati tuæ conabor, & tibi intentionem Ariſtotelis in hoc ſecundum opinionem quorundam, cum qui- bus tamen non omnes concordant, in omnibus recitabo. Dicitur igitur quod Ariſtoteles *1. Poli.* po- nit tres communitates, in quibus aliquis vel aliqui debet vel debent principari aliis. Quarum prima ſecundum eum eſt *domus*: quæ tres combinationes, communitates ſeu coniugationes complectitur, ſcilicet eam quæ eſt viri ad vxorem: & illam quæ eſt patris ad filium: & illam quæ eſt Domini ad ſer- uos. Prima autem combinatio vocatur ab Ariſtotele *nuptialis*. Secunda poteſt vocari *paterna*, & eam Ariſtoteles vocat *celmoſtmam*, id eſt factiuam filiorum. Tertiam vero Ariſtoteles vocat *deſpoticam*, id eſt dominariuam, *deſpotes* enim eſt idem quod Dominus, & *principatus deſpoticus* eſt principatus do- minariuus.

Vt tamen hæc melius intelligantur, dicitur eſſe ſciendum, quod huiuſmodi vocabula *Dominus*, *Dominans*, *Dominator* & conſimilia non eadem ſignificatione in diuerſis ſcripturis & ſcientiis accipiun- tur, ſed æquiuoce: propter cuius æquiuocationis ignorantiam ſæpe ignoratur intellectus auctorum vtentium talibus vocabulis, ſecundum ſenſus contrarios. Omiſſis autem variis ſignificationibus huiuſmodi vocabulorum *Dominus*, *Dominans*, *prædominans*, *Dominium*, *Dominantium*, & conſimilium, quibus diuerſimode vtuntur interdū Philoſophia naturalis & moralis, & legalis ſcientia, ac vulgaris locutio: illæ, quibus ſæpe vtuntur ſcripturæ diuinæ, duæ ſunt tantummodo, quæ videntur ad pro- poſitum exponendæ. Eſt igitur ſciendum ſecundum iſtos, quod *Dominus* vno modo dicitur reſpe- ctu ſubiectorum liberorum quidem: quibus ſcilicet dominatur quis non principaliter propter vtili- tatem propriam, ſed principaliter propter vtilitatem ſubditorum, & talis Dominus non vocatur ab Ariſtotele deſpotes, nec principatus, quo talis principatur vocatur ab eo deſpoticus. Aliter dicitur *Dominus* reſpectu ſubiectorum non liberorum, ſed ſeruorū, qui ſunt poſſeſſio domini, quemadmodū aliæ res temporales dicuntur poſſeſſio alicuius, & talis Dominus vocatur ab Ariſtotele *deſpotes* & *prin- cipatus* eius vocatur *deſpoticus*, qui deſpotes, ſicut poſſidet res alias temporales propter vtilitatem pro- priam, & non propter vtilitatem earum, ſic principatur ſeruis principaliter propter vtilitatem pro- priam, & non propter vtilitatem ſeruorum: licet ſæpe ſecundum Ariſtotelem idem ſit expediens ſer-

secu[illegible] licet in [illegible] ab Arist. *in Polit.* quod rex sit Dominus sibi subiectorum: tam [illegible] quod debet dici despotes, vel quod principatus regalis debeat despotic[illegible] principatus tyrannicus despoticus nominetur propter similitudinem magnam [illegible] & tyrannicum principatum. Quia proprie loquendo principatus de[illegible]us non est tyrannicus. Sicut enim aliqui [illegible] sunt serui secundum Aristotelem: tam illi [illegible] qui ratione deficiunt, vt nesciant regere seipsos, licet corpore sint robusti, vt aliis valeant deseruire, qui secundum Arist. dicuntur naturaliter serui: quam illi qui sunt serui secundum legem, [illegible] vel aliter fiunt serui aliorum. Sic principatus despoticus, qui est solum [illegible] talium [illegible], est iustus & licitus atque bonus. Principatus autem tyrannicus est [illegible]tus atq; malus, vnde & secundum Aristot. tyrannis est pessima politia.

[illegible] principatum despoticum, quo pater familias principatur seruis in domo, est principatus [illegible]nus, quo filiis tanquam liberis principatur. quibus secundum Arist. regaliter & non despotice [illegible]atur. Non quod principatus paternus sit principatus regalis: quia principatus regalis non [illegible] respectu ciuitatis vel regni: quod maius est ciuitate, & vt plurimum plures ciuitates comple[illegible]. Sed pater dicitur filiis regaliter principari: non quidem quando domus, in qua principatur, [illegible] vel ciuitatis aut regni: sed in domo, quæ non est pars communitatis perfectioris, qualiter A[illegible] principabatur filiis suis, & Noe filiis suis, antequam filii illi diuersas domos haberent. Talis autē p[illegible]patus paternus, licet non dicatur regalis stricte loquendo, potest tamē dici regalis propter magnam similitudinem ad principatum regalem stricte sumptum. Sicut enim in regno habēte regem, qui proprissime & autentice dicitur rex, vnus existens principatur omnibus liberis principaliter propter vtilitatem subiectorum secundum voluntatem suam, non secundum legem, secundum Aristot. *3. poli. c.*[illegible]. Quod qualiter debeat intelligi, postea exponitur sic. In domo, quæ non est pars communitatis perfectioris, quandocunq; est talis pater, principatur filiis principaliter propter vtilitatem ipsorum secundum voluntatem suam, non secundum legem, ita vt filios delinquentes omni pœna, qua expedit, valeat castigare, possitq; de ipsis & ipsis facere quæcunq; redundant in vtilitatem ipsorum: quibus quia non principatur principaliter propter vtilitatem propriam, non despotice, sed quodammodo potest dici regaliter principari. In domo autem quæ est pars vici vel ciuitatis pater non principatur filiis regaliter: quia non habet tantam potestatem super filios, vt principetur eis secundum voluntatem suam, non secundum legem. Etiam in multis quæ pertinent ad vtilitatem ipsorum, nec pro multis delictis potest eos pœna, qua expedit, coercere secundum quod talis vindicta est illi, qui principatur in vico vel in ciuitate aut in regno seruanda. Paterfamilias autem in domo principatur vxori neq; despotice neq; regaliter, non despotice, quia non est serua: nec regaliter, quia non debet principari ei secundum voluntatem suam, sed secundum legem matrimonii. Neq; enim tantam potestatem habet vir super vxorem, quantam habet pater super filios, quando non est pars perfectioris communitatis, principatur ergo vir vxori principatu politico.

Hic enim principatus viri super vxorem assimilatur principatui politico, in hoc scilicet, quod in principatu politico principantes secundū virtutem & sapientiam antecellunt sibi subiectos: sic naturaliter vir excedit vxorem secundū sapientiam & virtutem, nisi aliquid accidat præter naturam, secundū Arist. 1. *Poli.* sicut contingit in masculis effœminatis, per quem modū intelligenda sunt, quæ dicta sunt superius de principatu despotico & paterno: quando scilicet natura non deficit in despote vel patre. Si enim natura ex aliqua causa deficeret in patre vel despote, non esset iustum naturale despotem aut patrem, seruis vel filiis principari, quorum tamen principatus sunt naturales, id est ex ratione naturali, non ex institutione humana prouenientes, quando natura non deficit in patre vel despote. Tres autem prædicti principatus ad œconomiam, id est ad gubernationem domus spectant, & sic accipitur *œconomia* ab Aristotele in Philosophia morali, licet *œconomus* in iure vocetur ille, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur, vt qui administrat res canonicorum, qui in quibusdam ecclesiis appellatur *præpositus*.

CAP. IV.

Determinat de secunda communitate, quæ dicitur vicus.

MAgister. Secunda communitas, quæ est perfectior domo, vocatur *vicus*: quia ex multis domibus constat, tanquam ex partibus, nec tamen ad tantam perfectionem attigit, vt ciuitas sit & debeat appellari, ista autem communitas si non sit pars perfectioris communitatis (scilicet ciuitatis aut alterius comprehendentis multos vicos seu vicinias aut ciuitates) & in ipsa multitudo domorum processit ex vno parente superstite, ratio nabile est vt ab illo regatur secundum voluntatem, non secundum legem, quantum ad illos qui processerunt ab ipso, si in eo natura non deficit, quemadmodum filii reguntur à patre. Quantum ad vxores autem, quarum non est parens, rationabile est, vt politice principetur, quia ratio exigit vt leges matrimonii conseruet, secundum quam vir & vxor in multis ad paria iudicantur. Si autem multitudo domorum vici non processit ab vno parente superstite, rationabile est vt aliquo regimine simili regimini, quo regitur ciuitas, gubernetur.

CAP. V.

Determinat de tertia communitate, quæ dicitur ciuitas.

MAgist. Tertia communitas est, quæ ex pluribus vicis componitur, vocatur *ciuitas*, quam dicit Aristot. *1. polit.* esse principalissimam omnium communitatum, quod dicitur veritatem habere de communitatibus simul habitantium, non de communitate habitantium in distantibus locis de pluribus ciuitatibus, qualis communitas est *Regnum* vel *Ducatus*: quod etiam potest communitas appellari, quia est illorum qui simul communicant in multis & ab vno principante reguntur, & mul quæ dicuntur de ciuitate, proportionaliter intelligenda sunt de regno & quacunque communitate, quæ plures complectitur ciuitates. *Ciuitas* autem est multitudo ciuium habitantium ciuitatem, q rum ordo vocatur politia, sine ordine enim nulla est ciuitas. Nisi enim habeat principantem ve cipantes & subiectos, non est ciuitas appellanda, in qua diuersi & diuersimode sunt subiecti sæpe & in perfectissima ciuitate. Quidam enim reperiuntur subiecti tanquam serui vel merc aut bannansi. Dicuntur autem *bannansi*, qui naturaliter seu corporaliter operantes opere suo m lant corpus, & isti in ciuitate, quæ temperata & rationabili vtitur politia, non sunt proprie ciues. autem in ciuitate sic sunt subiecti, quod aliquo modo participant principatum, quia quamuis principentur, tamen aliquo modo ad principatum attingunt: quia ad iudicium vocantur & con um, vel eligunt principantem, aut electores principantis. Principans autem in ciuitate aliqua vocatur ab Aristotele *policernia*. *Policernia* autem secundum quosdam tres habet significationes mo autem significat impositionem ordinis politiæ. Secundo impositorem ipsius. Tertio signi ipsum ordinem impositum, qui est politia, & ita *policernia* in vna significatione idem est, quo minus & principans in ciuitate.

CAP. VI.

Diuidit politias in duas species principales.

MAgister. Politiatum autem duæ sunt species primæ: sicut & duæ sunt species propriæ prin tuum siue prælationum, & principantium siue prælatorum seu rectorum. Omnis enim pa cipatus aut ordinatur principaliter ad bonum seu conferens commune bonum, scilicet princi & principantium & etiam subiectorum: aut non ordinatur ad bonum commune. Si ordinetu bonum commune, sic est principatus temperatus & rectus. Si non ordinatur ad bonum comm est principatus vitiatus & transgressio: quia est corruptio & transgressio principatus temperati ctiatq; iusti. Politia igitur omnis, aut est temperata & recta: vel est vitiata & transgressa. Pol tiæ o- tem temperatæ & rectæ tres sunt species principales & impermixtæ Prima est, quando principan vnus, & vocatur *regalis monarchia*: in qua dominatur vnus solus propter cõmune bonum, & non p cipaliter propter propriam voluntatem & conferens. Et huiusmodi politia secundum Arist. *Ethic.* est optima secundum optimum modum ipsius, sunt enim ipsius modi plures, secundum ipsum, *3. polit. c. 16.* sed potissimus ipsius modus videtur, quando aliquis regnat & principatur in regno, non s cundum legem, sed secundum voluntatem suam. Quod quidam sic intelligunt. Ille dicitur prin pari & regnare secundum voluntatem suam, & non secundum legem, qui regnat propter commune bonum omnium & nullis legibus humanis pure positiuis vel consuetudinibus alligatur: sed est up omnes huiusmodi leges, licet legibus naturalibus astringatur. Et ideo talis rex non habet iurare promittere se seruaturum quascunq; leges vel consuetudines humanas introductas, licet exped sit ipsum iurare, quod leges naturales pro vtilitate communi seruabit, & quod in omnibus quæ ctant ad principatum assumptum commune bonum intendet, non priuatum. Talis rex potest habere plenitudinem potestatis respectu scilicet eorum, quæ bonum commune respiciunt, non pri natum. Talis autem principatus differt à principatu tyrannico: quia ille est propter commune bonu, differt etiam à principatu despotico, quia principatus despoticus est principaliter propter bonũ proprium principantis, quemadmodum dominium bestiarum & aliarum rerum temporalium est propter bonum possidentis. Principatus autem regalis est propter bonum commune, & ideo nó dicitur proprie principatus despoticus, & tamen rex talis est quodammodo Dominus omnium, sed aliter in principatu despotico: quia in principato despotico principans habet tantum dominium, q potest vti suis seruis & bonis aliis quibuscunq;, quæ ad suum pertinent principatum talem, non solum propter bonum commune, sed etiam propter bonum proprium, dummodo contra legem diuinam vel naturalem nihil attentet. Sed principans in principatu regali prædicto non potest vti subiectis & bonis eorum qualitercunq; sibi placet propter bonum proprium, & ideo sibi non sunt serui, sed naturali libertate gaudent: quia ad naturalem libertatem spectat, vt nullus possit vti liberis propter vtilitatem vtentis, sed non est contra naturalem libertatem, vt quis rationabiliter vtatur liberis ad bonum commune: cum quilibet teneatur bonum commune præferre priuato. *Discip.* Secundum ista principatus despoticus esset maior & perfectior tali principatu regali: quia maiorem potestatem includeret, principans enim despotice potest vti seruis & bonis eorum propter vtilitatẽ tam cõmunem quam priuatam, rex autem nisi propter vtilitatem communem, igitur est maior & perfectior. M Respondetur, quod principatus despoticus est quodammodo maior: quia ad plura quodammodo se extendit, sed ex hoc ipso est imperfectior, seu quia bonum multorum est melius, quam vnius bonum: seu quia detrimentum boni multorum nullam perfectionem sed imperfe-

perfectionem importat. In principatu autem despotico est detrimentum multorum ex hoc ipso, quod despotes potest vti sibi subiectis & bonis eorum ad propriam vtilitatem, & ideo talis potestas maior imperfectionem boni melioris, scilicet boni multorum includit. Propter quod principatus despoticus non solum qui est vnius patrisfamilias in vna domo, sed qui esset vnius regis in vno regno: & per consequens qui est vnius imperatoris in toto orbe, esset simpliciter imperfectior principatu tali regali. Præter istum principatum regalem sunt alii principatus regales diuersimode deficientes ab isto: conuenientes tamen in hoc, quod sunt Monarchiæ quædam. Quidam enim principatus vnius Monarchiæ deficit ab isto, quantum ad intentionem boni communis, quia scilicet non est institutus totaliter ꝓpter bonū commune, sed etiā ꝓpter bonum proprium, & talis principatus regalia aliquid habet de principatu Tyrannico vel despotico: & est quodāmodo mixtus ex principatu despotico, tyrannico, & regali. In quantū enim quo ad aliqua intēdit bonū commune: & in quantū vnus solus principatur, habet aliquid de principatu regali. In quantū vero bonū proprium etiā intendit, habet aliqd de principatu tyrannico & despotico, & ideo est quodāmodo mixtus ex principatibus illis, vnde & aliquis principatus regalis & tyrannicus vocatur ab Aristo. Principatus autem vnius interdū deficit à sæpe dicto principatu regali quantum ad potestatem, quod scilicet nō habet illam plenitudinem potestatis, quam habet principatus regalis præfatus. Et talis principatus regalis dicitur secundū legem, quia licet vnus principetur, modo tamen principatur secundum voluntatē, sed quibusdam legibus & consuetudinibus humanitus introductis astringitur, quas tenetur seruare, & ipsas se seruaturum iurare vel promittere obligatur, & quanto plures tales leges & consuetudines seruare tenetur, tanto magis recedit à memorato principatu regali, & ideo forte his diebus non est in vniuerso orbe talis principatus scilicet primus regalis. Secundum Aristot. nullus est dignus tali regno, nisi sapientia & virtute & bonis omnibus tam corporis quam animæ, quam etiam exterioribus bonis, scilicet amicis & diuitiis, superexcellat. Aliter enim timendum est, ne ad tyrannidem se conuertat, vnde & propria bona debet habere vel ex se vel ex assignatione illorum, quibus præest, vt bona liberorum nequaquam sibi appropriet, nec etiam quoquomodo accipiat, nisi euidens vtilitas vel manifesta necessitas hoc exposcat. Isti principatui regali etiam summæ opponitur *tyrannis*, quæ est transgressio & corruptio eius, quæ est prima species & pessima politiæ vitiatæ, quia tyrannis non intendit bonum subiectorum, nisi per accidens, sed principaliter intendit bonum proprium, siue bonum proprium sit bonum etiam aliorum, siue sit malum ipsorum. Fiunt autem tyranni secundum Aristo. *5. Polit. c. 8.* sæpe ex Demagogis, sunt autem *Demagogi*, ducentes populum secundum voluntatem suam de beneplacito populi, non tanquam reges aut Domini vel Tyranni seu ius regendi populum aut imperandi habentes: sed quasi procuratores & concionatores seu monitores instigant populum ad illa, quæ populo placent id est quibus populus credit, & ideo Arist. vocat eos *4. Politic. c. 3* adulatores, tales enim sæpe, postquam sibi vnierint populum, incipiunt propter potentiam tyrannizare: & etiam inuoluntariis dominari. Fiunt etiam Tyranni nonnunquam ex regibus, quia, vt dicit Aristo. *8. Ethicorum*, malus rex tyrannus fit. si enim secundum legem incipiat principari inuoluntariis propter bonum proprium, fit tyrannus, si incipiat principari voluntariis propter bonum proprium, fit proprie despotes. Cuius principatus nonnunquam *Tyrannis* ab Aristotele vocatur, propter similitudinē magnam ad despoticam; non tamen Tyrannis proprie est despotia, sicut ex supradictis parere potest. Ex prædictis colligi potest, quod principatui regali, præsertim potissimo, non solum Tyrannis proprie dicta, sed etiam principatus despoticus aliquo modo opponitur, vel est principatus ita disparatus, vt nullus vnus principatus possit esse regalis & despoticus respectu eorundem: quod tamen aliquis dominetur regaliter, & aliquis despotice, inconueniens non videtur.

Cap. VII.

In quo tractatur de aristocratia, & sibi opposita oligarchia politia speciebus.

MAgist. Secunda species politiæ temperatæ & rectæ atq; iustæ vocatur *aristocratia*, in qua scilicet aliqui pauci viri & optimi principantur propter bonum commune multitudinis, & non ꝓpter bonum proprium. Quia licet habeat plures species, vt docet Aristo. *3 politicorum c. 1.* tamen prima & optima species eius est, quando in sublimando aliquos in principatum aristocraticum potest haberi, & habetur respectus solummodo ad virtutes scilicet intellectuales & morales, non ad diuitias, nec ad potentiam, nec ad amicos, nec ad quæcunq; quæ possent absq; bonitate & sapientia reperiri. Politia autem intemperata & vitiata atq; transgressa, quæ ad aristocratiæ directe opponitur, vocatur *oligarchia*, quando aliqui scilicet diuites vel potentes vel qualitercunq; insignes propter bonum proprium principantur, in tantum quod si etiam optimi viri principarentur propter bonum proprium, & non principentur propter bonum multitudinis, dicerentur esse oligarchice principari: & principatus eorum esset oligarchicus reputandus. Et ideo quicquid sit in electione principantium vel sublimatione seruando respectum ad aliā prærogatiuam quam ad sapientiā & virtutem (puta ad diuitias vel potentiam vel genus vel amicos vel dignitatem vel superioritatem seu maioritatem vel sequelam, aut quamcunq; aliam excellentiam) obligarchicum est habendum. Nec tamen est hoc semper reputandum, quia ex causa propter bonum finem, licet in huiusmodi ad aliquam aliam prærogatiuam vel excellentiam habere respectum, tam aristocratiæ quam oligarchiæ sunt diuersæ species, de quibus non est tractandum ad præsens.

Cap. VIII.

In quo determinat de tertia ſpecie politia, qua Timocratia dicitur, & ſibi oppoſita Democratia.

Mag. Tertia ſpecies poliriæ temperatæ & rectæ ac iuſtæ diuerſis nominibus appellatur, vn
mine vocatur communi nomine *politia*, quod in vna ſignificatione eſt commune ad om
poliriam rectam & non rectam. In alia ſignificatione ſignat ſolummodo quandam ſpeciem po
quæ alio nomine *timocratia* nominatur, de qua ſunt diuerſæ opiniones, vna eſt, quod timocra
ue politia communi nomine dicta eſt illa, in qua principantur multi propter bonum commun
ſint optimi ſiue non optimi: ſiue ſint diuites ſiue pauperes, ita quod poliria per ſe per multitud
diſtinguitur ab ariſtocratia. Alia eſt, quod politia eſt illa, in qua principantur aliqui egeni vi
propter bonum commune. Alia eſt, quod politia eſt illa, in qua principantur aliqui neq; opti
que mali, ſed mediocres propter virtutem & bonum commune, ita quod per defectum virt
bonitatis diſtinguitur ab ariſtocratia. Sed quæcunque politia debeat appellari timocratia vel
tanquam nomine communi: politia vitiata & tranſgreſſa vocatur *democratia*, quando ſcilicet
lus principatur vel ordinat & conſtituit principantem, non propter bonum commune, quæ
diuerſas complectitur. Sicut autem omnium politiarum temperatarum optima eſt regnum,
eam ariſtocratia, & vltimo timocratia: ſic politiarum intemperatarum ſiue vitiatarum peſſima
rannis, & poſt ipſam oligarchia, ſed in democratia minima peruerſitas reperitur, ſecundum
8. Ethicorum.

Cap. IX.

In quo quibuſdam aliis rationibus probatur, quod magis expedit communitatem re- gi ab vno, quam à pluribus.

Diſcip. Expoſuiſti, vt æſtimo, ſignificationes vocabulorum extraneorum ſecundum quor
opinionem, quæ frequentius in auctoritatibus Ariſtotelis iam allegatis & allegandis
tur, ideo noli plura exponere, ſed ad quæſitum principale reuertere, & qualiter ad allegatione
primo & ſecundo capitulo huius ſecundi pro opinionibus diuerſis & aduerſis inductas ſecundum
ſpondere contingat, ſtudeas recitare. Veruntamen antequam ipſas reſponſiones enarres, pe
quas allegationes adducas ad probandum quod magis expediat toti communitati fidelium
vno quam à pluribus. *Mag.* Quod petis, dupliciter intelligi poteſt, quia dupliciter conting
regere ſibi ſubiectos, vno modo, vt plures diuerſos habeant ſibi ſubiectos, itaq; regimen plu
eoſdem minime ſe extendat, quemadmodum plures archiepiſcopi regunt omnes in vna
diffuſa exiſtentes: & diuerſa regna à diuerſis regibus, quorum nullus eſt ſub alio & quand
nullus præeſt, reguntur. Aliter plures regunt ſibi ſubiectos: ſic ſcilicet, quod omnes eoſdem
ſubiectos, quibus communi conſilio principantur, quemadmodum in ariſtocratia & polit
ſumpta, ac in politiis vitiatis & tranſgreſſis eiſdem oppoſitis, ſcilicet in oligrachia & demo
peritur. Siue primo modo ſiue ſecundo modo intelligas, potes ſuperius *primo cap. huius ſec*
quod petis allegationes aliquas inuenire. Quia aliquæ earum non ſolum probant, quod
communitati fidelium regi ab vno & non à pluribus primo modo, ſed etiam videntur o
quod expedit ei gubernari ab vno & non à pluribus ſecundo modo. Quare non videtur n
id ꝓ petis plures allegationes adducere. *Diſc.* Quamuis ad id ꝙ peto poſſunt allegationes a
pra inductæ allegari, & etiam plura circa conſimilē materiam, ex quibus potero plura aduer
hoc petitum, q̄ dicentur in *ſecundo tractatu huius Dialogi li. 3.* tamen volo vt aliquas ſpeciales a
nes inducas ad probandum, ꝙ magis expedit communitatem fidelium regi ab vno, q̄ à pl
eundo modo. *Mag.* Hoc videtur poſſe ſic probari. Illo regimine expedit magis regi commu
delium, quod magis aſſimilatur regimini & principatui naturali, quia ſicut ars ſi eſt recta im
turam, ita principatus, ſi eſt rectus, imitatur & aſſimilatur principatui naturali, & p conſequ
patus, qui magis aſſimilatur principatui naturali, eſt rectior & pfectior, & p conſequens mag
ens. Sed regimen ſiue principatus vnius, quando ſcilicet vnus ſolus regit multos & præſide
gis aſſimilatur principatui naturali, quam regimen ſeu principatus plurium, quare tale reg
milatur principatui regali, qui eſt vnius. Principatus autem regalis magis aſſimilatur princ
turali, quam principatus ariſtocraticus vel politicus ſtricte ſumptus, quia magis aſſimilatu
tati, quæ eſt domus, in qua principatur vnus pater familias. Vnde & principatus patrisfami
quodammodo eſſe videtur, teſte Ariſt qui *poli. 1. c. 10.* ait: *Paterfamilias principatur natū regalit*
c. dicit. *Puerorum autem principatus regalis, & ꝙ enim genuit & ſecundum amorem principans & ſe*
neꝺutem eſt: quod quidem regalis ſpecies principatus. Ex quibus verbis colligitur, quod principa
aſſimilatur communitati, quæ eſt domus, in qua principatur vnus & non plures, neq; pr
neque ſecundo modo. Communitas autem domus eſt naturalis ſecundum Ariſtotel.
in prologo ait: *In omnem quidem igitur diem communitas conſtituta ſecundū naturam domus eſt,* q
bis habetur, quod communitas illa, quæ eſt domus, eſt ſecundū naturā & naturalis princi
regalis magis aſſimilatur principatui naturali, quam ariſtocraticus & politicus ſtricte ſump

consequens [illegible] quo vnus regit & no[illegible] magis [illegible] quens est perfectior & melior atq; ma[illegible] communitatem fidelium ab vno regi quam [illegible] pluri[illegible] am [illegible] ista allegatio non concludit, quare principatus re[illegible] magis [illegible] milatur [illegible], quæ est domus quam principatus politicus, in quo princi[illegible] [illegible] *Politi. c. 2. & 10.* communitati [illegible] lius, quæ domus est, quæ est [illegible] partes, quarum vna est *despotica*, alia *nuptialis*, & tertia *paterna*. [illegible] differentes scilicet *despoticus*, quo paterfamilias principatur seruis. *Politicus*, [illegible] familias pr[illegible] atur vxori, & *regalis*, quo paterfamilias principatur liberis siue natis. Ait [illegible]. *Quoniam tres partes œconomicæ erant, vna quidem despotica, de qua dictum est prius, vna autem paterna, tertia autem nuptialis, etenim mulieri præest & natis tanquam liberis quidem, ambobus autem non eodem modo principatur, sed mulieri quidem politice: natis autem regaliter.* Ex quibus verbis colligit, quæ [illegible] [illegible] & infertur, quod non magis assimilatur communitati domus principatus regalis quam po[illegible]. Quia sicut vni parti assimilatur principatus regalis: ita alteri parti assimilatur principatus [illegible]. Quare, vt videtur, non magis assimilatur principatus regalis principatui naturali, quam [illegible] patus politicus: cum principatus, quo paterfamilias in domo principatur vxori, cui a[illegible] ilatur principatu politicus, sit naturalis: sicut principatus, quo principatur natis cui assimilatur principatus [illegible]. Quia teste Aristot. eodem ca. dicente: *Masculus natura fœmella principalior, nisi aliqualiter consistit præter naturam & senius & perfectum est*, scilicet principalius minore & imperfectu. Ex quo concluditur, quod masculus naturaliter principatur vxori, & pater natis. Quod de masculo, respectu vxoris, patenter dicit Aristoteles 1. Poli. ca. 3. *adhuc autem masculum ad fœminam natura, hoc quidem melius: hoc autem deterius, & hoc quidem principans: hoc autem principatum.* Ex istis infertur, quod ex hoc quod principatus regalis assimilatur principatui naturali, probari non potest, quod sit melior & perfectior principatu aristocratico & politico stricte sumpto. *Magister.* Istam responsionem quidam negare nituntur dicentes, quod licet tam principatus regalis quam politicus & etiam aristocraticus, imo omnis principatus rectus assimiletur aliquo modo principatui naturali: tamen principatus regalis magis assimilatur principatui naturali perfectiori & meliori, quam principatus politicus stricte sumptus. Principatus enim patrisfamilias respectu natorum principalior est & perfectior atque melior quam principatus quo principatur vxori. Tum quia principatus respectu liberorum est melior quam principatus respectu vxoris. Quia inter liberos sunt masculi, qui meliores sunt fœminis, sicut supra per Aristotelem est probatum, principatus autem meliorum subiectorum semper est melior, secundum eundem *1. Poli. cap. 3.* Tum quia principatus, quo paterfamilias principatur vxori, est propter principatum quo principatur natis: quia propter prolem procreandam vxor principaliter est ducenda. Tum quia pater naturaliter plus diligit filios quam vxorem; quia naturaliter seu naturali coniunctione & perfectiori sunt sibi cōiuncti quam vxor, & ita in communitate domus principalissimus & aptissimus & naturalissimus principatus est ille, quo paterfamilias principatur natis: cui assimilatur principatus regalis, ergo principatus regalis est perfectior aliis principatibus in communitate domus. Adhuc, principatus regalis similior est principatui naturali, quo paterfamilias principatur natis quam principatus politicus principatui quo paterfamilias principatur vxori. Nā regalis principatus assimilatur principatui paterno tam quo ad vnitatem principantis, quam quo ad plenitudinem potestatis; quia in vtroq; principatu est vnus principans: & vterque habet plenitudinem potestatis, quia in vtroq; principatu est vnus principans super sibi subiectos. Principatus autem politicus licet assimiletur principatui, quo paterfamilias principatur vxori, in hoc quod neuter principans habet plenitudinem potestatis: tamen in hoc differt, quod in principatu politico principans non est vnus sed plures. In principatu autem naturali quo paterfamilias principatur vxori, principans est vnus, siue habeat plures vxores siue vnam, & ita principatus regalis magis assimilatur principatui naturali, quam principatus patrisfamilias respectu vxoris. Ex quo concluditur, quod magis expedit communitatem fidelium regi ab vno quam à pluribus.

CAP. X.

Vbi iterum vnica ratione probatur, quod magis expedit communitati fidelium regi ab vno, quam à pluribus.

Discipulus. Hic possemus multa scrutari de principatu regali & plenitudine potestatis: tam patris respectu natorum, quam regis respectu sibi subiecturum. Sed quia hæc postea forte habebunt locum: ideo ipsis pertransitis aliam allegationem adducas ad probandum, quod magis expedit communitati fidelium regi ab vno quam à pluribus. *Magist.* Hoc iterum quidam sic probant. Illud regimen est maxime expediens communitati fidelium, quo amicitia & concordia maxime conseruatur & seditio, quæ est cuiuslibet communitatis corruptio, deuitatur, teste Arist. qui 2. poli. c. 3. ait: *Amicitiam putamus maximum omnium bonorum communitatibus, sic enim vtique minime seditiones faciunt*, & 8. [illegible] dem c. 1. ait: *Videtur autem & ciuitates continere amicitiam: & legis positores magis circa ipsam student, quam iustitiam, concordia enim simile animis quid amicitia videtur esse, hanc autem maxime appetunt*, hoc [illegible] ipsa [illegible] eritas Mart. 12. insinuare videtur, cum dicit: *Omne regnum diuisum contra se desolabitur: & omnis ciuitas aut domus &c.*

CAP. XI.

In quo inuestigatur, quis debeat omnibus principari, & qualis debeat esse.

DIscipulus. Satis quidem modo allegationibus plurimis, quanquam multo plures adducere p
ses, probasti quod vnus in principatu ecclesiæ esse debeat, quia maius bonum & maior
vnitas & concordia ex hoc generatur & nutritur. Qualis tamen ille debeat esse, libenter scire v
lem. *Magister.* Circa id, quod petis tibi explanari, duo sunt modi dicendi. Quidam enim dicunt,
quod nullus debet cæteris omnibus principari, nisi reliquos omnes sapientia & virtute præcellat. A-
lii vero dicunt, quod aliquis potest reliquis omnibus principari, quamuis non præstet omnibus pi-
entia & virtute, & iste modus iterum diuersificatur. Quoniam quidam dicunt, quod in
Christiano nullus inuenitur excellentior cæteris, si tamen aliquis bonus inueniatur, talis erit
dus in papam. Sed si nullus inueniatur bonus & idoneus, nullus est ad tantum beneficium sub ma
dus. Secundum alios vero, siue inueniatur aliquis bonus siue non, tamen aliquis est in summum
pontificem eligendus, & ad hoc probandum tali innituntur rationi; Quoniam melius est qualecun
que caput habere, quam capite omnino carere.

CAP. XII.

In quo iterum arguitur pro primo modo dicendi, etiam superius c. 2. probato: & eadem argumenta possunt contra tertium modum induci, & argumenta soluuntur infra c. 16.

DIscip. Quoniam secundum modum dicentium, quod aliquando ecclesia deberet esse sine pri
pe & pastore, satis irrationabilem reputem, cum hoc totam politiã destruat & hierarchicu
re vt pro ipso aliquas alleges rationes non curo, ipsum tanquam vanum relinquamus. Alius vero
dus eiusdem secundi modi dicentiũ, quod qualitercunq; aliquis sit si alius inuenitur melior & di
or in summum pontificem possit eligi, primo modo dicendi omnino repugnat. Quare aliquas ra
nes & auctoritates in contrarium adducas, nam per eas primus modus magis confirmabitur. *Mag*
Contra illum modum dicendi & pro primi confirmatione arguitur primo ab aliis sic. Ille debet eligi
in pastorẽ respectu cuius cæteri possunt dici & appellari grex, sed respectu nullius dicuntur grex, n
eius qui singulos præcellit scientia & sanctitate, igitur nullus talis debet eligi in summum pontificẽ,
qui sit æqualis cæteris. Maior videtur probatione non indigere, minor vero probatur. Quoniam
stor debet singulis præstare ducatum scientia, vt habetur *di. 63. Ephesios, & 8. q. 1. audacter*, in h. Sim
& vitæ sanctitate, vt scribitur *1. q. 3. præcipue*, & per consequens in huiusmodi præcellere singulos
bet. Item idem patet auctoritate Simachi papæ, quæ scribitur *1. q. 1. vbi sit*, inquit: *Vilissimus computan-*
dus est nisi præcellat scientia & sanctitate, qui est honore præstantior. Præterea *præstantior & sanctior est*
cerdotium eligendus & singulis præferendus, vt inquit Hieron. Et Leo papa, qui, vt habetur *dist. 63.*
sic inquit: *Is metropolitani iudicio præferatur qui maioribus iuuatur studiis & meritis.* Et Ambros. *Diacon. &*
presbyteri cunctum populum vitam secularem in omnibus ducentem debent conuersatione & sermone præire, igi-
tur & quantumcunq; sanctos debet vita & conuersatione præire, qui singulis debet præesse, plu-
res aliæ possent adduci rationes & auctoritates, quas gratia breuitatis transire oportet.

CAP. XIII.

Probat idem quod prius, scilicet quod nullus debet præesse semper cunctis fidelibus, nisi omnes alios superet virtute & sapientia, & hoc duabus rationibus, ad quas respondetur cap. 17.

DIscipulus Si aliquæ aliæ allegationes tibi occurrunt ad probandum, quod nullus debet præesse
cunctis fidelibus, nisi omnes superet in sapientia & virtute, adducas. *Magist.* Hoc adhuc proba
tur sic. Non minor sapientia & virtus requiritur ad principantem in spiritualibus toti congregationi
fidelium, quam ad regem, qui in temporalibus præsidet sibi subiectis, vt Aristo. *7 politicorum ca. 13.* vel-
le videtur: cum secundum ipsum non est iustum aliquos semper principari (qualiter principantur
reges, & etiam summi pontifices) & alios semper subiici: nisi differant à subiectis sibi, quantum d
heroes differunt ab hominibus, qui sunt simpliciter secundum ipsum omnibus hominibus excellẽ
tes. Ait enim sic: *Si igitur fuerint tantum differentes alteri ab alteris, quantum Deos & heroes æstimamus*
ab hominibus differre, vt confestim primo secundum corpus multam habentes excellentiam, demum secundum ani-
mam & indubitata sit & manifesta excellentia principantium respectu subiectorum palam: quia melius vitam
suam &c. Illud enim quod est excellentius & perfectius, quamdiu manet tale, natum est prin-
cipari illis, qui ab excellentia tanta deficiunt. Quando autem non inueniuntur tales, qui dif-
ferant ab aliis, quemadmodum differunt dii & heroes ab hominibus: tunc non est iustum, vt aliqu
eorum principentur aliis secundum totam vitam suam. Sed iustum est, vt omnes quodammodo
communicent principatu, vt scilicet omnes qui sunt æquales in sapientia & virtute vicissim pri
pentur: primo aliqui, & postea alii, vt Arist. ibidem velle videtur dicens: *Quoniam ante hæc non facile est*
cipere, neq; sicut apud Indos ait Silax) esse reges tantum differentes à subiectis, manifestum quod propter
multas causas necessarium omnes communicare, eo quod est secundum partem principari & subiici, vt
nullus principetur toto tempore vitæ suæ, sed illi aliquando subiiciuntur. Cuius rationem assignat
Quod enim æquale, idem omnibus similibus. Ex quibus verbis ratio talis elicitur. Iniu est
ve-

vt aliquis semper principetur sibi æqualibus & similibus, ergo quando aliqui sunt similes, iniustum est aliqui eorum semper principetur, & alii subiiciantur. Quare concluditur, quod inter fideles sint multi similes inter se in sapientia & virtute, iniustum est vt vnus eorũ semper toto tempore vitæ suæ principetur: & alii semper subiiciantur. Quare cum Papa toto tempore vitæ suę debeat præesse fidelibus vniuersis, iniustũ est vt aliquis efficiatur Papa, si alii inueniuntur sibi similes in sapientia & virtute. Iniustum est igitur, vt aliquis fiat Papa, nisi sapientia & virtute fideles superet vniuersos. Amplius: principatus Papalis est perfectior principatu regali, teste Gregorio Nazianzeno, qui, vt legitur *distinct. 10. c. suscipitis*, ait scribens Imperatoribus Constantinopolitanis: *dedit & nobis potestatem: dedit principatum multo perfectiorem principatibus vestris.* Nullus autem est dignus principatu regali, nisi alios sapientia & virtute: imo omnibus bonis, vt Aristoteles videtur asserere *8. Ethicor.* sicut allegatum est supra *cap. 2. huius secundi.* Quod etiam probatur ex hoc, quod regnum est secundum aristocratiam institutum, secundum Aristotelem *lib. 5. politicorum cap. 8.* in aristocratia autem principantur illi, qui sunt cæteris meliores, secundum eundem *4. politicorum c. 5.* igitur & in regno nullus debet principari regaliter; nisi cæteros antecellat. Vnde & Deus, quando primo regem populo suo tulit, optimum totius populi elegit, testante Samuele, qui de ipso, scil. Saule pro tempore illo ait 1. Regum 10. *Certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis eum omni populo*, ergo multo minus, nullus est dignus principatu Papali, nisi omnes præcellat sapientia & virtute. Ergo quando non inuenitur aliquis, cuius excellentia tanta sit indubitata & manifesta (cum excellentia principantium debeat esse indubitata & manifesta, secundum Aristotelem, vt dictum est prius *in primo c.*) nullus est ad summum Pontificem eligendus: sed assumendi sunt plures excellentiores aliis, qui aristocratice vel politice omnes alios regant.

Cap. XIV.

In quo probatur secunda pars secundi modi dicendi, scilicet quod magis expedit populo Christiano regi ab vno, qui etiam non cunctos excellat sapientia & virtute, quam à pluribus. Quod probat exemplis veteris Testamenti & Noui.

Discipulus. Ex rationibus istis mihi dedisti occasionem cogitandi quamplura, tam pro conclusione ad quam inducuntur, quam contra, necnon etiam circa totam materiam, quam in principio *huius secundi* cœpimus pertractare. An scilicet expediat congregationi fidelium vni prælato subesse, ideo exquisitius quam proposuerim ipsam, & quæ prius tacta sunt, intendo discutere, & quantam virtutem rationes pro vna parte, & pro alia allegatæ obtineant inuestigare. Inprimis autem aliquas allegationes inducas ad probandum, quod quamuis in omni populo Christiano nullus esset, qui omnes alios virtute & sapientia superaret; melius esset populum Christianum regi ab vno, quam à pluribus; secundum quod tenet secundus modus ponendi, qui recitatus est superius *capitulo vndecimo huius secundi.* *Magister.* Hoc sic videtur posse probari. Tale regimen maxime expedit toti congregationi fidelium, quo Deus tam in Veteri Testamento, quam in Nouo voluit populum suum gubernari, cum ipse omnis regiminis virtuosi & vtilis sit optimus & sapientissimus instructor. Sed Deus tam in Veteri Testamento, quam in Nouo voluit totum populum suum gubernari ab vno, qui per totam vitam suam esset omnium gubernator, quamuis non esset omnes alios in sapientia & virtute præcellens. Nec enim inuenitur, quod aliquis iudex & rex in veteri Testamento omnes alios excelleret sapientia & virtute. Sanctus etiam Petrus non videtur fuisse sanctior vniuersis Apostolis & aliis orthodoxis. Sanctus enim Iohannes Apostolus in amore Christi, & per consequens in sanctitate & virtute ipsum præcessisse videtur. Sancto etiam Paulo sapientia videtur fuisse inferior. Igitur non obstante, quod non inueniatur aliquis Christianus, qui excellat omnes alios sapientia & virtute, est tamen aliquis ad summum Pontificum eligendus, qui Christianorum omnium sit prælatus.

Cap. XV.

In quo respondetur ad rationem primam supra c. 2. huius factam pro primo modo dicendi.

Discipulus. Vt mihi & aliis detur occasio inueniendi circa prædicta clarius veritatem, ad omnia, quæ pro assertionibus contrariis sunt adducta, responsiones aliquas studeas recitare. Primo autem narra, quomodo respondetur ad illa, quæ contra secundum modum ponendi supra *cap. 2.* recitantur: & quæ pro eo quod vltimo allegasti militare videntur, ille enim modus ponendi habere aliquam apparentiam mihi videtur. *Magister.* Ille modus ponendi est bipartitus, dicitur vno modo, quod si in populo Christiano non inueniatur aliquis excellentior omnibus aliis; & tamen inuenitur idoneus atq; bonus aliquis; talis est eligendus in Papam. Sed si nullus inueniatur bonus & idoneus, nullus est ad tm̃ beneficium sublimandus. Aliter dicitur, quod siue inueniatur idoneus siue non, aliquis est ad summũ Pontificium eligendus: quia melius est qualemcunq; in caput habere q̃ capite o-

mnino carete. *Discipulus* Primo narra, quomodo secundum primum istor[illegible] modorum respon[illegible] tur. *Magister*. Ad pri[illegible]am allegationem, quæ inducitur supra *cap. 2. huius secundi*, quæ in auctoritate Aristotelis fundari videtur, qui videtur asserere iniustum esse, vt aliquis principetur sibi similibus & æqualibus: Respondetur, quod [illegible] in aliqua communitate omnes essent boni, & nullatenus peruertibiles per malitiam in actu vel potetia, iniustum esset vt aliquis pri[illegible]paretur sibi similibus [illegible] æqualibus in sapientia & virtute: quia tunc nulla ratio apparet, quare plus deberet vnus quam al[illegible]s p[illegible]cipari, sed quando in aliqua communitate sunt multi aut plures peruersi, vel qui per[illegible]eri pol[illegible] & cum maior pars & potentior voluntarie sustinet principatum vnius, vt a tali voluntate au[illegible] [illegible]n pot[illegible]t. tunc expedit vt vnus super omnes accipiat principatum, dummodo inueniatur tal[illegible] qui sit dignus principari deterioribus, eo quod alter non esset bonus vel [illegible]oneus reputandu[illegible] Si autem est aliqua pars tam potens, quod possit seditionem periculosam toti communitati [illegible] ta[illegible] quæ compesci non posset; & principatum vnius vellet nullatenus susti[illegible]re tunc non esset ali quis omnibus sibi similibus & aliis præferendus : sed esset talis principantis instituti[illegible] ad [illegible] pus aliud differenda, quemadmodum enim interdum propter malitiam subditorum epi[illegible] p[illegible] licite deserit ipsos etiam penitus renunciando regimini, *extra de renuncia, nisi cum pridem septem questiom. prim. hoc tamen seruandum* : sic propter malitiam aliquorum quandoque licet in[illegible] nem principantis differre, & ideo quamuis regulariter expediat toti communitati fidelium, [illegible] quis vnus, qui omnibus aliis præsit, ad summum sacerdotium eligatur: tamen si esset [illegible] tia alicuius partis Christianorum, quæ posset exponere totam Christianitatem periculo[illegible] & nu[illegible] modo vellet vni summo sacerdoti obedire : non esset tunc aliquis ad tale officium e[illegible]n[illegible]us sed esset eius electio differenda. Sicut enim sæpe permittuntur minora mala, vt maiora v[illegible] *distinction. tert. cap. omnis* : sic nonnunquam omittuntur bona quædam, etiam magna, [illegible] pericula declinentur. Aristoteles intelligit, quod iniustum est, quod aliquis aliqui[illegible]us sin[illegible] virtute & æqualibus principetur, nisi ex aliqua vtilitate vel necessitate expediat ordinare, v[illegible] al[illegible] etiam sibi similibus & æqualibus & non solum æqualibus & dissimilibus principetur. Ad [illegible] nem vero Aristotelis, qua absolute & sine distinctione vel modificatione videtur probare, [illegible]d iniustum est, quod aliquis sibi similibus principetur: quia æqualibus secundum virtutem debetur æqualis honor & dignitas. Respondetur, quod quando conuenienter & vtiliter fieri potest, [illegible] æqualibus æqualis honor & dignitas tribuatur, hoc faciendum est, in quo casu loquitur A[illegible] tamen quando non est possibile, aut non est vtile, vel est minus vtile, præsertim commun[illegible] bon[illegible] quod æqualis honor & dignitas æqualibus conferatur : tunc absque omni iustitia, imo iusta electione vel sorte, aut quouis alio licito modo aliquis, quo ad dignitatem & honores, potest [illegible] milibus & æqualibus præferri. Et si alii in hoc turbarentur, & ad seditionem faciendam prouocarentur : efficerentur dissimiles & inæquales secundum virtutem alteri, cui prius æquales & similes extiterant, tanquam ambitiosi & inuidi præferentes honorem proprium bono commun[illegible] cum magis periclitari vellent bonum commune vel minime procurari, quam aliquem eis [illegible] vtilitate communi præferri. Exemplum autem Aristotelis de habentibus æqualem vel inæq[illegible]alem virtutem digestiuam; & de habentibus æquale vel inæquale corpus (quia æqualibus secundum virtutem digestiuam, vel corpus expedit habere æquale alimentum vel vestitum, quod nocet inæqualibus secundum virtutem digestiuam & corpus) non concludit vniuersaliter absque omni exceptione, quod æqualibus & similibus secundum virtutem debeat dari idem honor & dignitas, quia in ministrando alimentum & vestitum æqualibus vel inæqualibus secundum virtutem digestiuam corporis solummodo attenditur propria virtus, & proprium vniuscuiusque ipsorum, quid scilicet expediat vel noceat vnicuique ipsorum diuisim. In distribuendo autem honores & dignitates quandoque solum attenditur meritum & dignitas illorum, quibus debent distribui, quia tunc iniustum est, vt æqualibus inæqualis honor seu dignitas tribuatur, & tunc bonum est exemplum Aristotelis. Quandoque autem non solum attenditur meritum & dignitas honorandorum, sed etiam attenditur vtilitas publica, quæ melius procuratur principaliter per vnum quam per plures, & tunc quia maior respectus habendus est ad bonum commune, quam ad meritum & dignitatem honorandorum, iustum est vt æqualibus & similibus secundum virtute[illegible] non æqualis honor & virtus tribuatur.

Cap. XVI.

Respondet rationibus cap. 12. adductis.

D*iscipulus*. Quia contra istum modum videntur specialiter allegari ea, quæ allegata sunt prius *cap. 12. & 13.* ibi enim ostenditur, quod nullus debet præferri cunctis fidelibus, nisi præcellat virtute & sapientia vniuersos, cuius contrarium tenet prædi[illegible]tus modus ponendi, ideo narra, qual[illegible] respondetur ad ipsa. *Magister*. Ad illa, quæ *12. cap.* inducuntur, respondetur quod reg[illegible]lariter, quando inuenitur aliquis, qui veritate & sapientia omnes alios superet & excellat, ille præferendus [illegible] summum Pontificem, & regulariter peccant, qui scienter talem dimittunt: & essent quasi m[illegible]ito[illegible] testate eligendi priuandi, & in hoc casu loquuntur auctoritates inductæ, quando autem no[illegible] [illegible] n[illegible]r aliquis talis, sed multi sunt similes & æquales secundum virtutem, tunc non est eligen[illegible] [illegible]

cum

um nullus sit talis, nec tamen propter hoc debet differri electio quousque inueniatur tal s, sed suffi- t tunc vnus æqualium vel similium in sapientia & virtute habendo respectũ ad aliquid aliud, quod a quo modo suffragetur eidem, vt eligatur. *Discip.* Quamuis istam responsionem (vt puto) intel- m tamen qualiter ista opinio auctoritates *supra 12. cap.* allegatas (quæ forte contra ipsam militare videntur) exponit, ignoro, ideo breuiter discurre per ipsas: & dic quem intellectum habent de ipsis. *Magister.* Ad illam rationem, quæ dicit, quod talis debet eligi, respectu cuius cæteri grex dicantur. Respondetur, quod potest habere duplicem intellectum verum. Vnus est, quod quando aliquis eligitur talis, elegi debet respectu cuius cæteri boni & mali dici possint merito grex. Alius est, quod quia in ecclesia semper inueniuntur mali, debet eligi talis respectu cuius cæteri, id est mali, grex dicantur. Non tamen est possibile vt eligatur talis respectu, cuius eminentes in sapientia & virtute possint dici grex. Ad aliam, quæ ponitur 1. *quæstion. 1. cap. vilissimus*, id est valde vilis est putandus, nisi præcellat malos & indignos tanto bonore, scientia, & sanctitate: sed non est vilissimus reputandus, quamuis non præcellat scientia & sanctitate eminentes secundum sapientiam & virtutem. Ad tertiam, quæ est Hieronymi, respondetur quod quando est aliquis præstantior, sanctior, &c. ille ad sacerdotium eligendus est, quando autem non est talis, sufficit eligere præstantiorem, sanctiorem, doctiorem, & in omni virtute eminentiorem omnib. malis & stultis in populo. Ad auctoritatem Leonis Papæ consimiliter dicitur, quod quando est aliquis optimus, ipse est eligendus: quando non est aliquis optimus, eligendus est bonus. Ad auctoritatem Ambrosii dicitur, quod diaconi & presbyteri cunctum populum vitam ducentem in omnibus secularem, debent conuersatione & sermone præire, conceditur: sed non oportet, quod præeant illos ex populo, qui ducunt vitam singulariter sanctam. *Discipulus.* Puto me non ignorare, qualiter ista opinio intelligat omnes canones sacros, qui in hoc contra ipsam militare videntur. Sed dic an teneat electionem debere cassari, si non eligatur optimus, quando optimus & excellentior omnibus inuenitur. *Magister.* Tenet quod quia propter scandala, turbationes, seditiones etiam, sæpe tolerantur minora mala vt maiora vitentur: ita potest electio boni non optimi, quando inuenitur optimus, licite non cassari & sæpe periculosissime cassaretur. *Discipulus.* Nunquid non obstante, quod talis electio cassari non debeat, tenetur electus bonus non consentire electioni de se factæ, vel cedere, si iam consenserit, quando aliquis optimus est dimissus? *Magister.* Respondetur, quod talis quando optimus alius inuenitur, si absque periculo vel turbatione notabili valeat non consentire, vel cedere, si consenserit, de necessitate salutis tenetur non consentire vel cedere: maxime si cum bono exemplo & ædificatione totius communitatis fidelium hoc facere possit. Aliter enim damnabiliter bonum vel honorem proprium bono communi præferret.

Cap. XVII.

In quo respondetur ad rationes & auctoritates cap. 13. adductas.

Discipulus. Dic nunc qualiter respondetur ad illa, quæ supra 13. *capitulo* sunt adducta. *Magister.* Omnia illa fundantur in hoc (vt videtur) quod nullus est dignus principatu regali, nisi superet omnes alios sapientia & virtute, secundum quod Aristoteles *in politicis* & etiam *in Ethicis* sentire videtur: vt nullus debeat esse rex, nisi sit optimus & melior secundum sapientiam & virtutem omnibus sibi subiectis. Ad quod non dicitur, quod est secundum Aristotelem vniuersaliter absque omni exceptione verum. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod principatum regalem pluribus modis contigit adipisci, de quibus ad præsens sufficit enumerare duos. Quorum vnus est, quando aliquis à subditis voluntarie sublimatur in regem. Alius est, quando quis voluntarie de principatu despotico, quem iuste adeptus fuit, ad principatum regalem se transfert. Si primo modo debeat quis ad principatum regalem regulariter assumi, assumendus est optimus secundum sapientiam & virtutem, si inuenitur talis, & nullum iustum impedimentum impedit promotionem eius. Et si tale genus inueniatur, quod tali modo excedat omnes alios, iustum est regulariter vt tale genus regnet. Et sic intelligit Aristoteles *2. politicorum & 16.* cum dicit: *Cum igitur sic genus totum & alios vnum acciderit esse differenter secundum virtutem tantum, vt excedat qua illius ea, qua aliorum omnium: tunc iustum est genus hoc esse regale & dominans omnium: & regem vnum hunc, sicut & dictum est prius.* Si autem non inuenitur; inueniuntur tamen multi boni: aliquis eorum assumendus est, cuius principatum alii ei similes & æquales in sapientia & virtute propter commune bonum patienter & libenter ferre tenentur. Qualiter autem assumi debeat, postea, si volueris, poteris inquirere. Si autem secundo modo peruenerit quis ad principatum regalem: puto quia primo obtinuit dominium regionis totius & omnium habitantium in ea, siue per occupationem, siue per donationem, siue per emptionem, siue per iustum bellum, siue quocunq; alio modo iusto: & postea renuens principatum despoticũ contentus est solo principatu regali, vt sc. principaliter velit principari eis ꝓpter bonum & conferens subditorum, non propter bonum propriũ (qualiter principantur despotes) poterit iuste potiri principatu regali, quamuis non sit optimus hominum, quia ex hoc quod partem iuris sui dimittit, & partem retinet, non est iniustus censendus, licet non sit optimus. Ad Aristotelem autem, qui innuit *7. politicorum, cap. 13.* quod non est iustum aliquos semper principari, nisi tm̃ diffe-

rant à subditis, quantum dii & heroes differunt ab hominibus. Respondetur multis modis. Vno
modo, quod hoc est verum, si attendatur solummodo meritum & dignitas principantis: non
autem si attenditur vtilitas boni communis. Aliter dicitur, quod hoc est verum de iusto natu-
rali in particulari, puta quod non est iustum naturale, vt isti principentur omnibus aliis, nisi ta-
li modo differant ab omnibus illis, quibus principantur, per quem modum iustum est, vt ille
vir principetur vxori suæ vel vxoribus, & pater filiis, & iste Dominus seruis, qui naturaliter sunt
serui secundum Aristotelem *prim. politicorum.* Sed non est verum de iusto positiuo, nam sæpe fit iu-
stum & naturale, vt aliquis dominetur multis sibi similibus & æqualibus in communitate perfe-
cta: quia si sunt tot similes & æquales secundum virtutem, quod non possunt vtiliter omnes si-
mul principati: & tamen talis communitas sine principante non potest consistere secundum
Aristotelem. Et quia non est iustum naturale, vt magis isti principentur quam illi, necesse est quod
per iustum positiuum determinetur, quod isti principentur, vel simpliciter secundum tota[m] vi-
tam suam vel ad tempus. Et sicut non obstante, quod non sit iustum naturale, vt iste principetur
secundum totam vitam suam sibi similibus & æqualibus, qualiter intelligit Aristoteles: tamen
ex causa fieri potest iustum positiuum, quod Aristoteles negare non intendit. *Discipulus.* Quo
modo potest esse iustum naturale, quod aliquis principetur sibi similibus: & tamen non est iu-
stum naturale, quod iste principetur similibus: & sic de singulis? *Magister.* Respondetur, quod
ista interrogatio tua procedit ex ignorantia primitiuorum, scilicet logicalium, quæ nullus desu-
dans cuicunque scientiæ ignorare deberet, aliter enim procederet sophistice, quando putabi
se demonstratiue procedere. Dicitur igitur, quod sicut tam vniuersalis quam particularis est
necessaria, cuius tamen quælibet singularis est contingens: ita possibile est, quod particularis
sit secundum iustitiam naturalem, & tamen nulla singularis erit secundum iustitiam naturalem
Quare possibile est, quod aliquem debere principari sibi similibus, sit iustum naturale: & ta
men non est iustum naturale istum debere principari sibi similibus, & sic de singulis, & sicut pos
sibile est, quod propositio cathegorica de disiuncto extremo, in qua subiiciuntur termino di
screto contento sub aliquo termino communi sit necessaria: & tamen quod disiuncta corre
spondens cum modo necessitatis sit falsa, & ideo nulla singularium illatum sit necessaria. I
potest contingere, quod talis sit vera: istum vel illum, & sic de singulis principari sibi similibu
est iustum naturale: si sit cathegorica de disiuncto subiecto: & tamen quod disiunctiua sit fa
sa, & per consequens quælibet singularis est falsa. Vt igitur secundum istos absque omni dec
ptione in talibus procedatur, diligentissime est cognoscenda differentia inter propositionem d
iunctiuam & de disiuncto extremo: & inter propositionem de eisdem terminis acceptam
sensu compositionis & in sensu diuisionis secundum quosdam: vel inter diuersos sensus p
positionum talium secundum amphibologiam, secundum nonnullos. Quod sæpe propter ign
rantiam diuersitatis inter tales propositiones & sensus, intellectus auctorum in pluribus igno
tur, dum putantur vnum habuisse sensum, vt habent alium, imo quandoque habuerunt co
trarium & variis modis sophismata fiunt in talibus (quamuis ignorantur à multis) dum vnus se
sus vel propositio æquiualens sophistice infertur ex alio, aut econuerso ex propositione in v
sensu accepta, vel ex vno sensu inferuntur illa, quæ non ex ipso, sed ex alio sensu loquuntur. Ve
conuerso, vnus sensus sophistice concluditur ex illis: Ex quibus alius sensus vero argumento po
inferri. Pluribus etiam aliis modis fiunt sophismata in talibus propter ignorantiam distinctionis
ius sensus earundem propositionum secundum vocem.

Discipulus. Recitasti duos modos respondendi ad Aristotelem: nunc recita alium, sic occu
rit. *Magister.* Aliter dicitur, quod non est iustum aliquos vel aliquem semper principari, nisi
tum differant, vel differat à subiectis, quantum differunt dii & heroes ab hominibus: si pr
biliter timetur, quod æquales, si non æqualiter honorentur, periculosas dissensiones & sedi
nes procurabunt. *Discipulus.* Secundum ista discurre per auctoritates, quæ allegatæ sunt *supr.*
pit. quart. *Magister.* Primam auctoritatem Aristotelis concedit ista opinio, sicut sonat. A
cundam dicitur, quod quando sunt plures æquales in aliqua communitate perfecta, vult Ar
teles, quod expedit omnes participare principatum secundum partem, id est quandoque princi
quandoq; subiici: quãdo probabiliter timetur, quod aliter periculosæ seditiones orientur, nisi qui
qui est æque dignus aliquando principetur. Si autem de huiusmodi seditione minime formid
expedit si aliquis inuenitur idoneus, vt vnus tanquam rex omnibus principetur, etiam secun
totam vitam suam: nisi præsumatur, quod velit principatum regalem in tyrannidem conuerter
timetur de aliquo alio modo, quod posset propter aliquam malitiam accidere. Ad aliam a
per Aristotelem: *quod enim æquale, idem similibus*, responsum est prius. Ad aliam cum accipit
Aristotele, quod nullus est dignus principari regulariter, nisi superet omnes alios omnibu
nis. Respondetur, quod hoc verum est, si solummodo attendantur meritum, & dignitas pe
illius, qui debet esse rex, non habendo respectum ad bonum commune. Ad aliam, cum acci
quod regnum est secundum aristocratiam institutum, in qua solummodo principantur, qu
cæteris meliores. Respondetur, quod si in aliqua communitate volente Aristocratice regi,
niuntur aliqui pauci cæteris meliores, iustum est, quod illi nisi aliquid aliud impediat, cæteris
cipentur. Si autem non inueniuntur aliqui pauci, qui sunt cæteris meliores: sed sunt m
sapientia & virtute æquales; & tot, quod non esset expediens omnes principari: tunc non

[illegible] pantes aristocratice sint cæteris meliores · & tamen principatus arist[illegible] co[illegible]tati [illegible], si principatum re[illegible]lem noluerit sustinere. Et vlterius [illegible] pau[illegible] æqual[illegible] ad principandum omnibus assumere, quam principatum poliu[illegible] cum v[illegible] [illegible] instituere. Ad illud, quod dicitur, Deum elegisse optimum d[illegible] pu lo in p[illegible] in re[illegible] Israel, scilicet Saulem: Respondetur, quod Saul non erat melior secundum virtutem & sapientiam omnibus aliis. Samuel enim erat multo melior illo. & forte complures alii ipsum [illegible] & [illegible]pientia excesserunt, propter tamen statutam proceram ipsius dicebatur, quod non [illegible] in omni populo, quia, vt habetur ibidem: *altior fuit in omni populo ab humero & sursum*. Ex isto [illegible]ant multi, quod non est necesse vniuersaliter absque omni exceptione semper e[illegible] in regem, quia Samuel non fuit electus in regem: & tamen fuit multo melior Saule.

Discipulus. Dic breuiter applicando prædicta ad Papam: quomodo respondetur ad præscripta in [illegible]um probare videntur, quod nullus tanquã Papa præesse debet cunctis fidelibus, nisi omnes su[illegible] sapientia & virtute. *Magister*. Dicitur, quod si inueniretur aliquis catholicus, cuius excellen[illegible]tissit esset nota: ille (nisi aliquid singulare specialiter impediret) deberet præferri toti communitati fideliũ. Ita q; si aliquis alius eligeretur, vel etiam ante præsidens extitisset, minus perfectus amore communis boni ei de necessitate salutis cedere teneretur: nisi cessionem huiusmodi aliqua specialis ratio impediret. Si autem non inueniretur aliquis, qui taliter excederet, de æqualibus esset aliquis assumendus. Quia quamuis non sit iustum naturale vel diuinum, vt iste assumatur: tamen iustum naturale est, vt aliquis assumatur. Et ideo, quia non omnes æquales debent præesse: expedit vt si non possit rationabiliter aliter, quam per sortem: quod per sortem aliquis de æqualibus præferat[illegible]. Quemadmodum Apostoli propter omnimodam æqualitatẽ, quam perpenderunt inter Matthiam & Ioseph, qui vocabatur Bersabas, dederunt eisdem sortem, & eum super quem sors cecidit ad Apostolatus officium assumpserunt. Si autẽ aliqui discernuntur in aliquibus inæquales, quamuis [illegible] in sapientia & virtute: tunc ad inæqualia potest respectus haberi pro temporis qualitate. Quia in vno tempore posset haberi iuste respectus ad vnum: & in alio tempore ad contrarium, vno enim tempore posset iuste haberi respectus ad amicorum potentiam: & alio tempore ad carentiam amicorum: & sic de aliis à sapientia & virtute: putant quidam consimiliter esse dicendum.

CAP. XVIII.

In quo notantur quinque vtilitates principatus monarchici & regalis, propter quas magis expedit regi ab vno, quàm à pluribus.

Discipulus. Audiui quomodo respondetur ad illa, quibus videbatur probatum, quod nullus deberet fieri summus Pontifex & caput cunctorum fidelium, nisi excelleret omnes alios sapientia & virtute. Nunc narra, quomodo respondetur ad illa, quibus supra *cap. 2. huius secundi* ostenditur, quod nõ expedit communitati fidelium subiici vni capiti & prælato, quia expedit sibi, quod regatur à pluribus. Ante omnia enim peto, vt dicas, propter quam vtilitatem secundum istos magis expedit communitati fidelium regi ab vno, quam à pluribus. *Mag*. Huius dicunt esse vtilitates plures. Quarum vna est, quod facilius habetur accessus ad vnum, quam ad plures. Propter hoc quod plures non semper reperiuntur in eodem loco, non modicum autem expedit subiectis, pro diuersis necessitatibus facilem posse habere accessum ad principantem, propter quod principes tam seculares, quã ecclesiastici sunt reprehensibiles reputandi, qui inaccessibiles exhibent se subiectis. Alia vtilitas est, quod vnus principans facilius potest regulariter (quando occurrit necessitas) facere iudicium & iustitiam, & pericula vitare, quam plures. Si enim vnus est principans, quandocunq; oportet facere iudicium & iustitiam, & periculum aliquod vitare, non est necesse quod alium præstoletur. Si autem essent plures principantes, quamuis necesse esset celeriter talia expedire, nec sine periculo differri valeret, oportet vnum alium vel alios expectare. Tertia vtilitas est, quod facilius potest corrigi vnus, si exorbitauerit, quam plures, quia plures haberent plures defensores quam vnus. Quarta est, quod cum sine consilio multorum nulla possit bene regi magna communitas, iuxta illud Salomonis Prouerbiorum 24. *erit salus, vbi multa consilia*. Vnde in laude dicitur Romanorum *1. Machabæor. 8.* quod quotidie consulebant trecenti viginti, consilium agentes semper de multitudine, vt quæ digna sunt gerant: melius regetur eorundem communitas, si vnus aliis principetur, qui de tempore & loco consilii, & omnibus (puta de consiliariis admittendis, vel repellendis, & consimilibus) valeat ordinare: quam si principarentur plures, quorum vnus alium (etiam si machinarentur in malum rei publicæ) non posset faciliter excludere à consilio, & cæteris quibusque agendis. Quinta vtilitas est, quia plura negocia & pluribus modis, & cum minori labore potest expedire vnus, quam plures: quia pluribus modis potest accidere impedimentum, ne plures simul de eisdem negociis diffiniant. Propter has & alias vtilitates plures dicunt isti, quod magis expedit communitati fidelium regi ab vno optimo viro, quam à pluribus optimis, & similiter magis expedit sibi regi ab vno & sapiente, qui de consilio velit agere sapientum, qui aliter non est bonus: quam à plurib. bonis & sapientibus. Hinc (vbi prius) dicitur ad laudem Romanor. q; committunt vno homini magistratum

stratum suum super singulos annos dominati vniuersæ terræ, & omnes obediunt vni, & [illegible]
legatum est, trecenti viginti erant consiliarii quotidie consiliantes, hinc Abimelec[illegible], v[illegible]
dicum 9. astute suasit per fratres matris suæ viris Siehen, vt acciperent eum in Dom[illegible]
dens id quod fuit eis vtilius, si ipse fuisset bonus, dicens: *loquimini ad omnes viros [illegible]: [illegible]*
melius, vt dominentur vestri septuaginta viri omnes filii Ierobaals, an vt dominetur vobis vnus vir

Cap. XIX.

In quo ponuntur responsiones ad rationes secundi capituli, probantes, quod non expedit magis communitati fidelium regi ab vno fideli, quam à pluribus. Et primo respondet ad [illegible]tiam, deinde ad sequentes. Ad primam & secundam allegationes, respondetur supra capitulo 15.

D*Iscipulus.* Audiui vtilitates aliquas, propter quas isti dicunt, quod magis expedit commu[illegible]
tati fidelium regi ab vno fideli, quam à pluribus, nunc narra, quomodo respond[illegible] ad
allegationes, quæ contrarium probare videntur, quæ supra *capitulo 2. huius secundi* sunt [illegible]
Magister. Ad tertiam illarum, cum adducitur, quod per illum vel illos maxime exped[illegible]
tam congregationem fidelium, cuius vel quorum iudicium est melius, vel certius in [illegible]
& discernendo, quæ sunt procuranda tanquam vtilia, & quæ tanquam inutili[illegible] & [illegible]
repellenda. Respondetur, quod hoc non est vniuersaliter verum, licet sit verum in [illegible]
stat enim, quod iudicium concilii generalis, in quo conuenire debent meliores & sap[illegible]
de omnibus prouinciis & regionibus Christianorum, est certius & melius quam iudi[illegible]
vel paucorum, qui in aliquo vno loco valent continue commode commorari: Et tamen n[illegible]
pedit semper esse concilium generale pro communitate fidelium gubernanda, quamuis [illegible]
quibusdam negociis specialibus, quæ per vnum vel paucos non possunt congrue exped[illegible], [illegible] expe-
diens concilium generale conuocari, & sequi ipsius sententiam. Pro negociis autem, quæ pe[illegible]m
vel pauciores possunt vtiliter expediri, non expedit congregari concilium generale, & [illegible]
riter magis expedit communitatem fidelium regi ab vno vel paucis, quam à concilio genera[illegible]
etiam expedit magis communitati fidelium regi ab vno sufficienter optimo vel bono vtente [illegible]
lio, quam à pluribus simul principantibus: quia melius est, vt plures, absque quorum consi[illegible]
bene regeretur communitas fidelium, sint tantummodo consiliarii vnius optimi aut boni, qui [illegible]
sit eos, quando erit expediens, inuitare & omnes, aut quosdam vocare & diuersis diuersa co[illegible]
tere, quam quod huiusmodi omnes sint principantes siue rectores. Quia necesse esset sæpe omnes
conuenire pro negociis, quæ possent expediri per paucos. Aliæ etiam difficultates & in[illegible]ommo[illegible]
tates plures acciderent, quæ vitantur, si vnus bonus aut optimus, habens consiliarios sufficie[illegible]
& æque bonos, sicut essent plures principantes, regit. Principatus enim neque sapientiam, n[illegible]e
bonitatem largitur. Ad Aristotelem autem, qui probare videtur *in politicis*, quod magis expe-
dit communitatem regi à pluribus optimis, quam ab vno: quia turba melius iudicat, quam
quisquam vnus. Respondetur, quod plures melius & certius sæpe iudicant quam vnus: & tur-
ba melius, quam vnus, & ideo bene requiritur disceptatio, consiliatio & iudicium plurium: non
tamen tanquam principantium necessario, sed sæpe sufficit vt adsint tanquam consiliarii solummo-
do. Ita enim disceptat, consiliatur & iudicat discernendo inter bonum & malum, iustum & i[illegible]
stum, ille qui solummodo est consiliarius habens intentionem bonam, sicut si esset principans & par-
ticipans, sæpe etiam pro agendis sufficit deliberatio & iudicium vnius solius, & ideo magis expedit
toti communitati fidelium, quod principetur vnus supremus principans, qui negocia, pro quibus
ipse solus sufficit, expediat per seipsum, & alia pro quibus peritia ipsius solius non sufficit, expediat de
consilio aliorum, quam quod principentur tales plures, quos pro omnibus negociis paruis & ma-
gnis facilibus & difficilibus oporteat conuenire.

Ad aliam auctoritatem Aristotelis, quæ videtur asserere, quod multi multis oculis, & mul-
tis auribus, plura percipiunt & melius, quam vnus duobus oculis & duabus auribus & similiter
multi plura possunt operari multis manibus & multis pedibus, quam vnus duabus manibus &
duobus pedibus. Et ita magis expedit regimen plurium, quam vnius. Respondetur, q[illegible]od [illegible]v-
nus bonus & sapiens regat communitatem fidelium non solum vtitur duobus oculis & duabus auri-
bus, ac etiam duabus manibus & duobus pedibus, sed interdum vtitur multis modis huiusmodi or-
ganis, & magis expedit, quod interdum vtatur solummodo duobus oculis & du[illegible]bus manibus
quam multis. Interdum vero magis expedit, quod vtatur multis quam solum duobus. Et ide[illegible]
gis expedit toti communitati fidelium, quod regatur ab vno, qui aliquando, prout expedit, [illegible]
sua su[illegible]cientia propria, aliquando aliena, quam à pluribus qui absque necessitat[illegible] ad omnia
dienda conueniant.

Ad illud, quod ibidem accipitur Actuum decim. quint. *conuenerunt Apostoli, & seniores [illegible]*
de verbo hoc. quasi semper magis expediat negocia terminari & diffini[illegible] per plures, quam [illegible]
Res[illegible]ndetur, quo[illegible] quando magis expedit negocia terminari per plures quam per v[illegible]
[illegible] expedit, q[illegible] tracte[illegible]ur per vnũ. [illegible] ideo expedit cõmunitati [illegible]del[illegible], vt regatur ab vn[illegible]
vel

vel ab [illegible], qui solus aliqua negotia & quæstiones tractet & diffiniat, aliqua vero tractet cum aliis pluribus vel paucioribus, secundum quod erit expediens, & diffiniat. Et ideo in casu, de quo fit mentio *Actuum 15.* erat expediens, vt de verbo illo, non vnus solus, sed plures exquirerent. Et conuenerunt Apostoli & seniores, non quidem omnes principantes communitati fidelium, sed tanquam necessarii & vtiles vni principanti, & capiti omnium pro fauore vel consilio. Quandoq; enim vocantur aliqui ad aliquos tractatus, in quibus sufficit sapientia vnius magis pro fauore præstando contra resistentes vel inobedientes, quàm pro consilio requirendo.

Ad Innocent. vero Papam, cum dixit, quod *facilius inuenitur quod à pluribus senioribus quæritur.* Respondetur, quod hoc de multis dubiis continet veritatem: quando tamen ad alicuius inuentionem sufficit vnus solus, qui tunc non indiget fauore vel auxilio, aut consilio plurium, melius est quod quæratur & inueniatur ab vno quam à pluribus.

Ad aliam vero allegationem, quæ fundatur in hoc, quod plures sunt minus peruertibiles & corruptibiles & malitiis & concupiscentiis & passionibus prauis quam vnus. Et per consequens magis expedit communitati fidelium à pluribus regi quam ab vno, quia magis expedit sibi regi ab illo vel illis, cuius vel quorum voluntas minus est peruertibilis & corruptibilis à passionibus prauis. Respondetur, quod aliquo modo voluntas vnius est minus peruertibilis & corruptibilis à passionibus prauis & affectionibus, quam plurium. Ad cuius euidentiam dicitur esse notandum, quod voluntatem plurium vel multitudinis esse peruertibilem dupliciter potest intelligi: vel quod sit peruertibilis secundum se totam accipiendo totam sincathegorematice vel secundum partem. Primo modo voluntas plurium est minus peruertibilis, quam voluntas vnius. Secundo modo voluntas plurium est magis peruertibilis quam voluntas vnius determinati: puta voluntas illius vel istius. Citius enim & facilius peruerti potest & corrumpi aliqua multitudo secundum partem, quam vnus solus. Quia ad corruptionem cuiuslibet de illa multitudine corrumpitur illo modo & peruertitur ipsa multitudo. Quia quamuis non peruertantur singuli, tamen in multitudine ipsa aliqua peruersio reperitur. Et quia ad bonitatem & idoneitatem principantis requiritur, quod nec etiam secundum partem sit peruersus: ideo magis expedit communitati fidelium regi ab illo, qui etiam secundum partem est minus peruertibilis. Talis autem est vnus, & non plures. Et ideo magis expedit communitatem fidelium regi ab vno quàm à pluribus.

Ad auctoritatem Aristo. quæ accipitur ex *3. politicorum ca. 8.* respondetur, quod in casu, quando pauci non sufficiunt ad perfecte videndum, quid est agendum & quid omittendum, quamuis aliquo modo perpendant imperfecte: tunc expedit multitudinem conuenire, non quidem ad principandum, sed ad deliberandum & inueniendum, quid est toti communitati expediens, & ad consulendum quid facere principans teneatur. Quòd si principans nollet sequi eorum consilium, & immineat periculum notabile, haberent corrigere ipsum. Ideo autem in tali casu expedit multitudinem conuenire prædicto modo: quia omnes simul sunt aliquid melius, quam pauci: & tam circa mores quam circa intellectum possunt plura videre. Quando autem pauci sufficiunt ad videndum perfecte, quid est agendum & quid omittendum, non expedit multitudinem conuenire ad tractandum, sed melius est quod conueniant pauci sufficientes tamen. Et ideo quando vnus sufficit, non oportet conuenire multos. Et si vnus non sufficit ad inueniendum quid necesse est fieri, expedit vt quot sufficiant (multos vel paucos) valeat conuocare, & procedere de consilio eorundem, ita vt non principentur cum eo. Per prædicta patet, quomodo respondetur ad auctoritatem Aristotelis, cũ innuitur quod plures sunt magis imperuertibiles quam vnus. Quia dicunt, quod vno modo sunt magis imperuertibiles, & alio modo sunt magis peruertibiles: non quidem vt omnes simul peruertantur facilius, quam aliquis vnus determinatus, sed quia facilius inuenitur peruersitas inter eos, quam in vno determinato: quia quocunq; eorum peruerso, reperitur inter omnes peruersitas, quamuis non oporteat quod in aliquo vno determinato reperiatur peruersitas. Ad bonitatem autem & idoneitatem principantis requiritur, quod nulla in ipso sit peruersitas. Et ideo quando reperitur peruersitas in aliqua multitudine, etiam in vno solo illius multitudinis, eo ipso illa multitudo non est idonea ad principandum, iuxta Apostolum ad Gal. *5. modicum fermenti totam massam corrumpit.* Quare magis expedit communitati fidelium vt regatur ab vno, quam à pluribus simul principantibus, & vicem vnius gerentibus. Quia non ita faciliter reperitur peruersitas in vno, sicut in quacunq; multitudine, cuius ille vnius sit pars & alius cum eo qui ità peruerti potest sicut ipse. *Disc.* Secundum ista sequitur, quod similiter nunquam essent vocandi plures, nec etiam multitudo, ad consilium: cuius oppositum non solum Aristoteles & alii, sed etiam ista opinio tenet. Patet consequentia: quia facilius inuenitur peruersitas in multitudine, & inter quosq, plures quam in vno solo. Peruersitas autem somme fugienda est. *Mag.* Respondetur, quod quandocunq; vnus sufficit ita quod nec consilio nec fauore indiget aliorum, non sunt vocandi plures. Quia frustra fit per plures, quod æque bene potest fieri per vnum. Sed quando vnus non sufficit ad perfecte videndum vel agendum id quod agendum est: tunc expedit vocare plures, vel pro consilio, vel pro auxilio, vel pro fauore. Quia sicut inter plures & in multitudine potest inueniri peruersitas: ita inter plures & in multitudine maior scientia & prudentia & bonitas reperitur. Et ideo quando vnus non sufficit, conuenire debent plures: quamuis hoc possit esse indifferens ad bonum & ad malum. Plures enim conuenientes interdum bene, & interdum male procedunt. Et ideo quando propter bonitatem eorum, qui conuenire habent, probabiliter creditur, quod recte consulant & faciant, agendum est vt conueniant, si vnus non sufficit.

Quandoantem probabilitet inuenitur, quod a rectis itineribus deuiabunt, impediendi sun ne ueniant. Quia melius est nihil agere quam malum facere. Vnde si probabiliter creditur, quan ad generale conciliū conuocantur, ꝙ nō rite conciliū celebrabunt, impediendi sunt ne conue Si autē probabiliter creditur, ꝙ rite concilium celebrabunt, agendum est vt conueniant, ni da- rur quod minus vtilitatis faciant quā sit incommoditas, quam incurrerent ex laboribus & expe

Discip. Nunc narra, quomodo respondetur ad verba Aristotelis, quibus videtur concluder quod Aristocratia melior & eligibilior est, quam regnum. *Mag.* Respondetur, quod non intendit ristoteles concludere, quod simpliciter & semper melior est & eligibilior Aristocratia quam regnu Quando enim tota multitudo principantium in Aristocratia non est secundum se totam ita peruer- tibilis, sicut vnusquisq; qui esset de illa multitudine, & maior est prudentia & etiam virtus seu boni- tas in tota multitudine, quam in vno, tunc potest accidere quod melius sit vt plures principent r A- ristocrance, quam vnus. Quia ille, qui regaliter principaretur, potest peruerti aliis nō per tis Per est autem quod aliquis peruertatur, quando solus principatur, quam quando principat Si enim peruertatur, quando principatur cum aliis, minora & pauciora mala facere potest regular quam si solus principans peruertatur. Et ideo quandoq; melior est & eligibilior Aristocratia, quā re- gnum. Sæpe tamen & communius, & ideo quodammodo simpliciter, melius est regnum quam A stocraria propter vtilitates, quæ dictæ sunt prius c. 18. & propter alias plures. Et hinc est quod an rationabiliter aliquando Aristocratiam mutabant in regnum: aliquando regnum in Aristocratiam. Sicut de Romanis & aliis quam pluribus gentibus, possent poni exempla quam plura. Aliquand nim principabantur reges: & aliquando plures simul, & plures tam Romani quam aliæ gentes iusmodi transmutationes fecerunt.

CAP. XX.

In quo specialiter quaritur, vtrum expediat communitati fidelium habere potestatem trans- mutandi principatum Aristocraticum in principatum regalem, & econtra, quod sic. Prima opinio probatur decem rationibus, ad quas respondetur infra c. 27.

D*iscipulus.* Occasione eorum, quæ vltimo recitasti, interrogandum duxi, an scilicet secundum stam opinionem expediat communitati fidelium, vt habeant potestatem transmutandi pri cipatum Aristocraticum, in principatum similē principatui regali, & econuerso: ita vt habeant po testatem constituendi vnum summum pontificem, qui omnibus aliis præsit, & habeant etiam pot statem constituendi seu eligendi simul plures summos pontifices, qui æqualem potestatem haben- tes simul Aristocratice regant, & præsint fidelibus aliis vniuersis. Vt vnum principatum in alium in- differenter (sicut videbitur expedire) valeat transmutare ad modum, quo gentes principatum Ari- stocraticum rationabiliter transmutarent in regalem: & econuerso. *Magist.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones: & stante opinione, quæ ponit quod aliquibus aliquando melior est principatus Aristo- craticus principatu regali: & aliquando eisdem præcellit principatus regalis: vna est quod expedit communitati fidelium, vt habeat talem potestatem transmutandi principatum Aristocraticum in principatum vnius summi sacerdotis, & econuerso, secundum quod necessitas & qualitas temporis vnum principatum vel alium exigit & requirit. *Discip.* Pro ipsa potest taliter allegari, sicut expedit, vt secundum varietatem temporum statuta varientur humana: *extra, de consanguinitate, reprehensibile.* sic expedit, vt secundum varietatem temporum principatus varientur humani. Sed Ecclesia Christi habet potestatem principaliter super humanos principatus, quantum ad omnia quæ sibi expediunt. Ergo habet potestatem variandi huiusmodi principatus. *Discip.* Dici posset, quod principatus, quo summus sacerdos principatur cunctis fidelibus, non est humanus, sed diuinus. Quia à solo Deo insti- tutus existit. Ergo non decet, & per consequens non expedit, vt etiam supra principatum Papalem habeat potestatem. *Magist.* Hæc responsio impugnatur. Quia licet principatus Papalis sit quo ad hoc diuinus, quod Christus ordinauit ipsum debere esse in Ecclesia, quantum ad multa tamen videtur esse humanus. Nā ad homines ptinet ordinare, quis assumi debeat ad ipsum, & qui debent eligere, & q debent assumptum corrigere, si correctione indigeat, & consimilia. Ergo consimiliter quantum ad hoc erit humanus, quod per homines debeat ordinari, an vnus tantummodo vel plures quando ex- pedierit ad talem assumi debeant principatum. Amplius, communitati fidelium quantū ad omnia, quæ necessaria sunt pro his quæ sunt ꝓpria Christianis, optime est prouisum: & non minus bene q cuicunq; cōmunitati vel genti, vt in omnibus talibus quantū ad omnia quæ expediunt & vt expedi- unt habeat potestatem. Sed si Ecclesia haberet potestatē transmutandi principatum, qui inciperet es se minus expediens, in alium principatum magis expedientem, melius est prouisum, quam si pote statē huiusmodi nō haberet. Ergo cum in talibus sit optime prouisum sibi, potestatē habet transmu- tādi principatum vnius in principatū plurium, si aduerterit ꝙ sit magis expediens, vt regatur à plu- bus principatu Aristocratico, quam ab vno solo. Rursus, non minus expedit communitati fidelium, vt habeat potestatem tollendi principatus, qui incipiunt esse onerosi vel minus vtiles, quam tol di consuetudines onerosas, cum nihil possit plus nocere Ecclesiæ, quam principatus onerosus & in- uti is, iuxta sententiam August. qui, vt legitur *dist. 81. nemo*, ait: *nemo quippe in Ecclesia amplius nocet, quam qui peruerse agens nomen vel ordinem sanctitatis & sacerdotii habet.* Ex quo colligitur, quod ni amplius nocet Ecclesiæ quam princeps peruersus, & principatus peruersus.

Qu re

Quare si Ecclesia animaduertat, quod Ecclesia peruerse vel minus vtiliter regitur, ex hoc vnus solus omnibus principetur, expedit vt habeat potestatem talem principatum in alium (qui pro tempore erit vtilior) transmutare. Adhuc, non impedit Ecclesiæ illi principatui alligari, qui potest in principatum pessimum transmutari. Sed principatus, quod principatur vnus solus, potest in principatum pessimum transmutari. Quemadmodum principatus regalis, non obstante quod sit optimus: tamen quantum est ex natura principatus, potest in tyrannidem (qui est principatus pessimus) transmutari, secundum quod Aristo. *in Ethicis* asserit & probat aperte. Ergo non expedit Ecclesiæ, vt principatui, quo principatur vnus solus, taliter astringatur, quod non possit illum in principatum alium, scilicet Aristocraticum, vtiliorem pro tempore transmutare. Præterea, vt etiam lex ciuilis testatur: *in rebus nouis constituendis euidens debet esse vtilitas, vt recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est.* Ex quo colligitur, quod propter euidentem vtilitatem est nouitas facienda, ita etiam vt recedatur ab eo iure, quod diu æquum visum est. Sed non magis est recedendum à iure, quam à principatu. Quia in omni communitate nihil potest esse magis seruandum, quam ius. Quod enim iuri non congruit, nullo modo est seruandum. Ergo propter euidentem vtilitatem est nouitas facienda, vt recedatur à principatu, qui diu rationabilis & æquus apparuit, quare si apparet euidenter Ecclesiæ pro aliquo tempore, quod maior vtilitas proueniat Ecclesiæ ex principatu Aristocratico, quo plures simul regunt communitatem fidelium, quam ex principatu vnius, est talis nouitas facienda, vt à principatu vnius, qui æquus visus est & vtilis, recedatur. Item, quod in fauorem & vtilitatem inductum est aliquorum, non debet in eorum damnum & dispendium retorqueri. Sed principatus, cui debeant subdi vniuersi fideles, inductus est in fauorem & vtilitatem cunctorum fidelium. Ergo si aliqua species principatus incipit esse dispendiosa fidelibus vel minus vtilis, expedit vt illa species principatus in aliam vtiliorem pro tempore transmutetur. Quare Ecclesia habet potestatem constituendi Principatum Aristocraticum super cunctos fideles, si perpendunt, quod principatus vnius incipit esse dispendiosus fidelibus. Amplius, secundum Leonem Papam, vt legitur *dist. 45. c. licet enim: Quod prouisum fit ad concordiam, tendere non debet ad noxam.* Ex quo concluditur, quod quicquid prouisum est ad concordiam, tollendum est, si tendit ad noxam. Sed principatus vnius summi pontificis prouisus est ad concordiam cunctorum fidelium, scilicet vt vnus præesset aliis, ne fieret schisma, secundum Gloss. ibidem. Igitur si principatus vnius summi pontificis tendit ad noxam, id est, ad amorem damnandi seu tyrannice principandi vel etiam ad schisma periculosum inter Christianos: sicut si videlicet maior & potentior temporaliter, aut æqualis pars Christianorum nullo modo vult sustinere principatum vnius summi pontificis, & tamen vult sustinere principatum Aristocraticum multorum simul regentium, quorum quilibet sit summus pontifex, quemadmodum aliquando fuerunt simul plures imperatores, & aliquando in eadem causa sunt plures iudices æqualem potestatem habentes: tollendus est saltem ad tempus principatus vnius regali principatui similis: & instituendus est saltem quousque prædicta mala seu pericula & consimilia cesseot, Aristocraticus principatus. Rursus, cessante causa cessare debet effectus, *extra, de appellationibus, cum cessante.* Sed communis vtilitas est causa, quare vnus summus pontifex debet præesse cunctis fidelibus. Ergo si ex principatu vnius non prouenit communis vtilitas, sed commune dispendium, talis principatus pro tunc cessare debet. Ergo communitas fidelium habet tunc potestatem instituendi alium principatum. Amplius, in cunctis Ecclesiis seruari debet, quod maior pars iudicat obseruandum, *extra, de his quæ fiunt à maiori parte capituli. c. 1. & dist. 65. c. 1. & 2. & 3. extra, de electio. licet.* Igitur si maior pars fidelium reputat instituendum principatum Aristocraticum super totam communitatem fidelium, habet tunc potestatem instituendi alium principatum. Et talis principatus instituendus est. Ex quo infertur, quod Ecclesia seu communitas fidelium habet potestatem instituendi huiusmodi principatum. *Discip.* Vt notat Glossa super allegatum capitulum, *extra, de his quæ fiunt à maiori parte capituli, Non semper statur maiori parti, nec pluralitati, vt hic & 21. dist. Nicena. & supra de elect. Ecclesia vestra, & infra* Illud regale est, vt semper stetur maiori parti. Sed maior pars est illa, quæ maiori pietate & ratione vtitur *9. dist. sana quippe. & 61. dist. multi,* in fine, *4. dist. 2. iurisiurandi.* Hoc etiam Glossa *dist. 60* super capitulum vltimum sentire videtur, dicens: *non gradus elegantior, sed vita melioris actio comprobatur 13. q. 4. sicut. & 12. q. 1. sunt nulli. Est enim hoc argumentum, quod pars illa quæ iustiori rationi innititur, maior dicitur, licet sit minor, dist. 31. Nicena 19. in canonicu. & 4. q. 3. & extra, de testi. in nostra.* Ex his habetur aperte, quod non semper standum est maiori parti. Quare quamuis maior pars Christianorum iudicaret principatum vnius transmutandum esse in Aristocraticum principatum, non esset tamen hoc faciendum. *Magist.* Ista responsio impugnatur. Quia licet non semper sit standum est maiori parti, sed aliquando minori: tamen semper standum est maiori parti, nisi à minori parte probetur aperte, quod non est standum maiori parti. Hoc colligitur ex Gloss. super allegato c. supra *De his quæ fiunt à maiori parte capituli,* quæ ait post præallegata verba: *præsumitur pro pluralitate 61 dist. nullus: nisi in contrarium probetur, vt hic patet. & 23. dist. illud. & supra de elect. dudum.* Et ibidem super vocabulo *assensum,* ait: *non sufficit obiicere, nisi probetur.* Cum ergo non possit probari, quod non est standum maiori parti, si pro vtilitate communi voluerit transmutari principatum vnius summi pontificis in Aristocraticum principatum: sequitur quod in hoc standum est maiori parti fidelium. *Discip.* Videtur quod rationabiliter potest ostendi, quod in hoc non est standum maiori parti Christianorum, si decreuerit instituere Aristocraticum principatum super cunctos fideles. Quia minor pars in contradicendo maiori iustiori niteretur ratione. Nam minor pars inniteretur Diuinæ ordinationi, quæ omni præ-

ualet ordinationi humanæ. *Magist.* Nonnullis apparet, esto quod Christus ordinasset vnum sum-
mum pontificem debere cunctis fidelibus principari, quod pro vtilitate communi potest Ecclesia
instituere alium principatum. Quod tali modo probatur, necessitas & vtilitas parificantur, vt Ale-
xand. tertius insinuare videtur, *extra, de æqualitate & ætate præficienda, quæris.* Sed pro necessitate licet
facere contra præceptum Diuinum etiam expressum in his, quæ non sunt de se mala: sed solum sunt
mala, quia sunt prohibita. Ergo etiam pro vtilitate communi licet facere contra præceptum Dei &
ordinationem Christi. Ergo esto, quod Christus ordinasset vnum summum pontificem esse præfi-
ciendum cunctis fidelibus: liceret fidelibus pro communi vtilitate alium instituere principatum,
falrem ad tempus. Maior videtur manifeste probata: quæ etiam probatur ex hoc, quod necessitas &
pietas parificantur, vt innuit Gregorius nonus *extra, de feriis. c. vltimo.* Pietas autem vtilitatem inclu-
dit. Ergo necessitas & vtilitas parificantur, & per consequens quod si necessitas facit licitum, vtilitas
etiam facit licitum. Minor multis modis ostenditur. Hoc enim Beda super Marcum, & habetur *ex-
tra, de Regulis Iuris. cap. quod non est,* patenter videtur asserere dicens: *quod non est licitum in lege, necessi-
tas licitum facit. Nam & Sabbatum custodiri præceptum est: Machabæi autem in Sabbato sine culpa pugnauerunt.*
Ex quibus verbis aperte videtur haberi, quod Machabæi ex necessitate licite fecerunt contra expres-
sum mandatum Diuinum. Hoc etiam Christus ipse *Matth. 12. & Luc. 6.* expresse docere videtur di-
cens, quod Dauid & qui cum eo erant, contra præceptum Diuinum panes propositionis licite co-
mederunt: eo quod explicite præcepit Deus, ne quis nisi sacerdos dictos panes comederet. Ex qui-
bus aliisque quampluribus colligitur, quod regula, scilicet *Necessitas legem non habet*, quæ ponitur
extra, de consuetudine, quanto: Et illa: *Necessitas legi non subiacet, extra, de obseruantia ieiuniorum. c. 2.* Et illa,
Necessitas in legibus excipitur, extra de iureiurando, querelam: Et consimiles non tantum de legibus hu-
manis positiuis, sed etiam de legibus diuinis positiuis, nisi in eisdem legibus diuinis contrarium a-
ueatur, debet intelligi, vt necessitas legi Diuinæ positiuæ non subiaceat. Secus est de lege naturali & de
lege Dei. Naturali, quia legi illi necessitas subiacet; nec potest aliqua necessitas excusare. Adhuc,
quod non obstaret talis ordinatio Christi ordinationi, ostenditur. Nam non minorem potestatem
super principatum sacerdotum mutandum habent Christiani in lege noua, quam habuerunt illi
qui erant sub lege veteri constituti. Sed non obstante præcepto Dei de vno summo pontifice con-
stituendo *Exodi 29.* prout etiam habetur in *decretis. dist. 21. §. 1.* postea Dauid constituit plures sum-
mos pontifices, vt colligitur ex *1. Paralip. cap. 44.* Vnde & Euangelista *Luc. 2.* testari videtur, quod
tempore Christi erant simul plures principes sacerdotum. Ergo & Christiani habent potestatem
constituendi plures summos pontifices, non obstante quod Christus ordinauerit aliquem vnum es-
se in summum pontificem sublimandum.

Cap. XXI.

Vbi arguitur in contrarium, scilicet quod Ecclesia non habet potestatem taliter transmutandi principatus. Et hoc 7. rationibus, ad quas respondetur, ad primam c. 22. ad secundam c. 25. ad tertiam & sequentes c. 26.

Discipulus. Puto te adduxisse fortiora motiua pro opinione præfata. Ideo pro opinione contra-
ria rationes allegare. *Magist.* Quod Ecclesia non habeat potestatem transmutandi summum pon-
tificium in Aristocraticum principatum vel quemcunq; alium, videtur posse probari. Nam teste
Christo, Matth. 10. *non est discipulus supra magistrum suum: nec seruus supra dominum suum.* Omnes autem
Christiani discipuli sunt & serui Christi. Christus autem ordinauit & voluit quod vnus esset sum-
mus pontifex & caput omnium Christianorum. Quod in facto ostendit, cum ordinauit solum bea-
tum Petrum in summum sacerdotem. Vnde Anacletus Papa, qui fuit tempore Apostolorum, hoc
testatur, vt habetur *di. 21. c. in nouo,* dicens: *In nouo testamento post Christum à Petro sacerdotalis incipit or-
do, quia ipsi primo pontificatus in Ecclesia datus est, dicente Domino ad eum: tu es Petrus &c.* Ergo omnes
Christiani non habent potestatem tollendi summum sacerdotium, & instituendi quemcunq; alium
principatum. Amplius, nulli Christiani, nec maior pars nec minor, habent potestatem tollendi vni-
tatem Ecclesiæ. Quia quicunq; scindit Ecclesiam, est schismaticus reputandus. Nulli autem multitu-
dini Christianorum quantumcunq; magnæ licet in Ecclesiam schisma inducere. Vnitas autem Ec-
clesiæ in hoc videtur consistere, vt habeat caput, quod sub Christo omnibus principetur, teste bea-
to Cypriano, qui, vt habetur *24. q. 1. c. loquitur,* ait: *loquitur Dominus ad Petrum, Ego dico tibi, quod tu es
Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Super vnum ædificat Ecclesiam. Et quamuis Apostolis o-
mnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat & dicat: sicut misit me pater & ego mitto vos, accipi-
te Spiritum sanctum, cum & vnitatem manifestaret vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctorita-
te disposuit. Hoc erant vtiq; cæteri Apostoli, quod Petrus fuit, pari consortio præditi & honoris & potestatis: sed
ab vnitate exordium proficiscitur, vt Ecclesia Christi vna monstretur.* Et infra: *quam vnitatem tenere firmi-
ter & vendicare debemus (maxime nos Episcopi qui in Ecclesia Dei præsidemus) vt Episcopatum quoq; ipsum vnum
atq; indiuisum probemus. Nemo fraternitatem fallat. Nemo veritatem fidei præuaricatione perfida corrumpat.
Episcopatus vnus est singularis. In solidum pars tenetur.* Ex quibus verbis colligitur, quod vnitas Ecclesiæ,
quæ firmiter est tenenda, ab vno procedit, & vnum Episcopatum requirit. Ergo nulli multitudini
Christianorum licet Episcopatum vnum in principatum Aristocraticum vel alium transmutare.

Rursus

Rursus: sicut nulla est vel potest esse Ecclesia, nisi Apostolica: sic nullus est in Ecclesia, nec esse potest verus, licitus & principatus primus, scilicet Episcopatus seu pontificatus, nisi Apostolicus. Quod Pelagius allegans beatum August. clare testari videtur, dicens 24. q. 1. c. pudenda: *nullam aliam* (scilicet Ecclesiam) *esse constat, nisi quæ in Apostolica radice est fundata: à quibus* (scilicet Apostolis) *ipsam fidem vniuerso orbe propagatam esse non potest dubitari. Quod vt nobis licet notissimum sit, beati Augustini testimonio approbemus. Audi quid in quodam opere suo dicat præclarissimus doctor Ecclesiæ. Ait enim: Quod si nullo modo recte dici possit Ecclesia, in qua schisma est, restat vt quoniam Ecclesia nulla esse non potest, quam ea quæ fit in Sede Apostolica per successiones Episcoporum radice constituta, nullorum hominum malitia (etiam sit nota excludi non possit, sed pro temporum ratione toleranda iudicetur) vllo modo valeat extinguere.* Ex quibus verbis colligitur, quod in Ecclesia nullus est verus principatus, nisi qui per successionem Episcoporum est continuatus in Apostolica Sede. Sed si institueretur principatus Aristocraticus vel quicunque alius, ille non esset Apostolicus, nec in Sede Apostolica per successiones constitutus. Ergo non esset licitus reputandus. Præterea Papa in Ecclesia Dei habet plenitudinem potestatis. Quod ergo Papa non potest, multo fortius nec aliqua multitudo Christianorum. Sed Papa non posset ordinare seu constituere, quod post decessum eius vel eo consentiente & volente alius principatus quam pontificatus summus esset in Ecclesia Dei. Cum omnes Christianos regi ab vno summo pontifice spectat ad generalem statum Ecclesiæ, contra quem Papa dispensare non potest, vt testari videtur Glossa *25. q. 1.* super capitulum, *quæ ad perpetuam*. Ergo nec aliqua multitudo potest instituere alium principatum. Adhuc, illud non potest aliqua multitudo Christianorum, per quod hæreticam incurreret prauitatem. Sed si quæcunque multitudo institueret alium principatum, cui subderentur omnes Christiani, ipso facto hæreticam prauitatem incurreret: quia priuilegium Romanæ Ecclesiæ conaretur auferre. Qui autem, vt testatur Nicolaus Papa *22. q. 1.* Romanæ Ecclesiæ priuilegium ab ipso summo Ecclesiarum omnium capite auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur. Ergo nulla multitudo Christianorum potest instituere principatum alium primum quam principatum Romanæ Ecclesię, qui in hoc consistit, vt vnus pontifex summus omnibus Christianis principetur. Præterea in vno Episcopatu non possunt esse duo Episcopi: nec in vno Archidiaconatu duo Archidiaconi *7. q. 1. In apibus*, & sunt verba Hieronymi. Igitur multo fortius in Ecclesia Dei non possunt esse duo aut plures summi pontifices. Constat autem quod Ecclesia Dei non debet carere omni summo pontifice. Ergo Ecclesia non habet potestatem instituendi alium principatum principalem, quam summum pontificem vnius qui omnibus aliis principetur. Amplius, non licet quibuscunque Christianis facere conditionem Ecclesię deteriorem, quo ad temporalia: quamuis sit licitum meliorare ipsam. *Extra, de donationibus, fraternitatem. extra de restitutione in integrum. c. 1.* Ergo multo magis non licet quibuscunq; habere conditionem Ecclesiæ deteriorem quo ad spiritualia. Vnum autem summum pontificem Christianis omnibus principari ad spiritualia spectat. Quia principatus huiusmodi spiritualis est *dist. 10. suscipitis*. Ergo non licet quibuscunq; Christianis principatum huiusmodi in deteriorem vel minus bonum quemlibet transmutare. Principatus autem Aristocraticus, & quilibet alius est minus bonus quam principatus, quo vnus solus principatur: cum talis principatus sit regalis vel similis regali. Ergo non licet quibuscunq; Christianis principatum Aristocraticum vel alium loco principatus vnius summi pontificis instituere quoquo modo.

CAP. XXII.

In quo ostenditur, quomodo ad præcedentes rationes secundæ opinionis respondet prima opinio.

Discipulus. Propter apparentiam magnam, quam allegationes pro opinione vtraq; inductę habere videntur, cupio eas magis discurrere, & audire quomodo secundū diuersas opiniones respondetur ad ipsas. Vnde primo refer, quomodo opinio prima ad allegationes vltimo adductas nititur respondere. *Mag.* Ad primam, quæ fundatur in hoc, quod omnes Christiani non possunt contra ordinationē Christi: respondetur p ea, quæ conata sunt probare *c. 21.* quod videl. necessitas, & vtilitas faciunt licitū aliquod, ꝙ alias tanquam ordinationi Christi contrariū esset illicitum. Et non obstante, quod omnes Christiani sint discipuli & serui Christi, & non sint supra ipsum: tamen ex necessitate vel vtilitate possunt aliquid contra ordinationem eius, hoc est, contra verba & facta eius secundum ꝙ prima facie sonare videntur: Non tamen contra intentionem (quia ipse vult, quod in verbis eius vrgens necessitas & euidens vtilitas sint exceptæ, vbi aliquid ordinat vel facit) cuius contrarium legi naturali minime aduersatur: & ipse non explicat ꝙ necessitas & vtilitas nullatenus recipi deberent. Quod aliter quā prius probare conatur. Nā Christus præcipit Apostolis, vt habetur Mat. 5 *non resistere malo. Sed qui percusserit eos in vnam maxillam, præbeant & aliam.* Et tamen Apostolo Paulo percusso licuit dicere principi sacerdotum: *percutiat te Deus paries dealbate.* Vbi testatur Augustinus in sermone *de puero centurionis*, & ponitur *23. q. 1. c. paratus*. Quemadmodum igitur secundum Augustinum ibidem, pręcepta illa de patientia magis sunt ad pręparationem cordis, quam ad opus, ꝙ in aperto fit, vt teneatur in secreto animi patientia cum beneuolentia. In manifesto autem id fiat, ꝙ eis videatur prodesse, quibus bene velle debemus. Sic circa ordinationem Christi de vno summo pontifice constituendo seruandum est id, quod magis prodest Ecclesiæ suæ pro cuius vtilitate ordinauit vnum summum pontificem constituendū, scilicet quando expedit Ecclesiæ quod sint plures, fiant plures, qui Aristocratice regant Ecclesiam. Hæc responsio videtur taliter posse confirmari. Quia si licet facere contra

verba præcepti magis expressi, cõtra verba præcepti minus expressi licebit facere. Sed præcẽptũ Christi de patientia data Apostolis *Matth. 5.* magis expressum fuit, quam præceptum de vno summo pontifice constituendo post Petrum. Quia expresse dixit absq; omni modificatione & exceptione siue determinatione: *ego autem dico vobis non resistere malo* &c. Nusquam autem inueniri potest, quod dixerit; dico vobis quod constituatis summum pontificem post Petrum, vel consimilia verba. Ergo si contra verba expressa Christi de patientia licet venire, non contra mentem. Quemadmodum & ipsemet Christus fecit, vt testatur August. vbi prius, vbi dicit: *Liquido ostenditur, quod ipse Dominus exemplum singulare patientia, cum percuteretur in faciem, respondit, si male locutus sum, exprobra de malo Si autem bene, quid me cadis?* Nequaquam igitur præceptum suum, si verba sua intueamur, impleuit. Neque enim percutienti præbuit alteram partem, sed potius prohibuit ne faceret. Multó magis contra verba Christi non expressa de vno summo pontifice constituendo licetet facere Christianis, vt scilicet non constituant vnum, sed plures summos pontifices, quando hoc expedit Ecclesiæ Christi. Christus expressis verbis nullum casum excipiendo, præcepit non iurare, dicens Matth. 5. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino: neque per cælum* &c. Et post: *Sit autem sermo vester est, est, non, non. Quod his amplius est, à malo est.* Et tamen non obstante isto præcepto Christi expresso, licet in casu iurare, *extra, de electi. significasti. Et extra de iureiurando. Et si Christus 22. q. 1. non est*: vbi asserit August. quod iurare licet propter infirmitatem vel incredulitatem eorum, qui non aliter ad fidem mouentur. Ergo multo magis non obstante, quod Christus fecerit Beatum Petrum summum pontificem & caput omnium Christianorum, licet Christianis propter communem vtilitatem totius Ecclesiæ plures simul constituere summos pontifices, si hoc aliquando expediat. Rursus, Christus præcepit Apostolis Matth. 10. ne possiderent aurum vel argentum, aut pecuniam, & ne haberent duas tunicas vel portarent calciamenta. Et tamen manifesta necessitate cogente, licebat eis contra ista venire, implendo, scilicet mentem Christi non verba. Quod ipse satis insinuare videtur dicens Apostolis Lucæ 22. *Quando misi vos sine sacculo & pera & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, nihil: dixit eis: sed nunc qui habet sacculum tollat: similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium.* Ex quibus verbis Beda elicit quandam regulam generalem, quod scilicet *non obstante præcepto Christi alia est regula viuendi tempore pacis, alia tempore persecutionis.* Ex qua regula Bedæ potest quædam alia generalior colligi: quod propter necessitatem & vtilitatem licet venire contra ordinationem Christi. Si enim non obstante præcepto Christi, alia est regula viuendi tempore pacis, alia tempore persecutionis: ratione consimili non obstante præcepto Christi, alia est regula viuendi in casu necessitatis & vtilitatis, alia extra casum necessitatis & vtilitatis. Cum non nisi propter necessitatem & vtilitatem sit alia regula viuendi tempore pacis, alia tempore persecutionis. Si enim nulla apparet necessitas nec vtilitas propter persecutiones regula viuendi præsertim nullatenus est immitanda. Propter necessitatem igitur & vtilitatem licet non implere verba Christi. Igitur non obstante quacunq; ordinatione Christi de vno summo pontifice constituendo, licebit, si euidens vtilitas hoc exposcit, plures constituere summos pontifices, qui Aristocratice gubernent totam vniuersitatem fidelium. Amplius, licet ex causa differre electionem summi pontificis. Igitur licet pro tempore constituere alios, qui gubernent communitatem fidelium.

CAP. XXIIII.

In quo arguitur & probatur, quod non licet facere neq; contra verba, neq; contra intentionem præcipientis, & præsertim præcepti Diuini, tribus rationibus. Ad quas respondetur capitulo immediate sequenti.

DIscipulus. Allegationes præscriptæ, & aliquæ aliæ prius adductæ fundantur in hoc, quod licet venire contra verba Diuini præcepti & Christi, licet non contra mentem seu intentionem præcipientis. Quæ aliquam apparentiam habere videntur. Ideo contra fundamentum eorum obiiciam, vt tam fundamentum quam dictas allegationes & consimiles melius intelligam & aduertere valeam, an quid contineant veritatis. Videtur igitur, quod nullo modo licet venire contra verba Diuini præcepti seu Christi, nec propter necessitatem nec propter vtilitatem. Nam de similibus simile est iudicium habendum. Igitur eodem modo censendum est de quocuoque præcepto Diuino, & de omnibus. Sed præceptum de matrimonio inter virum & vxorem non soluendo sic obligat, quod in nullo casu excepto casu expresso à Christo, scilicet fornicationis, vel propter quamcunq; necessitatem vel vtilitatem licet vxorem dimittere, vt testatur ipsemet Christus *Matth. 5 & 19. & Marc. 10.* ergo omne præceptum Diuinum sic obligat, quod in nullo casu, qui non sit expressus à Deo vel à Christo, propter necessitatem & vtilitatem liceret venire contra præceptum Diuinum. Alias propter necessitatem & vtilitatem liceret non baptizare, vel aliter baptizare quam institutum est à Christo, puta in vino vel alio aliquo liquore, si aqua haberi non possit, & baptismus differri non possit. Liceret etiam conficere corpus Christi de alio pane quam triticeo, quando panis triticeus haberi non possit. Liceret etiam, quando vinum haberi non possit, conficere sanguinẽ Christi de aqua vel alio liquore. Et sic omnia sacramenta mutare liceret propter necessitatem & vtilitatem.

Rursus

Rursus, nulli licet venire contra verba alicuius præcepti, nisi qui habet potestatem dispensandi circa tale præceptum, vel interpretandi idem præceptum. Sed nullus potest dispensare contra præcepta diuina, nec interpretari eadem præcepta. Ergo nulli licet venire contra verba præcepti diuini. Ex his concluditur, quod si Christus ordinauit vnum summum pontificem esse præficiendum cunctis fidelibus, nullo modo licet Christianis quibuscunque plures simul constituere summos pontifices. Ista sunt, quæ mihi videntur efficacius improbare assertionem prædictam. Ideo narra, quomodo respondetur ad ipsa. Et incipias ab vltimo: quia forte aliquæ responsiones ad alia dependent ab illo.

CAP. XXIIII.

In quo de potestate interpretandi & dispensandi de præceptis quasi præambulis aliquibus notatur. Deinde respondetur ad rationes capituli præcedentis: & primo ad tertiam.

MAgist. Obiectio illa mentionem facit de duobus, scil. potestate dispensandi circa præceptum Dei siue Christi: & de potestate interpretandi præceptum Dei siue Christi. Quantum ad primum dicitur, quod Christiani quicunque non habent potestatem dispensandi contra præceptum diuinum seu Christi, nisi dispensatio, interpretatio siue iuris declaratio appelletur. Qualiter Gloss. *25. q. 1. super c. sunt quidem,* loqui videtur dicens, quod *Papa dispensat in euangelio, interpretando ipsum.* Cui concordare videtur assertio quorundam Iuristarum dicentium: *dispensatio dicitur declaratio siue commutatio.* Sic potest dispensare scil. Papa de voto & de his quæ sunt de iure diuino & naturali: dummodo subsit necessitas vel vtilitas & compensabilitas. De potestate autem interpretandi præceptum Dei siue Christi, & per consequens dispensandi prædicto modo quid dicendum sit secundum quandam opinionem ex prolixa nostra disputatione *De potestate interpretandi dicta & statuta aliorum prima parte nostri Dialogi lib. 6.* potest aduertere studiosus. De qua pauca recitabo, nonnulla addendo. Dicitur itaque, quod non est necessaria interpretatio alicuius dicti, præcepti, seu statuti diuini vel humani, nisi propter ignorantiam alicuius, cui necessaria est interpretatio: quia vbi verba non sunt ambigua, non est locus interpretationi, vt notat Glossa, *extra de consuetudine* super cap. *cum dilectus.* Ad illum igitur interpretatio pertinet, qui scit intellectum illius, quod interpretandum est, quando scil. aliquis alius dubitat de vero intellectu eius. Multi autem periti sciunt verum intellectum præceptorum Dei & Christi. Et ideo præcepta illa possunt interpretari illis qui nesciunt: quia huiusmodi interpretatio non est nisi expositio vel declaratio, seu manifestatio veri intellectus præceptorum Dei. Et ita Christiani habent potestatem interdum interpretandi præceptum diuinum, quando scil. sciunt verum intellectum illius. Si autem nesciretur verus intellectus alicuius præcepti Dei, quia nesciretur intentio Dei in præcipiendo, nec per rationem nec per scripturas alias, sed solummodo per reuelationem Dei possit sciri. Sicut secundum quosdam verus intellectus litteralis multarum prophetiarum, quæ ponuntur in *libro Apocal.* & aliis scripturis propheticis, non potest sciri, nisi per reuelationem nouam: tunc interpretatio talis præcepti expectanda est à solo Deo. Sed intellectus præceptorum siue ordinationum Dei de patientia conseruanda, iuramento non præstando, de non portando sacculo siue pera, & de summo pontifice constituendo, & multorum aliorum, & scitur à pluribus Christianis & sciri potest per rationem & scripturas. Ideo interpretari possunt Christiani periti talia præcepta, siue ordinationes, & secundum veram interpretationem ipsa seruare debent. Nec est semper inhærendum verbis etiam Christi, sed menti, secundum Gloss. *43. q. 1.* super c. *paratus,* quæ ibidem specialiter loquitur de verbis Christi. *Discip.* Secundum ista non magis liceret Papæ interpretari verba Dei & Christi, quam alteri sapienti & in sacris litteris erudito: nec plus esset credendum Papæ in huiusmodi quam alteri sapienti. *Magist.* Respondetur, quod non aliter licet Papæ interpretari verba Dei vel Christi quam alteri: nec magis est credendum sibi in huiusmodi quam alteri sapienti. Imo in huiusmodi sunt magis periti quam Papa, ipsi Papæ præferendi, vt habetur *dist. 20. §. 1.* Vbi habetur, quod diuinarum scripturarum tractatores in sacrarum scripturarum expositionibus summis pontificibus præferuntur. Veruntamen si interpretatio seu expositio Papæ fuerit catholica nullam habens errorem, est quodammodo magis autentica quam interpretatio alterius eruditi. Quia ea tunc nulli licebit publice contrarium opinari & tenere scienter. Quod non est verum de eadem interpretatione, si esset solummodo alterius eruditi. Quia si non esset de aliquo, quod quis teneretur explicite credere, liceret alii non obstante huiusmodi interpretatione publice opinando tenere contrarium, licet non pertinaciter. Si autem interpretatio Papæ esset erronea & non consona veritati, liceret cuilibet scienti eam non esse consonam veritati manifeste & publice reprobare. Et quilibet hoc sciens pro loco & tempore de necessitate salutis ipsam impugnare deberet. *Discip.* Secundum ista Papa nullo modo posset dispensare contra Apostolum aut scripturam sacram. Cuius contrarium videtur Gloss. *25. quæst. 1.* super c. *sunt quidam,* dicens: *Sustineri potest quod Papa contra Apostolum dispensat: non tamen in his quæ pertinent ad articulos fidei. Magist.* Dicitur, quod Glossa accipit ibi *dispensare* pro interpretari, siue declarare intellectum Apostoli, quod Papa potest.

Discip. Isto modo potest dispensare in his, quæ pertinent ad articulos fidei: quod tamen negat Glossa. Potest enim declarare verum intellectum illorum, quæ pertinent ad articulos fidei, sicut & aliorum. *Magist.* Respondetur, quod articulos fidei, qui ponuntur *in Symbolo*, de quibus loquitur Gloss. non potest aliter interpretari, quam interpretati sunt. Quia quoad sensum litteralem sufficienter interpretati sunt & declarati. Sed multorum aliorum articulos, qui inueniuntur in scripturis sacris, potest Papa, si est peritus, noua interpretatione interpretari. Quia in speciali non inueniuntur taliter interpretati à prioribus, quin pro multis simplicibus, imo peritis, noua & explicita interpretatione indigeant, quam multi etiam literati ex omnibus scriptoris summorum pontificum & tractatorum diuinarum scripturarum colligere nesciirent. Nec est nec fuit aliquis summorum pontificum aut Doctorum ita peritus, quin potuit aut posset continue & semper in intelligentia scripturæ diuinæ proficere, etiam si viueret mille annis aut pluribus, inueniendo nouiter sensus catholicos litterales, qui sunt aliorum sensuum fundamenta studendo in scripturis sacris. Et hoc propter difficultatem intelligendi scripturam sacram in diuersis locis. *Discip.* Satis dixisti de ista obiectione. Nunc narra, qualiter respondetur ad primam obiectionem, quam adduxisti in c. præcedenti. *Magist.* Ad illam allegationem dicitur, quod de similibus simile iudicium est habendum, quando non prohibetur nec explicite nec implicite simile haberi iudicium. Vbi autem prohibetur explicite vel implicite de similibus simile habere iudicium, ibi non est habendum simile iudicium de similibus. Abraham enim ex quo recepit mandatum de filio immolando, tenebatur parare sead filium suum occidendum innocentem: & tamen ne occideret alios innocentes, debuit sibi cauere. Quia simpliciter erat sibi præceptum, vt immolaret filium suum, & non alios. Et ideo alium intellectum non potuit elicere ex verbis præcepti, nisi quem primo sonabant. Et ita erant expressa omni ambiguitate carentia, quod non erat ibi locus interpretationi, nec aliquem alium intellectum potuit elicere. Ex quibus verbis Dei nec etiam per rationem potuit alium elicere intellectum, cum non ignorauerit Deum esse Dominum vitæ & mortis. Quamuis ergo esset simile de præcepto Dei super matrimonio non soluendo, siue super vxore non dimittenda, & quocunq; alio præcepto Dei: tamen nō est nec esset simile iudiciū quo ad omnia habendū de præcepto prædicto & quocunq; alio præcepto Dei. Quia Christus excipiendo vnum casum specialē, in quo liceat dimittere vxorē, alios casus prohibuit. Quia quod de vno conceditur, de aliis negatur. *dist. 25. c. qualis 15. q. 3 de crimine 45. dist. c. disciplina 1 q. 1. per Esaiam.* Quæ regulæ tenent, vbi tenet argumentum à contrario argumento, quod fortissimum est in iure, vt leges dicunt. In multis autem aliis præceptis Dei & Christi speciales casus non excipiuntur explicite. Ideo in eis non plus est intelligendus vnus excipi quam alius. Quare ex aliis locis scripturæ diuinæ colligendum est, an aliquis casus debeat intelligi, licet non exprimatur: & an sit eadem ratio excipiendi talem casum in vno præcepto & in alio: & an præcepta sint consimilia quantum ad genus præceptorum, puta an præcepta naturalia vel positiua, an aliquid naturale & aliquid positiuum. Si enim sint simpliciter præcepta iuris naturalis, nullus casus excipi debet, propter quamcunq; necessitatem vel vtilitatem, nisi Deus specialiter aliquem exciperet. Quemadmodum non obstante præcepto iuris meri naturalis de nullo innocente scienter interficiendo Deus præcipiendo Abrahæ, vt immolaret filium suum, specialem exceptionem fecit. Si autem sint præcepta mere positiua, casus necessitatis & vtilitatis ita debet excipi in vno, sicut in alio, nisi ex scripturis specialiter colligi possit, quod in aliquo tali præcepto non est excipiendus casus necessitatis & vtilitatis. Et ita de præceptis similibus simile potest haberi iudicium. Ad sequentem allegationem respondetur, quod non sequitur ex prædictis, quod liceat omnia sacramenta mutare. Quia aliud est præceptum mutare, & aliud præceptum omittere. Et similiter aliud est sacramenta mutare, & sacramenta omittere. Et ideo quamuis nonnunquam liceat aliqua sacramenta omittere, non licet tamen illa mutare. Propter quod nulli licet baptisare in vino vel in alio liquore, quam in aqua: nec licet conficere corpus Christi in pane triticeo & in vino. In casu tamen propter necessitatem vel vtilitatem licet omittere aliqua sacramenta.

CAP. XXV.

Vbi probatur, quod pluralitas summorum pontificum non scindit ecclesia vnitatem, & hoc per responsionem ad secundam rationem c. 21. factam.

NVnc expone quomodo sustinetur, quod licet Christianis propter vtilitatem vel necessitatem constituere plures summos pontifices: non obstante quod non liceat eis scindere vnitatem ecclesiæ, quæ consistit in hoc quod vnum caput sub Christo omnibus principetur, in quo fundabatur secunda allegatio superius inducta *cap. 21.* *Magist.* Respondetur, quod nullis Christianis licet scindere vnitatem ecclesiæ. Sed absq; vnitate summi pontificis potest vnitas ecclesiæ perdurare. Vacante enim apostolica sede manet vnitas ecclesiæ. Et ita non existente summo pontifice potest vnitas ecclesiæ permanere. Nec scissa est ecclesia propter hoc, quod nullum habet summum pontificem. Alioquin sæpe scinderetur ecclesia, cum sæpe nullus sit summus pontifex. Et ita omni schismate caret ecclesia absque vno summo pontifice. Et per consequens ex hoc, quod essent plu-

res summi pontifices simul regentes ecclesiam non posset inferri, quod scissa esset ecclesia. Ad auctoritatem autem beati Cypriani respondetur, quod loquitur in casu, in quo plures discordes gererent se taliter pro summo pontifice, quod quilibet eorum diceret apud se solum esse pontificem & ecclesiam. Quemadmodum accidit tempore beati Cypriani, de Cornelio & Nouatiano: propter quorum discordiam dixit Cyprianus verba præscripta, sciens quod Cornelius erat verus summus pontifex & non Nouatianus.

Si autem propter necessitatem vel vtilitatem absque discordia de consensu fidelium plures simul haberentur in Apostolica sede & concorditer regerent ecclesiam Dei, ex pluralitate huiusmodi summorum pontificum nullum periculum schismatis sequeretur, quia nec inter ipsos summos pontifices, nec inter eis subiectos aliqua esset scissura. Quemadmodum si in eodem episcopatu essent plures episcopi se mutuo adiuuantes, nulla propter hoc in eodem episcopatu esset scissura. Et ex isto sumitur argumentum ad probandum, quod absque omni schismate & diuisione vnitatis ecclesiæ possent propter necessitatem vel vtilitatem esse simul plures summi pontifices. Nam idem iuris est in parte, quod in toto: & in paruis, quod in magnis. Sed in eodem episcopatu possunt simul esse duo episcopi *7. q. 1. c. non est autem & c. petisti & c. quia vero* Ergo consimiliter propter necessitatem vel vtilitatem possent esse simul plures summi pontifices. Et quamuis nunquam fuit factum, tamen fieri posset. Quemadmodum licet ante tempora August. nec post legitur, quod episcopo existente incolumi, alius fuerit in eodem episcopatu episcopus ordinatus. Et tamen de beato Augustino hoc legitur factum. Nam *6. q. 1. c. non autem*, sic habetur: *Non autem hoc tantum scripsimus gratulandum, quod Augustinus episcopatum acceperit, sed quod Dei gratia hanc curam meruerit Africana ecclesia, vt verba cælestia Augustini ore perciperet: qui ad maiorē dominici muneris gratiam nouo more prouectus & consecratus est, vt non succederet in cathedra episcopus, sed accedens ecclesiam incolumi Valeriano Iponensis ecclesiæ episcopo coepiscopus August. factus est.* Si igitur propter vtilitatem ecclesiæ Iponensis plures fuerunt simul in Iponensi ecclesia episcopi: multo magis propter vtilitatem vniuersalis ecclesiæ plures esse possunt Apostolici simul.

Discip. Contra hoc est Gloss. super eodem c. *non autem*, quæ dicit in hæc verba: *nunquid eodem modo possent esse plures Apostolici? argumentum quod non, supra c. factus dicens. Et Dominus tantum vnum constituit 24. q. 1. loquitur & c. quicunq;. Contra quod non potest dispensari 25. q. 1. sunt quidam. Præterea, quia vna est catholica ecclesia & vnum caput, tamen plures imperatores fuisse legimus, sed hic non est ita: quia offenderetur illa regula scil. Vnam sanctam ecclesiam.* Ex quibus verbis colligitur, quod articulo fidei obuiat, plures esse Apostolicos simul, illi videlicet articulo, *Vnam sanctam ecclesiam catholicam. Magist.* Respondetur, quod Gloss. ibi non loquitur asserriue, sed solummodo allegando. Vnde dicit, *argumentum quod non.* Et ideo non determinat partem illam, sed tantummodo argumentatur pro ipsa. Quæ argumenta concludunt, quod non possunt esse duo Apostolici contrarii & discordes, quorum vterq; vel alter dicat & asserat se solum esse Apostolicum, & non alium, vel quorum alter non sit legitime Apostolicus constitutus. In quo casu legitur illud capitulum allegatum *factus*: quia loquitur de Cornelio & Nouatiano, quorum Cornelius rite & legitime fuit electus, sicut idem capitulum asserit & testatur. Nouatianus autem non propter necessitatem vel vtilitatem ecclesiæ, sed per ambitionem cum scandalo & diuisione ecclesiæ gradum Apostolicum vsurpauit, testante sequenti c. in quo sic habetur: *Nouatianus episcopus non est, qui Cornelio episcopo in ecclesia à 16. episcopis facto adulter & extraneus episcopus fieri à desertoribus per ambitum nititur.* De quo in lib. 6. Ecclesiasticæ historiæ c. 35 sic habetur: *Nouatianus ecclesiæ Romanæ presbyter elatione quadam tumidus spem penitus eis salutis adimebat, etiam si digne pœnituissent: ex quo & princeps hæreseos extitit Nouatianorum, qui ab ecclesia separati superbo nomine seipsos Catharos, id est mundos, appellabant. Ob quam rem concilium sacerdotale celeberrimum in vrbe Romana congregatum est, episcoporum quidem 60. presbyterorumq; totidem cum Diaconis plurimis. Præterea etiam per singulas quasq; prouincias de hac re magna deliberatione habita decretis signatur, quid facto opus sit, certamen initur. Igitur Nouatum quidem cum his qui eum mentis elatione tumidum sequerentur, quiq; ad hanc amentiam istam & nihil fraternæ charitatis sententiam seruantem declinarent, alienum etiam ab ecclesia.* Et ita exstat etiam & alia epistola Cornelii ad Fabianum Antiochiæ episcopum scripta, edocens singula quæq; de Nouato, quis qualisque fuerit vel vita vel moribus, & quomodo ab ecclesia declinauerit. In qua refert, quod episcopatus cupiditate, quam intra latenter gerebat, in hęc omnia mala deciderit. Et infra: *Sydonius & Cornelius qui valde clari in confessoribus habebantur, eo quod cuncta tormentorum genera superauerant. Sed sit*, inquit, *cum diligentius perspexissent agere eum* (scilicet Nouatum) *cuncta fraudibus & dolis, mendaciis atque periuriis, & quia bonitatem adhuc solum simularet, vt deciperet ignorantes, relicto eo vel potius consecrato ad ecclesiam cum magna festinatione reuersi sunt, & præsentibus presbyteris & episcopis simul et & laicis. Primo quidem errorem suum: tunc deinde & illius fraudes ac fallacias confitentur.* Addidit præterea & hoc in hac epistola: *quod cum semper fratribus iurare solitus erat episcopatum se omnino non capere, subito & ex improuiso velut nouum plasma episcopos apparuit, scilicet qui disciplinam & instituta ecclesiastica vendicabat, episcopatum, quem non à Deo acceperat præsumebat. Tribus nanque episcopis simplicibus hominibus & omnium ignaris de remota Italiæ parte adhibitis, imo potius subtili ab eo circumuentione deceptis, imaginariam magis quam legitimā ab eis extorqueret manus impositionē.* Et infra: *addidit autem & hoc, quod idem ipse Nouatus in iuuentute a spiritu immundo vexatus sit.*

Et cum

Et cum tempus aliquantulum consumpsisset apud exorcistas, ægritudinē incurreret grauem, ita vt desperaretur, &
quod iacens in lecto pro necessitate confusus sit, nec aliqua in eo, quæ baptismum sequi solent, solenniter adimpleta
fint, nec signaculo crismatis consummatus sit. Vnde nec spiritum sanctum vnquam potuit promereri. Ex quibus
verbis colligitur, quod Nouatus & summo episcopatu erat indignus, & non legitime sacerdotium
vsurpauit, ac multis fraudibus & fallacijs vtebatur. Quare ecclesiam scindebat. Sed si dignus exi-
stens de consensu vnanimi catholicorum fuisset assumptus, non fuisset propter hoc scissa ecclesia,
nec apostolicorum pluralitas concorditer gubernantiū ecclesiam vnitati ecclesiæ repugnat. Quem-
admodum episcoporum pluralitas non obuiat vnitati episcopatus, nec pluralitas principantium
aristocratice in ciuitate, ciuitas destruit vnitatem. Nec propter hoc offenderetur ille articulus fidei
Vnam sanctam ecclesiam: quia propter pluralitatem apostolicorum propter necessitatem vel vtilita
tem de vnanimi consensu fidelium assumptorum non fierent plures ecclesiæ: sed remaneret vna
propter vnitatem fidei & concordiam Apostolicorum eadem mente vnoq; consilio cæteris princi-
pantium orthodoxis. Cum igitur dicit Cyprian. vt allegatum est, quod *ab vnitate exordium proficisci-
tur, vt ecclesia Christi vna monstraretur.* Respondetur, quod quando necessitas aut vtilitas non requi-
rit pluralitatem apostolicorum, in quo casu loquebatur Cyprian. vnus debet esse apostolicus, vt ec-
clesia Christi non solum per vnitatem fidei, baptismi & cæterorum, quæ enumerat Apostolus *ad
Ephes. 4.* sed etiam per vnitatem apostolici, in quem vnanimiter consentiunt catholici, monstraretur
vna. Quando autem necessitas vel vtilitas Apostolicos plures exposcit, sufficit quod ecclesia sit vna
per vnitatem illorum, quæ enumerat Apostolus *ad Ephes. 4.* per quorum vnitatem est vna, quando
vacante Apostolica sede nec vni nec pluribus Apostolicis subditur ecclesia, inter quæ vnum Apo-
stolicum minime ponit cum de vnitate ecclesiæ loquitur, dicens: *Solliciti seruare vnitatem spiritus in
vinculo pacis, vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ: vnus Dominus, vna fides,
vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium qui est super omnes & per omnia & in omnibus nobis.* In quibus
oportet, quod fideles vnitatem seruent, siue habeant aliquem Apostolicum siue nullum, siue etiam
habeant vnum Apostolicum siue plures. Quandocunq; tamen expedit, vnum Apostolicum ecclesia
debet habere: nec vnitas ecclesiæ monstraretur, nisi (quando expediret & posset) ecclesia vni Apo-
stolico subderetur. Et sic prædicta verba intelligit Cyprian. Quod ex verbis eiusdem sequentibus
(quæ etiam sunt superius allegata) ostenditur, cum dicit: *Quomodo vnitatem tenere firmiter & vendica-
re debemus maxime nos episcopi, qui in ecclesia Dei præsidemus, vt episcopatum quoque ipsum vnum atq; indiui-
sum probemus.* Ex quibus verbis colligitur, quod secundum beatum Cyprianum, non solum Aposto-
latus, sed episcopatus esse debet vnus atq; indiuisus: & tamen, sicut prius probatum est, in eodem
episcopatu ex necessitate vel vtilitate simul plures possunt esse episcopi. Et per consequens in apo-
stolatu possunt esse plures Apostolici. Aliter enim minus in necessarijs esset prouisum Apostolatui,
quam episcopatui. Sicut igitur in eodem episcopatu possunt esse plures episcopi: ita in apostolatu
possunt esse plures Apostolici. Et tamen propter vnitatem voluntatum & cæterorum, quæ enume-
rat Apostolus, & episcopatus & apostolatus vnus & indiuisus manebit. Quemadmodum propter
vnitatem voluntatum plurium aristocratice principantium in eadem ciuitate remanet ciuitas vna,
cuius vnitas vera interdum melius seruatur per plures, quam si vnus solus principaretur: licet si
nihil singulare obsisteret, melius regeretur ab vno.

CAP. XXVI.

*In quo ostenditur, quod pluralitas summorum pontificum non impedit, quin sint omnes
Apostolici & successores Petri atque vicarij Christi. Et hoc inter responden-
dum ad tertiam, & continenter ad alias rationes supra cap. huius
secundi adductas.*

DIscipulus. Vertas te ad alias allegationes, quæ supra *cap. 21.* sunt adductę: & narra breuiter, quo-
modo respondetur ad ipsas. *Magist.* Ad illam, quæ fundatur in hoc, quod nullus est verus in ec-
clesia principatus, nisi Apostolicus: qualis non esset principatus plurium præsidentium orthodoxis.
Respondetur, quod quamuis propter necessitatem vel vtilitatem essent plures principantes catholi-
cis, tamen principatus eorum esset Apostolicus, & quilibet eorum essent vere successor beati Petri &
vicarius Christi. Quemadmodum si essent plures Imperatores, quilibet eorum esset verus Impera-
tor. Et ita quamuis simul essent plures Apostolici; tamen ecclesia esset vere in Apostolica radice fun-
data, esset principatus Apostolicus vere per successiones episcoporum absque omni schismate con-
tinuatus, si vnanimes pro vtilitati communi de concordi voluntate fidelium plures simul in Apo-
stolica sede sederent. Quemadmodum Imperium Romanum fuit vnum & idem per successiones
Imperatorum continuatum, quando fuerunt simul plures Imperatores, & quando fuit vnus solus.
Sic etiam in diuersis regnis simul aliquando fuerunt plures reges, scilicet pater & filius: & tamen
idem fuit regnum & per successiones regum continuatum. *Discip.* Si autem essent plures Apostoli-
ci, simul ipsi aristocratice regerent vniuersitatem fidelium, & principatus eorum esset aristocrati-
cus reputandus. Sed principatus Apostolicus non est principatus aristocraticus, sed magis regalis,
iuxta illud 1. Pet. 2. *Vos estis genus electum, regale sacerdotium.* Et in Apocal. dicit beatus Iohannes:

Fecit

[illegible] *regimen sacerdotale*: ergo si essent plures Apostolici, principatus regalis [illegible] mutatus: & per consequens non esset Apostolicus. *Magist.* Respondetur [illegible] Apostolicus nō esset in alium transmutatus: quia in principatu nulla esset varietas potestatis [illegible] tantummodo pluralitas principantium non de necessitate principatus, sed propter vtilitatem [illegible] vel necessitatem. Differt autem Aristocraticus principatus à principatu regali magis per diuersitatem [illegible], quam per vnitatem & pluralitatem principantis & principantium. Quia in hoc [illegible] [illegible] Aristocraticus differt à principatu regali, quod vnus principantium Aristocratice absque [illegible] alterius non potest exercere ea, quæ ad Aristocraticum pertinent principatum. [illegible] non est in principatu regali, nec esset in principatu plurium Apostolicorum, si plures fi[illegible].

Discip. Dic qualiter ad sequentem allegationem respondetur. *Magist.* Multipliciter responde[tur] vno modo, quod Papa non habet potestatem præficiendi alium in summum pontificem: quia [illegible] pontifex de fidelibus præfici debet. Et ideo Papa non habet omnino plenitudinem potestatis. [Ali]ter dicitur, quod Papa non habet regulariter, sed casualiter, potestatem præficiendi alium in [summ]um pontificem: quando videlicet videret imminere periculum fidelium seu fidei, nisi [illegible] [illegible]eretur vel singularem vtilitatem, si alius ordinaretur, & non posset faciliter requirere con[sensum] fidelium, & periculum esset in mora. Cum vero dicitur, quod Papa non potest dispensa[re c]ontra statum generalem ecclesiæ. Respondetur, quod Papa non potest regulariter dispensare contra illa, quæ explicite vel implicite continentur in scripturis sacris: nec etiam contra ea, quæ ad [illegible] pertinent aliorum: tamen casualiter ex causa iusta & rationabili potest inducere nouitates, quæ fidei non repugnant. Et ideo ex causa rationabili posset alium constituere summum pontificem, qualiter secundum quosdam beatus Petrus alium fecit summum pontificem ipso viuente. Regulariter tamen hoc facere Papa non potest: & si fecerit minime tenet. Ad aliam allegationem dicitur, quod fideles ex causa instituendo plures summos pontifices, nequaquam incurrerent hæreticam prauitatem. Quia priuilegium ratione ecclesiæ traditum sibi à Christo non auferetur ab ea. Quia remaneret eadem Romana ecclesia habens potestatem præficiendi sibi & vniuersitati fidelium vnum summum pontificem: & etiam plures, quando expedierit. Ad aliam dicitur, quod in vno episcopatu possunt esse duo episcopi, sicut accidit tēpore beati Hieron. de Augustino & Valerio, qui simul fuerunt episcopi Iponensis ecclesiæ, sicut ostensum est supra. *Discip.* Glossa super illud *capitulum 7. q. 1. non autem*, videtur dicere, ꝙ Valerius & Augustinus non regebant simul episcopatum eundem. *Magist.* Dicitur, quod talis Glossa, si esset, manifeste corrumperet textum. Quia textus dicit expresse, quod incolumi Valerio Iponensis ecclesiæ episcopo coepiscopus Augustin. factus est. Sed si Valerius cessisset: August. non fuisset factus coepiscopus. Ergo eodem tempore regebant eundem episcopatum. Nec Gloss. asserit contrarium: sed dubitatiue loquitur dicens, *forte Valerius cessit administrationi Augustino*. Ad Hieronymum autem dicitur: quod ipse intendit, quod regulariter & absque aliqua causa non debent esse plures episcopi in eodem episcopatu: ex causa tamen possunt esse. Ad vltimam respondetur, quod fideles propter necessitatem vel vtilitatem sufficienter mouentem & inducentem construendo plures summos pontifices, non facerent conditionem ecclesiæ deteriorem, quoad spiritualia, sed meliorarent eam. Quia in tali casu magis expediret ecclesiæ regi ab vnō quam à pluribus. Cum autem dicitur, quod principatus Aristocraticus & quilibet alius est minus bonus, quam principatus regalis. Respondetur, quod quantum ad naturam principatur est minus bonus: interdum tamen melior est quodam modo, quam principatus regalis. Quemadmodum multæ medicinæ in se deteriores sunt cibis, qui competunt sanis: & tamen nonnunquam meliores sunt quibusdam ægris. Et ideo licet quantum est de natura rei sit melius, quod principetur vnus solus, quia, vt dicit Glossa super sæpe allegatum capitulum 7. q. 1. nondum, *facilius expeditur administratio per vnum quam per plures ff. de administrat. tutor. l. 3. §. vltimo.* Quod communiter habet veritatem, non tamen semper, quia in aliquo casu potest esse melius, quod principentur plures, & quandoque facilius expeditur administratio per plures, quam per vnum.

Cap. XXVII.

In quo respondet ad rationes supr. c. 20. factas, probantes, quod in casu possint eligi, siue constitui plures summi pontifices.

Discipulus: Recitasti quomodo respondetur secundum vnam opinionem ad allegationes ostendentes, quod fideles non possunt instituere plures Apostolicos simul: nunc secundum opinionem contrariam narra, quomodo respondetur ad allegationes contrarias adductas *supr. c. 20. huius secundi*: quibus ostenditur, ꝙ non licet fidelibus plures constituere principantes communitati fidelium, siue quod possunt alium principatum, quam Apostolicum instituere, siue quod solummodo possint ad statum Apostolicum simul prouehere. *Magist.* Secundum tenentes, quod nullo modo possunt simul esse plures Apostolici: respondetur ad primā allegationē, ꝙ statuta humana, quæ diuinis præceptis nō obuiant, variari possunt. Sic etiam principatus, qui ordinationi diuinæ minime aduersantur, variare licet: sed non illos, quorū aliquis repugnaret ordinationi diuinæ. Plures autem

simul

simul esse Apostolicos, obuiaret ordinationi Christi, qui vnum constituit. Et ideo non licet consti tuere simul plures Apostolicos. Ad secundam dicitur, quod in hoc cõmunitati fidelium quantum ad omnia necessaria optime est prouisum, quod diligendo & obediendo Deo fidelibus omnia cooperantur in bonum secundum Apostolum. Et ideo licet quandoque esset melius & magis expediens, plures Apostolicos præsidere, quam vnum, si non esset contra ordinationem Christi, tamen melius est & magis Christianis expediens propter ordinationem Christi subesse & obedire vni Apostolico quam pluribus. Ad aliam respondetur, quod consuetudines, quæ sunt consonæ ordinationi Christi, quamuis inciperent esse onerosæ, per Christianos tolli non possent. Quemadmodum leges diuinæ datæ populo Iudaico quamuis fuerint onerosæ iuxta verba Petri, quæ leguntur *Actor.* [illegible] tamen per eundem populum tolli non poterant: sic quamuis principatus vnius solius Apostolici [illegible] peret esse onerosus, tamen tolli non posset, sed tolerandus esset, quemadmodum sunt tolerandi mali prælati.

Ad aliam respondetur, quod expedit ecclesiæ propter bonum obedientiæ si est volunta[illegible] illi principatui obligari, qui potest in pessimum transmutari. Quemadmodum propter bonum obedientiæ expedit ecclesiæ propter præceptum Dei prælato pessimo obedire. Et ideo licet principatus vnius summi pontificis posset per malitiam eius transmutari in pessimum, quia potest effi[illegible] vnius summi pontificis posset per malitiam eius transmutari in pessimum, quia potest effi [illegible] tamen propter bonum obedientiæ expedit ecclesiæ sustinere eundem. Ad aliam rationem [illegible] nus: tamen propter bonum obedientiæ expedit ecclesiæ sustinere eundem. Ad aliam rationem re- spondetur, quod propter euidentem vtilitatem est nouitas facienda; ita vt recedatur ab eo iure hu- mano, quod diu æquum visum est. Sed propter nullam vtilitatem recedendum est à iure diuino, quod diu æquum visum est. Sic etiam à principatu humanitus instituto propter vtilitatem euidentem recedendum est: sed non à principatu à Christo instituto: quemadmodum à sacerdotio Leuitico propter nullam vtilitatem licebat Iudæis recedere. Principatus autem Apostolicus sic est diuinitus institutus, vt vnus solus debeat principari. Quare propter nullam vtilitatem talis principatus in [illegible] stocraticum vel alium transmutandus est: nec aliquo modo licebit fidelibus plures Apostolicos constituere. Ad aliam respondetur, quod principatus vnius summi pontificis non potest esse dispen- diosus Christianis, nisi propter malitiam summi pontificis principantis vel propter malitiam sub- ditorum. Et ideo principatus ille non est transmutandus in alium: sed corrigendi sunt illi, propter quos tendit ad noxam, vel accidit dispendium Christianis. Per idem respondetur: quod quamuis inter dum illud, quod prouisum est ad concordiam, propter malitiam aliquorum tendit ad noxam: non ideo ipsum est tollendum, sed corrigendi sunt illi, propter quos tendit ad noxam. Ad aliam dici[illegible] quod non semper cessante causa cessat affectus, sicut in multis casibus patet. Ad aliam respondetur, sicut responsum est: quod non semper est standum maiori parti, nec pluralitati. Et ideo licet ma[illegible] pars Christianorum vellet constituere plures Apostolicos simul, non esset standum cum eis, quia maiori rationi minor niteretur, scil. ordinationi Christi, qui instituit vnum solum Apostolicum. Ad allegationes in contrarium dicitur, quod pro necessitate non licet facere contra præceptum diuinum [illegible] expressum, nisi quando potest colligi ex scripturis, quod necessitas est excepta in legibus diuinis. Non autem potest haberi ex scripturis, quod in ordinatione Christi de vno Apostolico constituen- do aliqua necessitas sit excepta. Et ideo nec propter necessitatem nec propter vtilitatem sunt plures Apostolici constituendi. Ad vltimam respondetur, quod Dauid ex inspiratione diuina fecit illam diuisionem sacerdotum. Et ideo si Deus ordinauerit, possent constitui plures Apostolici: sed absq; præcepto diuino hoc legitime minime fieri posset.

C A P. XXVIII.

In quo narrantur aliqui casus, in quibus secundum opinionem tenentem plures simul posse esse Apostolicos, liceret illos eligere.

DIscipulus. Narrasti secundum opinionem vnam, quod quando expediret, liceret Christianis constituere plures Apostolicos. Nunc indica, an secundum eandem opinionem licet in aliquo ca[illegible] plures constituere Patriarchas seu primates nullum superiorem habentes, quorum nullus pro Apostolico sit habendus. *Magist.* Secundum vnum modum ponendi opinionem præscriptam liceret ([illegible] cõmunitati fideliũ expediret) plures tales constituere Patriarchas seu primates. Quod ponit propter plures cõditiones, quæ adductæ sunt supra *24. c. huius secũdi* ad probandũ, q̃ liceret plures Apostolicos simul habere. Secundum alium modũ ponendi hoc nullo modo liceret. *Disc.* Secundum primũ modum habendi explica aliós casus possibiles, in q̃bus liceret plures tales Patriarchas seu primates habere. *Magist.* Dicitur, quod vnus casus esset, si Papa & Cardinales efficerentur hæretici, & Romani fauerent eisdem, aut nollent catholicum in summum pontificem eligere. Tunc enim liceret [illegible] buscunq; prouinciis & regionibus (quæ hoc concorditer vellent) sibi vnum primatem eligere, qui in causis spiritualibus, omnibus aliis præsideret. Et ideo si aliquæ prouinciæ concordarent in vnum, & aliæ in alium; possent plures tales primates non habentes superiorem, quorum nullus esse[illegible] A[illegible] stolicus, præesse Christianis, quousq; de alio prouideretur vniuersitati fidelium. Alius casus e[illegible] propter hæresim Papæ vel discordiam eligentium Apostolica sedes diu vacaret, ita vt negotia communia ecclesiæ per ipsam expediri non possent, quemadmodum aliquando vacauit sex annis. Tunc enim liceret prouinciis, quæ vellent sibi constituere primatem modo prædicto, qui neg[illegible]a com- munia

... ia ... expedire valeret. Alius casus esset, si catholici omnes præter paucos per bella ... infideles aut schismaticos, aut aliter taliter premerentur, quod ad Apostolicum ... possent habere recursum. Et tunc diuersæ prouinciæ possent conuenire ad præficiendum sibi vnum caput. Tunc enim liceret quibuscunq; & quotcunq; prouinciis (quæ possent & vellent) sibi constituere vnum primatem, qui super omnes potestatem haberet. Et ita possent aliquæ prouinciæ in vna parte mundi vnum, & aliæ in alia parte mundi alium constituere sibi primatem. Quare possent licite fieri plures tales patriarchæ seu primates. *Disc.* Aliquas allegationes adduc... quod in prædictis casibus vel aliis possent plures constitui huiusmodi primates seu patriarchæ. *Magist.* Hoc videtur posse probari. Nam, vt habetur *dist. 1. c. ius ciuile*, vnaquæq; ciuitas & populus potest sibi ius proprium diuina humanaq; causa constituere. Vbi dicit Glossa super vocabulo, *ciuitas: Si aliqua ecclesia ius sibi statuit, vt infra 11. dist. catholicam, & de conse. dist. 3. pronunciandum.* Et super vocabulo *humana*, ait: *prima contemplatione Dei & hominum in reuerentia Dei & vtilitate hominum.* Ex quibus colligitur, quod quælibet ecclesia & quilibet populus Christianus potest sibi auctoritate propria ius proprium statuere pro vtilitate sua. Ergo à simili vel multo fortius potest sibi pro reuerentia Dei & vtilitate hominum constituere caput & prælatum: quia parum est ius esse in ciuitate, nisi sint qui iura regere possint & reddere. *ff. de origine iuris l. 11.* Amplius, cui licet cedere iuri suo, eidem licet super se superiorem recipere. Sed patriarchis & primatibus pro vtilitate communi licet cedere iuri suo. Ergo multo magis licet eis super se superiorem recipere pro communi vtilitate. Si autem licet episcopis patriarchis, & primatibus: multo magis hoc licet inferioribus. Et per consequens possunt, si volunt super se constituere vnum caput, cui omnes subsint.

Discip. Isti opinioni sacri canones obuiare videntur, quibus statuitur & asseritur, quod noua dignitas non potest constitui sine licentia Papæ. *extr. de constitu. Cum accessissent, 22. dist. c. 1. & extra de consuetudine, cum olim.* *Magist.* Respondetur, quod quando potest haberi recursus ad Papam non est noua dignitas constituenda absq; licentia Papæ: in quo casu loquuntur canones sacri. Sed quando non potest haberi recursus ad Papam catholicum, tunc pro vtilitate communi licet aliquo modo nouam constituere dignitatem duraturam saltem vsque quo possit haberi ad Papam recursus. Sicut enim difficultas aliud admittit vel permittit, quod alias prohiberetur, sicut notat Gloss. *extra de ecclesiis ædificandis super c. ad audientiam*: Ita etiam impossibilitas aliquid admittit vel permittit, quod alias prohiberetur. Quare propter impossibilitatem recursus habendi ad Papam, licet tales constituere patriarchas vel primates, quamuis hoc prohibeatur de sacris canonibus, qui intelligendi sunt loqui, quando potest haberi recursus ad Papam. Quemadmodum canones prohibentes quosdam excommunicatos absolui ab alio quam à Papa, intelligendi sunt, quando excommunicatus potest ad Papam recurrere, non quando ne recurrat ad summum pontificem impeditur, *extra de sententia excommuni.* Quamuis & in aliis pluribus sacris canonibus idem habetur Sic etiam quando non potest recursus haberi ad Papam, vel non expedit, potest constitui nouus primas sine licentia Papæ, si alicui nationi, aut regioni, vel regionibus, aut prouinciis fuerit expediens & necessarium, qui saltem auctoritatem & potestatem habebit, quousque per Papam fuerit aliter legitime & vtiliter ordinatum.

CAP. XXIX.

In quo respondetur ad rationem supra cap. 2. factam de diuitiis, quibus abundare debet, qui vult præesse.

D*iscipulus.* Ad plures allegationes supra *c. 2. huius secundi* inductas ad probandum, quod non expedit communitati fidelium vni capiti sub Christo subesse, responsiones recitasti, occasione quarum aliqua annexa tractauimus, circa quæ quasdam opiniones & quosdam modos ponendi recitasti, quas & quos nolo ad præsens amplius pertractari. Ideo illis omissis ad aliud tempus, narra qualiter respondetur ad secundam allegationem supradicto *c. 2. huius secundi* adductam. Sed breuiter, quia alias de fundamento ipsius intendo tecum exquisite conferre. *Magist.* Illa allegatio in hoc fundari videtur, quod sine diuitiis, quibus carere debet caput fidelium, nemo potest efficaciter & vtiliter subditis principari. Ad quam respondetur, quod potestas principandi Christianis in his, quæ ad legem pertinent Christianam, sicut instituta à solo Deo, quod per legem Christianam & solam ordinationem Christi potestate & iurisdictione seculari Christiani minime sunt exempti. Vnde à tempore Apostolorum & multis post temporibus Christiani potestati & iurisdictioni etiam infidelium subiecti fuerunt in criminibus secularibus & aliis, quæ specialiter ad legem Christianam nullatenus pertinebant. Propter quod caput Christianorum non habet regulariter potestatem puniendi seculares iniquitates pœna capitis & aliis corporalibus pœnis, propter quas taliter puniendas principaliter potentia temporalis & diuitiæ sunt necessariæ. Sed talis punitio potestati seculari principaliter & regulariter est concessa. Pœna igitur spirituali solummodo potest Papa regulariter corrigere delinquentes. Et ideo non est necessarium, quod temporali potentia præcellat vel temporalibus abundet diuitiis: sed sufficit, quod Christiani sibi prompte obediant.

Cap. XXX.

Soluit rationes capituli primi huius probantes, quod expediat communitati fidelium vni capiti sub Christo subesse.

Discipulus. De hac materia tecum postea disputabo: ideo ipsam pertranseas, & qualiter secundum opinionem, quæ tenet quod non expedit communitati fidelium vni capiti sub Christo subesse, respondeatur ad allegationes inductas superius *primo c. huius secundo* cura referre. *Magist.* Ad primam illarum respondetur, sicut tactum est ibidem, quod Christus est caput fidelium: ideo Christiani non subsunt vni capiti sub Christo. Ad rationē autem in contrarium respondetur, quod non est necesse, vt sub Christo sit vnus rector totius ecclesiæ, sed sufficit quod sint plures diuersas regentes prouincias, quemadmodum sunt plures reges gubernantes plura regna. Ad aliam dicitur, quod expedit vni ouili, in quo oues simul morantur, regi & pasci ab vno pastore mortali. Vni autem ouili, in quo omnes oues non simul morantur, sufficit vt regantur à principe pastorum, scilicet Christo. Ad tertiam respondetur per idem, quod omni populo simul moranti expedit vni rectori mortali subesse, non autem vni populo comprehendenti plures populos in locis distantibus habitantes. Sed tali populo sufficit subesse Christo. Ad quartam respondetur, quod non omni communitati, quæ non potest regi absq; multitudine iudicum, qui possunt circa causas & negotia contrarias habere sententias, expedit vni rectori supremo subesse. Quia cōmunitas huiusmodi potest esse tanta, quod nullus vnus homo mortalis & in multis deficiens sufficit ad ferendum & determinandum omnia negotia, circa quæ possunt alii iudices discordare. Et ideo cum communitas fidelium sic possit esse tanta, quod nemo mortalis possit omnia huiusmodi negotia sustinere, expedit communitati fidelium vt regatur à pluribus, non ab vno. Ad quintam consimiliter respondetur, quod quia vnus non sufficit ad cogendum vniuersos fideles ad seruandā vnitatem fidei ac rituum & obseruantiarum, quos omnes Christiani seruare tenentur: ideo expedit communitati fidelium vt regatur à pluribus, qui ad huiusmodi vnitatem omnes compellant. Ad sextam respondetur, quod potentibus errare circa maiora negotia expedit habere vnum caput, quando vnus sufficit ad huiusmodi negotia omnia terminanda. Sed nemo sufficit ad huiusmodi negotia, quæ possunt oriri inter Christicolas terminanda. Ideo non expedit sibi habere vnum caput sub Christo, sed plura. Ad septimam respondetur, quod non expedit communitati fidelium, vt multi inter ipsos & præcipue prælati, valeant delinquere insolenter, quando contra tale periculum potest remedium absque maiori periculo adhiberi. Sed maius periculum potest imminere communitati fidelium, si haberet vnum caput, quam habendo plura: quia cum facilius per malitiam inficiatur vnus quam plures, magis timendum est ne inficiatur per malitiam vnus principans vniuersis fidelibus quam plures principantes eisdem. Sed secundum sententiam sapientis Ecclesiastici 10. *Secundum iudicem populi sic & minister eius, & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.* Cui concordat Anselmus, qui, vt habetur 6. q. 1. cap. *ex merito* ait: *capite languescente cætera corporis membra inficiuntur.* Vbi dicit Gloss. *Componitur orbis regis ad exemplum.* Et per consequens corrupto capite quorumcunq; Christianorum de corruptione subditorum probabiliter est timendum. Ergo magis timendum est de generali vel fere de generali corruptione seu infectione Christianorum, si habuerint omnes vnum caput, quam si habuerint plura, licet magis esset timendum de aliqua particulari corruptione alterius partis Christianorum, si Christiani habeant plura capita. Ergo maius periculum imminet Christianis, si habeant omnes vnum caput, quod potest vniuersaliter, vel fere omnes Christianos inficere, quam si habeant plura, quorum nullum potest omnes vel fere omnes inficere, sed tantummodo sibi subiectos, quia non est tantum timendum, quod plura capita simul corrumpantur, sicut vnum solum. *Discip.* Quare addit ista opinio *fere*, cum dicit quod *magis est timendum de generali vel fere generali corruptione?* *Magist.* Additur *fere*, propter promissionem Christi dicentis Matth. vltim. *Vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi*, propter quam nullatenus est timendum, quod vnquam propter malitiā vnius capitis erit generalis corruptio seu infectio omnium Christianorum. Quia talis corruptio Christianorum obuiaret promissioni Christi præscriptæ. Sed fere generalis corruptio Christianorum promissioni illi nullatenus repugnaret: Staret enim eadem promissio Christi, si sub vno peruerso vel infecto capite omnium Christianorum inficerentur omnes præter duos vel tres. Quare non esset aliqualiter metuendum, quod vnum caput omnium Christianorum inficeret omnes Christianos: sed credendum esset si inficeretur, quod inficeret fere omnes. Propter quod si Papa efficeretur hæreticus, præsertim habens potentiam temporalem vel cui potentes temporaliter adhererent, formidandum esset ne fere omnes Christianos inficeret hæretica prauitate. Sed si essent plura capita Christianorum, non ita faciliter omnia simul inficerentur. Sed vno infecto in moribus vel hæretica prauitate sæpe aliud remaneret sanum in moribus & in fide cum sibi subiectis.

Discip. Alias allegationes sequentes prosequere. *Magist.* Ad octauam respondetur, quod non semper idem est expediens toti & parti, magnis & paruis, nec vniuersaliter nec cum exceptione idem iuris est in toto & in parte, in magnis & in paruis. Licet hoc verum sit, quando est eadem ratio de toto & parte de magnis & paruis. Et ideo licet sit expediens, quod vno populo particulari fideli præsit vnus episcopus, non expedit tamen quod toto populo fideli præsit vnus solus.

Tum quia omnia negotia vnius populi partialis potest sustinere vnus solus. nullus autem vnus potest sustinere omnia negotia etiam maiora omnium Christianorum. Tum quia minus malum est, vt populus partialis & paruus inficiatur ab vno episcopo, quam vt totus vel fere totus populus Christianus inficiatur ab vno capite, quod omnibus præsit. Ad nonam dicitur, quod quamuis regnum sit optima politia in vna ciuitate secundum Aristotelem, qui solummodo loquitur de politiis, quæ in ciuitatibus custodiuntur, vt in verbis eius quampluribus in *lib. politicorum* colligitur: tamen regnum non est optima politia in toto orbe, nec in omni parte orbis. Quia tota orbis & diuersa regna melius reguntur à pluribus, quorum nullus sit superior alio, quam ab vno solo, propter rationes tactas superius. Per hoc ad allegationem vltimam respondetur, quod non expedit vniuersitati mortalium, vt regatur ab vno monarcha totus orbis, sed regulariter expedit vt regatur à pluribus; quorum nullus sit superior alio, quamuis in aliquo casu, qui possit accidere, magis expediret quod totus orbis regeretur ab vno, quam à pluribus. Et hæc de secundo libro.

INCIPIT TERTIVS LIBER, IN QVO PERTRACTATVR, QVIBVS scripturis de necessitate salutis credere tenemur. Et ponuntur diuersæ opiniones.

CAP. I.

In quo ponitur prima opinio, quæ probat, quod tantummodo scripturis canonicis & generalium conciliorum est de necessitate salutis credendum. Et hoc quinque allegationibus, ad quas respondetur infra cap. 8. 9. 10. & 11.

DIscipulus. Quamuis regulariter minime expediret totam vniuersitatem fidelium vni capiti fideli sub Christo subesse: tamen videtur, quod nullus catholicus debeat dubitare, quin pro necessitate temporis, vel propter excellentiam beati Petri, vel ex alia causa speciali nobis fortassis ignota, aut de potentia absoluta, Christus potuit constituere beatum Petrum caput, principem & prælatum aliorum Apostolorum & vniuersorum fidelium. Ideo specialiter nunc scrutemur, an de facto Christus tantam beato Petro contulit dignitatem. Verum quia istius inquisiti & aliorum complurium discutiendorum inferius, nec vna pars, nec alia aliter quam per scripturas vel auctoritates potest ostendi: circa scripturas autem recipiendas sunt diuersæ opiniones & aduersæ: quibusdam dicentibus quod solummodo scripturæ canonicæ & generalium conciliorum debent de necessitate salutis admitti; aliis aliter sentientibus. Ideo licet qualis fides scripturis aliis, quam canonicis, debeat adhiberi, in *prima parte huius Dialogi* (in qua quæsiuimus, quæ assertio catholica, quæ hæretica est censenda) disseruimus aliquantulum exquisite: sed tamen propter dicta quorundam, quæ tunc non habuimus, non tædeat nos aliqualiter tangere de eodem. Circa hoc ergo diuersas opiniones cum motiuis earum non te pigeat recitare. *Magist.* Vna opinio tenens, quod nullam scripturam irreuocabiliter veram credere vel fateri tenemur de necessitate salutis æternæ, nisi eas quæ canonicæ appellantur, vel eas quæ ad has de necessitate sequuntur, aut scripturarum sanctarum sensum dubium habentium eas interpretationes seu determinationes, quæ per generale fidelium seu catholicorum concilium essent factæ, in his præsertim in quibus error damnationem æternam induceret, quales sunt articuli fidei Christianæ. Quod enim interpretationibus concilii generalis sit talis præstanda credulitas, patet. Quia pie tenendum est, quod tales interpretationes sunt nobis ab eodem spiritu reuelatæ. Quod ex scriptura ostenditur. Nam veritas ipsa Matth. vltimo dicit: *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Vnde Rabanus ait: *ex hoc intelligitur, quod vsque in finem seculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina mansione & inhabitatione sunt digni*: quibus scilicet ad fidei conseruationem Spiritum sanctum pie tenendum est semper adesse. Vnde Hieron. *Quod igitur vsque ad consummationem seculi cum discipulis se esse promittit & illos ostendit semper esse victuros, & se nunquam à credentibus recessurum.* Idem aperte conuincitur Actuum 15. dicente Apostolorum & fidelium congregatione, post ambiguitatem illius determinationem: *visum est enim Spiritui sancto & nobis.* Asseruerunt enim & asserit scriptura ipsorum determinationem in dubietate illa circa fidem factam esse à Spiritu sancto. Cum igitur fidelium congregatio seu concilium generale per successionem, vere representet congregationem Apostolorum & seniorum, ac reliquorum fidelium in determinandis scripturæ dubiæ sensibus in quibus maxime periculum æternæ damnationis induceret error: verisimile, quinimo certum est, deliberationi vniuersalis concilii Spiritus sancti dirigentis & reuelantis adesse virtutem. Hoc autem deductione infallibili (vt asserunt) ex scriptura vim sumente patere potest. Quoniam frustra dedisset Christus legem salutis æternæ, si eius verum intellectum, & quem credere fidelibus est necessarium ad salutem, non aperiret eisdem hunc quærentibus, & pro ipso inuocantibus simul, si circa ipsam pluralitatem fidelium errare sineret. Quinimo talis lex non solum foret ad salutem inutilis, sed in hominum æternam perniciem tradita videretur. Et ideo pie tenendum est, determinationes conciliorum generalium in sensibus scripturæ dubiis à Spiritu sancto originem sumere.

Cap. II.

In quo ponitur secunda opinio, quæ tenet vltra primam, scilicet quod etiam decretis & decretalibus summorum pontificum & Apostolorum canonibus, qui in Biblia non habentur, & dictis Doctorum ab ecclesia approbatorum, est fides indubia adhibenda. Ad allegationes pro secunda tertia & quarta parte adductas respondetur infra c. 25.

Discipulus. Opinionem aliam recitare non differas. *Magist.* Alia est assertio, quod non solum scripturis canonicis & determinationibus seu interpretationibus conciliorum generalium est de necessitate salutis præstanda firma credulitas: sed etiam decretis & decretalibus epistolis summorum pontificum, necnon & Apostolorum canonibus, qui in Biblia non habentur, & dictis Doctorum ab ecclesia approbatorum, est fides absque dubitatione aliqua adhibenda. Quod enim Apostolorum canonibus supradictis sit fides certissima adhibenda, videtur asserere Zephernius Papa. Qui, vt habetur *distin. 16. c. sexaginta*, ait: *sexaginta sententias Apostoli perscripserunt, cum aliis quamplurimis epistolis, & seruandas eas esse censuerunt.* Item Leo Papa, vt habetur in eadem *distinct. cap. Clementis*, ait: *Clementis librum, id est Petri Apostoli itinerarium, & canones Apostolorum, numerant patres inter Apocrypha, exceptis 150. quæ decreuerunt orthodoxæ fidei adiungenda.* Item sexta synodus, vt legitur eadem *distinct. cap. placuit*, ait: *placuit huic sanctæ synodo, vt amodo confirmata & rata sint canones Apostolorum 85. cap.* Hoc idem testatur Isidor. Qui, vt ibidem habetur, ait: *propter eorum auctoritatem cæteris conciliis præponimus canones, qui dicuntur Apostolorum: licet à quibusdam Apocryphi dicantur: quam plures eos receperunt, & sancti patres eorum sententias, synodali auctoritate roborauerunt, & inter canonicas posuerunt constitutiones.* Ex his colligitur, quod saltem quibusdam canonibus Apostolorum est credulitas adhibenda indubia.

Quod vero decretis & decretalibus summorum pontificum credulitatem ac reuerentiam catholici debeant exhibere, testantur & Nicolaus Papa & Agatho Papa, quorum assertiones habentur *distinct. 19. cap. si Romanorum & c. sic omnes.* Ad quod etiam probandum aliæ auctoritates sanctorum patrum possent adduci, quæ abbreuiationis causa non alleganrur ad præsens.

Quod vero dictis Doctorum ab ecclesia approbatorum oporteat credere *distinct. 55.* affirmari videtur, vbi diuersorum patrum recipienda enumerentur opuscula. Hoc etiam ratione probatur. Quia assertiones summorum pontificum non solum in diffinitione causarum & negociorum sunt recipiendæ: sed etiam in expositione scripturarum sanctarum, quibus in expositione scripturæ præferuntur sancti patres tractatores diuinarum scripturarum, *dist. 10. §. 1.* Igitur expositiones huiusmodi tractatorum recipiendæ sunt. Quod vero dicta summorum pontificum etiam in expositione seu interpretatione scripturę sint recipienda, Hormisda Papa videtur asserere, qui, vt habetur *distinct. 15. cap. si ille*, ait: *nemo nobis, alia qualibet contra auctoritatem sedis Apostolicæ, vel contra 318. episcoporum & reliquorum canonum constituta obiiciat: quia quicquid contra illorum diffinitionem, in quibus Spiritum sanctum credimus locutum, dictum fuerit, recipere non solum temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito.* Huic consentire videtur Nicolaus Papa: qui vt legitur 25. *quæst. 2. cap. si quis*, ait: *si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta pro catholica fide, vel ecclesiastica disciplina, pro correctione imminentium vel futurorum malorum à sedis Apostolicæ præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.* Hoc idem per alios canones quamplurimos affirmari videtur.

Cap. III.

In quo ponitur tertia opinio vltra præcedentes, ponens quod etiam doctoribus ab ecclesia non approbatis est fides adhibenda, & hoc probat septem rationibus, ad quas respondetur capitulo 26.

Discipulus. Est ne alia opinio aliquid superaddens prædictæ? *Magist.* Est quorundam opinio, quod non solum Christiani tenentur prædictis firmiter adhærere: sed etiam doctoribus, qui non sunt ab ecclesia approbati, & qui se inuicem reprobant, etiam circa illa quæ contingunt catholicam fidem, quantum ab ea in quibus omnes vel plures & præcipue magis famosi concordant, alii scil. Christiani credere constringuntur.

Discip. Scio plures, qui hoc sentire videntur, sed non sum memor quod audierim vel viderim quenquam eorum hoc auctoritate vel ratione probare. Ideo tu ad hoc allegationes aliquas nitaris inuenire. *Magist.* Quod hoc pluribus modis probari possit, apparet. Nam illis oportet adhibere fidem, quibus non credere est iniquum. Sed non credere doctoribus est iniquum, teste

teste Leone Papa, qui, vt habetur *24. q. 3. c. quid autem*, ait: *quid autem iniquius est, quam impia sapere, & sapientibus doctoribusq; non credere?* Ergo doctoribus est credendum, præsertim quantum ad illa, in quibus omnes vel plures & magis famosi consentiunt. Amplius, in intelligendis scripturis diuinis, illis est credendum, à quibus scripturæ sunt discendæ, teste beato Clemente, qui, vt legitur *distinct. 37. c. relatum*, ait: *oportet ab eo scientiam discere scripturarum, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat.* Igitur maioribus est credendum. Doctores autem sunt maiores. Ergo oportet doctoribus credere. Item, præsumendum est pro multitudine & maxime sapientum *dist. 19. in canonicis. Et dist. 16 nullus inuitus*. Sed illis credendum est, pro quibus præsumitur. Igitur credendum est multitudini doctorum, cum inter sapientes debeant computari. Rursus, ille prudentiæ suæ innititur, qui ea quę sibi credenda seu tenenda videntur, doctorum assertionibus præsumit præponere, vt colligitur ex verbis Hieron. quæ ponuntur *extra de consti. ne innitaris*. Nemo autem prudentiæ suæ debet inniti, Salomone hortante Prouerb. 3. qui ait: *ne innitaris prudentiæ.* Ergo assertionibus, quibus concordant doctores, nullus debet sententiam suam præponere. Et per consequens omnes alii doctorib᷒ in huiusmodi credere constringuntur. Præterea, fide dignorum testimonio est credendum. Doctores autem, qui fide digni sunt censendi, testes sunt assertionum suarum, quemadmodum Apostoli appellantur testes Christi quia euangelicam ausi fuerunt asserere veritatem. Ergo quando doctores concordant, præsertim famosi, alii credere tenentur eidem. Adhuc vnicuiq; experto & perito in aliqua scientia est credendum. Doctores autem Theologiæ sunt experti & periti in theologica facultate. Ergo credendum est eisdem.

CAP. IV.

In quo ponitur quarta opinio media inter alias scilicet quod de necessitate salutis non tenentur fideles credere, nisi contentis in Biblia & scriptoribus eiusdem & vniuersali ecclesiæ & Apostolis.

Discipulus. Si est aliqua opinio, quæ omnibus obuiet suprà dictis, ipsam audire desidero, vt mihi detur occasio intelligendi profundius veritatem. *Magist.* Est quædam opinio, quæ viam eligens mediam prædictis omnibus in aliquo aduersatur: tenens quod scripturæ diuinæ contentæ in Biblia, & eiusdem sacræ scripturæ scriptoribus, & vniuersali ecclesiæ, atque Apostolis, absq; vlla dubitatione in omnibus est credendum. Nullis aliis quantacunque doctrina vel sanctitate præpolleant, est in omnibus absque omni exceptione fides necessario adhibenda. Ita quod nec in concilio generali, si esset congregata vniuersalis ecclesia, nec decretis aut decretalibus, vel assertionibus summorum pontificum, nec doctorum dictis (siue fuerint ab ecclesia approbati, siue non fuerint approbati) est necessario credulitas in omni dicto & casu absque omni exceptione præstanda: licet in multis negari non debeant, & quoad multa Christiani ipsis credere teneantur. *Discip.* Istam opinionem alias non audiui nec legi. Ideo vt cognoscam quod aliquid apparentiæ vel veritatis contineat, ipsam intendo aliqualiter tecum discurrere. Videtur primo, quod sibiipsi repugnet. Nam sicut qui in vno criminosus ostenditur, in nullo negocio admittendus est tanquam testis veritatis, sed suspectus est habendus. Ita qui in vno errat vel errare potest, in nullo sibi necessario est credendum, sed merito potest haberi suspectus: quod sicut errat in vno, ita errat in alio. Quod de intentione [illegible] est. videtur esse aperte, secundum quam si in scripturis diuinis aliquod mendacium etiam minimum reperiretur, ei fides esset minime adhibenda. Vnde dicit in prima epistola ad Hieron. vt habetur dist. 9 cap. *si ad scripturas sanctas admissa fuerint velut officiosa mendacia, quid eis remanebit auctoritatis?* Quasi diceret, nihil. Si ergo concilio generali, summis pontificibus & quibuscunque doctoribus non est necesse in omnibus credere: sequitur, quod in nullo est eis fides necessario adhibenda. Cuius oppositum opinio prædicta tenere videtur. Videtur ergo quod sibimet repugnet. Tu vero narra, quomodo ad hæc opinio eadem respondere conatur. *Magist.* Respondetur, quod secus est de criminoso, & de errante vel potente errare absq; omni crimine & peccato. Criminoso enim in nullo credendum est: vnde nec ad testimonium debet admitti. Ex quo enim damnabiliter à regula rationis recessit, non est firmiter præsumendum, quod rationem & veritatem velit in quocunq; tenere: nisi forte in aliquo, quod ad concupiscentiam vel commodum eius absque omni contrario suæ voluntati pertineat. Sed de errante aut potente errare absq; omni crimine & peccato, nisi forte veniali, non est præsumendum, quod velit scienter aliquid asserere contrarium veritati. Vnde & errantes in quibusdam, & opiniones falsas non scienter nec culpabiliter absque assertione, adhæsione vel defensione temeraria vel pertinaci aut damnabili tenentes, ad perhibendum testimonium veritati in iudicio, & extra debent admitti, & in multis debet adhiberi fides eisdem. Et ideo quamuis secundum istam opinionem non sit necessarium in omni dicto & casu absq; omni exceptione credere concilio generali, Romanis pontificibus & doctoribus quibuscunq;, tamen in multis est credendum eisdem: quemadmodum eorum testimonia sunt etiam in iudicio admittenda. Sed si generale concilium quodcunq; vel Romanus pontifex, aut quicunq; doctor scienter vel culpabiliter aliquod falsum assereret vel defenderet, vel quomodo libet adhæreret, nulli assertioni eius nisi aliter de eius veritate constaret, esset fides vel credulitas firmiter adhibenda. *Discip.* Contra ista auctoritas August. militare videtur. Ideo dic quomodo isti respondent ad istam. *Magist.* Respondetur, quod August. loquitur de scriptu-

 ris, qua-

ris quarum omnibus partibus est eadem ratio præstandi fidem. Et de omnibus talibus verum est si vna sola para inueniretur falsa, nulli parti talis scripturæ esset credendum, propter hoc quod ibi sic scribitur. Talis autem est scriptura diuina: quia cuilibet assertioni contentæ in ipsa, ideo fides præstanda est, quia instinctu Spiritus sancti ibidem est scripta & asserta. Sed quando est aliqua scriptura totalis, & non eadem ratio præbendi credulitatem cuilibet parti eius: quamuis vna pars admittatur, alia potest non admitti: quemadmodum libri Philosophorum & Poetarum & aliorum gentilium ac etiam secularium pro parte admittuntur & pro parte repelluntur. *dist 37 §. sed econtra & c. iubat & c. si qui veri.* Dicit Gloss. *accipi argumentum, quod testes & instrumenta possunt in parte rata haberi, pro parte non.* Sic etiam donatio pro parte est valida, pro parte non, argumentum *17. q 4. quæst.* Et vtor pro me, quo non vtor contra me, vt notat Gloss. *dist. 9. c. 1.* sic dicitur quod generali concilio & aliis in vno casu est credendum & in alio non: quia non est eadem ratio credendi in omnibus.

Cap. V.

Assignat causam, quare non sit credendum in singulis concilio generali.

Discipulus. Quod recitasti de differentia inter criminosum errantem seu errare potentem absque peccato, quantum ad hoc quod non criminoso, sed alii est sæpe credendum, apparentiam videtur mihi habere: ex quo plura cogitandi est mihi data occasio. Nunc autem dic, quare tenet prædicta opinio, quod non est credendum in omnibus absq; omni exceptione generali concilio & aliis qui non fuerunt scriptores scripturæ diuinæ, qui nec soli ecclesiam vniuersalem constituunt. *Magist.* Hoc dicit propter hoc, quod concilium generale & omnes alii supradicti possunt errare etiam culpabiliter contra veritatem orthodoxam & aliam. *Discip.* Si concilium generale potest errare, multo fortius & Romanus pontifex, & quælibet alia congregatio partialis, ac quilibet doctor & scriptor, qui non fuit scriptor sacræ scripturæ, errare valebit. Et si non in omnibus absque omni exceptione est concilio generali credendum: multo magis aliis in omnibus absque omni exceptione minime est credendum. Quare sufficiat nobis ad præsens hoc de concilio generali tractare scil. opinionem præscriptam. Sane de his & aliis, quæ spectant ad ipsam *primam partem nostri Dialogi lib. 5. c. 26. & 27. 28. & 29.* aliquantulum diffuse tractauimus. Ideo circa hoc noli hoc diu morari, sed aliqua motiua breuiter tange absque deductione prolixa. *Magist.* Motiua ibi tractata fundantur principaliter in hoc, quod vna est sola ecclesia, scil. militans vniuersalis & tota (cuius concilium generale est solum modo pars) quæ non potest errare contra fidem. Et in hoc, quod illa congregatio, quæ valet ex voluntate humana dissolui & cessat (cuiusmodi est concilium generale) potest contra fidem errare. Et in hoc quod omnes illæ personæ, quæ existentes in diuersis locis possunt contra fidem errare, possunt etiam, si ad eundem locum conuenerunt. Et in hoc, quod nulla vocatio humana facta pluribus personis, præsertim paucis, potest eas confirmare in fide. Et in hoc, quod congregati in concilio generali non sunt dicendi non posse errare, neq; propter sapientiam eorundem, neq; propter sanctitatem, neq; propter auctoritatem vel potestatem, neq, propter promissionem factam à Christo, quæ saluari potest, si fides in aliis extra concilium generale remaneat. Quibus additur allegatio talis. Omnis congregatio illorum, qui pauci sunt respectu aliquorum catholicorum etiam prælatorum potest contra fidem errare: quia non est tenendum necessario, quod quidam pauci sint in fide confirmati quantumcunq; insimul congregentur. Quamuis enim sæpe legatur, quod præsumendum est pro multitudine, vt notat Gloss *dist. 19. in canonicis*: non tamen ita legitur, quod præsumendum sit pro paucitate. Cum igitur non sit taliter pro multitudine præsumendum, quin liceat credere multitudinē posse errare, dicente Domino Exod. 23. *Non sequeris turbam ad faciendum malum*: multo minus præsumendum est pro paucitate. Et per consequens non est necesse credere quoscunq; paucos, quorum nullus confirmatus est in fide, non posse errare. Sed pauci Christiani etiam respectu episcoporum possunt sufficere ad celebrandum concilium generale, sicut sæpe respectu multitudinis prælatorum pauci ad generale concilium conuenerunt. Nam vt legitur in decretis *dist. 18 c. sexta synodus*, in generali concilio Anquiritano fuerunt solummodo 18. patres: in Antiocheno fuerunt patres 30. in Arelatensi fuerunt 19. in quodam alio Arelatensi fuerunt 11. patres. In alio Arelatensi fuerunt 18 in concilio Aurasicensi fuerunt 16. in Empanensi fuerunt 16. in Aureliensi fuerunt 31. in Auernensi fuerunt 15. in Matiscensi fuerunt 21. in Lugdunensi fuerunt 17. in alio Lugdunensi 20. Igitur concilium generale potest errare contra fidē. Amplius, illa congregatio potest errare contra fidem, quę ad hoc, quod autentica sit censenda, indiget ab homine confirmari, qui valet contra fidem errare. Quia non magis confirmatur in fide indigens confirmatione, quam confirmans. Sed concilium generale, vt sit autenticum & vt eius assertio vel diffinitio sit reputanda autentica, & vt auctoritatem obtineat, indiget confirmari à Papa, qui potest contra fidem errare, teste Gelasio Papa, qui, vt habetur *23. q. c. 1.* ait loquens de sede prima, per quam Papam intelligit, quod *vnamquamq; synodum sua auctoritate confirmauit & cōtinuata moderatione custodit.* Cui concordare videtur Pascalius Papa, qui, vt habetur *extr. de elect. c. significasti*, ait: *cum omnia concilia per ecclesiæ Romanæ auctoritatem & facta sint & robur acceperunt.* His consentit Iulius Papa, qui vt habetur *distinct. 17. cap. regula*, ait: *nec vllum ratum est aut erit vnquam concilium, quod eius,* (scil. Romanæ ecclesiæ) *non fuerit fultum auctoritate.* Hinc Gratianus *25. quæst. 1. §. his ita respondetur*, loquens de sacris canonibus etiam generalium conciliorū ait: *sacri quidē canones ita aliquid constituunt, vt sua interpretationis autoritatē sancta Romana ecclesia reseruet.*

Ex

... his aliisq; quampluribus colligitur, quod concilium generale Papa confirmat, & ei au[illegible] prælat. Papa autem potest errare contra fidem. Igitur etiam concilium generale potest err[illegible] fidem. Et ita non est necessarium in omnibus absq; omni exceptione credere concilio gen[illegible], præsertim cum secundum quosdam aliquando errauerit, vt eis apparet, & *in prima parte istius Dialogi li. 5.* exstitit probatum.

Cap. VI.

Vbi ostenditur, in quibus credendum est concilio generali, & in quibus non.

D*iscipulus.* Sicut superius recitasti *c. 6.* quamuis secundum istam opinionem non sit simpliciter necessarium credere in omnibus (absq; omni exceptione) concilio generali: tamen secundum eandem in multis negari non debet, & quo ad multa Christiani tenentur eidem credulitatem præstare. Ideo ista duo vltima nunc secundum opinionem sæpe dictam declara. *Magist.* Ad euidentiam istorum dicitur esse sciendum, quod eorum quæ asseruntur per concilium generale, quædam consistunt in facto, quia videlicet cõcilium generale narrat & asserit illa, quæ facta sunt: quemadmodum historia scripturæ Diuinæ narrat rem gestam. Quædam autem non consistunt in facto, sed in ipsa natura rei, de qua loquitur. Sicut cum narrat & asserit ea, quæ spectant ad naturam Dei & creaturarum siue simplicium siue compositarum, vel etiam illarum quæ vnitatem solummodo aggregationis vel ordinis habere noscuntur. Per istam distinctionem conatur ista opinio declarare præscripta dicens: quod si concilium generale erraret siue circa illa quæ consistunt in facto, siue circa alia, ille cui hoc constaret, ei credere non deberet, & eidem liceret in hoc contradicere, & negare concilium generale. Ille autem, cui hoc non constaret, quantum ad illa quæ facti sunt deberet credere assertioni & testimonio concilii generalis, præsumendo quod concilium generale quantum ad illa quæ facti sunt, nihil assereret, nisi quæ essent sibi certa. Quemadmodum etiam iudex tenetur credere testibus, etiam quos non potest repellere, & reputare debet idoneos & veraces, licet in rei veritate deponant falsum. Nec iudex ignoranter credendo falsis testibus peccat: imo peccaret, si non crederet, ex quo nihil habet contra ipsos, vnde suspicari possit quod falsum dicant. Sic fideles ignoranter credentes concilio generali erranti non peccant in huiusmodi: imò si nollent adhibere fidem, peccarent, ex quo nihil habent contra concilium generale. Si autem concilium generale erraret circa alia, quam circa ea quæ facti sunt (puta illa, quæ de Deo vel creaturis in sacris literis asseruntur) nulli Christiano, cui hoc non constaret, liceret assertionem concilii generalis negare, nec de ea publice disputare, nisi aliqui periti, & opinionis laudabilis impugnarent eandem. Et hoc propter scandalum euitandum, & vt concilio generali à quolibet, qui nescit ipsum errare circa huiusmodi, honor & reuerentia debita deferatur: Debentq; singuli etiam qui assertionem contrariam antea tenuissent, nõ tamen fuissent certi explicite pro assertione concilii generalis præsumere, & quasi conditionaliter adhærere, si scilicet non est contraria catholicæ veritati, ita vt publice non teneant opinionem contrariam etiam opinando, in mente tamen possunt opinari contrarium, & sollicite scrutando scripturas quærere veritatem. Si autem concilium generale non errat circa huiusmodi, quæ non consistunt in facto, nulli licet maxime publica assertione ipsum negare, nec contrarium opinari, aut quomodolibet etiam dubitando publice defensare, etiam si prius opinatus fuisset contrarium. Cum de contrario, etiam ex quo est falsum, nemo possit esse certus, licet quis deceptus posset putare se esse certum. Si autem non errat circa ea, quæ in facto consistunt, ei omnes Christiani sine dubitatione credere debent, quia cum non errat, non possunt Christiani probabiliter suspicari, quod aliquo decipiatur errore in asserendo, vel narrando veritatem rei gestæ.

Cap. VII.

Exponendo præcedens capitulum 6. quærit, quare aliter debent se habere Christiani adhærendo in concilio generali in his quæ sunt facti: & aliter in his, quæ sunt scientiæ & iuris.

D*iscipulus.* Ista opinio multa tenet, quæ magna discussione indigere videntur. De quibus forsan postea conferam tecum. Sed omissis ad præsens aliis, solummodo dicas, quare dicit aut innuit, quod aliter se possunt & debent habere Christiani in adhęrendo concilio generali, cum asserit aliquid circa ea quæ facti sunt, & cum aliquid asserit circa alia, illa scilicet quæ scientiæ sunt, & non facti. *Magist.* Vt hoc melius intelligas, scire debes, quod ea quæ facti sunt in multiplici differentia sunt. Quędam enim explicite in scripturis Diuinis habentur, sicut quod Apostoli circumibant cum Christo, quod Paulus fuit Romæ, & huiusmodi quæ in libris historialibus Bibliæ affirmantur. Quædam vero non repetiuntur in Biblia, sed ab aliis quam à scriptoribus Bibliæ, eorum accipitur certitudo, qui ipsa explicite in suis interuenerunt historiis. Quædam autem in huiusmodi solum habentur implicite, ita quod absq; subtili deductione ex illis minime elici possunt. Quædam autem in libris huiusmodi non habentur, sed ipsis narrantibus per seipsos sunt nota. Et de istis principaliter intelligit opinio supra scripta. Rursus, non solũ eorũ quæ facti sunt, sed etiam aliorũ quędam continentur in scripturis diuinis explicite, & quædam implicite, ita quod nisi à doctis cum magno labore, & studio ex illis quæ in scripturis habentur, inferri non possunt, Et de istis etiam locuta est memorata opinio,

Ex his dicitur, quod quia pauciores homines rarius decipiuntur, vel decipi possunt in factis & gestis, quę per seipsos cognoscant, quam in his, quæ solummodo ex aliis subtili & multis incognita ratiocinatiue eliciunt. Ideo magis creditur hominibus in his quæ asserunt se vidisse, vel audiuisse, aut aliquo sensualio percepisse, quam in his quę ex dictis aliorum, vel etiam ex sibi notis arguendo concludunt.

Vnde & sępe Doctori Theologiæ de aliquo facto testimonium perhibenti, multi absq; dubio credunt: qui tamen opinionibus eius, quantum ad ea quæ sunt scientiæ & iuris (quamuis fi[illegible]issi- me, imo pertinaciter adhæreat eis) non credunt. Imo ipsum errare & falsa dicere, & asserere firmis- sime putant. Quia tenent quod scienter non diceret falsum, & arbitrantur, quod de illo quod est fa- cti est certus, quem deceptum circa alia, scilicet scientiæ & iuris arbitrantur. Sic dicunt de concilio generali, quod cum asserit aliquid quod facti est, quod dicit per seipsum cognoscere, vel inuenisse ex- plicite in scripturis diuinis, vel in libris illorum, quibus quantum ad illa quæ asseruntur se cognosce- re per seipsos, est credendum ab omnibus, qui de contrario non sunt, vel non possunt esse certi, sem- per est adhibenda fides concilio generali, nisi possit probari contrarium. Quo ad alia autem, quæ ta- liter minime cognoscuntur, sed solummodo arguendo ex aliis accipitur eorum notitia à peritis & sci- entibus argumenta sophistica à veris discernere, non est necessarium, tantam credulitatem præstare concilio generali. Eo quod notum est per certum plures literatos, & qui periti putantur, quantum- cunq; sint in concilio generali, nescire in multis sophismata à veris argumentis discernere. Quia ta- men plurimi fallaciarum naturam ignorantes: etiam qui memoriam literarum supra alios habere noscuntur, non solum in Theologia & Philosophia, sed etiam in scientiis legalibus paralogisantur, credentes demonstrationem & infallibile facere argumentum, quando (quamuis ignoranter) sophi- stice omnino procedãt. Ideo quando in generali concilio congregati, præsertim si pauci sint, sicut a- liquando fuerunt solummodo vndecim, quemadmodum probatum est prius, & in scientia discer- nendi sophisticas rationes à veris sunt minime eruditi, vel non sunt notabiliter excellentes, non est tanta fides adhibenda eisdem. quando ratiocinando ex aliis quamuis indubiis, aliquam assertio- nem determinant, quanta adhibenda eis esset, si aliquid quod facti est, assertiue proferrent, firmiter affirmando, hoc vel per seipsos euidenter cognoscere, vel per illos quibus omnino in huiusmodi est credendum.

Cap. VIII.

Ad rationem primæ opinionis primo respondet quarta opinio, ostendendo quod concilium ge- nerale non innititur reuelationi diuinæ, neq; Spiritui sancto, nisi secundum influentiam generalem: & hoc duabus rationibus.

Discipulus. Reor me aduertere intellectum opinionis prædictæ: quæ quo ad multa fundatur in hoc, quod concilium generale potest contra fidem errare: cuius contrarium tenet & probare conatur prima opinio superius *t. c.* recitata. Ad cuius allegationes narra qualiter ista opinio vltima nititur respondere. *Magist.* Ad primam cum innuit, quod pie tenendum est interpretationes conci- lii generalis esse nobis reuelatas ab eodem spiritu, à quo reuelatæ sunt Diuinæ scripturæ. Responde- tur, quod non est necesse, nec semper oportet omnes Christianos hoc credere, quia concilium gene- rale sæpe innititur vel inniti potest sapientiæ humanæ: quæ deuiare potest à vero. Et ideo non opor- tet de necessitate salutis credere: quod quicquid concilium generale diffinit circa fidem tenendum, quod illud diffiniat tanquam sibi reuelatum à Deo, & quod tunc spirituali reuelationi innititur. Quod pluribus modis videtur probari. Nam vbi aliquid speratur reuelandum à Deo, non studio & meditationi humanæ, sed solummodo orationi vel aliis bonis operibus oportet insistere: vel saltem minus oportet insistere studio, quam aliis operibus bonis.

Hinc est quod cum Daniel speraret somnium Nabuchodonosor & interpretationem eius sibi reuelandam à Deo, socios suos hortabatur, vt non per studium, quamuis essent docti, sed per oratio- nem & supplicationem à Deo tantum quærerent sacramentum. Quod postea per orationem se as- seruit Daniel consecutum, cum dicat ca. 2. *Tibi Deus patrum nostrorum confiteor, teq; laudo, quia sapienti- am & fortitudinem dedisti: & nunc ostendisti mihi, quæ rogauimus te; quia sermonem regis aperuisti nobis.* Hinc etiam Christus, quia promisit Apostolis se reuelaturum eisdem, quæ oporteret eos loqui, cum du- cendi essent ante reges & præsides, ipsis inhibuit ne studio tunc vacarent, dicens eis, vt habetur Matth. 1. *Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa ho- ra, quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris mei, qui loquitur in vobis.* Quando i- gitur per reuelationem aliquid solummodo est sperandum, non est studio & meditationi humanæ, sed orationi vacandum. Sed cum in concilio generali est quæstio fidei terminanda, meditationi scripturarum insistitur. Ergo non per reuelationem est necessaria quæstio fidei in concilio generali terminanda, sed per sapientiam, quæ habetur & haberi potest per studium & meditationem hu- manam, poterit eadem quæstio terminari, licet Deus de gratia speciali ipsam valeat reuelare. Non est tamen tenendum certitudinaliter, quod per reuelationem habeatur, nisi Deus hoc miraculose & aperte reuelet. Amplius, quando certitudinaliter tenendum est aliquid per reuelationem haben- dum, pro eodem adipiscendo non ad sapientiores, sed ad meliores, siue sint literati siue illiterati, siue clerici siue laici, siue sint viri siue fœminæ: vel ad Prophetas, est rationabiliter recurrendum.

Quia

non sapientioribus, sed melioribus Deus communiter sua secreta reuelat. Quod veritas ... testari videtur, cum dicit Matth. 11. *Confiteor tibi Domine pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Hinc sanctus ille rex Iosias, vt habetur 3. *Reg* 22. cum vellet per reuelationem scire voluntatem Dei de verbis voluminis reperti in templo, misit ad Elchiam sacerdotem magnum, etiam ipsos sacerdotes & peritos legis Diuinæ: & ab ipsis sacerdotibus & peritis legis veritatem minime requisiuit, licet Malachiæ 2. dicantur: *labia sacerdotis custodiunt scientiam & legem requirunt ex ore eius.* Quia ex ore sacerdotis, qui scientiam & legem Dei explicite scire tenetur, requirenda est lex Dei, quantum ad illa quæ per exercitationem & meditationem in lege haberi possunt. Quantum ad illa autem, quæ per reuelationem sunt habenda, ad habentes spiritum Prophetiæ, si qui sint, & ad sanctiores, quorum orationes sunt Deo magis acceptæ, est principaliter recurrendum. Nec quantum ad huiusmodi est necessario magis lex requirenda ex ore sacerdotis & summi pontificis, quam ex ore viduæ vel laici literas nescientis. Sed pro quæstione fidei terminanda in concilio generali, ad sapientiores magis literatos, siue sint meliores siue non, etiam secundum communem opinionem hominum recurritur. Ergo non est tenendum necessario, quod semper per reuelationem Diuinam quæstio fidei terminetur. Ex his colligitur, quod non est necesse tenere semper quæstionem fidei per reuelationem in generali concilio terminari: sed tenendum est (nisi contrarium reueletur miraculose à Deo) quod Deus permittit, vt congregati in concilio generali, in diffiniendo quæstionem fidei, & in aliis, secundum proprium sensum procedant, assistente sibi Diuina influentia generali. Et ideo conceditur, quod non est impossibile, concilium generale errare. Quod adhuc iuxta prædicta tali modo probatur. Existentes in concilio generali, tractantes, & deliberantes, ac diffinientes quæstionem fidei, aut innituntur præcise reuelationi Diuinæ, aut innituntur sapientiæ & virtuti humanæ. Primum non potest dici: quia tunc iuxta prædicta pro quæstione fidei terminanda non oportet consulere in sacra scriptura peritos, nec volumina Diuina mente reuoluere, nec opus esset cogitare quomodo esset quæstio fidei terminanda: sed totum esset committendum Deo, solummodo per orationem inuocando ipsum, qui solus potest reuelare quamlibet catholicam veritatem. Quod tamen non fit, quando quæstio fidei est in generali concilio. Quoniam de ipsa deliberant, & veritatem ex literis sacris nituntur elicere, vt iuxta scripturas Diuinas de ipsa diffiniant. Quod concilia generalia de ipsa fecisse hactenus dignoscuntur: Quia per scripturas sacras diffinierunt subortas ex scriptura fidei quæstiones. Ergo existentes in concilio generali, volentes quæstionem fidei terminare, non committunt totum Deo, ab ipso per solam orationem diffinitiones quæstionis fidei postulantes. Ergo innituntur sapientiæ & virtuti humanæ: quia peritiæ innituntur, quam habent de scripturis, & quam per meditationem sollicitam habere possunt. Sed cum in omnibus, quæ innituntur sapientiæ & virtuti humanæ, error poterit reperiri. Ergo existentes in concilio generali circa quæstionem fidei terminandam possunt errare. Nec est necesse tenere, quod congregati in concilio generali semper & in omnibus tractatibus suis, etiam quando tractatur de quæstione fidei terminanda, aliter dirigantur à Spiritu sancto, quam Papa, quando tractat negotia cum cardinalibus in consistorio suo: vel quam patriarchæ seu primates aut Archiepiscopi vel metropolitani, quando celebrant concilia prouincialia: aut aliter quam Episcopi & alii prælati, quando de Ecclesiasticis disponunt negociis. Licet aliquando accidit, & adhuc poterit accidere, quod ad concilium generale venientes, specialiter à Spiritu sancto dirigantur: & quod eis miraculose veritates aliquæ reuelantur: & quod Deus eos miraculose ab omni errore præseruet: ac diffinitionem eorum circa fidem, & alia ordinata per ipsos manifestis confirmet miraculis. Sed absque operatione miraculi non est necesse tenere, quod aliter aliquid reueletur à Spiritu sancto vocatis ad concilium generale, quam conciliis prouincialibus, & aliis congregationibus Christianorum, de quibus constat, quod non sic dirigantur à Spiritu sancto, quin possint errare tam in moribus quam in fide. Ergo non est necesse asserere contrarium de omni concilio generali. Item, illa congregatio potest errare contra fidem, quæ potest in negotiis male procedere, & malo exitu terminari. Sed hæc de concilio generali possunt contingere. Nam, vt habetur 7. q. 1. c. principatus, *difficile fit vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.* Ex quo patet, quod omnis congregatio, quæ malo potest inchoari principio, potest non bono exitu terminari. Concilium autem generale potest inchoari malo principio. Concilium enim generale congregandum est per Papam, vt habetur *dist. 17. per totum* Papa autem cum possit peccare & damnari, ac contra fidem errare mala intentione & corrupta: imo intentione aliquid diffiniendi contra catholicam veritatem, potest congregare generale concilium. Igitur concilium generale malo principio, & corrupta intentione congregatum, malo exitu peragi potest. Et per consequens poterit contra fidem errare.

CAP. IX.

In quo respondetur ad alias rationes primæ opinionis.

Discipulus. Indica quomodo antedicta opinio ad alias allegationes supra *cap. 1. huius tertii* adductas respondere conatur. *Magist.* Ad illam, quæ in promissione Christi *Matthæi vltimo* est fundata: respondetur, quod Christus futurus est cum Ecclesia vniuersali vsq; ad consummationem seculi.

Et

Etideo (vt dicit Rabanus, sicut allegatum est) *vsq; in finem seculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina*
mansione & inhabitatione sunt digni. Ex quibus verbis Rabani colligitur, quod dicta promissio Christi
non debet intelligi de concilio generali. Tum, quia non dicit, non sunt defuturi in concilio gene-
rali: sed dicit, *in mundo*. Tum quia raro concilium generale est in mundo. Vniuersalis autem Eccle-
sia semper vsq; ad consummationem seculi erit in mundo. Ergo secundum Rabanum illa promissio
Christi, non de concilio generali, sed de vniuersali Ecclesia debet intelligi, vt pie & absq; dubio est
tenendum semper Spiritum sanctum adesse vniuersali Ecclesiæ. Sic etiam Hierunymus de vniuersa-
li Ecclesia intelligit, cum dicit, Christum nunquam à credentibus recessurum, quia semper erunt vs-
que ad consummationem seculi aliqui Christo credentes, siue concilium generale sit, siue non sit.
Ad illam allegationem, quę in *Actibus* 15. est fundata, respondetur dupliciter. Vno modo quod d
terminatio facta per Apostolos, & seniores, de qua fit mentio *Actuum* 15. facta fuit per reuelatio-
nem Spiritus sancti miraculosam, qualis adhuc fieri posset in concilio generali. Sed non est necesse
quod fiat, nec semper fuit facta, nec forte semper fiet quandocunq; celebrabitur concilium generale.
Nec est inconueniens dicere, aliquas reuelationes factas Apostolis; tamen tales non posse fieri in o
mni concilio generali.

Aliter dicitur, quod Apostoli & seniores absq; reuelatione Spiritus sancti tunc facta eis, ex ver
bis Christi quæ ab ore eius audierant, & ex factis eius quæ viderant, collegerunt determinationem i
lam. Viderunt enim ipsum non seruasse legalia multa, & ceremonialia, qui & docuerat eos, non esse
necessarium seruare eadem. Quare absq; reuelatione speciali poterant scire, quod credentes con-
uersi ex gentibus, huiusmodi seruanda minime tenebantur. Vnde & Apostolus Paulus ante con-
gregationem illam hoc constanter asseruit. Quod non fecisset, nisi certus de hoc antea extitisset. Et
quamuis si omnes alii contradixissent, ipse tamen à sua sententia minime recessisset, ipso attestante,
cum ait ad Galatas 1. *Licet nos aut angelus de cœlo* &c. nec tamen pertinax extitisset, licet omnibus aliis
restitisset. Et quia circa verum scienter assertum non potest pertinacia inueniri. Cum ergo dixerun
Apostoli; & seniores: *visum est Spiritu sancto & nobis* &c. sub tali intellectu dixerunt, sub quali dixi
Apostolus 1. Corinth. 12. *Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto*. Quia omnia bona sun
à Spiritu Sancto, quamuis Deus in omni tali sermone non faciat nouum miraculum. Et eodem mo
do respondetur ad auctoritates plurimas asserentes sententialiter, quod sancti patres in conciliis ge
neralibus congregati, illa quæ diffinierunt, statuerunt, & egerunt, à Spiritu sancto inspirati fecerun
Et per consequens interpretationes, quas fecerunt circa dubia fidei diffinienda, eis reuelata fuerun
Quia non ideo dicuntur à Spiritu sancto fuisse inspirati, quia ipsis tunc Spiritus sanctus vltra influ
entiam Spiritus sancti, quæ ad omne opus placens Deo requiritur, aliquod modo speciali, & no
solito inspirauit: sed quia Spiritus sanctus ipsos monuit ad rectam diffinitionem fidei faciendam,
cut omnes monet ad quæcunq; opera meritoria exercenda. Propter quod iuxta sanctorum patru
sententiam, concilia generalia, quæ rite, iuste, sancte, & canonice celebrata fuerunt, sunt ab omn
bus catholicis deuotissime suscipienda, amplectenda & veneranda. Si tamen non fuissent catholi
celebrata, quamuis omnes Episcopi orbis terræ præsentes affuissent, non essent à fidelibus recip
enda, sed penitus respuenda. Et si quæratur, quis habet iudicare, an fuerint catholice celebrat
Respondetur, quod quia non diffinierunt aliquid, nisi quod potest elici ex scripturis diuinis: id
periti in scripturis & habentes aliarũ sufficientem intelligentiam scripturarum, habent iudicare
modum firmæ assertionis, quod diffinita ab eis sunt catholice diffinita. Summi autem pontifices si
fuerint præsentes, sed tantummodo auctoritate eorum præsentibus legatis ipsorum, celebrata f
runt autentice, iudicare habent quod catholice extiterit celebrata. Si autem summus pontifex p
sens fuerit, sufficit quod autenticet ipsa. *Discip*. Nunquid secundum istam opinionem licet alicui,
non constat concilium generale rite, & catholice celebratum fuisse, negare illud, quod est per id
concilium diffinitum vel saltem dubitare? *Magist*. Respondetur per distinctionem. Quia tua in
rogatio est generalis, non specificans an concilium generale catholice diffiniat, vel erronee. Q
aut concilium generale catholice diffinit aliquid esse credendum, aut erronee. Si catholice: nul
cet publice negare, vel etiam publice dubitare taliter diffinitum. Nulli etiam licet pertinaciter
culte vel etiam mentaliter de tali etiam diffinito dubitare. Non tamen tenetur quis, etiam cui c
stat generale concilium catholice diffinisse, explicite & absolute absq; omni contradictione ex
cita & implicita, siue subintellecta credere taliter diffinitum: sed sufficit quod credat implici
vero aliquid diffinitur erronee per generale concilium, siue per congregationem quæ à multitu
fidelium generale concilium æstimatur, ille qui nescit generale concilium siue talem congreg
nem errare, præsumere debet pro tali concilio vel congregatione, non tamen præsumptione
violenta, quin probatio sit in contrarium admittenda. Sicut præsumendum est pro sententia
cis, quamuis in rei veritate iniusta fuerit & iniqua, donec probetur vel constet contrarium. Et
postquam per sacras scripturas constitit tale concilium errasse, (siue approbetur, siue reprobe
Papa) tali generali concilio nullatenus est credendum, sed ab omnibus scientibus etiam pu
pro loco & tempore reprobandum. *Discip*. Dic quomodo respondetur ad allegationem sequen
Magist. Ad illam quæ consistit in hoc, quod congregatio fidelium, seu concilium generale pe
cessionem vere repræsentat congregationem Apostolorum, seniorum, ac reliquorum fide
Respondetur, quod sola Ecclesia vniuersalis illam congregationem perfectissime repræsentat
la sola sibi succedit proprie & primo. Et ideo illa sola errare non potest. Concilium autem ger
ni

nequaquam perfectissime repræsentat eam, nec ipsum illi primo succedit. Neq; successio illa, quam Christus promisit, cesset, ex quo sæpe cessat concilium generale. Illam tamen congregationem Apostolorum & aliorum repræsentat & quodammodo sibi succedit. Quemadmodum Papa cum collegio cardinalium aliquo modo repræsentat congregationem eandem, & aliquo modo succedunt qui tamen tam in pertinentibus ad fidem, quam in moribus possunt errare. Et ita per repræsentationem & successionem huiusmodo probari non potest, quod concilium generale errare nequit.

CAP. X.

Vbi pro quinta allegatione primæ opinionis in 1. c. duplicem distinctionem ponit, per quas etiam respondetur ad eandem.

DIscipulus. Narra quomodo respondetur ad vltimam allegationem adductam ad probandum; quod concilium non potest errare, quæ consistit in hoc quod frustra dedisset Christus legem salutis æternæ, si eius verum intellectum quærentibus minime reuelaret. *Magist.* Respondetur per duplicem distinctionem. Quarum prima est, quod eorum quæ in concilijs generalibus determinantur & determinari possunt, & similiter quæ possunt esse dubia circa fidem: quædam sunt quæ ex scripturis diuinis deductione infallibili possunt inferri, ita quod quamuis nec illud quod infertur, nec illud vel illa ex quo vel ex quibus infertur, possit vel possunt naturali ratione esse notum vel nota: tamen illatio potest naturaliter esse nota, cum etiam illatio falsi ex falso & falsis possit naturaliter & infallibiliter esse nota. Quædam sunt quæ ex scripturis diuinis infallibili deductione inferri non possunt: quemadmodum beatum Hieronymũ & beatam virginem esse corporaliter in cœlo ex scripturis certitudinaliter haberi non potest. Sicut etiam nec, quod illi de quibus dicitur Matth. 10. *Multa corpora sanctorum surrexerunt cum eo* &c. corporaliter ascenderint in cœlum, nec quod corporaliter non ascenderint, infallibiliter deduci non potest ex scripturis diuinis.

Secunda est, quod dubium circa fidem siue circa diuina, & ea quæ spectant ad salutem potest esse duplex. Quia aliquod est, cuius notitia explicita est necessaria ad salutem: & aliquod, cuius notitia explicita non est necessaria ad salutem. Per hoc respondetur ad allegationem prædictam, quia in concilio generali proponitur aliquod dubium terminandum, quod ex scripturis Diuinis deductione infallibili & naturaliter nota saltem sapientibus & peritis potest inferri: aut proponitur aliquid terminandum, quod ex scripturis Diuinis inferri non potest, sed per solam reuelationem Diuinam potest haberi. Rursus aut necessaria est fidelibus notitia illius, quod proponitur in generali concilio determinandum, aut non est necessaria fidelibus. Si illud quod proponitur in concilio generali potest infallibili deductione ex scripturis Diuinis inferri, & notitia eius est necessaria fidelibus, non exclusa oratione & aliis operibus bonis, debent sapientes in concilio generali congregati diligentissime scrutari scripturas sacras, exemplo illorum, de quibus dicitur Actor. 17. *Susceperunt verbum cum auiditate quotidie scrutantes.* Si enim hæc ita se habeant, ne concilium generale & quilibet catholicus tentare Dominum videatur, cum aliquid sibi incumbit agendum, debet facere quicquid rationabiliter & prouide potest, exemplo Abrahæ, qui secundum August. *in quæstionibus Genesis* & habetur *23. q. 2. c. quæritur*, cum ingrederetur Ægyptum, timens propter pulchritudinem vxoris Ægyptios, quod potuit, fecit: quod non potuit Deo commisit, in quem sperauit.

CAP. XI.

Quoniam 10. c. quintæ allegationi primæ opinionis non ex toto, sed incomplete respondit: ideo nunc completam solutionem & ad formam repetit & soluit.

DIscipulus. Per prædicta narra; quomodo respondetur ad allegationem contrarium opinantium. *Magist.* Respondetur, quod cum accipiunt, *frustra dedisset Christus legem salutis æternæ, si eius verum intellectum & quem credere fidelibus est necessarium ad salutem, non aperiret eisdem hunc quærentibus, & pro ipso inuocantibus simul, sed circa ipsum fidelium pluralitatem errare sineret*; respondetur, quod si per pluralitatem fidelium, hoc est Christianorum recte credentium intelligant totam Ecclesiam seu congregationem fidelium, loquendo de vero intellectu cuiuscunq; contenti in lege Diuina, qui est necessarius ad salutem secundum quod verba eorum prætendunt: & de apertione talis intellectus per scripturas vel reuelationem congregatis in concilio generali concedo antecedens. Nam & quando celebratur concilium generale & quando non celebratur multa necessaria ad salutem aperiuntur vel aperiri possunt tam per scripturas quam per reuelationem miraculosam illis, qui non sunt in concilio generali, per quos ad existentes in concilio generali potuerunt peruenire, si digne extiterit celebratum vel fuerit necessarium Christiano populo ad salutem. Et ita ex hoc probari non potest, quod necesse sit credere determinationes conciliorum generalium in sensibus scripturæ dubiis a Spiritu sancto suæ veritatis originem habere illo modo, quo scripturæ Diuinæ eius sunt scriptoribus inspiratæ. Tum, quia intellectus legis necessarius ad salutem potest aliis aperiri vel per scripturas vel per miraculosam operationem. Quod non debet mirabile vel incredibile reputari, cum plures sæpe sapientiores & meliores non conueniant ad concilium generale, quam sint ibi congregati:

possitq;

posſitq; generale concilium intentione corrupta vocari. Et etiam quamuis intentione recta fuer congregatum, poterit tamen non rite poſtea celebrari, cum ibi congregati non ſint nec in fide nec in gratia, & bonis moribus confirmati: ſed forte aliquando vel omnes vel plures fuerint aut eſſe po terint peccatis grauibus inuoluti. Et ideo lex Chriſti non eſt inutilis, nec in hominũ tradita perni em. Quia ſiue verus intellectus ipſius reueletur, vel aliter manifeſtetur exiſtentibus in concilio gene rali; ſiue non venientibus ad idem concilium generale, vtilis poterit eſſe ad ſalutem æternam, ip pie quærentibus atq; recte. Multa enim quo ad intellectum legis Diuinæ, reuelauit Deus, & in mo dis alus manifeſtauit peritis viris, & ſanctis, & imperitis, qui ad generale concilium minime conue nerant: & non ſolum quia celebratur generale concilium, ſed in tempore concilii generalis & adhuc potens eſt Deus facere idem: tum quia intellectus legis ad multa poteſt aperiri per conſiderationem ſcripturarum, abſq; hoc quod Spiritus ſanctus modo ſpeciali aperiat quibuſcunq; intellectum ipſ rum. Tum quia in concilio generali multa dubia circa fidem declarari poſſunt, quæ non ſunt n ſaria ad ſalutem. Tum quia oſtenſum eſt prius, quod concilium generale, ſeu quod concilium gene rale à maiori parte Chriſtianorũ putatur, poteſt errare contra fidẽ. Si vero taliter opinantes per plura litatem fidelium intelligant maiorem partem fidelium, ſiue Chriſtianorum, & per intellectu legis intelligant abſq; omni exceptione intellectum cuiuſcunq; contenti in lege diuina: & intelligant qui de quærentibus intellectum ipſum: pro omni tempore nego antecedens. Item, ſi quæſierint u iuſmodi intellectum & pro ipſo innocauerint, multipliciter errare poſſunt: nihilominus tamen an tecedens non haberet veritatem, quod patet. Primo, quia non fruſtra eſſet lex ſaluris æternæ d Chriſto, quamuis maior pars fidelium, imo omnes præter pauciſſimos, vel præter vnum, errarent non ſolum damnabiliter, ſed execrabiliter circa ipſum etiam circa intellectum, qui eſt neceſſarius ad ſalutem. Nec eſſet fruſtra data lex, licet omnes Chriſtiani præter paucos vel vnum damnabiliter erra rent circa ipſum: quia tota fides Chriſtiana abſq; hoc, quod fruſtra eſſet data lex ſalutis æternæ in v no ſolo poſſet ſaluari. Quemadmodum in triduo tota fides in ſola matre Redemptoris noſtri permã ſit. Secundo, multa ſunt contenta in ſcripturis diuinis, quorum verus intellectus primus & liter non eſt omni tempore neceſſarius ad ſalutem: quamuis ab exiſtentibus in concilio generali quæra tur ſolutio tam per meditationem vehementem in ſcripturis, quam per orationem, ita vt ipſum o mnino diffinire proponant. Non eſt igitur neceſſarium credere, quod Deus aperiat ipſis per ſcriptu ras vel per reuelationem miraculoſam huiuſmodi. Quia quamuis Deus non deficiat Eccleſiæ ſuæ, ſcilicet congregationi fidelium in neceſſariis, tamen non ſemper præbet ſe ad illa, quę non ſunt ne ceſſaria ad ſalutem, ſine quibus poteſt eſſe ſalus, quamuis ipſa nitantur precibus continuis impetra re.

Cap. XII.

In quo contra duo prædicta obiicit & replicat in ſecunda parte ſolutionis: ad quas reſpondetur capitulo 13. & 14.

D*iſcipulus*. Contra prædicta obiiciam aliqua: vt cum audiero reſponſiones ad ipſa, clarius intelligam, an præſcripta aliquid contineant veritatis. Hoc itaq; videtur, quod nullo modo ſit credendum, quod concilium generale poſſit diffinire contra catholicam veritatem. Nam ſicut illi ſæpe accipiunt, qui opinantur prædicta, Deus nunquam deficiet in neceſſariis congregationi fidelium, quæ eſt Eccleſia Dei. Sed concilium generale non diffinire aliquid contra fidem eſt neceſſarium Eccleſiæ ſuæ. Tum, quia totam Eccleſiam Dei non exponi periculo hæreſis & erroris eſt neceſſarium Eccleſiæ Dei. Si autem concilium generale aliquid diffiniret contra fidem, tota Eccleſia Dei exponeretur periculo hæreſis & erroris. Quia nemo tunc inueniretur, qui poſſet aut ſciret defendere fidem contra concilium generale. Tum, quia non induci in tentationem eſt neceſſarium Eccleſiæ Dei. In oratione enim, quam Chriſtus fideles docuit vniuerſos, hoc petitur. Chriſtus autem non docuit in Oratione Dominica petere niſi neceſſaria. Ergo non induci in tentationem eſt neceſſarium Eccleſiæ Dei. Tota autem Eccleſiæ Dei induceretur in tentationem grauiſſimam, ſi concilium generale aliquid diffiniret contra fidem. Ergo non diffinire aliquid contra fidem eſt neceſſarium Eccleſiæ Dei. Ex quo infertur, quod credendum eſt, concilium generale non poſſe errare contra fidem. Tum, quia illud concilium, quod eſt ſuſcipiendum ſicut ſanctum Euangelium, non poteſt errare cõtra fidem. Concilium autem generale recipiendum eſt, ſicut ſanctum Euangelium, teſte Greg. qui, vt habetur *di. 15. ſicut*, ait: *Sicut ſancti Euangelii quatuor libros, ſic quatuor concilia recipere & venerari me fateor.* Igitur concilium generale errare contra fidem non poteſt. Tum quia vniuerſalis Eccleſia errare non poteſt. Diffinitio autem & iudicium generalis concilii tanquam diffinitio vniuerſalis Eccleſiæ debet haberi, quia vniuerſali conſenſu conſtituta videtur, vt Gregorius vbi prius videtur aſſerere, dicens: *Cunctas vero, quas præfata veneranda concilia perſonas reſpuunt, reſpuo, & quas venerantur complector: quia dum vniuerſali ſunt conſtituta conſenſu, ſe & non illa deſtruet, quiſquis præſumit abſoluere, quos ligant, aut ligare quos abſoluunt.* Huic [illegible] laſius Papa concordare videtur: qui, vt habetur *15. q. 1. c. confidimus*, ait: *Confidimus quia nulla cauſa venerationis Chriſtianus ignoret vniuſcuiuſq; ſynodi conſtitutum, quod vniuerſalis Eccleſiæ probetur aſſenſu, nullam exequi magis ſedem præ cæteris oportere, quam primam.* Ex quibus co[illegible], quod id quod fecit concilium generale, ab vniuerſali fit Eccleſia. Et per conſequens concilium generale errare non poteſt.

Se-

Secundo, contra prædicta ſpecialiter, quo ad hoc quod dicit, quod non omnium contentorum in lege diuina verum intellectum eſſe omni tempore neceſſarium ad ſalutem, obiici poteſt. Nam ſi alicuius contenti in lege diuina verus intellectus & primus non eſſet omni tempore neceſſarius ad ſalutem, fruſtra illud fuiſſet poſitum in ipſa lege diuina, cum ipſa lex diuina non niſi propter ſalutem electorum fuit data. Sed poſſet dici de eo, vt quid membranas occupat? *diſt. 19. ſi Romanorum.* vbi dicit Gloſſa: *Ex hoc accipitur argumentum, quod nullum verbum poſitum in aliqua ſcriptura debet vacare, nec poni ſuperflue.* Verus ergo intellectus & primus omnium contentorum in ipſa lege diuina eſt neceſſarius ad ſalutem.

Amplius: verus intellectus eorum, quæ in noua lege traduntur, fuit neceſſarius ad ſalutem illis, qui fuerunt ſummi in veteri teſtamento. nam neceſſe fuit maiores in veteri teſtamento, trinitatis, & incarnationis myſterium explicite, & non ſolum implicite credere. ergo cuiuslibet expreſſe ſcripti in lege diuina, tam noua, quàm veteri intellectus verus eſt neceſſarius ad ſalutem, vt ſaltem aliqui primum explicite credant, & non ignorent. Hæc ſunt inter alia, quæ poſſunt obiici contra prædicta, ad quæ aliquas reſponſiones audire deſidero.

Cap. XIII.

Quod concilium generale poſſit errare, obiectiones reſpondendo defendit.

DISCIP. Ad primum reſpondetur per diſtinctionem de neceſſario, quia aliquid eſſe neceſſarium eccleſiæ Chriſti dupliciter poteſt intelligi: vel quia eſt vtile: vel quia ſine illo non eſt nec vnquam erit ſalus.

Primo modo, accipiendo neceſſarium, concilium generale non diffinire aliquid contra catholicam veritatem eſt neceſſarium eccleſiæ Dei, ſicut Papam non errare nec diffinire aliquid contra fidem eſt neceſſarium, id eſt vtile. ſed quantum ad omnia talia neceſſaria, Chriſtus non ſemper adeſt eccleſiæ: quinimo contraria permittit, vel poteſt permittere euenire. vnde & plures ſummi pontifices errauerunt pertinaciter contra fidem.

Secundo modo, accipiendo neceſſarium; concilium generale non errare contra fidem, non eſt neceſſe eccleſiæ. quia quamuis concilium generale erret, in multitudine fidelium, poſſet tamen per veram & catholicam fidem ſaluari. quinimo haberet ſcripturas ſacras, quibus errorem concilii generalis poſſet conuincere manifeſte, ſi diffiniret aliquid contra ipſas. ſi autem diffiniret aliquid eſſe tenendum, tanquam de neceſſitate fidei, quod tamen non eſſet neceſſe credere, per eaſdem ſcripturas poſſent Chriſtiani alii aperte oſtendere, quod taliter diffinitum ad fidem minime pertineret.

Cum autem accipitur, ſi concilium generale diffiniret aliquid contra fidem, tota eccleſia Dei exponeretur periculo hæreſis & erroris. Reſpondetur per diſtinctionem de periculo. eſt enim quoddam periculum tantummodo imminens ſeu circumſtans: & eſt periculum inuoluens ſeu proſternens. Periculo imminenti ſeu circumſtanti totam eccleſiam Dei exponi, negari non debet, ſed concedi. hoc enim fatetur eccleſia ipſa, cum in quadam Collecta dicit: *Deus qui nos in tantis periculis conſtitutos*, &c. à quibus liberari depoſcit, cum alibi dicit: *à cunctis nos mentis & corporis defende periculis.* talibus periculis expoſitus fuit apoſtolus Paulus, ſicut ipſe fatetur. 2. *Corinth.* 2. & à quolibet ſe liberatum fuiſſe dicit. c. 1. cum ait: *de tantis periculis eripuit nos.* In tali periculo etiam fuit aliquando tota eccleſia Dei, quæ erat ſub veteri teſtamento, Deuterono. 2 . *Dominus Deus noſter in medio veſtri eſt, pro vobis contra aduerſarios dimicabit, & eruet vos de periculis.* tali enim periculo ſe exponere ex cauſa rationabili eſt laudabile iudicandum. Vnde etiam in laudem præliantium contra infideles dixit Delbora, vt habetur Iudicum. 5. *ſponte obtuliſtis de Iſrael animas veſtras ad periculum.* Inuoluens periculum ſeu proſternens eſt duplex: ſcilicet ſpirituale & corporale. ſed neutri exponetur tota eccleſia Dei: licet corporaliter multi ex fidelibus inuoluantur nonnunquam. Spirituale autem finaliter nullus electus incurreret, & de tali periculo videtur intelligere Sapiens, cum Eccleſiaſtici. 3. ait: *Qui amat periculum, in illo peribit.* ſi itaque concilium generale diffiniret aliquid contra fidem. poterit tota eccleſia Dei exponi periculo hæreſis & erroris. primo modo, accipiendo periculum, quemadmodum aliquando quia non potuit concilium generale conuocari, Chriſtianitas quo ad multos fuit periculo hæreſis conuoluta, & quo ad alios impugnata, teſte Iſidoro, qui, vt legitur di. 15. ait enim: *In præcedentibus namque donis perſecutione feruente, docendarum plebium minime dabatur facultas: vnde Chriſtianitas in diuerſas hæreſes ſciſſa eſt.* Poſſet tamen contingere, quod quamuis generale concilium diffiniret aliquid contra fidem, eccleſia Dei non exponeretur periculo: quia poſſet contingere, quod congregati in concilio generali eſſent pauci & viles tam in re quam in hominum reputatione, reſpectu illorum, qui ad illud concilium generale minime conueniſſent. Et tunc illorum leuiter error extirparetur per multitudinem meliorum & ſapientiorum & famoſiorum illis, quibus etiam multitudo ſimplicium adhæreret, magis ſcilicet quàm decem vel duodecim aut quindecim, per quos poſſit generale concilium celebrari. quemadmodum in concilio Arelatenſi tantummodo vndecim patres fuerunt. *diſt. 16.*

sexta: quamuis tunc multiplicati fuerunt Christiani, & plures occupauerunt prouincias, quàm diebus nostris. Periculo autem inuoluenti seu etiam prosternenti nequaquam exponeretur ta ecclesia Dei, quamuis concilium generale diffiniret aliquid contra fidem: quia remane aliqui vel multi vel pauci, qui tali diffinitioni erroneæ minime consentirent: sed pro loco & tempore contradicerent manifeste.

DISCIP. Saltem multitudo Christianorum, maxime laicorum & simplicium, prosternenti exponeretur periculo. potissime si Papa esset præsens in tali concilio, atque errori huiusmodi consentiret: & Papa cum consentientibus sibi potentior esset aliis. quod tamen prouenienti debet haberi.

MAGIST. Respondetur, quod in tali casu magis timendum est de periculo clericorum in sacris literis peritorum & aliorum, quàm de multitudine laicorum, id est simplicium præsertim quando multitudo clericorum per auaritiam, ambitionem, simoniam, & alias vias prauas ad ordines, dignitates, & beneficia ecclesiastica peruenisset, & aliis esset criminibus irretita. quia plura & maiora temporalia amitteret, quàm simplices laici, si Papæ temporali tet præualenti perseueranter resisterent: & ab obtinendis dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis clericos repelleret Papa, non laicos. Propter quod procliuiores essent clerici ad assentiendum errori Papæ & concilii generalis, quia vt testatur Iohannes Papa, prout legitur. 16. q. 2. c. 1. *Humani moris est illam vereri, cuius iudicio & voluntate nunc erigitur, nunc deprimitur.* clerici etiam propter sacrarum literarum maiorem noticiam, quam habent vel tenentur habere (& quia quæstio fidei licet spectet ad laicos, *dist. 86. c. vbi nam*, principalius tamen pertinet ad clericos magis peccarent & grauius quàm laici. & ideo magis verendum esset, ne Deus eos permitteret ruere in errorem. multitudo insuper Christianorum (dum tamen alii vel saltem vnus fidelis remaneat) potest inuoluenti periculo hæresis & erroris (aliis exigentibus peccatis ipsorum) exponi. quibus in hæreticam prauitatem labentibus valet ille qui de lapidibus potest suscitare filios Abrahæ, vel de aliquibus ipsorum aut de aliis, quando voluerit numerum Christianorum augere.

DISCIP. Indica breuiter, qualiter respondetur ad allegationes sequentes, quibus probatur concilium generale non posse errare contra fidem.

MAGIST. Ad ista, quibus accipit, quod ecclesia Dei induceretur in temptationem grauissimam, si concilium generale aliquid contra fidem diffiniret. Respondetur, quod iotam ecclesiam Dei induci in temptationem dupliciter intelligi potest. vel vt temptationi succumbat & ne hoc accidat, petitur in *Oratione Dominica*: & nunquam eueniet, nec eueniret, quamuis concilium generale contra fidem erraret. vel vt temptatione impugnetur, qua grauiter infestetur. & hoc poterit euenire, teste beato Iacobo, qui c. 1. suæ canonicæ ait: *omne gaudium existimate fratres charissimi, cum in temptationibus varius incideritis.*

Ad allegationem sequentem tenentem, quod generale concilium recipiendum est, sicut sanctum Euangelium secundum Gregorium. Respondetur, quod hoc intelligendum est de generali concilio rite, iuste & catholicè celebrato. secundum quod dicitur, omnes apostolicæ sedis sanctiones debere accipi. sicut si voce Petri essent firmatæ secundum Gratianum *dist.* 19.

Hoc autem intelligi debet de illis sanctionibus vel decretalibus epistolis, in quibus nec præcedentium patrum decretis, nec euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur: ita tamen, quod hoc vocabulum, sicut omnimodam similitudinem nequaquam importet, sicut nec Math. 5. cum dicit Christus: *estote perfecti sicut pater vester cœlestis perfectus est.* nec illud c. *diliges proximum tuum sicut teipsum.* nec illud Iohannis 20. *sicut misit me pater & ego mitto vos.* quamuis enim generale concilium aliquid rite & catholice diffiniat & determinet: & ideo sit sicut sanctum euangelium suscipiendum. Sanctum tamen euangelium cum maiori reuerentia & deuotione suscipiendum est quàm concilium generale quodcunque.

Ad aliam autem allegationem accipientem, quod diffinitio generalis concilii tanquam diffinitio vniuersalis ecclesiæ debet haberi. Respondetur, quod concilium generale non debet regulariter occulte seu secrete aut paucis scientibus celebrari: sed vulgandum est per vniuersalem ecclesiam, hoc est per omnes regiones io prouincia, in qua seu in quibus catholici commorantur, generale concilium conuocari debere, quatinus omnes catholici tacite vel expresse consentiant, & quasi auctoritatem tribuant, vt ad concilium profecturi eorum nomine circa ordinanda & diffinienda in generali concilio canonicè & catholicè atque rite procedant, vt merito quicquid catholicè & licite statuerint vel diffinierint, vniuersali statuatur & diffiniatur assensu. At vero si quid indigne aut illicite, & non canonicè vel non catholicè statuerint vel diffinierint, vniuersalis ecclesiæ nullatenus statutum vel diffinitum probetur assensu. Talis enim assensus ad nihil illicitum potest extendi: quia talis assensus ecclesiæ vniuersalis est secundum intentionem assentientium interpretandus, vt quemadmodum iuramentum secundum intentionem iurantis interpretari debet, vt dicit Glossa *extra de iureiurando. super c. quintauallis.* Quando igitur concilium generale rite conuocatur, & in omnibus catholicè & sanctè procedit, quicquid

fecerit

fecerit, ab vniuersali ecclesia fieri est putandum. & ideo de tali concilio generali loquitur Gregorius & Gelasius. Si autem aliquid fecerit illicite & non catholice, minime vniuersalis ecclesiæ probatur assensu. quia vniuersalis ecclesia, quamuis consenserit, quod conuocaretur concilium generale, non tamen putanda est nec expresse nec tacite aliquod illicitum consentire. Aliter respondetur, quod postquam acta generalis concilii per vniuersos catholicos populos fuerunt promulgata, si nullus contradicens aut impugnans apparet, sunt putanda ab vniuersali ecclesia approbata. & de talibus conciliis loquuntur Gregorius & Gelasius. Si autem acta generalis concilii non fuerunt apud omnes populos catholicos diligenter exposita, non est dicendum, quod tale concilium generale sit explicite ab vniuersali ecclesia approbatum, licet si sancte & catholice fuerit celebratum, possit dici implicite ab vniuersali ecclesia approbatum.

DISCIP. Istud est calumniabile, vt videtur. nam non minus ligat quicquid statuitur vel diffinitur per concilium generale, quam statutum apostolicæ sedis. sed illud vniuersalem ligat ecclesiam, *ex. de constitutionibus, omnium.* nec oportet ad hoc, vt liget, quod omnium auribus inculcetur, *extra de postula. ad hoc.* Igitur & quicquid statuitur vel diffinitur à concilio generali vniuersalem ligat ecclesiam: & per consequens pro approbato ab vniuersali ecclesia est habendum.

MAGIST. Respondetur, quod statutum apostolicæ sedis etiam post duos menses non ligat, nisi eos ad quos ipsius noticia poterat peruenire. quia ignorantes præsertim ignorantia inuincibili, minime ligat, *extra de constitu. cognoscentes.* Sic etiam quod statuitur vel diffinitur in concilio generali, non ligat vniuersalem ecclesiam, nisi per vniuersalem ecclesiam fuerit legitime diuulgatum. & ideo non est censendum explicite approbatum ab vniuersali ecclesia, antequam taliter publicetur. non oportet autem taliter diffinitum singulorum auribus inculcare: sed sufficit taliter publicare, quod nullus se possit si in contrarium venerit per ignorantiam excusare.

Cap. XIV.

In quo respondetur ad illud, quod secundo & principaliter obiicitur, c. 12. Contra illud quod non omnium contentorum in lege diuina verus intellectus est omni tempore necessarius ad salutem.

DISCIP. Nunc superest tractare ista, quæ secundo obiecta sunt contra dicta superius c. 12. quibus videtur ostensum; quod omnium contentorum in scripturis diuinis verus intellectus & primus omni tempore necessarius ad salutem. narra igitur quomodo opinantes illi respondent ad ipsa.

MAGIST. Ad primum illorum, cum dicitur, quod frustra esset positum in scriptura illud, cuius verus intellectus non est omni tempore necessarius ad salutem. Respondetur, quod falsum assumitur. Quia ad hoc, quod aliquid non frustra ponatur in scriptura diuina, sufficit quod aliquando (licet non omni tempore) eius verus intellectus & primus sit necessarius ad salutem. Quemadmodum veritas ipsa multa dixit & protulit nequaquam frustra, quorum tamen intellectus verus non erat tunc necessarius ad salutem. mater enim sua sanctissima nunquam aliquo necessario ad salutem extitit destituta. & tamen quando Christus dixit sibi & patri putatiuo Lucæ 2. (*quid est, quod me quærebatis? nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse?*) ipsa verum intellectum & primum illorum verborum Christi non concepit, cum immediate subiungatur ibidem, *& ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad illos.* quæ tamen sicut prius habetur, *mater eius conseruabat in corde suo*, verum intellectum ipsorum postea habitura. Christus etiam dixit apostolis, vt legitur Lucæ. 16. *Ecce ascendimus Hierosolymam & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. tradetur enim gentibus, & illudetur & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, & die tertia resurget.* quorum verborum verum intellectum tūc minime habuerunt. Quia immediate subiungitur: *& ipsi nihil horum intellexerunt. erat enim verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.* Eisdem etiam dixit Christus, vt habetur Ioha. 16. *modicum & iam non videbitis me: & iterū modicum & videbitis me: quia vado ad patrem.* quorum tamen verborum verum intellectum non habuerunt, quia de ipsis scribitur ibidem. *dixerunt igitur ex discipulis eius adinuicem: quid est hoc quod dicit nobis, modicum & non videbitis me?* & post: *nescimus quid loquitur.* Ex quibus aliisque quampluribus colligitur manifeste, quod plura dixit Christus apostolis, quorum intellectum verum minime tunc habuerunt. Ex quo concluditur, quod verus intellectus illorum tunc non erat apostolis necessarius ad salutem. Cum igitur tunc essent in statu salutis, nihil defuit eis quod tunc erat eis necessarium ad salutem. Et tamen constat, quod tunc Christus non dixisset talia frustra. Ergo à simili possunt in scripturis diuinis aliqua contineri, quamuis eorum intellectus verus & primus non sit omni tempore necessarius ad salutem.

DISCIP. Forte dicerent ad ista, quod non est inconueniens aliqua in scripturis diuinis haberi, quorum verus intellectus non est omni tempore omnibus catholicis necessarius ad salutem; quemadmodum illa quæ dixit matri & apostolis, non erant eis necessaria ad salutem.

verus tamen intellectus omnium, quæ in scriptutis diuinis babentur, semper est aliquibus (& si non omnibus) necessarius ad salutem.

MAGIST. Vt videtur aliis, boc non valet: quia qua ratione plurium intellectus, quæ Christus dixit matri suæ & apostolis, tunc nulli fidelium erat vllatenus necessarius ad salutem: ratione consimili non est inconueniens aliqua reperiri in scripturis diuinis, quorum verus intellectus nulli pro aliquo tempore est necessarius ad salutem. & tamen illa non sunt frustra posita in scripturis, nec frustra mēbranas occupant: quia verus intellectus ipsorum pro aliquo tempore erit aliquibus necessarius ad salutem, quo tempore idem intellectus aliquibus aperietur, vel per inuestigationem humanam ex scripturis, vel per reuelationem, si verus intellectus ipsorum humana intentione vel eruditione baberi non potest. propter quod etiam nullum verbum in scriptura diuina vacat, nec aliquid est superflue positum. quia quamuis multa sunt in ea, quorum verus intellectus non est semper necessarius ad salutem, aliquibus tamen aliquando necessarius erit. Cum autem accipitur, quod verus intellectus eorum, quæ in lege noua traduntur, fuit necessarius ad salutem illis qui fuerunt sub veteri testamento: respondetur, quod aliquorum, puta incarnationis & trinitatis, & non omnium erat verus intellectus literis explicitus necessarius ad salutem. quia multa continentur in lege noua, quorum verus intellectus literalis nulli in veteri testamento extitit reuelatus. quod veritas ipsa videtur asserere, cum dicit, vt habetur Matb. 13. *Multi prophetæ & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.* & eadem sententia habetur Luc. 10.

Cap. XV.

Contra solutionem præcedentis capituli 14. dicentis quod aliqua in lege diuina scribuntur non frustra aut superflue: & tamen quod eorum intellectus non per studium sed per solam reuelationem haberi possit, arguitur duabus rationibus, ad quas respondetur capitulo 18. inferius & 20.

DIS. Vnum in præmissis innititur. s. c. 14. quod probabile omnino non videtur, q̄ sc. aliqua in sacris literis habentur, quorum verus intellectus & primus solūmodo per reuelationem diuinam haberi potest. quia quamuis posset alicui videri, quod aliqua in scripturis sacris non essent superflue posita, quorum verus intellectus per studium & meditationem in scripturis haberi non posset: sed quod per solam reuelationem diuinam haberi possit: tamen hoc non videtur probabile. quia ita posset Deus reuelare verum intellectum ipsorum, si non essent scripta, sicut, postquam sunt scripta. Cum igitur ex scripturis nulla capiatur vtilitas, nisi intelligantur: sequitur, quod illa, quorum intellectus per solam reuelationem valet baberi, prius inutiliter omnino scribuntur. Rursus non solum talia inutiliter, sed etiam periculose essent scripta. Quia ista scriptura, quæ non potest intelligi, ad cuius tamen intellectum capiendum possunt niti legentes, & circa quam (si non intelligatur) periculose contingit errare, videtur esse periculosa legentibus. sed ad capiendum intellectum quorumcunque, quæ in scripturis diuinis babentur, possunt niti legentes; circa quæ si errauerint, periculose errabunt. Quia, vt ait Hieronymus, & babetur 24. q. 3. c. hæresis, *quicunque aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, à quo scriptura est, licet ab ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.* igitur periculose talia essent scripta. volentes enim ad verum intellectum ipsorum peruenire, & non valentes, laberentur faciliter in errorem. Hæc inter alia sunt, quibus prædicta assertio posse improbari videtur. iu narra, quomodo respondetur ad ipsa. primo tamen nitaris pro opinione illa allegare.

Cap. XVI.

In quo probatur rationibus, quod multa sunt in scripturis diuinis, quorum verus intellectus solum per reuelationum haberi potest.

MAGIST. Quod plura contineantur in scripturis diuinis, quorum verus intellectus & primus virtute humani ingenii ex literis sacris colligi nequeat, sed per reuelationem diuinam sulummodo possit haberi, videtur posse probari. Nam verus intellectus & primus proferentis orationem ambiguam habentem multos sensus haberi non potest, nisi proferens orationem eandem, quem intellectum habeat, aperte declaret. Si quis dixerit, Iohannes cantat missam, cum plures appellantur hoc nomine; audiens non sciet de quo loquens intelligit, nisi ipse sibi reuelet. Vnde & propter hoc videtur (vt nititur declarare quædam opinio, quam tractauimus *prima parte istius dialogi libro* quod quando lex aliqua vel constitutio habet plures sensus, à conditore est inter-

interpretatio requirenda. Nemo .n. alius potest scire intellectum, quem habuit legis conditor in condendo. Plures autem orationes ambiguæ in scripturis diuinis habentur. nam secundum doctrinam sanctorum patrum, non solum voces, quæ in orationibus ponuntur, sunt signa: sed etiam res significatæ per voces sunt signa aliarum rerum. Vnde & veritas ipsa (vt testatur Gregorius in *Omelia super parabolam seminantis*) insinuauit aperte, quod semen verbum, ager mundum, volucres dæmonia, spinæ diuitias signant. vna autem & eadem res plures alias res contrarias etiam in scripturis sacris significat. Leo etiam aliquando signat verbum, vt ibi, *vicit Leo de tribu Iuda*: aliquando diabolum, vt ibi: *tanquam Leo rugiens*, &c. aliquando virum fortem; aliquando crudelem. ergo orationum ambiguarum, quarum non parua inuenitur in sacris literis multitudo, cum res significant, verus & primus intellectus non haberi potest, nisi ipse reuelet (scilicet Deus) qui huiusmodi orationes reuelauit. Hæc allegatio & conclusio principalis declaratur & confirmatur per aliam in exemplis fundatam apertis. Nam plura reuelata fuerunt Prophetis ac viris contemplatiuis in sapientia sublimissimis diuinorum, vel aliis, per quod ad Prophetas & viros illuminatos à Deo peruenerunt; ad quorum intellectum verum & primum ipsi Prophetæ antequam fuerit reuelatus eisdem, non poterant peruenire. ergo ratione consimili & multo maiori intellectus verus & primus illorum, qui solummodo ænigmatice & similitudinibus & figurationibus rerum in scripturis diuinis reuelata sunt à Deo, haberi non potest, nisi Deus reuelet eundem. consequentia aperta videtur. Antecedens multis probatur exemplis. Iohannes enim euangelista singulariter illuminatus à Deo plura sibi in Apocal. reuelata minime intellexit, antequam intellectus eorum sibi reuelaretur à Deo. vnde & expositione multorum indiguit. postquam enim vidit, vt legitur Apocalypsis 17. *mulierem sedentem super bestiam ebriam de sanguine sanctorum*, dixit ei angelus: *quare miraris. ego dicam tibi sacramentum mulieris & bestiæ.* Minime tamen intellexit, antequam angelus ei dixit. & ita ad verum intellectum & primum illius reuelationis ante aliam non peruenit. Sic etiam mysterium septem stellarum, & septem candelabrorum, de quo legitur. c. 1. antequam Christus reuelauit sibi, ipse Iohannes minime intellexit. Vnde & Christus dixit eidem post visionem prædictam: *scribe igitur quæ vidisti & quæ sunt & quæ oportet fieri* post hæc; *mysterium septem stellarum, quas vidisti in dextra mea, & septem candelabra aurea. septem stellæ angeli sunt septem ecclesiarum, & candelabra septem, septem ecclesiæ sunt.* Idem etiam Iohannes, vt habetur 7. c. interrogauit ab vno de senioribus; *hi qui amicti sunt stolis, qui sunt, & vnde venerunt?* respondit; *domine mi tu scis.* quasi diceret; quamuis ego viderim eos, tamen nescio qui sunt & vnde venerunt: sed tu scis. & ita ad verum & primum intellectum visionis illius Iohannes, antequam sibi ille senior reuelauit, non peruenit. Ioseph etiam, de quo habetur *Gen.* 41. verum & primum intellectum somnii, quod sibi Pharao enarrauit, per reuelationem accepit. vnde & Pharao dixit eidem. *ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es.* sic etiam interpretationem veram somniorum pincernæ & pistoris Pharaonis per reuelationem accepit. nequaquam enim virtute humani ingenii poterat scire, quod tres propagines & tria canistra in somniis illis plus signabant tres dies, quàm tres ebdomadas, vel tres menses, vel tres annos. Per reuelationem igitur solummodo post quam fuerunt sibi prædicta somnia, interpretationem veram agnouit. Vnde & ipse, vt habetur 49. c. dixit: *nunquid non Dei est interpretatio?* quasi dicat; ille qui fecit vos somniare. & quid vere significarent somnia vobis minime indicauit, mihi interpretationem poterit reuelare. Item Daniel plurium visionum, quas viderat, verum & primum intellectum (antequam doceretur) non accepit. Capitulo enim 7. post visionem quatuor ventorum & quatuor bestiarum, subiungitur; *horruit spiritus meus: ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbauerunt me. accessi ad vnum de assistentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his: qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me.* capit. etiam 8. post aliam visionem subiungitur. *cum ego Daniel inquirerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species viri: & audiui vocem viri inter Vlai & clamauit, & ait Daniel, fac intelligere istam visionem.* Ex his aliisque quam pluribus euidenter colligitur (vt videtur) quod prophetis & illuminatissimis viris omnique sapientia diuina & humana peritis, plura reuelata fuerunt: quæ tamen antequam docerentur à reuelante, non intellexerunt. Vnde & sæpe prophetis plures visiones fuerunt ostensæ, quarum postea interpretatio extitit reuelata: Sicut *Ieremiæ* 1. & 13. & *Ezechiel.* 17. & *Esaiæ.* 5. & aliis locis quampluribus. Sicut etiam Christus parabolas, quas loquebatur turbis, apostolos docebat, vt legitur *Matthæi.* 4. Si ergo prophetæ & viri illuminatissimi plurium, quæ viderunt, non poterant nisi per nouam reuelationem nouum & primum accipere intellectum: multo magis alii ænigmaticarum visionum non possent ad verum & primum intellectum pertingere nisi reueletur alicui, qui aliis manifestet eundem. Cum igitur in scripturis diuinis quàmplures visiones & parabolæ ænigmaticæ & obscuræ, imo obscuriores quam sint quædam per reuelationem expositæ habeantur, sequitur quod plura in scripturis diuinis habentur, ad quorum verum & primum intellectum nemo valeat absque reuelatione pertingere. Amplius: sensus verus & primus orationis habentis sensus catholicos, quam ad quem libet illorum, potest quilibet trahere sicut vult, haberi non potest, nisi indicauerit ille, qui protulit eam. Quia ex quo trahi potest ad diuersos sensus, maxime vocis, non potest sciri, quem illorum intenderet proferens, nisi ipse exprimat. præsertim si non potest elici aliquis sensus nec ex verbis antecedentibus, nec consequentib. proferentis verba. Multa autem verba plurium visionum & parabolarum & ænigmaticarum locutio-

num in sacris literis conscriptarum habere possint diuersos sensus catholicos, ad quorum quemlibet potest quilibet, prout voluerit, trahere ea. vnde & diuersi sancti talia verba quæ plures diuersimode exponunt. Alii etiam absq; omni periculo eadem verba aliter quam sancti diuersos sensus traxerint;& adhuc alii ad alios trahent. Quod etiam paret ex hoc, quod secundum beatum Clementem, vt habetur 27. di. c. relatum, *multa verba sunt in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi vnusquisque elegerit.* ergo multo magis possunt trahi ad diuersos sensus catholicos. Ex quo concluditur, quod de ipsis verus & primus intellectus Deo reuelante absque noua reuelatione sciri non potest. Amplius multa sunt in scripturis diuinis, quæ mystice & allegorice eundem modo debent intelligi, sicut docet Gregorius *in Moralibus* in diuersis locis. imo secundum eundem plura si intelligerentur literaliter, generarent errorem. sensus autem mysticus, qui potest accipi ex verbis diuinis virtute ingenii humani absque reuelatione speciali, non est ita approbandus à catholicis, vt coæquetur illis, quæ habentur in Biblia, vel recipiantur ad aliquid in fide catholica confirmandum, nisi alibi in scripturis diuinis habeatur expresse. quod Augustinus etiam, Hieronymus & Gregorius sentire videntur. Nam secundum Augustinum, vt habetur dist. 9. *in diuersis capitulis, scriptura diuina est literis & expositionibus omnium episcoporum & aliorum præponenda ita vt solis scriptoribus Bibliæ deferendus sit hic timor & honor, vt non credantur errare in aliquo.* qualis honor & timor nulli deferendus est post ipsos. secundum Hieron. etiam in *prologo in libris prouerb.* & Gregorium *in Moralibus* liber Iudith, Tobiæ, & Machabæorum, ecclesiasticus atque liber Sapientiæ non sunt recipiendi ad confirmandum aliquid in fide. Dicit enim Heronymus, sic ut Gregorius: *Iudith & Tobiæ & Machabæorum libros legit quidem eos ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit. sic & hæc duo volumina, scilicet Ecclesiastici & Sapientiæ legit ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.* Sed expositiones episcoporum & aliorum, qui fuerunt post scriptores canonicarum scripturarum, non sunt maioris auctoritatis, quàm libri prædicti. igitur sensus quicunque, quem colligunt ex scripturis diuinis, nisi alibi habeatur ex scripturis diuinis, non est cum illa reuerentia suscipiendus, vt debeat allegari ad confirmandum aliquid in catholica fide. sensus autem verus & primus cuiuscunque reuelati à Deo in scripturis valet ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. ergo multorum in scripturis diuinis sensus verus & primus absque reuelatione diuina haberi non potest. Adhuc non magis virtute ingenii humani potest haberi sensus verus & primus aliquorum mysticorum diuinorum, quàm parabolarum humanarum. sed multarum parabolarum & locutionum mysticarum, seu ænigmaticarum humanarum primus sensus proferentis virtute ingenii humani sæpe haberi non potest, nisi proferens manifestet. quomodo n. vxor Samsonis quamuis subtilissima extitisset, peruenisset ad sensum primum illius problematis, nisi forte à casu, quando dixit: *de comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo*: nisi ipse reuelasset eidem? Ita enim potest per comedentem, & etiam fortem significari vrsus, vel elephas, aut draco, vel cete maris, aut alia bestia fortior leone, vel minus fortis leo. Per cibum etiam & per dulcedinem non solum mel, sed etiam aliæ res dulces comestibiles significari possunt. Alia etiam res per comedentem, & fortem: & rursus alia res per cibum, & alia per dulcedinem conuenienter significari potest. Cum igitur, vt testatur apostolus 1. Corinth. 2. *Nemo sciat hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est*: nullo modo vxor Samsonis, virtute humani ingenii (quantumcunque fuisset instructa) sciuisset, quod Samson intelligebat per comedentem & fortem, leonem: & per cibum atque dulcedinem, mel: nisi ipse sibi dixisset. Ergo multo fortius verus & primus intellectus visionum, & reuelationum diuinarum haberi non potest virtute humani ingenii. quia sicut dicit apostolus 1. Cor. 2. *quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei.* Præterea primus intellectus minus obscuri, non potest haberi virtute ingenii humani. Ergo multo fortius primus intellectus illorum, quæ sunt magis obscura, virtute humani ingenii haberi non potest. Consequentia videtur probatione minime indigere. Antecedens videtur posse probari auctoritate beati Grego. secundum quem (vt videtur) primus intellectus, quem habuit Christus in parabola seminantis (quæ est minus obscura, & minus ænigmatica, quàm multæ visiones & reuelationes, quæ non sunt expositæ per reuelationem in scripturis) virtute ingenii humani haberi non potuit. dicit enim super parabolam illam: *Quis mihi vnquam crederet, si spinas, diuitias interpretari voluissem.* quasi diceret, nullus. Et tamen absque illa interpretatione, primus intellectus parabolæ haberi non potuit: quia Christus exponendo prædictam parabolam sic interpretatus est. Ergo primus intellectus aliarum parabolarum, visionum, & reuelationum, quæ per Deum reuelantem non sunt expositæ; virtute humani ingenii haberi non potest.

CAP.

CAP. XVII.

In quo idem probatur, scilicet quod multa sint in sacra scriptura, quorum verus intellectus per solam reuelationem haberi potest, multis auctoritatibus.

DISCIP. Deduxisti ratiocinationes fundatas in scripturis ad probandum conclusionem prędictam. nunc ipsam per auctoritates nitere confirmare. MAGIST. Nonnullis apparet, quod auctoritatibus tam scripturarum canonicarum, quam aliarum, potest ostendi: de quib. adducam paucas. hæc enim videtur Daniel dixisse *c. 12.* vbi sic legitur: *Tu autem Daniel sermonem claude, & signa librum vsq; ad tempus statutum.* Ex quibus verbis potest intelligi, vt videtur, quod quidam sermones reuelati Danieli, ita sunt clausi, vt nemo possit absq; reuelatione ad primum eorum intellectũ pertingere. Item, vt legitur *Act. 8.* Dixit Philippus Eunucho legenti Esaiam prophetam: *putas ne intelligis quæ legis?* Qui ait: *Quomodo possum, si nõ aliquis ostenderit mihi?* quasi diceret, nullo modo. Ex quibus verbis habetur, quod ex verbis scripturæ. quæ legit Eunuchus, non potest aliquis primum intellectum ipsorum colligere, nisi ab alio doceatur. Ergo ratione consimili aliorum quæ æque vel magis obscura sunt, non potest primus intellectus haberi, nisi reuelatus appareat. Item psalmista ait *da mihi intellectum* &c. quasi diceret, ad primum intellectum multorum legis tuæ seruiando peruenire non potero, nisi tu reueles. ideo da mihi intellectum primum eorum. Plura enim sunt in lege antiqua statuta, quorum nulla ratio potest per hominem assignari. quare præcepit illa Deus filius Israel. Sicut illa: *non arabis in boue & asino. non indueris vestimento, quod ex lana linoq; contextum est* &c. & per consequens primus intellectus talium contentorum in lege absq; reuelatione haberi non potest. Hinc Hieronymus in prologo Bibliæ ait ca. 7. *quis enim digne exprimit tria & quatuor scelera Damasci, Gazæ, & Tyri, & Idumea* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod prophetia Amos prophetæ digne explicari non potest, nisi per reuelationem diuinam. Hoc etiam beatus Gregorius super Ezechielem omelia. 15. videtur asserere, dicens: *scriptura sacra tota quidem propter vos scripta est. sed non tota intelligitur à vobis multa quippe in illa ita aperte scripta sunt, vt pascant paruulos. Quadam vero obscurioribus sententiis, vt exerceant fortes, quatenus cum labore intellecta plus grata sint. nonnulla autem ita in ea clausa sunt, vt dum intelligimus agnoscentes infirma nostra cæcitatis ad humilitatem magis quam intelligentiam proficiamus.* Ex quibus verbis habetur, quod aliqua sunt in scripturis sacris, quæ intelligere non valemus. loquitur enim beatus Gregorius in persona omnium viatorum & fortium, qui obscuriores nouerunt elucidare sententias. Constat, quod per reuelationem, quæque scripta sunt, possunt intelligi, & eorum potest primus intellectus haberi. Idem etiam Gregorius pro se & pro omnibus aliis catholicis. *3. libro Moralium. ca. 17.* loquens de amicis Iob, ait: *vtrum continuis septem diebus & septẽ noctibus cum afflicto Iob sederint, an certe diebus septem & noctibus totidem instantia et crebra visitationis adhæerent, ignoramus. Sæpe enim rem quamlibet. tot diebus agere dicimur, quamuis eisdem diebus ad eam continue non vacemus. Sæpe vero scriptura sacra sic totum pro parte, sicut pro toto partem ponere consueuit.* Ex quib. verbis colligitur, quod cum scriptor libri Iob determinate intendit loqui de septem diebus & septem noctibus continuis vel non continuis, quia de his vel de illis scriptura illa fuerit vera, & non de vtrisque, sequitur quod nos ad primum intellectum verborum illorum determinate non possũmus peruenire.

CAP. XVIII.

In quo monstratur, quod multa sint in lege diuina, quorum primus intellectus per solam reuelationem possit haberi. nec defendit obiectionibus & replicis respondendo capitul. 15. supra adductis.

DISCIP. Nolo plures allegationes audire pro assertione præscripta. sed cupio scire, quomodo respondetur ad allegationes in contrarium superius. *cap. 15.* inductas. Ideo narra aliquas responsiones ad ipsas.

MAGIST. Ad primam, quæ consistit in hoc, quod talia essent superflue posita in scripturis diuinis, si primus intellectus ipsorum antequam essent impleta absque reuelatione diuina haberi non posset. Respondetur, quod non superflue posita sunt, quia scripta sunt ad exercitationem, quia in talibus verbis multiplices latent sensus præter primum sensum reuelantis, quos dum illi, qui in exponendis scripturis diuinis allegorice, tropologice ex huiusmodi ænigmatice reuelatis eliciunt, vtiliter occupantur. Quemadmodum beatus Gregorius *in Moralibus* sibi profecit & aliis, verba beati Iob diuersimode exponendo: & tamen ad illum intellectum, quem habuit Iob in pluribus verbis, absque reuelatione (nisi forte à casu) non potuit peruenire. Verba enim plura Iob modis innumeris à beato Gregorio & aliis poterant exponi: quibus tamen modis beatus Gregorius ipsa nequaquam exposuit. Et ita verba Iob plures sensus possunt habere, præter illum, quem habuit. Quis ergo scit, quod

beatus Gregorius ſenſit, quod actualiter in mente Iob habuit in proferendo verba illa expreſſe? non videtur quod ipſemet Greg. hoc ſciuit. Et ideo forte aliquando beatus Gregor. ad illum ſenſum, quem actualiter Iob intendebat, verba Iob expoſuit, & tamen ipſe hoc neſciuit. Sic etiam verba Iohannis *in Apoc.* & aliorum prophetarum, multos ſenſus poſſunt habere, teſte Hieronymo, qui in prologo Bibliæ ita ait: *In verbis ſingulis.* (ſc. Apoc.) *multiplices latent intelligentiæ.* Sed quem intellectum habuit beatus Iohannes vel Chriſtus reuelans, hoc nullus exponens Apoc. certitudinaliter ſciuit, niſi cui Deus reuelauit.

DISCIP. Contra iſtud obiici poteſt: quia verba ſcripturæ diuinæ eodem ſpiritu (ſcilicet ſpiritu ſancto) expoſita ſunt, quo ſunt ſcripta. ergo eundem ſenſum, quem habuit reuelans, habuerunt & exponentes. quare exponentes verba diuinæ ſcripturæ, ad primum intellectum ipſorum peruenerunt. Amplius, omnes ſenſus catholici eorundem verborum, ſunt æque primi: quia non eſt ratio, quod vnus ſit primus magis, quam alius. ſcil. omnes ſenſus, ſecundum quos beatus Gregorius expoſuit verba quæque Iob, ſunt catholici. ergo quilibet eorum eſt æque primus. Et ita beatus Gregor. peruenit ad primum intellectum omnium verborum Iob. Et conſimili ratione alii ſancti exponentes Apoc. & alias prophetias, atque quæque obſcura ſcripturæ diuinæ ad primum intellectum peruenerunt.

MAGIST. Ad primum iſtorum reſpondetur, quod quia omne verbum eſt à ſpiritu ſancto: & omnis ſapientia à domino Deo eſt (vt legitur *Eccleſ.* 1.) ideo ſcripturæ diuinæ, quando non erroneæ exponuntur, quo ſunt traditæ. Sed quia traditæ à ſolo Deo fuerunt, & nequaquam virtute ingenii humani inuentæ ſunt. Expoſitiones autem non erroneæ, ſanctorum ſaltem, ſæpe virtute ingenii humani aſſiſtente diuina influentia generali, ex ſcripturis & ratione infallibili fuerunt inuentæ. Ideo non omnino eodem modo, verba ſcripturæ diuinæ, eodem ſpiritu ſancto ſunt ſcripta, & à viris ſanctis expoſita. Propter quod expoſitiones ſanctorum non ſunt tantæ auctoritatis, quantæ ſunt illa, quæ ſcripta ſunt in ſcripturis canonicis. Si tamen expoſitiones huiuſmodi per certitudinem exprimerent intellectum verborum ſcripturæ diuinæ, eiuſdem eſſent auctoritatis. Non quia ab expoſitoribus ſunt ſimpliciter expreſſe, ſed quia in canone Bibliæ reperiuntur. Sic etiam ſi plures (puta 10. vel 20. magiſtri, lectores vel prædicatores verbi diuini aut alii, his temporibus ſacras literas exponentes, eandem auctoritatem ænigmaticam & obſcuram in Apoc. vel prophetiæ alia ſcripturam, ſecundum diuerſum exponerent intellectum, non erroneum, ſed verum & ſanum, poſſet aliquo modo concedi, quod quilibet iſtorum, eodem ſpiritu, eandem auctoritatem exponerent. Quia omnis ſenſus verus & ſanus eſt à ſpiritu ſancto, à quo inſpirati, locuti ſunt ſcriptores literarum ſanctarum: eodem modo eſſet quælibet expoſitionum huiuſmodi à ſpiritu ſancto, quo modo ab ipſo ſcripturæ diuinæ ſunt traditæ. Si etiam quilibet ſenſuum prædictorum inueniretur ſententialiter in Biblia, quamuis vnus eorum in vno loco & alius in alio, quilibet eorum eſſet tantæ auctoritatis, quantæ ſunt alia quæ ſcripta ſunt in Biblia. Non quia ab aliquo iſtorum exprimitur, ſed quia ſententialiter in Biblia reperitur. Et tamen non omnis, imo forte nullus talium ſenſuum eſſet primus intellectus & verus illius textus, quem tales exponentes exponerent. Si autem nullus iſtorum reperiretur ſententialiter nec implicite nec explicite in canone Bibliæ: tamen quilibet illorum eſſet verus & ſanus: certum eſſet, quod nullus eſſet primus ſenſus auctoritatis expoſitæ à quolibet iſtorum, vel ſaltem hoc non conſtaret: & tamen quilibet illorum eſſet aliquomodo à ſpiritu ſancto. cum omnis doctrina ſana & quæ ſecundum pietatem eſt, ſit aliquomodo à ſpiritu ſancto.

Ad ſecundum dicitur, quod primus intellectus verborum ſcripturæ diuinæ, quantum ad illa quæ à ſolo Deo reuelata fuerunt, eſt ille propter quem fuerunt principaliter reuelata. ſicut illorum verborum, quæ angelus dixit Danieli vel beato Iohanni vel aliis prophetis, & quæ etiam in prophetiis inſpirata fuerunt, & quæ Chriſtus dixit diſcipulis ſuis: primus ſenſus eſt ille, propter quem inſpirata vel prolata fuerunt. Vnde primus ſenſus parabolarum Chriſti eſt ille, quem Chriſtus poſtea diſcipulis ſuis expreſſit, quia propter illum principaliter protulit eas: & tamen multos alios ſenſus poſſunt habere. Quantum autem ad illa verba ſcripturæ diuinæ, quæ homines ſiue boni ſiue mali dixerunt, primus intellectus eſt ille, quem in mente habuit ille qui protulit. Sicut primus intellectus problematis Samſonis fuit ille, quem actualiter cogitauit. quod tamen problema ſub eiſdem verbis potuiſſet & adhuc poſſet alius proponere, & alium intellectum habere: qui intellectus eſſet primus intellectus eiuſdem proferentis. & ita alius eſſet intellectus problematis Samſonis in quantum prolatum fuit ab ipſo: & alius eſſet intellectus eorundem verborum, ſi alius eadem verba ſub alio intellectu proferret. Quemadmodum iſtorum verborum non variatorum, Rex præcepit fures ſuſpendi. Alius communiter eſt intellectus primus eorum, qui proferunt ea in Francia: & illorum, qui proferunt ea vel ſcribunt in Anglia: & illorum, qui proferunt ipſa in Caſtella. quia Franci communiter intelligerent ipſa de rege Franciæ; Anglici de rege Angliæ; & alii de rege Caſtellæ, & audientes ipſa in diuerſis regnis, diuerſum ex eis capiunt intellectum. Si autem eadem verba proferuntur in ciuitate vel patria, quæ ſecundum veritatem vel ſecundum opinionem hominum nulli regi eſt ſubiecta, audiens ipſa ex ipſis verbis præciſe, ad primum intellectum proferentis peruenire non poſſet. Quia non poſſet ſcire, an intelligeret de rege Caſtellæ vel alio; propter hoc, quod iſta verba proferens poteſt intelligere de vno rege vel de alio, ſecundum quod fuerit placitum voluntati, cuius voluntas ab alio ſciri non poteſt, niſi Deus vel ipſemet ſibi voluerit reuelare.

Et

E[illegible] vel plures proferant verba prædicta, & de diuersis regibus ipsa intelligant, alius erit in[illegible] primus istorum verborum inquantum proferuntur ab vno, & inquantum proferuntur ab [illegible].

Cap. XIX.

Contra primam solutionem præcedentis capi. dupliciter arguit & soluit. Primo contra illud, scilicet quod beatus Gregorius non peruenit ad primum sensum beati Iob. Secundo contra illud, scilicet quod multa sunt scripta, quorum nullus [illegible] sus est authenticus.

DISCIP. Adhuc dupliciter obiiciam contra prædicta. Non enim videtur bene dictum, quod beatus Gregor. non peruenerit ad primum intellectum verborum beati Iob. Quia de multis verbis Iob, quæ non debent ad literam sed mystice duntaxat intelligi: sicut de illis: *pereat dies, in qua natus sum*: & de multis aliis asserit manifeste, quod Iob ipsa intellexit, sicut ipse exponit. Quod non fecisset, nisi sciuisset illum fuisse primum intellectum Iob. Quia secundum prædicta ille est primus intellectus verborum alicuius, quem proferens actu habet in mēte. Rursus secundum prædicta, multa essent verba in scriptura diuina, quæ quamuis legi possint & debeant ad ædificationem plebis, & conuertendo ipsa in sensus morales & alios, qui absque eis ab ingeniosis hominibus accipi valent (quemadmodum fabulæ poetarum & aliorum fingentium bruta fuisse locuta, & multa tractasse, atque aliæ vtiliter applicati possint ad mores informandos) tamen ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam, & ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, & ad firmandam fidem in re dubia, essent nullatenus alleganda. Cum primus intellectus ipsorum haberi non possit, & alii intellectus eorum authentici minime sint putandi: nisi per alias scripturas vel assertiones, quæ refelli non debeant, valeant demonstrari. Cuius tamen contrarium sanctos patres fecisse cognouimus. August. enim ad Bon. vt habetur *23. q. 6. ca. schismatici*, per *vias & sepes* schismaticos intelligit. de huiusmodi loquitur Christus Lucæ. 14. inter hæreses & schismata volens per eadem verba probare, quod hæretici intrare ecclesiam sunt cogendi. Et tamen per *vias & sepes* ita possunt intelligi alia crimina, sicut hæreses & schismata. vnde & alii criminosi sunt per seueritatem ecclesiasticam coercendi. nec habetur, quod Christus ibi per *vias & sepes* intellexerit hæreses & schismata. Innocentius etiam tertius, vt habetur *extra, de maior. & obedien. solitæ*, & alii plures per illa verba dicta Hieremiæ 1. *Ecce constitui te hodie super gentes & super regna*, probant quod imperium sacerdotio est subiectum. & tamen quod illa verba Hieremiæ 1. de papa respectu imperii debeant intelligi, nequaquam reuelatum est à Deo. MAGIST. Ad primum istorum respondent quidam dicentes, quod quemadmodum literatus quidam in libro, quem de *prestigiis fortunæ* composuit, sæpe tali expositione & modo loquendi vsus est: *contigit*, id est contingere potuit: *quandoque eueniet*, id est si quando euenire contigerit: Sic etiam beatus Gregor. cum sæpe sententialiter dixit, *Iob dixit, intellexit*, vel *dicere voluit*: nihil aliud dicere intendebat, nisi quod Iob sic intelligere potuit. sed quod actualiter Iob sic intellexerit, non intendebat asserere. Et ad hoc designandum sæpe tali modo loquendi vtitur beatus Greg. *Aliter possunt verba Iob intellig*: per hoc insinuans, quod sæpe nō intendebat asserere, cum dixit, *sic intellexit Iob*, quod tunc Iob in mente talem habuit intellectum, sed quod talem habere poterat intellectum. Sic etiam multi prædicantes, & exponentes sacras scripturas, de diuersis sanctis viris & fœminis, vel alia determinata materia, tali modo loquendo vtuntur: *de hoc sancto prophetauit vel locutus est Esaias* vel *Hieremias*, vel alius propheta, aut alius scriptor alicuius partis scripturæ canonicæ. Et tamen si recte sapiunt, non intendunt, quia tunc propheta, vel alius in mēte de tali sancto vel materia loqui volebat, sed quod intelligere poterat, aut quod de tali materia talia verba possunt intelligi. Et ad hoc designandum intelligentes, frequenter talibus verbis vtuntur: *talia verba scriptura diuina de hoc vel de hoc possunt exponi*. DISCIP. Possunt ne adduci aliqua exempla ex scripturis pro tali modo loquendi. MAGIST. Videntur quibusdam quod sic. Vnde Exo. 8. dicitur de magis Pharaonis: *feceruntque similiter malefici incantationibus suis, vt educerent ciniphes*, idem facere conati fuerunt. In Iob etiam dicitur: *Quis restitit Deo*, id est, resistere voluit *& pacem habuit*? Si enim *restitit*, ponitur pro resistere voluit: & *fecerunt* ponitur pro facere conati fuerunt, videtur quod *intellexit*, possit poni pro intelligere potuit. DISCIP. Dic quomodo respondetur ad secundam obiectionem, quam adduxi. MAG. Nonnulli concedunt, quod verba scripturæ, de quorum primo intellectu per certitudinem non constat, adduci ad probandum illa sola, quæ in contentionem veniunt aliorum, non debent. Ad manuducendum tamen & ad persuadendum vel aliquomodo declarandum aliquid, de quo est contentio, sub aliquo sensu sano, non erroneo, adduci possunt. Quemadmodum ad persuadendū aliquomodo articulos fidei, & etiam ea quæ per solam reuelationē possunt cognosci, rationes & argumenta à sanctis & aliis adducuntur: quæ tñ ad probandū huiusmodi sufficienter allegari non debent. Et ideo quemadmodū sancti similitudines & naturales rationes assumunt ad declarandum, quomodo tres psonæ sunt vnus Deus: & quomodo corpus Christi vere est in sacramento altaris, & similia: Sic etiam sanctus Augustin. per verba Saluatoris de viis & sepibus voluit declarare, quod hæretici & schismatici intrare ecclesiam sunt cogendi. Si tamen de hoc esset apparens contentio, per illam solam auctoritatem Christi sufficienter probari non posset.

Sic

Et ideo (vt dicit Rabanus, sicut allegatum est) *vsq; in finem seculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina*
mansione & inhabitatione sunt digni. Ex quibus verbis Rabani colligitur, quod dicta promissio Christi
non debet intelligi de concilio generali. Tum, quia non dicit, non sunt defuturi in concilio gene-
rali: sed dicit, *in mundo*. Tum quia raro concilium generale est in mundo. Vniuersalis autem Eccle-
sia semper vsq; ad consummationem seculi erit in mundo. Ergo secundum Rabanum illa promissio
Christi, non de concilio generali, sed de vniuersali Ecclesia debet intelligi, vt pie & absq; dubio est
tenendum semper Spiritum sanctum adesse vniuersali Ecclesiæ. Sic etiam Hieronymus de vniuersa-
li Ecclesia intelligit, cum dicit, Christum nunquam à credentibus recessurum, quia semper erunt vs-
que ad consummationem seculi aliqui Christo credentes, siue concilium generale sit, siue non sit.
Ad illam allegationem, quę in *Actibus 15.* est fundata, respondetur dupliciter. Vno modo quod de-
terminatio facta per Apostolos, & seniores, de qua fit mentio *Actuum 15.* facta fuit per reuelatio
nem Spiritus sancti miraculosam, qualis adhuc fieri posset in concilio generali. Sed non est necessi
quod fiat, nec semper fuit facta, nec forte semper fiet quandocunq; celebrabitur concilium generale
Nec est inconueniens dicere, aliquas reuelationes factas Apostolis; tamen tales non posse fieri ion
moi concilio generali.

Aliter dicitur, quod Apostoli & seniores absq; reuelatione Spiritus sancti tunc facta eis, ex ver
bis Christi quæ ab ore eius audierant, & ex factis eius quæ viderant, collegerunt determinationem il
lam. Viderunt enim ipsum non seruasse legalia multa, & ceremonialia, qui & docuerat eos, non cl
necessarium seruare eadem. Quare absq; reuelatione speciali poterant scire, quod credentes co
uersi ex gentibus, huiusmodi seruanda minime tenebantur. Vnde & Apostolus Paulus ante co
gregationem illam hoc constanter asseruit. Quod non fecisset, nisi certus de hoc antea extitisset. E
quamuis si omnes alii contradixissent, ipse tamen à sua sententia minime recessisset, ipso attestant
cum ait ad Galatas 1. *Licet nos aut angelus de cœlo* &c. nec tamen pertinax extitisset, licet omnibus ali
restitisset. Et quia circa verum scienter assertum non potest pertinacia inueniri. Cum ergo dixeru
Apostoli, & seniores: *visum est Spiritu sancto & nobis* &c. sub tali intellectu dixerunt, sub quali dix
Apostolus 1. Corinth. 12. *Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritui sancto*. Quia omnia bona lu
à Spiritu Sancto, quamuis Deus in omni tali sermone non faciat nouum miraculum. Et eodem m
do respondetur ad auctoritates plurimas asserentes sententialiter, quod sancti patres in conciliis g
neralibus congregati, illa quæ diffinierunt, statuerunt, & egerunt, à Spiritu sancto inspirati fecerun
Et per consequens interpretationes, quas fecerunt circa dubia fidei diffinienda, eis reuelata fuerun
Quia non ideo dicuntur à Spiritu sancto fuisse inspirati, quia ipsis tunc Spiritus sanctus vltra in
entiam Spiritus sancti, quæ ad omne opus placens Deo requiritur, aliquo modo speciali, & n
solito inspirauit: sed quia Spiritus sanctus ipsos monuit ad rectam diffinitionem fidei faciendam
eut omnes monet ad quæcunq; opera meritoria exercenda. Propter quod iuxta sanctorum patr
sententiam, concilia generalia, quæ rite, iuste, sancte, & canonice celebrata fuerunt, sunt ab om
bus catholicis deuotissime suscipienda, amplectenda & veneranda. Si tamen non fuissent catho
celebrata, quamuis omnes Episcopi orbis terræ præsentes affuissent, non essent à fidelibus rec
enda, sed penitus respuenda. Et si quæratur, quis habet iudicare, an fuerint catholice celebr
Respondetur, quod quia non diffinierunt aliquid, nisi quod potest elici ex scripturis diuinis: i
periti in scripturis & habentes aliarũ sufficientem intelligentiam scripturarum, habent iudicare
modum firmæ assertionis, quod diffinita ab eis sunt catholice diffinita. Summi autem pontifices
fuerint præsentes, sed tantummodo auctoritate eorum præsentibus legatis ipsorum, celebrata
runt autentice, iudicare habent quod catholice extiterint celebrata. Si autem summus pontifex
sens fuerit, sufficit quod autenticet ipsa. *Discip.* Nunquid secundum istam opinionem licet alicu
non constat concilium generale rite, & catholice celebratum fuisse, negare illud, quod est per i
concilium diffinitum vel saltem dubitare? *Magist.* Respondetur per distinctionem. Quia tua i
rogatio est generalis, non specificans an concilium generale catholice diffiniat, vel erronee.
ant concilium generale catholice diffinit aliquid esse credendum, aut erronee. Si catholice: nu
cet publice negare, vel etiam publice dubitare taliter diffinitum. Nulli etiam licet pertinacite
culte vel etiam mentaliter de tali etiam diffinito dubitare. Non tamen tenetur quis, etiam cui
stat generale concilium catholice diffinisse, explicite & absolute absq; omni contradictione e
cita & implicita, siue subintellecta credere taliter diffinitum: sed sufficit quod credat implic
vero aliquid diffinitur erronee per generale concilium, siue per congregationem quæ à multi
fidelium generale concilium æstimatur, ille qui nescit generale concilium siue talem congre
nem errare, præsumere debet pro tali concilio vel congregatione, non tamen præsumption
violenta, quin probatio sit in contrarium admittenda. Sicut præsumendum est pro sententia
cis, quamuis in rei veritate iniusta fuerit & iniqua, donec probetur vel constet contrarium. E
postquam per sacras scripturas constitit tale concilium errasse, (siue approbetur, siue reprob
Papa) tali generali concilio nullatenus est credendum, sed ab omnibus scientibus etiam p
pro loco & tempore reprobandum. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad allegationem seque
Magist. Ad illam quæ consistit in hoc, quod congregatio fidelium, seu concilium generale p
cessionem vere repræsentat congregationem Apostolorum, seniorum, ac reliquorum fid
Respondetur, quod sola Ecclesia vniuersalis illam congregationem perfectissime repræsenta
la sola sibi succedit proprie & primo. Et ideo illa sola errare non potest. Concilium autem ge

r

nequaquam perfectissime repræsentat eam, nec ipsum illi primo succedit. Neq; successio illa, quam Christus promisit, cesset, ex quo sæpe cessat concilium generale. Illam tamen congregatione in Apostolorum & aliorum repræsentat & quodammodo sibi succedit. Quemadmodum Papa cum collegio cardinalium aliquo modo repræsentat congregationem eandem, & aliquo modo succedunt: qui tamen tam in pertinentibus ad fidem, quam in moribus possunt errare. Et ita per repræsentationem & successionem huiusmodi probari non potest, quod concilium generale errare nequit.

CAP. X.

Vbi pro quinta allegatione primæ opinionis in 1. c. duplicem distinctionem ponit, per quas etiam respondetur ad eandem.

DIscipulus. Narra quomodo respondetur ad vltimam allegationem adductam ad probandum; quod concilium non potest errare, quæ consistit in hoc quod frustra dedisset Christus legem salutis æternæ, si eius verum intellectum quærentibus minime reuelaret. *Magist.* Respondetur per duplicem distinctionem. Quarum prima est, quod eorum quæ in conciliis generalibus determinantur & determinari possunt, & similiter quæ possunt esse dubia circa fidem: quædam sunt quæ ex scripturis diuinis deductione infallibili possunt inferri, ita quod quamuis oe illud quod infertur, nec illud vel illa ex quo vel ex quibus infertur, possit vel possunt naturali ratione esse notum vel nota: tamen illatio potest naturaliter esse nota, cum etiam illatio falsi ex falso & falsis possit naturaliter & infallibiliter esse nota. Quædam sunt quæ ex scripturis diuinis infallibili deductione inferri non possunt: quemadmodum beatum Hieronymũ & beatam virginem esse corporaliter in cœlo ex scripturis certitudinaliter haberi non potest. Sicut etiam nec, quod illi de quibus dicitur Matth. 10. *Multa corpora sanctorum surrexerunt cum eo &c.* corporaliter ascenderint in cœlum, nec quod corporaliter non ascenderunt, infallibiliter deduci non potest ex scripturis diuinis.

Secunda est, quod dubium circa fidem siue circa diuina, & ea quæ spectant ad salutem potest esse duplex. Quia aliquod est, cuius notitia explicita est necessaria ad salutem: & aliquod, cuius notitia explicita non est necessaria ad salutem. Per hoc respondetur ad allegationem prædictam, quia in concilio generali proponitur aliquod dubium terminandum, quod ex scripturis Diuinis deductione infallibili & naturaliter nota saltem sapientibus & peritis potest inferri: aut proponitur aliquid terminandum, quod ex scripturis Diuinis inferri non potest, sed per solam reuelationem Diuinam potest haberi. Rursus aũt necessaria est fidelibus notitia illius, quod proponitur in generali concilio determinandum, aut non est necessaria fidelibus. Si illud quod proponitur in concilio generali potest infallibili deductione ex scripturis Diuinis inferri, & notitia eius est necessaria fidelibus, non exclusa oratione & aliis operibus bonis, debent sapientes in concilio generali congregati diligentissime scrutari scripturas sacras, exemplo illorum, de quibus dicitur Actor. 17. *Susceperunt verbum cum auiditate quotidie scrutantes.* Si enim hæc ita se habeant, ne concilium generale & quilibet catholicus tentare Dominum videatur, cum aliquid sibi incumbit agendum, debet facere quicquid rationabiliter & prouide potest, exemplo Abrahæ, qui secundum August. *in quæstionibus Genesis* & habetur *23. q. 1. c. quæritur*, cum ingrederetur Ægyptum, timens propter pulchritudinem vxoris Ægyptios, quod potuit, fecit: quod non potuit Deo commisit, in quem sperauit.

CAP. XI.

Quoniam 10. c. quintæ allegationi primæ opinionis non ex toto, sed incomplete respondit: ideo nunc completam solutionem & ad formam repetit & soluit.

DIscipulus. Per prædicta narra; quomodo respondetur ad allegationem contrarium opinantium. *Magist.* Respondetur, quod cum accipiunt, *frustra dedisset Christus legem salutis æternæ, si eius verum intellectum & quem credere fidelibus est necessarium ad salutem, non aperiret eisdem hunc quærentibus, & pro ipso inuocantibus simul, sed circa ipsum fidelium pluralitatem errare sineret*; respondetur, quod si per pluritatem fidelium, hoc est Christianorum recte credentium intelligant totam Ecclesiam seu congregationem fidelium, loquendo de vero intellectu cuiuscunq; contenti in lege Diuina, qui est necessarius ad salutem secundum quod verba eorum prætendunt: & de apertione talis intellectus per scripturas vel reuelationem congregatis in concilio generali concedo antecedens. Nam & quando celebratur concilium generale & quando non celebratur multa necessaria ad salutem aperiuntur vel aperiri possunt tam per scripturas quam per reuelationem miraculosam illis, qui non sunt in concilio generali, per quos ad existentes in concilio generali potuerunt peruenire, si digne extiterit celebratum vel fuerit necessarium Christiano populo ad salutem. Et ita ex hoc probari non potest, quod necesse sit credere determinationes conciliorum generalium in sensibus scripturæ dubiis à Spiritu sancto suæ veritatis originem habere illo modo, quo scripturæ Diuinæ eius sunt scriptoribus inspiratæ. Tum, quia intellectus legis necessarius ad salutem potest aliis aperiri vel per scripturas vel per miraculosam operationem. Quod non debet mirabile vel incredibile reputari, cum plures sæpe sapientiores & meliores non conueniant ad concilium generale, quam sint ibi congregati:

possitq;

possitq; generale concilium intentione corrupta vocari. Etetiam quamnis intentione recta fue congregatum, poterit tamen non rite postea celebrari, cum ibi congregati non sint nec in fide, nec in gratia, & bonis moribus confirmati: sed forte aliquando vel omnes vel plures fuerint aut esse poterint peccatis granibus inuoluti. Et ideo lex Christi non est inutilis, nec in homin͂u tradita perniciem. Quia siue verus intellectus ipsius reueletur, vel aliter manifestetur existentibus in concilio generali; siue non venientibus ad idem concilium generale, vtilis poterit esse ad salutem æternam, i sam pie quærentibus atq; recte. Multa enim quo ad intellectum legis Diuinæ, reuelauit Deus, & in m disalus manifestauit peritis viris, & sanctis, & imperitis, qui ad generale concilium minime conue nerant: & non solum quia celebratur generale concilium, sed in tempore concilii generalis &adh potens est Deus facere idem: tum quia intellectus legis ad multa potest aperiri per con deration m scripturarum, absq; hoc quod Spiritus sanctus modo speciali aper at quibuscunq; intellectu ipsarum. Tum quia in concilio generali multa dubia circa fidem declarari possunt, quæ non sunt necessaria ad salutem. Tum quia ostensum est prius, quod concilium generale, seu quod concilium g nerale à maiori parte Christianorũ putatur, potest errare contra fidẽ. Si vero taliter opinantes per pluralitatem fidelium intelligant maiorem partem fidelium, siue Christianorum, & per intellectu le is intelligant absq; omni exceptione intellectum cuiuscunq; contenti in lege diuina: & intelligant qui de quærentibus intellectum ipsum: pro omni tempore nego antecedens. Item, si quæsierint huiusmodi intellectum & pro ipso inuocauerint, multipliciter errare possunt: nihilominus tamen antecedens non haberet veritatem, quod patet. Primo, quia non frustra esset lex saluris æternæ data Christo, quamuis maior pars fidelium, imo omnes præter paucissimos, vel præter vnum, errarent non solum damnabiliter, sed execrabiliter circa ipsum etiam circa intellectum, qui est necessarius ad salutem. Nec esset frustra data lex, licet omnes Christiani præter paucos vel vnum damnabiliter errarent circa ipsum: quia tota fides Christiana absq; hoc, quod frustra esset data lex salutis æternæ in uno solo posset saluari. Quemadmodum in triduo tota fides in sola matre Redemptoris nostri re mansit. Secundo, multa sunt contenta in scripturis diuinis, quorum verus intellectus primus & literalis non est omni tempore necessarius ad salutem: quamuis ab existentibus in concilio generali quæratur solutio tam per meditationem vehementem in scripturis, quam per orationem, ita vt ipsum omnino diffinire proponant. Non est igitur necessarium credere, quod Deus aperiat ipsis per scripturas vel per reuelationem miraculosam huiusmodi. Quia quamuis Deus non deficiat Ecclesiæ suæ, scilicet congregationi fidelium in necessariis, tamen non semper præbet se ad illa, quę non sunt necessaria ad salutem, sine quibus potest esse salus, quamuis ipsa nitantur precibus continuis impetrare.

CAP. XII.

In quo contra duo prædicta obiicit & replicat in secunda parte solutionis: ad quas respondetur capitulo 13. & 14.

DIscipulus. Contra prædicta obiiciam aliqua: vt cum audiero responsiones ad ipsa, clarius intelligam, an præscripta aliquid contineant veritatis. Hoc itaq; videtur, quod nullo modo si credendum, quod concilium generale possit diffinire contra catholicam veritatem. Nam sicut illi sæpe accipiunt, qui opinantur prædicta, Deus nunquam deficiet in necessariis congregationi fidelium, quæ est Ecclesia Dei. Sed concilium generale non diffinire aliquid contra fidem est necessarium Ecclesiæ suæ. Tum, quia totam Ecclesiam Dei non exponi periculo hæresis & errorum est necessarium Ecclesiæ Dei. Si autem concilium generale aliquid diffiniret contra fidem, tota Ecclesia Dei exponeretur periculo hæresis & erroris. Quia nemo tunc inueniretur, qui posset aut sciret defendere fidem contra concilium generale. Tum, quia non induci in tentationem est necessarium Ecclesiæ Dei. In oratione enim, quam Christus fideles docuit vniuersos, hoc petitur. Christus autem non docuit in Oratione Dominica petere nisi necessaria. Ergo non induci in tentationem est necessarium Ecclesiæ Dei. Tota autem Ecclesiæ Dei induceretur in tentationem grauissimam, si concilium generale aliquid diffiniret contra fidem. Ergo non diffinire aliquid contra fidem est necessarium Ecclesiæ Dei. Ex quo infertur, quod credendum est, concilium generale non posse errare contra fidem. Tum, quia illud concilium, quod est suscipiendum sicut sanctum Euangelium, non potest errare contra fidem. Concilium autem generale recipiendum est, sicut sanctum Euangelium, teste Greg. qui, vt habetur *di. 15. sicut*, ait: *Sicut sancti Euangelii quatuor libros, sic quatuor concilia recipere & venerari me fateor.* Igitur concilium generale errare contra fidem non potest. Tum quia vniuersalis Ecclesia errare non potest. Diffinitio autem & iudicium generalis concilii tanquam diffinitio vniuersalis Ecclesiæ debet haberi, quia vniuersali consensu constituta videtur, vt Gregorius vbi prius videtur asserere, dicens: *Cunctos vero, quas præfata veneranda concilia personas respuunt, respuo, & quas venerantur complector: quia dum vniuersali sunt constituta consensu, se & non illa destruet, quisquis præsumit absoluere, quos ligant, aut ligare quos absoluunt.* Huic Gelasius Papa concordare videtur: qui, vt habetur *15. q. 1. c. confidimus*, ait: *Confidimus quia nulla causa venerationis Christianus ignoret vniuscuiusq; synodi constitutum, quod vniuersalis Ecclesia probetur assensu, nullam exequi magis sedem præ ceteris oportere, quam primam.* Ex quibus colligitur quod id quod fecit concilium generale, ab vniuersali fit Ecclesia. Et per consequens concilium generale errare non potest.

Secundo, contra prædicta specialiter, quo ad hoc quod dicit, quod non omnium contentorum in lege diuina verum intellectum esse omni tempore necessarium ad salutem, obiici potest. Nam si alicuius contenti in lege diuina verus intellectus & primus non esset omni tempore necessarius ad salutem, frustra illud fuisset positum in ipsa lege diuina, cum ipsa lex diuina non nisi propter salutem electorum fuit data. Sed posset dici de eo, vt quid membranas occupat? *dist. 19. si Romanorum.* vbi dicit Glossa: *Ex hoc accipitur argumentum, quod nullum verbum positum in aliqua scriptura debet vacare, nec poni superflue.* Verus ergo intellectus & primus omnium contentorum in ipsa lege diuina est necessarius ad salutem.

Amplius: verus intellectus eorum, quæ in noua lege traduntur, fuit necessarius ad salutem illis, qui fuerunt summi in veteri testamento. nam necesse fuit maiores in veteri testamento, trinitatis, & incarnationis mysterium explicite, & non solum implicite credere. ergo cuiuslibet expresse scripti in lege diuina, tam noua, quàm veteri intellectus verus est necessarius ad salutem, vt saltem aliqui primum explicite credant, & non ignorent. Hæc sunt inter alia, quæ possunt obiici contra prædicta, ad quæ aliquas responsiones audire desidero.

Cap. XIII.

Quod concilium generale possit errare, obiectiones respondendo defendit.

DISCIP. Ad primum respondetur per distinctionem de necessario, quia aliquid esse necessarium ecclesiæ Christi dupliciter potest intelligi: vel quia est vtile: vel quia sine illo non est nec vnquam erit salus.

Primo modo, accipiendo necessarium, concilium generale non diffinire aliquid contra catholicam veritatem est necessarium ecclesiæ Dei, sicut Papam non errare nec diffinire aliquid contra fidem est necessarium, id est vtile. sed quantum ad omnia talia necessaria, Christus non semper adest ecclesiæ: quinimo contraria permittit, vel potest permittere euenire. vnde & plures summi pontifices errauerunt pertinaciter contra fidem.

Secundo modo, accipiendo necessarium; concilium generale non errare contra fidem, non est necesse ecclesiæ. quia quamuis concilium generale erret, in multitudine fidelium, posset tamen per veram & catholicam fidem saluari. quinimo haberet scripturas sacras, quibus errorem concilii generalis posset conuincere manifeste, si diffiniret aliquid contra ipsas. si autem diffiniret aliquid esse tenendum, tanquam de necessitate fidei, quod tamen non esset necesse credere, per easdem scripturas possent Christiani alii aperte ostendere, quod taliter diffinitum ad fidem minime pertineret.

Cum autem accipitur, si concilium generale diffiniret aliquid contra fidem, tota ecclesia Dei exponeretur periculo hæresis & erroris. Respondetur per distinctionem de periculo. est enim quoddam periculum tantummodo imminens seu circumstans: & est periculum inuoluens seu prosternens. Periculo imminenti seu circumstanti totam ecclesiam Dei exponi, negari non debet, sed concedi. hoc enim fatetur ecclesia ipsa, cum in quadam Collecta dicit: *Deus qui nos in tantis periculis constitutos*, &c. à quibus liberari deposcit, cum alibi dicit: *à cunctis nos mentis & corporis defende periculis.* talibus periculis expositus fuit apostolus Paulus, sicut ipse fatetur. 2. *Corinth.* 2. & à quolibet se liberatum fuisse dicit. *c.* 1. cum ait: *de tantis periculis eripuit nos.* In tali periculo etiam fuit aliquando tota ecclesia Dei, quæ erat sub veteri testamento, Deuterono. 20. *Dominus Deus vester in medio vestri est, pro vobis contra aduersarios dimicabit, & eruet vos de periculis.* tali enim periculo se exponere ex causa rationabili est laudabile iudicandum. Vnde etiam in laudem præliantium contra infideles dixit Delbora, vt habetur Iudicum. 5. *sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum.* Inuoluens periculum seu prosternens est duplex: scilicet spirituale & corporale. sed neutri exponetur tota ecclesia Dei: licet corporaliter multi ex fidelibus inuoluantur nonnunquam. Spirituale autem finaliter nullus electus incurreret, & de tali periculo videtur intelligere Sapiens, cum Ecclesiastici. 3. ait: *Qui amat periculum, in illo peribit.* si itaque concilium generale diffiniret aliquid contra fidem. poterit tota ecclesia Dei exponi periculo hæresis & erroris. primo modo, accipiendo periculum, quemadmodum aliquando quia non potuit concilium generale conuocari, Christianitas quo ad multos fuit periculo hæresis conuoluta, & quo ad alios impregnata, teste Isidoro, qui, vt legitur di. 15. ait enim: *In præcedentibus namque donis persecutione feruente. docendarum plebium minime dabatur facultas: inde Christianitas in diuersas hæreses scissa est.* Posset tamen contingere, quod quamuis generale concilium diffiniret aliquid contra fidem, ecclesia Dei non exponeretur periculo: quia posset contingere, quod congregati in concilio generali essent pauci & viles tam in re quam in hominum reputatione, respectu illorum, qui ad illud concilium generale minime conuenissent. Et tunc illorum leuiter error extirparetur per multitudinem meliorum & sapientiorum & famosiorum illis, quibus etiam multitudo simplicium adhæreret, magis scilicet quàm decem vel duodecim aut quindecim, per quos possit generale concilium celebrari. quemadmodum in concilio Arelatensi tantummodo vndecim patres fuerunt. *dist.* 16.

sexta: quamuis tunc multiplicati fuerunt Christiani, & plures occupauerunt prouincias, quàm diebus nostris. Periculo autem inuoluenti seu etiam prosternenti nequaquam exponeretur ta ecclesia Dei, quamuis concilium generale diffiniret aliquid contra fidem: quia remaneret aliqui vel multi vel pauci, qui tali diffinitioni erroneæ minime consentirent: sed pro loco & tempore contradicerent manifeste.

DISCIP. Saltem multitudo Christianorum, maxime laicorum & simplicium, prosternenti exponeretur periculo. potissime si Papa esset præsens in tali concilio, atque errori huiusmodi consentiret: & Papa cum consentientibus sibi potentior esset aliis. quod tamen pro inconuenienti debet haberi.

MAGIST. Respondetur, quod in tali casu magis timendum est de periculo clericorum in sacris literis peritorum & aliorum, quàm de multitudine laicorum, id est simplicium præsertim quando multitudo clericorum per auaritiam, ambitionem, simoniam, & alias vias prauas ad ordines, dignitates, & beneficia ecclesiastica peruenisset, & aliis esset criminibus irretita. quia plura & maiora temporalia amitteret, quàm simplices laici, si Papæ temporaliter præualenti perseuerantes resisterent: & ab obtinendis dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis clericos repelleret Papa, non laicos. Propter quod procliuiores essent clerici ad assentiendum errori Papæ & concilii generalis, quia vt testatur Iohannes Papa, prout legitur. 16. q. 2. c. 1. *Humani moris est illum vereri, cuius iudicio & voluntate nunc erigitur, nunc deprimitur.* clerici etiam propter sacrarum literarum maiorem notitiam, quam habent vel tenentur habere (& quia quæstio fidei licet spectet ad laicos, *dist. 86. c. vbi nam*, principalius tamen pertinet ad clericos magis peccarent & grauius quàm laici. & ideo magis verendum esset, ne Deus eos permitteret ruere in errorem. multitudo insuper Christianorum (dum tamen alii vel saltem vnus fidelis remaneat) potest inuoluenti periculo hæresis & erroris (aliis exigentibus peccatis ipsorum) exponi. quibus in hæreticam prauitatem labentibus valet ille qui de lapidibus potest suscitare filios Abrahæ, vel de aliquibus ipsorum aut de aliis, quando voluerit numerum Christianorum augere.

DISCIP. Indica breuiter, qualiter respondetur ad allegationes sequentes, quibus probatur concilium generale non posse errare contra fidem.

MAGIST. Ad ista, quibus accipit, quod ecclesia Dei induceretur in temptationem grauissimam, si concilium generale aliquid contra fidem diffiniret. Respondetur, quod totam ecclesiam Dei induci in temptationem dupliciter intelligi potest. vel vt temptationi succumbat & ne hoc accidat, petitur in *Oratione Dominica*: & nunquam eueniet, nec eueniret, quamuis concilium generale contra fidem erraret. vel vt temptatione impugnetur, quæ grauiter infestetur. & hoc poterit euenire, teste beato Iacobo, qui c. 1. suæ canonicæ ait: *omne gaudium existimate fratres charissimi, cum in temptationibus variis incideritis.*

Ad allegationem sequentem tenentem, quod generale concilium recipiendum est, sicut sanctum Euangelium secundum Gregorium. Respondetur, quod hoc intelligendum est de generali concilio rite, iuste & catholicè celebrato. secundum quod dicitur, omnes apostolicæ sedis sanctiones debere accipi. sicut si voce Petri essent firmatæ secundum Gratianum *dist.* 19.

Hoc autem intelligi debet de illis sanctionibus vel decretalibus epistolis, in quibus nec præcedentium patrum decretis, nec euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur: ita tamen, quod hoc vocabulum, sicut omnimodam similitudinem nequaquam importet, sicut nec Math. 5. cum dicit Christus: *estote perfecti sicut pater vester cœlestis perfectus est.* nec illud c. 22. *diliges proximum tuum sicut teipsum.* nec illud Iohannis 10. *sicut misit me pater & ego mitto vos.* quamuis enim generale concilium aliquid rite & catholice diffiniat & determinet: & ideo sit sicut sanctum euangelium suscipiendum. Sanctum tamen euangelium cum maiori reuerentia & deuotione suscipiendum est quàm concilium generale quodcunque.

Ad aliam autem allegationem accipientem, quod diffinitio generalis concilii tanquam diffinitio vniuersalis ecclesiæ debet haberi. Respondetur, quod concilium generale non debet regulariter occulte seu secrete aut paucis scientibus celebrari: sed vulgandum est per vniuersalem ecclesiam, hoc est per omnes regiones in prouincia, in qua seu in quibus catholici commorantur, generale concilium conuocari debere, quatinus omnes catholici tacite vel expresse consentiant, & quasi auctoritatem tribuant, vt ad concilium profecturi eorum nomine circa ordinanda & diffinienda in generali concilio canonicè & catholicè atque rite procedant, vt merito quicquid catholicè & licite statuerint vel diffinierint, vniuersali statuatur & diffiniatur assensu. At vero si quid indigne aut illicite, & non canonicè vel non catholicè statuerint vel diffinierint, vniuersalis ecclesiæ nullatenus statutum vel diffinitum probetur assensu. Talis enim assensus ad nihil illicitum potest extendi: quia talis assensus ecclesiæ vniuersalis est secundum intentionem assentientium interpretandus, quemadmodum iuramentum secundum intentionem iurantis interpretari debet, vt notat Glossa *extra de iureiurando. super c. quintauallis.* Quando igitur concilium generale rite conuocatur, & in omnibus catholicè & sancte procedit, quicquid

faceret

fecerit, ab vniuersali ecclesia fieri est putandum. & ideo de tali concilio generali loquitur Gregorius & Gelasius. Si autem aliquid fecerit illicite & non catholice, minime vniuersalis ecclesiæ probatur assensu. quia vniuersalis ecclesia, quamuis consenserit, quod conuocaretur concilium generale, non tamen putanda est nec expresse nec tacite aliquod illicitum consentire. Aliter respondetur, quod postquam acta generalis concilii per vniuersos catholicos populos fuerint promulgata, si nullus contradicens aut impugnans apparet, sunt putanda ab vniuersali ecclesia approbata. & de talibus conciliis loquuntur Gregorius & Gelasius. Si autem acta generalis concilii non fuerunt apud omnes populos catholicos diligenter exposita, non est dicendum, quod tale concilium generale sit explicite ab vniuersali ecclesia approbatum, licet si sancte & catholice fuerit celebratum, possit dici implicite ab vniuersali ecclesia approbatum.

DISCIP. Istud est calumniabile, vt videtur. nam non minus ligat quicquid statuitur vel diffinitur per concilium generale, quam statutum apostolicæ sedis. sed illud vniuersalem ligat ecclesiam, *ex. de constitutionibus, omnium.* nec oportet ad hoc, vt liget, quod omnium auribus inculcetur, *extra de post. cla. ad hoc.* Igitur & quicquid statuitur vel diffinitur à concilio generali vniuersalem ligat ecclesiam: & per consequens pro approbato ab vniuersali ecclesia est habendum. MAGIST. Respondetur, quod statutum apostolicæ sedis etiam post duos menses non ligat, nisi illos ad quos ipsius noticia poterat peruenire. quia ignorantes præsertim ignorantia inuincibili, minime ligat, *extra de constitu. cognoscentes.* Sic etiam quod statuitur vel diffinitur in concilio generali, non ligat vniuersalem ecclesiam, nisi per vniuersalem ecclesiam fuerit legitime diuulgatum. & ideo non est censendum explicite approbatum ab vniuersali ecclesia, antequam taliter publicetur. non oportet autem taliter diffinitum singulorum auribus inculcare: sed sufficit taliter publicare, quod nullus se possit si in contrarium venerit per ignorantiam excusare.

Cap. XIV.

In quo respondetur ad illud, quod secundo & principaliter obiicitur. c. 12. Contra illud quod non omnium contentorum in lege diuina verus intellectus est omni tempore necessarius ad salutem.

DISCIP. Nunc superest tractare ista, quæ secundo obiecta sunt contra dicta superius c. 12. quibus videtur ostensum, quod omnium contentorum in scripturis diuinis verus intellectus & primus omni tempore necessarius ad salutem. narra igitur quomodo opinantes illi respondeant ad ipsa.

MAGIST. Ad primum illorum, cum dicitur, quod frustra esset positum in scriptura illud, cuius verus intellectus non est omni tempore necessarius ad salutem. Respondetur, quod falsum assumitur. Quia ad hoc, quod aliquid non frustra ponatur in scriptura diuina, sufficit quod aliquando (licet non omni tempore) eius verus intellectus & primus sit necessarius ad salutem. Quemadmodum veritas ipsa multa dixit & protulit nequaquam frustra, quorum tamen intellectus verus non erat tunc necessarius ad salutem. mater enim sua sanctissima nunquam aliquo necessario ad salutem extitit destituta. & tamen quando Christus dixit sibi & patri putatiuo Lucæ 2. (*quid est, quod me quærebatis? nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse?*) ipsa verum intellectum & primum illorum verborum Christi non concepit, cum immediate subiungatur ibidem; *& ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad illos.* quæ tamen sicut prius habetur, *mater eius conseruabat in corde suo*, verum intellectum ipsorum postea habitura. Christus etiam dixit apostolis, vt legitur Lucæ. 16. *Ecce ascendimus Hierosolymam & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. tradetur enim gentibus, & illudetur & flagellabitur, & conspuetur. & postquam flagellauerint, occident eum, & die tertia resurget.* quorum verborum verum intellectum tunc minime habuerunt. Quia immediate subiungitur: *& ipsi nihil horum intellexerunt. erat enim verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.* Eisdem etiam dixit Christus, vt habetur Ioha. 16. *modicum & iam non videbitis me: & iterum modicum & videbitis me: quia vado ad patrem.* quorum tamen verborum verum intellectum non habuerunt, quia de ipsis scribitur ibidem. *dixerunt igitur ex discipulis eius adinuicem: quid est hoc quod dixit nobis, modicum & non videbitis me?* & post: *ne[...] quid loquitur.* Ex quibus aliisque quamplutibus colligitur manifeste, quod plura dixit Christus apostolis, quorum intellectum verum minime tunc habuerunt. Ex quo concluditur, quod verus intellectus illorum tunc non erat apostolis necessarius ad salutem. C[...] tunc stent in statu salutis, nihil defuit eis quod tunc erat eis necessarium ad salutem. Ex ta[...] constat, quod tunc Christus non dixisset talia frustra. Ergo à simili possunt in scripturis di[...] aliqua contineri, quamuis eorum intellectus verus & primus non sit omni tempore necessarius ad salutem.

DISCIP. Forte dicerent ad ista, quod non est inconueniens aliqua in scripturis diuinis haberi, quorum eius intellectus non est omni tempore omnibus catholicis necessarius ad salutem; quemadmodum illa quæ dixit matri & apostolis, non erant eis necessaria ad salutem.

verus tamen intellectus omnium, quæ in scripturis diuinis habentur, semper est aliquibus & si non omnibus) necessarius ad salutem.

MAGIST. Vt videtur aliis, hoc non valet: quia qua ratione plurium intellectus, quæ Christus dixit matri suæ & apostolis, tunc nulli fidelium erat vllatenus necessarius ad salutem: ratione consimili non est inconueniens aliqua reperiri in scripturis diuinis, quorum verus intel- lectus nulli pro aliquo tempore est necessarius ad salutem. & tamen illa non sunt frustra posita in scripturis, nec frustra mēbranas occupant: quia verus intellectus ipsorum pro aliquo tempo- re erit aliquibus necessarius ad salutem, quo tempore idem intellectus aliquibus aperietur, vel per inuestigationem humanam ex scripturis, vel per reuelationem, si verus intellectus ipsoru humana intentione vel eruditione haberi non potest. propter quod etiam nullum verbum in scriptura diuina vacat, nec aliquid est superflue positum. quia quamuis multa sunt in ea, quorum verus intellectus non est semper necessarius ad salutem, aliquibus tamen aliquando necessari- us erit. Cum autem accipitur, quod verus intellectus eorum, quæ in lege noua traduntur, fuit necessarius ad salutem illis qui fuerunt sub veteri testamento: respondetur, quod aliquorum, puta incarnationis & trinitatis, & non omnium erat verus intellectus literis explicitus necessa- rius ad salutem. quia multa continentur in lege noua, quorum verus intellectus literalis nulli in veteri testamento extitit reuelatus. quod veritas ipsa videtur asserere, cum dicit, vt habetur Math.13. *Multi prophetæ & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.* & eadem sententia habetur Luc.10.

CAP. XV.

Contra solutionem præcedentis capituli 14. dicentis quod aliqua in lege diuina scribuntur non frustra aut superflue: & tamen quod eorum intellectus non per studium sed per solam reuelationem haberi possit, arguitur duabus rationibus, ad quas respondetur capitulo 18. inferius & 20.

DIS. Vnum in præmissis innititur. s. c. 14. quod probabile omnino non videtur, q sc. aliqua in sacris literis habentur, quorum verus intellectus & primus solūmodo per reuelationem diuinam haberi potest. quia quamuis posset alicui videri, quod aliqua in scripturis sacris non essent superflue posita, quorum verus intellectus per studium & meditationem in scriptu- haberi non posset: sed quod per solam reuelationem diuinam haberi possit: tamen hoc non videtur probabile. quia ita posset Deus reuelare verum intellectum ipsorum, si non essent scri- pta, sicut, postquam sunt scripta. Cum igitur ex scripturis nulla capiatur vtilitas, nisi intelligan- tur: sequitur, quod illa, quorum intellectus per solam reuelationem valet haberi, prius inu- tiliter omnino scribuntur. Rursus non solum talia inutiliter, sed etiam periculose essent scri- pta. Quia ista scriptura, quæ non potest intelligi, ad cuius tamen intellectum capiendum pos- sunt niti legentes, & circa quam (si non intelligatur) periculose contingit errare, videtur esse periculosa legentibus. sed ad capiendum intellectum quorumcunque, quæ in scripturis diuinis habentur, possunt niti legentes; circa quæ si errauerint, periculose errabunt. Quia, vt ait Hie- ronymus, & habetur 24. q. 3. c. hæresis, *quicunque aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, à quo scriptura est, licet ab ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.* igitur periculose talia essent scripta. volentes enim ad verum intellectum ipsorum peruenire, & non valentes, labererentur faciliter in errorem. Hæc inter alia sunt, quibus prædicta assertio posse improbari vi- detur. tu narra, quomodo respondetur ad ipsa. primo tamen recitans pro opinione illa allegare.

CAP. XVI.

In quo probatur rationibus, quod multa sunt in scripturis diuinis, quorum verus intellectus solum per reuelationem haberi potest.

MAGIST. Quod plura contineantur in scripturis diuinis, quorum verus intel- lectus & primus virtute humani ingenii ex literis sacris colligi nequeat, sed per reue- lationem diuinam solummodo possit haberi, videtur posse probari. Nam verus intelle- ctus & primus proferentis orationem ambiguam habentem multos sensus haberi non po- test, nisi proferens orationem eandem, quem intellectum habeat, aperte declaret. Si quis dixerit, Iohannes cantat missam, cum plures appellantur hoc nomine; audiens non sciet de quo loquens intelligit, nisi ipse sibi reuelet. Vnde & propter hoc videtur (vt nititur declarare quædam opinio, quam tractauimus *prima parte istius dialogi libro* . . quod quando lex aliqua vel constitutio habet plures sensus, à conditore est inter-

interpretatio requirenda. Nemo .n. alius potest scire intellectum, quem habuit legis conditor in condendo. Plures autem orationes ambiguæ in scripturis diuinis habentur. nam secundum doctrinam sanctorum patrum, non solum voces, quæ in orationibus ponuntur, sunt signa: sed etiam res significatæ per voces sunt signa aliarum rerum. Vnde & veritas ipsa (vt testatur Gregorius in *Omelia super parabolam seminantis*) insinuauit aperte, quod semen verbum, ager mundum, volucres dæmonia, spinæ diuitias signant. vna autem & eadem res plures alias res contrarias etiam in scripturis sacris significat. Leo etiam aliquando signat verbum, vt ibi, *vicit Leo de tribu Iuda*: aliquando diabolum, vt ibi: *tanquam Leo rugiens*, &c. aliquando virum fortem; aliquando crudelem. ergo orationum ambiguarum, quarum non parua inuenitur in sacris literis multitudo, cum res significant, verus & primus intellectus non haberi potest, nisi ipse reuele[t] (scilicet Deus) qui huiusmodi orationes reuelauit. Hæc allegatio & conclusio principalis declaratur & confirmatur per aliam in exemplis fundatam apertis. Nam plura reuelata fuerunt Prophetis ac viris contemplatiuis in sapientia sublimissimis diuinorum, vel aliis, per quos ad Prophetas & viros illuminatos à Deo peruenerunt; ad quorum intellectum verum & primum ipsi Prophetæ antequam fuerit reuelatus eisdem, non poterant peruenire. ergo ratione consimili & multo maiori intellectus verus & primus illorum, qui solummodo ænigmatice & sub similitudinibus & figurationibus rerum in scripturis diuinis reuelata sunt à Deo, haberi non potest nisi Deus reuelet eundem. consequentia aperta videtur. Antecedens multis probatur exemplis. Iohannes enim euangelista singulariter illuminatus à Deo plura sibi in Apocal. reuelata non intellexit, antequam intellectus eorum sibi reuelaretur à Deo. vnde & expositione multorum indiguit. postquam enim vidit, vt legitur Apocalypsis 17. *mulierem sedentem super bestiam ebriam de sanguine sanctorum*, dixit ei angelus: *quare miraris. ego dicam tibi sacramentum mulieris & bestiæ.* Minime tamen intellexit, antequam angelus ei dixit. & ita ad verum intellectum & primum illius reuelationis ante aliam non peruenit. Sic etiam mysterium septem stellarum, & septem candelabrorum, de quo legitur. *c.* 1. antequam Christus reuelauit sibi, ipse Iohannes minime intellexit. Vnde & Christus dixit eidem post visionem prædictam: *scribe igitur quæ vidisti & quæ sunt & quæ oportet fieri* post hæc; *mysterium septem stellarum, quas vidisti in dextra mea, & septem candelabra aurea. septem stellæ angeli sunt septem ecclesiarum, & candelabra septem, septem ecclesiæ sunt.* Idem etiam Iohannes, vt habetur 7. *c.* interrogauit ab vno de senioribus; *hi qui amicti sunt stolis, qui sunt, & vnde venerunt?* respondit; *domine mi tu scis.* quasi diceret; quamuis ego viderim eos, tamen nescio qui sunt & vnde venerunt: sed tu scis. & ita ad verum & primum intellectum visionis illius Iohannes, antequam sibi ille senior reuelauit, non peruenit. Ioseph etiam, de quo habetur *Gen.* 41. verum & primum intellectum somnii, quod sibi Pharao enarrauit, per reuelationem accepit. vnde & Pharao dixit eidem. *ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es.* sic etiam interpretationem veram somniorum pincernæ & pistoris Pharaonis per reuelationem accepit. nequaquam enim virtute humani ingenii poterat scire, quod tres propagines & tria canistra in somniis illis plus signabant tres dies, quàm tres ebdomadas, vel tres menses, vel tres annos. Per reuelationem igitur solummodo post quam fuerunt sibi prædicta somnia, interpretationem veram agnouit. Vnde & ipse, vt habetur 49. c. dixit: *nunquid non Dei est interpretatio*: quasi dicat; ille qui fecit vos somniare, & quid vere significarent somnia vobis minime indicauit, mihi interpretationem poterit reuelare. Item Daniel plurium visionum, quas viderat, verum & primum intellectum (antequam doceretur) non accepit. Capitulo enim 7. post visionem quatuor ventorum & quatuor bestiarum, subiungitur; *horruit spiritus meus: ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbauerunt me: accessi ad vnum de assistentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his: qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me.* capit. etiam 8. post aliam visionem subiungitur. *cum ego Daniel inquirerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species viri: & audiui vocem viri inter Vlai & clamauit, & ait Daniel, fac intelligere istam visionem.* Ex his aliisque quam pluribus euidenter colligitur (vt videtur) quod prophetis & illuminatissimis viris omnique sapientia diuina & humana peritis, plura reuelata fuerunt: quæ tamen antequam docerentur à reuelante, non intellexerunt. Vnde & sæpe prophetis plures visiones fuerunt ostensæ, quarum postea interpretatio extitit reuelata: Sicut *Ieremiæ* 1. & 13. & *Ezechiel.* 17. & *Esaiæ.* 5. & aliis locis quampluribus. Sicut etiam Christus parabolas, quas loquebatur turbis, apostolos docebat, vt legitur *Matthæi.* 4. Si ergo prophetæ & viri illuminatissimi plurium, quæ viderunt, non poterant nisi per nouam reuelationem nouum & primum accipere intellectum: multomagis alii ænigmaticarum visionum non possent ad verum & primum intellectum pertingere nisi reueletur alicui, qui aliis manifestet eundem. Cum igitur in scripturis diuinis quàmplures visiones & parabolæ ænigmaticæ & obscuræ, imo obscuriores quam sint quædam per reuelationem expositæ habeantur, sequitur quod plura in scripturis diuinis habentur, ad quorum verum & primum intellectum nemo valeat absque reuelatione pertingere. Amplius: sensus verus & primus orationis habentis sensus catholicos, quam ad quem libet illorum, potest quilibet trahere sicut vult, haberi non potest, nisi indicauerit ille, qui protulit eam. Quia ex quo trahi potest ad diuersos sensus, maxime vocis, non potest sciri, quem illorum intenderet proferens, nisi ipse exprimat. præsertim si non potest elici aliquis sensus nec ex verbis antecedentibus, nec consequentib. proferentis verba. Multa autem verba plurium visionum & parabolarum & ænigmaticarum locutionum

num in sacris literis conscriptarum habere possunt diuersos sensus catholicos, ad qr ... mm noem- libet potest quilibet, prout voluerit, trahere ea. vnde & diuersi sancti talia verba q ... luiad- uersimode exponunt. Alii etiam absq; omni periculo eadem verba aliter quam sancti ad d uer- sos sensus traxerint; & adhuc alii ad alios trahent. Quod etiam patet ex hoc, quod secundum ... ca- tum Clementem, vt habetur 27. di. c. relatum, *multa verba sunt in scripturis diuinis, quæ possunt tra ... ad eum sensum, quem sibi vnusquisque elegerit.* ergo multo magis possunt trahi ad diuersos ... nsus ca- tholicos. Ex quo concluditur, quod de ipsis verus & primus intellectus Dei reuelantis ab ... que noua reuelatione sciri non potest. Amplius multa sunt in scripturis diuinis, quæ mystice ... m- modo debent intelligi, sicut docet Gregorius *in Moralibus* in diuersis locis. imo secun ... um eun- dem plura si intelligerentur literaliter, generarent errorem. sensus autem mysticus, qui potest ac- cipi ex verbis diuinis virtute ingenii humani absque reuelatione speciali, non est ita appro ... n- dus à catholicis, vt coæquetur illis, quæ habentur in Biblia, vel recipiantur ad aliquid in ... e catholica confirmandum, nisi alibi in scripturis diuinis habeatur expresse. quod Augustinus et- iam, Hieronymus & Gregorius sentire videntur. Nam secundum Augustinum, vt habetur dist 9. *in diuersis capitulis, scriptura diuina est literis & expositionibus omnium episcoporum & aliorum pr... onen ... , ita vt solu scriptoribus Biblia deferendus sit hic timor & honor, vt non credantur errare in aliquo.* qualis ho- nor & timor nulli deferendus est post ipsos. secundum Hieron. etiam in *prologo in libris prouerb* & Gregorium *in Moralibus* liber Iudith, Tobiæ, & Machabæorum, ecclesiasticus atque liber Sapien- tiæ non sunt recipiendi ad confirmandum aliquid in fide. Dicit enim Heronymus, si ... t Gregori- us. *Iudith & Tobia & Machabaeorum libros legit quidem eos ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit. sic & hæc duo volumina, scilicet Ecclesiastici & Sapientiæ legit ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesia- sticorum dogmatum confirmandam.* Sed expositiones episcoporum & aliorum, qui fuerunt post scriptores canonicarum scripturarum, non sunt maioris auctoritatis, quàm libri prædicti. igitur sensus quicunque, quem colligunt ex scripturis diuinis, nisi alibi habeatur ex scripturis diuinis, non est cum illa reuerentia suscipiendus, vt debeat allegari ad confirmandum aliquid in catho lica fide. sensus autem verus & primus cuiuscunque reuelati à Deo in scripturis valet ad auctori- tatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. ergo multorum in scripturis diuinis sensus verus & primus absque reuelatione diuina haberi non potest. Adhuc non magis virtute ingenii humani potest haberi sensus verus & primus aliquorum mysticorum diuinorum, quàm para- bolarum humanarum. sed multarum parabolarum & locutionum mysticarum, seu ænigmati carum humanarum primus sensus proferentis virtute ingenii humani sæpe haberi non potest, nisi proferens manifestet. quomodo n. vxor Samsonis quamuis subtilissima extitisset, peruenisset ad sensum primum sui problematis, nisi forte à casu, quando dixit: *de comedente exiuit cibus, & de for- ti egressa est dulcedo*: nisi ipse reuelasset eidem? Ita enim potest per comedentem, & etiam fortem ... leone, vel minus fo ... ursus, vel elephas, aut draco, vel cete maris, aut alia bestia fortior le ... leo. Per cibum etiam & per dulcedinem non solum mel, sed etiam aliæ res dulces co ... ibiles significari possunt. Alia etiam res per comedentem, & fortem: & rursus alia res per ... am, & alia per dulcedinem conuenienter significari potest. Cum igitur, vt testatur aposto- lus 1. Corinth. 2. *Nemo sciat hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est*: nullo modo vxor Samsonis, virtute humani ingenii (quantumcunque fuisset instructa) sciuisset, quod Sam son intelligebat per comedentem & fortem, leonem: & per cibum atque dulcedinem, mel: ni- si ipse sibi dixisset. Ergo multo fortius verus & primus intellectus visionum, & reuelationum diuinarum haberi non potest virtute humani ingenii. quia sicut dicit apostolus 1. Cor. 2. *quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei.* Præterea primus intellectus minus obscuri, non potest ha- beri virtute ingenii humani. Ergo multo fortius primus intellectus illorum, quæ sunt magis ob- scura, virtute humani ingenii haberi non potest. Consequentia videtur probatione minime indigere. Antecedens videtur posse probari auctoritate beati Grego. secundum quem (vt vide- tur) primus intellectus, quem habuit Christus in parabola seminantis (quæ est minus obscura, & minus ænigmatica, quàm multæ visiones & reuelationes, quæ non sunt expositæ per reuela- tionem in scripturis) virtute ingenii humani haberi non potuit. dicit enim super parabolam il- lam: *Quis mihi vnquam crederet, si spinas, diuitias interpretari voluissem.* quasi diceret, nullus. Et ta- men absque illa interpretatione, primus intellectus parabolæ haberi non potuit: quia Chri- stus exponendo prædictam parabolam sic interpretatus est. Ergo primus intellectus aliarum parabolarum, visionum, & reuelationum, quæ per Deum reuelantem non sunt expositæ, virtute humani ingenii ha- beri non potest.

Cap.

CAP. XVII.

In quo idem probatur, scilicet quod multa sint in sacra scriptura, quorum verus intellectus per solam reuelationem haberi potest, multis auctoritatibus.

DISCIP. Deductis isti ratiocinationes fundatas in scripturis ad probandum conclusionem prędictam. nunc ipsam per auctoritates nitere confirmare. MAGIST. Nonnullis apparet, quod auctoritatibus tam scripturarum canonicarum, quam aliarum, potest ostendi: de quib. adducam paucas. hæc enim videtur Daniel dixisse c. 12. vbi sic legitur: *Tu autem Daniel sermonem claude, & signa librum vsq; ad tempus statutum.* Ex quibus verbis potest intelligi, vt videtur, quod quidam sermones reuelati Danieli, ita sunt clausi, vt nemo possit absq; reuelatione ad primum eorum intellectũ pertingere. Item, vt legitur *Act.* 8. Dixit Philippus Eunucho legenti Esaiam prophetam: *putas ne intelligis quæ legis?* Qui ait: *Quomodo possam, si nō aliquis ostenderet mihi?* quasi diceret, nullo modo. Ex quibus verbis habetur, quod ex verbis scripturæ, quæ legit Eunuchus, non potest aliquis primum intellectum ipsorum colligere, nisi ab alio doceatur. Ergo ratione consimili aliorum quæ æque vel magis obscura sunt, non potest primus intellectus haberi, nisi reuelatus appareat. Item psalmista ait *da mihi intellectum* &c. quasi diceret, ad primum intellectum multorum legis tuæ scrutando peruenire non possum, nisi tu reueles. ideo da mihi intellectum primum eorum. Plura enim sunt in lege antiqua statuta, quorum nulla ratio potest per hominem assignari. quare præcepit illa Deus filiis Israel. Sicut illa: *non arabis in boue & asino. non indueris vestimento, quod ex lana linoq; contextum est* &c. & per consequens primus intellectus talium contentorum in lege absq; reuelatione haberi non potest. Hinc Hieronymus in prologo Bibliæ ait ca. 7. *qua enim digne exprimit tria & quatuor scelera Damasci, Gazæ, & Tyri, & Idumea* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod prophetia Amos prophetæ digne explicari non potest, nisi per reuelationem diuinam. Hoc etiam beatus Gregorius super Ezechielem omelia 15. videtur asserere, dicens: *scriptura sacra tota quidem propter vos scripta est. sed non tota intelligitur à vobis. multa quippe in illa ita aperte scripta sunt, vt pascant paruulos. Quædam vero obscurioribus sententiis, vt exerceant fortes, quatenus eam labore intellecta plus grata sint. nonnulla autem ita in ea clausa sunt, vt dum intelligimus agnoscentes infirma nostra cæcitatis ad humilitatem magis quam intelligentiam proficiamus.* Ex quibus verbis habetur, quod aliqua sunt in scripturis sacris, quæ intelligere non valemus. loquitur enim beatus Gregorius in persona omnium viatorum & fortium, qui obscuriores nouerunt elucidare sententias. Constat, quod per reuelationem, quæque scripta sunt, possunt intelligi, & eorum potest primus intellectus haberi. Idem etiam Gregorius pro se & pro omnibus aliis catholicis. 3. *libro Moralium ca.* 17. loquens de amicis Iob, ait: *vtrum continuis septem diebus & septē noctibus cum afflicto Iob sederint, an certe diebus septem & noctibus totidem iajantia et crebra visitationis adhærerent, ignoramus. Sæpe enim rem quamlibet, tot diebus agere dicimur, quamuis eisdem diebus ad eam continue non vacemus. Sæpe vero scriptura sacra sic totum pro parte, sicut pro toto partem ponere consueuit.* Ex quib. verbis colligitur, quod cum scriptor libri Iob determinate intendit loqui de septem diebus & septem noctibus continuis vel non continuis, quia de his vel de illis scriptura illa fuerit vera, & non de vtrisque, sequitur quod nos ad primum intellectum verborum illorum determinate non possumus peruenire.

CAP. XVIII.

In quo monstratur, quod multa sint in lege diuina, quorum primus intellectus per solam reuelationem possit haberi. nec defendit obiectionibus & replicis respondendo capitul. 15. supra adductis.

DISCIP. Nolo plures allegationes audire pro assertione præscripta. sed cupio scire, quomodo respondetur ad allegationes in contrarium superius. *cap.* 15. inductas. Ideo narra aliquas responsiones ad ipsas.

MAGIST. Ad primam, quæ consistit in hoc, quod talia essent superflue posita in scripturis diuinis, si primus intellectus ipsorum antequam essent impleta absque reuelatione diuina haberi non posset. Respondetur, quod non superflue posita sunt, quia scripta sunt ad exercitationem, quia in talibus verbis multiplices latent sensus præter primum sensum reuelantis, quos dum illi, qui in exponendis scripturis diuinis allegorice, tropologice et huiusmodi ænigmatice reuelatis eliciunt, vtiliter occupantur. Quemadmodum beatus Gregorius *in Moralibus* sibi profecit & aliis, verba beati Iob diuersimode exponendo: & tamen ad illum intellectum, quem habuit Iob in pluribus verbis, absque reuelatione (nisi forte à casu) non potuit peruenire. Verba enim plura Iob modis innumeris à beato Gregorio & aliis poterant exponi: quibus tamen modis beatus Gregorius ipsa nequaquam exposuit. Et ita verba Iob plures sensus possunt habere, præter illum, quem habuit. Quis ergo scit, quod

beatus Gregorius sensit, quod actualiter in mente Iob habuit in proferendo verba illa expresse? non videtur quod ipsemet Greg. hoc sciuit. Et ideo forte aliquando beatus Gregor. ad illum sensum, quem actualiter Iob intendebat, verba Iob exposuit, & tamen ipse hoc nesciuit. Sic etiam verba Iohannis *in Apoc.* & aliorum prophetarum, multos sensus possunt habere, teste Hieronym. qui in prologo Bibliæ ita ait: *In verbis singulis.* (sc. Apoc.) *multiplices latent intelligentiæ.* Sed quem i· · tellectum habuit beatus Iohannes vel Christus reuelans, hoc nullus exponens Apoc. certitudinaliter sciuit, nisi cui Deus reuelauit.

DISCIP. Contra istud obiici potest: quia verba scripturæ diuinæ eodem spiritu (scilicet spiritu sancto) exposita sunt, quo sunt scripta. ergo eundem sensum, quem habuit reuelans, habuerunt & exponentes. quare exponentes verba diuinæ scripturæ, ad primum intellectum ipsorum peruenerunt. Amplius, omnes sensus catholici eorundem verborum, sunt æque primi: quia non est ratio, quod vnus sit primus magis, quam alius. scil. omnes sensus, secundum quos beatus Gregorius exposuit verba quæque Iob, sunt catholici. ergo quilibet eorum est æque primus. Et ita beatus Gregor. peruenit ad primum intellectum omnium verborum Iob. Et consimili ratione alii sancti exponentes Apoc. & alias prophetias, atque quæquo obscura scripturæ diuinæ ad primum intellectum peruenerunt.

MAGIST. Ad primum istorum respondetur, quod quia omne verbum est à spiritu sancto: & omnis sapientia à domino Deo est (vt legitur *Eccles.* 1.) ideo scripturæ diuinæ, quando non erroneæ exponuntur, quo sunt traditæ. Sed quia traditæ à solo Deo fuerunt, & nequaquam virtute ingenii humani inuentæ sunt. Expositiones autem non erroneæ, sanctorum saltem, sæpe virtute ingenii humani assistente diuina influentia generali, ex scripturis & ratione infallibili fuerunt inuentæ. Ideo non omnino eodem modo, verba scripturæ diuinæ, eodem spiritu sancto sunt scripta, & à viris sanctis exposita. Propter quod expositiones sanctorum non sunt tantæ auctoritatis, quantæ sunt illa, quæ scripta sunt in scripturis canonicis. Si tamen expositiones huiusmodi per certitudinem exprimerent intellectum verborum scripturæ diuinæ, eiusdem essent auctoritatis. Non quia ab expositoribus sunt simpliciter expresse, sed quia in canone Bibliæ reperiuntur. Sic etiam si plures (puta. 10. vel 20. magistri, lectores vel prædicatores verbi diuini aut alii his temporibus sacras literas exponentes, eandem auctoritatem ænigmaticam & obscuram in Apoc. vel prophetia alia scriptam, secundum diuersum exponerent intellectum, non erroneum, sed verum & sanum, posset aliquo modo concedi, quod quilibet istorum, eodem spiritu, eandem auctoritatem exponerent. Quia omnis sensus verus & sanus est à spiritu sancto, à quo inspirati, locuti sunt scriptores literarum sanctarum: eodem modo esset quælibet expositionum huiusmodi à spiritu sancto, quo modo ab ipso scripturæ diuinæ sunt traditæ. Si etiam quilibet sensuum prædictorum inueniretur sententialiter in Biblia, quamuis vnus eorum in vno loco & alius in alio, quilibet eorum esset tantæ auctoritatis, quantæ sunt alia quæ scripta sunt in Biblia. Non quia ab aliquo istorum exprimitur, sed quia sententialiter in Biblia reperitur. Et tamen non omnis, imo forte nullus talium sensuum esset primus intellectus & verus illius textus, quem tales expositores exponerent. Si autem nullus istorum reperiretur sententialiter nec implicite nec explicitem canone Bibliæ: tamen quilibet illorum esset verus & sanus: certum esset, quod nullus esset primus sensus auctoritatis expositæ à quolibet istorum, vel saltem hoc non constaret: & tamen quilibet illorum esset aliquomodo à spiritu sancto. cum omnis doctrina sana & quæ secundum pietatem est, sit aliquomodo à spiritu sancto.

Ad secundum dicitur, quod primus intellectus verborum scripturæ diuinæ, quantum ad illa quæ à solo Deo reuelata fuerunt, est ille propter quem fuerunt principaliter reuelata. sicut illorum verborum, quæ angelus dixit Danieli vel beato Iohanni vel aliis prophetis, & quæ etiam in prophetiis inspirata fuerunt, & quæ Christus dixit discipulis suis: primus sensus est ille, propter quem inspirata vel prolata fuerunt. Vnde primus sensus parabolarum Christi est ille, quem Christus postea discipulis suis expressit, quia propter illum principaliter protulit eas: & tamen multos alios sensus possunt habere. Quantum autem ad illa verba scripturæ diuinæ, quæ homines siue boni siue mali dixerunt, primus intellectus est ille, quem in mente habuit ille qui protulit. Sicut primus intellectus problematis Samsonis fuit ille, quem actualiter cogitauit. quod tamen problema sub eisdem verbis potuisset & adhuc posset alius proponere, & alium intellectum habere: qui intellectus esset primus intellectus eiusdem proferentis. & ita alius esset intellectus problematis Samsonis in quantum prolatum fuit ab ipso: & alius esset intellectus eorundem verborum, si alius eadem verba sub alio intellectu proferret. Quemadmodum istorum verborum non variatorum; Rex præcepit fures suspendi. Alius communiter est intellectus primus eorum, qui proferunt ea in Francia: & illorum, qui proferunt ea vel scribunt in Anglia; & illorum, qui proferunt ipsa in Castella. quia Franci communiter intelligerent ipsa de rege Franciæ; Anglici de rege Angliæ; & alii de rege Castellæ, & audientes ipsa in diuersis regnis, diuersum ex eis capiunt intellectum. Si autem eadem verba proferuntur in ciuitate vel patria, quæ secundum veritatem vel secundum opinionem hominum nulli regi est subiecta, audiens ipsa ex ipsis verbis præcise, ad primum intellectum proferentis peruenire non posset. Quia non posset scire, an intelligeret de rege Castellæ vel alio; propter hoc, quod ista verba proferens potest intelligere de vno rege vel de alio, secundum quod fuerit placitum voluntati, cuius voluntas ab alio sciri non potest, nisi Deus vel ipsemet sibi voluerit reuelare.

Et

E[illegible]o vel plures proferant verba prædicta, & de diuersis regibus ipsa intelligant, alius erit intellectus primus istorum verborum inquantum proferuntur ab vno, & inquantum proferuntur ab [illegible].

Cap. XIX.

Contra primam solutionem præcedentis capi. dupliciter arguit & soluit. Primo contra illud, scilicet quod beatus Gregorius non peruenit ad primum sensum beati Iob. Secundo contra illud, scilicet quod multa sunt scripta, quorum nullus sensus est authenticus.

DISCIP. Adhuc dupliciter obiiciam contra prædicta. Non enim videtur bene dictum, quod beatus Gregur. non peruenerit ad primum intellectum verborum beati Iob. Quia de multis verbis Iob, quæ non debent ad literam sed mystice duntaxat intelligi: sicut de illis: *pereat dies, in qua natus sum*: & de multis aliis asserit manifeste, quod Iob ipsa intellexit, sicut ipse exponit. Quod non fecisset, nisi sciuisset illum fuisse primum intellectum Iob. Quia secundum prædicta ille est primus intellectus verborum alicuius, quem proferens actu habet in mēte. Rursus secundum prædicta, multa essent verba in scriptura diuina, quæ quamuis legi possint & debeant ad ædificationem plebis, & conuertendo ipsa in sensus morales & alios, qui absque eis ab ingeniosis hominibus accipi valent (quemadmodum fabulæ poetarum & aliorum fingentium bruta fuisse locuta, & multa tractasse, atque aliæ vtiliter applicati possunt ad mores informandos) tamen ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam, & ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, & ad firmandam fidem in re dubia, essent nullatenus alleganda. Cum primus intellectus ipsorum haberi non possit, & alii intellectus eorum authentici minime sint putandi: nisi per alias scripturas vel assertiones, quæ refelli non debeant, valeant demonstrari. Cuius tamen contrarium sanctos patres fecisse cognouimus. August. enim ad Bon. vt habetur *23. q. 6. ca. schismatici*, per *vias* & *sepes* schismaticos intelligit. de huiusmodi loquitur Christus Lucæ. 14. inter hæreses & schismata volens per eadem verba probare, quod hæretici intrare ecclesiam sunt cogendi. Et tamen per *vias* & *sepes* ita possunt intelligi alia crimina, sicut hæreses & schismata. vnde & alii criminosi sunt per seueritatem ecclesiasticam coercendi. nec habetur, quod Christus ibi per *vias* & *sepes* intellexerit hæreses & schismata. Innocentius etiam tertius, vt habetur *extra. de maior. & obedien. solitæ*, & alii plures per illa verba dicta Hieremiæ 1. *Ecce constitui te hodie super gentes & super regna*, probant quod imperium sacerdotio est subiectum. & tamen quod illa verba Hieremiæ 1. de papa respectu imperii debeant intelligi, nequaquam reuelatum est à Deo. MAGIST. Ad primum istorum respondent quidam dicentes, quod quemadmodum literatus quidam in libro, quem de *præstigiis fortunæ* composuit, sæpe tali expositione & modo loquendi vsus est: *contigit*, id est contingere potuit: *quandoque euenit*, id est si quando euenire contigerit: Sic etiam beatus Gregor. cum sæpe sententialiter dixit, *Iob dixit, intellexit*, vel *dicere voluit*: nihil aliud dicere intendebat, nisi quod Iob sic intelligere potuit. sed quod actualiter Iob sic intellexerit, non intendebat asserere. Et ad hoc designandum sæpe tali modo loquendi vtitur beatus Greg. *Aliter possunt verba Iob intelligi*: per hoc insinuans, quod sæpe nō intendebat asserere, cum dixit, *sic intellexit Iob*, quod tunc Iob in mente talem habuit intellectum, sed quod talem habere poterat intellectum. Sic etiam multi prædicantes, & exponentes sacras scripturas, de diuersis sanctis viris & fœminis, vel alia determinata materia, tali modo loquendo vtuntur: *de hoc sancto prophetauit vel locutus est Esaias* vel *Hieremias*, vel alius propheta, aut alius scriptor alicuius partis scripturæ canonicæ. Et tamen si recte sapiunt, non intendunt, quia tunc propheta, vel alius in mēte de tali sancto vel materia loqui volebat, sed quod intelligere poterat, aut quod de tali materia talia verba possunt intelligi. Et ad hoc designandum intelligentes, frequenter talibus verbis vtuntur: *talia verba scripturæ diuinæ de hoc vel de hoc possunt exponi*. DISCIP. Possunt ne adduci aliqua exempla ex scripturis pro tali modo loquendi. MAGIST. Videtur quibusdam quod sic. Vnde Exo. 8. dicitur de magis Pharaonis: *feceruntque similiter malefici incantationibus suis, vt educerent sinipbes*, idem facere cōnati fuerunt. In Iob etiam dicitur: *Quis resistit Deo*, id est, resistere voluit *& pacem habuit?* Si enim *resistit*, ponitur pro resistere voluit: & *fecerunt* ponitur pro facere conati fuerunt, videtur quod *intellexit*, possit poni pro intelligere potuit. DISCIP. Dic quomodo respondetur ad secundam obiectionem, quam adduxi. MAG. Nonnulli concedunt, quod verba scripturæ, de quorum primo intellectu per certitudinem non constat, adduci ad probandum illa sola, quæ in contentionem veniunt aliorum, non debent. Ad manuducendum tamen & ad persuadendum vel aliquomodo declarandum aliquid, de quo est contentio, sub aliquo sensu sano, non erroneo, adduci possunt. Quemadmodum ad persuadendū aliquomodo articulos fidei, & etiam ea quæ per solam reuelationē possunt cognosci, rationes & argumenta à sanctis & aliis adducuntur: quæ tñ ad probandū huiusmodi sufficienter allegari non debent. Et ideo quemadmodū sancti similitudines & naturales rationes assumunt ad declarandum, quomodo tres psonæ sunt vnus Deus: & quomodo corpus Christi vere est in sacramento altaris, & similia: Sic etiam sanctus Augustin. per verba Saluatoris de viis & sepibus voluit declarare, quod hæretici & schismatici intrare ecclesiam sunt cogendi. Si tamen de hoc esset apparens contentio, per illam solam auctoritatem Christi sufficienter probari non posset.

Sic

Sic etiam per verba diuina dicta Hieremiæ (vt allegatum est supra) declarari potest, quod impe-
rium est aliquomodo indignius sacerdotio & summo pontificatu. quod tamé per verba illa osten-
di non posset, nisi alionde constaret. Quemadmodum per quasdam similitudines & rationes na-
turales à sancto Augustino & aliis quibuscunq; adductas, sufficienter declarari non posset, quod
tres personæ sunt vnus Deus, etiam apud Christianos, nisi per alium modum certitudinem ipsius
acciperent. Propter quod, vt quidam putant, per illa verba Hieremiæ non potest ostendi, quod impe-
rium est à papa, vel quod imperator, aut alius rex quicunq; est vasallus papę: nec aliquid aliud, nisi
quod per alias vias potest sufficienter ostendi. Sic generaliter aliqui arbitrantur, quod per nullú sen-
sum mysticum cuiuscunq; auctoritatis scripturæ diuinæ potest aliquid sufficienter ostendi, nisi
constet quod idem sensus mysticus est primus intellectus scribentis, aut reuelantis, vel docentis:
vel nisi alibi in sacra scriptura tanq̃ sensus primus sententialiter habeatur: aut per aliá viam mani-
festam irrefragabiliter possit ostendi. Ex quo videtur posse concludi, quod de stulta temeritate ex-
cusari non possit, qui per solos sensus mysticos scripturæ diuinæ (quos nec ex aliis locis scripturæ
possunt argumento euidenti inferre, nec per rationem irrefragabilem possunt concludere, neque
certam ac specialem ac miraculosam reuelationem certificati sunt de ipsis) aliqua futura contin-
gentia audent prædicere, vel futura quando euenient (quę absq; determinatione téporis in sacris
literis sunt prædicta) asserere non formidant: Vel quæq; alia non meruunt affirmare, quæ per aliam
viam indubiam & apertam manifestare non possunt. Cuilibet enim tali videtur Iohan. Apoc. vl.
comminari, cum dicit: *Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas.* cui Salomon videtur al-
ludere, cum ait Prouer. 30. *nec addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisq; mendax.* Tales enim
temerarii, & prauitati hæreticæ propinqui, credentes se ad omnium conuentorum in scripturis
sacris primum posse pertingere intellectum, minime imitantur humilitaté beati Aug. qui quáuis
fuerit in scripturis supra alios eruditus, fatetur se non omnia intelligere, quæ in scripturis diligen-
tissime legit. Vnde pertractans 10. de ciuitate Dei verba beati Pauli apostoli ad Thess. 2. vbi dici-
tur: *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore,* ait &c. *Quid autem ait, & nunc quid detineat scitis.*
i. e. *quid sit quæ causa sit dilationis eius, vt reueletur in suo tempore, scitis quoniam hoc scire illos dixit aperte, hoc di-*
cere voluit. Et ideo nos, qui nescimus quod illi sciebant, peruenire cum labore ad id quod sensit apostolus cupimus, non
valemus: præsertim quia & illa quæ addidit hunc sensum faciunt obscuriorem. Nam quid est: iam enim mysterium
iniquitatis operatur tantum. qui modo tenet, teneat donec de medio fiat, & tunc reuelabitur iniquus. Ego prorsus
quid dixerit, me fateor ignorare. Quid in Epistola ad Rom. vt habetur dis. 9. ca. *ego solus,* insinuare vide-
tur, dicens: *Si aliquid in eis* (scil. scripturis canonicis) *ostenderetur, quod videatur contrarium veritati, nihil*
aliud existimo quam mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem quod dictum est, quod me minime
intellexisse non ambigam.

DISCIP. Verbà prædicta de apponentibus & addentibus aliqua contraria verbis scriptu-
ræ diuinæ debent intelligi non de apponétibus & addentibus, quæ ex aliis locis scripturæ neque-
ant extrahi euidenter. Aliter enim sancti patres complura verba scripturæ mysticè exponendo
grauiter deliquissent. Imo videtur, quod per verba saluatoris possit ostendi; quod verba huius scri-
pturæ aliter, quam per reuelationé miraculosam possint intelligi, cum ait discipulis suis Matt. 14.
Cum videritis abbominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta stante in loco sancto qui legit intelli-
gat. Ex quibus verbis colligitur, quod Christus insinuauit aperte, intellectum primum prophetæ
Danielis, de quo ibi fit mentio, aliter quam per reuelationem miraculosam posse haberi. MAG.
Ad hoc respondetur, quod quadrupliciter potest aliquid addi scripturis diuinis. Quia potest addi
aliquod falsum. Potest etiam eis apponi verum: non tñ tanquam primus intellectus scripturæ. Po-
test etiam eis addi verum tanquá primus intellectus ipsarum possibilis haberi ex sola meditatione
scripturarum supposita influentia diuina. Potest etiá eis addi verum tanquam primus intellectus
haberi possibilis per reuelationem vel alicuius facti noui exhibitionem apertam. Qui primo mo-
do aliquid apponit vel addit scripturis diuinis, quandoq; pertinax hæreticus est censendus, quan-
doq; vero errans solummodo est putandus secundum diuersitatem falsi, quod additur, & etiam
secundum varietaté adhęsionis addentis. Si vero apponatur eis aliquod verum, quod non est pri-
mus intellectus scripturæ, non tanq̃ primus intellectus, sed solummodo tanq̃ verum, nequaquam
scripturę contrarium; sed tanquá ædificans ad salutem, vel aliquomodo ad declarationem catho-
licæ veritatis, laudabiliter addi potest. & sic sancti veritates plurimas sacris literis addiderút. Ter-
tio modo potest addi aliquid scripturis, tanquá primus intellectus possibilis haberi ex meditatio-
ne scripturarum. Et si vere sic potest haberi, potest addi laudabiliter ad ea. quia sic addere non est
aliud, q̃ dicere explicite & aperte, quod scriptura dicit implicite & latenter. Si autem talis intelle-
ctus vere ex scripturis haberi non potest, (& tamen apponitur tanquam primus intellectus) fa[illegible]
apponitur. & aliquando apponens est tantummodo errans. aliquando hæreticus est censendus.
asserere enim pertinaciter aliquid esse primum intellectum scripturæ diuinæ, quod non est, [illegible] pit
hæresim manifestam; quia quamuis verum, quod apponitur, non sit falsum, nec contrarium ca-
tholicæ veritati, tamen assertio, qua dicitur esse primus intellectus scripturæ, est erronea atque
fal[illegible] Quartu modo potest aliquid addi scripturis, tanquam primus intellectus, dummodo ha-
beatur [illegible] re[illegible]tionem vel per exhibitionem apertam noui facti, vt sancti apostoli per reuela-
tionem [illegible]ouam pl[illegible] parabolarum Christi, à Christo exponente ipsas acceperunt primum
in[illegible]. Sic etiam discipuli videndo statuam Cæsaris poni in templ[illegible] p[illegible]terant accipere pri-
mum

num intellectum prophetiæ Danielis. Sic etiam discipuli, vt habetur Ioan. 2. videntes Christum resurrexisse à mortuis cœperunt intellectum illorum verborum Christi *Soluite templum hoc & in tribus diebus excitabo illud.* post hæc enim verba ibidem subiungitur: *ille autem dicebat de templo corporis sui.* Dum ergo resurrexit à mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderunt scripturæ & sermoni, quem dixit Iesus.

Cap. XX.

In quo respondetur ad secundam obiectionem capituli 15.

DISCIP. Vt expediamus nos de ista materia, narra quomodo respondetur ad secundam obiectionem, quam *cap. 15.* induxi. MAGIST. Respondetur ad ipsam, quod sicut scriptura sacra & in locis planis & aliis obscurioribus, quorum tamen primus virtute ingenii humani potest accipi intellectus, pie legentibus fructuosa existit, licet aliis occasio sit errandi (vnde & communiter omnes hæretici hæreses suas in scripturis diuinis fundare conati sunt.) Sic etiam illa, quorum primus intellectus absque reuelatione haberi non potest, salubria sunt, & vtilia legentibus ea, non ad capiendum primum intellectum ipsorum. Sed ad humilitatem & alios sensus mysticos capiendos, licet periculosa & mortifera sunt superbis atque stultis, qui altiora se quærunt & inuestigant, quæ minime apprehendere valent.

Cap. XXI.

Iterum probat opinionem capitulo primo recitatam, & hoc pluribus allegationibus, ad quas respondetur infra. 23. & 24. capitulis.

DISCIP. Quia opinio supra *primo cap.* recitata quamuis concedat, quod scripturis canonicis & determinationibus generalium conciliorum sit certa credulitas adhibenda, tamen hoc generaliter negat de scripturis aliis quibuscunque. ideo videamus an illa sit consona veritati. primo autem pone opinionem cum motiuis eiusdem. MAGIST. Opinio prædicta ponitur & probatur in hæc verba. Quod autem scripturis aliis, quæ scilicet humano spiritu reuelante sunt traditæ, nemo certam credulitatem aut veritatis confessionem præbere teneatur, apparet. Quoniam nulli scripturæ falsum signari potenti tenetur quis firmiter credere aut ipsam tanquam veram simpliciter confiteri. hoc autem patiuntur scripturæ innitentes humanæ inuentioni singularis personæ, aut collegii partialis. Possunt enim à veritate deficere, vt experientia palam est. habetur etiam in Psal. *ego autem dixi in excessu meo, omnis homo mendax.* Scripturæ vero canonicæ non sic: quia non sunt ab humana inuentione, sed immediate traditæ Dei inspiratione, qui non potest falli, nec fallere vult. Hanc enim sententiam & differentiam humanarum & diuinarum scripturarum aperte confirmat August. 18. epistolarum ad Iohannem, cum dixit: *ego enim fateor charitati tuæ omnino solum ex omnium scripturarum libris, quæ iam canonica appellantur, didici hunc honorem timoremque deferre, vt nullum earum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. ac si in eis offeratur literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est: vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantacunque sanctitate, doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ita senserunt, sed quia mihi, vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione quod à vero non abhorreat, persuadere poterant.* Sed hoc idem replicat & admonet in prologo libri *de Trinitate*, cum dixit: *noli lector sic meis literis quasi scripturis canonicis inseruire, sed in illis & quod non credis cum inueneris, incunctanter crede: in istis* autem (scil. meis) *quod certum non habeas, nisi certe iam intellexeris, noli firmiter tenere.* Idem quoque dixit *in epistola ad Fortunatianum*, & aliis pluribus libris. Idem quoque videtur sensisse Hieronymus in *expositione Catholicæ fidei*, cum dixit: *nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quot sancta catholica ecclesia tradit auctoritas.* Aug. ergo scripturas proprias à canonicis separauit: nec ipse, qui tantæ fuit sanctitatis auctoritatis & scientiæ, suas traditiones canonicas appellare præsumpsit. Hoc enim impium est, & sacrilegii modus quidam. quoniam circa humana traditione dicta vel scripta, error & falsum contingere potest: quod in canone secundum veritatem dicto, nullatenus euenire contingit. Propter quod etiam ex *concilii Carthaginensi 3.* prohibitum reperitur valde, *ne sub nomine harum* (canonicarum scilicet) *aliæ quam scripturæ legantur.* vnde legitur ibidem & in Isidori Codice continetur hæc series: *Item placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine diuinorum scripturarum. sunt autem canonicæ scripturæ Genesis,* & cætere, quæ de volumine Bibliæ numerantur ibidem.

Cap. XXII.

Arguit in contrarium eorum, quæ dicta sunt cap. primo & immediate præcedenti, & ex his quæ possunt inferri ex eadem opinione & eius dictis.

DISCIP. Primo contra istam assertionem nitere allegare. MAGIST. Nonnullis apparet, quod ex ista possint plures absurditates inferri. Quarum prima est, quia ex quo scriptores scripturæ canonicæ de hoc seculo migrauerunt, nullorum mortalium scripturis credulitas est præbenda: & ita nulli mortales essent ad ferendum testimonium admittendi in quocunque casu. Quantæ autem & quot absurditates ex ista sequuntur, nullus sanæ mentis ignorat. Quod autem ista absurditas ex assertione præscripta sequatur, manifeste apparet. Nam quorum scripturis quibuscunque non est præstanda certa credulitas, ipsorum verbis minime est credendum. quia qui potest falsum asserere in scripto, in solo verbo falsum asserere potest. Secunda absurditas, quod nulli historiæ, nulli Legendæ cuiuscunque sancti, nullis gestis de summis pontificibus, aliis clericis, imperatoribus, regibus, & aliis hominibus fidelibus vel infidelibus, quæ non in scripturis canonicis continentur, sed in aliis scripturis, est credendum. Ex quo vlterius concludetur, quod dubitare licet, an præter episcopos, imperatores & reges in quibuscunque partibus orbis terrarum, de quibus in scriptura diuina & conciliis generalibus fit mentio: & præter illos, quos scimus nunc & vidimus præsidere, vnquam fuerint alii quemcunque fidelem vel infidelem populum gubernantes. Vel saltem dubitare de quolibet alio in speciali non erit illicitum, cum de aliquibus ipsorum validiori testimonio, quàm per scripturam canonicam constare non possit. Sequitur etiam, quod nulli esset illicitum credere, quod postquam scripta est scriptura diuina, Deus nullum fecit miraculum: quod ipse non vidit, vel non cognouerit per seipsum. Nec fortiori testimonio, quam per scripturas sanctorum patrum, quæ tamen non sunt canonicæ, sibi liquere potest. Ex quo concluditur, quod dubitare licet, an quicunque canonizati per Romanam ecclesiam sint legitime propter vitam & miracula catalogo sanctorum adscripti, quia potissime de hoc liquet per Legendas ipsorum. Alia absurditas sequitur, quod videlicet libris antiquis, instrumentis productis ex archiuis publicis & scripturis quæ factæ sunt calumnis, & aliis quibuscunque, quæ non reperiuntur in Biblia, fides esset nullatenus adhibenda. Cuius contrarium in sacris legibus, & canonibus imperialibus reperitur expresse. Ex hac enim absurditate infertur aperte, quod per huiusmodi libros, instrumenta & scripturas nunquam esset ferenda sententia, quia per illas scripturas, quibus non est adhibenda fides, sententia ferri non debet. sicut nec est ferenda sententia per testes, quibus credere non oportet.

Cap. XXIII.

In quo respondetur ad allegationes supra capitulo 21. adductas.

DISCIP. Istæ allegationes contra præscriptam assertionem ad præsens sufficiant: nunc dic, quomodo respondetur ad motiua eius. Ad primum cum dicitur, quod nulli scripturæ falsum significari potenti tenetur quis firmiter credere, aut ipsam tanquam veram simpliciter confiteri. Respondetur, quod si ista propositio intelligeretur de scriptura vel de scriptore, posset concedi aliquomodo, quia scripturæ falsæ aliquomodo, præsertim postquam constiterit, quod ipsa est falsa, adhibere fidem non debet hoc sciens. Sed multæ sunt scripturæ non canonicæ, quæ hoc minime patiuntur, nec quod hoc minime patiatur per experientiam constare potest. Multæ enim sunt scripturæ non solum sanctorum patrum, sed infidelium philosophorum, & aliorum, imo & hæreticorum, in quibus nullum falsum poterit reperiri. Quamuis enim hæretici in quibusdam scripturis errauerint, quidam tamen eorum in quibusdam aliis nullatenus errauerunt. Vnde & Origenes licet (vt fertur) turpissime errauerit, sicut recitat beatus Aug. 11. *de ciuitate Dei*, tamen in multis scripturis eius nullus error apparet. Et ideo multis scripturis infidelium licet adhibere fidem. Sed si intelligatur de scriptore (vt videlicet quamuis alicui scripturæ alicuius, scilicet non scriptoris scripturæ canonicæ) adhibenda sit fides: (non quia à tali scriptore est scripta, sed quia per scripturas canonicas aut per rationem naturalẽ potest ostendi, quia nullam contineat falsitatem.) Tamen ipsi scriptori potenti falsum asserere, seu significare, nó tenetur quis firmiter credere. Et ideo scripturam eius non est necesse tanquã veram simpliciter confiteri, nisi possit aperte probari, quod est consona scripturis canonicis, vel rationi euidenti naturali, maiorem apparentiam habere videtur. Et tñ sic intellecta à veritate aliena videtur. Ad cuius declarationem dicitur esse sciendum, ꝙ sicut secundum iura canonica & alia, aliqua est præsumptio, in cuius contrarium est aliqua probatio admittenda & alia, in cuius contrarium nulla probatio est admittenda. Ita potest aliquis alii homini vel assertioni credere, & ipsam cõfiteri tanquã veram dupliciter. Quia vel credulitate tam certa, vt nullã velit in contrarium probationem admittere vel audire, aut credulitate firma; non tamen tam certa, quin reputet quod sit ꝓbatio in contrarium audienda, si quis fide dignus offerat se contrarium probaturum. Primo modo, nulli scriptori cuiuscunq; scripturæ nõ canonicæ in omnibus dictis aut scripturis eius est credendum. Alicui tamen assertioni eius taliter

credere

credere licet & oportet in quatuor casibus. Puta, si assertio eius patenter & aperte per scripturas canonicas, per assertionem vniuersalis ecclesiæ, per rationem naturalem euidentem, præsertim consonam catholicæ fidei, vel bonis moribus, aut per apertum miraculum possit ostendi. Secundo modo, pluribus aliis quam scriptorib. scripturæ canonicæ in multis aliis q̄ in prædictis quatuor casibus, est credendum. quia summis pontificibus, conciliis generalibus, & aliis sanctis episcopis, & doctoribus, atq; fide dignis viris, & ab ecclesia probatis, quantum ad ea quæ facti sunt, quæ videl. per seipsos, vel per alios fide dignos, quibus credere tenebantur, potuerunt cognoscere. Et peccat, qui eis non credit: quia reuerentiam, quam Deus tantis viris adhibuit, denegare præsumit. Qui n. eis & huiusmodi non crederet, dubitaret an scienter in huiusmodi mentirentur. Et ita sine causa ipsos non crederet esse veraces. In huiusmodi ergo credendum est eis. propter quod non solum per testes, sed etiam per libros antiquos, & instrumenta, quæ de falsitate conuinci non possunt, & scripturas antiquorum, licite iudex fert sententiam, & peccaret si non ferret. Quantum autem ad illa, quæ pure sunt scientiæ & non facti, scripturis sanctorum patrum & auctorum ac consiliorum est reuerentia exhibenda. Quia doctrina eorum minime est spernenda, sed sollicite attendenda, & cum diligentia audienda, præsertim cum de aliquo pertinēte ad fidem vel mores quæritur veritas de quo in scripturis suis tradiderunt, quod senserunt. & qui doctrinam eorum, cum posset, negligeret legere, si erraret, de temeritate plectibili esset merito arguēdus. Quia contra præceptū Salomonis, prudentiæ seu peritiæ propriæ conuinceretur inniti. Doctrina insuper eorundem, si in aliqua sui parte videatur contraria veritati, pie & sane exponenda est, si potest, & ad verum intellectum trahenda. Et quamuis ad sanum intellectum trahi non possit, non sunt statim de hæretica prauitate notandi: licet errantes debeant reputari. Nonnullis tamen apparet, quod quantum ad decretales & constitutiones ac diffinitiones solennes summorū pontificum, & aliorū episcoporū ac generalium prouincialium & episcopalium conciliorū, & etiam capitulorum & collegiorum quorumcunq; intendentium alios ad suam assertionem firmiter defensandam cogere & artare: & quantum ad alias scripturas eorundem, & aliorum est discretio facienda. Quia si in primis scripturis inuenitur aliquid catholicæ veritati contrarium, statim auctores eorum sunt hęretici reputandi: quia de pertinacia ex hoc ipso, quod cogunt alios suo errori pertinaciter adhærere, possunt manifeste conuinci. Si in illis error aliquis reperitur, cuius contrarium tenens vel scribens, eundem errorem non tenetur explicite credere: non est statim auctor huiusmodi scripturæ erroneæ hæreticus iudicandus, sed est de prauitate hæretica excusandus, nisi per alios modos (de quibus multa dixímus in *prima parte istius Dialogi lib.* 4.) de pertinacia conuinci valeat apertissimis documentis. Porro licet viri huiusmodi venerabiles in aliquo aperte conuincantur errare, & ideo liceat eis, qui de hoc sunt certi, ipsos quantum ad hoc negare & improbare: in aliis tamen quibuscunque, de quibus non est certum ipsos errare, præsumendum est pro dictis eorum, ita vt absque temeritate culpari non possint neque in genere, neque in specie. & quanto plures virorum huiusmodi in aliqua sententia concordauerint, tanto magis præsumendum est pro eadem, non tamen sic, quin in contrarium valeat audiri probatio. Et quamuis in his, quæ purè sunt scientiæ seu peritiæ, præsumendum est pro huiusmodi scripturis ipsorum, tamē fortius præsumendum est pro scripturis eorundem quantum ad illa quæ facti sunt: quia fortius pręsumendum est ipsos nolle mentiri, quam per ratiocinationes non esse deceptos. Et ideo in his, quæ facti sunt, præsertim de his quæ per seipsos se insinuant cognoscere, tenetur quilibet credere ipsis, nisi per fide digniores de contrario certus existat. DISCIP. Contra prædicta obiici potest, quia non est necesse credere alicui testimonio, per quod infallibilis certitudo haberi non potest. Sed per humanum testimonium haberi nō potest infallibilis certitudo, etiam cum de aliquo testimonium perhibet multitudo, teste Moyse, imo Deo per Moysen *Exod.* 21. qui ait: *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ vt à vero deuies.* ergo non est necesse credere humano testimonio cuicunque. & per consequens non est necesse credere quibuscunque scripturis illorum, quorum testimonium est humanum tantummodo reputandum. cuiusmodi sunt scriptores omnes præter illos, qui scripturas scripsere diuinas. MAGIST. Ad hoc respondetur, quod sæpe necesse est credere testimonio, quamuis per ipsum infallibilis certitudo haberi non possit, saltem credulitate illa, contra quam (non obstante quod dubitatione careat) debeat, aut possit admitti probatio. Alioquin in nullo negocio, quibuscunque testibus, qui non sunt confirmati in gratia, plusquam vniuersali ecclesiæ esset credendum. Quare propter testimonium huiusmodi non esset à iudice contra aliquem ferenda sententia. Sæpe igitur testimonio fide dignorum omni exceptione maiorum, qui reprobari aut conuinci de falsitate non possunt, est credendum: quamuis per ipsum certitudo infallibilis haberi non possit. In huiusmodi enim sufficit certitudo possibilis & sufficiens, quamuis non sit infallibilis. Cum autem accipitur, ꝙ per testimonium humanum certitudo haberi nō potest. Respondetur, ꝙ quamuis per humanum testimonium præcise excluso omni testimonio speciali diuino, infallibilis certitudo haberi non possit, tamen concurrente diuino testimonio certitudo infallibilis potest haberi, & nonnunquam per diuinū testimoniū possumus esse certi, quod humanum testimoniū debet infallibile reputari. Si enim humanum testimonium per diuinū miraculū approbetur, de infallibilitate eius debemus esse certi. de quo etiā infallibiliter possumus esse certi, si ab vniuersali ecclesia pręsertim in his quę sunt necessaria ad salutē, fuerit approbatū. propter promissionē Christi, ex qua colligitur, ꝙ Christus nunquā deficiet ecclesiæ in his, quæ sunt necessaria ad salutem.

Cap. XXIV.

Vbi respondetur ad reliquas allegationes pro prima opinione factas capit. 21. scilicet ad Augustinum, Hieronymum, & concilium Carthaginense.

DISCIP. Sufficiant ista ad præsens, de allegatione præscripta. ideo dic, qualiter ad auctoritates sequentes, opinio memorata respondet. MAGIST. Quantum ad auctoritates Augustini & Hieronymi. Primo respondetur, quasi ad hominem dicens, quod contrarium opinantes ipsos nequaquam allegare deberent, cum teneant quod non est necesse aliis credere scripturis quàm canonicis, quæ in Biblia continentur: quare vel frustra prædictas auctoritates allegant, vel opinionem propriam facto negant, cum allegando Augustinum & Hieronymum pro opinione sua firmanda, facto ostendant quod auctoritatibus Augustini, qui non fuerunt scriptores alicuius partis Bibliæ, est credendum. Ad rem autem respondetur primo, ad auctoritatem Augustin. aut Hieronymi, quod intentio August. ibidem est, quod vniuersaliter absque omni exceptione, solis scriptoribus Bibliæ ille timor deferatur & honor, vt eo ipso, quod ibi aliquid inuenitur, credatur absque omni probatione in contrarium audienda, esse verum. Alii autem multi ita legendi sunt, vt quamuis in multis præcipue in his quæ facti sunt, debeat eisdem credi: tamen non in omnibus, quæ facti sunt, vel scientiæ seu peritiæ eo ipso debeat aliquid reputari verum tam certitudinaliter, quod nulla probatio in contrarium possit admitti, quia ipsi ita senserunt, cum errare potuerunt, licet non semper errauerint, & aliqui eorum in nulla scriptura aliquod falsum protulerunt assertiue. Et ideo assertiones eorum in his quæ sunt scientiæ seu peritiæ, nec sunt taliter necessario recipiendæ à legentibus, nisi easdem vel per scripturas sacras vel per irrefragabilem rationem vel approbationem vniuersalis ecclesiæ vel per operationem miraculi possint ostendere, quod sint consonæ veritati. In his autem, quæ facti sunt, quæ asserunt vel per seipsos, vel fide dignorum relatione legitima cognouisse: ipsis tanquam fide dignis est credendum, nisi per alios credibiliores possit contrarium probari. Quia in huiusmodi non est inconueniens, quod plus credatur vni, quàm alteri. Quemadmodum secundum quosdam in historiis & translationibus plus credendum est Hieronymo, quam Augustino. Veruntamen dicitur, sicut tactum est supra, quod pro assertionibus omnibus doctorum approbatorum ab ecclesia, præsumendum est, quousque de contrario constet. quemadmodum præsumitur pro assertione iudicis, & etiam multitudinis, antequam constiterit contrarium. Notandum autem, quod Augustinus in auctoritate illa loquens de scriptoribus aliis, à scriptoribus canonum Bibliæ, inter hos scriptores & illos non distinguit. Et ideo siue fuerint summi pontifices, siue alii: siue scripserint aliquid in concilio generali, siue extra: consimile de eis iudicium est habendum, vt in his quæ scientiæ sunt vel iuris, non ideo aliquid putetur certitudinaliter modo prædicto esse verum, quia ipsi ita scripserunt, nisi id aliquo prædictorum modorum, scilicet per scripturam diuinam, vel rationes irrefragabiles, aut operationem miraculi, aut per approbationem vniuersalis ecclesiæ persuadere valuerint. Consimiliter ad auctoritatem aliam Augustini dicitur, quod scripturæ suæ non sunt tantæ auctoritatis quantæ sunt diuinæ. cum hoc tamen stat, quod in quibusdam sit ei credendum, & quod non est negandus, nisi ab illo, qui certus est ipsum à veritate recedere. Et eodem modo dicitur ad auctoritatem Hieronymi, quod solum nouum & vetus testamentum recipi debent inter scripturas canonicas, & tamen pluribus scripturis aliis, quo ad multa, est credendum. Et in multis negari non debent. Et eodem modo respondetur ad concilium Carthaginense, quod ipsum solummodo prohibet præter scripturas canonicas, quæ sunt Genesis & ceteræ, quæ de Biblia numerantur, alias legi sub nomine diuinarum scripturarum. cum quo stat, quod legendæ sunt, & quod alicuius auctoritatis sunt, ita vt quo ad multa negari non debeant, & in multis sit credendum eisdem.

Cap. XXV.

In quo ostenditur, in quibus quarta opinio cum secunda conuenit, aut discordat, & qualiter. Et primo quod canonibus apostolorum in omnibus sit credendum. in quo quarta cum secunda & tertia conuenit. & ibidem ponuntur responsiones pro 2. & 3. dicto capit. 2.

DISCIP. Nunc secundum præscriptam opinionem supra ca. 4. recitatam, narra quomodo respondetur ad illa, quæ supra. 2. cap. ostendunt, quod decretis & decretalibus summorum pontificum & canonibus apostolorum, qui in Biblia non habentur, & dictis doctorum ab ecclesia approbatorum est fides absq; dubitatione aliqua adhibenda.

MAGIST. Opinio illa concedit, quod canonibus apostolorum, quamuis non inserantur in Biblia, est adhibenda certa credulitas. quia quamuis non sint inscripti in scripturis canonicis, scriptores tamen scripturarum canonicarum fuerunt & auctores earum. Et ideo recipi debent cum reuerentia & credulitate firma, ita vt non liceat credere, quod aliquid contentorum in eis sit falsum aut peruersum.

DISC. Licet teneamur credere, quod nullus scriptorũ Bibliæ in scribendo quãcunq; partẽ Bibliæ

errare potuerit: sicut nec potuit errare prædicando vel verbis asserendo aliquid, quod tunc fuit scriptum, vel post fuit scribendum in quacunque parte Bibliæ: tamen non artamur credere, quod nullus eorum potuerit errare in scripturis aliis à Biblia: sicut nec cogimur credere, nullum eorum potuisse errare alia asserendo, quæ non erant scripta nec scribenda in Biblia. Cum ergo nequaquam credere astringamur, quod semper quilibet eorum in verbis & factis tenuerit veritatem (nam & beatus Petrus princeps aliorum apostolorum aliquando ad veritatem minime ambulauit) non tenemur ergo credere, quod in aliis scripturis à canone Bibliæ nunquam dimiserit veritatem. MAGIST. Ad hoc respondetur dupliciter. Vno modo, quod quamuis quilibet apostolorum per se à veritate deuiare potuerit, sicut & Petrus: tamen collegium apostolorum errare non potuit. Vnde & quando Petrus errauit, nequaquam errauit collegium apostolorum, sed vnus eorum, scilicet Paulus, ipsum correxit. vnde videtur quod illa promissio Christi Matthæi vltimo, *vobiscum sum vsque ad consummationem seculi*, non tantum debeat intelligi de vniuersali ecclesia, sed etiam de collegio apostolorum pro tempore eorundem, quia ipsis immediate fuit dicta promissio, & in ipsis fuit facta vniuersali ecclesiæ. Cum igitur *Canones apostolorum* dicuntur fuisse totius collegii apostolorum, videtur quod non sit dubitandum, quin quicquid contineatur in eis, nullo modo sit falsum aut peruersum. Aliter dicitur, quod *Canones apostolorum* per vniuersalem ecclesiam, quæ tunc parui numeri fuit, approbati fuerunt. Ecclesia autem vniuersalis errare non potest. Et ideo nihil erroneum aut iniquum continetur in eis.

DISCIP. Quomodo respondetur ad allegationes, quibus ostenditur, quod decretis & decretalibus summorum pontificum adhibenda est fides. MAGIST. Ad illos datur responsio Graciani. *dist.* 19. hæc autem est, quod videlicet illis adhibenda est fides, in quibus nec præcedentium patrum decretis nec euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur. Si autem aliquid illicite & non canonice scripserunt, repudiandum est ab illo, qui hoc cognoscit. de illis vero, quæ sunt consona veritati, intelligunt Nicolaus papa & Agatho papa & alii sancti patres, qui de hoc loquuntur.

DISCIP. Quid faciendum esset de decretalibus summorum pontificum, qui continerent aliquid erroneum aut peruersum, si catholici hoc nescirent. MAGIST. Pro hac materia potes recurrere *ad septimum librum primæ partis istius Dialogi*, vbi de hoc multa discussimus. DISCIP. Hoc non obstante, dic breuiter, quid de hoc sentit opinio *sup. cap.* 2. recitata. MAGIST. Illa opinio tenet, quod si aliqua decretalis summi pontificis in rei veritate est contraria fidei aut bonis moribus, illi qui hoc ignorant præsumere debent pro ipsa: non tamen sic, quin possint & in casu teneantur probationem in contrarium admittere. Si vero aliqui, præcipue literati & scientiæ excellentis vel etiam mediocris, se offerant probaturos decretalem summi pontificis esse cōtrariam fidei vel bonis moribus, aut non esse recipiendam inter scripturas authenticas: Alii eorum probationes audire tenentur, præsertim si periculum fidei aut morum aut etiam personarum immineat. quia in hoc casu quilibet Christianus salutem fidei, bonorum morum, & personarum catholicarum erroneæ decretali summi pontificis & honori temporali ipsius præferre tenentur. & quicunque commode potest audire rationes monstrantes, decretalem papæ esse erroneam seu hæreticalem, & noluerit, si ipsam defenderit, vel etiam pro ipsa præsumpserit, credens & fautor prauitatis hæreticæ est censendus. quia ignorantia talem non excusat, eo quod talis ignorantia est affectata vel crassa & supina, quæ non excusat. DISCIP. Videtur quod probationes contra decretales summorum pontificum sunt minime audiendæ: quia ratione consimili audiendæ essent probationes contra sacram scripturam. Et ita doctor vel literatus alius, qui commode posset & non legeret libros hæreticorum & philosophorum, contra scripturam sacram peccaret: quod tanquam inconueniens est habendum. MAGIST. Ad hoc respondetur, quod non est simile de sacra scriptura & de decretali summi pontificis. quia firmiter est tenendum, quod scriptura sacra errare non potest. ideo nisi aliqua causa moueat specialis non oportet legere vel audire aliquam probationem contra ipsam, qualescunque & quotcunq; affirment se posse probare aliquid contra eam. Sed de papa firmiter catholici literati præcipue & intelligentes ac ratione vigente credere obligantur, quod potest errare: & per consequens quod contra quamcunq; scripturam ipsius, præsertim in his, quæ scientiæ seu peritiæ sunt, de qua in speciali non constat, quod est consona scripturæ sacræ vel rationi euidenti vel assertioni vniuersalis ecclesiæ: vel per diuinum miraculum confirmata debet audiri probatio. Et ideo nolentes audire probationes contra decretales papæ, cum possunt: si errant per ignorantiam, nullatenus excusantur. Sed de quolibet illorum verificaretur illud apostoli: *ignorans ignorabitur*. DISCIP. Qualiter respondetur ad allegationes, quibus ostenditur, quod dictis doctorum ab ecclesia approbatorum est credendum. MAGIST. Respondetur ad eas, quod dictis doctorum taliter est credendum & præsumendum pro ipsis, si non constet aperte, quod obuiant veritati. Et ideo opuscula eorum recipienda sunt cum reuerentia, non tamen sic, quin liceat credere, quòd aliquid poterat reperiri in eis contrariū veritati. Quia de facto vnus contrariarunt alteri: & per cōsequens aliquis eorū errauit. quia cōtraria non possunt simul esse vera. Iste tñ honor deferendus est eis, vt nullus credatur fuisse pertinax in assertione falsæ sententiæ. Et ideo nullus eorum de prauitate hęretica est notandus. sed præsumendū est de quolibet, quòd tanta sollicitudine, quanta potuit, quæsiuerit veritatē, quamuis nō semper inuenerit. Ad illud, quòd accipitur, quod assertionib. summorū pontificum & in expositione sanctarum scripturarum est

credendum, quibus tamen præferuntur expositiones doctorum. Respondetur, quod assertioni-
bus huiusmodi summorum pontificum credendum est modo præposito. Et idem modo
credendum est dictis doctorum ab ecclesia approbatorum. Ad illud autem Hor... dæ papæ re-
spondetur, quod intelligit de illis, quæ à sede apostolica sunt catholicæ constituta cu diffini...
quibus præsumendum est, nisi probatio euidens in contrarium affirmetur. Et eodem modo dic-
tur ad canonem Nicolai papæ.

C A P. XXVI.

In quo respondetur ad rationes cap. 3. huius adductas probantes quod etiam doctoribus ab ecclesia minime approbatis est fides indubia adhibenda.

DISCIP. Restat secundum opinionem sepe dictam, vt narres, quomodo respondetur ad al-
legationes inductas *capit. 3.* quibus quod etiam doctoribus ab ecclesia minime approbatis,
quo ad ea in quibus omnes vel plures eorum & præcipue magis famosi concordant, alii fidem ad-
hibere tenentur. MAGIST. Ad primam illarum allegationum, cum accipitur, quod teste Le
ne papa, non credere doctoribus est iniquum. Respondetur, quod intentio Leonis ibidem est, q
non credere doctoribus ab ecclesia approbatis, quoad ea quæ sunt consona pietati, est iniqu
impia sapiendo. Et ideo præmittit ibidem, *quid est iniquius quam impia sapere* &c. Sed non credere
doctoribus, qui se mutuo reprobant, non est iniquum. DISCIP. Secundum hoc non aliter cre-
dendum est doctoribus approbatis ab ecclesia, quam non approbatis: quia sicut iniquum est im-
pia sapiendo non credere aliis doctoribus, qui sunt ab ecclesia minime approbati: Et ita non aliter
credendum est istis, quam illis. MAGIST. Respondetur, quod impia sapere contingit duplici-
ter: scilicet impie seu pertinaciter, vel non impie & non pertinaciter. Quemadmodum etiam in
bis quæ fidei sunt, contingit errare pertinaciter & non pertinaciter: & ita contingit errare impie
& non impie. Nunquam autem vel raro discreditur doctoribus ab ecclesia approbatis, quando
dicta eorum possunt haberi impia sapiendo, nisi impie: quia raro & eorum quidam in nullis pe
nitus errauerunt. Sed sæpe contingit impia sapiendo non impie tamen non credere doctoribus
ab ecclesia minime approbatis: cum etiam sapiendo impia contingat in multis non credere eis,
cum in multis errent. quod ex contrarietate inter ipsos perpenditur euidenter. Propter quam có-
trarietatem iam crebram & fantasticorum assertionem pro assertionibus eorum est minime præ
sumendum. Et ideo aliter credendum est doctoribus ab ecclesia approbatis, quam aliis. Propter
sanctitatem enim & veritatem ac vtilitatem doctrinæ doctorum ab ecclesia approbatorum reue-
rentia tanto meritum debetur eisdem, vt nemo, qui non est certus eos vel eorum aliquem defecisse,
debeat quodcunque dictum eorum vel aliquorum ipsorum negare contrarium sapiendo aut á sinistra
assertionem alicuius eorum ad falsum aut peruersum trahere intellectum, antequam mentem &
motiua eorum vel alicuius eorum, si potest, viderit diligenter. Sed tantam reuerentiam non tene-
mur doctoribus ab ecclesia minime approbatis necessario exhibere præsertim cum studere in li-
bris eorum propter diuersas opiniones indociles & fantasticas ac vix opinabiles assertiue vel opi-
narie insertas in eis impedimentum maximum præstet scientiæ necessariæ & vtili ecclesiæ Dei.

DISCIP. Dic qualiter respondetur ad allegationem sequentem. MAGIST. Responde-
tur, quod scripturæ diuinæ principaliter docendæ sunt à doctoribus ab ecclesia approbatis &
illis, qui sunt veritatis & non propriarum opinionum amatores: qui in docendo in diuinis lite-
& aliis authenticis scripturis ac rationibus irrefragabilibus solam veritatem, non inanem gloriam
aut fauorem cuiuscunque quærentis se fundare nituntur, parati opiniones proprias reuocare, si eas
per se vel per alios doctores vel discipulos excellentes vel parum intelligentes cognouerint ver-
tati quomodolibet aduersari: non autem ab illis, qui opiniones vel assertiones proprias vel sui or
dinis, collegii, nationis, amicorum vel adhærentium aut fauentium vel cuiuscunque personæ qua-
litercunque coniunctæ, relictis aut spretis opinionibus seu assertionibus aliorum verioribus vel p-
babilioribus, tenent aut defendunt, vel teneri copiunt aut defendi. DISCIP. Quid si quis
superior vel prælatos voluerit cogere sibi subiectos approbare, & tenere opiniones seu doctrinam
alicuius doctoris ab ecclesia minime approbati? MAGIST. Dicitur, quod talis prælatus peccaret
mortaliter, & omnes cósentientes sibi & fauentes. DISCIP. Nunquid secundum opinioné istam
artantes sibi subiectos ad defendendum opiniones doctoris vel doctorum huiusmodi sint hære-
tici cóputandi, si inter opiniones illas aliqua in rei veritate scripturæ diuinæ repugnant, quamuis
non patenter, sed latenter? MAG. Respondetur, quod tales sunt heretici reputandi, licet doctor tales
opiniones inueniens possit à prauitate hęretica excusari, qua deceptus absque pertinacia, opinionem
suam. quæ est in rei veritate hæretica, quam esse hæreticam nesciat, poterit diuulgare. Sed pœnis, & statutis, an
minis, vel ... ribus, aut persecutionib. quibuscunque arcêtes, seu cogêtes sibi subiectos ad tenendu
opinioné h... & tali artationi seu coactioni cósentientes de pertinacia excusari nó vale...
De ia iter ... rib. seu cósentientibus intelligi debet illud Vrbani, quod habetur *24. q. 3. c. Qui alio-*
rum ... Qui aliorum errorem defendit, multo amplius est damnabilior illis qui errant, qui non solum ille errat
... ulacrorum præparat, & confirmat, quantum in eo est cogendo alios per huiusmodi arta... rem
seu ... ationem, errori pertinaciter adhærere. Vnde quia magister erroris est, per compulsionem huiusmodi non
tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est.

DISCIP.

DISCIP. Alias allegationes prosequere. MAGIST. Ad aliam, quæ accipit, quod pro multitudine & maxime sapientum præsumendum est. Respondetur, quod non est semper pro multitudine sapientum taliter præsumendum, vt in illis, quæ scientiæ sunt, aliquis multitudini sapientum, qui non sunt ab ecclesia approbati, credere teneatur, antequam inuenerit per scripturas sacras, aut rationem euidentem, vel operationem miraculi, aut per assertionem vniuersalis ecclesiæ, quod eorum assertio sit consona veritati: licet pro eis taliter præsumere liceat, vt eorum assertio minime reprobetur aut negetur, nisi constiterit quod obuiat veritati.

Ad aliam cum accipitur, quod ille prudentiæ suæ innititur, qui ea quæ sibi tenenda vel credenda videntur doctorum assertionibus præsumit præponere, secundum quod innuit Hieronymus *extra, de constitutionibus. ca. ne innitaris.* Respondetur, quod Hieronymus ibidem loquitur de decretis patrum, qui fuerunt scriptores scripturæ diuinæ, & de pluribus ab ecclesia approbatis: Non autem de aliis, qui se inuicem reprehendunt, & reprobant. Quia ad illos non oportet regulariter recurrere, licet in casu teneatur quis, quid senserint indagare.

Si enim dicant, se opiniones suas accepisse à scripturis diuinis, non sunt opiniones huiusmodi reprobandæ, seu spernendæ vel negandæ ab eo, qui non est certus eas esse contrarias veritati, antequam motiua earum viderit diligenter. Si enim opiniones eorum fuerint catholicæ, & in sacris fundatæ scripturis, qui eas negauerint, præsertim assertores eorum persequendo, vel persequentibus in hoc fauendo, nolens notitiam eorum catholicam, quamuis commode possit, legere vel audire attendere, non potest de prauitate hæretica excusari. quia talis errans, qui non quærit cauta sollicitudine veritatem, quando tenetur quærere, est inter hæreticos computandus, prout insinuat August. vt habetur *24. quæst. 3. c. dixit apostolus.* Et ita in casu non solum illi in insipientiam damnabilem cadunt, secundum Leonem papam, vt habetur 24. quæst. 3. cap. quid autem: *Quid autem iniquius, quam qui ad cognoscendam veritatem aliquo impeditur obscuro, non ad propheticas voces, non ad apostolicas literas, non ad euangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt*? sed etiam illi, qui ad dicta aliorum, qui etiam non sunt ab ecclesia approbati, vel etiam sunt ab ecclesiasticis & clericis reprobati erronee & iniuste non recurrunt eorum motiua legere negligentes, suæ prudentiæ vel forsitan aliorum prudentiæ erroneæ innituntur. non autem illi qui scripturas sacras & doctrinam sanctorum patrum & aliorum opiniones scrutantur sollicite, cum eas possunt habere, suæ prudentiæ reprehensibiliter innituntur, licet inuentiones proprias validis munitas rationibus quorumcunque & quotcunque doctorum aliorum opinionibus, qui non sunt ab vniuersali ecclesia approbati, præponant.

Ad aliam allegationem, cum accipitur, quod fide dignorum testimonio est credendum. Respondetur, quod fide dignorum testimonio in his quæ facti sunt omnes credere debent, nisi sint aliqui qui sciant eos à veritate declinare. sed in his quæ scientiæ sunt aut iuris aut peritiæ, non est necesse omnes credere testimonio fide dignorum, etiam qui nesciunt eos errare, nec quo ad omnia in quibus non errant. & hoc quia notum est, quod vacantes scientiis etiam doctores, qui nullum falsum assererent, scienter errant in his quæ scientiæ sunt & artium, cum etiam peritissimi errauerint, & multa huiusmodi ignorauerint.

Ad vltimam dicitur per prædicta, quod non omni experto in aliqua arte est credendum in omnibus, eo quod multorum non habet experientiam neque peritiam, quæ tamen spectant ad artem. & ideo potest in multis errare & sophisticis rationibus decipi.

Explicit liber tertius.

INCIPIT LIBER QVARTVS, IN QVO VNA TANTVM QVÆSTIO PRINCIPALITER TRACTATVR: SCIlicet vtrum Christus constituerit Petrum principem aliorum apostolorum, vel non. & ponuntur diuersi modi dicendi.

Cap. I.

In quo ponitur prima opinio: scilicet quod Christus non constituit Petrum principem & prælatum aliorum apostolorum & vniuersorum fidelium, sed fuit æqualis cæteris apostolis. probatur rationibus & auctoritatibus, ad quas respondetur infra c. 25.

DISCIP. Postquam conferendo quæsiuimus, quæ scripturæ recipiendæ sunt ad ecclesiastica dogmata confirmanda, ad principale reuertamur intentum. an videlicet Christus de facto cōstituerit beatum Petrum principem & prælatum aliorum apostolorum & vniuersorum fidelium. circa quod diuersas opiniones studeas recitare: MAGIST. Vna opinio est, quod Christus de facto beatum Petrum non constituit principem & prælatum aliorum apostolorum, & vniuersorum fidelium, quod multis modis videtur posse probari. Et primo quidem ostenditur, quod nullus apostolus ea ordinatione Christi, cæteris apostolis nec quantum ad dignitatem sacerdotalem essentialem, nec quantum ad aliquam aliam potestatem, fuit superior. Quod videtur conuinci ea *Luca 22. c.* nam tribuens Christus apostolis potestatem eucharistiæ consecrandæ, inquit ad eos: *hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur. hoc facite in meam commemorationem*: id est, hoc faciendi potestatem habete, proferendo tamen verba consimilia, quando actum hunc exercere debetis, videlicet, *hoc est corpus meum.* nec dixit hæc verba plus ad Petrum, quam ad alios. non enim dixit ei Christus: fac & aliis apostolis sic faciendi potestatem tribuas, sed dixit *facite* in plurali, & omnibus indifferenter.

Item, idem quoque per omnia faciendum est de clauium potestate, siue his eisdem verbis traditæ fuerint apostolis, siue aliis aut alio tempore. vt de his, quæ habentur Iohann. 10. postquam enim Christus dixit apostolis: *sicut misit me pater & ego vos mitto. insufflauit & dixit eis: accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Dicit ergo Christus, *mitto vos sicut me misit pater*: nec dixit Petro, aut alteri apostolo singulariter: mitto te, sicut pater &c. & tu alios mitte. Nec rursum dicitur: Christus insufflauit ei: sed dixit *eis*, non vni per alterum. Nec dixit Christus ad Petrum, accipe spiritum sanctum, & aliis postmodum tribue. sed dixit, *accipite* in plurali, vt indifferenter omnibus loquens.

Item apostolus ad hanc quæstionem diffiniendam, vt videlicet nemo credat aliquem apostolorum prærogatiuam habuisse seu auctoritatem super alios, ipsam expresse remouet à Petro: de quo fortasse videbatur hoc magis propter aliqua sibi à Christo singulariter dicta, & quia senior cæteris erat. Vnde 1. ad Gal. ait: *Mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. sed econtra cum vidissent, quod creditum est mihi euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis. qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est mihi inter gentes. & cum cognouissent gratiam quæ data est mihi, Iacobus & Cephas & Iohannes, qui videbantur columnæ esse, dederunt dexteras mihi & Barnabæ societatis* &c. Qui igitur operatus fuit Petro in apostolatum, operatus fuit & Paulo. Hic autem fuit Christus. igitur huiusmodi officium non suscepit à Petro, & similiter nec apostoli reliqui. vbi in Glossa secundum August. hoc amplius exprimens inquit: *Illi qui videbantur esse aliquid, scilicet Petrus & alii qui fuerunt cum domino, nihil contulerunt, id addiderunt mihi. In quo quod non illis inferior sum, quia à domino Deo perfectus sum, vt nihil esset quod in collatione perfectionis adderent.* Ecce quod Paulus non fuit inferior Petro, nec aliis. Consequenter ad hanc intentionem subiungit Gloss. *Cum vidissent. quod euangelium præputii creditum est mihi, vt fideli, sicut Petro circumcisionis.* Ecce quod æque principaliter missus fuit Paulus, quemadmodum & Petrus. & non à Petro aut apostolorum aliquo, sed à Christo immediate. Quod amplius exprimens apostolus eodem 1. cap. sic ait: *Paulus apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum & Deum patrem.* vbi Gloss. secundum Amb. *Paulus apostolus non electus neque missus ab hominibus, scilicet ab Anania, vt quidam dicebant, vel ab aliis, vt quidam ab apostolis electi & missi fuerunt.* denique parum infra subdit secundum August. *Cæteri ei apostoli videbantur esse maiores, quia priores: iste minimus, quia nouissimus. sed inde apparet dignior, quia priores constituti sunt per Christum adhuc ex parte hominem id est mortalem: nouissimus vero per Christum iam totū Deum, id est ex omni parte immortalem, & vt Deum patrem, qui hoc fecit per filium. Atque vt aperiret cum dixerit: neque per hominem: subdit: qui suscitauit eum à mortuis. & ita dignius constituit me per immortalē Christum, quā alios per mortalem.*

Rursus

Rursus confirmans hoc apostolus eodem c. ait: *Notum enim vobis facio euangelium fratres, euangelizatum a me, quia non est per hominem docentem me vel mittentem. & vere non est ab homine, neque enim accepi illud ab homine, neque didici ab homine, vbi homo eligeret me ad euangelizandum vel mihi iniungeret. non didici ab homine docente me, sed per reuelationem Iesu Christi.* Ecce quod neque Petrus, neque alius, aut homo quisquam elegit, misit aut iniunxit Paulo mysterium euangelii. Idem quoque videndum est de apostolis reliquis. Nullam ergo potestatem, eoque minus coactiuam iurisdictionem habuit Petrus à Deo immediate super apostolos reliquos, neque instituendi eos in officio sacerdotali, neque segregandi eos seu mittendi ad officium prædicationis: nisi quod hoc sane concedi potest, ipsum fuisse priorem aliis ætate vel officio, fortasse secundum tempus aut in apostolorum electione, qui eum propterea reuerebantur merito. quamuis hanc electionem ex scriptura nemo conuincere possit.

Adhuc ergo per signum ostenditur, quia beatum Petrum nullam sibi assumpsisse singulariter auctoritatem supra reliquos apostolos inuenimus ex scripturâ, sed magis cum ipsis æqualitatem seruasse. non enim sibi assumpsit auctoritatem determinandi. quæ dubia erant euangelii prædicatione, quod pertinet ad doctrinam; sed quæ dubia fuerunt in hoc ex communi deliberatione apostolorum & aliorum fidelium magis doctorum determinabant, non Petri aut alterius apostoli seorsum determinatione. Vnde *Actuum* 15. Dissensione orta inter prædicatores euangelii, an oporteret circumcidere incircumcisus fideles ad salutem æternam consequendam, quibusdam dicentibus oportere: Paulo vero & Barnaba reclamantibus contra hoc: *conuenerunt apostoli & seniores videre de verbo hoc, super quod locuti sunt Petrus & Iacobus non oportere.* quorum sententiæ seniores & reliqui consenserunt apostoli. Vnde subditur infra: *tunc placuit apostolis & senioribus cum omni ecclesia eligere viros & mittere Antiocham,* &c. *scribentes per manus eorum.* & fuit modus scribendi modo deliberandi conformis, & talis: *apostoli & seniores fratres, his qui sunt Antiochiæ & Syria, & Cicilia, fratribus ex gentibus, salutem.* &c.

Similiter habetur hoc infra continuata sententia, cum dicitur: *placuit ergo nobis collectis in vnum eligere viros & mittere ad vos.* Et parum post infra: *visum enim est, Spiritu sancto & nobis nihil vltra imponere vobis oneris.* non ergo determinauit Petrus supradicta dubia circa fidem de plenitudine potestatis. Deliberauit ergo dubium, elegit & scripsit fidelium doctorum congregatio. Hac etiam auctoritate validum fuit sic determinatum, atque mandatum. Congregatio enim apostolorum amplioris fuit auctoritatis, quàm solus Petrus aut alter apostolus. Vnde ab ipsa Petrum legimus missum in Samariam, vt appatet Actuum 8. *Cum igitur audissent apostoli, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Iohannem.* Petrus igitur seruauit æqualitatem cum cæteris apostolis iuxta præceptum Christi dicentis Mathæi. 23. *Nolite vocari rabbi. vnus est enim magister vester Christus. omnes autem fratres estis.* Confirmatur hæc sententia per apostolum ad Gal. 2. vbi ait; *Ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis euangelium, quod prædico in gentibus.* vbi Glo. secundum August. *& non didici ab illis tanquam maioribus à Petro scilicet, nec aliis principalioribus apostolorum, de quibus infra dicitur, sed contuli cum eis tanquam cum amicis.*

Idem rursus infra eodem, cum dixit apostolus: *cum autem venisset Cephas Antiocham, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat,* &c. vbi Glossa secundum Hieronymum: *ipsi nihil mihi contulerunt: sed ego contuli Petro.* & subiungit consequenter: *ego restiti ei tanquam par. hoc enim non auderet facere, nisi sciret se non imparem fore.*

Ecce ergo, quod Paulus fuit par officio & dignitate Petro, non inferior, licet Petrus fuerit ætate senior, & tempore prior pastor. Item Augustinus de quæstionibus noui & veteris testamenti. q. 44. ait: *Eodem die, id est Penthecostes, lex lata est, quo & Spiritus sanctus decidit in discipulos, vt auctoritatem caperent, & scirent euangelicum ius prædicare.*

Amplius, sicut Petrus Antiochæ legitur electus in episcopum per multitudinem aliorum apostolorum confirmatione vel consecratione non indigens, sic & apostolorum reliqui præfuerunt in aliis prouinciis absque Petri scientia institutione vel consecratione aliqua. fuerunt enim per Christum consecrati sufficienter. propter quod similiter opinandum horum apostolorum successores non indiguisse aliqua confirmatione successorum Petri. quinimo multi successores aliorum apostolorum fuerint electi & instituti episcopi rite, ipsorumque prouincias rite & sancte rexerunt absque institutione vel confirmatione de ipsis facta per successores Petri. & extitit hoc sic legitime obseruatum vsque ad tempora Constantini Imperatoris, qui quandam præeminentiam & potestatem tribuit episcopis & ecclesiæ Romanorum super cæteras mundi ecclesias. Item, æqualitatem Petri & apostolorum signauit apostolus ad Gal. 2. cum dixit: *dexteras dederunt mihi,* &c. *Iacobus, Petrus atque Iohannes, vt nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem.* Dexteras societatis: igitur & æqualitatis. Ex Glossa secundum Augustin. satis ostensum est sup. quamuis hoc dictum apostoli sic sit apertum, vt Glossa non egeat. Quod etiam ex *epistola* Hiero. *ad Eliandrum* patet, cum dicit, omnes episcopos siue Romæ siue alibi eiusdem sacerdotii atque meriti seu potestatis à Christo collatæ immediate. Si autem B. Petrus à quibusdam sanctorum princeps apostolorum scribatur, dictum est large ac improprie sumendo vocabulum *principis.* & nisi sic, aperte contra Christi sententiam & oraculum est, vt Mat. 20. & Luc. 22. in quit: *Principes gentium*

beatus Gregotius sensit, quod actualiter in mente Iob habuit in proferendo verba illa esptesse? non videtur quod ipsemet Greg. hoc sciuit. Et ideo forte aliquando beatus Gregot. ad illum sensum, quem actualiter Iob iotendebat, verba Iob expoluit, & tamen ipse boc uesciuit. Sicetiam verba Iohannis *in Apoc.* & aliorum prophetatum, multos sensus possunt babere, teste Hietonym. qui in prologo Bibliæ ita ait: *In verbu singulu.* (sc. Apoc.) *multiplices latent intelligentia.* Sed quem intellectum habuit beatus Iohannes vel Christus reuelans, hoc nullus expouens Apoc. certitudinaliter sciuit, nisi cui Deus reuelauit.

DISCIP. Contra istud obiici potest: quia verba scripturæ diuinæ eodem spiritu (scilicet spiritu sancto) exposita sunt, quo sunt scripta. ergo eundem sensum, quem habuit reuelans, habuerunt & exponentes. quare exponentes verba diuinæ scripturæ, ad primum intellectum ipsorum peruenerunt. Amplius, omnes sensus catholici eorundem verborum, sunt æque primi: quia non est ratio, qnod vnus sit primus magis, quam alius. scil. omnes sensus, secundum quos beatus Gregorius exposuit verba qnæque Iob, sunt catholici. ergo qnilibet eorum est æque primus. Et consimili ratione alii sancti exponentes Apoc. & alias prophetias, atque quæque obscura scripturæ diuinæ ad primum intellectum peruenerunt.

MAGIST. Ad primum istorum respondetur, quod quia omne verbum est à spiritu sancto: & omnis sapientia à domino Deo est (vt legitur *Eccles.* 1.) ideo scripturæ diuinæ, quando non erroneæ exponuntur, quo sunt traditæ. Sed quia traditæ à solo Deo fuerunt, & nequaquam virtute ingenii humani inuentæ sunt. Expositiones autem non erroneæ, sanctorum saltem, sæpe virtute ingenii humani assistente diuina influentia generali, ex scripturis & ratione infallibili fuerunt inuentæ. Ideo non omnino eodem modo, verba scripturæ diuinæ, eodem spiritu sancto sunt scripta, & à viris sanctis exposita. Propter quod expositiones sanctorum non sunt tantæ auctoritatis, quantæ sunt illa, quæ scripta sunt in scripturis canonicis. Si tamen expositiones huiusmodi per certitudinem exprimerent intellectum verborum scripturæ diuinæ, eiusdem essent auctoritatis. Non quia ab expositoribus sunt simpliciter expresse, sed quia in canone Bibliæ reperiuntur. Sic etiam si plures (puta. 10. vel 20. magistri, lectores vel prædicatores verbi diuini aut alii, his temporibus sacras literas exponentes, eandem auctoritatem ænigmaticam & obscuram in Apoc. vel prophetia alia scriptam, secundum diuersum exponerent intellectum, non erroneum, sed verum & sanum, posset aliquo modo concedi, quod qnilibet istorum, eodem spiritu, eandem aucturitatem exponerent. Quia omnis sensus verus & sanus est à spiritu sancto, à quo inspirati, locuti sunt scriptores literarum sanctarum: eodem mudu esset quælibet expositionum huiusmodi à spiritu sancto, quo modo ab ipso scripturæ diuinæ sunt traditæ. Si etiam quiliber sensuum prædictorum inueniretur sentẽtialiter in Biblia, quamuis vnus eorum in vno loco & alius in alio, quilibet eorum esset tantæ auctoritatis, quantæ sunt alia quæ scripta sunt in Biblia. Non quia ab aliquo illorum exprimitur, sed quia sententialiter in Biblia repetitur. Et tamen non omnis, imo forte nullus talium sensuum esset primus intellectus & verus illius textus, quem tales exponentes exponerent. Si autem nullus istorum reperiretur sententialiter nec implicite nec explicite in canone Bibliæ: tamen quilibet illorum esset verus & sanus: certum esset, quod nullns esset primus sensus auctoritatis expositæ à quolibet istorum, vel saltem hoc non constaret: & tamen quilibet illorum esset aliquomodo à spiritu sanctu. cum omnis doctrina sana & quæ secundum pietatem est, sit aliquomodo à spiritu sancto.

Ad secundum dicitur, quod primus intellectus verborum scripturæ diuinæ, quantum ad illa qnæ à solo Deo reuelata fuerunt, est ille propter quem fuerunt principaliter reuelata. sicut illorum verbornm, quæ angelus dixit Danieli vel beato Iohanni vel aliis prophetis, & quæ etiam in propbetiis inspirata fuerunt, & quæ Christus dixit discipulis suis: primus sensus est ille, propter quem inspirata vel prolata fuerunt. Vnde primus sensus parabularum Christi est ille, quem Christus postea discipulis suis expressit, quia propter illum principaliter protulit eas: & tamen multos alios sensus possunt habere. Quantum autem ad illa verba scripturæ diuinę, quæ homines siue boni siue mali dixerunt, primus intellectus est ille, quem in mente habuit ille qui protulit. Sicut primus intellectus probleumatis Samsonis fuit ille, quem actualiter cogitauit. quod tamen probleuma sub eisdem verbis potuisset & adhuc posset alius proponere, & alium intellectum habere: qui intellectus esset primus intellectus eiusdem proferentis. & ita alius esset intellectus probleumatis Samsonis in quãtum prolatum fuit ab ipso: & alius esset intellectus eorundem verborum, si alius eadem verba sub alio intellectu proferret. Quemadmodum istorum verborum non variatorũ; Rex pręcepit fures suspendi. Alius cõmuniter est intellectus primus eorũ, qui proferunt ea in Francia: & illorũ, qui proferunt ea vel scribunt in Anglia: & illorũ, qui proferunt ipsa in Castella. quia Franci cõmuniter intelligerent ipsa de rege Franciæ; Anglici de rege Angliæ; & alii de rege Castellæ, & audientes ipsa in diuersis regnis, diuersum ex eis capiunt intellectum. Si autem eadem verba proferuntur in ciuitate vel patria, qnæ secundum veritatem vel secundum opinionem hominum nulli regi est subiecta, audiens ipsa ex ipsis verbis præcise, ad primum intellectum proferentis peruenire non posset. Quia non posset scire, an intelligeret de rege Castellæ vel alio; propter hoc, quod ista verba proferens potest intelligere de vno rege vel de alio, secundum quod fuerit placitũ voluntati, cuius volũtas ab alio sciri nõ potest, nisi Deus vel ipsemet sibi voluerit reuelare.

E[illegible] duo vel plures proferant verba prædicta, & de diuersis regibus ipsa intelligant, alius erit intellectus primus istorum verborum inquantum proferuntur ab vno, & inquantum proferuntur ab [illegible].

Cap. XIX.

Contra primam solutionem præcedentis capi. dupliciter arguit & soluit. Primo contra illud, scilicet quod beatus Gregorius non peruenit ad primum sensum beati Iob. Secundo contra illud, scilicet quod multa sunt scripta, quorum nullus sensus est authenticus.

DISCIP. Adhuc dupliciter obiiciam contra prædicta. Non enim videtur bene dictum, quod beatus Gregor. non peruenerit ad primum intellectum verborum beati Iob. Quia de multis verbis Iob, quæ non debent ad literam sed mystice duntaxat intelligi: sicut de illis: *pereat dies, in qua natus sum*: & de multis aliis asserit manifeste, quod Iob ipsa intellexit, sicut ipse exponit. Quod non fecisset, nisi sciuisset illum fuisse primum intellectum Iob. Quia secundum prædicta ille est primus intellectus verborum alicuius, quem proferens actu habet in mẽte. Rursus secundum prædicta, multa essent verba in scriptura diuina, quæ quamuis legi possint & debeant ad ædificationem plebis, & conuertendo ipsa in sensus morales & alios, qui absque eis ab ingeniosis hominibus accipi valent (quemadmodum fabulæ poetarum & aliorum fingentium bruta fuisse locuta, & multa tractasse, atque aliæ vtiliter applicari possint ad mores informandos) tamen ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam, & ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, & ad firmandam fidem in re dubia, essent nullatenus alleganda. Cum primus intellectus ipsorum haberi non possit, & alii intellectus eorum authentici minime sint putandi: nisi per alias scripturas vel assertiones, quæ refelli non debeant, valeant demonstrari. Cuius tamen contrarium sanctos patres fecisse cognouimus. August. enim ad Bon. vt habetur *23. q. 6. ca. schismaticis*, per *vias & sepes* schismaticos intelligit. de huiusmodi loquitur Christus Lucæ. 14. inter hæreses & schismata volens per eadem verba probare, quod hæretici intrare ecclesiam sunt cogendi. Et tamen per *vias & sepes* ita possunt intelligi alia crimina, sicut hæreses & schismata. vnde & alii criminosi sunt per seueritatem ecclesiasticam coercendi. nec habetur, quod Christus ibi per *vias & sepes* intellexerit hæreses & schismata. Innocentius etiam tertius, vt habetur *extra. de maior. & obedien. solitæ*, & alii plures per illa verba dicta Hieremiæ 1. *Ecce constitui te hodie super gentes & super regna*, probant quod imperium sacerdotio est subiectum. & tamen quod illa verba Hieremiæ 1. de papa respectu imperii debeant intelligi, nequaquam reuelatum est à Deo. MAGIST. Ad primum istorum respondent quidam dicentes, quod quemadmodum literatus quidam in libro, quem de *prastigiis fortunæ* composuit, sæpe tali expositione & modo loquendi vsus est: *contigit*, id est contingere potuit: *quandoque eueniet*, id est si quando euenire contigerit: Sic etiam beatus Gregor. cum sæpe sententialiter dixit, *Iob dixit, intellexit*, vel *dicere voluit*: nihil aliud dicere intendebat, nisi quod Iob sic intelligere potuit. sed quod actualiter Iob sic intellexerit, non intendebat asserere. Et ad hoc designandum sæpe tali modo loquendi vtitur beatus Greg. *Aliter possunt verba Iob intelligi*: per hoc insinuans, quod sæpe nõ intendebat asserere, cum dixit, *sic intellexit Iob*, quod tunc Iob in mente talem habuit intellectum, sed quod talem habere poterat intellectum. Sic etiam multi prædicantes, & exponentes sacras scripturas, de diuersis sanctis viris & fœminis, vel alia determinata materia, tali modo loquendo vtuntur: *de hoc sancto prophetauit vel locutus est Esaias* vel *Hieremias*, vel alius propheta, aut alius scriptor alicuius partis scripturæ canonicæ. Et tamen si recte sapiunt, non intendunt, quia tunc propheta, vel alius in mẽte de tali sancto vel materia loqui volebat, sed quod intelligere poterat, aut quod de tali materia talia verba possunt intelligi. Et ad hoc designandum intelligentes, frequenter talibus verbis vtuntur: *talia verba scripturæ diuinæ de hoc vel de hoc possunt exponi*. DISCIP. Possunt ne adduci aliqua exempla ex scripturis pro tali modo loquendi. MAGIST. Videtur quibusdam quod sic. Vnde Exo. 8. dicitur de magis Pharaonis: *feceruntque similiter malefici incantationibus suis, vt educerent sinipbes*, idem facere conati fuerunt. In Iob etiam dicitur: *Quis restitit Deo*, id est, resistere voluit *& pacem habuit*? Si enim *restitit*, ponitur pro resistere voluit: & *fecerunt* ponitur pro facere conati fuerunt, videtur quod *intellexit*, possit poni pro intelligere potuit. DISCIP. Dic quomodo respondetur ad secundam obiectionem, quam adduxi. MAG. Nonnulli concedunt, quod verba scripturæ, de quorum primo intellectu per certitudinem non constat, adduci ad probandum illa sola, quæ in contentionem veniunt aliorum, non debent. Ad manuducendum tamen & ad persuadendum vel aliquomodo declarandum aliquid, de quo est contentio, sub aliquo sensu sano, non erroneo, adduci possunt. Quemadmodum ad persuadendũ aliquomodo articulos fidei, & etiam ea quæ per solam reuelationẽ possunt cognosci, rationes & argumenta à sanctis & aliis adducuntur: quæ tñ ad probandũ huiusmodi sufficienter allegari non debent. Et ideo quemadmodũ sancti similitudines & naturales rationes assumunt ad declarandum, quomodo tres psonæ sunt vnus Deus: & quomodo corpus Christi vere est in sacramento altaris, & similia: Sic etiam sanctus Augustin. per verba Saluatoris de viis & sepibus voluit declarare, quod hæretici & schismatici intrare ecclesiam sunt cogendi. Si tamen de hoc esset apparens contentio, per illam solam auctoritatem Christi sufficienter probari non posset.

Sic

Sic etiam per verba diuina dicta Hieremiæ (vt allegatum est supra) declarari potest, quod impe- rium est aliquomodo indignius sacerdotio & summo pontificatu. quod tamẽ per verba illa osten- di non posset, nisi aliunde constaret. Quemadmodum per quasdam similitudines & rationes na- turales à sancto Augustino & aliis quibuscunq; adductas, sufficienter declarari non posset, quod tres personæ sunt vnus Deus, etiam apud Christianos, nisi per alium modum certitudinem ipsius acciperent. Propter quod, vt quidam putant, per illa verba Hieremiæ non potest ostendi, ꝙ impe- rium est à papa, vel quod imperator, aut alius rex quicunq; est vasallus papę: nec aliquid aliud, nisi quod p alias vias potest sufficienter ostendi. Sic generaliter aliqui arbitrantur, quod per nullũ sen- sum mysticum cuiuscunq; auctoritatis scripturæ diuinæ potest aliquid sufficienter ostendi, nisi constet quod idem sensus mysticus est primus intellectus scribentis, aut reuelantis, vel docentis: vel nisi alibi in sacra scriptura tanꝗ sensus primus se otentialiter habeatur: aut per aliã viam mani- festam irrefragabiliter possit ostendi. Ex quo videtur posse concludi, quod de stulta temeritate ex- cusari non possũt, qui per solos sensus mysticos scripturæ diuinæ (quos nec ex aliis locis scripturæ possunt argumento euidenti inferre, nec per rationem irrefragabilem possunt concludere, neq; certam ac specialem ac miraculosam reuelationem certificati sunt de ipsis) aliqua futura contin- gentia audent prædicere, vel futura quando euenient (quę absq; determinatione tẽporis in sacris literis sunt prædicta) asserere non formidant: Vel quæq; alia non metuunt affirmare, quæ p aliam viam indubiam & apertam manifestare non possunt. Cuilibet enim tali videtur Iohan. Apoc. vlt. comminari, cum dicit: *Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas.* cui Salomon videtur al- ludere, cum ait Prouer. 30. *nec addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisq; mendax.* Tales enim temerarii, & prauitati hæreticæ propinqui, credentes se ad omnium contentorum in scripturis sacris primum posse pertingere intellectum, minime imitantur humilitatẽ beati Aug. qui quãuis fuerit in scripturis supra alios eruditus, fatetur se non omnia intelligere, quæ in scripturis diligen- tissime legit. Vnde pertractans 20. de ciuitate Dei verba beati Pauli apostoli ad Thess. 2. vbi dici- tur: *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore,* ait &c. *Quid autem ait, & nunc quid detineat scitis, i. e. quid sit quæ causa sit dilationis eius, vt reueletur in suo tempore, scitis quoniam hoc scire illos dixit aperte, hoc di- cere noluit. Et ideo nos, qui nescimus quod illi sciebant, peruenire cum labore ad id quod sensit apostolus cupimus, nec valemus: præsertim quia & illa quæ addidit hunc sensum faciunt obscuriorem. Nam quid est: iam enim mysterium iniquitatis operatur tantum. qui modo tenet, teneat donec de medio fiat, & tunc reuelabitur iniquus. Ego prorsus quid dixerit, me fateor ignorare.* Quid in Epistola ad Rom. vt habetur dis. 9. ca. *ego solus,* insinuare vide- tur, dicens: *Si aliquid in eis* (scil. scripturis canonicis) *ostenderetur, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimo quam mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem quod dictum est, quod me minime intellexisse non ambigam.*

DISCIP. Verbà prædicta de apponentibus & addentibus aliqua contraria verbis scriptu- ræ diuinæ debent intelligi non de apponẽtibus & addentibus, quæ ex aliis locis scripturæ neque- unt extrahi euidenter. Aliter enim sancti patres complura verba scripturæ mysticè exponendo grauiter deliquissent. Imo videtur, quod per verba saluatoris possit ostendi; quod verba huius scri- pturæ aliter, quam per reuelationẽ miraculosam possint intelligi, cum ait discipulis suis Matt. 24. *Cum videritis abhominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta stante in loco sancto qui legit intelli- gat.* Ex quibus verbis colligitur, quod Christus insinuauit aperte, intellectum primum prophetiæ Danielis, de quo ibi fit mentio, aliter quam per reuelationem miraculosam posse haberi. MAG. Ad hoc respondetur, quod quadrupliciter potest aliquid addi scripturis diuinis. Quia potest addi aliquod falsum. Potest etiam eis apponi verum: non tñ tanquam primus intellectus scripturæ. Po- test etiam eis addi verum tanquã primus intellectus ipsarum possibilis haberi ex sola meditatione scripturarum supposita influentia diuina. Potest etiã eis addi verum tanquam primus intellectus haberi possibilis per reuelationem vel alicuius facti noui exhibitionem apertam. Qui primo mo- do aliquid apponit vel addit scripturis diuinis, quandoq; pertinax hæreticus est censendus; quan- doq; vero errans solummodo est putandus secundum diuersitatem falsi, quod additur, & etiam secundum varietaté adhęsionis addentis. Si vero apponatur eis aliquod verum, quod non est pri- mus intellectus scripturæ, non tanꝗ primus intellectus, sed solummodo tanꝗ verum, nequaquam scripturę contrarium; sed tanquã ædificans ad salutem, vel aliquomodo ad declarationem catho- licæ veritatis, laudabiliter addi potest. & sic sancti veritates plurimas sacris literis addiderũt. Ter- tio modo potest addi aliquid scripturis, tanquã primus intellectus possibilis haberi ex meditatio- ne scripturarum. Et si vere sic potest haberi, potest addi laudabiliter ad ea. quia sic addere non est aliud, ꝙ dicere explicite & aperte, quod scriptura dicit implicite & latenter. Si autem talis intelle- ctus vere ex scripturis haberi non potest, (& tamen apponitur tanquam primus intellectus [illegible] so apponitur. & aliquando apponens est tantummodo errans. aliquando hæreticus est censendus. asserere enim pertinaciter aliquid esse primum intellectum scripturæ diuinæ, quod non est, sapit hæresim manifestam; quia quamuis verum, quod apponitur, non sit falsum, nec contrarium ca- tholicæ veritati, tamen assertio, qua dicitur esse primus intellectus scripturæ, est erronea atque fal[illegible] [qu]arto modo potest aliquid addi scripturis, tanquam primus intellectus, dummodo ha- beatur per reuelationem vel per exhibitionem apertam noui facti, vt sancti apostoli per reuela- tionem nouam plurium parabolarum Christi, à Christo exponente ipsas acceperunt primum intellectum. Sic etiam discipuli videndo statuam Cæsaris poni in templu poterant accipere pri-

mum

mum intellectum prophetiæ Danielis. Sic etiam discipuli, vt habetur Ioan. 2. videntes Christum resurrexisse à mortuis cœperunt intellectum illorum verborum Christi *Soluite templum hoc & in tribus diebus excitabo illud.* post hæc enim verba ibidem subiungitur: *ille autem dicebat de templo corporis sui.* Dum ergo resurrexit à mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderunt scripturæ & sermoni, quem dixit Iesus.

Cap. XX.

In quo respondetur ad secundam obiectionem capituli 15.

DISCIP. Vt expediamus nos de ista materia, narra quomodo respondetur ad secundam obiectionem, quam *cap.* 15. induxi. MAGIST. Respondetur ad ipsam, quod sicut scriptura sacra & in locis planis & aliis obscurioribus, quorum tamen primus virtute ingenii humani potest accipi intellectus, pie legentibus fructuosa existit, licet aliis occasio sit errandi (vnde & communiter omnes hæretici hęreses suas in scripturis diuinis fundare conati sunt.) Sic etiam illa, quorum primus intellectus absque reuelatione haberi non potest, salubria sunt, & vtilia legentibus ea, non ad capiendum primum intellectum ipsorum. Sed ad humilitatem & alios sensus mysticos capiendos, licet periculosa & mortifera sunt superbis atque stultis, qui altiora se quærunt & inuestigant, quæ minime apprehendere valent.

Cap. XXI.

Iterum probat opinionem capitulo primo recitatam, & hoc pluribus allegationibus, ad quas respondetur infra. 23. & 24. capitulis.

DISCIP. Quia opinio supra *primo cap.* recitata quamuis concedat, quod scripturis canonicis & determinationibus generalium conciliorum sit certa credulitas adhibenda, tamen hoc generaliter negat de scripturis aliis quibuscunque. ideo videamus an illa sit consona veritati. primo autem pone opinionem cum motiuis eiusdem. MAGIST. Opinio prædicta ponitur & probatur in hæc verba. Quod autem scripturis aliis, quæ scilicet humano spiritu reuelante sunt traditæ, nemo certam credulitatem aut veritatis confessionem præbere teneatur, apparet. Quoniam nulli scripturæ falsum signari potenti tenetur quis firmiter credere aut ipsam tanquam veram simpliciter confiteri. hoc autem patiuntur scripturæ innitentes humanæ inuentioni singularis personæ, aut collegii partialis. Possunt enim à veritate deficere, vt experientia palam est. habetur etiam in Psal. *ego autem dixi in excessu meo, omnis homo mendax.* Scripturæ vero canonicæ non sic: quia non sunt ab humana inuentione, sed immediate traditæ Dei inspiratione, qui non potest falli, nec fallere vult. Hanc enim sententiam & differentiam humanarum & diuinarum scripturarum aperte confirmat August. 13. epistolarum ad Iohannem, cum dixit: *ego enim fateor charitati tuæ omnino solum ex omnium scripturarum libris, quæ iam canonica appellantur, didici hunc honorem timoremque deferre, vt nullum earum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. ac si in eis offeratur literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est: vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantacunque sanctitate, doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ita senserunt, sed quia mihi, vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione quod à vero non abhorrent, persuadere poterant.* Sed hoc idem replicat & admonet in prologo libri *de Trinitate,* cum dixit: *noli lector sic meis literis quasi scripturis canonicis inseruire, sed in illis & quod non credebas cum inueneris, incunctanter crede: in istis* autem (scil. meis) *quod certum non habeas, nisi certum intellexeris, noli firmiter tenere.* Idem quoque dixit *in epistola ad Fortunatianum,* & aliis pluribus libris. Idem quoque videtur sensisse Hieronymus in *expositione Catholicæ fidei,* cum dixit: *nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quot sancta catholica ecclesiæ tradit auctoritas.* Aug. ergo scripturas proprias à canonicis separauit: nec ipse, qui tantæ fuit sanctitatis auctoritatis & scientiæ, suas traditiones canonicas appellare præsumpsit. Hoc enim impium est, & sacrilegii modus quidam. quoniam circa humana traditione dicta vel scripta, error & falsum contingere potest: quod in canone secundum veritatem dicto, nullatenus euenire contingit. Propter quod etiam ex concilio Carthaginensi 3. prohibitum reperitur valde, *ne sub nomine harum* (canonicarum scilicet) *aliæ quæuis scripturæ legantur.* vnde legitur ibidem & in Isidori Codice continetur hæc series: *Item placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. sunt autem canonicæ scripturæ Genesis,* & cæterę, quæ de volumine Bibliæ numerantur ibidem.

Cap. XXII.

Arguit in contrarium eorum, quæ dicta sunt cap. primo & immediate præcedenti, & ex his quæ possunt inferri ex eadem opinione & eius dictis.

DISCIP. Primo contra istam assertionem nitere allegare. MAGIST. Nonnullis apparet, quod ex ista possint plures absurditates inferri. Quarum prima est, quia ex quo scriptores scripturæ canonicæ de hoc seculo migrauerunt, nullorum mortalium scripturis credulitas est præbenda: & ita nulli mortales essent ad ferendum testimonium admittendi in quocunque casu. Quantæ autem & quot absurditates ex ista sequuntur, nullus sanæ mentis ignorat. Quod autem ista absurditas ex assertione præscripta sequatur, manifeste apparet. Nam quorum scripturis quibuscunque non est præstanda certa credulitas, ipsorum verbis minime est credendum, quia qui potest falsum asserere in scripto, in solo verbo falsum asserere potest. Secunda absurditas, quod nulli historiæ, nulli Legendæ cuiuscunque sancti, nullis gestis de summis pontificibus, aliis clericis, imperatoribus, regibus, & aliis hominibus fidelibus vel infidelibus, quæ non in scripturis canonicis continentur, sed in aliis scripturis, est credendum. Ex quo vlterius concludetur, quod dubitare licet, an præter episcopos, imperatores & reges in quibuscunque partibus orbis terrarum, de quibus in scriptura diuina & conciliis generalibus fit mentio: & præter illos, quos scimus nunc & vidimus præsidere, vnquam fuerint alii quemcunque fidelem vel infidelem populum gubernantes. Vel saltem dubitare de quolibet alio in speciali non erit illicitum, cum de aliquibus ipsorum validiori testimonio, quàm per scripturam canonicam constare non possit. Sequitur etiam, quod nulli esset illicitum credere, quod postquam scripta est scriptura diuina, Deus nullum fecit miraculum: quod ipse non vidit, vel non cognouerit per seipsum. Nec fortiori testimonio, quam per scripturas sanctorum patrum, quæ tamen non sunt canonicæ, sibi liquere potest. Ex quo concluditur, quod dubitare licet, an quicunque canonizati per Romanam ecclesiam sint legitime propter vitam & miracula cathalogo sanctorum ascripti, quia potissime de hoc liquet per Legendas ipsorum. Alia absurditas sequitur, quod videlicet libris antiquis, instrumentis productis ex archiuis publicis & scripturis quæ factæ sunt calumniis, & aliis quibuscunque, quæ non repetiuntur in Biblia, fides esset nullatenus adhibenda. Cuius contrarium in sacris legibus, & canonibus imperialibus reperitur expresse. Ex hac enim absurditate infertur aperte, quod per huiusmodi libros, instrumenta & scripturas nunquam esset ferenda sententia, quia per illas scripturas, quibus non est adhibenda fides, sententia ferri non debet, sicut nec est ferenda sententia per testes, quibus credere non oportet.

Cap. XXIII.

In quo respondetur ad allegationes supra capitulo 21. adductas.

DISCIP. Istæ allegationes contra præscriptam assertionem ad præsens sufficiant: nunc dic, quomodo respondetur ad motiua eius. Ad primum cum dicitur, quod nulli scripturæ falsum significari potenti tenetur quis firmiter credere, aut ipsam tanquam veram simpliciter confiteri. Respondetur, quod si ista propositio intelligeretur de scriptura vel de scriptore, posset concedi aliquomodo, quia scripturæ falsæ aliquomodo, præsertim postquam constiterit, quod ipsa est falsa, adhibere fidem non debet hoc sciens. Sed multæ sunt scripturæ non canonicæ, quæ hoc minime patiuntur, nec quod hoc minime patiatur per experientiam constare potest. Multæ enim sunt scripturæ non solum sanctorum patrum, sed infidelium philosophorum, & aliorum, imo & hæreticorum, in quibus nullum falsum poterit reperiri. Quamuis enim hæretici in quibusdam scripturis errauerint, quidam tamen eorum in quibusdam aliis nullatenus errauerunt. Vnde & Origenes licet (vt fertur) turpissime errauerit, sicut recitat beatus Aug. 11. *de ciuitate* Dei, tamen in multis scripturis eius nullus error apparet. Et ideo multis scripturis infidelium licet adhibere fidem. Sed si intelligatur de scriptore (vt videlicet quamuis alicui scripturæ alicuius, scilicet non scriptoris scripturæ canonicæ) adhibenda sit fides: (non quia à tali scriptore est scripta, sed quia per scripturas canonicas aut per rationem naturalē potest ostendi, quia nullam contineat falsitatem.) Tamen ipsi scriptori potenti falsum asserere, seu significare, nō tenetur quis firmiter credere. Et ideo scripturam eius non est necesse tanquā veram simpliciter confiteri, nisi possit aperte probari, quod est consona scripturis canonicis, vel rationi euidenti naturali, maiorem apparentiam habere videtur. Et tñ sic intellecta à veritate aliena videtur. Ad cuius declarationem dicitur esse sciendum, quod sicut secundum iura canonica & alia, aliqua est præsumptio, in cuius contrarium est aliqua probatio admittenda & alia, in cuius contrarium nulla probatio est admittenda. Ita potest aliquis alii homini vel assertioni credere, & ipsam cōfiteri tanquā veram dupliciter. Quia vel credulitate tam certa, vt nullā velit in contrarium probationem admittere vel audire, aut credulitate firma; non tamen tam certa, quin reputet quod sit probatio in contrarium audienda, si quis fide dignus offerat se contrarium probaturum. Primo modo, nulli scriptori cuiuscunq; scripturæ nō canonicæ in omnibus dictis aut scripturis eius est credendum. Alicui tamen assertioni eius tal[iter] credere

credere licet & oportet in quatuor casibus. Puta, si assertio eius patenter & aperte per scripturas canonicas, per assertionem vniuersalis ecclesiæ, per rationem naturalem euidentem, præsertim consonam catholicæ fidei, vel bonis moribus, aut per apertum miraculum possit ostendi. Secundo modo, pluribus aliis quam scriptorib. scripturæ canonicæ in multis aliis q̃ in prædictis quatuor casibus, est credendum. quia summis pontificibus, conciliis generalibus, & aliis sanctis episcopis, & doctoribus, atq; fide dignis viris, & ab ecclesia ꝓbatis, quantum ad ea quæ facti sunt, quæ videl. per seipsos, vel per alios fide dignos, quibus credere tenebantur, potuerunt cognoscere. Et peccat, qui eis non credit: quia reuerentiam, quam Deus tantis viris adhibuit, denegare præsumit. Quinimo, si quis huiusmodi non crederet, dubitaret an scienter in huiusmodi mentirentur. Et ita sine causa ipsos non crederet esse veraces. In huiusmodi ergo credendum est eis. propter quod non solum per testes, sed etiam per libros antiquos, & instrumenta, quæ de falsitate conuinci non possunt, & scripturas antiquorum, licite iudex fert sententiam, & ꝑeccaret si non ferret. Quantum autem ad illa, quæ pure sunt scientiæ & non facti, scripturis sanctorum patrum & auctorum ac consiliorum est reuerentia exhibenda. Quia doctrina eorum minime est spernenda, sed sollicite attendenda, & cum diligentia audienda, præsertim cum de aliquo pertinẽte ad fidem vel mores quæritur veritas, de quo in scripturis suis tradiderunt, quod senserunt. & qui doctrinam eorum, cum posset, negligeret legere, si erraret, de temeritate plectibili esset merito arguẽdus. Quia contra præceptũ Salomonis, prudentiç seu peritiæ propriæ conuinceretur inniti. Doctrina insuper eorundem, si in aliqua sui parte videatur contraria veritati, pie & sane exponenda est, si potest, & ad verum intellectum trahenda. Et quamuis ad sanum intellectum trahi non possit, non sunt statim de hæretica prauitate notandi: licet errantes debeant reputari. Nonnullis tamen apparet, quod quantum ad decretales & constitutiones ac diffinitiones solennes summorũ pontificum, & aliorũ episcoporũ ac generalium prouincialium & episcopalium conciliorũ, & etiam capitulorum & collegiorum quorumcunq; intendentium alios ad suam assertionem firmiter defensandam cogere & artare: & quantum ad alias scripturas eorundem, & aliorum est discretio facienda. Quia si in primis scripturis inuenitur aliquid catholicæ veritati contrarium, statim auctores eorum sunt hęretici reputandi: quia de pertinacia ex hoc ipso, quod cogunt alios suo errori pertinaciter adhærere, possunt manifeste conuinci. Si in illis error aliquis reperitur, cuius contrarium tenens vel scribens, eundem errorem non tenetur explicite credere: non est statim auctor huiusmodi scripturæ erroneæ hæreticus iudicandus, sed est de prauitate hæretica excusandus, nisi per alios modos (de quibus multa diximus in *prima parte istius Dialogi lib. 4.*) de pertinacia conuinci valeat apertissimis documentis. Porro licet viri huiusmodi venerabiles in aliquo aperte conuincantur errare, & ideo liceat eis, qui de hoc sunt certi, ipsos quantum ad hoc negare & improbare: in aliis tamen quibuscunque, de quibus non est certum ipsos errare, præsumendum est pro dictis eorum, ita vt absque temeritate culpari non possint neque in genere, neque in specie. & quanto plures virorum huiusmodi in aliqua sententia concordauerint, tanto magis præsumendum est pro eadem, non tamen sic, quin in contrarium valeat audiri probatio. Et quamuis in his, quæ purè sunt scientiæ seu peritiæ, præsumendum est pro huiusmodi scripturis ipsorum, tamẽ fortius præsumendum est pro scripturis eorundem quantum ad illa quæ facti sunt: quia fortius pręsumendum est ipsos nolle mentiri, quam per ratiocinationes non esse deceptos. Et ideo in his, quæ facti sunt, præsertim de his quæ per seipsos se insinuant cognoscere, tenetur quilibet credere ipsis, nisi per fide digniores de contrario certus existat. DISCIP. Contra prædicta obiici potest, quia non est necesse credere alicui testimonio, per quod infallibilis certitudo haberi non potest. Sed per humanum testimonium haberi nõ potest infallibilis certitudo, etiam cum de aliquo testimonium perhibet multitudo, teste Moyse, imo Deo per Moysen *Exod. 21.* qui ait: *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ vt à vero deuies.* ergo non est necesse credere humano testimonio cuicunque. & per consequens non est necesse credere quibuscunque scripturis illorum, quorum testimonium est humanum tantummodo reputandum. cuiusmodi sunt scriptores omnes præter illos, qui scripturas scripsere diuinas. MAGIST. Ad hoc respondetur, quod sæpe necesse est credere testimonio, quamuis per ipsum infallibilis certitudo haberi non possit, saltem credulitate illa, contra quam (non obstante quod dubitatione careat) debeat, aut possit admitti probatio. Alioquin in nullo negocio, quibuscunque testibus, qui non sunt confirmati in gratia, plusquam vniuersali ecclesiæ esset credendum. Quare propter testimonium huiusmodi non esset à iudice contra aliquem ferenda sententia. Sæpe igitur testimonio fide dignorum omni exceptione maiorum, qui reprobari aut conuinci de falsitate non possunt, est credendum: quamuis per ipsum certitudo infallibilis haberi non possit. In huiusmodi enim sufficit certitudo possibilis & sufficiens, quamuis non sit infallibilis. Cum autem accipitur, ꝙ per testimonium humanum certitudo haberi nõ potest Respondetur, ꝙ quamuis per humanum testimonium præcise excluso omni testimonio speciali diuino, infallibilis certitudo haberi non possit, tamen concurrente diuino testimonio certitudo infallibilis potest haberi, & nonnunquam per diuinũ testimoniũ possumus esse certi, quod humanum testimoniũ debet infallibile reputari. Si enim humanum testimonium per diuinũ miraculũ apꝓbetur, de infallibilitate eius debemus esse certi. de quo ẽt infallibiliter possumus esse certi, si ab vniuersali ecclesia pręsertim in his quç sunt necessaria ad salutẽ, fuerit apꝓbatũ. ꝓpter ꝓmissionẽ Christi, ex qua colligitur, ꝙ Christus nunquã deficiet ecclesiæ in his, quæ sunt necessaria ad salutem.

Cap. XXIV.

Vbi respondetur ad reliquas allegationes pro prima opinione factas capit. 21. scilicet ad Augustinum, Hieronymum, & concilium Carthaginense.

DISCIP. Sufficiant ista ad præsens, de allegatione præscripta. ideo dic, qualiter ad auctoritates sequentes, opinio memorata respondet. MAGIST. Quantum ad auctoritates Augustini & Hieronymi. Primo respondetur, quu ad hominem dicens, quod contrarium opinantes ipsos nequaquam allegare deberent, cum teneant quod non est necesse aliis credere scriptuiis quàm canonicis, quæ in Biblia continentur: quare vel frustra prædictas auctoritates allegant, vel opinionem propriam facto negant, cum allegando Augustinum & Hieronymum pro opinione sua firmanda, facto ostendant quud auctoritatibus Augustini, qui non fuerunt scriptores alicuius partis Bibliæ, est credendum. Ad rem autem respondetur primo, ad auctoritatem Augustin. aut Hieronymi, quod intentio August. ibidem est, quod vniuersaliter absque omni exceptione, solis scriptoribus Bibliæ ille timor deferatur & honor, vt eo ipso, quod ibi aliquid inuenitur, credatur absque omni probatione in contrarium audienda, esse verum. Alii autem multi ita legendi sunt, vt quamuis in multis præcipue in his quæ facti sunt, debeat eisdem credi: tamen non in omnibus, quæ facti sunt, vel scientię seu peritiæ eo ipso debeat aliquid reputari verum tam certitudinaliter, quod nulla probatio in contrarium possit admitti, quia ipsi ita senserunt, cum errare potuerunt, licet non semper errauerint, & aliqui eorum in nulla scriptura aliquod falsum protulerunt assertiue. Et ideo assertiones eorum in his quæ sunt scientiæ seu peritiæ, nec sunt taliter necessario recipiendæ à legentibus, nisi easdem vel per scripturas sacras vel per irrefragabilem rationem vel approbationem vniuersalis ecclesiæ vel per operationem miraculi possint ostendere, quod sint consonæ veritati. In his autem, quæ facti sunt, quæ asserunt vel per seipsos, vel fide dignorum relatione legitima cognouisse: ipsis tanquam fide dignis est credendum, nisi per alios credibiliores possit contrarium probari. Quia in huiusmodi non est inconueniens, quod plus credatur vni, quá alteri. Quemadmodum secundum quosdam in historiis & translationibus plus credendum est Hieronymo, quam Augustino. Veruntamen dicitur, sicut tactum est supra, quod pro assertionibus omnibus doctorum approbatorum ab ecclesia, præsumendum est, quousque de contrario constet. quemadmodum præsumitur pro assertione iudicis, & etiam multitudinis, antequam constiterit contrarium. Notandum autem, quod Augustinus in auctoritate illa loquens de scriptoribus aliis, à scriptoribus canonum Bibliæ, inter hos scriptores & illos non distinguit. Et ideo siue fuerint summi pontifices, siue alii: siue scripserint aliquid in concilio generali, siue extra: consimile de eis iudicium est habendum, vt in his quæ scientiæ sunt vel iuris, non ideo aliquid putetur certitudinaliter modo prædicto esse verum, quia ipsi ita scripserunt, nisi id aliquo prædictorum modorum, scilicet per scripturam diuinam, vel rationes irrefragabiles, aut operationem miraculi, aut per approbationem vniuersalis ecclesiæ persuadere voluerint. Consimiliter ad auctoritatem aliam Augustini dicitur, quod scripturæ suæ non sunt tantæ auctoritatis quantæ sunt diuinæ. cum hoc tamen stat, quod in quibusdam sit ei credendum, & quod non est negandus, nisi ab illo, qui certus est ipsum à veritate recedere. Et eodem modo dicitur ad auctoritatem Hieronymi, quod solum nouum & vetus testamentum recipi debent inter scripturas canonicas, & tamen pluribus scripturis aliis, quo ad multa, est credendum. Et in multis negari non debent. Et eodem modo respondetur ad concilium Carthaginense, quod ipsum solummodo prohibet præter scripturas canonicas, quæ sunt Genesis & cæteræ, quæ de Biblia numerantur, alias legi sub nomine diuinarum scripturarum. cum quo stat, quod legendæ sunt, & quod alicuius auctoritatis sunt, ita vt quo ad multa negari non debeant, & in multis sit credendum eisdem.

Cap. XXV.

In quo ostenditur, in quibus quarta opinio cum secunda conuenit, aut discordat, & qualiter. Et primo quod canonibus apostolorum in omnibus sit credendum. in quo quarta cum secunda & tertia conuenit. & ibidem ponuntur responsiones pro 2. & 3. dicto capit. 2.

DISCIP. Nunc secundum præscriptam opinionem supra 4. recitatam, narra quomodo respondetur ad illa, quæ supra. 2. cap. ostendunt, quod decretis & decretalibus summorum pontificum & canonibus apostolorum, qui in Biblia non habentur, & dictis doctorum ab ecclesia approbatorum est fides absq; dubitatione aliqua adhibenda.

MAGIST. Opinio illa concedit, quod canonibus apostolorum, quamuis non inserantur in Biblia, est adhibenda certa credulitas. quia quamuis non sint inscripti in scripturis canonicis, scriptores tamen scripturarum canonicarum fuerunt & auctores earum. Et ideo recipi debent cum reuerentia & credulitate firma, ita vt non liceat credere, quod aliquid contentum in eis sit falsum aut peruersum.

DISC. Licet teneamur credere, ꝙ nullus scriptorũ Bibliæ in scribendo quãcunq; partẽ Bibliæ

errare

errare potuerit, ſicut nec potuit errare prædicando vel verbis aſſerendo aliquid, quod tunc fuit ſcriptum, vel poſtea fuit ſcribendum in quacunque parte Bibliæ: tamen non artamur credere, quod nullus eorum potuerit errare in ſcripturis aliis à Biblia: ſicut nec cogimur credere, nullum eorum potuiſſe errare alia aſſerendo, quæ non erant ſcripta nec ſcribenda in Biblia. Cum ergo nequaquam credere aſtringamur, quod ſemper quilibet eorum in verbis & factis tenuerit veritatem (nam & beatus Petrus princeps aliorum apoſtolorum aliquando ad veritatem minime ambulauit) non tenemur ergo credere, quod in aliis ſcriptis à canone Bibliæ nunquam dimiſerit veritatem. MAGIST. Ad hoc reſpondetur dupliciter. Vno modo, quod quamuis quilibet apoſtolorum per ſe à veritate deuiare potuerit, ſicut & Petrus: tamen collegium apoſtolorum errare non potuit. Vnde & quando Petrus errauit, nequaquam errauit collegium apoſtolorum, ſed vnus eorum, ſcilicet Paulus, ipſum correxit. vnde videtur quod illa promiſſio Chriſti Matthæi vltimo, *vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi*, non tantum debeat intelligi de vniuerſali eccleſia, ſed etiam de collegio apoſtolorum pro tempore eorundem, quia ipſis immediate fuit dicta promiſſio, & in ipſis fuit facta vniuerſali eccleſiæ. Cum igitur *Canones apoſtolorum* dicuntur fuiſſe totius collegii apoſtolorum, videtur quod non ſit dubitandum, quin quicquid contineatur in eis, nullo modo ſit falſum aut peruerſum. Aliter dicitur, quod *Canones apoſtolorum* per vniuerſalem eccleſiam, quæ tunc parui numeri fuit, approbati fuerunt. Eccleſia autem vniuerſalis errare non poteſt. Et ideo nihil erroneum aut iniquum continetur in eis.

DISCIP. Quomodo reſpondetur ad allegationes, quibus oſtenditur, quod decretis & decretalibus ſummorum pontificum adhibenda eſt fides. MAGIST. Ad illos datur reſponſio Graciani. *diſt.* 19. hæc autem eſt, quod videlicet illis adhibenda eſt fides, in quibus nec præcedentium patrum decretis nec euangelicis præceptis aliquid contrarium inuenitur. Si autem aliquid illicite & non canonice ſcripſerunt, repudiandum eſt ab illo, qui hoc cognoſcit. de illis vero, quæ ſunt conſona veritati, intelligunt Nicolaus papa & Agatho papa & alii ſancti patres, qui de hoc loquuntur.

DISCIP. Quid faciendum eſſet de decretalibus ſummorum pontificum, qui continerent aliquid erroneum aut peruerſum, ſi catholici hoc neſcirent. MAGIST. Pro hac materia potes recurrere *ad ſeptimum librum primæ partis iſtius Dialogi*, vbi de hoc multa diſcuſſimus. DISCIP. Hoc non obſtante, dic breuiter, quid de hoc ſentit opinio *ſup. cap. 2.* recitata. MAGIST. Illa opinio tenet, quod ſi aliqua decretalis ſummi pontificis in rei veritate eſt contraria fidei aut bonis moribus, illi qui hoc ignorant præſumere debent pro ipſa: non tamen ſic, quin poſſint & in caſu teneantur probationem in contrarium admittere. Si vero aliqui, præcipue literati & ſcientiæ excellentis vel etiam mediocris, ſe offerant probaturos decretalem ſummi pontificis eſſe cōtrariam fidei vel bonis moribus, aut non eſſe recipiendam inter ſcripturas authenticas: Alii eorum probationes audire tenentur, præſertim ſi periculum fidei aut morum aut etiam perſonarum immineat. quia in hoc caſu quilibet Chriſtianus ſalutem fidei, bonorum morum, & perſonarum catholicarum erroneæ decretali ſummi pontificis & honori temporali ipſius præferre tenentur. & quicunque commode poteſt audire rationes monſtrantes, decretalem papæ eſſe erroneam ſeu hæreticalem, & noluerit, ſi ipſam defenderit, vel etiam pro ipſa præſumpſerit, credens & fautor prauitatis hæreticæ eſt cenſendus. quia ignorantia talem non excuſat, eo quod talis ignorantia eſt affectata vel craſſa & ſupina, quæ non excuſat. DISCIP. Videtur quod probationes contra decretales ſummorum pontificum ſunt minime audiendæ: quia ratione conſimili audiendæ eſſent probationes contra ſacram ſcripturam. Et ita doctor vel literatus alius, qui commode poſſet & non legeret libros hæreticorum & philoſophorum, contra ſcripturam ſacram peccaret: quod tanquam inconueniens eſt habendum. MAGIST. Ad hoc reſpondetur, quod non eſt ſimile de ſacra ſcriptura & de decretali ſummi pontificis. quia firmiter eſt tenendum, quod ſcriptura ſacra errare non poteſt. ideo niſi aliqua cauſa moueat ſpecialis non oportet legere vel audire aliquam probationem contra ipſam, qualeſcunque & quotcunq; affirment ſe poſſe probare aliquid contra eam. Sed de papa firmiter catholici literati præcipue & intelligentes ac ratione vigente credere obligantur, quod poteſt errare: & per conſequens quod contra quamcunq; ſcripturam ipſius, præſertim in his, quæ ſcientiæ ſeu peritiæ ſunt, de qua in ſpeciali non conſtat, quod eſt conſona ſcripturæ ſacræ vel rationi euidenti vel aſſertioni vniuerſalis eccleſiæ: vel per diuinum miraculum confirmata debet audiri probatio. Et ideo nolentes audire probationes contra decretales papæ, cum poſſunt: ſi errant per ignorantiam, nullatenus excuſantur. Sed de quolibet illorum verificaretur illud apoſtoli: *ignorans ignorabitur*. DISCIP. Qualiter reſpondetur ad allegationes, quibus oſtenditur, quod dictis doctorum ab eccleſia approbatorum eſt credendum. MAGIST. Reſpondetur ad eas, quod dictis doctorum taliter eſt credendum & præſumendum pro ipſis, ſi non conſtet aperte, quod obuiant veritati. Et ideo opuſcula eorum recipienda ſunt cum reuerentia, non tamen ſic, quin liceat credere, aliquid poterat reperiri in eis contrarium veritati. Quia de facto vnus contrariatur alteri: & per conſequens aliquis eorū errauit. quia cōtraria non poſſunt ſimul eſſe vera. Ille tñ honor deferendus eſt eis, vt nullus credatur fuiſſe pertinax in aſſertione falſæ ſententiæ. Et ideo nullus eorum de prauitate hæretica eſt notandus. ſed præſumendū eſt de quolibet, ꝙ tanta ſollicitudine, quanta potuit, quæſiuerit veritatē, quamuis nō ſemper inuenerit. Ad illud, ꝙ accipitur, quod aſſertionib. ſummorū pontificum & in expoſitione ſanctarum ſcripturarum eſt

credendum, quibus tamen præferuntur expositiones doctorum. Respondetur, quod ass[illegible] bus huiusmodi summorum pontificum credendum est modo præposito. E[illegible] credendum est dictis doctorum ab ecclesia approbatorum. Ad illud autem Hor[illegible] dæ pap[illegible] spoodetur, quod intelligit de illis, quæ à sede apostolica sunt catholicæ constituta seu diffinit[illegible] quibus præsumendum est, nisi probatio euideos in contrarium affirmetor. Et eodem m[illegible]do dic[illegible] tur ad caoonem Nicolai papæ.

C A P. XXVI.

In quo respondetur ad rationes cap. 3. huius adductas probantes quod etiam doctoribus ab ecclesia minime approbatis est fides indubia adhibenda.

DISCIP. Restat secundum opinionem sepedictam, vt narres, quomodo respondetur ad allegationes inductas *capit. 3.* quibus quod etiam doctoribus ab ecclesia mini[illegible]e approbatis, quo ad ea in quibus omnes vel plures eorum & præcipue magis famosi concordant, aliud idem adlibere tenentur. MAGIST. Ad primam illarum allegatioonum, cum accipitur, quod teste Le ne papa, non credere doctoribus est iniquum. Respondetur, quod intentio Leonis ibidem est, q non credere doctoribus ab ecclesia approbatis, quo ad ea quæ sunt consona pietati, est iniquum impia sapiendo. Et ideo præmittit ibiden[illegible], *quid est iniquius quam impia sapere* &c. Sed non credere doctoribus, qui se mutuo repre[illegible]hant, non est iniquum. DISCIP. Secundum hoc non aliter credendum est doctoribus approbatis ab ecclesia, quam non approbatis: quia sicut iniquum est impia sapiendo non credere aliis doctoribus, qui sunt ab ecclesia minime approbati: Et ita non aliter credendum est istis, quam illis. MAGIST. Responderot, quod impia sapere contingit dupliciter: scilicet impie seu pertinaciter, vel non impie & non pertinaciter. Quemadmodum etiam in his quæ fidei sunt, contingit errare pertinaciter & non pertinaciter: & ita contingit errare impie & non impie. Nunquam autem vel raro discreditur doctoribus ab ecclesia approbatis, quando dicta eorum possunt haberi impia sapiendo, nisi impie: quia raro & eorom quidam in nullis penitus errauerunt. Sed sæpe contingit impia sapiendo non impie tamen non credere doctoribus ab ecclesia minime approbatis: cum etiam sapiendo impia contingat in multis non credere eis, cum in multis errent. quod ex contrarietate inter ipsos perpenditur euidenter. Propter quam cotrarietatem iam crebram & fantasticorum assertionem pro assertionibus eorum est minime præsumendum. Et ideo aliter credendum est doctoribus ab ecclesia approbatis, quam aliis. Propter sanctitatem enim & veritatem ac vtilitatem doctrinæ doctorom ab ecclesia approbatorum reuerentia tanto merito debetur eisdem, vt nemo, qui non est certius eos vel eorum aliquem defecisse, debeat quodcunque dictum eorum vel alicuius ipsorum negare contrarium sapiendo aut[illegible] asfertionem alicuius eorum ad falsum aut peruersum trahere intellectum, antequam mentem & motiua eorum vel al[illegible]cuios eorum, si potest, viderit diligenter. Sed tantam reuerentiam non tenemur doctoribus ab ecclesia minime approbatis necessario exhibere præsertim cum studere in libris eorum propter diuersas opiniones indociles & fantasticas ac vix opinabiles assertiue vel opinatiue insertas in eis impedimentum maximum præstet scientiæ necessariæ & vtili ecclesiæ Dei.

DISCIP. Dic qualiter respondetur ad allegationem sequentem. MAGIST. Respondetur, quod scripturę diuinæ principaliter docendæ sunt à doctoribus ab ecclesia approbatis & illis, qui sunt veritatis & non propriarum opinionum amatores: qui in docendo in diuinis literis & aliis anthenticis scripturis ac rationibus irrefragabilibus solam veritatem, non inanem gloriam aut fauorem cuiuscunq; quærentis se fundare nituntur. parati opiniones proprias reuocare, si eas per se vel per alios doctores vel discipulos excellentes vel parum intelligentes cognouerint veritati quomodolibet aduersari: non autem ab illis, qui opiniones vel assertiones proprias vel [illegible] dinis, collegii, nationis, amicorum vel adhærentium aut fanentium vel cuiuscunq; personæ qualitercunq; coniunctæ, relictis aut spretis opinionibus seu assertionibus aliorum veriotibus vel probabilioribus, tenent aut defendu[illegible]t, vel teneri cupiunt aut defendi. DISCIP. Quid si [illegible] quis superior vel prælatus voluerit cogere sibi subiectos approbare, & tenere opiniones seu doctrinam alicuius doct[illegible]ris ab ecclesia minime approbati? MAGIST. Dicitur, quod talis prælatus peccaret mortaliter, & omnes cõsentientes sibi & fanentes. DISCIP. Nunquid secundum opinioné istam artantes sibi subiectos ad defendendum opiniones doctoris vel doctorum huiusmodi sunt hæreticí cõputandi, si inter opiniones illas aliqua in rei veritate scripturæ diuinæ repugnant, quamuis non patenter sed latenter? MAG. Respondetur, q tales sunt hæretici reputandi, licet doctor tales opiniones inueniens possit [illegible] prauitate hæretica excusari, q[illegible] deceptus absq; pertinacia, opinione suam, quæ est in rei veritate hæretica, q[illegible] is h[illegible]c nesciat, poterit diuulgare. Sed pœnis. & statutis, aut minis, vel t[illegible]ronibus, aut persecutionib. quibuscunq; arcẽtes, seu cogẽtes sibi subiectos ad tenendũ opinionẽ hu[illegible] m[illegible] di & tali artationi seu [illegible]coactioni cõsentientes de pertinacia excusari nõ val[illegible]. Det[illegible]iter n[illegible]b. seu cõsentientibus [illegible]telligi debet illud Vrbani, q habetur 24. q. 3. c. *Qui alio*[illegible] *mait: Qui aliorũ errorem defendit, multo amplius est damnabilior illu[illegible] qui errant. quia non solũ ille errat sed [illegible] offendicula errorũ praparat, & confirmat, quantum in eo est cogendo alios per huiusmodi artationem subi[illegible] ationem, errori pertinaciter adhærere. Unde quia magister erroris est, per compulsionem huiusmodi non tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est.*

DISCIP.

DISCIP. Alias allegationes prosequere. MAGIST. Ad aliam, quæ accipit, quod pro multitudine & maxime sapientum præsumendum est. Respondetur, quod non est semper pro multitudine sapientum taliter præsumendum, vt in illis, quæ scientiæ sunt, aliquis multitudini sapientum, qui non sunt ab ecclesia approbati, credere teneatur, antequam inuenerit per scripturas sacras, aut rationem euidentem, vel operationem miraculi, aut per assertionem vniuersalis ecclesiæ, quod eorum assertio sit consona veritati: licet pro eis taliter præsumere liceat, vt eorum assertio minime reprobetur aut negetur, nisi constiterit quod obuiat veritati.

Ad aliam cum accipitur, quod ille prudentiæ suæ innititur, qui ea quæ sibi tenenda vel credenda videntur doctorum assertionibus præsumit præponere, secundum quod innuit Hieronymus *extra, de constitutionibus. ca. ne innitaris.* Respondetur, quod Hieronymus ibidem loquitur de decretis patrum, qui fuerunt scriptores scripturæ diuinæ, & de pluribus ab ecclesia approbatis: Non autem de aliis, qui se inuicem reprehendunt, & reprobant. Quia ad illos non oportet regulariter recurrere, licet in casu tenetur quis, quid senserint indagare.

Si enim dicant, se opiniones suas accepisse à scripturis diuinis, non sunt opiniones huiusmodi reprobandæ, seu spernendæ vel negandæ ab eo, qui non est certus eas esse contrarias veritati, antequam motiua earum viderit diligenter. Si enim opiniones eorum fuerint catholicæ, & in sacris fundatæ scripturis, qui eas negauerint, præsertim assertores eorum persequendo, vel persequentibus in hoc fauendo, nolens notitiam eorum catholicam, quamuis commode possit, legere vel audire attendere, non potest de prauitate hæretica excusari, quia talis errans, qui non quærit cunta sollicitudine veritatem, quando tenetur quærere, est inter hæreticos computandus, prout insinuat August. vt habetur *24. quæst. 3. c. dixit apostolus.* Et ita in casu non solum illi in insipientiam damnabilem cadunt, secundum Leonem papam, vt habetur 24. quæst. 3. cap. quid autem: *Quid autem iniquius, quam qui ad cognoscendam veritatem aliquo impeditur obscuro, non ad propheticas voces, non ad apostolicas literas, non ad euangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt?* sed etiam illi, qui ad dicta aliorum, qui etiam non sunt ab ecclesia approbati, vel etiam sunt ab ecclesiasticis & clericis reprobati erronee & iniuste non recurrunt eorum motiua legere negligentes, suæ prudentiæ vel forsitan aliorum prudentiæ erroneæ innituntur. non autem illi qui scripturas sacras & doctrinam sanctorum patrum & aliorum opiniones scrutantur sollicite, cum eas possunt habere, suæ prudentiæ reprehensibiliter innituntur, licet inuentiones proprias validis munitas rationibus quorumcunque & quotcunque doctorum aliorum opinionibus, qui non sunt ab vniuersali ecclesia approbati, præponant.

Ad aliam allegationem, cum accipitur, quod fide dignorum testimonio est credendum. Respondetur, quod fide dignorum testimonio in his quæ facti sunt omnes credere debent, nisi sint aliqui qui sciant eos à veritate declinare. sed in his quæ scientiæ sunt aut iuris aut peritiæ, non est necesse omnes credere testimonio fide dignorum, etiam qui nesciunt eos errare, nec quoad omnia in quibus non errant. & hoc quia notum est, quod vacantes scientiis etiam doctores, qui nullum falsum assererent, scienter errant in his quæ scientiæ sunt & artium, cum etiam peritissimi errauerint, & multa huiusmodi ignorauerint.

Ad vltimam dicitur per prædicta, quod non omni experto in aliqua arte est credendum in omnibus, eo quod multorum non habet experientiam neque peritiam, quæ tamen spectant ad artem. & ideo potest in multis errare & sophisticis rationibus decipi.

Explicit liber tertius.

Rursus confirmans hoc apostolus eodem c. ait: *Notum enim vobis facio euangelium fratres, euangelisatum a me, quia non est per hominem docentem me vel mittentem. & vere non est ab homine, neque enim accepi illud ab homine, neque didici ab homine, vbi homo eligeret me ad euangelisandum vel mihi iniungeret. non didici ab homine docente me, sed per reuelationem Iesu Christi.* Ecce quod neque Petrus, neque alius, aut homo quisquam elegit, misit aut iniunxit Paulo mysterium euangelii. Idem quoque videndum est de apostolis reliquis. Nullam ergo potestatem, eoque minus coactiuam iurisdictionem habuit Petrus à Deo immediate super apostolos reliquos, neque instituendi eos in officio sacerdotali, neque segregandi eos seu mittendi ad officium prædicationis: nisi quod hoc sane concedi potest, ipsum fuisse priorem aliis ætate vel officio, fortasse secundum tempus aut in apostolorum electione, qui eum propterea reuerebantur merito. quamuis hanc electionem ex scriptura nemo conuincere possit.

Adhuc ergo per signum ostenditur, quia beatum Petrum nullam sibi assumpsisse singulariter auctoritatem supra reliquos apostolos inuenimus ex scriptura, sed magis cum ipsis æqualitatem seruasse. non enim sibi assumpsit auctoritatem determinandi, quæ dubia erant euangelii prædicatione, quod pertinet ad doctrinam; sed quæ dubia fuerunt in hoc ex communi deliberatione apostolorum & aliorum fidelium magis doctorum determinabant, non Petri aut alterius apostoli seorsum determinatione. Vnde *Actuum* 15. Dissensione orta inter prædicatores euangelii, an oporteret circumcidere incircumcisos fideles ad salutem æternam consequendam, quibusdam dicentibus oportere: Paulo vero & Barnaba reclamantibus contra hoc: *conuenerunt apostoli & seniores videre de verbo hoc, super quod locuti sunt Petrus & Iacobus non oportere.* quorum sententiæ seniores & reliqui consenserunt apostoli. Vnde subditur infra: *tunc placuit apostolis & senioribus cum omni ecclesia eligere viros & mittere Antiochiam, &c. scribentes per manus eorum.* & fuit modus scribendi modo deliberandi conformis, & talis: *apostoli & seniores fratres, his qui sunt Antiochiæ & Syria, & Cilicia, fratribus ex gentibus, salutem, &c.*

Similiter habetur hoc infra continuata sententia, cum dicitur: *placuit ergo nobis collectis in vnum eligere viros & mittere ad vos.* Et parum post infra: *visum enim est, Spiritu sancto & nobis nihil vltra imponere vobis oneris.* non ergo determinauit Petrus supradicta dubia circa fidem de plenitudine potestatis. Deliberauit ergo dubium, elegit & scripsit fidelium doctorum congregatio. Hoc etiam auctoritate validum fuit sic determinatum, atque mandatum. Congregatio enim apostolorum amplioris fuit auctoritatis, quàm solus Petrus aut alter apostolus. Vnde ab ipsa Petrum legimus missum in Samariam, vt apparet Actuum 8. *Cum igitur audissent apostoli, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Iohannem.* Petrus igitur seruauit æqualitatem cum cæteris apostolis iuxta præceptum Christi dicentis Mathæi. 23. *Nolite vocari rabbi. vnus est enim magister vester Christus. omnes autem fratres estis.* Confirmatur hæc sententia per apostolum ad Gal. 2. vbi ait; *Ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis euangelium, quod prædico in gentibus.* vbi Glo. secundum August. *& non didici ab illis tanquam maioribus à Petro scilicet, nec aliis principalioribus apostolorum, de quibus infra dicitur, sed contuli cum eis tanquam cum amicis.*

Idem rursus infra eodem, cum dixit apostolus: *cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat, &c.* vbi Glossa secundum Hieronymum: *ipsi nihil mihi contulerunt: sed ego contuli Petro.* & subiungit consequenter: *ego restiti ei tanquam par. hoc enim non auderet facere, nisi sciret se non imparem fore.*

Ecce ergo, quod Paulus fuit par officio & dignitate Petro, non inferior, licet Petrus fuerit ætate senior, & tempore prior pastor. Item Augustinus de quæstionibus noui & veteris testamenti. q. 44. ait: *Eodem die, id est Penthecoste, lex lata est, quo & Spiritus sanctus descendit in discipulos, vt auctoritatem caperent, & scirent euangelicum ius prædicare.*

Amplius, sicut Petrus Antiochæ legitur electus in episcopum per multitudinem aliorum apostolorum confirmatione vel consecratione non indigens, sic & apostolorum reliqui præfuerunt in aliis prouinciis absque Petri scientia institutione vel consecratione aliqua. fuerunt enim per Christum consecrati sufficienter. propter quod similiter opinandum horum apostolorum successores non indiguisse aliqua confirmatione successorum Petri. quinimo multi successores aliorum apostolorum fuerint electi & instituti episcopi rite, ipsorumque prouincias rite & sancte rexerunt absque institutione vel confirmatione de ipsis facta per successores Petri. & extitit hoc sic legitime obseruatum vsque ad tempora Constantini Imperatoris, qui quandam præeminentiam & potestatem tribuit episcopis & ecclesiæ Romanorum super cæteras mundi ecclesias. Item, æqualitatem Petri & apostolorum signauit apostolus ad Gal. 2. cum dixit: *dexteras dederunt mihi, &c. Iacobus, Petrus atque Iohannes, vt nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem.* Dexteras societatis: igitur & æqualitatis. Ex Glossa secundum Augustin. satis ostensum est sup. quamuis hoc dictum apostoli sic sit apertum, vt Glossa non egeat. Quod etiam ex *epistola* Hiero. *ad Elbandrum* patet, cum dicit, omnes episcopos siue Romæ siue alibi eiusdem sacerdotii atque meriti seu potestatis à Christo collatæ immediate. Si autem B. Petrus à quibusdam sanctorum princeps apostolorum scribatur, dictum est large ac improprie sumendo vocabulum *principis.* & nisi sic, aperte contra Christi sententiam & oraculum est, vt Mar. 20. & Luc. 22. in quit: *Principes gentium*

dominantur eorum, vos autem non sic. ideoque dicendum est sic sanctos locutos, non propter potestatem aliquam à Christo super apostolos sibi datam immediate, sed forsitan quia ætate senior, aut quia Christum prius est confessus, fuisse verum Dei consubstantialem filium, vel quia forte fuit in fide feruentior atque constantior; aut quia cum Christo conuersatus & frequentius vocatus in consiliis & secretis. vnde apostolus ad Gal. 2. *Iacobus & Cephas* (id est, Petrus) *& Iohannes vidubantur columnæ esse.* vbi Glo. secundum Ambr. *quia honoratiores erant in apostolis, quia semper in secretis cum domino fuerunt.* Item quod Petrus super apostolos nullam à Christo habuerit potestatem, probatur auctoritate Christi potestatem huiusmodi interdicentis & dicentis Mathæi 23. *vos autem nolite vocari rabbi. vnus est enim magister vester: vos autem fratres estis omnes.*

Cap. II.

In quo probatur, quod Petrus non erat caput & princeps aliorum apostolorum, per auctoritates doctorum.

DISCIP. Præter prædictas allegationes, si occurrant aliæ ad probandum, quod Petrus non erat caput, princeps & prælatus aliorum apostolorum, recita. MAGIST. Eusebius Cæsariensis talem superioritatem videtur negare à Petro, & asserere quod fuerit inferior Iacobo fratre domini. Dicit enim in Ecclesiastica historia li. 2. ca 1. *Iacobum, qui & Iustus cognominatus est ab antiquis, virtutum merito, & insignis vitæ priuilegio, primum historiæ tradiderunt suscepisse ecclesiam, quæ etiam Hierosolymis est.* Sicut Clemens in *sexto disputationum libro* asserit dicens: *Petrus enim & Iacobus, & Iohannes post assumptionem Saluatoris, quamuis ab ipso fuerint pene omnibus prælati, tamen non sibi vendicant primatus gloriam, sed Iacobum, qui dicebatur Iustus, episcopum apostolorum statuerunt.* Ex quibus verbis colliguntur duo. Primum est, quod Petrus non fuit Prælatus à Deo omnibus aliis apostolis, cum in verbis continеatur & scripturis, quod Petrus & Iacobus & Iohannes post assumptionem saluatoris prælati fuerunt à domino pene omnibus. igitur saltem Petrus non fuit prælatus Iacobo & Iohanni. Secundum est, quod Iacobus per electionem Petri & Iohannis fuit prælatus factus aliorum apostolorum. & per consequens Iacobus fuit superior Petro, tanquam episcopus Petri, & aliorum apostolorum. Item in eadem Ecclesiastica historia lib. 3. c. 21. sic habetur: *In vrbe Romana Clemens quoque tertius post Paulum & Petrum pontificatum tenebat.* Ex quibus verbis videtur haberi, quod non plus erat pontifex Petrus in Roma quàm Paulus. Idem videtur haberi lib. 4. cap. 5. vbi sic dicitur: *Romæ autem vicesimo primo anno memorati principatus sexto 23. annis ecclesiæ gubernaculis functo Thelesforus septimus ab apostolis surrogatur.* Et libro 4. capi. 11. sic habetur: *Effloruit apud Alexandriam Clemens eodem vocabulo, quo & ille in vrbe Roma apostolorum & successor & discipulus vocitatus.* Clemens igitur successor fuit apostolorum. & per consequens vterque apostolus eodem fungebatur officio, quo & Clemens. ergo & Paulus fuit summus pontifex in vrbe Roma. Item B. Anacletus hoc sentire videtur: qui, vt legitur *dist. 21. c. in nouo*, ait: *Hic ergo* (scilicet Petrus) *ligandi soluendi primus potestatem accepit: ille à domino primumque ad fidem virtute sua prædicationis populum adduxit, verbo instituit: cæteri apostoli cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperunt, ipsumque eorum principem esse voluerunt.* Item B. Cyprianus, vt habetur 24. q. 1. capi. loquitur, ait: *Hoc erant vtique cæteri apostoli, quod Petrus fuit, pari consortio prædití, & honoris & potestatis.* Ex quibus verbis tam Anacleti quam Cypriani videtur, quod cæteri apostoli tam quantum ad honorem, quàm quantum ad potestatem, pares fuerunt B. Petro. ergo non fuit princeps eorum, nec superior eis quoad officium & potestatem.

Cap. III.

In quo ponitur secunda opinio de inæqualitate apostolorum, scilicet quod Christus beatum Petrum constituerit caput & principem aliorum apostolorum, quod probatur duabus auctoritatibus, quæ soluuntur, & solutiones confutantur. c. 4. & 5. vsque ad c. 10.

DISCIP. Si alia est opinio circa istam materiam, ipsam cum suis motiuis non differas pertractare. MAGIST. Alia est opinio tenens, quod Christus constituerit beatum Petrum caput, principem & prælatum aliorum apostolorum: & quod Petrus fuit ipsis superior. quod multis modis ostenditur. Hoc enim ex verbis Christi, quæ recitantur *Ioh vlt.* videtur posse probari. ad Petrum enim Christus singulariter dixit: *Pasce oues meas: pasce agnos meos.* replicans eandem sententiam. & per consequens, cum Christus non distinxerit inter has oues & illas, primus & vniuersalis pastor etiam apostolorum immediate à Christo beatus Petrus institutus fuisse videtur. quod ibidem Chrysostomus expresse videtur asserere, cum ait: *Ex numero enim apostolorum erat Petrus, & os discipulorum, & vertex collegii. vnde & negatione deleta mittit ei prælationem fratrum.* DISCIP. Ea his, quæ legi tam in historiis authenticis, quàm etiam in scripturis sanctorum patrum quorum nonnullæ sententiæ in decretis habentur, mihi videtur, quod omnium Christianorum, præsertim obedientium Romanæ ecclesiæ, fuerit communis sententia, beatum Petrum [illegible] institutum à Christo caput & principem omnium fidelium. Quæ tamen sententia [illegible] impugnatur. & ad motiua in quibus scriptura diuina fundari videtur, ea intentione [illegible] spon-

spo[illegible] ideo vt mihi & aliis præbeatur occasio subtilius intuendi, an priores fuerint [illegible] hoc dec[illegible] motiua præcedentium cum responsionibus modernorum [illegible] quo[illegible] pro[illegible] [illegible]um di[illegible]te diligenter) responsiones eorum non truncate, sed integre recit[illegible] bo. & tu[illegible]abis, quomodo vere & realiter, aut apparenter seu sophistice valeat repr[illegible]bari. MAGIST. Dicitur igitur ad motiuum præscriptum, quod sensus secundum Glossam præallegatorum verborum Christi, scilicet *pasce oues meas*, &c. est, quod oues pascere est credentes, ne deficiant, confirmare: terrena subsidia, si necesse est, subditis prouidere: exempla virtutum præbere: aduersariis obsistere, fide, scilicet: peccantes corrigere. Et subditur in Glo. *& cum tertio audit à Petro se diligi, iubet pascere oues. trinæ negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat quam timori.* Ex hoc autem non aliud conuincitur, nisi quod ipsum pastorem ouium Christus instituit: non tamen ex hoc sequitur, quod ipsum super reliquos apostolos prætulerit, quoad auctoritatem vel dignitatem priorem. nec rursum sequitur ex hoc, alios apostolos non fuisse institutos pastores. oppositum enim vtriusque consequentis iam dicti stat cum antecedente: videlicet cum sermone Christi prædicto.

Testatur autem prædictis, quod ecclesia catholica cantat de omnibus apostolis indifferenter: *vere dignum & iustum est. æquum & salutare, te domine suppliciter exorare, vt gregem tuum pastor æterne non deseras, sed per beatos apostolos tuos continua protectione custodias, vt eisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores.* Ecce apostolos in plurali rectores, vicarios & pastores per Christi collationem immediatam: non autem solum aliquem rectorem, vicarium aut pastorem constitutum per Christum. Interroganti vero, cur Christus hoc Petro singulariter dixerit? dicendum vtique est, quod Christus quandoque sermonem dirigebat in personam propriam, vt in remissione peccatorum, sanatione infirmorum, & suscitatione mortuorum. quandoque dirigebat sermonem ad alterum in personam omnium aut plurium, vt Ioh. 5. *vade & amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat.* vnde idem officium Christus committendo Petro, ille loquebatur in persona omnium apostolorum, sicut ipsemet testatur hunc modum loquendi suum Matth. 13. cum dixit; *quod vni ex vobis dico, omnibus dico.* Specialiter tamen ad Petrum direxit sermonem, quia senior erat; vel quia charitate ardentior, vel vt significaret ecclesiæ futuræ quales debeant pastores institui.

Quoniam ætate maturi, ex qua signatur prudentia seu scientia. Et charitate pleni, ex qua significatur cura & diligentia, quas debent habere pastores. Aut fortasse ne videretur tanquam abiectior relinqui, quia Christum negauerat. Quod sapere videtur Glossa, cum dicit; *trinæ negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat, quàm timori.* Hoc enim certissime constat quod omnibus *Math. vlti.* dictum est indifferenter; *Euntes ergo docete omnes gentes*, nec dixit Petro, vade & alios mitte. in quo signauit omnibus auctoritatis æqualitatem.

Sicut etiam *Matth. 13. ca.* prædicto induximus, dum ad eos inquit Christus; *nolite vocari rabbi*, supple inuicem, aut vnus super reliquum vel reliquos. *vnus enim est magister vester. vos autem omnes fratres estis.*

Audiendum est valde probabiliter, atque secundum veritatem mihi videtur, quod pro tanto dixit Petro, *pasce oues meas*, vt sibi simpliciter, sicut & Moysi propter sui constantiam committeret populum Israel, qui duræ ceruicis populus fuit vers[us] Deum, vt appatet *Exod.* 33. vt induxit apostolus per Esaiam *Actuum vlti.* Et quoniam propter hunc populum conuertendum & saluandum principaliter venerat. vnde Matth. 15. *non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israel.* non sum missus, principaliter supple. ideo huiusmodi populi curam beato Petro specialiter commisisse videtur, cum dixit; *pasce oues meas.* Et videtur hic fuisse apostoli aperte sententia, cum ad Gal. 1. dixit; *cum vidissent, quia creditum est mihi euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis*, &c. vbi secundum Aug. *Cum vidissent quod euangelium præputii à Domino creditum est mihi vt fideli ita principaliter, sicut & Petro euangelium circumcisionis.* Christus enim dedit Paulo, vt ministraret Iudæis.

Ita tamen dispensatio distributa est illis: vt etiam Petrus gentibus prædicaret, si sic causam exegisset, & Paulus Iudæis. nec video, quod aliunde Paulus vel alter sanctus assumere potest populum Iudaicum specialiter & principaliter fuisse Petro commissum, nisi ex eo quod Christus illi dixit; *Pasce oues meas*; cum dicat Paulus *ad Gal.* 2. sibi creditum euangelium præputii quemadmodum Petro circumcisionis. si namque creditum erat euangelium vniuersaliter Petro plus quam Paulo vel aliis apostolis, inconuenienter vtique dixisset Paulus verba prædicta: quinimo totus eius sermo prædictus fuisset inanis, & comparatio quam etiam fecit in eo.

Ad Glossam autem ex Chrysostomo sumptam vna responsio datur, quæ generalis est ad illas & ad plures alias quæ idem sonant. Dicitur igitur, quod auctoritatem nullam essentialem, quam sacerdotalem isti vocant, neque auctoritatem aliquam pastoratus & excellentiam super reliquos apostolos Christus immediate Petro tradidit; sed ab illo & cæteris inuicem remouit, vt alibi

vt alibi conantur ostendere per scripturas & expositiones sanctorum doctorum. propter quod (vt dicunt Christum, & apostolum, & ipsorum quorundam & glossatorum alibi dicta sequen) declioant sententiam, quam superinducta scripturæ loca & alia quæque similia dic re vi ntur de tali primatu seu principalitate aliter, quàm alibi dicunt, scilicet 10 & 21. *secunda editionis suo- peris*. quoniã talis sentẽtia nec est canonica, nec canonicam sequitur; quinimo ipsorum aliqui p- positum dixeruot alibi exponendo scripturam ex propria sententia sequentes consuetudinem. & magis attendentes quædam dicta famosa quàm verba scripturæ. Quis enim eorum esset ma- ior inter se discipulis quærentibus Christum respondisse semper inter ipsos æqualitatem esse de- bere, & prioritatem auctoritatis ab ipsorum quocunque negasse. Si intendebat beatum Petrum constituisse ipsis principaliorem & caput. denique Christus non dabat reliquis mandatum, vt Petro subessent in officio pasturali: ne tantum mysterium lateret eos & ipsorum suc cessores, quando tunc erat caput ecclesiæ. Nusquam enim legitur in scriptura tale man datum fuisse datum apostolis. quomodo etiam dexteras dedit Petrus Paulo societatis imo dare mandatum debuit tanquam superior. Quare materia hæc huiusmodi sententiæ oppositum clamat aperte.

Cap. IV.

Responsionem ad prædictam Christi autoritatem impugnat. Quodque prædicta Christi verba Petro in persona propria & non aliorum dirigebantur, tribus rationibus multisque sanctorum auctoritatibus amplissime probat.

DIS. In verbis præscriptis non solũ habetur, quomodo ad præadductam allegationẽ tenentes sententiã contrariã satagunt respondere; sed ẽt plures allegationes ꝑ sententia contraria cõ- tinentur. Et ideo si vis nunc omnia discenti, oportet me non solum opponentis seu improbantiũ, sed etiam respondentis personam assumere. & tu vtrunque facias; sic forsitan magnam partem istius materiæ disseremus. MAG. In verbis istorum duæ responsiones principales habentur. Quarum prima in hoc principaliter videtur consistere, quod Christus illa verba, *pasce oues meas*, di- rigebat ad Petrum in persona omnium apostolorum, licet aliqua alia quasi incidentaliter videa- tur adiungere. Ideo primo ante omnia aliquas allegationes adducam, quibus videtur posse pro- bari, quod Christus verba prædicta dirigebat ad Petrum in persona propria, & non in persona omnium apostolorum. Quod ostenditur primo sic. Verba per quæ aliquis promonetur ad ali- quam dignitatem, vel officium, ad illum cui dicuntur in propria persona, non in persona aliorum diriguntur. Alioquin cum per verba aliqua aliquis instituitur in seculari vel ecclesiastica di- gnitate, omnes alii, præsertim eiusdem conditionis vel meriti, intelligerentur in eadem digni- tate instituti. & ita si imperator per literas vel ore proprio talibus verbis vel consimilibus, insti- tuo, aut facio te iudicem, comitem, ducem, aut aduocatum talis vel talis regionis aut ciuitatis: omnes alii intelligerentur institui in eadem dignitate. Et sic idem eadem ratione esset de institu- tione rectorum, plebanorum, & aliorum quorumcunque prælatorum ecclesiæ sentiendum. Quod quàm sit absurdum, nulli debet existere dubium, vt videtur. Sed per prædicta verba fuit in dignitate & officio & pastorali constitutus: sicut & prædicti opinantes concedunt, cum di- cunt, quod ipsum pastorem omnium Christus instituit. Ergo illa verba dirigebantur ad beatum Petrum in persona propria: & non in persona quorumcunque aliorum.

Amplius: Si verba prædicta dirigebantur ad beatum Petrum in persona aliorum. Aut er- go dirigebantur ad beatum Petrum in persona omnium aliorum Christianorum, aut in persona apostolorum & omnium presbyterorum, aut tantummodo apostolorum, aut omnium aliorum solummodo, qui erant præsentes cum Christo & beato Petro. Primum non potest dici; quia tunc quilibet fidelis fuisset constitutus pastor ecclesiæ. Nec isti possunt dicere secundum, cum dicunt, quod ista verba dirigebantur ad beatum Petrum in persona omnium apostolorum, de aliis pres- byteris nullam facientes ibidem penitus mentionem. Nec possunt dicere tertium, quod tunc fuisset data aliqua auctoritas beato Petro & ceteris apostolis super alios presbyteros, quod isti negant. Nec possunt dicere quartum, quia tunc non fuisset data eadem potestas siue auctoritas omnibus apostolis; cum non omnes fuerint tunc præsentes; Quia de apostolis solummodo e- rant præsentes Petrus & Thomas & duo filii Zebedei. tum quia tunc fuisset data maior potestas aliquibus aliis, quàm quibusdam apostolis. quia tunc erant alii præsentes, scilicet Nathanael & duo alii ex discipulis Christi, vt patet *Ioh. 21.*

Rursus quod de vno conceditur, de alio negatur. *di. 45. disciplina. 1. q. 1. c. per Esaiam.* sicut quod de vno negatur, de aliis conceditur. *di. 25. qualis 15. q. 3. decima.* igitur consimiliter verba, quæ dicuntur vni, ad alios minime diriguntur. sed verba præmissa dixit Christus soli Petro. ergo ad a- lios minime diriguntur. & per consequens non dirigebantur ad Petrum in persona aliorum a- postolorum. DISCIP. Ista allegatio efficax non apparet. quia non est vniuersaliter verum, quod illud, quod dicitur de vno, de aliis negatur. cum secundum assertiones sanctorum pa- trum, quod vni dicitur vel conceditur, ad omnes extenditur *di. 5. ad eius. di. 38. ignorantia. 16. q. 1.*

prædi-

prædicator. ergo illa verba memorata à Petro ad alios debent extendi. MAGIST. Respondetur, quod verum est, regulas prædictas non esse vniuersaliter veras, quin aliquando fallant. tamen illa regula: *quod de vno dicitur, de alio negatur*, in casu isto de beato Petro non fallit, sed tenet.

Cuius ratio assignatur. Quia sicut quando conceditur vnum, conceduntur omnia consimilia, vt innuit beatus Gregorius, prout habetur *dist. 4. denique*, & notat Glossa ibidem. Et consimiliter omnia conceduntur, quæ sunt eiusdem censuræ, *extra, de exceptionibus, cum inter*. tamen vno concesso, non conceduntur omnia dissimilia, nec illa quæ non sunt eiusdem censuræ. Sic quod vni dicitur, ad alios extenditur, qui sunt eiusdem conditionis. & est eadem ratio dicendi vni & aliis. & ita expedit, vt dicatur aliis, sicut vni. & vbi ad hoc; quod aliquid intelligatur aliquibus dici, non oportet vt illis explicite, & nominatim & æquipollenter dicantur. Sed in proposito non fuit expediens, vt in eadem dignitate constituerentur alii apostoli. ideo illa verba Christi dicta beato Petro non extendebantur ad alios.

Rursus, nullus (sicut tactum est supra) promouetur per aliqua verba ad aliquam dignitatem, nisi de ipso per ea fiat mentio specialis, aut æquipollens speciali quoad ipsum. Quemadmodum licet quod de iure communi conceditur vni, intelligatur alii eiusdem conditionis esse concessum: tamen quod ex priuilegio conceditur vni, non intelligitur alii, etiam eiusdem conditionis & meriti esse concessum, nisi explicite hoc dicatur, vel mentio etiam priuilegii fiat de ipso. *7. q. 1. petisti. & 6. q. 1. huic*. Sed per verba illa Christi tanquam per priuilegium speciale fuit beatus Petrus ad dignitatem sublimatus. In ipsis autem nulla fit mentio de aliis apostolis. ergo ad alios apostolos minime debent extendi. Ista responsio colligi potest ex Glossa. *dist. 5. super capi. ad eius vero concubitum*. quæ ait in hæc verba super verbo *vni: Ergo quod vni conceditur, per consequens aliis videtur esse concessum sicut supra ca. denique. Et hoc verum est: vbi de iure communi aliquid conceditur. secus est, si ex priuilegio. & 15. q. 1. huic. & 8. q. 1. c. petisti*. Ex prædictis conuincitur, quod sancti tractantes verba Christi præmissa, & sententialiter, & verbaliter asserentes per eadé verba, specialiter soli Petro commissam esse dominicarum ouium curam, rectum intellectum eorum & catholicum expresserunt. & quod alius intellectus ipsorum nisi patenter distorqueantur, non solum contra ipsa, sed etiam contra præcedentia & sequentia (si inspiciantur omnia diligenter) haberi non potest.

Sed vt liquido pateat, quod nonnullis appareat, quod ista fuit sanctorum sententia, de multis paucas eorum autoritates adducam. Ait itaq; sanctus Maximus episcopus in sermone de Petro & Paulo, qui incipit, *Gloriosissimos: Iam necessarium terminum reor, vt proprias eorum & apostolorum Petri & Pauli, specialesque virtutes (prout ariditas nostra linguæ ingeniique tenuitas patitur, imo vt misericors Deus annuit) prolequamur*. Et infra: *Hic est Petrus, cui Christus ascensurus ad patrem pascendas ouiculas suas ouesque commendat, vt quos ille pietatis miseratione redemerat, hic fidei sua virtute seruaret & recte ei arbiter occultorum Dei filius, pascendas oues suas tuendasque commisit, cui nouerat in nutriendo grege dominico, nec studium deesse nec fidem*. Ex quibus datur intelligi, quod cum sanctus ille primo dicat, se velle proloqui proprias specialesque virtutes apostolorum: & postea in speciali de beato Petro præscripta subiungat: ipse voluit, quod oues Christi generaliter soli Petro pascendæ essent commissæ per verba Christi præmissa. *Item Gregorius* super illud Ioh. 21. *manifestauit se iterum Iesus ad mare Tiberiadis*, ait: *Iam credo quod charitas vestra aduertat, quid est, quod Petrus rete ad terram: ipsi quippe sancta ecclesia est commissa, ipsi specialiter dicitur: Simon Iohannis amas me? pasce oues meas* Ex quibus verbis colligitur, quod Petro in propria persona, non aliorum, dixit Christus: *pasce oues meas*.

Item sanctus Leo Papa in quodam sermone de ascensione domini, qui incipit: *Post beatam & gloriosam*, ait: *Petro apostolo supra cæteros post regni claues ouilis dominici cura mandatur* intelligi: *quod per illa verba, pasce oues meas. Petro erat commissa cura totius dominici gregis*. Item Ambrosius in sermone, qui legitur in festo sancti Petri ad vincula, ait: *Cum tertio interrogaretur à Domino: Simon amas me, respondit: Domine tu scis quia diligo te. & ait Dominus, pasce oues meas, & hoc tertio. Quod quidem (vt dictum est) ad operationem prioris profecit erroris. qui enim dominum tertio negauerat, tertio confitetur: & quotiens culpam delinquendo incurrerat, totiens gratiam diligendo conquirit. videte qualiter fletus profuit Petro. antiquam fleret, lapsus est: & postquam fleuit, electus est. & qui ante lacbrymas præuaricator extitit, post lacbrymas assumptus est, & alios regendos accepit, qui prius seipsum non rexit*. Ex quibus verbis colligitur, quod illa verba, *pasce oues meas*, dirigebantur ad beatum Petrum in persona propria, non aliorum, cum per ipsa ad regimen ecclesiæ assumptus est, & rector aliorum effectus. nemo autem per verba, quæ dicuntur alteri, eligitur, neque assumitur, neque rector aliorum efficitur. Prædictis beatus Grego. super illud Math. 16. *Maria Magdalena, Maria Iacobi*. &c. concordare videtur, pro vt habetur *dist. 50. cap. considerandum*, cum dicit: *Considerandum nobis est, cur omnipotens Deus eum, quem cunctæ ecclesiæ præferre disposuerat, ancillæ vocem pertimescere & seipsum negare permisit, quod nimirum magna actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, vt is, qui futurus erat pastor ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter aliis misereri debuisset. prius itaque proposuit eum sibi, & tunc præposuit cæteris*. Ex quibus verbis colligitur, quod Petrus post passionem domini cunctæ ecclesiæ præferebatur à Deo, cum constet Deum illud, quod de eo disposuerat, impleuisse. non autem legitur, quod Deus prætulerit eum cunctæ ecclesiæ, nisi cum dixit ei: *pasce oues meas*. igitur illa verba dirigebat ad eum Christus in propria persona, & non in persona

aliorum

aliorum apostolorum. *Item* hoc Ambrosius, vt habetur. *di. 50. ca. fidelior*, testari videtur, cum dixit: *Fidelior factus est Petrus, postquam se fidem perdidisse defleuit. atque ideo maiorem gratiam reperit, quam prius amisit, tanquam bonus pastor tuendum gregem accepit.* Ex quibus verbis colligitur, quod Petrus postquam perdidit fidem, pastor gregis dominici fuit effectus. Sed non nisi tunc, vel tunc potissime, quando dixit sibi Christus: *pasce oues meas.* Ergo tunc factus fuit pastor. nemo autem fit pastor, aut prælatus per verba, quæ in singulari dicuntur alteri. Ergo esto, quod Christus fecisset alios apostolos pastores æquales Petro: saltem per verba, quæ in singulari dixit Petro, dicens: *Pasce oues meas*; nullus alius apostolus fuit factus pastor ecclesiæ, neque æqualis, neque inferior Petro. Ergo illa verba dirigebat Christus ad Petrum in propria persona non in persona aliorum. Hoc etiam Bernardus ad Eugenium Papam affirmat aperte, sicut postea patebit. Quicetiam idem sentire videtur in quodam sermone *de septem panibus*, dicens: *Testis est Petrus, cui post trinam negationem totius ecclesiæ pastoralis cura commissa est: sed non nisi quando sibi dixit Christus: pasce oues meas.* Ergo illa verba Christi dirigebantur ad eum in persona propria, non in persona aliorum. Quod ex canonibus Paschasii Papæ *extra, de electio. ca. significasti*, & Innocen. tertii, *extra de maioritate & obedientia, ca. solita*, patenter habetur.

Cap. V.

Vbi ad prædictæ responsionis declarationem respondet magister, ostendens, quando verba Christi vni dicta ad alios diriguntur, & quando non.

DISCIP. Allegasti contra illud: in quo prima responsio supra *ca. 3.* recitata fundari videtur. Ideo nunc tracta alia, quæ opinantes illi videntur asserere respondendo, per quæ argumentum adductum euacuare & suam responsionem declarare nituntur. Et primo incipias ab illo, quod dicitur, quod Christus tali modo loquendi vsus est, quod scilicet aliquando aliqua verba dixit vni, & tamen dirigebat ipsa ad illum, cui loquebatur in persona aliorum. quod ipse solus testatur, cum dixit. Math. 13. *quod vni dico, omnibus dico.* MAGIST. Nonnullis apparet, quod perilla quæ dicta sunt in præcedenti ca. intelligentibus patet aperte, quomodo illud ad propositum nihil facit; quia verum est quod Christus aliquando tali modo loquendi vsus est; quia interdum loquendo vni dirigebat sermonem ad alios. sed hoc non fuit, nisi quando fuit eadem ratio docendi aliquid vnum & alios. Quod accidit, quando aliquis inducitur ad agendum vel non agendum aliquid, siue ad credendum vel non credendum aliquid, quod alii ita tenentur agere vel non agere, credere vel non credere. Sicut ille, cui dicitur in singulari & vniuersaliter, vbi ille cui aliquid dicitur & alii consimiliter se habent & habere debent, siue tenentur se habere ad illud quod dicitur. Quod veritatem habet in illo, de quo præcesserat sermo Christi, cum postea dixit Math. 13. *quod aūt vni dico, omnib. dico: vigilate*, ita indiguerunt, & indigēt alii viatores vigilare, q̄n nesciunt, q̄n dominus veniet, sicut apostoli. Sed q̄n alii non consimiliter se habēt vel nō tenētur consimiliter se habere ad illud, de quo est sermo; tunc q̄ dicitur vni non propter hoc intelligitur aliis dictum. Non enim quando dominus dixit Petro; *vade ad mare & mitte hamum*, &c. omnes alii discipuli, & apostoli, qui hoc audierunt, currere cum Petro tenebantur ad mare. Sic quando Christus dixit Petro Ioh. vlti. *sequere me*; noluit vt Petrus intelligeret illud eodem modo esse dictum aliis, sicut sibi. Propter quod interroganti Petro de Iohanne: *Domine hic autem quid?* respondit ei Iesus: *si eum volo manere donec veniam, quid ad te, tu me sequere.* sic dico, non semper quod dicitur vni intelligitur aliis esse dictum. Quod etiam non videtur veritatem habere, quando aliquid dicitur vni, vt præficiatur alteri, sicut in proposito fuit. Per prædicta patet (vt videtur quibusdam) falsum esse (quod tamen post recitationem verborū Christi & Glossæ dicunt opinantes præfati) quod ex hoc non aliud conuincitur, nisi quod ipsum pastorem Christus instituit; non tamen ex hoc sequitur, quod ipsum super reliquos apostolos ad auctoritatem vel dignitatem priorem prætulit. Nec rursum sequitur ex hoc, alios apostolos non fuisse institutos pastores. Errant enim aperte; quia etiam sequitur, quod Christus Petrum pastorem instituit, & quod constituit eum priorem auctoritate & dignitate apostolis aliis. Quia per verba illa Christus non constituit aliquem alium pastorem, quàm Petrum, sicut aliquibus demonstratiue probatum videtur. & etiam non distinxit inter oues has Christi & illas. ergo etiam super alios apostolos, qui erant oues Christi, constitutus fuit per illa verba beatus Petrus.

Cum autem dicitur, nec rursum sequitur ex hoc alios apostolos non fuisse institutos pastores; non errant, si intelligantur verba, sicut prima facie sonant. quia non obstantibus illis verbis Christi, apostoli fuerunt constituti pastores per alia verba Christi. sed postea per illa verba dicta Petro singulariter: *pasce oues meas*, subiiciebantur Petro, retenta auctoritate & dignitate aliis apostolis, ante concessa à Christo.

Cap. VI.

Ad reliquas tres allegationes pro declaratione prædictæ responsionis tertio capitulo factas respondet.

DISCIP. Narrasti quomodo improbatur responsio ante scripta: nunc narra, qualiter respondetur ad illa, quæ in responsione eadem allegantur ad probandum æqualitatem aliorum apostolorum Petri. MAGIST. Ad euidentiam illarum allegationum, & multarum aliarum. Primo dicitur esse notandum, quod Christus non sic commisit etiam pastoralem Petro super apostolos omnes & cunctos fideles; vt ea, quæ ipse fecerat reuocandi potestatem absque causa iusta Petro concederet; nec sic vt ab omni regimine & cura apostolorum, & aliorum fidelium (etiam innutescente fidelibus) abstineret; quinimo voluit quod illa, quæ fecerat, seruarentur. & fidelibus sæpe innotuit ipsum post ascensionem suam suum esse vicarium. Et postquam fecit Petrum vicarium suum plura fecisse miraculose, & potestatiue. Per hoc dicitur ad illud, quod allegatur de præfatione, quæ de apostolis legitur & cantatur, quod Christus apostolos in plurali rectores vicarios & pastores constituit; non tamen per verba illa, *pasce oues meas*, sed per alia: omnes tamen subdidit rectori, vicario & pastori supremo, scilicet Petro: quamuis hoc non dicatur in præfatione illa, sed ex scriptura canonica, quæ maioris auctoritatis habetur. Aliter dicitur, quod Deus multa dicitur facere, quæ tamen facit mediantibus aliis & ideo cum in præfatione præscripta non dicatur, quod Christus nullo modo mediate constituerit apostolos operis sui vicarios; ex ipsa inferri non potest, quod non constituerit eos mediante Petro. Et per consequens multo minus potest ex ea concludi, quod non constituerit eos rectores vicarios, & pastores sub supremo pastore vicario & rectore, scilicet Petro.

Ad aliam, cum dicitur, quod omnibus Matthæi vlti. indifferenter dictum est, *euntes igitur docete omnes gentes*: non dixit Petro, vade & alios mitte. Respondetur, quod auctoritas docendi data fuit omnibus apostolis immediate à Christo; nec alii apostoli eam habuerunt à Petro. sed ex hoc non sequitur, quod non fuerint inferiores Petro. Constat enim, quod in potestatibus secularibus multi inferiores imperatore & rege dignitates obtinent seculares: quas tamen ab isto imperatore aut rege minime habuerunt, sed à prædecessore receperunt. quo tamen non obstante, isto imperatori, aut regi sunt inferiores, & eidem sunt subiecti. Sic etiam prælati inferiores nonnulli veras habent ecclesias & dignitates: & tamen non à superiori superstite, sed à prædecessore instituti fuerunt; nec alia institutione postea indiguerunt. Ergo multo fortius poterant apostoli alii auctoritatem docendi habere à Christo & non à Petro: & tamen esse inferiores beato Petro. Et idem quamuis per illa verba, quæ dixit Iesus apostolis; *euntes ergo docete omnes gentes*, &c. non possit probari, quod Petrus fuit superior aliis apostolis; tamen ex hoc non sequitur, quod Petrus non fuit superior, sed par. Quia superioritas eius ex aliis ostenditur, sicut probatum est. quamuis ergo Christus non dixerit Petro vade, & alios mitte, sed quando dixit apostolis; *euntes ergo docete omnes gentes*, &c. tamen quando dixit sibi; *pasce oues meas*, implicite dixit. mitte saltem alios; quos non misit specialiter Christus. Quia concedendo siue imponendo sibi curam omnium generalem, iniunxit simul ea, sine quibus eadem cura salubriter geri non potest. Quemadmodum concesso principali, omnia accessoria conceduntur. *extra de officio delegatorum, præcedente*. Nun ergo, cum dixit Christus *euntes ergo docete omnes gentes*, significauit in omnibus auctoritatis æqualitatem, sed solummodo docendi iniunxit officium, quod æqualitatem auctoritatis inter doctores non requirit.

Ad aliam vero, cum dixit Christus apostolis; *nolite vocari rabbi*, &c. multipliciter respondetur. vno modo, quod hoc dixit apostolis & aliis antequam aliquem ex eis præficeret aliis in prælatum. quia hoc dixit ante passionem suam, dum ipse & non alius erat prælatus fidelium. Aliter dicitur, quod Christus verba sua ibidem de supremo & primo rabbi & magistro volebat intelligi, vt scilicet præter Deum seu Christum nullus primus seu supremus rabbi, pater, & magister fidelium putaretur. Neque enim Christus voluit, vt fidelium quilibet eum qui genuit, ipsum non haberet, pro patre vel ipsum recusaret vocare patrem, sed voluit vt Deum superiorem à patre carnali pro patre superiori & principaliori haberet. sic proportionaliter de rabbi & magistro dicendum videtur. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod sæpe moris est scripturæ aliquod negare ab aliquo. cui primo & principalissime, seu anthonomatice non conuenit; licet secundario & non principaliter anthonomatice de ipso dicatur. Sic enim dixit apostolis Mar. 10. *cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini*. & post, *non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris mei qui loquitur in vobis* scilicet primo & principaliter. qui tamen secundario tanquam moti à principali erant qui loquebantur. Sic etiam dixit Christus, vt habetur Lucæ 18. *nemo bonus nisi solus Deus*; scilicet essentialiter & primo: & tamen angeli boni, & beati in cœlo atque iusti omnes sunt boni. Sic dicitur in proposito, quod Christus in verbis istis solummodo voluit, quod Deus & Christus principaliter & quasi anthonomatice habeatur pro patre, rabbi & magistro, & nullus alius.

Cap. VII.

In quo auctoritates in tertia allegatione tertii capituli exponuntur.

DISCIP. Nunquid potest probari, quod verba illa Christi non debent intelligi, sicut ipsa prædicti opinantes intelligunt. MAG. Videtur quibusdam, quod sic. dicunt enim, quod i-sta allegatio & consimiles sunt similes illi allegationi, in qua se fundant quidam hæretici dicen-tes, quod nulla ex causa licet iurare propter hoc quod Christus dixit Mat. 5. *Ego aut dico vobis, non iu-rare omnino.* Quia sicut illi dixerunt, quod nulli in quocunq; casu licet iurare propter prædictum præceptum Christi: sic isti videntur dicere, quod nullo modo est concedendum Christum insti-tuisse aliquem apostolum superiorem aliis, propter prædicta verba, quibus eis videtur æquali-tatem iniungere. Sed sicut non obstantibus Christi verbis præmissis de iuramento licet in casu iurare: Ita non obstantibus verbis illis, quibus æqualitatem quandam fidelibus videtur impone-re, licet vocari rabbi & magister & pater. Primo igitur ostenditur, quod intellectus, quem prædi-cti opinantes videntur habere de præfatis verbis Christi, non possit stare. Secundo explicabitur verus & catholicus intellectus illorum verborum, vt nonnullis apparet. Quod igitur Christus non intenderit illis, quibus loquebatur, per illa verba sic æqualitatem iniungere, vt ab eis pæsen-tim pro futuris temporibus omnem superioritatem excluderet, multis apparet modis. Nam Christus dirigebat verba illa non solum ad apostolos, sed etiam ad omnes suos discipulos, imo etiam ad turbas. Sic enim ibidem premittitur: *tunc locutus est Iesus ad turbas ad discipulos suos dicens: su-per cathedram,* &c. sed non intendebat ab omnibus, saltem pro futuris temporibus, omnem inæ-qualitatem & superioritatem excludere. Tunc enim nunquam ex ordinatione Christi aliquis inter fideles fuisset superior aliis. & per consequens Petrus per ordinationem Christi nun-quam fuisset superior quibuscunque constitutus à Christo: quod etiam opinantes prædicti negant. Et ita Christus æqualitatem omnimodam auctoritatis nec apostolis nec aliis tunc iniun-xit. Amplius si Christus tunc apostolis æqualitatem auctoritatis iniunxit: ergo non licuit aposto-lis postea contra idem præceptum Christi, nec Petrum nec alium per se superiorem constituere. Quod tamen isti negant, dicentes quod apostoli elegerunt & constituerunt Petrum superiorem se. Imo sequitur, quod nec quibuscunque Christianis liceret aliquem super se eligere superiorem, cum Christus ibidem non ad solos apostolos, sed etiam ad alios discipulos præsentes, & futuros intenderit verba prædicta dirigere, & vtrosq; instruere. Tunc enim poterat Christus dicere il-lud quod dixit Math. 13. *quod vobis dico omnibus dico.* DIS. Forte dicerent isti, quod licet Christus sic apostolis iniunxerit æqualitatem auctoritatis, non tamen interdixit eis, quin ex iusta causa possent postea aliquem super se constituere. MAGIST. Istud quibusdam non placet. nam si Christus non interdixit apostolis, & per consequens nec aliis, quin ex causa iusta possent postea a-liquem super se constituere superiorem, multo magis sibiipsi non imposuit legem, quin postea posset vnum apostolum præferre aliis. Ergo per illa verba, quæ dixit *Math. 13.* non potest ostendi, quod postea Christus non prætulit aliis apostolis beatum Petrum: licet posset ostendi, quod per illa verba quæ recitat *Math. 13.* non prætulerit eum aliis apostolis. quod conceditur à quibusdam. Rursus, apostoli verba illa Christi sicut prima facie sonant, non seruabant, quia sententialiter, & vocaliter se vocabant & reputauerunt se magistros, & patres & rabbi. Vnde. apostolus 1. Tim. 2. *veritatem dico non mentior doctor gentium.* Si autē doctor, & magister. Vnde. & 2. Tim. 1. ait: *ego prædica-tor, & apostolus, & magister gentium.* Et in eadem epistola vocat Timotheum *dilectum filium.* Si au-tem Timotheus fuerit filius, ipse reputauit se patrem. Et eidem scribit ca. 5. *seniorem ne increpaue-ris, sed obsecra vt patrem* Ex quibus verbis colligitur, quod licebat Timotheo vocare seniores pa-tres. & tamen Christus dixit: *Patrem nolite vocare vobis super terram.* Et beatus Iohannes. 1. epistola sua ca. 2. ait: *scribo vobis filioli.* & infra: *Et nunc filioli manete in eo.* Ex quibus verbis colligitur, quod li-cuit illis, quibus scribebat B. Iohannes, vocare eum patrem. Sententialiter ergo apostoli vocaue-runt se magistros, & rabbi: quod nequaquam fecissent, si Christus interdixisset eis talibus voca-bulis se vocare. quia non dubium est committere in legem, qui tam mentem quàm verba legis transgreditur. Nequaquam igitur Christus omnimodam æqualitatem auctoritatis tunc aposto-lis pro temporibus futuris iniunxit. Oportet ergo alium quam prædictum promissorum verbo-rum Christi quærere intellectum. Ad quorum euidentiam dicitur esse notandum, quod Chri-stus omnia verba illa, *nolite vocari rabbi; patrem nolite vobis vocare super terram, nec vocemini magistri,* di-xit propter Phariseos & Scribas, qui ambitiosi dignitatum erant, & Honorum & vehementes ina-nis gloriæ amatores: qui propter huiusmodi omnia opera sua fecerunt. de quibus Saluator dicit ibidem: *omnia vero opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.* vbi eos de inani gloria aperte notauit. quos etiam de ambitione notauit, cum dixit: *Amant autem primos recubitus in cœnis, & pri-mas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab omnibus rabbi.* Dicitur igitur, quod cum Christus occasione vitiorum Phariseorum & Scribarum (scilicet inanis gloriæ, & ambitionis post præmissa verba de Phariseis & scribis subiunxit: dicit discipulis suis omnibus: *Vos autem noli-te vocari rabbi,* &c. Non æqualitatem auctoritatis discipulis suis iniunxit: nec etiam tunc in-terdixit omnem superioritatem. Sed ipsos volens ad humilitatem inducere, ambitionem & inanem gloriam dissuasit, prohibendo, vel consulendo, ne extra casum necessita-

tis quæ

tatis quæ etiam vtilitatem includit (vt notat Glossa. *extra de iureiurando, Etsi Christus*) [illegible]: imo quamcunque prælationem, & superioritatem; aut maioritatem appeterent, vel etiam nominibus importantibus dignitatem aut superioritatem vocari gestirent. Quod non tantum per præcedentia in eadem sede, sed etiam per sequentia potest patentius declarari. Quia non magis interdixit cuilibet eorum omnem auctoritatem & superioritatem per illas negatiuas: *nolite vocari rabbi, nec vocemini magistri*: quã interdixerit eis subiectionem, quæ est respectu superiorum auctoritate per verba sequentia, cum dixit: *Qui maior est vestrum, erit minister vester*. Sed per illa verba noluit indicare, quod maior inter eos deberet esse subiectus aliis prælatis. Ergo per alia verba, scilicet per negatiua, noluit eis omnimodam æqualitatem auctoritatis iniungere: Sed ipsos ad humilitatem contra ambitionem & inanem gloriam incitare. propter quod post omnia verba præcepta subiunxit: *Qui autem se exaltauerit humiliabitur*.

Cap. VIII.

Vbi impugnatur secunda responsio tertio capitulo posita.

DISCIP. Discute secundam responsionem, quam sæpe dicti afferunt opinantes. MAG. Illa responsio consistit in hoc quod per illa verba, *pasce oues meas*, specialiter beato Petro propter sui constantiam commissus fuit populus Israel, qui duræ ceruicis fuit versus Deum.

Sed nonnullis videtur, quod hæc responsio oppositum illius, quod tenet, patenter concludit. Nam si per illa verba *pasce oues meas*: commissa fuit Petro cura populi Israel. Et Christus in illis verbis inter has oues & illas de populo Israel non distinxit: nec aliquas oues excepit: ergo omnium ouium Israel fuit cura commissa beato Petro. Inter oues autem Israel præcipue fuerunt apostoli. ergo per illa verba fuit commissa cura reliquorum apostolorum beato Petro.

DIS. Forte responderent opinantes prædicti, quod licet Christus in illis verbis. *pasce oues meas*, non distinxerit inter has oues & illas, nec aliquas tunc exceperit: tamen alibi distinxit, & aliquas (scilicet apostolos) manifeste excepit. Tunc enim videtur apostolos excepisse, quando eos misit sicut Petrum, & eandem potestatem dedit eis, quam dedit Petro, cum dixit omnibus, vt habetur Matth. 18. *Quæcunque alligaueritis super terram*, &c. Et tamen dixit eis, vt habetur Io. 20. *Sicut misit me pater. & ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt*. Et cum omnibus dixit Math. vlt. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, in nomine Patris*, &c. Et cum omnibus dixit, vt legitur Mar. vlt. *Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit*, &c. In omnibus his videtur Christus apostolos ab aliis fidelibus ouibus distinxisse, & eos à potestate Petri penitus exemisse. Quia cum verba illa, *pasce*, &c. dicta Petro fuerint generalia: & generale deroget speciali, *extra de rescriptis ca.* 1. Sequitur quod illis verbis generalibus dictis Petro derogatum est specialiter quoad apostolos, quibus Christus dedit specialiter potestatem eandem, quam Petro, sicut per prædicta patet vt videtur. MAGIST. Hæc responsio impugnatur, quod licet Christus dederit apostolis aliquam potestatem specialem, nunquam tamen concessit eis potestatem generalem vel æqualem potestati Petri. verbo enim generaliori vsus est in præficiendo Petrum, scilicet verbo pascendi: quod communius est, quam verbum docendi, vel baptizandi, aut aliud tale. Quibus verbis vsus est in concedendo potestatem aliis apostolis. Et ideo quamuis aliquando distinxerit Christus inter apostolos & alias oues suas; ac ipsos quoad aliquid exemerit aliquomodo à potestate Petri; tamen quando dixit Petro *pasce*, &c. ipsum præficiendo omnibus non distinxit inter ipsos & alios. Et ideo ipsos non exemit nec manere exemptos voluit seu liberos à potestate Petri; nisi quantum ad illa, quæ expressit in concedendo eis potestatem specialem. Propterea non fuerunt exempti à potestate Petri, nisi quantum ad officium prædicationis, baptizandi, ligandi & soluendi à peccatis. Et si qua alia Christus expressit, quando eis contulit aliquam potestatem. Cum ergo dicis, quod mandatum speciale derogat generali; conceditur, quantum ad ista, quæ exprimuntur in speciali mandato, non quantum ad alia.

Et ideo mandatum datum apostolis de baptizando, prædicando, docendo, soluendo & ligando derogabat mandato illi dato Petro: *pasce oues meas*, quantum ad illa solummodo, quæ Christus iniunxit apostolis. Et tamen non in casu omni quia si huiusmodi excessissent, ratione delicti etiam quoad illa fuissent subiecti Petro; quia exempti ratione delicti sortiuntur forum & priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate, *extra de regularibus cap. licet. & 11. q. 3. priuilegium*.

DISCIP. Ista impugnatio contra veritatem militare videtur; quia apostoli non solummodo fuerunt prædicatores & doctores habentes potestatem baptizandi ligandi & soluendi; sed etiam fuerunt à Deo constituti pastores, teste apostolo *ad Eph.* 3 V[illegible] loquens de Christo ait; *Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios autem euangelistas, & alios pastores & doctores*. Ex quibus verbis colligitur, quod Christus ita constituit alios apostolos pastores, sicut Petrum: & per consequens vocaliter seu sententialiter ita dixit cuilibet alii apostolo: *Pasce oues meas*, sicut Petro. Ex quo concluditur, quod omnem potestatem importatam per verbum

pascendi dedit aliis, sicut Petro. quia talem potestatem nullis magis dedit, quàm apostolis. Ergò apostoli eandem auctoritatem habuerunt in omnibus cum Petro.

MAGIST. Huic obiectioni tuæ respondetur, quod Christus, qui etiam nunc ecclesiam non desinit inuisibiliter gubernare, secundum apostolum quosdam mediante Petro constituit pastores. Nec apostolus dicit, quod Christus dedit absque ministerio Petri quosdam pastores, sed quod dedit pastores, quia dedit eos mediante ministerio & auctoritate Petri. quod verum est.

Cap. IX.

In quo respondetur ad auctoritates ex apostolo & Glossa adductas supra capitulo tertio huius.

DISCIP. Dic nunc breuiter, quomodo respondetur ad auctoritatem apostoli & Glossæ, quæ adducuntur ad probandum æqualitatem specialiter beati Pauli ad Petrum.

MAGIST. Ad omnes illas auctoritates respondetur per ea, quæ dicta sunt prius; quia licet alii apostoli à beato Petro non fuerint constituti à Christo pastores vniuersalis ecclesiæ: nec super vniuersalem ecclesiam habuerint potestatem eandem, quam habuit Petrus: tamen beatus Paulus officium prædicationis habuit immediate à Christo, quod officium, antequam videlicet Petrus sciret ipsum fuisse conuersum, exercuit: quia de ipso scribitur Act. 9. *Surgens baptizatus est. & cum accepisset cibum confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.* Et quod continuo ingressus Paulus in Synagogis prædicabat Iesum, quoniã hic est filius Dei. & quod tunc nullam auctoritatem habuerit prædicandi à Petro, videtur per illa, quæ sequuntur, cum dicitur: *Cum autem venisset in Hierusalem, temptabat iungere se discipulis. & omnes timebant eum, non credentes quod esset discipulus. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad apostolos, & narrauit illis quomodo in via vidisset dominum. & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Iesu.* Quod autem dixit apostolus, sibi creditum esse euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis. Dicunt quidam, hoc non esse dictum ab apostolo, quia Paulus fuerit tantum doctor & prædicator gentium, Petrus solummodo Iudæorum: cum hoc scripturæ canonicæ repugnare apertissime videatur. Vterque enim auctoritatem & potestatem habuit prædicandi tam præputio quàm circumcisioni: hoc est tam gentibus quam Iudæis. & aliquando vterque prædicauit vtrisque. & de Paulo quidem manifeste patet Act. 9. 7. 13. & 14. quod prædicauit Iudæis. Quod autem fuerit etiam doctor gentium, ipse in epistolis suis asserit. quod etiam de ipso apostolica testatur historia. De Petro etiam patet idem. prædicauit enim Iudæis, vt ex multis locis liquet; qui gentibus scilicet Cornelio & aliis, sicut patet Act. 10. prædicauit. Sed ideo dicit apostolus sibi creditum esse euangelium præputii, & Petro circumcisionis; quia Paulus magis erat intentus conuersioni gentium, & Petrus Iudæorum. Ita vt sæpe & in diuersis prouinciis prædicauerit duntaxat Iudæis, teste Eusebio in Ecclesiastica historia. qui l. 3. ca. 2. ait: *Petrus Pontum & Galathiam, Bithiniam, Capadociam, cætera, sed confines prouincias, Iudæis duntaxat prædicans, circuisse deprehenditur* & tamen sibi licebat gentibus prædicare, quemadmodum Paulo fuit licitum prædicare Iudæis. Quod Glossa, quam prædicti opinantes in responsione nunc tractata adducunt, asserit manifeste dicens: *Ita tamen dispensatio distributa est illis, vt etiam Petrus gentibus prædicaret, si causa exegisset, & Paulus Iudæis.* Quod etiam ex *Ecclesiastica historia* asserente, quod Petrus & Paulus Romanam fundauerunt ecclesiam (sicut post dicetur) colligitur euidenter.

Cum autem dicit Glossa ista, euangelium præputii ita principaliter esse creditum Paulo, sicut euangelium circumcisionis Petro. Respondetur, quod hoc dicit Glossa propter hoc, quod Christus immediate tradidit Paulo officium prædicandi, & sine Petro; ita quod officium prædicandi non habuit à Petro, & tamen Paulus quodammodo erat subiectus Petro etiam quantum ad prædicationis officium; quia si in officio sibi à Christo commisso excessisset, fuisset corrigendus à Petro.

Cum autem accipitur in ratione præfata, quod nec Paulus nec alter sanctus potuerit aliunde assumere, populum Iudaicum specialiter & principaliter fuisse Petro commissum; nisi ex eo, quod Christus illi dixit; *pasce oues meas.* Respondetur, quod Paulus plura dixit de Christo & apostolis, quæ ex canonicis noui testamenti scripturis non accepit. Dixit enim. 1 Cor. 15. *deinde visus est* (scilicet Christus) *plusquam quingentis simul.* Et vt legitur Act. 20. *Beatus est magis dare quam accipere.* & tamen ista in scripturis noui testamenti prioribus non habentur. Sic etiam potuit dicere de beato Petro, tanquam ille qui gestorum Petri pro magna parte habebat notitiam, quod sibi erat creditum euangelium circumcisionis. quamuis nec ex illo verbo *Pasce oues meas,* nec ex aliquo alio, quod aliquis acceperit, ante eum scripserit.

Cap. X.

Vbi iterum pertractantur verba Christi quæ dixit ad Petrum, Pasce oues meas.

DISCIP. Quia, sicut antea dixi, multi vel omnes tenentes Christum constituisse beatum Petrum caput & principem aliorum apostolorum: per illa verba Christi, *pasce oues meas*, hoc principaliter probare conantur. Ideo illa verba volo adhuc amplius discuti, vt melius intelligam veritatem eorum. Videtur igitur *primo*, quod (sicut alii innuunt) per illa verba probari non potest, quod beatus Petrus fuerit constitutus princeps & prælatus quorumcunque: Quia verbis & exemplis & etiam subsidio corporali potest quis pascere alios, quamuis super eos nullam habeat auctoritatem omnino. ergo per hoc, quod dixit Christus Petro, *Pasce*, &c. nullam ei auctoritatem super alios pascendo commisit omnino. MAGIST. Videtur quampluribus, quod ista responsio minime satisfacit. Nam sicut in concessione beneficii, priuilegii, concessio indefinite & simpliciter facta, intelligitur generaliter, *extra, de priuile. Quia circa.* Sic etiam commissio potestatis vel officii indefinite & simpliciter facta, debet intelligi vniuersaliter, vt scilicet omnia intelligantur esse concessa seu commissa, quæ non sunt prohibita, & de quibus est eadem committendi vel concedendi ratio, & de quibus non est verisimile seu probabile, quod committens seu concedens ea in speciali commisisset minime seu concessisset. Quia qui nihil excipit, & potuit excipere, totum concessisse seu commisisse videtur, vt sacri canones protestantur. Sed Christus in verbis illis: *Pasce oues meas*: aliquid importatum per verbum pascendi commisit beato Petro, & iniunxit. ista autem commissio seu iniunctio indefinite & simpliciter facta fuit. Ergo omnia intelliguntur esse commissa, quæ non inueniuntur prohibita, & de quibus est eadem ratio committendi. de quibus non est verisimile seu probabile, quod ipsa committens in speciali minime commisisset. *Sed per verbum pascendi non solum importatur pascere alios verbo & exemplo, ac subsidio corporali: sed etiam potestatiue & cum auctoritate*, præsertim secundum quod verbum *pascendi* in scripturis sacris & expositionibus sanctorum patrum accipitur. Quod copiose posset ostendi. sed sufficiat pauca adducere. Ait itaque Ezechiel, imo Dominus per Ezechielem prophetam 88. ca. dicens: *ve pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos.* & post: *quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, quod perierat non quæsistis.* Errantes autem oues quærere, & reportare inuentas, spectat ad potestatem habentem super oues. Et veritas ipsa, vt habetur Ioh. 10. ait; *Qui autem intrat per hostium pastor est ouium. huic enim ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim & educit eas. & cum proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequitur.* Ex quibus verbis Christi ac aliis, quæ sequuntur, colligitur, quod pastor fidelium Christi pastori ouium irrationabilium, quantum ad officium, assimilatur. Sed ille ex officio aliquam habet superioritatem & potestatem super oues domini sui. Ergo etiam pastor ouium Christi, quæ sunt fideles, ex officio potestatem & auctoritatem habet super easdem. Quod in expositionibus & assertionibus sanctorum patrum tam patenter & euidenter inuenitur, quod hoc probare per ipsos videtur omnino superfluum. Ergo Christus sibi per verba illa: *pasce oues meas*, aliquam potestatem super oues suas beato Petro commisit: præsertim cum non inueniatur prohibuisse sibi omnem penitus potestatem & auctoritatem. Fuit etiã eadem ratio concedendi sibi auctoritatem aliquam, & potestatem super omnes, & cõmittendi sibi pascere oues Christi, bonis verbis & exemplis. Quia ita indigebant rectore & potestatem habente super ipsas, sicut indigebant pastore, qui ædificando bonis verbis & exemplis Christi oues pauisset. Et ideo non est verisimile, nec probabile, quod talem potestatem sibi in speciali minime concessisset. Ex quibus relinquitur, quod Christus aliquam potestatem concessit per illa verba, & commisit beato Petro.

Cap. XI.

In quo iterum pertractantur verba eadem in præcedenti capitulo improbata.

DISCIP. Hic possem allegando ex dictis infirmare, quod Christus omnem etiam potestatem ac plenitudinem potestatis (talem, qualem Papæ attribuit prima sententia *primo huius.* 1. c. recitata, super oues suas) cõmisit Petro, ex quo illa commissio indefinite & simpliciter facta est: sed de hoc postea cõferam tecum. Ideo ad aliam allegationem ad probandum, quod per illa verba: *Pasce*, &c. Christus non constituit Petrum superiorem aliis apostolis, me conuerto. Videtur itaque, quod sæpe indefinita non æquipollet vniuersali, sed potest verificari etiam pro vno singulari. Cum ergo Christus indefinite dixerit, *pasce*, &c. hoc potest intelligi de aliquibus omnibus etiam absque hoc, quod intelligatur de omnibus. & per consequens absque hoc, quod intelligatur de apostolis. Non ergo per illa verba potest ostendi, quod B. Petrus fuit superior reliquis apostolis. MAG. Putant quidam, quod huic allegationi potest faciliter responderi. nam li-

cet tam in iudicatis quàm in aliis non semper verbum indefinite prolatum generaliter debeat intelligi; tamen quando alicui committitur potestas super aliquos, verbum indefinite prolatum generaliter debet intelligi, vt nullus tunc intelligatur exceptus, nisi per alia possit probari exceptus. Cuius ratio assignatur. quia sicut iudices non debent esse incerti qua de similibus simile iudicium est habendum. Ergo quando committitur potestas su prælatio alicui super aliquos, prolatum tantum indefinite debet intelligi: quemadmodum nec procuratores nec turores, nec arbitri, sicut testantur leges tam canonicæ quàm ciuiles, & ratio hoc suadet: ita & prælati & subditi non debent esse incerti, imo omnes quibus idem est commune, debent intelligi: nisi aliunde possit ostendi, quod aliqui sint excipiendi. Aliter enim subditi in illo casu essent incerti ergo per illa verba; *pasce oues meas*, omnes fideles Christi debent intelligi: ne oues pascendæ à Petro sint incertæ, nisi de aliquibus aliunde ostendatur, quod sint exceptæ. Quod de apostolis ostendi non potest: sicut dicunt multi respondentes ad omnes allegationes, quibus ostenditur, quod apostoli erant à potestate Petri excepti.

Cap. XII.

Principatum Petri super alios probat per hæc verba, tu est Petrus & super hanc, *&c. cuius contrarium arguitur auctoritatibus & rationibus, ad quas responde- tur capitulo 18. 19. & 20.*

DISCIP. Allegationem, qua probatur, quod Petrus fuit superior ceteris apostolis per hoc quod Christus sibi dixit, *pasce oues meas*, diffuse tractauimus, ideo ad allegationem aliã prius settione eadem te conuerte. MAGIST. Hoc tali modo probatur. Christus singulariter dixit Petro: *Ego dico tibi, quia tu est Petrus. & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam & tibi dabo claues regni cælorum*, &c. Per quæ verba Christus expresse videtur pronunciasse beatum Petrum futurum caput & fundamentum ecclesiæ præsertim mortuo Christo. DISCIP. Quidam præcedens motiuum nituntur repellere, etiam ad hoc tali modo respondent dicentes: caput & fundamentum ecclesiæ vnicum esse & fuisse ordinatione immediata Dei: & hoc Christum: apostolorum vero neminem etiam in absentia Christi. quemadmodum per scripturam indubie, vt dicunt, conuincunt, prout recitatum est supra *primo huius ca. 3.* Cum igitur dicitur, *super hanc petram*, &c. dicunt secundum Glo. & asserunt, *super hanc petram*. id est super Christum, in quem credis. vbi Glossa nihil addit. *Tu es Petrus*. id est à me petra, ita vt mihi retineam fundamenti dignitatem. Petrum autem vocauit Christus, id est constantem in fide. Quod isti non negant, qui & dicunt, quod esto quod aliis constantior fuerit, & merito perfectior: non propter hoc dignitate prior. nisi forte tempore. Quod confirmatur per Augustinum dicentem in libro Retractationum: *dixi in quodam loco de apostolo Petro, quod in illo tanquam in petra ædificata sit ecclesia. Sed scio me postea sæpissime sic exposuisse, quia à domino dictum est, tu est Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam. Et super hunc intelligeretur. quem confessus est Petrus dicens: tu es Christus filius Dei viui: ac si Petrus ab hac petra appellatus, personam ecclesiæ figuraret, quæ super hanc petram ædificatur. non enim dictum est illi: tu es petra. sed tu es Petrus. Petra autem erat Christus, quem confessus est Simon.* sicut enim Christo sicut licet tota ecclesia confitetur, dictus est. Petrus Et potest de hoc ratio assignari secundum scripturas. quoniam Petrus, quamdiu viator extitit, errare potuit & peccare per sui arbitrii libertate vnde Christum negasse legitur, & quandoque ad veritatem euangelii ambulasse non recte. autem non poterat esse fundamentum ecclesiæ. Sed ille solus fuit Christus, vt apparet. qui aberrare non potest eo quod ab instanti suæ conceptionis etiam fuerit confirmatus. V postolus vbi supra: *Fundamentum autem aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.* Et quod addebatur. *tibi dabo claues regni cælorum*: nullam Petro super reliquos apostolos auctoritatem tribuit. Quoniam hanc eandem iudiciariam potestatem cæteris apostolis tribuit secundum Hieronymum & Rabanum, quorum Glossas alibi inducunt. Amplius Christus potestatem clauium illi non videtur tradidisse per hæc verba. inquit enim: *tibi dabo*, quod sonat futurum, non dixit do Sed Ioh. 20. indifferenter omnibus dixit: *accipite Spiritum sanctum & quorum remiseritis peccata* &c. Esto tamen, quod Petrus his verbis potestatem hanc recepisset: non concluditur ex hoc, nisi quod tempore prius fuerit pastor institutus. Et quod illi singulariter his tradidit Christus claues, significare voluit ecclesiæ vnitatem in fide, ad quam fideles inuitamur Christus per singularem clauium traditionem siue promissionem, vt Glossa dicit. Vel forsitan quia Christum Dei filium esse, primum constanter & manifeste confessus est: primum tempore ... uibus & honoratur, aut honorari permittitur vt sic etiam confitendi Christum palam & constanter per huiusmodi præmium vel promissum ceteris præberetur exemplum. Non tamen propter hoc conuincitur ipsum fuisse ceteris dignitate seu auctoritate priorem, quamuis hoc ... Glossatorum dicere videantur à se, non habentes hoc à scriptura. Significat autem ... (vt dicunt) eos verum dicere, quæ habetur. *Matth. 20. & Luc. 22.* vbi Christus quæsitum hoc ... diffiniens dixit, nullum esse ipsorum superiorem aliis. *Facta enim erat contentio inter eos quis eorum esset maior*, & idem habetur Mat. 23. ad quos sic inquit Christus, *vos autem* (inuicem supple *nolite vocari rabbi. vnus enim est magister vester. vos autem omnes fratres estis*, id est æquales. non ergo excedit alterum. Et est ridiculum, quod magis credere debeamus auctoritati Glossæ, quam Christi, quic ... ue

luc 16

fuerit ille Glossator, etiam sanctus. & maxime cum hoc non dicat tanquam Glossator, sed proprio sensu. Series enim scripturæ tam manifesta est, quod Glossa non eget. Amplius, Glossatores ipsi op[illegible] um dicunt exponentes apostolum *ad Gal. 2.* hæc est prior responsio, quam nitaris improbar[e], & qualiter ad motiua, quæ pro se adducit, valeat responderi secundum aliquorum opinionem studeas enarrare.

Cap. XIII.

Assertores oppositi eius quod capitulo 12. in principio dictum est improbato.

MAGIST. Sunt quidam, qui prædicta opinantes, quo ad totam interpretationem seu expositionem præscriptorum verborum Christi, specialiter de temeritate & præsumptione nituntur arguere: quia esto (vt dicunt) quod præcise per illa verba: *Tu es Petrus* &c. nude intellecta nō posset patenter contra proteruos ostendi, quod Petrus erat superior aliis apostolis. Tamen per ipsa & alia verba scripturæ canonicæ, & expositiones seu assertiones probatorū virorum, probari potest, quod illa verba Christi sic debent intelligi, vt credatur per ipsa tunc primatus super omnes fideles fuisse Petro promissus. Et esto, quod non esset necesse credere viris quantumcunq; probatis post scriptores scripturæ canonicæ in his, quæ pure sunt scientiæ seu peritiæ: tamen omnino esset temerarium reputandum tam probatis viris (præsertim illis, qui discipuli apostolorum fuerūt, à quibus intellectum scripturæ canonicum audierunt vel vicini apostolorū operibus extiterunt) absque infallibili probatione contradicere, quoquomodo intellectum contrarium affirmando. Quia enim (vt leges ciuiles astruunt & Glo. *24. q. 1. super c. pudenda* notat) nihil est ita indubitatū, quin sollicitam recipiat dubitationem, & etiam contradictionem. Et ideo contra multorum verborum scripturæ sacræ catholicum sensum multa possunt obiici & adduci etiam apparēter. Nam secundum beatum Clementem, vt recitatur di. 37. c. relatum: *Sunt multa verba in scripturis diuinis, quæ possent trahi ad eum sensum, quem sibi vnusquisq; præsumpserit.* Tamen hoc fieri minime debet: quia (vt dicit ibidem beatus Clemens) *ex ipsis scripturis sensum capere veritatis oportet.* Et ideo oportet ab eo scientiam discere, qui eam à maioribus secūdum veritatem sibi traditam seruat, vt ipse possit eam, quam recte suscipit, competenter asserere, & intellectum verborum Christi, cum dixit: *Tu es petrus* &c. qui accipi ex scripturis potest, vt eas intelligunt præcipue viri probati, qui eum à maioribus & præcipue ab apostolis didicerunt. Et esto (sicut tactum est) quod non esset simpliciter necessarium credere eis, tamē horribilis & omnino stulta esset temeritas contradicere ipsis, maxime absque infallibili ratione, quæ etiam aduersarios & viros intelligentes aperte conuinceret.

Cap. XIV.

Pertractat intellectum verborum Christi: scilicet tu es Petrus &c. quomodo per ea Christus principatum super alios apostolos Petro tradiderit.

DISCIP. Circa responsionem prædictam, quam allegando esse temerariam ostendisti, nitaris nunc probare circa intellectum illorum verborum Christi: *tu es petrus* &c. quod credere tenemur aliis quam scriptoribus scripturæ canonicæ. MAGIST. Hoc (vt quibusdam apparet) tali modo probatur. fide dignis viris omni exceptione maioribus est credendum in his, quæ vocaliter seu sententialiter cognouisse se asserunt per ipsos vel per alios, quibus credere tenebantur seu quæ dicuntur tanquam à se cognita altero modorum illorum. Talia enim taliter cognita, quamuis ad ea, quæ scientiæ sunt valeant pertinere, tamen aliquomodo spectare possunt ad ea, quæ facti sunt. vel [illegible] cognitio, qua asseruntur cognosci inter ea quę facti sunt, cōputari potest. In his autem quæ facti sunt fide dignis viris est credendum, vt probatum est. 3. *huius. c. 22.* Aliter enim pro veracibus & fide dignis minime haberentur, quod irreuerentia damnabili non caret. Sed fide digni viri omni exceptione maiores sententialiter asserunt, se non per ratiocinationem vel studium seu meditationis virtutem, sed per seipsos vel alios, quibus credere tenebantur, cognouisse prædicta verba Christi. *tu es petrus* &c. sic debere intelligi, vt per ea intelligatur primatus super apostolos & omnes alios fideles fuisse beato Petro datus vel cōmissus à Christo. Plures enim fide digni & probatissimi viri, qui fuerunt apostolorum discipuli vel per apostolorum discipulos in literis sacris instructi, prædictum intellectum illorum verborum Christi asseruerunt expresse: omni autem probabilitate carere videtur, quod viri studiosi & literati sacrarum scripturarum indagatores solertissimi cum beato Petro & aliis apostolis & apostolorum discipulis fuerūt conuersati, & prædictorum verborum Christi verum ab ipsis nō didicerunt intellectum, præsertim cum verus intellectus ipsorū ad sciendum, cui vel quibus tanquam prælato vel prę latis fideles obedire deberent: & cui tanquam prælato summo instituto à Christo parere minime tenerentur, fuerit necessarius toti ecclesię Christi. Non enim sunt oues extra periculum ignorantes, quem tanquam verum pastorem debeant sequi. multō autem improbabilius videtur, quod huiusmodi iii apostolorum & discipulorum ipsorum discipuli falsum circa prædicta verba Christi docuerint intellectum. & ita debent tenere fideles, quod ille est verus intellectus prædictorum verborum Christi, quem apostolorum discipuli & à discipulis apostolorum edocti firmi-

firmiter asserebant. quia illum intellectum non acceperunt solummodo per ratioci... em
ipsum ex verbis illis tantummodo concludendo: sed acceperunt eum ab apostolis, qui eos ... in
intellectum ipsorum sollicite docuerunt, tanquam necessarium toti ecclesiæ Dei. & ideo ... e-
runt eum, non tanquam notum eis per viam scientiæ seu ratiocinationis: sed tanq iam ... xpr... n
eis & dictum ab apostolis, quibus credere tenebantur: quia apostoli verum intel... ct... im
dem verborum certissime agnoscebant. propter quod dicere, viros fide dignus & probatos ...
stolorum discipulos vel à discipulis apostolorum edoctos falsum intellectum verborum ... c...
est dicere ipsos non per ratiocinationem sophisticam deceptos: sed scienter fuisse in errore. quia
scienter dixissent intellectum contrarium illi, quem ab apostolis didicerunt. quod non ... v...
cuom irreuerentia & blasphemia detestanda.

Cap. XV.

Assumptum capitulo præcedenti probat: scilicet primatum Petri per expositionem Anacleti.

DISCIP. Aliquorum fide dignorum & probatorum testimonia, qui fuerint apostolorum
discipuli, vel ab eorum discipulis saltem mediate instructi, asserentium sæpe dicta verba
Christi: *tu es Petrus* &c. præmissum debere intellectum habere, audire desidero. MAGIST. Hoc
Anacletus papa, qui fuit apostolorum discipulus, & ab ipsis discipulis, imo à beato Petro inscri-
pturis diuinis instructus, de quo improbabile omnino videtur, quod nesciret, an Petrus reputa-
ret se super alios apostolos superioritatem habere: & qualiter Petrus intellexerit verba Christi
præmissa: de quo nullatenus est credendum, quod falsum intellectum eorundem verborum
scienter docuerit, & in scripturis reliquerit. eundē intellectum verborū illorum patenter astruit
& expresse. qui, vt habetur in decretis *dist. 22. c. sacrosancta*, ait: *Sacrosancta Romana & apostolica eccle-*
sia non ab apostolis, sed ab ipso Saluatore domino nostro primatum obtinuit, sicut beato Petro apostolo dixit, tu es
Petrus, & reliqua vsque, soluta sunt in cælo. Adhibita est societas in eadem Romana vrbe beatissimi Pauli apost...
vasis electionis: qui vno die, vnoque tempore, cum Petro gloriosa morte coronatus est. & amb. sanctam Romanam
ecclesiam consecrauerunt, atque aliis vrbibus omnibus in vniuerso mundo tam sua præsentia quam venerando præ-
tulerunt triumpho. & infra: *inter beatiss. mos apostolos quedam fuit discretio potestatis.* Et post: *licet omnes es-*
sent apostoli, Petro tamen à Domino concessum est, & ipsi inter se voluerunt idipsum, vt reliquis omnibus præesset
apostolis. & Cephas i. caput & primatum teneret apostolatus. Ex quibus, vt videtur, patenter habetur, q
secundum Anacletum, qui fuit papa ante Clementem, vt testatur *Ecclesiastica historia lib. 2. cap. 14.*
& qui fuit cum Petro apostolo conuersatus, Christus illis verbis: *Tu es Petrus* &c. promisit Petro
vel dedit primatum. Et quod dederit sibi vel promiserit primatum, non solum super alios fideles,
sed etiam super apostolos, patet, cum dicit, quod inter apostolos erat discretio potestatis, & quod
præerat aliis apostolis, non solum de voluntate apostolorum, sed etiam de concessione seu ordi-
natione domini, cum dicat, *licet omnes essent apostoli, Petro tamen à domino concessum est* &c. Ex præ-
scriptis etiam verbis Anacleti potest accipi alia ratio principalis ad probandum, quod Petrus de
ordinatione Christi præfuit aliis apostolis. Nam sub quo intellectu Christus dixerit Petro, vt ha-
betur Iohann. 1. *tu vocaberis Cephas*, Anacletus hoc exprimit manifeste, cum asserit, Petrum fuisse
Cephas, quia caput & primatum tenuit apostolatus. Cum itaque Anacletus vir fuerit eruditus &
sanctus, & cum Petro conuersatus, verisimile non videtur, quod ignorauerit, quomodo Petrus
illa verba intelle... rit, quæ dixit sibi Christus: *tu vocaberis Cephas.* nec est aliquomodo credendū,
quod mentiretur scienter: & in hoc, quod per seipsum cognouerit, falsum astrueret: licet crede-
retur, quod in his, quæ pure sunt scientiæ seu rationis, decipi posset. ergo Anacletus illorum ver-
borum intellectum: *tu vocaberis Cephas*, quem habuit Petrus, expressit. Petrus autem illorum ver-
borum verum habuit intellectum. Ergo Anacletus in verbis præscriptis illorum verborum verum
protulit intellectum. Et per consequens Christus intendebat, quod Petrus vocandus erat Ce-
phas, & caput, & princeps omnium aliorum apostolorum. Et per consequens tunc erat futurus
pastor & prælatus eorum. Allegatio suprascripta taliter confirmatur. Moris erat apostolorum &
discipulorum ipsorum mox, cum contra veritatem aliqui insurrexerunt, errores ipsos compri-
mere & publice confutare: ita vt cuicunque in hoc parcendum minime reputaret. Vnde & bea-
tus Paulus Petrum, cum non ambularet recte ad euangelii veritatem, reprehendit, vt legitur *ad*
Gal. 2. Sed in nulla inuenitur *historia* vel *chronica*. quæ à catholicis habeatur, quod aliquis aposto-
lus vel discipulus apostolorum super prædicta assertione reprehenderit Anacletum: quorum ta-
men tunc temporis plurimi erant hæresim & errorum orientium vigilantissimi correctores &
correptores, quorum gesta & scripta ad nostra tempora peruenerunt. ergo omni veri-
similitudine caret, quod beatus Anacletus in hoc errauerit, & animas in errorem in-
duxerit.

Cap. XVI.

Hoc idem, scilicet primatum Petri, probat per expositionem Marcelli & Cypriani.

DISCIP. Orthodoxorum aliquorum aliorum, sed paucorum testimonia adducas ad probandum, quod prædictus fuerit intellectus illorum verborum Christi: *tu es Petrus* &c. MAG. Hoc sensit Marcellus papa & martyr, qui propter propinquitatem temporis apostolorum vel discipulorum ipsorum absq; omni dubitationis scrupulo poterat scire, quomodo apostoli & ipsorũ discipuli intellexerunt verba illa Christi. ait enim, vt habetur in *decretis 24. q. 1. c. rogamus: Rogamus vos fratres dilectissimi, vt non aliud doceatis neq; sentiatis quam quod à beato Petro apostolo & patribus accepistis. ipse enim est caput totius ecclesiæ. cui ait dominus: tu es petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Idem etiam videtur sentire Cyprianus martyr: qui etiam propter similem propinquitatem ad tempora apostolorum non videtur ignorasse, quomodo apostoli intellexerunt verba illa Christi. ait enim, vt habetur *24. q. 1. c. loquitur. Loquitur dominus ad Petrum: ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Super vnum ædificat ecclesiam: & quamuis apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat & dicat, sicut misit me pater & ego mitto vos: accipite spiritum sanctum: tamen vt vnitatem manifestaret ab vno suam auctoritatem disposuit.* Ex his aliisque quam pluribus colligitur, quod probatissimi & literatissimi viri de vero intellectu scripturæ sacræ, maximam curam habentes, qui per dicta aut scripta apostolorum aut discipulorum ipsorum verum intellectum prædictorũ verborum Christi certitudinaliter accipere potuerũt, eadem verba Christi intellexerunt modo prædicto. Quare absque temeritate idem intellectus negari non potest, præsertim cum nullus inueniatur apostolorum discipulus, aut qui vicinus fuerit eorum temporibus, qui intellectum illum neget aut affirmet contrarium.

Cap. XVII.

Ostendit per quæ verba Christus primatum promisit Petro.

DISCIP. Antequam procedas vlterius, dic secundum aliquam opinionem, per quæ verba inter illa, quæ dixit Christus Petro, cum dixit: *tu es petrus* &c. tibi primatum super apostolos & omnes fideles promisit.

MAGIST. Vna est opinio dicens, quod Petrus, sicut & quilibet successorum, duplicem habuit potestatem. vnam scilicet ratione ordinis, & aliam ratione administrationis. hanc duplicem potestatem ponit Glo. *di. 21. super ca. in nouo.* Prima potestas promissa fuit Petro per illa verba: *tibi dabo claues regni cælorum & quodcanque ligaueris* &c. secunda promissa fuit sibi per illa verba, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* primam autem recepit ante secundam. quia primam recepit simul cum aliis apostolis, quando Christus dixit sibi & aliis apostolis: *accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata* &c. tunc enim omnes illi potestatem ligandi atque soluendi receperunt. quia potestas retinendi vel remittendi peccata est potestas ligandi & soluendi. Secunda autem potestatem recepit, quando Christus dixit sibi: *pasce oues meas.* & licet ista potestas pascendi fuerit data Petro post potestatem ligandi atque soluendi: tamen absque ipsa potest inueniri. Istã enim potestatem habet quilibet electus in summum pontificem, quamuis non sit sacerdos, qui solus habet potestatem ligandi & soluendi: & est tunc verus papa, quantum ad hanc potestatem. *di. 23. in nomine.* & per istam potestatem, quam vltimo percepit Petrus, factus fuit Petrus cæteris omnibus superior & prælatus. & ideo per illa verba, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, fuit primatus Petro promissus.

Cap. XVIII.

Soluit rationem primam 12. cap. adductam: qua probatur, quod per illa verba, Tu es Petrus *&c. non potest ostendi principatus Petri. Et soluendo probat multipliciter, quod non solum Christus, sed etiam Petrus dictus est fundamentum ecclesiæ.*

DISCIP. Intellexi, quomodo improbatur responsio supra scripta. nunc indica, qualiter respondeatur ad motiua, quibus se munire conatur. MAG. Ad primum, cum accipiunt, vt adductum est supra c. 12. Caput & fundamentum ecclesiæ vnicum esse & fuisse ordinatione immediata Dei; & hoc Christum; apostolorum vero neminem &c. respondetur quod hoc tam scripturæ canonicæ, quã expositoribus approbatis scripturarũ sanctarũ aperte repugnat. Apoc. enim 21. sic habetur: *murus ciuitatis habens fundamenta 12. nomina apostol. rũ.* ex quib. verbis colligitur, quod apostoli fuerunt aut sunt fundamenta militantis ecclesiæ vel triumphãtis. Ciuitas enim illa vel est ecclesia militans, vel triomphans. & si quidem est militans, habetur intentum. si quidem triumphans, sequitur quod apostoli multo fortius fuerunt fundamenta ecclesiæ militantis. quia non magis est solus Christus fundamentũ ecclesiæ militantis, quã triũphantis. Dicere ergo, quod nullo modo fuit aliquis apostolus fundamentũ ecclesiæ, aperte sacræ scripturæ repugnat. Hoc etiam assertionibus sanctorum patrum asserentium, beatum Petrum fuisse fundamentum ecclesiæ & ecclesiam super ipsum fuisse fundatam, & ædificatã, obuiat manifeste. Ait n. sanctus Aug. in sermone de cathedra sancti Petri: *recte ergo ecclesia natalem sedis illius colit, quem apostolus pro ecclesiarum salute suscepit, dicente domino:*

tu es

tu es Petrus, & super hanc petram adificabo ecclesiam meam. Petrum itaque fundamentum ecclesiæ nominauit. & ideo digne b[illegible] fundamentum eccl[illegible]siæ colit, *super quam ecclesiastici ædificij altitudo consurgit. vnde conuenienter* Psalmus qui [illegible] eius est, dicit: *Exaltent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum, d[illegible]m[illegible]* *minus* [illegible] *fiat exaltari præcepit. quia dignum est, vt fundamentum hoc in ecclesia honoretur, per q[illegible] in* *ascendit[illegible]ur.* Vbi dicitur, notandum esse, quod tribus vicibus August. nominat Petrum f[illegible]nda[illegible] tum ec[illegible]siæ. Item Hieron. super illud Matth. 18. *venit Iesus in partes Cæsareæ Philippi.* Q[illegible]d[illegible] *quod ait. & ego dico tibi? quia tu mihi dixisti, tu es Christus filius Dei viui. & ego dico tibi, non sermone cassi[illegible] & nullo habitum opus: sed dico tibi quia meum dixisse fecisse est: quia tu es Petrus & super hanc petram ædi[illegible]* *ecclesiam meam. sicut ipse lumen apostolis donauit vt lumen mundi appellarentur & cætera, quæ ex domino* [illegible] *sunt vocabula: ita & Simoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. ac secundum meta-* *phoram recte dicitur ei: ædificabo ecclesiam meam super te.* Ecce quod secundum Hieronymum [illegible] *dixit Petro, ædificabo ecclesiam meam super te.* ergo ecclesia Christi fuit ædificata super Pe[illegible]m. [illegible]c autem, super quem ædificatum erat ædificium ecclesiæ, potest fundamentum ecclesiæ appella[illegible] q[illegible]a fundamentum est illud, super quod erigitur ædificium. Item beatus Leo papa in [illegible] de festo [illegible] [illegible]stolorum, qui incipit, *Omnium quidem sanctorum,* ait loquens de beato Petro: *Iam An-* *thio[illegible] [illegible]am ecclesiam, vbi primum Christiani nominis dignitas est exorta, fundauerat.* Fuit igitur beatus P[illegible] tr[illegible] [illegible] [illegible]mentum ecclesiæ Anthiochenæ; & eadem ratione Romanæ. Item Beatus Maximus in [illegible] sermone, qui incipit: *Gloriosissimus,* ait: *Hic est Petrus, [illegible]ius Christus dominus communionem sui nominis li-* *benter indulsit. vt enim, sicut apostolus docuit, petra erat Christus: ita quod per Christum Petrus factus est petra,* *dicente ei domino: tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Nam sicut in deserto dominico si-* *tienti populo a[illegible] [illegible]a fluxit de petra: ita vniuerso mundo persi[illegible]lua ariditate lassanti de ore Petri fons salutifera con-* *fessionis emersit.* Ex quibus verbis colligitur, quod non solum Christus, sed etiam Petrus erat petra illa, super quam Christus suam erat fundaturus ecclesiam. Quare aliquo modo cõcedi debet, quod Petrus erat fundamentum ecclesiæ. Item hoc dicit Gregor. qui, vt habetur *di. 12. c. præceptis,* ait: *cuius auctoritatem sanctionem omnes teneant sacerdotes, qui nolunt ab apostolica petra (supra quam Christus* *vniuersaliter fundauit ecclesiam) soliditate diuelli.* Super apostolicam ergo petram, id est super Petrum apostolum, fundata est vniuersalis ecclesia. Item Eusebius Cæsariensis in *Ecclesiastica historia libro* *3. c. 4.* asserit manifeste, apostolos fundasse ecclesias, dicens: *si qui constans in fide, & æmulatores ve-* *ri reperti sunt, etiam qui regendas ecclesias, quas apostoli fundauerunt, susceperunt.* Item Nicolaus papa, vt habetur *extra de verborum significationibus ca. exiit,* hoc idem asserit manifeste, cum dixit volens de apostolis facere mentionem: *primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte (scilicet Christo)* *hauserant, in volentes perfecte viuere per doctrinæ ipsorum alueos deriuarunt.* Fuerunt ergo apostoli, & non solum Petrus, fundamenta ecclesiæ, & etiam fundatores.

Cap. XIX.

Respondit ad aliqua motiua capitulo 12. adducta.

DISCIP. Qualiter respondetur ad motiua opinantium prædictorum, quibus probare nituntur, quod solus Christus erat fundamentum ecclesiæ. MAGIST. Ad primum eorum, cum adducitur Glossa interlinearis, qua probatur, quod Christus sibi videtur retinuisse fundamenti dignitatem. Respondetur per distinctionem de *fundamento,* quia quoddam est *fundamentum* ecclesiæ primarium & principale, absque quo nulla potest fundari ecclesia. & illud *fundamentum* est sol Deus siue Christus. Aliud est *fundamentum* ecclesiæ secundarium, sine quo poterat fundari ecclesia, sine quo tamen non fuit fundata de facto, & tale fundamentum non est solus Deus nec solus Petrus: imo omnes apostoli fuerunt fundamenta ecclesiæ, inter quos tamen quodammodo principalius & vniuersalius fundamentum fuit beatus Petrus. Glossa autem loquitur de fundamento primo modo dicto, & non de fundamento secundo modo dicto. Consimiliter dicitur ad auctoritatem Aug. sumptam ex libro Retractationum, quod August. non reprobat dictum suum de apostolo Petro, quo asserit, quod in illo tanquam in petra ædificata sit: sed dicit sic aliter sæpe exposuisse, vt sc. per petram intelligatur Christus, tanquam petra principalis, super quam principaliter ædificata est ecclesia. Non n. in fundamento ædificij materialis ponitur semper vnica petra, sed sæpe plures, & vna sup aliã: & ita per distinctionem talẽ petræ concordantur auctoritates sanctorũ patrũ, quæ repugnare vid[illegible]tur. nequaquã igitur Aug. dictũ suum reprobat aut reuocat vel corrigit, sed declarat & asserit, quod locus scriptur[illegible]æ quem volebat exponere, alium potest habere sensum, qu[illegible] priori sens[illegible] m[illegible] ine contr[illegible] dicit. sed per distinctionem prædictam vnus est cum alio cõcordandus. Non n. Aug sen[illegible] cr[illegible] pr[illegible] bat aut [illegible]or[illegible]git quæ retractat: sed aliqua dicitur retractare, quia iterũ [illegible]tractat declarando ipsa & [illegible]ũ [illegible]is c[illegible]cordando. Ad rationem, qua sæpedicti opinantes [illegible] nituntur, quod beatus Petrus n[illegible] fuit fundamentũ ecclesiæ: quia fundamentum e[illegible] clesia non potest errare nec peccare. Re[illegible]o[illegible] d[illegible] [illegible] quod principale fundamentũ ecclesiæ, sine quo totũ æd[illegible] [illegible]ueret, imo sine quo nul[illegible]o [illegible]odo consi[illegible] [illegible]let, n[illegible] peccare nec errar[illegible] [illegible]otest [illegible] por[illegible] [illegible] fuit Christus, nõ Petrus. sed se[illegible] undariũ fun[illegible]e[illegible] um, sine quo poterat erigi ædifici[illegible] m[illegible] [illegible]lesiæ, potuit errare & peccare, quãuis inquantum fuit fundamentũ [illegible] d[illegible] [illegible] [illegible] uerit err[illegible] e nec pe[illegible]are. Quando n. Petrus negauit Christũ, & quãdo [illegible] a[illegible] r[illegible] e[illegible] [illegible] [illegible]cte [illegible]bulauit, nõ actu fundauit eccle[illegible] sed qñ primo post [illegible]um [illegible] dicat du vet[illegible] apost[illegible] ad veram fidem conuertit, tunc i.ouel[illegible]m fundan[illegible]

ctorem autem apostoli *Cor. 3.* respondetur, quod apostolus ibi locutus est de principali fundamento ecclesiæ, non de secundario & certe fundamentum principale nemo aliud ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Est autem secundum secundum quosdã, sicut dictum est prius, ꝙ modus scripturæ sæpe est negare aliquid ab illis, quib. non competit principaliter, quamuis secundario competat. Sic enim dixit Christus Luc. 18. *Nemo bonus nisi solus Deus.* Sic etiam de Iohanne Baptista dicitur: *non erat ille lux*, Ioh. 1. Et tamen sicut apostoli erant lux, dicente eis Christo Matt. 5. *Vos estis lux mundi.* Sic & beatus Ioan. Bapt. fuit lux. Fuit enim *lucerna ardens & lucens*, Ioh. 5. Cum ergo dicitur, quod Christus potestatem clauium non videtur Petro tradidisse per hæc verba: *Tu es petrus* &c. Respondetur, quod tunc Christus non tradidit Petro potestatem clauium, sed promisit. nec etiam tunc præfecit eum reliquis apostolis, sed promisit. Et ideo qualiter & quibus præfecit eum, ex istis verbis: *tu es petrus*, vltimate nequaquam colligi potest, nisi referendo ad ipsa verba, quibus scil. postea præfecit eum, scilicet illa: *Pasce oues meas.* & tamen ex istis verbis, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, potest ostendi aliquo modo, quod promisit sibi primatum super omnes. ex quo indefinite dixit, *ecclesiam meam*, non distinguendo inter hanc ecclesiã particularem & illam. An autem Christus eandem potestatem clauium tribuerit aliis apostolis, postea poteris (si tibi placebit) inquirere. Cum autem dicitur, quod Christus potestatem clauium non tradidit per hæc verba: *tu es petrus.* sed Ioh. 20. quando indifferenter omnib. dixit: *Accipite spiritum sanctum. & quorum rem̃iseritis* &c. Respondetur iuxta præmissa. *sup. c. 17.* quod potestatẽ clauium, quæ competit ratione ordinis, accepit Petrus simul cum aliis apostolis per verba præscripta *Ioh. 20.* aliam tamen potestatem accepit super apostolos, cum Christus sibi dixit: *pasce oues meas.* Cũ vero dicitur: Esto quod Petrus his verbis potestatem hanc accepisset, non concluditur ex hoc, nisi quod tempore prius fuerit pastor institutus. Respõdetur, quod si Petrus illis verbis: *tu es petrus* &c. potestatem aliquam recepisset, illam potestatem recepisset super oẽs, qui erant de ecclesia Christi. quia (sicut tactum est prius) in collatione potestatis super aliquos certi debent esse, super quos confertur potestas. quia sicut prælatos debet esse certus, ita subditi debẽt esse certi. Cum ergo nec per illa verba, nec per quæcunq; præcedentia vel subsequẽtia appareat, ꝙ Christus aliquos de ecclesia sua specialiter exceperit seu exemerit: si per illa Petrus recepisset super aliquos de ecclesia Christi, eandem recepisset super omnes potestatem. Et ideo Christus per illa verba non solum significare voluit ecclesiæ vnitatem in fide: sed etiam vnitatem capitis præferendi ecclesiæ vniuersę. Nec tantummodo tempore prius dotatur clauibus. & honoratur aut honorari promittitur, vt isti dicunt sibimetipsis in hoc etiam contradicendo, quia secundum eos simul tempore omnib. apostolis Christus contulit clauium potestatem. Sed per illa verba: *tu es petrus* &c. vltra clauium potestatem communem sibi & aliis apostolis, quæ eis ratione ordinis competebant, alia fuit sibi promissa potestas super omnes. & ideo per illa verba: *tu es petrus* &c. intellecta, vt ea intellexerunt apostoli & eorum discipuli, aperte conuincitur, Petrum fuisse cæteris dignitate siue auctoritate superiorem. Et ideo Glossatores dicentes, non acceperunt hoc a se, sed à scriptura intellecta, vt eam intellexerunt apostoli. qui intellectus ab ipsis apostolis vsq; ad ipsos serie tractatorum, & scriptorum catholicorum sibimet succedentium, & asserentium ipsum, peruenit.

Cap. XX.

Soluit residua motiua ca. 12. adducta.

DISCIP. Narra, qualiter respondetur ad allegationem sequentem. MAGIST. Ad illam allegationem, cum accipitur; ꝙ series euangelii, quæ habetur *Matth. 20. & Luc. 22.* vbi Christus hanc quæstionem diffinit, cum contentio esset inter eos, quis eorum esset maior. Et Matt. 23 cum dixit Christus, *nolite vocari rabbi:* ostendit nullum fuisse superiorem aliis. Respondetur dupliciter. vno modo, ꝙ omnia illa verba Christi intelligẽda sunt pro tẽpore illo, quo dicta fuerũt à Christo: & pro tempore ante exaltationem Petri super reliquos apostolos. Tunc enim solus Christus fuit prælatus omnium. & nullus apostolus fuit tũc prælatus, sed solummodo apostolus. Aliter dicitur, ꝙ Christus nõ intendebat imponere eis æqualitatem excludentẽ superioritatẽ prelationis, saltem pro tempore futuro, sed ipsos ad humilitatẽ exhortãs imponebat eis omnẽ æqualitatẽ excludentem omnẽ superioritatẽ superbæ, iniustæ, asperæ, & tyrannicæ potestatis. quemadmodũ Sapiens Eccl. 33 Rectori superioritatem cõcedit, & quandã æqualitatem iniungit, cũ dicit: *rectorẽ te posuerũt: noli extolli, esto in illis quasi vnus ex ipsis.* Sicut & 3. c. maiori non solũ æqualitatem, sed & quandã inferioritatem inducit, dicens. *quãto magnus es, humilia te in omnib. humilitas enim quandã infirmitatẽ importat.* Sic etiã Christus exemplo sui, qui maior existens se minorẽ exhibuit, maiorib. nõ solũ æqualitatem, sed etiã minoritatem quandã suasit, dicens Luc. 22. *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor. & qui præcessor est sicut ministrator. Nã quis maior est, qui recũbit, an qui ministrat? nõne qui recũbit? ego autẽ in medio vestrũ sum sicut qui ministrat.* Christus igit' nec *Mat. 20.* nec *Luc. 22.* nec *Mat. 23.* omnẽ superioritatẽ prælationis apostolis interdixit: sed ipsos ad humilitatẽ inducẽs omnẽ superioritatẽ iniustã & illicitã, ac modũ regẽdi fumosum & iniquũ amouit. Nec mouere debet, ꝙ Christ' dixit Mat. 23. *om̃ autem vos fratres estis:* quasi omnẽ æqualitatẽ inter eos esse tenendã insinuãs. Nã nec & inter fratres est omnimoda æqualitas obseruãda. sed sępissime expedit, vt vnus aliis præferatur, quemadmodum sæpe à Deo & sanctis viris in scripturis diuinis legim' fuisse factũ. Cum vero accipitur, ꝙ mirandum est, si magis credere debeamus auctoritati Gloss. ꝙ Christi. Respõdetur, ꝙ nemo magis debet credere cuiquã Glos. vel sancto, quã Christo: tñ sępe p viros sanctos, q glosas vel scripta alia ediderunt, &

præci-

præcipue per illos, qui ab apostolis instructi fuerũt, quis sit catholicus intellectus verborũ Christ
addiscimus. & ideo quandocunq; verba Christi possunt esse ambigua, plectenda est temeritas a
assertionibus & expositionibus huiusmodi virorum recedere, & interpretationi seu expos
propriæ adhærere. DISC. Forte dicerent isti, quod verba Christi, quæ adducunt, non possunt es
ambigua. vbi autem verba non sunt ambigua, non est locus interpretationi, vt notat Glo. *extr.*
consuetudine, cum dilectus. MAGIST. Multis apparet, quod istud sit irrationabiliter dictum. Na
multa verba Christi, quæ apertiora videntur, possunt esse ambigua. ergo & ista possunt esse amb
gua. & de prædictis constat, quod possunt esse ambigua, cum prædicti opinantes aliter ipsa in
ligant, quam multi alii literati viri & intelligentes & qui expositionem per similia & multos ali
modos ostendunt. DISC. Quid dicitur ad hoc, quod isti dicunt, multos Glossatores dicere o
positum. MAG. Respondetur, quod Glossatores nusquã dicunt oppositum si intelligantur san

CAP. XXI.

Petri principatum super alios probat per illa verba Christi: Ego autem rogaui pro te Petre, vt non &c.

DISCIP. Aliam allegationem pro prælatione Petri adducas. MAGIST. Hoc ostend
Luc. 22. cum ad ipsum specialiter dixit Christus: *Ego autem rogaui pro te Petre, vt non deficiat*
tua: sed tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. apostolorum ergo & aliorum fidelium prima
pastoralis & confirmatio beato Petro commissa fuit propter suæ fidei firmitatem. pro qua ne
ficeret, specialiter Christus orasse videtur, ne deficeret in ipso, neque in ipsius aliquo success
confirma, inquit, *fratres tuos*, cum te principem apostolorum constituerim. Hoc autem non so
intelligendum est de apostolis, qui tunc erant, vt roborarentur à petra: sed etiam de omnibu
delibus. Et parum infra subdit: *Per pœnitentiam obtinuit Petrus. scilicet vt esset antistes mundi.* DISC
Responsionem præcedentium opinantium ad istam allegationem recitabo. dicunt itaque, q
ex verbis Christi inferri non potest, quod Christus Petrum, reliquorum apostolorum præla
fecerit. Quod probatur per scripturam. Quia Paulus contulit Petro in euangelio: non eco
hoc autem per Gloss. probatur ibidem, quæ ait: *sicut ego te orando protexi, ne deficeres: sic tu infir*
fratres confirma, ne de venia desperent. intelligens per fratres indifferenter fideles. Quod dicens Petro, v
alios apostolos intelligere facturos. vnde Mat. 13. *quod vni dico*: vel secundum aliam literam
sum tamen eundem, *quod vobis dico, omnibus dico*. An forsitan illud Petro singulariter dixit. E
Gloss. hoc sentire videtur. quoniam præsciebat Christus Petrum se negaturum, vnde *tu aliq*
conuersus, id est exemplo tuæ pœnitentiæ, eo quod verbo & sui exemplo, qui veniam metuer
firmos in fide singularius confortare seu confirmare valeat. Hæc est eorum responsio, de q
pro scire, an omnibus opinantibus contrarium appareat non valere. MAGIST. Videtur q
dam apparentia non carere. quia, vt videtur, per illa verba Christi præcise nõ posset ostendi,
Christus fecerit beatum Petrum prælatum & principem aliorum. Et ideo si inueniantur
exponere verba illa de primatu Petri, tenendum est quidem, quod sensus ille est verus: non
tanquam sensus literalis verborum illorum Christi, sed tanquam sensus mysticus. cuius ver
aliis verbis Christi literaliter intellectis potest sufficienter ostendi.

CAP. XXII.

Primatum Petri vnica ratione probat, quæ multis sanctorum auctoritatibus fulcitur.

DISCIP. Adhuc aliquas sed paucas allegationes adducas ad probandũ superioritat
tis respectu aliorum apostolorum. MAGIST. Hoc tali modo probatur. Quod à te
bus apostolorum vsque ad tempora nostra prælati & doctores ecclesiæ, sibi contiona sene
dentes, & populi eius subiecti senserunt, ab omnibus catholicis est tenendum firmiter. H
licet maior, auctoritate August. in libro *contra Manicheos*. & habetur in decretis *dis. 11 c. pala*
tur aperte posse probari, cum dicit: *Palam est, quod in re dubia ad fidem valeat auctoritas catholic*
quæ ab ipsis fundatissimis sedibus apostolorum vsq; ad hodiernum diem, succedentium sibimet episcoporum
tot populorum consensione confirmatur. Quæ nihilominus (quia quidam dicunt, vt patet supra
tates aliorum, quam scriptorum scripturæ canonicæ & generalium conciliorũ non esse te
das) ratione probatur. Nam etiam secundum contrarios vniuersalis ecclesia errare no
quare quod sensit & sentit vniuersalis ecclesia, firmiter est tenendũ. vniuersalis autem ec
summodo cõprehendit prælatos ecclesiæ & populos sibi subiectos. quare ꝙ prælati ecc
contioua serie succedentes, & populi sibi subiecti à temporib. apostolorum vsq; ad tem
stra senserunt, firmiter est credendum. Sed prælati ecclesiæ ab ipsis vsq; ad hæc tempora
pulis subiectis sibi tenuerunt & senserunt, Petrum fuisse superiorem aliis apostolis. Ho
Anacletus papa (vt allegatum est sup.) qui in hoc veritatem non potuit ignorare. Bea
Clemens papa apostolorum discipulus idem sensit. qui, vt habetur di. 80. *ca. in illu*
inter ipsos apostolos par fuit institutio: sed vnus præfuit omnibus & non alius quam Petrus. Hoc etia
Eusebius Cæsariensis: qui, quia in doctrinis, traditionibus: & scripturis illorum, qui
discipuli apostolorum & à discipulis eisdem edocti, fuit imbutus, quid præcedentes

mi [illegible] præsumendum est quod [illegible] qui nullos [illegible] postea contradixit & [illegible] con[illegible] *historia*, quam transtulit beatus [illegible] *[illegible] prouidentia diuina prouidentia [illegible] omnium Apostolorum [illegible] merito primorum principem Petrum ad vrbem velut animaduersurum [illegible] communem perniciem repugnaturum deducit quendam & magistrum militiæ suæ [illegible] diuinæ [illegible] astra ductare.* Hoc sentit beatus Hieronymus, & Ambrosius, beatus Augustinus [illegible] Papa, beatus Cyprianus, sicut per auctoritates [illegible] superius [illegible] ab omni autem veri[illegible] inealienum videtur quod prædicti viri [illegible] [illegible] historiarum, cronicarum, [illegible] storum, consuetudinum, & traditionum v[illegible] [illegible] auctores nescierint quid circa rem tam necessariam toti ecclesiæ [illegible] A[illegible] eorundem de quibus etiam est nullatenus præsumendum, [illegible] quare tenendum est, quod assertio supradicta ab ipsis Apostolis [illegible] quarum nos forte aliquas non habemus, & per traditionem & con[illegible] ecclesiæ vsque ad ipsos continuatam ad eosdem peruenit. Assertionem autem præscriptam tennerunt omnes alii prælati & doctores ecclesiæ à temporibus beati Sylnestri vsque ad tempora nostra, sicut multipliciter posset ostendi. Prælatis autem [illegible] doctoribus [illegible] eadem [illegible] omne catholici populi consenserunt: quia nullus inuentus est populus catholicus, qui contradixerit eis, ergo hæc assertio est vniuersali ecclesiæ tribuenda, & [illegible] firmiter est tenenda. *Discipulus.* Forte dicent aliqui, quod non omnes populi Christiani hoc senserunt [illegible] fertur, quod Græci, qui fuerunt Christiani & catholici, antequam Romanæ [illegible] hoc non tenebant [illegible] non omnes populi Christiani hoc vsque ad tempora nostra crediderunt. *Magister.* Hæc re[illegible] [illegible] impugnatur. Nam Græci, dum erant catholici, doctorum catholicorum sequentes [illegible] in hoc consenserunt. Non enim legitur & videtur probabile, quod populus Græcorum, antequam diuiderentur à Romana ecclesia, secutus non fuerit doctrinam catholicorum doctorum, doctores autem ipsorum assertionem prædictam publice docuerunt, & reliquerunt in scriptis. Eusebius enim Cæsariensis, qui Græcus fuit, & in scriptis omnium doctorum Græcorum peritus [illegible] *Ecclesiastica historia*, quam composuit, liquido patet) hoc docuit & scripsit, vt ex supradictis patet, ergo Græci, dum erant Catholici, prædictam sententiam tenuerunt. Errores autem ipsorum postquam se à Romana ecclesia diuiserunt, allegationem prædictam nullo modo impediūt, quare secundum Latinos tenendum est, quod Petrus omnibus aliis erat superior. *Discipulus.* Aliter forte aliqui responderent ad allegationem prædictam, dicentes quod quamuis omnes populi Christiani consenserint prælatis & doctoribus fidei in assertione præscripta, non tamen omnes de populo, ergo allegatio antescripta non procedit. *Magister.* Ista responsio per hoc refellitur, quia secundum Apostolum ad Roman. 8. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem*: quando scilicet periclitatur fides. Non suffecisset igitur aliquibus paucis de populo corde tenuisse assertionem contrariam, si esset catholica, nisi etiam ipsam ore publice contradicendo errantibus confessi fuissent. Cum ergo non legatur, quod à temporibus Apostolorum vel discipulorum eorundem vsque ad tempora Patrum nostrorum, quicunq; etiam pauci de populis Christianis assertioni publice contradixerunt memoratæ: tenendum est, quod eadem assertio vniuersali ecclesiæ debet asscribi, vniuersalis autem ecclesia nullo tempore, etiam paruo, errare potest contra fidem, & in his quæ iuris sunt pertinentia ad fidem vel bonos mores: licet secundum quosdam in his, quæ facti sunt, scilicet habendo aliquem pro Papa vel bono viro, licet non sit, & in consimilibus possit errare, ergo prædicta assertio firmiter est credenda.

Cap. XXIII.

Principatum Petri vnica ratione probat, quæ est in his, quæ sunt fidei & morum fundata. Eamque vna confirmatione corroborat.

Discip. Adhuc pro ratione, fundata tamen in his quæ sunt fidei morum, conare probare, quod Petrus fuit cæteris Apostolis ex ordinatione Christi superior. *Mag.* Videtur quibusdam hoc tali modo posse probari. Christus ab Apostolis & ecclesia corporaliter recessurus instituit caput & rectorem ecclesiæ vniuersalis: qui secūdum optimum modum regiminis ecclesiam gubernaret. Christus [illegible] n. qui ecclesiæ suæ in necessariis non deficit, ecclesiam suam acephalam non reliquit, nā habere caput est inter cætera maxime necessarium ecclesiæ, ergo Christus aliquod caput dedit ecclesiæ, non autem instituit caput ecclesiæ seu rectorem secūdum debiliorem seu minus perfectum modum regiminis, ne facto videretur præcepisse ecclesiæ, q caput secundum optimū modum regiminis minime [illegible] erent, cum omnis Christi actio sit nostra instructio, optimus aūt modus regiminis est regimen [illegible] ius, vnus oēs alios regat, quia talis modus regēdi maxime principatui regali, qui est optimus secundum philosophos in hoc nō errantes: & principatui paterno, qui est naturalis, assimilatur, ergo Christus vnū caput dedit vniuersali ecclesiæ, & nō plura, non aūt alium, q̄ Petrum, quia nunq̄ aliquis [illegible] sicus tenuit q aliquis alius Apostolus, vel nō Apostolus, fuit caput & princeps aliorū Apostolorū. Hæc allegatio cōfirmatur, quia Christus fecit Apostolos capita, pastores & rectores aliorum fi-

 deliuni,

delium, etiam secundum aduersarios, sicut per præfationē Apostolorum q̃ all ga pe ergo præfecit aliquod caput collegio Apostolorum: & habetur intentum, uia n ci illi q̃ Petrum, aut nullum caput præfecit Apostolorū collegio: quod absurdū vid ua res absurditates sequerentur. Quarum prima est, quod Christus collegium Apost ru acephalum. Secunda est, quod vniuersalem ecclesiam non secundum dispositi m optı set: quia tunc solumō est aliqua societas seu cōmunitas optime ordinata, q̃ habet vnum apu gitur ab vno, & non a pluribus, eo quod simpliciter melius est regi ab vn, q̃ à plurib. et n quemadmodum principatus regalis secundum Philosophum est principatui aristocrat dus. Tertia est, quod Christus ex hoc ecclesiam docuisset, nec vni prælato, nec ni subesse, quia Christus non præfecit Apostolos aliis fidelibus tanquam collegium, sed t gulares personas, dispergendi enim erant Apostoli in vniuersum orbem ad regendum me congregandi, & ideo tanquam collegium non regebant. Cum enim aliqui aliquid quam collegium, simul esse debent. Si ergo Christus Petrum non præfecit vniuer multomiuus aliquem alium Apostolum: sed solummodo præfecit Apostolos tanqu personas, exemplum dedit ecclesiæ, vt nec vni prælato, nec vni collegio obediret.

Cap. XXIV.

Præcedentis capituli rationem duplici impugnat ratione, sed vtrique rationi respondet

Disc. Prædicta forte aliqui impugnarent. Primo: quia licet regimen vnius de se sit optimū per accidens & in casu non est optimū, quia quando sunt plures æquales, vel nullus o meritis & sapientia excedit, non expedit, vt vnus omnibus aliis præsit. Hoc (vt quibusdam ex multis quæ allegata sunt *secundo huius* potest aperte probari, quod Petrus meritis & sapie alios nullatenus præcellebat. Sapientia enim videtur minor fuisse Paulo. Meritis autem Iohann detur fuisse inferior. Ergo communitas fidelium non fuit optime ordinata, si Petrus fuis cæterorum Apostolorum & omniū fidelium caput Institutus. Amplius; Christus r cedens co liter ab ecclesia, ipsam in optima conditione reliquit, quantum permittit hæc vita, sed mel ecclesia habeat potestatem mutandi modum regendi quandocunq; expedit, quā quod alligetur determinato modo regendi, eo quod quilibet modus regendi in pluribus casibus potest esse noci vel minus vtilis, quemadmodum principatus regalis, qui est vnius, quamuis de se sit optimus, ta in multis casibus magis expedit, quod plures principentur aristocratice, quam vnus regaliter. stus ergo non dedit vnum caput ecclesiæ nec Petrum, nec alium; sed dedit ecclesiæ potestatem instituendi sibi vnum caput vel plura, secundum quod ei expedire videtur. *Mag.* Ad primum istorum respondetur, quod licet regulariter non expedit, vt vnus principetur pro tota vita sua sibi æqualibus principatus vnius in tali casu sit regulariter optimus: tñ casualiter potest principatus vnius effico mus. In tali casu, sc. si inæquales sint tales, quod de eis probabiliter præsumatur, quod prompte ac te seu voluntarie in omnibus licitis & iustis, prout expedit, velint obedire vni: licet etiam t meritis & sapientia minor. Causa enim secundum aliquos, quare non expedit, vt aliquis principetur milibus & æqualibus, est: ne subiecti valeant dicere colorate, iniustum est æqualem eis domina ipsos subesse, hæc autem causa locum non habet, si æquales vel maiores ex humilitate vel o a aut amore rei publicæ vel cōmunis vtilitatis, prompte & sponte velint subesse. Apostoli aūt scientes ordinationem Christi ex humilitate & obedientia, promptissimi erant obedire Petro pro toto tempore vitæ suæ. Et ideo licet Apostoli etiam omnes fuissent æquales vel maiores Petro: melius fuit, vt ipse præesset aliis Apostolis & vniuersis fidelibus, quam vt præessent plures. De aliis enim ab Apostolis, & maxime illis, qui proni erant ad dissensionem & inobedientiam, planum apparet, quod Petrus 45 meritis & sapientia præcessit eos, & ideo debuerunt rationabiliter esse subiecti. Ad secundum respondetur, quod Christus instituendo Petrum, caput omnium fidelium ecclesiam suam in optima dispositione, quoad genus regendi reliquit: quia eligendo & præficiendo vnum cunctis fidelibus, facto docuit ecclesiam, quod optimum genus regendi, vt scil. sit vnum caput & rector omnium, debet omnino seruare, si potest absque detrimento boni cōmunis. Plus aūt profuit ecclesiæ, quod Christus, qui sciuit certissime, quis esset magis idoneus ad regendū, præfecit Petrum: q̃ si ecclesia, quæ nō per coniecturā scire potuit maiorem idoneitatem ipsius, elegisset eūdem. Christus itaq; secundum quosdā) præficiendo vnum, alligauit ecclesiā suam optimo generi regiminis extra casum man necessitatis & vtilitatis. Præficiendo aūt non quemcunq; vnum, sed Petrum, qui vel in eccl ia pliciter optimus inter omnes, vel optimus & maxime idoneus est ad regendum innuit facto quod non totaliter ecclesiam suam optimo generi obligauit: quin in casu manifestæ necessitatis tatis posset illum modum regendi omittere vel mutare, nullum scilicet elig ndo, ve el ge do plures, si id communitati fidelium manifeste expediret, vel aliquod il orum facer coget tur ut aliquando oportuit fideles dimittere per plures annos vacare Apostolicam sedem. de legitur in Legenda sancti Marcellini Papæ & martyris, temporibus Diocletiani & xi Imperatorum, quod post mortem prædicti Marcellini Papæ seueritate perse utio i pe atores in Chri anos agitante, vacauit sedes Apostolica annis se tem me u bus igınti quinque. Cessante tamen necessitate, vel vtilitate, ad optimum

(vt vnus sit caput vniuersalis & rector) redire tenentur, & ideo Christus præficiendo Petrum omnibus, ecclesiam suam, quo ad genus regiminis in optima dispositione reliquit.

Cap. XXV.

Soluit rationes, quibus probatur capitulo primo, quod Christus non instituit Petrum super alios Apostolos.

Discipulus. Puto, quod si prædicta, quibus ostenditur, quod Petrus fuisset superior aliis Apostolis, possent solui, omnia alia quæ pro eodem allegari possunt, de facili refelli valerent, ideo causa breuitatis omissis aliis, qualiter ista assertio ad allegationes, quæ supra *prim. cap. huius quarti* sunt inductæ, respondeat, non differas indicare. *Magister*. Ad primam illarum, quæ de potestate conficiendi corpus Christi procedit. Respondetur, quod potestas conficiendi corpus Christi omnibus Apostolis, quos Christus ante passionem suam elegit, data fuit immediate à Christo: quia ipse eos sacerdotes ordinauerat: & quantum ad hanc potestatem, omnes Apostoli erant pares. Quemadmodum nunc omnes sacerdotes in hoc sunt Apostolico pares: licet ex causa valeat Apostolicus sacerdotibus interdicere executionem huius potestatis. Ad aliam de potestate clauiũ dicitur à quibusdam, quod Apostoli omnes ex speciali priuilegio Christi fuerunt pares B. Petro in quantum claues peccata specialiter in foro pœnitentiali respiciunt: in aliis autem fuerunt inferiores eo. Christus ergo, quando dixit omnibus Apostolis: *sicut misit me Pater*, &c. tanquam prælatus & superior Petro, omnes etiam misit, & omnibus potestatem dedit super peccata, quos tamen postea B. Petro subiecit: absq; tamen reuocatione illorum, quæ eis in speciali concesserat. Et ideo quamuis tunc non dixerit Petro: mitto te, & tu alios mitte: quia tunc non fecit eum prælatum aliorum, tamen postea cum dixit: *pasce oues meas*: dedit ei potestatem mittendi alios, qui non erant specialiter missi à Christo: quos tamen ex causa iusta & necessaria posset certis prouinciis deputare. Ad aliam allegationẽ sumptam ex verbis Pauli *ad Gal. 2.* respondetur, quod intentio Pauli, cum dicit; *mihi enim qui videbantur aliquid esse, nihil contulerunt*, &c. fuit, quod Paulus quantum ad doctrinam, non fuit inferior Petro, neq; reliquis Apostolis, nec fuit primo missus ad prædicandum à Petro, quia antea prædicauit tanquam immediate missus à Christo, cum quo tamen stat, quod in aliis fuit inferior Petro. Et ideo conceditur, ꝙ officium prædicandi, siue Apostolatus, Paulus non suscepit à Petro, sed ex hoc non sequitur, quod Petrus non fuit prælatus eius. Sicut multi religiosi prædicatores verbi Dei tempore Clementis Papæ V. vel Bonifacii VIII. non habuerunt officium prædicandi à Bonifacio Papa vel Clemente: & tamen Bonifacius Papa, aut Clemens fuit prælatus eorum, quia habuerunt officium prædicandi à prædecessore vel prędecessoribus. Si Paulus recepit officium prædicandi à prædecessore Petri, sc. Christo. Ad auctoritatẽ ibidem adductam secundum August. respondetur: quia secundum Augustin. Petrus & alii Apostoli, qui fuerunt cum Domino, *nihil contulerunt*, id est addiderunt Paulo, quantum ad doctrinam euangelicam. Et ideo in doctrina non fuit inferior Petro ac aliis Apostolis, quia à Domino fuit ita pfectus in doctrina, quod perfectioni suæ doctrinæ nihil addere potuerunt. Qui tamen, quoad multa alia sibi addere valuerũt: sicut & de facto addiderunt, cum dederunt sibi & Barnabæ *dexteras societatis*. Inferioritas ergo, quam negat Augustinus à Paulo, est solummodo inferioritas doctrinæ euangelicæ, de qua loquitur ibi Paulus. Et ideo conceditur illud, quod isti concludunt, quod quodammodo æque principaliter missus fuit Paulus, quemadmodum & Petrus, sc. ad prædicandum, quia quando primo fuit missus ad prædicandum, non fuit missus neque à Petro, neque ab aliquo alio homine. Et hoc intendit Apostolus, cum dicit 1. cap. *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem*, &c. Et sic dicitur intelligenda Glossa Ambrosii ibidem allegata, quia tunc Apostolus non fuit missus ab Anania, neque ab aliquo alio puro homine. Ex qua Glossa notatur, quod Apostolus loquitur ibidem de sua prima missione, quando aliqui poterant putare eum missum fuisse ab Anania, à quo tunc extitit baptizatus. Et sic etiam de prima missione dicitur intelligenda Glossa, quæ idem secundum Augustin. consequenter adducitur, quia Paulus tunc non fuit missus ab aliquo homine mortali, sicut cæteri Apostoli: sed à Christo, qui tunc extitit immortalis, & secundum hoc habuit quandam prærogatiuam supra alios: quorum tamen non erat prælatus. Et ideo ex verbis Augustini non potest ostendi, quod Paulus auctoritate fuit superior Petro, quamuis dicat, quod Paulus fuerit dignior, ita ex eodem non potest ostendi, quod non fuerit inferior auctoritate. Quare à simili licet inueniatur dictum à sanctis, ꝙ Paulus fuerit par Petro: non potest tñ inueniri, quod Paulus fuerit par quantum ad prælationem. Quia sufficit, ꝙ fuerit par, quantũ ad aliqua alia: puta quantum ad doctrinã & auctoritatẽ prædicandi in hoc, ꝙ non habuit primo auctoritatẽ prædicandi à Petro, nec mediate, nec imediate, sed à Christo, & quoad alia plura. Quia sicut nõ omnes, qui dicũtur similes, in omnib. sunt similes, sic nec oẽs qui dicuntur pares, sunt pares in omnibus. Et eodem modo respondetur ad auctoritatem aliã Apostoli, cum dicit: *Nostrum vobis facio euangelium*, &c. quia ex hoc sequitur, ꝙ Paulus immediate missus fuit à Christo: quẽ nec Petrus, nec alius Apostolus tunc elegit, nam Christus tñ misit aut iniunxit Paulo ministeriũ euangelii, sed ex hoc nõ sequitur, ꝙ non fuit subiectus Petro. Quemadmodũ ex hoc, quod Deus immediate sæpe misit Esaiã, & alios prophetas ad prædicandũ, & increpãdum idolatras & alios impios, inferri non põt, quod nõ fuerint auctoritate inferiores sũmo Pontifice, aut supremo rectore populi Israelitici. Qualem aũt potestatẽ, & in quib. habuerit Petrus super Paulum & alios Apostolos,

postea valebis inquirere. Ad aliam allegationem, quæ in hoc consistit, quod nõ inuenitur in scriptu- ra Petrum sibi assumpsisse aliqualẽ potestatem super cæteros Apostolos: sed magis cum ipsis æquali- tatem seruasse. Respondetur, ꝙ multa fecerunt Apostoli, quæ non reperiuntur in Biblia: qu multa, licet non omnia, ad nos ꝑ scripturas discipulorum Apostolorum, & aliorum fidelium nerũt. Et ideo licet ex scripturis canonicis contra proteruos, efficaciter non posset conuinci, ꝙ vsus fuit auctoritate sibi cõcessa super Apostolos, sed magis de facto æqualitatẽ seruauit: non tamen propter hoc esset dicendum, ipsum nõ fuisse huiusmodi vsum potestate. Nec ex hoc, quod leg s- liquando ipsum seruasse ęqualitatẽ cum aliis, potest inferri, quod nunquam sua fuerit vsus auctorita- te seu potestate, quia sancti prælati sæpe exemplo Christi, qui prelatus existens venit ministrare, suam potestatem nequaquam exercent: sed tãquam seruos, vel etiam inferiores se exhibent sibi subie An autem assumpserit sibi auctoritatẽ determinandi illa, quæ erant dubia circa euangelium, ve o- luerit in hoc deferre Iacobo, aut toti collegio, cuius erat pars, postea poterimus inuestigare. Quod enim saltem toti collegio poterit fidelium in hoc deferre aut etiam tenebatur, multi tenentes præla- tum fuisse vniuersorum concedunt: quia vt multi dicunt, in causa fidei summus prælatus fidelium est inferior vniuersali ecclesia, & etiam concilio generali.

CAP. XXVI.

In quo probatur scriptura authentica, quod Petrus aliquando fuit vsus potestate sua super alios.

DISC. Dic an videatur aliquib. quod in aliquo authentico valeat reperiri, quod Petrus fuerit ali- do vsus potestate sua super alios Apostolos. *Mag.* Nonnullis apparet, quod hoc ex verbu mentis, qui gesta *B. Petri* minime ignorauit, colligitur euidenter, qui, vt habetur *di. 80. c. in illis*, ait: *In il- lis vero ciuitatibus, in quibus olim apud ethnicos primi flamines eorum atq; primi legis doctores erant, episcoporum primates vel patriarchas B. Petrus poni præcepit, qui reliquorum episcoporum causas, & maiora negotia in fide a- gitarent. In illis autem, in quibus dudum apud prædictos ethnicos erant eorum archiflamines, quos tamen minores tenebant, quã memoratos primates, archiepiscopos institui præcepit, qui episcoporum tantum vocabula fortirentur.* Ex quibus verbis habetur, quod B. Petrus de facto disposuit nõ solum de episcopis & archiepiscopis, sed etiam de supremis primatibus & Patriarchis, qui erant in ecclesia Dei. Supremi autẽ & primi pri- mates seu Patriarchæ (quibus vocabulis idem importatur) vt eodem loco habetur, successores sunt Apostolorum. Nam, vt ait Lucius Papa, vt recitatur ead. *dist. 80. c. vrbes: In ipsis vero vrbibus Apostoli, eorum successores Patriarchas & primates posuerunt.* In quibus verbis Lucius Papa Patriarchas & primates Apo stolorum successores appellat. Patet igitur ex supradictis, quod beatus Petrus aliquando fuit vsus sua auctoritate in alios Apostolos.

Explicit quartus liber primi tractatus tertiæ partis.

TRACTATVS SECVNDVS,

DE IVRIBVS ROMANI IMPERII,

LIBER PRIMVS.

INCIPIT LIBER PRIMVS SECVNDI TRACTATVS TERTIAE PARTIS, INQVI- rens vtrum expediat toti generi humano vnum Imperatorem vniuerso orbi præesse, & quibus virtuti- bus debeat præeminere, & à quo sit Romanorum Imperium, & si possit destrui.

PROLOGVS.

DISC. Scripturæ diuinæ Romanos ꝓ tempore, quo mũdi imperiũ acquirere laborarunt, multis & magnis laudũ præconiis noscũtur extollere, ꝓut in *li. Machab.* legimus manifeste. Proinde post tractatũ *de potestate Papæ & cleri*, tractatus *de iurib. Romani Imperii*, quem nonnulli literati ea sacris lite- ris nituntur elicere subuectatur, præsertim cũ occasione Romani Imperii quidã, quorũ gesta, sicut & multorũ maiorũ, in tractatib. secuturis (ad quos isti *duo primi tertiæ partis nostri dial.* sunt præparatorii & præambuli) intendimus discutere, de fide altricari cœperint orthodoxa. Præsens aũt tractatus tres libros cõtineat, quorũ primus inquirat an toti generi humano expediat vnũ Imperatorem vniuerso orbi præesse, quib. excellẽtiis seu gratiis morib. & virtutibus Imperator mundi debeat præfulgere; à quo Romanũ processit imperium; & an de iure seu destrui seu cassari, minui, diuidi valeat seu trãs- ferri. Secũdus, quæ iura habeat Imperator Roman. super tẽporalia, inuestigat, ternus perscrutet. an Imperator Roman. super spiritualia habeat potestatẽ aliq̃, vel sit capax suꝑ spiritualia potestatis. *Mag.* Eorũ perfecta cognitio, q̃ tractãda cõmemoras, ex libris sacræ Theologię, vtriusq; iuris, canoni del. & ciuilis, philosophiæ moralis, & ex historiis Romanor. atq; Imperatorũ & summorum Ponti cũ & aliarũ gentiũ esset patentius extrahenda & solidius munienda, de quib. solummõ *Bibliã & Decretũ* cum *quatuor libris Decretalium* spem habeo obtinendi. Quare ne forsitan opus imperfectum, imo ri- diculosum faciamus, videtur consultius desistendum. *Disc.* Quamuis his diebus opus perfectũ facere nequeamus, cũ de materia tam necessaria (vtpote quæ totum tangit genus humanum) opus specia- le, vt æstimo, est nullatenus ab alio attentatum; vtile erat penitus non silere, vt alios copiam lib rorum habentes ad faciendum perfecta opera prouocemus. Puto enim quod ex disputatione nostra futuræ veritatis & iustitiæ ac rei publicæ zelatores aduertent aperte veritates quamplurimas circa præmissa in detrimentum communis boni latentes illos, qui alios regendo vel consulẽdo vi ofo- mando

mando seu [illegible]endo [illegible]ubernant, animabuntur periti, qui eorum, quæ iusta sunt & vtilia, fuerunt [illegible] satisfacere exquisita: falsa, quæ recitabimus, e[illegible]cac[illegible]ter improbando, & vera [illegible] rationibus & auctoritatibus irrefragabilibus fulciendo, in hoc enim tractatu, [illegible] [illegible] recitando dicemus propter quod circa quærendas sententias siue opinio[illegible] & [illegible]s, [illegible] nticastas recitabimus, quas fortius munire conabor. Non solum enim [illegible]o, verum etiam pro falsis & fantasticis sententiis allegationes apparen[illegible] ad manifestationem, diuulgationem & exaltationem sæpe occasionaliter con[illegible], quia per eas studiosorum excitantur ingenia, ex ipsarum irrationabilitate veritas cō[illegible]ce[illegible], c[illegible] opposita iuxta se posita magis appareant, & veritas exagitata magis splē[illegible] lucem, & arguendo, opponendo, disputando, & ad allegationes contrarias respondēdo veritas elucidetur. [illegible]re nequaquam propter librorum penuriam est opus tam vtile dimittendū, præse[illegible]m cum [illegible] minatis libris, quos potes habere, plurima quę tangunt discutienda valeas reperire, & plurima quæ legisti (vt opinor) à tua memoria non penitus exciderunt, vel verba vel sententiam [illegible]itando possis cum opportunitas fuerit allegare. *Magister*. Importunitate me vincis, vt totum tractatum aggrediar, qui vt dubito in præiudicium veritatis & iustitiæ nimias essem passurus calumnias malignorum, si in ipso quid circa inuestiganda sentiam explicare, ideoque vt tu vis de opinionibus recitandis, quid reputem approbandum, in hoc tractatu nullatenus indicabo, per hoc enim veritas non incurret periculum, sed vitabit, eo quod propter approbationem meam & arbitror nullus veritati firmius adhæreret, sed plures vt timeo ex odii inuidia & rancoris malitia ipsam verbis & fa[illegible] acerbius nequius impugnarent, quod de aliis à quibusdam famulante inuidia fieri mihi non ign[illegible]. Veruntamen si vnquam aduertero, quod quid teneam exprimendo veritas quærit exaltari, hoc expressis verbis non differam diuulgare, cum igitur velis omnino componi hunc tractatum, ipsum accelera exordiri.

CAP. I.

In quo principaliter quæritur, vtrum expediat toti generi humano pro communi hominum salute & vtilitate vni Imperatori seu principi seculari subesse, & arguitur vndecim rationibus quod sic, ad quas respondetur infra capitulo sexto, & tribus sequentibus.

D*Iscipulus*. Romani iura imperii, non iura, sed iniuriæ & iniustitiæ ac crudeles tyrannides non indigne censeri deberent, si nullatenus expediret vnum Imperatorem seu principem cunctas mūdi prouincias gubernare: Cum Romani super vniuersum orbem sibi vsurpauerunt principatum, quo circa de iuribus imperii Romani plurima quæsiturus, & ante omnia, an expediat esse vnum Imperatorem totius orbis interrogare decreui, aut ad totius generis humani commodum & vtilitatem pertineat totum orbem terrarum in temporalibus vni imperatori seu principi seculari subesse. Circa quod diuersas & aduersas sententias enarra. *Magister*. Circa hanc interrogationem, quam proponis, est vna opinio: quod per vnum principem secularem, qui non incongrue imperatoris nomine censetur, mundus, quo ad temporalia, optime regeretur. Nec sufficienter paci & quieti totius societatis humanæ potest per aliud regimen prouideri. *Discipulus*. Pro ista opinione allegare conare. *Magist*. Ista opinio videtur multipliciter posse probari. Nam illud regimen est maxime vniuerso expediens, per quod mali facilius, iustius & efficacius ac salubrius coercentur: & boni viuunt quietius inter malos. Ob hoc enim sunt rectores & principes maxime constituti, teste beato Petro, qui in *canonica sua prima cap. 2.* duces asserit missos à regibus *ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum*. Cui concordat beatus Paulus *ad Rom. 13.* dicens: Potestates seculares esse à Deo ad terrorem malorum & securitatem bonorum, vbi sic inquit: *Vis autem non timere potestatem bonum fac & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum, si autem malefeceris time, non enim sine causa gladium portat*. Horum sanctorum Apostolorum sententiam secutus est beatus Augustinus, qui vt legitur *23. q. 5. cap. non frustra*, ait: *non frustra sunt instituta, potestas regis, ius cognitoris, vngula carnificis, arma militis, disciplina damnantis, seueritas etiam boni principis. Habeant omnia ista modos suos, causas, rationes, & vtilitates. Hæc omnia cum timentur, & mali coercentur, & boni quieti inter malos quietius viuunt*. Ab his ita minime discrepare videtur. Nā propter idem factæ sunt leges & instituti sunt principes seculares. Vnde principes ministri sunt legis, & imperator *lex animata* vocatur. Sed leges sunt factæ vt malorū audacia coerceatur, & boni tuto viuant, *dist. 4. factæ sunt leges, & ext. de hæreticis, in prologo*, ibi scil. *lex proditur*. Igitur vt coerceantur mali & boni quiete viuant, est regimen principum institutum. Sed per regimen vnius principis secularis, qui super vniuersum orbem habeat potestatem, mali facilius, salubrius, efficacius, iustius ac seuerius c[illegible]ercentur: & boni quietius viuunt inter malos. Tum quia talis princeps mundi esset maioris potē[illegible] [illegible]ecurioris ad malos fortius comprimendos, & bonos potentius defendendos: sine qua, vt plu[illegible]bus, nec mali coercentur, nec boni sunt tuti. Tum quia pauciores essent, vt oppressores bonorum & [illegible]utores malorum. Tum quia si non esset vnus princeps mundi, sed plures superiorem non habē[illegible], quam plurimi essent promptiores & audaciores ad sustinendum guerras & bella, qu[illegible] omnes vni principi obedirent. Vnde & videmus, vt sæpius periculosiores & crudelior[illegible]s guerras inter reges & principes ac comites, qui vni principi obtemperare recusant: quam inter subditos, qui vni prin-

 cipi

certam in iudicatis quàm in aliis non semper verbum indefinite prolatum generaliter debeat intelligi; tamen quando alicui committitur potestas super aliquos, verbum indefinite prolatum generaliter debet intelligi, vt nullus tunc intelligatur exceptus, nisi per alia possit probari ex-ceptus. Cuius ratio assignatur. quia sicut iudices non debent esse incerti, quo-de similibus simile iudicium est habendum. Ergo quando committitur potest s prælatio alicui super aliquos, prolatum tamen indefinite debet intelligi: quemadmodum nec procuratores nec tutores, nec arbitri, sicut testantur leges tam canonicæ quàm ciuiles, & ra-tio hoc suadet: ita & prælati & subditi non debent esse incerti, imo omnes quibus idem est com-mune, debent intelligi: nisi aliunde possit ostendi, quod aliqui sint excipiendi. Aliter enim sub-diti in illo casu essent incerti ergo per illa verba; *pasce oues meas*, omnes fideles Christi debent in-telligi: ne oues pascendæ à Petro sint incertæ, nisi de aliquibus aliunde ostendatur, quod sint ex-ceptæ. Quod de apostolis ostendi non potest: sicut dicunt multi respondentes ad omnes allega-tiones, quibus ostenditur, quod apostoli erant à potestate Petri excepti.

Cap. XII.

Principatum Petri super alios probat per hæc verba, tu es Petrus & super hanc, *&c. cuius contrarium arguitur auctoritatibus & rationibus, ad quas responde-tur capitulo 18. 19. & 20.*

DISCIP. Allegationem, qua probatur, quod Petrus fuit superior ceteris apostolis per hoc quod Christus sibi dixit, *pasce oues meas*, diffuse tractauimus, ideo ad allegationem aliã pro as-sertione eadem te conuerte. MAGIST. Hoc tali modo probatur. Christus singulariter dixit Petro: *Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præ-ualebunt aduersus eam & tibi dabo claues regni cælorum*, &c. Per quæ verba Christus expresse videtur pronunciasse beatum Petrum futurum caput & fundamentum ecclesiæ præsertim mortuo Chri-sto. DISCIP. Quidam præcedens motiuum nituntur repellere, etiam ad hoc tali modo re-spondent dicentes: caput & fundamentum ecclesiæ vnicum esse & fuisse ordinatione immedia-ta Dei: & hoc Christum: apostolorum vero neminem etiam in absentia Christi. quemadmodum per scripturam indubie, vt dicunt, conuincunt, prout recitatum est supra *primo huius ca. 3.* Cum i-gitur dicitur, *super hanc petram*, &c. dicunt secundum Glo. & asserunt, *super hanc petram*. id est supe Christum, in quem credis. vbi Glossa nihil addit. *Tu es Petrus*. id est à me petra, ita vt mihi retineam fundamenti dignitatem. Petrum autem vocauit Christus, id est constantem in fide. Quod isti non negant, qui & dicunt, quod esto quod aliis constantior fuerit, & merito perfectior non pro-pter hoc dignitate prior, nisi forte tempore. Quod confirmatur per Augustinum dicentem in li-bro Retractationum: *dixi in quodam loco de apostolo Petro, quod in illo tanquam in petra ædificata sit eccl-sia. Sed scio me postea sæpissime sic exposuisse, quia à domino dictum est, tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam. Et super hunc intelligeretur, quem confessus est Petrus dicens: tu es Christus filius Dei viui: ac si Petrus ab hac petra appellatus, personam ecclesiæ figuraret, quæ super hanc petram ædificatur. non enim dictum est illi: tu es petra. sed tu es Petrus. Petra autem erat Christus, quem confessus est Simon.* sicut enim Christo sci-licet tota ecclesia confitetur, dictus est Petrus Et potest de hoc ratio assignari secundum scriptu-ras. quoniam Petrus, quamdiu viator extitit, errare potuit & peccare per sui arbitrii libertate. vnde Christum negasse legitur, & quandoque ad veritatem euangelii ambulasse non recte. autem non poterat esse fundamentum ecclesiæ. Sed ille solus fuit Christus, vt apparet. i os. qui aberrare non potest eo quod ab instanti suæ conceptionis etiam fuerit confirmatus. Vnd a-postolus vbi supra: *Fundamentum autem aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.* Et quod addebatur. *tibi dabo claues regni cælorum*: nullam Petro super reliquos apostolos au-ctoritatem tribuit. Quoniam hanc eandem iudiciariam potestatem cæteris apostolis tribuit se-cundum Hieronymum & Rabanum, quorum Glossas alibi inducunt. Amplius Christus pote-statem clauium illi non videtur tradidisse per hæc verba. inquit enim: *tibi dabo*. quod sonat futu-rum, non dixit do. Sed Ioh. 20. indifferenter omnibus dixit: *Accipite Spiritum sanctum & quorum remiseritis peccata*, &c. Esto tamen, quod Petrus his verbis potestatem hanc recepisset: n n con-cluditur ex hoc, nisi quod tempore prius fuerit pastor institutus. Et quod illi singulariter h s t adid t Christus claues, significare voluit ecclesiæ vnitatem in fide, ad quam fideles inuitan t Christus per singularem clauium traditionem siue promissionem, vt Glossa dicit. Vel forsan ista Chri-stum Dei filium esse, primum constanter & manifeste confessus est: primum tempore do cl uibus & honoratur, aut honorari permittitur vt sic etiam confitendi Chri um palam & c stanter per huiusmodi præmium vel promissum ceteris præberetur exemplum. Non tamen p o-pter hoc conuincitur ipsum fuisse ceteris dignitate seu auctoritate priorem, quam s h c lures Glossatorum dicere videantur à se, non habentes hoc à scriptura. Significat autem in lla ier (vt dicunt) eos verum dicere, quæ habetur. *Matth. 20. & Luc. 22.* vbi Christus quæsitum h cape diffiniens dixit, nullum esse ipsorum superiorem aliis. *Facta enim erat contentio inter eos quis eorum esse maior.* & idem habetur Mat. 23. ad quos sic inquit Christus, *vos autem* (inuicem supple) *nolite vocari rabbi vnus enim est magister vester. vos autem omnes fratres estis*, id est æquales. non ergo exced aliquem. Et est ridiculum, quod magis credere debeamus auctoritati Glossæ, quam Christi, quicu quo

fu ic

[illegible] ille Glossator, etiam sanctus. & maxime cum hoc non dicat tanquam Glossator, sed proprio [illegible] veritas enim scripturæ iam manifesta est, quod Glossa non eget. Amplius, Glossatores ipsi [illegible] um dicunt exponentes apostulum *ad Gal. 2.* hæc est prior responsio, quam oitaris impro- [illegible] & qualiter ad motiua, quæ pro se adducit, valeat respondere secundum aliquorum opinio- [illegible] studeas enarrare.

Cap. XIII.

Assertores oppositi eius quod capitulo 12. in principio dictum est improbato.

MAGIST. Sunt quidam, qui prædicta opinantes, quo ad totam interpretationem seu expositionem præscriptorum verborum Christi, specialiter de temeritate & præsumptione nituntur arguere: quia esto (vt dicunt) quod præcise per illa verba: *Tu es Petrus* &c. nude intellecta nō posset patenter contra proteruos ostendi, quod Petrus erat superior aliis apostolis. Tamen per ipsa & alia verba scripturæ canonicæ, & expositiones seu assertiones probatorū virorum, probari potest, quod illa verba Christi sic debent intelligi, vt credatur per ipsa tunc primatus super omnes fideles fuisse Petro promissus. Et esto, quod non esset necesse credere viris quantumcunq; probatis post scriptores scripturæ canonicæ in his, quæ pure sunt scientiæ seu peritiæ: tamen omnino esset temerarium reputandum tam probatis viris (præsertim illis, qui discipuli apostolorum fuerūt, à quibus intellectum scripturæ canonicum audierunt vel vicini apostolorū operibus extiterunt) absque irrefragabili probatione contradicere, quoquomodo intellectum contrarium affirmando. Quia enim (vt leges ciuiles astruunt & Glo. *24. q. 1. super c. pudenda* notat) nihil est ita indubitatū, quin saltem recipiat dubitationem, & etiam contradictionem. Et ideo contra multorum verborum scripturæ sacræ catholicum sensum multa possunt obiici & adduci etiam apparēter. Nam secundum beatum Clementem, vt recitatur di. 37. c. relatum: *Sunt multa verba in scripturis diuinis, quæ possent trahi ad eum sensum, quem sibi vnusquisq; præsumpserit.* Tamen hoc fieri minime debet: quia (vt dicit ibidem beatus Clemens) *ex ipsis scripturis sensum capere veritatis oportet.* Et ideo oportet ab eo scientiam discere, qui eam à maioribus secūdum veritatem sibi traditam seruat, vt ipse possit eam, quam recte suscipit, competenter asserere, & intellectum verborum Christi, cum dixit: *Tu es petrus* &c. qui accipi ex scripturis potest, vt eas intelligunt præcipue viri probati, qui eum à maioribus & præcipue ab apostulis didicerunt. Et esto (sicut tactum est) quod non esset simpliciter necessarium credere eis, tamē horribilis & omnino stolta esset temeritas contradicere ipsis, maxime absque infallibili ratione, quæ etiam aduersarios & viros intelligentes aperte conuinceret.

Cap. XIV.

Pertractat intellectum verborum Christi: scilicet tu es Petrus &c. quomodo per ea Christus principatum super alios apostolos Petro tradiderit.

DISCIP. Circa responsionem prædictam, quam allegando esse temerariam ostendisti, nitaris nunc probare circa intellectum illorum verborum Christi: *tu es petrus* &c. quod credere tenemur aliis quam scriptoribus scripturæ canonicæ. MAGIST. Hoc (vt quibusdam apparet) tali modo probatur. fide dignis viris omni exceptione maioribus est credendum in his, quæ vocaliter seu sententialiter cognouisse se asserunt per ipsos vel per alios, quibus credere tenebantur seu quæ dicuntur tanquam à se cognita altero modorum illorum. Talia enim taliter cognita, quamuis ad ea, quæ scientiæ sunt valeant pertinere, tamen aliquomodo spectare possunt ad ea, quæ facti sunt. vel saltem cognitio, qua asseruntur cognosci inter ea quę facti sunt, cōputari potest. In his autem quæ facti sunt fide dignis viris est credendum, vt probatum est. *3. huius. c. 22.* Aliter enim pro veracibus & fide dignis minime haberentur, quod irreuerentia damnabili non careret. Sed fide digni viri omni exceptione maiores sententialiter asserunt, se non per ratiocinationem vel studium seu meditationis virtutem, sed per seipsos vel alios, quibus credere tenebantur, cognouisse prædicta verba Christi. *tu es petrus* &c. sic debere intelligi, vt per ea intelligatur primatus super apostolos & omnes alios fideles fuisse beato Petro datus vel cōmissus à Christo. Plures enim fide digni & probatissimi viri, qui fuerunt apostolorum discipuli vel per apostolorum discipulos in literis sacris instructi, prædictum intellectum illorum verborum Christi asseruerunt expresse. omni autem probabilitate carere videtur, quod viri studiosi & literati sacrarum scripturarum indagatores solertissimi cum beato Petro & aliis apostolis & apostolorum discipulis fuerūt conuersati, & prædictorum verborum Christi verum ab ipsis nō didicerunt intellectum, præsertim cum verus intellectus ipsorū ad sciendum, cui vel quibus tanquam prælato vel prælatis fideles obedire deberent: & cui tanquam prælato summo instituto à Christo parere minime tenerentur, fuerit necessarius toti ecclesię Christi. Non enim sunt oues extra periculum ignorantes, quem tanquam verum pastorem debeant sequi. multō autem improbabilius videtur, quod huiusmodi viri apostolorum & discipulorum ipsorum discipuli falsum circa prædicta verba Christi docuerint intellectum. & ita debent tenere fideles, quod ille est verus intellectus prædictorum verborum Christi, quem apostolorum discipuli & à discipulis apostulorum edocti

firmiter asserebant. quia illum intellectum non acceperunt solummodo per ratiocinationem
ipsum ex verbis illis tantummodo concludendo: sed acceperunt eum ab apostolis, qui eos
intellectum ipsorum sollicite docuerunt, tanquam necessarium toti ecclesiæ Dei. & ideo
runt eum, non tanquam notum eis per viam scientiæ seu ratiocinationis: sed tanquam
eis & dictum ab apostolis, quibus credere tenebantur: quia apostoli verum intellectum
dem verborum certissime agnoscebant. propter quod dicere, viros fide dignos & probatos
stolorum discipulos vel à discipulis apostolorum edoctos falsum intellectum verborum
est dicere ipsos non per ratiocinationem sophisticam deceptos: sed scienter fallere
scienter dixissent intellectum contrarium illi, quem ab apostolis didicerunt. quod non est
cuum irreuerentia & blasphemia detestanda.

Cap. XV.

Assumptum capitulo præcedenti probat: scilicet primatum Petri per expositionem Anacleti.

DISCIP. Aliquorum fide dignorum & probatorum testimonia, qui fuerint apostolorum
discipuli, vel ab eorum discipulis saltem mediate instructi, asserentium sæpe dicta verba
Christi: *tu es Petrus* &c. præmissum debere intellectum habere, audire desidero. MAGIST. Hoc
Anacletus papa, qui fuit apostolorum discipulus, & ab ipsis discipulis, imo à beato Petro in scri-
pturis diuinis instructus, de quo improbabile omnino videtur, quod nesciret, an Petrus reputa-
ret se super alios apostolos superioritatem habere: & qualiter Petrus intellexerit verba Christi
præmissa: de quo nullatenus est credendum, quod falsum intellectum eorundem verborum
scienter docuerit, & in scripturis reliquerit. eundẽ intellectum verborũ illorum patenter astruit
& expresse. qui, vt habetur in decretis *dist. 22. c. sacrosancta*, ait: *Sacrosancta Romana & apostolica eccle-
sia non ab apostolis, sed ab ipso Saluatore domino nostro primatum obtinuit, sicut beato Petro apostolo dixit, tu es
Petrus, & reliqua vsque, soluta sunt in cœlo. Adhibita est societas in eadem Romana vrbe beatissimi Pauli apostoli
vasis electionis: qui vno die, vnoque tempore, cum Petro gloriosa morte coronatus est. & ambo sanctam Romanam
ecclesiam consecrauerunt, atque aliis vrbibus omnibus in vniuerso mundo tam sua præsentia quam venerando præ-
tulerunt triumpho.* & infra: *inter beatissimos apostolos quadam fuit discretio potestatis.* Et post: *licet omnes es-
sent apostoli, Petro tamen à Domino concessum est, & ipsi inter se voluerunt idipsum, vt reliquis omnibus præessi
apostolis. & Cephas, i. caput & primatum teneret apostolatus.* Ex quibus, vt videtur, patenter habetur, quod
secundum Anacletum, qui fuit papa ante Clementem, vt testatur *Ecclesiastica historia lib. 2. cap. 14.*
& qui fuit cum Petro apostolo conuersatus, Christus illis verbis: *Tu es Petrus* &c. promisit Petro
vel dedit primatum. Et quod dederit sibi vel promiserit primatum, non solum super alios fideles,
sed etiam super apostolos, patet, cum dicit, quod inter apostolos erat discretio potestatis, & quod
præerat aliis apostolis, non solum de voluntate apostolorum, sed etiam de concessione seu ordi-
natione domini, cum dicat, *licet omnes essent apostoli, Petro tamen à domino concessum est* &c. Ex præ-
scriptis etiam verbis Anacleti potest accipi alia ratio principalis ad probandum, quod Petrus de
ordinatione Christi præfuit aliis apostolis. Nam sub quo intellectu Christus dixerit Petro, vt ha-
betur Iohann. 1. *tu vocaberis Cephas*, Anacletus hoc exprimit manifeste, cum asserit, Petrum fuisse
Cephas, quia caput & primatum tenuit apostulatus. Cum itaque Anacletus vir fuerit eruditus &
sanctus, & cum Petro conuersatus, verisimile non videtur, quod ignorauerit, quomodo Petrus
illa verba intellexerit, quæ dixit sibi Christus: *tu vocaberis Cephas*. nec est aliquomodo credendũ,
quod mentiretur scienter: & in hoc, quod per seipsum cognouerit, falsum astrueret: licet crede-
retur, quod in his, quæ pure sunt scientiæ seu rationis, decipi posset. ergo Anacletus illorum ver-
borum intellectum: *tu vocaberis Cephas*, quem habuit Petrus, expressit. Petrus autem illorum ver-
borum verum habuit intellectum. Ergo Anacletus in verbis præscriptis illorum verborum verum
protulit intellectum. Et per consequens Christus intendebat, quod Petrus vocandus erat Ce-
phas, & caput, & princeps omnium aliorum apostulorum. Et per consequens tunc erat futurus
pastor & prælatus eorum. Allegatio suprascripta taliter confirmatur. Moris erat apostolorum &
discipulorum ipsorum mox, cum contra veritatem aliqui insurrexerunt, errores ipsos compri-
mere & publice confutare: ita vt cuicunque in hoc parcendum minime reputaret. Vnde & bea-
tus Paulus Petrum, cum non ambularet recte ad euangelii veritatem, reprehendit, vt legitur ad
Gal. 2. Sed in nulla inuenitur *historia* vel *chronica*. quæ à catholicis habeatur, quod aliquis aposto-
lus vel discipulus apostolorum super prædicta assertione reprehenderit Anacletum: quorum ta-
men tunc temporis plurimi erant hæresum & errorum orientium vigilantissimi correctores &
correptores, quorum gesta & scripta ad nostra tempora peruenerunt. ergo omni veri-
similitudine caret, quod beatus Anacletus in hoc errauerit, & animas in errorem in-
duxerit.

Cap. XVI.

Hoc idem, scilicet primatum Petri, probat per expositionem Marcelli & Cypriani.

DISCIP. Orthodoxorum aliquorum aliorum, sed paucorum testimonia adducas ad probandum, quod prædictus fuerit intellectus illorum verborum Christi: *tu es Petrus* &c. MAG. Hoc sentit Marcellus papa & martyr, qui propter propinquitatem temporis apostolorum vel discipulorum ipsorum absq; omni dubitationis scrupulo poterat scire, quomodo apostoli & ipsorũ discipuli intellexerunt verba illa Christi. ait enim, ut habetur in *decretis 24. q. 1. c. rogamus: Rogamus vos fratres dilectissimi, ut non aliud doceatis neq; sentiatis quam quod à beato Petro apostolo & patribus accepistis. ipse enim est caput totius ecclesiæ. cui ait dominus tu es petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Idem etiam videtur sentire Cyprianus martyr: qui etiam propter similem propinquitatem ad tempora apostolorum non videtur ignorasse, quomodo apostoli intellexerunt verba illa Christi. ait enim, ut habetur *24. q. 1. c. loquitur. Loquitur dominus ad Petrum. ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Super unum ædificat ecclesiam: & quamuis apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat & dicat, sicut misit me pater & ego mitto vos: accipite spiritum sanctum: tamen ut unitatem manifestaret ab uno suam auctoritatem disposuit.* Ex his aliisque quam pluribus colligitur, quod probatissimi & literatissimi viri de vero intellectu scripturæ sacrę, maximam curam habentes, qui per dicta aut scripta apostolorum aut discipulorum ipsorum verum intellectum prædictorũ verborum Christi certitudinaliter accipere potuerũt, eadem verba Christi intellexerunt modo prædicto. Quare absque temeritate idem intellectus negari non potest, præsertim cum nullus inueniatur apostolorum discipulus, aut qui vicinus fuerit eorum temporibus, qui intellectum illum neget aut affirmet contrarium.

Cap. XVII.

Ostendit per quæ verba Christus primatum promisit Petro.

DISCIP. Antequam procedas ulterius, dic secundum aliquam opinionem, per quæ verba inter illa, quæ dixit Christus Petro, cum dixit: *tu es petrus* &c. tibi primatum super apostolos & omnes fideles promisit.

MAGIST. Una est opinio dicens, quod Petrus, sicut & quilibet successorum, duplicem habuit potestatem. unam scilicet ratione ordinis, & aliam ratione administrationis. hanc duplicem potestatem ponit Glo. *di. 21. super ca. in nouo.* Prima potestas promissa fuit Petro per illa verba: *tibi dabo claues regni cælorum & quodcunque ligaueris* &c. secunda promissa fuit sibi per illa verba, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* primam autem recepit ante secundam. quia primam recepit simul cum aliis apostolis, quando Christus dixit sibi & aliis apostolis: *accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata* &c. tunc enim omnes illi potestatem ligandi atque soluendi receperunt. quia potestas retinendi vel remittendi peccata est potestas ligandi & soluendi. Secunda autem potestatem recepit, quando Christus dixit sibi: *pasce oues meas.* & licet ista potestas pascendi fuerit data Petro post potestatem ligandi atque soluendi: tamen absque ipsa potest inueniri. Istã enim potestatem habet quilibet electus in summum pontificem, quamuis non sit sacerdos, qui solus habet potestatem ligandi & soluendi: & est tunc verus papa, quantum ad hanc potestatem. *di. 23. in nomine.* & per istam potestatem, quam ultimo percepit Petrus, factus fuit Petrus cæteris omnibus superior & prælatus. & ideo per illa verba, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, fuit primatus Petro promissus.

Cap. XVIII.

Soluit rationem primam 12. cap. adductam: qua probatur, quod per illa verba, Tu es Petrus *&c. non potest ostendi principatus Petri. Et soluendo probat multipliciter, quod non solum Christus, sed etiam Petrus dictus est fundamentum ecclesiæ.*

DISCIP. Intellexi, quomodo improbatur responsio suprascripta. nunc indica, qualiter respondeatur ad motiua, quibus se munire conatur. MAG. Ad primum, cum accipitur, ut adductum est supra c. 12. Caput & fundamentum ecclesiæ unicum esse & fuisse ordinatione immediata Dei; & hoc Christum; apostolorum vero neminem &c. respondetur quod hoc tam scripturę canonicæ, quã expositoribus approbatis scripturarũ sanctarũ aperte repugnat. Apoc. enim 21. sic habetur: *murus ciuitatis habens fundamenta 12. nomina apostol. &c.* ex quib. verbis colligitur, quod apostoli fuerunt aut sunt fundamenta militantis ecclesiæ vel triumphãtis. Ciuitas enim illa vel est ecclesia militans, vel triumphans. & si quidem est militans, habetur intentum. si quidem triumphans, sequitur quod apostoli multo fortius fuerunt fundamenta ecclesiæ militantis. quia non magis est solus Christus fundamentũ ecclesię militantis, quã triũphantis. Dicere ergo, quod nullo modo fuit aliquis apostolus fundamentũ ecclesię, aperte sacrę scripturę repugnat. Hoc ẽt assertionibus sanctorum patrum asserentium, beatum Petrum fuisse fundamentum ecclesiæ & ecclesiam super ipsum fuisse fundatam, & ædificatã, obuiat manifeste. Ait n. sanctus Aug. in sermone de cathedra sancti Petri: *recte ergo ecclesia natalem sedis illius colit, quem apostolus pro ecclesiarum salute suscepit. dicente domino:*

tuti

tues Petrus, & super hanc petram adificabo ecclesiam meam. Petrum itaque fundamentum ecclesiæ nominauit [illegible] *ideo digne* [illegible] *fundamentum ecclesiæ colit, super quam ecclesiastici ædificii altitudo consurgit. vnde conuenienter* [illegible] *Psalmus qui* [illegible] *dicit: Exaltent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum, dat* [illegible] *minus in eccl* [illegible] *exaltari præcepit. quia dignum est, vt fundamentum hoc in ecclesia honoretur, per q*[illegible] *ascend*[illegible]. Vbi di[illegible]nt, notandum esse, quod tribus vicibus August. nominat Pe[illegible]um [illegible] rum ecc[illegible]iæ. Item Hieron. super illud Matth. 16. *venit Iesus in partes Cæsareæ Philippi. Quid* [illegible] *& ego dico tibi, non sermo* [illegible] *&* *quod ait & ego dico tibi? quia tu mihi dixisti, tu es Christus filius Dei vivi. & ego dico tibi, non sermonem cassum &* *nullo hab*[illegible] *opus: sed dico tibi quia meum dixisse fecisse est: quia tu es Petrus & super hanc petram ad*[illegible] *ecclesiam meam. sicut ipse lumen apostolis donauit vt lumen mundi appellarentur & cætera, quæ ex domino* [illegible] *sunt vocabula* [illegible] *& Simoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. ac secundum meta-phoram recte dicitur ei: ædificabo ecclesiam meam super te.* Ecce quod secundum Hieronymum [illegible] dixit Petro, *ædificabo ecclesiam meam super te.* ergo ecclesia Christi fuit ædificata super Petrum. [illegible] autem, super quem ædificatum erat ædificium ecclesiæ, potest fundamentum ecclesiæ appellari, quia fundamentum est illud, super quod erigitur ædificium. Item beatus Leo papa in sermone de festo apostolorum, qui incipit, *Omnium quidem sanctorum,* ait loquens de beato Petro: *Iam an-thio*[illegible] *ecclesiam, vbi primum Christiani nominis dignitas est exorta, fundauerat.* Fuit igitur beatus P[illegible] [illegible] fundamentum ecclesiæ Anthiochenæ; & eadem ratione Romanæ. Item Beatus Maximus in [illegible] sermone, qui incipit: *Gloriosissimos,* ait: *Hic est Petrus, cui Christus dominus communionem sui nominis li-benter indulsit. vti enim, sicut apostolus docuit, petra erat Christus: ita quod per Christum Petrus factus est petra, dicente ei domino: tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Nam sicut in deserto domino si-tienti populo aqua fluxit de petra: ita vniuerso mundo perfidia ariditate lassanti de ore Petri fons salutifera con-fessionis emersit.* Ex quibus verbis colligitur, quod non solum Christus, sed etiam Petrus erat pe-tra illa, super quam Christus suam erat fundaturus ecclesiam. Quare aliquo modo concedi debet, quod Petrus erat fundamentum ecclesiæ. Item hoc dicit Gregor. qui, vt habetur *di. 12. c. præcepta,* ait: *enim auctoritatis sanctionem omnes teneant sacerdotes, qui nolunt ab apostolica petra (supra quam Christus vniuersaliter fundauit ecclesiam) soliditate diuelli.* Super apostolicam ergo petram, id est super Petrum apostolum, fundata est vniuersalis ecclesia. Item Eusebius Cæsariensis in *Ecclesiastica historia libro 3. c. 4.* asserit manifeste, apostolos fundasse ecclesias, dicens: *si qui constans in fide, & æmulatores re-perti sunt, etiam qui regendas ecclesias, quas apostoli fundauerunt, susceperunt.* Item Nicolaus papa, vt habetur *extra de verborum significationibus ca. exiit,* hoc idem asserit manifeste, cum dixit volens de apostolis facere mentionem: *primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte (scilicet Christo hauserant, in volentes perfecte viuere per doctrinam ipsorum alueos deriuarunt.* Fuerunt ergo apostoli, & non solum Petrus, fundamenta ecclesiæ, & etiam fundatores.

Cap. XIX.

Respondit ad aliqua motiua capitulo 12. adducta.

DISCIP. Qualiter respondetur ad motiua opinantium prædictorum, quibus probare ni-tuntur, quod solus Christus erat fundamentum ecclesiæ. MAGIST. Ad primum eorum, cum adducitur Glossa interlinearis, qua probatur, quod Christus sibi videtur retinuisse funda-menti dignitatem. Respondetur per distinctionem de *fundamento,* quia quoddam est *fundamentum* ecclesiæ primarium & principale, absque quo nulla potest fundari ecclesia. & illud *fundamentum* est sol Deus siue Christus. Aliud est *fundamentum* ecclesiæ secundarium, sine quo poterat fundari ecclesia, sine quo tamen non fuit fundata de facto, & tale fundamentum non est solus Deus nec solus Petrus: imo omnes apostoli sic fuerunt fundamenta ecclesiæ, inter quos tamen quodam-modo principalius & vniuersalius fundamentum fuit beatus Petrus. Glossa autem loquitur de fundamento primo modo dictu, & non de fundamento secundo modo dicto. Consimiliter dici-tur ad [illegible] Aug. sumptam ex libro Retractationum, quod August. non reprobat dictum suum de apostolo Petro quo asseruit, quod in illo tanquam in petra ædificata sit: sed dicit se aliter sæ-pe exposuisse, vt sc. per petram intelligatur Christus, tanquam petra principalis, super quam prin-cipaliter ædificata est ecclesia. Non n. in fundamento ædificii materialis ponitur semper vnica pe-tra, sed sæpe plures, & vna sup aliā: & ita per distinctionem talē petræ concordantur auctoritates sanctorū patrū, quæ repugnare videntur. neque aqua igitur Aug. dictū suum reprobat aut reuocat vel corrigit, sed declarat & asserit quod locus [illegible] quem volebat expunere, alium potest habere sensum, qui priori sensui minime contradicit. sed per distinctionem prædictam vnus est cum alio concordandus. Non n. Aug semper reprobat aut corrigit quæ retractat: sed aliqua dicitur retracta-re, quia iterū ipsa tractat declarando ipsa & cū aliis concordando. Ad rationem, qua sæpe [illegible] o-pinant[illegible] nituntur, quod beatus Petrus n[illegible] f[illegible] fundamentū ecclesiæ: quia fundamen[illegible] ec-clesia non potest errare nec peccare. Respondetur, quod principale fundamentū ecclesiæ, sine quo tot[illegible] nullo mod[illegible] constitui [illegible] nec peccare nec errare potest aut po[illegible] illud fuit Christus, nō Petrus. sed secundariū fun[illegible] tum, sine quo poterat erigi [illegible] [illegible] ecclesiæ, pot[illegible] errare & peccare, quāuis in quātum fuit fundamentū actualiter fun-da[illegible] tuerit errare nec peccare. Quando n. Petrus negauit Christū, & quādo p[illegible] stea a [illegible] ambulauit, nō actu fundauit ecclesiā: sed qū prim[illegible] post Chr[illegible] dica[illegible] apostolos ad veram fidem conuertit, tunc nouellam fundau[illegible] [illegible]

dictatem autem apostoli *Cor. 3.* respondetur, quod apostolus ibi locutus est de principali fundamento ecclesiæ, non de secundario & certe fundamentum principale nemo aliud ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Est autem sciendum secundum quosdã, sicut dictum est prius, ꝙ modus scripturæ sæpe est negare aliquid ab illis, quib. non competit principaliter, quamuis secundario competat. Sic enim dixit Christus Luc. 18. *Nemo bonus nisi solus Deus.* Sic etiam de Iohanne Baptista dicitur: *non erat ille lux,* Ioh. 1. Et tamen sicut apostoli erant lux, dicente eis Christo Matt. 5. *Vos estis lux mundi.* Sic & beatus Ioan. Bapt. fuit lux. Fuit enim *lucerna ardens & lucens,* Ioh. 5. Cum ergo dicitur, quod Christus potestatem clauium non videtur Petro tradidisse per hæc verba: *Tu es petrus* &c. Respondetur, quod tunc Christus non tradidit Petro potestatem clauium, sed promisit. nec etiam tunc præfecit eum reliquis apostolis, sed promisit. Et ideo qualiter & quibus præfecit eum, ex istis verbis: *tu es petrus,* vltimate nequaquam colligi potest, nisi referendo ad ipsa verba, quibus scil. postea præfecit eum, scilicet illa: *Pasce oues meas.* Et tamen ex istis verbis, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam,* potest ostendi aliquo modo, quod promisit sibi primatum super omnes. ex quo indefinite dixit, *ecclesiam meam,* non distinguendo inter hanc ecclesiã particularem & illam. An autem Christus eandem potestatem clauium tribuerit aliis apostolis, postea poteris (si tibi placebit) inquirere. Cum autem dicitur, quod Christus potestatem clauium non tradidit per hæc verba: *tu es petrus.* sed Ioh. 20. quando indifferenter omnib. dixit: *Accipite spiritum sanctum. & quorum remiseritis* &c. Respondetur iuxta præmissa. *sup. c. 17.* quod potestatẽ clauium, quæ competit ratione ordinis, accepit Petrus simul cum aliis apostolis per verba præscripta *Ioh. 20.* aliam tamen potestatem accepit super apostolos, cum Christus sibi dixit: *pasce oues meas.* Cũ vero dicitur: Esto quod Petrus his verbis potestatem hanc accepisset, non concluditur ex hoc, nisi quod tempore prius fuerit pastor institutus. Respõdetur, quod si Petrus illis verbis: *tu es petrus* &c. potestatem aliquam recepisset, illam potestatem recepisset super oẽs, qui erant de ecclesia Christi. quia (sicut tactum est prius) in collatione potestatis super aliquos certi debent esse, super quos confertur potestas. quia sicut prælatus debet esse certus, ita subditi debẽt esse certi. Cum ergo nec per illa verba, nec per quæcunq; præcedentia vel subsequẽtia appareat, ꝙ Christus aliquos de ecclesia sua specialiter exceperit seu exemerit: si per illa Petrus recepisset super aliquos de ecclesia Christi, eandem recepisset super omnes potestatem. Et ideo Christus per illa verba non solum significare voluit ecclesiæ vnitatem in fide: sed etiam vnitatem capitis præferendi ecclesiæ vniuersę. Nec tantummodo tempore prius dotatur clauibus. & honoratur aut honorari promittitur, vt isti dicunt sibimetipsis in hoc etiam contradicendo, quia secundum eos simul tempore omnib. apostolis Christus contulit clauium potestatem. Sed per illa verba: *tu es petrus* &c. vltra clauium potestatem communem sibi & aliis apostolis, quæ eis ratione ordinis competebant, alia fuit sibi promissa potestas super omnes. & ideo per illa verba: *tu es petrus* &c. intellecta, vt ea intellexerunt apostoli & eorum discipuli, aperte conuincitur, Petrum fuisse cæteris dignitate siue auctoritate superiorem. Et ideo Glossatores dicentes, non acceperunt hoc à se, sed à scriptura intellecta, vt eam intellexerunt apostoli. qui intellectus ab ipsis apostolis vsq; ad ipsos serie tractatorum, & scriptorum catholicorum sibimet succedentium, & asserentium ipsum, peruenit.

CAP. XX.

Soluit residua motiua ca. 12. adducta.

DISCIP. Narra, qualiter respondetur ad allegationem sequentem. MAGIST. Ad illam allegationem, cum accipitur, ꝙ series euangelii, quæ habetur *Matth. 20.* & *Luc. 22.* vbi Christus hanc quæstionem diffinit, cum contentio esset inter eos, quis eorum esset maior. Et Matt. 23 cum dixit Christus, *nolite vocari rabbi:* ostendit nullum fuisse superiorem aliis. Respondetur dupliciter. vno modo, ꝙ omnia illa verba Christi intelligẽda sunt pro tẽpore illo, quo dicta fuerũt à Christo: & pro tempore ante exaltationem Petri super reliquos apostolos. Tunc enim solus Christus fuit prælatus omnium. & nullus apostolus fuit tũc prælatus, sed solummodo apostolus. Aliter dicitur, ꝙ Christus nõ intendebat imponere eis æqualitatem excludentẽ superioritatẽ prælationis, saltem pro tempore futuro, sed ipsos ad humilitatẽ exhortãs imponebat eis omnẽ æqualitatẽ excludentem omnẽ superioritatẽ superbæ, iniustæ, asperæ, & tyrannicæ potestatis. quemadmodũ Sapiens Eccl. 33 Rectori superioritatem cõcedit, & quandã æqualitatem iniungit, cũ dicit: *rectorẽ te posuerũt: noli extolli. esto in illis quasi vnus ex ipsis.* Sicut ẽt 3. c. maiori non solũ æqualitatem, sed ẽt quandã inferioritatem inducit, dicens. *quãto magnus es, humilia te in omnib. humilia te enim quandã infirmitatẽ importat.* Sic etiã Christus exemplo sui, qui maior existens se minorẽ exhibuit; maiorib. nũ solũ æqualitatem, sed etiã minoritatem quandã suasit, dicens Luc. 22. *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor. & qui præcessor est sicut ministrator. Nã quis maior est, qui recũbit, an qui ministrat: nõne qui recũbit? ego autẽ in medio vestrũ sum sicut qui ministrat.* Christus igitur nec *Mat. 20.* nec *Luc. 22.* nec *Mat. 23.* omnẽ superioritatẽ prælationis apostolis interdixit: sed ipsos ad humilitatẽ inducẽs omnẽ superioritatẽ iniustã & illicitã, ac modũ regẽdi fastuosum & iniquũ amouit. Nec mouere debet, ꝙ Christus dixit Mat. 23. *oẽs autem vos fratres estis:* quasi omnẽ æqualitatẽ inter eos esse tenendã insinuãs. Nã nec ẽt inter fratres est omnimoda æqualitas obseruãda. sed sępissime expedit, vt vnus aliis præferatur, quemadmodum sæpe à Deo & sanctis viris in scripturis diuinis legimus fuisse factũ. Cum vero accipitur, ꝙ mirandum est, si magis credere debeamus auctoritati Gloss. ꝙ Christi. Respõdetur, ꝙ nemo magis debet credere cuiquã Glo. vel sancto, quã Christo: tñ sępe p viros sanctos, q glosas vel scripta alia ediderunt, &

præci-

præcipue per illos, qui ab apostolis instructi fuerũt, quis sit catholicus intellectus verborũ Chri
addiscimus. & ideo quandocunq; verba Christi possunt esse ambigua, plectenda est temeritas
assertionibus & expositionibus huiusmodi virorum recedere, & interpretationi seu expositio
propriæ adhærere. DISC. Forte dicerent isti, quod verba Christi, quæ adducunt, non possunt e
ambigua. vbi autem verba non sunt ambigua, non est locus interpretationi, vt notat Glo. *extr.*
consuetudine, cum dilectus. MAGIST. Multis apparet, quod istud sit irrationabiliter dictum. Na
multa verba Christi, quæ apertiora videntur, possunt esse ambigua. ergo & ista possunt esse am
gua. & de prædictis constat, quod possunt esse ambigua, cum prædicti opinantes aliter ipsa int
ligant, quam multi alii literati viri & intelligentes & qui expositionem per similia & multos al
modos ostendunt. DISC. Quid dicitur ad hoc, quod isti dicunt, multos Gloss.tores dicere
positum. MAG. Respondetur, quod Glossatores nusquã dicunt oppositum si intelligantur sa

CAP. XXI.

Petri principatum super alios probat per illa verba Christi: Ego autem rogaui pro te Petre, vt non &c.

DISCIP. Aliam allegationem pro prælatione Petri adducas. MAGIST. Hoc ostend
Luc. 22. cum ad ipsum specialiter dixit Christus: *Ego autem rogaui pro te Petre, vt non deficiat*
tua: sed tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. apostolorum ergo & aliorum fidelium prima
pastoralis & confirmatio beato Petro commissa fuit propter suæ fidei firmitatem. pro qua ne
ficeret, specialiter Christus orasse videtur, ne deficeret in ipso, neque in ipsius aliquo succe
confirma, inquit, *fratres tuos*, cum te principem apostolorum constituerim. Hoc autem non s
intelligendum est de apostolis, qui tunc erant, vt roborarentur à petra: sed etiam de omnib
delibus. Et parum infra subdit: *Per pœnitentiam obtinuit Petrus. scilicet vt esset antistes mundi.* DIS
Responsionem prædictorum opinantium ad istam allegationem recitabo. dicunt itaque,
ex verbis Christi inferri non potest, quod Christus Petrum, reliquorum apostolorum præl
fecerit. Quod probatur per scripturam. Quia Paulus contulit Petro in euangelio: non ec
hoc autem per Gloss. probatur ibidem, quæ ait: *sicut ego te orando protexi, ne deficeres: sic tu infir*
fratres confirma, ne de venia desperent. intelligens per fratres indifferenter fideles. Quod dicens Petro,
alios apostolos intelligere facturos. vnde Mat. 13. *quod vni dico*: vel secundum aliam literam
sum tamen eundem, *quod vobis dico, omnibus dico.* An forsitan illud Petro singulariter dixit.
Gloss. huc sentire videtur. quoniam præsciebat Christus Petrum se negaturum, vnde *tu al*
conuersus, id est exemplo tuæ pœnitentiæ, eo quod verbo & sui exemplo, qui veniam metue
firmos in fide singularius confortare seu confirmare valeat. Hæc est eorum responsio, de q
pro sorte, an omnibus opinantibus contrarium appareat non valere. MAGIST. Videtur q
dam apparentia non carere. quia, vt videtur, per illa verba Christi præcise nõ posset ostend
Christus fecerit beatum Petrum prælatum & principem aliorum. Et ideo si inueniantur
exponere verba illa de primatu Petri, tenendum est quidem, quod sensus ille est verus: n
tanquam sensus literalis verborum illorum Christi, sed tanquam sensus mysticus. cuius ve
aliis verbis Christi literaliter intellectis potest sufficienter ostendi.

CAP. XXII.

Primatum Petri vnica ratione probat, quæ multis sanctorum auctoritatibus fulcitur.

DISCIP. Adhuc aliquas sed paucas allegationes adducas ad probandũ superiorita
tis respectu aliorum apostolorum. MAGIST. Hoc tali modo probatur. Quod à te
busapostolorum vsque ad tempora nostra prælati & doctores ecclesiæ, sibi continua se
dentes. & populi eius subiecti senserunt, ab omnibus catholicis est tenendum firmiter. H
licet maior, auctoritate Augu. in libro *contra Manicheos*, & habetur in decretis *dis. 11 c. pala*
tur aperte posse probari, cum dicit: *Palam est, quod in re dubia ad fidem valeat auctoritas catholi*
quæ ab ipsis fundatissimis sedibus apostolorum vsq; ad hodiernum diem, succedentium sibimet episcoporu
tot populorum consensione confirmatur. Quæ nihilominus (quia quidam dicunt, vt patet supra
tates aliorum, quam scriptorum scripturæ canonicæ & generalium conciliorũ non esse
das) ratione probatur. Nam etiam secundum contrarios vniuersalis ecclesia errare no
quare quod sensit & sentit vniuersalis ecclesia, firmiter est tenendũ. vniuersalis autem ec
summodo cõprehendit prælatos ecclesiæ & populos sibi subiectos. quare ꝙ prælati ec
continua serie succedentes, & populi sibi subiecti à temporib. apostolorum vsq; ad tem
stra senserunt, firmiter est credendum. Sed prælati ecclesiæ ab ipsis vsq; ad hæc tempora
pulis subiectis sibi tenuerunt & senserunt, Petrum fuisse superiorem aliis apostolis. H
Anacletus papa (vt allegatum est sup.) qui in hoc veritatem non potuit ignorare. Bea
Clemens papa apostolorum discipulus idem sensit. qui, vt habetur di. 80. *ca. in ill*
inter ipsos apostolos par fuit institutio: sed vnus præfuit omnibus & non alius quam Petrus. Hoc et
Eusebius Cæsariensis: qui, quia in doctrinis, traditionibus: & scripturis illorum, q
discipuli apostolorum & à discipulis eisdem edocti, fuit imbutus, quid præcedentes

[illegible] præf[illegible], quod [illegible] postea contradixit: & pet[illegible] *historia*, quam transtulit bea[illegible] *clementia diuina prouidentia probat[illegible] omnium A[illegible] turum merito primorum principem Petrum ad vrbem velut animaduer[illegible] [illegible] repugnaturum deducit quendam & magistrum militiæ suæ [illegible] diuinæ [illegible] virtutum castra du[illegible]are.* H[illegible] beatus Hier[illegible], & Ambr[illegible], beatus A[illegible] [illegible] beatus Cy[illegible]anus, sicut per auctoritate[illegible] dixe[illegible]. Ab omni autem veri[illegible] alienum videtur quod prædicti [illegible] [illegible] historiarum, cron[illegible]arum, [illegible]storum, consuetudinum, & traditionum v[illegible] [illegible] nescieru[illegible] quid circa rem tam [illegible]ariam toti eccle[illegible] Apost[illegible] eorund[illegible] de quibus etiam est nullatenus præsumendum, [illegible], quod asser[illegible] supradicta [illegible] ipsis Apostolis [illegible]cas & [illegible] aliquas non habe[illegible] per [illegible] consuetudinem [illegible] ecclesiæ [illegible] [illegible]uatam ad e[illegible]. [illegible]tionem autem suprascriptam tenuerunt omnes ali[illegible] prælati & doctores ecclesiæ [illegible]poribus beati Syluestri [illegible] que ad tempora nostra, sicut mul[illegible] posset ostendi. Præm[illegible] aut[illegible] in p[illegible] & doctoribus [illegible] eadem [illegible] catholici populi consenserunt: quia nullus inuentus est populus catholicus, [illegible] contradiceret eis, ergo hæc assertio est vniuersali ecclesiæ tribuend[illegible], & [illegible] [illegible]ter est tenenda. *Discipulus.* Forte dicent aliqui, quod non omnes populi Christiani hoc [illegible] [illegible]m fertur, quod Græci qui fuerunt Christiani & catholici, antequam Romani, hoc non te[illegible] [illegible] a non omnes populi Christiani hoc vsque ad tempora nostra crediderunt. *Magister.* [illegible] [illegible] ab al[illegible] impugnatur. Nam Græci, dum erant catholici, doctorum catholicorum sequentes [illegible] in hoc consenserunt. Non enim legitur & videtur probabile, quod populus Græcorum, a[illegible] quam diuiderentur à Romana ecclesia, secutus non fuerit doctrinam catholicorum do[illegible]m doctores autem ipsorum assertionem prædictam publice docuerunt, & reliquerunt in scriptis. Eusebius enim Cæsariensis, qui Græcus fuit, & in scriptis omnium doctorum Græcorum peritu[illegible] ex *Ecclesiastica historia*, quam composuit, liquido patet) hoc docuit & scripsit, vt ex supradictis patet, ergo Græci, dum erant Catholici, prædictam sententiam tenuerunt. Errores autem ipsorum postquam se à Romana ecclesia diuiserunt, allegationem prædictam nullo modo impediũt, quare secundum Latinos tenendum est, quod Petrus omnibus aliis erat superior. *Discipulus.* Aliter forte aliqui responderent ad allegationem prædictam, dicentes quod quamuis omnes populi Christiani consenserint prælatis & doctoribus fidei in assertione præscripta, non tamen omnes de populo, ergo allegatio antescripta non procedit. *Magister.* Ista responsio per hoc refellitur, quia secundum Apostolum ad Roman. 8. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem*: quando scilicet periclitatur fides. Non suffecisset igitur aliquibus paucis de populo corde tenuisse assertionem contrariam, si esset catholica, nisi etiam ipsam ore publice contradicendo errantibus confessi fuissent. Cum ergo non legatur, quod à temporibus Apostolorum vel discipulorum eorundem vsque ad tempora Patrum nostrorum, quicunq; etiam pauci de populis Christianis assertioni publice contradixerunt memoratæ: tenendum est, quod eadem assertio vniuersali ecclesiæ debet asscribi, vniuersalis autem ecclesia nullo tempore, etiam paruo, errare potest contra fidem, & in his quæ iuris sunt pertinentia ad fidem vel bonos mores: licet fecundum quosdam in his, quæ facti sunt, scilicet habendo aliquem pro Papa vel bono viro, licet non sit, & in consimilibus possit errare, ergo prædicta assertio firmiter est credenda.

CAP. XXIII.

Principatum Petri vnica ratione probat, quæ est in his, quæ sunt fidei & morum fundata. Eamque vna confirmatione corroborat.

Discip. Adhuc pro ratione, fundata tamen in his quæ sunt fidei morum, conare probare, quod Petrus fuit cæteris Apostolis ex ordinatione Christi superior. *Mag.* Videtur quibusdam hoc tali modo posse probari. Christus ab Apostolis & ecclesia corporaliter recessurus instituit caput & rectorem ecclesiæ vniuersalis: qui secũdum optimum modum regiminis ecclesiam gubernaret. Christus n. qui ecclesiæ suæ in necessariis non deficit, ecclesiam suam acephalam non reliquit, nã habere caput est inter cætera maxime necessarium ecclesiæ, ergo Christus aliquod caput dedit ecclesiæ, non a[illegible]m instituit caput ecclesiæ seu rectorem secũdum debiliorem seu minus perfectum modum regiminis, ne facto videretur præcepisse ecclesiæ, q; caput secundum optimũ modum regiminis minime fuit neteri, cum omnis Christi actio sit nostra instructio, optimus aũt modus regiminis est regimen [illegible], vnus oẽs alios regat, quia talis modus regẽdi maxime principatui regali, qui est optimus secundum philosophos in hoc nõ errantes: & principatui paterno, qui est naturalis, assimilatur, ergo Christus vnũ caput dedit vniuersali ecclesiæ, & nõ plura, non aũt alium, q̃ Petrum, quia nunq̃ aliquis [illegible] q aliquis alius Apostolus, vel nõ Apostolus, fuit caput & princeps aliorũ Apostolorũ. Hæc allegatio cõfirmatur, quia Christus fecit Apostolos capita, pastores & rectores aliorũ fidelium,

(vt vnus sit caput vniuersalis & rector) redire tenentur, & ideo Christus præficiendo Petrum omnibus, ecclesiam suam, quo ad genus regiminis in optima dispositione reliquit.

Cap. XXV.

Soluit rationes, quibus probatur capitulo primo, quod Christus non instituit Petrum super alios Apostolos.

Discipulus. Puto, quod si prædicta, quibus ostenditur, quod Petrus fuisset superior aliis Apostolis, possent solui, omnia alia quæ pro eodem allegari possunt, de facili refelli valerent, ideo causa breuitatis omissis aliis, qualiter ista assertio ad allegationes, quæ supra *prim. cap. huius quarti* sunt inductæ, respondeat, non differas indicare. *Magister.* Ad primam illarum, quæ de potestate conficiendi corpus Christi procedit. Respondetur, quod potestas conficiendi corpus Christi omnibus Apostolis, quos Christus ante passionem suam elegit, data fuit immediate à Christo: quia ipse eos sacerdotes ordinauerat: & quantum ad hanc potestatem, omnes Apostoli erant pares. Quemadmodum nunc omnes sacerdotes in hoc sunt Apostolico pares: licet ex causa valeat Apostolicus sacerdotibus interdicere executionem huius potestatis. Ad aliam de potestate clauiũ dicitur à quibusdam, quod Apostoli omnes ex speciali priuilegio Christi fuerunt pares B. Petro in quantum claues peccata specialiter in foro pœnitentiali respiciunt: in aliis autem fuerunt inferiores eo. Christus ergo, quando dixit omnibus Apostolis: *sicut misit me Pater*, &c. tanquam prælatus & superior Petro, omnes etiam misit, & omnibus potestatem dedit super peccata, quos tamen postea B. Petro subiecit: absq; tamen reuocatione illorum, quæ eis in speciali concesserat. Et ideo quamuis tunc non dixerit Petro: mittote, & tu alios mitte: quia tunc non fecit eum prælatum aliorum, tamen postea cum dixit: *pasce oues meas*: dedit ei potestatem mittendi alios, qui non erant specialiter missi à Christo: quos tamen ex causa iusta & necessaria posset certis prouinciis deputare. Ad aliam allegationẽ sumptam ex verbis Pauli *ad Gal.* 2. respondetur, quod intentio Pauli, cum dicit; *mihi enim qui videbantur aliquid esse, nihil contulerunt*, &c. fuit, quod Paulus quantum ad doctrinam, non fuit inferior Petro, neq; reliquis Apostolis, nec fuit primo missus ad prædicandum à Petro, quia antea prædicauit tanquam immediate missus à Christo, cum quo tamen stat, quod in aliis fuit inferior Petro. Et ideo conceditur, ꝙ officium prædicandi, siue Apostolatus, Paulus non suscepit à Petro, sed ex hoc non sequitur, quod Petrus non fuit prælatus eius. Sicut multi religiosi prædicatores verbi Dei tempore Clementis Papæ V. vel Bonifacii VIII. non habuerunt officium prædicandi à Bonifacio Papa vel Clemente: & tamen Bonifacius Papa, aut Clemens fuit prælatus eorum, quia habuerunt officium prædicandi à prædecessore vel prędecessoribus. Si Paulus recepit officium prædicandi à prædecessore Petri, sc. Christo. Ad auctoritatẽ ibidem adductam secundum August. respondetur: quia secundum Augustin. Petrus & alii Apostoli, qui fuerunt cum Domino, *nihil contulerunt*, id est addiderunt Paulo, quantum ad doctrinam euangelicam. Et ideo in doctrina non fuit inferior Petro ac aliis Apostolis, quia à Domino fuit ita pfectus in doctrina, quod perfectioni suæ doctrinæ nihil addere potuerunt. Qui tamen, quo ad multa alia sibi addere valuerũt: sicut & de facto addiderunt, cum dederunt sibi & Barnabæ *dexteras societatis*. Inferioritas ergo, quam negat Augustinus à Paulo, est solummodo inferioritas doctrinæ euangelicæ, de qua loquitur ibi Paulus. Et ideo conceditur illud, quod isti concludunt, quod quodammodo æque principaliter missus fuit Paulus, quemadmodum & Petrus, sc. ad prædicandum, quia quando primo fuit missus ad prædicandum, non fuit missus neque à Petro, neque ab aliquo alio homine. Et hoc intendit Apostolus, cum dicit 1. cap. *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem*, &c. Et sic dicitur intelligenda Glossa Ambrosii ibidem allegata, quia tunc Apostolus non fuit missus ab Anania, neque ab aliquo alio puro homine. Ex qua Glossa notatur, quod Apostolus loquitur ibidem de sua prima missione, quando aliqui poterant putare eum missum fuisse ab Anania, à quo tunc extitit baptizatus. Et sic etiam de prima missione dicitur intelligenda Glossa, quæ idem secundum Augustin. consequenter adducitur, quia Paulus tunc non fuit missus ab aliquo homine mortali, sicut cæteri Apostoli: sed à Christo, qui tunc extitit immortalis, & secundum hoc habuit quandam prærogatiuam supra alios: quorum tamen non erat prælatus. Et ideo ex verbis Augustini non potest ostendi, quod Paulus auctoritate fuit superior Petro, quamuis dicat, quod Paulus fuerit dignior, ita ex eodem non potest ostendi, quod non fuerit inferior auctoritate. Quare à simili licet inueniatur dictum à sanctis, ꝙ Paulus fuerit par Petro: non potest tñ inueniri, quod Paulus fuerit par quantum ad prælationem. Quia sufficit, ꝙ fuerit par, quantũ ad aliqua alia: puta quantum ad doctrinã & auctoritatẽ prædicandi m hoc, ꝙ non habuit primo auctoritatẽ prædicandi à Petro, nec mediate, nec imediate, sed à Christo, & quoad alia plura. Quia sicut nõ omnes, qui dicũtur similes, in omnib. sunt similes, sic nec oẽs qui dicuntur pares, sunt pares in omnibus. Et eodem modo respondetur ad auctoritatem aliã Apostoli, cum dicit: *Notum vobis facio euangelium*, &c. quia ex hoc sequitur, ꝙ Paulus immediate missus fuit à Christo: quẽ nec Petrus, nec alius Apostolus tunc elegit, nam Christus tñ misit aut iniunxit Paulo ministeriũ euangelii, sed ex hoc nõ sequitur, ꝙ non fuit subiectus Petro. Quemadmodũ ex hoc, quod Deus immediate sæpe misit Esaiã, & alios prophetas ad prædicandũ, & increpãdum idolatras & alios impios, inferri non põt, quod nõ fuerint auctoritate inferiores summo Pontifice, aut supremo rectore populi Israelitici. Qualem aũt potestatẽ, & in quib. habuerit Petrus super Paulum & alios Apostolos,

[illegible]ndo seu [illegible]diendo g[illegible]nant, animabuntur periti, quieorum, q[illegible] iusta sun[illegible] & vtilia, fuerunt a[illegible] ere exqui[illegible]ta: [illegible]alsa, quæ recitabimus, e[illegible]icaciter impro[illegible]ando, & vera [illegible] auctoritatibus irrefragabi[illegible]bus fulciendo, in hoc cum tractat[illegible] [illegible]cut [illegible]logo, [illegible]citando dicemus propter quod circa quærendas sentetias [illegible]ue opinio[illegible] & [illegible] [illegible]nticaltas recitabimus, quas fortius munire conabor. Non solum enim [illegible] a [illegible] & [illegible]ratio, verum etiam pro falsis & fantasticis sententiis allegationes apparen[illegible] [illegible]licæ, ad man[illegible]festationem, diuulgationem & exaltationem sæpe occasionaliter con[illegible], quia [illegible]cas studiosorum excitantur ingenia, ex ipsarum irrationabilitate veritas [illegible]ó[illegible] [illegible] c[illegible] opposita iuxta se posita magis appareant, & veritas exagitata magis splē[illegible]d[illegible]at[illegible] lucem, & [illegible]guendo, opponendo, disputando, & ad allegationes contrarias respondēdo veritas cl[illegible]cidetur. [illegible]uare nequaquam propter librorum penuriam est opus tam v[illegible]e dimittendū, pre[illegible]m cum in præn[illegible]minatis l[illegible]bris, quos potes habere, plurima quę tangunt discutienda valeas reperire, [illegible]lurima quæ legisti (vt opinor) à tua memoria non penitus exciderunt, vel verba vel sententiam r[illegible]tando possis cum opportunitas fuerit allegare. *Magister*. Importunitate me vincis, vt totum tractatum aggrediar, qui vt dubito in præiudicium veritatis & iustitiæ nimias essem passurus calumnias malignorum, si in ipso quid circa inuestiganda sentiam explicare, ideoque vt tu vis de opinionibus recitandis, quid reputem approbandum, in hoc tractatu nullatenus indicabo, per hoc enim veritas non incurret periculum, sed vitabit, eo quod propter approbationem meam & arbitror nullus veritati firmius adhæreret, sed plures vt timeo ex odii inuidia & rancoris malitia ipsam verbis & [illegible] acerbius nequius impugnarent, quod de aliis à quibusdam famulante inuidia fieri mihi non ignor[illegible]. Veruntamen si vnquam aduertero, quodquid teneam exprimendo veritas quærit exaltari, hoc [illegible]pressis verbis non differam diuulgare, cum igitur velis omnino compoui hunc tractatum, i[illegible]p[illegible]um accelera exordiri.

Cap. I.

In quo principaliter quaritur, vtrum expediat toti generi humano pro communi hominum salute & vtilitate vni Imperatori seu principi seculari subesse, & arguitur vndecim rationibus quod sic, ad quas respondetur infra capitulo sexto, & tribus sequentibus.

D*Iscipulus*. Romani intra imperii, non iuta, sed iniuriæ & iniustitiæ ac crudeles tyrannides non indigne censeri deberent, si nullatenus expediret vnum Imperatorem seu principem cunctas mūdi prouincias gubernare: Cum Romani super vniuersum orbem sibi vsurpauerunt principatum, quo circa de iuribus imperii Romani plurima quæsiturus, & ante omnia, an expediat esse vnum Imperatorem totius orbis interrogare decreui, aut ad totius generis humani commodum & vtilitatem pertineat totum orbem terrarum in temporalibus vni imperatori seu principi seculari subesse. Circa quod diuersas & aduersas sententias enarra. *Magister*. Circa hanc interrogationem, quam proponis, est vna opinio: quod per vnum principem secularem, qui non incongrue imperatoris nomine censetur, mundus, quo ad temporalia, optime regeretur. Nec sufficienter paci & quieti totius societatis humanæ potest per aliud regimen prouideri. *Discipulus*. Pro ista opinione allegare conare. *Magist*. Ista opinio videtur multipliciter posse probari. Nam illud regimen est maxime vniuerso expediens, per quod mali facilius, iustius & efficacius ac salubrius coercentur: & boni viuunt quietius inter malos. Ob hoc enim sunt rectores & principes maxime constituti, teste beato Petro, qui in *canonica sua prima cap. 2.* duces asserit missos à regibus *ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.* Cui concordat beatus Paulus *ad Rom. 13.* dicens: Potestates seculares esse à Deo ad terrorem malorum & securitatem bonorum, vbi sic inquit: *Vis autem non timere potestatem bonum fac & habebis laudem ex illa, Dei enim minister est tibi in bonum, si autem malefeceris time, non enim sine causa gladium portat.* Horum sanctorum Apostolorum sententiam secutus est beatus Augustinus, qui vt legitur *23. q. 5. cap. non frustra*, ait: *non frustra sunt instituta, potestas regis, ius cognitoris, vngula carnificis, arma militis, disciplina damnantis, seueritas etiam boni principis. Habeant omnia ista modos suos, causas, rationes, & vtilitates. Hæc omnia cum timentur, & mali coercentur, & boni quieti inter malos quietius viuunt.* Ab his ita minime discrepare videtur. Nā propter idem factæ sunt leges & instituti sunt principes seculares. Vnde principes ministri sunt legis, & imperator *lex animata* vocatur. Sed leges sunt factæ vt malorū audacia coerceatur, & boni tuto viuant, *dist. 4. factæ sunt leges, & ext. de hereticis, in prologo*, ibi scil. *lex proditur.* Igitur vt coerceantur mali & boni quiete viuant, est regimen principum institutum. Sed per regimen vnius principis secularis, qu[illegible] super vniuersum orbem habeat potestatem, mali facilius, salubrius, efficacius, iustius ac seuerius c[illegible]ercentur: & boni quietius viuunt inter malos. Tum quia talis princeps mundi esset maioris potētiæ & securioris ad malos fortius comprimendos, & bonos potentius defendendos: siue qua, vt plu[illegible]us, nec mali coercentur, nec boni sunt tuti. Tum quia pauciores essent, vt oppressores bo[illegible]rum & [illegible]utore[illegible] malorum. Tum quia si non esset vnus princeps mundi, sed plures superiorem non habē[illegible]te[illegible]quam [illegible]lurimi essent promptiores & audaciores ad sustinendum guerras & bella, quā si omnes vn[illegible]i[illegible]cipi obedirent. Vnde & videmus, vt sæpius periculosiores & crudeliores guerras inter reges & principes ac comites, qui vni principi obtemperare recusant: quam inter subditos, qui vni prin-

[illegible] mul funt [illegible] Domino consti [illegible] Iohan- [illegible] *hypocritam:* tamen totus mundus [illegible] m re[illegible] quo [illegible] m secularem debet [illegible] ere. Item illud regi[illegible] per [illegible] e, quantum est po[illegible]e pro præsenti vita, dis[illegible]ordia [illegible] vniuersitat [illegible] [illegible], per quod con[illegible]rdia & [illegible]sti[illegible]ia præcipue conseruantur. Sed [illegible] [illegible] seculari fuerit subiecta, efficacius tolletur inter mortales dis ordia, [illegible] vnum superiorem non habentes. Tum quia vbi pluralitas, ibi di- [illegible] regnum speciale per [illegible]scordiam contra se diuisum desolabitur, te- [illegible] ipsa *Luca 11.* [illegible] si vniuersitas mortalium [illegible] plures principes nequaquam vni [illegible] fuerit p[illegible] cordiam contra se diuisa, desolationem incurret, igitur expedit vniuersita- [illegible]rum vni principi seculari obedire. Item, illud regimen est vniuersitati mortalium expe- [illegible]ens per quod iurgia & litigia (ad quæ prona est natura mortalium) æquius & conuenienti- [illegible]untur. Sed conuenientius iurgia & litigia inter litigantes, si vnum habuerint iudicem, vel d[illegible]inum, aut principem, decidun[illegible]ur, quam si habuerint plures qui vni minime sint sub- [illegible]. Si enim litigantes, quorum vnus alteri damnum vel nocumentum intulit, aut ius suum plu- [illegible] regibus vel principibus superiorem non habentibus sint subie[illegible], facilius poterit periclitari [illegible]a, nec apparet sub quo iudice tutum sit vtrique parti litigare, quia aut offensus litigabit sub [illegible]uo proprio, vel iudice per Dominum proprium constituto; aut litigabit sub rege proprio of- [illegible], vel iudice per illum deputato. Si offensus litigat coram Domino seu rege proprio [illegible]e constituto per ipsum: ille merito poterit esse suspectus offendenti, *extra de officio iu-* [illegible] *c. tamen qua & insinuante. Periculosum est sub suspecto iudice litigare*, vnde quodammo- d[illegible] tale est suspectorum iudicium insidias declinare, *3. q. 5. quia suspecti.* Igitur non est tu- tum v[illegible]ue parti litigare sub rege seu Domino offensi, seu iudice constituto per ipsum, nec est etiam tutum vtrique parti litigare sub rege vel Domino offendentis, vel iudice constituto per ipsum: quia ille poterit esse suspectus offenso per iura prædicta, & ita litigantes si habuerint plures Dominos superiorem non habentes, de facili poterit periclitari iustitia. Quare vniuer- [illegible] mortalium expedit vnum principem summum habere, *ad quem tanquam ad commu- nem iudicem possint quicunque litigantes recursum habere, in quo per dominium tam offen- so quam offendenti suspitionem non irrationabiliter amouebit. Præterea, illud regimen seu do- minium est expediens vniuersitati mortalium, per quod non solum inferiores, sed etiam superio- res si deliquerint, iuste poterunt castigari.

Aliter enim pax societatis humanæ (quæ tam dulcis est, vt propter ipsam etiam bella geran- tur, secundum Augustin. vt habetur *23. quæst. 1. c. noli*) non poterit conseruari, nec iustitia (quam colere est summum bonum in rebus, secundum Gregor. vt habetur *12. q. 2. cap. cum deuotissimam*) te- nebitur, nisi quantum possibile est caueatur ne superiores delinquere valeant insolenter, vt ex ver- bis Innocentii 3. quæ ponuntur *extra de accusatione, qualiter & quando*, potest colligi, vt videtur. Si enim fuerint multi reges seu principes in diuersis mundi partibus superiorem non habentes, libere & impune pacem & iura minorum perturbare valebunt. Sed si omnes reges fuerint im- peratori subiecti, non solum inferiores, sed etiam superiores, si deliquerint, poterunt legitime ca- stigari. Igitur toti mundo est expediens, vt vnus imperator regibus & principibus præsideat vni- uersis, & super vniuersitatem mortalium iurisdictionem habeat coactiuam. Amplius, inter o- mnes mortales debet esse connexio, vt quilibet respectu alterius sit inferior vel superior, aut ambo inferiores respectu eiusdem, vt inter omnes vera fiat concordia, & quilibet cuilibet reueren- tiam vel dilectionem impendat, & hoc colligitur ex auctoritate Gregor. & Bonifacii papæ, quæ po- nitur *distinct. 89. cap ad hoc*, vbi sic loquitur: *Ad hoc dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines consti- tuit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem im- penderent, vera concordia fieret & ex diuersitate connexio, & recte officiorum gereretur administratio singulo- rum, neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere*, sed talis non est inter cunctos mortales con- nexio, nisi vnus præsideat omnibus aliis, igitur expedit vniuersitati mortalium, vt mundus per v- num principem gubernetur. Rursus, illud regimen, quod Deus inter mortales propter pec- catum multitudinis non promittit, sed aufert, est melius illo, quod Deus propter peccata multi- tudinis punienda introducit. Sed quod supra vniuersitatem mortalium non dominetur vnus, sed multi, ordinat Deus propter peccata mortalium punienda, teste Salomone, qui Prouerbior. 28. Ait: *propter peccata terræ multi principes eius.* Igitur similiter vniuersitati mortalium expediret, quod omnes essent subiecti vni. Item, si non expedit vniuersitatem mortalium vni imperatori subes- se; Aut hoc est propter insufficientiam humanam, quia nullus poterit sufficiens reperiri pro orbe v- niuerso regendo, aut propter nimiam potentiam temporalem vnius Domini totius, qua posset Se- [illegible]ndum libitum in subiectos debacchare. Sed insufficientia nõ impedit: sicut insufficientia humana non impedit, quin vnus debeat etiã si vniuersitas mortalium conuersa esset ad fidem, toti mundo in [illegible]tua[illegible]bus præsidere. Nec nimia potentia impedit: q̃a proportionabiliter ita po[illegible]st totus mundus [illegible]ere crudelitati vnius imperatoris totius orbis, sicut potest vnum regnum partiale resistere re- gi. Ne[illegible] po[illegible]et maiorem habere potestatem imperator totius mundi super totum mundum, quam vnu[illegible] [illegible] per vnum regnum partiale. Sed potentia regi[illegible] non impedit, quin vnus rex debeat

præesse vni regno. Igitur nec potentia imperatoris impedite debeat vniuerso orbi præ[illegible] ea, si non expediat vniuerso orbi vnum imperatorem præesse, non est iustum, vt vnus om[illegible] minetur, si autem non est iustum nec expediens, est iniquum vnum omnibus aliis domi[illegible] est iniquum: quia esset contrarius, aut igitur contra ius naturale, aut contra ius positiuum, sed contra ius naturale: quia tunc semper fuisset iniquum, & ita nunquam fuisset quis verus [illegible] mundi, quia imperium vsurpatum contra ius naturale non esset verum imperium. Nec eti[illegible] ra ius positiuum: quia ius positiuum, quo cauetur, ne aliquis sit imperator totius mundi non po[illegible] institui, nisi ab vniuersitate mortalium. Sed vniuersitas mortalium hoc nunquam instituit [illegible] ma- gis contrarium. Igitur non est iniquum, vnum super vniuersum orbem habere imperium, quare ex- pediens est censendum.

Cap. II.

In quo ponitur secunda opinio contraria primæ capitulo præcedenti recitata, & mo- tiua eiusdem, quæ sunt sex in numero, ad quæ respondetur infra capit. 11.

Discipul. Puto quod pro assertione prædicta fortiora recitasti motiua, quæ copiam librorum ha- bentes poterunt maiorum sententiis multipliciter communire, idcirco circa interrogationem meam, aliam opinionem enarra. *Magist.* Alia opinio est contraria, quod non expedit mundo, vt v- niuersitas mortalium vni imperatori seu principi seculari sit subiecta. *Discip.* Illius opinionis mo- tiua scire desidero. *Magister.* Pro ista opinione potest multipliciter allegari. Primo: nam illud, cuius contrarium est à Deo ordinatum, non est mundo expediens, omne enim contrarium ordinationi di- uinæ perniciosum est & malitiosum & non expediens est censendum. Sed diuisio regnorum ita vt diuersis regibus non habentibus superiorem subsint, non est à Deo vetitum, sed ordinatum, vt patet 3. *Reg. 12. & 13.* Dominus voluit filios Israel duos reges habere quorum neuter esset alteri subiectus, & qui superiorem regem non haberent. Igitur vnum principem secularem cunctis mortalibus do- minari non est expediens iudicandum. Amplius, idem iuris est in magnis & in paruis, & in toto & in parte, sicut per plures sacros Canones superius est ostensum. Sed quemcunq; regem seu principe[m] secularem parti mortalium etiam illis, qui iustissimis vtuntur legibus, præsidere non est expedie[ns] illud enim quod displicet Deo, non est expediens, sed solum Israeliticum, qui erat pars mortalium & iustissimis vtebatur legibus, quia Dominicis, esse subiectum regi vel principi seculari displicebat Deo, ita vt diceret ad Samuelem, vt habetur *1. Reg. 8.* quando populus prædictus regem petebat *audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi, non enim te abiecerunt, sed me, ne regam super eos.* Igitur multo magis vnum principem secularem regnare super vniuersum orbem (etiam si conuersus esset to- tus ad fidem) non est expediens. Adhuc, illud regimen est magis expediens vniuersitati mortali- um in statu culpæ, quod magis assimilatur regimini, quod fuisset, si homines in statu innocentiæ permansissent (quia illud quod magis assimilatur meliori, est magis expediens.) Sed si homines in statu innocentiæ permansissent, vnus non fuisset imperator omnium aliorum. Igitur in statu cul- pæ non est expediens, vt vnus omnibus aliis dominetur.

Rursus, quod iuri gentium obuiat & repugnat, non est expediens reputandum, cum ius gentium sequatur naturale, quia, vt habetur *dist. 1.* ius gentium est idem apud omnes gẽtes, quale est solummo- do ius naturale, cui nulla valet consuetudo aut multitudo vel ius positiuũ quomodolibet derogare[,] *extra de consuetu. cum tanto,* sed vniuersitatem mortalium vni principi seu imperatori subesse iuri gen- tium obuiat & repugnat. Cum quia bella & captiuitates sunt iura gentium seu de iure gentium, *dist. 1. ius gentium*, quæ cessarent, si vnus imperator vniuersitati mortalium imperaret. Tum quia de iure gentium connubia inter alienigenas prohibentur, *eadem dist. & ca.* quod non potest intelligi de qui- buscunq; aliegenis, quia tunc essent connubia inter quoscunque diuersarum prouinciarum prohi- bita, igitur intelligitur de alienigenis, quæ nullam communionem dicuntur habere adinuicem, quales non sunt quicunque, qui sunt vni imperatori vel Domino subiecti. Omnes enim qui vni Domino subiecti possunt & in multis casibus debent habere communionem adinuicem se mutuo adinuicem adiuuando & inuicem defendendo. Igitur non est expediens neque æquum, vniuersita- tem mortalium vni Imperatori seu principi obedire. Item, illi non debent vni principi vel impera- tori obedire, qui nec vnum iugum ducere debent, nec inter se communionem habere tenentur [illegible] licite ad eundem iudicem pro iudicio etiam sustinendo recurrunt. Mortalium autem quidam [illegible] fideles, sed fideles cum infidelibus non debent idem iugum ducere, Apostolo pro[hi]bente [illegible] a[d] [Co]rinth. 6. cum ait: *nolite iugum ducere cum infidelibus*, nec debent societatem cum eis ve[l] com[munio]nem habere pacificam, Domino attestante, qui dicit Matthæi 10. *N[o]lite arbitrari quod venerim [mit]tere pacem in terram: non veni pacem mittere sed gladium* &c. Deuternom i 7. præ[illegible] e[illegible] re[illegible] libus, vt infideles percutiant vsque ad interemptionem, nec ineant cum ei[s] fœ[dus] [illegible], n[e]c m[illegible] vxoribus eorum. Quod etiam docet Aposto[lu]s 2. Corinth. 6. dicens: *[Q]uæ enim par[illegible] [illegible] al[illegible] tas cum ini[q]ui[ta]te, aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ autem conue[ntio] C[illegible] a[illegible] al [illegible] quæ pars fideli cum infideli?* Quibus concorditer dicit Sapiens Ecclesiastic. 13. *Q[uæ] communicas [illegible] quæ [illegible] bo[illegible]*

ſto homini ad canem? nec etiam debent fideles ad iudicem infidelium pro iudicio recurrere, teſtante Apoſtolo, qui, vt habetur *primæ ad Corinth 6.* fideles, qui coram infidelibus litigant, acriter reprehendit, dicens: *Ad verecundiam veſtram dico ſic, non eſt inter vos ſapiens quiſquam, qui poſſit iudicare inter fratrem ſuum, ſed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles.* Ex quibus verbis colligitur, quod fideles ab infidelibus, quantum ad litigationem in iudicio, & quantum ad omnem pacificam cõmunionem & participationem, debent penitus ſeparari. Igitur vni imperatori ſeu principi ſeculari non debet vniuerſitas mortalium eſſe ſubiecta. Præterea: Ille non debet vniuerſitati mortalium præſidere, qui eorum non poteſt debite gerere curam, ſed nullus poteſt debite gerere curam vniuerſitatis mortalium: cum quilibet ſit inſufficiens ex ſe vnius parui regni curam habere, teſtante Salomone, qui, vt legitur *2. Paralip. primo,* loquens ad Deum ait: *quis enim poteſt hunc populum tuum, qui tam grandis eſt, iudicare?* quaſi diceret, nullus, igitur multo fortius nemo poteſt digne vniuerſitatem mortalium iudicare.

Cap. III.

Recitat opinionem tertiam circa quæſitum capitulo primo, & probatur vnica ratione, ad quam reſpondetur capitulo 12. huius.

Diſcip. Aliam recita opinionem circa interrogationem prædictam. *Magiſter.* Alia eſt opinio circa hanc: quod expediret vnum principem non ſecularem, ſed eccleſiaſticum vniuerſitati mortalium præſidere. *Diſcipulus.* Pro iſta opinione poſſumus inuenire multa in tractatu *de poteſtate papæ & cleri,* ideo pauca pro eius confirmatione adducas. *Mag.* Pro iſta opinione poteſt taliter allegari. Inter cæteras excellentias, quibus debet princeps, & qui in temporalibus præſidet, ſubditos ſuperare, ſapientia videtur eſſe præcipua. Vnde & Salomon, qui ſapientiam poſtulauit à Deo, vt digne poſſet regere populum Dei in temporalibus, à Deo legitur manifeſte commendatus, cum dixit ſibi Dominus 2. Paral. primo: *quia hoc magis complacuit cordi tuo, & non poſtulaſti diuitias & ſubſtantiam & gloriam, neque animas eorum, qui te oderunt, ſed nec dies vitæ plurimos, petiſti autem ſcientiam & ſapientiam, vt iudicare poſſis populum meum, ſuper quem te conſtitui regem, ſapientia & ſcientia data ſunt, diuitias autem & ſubſtantiam & gloriam dabo tibi.* Et idem Salomon Prouerbiorum primo dicit: *intelligens poſſidebit gubernacula.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod principi præcipue eſt neceſſaria prudentia & ſapientia, ſed magis ſapientia requiritur in viris eccleſiaſticis, quam in ſecularibus, igitur non ſecularis princeps, ſed eccleſiaſticus dignus eſt toti mundo præeſſe.

Diſc. Iſta ratio non videtur mihi procedere: quia qui aliis præeſt in temporalibus, debet alios præcedere in ſapientia mundana & peritia negotiorum ſecularium: non autem ſapientia alia. Sed ſeculares præcedunt in ſapientia mundana: licet eccleſiaſtici præcellant in ſapientia diuina. Ergo qui præſidet in temporalibus, debet eſſe ſecularis, & non eccleſiaſticus: laicus, & non clericus. *Magiſter.* Iſtam improbationem quidam nituntur improbare, quia ex ſcripturis diuinis colligitur, quod qui præeſt aliis in temporalibus, non ſolum in ſapientia mundana, ſed etiam in ſapientia diuina & lege Dei debet eſſe peritior: eo quod rex, qui in temporalibus præeſt, debet in lege Dei aſſidue meditari, dicente Deo, qui loquens de rege Deut. 17. ait: *Poſtquam autem ſederit in ſolio regni ſui, deſcribat ſibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ.* Ioſue autem, qui in temporalibus præſidebat, præcepit Dominus dicens: *non recedat volumen legis huius de ore tuo, ſed meditare in eo diebus ac noctibus, vt cuſtodias & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo.* Ex quibus colligitur, quod in temporalibus præſidens non ſolum in ſapientia mundana & ſecularium negotiorum peritia, ſed etiam in ſapientia diuina debet alios ſuperare.

Cap. IV.

Ponit opinionem quartam, quam probat vnica ratione, ad quam reſpondetur infra capitulo tertiodecimo.

Diſcipulus. Adhuc circa interrogationem meam, aliam opinionem audire deſidero. *Magiſter.* Sunt quidam dicentes, quod non eſt expediens vnum principem ſecularem neque eccleſiaſticum vniuerſitati mortalium præſidere: nec etiam eſt expediens, quod plures ſeculares vel eccleſiaſtici ſuperiorem non habentes in diuerſis prouinciis aut regnis diuerſis mortalibus dominentur, ſed mundus optime regeretur, ſi plures ſimul mundi dominium obtinerent, quemadmodum in pluribus ciuitatibus vel communitatibus non vnus ſolus, ſed plures regere dignoſcuntur. *Diſcipul.* Pro iſta opinione motiua adducas. *Magiſt.* Iſta opinio videtur poſſe taliter fulciri. Illud idem regnum vel dominium eſt mundo vniuerſo expediens, in quo pauciores errores accidunt & peccata: quia per tale dominium vel regimen iuſtitia, pax & concordia omnium procuratur, & etiam conſeruatur. Sed ſi plures ſapientes & virtuoſi dominarentur vniuerſitati mortalium, pauciores errores fierent, & peccata in regendo, quam ſi vnus ſolus omnes alios gubernaret: quia ſicut veritas iuſtitiæ, quæ à multis quæritur, facilius inuenitur *2. diſt. de quibus,* ita multi difficilius errant, quam vnus ſolus. Huic

Salo-

Salomon *Prouerbiorum* 13. & 14. assentit salutem esse, vbi multa sunt consilia. Hinc etiam *primo Machabeorum* 8. *ca.* post multas laudes Romanorum dicit, quod *quicunque audiebant nomen eorum, timebant eos. Quibus vero vellent auxilio esse, vt regnarent, regnabant, quos autem vellent, regno deturbabant, exaltati sunt valde. Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, vt magnificaretur in ea. Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecentos viginti consilium agentes semper de multitudine, vt quæ digna sunt gerant. Et committunt vni homini magistratum suum per singulos annos dominari vniuersa terra: & omnes obediunt vni, & non est inuidia neque zelus inter eos* &c. Ex quibus verbis manifeste habetur, quod Romani in hoc laudabantur, quod nulli supra se regalem dignitatem nec diadema committebant: sed vnum per singulos annos ordinabant, qui auctoritate non propria, sed sibi à senatu commissa, vniuersæ terræ Romanis subiectæ dominabatur. Igitur magis expedit vniuersitati mortalium plures simul præsidere omnibus, quam vnum solum.

Cap. V.

Ponit quintam opinionem quodammodo mediam inter alias, quam probat tribus rationibus.

Discipulus. Si est alia opinio circa interrogationem meam enarra. *Magist.* Alia opinio est, quod secundum diuersitatem qualitatem & necessitatem temporum expedit regimina & dominia mortalium variari: ita quod aliquando sit expediens vnum principem secularem vel ecclesiasticum præesse mortalibus vniuersis: interdum expedit plures simul seculares vel ecclesiasticos omnes alios gubernare. Nonunquam vero sit vtile plures principes superiorem non habentes diuersis mundi partibus præsidere. *Discipulus.* Istam assertionem nitaris aliquibus allegationibus communire. *Magist.* Istam assertionem pluribus modis posse fulciri videtur. Nam sicut leges pro communi vtilitate debent institui, *distinct.* 4. *erit autem*: sic principes, rectores & Domini, tam seculares quam ecclesiastici, pro communi vtilitate præ cæteris sunt præponendi, quam etiam ipsi magis, quam propriam procurare tenentur. Si enim vtilitati communi propriam præposuerint, non rectores seu principes vel Domini, sed tanquam tyranni sunt censendi, vtilitas autem communis per vnum principem aliquando secularem vel ecclesiasticum, qui vniuersis dominaretur, videtur melius procurari, quam per plures non habentes superiorem, siue simul regentes, siue in diuersis prouinciis residentes, eo quod interdum multitudo mortalium sæpe minus sustineret dominium vnius principis secularis vel ecclesiastici, quia sapientia, iustitia & aliis virtutibus (quæ requiruntur in principe) præfulgenti quam multorum, nonnunquam autem magna multitudo mortalium nullatenus sustineret dominium vnius, sed voluntarie se subderet dominio multorum, vel simul regentium vel diuersarum prouinciarum curam gerentium, & per consequens tunc per plures melius procuraretur communis vtilitas, quam per vnum solum. Quare pro diuersitate & necessitate temporum expedit vnum vel plures mortalibus dominari. Amplius, illo modo regitur optime vniuersitas mortalium, qui magis assimilatur illo modo regendi, quo Deus disposuit populum Israeliticum regi sibi per veram fidem subiectum. Sed Deus disposuit populum Israeliticum sibi subiectum aliquando regi per vnum principem secularem, Dauid enim & Salomon super totum populum Dei regnauerunt. Interdum per vnum principem sacerdotem. Hely enim sacerdos totum populum Israeliticum iudicauit, nonnunquam per plures reges, quorum nullus esset alteri subiectus. Roboam enim & Ieroboam super populum Israeliticum in diuersis regionibus regnauerunt. Igitur secundum diuersitatem & necessitatem temporum est expediens, vt vniuersitas mortalium vni vel pluribus principibus siue rectoribus sit subiecta. Rursus, ille modus regendi vniuersitatem mortalium, qui aliquando fuit licitus & iustus, est expediens reputandus, quia omne iustum & licitum est iudicandum expediens. Sed aliquando mundus licite & iuste regimini vnius principis, interdum regimini plurium subdebatur. Igitur adhuc talis modus varius regendi vniuersitatem mortalium, secundum diuersitatem ac qualitatem & necessitatem temporum, est expediens æstimandus.

Cap. VI.

In quo respondetur ad primam rationem capituli primi.

Discipulus. Ista opinio cum aliis opinionibus contrariis, quantum ad aliqua, concordare dignoscitur, à quibusdam etiam in multis discrepare videtur, vel forte à prima secundum intellectum aliquorum in nullo discordat, licet quantum ad verba ei obuiare videatur, proinde siue omnino sit eadem cum prima opinione intellecta (vt quidam eam intelligunt) siue in aliquo repugnet: cupio scire, qualiter tenentes istam opinionem vltimam respondere nituntur ad allegationes adductas pro aliis opinionibus, in quantum sunt vel videntur contra istam. Primam itaque allegationem pro prima opinione, quæ in hoc consistit, quod si vnus princeps secularis dominaretur cunctis prouinciis, & mali securius artarentur, & boni quietius viuerent, perstemus. Dic igitur quomodo respondetur ad eam. *Magister.* Respondetur, quod quamuis regula-

[illegible] cidit, quod vno principe seculari dominante cunctis, & mali districti- [illegible] etius viuunt inter ma[illegible]s: hoc tamen in casibus special[i]bus f[a]llit. *Di[sci]pul.* [illegible] casus paucos tamen [illegible] in quibu[s] dicunt hoc fallere, quia forte explicatis pau- [illegible] tar[e] [illegible] t memetipsum. *Magister.* Vnus casus est, in quo dicunt sub vno princi- [illegible] los [illegible] u[illegible] oerceri, nec bonos quietius viuere, & est, quando aliqua multitudo [illegible] recusantium [o]bedire vni est tam magna & tam fortis, quod seditiones & guerras pericu- [illegible] notabi[l]e dispendium reipublicæ & bonorum contra mundi monarchiam concitare præsu- [illegible] quibus cessarent, si diuersi principes seculares superiorem non habentes diuersas mundi [illegible] gubernar[en]t.

[Dis]cipulus. [V]t expressius atque manifestius hunc casum intelligam: velim vt eius aliqua exem- [illegible] ucas. *Magist.* Quamuis res manifesta probatione non egeat, tamen vt votis tuis satisfaci- am, vnum exemplum ex *gestis Romanorum* adducam de Iulio Cæsare, qui quia Romanum imperium, q[uo]d prius in potestate Senatus & Consulum erat, solus occupare voluit, innumeræ consecutæ sunt se[ditio]nes, tu[mult]ones, & strages. Nam tota vrbs Romana in bella intestina & ciuilia scissa est, itaque tor[...]des exortæ sunt, quod vix superessent coloni, qui agros colerent, vnde etiam plurimi quam o- p[tim]i[...]es & [r]eipublicæ defensores crudeli morte interempti sunt: mali autem ad insolentiam & [...]rabilem superbiam prouecti, vnde necesse fuit Romanum imperium, quod multorum, vepo- [...]e t[...]ius Senatus consilio & prouidentia in immensum excreuit, ad vnius dominium redactum pan- [...]e[...] escere. Item in aliis factionibus & bellis ciuilibus tam Romanis quam aliis manifeste vid[...], quomodo dum vnus multis potentibus prædominari vult, maximam sæpe concitat reipu- [...] perturbationem, & bonorum exilia, aut occisionem. Quapropter in casu, quo multi nollent [...]e dominationem vnius, expediret reipublicæ plures diuersis concorditer præesse. *Discipul.* Vide[tu]r mihi nunc casum hunc intelligere. Nam sæpe id contigisse & quotidie contingere posse n[on] ambigo, ideo paucis adhuc vnum casum mihi recita. *Magister.* Alius casus est: quando prin- ceps totius mundi per potentiam temporalem crudelitate tyrannica sæuiret contra bonos viros rei- pu[b]licæ amatores & malos sibi in tyrannide sua fauentes & auxiliantes promoueret, veluti de mul- tis [ty]rannis in historiis legere possumus, vt de Nerone Romanorum imperatore crudelissimo, qui p[ar]ricidia in vxores, affines & necessarios suos complura commisit, tantaque mala perpetrauit, quod cætera regna ad rebellionem inuitauit, & tandem hostis à Senatu iudicatus in seipsum quoque manus conuertit, & suiipsius carnifex fuit. Similiter satis manifestum est, quantum perniciosus bo- nis viris Imperator extitit Domitianus: qui nisi solus imperium obtinuisset, tantam necem bonis ciuibus & optimis inter nobiles inferre non potuisset. Idem de aliis multis declarari posset. Sed hæc satis sint. In his duobus igitur casibus, sub vno principe mundi monarcha, insolescerent scilicet mali, & boni quamplurimum turbarentur, propter quod si mundus nec de iure nec de facto esset v- ni principi seculari subiectus: & ex assumptione alicuius ad monarchiam mundi, siue propter mali- tiam assumendi, probabiliter timeretur quod insolescerent mali, & boni turbarentur: non esset ali- quis pro tempore illo ad totius mundi dominium assumendus. *Discipul.* Modum ponendi apud i- stos ex his, quæ nunc recitasti, magis aduerto, ex quibus etiam cognosco, quod omnes casus, in qui- bus isti dicunt malos insolescere posse & bonos turbari, sub vno totius mundi monarcha, ad duos præmissos modos, seu casus possunt reduci: quia secundum eos, vt æstimo, nunquam minus arce- rentur mali, & boni minus quiete viuerent sub vno principe, quam sub pluribus, nisi propter pericu- losam rebellionem aut malitiam singularem alicuius multitudinis potentis & magnæ, volentis con- citare periculosas guerras, vel propter malitiam vel ignorantiam, vel negligentiam principis, in qui- bus casibus secundum eos sic nunquam fuisset de iure aliquis princeps ad totius mundi dominium ass[u]mendus. Quamobrem noli explicare plures casus, in quibus secundum eos minus arcerentur mali, & minus quiete boni viuerent sub vno Domino totius mundi, quam sub pluribus. Sed cu- pio bene scire, an secundum eos non obstante malitia cuiuscunque multitudinis nolentium obedi- re vn[i] & non obstante, quod probabiliter apparet, quod nullus esset de illis, qui posset assumi ad mundi imperium, & qui vellet & sciret vti iuste & legitime huiusmodi dignitate: esset aliquis assu- mendus ad imperatoriam dignitatem seu maiestatem, postquam de iure aliquis fuisset Dominus totius mundi, per electionem vel per successionem. *Magister.* Si volueris, postea habebis occasio- nem quærendi, cum inuestigabimus, an Romanum imperium possit destrui seu cessare. *Discipulus.* Hoc non obstante, dic breuiter, quid ad hoc isti responderent. *Magister.* Quidam eorum dicunt, quod in prædictis casibus esset assumptio cuiuscunque ad mundi imperium differenda: quia nihil, quod est in reipublicæ detrimentum, est agendum: præsertim si ex ordinatione humana & non ex diuina lege, nec ex lege naturæ processit, & ideo quamdiu assumptio alicuius ad mundi imperium esset in detrimentum reipublicæ, siue propter malitiam subditorum, siue propter insuf- ficientiam assumendi, non esset talis assumptio attentanda: quia quod pro- nisum est ad concordiam, non debet tendere ad noxam, *distinct. 95. luet.*

mum sacerdotium,& summum imperium promouendo : quia ita ex causa potest deseri sublimatio eius, sicut alterius. Sed vellem scire, an sicut fideles non possunt statuere, quod nunquam aliquis in summum pontificem eligatur, ita mortales non valeant ordinare, quod nunquam aliquis ad mundi imperium exaltetur. *Magister.* Respondetur, quod nec possunt, nec vnquam licite poterunt mortales statuere, quod nunquam aliquis ad mundi imperium sublimaretur: quia nihil statui licite potest in perpetuum duraturum: quod aduersatur illi, quod est regulariter expediens bono communi, licet in casu posset bono communi nocere. Sed vnum principem cunctis mortalibus præsidere, est regulariter expediens bono communi cunctorum mortalium: licet posset in casu nocere. Igitur absolute (quod nunquam aliquis ad imperium promoueatur) statui minime potest, licet cum aliquibus modificationibus aut specificationibus seu conditionibus hoc licite posset ordinari, quod ad tempus nullus promoueretur ad huiusmodi dignitatem.

Cap. IX.

Respondet tertiæ rationi primi capituli.

Discip. Narra, quomodo regulariter, licet non in omni casu, sit expediens cunctos mortales vni principi seculari subesse, non obstante quod expediens sit cuilibet regno partiali habere vnum regem, cum idem sit habendum de toto & de parte iudicium, sicut idem iudicium est habendum in magnis & in paruis, super quibus ratio tertia fundatur supra pro prima opinione in *primo capitulo* recitata. *Magister.* Dupliciter respondetur, vno modo, quod non est semper consimile iudicium habendum de toto & de parte, sicut nec semper idem iuris est in magnis & in paruis: quia sæpe quantitas rei diuersitatem iuris inducit, *extr. de symonia, & si quæstiones, & 12. q. 2. c. bonæ rei & 1. q. 1. iudices.* Deinde nonnunquam magna nocent, & non parua, nam & modicū quod nocet, non nocet, vt notatur in Glossa *prologi decretalium*, & *extra de rubricis, si propositione*, sed quando est eadem ratio de toto & de parte, & de magnis & de paruis, tunc simile iudicium de eis est habendum: & idem ius est in eis, quia vbi est eadem ratio, ibi debet esse idem ius, *extra de constitutionibus, translato*, nunc autem non est semper eadem ratio de toto mundo & de vno regno particulari: quia, sicut insinuatum est superius, potest contingere propter singularem & insolitam iniquitatem alicuius multitudinis præpotentis, vel insufficientiam assumendi, quod vnum præficere omnibus erit in detrimentum boni communis: & vnum præficere vni regno particulari erit ad vtilitatem incolarum eiusdem regni, & ideo in tali casu non est semper similiter iudicandum de toto mundo, & de vno regno partiali. Aliter dicitur, quod etiam sæpe non expedit, quod vni regno vnus rex præficiatur, imo sicut quandoque diuersi episcopatus sunt vniendi *16. q. 1. & temporis qualitas*, sic expediret interdum reipublicæ diuersa regna vniri, & vnum super plura regna regnare, & quando non esset vnus princeps mundi, quanto plura regna vnirentur, tanto vtilius regerentur, si aliquis iustus ipsa ad vtilitatem communem, non ad propriam gubernaret.

Cap. X.

In quo datur responsio generalis ad omnes rationes residuas capituli primi, scilicet 4. vsq; ad finem capituli, & hoc applicando solutionem singulis.

Discipulus. Prolixe tractare residuas rationes pro prima opinione *supra 1. c.* allegatas fastidium forte legentibus generaret, ideo si ad ipsas vna posset dari responsio, libenter audirem. *Magist.* Nonnullis apparet, quod ratione vnica dissoluuntur, eo quod omnes cōcludunt regulare esse, quod esset expediens totum mundum vni principi seculari subesse, quod tamen fallit in casibus, de quibus casibus istæ rationes non concludunt. *Discipulus.* Ista responsio mihi nimis generalis esse videtur, ideo nullo modo rationalis apparebit, nisi ad rationes illas applicetur specialiter, illam igitur breuiter ad omnes alias nitere applicare. *Magist.* Quarta ratio *supra c. 1.* adducta, quæ fundatur in hoc, quod cum omnes vniuersi mortales, qui possunt communionem in temporalibus habere adinuicem, non optime gubernabuntur, nisi vni principi seculari sint subiecti, & ideo expedit omnia vni imperio subiacere. Sed per hoc nequaquam concludi videtur, quod omnes volentes communionem adinuicem habere non optime gubernabuntur, nisi vni principi seculari sint subiecti, ideo in casu non expedit omnes vni imperio subiacere, quare in casu optimus modus gubernandi mortales propter iram impeditur, & ideo interdum propter singularem malitiam subditorum vel propinquitatis, aut insufficientiam ad imperium assumendi, vniuersitas mortalium optime gubernari non valet, ideo in aliquibus casibus melius est relicto optimo regimine, eo quod haberi non potest, diuersas prouincias diuersis principibus subiacere, quam in multorum perniciem vnum principem sibi mundi dominium vendicare, & eligentibus illis, qui si communitas mortalium esset bene disposita, & de iure & de facto dignum & idoneum ad mundi imperium promouere deberent. Quinta vero ratio, quæ in hoc consistit, quod si vniuersitas mortalium vni fuerit principi seculari subiecta efficacius tolletur inter mortales discordia, quam si fuerint plures principes superiorem non habentes, ad hoc elicitur, quod quamuis regulariter sis efficacius tolli discordias per principatum vnius, quam per plures, hoc tamen fallit in casibus, de quibus dictum est prius. Sexta ratio, quæ ex hoc virtutem habere videtur, quod iurgia & litigia æquius deciduntur, si omnes mortales habeant vnū iudicem supremum, quam si fue-

rint plures iudices supremum non babentes. Euacuatur per hoc, quod hoc habet regularem veritatem, quando omnes obediunt vni, & de iure & de facto, fallit tamen in casibus, de quibus saepe facta est mentio superius. Ad septimam rationem, quae fundatur in hoc, quod si vniuersitas mortalium esset vni subiecta, non solum inferiores, sed etiam superiores, etiam reges, si delinquerent, possent legitime castigari, quod non contingeret, si essent plures principes superiorem non habentes. Respondetur, quod regulariter verum est, quando nulla multitudo potenter rebellaret contra principem mundi, qui potenter & iuste regnaret, fallit tamen, quando Dominus mundi de iure talis non regnat. Octaua ratio, quae fundatur in huc, quod inter vniuersos mortales talis debet esse connexio, qualis esset respectu alterius, si sit superior vel inferior, vt colligitor ex auctoritate Gregorii & Bonifacii papae. Per hoc dissoluitur, quod absque tali connexione cunctorum mortalium vniuersitas non est optimo regimine gubernata, & ideo inter mortales talis debet esse connexio, & per consequens omnes mortales (si optime, quantum permittit conditio mortalium, essent dispositi) vni principi deberent esse subiecti, sed quia talis connexio per malitiam impeditur: ideo potest contingere, quod etiam talis connexio cunctorum mortalium, etiam de iure non existat. Nona ratio, quae consistit in hoc, quod plures principes dominari mortalibus ordinauit Deus propter peccata hominum punienda, & per consequens tale dominium plurium principum non est optimum. Bene concludit, quod dominium vnius principis super totum mundum est melius plurium principum dominio superiorem non habentium: quod quandoque propter indignitatem hominum & iusto Dei iudicio tale dominium de facto haberi non potest, ideo in casu expediens est, quod etiam de iure & ad tempus cesset tale dominium, vt nullus de facto ad tale dominium sublevetur. Decima ratio, quae consistit in hoc, quod si non expedit vniuersitati mortalium vni imperatori subesse hoc propter influentiam hominum, aut propter nimiam potentiam temporalem talis imperatoris ex insufficienti diuisione procedit: quia propter neutrum illorum accideret, vel propter insolitam & singularem malitiam subditorum, vel quia pro aliquo tempore determinato non constat, quod possit inueniri aliquis idoneus ad huiusmodi dignitatem. Ad vndecimam rationem, quae consistit in hoc, quod si non semper est expediens vnum imperatorem cunctis mortalibus dominari, hoc esset contra ius naturale, aut contra positiuum. Respondetur, quod cum ius naturale sit naturale praeceptum, sicut colligi potest ex Gloss. quae ponitur *distinct. 1. ius naturale*: sicut naturalis praecepti differentia duplex, ita iuris naturalis differentia duplex potest inueniri. Praeceptum autem naturale quoddam est absolutum absque omni conditione, modificatione seu determinatione, sicut: *Non coles Deum alienum, Non moechaberis*, & huiusmodi. Quoddam autem non est absolutum, sed cum aliqua conditione, modificatione vel specificatione seu declaratione, sicut *vtere alieno inuito Domino. fueris in extrema necessitate constitutus, abscinde vnum membrorum tuorum, pro sanitate corporis conseruanda*, & consimilia. Sic est duplex ius naturale: quoddam absolutum, & quoddam cum aliqua modificatione vel specificatione, & huiusmodi. Contra ius naturale primo modo dictum, non oportet vnum imperatorem cunctis mortalibus praesidere: quia tunc in nullo casu vnquam posset imperator aliquis vniuersis mortalibus praesidere, sed vnum imperatorem cunctis mortalibus praesidere potest esse contra ius naturale secundo modo dictum, quia ratio naturalis dictat, quod non debet vnus imperator dominari cunctis mortalibus, quando huiusmodi dominium esset in detrimentum & perniciem reipublicae & boni communis. Ita etiam huiusmodi dominium regulariter esset iustum & expediens & conlonum rationi & iuri naturali, sed in casu potest esse iniquum & iuri naturali secundo modo dicto contrarium.

CAP. XI.

In quo respondetur ad rationes capituli secundi huius.

DIscipulus. Audiui, quomodo respondetur ad rationes, quibus videtur posse probari, quod semper & in omni casu sit expediens, vnum principem secularem cunctis mortalibus praesidere vel dominari, in temporalibus, nunc audire desidero, quomodo soluuntur rationes *supra 2. c.* adductae, quibus videtur posse probari seu ostendi, quod nunquam expediat vniuersitati mortalium in temporalibus vni principi seculari subesse. *Magister.* Ad primam rationem, quae in hoc consistit, quod diuisio regnorum a Deo, qui optime omnia regit & disponit &c. respondetur, quod Deus aliqua fecit propter peccata malorum plectenda, & illa expediunt, quando puniendi sunt mali, sed saepe quando non sunt puniendi mali, non expediunt, sed contraria, diuisio autem regnorum fuit a Deo in poenam peccati malorum, & ideo quando non essent sublimandi reges ad puniendum peccata, quae impii commiserunt, sed ad vtilitatem bonorum, & ad conseruandum & praeseruandum a malis committendis, esset expediens, quod omnia regna essent vni principi supremo subiecta. Ad secundam rationem, quae fundatur in hoc, quod Deo displicebat petitio populi Israelitici, qui iustissimis legibus regebatur, quando petebat regem sibi dari, multipliciter respondetur. Vno modo, quod non ideo illa petitio displicebat Deo, quia petebant malum: sed quia mala voluntate, & mala intentione petebant mala quidem intentione petebant: quia ideo petebant regem supra se, vt in hoc essent similes infidelibus. Vnde & dixerunt, vt habetur primi Reg. 8. *Constitue nobis regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersa habent nationes*, & sequitur: *Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt, nequaquam: rex super nos erit, & erimus nos quoque sicut omnes gentes*, mala etiam voluntate pete-

petebant regem: quia tanquam ignari & stulti petierunt regem, vt hac occasione regimen Samuelis, qui eos iustissime rexerat, declinarent. quod Deus ipse, qui corda intuebatur eorum, testatus fuit, vt videtur, cum dixit Samueli: *iuxta omnia opera sua, quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de Ægypto vsque ad diem hanc, sicut dereliquerunt me & seruierunt diis alienis, sic etiam faciunt tibi.* Ex quibus verbis colligitur, quod voluerunt inique declinare regimen Samuelis.

Discipulus. Non videtur, quod ipsi desiderabant abiicere regimen Samuelis, sed filiorum suorum, qui iniusti & impii fuerunt, & ideo merito fuerunt depellendi. Nam ibidem sic legitur: *Factum est autem, cum senuisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel,* & post: *& non ambulauerunt filii eius in viis eius, & declinauerunt post auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium. Congregati ergo vniuersi maiores natu Israel venerunt ad Samuelem in Ramatha, dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, & filii tui non ambulant in viis tuis, constitue nobis iudicem seu regem, vt iudicet nos.* Ex quibus verbis colligitur, quod contentabantur in regimine Samuelis: sed displicebat eis regimen filiorum suorum. *Magist.* Respondetur, quod quamuis noluerunt expresse dicere, sibi displicere regimen Samuelis, tamen innuebant verbis, cum dixerunt: *tu senuisti*, quasi dicerent, amodo non es aptus ad regendum, quod autem allegauerunt malitiam filiorum eius, non fuit nisi ad palliandum suam malam voluntatem: quia principaliter intendebant abiicere Samuelem, quod ex verbis Dei superius dictis datur intelligi. *Discip.* Ad istam rationem, vnam responsionem audiui dari: nunc dic aliam. *Magister.* Aliter respondetur, quod quamuis, vt sæpe dictum est, plus regulariter expediat, vt rex in temporalibus dominetur: tamen in casu non expedit, quando autem expedit, & quando non, licet sæpe latet homines, & præcipue imperitos & malos: hoc tamen Deum, cui nuda sunt & aperta omnia vera, nunquam latet, & ideo cum lateret illos petitores, quod non expediret eis regē habere, petitio eorum Deo displicuit, quia absque hoc, quod interrogarent eum, qui ordinauerat eos aliter regi quam per regem sciens, quod non expediret eis regem habere, indiscrete & imprudenter ac importune petebant regem, non enim debebant petere mutationem modi regendi ordinati à Deo, antequam Deum interrogassent: quamuis habere regem non sit regulariter malum, imo regulariter est bonum, & in casu malum. Tertia ratio, quæ in hoc fundatur, quod illud regimen est melius, quod magis assimilatur regimini, quod fuisset si homines in statu innocentiæ remansissent: quia vnum imperatorem omnium minime habuissent. Per hoc excluditur, quod propter diuersitatem inter statum innocentiæ & naturæ lapsæ non semper illud regimen est melius in statu naturæ lapsæ, quod magis assimilatur illi regimini, quod fuisset in statu innocentiæ, sicut nec regimen illud est melius in statu naturæ lapsæ, quod magis assimilatur regimini, quod est in statu naturæ gloriæ, quia tunc melius esset, quod quilibet regeret seipsum, & quod nullus regimen super alios seu prælationem haberet: quia regimen seu prælatio non erit in statu gloriæ. Ad quartam, quæ consistit in hoc, quod vnum imperatorem cunctis mortalibus dominari est contra ius gentium, quod est ius naturale: & per consequens nunquam est expediens sine licitum, hæc per illa, quæ dicta sunt in *præcedenti c.* videtur posse repelli. Nam illud, quod est contra ius gentium, licet ipsum sit iniquum, non tamen semper est iniquum, imo quandoq; est regulariter æquum & licitum, & in casu iniquum, pro eo quod ius gentium saltem quo ad multa non est ius naturale absolutum absque omni modificatione vel conditione, determinatione vel specificatione: sed est ius naturale conditionatum modificatum specificatum seu determinatum vel cum specificatione aliqua seu distinctione. Nam sicut habetur in decretis *dist. 1. ius gentium*, ad ius gentium spectant bella, captiuitates, seruitutes: quæ tamen non sunt de iure naturali absolute absque omni modificatione: etiam quia tunc contraria nunquam essent licita, quia illa quæ sunt contra ius naturale absolutum, nunquam sunt licita, sed semper sunt illicita & indispensabilia, *extra de consuetudine, c. cum tanto, & dist. 9.* quod licet ita quod vnum imperatorem omnibus dominari, bella, captiuitates atque iurgia inter alienigenas sint interdum de iure gentium, & ideo valeant pertinere ad ius naturale conditionale seu modificatum, seu cum aliqua specificatione seu determinatione, non tamen sunt semper iniqua, quia non spectant ad ius naturale absolutum, quod non variatur, sed inuariabile perseuerat, *dist. 5. §. 1. licet & dist. 6. § his ita.*

Quinta ratio fundata in hoc, quod mortalium quidam sunt fideles, quidam sunt infideles, qui non debent idē iugum ducere, nec ad inuicem communionē seu pacificam societatem habere, nec ad eundē iudicem pro iudicio suscipiendo recurrere: & per consequens non debent vni imperatori subesse, multipliciter videtur posse elidi. Primo, quia licet fideles non deberent ducere iugū infidelium cum infidelibus, nec debeant cum infidelibus communionem seu societatem pacificam habere, quando infideles impugnarent fideles, vel aliquid facerent in contumeliam imperatoris vel creatoris, aut niterentur fideles trahere ad peccatum mortale: nec fideles deberent recurrere ad iudicium infidelis, si pro iudicio subeundo esset: tamen licitum esset fidelibus ducere iugum infidelium cum infidelibus, & cum eis communionem seu pacificam societatem habere, quando nihil mali molirentur, & cum eis ad iudicem fidelium pro iudicio sustinendo recurrere, & ideo licet non esset licitum fidelibus vni imperatori omnium mortalium infideli subesse; videtur tamen tam infidelibus, quam fidelibus licitum vni imperatori fideli subesse. Secundo quia fideles non debent idem iugum spirituale ducere cum infidelibus: possunt tamen licite cum eis ducere idem iugum temporale, vnde & multi fuerunt fideles tam in nouo quam in veteri testamento, idem iugum temporale ducentes cum infidelibus principi infideli obedientes, fideles etiam licite communionem & pacificam societatem possunt habere cum infidelibus, sicut & multi sancti habuerunt, licet non in peccato, nec contra

Cap. XIII.

In quo respondetur ad rationem cap. 4. pro quarta opinione inductam.

Discipulus. De ista materia plura poterunt legentes in tractatu *de potestate papæ & cleri* inuenire, ideo ad motiuum adductum *supra cap. 4.* pro quarta opinione te conuerte, & recita quomodo respondetur ad ipsam. *Magister.* Motiuum illud ad probandum, quod illud regimen mundi est optimum, quod est plurium sapientum, similiter, in hoc consistit, quod quando plures regunt simul, pauciores errores accidunt & peccata. Ad quod respondetur, quod illud motiuum videtur probabilitatem habere, si errores & peccata in regendo ex sola imperitia vel defectu consilii solum contingerent: Et si vnus princeps secularis absque consilio sapientum sibi subditos gubernare deberet, sed quia errores & peccata in regendo non ex sola imperitia, sed etiam ex mala voluntate & negligentia eueniunt, & princeps sibi subditos debet regere de consilio sapientis, nec est aliquis promouendus ad principatum, nisi qui est melior & prudentior aliis, & de quo probabiliter æstimetur, quod quando oportet & expedit, velit requirere consilium sapientum, ideo regulariter principatus vnius virtuosi & prudentis præualet principatui plurium virtuosorum & sapientum. Quia enim tantum mortales proni sunt ad discordiam & ad quærendum quæ sua sunt nimis, & non quæ sunt boni communis: ex quibus turbatio tranquillitatis & pacis corruptio & alia mala quasi infinita proueniunt, ab his maxime, qui super alios potestatē habent. Quando autem essent plures rectores, quorū nullus altero esset superior, facilius accideret discordia, q̄ si vnus esset superior aliis: eo q nullus discordat à seipso, facilius etiam plures, qui à superiori refrenari non possent, quærerent propriā vtilitatem, q̄ si vnus dominaretur aliis, ideo regulariter minus timendū esset deturbatione pacis & iustitiæ & aliis malis, quæ ex defectu boni regiminis ꝓuenire noscuntur, si vnus esset rector, q̄ si plures essent simul rectores, quorum nullus esset superior alio: præsertim cum facilius sit populo, emendare vnum rectorem (si taliter ea orbitauerit) vt sit puniendus vel etiam amouendus, quam plures. Nec obstat, quod veritas iustitiæ, quæ à multis quæritur, facilius inuenitur: & quod salus est, vbi multa consilia, quia, sicut dictum est, princeps virtuosus & sapiens, quando expedit, requirit consilia sapientum, & facit scilicet veritatem quæri à pluribus, qui multo melius potest regere consiliarios quærentes veritatem & modum debitum quærendi pro loco & tempore, quod vnicuique videtur eis imponere, quam possent ipsimet cōsulentes, si nullus haberet potestatem super alium: præsertim cum vnus rector habens super omnes consiliarios potestatem de modo consulendi consiliarios possit vnumquemque eorum requirere: & cuius consilium viderit sanius, acceptare. Et ideo quantumcunq; expediat veritatem in causis arduis quæri à pluribus, vtile est vt vnus super omnes alios consulentes quærendi veritatem habeat potestatem. Hinc est quod quamuis, vt allegatum est *supra c. 4.* Romani fecerunt sibi curiam, vt quotidie consulerent 322. consilium agentes de multitudine, vt habetur *1. Macchabeor. 8.* tamen, vt ibidem legitur, commiserunt vni homini magistratum summum, & omnes obediebant vni regulariter, igitur melius est, quod vnus virtuosus & prouidens habeat mundi imperium, quam plures.

Cap. XIV.

Vbi incipit inuestigare, quibus virtutibus debeat pollere imperator: & primo de fide.

Discipulus. Hactenus inquisiuimus, an toti generi humano expediat vnum imperatorem seu principem secularem vniuerso orbi præesse: & aliqualiter exquisite pertractauimus opinionem dicentem, quod regulariter est expediens, vt omnes mortales vni seculari principi in temporalibus sint subiecti, nunc autem intendo tecum inuestigare (quamuis breuiter) quibus excellentiis seu gratiis, virtutibus & moribus imperator mundi debeat præfulgere. Æstimo autem, quod fides, iustitia, veritas, peritia, potentia, diuitiæ, liberalitas, & fortitudo in imperatore mundi maxime requiruntur, ideo de istis aliqua breuiter interrogare propono, primo an imperator mundi veram fidē & catholicam teneatur habere? *Magist.* Nonnullis apparet, quod interrogatio tua dubitationem non habet, cum quilibet etiam mortalis adultus habens vsum rationis teneatur esse fidelis, præsertim si in fide potuerit informari, sed forsan quærere intendebas, an aliquis posset esse verus imperator, qui non habeat veram & catholicam fidem, de quo sunt multæ opiniones diuersæ & aduersæ.

Cap. XV.

Inquirit vtrum imperator debeat habere notitiam scripturarum, & respondet secundum diuersas opiniones.

Discipulus. De isto secundo inquiram aliqualiter postea exquisite, ideo transeo ad peritiam necessariam imperatori. Et primo cupio scire, an imperator mundi, si fuerit catholicus, teneatur habere peritiam scripturæ diuinæ? *Magist.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones. Vna, quod imperator mundi, si fuerit catholicus, peritiam legis diuinæ & sacrarum literarum debet habere. Quia non minoris perfectionis debet esse imperator catholicus in nouo testamento, quam fuerit rex in veteri testamento. Sed rex in veteri testamento debuit habere peritiam literarum sacrarum, & in lege diui-

uina continue meditari. Igitur imperator catholicus perfectius debet ista habere. Item, ad imperatorem catholicum spectat fidem Christianam, quæ in sacris literis continetur, defendere: & impugnat ipsius vltione debita castigare, nullus autem defendere potest, quod ignorat, igitur imperator catholicus perfectius debet ista habere, scilicet literarum sacrarum peritiam. Alia est opinio: quod quamuis deceat imperatorem catholicum aliqualem literatum sacrarum habere peritiam, vt saltem sciat legem vel legendo intelligere literaliter scripturas sacras: non tamen est simpliciter sibi necessarium peritiam talem habere: pro eo quod absque tali peritia potest temporalia vtiliter & iuste disponere, quod solummodo ad imperatorem dignoscitur pertinere. D.. Nunquid imperator tenetur notitiam legum ciuilium habere? *Magist.* Vna est opinio, quod sic, quia cum imperator sit summus iudex in temporalibus, non minorem peritiam legum secundum quas est ferenda sententia, debet ipse habere, quam iudices inferiores. Sed iudices inferiores tenentur habere notitiam legum ciuilium, secundum quas iudicare tenentur. Igitur multo magis debet imperator legum ciuilium habere peritiam. Alia est opinio, quod non tenetur de necessitate legum ciuilium habere peritiam: licet valde conueniens sit & vtile, vt peritia tali non careat, multi enim fuerunt imperatores & reges iusti, imo sancti, qui legum ciuilium peritiam minime habuerunt: quia tamen omnino didicissent leges, si de necessitate ad earum notitiam obligati fuissent, nec est simile de imperatore aut rege & aliis iudicibus inferioribus, quia enim imperator in imperio mundi, & rex in regno suo, solutus est legibus, nec tenetur de necessitate iudicare secundum leges, quemadmodum iudices inferiores secundum leges de necessitate iudicare tenentur: ideo non requiritur tanta notitia legum in imperatore aut rege, sicut in inferioribus iudicibus. *Discip.* Ex prædictis mihi probabile videtur, quod decet promouendum in imperatorem & regem tam sanctarum scripturarum quam legum profundam habere notitiam: & quod talis, si inueniretur, ante omnes alios (cæteris paribus) esset promouendus in imperatorem: & tunc in regem, quando per electionem non per successionem debet quis regni gubernacula suscipere. Sed nunquid si promotus in imperatorem vel regem non esset profundus in notitia sacrarum scripturarum & legum ciuilium, deceret eum desistere vel insistere studio pro huiusmodi excellenti notitia acquirenda: vel etiam si esset excellens in tali notitia debeat circa meditationem huiusmodi assidue occupari? *Mag.* Respondetur, quod laudabile esset imperatori aut regi vacare cum discretione huiusmodi studio, quantum posset, ita tamen, vt per tale studiū non impediretur à sibi commissis. Negligere autem sibi subditos, & regni, imperii aut regnum alteri committere, vt tali studio insistat, in imperatore & rege est reprehensibile & damnabile reputandū quia talis curam debitam subditis non impendit, & de ipso verificatur illud Apostoli: *qui suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit & est infideli deterior.* Si enim prælatus ecclesiasticus propter vtilitatē subditorum vitam contemplatiuam debet nonnunquā prætermittere, & actiuæ intēdere, vt ex sacris canonibus colligitur *8.q.1.ca olim & c. in scriptis & c. qui episcopatum*: multo fortius imperator aut rex debet omittere tale studium, vt regimen debitum non solum per alios, sed etiam per seipsum subditis impendat. *Disc.* Nunquid imperator debet habere excellentem notitiam secularium negotiorum? *Mag.* Responderetur, quod ille, qui cæteris antecellit in peritia secularium negotiorum, & qui aliis in sensu naturali & iudicio rationis excellit, cæteris paribus, debet ante alios in imperatorem aut regem, qui per electionem ad regni gubernacula assumitur, promoueri. Sensus enim naturalis & excellens rationis iudicium intelligit, quod in promouendo literatura, facundia, eloquentia, experientia, & memoria quilibet excellens videtur præferri debere: cum in promouendo ad officium temporale etiam breui tempore duraturum excellenti iudicio rationis interdum tam litteratura quā experientia debeat anteferri. Postquam autem ad imperium aut ad mundi gubernacula fuerit quis assumptus [illegible] peritiæ secularium negotiorum, & notitiæ iuris naturalis, & præcipue illius circa quod contingit errare vel dubitare etiam eruditum, & cuius notitia ad suum spectat officium principaliter, debet insistere, & magis quam notitiæ scripturarum sacrarum, vel secularium scientiarum, vel legum quarumcunq;, nisi magis per eas quam per alium modum valeat peritiam secularium acquirere. *Disc.* Quare dicitur, quod insistendum est notitiæ iuris naturalis, circa quod contigit errare aut dubitare etiam eruditum? videtur enim, quod nullum est tale ius naturale, omnis enim ignorantia iuris, circa quod contingit errare peritos, videtur excusare contra facientē, ideo enim ignorantia facti excusat, quia etiā peritos fallit, vt notat Glo. *di.38.c.1.* Igitur si circa ius naturale contingit errare peritos, ignorantia talis iuris excusare valeret. Rursus, omnis ignorantia probabilis excusat, sed ignorantia, quæ potest inueniri in peritis, potest esse probabilis, ideo aliqua ignorantia iuris naturalis excusaret, cuius contrarium notat Glo. *dist.30.c.1.* & Gratianus *1.q.1.* qui notandum dicit, quod omnis ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Ex quibus videtur colligi posse, quod nullū est ius naturale, circa quod contingit errare aut dubitare peritos. *Mag.* Respondetur, quod iura naturalia reperiuntur in duplici differentia. Quædam enim sunt principia per se nota, vel ex talibus principiis immobilibus per se notis sequuntur & sumuntur, & circa talia iura nemo potest errare vel etiam dubitare: ipsa tamen ignorare potest, quia potest de ipsis nunquam cogitare, & talis ignorantia neminem excusat: quia talia iura naturalia, licet quis antea nunquā cogitauerit ea, statim cognoscit, quādo secundū ea aliquis tenetur facere aliquid vel omittere, nisi absq; omni deliberatione & regula rationis velit quis ad actū procedere, vel actum talem omittere: quia ignorātia talis iuris in tali casu ex damnabili negligentia vel contemptu procedit, & ideo non excusat. Si enim ex aliqua occasione niteretur occidere aliquem innocentē, qui nunquā nocuit, statim si deliberare velit, & breuiter, an debeat ipsum occidere, con-

concludit, quod nō debet ipsum occidere. Et ideo si absq; omni deliberatione ipsum occiderit, talis ignorantia ipsum non excusat. Alia sunt iura naturalia, quæ ex primis principiis iuris patenter, & absque magna deliberatione seu consideratione eliciuntur, quemadmodum in scibilibus quædam conclusiones ex primis principiis patenter, & absque magna consideratione concluduntur etiam à minus eruditis, & talis ignorantia iuris naturalis non excusat: quia potest quilibet absq; magno studio statim illa iura naturalia scire, & de tali ignorantia iuris intelligitur dicta maior. Alia sunt iura naturalia, quæ à paucis etiam peritis, & cum magna attentione & studio, & per multa media colliguntur ex primis iuribus naturalibus, circa quæ etiam periti interdum habent opiniones contrarias, quibusdam putantibus ea esse iusta, & quibusdam ea esse iniusta, & ignorantia talis iuris naturalis excusat præcipue in omittendo aliquid facere, quod tamen faciendum esset, si non ignoraret, nisi sit ignorantia crassa & affectata. Talium igitur iurium naturalium notitiæ acquirendæ debet imperator insistere diligenter: quia alia iura, scilicet primo modo & secundo modo dicta, leniter, quando erit necesse, sibi ostendentur, nec huiusmodi iurium & secularium negociorum peritiam & perfectam notitiam acquiri expedit, etiam vt plures consiliarios secum habeat sapientes, exemplo Romanorum, qui, vt est allegatum prius, constituerunt 3 a. qui quotidie consulebant & consilium agentes de multitudine, quia teste Salomone Prouerbiorum decimo quinto. *Dissipantur cogitationes, vbi non est consilium, vbi vero plures consiliarii sunt, confirmantur*, & Prouerbior. secund. ait, quod est salus, *vbi multa sunt consilia*. *Discipulus*. Doctrina sapientis obuiare videtur, imperatorem habere multos consiliarios. Quia Ecclesiastic. 6. sic legitur, *multi pacifici sint tibi, & consiliarius tibi sit vnus de mille*. *Magister*. Respondetur, quod consilium de diuersis & ex diuersis causis requiritur, aliquando enim requiritur consilium de secreto, quod periculosum est reuelare, nisi fidelibus & amicis ac discretis. Interdum requiritur consilium de publicis, vel de illis quæ absque periculo reuelari possunt infidelibus, inimicis & fatuis. Iterum, quandoque requiritur consilium aliorum, vt tot consiliariorum habeatur consensus, quo habito illud, quod deliberatum est, efficiatur magis autenticum, etiam cum maiori ordinatione & amotis reuerentia vel timore ab aliis suscipitur. Quandoque autem requiritur consilium, vt quærens consilium illud, quod deliberatum est, per consiliarios exequatur. Nonnunquam requiritur aliquorum consilium, vt quærens consilium notitiam iuris vel facti, quod ignorat, per eorum responsionem acquirat: qua habita quid agere debeat, animaduertat, multotiens vero requiritur consilium aliquorum, vt quærens consilium probet & experiatur eorum consilia, & eorum discretionem, vel prudentiam, aut fidelitatem, vel affectionem, seu voluntatem, vel contra se vel erga alios. Quando igitur requiritur consilium de secretis, quod periculosum est reuelare, pauci debent esse consiliarii: quia solummodo probati fideles amici & discreti. Quando autem requiritur consilium, vt deliberatum per consiliarios executioni demandetur, requirendi sunt pauci: quia solummodo fideles sapientes & amici tantum, & in his duobus casibus intelligenda est auctoritas Ecclesiastici superius allegata. Quando autem requiritur consilium de publicis, vel de his quæ possunt sine periculo reuelari, requiritur consilium solummodo, vt habeatur consiliariorum consensus, quo habito illud, quod deliberatum fuerit efficiatur magis autenticum, vel vt quærens consilium per responsionem consiliariorum notitiam iuris vel facti, quod ignorat acquirat: vel vt ipsorum habeat experientiam, vt probet discretionem seu prudentiam vel fidelitatem aut affectionem vel voluntatem: multi debent esse consiliarii numero in tali casu. Quandoque etiam non est absurdum, consilium impiorum vel maleuolorum requirere: quia quandoque sapiens ex eorum responsione etiam ipsis nocere volentibus & decipere intendentibus, quid sibi erit agendum, prospiciet. Quemadmodum non solum ex bonis operibus sapientum: sed etiam ex malis operibus fatuorum sapiens accipit disciplinam, teste Salomone Prouerbiorum vigesimo quarto, qui ait: *per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce totum repleuerant vrtica operuerunt superficiem eius spina, & materia lapidum destructa erat: quod cum vidissem posui in corde meo & exemplo didici disciplinam.*

CAP. XVI.

Inquiris de iustitia, quomodo in ipso Imperatore vigere debeat.

Discipulus. Licet de peritia vel prudentia necessaria imperatori possemus (vt arbitror) magnum volumen efficere: tamē ad præsens prædicta sufficiant, ideo ad iustitiam, quæ necessaria est imperatori, vt æstimo, me conuerto, cupio autem scire, an imperator debeat semper in omni casu rigorem iustitiæ exercere. *Magister*. Respondetur, quod imperator debet quandoque iustitiam totaliter prætermittere, vel differre ad tempus: interdum vero decet eum, imo de necessitate tenetur, rigorem iustitiæ temperare mansuetudine: quandoque autem de necessitate salutis tenetur rigorem iustitiæ exercere. *Discipulus*. Ista possunt, vt puto, innumeris rationibus & auctoritatibus demonstrari: sed abbreuiationis causa omittamus, de vno tantummodo cupio ad præsens sententias diuersas audire: an videlicet apud imperatorem in exercendo iustitiam omnes pœnæ pro quocunq; crimine sint arbitrariæ, vt liceat ei pecuniariam pœnam vel aliam pro quocunque crimine infligere? *Magist*. Circa hoc diuersæ reperiuntur sententiæ. Vna est, quod apud imperatorem omnes pœnæ sunt arbitrariæ, vt liceat ei pro quocunq; casu & pro quocunque crimine quodcunq; genus pœnarum infligere.

 gere.

men ista ab aliis, quando erunt opportuna, separari non possunt, breuissime transeamus, vt ad latentiora & quæ minus discussa sunt ab aliis, citius veniamus, præsertim cum in opere *de optimo genere ascendi legalia*, qui habuerint eos, potuerunt quamplurima de virtutibus necessariis Rectoribus inuenire: Primo itaque de veracitate, quando cunque decet imperatorem, tenere breuiter videamus, dic igitur, an per aliquam sententiam imperator debeat veracitate fulgere, vt sicut non licet ei aliquod falsum asserere, vel aliquid dolose vel fraudulenter promittere, quod non intendit soluere sic non liceat ei promissum aliqualiter reuocare, vel non complere, seu differre. *Magister*. Putant quidam, quamuis imperator nec male promissa soluere, nec illa quæ promisit licite, & postea perpenderit esse nociua, teneatur soluere: sed teneatur rescindere, sicut & erubescere minime debet, si aliquid illorum melius, quæ prius dixit, inuenerit, competentem correctionem eis impendere, nec debet expectare, vt ab aliis corrigatur. Tamen alia promissa non debet aliqualiter reuocare, nec absque causa manifesta differre. Cauere etiam debet, ne cito vel leuiter aliquid asserat vel promittat, nisi certus sit, quod sit asserendum vel promittendum.

Discipulus. De potentia, diuitiis & liberalitate simul videamus, an sint imperatori opportunæ. Videntur enim diuitiæ repugnare liberalitati: quia ad liberalem spectat effundere diuitias, per quod diuitiæ euacuantur. *Magister*. Nonnulli æstimant, quod sine istis non potest bene administrari imperiale officium: quia iurisdictio sine coertione nulla est censenda, *extra, de officio delega. cap. pastoralis, & cap. ex literis*, multomagis imperialis auctoritas absque coertione nulla est, coertio autem sine potentia exerceri non potest. Igitur potentia in imperatore requiritur, potentia autẽ maxime roborari videtur per diuitias, eo quod potentia absque amicis aut saltem obedientibus non videtur posse persistere, amici autem & obedientes diuitiis acquiruntur, teste Salomone, qui Prou. 19. ait: *diuitiæ addunt amicos plurimos, à paupere autem & hi quos habuit separantur*, & 7. ca. ait: *Multi colunt personam potentis: & amici sunt dona tribuentis, fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo*, & Eccl 6. sic legitur: *Vtilior est sapientia cum diuitiis, sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia*, & c. 10. dicit, quod *pecuniæ obediunt omnia*, diuitiæ igitur sunt imperiali excellentiæ optimæ propter amicos & obedientes acquirendos, sed amici & obedientes nequaquam diuitiis acquiruntur & tenẽtur, nisi liberaliter effundantur; nec addunt amicos: & nisi per prodigalitatem consumantur, amici cito perduntur, igitur liberalitas pro amicis & obedientibus acquirendis & tenendis maiestati imperiali opportuna videtur. *Discipul*. Est ne fortitudo sic necessaria imperatori? *Ma*. Fortitudo, quæ est virtus animæ, debet in imperatore præcellere, sed fortitudo corporalis, quæ est corporis robur, non est ita necessaria in imperatore, quamuis enim valde deceat imperatorem fortitudine corporali & arte præliandi præcellere, non est tamen simpliciter necessaria, nec aliis excellentiis præferenda, nec sapientiæ, iustitiæ & aliis virtutibus præponenda, teste Sapiente, qui Sapient 7. ait: *Melior est sapientia quam vires: & vir prudens magis quam fortis*. & Eccl. 9. ait Salomon: *Dicebam ego, sapientiam esse meliorem fortitudine*, & post eodem cap. *Melior est sapientia quam arma bellica*, & Prouerb. 19. ait: *Melior est patiens sapiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.*

CAP. XVIII.

Tractat quæstionem secundam huius libri, vtrum scilicet Romanum imperium fuerit à Deo, vel ab hominibus, & ponit tres opiniones, quarum tertiam prosequitur, & eam probat decem rationibus capitulis sequentibus, ad quas etiam respondetur, prima vero opinio probatur c. 26. huius & secunda 27.

D*iscipulus*. Postquã disputatiue quæsiuimus, an expediret mundo vni imperatori subesse, & quibus virtutibus imperator mundi præcellere debet, ad Romanum imperium descendamus: inquirẽtes primo, à quo Romanum processit imperium, vtrum videl. fuerit ab hominibus, vel à Deo. *Mag*. Vna est opinio, quod imperium fuit à Deo cõstitutum, & non ab hominibus. Alia est quod fuit primo institutum à Deo, & tamen per homines, sc. per Romanos. Tertia opinio est, ꝙ verum imperium Romanum fuit à Papa. Dicunt enim, quod Constantinus M. postquam fuit conuersus ad fidẽ catholicam, illam inordinatam potestatem, qua forte antea allegatiue vtebatur, humiliter ecclesiæ resignauit, sc. summo Pontifici, & recepit iterum à Christi vicario, successore sc. Petri ordinatam diuinitus potestatem imperii: qua deinceps ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum legitime vteretur, & qui prius vtebatur potestate permissa, deinde fungeretur auctoritate concessa, dicunt igitur isti, quod antequam Constantinus reciperet Romanum imperium à successore beati Petri, non verum imperium habuit, sed vsurpatum ab hominibus, & permissum à Deo, non concessum nec ordinatum. *Disc*. Quia constat mihi, quod ista vltima opinio fuit cuiusdam, qui erat de maioribus totius mundi prælatis: ideo ipsam volo tecum magis exquisite disputando discurrere, allegando pro ipsa & contra ipsam ac etiam allegationibus respondendo, vt studiosi occasionem accipiant intelligendi catholicam veritatem, quæ plurimos, qui literatissimi vocantur, forte latet, primo igitur pro ipsa studeas allegare. *Magister*. Ista opinio, quæ videtur sententialiter in Glossis supra Decretum & Decretales sæpius recitari, & etiam approbari, quamplurimis rationibus fundatis in dictis maiorum videtur posse probari. Vnde & Gloss. *distinct. 96. cap. ad verum*: Ab eo est imperium

perium Romanum, qui potest Imperatorem deponere, sicut insinuat Glossa prædicta, Papa deponit Imperatorem *15.q.6.cap. alius, & cap. iuratos*, igitur verum imperium Romanum est a Papa. *Discipul.* Ista allegatio videtur aperte deficere, & Glossa allegata videtur male allegare capitula, quæ adducit. Et ideo qualiter ad hæc responderet, manifesta. *Magister.* Dicitur, quod capitulum primum non loquitur de Imperatore Romano, sed de rege Francorum. Verba enim illius cap. sunt hæc *Alius Romanus Pontifex* (Zacharias scilicet) *regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ potestati erat inutilis, à regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locum substituit, omnesque Francigenas à iuramento fidelitatis absoluit*, in quibus verbis de Imperatore nulla fit mentio, igitur per illud cap. non potest probari, quod imperium Romanum sit à Papa, licet videatur probari, quod regnum Francorum sit à Papa. *Discipulus.* Si concederetur quod regnum Francorum sit a Papa, videtur posse concludi, quod Romanum imperium sit à Papa, quia non est maior ratio de regno Franciæ, quam de Romano imperio. *Magister.* Ad istam obiectionem diuersi diuersimode conantur respondere. Dicunt enim quidam, quod non est simile de Romano imperio, & de regno Franciæ, quia magis, vt dicunt, potest subesse regnum Franciæ Papæ, quam Romanum imperium, nam, vt dicunt, regnum Franciæ fuit antiquitus tam de iure quam de facto subiectum Romano imperio: & adhuc est de iure, teste Glossa, *ext. qui filii sunt legitimi, per venerabilem*: vbi dicit Papa: *Cum rex Franciæ superiorem in temporalibus minime recognoscat de facto, tamen de iure subest Romano imperio*, & Glossa, *distinctio. 2. ius Quiritum*, ait: *Imperator & princeps totius mundi. ff. ad L. Rhod. l. qui leuandæ*, dicitur: Quingitur non vult esse sub Romano imperio, nec hæreditatem habere potest ibidem, & Glossa, *ext. de penis priuilegiis, cap. super specula*, asserit manifeste, quod leges Romanorum Imperatorum debent de iure ab omnibus obseruari, licet de facto non ab omnibus obseruentur. Ex quibus aliisque quampluribus colligitur, quod regnum Franciæ de iure est subiectum Romano imperio, quare Imperator Romanus (cui est subiectum) potest committere Papæ, sicut & aliis, potestatem deponendi regem Franciæ pro diuersis iniquitatibus, in quibus non posset committere Papæ potestatem deponendi Imperatorem, quare saltem ex commissione Imperatoris & Romanorum potest regnum Franciæ esse magis subiectum Papæ, quam Romanum imperium. Quod confirmatur per hoc quod Imperator Romanorum non est magis subiectus Papæ, quam princeps, qui de iuri subest Imperatori.

Si igitur rex Franciæ de iure subest imperatori: Imperator non est magis subiectus Papæ, quam rex Franciæ. Aliter dicunt quidam, quod Papa auctoritate Papali nec imperatorem nec regem Franciæ potest deponere, nisi pro hæresi, tamen Papa auctoritate Romanorum posset pro quibusdam aliis causis deponere imperatorem, & auctoritate Francorum potest quibusdam aliis causis deponere regem Francorum, & hæc Glossa super cap. allegato sentire videtur, quæ super verbo deposuit, ait: *dicitur deposuisse, quia deponentibus consensit, recipiendo scilicet ab eis potestatem deponendi: ideo quasi vna cum eis deposuit.* Aliter dicitur, quod Zacharias Papa deponendo regem Francorum misit falcem suam in messem alienam, potestatem vsurpando sibi ex officio nullatenus competentem, quod & alii summi Pontifices in præiudicium laicorum facere dignoscuntur, teste Gloss. quæ extra de foro competent. cap. si quis clericus, ait: *Papæ sine sint negligentes* (scilicet laici) *in exhibendo iustitiam clericis, siue non, quotidie concedit literas clericis contra laicos super quacunque quæstione, & ita vsurpat iurisdictionem aliorum, contra quod dicit cap. proximo super verbo nouit, vbi sic loquitur: Non putet aliquis, quod iurisdictionem istius illustris regis Francorum turbare minime intendamus: cum ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire.*

Discipulus. Dixisti motiua aliquorum, quare male Glossa allegat *cap. alius*, nunc dic, quare eadem Glossa male allegat *cap. iuratos.* *Magister.* Hoc videtur quibusdam, quia illud capitulum nullam facit mentionem de imperatore: sed de quodam milite, qui vocabatur Hugo, cui iurauerant quidam alii milites, nec Papa ibi deposuit dictum Hugonem de dignitate vel potestate sua: sed tantum mandauit, vt præciperetur militibus, vt non seruirent Hugoni prædicto, hoc autem non fuit deponere prædictum Hugonem: quia cum Dominus aliquis excommunicatus est, vasalli sui ei obedire vel communicare non debent, & tamen propter excommunicationem suam Dominus nō deponitur à Dominio suo: nec etiam tollitur obligatio, qua vasallus ei tenetur, teste Glossa, quæ. 11. q. 3. cap. Iulianus, ait: *verum est, quod excommunicatio non tollit obligationem, qua vasallus est obligatus Domino suo: sed tantum effectum obligationis. Vnde Domino absoluto ei obedire tenentur.* Sed propter prædicta & nonnulla alia plura nonnullis apparet, quod per illud capitulum probari non potest, quod Papa deponere possit imperatorem: quoniam, vt videtur aliquibus, quod ad Papam non spectat de iure deponere imperatorem, quia nō maiorem potestatem habet super imperatorem & Romanum imperium, quam super alios reges, & alia quæcunq; regna, quia si maiorem potestatē haberet super imperatorem, q̃ super alios reges, aut haberet talem potestatem à iure diuino, aut à iure humano, nō à iure diuino: quia in tota scriptura diuina non legitur, quod aliqua potestas sit tradita Papæ super imperatorem Romanū, quæ non sit sibi concessa super alios reges, nec habet potestatē à iure humano: quia non videtur, ꝙ aliquis sibi dederit vel dare potuerit huiusmodi potestatem: quia si aliquis dedit vel dare potuit huiusmodi potestatē, aut fuit imperator, aut inferior imperatore, nō imperator: quia non potuit dare talem potestatem super imperatorem, & non super alios reges. Tum quia nō potest imperator magis subiicere imperatorem Papæ quam alios reges. Tum quia non habet imperium ꝑ imperatorem. Tum quia si imperator, qui dedit talem potestatem Papæ super imperatorem, n[illegible] subie-

subiectus Papæ, & imperator sequens fuit subiectus Papæ; imperator sequens non fuit verus successor: quia quando successor est magis subiectus, quam prædecessor, non est vera successio in ius alterius, ita imperator sequens non esset verus imperator, & per consequens imperator, qui taliter subingisset Romanum imperium Papæ, fuisset destructor imperii quantum in se est, vel fuisset, & per consequens nihil egisset, quia nullus imperator valet destruere imperium, & quicquid egerit ad destructionem imperii, non teneret de iure: sed etiam per successorem suum de iure & de facto in irritum esset reuocandum, nec aliquis inferior imperatore dedit vel dare potuit talem potestatem Papæ super imperatorem, ex quo imperator dare non potuit eam, propter hoc nonnullis apparet, quod ratio illa est inualida ad probandum, quod verum imperium Romanum est à Papa.

Cap. XIX.

Adducit aliam rationem probantem, quod imperialis potestas sit à Papa: ad quam etiam respondetur & obiicitur.

Discipulus. Aliam igitur rationem ad probandum idem adduces. *Magister.* Aliam rationem innuit Gloss. vbi prius, quæ potest sic formari. Ab illo enim est imperium, cui datæ sunt claues cœlestia & terreni imperii, sed beato Petro, & per consequens successoribus suis, datæ sunt claues cœlestis & terreni imperii. Vnde Nicolaus Papa, vt legitur *22. dist. ca. 1.* sic dicit: *Christus Romanam ecclesiam solus ipse constituit & fundauit, & supra Petram fidei mox nascentis erexit, qui beato Petro clauigero æternæ vitæ simul terreni & cœlestis imperii iura commisit*, ergo Romanum imperium est à Papa. *Discipulus.* Ista ratio fortis mihi videtur, & tamen si aliqui nitantur respondere ad ipsam, enarra. *Mag.* Nonnulli volunt eam repellere, quia dicunt, quod auctoritas Nicolai, in qua fundatur ratio ista, si intelligatur, sicut intelligunt eam illi, qui eam adducunt, plures absurditates, imo certi errores aperte sequuntur. Prima absurditas siue error est, quod omnia regna sunt à Papa: & quod nullus est verus rex, nisi qui regnum suum suscipit à Papa. Nam in tota sacra Scriptura vel quacunque scriptura autentica nullatenus inuenitur, quod Christus aliter plus commiserit beato Petro iura Romani imperii, quam iura aliorum regnorum. Si igitur per auctoritatem illam potest ostendi, quod Romanum imperium est à Papa, & quod non est verus imperator, nisi qui suscipit imperium à Papa; sicut tenet opinio, in cuius fulcimentum est adducta ista ratio: sequitur quod omnia alia regna sunt à Papa: & ita alii reges non sunt veri reges, nisi regna sua à Papa suscipiant, quare cum nulli vel pauci sua regna suscipiant à Papa, nulli vel pauci sunt veri reges. *Discipulus.* Satis videntur reges sua regna suscipere à Papa, ex quo parati sunt sibi obedire, qui etiam, si placeret Papæ, præparati essent resignare sua regna Papæ, & ipsa ab eo suscipere. *Magister.* Multi istud negarent. Vnde de rege Franciæ specialiter, vt notatur *extra de elect. qui filii sunt legitimi, cap. per venerabilem*, testimonium perhibet, quod superiorem in temporalibus non recognoscit: & tamen rex Franciæ est verus rex, nec vnquam fuit aliquis, qui putauit se in temporalibus superiorem habere.

Discipulus. Nunc videtur mihi, quod auctoritas Nicolai prius allegata potest in præiudicium regum, & specialiter regis Franciæ, intelligi. Sed quæso dic ibi, quid illi per auctoritatem prædictam Nicolai Papæ, & opinionem pro qua adducitur intelligunt, sicut & verba sonant & quæ etiam arbitrantur, sicut iura omnium regnorum Christus commisit beato Petro, quod omnes reges tenentur recognoscere Papam superiorem, etiam in temporalibus, de rege Franciæ & de aliis regibus & principibus, qui etiam in temporalibus Papam minime recognoscunt superiorem, an scilicet eorum error sit talis, quod sit inter hæreses computandus? *Magister.* Dicunt nonnulli, quod si prædicta opinio vera est, error iste debet inter hæreses computari: quia secundum opinionem illam ex sacra Scriptura colligitur, quod Christus sic omnia iura omnium regnorum cõmisit B. Petro, quod omnia regna vera & legitima sunt à B. Petro summo Pontifice: & summus Pontifex etiam in temporalibus est superior omnibus regibus, sed omnis error, qui obuiat scripturæ diuinæ, est inter hæreses numerandus, asserere autem quod aliquis rex non debet recognoscere in temporalibus superiorem in terris, est contra scripturam diuinam, & per consequens hæreticum est censendum. *Disc.* Nunquid secundum istam opinionem rex Franciæ & alii tenentes istam assertionem, sunt inter hæreticos numerãdi? *Magister.* Si ista assertio sit hæreticalis, & rex Franciæ vel alius non tenet eam pertinaciter: non est propterea hæreticus reputandus. Si autem sit hæreticalis, & rex Franciæ vel alius pertinaciter adhæreret eidem hæreticus est censendus, qualiter autem debeat quis de pertinacia conuinci, in *primo tractatu huius Dialogi libro quarto*, est aliqualiter indagatum. *Discipulus.* Recitasti secundum opinionem quorundam, vnam absurditatem quamplures includentem, sequentes ex auctoritate Nicolai Papæ intellecta, vt ista opinio eam intelligit, nunc autem secundum alios dic, an aliqua alia absurditas siue error sequatur ex eadem secundum intellectum eundem. *Mag.* Alia absurditas secundum quosdam sequitur ex ipsa. sci. quod regnum cœleste sit à Papa: quia ita asserit ista auctoritas, quod Christus commisit beato Petro iura cœlestis imperii, sicut terreni. Si igitur ex ista auctoritate potest concludi, quod terrenum imperium sit à Papa, eadem ratione concluditur ex ipsa, quod cœleste imperium sit à Papa: quod videtur absurdissimum. Tum quia ante Christum esset Papa supra cœleste imperium. Tum quia sine auctoritate Papæ multi recipiuntur in cœlesti imperio. Tum etiam quod

quod quando sedes vacat, multi recipiuntur ad cœleste imperium. *Discip.* Audiui, quomodo aliqui moliuntur ex auctoritate Nicolai Papæ intellecta, prout intelligit opinio in *præcedenti cap.* recitata, plures absurditates & errores concludere. Nunc dic, quomodo isti illam auctoritatem intelligunt: ex quo potero adducere, quomodo ad allegationem, quæ fundatur super ipsam, respōdere ni[...]ntur. *Magister.* Dicunt, quod sicut Nicolaus Papa per imperium cœleste non intelligit imperium, quod possidet ecclesia triumphans: quia illud regnum non datur à Papa, sed à Deo: licet Papa habeat claues illius, & sit clauiger, non dominus illius imperii, sic per terrenum imperium non intelligit imperium temporale, quod possidet imperator: sed per tale cœleste imperium supra bonos in ecclesia militante per terrenum imperium intelligit malos, super quos Papa noscitur potestatem habere. Aliter dicitur, quod Nicolaus Papa non dicit, quod commisit B. Petro dominium cœlestis & terreni imperii, sed iura, & ideo terrenum imperium non est à Papa: & tamen Papa habet aliquod ius in terreno imperio, quando à Christiano gubernatur. Tum quia habet potestatem spiritualem super imperatorem. Tum quia habet ius participandi carnalia ab imperio, cui ministrat spiritualia. Iuxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 9. *Si nos vobis spiritualia seminamus: non est mirum, si carnalia vestra metamus.*

Cap. XX.

Adducit tertiam rationem ad probandum tertiam opinionem capitulo 18. positam, ad quam respondetur & obiicitur.

DIscipulus. Aliam allegationem pro opinione prædicta adducas. *Magister.* Aliam rationem innuit Glossa, *distinction. decim. capit. quoniam idem.* Ex qua ratio talis potest sumi. Ab illo est Romanum imperium, qui transfert & transferre potest de vna gente ad aliam. Sed Papa transtulit imperium de Græcis ad Germanos, *extra de electione, venerabilem.* Igitur imperium Romanum est à Papa. *Discipulus.* Ista ratio videtur insolubilis: & tamen cupio scire, an aliqui nitantur eam refellere. *Magister.* Putant aliqui, quod ex ratione intellecta, vt aliqui eam intelligunt, sequitur absurditas manifesta, quod videlicet Papa potest transferre quæcunque regna Christianorum & aliorum de domo in domum, & de gente in gentem, & ita potest transferre regnum Franciæ in Anglicos & Theutonicos, aut Hispanos, vel alios, secundum quod transtulit Romanum imperium de Græcis in Germanos. Quod autem ista absurditas sequatur, probant per quoddam fundamentum, per quod multi nituntur probare quamplurima circa materiam istam. Est autem hoc fundamentum, quod etiam tactum est prius: scilicet quod nullam potestatem spiritualem dedit Christus beato Petro super Romanum imperium, quin illam dedit super regnum Franciæ & alia regna quæcunque, quod duobus modis ostendere moliuntur.

Primo probatur sic. In tota Scriptura sacra, vbi fit mentio de potestate Papæ collata sibi à Christo, nulla fit mentio specialis de Romano imperio: nec ab illa potestate aliquod regnum eximitur. Cum enim dixit Christus beato Petro: *quodcunque ligaueris*, &c. cum iterum dixit: *pasce oues meas*, non plus à tali potestate eximitur regnum Franciæ vel aliquod aliud quam Romanum imperium, & idem in omnibus auctoritatibus, quibus probatur potestas specialis Papæ. Cum enim dicitur Genesis primo: *Fecit Deus duo luminaria magna*, &c. per quæ intelligit regnum & sacerdotium. Et cum dicitur Ieremiæ primo: *Ecce constitui te hodie super gentes & super regna.* Et cum dicitur Lucæ vigesimo secundo, *ecce duo gladii hic*, & in similibus, nulla fit mentio specialis de aliquo regno, nec intelligitur specialiter exemptum à potestate data Petro à Christo magis quam Romanum imperium, quod non acceperit super Franciam & alia regna. Quare si ex potestate data beato Petro à Christo, Papa potest transferre Romanum imperium de gente in gentem: poterit eadem potestate transferre regnum Franciæ de gente in gentem.

Secundo probant idem sic, non fuit maior potestas beato Petro data super Romanum imperium, quam super partes Romani imperii, vel super regna quæ erant subiecta Romano imperio, sed quando Christus dedit beato Petro potestatem Papalem, regnum Franciæ, sicut & alia regna, fuit pars Romani imperii, vel subiectum Romano imperio, igitur non maiorem potestatem recepit beatus Petrus à Christo super Romanum imperium, quam super regnum Franciæ. *Disc.* Forte dicerent aliqui, quod dominium regni Franciæ erat subiectum Romano imperio, & omnem potestatem, quam habuit Papa super Romanum imperium, habuit etiam super regnum Franciæ. Sed modo non habet eam, quia regnum Franciæ non est subiectum Romano imperio. *Mag.* Ista responsio multis videtur absurda. Tum, quia per rebellionem regni Franciæ vel exemptionem Papa non debuit aliqua potestate priuari. Tum, quia potestas, quam habet Papa ex ordinatione Christi, non potest mutari nec auferri ab eo per aliquem inferiorem Christo. Tum quia tunc Papa, qui fuit post rebellionem vel exceptionem regni Franciæ, non fuisset æqualis potestatis cum Papa qui præcessit, & ita non fuit verus successor eius. *Discipulus.* Recitasti quomodo impugnatur: nunc narra quomodo respondetur ad ipsam. *Mag* Respōdetur, quod per qualem potestatem & auctoritatem Papa Zacharias deposuit regem Franciæ, & Pipinum instituit, vt allegatum est supra: per talem & consimilem transtulit Romanum imperium de Græcis in Germanos: regemque Franciæ non deposuit auctoritate vel potestate sibi data à Christo, sed hæc fecit auctoritate Francorum,

eorum, qui sibi illa vice auctoritatem & potestatem dederunt talem. Vel secundum Glossam [illegible] illud ca. *alius: Dicitur deposuisse, quia deponentibus consensit.* Sic Papa non auctoritate vel potest[illegible] data a Christo, sed auctoritate Romanorum talem potestatem dederunt, illa vice transtulit R[illegible]num Imperium de Græcis in Germanos. Vel potest dici transtulisse, quia transferentibus con[illegible]sit. *Discip.* Ista responsio videtur fundari in illa opinione, quæ ponitur, quod Papa habet veram p[illegible]testatem à Christo immediate, scil. potestatem in spiritualibus & ius percipiendi carnalia nec[illegible] sibi pro sustentatione & exercendo officia sua habet aliquam à concilius generalibus auctoritatem à congregatione fidelium, saltem per tacitum assensum ipsorum à diuersis gentibus vel Imperatoribus vel principibus vel huiusmodi. De qua opinione poteris inuenire quamplurima in tractatu *De potestate Papæ & cleri.* Ideo ad præsens quamplures impugnationes illius responsionis omittam, & vnam adducam, quæ talis est. Quando aliquid fieri dicitur à Sede Apostolica, non intelligitur fieri per aliquam potestatem concessam personæ Papæ solum: sed intelligitur fieri auctoritate officii concessi à Christo sibi & commissi. Decretalis autem illa *venerabilem* dicit, Sedem Apostolicam transtulisse Imperium de Græcis in Germanos, verba enim Decretalis sunt hæc. *Illis principibus & ius & potestatem eligendi regem in Imperatorem postea promouendi cognoscimus, vt debemus, ad quos de iure & antiqua consuetudine noscitur pertinere, præsertim cum ad eos ius & potestas huiusmodi à Sede Apostolica peruenerit, quæ Romanum Imperium in personam Magni Caroli à Græcis transtulit in Germanos.* Igitur Papa auctoritate officii commissi sibi à Christo transtulit Romanum Imperium. *Magist.* Respondetur ad impugnationem istam, quod sæpe Apostolica Sedes accipitur pro Papa, & sæpe illud quod fit à Papa inquantum Papa, dicitur fieri à Sede Apostolica. Et ideo quia Papa habens potestatem à Romanis transtulit Imperium, Sedes Apostolica dicitur transtulisse Imperium.

CAP. XXI.

Tertiam rationem adducit, ad probandum id, quod prius, quæ etiam impugnatur, & ad eam respondetur.

Discipulus. Adhuc allegationes alias pro opinione prædicta discutiamus. *Magist.* Pro eadem opinione allegatur August. sic. Ab illo habet Imperator Romanum Imperium, à quo postquam electus est examinatur, confirmatur & inungitur, consecratur & coronatur, & cui iurat. Sed Imperator Romanus postquam est electus examinatur à Papa, confirmatur, inungitur, consecratur, & coronatur, & ei iurat. *extra, de electione ca. venerabilem. & di. 63 tibi Domino.* Ergo Imperator Imperium habet à Papa. *Discip.* Ista ratio videtur includere multas particulas. Dic ergo secundum aliquam sententiam, an per hoc, quod electus in Imperatorem examinatur à Papa, possit ostendi, quod Imperator Imperium recepit à Papa. *Magist.* Dicunt quidam, quod non. Nam & legati examinari debent ab illis, ad quos mittuntur *dist. 97. nobilissimus,* vbi dicitur Gloss. *Legati sine periculo non recipiuntur. Vnde in eis maior est facienda examinatio.* Et tamen legationis officium non est ab ipsis. Ergo per examinationem probari non potest, quod examinatus non habet officium suum ab examinante. Tum quia licet examinare literas Papales. *extra, de crimine falsi & falsariorum:* & tamen examinatores huiusmodi non habent super literas examinatas aliquam potestatem. Ergo per hoc, quod electus in Imperatorem examinatur à Papa, inferri non potest, quod Imperator habet Imperium à Papa. Examinatur ergo electus in Imperatorem à Papa, non vt Papa conferat sibi Imperium, sed ne Papa & alii habeant, pro Imperatore vnum, qui non est electus legitime. Et per consequens, qui non est verus Imperator. Quemadmodum volentes vti literis Papalibus examinant eas, ne literas falsas pro veris recipiant. *Discip.* Video quare dicitur, quod per examinationem probari non potest, quod Imperium sit à Papa. Nunc refer, quid dicitur de confirmatione. *Magist.* Dicitur, quod in nulla scriptura autentica antiqua inuenitur, quod Imperator fuerit confirmatus à Papa. Vnde & in Decretali *venerabilem,* quæ magis sonare videtur, quod Imperium sit à Papa, de confirmatione non fit mentio. Vnde dicitur, quod Imperator antiquitus non confirmabatur à Papa. Si autem aliquis postea confirmatus fuerit à Papa, ex simplicitate vel humilitate Imperatoris processit: non tamen potuit legem Imperatori imponere. *Discip.* Nunquid per inunctionem, consecrationem, coronationem ostendi potest, quod Imperium sit à Papa? *Magist.* Dicitur quod non: quia alii reges inunguntur, consecrantur, & coronantur ab Archiepiscopis & Episcopis regnorum suorum, & tamen non habent ab ipsis sua regna. *Discip.* Nunquid per iuramentum potest ostendi, quod Imperium sit à Papa. *Magist.* Dicitur quod non: quia non potest probari, quod aliquis Imperator præstiterit aliquod iuramentum Papæ, quam illud quod fecit Otho Imperator Iohanni. Sed iuramentum Othonis non fuit iuramentum fidelitatis & subiectionis, quod præstat vasallus Domino suo pro feudo quod recepit ab ipso: ad quod probandum, tam iuramentum Othonis prædicti, quam iuramentum quod præstat vasallus Domino suo, adducuntur. Iuramentum autem Othonis habetur *dist. 63. c. tibi Domino,* tale fuit: *tibi Domino Iohanni Papæ ego rex Otho promitto & iuramentum facio per Patrem, Filium & Spiritum sanctum, per hoc lignum viuificæ crucis, & per has reliquias sanctorum, quod si permittente Deo Romam venero, sanctam Romanam Ecclesiam & te rectorem ipsius exaltabo secundum meum posse, & vitam aut membra neque ipsum honorem, quem habes, mea voluntate aut meo consilio aut meo consensu aut exhortatione perdes. Et in Romana ciuitate nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te aut Romanos pertinent, sine consilio tuo. Et quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem peruenerit tibi reddam. Et cuicunque regnum Italicum commisero, iurare*

factam illum, vt tui adiutor sit ad defendendum terram sancti Petri secundum meum vel suum posse. Forma au-
tem, qua iurat vasallus Domino suo, est hæc, vt dicit Hostiens. *Iuro ego super sancta Dei Euangelia, quod*
à modo inantea ero fidelis tibi, sicut debet esse vasallus Domino suo: nec illud, quod mihi sub nomine fidelitatis
commiseris, pandam aliis me sciente ad eius detrimentum. Aliam formam ponit idem Hosti. quæ talis est:
Ego Titius iuro ad sancta Dei Euangelia, quod ab hac hora inantea vsq; vltimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi Gaio
Domino meo contra omnem hominem. De istis formis iurandi nonnullis apparet, quod iuramentum O-
thonis Imperatoris non fuit iuramentum fidelitatis. Tum quia in illo iuramento nulla fit mentio de
fidelitate. Tum quia esto, quod per aliqua verba eiusdem iuramenti aliqua fidelitas debeat intelligi,
per nulla verba tamen posita in illo iuramento intelligitur fidelitas illa, quam debet vasallus Domi-
no. Non enim omnis fidelitas est fidelitas, quam debet vasallus Domino. Nam nonnunquam quis
debet seruare fidelitatem hosti suo: quia fides hosti est seruanda *23. q. 1. noli.* Et tamen fidelitas illa,
quam debet vasallus Domino, non est hosti seruanda. *Discip.* Videtur, quod iuramentum O hunc
fuit iuramentum fidelitatis ex hoc, quod iurauit sibi, quod nunquam vitam aut membra aut hono-
rem perderet sua voluntate, consilio vel exhortatione. Hoc autem spectat ad iuramentum fide tatis
22. q. vlt. ca. de forma, vbi sic legitur: *Qui Domino suo fidelitatem iurat, ista sex semper in memoria habere de-*
bet, incolume, tutum, honestum, vtile, possibile, facile. Incolume videlicet, ne sit in damnum Domino suo de corpore
suo. Ex quibus verbis colligi potest, quod qui iurat alicui, ne sit ei in damnum de corpore suo, iur t
sibi fidelitatem. Hoc autem continetur in prædicto iuramento Othonis. Ergo iurauit Papæ fide ita-
tem. *Magist.* Dicitur, quod non omnis, qui iurat alicui, ne sit ei in damnum de corpore suo, iurat fi
fidelitatem, quam debet vasallus Domino suo. Nam sicut legitur *1. Reg. 30.* Dauid iurauit puero Æ-
gyptio, qui ductor eum erat ad Amalechitas, qui percusserunt Sicbclet, quod nō occideret eum, &
non traderet eum in manum Domini sui: & tamen Dauid non iurauit illi puero fidelitatem, quam
vasallus debet Domino suo. Et per consequens ex hoc, quod Otho iurauit Papæ, quod sua volunta-
te aut consilio non perderet vitam aut membra, non exhibuit sibi iuramentum fidelitatis: imo quā-
uis iurasset sibi, quod nihil mali ei vnquam faceret, non posset concludi, quod iurasset ei fidelita-
tem, quam debet vasallus Domino suo: licet iurauerit ei, quod nihil noceret sibi. Abimelech simi-
liter iurauit Isaac. Sic legitur enim Gen. 26. *Ad quem locum cum venissent de Geraris Abimelech & Ochosat*
ad amicos illius, & Phicol Dux exercitus, locutus est in Isaac: quid venistis ad me hominem, quem odistis & expu-
listis à vobis? Qui responderunt. Vidimus Dominum esse tecum & idcirco nunc diximus: sit iuramentum inter nos
& ineamus fœdus, & non facias nobis quicquid mali. Et post surgentes mane iurauerunt sibi mutuo. Ex quibus
verbis colligitur, quod Isaac iurauit illi, cuius non erat vasallus: & econuerso, quod noceret ei. Et
per consequens licet Otho iurasset Papæ, quod non sibi in damnum nec de corpore suo nec secreto
vel munitionibus, neq; de iustitia sua, neq; possessionibus, neq; de quocunq; pertinente ad ipsum,
non posset ex hoc concludi, quod iurasset sibi fidelitatem, quam debet vasallus Domino suo, quod
non continetur in iuramento, quousq; ad vltimum diem vitæ suæ foret sibi fidelis contra omnem
hominem, sicut vasallus Domino suo. Sed videtur, quod Otho Imperator poterat iurare
fidelitatem, & subiectionem Papæ absque hoc, quod iuraret sibi fidelitatem quam debet va-
sallus Domino suo. Nam sicut habetur *extra, de iureiurando, ego Episcopus*, Episcopi iurant
illam fidelitatem Domino Papæ: & tamen non iurant sibi illam fidelitatem, quam debet vasal-
lus Domino: quia Episcopi non sunt vasalli Papæ, sicut nec Papa est Dominus ipsorum, iuxta
illud Beati Petri: *Neq; dominantes in clero. Magist.* Respondetur, quod sermo est de iuramento, quod
dicitur debere fieri ab Imperatore ratione Imperii Romani, quod dicitur esse à Papa: quia dicitur,
quod nullus est verus Imperator Romanus, nisi percipiat Romanum Imperium à Papa. Ex quo con-
cluditur, quod Imperator debet infeudari à Papa: & per consequens Imperator est vasallus Papæ. Ex
quo sequitur, quod si debet iuramentum præstare Papæ pro Romano Imperio, debet sibi iurare fi-
delitatem, quam debet vasallus Domino suo. *Discip.* Videtur, quod Otho iurauit Papæ Iohanni fi-
delitatem illam, quam debet vasallus Domino: quia vocat eum Dominum suum, cum dicit: *tibi Do-*
mino Iohanni Papæ. Magist. Respondetur, quod sicut ibi Otho vocat Papam Dominum: ita Papa vocat
Imperatorem Dominū suum *11. q. 1. sacerdotibus.* Igitur sicut ex tali modo loquendi non potest conclu-
di, quod Papa est vasallus Imperatoris: ita ex modo tali loquendi Othonis non potest concludi, quod
Imperator est vasallus Papæ. Igitur quod Otho vocat Papam Dominum suum, non est quia Papa est
eius Dominus temporalis: sed propter prærogatiuam officii & dignitatis: quemadmodum sæpe
Domini temporales vocant etiam Mendicantes Religiosos *Dominos*, propter prærogatiuam sancti ta-
tis & religionis: non quia reputant se vasallos eorum. Qui & modus loquendi sæpe legitur in scri-
pturis Diuinis. *Discip.* Nunquid tenebatur Otho etiam non requisitus iurare Domino Papæ? *Magist.*
Respondetur, quod Otho spontanea voluntate iurauit Papę Iohanni. Ad tale autem iuramentum
cogi non potuit. Quod tali ratione probatur. Nam non plus ex ordinatione Christi tenetur Impe-
rator Papæ pro Romano Imperio, quam rex Franciæ & quicunq; alii pro regnis suis. Sed rex Fran-
ciæ & multi alii reges non tenentur iurare Papæ, nisi voluerint. Ergo nec Imperator. Et ex hoc
concluditur, quod Imperator non habet Imperium à Papa, nec est vasallus eius:
quia vasallus tenetur iurare Domino suo potissime si fuerit
requisitus.

CAP.

CAP. XXII.

Ponit duas alias rationes idem probantes quod prius: ad quas etiam respondetur.

DIscipulus. Tange breuiter aliquas alias rationes pro sæpe dicta opinione. *Magist.* Alia ratio est: Papa supplet defectum Imperii, vacante Imperio, *extra, de foro compe. cap. licet.* Ergo imperium dependet à Papa. *Discip.* Dic breuiter quomodo respondetur ad illam rationem. *Magist.* Dicitur, quod sicut Papa ex auctoritate sibi data à Christo non intromittit se de temporalibus, vacantibus aliis regnis multis: nec etiam est tutor aliorum regnorum vel hæredum eorum infra ætatem legitimam: sic Papa auctoritate Papali sibi data à Christo non intromittit se de Imperio, vacante illo. Sed quod intromittat se, si rite faciat, intromittit se auctoritate Romanorum vel Electorum, ad quos spectat specialiter supplere defectum Imperii, Imperio vacante, qui potestatem suam transferre possent in Papam. *Discip.* Aliam rationem adducas. *Magist.* Alia ratio est. Papa habet vtrumq; gladium, materialem scilicet & spiritualem. Ergo Imperium est ab ipso. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad istam. *Magist.* Dicitur, quod Papa non habet vtrumq; gladium, teste Nicolao, qui, vt legitur *30. q. 2. cap. inter hoc*, loquens de Ecclesia, ait: *Gladium non habet, nisi spiritualem: non occidit, sed viuificat. Discip.* Glossa respondet ibidem, quod Ecclesia non habet gladium nisi spiritualem, quoad executionem: habet tamen gladium materialem quasi reconditum in vagina, cuius executionem Imperatori committit. In gremio enim fidelis Ecclesiæ ambo gladii sunt reconditi. Vnde quisquis ibidem non fuerit, neutrum habet. Quod probatur per hoc, quod Dominus non dicit Petro, abiice gladium, sed *conuerte gladium in vaginam*, vt scilicet Petrus non per seipsum, sed per Imperatorem potestatem gladii communicet. Potestas enim gladii materialis apud Ecclesiam est implicita: sed per Imperatorem, qui eam recepit, explicatur. In cuius signum summus pontifex, quando coronat Cæsarem, exhibet sibi gladium in vagina contentum, quem acceptum princeps euaginat, & vibrando innuit se illius executionem accepisse. *Magist.* Ista ratio à nonnullis, qui eam hæreticalem reputant, multipliciter improbatur. *Discip.* Quia illa opinio, quam modo tractamus, hæreticalis æstimatur: ideo breuiter narra, quomodo illa ratio improbatur. *Magist.* Improbatur primo sic. Rex Franciæ & alii reges quam plures non recipiunt gladii potestatem à Papa: etiam quando regnare incipiunt, ipsum de nullo requirunt, nec pro coronatione, nec pro alia potestate concedenda ipsis. Ergo nec Imperator recipit gladii potestatem à Papa. Secundo, quia extra Ecclesiam est gladii potestas. Aliter enim nullus paganus fuisset vere princeps. Tertio: quia quando Christus dixit Petro: *Conuerte gladium tuum in vaginam*, post resurrectionem factus fuit pastor, licet prius fuit Apostolus *dist. 50. considerandum, & cap. fidelior.* Igitur per illa verba non potest ostendi, quod potestas gladii fuit data Papæ à Christo. Quarto: quia alii reges accipiunt coronam ab Episcopis vel Archiepiscopis regnorum suorum, per quam designatur auctoritas & etiam potestas temporalis: & tamen illi non habent ab Episcopis vel Archiepiscopis regnorum suorum Dominium. Omnem enim gladii potestatem & administrationem temporalem habent ante coronationem, quam habent post: & multo magis recipiunt in coronatione, quam clerici confirmati in consecratione, & tamen ante consecrationem consequuntur omnia, quæ sunt iurisdictionis, *extra, de translatione Episcoporum c. 1.* Quinto, quia electus in Imperatorem, ante coronatur in regem, quam in Imperatorem à Papa coronetur. Omnis autem rex habet potestatem gladii materialis. Ergo antequam Imperator recipiat à Papa gladium in vagina contentum, habet etiam quo ad executionem gladium materialem.

CAP. XXIII.

Adducit sextam rationem ad idem: vbi etiam propter illam rationem determinatur, quod Papa non potest omnia sine omni exceptione.

DIscipulus. Ista ratio apparenter refellitur: ad quam postea forte redibimus. Ideo tange aliam rationem ad eandem conclusionem. *Magist.* Alia ratio talis est. Ab ipso est potestas Romani Imperii, qui à Christo recepit potestatem ligandi omnia & soluendi. Sed talem potestatem dedit Christus beato Petro, qui, vt legitur Matth. 16. dicit ei: *Tu es Petrus, & super hanc &c.* vsq; *erit solutum & in cælis.* Igitur Beatus Petrus omnia potuit. Et per consequens potuit dare Imperium Imperatori. *Disci.* Quamuis de fundamento illius rationis plura poterimus inuenire in tractatu *De potestate Papæ & cleri*: tamen dic breuiter hic, an omnes consentiunt, quod absq; omni exceptione Papa omnia possit. Videtur enim quod sic: cum Innocentius tertius videtur hoc consentire & dicere, sicut legitur *extra, de maior. & obe. c. solet.* ait: *Nunc vero non illud tanquam notissimum omittamus, quod Deus dicit ad Petrum, & etiam Petrus dicit ad successores eius: quodcunq; ligaueris super terram erit &c. nihil excipiens, cum dicit: quodcunq; ligaueris &c. Magist.* Dicere quod Papa sine omni exceptione omnia possit, multi reputant hæresim, etiam loquendo de illis, quæ fieri possunt ab homine. Tum, quia nihil potest quod est contra ius diuinum vel ius naturale. Tum quia multa non potest, quæ nec sunt contra ius diuinum, nec contra ius naturale, quorum multa ab aliis fieri possunt. *Discip.* Quod Papa non possit illa, quæ sunt contra ius diuinum vel ius naturale, non dubito. Ideo non ponas exemplum de illis: sed breuiter tange ali-

aliqua exempla, quæ alii adducunt ad probandum, quod Papa non potest omnia, quæ nec sunt c
tra ius diuinum nec naturale. *Mag.* Primum exemplum est: quod Papa non potest sibi substituere
cessorem, qui post ipsum sit Papa *8 q. 1. c his omnibus.* Secundum est: quia quod infideles suscipiun
dem non est contra ius diuinum vel naturale, sed consonum. Et tamen Papa non potest cogere i
deles suscipere fidem. *dist. 35. de Iudæis. & 13. q. 5. ad fidem. & c. quia nos.* Tertium est: quod non po
compellere aliquem absque culpa intrare religionem *20 q 3. c præsens.* Quartum est: quod non po
alicui præcipere absque culpa & causa patenti, quod quis seruet virginitatem, teste Ambrosio, qu
legitur *32. q. c. integritas*, ait: *Sola autem est virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest. Res mag
vot quam præcepti.* Ex verbis istis sumitur quintum exemplum, quod scilicet nihil supererogat
potest præcipere alicui sine culpa & absque causa: nec continentiam nec ieiunium, nisi ratione
cti, vel causa patenti posset alicui præcipere *74 dist. cap. gesta.* vbi dicit Beatus Gregorius. *Sicut in
est, vt nemo credere compellatur inuitus: ita censendum puto, ne quisquam insons ab ordinis sui ministerio
ciatur iniuste.* Ex quibus verbis sic arguitur. Papa de plenitudine potestatis non potest deiicere
ste aliquem. Igitur nec de plenitudine potestatis potest aliquem inuitum compellere credere
ratione delicti vel ex causa. Sextum est: quod Papa non potest dispensare cum Monacho, vt h
proprium, vel contrahat matrimonium, *extra, de statu Monachorum. ca cum ad monasterium.* Vbi
citur: *Abdicatio proprietatis & custodia castitatis adeo est adiuncta regulæ monachali, vt contra eam nec
mus pontifex possit licentiam indulgere.* Septimum est: quod Papa absque causa non potest in quo
que voto dispensare, teste Gloss. *extra, de voti & voto, redemptione, cap. non est voti.* Quæ ait supe
bo *adimplere: Non est securus quo ad Deum, cum quo Papa dispensat, nisi subsit causa dispensandi. Sicut n
citur absolutus, qui causam excommunicationis supprimit: habebit tamen exceptionem, quo ad Ecclesia
cum quo sine causa dispensatum est, quo ad Deum sibi alligatio non valebit.* Octauum est, quod Pap
potest alienare prædia & possessiones Ecclesiæ, nisi ex causa & debito modo *12. q 2. cap. non lice*
bi Symachus Papa ait: *Non liceat Papæ prædium Ecclesiæ alienare quoquo modo*: scilicet ad placitum
sed in casu & debito modo posset alienare. Nec Papa hic imponit legem successori suo, sed os
quid de iure non potest, vt dicit Gloss. *dist. 60 cap si Papa non potest.* Nonum est, quod quo
non potuit cogere subdiaconos ad continentiam, secundum Beatum Gregor. vt legitur *27 q
c. multorum. & dist. 31. ante triennium*, qui reprobat constitutionem antecessoris sui. Qui, v
Glossa super cap. *ante triennium*, ordinauit, vt subdiaconi, qui non promiserant continentia
contenti essent vxoribus suis tantum, vel beneficiis priuarentur. Postea ibidem prædecesso
gorii fecit constitutionem, in qua præcise prohibuit, vt subdiaconi nullo modo commiscer
rent vxoribus suis. De qua constitutione scribit Beatus Gregorius dicens: *Ante triennium olim
um Ecclesiarum subdiaconi Siciliæ prohibiti fuerant (scilicet à Pelagio Papa) vt more Romanæ Ecclesiæ
xoribus nullatenus miscerentur. Quod mihi durum videtur atque incompetens, vt qui vsum incontinen
inuenit, neque castitatem promisit, compellatur à sua vxore separari, ac per hoc (quod absit) in deteriu*
Vbi Gloss. in assignando casum huius capituli loquens de illa constitutione Pelagii, dicit sic:
*constitutio fuit iniqua quod aliquis, qui non promiserit continentiam, cogeretur continere: retractat
Gregor. & constituitur hic, quod si qui diaconi non sunt, non cogantur continere, nisi velint. Si qui autem
turum ordinandi, non admittantur, nisi promittat continentiam.* Et Gloss. super verbo *durum*, dicit:
tutum Pelagii fuit contra Euangelium, ex quo excipitur sola fornicatio. Et ideo reprobatum fuit.

Discip. Si constat, quod illud, quod præcepit Pelagius Papa, fuit contra Euangelium, il
emplum non probat, quod Papa non potest omnia, quæ non sunt contra ius diuinum vel na
Magist. Respondetur, quod istud statutum Pelagii fuit tam contra Euangelium, quam contr
tatem siue ius illorum subdiaconorum & vxorum suarum. Quia cogere voluit subdiaconos co
re, non obstante Euangelio & libertate siue iure tam subdiaconorum quam vxorum eorum
potestate enim subdiaconorum de consensu vxorum suarum fuit continere: nec hoc erat
Euangelium. Sed illam potestatem subdiaconorum & vxorum suarum non potuit abscis
Papa Pelagius, vt testatur Gregor. ergo non potuit omnia, quæ sunt contra ius diuinum &
ius naturale. Et ex ista sententia concludit Gregor quod Papa nihil potest contra libertatem
vnius Christiani etiam in spiritualibus, nisi ratione delicti vel caussa manifesta. Quoniã null
test priuare iure suo & libertate sua sine culpa & absque causa. Et ideo nisi ratione delicti vel
non potest alicui præcipere continentiam, nec ieiunium, nec Eleemosynam, ad quod non
sine consensu suo, nec aliquid simile. *Discip.* De hoc, & sicut de aliis, in tractatu *De potestate
cleri* plura poterimus inuenire: ideo breuiter tange plura exempla. *Magist.* Decimum est: qu
potest cogere aliquem subdiaconum nolentem suscipere prælationem, vt notatur in Gl
4 c. dissoluet. Vndecimum est, quod non potest statuere, ne de hæresi accusetur, testante Gl
dist 60. c. si Papa, quærit: *nunquid Papa possit statuere, ne de hæresi accusetur?* Et respondens ait,
per hoc periclitaretur tota Ecclesia. Et consimili ratione non posset statuere, ne possit qualiter
accusari de illo crimine, pro quo potest deponi. Sed pro alio crimine quocunque potest in
pa deponi, teste Glossa ibidem, quæ ait: *Certo credo, quod si notorium est crimen eius quodcum
scandalum Ecclesiæ & incorrigibilis sit, quod inde possit accusari*, & per consequens iudicari. Quia a
coram iudice fieri debet. Igitur non potest statuere, ne possit pro quocunque crimine accus
dicari. Duodecimum est: quod non potest compellere aliquem ad confitendum peccatum
alteri confessus est, qui absoluere potuit. Quia confessio sacramentalis cuidam diuino Imp

iacens est, non humana. Tertiumdecimum est: quod Papa non potest compellere aliquem ve[...] hac matrimonium. Cuius rationem reddunt aliqui dicentes, quod secundum ea quæ a[d] n[atura]m corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed soli Deo. Omnes homines natura sunt pares: puta in his, quæ pertinent ad corporis sustentationem & prolis generationem, sicut de matrimonio contrahendo, vel virginitate seruanda, vel aliquo huiusmodi. Quartumdecimum [e]st, quod Papa in temporalibus legitimare non potest, vt notatur *extra, qui filii sunt legitimi, per venerabilem.* Quintumdecimum, quod includit quamplura, est quod Papa extra metas iurisdictioni suæ temporali subiectas non potest illa, quæ Dominus temporalis super seruos inquantum serui sunt. *Discip.* Istud exemplum habet vigorem ex hoc, quod non omnes homines sunt puri serui summi pontificis. Quia si Papa omnia posset, quæ non sunt contra ius naturale, nec contra ius diuinum, Ipse posset omnia in Imperatores & reges, principes, ac generaliter in omnes mortales, quæ potest Dominus quicunque in quemcunque seruum suum. & ita nullus nisi Papa esset liber, sed omnes essent serui sui. Licet autem de isto, sicut de multis aliis, quæ ad potestatem Papæ & cleri spectant, possumus multa inuenire *in tractatu primo huius tertiæ partis nostri Dialogi*: breuiter tamen hic allegare conare, quod non omnes homines sunt puri serui Papæ. *Magist.* Hoc multipliciter videtur posse probari. Primo sic: Reges & principes ac alii laici habent proprietatem rerum temporalium. Seruus autem non habet proprium. Igitur non omnes homines sunt puri serui Papæ. Secundo: differentia est inter seruos Ecclesiæ & aliorum. Igitur non omnes homines sunt serui summi pontificis. Tertio: non omnem eandem potestatem habet Papa in cunctis suæ iurisdictioni subiectis, & in aliis suæ iurisdictioni temporali non subiectis. Igitur non omnes sunt serui summi pontificis. Quarto sic: aliqui sunt Domini principales, qui non habent Dominos, *extra de hæreticis, excommunicamus.* Igitur non omnes homines sunt serui Papæ. Quinto: si omnes homines essent puri serui Papæ: Papa posset ad libitum alienare quamlibet rem temporalem. Igitur posset ad libitum alienare prædia Ecclesiæ, quod est contra illud *12. q. 2. non liceat Papæ.* Sexto sic: Papa non debet dominari super clerum, iuxta illud canonicæ Petri, *non dominantes in clero.* Igitur clerici non sunt serui summi pontificis.

CAP. XXIV.

Adducit quatuor rationes probantes, quod Imperialis potestas sit à Papa: ad quas etiam respondetur.

DIscipulus. De ista materia habeo postea occasionem loquendi. Ideo breuiter comple rationes pro opinione, quam nunc discussimus. *Magist.* Quod Imperium sit à Papa, tali ratione probatur. Imperium fuit à Christo. Quia ipse non solum fuit sacerdos, sed etiam fuit rex omnium temporalium, in cuius signum ipse aliqua fecit vt Imperator, & aliqua sicut sacerdos, vt not. Gloss. *dist. 10. c. quoniam idem.* Igitur Papa, qui est vicarius Christi in terris, est Dominus Imperii. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad rationem istam? *Magist.* Dupliciter respondetur. Vno modo quod hæreticum est dicere, quod Christus inquantum homo mortalis fuit in temporalibus rex. *Discip.* De hoc satis habebimus in *tractatu tertio tertiæ partis huius Dialogi.* Ideo dic, quomodo aliter respondetur. *Magist.* Aliter respondetur sic: quod non semper vicarius habet omnem potestatem, quam habet ille, cuius est vicarius. Et ideo licet Christus fuisset rex in temporalibus, & ab eo fuisset Imperium: ex hoc concludi non posset, quod Imperium esset à vicariis Christi. *Discip.* Aliam rationem allega. *Magist.* Alia ratio est: sacerdos veteris legis fuit super reges & regna, teste Deo, qui dixit Ieremiæ Prophetæ & sacerdoti. Ierem. 1. *Ecce constitui te hodie super gentes & super regna.* Igitur multo magis summus sacerdos nouæ legis est super Imperium. *Discip.* Narra, quomodo respondetur ad hanc. *Magist.* Multipliciter respondetur. Vno modo sic: quod sacerdos veteris legis non fuit super reges, nisi in spiritualibus, & non in temporalibus. Et ideo summus sacerdos est super Imperatorem in spiritualibus, & non in temporalibus. Aliter dicitur, quod summus sacerdos nouæ legis non assimilatur summo sacerdoti veteris legis. Et ideo esto, quod summus sacerdos veteris legis fuisset super regem: ex hoc inferri non posset, quod summus sacerdos nouæ legis esset super Imperatorem. Aliter dicitur, quod licet Ieremias fuit sacerdos, non tamen fuit summus sacerdos. Et ideo per auctoritatem illam non potest probari, quod Imperium sit à summo sacerdote nouæ legis, nisi etiam posse per eandem rationem probari, quod Imperium est à sacerdote inferiori summo pontifice: quod tamen non est verum. *Discip.* Adducas aliam rationem. *Magist.* Alia ratio talis est. Summum sacerdotium & Imperium intelliguntur per solem & lunam, de quibus dicitur Genes. 1. *Fecit Deus duo luminaria magna* &c. Ergo sicut luna recipit lumen à sole: ita Imperator recipit potestatem à Papa. *Discip.* Qualiter respondetur ad istam rationem? *Magist.* Respondetur, quod licet per solem & lunam intelligantur summum sacerdotium & Imperium: non tamen omnino eodem modo se habet Imperium ad summum sacerdotium, quo se habet luna ad solem. Hoc enim dato concluderetur oppositum conclusionis rationis præfatæ. Tum quia, sicut luna non est à sole, sed ambo sunt à Deo: ita Imperium non est à summo sacerdotio, sed ambo sunt vel essent ab alio. Tum, quia sicut luna habet aliquam virtutem & aliquam potestatem, quam non habet à sole, scilicet supra aquas & humores: ita Imperator habet aliam potestatem, quam non habet à Papa. Ideo dicitur, quod quantum ad aliquid est simile

de sole & luna, & de summo pontifice & Imperatore, & quantum ad aliquid non est simile. Quantum enim ad hoc, est simile: quia sicut sol est nobilior & dignior luna, sic summum sacerdotium est nobilius & dignius Imperio, quemadmodum spiritualia sunt digniora temporalibus. Item, sicut luna recipit lumen à sole, sic in multis Imperator debet recipere directionem a Papa, quando est catholicus bonus & sapiens, scilicet in causis diuinis. Quantum autem ad multa alia, non est simile, sicut dictum est. *Discip.* Adhuc aliam rationem adducas. *Magist.* Alia ratio talis est. Ecclesia est vnum corpus: ergo habet vnum caput. Sed Imperator non est caput. Ergo Papa est caput Ecclesiæ. A capite autem deriuatur virtus in membra. Ergo Imperator est membrum Ecclesiæ, & non caput: & per consequens recipere debet virtutem à Papa, sicut à capite. Ergo Imperium est à Papa. *Discip.* Dic, quomodo respondetur ad hoc. *Magist.* Respondetur, quod Papa est caput Ecclesiæ, quæ est congregatio fidelium. Et ideo in spiritualibus subest Imperator Papæ. Ergo illam virtutem spiritualem & directionem recipere debet à Papa. Sed quia Papa non est caput in temporalibus: ideo Imperator in temporalibus non subest ei, nec Imperium recipere debet ab ipso.

CAP. XXV.

In quo improbatur opinio tertia, supra cap. 18. recitata, & iam in præcedentibus capitulis probata: vbi probatur illud dictum opinionis, scilicet quod nullum Imperium potest esse verum Imperium, nisi à Papa, esse hæreticum.

DIscipulus. Aliquantulum diffuse respondendo & arguendo tractauimus opinionem tertiam supra *capitulo 18.* recitatam. Nunc autem desidero scire, quomodo improbatur. *Magist.* Ista opinio duo dicit. Primum est, quod Imperium est à Papa. Secundum est, quod nullum potest esse verum Imperium, nisi à Papa. Primum quidam dicunt esse falsum. Secundum autem dicunt esse hæreticum.

Discip. Tractes primo secundum, & narra qualiter dicunt aliqui illud esse hæreticum. *Magist.* Quod sit hæreticum quidam nituntur sic ostendere. Quod repugnat scripturæ Diuinæ est hæreticum reputandum. Sed non posse esse verum Imperium, nisi à Papa, repugnat Diuinæ scripturæ. Nam per scripturam constat, vt dicunt, aperte quod plures pagani fuerunt veri Imperatores. Hoc etiam testatur Euangelista Lucas 2. *Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Ex quibus colligitur, quod Octauianus, de quo ibidem fit sermo, fuit verus Imperator. Item, Matthæi vigesim. secund. dicit Christus Iudæis: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ille fuit verus Cæsar: & tamen non habuit Imperium à Papa, imo fuit paganus & infidelis. Ergo verum Imperium, verum dominium temporale, vera iurisdictio temporalis, & vera potestas gladii materialis, fuit & esse potest apud infideles, & extra Ecclesiam catholicam. Licet infideles nonnunquam & forte vt plurimum tali potestate legitima abutantur: sed ex abusu tamen inferri non potest, quod dignitas vel potestas sit minus vera, teste Augustin. qui, vt legitur in decretis *decim. tert. quæst. quint. neque enim*, ait: *Nec tyrannica persecutionis peruersitas est laudabilis, si regia clementia tyrannice subditos tractet: nec vituperatur ordo regiæ potestatis, si rex crudelitate tyrannica sæuiat. Aliud namque est iniusta potestate velle iuste vti: & aliud iusta potestate iniuste velle vti.* Ex his verbis datur intelligi, quod vera potestate & vero dominio potest quis abuti, & ita ex abusu infidelium probari non potest, quod apud eos non sit verum dominium, nec vera potestas gladii materialis.

Discip. Quantum ad quid isti impugnantes reputant opinionem prædictam hæreticam, vt puto, intelligo. Ideo solummodo auctoritates, quibus probare conantur, quod apud infideles sit verum dominium temporale, & vera potestas gladii materialis adducas. *Magist.* Ad hoc adducunt auctoritates tam Veteris quam Noui Testamenti, quam etiam auctoritates sanctorum patrum & maiorum. Abraham enim, vt habetur *Genes. vigesim. tert.* noluit gratis recipere speluncam duplicem, vt sepeliret in ea vxorem suam, sed emit eam ab Effron infideli: quod tamen non fecisset, si Effron in ea verum ius nullatenus habuisset. Iacob etiam fidelis indicauit, quod Laban infidelis verum dominium aliquarum rerum temporalium habebat, cum dicit ei, vt legitur Gen. 31. *Quicquid tuum apud me inueneris, aufer.* Et post: *quid inuenisti de cuncta substantia Domus tuæ?* Et post: *oues tuæ & capræ tuæ steriles non fuerunt: arietes gregis tui non comedi.* Item, Gen. 39. *Benedixitque dominus domui Ægyptii propter Ioseph, & multiplicauit tam in ædibus quam in agris cunctam eius substantiam.* Ergo iste infidelis habuit verum dominium rerum. Item, quadragesim. prim. cap. loquens de legitima potestate Pharaonis ait: *Omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur.* Et quadragesim. quint. scribitur: *Emit ergo Ioseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subiecitque eam Pharaoni, & cunctos populos eius.* Et sequitur: *En vt cernitis & vos & terram vestram Pharao possidet.* Item Deut. 2. scribitur, quod Deus dedit quibusdam infidelibus verum dominium terrarum. Vbi sic legitur: *transibitis terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos. Videte ergo diligenter, ne moueamini contra eos, neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest vnius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau dedi montem Seir. Cibos ementis ab eis pecunia & comedetis.*

quam

quam emptam haurietis & bibetis. Et post: *dixitque Dominus ad Moysen: Non pugnabis contra Moabitas, nec ineas aduersus eos prælium, non enim dabo tibi quicquam de terra eorum, quia filiis Loth tradidi in possessionem.* Et post: *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Tu transibis hodie terminos Moab, vrbem nomine Ar, & accedens in vicinia filiorum Amon. Caue ne pugnes contra eos, nec mouearis ad prælium. Non enim dabo tibi de terra filiorum Amon: quia filiis Loth dedi eam in possessionem.*

Item, vt legitur 3. *Reg.* 9. Salomon dedit Hiram regi Tyri, qui non est de filiis Israel, sponte 20. oppida in terra Galilææ: quæ tamen non dedisset ei sponte, si ille non fuisset capax alicuius dominii aliquarum temporalium rerum. Item 3. *Regum.* 9. Præcepit Dominus Heliæ Prophetæ, vt vngeret Azael in Regem super Syriam: qui tamen erat infidelis. Constat autem, quod regnum datum a Deo est verum regnum. Ergo infidelis fuit capax veri regni, & veri dominii, aut veræ potestatis temporalis. Item 2. *Paral. c. vltimo. Et* 1. *Esdra. cap.* 1. sic legitur: *Suscitauit Dominus spiritum Cyri regis, qui iussit prædicari in vniuerso regno suo: Hæc dicit rex Cyrus Persarum, omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Hierusalem.* De quo etiam dicitur Esa. 45. *Hæc dicit Dominus meus Domino meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam.*

Item Thob. 2. legitur, quod cum Anna vxor Thobiæ, hœdum caprarum demisisset domui eius, cum vocem balantis vir eius audisset, dixit: *videte ne sit furtiuum: sed reddite eum Dominis suis: quia non licet nobis aut de furto aliquid edere aut contingere.* Ex quibus verbis colligitur, quod infideles, inter quos habitabat Thobias, habebant verum dominium rerum. Item Dan. 2. dicit Daniel ad regem infidelem Nabuchodonosor: *Tu rex regum es & Dominus cœli regnum, fortitudinem & imperium & gloriam dedit tibi, & omnia in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri, volucres cœli dedit in manu tua, & vniuersa sub ditione tua constituit.* Item 5. cap. sic legitur: *Dominus altissimus regnum & magnificentiam gloriam & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo.* Ex quibus colligitur, quod Nabuchodonosor habuit verum regnum & Imperium. Non enim dat Deus falsum Imperium & regnum, sed verum. Item Herodes erat infidelis: & tamen erat verus rex Iudææ. Vnde de eo dicitur Matth. 2. cap. *Cum natus esset IESVS in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis regis.* Et Luc. 1. dicitur: *Fuit in diebus Herodis regis sacerdos quidam nomine Zacharias.*

Item Matth. 17. legitur Christum interrogasse Petrum dicens: *Quid tibi videtur Simon, reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum, à filiis suis an ab alienis? Et ille dixit, ab alienis. Et dixit illi IESVS, Ergo liberi sunt filii.* Ex quibus verbis colligitur, quod alieni non sunt liberi à tributo, sed filii. Et per consequens alieni de iure debent tributum. Ex quo sequitur, quod reges etiam infideles sunt veri reges, quia de illis loquebatur Christus. Item Luc. 3. sic legitur: *venerunt autem publicani, vt baptizarentur, & dixerunt illi.* (scilicet Iohanni Baptistæ) *Magister quid faciemus? at ille dixit, Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis.* Publicani ergo licite poterant facere ea, quæ constituta erant eis: quæ tamen ab infidelibus fuerunt constituta. Item subiungit: *interrogabant autem illum & milites dicentes: Quid faciemus & nos? & ait illis, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.* Si autem contenti debeant esse stipendiis quæ à paganis principibus receperunt, ipsi principes verum Dominium illorum, quæ dabant militibus, habuerunt: quia non licet militibus recipere stipendia ab his, qui nihil habent, sed vsurpant solummodo tyrannice aliena.

Item Iohan. 19. dicit IESVS Pilato: *Non haberes in me potestatem vllam, nisi data esset tibi desuper.* Potestas autem desuper data est legitima, & non vsurpata. Ergo Pilatus habet legitimam potestatem, licet non legitime vteretur ea. Item ad Roman. 13. ait Apostolus: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt à Deo ordinata sunt.* Vbi Apostolus de potestatibus infidelium loqui videtur, de illis videlicet, quibus Romani præstiterunt tributa. Dicente enim Apostolo: *Ideo enim tributa præstatis.* Et post: *reddite ergo omnibus debita. Cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.*

Romani autem non reddebant tributa, nisi Cæsari & subditis eius, qui erant infideles. Ergo infideles etiam habuerunt potestatem ordinatam à Deo: & ita habuerunt veram potestatem temporalem. Item, 1. ad Corinth. 7. ait Apostolus: *Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Seruus vocatus es: non sit tibi curæ.* Ante vocationem ergo ad fidem est aliquis seruus: & per consequens aliquis est Dominus eius.

Item ad Timoth. 6. *Quicunque sunt sub iugo serui, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent Dominos, non contemnant, quia fratres sunt sed magis seruiant quia fideles.* Vbi Apostolus inter seruos habentes Dominos infideles videtur distinguere, & Dominos fideles, & seruos habentes Dominos infideles præcipit honorari. Quod minime faceret, nisi aliqui infideles essent vere Domini.

Item Beatus Paulus asseruit se esse ciuem Romanum, sicut patet *Actorum* 16. & 22. non fuit autem ciuis Romanus, nisi auctoritate & concessione Romanorū cum etiam tunc non fuisset Romæ. Ergo Romani habuerunt verā potestatē, qua poterant aliis ciuilitatem Romanā concedere. Itē vt legitur *Actor.* 24. Paulus dicit ad Lisiam paganum: *Ex multis annis esse te iudicem genti huic sciens, bono animo pro me*

saris faciam. Vbi Paulus paganum verum iudicem recognouit. Item, vt legitur *Actorum 25. Cæsa-* rem verum iudicem reputauit, cum appellauit ad ipsam, dicens: *ad tribunal Cæsaris sto. Vbi o-* *portet me iudicari.* Et post: *Cæsarem appello.* Item beatus Petrus epistola 1. cap. 2. *Subiecti estote omni* *creaturæ propter Deum, siue regi tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis.* Tunc autem illi Christiani erant reges & Duces. Et ita beatus Petrus regibus & Ducibus infidelibus Christianos voluit esse subiectos. Item ibidem subdit: *Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis* *& modestis, sed etiam dyscolis.* In quibus verbis innuit, quod etiam dyscoli possunt esse veri Domini, & quod est eis obediendum.

Hoc etiam quamplurimis sanctorum testimoniis, vt quibusdam apparet, posset ostendi: sed adducam pauca. Vnde Ambrosius ait, vt habetur in decretis 13. q. 2. c. *Iulianus Imperator, quamuis es-* *set apostata, habuit tamen sub se Christianos milites, quibus cum dicebat: producite aciem pro defensione reipubli-* *cæ obediebant ei.* Et Augustinus de eisdem ait de eodem: *Iulianus extitit infidelis Imperator, nonne extitit* *apostata & iniquus idolatra? vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum, qui in cœlo erat.* *Quando volebat, vt idola colerent, vt thurificarent, præponebant Deum.* *Quando autem dicebat. produ-* *cite aciem, ite contra gentem illam: statim obtemperabant, Dominum æternum cum Domino temporali re-* *cognoscentes.* Iulianus ergo quamuis Apostata fuerit, verus Dominus & verus Imperator erat. *Discip.* Illud videtur nimis absurdum, quod videlicet apostata hæreticus fuerit verus Imperator & verus Dominus in temporalibus: cum hæretici nullam rem temporalem de iure possideant, vt colligitur manifeste ex sacris canonibus, *dist. 8. cap. iure & extra de hæreticis, excommunicamus & 23. q. 7. per to-* *tum.* Iulianus ergo non fuit verus Imperator, nec verus Dominus rerum temporalium. Quod Gloss. super præallegatum c. Ambrosii insinuare videtur, dicens. *Adhuc Iulianus tolerabatur ab ecclesia, ut su-* *scitaret scandalum aduersus Christianos.* Ergo Iulianus, quamuis toleraretur aduersus Christianos ab ecclesia, non fuit verus Imperator: & quod plus est, nullam habuit dignitatem secularem. *Magist.* Respondetur, quod non est de iure diuino, quod hæretici nihil proprium habeant: sed de iure hu- mano priuarentur dominio rerum temporalium, habebant verum dominium rerum temporalium. Et ideo quia tempore Iuliani, apostatæ & hæretici non fuerunt priuati temporalibus, Iulianus fuit verus Imperator & verus Dominus rerum temporalium. Postea autem per humana iura Imperato- res & Papæ hæretici fuerunt priuati Dominio rerum temporalium. Et ideo extunc non fuerunt veri Domini temporalium rerum. Et pro illo tempore loquitur canon, non tamen pro tempore quo fuit Iulianus. Ad Glossam autem adductam dupliciter respondetur. Vno modo, quod Iulianus tole- rabatur verus Imperator ab ecclesia, & non habens Imperium verum, sed solum vsurpatum. Aliter dicitur, quod Glossator ibi non habuit memoriam rerum gestarum tempore Iuliani. Quia Iulianus (vt legitur in diuersis scripturis autenticis) suscitauit scandalum, quod potuit aduersus Christianos. Sed ecclesia tolerauit eum, qui non potuit eum de facto priuare Imperio. Et si per sententiam pri- uasset, iam primo non profuisset, sed nocuisset ecclesiæ. *Discip.* Aliqua dicta maiorum pro eadem as- sertione adducas. *Magist.* Hoc ex *legenda sancti Mauritii & sociorum eius* colligitur, in qua leguntur sic dixisse milites: *sumus, Imperator, tui: sed tamen serui, quem libere confitemur, Dei. Tibi debemus militiam,* *sed illi innocentiam.* Et ille Imperator, scil. Maximianus, extitit infidelis. Item Paulus & Iohannes, vt legitur in *Legenda* eorum, dixerunt Iuliano apostatæ: *Non facimus tibi hanc iniuriam, vt præponamus ti-* *bi qualemcunque personam* (scil. secularem) *Dominum tibi præponimus qui fecit cœlum & terram.* Ergo isti sancti Iulianum apostatam reputauerunt verum Imperatorem.

CAP. XXVI.

Vbi probatur opinio prima supr. cap. 18. recitata, scilicet quod Imperium Roma- *num est institutum à Deo.*

D*iscipulus.* Quamuis illa opinio, quæ ponit, quod Imperium est à Papa, esset amplius discutien- da, & specialiter quo ad hoc, quod ponit, quod Imperium est à Papa: quia tamen de hoc, quod ponit, quod Imperium est à Papa: quia tamen de hoc & de aliis, quæ illa opinio includit, erit aliquando occasio loquendi, quando tractabimus alias opiniones. Ideo breuiter videamus de opinione illa, quæ ponit, quod Imperium Romanum est institutum ab hominibus: pro qua alle- gare conare. *Magist.* Pro ista opinione adducitur auctoritas Iohannis Papæ, qui vt habetur in de- cretis *distinct. 96. cap. si Imperator*, ait: *habet* (scilicet Imperator) *priuilegia potestatis suæ, quæ pro ad-* *ministrandis legibus publicis diuinitus consecutus est.* Vbi dicit Glossa super verbo *diuinitus*: *non est igitur* *à Papa. Nam Imperium à solo Deo est. Vt 23. quæst. 4. quæsitum.* Item eodem cap. Iohan. Papa loquens de imperatore ait: *Neque contra eum* (scilicet Deum) *tendat, à quo omnia constituta sunt, & contra* *illius beneficia pugnare videtur, à quo propriam consecutus est potestatem.* Item beatus Cyprianus, vt habe- tur *dist. 10. Quoniam idem,* & Nicolaus Papa, vt legitur *distinct. 96. cap. cum ad verum,* eandem sub eisdem verbis sententiam dicentes: *Idem mediator Dei & hominum homo actibus propriis & dignitate distinctis* *officia potestatis vtrumque discreuit.* Et dicit Gloss. *imo videtur contra. quia non discreuit, sed confudit* *cum*

rum ipse vnus & idem vtrumque officium gessit per se, vt notaret, quod de eodem fonte processerunt. Nam dicit lex, quod summa à Deo nobis dona data sunt, scilicet sacerdotium & Imperium, in autent. Quomodo oportet episcopos, in principio, coll. 1. Item Innoc. Papa, vt habetur *23. q. 4. c. quæsitum*, loquens de potestatibus secularibus ait: *Meminerant enim* (maiores scilicet) *à Deo potestates has sibi concessas, & propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & Dei ministerio esse datum in huiusmodi vindices. Quomodo ergo reprehenditur factum, quod auctore Domino videtur esse concessum.* Ex quibus verbis colligitur, quod potestates seculares sunt à Deo. Ergo potestas secularis potissime est à Deo. Hæc omnia confirmantur per Apostolum dicentem ad Corinth. 13. *non est potestas nisi à Deo. Discip.* Dic breuiter, quomodo illa opinio improbatur. *Magist.* Improbatur per hoc, quod quia non legitur vbi Deus per ipsam vel per alium constituerit Imperatorem. Ideo ista opinio eadem facilitate contemnitur, sicut probatur. *Disc.* Quomodo respondetur ad motiua illius opinionis. *Magist.* Vnico verbo respondetur, quia cum dicitur, quod potestas Imperialis & vniuersaliter omnis potestas licita & legitima est à Deo, non tamen à solo Deo. Sed quædam est à Deo per homines, & talis est potestas Imperialis, quæ est à Deo, sed per homines.

CAP. XXVII.

In quo probatur secunda opinio supra cap. 18. recitata, & hoc rationibus & auctoritatibus sacræ scripturæ.

DIscipulus. Nunc opinionem, scilicet tertiam, tactam supra *cap. 18.* tractemus. *Magist.* Illa opinio tenet, quod Romanum Imperium fuit primo institutum à Deo, & tamen per homines scil. per Romanos. Et hoc testari videtur Gloss. *dist. 17.* quæ ait: *Habet Romana ecclesia auctoritatem à Deo, sed Imperator à populo.* Vtcunq; legimus. Hinc etiam Gloss. *dist. 2. lex est constitutio populi*, ait: *Olim populus constituit leges, sed hodie transtulit hanc potestatem in Imperatorem.* Ab illo autem est Imperium, qui Imperatori contulit potestatem condendi leges. Ergo à populo est Imperium. Item, ab illis fuit Imperium Romanum, qui cæteras nationes Romano Imperio subdiderunt & qui dominium gentium subiugatarum, cui volebant, commiserunt, & modum dominandi ac regendi obedientes Romanis prout & quando eis visum fuit, instituerunt. Sed hoc fecerunt Romani de gentibus subiugatis ab eis. Habetur enim 1. Macha. 8. vbi sic legitur: *Et audiuit Iudas nomen Romanorum quia sunt potentes viribus.* Et post. *Et audiuerunt prælia eorum & virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia: quia obtinuerunt eos, & duxerunt sub tributum, & quanta fecerunt in regione Hispania.* Quod autem dominium subiugatorum & obedientium eis, cum volebant, commiserunt, insinuatur ibidem, cum dicitur: *in omnibus istis nemo portabat diademata, nec induebatur purpura, vt magnificaretur in ea.* Et post. *Et committunt vni homini magistratum.* Et infra: *fiunt per singulos annos dominari vniuersa terra sua: & omnes obediunt vni, & non est inuidia neque zelus inter eos.* De mutatione autem modi dominandi & regendi obedientes habetur in scripturis fide dignis. Aliquando enim habuerunt reges, aliquando consules, aliquando vnum qui mutabatur singulis annis. Vltimò autem Imperatorem elegerunt, qui absque mutatione omnibus imperaret. Ergo à Romanis fuit Romanum Imperium institutum. *Discip.* Non videtur, quod à populo Romano fuerit Imperium verum, sed solummodo vsurpatum. Nam Romani alios oppresserunt. *Magist.* Ad hoc dupliciter respondetur. Primo, quod Romani cernebant, quod necessarium fuit pro vtilitate communi totius mundi vnum Imperatorem vniuersis mortalibus dominari. Ideo qui contradixerunt vnitati Imperii, tanquam impedientes boni communis, potestas ordinandi de Imperio ad Romanos, & ad alios non eis consentientes extitit deuoluta. Et ex tunc poterant Romani licite contradicentes & rebelles suo Imperio subiugare. Aliter dicitur, licet Romani primo & per multa tempora post iniuste compulerunt alios sibi subesse: tamen postquam alii cœperunt consentire dominio Romanorum, Romani super ipsos verum Imperium acceperunt. Ideo postquam totus orbis sponte consensit in dominium & Imperium Romanorum, idem Imperium fuit verum Imperium, iustum & bonum.

Discip. Nunquid ad hoc, quod Imperium Romanum super totum mundum esset verum Imperium, oportuit quod totus mundus consentiret Imperio Romanorum? *Magist.* Respondetur, quod teste Glossa *extra de constitutionibus, cum omnes*, quoniam aliqui plures vnum sunt collegium, quantum ad illa quæ sunt ex necessitate facienda, sufficit quod à maiori parte fiant. Omnes autem mortales sunt vnum corpus & vnum collegium: ita necesse fuit tempore, quo Romani cœperunt dominari cunctis mortalibus. Ergo tunc temporis maior pars mundi etiam aliis contradicentibus potuit Imperatorem præficere toti mundo, nec requirebatur consensus omnium. Etiam quando reges & principes præficiebantur, non fuit necesse, quod omnes consentirent: sicut etiam si aliqua patria esset inuasa ab hostibus, posset maior pars etiam contradicentibus quibusdam facere sibi vnum caput pro patriæ defensione.

Discip. Videtur secundum ista, quod Romani iuste & absq; peccato subiugauerunt vniuersum orbem, quod tamen non videtur: cum beatus Augustinus reprehendat in eis libidinem dominandi. *Magist.* Respondetur, quod si Romani ordinando de Imperio ex solo amore boni communis & rei publicæ moti fuissent; & non ex libidine dominandi, aut vanam gloriam non

intenti;

intendissent, nec aliquam intentionem corruptam habuissent, in hoc absq; peccato fuissent, & forte aliqui eorum in acquirendo Imperium vel consentiendo acquisitioni Imperii minime peccauerunt. Si autem intendebant bonum proprium, vt dominarentur aliis, vel augerent diuitias, peccauerunt. Hæc beatus August. vt habetur in decretis *23. q. 1. cap. militare*, ait: *Militare non est delictum, sed propter prædam militare est peccatum, nec rem publicam gerere criminosum est: sed ideo agere rempublicam, vt diuitias augeas, videtur esse damnabile.* Ergo à simili laborare ad subiugandum vni principi, non est peccatum: sed hoc facere propter vanam gloriam, vel ad incutiendum timorem aliis, vel ex libidine dominandi, videtur damnabile reputandum. *Discip.* Nunquid si Romani in acquirendo Romanum Imperium habuerunt intentionem corruptam, ita vt peccarent damnabiliter, fuit Imperium taliter acquisitum, vsurpatum, illicitum & non verum censendum? Ergo videtur, quod non erat verum Imperium, si fuit taliter acquisitum ex intentione corrupta: quia nulla res temporalis acquisita illicite & iniuste transit in verum dominium acquirentis. Quod August. videtur asserere, vt habetur *23. q. 7. c. 1.* vbi ait, quod *iure diuino cuncta iustorum sunt, & nullo iure impii habent illa, quæ sunt aliorum*, scil. iustorum. *Magist.* Respondetur, quod non obstante corrupta intentione Romanorum Imperium acquisitum de consensu populorum fuit verum Imperium: quia corrupta intentio non impedit aquisitionem veri Dominii. Qui enim emit rem aliquam mala intentione, non propter hoc non acquirit verum Dominium rei emptæ. Et qui mala intentione recipit rem à donatore, qui eam donare potest, recipit etiam verum dominium rei donatæ & illa mala intentio nec in transferente rem aliquam temporalem, nec in recipiente translationem impedit acceptionem veri dominii. De auctoritate autem August. dicunt aliqui, quod quidam male intelligant eam. Non enim intendit August. quod in iure diuino cuncta sunt iustorum quo ad verum dominium: quia tunc nullus peccatorum haberet verum dominium alicuius rei temporalis. Et ideo quandocunq; aliquis rex vel aliquis Dominus princeps vel alius Dominus peccaret mortaliter, verum dominium omnium rerum suarum transiret in iustos, & non remaneret penes aliquem peccatorem. Vult igitur August. quod iure diuino cuncta sunt iustorum quo ad dignitatem meriti. Hoc est, soli iusti sunt digni vero Dominio temporali, & nullus peccator est dignus quacunque re temporali. Vnde indigne possidet. *Discip.* Adhuc videtur, quod Romanum Imperium, antequam illud resignaret Constantinus, non fuit verum Imperium: quia foris omnia ædificant ad gehennam, dicente Apostolo ad Roman. 14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Igitur extra ecclesiam nulla est à Deo ordinata potestas. Item, Constantinus non resignasset Imperiũ, nisi aduertisset, quod non habuit verũ Imperiũ. Igitur antea Romanũ Imperium nõ fuit verũ Imperiũ. *Mag.* Respondetur, quod non est vniuersaliter absq; omni exceptione verum, quod omnia quæ foris sunt ædificant ad gehennam. Non enim infideles peccant mortaliter in omni actu. Obstetrices enim, de quibus legitur *Exod. 1.* non peccauerunt mortaliter vel venialiter in mentiendo. Multi autem alii infideles in multis actibus suis non peccant mortaliter. Quod autem dicit Apostolus, *quod non est ex fide* &c. Dicitur Apostolum intelligere, quod illud, quod fit extra conscientiam, est peccatum, siue fiat à fidelibus siue ab infidelibus. Cum autem dicitur, quod Constantinus rex resignauit Imperium, dicunt in scripturis antiquis hoc minime inueniri. Sed quædam scripturæ insinuant, quod Constantinus dederit Apostolicæ sedi Imperialem honorem. Nam, vt legitur in decretis *dist. 96. Constantinus*, in gestis beati Siluestri sic loquitur: *Constantinus Imperator quarta die sui baptismi priuilegium Romanæ ecclesiæ pontifici contulit, vt in toto orbe terrarum pontifices vel sacerdotes ita hunc habeant caput, sicut iudices regem.* In quo priuilegio ita inter cætera legitur: *vtile iudicamus vna cum omnibus satrapis nostris, & vniuerso senatu, optimatibus, & cuncto populo, Imperio Romanæ ecclesiæ subiacenti, vt sicut beatus Petrus in terris Vicarius Filii Dei videtur esse constitutus: ita & pontifices ipsius principis Apostolorum in terris principatus potestatem amplius quam terrena Imperialis nostra serenitatis mansuetudo habere videtur, concessam à nobis nostroq; Imperio obtineant eligentes nobis ipsum principem Apostolorum vel eius vicarios firmos apud Deum esse patronos. Et sicut nostra est terrena Imperialis potentia, ita eius sanctam Romanam ecclesiam decreuimus & veneranter honorare & amplius quam nostrum Imperium terrenumq; tronum sedem sacrosanctissimam beati Petri gloriose exaltari, tribuentes ei potestatem & gloriam dignitatem & vigorem & honorificentiam imperialem, atq; decernentes sancimus, vt principatum teneat tam supra quatuor sedes Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam: quam etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum ecclesias Dei. Et pontifex, qui per tempora sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ extiterit celsior, & princeps cunctis sacerdotibus & totius mundi existat: & eius iudicio, quæ ad cultum Dei vel fidem Christianorum vel stabilitatem procuranda fuerint, disponantur.* Et infra: *Ecclesiis beatorum Apostolorum Petri & Pauli pro continuatione luminariorum possessionum prædia contulimus.* Et infra: *Ecce tam palatium nostrum, quam Romanam vrbem & omnes Italiæ siue Occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, beatissimo pontifici & vniuersali Papæ Siluestro concedimus atque relinquimus, & ab eo & successoribus eius per pragmaticum constitutum decreuimus disponenda, atq; iure sanctæ Romanæ ecclesiæ concedimus permanenda.* Ex his verbis colligitur, quod Constantinus non assignauit Papæ Imperium, tanquam non habens potestatem legitimam recipiendi Imperium, & quod antea non habuisset verum Imperium, sed ex deuotione & Imperiali munificentia concessit ei ea, de quibus in prædictis verbis & ab aliis ibidem, vt scil. de omnibus temporalibus, de quibus mentio fit, Papa Siluester nihil habuit, nisi ex dono Constantini, non ex resignatione alicuius prius iniuste detenti: nec vnquam Constantinus fatebatur, quod ante baptismum non habuerit verum Imperium.

CAP. XXVIII.

In quo probatur, quod Imperium non est à Papa.

DIſcipulus. Cum iſta opinio teneat, quod verum Imperium ſit à populo Romano; & per conſequens non fuit à Papa: nunc alias rationes ſpeciales adducas ad probandum, quod Imperium non fuit à Papa. *Magiſt.* In Gloſſa ſuper Decreta & Decretales aliquæ rationes ad hoc innuuntur. Dicit enim Gloſſa *diſtinct. 4. c. quoniam idem, quod Imperium non habetur à Papa, & quod Papa non habet vtrumq; gladium. Nam exercitus facit Imperatorem, vt diſt. 93. legimus.* Ex qua ſic arguitur. Ab illo non eſt Imperium, qui non facit Imperatorem. Sed Imperator non fit à Papa: quia fit ab exercitu. Igitur Imperium non eſt à Papa. *Diſcip.* Per iſtam rationem Imperium non eſt à populo, ſed ab exercitu. *Magiſt.* Reſpondetur, quod exercitus non facit Imperatorem, niſi auctoritate populi Romani. Hanc enim poteſtatem propter periculum, quod poterat imminere, ne moriente Imperatore in exercitu, exercitus careret capite & Domino, populus Romanus commiſit exercitui poteſtatem eius ad eligendum Imperatorem. *Diſcip.* Dic aliam rationem. *Magiſt.* Aliam rationem innuit Gloſſ. *extra qui filii ſunt legitimi c. cauſam*, dicens: *Prius fuit Imperator quã coronam reciperet à Papa & gladium ab altari. 69. diſtinct. legimus quod ante fuit Imperator quam Apoſtolatus.* Cum igitur prius non fuit Apoſtolatus, ſequitur quod Imperium non eſt à Papa. *Diſcip.* Iſtæ duæ rationes videntur approbare, quod Imperium non fuit primitus à Papa, ſed non probant quod modo Imperium non ſit à Papa. Poteſtas enim ordinandi de Imperatore à Papa videtur nunc procedere, licet non fuit à principio penes ipſum: imò ante fuit Imperium, quam Papa. *Magiſt.* Dicunt quidam, quod per illas rationes probatur aperte, quod Imperium non eſt à Papa, in quantum Papa eſt vicarius Chriſti & ſucceſſor beati Petri. Et hoc principaliter intendunt, qui tenent opinionem iſtam. *Diſcip.* Alias rationes adducas. *Magiſt.* Aliam rationem innuit Gloſſ. *diſt. 10. c. quoniam idem*, ſi ab ipſo Papa habetur Imperium, licite appellaretur ad ipſum in temporalibus: quod prohibet Alexander & dicit, quod illa non contingunt iuriſdictionem ſuam *extr. qui filii ſunt legitimi cap. cauſam.* Ab Imperatore autem contingit appellare ad illum, à quo eſt Imperium. *Diſcip.* Per iſtam rationem ſemper potuit fieri appellatio ab Imperatore: quia ſemper Imperator habuit Imperium ab aliquo. *Magiſt.* Concedo, quod in aliquibus caſibus ſemper licuit appellare ab Imperatore: in quibus tamen caſibus fuit licitum ab aliis iudicibus appellare. Leges igitur, quæ dicunt, quod non eſt appellandum ab Imperatore, non ſunt intelligendæ de quibuſdam cauſis ſingularibus, quæ raro vel nunquam accidunt, ſed de aliis. Quemadmodum canones ſacri, qui dicunt, quod non eſt appellandum à Papa, niſi de cauſa hæreſis: quia pro hæreſi licet appellare à Papa. *Diſcip.* Aliam rationem adducas. *Magiſt.* Aliam rationem innuit Gloſſa vbi prius, dicens: *Item eccleſia ſoluerunt tributum Imperatori vt 2. q. 2. magnum.* Ab illo non eſt Imperium, qui ſoluit tributum Imperatori. Ergo Imperium non eſt à Papa, ſi Papa ſoluit tributum Imperatori.

CAP. XXIX.

In quo inquiritur, vtrum Romanum Imperium poſſit transferri: quod ſic, probatur tribus exemplis. Et nota ibidem, quis & qualiter poſſit transferre.

DIſcipulus. Adhuc circa originem Romani Imperii plura reſtarent tractanda, de quibus forte poſtea occaſio loquendi occurret. Ideo ad præſens illis omiſſis inueſtigemus, an Romanum Imperium licite caſſari, minui vel diuidi valeat vel transferri. Inquiramus itaq; primo, an Romanum Imperium poteſt transferri. *Magiſt.* Quod Romanum Imperium poteſt transferri, tribus exemplis probatur. Primum exemplum eſt, quod translatum fuit de Romanis in Græcos *69. diſt. Conſtantinus.* Secundum exemplum eſt, quod translatum fuit de Græcis in Romanos in perſonam Caroli magni *extr. de electione venerabilem.* Tertium exemplum eſt, quod fuit translatum de Francigenis in Theutonicos. Vnde Gloſſa *63. diſtinct. ego Ludouicus*, ait ſuper verbo *Francorum: nota Imperium Francorum primum fuiſſe: ſed poſtea Theutonici virtutibus Imperium promeruerunt.* *Diſcip.* Dubitandum non videtur mihi, quin Romanum Imperium transferri poteſt de gente in gentem. Sed qualiter aliquis valeat transferre, videtur magnum dubium multis. Dic ergo ſecundum opinionem aliquorum, qualiter poſſit transferri Imperiũ. *Mag.* Imperiũ Romanorũ trãsferri multipliciter poteſt intelligi. Vno modo, vt ſic transferatur Imperium à Romanis, vt non ſit plus Romanũ Imperium, ac ſi Romani nullum ius habeant ſpeciale in Imperio pluſquam cæteræ nationes. Alio modo poteſt transferri Imperium, vt tamen remaneat Romanum Imperium, & vt aliquam poteſtatem vel ius ſpeciale habeant Romani in Imperio pluſquam cæteræ nationes. Et hæc translatio adhuc multipliciter poteſt intelligi. Vno modo, quod detur Imperium alicui, cuius progenies iure ſucceſſionis poſſideat Romanum Imperium. Alio modo, vt ſtatuatur quod de certa natione vel gente Imperator eligatur, puta ſi ordinaretur quod nullus eligeretur in Imperatorem, niſi Theutonicus. Alio modo, vt alicui perſonæ vel perſonis detur poteſtas & ius eligendi Imperatorem de quacunq; natione.

Papa super Imperatorem vel Imperium non habet aliquam potestatem specialem à Deo plusquam super alios reges & regna quæcunque: sed solummodo à Romanis. Quid igitur de facto transtulerunt Romani in Papam super Imperium? *Magist.* Respondetur, quod nemo potest hic dicere, nisi libere & diligenter vidisset Priuilegia Papæ vel registra fide digna, vel scripturas autenticas de huiusmodi translatione vel collatione iuris super Imperium facta Papæ: eo quod Romani poterant conferre Papæ pinguius ius vel minus pingue super Imperium. Poterant etiam tale ius dare sedi Apostolicæ vel solummodo personæ Papæ. Poterant etiam dare Papæ pro vna vice vel pro pluribus. *Discip.* Nunquid in hac vita est adhibenda fides soli personæ Papæ, dicentis in ipsum totum ius Romanorum super Imperium esse translatum, licet per scripturas autenticas vel alias probationes hoc nequaquam ostenderet? *Magist.* Quod assertioni vnius quantacunq; fulgeat dignitate nunquam est credendum in præiudicium aliorum, patet *6. q. 2. per totum.* Ideo assertioni solius Papæ in præiudicium Romanorum est in hac parte fides minime adhibenda, nisi probationes adhibeat competentes. *Discip.* Nunquid Papa potest sibi vendicare ius & potestatem disponendi de Imperio propter hoc, quod consueuit se intromittere de Imperio disponendo? Consuetudo autem legitima dat iurisdictionem & per consequens ius & legitimam potestatem? *Magist.* Respondetur, quod in his quæ Papa præscripsit legitime contra Romanos, Papa habet ius & potestatem: & in aliis non.

CAP. XXXI.

Quæris vtrum Romanum Imperium posset cassari, aut diuidi.

Discipulus. Inuestigauimus breuiter, an Romanum Imperium possit transferri: nunc inquiramus, an diuidi, minui, destrui seu cassari potest. Primo igitur videamus, an Romanum Imperium destrui valeat vel cassari. *Magist.* Respondetur, quod Imperium Romanum pro eo quod est Imperium totius mundi, destrui vel cassari valeat, potest tripliciter intelligi. Vno modo sic, quod simpliciter destruatur vt Imperium quod nunc est Romanorum, nec apud Romanos, nec apud alios de iure remaneat. Alio modo sic, quod Imperium nec remaneat apud Romanos, nec vnquam ex quacunq; causa sit reuersurum ad ipsos. Tertio modo sic, quod Imperium non remaneat apud Romanos, potest ex causa reuerti ad ipsos. Isto modo & secundo magis proprium videtur dici, quod Imperiũ Romanum esset translatum, quam destructum vel cassatum. Primo modo diceretur proprie Romanum Imperium esse destructum seu cassatum. *Discip.* Nunquid primo modo posset ipsum Imperium Romanum destrui vel minui? *Magist.* Respondetur, sicut tactum est *supr. cap. 8* quod de iure licite Romanum Imperium minui vel destrui potest: quia sicut antequam esset Romanum Imperium, statui non potuit etiam per vniuersitatem mortalium, quam nunquam aliquis ad totius mundi Imperium assumeretur: ita quod postquam omnes mortales vni Imperio sunt subiecti, etiam omnibus consentientibus statui vel ordinari minime potest, quod Imperium penitus destruatur: quia hoc esset in detrimentum boni communis.

Discip. Nunquid potest Romanum Imperium destrui secundo modo? *Magist.* Vna est sententia, quod illo modo destrui potest, vt scilicet ad Romanos nunquam conuertatur. Sed taliter ab eis auferri non potest absq; culpa manifesta Romanorum. Talis enim posset esse culpa eorum, quod possent totaliter priuari Imperio: quia sicut persona quæcunq; in se & in posteris suis ꝓ culpa sua potest priuari omnibus bonis suis temporalibus ac honoribus iuribus & priuilegiis quibuscunq;: ita etiam quæcunq; vniuersitas seu communitas particularis propter culpam suam potest priuari in perpetuum quocunque honore & iure speciali. Alia sententia est, quod communitas Romanorum propter quamcunque culpam non potest in perpetuum priuari quodcunq; iure & honore speciali vel Imperio Romano: quia talis priuatio perpetua posset redundare in detrimentum totius vniuersitatis mortalium. Ergo non est licita reputanda. *Discip.* Ista ratio non concludit, quod sicut quemcunq; priuare omni iure suo possit redundare in detrimentum boni communis: non sequitur, quod omnis priuatio esset censenda illicita. *Magist.* Respondetur, quod quemcunque priuari omni iure suo, sic vt antequam sententia executioni mandetur, nullus posset eum reuocare propter quemcunque aduentum, neq; est licitum neq; iustum. Vnde quamuis aliquis absolute propter quodcunque crimen damnaretur ad mortem: semper aliquæ conditiones generales subintelliguntur. Quemadmodum in omni iuramento, promisso, voto & pacto aliquæ conditiones generales debent subintelligi. Posset igitur communitas Romanorum absolute propter culpam priuari omni iure speciali & priuilegio, quod habet super Romanum Imperium: & tamen aliquæ conditiones generales debent intelligi. Et ideo quia communitas Romanorum penitus deleri non debet: igitur talis sententia nunquam contra Romanos sic debet ad executionem mandari: quoniam potest ex aliqua causa reuocari. Possunt autem Romani propter culpam vel ex causa sic priuari Imperio, vt nunquam absq; noua collatione illius vel illorum, qui potest vel possunt eis conferre Imperium, iuste valeant Imperium adipisci, nisi omnes alii propter culpam iuste Imperium amitterent.

Discip. Nunquid tertio modo potest Imperium cassari vel diminui, vt scilicet Romanum Imperium non remaneat apud Romanos: potest tamen ex causa reuerti ad ipsos? *Magist.* Respondetur, quod sic. Quia potest transferri de Romanis ad alias gentes. *Discip.* Potest ne Romanum Imperium

diuidi vel di minui. *Magist.* Vna est opinio, quod absque consensu expresso vel tacito totius vniuersitatis mortalium Romanum Imperium non potest diuidi vel minui: quia si priuata persona vel communitas particularis seu partialis non debet priuari iure suo, multo fortius communitas vniuersalis mortalium non debet priuari iure suo. Imperium autem Romanum principalissime spectat ad communitatem vniuersalem mortalium: quemadmodum dominium rerum temporalium ad eandem communitatem principalissime spectat. Vnde pro tota communitate mortalium dixit Deus primos parentes: *Replete terram, subiicite eam & dominamini piscibus maris.* Igitur communitas mortalium non debet priuari iure suo super Imperium absque consensu. Si autem Imperium minueretur vel diuideretur, communitas mortalium aliquo iure, quod habet super Imperium, priuaretur. postquam aliqua temporalia sunt diuisa inter partes alicuius communitatis non sunt totius communitatis. Igitur Romanum Imperium non potest minui vel diuidi, saltem absque consensu tacito vel expresso communitatis mortalium.

Discip. De potestate destructionis, diuisionis, minutionis aut translationis Romani Imperii essent tractanda quamplurima: sed quamplura eorum postea locum habebunt: ideo ad præsens ipsa inuestigare dimitto. Vnum tamen interrogo: vtrum scilicet aliqua pars communitatis mortalium absq; suo consensu expresso vel tacito valeat priuari iure suo. *Magist.* Respondetur, quod propter culpam quælibet persona vel quælibet communitas partialis potest priuari iure, quod habet in communi super Imperium: Ita vt totum ius illius ad alios deuoluatur: sicut nonnulli putant, quod totum ius Imperii deuolutum sit ad Christianos propter culpam hæreticorum & Iudæorum & aliorum infidelium: vt ita valeant libere Christiani disponere de toto Imperio, sicut vnquam potuit tota communitas mortalium.

Discip. Adhuc circa istam materiam quæro, an aliquis Christianus vel alius absque causa licite & libere valeat renunciare omni iuri, quod in communi habet super Imperium. *Magist.* Circa hoc diuersæ sunt opiniones. Vna est, quod licet omni tali iuri renunciare. Vnde & Fratres Minores, vt dicitur, omni tali iuri licite renunciauerunt: quia omni iuri humano & positiuo licet renunciare. Alia opinio est, quod tali iuri renunciare non licet. Tale autem ius in communi est ius publicum: ideo ei renunciare non licet.

Explicit liber primus.

INCIPIT LIBER SECVNDVS, VBI INQVIRITVR, QVÆ IVRA *habeat Imperator super temporalia.*

CAP. I.

In quo quæritur, vtrum potestas Papæ & Imperatoris sint potestates distinctæ.

DIscipulus. Sicut, canonibus sacris testantibus, *ordo ecclesiasticus confunditur, si sua iurisdictio vnicuiq; non conseruatur, extra de accu. sicut olim, in Gloss. & 11. q. 1 peruenit.* Sic ordinem mortalium manifestum est confundi, si vnicuiq; præsidenti in temporalibus & maxime supremo sua iura non seruantur. Seruari autem non possunt, nisi cognoscantur. Et ideo post prædicta, quæ sunt iura & potestas Romanorum Imperatorum censeo indagandum. Primo autem inquiram, quæ iura & quam potestatem habet Imperator super temporalia. Veruntamen à fundamentis eorum incipiam, ante omnia quæro, an potestas Imperatoris & Papæ potestas sint distinctæ potestates, an vna sit ex alia aut non. *Magist.* Tenent multi, quod sunt potestates distinctæ.

Discip. Si aliqua decreta maiorum consonent assertioni, adducas. Forte enim ex illis melius intelligam omnia, quæ circa hanc materiam recitabis. *Magist.* Multi canones sacri & plures Glossæ super Decreta & Decretales videntur asserere, quod sunt potestates distinctæ. Vnde Nicolaus Papa, vt habetur 96. cap. cum ad verum, ait: *Cum ad verum ventum est, vltra sibi nec Imperator iura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen Imperatorium vsurpauit.* Vbi dicit Glossa: *Cum ista potestates sint diuisæ, quod Imperator non habet gladium à Papa.* Item habetur eadem distinctione cap. *Duo sunt quippe, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur, auctoritas sacra pontificum & potestas regalis.* Vbi Glossa super vocabulo *principaliter*, ait: *Neuter pendet ex reliquo. Et ita est argumentum pro Imperatore.* Item Glossa *extra qui filii sunt legitimi cap. causam*, super verbo *quod ad regem*, ait: *sic patet quod iurisdictio temporalis à spirituali diuisa est & distincta.* Item Glossa *distinct. 10. cap. Imperium*, super verbo *administrationibus*, ait: *Distincta est enim potestas sua à potestate pontificali.* Item Gregor. vt legitur de priuilegiis cap. sicut, ait: *Sicut in iudiciis laicorum priuilegia turbare nolumus: ita eis præiudicantibus nobis volumus moderata auctoritate resistere.* Vbi dicit Glossa *sic est argumentum, quod ecclesia non vult iura alterius sibi arrogare: quia iurisdictio distincta esse debet.* Item Innocent. vt legitur extra de iudiciis, ait: *Aut non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris regis Francorum perturbare aut minuere intendimus: cum ipse iurisdictionem nostram nec velit nec debet impedire.* *Discipulus.* In his verbis non fit mentio de Imperatore, sed de rege Francorum. *Magister.* Ex his verbis habetur,

habetur, quod potestas regis Francorũ distincta est à potestate Papæ. Et ꝑ consequens à fortiori potestas Imperatoris. Tum quia maior est potestas Imperatoris, quam potestas regis Francorum. Tum quia (sicut tactum est supra) non videtur in scripturis, quod sit aliqua potestas tributa Papæ super Imperatorem, quam non habeat super regem Franciæ. Item Glossa super verbo Innocentii, quæ ait: *Propter hoc quod hic dicitur, patet quod ecclesia vel Papa non habet vtrumq; gladium.* Et infra: *non igitur de temporali iurisdictione debet se intromittere, nisi in subsidium, scil. cum iudex secularis est negligent.* Item, sicut allegatum est supra, Cyprianus, vt legitur dist. 96. cap. *cum ad verum*: *Actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatu vtriusq; discernit*, scilicet Christus. Vbi Glossa super verbo *discernit*: *Cum ergo istæ potestates sunt distinctæ: licet sit argumentum quod imperium non habetur à Papa. Et ego credo potestates distinctas esse: licet Papa quandoq; vtramq; potestatem sibi assumat.* Ex his aliisque quampluribus colligitur, quod potestas Papæ & Imperatoris sunt distinctæ potestates.

Cap. II.

Ostendit secundum quid distinguuntur hæ duæ potestates.

Discip. Quod sunt distinctæ potestates, videtur ꝙ non debet in dubiũ reuocari: sed qualiter distinguuntur ignoro. Ideo dic secundũ aliquam sententiã, qualiter distinguuntur. *Magist.* Dicitur ꝙ per hoc distinguuntur, ꝙ Papa habet potestatem in spiritualibus & Imperator in tẽporalibus. *Discip.* Istam assertionem (si potes) auctoritatibus aliquibus fulcire nitaris. *Magist.* Ista assertio quampluribus auctoritatibus posset muniri. Ait enim Innocentius tertius, vt scribitur *extra de maioritate & obedientiã, cap. solitæ*: *Non negamus quin præcellat Imperator in temporalibus illis duntaxat, qui ab eo recipiunt temporalia. Sed & pontifex in spiritualibus antecellit, quæ tanto sunt temporalibus digniora, quanto anima corpori præfertur.* Item Cyprianus, vt habetur *distinct. 10. cap. quoniam*: Idem & Nicolaus Papa, vt legitur *distinct. 96. cap. cum ad verum*, dicunt officia istarum potestatum esse distincta à Christo, vt Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent: & pontifices pro cursu temporalium tantum Imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio à corporalibus distaret incursibus, & Deo militans minime negotiis secularibus se implicaret, ac vicissim non ille rebus diuinis deditus videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus. Item idem Nicolaus eadem distinct. cap. *denique* sic ait: *denique hi sunt, quibus tantum humanis rebus & non diuinis præesse permissum est, quomodo de his, per quos diuina ministrãtur, iudicare præsumant, penitus ignoramus.* Item Gregorius Nazianzenus scribens Imperatoribus Constantinis, vt habetur *distinct. 10. cap. suscipitis*, ait: *Suscipitis ne libertatem verbi? libere accipitis quod lex Christi sacerdotali vos subiicit potestati, atque istis tribunalibus subdidit. Dedit enim & nobis potestatem: dedit & principatum multo perfectiorem principatibus vestris. Nunquid aut iustum vobis videtur, si cedat Spiritus sanctus carni: si à terrenis cœlestia separentur, si diuinis præferantur humana?* Item Innocent. tertius, vbi prius, ait: *Fecit Deus duo luminaria magna in firmamento cœli. Luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti. Vtrumq; magnum, & alterum maius.* Et infra: *Ad firmamentum ergo cœli hoc est vniuersalis ecclesiæ, fecit Deus duo luminaria magna, id est duas instituit dignitates, quæ sunt pontificalis auctoritas, & regalis potestas. Sed illa quæ præest diebus, id est spiritualibus, maior est: quæ vero carnalibus, minor. Vt quanta est inter lunam & solem diuersitas, tanta inter reges & pontifices esse cognoscatur.* Ex his aliisq; auctoritatibus innumeris, (quarum aliquæ sunt adductæ *supr. cap. 1.*) colligitur, quod Imperator habet potestatem in temporalibus, & Papa in spiritualibus.

Cap. III.

Vbi quæritur, quæ sint temporalia, & quæ spiritualia. Et respondetur sub vndecim diuisionibus.

Discipulus. Sufficienter videtur ostensum, quod potestas Imperatoris respicit temporalia, carnalia, secularia, & humana: & potestas papalis spiritualia. Sed quæ sunt temporalia & spiritualia, perfecte non intelligo. Ideo quę sunt temporalia & carnalia, secularia & humana, quæ respicit potestas Imperialis, inuestigare coneris. *Magist.* Quibusdam videtur, quod quæ sunt illa, in quibus consistit Imperialis potestas, ex diuersis distinctionibus, quę in diuersis scripturis habentur, colligitur. *Discip.* Libenter audiam distinctiones illas. *Magist.* Vna est, quod hominum quidam sunt carnales, & quidam spirituales. Et hæc distinctio habetur expresse ad Corinthios *cap. 2. & 3.* Vbi Apostolus ait manifeste: *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.* Et post: *Spiritualis autem iudicat hæc omnia: & ipse à nemine iudicatur.* Alia distinctio est, quod quædam sunt personæ ecclesiasticæ, & quædam seculares. Hæc distinctio colligitur ex verbis Hieronymi, quæ ponuntur *12. q. 1. cap. duo sunt*, vbi ait: *duo sunt genera Christianorum. Est autem vnum genus, quod mancipatum est diuino officio & deditum contemplationi & orationi, quibus ab omni strepitu temporalium rerum vacare conuenit, vt sunt clerici & Deo deuoti*, scilicet conuersi. Et infra: *Aliud vero genus est Christianorum, vt sunt laici. λαὸς enim Græce est populus Latine.* His licet temporalia possidere, sed non nisi ad vsum. Alia distinctio est, quod rerum quædam sunt ecclesiasticæ, & quædam temporales seu seculares. Hæc distinctio ex diuersis sa-

eris canonibus ſumitur: qui quaſdam vocant res eccleſiaſticas, per hoc inſinuan[illegible] ſunt ſeculares. Vnde in concilio Antiocheno, vt habetur *12. quæſt. 2. c. epiſcopus*, [illegible] *eccleſiaſticarum habet rerum poteſtatem*. Alia diuiſio eſt: cauſarum quædam ſunt eccl[illegible]iaſticæ, & [illegible]dam ſeculares *12. quæſt. 1. §. 1. in Gloſſ.* Alia eſt, quod criminum quædam ſunt eccleſiaſtica & q[illegible] ſecularia. Hæc diuiſio innuitur ibidem. Alia eſt, quod pœnarum quædam eſt eccleſi[illegible]ica [illegible] nica, alia ſecularis ſiue legalis. Hæc diuiſio ſub his verbis, quod pœnarum alia eſt canoni[illegible]a, a[illegible] galis, in diuerſis doctoribus innuitur. Alia eſt, quod quidam ſunt iudices ſeculares, qui[illegible]m [illegible] ſiaſtici. Hoc ex multis canonibus colligitur. Alia eſt, quod negotiorum quædam ſunt t[illegible] quædam ſpiritualia. Hanc diuiſionem innuit Apoſtolus, cum dicit 2. ad Corinh[illegible] *Nemo mi[illegible]* *implicat ſe negotiis ſecularibus*. Cum enim dicit, quædam negotia eſſe ſecularia, a quibus ab[illegible] militantes Deo, inſinuat aliqua eſſe ſpiritualia, à quib[9] non abſtinent. Alia eſt, quod d[illegible] eſt eccleſiaſtica, alia ſecularis. Alia eſt, quod quædam ſunt leges ſeculares, & quædam ec[illegible]leſia[illegible] Hæc diuiſio ponitur in decretis *diſtinct. 3. §. 1.* cum dicitur: *Omnes hæ ſpecies ſecularium legum ſu[illegible] tes. Sed quia conſtitutionum alia ciuilis, alia eccleſiaſtica* &c. Alia eſt, quod iuriſdictionum ali[illegible] temporalis, alia eſt ſpiritualis. Hæc diuiſio ex his, quæ allegata ſunt ſupra *cap. 1 huius ſecundi*, [illegible] ligitur euidenter.

Cap. IV.

Dat differentiam inter ſecularia & ſpiritualia.

Diſcipulus. Puto, quod multæ tales diſtinctiones inueniuntur in ſcripturis: quare non a[illegible] alias. Æſtimo enim, quod ex iſtis habeo occaſionem intelligendi alias, & inueſtigan[illegible] de p[illegible] ſtate, quam Imperator ſuper diuerſa temporalia noſcitur habere: quia tamen ex prædi[illegible] neſcitur, qualiter carnalia, ſecularia, & humana à ſpiritualibus & eccleſiaſticis ac diuinis diſt[illegible] tur: ideo inter ipſa aliquam breuem differentiam ſecundum opinionem aliquorum aſſigna[illegible] Sunt quidam dicentes, quod prædicta vocabula, ſcilicet *temporalia*, *carnalia*, *ſpiritualia* & [illegible] uerſis ſcripturis accipiuntur æquiuoce: quæ tamen cum quæritur, quam poteſtatem habent [illegible] temporalibus & in ſpiritualibus, ad vnam ſignificationem reſtringuntur, vt per *temporalia* i[illegible] gantur illa quæ reſpiciunt regimen humanum, vel humani generis in ſolis naturalibus conſt[illegible] abſque omni reuelatione diuina, quæ ſeruarent illi qui nullam legem præter naturalem & po[illegible] nam humanam ſuſciperent, & quibus nulla alia lex eſſet impoſita. Per *ſpiritualia* antem intel[illegible]gun tur illa, quæ reſpiciunt regimen fidelium inquantum diuina reuelatione inſtruuntur. *Diſcip.* [illegible] eundum iſta Imperatores & alii infideles de multis intromiſerunt ſe de regendo ſibi ſubiectos, quæ ad temporalia vel ſpiritualia minime pertinebant. *Magiſt.* Hoc conceditur. Omnia enim quæ ſp[illegible]ctabant ad culturam & falſorum Deorum iniquitatem, nec inter temporalia nec ſpiritualia ſunt numeranda: ſed ſuperſtitioſa ſunt cenſenda.

Cap. V.

Quæritur, vtrum Imperator per vniuerſum mundum habeat iuriſdictionem ſuper temporalia. Et ponit duas opiniones. Primam pertractat in hoc cap. & ſecundam cap. ſequenti.

Diſcipulus. Arbitror me aliquantulum intelligere, quomodo temporalia à ſpiritualibus diſtinguuntur. Ideo ad poteſtatem Imperatoris ſuper temporalia deſcendens, interrogo prim[illegible], an Imperator verus Romanorum per vniuerſum mundum ſuper temporalia habeat hanc poteſtatem, ità vt cunctæ regiones mundi ei in temporalibus ſubiiciantur. *Magiſt.* Circa hoc ſunt diuerſæ opiniones, ſicut tactum eſt ſupra. Vna eſt, quod de iure omnia regna mundi ſunt ſubiecta in temporalibus Imperatori Romanorum.

Diſcip. Quamuis ſuperius *libro primo cap. 26.* aliquas Gloſſas ſuper decreta & decretales [illegible] opinionem tenentes adduxeris: adhuc tamen aliquas alias, ſi quæ ſint, allega. *Magiſt.* [illegible] *diſtinctione 63. cap. Adrianus*, ſuper illo verbo, *per ſingulas prouincias*, inſinuare hoc vi[illegible]etur [illegible] cens: *Ergo in Francia & in Hiſpania vnus eſt Imperator. 72. quæſt. 1. cap. amplius. Quod concedo niſi probent ſe exemptos eſſe ab Imperatore. Vt 23. quæſt. 8. ecce. Vnde & hic à capite ſuo dabunt tributum Imperatori, cum probent ſe exemptos. Et ff. de cenſibus l. vltima. Si enim dicunt ſe non ſubeſſe Romano Impe[illegible]o per conſequens dicunt ſe non habere aliquid proprii, vt ſupr. d. ſt. 1. ius Quiritum. Fatentur igitur Imp[illegible]torem Dominum mundi, vt ff. ad L. Rhod. qui leuanda.* Sed non eſt maior ratio, quod Fran[illegible]ia & [illegible]

subiectæ Romano Imperio, quam alia regna. Igitur vniuersa regna fidelium & infidelium sunt subiecta Imperatori de iure, licet non de facto. Item Glossa *extr. de elect. venerabilem*, super verbo *in Germanos*, sic ait: *Sicut Imperium mundi translatum est in Theutonicos. Nam ipsi habent regimen Romanæ ecclesiæ 9. distinct. 5. in diem. Et sic patet, quod Imperium non est apud Græcos: licet largo modo appelletur Imperium, extra de maioritate & obedientia, cap. solitæ. Sicut & rex Francorum & Scotorum dicitur rex: quoniam extra ecclesiam non est Imperium, & 4. q. 1. §. sed illud. Sed est Imperator ille super Reges, 7. q. 1. c. in apibus. Et omnes nationes sub eo sunt 11. q. 1. hac si quis, ibi, volumus. Ipse enim est princeps mundi & Dominus ff ad L. Rhodiam, qui le. Et hac deprecatio. Et etiam Iudæi sub ipso sunt. supra de Iudæis, Iudæi: & omnes prouinciæ. Et 43. dist. Adrianus. Et omnia sunt in potestate Imperatoris, 8. dist. quo iure descendit & 23. q. 8 conuenior.* Item Glossa *dist. 1. ius Quiritum*, quæ pro parte allegata est prius, dicit, quod *Iudæi vtuntur iure Romano, & vocantur Romani: quia omnes vocantur Romani subiecti Romano Imperio, prout dicitur populus Romanorum habere filios in potestate, prout etiam sunt gentiles sub Romano Imperio. Nam Imperator est princeps totius mundi ff. ad l. Rhod. qui leuanda. Qui igitur non vult esse sub Romano Imperio, nec hereditatem habere potest, nec alia quæ hic de iure humano enumerantur.* Item Gloss. *23. q. 8. cap. conuenior*, super verbo *omnia infert*, ait: *Igitur omnia sunt Imperatoris, vt supra distinct. 8. quo iure.*

Discip. Satis apparet esse opinio aliquorum, Imperatorem Romanorum esse principem seu Dominum totius mundi. Pro qua opinione nitere allegare. *Magist.* Hæc opinio in vno principio fundari videtur principaliter: quod tale est. Imperio Romano aliquando totus mundus fuit subiectus, & ipsum Romanum Imperium non est priuatum aliquo Dominio cuiuscunq; regni, quod sibi fuit subiectum. Igitur adhuc omnia regna Imperio Romano sunt subiecta. *Discip.* Quo modo probatur, quod totus mundus fuit subiectus Romano Imperio? *Magist.* Hoc testatur Euangelium, cum dicit: *Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Hoc etiam testatur Constantinus, qui, vt allegatum est supra *distinct. 96 Constantinus* ait: *Decernentes sancimus, vt principatum teneat* (scil. sedes Romana) *tam super quatuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam & Constantinopolitanam, quam super omnes in vniuerso orbe terrarum ecclesias Dei. Hæc omnia vero, quæ per hanc Imperialem maiestatem & sacra personalia diuinalia decreta statuimus & confirmamus, vsq; in finem mundi illibata & inconcussa manere decreuimus. Vnde coram Deo viuo, qui nos regnare præcepit, & coram eius terribili iudicio obtestamur omnes nostros successores Imperatores & cunctos optimates & satrapas, etiam amplissimum senatum, & vniuersum populum in toto orbe terrarum nunc & in posterum, nulli eorum quoque modo licere aut confringere aut in quoquã conuelli.* In quibus quidem verbis Constantinus ostendit, vniuersum orbem terrarum sibi fuisse subiectum, non quidẽ de facto; quia tunc aliqui populi rebellauerunt. Igitur de iure &c. *Discip.* Quomodo probatur, quod Romanum Imperium non fuit priuatum iure & dominio, quod habuit super quodcunq; regnum vel prouinciam? *Magist.* Hoc sic probatur. Si Romanum Imperium fuit priuatum iure & dominio, quod habuit super quodcunque regnum vel prouinciam, aut fuit priuatum à iure, vel ab homine. Non à iure: quia de tali priuatione nullum ius habetur, quia nec diuinum nec humanum. Nec ab homine: quia nullus homo inferior Imperatore, qui erat Dominus mundi, poterat priuare Imperatorem tali iure aut Dominio.

Videtur, quod illa ratio non procedit. Primo; quia Imperium Romanum potuit priuari tali iure & tali dominio per potentiam regnorum rebellantium. Quia, vt legitur *extra de regulis iuris cap. omnis: Omnis res ex quibuscunque causis nascitur, per easdem dissoluitur.* Romanorum autem Imperium acquisiuit ius & dominium super alia regna per potentiam gladii. Igitur per potentiam gladii potuit perdere idem ius & dominium. Secundo, quia Imperator Romanorum per negligentiam suam & culpam potuit perdere iurisdictionem suam quam habuit super multa regna. Nam sicut notatur in Gloss. *22. q. vlt. cap. de forma*: eadem fide tenetur quis subdito suo, sicut subditus Domino. Et si non fecerit, priuatur Dominio, quod habuit in vasallo. Si igitur Imperator iniuste tractauit aliqua regna, vel non defendit ea in necessitate, iuste perdidit iurisdictionem, quam habuit super ipsa. Tertio: quia præscriptione iura tolluntur. Poterant igitur alia regna præscribere contra Imperium. Et sic Imperator potuit perdere ius & Dominium, quod habuit super quædam regna. *Magist.* Nonnullis apparet, quod ista rationem præscriptam nequaquam impediunt.

Primum non: quia, sicut tactum est prius, licet magna pars mundi fuit per potentiam gladii subiugata Imperio, omnes tamẽ sponte postea consenserũt subdi eidẽ Imperio. Et ideo extunc per potentiã gladii dissolui non poterat. Secundũ, quod est de culpa Imperatoris vel Romanorũ, quod etiam non impedit (vt videtur) quia nec in eo vel in eis apparet tanta culpa, quod Romanum Imperiũ priuari debuit iure & dominio, quod habuit super quæcunq; regna. Esto tamen, quod talis culpa commissa fuisset: non tamen debuit Imperium absq; sententia vniuersitatis mortalium aut alicuius vel aliquorum gerentis vel gerentium vicem eiusdem vniuersitatis tali iure priuari. Nulla autem talis sententia per vniuersitatem mortalium aut alicuius vel aliquorum gerentis vel gerentium vicem eiusdem vniuersitatis data fuit contra Romanum Imperium. Igitur Romanum Imperium tali iure vel dominio minime est priuatum. Nec tertium de præscriptione præscriptã rationem impedire videtur. Tum quia non apparet, quod vnquam aliquis in hoc præscripserit contra Romanum Imperium: quia nullus potuit se bona fide alienare à Romano Imperio. Et ideo quicunq; se alienant se à Romano Imperio, alienant se à sola potentia. Tum: quia sicut in spiritualibus & ecclesiasticis contra obedientiam & visitationem non præscribitur: sic contra Dominium Romani Imperii nullus potest præscribere.

Imperator autem nunquam Quod patet ex hoe, quod præscriptio in temporalibus est ex iure Imperiali. quam fecit legem vel statutum, quod aliquis posset præseribere taliter eontra Romanum Imperium. Igitur nulla in hoc casu poterit allegari præsciiptio.

CAP. VI.

Adducit secundam opinionem, tenentem, quod Imperator nunc non est Dominus totius mundi: & hoc tribus rationibus, ad quas respondetur cap. 8. & 9.

D*Iscipulus*. Recita opinionem eonttariam. *Magist*. Alia opinio est, qood lieet aliquando Imperator Romanorum fuerit domin' rotius mundi: nnnc tamen noo est Dominus omnium natiotnum. *Discip*. Pro ista opinione aliquas allegationes cooeris adducere. *Magist*. Pro ista opinione allegatur primo sic. Quod Papa approbar, & nos approbare debemus, & pro veritate tenere debemus. *distinct. 19. si Romanorum*. Sed Papa videtur apptobare assertiooem Francorum & aliorum, qui asserunt se oon esse Imperio subiectos. Si enim opioionem illorum minime approbaret, nihil deberet statuere propter assertionem ipsorum præfereotium, quod sonaret in approbationem assertionis eiusdem. Sed vt legitur *extra, de priuilegiis, super specula*: Papa propter hoc, quod Franci & alii subtrahentes se ab Imperio Romano legibus Imperialibus non vtuntur, statuit quod ius ciuile Parisiis, vel in aliis ciuitatibus, seu aliis locis vicinis nullatenus doceatur vel audiatur, quod in assertionem vel approbationem dictæ assertionis Francorum vel aliorum sonare videtur. Igitur eandem assertionem approbare & veram teputare debemus.

Discip. Forte dicerent alii, quod Papa non fecit tale statutum, quia approbauerit dictam assertionem Francorum: sed quia vuluit, quod litterati magis Theologiæ insisterent, & quia frustra tale statutum dimisisset ad insinuaodum se oon approbare assertionem illam, quia propter hoc litterati & alii opinionem suam nullatenus reliquissent. *Magist*. Videtur multis, quod ista responsio non impediat præscriptam rationem: quia Papa, ad quem spectat omnia peccata & errores corrigere, insinuare debuit dictam assertionem, si est falsa, se nullatenus approbare. *Discip*. Aliam rationem adducas ad idem. *Magist*. Alia ratio talis est. Sancti canonizati ab ecclesia non sunt credendi existere in peccato mortali, aut in rebellione damoabili, vel alia ioiuria decessisse. Sed plores fuerunt sancti reges & alii, qui Imperatorem minime reeognouetuot superiorem in temporalibus, & in hoc finieruut dies suos. Exemplom de sancto Ludouieo rege Francorum, & pluribus regibus Angliæ. Igitur vere oon fuerunt subditi Romaoo Imperio.

Discip. Forte dicerent alii, quod isti sancti nescieruot se esse subiectos Romano Imperio: & si sciuissent, hoc facto & verbo reeognouisseot. Quare per ignorantiam iuris ciuilis poterant excusari. *Magist*. Apparet aliis, quod hæc respoosio non sufficit: quia reges & principes tenentur scire, an habeant superiorem vel oon. Ignorantia autem inris, quod quis tenetur scire, non excusat *1. quæst. 4. sed notandum*. Igitur reges & priocipes per talem ignoraotiam nullatenus fueruot excusati.

Discip. Forte dicerent aliqui, qood reges illi & principes nóo tenebantur habere tantam peritiam iurium cinilium & historiarum, vt eognoscerent se subiectos Romano Imperio. *Magist*. Ad hoc dieitur, quod debuerunt ab aliis inquirere, si nescieruns per seipsos, teste Glossa quæ dicit *distinctione 36. cap. 1.* ait: *non excusatur quis per ignorantiam, qui potest habere peritorum copiam*.

Discip. Ad hoc respondetnr, quod non innenerunt peritos, qui in hoc eos instruerent: quia multi periti sunt, qui magis desiderant destructionem Romani Imperii quam exaltationem, & simplices tantum, quantum possunt, informant, quod non omnes mortales sunt subditi Romano Imperio. Non autem oportet, quod reges & principes ac alii laici sint nimis solliciti inquirendo, an sint subiecti Romano Imperio, teste Glossa, *72. quæst. 4. sed notandum*. Ad hoe autem, qnod quis probabiliter dicatur errare, non requiritur, quod sit oimis diligens, scrupulosus & curiosus in inquirendo: oec quod sit nimis negligens & dissolutus in inquirendo. Et ita adhuc reges & principes per ignorantiam poterunt excnsari, licet non cognoscant se esse subiectos Romaoo Imperio. *Magist*. Contra hoc obiicitur; quia de bono communi debent maxime reges & principes summe esse sollieiti, licet oon debeant esse nimis diligentes, scrupulosi, & curiosi. Sed ex Romano Imperio depeodet bonum commune totius generis humani. Igitur circa hoc præcipue reges & principes summam diligentiam adhibere tenentur. *Discip*. Aliam ratiooem, si occurrat, allega. *Magist*. Adhuc pro opiniooe prædicta allegatur sic. Ad officium summi pontificis summe spectat instruere laicos & potissime reges & principes, ex quibus obedieotia aliorum dependet io his, quæ spectant ad fidem & iustitiam & bonos mores. Sed si de iure omnes mortales suot Romano Imperio subditi, contra iustitiam agunt reges & priocipes, qui subiici Ro-

mano

mano Imperio recusant. Igitur de hoc debent pontifices, Imperatores, reges & principes instruere diligenter. Hoc autem non fecerunt plures sancti summi pontifices: quod tamen fecissent, si hoc ad iustitiam pertineret. Aliter enim de bono communi & salute eorum, ex quibus rationem reddent Deo, non fuissent solliciti. Igitur non est probabile, quod omnes mortales sunt modo subiecti Romano Imperio. *Discip.* Videtur quod hæc ratio dupliciter potest impediri. Vno modo dicendo, quod summi pontifices ignorauerunt omnes mortales debere subiici Romano Imperio. Hoc enim ad ius ciuile spectat. Ipsi autem iuris ciuilis non tenentur esse periti, nec in his quæ spectant ad ius ciuile, tenentur fideles instruere. Aliter potest dici, quod summi pontifices aduerterunt reges & principes & alios laicos nullo modo velle acquiescere admonitioni, qua deberent esse Romano Imperio subditi. Et ideo tacuerunt, iuxta illud Salomonis Prouerb. 23. *in auribus insipientium ne loquaris. Despiciunt enim doctrinam eloquii tui.* *Magist.* Nonnullis apparet, quod neutra istarum rationum impedit præscriptam rationem. Prima non: tum quia non est verisimile, quod summi pontifices ignorauerunt omnes esse subiectos Romano Imperio, si continet veritatem, præsertim cum hoc Glossatores canonum & decretorum, quæ summus pontifex ignorare non debet, asserere manifeste videantur. Tum secundo, quia licet summus pontifex non teneatur habere peritiam excellentem iuris ciuilis, non tamen debet ignorare omnino omnia, quæ sunt iuris ciuilis: imo illa quę tangunt totam vniuersitatem mortalium, scire tenetur. Aliter enim de multis peccatis mortalibus, quę redundarent in periculum totius Ecclesiæ, non posset corripere Christianos, quia de illis quæ nescit esse peccata, non debet eos corrigere. Igitur cum omnes mortales esse subiectos Romano Imperio omnes tangat, ita vt quicunque scienter recusat subesse Romano Imperio, si est ei subiectus, peccat mortaliter. Hoc summus pontifex ignorare non debet, quia de illis, quæ à pluribus & communiter fiunt, debet scire, an sint peccata mortalia vel nõ. Secunda responsio, vt videtur, non impedit rationem illam. Nam non constabat summis pontificibus, quod omnes laici, qui non subdebant se Imperio, erant ita obstinati, quod nullo modo vellent de veritate informari. Ergo saltem experiri debebant, an doctrinam veram in hac parte volebant recipere. Item constat, quod multi fuerunt sancti reges & alii laici quamplures, qui iustitiam dilexerunt & bonum commune, & odio habebant omnem iniustitiam. Aliter enim omnes reges & alii laici extitissent delectatores iniquitatis: & per consequens in statu damnationis fuissent. Igitur parati fuerunt de omni iustitia spectante ad ipsos informari. Et per consequens parati fuerunt erudiri, quod iure essent subiecti Romano Imperio, vel penitus à subiectione huiusmodi liberati. Amplius, aliqui sunt in veritate subiecti Romano Imperio de iure: & tamen nolunt de facto esse subiecti. Et tales nihil iuste possident: quia tales nihil possident iure Imperatoris, teste Beato Augustin. qui *super Iohan.* & ponitur in decretis *dist. 8. quo iure*, ait: *Iure igitur humano dicitur: hæc villa mea est, hic seruus meus est, hæc domus mea est.* Et infra: *Noli ergo dicere, quid mihi & regi? quid tibi ergo & possessioni? per iura regum possidentur possessiones. Dixisti, quid mihi & regi? noli dicere possessiones tuas: quia ipsa iura renunciasti humana, quibus possessiones possidentur.* Et idem Augustin. ad Vincentium, vt legitur *vigesim. quarę. quæst. septim. cap.* *ait*: *Res quæcunque terrena nullo tempore possideri à quocunque potest, nisi iure Diuino, quo cuncta iustorum sunt vel iure humano, quod in potestate regum terræ est.* Ex quibus verbis colligitur, quod nullus subiectus Imperatori vel regi aliquid iuste possidet, nisi iure Imperatorum vel regum. Et per consequens si omnes nationes de iure sunt subiectæ Romano Imperio, nullus rex vel princeps aut alius laicus aliquid iuste possidet, qui renunciat iuri Imperatoris, & non vult esse subiectus Imperatori. Hinc Gloss. *dist. prim. ius Quiritum*, vt allegatum est superius, ait: *Qui non vult esse sub Romano Imperio, nec hæreditatem habere potest nec alia quæ hic de iure humano* (scilicet Romanorum) *enumerantur.* Omnes igitur reges & principes ac laici, qui recusarent esse sub Romano Imperio, nihil iuste possiderent: sed de omnibus, quæ iniuste possident, non possunt facere eleemosynam, nec aliquid alicui donare, nec oblationes publicas, nec holocausta siue sacrificia. Quia licet in casu de quibusdã illicite acquisitis possit eleemosyna fieri, vel oblatio aut sacrificium: tamen de iniuste possesso nullum prædictorum fieri potest. Peccant etiam omnes clerici & religiosi, qui extra tempus necessitatis & aperte recipiunt dona, eleemosynas, oblationes vel sacrificia de illis, quæ possident de facto non de iure reges & principes ac alii laici, qui Romano Imperio subdi recusant.

CAP. VII.

Iterum probat, quod Imperator non sit Dominus omnium temporalium, & hoc vnica ratione, ad quam etiam respondetur.

D*iscipulus.* Adhuc allega pro opinione præmissa. *Magist.* Pro ista opinione allegatur sic. Quod Imperator Romanorum non sit Dominus omnium temporalium, sacri canones asserere videntur, quod sunt plures, qui non habent superiorem: quod tamen non esset verum, si omnes seculares essent subiecti Romano Imperio. Innocentius namq; tertius, vt legitur *extra, de hæreticis, excommunicamus*, ait: *Si vero Dominus temporalis requisitus & monitus ab Ecclesia suam terram purgare neglexerit ab hæretica fœditate* &c. Et infra: *eadem nihilominus lege seruata circa eos, qui non habent Dominos principales.* Item, idem *extra, qui filii sunt legitimi, per venerabilem*, ait: *Insuper cum rex Franciæ superiorem in temporalibus non recognoscat, sine iuris alterius læsione in eo se iurisdictioni nostræ subdere potuit.*

Item, Glossa *extra, de foro competenti. c. ex transmissa*, loquens de ipsa ait: *Licet concedat clerico contra lai-*
cum: dum tamen alium superiorem habet, non concedit laica contra clericum. Ex his colligitur, quod sunt
plures laici, qui superiorem non habent: & per consequens non omnes sunt Imperatori subiecti.
Discip. Licet ista allegatio appareat fortis: tamen secunda auctoritas de rege Francorum non videtur
ad propositum pertinere. Tum quia Glossa ibidem, vt allegatum est *primo huius cap. 18.* asserit, quod
rex Francorum de iure subest Romano Imperio. Tum, quia Innocentius non dicit, quod rex Fran-
ciæ non habet superiorem in temporalibus, sed quod rex non cognoscit superiorem. Potest enim a-
liquis habere superiorem, licet non recognoscat. *Magist.* Nonnullis apparet, quod neutrum istorum
concludit, istam auctoritatem Innocentii non monstrare intentum: sed quod ex verbis Innocen-
tii allegatis elicitur, quod idem Innocentius regem Franciæ vere & iuste minime cognoscere superio-
rem in temporalibus, cum asserit; quia rex in temporalibus superiorem minime recognoscit, ideo
sine læsione iuris alterius potuit se iurisdictioni Papæ subiicere. Sed si rex false & iniuste recognosce-
ret minime in temporalibus superiorem, non oporteret propter hoc sine læsione alterius iuris se sub-
iicere iurisdictioni Papæ: quia falsa & iniusta abnegatio Dominii alterius non tribuit abnegato po-
testatem subiiciendi se iurisdictioni alterius absq; læsione veri Domini sui. Innocentius igitur repu-
tat, quod rex vere & iuste non recognoscit superiorem in temporalibus. Ex hoc concluditur, quod
primum non valet. Etiam secunda Glossa videtur contrariari textui, cum Glossa dicit quod rex Frã-
ciæ de iure subest Imperio. Et textus dicat, quod quia rex Franciæ non recognoscit superiorem, po-
test se subiicere iurisdictioni Papæ: quod tamen non esset, si de iure subiectus esset Imperio,
quod esset in præiudicium Imperatoris, si esset subiectus. *Discipulus.* Occasio est appa-
rentet exclusa, ac per hoc præscripta allegatio videtur amplius confirmari: tamen narra, quo-
modo respondetur ad ipsam. *Magister.* Ad primam Decretalem respondetur, quod loquitur
de his, qui de facto non habent Dominos principales: quia illi non minus tenentur obedire Papæ
circa hæreticos expurgandos. Ad secundam dicitur, quod loquitur de rege Franciæ, pro quo Impe-
rator reputari videtur saltem de facto, quia scilicet rex Franciæ non est subiectus, eo quod nec ver-
bo nec facto sibi ostendit de iure dominari debere regi Franciæ. In quo casu propter errorem vel
negligentiam Imperatoris Papa non potestate data sibi à Christo, sed quia ex consuetudine obtinet
talem iurisdictionem circa regem Franciæ: si se subiiceret, nihilominus super ipsum iurisdictionem
haberet Papa: non quia rex Franciæ false & iniuste non recognoscit Dominium Imperatoris, sed quia
Imperator negligit propria iura vel ignorat, quæ iura habeat super regem Franciæ & alios laicos vni-
uersos. Sicut enim iudex Ecclesiasticus potest se immiscere seculari iurisdictioni, cum iudex secularis
negligit facere iustitiam, *extra de foro competenti, ex tenore. & c. licet, in Glossa*, ita Papa potest in multis ca-
sibus supplere ignorantiam vel negligentiam Imperatoris circa subiectos eidem. *Discip.* Si Papa potest
implere negligentiam vel ignorantiam Imperatoris exercendo iurisdictionem temporalem circa re-
gem Franciæ: igitur eadem ratione poterit priuare Imperatorem iure & dominio, quod habet Im-
perator super regem Franciæ. *Mag* Respondetur, quod Papa nulla potestate, quam habet vel à Chri-
sto vel à consuetudine licita, potest priuare Imperium à tali iure & dominio: quemadmodum non
potest destruere imperium. *Discip.* Nunquid potest Imperator eximere regem Franciæ vel alium, ne
vllo modo subsit Imperio? *Magist.* Respondetur, quod licet Imperator possit multas libertates con-
cedere regi Franciæ & aliis: tamen nullo modo potest regnum Franciæ vel aliud totaliter ab Impe-
rio separare, vt nullo modo subsit Imperio. Quia hoc esset destruere Imperium, quod non potest
Imperator. *Discip.* Dic quomodo respondetur ad Glossam superius allegatam. *Magist.* Respondetur,
quod Glossa illa loquitur de laico, qui de facto non habet superiorem: habet tamen de iure omnino
laicus fidelis & infidelis, quod subsit Imperatori.

C A P. VIII.

Respondetur ad primam rationem, supra c. 6. adductam.

DIscipulus. Videtur, quod apparenter ad rationem adductam *c. 7.* respondisti. Ad rationes au-
tem, quæ allegatæ sunt *c. 6.* ego responsiones aliquas recitaui: præter quas audire cupio aliquas,
si ad ipsas aliter respondetur. *Magist.* Ad primam illarum, quæ in hoc consistit, quod illud, quod ap-
probat Papa, nos approbare tenemur: Respondetur, quod hoc est verum, quando Papa auctorita-
te Papali aliquid diffiniendo & determinando approbat iuste & catholice. Si autem Papa non diffi-
niendo nec determinando aliquid approbat, & non iuste: illud propter hoc approbare nõ tenemur.
Vnde & Innocentius quartus, quamuis esset Papa, noluit opiniones suas authenticas reputari. Similiter
nec opinio Innocentii quinti, quam etiam approbauit, postquam fuit Papa, non tenemur aliter ap-
probare. Nunc autem non inuenitur, quod aliquis Papa diffiniendo & determinando approbauit,
non omnes mundi prouincias vel regnum Franciæ non subiici Romano Imperio, & omnino hoc
non approbare astringimur. Esto autem, quod aliquis Papa diffiniendo & determinando hoc ap-
probasset: quia tamen hoc non iuste approbasset, non tenemur idem approbare. *Disc.* Contra istam
responsionem duo occurrunt. Primum est, quod secundum istam responsionem non tenemur plus
approbare, quod approbat Papa, quam quod alius Episcopus vel alius peritus in scripturis sacris no-
scitur approbare. Quia quicquid Episcopus vel peritus in scripturis sacris iuste & catholice appro-
bat, & nos approbare tenemur, eo quod omnem iustitiam & omne quod est catholicum approbare
debe-

debemus. Secundum quod occurrit, est, quod si non tenemur approba[illegible] illud, qu[illegible]m determin[illegible]ndo & diffiniendo a[illegible]prnbat, sequitur quod possemus illud rep[illegible]bare [illegible] esse contra quandam constitutionem Papalem, quam dicitur fecisse in ordine Fratrum M[illegible]a cauetur, vt fertur quod postquam quæcunq; conclusio fidei deducta fuerit ad fidē Ap[illegible]olica[illegible] extunc antequam fuerit per Ecclesiam determinata, nu[illegible]lus frater audeat vnam v[illegible] aliam partem ap[illegible]obare, e[illegible]gere vel affirmare. Si enim postquam conclusio alia in curia fidei cœperit ag[illegible]tari, nu[illegible]us [illegible]et ne[illegible] vnam partem nec aliam approbare: & per consequens neu[illegible]am parte[illegible] deb[illegible] [illegible] fortius i[illegible]ud, quod P[illegible]pa approbat, nullus aliqualiter debe[illegible] [illegible]probare. *Magist.* Ad primū ill[illegible] un[illegible] re[illegible]detur, q[illegible] [illegible]lus debemus approbare illud, quod Papa approbat, quam i[illegible]d quod approbat q[illegible] ur[illegible]que [illegible] ipse Papa: quia quando Papa approbat aliquid (n[illegible] simus c[illegible]r[illegible], quod errat contra fi[illegible]ē vel iu[illegible] pos[illegible]mus & debemus in casu illo publice & occulte omn[illegible]bus modis probare Illud ante[illegible], q[illegible] in[illegible] Papa vel alius approbat, licet non simus certi quod err[illegible] possumus etiam coram ali[illegible] publice dubitare, vel opinionem negare, & contradicere assertioni e[illegible] [illegible]cet [illegible] nunerrat, [illegible]ō debeamus a[illegible]serere pertinaciter contrarium, cum nullum falsum pertinaciter debemus asser[illegible]re. Ad secundum dicitur, quod si Papa etiam diffiniendo, determinando errat contra fidem, vel bonos mores, vel contra iustitiam, (& hoc constat nobis) possumus & debemus ipsum apertissime re[illegible]obare: sic etiam, si quæcunq; conclusio fidei inceperit in curia ventilari, quicunq, per scripturas [illegible]cras vel determinationes catholicas Ecclesiæ est certus de veritate, potest & debet partem veram el[illegible]gere, [illegible] probare & dissetere, & partem falsam respuere & reprobare. Vnde quod nonnul[illegible]i putant, q[illegible] d[illegible]stitutio illa facta inter ordinem Fratrum Minorum à Papa, vt fertur, est hæretica, sapiens man[illegible]e peiorem hæresim, quæ vnquam fuit inuenta à quocunq; hæretico, ita quod peior hæresis non po[illegible]st inueniri nec posset. *Disc.* In auribus meis recitas quoddam mirabile. Ideo volo de hoc tecum breuiter conferre: licet in aliis operibus quorundam poterimus plura inuenire: quia forte hoc opusculum ad manus aliquorum perueniet, qui opera alia non videbunt. Dic igitur breuiter secundum prædict[illegible]s opinantes, quæ est illa hæresis pessima, quam sapit illa constitutio ante dicta, & quare est pessima. & quæ absurditatea secundum præfatos opinantes sequuntur ex ipsa. *Magist.* Hæresis pessima, vt d[illegible]cunt isti, quam secundum eos sapit constitutio ante dicta, est quod Papa sic dominator fidei Christianæ, vt [illegible] ta fides Christiana, quam Christiani credere astringuntur, sic pendet ex approbatione, diffinitione & d[illegible]terminatione cuiuslibet Papæ, quod nullus Christianus debet firmiter credere aliquid spectans ad fidem, antequam sibi constet, quod Papa, qui pro tempore fuerit, hoc tenet & approbat. Dicunt enim, quod hæc hæresis pessima est, quia secundum eam posset Papa mutare totam fidem, & omnes ar[illegible]iculos fidei, & facere articulos contrarios articulis contentis in *Symbolo Apostolorum* Et ita in tota fide Christiana nihil esset certum & immutabile: sed tota dependeret ex voluntate Papæ. Et Euangelium & totam scripturam p[illegible]sset destruere, & facere nouam scripturam contrariam, cui omnes Christi[illegible], quamdiu Papa vellet, adhærere deberent: quam tamen posset mutare successor suus. Et ita qu[illegible]bet Papa posset dare Christianis nouam legem, quam pro tempore suo, & quou[illegible]q; renocaretur per [illegible]uccessorem, ipsam tenerentur accipere & approbare. Quo nihil peius posset dici contra fidem Christianam. Absurditatea autem quamplures præter illas concludunt per scripturas posse sequi ex c[illegible]stitutione prædicta. Dicunt plures inferri ex gestis temporis nostri; quarum vna est, quod nullus Frater Minor quantumcunq; literatus & doctus debet amodo asserere nec approbare, quod mundus non fuit ab æterno, nec etiam quod fuerit ab æterno. Alia est, quod nullus Frater Minor deberet approbare amodo, quod in diuinita sit aliqua distinctio in personis. Alia est, quod nullus eorum debet approbare, quod homo quantumcunq; iustus non conuertitur in diuinam essentiam, quemadmodum in sacramento altaris panis conuertitur in corpus Christi. Alia est, quod nullus eorum debet asserere amodo, quod Beatus Petrus nec aliquis alius homo, qui non est Christus verus Deus & verus homo, non creauit stellas, nec quod sine tali homine Deus sciret quicquam facere. Alia est, quod nullus eorum amodo debet asserere, quod creaturæ Dei non sunt purum nihil. Quod omnes illæ absurditates, & quamplurimæ aliæ consimiles sequuntur ex constitutione prædicta, probant ex hoc, quod omnia prædicta & alia similia absurdissima opinabatur quidam Magister in Theologia de ordine Fratrum Prædicatorum nomine Aycardus Theutonicus, de quibus accusatus fuit primo vel denunciatus, & primo Archiepiscopo Coloniensi, in cuius curia datis auditoribus Aycardo prædicto præscripta & alia consimilia ventilata fuerunt. Qui postea veniens in Auinionem, assignatis sibi auditoribus, se prædicta docuisse & prædicasse non negauit. Pro quibus non fuit damnatus, nec assertiones suæ præscriptę, & aliæ statim damnatæ fuerunt: sed cardinalibus traditæ fuerunt, vt deliberarent, an inter hæreses essent computandæ. Præceptum etiam fuit quibusdam Magistris in Theologia, vt supra hæc communem deliberationem haberent. Et ita notorium est, quod omnes assertiones prætaiæ & plures aliæ consimiles Aycardi prædicti in curia agitatæ fuerunt: nec postea P[illegible]pa aliquis determinauit quæstiones seu conclusiones prædictas. Igitur de omnibus nec vnam partem nec aliam debet aliquis Frater Minor eligere, nec approbare seu affirmare. Et consimiliter si in curia ventularentur, an Christus fuit natus de virgine, vel an Beata Maria fuerit virgo, vel an resurrectio mortuorum sit futura, vel aliquod simile, non liceret asserere nec vnam, partem nec aliam.

CAP. IX.

In quo respondetur ad secundam & tertiam rationes, supra cap. 6. adductas.

DIscipulus. De ista constitutione Papæ, vt formatur quæstio, potest variis modis excusari: & quo-modo omnes excusationes viis quamplurimis impugnantur, & deterius, vt videtur, pluribus reprobantur, vt in *quodam opere cuiusdam* potero inuenire: ideo hic plura de ipso audire non cupio. Dic itaq; quomodo ad secundam rationem *6. cap* positam superius respondetur. *Magist.* Respondetur, quod Imperator non requisiuit reges & alios, vt recognoscerent eum suum superiorem: & ideo si illi parati fuissent recognoscere Imperatorem suum superiorem, si hoc eis patenter fuisset ostensum, per ignorantiam sufficienter de omni peccato excusandi fuissent. Cum autem dicitur, quod reges & principes de bono communi debent esse solliciti, & per consequens debuerunt summe esse solliciti quærere, an essent Romano Imperio (à quo dependet bonum commune) subiecti. Dicitur, quod licet summe debeant esse solliciti de bono communi: non tamen tenentur esse summe solliciti de omni eo, quod spectat ad bonum commune, & quod leuiter ab eis sciri non potest: præsertim cum non inueniuntur sapientes, qui eos ad hoc admoneant. Et ideo licet ex vniuersali Imperio dependeat bonum commune: quia tamen reges & principes plures & multi alii laici non poterant leuiter scire, se esse subiectos Imperatori: nec Imperator ad hoc requisiuit eos: nec sapientes eos monebant, vt de hoc essent solliciti, per ignorantiam excusantur. Sed contrarium asserebant multi, qui pro sapientibus habebantur. Ideo tenebantur de hoc non esse solliciti. *Discip.* Dic quo-modo ad rationem tertiam respondetur. *Magist.* Respondetur, quod licet summi pontifices debebant instruere & docere reges & principes de his, quæ spectant ad fidem & iustitiam & bonos mores, non tenentur tamen de omnibus talibus eos instruere: quia non possent. Et nullus ad impossibile obligatur. Et ideo sufficit summis pontificibus in licitis & sanctis instruere illis de illos, quæ magis vtilia & necessaria erant pro temporibus suis: quia doctrina peritorum & prælatorum debet qualitati temporum conuenire. Propterea enim quia temporibus plurimorum summorum pontificum erat magis vtile & necessarium reges & principes ac laicos alios aliis instrui, quam quod essent Romano Imperio subiecti, non tenebantur illis temporibus illos in hoc instruere: præsertim cum Imperatores non requisiuerunt alios inferiores, quod eos superiores suos recognoscerent. Et forte tunc expediebat illam veritatem tacere: quamuis nunquam expediuit asserere contrariam falsitatem. Ex his patet ad rationem, quod secundum istos multi recusabant subdi Romano Imperio: qui tamen in hoc mortaliter non peccabant, quia ignorantia probabilis excusauit eos. Et per hoc respondetur ad vltimū, quod tangitur in *eodem ca.* quia multi, qui de iure sunt subditi Romano Imperio, & tamen nolunt subdi eidem, iuste possident ea, quæ possident: quia sunt bonæ fidei possessores credentes se iuste & licite possidere, & dominium verum habere. Et ideo iuste & licite possunt ea dare, & de eis Eleemosynam & sacrificia facere. Clerici etiam, qui putant eos iustos possessores, si non laborant ignorantia crassa & supina, possunt ab eis Eleemosynas, sacrificia & oblationes accipere. Et cum dicitur, nihil tales possident iure Imperatorum. Respondetur, quod etiam iure Imperatoris quodammodo possident: quia huiusmodi bonæ fidei sunt possessores; quia propter hoc, quod sunt bonæ fidei possessores, auctoritate etiam iurium Imperialium possunt multa præscribere & vsurpare, & per continuationem temporum verum dominium acquirere.

CAP. X.

Inquirit de potestate Imperatoris super malos: vtrum Imperator possit pro quocunq; crimine punire. Et recitat tres opiniones. Secunda ponitur ca. 11. tertia ca. 13. & ad probationes minoris rationis in 8. ca. adducta respondetur infra capitulis 16. 17. & 18.

DIscipulus. Hactenus inquisiuimus, an cunctæ mundi regiones Imperatori sint subiectæ. Intelligo de illis, quæ ad iurisdictionem temporalem seu patrimonium Ecclesiæ minime spectant. Nam de illis, quæ spectant ad Ecclesiæ patrimonium *in tertio huius* erit sermo: de quibus in tractatu *De potestate Papæ & cleri* plura poterimus inuenire. Nunc autem ad personas, quæ non sunt de iurisdictione temporali Ecclesiæ, descendamus. Et primo videamus de malis, quam potestatem videlicet habet Imperator super malos, an videlicet Imperator pro omni crimine possit punire malos sibi subiectos. Et quia, sicut tactum est supra *cap. 3. huius secundi*, criminum quædam sunt Ecclesiastica, quædam secularia; inquiramus hic solummodo de criminibus secularibus: quia de criminibus Ecclesiasticis tractabimus in *tertio huius secundi.* Cupio itaq; inquirere, an Imperator valeat punire omnes subiectos pro quocunque crimine seculari, quod non est Ecclesiasticum. *Magist.* Circa hoc sunt diuersæ sententiæ. Vna est, quod pro omni crimine seculari potest Imperator punire omnes sibi subiectos. Quod tali ratione probatur. Idem pro eodem crimine non est à diuersis iudicibus puniendus: quorum vnus non est sub alio, vel qui non habent ab aliquo vno & eodem principe potestatem. Ex hoc enim (vt patet) posset periculosa contentio & seditio inter ipsos

ipsos iudices oriri, dum vterq; vellet ad suum forum trahere criminosum: quod tamen nequaquam fieri posset. Sed ad iudicem Ecclesiasticum spectat punire criminosos pro diuersis criminibus secularibus. Ergo pro illis criminibus non debet Imperator punire eosdem. Maior huius rationis videtur de se patens. Minor per sacros canones videtur posse probari. Ex consilio enim Iohannis Papæ, vt habetur *extra, de officio iudicis ordinarij, perniciosa*, sic legitur: *habent enim Episcopi singularum vrbium in suis diœcesibus potestatem liberam adulteria inquirere, & scelera vlcisci, & iudicare.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnia crimina secularia sunt per Episcopos punienda. Quia adulterium, quod etiam apud infideles & sola lege naturæ contentos putatur crimen. Tum quia indistincte dicit *& scelera.* Igitur omnia scelera intelligit. Item, Innocentius tertius, vt habetur *extra, de iudicijs, nouit*, ait: *nullus qui sit sanæ mentis, ignorat quoniam ad officium nostrum spectet de quocunq; peccato mortali corrigere quemcunque Christianum: & si correctionem contempserit, per districtionem Ecclesiasticam coercere.* Ex quibus verbis colligitur, quod quilibet Christianus pro quolibet crimine est per iudicem Ecclesiasticum puniendus. Item, Calixtus Papa, vt habetur *24. quæst. 3. cap. si quis*, ait: *Si quis Romipetas & peregrinos & Apostolorum limina & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare, & mercatores nouis Theloneorum & Pedagiorum exactionibus molestare tentauerit, donec satisfecerit, communione careat Christiana.* Item, ex Concilio Agatens. vt legitur eisdem *cap. & quæst. cap. itaque*, sic habetur: *Itaque censuimus homicidas & falsos testes à communione Ecclesiastica submouendos, nisi pœnitentia & satisfactione crimina diluerint admissa.* Ex quibus etiam patet, quod capientes etiam laicos spoliatores, & qui Theloneis & Pedagiis molestant indebite mercatores, homicidæ & falsi testes per iudicem Ecclesiasticum puniuntur: & tamen constat, quod ipsa sunt secularia crimina. Item, iudex Ecclesiasticus punit incendiarios *23. quæst. vltim. cap. pessimam.* Item, punit illos, qui filios occidunt *extra. de illis qui filios occiderunt, de infantibus.* Et eos, qui exercent torneamenta, *extra, de torneamentis, cap. felicis. & cap. ad audientiam.* Et sagittarios, *extra, de sagittariis cap. vno.* Et stupra, *extra, de adulterijs & stupris cap. 1. & cap. adulterium*, per totum. Et raptores, *extra, de raptoribus, cap. 1.* & tamen ista sunt crimina secularia. Igitur crimina secularia sunt per iudicem Ecclesiasticum punienda. Quod etiam ex auctoritatibus Diuinæ scripturæ videtur posse probari. Ait enim veritas Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus &c.* Ex quibus colligitur, quod ad Ecclesiam spectat etiam de peccatis, quæ committuntur in proximum, quæ constat esse secularia, quemlibet corrigere Christianum. Item, Apostolus *1. ad Corinth. 6.* reprehendit Corinthios, qui litigabant apud iudices infideles, qui erant seculares: & quia non deferebant iudicium Ecclesiæ, quæ debuit iudicare inter fratrem, etiam de secularibus, dicens: *Nescitis quoniam angelos iudicabimus: quanto magis secularia.* Igitur de seculari pertinet ad iudicem Ecclesiasticum iudicare: & per consequens per iudicem Ecclesiasticum sunt criminosi & pro criminibus secularibus puniendi.

CAP. XI.

In quo ponitur secunda opinio contraria primæ, scilicet quod ad secularem iudicem & non ad Ecclesiasticum spectat iudicare de criminibus secularibus.

DIscipulus. Recita sententiam contrariam. *Magist.* Alia sententia est, quod ad Imperatorem & iudicem secularem solummodo spectat pro criminibus secularibus plectere criminosos, illos videlicet, qui criminibus secularibus sunt subiecti. *Discip.* Ista sententia duo asserit. Primum est, quod ad iudicem secularem spectat punire huiusmodi criminosos tantum. Secundum est, quod hoc non spectat ad Ecclesiasticum iudicem. Primo igitur allega pro primo. *Magist.* Quod ad iudicem secularem spectat punire huiusmodi criminosos, tam auctoritatibus sacræ scripturæ, quam sacris canonibus videtur posse probari. Apostolus enim loquens de potestatibus secularibus, ait ad Roman. 13. *principes non sunt &c.* Item, Beatus Petrus in canonica sua prima cap. 2. ait: *Subiecti estote omni creaturæ humanæ propter Deum.* Ex quibus auctoribus videtur posse probari, quod crimina, præcipue secularia, per seculares iudices sunt plectenda. Et etiam sacris canonibus videtur ostendi, vt habetur ex Concilio Teutonens. vt legitur *23. q. 5. cap. incestuosi.* sic habetur: *Incestuosi, parricidæ, homicidæ multi apud nos reperiuntur: sed aliqui ex illis nolunt sacerdotum admonitionibus aurem accommodare, volentes in pristinis perdurare criminibus, quos oportet per secularem potentiæ disciplinam à tam praua consuetudine coerceri.* Item, Cyprianus *in nono genere Abusionum*, habetur eisdem *cap. & quæst. c. rex.* ait: *Rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas & periuros non sinere viuere, filios suos non sinere impie agere.* Ex quibus aliisq; quampluribus colligitur, quod huiusmodi crimina sunt à iudicibus secularibus punienda.

❦

Cap. XII.

Probat, quod non spectat ad iudicem Ecclesiasticum criminosos punire. Et hoc tribus rationibus: ad quas respondetur infra cap. 19. unica responsione.

Discipulus. Iam manifestum puto ad seculares iudices pertinere punire pro criminibus secularibus criminosos sibi subiectos. Ideo pro hoc non coro plures allegationes audire. Ideo nitere allegare pro secundo, quod ad iudices Ecclesiasticos non spectat punire huiusmodi criminosos. *Magistr.* Hoc auctoritatibus sanctorum patrum videtur posse probari. Hoc enim August. *super Amos Prophetam*, & ponitur *23. quaest. 25. sunt quadam*, videtur asserere. Qui sic ait: *Sunt quadam enormia flagitia, qua potius per mundi iudices, quam per antistites & rectores Ecclesiarum vindicantur. Sicut cum quis interficit pontificem Apostolicum, Presbyterum, Episcopum, siue Diaconum, huiusmodi reos reges & principes mundi damnant. Ergo non sine causa gladium portant, qui talia scelera vindicant. Sunt enim maxime constituti propter homicidas, raptores, vt etiam illos damnent, & alios suo timore compescant.* Ex quibus verbis patet, quod raptores & homicidae non sunt per iudicem Ecclesiasticum puniendi. Et simili ratione omnia alia crimina secularia non debent per ipsum puniri. Amplius, omnia crimina secularia videntur per eundem indicem ponienda. Et qui ab aliquibus eorum plectendis excluditur, de nullis eorum licite iudicare potest. Sed al qua secularia crimina, scilicet quae morte, aut truncatione membri, vel effusione sanguinis sunt plectenda, per Ecclesiasticum iudicem minime vindicantur, *extra, ne clerici vel monachi secularibus se immisceant negotiis. cap. clerici. & cap. sententiam. extra, de raptoribus, in Archiepiscopatu. & 23 quaest. vltim. his à quibus dist. 51. aliquantas.* Igitur nec alia secularia crimina sunt per Ecclesiasticum iudicem punienda, nisi super criminosos iurisdictionem habeat secularem. Rursus, punitiones omnium secularium inter curas singulares & negotia secularia computantur. Sed iudicibus Ecclesiasticis curae seculares & negotia secularia sunt interdicta, teste Apostolo, qui ad Timoth. 2. ait: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Cui concordat canon Apostolorum, ex quo legitur *dist. 84. cap. Episcopus*, sic habetur: *Episcopus aut sacerdos Diaconus nequaquam seculares vires assumant. Sed abiiciatur.* Et ex Concilio Carthaginens. in eadem *dist. cap. Episcopus*, sic habetur: *Episcopus nullam rei familiarem curam ad se reuocet: sed lectioni & orationi & verbo praedicationis tantummodo vacet.* Et Beatus Cyprianus, vt legitur *21. quaest. 3. cap. hi qui*, ait: *Qui in Ecclesia Domini ad ordinem clericorum promouentur, in nullo ab administratione Diuina aduocentur, nec molestiis vel secularibus negotiis alligentur, nec ab altaribus & sacrificiis recedant, sed die & nocte caelestibus rebus & spiritualibus seruiant.* Ex quibus & sacris canonibus, quae ponuntur *dist. 88 cap. decerant, & cap. consequens, & cap. perlatum est. & extra, ne clerici vel monachi, cap. 1. & cap. sed nec procuratorum, & cap. clericis, & extra de vita & honestate clericorum, cap. clerici, & 21. quaest. 3. cap. 1. & cap. placuit, & cap. Cyprianus. & cap. sacerdotium*, colligitur, quod iudices Ecclesiastici curis & negotiis secularibus se immiscere non debent. Igitur ad ipsos non spectat de criminibus secularibus iudicare: alioquin iudiciorum ordo confunditur, si vnicuique iudici sua potestas non seruatur. Et per consequens qui iudicare illos praesumit, qui pertinent ad alium iudicem, tanquam mittens falcem suam in messem alienam, iudiciarium ordinem confundit, & potestatem alterius perturbare & impedire conatur. Quod sacri canones detestantur *dist. 9. cap. cum ad vnum, extra, de iudiciis, nouit, extra, de priuilegiis, sicut in iudiciariis.* Cum ergo criminibus secularibus irretiti per secularem iudicem sunt plectendi, eos iudex Ecclesiasticus punire non debet: sed eos debet relinquere iudicibus secularibus puniendos. Quemadmodum Papa causas seculares iudicibus secularibus (ne videatur iuribus ipsorum detrahere) relinquit, *extra, qui filii sunt le. cap. causam, & cap. late. extra, de foro competent. cap. si quis. & cap. ex transmissa. & cap. verum. & cap licet teneat, & extra de probationibus. cap. si duobus*, vbi Alexander tertius sic dicit: *Denique quod quaeris, si à tali iudice ante iudicium vel post, ad nostram audientiam fuerit appellatum, an huiusmodi teneat appellatio? tenet quidem in his, quae sunt nostrae temporali iurisdictioni subiecta: in aliis vero, etsi de consuetudine Ecclesiae teneant Papali; secundum iuris rigorem credimus non tenere legem.* Vbi Gloss. super verbo *tenet*, ait: *Et ita patet, quod iurisdictio temporalis non pertinet ad Ecclesiam: nec de ea debet se intromittere in praeiudicium iudicis secularis.*

Cap. XIII.

Ponit mediam viam inter duas iam dictas opiniones, per quam possunt concordari. Vbi etiam notatur, quod ad Ecclesiam spectat duplex punitio.

Discipulus. Auctoritates allegatae circa praemissa ita videntur esse contrariae, vt omnino alterae sint nulli per sententiam seu assertionem, quae mediet inter opiniones praescriptas, valeant concordari. Ideo gestio scire, an sit aliqua sententia media inter sententias prius recitatas. *Magist.* Nonnullis apparet, quod auctoritates praedictae possunt per vnam sententiam mediam concordari.

Ad

Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod ad ecclesiam spectat duplex punitio seu correctio, vna in foro pœnitentiali: alia in foro contentioso, prima spectat ad iudicem ecclesiasticum respectu cuiuslibet Christiani pro quocunque peccato, & de illa multæ auctoritates loquentes de illa materia debent intelligi, & istam nulla auctoritas allegata negat ab ecclesiastico iudice. Secunda correctio in criminibus secularibus in triplici casu spectat ad iudicem ecclesiasticum. Primus est, quando criminosi iurisdictioni temporalis iudicis ecclesiastici sunt subiecti. Secundus est, quando non est iudex secularis, vel quando iudex secularis est negligens facere iustitiam vel crimina punire. Tertius est, quando iudex secularis nullam potest delinquenti pœnam inferre, cui tamen potest iudex ecclesiasticus pœnam inferre, quod contingit, quando de iure est crimen manifestum: sed persona delinquens est ignota, quemadmodum fuit de illo, de quo legimus *5. q. 1. c. quidam malignus spiritus*, qui scripsit libellum famosum contra Castorium notarium ac responsalem, quem Grego. pœna excommunicationis astrinxit nesciens quis esset, quomodo iudex secularis, quamdiu ignorauit personam delinquentis, nulla potuit pœna punire, & isto modo sæpe iudices ecclesiastici excommunicationis sententiam proferunt in fures & alios delinquentes occultos, contra quos iudices seculares nullo modo possunt procedere.

CAP. XIV.

In quo obiiciendo ponuntur sex casus, in quibus causa secularis spectat ad iudicem ecclesiasticum.

DIscipulus. De primo casu & tertio prædictorum nolo hic disceptare, quia directe spectare videntur ad tractatum *de potestate papæ & cleri*, sed secundum cupio aliqualiter tecum discutere. Primo autem cupio scire, an sit aliquis alius casus à prædictis, in quo iudex ecclesiasticus secundum prædictos opinantes inuito iudice seculari valeat plectere criminibus secularibus irretitos, qui iurisdictioni seculari ecclesiæ minime sunt subiecti. *Magister.* Videtur eis, quod in nullo casu possit hoc iudex ecclesiasticus, nisi forte sit aliquis casus, qui valeat reduci ad aliquem prædictorum. *Discipul.* Contra hoc est Glo. expresse, vt videtur, *extra de foro compe. c. licet*, quæ dicit in hæc verba, super verbo *vacante: Iste ergo est vnus casus, in quo iudex ecclesiasticus potest se immiscere iurisdictioni seculari, scilicet cum superior non inueniatur. Alius est, cum iudex secularis negligit facere iustitiam, vt patet in c. proximo, arg. 23. q. 5. administratores. Tertius est, cum aliquid ambiguum fuerit & difficile & inter iudices variatur, extra qui filii sint legitimi, per venerabilem. Quartus casus est in omni crimine ecclesiastico, puta in vsura & sacrilegio, & consimilibus, vt 5. q. 2. c. 1. & 12. q. 11. c. nulli liceat, & infra de vsuris qui, qui metus causa. Quintus casus est cum per denunciationem criminis quis defertur ad iudicem ecclesiasticum, vt supra c. proximo nouit. Item ratione connexitatis, quia potest iudex ecclesiasticus iudicare de dote, ex quo cognoscit de matrimonio, de dono dato inter virum & vxorem, de prudentia.* Ex ista Glo. aperte patet, quod præter omnes prædictos sunt tres casus, scilicet tertius, qui hic est enumeratus, & quintus & sextus, in quibus potest iudex ecclesiasticus immiscere se iurisdictioni seculari. Et per consequens in quibus potest punire criminibus secularibus irretitos: licet non sint iurisdictioni seculari ecclesiæ subiecti, & licet ista videantur manifesta ex Glossa, tamen dic quomodo respondetur ad ipsa. *Magister.* Respondetur, quod in quibusdam casibus potest iudex ecclesiasticus instruendo, monendo, & etiam præcipiendo immiscere se causis secularibus: in quibus tamen crimina secularia inuito iudice seculari (qui paratus est ea hibere iustitiæ complementum) punire non potest, nec etiam valet in eis diffinitiuam proferre sententiam: sed proferenda est sententia à iudice seculari, qui iustitiam facere est paratus, & si sic intelligit Glos. prædicta, est consona veritati, si autem aliter intelligit, sacris canonibus contradicit. *Discip.* Quibus canonibus contradicit? *Magister.* Dicitur, quod contradicit canoni Alexan. tertii, qui, vt legitur *extra, de foro compe. c. ex transmissa*, ait: *Ex transmissa nobis insinuatione Be. & VV. militum ecclesia tua intelleximus, quod cum R. de Casmiale eos super quadam possessione coram Trecen. episcopo traxisset in causam: nobilis vir de Capis eorum Dominus sub debito fidelitatis inhibuit ei, ne de seculari feudo in iudicio ecclesiastico responderet, & ita per Dominum feudi causam iubeas terminari: & si ipse malitiose distulerit, tu ei debitum finem imponas.* Ex quibus verbis colligitur, quod iudex ecclesiasticus de causa spectante ad iudicem secularem, se intromittere non debet, imponendo per sententiam finem causæ, si iudex secularis potest & vult iustitiam facere. Item dicunt, quod illud contradicit canoni Innocentii, qui, vt habetur ibidem *c. ex tenore*, ait: *nos igitur attendentes, quod sic sumus cum viduis iniustitiam debitores, quod aliis iniustitiam facere non debemus: mandamus quatenus, nisi sit talis causa, quæ ad ecclesiasticum iudicem noscatur pertinere, ei supersedere curetis, dummodo per iudicem secularem suam possit iustitiam obtinere, alioquin non obstante contradictione ipsius, causam ipsam ratione praua terminetis.* Ex quibus verbis colligitur, quod iudex ecclesiasticus causæ seculari supersedere debet, quandocunque iustitia potest per iudicem secularem obtineri.

Cap. XV.

In quo respondetur ad tertium casum, capitulo præcedenti in obiectione adductum.

DIscipulus. Cum isti dicunt, quod nunquam ecclesiasticus iudex potest, vel debet punire criminibus secularibus inuolutos, vel iudicialiter se intromittere de causa spectante ad iudicem secularem, diffinitiuam proferendo sententiam, quando iudex secularis potest & vult iustitiæ plenitudinem adhibere, dic quomodo ad ista, quæ Glo. præscripta allegat, in contrarium respondetur. *Mag.* Ad istud, quod adducitur de difficili & ambiguo in tertio casu, quem ponit: respondetur, quod sæpe inter seculares iudices iudicium difficile & ambiguum prospicitur, cuius veritas absque auctoritate scripturarum sacrarum iudicari non potest: & in illo casu recurrendum est præcipue ad summum pontificem, ad quem spectat potissime in hoc casu iudicare iudicii veritatem; non quidem, in causa aliqua speciali, proferendo diffinitiuam sententiam, quando iudex secularis, cognita veritate, paratus est facere iustam sententiam, sed per auctoritatem scripturæ diuinæ debet indicare iudicii veritatem docendo, monendo & etiam præcipiendo, si oportet, vt quod iudex scilicet secularis, cuius interest, iustitiæ faciat complementum: quod si iudex secularis non voluerit, vel non potuerit, summus pontifex in pluribus casibus potest ferre iustam sententiam, & in quibusdam casibus, scilicet in causis sanguinis, debet hoc aliis committere. *Discipul.* Potestne ista responsio aliqua ratione fulciri? *Magist.* Videtur, quod hæc responsio tali ratione potest muniri, in auctoritate Domini Innocentii allegata immediate dicitur, *quod si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium inter portas videris variari, venies ad sacerdotem Leuitici generis, & ad iudicem, qui illo tempore fuerit* (per quos Innocentius intelligit summum pontificē & coadiutores) *qui indicabunt iudicii veritatem.* Sed constat, quod circa causas sanguinis difficile & ambiguum potest apparere iudicium: potestque circa eos iudicium secularium variari. Igitur in casu pro causis sanguinis est ad summum pontificem recurrendum: non quod exerceat iudicium in causis sanguinis, sed vt iudicet in genere, quale iudiciū à secularibus iudicibus in talibus causis debeat exerceri. Igitur similiter in quibuscunque causis secularibus ciuilibus vel criminalibus, quandocunque inter iudices seculares difficile & ambiguum apparet iudicium, & inter eos iudicium variatur, recurrendum est potissime ad pontificem, vt indicet iudicii veritatem, non diffiniendo sed docendo & monendo, & si necesse fuerit præcipiendo, iuxta illud Malachiæ 2 *labia sacerdotis custodiunt scientiam & legem exquirent ex ore eius.* *Discipulus.* Per istam rationem sufficeret, quod in tali casu iudices seculares recurrerent ad aliquem in sacris literis eruditum, qui eis per scripturas sacras sciret indicare iudicii veritatem. *Magist.* Respondetur, quod si iudices seculares parati essent (comperta veritate iudicii iustitiam perhibere) sufficeret, quod ad eruditum in sacris scripturis recurrerent: sed quia posset contingere, quod iudices seculares vel nolunt audire seu acceptare iudicii veritatem, vel nollent etiam facere iustitiam, etiam cognita veritate, ideo possent esse quamplures casus, in quibus necesse esset recurrere ad illum, qui habet præcipiendi auctoritatem principibus secularibus, vt iustitiam facerent, qui (etsi nollent) potest per se, vel per alios supplere negligentiam vel malitiam eorundem.

Discip. Vnde habet solus pontifex hanc potestatem? *Mag.* Sicut inuenire poteris in tractatu *de potestate papæ & cleri.* Circa hoc sunt diuersæ ac contrariæ opiniones. Vna est, quod hoc habet ex Christi ordinatione expressa, alia est, quod hoc habet ex consuetudine rationabili & præscripta. *Discipulus.* Videtur, quod ista Innocentii textui aperte repugnat, nam Innocentius in decretali per *venerabilem*, non dicit, quod cum difficile & ambiguum prospicitur iudicium, ad summum pontificem spectat indicare iudicii veritatem solummodo docendo & præcipiendo, sed si quod ad ipsum pertinet in hoc casu iurisdictionem temporalem exercere, dicit enim hæc verba: *Verum etiam in aliis regionibus, certis causis inspectū, temporalem iurisdictionē casualiter exercemus: non quia alieno iuri præiudicare velimus, sed quia sicut in Deuteronomio continetur, si difficile & ambiguum* &c. & infra: *in quibus cum aliquid fuerit difficile & ambiguum, ad iudicium est sedis Apostolicæ recurrendum, cuius sententiam si superbiens contempserit obseruare, mori præcipitur, id est per excommunicationis sententiam velut mortuus à communione separari.* Ex quibus verbis colligitur: quod papa in casu prædicto temporalem exercendo iustitiam fert sententiam. *Magister.* Respondetur, quod sicut quædam verba Innocentii in eadem *decretali* videntur quasi violenter exponenda, vt ab hæretica prauitate saluentur: sic verba ista sane debent exponi ne perperam & iniuste iuribus imperatoris & aliorum laicorum præiudicare monstrentur.

Disc. Quæ sunt illa verba Innocentii, quæ sunt violenter exponenda, vt ab hæretica prauitate saluentur? *Magister.* Nonnullis apparet, quod ista verba Innocentii sunt: *cum Deuteronomium lex secunda interpretatur ex vi vocabuli comprobatur: vt quod ibi decreuimus, in nouo testamento debeat obseruari*, ni violenter exponantur, sapiunt hæresim manifestam: scilicet quod ceremonialia veteris legis in nouo testamento debeant obseruari, eo quod ceremonialia, quæ videntur, decernuntur, sicut patere per totum. *Discipulus.* Innocentius intelligit, quod illa quæ decernuntur *in Deuteronomio* spiritualiter obseruanda sunt in nouo testamento, non ad literam, nec ad sensum literalem

Magist.

Magist. Videtur quod hoc non sufficit, nam illo modo omnia ceremonialia & quæcunque continentur in aliis libris *Pentateucon* & in aliis libris veteris testamenti sunt seruanda in nouo testamento, reste[illegible] ano, qui *distin. 6.* dicit: *sunt in lege quædam moralia, vt, non occides* &c. *quædam mystica, vt pote sacrificiorum præcepta, vt de agno, & his similia*, moralia mandata ad naturale ius spectant, atque nonnullam imitationem recepisse monstrantur, mystica vero quantum ad superficiem & à naturali iure probantur aliena, sed quantum ad moralem intellectionem inueniuntur sibi annexa, ac per hoc sunt & ad superficiem videntur esse imitata: tamen secundũ moralem intelligentiam, imitabilitatem ne[illegible]e probantur. Innocentius autem simpliciter dicit illa, quæ *in Deuteronomio* decernuntur, seruanda [illegible] in nouo testamento, innuens quod illa, quæ decernuntur in aliis libris *Pentateucon*, non sunt [illegible]ruanda in nouo testamento, aut ergo intellexit, quod illa quæ decernuntur in Deuteronomio, sunt [illegible]uanda in nouo testamento secundum sensum literalem, & hoc est hæreticum: aut secund[illegible] sensum moralem, & sic illa quæ decernuntur in aliis libris, sunt seruanda in nouo testamẽto. [illegible]*pul.* Quomodo possunt exponi verba Innocentii superius scripta, quod nec vnum sapiant erro[illegible] nec alium, quod scilicet ceremonialia, quæ Deutronomii decernuntur, sunt secundum superficie[illegible]te æ in nouo testamento seruanda, vel quod ceremonialia vel mystica, quæ in aliis libris decer[illegible]ur, non sunt seruanda secundum moralem intelligentiam in nouo testamento? *Magist.* Potest d[illegible], quod Innocentius intelligit, quod non solum ex natura rei videtur haberi, quod illa quæ decernuntur in Deuteronomio secundum moralem intelligentiam seruanda sunt in nouo testamẽto: sed etiam quod hoc habetur ex vi vocabuli, eo quod *Deuteronomium* lex secunda interpretatur. *Discipul.* Nunc dic, quomodo exponuntur alia verba eiusdem Innocentii, ne iuribus imperatoris & aliorum laicorum præiudicare monstrentur. *Magist.* Dicitur, quod verba præscripta Innocentii intelligenda sunt, quando imperator & alii clerici non volunt secundum veritatem iudicii facere iustitiæ complementum, tunc enim potest papa casualiter iurisdictionem temporalem exercendo in causis spectantibus ad imperatorem & alios laicos, diffinitiuam ferre sententiam.

Cap. XVI.

In quo respondetur ad probationes minoris argumenti, supra capitulo 10. adducti.

D*Iscipulus.* Quia ista tertia sententia auctoritates, quæ videntur contrariæ, nititur concordare, & nullam vult negare: discurramus per eas, & videamus secundum istam sententiam, quomodo debent intelligi, per hoc enim melius ad veritatem istius forsan materiæ potero peruenire. Dic itaque primo, quomodo secundum opinionem istam decretalis illa debeat intelligi: scilicet *extra de officio iudicis ordinarii, perniciosam.* supra 10. c. allegata.

Magist. Vno modo respondetur, quod decretalis ista loquitur de potestate inquirendi, vlciscendi & iudicandi adulteria & alia scelera clericorum, & illorum, qui temporali iurisdictioni episcoporum sunt subiecti. Aliter dicitur, quod loquitur indistincte de omnibus, quando iudices seculares negligunt adulteria & alia scelera secularia debita animaduersione punire, sic enim in multis regionibus iudices ecclesiastici puniunt fornicationes & alia plura scelera, quia iudices seculares talia crimina non puniunt, vel fauent huiusmodi criminosis, & ideo si iudices seculares de fornicationibus, adulteriis & huiusmodi criminibus secularibus, debitam & sufficientem sumerent vltionem, iudices ecclesiastici de ipsis puniendis, inuitis iudicibus secularibus & prohibentibus, se intromittere non deberent.

Discipulus. Hæc responsio, quantum ad crimen adulterii, veritati videtur contraria, cum adulterium, crimen ecclesiasticum sit censendum, & ad iudicem ecclesiasticum spectat, nam ad eundem iudicem spectat crimen adulterii, ad quem causæ matrimoniales pertinere noscuntur, sed causæ matrimoniales ad iudicem ecclesiasticum spectant, vt notat Glo. *de foro compe. ex tenore*, allegans *c. extra de officio delega. causam quæ & c. extra de consan. & affinit. ex literis.* igitur & crimen adulterii spectat ad ecclesiasticum iudicem. *Mag.* Respondetur, quod tam crimen adulterii, quam causa matrimonialis, aliquo modo spectat ad iudicem ecclesiasticum, & aliquo modo ad iudicem secularem. Cuius ratio assignatur. Quia matrimonia non solum reperiuntur apud fideles lege ecclesiastica & diuina viventes: verum etiam apud infideles & sola lege naturæ contentos, & ideo causa matrimonialis, in quantum matrimonium est à lege diuina, spectat ad ecclesiasticum iudicem, & in quantum est à lege naturæ, spectat ad iudicem secularem. Similiter crimen adulterii, in quantum est contra matrimonium, prout est à lege diuina, spectat ad iudicem ecclesiasticum. In quantum autem est contra matrimonium, prout est à lege naturæ, spectat ad iudicem secularem. Vnde crimen adulterii, in quantum est contra prohibitionem diuinam vel ecclesiasticam, est puniendum per iudicem ecclesiasticum: sed adulterium, vt est contra matrimonium, vt à lege naturæ est, per secularem iudicem est puniendum. Et ideo si non est contra legem naturæ, quod vnus vir habeat plures mulieres, sed sit solum contra legem diuinam & ecclesiasticam, qui prius contraheret cum vna, & postea cum alia, quam cognosceret, pro adulterio non esset puniendus, per iudicem secularem, quia iudex secula-

ris, post solam legem naturæ non iudicat ipsum adulterum, sed puniendus esset per iudicem ec- cleſiaſticum, qui per legem diuinam vel eccleſiaſticam ipsum adulterum puniret. *Disci*p. D... licet reſpondetur ad decretalem Innocentii tertii, *extra, de iudiciis, nouit.* *Magiſter.* Dicitur, qu... nocentius ſignanter dicit, ad ſuum officium pertinere de quocunque peccato mortali quemlibet Chriſtianum corrigere: non tamen ſemper ſpectat ad ipſum punire quemlibet Chriſtianum de pec- cato mortali quocunque de foro contentioſo, hoc enim eſſet totaliter abſorbere poteſtat... endi crimina, quam habet imperator & alii iudices ſeculares. Quando tamen corre... de... mortali contemnit correctionem, & non eſt aliquis iudex ſecularis, qui contemnentem pro... commiſſo plectat: digne poteſt papa ipſum per diſtrictionem eccleſiaſticam coer... loquitur Innocentius: quem etiam (licet ſit iudex ſecularis, qui ſufficienter ipſum pu... mo crimine ſeculari poteſt punire pro contemptu, quo contemnit correctionem ec... quia contemptus, quando eſt criminalis, debet inter crimina eccleſiaſtica computari. D... *pul.* quod quando papa coercet quemlibet Chriſtianum pro quocunque peccato mortali, non ter abſorbetur poteſtas imperatoris, & aliorum laicorum, qui crimina ſecularia habent puni... teſtatem, quia alia eſt pœna canonica, & alia legalis, & ideo quamuis criminoſus ... iudice pun... culari, pœna legali, poterit nihilominus pro eodem crimine puniri à iudice eccleſiaſtico pœna cano- nica. *Mag.* Hoc videtur pluribus irrationabile, quia, ſicut habetur *extra de iudiciis, at ſi clerici,* debet duplici pœna puniri, quando vna ſufficit. Et ideo qui per iudicem ſecularem pro aliquo ne ſufficienter punitur, per iudicem eccleſiaſticum alia pœna puniri non debet, ho... conſue cleſiæ conſeruat, quia raptores & homicidæ & alii ſcelerati, quando coram iudice ſeculari ... untur & pœna condigna plectuntur, eccleſia eis nullam pœnam publicam imponit, nec extr... pœnitentiæ pœnitentibus de eis ſe aliqualiter intromittit. *Diſcipulus.* Dic quomodo reſpon ad alios canones, qui in eodem 10. c. adducuntur. *Mag.* Reſpondetur, quod omnes debent ligi, quando iudices ſeculares in puniendo huiuſmodi ſcelera negligentes ſunt: vel quando h... modi ſcelerati ſunt occulti, ita quod in iudicio conuinci non poſſunt.

Cap. XVII.

In quo reſpondetur ad auctoritates ſacræ ſcripturæ capitulo 10. adductas.

Diſcipulus. Specialiter deſidero ſcire, quomodo ſecundum eandem aſſertionem reſpondetur ad auctoritates, quæ de ſacris literis adducuntur. *Magiſt.* Ad auctoritatem Saluatoris: *ſi peccauerit in te frater tuus* &c. multipliciter reſpondetur. Vno modo, quod intelligitur, quando iudex ſecularis negligens eſt in faciendo iuſtitiam. Aliter dicitur, quod per illa verba Saluatoris non tribuitur al... poteſtas iudicibus eccleſiaſticis plus quam iudicibus ſecularibus, nam ibi non capitur eccleſia pro ... ris eccleſiaſticis, qui clerici appellantur: ſed pro congregatione fidelium vniuerſali vel particulari, quæ clericos & laicos comprehendit, dicunt enim, quod in tota ſcriptura diuina non capitur hoc no- men *eccleſia* ſpecialiter pro clericis: licet ſic ſæpe capiatur in canonibus ſacris. Voluit igitur Saluator, quod peccatum delinquentis poſt ſecretam correctionem & adhibitionem teſtium, vltimo dicere tur alicui congregationi fidelium laicorum, vel clericorum, vel ſimul vtrorumque, quod ſi non au- diret, haberetur ſicut Ethnicus & publicanus. Aliter dicitur, quod per illa verba eccleſiæ nul... tur poteſtas puniendi peccantes: ſed ſolummodo attribuitur ei poteſtas corrigendi abſque puniti- one aliqua. Nam per illa verba nihil plus attribuitur eccleſiæ, quam fratri, in quem peccatur, & ... bus adhibitis, ſicut enim dicitur: *ſi te non audierit adhibe tecum adhuc vnum vel duos teſtes.* Et ſicut *ſi illos non audierit, dic eccleſiæ,* ita dicitur, *& ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus,* ... quæ verba innuitur, quod vltimo debet facere eccleſia illud, quod prius fecit frater, in quem ſpe... batur, & quod fecerunt teſtes adhibiti, quo facto ille, in quem peccatur, debet ipſum peccan... putare Ethnicum & publicanum. Quia ibi dicitur, *ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus,* hoc eſt vita... ſicut Ethnicum & publicanum amore iuſtitiæ & propter bonum commune. Vel, vt boni inte... los quiete viuant, trade eum iudici, qui de eo faciet complementum iuſtitiæ. Sed per prædicta verba Saluatoris non tribuitur Fratri, in quem peccatur, nec teſtibus adhibitis, poteſtas puniendi fratrem de- linquentem, ſed ſolummodo corrigendi. Igitur per eadem verba ſolummodo attribuitur eccleſiæ poteſtas delinquentem corrigendi. Quod alia ratione probatur, non magis licet fidelibus præiudi- care imperatori & aliis laicis fidelibus, quam infidelibus: nec magis debent iſtis vel illis præiudicare vſurpando poteſtatem puniendi reos, qui puniendi ſunt per illos: aut in negando eis cen- ſum, vel dignitatem temporalem in eorum præiudicium vſurpando. Sed Chriſtus noluit, vt fideles præiudicarent imperatori infideli, negando ei cenſum, cum dixerit Math. 22. *reddite Cæſari quæ ſunt Cæſaris*: nec voluit, quod aliquis fidelium vſurparet ſibi aliquam dignitatem temporalem in præiudicium imperatoris infidelis, in cuius ſignum noluit fieri rex temporalis ſuper Iudæos, *Ioh. 6.* igitur etiam per prædicta verba noluit tribuere fidelibus poteſtatem puniendi reos, qui eſſent plectendi per alios.

CAP. XVIII.

In quo respondetur ad auctoritatem Apostoli supra cap. 10. vltimate inductam.

DIscipulus. Recita quomodo respondetur ad auctoritates Apostoli *1. Corinth. 6.* cum dicit: *Nescitis quoniam angelos iudicabitis: quanto magis secularia? Magister.* Respondent, quod Apostolus in illo c. non intendit prohibere Corinthios in omni casu apud infideles iudicare: nec intendit asserere, quod soli fideles habeant secularia iudicare, & ideo non reprehendit omnes illos, qui in quocunq; casu requirebant iudicium infidelium: sic enim tam verbis quam factis sibimetipsi fuisset contrarius, sed reprehendit solummodo illos fideles, qui indiscrete aut malitiose aut scandalose apud infideles & iniquos iudicari volebant. Ad cuius intelligentiam dicitur esse sciendum, quod sicut iudex, cũ prospexerit aliquos velle litigare coram se, primum debet inducere partes, vt inter se componant, antequam incipiant litigare, *extra de transactionibus, vt extra de symonia, querelam 5. q. 2. si primates 90. dist. c. studendum*, vbi sic loquitur: *studendum est episcopis, vt dissidentes fratres siue clericos siue laicos ad pacem magis quam ad iudicium coerceant*, sic prælatus alicuius collegii specialis potest inducere subditos suos, vt si vnus aduersus alterum negotium habuerit, prius magis componant quam ad iudicium conueniant, & si inter se non potuerint amicabiliter componere, potest eos introducere, vt quando voluerint absque præiudicio iudicis superioris, primo litigent coram iudice vel iudicibus constituto vel constitutis, aut electo vel electis per ipsos vel per collegium, antequam recurrant absque necessitate ad iudicem extra idem collegium. Sic possent monachi propter multa scandala & inconuenientia euitanda ordinare inter se, vt si monachus haberet causam aduersus monachũ, vel monasterium aduersus monasterium, concordarent, si possent, antequam venirent ad iudicium episcopi, & si non possent absque iudicio concordare, quod antequam ad iudicium episcopi venirent, ipsam causam coram aliquibus monachis cõstitutis iudicibus vel electis à partibus vel à collegio agitarent: quo ordinato monachi, qui indiscrete vel malitiose aut scandalose relicto iudicio monachorum recurrerent ad iudicium episcoporum, essent merito arguendi: quamuis illi, qui necessitate compulsi, vel ex causa rationabili ad iudicium episcopi recurrerent, non essent reprehendendi, sed in casu laudandi. Ad propositum dicitur, quod Apostolus considerabat, quod aliqui Corinthii indiscrete vel malitiose aut etiam scandalose relictis iudicibus fidelibus, qui erant constituti vel constituendi pro causis fidelium terminandis, apud infideles iudicari volebant absque omni necessitate & vtilitate, & hos reprehendit Apostolus: non illos (si qui fuerint) qui compulsi, vel per aduersarios, vel ne auctoritati infidelium præiudicarent, licite iudicari volebant apud eos, vnde & ipsemet Paulus non refugit iudicium Cæsaris, dicens (sicut legitur Actuum 25.) *ad tribunal Cæsaris sto: vbi me oportet iudicari, Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti, si enim nocui, aut dignum aliquid morte feci, non recuso mori, si vero nihil est eorum, quæ accusant me, nemo potest me illis donare: Cæsarem appello.*

CAP. XIX.

Respondetur rationibus supra capitulo 12. adductis.

DIsc. Auctoritates adductæ supra *ca. 11.* non videntur isti tertiæ sententiæ obuiare. Ideo noli indicare, an aliqui respondere conentur ad ipsas, sed dic, quomodo respondetur ad auctoritates & rationes *duodecimo capitul.* allegatas: quia illæ videntur tertię sententiæ obuiare. *Mag.* Vno modo respondetur ad ipsas, videlicet quod illæ concludunt, quando seculares iudices non inueniuntur circa punitiones criminum secularium negligentes, vnde secundum istam opinionem, si laici circa illa temporalia dispensanda, & circa negotia secularia & curas seculares ac circa crimina secularia punienda in nullo inuenirentur defectuosi, seu negligentes vel desides, cleri & maxime episcopi de huiusmodi in nullo se intromittere deberent, sed deceret eos, omnia huiusmodi committere laicis, etiam res ecclesiasticas dispensandas, vnde ad literam, sicut verba sonant, ea quæ sacri canones (sicut allegatum est, supra c. 11.) circa hoc præcipiunt, adimplere deberent: & tantummodo verbo prædicationis ac lectioni & orationi vacare.

CAP. XX.

Vbi inquiritur, quam potestatem habeat imperator super bonos, & primo vtrum in omnibus licitis sibi sit magis obediendum.

DIscipulus. Quæsiuimus, quam potestatem habet imperator super malos: nunc inuestigemus, qualem potestatem obtineat super bonos sibi subiectos, vtrum sibi omnes teneantur in omnibus obedire. *Magister.* Respondetur, quod in illicitis & iniustis nullus debet sibi obedire.

Discipul. Nunquid in omnibus licitis omnes sibi debent obedire, ita vt peccent, qui sibi recusauerint in licito quocunq; obedire?

Magister. Respondetur, quod non ex hoc ipso, quod aliquis in aliquo licito sibi non obedierit,
est iudicandus peccare, si enim alicui præcipiat ieiunare, vel non bibere vinum, vel aliquid tale, quod
ad officium imperatoris non pertinet, sibi obedire minime tenetur, sed in his, quæ spectant ad regi-
men populi temporalis: & hoc in temporalibus quilibet obedire sibi tenetur.

Discipul. Nunquid in huiusmodi quilibet tenetur magis obedire imperatori, quam cuilibet
alteri: puta regi suo, aut Duci, aut Marchioni, aut alteri Domino suo immediato, videtur enim,
quod quemadmodum episcopus est superior abbate, & tamen hoc non obstante in multis mona-
chi magis tenētur obedire abbati quam episcopo: ita non obstante, quod imperator sit superi[illegible] re-
gibus, ducibus, & aliis Dominis temporalibus, tamen subditi aliorum dominorum magis re[illegible] ntur
obedire Dominis suis immediatis, quam imperatori? *Magist.* Respondetur, quod sicut secundum
multos papa est immediatus prælatus omnium Christianorum in spiritualibus, ita vt omnes in o-
mnibus huiusmodi magis debeant sibi obedire, quam cuicunque alteri prælato inferiori: ita impe-
rator est Dominus in temporalibus omnium immediatus, ita vt in his quæ spectant ad regnum mor-
talium magis sit obediendum imperatori, quam cuicunq; Domino inferiori, quod beatus August.
super *epistolam ad Roma.* sentire videtur, qui super illud verbum, *qui resistunt, sibi ipsis damnationem acqui-
runt*, ait: *Si quid ipse proconsul iubeat, & aliud imperator, nunquid dubitat illo contempto, illi esse seruiendum?*
Idem in *lib. Confessionum 2.* & ponitur *dist. 8. c. quicunque*, ait: *In potestatibus societatis humanæ maior po-
testas minori ad obediendum præponitur.* Est igitur semper magis obediendum imperatori, quam cuicun-
que alteri Domino inferiori. *Discip.* Ex istis videntur duo sequi inconuenientia. Primum est, quod
omnes sunt serui imperatoris: & quod vnus non est magis seruus quam alter, nec vnus respectu im-
peratoris est magis liber, quam alius, quia qui æque alicui obedire tenentur, sunt æqualiter serui illi-
us, vel æqualiter liberi. Igitur si omnes subditi imperatoris tenentur sibi, tanquam Domino imme-
diato, in omnibus, quæ spectant ad regimen populi, obedire, omnes æqualiter sunt serui illius vel æ-
que liberi. Secundum inconueniens, quod sequeretur, est: quod quicunque veniret ad bellum pro
Domino suo contra imperatorem, committeret crimen læsæ maiestatis, quia quicunque est imme-
diate subditus imperatori, committit crimen læsæ maiestatis, si cogitat de morte imperatoris: quod
facit ille, qui venit ad bellum mortale contra imperatorem, quid autem dicitur de istis, enarra. *Magist.*
Ad primum dicitur: quod non sequitur ex prædictis, quia, sicut dictum est prius, subditi imperatoris
non in omnibus tenentur sibi obedire; sed in his tantum, quæ spectant ad regimen populi: hoc est,
in his, quæ sunt necessaria ad regendum iuste & vtiliter populum sibi subiectum, & ideo si præcipe-
ret aliquid, quod est contra vtilitatem populi sibi subiecti, non tenerentur sibi obedire: sed in his,
quæ sunt necessaria ad regendum iuste & vtiliter populum sibi subiectum, & inde est, quod serui im-
peratoris & liberi non tenentur sibi æqualiter obedire: sed in multis tenentur sibi obedire serui, in
quibus non tenentur liberi, nam serui ad solum præceptum imperatoris omnia bona, quæ tenent, te-
nentur sibi dimittere absque hoc, quod aliquam vtilitatem communem prætendant, sed ad hoc li-
beri non tenentur, nec imperator potest eis hoc præcipere absq; vtilitate boni communis, imo e-
tiam neq; absq; manifesta vtilitate & necessitate. In multis etiam aliis tenentur serui imperatoris sibi
obedire, in quib' liberi minime sunt adstricti. Dignitati enim humani generis derogaret, si omnes es-
sent serui imperatoris, & ideo derogaretur eidem, si imperator in omnibus posset tractare liberos,
sicut seruos, quare cum imperator teneatur procurare ea, quæ spectant ad dignitatem & vtilitatem
totius humani generis, & nullo modo debet velle liberos tractare sicut seruos, quare etiam liberi nō
tenentur sibi obedire in omnibus, in quibus serui. Ad secundum dicitur, quod quicunq; venit cum
quocunque Domino suo ad bellum iniustum contra imperatorem, incidit in crimen læsæ maiestatis,
& pœna criminis etiam læsæ maiestatis est puniendus & plectendus. Quod imperatores Honorius
& Arcadius in *14. libro eodem ad Legem Iuliam & pœna criminis læsæ maiestatis* testari videntur, & ha-
betur *6. q. 1 si quis*, vbi ait: *si quis cum militibus vel priuatis barbaris etiam scelestam inierit factionem, aut fa-
ctionis ipsius susceperit sacramentum, & dederit de nece etiam illustrium virorum, qui consiliis & consistorio
nostro intersunt, Senatorum etiam (nam & ipsi pars corporis nostri sunt) vel cuiuslibet postremo, qui nobis mili-
tat, cogitauerit eadem enim seueritate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri iura voluerunt, ipse quidem, vt-
pote maiestatis reus, gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis, filii vero eius, quibus vitam imperatoria
speciali benignitate concedimus, paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni* (hoc est hæreditarii)
criminis exempla metuuntur, à materna & à successione omnium proximorum habeantur alieni.

Discipul. Hoc beato Augustino obuiare videtur, qui asserit, quod si quis vadat ad bellum etiam
iniustum, dummodo non constet sibi esse iniustum, non peccat, ait enim, vt legitur *23. q. 1. c. quid cul-
patur: Vir iustus, si forte etiam sub rege homine sacrilego militet, recte potest (illo iubente) bellare, si vice pacis ordi-
nem seruans, quod sibi iubetur, vel non esse contra præceptum Dei certum est, vel vtrum sit, certum non est*, ita [illegible]
fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendit ordo seruien[illegible] ex [illegible] ibus
verbis colligi potest, quod si rex vel alius duxerit milites suos ad bellum etiam ini[illegible]
peratorem, si non est certum militibus, quod bellum Domini sui est iniustum, [illegible]
torem bellare possunt.

Magist. Respondetur ad hoc, quod si bellatores cum Domin[illegible]
qui non est Dominus eorundem, excusantur à peccato, licet bellum [illegible]
gnorarent, & non laborarent ignorantia supina & crassa. Sed [illegible]

suo inferiori contra dominum suum superiorem, & præcipue contra imperatorem (qui est dominus eorum immediatus) non excusantur à crimine læsæ maiestatis, si bellum est iniustum, licet hoc ignorent, quia magis debent præsumere pro imperatore, quod habeat iustum bellum, quam pro domino eorum inferiori, ideo cum non sunt certi, quod dominus eorum inferior habeat bellum iustum contra imperatorem, non excusantur à crimine læsæ maiestatis.

Cap. XXI.

Vbi quæritur, vtrum potestatem habeat imperator super res temporales: & ponitur prima opinio responsalis, scilicet quod non, quæ probatur septem rationibus: ad quas respondetur infra capitulo 24.

DIscipul. Disputauimus, quamuis breuiter, de potestate imperatoris super personas: nunc videamus de potestate ipsius super res temporales, an videlicet ipse sit dominus omnium temporalium rerum, quæ ad ecclesiam minime spectant. *Mag.* Circa hoc sunt diuersæ opiniones sive sententiæ, vna est, quod imperator omnium rerum huius mundi non est dominus. *Discipu.* Pro ista opinione aliquas allegationes adducas. *Magister.* Hæc assertio videtur multipliciter posse probari. Primo sic: Imperator non est dominus illarum rerum, quæ nullius hominis sunt, & quæ occupanti conceduntur. Sed multæ sunt res, quæ nullius hominis sunt, & quæ occupanti conceduntur, *distinction. prim. ius naturale*, dicitur in textu & in Glossa, igitur imperator non est dominus huiusmodi rerum. Amplius, qui est dominus quarumcunque rerum temporalium, eas, si vult vendere potest; *1. quæst. 1. cap. eos qui*, vbi sic legitur: *Omnis enim dominus quod habet, si vult, vendit, siue seruum, siue aliquid aliud eorum quæ possidet*, sed imperator non potest vendere, sicut nec alienare, multas res temporales, quia tunc posset vendere & alienare imperium: quod non est verum, igitur imperator non est dominus omnium temporalium rerum. Rursus, qui rem temporalem alteri donat, alienat à se dominium illius rei, sed imperatores multas res donauerunt non solum clericis, sed etiam laicis. Igitur illæ res à dominio imperatoris sunt alienatæ. Item, qui in distributione rerum temporalium habet portionem specialem, non est dominus aliarum partium, quæ aliis conceduntur. Sed imperator capiens prædia in bello iusto habet portionem specialem, *distinct. 1. ius militare*, vbi sic legitur: *ius militare est belli inferendi solennitas*, & infra: *Item præda decisio, & personarum quarumlibet pro laboribus iusta diuisio, ac principis portio*, ergo imperator non est verus dominus aliarum partium. Item, res fisci propriæ sunt imperatoris, vt notat Glossa, *extra de iudiciis, cap. cum venissent*, sed res fisci à rebus aliis distinguuntur, quia quorundam & non omnium res confiscantur, *6. quæstion. 1. §. verum*, igitur imperator non est dominus omnium rerum temporalium. Item, si imperator est dominus omnium temporalium rerum, quæ ad ecclesiam minime spectant, aut omnes res sunt communes imperatori & aliis: aut sunt propriæ imperatoris. Sed non sunt communes imperatori & aliis, quia tunc nullæ res essent propriæ: nec sunt propriæ imperatori, quia tunc nullus alius haberet dominium alicuius rei, nec aliquis alius posset dicere, mea est hæc res; cum imperator solus posset dicere, hæc res est mea, si est sua propria, eo quod, sicut dicit Glossa, distinction prim. cap. ibidem, *dicitur aliquid meum esse, & per consequens iudicatur tuum non esse. ff. de procreation. pomp. in fine*, igitur imperator non est dominus omnium temporalium rerum. Rursus, si imperator est dominus omnium rerum temporalium, aut est dominus omnium huiusmodi rerum iure diuino, naturali vel humano, non iure diuino, *quia, vt dicit Augustin.* super Ioh. & ponitur *distinct. 8.* quod *iure diuino domini est terra & plenitudo eius, pauperes & diuites Deus de vno limo fecit: pauperes & diuites vna terra portat*. Igitur imperator non est dominus omnium temporalium rerum, iure diuino præsertim, teste Augustin. ibidem per ius diuinum, quod in scripturis diuinis habemus. Nunquam autem legitur in scripturis diuinis, quod *Deus dedit imperatori* dominium omnium rerum temporalium. Nec imperator est dominus huiusmodi rerum iure naturæ: quia iure naturæ omnia sunt communia, nec iure humano: quia iura humana sunt secundum iura imperatorum, *di. 8. quo iure*. Imperator autem non potuit sibi appropriare dominium aliarum rerum, igitur iure imperatoris, quod est ius humanum, imperator non est dominus omnium rerum temporalium.

Cap. XXII.

Ponit secundam opinionem præcedenti omnino contrariam, quæ probatur 5. rationibus.

DIscipulus. Pro opinione contra [illegible] er audiam aliquas rationes. *Magister.* Opinio contraria, quæ ponit [illegible] is omnium rerum temporalium, videtur posse fulciri pluribus ratio[illegible] us totius mundi, est dominus omnium illorum, quæ sunt [illegible] is omnium rerum temporalium. Sed imperator est [illegible] huius mundi. Igitur imperator est domi-[illegible] aliquarum personarum, est dominus rerum omnium, laicè qui non sunt clerici, vel spectan-

qui ſunt ſibi ſpectantes ad ipſos. Igitur ſaltem eſt Dominus omnium rerum pertinentium ad illos, qui ſunt ſibi ſubiecti. Item, ille in cuius poteſtate ſunt omnia, eſt Dominus omnium temporalium rerum: quia res temporales potiſſime videntur eſſe in poteſtate Domini. Sed in poteſtate imperatoris ſunt omnia, ſicut teſtatur Gloſſa, *extra de clement. venerabilem*, quæ allegata eſt ſupra *quinto capitulo huius ſecundi*, igitur imperator eſt dominus omnium rerum temporalium. Rurſus, non minus eſt imperator dominus omnium rerum, quæ ſunt illorum, qui ſunt in imperio ſuo, ſiue de regno ſuo, quam rex eſt dominus omnium rerum illorum, qui ſunt de regno ſuo Sed rex eſt dominus omnium rerum, quæ ſunt illorum, qui ſunt in regno ſuo. Igitur Imperator eſt dominus omnium rerum, quæ ſpectant ad illos, qui ſunt de imperio. Maior videtur nota. Minor probatur per illud, quod legitur *ſecund. Regum octau.* vbi ſic habetur: *dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, & ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt vobis; filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque equites & præcurſores quadrigarum ſuarum, & conſtituet ſibi tribunos & centuriones & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum & curruum ſuorum: filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias, & ſutarias & panificas: agros quoque veſtros, & vineas & oliueta optima tollet & dabit ſeruis ſuis: ſed & ſegetes veſtras & vinearum reditus addecimabit, vt det eunuchis & famulis ſuis: ſeruos etiam veſtros & ancillas & iuuenes veſtros & aſinos auferet & ponet in opere ſuo: greges quoque veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſerui.* Ex quibus colligitur, quod omnia, quæ habebant, pertinebant ad ius regis: & per conſequens ad dominium eius, præſertim cum ſint ſerui eius, cum dicitur expreſſe, *voſque eritis ei ſerui*, quicquid enim ſeruus habet, domini ſui eſt, & quicquid ſeruus acquirit, domino acquirit. Amplius, non minus ſunt omnia de imperio imperatoris, quam antiquitus illa, quæ pertinebant ad regna regum infidelium, erant eorum. Sed illa, quæ pertinebant ad regna regum infidelium, erant ipſorum. Igitur omnes res temporales, quæ ſpectant ad imperium & ad illos, qui ſunt de imperio, ſunt imperatoris. Maior euidens eſt, vt videtur. Minor probatur per illud, quod legitur Geneſ. decimo quarto. *Reduxitque* (ſcilicet Abraham) *omnem ſubſtantiam & Loth fratrem ſuum cum ſubſtantia illius, mulieres quoque & populum.* Et poſt: *dicit autem rex Sodomorum ad Abraham: da mihi animas, cætera tolle tibi, qui reſpondit: Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum, poſſeſſorem cæli & terræ. quod à filo ſubtegminis vſque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt.* Ex quibus verbis colligitur, quod Abraham reputauit iſta, quæ reduxerat, fuiſſe regis Sodomorum, reduxerat autem multa, quæ erant illorum, qui erant de regno illius regis, igitur Abraham reputauit, quod etiam illa, quæ ſpectabant ad ipſos, qui erant de regno eius, erant ipſius regis. Et hoc confirmatur per aliqua in *libro de Patriarchis*, & habetur *vigeſim. tert. quæſtion. quint. capitul. dicat*, qui ait: *dicat aliquis, cum ipſe vicerit, quomodo dixerit ad regem Sodomorum, nihil ſumam: cum præda vtique in poteſtate victorum fuerit, deceret militarem diſciplinam, vt regi ſeruentur omnia.* Ex quibus colligitur, quod præda, quam capiunt militantes ſub rege, eſt regis, & tamen præda eſt victorum, & iſta præda militum victorum principaliter eſt regis, licet etiam aliquo modo ſit ipſius militis. Igitur eadem ratione alia bona, quæ ſunt in regno, ſunt principaliter ipſius regis.

Cap. XXIII.

Ponit tertiam opinionem mediam inter prædictas capitulis præcedentibus.

Discipulus. Si eſt aliqua opinio, quæ mediet inter opiniones prædictas, non differas recitare. *Magiſter.* Eſt vna opinio, quod imperator non eſt ſic dominus omnium rerum temporalium, quæ etiam minime ſpectant ad eccleſiam, vt ad libitum ſuum liceat ſibi vel valeat de omnibus huiuſmodi rebus, quod voluerit, ordinare, eſt tamen Dominus quodammodo omnium pro eo, quod omnibus huiuſmodi rebus quocunque contradicente, poteſt vti & eas applicare ad vtilitatem communem, quandocunque viderit communem vtilitatem eſſe præferendam vtilitati priuatæ. Ad cuius euidentiam eſt ſciendum, quod rerum quædam ſunt mobiles & quædam immobiles, & vtrarumque quædam ſpectant ſolummodo ad imperatorem, quarum nullus alius habet dominium vel diſpenſationem, niſi ex ſpeciali commiſſione imperatoris, quæ poſſunt vocari *imperiales res & res fiſci*. Quædam ſunt, quæ ſpectant ad alios, quæ aliquo modo ſunt dominorum earum rerum mobilium. Quæ ſpecialiter ſpectant ad imperatorem, imperator ſic eſt dominus, quod poteſt de eis quicquid voluerit ordinare, abſque hoc, quod ad reſtitutionem aliquam teneatur, aurum enim & argentum, & lapides pretioſos, veſtes, arma, animalia & omnes alias res mobiles poteſt vendere, donare, legare, & alienare, prout voluerit, abſque hoc quod ad reſtitutionem teneatur, licet enim peccaret illicite ex mala cauſa res huiuſmodi alienando, non tamen teneretur eas Imperio vel aliis reſtituere. Quarundam etiam rerum immobilium ita eſt dominus, vt taliter dare vel alienare poteſt aliqua caſtra, vel aliquos agros, vineas & ciuitates, vnde in talibus habet dominium & ius pinguiſſimũ. Quarundam autem rerum immobilium non habet ius & dominium ita pingue, quia non poteſt eas vendere, donare vel legare vel alienare: ſicut imperium & regna, quorum alienationes redundarent in notabile detrimentum imperii, & ideo alienare non poteſt: & ſi alienaret de facto, talis alienatio nõ teneret de iure, ſed omnia eſſent ad ius imperii reuocanda: & ipſe ſi poſſet reddere teneretur, eſt tamen quodammodo Dominus talium, inquantum poteſt eas vendicare & defendere, & eis vti pro vtilita-

vtilitate communi.nec aliquis alius ius in eis habere dignoscitur. Rerum etiam spectantium ad alios habet d[illegible]minium tantum ex causa & pro communi vtilitate populi,&propter delictum possidentium potest ab eis auferre, & sibi appropriare,vel aliis donare. Quia tamen hoc non potest pro suo arbitrio voluntatis,sed pro culpa possidentium,vel ex causa,sc. pro vtilitate communi:ideo non habet in eis dominium ita pingue, sicut in rebus primis, quas potuit, sicut placuerit, sibi alienare ad libitum,ita vt qualitercunque alienauerit(saltem conferendo obedientibus)alienatio tunc teneat, nec [illegible]t per aliquem reuocanda.

Cap. XXIV.

Respondet ad rationes 21. capituli.

DIsc. Secundum istam opinionem discurramus per allegationes pro opinionibus primis omnino contrariis *sup.21. & 22. ca.* recitatis: & videamus quid ista opinio sentit de ipsis, dic itaq; primo, quid [illegible]ndum est de illis rebus,quæ nullius hominis sunt? *Mag* Ad hoc dicitur, quod illarum, quæ nulli[illegible] hominis sunt,dominium principale post dominium diuinum,est penes totum genus humanum,q[illegible]a dominium temporalium rerum dedit Deus primis parentibus pro se & posteris suis, sicut ex *Gen.c.1.* [illegible]lligitur,imperator tñ nihilominus est dominus quodammodo omnium rerũ huiusmodi inquantũ pro [illegible]tate cõmuni potest eas sibi taliter appropriare, vt occupanti non concedantur, [illegible] de beneplacit[illegible] imperatoris,vt imperatori assignẽtur,si hoc vtilitati cõmuni prospexerit expedire. *Disc.* Nunqu[illegible] potest imperator iubere ad libitum suum,vt nullus inferior eo tales res sibi appropriare. *Ma* Respondetur quod non,ideo enim imperatori certa stipendia siue redditus,seu ces temporales sunt determinatæ & pro suis v[illegible]ibus assignatæ, vt res aliorum non recipiat, & res, quæ nullius homi[illegible] sunt,occupãti dimittat,nisi pro culpa vel ex causa,vel pro vtilitate cõmuni viderit,quod eas debet [illegible]p[illegible]opriare sibi. *Disc.* Dic,quomodo respondetur ad rationem secundam,quæ in hoc cõsistit, quod dominus temporalis potest eas vendere,si vult: quod non potest imperator. *Mag* Respõdetur, quod dominus temporalium rerum,qui habet in eis diuinum & ius pinguissimum, potest eas vẽdere si vult,& de tali dominio loquitur decretum *1.q.1.* sed tale dominium non habet imperator respectu omnium temporalium rerum,sed solum respectu quorundam. *Disc.* Quid dicitur de tertia ratione,quæ fundatur in hoc,quod imperatores multas res donauerunt. *Magist.* Dicitur,quod sæpe multi donant res plures,& tamen retinent sibi dominium principale earundem rerum , & ideo imperator potest alienare a se multas res:non tamen sic,quin in casibus multis ipsas valeat reuocare,& pro vtilitate communi eas sibi appropriare: & ideo semper remaneat aliquomodo dominus earundem. *Discip.* Dic,quomodo respondetur ad quartam,quæ accipit, quod imperator de præda capta in bello iusto habet portionem specialem. *Mag.* Dicitur, quod licet ius pinguius habeat portione speciali sibi assignata,est tamẽ dominus quodammodo omnium aliarum portionum, inquantum pro vtilitate cõmuni potest eas sibi approptiare. *Disc.* Dic,qualiter respondetur ad quintam rationem de rebus fisci. *Mag.* Respondetur,quod quamuis imperator in rebus fisci habeat pinguius ius,quam in aliis,propter tamen rationes dictas , in omnibus etiam aliis habet aliquo modo dominium. *Disc.* Quid dicitur de sexta,quæ accipit,quod si imperator est dominus omnium,aut omnes res sunt communes,&c. *Mag.* Dicitur,quod quia imperator non est eodem modo dominus omnium rerum temporalium : sed vno modo est dominus suarum,&alio modo aliarum,ideo nec omnes res sunt cõmunes,nec propriæ: sed quædam sunt propriæ imperatoris,ita quod nullius alterius sunt,& nullus alius habet proprietatem in ipsis : quædam vero appropriantur aliis, quarum tamen quodammodo est imperator dominus,inquantum potest ab illis tollere pro vtilitate communi. *Disc.* Narra,qualitar dicitur ad rationẽ septimam,quæ in hoc consistit, quod imperator non est dominus omnium nec iure diuino, nec humano,&c. *Mag.* Respondetur, quod imperator est dominus omnium modis prædictis iure humano: quia sicut imperium est ab hominibus, & à Deo mediantibus hominibus: ita dominium, quod habet imp[illegible]ator,est ab hominibus & per consequens iure humano habet dominium omnium huiusmodi r[illegible]um. Et cum dicitur,quod iura humana sunt iura imperatorum, *dist.8. quo iure.* Respondetur, quod [illegible]mpore Augustini,qui dicit illa verba,quæ habentur *dist 8.c.quo iure,* iura humana fuerunt iura imperatorum : quia tunc populus transtulit potestatem condendi leges in imperatorem , sed aliquando iura humana non fuerunt iura imperatoris: quia prius fuerunt humana iura, quam iura imperatorum,sed est quodammodo dominus omnium iure populi, qui populus trãstulit in Imperatorem tale dominium omnium rerum,quod dedit Dominus primis parentibus & posteris suis, & pro vtilitate communi possit eisdem & de eis disponere & ordinare , prout vtilitati communi viderit expedire.

Cap. XXV.

Respondet rationibus 22. capitulo adductis pro secunda opinione.

DIsc. Nũc breuiter narra, qualiter respõdetur secundũ opinionẽ tertiã ad rationes adductas *sup.c. 22.* pro opinione secũda. *Ma.* Ad primã dicit, q imp̃ator nõ est sic dominus totius mũdi, vt ad libitum

bitum suum posset facere de omnibus hominibus mundi, quod sibi placeat · sed quia in his, quæ
spectant ad bonum commune, omnes sibi obedire tenentur, & ideo non est domions omnium tem-
potalium rerum, nisi modis prædictis *supra cap. 23.* Et ad secundam respondetur per idem, quod qui
est dominus personarum, est quodammodo dominus rerum spectantium ad sibi subiectos vel ad
personas easdem, & ideo imperator est dominus omnium rerum spectantium ad sibi subiectos: quia
potest eis vti pro vtilitate communi, non tamen ad libitum suum absq; rationabili causa. Ad tertiam
dicitur, quod omnia sunt in potestate imperatoris, quia omnia potest accipere sibi pro vtilitate cõmuni:
non tñ ad libitum suum, & ideo est dominus isto modo, quo dictum est prius, non aliter. Ad quartã
respondetur, quod rex est quodammodo dominus omnium, quæ sunt in regno suo, non tñ sic, quod
ad libitum possit de eis, quod voluerit ordinare: sed quia potest omnia tollere pro bono cõmuni, &
isto modo prædixit Deus, quod omnia, quæ erant filiorum Israel, debebant spectare ad ius regis. *Disc.*
Videtur quod non solum spectat ad illud ius regis accipere, quæ erant subditorũ suorum pro vtilita-
te cõmuni, sed pro vtilitate propria, sc. regis. Cum in auctoritate allegata ibidem dicatur express; *filios*
vestros tollet, & ponet in curribus suis: & constituet aratores agrorum, & messores segetum, & post: *agros quoq;*
vestros & vineas & oliueta optima tollet & dabit seruis suis. Ex quib. aliisq; omnibus, quæ ponuntur in au-
ctoritate allegata colligitur, quod ad ius regis spectabat omnia posse tollere seu accipere pro vtilita-
te priuata regis. *Mag.* Respondetur, quod vtilitas regis est communis vtilitas, vnde sicut qui peccat
in regem, peccat quodam modo in omnes subiectos sibi: sic qui aliquid facit regi, hoc videtur quo-
dammodo facere in omnes sibi subiectos, & ideo quando rex propria negocia non posset expedire
per proprias res & proprios seruos, posset tollere pro negociis propriis expediendis, & res & seruos
aliorum & filios subiectos sibi, vt in hoc subueniret vtilitati communi, & isto modo Deus dicit,
quod omnia illa pertinebant ad ius regis, quando autem non erat in tali necessitate, non poterat hoc
facere, & ideo vt legimus *3. Regum 21.* Naboth Israelita noluit dare, nec communicare, nec vende-
re vineam suam regi Achab: quia videbat, quod rex ex nulla necessitate quærebat eam, nec pro-
pter bonum commune, sed solummodo ex auaritia, & cupiditate. Sic etiam omnis multitudo
Israel, vt habetur *3. Regum 21.* dicit ad Roboam filium Salomonis: *Pater tuus durissimum iugum nobis*
imposuit, insinuando, quia contra iustitiam & legitimam potestatem regis oppresserat eos, quamuis
igitur rex posset tollere res & seruos per filios subditorum, & applicare vtilitati suæ quando propria
non sufficiunt, & vtilitas communis impediretur, nisi negocia regis propterea expedirentur: hoc
tamen non potest, quando hoc in vtilitatem communem minime redundare videtur. *Discipulus.*
Hoc videtur valde vrgere, quod Deus dicit: *vosque eritis serui*, serui enim nihil proprium habent.
Magister. Respondetur, quod non ideo dicit eis, *vosque eritis serui*, quia futuri erant seruilis con-
ditionis, & non liberi: cum legitur *3. Regum 9.* quod de filiis Israel non constituit Salomon seruire
quenquam: sed erant viri bellatorum & ministri omnium, & principes & duces eius, & præfecti
curruum & equorum: sed erant futuri serui, large capiendo vocabulum *seruorum* pro subditis; qui
in certis casibus tanquam liberi sunt subiecti, cum Domino seruire censentur.

Discipulus. Dic, quomodo respondetur ad quintam rationem. *Magister.* Respondetur, sicut
ad rationem præcedentem: quod omnia, quæ sunt in regno, sunt regis quoad potestatem vtendi
eis pro bono communi, nõ quo ad potestatem disponẽdi de eis ad libitum suum, absq; vtilitate com-
muni, & sic præda capta in bello iusto est regis, & est aliquo modo militum, scilicet quoad potesta-
tem diuidendi eam, & distribuendi militibus, qui ceperunt eam iuste: tamen absque personarum
acceptione, hoc dicit Gloss. *distinct. 2. ius militare*, dicit, quod *principis sunt omnia, quoad tuitionem: sed*
ipse tenetur omnia diuidere secundum merita personarum, vt supra distinction. 2. ius militare, sic dantur episco-
po decima, vt diuidat eas 12. question. 2. cap. concesso, super verbo, omnia. hinc etiam dicit Glossa, *23. quest. 5.*
cap. dicat, super verbo *omnia*: *si sub aliquo militetur, tota præda est domini: sed ipse tenetur æqualiter diuidere*
secundum qualitatem personarum, vt supra distinction. 2. ius militare, sic decima dantur episcopo, vt diuidat eas
12. question. 1. concesso. Quod igitur dicitur, quod iure gentium nostra fiunt, quæ capimus in bello §.
de adqu. rerum do. naturale. §. vltimo, verum est, quod capientis est, sed tamen tenetur illud dare do-
mino, vt diuidat secundum merita hominum.

Cap. XXVI.

Quærit, vtrum Imperator tantam in temporalibus habeat plenitudinem potestatis, quantam habet Papa in spiritualibus, & adducit vnam opinionem, quæ probatur 5. rationibus, ad quas respondetur infra capitulo 28.

Disc. Quæsiuimus de aliquibus in speciali, quam super ipsa imperator habeat potestatem, nunc
quæro in generali, an in temporalibus imperator habeat plenitudinem potestatis: quemadmo-
dum secundum multos Papa in spiritualibus potestatis plenitudinem habere dignoscitur. *Magister.*
Circa hoc sunt assertiones diuersæ, vna est, quod imperator in temporalibus sic habet plenitudinem
potestatis, quod omnia potest, quæ non sunt contra ius diuinum, vel contra ius naturale, ita quod
in omnibus huiusmodi tenentur sibi obedire omnes sui subiecti. *Discipul.* Pro ista opinione allegare
nitere. *Mag.* Pro ista opinione potest multipliciter allegari, qui enim nulla lege humana astringitur,
sed solummodo lege diuina & lege naturali obligatur, omnia potest, quæ non sunt contra aliquam
legum

legum prædicatũ, sed imperator nulla lege humana astringitur, sed legibus diuinis & naturalibus: quia (sicut habetur *ff. de legibus*, & Glossa recitat *extra de constitutionibus, canonum*) imperator legibus solutus est, igitur in temporalibus sic habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt contra leges diuinas & naturales. Amplius, ille habet in temporalibus plenitudinem potestatis, cuius voluntas in huiusmodi lege legis habet vigorem, sed quod principi (præcipue imperatori) placuit, legis habet vigorem, igitur imperator in huiusmodi habet plenitudinem potestatis. Rursus, ille habet plenitudinem potestatis in temporalibus, cuius etiam error ius facit in temporalibus, igitur in temporalibus habet plenitudinem potestatis. Item, si aliquis subiectus imperatori possit iuste resistere imperatoris præcepto in temporalibus, quod non est contra ius diuinum, nec contra ius naturale, oportet quod aliquo iure possit sibi resistere, quia hoc recte possumus, quod iure possumus, aut igitur potest sibi resistere iure diuino aut naturali, aut humano, non iure diuino, aut naturali: quia, sicut dictum est, præceptum eius non est contra aliquod illorum iurium, nec iure humano: quia, sicut habetur *distinction. octau. capitulo, quo iure*, & allegatum est supra iura humana iuri imperatoris non sunt contraria, quia ipsa iura humana per imperatores & per reges seculi Deus distribuit generi humano, igitur iure imperatoris nullus potest eius præcepto resistere, quia imperator in omnibus huiusmodi omnia potest. Præterea illud, ad quod societas humana se obligat, eadem societas seruare tenetur, sed societas humana obligat se ad obediendum generaliter regibus: & per consequens multo magis imperatori. Ait enim Augustinus *libro secundo Confessionum*, vt habetur *distinction. octau. quæ contra*: *Generale quippe pactum est societatis humanæ, obtemperare regibus suis.* Igitur in temporalibus generaliter obediendum est imperatori, vt omnia possit, quæ non sunt contra ius diuinum & naturale.

Cap. XXVII.

Ponit opinionem secundam præcedenti contrariam.

Discipulus. Recita assertionem oppositam. *Magister.* Assertio contraria est, quod imperator non habet in temporalibus plenitudinem potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt contra ius diuinum, nec naturale: sed limitata est potestas, vt quo ad liberos sibi subiectos & res eorum solummodo illa potest, quæ prosunt ad communem vtilitatem.

Discipulus. Pro ista assertione aliquas allegationes adducas. *Magister.* Pro ista taliter allegatur, ille non habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, cuius leges non pro priuato commodo, sed pro communi vtilitate fieri debent, si enim haberet plenitudinẽ potestatis, posset condere leges non solum pro communi vtilitate, sed etiam pro priuata & vtilitate propria vel aliena, & etiam quacunque de causa, dummodo non esset contra ius diuinum, nec contra ius naturale, sed leges imperiales & cæteræ fieri debent non pro priuato commodo, sed pro communi vtilitate, teste Isidoro, qui, vt legitur *dist 4. c. erit autem*, ait: *Erit autem hæc lex honesta & iusta possibilis secundum naturam & secundum consuetudinem patriæ, loco, temporeq́, necessaria, vtilis, manifesta quoque, ne aliquem per obscuritatem in captione cõtineat nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate conscripta.* Igitur imperator non habet talis potestatis plenitudinem, vt omnia possit, nisi quæ sunt pro communi vtilitate. Amplius, si imperator in huiusmodi habet talem plenitudinem potestatis, omnes alii reges & principes, & alii laici sibi subiecti essent veri serui ipsius, nam dominus nõ habet maiorem potestatem super seruos, quam quod omnia possit præcipere eis, quæ non sunt contra ius diuinum, nec contra ius naturale: imo forte nec tantam potestatem habet super eos. Si igitur imperator nõ solum possit ista, quæ sunt pro communi vtilitate, sed etiã alia quæcunq; in temporalibus, quæ non sunt contra ius diuinum, nec cõtra ius naturale, oẽs alii sibi subiecti essent veri serui sui. Rursus, Papa non habet potestatem plenariã in spiritualibus, quia ea quę sunt supererogationis non potest alicui præcipere, sicut virginitatẽ, ieiunium in pane & aqua, intrare religionẽ, & huiusmodi. Igitur multo magis imperator in temporalib. non habet talem plenitudinẽ potestatis. Item, imperator non habet maiorem potestatem in temporalibus, quam habuit populus, cũ imperator habeat potestatem suam à populo, vt allegatum est supra, quia populus plus iurisdictionis aut potestatis non potuit transferre in imperatorem, quam habuit. Sed populus nunquam habuit talem potestatis plenitudinem, vt possit præcipere cuilibet de populo omne illud, quod non est contra ius diuinum aut contra ius naturale: quia non poterat præcipere ista, quæ non erant de necessitate facienda, teste Glossa, *extra de constitution. cum omnis*, secundum quam in talibus, quæ de necessitate facienda nihil potest fieri nisi omnes consentiant. Ergo si populus præcipit aliquid alicui de populo, quod non est de necessitate faciendum, non tenetur illud facere, nisi velit, restat igitur, quod imperator non habet talem potestatis plenitudinem. Præterea falsare, alienare, vendere, dare, vel legare, non est contra ius diuinum, nec contra ius naturale: & tamen imperator hoc non potest, igitur non habet plenitudinem potestatis. Rursus, imperator non habet periculosam potestatem bono communi, sed talis plenitudo potestatis esset periculosa bono communi, posset enim omnes subditos ad paupertatem redigere: quod esset contrarium bono communi. Item, potestas, quæ solummodo est constituta propter solam communem vtilitatẽ, non se extendit, nisi ad illa, quæ ad communem vtilitatem ordinantur, & per consequens non se extendit ad omnia, quæ sunt contra ius diuinum, aut contra ius naturale. Sed potestas imperialis est

igitur non se extendit ad illa, quæ ad com
est solummodo constituta ad vtilitarem communem,
mnnem vtilitatem non pertinenr. Confirmatur boc ratione, illud quod non ordinatur ad fi
nem debirum, inordinatum videtur, quod autem est inordinatum, non est licitum iudicandum, se
finis institutionis imperatorum est communia vtilitas. Igitur quod imperator auctoritate imperi
facit, & non ordinat ad vtilitarem communem, est inordinatum: & per consequens illicitum. Ex qu
infertur, quod imperator auctoritate imperiali non potest omnia, quæ non sunt contra ius di
num, nec contra ius naturale: sed solum illa, quæ ad vtilitatem communem proficiunt.

Cap. XXVIII.

Respondet rationibus supra capitulo vigesimo sexto adductis.

Discipulus. Quia ista opinio secunda communitari mortalinm & bono commnni, pro qua q
libet zelare tenetur, sonare videtur, scire desidero, quomodo ad rationes pro opinione c
traria respondetur. Dic itaque qualiter respondetnt ad primam, *cap. 26.* adductam. *Magist.* Resp
detur ad ipsam distinguendo de lege humana, quarum quædam sunt leges imperatorum & aliar
personarum & communitatum particularium imperatori subiectarum, quæ ciuiles possunt appe
ri. Quædam sunt quodammodo totius communitatis mortalium, quæ ad ius gentium spectare
dentur: quæ quodammodo sunt naturales, & quodammodo humanæ siue positiuæ: sicut ex
quæ dicta sunt *huius partis capit. 10. & 11.* colligi potest. Imperator nequaquam astringitur dece
tare, licet deceat eum viuere secundum leges suas, seruatis legibus, quæ spectant ad ius gentium
eo quod omnes gentes & potissime rationales & ratione viuentes tali iure viuntur, prout impe
ad idem astringitur: nec licet sibi eas irregulariter transgredi, nisi in casu, in quo viderit eas der
re vtilitati communi. Vnde non liceret sibi generaliter prohibere occupationea sedium, bell
ptiuitates, seruitutes, postliminia, legatorum non violandorum religionem, & alia quæ ad ius
tium spectare videntur. Imperatorem autem non habere plenitudinem potestatis, vt omnia po
temporalibus, quæ non sunt contra ius diuinum & naturale absolutum, de quo dictum est *hu*
pitulis 11. & 12. spectat ad ius gentium, sicut & aliquos esse liberos & non pure seruos ad ius gen
pertinere dignoscitur, & quod vnum sequitur ex alio, & ideo hac lege astringitur imperator, q
men humana est, quia de consensu omnium mortalinm contradicentes contrarium posset s
pro lege. *Discipulus.* Dic quomodo respondetur ad rationem secundam. *Magister.* Ad illam di
quod illud, quod placet principi, scilicet imperatori, rationabiliter & iuste propter bonum co
ne legis habet vigorem, quando hoc explicat manifeste, si autem aliquid placet non propter b
commune, sed propter priuatum, non propter hoc legis habet vigorem, scilicet iuste, sed ini
iniuste. *Discipulus.* Ista ratio, sicut & opinio præcedens cap. præcedenti recitata veritati & auc
ti imperatorum derogare videtur, nam secundum præscripta imperator nullam posset cond
gem, nisi generalem, quæ respicit bonum commune. Ex quo sequitur, quod nullum posset p
gium concedere cuicunque, quia priuilegia sunt priuatæ scilicet legis, non communia seu gen
dist. 8. secundum quod quædam, & c. priuilegia, sed imperatorem non posse priuilegium speciale
dere cuicunque tam veritati, quam auctoritati imperatoris derogare videtur. *Mag.* Ad hoc r
detur, quod quælibet priuata persona & quodlibet particulare collegium est pars totius comm
tis, ideo bonum cuiuslibet priuatæ personæ & cuiuslibet particularis collegii, est bonum toti
munitatis, & ideo illud ad bonum commune poterit redundare, & ordinari valebit, quare i
rator concedendo specialia priuilegia aliquibus personis vel collegiis particularibus, ratione
rante, contra bonum commune, priuilegia iusta sunt, & ad bonum commune spectantia, s
non intendit modo prædicto bonum commnne, sed concedit huiusmodi priuilegia ex am
uato, vel alia causa minus iusta, priuilegia illa non sunt iusta, sed iniqua & iniusta: & concede
acceptionis personarum incurrit, de quo minime excusatur. *Disc.* Dic qualiter respondetur a
nem tertiam. *Mag.* Dicitur, quod error principis probabiliter ius facit, facit itaque, vt alii ter
obedire, nisi appareat eis, quod error principis est contra ius diuinum, aut naturale, aut bon
mune, quia si sic, error principis non facit ius. *Discipulus.* Qualiter respondetur ad quarta
nem. *Magister.* Respondetur per ista, quæ dicta sunt superius in responsione ad primam ra
quia sæpe præcepto imperatoris, quod nec est contra ius diuinum nec naturale, potest quis
iure humano, non quidem ciuili, sed iure gentium, sicut dictum est. Ad argumentum dicitu
loquitur de iuribus humanis ciuilibus, non de iure gentium, sed iura ciuilia sunt iura imper
& regum, sed ius gentium non est imperatorum, nec regum per institutionem ipsorum, lic
per ipsorum approbationem & obseruantiam. *Discipul.* Dic, quid sentit ista opinio de vlim
ne. *Magister.* Hoc sentit, quod generale pactum est societatis humanæ obtemperare regibu
his, quæ spectant ad bonum commune, & ideo obligata est societas humana ad obedien
generaliter imperatori in his, quæ ad vtilitatem communem proficiunt
non in aliis, in quibus non dubitat, quod nequaquam
bono communi proficiant.

CAP. XXIX.

Quærit, si electus in imperatorem statim valeat se intromittere de regno in temporalibus disponendo, & ponit tres opiniones.

DISC. Postremo discutiamus succincte, an electus in regem seu imperatorem eoipso, quod est electus antequam electio præsentetur, vel etiam notificetur Papæ, de iure valeat & debeat se intromittere de regno in temporalibus disponendo. *Mag.* Ad hoc secundum diuersas opiniones, quæ recitatæ sunt superius, diuersimode respondetur. Nam secundum illos, qui dicunt, quod imperium est à Papa, electus nullam administrationem habet de iure, antequam confirmetur à Papa. Secundũ illos qui dicunt, quod imperium non est à Papa plus, quam regnum Franciæ vel regnum aliud quodcunq; fidelium: & quod imperator non est plus subiectus Papæ in temporalib. quam rex Franciæ; ita quod quicunq; electus in regem seu imperatorem Romanor. eoipso, quod est electus, absq; hoc quod electio præsentetur vel notificetur Papæ, habet plenam administrationẽ in temporalibus, & potest & debet se intromittere de imperio seu regno Romano. Sed quia p Romanos vel illos, in quos Romani auctoritatẽ suam iusq; & potestatem seu imperium trãstulerunt, ex causa pro bono cõmuni ordinauerunt, quod antequam electus se intromitteret de regno vel imperio, electio sua præsentetur, quẽadmodum electio Papæ ante ordinationem suam præsentabatur imperatoribus, *dist. 63. c. Agato.* *Disc.* Omnino mihi videtur, quod si imperium est à Papa, & imperator debet præstare iuramentum fidelitatis Papæ, sicut vasallus domino suo, quod electus se intromittere non debet de regno, nisi electio Papæ præsentetur, & Papa declarauerit voluntatem, an velit quod electus intromittat se de regno. Nunc aliam opinionem prosequere, & pro ipsa nitere allegare. *Ma.* Quod electus statim debet administrare, videtur multipliciter posse probari. Nam consuetudo in talib. rationabilis maxime est spectanda & conseruanda, sed consuetudo rationabilis fuit ab initio, quod electus statim se intromittat, antequam præsentetur electio Papæ, imperatores enim tam fideles, qui fuerunt imperatores veri, q̃ infideles, nullam electionem præsentauerunt Papæ, nec ipsum in aliquo requirebant. Quidã etiam imperatores, qui coronati fuerunt à papa in imperatores, licet præsentauerunt & notificauerunt Papæ electionem suam, quando coronationem Romę corona aurea susceperunt, prius tamen administrauerunt & coronabantur alia vel aliis corona vel coronis, igitur ista consuetudo seruãda est, vt statim electus administrare incipiat. Amplius, electus ad istam dignitatem secularem, pro qua nõ est alteri subiectus, non tenetur alteri electionem suam præsentare, antequam administret, sed electus in imperatorem seu regem Romanorum, non est pro Romano regno subiectus Papæ; cum pro regno Romano nõ sit vasallus Papæ, igitur administrare debet, licet non præsentauerit electionẽ suã Papę. Rursus, non magis est rex Romanorum subiectus Papæ, quam alii reges quicunque: quia neq; iure humano, &c. sed multi sunt reges fideles, qui etiam ministrãt absq; hoc, quod notificent aliquid Papæ vel de seipsis, vel de morte prædecessorum suorum, siue suorum patrum, igitur & rex Romanorũ statim debet administrare. *Disc.* Videtur quod iure humano Romanorum rex est magis subiectus Papæ, quam multi alii reges: quia eligitur auctoritate Papæ, qui instituit electores, qui eum debent eligere. *Ma.* Aliis videtur, quod illud non obstat; quia ius humanum aut est ius imperatorum, aut regũ, aut ius canonicum, quod est summorum Pontificum, sed iure imperatoris non est rex Romanorum subiectus Papæ plus quam alii reges, nec iure canonico. Tum quia summus Pontifex non plus potuit sibi subiicere regem Romanorum, quam alios reges, & ita si potuit sibi subiicere regem Romanorũ, posset per eundem modum sibi subiicere regem Franciæ & quoscunq; alios reges. Tum qui non potest tollere leges aliquas, non potest sibi subiicere conditorem aliarum legũ, sed Papa non potest tollere leges imperiales, teste Gloss. quæ *dist. 10. c. constitutiones*, ait: *nunquid igitur legibus semper derogatur per canones? absit: nisi quo ad causas spirituales*, & infra: *nec posset Papa leges tollere, nisi quo ad suum forũ*, igitur Papa per nullum canonem sine ius canonicum potuit sibi subiicere regem Romanorum, qui legum est conditor. *Disc.* Adhuc conare roborare opinionem pręmissam. *Mag.* Rursus, quod rex Romanorum, eo quod est electus, administrare debeat, antequam electio præsentetur Papæ, probatur. Quia electus, qui non indiget ab aliquo confirmari, potest administrare, antequam sua electio pręsentetur alteri, quia omne ius & potestatem administrandi, quam habet electus, aut habet per confirmationem, aut electionem. Vnde etiam episcopi & alii, qui confirmantur & consecrantur, per ipsam consecrationem nullam administrationem acquirunt, sed quæ administrationis sunt, habent per confirmationem. Papa autem per electionem omnem administrationem habet, *dist. 23. nomine*, qui igitur non indiget confirmatione, eoipso quod est electus, omne ius administrandi habet. Sed electus in regem Romanorum non indiget confirmari à Papa. Vnde & Innocent. III. qui *extr. de electione, venerabilem*, magis explicare videtur, quid Papa facit in electiõne regis Romanorum, de confirmatione nullam facit mentionem, nec legitur, quod antiquitus aliquis electus in regem Romanorum, etiam fidelis, sic fuerit à Papa confirmatus, igitur electus in regem Romanorum, statim per ipsam electionem habet ius administrandi.

Explicit liber secundus.

Cap. XII.

Probat, quod non spectat ad iudicem Ecclesiasticum criminosos punire. Et hoc tribus rationibus: ad quas respondetur infra cap. 19. unica responsione.

Discipulus. Iam manifestum puto ad seculares iudices pertinere punire pro criminibus secularibus criminosos sibi subiectos. Ideo pro hoc non curo plures allegationes audire. Ideo nitere allegare pro secundo, quod ad iudices Ecclesiasticos non spectat punire huiusmodi criminosos. *Magist.* Hoc auctoritatibus sanctorum patrum videtur posse probari. Hoc enim August. *super Amos Prophetam*, & ponitur 23. *quaest.* 25. *sunt quaedam*, videtur asserere. Qui sic ait: *Sunt quaedam enormia flagitia, quae potius per mundi iudices, quam per antistites & rectores Ecclesiarum vindicantur. Sicut cum quis interficit pontificem Apostolicum, Presbyterum, Episcopum, siue Diaconum, huiusmodi reos reges & principes mundi damnant. Ergo non sine causa gladium portant, qui talia scelera vindicant. Sunt enim maxime constituti propter homicidas, raptores, vt etiam illos damnent, & alios suo timore compescant.* Ex quibus verbis patet, quod raptores & homicidae non sunt per iudicem Ecclesiasticum puniendi. Et similitudine ratione omnia alia crimina secularia non debent per ipsum puniri. Amplius, omnia crimina secularia videntur per eundem iudicem punienda. Et qui ab aliquibus eorum plectendis excluditur, de nullis eorum licitem iudicare potest. Sed aliqua secularia crimina, scilicet quae morte, aut truncatione membri, vel effusione sanguinis sunt plectenda, per Ecclesiasticum iudicem minime vindicantur, *extra, ne clerici vel monachi secularibus se immisceant negotiis. cap. clerici. & cap. sententiam. extra, de raptoribus, in Archiepiscopatu. & 23 quaest. vltim. hu à quibus dist. 51. aliquanti.* Igitur nec alia secularia crimina sunt per Ecclesiasticum iudicem punienda, nisi super criminosos iurisdictionem habeat secularem. Rursus, punitiones omnium secularium inter curas singulares & negotia secularia computantur. Sed iudicibus Ecclesiasticis curae seculares & negotia secularia sunt interdicta, teste Apostolo, qui ad Timoth. 2. ait: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Cui concordat canon Apostolorum, ex quo legitur *dist. 84. cap. Episcopus*, sic habetur: *Episcopus aut sacerdos Diaconus nequaquam seculares vires assumant. Sin aliter, deiiciatur.* Et ex Concilio Carthaginens. in eadem *dist. cap. Episcopus*, sic habetur: *Episcopus nullam rei familiaris curam ad se reuocet: sed lectioni & orationi & verbo praedicationis tantum modo vacet.* Et Beatus Cyprianus, vt legitur 21. *quaest. 5. cap. In qua*, ait: *Qui in Ecclesia Domini ad ordinem clericorum promouentur, in nullo ab administratione Diuina adaoceatur, nec molestiis vel secularibus negotiis alligentur, nec ab altaribus & sacrificiis recedant, sed die & nocte caelestibus rebus & spiritualibus seruiant.* Ex quibus & sacris canonibus, quae ponuntur *dist. 88 cap. decreuit, & cap. consequens, & cap. perlatum est. & extra, ne clerici vel monachi, cap. 1. & cap. sed nec procuratorum, & cap. clericis, & extra de vita & honestate clericorum, cap. clerici, & 21. quaest. 3. cap. 1. & cap. placuit, & cap. Cyprianus, & cap. sacerdotum*, colligitur, quod iudices Ecclesiastici curis & negotiis secularibus se immiscere non debent. Igitur ad ipsos non spectat de criminibus secularibus iudicare: alioquin iudiciorum ordo confunditur, si vnicuique iudici sua potestas non seruatur. Et per consequens qui iudicare illos praesumit, qui pertinent ad alium iudicem, tanquam mittens falcem suam in messem alienam, iudiciarium ordinem confundit, & potestatem alterius perturbare & impedire conatur. Quod sacri canones detestantur *dist. 98. cap. cum ad vnum, extra, de iudiciis, nouit, extra, de priuilegiis, sicut in iudiciariis.* Cum ergo criminibus secularibus irretiti per secularem iudicem sunt plectendi, eos iudex Ecclesiasticus punire non debet: sed eos debet relinquere iudicibus secularibus puniendos. Quemadmodum Papa causas seculares iudicibus secularibus (ne videatur iuribus ipsorum detrahere) relinquit, *extra, qui filii sunt le. cap. causam. & cap. late. extra, de foro competent. cap. si quis. & cap. ex transmissa. & cap. verum. & cap licet tenor. & extra de probationibus. cap. si duobus*, vbi Alexander tertius sic dicit: *Denique quod quaeris, si à tali iudice ante iudicium vel post, ad nostram audientiam fuerit appellatum, an huiusmodi teneat appellatio? tenet quidem in his, quae sunt nostrae temporali iurisdictioni subiecta: in aliis vero, etsi de consuetudine Ecclesiae teneant Papali; secundum iuris rigorem credimus non tenere legem.* Vbi Gloss. super verbo *tenet*, ait: *Et ita patet, quod iurisdictio temporalis non pertinet ad Ecclesiam: nec de ea debet se intromittere in praeiudicium iudicis secularis.*

Cap. XIII.

Ponit mediam viam inter duas iam dictas opiniones, per quam possunt concordari. Vbi etiam notatur, quod ad Ecclesiam spectat duplex punitio.

Discipulus. Auctoritates allegatae circa praemissa ita videntur esse contrariae, vt omnino aliter sint, nisi per sententiam seu assertionem, quae mediet inter opiniones praescriptas, valeant concordari. Ideo gestio scire, an sit aliqua sententia media inter sententias prius recitatas. *Magist.* Nonnullis apparet, quod auctoritates praedictae possunt per vnam sententiam mediam concordari.

Ad

Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum, quod ad ecclesiam spectat duplex punitio seu correctio, vna in foro pœnitentiali: alia in foro contentioso, prima spectat ad iudicem ecclesiasticum respectu cuiuslibet Christiani pro quocunque peccato, & de illa multæ auctoritates loquentes de illa materia debent intelligi, & istam nulla auctoritas allegata negat ab ecclesiastico iudice. Secunda correctio in criminibus secularibus in triplici casu spectat ad iudicem ecclesiasticum. Primus est, quando criminosi iurisdictioni temporalis iudicis ecclesiastici sunt subiecti. Secundus est, quando non est iudex secularis, vel quando iudex secularis est negligens facere iustitiam vel crimina punire. Tertius est, quando iudex secularis nullam potest delinquenti pœnam inferre, cui tamen potest iudex ecclesiasticus pœnam inferre, quod contingit, quando de iure est crimen manifestum: sed persona delinquens est ignota. quemadmodum fuit de illo, de quo legimus *5. q. 1. c. quidam malignum spiritus*, qui scripsit libellum famosum contra Castorium notarium ac responsalem, quem Grego. pœna excommunicationis astrinxit nesciens quis esset, quomodo iudex secularis, quamdiu ignorauit personam delinquentis, nulla potuit pœna punire, & isto modo sæpe iudices ecclesiastici excommunicationis sententiam proferunt in fures & alios delinquentes occultos, contra quos iudices seculares nullo modo possunt procedere.

Cap. XIV.

In quo obiiciendo ponuntur sex casus, in quibus causa secularis spectat ad iudicem ecclesiasticum.

Discipulus. De primo casu & tertio prædictorum nolo hic discutere, quia directe spectare videntur ad tractatum *de potestate papæ & cleri*, sed secundum cupio aliqualiter tecum discutere. Primo autem cupio scire, an sit aliquis alius casus à prædictis, in quo iudex ecclesiasticus secundum prædictos opinantes inuito iudice seculari valeat plectere criminibus secularibus irretitos, qui iurisdictioni seculari ecclesiæ minime sunt subiecti. *Magister.* Videtur eis, quod in nullo casu posset hoc iudex ecclesiasticus, nisi forte sit aliquis casus, qui valeat reduci ad aliquem prædictorum. *Discipul.* Contra hoc est Glo. expresse, vt videtur, *extra de fors compe. c. licet*, quæ dicit in hæc verba, super verbo *vacante: Iste ergo est unus casus, in quo iudex ecclesiasticus potest se immiscere iurisdictioni seculari, scilicet cum superior non inuenitur. Alius est, cum iudex secularis negligit facere iustitiam, vt patet in c. proximo, arg. 23. q. 5. administratores. Tertius est, cum aliquid ambiguum fuerit & difficile & inter iudices variatur, extra qui filii sint legitimi, per venerabilem. Quartus casus est in omni crimine ecclesiastico, puta in vsura & sacrilegio, & consimilibus, vt 5. q. 2. c. 1. & 12. q. 11. c. nulli liceat, & infra de vsuris quia, quis met in causa. Quintus casus est cum per denunciationem criminis quis defertur ad iudicem ecclesiasticum, vt supra c. proximi nouit. Item ratione connexitatis, quia potest iudex ecclesiasticus iudicare de dote, ex quo cognoscit de matrimonio, de dono dato inter virum & vxorem, de prudentia.* Ex ista Glo. aperte patet, quod præter omnes prædictos sunt tres casus, scilicet tertius, qui hic est enumeratus, & quintus & sextus, in quibus potest iudex ecclesiasticus immiscere se iurisdictioni seculari. Et per consequens in quibus potest punire criminibus secularibus irretitos: licet non sint iurisdictioni seculari ecclesiæ subiecti, & licet ista videantur manifesta ex Glossa, tamen dic quomodo respondetur ad ipsa. *Magister.* Respondetur, quod in quibusdam casibus potest iudex ecclesiasticus instruendo, monendo, & etiam præcipiendo immiscere se causis secularibus: in quibus tamen crimina secularia inuito iudice seculari (qui paratus est exhibere iustitiæ complementum) punire non potest, nec etiam valet in eis diffinitiuam proferre sententiam: sed proferenda est sententia à iudice seculari, qui iustitiam facere est paratus, & si sic intelligit Glos. prædicta, est consona veritati, si autem aliter intelligit, sacris canonibus contradicit. *Discip.* Quibus canonibus contradicit? *Magister.* Dicitur, quod contradicit canoni Alexan. tertii, qui, vt legitur *extra, de foro compe. c. ex transmissa*, ait: *Ex transmissa nobis insinuatione Be. & VV. militum ecclesia tua intelleximus, quod cum R. de Casmeale eos super quadam possessione coram Trecen. episcopo traxisset in causam: nobilis vir de Capis eorum Dominus sub debito fidelitatis inhibuit ei, ne de seculari feudo in iudicio ecclesiastico responderet, & ita per Dominum feudi causam iubeas terminari: & si ipse malitiose distulerit, tu ei debitum finem imponas.* Ex quibus verbis colligitur, quod iudex ecclesiasticus de causa spectante ad iudicem secularem, se intromittere non debet, imponendo per sententiam finem causæ, si iudex secularis potest & vult iustitiam facere. Item dicunt, quod illud contradicit canoni Innocentii, qui, vt habetur ibidem *c. ex tenore*, ait: *nos igitur attendentes, quod sic sumus cum viduis iniustitiam debitores, quod aliis iniustitiam facere non debemus: mandamus quatenus, nisi sit talis causa, quæ ad ecclesiasticum iudicem noscatur pertinere, ei supersedere curetis, dummodo per iudicem secularem suam possit iustitiam obtinere, alioquin non obstante contradictione ipsius, causam ipsam ratione præuia terminetis.* Ex quibus verbis colligitur, quod iudex ecclesiasticus causæ seculari supersedere debet, quandocunque iustitia potest per iudicem secularem obtineri.

Cap. XV.

In quo respondetur ad tertium casum, capitulo præcedenti in obiectione adductum.

DIscipulus. Cum isti dicunt, quod nunquam ecclesiasticus iudex potest, vel debet punire crimi-
nibus secularibus inuolutos, vel iudicialiter se intromittere de causa spectante ad iudicem secu-
larem, diffinitiuam pruferendo senteutiam, quando iudex secularis potest & vult iustitiæ plenitudi-
nem adhibere, dic quomudo ad ista, quæ Glo. præscripta allegat, in contrarium respondetur. *Mag.*
Ad istud, quod adducitur de difficili & ambiguo in tertio casu, quem ponit: respondetur, quod sæpe
inter seculares iudices iudicium difficile & ambiguum prospicitur, cuius veritas absque auctoritate
scripturarum sacrarum iudicari non potest: & in illo casu recurrendum est præcipue ad summum
pontificem, ad quem spectat potissime in hoc casu iudicare iudicii veritatem: non quidem, in causa
aliqua speciali, proferendo diffinitiuam sententiam, quando iudex secularis, cognita veritate, para-
tus est facere iustam sententiam, sed per auctoritatem scripturæ diuinæ debet indicare iudicii veri-
tatem docendo, monendo & etiam præcipiendo, si oportet, vt quod iudex scilicet secularis, cuius in-
terest, iustitiæ faciat complementum: quod si iudex secularis non voluerit, vel non potuerit, sum-
mus pontifex in pluribus casibus potest ferre iustam sententiam, & in quibusdam casibus, scilicet in
causis sanguinis, debet hoc aliis committere. *Discipul.* Potest ne ista responsio aliqua ratione fulci-
ri? *Magist.* Videtur, quod hæc responsio tali ratione potest muniri, in auctoritate Domini Inno-
centii allegata immediate dicitur, *quod si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sangui-
nem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium interpretas videris variari, venies ad sa-
cerdotem Leuitici generis, & ad iudicem, qui illo tempore fuerit* (per quos Innocentius intelligit summum
pontificē & coadiutores) *qui indicabunt iudicii veritatem.* Sed constat, quod circa causas sanguinis diffi-
cile & ambiguum potest apparere iudicium: potestque circa eos iudicium secularium variari. Igi-
tur in casu pro causis sanguinis est ad summum pontificem recurrendum: non quod exerceat iudi-
cium in causis sanguinis, sed vt iudicet in genere, quale iudiciū à secularibus iudicibus in talibus cau-
sis debeat exerceri. Igitur similiter in quibuscunque causis secularibus ciuilibus vel criminalibus,
quandocunque inter iudices seculares difficile & ambiguum apparet iudicium, & inter eos iudici-
um variatur, recurrendum est potissime ad pontificem, vt indicet iudicii veritatem, non diffiniendo
sed docendo & monendo, & si necesse fuerit præcipiendo, iuxta illud Malachiæ 2 *labia sacerdotis cu-
stodiunt scientiam & legem exquirent ex ore eius.* *Discipulus.* Per istam rationem sufficeret, quod in tali
casu iudices seculares recurrerent ad aliquem in sacris literis eruditum, qui eis per scripturas sacras
sciret indicare iudicii veritatem. *Magist.* Respondetur, quod si iudices seculares parati essent (com-
perta veritate iudicii iustitiam perhibere) sufficeret, quod ad eruditum in sacris scripturis recurre-
rent: sed quia posset contingere, quod iudices seculares vel nolunt audire seu acceptare iudicii veri-
tatem, vel nollent etiam facere iustitiam, etiam cognita veritate, ideo possent esse quamplures
casus, in quibus necesse esset recurrere ad illum, qui habet præcipiendi auctoritatem principibus se-
cularibus, vt iustitiam facerent, qui (etsi nollent) potest per se, vel per alios supplere negligentiam
vel malitiam eorundem.

Discip. Vnde habet solus pontifex hanc potestatem? *Mag.* Sicut inuenire poteris in tractatu
de potestate papæ & cleri. Circa hoc sunt diuersæ ac contrariæ opiniones. Vna est, quod hoc habet
ex Christi ordinatione expressa, alia est, quod hoc habet ex consuetudine rationabili & præscripta.
Discipulus. Videtur, quod ista Innocentii textui aperte repugnat, nam Innocentius in decretali *per
venerabilem*, non dicit, quod cum difficile & ambiguum prospicitur iudicium, ad summum pontifi-
cem spectat indicare iudicii veritatem solummodo docendo & præcipiendo, sed sic quod ad ipsum
pertinet in hoc casu iurisdictionem temporalem exercere, dicit enim hæc verba: *Verum etiam in aliis
regionibus, certis causis inspectis, temporalem iurisdictionē casualiter exercemus: non quia alieno iuri præiudicare
velimus, sed quia sicut in Deuteronomio continetur, si difficile & ambiguum* &c. & infra: *in quibus cum aliquid
fuerit difficile & ambiguum, ad iudicium est sedis Apostolicæ recurrendum, cuius sententiam si superbiens contem-
pserit obseruare, mori præcipitur, id est per excommunicationis sententiam velut mortuus à communione separari.*
Ex quibus verbis colligitur: quod papa in casu prædicto temporalem exercendo iustitiam fert sen-
tentiam. *Magister.* Respondetur, quod sicut quædam verba Innocentii in eadem *decretali* videntur
quasi violenter exponenda, vt ab hæretica prauitate saluentur: sic verba ista sane debent exponi,
ne perperam & iniuste iuribus imperatoris & aliorum laicorum præiudicare monstrentur.

Disc. Quæ sunt illa verba Innocentii, quæ sunt violenter exponenda, vt ab hæretica prauitate
saluentur? *Magister.* Nonnullis apparet, quod ista verba Innocentii sunt: *cum Deuteronomium lex se-
cunda interpretatur ex vi vocabuli comprobatur: vt quod ibi decreuimus, in nouo testamento debeat obseruari*, quæ
nisi violenter exponantur, sapiunt hæresim manifestam: scilicet quod ceremonialia veteris legis in
nouo testamento debeant obseruari, eo quod ceremonialia, quæ videntur, decernuntur, sicut patet
fere per totum. *Discipulus.* Innocentius intelligit, quod illa quæ decernuntur *in Deuteronomio*
spiritualiter obseruanda sunt in nouo testamento, non ad litteram, nec ad sensum literalem.

Magist.

Magist. Videtur quod hoc non sufficit, nam illo modo omnia ceremonialia & quæcunque continentur in aliis libris *Pentateucon* & in aliis libris veteris testamenti sunt seruanda in nouo testamento, teste Gratiano, qui *distinct. 6.* dicit: *sunt in lege quadam moralia, vt, non occides &c. quadam mystica, vtpote sacrificiorum præcepta, vt de agno, & his similia*, moralia mandata ad naturale ius spectant, atque nonnullam imitationem recep[ti]le monstrantur, mystica vero quantum ad superficiem & à naturali iure probantur aliena, sed quantum ad moralem intellectionem inueniuntur sibi annexa, ac per hoc sunt [quæ] ad superficiem videntur esse imitata: tamen secundũ moralem intelligentiam, imitabilitatem ne[cessa]re probantur. Innocentius autem simpliciter dicit illa, quæ in *Deuteronomio* decernuntur, seruanda e[sse] in nouo testamento, innuens quod illa, quæ decernuntur in aliis libris *Pentateucon*, non sunt seruanda in nouo testamento, aut ergo intellexit, quod illa quæ decernuntur in Deuteronomio, [sunt se]ruanda in nouo testamento secundum sensum literalem, & hoc est hæreticum: aut secun[dum] sensum moralem, & sic illa quæ decernuntur in aliis libris, sunt seruanda in nouo testamẽto. *Discipul.* Quomodo possunt exponi verba Innocentii superius scripta, quod nec vnum sapiant errorem n[e]c alium, quod scilicet ceremonialia, quæ Deutronomii decernuntur, sunt secundum superficiem literæ in nouo testamento seruanda, vel quod ceremonialia vel mystica, quæ in aliis libria decernuntur, non sunt seruanda secundum moralem intelligentiam in nouo testamento? *Magist.* Potest dici, quod Innocentius intelligit, quod non solum ex natura rei videtur haberi, quod illa quæ decernuntur in Deuteronomio secundum moralem intelligentiam seruanda sunt in nouo testamẽto: sed etiam quod hoc habetur ex vi vocabuli, eo quod *Deuteronomium* lex secunda interpretatur. *Discipul.* Nunc dic, quomodo exponuntur alia verba eiusdem Innocentii, ne iuribus imperatoris & aliorum laicorum præiudicare monstrentur. *Magist.* Dicitur, quod verba præscripta Innocentii intelligenda sunt, quando imperator & alii clerici non volunt secundum veritatem iudicii facere iustitiæ complementum, tunc enim potest papa casualiter iurisdictionem temporalem exercendo in causis spectantibus ad imperatorem & alios laicos, diffinitiuam ferre sententiam.

Cap. XVI.

In quo respondetur ad probationes minoris argumenti, supra capitulo 10. adducti.

Discipulus. Quia ista tertia sententia auctoritates, quæ videntur contrariæ, nititur concordare, & nullam vult negare: discurramus per eas, & videamus secundum istam sententiam, quomodo debent intelligi, per hoc enim melius ad veritatem istius forsan materiæ potero peruenire. Dic itaque primo, quomodo secundum opinionem istam decretalis illa debeat intelligi: scilicet *extra de officio iudicis ordinarii, perniciosam.* supra 10. c. allegata.

Magist. Vno modo respondetur, quod decretalis ista loquitur de potestate inquirendi, vlciscendi & iudicandi adulteria & alia scelera clericorum, & illorum, qui temporali iurisdictioni episcoporum sunt subiecti. Aliter dicitur, quod loquitur indistincte de omnibus, quando iudices seculares negligunt adulteria & alia scelera secularia debita animaduersione punire, sic enim in multis regionibus iudices ecclesiastici puniunt fornicationes & alia plura scelera, quia iudices seculares talia crimina non puniunt, vel fauent huiusmodi criminosis, & ideo si iudices seculares de fornicationibus, adulteriis & huiusmodi criminibus secularibus, debitam & sufficientem sumerent vltionem, iudices ecclesiastici de ipsis puniendis, inuitis iudicibus secularibus & prohibentibus, se intromittere non deberent.

Discipulus. Hæc responsio, quantum ad crimen adulterii, veritati videtur contraria, cum adulterium, crimen ecclesiasticum sit censendum, & ad iudicem ecclesiasticum spectat, nam ad eundem iudicem spectat crimen adulterii, ad quem causæ matrimoniales pertinere noscuntur, sed causæ matrimoniales ad iudicem ecclesiasticum spectant, vt notat Glo. *de foro compe. ex tenore*, allegans *c. extra de officio delega. causam quæ & c. extra de consan. & affini. ex literis.* igitur & crimen adulterii spectat ad ecclesiasticum iudicem. *Mag.* Respondetur, quod tam crimen adulterii, quam causa matrimonialis, aliquo modo spectat ad iudicem ecclesiasticum, & aliquo modo ad iudicem secularem. Cuius ratio assignatur. Quia matrimonia non solum reperiuntur apud fideles lege ecclesiastica & diuina vtentes: verum etiam apud infideles & sola lege naturæ contentos, & ideo causa matrimonialis, in quantum matrimonium est à lege diuina, spectat ad ecclesiasticum iudicem, & in quantum est à lege naturæ, spectat ad iudicem secularem. Similiter crimen adulterii, in quantum est contra matrimonium, prout est à lege diuina, spectat ad iudicem ecclesiasticum. In quantum autem est contra matrimonium, prout est à lege naturæ, spectat ad iudicem secularem. Vnde crimen adulterii, in quantum est contra prohibitionem diuinam vel ecclesiasticam, est puniendum per iudicem ecclesiasticum: sed adulterium, vt est contra matrimonium, vt à lege naturæ est, per secularem iudicem est puniendum. Et ideo si non est contra legem naturæ, quod vnus vir habeat plures mulieres, sed sit solum contra legem diuinam & ecclesiasticam, qui prius contraheret cum vna, & postea cum alia, quam cognosceret, pro adulterio non esset puniendus, per iudicem secularem, quia iudex secularis,

sed puniendus esset per in[illegible]ris, post solam legem naturæ non iudicarent ipsum adulterum, ipsum adulterum puniret. *Discip.* [illegible] clesiasticum, qui per legem diuinam vel ecclesiasticam *extra, de iudiciis, nouit.* *Magister.* Di[illegible] liter respondetur ad decretalem Innocentii tertii, peccato mortali quemlibet nocentius signanter dicit, ad suum officium pertinere de quocunque Christianum corrigere: non tamen semper spectat ad ipsum punire quemlibet Christianu[illegible] cato mortali quocunque de foro contentioso, hoc enim esset totaliter absorbere potesta[illegible] endi crimina, quam habet imperator & alii iudices seculares. Quando tamen correct[illegible] de[illegible] mortali contemnit correctionem, & non est aliquis iudex secularis, qui contemnentem p[illegible]o commisso plectat: dico quod potest papa ipsum per districtionem ecclesiasticam coer[illegible] in c[illegible] loquitur Innocentius: quem etiam (licet sit iudex secularis, qui sufficienter ipsum puni[illegible] mo crimine seculari potest punire pro contemptu, quo contemnit correctionem ec[illegible], q[illegible] contemptus, quando est criminalis, debet inter crimina ecclesiastica computari. *Discipul.* V[illegible] quod quando papa coercet quemlibet Christianum pro quocunque peccato m[illegible] no[illegible] ter absuitur potestas imperatoris, & aliorum laicorum, qui crimina secularia habent punie[illegible] cessatem, quia alia est pœna canonica, & alia legalis, & ideo quamuis criminosus à iudice puni[illegible] culari, pœna legali, poterit nihilominus pro eodem crimine puniri à iudice ecclesiastico pœna canonica. *Mag.* Hoc videtur pluribus irrationabile, quia, sicut habetur *extra de iudiciis, at si clerici,* debet duplici pœna puniri, quando vna sufficit. Et ideo qui per iudicem secularem pro aliquo ne sufficienter punitur, per iudicem ecclesiasticum alia pœna puniri non debet, hoc consuet[illegible] clesiæ conseruat, quia raptores & homicidæ & alii scelerati, quando coram iudice seculari [illegible] untur & pœna condigna plectuntur, ecclesia eis nullam pœnam publicam imponit, nec ext[illegible] pœnitentiæ pœnitentibus de eis se aliqualiter intromittit. *Discipulus.* Dic quomodo respon[illegible] ad alios canones, qui in eodem 10. c. adducuntur. *Mag.* Respondetur, quod omnes debent in[illegible] ligi, quando iudices seculares in puniendo huiusmodi scelera negligentes sunt: vel quando h[illegible] modi scelerati sunt occulti, ita quod in iudicio conuinci non possunt.

Cap. XVII.

In quo respondetur ad auctoritates sacræ scripturæ capitulo 10. adductas.

Discipulus. Specialiter desidero scire, quomodo secundum eandem assertionem respondetur ad auctoritates, quæ de sacris literis adducuntur. *Magist.* Ad auctoritatem Saluatoris: *si peccauerit in te frater tuus* &c. multipliciter respondetur. Vno modo, quod intelligitur, quando iudex secularis negligens est in faciendo iustitiam. Aliter dicitur, quod per illa verba Saluatoris non tribuitur aliqua potestas iudicibus ecclesiasticis plus quam iudicibus secularibus, nam ibi non capitur ecclesia pro[illegible] ris ecclesiasticis, qui clerici appellantur: sed pro congregatione fidelium vniuersali vel particulari, quæ clericos & laicos comprehendit, dicunt enim, quod in tota scriptura diuina non capitur hoc nomen *ecclesia* specialiter pro clericis: licet sic sæpe capiatur in canonibus sacris. Voluit igitur Saluator, quod peccatum delinquentis post secretam correctionem & adhibitionem testium, vltimo dicere tur alicui congregationi fidelium laicorum, vel clericorum, vel simul vtrorumque, quod si no[illegible] audiret, haberetur sicut Ethnicus & publicanus. Aliter dicitur, quod per illa verba ecclesia nul[illegible] da[illegible] tur potestas puniendi peccantes: sed solummodo attribuitur ei potestas corrigendi absque p[illegible] ne aliqua. Nam per illa verba nihil plus attribuitur ecclesiæ, quam fratri, in quem peccatur, & [illegible] bus adhibitis, sicut enim dicitur: *si te non audierit adhibe tecum adhuc vnum vel duos testes.* Et sicut d[illegible] *si illos non audierit, de ecclesia,* ita dicitur, *& si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus,* quæ verba innuitur, quod vltimo debet facere ecclesia illud, quod prius fecit frater, in quem [illegible] batur, & quod fecerunt testes adhibiti, quo facto ille, in quem peccatur, debet ipsum peccan[illegible] putare Ethnicum & publicanum. Quia ibi dicitur, *sit tibi sicut Ethnicus & publicanus,* hoc est vi[illegible] sicut Ethnicum & publicanum amore iustitiæ & propter bonum commune. Vel, vt boni inter malos quiete viuant, trade eum iudici, qui de eo faciet complementum iustitiæ. Sed per prædicta verba Saluatoris non tribuitur fratri, in quem peccatur, nec testibus adhibitis, potestas puniendi fratrem delinquentem, sed solummodo corrigendi. Igitur per eadem verba solummodo attribuitur ecclesiæ potestas delinquentem corrigendi. Quod tali ratione probatur, non magis licet fidelibus præiudicare imperatori & aliis laicis fidelibus, quam infidelibus: nec magis debent istis vel illis præiudicare vsurpando potestatem puniendi reos, qui puniendi sunt per illos: aut in negando eis censum, vel dignitatem temporalem in eorum præiudicium vsurpando. Sed Christus noluit, vt fideles præiudicarent imperatori infideli, negando ei censum, cum dixerit Matth. 22. *reddite Cæsari quæ sunt Cæsaris:* nec voluit, quod aliquis fidelium vsurparet sibi aliquam dignitatem temporalem in præiudicium imperatoris infidelis, in cuius signum noluit fieri rex temporalis super Iudæos, *Ioh. 6.* igitur etiam per prædicta verba noluit tribuere fidelibus potestatem puniendi reos, qui essent plectendi per alios.

Cap. XVIII.

In quo respondetur ad auctoritatem Apostoli supra cap. 10. vltimate inductam.

Discipulus. Recita quomodo respondetur ad auctoritates Apostoli *1. Corinth. 6.* cum dicit: *Nescitis quoniam angelos iudicabitis: quanto magis secularia?* *Magister.* Respondetur, quod Apostolus in illo c. non intendit prohibere Corinthiis in omni casu apud infideles iudicare: nec intendit asserere, quod soli fideles habeant secularia iudicare, & ideo non reprehendit omnes illos, qui in quocunq; casu requirebant iudicium infidelium: sic enim tam verbis quam factis sibimetipsi fuisset contrarius, sed reprehendit solummodo illos fideles, qui indiscrete aut malitiose aut scandalose apud infideles & iniquos iudicari volebant. Ad cuius intelligentiam dicitur esse sciendum, quod sicut iudex, cũ prospexerit aliquos velle litigare coram se, primum debet inducere partes, vt inter se componant, antequam incipiant litigare, *extra de transactionibus, vt extra de symonia, querelam 5. q. 2. si primates 90. dist. 6. studendum*, vbi sic loquitur: *studendum est episcopis, vt dissidentes fratres siue clericos siue laicos ad pacem magis quam ad iudicium coerceant*, sic prælatus alicuius collegii specialis potest inducere subditos suos, vt si vnus aduersus alterum negotium habuerit, prius magis componant quam ad iudicium conueniant, & si inter se non potuerint amicabiliter componere, potest eos introducere, vt quando voluerint absque præiudicio iudicis superioris, primo litigent coram iudice vel iudicibus constituto vel constitutis, aut electo vel electis per ipsos vel per collegium, antequam recurrant absque necessitate ad iudicem extra idem collegium. Sic possent monachi propter multa scandala & inconuenientia euitanda ordinare inter se, vt si monachus haberet causam aduersus monachũ, vel monasterium aduersus monasterium, concordarent, si possent, antequam venirent ad iudicium episcopi, & si non possent absque iudicio concordare, quod antequam ad iudicium episcopi venirent, ipsam causam coram aliquibus monachis cõstitutis iudicibus vel electis à partibus vel à collegio agitarent: quo ordinato monachi, qui indiscrete vel malitiose aut scandalose relicto iudicio monachorum recurrerent ad iudicium episcoporum, essent merito arguendi: quamuis illi, qui necessitate compulsi, vel ex causa rationabili ad iudicium episcopi recurrerent, non essent reprehendendi, sed in casu laudandi. Ad propositum dicitur, quod Apostolus considerabat, quod aliqui Corinthii indiscrete vel malitiose aut etiam scandalose relictis iudicibus fidelibus, qui erant constituti vel constituendi pro causis fidelium terminandis, apud infideles iudicari volebant absque omni necessitate & vtilitate, & hos reprehendit Apostolus: non illos (si qui fuerint) qui compulsi, vel per aduersarios, vel ne auctoritati infidelium præiudicarent, licite iudicari volebant apud eos, vnde & ipsemet Paulus non refugit iudicium Cæsaris, dicens (sicut legitur Actuum 25.) *ad tribunal Cæsaris sto: vbi me oportet iudicari, Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti, si enim nocui, aut dignum aliquid morte feci, non recuso mori, si vero nihil est eorum, quæ accusant me, nemo potest me illis donare: Cæsarem appello.*

Cap. XIX.

Respondetur rationibus supra capitulo 12. adductis.

Disc. Auctoritates adductæ supra *ca. 11.* non videntur isti tertiæ sententiæ obuiare. Ideo noli indicare, an aliqui respondere conentur ad ipsas, sed dic, quomodo respondetur ad auctoritates & rationes *duodecimo capitul.* allegatas: quia illæ videntur tertię sententiæ obuiare. *Mag.* Vno modo respondetur ad ipsas, videlicet quod illæ concludunt, quando seculares iudices non inueniuntur circa punitiones criminum secularium negligentes, vnde secundum istam opinionem, si laici circa illa temporalia dispensanda, & circa negotia secularia & curas seculares ac circa crimina secularia punienda in nullo inuenirentur defectuosi, seu negligentes vel desides, cleri & maxime episcopi de huiusmodi in nullo se intromittere deberent, sed decerent eos, omnia huiusmodi committere laicis, etiam res ecclesiasticas dispensandas, vnde ad literam, sicut verba sonant, ea quæ sacri canones (sicut allegatum est, supra c. 11.) circa hoc præcipiunt, adimplere deberent: & tantummodo verbo prædicationis ac lectioni & orationi vacare.

Cap. XX.

Vbi inquiritur, quam potestatem habeat imperator super bonos, & primo vtrum in omnibus licitis sibi sit magis obediendum.

Discipulus. Quæsiuimus, quam potestatem habet imperator super malos: nunc inuestigemus, qualem potestatem obtineat super bonos sibi subiectos, vtrum sibi omnes teneantur in omnibus obedire. *Magister.* Respondetur, quod in illicitis & iniustis nullus debet sibi obedire.

Discipul. Nunquid in omnibus licitis omnes sibi debent obedire, ita vt peccent, qui sibi recusauerint in licito quocunq; obedire?

Magister. Respondetur, quod non ex hoc ipso, quod aliquis in aliquo licito sibi non obedierit, est iudicandus peccare, si enim alicui præcipiat ieiunare, vel non bibere vinum, vel aliquid tale, quod ad officium imperatoris non pertinet, sibi obedire minime tenetur, sed in his, quæ spectant ad regimen populi temporalis: & hoc in temporalibus quilibet obedire sibi tenetur.

Discipul. Nunquid in huiusmodi quilibet tenetur magis obedire imperatori, quam cuilibet alteri: puta regi suo, aut Duci, aut Marchioni, aut alteri Domino suo immediato, videtur enim, quod quemadmodum episcopus est superior abbate, & tamen hoc non obstante in multis monachi magis tenentur obedire abbati quam episcopo: ita non obstante, quod imperator sit superi[illegible] regibus, ducibus, & aliis Dominis temporalibus, tamen subditi aliorum dominorum magis te[illegible] ntur obedire Dominis suis immediatis, quam imperatori? *Magist.* Respondetur, quod sicut secundum multos papa est immediatus prælatus omnium Christianorum in spiritualibus, ita vt omnes in omnibus huiusmodi magis debeant sibi obedire, quam cuicunque alteri prælato inferiori: ita imperator est Dominus in temporalibus omnium immediatus, ita vt in his quæ spectant ad regnum mortalium magis sit obediendum imperatori, quam cuicunq; Domino inferiori, quod beatus August. super *epistolam ad Roma.* sentire videtur, qui super illud verbum, *qui resistunt, sibi ipsis damnationem acquirunt*, ait: *Si quid ipse proconsul iubeat, & aliud imperator, nunquid dubitat illo contempto, illi esse seruiendum?* Idem in *lib. Confessionum 2.* & ponitur *dist. 8. c. quicunque*, ait: *In potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediendum præponitur.* Est igitur semper magis obediendum imperatori, quam cuicunque alteri Domino inferiori. *Discip.* Ex istis videntur duo sequi inconuenientia. Primum est, quod omnes sunt serui imperatoris: & quod vnus non est magis seruus quam alter, nec vnus respectu imperatoris est magis liber, quam alius, quia qui æque alicui obedire tenentur, sunt æqualiter serui illius, vel æqualiter liberi. Igitur si omnes subditi imperatoris tenentur sibi, tanquam Domino immediato, in omnibus, quæ spectant ad regimen populi, obedire, omnes æqualiter sunt serui illius vel æque liberi. Secundum inconueniens, quod sequeretur, est: quod quicunque veniret ad bellum pro Domino suo contra imperatorem, committeret crimen læsæ maiestatis, quia quicunque est immediate subditus imperatori, committit crimen læsæ maiestatis, si cogitat de morte imperatoris: quod facit ille, qui venit ad bellum mortale contra imperatorem, quid autem dicitur de istis, enarra. *Magist.* Ad primum dicitur: quod non sequitur ex prædictis, quia, sicut dictum est prius, subditi imperatoris non in omnibus tenentur sibi obedire: sed in his tantum, quæ spectant ad regimen populi: hoc est, in his, quæ sunt necessaria ad regendum iuste & vtiliter populum sibi subiectum, & ideo si præciperet aliquid, quod est contra vtilitatem populi sibi subiecti, non tenerentur sibi obedire: sed in his, quæ sunt necessaria ad regendum iuste & vtiliter populum sibi subiectum, & inde est, quod serui imperatoris & liberi non tenentur sibi æqualiter obedire: sed in multis tenentur sibi obedire serui, in quibus non tenentur liberi, nam serui ad solum præceptum imperatoris omnia bona, quæ tenent, tenentur sibi dimittere absque hoc, quod aliquam vtilitatem communem prætendant, sed ad hoc liberi non tenentur, nec imperator potest eis hoc præcipere absq; vtilitate boni communis, imo etiam neq; absq; manifesta vtilitate & necessitate. In multis etiam aliis tenentur serui imperatoris sibi obedire, in quib⁹ liberi minime sunt adstricti. Dignitati enim humani generis derogaret, si omnes essent serui imperatoris, & ideo derogaretur eidem, si imperator in omnibus posset tractare liberos, sicut seruos, quare cum imperator teneatur procurare ea, quæ spectant ad dignitatem & vtilitatem totius humani generis, & nullo modo debet velle liberos tractare sicut seruos, quare etiam liberi nó tenentur sibi obedire in omnibus, in quibus serui. Ad secundum dicitur, quod quicunq; venit cum quocunque Domino suo ad bellum iniustum contra imperatorem, incidit in crimen læsæ maiestatis, & pœna criminis etiam læsæ maiestatis est puniendus & plectendus. Quod imperatores Honorius & Arcadius in *14. libro eodem ad Legem Iuliam & pœna criminis læsæ maiestatis* testari videntur, & habetur *6. q. 1 si quis*, vbi ait: *si quis cum militibus vel priuatis barbaris etiam scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, & dederit de nece etiam illustrium virorum, qui consiliis & consistorio nostro intersunt, Senatorum etiam (nam & ipsi pars corporis nostri sunt) vel cuiuslibet postremo, qui nobis militat, cogitauerit eadem enim seueritate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri iura voluerunt, ipse quidem, vt pote maiestatis reus, gladio ferietur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis, filii vero eius, quibus vitam imperatoria speciali benignitate concedimus, paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni* (hoc est hæreditarii) *criminis exempla metuuntur, à materna & à successione omnium proximorum habeantur alieni.*

Discipul. Hoc beato Augustino obuiare videtur, qui asserit, quod si quis vadat ad bellum etiam iniustum, dummodo non constet sibi esse iniustum, non peccat, ait enim, vt legitur *23. q. 1. c. quid culpatur*: *Vir iustus, si forte etiam sub rege homine sacrilego militet, recte potest (illo iubente) bellare, si vice pacis ordinem seruans, quod sibi iubetur, vel non esse contra præceptum Dei certum est, vel vtrum sit, certum non est, ita vt fort. esse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendit ordo seruiendi.* Ex quibus verbis colligi potest, quod si rex vel alius duceret milites suos ad bellum etiam iniustum contra imperatorem, si non est certum militibus, quod bellum Domini sui est iniustum, licite contra imperatorem bellare possunt.

Magist. Respondetur ad hoc, quod si bellatores cum Domino suo pugnant contra alium, qui non est Dominus eorundem, excusantur à peccato, licet bellum sit iniustum; dummodo hoc ignorarent, & non laborarent ignorantia supina & crassa. Sed si vadunt ad bellum cum Domino suo

ſuo inferiori contra dominum ſuum ſuperiorem, & præcipue contra imperatorem (qui eſt dominus eorum immediatus) non excuſantur à crimine læſæ maieſtatis, ſi bellum eſt iniuſtum, licet hoc ignorent, quia magis debent præſumere pro imperatore, quod habeat iuſtum bellum, quam pro domino eorum inferiori, ideo cum non ſunt certi, quod dominus eorum inferior habeat bellum iuſtum contra imperatorem, non excuſantur à crimine læſæ maieſtatis.

Cap. XXI.

Vbi quæritur, vtrum poteſtatem habeat imperator ſuper res temporales: & ponitur prima opinio reſponſalis, ſcilicet quod non, quæ probatur ſeptem rationibus: ad quas reſpondetur infra capitulo 24.

Discipul. Diſputauimus, quamuis breuiter, de poteſtate imperatoris ſuper perſonas: nunc videamus de poteſtate ipſius ſuper res temporales, an videlicet ipſe ſit dominus omnium temporalium rerum, quæ ad eccleſiam minime ſpectant. *Mag.* Circa hoc ſunt diuerſæ opiniones ſiue ſententiæ, vna eſt, quod imperator omnium rerum huius mundi non eſt dominus. *Diſcipu.* Pro iſta opinione aliquas allegationes adducas. *Magiſter.* Hæc aſſertio videtur multipliciter poſſe probari. Primo ſic: Imperator non eſt dominus illarum rerum, quæ nullius hominis ſunt, & quæ occupanti conceduntur. Sed multæ ſunt res, quæ nullius hominis ſunt, & quæ occupanti conceduntur, *diſtinction. prim. ius naturale*, dicitur in textu & in Gloſſa, igitur imperator non eſt dominus huiuſmodi rerum. Amplius, qui eſt dominus quarumcunque rerum temporalium, eas, ſi vult vendere poteſt; *1. quæſt. 1. cap. eos qui*, vbi ſic legitur: *Omnis enim dominus quod habet, ſi vult, vendit, ſiue ſeruum, ſiue aliquod aliud eorum quæ poſſidet*, ſed imperator non poteſt vendere, ſicut nec alienare, multas res temporales, quia tunc poſſet vendere & alienare imperium: quod non eſt verum, igitur imperator non eſt dominus omnium temporalium rerum. Rurſus, qui rem temporalem alteri donat, alienat à ſe dominium illius rei, ſed imperatores multas res donauerunt non ſolum clericis, ſed etiam laicis. Igitur illæ res à dominio imperatoris ſunt alienatæ. Item, qui in diſtributione rerum temporalium habet portionem ſpecialem, non eſt dominus aliarum partium, quæ aliis conceduntur. Sed imperator capiens prædia in bello iuſto habet portionem ſpecialem, *diſtinct. 1. ius militare*, vbi ſic legitur: *ius militare eſt belli inferendi ſolennitas*, & infra: *Item prædæ deciſio, & perſonarum quarumlibet pro laboribus iuſta diuiſio, ac principis portio*, ergo imperator non eſt verus dominus aliarum partium. Item, res fiſci propriæ ſunt imperatoris, vt notat Gloſſa, *extra de iudiciis, cap. cum veniſſent*, ſed res fiſci à rebus aliis diſtinguuntur, quia quorundam & non omnium res confiſcantur, *6. quæſtion. 1. §. verum*, igitur imperator non eſt dominus omnium rerum temporalium. Item, ſi imperator eſt dominus omnium temporalium rerum, quæ ad eccleſiam minime ſpectant, aut omnes res ſunt communes imperatori & aliis: aut ſunt propriæ imperatoris. Sed non ſunt communes imperatori & aliis, quia tunc nullæ res eſſent propriæ: nec ſunt propriæ imperatori, quia tunc nullus alius haberet dominium alicuius rei, nec aliquis alius poſſet dicere, mea eſt hæc res; cum imperator ſolus poſſet dicere, hæc res eſt mea, ſi eſt ſua propria, eo quod, ſicut dicit Gloſſa, diſtinction prim. cap. ibidem, *dicitur aliquid meum eſſe, & per conſequens iudicatur tuum non eſſe. ff. de procreation. pomp. in fine*, igitur imperator non eſt dominus omnium temporalium rerum. Rurſus, ſi imperator eſt dominus omnium rerum temporalium, aut eſt dominus omnium huiuſmodi rerum iure diuino, naturali vel humano, non iure diuino, quia, vt dicit Auguſtin. ſuper Ioh. & ponitur *diſtinct. 8.* quod *iure diuino domini eſt terra & plenitudo eius; pauperes & diuites Deus de vno limo fecit: pauperes & diuites vna terra portat.* Igitur imperator non eſt dominus omnium temporalium rerum, iure diuino præſertim, teſte Auguſtin. ibidem per ius diuinum, quod in ſcripturis diuinis habemus. Nunquam autem legitur in ſcripturis diuinis, quod Deus dedit imperatori dominium omnium rerum temporalium. Nec imperator eſt dominus huiuſmodi rerum iure naturæ: quia iure naturæ omnia ſunt communia, nec iure humano: quia iura humana ſunt ſecundum iura imperatorum, *di. 8. quo iure.* Imperator autem non potuit ſibi appropriare dominium alienarum rerum, igitur iure imperatoris, quod eſt ius humanum, imperator non eſt dominus omnium rerum temporalium.

Cap. XXII.

Ponit ſecundam opinionem præcedenti omnino contrariam, quæ probatur 5. rationibus.

Discipulus. Pro opinione contraria libenter audiam aliquas rationes. *Magiſter.* Opinio contraria, quæ ponit, quod imperator eſt dominus omnium rerum temporalium, videtur poſſe fulciri pluribus rationibus. Nam ille, qui eſt dominus totius mundi, eſt dominus omnium illorum, quæ ſunt in mundo, & per conſequens eſt dominus omnium rerum temporalium. Sed imperator eſt dominus totius mundi, ſicut probatum eſt *ſupra capitulo 5. huius ſecundi*. Igitur imperator eſt dominus omnium temporalium rerum. Item, ſi eſt dominus aliquarum perſonarum, eſt dominus rerum ſpectantium ad eaſdem perſonas. Sed imperator eſt dominus omnium, ſaltẽ qui non ſunt clerici, vel

ſpectantes ad ipſos. Igitur ſaltem eſt Dominus umnium rerum pertinentium ad illos, qui ſunt ſibi ſubiecti. Item, ille in cuius poteſtate ſunt omnia, eſt Dominus omnium temporalium rerum: quia res temporales potiſſime videntur eſſe in poteſtate Domini. Sed in poteſtate imperatoris ſunt omnia, ſicut teſtatur Gloſſa, *extra de clement. venerabilem*, quæ allegata eſt ſupra *quinto capitulo huius ſecundi*, igitur imperator eſt dominus omnium rerum temporalium. Rurſus, non minus eſt imperator dominus omnium rerum, quæ ſunt illorum, qui ſunt in imperio ſuo, ſiue de regno ſuo, quam rex eſt dominus omnium rerum illorum, qui ſunt de regno ſuo. Sed rex eſt dominus omnium rerum, quæ ſunt illorum, qui ſunt in regno ſuo. Igitur Imperator eſt dominus omnium rerum, quæ ſpectant ad illos, qui ſunt de imperio. Maior videtur nota. Minor probatur per illud, quod legitur *ſecund. Regum octau.* vbi ſic habetur: *dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, & ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt vobis; filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque equites & præcurſores quadrigarum ſuarum, & conſtituet ſibi tribunos & centuriones & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum & curruum ſuorum: filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias, & ſucarias & panificas: agros quoque veſtros, & vineas & oliueta optima tollet & dabit ſeruis ſuis: ſed & ſegetes veſtras & vinearum reditus addecimabit, vt det eunuchis & famulis ſuis: ſeruos etiam veſtros & ancillas & iuuenes veſtros & aſinos auferet & ponet in opere ſuo: greges quoque veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſerui.* Ex quibus colligitur, quod omnia, quæ habebant, pertinebant ad ius regis: & per conſequens ad dominium eius, præſertim cum ſint ſerui eius, cum dicitur expreſſe, *voſque eritis ei ſerui*, quicquid enim ſeruus habet, domini ſui eſt, & quicquid ſeruus acquirit, domino acquirit. Amplius, non minus ſunt omnia de imperio imperatoris, quam antiquitus illa, quæ pertinebant ad regna regum infidelium, erant eorum. Sed illa, quæ pertinebant ad regna regum infidelium, erant ipſorum. Igitur omnes res temporales, quæ ſpectant ad imperium & ad illos, qui ſunt de imperio, ſunt imperatoris. Maior euidens eſt, vt videtur. Minor probatur per illud, quod legitur Geneſ. decimo quarto. *Reduxitque* (ſcilicet Abraham) *omnem ſubſtantiam & Loth fratrem ſuum cum ſubſtantia illius, mulieres quoque & populum.* Et poſt: *dicit autem rex Sodomorum ad Abraham: da mihi animas, cætera tolle tibi, qui reſpondit: Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum, poſſeſſorem cœli & terræ, quod à filo ſubtegminis vſque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt.* Ex quibus verbis colligitur, quod Abraham reputauit iſta, quæ reduxerat, fuiſſe regis Sodomorum, reduxerat autem multa, quæ erant illorum, qui erant de regno illius regis, igitur Abraham reputauit, quod etiam illa, quæ ſpectabant ad ipſos, qui erant de regno eius, erant ipſius regis. Et hoc confirmatur per aliqua in *libro de Patriarchis*, & habetur *vigeſim. tert. quæſtion. quint. capitul. dicat*, qui ait: *dicat aliquis, cum ipſe vicerit, quomodo dixerit ad regem Sodomorum, nihil ſumam: cum præda vtique in poteſtate victorum fuerit, deceret militarem diſciplinam, vt regi ſeruentur omnia.* Ex quibus colligitur, quod præda, quam capiunt militantes ſub rege, eſt regis, & tamen præda eſt victorum, & iſta præda militum victorum principaliter eſt regis, licet etiam aliquo modo ſit ipſius militis. Igitur eadem ratione alia bona, quæ ſunt in regno, ſunt principaliter ipſius regis.

CAP. XXIII.

Ponit tertiam opinionem mediam inter prædictas capitulis præcedentibus.

D*Iſcipulus.* Si eſt aliqua opinio, quæ mediet inter opiniones prædictas, non differas recitare. *Magiſter.* Eſt vna opinio, quod imperator non eſt ſic dominus omnium rerum temporalium, quæ etiam minime ſpectant ad eccleſiam, vt ad libitum ſuum liceat ſibi vel valeat de omnibus huiuſmodi rebus, quod voluerit, ordinare, eſt tamen Dominus quodammodo omnium pro eo, quod omnibus huiuſmodi rebus quocunque contradicente, poteſt vti & eas applicare ad vtilitatem communem, quandocunque viderit communem vtilitatem eſſe præferendam vtilitati priuatæ. Ad cuius euidentiam eſt ſciendum, quod rerum quædam ſunt mobiles & quædam immobiles, & vtrarumque quædam ſpectant ſolummodo ad imperatorem, quarum nullus alius habet dominium vel diſpenſationem, niſi ex ſpeciali commiſſione imperatoris, quæ poſſunt vocari *imperiales res & res fiſci*. Quædam ſunt, quæ ſpectant ad alios, quæ aliquo modo ſunt dominorum earum rerum mobilium. Quæ ſpecialiter ſpectant ad imperatorem, imperator ſic eſt dominus, quod poteſt de eis quicquid voluerit ordinare, abſque hoc, quod ad reſtitutionem aliquam teneatur, aurum enim & argentum, & lapides pretioſos, veſtes, arma, animalia & omnes alias res mobiles poteſt vendere, donare, legare, & alienare, prout voluerit, abſque hoc quod ad reſtitutionem teneatur, licet enim peccaret illicite rex mala cauſa res huiuſmodi alienando, non tamen teneretur eas imperio vel aliis reſtituere. Quarundam etiam rerum immobilium ita eſt dominus, vt taliter dare vel alienare poteſt aliqua caſtra, vel aliquos agros, vineas & ciuitates, vnde in talibus habet dominium & ius pinguiſſimũ. Quarundam autem rerum immobilium non habet ius & dominium ita pingue, quia non poteſt eas vendere, donare vel legare vel alienare: ſicut imperium & regna, quorum alienationes redundarent in notabile detrimentum imperii, & ideo alienare non poteſt: & ſi alienaret de facto, talis alienatio nõ teneret de iure, ſed omnia eſſent ad ius imperii reuocanda: & ipſe ſi poſſet reddere teneretur, eſt tamen quodammodo Dominus talium, inquantum poteſt eas vendicare & defendere, & eis vti pro vtilita-

vtilitate communi. nec aliquis alius ius in eis habere dignoscitur. Rerum etiam spectantium ad alios habet dominium in quantum ex causa & pro communi vtilitate populi, & propter delictum possidentium potest ab eis auferre, & sibi appropriare, vel aliis donare. Quia tamen hoc non potest pro suo arbitrio voluntario, sed pro culpa possidentium, vel ex causa, sc. pro vtilitate communi: ideo non habet in eis dominium ita pingue, sicut in rebus primis, quas potuit, sicut placuerit, sibi alienare ad libitum suum vt qualitercunque alienauerit (saltem conferendo obedientibus) alienatio tunc teneat, nec sit per aliquem reuocanda.

Cap. XXIV.

Respondet ad rationes 21. capituli.

Disc. Secundum istam opinionem discurramus per allegationes pro opinionibus primis omnino contrariis *sup. 21. & 22. ca.* recitatis: & videamus quid ista opinio sentit de ipsis, dic itaq; primo, quid sentit de illis rebus, quæ nullius hominis sunt? *Mag.* Ad hoc dicitur, quod illarum, quæ nullius hominis sunt, dominium principale post dominium diuinum, est penes totum genus humanum, quia dominium temporalium rerum dedit Deus primis parentibus pro se & posteris suis, sicut ex *Gen. 1.* colligitur, imperator tñ nihilominus est dominus quodammodo omnium rerũ huiusmodi inquantũ pro vtilitate cōmuni potest eas sibi taliter appropriare, vt occupanti non concedantur, nisi de beneplacito imperatoris, vt imperatori assignãtur, si hoc vtilitati cōmuni prospexerit expedire. *Disc.* Nunquid potest imperator iubere ad libitum suum, vt nullus inferior eo tales res sibi appropriare? *Mag.* Respondetur quod non, ideo enim imperatori certa stipendia siue redditus, seu res temporales sunt determinatæ & pro suis vtibus assignatæ, vt res aliorum non recipiat, & res, quæ nullius hominis sunt, occupãti dimittat, nisi pro culpa vel ex causa, vel pro vtilitate cōmuni viderit, quod eas debeat appropriare sibi. *Disc.* Dic, quomodo respondetur ad rationem secundam, quæ in hoc cōsistit, quod dominus temporalis potest eas vendere, si vult: quod non potest imperator. *Mag.* Respõdetur, quod dominus temporalium rerum, qui habet in eis diuinum & ius pinguissimum, potest eas vẽdere, si vult, & de tali dominio loquitur decretum *1. q. 1.* sed tale dominium non habet imperator respectu omnium temporalium rerum, sed solum respectu quorundam. *Disc.* Quid dicitur de tertia ratione, quæ fundatur in hoc, quod imperatores multas res donauerunt. *Magist.* Dicitur, quod sæpe multi donant res plures, & tamen retinent sibi dominium principale earundem rerum, & ideo imperator potest alienare à se multas res: non tamen sic, quin in casibus multis ipsas valeat reuocare, & pro vtilitate comuni eas sibi appropriare: & ideo semper remaneat aliquomodo dominus earundem. *Discip.* Dic, quomodo respondetur ad quartam, quæ accipit, quod imperator de præda capta in bello iusto habet portionem specialem. *Mag.* Dicitur, quod licet ius pinguius habeat portione speciali sibi assignata, est tamẽ dominus quodammodo omnium aliarum portionum, inquantum pro vtilitate cōmuni potest eas sibi appropriare. *Disc.* Dic, qualiter respondetur ad quintam rationem de rebus fisci. *Mag.* Respondetur, quod quamuis imperator in rebus fisci habeat pinguius ius, quam in aliis, propter tamen rationes dictas, in omnibus etiam aliis habet aliquo modo dominium. *Disc.* Quid dicitur de sexta, quæ accipit, quod si imperator est dominus omnium, aut omnes res sunt communes, &c. *Mag.* Dicitur, quod quia imperator non est eodem modo dominus omnium rerum temporalium: sed vno modo est dominus suarum, & alio modo aliarum, ideo nec omnes res sunt cōmunes, nec propriæ: sed quædam sunt propriæ imperatoris, ita quod nullius alterius sunt, & nullus alius habet proprietatem in ipsis: quædam vero appropriantur aliis, quarum tamen quodammodo est imperator dominus, inquantum potest ab illis tollere pro vtilitate communi. *Disc.* Narra, qualiter dicitur ad rationẽ septimam, quæ in hoc consistit, quod imperator non est dominus omnium nec iure diuino, nec humano, &c. *Mag.* Respondetur, quod imperator est dominus omnium modis prædictis iure humano: quia sicut imperium est ab hominibus, & à Deo mediantibus hominibus: ita dominium, quod habet imperator, est ab hominibus & per consequens iure humano habet dominium omnium huiusmodi rerum. Et cum dicitur, quod iura humana sunt iura imperatorum, *dist. 8. quo iure.* Respondetur, quod tempore Augustini, qui dicit illa verba, quæ habentur *dist. 8. c. quo iure,* iura humana fuerunt iura imperatorum: quia tunc populus transtulit potestatem condendi leges in imperatorem, sed aliquando iura humana non fuerunt iura imperatoris: quia prius fuerunt humana iura, quam iura imperatorum, sed est quodammodo dominus omnium iure populi, qui populus trãstulit in imperatorem tale dominium omnium rerum, quod dedit Dominus primis parentibus & posteris suis, & pro vtilitate communi possit eisdem & de eis disponere & ordinare, prout vtilitati communi viderit expedire.

Cap. XXV.

Respondet rationibus 22. capitulo adductis pro secunda opinione.

Disc. Nũc breuiter narra, qualiter respõdetur secundũ opinionẽ tertiã ad rationes adductas *sup. c. 22.* pro opinione secũda. *Ma.* Ad primã dicit, quod impator nõ est sic dominus totius mũdi, vt ad libitum

bitum

bitum suum posset facere de omnibus hominibus mundi, quod sibi placeat: sed quia in his, quæ spectant ad bonum commune, omnes sibi obedire tenentur, & ideo non est dominus omnium temporalium rerum, nisi modus prædictis *supra cap. 23.* Et ad secundam respondetur per idem, quod qui est dominus personarum, est quodammodo dominus rerum spectantium ad sibi subiectos vel ad personas easdem, & ideo imperator est dominus omnium rerum spectantium ad sibi subiectos: quia potest eis vti pro vtilitate communi, non tamen ad libitum suum absq; rationabili causa. Ad tertium dicitur, quod omnia sunt in potestate imperatoris, quia omnia potest accipere sibi pro vtilitate cõmuni: non tñ ad libitum suum, & ideo est dominus isto modo, quo dictum est prius, non aliter. Ad quartã respondetur, quod rex est quodammodo dominus omnium, quæ sunt in regno suo, non tñ sic, quod ad libitum possit de eis, quod voluerit ordinare: sed quia potest omnia tollere pro bono cõmuni, & isto modo prædixit Deus, quod omnia, quæ erant filiorum Israel, debebant spectare ad ius regis. *Disc.* Videtur quod non solum spectat ad illud ius regis accipere, quæ erant subditorũ suorum pro vtilitate cõmuni, sed pro vtilitate propria, sc. regis. Cum in auctoritate allegata ibidem dicatur expresse; *filios vestros tollet, & ponet in curribus suis: & constituet aratores agrorum, & messores segetum*, & post: *agros quoq; vestros & vineas & oliueta optima tollet & dabit seruis suis.* Ex quib. alijsq; omnibus, quæ ponuntur in auctoritate allegata colligitur, quod ad ius regis spectabat omnia posse tollere seu accipere pro vtilitate priuata regis. *Mag.* Respondetur, quod vtilitas regis est communis vtilitas, vnde sicut qui peccat in regem, peccat quodam modo in omnes subiectos sibi: sic qui aliquid facit regi, hoc videtur quodammodo facere in omnes sibi subiectos, & ideo quando rex propria negocia non posset expedire per proprias res & proprios seruos, posset tollere pro negociis propriis expediendis, & res & seruos aliorum & filios subiectos sibi, vt in hoc subueniret vtilitati communi, & isto modo Deus dicit, quod omnia illa pertinebant ad ius regis, quando autem non erat in tali necessitate, non poterat hoc facere, & ideo vt legimus *3. Regum 21.* Naboth Israelita noluit dare, nec communicare, nec vendere vineam suam regi Achab: quia videbat, quod rex ex nulla necessitate quærebat eam, nec propter bonum commune, sed solummodo ex auaritia, & cupiditate. Sic etiam omnis multitudo Israel, vt habetur *3. Regum 21.* dicit ad Roboam filium Salomonis: *Pater tuus durissimum iugum nobis imposuit*, insinuando, quia contra iustitiam & legitimam potestatem regis oppresserat eos, quamuis igitur rex posset tollere res & seruos per filios subditorum, & applicare vtilitati suæ quando propria non sufficiunt, & vtilitas communis impediretur, nisi negocia regis propterea expedirentur: hoc tamen non potest, quando hoc in vtilitatem communem minime redundare videtur. *Discipulus.* Hoc videtur valde vrgere, quod Deus dicit: *vosque eritis serui*, serui enim nihil proprium habent. *Magister.* Respondetur, quod non ideo dicit eis, *vosque eritis serui*, quia futuri erant seruilis conditionis, & non liberi: cum legitur *3. Regum 9.* quod de filiis Israel non constituit Salomon seruire quenquam: sed erant viri bellatorum & ministri omnium, & principes & duces eius, & præfecti curruum & equorum: sed erant futuri serui, large capiendo vocabulum *seruorum* pro subditis; qui in certis casibus tanquam liberi sunt subiecti, cum Domino seruire censentur.

Discipulus. Dic, quomodo respondetur ad quintam rationem. *Magister.* Respondetur, sicut ad rationem præcedentem: quod omnia, quæ sunt in regno, sunt regis quoad potestatem vtendi eis pro bono communi, nõ quo ad potestatem disponẽdi de eis ad libitum suum, absq; vtilitate communi, & sic præda capta in bello iusto est regis, & est aliquo modo militum, scilicet quo ad potestatem diuidendi eam, & distribuendi militibus, qui ceperunt eam iuste: tamen absque personarum acceptione, hoc dicit Gloss. *distinct. 2. ius militare*, dicit, quod *principis sunt omnia, quoad rationem: sed ipse tenetur omnia diuidere secundum merita personarum, vt supra distinction. 2. ius militare, sic dantur episcopo decimæ, vt diuidat eas 12. question. 2. cap. concesso, super verbo, omnia.* hinc etiam dicit Glossa, *23. quæst. 5. cap. dicat*, super verbo *omnia*: *si sub aliquo militetur, tota præda est domini: sed ipse tenetur æqualiter diuidere secundum qualitatem personarum, vt supra distinction. 2. ius militare, sic decimæ dantur episcopo, vt diuidat eas 12. question. 1. concesso.* Quod igitur dicitur, quod iure gentium nostra fiunt, quæ capimus in bello *§. de adiu. rerum do. naturale. §. vltimo*, verum est, quod capientis est, sed tamen tenetur illud dare domino, vt diuidat secundum merita hominum.

Cap. XXVI.

Quærit, vtrum Imperator tantam in temporalibus habeat plenitudinem potestatis, quantam habet Papa in spiritualibus, & adducit vnam opinionem, quæ probatur 5. rationibus, ad quas respondetur infra capitulo 28.

Disc. Quæsiuimus de aliquibus in speciali, quam super ipsa imperator habeat potestatem, nunc quæro in generali, an in temporalibus imperator habeat plenitudinem potestatis: quemadmodum secundum multos Papa in spiritualibus potestatis plenitudinem habere dignoscitur. *Magister.* Circa hoc sunt assertiones diuersæ, vna est, quod imperator in temporalibus sic habet plenitudinem potestatis, quod omnia potest, quæ non sunt contra ius diuinum, vel contra ius naturale, ita quod in omnibus huiusmodi tenentur sibi obedire omnes sui subiecti. *Discipul.* Pro ista opinione allegare nitere. *Mag.* Pro ista opinione potest multipliciter allegari, qui enim nulla lege humana astringitur, sed solummodo lege diuina & lege naturali obligatur, omnia potest, quæ non sunt contra aliquam legum

legum prædictarũ, sed imperator nulla lege humana astringitur, sed legibus diuinis & naturalibus: quia (sicut habetur *ff. de legibus*, & Glossa recitat *extra de constitutionibus, canonum*) imperator legibus solutus est, igitur in temporalibus sic habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt contra leges diuinas & naturales. Amplius, ille habet in temporalibus plenitudinem potestatis, cuius voluntas in huiusmodi lege legis habet vigorem, sed quod principi (præcipue imperatori) placuit, legis habet vigorem, igitur imperator in huiusmodi habet plenitudinem potestatis. Rursus, ille habet plenitudinem potestatis in temporalibus, cuius etiam error ius facit in temporalibus, igitur in temporalibus habet plenitudinem potestatis. Item, si aliquis subiectus imperatori possit iuste resistere imperatoris præcepto in temporalibus, quod non est contra ius diuinum, nec contra ius naturale, oportet quod aliquo iure possit sibi resistere, quia hoc recte possumus, quod iure possumus, aut igitur potest sibi resistere iure diuino aut naturali, aut humano, non iure diuino, aut naturali: quia, sicut dictum est, præceptum eius non est contra aliquod illorum iurium, nec iure humano: quia, sicut habetur *distinction. octau. capitulo, quo iure*, & allegatum est supra iura humana iuri imperatoris non sunt contraria, quia ipsa iura humana per imperatores & per reges seculi Deus distribuit generi humano, igitur iure imperatoris nullus potest eius præcepto resistere, quia imperator in omnibus huiusmodi omnia potest. Præterea illud, ad quod societas humana se obligat, eadem societas seruare tenetur, sed societas humana obligat se ad obediendum generaliter regibus: & per consequens multo magis imperatori. Ait enim Augustinus *libro secundo Confessionum*, vt habetur *distinction. octau. qua contra*: *Generale quippe pactum est societatis humanæ, obtemperare regibus suis.* Igitur in temporalibus generaliter obediendum est imperatori, vt omnia possit, quæ non sunt contra ius diuinum & naturale.

Cap. XXVII.

Ponit opinionem secundam præcedenti contrariam.

Discipulus. Recita assertionem oppositam. *Magister.* Assertio contraria est, quod imperator non habet in temporalibus plenitudinem potestatis, vt omnia possit, quæ non sunt contra ius diuinum, nec naturale: sed limitata est potestas, vt quo ad liberos sibi subiectos & res eorum solummodo illa potest, quæ prosunt ad communem vtilitatem.

Discipulus. Pro ista assertione aliquas allegationes adducas. *Magister.* Pro ista taliter allegatur, ille non habet plenitudinem potestatis, vt omnia possit, cuius leges non pro priuato commodo, sed pro communi vtilitate fieri debent, si enim haberet plenitudinẽ potestatis, posset condere leges non solum pro communi vtilitate, sed etiam pro priuata & vtilitate propria vel aliena, & etiam quacunque de causa, dummodo non esset contra ius diuinum, nec contra ius naturale, sed leges imperiales & cæteræ fieri debent non pro priuato commodo, sed pro communi vtilitate, teste Isidoro, qui, vt legitur *dist. 4. c. erit autem*, ait: *Erit autem hæc lex honesta & iusta possibilis secundum naturam & secundum consuetudinem patriæ, loco, temporeq́, necessaria, vtilis, manifesta quoque, ne aliquem per obscuritatem in captione cõtineat nullo priuato commodo, sed pro communi vtilitate conscripta.* Igitur imperator non habet talis potestatis plenitudinem, vt omnia possit, nisi quæ sunt pro communi vtilitate. Amplius, si imperator in huiusmodi habet talem plenitudinem potestatis, omnes alii reges & principes, & alii laici sibi subiecti essent puri serui ipsius, nam dominus nõ habet maiorem potestatem super seruos, quam quod omnia possit præcipere eis, quæ non sunt contra ius diuinum, nec contra ius naturale: imo forte nec tantam potestatem habet super eos. Si igitur imperator nõ solum possit ista, quæ sunt pro communi vtilitate, sed etiã alia quæcunq; in temporalibus, quæ non sunt contra ius diuinum, nec cõtra ius naturale, oẽs alii sibi subiecti essent veri serui sui. Rursus, Papa non habet potestatem plenariã in spiritualibus, quia ea quę sunt supererogationis non potest alicui præcipere, sicut virginitatẽ, ieiunium in pane & aqua, intrare religionẽ, & huiusmodi. Igitur multomagis imperator in temporalib. non habet talem plenitudinẽ potestatis. Item, imperator non habet maiorem potestatem in temporalibus, quam habuit populus, cũ imperator habeat potestatem suam à populo, vt allegatum est supra, quia populus plus iurisdictionis aut potestatis non potuit transferre in imperatorem, quam habuit. Sed populus nunquam habuit talem potestatis plenitudinem, vt possit præcipere cuilibet de populo omne illud, quod non est contra ius diuinum aut contra ius naturale: quia non poterat præcipere ista, quæ non erant de necessitate facienda, teste Glossa, *extra de constitution. cum omnis*, secundum quam in talibus, quæ de necessitate facienda nihil potest fieri nisi omnes consentiant. Ergo si populus præcipit aliquid alicui de populo, quod non est de necessitate faciendum, non tenetur illud facere, nisi velit, restat igitur, quod imperator non habet talem potestatis plenitudinem. Præterea falsare, alienare, vendere, dare, vel legare, non est contra ius diuinum, nec contra ius naturale: & tamen imperator hoc non potest, igitur non habet plenitudinem potestatis. Rursus, imperator non habet periculosam potestatem bono communi, sed talis plenitudo potestatis esset periculosa bono communi, posset enim omnes subditos ad paupertatem redigere: quod esset contrarium bono communi. Item, potestas, quæ solummodo est constituta propter solam communem vtilitatẽ, non se extendit, nisi ad illa, quæ ad communem vtilitatem ordinantur, & per consequens non se extendit ad omnia, quæ sunt contra ius diuinum, aut contra ius naturale. Sed potestas imperialis

est

est solummodo constituta ad vtilitatem communem, igitur non se extendit ad illa, quæ ad communem vtilitatem non pertinent. Confirmatur hoc ratione, illud quod non ordinatur ad finem debitum, inordinatum videtur, quod autem est inordinatum, non est licitum iudicandum, sed finis institutionis imperatorum est communis vtilitas. Igitur quod imperator auctoritate imperiali facit, & non ordinat ad vtilitatem communem, est inordinatum: & per consequens illicitum. Ex quo infertur, quod imperator auctoritate imperiali non potest omnia, quæ non sunt contra ius diuinum, nec contra ius naturale: sed solum illa, quæ ad vtilitatem communem proficiunt.

Cap. XXVIII.

Respondet rationibus supra capitulo vigesimo sexto adductis.

Discipulus. Quia ista opinio secunda communitati mortalium & bono communi, pro qua quilibet zelare tenetur, sonare videtur, scire desidero, quomodo ad rationes pro opinione contraria respondetur. Dic itaque qualiter respondetur ad primam, *cap. 26.* adductam. *Magist.* Respondetur ad ipsam distinguendo de lege humana, quarum quædam sunt leges imperatorum & aliarum personarum & communitatum particularium imperatori subiectarum, quę ciuiles possunt appellari. Quædam sunt quodammodo totius communitatis mortalium, quæ ad ius gentium spectare videntur: quæ quodammodo sunt naturales, & quodammodo humanæ siue positiuæ: sicut ex his, quæ dicta sunt *huius partis capit. 10. & 11.* colligi potest. Imperator nequaquam astringitur de necessitate, licet deceat eum viuere secundum leges suas, seruatis legibus, quæ spectant ad ius gentium, pro eo quod omnes gentes & potissime rationales & ratione viuentes tali iure vtuntur, prout imperator ad idem astringitur: nec licet sibi eas irregulariter transgredi, nisi in casu, in quo viderit eas derogare vtilitati communi. Vnde non liceret sibi generaliter probibere occupationes sedium, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia, legatorum non violandorum religionem, & alia quæ ad ius gentium spectare videntur. Imperatorem autem non habere plenitudinem potestatis, vt omnia possit in temporalibus, quæ non sunt contra ius diuinum & naturale absolutum, de quo dictum est *huius capitulis 11. & 12.* spectat ad ius gentium, sicut & aliquos esse liberos & non pure seruos ad ius gentium pertinere dignoscitur, & quod vnum sequitur ex alio, & ideo hac lege astringitur imperator, quæ tamen humana est, quia de consensu omnium mortalium contradicentes contrarium posset seruari pro lege. *Discipulus.* Dic quomodo respondetur ad rationem secundam. *Magister.* Ad illam dicitur, quod illud, quod placet principi, scilicet imperatori, rationabiliter & iuste propter bonum commune legis habet vigorem, quando hoc explicat manifeste, si autem aliquid placet non propter bonum commune, sed propter priuatum, non propter hoc legis habet vigorem, scilicet iuste, sed inique & iniuste. *Discipulus.* Ista ratio, sicut & opinio præcedens cap. præcedenti recitata veritati & auctoritati imperatorum derogare videtur, nam secundum præscripta imperator nullam posset condere legem, nisi generalem, quæ respicit bonum commune. Ex quo sequitur, quod nullum posset priuilegium concedere cuicunque, quia priuilegia sunt priuatæ scilicet legis, non communia seu generalia, *dist. 8. secundum quod quadam, & c. priuilegia*, sed imperatorem non posse priuilegium speciale concedere cuicunque tam veritati, quam auctoritati imperatoris derogare videtur. *Mag.* Ad hoc respondetur, quod quęlibet priuata persona & quodlibet particulare collegium est pars totius communitatis, ideo bonum cuiuslibet priuatæ personæ & cuiuslibet particularis collegii, est bonum totius communitatis, & ideo illud ad bonum commune poterit redundare, & ordinari valebit, quare si imperator concedendo specialia priuilegia aliquibus personis vel collegiis particularibus, ratione non errante, contra bonum commune, priuilegia iusta sunt, & ad bonum commune spectantia, si autem non intendit modo prædicto bonum commune, sed concedit huiusmodi priuilegia ex amore priuato, vel alia causa minus iusta, priuilegia illa non sunt iusta, sed iniqua & iniusta: & concedens vitiũ acceptionis personarum incurrit, de quo minime excusatur. *Disc.* Dic qualiter respondetur ad rationem tertiam. *Mag.* Dicitur, quod error principis probabiliter ius facit, facit itaque, vt alii teneantur obedire, nisi appareat eis, quod error principis est contra ius diuinum, aut naturale, aut bonum commune, quia si sic, error principis non facit ius. *Discipulus.* Qualiter respondetur ad quartam rationem. *Magister.* Respondetur per ista, quæ dicta sunt superius in responsione ad primam rationem, quia sæpe præcepto imperatoris, quod nec est contra ius diuinum nec naturale, potest quis resistere iure humano, non quidem ciuili, sed iure gentium, sicut dictum est. Ad argumentum dicitur, quod loquitur de iuribus humanis ciuilibus, non de iure gentium, sed iura ciuilia sunt iura imperatorum & regum, sed ius gentium non est imperatorum, nec regum per institutionem ipsorum, licet posset per ipsorum approbationem & obseruantiam. *Discipul.* Dic, quid sentit ista opinio de vltima ratione. *Magister.* Hoc sentit, quod generale pactum est societatis humanæ obtemperare regibus suis in his, quæ spectant ad bonum commune, & ideo obligata est societas humana ad obediendum generaliter imperatori in his, quæ ad vtilitatem communem proficiunt: non in aliis, in quibus non dubitat, quod nequaquam bono communi proficiant.

Cap.

CAP. XXIX.

Quærit, si electus in imperatorem statim valeat se intromittere de regno in temporalibus disponendo, & ponit tres opiniones.

Disc. Postremo discutiamus succincte, an electus in regem seu imperatorem eoipso, quod est electus antequam electio præsentetur, vel etiam notificetur Papæ, de iure valeat & debeat se intromittere de regno in temporalibus disponendo. *Mag.* Ad hoc secundum diuersas opiniones, quæ recitatæ sunt superius, diuersimode respondetur. Nam secundum illos, qui dicunt, quod imperium est à Papa, electus nullam administrationem habet de iure, antequam confirmetur à Papa. Secundũ illos qui dicunt, quod imperium non est à Papa plus, quam regnum Franciæ vel regnum aliud quodcunq; fidelium: & quod imperator non est plus subiectus Papæ in temporalib. quam rex Franciæ; ita quod quicunq; electus in regem seu imperatorem Romanor. eoipso, quod est electus, absq; hoc q̃ electio præsentetur vel notificetur Papæ, habet plenam administrationẽ in temporalibus, & potest & debet se intromittere de imperio seu regno Romano. Sed quia ꝑ Romanos vel illos, in quos Romani auctoritatẽ suam iusq; & potestatem seu imperium trãstulerunt, ex causa pro bono communi ordinauerunt, quod antequam electus se intromitteret de regno vel imperio, electio sua præsentetur, quẽadmodum electio Papæ ante ordinationem suam præsentabatur imperatoribus, *dist. 63. c. Agato. Disc.* Omnino mihi videtur, quod si imperium est à Papa, & imperator debet præstare iuramentum fidelitatis Papæ, sicut vasallus domino suo, quod electus se intromittere non debet de regno, nisi electio Papæ præsentetur, & Papa declarauerit voluntatem, an velit quod electus intromittat se de regno. Nunc aliam opinionem prosequere, & pro ipsa nitere allegare. *Ma.* Quod electus statim debet administrare, videtur multipliciter posse probari. Nam consuetudo in talib. rationabilis maxime est spectanda & conseruanda, sed consuetudo rationabilis fuit ab initio, quod electus statim se intromittat, antequam præsentetur electio Papæ, imperatores enim tam fideles, qui fuerunt imperatores veri, q̃ infideles, nullam electionem præsentauerunt Papæ, nec ipsum in aliquo requirebant. Quidã etiam imperatores, qui coronati fuerunt à papa in imperatores, licet præsentauerunt & notificauerunt Papæ electionem suam, quando coronationem Romę corona aurea susceperunt, prius tamen administrauerunt & coronabantur alia vel aliis corona vel coronis, igitur ista consuetudo seruãda est, vt statim electus administrare incipiat. Amplius, electus ad istam dignitatem secularem, pro qua nũ est alteri subiectus, non tenetur alteri electionem suam præsentare, antequam administret, sed electus in imperatorem seu regem Romanorum, non est pro Romano regno subiectus Papæ; cum pro regno Romano nõ sit vasallus Papæ, igitur administrare debet, licet non præsentauerit electionẽ suã Papę. Rursus, non magis est rex Romanorum subiectus Papæ, quam alii reges quicunque: quia neq; iure humano, &c. sed multi sunt reges fideles, qui etiam ministrãt absq; hoc, quod notificent aliquid Papæ vel de seipsis, vel de morte prædecessorum suorum, siue suorum patrum, igitur & rex Romanorũ statim debet administrare. *Disc.* Videtur quod iure humano Romanorum rex est magis subiectus Papæ, quam multi alii reges: quia eligitur auctoritate Papæ, qui instituit electores, qui eum debent eligere. *Ma.* Aliis videtur, quod illud non obstat, quia ius humanum aut est ius imperatorum, aut regũ, aut ius canonicum, quod est summorum Pontificum, sed iure imperatoris non est rex Romanorum subiectus Papæ plus quam alii reges, nec iure canonico. Tum quia summus Pontifex non plus potuit sibi subiicere regem Romanorum, quam alios reges, & ita si potuit sibi subiicere regem Romanorũ, posset per eundem modum sibi subiicere regem Franciæ & quoscunq; alios reges. Tum qui non potest tollere leges aliquas, non potest sibi subiicere conditorem aliarum legũ, sed Papa non potest tollere leges imperiales, teste Gloss. quæ *dist. 10. c. constitutiones*, ait: *an quid igitur legibus semper derogatur per canones? absit: nisi quo ad causas spirituales*, & infra: *nec posset Papa leges tollere, nisi quo ad suum forũ*, igitur Papa per nullum canonem siue ius canonicum potuit sibi subiicere regem Romanorum, qui legum est conditor. *Disc.* Adhuc conare roborare opinionem pręmissam. *Mag.* Rursus, quod rex Romanorum, eo quod est electus, administrare debeat, antequam electio præsentetur Papæ, probatur. Quia electus, qui non indiget ab aliquo confirmari, potest administrare, antequam sua electio pręsentetur alteri, quia omne ius & potestatem administrandi, quam habet electus, aut habet per confirmationem, aut electionem. Vnde etiam episcopi & alii, qui confirmantur & consecrantur, per ipsam consecrationem nullam administrationem acquirunt, sed quæ administrationis sunt, habent per confirmationem. Papa autem per electionem omnem administrationem habet, *dist. 23. nomine*, qui igitur non indiget confirmatione, eoipso quod est electus, omne ius administrandi habet. Sed electus in regem Romanorum non indiget confirmari à Papa. Vnde & Innocent. III. qui *ext. de electione, venerabilem*, magis explicare videtur, quid Papa facit in electione regis Romanorum, de confirmatione nullam facit mentionem, nec legitur, quod antiquitus aliquis electus in regem Romanorum, etiam fidelis, sic fuerit à Papa confirmatus, igitur electus in regem Romanorum, statim per ipsam electionem habet ius administrandi.

Explicit liber secundus.

INCIPIT LIBER TERTIVS TRACTATVS SECVNDI TERTIAE PARTIS DIA-*logi, in quo inuestigatur, quam potestatem habeat Imperator super res ac personas ecclesiasticas.*

Cap. I.

Quærit quæstionem principalem, s. quam potestatem habeat imperator super personas spirituales.

Dısc. In scripturis diuinis non memini me legisse omnem potestatem in spiritualibus imperat d (si esset catholicus) denegari, ideo an imperator super spiritualia aliquã potestatem habeat, vel sit capax huiusmodi potestatis, *hoc tertio libro* inuestigare propono, porro non solum gratia, virtutes, dona Dei, sacramenta, iura ecclesiastica, & causæ ecclesiasticæ, ac res ad ecclesias pertinentes, & huius- modi, quæ specialiter ad clericos spectare dicuntur, sed & personæ seu homines inter spiritualia cõ- tô putantur, ideo de potestate imperatoris super spiritualia quæsiturus, à personis spiritualib. inchoabo. In primis aũt duxi quærendum, an imperator super aliquas personas spirituales habeat potestat M. Nunnullis apparet, quod personæ seu homines possunt dici spirituales dupliciter. Quidam n. dicun- tur spirituales, quia secundum spiritum & legem Christianam (quæ lex spiritualis est) virtuose uiũt, & de spiritualibus sic loquitur Apost. 1 *ad Cor. 2.* cum dicit: *nos aũt non spiritum huius mundi accepimus* sed *spiritũ qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ ver- bis, sed in doctrina spiritus spiritualia spiritualib. cooperantes.* Alii possunt vocari spirituales (licet non v t secundum spiritũ virtuose) quia sunt spiritualib. officiis spiritualiter deputati: sicut sunt clerici & re- giosi, quorum multi nõ spiritualiter viuunt, nec vitã virtuosam, sed carnalem & vitiosam ducere di- gnoscuntur: ita vt laici vitę cõparatione ipsos & episcopos, qui inter clericos sunt maiores, habeã iu- dicare, teste Hieron. qui, vt habetur *8 q. 1. c. vereor*, ait: *plurimi in populis episcopos iudicent subtrahentes se ab ecclesiastico gradu, & ea quæ episcopo conueniunt non exercentes.* Super homines spirituales primo modo di- ctos, quam plures laici & sibi subiecti spirituales primo modo accipiendo vocabulum, sunt cen- sendi. Quia non secundum carnem, sed secundum spiritum sunt viuentes. De hominibus spi- ritualibus secundo modo dictis sunt opiniones contrariæ, quibusdam dicentibus imperatorem super nullam potestatem habere, aliis afferentibus contrarium.

Cap. II.

Quærit, an electio Papæ spectet ad imperatorem, & recitat opiniones duas, secunda ponitur cap. se- quenti, prima opinio probatur sex rationibus, ad quas respondetur cap. 4. huius.

Dısc. De hominibus spiritualibus secundo modo dictis solum modo quærere intendebã. Ideo pro- sequamur de ipsis à summo ipsorum, sc. à summo Pontifice inchoantes: inuestigantes primo, an imperator in electione summi Pontificis potestatem habeat, seu ius aliquod, vel habere possit. Secũ- do: an supra ipsum in summũ Pontificem constitutum aliq̃ habeat vel habere valeat potestatem: mn aũt cupio indagare, an electio summi Pontificis possit personæ imperatoris cõpetere. *Mag.* hac sunt assertiones contrariæ, prima est, quod personæ imperatoris non potest cõpetere tale ius, diu manet imperator. *Disc.* Pro illa assertione aliquas allegationes adducas. *Mag.* Pro ipsa potest multi- pliciter allegari. Qui n. non est capax iurium spiritualiũ, non potest habere ius eligendi summũ Pon- tificem, quia ius eligendi summum Ponti é videtur primum locum inter iura spiritualia obtinere. Sed imperator & alii laici non sunt capaces iuriũ spiritualiũ, teste Gl. *ext. de iudiciis, quanto.* quæ ait: *lai- cus ius tale* (sc. ius patronatus) *potest possidere, cũ non sit mere spirituale, sed ei annexũ: sed alia iura spiritualia iure possidere non potest,* igitur ius eligendi summũ Pontificem nõ potest imperatori cõpetere. Amplius, sicut Papa præest spiritualib. ita imperator in temporalibus, sed iura temporalia siue secularia, maxime quæ potissimũ locũ inter iura secularia habere noscuntur, nullo modo possunt cõpetere summo Põ- tifici & aliis clericis, vt iura causas sanguinis exercendi, quę pręcipue iura, secularia censenda videtur. Igitur iura præcipue spiritualia, inter quæ ius eligendi summũ Pontificem videtur primũ, nullo mo- do potest cõpetere imperatori & aliis. Rursus, ille qui solum modo actibus secularib. debet esse con- tentus, non est capax potestatis, aut iuris eligendi summum Pontificem; quia eligere summum Pon- tificem inter actus spirituales est enumerandus. Sed imperator tñ modo secularibus debere esse con- tentus, teste Nicol. Papa, qui ait *dist. 10. c. imperiũ. Imperium vestrũ suis publicæ rei quotidianis administratio- nib. debet esse contentũ, non vsurpare quæ sacerdotib. Domini solũ conueniunt,* vbi dicit Gl. *Distincta est n. potestas sua à potestate Pontificali, vt infr. c. quoniã, & 96. di. cũ ad verum.* Alioquin si vsurpet eorũ officia, lepra per- cutiatur, vt Azias *2 q. 7. c. §. itẽ cum Baalã,* igitur imperator nõ est capax huius iuris eligendi summum Põ- tificem. Præterea potestates distinctæ habẽt actus distinctos, teste Nicol. Papa, qui, vt legitur *di. 96. c. cũ ad verũ,* ait: *idẽ mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus actib. propriis & dignitatib. distinctis officia pote- statis vtriusq; discreuit.* Sed potestas secularis & ecclesiastica, sunt potestates distinctæ, igitur habent di- stinctos actus, cõstat aũt, q actus eligẽdi summũ Pontificẽ conuenit potestati ecclesiæ, igit nõ cõpe- tit potestati seculari, & p consequẽs imperator talẽ actũ exercere non potest. Itẽ, sicut in corpore hu- mano diuersa mẽbra habẽt diuersos actus, *Iob 22.* ita in corpore ecclesię diuersa mẽbra dine osactus habere debent. Vnde Gregor. vt habetur *di. 89. singula: in ecclesia corpore multa membra sunt secundum ve- ridicam sententiã Pauli in vno eodemq; spirituali corpore conferendũ est officiũ hoc vni, aliud cõmittendum est illi,* & infr. *Sicut indecorũ est vt in corpore humano, vt alterum membrum alterius fungatur officio, ita minimum noi- uum simulq; turpissimum est, si singula rerum mysteria personis totidem non fuerint distributa.* Sed clerici & lai- ci sunt diuersa membra, igitur actus habent distinctos, eligere autem summum Pontificem spectat ad clericos, *distinction. 22. in nomine,* ergo nullo modo poterit ad laicos pertinere. Item, imperator & alii

& alii laici non possunt eligere Patriarchas, archiepiscopos & episcopos & aliarũ ecclesiarum collegiatarũ prælatos, igitur multofortius non possunt eligere summum Pontificẽ. Consequentia manifesta videtur. Antecedens per sacros canones videtur posse probari. Ait enim Adrianus Papa, vt habetur *distinction. 63. capite. 1. Nullus laicorum principum vel potentum semet inserat electioni vel promotioni Patriarchæ Metropolitæ aut cuiuscunque. ne videlicet inordinata & incongrua fiat electio vel confusio vel contentio, præsertim cum nullam in talibus potestatem quenquam potestatiuorum vel cæterorum laicorum habere conueniat.* Et Gregorius Nonus, vt habetur *extra de electione, cap. sacrosancta*, ait: *Ius eligendi in collegiata ecclesia non cadit in laicum*, & eo. ca. *Massana*, ait: *Edicto perpetuo prohibemus ne per laicos electio Pontificum præsumatur: quæ si forte præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem, non obstante contraria consuetudine, quæ dici debet potius corruptela*, vbi dicit Glossa super vocabulo *consuetudine*, quod *talis consuetudo, quia non est rationabilis, non potest præscribi.* Ex quibus verbis colligitur, quod ex nulla consuetudine possunt laici habere ius eligendi prælatos, & per consequens non possunt habere ex iure humano: quia quicquid potest tribuere ius humanum, potest consuetudo tribuere, constat autem, quod laici non habent ius eligendi ex iure diuino: quia tunc eo priuari non possent, & per consequens nullomodo possunt habere ius eligendi ipsos & prælatos ecclesiarum collegiatarum: quod quamplurimi alii sacri canones, qui habentur *distinction. cap. si per ordinationem, & cap. non est, & cap. omnis, & cap. non licet, & 79. cap. si quis pecunia, & 16. quæstion. 1. 7. cap. si quis deinceps, & 16. quæstion. 1. cap. quoniam, & capi. si quis episcopus, & quæstion. 2. cap. sane, & cap. si quis clericus, & cap. constituimus. & cap. nullus, & cap. per laicos, & cap. non placuit, & cap. laicis*, & aliis locis quamplurimis videtur assentire manifeste.

CAP. III.

Recitat opinionem secundam contrariam primæ.

D*iscipulus.* Assertionem prædictæ contrariam libenter audirem. *Magister.* Assertio contraria prædictæ est, quod licet imperator specialiter ratione imperatoriæ dignitatis non habeat ius eligendi summum Pontificem, vel alios prælatos inferiores: inquantum tamen Christianus catholicus & fidelis, ius eligendi summum Pontificem potest sibi competere, ita quod imperialis sublimitas non reddit eum non capacem huiusmodi dignitatis, potestatis siue iuris: imo quodammodo reddit eum magis dignum huiusmodi potestatis vel iuris. *Discipulus.* Pro ista assertione aliqua motiua profer in medium. *Magister.* Pro ipsa multipliciter allegatur. Nam ipsa potestas vel ius potest imperatori competere, quam vel quod de facto alii reges habuerunt. Sed de facto aliqui reges habuerunt potestatem, siue ius eligendi summum Pontificem. Igitur talis potestas siue ius potest imperatori competere. Maior videtur nullatenus probatione indigere, minor autem auctoritatibus videtur manifeste & aperte probari, nam *ex historia Ecclesiastica*, vt legitur *distinction. sexagesim. tert. capitulo Adrianus*, vbi sic habetur: *Adrianus Papa Romam venire Carolum regem ad defendendas res ecclesiæ postulauit*, & infra: *deinde Romam reuersus* (scilicet Carolus rex) *ibi constituit synodum cum Adriano Papa in Patriarchio Lateranensi, in ecclesia sancti Saluatoris, quæ synodus celebrata est à centum quinquaginta tribus episcopis & abbatibus & religiosis. Adrianus autem Papa cum vniuersa synodo tradidit Carolo ius & potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem, dignitatem quoque patriciatus ei concessit, insuper episcopos, archiepiscopos per singulas prouincias ab eo inuestituram accipere diffiniuit, vt nisi à rege laudetur & inuestiatur episcopus, à nemine consecretur, & quicunque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodauit: & nisi resipisceret, bona eius publicari præcepit.* Item Leo Papa, vt in eadem distinctione capitulo, *in synodo*, sic ait: *In synodo congregata Romæ in ecclesia sancti Saluatoris, & ad exemplum beati Adriani Apostolicæ sedis antistitis, qui Domino Carolo victoriosissimo regi Francorum & Longobardorum, patriciatus dignitatem ac ordinationem Apostolicæ sedis & inuestiturarum episcoporum concessit: ego quoque Leo seruus seruorum Dei episcopus cum cuncto clero ac Romano populo constituimus, confirmamus & corroboramus & per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus, atque largimur Domino Ottoni primo regi Theutonicorum, eiusque successoribus huius regni Italiæ in perpetuum sibi facultatem eligendi successorem, atque summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi: ac per hoc archiepiscopos seu episcopos, vt ipsi ab eo inuestituram accipiant & consecrationem, vnde debent, exceptis his quos imperator Romano Pontifici & archiepiscopis concessit, & vt nemo deinceps cuiuscunque dignitatis vel religionis eligendi successorem vel patricium vel Pontificem summæ sedis Apostolicæ, aut quemcunque episcopum ordinandi habeat facultatem absque consensu ipsius imperatoris*, & infra: *si à clero & à populo quis eligatur episcopus, nisi à supradicto rege laudetur & inuestiatur, non consecretur.* Ex his colligitur, quod aliqui reges in imperatores promouendi, potestatem & ius eligendi summum Pontificem habuerunt, igitur talis potestas vel ius potest imperatori competere.

Item ex concilio colligitur, vt habetur eadem *distinction. 63. capitulo, cap. cum longe*, sic: *Cum longe lateque diffuso tractatu terrarum commeantium impenditur celeritas nunciorum, quo aut nequeant regibus audientibus decedentis præsulis transitum notificari, aut de successore morituri episcopi libera principis electio expectari*, & infra: *vnde placuit omnibus Pontificibus Hispaniæ atque Galliciæ, & saluo priuilegio vniuscuiusque prouinciæ licitum maneat deinceps Tholetano Pontifici, quoscunque regalis potestas elegerit, & iam dicti episcopi Tholetani iudicium dignos esse probauerit, in quibuslibet prouinciis in præcedentium sedibus præficere præsules.* Ex quibus verbis sequitur, quod aliquando reges habuerunt potestatem eligendi episcopos.

Amplius, imperator & laici possunt interesse electionibus episcoporum. Igitur imperatori potest competere ius eligendi summum Pontificem, consequentia tenet: quia de vno & de alio videtur esse eadem ratio. Antecedens probatur per illud Synodi, quod ponitur *dist. 63 c. Adrianus*, vbi post synodus diffiniuit, vt nullus semet inserat electioni episcoporum, subiungit ibi hæc verba: *vero quisquam laicorum ad contractandum vel cooperandum inuitatur ab ecclesia: licet huiusmodi laico cum reuerentia, si forte voluerit obtemperare sese assistentibus*, vbi dicit Gloss. *hic inuitantur laici ad electionem.* Ex quibus verbis colligitur, quod laici saltem inuitati in electione episcoporum votum habere possunt, & ita potestatis huiusmodi sunt capaces.

Item, vt habetur *dist 63.c. Valentinianus*, Episcopus Mediolanensis, quando fuit electus beatus Ambrosius, dicit sic: *Nostis aperte eruditi diuino eloquio, qualem oporteat esse Pontificem, & quia non decet enim verbo solo, sed etiam conuersatione gubernare subiectos, & totius populi semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemque doctrina conuersationem bonam habere, talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos, qui gubernamus imperium, sincere nostra capita submittamus, & eius monita, dum tanquam homines delinquemus, necessario veluti curantis medicamina suscipiamus*. post quæ verba immediate subiungitur *hac enim cum dixisset imperator, petiit synodus, vt magis ipse decerneret sapiens & pius existens.* Ex quibus verbis, vt videtur, infertur aperte, quod secundum assertionem synodi prædictæ imperator poterat eligere episcopum Mediolanensem, quamuis noluerit, vnde & ait Episcopis illis: *super vos* quit, *est talis electio*, ex quo enim imperator eligere recusauit, ad episcopos illos pertinebat electio.

Rursus, non minus pertinebat imperatori ius vel potestas eligendi summum Pontificem, quam concedere episcopatus, pro suæ voluntatis arbitrio ad preces summi Pontificis: quinimmo minus esse videtur eligere summum Pontificem, quam summum Pontificem rogare debere imperatorem, vt ipse imperator concedat episcopatus personis idoneis ad preces summi Pontificis, vnde Leo Papa, vt habetur *dist 63.c. Reatina*, scribit Lotario & Ludouico Augusto, ait: *Vestram mansuetudinem deprecamur, quatenus Colono humili diacono eandem ecclesiam ad regendum concedere dignemini, vt vestra licentia accepta ibidem Deo adiuuante consecrare valeamus episcopum, sin autem in prædicta ecclesia nolueritis, vt præficiatur episcopus, Tusculanam ecclesiam, quæ viduata existit, illi vestra serenitas dignetur concedere vt consecratus à nostro præsulatu Deo omnipotenti vestroque imperio grates peragere valeat.* Ex quibus verbis habetur: quod imperator poterat concedere episcopatus personis idoneis, ergo & sibi potest competere ius eligendi summum Pontificem.

Item, illi potest compete ius eligendi summum Pontificem, cuius iussione potest fieri ordinatio summi Pontificis, sed iussione imperatoris potest fieri ordinatio summi Pontificis quia *gestu Romanorum Pontificum*, vt legitur *distinction. 63. ca. Agatho: Agatho Papa accepit ab illo (scilicet imperatore) diualem* (id est regiam) *epistolam, secundum suam postulationem, per quam leuata est quantitas quæ solita erat dari pro ordinatione summi Pontificis: sic tamen, vt si contingeret post eius transitum electionem fieri, non debeat ordinari, qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam vrbem secundum antiquam consuetudinem, vt cum eorum conscientia & iussione debeat ordinatio prosperari*, igitur imperatori potest competere ius eligendi summum Pontificem. *Discipulus.* In verbis præscriptis quoddam insinuatur mirabile, quod scilicet electio summi Pontificis debuit præsentari imperatori, antequam ordinaretur in summum Pontificem. Ex quo sequi videtur, quod electus in summum Pontificem per imperatorem debuit confirmari: quia electio aliqua nulli debet præsentari, nisi ad quem etiam pertinet eandem confirmare. Si igitur electio summi Pontificis imperatori debuit præsentari, eadem electio debuit confirmari ab eodem. *Magister.* Videtur, quod non semper ad eundem pertinet confirmare aliquam electionem, cui debet præsentari, vnde & nonnullis apparet, quod electio imperatoris debet nunc præsentari summo Pontifici, per quem tamen minime est confirmandus, præsentabatur etiam electio summi Pontificis imperatori, non vt imperator confirmaret eandem electionem, sed vt imperator examinaret eandem, quæ examinata imperator consentiret eidem electioni, & mandaret vt omnes subiecti sibi haberent electum pro vero summo Pontifice, postquam esset ordinatus. Hoc Gratianus in supradicta *distinction. 63. §. principibus*, testari videtur, cum ait: *principibus vero ac imperatoribus electiones Romanorum Pontificum atque aliorum episcoporum referendas vsus atque constitutio tradidit pro schismaticorum atque hæreticorum discussionibus, quibus nonnunquam ecclesia Dei concussa periclitabatur, contra quos legibus fidelissimorum imperatorum frequenter ecclesia Dei munita legitur.* Repræsentabantur ergo electiones catholicorum principibus, vt eorum auctoritate roborata nullus hæreticorum vel schismaticorum auderet contraire: & vt ipsi principes tanquam deuotissimi filii in eum consentirent, quem sibi in patrem eligi viderent, vt ei in omnibus suffragatores existerent: sicut secundum quosdam modo repræsentatur electio imperatoris summo Pontifici, non vt Papa electionem confirmet, vel vt imperialem sibi conferat dignitatem, cum eo ipso quod sit electus sit imperator verus: sed vt auctoritate Papæ electio imperatoris sic roborata, nullus clericorum, vel adhærentium Papæ, qui imperii dissipationem affectant, quorum (vt creditur est his temporibus maxima multitudo, audeat contraire, & vt ipse Papa tanquam zelator imperii & boni commonis consentiat in eum, & eidem in omnibus, maxime in coertione malorum coadiutor existat. *Discipulus.* Pro assertione vel opinione prædicta nitere adhuc allegare. *Magister.* Videtur, quod prædicta assertio possit tali ratione probari, si imperatori non possit competere ius eligendi summum Pontificem, hoc erit, quia hoc aliquo iure irreuocabili, vel indispensabili extitit

tit prohibitum. Sed cum in nullo iure prohibeatur imperatori eligere summum Pontificem, ita posset eligere sicut quicunque alius, sed nullo iure irreuocabili siue indispensabili prohibetur imperatori eligere summum Pontificem, igitur ius eligendi summum Pontificem potest sibi competere. Maior videtur clara, & minor probatur: quia si imperatori prohiberetur eligere summum Pontificem, aut prohiberetur iure diuino, aut naturali, aut iure humano, sed non prohibetur iure diuino: quia ius diuinum in scripturis diuinis habemus *distinction. octau. quo iure*, sed nunquam legitur in scripturis diuinis, quod imperator electioni summi Pontificis non debeat interesse, igitur hoc iure diuino minime prohibetur. *Discipulus.* Videtur quod hoc sit prohibitum iure diuino, saltem implicite. Nam solis ecclesiasticis viris, qui sunt successores Apostolorum, à iure diuino potestas eligendi prælatos inferiores summo Pontifici conceditur, ergo multo fortius a iure diuino huiusmodi potestas eligendi summum Pontificem solis viris ecclesiasticis est concessa, & per consequens nō potest imperatori competere. Antecedens probatur per hoc, quod solis Apostolis, qui erant ecclesiastici viri, concessa fuit potestas eligendi L X X I I. discipulos, quorum officium gerunt inferiores prælati *distinction. 21. capit. in nouo*, ait: *videntes autem ipsi Apostoli messem esse multam, & operarios paucos, rogauerunt dominum messis, vt mitteret operarios in messem suam, vnde ab eis electi sunt 72. discipuli, quorum typum gerunt presbyteri: atque in eorum loco sunt constituti in ecclesia.* Si igitur soli Apostoli habebant potestatem eligendi successorem 72. discipulorum: soli successores Apostolorum habent potestatem eligendi successorem 72. discipulorum, quales sunt inferiores prælati, igitur ex iure diuino habetur, scilicet euangelico, quod soli viri ecclesiastici habent ius eligendi prælatos, & per consequens ex iure diuino concluditur, quod nec imperator, nec alius laicus potest habere ius eligendi summum Pontificem. *Magister.* Ad hoc respondetur: quod quamuis Christus voluerit, quod Apostoli rogarent ipsum, vt mitteret operarios scilicet 72. discipulos in messem suam, non tamen voluit vt soli successores Apostolorum in Apostolica dignitate haberent potestatem eligendi successores 72. discipulorum. Ex hoc enim sequerentur duæ absurditates, vna est, quod canonici ecclesiarum cathedralium non possent habere ius eligendi episcopos, quia illi non sunt successores Apostolorum. Alia est, quod diaconi cardinales & presbyteri non possunt habere ius eligendi summum Pontificem, cum non fuerint successores Apostolorum: quia qui non potest habere ius eligendi episcopos inferiores, non potest habere ius eligendi summum Pontificem.

Discipulus. Arguendo dixisti, quod iure diuino non prohibetur imperatori eligere summum Pontificem: nunc eandem argumentationem prosequaris. *Magister.* Iure etiam naturali videtur, quod imperator minime prohibeatur eligere summum Pontificem: quia hoc dictamini rationis naturalis minime videtur obuiare. Nec prohibetur iure humano irreuocabili siue indispensabili: quia omne ius humanum, quo prohibetur, est canonicum vel ciuile, sed vtrumque est reuocabile seu dispensabile, ergo nullo iure humano irreuocabili, seu indispensabili, prohibetur, quare ergo ius eligendi summum Pontificem potest imperatori competere.

CAP. IV.

Respondet rationibus capitulo secundo pro prima opinione adductis.

Discipulus. Allegationes pro ista opinione secunda tam euidentes mihi videntur, vt non curem ad ipsas responsiones audire, & ideo dic, quomodo ad allegationes in contrarium respondetur. *Magister.* Ad primam earum dicitur: quod imperator & alii laici multorum iurium spiritualium sunt capaces.

Quia sunt capaces omnium illorum iurium spiritualium, quæ possunt alicui competere, non propter ordinationem quam habeat, nec propter aliquod diuinum officium cui mancipatus existat: sed propter communem vtilitatem ecclesiæ, hoc est congregationis fidelium, & ideo cum ius eligendi summum Pontificem non competat alicui ratione ordinis, nec ratione officii, cui habens ius eligendi sit mancipatus, sed propter communem ecclesiæ vtilitatem, vt scilicet ecclesia habeat caput, quod ipsam regat, ideo hoc ius potest cadere ad imperatorem & alios laicos. Quod enim plurium iurium spiritualium laici sunt capaces, vt etiam causas spirituales valeant terminare, hoc testatur Glossa *extra de iudiciis, c. decernimus*, dicens: *Papa vero ciuiles, criminales & spirituales causas potest laico delegare, octuages. octau. distinct. Honoratus decim. qu. tert. illud dec. quart. distin. verum, & 63. distinction. in synodo, & Adrianus, & 4. quæstion. 6. illud.* Igitur quod dicit Gloss. allegata ibidem, quod laici mere spiritualia possidere non possunt: si intelligat de iuribus mere spiritualibus, quæ nulli competere possunt, nisi ratione ordinis, vel diuini officii est aliquis deputatus, sicut est ius consecrandi ecclesias, ordinandi clericos, & celebrandi missas, & quæ huiusmodi sunt iura mere spiritualia, nec secundum iura diuina, nec secundum iura humana possunt laico competere, si autem intelligat, quod iuribus mere spiritualibus, quæ ideo dicuntur iura mere spiritualia, quia solum ad officium spirituale non seculare tantummodo & principaliter ordinantur, sic secundum constitutiones & consuetudines humanas, quæ iam ordinatæ sunt & de facto obseruantur, seculares iura mere spiritualia possidere non possunt: quæ tamen possiderent, si huiusmodi constitutiones & consuetudines humanæ essent reuocatæ, quæ ex causa rationabili reuocari possent: quemadmodum aliquando constitutiones contrariæ & consuetudines humanæ rationabiliter conseruabantur, & ideo

huiusmodi torium laici sunt capaces ablolute, quãois non saluis constitutionibus & consuetudinib.
humanis, quæ nunc seruantur. Ad secundũ dicitur, quod sicut aliqua secularia Papæ conuenire pos-
sunt, licet præsit in spiritualibus: sic aliqua iura spiritualia possunt cõpetere imperatori, licet præsit in
temporalibus siue in secularibus, & ideo sicut iura potissime spiritualia, non potest habere impera-
tor: huiusmodi autem ius spirituale potissime, non est ius eligendi summum Pontificem: sed hu-
iusmodi ius potissime spirituale est illud ius, quod ratione ordinis competit ecclesiasticis viris: qua-
le ius cadere non potest in laicum. Ad tertium dicitur, quod imperator inquantum imperator se-
cularibus debet esse contentus, & hoc intendit Nicolaus Papa *distinction decim. imperium.* Sed ta-
men imperator inquantum Christianus, Catholicus & Romanus, potest intromittere se in spiri-
tualibus. Et ita licet non ratione imperatoriæ dignitatis, tamen inquantum Christianus & Roma-
nus, potest imperator habere in eligendo summum Pontificem potestatem. Ad quartum dicitur,
quod quia potestas secularis & ecclesiastica, sunt potestates distinctæ: ideo actus, qui competunt
aliquibus ratione huiusmodi potestatum, sunt distincti, persona tamen habens potestatem, potest
habere aliquem actum talem, qualem habet persona alia, habens aliam potestatem, alioquin Papa
nec quicunque alius ecclesiasticus prælatus posset habere quemcunque actum iurisdictionis siue
potestatis secularis, eligere aũt summum Pontificem non competit laico ratione potestatis secula-
ris, & ideo qui habet potestatem secularem, potest etiam habere actum & ius eligendi summum
Pontificem. Ad quintam respondetur dupliciter: vno modo, quod sicut membra diuersis in cor-
pore humano habent quædam officia propria & quædam communia, motum enim sentire pos-
sunt omnia membra humana, percutere & portare & plura alia potest homo diuersis membris me-
diantibus. Alia autem sunt membrorum officia propria; sicut videre, audire, & huiusmodi, sic in
corpore ecclesiæ sunt quædam officia communia clericis & laicis: & quædam propria clericis, quæ-
dam propria laicis, eligere autem prælatorum (nisi per consuetudinem & constitutionem humanam
aliter ordinetur) ad vtrosque, quia eius officium est commune clericis & laicis, spectat, & ideo li-
cet eligere summum Pontificem competat clericis: nihilominus potest competere laicis. Aliter di-
citur, quod non est omnino simile de membris in corpore humano, & de membris in corpore ec-
clesiæ, licet enim simile sit quantum ad multa, officia enim propria membrorum in corpore huma-
no ex natura sibi competunt, ita vt vnũ membrorum defectum alterius (ex necessitate quacunque)
complere non possit, sed membra in corpore ecclesiæ, quantum ad multa officia & quodammodo
propria possunt mutuo defectus suos supplere, potest enim clericus supplere vicem & defectum se-
cularium etiam quo ad illa, quæ sunt quodammodo secularibus propria, sicut potest per multa,
quæ prius tacta sunt probari, sic etiam laici possunt in multis supplere defectum & negligentiam, ac
etiam malitiam clericorum. Licet igitur quantumcunque corpus ecclesiæ esset optime dispositum,
quantum permittit status vitæ præsentis, diuersa officia diuersis committi debent, quando tamen
corpus ecclesiæ diuersos defectus in diuersis membris patitur, non est inconueniens, imo necessa-
rium, quod vni diuersa committantur officia: & quod vnum membrum alterius fungatur officio,
& ideo est, quod eligere summum Pontificem esset quodammodo proprium clericis, non est in-
conueniens, quod in casu summum Pontificem vel eligat solus imperator, vel cum aliis. Ad sextam
dicitur, quod modo imperator & alii laici non possunt eligere prælatos ecclesiarum collegiatarum,
quia hoc est per constitutiones humanas prohibitum, & ideo quando non fuerit prohibitum
per constitutiones humanas, tunc poterunt archiepiscopos, episcopos & aliarum ecclesiarum
collegiatarum prælatos eligere, omnes igitur canones dicentes, laicos non debere interesse ele-
ctionibus prælatorum, & ius eligendi non cadit in aliquem laicum, loquuntur pro tempore, pro
quo laicis prohibitum est eligere prælatos per constitutiones humanas. Et cum dicitur, quod
laici ex nulla consuetudine possunt habere ius eligendi prælatos, quia, sicut allegatum est, talis
consuetudo non est rationabilis, nec potest præscribi. Respondetur, talem consuetudinem non
esse rationabilem nec posse præscribi, non est ex natura rei, sed ex constitutione humana, mul-
ta enim sunt inpræscriptibilia per solam consuetudinem humanam, talis enim consuetudo non
est modo rationabilis, quia est contra iura, & modo non potest præscribi, quia hoc ius (ne sci-
licet præscribatur) est ordinatum per iura humana, quæ ex causa rationabili abrogari valerent,
sic igitur licet de facto constitutum sit, ne imperator & alii laici non habeant ius eligendi sum-
mum Pontificem & alios prælatos: hoc tamen posset eis competere, si per constitutiones huma-
nas irreuocabiles non esset prohibitum.

Cap. V.

*Mouet incidentaliter quæstionem circa dicta capitulo præcedenti, scilicet vnde huiusmodi ha-
beat imperator potestatem, scilicet eligendi summum Pontificem, ad quam respondetur
dupliciter secundum duplicem intellectum quæsiti, & pro ratione ad se-
cundum intellectum quæsiti adducuntur tres rationes, ad
quas respondetur infra capitulo 7.*

Discipul. Si imperatori potest competere ius eligendi summum Pontificem: primo dic, quid sit se-
cundum opinionem illam, vnde hoc habet. *Magister.* Dupliciter potest tota dubitatio intelligi:
vno modo, vt sit capax potestatis siue iuris, alio modo, vt sit sensus, vnde habet hoc ius, scilicet eligẽ-
di

di summum pontificem. Si intelligitur primo modo, vnde habet imperator, quod sit capax huius potestatis siue iuris. Respondetur, quod talem capacitatem habet ex hoc ipso, quod est Christianus catholicus & discretus & Romanus, si enim esset imperator, & non esset Christianus, non esset capax huius iuris, quia nullus præterquam Christianus potest habere ius eligendi summum pontificem, illos enim, qui foris sunt, illa quæ religionis Christianæ sunt tractare non *decet*: hoc excepto, quod in casu necessitatis possit alius quam Christianus baptizare, si etiam esset imperator & Christianus: sed non catholicus, sed hæreticus, quamdiu talis existeret, potestatem seu ius eligendi summum pontificem non haberet, quia nullus hæreticus manens hæreticus est capax huius iuris. Si enim esset imperator Christianus & catholicus, sed non discretus, hoc est non habens vsum rationis, sed in furorem versus, quam diu talis existeret, non esset capax huiusmodi iuris vel potestatis, saltem vt posset in actum exire, quamuis enim si prius haberet huiusmodi potestatem, siue ius, & in furorem postea verteretur, non ex eo ipso huiusmodi potestatem vel ius amitteret: tamen si primo esset alienatus à sensu, sibi non deberet huiusmodi potestas siue ius conferri, nec etiam posset sibi conferre, sic vt possit stante alienatione actum potestatis huiusmodi exercere. Si autem interrogatio tua intelligitur secundo modo, a quo scilicet imperator habet vel habere potest huiusmodi potestatem siue ius. Respondetur dupliciter, vno modo, quod imperator huiusmodi potestatem seu ius potest habere a summo pontifice: quia summus pontifex ius eligendi papam posset concedere clerico vel clericis, laico vel laicis, prout sibi placuerit. Quod probatur tripliciter. Primo sic: quia qui est caput in spiritualibus omnium Christianorum, habet disponere & constituere à quo sit caput eligendum: præsertim cum Christus ordinauit specialiter & explicite, à quo debeat eligi idem caput, sed papa est caput omnium Christianorum, igitur ad ipsum pertinet ordinare, quis debeat eligere summum pontificem, & per consequens à solo papa potest habere imperator ius eligendi papam vel summum pontificem. Secundo sic: Qui potest summum pontificem sibi successorem ordinare, potest cui vult summum pontificem & eius successorem eligendi committere, & eius successor cui vult potest concedere ius eligendi successorem. Sed beatus Petrus ordinauit summum pontificem sibi successorem, scilicet beatum Clementem, igitur & successor eius potest concedere cui vult potestatem eligendi summum pontificem. Tertio sic: per sacros canones, quorum plures allegati sunt *c. 3. huius tertii*, papa concessit aliquando regibus aut aliis ius eligendi, & non illicite, ergo nullus potest habere ius eligendi summū pontificem, nisi à papa. Aliter dicitur, quod imperator eo ipso, quod est Christianus catholicus discretus & Romanus, habet ius eligendi summum pontificem: nisi eidem iuri tacite vel expresse renunciet, vel electio summi pontificis, vel potestas & ius eligendi de consensu Romanorum alicui personæ vel personis determinatæ vel determinatis concessa extiterit, ita vt Romani non habeant à papa potestatem ius eligendi summum pontificem. Quod tali ratione probatur, Christus taliter ordinauit ecclesiam, vt ei in necessariis nequaquam non deficeret vel defecerit: vel vt nullus homo per suam negligentiam vel malitiam quocunque necessario priuare possit eandem. Sed inter alia necessaria ecclesiæ, non est minimum, vt sint aliqui, qui decedente summo pontifice ius habeant eligendi summum pontificem successurum, in hoc ergo Christus non defecit ecclesiæ: nec posuit in potestate cuiuslibet, vt possit per negligentiam suam aut malitiam hoc necessario ecclesiam Dei priuare, sed si nullus haberet ius eligendi summum pontificem, nisi à papa, posset papa per negligentiam suam vel malitiam priuare totam ecclesiam potestate vel iure eligendi summum pontificem, posset enim primo sine ex causa rationabili vel irrationabili priuare illos, qui non habent ius eligendi summum pontificem eodem iure, & antequam idem ius aliis cōcederet, posset præueniri morte, vel per negligentiam vel per malitiam, collationem eiusdem iuris vsque ad finem vitæ suæ differre, & ita penes nullos remaneret ius eligendi summum pontificem, quare hoc necesse est ecclesiæ, ne ipsa ecclesia per præuentionē mortis papę, vel per negligentiam aut malitiam priuata maneret, ita quod absque miraculo speciali posset ecclesia nec vniuersalis nec particularis papam habere. Ex quo infertur, quod ius eligendi summum pontificem non est à papa, & ideo ius habent eligendi Romani non à papa, sed eo ipso quod sunt Christiani & catholici.

Discip. Per rationem illam probatur, quod Romani non habent ius eligendi summum pontificem, quia si sic, per negligentiam aut malitiam possent Romani priuare totam ecclesiam iure eligendi summum pōtificem, possent enim renunciare eidem iuri, absque hoc, quod ius eligendi summum pontificem aliis quibuscunq; concederēt, igitur tunc remaneret ecclesia absq; iure eligendi summū pontificem. Item, omnes Romani habentes ius eligendi summum pontificem, possent fieri hæretici vel se conuertere ad aliā sectam: quo facto ius eligendi papā amitterent, igitur tota ecclesia Dei remaneret sine iure & potestate eligendi summū pōtificem. Amplius, si Romani non habent ius eligendi summum pontificē à papa, quo iure habent ius eligendi summū pontificē? aut diuino; aut humano nō diuino, quia nō legitur in scripturis diuinis, ꝙ Deus dederit eis tale ius, nec iure humano: quia ius humanum aut est ciuile aut canonicum, iura ciuilia sunt iura imperatorum & regū, & iura canonica sunt iura summorum pontificum, igitur Romani haberent ius eligendi ab imperatoribus vel regibus, vel à summis pontificibus, sed non habent huiusmodi ius eligendi ab imperatoribus, ergo à solis summis pontificibus habent huiusmodi ius eligendi. Et ita eligendi ius est à solo papa. Ista sunt ꝓpter quæ apparet, quod opinio ista & allegata ratio pro ipsa probabilitatem habere nō videntur: sed tamen narra quomodo respondetur ad ipsa.

 Magister.

Magister. Ad primum istorum tesponderor, quod opinio illa non dicit, quod soli Romani in omni casu habcanr ius eligendi summum pontificem. Adcuius euidentiam dicitur esse sciendum: quod summus pontifex non solum est prælarus & episcopus Romanorum, sed etiam aliorum, & id- eo in casu electio summi pontificis potest spectare ad quoscunque catholicos, quorum est prælatus & episcopus. Cum igitur dicitur, quod si Romani haberent ius eligendi summum ponrificem, pol- sent per negligentiam aut malitiam priuate totam ecclesiam Dei iute eligendi summum pontifi- cem. Respondetur, quod hæc ratio coneluderet, si nulli alii à Romanis in casu nullo haberent ius eligendi summum pontificem, nunc autem licet Romani, eo quod sunt Christiani & catholici, ha- bent ius eligendi summum pontificem: tamen si renunciarent iuri illi, vel efficerentur hæretici, ipso alii catholici, quorum etiam papa est episcopus, & etiam prælatus, possent eligere summum pontificem. *Discipulus.* Si alii catholici habent ius eligendi summum pontificem, eo quod summus pontifex est episcopus & prælatus omnium catholicorum, quare non eligunt semper cum Romanis summum pontificem: cum omnes illi debeant prælatum eligere, qui habent ius eligendi? & quare plus eligunt Romani, quam alii, si ita habent alii ius sicut Romani? *Mag.* Id quod quæris, secundum istam opinionem aperit viam respondendi, ad secundum, quod quæris, ideo secundum opinionem illam recitabo, qualiter tespondetur ad lecundum, ad quod dieitur, qnod summus pontifex est quo- dammodo proprius episcopus Romanorum, in quantum videlicet Romani non habent alium ina- piscopnm, & alii omnes præter ipsos habent proprios episcopos, & ideo rationabiliter ad solus Ro- manos pertinet summi pontificis electio, quando sunt catholici, quia tamen eo ipso, quod quis est e- piscopus Romanorum, est episcopus omnium Christianorum: & ideo alii, licet pro casu aliquo ha- bent ius eligendi, non tamen cum Romanis, quia licet semper habeant ius eligendi summum pon- tificem, non tamen ius eligendi habent, nisi pro casu, quando electio nnn spectaret ad Romanos. *Discip.* Hoc videtur falsum: imo videtur ita facile ad alios pertinere, sicut ad Romanos: cum sum- mus pontifex æqne bene sit prælatus immediatus aliorum, sicut Romanorum. *Mag.* Ad hoc re- spondetur, quod secundum rectam rationem electio præficiendi semper debet concedi (si fieri po- test) paucis, qui faciliter possunt conuenire, ne si concederetur multis, qui non possent faciliter con- uenire propter difficultatem conueniendi, differretur electio in notabile detrimentum boni com- munis, & eorum quibus est rex præficiendus. Quia igitur Romani respectu aliorum catholicorum sunt panci: & summus pontifex nihilominus (sicut dictum est) est quodammodo proprius episco- pus eorum, quia non habent alium episcopum, sicut alii catholici: ideo rationabiliter alii catholici non habent ins eligendi summum pontificem, nisi quando electio non spectaret ad Romanos, quando Romani vel ex tenunciatione iuris, vel apostasia, vel hæretica prauitate, carrent iure eli- geodi. Per hoc patet responsio ad id quod quæsisti, nam ideo catholici non eligont semper cum Ro- manis, qnia licet habeant ius eligendi, non tamen habent ius eligendi pro omni casu: sed solummo- do pro casu, quando ius eligendi ad Romanos minime pertineret. Ex his concluditnr, qood Roma- ni si possint cedere iuri eligendi summum pontificem, siue omnes efficerentur hæretici, siue à fide apostatæ, non possunt priuate ecclesiam iure eligendi summum pontificem, quin in tali casu habe- rent alii catholici ius eligendi summum pontificem.

Cap. VI.

Respondet tertiæ obiectioni capituli præcedentis, vbi etiam notatur, quod triplex est ius naturale, & quomodo omne ius naturale potest vocari diuinum.

D*iscipulus.* Dic qualiter respondetur ad illud, quod accepi, quod Romani nec iute dinino, nec iu- re humano habent ius eligendi summum pontificem.

Mag Ad hoc respondetur, quod extendendo ius diuinum ad omne ius naturale, Romani ex iu- te diuino habent ius eligendi summum pontificem.

Disc. Ista responsio obscura mihi videtur, ideo secundum istam opinionem cupio declarati, pri- mo autem declara secundum eam, quare dicitur extendendo ius dininum ad omne ius naturale: se- cundo quare omne ius naturale potest vocari ius diuinum.

Mag. Primnm distinguitur propter tres modos iuris naturalis. Vno enim modo dicitur ius na- turale illud, qood est conforme rationi naturali, quæ in nullo casu fallit, sicut est, *non mœchaberis, non mentieris, & huiusmodi.* Aliter ius naturale est, quod seruandum est ab illis, qui sola æquitate naturali absque omni consuetudine vel constitutione humana vtuntur, quod ideo est naturale, quia est con- tra statum naturæ institutæ, & si omnes homines viuerent secundum rationem naturalem aut legem diuinam, non esset faciendum nec seruandum, secundo modo, & non primo, ex iure naturali omnia sunt communia: quia in statu naturæ institutæ omnia fuissent communia, & si post lapsum omnes homines secundum rationem viuerent, omnia deberent esse communia, nihil propnum, proprie- tas enim propter iniquitatem inducta est *12. q. 1. cap. dilectissimis*, isto modo loquitur Isidorus *5. libro Ethimolo.* & ponitur in decretis, *di. 1. ius naturale*, cum dicit, quod secundum ius naturale est commu- nis omnis omnium possessio & omnium vna libertas, non enim communis omnium possessio, & o- mnium vna libertas est de iure naturali primo modo dicto, tunc enim nullus posset licite sibi aliquid appropriare, nec aliquo iure gentiū & ciuili posset aliquis fieri seruus, quia ius naturale est immotabile

primo

primo modo & [illegible] variabile, ac indispensabile, *dist. 5. § nunc autem, & dist. 6. § his itaque respondetur.* Contra [illegible] quia [illegible] iure gentium [illegible] sunt serui, teste beato Gregorio, qui, vt inquit *12. q. & c.* [illegible] *salubriter agitur si homines quos ab initio natura liberos protulit & ius gentium iugo substituit* [illegible] *in ea natura in qua nati fuerant, manumittentis beneficio libertati reddantur.* Ex quibus verbis [illegible] iure naturali omnes homines sunt liberi, & tamen aliqui iure gentium sunt serui. Ex quo concluditur, quod ius naturale illo modo accepto vocabulo non est immutabile: Imo bene licet contra [illegible] contrarium. Tertio modo dicitur ius naturale illud, quod ex iure gentium vel aliquo [illegible] humano euidenti ratione colligitur, nisi de consensu illorum, quorum interest, statuatur contrarium, quod potest vocari ius naturale ex suppositione, sicut secundum Isidorum vbi supra. Ius naturale est depositae rei, vt commodatae pecuniae restitutio, violentiae per vim repulsio. Ista enim non [illegible] iura naturalia primo modo, nec secundo: quia nec fuissent in statu naturae instituiae, nec essent inter illos, qui secundum rationem viuerent sola aequitate naturali absque consuetudine, & constitutione humana [illegible] contrarium, quia inter illos nulla res esset deposita vel commodata, nec aliquis alicui vim inferret, [illegible] sunt iura naturalia ex suppositione, quia supposito quod res & pecuniae sunt appropriatae iure gentium, vel aliquo iure humano, euidenti ratione colligitur, quod res deposita & pecunia commodata debet restitui, nisi ex causa per illum vel per illos, cuius vel quorum interest, contrarium ordinaretur. Similiter supposito, quod aliquis violentiam de facto iniuriose inferat alii, quod non est de iure naturali, sed contra ius naturale, euidenti ratione colligitur, quod licet per vim violentum talem repellere. Propter istos itaque tres modos iuris naturalis, dicunt isti, quod Romani ex iure diuino habent ius eligendi summum pontificem, extendendo ius diuinum ad omne ius naturale, quasi solummodo extenderetur ad ius naturale primo modo dictum, qualiter accipitur ius naturale *dist. 5. 1. & dist. 6 § his itaque respondetur,* quod ex solo iure diuino eligendi ius summum pontificem non habent.

Discipul. Quia istam distinctionem iuris naturalis alias non audiui, volo obiicere contra eam, vt ex solutione obiectionum secundum opinionem istam magis intelligam, an contineat aliquid veritatis. Videtur itaque ista distinctio verbis Isidori in praeallegato capitulo *ius naturale* apertissime obuiare. Tum quia dicit Isidorus: *ius naturale est commune omnium nationum, eo quod vbicunque in statu naturae nō constituta aliqua habentur.* Ista non possunt competere secundo membro huius praedictae distinctionis: quia illa quorum contraria possunt esse licita secundum ius gentium, non sunt communia omnium nationum, nec vbicunque habentur in statu naturae, quia non habentur ibi, vbi contraria secundum ius gentium obseruantur. Tum, quia ibidem dicit Isidorus: *hoc autem si quid huic simile est, iniustum nunquam, sed naturale aequumque habetur,* hoc neque de secundo membro, neque de tertio potest veritatem habere, omne enim illud, quod dicitur ius naturale secundo modo, potest esse iniustum, ex quo contrarium potest esse de iure gentium, quod enim iuri gentium est contrarium, censendum est iniustum. Illud etiam, quod dicitur naturale tertio modo, potest esse iniustum, ex quo contrarium potest esse de lege naturae secundo modo dicto, cum de iure naturali illo modo dicto sit, quod nulla pecunia commodetur, nulla res deponatur: quia secundum ius naturale sic accepto vocabulo, illa omnia sunt communia, & ita secundum illud ius nulla pecunia potest commodari, nec aliqua res deponi. Ista sunt, quae mouent me contra distinctionem praedictam: ideo dic qualiter respondetur ad ipsa.

Magist. Ad ista duo respondetur, vno modo quod quaedam verba in praedicto modo capiendi ius naturale intelligi debent solummodo de iure naturali primo modo dicto, & quaedam de aliis, ideo verba quae obiicis de iure naturali primo modo dicto debent intelligi, & sic contra praedicta non videntur concludere. Aliter dicitur, quod illa verba quae obiiciendo accipis de omni iure naturali intelliguntur: & sane debent intelligi. Cum igitur dicit Isidorus: *Ius naturale est commune omnium nationum,* cum omnes nationes indispensabiliter obligantur ad ipsum, & ideo in statu naturae hoc est ius rationis, quae nunquam fallit, habetur autem ius secundo modo dictum ius naturale, quod sic est commune omnium nationum, quod omnes nationes, nisi ex causa rationabili ordinetur contrarium, tenentur ad ipsum, & ideo est ex statu naturae, hoc est rationis naturalis, antequam contrarium statuatur per ordinationem humanam, ideo cum dicebatur, quod omnia sunt communia, antequam de consensu hominum appropriarentur. Ius vero naturale tertio modo dictum est commune omnium nationum ex suppositione, si scilicet omnes nationes statuerunt vel fecerunt illud, quo ius illo modo dictum euidenti ratione colligitur, & ideo in statu naturae, hoc est naturalis rationis, habetur, illo supposito ex quo tali modo intelligitur. Consimiliter dicitur de illis verbis, quae secundo allegas: *hoc autem & si quid simile* &c. quod possunt de secundo membro intelligi naturale aequum, quia habetur, nisi contrarium aliquo iure humano ex causa rationabili constituatur. Ius etiam naturale tertio modo dictum aliquo modo nunquam est iniustum, sed semper *vt* naturale & aequum, vt habetur illo supposito: ex quo euidenti ratione colligitur, nunquam iniustum sed semper naturale aequum est, quia habent ibi per illum vel illos, cuius vel quorum interest ordinare contrarium.

Discipulus Videtur quod ista sint inconuenienter dicta, quia secundum ista illud verbum semel positum in verbis praemissis Isidori accipitur aequiuoce. *Magister.* Hoc non reputatur inconueniens, quia hoc notat Glossa *distinctio. 63 c. nosse.* dicens: *nota verbum semel positum his aequiuoce ponitur: Sic 28. dist. presbyterum.* *Discipulus.* Declarasti secundum opinionem praescriptam: qua-

quare dicit Romanos habere ius eligendi summum pontificem ex iure diuino, extendendo ius diuinum ad omne ius naturale: Nunc dic secundum eandem, quare dicit omne ius naturale vocari diuinum. *Magist.* Hoc ideo dicunt: quia omne ius, quod est à Deo, qui est conditor naturæ, potest vocari ius diuinum, omne autem ius naturale est à Deo, qui est conditor naturæ, igitur &c. Tum quia omne ius, quod explicite continetur in scripturis diuinis, potest vocari diuinum ius, quia diuinum ius in scripturis diuinis continetur, vt habetur *dist. 8. c. quo iure*, omne autem ius naturale in scripturis diuinis explicite vel implicite continetur, quia in scripturis diuinis sunt quædam regulæ generales, ex quibus solis vel cum aliis colligi potest, quod omne ius naturale primo modo, secundo modo, & tertio modo dictum, licet in eis non inueniatur explicite, sit ius diuinum.

Discip. Declarasti secundum opinionem præscriptam duo quæ videbantur obscura: nunc dic qualiter secundum eandem rationem ex iure diuino habent ius eligendi summum pontificem. *Mag.* Ad hoc dicitur, quod Romani ex iure naturali tertio modo dicto habent ius eligendi summum pontificem, supposito enim, quod aliquibus sit aliquis prælatus vel princeps vel rector præficiendus, euidenti ratione colligitur, quod si per illum vel per illos cuius vel quorum interest, non ordinetur, illi quibus est præficiendus habent ius eligendi, & præficiendi eis, vnde nullus dari debet ipsis inuitis, hoc multis exemplis & rationibus posset probari: sed adducam paucas. Et prima est ad hoc, quod vniuersitati mortalium nullus præfici debet, nisi per electionem & consensum eorum. Amplius: quod omnes tangit, debet tractari per omnes, quod autem debeat aliquis præfici aliis, omnes tangit, igitur per omnes tractari debet. Rursus, quorum est sibi facere iura, illorum est, si voluerint, eligere caput. Sed populus quicunque & ciuitas potest sibi proprium ius facere, quod ciuile vocatur. *dist. 1. ius ciuile.* Igitur & populus & ciuitas potest sibi proprium ius facere & caput eligere, & ita semper spectant ad illos, quibus est aliquis præficiendus, præficiendum eligere, nisi per illum vel illos, cuius vel quorum interest contrarium ordinetur. Quod ideo dicitur, quia illi possunt saltem in multis casibus cedere iuri suo, & transferre ius suum in alium vel alios, per quem modum licet populus ex iure naturali tertio modo dicto, vel secundo modo, habet ius condendi leges, illam tamen potestatem transtulit in imperatorem, & ita in potestate imperatoris fuit transferre in aliquem vel aliquos ius eligendi. Similiter illi, quibus est aliquis præficiendus, sunt in huiusmodi subiecti alicui superiori, ille superior potest ordinare, quod illi non habent ius eligendi, licet habeant ius eligendi ex iure naturali secundo modo dicto, si scilicet nec per ipsos, nec per superiorem esset contrarium ordinatum, & ita videtur istis, quod propositio præaccepta est euidens reputanda. Sed summus pontifex est specialiter quodammodo præficiendus Romanis: quia non habent episcopum alium. Igitur ipsi ex iure naturali tertio modo dicto, id est ex iure naturali ex suppositione, ex hoc scilicet supposito quod debent habere episcopum, habent ius eligendi ipsum, nisi per ipsos Romanos vel alium superiorem Romanis, qui habeat in huiusmodi potestatem, statuatur contrarium vel ordinetur. Ipsi enim Romani potuerunt cedere iuri suo, vel transferre ius eligendi summum pontificem in alium vel alios, poterant etiam transferre ius constituendi electores summi pontificis. Superior etiam Romanis, qui in huiusmodi habuerit potestatem, potest concedere ius eligendi aliis quam Romanis, sed ille superior fuit Christus, & non papa. Et ideo Christus & non papa potuit priuare Romanos iure eligendi summum pontificem, sed Christus non priuauit Romanos iure eligendi summum pontificem, quando enim Christus præfecit beatum Petrum omnibus Christianis dans sibi potestatem, vt vbi vellet sedem eligere, ita vt ibi esset quodammodo proprius illorum episcopus, non priuauit eos iure illo, quod omnibus competit, quibus est aliqua præficiendi potestas, siue secularis, siue ecclesiastica, nisi per illos quibus est præficienda potestas secularis, vel ecclesiastica, vel per superiorem contrarium ordinetur, igitur cum beatus Petrus elegerit sedem Romæ, sequitur quod Romani habent ius eligendi successorem beati Petri, qui eis præficiendus est in spiritualibus, & ita Romani ex iure diuino extendendo ius diuinum ad quodcunque ius naturale, habent ius eligendi summum pontificem.

Discipul. Videtur secundum istam opinionem, quod melius diceretur, quod ex iure gentium Romani habent ius eligendi suum episcopum, quia hoc est de iure gentium, quod omnes, quibus est aliquis præficiendus, habeant ius eligendi præficiendum, nisi cedant iuri suo, vel superior eis ordinet contrarium. *Magist.* Quamuis multa, quæ spectat ad ius gentium, sunt intra naturalia tertio modo dicto iure naturali, tamen secundum istam opinionem magis proprie dicitur, quod Romani habeant ius eligendi episcopum suum ex iure naturali tertio modo dicto, quam ex iure gentium: pro eo, quod ad ius gentium non spectat habere episcopum catholicum, sed hoc spectat ad ius diuinum præficiendi & etiam eligendi ab illis, quibus est præficiendus, licet ad ius gentium spectat: spectat nihilominus ad ius diuinum pro eo quod concludi potest ex illis, quæ in scripturis sacris habentur vna cum aliis, & illa duo supposita, ex quibus colligitur, quod Romani habent ius eligendi episcopum suum, spectat ad ius diuinum, quamuis diuersimode, vnum autem solum spectat ad ius gentium, & propter hoc magis proprie dicitur, quod Romani habent ius eligendi episcopum suum à iure diuino, siue ex iure naturali tertio modo dicto, quam ex iure gentium. Isti tamen, qui de verbis non curant contendere, dicunt quod sufficit eis, quod Romani habeant ius eligendi episcopum suum ex hoc ipso, quod debent habere episcopum: & quod ille, quibus est præficiendus aliquis, ab illis debet eligi, nisi cedant iuri suo, vel per superiorem contrarium ordinetur.

nem. Verum tamen debeat dici proprie loquendo, quod Romani habent ius eligendi ea iure diuino, vel ea naturali tertio modo dicto, vel potius simul ex iure diuino, & iure gentium, magnam vim non faciunt. Apparet tamen nonnullis, quod magis proprie dicitur, quod habeant ius eligendi simul ea iure diuino & ea iure gentium. Et ideo cum quæritur an habeant ius eligendi ea iure diuino vel humano dicunt, quod nec ea solo iure diuino, nec humano, sed vtroque simul, extendendo ius humanum ad ius gentium, & non solum ciuile, siue canonicum.

Cap. VII.

Respondet tribus rationibus adductis pro responsione ad secundum intellectum quæsiti, data supra capitulo quinto.

Discipulus. Ista opinione diffuse aliquantulum declarata videamus qualiter secundum eam ad allegationes in contrarium inductas *superius 5. ca.* respondetur. *Magister.* Ad primum respondetur: quod quo ad ea, in quibus sufficienter & vtiliter iure diuino & iure naturali catholicis est promissum, non habet papa potestatem aliquam immutandi in præiudicium quorumcunque catholicorum & in detrimentum, seu periculum boni communis, & ideo caput in spiritualibus omnium Christianorum non habet plenam potestatem ordinandi & statuendi, in quibus debet eligi caput, cum ius eligendi ea iure diuino & naturali competat Romanis, præsertim cum si haberent plenam potestatem, hoc posset redundare in detrimentum & periculum boni communis, sicut ostensum est prius.

Discipulus. Quare dicunt isti, quod papa non habet in hoc plenam potestatem, cum secundum eos nullam habet potestatem in hoc, ea quo Romani habent ius eligendi ea iure diuino? *Magister.* Non dicunt, quod papa in nullo casu habeat potestatem quo ad hoc: imo volunt etiam, quod papa ea ordinatione Christi & ex potestate collata sibi à Christo, in aliquo casu habeat potestatem ordinandi illos, qui debeant eligere suum successorem. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod Christus sufficienter prouidit ecclesiæ suæ in omnibus necessariis, ideo committendo ecclesiam suam beato Petro, dedit beato Petro & successoribus eius plenitudinem potestatis in spiritualibus, quo ad omnia necessaria ecclesiæ suæ saluo iure aliorum, quando debite volunt & possunt vti iure suo: ita vt papa in omnibus necessariis spiritualibus possit supplere defectum illorum, qui nolunt vel non possunt vti iure suo, & ideo quia ea iure diuino Romani habent ius eligendi episcopum suum, papa non habet potestatem ordinandi de electione eadem in præiudicium Romanorum, quando Romani vellent & possent ad bonum commune vti iure eodem. Similiter quia in casu catholici alii habent ius eligendi summum pontificem: ideo papa non habet potestatem ordinandi de eadem electione, quando in tali casu alii catholici vellent optime & opportune vti eodem iure, sed si Romani & alii catholici nollent aut non possent vti iure eodem, tunc papa non haber potestatem ordinandi de electione successoris sui. *Discip.* Quare isti dicunt, quod papa habet in huiusmodi plenitudinem potestatis quo ad necessaria: & non dicunt absolute, quod habet plenitudinem potestatis in omnibus. *Magist.* Hoc dicunt, quia ipsi putant, quod Christus dedit legem tam perfectæ libertatis, quod reuocatis ceremonialibus veteris legis papa super Christianos nullam habet potestatem, nisi quo ad illa, quæ præcepta sunt vel prohibita à Deo: & quo ad illa quæ de necessitate sunt facienda, vnde quod aliquis faciat aliquid, quod est supererogationis, nulli potest præcipere nisi in casu, quando esset de necessitate faciendum, & tunc non debet reputari supererogationis, sed necessariũ: sicut propter culpam posset alicui præcipere ieiunare in pane & aqua, vel intrare monasterium, vel aliquid huiusmodi, sed in tali casu non esset illi supererogationis, sed necessarium, quia impletio debitæ promissionis est inter necessaria computanda. *Discipulus.* Quid dicunt, ad quod accepi, quod Christus non ordinauit explicite, à quo debeat eligi caput Christianorum, igitur hoc relinquitur papæ? *Mag.* Dicitur quod Christus de hoc nihil ordinauit specialiter & explicite, ideo voluit, quod quo ad hoc cuilibet conseruarentur iura sua, si ea iure gentium, quo scilicet gentes rationabiliter vtuntur, habent, & ideo quo ad hoc nullam potestatem commisit papæ in præiudicium Romanorum. *Disc.* Dic qualiter respondetur ad secundam allegationem adductam superius *eodem capitulo quinto.* *Mag.* Respondetur, quod gesta sanctorum non semper ad commonia sunt trahenda, & ideo sæpe ex illis, quid debeat fieri de huiusmodi lege probari non potest: licet frequenter ea eis quid in casu valeat fieri posset ostendi. Ex hoc igitur, quod beatus Petrus sibi successorem instituit, quid papa valeat facere ea ordinatione speciali Christi probare nequit: ex hoc tamen elici posset, quid papa posset, qui esset talis in omnibus, qualis fuit beatus Petrus. Hoc autem dicit Gratianus, vt habetur *dist. & q. 1. his omnibus.* Illud autem beati Petri, quod scilicet dignitatem pontificalem tradidit beato Clementi, ab aliis valet in argumentum assumi, quid tales sustineret, qualem sibi beatus Petrus successorem quæsiuit. *Disc.* Si papa habet potestatem eandem, quam habuit beatus Petrus: quare non potest sibi substituere successorem, sicut beatus Petrus substituit? *Mag.* Ad hoc respondet Glo. dupliciter, vno modo, vbi prius, super verbo *beatus*, vbi quærit: *nunquid papa adhuc possit facere sibi successorem?* & respondet dicens, *non: quia hoc esset immutare statum ecclesiæ, vt patet 25. q. 1. quæ ad perpetuam, & quia statutum facit in illud tempus, quo non est futurus iudex.*

Discipulus. Nunquid ista in nullo placent aliis? *Magister.* Dicunt quod non: scilicet quia

quia neutra ratio responsionis valet, vt videtur eis, prima non: quia papa potest immutare statutum ecclesiæ, quo ad ea super quæ habet potestatem à Christo. Sicut enim rex pot[e]st iubere aliquid, quod neque ante ipsum quisquam, nec ipse vnquam iusserat, 8. distinct. quæ contra: ita etiam papa aliquid noui potest iubere, & multa quæ consueuerunt fieri ex causa rationabili reuocare. Secunda etiam ratio non placet eis, quia per illam rationem probatur, quod nullus episcopus etiam d[e] licentia papæ possit sibi eligere successorem, cuius contrarium habetur 7 q. 1. petisti. Discip. Dicalium responsionem. Magister. Aliter respondetur: quod si beatus Petrus fecit sibi succ[essore]m ex speciali reuelatione vel inspiratione Christi, hoc fecit de voluntate & consensu Romano[r]um catholicorum, qui habebant ius eligendi. Discipul. Vtrumque istorum ex quo non habetur per scripturas, eadem facilitate contemnitur, quam probari nititur. Mag. Dicitur, quod alterum istorum fuisse, paten[ti] ratione conuincitur, & ideo non vtrumque debet contemni. Discipulus. Dic quomodo responde[n]tur ad tertiam allegationem capitulo quinto adductam. Mag. Ad hoc respondetur, quod q[uamuis] ius eligendi Romanum episcopum habuerunt Romani ex iure naturali tertio modo dict[o:] tamen ius & potestatem instituendi electores poterant in alium, vel in alios multipliciter tran[sferre] quemadmodum canonici omnes ecclesiarum cathedralium habent ius eligendi episcopum [ta]men possunt alteri id concedere, quia variis modis possunt concedere potestatem illam vni ve[l] bus, aut pluribus de seipsis: possunt etiam concedere potestatem eligendi extra de electione, cau[sam] Romani igitur potestatem instituendi electores poterant concedere summo pontifici. poterant etiam ius eligendi concedere aliquibus paucis de seipsis. Summus etiam pontifex, sicut dictum est p[ri]us, in casu habet potestatem ordinandi de electione successuris, ipse etiam papa quamuis vocem i[n e]lectione papæ habere non possit, in quantum tamen Romanus est, potest simul cum aliis Romanis tractare & ordinare, quibus committi debeat ius eligendi: qui etiam in quantum catholicus in concilio generali, quod gerit vicem omnium Christianorum catholicorum, potest cum Romanis & aliis catholicis tractare & ordinare, quibus vel cui sit potestas eligendi summum pontificem: non obstante, quod ius eligendi pertinuerit ad Romanos. Concedendum est igitur, quod papa concess[it] quando quibusdam regibus ius eligendi summum pontificem, vel aliquando aliis: sed hoc non [f]ecit, quod ipse solus semper habuit potestatem huiusmodi ius concedendi: sed quia Romani, vel in eum solum, vel in eum & alios simul, qui gesserunt vicem Romanorum, & aliis transtulerunt [i]llud ius eligendi. Vnde etiam Adrianus papa, sicut habetur distinct. 63. c. Adrianus, non solus, sed ipse [&] Synodus celebrata Romæ, in qua plures fuere Romani, tradiderunt Carolo regi Francorum ius & potestatem eligendi summum pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem. Leo etiam papa, vt habetur dist. . c. in Synodo, non solus, sed cum toto clero & populo Romano concessit Ottoni primo regi Theutonicorum summæ sedis Apostolicæ pontificem ordinandi, & ita Romani tali concessione concesserunt: quod facere potuerunt, sicut dictum est prius. Et ideo licet imperator ex eo, quod est catholicus & Romanus, habuit potestatem & ius eligendi cum Romanis aliis: tamen quod solus habuit ius eligendi absque aliis Romanis, hoc aliquando habuit à papa & aliis Romanis, quia etiam posset habere à solo papa, si Romani transtulerunt ius suum in papam, vel etiam si Romani in ordinando de electione summi pontificis inuenirentur in detrimentum ecclesiæ negligentes, & satis probabile est, quod Romani tale ius & potestatem transtulerunt in papam, & ideo ex tunc potuit papa solus concedere ius eligendi summum pontificem, vel imperatoribus, vel vicinis episcopis, vel Cardinalibus, vel Romano clero, vel Canonicis alicuius ecclesiæ Romanæ, vel aliis, prout vidisset vtilitati ecclesiæ conuenire. Discip. Si Romani ex iure diuino habent ius eligendi Romanum episcopum: quomodo possunt transferre ius in papam, cum nulli liceat venire contra ius diuinum? Mag. Respondetur, quod contra illud, quod est sic de iure diuino, quod explicite prohibetur vel præcipitur in iure diuino, vel ex solis contentis explicite in iure diuino colligitur, nulli licet venire, sed contra illud quod est de iure diuino, quod colligitur ex aliquo contento in iure diuino implicite, & ex iure naturali secundo modo dicto, licet venire ex causa rationabili, sicut etiam ex causa rationabili licet venire contra ius naturale secundo modo dictum: quia quamuis testantibus sanctis patribus de iure naturæ omnia sunt communia, tamen licet res temporales appropriare. Isto modo Romani habent secundo modo ius eligendi Romanum episcopum, & non primo modo, ideo licet eis ex causa contra hoc ius venire.

Cap. VIII.

Quærit, in quibus casibus potestas eligendi summum pontificem reuertatur ad Romanos, & respondetur tantummodo in vnico casu, quæ responsio probatur infra, c. 9. & hoc secundum vnam opinionem, aliæ opiniones ponentur infra c. 14.

Discip. Quia res de facili ad naturam suam reuertuntur, interrogar[e] d[e]cre[u]i, si Romani potestatem ordi[n]andi de electoribus Romani episcopi in summum po[n]t[ifi]ce[m] [t]ranstulerunt, an al[i]quo casu, & in quo ius eligendi & potestas ordinandi de electoribus papæ secundum ist[a]m opinionem re[u]e[r]tatur ad Romanos.

Mag. A[d] hoc diuersimode respondetur, vno modo dicitur quod solu[m] modo in vno casu ius e[ligen]d[i & p]otestas ordinandi de electoribus reuert[a]tur ad Romanos: puta [si] papa & electores o[mnes] fuerint

[illegible] tauitate. [illegible] de si Papa & omnes cardinales efficerentur hæretici, & Romani remanerent [illegible], de fide & bono communi, inquantum spectaret ad ipsum, curam competentem [illegible], eo ipso Romani haberent ius eligendi & etiam potestatem de electoribus ordinandi, si, quando imperator solus habuerit ius eligendi Papa & etiam imperator fuissent facti hæretici, Romani eo ipso recuperassent ius eligendi & potestatem de electorib. ordinandi. DIS. Istam opinionem volo quod aliquantulum tractemus diffuse. ideo antequam alleges pro ipsa, vt magis addiscam, an aliquid veritatis contineat, opto vt aliqua circa ipsam declares. primo igitur dic, quare innuit opinio ista, quod ius eligendi non reuertitur ad Romanos, nisi Papa efficeretur hæreticus. videtur, quod si soli cardinales vel alii electores, si alii essent, efficerentur hæretici, reuerteretur ius eligendi ad Romanos, quia eo ipso, quod Cardinales, vel alii electores, efficerentur hæretici, essent priuati iure eligendi. Sed eo ipso, quod aliqui priuantur electione siue potestate eligendi, ius eligendi deuoluitur ad alios, ad quos spectat de iure. ergo non oportet, quod Papa efficiatur hæreticus ad hoc, quod ius eligendi reuertatur ad Romanos. MAG. Ista opinio intelligit, quod Papa superstite ius eligendi non reuertitur ad Romanos, quamuis cardinales vel alii electores, si essent alii, sicut aliquando fuerunt alii, efficerentur hæretici, nisi etiam Papa efficeretur hæreticus. quia licet cardinales eo ipso, quod efficerentur hæretici, essent priuati iure eligendi: tamen Papa catholicus superstes non esset propter hoc priuandus potestate ordinandi de electoribus. Sed si Papa esset mortuus, eo ipso quod cardinales efficerentur hæretici, ius eligendi illa vice reuerteretur ad Romanos. DIS. Quare dicitur, quod ius eligendi illa vice reuertitur ad Romanos? MAG. Ideo dicitur, quia postquam post mortem Papæ vel etiam post infectionem Papæ hæretica prauitate, eligendus esset Papa catholicus, qui etiam haberet potestatem ordinandi de electoribus, sicut & alii prædecessores sui, posito quod Romani transtulerint ius & potestatem suam in Papam ratione officii & non ratione personæ.

DIS. Quare dicit ista opinio, quod in isto casu reuerteretur non solum ius eligendi, sed etiam potestas ordinandi de electoribus? MAGIST. Hoc dicitur, quia sæpe aliqua multitudo habet ius eligendi, & tamen non expedit, quod omnes eligant: quia multi mouerentur, malo zelo, & sæpe non possent in personam idoneam conuenire. aliquotiens etiam non possent in vnum locum congruum conuenire. & ideo expedit, quod ordinent, qui debeant eligere, committendo vni personæ vel personis paucis respectu totius multitudinis distinctis, & zelum fidei ac boni communis habentibus ius eligendi. propter hoc enim ab antiquo electiones prælatorum concessæ fuerunt clericis, quia licet omnes clerici & laici habuerunt ius eligendi: de consensu tamen laicorum propter hoc, quod clerici erant sapientiores & sanctiores laicis, ordinatum fuit, quod ipsi soli haberent ius eligendi. & ideo quando laici essent discretiores & meliores clericis, ius eligendi deberet auferri à clericis, & dari laicis, quia illa quæ spectant ad bonum commune, & non competunt aliquibus ratione ordinis aut officii diuini, cui mancipati existunt, per sapientiores & meliores & per quos potest bonum commune melius prosperari, sunt tractanda. & ista fuit causa, quare plures Romani pontifices, in quantum Romani, vna cum aliis Romanis, quibusdam imperatoribus, licet essent laici, dederunt ius eligendi summum pontificem. DISCIP. Quare dicit ista opinio, quod in casu prædicto ius eligendi reuerteretur ad Romanos, si Romani remanerent catholici. MAG. Hoc dicunt, quia si Romani cum Papa & electoribus efficerentur hæretici, vel de electione summi pontificis, ex qua pendet bonum commune Christianitatis, essent in detrimentum Christianæ religionis negligentes vel desides, ius eligendi non reuerteretur ad Romanos. DIS. Ad quos reuertetur vel deuoluetur? MAG. Dicitur quod deuoluetur ad alios Christianos catholicos debite de electione facienda sollicitos. DIS. Hoc videtur irrationabiliter dictum: quia alii catholici sunt in tanta multitudine, quod non possent in aliquem vnum locum conuenire ad tractandum de electione futuri pontificis. MAG. Respondetur, quod in tali casu prouinciæ vel diœceses aut multitudines & quæcunque personæ diligentiam, quam deberent, minime adhibentes ad eligendum summum pontificem, eo ipso essent iure eligendi & potestate de electione facienda ordinandi priuatæ, & ius eligendi deuolueretur ad alios: ita quod si vnus solus clericus vel laicus remaneret, qui vt deberet esset solicitus de electione facienda, ius eligendi deuolueretur ad ipsum. DIS. Quid si nullus esset sollicitus, vt deberet? MAG. Respondetur, quod sicut nunquam vsque ad finem mundi fides deficiet, ita semper aliquis erit in gratia & debito modo sollicitus de his, quæ sunt necessaria Dei ecclesiæ. Si autem nullus esset sollicitus, sed omnes essent negligentes circa electionem summi pontificis necessario faciendam, omnes essent extra gratiam & in peccato mortali, quod nunquam eueniet.

CAP. IX.

Rationibus probat responsionem datam ad quæsitum c. præcedenti.

DISCIP. Quantum volo, explicasti vel explicare curasti opinionem prædictam. Ideo nunc incipe allegare pro ipsa, aut primo conare respondere, quod electores quicunq; summi pontificis siue cardinales, siue imperator, siue aliqui quicunque clerici vel laici, si efficerentur hæretici, eo ipso essent priuati iure eligendi summum pontificem. MAG. Hoc videtur multi-

plicitet posse ꝓbati. ꝑimo sic: Illi qui non sunt de corpote ecclesiæ, nō possunt eligere caput [illegible] clesiæ. quia caput ecclesiæ à mēbro vel mēbris ecclesiæ solummodo eligi debet. S[illegible] cunque siue cardinales siue alii nō sunt de corpore ecclesiæ. quia oēs hæretici per hære[illegible] ex[illegible] ecclesiam, teste beato Cypriano, qui vt legitur, 1. q. 1. c. *si quis*, ait: *Si quis de ecclesia hæretica præsu[illegible] ne exierit, à semetipso damnatus est.* ergo hæretici non habent ius eligendi summum pont[illegible] plius, illi cui catholici per præceptum iuris Dei communicari non debent, non habent iu[illegible] di summum pōtificem. quia electoribus summi pontificis communicare tenētur cat[illegible] modo elegerunt audiendo. Sed hæreticis per præceptum iuris Dei catholici com[illegible] debent. teste B. Paulo, qui ad Titum tertio ait. *hæreticum hominem post primam & secundam* [illegible] *nem deuita.* Et B. Iohannes canonica sua ait: *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite* [illegible] *pere eū in domū, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit ei aue, cōmunicat eius operibus malignis.* super quib. ve[illegible] bis dicit Beda, vt legitur. 24. q. 1. c. omnis: *hoc Iohannis de hæreticis siue schismaticis euitandis, quæ re* [illegible] *docuit, etiam factis exhibuit. Narrat enim de illo auditor sanctissimus eius Polycarpus Smyrneorum antistes* [illegible] *tempori quodam, cum apud Ephesum balneas lauandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cherinthum exire* [illegible] *continuo discessit non lotus: dicens, fugiamus hinc, ne & balnea ipsa nos corrumpant, in quibus Cherinthus laua* *tur inimicus veritatis.* Ex quibus aliisque quam pluribus colligitur, quod hæreticis catholici com- municare non debent. ergo hæretici cardinales vel alii ius eligendi summum pontificem habet non poss[illegible]nt. Rursus. qui habendus est sicut ethnicus & publicanus, ius eligendi summum pont[illegible] ficem habere non potest: quia infideles, scilicet ethnici, non sunt capaces talis iuris. sed hæret[illegible] cus habendus est sicut ethnicus & publicanus, teste Hieronymo, qui, vt legitur 24. q. 1. c. *omnibus,* ait: *Hanc domū* (scilicet ecclesiam Dei) *si quis corrigentem corripientemque contempserit sit tibi, inquit,* *tanquam ethnicus & publicanus.* ergo hæreticus iure eligendi summum pontificem, si habuerit est priuatus. Præterea, qui nihil potestatis ac iuris habent, non habet ius eligendi summum ponti- ficem, quod non minimum inter iura ecclesiastica est censendū. Sed hæretici nihil potestatis ac iuris habent, teste B. Cyp. qui, vt legitur, 24. q. 1. c. *didicimus*, ait: *didicimus omnino hæreticos & schismaticos* *nihil potestatis habere ac iuris.* quod de iure ecclesiastico intelligit Cyp. quia iura secularia poterant a[illegible] quando habere hæretici. ergo hæretici ius eligendi summum pontificem habere non possu[illegible] Item, inimici fidei Christianæ & omnium catholicorum non possunt habere ius eligendi caput omnium catholicorum, per quod pro fide Christiana etiam mori, si oportet, se debeot expo- nere. Sed cardinales, si sunt hæretici, sunt inimici fidei Christianæ & omnium catholicorum. er- go cardinales, si sunt hæretici, non habent ius eligendi summum pontificem. Præterea, qui ha- bent ius eligendi summum pontificem, in terra, vbi est electio celebranda, sunt tenendi per ca- tholicos & fouendi. Sed cardinales vel alii, qui habuisseot ius eligendi summum pontificem, si efficiantur hæretici, in nulla terra catholicorum sunt tenendi vel fouendi, perhibente concilio Lateranensi testimonium ex quo, vt legitur *extra de hæreticis. c. sicut*, sic habetur: *sub anathemate* *prohibemus ne quis eos* (scilicet hæreticos) *in domo vel in terra sua tenere vel fouere, negotiationem cum eis ex-* *ercere præsumat.* ergo cardinales si efficiantur hæretici, non habent ius eligendi summum pontificē.

CAP. X.

Inuestigat, si habentes ius eligendi summum pontificem facti sint hæretici, & ab hæresi resipi- *scant, vtrum ius eligendi recuperare possunt.*

DISCIP. Ex quo secundum istam opinionem cardinales si efficiantur hæretici, non ha- bent ius eligendi summum pontificem, sed amittunt huiusmodi ius eligendi: nunquid ipsis reuertentibus ad catholicam fidem, recuperant idem ius? MAGIST. Respondetur, quod [illegible] car- dinales efficiantur hæretici quantumcunq; occulti, non recuperant ius eligendi summum po- tificem, quamuis reuertantur ad orthodoxam fidem, & culpam hæreticæ prauitatis per pœ- nitentiam diluant: nisi idem ius de nouo conferatur eisdem. & idem dicitur de quocunque car- dinali, si aliquis eorum efficiatur hæreticus aliis remanentibus in catholica veritate. quia ex[illegible] tunc non poterit eligere, nisi de nouo ius eligendi conferatur eidem. DIS. Pro ista assertione a- liquas allegationes adducas. MAGIST. Hæc assertio taliter posse probari videtur. Nulla di- gnitas ecclesiastica per hæreticam prauitatem amissa retineri potest sine dispensatione. ergo si- militer nullum ius ecclesiasticum siue spirituale per hæreticam prauitatē amissum poterit recu- perari absq; noua collatione eiusdem iuris, nisi ex sola ordinatione Christi competat eis. & per consequens, si cardinales per hæreticam prauitatem amittant ius eligendi summum pontifi- cem, idem ius rec[illegible]perare non poterunt absque collatione noua eiusdem iuris: Cum cardi- nales immediate ex [illegible] la ordinatione Christi non habeant ius eligendi summum pontificem, sed mediante [illegible] humana.

DIS. H[illegible] non v[illegible]etur concludere. Nam quod dignitates ecclesiæ per prauitatem hæ[illegible] [illegible] m amit[illegible] non est ex natura rei, sed ex constitutione ecclesiæ. Ecclesia n. volens pun[illegible] h[illegible] ecclesiasticas dignitates amitterent, quas possent, si non obstaret con[illegible] tutio [illegible] neic. quia potestates spirituales, quæ non sunt maiores dignitat[illegible]us e[illegible]

sticis, remanent in hæreticis: sicut potestas conficiendi corpus Christi [illegible] hæreticus est sacerdos, & potestas conferendi ordines, si est episcopus. ergo etiamsi non obuiaret [illegible]nstitutio ec[illegible]æ, dignitates ecclesiasticas retinerent. Ex quo infertur, quod hæretici retinent iura spiritualia, quæ prius habuerunt, nisi per constitutionem ecclesiæ priuentur eisdem. Sed nulla inuenitur constitutio ecclesiæ, per quam cardinales, si efficiantur hæretici, priuentur iure eligendi summum pontificem. ergo absque collatione noua recuperant idem ius, si ad veritatem redierint orthodoxam. MAGIST. Nonnullis apparet, quod ista responsio non sufficit. Nam, vt dicunt, hæretici non per solam constitutionem ecclesiæ, sed eo ipso quod sunt hæretici (etiamsi nulla constitutio ecclesiæ esset) amittunt ecclesiasticas dignitates, quantum ad omnia quæ à viatorib. amitti possunt. quod sic probatur. Non est maior ratio de vno spirituali amissibili, quod amittatur, absque constitutione ecclesiastica per hæreticam prauitatem, quam de alio: quia qua ratione diceretur, quod cum hæretica prauitate posse stare vnum spirituale amissibile, eadem facilitate diceretur hoc de quocunque alio spirituali amissibili. Sed aliquod est spirituale amissibile, quod ex natura rei non stat cum hæretica prauitate, quamuis nulla esset constitutio. ergo nullum etiam spirituale amissibile stat cum hæretica prauitate. maior videtur clara. Minor probatur. Nam papalis dignitas, quantum ad omnia amissibilia, quæ sunt propria dignitati papali absque omni constitutione ecclesiæ per hæreticam prauitatem amittitur. quod sic ostenditur. Nullus potest ligari sententia canonis, nisi, quamuis non esset lata sententia canonis, sit minor & inferior conditore eiusdem canonis. Sed Papa, si efficiatur hæreticus, ligatur sententia canonis conditi à prædecessore suo, teste Glossa, quæ 24. q. 1. c. 1. ait: *Hic est casus in quo Papa Papam ligare potest, in quo Papa in canonem lata sententia incidit.* nec obuiat regula illa, quia par parem soluere & ligare non potest: quia si Papa hæreticus est, in eo quod hæreticus est, minor est quolibet catholico. quia lex factum notat sine sententia. ergo Papa effectus hæreticus minor est conditore canonis, quo ligatur, etiamsi idem conditor nullam publicet sententiam. Ex quo infertur, quod dignitas papalis omni constitutione amittitur per hæreticam prauitatem.

DISCIP. Non videtur verum, quod omne ius spirituale amissibile per hæreticam prauitatem amittatur absque constitutione ecclesiæ: & quod non possit recuperari absque noua collatione eiusdem iuris. Nam ius eligendi summum pontificem est ius spirituale, vt isti dicunt: & tamen si Romani efficerentur hæretici, non amitterent illud ius: quia tunc ipsis redeuntibus de hæresi non recuperarent ius eligendi, per rationem prædictam.

Similiter si Romani & cardinales omnes, qui habent ius eligendi, efficerentur hæretici, ius eligendi illa vice deuolueretur ad alios catholicos. quo posito, ponatur iterum, quod omnes alii Christiani efficiantur hæretici, præter decem. quo posito, omnes Christiani præter illos decem amitterent ius eligendi summum pontificem. quo posito, de Christianis hæreticis redeant ad fidem catholicam. 20. & illi 10. qui prius erant catholici labantur in hæresim: tunc quæritur, an isti 20. reuersi de hæresi habent ius eligendi summum pontificem, aut non habeant. si habent ius eligendi: ergo absque noua collatione recuperauerunt ius spirituale, quod prius amiserant per hæreticam prauitatem. si non habent ius eligendi: ergo tota ecclesia Dei esset priuata iure eligendi summum potificem: & per consequens Christus non in omnibus necessariis sufficienter prouidit ecclesiæ.

Item ius patronatus est ecclesiæ & ius spirituale, & tamen quamuis amittatur per hæreticam prauitatem, absque noua collatione poterit recuperari. nam si aliquis patronus fiat hæreticus, amittit ius patronatus. sed si retineat rem, ratione cuius est patronus, & redierit ad fidei veritatem, recuperat ius patronatus, quod amiserat: quia ius patronatus transit cum vniuersitate. multo magis reuertitur ad illum, penes quem remanserat dominium rei, ratione cuius erat patronus. Item dignitates ecclesiæ per hæreticam prauitatem amissæ recuperantur absque noua electione. ergo & iura spiritualia propter hæreticam prauitatem amissa recuperari poterunt absque noua collatione eorundem iurium. Consequentia videtur aperta, quia eadem ratio videtur de vno & de alio. Antecedens auctoritatibus manifestis videtur posse probari. ait enim Augustinus, vt habetur. 23. q. 4. c. *ipsa pietas*, loquens de Donatistis hæreticis. *Habeant ergo de præterito detestabili errore, sicut Petrus habuit de mendacii timore amarum dolorem: & veniant ad ecclesiam Christi veram. id est catholicam matrem. sint in illa clerici, sint in illa episcopi vtiliter, qui contra eam fuerunt hostiliter: non inuidemus, imo amplectimur, hortamur, optamus religiosissime.*

Item ex 6. Synodo, vt legitur 1. q. 7. c. *conuenientibus*, sic habetur: *Religiosissimi monachi dixerunt, sicut receperunt vniuersales sex synodi ab hæresi reuertentes, ita & nos recepimus. Sancta synodus dixit, placet omnibus nobis. & iussi sunt Basilius episcopus Anchiritanus & Theodorus episcopus Mireæ ciuitatis, & Theodosius sedere in gradibus & sedibus suis.* & infra: *Constantinus episcopus Cypri dixit, sufficienter ostensum est quod ab hæreticis venientes recipiendi sunt.* Item Grego. vt habetur *dist. 12. c. nos consuetudinem*, loquens de Donatistis episcopis reuertentibus ad fidem, ait; *Sufficiat autem* (illis episcopis Donatistis venientibus ad catholicam fidem) *commissæ sibi plebis curam gerere.* propter ista videtur, quod prædicta sint consona veritati. tu vero dic quomodo respondetur ad illa.

MAGIST. Ad primum istorum dicitur, quod si Romani omnes efficerentur hæretici, ius eligendi summum pontificem amitterent, & secundum quorundam assertionem non recu-

perateot ius eligendi , licet ab hæresi teoertetentor ad fidem. Sed lecundom aliam [illegible] rent idem ius, propter boc, quod immediare ea ordinatione Christi & iure genti [illegible] h [illegible] eligendi.

DISCIP. Vbi ordinauit Christus, quod Romani haberent ius eligendi summum [illegible] ficem? MAGIST. Respondetur, quod tunc hoc ordinauit, quando fecit bcatum Petrum caput & pontificem omnium Christianornm, dans ei potestatem eligendi sibi locum, vbi pone [illegible] te- dem suam, & oon priuauit illos, quorum eligeret esse episcopus quodammodo proprius, iure eli- gendi, & ibi præficiendi, quod eis competit ex iure gentium, quamuis non sit, qui licite posset ordinate etiam fieri contrarium.

DIS. Dic quomodo respondetur ad secundam obiectionem, quam feri. MAG. Quibus- dam apparet, quod ista obiectio sit fantastica, vt responsione censeatur indigna ponit enim sum, qui nunquam euenit, nec est probabile qood vnquam debeat eoenire. DIS. Videtur al [illegible] quod illa obiectio non est ita fantastica, quod quamuis casus ille nunquam euenerit, poss [illegible] men accidere, & temerarium est dicere, quod nunquam euenier. ideo videtur vt le ipsum di [illegible] tere, quia ea discussione illotum, quæ oonqoam vel tato accidunt, profundius & subtilius int [illegible] liguntur ea quæ sæpe eueniunt. siue ergo illa obiectio fuerit fantastica, siue noo: Dic quali [illegible] re- spondetur ad ipsam, quia sicut scire mala sæpe est vtile, & discurere falsa frequeoter ad cognitio- nem confert plurimum veritatis: ita discutere fantastica multotiens valet ad cognoscendum i la, quæ vera & solida dinoscuntur. MAG. Respondetur ad ipsam, qood si omnes Christiani effice- rentur hætetici, præter 10. qui non essent Romani, illi immediate ex speciali otdioatione Chri [illegible] haberent ius eligendi summnm pontificē, & si postea. 20. Romani redirent ad catholicam verita- rem, & illi. 10. efficerentur hæretici. 20. redenntes ad fidem immediate ex speciali ordinatione Christi recuperarent ius eligendi summum pontificem, qnod prius amiserant propter hætencam prauitatem. DIS. Vbi ordinauit Christus ista? MAG. Dicitur quod Christus specialiter ista ordi- nauit & prouidit ecclesiæ, quando specialiter dixit Mat. vlt. *Vobiscum sum omnibus diebus vsque ad con- summationem seculi.* tunc promisit, quod nusquam vsque ad consummationem seculi ionecessari [illegible] deficeret ecclesiæ suæ. Et ideo quia habere potestatem eligendi summum pontificem est nece- sarium ecclesiæ Dei: tunc insuper catholici vel omnes vel aliqui qualescunq; fuissent snicqusm habetent potestarem eligendi summum pootificem, ordinauit pariter. quare si essent solummo- do. 20. catholici & laici, & non Romani, qoi ante fuissent hæretici: illi viginti catholici immedi- ate ea speciali ordinatione & promissione Christi baberent ius eligeodi summum pontificem: quia non esser maior tatio, quod vnus illorum 10. baberet ius eligendi quam alius: & ita omnes habetent ius. DIS. Ista prioribus repugnare videntur: quia secundum ista cardinales effecti hæte- tici possenr recuperare ius eligendi summum pontificem absqoe oouа collatione eiusdem iuris. ponatur enim, quod cardinales primo efficiantur hæretici, & postea vel aliqui eorum redeant ad catholicā fidem, & omnes alii efficianrut hæretici. tunc quæritur, an isti cardinales redeontes de hæresi habēt ius eligendi, aut nō habent? Si habēt, ergo recuperauerūt ius eligēdi absq; noua col- latione eiusdē iuris, eo ipso quod redierunt ad orthodoxā fidē. si non habent ius eligendi, & non sunt alii catholici per casum illū: ergo tota ecclesia Dei caret iure eligendi summom pontificem. MAG. Respondetur ad hoc, quod cardinales ius eligendi, qood habeot ex ordinatione humana, puta ea concessione Papæ vel Romanorum, in nullo casu recuperant eo ipso qnod reuertuntur ad fidem absq; noua collatione eiusdem iuris. & sic intelliguntur illa, quæ prius dicta sunt de hoc. Sed ius eligendi quod competit eis ea ordinatione Christi, possunt (saltem in casu, quando non essent alii catholici) recuperare eo ipso quod redirent ad veram fidem. DIS. Quare plus recupe- rant ius elegendi, quod habent ea ordinatione Christi eo ipso quod redeunt ab hæresi ad catho- licam fidem, quam ius qnod non habeor nisi ea ordinatione humana? MAG. Huiusmodi ratio as- signatur: quia ab eodem est idem ius primo esse collatum, & post amissionem restitutum. & id o quia Christus ordinauit & promisit, qnod nollum vnquam necessarium deficeret ecclesiæ suæ: ideo ordinauit, quod hætetici in tali casu, quando non sont alii catbolici, eo ipso quod tedeunt ad fidem, restitnatur eis ius eligendi. sed per nullam ordinationem humanam habetur, quod si cardinales efficiantur hæretici eo ipso qnod reuertantur ad fidem, recuperent ius eligendi. & id- eo non habent tale ius absque noua collatione. posset tamen inoeniri, quod eo ipso recupera- rent ius eligendi catholici.

DIS. Dic quid dicitur de iure patronatus amisso propter hæreticam prauitatem. MAG. Dupli- citer dicitur. vno modo, quod recuperatur idem ius: quia hoc per ordinationem humanam con- cessum est: qnia sicut ius patronatus transit cum vniuersitate, ita recuperatur recuperatate, ratio- ne coius habet aliquis ius patronatus. aliqui dicont, quod ius patronatus oon recuperatur: sed specialiter datur illi, qui rem recuperat. DIS. Dic quid dicitur de dignitatibus ecclesiasti is pro- pter hæreticam prauitatem amissis, quæ dicuntur recuperari absque oоuа collatione vel electio- ne. MAG. Dicitur, quod episcopatus & aliæ ecclesiasticæ dignitates, si propter hæreticam pra- uitatē amittantur, non recuperantur absq; noua electione vel alıquo æquiualēti nouæ electoni, cuiusmodi est dispensatio, qua aliquando dispensabatur cum hæreticis, vt reciper nt dignitates, nec propter hæreticam prauitatem amiserant. in illis o. dispensatio æqualet electioni. oēs autem auctoritates inductæ, intelligi debent ita, vt hæretici ad dignitates amissas recipiuntur & n [illegible] aliter,

aliter, teste Leone Papa, qui vt habetur. 1. q. 1. c. *si quis haeretica*, ait *si quis haeretica communionis contagione se maculauerit hoc in magno beneficio habeat si adempta sibi spe promotionis, in quo inuenitur, ordine permaneat.*

Cap. XI.

Recitat opinionem tenentem, quod si cardinales omnes haereticarentur electio summi Pontificis ad Romanos deuolueretur.

DISCIP. Assertio supra *capitulo* 8. recitata tenet, quod cardinales pro crimine hæresis potestate eligendi Papam priuantur; & non pro alio crimine, de quo nunc esset videndum. sed quia hoc ex sequentibus apparebit: ideo nunc excipe ostendere secundum assertionem illam, quod si cardinales omnes, qui soli nunc habent electioné, efficiantur hæretici an ius eligendi reuertitur ad Romanos. MAG. Hoc videtur diuersis rationibus posse probari: quia si Papa & omnes cardinales efficiantur hæretici, aut ius eligendi est penes alios catholicos, aut in tota ecclesia Dei nulli catholici habent ius eligendi summum pontificem, si penes alios est ius eligendi, & nulli alii quam Romani habent ius eligendi: quia minus videtur de aliis, quod ius eligendi deuoluatur ad ipsos, quam de Romanis. ergo Romani habent in hoc casu ius eligendi summum pontificem. Si autem nulli catholici habent ius eligendi: ergo tota ecclesia Dei esset priuata potestate eligendi summũ pontificem, & ita non esset in necessariis sufficienter prouisum ecclesię Dei.

Amplius, non videtur aliquomodo credendum, quod minus per iura diuina vel humana sit prouisum ecclesiæ Romanæ, si electores & prælati ipsius priuentur potestate eligendi, quam aliis ecclesiis inferioribus, si electores ipsorum prælatorum ex aliquo casu priuentur potestate eligendi. sed huiusmodi inferioribus ecclesiis est prouisum, *extra de elec.* nec pro defectu credendum est, quod per iura diuina vel humana sit prouisum Romanæ ecclesiæ, quomodo prælatus eligi debeat, si sede vacante electores ipsius potestate eligendi priuentur. quod accideret, si omnes cardinales vna cum Papa mortuo, in hæreticam prauitatem caderent. non autem aliter est prouisum nec per iura humana nec per iura diuina, nisi quod electio reuertitur ad Romanos. qui similiter ex iure diuino & iure gentium habuerunt ius eligendi. quia electio ad superiorem deuolui non potest, sicut contigit per iura humana de aliis ecclesiis. igitur in hoc casu electio summi pontificis ad Romanos reuertitur. DIS. Ista ratio non videtur concludere. nam iura ad ea, quæ frequentius eueniunt, aptantur: quia ex his, quæ forte vno casu accidere possunt, iura non constituunt. quod ei semel aut bis fit, contemnunt legislatores vt leges sacræ testantur. sed quod electores prælatorum aliarum ecclesiarum priuentur potestate eligendi, sæpe contingit. quod autem electores summi pontificis potestate eligendi priuentur, nunquam accidit vel raro. ergo quamuis per iura debeat prouideri, per quem vel per quos sunt præficiendi prælati aliis ecclesiis, si illi, quibus concessa est electio, potestate eligendi priuentur; non tamen oportet quod iura prouideant, qualiter eligi debeat Romanus pontifex: licet illi, quibus concessa est electio potestate eligendi priuentur. MAG. Ista obiectio multos non mouet propter duo. primo: nam licet iura sæpius aptentur ad ea, quæ frequentius accidunt: tamen quandoq; iura aptantur ad ea quæ raro contingunt, & maxime vbi periculũ spirituale totius cõmunitatis fidelium vertitur, nisi ius subueniat sed si priuatur potestate eligendi illis, quib. data est electio summi pontificis, nullo iure neq; diuino neq; humano subueniatur ecclesiæ, vt possit habere summum pontificem, spirituale periculum immineret toti ecclesiæ. ergo si casus contingat, aliquo iure subuenitur ecclesiæ. Cum igitur super hoc non inueniatur ius humanum, recurrendum est ad ius diuinum, vt scilicet reuertatur electio ad Romanos. qui similiter ex iure diuino & iure gentium habent ius eligendi summum pontificem. Secundo quia sicut notat Glo. *di.* 28. *c. de Syracusanę*, cautela debet adhiberi ex eo quod solet aliquis fieri, *vt* 93. *c. Afros*, & ex *di.* 23. *c. in nomine* potest colligi manifeste. Sed sæpe accidit, quod electores summi pontificis propter hęreticam prauitatem fuerunt potestate eligendi priuati. Igitur saltem tunc de iure humano debuit prouideri, qualiter esset eligendus summus pontifex si hoc non fuit prouisum nisi iure diuino: quia tunc super hoc non fuit editum aliquod ius humanum. igitur ex iure diuino & ratione euidendi colligitur. qualiter sit eligendus summus pontifex, si electores priuentur potestate eligendi, & non sit Papa, qui valeat aliis electionem concedere. hic non videtur aliud probandum, nisi quod sæpe accidit, quod electores summi pontificis propter hæresim fuerunt potestate eligendi priuati. quod probatur per hoc, quod sæpe imperatores habuerunt potestatem eligendi summum pontificem, qui postea propter prauitatem hæreticam fuerunt eadem potestate priuati, teste Gratiano, qui *di.* 63. *c. quia qua verum*, ait: *frequenter etiam in hæreticorum perfidiam prolapsi* (scilicet Imperatores) *catholicæ matris ecclesiæ vnitatem impugnare conati sunt: ideo sanctorum statuta patrum aduersus eos prodierunt, vt semet electioni non insererent.* DIS. Videtur quod imperatores priuati non fuerunt potestate & iure eligendi summum pontificem, sed quod renunciauerunt huiusmodi iuri, quod dicit idem Gratianus eadem dis. *c. sanctorum.* quia ex his constitutionibus deprehenditur, imperatores renunciasse priuilegium, quod de electione summi pontificis Adrianus Papa Imperatori Carolo & ad imitationem eius Leo Papa Othoni primo regi Theutonicorum fecerat. MAG. Respondetur, quod plures imperatores, etiam de quibus non legitur in decretis, habuerunt ius eligendi summum pontificem, quorum aliqui perdiderunt idem ius propter hæreticam prauitatem, aliqui renunciauerunt eidem iuri: & ita vtrunq; dictum Gratiani continet veritatem pro diuersis imperatoribus.

Cap. XII.

Quærit ad quos Romanos deuoluatur electio Papa mortuo & cardinalibus prauitate hæretica infectis & respondetur sub opinionibus quatuor, ad primas tres & earum rationes respondetur capitulo sequenti.

DISCIP. Si ius eligendi Romanum episcopum reuertitur ad Romanos electoribus priuatis iure eligendi, & non existente Papa, qui de electione valeat ordinare, ad quos Romanos reuertitur, vtrum scilicet ad omnes vel ad aliquem & aliquos tantum.

MAGIST. Circa hoc sunt diuersæ opiniones, vna est quæ reuertitur ad imperatorem Romanorum. Cuius ratio assignatur, quoniam quando aliqui electores priuantur iure eligendi, electio reuertitur ad illum, vel illos qui ante immediate habuerunt ius eligendi summum pontificem; sed antequam cardinales qui post imperatorem habuerunt ius eligendi immediate habuit imperator ius eligendi summum pontificem. igitur si cardinales propter hæreticam prauitatem priuantur iure eligendi Romanum episcopum, ius eligendi reuertitur ad imperatorem.

Alia assertio est: quod si cardinales efficiantur hæretici & non sit Papa qui de electoribus valeat ordinare ius eligendi, reuertitur ad canonicos ecclesiæ vbi est sedes Papæ. Quia cessante priuilegio recurrendum est ad ius commune, sed cardinales non habent ius eligendi, nisi ex priuilegio speciali. igitur si priuilegium illud propter prauitatem hæreticam perdiderint, recurrendum est ad ius commune. est autem ius commune quod canonici ecclesiarum cathedralium habent ius eligendi episcopos, igitur in hoc casu ad canonicos ecclesiæ vbi est sedes Papæ reuertitur ius eligendi summum pontificem. Alia est assertio, quod in hoc casu electio summi pontificis deuoluitur ad totum clerum Romanum. Quia quod soli clerici cathedralis ecclesiæ habent ius eligendi summum pontificem est ex priuilegio Papali, ius autem commune est, quod totus clerus habeat ius eligendi. igitur ex quo ius eligendi summum pontificem non sit ex priuilegio Papali concesso ecclesiasticis ecclesiæ, vbi est sedes Papæ, vel si fuit eis concessum, postea fuit eis ablatū, quādo fuit cardinalibus datum, & cessante priuilegio recurrendum est ad ius commune relinquitur, quod si cardinales efficerentur hæretici, electio ad totum clerum Romanum reuertitur. Quod autem sit ius commune, quod totus clerus habeat ius eligendi, videtur testari Gratianus, qui, vt legitur. *dist.* 63. *§. ex his,* ait: *Sicut electio summi pontificis non à cardinalibus tantum, imo etiam ab aliis religiosis & ecclesiasticis auctoritate Nicolai Papa est facienda: ita est & episcoporum electio non à canonicis tantum, sed ab aliis religiosis clericis, sicut in generali synodo Innocentii, habita Roma* constitutum est. Vnde idem Innocentius, c. *obeuntibus sane episcopis, quando vltra tres menses vacare ecclesiam sacrorum patrum prohibent sanctiones, sub anathematis vinculo interdicimus, ne canonici de sede episcopali ab electione episcoporum excludant religiosos viros, sed eorum consilio honestam & idoneam personam in episcopum eligant. quod si exclusis religiosis viris electio facta fuerit, quod absque eorum consensu factum fuerit, irritum habeatur & vacuum.* Ex quibus apparet, quod secundum ius commune ad totum clerum spectat electio. Alia est assertio, quod si cardinales efficiantur hæretici, electio reuertitur ad populum & clerum Romanum, ita quod ad omnes Romanos reuertitur, non quod omnes eligant, quia nisi essent valde pauci, hoc absque confusione, quæ est vitanda in huiusmodi, fieri non posset, sed vt de consensu omnium expresso vel tacito ordinatur, quod quis vel qui vicem omnium impleat vel impleant episcopum suum eligendo possent Romani in hoc casu committere vices suas imperatori catholico, qui vice omnium eligeret Romanum episcopum. Pro hac assertione sic arguitur, si aliquis vel aliqui Romanis posset vel possent iure diuino solo vel iure humano solo in casu sibi vendicare ius eligendi summum pontificem, aut hoc posset vel possent iure diuino solo aut iure humano solo, vel simul iure diuino & humano. non solo iure diuino: quia hoc ex scripturis sacris probari non potest. Nec solo iure humano: quia omnia iura humana de hoc propter canonica vel illud quod concessum fuit cardinalibus, quando fuit solum cardinalibus concessum ius eligendi abrogata fuerunt. nec iure gentium potest ab aliis vel ab aliquibus Romanis specialiter vendicare talis: quia secundum ius gentium ad omnes spectat eligere præsidem eis vel ordinare, quem eligere debeant. quia secundum ius gentium, quod omnes tangit, per omnes tractari debet. relinquitur ergo, quod ad omnes Romanos, tam clericos quam laicos ius eligendi reuertatur: vt si de consensu omnium tacito vel expresso ordinetur, qualiter summus pontifex eligi debeat. Amplius, quando potestas non habetur ex solo iure diuino, deficiente iure ciuili tam ecclesiastico quam seculari, recurrendum est ad ius gentium, quod est antiquius & communius, quam ius ciuile & ecclesiasticum siue seculare. Sed omnes Romani, non aliqui habuerunt ex iure diuino & iure gentium ius eligendi Romanum episcopum. ad quod probandum probationes sunt adductæ prius. ergo si circa electionem summi pontificis omnia iura ciuilia, canonica & secularia defecerint, quod accideret, si omnes cardinales efficerentur hæretici, virtute iuris diuini & iuris gentium simul potestas eligendi Romanum episcopum reuerteretur ad Romanos.

DIS. Videtur, quod ista ratio non procedit, nisi virtute iuris abrogati, quod nullo modo reuerti potest. quod si ad aliquod ius abrogatur, perinde est, ac si nūquam fuisset, sed ius gentiū, quo Romani aliquādo potuerunt eligere Romanum episcopum, quoad eos abrogatum est. ergo virtute illius iuris potestas eligendi Romanū episcopū nō reuertitur ad Romanos. MAG. Respōdetur, quod virtute iuris penitus abrogati nulla potestas reuertitur. sed ius gentium cum iure diui-

no si-

no simul quo Romani poterant eligere Romanum episcopum, non potest penitus abrogari, nisi pro tempore, quo secundum ius canonicum alii habent ius eligendi. & ideo cessante illo iure ciuili & ecclesiastico, statim ius gentiũ tale reuertitur, sicut quia de iure naturali est, quod omnia sunt communia. ideo cessante iure gentium & ciuili, quibus aliquid sit proprium, statim reuertitur ius naturale, vt omnia sint communia, sicut fuerunt ante omnem ordinationem humanam.

Cap. XIII.

Respondet ad rationes pro tribus primis opinionibus capitulo praecedenti adductas.

DISCIP. Quia ista assertio aliquam apparentiam habere videtur, dic qualiter secundum eam ad allegationes pro assertionibus contrariis respondetur. MAGIST. Ad allegationem pro prima assertione dicitur, quod non semper, quando electores priuantur iure eligendi, ius eligendi reuertitur ad eos, qui immediate ante habuerunt ius eligendi: quia saepe in tali casu ius eligendi ad superiores deuoluitur, nonnunquam etiam reuertitur ad eos, qui ex antiquiori & communiori iure habuerunt ius eligendi. & ideo licet imperator immediate ante cardinales habuisset ius eligendi (si cardinales efficiantur haeretici) ius eligendi non reuertitur, nec reuoluitur, ad imperatorem solum, sed reuertitur ad ipsum & alios Romanos simul, vt ipse cum aliis Romanis debeat ordinare, quomodo debeat eligi Romanus pontifex. in hoc tamen habet quandam praerogatiuam imperator super alios Romanos, quo ad electionem summi pontificis, vt sine eo (saltem si eius praesentia conuenienter haberi potest) Romani non debeant ad eius summi pontificis electionem procedere nec de electoribus ordinare.

DISCIP. Quid si imperator vellet impedire electionem summi pontificis, quando cardinales effecti essent haeretici: vel si nollet etiam se intromittere, etiam requisitus per Romanos. MAGIST. Respondetur quod in hoc casu Romani possent, & deberent absque imperatore ad electionem procedere. quia sicut dictum est prius potestas eligendi summum pontificem non competit imperatori, inquantum imperator iure diuino vel iure gentium simul: sed competit sibi inquantum catholicus & Romanus in quibus secum conuenirent Romani alii. & ideo sicut alius Romanus non potest impedire Romanos quin in hoc casu debeant ad electionem procedere. quia sicut dictum est prius potestas eligendi summum pontificem &c. Ita nec imperator poterat eos impedire.

DISCIP. Si imperator non habet ius eligendi, virtute iuris diuini & iuris gentium nisi inquantum catholicus & Romanus igitur in hoc alii Romani pares sunt ei. ex quo infertur quod quoad hoc non plus est vocandus vel requirendus aut expectandus imperator, quam alii Romani. MAGIST. Ad hoc respondetur, quod quamuis imperator & alii Romani sunt quodammodo pares (quoad hoc quod qualem potestatem & quale ius habet imperator in electione summi pontificis, talem potestatem & tale ius habent alii Romani) tamen quando deberent eligere vel de electione, vel de electoribus tractare: alii Romani deberent in multis imperatori deferre. quemadmodum in aliis electionibus sapientiorib. & potentioribus: melioribus & dignioribus est in multis ab aliis deferendum. & ideo sine imperatore quando zelat debito modo pro religione Christiana: alii Romani (si conuenienter potest haberi eius praesentia) non debent ad eius electionẽ procedere: imo in casu debent omnes alii sibi soli ius eligendi committere. quemadmodum sicut allegatum est prius quidam summi pontifices & alii Romani quibusdam imperatoribus totum ius eligendi dederunt. & tunc imperator vice omnium deberet eligere Romanum pontificem.

DISCIP. Dic qualiter respondetur ad allegationem pro secunda assertione adductam? MAGIST. Respondetur quod licet modo sit commune ius canonicum quod clerici cathedralis ecclesiae habent ius eligendi episcopum: tamen aliquando non fuit ius commune. sed ius commune fuit quod clerus & populus haberent ius eligendi. & illud ius est communissimum & antiquissimum, & ideo (cessante omni priuilegio & iure speciali) ad ius communissimum & antiquissimum est recurrendum. quamobrem si omnes cardinales efficerentur haeretici ad ius communius & antiquius est recurrendum, & non ad aliquod speciale ius aliarum ecclesiarum. hoc autem est ius diuinum & ius gentium virtute cuius vel quorum iurium Romanis, scil. clericis & laicis, competit ius eligendi summum pontificem. Et per hoc respondetur ad allegationes pro tertia assertione, quia licet aliquando fuerit ius commune, quod episcopi electio spectaret ad totum clerum, & non ad solos clericos cathedralis ecclesiae, sicut probant auctoritates inductae: non tamen semper fuit ius commune: nec fuit ius communissimum, sed per solam institutionem humanam ecclesiasticam fuit tantum ius commune. & ideo si cardinales efficiantur haeretici, & quod papa sit haereticus vel mortuus, deficiãt omnia iura humana instituta de electione Romani pontificis recurrendum est ad ius diuinum & ius gentium, virtute quorum electio ad plebem humanam, scilicet clerum & populum Romanum, reducitur.

CAP. XIV.

Ponit 4. opiniones responsiuas quæstionis supra capitulo octauo huius, quæ proban- tur rationibus, ad quas respondetur capitulo sequenti immediate.

DISCIP. Supra *capitulo octauo* quæsiui, an in aliquo casu, & in quo ius eligendi Romanum e- piscopum reuertatur ad Romanos. & tu dixisti, quo ad hoc diuersimode resp... ndetur. ... tasti autem vnum modum respondendi. nunc autem recita alium. MAGIST. Alite... respon... tur, quod non solum pro hæretica prauitate, sed etiam pro fautoria hæreticæ p... au... tatis, ... vid... cet omnes cardinales sint fautores hæreticæ prauitatis, & papa sit mortuus, vel hæretic... ... gendi summum pontificem reuertitur sic ad Romanos. Pro hac opinione taliter allegatur. ... fauet hæreticæ prauitati, videtur sic hæreticam prauitatem defendere. non enim videtur, ... alius fauor, quam defensio, possit ei impendi. sed defendens hæreticam prauitatem d... nabilior est hæretico, teste Vrbano papa, qui, vt habetur 24. q. 3. c. *qui aliorum*, ait: *qui alterum errorem defen- dit, multo & amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum ille errat, sed etiam aliis offendicula erro- praeparat & confirmat. vnde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est.* ergo defendens hæreticam prauitatem dignus est omni pœna, qua digni sunt hæretici. Item, ... fauet erroribus hæreticorum: inter credentes eorũ erroribus est merito numerandus. & per con- sequens hæreticus est censendus, teste Greg. ix. qui, vt habetur, *extra de hæreticis. c. excommunicamus* a. ait: *credentes eorum erroribus hæreticos similiter iudicamus.* ergo si omnes cardinales faueant hæreti... prauitati, tanquam hæretici iure eligendi Romanum pontificem sunt priuati.

Aliter respondetur, quod cardinales (non solum si faueant hæreticæ prauitati, sed etiam si sint fautores papæ hæretici, viui vel mortui, vel aliorum hæreticorum) iure eligendi priuantur, & electio ad Romanos reuertetur, etiam si papa est hæreticus, vel mortuus, aut de iure depositus. Pro hac opinione taliter allegatur. pro quocunque crimine papa ipso facto seu iure à papali digni- tate deponitur, pro eodem crimine cardinales cardinalatu priuantur: & per consequens ius eli- gendi quod eis competit ratione cardinalatus amittunt. sed papa (si est fautor hæreticorum) ipso facto seu iure à papatu deponitur. ergo & cardinales propter fauorem hæreticorum iure eligendi priuantur. maior videtur probatione minime indigere. Minor exemplo probatur. nam Anasta- sius secundus propter fauorem hæreticorum fuit depositus. non enim legitur de ipso, nisi quod fa- uerit Fotino & Achacio hæreticis. nam in decretis. 19. di. c. *Anastasius*, sic habetur: *Anastasius secundus natione Romanus, fuit temporibus Theodrici regis. eodem tempore multi clerici se à communione ipsius abegerunt, eo quod communicasset sine consilio episcoporum vel presbyterorum & clericorum cuncta ecclesia catholica diacono Thessalonicen. nomine Fotino, qui communicauerat Achatio: & quia voluit occulte reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percussus est.* In quibus verbis non habetur, nisi quod Anastasius fauit Fotino & A- chatio: & tamen fuit depositus. ergo propter fauorem hæreticorum papa deponitur.

Aliter respondetur: quod cardinales non solum propter hæresim & fauorem hæreticæ pra- uitatis, vel hæreticorum, sed etiam propter schisma priuantur iure eligendi summum pontificem. Hoc taliter videtur posse probari. Quia qui nihil potestatis aut iuris habet, non habet potestatem eligendi summum pontificem neq; ius. Sed cardinales si efficiantur schismatici, nihil iuris aut po- testatis habent, teste beato Cypriano, qui, vt habetur 24. q. 1. c. *didicimus*, sicut allegatum est prius, ait: *didicimus omnino hæreticos & schismaticos nihil potestatis habere & iuris.* ergo cardinales schismatici non habent ius eligendi summum pontificem. Item, qui sunt extra ecclesiam, non habent ius eli- gendi summum pontificem. sed cardinales schismatici sunt extra ecclesiã, teste beato Cypriano, qui (vbi prius) ait: *si autem foris cuncti schismatici, & hæretici non habent spiritum sanctum. & ideo apud eos ... manus eis imponitur, vt hic accipiatur, quod illic non est nec dari potest, manifestum est, nec remissionem pecca- rum per eos dari posse, quos constat spiritum sanctum non habere.* Ex quibus verbis euidenter videtur ha- beri, quod omnes schismatici sunt extra ecclesiam. Vnde & beatus Cyprianus Nouacianum ex- tra ecclesiam & inter aduersarios & antichristos reputauit computandum, solummodo quia fuit schismaticus, dicens vbi prius: *Nouacianus nec debet nec potest excipi, quominus ipse quoq; extra ecclesiam con- sistens & contra pacem ac dilectionem Christi faciens, inter aduersarios & antichristos computetur.* ergo omnes schismatici sunt extra ecclesiam. ergo si oẽs cardinales efficerentur schismatici, tanq̃ extra eccle... existentes ius eligendi amittunt. Et p cõsequens in hoc casu ius eligẽdi reuertitur ad Romanos. sed cardinales (si efficiantur hæretici) iure eligendi priuantur. igitur etiamsi sint fautores hæreticæ prauitatis, eodem iure priuantur.

Aliter respondetur, q̃ non solũ propter p̃dicta crimina. sed etiam si papa existente hæretico vel mortuo, videl. cardinales, noluerint eligere, dicẽtes se nõ velle eligere, vel ẽt per malitiam aut per damnabilẽ negligentiam in notabile detrimentũ & periculũ Christianæ religionis diffu... ere eligere summum pontificẽ, priuati sunt iure eligendi, & electio reuertitur ad Romanos. Pr... opinione taliter allegatur. nõ minus ꝓuisum est Romanæ ecclesiæ cõtra pericula, quæ pericula ... accidere possunt, quã aliis fidelib. Si enim minus esset ei ꝓuisum quantũ ad ea, quæ ord... nãda sunt per rectores ipsius, ipsi rectores essent de negligẽtia damnabili reprehensibiles iudicand... qu... ma... us periculũ vertitur, cautius & sollicitius est agendũ. sed ecclesiis aliis sufficienter est ꝓ... um, si el... ctores, qui debent eligere, per malitiam, vel negligentiam distulerint eligere. q... ia si infra ... es

men es

...nales non elegerint, priuantur potestate eligendi ea vice. & potestas prouidendi ad superiorem deuoluitur. igitur etiam Romanæ ecclesiæ est prouisum, qualiter papa eligi debeat, si cardinales per malitiam vel damnabilem negligentiam in notabile detrimentum & periculum religionis Christianæ distulerint eligere. sed non est prouisum aliter, quam quod electio ad Romanos conuertatur. igitur saltem pro illa vice cardinales essent priuati potestate eligendi, & ius eligendi reuerteretur ad Romanos.

CAP. XV.

In quo respondetur rationibus pro opinionibus capituli præcedentis adductis.

DISCIP. Quomodo autem ad rationem istam vltimam potest responderi, & qualiter responsio valeat improbari, potest apparere ex his, quæ tractata sunt superius 10. cap. ideo ad præsens nolo, quod de ista responsione & opinione, pro qua adducitur hic, amplius te intromittas. sed indica quomodo respondetur secundum opinionem, quæ recitata est supra c. 8. ad rationes pro opinionibus aliis recitatis capitulo præcedenti: & allegationes adducas. MAGIST. Ad allegationes pro secunda opinione adductas respondetur: quod pro omni fauore hæreticæ prauitatis (quæ non est in fauente absque hæretica prauitate) essent cardinales priuati iure eligendi summum pontificem, & reuerteretur ius eligendi ad Romanos. Pro alio fauore non essent priuati, sed priuandi iure eligendi summum pontificem. an autem possit esse aliquis fauor hæreticæ prauitatis absque hæretica prauitate in fauente ex his quæ dicta sunt *libro 7. primæ partis huius Dialogi* aduertere poterit studiosus. Ad allegationem pro tertia opinione respondetur, quod licet papa (si efficiatur hæreticus) sit ipso facto & ipso iure depositus, sicut in *prima parte Dialogi huius libro sexto* per quamplurimas rationes probatum existit. Et ideo licet pro fauore hæreticæ prauitatis (quæ non est absq; hæresi in fauente) sit papa depositus ipso facto: tamen pro solo fauore hæreticorum absque fauore errorum ipsorum non est papa ipso facto depositus: imo secundum aliquos nec etiam deponendus, nisi incorrigibilis appareat, & de eo scandalizetur ecclesia. Cum autem dicitur, quod Anastasius secundus non fuit depositus nisi pro fauore hæreticorum. Respondetur, quod non est verum: imo fuit depositus pro hæresi & fautoria hæreticæ prauitatis, quod ex textu dist. 19. & glo. vt videtur, colligitur euidenter. ait enim Gratianus eadem dist. §. hoc autem: *Anastasius enim secundus fauore Anastasii imperatoris, quos Achacius post sententiam in se prolatam sacerdotes & leuitas ordinauerat, acceptis officiis rite fungi debere decreuit*, & errore, (supple.) vnde in §. sequenti dicit Gratianus: *quia ergo illicite & non canonice, sed contra decreta prædecessorum & successorum suorum hæc rescripta dedit, vt probat Felix & Gelasius, qui Achacium ante excommunicauerunt, & Hormisda qui ab ipso Anastasio tertius eundem Achacium postea damnauit: ideo à Romana ecclesia repudiatur, & à Deo percussus fuisse legitur.* Item Glo. super c. *anastasius*, super verbo *abegerunt*, ait: *Hi non recesserunt* (scilicet clerici) *ab Anastasio ante sententiam, quia inciderat in hæresim iam damnatam.* Tunc super verbo *communicauerat*, dicit Glo. *Hic communicauit* (scilicet Anastasius) *cum Achacio hæretico in maleficio. vnde potuit transire* (scilicet excommunicatio) *ad tertiam personam.* Ex quibus verbis colligitur, quod Anastasius fuit hæreticus & fautor hæreticæ prauitatis. & ideo fuit depositus ipso iure, & fuit excommunicationis sententia innodatus. Ad allegationem pro quarta opinione respondetur, quod non omnes schismatici sunt omni iure priuati. & de illis loquitur beatus Cyprianus. omnes enim schismatici, quamdiu sunt schismatici, non sunt capaces ecclesiasticarum dignitatum. & ideo Nouatianus secundum Cyprianum non potuit esse papa. schismatici autem nõ possunt habere executionem alicuius iuris ecclesiastici. licet aliqua iura ecclesiastica possunt habere, dummodo non sunt hæretici. & ideo cardinales propter solum schisma absque hæresi non perdunt ius eligendi summum pontificem, quamuis non debeant eligere, quamdiu in schismate perseuerant. Et per idem breuiter respondetur ad allegationem pro quarta opinione adductam. quamdiu enim in tali malitia & negligentia persiterint, cõstat quod de facto sunt tali iure priuati. Si autem resipiscant, idem ius eis debetur.

CAP. XVI.

Quærit, vtrum imperator sit iudex ordinarius papæ. & ponuntur diuersi modi dicendi, & primus ponitur hic, qui tenet quod non.

DISCIP. Quamuis in *prima parte nostri Dialogi li. 6.* tractauerimus, an imperator sit iudex ordinarius summi pontificis. & cum ibidem circa hoc opiniones contrarias allegationibus pluribus conatus fueris confirmare: hic tamen de hac materia conferamus, vt excitemus alios tractatulum hunc visuros, qui primam partem huius operis forsitan non habebunt, ad solicite perscrutandum, an imperator supra papam iam in summo pontificio cõstitutum aliquam habeat vel habere valeat potestatem. Inuestigemus autem primo, an imperator ratione imperatoriæ dignitatis sit in aliquo casu iudex ordinarius papæ.

MAGIST. Circa hoc sunt diuersæ assertiones & aduersæ. vna est, quod imperator ratione imperatoriæ dignitatis, non est iudex ordinarius in quocunq; casu summi pontificis. DISCIP. Pro ista assertione allega. MAGIST. Pro ista assertione potest taliter allegari. si imperator,

inquan-

inquantum imperator, esset iudex ordinarius papæ, aut esset suus iudex in causa ecclesiasti[illegible] ne in causa seculari, non in ecclesiastica: quia solum ad iudicem ecclesiasticum spectat. [illegible] in causa seculari. non in ecclesiastica, quia debet coram ecclesiastico iudice agitari. nec in causa secular[illegible] citur causa ecclesiastica, quia debet coram ecclesiastico iudice agitari. nec in causa seculari probatur. quia, [illegible] nec in causa criminali nec ciuili. quod non in criminali causa seculari probatur. quia, [illegible] *di. 40. c. si papa.* ex gestis Bonifa. papæ martyris habetur: *huiusmodi culpam istic idem redarguere [illegible] mortalium præsumit, quia cunctos ipse iudicaturus, à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuia.* quibus verbis colligitur, quod papa pro sola deuiatione à fide est ab aliquo iudicandus. [illegible] autem non est culpa secularis. ergo pro nulla culpa seculari est papa ab imperatore vel [illegible] iudicandus. Nec imperator est iudex ordinarius papæ in causa seculari ciuili: cum etiam [illegible] causa (sicut neque in causa criminali) sit iudex ordinarius cuiuscunque episcopi, teste B[illegible] habetur 11. q. 1. c. *nullus.* ait: *nullus episcopus neq; pro ciuili neq; pro criminali causa apud iudicem quemlibet ciuilem, siue militarem producatur.* relinquitur ergo ex prædictis, quod imperator inquantum imperator in nulla causa est iudex ordinarius papæ.

DISCIP. Vt mihi occasio sit intelligendi profundius istam materiam, pro ista al[illegible] ne multas auctoritates adducas, etiam illas, quas in *prima parte dialogi* tetigisti. quia nolo, vt pone[illegible] mihi referas exquisite, qualiter assertio contraria ad ipsas nititur respondere. per hunc enim modum incitabimus alios ad veritatem acutius indagandam, & nobisipsis intellectus auctoritat[illegible] adducendarum clarius apparebit. MAGIST. Pro ista opinione auctoritates quamplurimæ adducuntur. Gelasius enim papa, vt habetur 9. q. 3. c. *cuncta,* ait: *Cuncta per mundum nouit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum sedes beati Petri apostoli ius habeat resoluendi, vtpote quæ de omni ecclesia fas habeat iudicandi.* Item Melchiades, vt habetur 12. *quæst.* 1. c. *futura,* ait: *Idem præfatus princeps* (scilicet Constantinus) *donaria immensa contulit & fabricam templi primæ sedis beati Petri instituit, adeo vt sedem imperialem relinqueret, & beato Petro suisque successoribus profuturum concederet. Idem vero præsidens sanctæ synodo, quæ apud Nicenam congregata est, cum querelam quorundam coram se conspiceret deferendam, ait: vos à nemine iudicari potestis, quia Dei solius iudicio reseruamini. dii etenim vocati estis, & idcirco non potestis ab hominibus iudicari.* Item Gelasius papa, vt habetur 9. *quæst.* 3. c. *cuncta,* ait: *Cuncta per mundum nouit ecclesia, quod sacrosancta Romana ecclesia fas habeat de omnibus iudicandi, neq; cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus: sed nec illa præterimus quod apostolica sedes sine vlla synodo præcedente & soluendi quod synodus iniqua damnauerat: & damnandi nulla existente synodo actus quos oportuit habuit facultatem.* Item G[e]lasius papa, vt habetur *dist.* 96. scribens Anastasio imperatori ait: *Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam posse regi voluntatem.* Item Innocentius papa, vt legitur 9 *quæst.* 3. c. *nemo,* ait: *Nemo iudicabit apostolicam sedem iustitiam temperare desiderantem. neque enim ab Augusto. neque ab omni clero, neq; a regibus, neque à populo iudex iudicabitur.* Item Iohannes papa, vt habetur *di.* 96. c. *si imperator,* [illegible] *imperator catholicus est (quod salua pace ipsius dicimus) filius est non præsul ecclesiæ. Lex autem erubescit fi[illegible] stigatores esse parentum.* ergo nullo modo imperator potest esse iudex papæ, qui pater est omnium. Item Symachus papa, vt habetur 9. *quæst.* 3. c. *aliorum,* ait: *Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminare: sed sedis istius præsulem suo sine quæstione reseruauit arbitrio. voluit beati Petri apostoli successores cœlo tantum debere innocentiam, & subtilissimi discussoris indagini inuiolatam habere conscientiam. nolite æstimare eas animas inquisitoris non habere formidinem, quas Deus præ cæteris suo reseruauit examini.* & infra: *Sanctorum voce pontificum dignitatem sedis eius factam toto orbe venerabilem esse, dum illi quicquid fidelium est vbique submittitur, dum totius corporis caput esse designatur.* Item Nicolaus papa di. 21. c. *nunc autem,* ait: *quoniam prima sedes non iudicabitur à quoquam.* Item Antherius papa, vt habetur 9. q. 3. c. *facta,* ait: *facta subditorum iudicantur à nobis: nostra vero à domino iudicantur.* Item Sixtus papa, vt habetur 2. *quæst.* 5. c. *mandastis,* cum fuisset accusatus à quodam scriba, episcopis ait: *facto consilio cum magna examinatione satisfaciens omnibus, licet euadere aliter satis potuissem, suspicionem tamen fugiens coram omnibus me purgaui: & me scilicet à suspicione & æmulatione liberaui, sed non aliis, qui noluerint, aut sponte hoc non elegerint, faciendi formam dani.* Ex quibus verbis colligitur, quod papa in nullo casu tenetur se purgare, si fuerit diffamatus. Ex quo infertur, quod nullius tenetur subire iudicium. vnde Gloss. ibidem super verbo *potuissem.* ait: *papa autem nullo modo potest iudicari.* Item Gelasius papa, vt habetur 9 q. 3. c. *ipsi,* ait loquens de sede Romana: *ab ipsa vero nunquam prorsus appellare debere sanxerunt sancti canones: ac per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de eius vnquam præceperunt iudicio iudicari, sententiamque eius constituerunt non oportere dissolui: cuius potius sequenda decreta mandauerunt.* di. 27. §. *hinc etiam,* legitur: *nec antedictæ sedis* (scilicet Romanæ) *antistitem minorum subiacuisse iudicio.* & infra: *Episcopi vero in synodo residentes congregata auctoritate eiusdem Simachi dixerunt: Simachus papa sedis apostolicæ præsul ab huiusmodi opinionibus impetitus quantum ad homines respicit, sit immunis & liber, cuius causam totam Dei iudicio reseruamus.* Item Nicolaus papa, vt habetur 9. *quæst.* 3. c. *patet,* ait: *patet profecto sedis apostolicæ, cuius auctoritate maius non est, iudicium à nemine fore retractandum: neque cuiquam de eius l[ic]eat iudicare iudicio.* iuxta quod Innocentius papa Rufo & cæteris episcopis per Thess[a]liam con[illegible] scribens ait: *Nemo vnquam apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractari, manus obuias audacter intulit: nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari.* Et beatus Gelasius papa: *Nec de eius [illegible] Romanæ ecclesiæ iudicio canones vnquam præceperunt iudicari iudicio, sententiamque illius constitu[erunt] non oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt.* Ex prædictis omnibus videtur co[lli]gi, quod nec imperator, nec alius, iudex est iudex Romani pontificis.

DISCIP. [illegible] tates, aliquas rationes ad eandem assertionem probandam al[illegible]. MAGIST. [illegible] ratione probatur. Nam minor non est iudex maioris, *di. 21. c. inferior* [illegible] alius est minor Romano pontifice, teste Nicolao papa, qui hoc asserit. [illegible] *di.* [illegible] *du.* vbi ad idem beatum Ambrosium allegat dicens: *Qui* (scilicet Ambrosi[illegible] *inscriptis* [illegible] *ostendit quod aurum non tam preciosum est plumbo, quam regia potestate sit altior ordo sacerdotalis.* [illegible] *circa principium sui Pastoralis scribens Honor, fratres, & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adaequari si* [illegible] *eum fulgori compares & principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. quippe cum videas regum colla & principum submitti genibus sacerdotum: & osculata eorum dextera, orationibus eorum credant se excommunicari vel muniri.* Hoc etiam testatur Innocentius tertius. [illegible] *de maioritate & obedientia c. solita*, loquens de pontificali dignitate seu auctoritate [illegible] te rega[illegible]. *Illa quae praeest diebus, id est, spiritualibus, maior est. quae vero carnalibus, minor est: vt quanta est inter solem & lunam, tanta inter pontifices & reges differentia cognoscatur.* F[illegible] que quam [illegible], quod imperator est minor papa. ergo non est iudex eius. A[illegible], rem[illegible] st[illegible] papa est iudex imperatoris, cum ipsum valeat ex[illegible] are, & imperator ei [illegible] & [illegible] debeat obedire, teste beato Clemente, qui vt legitur [illegible] *Si autem nobis episcopis non obedierint omnes presbyteri, & reliqui clerici, omnesque principes tam maio*[illegible] *dinis quam inferioris, atque reliqui populi, non tantum infames sed etiam extorres à regno Dei &* [illegible] *um & aliminibus sanctae Dei ecclesiae alienerunt.* Hoc asserit Gelasius papa, vt habetur *di.* [illegible] *Talibus igitur institutis, talibusque fulti auctoritatibus, plures namque pontificum alii reges, alii* [illegible] *res excommunicaverunt. nam si specia*[illegible] *le aliquid de personis principum requiritur exemplum: Beatus In*[illegible] *papa Archadium imperatorem, quia consensit, vt sanctus Iohannes Chrysostomus à sua sede pelleretur,* [illegible] *municauit.* ergo nunc imperator non est iudex papae: cum papa sit iudex [illegible]. Quod etiam [illegible] x imperatoris, ostenditur. Nam sicut se habet corpus ad animam humanam, sic prin[illegible] is ad principem animarum. sed corpus animae subest quantum ad regimen. ergo prin[illegible] orum scilicet imperator, subest regimini principis animarum, scilicet papae. Rursus, im[illegible] non est iudex illius, qui legibus imperialibus est solutus: & qui mundanis legibus nequaquam astringitur, teste beato Nicolao papa, qui, vt habetur 23 *quaest. 2. c. inter haec*, ait: *Beata Dei ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus.* Et idem, vt habetur *di. 10. c. lege*, ait: *Lege imperatoris non in ecclesiasticis omnibus controuersiis vtendum est.* Et infra: *Imperiali iudicio non possunt iura ecclesiastica dissolui.* Ex quibus patet, quod papa legibus imperialibus nequaquam astringitur. Quod & patet ex hoc, quod papa non astringitur canonibus papalibus, nec etiam canonibus generalium conciliorum. ergo non astringitur legibus imperialibus, quae sunt sacris canonibus postponendae, teste Gratiano, qui 10 di. §. 1. ait: *Constitutiones vero principum ecclesiasticis constitutionibus non praeminent, sed obsequuntur* & eadem di. §. *ecce*, ait: *Ecce constitutiones principum ecclesiasticis legibus postponendae sunt.* Et idem, vt legitur 2. quaest. 3. §. *hinc autem colligitur*, dicit, quod *seculi leges non dedignantur sacros canones imitari:* ergo papa legibus imperialibus est solutus. & per consequens imperator non est iudex papae. Item, imperator non est iudex episcoporum inferiorum & clericorum, vt ex innumeris canonibus sacris colligitur. ergo non est iudex papae.

CAP. XVII.

Inquirit idem quod prius: & ponit sententiam omnino contrariam sententiae priori ca. praecedenti positae. vbi etiam ponuntur diuersi modi dicendi circa vnitatem iudicis inter fideles. & sunt quinque in numero. secundus impugnatur in hoc ca. tertius in ca. 19. quartus cap. 20. & quintus ca 21.

DISCIP. Istae allegationes pro assertione praedicta sufficiant. ideo ad assertionem contrariam te conuerte. MAGIST. Circa assertionem contrariam varii sunt modi ponendi.

DISCIP. Recita illos modos varios. MAGIST. Vnus modus ponendi est, quod imperator ra[illegible] ne imperatoriae maiestatis de omni crimine tam ecclesiastico quam seculari habet iudicare, & papam ipsum (si est probatum contra ipsum crimen dignum depositione) deponere. DISCIP. Aliquas allegationes adducas ad probandum, quod imperator debet papam pro omni crimine iudicare. MAGIST. Ad hoc plures rationes sunt inductae *prima parte huius dialogi libro 6. ca. 3. 4. & 5.* quibus non facile erit inuenire fortiores. ideo non videtur necesse, quod circa alias rationes adducendas me fatiges.

DISCIP. Non est inutile, vt etiam rationes ibi factas aliter, quam ibi, tractemus: ideo a[illegible]as fatigas, & alias coneris inducere. MAGIST. Quod imperator possit & debeat pa[illegible] pro omni crimine iudicare, quampluribus viis ostenditur. quarum vna (quae etiam est [illegible] *ima parte* [illegible] acta istius *Dialogi*) sumitur ex vnitate summi iudicis, quam omnis communi[illegible]s bene [illegible] nata habere debet. Nam omne regnum, omnis ciuitas, omne collegium, & omnis communitas debet habere vnum solum iudicem simpliciter supremum: vel plures summos idem officium habentes seu gerentes vicem vnius, à quo vel

vel à quibus omnes alii debent iudicari. ergo tota vniuersitas mortalium, si f[illegible] bene [illegible] vel plures habent[illegible] & gubernata, habet vnum simpliciter summum iudicem, vel plures habentes idem offi[illegible] quo vel quibus omnes alii debent iudicari. religio autem Christiana non impedit aut destru[illegible] nam dispositionem communitatis mortalium. ergo nihil inuenitur in ea repugnan[illegible] optimæ di-positioni vniuersitatis mortalium. Ex quo concluditur, quod in nullo obuiat re[illegible] Chri[illegible] næ. quia quicquid inuenitur in ea est conueniens optimæ dispositioni mortalium & per conse-quens vnum habere summum iudicem vel plures idem habentes officium tene[illegible] cum vi[illegible], à quo vel à quibus alii omnes pro omni crimine debeant iudicari, non repugnat [illegible] Chri-stianæ. sed iste summus iudex non est papa: nec etiam papa habere potest tale officium. Ergo ipse papa debet ab illo summo iudicari. Ille autē summus iudex est imperator, qui de iure est princeps & dominus totius mundi. ergo imperator habet iudicare papam pro omni crimine

DISCIP. Ista ratio mihi aliqualiter est obscura. ideo antequam eam probes, vnum de-clara. per hoc enim melius intelligam, an aliquid probabilitatis contineat. dic igitur, quid intel-ligis per vnum iudicem summum, vel plures idem officium habentes?

MAGIST. Hoc dicitur propter diuersum modum principandi, scilicet regalem, aristo-craticum, & politicum: de quibus in morali Philosophia tractatur. nam in principatu regali vnus est solus iudex summus. in aliis autem sunt plures summi, à quorum nullo seorsum est al[illegible] qua fe-renda sententia: sed ex deliberatione communi & consensu ipsorum vel saltem valentioris partis secundum leges ipsorum & consuetudines approbatas est sententia proferenda. & ita tunc sunt iudices plures summi: idem tamen officium habentes, & eandem penitus potestatem, ita vt saepe in omnibus sunt æquales. & ideo gerunt vicem vnius & locum vnius tenent.

DISCIP. Rationem tactam perficias. MAGIST. Circa eam non videtur aliquid pro-bandum, nisi quod in nullo obuiat religioni Christianæ, vnitati mortalium vnum habere sum-mum iudicem vel plures summos idem habentes officium: quod ex illis, quæ dicta sunt *primo cap huius* videtur posse probari, quia vniuersitas mortalium nequaquam optime gubernatur, nisi v[illegible] principi, qui dominetur omnibus, sit subiecta. ad quod probandum plures rationes sunt [illegible] adductæ.

DISCIP. Dimittamus ad præsens loqui de vniuersitate mortalium, quorum aliqui sunt fideles, & aliqui infideles: & ideo forte nullo modo concordarent in vnum iudicem, qui omnes alios de omni crimine iudicaret: & loquamur de tota communitate fidelium, quorum aliqui [illegible] laici. & videamus an ista communitas non possit esse optime ordinata, quantum permittit status vitæ præsentis, nisi tota habeat vnum iudicem solum & summum, à quo alii pro quocunque cri-mine debeant iudicari. MAGIST. Quia tota communitas fidelium non habet talem vnicum iudicem summum, potest poni pluribus modis. DISCIP. Explica modos illos, vt de aliquibus eorum, vel de singulis conferamus. MAGIST. Vnus modus ponendi potest esse, vt diuersa re-gna vel prouinciæ habeant diuersos iudices summos, qui vni superiori minime sint subiecti. Alius est, vt respectu eorundem sint diuersi iudices summi non habētes idem officium, secundum mo-dum expositum, qui eosdem pro eisdem delictis habeant iudicare. Alius est, vt vna pars habeat vnum summum iudicem à quo etiam pro quocunque excessu debeat iudicari. & alia pars habeat alium summum iudicem à quo etiam pro quocunque crimine habeat iudicari. sicut secundum quosdam omnes clerici habent vnum summum iudicem talem, scilicet papam: & omnes laici im-peratorem. Alius est, vt vna pars habeat vnum summum iudicem, à quo solo vel auctoritate ipsius pro quocunque delicto debeat iudicari. alia autem pars pro aliquibus delictis debeat iudicari ab vno summo iudice, & pro aliis ab alio: sicut secundum quosdam omnes clerici pro quocunque delicto debent iudicari à papa, & pro aliis à iudice seculari. Alius est, vt sit vnus summus, qui ha-beat facere iudicium de omnibus, vno vel paucis exceptis. sicut secundum vnam assertionem ex lege humanā solus papa est exceptus à iurisdictione iudicis secularis. sed omnes alii clerici sola li-bertate eis concessa ab imperatoribus & regibus à iudicio secularium iudicum sunt exempti. DISCIP. Si sint alii modi ponendi negatiuam prædictarum assertionum ad improbandum istos: puto quod valeant reduci ad istos. ideo sufficit adducere motiua, quæ allegari possunt pro istis vel ad improbandum istos. Dic ergo quomodo improbatur prima. MAGIST. Quomodo possit ostendi & allegari, quod non sit expediens diuersa regna vel prouincias habere diuersos summos iudices, qui nulli superiori sint subiecti, ex his quæ allegata sunt *primo huius cap. 1.* potest aduertere studiosus.

DISCIP. Conuerte te ad secundum, & indica quomodo potest improbari ille modus di-cendi, qui tenet, quod non est contra dispositionem bonam communitatis fidelium, vt respectu eorundem sint diuersi iudices summi vel non habentes idem officium: sicut aliqui ponunt de pa-pa & imperatore. quia vterque seorsum sine requisitione & consensu alterius potest eundem p[illegible] eodem delicto percellere. MAGIST. Hoc multis rationibus improbatur. Primo sic. Del[illegible] quentes non possunt debito modo puniri, nisi citentur vel capti ducantur ad iudicem, sed si [illegible] plures iudices, quorum quilibet seorsum absq; alio potest iudicare reum, poterit cōtingere vt [illegible] citatus valeat comparere, nec captus aut capiendus valeat iudici præsentari. nam potest conti-gere quod vterq; iudex suam iurisdictioné cupiens exercere citet reum, pro eodem tempore, vel quod vterq; ad ipsum capiendū mittat familiam. Si autē vterq; citetur ab vtroq; aut comparebit coram

vtrisq;

vtroq; & hoc est [illegible] impossibile: aut comparebit coram vno solo, & tunc [illegible], coram quo non comparebit, cum non plus tenetur comparere coram isto, quam coram illo, sed rursum, ab illo coram quo non compareret absque culpa illius de contumacia punietur: aut coram neutro comparebit: & tunc delictum eius erit impunitum. Si etiam vterq; illorum iudicum mittat familiam ad capiendum reum, aut altera illarum familiarum aut vtraq; erit inobediens domino suo. aut inter se pugnabunt, vt reus per potentiam perducatur ad iudicem, quibus pugnantibus euadet. & sic in populo seu communitate periculosa orietur seditio, & remanebunt crimina impunita. quare communitas, in qua talia ex potestate iudicum oriuntur, est pessime gubernata. Amplius, ex huiusmodi pluralitate iudicum omnis vtilitas publica & reorum impeditur punitio. Quia poterit contingere, quod isti iudices voluerint subditos ad diuersa loca pro eodem tempore pro criminosis plectendis vel pro tractandis negociis, quibus conuocare non possunt ad diuersa loca aut eodem tempore conuenire. ergo & punitio malefactorum & communis vtilitas impeditur & de facili seditio oritur. quare talis communitas est pessime & periculosissime ordinata. Rursus, absque necessitate & vtilitate est pluralitas fugienda: quia frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora. sed pluralitas huiusmodi iudicum omni necessitate aut vtilitate caret: quia omnia melius disponerentur per vnum, quam per plures. dicitur ergo quod ex tali pluralitate faciliter orietur guerra & seditio ac discordia tam inter ipsos iudices sua potestate vti volentes, quam etiam inter ipsos subditos, quorum aliqui ex diuersis causis, imo innumerabilibus possunt inclinari, vt vni obediant & non alteri. alii autem poterunt ad alium inclinari. ideo communitas, quæ habet diuersos iudices summos, quibus vel quorum vno seorsum absque alio valeat punire eosdem delinquentes, pessima & periculosissima est censenda. quod veritas etiam apertissime testari videtur, quæ Matthæi 6. ait: *Nemo potest duobus dominis seruire. aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum sustinebit & alterum contemnetur.* Ex quibus verbis habetur, quod nemo debet habere duos dominos vel duos iudices, quorum vnus non est sub alio. DISCIP. Ista auctoritas non videtur concludere opinionem: quia Christus loquitur de dominis contrariis, qui actu contraria iubent. MAGIST. Hæc responsio ab aliis minime satisfacit: quia Deus loquitur non solum de dominis contrariis actu, hoc est qui actu contraria iubent: sed etiam de illis, qui proni sunt ad iubendum contraria, & de quibus est probabiliter formidandum quod inter se dissentientes iubebunt contraria. Cum ergo nostra natura humana sit prona ad dissentiendum: non immerito est timendum quod si eadem communitas habuerit duo capita, ipsa inter se erunt dissentientia: quia quot capita, tot sententiæ & opiniones, *dist. 19. dist. 10. sicut in sacramentis.* quare timendum est, quod capita illa siue domini iubebunt contraria. Ex quo infertur, quod nullus subditus poterit eis seruire. & per consequens ista communitas, quæ habet plura capita, est pessime ordinata. Ex quo concluditur, quod si communitas fidelium habet duos summos iudices, scil. imperatorem & papam: est periculosa societas reputanda. Et consimili ratione infertur, quod absque periculis manifestis non possunt in eodem regno vel prouincia aut in ciuitate esse duo iudices supremi super eosdem, ecclesiasticus videl. & secularis: præsertim in illo regno, prouincia vel ciuitate, quod vel quæ superiorem de facto in temporalibus non recognoscit. Ad hæc roboranda adduci potest assertio veritatis, quæ Matth. 12. ait: *Omne regnum contra se diuisum desolabitur: & omnis domus vel ciuitas contra se diuisa non stabit.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnis communitas & congregatio propinqua diuisioni est propinqua desolationi & ruinæ. Cum ergo communitas seu congregatio fidelium sit propinqua diuisioni, si habeat duos iudices supremos: quia capita diuersa sunt prona ad dissentiendum: sequitur quod communitas seu congregatio fidelium est propinqua desolationi & ruinæ. & per consequens contra bonum cōmune est, vt supra se duos habeat iudices supremus. Ad hoc etiam adducitur auctoritas Hieron. qui, vt legitur, *7. q. 1. c. in apibus*, ad Rusticum monachum ait: *In apibus princeps vnus est. grues vnam sequuntur ordine literato: imperator vnus: iudex vnus prouinciæ. Roma autē condita duos fratres simul reges habere non potuit, & fratricidio dedicatur in Rebecca vtero Esau & Iacob bella gesserunt: singuli ecclesiarum episcopi singuli archiepiscopi, singuli archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur.* In quibus verbis Hieronymus probat aperte per plura exempla, quod in eadem ecclesia non debeant esse plures prælati, quorum vnus non est sub alio. per quem æque aperte vel apertius potest ostendi, quod in eadem communitate non debent esse plures iudices supremi. Quia si per vniuersitatem principis in apibus potest ostendi vnitas episcopi in vna diœcesi, & vnitas archiepiscopi in vno archiepiscopatu: eadem ratione per vnitatem principis in apibus potest ostendi vnitas iudicis supremi super vnam cōmunitatem seu congregationem. Iterum, si ex hoc quod grues vnam sequuntur ordine, ostenditur vnitas episcopi & archiepiscopi in diœcesi: consimili ratione ex hoc ostenditur vnitas iudicis supremi super vnam communitatem. Consimiliter si ex hoc, quod Roma condita duos fratres simul reges habere non potuit, sed fratricidio extitit dedicata ostenditur vnitas episcopi & archiepiscopi & aliorum rectorum ecclesiæ: multo fortius ex eodem potest probari vnitas iudicis supremi super eandem communitatem, vt licet non sint duo: scilicet ecclesiasticus & secularis. Quia non minus præsumendum videtur, quod iudex secularis aduersabitur ecclesiastico vsque ad interitionem: quemadmodum vnus fratrum conditorum Romæ alium interfecit, quam iudex ecclesiasticus alteri iudici ecclesiastico, vel vnus episcopus alteri episcopo. Si ergo per exemplum duorum fratrum, quorum vnus occidit alterum: probari potest quod non debent esse duo episcopi in eodē episcopatu. multo fortius

per idem exemplum potest ostendi quod super communitatem fidelium non debent ... dices: quorum vnus sit secularis & alius ecclesiasticus. Et propter illud patet, q ... p ... de Esau & Iacob, qui in vtero matris bella gesserunt, potest ostendi, quod non debe ... piscopi in vna diœcesi: multo fortius probari potest per idem exemplum, quod sup ... m ... tatem fidelium non debent esse duo iudices summi, sc. ecclesiasticus & secularis. H... c e... am ve ... ba Hiero. sonare videntur: qui vult quod vnius prouinciæ debet esse vnus iudex. non au te ... quod vnius prouinciæ debet esse vnus iudex ecclesiasticus, vel vnus iudex secular... quali ... solummodo excludere pluralitatem iudicum ecclesiasticorum, & non pluralitatem iudicum ... cularium. sed dicit indistinctè, quod vnius prouinciæ est vnus iudex, volens per hoc pluralita... omnem iudicum summorum quorumcunq; excludere. & ita super communitatem fidelium n... expedit esse plures iudices qualescunque summos.

Præterea, ista ordinatio communitatis non est bona, ex qua prouenit, quod potent... ciu ... communitatis valentis magnam seqoelam habere ad impatientiam & iracundiam prou... contra alium potentiorem in eadem communitate: qui etiam potent magnam habere seque... quia ex tali ordinatione sequuntur dissensiones, seditiones, & guerræ. Sed si in comm... delium ordinetur, quod sint sc. duo iudices summi, sc. papa & alius: ex tali ordinatione se... ciliter, quod vnos contra alium ad impatientiam & iracundiam prouocetur: quia sicut d... poeta *Omnis potestas impatiens consortis est*. cui satis videtur alludere Augu. vt legitur 23 *q. 7. c. quia nobis*, ... *Quis enim auarus quærit compossessorem? quis dominandi cupiditate inflammatus, vel fastu dominationis elatus desiderat habere consortem?* q. d. nullus talis. ergo ordinatio communitatis nõ est bona nec laudab... vbi sunt plures iudices summi nullum habentes superiorem. Ex quibus supra dictis conclud... quod si in communitate fidelium fuerint plures iudices summi, siue plura capita simpliciter pri... ma: qui vel quæ eosdem pro eisdem criminibus habeant coercere, & eisdem de eisdem præcip... Sequitur manifeste, quod eadem communitas fidelium semper erit disposita discordiis, dissen... sionibus, seditionibus, pugnis, & guerris: tam inter capita ipsa contraria inuicem, quam inter ... ditos, quorum aliqui adhærebunt vni & alii alteri. & ideo pauci erunt vel nulli, quin vnum habebunt & alterum diligent. & per consequens vnũ sustinebunt & alium si poterunt impugnabunt. ita semper erit timendum, quod non erit pax in communitate seu congregatione.

Cap. XVIII.

In quo obiicitur contra ea, quæ dicta sunt capitulo præcedenti.

DISCIP. Vt possim videre profundius, an ista aliquam verisimilitudinẽ habeant, contr... obiiciam. Videtur enim per ista, quod omnis communitas, cui præsiderent plures & ide... habentes officium, ita vt nullus sine consilio & consensu aliorum aut valentioris partis debe... quid præcipere vel statuere seu ordinare aut aliquem coercere, non possent conuenienter nec vti... liter statuta obseruare. quia omnia inconuenientia, quæ deducta sunt ex pluralitate iudicum sum... morum in communitate fidelium super eosdem ex pluralitate præsidentium idem habentium officium seu gerentium vicem vnius, possunt inferri. Poterunt enim tales plures præsidentes ... ad diuersa loca citare, vel mittere familias diuersas, vt capiantur & ad diuersa loca ducantur, sic processit ratio prima. Poterit etiam subditos pro eis plectendis, vel quibusdam negociis pertra... ctandis ad diuersa loca vocare, sicut processit secunda. Frustra etiam regeretur quæcunq; commu... nitas per plures huiusmodi præsidentes, cum possit regi per vnum secundum quod tertia rat... cessit. Nemo etiam poterit taliter diuersis dominis contraria iubere volentibus seruire iuxta ... ctoritatem Saluatoris: *Nemo potest duobus dominis seruire*. Talis etiã communitas propinqua erit de... solationi & ruinæ propter hoc, quod plures huiusmodi præsidentes proni sunt ad sibi dissentien... dum iuxta auctoritatẽ aliam Saluatoris: *Omne regnũ in se diuisum desolabitur* &c. Per exempla etiam Hiero. quæ ponit 7. *q. 1. ca. in apibus*, potest ostendi quod non expedit esse plures huiusmodi p... dentes Per hoc ẽt, quod *omnis potestas impatiens est consortis*, probari potest, quod in nulla communi... tate debent plures tali modo præesse, sicut nec in aliquo episcopatu debent esse plures epis... quomodolibet præsidẽtes. semp enim videtur, quod si fuerint plures qualitescunq; in ead... munitate præsidentes, timor erit de dissensionibus, contentionibus, seditionibus, rixis, pugnis, & guerris, si prædicta concludãt, quod non debẽt plures esse iudices summi in communitate ... sc. ecclesiasticus & secularis, qui habent eosdẽ criminosos pro eisdem sceleribus coercere. ... ista concludere videntur contra modum, qui nunc in ecclesia esse videtur. ¶ Amplius, multæ ... munitates sunt bene ordinatæ, in quibus iñ idem subest plurib. rectoribus. Ergo commu... ... delium poterit esse bene ordinata, licet in ipsa plures summi iudices præsint eisdẽ. Antecede... ret: quia videmus, quod idẽ est vasallus pluriũ dominorum & regum, quorum nullus est sub alio ... Idem etiam clericus subest diuersis episcopis pro diuersis ecclesiis seu beneficiis, & in eaden ... sa eisdem possunt esse plures iudices tam ordinarii quam delegati, & etiam arbitri, *extr. de sentent. & remiss. in capitulo vltimo: & extra de rescriptis, cum contingat*. ita videt... ostendi quod allegationes ... scriptæ non concludunt intentum. Tu autem indica, quomodo re... detur ad ipsas. MAGIST. Ad primam obiectionem respondetur quod vbicun...

in eadem communitate sunt plures præsidentes & idem habentes officium seu vicem gerentes vnius, non est optime disposita, sed est ab optima dispositione deficiens. quia optima dispositio communitatis est, quod sit vnicus præsidens summus in ipsa. ab ipsa tamen optima dispositione sæpe est necesse recedere propter diuersos casus. Quia aliquando subditi vnum nullatenus sustinerent: aliquando nullus posset inueniri qui sufficeret solus præesse. Vnde ex multis causis potest contingere, quod melius sit plures præesse quam vnum: licet melius esset disposita communitas, si vnus præsidens posset conuenienter haberi: ita vt quæcunque communitas præcipue notabiliter magna, quæ gubernatur à pluribus summis in eadem communitate nequaquam optimo regimine gubernatur: sicut tamen sæpe periclitantes in mari optimum modum nauigandi coguntur dimittere propter pericula euitanda, & nonnunquam viatores vias meliores compelluntur relinquere & longiorem ac deteriorem eligere: & frequēter multa bona ex causis necessariis omittuntur, & multoties dispensatiue, qui alias essent indigni, multiplici ratione ad diuersa officia promouentur. sic nonnunquam ex causa rationabili necesse est optimum modum præficiendi relinquere, scilicet regimen vnius solius, & præsidentiam plurium acceptare.

DISCIP. Per istam rationem responderi potest ad omnes rationes præcedentis capituli, inquantum probant, quod in communitate fidelium non debent esse plures iudices summi, scil. ecclesiasticus & secularis: quia solummodo probant, vt dicit ista responsio, quod si esset communitas fidelium optime disposita, vnum summum caput seu iudicem habere deberet. non autem est necessarium, quod communitas fidelium, quæ obnoxia est variis tribulationibus & pressuris, semper sit optime disposita. poterit ergo plures iudices summos, scilicet ecclesiasticum & secularem habere, ita vt fideles omnes sint eisdem pro eisdem delictis subiecti.

MAGIST. Ad hoc respondetur, quod propter tribulationes & aduersitates, quas sustinere posset communitas fidelium ex singulari malitia Christianorum posset contingere: quod pro aliquo tempore expediens esset, quod tota esset subiecta duobus supremis iudicibus: tunc tamen nimis periculosissime ab optima dispositione recederet. & ideo non debet tale regimen, nisi in casu singularissimo, sustineri. quare quantum potest conari tenetur, vt habeat solummodo vnum iudicem summum, qui omnes malefactores pro quibuscunq; criminibus per se vel per iudices inferiores ipso, à quibus ad ipsum licet rationabiliter appellare, habeat coercere. Iste autem iudex non potest nec debet esse papa. quia papa ex ordinatione Christi quantum potest, se debet à negociis secularibus sequestrare. ergo si optime sit ordinata communitas fidelium, vnum iudicem secularem summum habebit, qui non debet esse alius quam imperator Romanus, quando est catholicus: sane vt intelligeres, quod allegationes præcedentis capituli concludunt: sed allegationes addunt vnum, quod nullus Christianus debet negare, vt eis videtur, quod scilicet nec per ordinationem Christi, nec per ordinationem apostolorum, nec per ordinationem summorum pontificum Christianæ fidei zelatorum, nec per ordinationem generalium conciliorum rite celebratorum, nec per ordinationem quorumcunque iustorum, optimus modus regendi fideles, quantum permittit status vitæ præsentis, qui & seruatus est inter multos fideles, & inter infideles laudatur secundum rationem viuere cupientes hoc esse vtile communitati fidelium: licet quandoq; tota communitas fidelium talem optimum modum regendi propter malitiam hominum nō valeat adipisci. ergo ex isto inferunt, quod ex ordinatione Christi papa non habet iurisdictionem vniuersalem pro omni crimine super totum populum Christianum. Et per consequens ordinationi Christi non repugnat, quod aliquis alius super populum Christianum habeat potestatem. & hoc concludunt allegationes præscriptæ *in c. praecd.* vel saltem videntur necessario concludere allegationes illæ quod tota communitas seu congregatio fidelium non optime regitur, si habeat plures iudices, qui eosdem pro eisdem criminibus habeant cohercere. & talis modus regendi per diuersos huiusmodi summos iudices non fuit ordinatus à Christo.

DISCIP. Indica quomodo ad secundam obiectionem respondetur. MAG. Conceditur quod multæ communitates sunt bene ordinatæ, in quibus idem subest pluribus rectoribus. sed illæ non sunt optime ordinatæ. in quibus idem subest pluribus rectoribus non habentibus superiorem. Licet igitur aliquis possit esse vasallus plurium dominorum, & in hoc aliquam habeat vtilitatem, quia plura feuda tenet: tamen maiorem vtilitatē haberet, si pro omnibus feudis illis esset vasallus vnius solius. licet in casu vtilius sit sibi habere plures dominos quam vnum solum. sed hoc est propter malitiam domini vnius, vel aliquorum aliorum inquantum ab optima ordinatione mortalium aliquis vel aliqui recedit vel recedūt, qualia etiam damna patiantur sæpe illi, qui plures dominos habent magis quam illi qui soli domino sapienti & iusto sunt subiecti, experientia docere videtur. Cum secundo accipis ibi pro exemplo, quod idem clericus est subiectus diuersis episcopis pro pluribus ecclesiis vel beneficiis. Respondetur, quod illud exemplum est ad oppositum: quia quod idem clericus sit subditus pluribus episcopis pro diuersis beneficiis est contra ius commune. & per dispensationem solummodo fieri potest. quare licet in casu ex aliqua speciali causa cum ordinatione bona clericorum stet, quod talis sit subditus pluribus episcopis: hoc tamen non stat cum optima ordinatione ipsorum. quia melius clerici regerentur, si posset semper seruari ius commune, vt nullus clericus haberet plura beneficia in pluribus episcopatibus. Cum autem pro tertio exemplo dicis, quod in eadem causa possunt esse plures iudices &c. Respondetur, quod iudices illi habent superiorem iudicem, & non sunt summi. ideo aliquando vtile est,

perarent ius eligendi, licet ab hæresi reuerterentur ad fidem. Sed secundum al[illegible] recup[illegible] rent idem ius, propter hoc, quod immediate ex ordinatione Christi & iure gent[illegible] h[illegible] eligendi.

DISCIP. Vbi ordinauit Christus, quod Romani haberent ius eligendi su[illegible]mum[illegible] ficem? MAGIST. Respondetur, quod tunc hoc ordinauit, quando fecit beatum Petrum caput, & pontificem omnium Christianorum, dans ei potestatem eligendi sibi locum, v[illegible] ponere se-dem suam, & non priuauit illos, quorum eligeret esse episcopus quodammodo proprius, iure eli-gendi, & ibi præficiendi, quod eis competit ex iure gentium, quamuis non sic, qui licite p[illegible]sset ordinare etiam fieri contrarium.

DIS. Dic quomodo respondetur ad secundam obiectionem, quam feci. MAG. Quib[illegible] dam apparet, quod ista obiectio sit fantastica, vt responsione censeatur indigna pon[illegible] c[illegible]m[illegible] sum, qui nunquam euenit, nec est probabile quod vnquam debeat euenire. DIS. Videtur [illegible] quod illa obiectio non est ita fantastica, quod quamuis casus ille nunquam euenerit, posse [illegible] men accidere, & temerarium est dicere, quod nunquam eueniet. ideo videtur vtile ipsum di[illegible]cu-tere, quia ex discussione illorum, quæ nunquam vel raro accidunt, profundius & subtilius intel-liguntur ea quæ sæpe eueniunt. siue ergo illa obiectio fuerit fantastica, siue non: Dic qualiter re-spondetur ad ipsam, quia sicut scire mala sæpe est vtile, & discutere falsa frequenter ad cognitio-nem confert plurimum veritatis: ita discutere fantastica multotiens valet ad cognoscendum i[illegible]la, quæ vera & solida dinoscuntur. MAG. Respondetur ad ipsam, quod si omnes Christiani effice-rentur hæretici, præter 20. qui non essent Romani, illi immediate ex speciali ordinatione Chri[illegible] haberent ius eligendi summum pontificẽ, & si postea 20. Romani redirent ad catholicam verita-tem, & illi 20. efficerentur hæretici. 20. redeuntes ad fidem immediate ex speciali ordinatione Christi recuperarent ius eligendi summum pontificem, quod prius amiserant propter hæreticam prauitatem. DIS. Vbi ordinauit Christus ista? MAG. Dicitur quod Christus specialiter ista ordi-nauit & prouidit ecclesiæ, quando specialiter dixit Mat. vlt. *Vobiscum sum omnibus diebus vsque ad con-summationem seculi.* tunc promisit, quod nusquam vsque ad consummationem seculi in necessari[illegible] deficeret ecclesiæ suæ. Et ideo quia habere potestatem eligendi summum pontificem est nec[illegible]-sarium ecclesiæ Dei: tunc insuper catholici vel omnes vel aliqui qualescunq; fuissent antequam haberent potestatem eligendi summum pontificem, ordinauit pariter. quare si essent solummo-do 20. catholici & laici, & non Romani, qui ante fuissent hæretici: illi viginti catholici immedi-ate ex speciali ordinatione & promissione Christi haberent ius eligendi summum pontificem: quia non esset maior ratio, quod vnus illorum 20. haberet ius eligendi quam alius: & ita omnes haberent ius. DIS. Ista prioribus repugnare videntur: quia secundum ista cardinales effecti hære-tici possent recuperare ius eligendi summum pontificem absque noua collatione eiusdem iuris. ponatur enim, quod cardinales primo efficiantur hæretici, & postea vel aliqui eorum redeant ad catholicã fidem, & omnes alii efficiantur hæretici. tunc quæritur, an isti cardinales redeuntes de hæresi habẽt ius eligendi, aut nõ habent? Si habẽt, ergo recuperauerũt ius eligẽdi absq; noua col-latione eiusdẽ iuris, eo ipso quod redierunt ad orthodoxã fidẽ. si non habent ius eligendi, & non sunt alii catholici per casum illũ: ergo tota ecclesia Dei caret iure eligendi summum pontificem. MAG. Respondetur ad hoc, quod cardinales ius eligendi, quod habent ex ordinatione humana, puta ex concessione Papæ vel Romanorum, in nullo casu recuperant eo ipso quod reuertuntur ad fidem absq; noua collatione eiusdem iuris. & sic intelliguntur illa, quæ prius dicta sunt de hoc. Sed ius eligendi quod competit eis ex ordinatione Christi, possunt (saltem in casu, quando non essent alii catholici) recuperare eo ipso quod redirent ad veram fidem. DIS. Quare plus recupe-rant ius eligendi, quod habent ex ordinatione Christi eo ipso quod redeunt ab hæresi ad catho-licam fidem, quam ius quod non habent nisi ex ordinatione humana? MAG. Huiusmodi ratio as-signatur: quia ab eodem est idem ius primo esse collatum, & post amissionem restitutum. & ideo quia Christus ordinauit & promisit, quod nullum vnquam necessarium deficeret ecclesiæ suæ: ideo ordinauit, quod hæretici in tali casu, quando non sunt alii catholici, eo ipso quod redeunt ad fidem, restituatur eis ius eligendi. sed per nullam ordinationem humanam habetur, quod si cardinales efficiantur hæretici eo ipso quod reuertantur ad fidem, recuperent ius eligendi. & id-eo non habent tale ius absque noua collatione. posset tamen inueniri, quod eo ipso recupera-rent ius eligendi catholici.

DIS. Dic quid dicitur de iure patronatus amisso propter hæreticam prauitatem. MAG. Dupli-citer dicitur. vno modo, quod recuperatur idem ius: quia hoc per ordinationem humanam con-cessum est: quia sicut ius patronatus transit cum vniuersitate, ita recuperatur recuperata re, ratio-ne cuius habet aliquis ius patronatus. aliqui dicunt, quod ius patronatus non recuperatur: sed specialiter datur illi, qui rem recuperat. DIS. Dic quid dicitur de dignitatibus ecclesiasticis pro-pter hæreticam prauitatem amissis, quæ dicuntur recuperari absque noua collatione vel electio-ne. MAG. Dicitur, quod episcopatus & aliæ ecclesiasticæ dignitates, si propter hæretica[illegible] [illegible]ra-uitate amittantur, non recuperantur absq; noua electione vel aliquo æquiualẽti nouæ electioni, cuiusmodi est dispensatio, qua aliquando dispensabatur cum hæreticis, vt recipe[illegible] [illegible]n[illegible] dig[illegible]itates, nec propter hæreticam prau[illegible]tatem amiserant. in illis n. dispensatio æqualet electioni, oes autem auctoritates inductæ, intelligi debent ita, vt hæretici ad dignitates amissas recipiuntur & n[illegible]n

aliter,

aliter, teste Leone Papa, qui vt habetur. 1. q. 1. c. *si quis hæretica*, ait *si quis hæretica communione [illegible] contagione se maculauerit hoc in magno beneficio habeat si adempta omni spe promotionis, in quo inuenitur, ordine permaneat.*

Cap. XI.

Recitat opinionem tenentem, quod si cardinales omnes hæreticarentur electio summi Pontificis ad Romanos deuolueretur.

DISCIP. Assertio supra *capitulo* 8. recitata tenet, quod cardinales pro crimine hæresis potestate eligendi Papam priuantur; & non pro alio crimine, de quo nunc esset videndum. sed quia hoc ex sequentibus apparebit ideo nunc excipe ostendere secundum assertionem illam, quod si cardinales omnes, qui soli nunc habent electionē, efficiantur hæretici an ius eligendi reuertitur ad Romanos. MAG. Hoc videtur diuersis rationibus posse probari: quia si Papa & omnes cardinales efficiantur hæretici, aut ius eligendi est penes alios catholicos, aut in tota ecclesia Dei nulli catholici habent ius eligendi summum pontificem, si penes alios est ius eligendi, & nulli alii quam Romani habent ius eligendi: quia minus videtur de aliis, quod ius eligendi deuoluatur ad ipsos, quam de Romanis. ergo Romani habent in hoc casu ius eligendi summum pontificem. Si autem nulli catholici habent ius eligendi: ergo tota ecclesia Dei esse priuatat potestate eligendi summū pontificem, & ita non esset in necessariis sufficienter prouisum ecclesię Dei.

Amplius, non videtur aliquomodo credendum, quod minus per iura diuina vel humana sit prouisum ecclesiæ Romanæ, si electores & prælati ipsius priuentur potestate eligendi, quam aliis ecclesiis inferioribus, si electores ipsorum prælatorum ex aliquo casu priuentur potestate eligendi. sed huiusmodi inferioribus ecclesiis est prouisum, *extra de elec.* nec pro defectu credendum est, quod per iura diuina vel humana sit prouisum Romanæ ecclesiæ, quomodo prælatus eligi debeat, si sede vacante electores ipsius potestate eligendi priuentur. quod accideret, si omnes cardinales vna cum Papa mortuo, in hæreticam prauitatem caderent. non autem aliter est prouisum nec per iura humana nec per iura diuina, nisi quod electio reuertitur ad Romanos. qui similiter ex iure diuino & iure gentium habuerunt ius eligendi. quia electio ad superiorem deuolui non potest, sicut contigit per iura humana de aliis ecclesiis. igitur in hoc casu electio summi pontificis ad Romanos reuertitur. DIS. Ista ratio non videtur concludere. nam iura ad ea, quæ frequentius eueniunt, aptantur: quia ex his, quæ forte vno casu accidere possunt, iura non constituunt. quod ei semel aut bis fit, contemnunt legislatores vt leges sacræ testantur. sed quod electores prælatorum aliarum ecclesiarum priuentur potestate eligendi, sæpe contingit. quod autem electores summi pontificis potestate eligendi priuentur, nunquam accidit vel raro. ergo quamuis per iura debeat prouideri, per quem vel per quos sunt præficiendi prælati aliis ecclesiis, si illi, quibus concessa est electio, potestate eligendi priuentur, non tamen oportet quod iura prouideant, qualiter eligi debeat Romanus pontifex: licet illi, quibus concessa est electio potestate eligendi priuentur. MAG. Ista obiectio multos non mouet propter duo. primo: nam licet iura sæpius aptentur ad ea, quæ frequentius accidunt: tamen quandoq; iura aptantur ad ea quæ raro contingunt, & maxime vbi periculū spirituale totius cōmunitatis fidelium vertitur, nisi ius subueniat sed si priuatur potestate eligendi illis, quib. data est electio summi pontificis, nullo iure neq; diuino neq; humano subueniatur ecclesiæ, vt possit habere summum pontificem, spirituale periculum immineret toti ecclesiæ. ergo si casus contingat, aliquo iure subuenitur ecclesiæ. Cum igitur super hoc non inueniatur ius humanum, recurrendum est ad ius diuinum, vt scilicet reuertatur electio ad Romanos. qui similiter ex iure diuino & iure gentium habent ius eligendi summum pontificem. Secundo quia sicut notat Glo. *di. 28 c. de Syracusanę*, cautela debet adhiberi ex eo quod solet aliquis fieri, *vt 93. c. Affros*, & ex *di. 23. c. in nomine* potest colligi manifeste. Sed sæpe accidit, quod electores summi pontificis propter hęreticam prauitatem fuerunt potestate eligendi priuati. Igitur saltem tunc de iure humano debuit prouideri, qualiter esset eligendus summus pontifex si hoc non fuit prouisum nisi iure diuino: quia tunc super hoc non fuit editum aliquod ius humanum. igitur ex iure diuino & ratione euidendi colligitur. qualiter sit eligendus summus pontifex, si electores priuentur potestate eligendi, & non sit Papa, qui valeat aliis electionem concedere. hic non videtur aliud probandum, nisi quod sæpe accidit, quod electores summi pontificis propter hæresim fuerunt potestate eligendi priuati. quod probatur per hoc, quod sæpe imperatores habuerunt potestatem eligendi summum pontificem, qui postea propter prauitatem hæreticam fuerunt eadem potestate priuati, teste Gratiano, qui *di. 63. c. quia quæ verum*, ait: *frequenter etiam in hæreticorum perfidiam prolapsi* (scilicet imperatores) *catholici matris ecclesiæ vnitatem impugnare conati sunt: ideo sanctorum statuta patrum aduersus eos prodierunt, vt semet electioni non insererent.* DIS. Videtur quod imperatores priuati non fuerunt potestate & iure eligendi summum pontificem, sed quod renunciauerunt huiusmodi iuri, quod dicit idem Gratianus eadem dist. c. *sanctorum*. quia ex his constitutionibus deprehenditur, imperatores renunciasse priuilegium, quod de electione summi pontificis Adrianus Papa Imperatori Carolo & ad imitationem eius Leo Papa Othoni primo regi Theutonicorum fecerat. MAG. Respondetur, quod plures imperatores, etiam de quibus non legitur in decretis, habuerunt ius eligendi summum pontificem, quorum aliqui perdiderunt idem ius propter hæreticam prauitatem, aliqui renunciauerunt eidem iuri: & ita vtrunq; dictum Gratiani continet veritatem pro diuersis imperatoribus.

constitutionibus & consuetudinib. huiusmodi iurium laici sunt capaces absolute, quāuis non saluis humanis, quæ nunc seruantur. Ad secundū dicitur, quod sicut aliqua secularia Papæ conuenire pos- sunt, licet præsit in spiritualibus: sic aliqua iura spiritualia possunt cōpetere imperatori, licet præsit in temporalibus siue in secularibus, & ideo sicut iura potissime spiritualia, non potest habere impera- tor: huiusmodi autem ius spirituale potissime, non est ius eligendi summum Pontificem: sed hu- iusmodi ius potissime spirituale est illud ius, quod ratione ordinis competit ecclesiasticis viris: qua- le ius cadere non potest in laicum. Ad tertium dicitur, quod imperator inquantum imperator se- cularibus debet esse contentus, & hoc intendit Nicolaus Papa *distinction decim. imperium.* Sed ta- men imperator inquantum Christianus, Catholicus & Romanus, potest intromittere se in spiri- tualibus. Et ita licet non ratione imperatoriæ dignitatis, tamen inquantum Christianus & Roma- nus, potest imperator habere in eligendo summum Pontificem potestatem. Ad quartum dicitur, quod quia potestas secularis & ecclesiastica, sunt potestates distinctæ: ideo actus, qui competunt aliquibus ratione huiusmodi potestatum, sunt distincti, persona tamen habens potestatem, potest habere aliquem actum talem, qualem habet persona alia, habens aliam potestatem, alioquin Papa nec quicunque alius ecclesiasticus prælatus posset habere quemcunque actum iurisdictionis siue potestatis secularis, eligere aūt summum Pontificem non competit laico ratione potestatis secula- ris, & ideo qui habet potestatem secularem, potest etiam habere actum & ius eligendi summum Pontificem. Ad quintam respondetur dupliciter: vno modo, quod sicut membra diuersa in cor- pore humano habent quædam officia propria & quædam communia, motum enim sentire pos- sunt omnia membra humana, percutere & portare & plura alia potest homo diuersis membris me- diantibus. Alia autem sunt membrorum officia propria; sicut videre, audire, & huiusmodi, sic in corpore ecclesiæ sunt quædam officia communia clericis & laicis: & quædam propria clericis, quæ- dam propria laicis, eligere autem prælatum (nisi per consuetudinem & constitutionem humanam aliter ordinetur) ad vtrosque, quia eius officium est commune clericis & laicis, spectat, & ideo li- cet eligere summum Pontificem competat clericis: nihilominus potest competere laicis. Aliter di- citur, quod non est omnino simile de membris in corpore humano, & de membris in corpore ec- clesiæ, licet enim simile sit quantum ad multa, officia enim propria membrorum in corpore huma- no ex natura sibi competunt, ita vt vnū membrorum defectum alterius (ex necessitate quacunque) complete non possit, sed membra in corpore ecclesiæ, quantum ad multa officia & quodammodo propria possunt mutuo defectus suos supplere, potest enim clericus supplere vicem & defectum se- cularium etiam quo ad illa, quæ sunt quodammodo secularibus propria, sicut potest per multa, quæ prius tacta sunt probari, sic etiam laici possunt in multis supplere defectum & negligentiam, ac etiam malitiam clericorum. Licet igitur quantumcunque corpus ecclesiæ esset optime dispositum, quantum permittit status vitæ præsentis, diuersa officia diuersis committi debent, quando tamen corpus ecclesiæ diuersos defectus in diuersis membris patitur, non est inconueniens, imo necessa- rium, quod vni diuersa committantur officia: & quod vnum membrum alterius fungatur officio, & ideo est, quod eligere summum Pontificem esset quodammodo proprium clericis, non est in- conueniens, quod in casu summum Pontificem vel eligat solus imperator, vel cum aliis. Ad sextam dicitur, quod modo imperator & alii laici non possunt eligere prælatos ecclesiarum collegiatarum, quia hoc est per constitutiones humanas prohibitum, & ideo quando non fuerit prohibitum per constitutiones humanas, tunc poterunt archiepiscopos, episcopos & aliarum ecclesiarum collegiatarum prælatos eligere, omnes igitur canones dicentes, laicos non debere interesse ele- ctionibus prælatorum, & ius eligendi non cadit in aliquem laicum, loquuntur pro tempore, pro quo laicis prohibitum est eligere prælatos per constitutiones humanas. Et cum dicitur, quod laici ex nulla consuetudine possunt habere ius eligendi prælatos, quia, sicut allegatum est, talis consuetudo non est rationabilis, nec potest præscribi. Respondetur, talem consuetudinem non esse rationabilem nec posse præscribi, non est ex natura rei, sed ex constitutione humana, mul- ta enim sunt inpræscriptibilia per solam consuetudinem humanam, talis enim consuetudo non est modo rationabilis, quia est contra iura, & modo non potest præscribi, quia hoc ius (ne sci- licet præscribatur) est ordinatum per iura humana, quæ ex causa rationabili abrogari valerent, sic igitur licet de facto constitutum sit, ne imperator & alii laici non habeant ius eligendi sum- mum Pontificem & alios prælatos: hoc tamen posset eis competere, si per constitutiones huma- nas irreuocabiles non esset prohibitum.

Cap. V.

Mouet incidentaliter quæstionem circa dicta capitulo præcedenti, scilicet vnde huiusmodi ha- beat imperator potestatem, scilicet eligendi summum Pontificem, ad quam respondetur dupliciter secundum duplicem intellectum quæsiti, & pro ratione ad se- cundum intellectum quæsiti adducuntur tres rationes, ad quas respondetur infra capitulo 7.

D*iscipul.* Si imperatori potest competere ius eligendi summum Pontificem: primo dic, quid sit se- cundum opinionem illam, vnde hoc habet. *Magister.* Dupliciter potest tota dubitatio intellig- vno modo, vt sit capax potestatis siue iuris, alio modo, vt sit sensus, vnde habet hoc ius, scilicet eligē-

di summum pontificem. Si intelligitur primo modo, vnde habet imperator, quod sit capax huius potestatis siue iuris. Respondetur, quod talem capacitatem habet ex hoc ipso, quod est Christianus catholicus & discretus & Romanus, si enim esset imperator, & non esset Christianus, non esset capax huius iuris, quia nullus præterquam Christianus potest habere ius eligendi summum pontificem, illos enim, qui foris sunt, illa quæ religionis Christianæ sunt tractare non *decet*: hoc excepto, quod in casu necessitatis possit alius quam Christianus baptizare, si etiam esset imperator & Christianus: sed non catholicus, sed hæreticus, quamdiu talis existeret, potestatem seu ius eligendi summum pontificem non haberet, quia nullus hæreticus manens hæreticus est capax huius iuris. Si enim esset imperator Christianus & catholicus, sed non discretus, hoc est non habens vsum rationis, sed in furorem versus, quam diu talis existeret, non esset capax huiusmodi iuris vel potestatis, saltem vt posset in actum exire, quamuis enim si prius haberet huiusmodi potestatem, siue ius, & in furorem postea verteretur, non ea eo ipso huiusmodi potestatem vel ius amitteret: tamen si primo esset alienatus à sensu, sibi non deberet huiusmodi potestas siue ius conferri, nec etiam posset sibi conferre, sic vt posset stante alienatione actum potestatis huiusmodi exercere. Si autem interrogatio tua intelligitur secundo modo, à quo scilicet imperator habet vel habere potest huiusmodi potestatem siue ius. Respondetur dupliciter, vno modo, quod imperator huiusmodi potestatem seu ius potest habere a summo pontifice: quia summus pontifex ius eligendi papam posset concedere clerico vel clericis, laico vel laicis, prout sibi placuerit. Quod probatur tripliciter. Primo sic: quia qui est caput in spiritualibus omnium Christianorum, habet disponere & constituere à quo sit caput eligendum: præsertim cum Christus ordinauit specialiter & explicite, à quo debeat eligi idem caput, sed papa est caput omnium Christianorum, igitur ad ipsum pertinet ordinare, quis debeat eligere summum pontificem, & per consequens à solo papa potest habere imperator ius eligendi papam vel summum pontificem. Secundo sic: Qui potest summum pontificem sibi successorem ordinare, potest cui vult summum pontificem & eius successorem eligendi committere, & eius successor cui vult potest concedere ius eligendi successorem. Sed beatus Petrus ordinauit summum pontificem sibi successorem, scilicet beatum Clementem, igitur & successor eius potest concedere cui vult potestatem eligendi summum pontificem. Tertio sic: per sacros canones, quorum plures allegati sunt *c. 3. huius tertii*, papa concessit aliquando regibus aut aliis ius eligendi, & non illicite, ergo nullus potest habere ius eligendi summũ pontificem, nisi à papa. Aliter dicitur, quod imperator eo ipso, quod est Christianus catholicus discretus & Romanus, habet ius eligendi summum pontificem: nisi eidem iuri tacite vel expresse renunciet, vel electio summi pontificis, vel potestas & ius eligendi de consensu Romanorum alicui personæ vel personis determinatæ vel determinatis concessa extiterit, ita vt Romani non habeant à papa potestatem ius eligendi summum pontificem. Quod tali ratione probatur, Christus taliter ordinauit ecclesiam, vt ei in necessariis nequaquam non deficeret vel defecerit: vel vt nullus homo per suam negligentiam vel malitiam quocunque necessario priuare possit eandem. Sed inter alia necessaria ecclesiæ, non est minimum, vt sint aliqui, qui decedente summo pontifice ius habeant eligendi summum pontificem successurum, in hoc ergo Christus non defecit ecclesiæ: nec posuit in potestate cuiuslibet, vt possit per negligentiam suam aut malitiam hoc necessario ecclesiam Dei priuare, sed si nullus haberet ius eligendi summum pontificem, nisi à papa, posset papa per negligentiam suam vel malitiam priuare totam ecclesiam potestate vel iure eligendi summum pontificem, posset enim primo sine ex causa rationabili vel irrationabili priuare illos, qui non habent ius eligendi summum pontificem eodem iure, & antequam idem ius aliis cõcederet, posset præueniri morte, vel per negligentiam vel per malitiam, collationem eiusdem iuris vsque ad finem vitæ suæ differre, & ita penes nullos remaneret ius eligendi summum pontificem, quare hoc necesse est ecclesiæ, ne ipsa ecclesia per præuentionẽ mortis papę, vel per negligentiam aut malitiam priuata maneret, ita quod absque miraculo speciali posset ecclesia nec vniuersalis nec particularis papam habere. Ex quo infertur, quod ius eligendi summum pontificem non est à papa, & ideo ius habent eligendi Romani non à papa, sed eo ipso quod sunt Christiani & catholici.

Discip. Per rationem illam probatur, quod Romani non habent ius eligendi summum pontificem, quia si sic, per negligentiam aut malitiam possent Romani priuare totam ecclesiam iure eligendi summum põtificem, possent enim renunciare eidem iuri, absque hoc, quod ius eligendi summum pontificem aliis quibuscunq; concederẽt, igitur tunc remaneret ecclesia absq; iure eligendi summũ pontificem. Item, omnes Romani habentes ius eligendi summum pontificem, possent fieri hæretici vel se conuertere ad aliã sectam: quo facto ius eligendi papã amitterent, igitur tota ecclesia Dei remaneret sine iure & potestate eligendi summũ põtificem. Amplius, si Romani non habent ius eligendi summum pontificẽ à papa, quo iure habent ius eligendi summũ pontificẽ? aut diuino: aut humano nõ diuino, quia nõ legitur in scripturis diuinis, ꝙ Deus dederit eis tale ius, nec iure humano: quia ius humanum aut est ciuile aut canonicum, iura ciuilia sunt iura imperatorum & regũ, & iura canonica sunt iura summorum pontificum, igitur Romani haberent ius eligendi ab imperatoribus vel regibus, vel à summis pontificibus, sed non habent huiusmodi ius eligendi ab imperatoribus, ergo à solis summis pontificibus habent huiusmodi ius eligendi. Et ita eligendi ius est à solo papa. Ista sunt ꝓpter quæ apparet, quod opinio ista & allegata ratio pro ipsa probabilitatem habere nõ videntur: sed tamen narra quomodo respondetur ad ipsa.

quod opinio illa non dicit, quod soli Romani in *Magister.* Ad primum istorum responderur, quod opinio illa non dicit, quod soli Romani in omni casu habeant ius eligendi summum pontificem. Ad cuius euidentiam dicitur esse sciendum: quod summus pontifex non solum est prælatus & episcopus Romanorum, sed etiam aliorum, & ideo in casu electio summi pontificis potest spectare ad quoscunque catholicos, quorum est prælatus & episcopus. Cum igitur dicitur, quod si Romani haberent ius eligendi summum pontificem, possent per negligentiam aut malitiam priuare totam ecclesiam Dei iure eligendi summum pontificem. Respondetur, quod hæc ratio concluderet, si nulli alii à Romanis in casu nullo haberent ius eligendi summum pontificem, nunc autem licet Romani, eo quod sunt Christiani & catholici, habent ius eligendi summum pontificem: tamen si renunciarent iuri illi, vel efficerentur hæretici, ipso alii catholici, quorum etiam papa est episcopus, & etiam prælatus, possent eligere summum pontificem, eo quod summus pontificem. *Discipulus.* Si alii catholici habent ius eligendi summum pontificem, quare non eligunt semper cum Romanis pontifex est episcopus & prælatus omnium catholicorum, quare non eligunt semper cum Romanis qui habent ius eligendi? & quare summum pontificem: cum omnes illi debeant prælatum eligere, qui habent ius eligendi? & quare plus eligunt Romani, quam alii, si ita habent alii ius sicut Romani? *Mag.* Id quod quæris, secundum istam opinionem aperit viam respondendi, ad secundum, quod quæris, ideo secundum opinionem illam recitabo, qualiter respondetur ad secundum, ad quod dicitur, quod summus pontifex est quodammodo proprius episcopus Romanorum, in quantum videlicet Romani non habent alium episcopum, & alii omnes præter ipsos habent proprios episcopos, & ideo rationabiliter ad solos Romanos pertinet summi pontificis electio, quando sunt catholici, quia tamen eo ipso, quod quis episcopus Romanorum, est episcopus omnium Christianorum: & ideo alii, licet pro casu aliquo habent ius eligendi, non tamen cum Romanis, quia licet semper habeant ius eligendi summum pontificem, non tamen ius eligendi habent, nisi pro casu, quando electio non spectaret ad Romanos. *Discip.* Hoc videtur falsum: imo videtur ita facile ad alios pertinere, sicut ad Romanos: cum summus pontifex æque bene sit prælatus immediatus aliorum, sicut Romanorum. *Mag.* Ad hoc respondetur, quod secundum rectam rationem electio præficiendi semper debet concedi (si fieri potest) paucis, qui faciliter possunt conuenire, ne si concederetur multis, qui non possent faciliter conuenire propter difficultatem conueniendi, differretur electio in notabile detrimentum boni communis, & eorum quibus est rex præficiendus. Quia igitur Romani respectu aliorum catholicorum sunt pauci: & summus pontifex nihilominus (sicut dictum est) est quodammodo proprius episcopus eorum, quia non habent alium episcopum, sicut alii catholici: ideo rationabiliter alii catholici non habent ius eligendi summum pontificem, nisi quando electio non spectaret ad Romanos, quando Romani vel ex renunciatione iuris, vel apostasia, vel hæretica prauitate, carerent iure eligendi. Per hoc patet responsio ad id quod quæsisti, nam ideo catholici non eligunt semper cum Romanis, quia licet habeant ius eligendi, non tamen habent ius eligendi pro omni casu: sed solummodo pro casu, quando ius eligendi ad Romanos minime pertineret. Ex his concluditur, quod Romani si possint cedere iuri eligendi summum pontificem, siue omnes efficerentur hæretici, siue à fide apostatæ, non possunt priuare ecclesiam iure eligendi summum pontificem, quin in tali casu haberent alii catholici ius eligendi summum pontificem.

Cap. VI.

Respondet tertiæ obiectioni capituli præcedentis, vbi etiam notatur, quod triplex est ius naturale, & quomodo omne ius naturale potest vocari diuinum.

D*iscipulus.* Dic qualiter respondetur ad illud, quod accepi, quod Romani nec iure diuino, nec iure humano habent ius eligendi summum pontificem.

Mag Ad hoc respondetur, quod extendendo ius diuinum ad omne ius naturale, Romani ex iure diuino habent ius eligendi summum pontificem.

Disc. Ista responsio obscura mihi videtur, ideo secundum istam opinionem cupio declarari, primo autem declara secundum eam, quare dicitur extendendo ius diuinum ad omne ius naturale: secundo quare omne ius naturale potest vocari ius diuinum.

Mag. Primum distinguitur propter tres modos iuris naturalis. Vno enim modo dicitur ius naturale illud, quod est conforme rationi naturali, quæ in nullo casu fallit, sicut est, *non mœchaberis, non mentieris, & huiusmodi.* Aliter ius naturale est, quod seruandum est ab illis, qui sola æquitate naturali absque omni consuetudine vel constitutione humana vtuntur, quod ideo est naturale, quia est contra statum naturæ institutæ, & si omnes homines viuerent secundum rationem naturalem aut legem diuinam, non esset faciendum nec seruandum, secundo modo, & non primo, ex iure naturali omnia sunt communia: quia in statu naturæ institutæ omnia fuissent communia, & si post lapsum omnes homines secundum rationem viuerent, omnia deberent esse communia, nihil proprium, proprietas enim propter iniquitatem inducta est *12. q. 1. cap. dilectissimis*, isto modo loquitur Isidorus *5. libro Ethimolo.* & ponitur in decretis, *di. 1. ius naturale*, cum dicit, quod secundum ius naturale est communis omnis omnium possessio & omnium vna libertas, non enim communis omnium possessio, & omnium vna libertas est de iure naturali primo modo dicto, tunc enim nullus posset licite sibi aliquid appropriare, nec aliquo iure gentiũ & ciuili posset aliquis fieri seruus, quia ius naturale est immutabile

primo

primo modo & [illegible] iabil[illegible], ac indi[illegible] ensabile, *dist.* [illegible] *§ nunc autem, & dist. 6. § his itaque respondetur.* Con[illegible]que, qui [illegible] qui iure gentium [illegible] sunt serui, teste beato Gregorio, qui, vt inquit *12. q. & 6.* [illegible] *[illegible] agitur si homines quos ab initio natura liberos protulit & ius gentium [illegible] [illegible] in ea natura, in qua nati fuerant, manumittentis beneficio libertati reddantur.* Ex quibus ve[illegible] [illegible] p iure naturali omnes h[illegible]nes sunt liberi, & tamen aliqui iure gentium sunt serui. Ex quo [illegible]uditur, q[illegible] ius naturale [illegible] modo accepto vocabulo non est immutabile. Imo bene licet contra statuere, v[illegible] contrarium. Tertio modo dicitur ius naturale illud, quod ex iure gentium vel aliquo facto h[illegible]mano euiden[illegible] ratione colligitur, nisi de consensu [illegible]orum, quorum interest, statuatur con[illegible]rium, quod p[illegible]test vocari ius naturale ex suppositione, sicut secundum Isidorum vbi supra. Ius naturale est de potestate rei, vt commodatæ pecuniæ restitutio, violentiæ per vim repulsio. Ista enim n[illegible] [illegible] naturalia primo m[illegible]do, nec sec[illegible]: quia nec fui[illegible]ent in statu naturæ institutæ, nec essent inter illos, qui [illegible] dum rationem viuerent sola æquitate naturali absque consuetudine, & con[illegible]tione huma[illegible] [illegible] contenti, quia inter illos nulla res esset deposita vel commodata, nec ali[illegible] al[illegible] vim [illegible] [illegible] tamen iura naturalia ex suppositione, quia supposito quod res & pecuniæ sunt [illegible]propriatæ iu[illegible] [illegible], vel aliquo iure humano, euidenti ratione colligitur, quod res deposita & pecunia [illegible]modata debet re[illegible], nisi ex causa per illum vel per illos, cuius vel quorum interest, contrarium [illegible]dinaretur. Similiter supposito, quod aliquis violentiam de facto iniuriose inferat alii, quo[illegible] [illegible]st de iure naturali, sed contra ius naturale, euidenti ratione colligitur, quod licet per vim violentiam talem repellere. Propter istos itaque tres modos iuris naturalis, dicunt isti, quod Romani ex iure diuino habent ius eligendi summum pontificem, extendendo ius diuinum ad omne ius natur[illegible], quasi solummodo extenderetur ad ius naturale primo modo dictum, qualiter accipitur ius naturale *dist.* [illegible] *§. 1. & dist. 6 § his itaque respondetur*, quod ex solo iure diuino eligendi ius summum pontificem non h[illegible]b[illegible]nt.

Discipul. Quia istam distinctionem iuris naturalis alias non audiui, volo obiicere contra eam, vt ex solutione obiectionum secundum opinionem istam magis intelligam, an contineat aliquid veritatis. Videtur itaque ista distinctio verbis Isidori in præallegato capitulo *ius naturale* apertissime obuiare. Tum quia dicit Isidorus: *ius naturale est commune omnium nationum, eo quod vbicunque instinctu naturæ nõ constitutione aliqua habentur.* Ista non possunt competere secundo membro huius prædictæ distinctionis: quia illa quorum contraria possunt esse licita secundum ius gentium, non sunt communia omnium nationum, nec vbicunque habentur instinctu naturæ, quia non habentur ibi, vbi contraria secundum ius gentium obseruantur. Tum, quia ibidem dicit Isidorus: *hoc autem si quid huic simile est, iniustum nunquam, sed naturale æquumque habetur*, hoc neque de secundo membro, neque de tertio potest veritatem habere, omne enim illud, quod dicitur ius naturale secundo modo, potest esse iniustum, ex quo contrarium potest esse de iure gentium, quod enim iure gentium est contrarium, censendum est iniustum. Illud etiam, quod dicitur naturale tertio modo, potest esse iniustum, ex quo contrarium potest esse de lege naturæ secundo modo dicto, cum de iure naturali illo modo dicto sit, quod nulla pecunia commodetur, nulla res deponatur: quia secundum ius naturale sic accepto vocabulo, illa omnia sunt communia, & ita secundum illud ius nulla pecunia potest commodari, nec aliqua res deponi. Ista sunt, quæ mouent me contra distinctionem prædictam: ideo dic qualiter respondetur ad ipsa.

Magist. Ad ista duo respondetur, vno modo quod quædam verba in prædicto modo capiendi ius naturale intelligi debent solummodo de iure naturali primo modo dicto, & quædam de aliis, ideo verba quæ obiicis de iure naturali primo modo dicto debent intelligi, & sic contra prædicta non videntur concludere. Aliter dicitur, quod illa verba quæ obiicis intelligendo accipis de omni iure naturali intelliguntur: & sane debent intelligi. Cum igitur dicit Isidorus: *Ius naturale est commune omnium nationum*, cum omnes nationes indispensabiliter obligantur ad ipsum, & ideo in statu naturæ hoc est ius rationis, quæ nunquam fallit, habetur autem ius secundo modo dictum ius naturale, quod sic est commune omnium nationum, quod omnes nationes, nisi ex causa rationabili ordinetur contrarium, tenentur ad ipsum, & ideo est ex statu naturæ, hoc est rationis naturalis, antequam contrarium statuatur per ordinationem humanam, ideo enim dicebatur, quod omnia sunt communia, antequam de consensu hominum appropriarentur. Ius vero naturale tertio modo dictum est commune omnium nationum ex suppositione, si scilicet omnes nationes statuerunt vel fecerunt illud, quo ius illo modo dictum euidenti ratione colligitur, & ideo in statu naturæ, hoc est naturalis rationis, habetur, illo supposito ex quo tali modo intelligitur. Consimiliter dicitur de illis verbis, quæ secundo allegas: *hoc autem & si quid simile* &c. quod possunt de secundo membro intelligi naturale æquum, quia habetur, nisi contrarium aliquo iure humano ex causa rationabili constituatur. Ius etiam naturale tertio modo dictum aliquo modo nunquam est iniustum, sed semper vt naturale & æquum, vt habetur illo supposito: ex quo euidenti ratione colligitur, nunquam iniustum sed semper naturale æquum est, quia habetur ibi per illum vel illos, cuius vel quorum interest ordinare contrarium.

Discipulus. Videtur quod ista sint inconuenienter dicta, quia secundum ista illud verbum semel positum in verbis præmissis Isidori accipitur æquiuoce. *Magister.* Hoc non reputatur inconueniens, quia hoc notat Glossa *distinctio. 63 c. nosse.* dicens: *nota verbum semel positum hic æquiuoce ponitur: sic 28. dist. presbyterum.* *Discipulus.* Declarasti secundum opinionem præscriptam: qua-

quare dicit Romanos habere ius eligendi summum pontificem ex iure diuino, extendendo [illegible] uinum ad omne ius naturale: Nunc dic secundum eandem, quare dicit omne ius n[illegible]urale vocari diuinum. *Magist.* Hoc ideo dicunt: quia omne ius, quod est à Deo, qui est conditor naturæ, potest vocari ius diuinum, omne autem ius naturale est à Deo, qui est conditor naturæ, igitur &c. Tum quia omne ius, quod explicite continetur in scripturis diuinis, potest vocari diuinum ius, quia diui- num ius in scripturis diuinis continetur, vt habetur *dist. 8. c. quo iure*, omne autem ius naturale in scri- pturis diuinis explicite vel implicite continetur, quia in scripturis diuinis sunt quædam regulæ gene- rales, ex quibus solis vel cum aliis colligi potest, quod omne ius naturale primo modo, secundo mo- do, & tertio modo dictum, licet in eis non inueniatur explicite, sit ius diuinum.

Discip. Declarasti secundum opinionem præscriptam duo quæ videbantur obscura: nunc dic qualiter secundum eandem rationem ex iure diuino habent ius eligendi summum pontificem. *Mag.* Ad hoc dicitur, quod Romani ex iure naturali tertio modo dicto habent ius eligendi summum pontificem, supposito enim, quod aliquibus sit aliquis prælatus vel princeps vel rector præficiendus, euidenti ratione colligitur, quod si per illum vel per illos cuius vel quorum interest, non ordinetur, illi quibus est præficiendus habent ius eligendi, & præficiendi eis, vnde nullus dari debet ipsis inu tis, hoc multis exemplis & rationibus posset probari: sed adducam paucas Et prima est ad hoc, quod vniuersitati mortalium nullus præfici debet, nisi per electionem & consensum eorum. Amplius: quod omnes tangit, debet tractari per omnes, quod autem debeat aliquis præfici aliis, omnes tangit, igitur per omnes tractari debet. Rursus, quorum est sibi facere iura, illorum est, si voluerint, eligere capu Sed populus quicunque & ciuitas potest sibi proprium ius facere, quod ciuile vocatur, *dist. 1. ius ciuile.* Igitur & populus & ciuitas potest sibi proprium ius facere & caput eligere, & ita semper spe- ctant ad illos, quibus est aliquis præficiendus, præficiendum eligere, nisi per illum vel illos, cuius vel quorum interest contrarium ordinetur. Quod ideo dicitur, quia illi possunt saltem in multis casi- bus cedere iuri suo, & transferre ius suum in alium vel alios, per quem modum licet populus ex iure naturali tertio modo dicto, vel secundo modo, habet ius condendi leges, illam tamen potestatem transtulit in imperatorem, & ita in potestate imperatoris fuit transferre in aliquem vel aliquos ius eligendi. Similiter illi, quibus est aliquis præficiendus, sunt in huiusmodi subiecti alicui superio- ri, ille superior potest ordinare, quod illi non habent ius eligendi, licet habeant ius eligen- di ex iure naturali secundo modo dicto, si scilicet nec per ipsos, nec per superiorem esset con- trarium ordinatum, & ita videtur istis, quod propositio præacceptа est euidens reputanda. Sed summus pontifex est specialiter quodammodo præficiendus Romanis: quia non habent episcopum alium. Igitur ipsi ex iure naturali tertio modo dicto, id est ex iure naturali ex suppositione, ex hoc scilicet supposito quod debent habere episcopum, habent ius eligendi ipsum, nisi per ipsos Roma- nos vel alium superiorem Romanis, qui habeat in huiusmodi potestatem, statuatur contrarium vel ordinetur. Ipsi enim Romani potuerunt cedere iuri suo, vel transferre ius eligendi summum pon- tificem in alium vel alios, poterant etiam transferre ius constituendi electores summi pontificis. Su- perior etiam Romanis, qui in huiusmodi habuerit potestatem, potest concedere ius eligendi aliis quam Romanis, sed ille superior fuit Christus, & non papa. Et ideo Christus & non papa poterat priuare Romanos iure eligendi summum pontificem, sed Christus non priuauit Romanos iure eli- gendi summum pontificem, quando enim Christus præfecit beatum Petrum omnibus Christianis dans sibi potestatem, vt vbi vellet sedem eligere, ita vt ibi esset quodammodo proprius illorum epi- scopus, non priuauit eos iure illo, quod omnibus competit, quibus est aliqua præficiendi potestas, si- ue secularis, siue ecclesiastica, nisi per illos quibus est præficienda potestas secularis, vel ecclesiastica, vel per superiorem contrarium ordinetur, igitur cum beatus Petrus elegerit sedem Romæ, sequitur quod Romani habent ius eligendi successorem beati Petri, qui eis præficiendus est in spiritualibus, & ita Romani ex iure diuino extendendo ius diuinum ad quodcunque ius naturale, habent ius eligendi summum pontificem.

Discipul. Videtur secundum istam opinionem, quod melius diceretur, quod ex iure gentium Romani habent ius eligendi suum episcopum, quia hoc est de iure gentium, quod omnes, quibus est aliquis præficiendus, habeant ius eligendi præficiendum, nisi cedant iuri suo, vel superior eis ordi- net contrarium. *Magist.* Quamuis multa, quæ spectat ad ius gentium, sunt iura naturalia tertio mo- do dicto iure naturali, tamen secundum istam opinionem magis proprie dicitur, quod Romani ha- beant ius eligendi episcopum suum ex iure naturali tertio modo dicto, quam ex iure gen- tium: pro eo, quod ad ius gentium non spectat habere episcopum catholicum, sed hoc spectat ad ius diuinum præficiendi & etiam eligendi ab illis, quibus est præficiendus, licet ad ius gentium spectat: spectat nihilominus ad ius diuinum pro eo quod concludi potest ex il- lis, quæ in scripturis sacris habentur vna cum aliis, & illa duo supposita, ex quibus colligitur, quod Romani habent ius eligendi episcopum suum, spectat ad ius diuinum, quamuis diuersimode, vnum autem solum spectat ad ius gentium, & propter hoc magis proprie dicitur, quod Romani habent ius eligendi episcopum suum à iure diuino, siue ex iure naturali tertio modo dicto, quam ex iure genti- um. Isti tamen, qui de verbis non curant contendere, dicunt quod sufficit eis, quod Romani habe- ant ius eligendi episcopum suum ex hoc ipso, quod debent habere episcopum: & quod illi quibus est præficiendus aliquis, ab illis debet eligi, nisi cedant iuri suo, vel per superiorem contrarium ordi- netur.

netur. Vtrum tamen debeat dici proprie loquendo, quod Romani habent ius eligendi ex iure diuino, vel ex naturali tertio modo dicto, vel potius simul ex iure diuino, & iure gentium, magnam vim non faciunt. Apparet tamen nonnullis, quod magis proprie dicitur, quod habeant ius eligendi simul ex iure diuino & ex iure gentium. Et ideo cum quæritur an habeant ius eligendi ea iure diuino vel humano, dicunt, quod nec ea solo iure diuino, nec humano, sed vtroque simul, extendendo ius humanum ad ius gentium, & non solum ciuile, siue canonicum.

Cap. VII.

Respondet tribus rationibus adductis pro responsione ad secundum intellectum quæsiti, data supra capitulo quinto.

Discipulus Ista opinione diffuse aliquantulum declarata videamus qualiter secundum eam ad allegationes in contrarium inductas *superius 5. ca.* respondetur. *Magister.* Ad primum respondetur: quod quo ad ea, in quibus sufficienter & vtiliter iure diuino & iure naturali catholicis est prouisum, non habet papa potestatem aliquam immutandi in præiudicium quorumcunque catholicorum & in detrimentum, seu periculum boni communis, & ideo caput in spiritualibus omnium Christianorum non habet plenam potestatem ordinandi & statuendi, in quibus debet eligi caput, cum ius eligendi ea iure diuino & naturali competat Romanis, præsertim cum si haberet plenam potestatem, hoc posset redundare in detrimentum & periculum boni communis, sicut ostensum est prius.

Discipulus. Quare dicunt isti, quod papa non habet in hoc plenam potestatem, cum secundum eos nullam habet potestatem in hoc, ex quo Romani habent ius eligendi ea iure diuino? *Magister.* Non dicunt, quod papa in nullo casu habeat potestatem quo ad hoc: imo volunt etiam, quod papa ea ordinatione Christi & ea potestate collata sibi à Christo, in aliquo casu habeat potestatem ordinandi illos, qui debeant eligere suum successorem. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod Christus sufficienter prouidit ecclesiæ suæ in omnibus necessariis, ideo committendo ecclesiam suam beato Petro, dedit beato Petro & successoribus eius plenitudinem potestatis in spiritualibus, quo ad omnia necessaria ecclesiæ suæ saluo iure aliorum, quando debite volunt & possunt vti iure suo: ita vt papa in omnibus necessariis spiritualibus possit supplere defectum illorum, qui nolunt vel non possunt vti iure suo, & ideo quia ea iure diuino Romani habent ius eligendi episcopum suum, papa non habet potestatem ordinandi de electione eadem in præiudicium Romanorum, quando Romani vellent & possent ad bonum commune vti iure eodem. Similiter quia in casu catholici alii habent ius eligendi summum pontificem: ideo papa non habet potestatem ordinandi de eadem electione, quando in tali casu alii catholici vellent optime & opportune vti eodem iure, sed si Romani & alii catholici nollent aut non possent vti iure eodem, tunc papa non habet potestatem ordinandi de electione successoris sui. *Discip.* Quare isti dicunt, quod papa habet in huiusmodi plenitudinem potestatis quo ad necessaria: & non dicunt absolute, quod habet plenitudinem potestatis in omnibus. *Magist.* Hoc dicunt, quia ipsi putant, quod Christus dedit legem tam perfectæ libertatis, quod reuocatis ceremonialibus veteris legis papa super Christianos nullam habet potestatem, nisi quo ad illa, quæ præcepta sunt vel prohibita a Deo: & quo ad illa quæ de necessitate sunt facienda, vnde quod aliquis faciat aliquid, quod est supererogationis, nulli potest præcipere nisi in casu, quando esset de necessitate faciendum, & tunc non debet reputari supererogationis, sed necessariũ: sicut propter culpam posset alicui præcipere ieiunare in pane & aqua, vel intrare monasterium, vel aliquid huiusmodi, sed in tali casu non esset illi supererogationis, sed necessarium, quia impletio debitæ promissionis est inter necessaria computanda. *Discipulus.* Quid dicunt, ad quod accepi, quod Christus non ordinauit explicite, à quo debeat eligi caput Christianorum, igitur hoc relinquitur papæ? *Mag.* Dicitur quod Christus de hoc nihil ordinauit specialiter & explicite, ideo voluit, quod quo ad hoc vnlibet conseruarentur iura sua, si ea iure gentium, quo scilicet gentes rationabiliter vtuntur, habent, & ideo quo ad hoc nullam potestatem commisit papæ in præiudicium Romanorum. *Disc.* Dic qualiter respondetur ad secundam allegationem adductam superius *eodem capitulo quinto.* *Mag.* Respondetur, quod gesta sanctorum non semper ad communia sunt trahenda, & ideo sæpe ex illis, quid debeat fieri de huiusmodi lege probari non potest: licet frequenter ex eis quid in casu valeat fieri posset ostendi. Ex hoc igitur, quod beatus Petrus sibi successorem instituit, quid papa valeat facere ea ordinatione speciali Christi probare nequit: ex hoc tamen elici posset, quid papa posset, qui esset talis in omnibus, qualis fuit beatus Petrus. Hoc autem dicit Gratianus, vt habetur *dist. 8. q. 1. his omnibus.* Illud autem beati Petri, quod scilicet dignitatem pontificalem tradidit beato Clementi, ab illis valet in argumentum assumi, quid tales sustinuerunt, qualem sibi beatus Petrus successorem quæsiuit. *Disc.* Si papa habet potestatem eandem, quam habuit beatus Petrus: quare non potest sibi substituere successorem, sicut beatus Petrus substituit? *Mag.* Ad hoc respondet Glo. dupliciter, vno modo, vbi prius, super verbo *beatus*, vbi quærit: *nunquid papa adhuc posset facere sibi successorem?* & respondet dicens, *non: quia hoc esset immutare statum ecclesiæ, vt patet 25. q. 1. quæ ad perpetuam, & quia statutum facit in illud tempus, quo non est futurus iudex.*

Discipulus. Nunquid ista in nullo placent aliis? *Magister.* Dicitur quod non: scilicet

quia

quia neutra ratio responsionis valet, vt videtur eis, prima non: quia papa potest immutare statutum ecclesiæ, quo ad ea super quæ habet potestatem à Christo. Sicut enim rex potest iube[illegible] aliquid, quod neque ante ipsum quisquam, nec ipse vnquam iusserat, *8. distinct. quæ contra*. [illegible]ta etiam papa aliquid noui potest iubere, & multa quæ consueuerunt fieri ex causa rationabili re[illegible]o[illegible]are Secunda etiam ratio non placet eis, quia per illam rationem probatur, quod nullus epi[illegible]copus etiam de licentia papæ posset sibi eligere successorem, cuius contrarium habetur *7. q. 1. petisti*. *Dis[illegible]ip.* [illegible]ic aliam responsionem. *Magister.* Aliter respondetur: quod si beatus Petrus fecit sibi successorem ex speciali reuelatione vel inspiratione Christi, hoc fecit de voluntate & consensu Romanorum catholicorum, qui habebant ius eligendi. *Discipul.* Vtrumque istorum ex quo non habetur per scripturas, ea facilitate contemnitur, quam probari nititur. *Mag.* Dicitur, quod alterum istorum fuisse, paten[illegible] ratione conuincitur, & ideo non vtrumque debet contemni. *Discipulus.* Dic quomodo responde[illegible] tur ad tertiam allegationem *capitulo quinto* adductam. *Mag.* Ad hoc respondetur quod qu[illegible] ius eligendi Romanum episcopum habuerunt Romani ex iure naturali tertio modo d[illegible]ct[illegible] tamen ius & potestatem instituendi electores poterant in alium, vel in alios multiplici[illegible] [illegible]ans[illegible] quemadmodum canonici omnes ecclesiarum cathedralium habent ius eligendi [illegible]p[illegible]scopu[illegible], [illegible] men possunt alteri id concedere, quia variis modis possunt concedere potestatem il[illegible]am vni veld[illegible] bus, aut pluribus de seipsis: possunt etiam concedere potestatem eligendi *extra de electione, cau[illegible]amque,* Romani igitur potestatem instituendi electores poterant concedere summo pontifici. potera[illegible] [illegible]iam ius eligendi concedere aliquibus paucis de seipsis. Summus etiam pontifex, sicut dictum est[illegible] us, in casu habet potestatem ordinandi de electione successoris, ipse etiam papa quamuis vocem in electione papæ habere non possit, in quantum tamen Romanus est, potest simul cum aliis Romanis tractare & ordinare, quibus committi debeat ius eligendi: qui etiam in quantum catholicus [illegible]n[illegible] cilio generali, quod gerit vicem omnium Christianorum catholicorum, potest cum Romanis & a[illegible] his catholicis tractare & ordinare, quibus vel cui sit potestas eligendi summum pontificem: [illegible]on ob[illegible] stante, quod ius eligendi pertinuerit ad Romanos. Concedendum est igitur, quod papa conc[illegible] [illegible]tali[illegible] quando quibusdam regibus ius eligendi summum pontificem, vel aliquando aliis: sed hoc non [illegible]eot, quod ipse solus semper habuit potestatem huiusmodi ius concedendi: sed quia Romani, ve[illegible] [illegible]neum solum, vel in eum & alios simul, qui gesserunt vicem Romanorum, & aliis transtulerunt illud ius eligendi. Vnde etiam Adrianus papa, sicut habetur *distinct. 63. c. Adrianus*, non solus, sed ipse & Synodus celebrata Romæ, in qua plures fuere Romani, tradiderunt Carolo regi Francorum ius & potestatem eligendi summum pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem. Leo etiam papa, vt habetur *dis[illegible]. 6. in Synodo*, non solus, sed cum toto clero & populo Romano concessit Ottoni primo regi Theutonicorum summæ sedis Apostolicæ pontificem ordinandi, & ita Romani tali concessione concesserunt: quod facere potuerunt, sicut dictum est prius. Et ideo licet imperator ex eo, quod est catholicus & Romanus, habuit potestatem & ius eligendi cum Romanis aliis: tamen quod solus habu[illegible] ius eligendi absque aliis Romanis, hoc aliquando habuit à papa & aliis Romanis, quia etiam posset habere à solo papa, si Romani transtulerunt ius suum in papam, vel etiam si Romani in ordinando de electione summi pontificis inuenirentur in detrimentum ecclesiæ negligentes, & satis probabile est, quod Romani tale ius & potestatem transtulerunt in papam, & ideo ex tunc potuit papa solus cõcedere ius eligendi summum pontificem, vel imperatoribus, vel vicinis episcopis, vel Cardinalibus, vel Romano clero, vel Canonicis alicuius ecclesiæ Romanæ, vel aliis, prout vidisset vtilitati ecclesiæ conuenire. *Discip.* Si Romani ex iure diuino habent ius eligendi Romanum episcopum: quomodo possunt transferre ius in papam, cum nulli liceat venire contra ius diuinum? *Mag.* Respondetur, quod contra illud, quod est sic de iure diuino, quod explicite prohibetur vel præcipitur in iure diuino, vel ex solis contentis explicite in iure diuino colligitur, nulli licet venire, sed contra illud quod est de iure diuino, quod colligitur ex aliquo contento in iure diuino implicite, & ex iure naturali secundo modo dicto, licet venire ex causa rationabili, sicut etiam ex causa rationabili licet venire contra ius naturale secundo modo dictum: quia quamuis testantibus sanctis patribus de iure naturæ omnia sunt communia, tamen licet res temporales appropriare. Isto modo Romani habent secundo modo ius eligendi Romanum episcopum, & non primo modo, ideo licet eis ex causa contra hoc ius venire.

Cap. VIII.

Quærit, in quibus casibus potestas eligendi summum pontificem reuertatur ad Romanos, & respondetur tantummodo in vnico casu, quæ responsio probatur infra, c. 9. & hoc secundum vnam opinionem, aliæ opiniones ponentur infra c. 14.

Discip. Quia res de facili ad naturam suam reuertuntur, interrogare de[illegible]c[illegible], si Romani potestatem ord[illegible]andi de electoribus Romani episcopi in summum ponti[illegible] transtulerunt, an in aliquo casu, & in quo ius eligendi & potestas ordinandi de electoribus papę secundum [illegible] opinionem reuertatur ad Romanos.

Mag. A[illegible] hoc diuersimode respondetur, vno modo dicitur, quod solum mod[illegible] in vno casu ius eligendi & [illegible]testas ordinandi de electoribus reuertitur ad Romanos: puta[illegible] papa & electores oc[illegible] [illegible]uerint

f[illegible] rauitate. v[illegible] de si Papa & omnes cardinales efficerentur hæretici, & Romani remanerent [illegible], de fide & bono communi, inquantum spectaret ad ipsum, coram compe[illegible] eo ipso Romani haberent ius eligendi & etiam potestatem de electoribus ordinandi, [illegible]do imperator solus habuerit ius eligendi Papa & etiam imperator fuissent facti hæretici, Romani eo ipso recuperassent ius eligendi & potestatem de electorib. ordinandi. DIS. Istam opinionem volo quod aliquantulum tractemus diffuse. ideo antequam alleges pro ipsa, ve mag s addiscam, an aliquid veritatis contineat, opto vt aliqua circa ipsam declares. primo igitur dic. quare innuit opinio ista, quod ius eligendi non reuertitur ad Romanos, nisi Papa efficeretur hæreticus. videtur, q; si soli cardinales vel alii electores, si alii essent, efficerentur hæretici, reuerteretur ius eligendi ad Romanos, quia eo ipso, quod Cardinales, vel alii electores, efficerêtur hæretici, essent priuati iure eligendi. Sed eo ipso, quod aliqui priuantur electione siue potestate eligendi, ius eligendi deuoluitur ad alios, ad quos spectar de iure. ergo non oportet, quod Papa efficiatur hæreticus ad hoc, quod ius eligendi reuertatur ad Romanos. MAG. Ista opinio intelligit, quod Papa superstite ius eligendi non reuertitur ad Romanos, quamuis cardinales vel alii electores, si essent alii, sicut aliquãdo fuerunt alii, efficerentur hæretici, nisi etiam Papa efficeretur hæreticus. quia licet cardinales eo ipso, quod efficerentur hæretici, essent priuati iure eligendi: tamen Papa catholicus superstes non esset propter hoc priuandus potestate ordinandi de electoribus. Sed si Papa esset mortuus, eo ipso quod cardinales efficerentur hæretici, ius eligendi illa vice reuerteretur ad Romanos. DIS. Quare dicitur, quod ius eligendi illa vice reuertitur ad Romanos? MAG. Ideo dicitur, quia postquam post mortem Papæ vel etiam post infectionem Papæ hæretica prauitate, eligendus esset Papa catholicus, qui etiam haberet potestatem ordinandi de electoribus, sicut & alii prædecessores sui, posito quod Romani transtulerint ius & potestatem suam in Papam ratione officii & non ratione personæ.

DIS. Quare dicit ista opinio, quod in isto casu reuerteretur non solum ius eligendi, sed etiam potestas ordinandi de electoribus? MAGIST. Hoc dicitur, quia sæpe aliqua multitudo habet ius eligendi, & tamen non expedit, quod omnes eligant: quia multi mouerentur, malo zelo, & sæpe non possent in personam idoneam conuenire. aliquotiens etiam non possent in vnum locum congruum conuenire. & ideo expedit, quod ordinent, qui debeant eligere; committendo vni personæ vel personis paucis respectu totius multitudinis distinctis, & zelum fidei ac boni communis habentibus ius eligendi. propter hoc enim ab antiquo electiones prælatorum concessæ fuerunt clericis, quia licet omnes clerici & laici habuerunt ius eligendi: de consensu tamen laicorum propter hoc, quod clerici erant sapientiores & sanctiores laicis, ordinatum fuit, quod ipsi soli haberent ius eligendi. & ideo quando laici essent discretiores & meliores clericis, ius eligendi deberet auferri a clericis, & dari laicis, quia illa quæ spectant ad bonum commune, & non competunt aliquibus ratione ordinis aut officii diuini, cui mancipati existunt, per sapientiores & meliores & per quos potest bonum commune melius prosperari, sunt tractanda. & ista fuit causa, quare plures Romani pontifices, in quantum Romani, vna cum aliis Romanis, quibusdam imperatoribus, licet essent laici, dederunt ius eligendi summum pontificem. DISCIP. Quare dicit ista opinio, quod in casu prædicto ius eligendi reuerteretur ad Romanos, si Romani remanerent catholici. MAG. Hoc dicunt, quia si Romani cum Papa & electoribus efficerentur hæretici, vel de electione summi pontificis, ex qua pendet bonum commune Christianitatis, essent in detrimentum Christianæ religionis negligentes vel desides, ius eligendi non reuerteretur ad Romanos. DIS. Ad quos reuerteretur vel deuolueretur? MAG. Dicitur quod deuolueretur ad alios Christianos catholicos debite de electione facienda sollicitos. DIS. Hoc videtur irrationabiliter dictum: quia alii catholici sunt in tanta multitudine, quod non possent in aliquem vnum locum conuenire ad tractandum de electione futuri pontificis. MAG. Respondetur, quod in tali casu prouinciæ vel diœceses aut multitudines & quæcunque personæ diligentiam, quam deberent, minime adhibentes ad eligendum summum pontificem, eo ipso essent iure eligendi & potestate de electione facienda ordinandi priuatæ, & ius eligendi deuolueretur ad alios: ita quod si vnus solus clericus vel laicus remaneret, qui vt deberet esset solicitus de electione facienda, ius eligendi deuolueretur ad ipsum. DIS. Quid si nullus esset sollicitus, vt deberet? MAG. Respondetur, quod sicut nunquam vsque ad finem mundi fides deficiet, ita semper aliquis erit in gratia & debito modo sollicitus de his, quæ sunt necessaria Dei ecclesiæ. Si autem nullus esset sollicitus, sed omnes essent negligentes circa electionem summi pontificis necessario faciendam, omnes essent extra gratiam & in peccato mortali, quod nunquam eueniet.

CAP. IX.

Rationibus probat responsionem datam ad quæsitum c. præcedenti.

DISCIP. Quantum volo, explicasti vel explicare curasti opinionem prædictam. Ideo nunc incipe allegare pro ipsa, aut primo conare respondere, quod electores quicunq; summi pontificis siue cardinales, siue imperator, siue aliqui quicunque clerici vel laici, si efficerentur hæretici, eo ipso essent priuati iure eligendi summum pontificem. MAG. Hoc videtur multi-

sticis, remanent in hæreticis: sicut potestas conficiendi corpus Christi, si hæreticus est sacerdos, & potestas conferendi ordines, si est episcopus. ergo etiamsi non obuiaret constitutio ecclesiæ, dignitates ecclesiasticas retinerent. Ex quo infertur, quod hæretici retinent iura spiritualia, quæ prius habuerunt, nisi per constitutionem ecclesiæ priuentur eisdem. Sed nulla inuenitur constitutio ecclesiæ, per quam cardinales, si efficiantur hæretici, priuentur iure eligendi summum pontificem. ergo absque collatione noua recuperant idem ius, si ad veritatem redierint orthodoxam. MAGIST. Nonnullis apparet, quod ista responsio non sufficit. Nam, vt dicunt, hæretici non per solam constitutionem ecclesiæ, sed eo ipso quod sunt hæretici (etiamsi nulla constitutio ecclesiæ esset) amittunt ecclesiasticas dignitates, quantum ad omnia quæ à viatorib. amitti possunt. quod sic probatur. Non est maior ratio de vno spirituali amissibili, quod amittatur, absque constitutione ecclesiastica per hæreticam prauitatem, quam de alio: quia qua ratione diceretur, quod cum hæretica prauitate posse stare vnum spirituale amissibile, eadem facilitate diceretur hoc de quocunque alio spirituali amissibili. Sed aliquod est spirituale amissibile, quod ex natura rei non stat cum hæretica prauitate, quamuis nulla esset constitutio. ergo nullum etiam spirituale amissibile stat cum hæretica prauitate. maior videtur clara. Minor probatur. Nam papalis dignitas, quantum ad omnia amissibilia, quæ sunt propria dignitati papali absque omni constitutione ecclesiæ per hæreticam prauitatem amittitur. quod sic ostenditur. Nullus potest ligari sententia canonis, nisi, quamuis non esset lata sententia canonis, sit minor & inferior conditore eiusdem canonis. Sed Papa, si efficiatur hæreticus, ligatur sententia canonis conditi à prædecessore suo, teste Glossa, quæ 24.q.1.c.1. ait: *Hic est casus in quo Papa Papam ligare potest, in quo Papa in canonem lata sententia incidit.* nec obuiat regula illa, quia par parem soluere & ligare non potest: quia si Papa hæreticus est, in eo quod hæreticus est, minor est quolibet catholico. quia lex factum notat sine sententia. ergo Papa effectus hæreticus minor est conditore canonis, quo ligatur, etiamsi idem conditor nullam publicet sententiam. Ex quo infertur, quod dignitas papalis omni constitutione amittitur per hæreticam prauitatem.

DISCIP. Non videtur verum, quod omne ius spirituale amissibile per hæreticam prauitatem amittatur absque constitutione ecclesiæ: & quod non possit recuperari absque noua collatione eiusdem iuris. Nam ius eligendi summum pontificem est ius spirituale, vt isti dicunt: & tamen si Romani efficerentur hæretici, non amitterent illud ius: quia tunc ipsis redeuntibus de hæresi non recuperarent ius eligendi, per rationem prædictam.

Similiter si Romani & cardinales omnes, qui habent ius eligendi, efficerentur hæretici, ius eligendi illa vice deuolueretur ad alios catholicos. quo posito, ponatur iterum, quod omnes alii Christiani efficiantur hæretici, præter decem. quo posito, omnes Christiani præter illos decem amitterent ius eligendi summum pontificem. quo posito, de Christianis hæreticis redeant ad fidem catholicam 10. & illi 10. qui prius erant catholici labantur in hæresim: tunc quæritur, an isti 10. reuersi de hæresi habent ius eligendi summum pontificem, aut non habeant. si habent ius eligendi: ergo absque noua collatione recuperauerunt ius spirituale, quod prius amiserant per hæreticam prauitatem. si non habent ius eligendi: ergo tota ecclesia Dei esset priuata iure eligendi summum potificem: & per consequens Christus non in omnibus necessariis sufficienter prouidit ecclesiæ.

Item ius patronatus est ecclesiæ & ius spirituale, & tamen quamuis amittatur per hæreticam prauitatem, absque noua collatione poterit recuperari. nam si aliquis patronus fiat hæreticus, amittit ius patronatus. sed si retineat rem, ratione cuius est patronus, & redierit ad fidei veritatem, recuperat ius patronatus, quod amiserat: quia ius patronatus transit cum vniuersitate. multo magis reuertitur ad illum, penes quem remanserat dominium rei, ratione cuius erat patronus. Item dignitates ecclesiæ per hæreticam prauitatem amissæ recuperantur absque noua electione. ergo & iura spiritualia propter hæreticam prauitatem amissa recuperari poterunt absque noua collatione eorundem iurium. Consequentia videtur aperta, quia eadem ratio videtur de vno & de alio. Antecedens auctoritatibus manifestis videtur posse probari. ait enim Augustinus, vt habetur. 23.q. 4. c. *ipsa pietas*, loquens de Donatistis hæreticis. *Habeant ergo de præterito detestabili errore, sicut Petrus habuit de mendacii timore amarum dolorem: & veniant ad ecclesiam Christi veram, id est catholicam matrem. sint in illa clerici, sint in illa episcopi vtiliter, qui contra eam fuerunt hostiliter: non inuidemus, imo amplectimur, hortamur, optamus religiosissime.*

Item ex 6. Synodo, vt legitur 1.q.7.c. *conuenientibus*, sic habetur: *Religiosissimi monachi dixerant, sicut receperunt vniuersales sex synodi ab hæresi reuertentes, ita & nos recepimus. Sancta synodus dixit, placet omnibus nobis. & iussi sunt Basilius episcopus Anciburii & Theodorus episcopus Mireæ ciuitatis, & Theodosius sedere in gradibus & sedibus suis.* & infra: *Constantinus episcopus Cypri dixit, sufficienter ostensum est quod ab hæreticis venientes recipiendi sunt.* Item Grego. vt habetur *dist.12.c. nos consuetudinem*, loquens de Donatistis episcopis reuertentibus ad fidem, ait; *Sufficiat autem* (illis episcopis Donatistis venientibus ad catholicam fidem) *commissæ sibi plebis curam gerere.* propter ista videtur, quod prædicta sunt consona veritati. tu vero dic quomodo respondetur ad illa.

MAGIST. Ad primum istorum dicitur, quod si Romani omnes efficerentur hæretici, ius eligendi summum pontificem amitterent, & secundum quorundam assertionem non recu-

 perarent

aliter, teste Leone Papa, qui vt habetur. 1. q. 1. c. *si quis hæretica, ait, a quo hæretica communione semel se maculauerit hoc in magno beneficio habeat si adempta omn. spe promotionis, in quo inuenitur, ordine permaneat.*

Cap. XI.

Recitat opinionem tenentem, quod si cardinales omnes hæreticarentur electio summi Pontificis ad Romanos deuolueretur.

DISCIP. Assertio supra *capitulo* 8. recitata tenet, quod cardinales pro crimine hæresis potestate eligendi Papam priuantur; & non pro alio crimine, de quo nunc esset videndum. sed quia hoc ex sequentibus apparebit: ideo nunc excipe ostendere secundum assertionem illam, quod si cardinales omnes, qui soli nunc habent electioné, efficiantur hæretici an ius eligendi reuertitur ad Romanos. MAG. Hoc videtur diuersis rationibus posse probari: quia si Papa & omnes cardinales efficiantur hæretici, aut ius eligendi est penes alios catholicos, aut in tota ecclesia Dei nulli catholici habent ius eligendi summum pontificem, si penes alios est ius eligendi, & nulli alii quam Romani habent ius eligendi: quia minus videtur de aliis, quod ius eligendi deuoluatur ad ipsos, quam de Romanis. ergo Romani habent in hoc casu ius eligendi summum pontificem. Si autem nulli catholici habent ius eligendi: ergo tota ecclesia Dei esse priuatat potestate eligendi summũ pontificem, & ita non esset in necessariis sufficienter prouisum ecclesię Dei.

Amplius, non videtur aliquomodo credendum, quod minus per iura diuina vel humana sit prouisum ecclesiæ Romanæ, si electores & prælati ipsius priuentur potestate eligendi, quam aliis ecclesiis inferioribus, si electores ipsorum prælatorum ex aliquo casu priuentur potestate eligendi. sed huiusmodi inferioribus ecclesiis est prouisum, *extra de elec.* nec pro defectu credendum est, quod per iura diuina vel humana sit prouisum Romanæ ecclesiæ, quomodo prę̨latus eligi debeat, si sede vacante electores ipsius potestate eligendi priuentur. quod accideret, si omnes cardinales vna cum Papa mortuo, in hæreticam prauitatem caderent. non autem aliter est prouisum nec per iura humana nec per iura diuina, nisi quod electio reuertitur ad Romanos. qui similiter ex iure diuino & iure gentium habuerunt ius eligendi. quia electio ad superiorem deuolui non potest, sicut contigit per iura humana de aliis ecclesiis. igitur in hoc casu electio summi pontificis ad Romanos reuertitur. DIS. Ista ratio non videtur concludere. nam iura ad ea, quæ frequentius eueniunt, aptantur: quia ex his, quæ forte vno casu accidere possunt, iura non constituunt. quod ei semel aut bis fit, contemnunt legislatores vt leges sacræ testantur. sed quod electores prælatorum aliarum ecclesiarum priuentur potestate eligendi, sæpe contingit. quod autem electores summi pontificis potestate eligendi priuentur, nunquam accidit vel raro. ergo quamuis per iura debeat prouideri, per quem vel per quos sunt præficiendi prælati aliis ecclesiis, si illi, quibus concessa est electio, potestate eligendi priuentur; non tamen oportet quod iura prouideant, qualiter eligi debeat Romanus pontifex: licet illi, quibus concessa est electio potestate eligendi priuentur. MAG. Ista obiectio multos non mouet propter duo. primo: nam licet iura sæpius aptentur ad ea, quæ frequentius accidunt: tamen quandoq; iura aptantur ad ea quæ raro contingunt, & maxime vbi periculũ spirituale totius cõmunitatis fidelium vertitur, nisi ius subueniat sed si priuatur potestate eligendi illis, quib. data est electio summi pontificis, nullo iure neq; diuino neq; humano subueniatur ecclesiæ, vt possit habere summum pontificem, spirituale periculum immineret toti ecclesiæ. ergo si casus contingat, aliquo iure subuenitur ecclesiæ. Cum igitur super hoc non inueniatur ius humanum, recurrendum est ad ius diuinum, vt scilicet reuertatur electio ad Romanos. qui similiter ex iure diuino & iure gentium habent ius eligendi summum pontificem. Secundo quia sicut notat Glo. *di. 28. c. de Syracusane*, cautela debet adhiberi ex eo quod solet aliquis fieri, *vt 93. c. Affros*, & ex *di. 23. c. in nomine* potest colligi manifeste. Sed sæpe accidit, quod electores summi pontificis propter hęreticam prauitatem fuerunt potestate eligendi priuati. Igitur saltem tunc de iure humano debuit prouideri, qualiter esset eligendus summus pontifex si hoc non fuit prouisum nisi iure diuino: quia tunc super hoc non fuit editum aliquod ius humanum. igitur ex iure diuino & ratione euidendi colligitur. qualiter sit eligendus summus pontifex, si electores priuentur potestate eligendi, & non sit Papa, qui valeat aliis electionem concedere. hic non videtur aliud probandum, nisi quod sæpe accidit, quod electores summi pontificis propter hæresim fuerunt potestate eligendi priuati. quod probatur per hoc, quod sæpe imperatores habuerunt potestatem eligendi summum pontificem, qui postea propter prauitatem hæreticam fuerunt eadem potestate priuati, teste Gratiano, qui *di. 63. c. quia qua verum*, ait: *frequenter etiam in hæreticorum perfidiam prolapsi* (scilicet imperatores) *catholici matris ecclesiæ vnitatem impugnare conati sunt: ideo sanctorum statuta patrum aduersus eos prodierunt, vt semet electioni non insererent.* DIS. Videtur quod imperatores priuati non fuerunt potestate & iure eligendi summum pontificem, sed quod renunciauerunt huiusmodi iuri quod dicit idem Gratianus eadem dis. c. *sanctorum.* quia ex his constitutionibus deprehenditur. imperatores renunciasse priuilegium, quod de electione summi pontificis Adrianus Papa Imperatori Carolo & ad imitationem eius Leo Papa Othoni primo regi Theutonicorum fecerat. MAG. Respondetur, quod plures imperatores, etiam de quibus non legitur in decretis, habuerunt ius eligendi summum pontificem, quorum aliqui perdiderunt idem ius propter hæreticam prauitatem, aliqui renunciauerunt eidem iuri: & ita vtrunq; dictum Gratiani continet veritatem pro diuersis imperatoribus.

ao simol quo Romani poterant eligere Romanum episcopum, noo potest peoitus abrogari, nisi pro tempore, quo secondum ius canonicum alii habent ius eligendi. & ideo cessaute illo iure ciuili & ecclesiastico, statim ius gentiũ tale reuertitur, sicut quia de iure naturali est, quod omnia suot communia. ideo cessante iure gentium & ciuili, quibus aliquid sit proprium, statim reuertitur ius naturale, vt omnia sint commuoia, sicut fueroot aote omnem ordinationem humanam.

Cap. XIII.

Respondet ad rationes pro tribus primis opinionibus capitulo præcedenti adductas.

DISCIP. Quia ista assertio aliquam apparentiam babere videtur, dic qualiter secundum eam ad allegationes pro assertionibus contrariis respondetur. MAGIST. Ad allegationem pro prima assertione dicitur, quod non semper, quando electores priuantur iure eligendi, ius eligendi reuertitur ad eos, qui immediate ante habuerunt ius eligendi: quia sæpe in tali casu ius eligendi ad superiores deuoluitur, nonnunquam etiam reuertitur ad eos, qui ex antiquiori & communiori iure habuerunt ius eligendi. & ideo licet imperator immediate ante cardinales habuisset ius eligendi (si cardinales efficiantur hæretici) ius eligendi oon reuertitur, nec reuoluitur, ad imperatorem solum, sed reuertitur ad ipsum & alios Romanos simul, vt ipse cum aliis Romanis debeat ordinare, quomodo debeat eligi Romanus poutifex. in hoc tamen habet quandam prærogatiuam imperator super alios Romanos, quo ad electionem summi pontificis, vt sine eo (saltem si eius præsentia conuenienter haberi potest) Romani non debeant ad eius summi pontificis electionem procedere nec de electoribus ordinare.

DISCIP. Quid si imperator vellet impedire electionem summi pontificis, quando cardinales effecti essent hæretici: vel si nollet etiam se intromittere, etiam requisitus per Romanos. MAGIST. Respoudetur quod in hoc casu Romani possent, & deberent absque imperatore ad electionem procedere. quia sicot dictum est prios potestas eligendi summom pontificem non competit imperatori, inquantum imperator iure diuioo vel iure gentium simul: sed competit sibi inquantum catholicus & Romanus in quibus secum conueniunt Romani alii. & ideo sicot alius Romanus non potest impedire Romanos quin io hoc casu debeant ad electionem procedere. quia sicot dictum est prius potestas eligendi summum pontificem &c. Ita nec imperator poterat eos impedire.

DISCIP. Si imperator non habet ius eligendi, virtute iuris diuini & iuris gentium nisi ioquantum catholicus & Romanus igitur io hoc alii Romani pares sunt ei. ex quo infertur quod quo ad hoc non plus est vocandus vel requirendus aut expectandus imperator, quam alii Romani. MAGIST. Ad hoc respoodetur, quod quamuis imperator & alii Romani sunt quodammodo pares (qoo ad hoc quod qualem potestatem & quale ius habet imperator in electione summi pontificis, talem potestatem & tale ius habent alii Romani) tamen quando deberent eligere vel de electione, vel de electoribus tractare: alii Romani deberent in multis imperatori deferre. quemadmodum in aliis electionibus sapientiorib. & potentioribus: melioribus & dignioribus est in multis ab aliis deferendum. & ideo sine imperatore quando zelat debito modo pro religione Christiana: alii Romani (si conuenienter potest haberi eius præsentia) noo debent ad eius electionẽ procedere: imo in casu debent omnes alii sibi soli ius eligendi committere. quemadmodum sicut allegatum est prius quidam summi pontifices & alii Romani quibusdam imperatoribus totum ius eligendi dederunt. & tunc imperator vice omnium deberet eligere Romanum pontificem.

DISCIP. Dic qualiter respondetur ad allegationem pro secunda assertione adductam? MAGIST. Respondetur quod licet modo sit commune ius canonicum quod clerici cathedralis ecclesiæ habent ius eligendi episcopum: tamen aliquando non fuit ius commune. sed ius commune fuit quod clerus & populus haberent ius eligendi. & illud ius est communissimum & antiquissimum, & ideo (cessante omni priuilegio & iure speciali) ad ius communissimum & antiquissimum est recurrendum. quamobrem si omnes cardinales efficerentur hæretici ad ius communius & antiquius est recurrendum, & non ad aliquod speciale ius aliarum ecclesiarum. hoc autem est ius diuinum & ius gentium virtute cuius vel quorum iurium Romanis, scil. clericis & laicis, competit ius eligendi summum pontificem. Et per hoc respondetur ad allegationes pro tertia assertione, quia licet aliquando fuerit ius commune, quod episcopi electio spectaret ad totum clerum, & non ad solos clericos cathedralis ecclesiæ, sicut probant auctoritates inductæ: non tamen semper fuit ios commune: nec fuit ius communissimum. sed per solam institutionem humanam ecclesiasticam fuit tantum ius commune. & ideo si cardinales efficiantur hæretici, & qood papa sit hæreticus vel mortuus, deficiãt omnia iura humana instituta de electione Romani pontificis recurrendum est ad ius diuinum & ius gentium, virtute quorum electio ad plebem humanam, scilicet clerum & populum Romanum, reducitur.

Cap. XIV.

Ponit 4. opiniones responsiuas quæstionis supra capitulo octauo huius, quæ probantur rationibus, ad quas respondetur capitulo sequenti immediate.

DISCIP. Supra *capitulo octauo* quæsiui, an in aliquo casu, & in quo ius eligendi Roma[illegible] piscopum reuertatur ad Romanos. & tu dixisti, quo ad hoc diuersimode respondent[illegible] tasti autem vnum modum respondendi. nunc autem recita alium. MAGIST. A[illegible] tur, quod non solum pro hæretica prauitate, sed etiam pro fautoria hæreticæ [illegible] cet omnes cardinales sint fautores hæreticæ prauitatis, & papa sit mortuus, vel hæreticus, [illegible] gendi summum pontificem reuertitur sic ad Romanos. Pro hac opinione taliter allegatur. Qui fauet hæreticæ prauitati, videtur sic hæreticam prauitatem defendere. non enim videtur, quod alius fauor, quam defensio, possit ei impendi. sed defendens hæreticam prauitatem damnabilior est hæretico, teste Vrbano papa, qui, vt habetur 24. q. 3. c. *qui aliorum*, ait: *qui alterum errorem defendit, multo & amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum ille errat, sed etiam aliis offendicula erroris preparat & confirmat. vnde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est.* ergo defendens hæreticam prauitatem dignus est omni pœna, qua digni sunt hæretici. Item, qui fauet erroribus hæreticorum: inter credentes eorũ erroribus est merito numerandus. & per consequens hæreticus est censendus, teste Greg. 11. qui, vt habetur, *extra de hæreticis. c. excommunicamus* 2. ait: *credentes eorum erroribus hæreticos similiter iudicamus.* ergo si omnes cardinales faueant hæreticæ prauitati, tanquam hæretici iure eligendi Romanorum pontificem sunt priuati.

Aliter respondetur, quod cardinales (non solum si faueant hæreticæ prauitati, sed etiam si sint fautores papæ hæretici, viui vel mortui, vel aliorum hæreticorum) iure eligendi priuantur, & electio ad Romanos reuertetur, etiam si papa est hæreticus, vel mortuus, aut de iure depositus. Pro hac opinione taliter allegatur. pro quocunque crimine papa ipso facto seu iure à papali dignitate deponitur, pro eodem crimine cardinales cardinalatu priuantur: & per consequens ius eligendi quod eis competit ratione cardinalatus amittunt. sed papa (si est fautor hæreticorum) ipso facto seu iure à papatu deponitur. ergo & cardinales propter fauorem hæreticorum iure eligendi priuantur. maior videtur probatione minime indigere. Minor exemplo probatur. nam Anastasius secundus propter fauorem hæreticorum fuit depositus. non enim legitur de ipso, nisi quod fauerit Fotino & Achacio hæreticis. nam in decretis. 19. di. c. *Anastasius*, sic habetur: *Anastasius secundus natione Romanus. fuit temporibus Theodrici regis. eodem tempore multi clerici se à communione ipsius abegerunt, eo quod communicasset sine consilio episcoporum vel presbyterorum & clericorum cuncta ecclesia catholica diacono Thessalonicen. nomine Fotino, qui communicauerat Achatio: & quia voluit occulte reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percussus est.* In quibus verbis non habetur, nisi quod Anastasius fauit Fotino & Achatio: & tamen fuit depositus. ergo propter fauorem hæreticorum papa deponitur.

Aliter respondetur: quod cardinales non solum propter hæresim & fauorem hæreticæ prauitatis, vel hæreticorum, sed etiam propter schisma priuantur iure eligendi summum pontificem. Hoc taliter videtur posse probari. Quia qui nihil potestatis aut iuris habet, non habet potestatem eligendi summum pontificem neq; ius. Sed cardinales si efficiantur schismatici, nihil iuris aut potestatis habent, teste beato Cypriano, qui, vt habetur 24. q. 1. c. *didicimus*, sicut allegatum est prius, ait: *didicimus omnino hæreticos & schismaticos nihil potestatis habere & iuris.* ergo cardinales schismatici non habent ius eligendi summum pontificem. Item, qui sunt extra ecclesiam, non habent ius eligendi summum pontificem. sed cardinales schismatici sunt extra ecclesiã, teste beato Cypriano, qui (vbi prius) ait: *si autem foris cuncti schismatici, & hæretici non habent spiritum sanctum. & ideo apud eos manus eis imponitur, vt hic accipiatur, quod illic non est nec dari potest, manifestum est, nec remissionem peccatorum per eos dari posse, quos constat spiritum sanctum non habere.* Ex quibus verbis euidenter videtur haberi, quod omnes schismatici sunt extra ecclesiam. Vnde & beatus Cyprianus Nouacianum extra ecclesiam & inter aduersarios & antichristos reputauit computandum, solummodo quia fuit schismaticus, dicens vbi prius: *Nouacianus nec debet nec potest excipi, quominus ipse quoq; extra ecclesiam [illegible] sistens & contra pacem ac dilectionem Christi faciens, inter aduersarios & antichristos computetur.* ergo omnes schismatici sunt extra ecclesiam. ergo si oẽs cardinales efficerentur schismatici, tanq̃ extra ecclesiã existentes ius eligendi amittunt. Et p consequens in hoc casu ius eligẽdi reuertitur ad Romanos. sed cardinales (si efficiantur hæretici) iure eligendi priuantur. igitur etiamsi sint fautores hæreticæ prauitatis, eodem iure priuantur.

Aliter respondetur, q̃ non solũ propter p̃dicta crimina, sed etiam si papa existente hæretico vel mortuo, videl. cardinales, noluerint eligere, dicẽtes se nõ velle eligere, vel cũ per malitiam aut per damnabilẽ negligentiam in notabile detrimentũ & periculũ Christianæ religionis distulerint eligere summum pontificẽ, priuari sunt iure eligendi, & electio reuertitur ad Romanos. Pro hac opinione taliter allegatur. nõ minus ꝓuisum est Romanæ ecclesiæ cõtra pericula, quæ pericu[illegible] accidere possunt, quã aliis fidelib. Si enim minus esset ei ꝓuisum quantũ ad ea, quæ ord[illegible] per rectores ipsius, ipsi rectores essent de negligẽtia damnabili reprehensibiles iudican[illegible], qu[illegible] vbi maius periculũ vertitur, cautius & sollicitius est agendũ. sed ecclesiis aliis sufficienter est ꝓu[illegible] si electores, qui debent eligere, per malitiam, vel negligentiam distulerint eligere. quia [illegible]

men ea

nentes non elegerint, priuantur potestate eligendi ea vice. & potestas prouidendi ad superiorem deuoluitur. igitur etiam Romanæ ecclesiæ est prouisum, qualiter papa eligi debeat. si cardinales per malitiam vel damnabilem negligentiam in notabile detrimentum & periculum religionis Christianæ distulerint eligere. sed non est prouisum aliter, quam quod electio ad Romanos conuertatur. igitur saltem pro illa vice cardinales essent priuati potestate eligendi, & ius eligendi reuerteretur ad Romanos.

Cap. XV.

In quo respondetur rationibus pro opinionibus capituli præcedentis adductis.

DISCIP. Quomodo autem ad rationem istam vltimam potest responderi, & qualiter responsio valeat improbari, potest apparere ex his, quæ tractata sunt superius 10. cap. ideo ad præsens nolo, quod de ista responsione & opinione, pro qua adducitur hic, amplius te intromittas. sed indica quomodo respondetur secundum opinionem, quæ recitata est supra. c. 8. ad rationes pro opinionibus aliis recitatis capitulo præcedenti: & allegationes adducas. MAGIST. Ad allegationes pro secunda opinione adductas respondetur: quod pro omni fauore hæreticæ prauitatis (quæ non est in fauente absque hæretica prauitate) essent cardinales priuati iure eligendi summum pontificem, & reuerteretur ius eligendi ad Romanos. Pro alio fauore non essent priuati, sed priuandi iure eligendi summum pontificem. an autem possit esse aliquis fauor hæreticæ prauitatis absque hæretica prauitate in fauente ex his quæ dicta sunt *libro 7. primæ partis huius Dialogi* aduertere poterit studiosus. Ad allegationem pro tertia opinione respondetur, quod licet papa (si efficiatur hæreticus) sit ipso facto & ipso iure depositus, sicut in *prima parte Dialogi huius libro sexto* per quamplurimas rationes probatum existit. Et ideo licet pro fauore hæreticæ prauitatis (quæ non est absq; hæresi in fauente) sit papa depositus ipso facto: tamen pro solo fauore hæreticorum absque fauore errorum ipsorum non est papa ipso facto depositus: imo secundum aliquos nec etiam deponendus, nisi incorrigibilis appareat, & de eo scandalizetur ecclesia. Cum autem dicitur, quod Anastasius secundus non fuit depositus nisi pro fauore hæreticorum. Respondetur, quod non est verum: imo fuit depositus pro hæresi & fautoria hæreticæ prauitatis, quod ex textu *dist. 19.* & glo. vt videtur, colligitur euidenter. ait enim Gratianus eadem dist. §. hoc autem: *Anastasius enim secundus fauore Anastasii imperatoris, quos Achacius post sententiam in se prolatam sacerdotes & leuitas ordinauerat, acceptis officiis rite fungi debere decreuit*, & erronee, supple.) vnde in §. sequenti dicit Gratianus: *quia ergo illicite & non canonice, sed contra decreta prædecessorum & successorum suorum hæc rescripta dedit, vt probat Felix & Gelasius, qui Achacium ante excommunicauerunt, & Hormisda qui ab ipso Anastasio tertius eundem Achacium postea damnauit: ideo à Romana ecclesia repudiatur, & à Deo percussus fuisse legitur.* Item Glo. super c. *Anastasius*, super verbo *abegerunt*, ait: *Hi non recesserunt* (scilicet clerici) *ab Anastasio ante sententiam, quia inciderat in hæresim iam damnatam.* Tunc super verbo *communicauerat*, dicit Glo. *His communicauit* (scilicet Anastasius) *cum Achacio hæretico in maleficio. vnde potuit transire* (scilicet excommunicatio) *ad tertiam personam.* Ex quibus verbis colligitur, quod Anastasius fuit hæreticus & fautor hæreticæ prauitatis. & ideo fuit depositus ipso iure, & fuit excommunicationis sententia innodatus. Ad allegationem pro quarta opinione respondetur, quod non omnes schismatici sunt omni iure priuati. & de illis loquitur beatus Cyprianus. omnes enim schismatici, quamdiu sunt schismatici, non sunt capaces ecclesiasticarum dignitatum. & ideo Nouatianus secundum Cyprianum non potuit esse papa. schismatici autem nō possunt habere executionem alicuius iuris ecclesiastici. licet aliqua iura ecclesiastica possunt habere, dummodo non sunt hæretici. & ideo cardinales propter solum schisma absque hæresi non perdunt ius eligendi summum pontificem, quamuis non debeant eligere, quamdiu in schismate perseuerant. Et per idem breuiter respondetur ad allegationem pro quarta opinione adductam. quamdiu enim in tali malitia & negligentia persistiterint, cōstat quod de facto sunt tali iure priuati. Si autem resipiscant, idem ius eis debetur.

Cap. XVI.

Quærit, vtrum imperator sit iudex ordinarius papæ. & ponuntur diuersi modi dicendi, & primus ponitur hic, qui tenet quod non.

DISCIP. Quamuis in *prima parte nostri Dialogi li. 6.* tractauerimus, an imperator sit iudex ordinarius summi pontificis. & cum ibidem circa hoc opiniones contrarias allegationibus pluribus conatus fueris confirmare: hic tamen de hac materia conferamus, vt excitemus alios tractatulum hunc visuros, qui primam partem huius operis forsitan non habebunt, ad solicite pertractandum, an imperator supra papam iam in summo pontificio cōstitutum aliquam habeat vel habere valeat potestatem. Inuestigemus autem primo, an imperator ratione imperatoriæ dignitatis sit in aliquo casu iudex ordinarius papæ.

MAGIST. Circa hoc sunt diuersæ assertiones & aduersæ. vna est, quod imperator ratione imperatoriæ dignitatis, non est iudex ordinarius in quocunq; casu summi pontificis. DISCIP. Pro ista assertione allega. MAGIST. Pro ista assertione potest taliter allegari. si imperator, siquan-

inquantum imperator, esset iudex ordinarius papæ, aut esset sous iudex in caosa ecclesiasti[illegible] ut in causa seculari, non in ecclesiastica: quia solum ad iudicem ecclesiasticum spectat. [illegible] citur causa ecclesiastica, quia debet coram ecclesiastico iudice agitari. nec in causa se[illegible] oec in causa criminali, nec ciuili. quod non in criminali causa seculari probatus. quia, [illegible] le[illegible] di. 40. c. si papa. ex gestis Bonifa. papæ martyris habesnt: huiusmodi culpam istic idem redar[illegible] mortalium præfuuit, quia cunctos ipse iudicaturus, à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur a fide deu[illegible] quibus verbis colligitur, quod papa pro sola deuiatione à fide est ab aliquo iudi[illegible] autem non est culpa secularis. ergo pro nulla culpa seculari est papa ab imperatore [illegible] dicandus. Nec imperator est iudex ordioarius papæ in causa seculari ciuili: cum [illegible] (sicut neque in causa criminali) sit iudex ordinarius cuiuscunque episcopi, teste Bon[illegible] habetor 11. q. 1. c. nullus. ait: nullus episcopus neq; pro ciuili neq; pro criminali causa apud iudicem quem[illegible] uilem, siue militarem producatur. relinquitur ergo ex prædictis, quod imperator inquantum impe[ra]tor in nolla causa est iudex ordinarius papæ.

DISCIP. Vt mihi occasio sit intelligendi profundius istam materiam, pro ista al[illegible] multas auctoritates adducas, etiam illas, quas in prima parte dialogi tetigisti. quia nolo, vt [illegible] mihi referas exquisite, qualiter assertio contraria ad ipsas nititur respondere. per hunc en[im] [illegible] dum incitabimus alios ad veritatem acutios indagandam, & nobis ipsis intellectus auctoritat[u]m adducendarum clarius apparebit. MAGIST. Pro ista opinione auctoritates quampluri[m]æ adducuntor. Gelasius enim papa, vt haberor 9. q. 3. c. cuncta, ait: Cuncta per mundum nouit ecclesia, quo[n]iam quorumlibet sententiis ligata pontificum sedes beati Petri apostoli ius habeat resoluendi, vtpote quæ de omni ecclesia fas habeat iudicandi. Item Melchiades, vt habetur 12. quæst. 1. c. futura, ait: Idem præfatus princeps (scilicet Constantinus) donaria immensa contulit & fabricam templi primæ sedis beati Petri instituit, adeo vt sedem imperialem relinqueret, & beato Petro suisque successoribus profuturu[m] concederet. Idem vero præsidens sanctæ synodo, quæ apud Nicenam congregata est, cum querelam quorundam coram se conspiceret deferendam, ait: vos à nemine iudicari potestis, quia Dei solius iudicio reseruamini. dii etenim vocati estis, & idcirco non potestis ab hominibus iudicari. Item Gelasius papa, vt habetur 9. quæst. 3. c. cuncta, ait: Cuncta per mundum nouit ecclesia, quod sacrosancta Romana ecclesia fas habeat de omnibus iudicandi, neq; cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus: sed nec illa præterimus quod apostolica sedes sine vlla synodo præcedente & soluendi quod synodus inique damnauerat: & damnandi nulla existente synodo actus quos oportuit habuit facultatem. Item Gelasius papa, vt habetur dist. 96. scribens Anastasio imperatori ait: Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam posse redigi voluntatem. Item Innocentius papa, vt legitur 9. quæst. 3. c. nemo, ait: Nemo iudicabit apostolicam sedem iustitiam temperare desiderantem. neque enim ab Augusto, neque ab omni clero, neq; a regibus, neque à populo iudex iudicabitur. Item Iohannes papa, vt habetur di. 96. c. si imperator, ait: Si imperator catholicus est (quod salua pace ipsius dicimus) filius est non præsul ecclesiæ. Lex autem erubescit fi[lios] [illegible] stigatores esse parentum. ergo nullo modo imperator potest esse iudex papæ, qui pater est omni[um]. Item Symachus papa, vt habetur 9. quæst. 3. c. aliorum, ait: Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminare: sed sedis istius præsulem suo sine quæstione reseruauit arbitrio. voluit beati Petri apostoli successores cælo tantum debere innocentiam, & subtilissimi discussoris indagini inuiolatam habere conscientiam. nolite æstimare eas animas inquisitoru[m] non habere formidinem, quas Deus præ cæteris suo reseruauit examini. & infra: [illegible] Sanctorum voce pontificum dignitatem sedis eius factam toto orbe venerabilem esse, dum illi quicquid fidelium est vbique submittitur, dum totius corporis caput esse designatur. Item Nicolaos papa di. 21. c. nunc autem, ait: quoniam prima sedes non iudicabitur à quoquam. Item Antherius papa, vt habetur 9. q. 3. c. facta, ait: facta subditorum iudicantur à nobis: nostra vero à domino iudicantur. Item Sixtus papa, vt habetur 2. quæst. 5. c. mandastis, cum fuisset accusatus à quodam scriba, episcopis ait: facto consilio cum magna examinatione satisfaciens omnibus, licet euadere aliter satis potuissem, suspicionem tamen fugiens coram omnibus me purgaui: & me scilicet à suspicione & æmulatione liberans, sed non aliis, qui noluerint, aut sponte hoc non elegerint, faciendi formam dans. Ex quibus verbis colligitur, quod papa in nullo casu tenetur se purgare, si [illegible] rit diffamatus. Ex qoo infertur, quod nullius tenetur subire iudicium. vnde Gloss. ibidem super verbo potuissem ait: papa autem nullo modo potest iudicari. Item Gelasius papa, vt habetur 9. q. 3. c. ipsi, ait loqoens de sede Romana: ab ipsa vero nunquam prorsus appellare debere sanxerunt sancti canones. [illegible] hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de eius vnquam præceperunt iudicio iudicari, sententiamque eius constituerunt non oportere dissolui: cuius potius sequenda decreta mandauerunt. [illegible] 27. §. hinc etiam, legitur: nec autedicta sedis (scilicet Romanæ) antistitem minorum subiacuisse iudicio. & infra: Episcopi vero in synodo residentes congregata auctoritate eiusdem Simachi dixerunt: Simachus papa sedis apostolicæ præsul ab huiusmodi opinionibus impetitus quantum ad homines respicit, sit immunis & liber, cuius causam totam Dei iudicio reseruamus. Item Nicolaus papa, vt habetur 9. quæst. 3. c. patent, ait: patet profecto sedis apostolicæ, cuius auctoritate maius non est, iudicium à nemine fore retractandum: neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. iuxta quod Innoceotius papa Rufo & cæteris episcopis per Thessaliam con[stitutis] scribens ait: Nemo vnquam apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractari, manus obuias audacter [at]tulit. nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari. Et beatus Gelasius papa. Nec de eius [illegible] Romanæ ecclesiæ iudicio canones vnquam præceperunt iudicari iudicio, sententiamque illius constitu[erunt] non oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt. Ex prædictis omnibus videtur co[lli]gi, quod nec imperator, nec alius, iudex est iudex Romaoi poontificis.

DISCIP.

[illegible] auctoritates, aliquas rationes ad eandem assertionem probandam allega. MAGIST. [illegible] ratione probatur. Nam minor non est iudex maioris, *di. 21. c. inferior* [illegible] et alius est minor Romano pontifice, teste Nicolao papa, qui hoc asserit [illegible] *dis.* ubi ad idem beatum Ambrosium allegat dicens: *Qui* (scilicet Ambrosi[illegible] *dit, quod aurum non tam preciosum est plumbo, quam regia potestate sit altior ordo sacerd*[illegible] *circa principium sui Pastoralis* [illegible] *ribens: Honor, fratres, & sublimitas episcopalis nullis poterit comp*[illegible] *adaquari si eorum fulgori compares & principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri* [illegible] *rem conferas. quippe cum videat regum colla & principum submitti genibus sacerdotum & osculata eorum dextera,* [illegible] *rationibus eorum credant se excommunicari vel muniri.* Hoc etiam testatur Innocentius tertius, [illegible] *de maioritate & obedientia c. solita,* loquens de pontificali dignitate seu auctoritate & potestate [illegible]: *illa qua praest diebus, id est, spiritualibus, maior est. qua vero carnalibus, minor est: vt quanta est inter* [illegible] *& lunam, tanta inter pontifices & reges differētia cognoscatur.* Ex [illegible] quod imperator est minor papa. ergo non est iudex eius. A[illegible], nemo est [illegible] papa est iudex imperatoris, cum ipsum valeat ex[illegible]care, & imperator [illegible] & [illegible] debeat obedire, teste beato Clemente, qui vt legi[illegible] *c. Si autem nobis episcopum* [illegible] *cdierint omnes presbyteri, & reliqui clerici, omnesque principes* [illegible] *dinis* [illegible] *inferiores, atque reliqui populi, non tantum infames sed etiam extorres à regno Dei &* [illegible] *& alimentis* [illegible] *Dei ecclesie alienauerunt.* Hoc asserit Gelasius papa, vt habetur di. [illegible] ait: *Talibus igitur insistentes, talibusque fulti auctoritatibus, plures namque pont*[illegible]*um alii reges, alii* [illegible] *excommunicauerunt. nam si speciale aliquid de personis principum requiritur exemplum: Beatus In*[illegible] *papa Archadium imperatorem, quia consensit, vt sanctus Iohannes Chrysostomus à sua sede pelleretur,* [illegible]*nicauit.* ergo nunc imperator non est iudex papæ: cum papa sit iudex [illegible]. Quod etiam [illegible] imperatoris, ostenditur. Nam sicut se habet corpus ad animam humanam sic prin[illegible] ad principem animarum. sed corpus animæ subest quantum ad regimen. ergo prin[illegible]orum scilicet imperator, subest regimini principis animarum, scilicet papæ. Rursus, im[illegible] non est iudex illius, qui legibus imperialibus est solutus: & qui mundanis legibus nequaquam astringitur, teste beato Nicolao papa, qui, vt habetur 25. *quæst. 1. c. inter hac,* ait: *Beata Dei ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus.* Et idem, vt habetur di. 10. c. legi, ait: *Lege imperatorum non in ecclesiasticis omnibus controuersiis vtendum est.* Et infra: *Imperiali iudicio non possunt iura ecclesiastica dissolui.* Ex quibus patet, quod papa legibus imperialibus nequaquam astringitur. Quod & patet ex hoc, quod papa non astringitur canonibus papalibus, nec etiam canonibus generalium conciliorum. ergo nec astringitur legibus imperialibus, quæ sunt sacris canonibus postponendæ, teste Gratiano, qui 10. dist. §. 1. ait: *Constitutiones vero principum ecclesiasticis constitutionibus non praeminent, sed obsequuntur.* & eadem di. §. *ecce,* ait: *Ecce constitutiones principum ecclesiasticis legibus postponenda sunt.* Et idem, vt legitur 2. quæst. 3. §. *hinc autem colligitur,* dicit, quod *seculi leges non dedignantur sacros canones imitari:* ergo papa legibus imperialibus est solutus. & per cōsequens imperator non est iudex papæ. Item, imperator non est iudex episcoporum inferiorum & clericorum, vt ex innumeris canonibus sacris colligitur. ergo non est iudex papæ.

CAP. XVII.

Inquirit idem quod prius: & ponit sententiam omnino contrariam sententia priori ca. praecedenti posita. vbi etiam ponuntur diuersi modi dicendi circa vnitatem iudicis inter fideles. & sunt quinque in numero. secundus impugnatur in hoc ca. tertius in ca. 19. quartus cap. 20. & quintus ca. 21.

DISCIP. Istæ allegationes pro assertione prædicta sufficiant. ideo ad assertionem contrariam te conuerte. MAGIST. Circa assertionem contrariam varii sunt modi ponendi.

DISCIP. Recita illos modos varios. MAGIST. Vnus modus ponendi est, quod imperator ratione imperatoriæ maiestatis de omni crimine tam ecclesiastico quam seculari habet iudicare, & papam ipsum (si est probatum contra ipsum crimen dignum depositione) deponere. DISCIP. Aliquas allegationes adducas ad probandum, quod imperator debet papam pro omni crimine iudicare. MAGIST. Ad hoc plures rationes sunt inductæ *prima parte huius dialogi libro 6. ca.* [illegible] *4. & 5.* quibus non facile erit inuenire fortiores. ideo non videtur necesse, quod circa alias rationes adducendas me fatiges.

DISCIP. Non est inutile, vt etiam rationes ibi factas aliter, quam ibi, tractemus: ideo alias tangas, & alias coneris inducere. MAGIST. Quod imperator possit & debeat papam [illegible] omni crimine iudicare, quampluribus viis ostenditur. quarum vna (quæ etiam est [illegible]*ima parte* tacta illius *Dialogi*) sumitur ex vnitate summi iudicis, quam omnis communitas bene ordinata habere debet. Nam omne regnum, omnis ciuitas, omne collegium, & omnis communitas debet habere vnum solum iudicem simpliciter supremum: vel plures summos idem officium habentes seu gerentes vicem vnius, à quo vel

vel à quibus omnes alii debent iudicari. ergo tota vniuersitas mortalium, si fuerit bene [illegible] & gubernata, habet vnum simpliciter summum iudicem, vel plures habentes idem offi[illegible] quo vel quibus omnes alii debent iudicari. religio autem Christiana non impedit au[illegible] nam dispositionem communitatis mortalium. ergo nihil inuenitur in ea repug[illegible] optimæ [illegible] positioni vniuersitatis mortalium. Ex quo concluditur, quod in nullo obuiat re[illegible] dispositioni mortalium: & per consequens næ. quia quicquid inuenitur in ea est conueniens optimæ dispositioni mortalium: & per consequens vnum habere summum iudicem vel plures idem habentes officium tenentes [illegible] à quo vel à quibus alii omnes pro omni crimine debeant iudicari, non repugnat [illegible] C[illegible] stianæ. sed ille summus iudex non est papa: nec etiam papa habere potest tale officium. Ergo ip[illegible] papa debet ab illo summo iudicari. Ille autē summus iudex est imperator, qui de iure est princeps & dominus totius mundi. ergo imperator habet iudicare papam pro omni crimine.

DISCIP. Ista ratio mihi aliqualiter est obscura. ideo antequam eam probes, vnum declara. per hoc enim melius intelligam, an aliquid probabilitatis contineat. dic igitur, quid intelligis per vnum iudicem summum, vel plures idem officium habentes?

MAGIST. Hoc dicitur propter diuersum modum principandi, scilicet regalem, aristocraticum, & politicum: de quibus in morali Philosophia tractatur. nam in principatu regali vnus est solus iudex summus. in aliis autem sunt plures summi, à quorum nullo seorsum est aliqua ferenda sententia: sed ex deliberatione communi & consensu ipsorum vel saltem valentioris partis secundum leges ipsorum & consuetudines approbatas est sententia proferenda. & ita tunc sunt iudices plures summi: idem tamen officium habentes, & eandem penitus potestatem, ita vt sæpe in omnibus sunt æquales. & ideo gerunt vicem vnius & locum vnius tenent.

DISCIP. Rationem tactam perficias. MAGIST. Circa eam non videtur aliquid probandum, nisi quod in nullo obuiat religioni Christianæ, vniuersitati mortalium vnum habere summum iudicem vel plures summos idem habentes officium: quod ex illis, quæ dicta sunt *primo cap. huius* videtur posse probari, quia vniuersitas mortalium nequaquam optime gubernatur, nisi [illegible] principi, qui dominetur omnibus, sit subiecta. ad quod probandum plures rationes sunt [illegible] adductæ.

DISCIP. Dimittamus ad præsens loqui de vniuersitate mortalium, quorum aliqui sunt fideles, & aliqui infideles: & ideo forte nullo modo concordarent in vnum iudicem, qui omnes alios de omni crimine iudicaret: & loquamur de tota communitate fidelium, quorū aliqui [illegible] laici. & videamus an ista communitas non possit esse optime ordinata, quantum permittit status vitæ præsentis, nisi tota habeat vnum iudicem solum & summum, à quo alii pro quocunque crimine debeant iudicari. MAGIST. Quia tota communitas fidelium non habet talem vnicum iudicem summum, potest poni pluribus modis. DISCIP. Explica modos illos, vt de aliquibus eorum, vel de singulis conferamus. MAGIST. Vnus modus ponendi potest esse, vt diuersa regna vel prouinciæ habeant diuersos iudices summos, qui vni superiori minime sint subiecti. Alius est, vt respectu eorundem sint diuersi iudices summi non habētes idem officium, secundum modum expositum, qui eosdem pro eisdem delictis habeant iudicare. Alius est, vt vna pars habeat vnum summum iudicem à quo etiam pro quocunque excessu debeat iudicari. & alia pars habeat alium summum iudicem à quo etiam pro quocunque crimine habeat iudicari. sicut secundum quosdam omnes clerici habent vnum summum iudicem talem, scilicet papam: & omnes laici imperatorem. Alius est, vt vna pars habeat vnum summum iudicem, à quo solo vel auctoritate ipsius pro quocunque delicto debeat iudicari. alia autem pars pro aliquibus delictis debeat iudicari ab vno summo iudice, & pro aliis ab alio: sicut secundum quosdam omnes clerici pro quocunque delicto debent iudicari à papa, & pro aliis à iudice seculari. Alius est, vt sit vnus summus, qui habeat facere iudicium de omnibus, vno vel paucis exceptis. sicut secundum vnam assertionem ex lege humanā solus papa est exceptus à iurisdictione iudicis secularis. sed omnes alii clerici sola libertate eis concessa ab imperatoribus & regibus à iudicio secularium iudicum sunt exempti.

DISCIP. Si sint alii modi ponendi negatiuam prædictarum assertionum ad improbandum istos: puto quod valeant reduci ad istos. ideo sufficit adducere motiua, quæ allegari possunt pro istis vel ad improbandum istos. Dic ergo quomodo improbatur prima. MAGIST. Quomodo possit ostendi & allegari, quod non sit expediens diuersa regna vel prouincias habere diuersos summos iudices, qui nulli superiori sint subiecti, ex his quæ allegata sunt *primo huius cap. 1.* potest aduertere studiosus.

DISCIP. Conuerte te ad secundum, & indica quomodo potest improbari ille modus dicendi, qui tenet, quod non est contra dispositionem bonam communitatis fidelium, vt respectu eorundem sint diuersi iudices summi vel non habentes idem officium: sicut aliqui ponunt de papa & imperatore. quia vterque seorsum sine requisitione & consensu alterius potest eundem pro eodem delicto percellere. MAGIST. Hoc multis rationibus improbatur. Primo sic. Del[illegible] quentes non possunt debito modo puniri, nisi citentur vel capti ducantur ad iudicem, sed si [illegible] plures iudices, quorum quilibet seorsum absq; alio potest iudicare reum, poterit [illegible]tingere vt [illegible] citatus valeat comparere, nec captus aut capiendus valeat iudici præsentari. nam poterit conti[illegible] gere, quod vterq; iudex suam iurisdictionē cupiens exercere citet reum pro eodem tempore, vel quod vterq; ad ipsum capiendū mittat familiam. Si autē vterq; citetur ab vtroq; aut comparebit coram

vt[illegible]

vtroq; [illegible] est [illegible] aut comparebit coram vno solo, & tunc [illegible] etiam, coram [illegible] non [illegible]: cum non plus teneatur comparere coram isto, quam coram [illegible] & rursum, ab [illegible] coram quo non compareret absque culpa illius de contumacia punietur: aut coram neutro comparebit: & tunc delictum eius erit impunitum. Si etiam vterq; illorum iudicum mittat familiam ad capiendum reum, aut altera illarum familiarum aut vtraq; erit inobediens domino suo. aut inter se pugnabunt, vt reus per potentiam perducatur ad iudicem, quibus pugnantibus euadet. & sic in populo seu communitate periculosa orietur seditio, & remanebunt crimina impunita. quare communitas, in qua talia ex potestate iudicum orirentur, est pessime gubernata. Amplius, ex huiusmodi pluralitate iudicum omnis vtilitas publica & reorum impeditur punitio. [illegible] contingere, quod isti iudices voluerint subditos ad diuersa loca pro eodem tempore pro criminosis plectendis vel pro tractandis negociis, quibus conuocare non possunt ad diuersa loca aut eodem tempore conuenire. ergo & punitio malefactorum & communis vtilitas impeditur & de facili seditio orietur. quare talis communitas est pessime & periculosissime ordinata. Rursus, absque necessitate & vtilitate est pluralitas fugienda: quia frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora. sed pluralitas huiusmodi iudicum omni necessitate aut vtilitate caret: quia omnia melius disponerentur per vnum, quam per plures. dicitur ergo quod ex tali pluralitate faciliter orietur guerra & seditio ac discordia tam inter ipsos iudices sua potestate vti volentes, quam etiam inter ipsos subditos, quorum aliqui ex diuersis causis, imo innumerabilibus possunt inclinari, vt vni obediant & non alteri. alii autem poterunt ad alium inclinari. ideo communitas, quæ habet diuersos iudices summos, quibus vel quorum vno seorsum absque alio valeat punire eosdem delinquentes, pessima & periculosissima est censenda. quod veritas etiam apertissime testari videtur, quæ Matthæi 6. ait: *Nemo potest duobus dominis seruire. aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum sustinebit & alterum contemnetur.* Ex quibus verbis habetur, quod nemo debet habere duos dominos vel duos iudices, quorum vnus non est sub alio. DISCIP. Ista auctoritas non videtur concludere opinioni: quia Christus loquitur de dominis contrariis, qui actu contraria iubent. MAGIST. Hæc responsio ab aliis minime satisfacit: quia Deus loquitur non solum de dominis contrariis actu, hoc est qui actu contraria iubent: sed etiam de illis, qui proni sunt ad iubendum contraria, & de quibus est probabiliter formidandum quod inter se dissentientes iubebunt contraria. Cum ergo nostra natura humana sit prona ad dissentiendum: non immerito est timendum quod si eadem communitas habuerit duo capita, ipsa inter se erunt dissentientia: quia quot capita, tot sententiæ & opiniones, *dist.* 19. *dist.* 10. *sicut in sacramentis*. quare timendum est, quod capita illa siue domini iubebunt contraria. Ex quo infertur, quod nullus subditus poterit eis seruire. & per consequens ista communitas, quæ habet plura capita, est pessime ordinata. Ex quo concluditur, quod si communitas fidelium habet duos summos iudices, scil. imperatorem & papam: est periculosa societas reputanda. Et consimili ratione infertur, quod absque periculis manifestis non possunt in eodem regno vel prouincia aut in ciuitate esse duo iudices supremi super eosdem, ecclesiasticus videl. & secularis: præsertim in illo regno, prouincia vel ciuitate, quod vel quæ superiorem de facto in temporalibus non recognoscit. Ad hæc roboranda adduci potest assertio veritatis, quæ Matth. 12. ait: *Omne regnum contra se diuisum desolabitur: & omnis domus vel ciuitas contra se diuisa non stabit.* Ex quibus verbis colligitur, quod omnis communitas & congregatio propinqua diuisioni est propinqua desolationi & ruinæ. Cum ergo communitas seu congregatio fidelium sit propinqua diuisioni, si habeat duos iudices supremos: quia capita diuersa sunt prona ad dissentiendum: sequitur quod communitas seu congregatio fidelium est propinqua desolationi & ruinæ. & per consequens contra bonum cõmune est, vt supra se duos habeat iudices supremos. Ad hoc etiam adducitur auctoritas Hieron. qui, vt legitur 7. quæst. 1. c. *in apibus*, ad Rusticum monachum ait: *In apibus princeps vnus est. grues vnam sequuntur ordine literato: imperator vnus iudex vnus prouinciæ. Roma autẽ condita duos fratres simul reges habere non potuit, & fratricidio dedicatur in Rebecca vtero Esau & Iacob bella gesserunt: singuli ecclesiarum episcopi singuli archiepiscopi, singuli archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur.* In quibus verbis Hieronymus probat aperte per plura exempla, quod in eadem ecclesia non debeant esse plures prælati, quorum vnus non est sub alio. per quem æque aperte vel apertius potest ostendi, quod in eadem communitate non debent esse plures iudices supremi. Quia si per vniuersitatem principis in apibus potest ostendi vnitas episcopi in vna diœcesi, & vnitas archiepiscopi in vno archiepiscopatu: eadem ratione per vnitatem principis in apibus potest ostendi vnitas iudicis supremi super vnam cõmunitatem seu congregationem. Item, si ex hoc quod grues vnam sequuntur ordine, ostenditur vnitas episcopi & archiepiscopi in diœcesi: consimili ratione ex hoc ostenditur vnitas iudicis supremi super vnam communitatem. Consimiliter si ex hoc, quod Roma condita duos fratres simul reges habere non potuit, sed fratricidio extitit dedicata ostenditur vnitas episcopi & archiepiscopi & aliorum rectorum ecclesiæ: multo fortius ex eodem potest probari vnitas iudicis supremi super eandem communitatem, vt [illegible] non sint duo: scilicet ecclesiasticus & secularis. Quia non minus præsumendum videtur, quod iudex secularis aduersabitur ecclesiastico vsque ad interitionem: quemadmodum vnus fratrum conditorum Romæ alium interfecit, quam iudex ecclesiasticus alteri iudici ecclesiastico, vel vnus episcopus alteri episcopo. Si ergo per exemplum duorum fratrum, quorum vnus occidit alterum, [illegible] bari potest quod non debent esse duo episcopi in eodẽ episcopatu. multo fortius

communitatem fidelium non debent esse
per idem exemplum potest ostendi quod super communitatem fidelium non debent esse
dices: quorum vnus sit secularis & alius ecclesiasticus. Et propter illud pater, qu[illegible] plu-
de Esau & Iacob, qui in vtero matris bella gesserunt, potest ostendi, quod non debe[illegible]
piscopi in vna diœcesi: multo fortius probari potest per idem exemplum, quod sup[illegible]
tatem fidelium non debent esse duo iudices summi, sc. ecclesiasticus & secularis. Hoc e[illegible]
ba Hiero. sonare videntur: qui vult quod vnius prouinciæ debet esse vnus iudex. non aute[illegible]
quod vnius prouinciæ debet esse vnus iudex ecclesiasticus, vel vnus iudex secular[illegible] qu[illegible]
solummodo excludere pluralitatem iudicum ecclesiasticorum, & non pluralitatem iudicum
cularium. sed dicit indistinctè, quod vnius prouinciæ est vnus iudex, volens per hoc plural[illegible]
omnem iudicum summorum quorumcunque excludere. & ita super communitatem fidelium n[illegible]
expedit esse plures iudices qualescunque summos.

Præterea, ista ordinatio communitatis non est bona, ex qua prouenit, quod potenti[illegible]
communitatis valentis magnam sequelam habere ad impatientiam & iracundiam prouoc[illegible]
contra alium potentiorem in eadem communitate: qui etiam poterit magnam habere seque[illegible]
quia ex tali ordinatione sequuntur dissensiones, seditiones, & guerræ. Sed si in comm[illegible]
delium ordinetur, quod sint sc. duo iudices summi, sc. papa & alius: ex tali ordinatione sequ[illegible]
citer, quod vnus contra alium ad impatientiam & iracundiam prouocetur: quia sicut d[illegible] poeta:
Omnis potestas impatiens consortis est. cui satis videtur alludere August. vt legitur 23 *q. 7. c. quia nobis,*
Quis enim auarus quærit compossessorem? quis dominandi cupiditate inflammatus, vel fastu dominationis ela-
desiderat habere consortem? q. d. nullis talis. ergo ordinatio communitatis nõ est bona nec laudabi[illegible]
vbi sunt plures iudices summi nullum habentes superiorem. Ex quibus supra dictis conclud[illegible]
quod si in communitate fidelium fuerint plures iudices summi, siue plura capita simpliciter pr[illegible]
ma: qui vel quæ eosdem pro eisdem criminibus habeant coercere, & eisdem de eisdem præcip[illegible]
Sequitur manifeste, quod eadem communitas fidelium semper erit disposita discordiis dis[illegible]
sionibus, seditionibus, pugnis, & guerris: tam inter capita ipsa contraria inuicem, quam inter [illegible]
ditos, quorum aliqui adhærebunt vni & alii alteri. & ideo pauci erunt vel nulli quin vnum [illegible]
habebunt & alterum diligent. & per consequens vnũ sustinebunt & alium si poterunt impugna-
bunt. ita semper erit timendum, quod non erit pax in communitate seu congregatione.

C a p. XVIII.

In quo obiicitur contra ea, quæ dicta sunt capitulo præcedenti.

DISCIP. Vt possim videre profundius, an ista aliquam verisimilitudinẽ habeant, contra ipsa obiiciam. Videtur enim per ista, quod omnis communitas, cui præsiderent plures & idem
habentes officium, ita vt nullus sine consilio & consensu aliorum aut valentioris partis deb[illegible]
quid præcipere vel statuere seu ordinare aut aliquem coercere, non posset conuenienter nec vti-
liter statuta obseruare. quia omnia inconuenientia, quę deducta sunt ex pluralitate iudicum sum-
morum in communitate fidelium super eosdem ex pluralitate præsidentium idem habentium
officium seu gerentium vicem vnius, possunt inferri. Poterunt enim tales plures præsidentes re[illegible]
ad diuersa loca citare, vel mittere familias diuersas, vt capiantur & ad diuersa loca ducantur, sic
processit ratio prima. Poterit etiam subditos pro eis plectendis, vel quibusdam negociis pertra-
ctandis ad diuersa loca vocare, sicut processit secunda. Frustra etiam regeretur quęcunque commu-
nitas per plures huiusmodi præsidentes, cum possit regi per vnum secundum quod tertia ratio [illegible]
cessit. Nemo etiam poterit taliter diuersis dominis contraria iubere volentibus seruire iuxta [illegible]
ctoritatem Saluatoris: *Nemo potest duobus dominis seruire.* Talis etiã communitas propinqua cui de-
solationi & ruinæ propter hoc, quod plures huiusmodi præsidentes proni sunt ad sibi dissen[illegible]
dum iuxta auctoritatẽ aliam Saluatoris: *Omne regnũ in se diuisum desolabitur* &c. Per exempla etiam
Hiero. quæ ponit 7. *q. 1. ca. in apibus*, potest ostendi quod non expedit esse plures huiusmo[illegible] p[illegible]si-
dentes. Per hoc ẽt, quod *omnis potestas impatiens est consortis*, probari potest, quod in nulla commun[illegible]
tate debent plures tali modo præesse, sicut nec in aliquo episcopatu debent esse plures epis[illegible]
quomodolibet præsidẽtes. semp enim videtur, quod si fuerint plures qualitercunque in ead[illegible]
munitate præsidentes, timor erit de dissensionibus, contentionibus, seditionibus, rixis, pugnis, &
guerris, si prędicta concludãt, quod non debẽt plures esse iudices summi in communitate [illegible]
sc. ecclesiasticus & secularis, qui habet eosdẽ criminosos pro eisdem sceleribus coercere. e[illegible]
ista concludere videntur contra modum, qui nunc in ecclesia esse videtur. ¶ Amplius, mult[illegible]
munitates sunt bene ordinatæ, in quibus vnus idem subest plurib. rectoribus. Ergo commun[illegible]
delium poterit esse bene ordinata, licet in ipsa plures summi iudices pręsint eisdẽ. Antecede[illegible]
tet: quia videmus, quod idẽ est vasallus pluriũ dominorum & regum, quorum nullus est sub a[illegible]
Idem etiam clericus subest diuersis episcopis pro diuersis ecclesiis seu beneficiis, & in eadem ca[illegible]
sa eisdem possunt esse plures iudices tam ordinarii quam delegati, & etiam arbitri, *extra de*
sentent. & remiss. in capitulo vltimo: & extra de rescriptis, cum contingat. ita videtur ostendi [illegible]
allegationes præscriptæ non concludunt intentum. Tu autem indica, quomodo res[illegible]
detur ad ipsas. MAGIST. Ad primam obiectionem respondetur quod vbi [illegible]

in eadem communitate sunt plures præsidentes & idem habentes officium seu vicem gerentes vnius, non est optime disposita, sed est ab optima dispositione deficiens. quia optima dispositio communitatis est, quod sit vnicus præsidens summus in ipsa. ab ipsa tamen optima dispositione sæpe est necesse recedere propter diuersos casus. Quia aliquando subditi vnum nullatenus sustinerent: aliquando nullus posset inueniri qui sufficeret solus præesse. Vnde ex multis causis potest contingere, quod melius sit plures præesse quam vnum; licet melius esset disposita communitas, si vnus præsidens posset conuenienter haberi: ita vt quæcunque communitas præcipue notabiliter magna, quæ gubernatur à pluribus summis in eadem communitate nequaquam optimo regimine gubernatur: sicut tamen sæpe periclitantes in mari optimum modum nauigandi coguntur dimittere propter pericula euitanda, & nonnunquam viatores vias meliores compelluntur relinquere & longiorem ac deteriorem eligere: & frequêter multa bona ex causis necessariis omittuntur, & multotiens dispensatiue, qui alias essent indigni, multiplici ratione ad diuersa officia promouentur. sic nonnunquam ex causa rationabili necesse est optimum modum præficiendi relinquere, scilicet regimen vnius solius, & præsidentiam plurium acceptare.

DISCIP. Peristam rationem responderi potest ad omnes rationes præcedentis capituli, inquantum probant, quod in communitate fidelium non debent esse plures iudices summi, scil. ecclesiasticus & secularis: quia solummodo probant, vt dicit ista responsio, quod si esset communitas fidelium optime disposita, vnum summum caput seu iudicem habere deberet. non autem est necessarium, quod communitas fidelium, quæ obnoxia est variis tribulationibus & pressuris, semper sit optime disposita. poterit ergo plures iudices summos, scilicet ecclesiasticum & secularem habere, ita vt fideles omnes sint eisdem pro eisdem delictis subiecti.

MAGIST. Ad hoc respondetur, quod propter tribulationes & aduersitates, quas sustinere posset communitas fidelium ex singulari malitia Christianorum posset contingere: quod pro aliquo tempore expediens esset, quod tota esset subiecta duobus supremis iudicibus: tunc tamen nimis periculosissime ab optima dispositione recederet. & ideo non debet tale regimen, nisi in casu singularissimo, sustineri. quare quantum potest conari tenetur, vt habeat solummodo vnum iudicem summum, qui omnes malefactores pro quibuscunq; criminibus per se vel per iudices inferiores ipso, à quibus ad ipsum licet rationabiliter appellare, habeat coercere. Iste autem iudex non potest nec debet esse papa. quia papa ex ordinatione Christi quantum potest, se debet à negociis secularibus sequestrare. ergo si optime sit ordinata communitas fidelium, vnum iudicem secularem summum habebit, qui non debet esse alius quam imperator Romanus, quando est catholicus: sane vt intelligeres, quod allegationes præcedentis capituli concludunt: sed allegationes addunt vnum, quod nullus Christianus debet negare, vt eis videtur, quod scilicet nec per ordinationem Christi, nec per ordinationem apostolorum, nec per ordinationem summorum pontificum Christianæ fidei aclarorum, nec per ordinationem generalium conciliorum rite celebratorum, nec per ordinationem quorumcunque iustorum, optimus modus regendi fideles, quantum permittit status vitæ præsentis, qui & seruatus est inter multos fideles, & inter infideles laudatur secundum rationem viuere cupientes hoc esse vtile communitati fidelium: licet quandoq; tota communitas fidelium talem optimum modum regendi propter malitiam hominum nô valeat adipisci. ergo ex isto inferunt, quod ex ordinatione Christi papa non habet iurisdictionem vniuersalem pro omni crimine super totum populum Christianum. Et per consequens ordinationi Christi non repugnat, quod aliquis alius super populum Christianum habeat potestatem. & hoc concludunt allegationes præscriptæ *in c. præced.* vel saltem videntur necessario concludere allegationes illæ quod tota communitas seu congregatio fidelium non optime regitur, si habeat plures iudices, qui eosdem pro eisdem criminibus habeant cohercere. & talis modus regendi per diuersos huiusmodi summos iudices non fuit ordinatus à Christo.

DISCIP. Indica quomodo ad secundam obiectionem respondetur. MAG. Conceditur quod multæ communitates sunt bene ordinatæ, in quibus idem subest pluribus rectoribus. sed illæ non sunt optime ordinatæ. in quibus idem subest pluribus rectoribus non habentibus superiorem. Licet igitur aliquis possit esse vasallus plurium dominorum, & in hoc aliquam habeat vtilitatem, quia plura feuda tenet: tamen maiorem vtilitatê haberet, si pro omnibus feudis illis esset vasallus vnius solius. licet in casu vtilius sit sibi habere plures dominos quam vnum solum. sed hoc est propter malitiam domini vnius, vel aliquorum aliorum inquantum ab optima ordinatione mortalium aliquis vel aliqui recedit vel recedût, qualia etiam damna patiantur sæpe illi, qui plures dominos habent magis quam illi qui soli domino sapienti & iusto sunt subiecti, experientia docere videtur. Cum secundo accipis ibi pro exemplo, quod idem clericus est subiectus diuersis episcopis pro pluribus ecclesiis vel beneficiis. Respondetur, quod illud exemplum est ad oppositum. quia quod idem clericus sit subditus pluribus episcopis pro diuersis beneficiis est contra ius commune & per dispensationem solummodo fieri potest. quare licet in casu ex aliqua speciali causa cum ordinatione bona clericorum stet, quod talis sit subditus pluribus episcopis: hoc tamen non stat cum optima ordinatione ipsorum. quia melius clerici regerentur, si posset semper seruari ius commune, vt nullus clericus haberet plura beneficia in pluribus episcopatibus. Cum autem pro tertio exemplo dicis, quod in eadem causa possunt esse plures iudices &c. Respondetur, quod iudices illi habent superiorem iudicem, & non sunt summi. ideo aliquando vtile est,

quod ſint plutes non ſummi: præſertim cum illi iudices non ſunt diuerſi, vt vnus pro libito
abſq; alio in caſu procedere: imo vicem vnius gerunt. & tamen quod ſint plutes, hoc accid
liqua cauſa ſpeciali, quæ non haberet locum, quando litigantes eſſent optime diſpoſiti, qua
permittit conditio litigantium. propter quod melius diſponi videntur litigantes, quando c
corditer eligunt ſiue compromittunt in vnum, quam quando in vnum diſcordant, & qua q
do omnino diuerſos volunt habere. & ſic eſt de omnibus litigantibus. quod illi minus à bona di-
puſitione recedunt, qui niſi alia cauſa ſpecialis impediat, ſub vno iudice cupiunt litigare.

Cap. XIX.

Tractat tertiam opinionem ca. 17. poſitam. & contra eam arguit ex rationibus contra ſecundam opinionem ca. prædicto adductis.

DISCIP. Viſum eſt de ſecundo modo ponendi communitatem fidelium non habere vnum
ſummum iudicem, qui ponitur *ſupra ca.* 17. nunc videamus de tertio, qui dictus eſt *ibidem.*
MAG. Qualiter ille modus diſcuti valeat, ex illis quæ tractata ſunt *primo huius ca.* 1. *vſque ad ca.* 13
patere poterit ſtudioſo. DISCIP. Hoc non obſtante, de iſto modo ponendi aliquid ſpecialius
videamus, an ſcilicet optimæ ordinationi communitatis fidelium obuiet & repugnet, vt clerici
omni crimine iudicentur à papa vel aliis iudicibus eccleſiaſticis inferioribus: & etiam omnes lai
à iudice ſeculari: quia contra iſtum modum ponendi totam communitatem fidelium non habe-
re vnum iudicem ſummum rationes *ca.* 17. adductæ non videntur concludere: quia ſecundum
iſtum modum nec aliquis deberet citari aut vocari à diuerſis ad diuerſa loca: nec aliquis cogetur
duobus dominis ſeruire: nec ſuper eoſdem plures poteſtatem habebunt: nec aliqua poteſtas cō-
ſortis erit impatiens, ſecundum quæ rationes iſtæ proceſſiſſe videntur. vel ergo declara ſecundam
opinionem *ſupra ca.* 17. recitatam, quomodo allegationes iſtæ concludunt contra tertium modū,
de quo nunc quæro loqui: vel aliquas alias allegationes conaris adducere. MAGIST. Licet ſe-
cundum opinionem *ſupra ca.* 17. recitatam modus regendi communitatem fidelium de quo *cap.*
præcedenti & ca. 17. tractauimus, ſit multo pernicioſior iſto modo, de quo nunc vis conferre. & id-
eo iſtæ allegationes multo patentius concludunt contra illum modum, quam contra iſtum, cum
eædem allegationes vel aliquæ illarum conuincunt, vt videtur, iſtum modum regendi communi-
tatem fidelium ab optimo modo & puniendi reos deficere. primæ autem duæ allegationes con-
tra iſtum modum inefficaces apparent. ſed tertia contra ipſum aliquam apparentiam habere vi-
detur: eo quod tota cōmunitas fidelium poſſet regi per vnum. Fruſtra autem fit per plures, quod
fieri poteſt per pauciores. ergo tales duo rectores. ſc. eccleſiaſticus & ſecularis illo modo fruſtra
ponuntur. Quarta allegatio fundata in auctoritate Saluatoris *Matth.* 6. nequaquam videtur con-
cludere contra iſtum modum: ſed fundata in auctoritate Saluatoris Matth. 12. *omne regnum contra ſe*
diuiſum deſolabitur &c. contra iſtum modum tali modo adducitur. non ſolum illa ſocietas eſt pro-
pinqua deſolationi & ruinæ quæ eſt cōtra ſe diuiſa: ſed etiam illa, quæ ex modo regendi eſt diſpo-
ſita diuiſioni propinqua, iuxta auctoritatem Saluatoris. ſed ſi communitas fidelium habeat duas
partes, quarū vna habeat iudicem ſummum, & alia alium: communitas illa eſt diſpoſita ad diui-
ſionem & diuiſioni propinqua. quia propter aſſiduam mutuam cōmunionem ſubditorū & ſum-
morum iudicū, qui ſicut oēs mortales ſunt proni ad diſſentiendum contra ſe faciliter diuideren-
tur. ergo ſi tali modo regatur communitas fideliū periculoſa eſt cēſenda. Alia autem allegatio fun-
data in auctoritate beati Hieronymi, videtur efficaciter concludere contra illum modū: quia per
exempla, quæ adducit Hieronymus, non ſolum probatur vnitas prælati ſuper vnum populum ſine
ſupra vnam multitudinem hominum. ſed ēt probatur vnitas prælati ſuper vnum locū, in quo ſub-
iecti morantur, vt in vna diœceſi, quæ certam regionem comprehendit, ſit tantū vnus epiſcopus:
& in vna prouincia ſit tantum vnus archiepiſcopus. ergo per eadem exempla non tantum proba-
tur vnitas iudicis ſummi ſuper aliquem locum, in quo ſibi ſubiecti morantur, vt in eodem loco
nullus alius ſit iudex ſummus quorumcunq; in illo loco morantium, ſicut in diœceſi Pariſienſ. eſt
vnus ſolus epiſcopus: & in prouincia Mediolan. eſt vnus ſolus archiepiſcopus. Sequens allegatio
etiam contra iſtum modum videtur concludere, quod poteſtas non ſolum eſt impatiens conſ-
tis ſuper eoſdem ſubiectos: ſed etiam impatiens eſt conſortis in eodem loco. ſicut enim iudex al-
quis nollet, quod ſubditi ſui eſſent alterius ſubditi; ita nollet, quod aliquis alius haberet poteſta-
tem in loco vbi ſubditi ſui morantur. ergo non ſolum eſt periculoſa ſocietas fidelium, ſi ſint plu-
res iudices ſuper eoſdem populus vel ſubditos, ſed etiam periculoſa eſt ſocietas fidelium, ſi in eo-
dem loco etiam ſuper diuerſos ſubditos fideles fuerint plures ſummi iudices conſtitun. & ita non
expedit, quod clerici habeant vnum ſummum iudicem eccleſiaſticum, ſcilicet papam; & laici v-
num ſummum iudicem, ſcilicet imperatorem; cum clerici & laici in eiſdem locis ſimul com-
maneant.

DISC. Video qualiter præſcriptæ allegationes adducuntur contra iſtum modū ponendi.
ideo cōtra eundē modū ponendi coneris alias inuenire. MAG. Videtur ꝙ contra eu e modum
ponēdi poteſt aliter allegari. Nā, vt allegatū eſt 1. *huius c.* 1. illud regimen eſt expediens vniuerſitati
morta-

mortalium: & eadem ratione toti congregationi fidelium, per quod iurgia & litigia, ad quæ prona est natura mortalium, æquius & conuenientius deciduntur. sed iurgia & litigia, quæ o[illegible] possunt ex causis innumeris inter clericos & laicos, æquius & conuenientius deciduntur, si non nes tam clerici, quam laici habent vnum summum iudicem, sub quo omnes debent litigare, quam si habeant plures iudices tales, scilicet ecclesiasticum & secularem. nam si vtra materia l[illegible]is inter clericos & laicos coram ecclesiastico iudice, qui non sit summus iudex laicorum, debeant litigare, merito laici habebunt eum suspectum. Consimiliter si debeant litigare coram iudice seculari, qui non est iudex clericorum, non indigne clerici habebunt eum suspectum. ergo absque rationabili suspicione non dirimetur litigium aliquod inter clericos & laicos, si non est omnium vnus iudex summus. Amplius (vt communiter) maiores & plures occasiones discordiarum, contentionum, seditionum, prœliorum & guerrarum ac rixarum emergunt inter morantes simul, quam inter distantes, si simul morantes non habent vnum iudicem summum, cuius metu ab huiusmodi refrenentur. Sed inter distantes valentes ad inuicem communicationem habere sæpe contingunt occasiones malorum huiusmodi. Ergo multo magis timendum est, ne talia inter morantes simul emergant, nisi habeant vnum summum iudicem, qui omnes impedientes tranquillitatem & pacem habeat coercere. Rursus, nulla communitas simul viuentium vita politica est optime ordinata, nisi sit ciuiliter vna. vnde fideles sicut sunt vnum corpus in Christo, *ad Rom. 12.* ita etiam debent esse vnum corpus seu collegium in vita ciuili. sed communitas illa, quæ habet diuersos summos iudices seu diuersa capita siue rectores, non est ciuiliter vna: sicut illi, qui non habent vnum regem, non sunt vnum regnum. Sed communitas seu congregatio fidelium vel est optime ordinata, vel laborare debet, vt sit optime ordinata & ciuiliter: quia vita ciuilis pro eo, quod includit diuersas partes & diuersos modos ponendi, competit religioni Christianæ & vitæ gratiæ non repugnat. ergo communitas fidelium, si non est vna, quia non habet vnum summum iudicem, qui malefactores omnes per seipsum vel per iudices constitutos ab ipso seu inferiores e[illegible] habeat castigare ad habendum vnum huiusmodi summum iudicem, vt sit optime ordinata ciuiliter: etiam ciuiliter vna debet efficaciter laborare. & ita non expedit, vt in communitate fidelium sint plures iudices summi, quorum vnus clericos, & alius laicos debeat castigare.

Cap. XX.

In quo impugnatur quartus modus dicendi supra ca. 17. huius assignatus.

DISCIP. Nunc videamus qualiter impugnatur quartus modus ponendi, communitatem fidelium non habere vnum iudicem summum, sicut *ca.* 17. recitatur. MAGIST. Iste modus tenet, sicut dictum est ibi, quod vna pars fidelium, scilicet clericorum, habet vnum summum iudicem, à quo solo vel à iudicibus inferioribus eo debet iudicari: præsertim si circa iustitiam exhibendam non fuerit negligens aut remissus. pro quibusdam autem delictis iudicari debet, præsertim si circa iustitiam exhibendā non fuit negligens aut remissus, sicut & iudex summus à summo iudice alterius partis, scilicet à papa vel iudicibus ecclesiasticis inferioribus ipso. Sed quibusdam apparet, quod talis communitas non est optime disposita ciuiliter: quia ista communitas nō est optime ciuiliter ordinata, in qua quantum permittit status vitæ præsentis occasiones discordiarum & litium ac seditionum, rixarum, prœliorum & guerrarum minime amputantur. sed in co[illegible]mmunitate fidelium, si prædicto modo fuerit ordinata, non amputantur quantum est possibile pro statu præsentis vitæ occasiones malorum huiusmodi. nam non minima occasio talium est, si di[illegible]rsi iudices simul & eodem tempore eundem reum, præsertim diuitem & potentem, ad diuersa loca & iudicia trahere moliantur. poterit autem c[illegible]ntingere, quod aliquis laicus potens & diues committat diuersa scelera: quorum aliqua ad iudicem secularem, & alia ad iudicem ecclesiasticum pertineant punienda. quare poterit euenire, quod tam iudex secularis quam ecclesiasticus voluerit ipsum trahere ad suum forum, quod pro eodem tempore est impossibile. ergo ex hoc orietur contentio & seditio, rixa & guerra inter iudices ipsos: & per consequens inter subditos ipsorum. quare tali supposita pluralitate iudicum in comm[illegible]unitate fidelium pax & tranquillitas subditorum & iudicum erunt leuiter dissipata. C[illegible]ntra istum etiam modum ponendi videntur concludere oēs allegationes tam *primæ huius ca.* 1. quàm in hoc *tertio ca.* 17. inductæ ad probandū, quod est expediens, quod tota cōmunitas mortaliū habeat vnū principem, qui sit dominus omniū, & quod est expediens vt tota cōmunitas fidelium habeat vnū summum iudicem, qui oēs alios fideles habeat, si deliquerint, coercere. quamuis n. plura inconuenientia sequuntur ad secundum modum ponendi & tertium superius. 18. & 19. *ca.* impugnatos, q̄ ad istum: tamen ad istum multa sequuntur, secundū quod per allegationes illas vel aliquas earum posset ostendi. DISC. Breuiter tange allegationes, per quas alios modos ponendi im probasti. quia forte ex deductione earū, quam ibi fecisti, aduertetur, an aliquam apparentiā habeant contra istum modum. MAG. Si laici sint subditi tam iudici ecclesiastico quam iudici seculari: quamuis pro diuersis casibus poterit contingere, quod vterq; istorum iudicū pro casu spectante ad ipsum & pro cōmunibus negociis ad ipsum & laicos spectantibus pertractandis ipsos laicos eodem tempore ad diuersa loca vocare voluerint. cui ergo obedient laici? aut vtrique, quod est impossibile: aut neutri: & tunc talis communitas non est optime

ordinata. quia illa communitas non est conuenienter disposita, in qua subditi super [illegible] suo [illegible] non debent aut non possunt obedire. si obediant vni & non alii: illi cui non [illegible] fa[illegible] iniuriam & ipsum offendunt: à quo pro contumacia punientur. Amplius, per talem plur[illegible] iudicii communis vtilitas laicorum impedietur: quia non poterunt obedire vtriq; iudi[illegible] si pro communib. negociis vocati fuerint eodē tempore ad loca diuersa. Rursus, nemo iuxta sen[illegible] tentiā Saluatoris potest duob. dominis seruire. ergo laici iudici seculari & ecclesiastic[illegible], qui pro[illegible] sunt ad dissentiendum, seruire non poterunt. Item, iudex secularis & ecclesiasticus ex causis innu-meris poterunt diuidi contra se. quare tota communitas fidelium faciliter desolabitur. Adhuc sicut testatur Hiero. in vna diœcesi debet esse vnus episcopus, & in vna prouincia vnus archiep scopus, cuius vtilitatem per multa exempla probat. ergo super laicos debet esse tātum vnus iude[illegible] summus, non tantum de eisdem criminibus, sed etiam pro omnibus, vt de omnib. criminibus ab vno solo iudice summo & aliis iudicibus inferioribus eo debeant iudicari. Rursus, omnis potestas est consortis impatiens, & præcipue super eosdem subditos, & pro causis diuersis. ergo iudex secu-laris erit impatiens, si iudex ecclesiasticus super laicos habeat potestatem. etiam eodem modo iu-dex ecclesiasticus habens super laicos aut clericos potestatem erit impatiens, si iudex secularis su-per eosdem habeat potestatem. quare cito ad iracundiam, & per consequens ad contentionem, rixam & bellum & guerram prouocabuntur. Concluditur ergo, quod communitas fidelium non erit optime gubernata ciuiliter, etiam quantum ad vitam politicam, nisi tota & omnis pars eius habeat vnum iudicem & rectorem supremum, de cuius iurisdictione immediata vel mediata in omni casu ab eo vel à iudicibus inferiorib. eo omnis alius pro quocunq; delicto debeat iudicari.

Cap. XXI.

In quo impugnatur quintus modus dicendi sup. c. 17. assignatus.

DISCIP. Audiui qualiter secundus modus & tertius & quartus ponendi communitatem fi-delium, non habere vnicum summum iudicem, sicut c. 17. recitati sunt, impugnantur: nunc audire desidero, quomodo impugnatur quintus. MAG. Quintus est quorundam, qui ponunt quod imperator est iudex in omni casu omniū Christianorum, præter quam papæ. quia papa exceptus est totaliter à iurisdictione imperatoris & cuiuslibet mortalis. omnes autē alii clerici solummodo sunt excepti per priuilegia imperatorum & regum. Iste autem modus taliter impugnatur. Sicut non absq; periculo dissipationis, tranquillitatis & pacis duæ multitudines hominum simul in eo-dem loco morantur, si non habent vnum summum iudicem, qui malefactores coerceat: sic cum absq; periculo dissipationis, tranquillitatis & pacis moratur aliquis non subiectus cum alio vel cū aliis, qui potestatem & magnam sequelam potest habere. talis enim propter sequelam, quam po-test habere, est pro multis non immerito computandus: sed papa propter altitudinem officii, quo fungitur, potest habere maximam sequelam Christianorū. ergo si non est subiectus summo iudici Christianorū, non morabitur cum ipso absq; periculo dissipationis, tranquillitatis & pacis.

Cap. XXII.

Positis fundamentis rationum omnium pro opinionibus adductarum: secundum funda-mentum magis probat, scilicet quod laici non sunt in omnibus subiecti summo pontifici.

DISCIP. Cerno quod ratio, quam à 17. ca. vsq; hic tractauimus, fundatur in duobus. Quo-rum primum est, quod nulla communitas seu congregatio mortalium, nec vniuersalis nec particularis est optime disposita, nisi vnum caput seu rectorem summum habeat, cui omnes nullo excepto, quo ad omnia quæ pro communi vtilitate sunt necessario facienda, sint subiecti, & quod multum apparentiæ videtur habere. quia vbi non est vnitas, non est facile concordiam conserua-re. non est autem vna congregatio seu multitudo neque vniuersalis neque particularis: quæ non habeat vnum caput seu rectorem, quia, vt testatur beatus Cypria. prout legitur *24. q. 1. ca. loquitur* vbi est vnitas, oportet quod eius origo ab vno incipiat: quia, vt dicit ibidem, *ab vnitate exordium pro-ficiscitur.* in quacunque communitate seu congregatione est vnitas: illa vnitas ab vno incipit. ille autem vnus non est nisi caput & rector communitatis. ergo nulla communitas est vere vna, nisi illa, cuius caput & rector est vnus, ita vt omnes alii sint membra ipsius. Item, vnitas communita-tis seu congregatio non est nisi vnitas ordinis secundum superioritatem & inferioritatem, vt qui-libet respectu alterius sit inferior siue superior: vel plures sint inferiores respectu vnius superio-ris: quia vbi essent plures superiores respectu vnius inferioris, non esset verissima vnitas, quæ est optima dispositio communitatis. oportet igitur quod summus in communitate potissima sit vni-cus: & ita videtur multum apparens, quod nulla communitas nec particularis nec vniuersalis est optime ordinata, nisi habeat vnum caput vel rectorem, cui omnes alii sunt subiecti. vnde & vna domus non est optime disposita, nisi habeat vnum patremfamilias: nec vna villa, nec vna ciuitas, nec vnum regnum optime gubernatur, nisi ab vno summo regatur. Et ideo omnes volentes secundum rationem politice viuere, vnum caput summum constituerent super omnes. Secundum, in quo videtur fundari ista ratio, est quod imperator & alii laici non

... sunt in omnibus, quæ spectant ad gubernationem ipsorum & correctionem, si deliquerint subditi summo pontifici. quod vt videtur non habet tantam apparentiam, sicut primum. ideo pro isto alias allegationes adducas. MAGIST. Pro ista poteris tu colligere allegationes quamplures ex *primo huius ac pluribus ca. specialiter. c. 28. & ex secundo huius. c. 1. & 12. & 14. & 15.* DISCIP. Pro isto secundo fundamento præscriptæ rationis alias speciales allegationes adducas: vel alias prius tactas magis exquisite pertracta. MAG. *Primo huius c. 28.* tacta est vna allegatio, quæ nonnullis apparet multum fortis, quæ talis est. ille non est inferior alio, quoad illa, in quibus ab ipso ad istum alium appellare non licet. quia in omnibus, in quibus vnus iudex est inferior alio, licet appellare ad illum superiorem vel saltem ad superiorem ipso. sed in multis causis non licet appellare ab imperatore ad Papã, ergo ad multa imperator non est inferior Papa. quod per [illegible] tos canones probatur aperte. Fabianus Papa, vt habetur 2. q. 6. c. 1. ait: *Licet appellatori viciatam causam renouatio appellationis sublevare.* Idem eadem *causa & q. c. liceat*, ait: *liceat etiam in criminalibus causis appellare. nec vox appellandi negatur eo quod in supplicio sententia destinauerit.* Ex his colligitur, quod vbicunque habet iudex superiorem ad superiorem potest appellare. Minor, scilicet quod in multis causis non est appellandum ab imperatore ad Papam, multis modis probatur. hoc enim Glo. 2. q. 6. c. super verbo *sacerdotium*, videtur asserere dicens: *ergo à seculari iudice ad Papam potest appellari: quod verum est vacante imperio, vt extra de foro compe. licet alias, & extra de appellationibus, sed duobus.* Item Glo. eodem ca. super verbo *in communi* ait: *primo publice, vt secularis iudex audiat seculares causas, ecclesiasticus ecclesiasticas audiat. & sic planum est, quod dicitur in textu. sed cum dicit Anacletus coram patriarcha aut primate ecclesiastico & coram patricio secularia negotia inducentur.* Ex quibus verbis colligitur, quod in negotiis secularibus à iudice seculari & per consequens ab imperatore non est appellandum ad Papam. DIS. Si secundum Glossam primam vacante imperio licet appellare ad Papam. ergo Papa habet disponere de imperio: & per consequens imperator ratione imperii est inferior Papa. & ita etiam non vacante imperio licet appellare ab imperatore ad Papam etiam in secularibus causis. MAG. Respondetur tibi, quod Papa vacante imperio nihil habet disponere de imperio, nisi auctoritate imperatoris instituentis eum vicarium suum, vel auctoritate aliorum scilicet Romanorum vel principum, quibus concessa est potestas ordinandi quis debeat gerere vicem imperatoris vacante imperio. & ideo si vacante imperio contingit appellare ad Papam, hoc est, inquantum Papa gerit vicem imperatoris & locum imperatoris tenet. qui autem gerit vices alterius & locũ eius tenet, est inferior eo in hoc. quia semper vicarius est inferior eo, cuius est vicarius. ergo Papa est in hoc inferior & minor imperatore: & per consequens ab ipso imperatore non licet appellare ad Papam. DISCIP. Licet ista instãtia apparenter videatur exclusa: tamen adhuc videtur posse ostendi, quod pro negociis seu causis secularibus liceat ab imperatore & aliis secularibus iudicibus appellare. Nam ad illum licet appellare, qui potest causam viciatam sublevare. sed si causa secularis in foro seculari vel coram iudice seculari fuerit viciata: quia imperator vel alius iudex secularis non vult facere iustitiæ complementum: Papa potest causam taliter viciatam sublevare, & ad ipsum vel alium iudicem ecclesiasticum est recurrendum pro iustitia obtinenda, *extra de foro competen. c. ex transmissa. & c. verum. & c. licet, & c. ex tenore.* ergo licet appellare ab imperatore & aliis iudicibus secularibus ad Papam. MAG. Respondetur, quod etiam in decretalibus, quæ maiorem iurisdictionem & auctoritatem Papę & iudicibus ecclesiasticis tribuere videntur, nunquam invenitur, quod si imperator neglexerit facere iustitiam in causa seculari, eo ipso possit Papa auctoritate Papalis officii & ex ordinatione Christi in eadem causa facere iustitiæ complementum, licet ex consuetudine inquantum imperator scit & approbat, vel saltem scit & non prohibet, sed colorans hoc faciat, Papa & iudices ecclesiastici in quibusdam regionibus iudicant de aliquibus criminibus pure secularibus, irrequisito omni iudice seculari: quod tamen eis ex iure diuino non competit. Et hoc est, quod ex consuetudine obtinent Papa & ecclesiastici iudices, quod quando iudex secularis negligit facere iustitiam, ad ipsos recurritur, quæ quidem consuetudo si iudices seculares in illis regionibus fuerint notabiliter negligentes, potest ex causa rationabili præscribi; præsertim si imperator hoc sciens ipsam duxerit tolerandam. Cum ergo dicis, quod ad illum licet appellare, qui potest causam viciatam sublevare. Respondetur, quod hoc non est generaliter verum vocando causam viciatam, omnem quæ iusta sententia minime terminatur; quia appellatio semper debet fieri ad maiorem & causam taliter viciatam, quæ scilicet iuste minime terminatur: potest quandoque minor supplendo negligentiam maioris sublevare. sicut etiam in conferendo beneficio & aliis disponendis potest minor supplere negligentiam superioris. *extra de elec. c. iniunctis. extra de concess. præbendarum. c. nulla. & c. quia diuersitatem. extra de institutionibus graue. & 9. q. 3. cum simus. & 89. di. volumus.* vbi dicit Gloss. *arg. quod si prælatus non vult vel negligit facere, quæ debet, tunc ea debent supplere subditi.* hoc etiam colligitur ex concilio Sardicen. quod ponitur *dist. 65. c. vltimo*, vbi dicit Glos. quod *si subditi negligunt facere quod debent: debeat suppleri à maiori vel per se vel per alium, & econuerso.*

Ex quibus aliisq; quamplurimis patet, quod inferiores possunt supplere negligentiam superioris; cum etiam sæpe possunt superiores corrigere & cohercere, teste Egino Papa, qui, vt legitur 9. q. [illegible] ait: *saluo in omnibus Romanæ ecclesiæ priuilegio nullus metropolitanus absq; ceterorum comprouincialium episcoporum instantia aliquorum audiat causas quia irrita erunt aliter, antequam in cõgressu omnium eorũ*

erunt ventilata: & ipse si fecerit, coherceatur à fratribus. cui concordare videtur Anitius Papa, qui ea-*dem causa 9.c. si autem. ait: c. si autem aliquis metropolitanorum inflatus fuerit & sine omnium comprouincia-lium præsentia, vel consilio episcoporum vel causas eorum vel eas tantum quæ ad propriam suam pertinent parro-chiam agere aut grauare eos voluerit, ab omnibus districte corrigatur, ne talia deinceps præsumere audeat. si vero incorrigibilis eisque inobediens apparuerit, ad hanc apostolicam sedem, cui episcoporum iudicia referri præcepta sunt, eius contumacia referatur, vt de eo vindicta fiat.* Ex prædictis colligitur, quod minor po-test supplere negligentiam maioris. & ideo non semper ille, qui potest causam vitiatam subleua-re, est maior. & per consequens non potest semper appellari ad ipsum. quare licet Papa suppleat negligentiam iudicum secularium: & si suppleret negligentiam imperatoris terminandi causam, quam imperator terminare negligeret: non posset per hoc ostendi, quod ab imperatore liceat appellare ad Papam: nec quod imperator in talibus sit minor Papa. DIS. Quod minor valeat supplere negligentiam superioris, hoc non est nisi auctoritate canonis conditi à concilio, quod est superius illo inferiori, qui potest supplere negligentiam superioris, *extra de concess. preben. quia diuersitatem.* sed Papa auctoritate talis canonis vel legis non supplet negligentiam iudicum secu-latium vel imperatorum: sed auctoritate propria. ergo ex officio maior est imperatore in tali-bus, & etiam omnibus aliis iudicibus secularibus.

MAGIST. Respondetur tibi, quod sicut inferiores auctoritate legis supplent negligen-tiam superioris: ita Papa virtute consuetudinis, quæ æquipollet legi, supplet negligentiam iudi-cum secularium. Et ideo auctoritate officii sui non supplet negligentiam talem. & ideo non est maior in huiusmodi causis secularibus. DIS. cuius auctoritate vel consensu potest introduci ta-lis consuetudo, quæ tribuat Papæ huiusmodi potestatem? MAGIST. Ad hoc tibi respondetur vno modo, quod potest introduci huiusmodi consuetudo auctoritate vel consensu tacito, vel expressu imperatoris & iudicum secularium, quibus potest placere, quod Papa negligentiam suppleat eorundem, aut possunt scienter tolerare, quod hoc faciat Papa. Aliter dicitur, quod pót introduci auctoritate populi, qui velint vel consentiát, ꝙ Papa huiusmodi habeat potestaté. aliter dicitur, ꝙ pót introduci auctoritate siue ratione naturalis rationis, quę dictat, ꝙ iustitia est nulla-tenus negligéda, quin semper in cómunitate seruetur. DIS. Núquid possent imperator & iudices seculares talem consuetudinem tollere? MAG. Respondetur, quod secundum istam [illegible] nem, quæ ponit, quod talis consuetudo potest introduci de consensu tacito vel expresso im[illegible] tatoris & iudicum secularium imperator posset eam tollere; sed non alii iudices secular[illegible] enim præscriptio est à iure imperiali, & non ab inferioribus iudicibus. ideo enim hoc non p[illegible] Papa præscribere contra imperatorem, si expresse & ex certa scientia toleret huiusmod[illegible] con-tudinem. sed contra alios iudices seculares inferiores præscribere potest Papa. Si tamen impera-tor reuocaret huiusmodi consuetudinem, aut aliquomodo negligeret facere iustitiam, vel c[illegible] permitteret alios iudices inferiores negligere iustitiam, & nullatenus sustineret, quod Pap[illegible], ve alius suppleret tam perniciosam negligentiam, & omnibus verisimiliter huiusmodi confusio in-corrigibilis appareret, esset tanquam destructor & peruersor iustitiæ de dignitate imperiali de-ponendus.

CAP. XXIII.

Probat, quod Papa est inferior Imperatore iurisdictione coactiua.

DISCIP. Diffuse tractata est ratio prima, quam incepi. *c.1.17.* ad probandum, quod impe-rator est iudex Papæ, & quod Papa est inferior eo, quoad iurisdictionem coactiuam. Ideo nunc alias rationes adducas. MAG. Ista ratio comprehendit duas tactas *in prima parte istius Dia-logi. li.6 c.4. & 5.* talis est. Papa non est magis exemptus à iurisdictione coactiua imperatoris & alio-rum secularium [illegible], quam fuerunt Christus & apostoli. sed Christus in quantum homo mor-talis & apostoli, fuerunt ab imperatore, quantum ad iurisdictionem coactiuam, iudicati. ergo consimiliter & Papa. Maior est manifesta. Minor probatur, quantum ad vtramque partem. quod enim Christus fuerit inferior imperatore & aliis iudicibus secularibus, quantum ad iuris-ditionem coactiuam, probatur. quia qui potest accusari & contra quem possunt alii testificari, iu-dicari potest. sed Christus poterat accusari, quod ipsemet testatur, cum Ioh. 8. dicit: *quis ex vobis ar-guet me de peccato?* quibus verbis concessit Christus aliis potestatem accusandi ipsum. Quod etiam testatur Innocen. 3. *extra de hereticis, cum ex iniuncto,* dicens: *Nec quisquam suæ præsumptionis audacia il-lo defendat exemplo, quod asina legitur reprehendisse prophetas, vel quod dominus ait: quis ex vobis arguet me de peccato?* & infra: *Rursus aliud est, quod prælatus sponte de sua confisus innocentia subditorum se accusat[illegible] supponit, in quo casu prætam ipsum domini verbum debet intelligi.* Ex quibus verbis colligitur, quod Chri-stus poterat accusari. ergo & poterat iudicari ab illo coram quo poterat accusari. D[illegible]. Istud non concludit intentum: imo contrarium ex ipso colligitur, quod Christus solummodo sponte, sicut innuunt præmissa verba, se supposuit accusationibus subditorum. & ita Christus non potuit [illegible] dicari, nisi quia voluit. & per consequens iudices non erant superiores Christo. Ex [illegible] quod exemplo Christi non potest concludi de Papa, quod teneatur subire iudicium imper[illegible] [illegible]is. sed quod Papa sponte potest se subiicere accusationibus aliorum, vt plures sacri canones [illegible] stan[t]ur. MAGIST. Videtur aliis, quod verba præmissa probant intentum: scilicet quod C[illegible]-

Christus poterat accusari, ita quod iudices, qui accusatores audire debebant, non poterant repellere volentes accusare Christum, nisi ex causa: puta si non apparerent legitimi accusatores, vel aliomodo repellerentur ab accusatione secundum iura, ex quo Christus dedit iure volentibus accusare potestatem accusandi. & per consequens ex tali potestate data Christo erant iudices superiores Christo, in quantum erat homo mortalis: & Christus sic fuit eis inferior, licet sponte fuit passibilis & mortalis.

[Et hæc de tertia parte Dialogorum pro nunc tibi sufficiant.]

Has postrema verba inclusa non videntur esse Auctoris Occami, sed editoris, qui hoc opus malignè truncauit, & sex totos tractatus, quos habes in Prologo huius tertiæ partis enumeratos, abrupit, quibus specialiter & hyperbolicè vniuersam causam inter Ludouicum Bauarum Imperatorem & Iohannē ac Benedictum Papas controuersam Auctor exposuisse dicit, liberius aliquantum in Papas inuehendo, & Imperatorem excusando, quam offensio primi editoris ferre poterat, vt videre est in præfatione Ascensii huic Dialogo præfixa.

GVILHELMI DE OCKAM

Compendium errorum Papæ.

INCIPIT COMPENDIVM ERRORVM IOANNIS PAPÆ XXII. EDITVM ET COMPILATVM A FRATRE GVILLERMO OCKAM DE ORDINE FRATRVM MINORVM.

SEcundum Bokkyg super sacram scripturam, quatuor sunt sensus scripturæ sacræ, videlicet hystoricus, allegoricus, tropologicus, & anagogicus. Vnde sensus historicus secundum Isid. Ethi. li. 1. ca. vltimo. *historia*, inquit, *est rei gestæ narratio, per quam ea quæ in præterito tempore facta sunt dinoscuntur.* Allegoria est quando per factum vnum figuratur factum aliud, pertinens ad instructionem fidei de Christo & ecclesia, sicut per Noe in arca *Gen.* 7. figuratur Christus in ecclesia. etiam per serpentem eleuatum in palo, *Num.* 21. figuratum Christus eleuatus in cruce & per Goliam victum a Dauid significatur diabolus victus à Christo. & sic de aliis. Vnde allegoria aliud sonat: & aliud significat. Tropologia est, quando per factum vnum intelligitur aliquid faciendum, quod pertinet ad morum informationem & honestatis conuersationem. Vnde tropologia est moralis locutio ad instructionem morum & correctionem siue apertis siue figuratis sermonibus prolata. Anagogia est expositio, qua inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, *Rom.* 1. Vnde dicitur ab *ana* quod est sursum, & *goge* quod est ductio, quia ducit nos sursum ad intelligentiam de supracœlestibus.

INCPIT PROLOGVS.

L*Ocuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odii circundederūt me, & expugnauerūt me gratis*, qui se dicunt apostolos: sed inuenti sunt mendaces & tyranni persequentes innoxios, promouentes perfidos, diffamantes catholicos, exaltantes schismaticos, odientes probos, veritatem opprimentes, & totis suis conatibus viisq; possibilibus hæreticam extollentes intrepide prauitatē. Venit prohdolor tempus, de quo vaticinans B. apostolus Paulus. 2. Tim. 4. *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus: & à veritate quidem auditum auertentes, ad fabulas autem conuertentur.* quæ reuera prophetia diebus nostris (quod lamentando refero) est penitus adimpleta. Nam *insurrexerunt in me* & [illegible] viros vtique realiter Christianos, fideles, catholicos, & orthodoxos, *testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.* Qui, vt intentum [illegible] ad finem possint optatum perducere, scripturas sacras subuertunt, dicta sanctorum denegant, sacros canones legesq; ciuiles reprobant. Defendentes veritatem molestant, persequuntur & captiuant, & vsque ad interemptionem absque misericordia cruciant. Et vt multa verbis paucis concludam: Regem etiam & legem diuinam, legemque humanam, fronte meretricia, ausuque execrabili subuertere & satagunt & festinant. Sunt ne iuuenes & omnino illiterati talia nephanda etiam fabricantes? sed vt inferius luce clarius apparebit, sunt seniores populi, pontifices, scribæ, & pharisæi, necnon legisdoctores, vt tunc fuerunt qui Christum crucifixerunt. vt [illegible] signanter possimus dicere verbum Dan. 13. scriptum: *Egressa est iniquitas de Babylone a [illegible] iudicibus, qui videbantur regere populum.* Per istos, [illegible] inductus sum cum [illegible] Christicolis, cum iniuria in Pathmos deportatus. Non tamen sumus extra spem auxilii vel præmii positi: quia manus Domini non est abbreuiata, & confidimus in altissimo, quod cum honore in Ephesum remeabimus, & iniurias Christi confessoribus, imo veraciter imprudenter illatas, pro loco & tempore his, qui nunc ignorant, aperte ostendemus. Quod si Deus voluerit, certus sum quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque [illegible], neque tribulationes, neque minæ, neque promissa, neq. alia creatura poterit nos separare a charitate Dei, seu defensione fidei Christianæ, pro qua labores & ærumnas didicimus

cimus tolerare. Nec tamen inuite, quantum ex parte est veritatis catholicæ defendendæ, mentes doleamus, quod tot diebus nostris, qui videbantur esse columnæ in ec... & errorem deberent fidem Christianam vsque ad sanguinem defendere, in hæresum fou... & errorum præcipitant & labuntur: Imo cum gaudio omnes iniurias, blasphemias & persecutiones pro ...sti amore sustinemus. Scientes quod, vt scribit apostolus 2. ad Thim. 3. *Omnes qui pie volunt viuere in Christo persecutionem patientur.* Et quoniam, vt ait idem apostolus. 1. ad Cor. 11. *Oportet hæreses ... vt qui probati sunt manifesti fiant.* posuimus facies nostras, vt petram durissimam; volentes & cu... entes cum Dei adiutorio in negotio fidei multipliciter probari, vt probati possimus mund... ma nifestari: nec propter insidias hominum impiorum manum ad aratrum positam fanciati pe... cutionibus retrahemus. intelligentes voce veritatis Matth. 5. esse dictum: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum.* & 1. Pet. 3. *Si quid patimini propter iu... tiam, beati.* Et Psal. ait: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.* Si quid autem scripsero in ... opusculo, quod scripturæ vel doctrinæ sanctorum seu sacrosanctæ ecclesiæ assertioni repugne... aduerseiur, correctioni præfatæ ecclesiæ catholicæ, non ecclesiæ malignantium, non hæreticorum, non schismaticorum, nec eorum fautoribus me, & dicta mea subiicio & expono.

CAP. I.

De erroribus Papæ.

D*iues locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducunt, pauper locutus est, & dicunt, quis est hic? & si offenderit, subuertent illum.* verba ista Eccl. 13. scripta possum ego & qu... alii Christiani pauperes non immerito ruminare, qui de necessitate salutis contra quosdam di... uites mundi huius, qui confidant in multitudine diuitiarum, pro iustitia certamus. Et qu... nu mero visibiliter sumus, licet in rei veritate plures sint nobiscum, quam cum illis: fu... el... pauperes, ac Mammona iniquitatis omnino carentes: ab aliis, qui plus sapiunt quā oportet ... re ad sobrietatem, blasphemamur, diffamamur, & derisioni habemur, factiq; sumus opprob... abundantibus, & despectio superbis. Et quia de facto inimici nostri sunt iudices, per quos f... ca & fraudulenta informatio, imo deformatio ad aures plurimorum fidelium tam principum quam inferiorum clericorum & laicorum de gestis nostris circa negotium fidei dinoscitur p... nisse: quod videlicet veritati resistimus, & errores ac hæreses pertinaciter defendamus: du... primo causam nostri certaminis, absque fermento mendacii, succincto sermone pandere, vt ne scientes mortifera tormenta impudentium virorum, & veritatem rei gestæ, discant qualibus mo- lestantur iniuriis, quibusq; excessibus fides catholica opprimitur, teritur, & calcatur.

Existens itaq; Ioh. vicesimussecundus in sede B. Petri (in cuius curia nonnunquam fui) dicens se esse sapientem, stultus factus est volens esse legisdoctor, non intelligens ea quæ loquebatur, neque de quibus affirmauit, quæque nunquam didicerat, temere docere præsumpsit, & qui prius non fuit discipulus veritatis, factus est magister hæresum. In arcum enim prauum conuersus, duo principaliter agere attemptauit; Romanū videlicet Imperium vel sibi subiugare vel penitus lacerare, & professionem pauperum fratrum Minorum erroneam esse & illicitam quibusdam documentis insanis declarare, vt istis peractis criminibus totum mundum subiiceret suæ dispositioni. Et quia ad tam execrabile desiderium suum instinctu hostis generis humani adinuentum, si possibile fuisset, implendum, opus habuit mendaciis abundare, scripturas sacras vtriusq; testamenti vna cum doctrinis sanctorum & sententiæ ministris ecclesiæ reprobare, leges criminales deserere, atque alumnos Christi affligere, persequi, & molestare, tres destitutiones scripsit, quas constitutiones vocaliter appellauit. Quarum prima, *Ad conditorem canonum*, Secunda *cum inter nonnullos*: Tertia, *quia quorundam*, incepit. in quibus sui conceptus pestiferi dementiam detexit euidenter & monstrauit. Nam dictas destitutiones erroribus, hæresibus, mēdaciis, & sophismatibus, ferme totans, in fide & bonos mores damnabiliter impegit, & in præiudicium Christi & Christianitatis contra veritates catho licas intrepide scripsit, docuit, & affirmauit.

CAP. II.

IN prima quidem destitutione sua, videlicet *Ad conditorem*, Primus error suus est, quod reseruatio dominii rerum, quibus aliqui religiosi vtuntur, facta per summum pontificem ad statum perfectionis minime prodest. Quem errorem ponit sub his verbis: *Ipsis quidem fratribus quantum ad statum perfectionis nequaquam profuit retentio dominii supradicta:* Iste igitur error est idem cum quod alio errore suo, quo affirmat, quod abdicatio proprietatis similium rerum tam in speciali quam in cōmuni ad perfectionem non prodest. & ideo inferius, vbi ista verba ponit, simil... er tractabitur.

Secundus error in eadem destitutione insertus est, quod via præcipue disponitur ad carit... per amputationem solicitudinis, quam ipsa temporalia in acquirendo, conseruād... & dispen... do exigunt. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Cum enim perfectio vitæ Christianæ principaliter & ... sentialiter in charitate persistat, quæ ab apostolo vinculum perfectionis dicitur, & quæ vnit seu iungit al... hominem suo fini. ad quem per contemptum bonorum temporalium & ipsorum expropriationem v... per hoc præcipue, quod sollicitudo, quam ipsa temporalia in acquirendo, conseruando, & dispensando ex... plerunq, ab actu charitatis retrahit) amputantur.* Hæc sunt verba eius, quæ veritati aperte con... ad Tum quia magis disponitur via ad charitatē per amputationē amoris inordinati ad te... qui non potest esse effectus charitatis: quam per amputationem sollicitu... q... poralia. Tum quia sollicitudo circa temporalia potest esse effectus charitatis & ex...

procedunt, sicut patet in illis, qui in charitate fundati propter eleemosynas faciendas, propter hospitalitatem sectandam, propter pauperes vestiendos, propter captiuos redimendos, propter peregrinos suscipiendos, & alia pietatis opera exercenda, die nocteque circa temporalia laudabiliter sollicitantur. Tum quia magis disponitur via ad charitatem per votum paupertatis, quam per amotionem sollicitudinis, quam exigunt temporalia: quia actus vouendi paupertatem est difficilior atque perfectior, quam carentia sollicitudinis, quam exigunt temporalia. Quare iste error est merito reprobandus.

Tertius error in prædicta destitutione insertus est, quod expropriatio siue abdicatio bonorum temporalium per votum nihil potest conferre ad perfectionem, si eadem siue æqualis sollicitudo perseueret post expropriationem quæ inerat. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Restat quod si sollicitudo eadem post expropriationem huiusmodi, qua ante ipsam inerat, perseueret, ad perfectionem huiusmodi expropriatio valet nil conferre.*

Verba eius erronea & virulenta, in quib. veritati contradicit & perfectionem virorum religiosorum in officiis specialiter constitutorũ dirimit & annullat. Nam constat, quod abbates, priores, & ceteri religiosorum prelati, nec non inferiores in officiis ordinis sui cõstituti maiorẽ de communi lege habent sollicitudinem circa temporalia acquirenda, conseruanda & dispensanda post votum paupertatis & expropriationis propter officia assumpta vel eis iniuncta: quam in nouiciatu ante expropriationem talem habuerant. Nec propter hoc sequitur, quod expropriatio, quam vouerunt, nihil eis conferat ad perfectionem. imo expresse sequitur contrarium, vt ait Anselmus, qui in lib. suo *de similitudinibus* aperte dicit, *quod opus bonum factum cum voto plus valet, quam factum sine voto.* ¶ Quartus error est, quod carentia dominii Romanæ ecclesiæ reseruati, non reddit carentem pauperiorem, quàm si res ipsas cum dominio obtinerent. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Adhuc nec vtique profuit dictis fratribus ordinatio supradicta, quantum ad hoc, quod propter carentiam talis dominii, se pauperiores dicere valeant: quàm si ipsas cum illo, quo carere debent, dominio obtinerent.* Qui error est contra determinationem ecclesiæ Romanæ. nam *extra de ver. significatione. lib. 6. c. exiit qui seminat,* expresse dicitur, quod per carentiam talis dominii abdicantes magis à temporalibus elongantur. Est etiã contra rationem. nam ille est pauperior quantum ad res temporales, qui non potest ipsas in iudicio repetere, nec pro eis in iudicio litigare, quam si talia posset pro temporalibus rebus exercere. Item qui habet tale dominium est ditior, cum possit res huiusmodi vendere & pro sua vtilitate alienare. Igitur carens tali dominio est pauperior, quàm si huiusmodi dominium obtineret. ¶ Quintus error suus est, quod quantum ad res vsu consumptibiles vsus facti non potest à proprietate seu dominio separari. Et vocat res vsu consumptibiles, vt postea apparebit, illa quæ in cibo & potu, pecunia & vestimentis consistunt. vsum autem facti vocat actum vtendi, cuiusmodi est actus manducandi, bibendi, induendi, & huiusmodi. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Dicere siquidem quod in talibus rebus* (sc. vsu consumptibilibus) *vsus iuris vel facti separatus à proprietate rei seu dominio possit constitui, repugnat iuri & obuiat rationi.* Hæc sunt verba eius, quæ sacræ scripturæ aperte contradicunt. Nam, vt habetur. *Gen. 27.* Iacob habuit simplicem facti vsum vestimentorum Esau fratris sui ab omni proprietate & dominio separatum. Vnde ibidem sic legitur: *vestib. Esau valde bonis, quas apud se Rebecca domi habebat, induit eum.* sc. Iacob. Sacerdotes etiam veteris testamenti habebant vsum facti panum propositionum, & cuiusdam determinatæ partis quorũdam sacrificiorum: & tamen non habebant proprietatem & dominium illorum, quia non poterant illa vendere, nec donare, nec de illis aliquid ordinare, nisi solummodo manducare. Sacerdotes etiam nouæ legis habent vsum paramentorum in altari ab omni proprietate & dominio separatum. Ista hæresis posset infinitis auctoritatibus scripturæ diuinæ & sanctorum auctoritatib. ac rationib. veridicis & exemplis reprobari. ¶ Sextus error est, quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilib. separate à proprietate seu dominio non potest constitui vel haberi. Hunc errorẽ ponit sub his verbis: *In rebus consumptibilibus vsu nec ius vtendi, nec vsus facti separata rei proprietate seu dominio possunt constitui vel haberi.* Iste error militat contra veritatem. Nam licentia vtendi etiam secundum istum, qui in quodam alio loco dicit sic: *Si quis alicui licentiam concedat vtendi re sua visibili (ita quod licentiam teneat) constat quod habet ius vtendi re illa, cuius licentia est concessa.* igitur secundum ipsum licentia est ius vtendi. Manifestum est autem, quod aliquis potest habere licentiam vtendi vestibus alterius sine omni proprietate & dominio. Ergo potest habere ius vtendi rebus vsu consumptibilibus ab omni proprietate rei & dominio separatum. ¶ Septimus error est, quod vti re aliqua nihil aliud est proprie, quam fructus rei seu vtilitatem in solidum vel pro parte recipere, quæ ex ea potest salua rei substantia prouenire. Istum errorem ponit sub his verbis: *Cum enim vti re aliqua nihil aliud sit proprie, quam fructus rei seu vtilitatem aliquam in solidum vel pro parte recipere, quæ ex illa potest salua rei substantia prouenire.* Hæc verba sua sunt erronea. ex quibus sequitur aperte, quod nullus possit vti cibo vel potu, quia ex illis non prouenit communiter vtilitas salua rei substãtia. Quare dictum suum est erroneum reprobandum. Quod & auctoritatibus similiter & rationibus posset euidenter & copiose probari. ¶ Octauus error est, quod illa re vti quis nequit, ex qua eius salua substãtia, nulla pôt sibi puenire vtilitas. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Restat quod re illa vti quis nequeat, ex qua eius salua substantia nulla sibi potest prouenire vtilitas, quales res vsu consumptibiles esse constat.* Hæc verba eius insana sacræ scripturæ & doctrinæ sanctorum necetiam rationi aduersa sunt. Beatus enim Paulus. 1. ad Tim. 5. scribit. *vtere modico vino propter stomachum*: tamen aliæ auctoritates innumeræ possent

adduci

adduci idem probantes demonstratiue.ratio indicat, quod contigit vti alimentis & ... fis,quæ ipso vsu consumuntur.

Nonus error est, quod actus vtendi siue iure aliquo non potest in rebus vsu con... libus constitui vel haberi.Hunc errorem ponit sub his verbis: *nec actus ipse vtendi sine iure a... test in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi.* Hæc verba eius vesana, ex quibus sequi... furans vestes alterius vel aliam rem quocunque vsu consumptibilem, statim cum vtitur ... vtendi ipsa.& per consequens non iniuste debet dici ipsa vti.

Decimus error est, quod rebus vsu consumptibilibus non contingit vti,sed abuti.Hu... rorem ponit sub his verbis: *Licet in rebus vsu consumptibilibus nec ius vtendi nec ipsum vti possit constitui... haberi, ipsis tamen poterit quis abuti.* Hæc verba eius detestanda. Ex quo sequitur, quod ... & apostoli, quotiens comederunt & biberunt & se induerunt, rebus vsu consumptibilibus a... bantur:quod est hæreticum,& blasphemum.Similiter ex dicto errore sequitur.quod qu... sacerdos vtitur speciebus in sacramento altaris,cum sint vsu consumptibiles,abutitu... bus.quod est erroneum & iniquum. *Abuti.* enim cõmuniter & maxime in scriptura d... tur pro male vti. Vndecimus error est, ꝙ abuti exigit. ꝙ cum actu superbia rei consumatur. ... errorem ponit sub his verbis: *sed abuti exigit,quod cum actu superbia res huiusmodi consumatur.* Hæc ... bu eios aperte dissona sunt scripturæ diuinæ. vnde Gen.34. dixerunt filii Iacob de Sichem ... *nunquid vt scorto abuti debuere sorore nostra?* & Ecclesiastici 25. dicitur de muliere mala: *à carnibus tuis abscinde illam, ne super te abutatur.*

Duodecimus error est, quod actus vtendi non est in rerum natura. Hunc errorem ponit ... his verbis: *quod non est, nequaquam haberi potest. Patet autem, quod actus ipse antequam exerceatur, aut etiam dum exercetur, aut postquam perfectus est, in rerum natura non est.* & infra: *cum actus est in fieri, nec ... lud est in rerum natura, cum esse rem perfectam significet, quod quamdiu est in fieri, nõ potest actus conuenire. ... enim de actu. qui est in fieri, præterit, iam non est. Quod autem fit, instantaneum vel momentaneum est, ... quod magis intellectu percipi potest quam sensu. Adhuc prius actum completum licet ex facto ipso prædicare, ... qua fuerit res ipsa haberi valeat: factum tamen ipsum, quod iam transiit, non habetur.* Hæc verba eius tam hæretica, quàm ridiculosa. Ex quibus sequitur, quod nullus actus successiuus potest esse in ... rum natura: quia ita bene concluditur per argumentum suum de quocunque actu successiuo, sicut de actu vtendi, qualis est manducatio, potatio, indutio,& huiusmodi. Et per consequens Christus nunquam processit de vtero virginis, neq; creuit, neque prædicauit, neque passus fuit, neque resurrexit, neq; in cœlos ascendit: cum quilibet istorum sit actus successiuus. Quare verba sua insana & hæretica sunt merito reputanda.

Tredecimus error est, quod protegere & defendere res pauperum paruas & viles etiam p... procuratores derogat honori summi pontificis & Romanæ ecclesiæ. Hunc errorem ponit sub his verbis; *Rursus nedum fratribus ipsis ordinatio prædicta non profuit, sed etiam occasionaliter sacrosancta Romana ecclesia non leuiter detrahit & detraxit* Nonnunquam *vero præfata ecclesia, derogatur honor, si ipsam oportet nunc in foro ecclesiastico, nunc in foro seculari, interdum quoq; coram pedaneis iudicibus, & plerunq;, pro rebus paruis & vilibus continue litigare.* Hæc verba eius insana & arrogãtia plena hæresim diuinæ scripturæ contrarium concludentia, quod videlicet protectio & defensio subditorum in iudicio derogat honori prælati. Cum tamen prælatus ex suo officio subditos protegere & defendere teneatur. Vnde Esa.1. reprehenduntur prælati de negligentia circa defensionem pauperum & miserabilium personarum, dicente propheta: *pupillo non iudicant, causa vidua non ingreditur ad illos.* Et supra: *quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam* Et Psal. canit: *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatorum liberate.* Quartusdecimus error est, ꝙ dominium quarundam rerum, quib. quidam religiosi vtuntur, Romanæ ecclesiæ reseruatum, est nudum, ænigmaticum & verbale. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Nolentesq; in posterum sub prætextu seu pallio talis dominii temporalis, verbalis, nudi, & ænigmatici,* &c. Vnde circa istum errorem est notandum, quod iste error concordat cum primo errore *in hoc opusculo* tacto, vbi dicit, quod retentio dominii rerum, quibus nonnulli religiosi vtuntur, non prodest ad statum perfectionis. Et parum prius ait; *non ipse vsus fratrum dici debet: sed potius Romana ecclesia dominium esse simplex* Et infra; *quod autem dominium Romanæ ecclesiæ reseruatum, simplex censeri debeat, ex hoc patet: quia ex illo nullum eidem ecclesiæ temporale obuenit hactenus comodum, nec speratur quod obuenire debeat in futurum.* Ex quibus omnibus colligitur, quod retentio dominii, inutilis est ad perfectionem. & dominium verbale, nudum, & ænigmaticum idem important apud ipsum. Et ita ipse reputat dominium ad perfectionem inutile & Romanæ ecclesiæ simplex, nudo & ænigmaticum & verbale illud dominium, ex quo nullum prouenit commodum temporale. Quod est tam contra fidem, quam contra determinationem ecclesiæ Romanæ. Contra fidē vtiq; est: quia si dominium est simplex, verbale, nudum & ænigmaticum, propter hoc quod ex eo non prouenit commodum temporale; sequitur, quod nullum esset commodum spirituale. ... si esset commodum spirituale, dominium posset reddi non simplex. & non verbale, nec nudum & ænigmaticū: sed reale & proficuū ad æterna. Est etiā contra determinationem ecclesiæ in De ... *Exiit qui seminat.* vbi habetur *retentio nanq; dominii talium re... cum concessione vsus facti pauperib. non est infructuosa domino, cum sit meritoria ad æterna, & professionis pauperum opportuna, quæ tanto fr... ... or, quanto commutat temporalia pro æternis.* Hi errores sententialiter pariter & literaliter ... cum ... bus aliis, quos causa breuitatis omitto in destitutione *Ad conditorem canonum*, expres... continentur.

Cap. III.

SEquitur videre errores ... ratione, *Cum inter nonnullos*, assertos & dogmatizatos. Primus itaque error in ea assertus est, quod scriptura sacra testatur erroneum, Christum & apostolos non habuisse res temporales, quoad dominium in speciali nec etiam in communi. Hunc errorem ponit sub his verbis: *cum inter nonnullos viros scholasticos sæpe contingat in dubium reuocari, vtrum pertinaciter asserere redemptorem nostrum, & dominum Iesum Christum, eiusque apostolos non habuisse in speciali aliqua, nec etiam in communi, hæreticum sit censendum, diuersis diuersa, & aduersa sentientibus circa illud: nos huic concertationi finem imponere cupientes, assertionem huiusmodi pertinacem cum scriptura sacra (quæ in plerisque locis ipsos nonnulla habuisse asserit) contradicat expresse, ipsamque scripturam sacram, per quam vtique fidei orthodoxæ probantur articuli, quæ ad præmissa fermentum aperte supponat continere mendacii: ac per consequens quantum in ea est totam' euacuans fidem catholicam reddat eius probationem admodum dubiam & incertam, deinceps erroneam fore censendam & hæreticam de fratrum nostrorum consilio hoc perpetuo declaramus edicto.* Hæc verba eius venenosa, quæ similiter cum eis postea reprobentur.

Secundus error est, quod sacra scriptura testatur, Christum & apostolos in rebus, quas habuerunt, habuisse ius vtendi eis ciuile & mundanum.

Tertius error est, quod scriptura sacra testatur Christum & apostolos in rebus, quas habuerunt, ius donandi ciuile & mundanum habuisse.

Quartus error est, quod scriptura sacra testatur, Christum & apostolos in rebus, quas habuerunt, habuisse ius vendendi ciuile & mundanum.

Quintus error est, quod sacra scriptura testatur Christum & apostolos in rebus, quas habuerunt, habuisse ius aliquod ex ipsis acquirendi ciuile & mundanum.

Sextus error est, quod sacra scriptura testatur Christum & apostolos res, quas habuerunt, vendidisse, donasse, & alia ex ipsis acquisiuisse iure ciuili & mundano, seu ipsos potuisse talia fecisse supponit.

Septimus error est, quod nisi Christus & apostoli habuissent in rebus (quas sacra scriptura testatur ipsos habuisse) ius vtendi, vendendi, donandi, & aliqua ex ipsis acquirendi ciuile & mundanum, gesta eorum fuissent immunda. Hos errores ponit sub his verbis: *Rursumque in posterum pertinaciter affirmare, quod redemptori nostro prædicto, eiusque apostolis his, quæ eos habuisse sacra scriptura testatur, nequaquam ius ipsis vtendi competierit: nec ipsa vendendi seu donandi ius habuerint: aut ex ipsis aliqua acquirendi (quæ tamen de præmissis fecisse sacra scriptura testatur, seu ipsos potuisse facere supponit expresse: cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis non iusta: quod vtique, in vsu gestis seu factis redemptoris nostri Dei & hominis sentire nephas est) sacræ scripturæ contrarium, & doctrinæ catholicæ inimicum dicimus: atque assertionem ipsam pertinacem de fratrum eorundem consilio, deinceps erroneam fore censendam merito ac hæreticam declaramus:* Hæc verba eius, de quibus intelligit de iure vtendi, vendendi, & donandi, & aliqua ex eis acquirendi ciuili & mundano: sicut ex verbis suis in sequenti destitutione sua lc. *quia quorundam*, apparet manifeste. vbi dicitur in hæc verba: *Rursum asseruisse dicuntur publice huiusmodi assertores, quod abdicatio iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius est sancta & meritoria propter Deum, & à Christo in seipso seruata apostolisque imposita, & ab ipsis sub voto assumpta, nec per hoc vsus facti ad sustentationem naturam Christo & apostolis conuincitur esse non ius: sed tanto iustior atque perfectior & Deo acceptior, ac mundo exemplarior, quando penitus renunciatum fuerit omni iuri, per quod & sic vtens probatur vsu huiusmodi quomodolibet, contendere vel iudicio litigare. Quæ quidem assertio continet multa falsa: cum neque Christum expropriationem prædictā omnis iuris in cuiuscunque rei proprietate & in eius vsu in se seruasse, nec etiam imposuisse apostolis, neque sub voto ab ipsis fuisse receptam, euangelica seu apostolica doceat historia: sed contrarium euidentius manifestet.* Hæc verba eius venenosa intentionem explicantia verborum suprædictorum, in quo manifeste contradicit veritati. Tum quia scripturæ diuinæ falsum imponit, dicens ipsam testari Christum & apostolos habuisse in rebus, quibus vsi fuerunt, ius vtendi, vendendi, donandi, & aliqua ex eis acquirēdi ciuile & mundanū & quod talia de huiusmodi rebus fecerint: quod est aperte mendacium, quia hoc in scriptura diuina nequaquam reperitur, imo omnia, quæ in scriptura sacra de rebus Christi & apostolorum habentur, absque iure ciuili & mundano possunt saluari. Tū quia determinationi ecclesiæ aduersatur, quæ dicit *extra de verbo signi exiit: Dicimus, quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi propter Deum, meritoria est & sancta.* Quam etiam Christus viam perfectionis ostendens, verbo docuit, & exemplo firmauit. Quam etiam primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte hauserant, volentes perfecte viuere per doctrinæ ac vitæ alueos deriuarunt. Tum quia B. Aug. obuiat. qui *De ciuitate Dei* loquens de apostolis dicit: *dixerunt enim illi potentes. Ecce reliquimus omnia & secuti sumus te. hoc votum potentissime vouerant. Sed vnde hoc ... nisi ab illo de quo hic continuo dictum est; date votum vouentes?* Ex quibus claret, quod se exorbitat à tramite rectæ viæ. ¶ Quantum autem ad alium errorem in istu destitutione, *Cum inter nonnullos dogmatizant*, qui dicit *quod si nec Christus, nec apostoli habuissent in rebus quib. vsi fuerunt, ius ciuile & mūdanum ipsis vtendi, vendendi, & alia ex ipsis acquirendi, actus & gesta Christi & apostolorū fuissent iniusta*: dupliciter delinquit. Primo, quia omnia, quæ Christus & apostoli fecerunt de rebus, quibus vsi fuerunt, facere poterant de licentia concedentium res ipsas, vel dominio remanente penes Deum, aut penes congregationem cunctorum fidelium absque tali iure, secundum quod Romana ecclesia determinat de rebus, quibus viuunt fratres Minores. Secundo, quia semetipsum hæreticat eo quod prius diffiniuit, quod nullus potest habere ius vtendi re-

bus [illegible] consumpt[illegible] bus & hic determinat, quod nisi Christus & ap[illegible] [illegible] vtendi
rebus, quas ipsos h[illegible] scriptura sacra testatur, actus & gesta eorum fuissent iniusti. [illegible]
ptem sunt in destitutione, *Cum inter nonnullos*, expressi & [illegible].

C A P. IV.

REstat nūc videre errores in destitutione tertia, *quia quorundam*, contra fidem & bonos mores [illegible]
seminatos.

Quorū primus, ꝙ illa quæ per clauem scientiæ sunt à summis pontificib. in fide & moribus [illegible]
finita, possunt à suis successoribus in dubium reuocari, & eorum contraria [illegible] [illegible]
rem in hæc verba ponit; *sed autem in ratione prædicta orannititur, videlicet quod illa, quæ per clauem [illegible]*
tiæ in fide & moribus sunt à summis pontificibus diffinita, nequeunt à suis successoribus reuocari in dubium, [illegible]
contrarium affirmari: licet secus sit (vt dicunt) in his. quæ per clauem potestatis per summos pontifices [illegible]
quod hoc sit contrarium veritati patet euidenter ex sequentibus. hæc verba eius, ex quibus [illegible]
in potestate summi pontificis est fidem nostram pro libito suo mutare: ita quod vnus [illegible]
pontifex potest in dubium illud reuocare, & eius contrarium statuere, & affirmare quod præde[illegible]
cessor suus diffiniuit ad fidem & bonos mores pertinere. & per consequens fides [illegible] in potest[illegible]
re hominum: quod est contra illud Apostoli. 1. ad Cor. 2. *fides vestra non sit in sapientia hominum, [illegible]*
in virtute Dei & infra ca 3. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod [illegible]*
Christus Iesus. ¶ Secundus error est, quod non est aliqua clauis scientiæ. Iste error ex pluribus ver[illegible]
eius habetur, de quibus pauca subiicientur. quæ sunt hæc: *Sicut lumen materiale clauigerum in [illegible]*
clauis materialis dirigit, sic & scientia clauigerum spiritualem in vsum clauis potentia dirigit. Et quasi quan[illegible]
tum ad hoc, obtinet etiam vice lucis. Et hoc Saluator noster in promißione clauium facta beato Petro sensisse vide[illegible]
tur expresse, cum post illam immediate subiunxit: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœ[illegible]
lis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum, &c. nulla de scientia habita mentione. Hæc sunt verba [illegible]
quibus & aliis quàm pluribus conatur negare clauem scientiæ esse clauem ecclesiæ, quod est [illegible]
tra euangelium manifeste. Nam vt habetur Lucæ. 11. Saluator noster ait: *Ve vobis legisperitis, qui [illegible]*
listis clauem scientiæ, &c.

Tertius error est, quod vita euangelica, quam Christus & apostoli tenuerunt, non exclud[illegible]
proprietatem in communi. Hunc errorem ponit sub his verbis: *concludi potest, quod vita euangeli[illegible]*
quam Christus & apostoli tenuerunt habere in communi aliqua non excludit, cum sine proprio viuere non exiga[illegible]
quod sic viuentes nihil habeant in communi hæc verba eius, quæ determinationi Romanæ ecclesiæ co[illegible]
tradicunt manifeste, vt superius probatum est in sexto errore contento in destitutione, *cum in[illegible]*
nonnullos. ¶ Quartus error est, quod ordo Fratrum Minorū habet vsum iuris in rebus, quib. vti[illegible]
Hunc errorem ponit sub his verbis: *In declarationibus quoq; Gregorii, Innocentii, Alexandri prædece[illegible]*
rum nostrorum, quæ eandem regulam absque confirmatione aliqua declarauerunt, similiter nulla fit men[illegible]
prorsus de prædictis imo per eos euidenter ostenditur, quod habere licet ipsis fratribus vsum iuris ad ipsum ordin[illegible]
pertinere. Hæc verba eius. in quibus dupliciter errat. primo quia Gregorio, Innocentio & Alexa[illegible]
dro, summis pontificibus falsum imponit, sicut per declarationes eorundem patere potest [illegible]
tuenti. Secundo quia aperte contradicit determinationi ecclesiæ Romanæ. Nam in decret[illegible]
Exiit qui seminat sic habetur: *Condecens fuit & professioni, quæ vouit Christum pauperem in tanta pauper[illegible]*
sectari, omnium abdicare dominium, & rerum sibi concessarum necessario vsu fore contentam nec per hoc. [illegible]
proprietat. in vsui. & rei cuiuscunque dominium à se abdicasse, simplicis vsus omnis rei renunciatum esse con[illegible]
citur. qui inquam. vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habens: quod facti est tantum in vtendo pr[illegible]
vtentibus nihil iuris.

Quintus error est, quod nulla communitas potest aliquem actum realem exercere. H[illegible]
errorem ponit sub his verbis. *Nam quidem. quæ singulorum sunt, personam quietam exigunt & requir[illegible]*
[illegible] autem vna persona non est. sed repræsentata & imaginaria potius est censenda. quare quæ facti sunt sibi
[illegible] *[illegible] nequeunt* Hæc v[illegible] eius, quæ ita bene concludunt de quolibet alio collegio & de vna[illegible]
[illegible] [illegible]tate, congregatione & multitudine, sicut de ordine Fratrum Minorum. Sed
[illegible] [illegible]gnat scripturæ diuinæ. nam Exo. 32 sic habetur: *sedit populus manducare & bibere, &*
[illegible] ludere & Luc. 1. d[illegible]: *Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi.* & 8. Regum 5.
biru: *[illegible]* ¶ Sextus error est, quod persona imaginata & repræsentata n[illegible]
habere ius vtendi, sed [illegible] facti. Hunc errorem ponit sub his verbis: *quæ facti sunt sibi* [illegible]
licet personæ imaginariæ & repræsentatæ) *vere conuenire nequeunt, licet ei poßint congruere quæ [illegible]*
ris Hæc verba eius in quibus dupliciter errauit. Primo, quia ius vtendi nulli enti imaginario [illegible]
præsentato siue fantastico potest conuenire. Secundo quia contradictionem includit, quo[illegible]
qui potest habere ius vtendi, non possit competere vsus facti.

Septimus error est, quod euangelica veritas & apostolica testantur in plerisq; locis, apo[illegible]
post [illegible] tum à prædicatione, pecuniam portasse. Hunc errorem ponit sub his verbis:
obstat quod Christus portare pecuniam apostolis, dum ipsos ad prædicandum mitteret, interdixit. Quod tam[illegible]
tequam eos mitteret, ipsis non legimus fuisse interdictum. Quodque post [illegible] pecuniam portauerunt. [illegible]
que locis euangelica veritas & apostolica [illegible] testantur. Hæc verba eius falsa & erronea, quib. [illegible]
[illegible] am [illegible] & [illegible]. Nam quamuis videatur de beato Petro Matt. 17. quod [illegible]
pi[illegible] pe[illegible] de aliis tñ apostolis nō legitur ꝙ pecuniā portauerunt. quinimo [illegible], quæ [illegible]
stoli [illegible] pecu[illegible] in sacra scriptura leguntur, aliter possunt ponendo. ꝙ alii ab apo[illegible]

excepto Iuda perditionis filio, pecuniam (de qua fit mentio) contrectabant & portabant.

Octauus error est; quod quando Christus misit apostolos ad prædicandum præcepit eis quod non portarent pecuniam. Hunc errorem ponit sub verbis his: *præterea Aug. dicit expresse, quod illud non fuit præceptum, sed potestas recipiendi necessaria ab his quibus prædicabant euangelium, quod seruare apostolis licuit, vel licuit etiam non seruare.* Hæc verba eius hæretica sunt quibus dupliciter peccat. Primo, quia sacræ scripturæ obuiat & repugnat. Nam Mat. 10. legitur sic: *Hos duodecim misit Iesus præcipiens & dicens: In viam gentium ne abieritis.* & infra: *Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniam in zonis vestris.* Et Mar. 6. sic habetur: *vocauit 12. & cœpit eos mittere binos,* &c. & infra: *& præcepit eis, ne aliquid tollerent in via, nisi virgam tantum, non peram, non panem, neq; zonam* & Luc. 9 scribitur: *nihil tuleritis in via, neq; virgam, neq; peram, neque pecuniam* Secundo peccat, quia falsum B. Aug. mendaciter imponit, cum August. contrarium dicat manifeste.

Nonus error est, quod in determinatione ecclesiæ contenta in decretali, *Exiit qui seminat*, non continetur sustentatio Christi & apostolorum eius in nudo & simplici vsu facti consistere. Hunc errorem ponit sub his verbis *adhuc non apparet ipsum* (sc. Nicolaum tertium) *dixisse: scilicet sustentationem Christi & apostolorum eius in solo & nudo ac simplici consistere vsu facti.* Hæc verba eius contraria determinationi Nicolai tertii, de qua loquitur euidenter. quia licet Nicolaus tertius non ponat verbaliter sustentationem Christi & apostolorum eius in solo & nudo ac simplici vsu facti consistere: hic tamen sententialiter asserit, & affirmat, eum dicat, Christum abdicationem proprietatis omnium rerum, tam in speciali, quam in communi, verbo docuisse, & exemplo firmasse, & apostolos in volentes perfecte viuere, per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos, hoc idem diriuasse.

Decimus error est, quod Christus habuit proprietatem in loculis. hunc errorem posuit sub multis verbis, de quibus pauca subiiciuntur. quæ sunt hæc. *præterea si diceretur Christum in loculis habuisse tantummodo simplicem vsum facti, frustra diceretur, quod in persona infirmorum ipse Christus loculos habuisset.* Hæc verba eius expresse sunt contraria dictis sanctorum, qui dicunt illos loculos fuisse pauperum. & in illis erat tradita forma pecuniæ ecclesiæ, in qua prælatus ecclesiæ non habet proprietatem. Vnde & B. Hieron. super illud Matt. 18. *piscem qui primo ascenderit*, &c. sic ait: *tanta paupertatis fuit Dominus, vt vnde tributa pro se & apostolis solueret, non haberet.* quod si quis obiicere voluerit, quoniam Iudas portauit in loculis suis pecuniam: respondebimus, quod res pauperum in vsus suos conuertere nephandum duxit. Et per consequens loculi illi non erant Christi quo ad proprietatem. Vndecimus error est, quod habere proprietatem rerum temporalium in communi in nullo derogat altissimæ paupertati. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Nec hoc* (sc. habere in communi etiam quoad proprietatem alia) *derogat (iuxta dictum Greg. 9) altissimæ paupertati.* Hæc verba eius contraria determinationi ecclesiæ sunt, sicut superius est ostensum. & simul cum hoc Gregorio Papæ nono, falsum imponentia manifeste.

Duodecimus error est, quod determinatio ecclesiæ posita (*Exiit qui seminat*) contradicit (quantum ad simplicem vsum facti rerum, quo fratres Minores vtuntur) declarationibus Greg. Innocētii, & Alexandri, summorum pontificum. Hunc errorem ponit sub his verbis; *Quod autem dicitur, in declaratione Nicolai prædecessoris nostri prædicti contineri, quod fratres Minores in rebus, quæ eis obueniunt, habēt tantum simplicem vsum facti: dicimus, quod si ipse intellexerit simplicem vsum facti denudatum omni iure, ita quod Fratres seu Ordo nullum habet ius vtendi, hoc est expresse contra declarationes Gregorii, Inno. & Alexandri summorum pontificum prædictorum.* Hæc verba eius mendosa, quibus aperte summis pontificibus prædictis falsum imponit. Nam sicut per declarationes eorundem potest patere intuenti, omnes illi pōtifices, quos enumerat, cōncordari debent cum Nicolao tertio, in hoc quod Fratres Minores in rebus, quibus vtuntur, debent solummodo habere simplicem vsum facti.

Decimustertius error est, quod est impossibile simplicem vsum facti absque iure ab aliquo obtineri Hunc errorem ponit sub his verbis: *Dicimus, quod est impossibile vsum facti simplicem absque iure aliquo. quod nihil est ad quantum ipsum, vt improprie potest dici posse iure aut vsu non consumptibili ab aliquo obtineri* Hæc verba eius prophana, ex quibus sequitur, quod fur & latro immediate, vt vtitur re quacunq; furtim sublata, habet ius vtendi ea, & per consequens licite vtitur ipsa. quod est iniquum & blasphemum. Decimusquartus error est, quod actus vtendi sine iure est iniustus. Hunc errorem ponit sub his verbis; *Præterea si simplex vsus, denudatus omni iure haberi posset ab aliquo, constat quod actus vtendi huiusmodi esset reputandus iniustus.* Hæc verba eius. ex quibus sequitur, quod sacerdos in altari vtens speciebus sacramenti, & paramentis alienis, in quibus nullum habet ius, exercet actum non iustum. Per consequens peccat; quod est hæreticum euidenter.

Quintusdecimus error est, quod euangelica & apostolica historia docet Christum non renunciasse omni iuri, in cuiuscunque rei proprietate, & in vsu eius. per quod potest sic vtens pro vsu huiusmodi quomodolibet contendere & in iudicio litigare.

Sextusdecimus error est, quod euangelica & apostolica historia docet, Christum talem expropriationem apostolis minime imposuisse.

Septimusdecimus error est, quod euangelica & apostolica historia docet, talem expropriationem ab apostolis nequaquam fuisse receptam. Hos tres errores ponit sub his verbis; *Asseruisse dicuntur publice huiusmodi assertores, quod abdicatio iuris in cuiuscunq; rei proprietate in vsu etiam est sancta & meritoria propter Deum, & in Christo à seipso seruata, apostolisque imposita, & ab ipsis sub voto assumpta, nec per hoc vsus facti ad sustentationem naturæ in Christo & apostolis conuincitur esse non iustus: sed tanto iustior, atque per-*

sectior, & Deo acceptio & mundo exemplarior, quantople ..ue renun tatum fuerit omni iuri, pr[illegible] fic veniet pro huiusmodi quomodolibet contendere, vel in iudicio litigare. Quæ quidem all[illegible] ta falsa: cum neque Christum expropriationem prædictam omnis iuris in cuiu[illegible] prietate & in vsu eius in se seruasse: nec etiam in posuisse apostolis, neque sub [illegible] fuisse receptum, euangelica seu apostolica doceat historia, sed contrarium euiden[illegible] doceat historia, Christum tali iuri non renunciasse: nec ab apostolis talem ren[illegible] ptam fuisse: nec eis talem renunciationem imposuisse. imo quod Christus tale[illegible] nem docuerit, scriptura dicit expresse, cum dicit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes* [illegible] *pauperibus, & sequere me.* Certum est aūt, quod per venditionem & in pauperes facta [illegible] nem omni iuri renunciatur. Ergo Christus talem renuntiationem docuit. Si aut[illegible] non dicendum quod in se idem non seruauerit, cum Act. 1. dicatur: *cœpit Iesus facere & docere* [illegible] etiam docuerit in iudicio non contendere, patet Mat. 5. vbi sic habetur. *qui vult tecum* [illegible] *contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* & Lucæ 6. scribitur: *qui aufert quæ tua sunt n*[illegible] *petas.* Quod etiam talis expropriatio fuerit recepta, patet ex determinatione ecclesiæ in d[illegible] li, *Exiit qui seminat.* Et ex verbis Aug. sicut superius in 6. errore destitutionis, Cum inter, est a[illegible] monstratum.

Octauusdecimus error est, quod ad fidem & bonos mores non pertinet Christum & ap[illegible] los non habuisse nisi simplicem vsum facti in his quæ habuerunt. Hunc errore[illegible] pon[illegible] verbis; *dicant nobis assertores huiusmodi verbè legant, quod ad fidem vel mores pertineat Christum & ap*[illegible] *non habuisse in his quæ habuerunt nisi simplicem vsum facti. profecto hoc ad fidem non pertinet.* Et [illegible] *tem scriptura sacra non habet, sed poterit in ea contrarium reperiri.* Hæc verba eius, quæ determ[illegible] Romanæ ecclesiæ expresse contradicunt, atque scripturæ sacræ falsitatem imponunt. in De[illegible] ta. vero *Exiit qui seminat*, aperte dicitur, quod talis vita propter Deum assumpta est merito[illegible] & sancta. quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit, & exemplo firmauit, & p[illegible] consequens tam ad fidem quàm ad bonos mores noscitur pertinere. Falsum etiam sacræ scr[illegible] turæ imponit, cum dicit, quod contrarium in ea possit reperiri. quia in nulla parte scripturæ diui[illegible] næ reperiri poterit, Christum & apostolos dominium rerum temporalium abdicasse & solo sim[illegible] plici vsu facti fuisse contentos, non pertinere ad fidem, & bonos mores. Hi vero 18. errores cum pluribus aliis causa breuitatis omissis, in destitutione, *quia quorundam*, suos verbaliter & senten[illegible] tialiter, vt scriptum est, tradidit & affirmauit.

C A P. V.

De appellatione Fratrum Minorum à Papa Iohanne XXII. & recessu eorundem ab eius obedientia & communione.

PRo istis autem erroribus, & quam pluribus aliis hic, vt prædicitur, omissis, necnon & ape[illegible] mendacius ac calumniosis diffamationibus, blasphemiisque adiunctis, in tribus præd[illegible] detestationibus contentis, & diffinitiue promulgatis, fuit actor eorundem, scilicet Iohan. [illegible] pius reprehensus à diuersis personis: Et vt pestiferas suas reuocaret assertiones, vel saltem c[illegible] ret ab eisdem per Cardinales suos & alios publice & quotidie ammonitus fuit & rogatus. Ne profuit correptio cuiuscunq; quinimo correptores suos & ammonitores in tantum terruit, quod etiam cardinales episcopi & in theologica facultate magistrati, qui aliquando fortissime sibi resi[illegible] terant, & ipsum reprehenderant de suis erroribus prophanis, & detestandis, timentes ipsius su[illegible] riam, à suis correptionibus salutiferis, ne damna temporalia incurrerent, pauidi cessauerunt. Qui[illegible] dam etiam Frater de Ordine Minorum, Frater Bona gratia de Pergamo, dictum Iohann. in con[illegible] sistorio suo, publice, & in scriptis corripuit, ac vt ab erroribus resiliret ammonuit & suasit. nec non ab ipsis erroribus in sua potentia appellauit. cuius rei gratia prædictum fratrem Bona grati[illegible] ipse Iohannes contra iura & iustitiam statim capi fecit, & tetro carceri crudeliter mancipauit: vbi fere per annum integrum absque aliqua causa detinuit & afflixit. Cernens itaque reuerendus pa[illegible] ter Frater Michael de Cesina Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister & Doctor sacræ theologiæ, prædictum Iohannem 22. contra fidem, & bonos mores effrenate debachari, & [illegible] tinaciter errores suos perniciosos defendere & affirmare. Atque ex hue prospiciens fidei [illegible] stianæ intolerabile periculum & scandalum imminere; ad quod præcauendum de necessitate sa[illegible] lutis pro posse tenebatur. Audiensque quod scilicet in faciem dictus Iohannes 22. determ[illegible] nem ecclesiæ in decretali, *Exiit qui seminat*, contentam, & in consilio generali approbatam pl[illegible] es & fratribus audientibus quampluribus asseruit & pronunciauit hæreticam, occurrendum [illegible] fuit tile malitiæ, & adhærentibus sibi religiosis viris Fratre Francisco de Esculo, Fratre Guillelm[illegible] de O. kam sacræ theologiæ professoribus, & Fratre Bonagratia de Pergamo vtriusque iuri[illegible] rito, [illegible] quibusdam aliis à dicti Iohannis 22. erroribus tanquam perniciosis & pestiferis, ad san[illegible] ctam matrem ecclesiam & ad consilium generale futurum, iuste & absque dolo, in lo[illegible] cong[illegible] dum & c[illegible] lebrandum per ammo[illegible] itionem in conuentu Fratrum M norum, rite, [illegible] g[illegible] ap[illegible] ell. uit. Et ex hinc præceptum secutus euangelicum & apostolicum, at[illegible] ne appr[illegible] a[illegible] t m ex[illegible] 'nm, necnon di[illegible] tetam industriam ab ipsius Iohannis obedientia & commu[illegible] one eum [illegible] hæ[illegible] proinde recessit.

[illegible] ad ciuitatem Pisanam Deo fauente properans, appellationem [illegible] [illegible] us sibi & fidei Christianæ multipliciter [illegible] lenn[illegible] cauit. Quod autem in huiusmodi recessu suo de Auinione Gene[illegible] cum

cum sibi adhærentibus secutus fuerit præceptum euangelicum, patet euangelium intuenti. Nam Mat. 18. Saluator noster præcepit dicens: *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. si te audierit, lucratus es fratrem tuum. si autẽ te non audierit, adhibe adhuc tecum vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. quod si non audierit, dic ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Notum est autem, quod præfatus Io. 22. sæpius in occulto, & postea in patulo fuit correptus à pluribus sine omni fructu. imo cum damno, quia seipso peior & durior fuit effectus, ac in suis erroribus pertinacius radicatus. dictum etiam fuit ecclesiæ: cum publice in consistorio suo coram suis cardinalibus & aliis prælatis (qui quando sunt catholici, pars ecclesiæ sunt censendi) fuerit legitime per fratrem Minorem (quem seipso, vt præscribitur, trusit in carcerem) correptus de erroribus suis & reprehensus. Quare ex quo audire renuit, à catholicis ipsum huiusmodi scientibus, tanquam ethnicus & publicanus merito est euitandus. Et per consequens fuit ab eo recedendum. Quod etiam idem recessus fuerit secundum præceptum euangelicum, clarius claret: cum *ad Tim. 3. c.* apostolus Paulus prædicando scribat, *hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est eiusmodi, & delinquit, cum sit iudicio proprio condemnatus.* Quod adhuc idem recessus secutus fuerit exemplum approbatum, patere potest iura perscrutanti. nam in decre. *di. 19. c. Anastasius* sic habetur: *Anastasius 2. natione Romanus fuit temporibus Theodorici regis. eodem tempore multi clerici se à communione illius abegerunt: eo quod communicasset sine consilio episcoporũ vel presbyterorum, clericorũ & cuncta ecclesia catholica, diacono Thessalonicensi nomine Fotino: qui communicauerat Acbacio.* Vbi non dicitur, quod Anastasius Papa docuerit vel scripserit hæreses vel errores. sed solummodo, quod communicauerat Fotino, qui communicauerat Achacio hæretico. Et tamen multi clerici ab eius communione laudabiliter se abegerunt. Quod tandem recessus de Auinione præscriptus ab industria discreta processerit, quia ab ipsius Iohannis tyrannide declinandum, docet multiplex experimentum. Nouerunt enim plures mundi partes ipsum fuisse tyrannum crudelissimum, humanum sanguinem vltra modum sitientem: qui offensus nunquam destitit, donec suum offensorem, si sibi fuerit possibile, sine misericordia de mundo extirpasset: sicut per plura exempla hic causa breuitatis omissa, posset aperte ostendi. Quod etiam in facto isto patuit euidenter. nam quam cito sibi innotuit, quod Generalis Minister cum sibi adhærentibus ab eo pro causa fidei appellauerat, & à sua recesserat curia & communione, statim misit per terram, & per mare, gentem magnam armatam ad ipsos capiendos, seu potius trucidandos, promittens dona maxima cuicunque personæ eosdem viuos vel mortuos sibi reducenti. Insuper & literas diffamatorias, horrenda mendacia, & iniquas calumnias, execrabiles blasphemias continentes, ad prælatos & alios contra ipsos per mundum celerius destinauit. In quibus ipsi Generali Ministro & sociis sua propria tantummodo, grauia & detestanda iniq; & mendaciter imposuit, & aduersus eos pro posse mundum concitauit, vt vel sic præfatos Fratres ab opere Deo grato spiritus scilicet inspiratione incepto peruersis suggestionibus maliuole impediret. Sed certe cogitauit consilia, quæ non potuit stabilire. Nam quanto plus conabatur ipsos confundere, capere & molestare: tanto ex alto prospiciens Deus suos fideles, pro amore suo periculis & persecutionibus se strenue exponentes, dextera sua saluifica defendit & protexit. Postquam vero appellatio Generalis Ministri fuit in Pisis solenniter publicata, & ad diuersas mundi partes transmissa & destituta: necnon ad ipsius Iohann. pñtiã apportata, suæ salutis immemor, volens in oculis simplicium immunis ab impositis sophistice apparere, & in insanis suis nihilominus perdurare, destitutiones suas (iam per appellationem Generalis Ministri clarissime reprobatas) tanquam sanas & catholicas synodo defensare, ad appellationem Generalis Ministri respondere præsumpsit. Pro qua responsione facienda quartã edidit destitutionem, *Quia vir reprobus nunciauit.* In qua priores errores in hæreses replicans & confirmãs, & se pertinacissimum hæreticum ostendens, plures alias hæreses patentiores & detestabiliores prioribus adinuenit, quos in ipsa sua destitutione diffiniendo scripsit & docuit, ac sub bulla sua mundo tradidit tanquam catholicas veritates omnem excusationem, quam prius pro ipso excusando dare poterat (quod videlicet non fuisset hæreticus pertinax) plene & patenter repellens & excludens.

CAP. VI.

Alios 32. errores positos in 4. destitutione Iohan. 22. enumerat, quæ incipit: quia vir reprobus.

NVnc autem restat errores in dicta destitutione *quia vir reprobus*, dogmatisatos ordinate videre, & breuiter reprobare. & quidem errores prius reprobatos, & in destitutione ista replicatos & assertos absque vlteriori reprobatione scribens pertransibo. Primus itaq; error in libello, *quia vir*, assertus, est quod in rebus vsu consumptibilibus ius vtendi separate à proprietate rei seu dominio non potest constitui vel haberi. Hunc errorem ponit sub his verbis; *dicimus enim quod verum est, quod dicta constitutio dotet & asserit, quod in rebus vsu consumptibilibus nec ius vtendi nec primum vti potest constitui vel haberi.* Secundus error est, quod actus vtendi non potest esse in rerum natura. Hũc errorem ponit sub his verbis: *quod non est, haberi non potest. actus autem vtendi in rerum natura non est, nec ante quam quis vtatur, nec postquam vsus est, necdum est in actu vtendi.* Tertius error est, quod omnia quæ erant communia credentibus (de quib. fit mentio *Act. 2. & 4.*) erant eis propria quoad dominium seu proprietatem introductam à iure ciuili & mundano, scilicet à iure imperatorum. Hunc errorem ponit sub his verbis: *illis* (scilicet credentibus) *omnia quæ possidebant, inter eos erant communia. &*

quod ista communio, quoad dominium seu proprietatem intelligi debeat, ex eo patet: quia quod prius ante conuersionem Iudaeorum ipsis fuerat proprium, postquam credentes effecti fuerint suis inter eos communicatum. Constat *autem, quod illa quae possidebant ante conuersionem erant illis quantum ad dominium propria. alias enim communicare non poterant. Quare sequitur, quod fuerunt quoad proprietatem seu dominium inter eos communicata.* Haec verba eius. ex quibus patet, quod quoad proprietatem & dominium, qualia erant propria bona temporalia ante conuersionem Iudaeorum: postea effecta fuerunt communia. sed hoc est erroneum, scripturae sacrae (vt patet in *Actibus apostolorum 4. ca.*) & doctrinae sanctorum contrarium, sicut in allegationibus peritorum ostenditur manifeste.

Quartus error est, quod bona credentium, de quibus habetur *Actuum* 4. antequam venderentur, fuerunt effecta communia. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Cum igitur prius dicat, quod inter credentes erant omnia communia: & post subiungat, quod agri vendebantur & domus: euidenter apparet, quod illa antequam venderentur, erant effecta communia.* Haec verba eius haeretica, iam sacrae scripturae (quam ipse allegat) quam doctrinae sanctorum aduersa, sicut in aliis operib. est aperte probatum.

Quintus error est, quod apostoli post missionem Spiritus sancti habere poterant in Iudaea proprietatem & dominium praediorum & aliorum mobilium. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Si quaeratur, quare apostoli agros & domos in Iudaea non possidebant, sed potius illi vendentes habebant precia in communi? Respondet Melchiades Papa dicens: Futuram transituram ecclesiam in gentes apostoli praeuidebant. Idcirco in Iudaea praedia minime sunt adepti. Et si Melchiades Papa videtur supponere, quod credentes ante venditionem praediorum illa nequaquam habuerunt in communi, cum dicat, quod in Iudaea illa minime sunt adepti, dicimus, Melchiades pro tanto dicit apostolos in Iudaea non fuisse adeptos praedia, quia non sic adepti fuerunt, vt eam illa sibi intenderent retinere: & ideo non videbantur ea fuisse adepti: cum is, qui sic rem adipiscitur, vt eam continenti à se abdicare debeat, adeptus proprie non dicatur. Ex praedictis patet, quod apostolis fuit licitum praedia retinere in Iudaea, si voluissent. Nec vero coacti sunt, quod illa non retinuerunt, sed voluntate propria, qui se non contracturos moram inibi, sed transituros prouidebant ad gentes.* Haec verba eius haeretica, quae doctrinae sanctorum & determinationi ecclesiae obuiant & repugnant.

Sextus error est, quod vsus facti non potest competere communitati. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Vsus facti communitati non conuenit: cum vsus talis personam vnam exigat.* Haec verba eius, quae sacrae scripturae sunt contraria, cum dicatur Exo. 31. *Sedit populus manducare & bibere.* & 4. Regum. 4. *Infunde turba vt comedant.*

Septimus error est, quod quilibet apostolorum habuit proprietatem & dominium non solum in communi, sed etiam in speciali post Spiritus sancti missionem. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Videtur etiam quod patenter possit dici, quod post distributionem bonorum vsu consumptibilium, quae fiebat inter apostolos & credentes alios (vt dicit Actuum 2. & 4.) quilibet portionis sibi assignata proprietarius & dominus posset dici. Et infra: cum ergo dicat, quod nullus egens erat, pro eo quod vnicuique diuidebatur, prout opus erat, supponit aperte quod idem quod vnicuique dabatur diuisim cuilibet erat proprium.* Haec verba eius haeretica, quae iam sacrae scripturae, quam allegat, quam dictis sanctorum & determinationi sanctae Romanae ecclesiae expresse contradicunt. Nam Actuum. 2. sic legitur: *Omnes etiam qui credebant pariter & habebant omnia communia.* Et ca. 4. sic scribitur: *Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna in Domino, nec quisquam eorum quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.* Constat autem quod apostoli fuerunt primi & praecipui inter credentes. igitur ipsis apostolis post aduentum Spiritus sancti nihil fuit proprium, vt tenet error istius. Hoc etiam doctrina sanctorum & ecclesiae determinare docet euidenter.

Octauus error est, quod bona temporalia vsu consumptibilia (de quo fit mentio *Actuum* 2. & 4.) ante distributionem erant propria apostolorum. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Cum igitur daretur ab illis, qui dare poterant (scilicet apostolis) & illis qui recipere poterant, scilicet ea quae ad vitam humanam sustentationem pertinebant: videtur quod dominus quilibet fuerit portionis eius, quae sibi fuerit assignata. Et ita patet, quod habentibus temporalia est locutus, cum dixerit, quod det eis quia à se petit quod nemo est facere: cum dare sit accipientis facere dominium. quod non potest aliquis facere, nisi dominium etiam quoad temporalia obtineret.* Haec verba eius: ex quibus manifeste colligitur, quod ipse intelligit, quod apostoli erant domini illarum rerum, quas credentib. diuiserunt. Et per consequens, quod illae res nunquam fuerunt communes. quia non ante distributionem, cum secundum ipsum tunc proprie fuerunt apostolorum. Nec post distributionem, cum quilibet fieret proprietarius portionis sibi assignatae. Qui error quantum ad vtramque sui partem est scripturae diuinae contrarius & etiam doctrinae sanctorum, sicut in operibus maiorum aperte est monstratum.

Nonus error est, quod B. Petrus post missionem Spiritus sancti habebat proprietatem & dominium rerum temporalium in speciali. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Caliga & vestimenta assignata Petro proprie quoad dominium erant Petri. quare videtur quod pecunia, panis, vinum, & res aliae vsu consumptibiles sibi diuisim pro vita sustentatione assignata similiter eius essent.* Haec verba eius scripturae sacrae, doctrinae sanctorum, & determinationi ecclesiae sunt aduersa, sicut prolixe in aliis operibus est ostensum. & hoc vnica auctoritate pandetur. Vnde Greg. super illud Mat. *Ecce nos reliquimus omnia.* sic dicit: *multum reliquit, qui nihil sibi retinet. multum reliquit, qui quantumlibet parum, totum deserui. multum igitur Petro dimisit. quoniam cum re possessa & concupiscentiis habendi renunciauit.*

Decimus error est, quod votum viuendi sine proprio, non se extendit ad illa, quibus necessario eget vita humana. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Nec votum viuendi sine proprio videtur, quod se ex-*

se extendit ad talia, quibus necessario eget vita humana. Hæc verba eius erronea, quæ expresse contradicunt sacris sanctionibus & doctrinæ sanctorū asserentium, q monachi & alii vouentes viuere sine proprio respectu naturalium rerum in vsu consumptibilium non debent habere proprietatem.

Vndecimus error est, q apostoli non reliquerunt temporalia p abdicationem dominii. Hunc errorem ponit sub verbis multiplicibus, & in fine sic concludit: *Quare relinquitur, quia per illa verba relictis omnib. sicuti sunt enim, non potest concludi apostolos à se dominiū omnium temporalium abdicasse.* Hæc verba eius, quæ sacræ scripturæ, doctrinæ sanctorum, & determinationi ecclesiæ repugnat, sicut in diuersis operibus maiorum est diffuse probatum.

Duodecimus error est, quod si primi parentes non peccassent, omnia fuisset communia quo ad dominium & proprietatē. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Ista scriptura* (sc. decretum Clementini papæ positum 12. q. 1. c. *Dilectissimi*) *supponit quod si primi parentes non peccassent, omnia cōmunia fuissent quo ad dominiū & proprietatē.* Hæc verba eius, quæ sunt erronea, loquendo de dominio ciuili & mūdano, p quo contingit in iudicio litigare & rea vendicare. sed talis litigatio & rerum vendicatio in statu innocentiæ non fuisset. Igitur in statu innocentiæ non fuisset tale dominium seu proprietas: quis fuisset dominium accipiendo dominiū pro potestate rem alienandi. sed de tali dominio non intelligit ille. Item in isto errore falsum imponit beato Clementi papæ. Nam Clemens papa tenet expresse contrarium illius, quod iste dicit. Vnde verba Clemenns 12 *q. 1. c. dilectissimi*, posita sunt hæc: *Communis vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus hominib. communis esse debet. sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum, & alius istud. & sic inter mortales facta est diuisio. Et sunt nō potest diuidi aer nec splendor solis, ita nec reliqua quæ data sunt hominibus ad habendum deberent diuidi.* Hæc verba Clementis, quæ non intentum istius habent, sed contrarium expresse concludunt.

Tertiusdecimus error est, q apostoli non emiserunt votum paupertatis. Hunc errorem ponit sub multis verbis, de quibus pauca adducam. Vnde dicit sic: *Item in eo, quod dicit beatum Augustinum dixisse apostolos vouisse rerum omniū abdicationem, dicit falsum. Hoc enim beatus August. non dixit.* Et infra: *dic mihi, quod est illud votū, quod vouerat? Certe dici nō potest. quod votum illud esset abdicationis dominii seu proprietatis omnium rerum temporalium, cum de hoc in præcedentib. seu sequentibus nullam fecerit mentionem*, hæc verba eius. Beatus August. asserit omni rei veritati aperte contraria. Vnde dicit Aug. vt superius allegatum est; *dixerant enim illi potentes; Ecce nos relinquimus omnia & secuti sumus te. hoc votum potentissime vouerant.* Alii etiam sancti vna cum beato Augusti. dicunt, quod in voto paupertatis religiosi tenent figuram apostolorum.

Decimusquartus error est, quod paupertas euangelica rerum vsu consumptibilium dominium & proprietatem non excludit. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Ad id autem, quod dicit, quod paupertas euangelica rerum vsu consumptibilium dominium & proprietatem excludit, dicimus, quod est falsum: imo illarum rerum supponit scriptura sacra ipsos* (scil. apostoles) *ad minus in communi habuisse proprietatem & dominium.* Hæc verba eius erronea sacræ scripturæ falsum imponentia, & cum hoc sunt determinationi ecclesiæ & sanctorum doctrinæ contraria, sicut alibi est probatum.

Decimusquintus error est, q quotiescunq; sacra scriptura attribuit vsum rebus vsu consumptibilibus, sumit *vsum* pro consumptione rei. Hunc errorē ponit sub his verbis: *Dicimus, quando sacra scriptura vsum in talibus rebus vsu consumptibilibus attribuit, pro rei consumptione ipsum sumit.* hęc verba eius contraria scripturæ diuinæ, cum dicatur 2. Reg. 13. *Filiæ regum virgines huiusmodi vestibus vtebantur.* Quod etiam per aliquas auctoritates posset ostendi copiose.

Decimussextus error est, quod in rebus vsu cōsumptibilibus nullus alius vsus, quā consumptio assignari potest. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Nec alius vsus valet, nisi sumptus in rebus vsu consumptibilibus, nec esse potest* Hæc verba eius, quæ sacræ scripturæ, & doctrinæ sanctorum (sicut sæpius est probatum) sunt expresse contraria.

Decimusseptimus error est, quod Christus non consuluit apostolis, quod omnia temporalia quo ad proprietatem & dominium relinquerent. Hunc errorem post multa alia verba ponit sic: *Dicimus falsum esse quod hoc consuluerit* (sc. Christ⁹) *apostolis vel discipulis suis ad minus quod non haberent in communi.* Hęc verba eius determinationi ecclesię in decretali, *Exiit qui seminat*, posita expresse sunt cōtraria. vbi dicitur, q Christus abdicationē omniū tēporaliū quantū ad dominiū, tā in speciali q in cōmuni, verbo docuit & exēplo firmauit. Nec est verisimile, q hoc nō docuit apostolos & discipulos suos, cū alios hoc docuerit secundū euangeliū, & secundū ecclesiæ Romanæ determinationem, ac ēt secundū doctrinā sanctorū. § Decimusoctauus error est, q Christus inquantum homo mortalis fuit rex habens regni dominiū tēporale. Hunc errorē ponit in hæc verba: *quæritur vtrum Christus alicuius rei tēporalis dominium habuit & quale? Quod a. dominiū temporaliū rerum habuit, sacra scriptura tam in veteri testamēto quā in nouo in multis locis testatur. multi quidē prophetæ eum regem futurum populi Israelitici prædixerunt. & per consequens habere regni dominium prophetauerunt.* Hæc verba eius hæretica sacræ scripturæ & doctrinæ sanctorum ac determinationi ecclesiæ sunt aduersa. Nam Matth. 8. scribitur: *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi reclinet caput suum.* Quæ verba Christus nequaquam dixisset, si rex in temporalibus extitisset. Item Aug. super illud Ioh. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo:* dicit sic: *Audite Iudæi & gentes circumcisionem, audite præputiū, audite omnia regna terræ, quia Christus nō impedit damnationē vestrā in hoc mundo. Quia dixit; regnū meū non est de hoc mundo. Nolite metuere metu vanissimo, quo Herodes ille maior expauit, & tot infantes occidit.*

Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo. quid vultis amplius? venite ad regnum, quod non est de hoc mundo: Et his verbis alludit Rabanos sopct epistolam Petri dicens: *Manifeste ex hoc verbo re-venite credendo.* *gnum Christi non terrenum, sed cœleste ostendit esse.*

Decimosnonus error est, quod totos Psalmus, *Eructauit cor meum* &c. loquitur de rege tem-porali & sponsa eius ecclesia. Hunc errorem ponit sub his verbis: *vnde totus ille loquitur Psalmus de re-geisto & sponsa eius.* Hæc verba eius erronea, quibus scriptoris sacris falsum imponit aperte. Nam dictus Psal. non loqoitnr de rege caronli seu temporali: sed solummodo de rege spirituali, sic aliis maiotum operibus est visum lnculentet.

Vicesimos error est, quod Christos inquantum homo viarot habuit à tempore suæ conce-prionis vniuersale dominium rerum temporalium, sicnt verus rex & dominus in temp-ral Hunc errorem ponit sub his verbis: *præmissa autem* (scilicet regnum & vniuersale dominium *ha-buit Iesus inquantum Deus ab æterno, eo ipso, quod Deus pater genuit eum: & inquantum homo ex homine,* *cei à tempore suæ conceptionis ex Dei datione.* Hæc verba eius hæretica catholicæ ecclesiæ Dei sun mica. Nam Christus docuit renunciationem dominii rerum temporalium ad perfectionem pe-rinere, cnm Matth. 19.c. cuidam dixerit adolesceoti: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes da pauperibus & veni sequere me.* Er per consequena renunciate tempotalibus propter Deum ad magnã pertinet perfectionem. sed constar, qood nollus fuit Christo perfectior. Ergo Christus domin o temporalium renunciauit. Ex quo sequitur, quod non fuit temporalis rex, sicot iste hæreticus dogmarizat. Quod etiam patet *Mat.* 8. *& Luca* 19. sicut superius est ostensom. vbi Christus fatetur se non habere dominium, necesse est referre. Vnde Ioan. Chrysostomos super dicta verba Christi, *Vulpes foueas habent*, dicit sic: *aspice qualiter paupertatem, quam dominus docuerat, per opera monstrat. non erat ei mensa, non candelabrum, non domus, nec quicquam talium.*

Vicesimusprimus error est, quod Christus inquantum homo viator habuit dominium ali-quarum rerom temporalium non à tempore suæ conceptionis, sed postea successiue modis aliis. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Et nihilominus habuit dominium aliarum rerum temporaliũ, non à tem-pore suæ conceptionis, sed postea successiue modis aliis, vtpote ex collatione fidelium, vel emptione acquisitarum rerũ.* Hæc verba eius tam hæretica, quam priori hæresi contraria. Quod aotem hæc sint prioribus di-ctis suis contraria, aperte pater. Nam in priori hæresi dicit, quod Christus habuit vniuersale domi-nium à tempore conceptionis suæ. Hic autem dicit, quod dominium aliarom rerum habuit, non à tempore conceptionis suæ, sed postea modis aliis. quæ duo dicta expresse contradicunt. Quod etiam sit hæretica, patet iam per determinationem ecclesię, quam per doctrinam sanctorum. De-terminatio nãmq; ecclesię sicut superius est ostensom, dicit, qood abdicatiooem dominii, omniũ tempotalium tam in speciali quam etiam in communi Christus verbo docuit, & exemplo firma-uit. Cui determinationi doctrina sanctorum consonat & alludit.

Vicesimussecundus error est, quod Christus inquantum homo habuit temporale dominiũ vestimentorum & calciamentorum, locolornm, panis, & vini. Hunc errorem ponit sub multis verbis, de quibus pauca adducentur. vnde dicit sic: *Certe narrant ipsum* (scilicet apostoli & discipu-li sui) *habuisse aliqua, licet pauca habuit vestimenta.* Et infra: *Item beatus Iohannes Baptista videtur supponere, quod habuit calciamenta.* Et infra: *Item Iohannes supponit ipsum loculos habuisse.* Et infra: *& quod loculi essent Iesu. patet per Augustinum.* Et infra: *quod autem interdum habuerit, patet ad minus in cœna illa, in qua eucha-ristiæ instituit sacramentum.* Hæc verba eius hæretica doctrinæ sanctorum & determinationi eccle-siæ aduersa sunt, sicur prolixe in maiotum operibus est declaratum. Et de calciamentis quidem dicit beatus Bernardus ea quæ sequuntor: *nec credas quod esset calciatus. quia nec ipse nec discipuli eius cal-ciamentis vtebantur:* Hæc verba beati Bernard. in tractatu *de 7. horis, hora tertia* tradita & asserta.

Vicesimustertius error est, quod Christus nun potuit renuntiare regno & dominio tempo-rali. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Euidenter apparet ipsum* (scilicet Christum) *regno & dominio non renunciasse prædictis. imo videtur quod nec potuerit renunciasse. & si fecisset, contra ordinationes patris fecisset.* Hæc verba eius insana, ex quibus seqnitur hæresis, quam sæpe assernit, prædicauit & pertinaciter defensauit, quod videl. omnia de necessitate eueniunt, & quod Deum aliter vel aliud facere quã facit contradictionem inclodit. sed hoc est erroneum, iniquum & blasphemũ. domioium etiã suum, quod videl. Christus non poterat renunciate regno & dominio temporali, est expresse contrariũ doctrinæ sanctorum & ecclesiæ Romanæ determinationi, prout in aliis operib. est osteolum.

Vicesimusquartus error est, quod regnũ & dominiũ temporale non corrumpetur, sed sine fine durabit. Hunc errorem pooit isto modo. volens enim probare quod Christus non renunciauit dominio & regno temporali, & quod nec potuit renuntiare, adducit pro se Danielem prophetam dicentem in hæc verba: *Dicitur enim Dan.* 2. *vbi de eius regno fit mentio: Sic suscitabit Deus cæli regnũ, quod in æternum non dissipabitur: & regnum eius alteri non tradetur. Item Dan.* 7. *dicitur sic. Dedit ei potestatem & ho-norem & regnum, & omnes populi tribus & linguæ seruient ei. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.* hęc addoctio eius; ex qua manifeste sequitur, quod regnum Christi, de quo ipse loquitur, in ppetuum durabit. & constat tam per præcedentia, quam per subsequentia, quod ipse intelligit de regno mundano & temporali. Igitur secundũ ipsum regnom mundanũ & tem-porale, quod non est aliud, quã mundus iste, in æternum durabit. Ex quo sequitor, quod ista vi-morta is semper durabit. & per consequens quod nunquam erit resurrectio generalis mortuo-rum quod [illegible] hæreticum, & contra articulum fidei manifeste.

Vicesi-

Vi[illegible] quin[illegible] usec error est, quod carentia dominii rerum temporalium n[illegible] Christum pauperem [illegible] carentia perceptionis fructus & obuentionis rerum, quarum dominium [illegible] errorem ponit sub his verbis: *Ad illud autem quod dicitur, quod scriptura sacra ipsum* (scil. Christum) *esse pauperem & egenum in plurib. locis testatur, dicendum est quod non carentia dominii fecit eum pauperem & egenum, sed potius carentia perceptionis fructus & obuentionis rerum, quarum dominus erat.* Hæc verba eius hæretica tam sacræ scripturæ quam doctrinæ sanctorum & determinationi ecclesiæ expresse sunt contraria. Vide sicut superius allegatum est, ipse Christus de seipso dicit Matt. 6. Et Lucæ 19. *Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Quod quantum ad facti simplicis vsum non dicit, sed quantum ad dominium & proprietatem. Item Apost. 2. Cor. 6. ait. *Scitis enim gratiam domini nostri Iesu Christi, quia propter nos egenus factus est, cum esset diues.* nec Christus vlla terrena felicitate præfulgens, sed Christus crucifixus per totum orbem terrarum prædicatur.

Vicesimussextus error est, quod temporale dominium à perceptione commodi in perpetuum separatum, dominum non facit habentem. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Nudum enim dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei, habentem non facit diuitem.* Hæc verba eius erronea & scripturæ diuinæ aduersa sunt. Nam Ecclesiastes 6. ca. sic habetur: *Vir cui Deus dedit diuitias & substantiam & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud.* vbi expresse habetur, quod res faciunt possidentem diuitem, quamuis nonquam ex eis percipiat commodum, quod etiam dicat rem. Nam non ex hoc solo dicitur homo diues, quia effectualiter percipit commodum rei, cuius est dominus: sed etiam ex hoc, quod potest percipere sibi & quando sibi placebit quamuis nunquam percipiat.

Vicesimusseptimus error est, quod dominium temporale separatum ab omni perceptione commodi rei est inutile reputandum. Hunc errorem ponit eum verbis in priori errore recitatis dicens: *dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei habentem non facit diuitem, cum sit inutile reputandum.* Hæc verba erronea sunt & absurda. Nam dominium temporale, quamuis careat in perpetuum omni perceptione commodi rei temporalis, potest esse vtilissimum propter commodum speciale secundum quod diffinit decretalis, *Exiit qui seminat*, vt superius est ostensum.

Vicesimusoctauus error est, quod Christus in aliquibus gessit se pro rege & domino temporali.

Vicesimusnonus error est, quod Christus non fuit pauper propter carentiam dominii & regni temporalis: sed quia se eorum fructib. & prouentibus non iuuabat. Hos duos errores simul hoc modo ponit: *Christus rex regum & dominus dominantium quo ad perceptionem fructuum regni & rerum temporalium, nisi in valde paucis, pro rege vel domino se non gessit, propter quod merito pauper dici potuit voluntarius & egenus non propter carentiam dominii siue regni, sed propterea, quia se eorum fructib. & prouentibus non iuuabat.* Hæc verba sua virulenta: ex quib. duæ hæreses prædictæ colliguntur. cum dicit, quod Christus non gessit se pro rege vel domino temporali, nisi in valde paucis. Vbi aperte supponit & vult, quod in aliquibus se gessit pro rege & domino temporali, quod est hæreticum. Nec in tota scriptura diuina reperitur, quod se gessit pro rege vel domino temporali, sed contrarium, cum Christus expresse dixerit Io. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Item Lucæ 12. Christus ostendit se non esse regem & dominum in temporalibus, cum negauerit se esse iudicem & discussorem temporalium rerum cuidam sibi dicenti: *Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hereditatem.* Respondens Iesus ait: *Quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos?* quasi dicat, nullus. hoc etiam plurib. auctoritatibus sanctorum posset aperte probari. Secundam hæresim quod videl. Christus non fuit pauper propter carentiam dominii & regni temporalis, non posset expressius ponere quam ponit. Quæ hæresis est manifeste contra scripturam diuinam, & doctrinam sanctorum, & determinationem ecclesiæ, sicut est ostensum prius. Et adhuc vna auctoritate ostenditur. Vnde Zach. 9. dicitur: *Iubila filia Hierusalem, ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator, ipse pauper & ascendens super asinam* &c.

Tricesimus error est quod Christus non dedit aliquam aliam legem viuendi apostolis, quam aliis discipulis. Et intelligit per discipulos quoscunque alios ad fidem conuersos. Hanc hæresim ponit sub his verbis. *Nec reperimus, quod Christus Iesus dominus noster aliam legem viuendi discipulis dederit, & aliam apostolis suis imo beatus Clemens in quadam epistola sua, cuius pars recitatur 12. q. 1. dilectissimis, expresse supponit, quod eadem erat apostolorum & discipulorum vita dicens: Communis vita omnib. est necessaria, & maxime his qui vitam apostolorum & etiam discipulorum imitari volunt.* Hæc verba eius prophana, in quib. quod per discipulos intelligat omnes ad Christum conuersos ex aliis suis verbis propriis colligitur manifeste. Vnde paruum dicit in hæc verba *de discipulis autem constat, quod aliqui habuerunt multa à Ioseph ab Arimathia legitur Io.* [illegible] *qui erat discipulus Iesu. Matth. autem 27. legitur, quod erat diues homo discipulus Iesu. Item constat, quod Symon leprosus erat discipulus Iesu. & tamen legitur Matth. 16. quod Iesus in Bethania erat in domo eius. Item Lazarus, Martha, & Maria Magdalena, quæ erant eius discipuli, habebant multa bona. Vnde legitur de eis Ioh. 11. quod* [illegible] *castellum dictum Bethania erat Maria Magdalena & Martha, & quod in Bethania fecerunt ei cœnam magnam, in qua Martha ministrabat, Lazarus autem erat vnus ex discumbentibus cum eo. Maria vero accepit libram vnguenti nardi pistici pretiosi vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis. de Thabita quoque quæ interpretatur Dorcas, quam Petrus suscitauit à mortuis, legitur Actuum 11. quod erat discipula & plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat, & quod omnes viduæ flentes ostenderunt Petro tunicas & vestes, quas faciebat eis Dorcas. Ex quibus patet, quod ista, non obstante discipulatu, temporalia habebat, de quibus faciebat eleemosynas prædictas.*

Hæc

Hæc verba eius, ex quib. expresse habetur, quod per discipulos intelligit omnes Christianos tunc ad Christum conuersos. Et quod Christus nullá legem dedit apostolis plusquá omnibus aliis a ipsum conuersis. Quod est manifeste hęreticum, & scripturę diuinæ contrarium. Vnde in bis tripliciter errat. Primo cum dicit, quod Christus nullá aliam legé viuendi dedit apostolis, qu quam aliis Christianis, cum tres euangelistæ dicant aperte contrariú. Vnde Matth. legitur: duodecim misit Iesus præcipiens & dicens: in viam gentium ne abieritis. Et infra: Nolite possidere aurum neq; ar gentum, neq; pecuniam in zonis. Et Marci 6. sic habetur: vocauit duodecim & cœpit eos mittere binos. Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, nec peram, non panem, neq; in zonis æs. Et Lucæ scribitur: Conuocatis autem duodecim discipulis, dedit illis virtutem & potestaté. Et infra: Nihil tuleritis in via, neq; virgam, neq; peram, neq; pecuniam. Ista autem præcepta non fuerunt data omnib. aliis Christianis quos ille hæreticus vocat discipulos. Igitur alia lex viuendi fuit data apostolis, q̃ aliis Christianis. Secundo errat in verbis supradictis: quia secundú verba sua licuit apostolis, postquá ad apo tum assumpti fuerunt, imo ét post missionem spiritus sancti habere in speciali & sigillatim diuit téporales, & dominia castrorum, & villarú, & bonorum temporalium quorumcunque. Nam cundum ipsum Christus non dedit aliá legem viuendi apostolis, quam cæteris Christianis, qu vocat discipulos. sed discipuli, quos ipse enumerat, & apostolis in lege viuendi æquiparat, habue runt in speciali & sigillatim, postquá apostoli fuerunt ad apostolatum assumpti, bona tempora quamplurima, vt patet de Ioseph ab Arimathia, quem nominat, & etiam de cæteris, quos ipse in eadé serie enumerat & describit. Sed hæc dicere de apostolis, tam sacræ scripturæ, quam doctrinæ sanctorum, & determinationi ecclesiæ obuiat & repugnat. Et iste in hoc ordine pro tricesimo ra est computari.

Tricesimusprimus error est, quod in verbis memoratis superius hæreticus errat: quia falsum beato Clementi summo pontifici impudenter imponit, sicut decretum eiusdem Clementis in tuenti potest aperte patere.

Tricesimussecundus error est, quod præceptú Christi datum seu consilium. *Mat. 5. & Luc. 6.* de non contendendo in iudicio, & de non repetendo sua in iudicio, fuit datum solummodo ha bentib. temporalia in ꝓprio. Hunc errorẽ ponit sub his verbis: *Constat a. quod illa verba: Qui vult tecũ in iudicio contendere, & tunicam tuã tollere, dimitte ei & pallium, posita Mat. 5. & Luc. 6. intelliguntur de his, qui in proprio temporalia obtinebant. loquitur enim illis dominus, qui tunicam habebant & pallium. cum dicit: Qui voluerit tunicã tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Hæç verba eius, quæ veritati & doctrinæ sanctorum sunt aperte contraria, sicut diffuse in maiorib. operibus est aperte monstratum. Sunt etiam contra doctrinam beati apostoli Pauli, veluti epistolam ipsius *1. ad Cor. 6.* patet intuenti.

Hos 32. errores (cum plurib. aliis erroribus, hæresibus, falsitatibus, diffamationibus, vanis obiectionibus, excusationibus & responsionibus hic causa breuitatis omissis) præfatus hæreticus in dicta sua destitutione *quia vir reprobus*, in derogationem Christi & fidei Christianæ, omniumq; fidelium Christianorú scribit, asserit, & dogmatizat. Declarás & demóstratiue ostendens seipsum esse pertinacem hæreticú, ex deliberatione & certa scientia hæc & alia flagitiosa documenta contra fidem & bonos mores impudenter fulminanté. Prędicta vera destitutione (*quia vir*) cum e. omnib. & hæresibus in ipsa contentis ad notitiá Generalis Ministri sępedicti deducta, & diligenter inspe cta & examinata, ipse Generalis cum sibi adhęrentibus tam ab auctore tanq̃ ab hæretico pertina ci, quam ab ipsa destitutione tot & tantis hæresibus fermétata ad sanctam matré ecclesiam, & d concilium generale in loco tuto & rite & legitime congregandum & celebrandum, existens tunc temporis in Alemania superiori, ciuitate Mondeosi, in loco Fratrum Minorum publice & solen niter appellauit, Appellationemq; suam iam in Auinion. quá ad alias mundi partes transmittens, qualis fuit doctrina qualisq; errorum commenta & hæresum p scripturas sacras, doctrinam sanctorú & sacros canones, necnon & per rationes inefragabiles, quibus in prællegata destitutione, *Quia vir*, asserta & dogmatisata obuiant & repugnant, luce clarius declarat.

Cap. VII.

Svpradicti autem errores & hæreses cum aliis quamplurib. (vt pdicitur) hic causa breuitatis omissis, in prænominatis libellis siue destitutionibus dogmatisati non suffecerunt antedicto hæretico. Quinimo alias hæreses cuilibet fideli horrendas in sermonib. suis publice docuit, & perti naciter defensauit & affirmauit. Quos sermones viri fide digni reportantes de verbo ad verbum scripserunt. Vnde anno domini M.ccc.xxxi. in festo Omnium Sanctorum publice fecit sermoné assumpto pro themate. *Memento operum patrum vestrorã.* in quo sermone dixit, tenuit, docuit, & affir mauit q animæ in cœlo beatæ non vident visione faciali, nec intuentur diuiná essentiá, nec ante diem iudicii generalis sunt visuræ. Quam hęresim in diuersis aliis sermonib. suis approbando re citauit. & pertinaciter affirmauit. Pro qua etiam hæresi fulcienda vnú magnum opus composuit, q vidi & legi. Necnon vnum opus solenne à quodam magno viro factum in contrarium, pro veritate catholica defensanda, & prædicta hæresi confutanda, manu mea conscripsi. Vnde in prædicto sermone dicit in hęc verba: *animæ iustorum vsq; ad diem iudicii erant sub altari. i. e. sub protectione & consolatione humanitatis Christi. Sed postquam Christus venerit ad iudicium, erunt supra altare, id est supra Christi humanitatem. Quia post diem iudicii videbunt sancti, & contemplabuntur, non solam Christi humanitatem, sed etiam eius diuinitatem, vt in se est. videbunt enim patrem & filium & spiritum sanctum. Animæ igitur sanctæ ante diem*

diem iudicii sunt sub altari, i.e. sub protectione & consolatione humanitatis Christi. Et post diem iudicii ipse eleuabit eas vt videant ipsam diuinitatem. Et infra: *In gaudium non intrabit anima, nisi cum eodem corpore.* Hæc [illegible], quibus & multis aliis conatur ostendere, quod animæ sanctorum ante diem iudicii generalis non videbunt essentialiter diuinam essentiam. Sed hoc est hæreticum & contra scripturam sanctam Apoc. 6. vbi dicitur: *data sunt illis singulæ stolæ albæ.* Quam auctoritatem sancti exponunt de visione diuinæ essentiæ, qua nunc fruuntur animæ separatæ. Vnde Greg. 4. lib. Dialogorum dicit in persona Petri: *nosse velim si nunc ante resurrectionem corporum in cælo recipi valeant animæ iustorum.* Et respondet dicens: *Hoc neque de omnibus iustis fateri possumus, neque necessario de omnibus negamus. Nam sunt quorundam iustorum animæ, quæ à cælesti regno quibusdam mansionibus adhuc differuntur, in quo dilationis damno, quid aliud innuitur, nisi quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt. & tamen luce clarius constat, quod perfectorum animo iustorum, vt huiusmodi carnis claustra exeunt, in cælestibus sedibus recipiuntur.* Et [illegible] in persona Petri inquiens: *Si igitur animæ iustorum sunt in cælo: quid est, quod in die iudicii pro iustitiæ suæ retributione recipient?* & respondet dicens: *hoc eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc animarum sola, postmodum ac corporum beatitudine perfruuntur. Vnde in ipsa carne gaudebunt, in qua dolores pro Domino & cruciatus pertulerunt. Pro hac quippe geminata eorum gloria scriptum est: In terra sua duplicia possidebunt: hic autem resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est: Data sunt illis singulæ stolæ albæ. & dictum est ipsis, vt requiescerent adhuc modicum tempus donec impleatur numerus conseruorum & fratrum eorum. qui ergo nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modo animarum tantummodo, tunc autem & animarum & corporum simul in gloria lætabuntur.* Et de[illegible] *fit in electis quiddam mirabilius: quia non solum eos cognoscunt, quos in hoc mundo nouerant, sed velut visos ac cognitos recognoscunt bonos, quos nunquam viderunt. Nam cum aliquos patres in æterna illa hereditate viderint eos incognitos per visionem non esse, quos in opere semper nouerit: quia cum illic omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est, quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt:* hæc Gregorius.

Approbando autem præfatam hæresim, adiunxit secundam in sermone alio, qui incipit. *Tolle puerum & matrem eius* &c. Quæ est, quod animæ reproborum non puniuntur in inferno ante diem iudicii generalis. Hunc errorem ponit sub his verbis: *[illegible] interpretatur videre Deum, vel visio Dei. De istâ visione satis fuit dictum his diebus. Vbi etiam dixi, quod Deus nimis est magis pronus ad miserendum, quam ad retribuendum supplicium. Quia non prius damnabit malos, quam præmiabit bonos. Sed dictum est, quod beati ante diem iudicii non ibunt in vitam æternam. Igitur nec mali ante diem iudicii ibunt in pœnam æternam in infernum, vbi erit fletus & stridor dentium.* Hæc verba sua hæretica tam sacræ scripturæ quam doctrinæ sanctorum aduersa. Vnde Iob. 21. scribitur: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Et Luc. 16. scribitur: *Mortuus est autem diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit, pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Et infra: *hic vero consolatur, tu autem cruciaris.* Et infra: *Testetur illis ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.* Et Gregorius 4. libro Dialogorum 9. ait: *Sicut sanctorum animas in cælo sacro eloquio satisfactione credis, sic oportet vt per omnia iniquorum animas esse credas in inferno. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui ignis reprobos exurat.* Et infra: *Colligere possumus ex dictis euangelium, quod incendium anima non solum videndo, sed etiam experiendo patiatur. Veritatis enim voce, quia diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima, quod in igne teneatur, insinuat vox diuitis, quæ Abraham deprecatur dicens: Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Cum igitur peccatorem damnatum diuitem ignibus perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget.

Tertiam hæresim ponit in dicto sermone: *Tolle puerum* &c. quæ est, quod Dæmones non sunt nec erunt in inferno ante diem iudicii generalis. Hunc errorem ponit sub his verbis: *Non enim damnati* (scilicet Dæmones) *possent nos temptare, si essent inclusi in infernum. & ideo non est dicendum, quod sint in inferno, sed quod sint in isto aere caliginoso, vnde patet eis via ad temptandum nos: ergo non videntur adhuc esse Dæmones in inferno, sed supra infernum. Vltimum autem iudicium erit tunc, quando ipsi dæmones includentur in inferno. Nescio quod magis clare possent dicere euangelium, quod dæmones non sunt in inferno, quam quod dicunt: venisti ante tempus torquere nos.* Et infra: *Patet euidenter, quod dæmones non sunt in inferno, sed extra, & circa supra nos & iuxta nos.* Hæc verba eius hæretica scripturæ diuinæ contraria & doctrinæ sanctorum aduersa. Vnde in Apoc. 20.c. dicitur sic. *Vidi angelum descendentem de cælo, habentem clauem abyssi & catenam magnam in manu sua, & apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est Diabolus & Sathanas, & ligauit eum per annos mille & misit eum in abyssum.* & 2. Petri 2. scribitur, quod *angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus* inferni detractos in infernum cruciandos tradidit.

Quartam hæresim ponit in præfato sermone: *Tolle puerum.* quæ est, quod Christus non regnabit post diem iudicii, nec vlterius habebit regnum. Hanc hæresim ponit sub his verbis: *tunc* (scilicet post iudicium generale) *intrabunt omnes electi cum Christo in gloria, quando Christus dicet: Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis paratum ab origine mundi. & mali ibunt in supplicium æternum quando dicetur eis. Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. tunc* (secundum quod dicit apostolus) *Christus tradet regnum Deo patri. & ipse Christus vlterius non regnabit in regno suo. i.e. in regno Dei. Non dico quod non sit rex, nec oportet: sed hoc dico, quod est rex vsque ad diem iudicii.*

Quia

Quia modo habet illuminare, defensare & gubernare regnum suum, & ipsum custodire: sed tunc post iudicium
tradet regnum Deo patri. sed quod dicit apostolus: tunc dico, quod non regnabit, nec illuminabit nec r[...]et, n[...]
bernabit. Hæc verba eius hæretica & aduersa directe scripturæ sacræ. Vnde Luc. 1. de [...] habitur,
gno eius habetur sic: regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Et Dan. 2 [...]
Suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dißipabitur, & regnum eius alteri non tradetur. I[...]
7. sic legitur: Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius, quod non corrumpetur.

Quintam hæresim ponit in sermone suo, qui incipit: Gaudete semper in domino. quæ est, quod
diuinis nulla est distinctio. Hanc hæresim ponit sub his verbis: Beati in patria videbunt magnam no[...]
tatem, sc. Deum trinum & vnum. & est mirabilis vanitas, credere tres personas ad inuicem non distinctas. Nam
filius non distinguitur à patre, neque spiritus sanctus à patre & filio, qui procedit ab eis: & tamen tres personæ [...]
& hi tres vnum sunt. Hæc verba eius hæretica & fide catholicæ inimica. Vnde Athanasius in symb[...]
lo suo: Alia est persona patris, alia filii, alia spiritus sancti. Item extra, de summa trinitate & fide catholica.
damnamus, sic habetur: nos sacro approbante concilio credimus & confitemur, quod distinctiones sunt in personis
& vnitas in vnitate.

Sextam hæresim ponit in quodam alio sermone suo publice prædicante, qui sic incipit: [...]
domino, qui habitat in Syon. quæ est, quod in diuinis filius est maior patre. Hanc hæresim ponit sub his ve[...]
bis: Quod autem ille, qui est incarnatus, sit maior, testatur Psalmista, cum dicit: Magnus & laudabilis nimis &
magnitudinis eius non est finis. Verus enim filius Dei incarnatus est magnus, & salua reuerentia patris & spiritu
sancti maior vtroque. Nam licet pater sit Deus, & spiritus sanctus sit Deus: tamen pater non est incarnatus, nec
spiritus sanctus humanatus sed solus filius. Et in hoc maior est patre & spiritu sancto. Hæc verba eius hæretica [...]
sacræ scripturæ quam doctrinæ sanctorum aduersa. Vnde Ioh. 14. sic habetur: pater maior me est. [...]
Athanasius in Symbolo suo sic scribit: Aequalis patri secundum diuinitatem; minor patre secundum huma[...]
nitatem. Et Psalmista loquens de Christo secundum humanitatem dicit: Minuisti eum paulo minus a[...]
angelis. Et apostolus ad Heb. 2. dicit: Cum autem qui modicum ab angelis minoratus est, videmus Iesum pr[...]
pter passionem mortis gloria & honore coronatum.

Item septima hæresis est, quam ponit in quodam alio suo sermone publice prædicato, qui inc[...]
pit: Iusti tulerunt spolia impiorum &c. Quæ est, quod omnia de necessitate eueniunt, sic quod D[...]
non possit facere aliud vel aliter quam facit. Hanc hæresim ponit sub his verbis: Sicut impossibile
Deum esse mutabilem, ita quod tunc non esset Deus: ita impossibile est, quod illa, quæ Deus de sua potentia ordina[...]
facit possit aliter facere quam facit. Et ideo impossibile est, quod saluaret hominem de absoluta potentia sine sacram[...]
baptismi, & sine habitu caritatis. Quia sic est ordinatum ab æterno de Dei potentia ordinata, quæ idem est quod De[...]
& mutari non potest. Et parum post: Vnde distinguunt quidam & dicunt, quod multa potest Deus in potes[...]
absoluta, quæ non potest de potentia ordinata. sed illud est falsum & erroneum: quia potentia Dei absoluta & ordin[...]
idem sunt & non distinguuntur ab inuicem. & infra: Impossibile est, quod Deus de potentia absoluta possit fa[...]
aliud quam faciat de potentia ordinata, quia idem sunt. Et post: cum ista potentia sint idem quod Deus: si Deus
test facere aliquid de potentia absoluta, quod non facit, vel non faciat de potentia ordinata: tunc esset mutabil[...]
seipso, & non esset Deus. Sicut igitur summum impossibile est Deum non esse Deum, ita summum impossibile [...]
erroneum dicere Deum posse aliquid facere de potentia absoluta aliter, quam facit vel faciat de potentia ordin[...]
Et infra: si igitur Deus de potentia absoluta potest aliquid facere, quod non facit de potentia ordinata, sequer[...]
quod effectus potentiæ ordinatæ posset à Deo frustrari & mutari: & tunc non esset opus. Sequeretur etiam, [...]
Deus in seipso non solum esset mutabilis, sed sibiipsi & suæ potentiæ contrarius. & tunc non esset Deus. Et post
tet igitur quod erroneum & falsum est dicere, & etiam impossibile, quod Deus de potentia absoluta possit facer[...]
ter siue alia quam faciat de potentia ordinata. Hæc verba eius hæretica omnipotentiam Dei limita[...]
imo annihilantia aperte sunt. Quæ quidem verba tam per scripturam sacram, quam per doct[...]
sanctorum lucide confutantur. Vnde Sap. 11. sic habetur: Quidam errantes colebant mutos, serpen[...]
bestias superuacuas immisisti illis multitudinem mutorum, aliquando in vindictam, vt scirent, quia per quæ [...]
quis pec[cat], per hæc & torquetur non enim impossibile erat, quod omnis manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex
[mater]ia inuisa immitteres illis multitudinem vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas, aut igno[...]
stias, aut vaporem igneum spirantes, aut odorem fumi proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittente[...]
rum non solum læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere: imo & sine his vno [...]
occidi poterant. & per consequens Deus potuit fecisse aliter & aliud quam fecit. Quod etiam
tas ipsa Matth. 26. testatur, dicens: an putas, quia non possum rogare patrem meum vt exhibeat mihi p[...]
12. legiones angelorum: Ex qua auctoritate colligitur, quod filius potuit rogasse, quod non ro[...]
& pater exhibere, quod non exhibuit. Et istam veritatem beatus Augustin. in multis loci[...]
mat. Vnde in Enchiridion dicit sic: omnipotentis voluntas multa potest facere, quæ non vult nec fa[...]
tuit enim facere, vt 12 legiones pugnarent contra illos, qui Christum ceperunt.

Et idem Augustin. in li. de natura & gratia, dicit sic: dominus Lazarum suscitauit à corpore. n[...]
dicendum est, quod non potuit Iudam suscitare in mente. potuit quidem, sed noluit. Et super Gen. ait ide[...]
gust. talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset nec vellet. Et 13. li. de trinit. sic ait: fu[...]
lius modus nostræ liberationis possibilis Deo, quia omnia potest: sed nullus alius nostra miseria sananda fuit
nientior. Ex quibus luce clarius patet, quod Deus multa posset alia & aliter face[re]
fec.

Has septem hæreses cunctorum auribus fidelium perhorrendas supradictus hæreticus
sermonibus publice docuit, & pertinaciter affirmauit.

Quos sermones fide digni præsentialiter in ipsis sermocinationibus suis existentes de verbo ad verbum (quantum fuit eis possibile) conscripserunt. Et vt venenum mortiferum in eisdem sermonibus latens absentibus innotesceret, & per scripturas autenticas lucidius reprobaretur, per diuersa mundi climata celerius destinarunt.

CAP. VIII.

Nota cauillationem derisoriam.

VIsis pro parte hæresibus & erroribus per Iohannem 22. dogmatizatis, restat nunc quibusdam obiectionibus cauillosis succincte respondere. Et prima quidem obiectio est, quod non potest Papa hæreticari, nec contra fidem errare. Sed huic cauillationi leuiter potest obuiari. Primo quidem exemplo in sacra scriptura fundato. Vnde Beatus Petrus, qui fuit Papa longe melior & sanctior Iohanne 22. errauit in fide. Quia contra veritatem Euangelii, vt Beatus Paulus aperte fatetur ad Gal. 2. sic inquiens: *Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat* Et infra: *sed cum vidissem, quod non recte ambularet ad veritatem Euangelii, dixi Cephæ coram omnibus, si tu (cum Iudæus sis) gentiliter & non Iudaice viuis: quomodo gentes cogis Iudaisare?* Et ubi expresse affirmat Apostolus quod Beatus Petrus non ambulauit ad veritatem Euangelii. Et per consequens contra fidem errauit. Quare sequitur, quod Papa potest contra fidem errare. Veruntamen Beatus Petrus non fuit hæreticus, quia errori sui pertinaciter non adhæsit. imo correptionem Beati Pauli benigne suscipiens continuo se correxit. Et si suo errori pertinaciter adhæsisset, fuisset hæreticus infallibiliter iudicandus. De isto etiam errore Petri habetur in decr. 2 *quæst* 7. *volo*, vbi sic legitur: *Petrus cogebat gentes Iudaisare, & à veritate Euangelii recedere: cum Iudæi gregem facerent & à cibis gentilium latenter se subtrahebant, Par autem est in se & exorbitare, & alios verbo & exemplo à fide deuiare.* Secundum exemplum habetur de Papa Marcellino contra fidem commisso vt habetur in decretis 21. d. vbi sic legitur: *Tempore Diocletiani & Maximiani Romanorum Augustorum, Marcellinus Episcopus vrbis Romæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est à paganis, vt templum eorum ingressus, grana thuris super prunas imponeret. Cuius rei gratia collecto vniuersorum Episcoporum concilio & inquisitione facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est.* Ex quibus verbis colligitur, quod Papa potest contra fidem errare: & per consequens hæreticari. Veruntamen propter hunc errorem non fuit Marcellinus hæreticus: quia non fuit pertinax, sed metu mortis idolis thurificans de crimine per ipsum commisso pœnituit, & sufficienter se correxit. Tertium exemplum habetur de Gaio Papa, qui compellente Diocletiano, de cuius genere erat, vt legitur in Chronicis, incensum idolis imposuit: sed postea pœnituit coram centum & 80. Episcopis. Quartum exemplum est de Papa Liberio, qui tempore Constantii, Constantini Magni consensit hæresi Arrianæ: quē Eusebius vrbis Romæ presbyter hæreticū declarauit. De quo Liberio sic scribit Hieronym. *tædio exilii victus Liberius & in hæretica prauitate subscribens, Romā quasi victor intrauit.* Et in lib. Pontificum de eodem Liberio sic habetur: *Eusebius autem presbyter vrbis Romæ cœpit ipsum Liberium declarare hæreticum, multiq; per eius doctrinam communionem Liberii vitabant. populum congregatum in Domino confortabant. Tenetur à Constantio, ipso Liberio dicente: eu solus Christianus es in vrbe Roma. Qui respondit: sic in Domino confidimus, quia fideles nos innominet Christus* Et infra: *cui dixit Liberius nonne Iulii fungimur vicibus? ait illi Eusebius. Si perseuerasses, inquit, in fide, quam in persecutione primo tenere visus eras, ac ipsa res te docet & declarat.* Quintum exemplum habetur de Anastasio Papa 2. De quo habetur in decret. dist. 19 vbi sic legitur: *Anastasius 2. Episcopus fauore Anastasii Imperatoris quos Achatius hæreticus post sententiam in se prolatam sacerdotes vel Leuitas ordinauerat, acceptis officii rite fungi debere decreuit.* Et post: *Quod igitur illicite & non canonice, sed contra decreta prædecessorum & successorum suorum, hæc rescripta probat & dedit, Felix & Gelasius, qui Achatium & Anastasium excommunicauerunt, & Hormisda, qui ab ipso Anastasio tertius eundem Achatium postea damnauit. Ideo à Romana Ecclesia repudiatur.* Per prædicta exempla & plura alia hic caussa breuitatis omissa euidenter ostenditur, quod Papa potest contra fidem errare; & per consequens hæretica prauitate maculari. Quod etiam per auctoritates quamplures posset probari, de quo pauca adducam. Vnde in decret. dist. 40. sic legitur: *huius* (scilicet Papæ) *culpas redarguere præsumat nullus mortalium, quia cunctos ipse iudicaturus, à nemine iudicatur, nisi deprehendatur à fide deuius.* Vbi aperte supponitur, quod Papa potest à fide deuiare: & per consequens hæreticari: Quod aperte asserit Gloss. 2. 4. *quæst.* 1. *cap. arrecta*, quæ dicit: *Quæro de quā Ecclesia intelligas, quod dicitur, quod non possit errare. Non de ipso Papa, qui Ecclesia dicitur, vt 64. di. quicunq; & 7. quæst. 1. Scire debes, quia certum est quod Papa potest errare, vt infra di. Anastasius. & 40. dist si Papa.* Præterea qui potest cadere in sententiam latæ sententiæ, & fieri minor quocunq; catholico, potest errare contra fidem, & hæretica prauitate maculari. Sed Papa est huiusmodi 24. q. 1. *Achatius.* Quæ sub verbis (*quicunq; in hæresim damnatam labitur, ipsa damnatione seipsum inuoluit*) dicit sic: *hic est casus in quo Papa Papam ligare potest, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit.* Nec obuiat regula illa, quin par parem soluere vel ligare non potest: quia si Papa est hæreticus, in eo quod est hæreticus, minor est quocunq; Episcopo catholico: quia factum notat Ecclesia sine sententia.

Secunda obiectio cauillosa est, quod Papa non habet superiorem in his. Et ideo de factis suis nullus debet se intromittere. Sed ista cauillatio non valet. Nam de factis illius, qui non habet superiorem in terris mortales non habent iudicare. Sed de factis Papæ saltem in crimine hæresis habent mortales iudicare, sicut patet de Papa Anastasio 2. *dist.* 19. *cap. Anastasius.* Et de Marcellino Papa

dist. 21. c. nunc autem. Et de Liberio Papa, quem Eusebius hæreticum declarat. Et de Sim pa, qui successit Anastasio, de quo habetur *dist. 27. hic etiam,* vbi dicitur in hæc verba: *Simachus in Romana Synodo, dignitate sua expoliatus, primus pristino statui reddi decernitur, vt tunc veniret ad ca Et si ita recto videretur accusantium propositionibus respondere dignanter visa est maximo numero acerdot atq; meretur effectum. Et cum postmodum ordinaretur, quomodo accusandus esset præfatus Papa vt dicer veret: sed ab amulu est impeditus.* Ex quibus aliisq; quampluribus appatet, quod Papa potest iudicari. Et per consequens quod saltem in crimine hæresis habet superiorem in terris. Quo testatur Glossa Ordinaria *dist. 12. c. Anastasius,* super verbo *consilio,* quæ dicit: *videtur igitur tenetur requirere consilium Episcoporum: quod verum est, vbi de fide agitur. Et tunc synodus maior est Papa d. c. sicut sancti.* Præterea qui potest de Papatu deponi, habet superiorem super quem de Papa potest propter crimina sua deponi de Papatu. Vnde de Papa Iohanne 12 sic habet in nicis: *erat venator & totus lubricus, adeo quod publice fœminas tenebat. Propterea quidam cardinalium manorum scripserunt occulte Ottoni principi Saxonum, vt scandalo compatiens Ecclesiæ sine mora properaret. Hoc Papa percipiens Iohanni Diacono Cardinali, tanquam huius facti Consiliario, nasum vt Iohanni subdiacono, qui literas scripserat, manum amputari fecit. Hic cum frequenter per Imperatorem & clerum de sua correctione fuisset monitus, non correctus, præsidio Imperatoris de Papatu destitutus to Leo Papa eligitur.*

Tertia obiectio cauillosa est, quod à Papa non potest appellari. Sed ista cauillatio leuiter litur per prædictam. Nam ab illo, qui habet superiorem, potest appellari, sicut ostensum caussa. Sed Papa habet superiorem, quia concilium generale. Cum etiam Papa hæreticus minor sit quocunque catholico, vt ponit Gloss. *24. quæst. 1 cap. Achatius,* vt superius tur à Papa potest appellari. Præterea ab illo potest appellari, qui potest de hæresi accusari. potest de hæresi accusari, sicut patet de Symacho Papa, qui fuit accusatus de hæresi *2 quæst Balaam.* Imo Papa non posset constituere, quod non posset accusari de hæresi, vt patet *di dist. 40. cap. si Papa,* quæ loquens de Papa ait: *hic specialiter fit mentio de hæresi. Ideo & si occulte quod non posset accusari de hæresi. Et respondet dicens: respondeo quod non, quia ex hoc periclitaretur tota clesia.* Ex quibus verbis aperte habetur, quod Papa potest de hæresi accusari. Et per consequens lo caso ab eo poterit appellari. Item, ab excommunicato licet appellare. Sed Papa effectus hæreticus est ipso facto excommunicatus, vt notat Gloss. *29. q. 1. can. Achatius,* quæ, vt sæpius est allegatum, dicit: *hic casus in quo Papa incidit in canonem latæ sententiæ.* Præterea effectus hæreticus nul ber potestatem siue iurisdictionem, vt patet *24. q. 1. c. didicimus,* vbi dicitur: *Didicimus omnis omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis aut iuris,* vbi de Papa hæretico nulla fit exceptio. Ergo a ipso in hæresim lapso poterit appellari.

Quarta obiectio cauillosa est: Ad Fratres Minores non pertinet de caussa fidei se intromi sed solummodo ad prælatos, cuiusmodi sunt Cardinales Archiepiscopi & Episcopi. Sed ista cau tio faciliter expugnatur. Quia quæstio fidei ad omnes pertinet Christianos, & non solum ad prætos: imo etiam ad laicos. Vnde etiam in decretis *dist. 96. c. vbi nam,* dicit Nicolaus Papa: *vbi nam le stis imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse: nisi forsitan de quibusdam, vbi de fide tractandum est, quæ causa vniuersalis est, quæ omnium communis est: quæ non solum ad clericos, verum etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos.* Igitur ad minores pertinet de causa fidei se intromittere, cum sint de numero Christianorum reputandi. Quod etiam ratione patet. Nam quod omnes tangit, ab omnibus tractari debet. Sed fides Christiana omnes tangit Christianos. Igitur omnes Christiani de fide impugnanda habent se intromittere, & ipsam quantum possunt defensare. Præterea qui errori, cum potest, non resistit, ipsum errorem conuincitur approbare, vt patet per sacros canones quamplures. Vnde Innocent. Papa, vt habetur *dist. 83. cap. error,* dicit sic: *Error, cui non resistitur approbatur; & veritas cum minime defensatur, opprimitur: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.* Et Leo Papa, vt habetur *extra, de hæreticis. cap. qui alios,* ait: *qui alios cum potest ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat.* Et ideo Papa, vt habetur *dist. 86. c facientis,* loquit: *Facientis procul dubio culpam habet: qui quod potest corrigere, negligit emendare.* Ex quibus aperte 10 patet, quod si Fratres Minores nolunt fautores hæresum supradictorum reputari, debent & tenentur viis eius possibilibus eisdem resistere, & fortiter obuiare.

Quinta obiectio cauillosa est, quod quamuis Iohannes 22. errores & hæreses dogmatisauerit quamplures, tamen de pertinacia non potest conuinci. Et ideo præsumendum est, quod talia dixit solummodo recitando. Sed ista cauillatio potest multipliciter confutari: eo quod multipliciter eum fuisse pertinacem potest demonstrari. Primo, quia sæpius & legitime admonitus erroribus resistentes hostiliter verbis & factis est persecutus, ipsos diffamando, excommunicando, quos potuit etiam capiendo, incarcerando. Et plures in diuis sceleratos suis erroribus consentientes ad dignitates Ecclesiasticas promouit & exaltauit. Quarto quia nullum permisit magistrari Parisiis in Theologica facultate, nisi prius tactis sacrosanctis iuraret, quod constitutiones suas supradi sanas & catholicas in perpetuum reputaret, & nunquam ipsas impugnaret. Quinto quod Parisiis prædictos in Theologia magistrandos ad statum ascendere magisterii non permisit, nisi prius veritates catholicas suis destitutionibus contrarias tactis sacrosanctis tanquam hæreses ab taren Sexto quia cum appellantes ab eo & suos errores impugnantes ad generale concilium &

legitime congregandum & celebrandum appellauerit: & se ad veniendum ad ipsum concilium in loco tuto constitutum paratos obtulerunt, volentes mundo ostendere ipsorum innocentiam, ipse ne fieret concilium similiter impediuit, nolens suas nequitias discuti & ventilari. Ex prædictis aliisque quampluribus aperte claret, quod ipse Iohannes 22. fuit pertinacissimus hæreticus iudicandus.

Sexta obiectio cauillosa est, quod cum multitudo Christianorum prædictum Iohannem 22. vsq; ad mortem pro Papa habuerint, & absq; impugnatione dictorum suorum eidem obedierint, Fratres Minores ipsius impugnatores, eo quod pauci fuerunt, debebant se multitudini per omnia conformasse. Sed huic cauellationi respondet ipse Deus, qui Exod. 33 c. præcipit dicens: *non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero devies* Quæ auctoritas sufficiat pro illa obiectione.

Septima obiectio cauillosa est, quod non potest negari, quin ipsi Fratres Minores Iohanni 22. se opponentes sunt excommunicati. Cum ipse Iohannes 22. sæpe & sæpius per se & per alios sententiam excommunicationis protulit contra eos. Sed ad istam cauillationem leuiter potest responderi: eo quod canonicæ sanctiones aperte testantur, nullum hæreticum quicquam habere potestatis aut iuris. Vnde Cyprianus, vt *24. q. 1. c. didicimus*, ait: *didicimus omnes omnino hæreticos & schismaticos nihil habere potestatis aut iuris*. Item, eadem *ca. 1. quæst. si ergo*, sic habetur: *si ergo Episcopus in hæresim iam damnatam lapsus est, antiqua excommunicatione damnatus alios damnare non potest.* Excommunicatus enim alios excommunicare non valet. Certum est autem, quod omnis hæresis est damnata & omnis hæreticus est excommunicatus per concilium generale, vt habetur *extra de hæreticis. c. excommunicamus, & c. excommunicamus secundo*. Igitur Iohannes 22. incidit in hæreses damnatas: & ideo fuit excommunicatus. Et per consequens alios excommunicare non potuit. Item, c. & q. prædictis, *si autem*, sic habetur: *Si autem ex corde suo nouam hæresim confinxerit: ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit: quia non potest damnare quicquam iam prostratus* Et eodem c. & q. *Item cum Dominus*, sic habetur: *Liquido constat eum, qui ab integritate catholica fidei recedit, maledicendi vel benedicendi potestatem minime habere dignoscitur. Catholicum namq; vtpote se superiorem, maledicere non valet, tu alienum à fide tanquam sibi æqualem, sententiam dare non potest.* Et eodem *c. 2. q. his auctoritatibus*, dicitur sic: *his auctoritatibus perspicue monstratur, ex quo aliquis contra fidem tentat aliqua dicere, nec deiicere aliquem valet, nec damnare.* Ex quibus luculenter ostenditur, quod prædictus Iohannes 22. hæresi, vt probatum est multipliciter maculatus Fratres Minores ab ipso appellantes & eius hæreses improbantes excommunicare nõ potuit quoquomodo. Rursum esto sine præiudicio; quod Iohannes 22. non fuisset hæreticus (quod falsum est) adhuc sua excommunicationis sententia in prædictos fratres lata omnino fuisset nulla. Nam per appellationem rite interpositam eximitur appellans à potestate & iurisdictione illius, à quo appellauit; *extra, de appell. c. prope, ut*. Et appellatione pendente non potest nec debet in præiudicium appellantis aliquid innouari, nec ei grauamen aliquod inferri *2. q. 7 c. appellatione. & ff nihil innouari appellatione pendente. l. 1. & 16.* Ad quem appellatum est habet de tali appellatione cognoscere; & non is, à quo appellatum est, *extra, de ap. c. vt debitus & c. cum speciali* Si autem ille, à quo appellatur, posset de tali appellatione cognoscere, in caussa propria ius sibi dicere posset. Sed nullus debet in causa propria ius sibi dicere, *23. quæst. 4. c. inter querelas & q. 5. de occidendis. & q. 4. c ne quis in causa iudicet vel ius sibi dicat*; per totum. Sed Iohannes 22. prius & contra appellationem legitime interpositam; & non ante Fratres præfatos Minores de facto (licet de iure non posset) excommunicauit. Quare esto, quod idem Iohannes tunc temporis fuisset verus Papa: quod non est verum: sententia sua contra commemoratos Fratres lata, nulla fuit omnino reputanda.

Octaua obiectio cauillosa est, quod quantumcunq; Iohannes 22. errauerit, & pertinax hæreticus fuerit: successor suus Dominus Benedictus 12. est catholicus & verus Papa. Et ideo supranominati Fratres, Iohanni 22. resistentes, in hoc quod Benedicto 12. non parent, imo, vt dicitur, ipsum realiter impugnant, damnabiliter delinquunt, & incidunt in pœnas rebellibus Romanæ Ecclesiæ à iure taxatas. Sed huic cauillationi breuibus verbis respondetur, quod solo nomine Benedictus duodecimus incidit in laqueum tortuosum, qui errores & hæreses prædecessoris sui defendendo, & approbando suos & suas facit esse. Ipse enim doctrinam pestiferam prædecessoris sui approbat, & potenter defendit, ostendens se cum prædecessore suo præfato hæreticum esse manifestum, vt signanter de eo posset dici verbum Eccl. 30. c. sic scriptum, vbi sic legitur: *Mortuus est pater illius, & quasi non est mortuus Similem enim sibi reliquit post se.* Quare non debet dici Papa catholicus, sed fautor hæretici & hæreticæ prauitatis. Imo hæreticus & peior quam fuerit prędecessor suus, teste Vrbano Papa, qui, vt habetur *24. quæst 3 c. qui alterum*, dicit in hęc verba: *Qui aliorum errorem defendit, multo est damnabilior illis qui errant. Quia non solum ille errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat & confirmat. Vnde quia Magister erroris est, non tamen hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est.* Præterea iste nomine non re Benedictus 12. ideo in sacra Pagina Magister, & ideo citius & virilius deberet hæresibus resistere, & fidem catholicam defendere, quam prædecessor suus, qui in Facultate Theologica omnino fuit ignarus. Ergo fauendo hæresibus & hæreticæ prauitati, nec non ipsis hæreticis damnabilior est censendus, quam prædecessor suus. Et per consequens non summus pontifex, sed imus pontifex est merito nominandus. Amplius, iste nomine non re Benedictus peior est hæresis auctor, quam fuerit prædecessor suus: quia simpliciter conatur totam fidem catholicam ponere in voluntate & dispositione sua & successorum suorum, sicut in quadam constitutione, imo verius destitutione

tutione, quam ordini Fratrum Minorum, vt fertur, tenendam imposuit, indicat manif... quidem destitutio præfatam hæresim retro seculis inauditam continens talis est: *Districtius in... ne postquam super negotio fidei quæstio seu dubitatio aliqua, super qua sunt opiniones aduersæ vel diuersæ, ... fuerit ad Apostolicæ Sedis examen, quisquam extunc alterutram partem declinare, eligere vel approbare præsum... sed super ea Sedis eiusdem iudicium seu declaratio expectetur.* Hæc verba eius veneno plena. Ex qu bu... presse sequitur, quod nulli reuelato à Deo, si super eo moueatur quæstio seu dubitatio ... am... pa, de quo etiam possunt esse opiniones diuersæ & aduersæ, debet aliquis Frater Minor, nec p... sequens aliquis Christianus firmiter adhęrere. Quia non debet secundum præfatam dest tutionem suam alterutram partem eligere, determinare vel approbare: sed voluntatē Papæ in hoc exp... re. Sed de omni reuelato à Deo potest quæstio mota deduci ad examen summi pontificis: & etiam ... sunt esse opiniones diuersæ & aduersæ. Ergo nulli tali reuelato à Deo debet Frater Minor, & per ... n- sequens nec Christianus ante sententiam summi pontificis firmiter adhærere, sed volu...atē summi pontificis totaliter expectare. Et idem potest dici de articulis fidei, & de omni contento in scriptu ra diuina. Quia super quolibet articulo fidei, & sub omni contento in scriptura diuina, potest moue quæstio, & ad examen deduci summi pontificis: super quo possunt esse etiam opiniones diue sæ & aduersæ. Ergo secundum mandatum istius nomine non re Benedicti 12. nulli articulo fidei ... ptura sacra contento, si super ea moueatur quæstio, quę ducatur ad examen summi pontificis, & u- per eo possunt esse opiniones diuersæ & aduersæ, debet aliquis Frater Minor, nec per conseque Christianus quicunq; quamcunq; partem determinare, eligere vel approbare. Quod est erroneum, iniquum & blasphemum. Nam ex eo sequitur, igitur si talis quæstio: fuit Deus ab æterno vel no vel, est Christiana fides vera vel non? & sic de aliis quibuscunq; quæstionibus moueatur coram sum- mo pontifice, cum possunt de huiusmodi quæstione esse inter catholicos & hæreticos opiniones ... uersæ & aduersæ: talis quæstionis nullus Frater Minor (& eadem ratione nullus Christianus) de- bet veritatem confiteri, donec summus pontifex suam declarauerit voluntatem. Quod non est ali ud, quam fidem nostram totaliter in arbitrio hominis constituere, & quid credere debeamus ab eo expectare. Sed hoc sapit hæresim manifestam, cum dicat Beatus Paulus Apostolus 1. Cor. 2. *Fides ve- stra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Vnde licet ille nomine non re Bened. 12. prædecessori suo, in doctrina hæretica nunquam participasset, nec hæreses ipsius tanquam propriam defendisset & approbasset: tamen propter istam solam hęresim, cuius est auctor, inuentor & institutor, est inter hæreticos computandus, & ab omnibus catholicis facta ipsius scientibus merito detestandus. Cum dogmatisans contra fidem catholicam maxime scienter non solum à iure humano, sed etiam à ... ri- ptura sacra sit aperte excommunicatus. Etiam si esset possibile, quod angelus de cœlo doceret con- tra fidem, dicente Beato Paulo ad Gal. 1. *Si nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam euange- lizauimus vobis, anathema sit.* Et post: *Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit.* Ve- runtamen quia ista hæresis cum pertinentiis suis, aliisq; nomine non re Benedicti, 12. tangentibus est in quodam opere speciali maiori à me diffuse tractata, discussa & reprobata: Ideo de ipsa ad præsens non plus me intromitto. Sed ne prolixitas odiosa com- pluribus tædium generet, finem huic opusculo in hoc loco concedo.

IODOCI BADII ASCENSII, PROFESSORIS Regii Parisiensis

SVMMARIA, SEV EPITOMATA CXXIV. CAPITVLORVM OPERIS XC. DIERVM M. GVILHELMI DE OCKAM, DILIGENTER COLLECTA.

SVMMARIA, SEV EPITOMATA OPERIS NONAGINTA DIERUM, M. Guilhelmi de Ockam.

Operis nonaginta dierum correspondentis *sexto tractatui tertiae partis Dialogi* M. Gullhelmi de Ockam, quod à nonaginta diebus, quibus compilatum est, inscribitur, centum & viginti quatuor in eo contentorum capitulorum Epitomata seu summaria ad lecturorum vtilitatem colligimus. Sed primo compendiosam operis diuisionem praeponemus.

Operis nonaginta dierum diuisio.

Diuidit itaq; opus hoc in quatuor partes. Quarum prima continet prologum seu praefationem ipsius Ockam. Secunda proœmium constitutionis *Quia vir reprobus*. Tertia tres tractatus secundum tres constitutiones Iohannis 22. in ea discussas. Quarta vero & vltima conclusionem continet. Prima pars, quia praefationis loco ponitur, nullum habet capitulum. Secunda pars vnum continet capitulum. Tertia 122. quia tres habet tractatus, quorum primus tractat de constitutione *Ad conditorem canonum*, incipit cap. secundo. Secundus tractat de constitutione *Cum inter*, & incipit cap. 82. Tertius tractat de constitutione *Quia quorundam*, & incipit cap. 120. Quarta pars vnum duntaxat habet capitulum continens conclusionem, & incipit cap. vltim. hoc est 124. dicti operis.

In prologo praelibatur operis huius materia, de qua tractaturus est: Et eiusdem diuisio.

Capitulum primum continet in prima sua parte exordium constitutionis *Quia vir reprobus*. In secunda autem eius parte ponitur dicti textus impugnatio. Nam in caeteris fere capitulis hic seruatur procedendi modus, vt prima capituli parte recitentur verba textus impugnati, hoc est Iohannis 22. In secunda eadem verba per Guilhelmum Ockam declarantur. In tertia autem quotiens aliquid contra appellantem, hoc est Fratrem Michaelem Caesenam constitutum est, recitantur per dictum M. Guilhelmum Ockam dictae constitutionis impugnationes. In vltima autem parte, quae aliquando tertia est, aliquando quarta, semper notantur & exponuntur verba textus. In primo autem capitulo quia verba textus de se patent, non ponitur explanatio eorundem: sed quia appellantem taxant, impugnantur ab aduersariis in quatuor. Primo autem nituntur ostendere, quod depositio dicti Fratris Michaelis, de qua in litera fit mentio, de facto processit, & nullo modo de iure. Secundo quod propter missionem libellorum suorum non sit reprobandus. Tertio quod propter eandem non sit haereticus iudicandus. Quarto quod impugnationes factae contra tres dictas constitutiones Iohannis 22. sint validae censendae. Primum probatur duabus viis: in quarum prima probatur incidentaliter, Quod liceat in causa haeresis à Papa appellare. Secundum probatur in secunda parte: tertium in tertia: & quartum infertur in quarta, vbi ad literae declarationem acceditur.

Primae constitutionis capitula.

Capitulum secundum. In prima parte recitat principium impugnationis appellantis contra constitutionem *Ad conditorem*: & contra eam ab impugnato instatur. In secunda parte ponitur primae partis explanatio, & modi procedendi impugnantium declaratio. In tertia parte recitantur eorundem impugnationes, quibus probant falsum esse, quod in rebus vsu consumptibilibus nec vsus iuris nec vsus facti potest à rei proprietate seu dominio separari. Pro cuius declaratione decem fiunt. Primo ponitur quadruplex huius nominis *vsus* acceptio. Secundo quid *vsus facti* sit declaratur. Tertio quid *vsus iuris*, & quomodo diuiditur. Quarto quid *ius vtendi*, & quomodo ab vsu iuris differt. Quinto qui sint *simplices vsuarii*. Sexto quae sint res vsu consumptibiles, & quomodo pecunia inter eas sit. Septimo quid *dominium* sit, & quomodo varie accipiantur haec nomina, *Dominium*, *Dominus*, *Dominator*, *Dominari* & similia in diuersis scientiarum facultatibus. Octauo quid

proprietas in scientiis legalibus significet. Nono quomodo varie accipiantur hæc vocabula, *meum*, *tuum*, *suum*, *ipsius*, *habere*. Decimo inferuntur ex dictis Iohannis vigesim. secund. duo errores: quorum primus est, quod vsus facti separatus à proprietate rei in rebus vsu consumptibilibus haberi non potest. Secundus est, quod in talibus rebus ius vtendi separatum à proprietate seu dominio haberi non potest, de quibus agitur cap. 3. parte tertia. In quinta parte capituli ponitur notatio literalis.

Cap. 3. In prima parte recitantur verba Iohannis 22. quibus circa ea, quæ impugnantur, intentionem suam exprimit, vt declaratur in secunda parte. In tertia parte recitantur repugnationes aduersariorum eius, quoad quatuor dicta. Primum quod in rebus vsu consumptibilibus ius vtendi haberi non potest. Secundum, quod in eisdem rebus ius vtendi à dominio non separetur. Tertium, quod in eisdem rebus actus vtendi haberi non potest. Quartum quod huiusmodi rebus non contingit vti, sed abuti. Primum dictum impugnando ostendunt rationes impugnati ad intentum eius non facere. Circa quod plura de vsura & de contractibus, qui fiunt in fraudem vsuræ. Item, de vsurario, in quo secundum Chrysostomum differt à locante, & alia notatu digna adducuntur. Ostenditur etiam, vt in margine notatum est, quod iuri naturali renunciare non licet. In quarta parte notatur & explicatur litera: & nonnulla inseruntur notanda de materia vsurarum.

Cap. 4. In prima parte impugnatus ad ea, quæ impugnans proposuit, nititur responder..., vt declaratur in secunda parte. In tertia parte pro impugnatione prædictorum assignantur ab impugnatoribus tria puncta, vt in principio recitatur. Habentur autem multa scitu digna, quæ in margin bus indicantur. Inter quæ sunt de iure vtendi communissimo collato *in primis parentibus* toti generi humano. Item, de iure, quo res, quæ in nullius est dominio, occupanti conceditur. De primis credentibus, quod non habebant liberum dominium disponendi ad libitum de rebus oblatis, sicut ante habuerunt. Item, quod sacra scriptura non semper seruat in narrando ordinem rei gestę. Item, quod ad concordandum scripturas tempora distinguenda sunt. Item, de bonis Ecclesiasticorum, quo iure ad eos spectent. Item, de modo arguendi peccante per fallaciam secundum quid ad simpliciter. Quorum plura notantur in quarta parte, quæ literam exponit.

Cap. 5. In prima parte continuatur responsio impugnati, vt declaratur in secunda. In tertia parte recitantur impugnationes aduersariorum, qui ex dictis quatuor errores colligunt. Quorum primus est, quod communitas primorum credentium habuit domos & agros quoad dominium & proprietatem. Secundus, quod Apostoli habuerunt prædia in Iudęa. Tertius, quod ideo in Iudæa non retinuerunt prædia, quia transituri erant ad gentes. Quartus, quod Apostolis licuit prædia in Iudæa & apud gentes possidere. Qui errores ibidem improbantur. Quartus autem præcipue auctoritate sancti Thomæ de Aquino. In quarta parte explanantur verba textus: & notatur de causarum alicuius rei multitudine & sufficientia, & de aliis quibusdam.

Cap 6. In prima parte prosequitur sequentem particulam, quæ declaratur in secunda parte. In tertia autem impugnantur dicta Iohannis 22. Et declaratur incidentaliter, quomodo non omne ius dat ciuilem actionem, sed solummodo ius fori. Item, in quo licentia potest vocari ius, & in quo non. Item, de iure fori & de iure poli distinguitur, & communitate omnium fidelium, & aliqua speciali. Et de Apostolis & aliis credentibus. Ostenditur etiam multiplicitas huius nominis *vsus*, & quæ significationum eius sit propria censenda. Item, acerbius inuehitur in præfatum Iohannem 22. & iudicatur scientiarum sermocinalium ignarus, cum tamen logica secundum doctores sanctos, Augustinum, Anshelmum & Hieronymum sit necessaria ad Theologicas difficultates. Quin & alia cognitu iucunda ibidem reperies. In quarta parte exponitur textus literaliter.

Cap. 7. In prima parte ponitur alia pars constitutionis dictæ, quæ in secunda parte declaratur. In tertia impugnatur, & in quarta literaliter exponitur.

Cap. 8. In prima parte recitat responsionem impugnati ad obiectionem appellantis, qua nititur ostendere, quod doctrina dicti impugnati omnem religionem habentem votum paupertatis destruat, vt dilucide declaratur in parte secunda. In tertia parte impugnatores contra responsionem impugnati quadrupliciter procedere recitantur. Primo, comprobando assertionem appellantis, videlicet quod impugnatus omnem huiusmodi religionem destruat. Secundo demonstrando, quod specialiter confundat regulam Beati Francisci. Tertio, ostendendo quomodo vsus facti (vt sæpe tactum est) à proprietate & dominio in rebus vsu consumptibilibus possit separari. Quarto mentem appellantis specificando. In quarta parte explicando literam inseritur, quod propter modum loquendi Iuristarum non est modus loquendi Theologorum impropriius reputandus. Infertur etiam conclusio principalis appellantis, scilicet quod Fratres Minores consumunt res, neq; vt proprias, neq; vt communes eis quantum ad dominium.

Cap. 9. In prima parte recitat mentem impugnati. Qui (vt clarius habetur in secunda parte) asserit, quod post diuisionem rerum inter primos credentes quilibet tam Apostolus quam alius erat Dominus & proprietarius portionis sibi assignatæ. In tertia parte recitantur improbationes impugnantium, qui tres errores ex dictis impugnati colligunt & improbant. Et improbando primum errorem subtilissime concludunt Iohannem 22. qui determinationem Ecclesiæ ... hæreticam dicat siue non, eo quod eam improbet, hæreticus sit censendus. Multis præterea auctoritatibus sanctorum ostenduntur Apostoli omnium bonorum temporalium proprietatem abdicasse.

No-

Notantur etiam quatuor modi temporalia abdicandi. Item assignatur duplex paupertas [illegible] & habitualis. Ostenditur praeterea de clericis, de quibus rebus possent condere testamenta. Soluuntur deinde rationes impugnati. Pro quo primum ostenditur, quod verbum *dare* accipitur multipliciter. Plura sunt notanda passim in hoc capitulo, vt legenti patere potest. In quarta parte notatur & exponitur littera. In qua per exempla monstratur multiplicitas horum vocabulorum *meum, tuum, suum, eius, ipsius*, & similium possessiuorum, & etiam huius verbi *habere*. Et inquiritur, cuius erant quantum ad dominium caligae, quibus vtebatur beatus Petrus. Subduntur duae causae, propter quas primi credentes voluerunt omnia esse communia.

Cap. 10. In prima parte recitat textum impugnati, qui, vt patet in secunda parte, proponit aliam obiectionem appellantis ad eandem in sequenti capitulo responsurus. In tertia parte, quia verba appellantis sunt, approbando ea mentem eorum explanant. Quod idem in quarta parte iuxta consuetudinem idem faciendo ostenditur, quomodo monachi habentes proprietatem rerum in communi ab altissima paupertate Apostolorum & Minorum decidunt.

Cap. 11. In prima parte recitat responsionem impugnati ad obiectionem appellantis recitatam in capitulo praecedenti. In secunda declarat eandem. In tertia recitat impugnationes aduersariorum, qui primo improbant assertionem impugnati. Secundo respondent ad auctoritates per eum adductas. Et quantum ad primum praemittitur, qualiter sensus scripturae diuinae non est nude accipiendus, sed respectiue ad accidentia & sequentia. Et subduntur duae conclusiones. Quarum prima est, quod Apostoli reliquerunt omnes possessiones, quoad dominium tam speciale quam commune. Et hanc probant quadrupliciter. Secunda conclusio est, quod Apostoli omnium reliquerunt tam in speciali quam in communi, tam mobilium quam immobilium rerum proprietatem, quam probant determinationibus summorum pontificum, Nicolai tertii, Bonifacii octaui, & Clementis quinti. Ex verbis autem Nicolai tertii in decretali *Exiit*, quatuor conclusiones inferuntur de paupertate & abdicatione dominii. Distinguitur etiam triplex superfluum, & duplex sollicitudo circa temporalia: de quibus inuestigatur vtra sit necessitatis. Inquiritur etiam, an abdicatio proprietatis rerum in speciali & in communi exponat hominem periculo. In quarta parte notantur verba textus.

Cap. 12. In prima parte, vt declaratur in secunda, recitat euasionem impugnati, nitentis verba beati Petri, *Ecce nos reliquimus omnia* &c. demonstrare intelligenda esse non de modo relinquendi quantum ad proprietatem, sed quantum ad affectionem & curam, maxime earum rerum, sine quibus haec vita transiri non potest. In tertia parte recitantur impugnationes vtriusque. Ostenditur enim, quomodo Apostoli omnia reliquerunt quoad dominium & proprietatem, & non solum quoad affectionem & curam. Et hoc sex rationibus. Item quod etiam illa reliquerunt quoad dominium & proprietatem, sine quibus haec vita transiri non potest: & hoc tripliciter. In quarta parte notantur verba textus.

Cap. 13 In prima parte ponuntur verba Iohannis 22. In secunda declarantur eadem. In tertia probantur. In quarta litteraliter explicantur. Principaliter autem ostendunt impugnatores erroneum esse asserere, res quascunque ab Apostolis post missionem Spiritus sancti, quoad dominium & proprietatem possessas.

Cap. 14 In prima parte recitatur responsio impugnati ad obiectionem factam ab appellante per verba beati Clementis recitata *12 q. 1. cap. dilectissimis*, vt latius patet in secunda parte. In tertia parte ponitur reprobatio dictae responsionis. Ostendendo, quod erroneum est, quod primi parentes, si non peccassent, habuissent tale dominium rerum in communi, quale nunc habent rerum possessores quoad dominium. Notatur praeterea quale dominium habuissent primi parentes: & quomodo diuersarum rerum diuersi sunt modi vtendi. Et quomodo potestas vtendi angelis fuerit eis differenter, de aliis rebus concessa. In quarta parte exponendo literam, multa notatu dignissima inferuntur de statu primorum parentum. Ostenditur praeterea quatuor exemplis, quod non semper communia, dum diuiduntur, eodem modo fiunt propria, quo fuerunt communia, & conuerso. Distinguuntur etiam tria tempora primorum parentum, in quibus varie se habuerunt quoad rerum dominia.

Cap. 15 In prima parte recitat aliam partem constitutionis, in qua, vt declaratur in secunda parte, impugnatus per dictum capitulum Clement. conatur ostendere, quod Apostoli & eorum discipuli ante conuersionem Iudaeorum, de quibus in actibus fit mentio, aliqua possidebant. In tertia parte ponitur eiusdem impugnatio. In quarta litteralis explanatio.

Cap. 16. In prima parte, vt declaratur in secunda, impugnatus nititur probare falsum esse, quod dicit appellans, Apostolos scilicet post verba Petri, *Ecce nos reliquimus* &c. vsos fuisse rebus consumptibilibus vsu, cum in talibus vsus reperiri, vt asserit, nequeat. Quae omnia improbantur in tertia parte. In quarta exponitur textus.

Cap. 17. In prima parte, vt declaratur in secunda, recitat responsionem impugnati, praetendentis Augustinum non voluisse dicere, quod Apostoli vouerunt abdicationem rerum in communi & in speciali: sed tantummodo Dominum sequi. In tertia parte contra hanc responsionem impugnatores sex ostendunt. 1 quod Apostoli abdicationem rerum vouerunt in speciali. 2. quod in speciali & in communi. 3. quod Augustinus hoc sentit. 4. quod etiam illarum rerum, quas scriptura eos habuisse testatur, abdicationem vouerunt.

Quintum quod vita Fratrum sancti Augustini & aliorum proprietatem in communi habentium ad summam altissimæ paupertatis Apustolorum perfectionem non attingat. Sextum quod medium, quo vtitur impugnatus, est innalidum. In vltima parte declaratur textus.

Cap. 18. In prima parte recitat, & in secunda explicat consequentem constitutionis particulam, in qua impugnatus respondet ad illud, quod in obiectione præmissa tangebat appellan de religiosis figuram Apostolurum tenentibus, dicens quod illud capitulum loquitur de monachis, qui possunt habere mobilia & immobilia in communi. Ergo & Apostoli. In tertia parte prædicta impugnantur propter tres errores. Ostenditur etiam quod duplex est perfectio: Et similiter duplex impedimentum perfectionis. Item quod habere possessiones ecclesiasticas diminuat vel impediat de perfectione. Ponitur item in quadam responsione triplex differentia possessiunis propriorum & communium. Quarta pars declarat textum.

Cap. 19. In prima parte recitat, & in secunda explicat aliam partem constitutiunis, in quaim pugnatus recitat obiectionem appellantis. In tertia parte ostenditur impugnatum non recte recitasse verba appellantis, quæ ibidem subduntur. Et in quarta parte declarantur.

Cap. 20. In prima parte recitat & in secunda declarat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus ad obiectionem, quam in capitulo præcedenti recitauerat, conatur respondere, dicens quod procedat ex falsis, cum assumit Leuitas habuisse vsum tantum Decimarum. Et deinde declarat causam, quare Dominus Leuitis dominium Decimarum dederit. In tertia parte prædicta impugnantur tria probando. Primum, quod impugnatus appellanti falsum imponit. Secundum quod auctoritates recitatæ non id prætendunt, quod impugnatus. Demonstraturq; quomodo sacerdotes & Leuitæ habeant dominium in oblationibus & Decimis. Tertium quod appellans intentum suum ex auctoribus bene concludat. In quarta parte declarando litteram ostenditur triplex differentia eorum, quæ diuinis vsibus applicantur. Item in quibus rebus ecclesiastici habent dominium.

Cap. 21. In quatuor partibus, quibus recitat, declarat, improbat & exponit textum. Principaliter per impugnatores ostenditur appellantis verba truncate ab impugnato recitata.

Cap. 22. In prima parte responsionem impugnati ad obiectionem præcedentis capituli recitat. In secunda eandem declarat, ostendendo quomodo impugnatus velit euadere, dicendo quod perfectissima paupertas plus consistat in animo quam in rebus, & in preparatione animi plus quam in effectu. Cuius contrarium asseritur in tertia parte. In quarta parte declaratur textus.

Cap. 23. In prima parte impugnatus respondendo asserit, quod paupertas euangelica non excludat proprietatem, cum constet Apustolos habuisse dominium rerum in communi. In secunda parte declaratur dictum impugnati. In tertia improbatur prupter duos errores. Adduciturq; auctoritas beati Thomæ contra contrarium asserentes. In quarta parte expositionem litteralem solitam inuenies.

Cap. 24. In prima parte, vt declaratur in secunda, impugnans nititur ostendere, quod abdicatio, quam Fratres Minores profitentur, non excludat sollicitudinem. In tertia parte impugnatur illud dictum. In quarta declaratur textus.

Cap. 25. In prima parte, vt ostenditur in secunda, recitat responsionem impugnati ad obiectionem appellantis, quæ innititur auctoritati beati Remigii dicentis, quod *Apostoli quantum ad abdicationem temporalium fuerunt ad dignitatem primi hominis reuocati, in qua fuisset vsus rerum sine proprietate.* Hæc declarantur in secunda parte. In tertia declaratur intentio appellantis. In quarta verba eius.

Cap. 26. In prima & secunda partibus recitat & explicat aliam particulam constitutionis, in qua impugnatus ad obiectionem præmissam respondet quantum ad illud, quod ibi dicitur, primos parentes habuisse vsum absque dominio, dicens quod ipsi primi parentes saltem post illam benedictionem *Crescite* &c. habuerunt rerum dominium. In tertia parte impugnantur prædicta, eo quod ad mentem appellantis nihil faciant. Notantur præterea quædam de dominio communi & speciali, quod vocatur proprietas, quod non fuisset in statu innocentiæ. In quarta parte exponitur littera.

Cap. 27. In duabus primis partibus recitat & explicat, quale secundum impugnatum fuit illud dominium in statu innocentiæ, scilicet an proprium an commune. Et determinat impugnatus, quod Adam primo habuit dominium proprium omnium rerum temporalium. Quod probat ratione & auctoritate. In tertia impugnantur prædicta propter duos errores. Primus est, quod illa benedictio *Crescite* &c. fuit data Adæ extra Paradisum ante formationem Euæ. Secundus quod Adam ante formationem Euæ habuit dominium proprium rerũ temporalium. Vnde declaratur, quare aliquod dominium dicatur pruprium. In quarta parte explanando litteram & soluendo quasdam instantias habentur quædam notatu dignissima de modo intelligendi & exponendi scripturas. Et quomodo in eis non seruatur semper ordo rei gestæ in narrando, vt probatur exemplariter.

Cap. 28. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad capitulum Clementis *12. q. 1. dilectissimis.* In tertia improbatur responsio eius ostendendo, quod non procedat ad mentem appellantis, qui non negat primos parentes habuisse qualecunq; dominium temporalium: sed negat eos habuisse dominium, quod vocatur proprietas, qua aliquid est huius, quod non est illius. Quarta pars expositiua est litteræ.

Cap. 29. In duabus primis partibus recitat & declarat obiectionem appellantis, quæ est secundum

dum euangelium: seruus potest vti pecunia domini sui absq; dominio & proprietate. In rel[iquis] duabus ponuntur annotationes quædam super litteram.

Cap. 30. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad dic[tam] ob-iectionem dicentis, quod seruus nec vtitur nec abutitur pecunia Domini sui mutuando, q[uia] ip[s]e non facit translationem Dominii, sed Dominus eius. In tertia parte impugnatur dicta re[sp]onsio ostendendo, quod seruus ille euangelicus vsus sit pecunia Domini sui. In quarta notantur verba impugnati.

Cap. 31. In duabus primis recitat & explicat aliam obiectionem appellantis factam per decretalem *Exiit*. In tertia autem parte ostenditur, quomodo truncate recitatur obiectio appellantis ab impugnatio. In quarta parte exponitur littera.

Cap. 32. In duabus primis partibus recitat & declarat responsioné impugnati ad dictam obiectionem, quæ prætendit, quod illa decretalis debeat intelligi de rebus quæ non consumuntur vsu. Item quod dicta decretalis non fuit ab vniuersali ecclesia in Viennensi concilio approbata, nec de consensu Fratrum promulgata. In tertia parte impugnantur prædicta quo ad octo puncta, in quibus dicunt impugnatum errasse. Primum quia dicit quod dicta decretalis non intelligatur de rebus vsu consumptibilibus. Secundum quia dicit proprietatem tantum in rebus vsu consumptibilibus reperiri, & non vsum facti, nec ius vtendi. Tertium quia dicit, quod in rebus vsu consumptibilibus vsus rei non potest penes vnum & dominium penes alium remanere. Cuius contrarium ostenditur multis exemplis. Quartú quia dicit, quod in omnibus rebus consumptibilibus per vsum siue per abusum vsuarii, substantia rei desinit esse. Quintum quia dicit diffinitionem Nicolai tertii non tenere in rebus vsu consumptibilibus: quod improbatur ex illa & aliis constitutionibus successorum eius. In quibus declaratur expropriationem Fratrum debere intelligi de omnibus rebus tam in speciali quam communi. Sextum est, quod decretalis *Exiit* quantum ad hoc non est per vniuersalem ecclesiam approbata. Septimum quod dicit eam in concilio Viennensi non esse confirmatam. Octauum quia dicit eandem non esse de Fratrum consilio & consensu promulgatam. In quarta parte notatur & exponitur littera.

Cap. 33. In prima parte recitat, & in secunda declarat partem constitutionis subsequentem: id qua impugnatus incipit respondere ad obiectiones appellantis contra secundam assertionem ab ipso appellante impugnatam. In tertia parte notatur littera.

Cap. 34 In duabus primis partibus resumit dictam obiectionem per quoddam dictum *Num. 18.* In tertia parte exponitur littera.

Cap. 35. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus respondet ad obiectionem præmissam, dicens, quod Leuitæ non habuerunt in decimis tantum simplicem facti vsum, sed & dominium. Nititurq; ostendere, quod aliud est dare alicui rem in vsum, & dare ipsi vsum facti: & q ex Dei statuto non habetur vsus in rebus vsu consumptibilibus. In tertia parte tria impugnãtur. Primo quia appellans non posuerat dictionem exclusiuam tantum in appellatione sua. Secundo quia dictam obiectionem impugnatus non soluit, sed concedit propositum appellantis. Tertio quod erroneum est dicere, quod ex Dei statuto vsus in rebus vsu [c]onsu[mpti]bilibus haberi non potest. Quia multæ res datæ sunt in vsum ex Dei statuto, prout probatur au[ctori]tatibus sacræ scripturæ. Soluitur igitur ratio impugnati. In quarta parte exponitur & notat[ur] littera.

C[a]p. 36. Recitat quasdam auctoritates, quas appellans inducit ad ostendendum, quod vsus reperiat[ur i]n multis rebus vsu consumptibilibus. Tandem littera paucis declaratur.

[Ca]p. 37. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad dictas auctorit[at]es. In tertia parte impugnando responsionem eius multa declarantur scitu digna de variis pro-[p]ositionibus de huiusmodi materia loquentibus, vtrum concedi debeant. Concluditurq; quod pur[us] Theologus & Philosophus debeat absolute concedere, quod contingit vti rebus vsu consumptibilibus [i]dem [v]idetur de Iuristis. In quarta parte notatur littera.

[C]ap. [38.] [Re]ci[tat] & explicat quandam obiectionem de pecunia, qua contingit vti. & tamen inter re[s] [illegible] [n]umeratur. Deinde subditur improbatio, eo quod de hoc nulla facta fuerit me[ntio in] obiecti[o]nibus contra assertionem prædictam.

[illegible] In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem constitutionis, in qua impugn[atus] [illegible] respundendum auctoritatibus superius allegatis, dicens quod secundum [illegible]q; vsus, fructus neq; ius vtendi, quod est seruitus, neq; ius vtendi quod non est seruitus; potest [illegible] consumptibilibus reperiri. In tertia parte prædicta responsio impugnatur tanqua[m] [illegible]s. In quarta parte notantur & exponuntur verba textus.

C[ap.] 40. In duabus primis partibus recitat & declarat consequentem dictæ constitutionis particul[am] [illegible] impugnatus nititur ostendere, q nemo potest vti reb' vsu consumptibilib': eo q nullus po[illegible] vel vtilitaté al[i]q̃ ex illis salua rerũ substantia. Et q inde est secundũ Chrysosto-[mum] [illegible] mercedé ꝓ pecunia mutuata. In tertia parte impugnantur prædict[a] ꝓpter q[illegible] prinius est, q non cõtingit vti reb' vsu consumptibilib', capiendo vti ꝓprie, [illegible] supra cap. 6 Secundus est, quod qui vtitur ꝓprie loquendo re aliqua, h[a]bere [illegible] vt[ilit]até e[x] [e]a, salua rei substantia. Tertius est quod nullus ex re vsu consu[m]ptibili [illegible]bere fructum vel vtilitatem salua rei substantia: cuius contrariú ostenditur in vsu pecuniæ.

Qu[illegible]us

Quartus quia dicit, quod secundum Chrysostomum ideo pro pecunia mutuata non licet merce-
dem recipere, quia non contingat ea vti salua rei substantia. Quod falsum esse probant ostendentes
longe aliam esse rationē etiam secundū Chrysostomū, videl. quia per mutuum transfertur dominium
pecuniæ. Et ideo non licet recipere vltra valorem eius. De qua materia pulchra disseruntur. Simili-
ter quare magis liceat locanti domum vel agrum recipere vltra valorem domus, quam mutuanti pe-
cuniam. Notatur tamen casus, in quo etiam ex pecunia ad pompam concessa mercedem sine vsura
contingit exigi. In quarta parte exponitur & notatur littera.

Cap. 41. In duabus primis partibus recitat & explicat particulam constitutionis, in qua im-
pugnatus dicit, quod licet *vti* non posset reperiri in rebus vsu consumptibilibus: tamen in eis
consumptio & actus consumendi possunt reperiri. Nec tamen separantur à Dominio. In tertia
parte impugnantur hæc in tribus. Primo quia per hæc dicta impugnatus ostendit se prius imperi-
nenter locutum fuisse de vsu & vti. Secundo quia erroneum est dicere quod actus consumendi in
rebus huiusmodi non possit à dominio separari. Tertio quod ratio impugnati est erronea & insuali-
da. Ostenduntur etiam multa notatu digna de multiplicitate vtendi, & separandi. In quarta parte
notatur & exponitur textus. Et pulchra inseruntur.

Cap. 42 Recitat & explicat partem constitutionis, in qua impugnatus, quasi epilogando quædam
prius dicta, dicit, quod constitutio sua *Ad conditorem* loquitur, sicut decretalis sunt, scilicet secun-
dum leges, secundum quas *vsus* & *vti* proprie sumendo non habent locum in rebus vsu consumpti-
bilibus. In tertia parte improbantur prædicta per quandam legem.

Csp. 43. In duabus primis partibus recitat & explicat aliam partem constitutionis, in qua im-
pugnatus expressius, quam ante, respondet ad auctoritates inductas supra Cap. 36. dicens, quod
omnes illæ auctoritates accipiunt *vsum* & *vti* pro rei consumptione: & ita improprie. In tertia poni-
tur huiusmodi responsionis impugnatio. Ostenditurq; quod scientiæ posteriores non possunt
damnare modum loquendi scientiarum priorum. In quarta parte notatur littera.

Cap. 44. Recitat & declarat aliam obiectionem: probatq; quod qui negat propositionem
multiplicem, intelligitur negare omnem sensum eius, nisi sit consuetum talem propositionem acci-
pi potius in vno sensu quam in alio. Notatur etiam littera.

Cap. 45. Recitat & declarat responsionem impugnati dicentis, ꝙ appellans tanquam ignarus ar-
guit legislatorem, arguendo constitutionem *Ad conditorem*, quæ loquitur de vsu, sicut leges. In tertia
parte impugnantur prædicta. In quarta declarando litteram notatur quomodo rubricæ sæpe sunt de
rebus, quæ contradictionem includunt, sicut in Physica *de vacuo & infinito*: & tamen auctores its
intitulantes non debent reprehendi, nisi postea in tractando dicant huiusmodi res esse.

Cap. 46. recitat & declarat aliam obiectionem appellantis, probantis per verbum Augustini,
quod *abusus* est illicitus vsus, & quod ideo Christus cibo & potu non abusus, sed vsus fuerit. Decla-
ratq; tandem litteram.

Cap. 47. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad dictam ob-
iectionem, qui concedit conclusionem illatam ad sensum per se præexpositum. In tertia parte osten-
ditur, quod sicut ipse impugnatus capit terminos ad placitum suum: sic etiam appellans tanquam
Doctor Theologiæ potuit vti isto termino *abuti*, vt capitur in sacra scriptura & Doctoribus sanctis.
Deinde exponit litteram.

Cap. 48. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam obiectionem appellantis, proban-
tis quod non valeat dicere, quod *abuti* debeat sumi pro consumtione rei, eo quod abuti semper in
mala significatione sumitur in sacra scriptura. In vltima exponitur littera.

Cap. 49. In duabus primis partibus recitat & exponit particulam constitutionis, in qua im-
pugnatus respondet ad obiectionem immediate præmissam. Et quantum ad hoc, primo ostendi-
tur, quod *abuti* potest sumi pro consumptione. Et quod *abusus* in bona significatione sumitur secun-
dum leges, & etiam secundum diuinam scripturam. Et ideo oportet, quod omnis abusus sit illicitus.
In tertia parte prædicta responsio improbatur ex tribus. Primo, quia non respondet ad mentem ap-
pellantis, quam ibi copiose declarat. Secundo quia falsum dicit asserendo, quod legislatores loquen-
tes proprie de rebus, quæ vsu consumuntur, negant vsum in omni sua significatione propria locum
in rebus consumptibilibus habere. Tertio quia erroneum est, quod ille abusus, prout capitur ab im-
pugnato, sit illicitus, cui non competit ius vtendi & hoc deducendo ad inconueniens, videlicet
quod status Fratrum Minorum sic esset illicitus, & ecclesia errasset ipsum approbando, & beatum
Franciscum canonizando. In quarta exponitur littera.

Cap. 50. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati, dicentis quod
abusus pro consumptione rei sumitur, eo quod hæc præpositio *ab* auget sensum dictionis, qui per
compositionem præponitur. In tertia parte dicta impugnantur. In quarta exponuntur literaliter.

Cap. 51. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam constitutionis particulam, in qua
impugnatus concludit, quod *abusus* in legibus Imperatorum in bona significatione accipitur. In ter-
tia responsio eius improbatur.

Cap. 52. In duabus primis partibus idem, quod in præcedenti capitulo, ostenditur per auctori-
tatem Hieremiæ *cap. 18*. In tertia parte improbatur. In quarta literaliter notatur.

Cap. 53. Recitat & declarat obiectionem appellantis, probantis quod diffinitio, quam dicta
constitutio dat de *vti*, non sit vera diffinitio. Et ostendentis, quod sicut non est licitum cuicunq; de
nouo

[illegible] ponere vocibus significationes, sic non est licitum cuicunq; diffinitiones nouas [illegible] nas diffinitionibus maiorum assignare.

Cap. 54. Recitat & declarat responsionem impugnati ad obiectionem præmissa[m] dicentis quod diffinitio sua est vera, prout ostendit per diffinitionem *vsus*, quæ habetur consimilis. In tertia parte præmisso, quod hoc verbum *vti* non habet tot significationes, quot habet hoc nomen *vsus*. Primo dicitur, quod licet *vsus* in vera significatione sic diffiniatur: *Vsus est ius vtendi rebus alienis salua rerum substantia*; tamen *vti* sic diffiniri non potest: *Vti nihil aliud est proprie, quam fructum rei seu vtilitatem* &c. Secundo dicitur, quod esto quod *vsus* in vna significatione diffineretur prædicto modo, ex hoc tamen non sequeretur, quod non possit aliter proprie diffinire, eo quod eiusdem vocabuli æquiuoce sumpti possunt esse plures diffinitiones propriæ. In quarta ponitur expositio & notatio litteralis.

Cap. 55. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad hoc quod appellans dixerat suam diffinitionem non esse consonam diffinitionibus sanctorum, dicens quod hoc non est inconueniens. Quia aliter accipitur à sanctis, & aliter in decretali *Exiit*, & in constitutione *Ad conditorem*. In tertia parte impugnant prædictam responsionem. Primo quia non respondet ad mentem appellantis. Secundo quia sibiipsi contradicit. In quarta parte notantur verba textus.

Cap. 56. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus reprehendit appellantem quantum ad modum loquendi in hoc, quod ponit simplicem vsum facti in rebus: cum tamen modus loquendi non sit vsitatus à sanctis Doctoribus. In reliquis duabus improbantur & notantur prædicta.

Cap. 57. Recitat vltimam obiectionem appellantis &c.

Cap. 58. Recitat & declarat responsionem impugnati, quæ per quatuor dicta procedit. Tertio improbat prædicta quatuor dicta tanquam falsa. Quorum primum est, quod Nicolaus tertius per verba sua in decretali *Exiit*, non concessit simplicem vsum facti. Secundum est quod quoad res vsu consumptibiles accepit *vsum* improprie. Tertium quod non concessit Minoribus vsum facti. Quartum quod si decretalis *Exiit* intellexerit de vsu facti proprie loquendo, non valeret, quia esset impossibilis. Hæc, inquam, improbãtur in tertia parte. Et soluitur vna instantia de vsu necessariæ sustentationis. Et similiter ibi declaratur, quare dicitur *simplex vsus facti*. In quarta parte notãtur verba textus.

Cap. 59. Recitat & declarat tertiam assertionem impugnati, quam appellans reputauit erroneam. Quæ est, quod nullus actus vtendi potest esse licitus absq; iure vtendi. In vltima parte exponitur litera.

Cap. 60. In duabus primis partibus recitat & declarat partem constitutionis, in qua impugnatus resumit obiectionem appellantis contra dictam tertiam assertionem. Et stat obiectio in hoc; quod impugnatus loquitur de iure ciuili & mundano. Et tale ius nunquam habuerunt Apostoli in multis rebus, quarum tamen habuerunt vsum licitum. In tertia parte impugnando prædicta quinq; facit, vt ibi patet. Inprimis autem scitu dignum est notabile de differentia inter vsum iustum & licitum. Et de triplici acceptione huius nominis *iustitia*. Et proportionabiliter, quomodo actus potest dici tripliciter iustus. In quarta parte exponuntur verba textus.

Cap. 61. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem dictæ constitutionis. In qua impugnatus respondet ad obiectiones appellantis, dicens quod appellans sibi falsum imponit. Quia constitutio sua *Ad conditorem* loquitur de vsu, pro quo competit ius vtendi, quod est aliud à iure vtendi. In tertia parte ponitur impugnatio prædictorum duo faciendo. Primo, declarando intentionem impugnati, & quomodo ponit ius vtendi esse licentiam seu licitam potestatem vtendi, & quod licentia vtendi non est sine iure vtendi. Secundo prædictam assertionem improbando. Et ibi primo distinguitur multiplex ius vtendi. Quoddam enim est naturale, & quoddam positiuum. Et quomodo ius naturale semper, sed non pro semper sufficit ad vtendum tempore necessitatis extremæ. Et subditur & soluitur quædam instantia, in qua notatur respectu cuius priuilegium est ius, & respectu cuius non est ius, sed gratia. Deinde ponitur licentia duplex: quarum altera ad placitum concedentis reuocari non potest, altera potest. Tertio reprobatur illa assertio, qua impugnans dicit, quod aliquid potest habere ius vtendi, quod est licentia vtendi absque iure agendi. Et circa hoc ponuntur duæ conclusiones. Prima est, quod non omnis licentia vtendi est ius vtendi. Quæ probatur quadrupliciter. Soluitur etiam quædam instantia concedendo, quod licet Fratres Minores non habeant ius positiuum in rebus, quibus vtuntur: habent tamen in eis aliquod ius vtendi, scilicet naturale pro tempore necessitatis solum. Et sic cum habeant licentiam vtendi rebus pro alio tempore, quam pro tempore necessitatis extremæ, cum tamen non habeant ius vtendi, nisi pro tempore necessitatis extremæ, sequitur quod licentia vtendi non est ius vtendi. Secunda conclusio est, quod qui habet ius agendi positiuum re aliqua determinata, habet ius agendi seu repetendi iudicialiter, eo quod vnicuique licet repetere suum cũ debitis circũstantiis. In quarta parte exponitur litera.

Cap. 62. Recitat & explicat in primis duabus partibus expositionem, per quam impugnatus ostendit, quod constitutio *Quia quorundam*, non loquitur de iure vtendi, quod est proprium, quod tamen sibi imponit appellans: sed de iure vtendi communi. In tertia parte hoc impugnatur propter tria. Primo quia illa constitutio loquitur de iure contentioso. Ergo de iure agendi. Et circa hoc soluitur quædam instantia. Ibi etiam declaratur, quod sæpe verbum indefinite prolatum nequaquam vniuersaliter debet intelligi. Et deinde ponuntur responsiones ad rationes contentas in constitutione, *Quia quorundam*, & specialiter per distinctionem de iustitia & iusto prius positam.

Et

Et sic soluitur illud argumentum, quo probare nititur impugnatus, quod exercens aliquem actu qui nullum ius habeat exercendi ipsum, iniustus conuincitur. Et similiter quod ille non fit, qui non habet ius vtendi, quam qui habet respectu rei, qua vtitur, & similia. Secundo ostenditur, quod constitutio *quia quorundam*, loquitur de iure vtendi proprio, non solum collegio sed etiam personæ. Tertio probatur, quod verba quæ adducuntur ex constitutione *quia quorundam* plures errores includunt. Quorum primus est, quod Ordo Fratrum Minorum habet vsum iuris in bus, quibus vtuntur. Secundus error est, quod Ordo Fratrum Minorum est persona repræsentata & imaginaria. Tertius est, quod quæ facti sunt, Ordini nequeunt conuenire. Quartus est quod licet ordini non possint conuenire ea quæ sunt facti: ei tamen possunt conuenire quæ sunt iuris. vtrum quod improbatur. In quarta parte ponitur responsio litteralis.

Cap. 63 Resumit quandam responsionem appellantis ad rationem impugnati supra positam capitulo 59. Vbi arguitur, quod vsus concessus Fratribus non est sine iure vtendi, quia alias est citus. Ad quod respondet appellans, quod sufficit licentia vtendi ad hoc quod non sit illicitus &

Cap. 64. Primo ponit & secundo exponit partem constitutionis, in qua impognatus prædictam responsionem appellantis reprobare conatur, dicens quod falsum est, quod aliquis po habere licentiam sine iure. Probat de religioso, cui conceditur licentia consentiendi in ele non de se factam, qui etiam per hoc habet ius consentiendi. In tertia vero parte huius capituli reprobatur prædicta ratio, quia appellans non dicit vniuersalem, scilicet quod omnis, qui habet licentiam, non habeat ius. Imo sicut dictum est capitulo 61. aliquando concessa licentia ius quoddam acquiritur, & aliquando non, prout hic & ibidem declaratur. In quarta vero parte ponitur responsio ad litteram.

Cap. 65. In prima & secunda partibus recitat & explicat secundam rationem, quam adducit impugnatus ad probandum, quod qui habet licentiam vtendi re aliqua habet ius vtendi eadem. Et est ratio talis, qui vtitur re aliqua de licentia alterius sine iure; aut vtitur iuste, vel iniuste. Si iuste, ergo iure, *extra de verborum significationibus. cap. ius datis. & 14. q. 4. quid dicam.* Si iniuste, concordat cum constitutione *Ad conditorem* &c. In tertia vero parte ad reprobationem & solutionem dictæ rationis proceditur quinq; faciendo. Primo ponitur distinctio de *iure*: quia quandoq; accipitur pro iure fori: quandoq; vero pro iure poli. *Ius fori* vocatur iustum, quod ex pactione seu ordinatione humana vel diuina explicite constituitur. Et probatur ibidem, quomodo non debet ad placitum cuiuslibet violari, sicut nec mores, nec leges populi, respectu cuius sunt leges. *Ius* vero *poli* vocatur æquitas naturalis, quæ absque omni ordinatione humana & etiam diuina pure positiua est consona rationi rectæ pure naturali vel acceptæ ex his quæ diuinitus nobis reuelata sunt. Ideo est quod ius poli vocatur ius naturale; quandoq; vero ius diuinum. Quoniam multa sunt consona rationi rectæ iure naturali & diuino: sicut consonum est rationi rectæ sumptæ ex credibilibus, quod euangelium prædicantes io de sustententur: quamuis tamen per solam rationem pure naturalem hoc probari sufficienter non possit: sicut nec quod illa quæ prædicant, sint vera &c. Secundo in hoc capitulo ostenditur, quod quando in altercatione præsenti contenditur, an vsus rerum possit esse absque iure vtendi: tam appellans quam impugnatus loquuntur de iure fori, quo quis potest in iudicio litigare. Tertio distinguuntur quinq; modi habendi ius ad res temporales. Primo ex meriti dignitate: & isto modo soli iusti digni sunt, & impius non est dignus pane, quo vescitur. Secundo modo ex debiti necessitate vel honestate: & isto modo superflua diuitum sunt pauperum: & similiter bona ecclesiæ, quia debent elargiri pauperibus, qui ad talia habent ius diuinum. Quoniam per ius diuinum diuites & ecclesiastici tenentur talia indigentibus exhibere. Tertio modo dicuntur temporalia esse aliquorum iure poli: & simul quandoque iure fori & conscientia bona. Et sic res, quibus quis vtitur in articulo necessitatis extremæ sunt illius, siue sint illius iure fori siue non. Quarto modo dicuntur res esse aliquorum sinceritate conscientiæ. Et sic temporalia sunt illorum, qui non ex auaritia vel mala intentione detinent, sed ratione recta. Quinto modo aliqua sunt alicuius iure fori tantummodo, vel quo ad dominium & proprietatem, vel quoad vsumfructum, vel ad vsum nudum: & sic de similibus. Quarto replicatur distinctio de iustitia & iusto supra posita. Quinto respondetur ad formam argumenti ante positi, concedendo, quod ille qui re vtitur ex licentia, vtitur iuste, capiendo *iuste* à iustitia tertio modo dicta: quia vtitur conformiter rectæ rationi, & sic iure vel iuste vti est bene moraliter vti, non quidem iure fori, sed iure poli. Quia omne quod recte fit absque iure fori, fit iure poli. Et circa hoc soluitur vna instantia declarando, quod non solum in extremæ necessitatis articulo licet vti rebus iure poli, sed etiam in aliis casibus. Et consequenter ibi declaratur, quomodo commune naturale, cui licet renunciari non possit, habeat tamen limitari & coartari, ne in multis casibus in actum exeat circa res temporales habendas & appropriandas. Licet non possit ex toto sic coartari, quin in necessitate omnia sint communia. Et extra talem necessitatem sufficit sola permissio vel licentia Domini ad hoc, quod quis re aliena vtatur iure poli, absque alio nouo iure prout hic probatur. Et in quarta parte ponuntur notabilia super literam, vbi ostenditur qualiter omne quod bene & iuste possidetur, iure possidetur, & quomodo bonus vsus à iure vtendi non separatur loquendo de iure poli, quod est potestas conformis rectæ rationi absque pactione. Ibi etiam ostenditur, quod ius fori non semper est ex pactione conformi rectæ rationi, sed aliquando di[illegible] quia multa possidentur iure fori, quæ non bene possidentur, vt ait Augustinus. *Male*, inq[illegible] qui

qui male vtitur suo & qui aliena præsumit Quod etiam multa bene possideantur, quæ iure fori minime possidentur, probat hic quia qui legitime præscribit rem alienam ante præscriptionem completam bene possidet: & tamen ante illam nullo iure fori possidet, sed solum iure poli. Quare &.

Cap. 66. In duabus primis partibus recitat & declarat obiectionem impugnati contra rationem suam præmissam dicens. Nec obstat, quod Isidorus inter iustum & iniustum ponit fas medium, cum dicit: *Transire per agrum alienum, fas est, ius non est* &c. Ad quam respondet, quod Isidorus non intendit ponere actum medium inter iustum & iniustum: sed quod aliquid est licitum de iure diuino, quod non est licitum de iure humano. In tertia parte reducuntur verba Isidori contra impugnatum, vt ibi patet. In quarta exponendo litteram declaratur exemplariter, quomodo inter iustum & iniustum per abnegationem ponitur medium: & quomodo refert dicere affirmatiue: *Aliquid de iure diuino licet.* Et dicere negatiue: *Aliquid non est de iure diuino illicitum* &c. Et alia multa huiusmodi.

Cap. 67. In duabus primis partibus recitat & declarat quartam assertionem impugnati. Videlicet, quod actus vtendi re vsu consumptibili separatus à iure vtendi haberi non potest: eo quod nullus actus vtendi potest esse in rerum natura. Quia nec ante actum, nec in actu, nec post actum. In tertia parte, dicta improbantur. Differuntur præterea multa de successiuis, quomodo habeant esse. Et an ipsum esse solummodo rem perfectam significet. In quarta parte exponendo verba textus habentur multa subtilia ex physica de tempore, motu, mutatum esse, & similibus.

Cap. 68. In duabus primis partibus recitat & declarat quandam obiectionem appellantis, inferentis, quod ex verbis impugnati superius recitatis destruerentur gesta Christi & Apostolorum eius. In tertia parte ostenditur quomodo dicta obiectio truncate ab impugnato recitatur: & quomodo contra eum ratio eius retorquetur. In quarta parte declaratur litera.

Cap. 69. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad dictam obiectionem appellantis. Quam quidem obiectionem impugnant in tertia parte, ostendendo quod non respondeat ad mentem appellantis: Et quod quinq; irrationabilia contineat, vt ibidem patet. In quarta parte exponitur litera.

Cap. 70. Recitat & declarat responsionem impugnati ad secundam obiectionem appellantis, quæ fuit, quod per rationem impugnati nullus posset habere vsum rerum consumptibilium non vsu. Ad quam respondet concedendo conclusionem, loquendo de vsu facti. In tertia ostenditur, quod conclusio ab impugnato concessa, est erronea & vana. In quarta parte exponitur & notatur littera.

Cap. 71. In prima parte resumit & in secunda declarat quandam aliam assertionem positam ab impugnato, quam appellans impugnat, eo quod ponit, quod si vsus in rebus vsu consumptibilibus posset constitui, ille tamen vsus non esset simplex, nec à dominio & proprietate separatus. Quia per talem actum & cum ipso actu & in ipso actu res huiusmodi consumitur. In tertia parte hæc impugnantur propter duo. Primum, quia erroneum est dicere, quod vsus simplex non potest esse à dominio separatus. Et ob hoc ponitur multiplex acceptio horum terminorum *Simplex, Simplicitas, Simpliciter*, secundum diuersos modos loquendi in diuersis scientiis. Ostenditur etiam, quomodo actus vtendi multipliciter potest dici simplex. Secundum, quia in ratione impugnati tres continentur errores, vt patet ibidem. In quarta parte exponitur littera.

Cap. 72. Recitat & explicat aliam obiectionem appellantis continentem duas instantias. Quarum prima est, quod nec vestis, nec panis semper consumitur in principio actus. Secunda est quod sicut quis habet dominium serui sui, ita habet dominium panis in ore serui existentis. Et tandem ponitur breuis expositio literalis.

Cap. 73. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad præmissam obiectionem, dicentis appellantem constitutioni suæ falsum imponere, scilicet quod intelligat, quod per primum actum, qui est vsus imperfectus, res consumatur. Quia constitutio solum intellexit de actu perfecto, per quem res consumitur. In tertia parte ad impugnandum prædicta distinguitur primo triplex modus, quo actus potest dici perfectus. Secundo declaratur intentio appellantis, & quomodo ratio eius maneat insoluta. Deinde arguitur contra prædictam responsionem. In quarta parte exponendo literam notatur duplex actus vtendi, scilicet perfectus & imperfectus. Et ponitur differentia inter c... nlum & consumptum est.

Cap. 74. In duabus primis partibus recitat & explicat assertionem impugnati, quam appellans reputat erroneam. Et continet tres partes. Primo enim dicit, quod carentia dominii in rebus, quibus Fratres Minores vtuntur, non prodest eis quantum ad statum perfectionis, eo quod per eam non sint pauperiores. Secunda igitur est, quod carentia dominii omni temporali commodo denudati pauperiorem non efficit non habentem. Tertia est quod tale dominium est nudum verbale & ænigmaticum. De quibus inferius amplius differetur. In vltima parte ponitur notatio literalis.

Cap. 65. In duabus primis partibus recitat & declarat obiectiones appellantis contra assertionem præfatam, quæ consistit in hoc, quod Christus abdicationem talis dominii consuluit, & Apostoli acceptauerunt, & religionum institutores imitati sunt. Vltima parte exponitur littera.

Cap. 76. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad obiectiones appellantis contra assertionem præmissam. Et primo dicit, quod appellans truncate recitat verba constitutionis: quia omittit rationem, per quam probatur, quod retentio dominii facta per Papam non profuit Fratribus quantum ad statum perfectionis, eo quod Minores non minus solliciti

inuen i sunt post huiusmodi retentionem dominii à Nicolao tertio factum, quam antea. parte impugnantur dicta eius propter tres errores. Quorum primus est, quod abdicat o p sis omnium temporalium in speciali & in communi ad statum perfectionis non pertinet improbandum multa notatu digna ibidem habentur, ostendendo quomodo ex posse poralium amor eorum nascitur & augetur, & impedimentum fit amoris diuini. E on dicatio proprietatis omnium temporalium disponit ad perfectionem, eo quod temou quanm vermis est superbia Soluuntur etiam obiectiones de perfectis diuitibus, cuiu Abraham, Iacob & Iob. Ostenditur prætetea quomodo potest aliquid intelligi pert ctionem quadrupliciter. Et quomodo aliquid multipliciter dicitur difficile. Et quis p tus perfectionis. Et quod non est inconueniens, quod vnus status excedat alium in vn & turab eodem in alio. Et in solutionibus declaratur, quomodo differenter diuitiarum pe enm abdicatio sint instrumentum virtutis & perfectionis. Consequenter discutitur, quo sessio diuitiarum ad statum perfectionis prælatorum spectet: & quod intelligendum st eam lem statum pertinere non per se, sed quodammodo per accidens. Et quod in casu magis e communitati fidelium bona communia ecclesiæ committere laicis iustis, bonis & industri sanda, quam ipsis prælatis, supplendo eorum negligentiam, aut vt ipsi prælati liberius d contemplationi vacent. Item in solutione ad instantiam, quæ fit de bonis ecclesiarum ad c sticos spectantibus, declaratur primo, quomodo bona à fidelibus Deo oblata ad duo ordin Secundo, quomodo bona ecclesiæ dicantur communia Et quomodo sint dispensanda ec non solum indigentibus, sed etiam habentibus aliunde viuere. Laicis autem non nisi in necess indigentiæ plura consequenter de bonis ecclesiasticis pertractantur. Item quomodo pau corporali ad prælatos pertinet. Item quomodo ecclesiasticarum rerum dispensatio posset vulite la cis competere. Additur in solusionibus instantiarum quomodo non solum magnarum diuitia abdicatio ad statum perfectionis faciat, sed etiam paruarum. Secundus error principaliter ibidem improbatus est, quod præcipue via disponitur ad charitatem per amputationem sollicitudinis circa temporalia Cuius contrarium ostenditur eo quod amputatio amoris inordinati magis ad am di sponat. Non enim omnis sollicitudo circa temporalia mala est, sicut omnis inordinata usam m tius error est, quod per abdicationem dominii huiusmodi non amputatur sollicitudo tempo Addunt his duo mendacia diffamatoria ab impugnato contra Minores commentata. Pro qu rum impugnatione ostenditur, quomodo Minores nec per se nec per alium possunt pecunias pertracta re. In quarta parte ponuntur notabilia circa litteram.

Cap. 77. In duabus primis partibus recitat & explicat subsequentem particulam constitutionis. In qua impugnatus rursum nititur probare, quod carentia dominii, quam vouent Minores, non reddet eos pauperiores. In tertia parte prædicta assertio & probatione a eius impugnantur propter quatuor errores. Primus est quod dicit Minores propter carentiam dominii Romanæ ecclesiæ r seruati non effectos pauperiores. Quo improbato ad solutionem cuiusdam instantiæ ostenditur, quomodo Papa per sale Dominium effectus sit ditior. Adduntur præterea duæ opiniones de potestate Papæ super bona temporalia ecclesiarum. Quarum prima est, quod Papa in rebus ecclesiæ non habet plenitudinem potestatis. Et quod ex intentione fidelium diuersæ res diuersis ecclesiis & monasteriis sunt specialiter assignatæ, à quibus sine culpa & causa rationabili auferri non debent, vt exemplariter probatur de bonis Templariorum. Alia est opinio contraria priori. Secundus error est, quod dominium rerum, quibus Fratres vtuntur, Romanæ ecclesiæ reseruatum, est nudum, verbale, ænigmaticum & simulatum. Tertius error est, quod dominium omni temporali & corporali commodo denudatum est inutile, verbale & ænigmaticum. Quartus est, quod carentia huiusmodi dominii non reddit carentem pauperiorem. In quarta parte notando litteram ostenditur, quomodo accidat statui Fratrum Minorum, quod ecclesia Romana reseruauit sibi dominium rerum ipsis quarum ad vsum concessarum. Ostenditur prætetea, quomodo res, quarum Fratres vsum habent, & res ecclesiasticæ, non ita libere ad Papam pertinent, sicut res laicorum ad laicos. Et quomodo Papa peccaret mortaliter ditando parentes suos de huiusmodi bonis: & similiter rectores huiusmodi bona, & alia quamplurima ibidem notantur.

Cap. 78. In duabus primis partibus recitatur & explicatur responsio impugnati ad secundum, quod in prædicta obiectione tangit appellans, scilicet quod Christus tribuisset simulatam & fallacem doctrinam consulendo omnia relinquere volentibus ad perfectionem attingere. Vnde dicit, quod Christus nec Apostolis nec discipulis consuluit, quod non haberent aliqua saltem i com mi. In tertia parte improbatur dicta responsio duo ostendendo. In quarta notantur verba hu

Cap. 79. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad ter quod tangit dictus appellans, dicens quod sancti religionum sacrarum institutores errasse modi paupertatem euangelicam instituendo & seruando. Ad quod dicit, quod falsum est, eos instituisse aut à Religiosis præterquam à Minoribus obseruatam. In tertia parte improbatur dicta dendo, quod ad medium, in quo se appellans fundat, non respondeat impugnatus. In quarta expon

Cap. 80. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam obiectionem appellan buit de Leuitis, quod habuerunt vsum rerum, quarum Deus habuit dominium. In e ctio appellantis ab impugnato truncate & peruerse recitetur. Vnde interruntur contra impugnatum ostendendo ipsum hæresim sapere. In quarta exponitur

Cap. 81. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad dictam obiectionem, dicentis quod *Numeri 18.* expresse habetur, quod Deus dederit Leuitis etiam dominium decimarum, & non tantum vsum. In tertia parte impugnatur huiusmodi responsio euasiua, ostendendo quod appellans non dixerit Leuitas in nullis rebus habere dominium: neq; id oportere dici ad concludendum intentum suum. Ad quod sufficerit probasse ipsos aliquarum rerum vsum habuisse, quarum non ipsi, sed Deus dominium habuerit. Ex hoc enim infertur, quod vsus posset à dominio separari. Ostenditur etiam, quomodo dominium Domini, quamuis esset omni temporali commodo denudatum, non erat nudum, verbale, ænigmaticum aut simulatum. In quarta parte exponitur litera.

Secunda constitutionis capitula.

CAp. 82. Aggreditur impugnationes constitutionis *Cum inter.* In prima enim parte recitantur duo dicta eiusdẽ constitutionis. In quorum primo declaratur hæreticum esse affirmare, *Deinceps Christum & Apostolos nihil habuisse in speciali nec in communi.* In secundo declaratur hæreticum esse affirmare, quod non habuerint ius vtendi, vendendi, & donandi, aut commutandi illa, quæ sacra scriptura asserit eos habuisse. In secunda parte hæc declarantur. In vltima parte improbantur dicta, primo notando, quomodo male dicatur *Deinceps* &c. quia declaratio Papæ non facit nouas hæreses. Secundo, quomodo erroneum asseruit impugnatus.

Cap. 83. In duabus primis partibus ostendit, qualiter impugnatus dicit appellantem verba prædictæ constitutionis imperfecte recitasse. Vnde melius recitantur, vt clarius in secunda parte declaratur. In tertia ostendunt verba omissa nihil facere pro impugnato, sed contra impugnatum. Et in quarta exponendo textum declarant quomodo Christus nullius rei habuerit dominium, nec se pro Domino gesserit, sicut nec Apostoli, qui pecuniæ vsum in tempore extremæ necessitatis, non dominium habuerunt.

Cap. 84. Recitat & declarat, quomodo impugnatus exprimit intellectum, quem appellans dictæ constitutioni imponit, dicens quod secundum appellantem dicta constitutio loquitur de iure proprietatis, & dominii ciuilis & mundani. Et deinde in tertia parte improbatur dicta recitatio, tanquam truncata & imperfecta, vt patebit in sequenti capitulo.

Cap. 85. Recitat & declarat, quomodo impugnatus nititur ostendere appellantem imposuisse constitutioni suæ, quod loquitur de iure proprietatis & dominii, de quo tamen non facit mentionem. In tertia parte ostendunt appellantem nihil falsi imposuisse. In quarta declaratur textus.

Cap. 86. Recitat & declarat, quomodo impugnatus dat quandam responsionem generalem ad obiectiones appellantis, dicendo quod omnes vnico verbo repelluntur per hoc, quod constitutio de dominio mentionem non facit. In tertia parte ostendunt, quod licet de hoc ibi non fiat mentio vocalis, tamen ille est sensus, quem dictæ obiectiones prætenduut, intelligendo scilicet de dominio humano.

Cap. 87. Recitat & declarat principalem assertionem appellantis, videlicet quod Christus & Apostoli nullius rei temporalis proprietatem habuerunt, neque in communi, neque in speciali. Et consequenter ponitur declaratio litteralis, in qua ostenditur, quod dicta assertio appellantis non est pertinax.

Cap 88 In duab' primis partibus recitat & declarat aliam partẽ constitutionis, in qua impugnatus primo ponit hanc conclusionẽ, ꝙ dominiũ rerum temporalium non iure humano & mundano, sed diuino fuerit introductũ. Et per consequens, ꝙ iure diuino sunt dominia aliqua. Pro quo ostenditur, q dius diuinum, & quo iure facta sit rerum diuisio, vt patet in textu & declaratione eius. In tertia partẽ proceditur ad impugnationem textus, & ex eo illatorum, ponendo primo quinque conclusiones. Quarum prima est, quod in statu innocentiæ nullum fuit dominium proprium. Secunda quod primum dominium proprium fuit post lapsum iure humano seu ordinatione humana introductum. Vbi multa pulchra in solutionibus obiectionum habentur de diuisione illa, & diuisorum dominio. Tertia conclusio est, quod iure humano absque legibus regum contra alios principatus & magistratus distinctorum multa rerum dominia introducta fuerunt. Quarta est, quod aliarum rerum temporalium diuersa & distincta dominia immediata ordinatione diuina introducta fuerunt. Quinta conclusio est, quod post promulgationem Euangelii nulla dominia à iure diuino, neque ex speciali collatione Dei fuerunt introducta. Vnde probatur, quod Christus illis, quos panibus & piscibus pauit, non dedit illorum dominium, sed vsum simplicem. Soluitur præterea obiectio de clericis, qui videntur ordinatione Dei ex prædicatione viuere. Ostenditur etiam duplex ius diuinum, speciale & generale. Et alia multa, quæ ibi clarissime habentur. Secundo ponuntur quatuor errores impugnati. Tertio in quarta parta discurrendo per litteram ostenditur, quid proprie iure diuino possideatur. Multa insuper notatu dignissima differuntur de rerum dominio, quo iure, & à quibus habeatur.

Cap. 89. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus nititur ostendere, quod dominium rerum temporalium nullo iure humano potuit dari hominibus, sed diuino tantum, eo quod Deus est Dominus omnium rerum, sine cuius voluntate dari non possunt. In tertia

ostenditur, quod hoc non est contra appellantem, qui non intendit negare, quod dominium [illegible] porale commune primo fuerit à Deo, à quo primum dominium datum fuit hominibus. Sed sequitur, quod prima diuisio dominiorum non fuerit inducta à iure humano, quo alicui competit dominium propriam, sic quod potest illud in alterum transferre absq; reuelatione, quod hoc Deo placeat. Demum exponitur litera.

Cap. 90. Recitat & explicat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus ostendit, quid per ius humanum circa rerum dominium est inductum, dicens quot modi acquirendi dominium, & modi agendi pro temporalibus in iudicio. Deinde exponitur littera.

Cap. 91. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad auctoritates pro contraria assertione allegatas. In tertia parte impugnando dictam responsionem reprehendit duos errores impugnari. Primus est, quod dicit, ius ciuile formulas duntaxat actionum induxisse. Ad cuius euidentiam ponitur iuris ciuilis & iuris naturalis multiplex acceptio. Secundus est, quia dicit Augustinum non assertiue, sed disputatiue dixisse verba per appellantem adducta. In quarta parte notatur & declaratur littera.

Cap. 92. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionē impugnati ad secundam auctoritatem ab appellante adductam, dicens quod beatus Clemens per *iniquitatem* non intellexit iniu gentium, sed peccatum primorum parentum. In tertia parte impugnatores retorquent responsionem in respondentem. In quarta exponendo litteram notatur primo, quod licet in statu innocentiæ communis vsus omnium fuisset, non tamen expediuit post peccatum propter pronitatem hominum ad dissentiendum & male agendum. Secundo multipliciter exponitur hoc verbum *Per iniquitatem*, quod habetur in *cap. dilectissimis* allegato. Exponitur etiam illud euangelicum: *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis*.

Cap. 93. Accedit ad principalem quæstionem, in qua quæritur, vtrum Christus & Apostoli habuerunt alicuius rei temporalis dominium. In prima enim parte primo recitantur quindecim auctoritates, per quas impugnatus nititur ostendere, quod Christus fuit rex in temporalibus. Secundo octo, per quas conatur probare, quod Christus inquantum homo, fuit Dominus temporalium. Tertio determinat tempus, quando Christus habuit regnum & dominium. In secunda parte declarantur prædicta. In tertia parte improbantur, distinguendo de triplici regimine: & quomodo huiusmodi vocabula *rex & Dominus* varie accipiantur. Ostenditur deinde, quomodo Christus potuerit concedi rex & Dominus omnium. Et quomodo non regnauerit temporaliter, nec habuerit dominium vniuersale: & quomodo Cæsar fuerit Christo viuente verus Imperator, nec à Christo recognouerit dominium suum, nec Christus ab aliquo alio. Item pulchre ostenditur, quomodo vtile fuerit Christi fidelibus, quod Christus obtinuit summum sacerdotium, & etiam quod abdicauit rerum temporalium dominium. Et quomodo successor Christi, hoc est beatus Petrus, non obtinuerit per talem successionem alicuius rei temporalis dominium: & multa alia. In quarta parte discurrendo per litteram soluuntur omnes auctoritates per impugnatum adductæ, multaq; scitu digna differuntur, quæ ibidem faciliter inuenias.

Cap 94. In duabus primis partibus recitat & declarat quomodo impugnatus conatur probare, quod Christus præter vniuersale rerum dominium, quod ab initio habuit ex Dei datione, postea quarundam rerum temporalium dominium acquisiuit. Aliis modis, scilicet vel emptione vel collatione. Quod probat multis auctoritatibus & exemplis, vtpote de vestimentis eius, de calciamentis & de loculis, de pane & vino in cœna dicens, quod eorum habuit dominium. In tertia parte dicta improbantur ostendendo quatuor. Primo quod Christus nullius rei habuit dominium. Secundo quod non habuit calciamenta etiam quo ad vsum. Tertio specialiter quod non habuit proprietatem loculorum. Quarto concluditur quomodo aliquas res habuerit absque dominio & proprietate. In quarta parte declarando textum soluuntur auctoritates. Et soluitur etiam quæstio, qua quæritur: Cuius erant Christi vestimenta quo ad dominium? Item quomodo Christo consentiente Iudas, qui erat Apostolus, portabat loculos & pecuniam. Et quædam alia notatu digna ibidem inuenies.

Cap. 95. Primo recitat & secundo explicat partem subsequentem constitutionis, in qua impugnatus nititur probare, quod Christus regno & dominio non renunciauit: imo quod nec potuit illi renunciasse, quia fecisset contra ordinationem patris, qui regnum ipsius Christi in perpetuum durare ordinauerat. In tertia parte improbantur prædicta inferendo ex dictis impugnati duos errores. Quorum primus est, quod Christus non longe ante passionem habuit regnum temporale & dominium seu proprietatem temporalium. Secundus est quod ideo Christus nullo modo potuit renunciare regno & dominio, quia sic faciendo fecisset contra ordinationem patris sui. Pro cuius impugnatione ostenditur primo, quod ratio impugnati ad hoc probandum assumit, quod omnia de necessitate eueniunt. Contra quod quia hæreticum est, probant primo quod non omnia de necessitate eueniunt. Secunda quod nulla quantum ad diuinam potentiam de necessitate eueniunt. Tertio quod si Christus habuit huiusmodi regnum & dominium, ipse potuit eisdem renunciare. Quarto declaratur quomodo debeat intelligi, quod in Deo est duplex potentia, scilicet absoluta & ordinata, & quomodo Deus potest aliqua facere de potentia absoluta, quæ non facit de potentia ordinata. Et quinto ad rationes, quæ pro dicta hæresi adducuntur, respondetur. Et hoc faciendo exponitur litera.

Cap. 96.

Cap. 96. In duabus primis partibus recitat & declarat partem dictæ constitutionis in qua impugnatus nititur ostendere, quod non obstante, quod Christus habuit regnum temporale & vniuersale rerum dominium, ipse fuit pauper & egenus, non propter carentiam dominii, sed propter carentiam perceptionis fructuum. Quod probat rationibus, auctoritatibus & exemplis. In tertia parte impugnantur prædicta propter quatuor errores. Primus est, quia dicit, Christum non fuisse pauperem propter carentiam dominii, sed propter carentiam fructuum &c. Cuius primo contrarium probatur. Secundo quod congruebat ipsum suscipere huiusmodi defectum. Tertio quod nobis expediebat Christum huiusmodi dominium abdicasse. Vnde in solutione cuiusdam obiectionis declaratur, quomodo carentia proprietatis debeat reputari defectus in statu naturæ institutæ. Secundus error impugnati est, quod dicit, quod nudum dominium in perpetuum ab omni temporali commodo separatum habentem non faciat diuitem. Tertius error est, quod omne dominium à perceptione temporalis commodi in perpetuum separatum, est inutile reputandum. Quartus est, quod Christus in quantum homo in quibusdam paucis pro rege vel Domino se gessit. In cuius improbatione ostenditur, quod Christus fugando de templo vendentes & ementes gessit officium ostiarii, & non Imperatoris. Et quod sententia Magistri Sententiarum est merito præferenda sententiæ Iuristarum: Qui cum se intromittunt de difficultatibus theologicis, vltra verba, quæ a Theologia receperunt, falcem mittunt in messem alienam. Quapropter quando de suo aliqua inserere præsumunt, facile in errorem incidunt. In quarta parte exponitur & notatur littera.

Cap. 97. In duabus primis partibus recitat & declarat partem constitutionis, in qua impugnatus discutit vtrum Apostoli habuerunt aliquarum rerum dominium in speciali vel in communi: & vtrum eis licuerit pro temporalibus in iudicio litigare. Et præmittuntur distinctiones duæ. Primo de tempore, quo cum Christo fuerunt, & post. Secundo de tempore, antequam ad prædicationem mitterentur, vel postquam à prædicatione reuersi fuerant. Secundum quas distinctiones postea ad quæstionem respondebit. Nihil autem hic impugnatur: quia nihil diffinitur, sed textus paucis explanatur.

Cap. 98. In duabus primis partibus recitat & explicat, quomodo inter membra præmissæ diuisionis impugnatus determinat, quod Apostolis antequam ad prædicationem mitterentur, nulla temporalia interdicta fuerunt. Et hoc probat vnica ratione. In tertia parte impugnantur prædicta. In quarta exponendo litteram soluuntur auctoritates per impugnatum adductæ. Et ostenditur quadruplex expositio illius, quod dicitur, quod *Christus egrediens de Synagoga* &c.

Cap. 99. In duabus primis partibus recitat & declarat secundam rationem impugnati ad probandum, quod Apostolis, antequam ad prædicandum mitterentur, nulla temporalia interdicta fuerunt: eo quod dum eos ad prædicandum misit, tunc eis aliqua interdixit. In tertia parte ostenditur inefficacia prædictæ rationis: declarando primo, quomodo aliquo interdicto prius generaliter: postea non frustra illud idem interdicitur specialiter, quod exemplis declaratur. Et per ipsam inefficax ratio impugnati ostenditur. In quarta parte ponitur expositio litteralis.

Cap. 100. In duabus primis partibus recitat & explicat tertiam rationem impugnati ad probandum, quod Apostolis antequam ad prædicandum mitterentur, nulla temporalia fuerunt interdicta, per hoc quod Christus non dedit aliam legem viuendi Apostolis & aliis discipulis. Sed aliis discipulis non fuit interdictum temporalia habere, vt probat quatuor exemplis. Ergo nec discipulis. In tertia parte impugnantur prædicta: & ostenditur esse erroneum dicere, quod Christus non dederit aliam legem viuendi Apostolis & quibuscunq; discipulis. In quarta parte exponendo litteram ostenditur triplex fuisse discipulorum differentia.

Cap. 101. In duabus primis partibus recitat & declarat quartam rationem impugnati pro assertione prædicta, quæ potest sic formari. Christus non indixit Apostolis aliam vitam, quando fecit eos Apostolos, quam prius habuerunt. Ergo cum antequam essent Apostoli, non dimiserunt omnia temporalia, sequitur quod nec postea. In tertia parte prædicta impugnantur. Primo quia ex scripturarum testimoniis minime probatur, quod cum Christus ex discipulis fecit Apostolos aliam vitam non indixit. Secundo, quia insinuatur, quod tunc Christus eos Apostolos ordinauerit, quando misit eos ad prædicandum. Cuius contrarium ostenditur ex serie textus: & soluitur obiectio de Matthæi electione. In quarta parte exponitur littera.

Cap. 102. In duabus primis partibus recitat & declarat responsionem impugnati ad quæstionem ab eo propositam iuxta secundum membrum suæ distinctionis, dicentis primo, quod Apostolis pro tempore quo ad prædicandum mittebantur, aliqua temporalia fuerunt interdicta. Quod tribus auctoritatibus probat. Et addit, quod illud præceptum fuit temporale, hoc est ad tempus datum. In tertia parte ostenditur prædictorum quadruplex error. Primo cum dicitur, quod huiusmodi præceptum fuerit temporale. Secundo cum imponit beato Augustino, quod dixisset, illud non fuisse præceptum, sed potestatem eis concessam. Ad cuius impugnationis euidentiam ostenditur, quod Christus mittens Apostolos ad prędicandum, aliqua eis præcepit, aliqua permisit, & aliqua interdixit. Tertio cum asserit præceptum datum 72. Discipulis, etiam temporale fuisse, scil. tempore viæ tantum. Quarto cum dicit patere ex dictis suis, quod quidam prædictorum 72. habuerunt largas possessiones, cum solum ostensum sit de Ioseph, Simone leproso, Dorca & aliis, qui non erant de 72. ad prædicandum missis. In quarta parte exponitur littera.

Cap. 103. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem constitutionis, in qua impugnatus respondet ad propositam quæstionem iuxta tertium membrum distinctionis eiusdem. Vnde specialiter probat, quod Apostolis, postquam fuerunt de prædicatione reuersi, licuerit habere omnia, quæ eis pro tempore prædicationis præcedentis fuerant interdicta. Et ad hoc probandum multa adducit exempla. In tertia parte ostenditur ipsum errare in hoc, quod dicit Apostolos post reuersionem à prædicatione habuisse panes, pisces, tunicas, pecuniam, & gladios quoad dominium & proprietatem. In quarta parte exponendo litteram soluuntur auctoritates per impugnatum adductæ & quædam obiectiones curiosæ & scitu dignæ soluuntur.

Cap. 104. Prosequitur primum membrum secundæ distinctionis dicens, quod pro illo tempore nihil fuit, quantum ad temporalia circa Apostolos immutatum. Et ibidem distinguit de tempore ante vel post missionē Spirit' sancti. Deinde in vltima parte ponitur duplex illius dicti intellect'.

Cap. 105. In duabus primis partibus prosequitur secundum membrum dictæ secundæ distinctionis, ostendendo quod Apostoli & quidam alii post missionem Spiritus sancti habebant omnia communia quod ad dominium: licet non gentiles post eorum conuersionem. Et ita distinguitur inter Iudæos conuersos & inter gentiles conuersos. In vltima parte exponitur littera.

Cap. 106. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam partem dictæ constitutionis, in qua impugnatus pertractat assertionem contrariam assertioni appellantis, dicentis ꝙ illa non erant Apostolis communia. Quod ipse impugnatus reprehendit ducendo ad hoc inconueniens: quod sic dicendo Apostoli essent à numero fidelium excludendi, cum dictum sit, quod fidelibus omnia erant communia. In tertia parte impugnatores tria contra impugnatum asserunt. Primum, quod appellanti falsum imponit, dicentes eo quod non neget Apostolis omnimodo fuisse communia. Quomodo autem communia habuerint declarant. Secundum est, quod intentū suum impugnatus non probet sufficienter; eo quod arguendo à magis communi ad minus commune sine distributione committat fallaciam consequentis. Tertium quod non respondet ad quæstionem secundum debitum intellectum, quem declarando duo faciunt. Primo ostendunt quod communio, de qua mentionem fecit, non solum vna die, sed multo tempore durauit. Secundo quod Apostoli toto tempore post missionem Spiritus sancti caruerunt proprietate & dominio temporalium, saltem quod esset alicui Apostolorum proprium, vel etiam speciali collegio ipsorum. Et ad hoc adducunt plures rationes soluendo quasdam obiectiones interpositas. In quarta declarantur & notantur verba textus.

Cap. 107. In duabus primis partibus recitat & declarat quomodo impugnatus prosequitur aliud membrum dictæ diuisionis positæ capitulo 103. ostendens quod communicauerunt sua. Et ad hoc quatuor auctoritates adducit. In tertia parte improbant dictum eius, eo quod nihil ad propositam quæstionem faciat, neq; bene probetur. In quarta exponitur litera.

Cap. 108. Accedit ad tractandum hanc quæstionem: vtrum licuerit Apostolis pro rebus temporalibus litigare. Vnde in duabus primis partibus recitatur & declaratur, quomodo impugnatus improbat assertionem appellantis super hac re. Qui tenet, quod eis non licuerit in iudicio litigare, fundans se in tribus auctoritatibus sacræ scripturæ, ostendensq; quomodo contendere in iudicio, licet stet cum perfectione essentiali, diminuit tamen perfectionem supererogationis & secundariam. Deinde exponuntur verba textus.

Cap. 109. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus reprobat assertionem appellantis, ostendendo ꝙ auctoritates, in quibus se fundat, non probent intentū eius. In tertia parte oppositū ostenditur retorquendo in impugnatū varios errores: & ostendendo verba Christi de non contendendo in iudicio dicta esse tā pfectis, q̄ non pfectis: & tam habentib' ꝓpria, q̄ non habētibus. Et quomodo aliud est esse perfectum, & esse in statu perfectionis. Et quomodo multiplex est perfectio: vnde tres colliguntur perfectorum gradus. In quarta parte exponendo litteram declarant, quomodo dupliciter contingit transferre dominium donando. Et similiter quomodo mutuum dupliciter in scripturis sacris accipitur: & alia complura.

Cap. 110. In duabus primis partibus recitat & declarat subsequentem particulam constitutionis, in qua impugnatus nititur ostendere, quod verba sæpe dicta non erant Apostolis iniuncta: eo quod tunc cum ea verba *Matth 5.* dicerentur, non essent adhuc Apostoli. In tertia parte declarando literam & oppositum ostendendo multa subtiliter differuntur de ordinatione Apostolorū, & de tēpore ordinationis eorundē. Additur notabile, ꝙ sæpe in scripturis prius gesta post narrantur: & econuerso.

Cap. 111. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus nititur probare ꝙ Apostolis licuit contra sibi iniuriantes & sua auferentes in iudicio contendere. In tertia parte improbāt probationem eius, eo quod Apostolis nulla fuerunt ꝓpria in cōmuni vel speciali, ꝓ quib' cōtendere possint. Itē declarant quomodo quis potest fratrē suū fraternaliter corripere, & propter bonum commune denunciare ecclesiæ extra iudicium. Et ꝙ etiam Papa fraternaliter debeat corripi, maxime si in hæresim cadat. In quarta parte declarando verba constitutionis plura notanda inseruntur.

Cap. 112. Recitat & declarat probationem impugnati, qua nititur probare, quod prædicta verba Christi de non contendendo in iudicio fuerint omnibus dicta. Et hoc duabus auctoritatibus, Euangelii, scil. & Augustini. Quod impugnatores reprobant ex eo, quod contradicat dictis suis prioribus *capitulo 109.* Nouissime super litteram declaratur, quomodo dicta verba omnibus dicta fuerint sed diuersimode: quia aliis sub præcepto, & aliis sub consilio &c.

Cap. 113. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus probet appella-

tem

intellexisse verba Apostoli ad Cor. 6. *Iam quidem delictum est in vobis, quia iudicia habetis,* verba esse dicta his, qui nō abdicauerāt rerū dominia. In tertia parte oste[illegible] in impugnatores ea omnibus esse dicta, quāuis Apostolus eam Epistolam ad Corinthios scribat. Quia qui [illegible] & bonos mores docent ad paucos scribentes, omnes docere volunt. Soluunt etiam rationes, quibus probatur, quod non semper sit peccatum litigare in iudicio. In quarta exponitur litera.

Cap. 114. In duabus primis partibus recitat & declarat mentem impugnati circa auctoritates prætactas, volentis quod verba Christi non semper seruanda sint in executione operis, sed in præparatione animi. In tertia parte dicunt ipsum errare primum in hoc, quod dicit indistincte illa præcepta Christi non esse seruanda in executione operis: Cum & præceptorū & eorum quibus præcipiuntur magna sit differentia. Pro quo præmittunt octo notabilia. Primo quod habere diuitias & pro eis contendere potest esse sine peccato. Secundo quod eas abdicare propter Deum melius est & ad perfectionem spectat. Tertio quod eas non repetere litigando in iudicio melius & perfectius est quam repetere. Quarto quod huiusmodi repetitio raro fit sine peccato. Quinto quod in scripturis & præceptis sanctorum etiam licita quandoq; prohibentur, vt magis bonum obtineatur. Sexto quod licitum est se astringere voto ad non facienda, quę implicant ad peccatum. Et similiter ad non habenda, dum modo sine illis vita humana posset transigi. Septimo, quod dicta Christi præcepta in forma diuersa fuit: quia alia affirmatiua, alia negatiua &c. Octauo quod ad perfectionem spectat aliquid velle fugere, eo quod ad peccatum implicat, quod in casu meritorum est suscipere, vt patet de pręlaturis. Ex quibus concluditur, ꝙ præcepit Apostolis etiā in operis executione seruare pręceptū de abdicatione dominii & nō litigādo in iudicio: eo ꝙ ad peccatū implicant. Affirmatiua autē consilia nō semper in executione seruari debent, eo ꝙ non semper expediant. In quarta parte declarantur verba textus.

Cap. 115. In duabus partibus recitat & declarat intellectum verborum Apostoli secundum impugnatum dicentem, quod non interdixerit Corinthiis simpliciter litigare & fugere quæcunq; litigia: sed duntaxat fraudulenta & iniuriosa, vel etiam iusta, sed coram infidelibus. In tertia parte impugnatores reprobant prædicta. Primo quia Apostolus interdixit eis omnes contentiones malas & iniquas, quæ non semper fraudulentæ aut iniuriosæ sunt. Secundo quia etiam licita litigia Apostolus dissuasit. Vnde multa vtilia in casu, eo quod ad peccatū implicant, passim in scriptura dissuadentur: similiter per quæ maius bonum impeditur, vt matrimonium impediens virginitatem. In quarta parte declarandu & notando verba textus, inquiruntur multa de peritia secularium rerum, quæ ad Episcopum spectat.

Cap. 116 In duabus primis partibus recitat & declarat repetitq; probationes impugnati, ad probandum verba Christi antedicta de præparatione cordis non de executione operis esse intelligenda. In tertia parte inualidantur probationes eius, ostendendo quod solum de quibusdam consiliis affirmatiuis procedant. Ostenditur etiam, quomodo aliquid est licitū in vno & non in alio: Et quomodo multiplex est defensio. Et complura alia notatu digna. In quarta parte declaratur litera.

Cap. 117. In duabus primis partibus recitat & declarat sententiam propriam impugnati de prędicta materia dicentis, quod non habentibus propria non licuit pro aliquibus tanquam pro propriis litigare: sed qui habebant communia (quales iudicat Apostolos) licuit pro illis vt pro communibus litigare sine scandalo & fraude ex auctoritate curam habentis. In tertia parte contra prædicta duo probant. Primum est quod Apostolis non licuit pro rebus quibuscunq; tanquam pro suis litigare. Et ad hoc adducitur triplex ratio. Et soluitur instantia de Episcopis pro rebus suis sine peccato litigantibus. Secundum est quod Apostolis non licuit pro rebus temporalibus tanquam pro communibus litigare in iudicio. Ad quod probandum adducuntur quinq; rationes. Et soluitur obiectio de prælatis Ecclesiæ &c. In quarta parte declarantur verba textus.

Cap. 118. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus conatur probare, quod pluribus religiosis licet pro communibus litigare. Imponit autem appellanti, quod asseruerit, quod nullis viris perfectis liceat vtcunq; pro rebus communibus litigare. Ex quo sequeretur, omnes, qui bona cōmunia defendere tenentur, esse in statu damnationis. In tertia parte dicunt, quod impugnatus non procedat ad mentē appellantis. Qui nō dicit quibuscunq; perfectis prohibitum pro suis litigare: sed perfectissimis perfectione supererogationis, quibus præceptum est, omnium rerum abdicare dominium. Quales erant Apostoli, & non Minores. In quarta exponitur litera.

Cap. 119. In duabus primis partibus recitat & declarat, quomodo impugnatus probet per quinque auctoritates, quod Episcopis pro rebus Ecclesiarum suarum liceat litigare. In tertia concedunt impugnatores conclusionem, sed negant quod propterea Apostolis licuerit litigare in iudicio. Episcopi enim non tenent locum Apostolorum in omnibus, sed ab eorum summa perfectione deficiunt. Ideo licet Episcopis, vt minus perfectis, quæ non licent Apostolis, vt patet de Episcopis Orientalibus vxorē ducentibus, & de aliis quibuscunq; possessiones habētibus. In quarta exponitur litera.

Tertiæ constitutionis capitula.

CAp. 120. Accedit ad tertiam partem principalem. In cuius duabus primis partibus recitatur & declaratur, quomodo impugnatus conatur respondere ad obiectiones factas ab appellante contra constitutionem *Quia quorundam.* Vnde primo dicit, quod appellans dictam constitutionem impugnare molitur: quia non ponit scientiam aliquo modo esse clauem Ecclesiæ. In tertia parte dicunt impugnatores, quod obiectionem appellantis truncate recitet: nec pauca de huiusmodi claue disseruntur, maxime ex declaratione Rabani. In quarta parte notatur litera.

Cap. 121. In duabus primis partibus recitat & declarat aliam parrem constitutionis, in qu im-
pugnatus responderad obiectionem in præcedenti capitulo recitatam, dicens quud illa verba Chri-
sti: *Væ vobis legisperitis qui tulistis clauem scientiæ* &c. non sunt intelligenda de clauibus Ecclesiæ eo
quod Christus ibidem loquitur scribis & Pharisæis, quibus claues Ecclesiæ datæ non fuerunt. O-
stendunt etiam, quomodo humilitas & fides possunt dici claues. In tertia parte impugnatores duo
faciunt. Primo ostendunt, quod erroneum est dicere, quod clauis scientiæ nollo mudo est clauis
Ecclesiæ. Secundo ostendunt, quod per obiectionem impugnati non cassatur ratio appellantis. In
quarta parte exponendo literam ostenditur, quomodo clauis scientię dupliciter accipitur. Et alia
multa de clauibus notantur, ostenditurq; quod non derogat sacræ scripturæ ponere plures claues,
quam duas.

Cap. 122. In duabus primis partibus pertractat secundam assertionem, quam impugnat ap-
pellans, in qua impugnatus dicit sibi falsum impositum, videlicet quod dixisset, quod Papa in his
quæ ad fidem & mores pertinent, potest suorum prædecessorum diffiniriones reuocare & contrari-
um statuere. In tertia parte id ipsum dixisse, nec false impositum esse, ex dictis eius ostendunt, dein-
de inconuenientiam & perniciem illius erroris ostendunt. In quarta exponitur litera.

Cap. 123. recitat & declarat, quomodo impugnatus sibi falsum impositum asserat, & obiectio-
nem appellantis reiiciat. In tertia parte tria contra impugnatum affirmantur. Primum, vt dictum
est, quod ex constitutionibus eius patenter infertur, quod Papæ liceat prædecessorum suorum diffi-
nitiones in dubium reuocare & contrarium statuere. Pro quo improbando multa notatu digna ad-
ducuntur, præcipue quomodo diuersimode aliqua diffiniuntur per clauem scientiæ & per clauem
potentiæ ab ipsa Papa. Et quomodo solus Papa potest diffinire, quamuis quiuis peritus possit ali-
quid esse catholicum aut hæreticum asserere & declarare. Secundum quod impugnatus de facto
multa reuocauit à prædecessoribus suis diffinita & per Ecclesiam approbata, vt patet reuocando ve-
ritates Nicolai tertii contentas in decretali *Exiit*, & dogmatizando totidem hæreses contrarias. Ter-
tium est, quod ex dictis patere dicunt ad fidem catholicam pertinere, asserere quod Christus & A-
postoli solum simplicem facti vsum habuerunt in rebus temporalibus, abdicato omni dominio. In
quarto notando verba textus ostenditur in solutione obiectionis, quod illa constituta per Iohan-
nem 22. non sunt tenenda, quæ constituit reiecta claue scientiæ per prauitatem hęreticam, per
quam Papali dignitare priuatum dicunt. Epilogando etiam ostenditur, in quibus locis scripturæ
habeatur, quod Christus & Apostoli omnium dominia abdicauerunt retento solo vsu facti
&c.

Cap. 124. & vltimum. In duabus primis partibus recitat & declarat conclusionem totius ope-
ris; in qua impugnatus ostendit caussam constitutionum suarum, quas sigillo suo munitas validas
habere præcipit. In tertia parte impugnatores ex huiusmodi corroboratione eum pertinacem & hæ-
reticum manifestum esse concludunt. Vnde quamplurima notatu dignissima disserunt, vtpote de
duplici hæresi damnata explicite & implicite. Et vtrius assertor debeat hæreticus conuinci & con-
demnari. Soluuntur item duæ obiectiones, quarum prima est fratris Giraldi Odonis: quem impu-
gnatores etiam hæreticum affirmant & fautorem hæreticæ prauitatis: Colliguntq; nouem conclu-
siones erroneas & hæreticas ab eo assertas. In quarta parte notando literam ostenditur, quomodo
pertinax debeat impugnatus conuinci. Tandem ponitur perotatio autoris, hoc est Guilhelmi de
Ockam, qui causam huiusmodi operis, quare ipsum compilauerit, & quare sic appellauerit, decla-
rat. Admonens Lectores, si quid repugnans offenderint, diuersis opinionibus diuersorum, quas
ipse duntaxat recitauit, adscribant. Hæc sunt præcipue in hoc opusculo notanda. Præter
quæ diligens lector multo plura comperiet, & sibi vt libuerit,
annotabit.

M. GVILHELMI OCKAMI
OPVS

NONAGINTA DIERVM, CONTRA ERRORES IOHANNIS XXII. PAPÆ, DE VTILI DOMINIO RERVM ECCLESIASTICARVM, ET ABDICATIONE BONORUM temporalium in perfectione status Monachorum & Clericorum.

OPVS NONAGINTA DIERVM SEXTI

Tractatus tertiæ partis Dialogi Magistri Gulhelmi Ockam: quem ideo Opus nonaginta dierum nuncupat, quod ipsum nonaginta dierum spatio compleuerit. In quo de gestis Fratris Michaelis de Cezena more recitatoris subtiliter pertractat, correspondenter ad id, quod spopondèrat se facturum in sexto tractatu tertiæ partis Dialogi.

PROOEMIVM INCIPIT.

Doctoris gentium & Magistri Beati Pauli irrefragibili authoritate decernitur, *omnia esse probanda, id est, ratione discutienda*, secundum Glossam. Quinimo iuxta illud Philosophi: *Dubitare de singulis, non est inutile.* Quia, sicut dicit quidam Sapientum non minimus: *Non omne quod verisimile est, statim verum est.* Sicut sæpius, quod primum incredibile est, videmus non continuo falsum. Crebro siquidem faciem mendacii veritas retinet: crebro mendacium specie veritatis occultatur. Diligenter itaq; examinanda sunt omnia & probanda, ne præcipitanter falsa pro veris à nimis credulis approbentur. Tunc autem efficatius examinantur omnia & probantur, exagitataq; veritas magis splendescit in lucem, cum pro vtraq; parte contradictioni fortius & acutius allegatur. Proinde cum multa asserta in constitutione, *Quia vir reprobus*, (pro quibus in eadem constitutione multiplicius allegatum existit) nonnulli satagant impugnare: ideo ipsorum motiua duxi præsentibus inserenda, vt vtriusq; partis allegationibus electis, ipsa veritas clarius elucescat. Vt autem apertius dictæ constitutionis sciatur intentio, qualiterq; contra ipsam obiectiones aduersariorum procedant magis appareat. Ne quis dicat, quod verba, non mentem impugnant, tota constitutio per particulas cum reprobationibus est ponenda. Deinde obiectiones & responsiones impugnantium annectentur. Ad subiiciendas vero obiectiones (cum nesciam) nomine respondebo. Sed quod constitutionis antedictæ conditor respondeat, ardenter affecto. Oportet autem in primis materiam, intentionem & modum procedendi istius constitutionis exprimere. Est igitur materia istius constitutionis appellatio Fratris Michaelis de Cezena, quam reprobare & damnare molitur. Intentio vero est, Christianos à doctrina eiusdem Fratris penitus reuocare. Modus autem procedendi ex diuisione patebit. Diuiditur vero hæc constitutio in tres partes: videlicet in procemium seu prologum, Tractatum, & conclusionem. Prima pars incipit: *Iohannes Episcopus seruus seruorum Dei. Quia vir reprobus.* Secunda: *Inprimis itaq;* Tertia versus finem, ibi: *Præmissa quoque.*

C A P. I.

Iohannes Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Quia vir reprobus Michael de Cezena dudum Magister Generalis Ordinis Fratrum Minorum, qui suis excessibus exigentibus dicto ministeriatus officio per nos de Fratrum nostrorum consilio priuatus & inhabilis redditus ad quecunq; dignitatis officia obtinenda fuerat, iustitia exigente, conuersus in vaniloquium, non intelligens quæ loquitur, neque de quibus affirmant, in illam prorumpit insaniam quod tres constitutiones nostras, videlicet illam constitutionem: Ad conditorem canonum: Cum inter: & Quia quorundam: nisus est multipliciter impugnare, asserendo inter alia hæreticum quod dicta constitutio Cum inter; catholicum asserit: & catholicum, quod constitutio eadem hæreticum declarauit. Et vt sua insania pluribus esset nota, libellos suos continentes impugnationes prædictas ad diuersas mundi partes & studia destinare ac ipsos affigi in portis Ecclesiarum vel locis aliis publicis temeritate plectibili attentauit. Propter quæ & plures ipsius excessus alios fuerit de eorundem Fratrum consilio, fautor hæreticorum & hæreticus, exigente accidia, declaratus: prout in huiusmodi sententiis latius continetur. Licet impugnationes prædictæ adeo sint inualidæ, notoriæ, quod sint responsione indignæ: Quia tamen in ipsis impugnationibus arma sumit contra legem ex lege, ac Euangelium impugnat ex Euangelio: & de veris fingens mendacia, prout ad mendacium veritatem, ne simplicium corda possint inficere erronea ac hæretica sua dicta, succincte duximus suis oppositionibus (vt sequitur) respondendum.

ISta verba, quoad quatnor, ab aduersariis impugnantur. Primo enim ostendunt, quod depositio Fratris Michaelis, de qua fit hæc meotio, nulla fuit: & quod de facto processit, & nullo modo de iute. Secundo ostendunt, quod propter missionem libellorum suorum per mundum debet nullatenus reprobari. Tertio quod propter talem missionem libellorum, de quibus fit hic mentio, minime debuit hereticus iudicari. Quarto quod impugnationes dictatum trium constitutionum *Ad conditorem, Cum inter*, & *Quia quorundam*: validæ sunt censendæ. Primum scilicet quod depositio Fratris Michaelis nulla fuit, & quod de facto processit, & nullo modo de iure, multis modis probare conantur. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod sæpe dictus Frater Michael ante omnem depositionem & sententiam lata eootra ipsum à Præsidente, qui postea ipsum deposuit, tanquam ab hæretico & pro causa hæresis legitime appellauit, licet occulte: quod secundum iura licet, quando aliter ex appellatione mortis periculum immineret. In qoo casu fuit Frater Michael aotedictus, vel saltem hoc potuit probabiliter suspicari. Hoc viso duabus viis probare conantur, quod dicta depositio oulla fuit: & quod adhuc Frater Michael est vetus Generalis Minister.

Prima via sic arguitur. Post appellationem vel prouocationem legitime interpositam non est aliquid innouandum: & per consequens, ille à quo appellatur vel prouocatur, oon potest deponere appellantem vel prouocaotem. Et si de facto deponit, depositio oulla est censenda. Frater autem Michael à Præsidente prædicto legitime appellauit seu prouocauit. Hanc probaot, quia pro caussa hæresis licet à Papa (etiam catholico) appellare seu prouocare: quamuis talis appellans seu prouocans, si caussam, quam apponit, non probauerit, pœna debita sit plectendus. Ergo Frater Michael memoratus, qui legitime appellauit ab iurisdictione Præsidentis præfati, appellatione præcedente fuit exceptus: & per consequens dicta depositio nulla fuit. Quod autem à Papa pro caussa hæresis appellare vel prouocare cuilibet liceat Christiano, multi probare cootendunt. Primo, quia ab omni habente superiorem in aliqua caussa, licet pro eadem caussa ad eundem superiorem iudicem appellare 2.q.6 *placuit*. Sed Papa io caussa hæresis habet iudicem superiorem. Nam Papa potest pro hæresi iudicari. *dist. 4. Si Papa*. Imo sic ooratur in Glossa, Papa noo posset statuere, quod non posset de hæresi accusari: quia ex hoc periclitaretur tota Ecclesia. Qui aotem potest de hæresi accusari: habet superiorem à quo poterit iudicari: ergo Papa habet in causa hæresis superiorem: quod Gloss. dist. 19. asserit manifeste dicens. Quod vbi de fide agitur Synodus est maior Papa: igitur a Papa pro caussa hæresis est licitum appellare. Secundo probatur idem. Sicut ab alicuius communione & obedientia licet in aliquo casu recedere, ab eodem est licitum prouocare: qoia maius est ab obedientia alicuius & communione recedere, quam ab eodem appellare, vel prouocare ab eodem. Sed pro causa hæresis licet à communione & obedientia Papæ recedere. Hoc exemplo & ratione probatur. Exemplo quidem: quia sicut habetur *distinct. 19.* multi clerici Romani à communione & obedientia Anastasii Papæ secuodi, qui cõmunicauit hæreticis, se laudabiliter abegeruor. Idem & ratione probatur: Quia non solũ licet, sed etiam necessarium est ad salutẽ ab obedientia & communiotte excommunicatorum recedere, quando scilicet sciuotur excõmunicationis sententiam incurrisse. Sed Papa si fiat hæreticus excommunicationis vinculo est ligatus, *extra, de hær. excommunicamus*. Ergo qui sciunt eum talem, ipsum vitare tenentur. Patet igitur, quod pro caussa hæresis licet ab obedientia & cõmunione Papæ recedere. Ergo licitũ est pro caussa hæresis appellare seu prouocare. Multis aliis viis ostendunt, quo diu causa hæresis licitum est à Papa appellare vel prouocare. Ex quo concludunt quod Frater Michael propter appellationem interpositam aote decisionem causæ deponi oon potuit: etiam supposito, quod ille à quo appellauit, io nullo in rei veritate à fide catholica deuiasset.

Secuoda via sic arguitur. Hæreticus est omni potestate, auctoritate, & Ecclesiastica dignitate priuatus, etiã si Papali videatur præditus dignitate. Nam omnes hæretici quibuscunq; nominibus censeantur, iudicio & seotentiæ generalis concilii sunt subiecti: imo etiã Papa si efficiatur hæreticus, nõ solũ sacris canonibus conciliorũ, sed etiam canonibus summorum pootificũ est subiectus, secundũ quod notat Glo. *24.q.1.c.1.* dicens: *Hic est casus, quando scilicet aliquis in hæresim labitur, in quo Papa in canonem lata sententia incidit*. Nec obuiat ista regula: Quia *par parem soluere vel ligare non potest*. Quia si Papa hæreticus est, minor est quolibet catholico. Papa igitur si efficiatur hæreticus, sententiæ generalis cõcilii est subiectus. Sed per generale coocilium sub Innoc. 3. celebratum omnes hæretici quibuscunq; nominibus censeantur, sunt excommunicati & damnati, Ergo omoes hæretici quibuscunq; nominib' censentur, sunt omoi potestate, auctoritate & Ecclesiastica digoitate priuari. Ergo nullum possunt prælatum deponere. Sed qui deposuit prædictum Fratrem Michaelem, vt isti impugnatores affirmãt & multis modis ostendunt, sicut in eorum pater libris quamploribus, tunc fuit hæreticus manifestus. Ergo ipsum deponere nullo modo valebat. Et ex illo concludunt, quod etiam congregatio celebrata Parisiis ipsum nequiuit deponere. Tum qoia dicta congregatio de mandato & in fauorem hæretici extitit celebrata. Tum quia multi veri Ministri, ad quos destitutio Generalis Ministri spectare digoscit it, exclusi fuerunt. Tum quia multi, qui non fuerunt veri Ministri, admissi fuerunt. Tum quia dicta congregatio Parisiis non fuit secundum formam in regula traditam legitime conuocata, & illa destitutio prædicti Fratris Michaelis nulla fuit. Ex quo sequitur, quod alterius institutio nulla fuit: & ita secundum istos sæpedictus Frater Michael verus Generalis Minister Ordinis Fratrum Mioorum est censendus. De ista materia & contingentibus eam plures libri prolixi sunt editi: in quibus prædicti impugnatores motiua adducuot quamplurima, obiectiones refellun & quæ possunt oriri dubia declarare nituntur. Quare quæ hic ex iodustria omittuutur, in operibus aliis requirautur.

Secun

...o ex prædictis præfati impugnatores molinntur à parte ostendere; quod prædicta ... um per mundum est nullatenus reprobanda. Nam quod hi modo debitu ... catholicæ veritatis, est minime reprobandum. Prædicti autem libelli fuerunt appellationes F... Michaelis pro fide catholica interiectæ. Ergo licite publicatæ fuerunt: quia licitum est ... appellationem seu prouocationem legitimam publicare. Ergo prædicta missio debet nullatenus reprobari.

Tertio nituntur isti probare, quod propter talem missionem appellationum suarum non debuit sæpe tactus Frater Michael hæreticus iudicari. Tum quia prout ... legitimo non debet aliquis hæreticus iudicari. Dicta autem diuulgatio appellationum fuit legitima, quia pro fide defendenda catholica acceptata. Tum quia (quamuis erret etiam contra catholicam veritatem) paratus tamen est corrigi, si errasset, non est censendus hæreticus, cum non sit pertinax. Sic autem est hic. Quia præfatus Frater Michael in omni appellatione sua, se & omnia dicta sua correctioni sanctæ matris Ecclesiæ & concilii generalis subiecit & exposuit. Igitur etiam quamuis errasset in fide, non est hæreticus aliqualiter iudicandus. Et si dicatur, quod non est paratus corrigi, ex quo iudicium Papæ recusat, imo determinationem ipsius impugnat. Ad hoc respondent defensores Fratris Michaelis, dicentes quod ex quo legitime appellauit, non debet se iudicio illius, à quo appellauit, submittere: imo ipsum debet publice recusare. Adduut autem quod prædictus Frater Michael debet apud omnes catholicos excusari: imo fidelis & catholicus reputari, pro eo quod in iudicio comparere legitime toto posse laborat. Ille autem à quo appellauit, tanquam suspectus ab omnibus reputandus, quia tanquam conscius suorum errorum ... cum isti impugnatores) ad iudicium generalis concilii, à cuius iurisdictione in causa hæresis nullus nostrum Christianus exemptus, venire recusat: imo quod generale concilium ad veritatem declarandam catholicam congregetur non permittit, in hoc se idens se suspectum, ut de ipso videatur impleri illud Saluatoris: *Qui male agit, odit lucem: & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* Hæc à me præscripta sunt breuiter, eo quod de prædictis disserere est extra intentionem meam in hoc opere principalem. De quarto, an scilicet impugnationes dictarum trium constitutionum, scilicet *Ad conditorem*: *Cum inter*: & *Quia quorundam*, sint validæ ex sequentibus apparebit.

His visis est ad literam accedendum. (*Iohannes Episcopus*) Dicunt isti impugnatores, quod damnabiliter retinet sibi hoc nomen (*Dudum Minister Generalis*) Dicunt quod ista priuatio & inhabilitatio nulla est de iure. Quia per appellationem legitimam ab omni iurisdictione priuantis fuit exemptus. Imo etiam dicunt, quod sine omni appellatione fuisset exemptus à iurisdictione eiusdem: quia ex quo lapsus fuit in hæresim, omni fuit potestate & auctoritate priuatus. (*Impugnare*) Dicunt quod impugnare quascunque scripturas contra fidem orthodoxam est licitum. (*Declarauit*) Dicunt quod erronee determinauit. Et ideo licitum est, quod est determinatum in ipsa, catholice reprobare. (*Attentauit*) Dicunt quod hoc fuit licitum, ex quo illæ appellationes nihil errorem continebant. (*Hæreticus*) Dicunt quod non fuit hæreticus, etiamsi errasset, quia paratus fuit corrigi. Qualiter cætera, quæ sequuntur, impugnant, in sequentibus apparebit. Vnde sequitur:

CAP. II.

Inprimis itaque hæretici istam constitutionem (Ad conditorem canonum) in eo nituntur impugnare, quod dicta constitutio proba re intendens, quod Fratres Minores sine proprio videre professionis in rebus, quæ vsu consumuntur, non sunt contenti simplicis vsu facti, asserit, quæ sequuntur. Dicere scribet quod in talibus rebus, scilicet *quæ vsu consumuntur*, vsus iuris vel facti separatus à proprietate rei seu dominio possit constitui repugnat iuri, ubi rationi. *Et infra*: In rebus vsu consumptibilibus nec ius vtendi nec vsus facti separata à rei proprietate, seu dominio possunt constitui, seu haberi.

Hæc verba constitutionis prædictæ (vt dicunt isti hæretici) sacræ scripturæ, & sacris canonibus, & diffinitionibus sanctorum, ac etiam determinationi sanctæ Romanæ Ecclesiæ obuiant manifeste. Quod autem sacræ scripturæ repugnent per illud, quod legitur Actuum Apostolorum 2. & 4. capitulo aperte probatur, vt dicit in secundo eorum cap. dicitur sic: Omnes qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia: possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illas singulis, prout cuique opus erat. *Quarto vero capitulo scribitur:* Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. *Et paulò post:* Nec quisquam egens erat inter eos. Quotquot enim erant possessores agrorum & domorum vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebantur, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebant autem singulis prout vnicuique opus erat, & panes frangebant circa domum sumentes cibum cum exultatione. *Hæc ibi: Hoc autem vocabulum suum, ipsi exponunt sic:* suum, id est, proprium, *vt patet 12 quæst. 1. c. Scimus & cap. Nobis & ca. Non dicatis. Et per Augustinum circa principium Regulæ suæ & Gloss. ordinariam super verbum* habebant omnia communia, *quæ dicit:* Indicium fraterni amoris est nihil possidere, & nihil proprium habere. *Ex quibus verbis (dicunt isti hæretici) insinuatur aperte, quod nullius rei temporalis, nec vsu consumptibilis, nec non consumptibilis vsu habebant credentes proprietatem: scilicet possessiones, agros, domos & substantias (Glossa i. pecora) vendebant: & ipsa nec in speciali nec in eorum communitate retinebant. Illas autem res, quas lex, quæ in ipsis de vsufructu constituitur, vsu consumptibiles esse fatetur, scilicet pecunias pro pretio rerum venditarum acceptas, & panes de quibus habetur ibi mentio specialis,*

in communi habebant & diuidebant singulis. prout cuiq; opus erat : & nullus ex eis aliquid suum, id est, proprium
esse dicebat : sed erant illis omnia communia : & sic quilibet eorum habebat vsum rerum vsu consumptibilium
absque proprietate & dominio, id est, à proprietate seu dominio separatum. Ex quibus concludit, quod dicta asser-
tio & doctrina in dicta constitutione contenta obuiat Diuinæ scripturæ & omnem religionem habentem votum ab-
dicationis proprietatis rerum temporalium destruit & confundit : quia secundum hoc quilibet religiosus, quando
vteretur rebus vsu consumptibilibus, proprietarius censeretur. Hæc sunt verba istius hæretici: in quibus includit pro-
culdubio multa falsa, ad quæ, vt sequitur, respondemus.

IN ista parte incipit tractatus istius constitutionis, quæ in tres partes principales diuiditur. Primo
siquidem respondetur ad obiectiones contra constitutionem (*Ad conditorem*) Secundo responde-
tur ab obiectiones contra constitutionem (*Cum inter.*) Tertio ab obiectiones contra constitutio-
nem (*Quia quorundam.*) Secunda incipit ibi: *Rursus iste hæreticus, Cum inter nonnullos, satagit impugna-*
re. Tertia pars incipit versus finem ibi: *Adhuc iste hæreticus constitutione, Quia quorundam.*

Prima pars diuiditur in quinque partes iuxta quinque contenta in dicta constitutione *Ad con-*
ditorem, quæ sæpe dictus Frater Michael tanquam erronea reprobare conatur. Secunda pars incipit
ibi: *Adhuc dicit iste hæreticus constitutionem prædictam.* Tertia ibi: *Rursus dictus hæreticus dicit dictam consti-*
tutionem &c. Quarta ibi: *Adhuc iste hæreticus dictam constitutionem.* Quinta ibi: *Rursus dictus hæreticus*
dictam constitutionem impugnare nititur. Prima pars adhuc diuiditur in septem partes, secundum quod
ad septem obiectiones contra primam constitutionem istius acceptam de constitutione *Ad condi-*
torem canonum respondetur. Secunda pars incipit ibi: *Item, ad probandum quod asserit.* Tertia ibi:
Adhuc iste veritatis. Quarta ibi: *Rursus nititur:* Quinta ibi: *Præterea dicit iste.* Sexta ibi: *Adhuc ad o-*
stendendum. Septima ibi: *Rursus dicit quod prædicta assertio.* Prima pars adhuc diuiditur in duas par-
tes. Primo enim ipsa impugnatio recitatur. Secundo respondetur ad ipsam in parte immediate se-
quenti: *Dicimus enim.*

In prima igitur parte ostendetur, quomodo nec vsus facti, nec vsus iuris in rebus vsu consum-
ptibilibus possit à rei proprietate seu dominio separari: quod in constitutione *Ad conditorem* asseri-
tur. Frater Michael in sua appellatione impugnat, per illud Actuum 2. & 4. *erant illis omnia commu-*
nia. Quia dicit ipse, quod ex quo secundum veritatem scripturæ omnia erant illis communia. nulli-
us rei vsu consumptibilis proprietatem habebant. Et tamen constat, quod habebant vsum facti re-
rum vsu consumptibilium. Ergo in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti à proprietate & do-
minio separari. Hæc est virtus impugnationis superius recitatæ, quam impugnatores prædicti defen-
sare nituntur. Dicunt autem, quod quia impugnatus sub multiplicitate vocabulorum errores co-
natur inducere, & molitur prosternere veritatem, ad euidentiam dicendorum quosdam terminos
in hac constitutione sæpe vsitatos volunt exponere: considerando videlicet, quid sit vsus: quid vsus
facti: quid vsus iuris: quid ius vtendi: qui sunt simplices vsuarii: quæ sunt res vsu consumptibiles: &
quæ non sunt vsu consumptibiles: quid dominium: quid proprietas: quomodo accipiantur talia
vocabula, meum, tuum, suum & huiusmodi.

Circa primum, quid sit *vsus*: dicunt quod hoc nomen *vsus* in scripturis variis modis quadru-
plicibus accipi potest. Vno modo accipitur secundum quod distinguitur à fruitione, secundum
quod vsus & fruitio sunt actus voluntatis, quando aliquid assumitur in facultate voluntatis. Et sic
raro vel nunquam accipitur vsus in scientia legali. Aliter secundo accipitur *vsus* pro actu vtendi re a-
liqua exteriori. Et sic accipitur vsus in omni facultate, quæ vtitur hoc nomine *vsus*. Et isto modo ac-
cipitur *vsus* Iudicum 19. *Habentes panem & vinum in meos & ancillæ tuæ vsus.* Tertio modo accipitur *vsus*
pro consuetudine aliquid faciendi. Sic accipitur primo Regum 17. cap. cum dicit Dauid armatus:
Non possum sic incedere: quia nec vsum habeo. Sic etiam accipitur, *dist. 11. ca. consuetudinis, & extra de con-*
suet. cap. Cum consuetudinis. Quarto modo accipitur *vsus* pro quodam iure speciali, quo quis valet vti
rebus alienis, salua rerum substantia. Et isto modo accipitur *vsus* in scientiis legalibus & in scri-
pturis, qui modos loquendi scientiarum legalium imitantur. Nec recolunt (vt asserunt) quod
vsus hoc modo in Theologia vel Philosophia vnquam accipiatur. Sic ergo dicunt hoc nomen
vsus his modis posse accipi: nec tamen negant quin alio modo accipiatur, siue inueniatur acce-
ptum.

De *vsu facti* dicunt, quod vsus facti est actus vtendi re aliqua exteriori: sicut inhabitare, co-
medere, bibere, equitare, vestem induere, & huiusmodi. Hoc per scripturam Diuinam & per sci-
entiam legalem, ac etiam per dicta illius impugnati declarant. Dicitur enim, sicut allegatum est su-
perius, Iudicum 19 *Habentes panem & vinum in meos, & ancillæ tuæ vsus.* Constat autem, quod isti v-
si fuerant, comedere panem & bibere vinum. Igitur *vsus* pro actu comedendi, bibendi nonnun-
quam accipitur. Item, Institut. de vsu & hab. §. t. sic habetur: *Qui fundi vsum nudum habet, nec vlteri-*
us habere intelligitur, quam vt oleribus, pomis, floribus, fœno, stramentis, lignis ad vsum quotidianum vtatur.
In quibus verbis cum dicitur *ad vsum quotidianum*, *vsus* non accipitur pro iure, cum incunueniente
diceretur, ad ius quotidianum vtatur. Accipitur ergo *vsus* ibi pro actu vtendi, quo quis ius tale ha-
bet, quod vocatur *vsus nudus*, quo valet oleribus, pomis, & huiusmodi vti. Sed actus, quo quis v-
titur oleribus & pomis, est actus comedendi. Ergo actus comedendi vocatur vsus etiam in iure ci-
uili. Et eadem ratione actus bibendi, & vestiendi, ac consimiles possunt vocari vsus. Item, quod
actus comedendi vocatur vsus facti, etiam per dicta istius impugnati ostenditur.

In

[illegible] *pro[illegible]*. [illegible]it in hæc verba [illegible] *vsus facti* (supple est) *vtentu pro*[illegible] [illegible], *communi abilu*. *Patet enim quod actus comedendi Petri [illegible] erat sibi* [illegible] *communis*. Ex quibus verbis patenter habetur, quod [illegible] [illegible] ca[illegible]m ratione vocatur actus bibendi, & vestiendi, ac consimiles [illegible] quem exercet aliquis circa rem extrinsecam, scilicet [illegible]ndo [illegible], equitando & huiusmodi, vocatur vsus facti. & [illegible] talem [illegible]m ab vsu iuris. [illegible] tamen non negant *vsum facti* posse accipi [illegible].

[illegible] *vsus iuris* est quoddam ius positiuum determinatum, insti[illegible]na, qua quis habet [illegible] tam potestatem & authoritatem vtendi rebus [illegible]. Vnde & sic diffinitur in [illegible] *Vsus est ius vtendi rebus alienis salua rerum* [illegible] [illegible]s [illegible]uidi potest in nudum vsum & in vsumfructum. *Nudus vsus* est, cum [illegible]na, salua rerum substantia. Sed hoc ius non potest alteri vendere, nec [illegible] Sed cum quis conducit domum, haber ius habitandi in domo cum [illegible] [illegible]ndere non potest, nec concedere nec locare. Similiter qui haber [illegible] [illegible]andi in fundo, si voluerit, habet etiam ius percipiendi quos[illegible] [illegible]do secundum determinationem iuris ciuilis, sed tale ius alteri ven[illegible] [illegible] & [illegible]e non potest.

[illegible] ius in rebus alienis, salua rerum substantia, quia qui vsumfructum ha[illegible] [illegible] potest, sed omne ius suum potest alteri vendere, concedere & locare. Sic [illegible] vsus nudus, *nudus* a[illegible]tur ad differentiam vsusfructus. Vnde & *vsus iuris* quan[illegible] [illegible]tur communiter: & sic est commune ad vsum nudum & vsumfructum. Quando[illegible] [illegible]itur magis specialiter & sic accipitur pro vsu nudo, qui ab vsufructu distinguitur, [illegible]in hoc nomen *consuetudo*, quaodoque accipitur communiter pro iure humano [illegible] [illegible]to: quandoque specialiter pro iure humano non scripto, secundum quod ex [illegible] *[illegible]tione prima* [illegible]ligitur euidenter. Qualitercunque ergo accipiatur *vsus iuris*, semper est [illegible]am, & non est actus vtendi. Vnde qui conducit domum ad habitandum, habet vsum iu[illegible] [illegible]licet sit extra domum, & actu non inhabitet eam. Additur autem *iuris*, ad differentiam [illegible] qui est actus quidam exercitus circa rem exercitam, secundum quod in iure accipitur: qua[illegible] [illegible]n Theologia sæpe accipi inuenitur.

[illegible] exponunt, quid est *ius vtendi*: dicentes, quod *ius vtendi* est potestas licita vtendi re ex[illegible]trinseca [illegible] qua quis sine culpa sua, & absque causa rationabili priuari non debet inuitus: & si p[illegible] fuerit, priuantem poterit in iudicio conuenire. Dicitur (*Potestas licita*) ad differentiam [illegible] [illegible]itæ, qua fur sæpe vtitur rebus alienis. Multi etiam alii frequenter per potestate[illegible] [illegible]tam propriis rebus vtuntur. (*Qua quis sine culpa sua*) etiam ponitur ad differentiam g[illegible], [illegible]ta sæpe alicui conceditur potestas licita vtendi re aliqua, qua tamen ad libitum conced[illegible] [illegible]sque enim culpa sua & causa) licite priuari potest, solummodo, quia concedens concessam reuocat potestatem: sic inuitati pauperes à diuite, habent licitam potestatem vtendi ci[illegible] & potibus positis ante se, quos tamen inuitans ad placitum suum poterit amouere & si a[illegible] [illegible]uerit, non poterunt inuitati propter hoc inuitantem in iudicio conuenire, nec aliquam actionem habent contra ipsum, & talis potestas sæpe vocatur *gratia* in iure. Vnde notat Glossa [illegible] nar. *deci. quæstion. tert. Cauendum*, quod *si episcopus habet sumptus, vnde possit expendere, non debet alios grauare. Nam potius videntur hæc peti ex gratia, quam ex iure.* Glossa etiam *extra de postulatis bonæ memoriæ*, notat quod *si aliquis vocantur ad aliquam electionem de gratia, tunc nec ius nec commodum sibi acquirunt: & ita inter ius & gratiam est discretio facienda.* Ius igitur vtendi compet[illegible] habenti vsumfructum, & non solum illis, sed sæpe competit habenti dominium & pro[illegible]pri[illegible]tem. Vnde & in diffinitione vsus ponitur ius vtendi tanquam genus: cum dicitur, *vsus est ius [illegible]tendi rebus alienis salua rerum substantia*. Ex quo patet aperte, quod non omne ius vtendi est [illegible]sus [illegible] quia si omne ius vtendi esset vsus, prima particula diffinitionis vsus, quæ ponitur loco [illegible]eris, esset conuertibilis cum diffinito: & reliquæ particulæ essent superfluæ, quamuis igitur omnis vsus iuris sit ius vtendi: non tamen omne ius vtendi est vsus iuris, qui distinguitur à [illegible]nio & proprietate. Sed omne ius vtendi rebus alienis, salua rerum substantia, est vsus. Et si di[illegible]r, quod ius vtendi est seruitus: nullus autem habet in re propria seruitutem: ergo qui habet do[illegible]minium rei non habet ius vtendi re illa, cuius habet dominium.

It[illegible], nonnunquam habet aliquis rei alicuius dominium & proprietatem, qua tamen licite [illegible]n potest: sicut qui rem propriam alteri locauit, ipsa re vti non potest non illicite, igitur d[illegible]minium rei seu proprietas non est ius vtendi. Ad primum istorum dicunt isti impugna[illegible]tores quod licet inueniatur in iure, quod omnis vsus est seruitus: & quod omnis seruitus est i[illegible]s v[illegible]ndi: forte tamen non inuenitur, quod omne ius vtendi est seruitus: & si hoc inueniretur, [illegible]ceretur quod ius vtendi acciperetur magis stricte, & non communiter pro omni iure v[illegible]tendi qualitercunque: nec esset hoc inconueniens; quia sicut beatus Augustinus multis exempl[illegible] ostendit *decim. quint. de Trinitate*, idem vocabulum aliquando generali[illegible]r, aliquando speciali[illegible]ter [illegible] particulariter accipitur. Dicunt igitur isti, quod licet nullus iure proprio habeat seruitutem: tamen aliquis habet ius vtendi re propria.

Non tamen omnes, qui propriis rebus vtuntur, rebus suis vtuntur iure ... eis semper de gratia alterius ... rebus, ergo de iure vtuntur eis: cum non ... vtitur eadem iniuste & contra iustitiam, aut de gratia alterius, aut de iure quod ... nus rei, qua alius nullum ius habet, cum non vtatur ipsa re iniuste & ... tius, vtitur ipsa de iure quod habet in te, igitur habet in ista re ius vtendi ... fectorum item: quia non omne ius vtendi est seruitus: licet e contrario ... licet dominium rei non sit ius vtendi re ipsa, quando cunque volue... nium rei, habet simul cum dominio ius vtendi re, quando sibi placet ... domioium, & ius vtendi concedit alteri, vel gratis vel pro pretio. & ... rei seu proprietatis non sit ius vtendi, non oportet concedere, quod ... habet ius vtendi eadem re.

Quinto declarant, quid intelligant per *simplices vsuarios*. Dicunt ergo quod ... *suarius* dictum est ab hoc nomine vsus: ideo sicut hoc nomen *vsus* duplicite... vsu iuris, & pro vsu facti: licet etiam aliis modis accipiatur. Ita hoc ... accipi potest. Vno modo, vt conueniat in significatione cum hoc nomine *vsu*... accipitur pro vsu iuris; vt ille dicatur vsuarius, qui habet vsum iuris, sed ... rius, qui habet proprietatem rei, & tunc *simplex vsuarius* vocatur ille, qui hab... vel saltem qui nullum ius habet præter vsum iuris, & isto modo dicunt isti ... Fratres Minores sunt simplices vsuarii: quia nec isto modo sunt vsuarii, cum vsum ... mo in scientiis legalibus, & nunquam Theologia, non habeant. Aliter potest accipi ... *suarius*, vt in significatione conueniat cum hoc nomine *vsus*, secundum quod accip... & sic dicitur vsuarius, qui habet vsum facti rei. *Simplex* autem *vsuarius* dicitur ille, qui ... bet e potest vsum facti rei per carentiam omnis iuris, quo pro re vel vsu facti rei valea... nomine proprio vel nomine collegii litigare, & isto modo, dicunt isti, quod Fratres M... simplices vsuarii.

Sexto explanant, quæ sunt res vsu consumptibiles; & quæ non sunt vsu consumptibiles. ... centes, quod res vsu consumptibiles sunt illæ, quæ ipso vsu, id est actu vtendi vel pe... muntur, quantum ad vtentem: vel vt communiter deteriorantur, & tandem consu... iusmodi sunt cibus & potus, medicinæ, vnguenta, pecuniæ, vestimenta, & similia. P... quamuis quando de ea res emitur, quo tum ad suam substantiam, minime consumatur ... nec deterioratur: tamen quantum ad ementem consumitur, hoc est totaliter cessat ei ... sua consumeretur substantia. Vestes etiam licet vsu facti primo nullatenus consumantur, tamen vt communiter deteriorari incipiunt, & tandem consumuntur. Aliæ autem res, quibus ... tingit, vocantur res non consumptibiles vsu: sicut domos, quæ ex inhabitatione non ... ratur, nisi forte per accidens, & aliæ consimiles dicuntur non consumptibiles vsu. ... aliquis dicere, quod ille impugnatus accipit res vsu consumptibiles magis stricte, ... ipsum pecuniæ & vestimenta non debent inter res vsu consumptibiles computari, ac d... tæ instantiæ de vestibus & pecuniis apparenter contra ipsum essent exclusæ, ideo ... impugnantes, quod ille impugnatus pecuniam atque vestes inter res vsu con... ta... putandas: & de vestimentis quidem exprimit manifeste. Nam in ista constitu... *vir reprobus* dicit in hæc verba: *Constat quod vestimenta quotidiana inter res vsu consumptibiles* ... *putantur.* De pecunia etiam hoc idem intinuat, *in responsione ad secundam obiectionem*, sic ... ib... Vestes ergo & pecuniæ etiam secundum illum impugnatum, sunt inter res vsu con... biles computandæ.

Septimo isti impugnatores, quid per *dominium* intelligi debeat, manifestant. ... quod huiusmodi nomina *dominium, dominus, dominator, dominari*, & huiusmodi, à diue... tatibus æquiuoce & variis modis accipiuntur. Aliter enim accipiuntur in philosophia morali, aliter in philosophia naturali, & aliter in modo loquendi vulgari, & aliter in scientia ... & ideo cum secundum beatum Augustinum Theologia quodammodo omnes scientias appe... dat, talia nomina in diuersis locis scripturæ diuinæ accipiuntur æquiuoce. Hoc itaque nomen *dominium* sæpe in philosophia morali accipitur pro potestate, qua quis libere potest in actus ... trarios, & sic dicunt, quod homo est dominus, & habet dominium actuum suorum: bruta ... non habent dominium actuum suorum. Sic etiam accipitur dominari secundum vnam ... nem *Genes. quart.* cum dicit Dominus ad Cain: *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis ...* Aliter accipiuntur talia vocabula pro habitu virtuali, quo quis secundum rationem rectam ... passio-nes suas, & sic dominari accipitur Prouer. sext. cum dicitur: *Melior est patiens viro forti ... domi-natur animo suo, expugnatore vrbium.* Aliter accipiuntur talia vocabula pro violento & vsurpato regi-mine super aliquos, qui tali regimini non possunt vel non audent resistere, & tale d... trus in epistola sua prima capit. quinto, senioribus interdicit dicens: *Pascite qui est in vobis gr... Domini, prouidentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed ... que vt dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo.* Sic etiam quandoque vulgar... tur, quod mulier dominatur viro suo, & seruus domino, & socius socio. Aliter ... ... vocabula pro potestate ... aliquam debito modo regendi & sic no... dominari quo do... Aliter accipiuntur aliqua talia vocabula in ph... te-

testare rèm aliam corrumpendi, & sic dicitur, quod in omni mixto est aliquod elementum prædominans, tamen dicunt, quod non recolunt se legisse, quod hoc nomen *dominus* in tali significatione inueniatur.

Aliter accipiuntur talia vocabula in scientia legali: scilicet pro potestate quadam speciali vendicandi rem temporalem aliquam, & defendendi, ac tenendi, & disponendi. Et dicunt *potestate quadam speciali*: quia licet aliqua potestas vendicandi rem temporalem, &c. *Dominium* appelletur in iure, non tamen omnis talis potestas vendicandi rem, &c. dominium nominatur. Qui enim domum conduxit, habet potestatem vendicandi domum, si expellatur illicite: & etiam defendendi, si aliquis eum domo spoliare tentauerit, habet etiam potestatem inhabitandi domum, & de domo aliqualiter disponendi: nec tamen propter hoc dominium habere dignoscitur. Non igitur omnis potestas vendicandi rem temporalem, &c. dominium nuncupatur, & tamen constat quod dominium est potestas vendicandi rem temporalem, &c. Oportet igitur diffinitionem propriam seu descriptionem dominii, de quo in iure sæpe fit mentio, indagare. Dicunt autem isti impugnatores, quod diffinitionem propriam dominii non legerũt in aliqua scriptura autentica: & ideo volentes diffinitionem dominii assignare de dominio secundum quod accipitur in iure, distinguunt: Dicentes, quod dominiorum rerum temporalium, quoddam est dominium diuinum, de quo ad præsens non intendunt: aliud est dominium humanum; & illud est duplex. Quoddam enim competit hominibus in statu innocentiæ ex iure naturali vel diuino, de quo dicitur primis parentibus Genes. 1. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur supra terram.* Aliud est, quod competit hominibus ex iure positiuo, vel ex institutione humana, & de isto dominio in iure ciuili & canonicò sæpe fit mentio. Et dominium sic acceptum dupliciter accipi potest, communiter siue large, & specialiter siue stricte. Dominium communiter siue large isti impugnatores sic diffiniunt: *Dominium est potestas humana principalis vendicandi & defendendi in humano iudicio rem aliquam temporalem.* Et *potestas humana* separat hoc dominium à diuino dominio *Principalis* separat hoc dominium ab vsu nudo, & vsufructu, & ab omni alio iure, quod aliquis habet à dominio principali, & etiam à potestate procuratoris, qui habet potestatem rem aliquam nomine alterius vendicandi. Vnde licet habens vsum nudum, & vsumfructum habeat potestatem vendicandi rem, & etiam defendendi illam: tamen potestatem habuit ab alio, qui sibi vsum vel vsumfructum concessit, iure primo sibi retento, absque acquisitione noui iuris. Sic etiam licet creditor habeat potestatem vendicandi rem impignoratam: imo etiam & nonnunquam hanc potestatem vendicandi rem & dominium transferendi: non tamen habet eiusdem rei dominium, quia illam habuit ab alio, qui iure primo retento, ius aliud minime acquisiuit. Hæc particula in humano iudicio separat hoc dominium à dominio, quod competit homini ex iure naturali, vel ex iure diuino primario.

Separat etiam hoc dominium ab omni gratia & licentia vtendi re aliqua: licet etiam stricte accepto vocabulo gratiæ & licentiæ excludantur, cum dicitur, *vendicandi*, sic communiter accepto dominio, dicunt isti impugnatores, quod prælati & viri ecclesiastici habent dominium rerum ecclesiasticarum. Quod etiam sacris canonibus declarare nituntur. Nam beatus Gregorius, vt recitatur *duodec. quæstion. secund. capit. Ecclesiasticis*, ait: *Quia igitur Theodorum virum eloquentissimum, consiliarium nostrum, mancipiorum cognouimus ministerio destitutum: ideo puerum nomine Acosimum natione Siculum iuri dominioque suo dari tradique præcipimus, quem quoniam ex nostra auctoritate iam possidet, huius necesse fuit pro futuri testimonio temporis scripto ac robore largitatis auctoritate fulciri, quatenus Domino protegente secure eum semper sine vllius retractationis suspitione, vt dominus, valeat possidere.* Ex his verbis apparet, quod ille Theodorus ius habuerit & dominium serui, quem possedit vt dominus: & eadem ratione clerici aliarum rerum ecclesiasticarum habent dominium. Hoc etiam idem Gregorius, prout legitur *decim. sext. quæstion. quart. capitulo penultimo*, insinuare videtur, qui scribens Petro Subdiacono ait: *Volumus accedente te ad Panormitanam ciuitatem quæstionem ipsam tali ratione discutere, dominio rei apud possessorem, sicut hactenus possessum est, videlicet permanente.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ecclesia rei, de qua agebatur, dominium possidebat.

Amplius dicunt isti impugnatores, quod qui habet proprietatem rei, habet dominium rei. Prælati autem & viri ecclesiastici habent proprietatem rerum ecclesiasticarum, teste beato Gregorio, qui, vt recitatur 12. *quæstion. cap. vltim.* quandam domum, hortum & hospitia cuidam Religiosæ tradi præcepit iure proprietatis possidenda. Igitur illa Religiosa res temporales iure proprietatis possidere valebat. Episcopi etiam proprias ecclesias habere noscuntur, sicut patet *3. quæst. 1. cap. 1. & quæ. 2. ca. Audiuimus*, & in multis locis habetur, quod episcopi & monachi res proprias habent, ergo prælati & viri ecclesiastici habent dominium rerum ecclesiasticarum. Hoc etiam in decretali Nicolai Tertii *Exiit qui seminat*, habetur expresse, quod res omnes, quibus Fratres Minores vtuntur, indominium & proprietatem ecclesiæ Romanæ receperunt. Hoc etiam ratione probatur. Nam constat per sacros canones, quod prælati & viri ecclesiastici ius habent in personalibus rebus, sed discurrendo per singula iura, quibus temporalia possidentur, in multis rebus nullum ius habent præter dominium, licet enim in aliquibus rebus habeant vsumfructum, & in aliquibus vsum: sicut ex verbis Augustini, quæ ponuntur 17. *quæstion. vltima, cap. vltim.* elici potest: tamen tale ius in multis aliis, quæ ab omni iure laicorum alienatæ noscuntur, nullatenus habent. Videtur igitur, quod in eis habent do-

minium ol ... ic. Dicunt igitur isti impugnatores, quod multarum rerum habent prælati ecclesiæ, & ecclesiastici viri dominium. Vnde illarum rerum ecclesiasticarum, quælibet absque conditione à fidelibus sunt donatæ ecclesiæ, Ecclesia in eis aliquo modo habet dominium: quia licet in talibus rebus non habeat ecclesia ita plenam potestatem dispensandi, sicut laici habent in suis: tamen ecclesiastici habent ita plenam potestatem nomine ecclesiæ in judicio vendicandis, nec ipsi debent ecclesia absque causa priuari, sicut nec laici rebus suis: licet aliquæ personæ ecclesiasticorum valeant facilius rebus deputatis eis, ex causa priuari, & ita cum habeant hanc potestatem vendicandi & defendendi in iudicio res ecclesiæ: & talis potestas ad nullum spectat principalius quam ad episcopos: relinquitur quod habent aliquo modo dominium.

Aliter accipitur humanum dominium magis stricte, vt isti impugnatores affirmant, & dominium strictissime sumptum tali modo diffiniunt. Dominium est potestas humana principalis rem temporalem in iudicio vendicandi, & omni modo, qui non est à iure naturali prohibitus, pertractandi. Et per istam vltimam particulam excluditur ius, quod clerici in rebus temporalibus noscuntur habere: quia licet habeant potestatem principalem vendicandi, &c. non tamen possunt res ecclesiasticas ad suum libitum pertractare Multisque modis possunt laici de suis temporalibus ordinare, qui clericis sunt penitus interdicti.

Ista est diffinitio dominii strictissime sumpti secundum istos: & quanto aliquod ius in rebus magis ab ista diffinitione recedit, tanto magis recedit à dominii plenitudine. Vnde quanto aliqui magis vel minus artantur ad certos modos dispensandi & tractandi res suas: tanto magis vel minus dominium in rebus constat eos habere, propter quod idem homo sæpe pinguius dominium habet in quibusdam rebus suis: & in aliis habet minus pingue: sicut nonnulli pinguius dominium habent in rebus mobilibus, quas libere absque calumnia possunt dare, vendere, & legare: & in rebus suis immobilibus habent minus dominium, quia res illas non possunt vendere, dare, vel legare, cum hæredes suos de rebus immobilibus exhæredare non valeant. Forte autem ex ordinatione humana est rationabiliter institutum, quod tale dominium plenum nullus habeat in re sua quacunque; quin videlicet ex causa aliqui modi tractandi rem suam sibi valeant interdici: vt communiter cum dominium præcipue rerum mobilium (secundum quod frequentius & forte semper accipitur in iure ciuili, & vt communius accipitur in iure canonico) potestatem vendendi, dandi, & legandi includit. De potestate vendendi testatur Tharasius Constantinopolitanus episcopus, qui (vt habetur *1. quæst. 1. c. eos*) ait: *Omnis enim dominus, quod habet, si vult, vendit, siue seruum, siue aliud eorum quæ possidet.* De potestate etiam legandi satis aperte canones Apostolorum insinuant, in quibus (vt habetur *12. quæstio. 1. cap. Sint manifeste*) sic dicitur: *Sint manifestæ res propriæ episcopi: si tamen habet res proprias & manifeste dominicat, vt potestatem habeat de propriis rebus moriens, sicut voluerit, & quibus voluerit derelinquere.* De potestate etiam dandi, iura ciuilia & canonica manifeste loquuntur. Tale autem dominium non habent viri ecclesiastici in quibuscunque temporalibus, quæ Deo à fidelibus sunt oblata: quia clerici ad certos modos dispensandi res ecclesiasticas sunt astricti in tantum, quod aliter dispensando vel tractando peccant mortaliter, nisi forte per ignorantiam vel modum alium valeant excusari, si etiam res ecclesiæ aliter dederint, legauerint vel alienauerint quocunque modo, quam est eis concessum, res illæ poterunt per iudicem reuocari. Et de tali dominio sæpe loquuntur iura canonica, quæ affirmant, quod clerici rerum ecclesiasticarum nequaquam sunt domini, sed procuratores vel dispensatores, secundum quod per plurimos sacros canones posset copiose probari: sed alias apparebit.

Octauo isti impugnatores ostendunt, quid per *proprietatem* intelligunt. Dicunt enim, quod nomina *proprium* & *proprietas* aliter accipiuntur in logica, & aliter in scientia legali, sed qualiter accipiantur in logica, non oportet in hoc opusculo pertractare. In legalibus autem scientiis, sc. in iure ciuili, & in iure canonico, sæpius *proprietas* accipitur pro dominio rei, vt idem sit proprietas & dominium: quamuis etiam forte aliter nonnunquam accipiatur, & ideo sicut *dominium* multipliciter accipitur; ita & *proprietas* dupliciter iuxta duos vltimos modos dominii.

Nono dicunt, talia vocabula, *meum, tuum, suum*, habere in significatione conuenientiam cum eisdem, & in diuersis locis accipiuntur æquiuoce. Aliquando enim important dominium, & proprietatem etiam, prout ille impugnatus affirmat: & ideo hoc per exempla probare videtur superfluum. Aliter illa vocabula important licitam potestatem vtendi re aliqua, vel vsum rei ad hospitium vel deputationem alicuius rei ad vsum alicuius, sic dicitur vulgariter, quod inuitatus habet hospitium, & sæpe dicit, hoc est meum hospitium: cum tamen non habet hospitii proprietatem, & de isto modo accipiendi huiusmodi vocabula inferius, cum agetur de dominio & regno Christi, multa ponentur exempla, ideo ad præsens pertranseo. Aliis etiam modis, de quibus dicetur inferius, accipi possunt, & accipiuntur ista vocabula. Istas distinctiones ponunt isti impugnatores: quia, vt dicunt, per eas patebit, tam impugnati quam fratris Michaelis impugnantis intentio: & qualiter sub multiplicitate vocum iste impugnatus errores conatur deducere, qualiterque impugnati rationes faciliter improbantur: & impugnantis rationes insolubiles euidenter apparent. Dicunt etiam, quod aliqua prædictorum vocabulorum aliter accipi possunt: sed ista ad præsens eis sufficiunt.

His visis dicunt isti impugnatores, quod ex præmissis euidenter concluditur, quod in verbis dictis, quæ impugnat, duo errores continentur aperte: quorum primus est, quod vsus facti a proprie-

proprietate rei ſeu dominio in rebus vſu conſumptibilibus haberi non poteſt. Secundus eſt, quod in quibus rebus vſu conſumptibilibus ius vtendi ſeparatum à proprietate rei ſeu dominio haberi non poteſt. Verum quia hæc duo, quæ iſti impugnatores putant erronea, iſte impugnatus in ratione ad obiectionem ſuperius recitatam aſſerit & confirmat: ideo impugnationes ipſorum vſque ad partem ſequentem, in qua ponitur iſtius impugnati ratio, differunt. Tertium autem, quod in verbis præmiſſis habetur, videlicet quod in quibuſdam rebus vſu conſumptibilibus non poteſt haberi vſus iuris à proprietate ſeu dominio ſeparatus. Iſti impugnatores concedunt proprie ſumpto vſu iuris: quia dicunt, quod illa negatiua habet vnam cauſam veritatis veram, quæ eſt iſta: In talibus rebus vſu conſumptibilibus non poteſt haberi vſus iuris: quia vſus iuris eſt ius vtendi rebus alienis, ſalua rerum ſubſtantia: & ideo proprie vſus iuris in multis rebus conſumptibilibus vſu, non poteſt conſtitui vel haberi. & per conſequens vſus iuris ſeparatus à dominio ſeu proprietate non poteſt in talibus rebus haberi.

Ex quo dicunt, quod iſtam propoſitionem Fratres Minores in rebus, quæ vſu conſumuntur, non ſunt cenſendi ſimplices vſuarii: non intendunt in omni ſenſu negare, nec eius oppoſitum in omni ſenſu concedere. quia, ſicut dictum eſt, ſi hoc nomen *vſuarii* conueniat in ſignificatione cum hoc nomine *vſus*, prout ſumitur pro vſu iuris, ſic concedunt quod Fratres Minores nec rebus, quæ conſumuntur vſu, ſunt ſimplices vſuarii, quia nec in iſtis ſunt vſuarii, eo quod in nullis rebus habent vſum iuris. Si autem nomen *vſuarii* conueniat in ſignificatione cum hoc nomine *vſus*, vt accipitur pro vſu facti: ſic concedunt, quod Fratres Minores ſunt ſimplices vſuarii, hoc eſt, vtuntur rebus nullum habentes ius, per quod valeant in iudicio litigare.

Poſtea videndum eſt de littera (*Vſus iuris vel facti.*) Ex hoc habetur aperte, quod etiam ille impugnatus diſtinguit inter vſum iuris & vſum facti. Explanet igitur, quis eſt vſus facti, qui non ſit vſus iuris: & non poterit niſi dicendo, quod actus vtendi, ſicut actus comedendi, bibendi, inhabitandi, equitandi, & huiuſmodi ſunt vſus facti. (*Nec ius vtendi.*) Hic deberet oſtendere, quid eſt ius vtendi: quod ponitur in diffinitione vſus iuris. (*Suum eſſe dicebat.*) Hic hoc vocabulum *ſuum* accipitur ſecundum quod importat dominium ſeu proprietatem rei, licet alio modo accipi poſſet. (*Sancti exponunt ſic ſuum, id eſt proprium*) verum eſt quod in illo loco ita exponunt: in quibuſdam autem aliis locis aliter exponunt hoc vocabulum *ſuum*. (*Abſque proprietate & dominio*) verum eſt de dominio, quod poteſtatem dandi, vendendi, & ligandi includit. Sequitur

Cap. III.

Dicimus enim & verum eſt, quod dicta conſtitutio docet & aſſerit, quod in rebus vſu conſumptibilibus nec ius vtendi, nec ipſum vti poteſt conſtitui vel haberi, licet nec ius vtendi, nec ipſum vti in rebus illis haberi poſſit vel conſtitui ipſis, tamen poteſt, ſicut dicit dicta conſtitutio, quis abuti. Abuti autem, ſecundum eandem conſtitutionem (dum tractat de rebus vſu conſumptibilibus) ſumitur pro conſumptione rei, & quod ius vtendi in talibus rebus non poſſit conſtitui, probat dicta conſtitutio ex diffinitione vſus, quæ talis eſt: Vſus eſt ius vtendi alienis rebus ſalua rerum ſubſtantia, id eſt ius percipiendi fructus ſeu vtilitatem aliam in totum vel pro parte ſuo nomine, qui poſſunt ex re, in qua vſus conſtituitur, prouenire. Conſtat autem quod in rebus vſu conſumptibilibus, quamdiu earum ſubſtantia ſalua & integra permanet, nulla poteſt vtilitas prouenire, vtpote in pane & in vino, ex quibus nullus fructus vel vtilitas poteſt colligi ſeu haberi, ſubſtantia ſalua rei. Quare euidenter relinquitur, quod in rebus talibus vſu conſumptibilibus ius vtendi ſeparatum à proprietate ſeu dominio nequeat conſtitui ſeu haberi, & per hoc beatus Iohannes Chryſoſtomus rationem reddit, quare pecunia mutuata, vſura, ſicut merces pro domo vel re alia vſu non conſumptibili locata licite recipi nequaquam poſſit: dicens, quod in re vſu non conſumptibili, vt in domo vel agro, habens iſta non ſolum habet proprietatem ſeu dominium, ſed ex illis ſalua rei ſubſtantia ac proprietate rei & dominio, fructum ſeu vtilitatem aliam percipit, vt patet in domo, in qua habitat: & ſicut ex ea commodum inhabitationis habet ſibi dominus ſaluo dominio remanente, ſic ex agro quoque fructus recipit agri ſalua rei ſubſtantia, & dominio remanente. Et ideo quia locans fructus rei ſeu vtilitatem aliam prouenientem ex ea, retento ſibi dominio, conductori concedit: nec illa ſibi fructus ſeu vtilitatem domus vel agri finita locatione repetit, non eſt mirum ſi pro his precium recipere poſſit, mutuans autem pecuniam in eum, cui mutuat, pecunia transfert dominium, non fructum aliquem, nec vtilitatem aliam, quæ ex ea ſalua rei ſubſtantia valeat peruenire: & tantundem ab eo cui mutuauit poſtea repetit, quare vltra illud, quod mutuauit, à recipiente mutuum licite recipere nequit, vt legitur nonagesim. octau. diſtinction. cap. Eiciens. *Quod autem ipſum vti ab aliquo haberi nequeat, dicta conſtitutio, ſequens Auguſtini ſententiam poſitam in* libro Confeſſionum *clare probat: quia quod non eſt, haberi poteſt nequaquam, actus autem in rerum natura non eſt, nec antequam quis vtatur, nec poſtquam vſus eſt, nec dum eſt in actu vtendi, prout latius proſequitur dicta conſtitutio: quare relinquitur, quod haberi non poteſt.*

In parte iſta iſte impugnatus ad præſentem impugnationem nititur reſpondere. Et diuiditur iſta pars in duas partes: quia primo circa illa, quæ impugnat, ſuam explicat intentionem, & eandem probare conatur. Secundo ad illa, quæ tangunt impugnationem prædictam, reſpondetur in parte immediate ſequenti, cum dicit: *Ad illud autem quod dicit, &c.* In prima igitur parte primo tria proponit: quorum primum eſt, quod in rebus vſu conſumptibilibus non poteſt

ius vtendi constitui vel haberi. Secundum est, quod in rebus vsu consumptibilibus non potest vti, id est, actus vtendi, constitui vel haberi. Tertium est, quod licet in rebus vsu consumptibilib. non contingat vti: ipsis tamen contingit abuti, hoc est consumere: quia *abuti* re vsu consumptibi , pitur pro consumptione rei. Deinde ibi: *& quod ius vtendi*, &c. pro tertia parte dicitur, quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus non possit constitui vel haberi. Prima pars accipitur ex d ne vsus, qui talis est: *Vsus est ius vtendi rebus alienis salua rerum substantia*, id est ius percipiendi aliquam vtilitatem salua rei substantia, quod in rebus vsu cõsumptibilibus reperiri non potest: quia salua stantia rerum vsu cõsumptibilium non potest ex eis vtilitas prouenire. Secundo probat idem per Iohannem Chrysost. qui per hoc reddit rationem, quare pro pecunia mutuata vsuram licite non conuenit accipere. Demum ibi, *quod autem ipsum vti*, &c. ostendit, quod ipsum vti, id est actus vtendi in rebus vsu consumptibilibus haberi non potest.

Istum processum quoad quatuor principaliter isti impugnatores satagunt improbare. Pri quoad hoc quod dicit, quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus haberi non potest. Sec quantum ad hoc ꝙ in persecutione dicit, quod in talibus rebus vsu cõsumptibilibus ius ratum à proprietate & dominio haberi non potest. Tertio quoad hoc quod dicit, quod in r bu consumptibilibus actus vtendi haberi non potest. Quarto quoad hoc ꝙ dicit, quod rebus consu ptibilibus non conuenit vti, sed abuti. Circa primum primo improbant ipsum dictum , secund improbant vtramq; rationem, per quã ipsum dictum ostenditur. Ad euidentiam primi dicun quod duo sunt notãda: quorum primum est, quod principalis intentio istius impugnati in hac mat damnate assertionem Fratrum Minorum, qui dicunt se habere in rebus vsu consumptibilib. simp cem facti vsum absq; omni iure vtendi, quemadmodum in decretali Nicolai III. quæ incipit *Exiit seminat*, habetur. In dicta enim decre. *Exiit*, continetur expresse, quod Fratres Minores in omni bus, quib. vtuntur, habent simplicem facti vsum nihil iuris, quod Fratres Minores dicunt sic debere intelligi: quod videl. rebus cõsumptibilibus vsu & rebus non consumptibilib. vsu de licentia tia concedentis vtuntur absq; omni iure humano, quo pro se vel vsu rei valeant in iudicio lit gare. quo inferunt isti impugnatores, quod cum præsumendum sit, quod iste impugnatus asse tione præ dictam Fratrum Minorum ad rem & non ad nomen satagit improbare, ipse eodem modo & in ea significatione vtitur huiusmodi terminis, *Ius vtendi, vsus facti, simplex facti vsus*, & similibus quo m & in qua significatione vtuntur prædicti Fratres Minores, præsertim cum huiusmodi terminis n vtantur in significatione extranea, sed modum suum loquendi ex auctoritate scripturæ accipian . S enim iste in alia significatione terminos tales acciperet, quam Fratres Minores, ipsos ad rem nullatenus impugnaret, sed per æquiuocationem & sophistice ipsos velle, apud non intelligentes & simplices diffamare conuinceretur aperte. Quod vero in significatione extranea non vtantur huiusmo di terminis, probant ex hoc quod modum suum loquendi à decretali *Exiit* in corpore iuris inserta accipiunt. De hoc etiam postea plenius differetur. Secundo dicunt esse notandum, quod ius v tendi accipitur hic communius, quam pro vsu iuris, & ita licet aliquando ius vtendi inueniretur accipi specialiter pro vsu iuris, tamen non ita hic specialiter accipi potest, sed accipitur magis communiter: quia, vt patet hic ex processu impugnati, ipse accipit *ius vtendi*, vt ponitur in diffinitione vsus. Vt autem ponitur in diffinitione vsus, accipitur communius, quam pro vsu , ergo vt hic est sermo de iure vtendi, *ius vtendi* est ius communius quam vsus, cum ponitur in diffinitione vsus tanquam genus.

His visis, dicunt isti impugnatores, quod erroneum est dicere, ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus non posse constitui vel haberi: sed probant sic. Habens potestatem & dominium rerum vsu consumptibilium: puta panis & vini, in quibus alius nullum ius habet, potest vti eis: quia potest manducare panem & bibere vinum, manducare autem panem & bibere vinum est vti pane & vino: quod non solum ex scripturis diuinis seu sanctorum, sed etiam ex iure ciuili, & ex dictis istius impugnati colligitur euidenter. Ait enim Apostolus prim. ad Tim. quint. *Vtere modico vino*, & Iosuæ quinto sic legitur: *Defecit manna, postquam comederunt de frugibus terræ: nec vsi sunt vltra cibo illo filii Israel.* Et Augustinus, prout recitatur *distinction. quadragesim. prim. capitulo quisquis*, loquens de cibis & aliis ait: *Quisquis rebus prætereuntibus restrictius vtitur, quam sese habent mores eorum, cum quibus viuit: aut intemperans, aut superstitiosus est.* Et, sicut adductum est prius, lex ciuilis ait: *Qui fundi vsum nudum habet, nihil vlterius habere intelligitur, quam vt oleribus, pomis, floribus, fœno, stramentis, lignis ad vsum quotidianum vtatur*, & iste impugnatus, sicut est superius recitatum, in ista constitutione, *Quia vir reprobus*, ait: *Vsus facti sic est vtenti proprius, quod non potest dici alterius, nec communicabilis.* Patet enim, quod actus comedendi Petri sic erat sibi proprius, quod non poterat dici aliis communis.

Ex his & aliis quam pluribus patenter apparet, quod conuenit vti pane & vino & aliis comestibilibus: & quod actus comedendi est actus vtendi. Negari ergo non potest, quin habens dominium & proprietatem panis & vini potest vti pane & vino, quare ergo si vtitur, aut vtitur iniuste pane, aut de gratia vel licentia alterius, aut de iure. Non potest dici quod iniuste quia tunc, quandocunque comederet proprium panem & vinum proprium biberet, iniuste vteretur pane & vino. Ex quo sequitur manifeste, quod peccaret: quod erroneum est censendum. Nec potest dici, quod talis vtitur pane & vino de gratia vel licentia alterius: quia

posi-

... sicut sæpe accidit, quod nullus alius habeat ius in tali pane & vino, cuius licentia requi... quod Dominus vtatur pane suo & vino. Si autem detur tertium, quod vtatur pane & ... tute, igitur habet ius vtendi pane & vino, ergo in rebus vsu consumptibilibus potest iua ... stitui vel haberi. Et hoc ex dictis istius impugnati probatur aperte. Nam secundum i... ... vsus facti iure vtendi est inutilis, sed non est necesse, quod omnis vtens pane & vino ha... iniustu n, igitur vtens pane & vino potest habere ius vtendi. Sed dicet aliquis, quod iste ... natus non accipit vti pro actu comedendi vel bibendi aut consimili: quia actus comedendi ... actus vtendi secundum eum, sed est actus abutendi. Sed illud non valet: tum, quia osten... ... prius, quod actum comedendi vocat vsum facti: & vsum facti vocat actum vtendi, igitur a... comedendi est actus vtendi. Tum quia, si non vocaret actum comedendi, actum vtendi in ... improbaret illos, quos redarguit, nisi sophistice & solummodo vocaliter, non ad men... contradiceret eis: quia illi loquentes de actu vtendi, loquuntur de actu comedendi, ... & huiusmodi, quem modum loquendi seruant iura diuina & humana, sicut ex præ... ...us patenter habetur, ergo si actum comedendi & bibendi non vocat actum vtendi, æqui... & per nouas impositiones vocum procedit contra ipsos. Per æquiuocationes autem & no... ...ositiones vocum facile est omnia improbare. Tum quia, si actus comedendi potest vocari ... abutendi, multo fortius potest vocari actus vtendi: cum sæpe scripturæ loquentes de come... ... vtantur verbo *vtendi*: & neque scripturæ diuinæ nec leges Canonicæ vel ciuiles intendentes ... loqui de actu comedendi, vnquam vtantur verbo *abutendi*, secundum quod infertius ap... ... tum quia vocando actus comedendi, bibendi, vestiendi & huiusmodi actus abutendi tenet ... controuersia inter istum impugnatum & Fratres Minores: quia dicerent Fratres Minores, ...od vocando actus comedendi, bibendi, vngendi, vestiendi & consimiles actus abutendi ipsi ha... implicem facti abusum, absque omni iure humano abutendi: & quod abusus facti potest in ... ...us vsu consumptibilibus à proprietate rei & dominio separari, & quod ecclesia Romana habet ...minium & proprietatem in omnibus rebus vsu consumptibilibus, quibus vtuntur Fratres Mino... ... ipsis Fratribus Minoribus simplici abusu retento: & ita nihil ageret contra Fratres Minores, ni... ...od deberent vti verbo *abutendi*, loquendo de rebus abusu consumptibilibus, quando viuntur ... bo *vtendi*. Patet ergo secundum istus, quod ius vtendi potest in rebus vsu consumptibilibus repe... ... hoc est, potest quis habere ius comedendi, bibendi, vestiendi.

Secundo illi impugnatores reprobant vtramque rationem, per quam iste impugnatus cona... ostendere, quod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi. Ad cu... euidentiam differentia tacta superius inter vsum & ius vtendi est ad memoriam reuocanda, cum ... enim ius vtendi ponatur in diffinitione vsus tanquam genus, constat quod aliqua differentia est in... ter vsum & ius vtendi: & quod ius vtendi est communius & generalius quam vsus, cum sit genus vel ... positum loco generis. Ex quo patenter apparet, quod per diffinitionem vsus inferri non potest, quod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi: quia per diffinitionem inferioris non potest concludi aliquid à superiori negandum: sicut per diffinitionem hominis non potest inferri aliquid ab animali debere negari, sicut per diffinitionem hominis nullo modo cōuenit probare, quod nullum animal est irrationale: ita per diffinitionem vsus iuris, qui proprie sumptus non in omnibus rebus vsus consumptibilibus haberi potest, nullo modo probare conuenit, quod nullum ius vtendi potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi.

Forte autem aliquis pueriliter cauillabit dicens, quod per diffinitionem inferioris conuenit aliquid negare à superiori particulariter sumpto: licet non vniuersaliter sumpto, ergo per diffinitionem vsus potest ostendi, quod aliquod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi. Ad hoc impugnatores isti respondent dicentes: quod verum est, quod per diffinitionem vsus potest ostendi, quod aliquod ius vtendi non potest in omnibus rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi: quia illud ius vtendi, quod est vsus iuris proprie sumptus, non potest in omnibus rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi, & ideo concedunt, quod aliquod ius vtendi non potest quis habere in pane & in vino: quia non illud, quod est vsus proprie sumptus: aliquod tamen aliud ius vtendi potest quis habere in pane & in vino. Vtrum autem illud ius sit proprio nomine nominatum, vel sit innominatum, non est curandum ad præsens, sicut enim secundum iura plures sunt contractus innominati, ita forte sunt vel possunt esse plura iura innominata, hoc est non habentia propria nomina & vniuoca, sed communia tantum. Ius enim non scriptum non est proprio nomine nominatum: cum videatur solummodo nomine consuetudinis appellari. Consuetudo autem, sicut habetur in *decretu dist. 1.* nomen commune est ad ius scriptum, & non scriptum: licet, vt ibidem dicitur §. *Cum itaque*, Ius non scriptum generali nomine consuetudo appelletur, sic igitur concedunt isti impugnatores, quod vsus iuris proprie sumptus & illud ius vtendi, quod est vsus iuris, non potest in omnibus rebus vsu consumptibilibus reperiri: nec vnquam Fratres Minores dixerunt se habere talem vsum: imo constanter negant se habere talem vsum. Aliud tamen ius vtendi potest in rebus huiusmodi constitui & haberi.

Secundo isti impugnatores secundam rationem istius impugnati reprobare conantur, asserentes ipsum falsum assumere, cum dicit beatū Iohan. Chrysostomū per hoc, quod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi, reddere rationē, quare pro pecunia mutuata non licet vsurā recipere, quod, vt euidēter ostendāt, verba B. Ioh. Chrysostomi, in quibus se fundat iste impugnatus,

adducunt in medium, quæ sunt hæc, vt habetur distin. 88. c. Eiiciens: *Super omnes mercatores maledi- ctus est plus vsurarius. Ipse namque rem datam à Deo vendit, non comparatam vt mercator: post fœnus rem suam repetit, tollens aliena cum suis. Mercator autem non repetit rem venditam. Dicit aliquis: qui agrum locat, vt agrariam accipiat: aut domum, vt pensionem accipiat: non est similis ei, qui pecuniam dat ad vsuram? absit. Pri- mo quidem: quoniam pecunia non est disposita nisi ad emendum. Secundo quoniam agrum habens arando ac- ex eo fructum: & habens domum vsum mansionis capit ex ea: & ideo qui locat domum vel agrum suum, vsum re videtur, & quodammodo mutare videtur cum lucro lucrū: ex pecunia reposita nullum vsum capit. Tertio, ager vel domus veterascit. Pecunia spiritualiter homines intelliguntur.* Hæc sunt verba beati Iohannis Chryso- stomi, in quibus iste impugnatus se fundat. Ex quibus euidenter apparet, quod de iure vtendi pe- cunia non loquitur, nisi per dominium pecuniæ intelligatur ius vtendi pecunia, & ita constat aperte, quod per hoc, quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus non potest coustitui vel haberi non reddit rationem, quare ex pecunia mutuata non licet vsuram recipere: cum de hoc, scilicet an ius v- tendi in rebus vsu consumptibilibus possit constitui vel haberi, nullam faciat penitus mentionem. Per aliud ergo reddit rationem Chrysostomus ibidem, quare peior est vsurarius mercatore. Nam in illo capitulo *Eiiciens*, Iohannes Chrysostomus primo ostendit, quod omnis mercator tanquam malus est de ecclesia abiiciendus. Secundo dicit, quod vsurarius est peior mercatore. Tertio assi- gnat rationem, quare peior est vsurarius mercatore. Quarto quærit, an locans domum vel agrum debeat similis vsurario reputari. Quinto assignat rationes, quare locans domum vel agrum non est similis vsurario. Hæc quatuor vltima facit Iohannes Chrysostomus in verbis superius recita- Porro quia ex ratione, quam assignat beatus Iohannes Chrysostomus, quare vsurarius peior est mer- catore, habetur quæstionis fundamentum, quare locans domum vel agrum non deb[illegible] [illegible]- milis reputari: ideo illa ratio est videnda. Est autem ratio illa. Ille qui est transferens dominium alicuius rei in alterum: & postea eandem rem quantum ad valorem repetit, & aliquid vltra: peior est illo, qui transferens dominium alicuius rei non repetit eandem quantum ad valorem, & aliquam vtilitatem. Sed mercator transferens dominium rei, quam vendit, accepto isto precio rei venditæ nihil repetit vltra, vsurarius autem transfert dominium pecuniæ mutuatæ: & postea petit eandem pecuniam quantum ad valorem, & aliquid vltra, igitur vsurarius peior est mercatore, & hoc intendit Iohannes Chrysostomus, cum dicit: *Post fœnus rem suam quantum ad valorem repetit tollens aliena cum su- is*, hoc est aliquid vltra valorem rei suæ. Ex ista ratione patenter elicitur ista propositio, quod trans- ferens dominium alicuius rei non debet petere pro eadem aliquid vltra valorem eiusdem rei, cuius transfert dominium. Et ista est ratio, quare pro pecunia mutuata non licet vsuram recipere: quia mutuans pecuniam alteri transfert à se dominium pecuniæ, qui autem transfert dominium rei non debet pro eadem re petere aliquid vltra valorem eiusdem rei. Hoc accipi potest ex auctoritate Au- gustin. quæ ponitur 14. q. 3. Igitur mutuans pecuniam non debet aliquid petere vltra valorem pe- cuniæ: & per consequens pro pecunia mutuata non licet vsuram recipere, & ista est vna regula, qua- re pro pecunia mutuata non licet vsuram recipere. Quæ ex verbis Iohannis Chrysostomi colligi potest, licet ille idem ipsam non assignaret, quare pro pecunia mutuata non licet vsuram recipere: quia, sicut clare patet intuenti Chrysostomus in toto illo capitulo non intendit rationem istius veri- tatis assignare: sed intendit assignare rationem, quare peior est vsurarius mercatore: & quare locans domum vel agrum non est similis vsurario existimandus.

Visa igitur ratione, quare pro pecunia mutuata non licet vsuram accipere: quamuis ad eandem veritatem, dictam rationem Chrysostom. ibidem nequaquam assignet: considerandæ sunt rationes Chrysostomi, quare locans domum vel agrum non est similis vsurario iudicandus. Tres autem ra- tiones assignare videtur, quare locans domum vel agrum non est similis vsurario: quia [illegible] differt ab vsurario in tribus. Primo in hoc quod pecunia non est ad aliud ordinata quam ad emen- dum, hoc est ad contractus humanos exercendos. Domus autem & ager sunt ad aliud ordinati: & i- ta qui locat domum vel agrum non est similis ei qui dat pecuniam, & ita per istam rationem non as- signatur ratio: quare non licet pro pecunia mutuata vsuram recipere: sed assignatur differentia in- ter vsurarium & locantem domum vel agrum suum. Ex ista tamen differentia potest elici ratio, qua- re non licet pro pecunia mutuata vsuram recipere: & tamen licet pro agro locato vel domo aliquid recipere. Nam ex quo pecunia non est disposita nisi ad emendū: qui dat pecuniam ad vsurā, tran[illegible] à se dominium pecuniæ quare vltra valorē pecuniæ non licet sibi recipere: quia transferens dominiū nō debet exigere vltra valorem rei cuius transfert dominium à se. Locans autem agrū vel domū, non trāsfert à se dominium domus vel agri, quare domum vel agrum post tempus pro quo locauit potest repetere tanquam rem propriam: & quia à se transtulit potestatem vtendi dom[illegible] vel agro pro tem- pore isto, & eandem potestatem vtendi domo vel agro non gratuito concessit illi cui [illegible], pro translatione illius potestatis vtendi domo potest aliquid petere. Et ex isto posset declarari, quod quemadmodum multi sunt contractus, qui ex forma non possunt censeri nomine vsurarum, pos- sunt tamen fieri in fraudem vsurarum: sicut patet de venditione fundi ea lege, vt quandocunque soluitur pretium fondus, ad vendentem reuertatur. Ita locatio domus vel agri licet ex forma non sit contractus vsurarius, posset tamen fieri in fraudem vsurarum: puta si maius pretium, quam va- leat domus vel ager, pro locatione reciperetur.

Secunda differentia, quam assignat Chrysostomus inter vsurarium & locantem domum vel a- grum, est talis. Habens domum vel agrum, aliquam vtilitatem habere potest ex domo vel agro: & qui

qui locat alteri domum vel agrum sibi retento dominio concedit conductori potestatem recipiendi vtilitatem ex domo vel agro, & ideo non transfert in eum dominium domus vel agri, sed transfert in eum talem potestatem recipiendi vtilitatem ex domo: & priuat seipsum pro isto tempore tali potestate, igitur quodammodo mutat lucrum cum lucro, quare licite aliquid recipit pro translatione talis potestatis, sed ex pecunia seposita non recipit aliquam vtilitatem (nisi forte per accidens) & ita non est simile de locante domum vel agrum, & de dante pecuniam ad vsuram, quare locans non transfert dominium rei locatæ: sed potestatem recipiendi aliquam vtilitatem ex re locata. Dans autem ad vsuram, transfert dominium pecuniæ, & non transfert potestatem recipiendi vtilitatem ex pecunia, retento sibi dominio pecuniæ, ergo locans domum vel agrum non est similis vsurario: & tamen ex hoc patet, quare mutuans pecuniam nō debet aliquid vltra valorem pecuniæ exigere. Non enim potest pecuniam exigere tanquam rem propriam; quia translata fuit per mutuum proprietas pecuniæ, ergo tantum exiget valorem pecuniæ, ergo non potest vsuram exigere, quia vsura est aliquid vltra valorem pecuniæ mutuatæ, & ex istu patet, quare tradens pecuniam alteri ad pompam secundum leges potest aliquid recipere vltra pecuniam: quia tradens alteri non gratuito pecuniam ad pompam, non transfert dominium pecuniæ, sed retinet sibi dominium pecuniæ, quare pecuniam illam tanquam rem propriam licet repetere. Et quia tradens pecuniam ad pompam non gratuito, transtulit illam potestatem recipiendi aliquam vtilitatem ex pecunia iudicio recipientis pecuniam ad pompam, potest pro translatione illius potestatis aliquid recipere. Et ex isto patet vlterius, quod licet talis traditio pecuniæ ad pompam non sit ex forma contractus vsurarii, posset tamen fieri in fraudem vsurarum: & tunc non liceret vltra pecuniam traditam aliquid recipere. Nec obstat hoc, quod scilicet contingit transferre potestatem recipiendi vtilitatem ex pecunia tradita ad pompam dicto Chrysostom. cum dicit, *ex pecunia reposita nullum vsum capu*: quia Chrysostomus loquitur de vsu, ad quem pecunia, in quantum pecunia, est principaliter ordinata.

Tertia differentia, quam assignat Chrysostomus inter locantem domum vel agrum, & dantem ad vsuram, talis est. Ager vel domus veterascit: pecunia autem non veterascit, quare locans domum vel agrum, non est similis danti pecuniam ad vsuram: quia vnus accipit rem, quæ veterascit: & alius, quæ non veterascit. Est autem aduertendum, quod domus vel ager, si non sæpius reparetur vel colitur, veterascit, quare vt non veterascat, oportet locantem expensas apponere, circa pecuniam autem vt non veterascat non oportet expensas apponere, quare cum locans domum vel agrum non transferat dominium domus vel agri: & conductor non tenetur domum vel agrum conseruare ad expensas suas: rationabiliter potest locans domum vel agrum ad conseruandum domum vel agrum à conductore ex domo vel agro aliquid recipere, non solum pro vtilitate, quam habet conductor ex re locantis, sed etiam ad conseruandum seipsum indemnem, sed mutuans pecuniam, cum pecunia non veterascat, nec tales sumptus requirat, non debet ipse mutuans pro tali conseruatione indemnitatis suæ aliquid recipere, & ita differentia est inter locantem domum vel agrum, & dantem pecuniam ad vsuram.

Ex iis omnibus patet, quod in toto processu Chrysostomi nulla fit mentio de iure vtendi, an possit in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi, an non possit: & quod principalis ratio, quare non licet pro pecunia mutuata vsuram recipere, est quia pro re cuius transfertur dominium non licet vltra valorem aliquid recipere. Qualiter autem debeat intelligi, quod dicunt leges, quod licet contrahentibus se inuicem decipere, ad præsens pro prolixitate vitanda est minime disserendum. Ex prædictis inferunt isti impugnatores, quod per neutram rationem superius positam inferri potest, quod ius vtendi non potest in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi.

Deinde secundo isti impugnatores improbant prædicta principaliter, quo ad hoc quod dicitur, quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus separatum à proprietate seu dominio non potest constitui vel haberi. Hoc enim (vt dicunt) iuri diuino, iuri naturali & humano aperte repugnat. Quod enim repugnet iuri diuino, ostendunt per illud Deuter. 23. c. *Ingressus vineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum, si intraueris segetem amici tui, franges spicas & manu conteres, falce autem non metes.* Ex his verbis habetur aperte, quod Iudæi ex ordinatione diuina, & per consequens ex lege diuina, habebant ius comedendi vuas & grana spicarum: quorum tamen non habebant dominium & proprietatem: quia dominium vuarum & spicarum ad dominos agrorum & vinearum pertinebat, quod patet ex hoc, quia Domini agrorum & vinearum vuas & spicas colligere poterant, & collectas comedere, & gratis dare valebant: quod alii non poterant, ergo Domini agrorum & vinearum etiam vuarum & spicarum habuerunt dominium & proprietatem: licet etiam alii, antequam vuæ & spicæ colligerentur, haberent ius vtendi, hoc est ius comedendi vuas & grana spicarum. Sed forte diceret aliquis, quod alii non habebant ius comedendi vuas & grana spicarum, sed habebant tantum licentiam comedendi, quod per hoc posse probari videtur: quia Apostoli, sicut legitur *Mat. 12.* transeuntes per sata & esurientes cœperunt vellere spicas & manducare: & ita vtebantur licentia sibi à lege diuina concessa: & tamen non habebant in spicis ius vtendi, cum omni iuri renunciauerint, ergo illa licentia vtendi seu comedendi non erat ius vtendi seu comedendi.

Ad hoc isti impugnatores respondent, quod illa licentia erat ius quo ad illos, qui iuri illi renunciare nolebant, & quod licentia illa erat ius, patet: quia nullus per inferiorem Deo sine culpa & absque causa legitima tali licentia debuit priuari inuitus: imo si aliquis sine culpa sua & absque causa legitima

tali licentia fuisset priuatus innitus, habuisset actionem contra priuantem, & ideo illa licentia erat ins quoddam, & differebat à licentia, qua quis dat alicui licentiam vtendi veste sua cum potestate re- uocandi, quandocunque sibi placuerit: quia illa licentia assimilatur priuilegiis, quæ concedens quã- docunque sibi placuerit, poterit reuocare: & tamen priuilegiatus contra alios priuare volentes ha- beret actionem, & ideo, sicut priuilegia leges sunt censendæ, *dist. 3. Priuilegia*, ita illa licentia legis & iuris nomine poterat appellari. Cum vero accipitur, qud Apostoli vtebantur illa licentia: & tamen non habebant ius vtendi. Dicunt isti impugnatores, quod Apostoli renunciauerunt illi licentiæ: & ideo tunc non vtebantur illa licentia seu ordinatione diuina: sed vtebantur licentia iuris naturalis seu iure naturali, cui renunciare non poterant. Tempore enim necessitatis saltem extremæ habet quilibet ex iure naturæ potestatem vtendi illis, sine quibus sustentari non potest. Vnde & Christus ibidem probat ex Dauid, qui tempore necessitatis auctoritate iuris naturæ comedit panes proposi- tionis, quod discipuli licite in sabbatho etiam spicas, quæ ad alienum pertinebant dominium, velle- bant & manducabant: quia necessitas non habet legem.

Secundo isti impugnatores moliuntur ostendere, quod prædicta assertio destruit ius naturale. Nam quilibet in extrema necessitate constitutus habet ius vtendi re vsu consumptibili, sine qua de hac vita migraret: & tamen dominium talis rei propter hoc non acquirit, quia nec Dominus rei ante consumptionem ipsius perdit dominium, nec indigens ea ipsius rei acquirit dominium, quod patet ex hoc, quod cessante necessitate extrema ante consumptionem rei, nec illi licet retinere rem talem, nec peccat Dominus eandem rem tanquam propriam repetendo. Hoc aperto declaratur exemplo. Nam si aliquis fuerit in tali articulo constitutus, quod nisi veste sibi præsente se cooperuerit, more- retur: ille tunc habet ius cooperiendi se veste illa: nec aliquis licite absque peccato mortali ipsum poterit prohibere, nisi per alium modum eius necessitati succurreret. Si autem illa necessitas ante consumptionem vestis cessaret, ipse eam non potest inuito Domino retinere: & Dominus, sicut prius, potest de ea ad libitum suum ordinare. ergo stante necessitate iste habuit ius vtendi veste abs- que dominio & proprietate: & ita esto quod ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus, quæ statim a- ctu vnico consumuntur, non posset à proprietate & dominio separari, sicut in cibo, potu, vnguen- tis, & huiusmodi: tamen in rebus, quæ non statim consumuntur, sed multis durant temporibus, po- test ius vtendi à proprietate & dominio separari. Constat enim, quod potest quis vestem conduce- se ad vtendum: qua conducta habet ius saltem ad tempus vtendi ipsa. Hoc etiam patet exemplu: quia hospites locant lectisternia sua hospitibus, & multa alia, quæ tandem vsu consumuntur, quam- uis non consumantur primo actu vtendi: & ita hospites habent in eis ius vtendi, in quibus tamen non habent dominium & proprietatem.

Tertio isti impugnatores ostendunt, quod prædicta assertio repugnat iuri ciuili. Nam, sicut est sæpe superius allegatum, lex dicit, quod *qui fundi vsum nudum habet, nihil vlterius habere intelligitur, quam vt oleribus, pomis, floribus, feno, stramentis, lignis ad vsum quotidianum vtatur.* Ex quibus verbis habe- tur aperte, quod qui fundi vsum iuris habet potestatem vtendi oleribus, pomis, floribus & huiusmo- di quæ inter res vsu consumptibiles computantur, aut ergo potestas vtendi huiusmodi rebus vsu consumptibilibus est licita, aut illicita, non potest dici quod illicita: quia tunc vtendo huiusmodi re- bus peccaret, quod est omnino contrarium veritati. Si vero illa potestas vtendi est licita: aut igitur competit habenti nudum vsum solummodo de gratia aut de iure, non solummodo de gratia, con- stat: quia sæpe emitur vsus nudus fundi, & per consequens emitur potestas annexa vtendi huiusmo- di rebus quæ crescunt in fundo. Posset etiam habens vsum nudum, si tali potestate vtendi oleribus pomis &c. priuaretur inuitus, priuantem in iudicio conuenire, ergo non habet talem potestatem de gratia tantummodo. Competit ergo talis potestas sibi de iure: & per consequens talis potestas v- tendi rebus vsu consumptibilibus est ius vtendi, vel saltem tali potestati est ius vtendi annexum, sed habens vsum nudum fundi, non habet olerum, pomorum, florum & huiusmodi rerum dominium & proprietatem: quia tales res non potest vendere, date, nec legare: sed solummodo ipse potest vti eis cum sua familia, ergo in huiusmodi rebus ius vtendi est à proprietate & dominio separatum. Sed diceret aliquis, quod ex hoc sequeretur, quod rerum vsu consumptibilium esset proprie vsus iuris, quod isti impugnatores negant. Ad hoc dicunt isti impugnatores, quod rerum vsu consumptibilium, saltem quæ vnico actu consumuntur, non est proprie vsus iuris. Dicunt tamen quod vsui iuris non- nunquam est ius vtendi rebus consumptibilibus vsu annexum. Vnde dicunt quod quandoque vsui iuris non est annexum aliquod ius vtendi quacunque re vsu consumptibili: sicut cum quis habet nudum vsum domus, tali vsui iuris nullum ius vtendi rebus consumptibilibus vsu est annexum: quia habet solum potestatem inhabitandi domum & non plus, quandoque autem vsui iuris ex ordinatio- ne humana, vel ex pacto est annexum ius vtendi rebus vsu consumptibilibus aliquibus vel omnibus, quæ nascuntur in re, cuius habet vsum iuris, sicut est de vsu fundi, & ita ius vtendi huiusmodi rebus v- su consumptibilibus non est vsus iuris proprie, sed est vsui iuris annexum, & est forte ius innomina- tum nomine proprio: habet tamen hoc nomen commune ius vtendi.

Tertio principaliter isti impugnatores hoc, quod dicitur in verbis istius constitutionis super- us recitatis, scilicet quod *actus vtendi in rebus vsu consumptibilibus haberi non potest*, multipliciter impro- bare conantur, sed quia de hoc erit tractatus in sequentibus specialis: ideo hic vnica impugnatio bre- uiter adducetur, quæ talis est. Si actus vtendi in rebus vsu consumptibilibus haberi non posset: hoc non est, nisi quia actus vtendi est successiuus & non totus simul. Vnde & hanc rationem istius asser- tionis

[illegible] non [illegible], quod actu [illegible] abeat [illegible] [illegible]s: [illegible] habentur, esse [illegible] quæ, [illegible] *[illegible] ebat q etatis plurimos annos*, [illegible] non obstat [illegible], [illegible] actu [illegible] potest.

[illegible] impugnant isti præ[illegible], quo ad hoc [illegible] dicitur, [illegible] rebus [illegible] [illegible] vti, sed ab [illegible] fiet postea [illegible] per ma[illegible] [illegible] circa [illegible] ram [illegible] nd [illegible] *Docet [illegible]* [illegible] pu- [illegible] s non est parat[illegible] igi. [illegible] est er o [illegible] defensor pert[illegible] [illegible] hoc patet quod [illegible] *vti* [illegible] at [illegible] in impugnatione [illegible] [illegible] incipit [illegible] men [illegible] facti, (*potest* [illegible] hoc in impug[illegible] [illegible] per scriptu [illegible] & [illegible], quod [illegible] prio[illegible]us, [illegible] probabatur, quod [illegible] propri[illegible] dominia [illegible], & ideo d[illegible] impugnatores, quod illud [illegible] tei et impertinens reputandum. (*[illegible]* impugn. [illegible] de rebus vsu consumptib[illegible] divini [illegible] non [illegible] sacra loquendo de [illegible] bus vsu consumptibilibus vtitur verbo *vtendi*, & non verbo [illegible] non debemus vtentes verbo *vtendi* aliquatenus [illegible] bare. *Ex di[illegible]nitione vsus.*) [illegible] impugnatores, quod iste pr[illegible] sophistice, dum conaturali [illegible] ne- [illegible] *cum ius vtendi sit communius quam vsus: quia vsus est ius vtendi [illegible], [illegible]antia.* [illegible] verbis concedunt primo isti impugnatores, quod ius vtendi [illegible] in- [illegible] dictum est prius. Secundo notant isti impugnatores, quod hæc non est di- [illegible] taliter sumpti: vel non est [illegible] finitio vsus in omni significatione huius nominis v- [illegible] propriatum est [illegible] ita proprie dictus, sicut vsus rerum alienarum [illegible] [illegible] consumptibilium est proprius vsus, sicut vsus rerum quæ non consumuntur vsu. [illegible] d[illegible] habet vsum cibi [illegible] potus: sicut, ille habet vsum fundi. Igitur hic non dif- [illegible] atione sua: sed in quadam significatione speciali, quæ non est magis pro- [illegible] quam alia. *Nulla potest vtilitas prouenire.*) Dicunt isti impugnatores, quod hoc est [illegible] rebus consumptibilibus vsu. quia ex vestibus potest magna vtilitas prouenire salua [illegible], *vtpote in pane & vino.* Dicunt quod exemplificat insufficienter: quia licet non [illegible] vtilit[illegible] ex pane & vino, dum integra manet eorum substantia: aliter tamen est de vesti- [illegible] causa est: quia panis & vinum actu vnico consumuntur: multæ autem vestes post plu- [illegible] integræ manent. *Quare euidenter relinquitur quod in rebus talibus vsu consumptibilibus ius vtendi [illegible] a proprietate seu dominio nequeat constitui seu haberi.*) In illa illatione dicunt quod deficit: quia [illegible] per diffinitionẽ vsus, debet illam conclusionẽ inferre: Vsus in talibus rebus non potest [illegible] seu haberi & illam conclusionem in vno sensu concedunt isti impugnatores: quia si acci- [illegible] pro vsu iuris stricte & proprissime sumpto, concedunt quod vsus non potest in omnibus [illegible] consumptibilibus constitui vel haberi, sed ex hoc non sequitur, quod ius vtendi non po- [illegible] talibus rebus constitui vel haberi: nec etiam sequitur, quod in talibus rebus non conuenit vti. [illegible] quod ex hoc sequitur quod hæc etiam est concedenda in aliquo sensu. Non conuenit [illegible] consumptibilibus vsu: quia hoc nomen *vsus*, & hoc verbum *vti* in significatione conueni- [illegible] respondent isti impugnatores, quod quamuis hoc sit concedendum in vno sensu: Nul- [illegible] vsum rerum consumptibilium: hæc tamen in nullo sensu debet concedi: Nullus potest vti [illegible] consumptibilibus. Vnde dicunt, quod talis argumentatio peccat: Nullus potest habere v- [illegible] su consumptibilium: ergo nullus potest vti rebus vsu consumptibilibus, quia antecedẽs [illegible] sensum verum: & consequens nullũ sensum habet verum. Causa autem, quare peccat [illegible] consequentia, est, quia fundatur in vna regula, quæ habet multas instantias, & specialiter habet i- [illegible] proposito. Hæc enim regula fallit, Nomen & verbũ, quorum vnũ deriuatur ab alio, conueniunt [illegible] catione, sicut & hæc fallit, Duo nomina, quorũ vnum deriuatur ab alio, conueniunt in [illegible] ficatione. Exemplũ primi accipitur ab Anselmo. *De similitudinibus c.1.* quia secundũ ipsum hoc [illegible] *voluntas* accipitur tripliciter: scil. instrumentũ volendi, & affectio eiusdẽ instrumenti, & velle [illegible] instrumenti: & tamen hoc verbum *velle* non accipitur vnq̃ nisi pro actu ac vsu instru- [illegible] in [illegible] creaturis. Non ergo hoc verbum *velle* habet tot significationes, quot habet hoc no- [illegible] *voluntas*: & ita non conueniunt in omni significatione. Exemplũ secundi accipitur ex beato Hie- ronymo [illegible] epistola [illegible] Tharasi Constanti. episcopi. Nã *diuinus* & *diuinatio* sunt duo nomina, quorum v- [illegible] deriuatur ab alio: & tamen plures significationes habet hoc nomen *diuinus*, q̃ hoc nomen *diui-* [illegible]. Nam secundum Tharasum Constantinopolitanum episcopum, vt habetur *1.q.1.c. Eos qui*, beatus [illegible] potest [illegible] *diuinus Apostolus*: & ita hoc nomẽ *diuinus* accipitur in bona significatione: & constat, [illegible] sæpe in mala significatione, ergo potest accipi in bona significatione & mala. Hoc autem [illegible] en *diuinatio* semper accipitur in mala significatione, nunquam in bona: teste Hieronymo, q vt [illegible] tur *1.q.1.* [illegible] *Nunquam*, ait: *Nunquam diuinatio in bonam partem accipitur*, ergo hæc duo nomina *diuinus* [illegible] *diuinatio* [illegible] in omni significatione conueniunt, & ideo non sequitur, beatus Petrus fuit diuinus: [illegible] tur [illegible] diuination[illegible]: sicut nec sequitur, voluntas hominis est immutabilis & immortalis: ergo hominis [illegible] immutabile & immortale. sic etiam, quia hoc nomen *vsus* & hoc verbu *vti* non con- [illegible] nt in [illegible] significatione, eo q hoc nomen *vsus* habet plures significationes, q hoc verbum *vti*. [illegible] hoc nomen *vsus* quandoq; significat actum vtendi, quandoq; quoddam ius determinatũ, hoc

autem

autem verbum vti semper significat actum vtendi, & nunquam nisi forte nomin[illegible] significat tale ius. ideo non sequitur, nullus potest habere vsum rerum consumptibilium [illegible] non potest vti rebus consumptibilibus vlu, sicut non sequitur, nullus [illegible] potest m[illegible] tem suam: ergo nullus viator potest mutare velle suum. Nec sequitur, nullus b[illegible] nunc: ergo nullus bonus est diuinus. Causa autem, quare nulla consequentiarum [illegible] let, est: quia in qualibet consequentiarum illarum accipiuntur duo vocabula qu[illegible] ab alio: & tamen vnum habet plures significationes quam aliud, & istius [illegible] pugnatores, fecit illum impugnatum sepe ex auctoritatibus habentibus aliquem sen[illegible] ferre Sophistice consequentia nullum habentia sensum verum. & ita per æquiuocati[illegible] plicitates conatus est sepe errores inducere. (*Et per hoc beatus Iohan. Chrysostomus rationem* [illegible]) Dicunt isti impugnatores, quod falsum assumit, quia an ius vtendi possit in rebus v[illegible] bus constitui vel haberi: imo etiam an ius vtendi separatum à dom[illegible] seu proprie[illegible] bus rebus constitui vel haberi, Iohan. Chrysostomus, nullam penitus facit m[illegible] tum allegati capituli intenti. (*Iure vsu non consumptibili, vt in domo vel in* [illegible] *pecuniam*) hoc totum verum est, sed non est ad propositum, vt dicunt isti impu[illegible] *fert dominium*) illud est ratio quare pro pecunia mutuata non licet vsuram recipe[illegible] transfert à se dominium pecuniæ, & ideo non debet recipere vltra valorem pecun[illegible] Quod autem ius vtendi pecunia possit haberi vel non possit haberi: quætiam ius [illegible] paratum à dominiu seu proprietate possit haberi, vel non possit haberi, hoc accidit [illegible] haberi, siue non, ex quo mutuans transfert dominium pecuniæ, non potest iuste pe[illegible] valorem pecuniæ, ergo nihil vltra potest recipere. Vnde sicut vendens domum propter [illegible] fert à se dominium domus, non debet petere nisi valorem domus: licet emens dom[illegible] beat dominium domus, sed etiam ius vtendi domo & etiam vtilitatem ex domo [illegible] dominium pecuniæ licet recipiens postea dominium & proprietatem pecuniæ haber[illegible] cunia, & etiam vtilitatem ex pecunia, non debet transferens à se dominium pecuniæ [illegible] vltra valorem pecuniæ, & ita si pecunia sibi reddatur, non debet aliquid vltra exigere. ([illegible] *quem nec vtilitatem aliquam*) illud nihil facit ad propositum, quia siue ille, qui recipit pec[illegible] tuum, habeat aliquem fructum seu vtilitatem aliquam ex pecunia siue non habeat, mutuan[illegible] non debet exigere nisi valorem pecuniæ in eadem specie, si volt, cuius transtulit domin[illegible] cum contractus mutui debeat esse contractus gratuitus. Vnde sicut qui commodat [illegible] gratuite, non debet exigere nisi equum, quantumcunque alius habuisset vtilitatem ex e[illegible] tuans pecuniam non debet exigere, nisi pecuniam, quantumcunque alius habuisset v[illegible] cunia, & ita cum ex pecunia non proueniat aliqua vtilitas (sicut vt communiter nulla v[illegible] nit ex pecunia repulsa) in hoc differt vsurarius à mercatore secundum Chrysostomu[illegible] go, quare mutuans pecuniam non habet vsuram exigere, est quia mutuans pecuniam tra[illegible] dominium pecuniæ, sed quod ex pecunia proueniat vtilitas vel non proueniat, nihil fa[illegible] quod etiam alio probatur exemplo. Vendens alterius equum non debet, nisi iustum pr[illegible] exigere: & tamen ex equo potest vtilitas prouenire salua substantia equi. Vnde vendens [illegible] non potest equum exigere, & aliquid vltra propter vtilitatem, quam potuit habere ex equ[illegible] test exigere iustum pretium equi: & hoc quia transtulit à se dominium equi, & ideo non [illegible] gere equum tanquam rem propriam: Sed locans domum vel agrum non transfert à se d[illegible] domus vel agri, sed transfert à se potestatem recipiendi vtilitatem ex domo vel agro pro te[illegible] cationis: & ideo domum vel agrum repetet tanquam rem propriam, & exiget aliquid pro[illegible] statem recipiendi vtilitatem translatam in alium. Et ita, sicut non est simile de locante re[illegible] & de[illegible] dente rem, quia vendens transfert dominium, locans non transfert dominium: ita etiam prop[illegible] dem non est simile de locante rem & de mutuante pecuniam: quia vnus transfert dominium [illegible] lius non. Et illa est causa, sicut dictum est, quare concedens pecuniam ad pompam potest re[illegible] pecuniam & aliquid vltra. Potest enim repetere pecuniam tanquam rem propriam & p[illegible] am recipere aliquid propter hoc, quod transtulit à se potestatem vtendi pecunia. Dicunt insupe[illegible] pugnatores, quod esto quod ex pecunia non posset aliqua vtilitas salua substantia [illegible] propter hoc mutuans pecuniam non debet pro pecunia mutuata vsuram recipere: ex h[illegible] sequitur, quod nullus potest habere ius vtendi pecunia: sicut nec ex hoc sequitur, quod [illegible] habere ius abutendi pecunia, sic etiam, sicut non sequitur: Nulla potest vti[illegible] as ex pecunia [illegible] stantia pecuniæ prouenire: ergo nullus potest habere ius abutendi pecunia separatum [illegible] proprietate. Ita non sequitur, quod nullus potest habere ius abutendi pecunia à prop[illegible] minio separatum. Vnde totus processus istius impugnati ira conclud[illegible] rei de iure abu[illegible] di iure vtendi, præsertim cum ius vtendi sit communius quam vsus iuris. (*Augustinus sententiam* [illegible]) sum impo[illegible] Augustino, vt dicunt isti impugnatores, quia dicunt, quod Au[illegible] *num* nunquam hoc dixit, & ideo dicunt, quod [illegible] impugnatus verb[illegible] Au[illegible] te[illegible], quia si adduxisset, t dicu[illegible] t, appareret omnibus, quod falso ab[illegible] Augusti[illegible] *tem vtendi in rerum natura non est.* [illegible] pugnatores, quod ista ratio est [illegible] da[illegible] Philosof[illegible] o[illegible] antiquorum, p[illegible] quam negabant tempus & m[illegible] & o[illegible] quæ in quarto p[illegible] *orum* habet dist[illegible], & non hic.

CAP. IV.

AD illud autem, quod dicit: Ex prædictis scripturis sacris insinuatur aperte, quod nullius rei temporalis nec vsu consumptibilis, nec non consumptibilis vsu proprietatem credentes habebant: *Dicimus, si intelligat, quod in speciali proprietatem non habebant credentes, verum esse quod dicit pro tempore illo primo, pro quo dicta scriptura loquitur, quia hic expresse scriptura prædicta dicit Actuum 4. ibi, cum dicit:* Nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. *Si autem intelligat, sicut & intelligo, vt per ea quæ proponit inferius clare patet, quod credentes nullius rei proprietatem habebant etiam in communi, scripturæ prædictæ contradixit expresse, cum dicat, quod istis (scilicet credentibus) omnia quæ possidebant erant communia inter eos, & quod illa communio quo ad dominium & proprietatem intelligi debeat, ex eo patet, quia illud, quod prius ante conuersionem Iudæorum ipsis fuerat proprium, postquam credentes effecti fuerunt, fuit inter eos communicatum. Constat autem, quod illa quæ possidebant ante conuersionem erant illis quantum ad dominium propria, aliàs enim illa communicare non poterant, quare sequitur, quod fuerunt quo ad proprietatem seu dominium inter eos communicata, quod de rebus non consumptibilibus vsu scriptura prædicta Actuum 4. aperte dicit, nisi violentia inferatur. Cum enim dixisset:* nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat: sed erant eis omnia communia, *parum post sequitur:* nec quisquam egens erat inter eos, *& causam huius volens reddere subdit:* Quotquot enim erant possessores agrorum & domorum vendentes pretia portabant ante pedes Apostolorum *&c. Cum ergo prius dicat, quod inter credentes omnia erant communia: & post subiungat, quod agri vendebantur & domus, euidenter apparet quod illa erant effecta communia antequam venderentur. Alias enim sequeretur, quod remansissent istorum, quorum prius erant propria, & per consequens, ipsi ante ipsorum venditionem remansissent proprietarii, cuius tamen contrarium dicit scriptura prædicta, cum dicit, quod* nec quisquam eorum qui possidebat, aliquid suum esse dicebat.

Postquam in parte præcedenti impugnatus circa illa quæ impugnabantur suam intentionem exposuit, hoc ad illa quæ impugnans proposuit, nititur respondere. Et diuiditur illa pars in quinque, secundum quod ad quinque tacta in illa impugnatione respondet. Secunda incipit in parte immediate sequente ibi: *Ad illud autem quod voles.* Tertia autem ibi: *Ad id quod sequitur.* Quarta autem ibi: *Quantum autem ad illud.* Quinta ibi: *Ad vero quod dicit ille hæreticus.*

In prima ergo parte respondet ad hanc propositionem, acceptam in appellatione impugnantis, & probatam ex scripturis: *Credentes* (de quibus fit mentio Actuum 2. & 4.) *nullius rei temporalis nec vsu consumptibilis, nec rei non consumptibilis vsu proprietatem habebant*, distinguens ipsam, quod potest habere duplicem intellectum: quia aut potest intelligi de proprietate in speciali, & sic exponit eam pro aliquo tempore: vel potest intelligi de proprietate in communi, quem intellectum appellanti imponit, & illum intellectum negat: quia dicit, quod scripturæ prædictæ repugnat, cum dicit, quod credentibus omnia quæ possidebant erant communia quo ad dominium & proprietatem. Et primo quidem ostendit in genere, quod omnia erant illis communia quo ad dominium & proprietatem. Secundo ostendit specialiter, quod res non consumptibiles vsu, vt puta domus, ager & huiusmodi, erant omnibus communes quo ad dominium & proprietatem, ibi *quod de rebus non consumptibilibus vsu* &c. Primum ostendit tali ratione, illa quæ ante conuersionem Iudæorum, de quibus ibi fit mentio, erant eis propria: post conuersionem erant eis effecta communia, sed ante conuersionẽ omnia erant eis propria quo ad dominium & proprietatem, ergo post conuersionem erant eis communia quo ad dominium & proprietatem. Maior illa videtur sibi manifesta, minorem probat per hoc, quod si ante conuersionẽ non fuissent bona eorum eis communia, non habuissent potestatem communicandi illa bona communitati credentium. Secundum scilicet quod res non consumptibiles vsu, sicut domus ager & huiusmodi erant toti communitati fidelium communes quo ad dominium & proprietatem, probat sic. Ager & domus vendebantur postquam omnia quæ credentes habebant erant facta communia toti communitati credentium. Hanc probat dupliciter. Primo sic ex ordinatione textus *Actuum Apostolorum*: quia primo dicitur, quod *omnia erant illis communia*: & postea dicitur quod *nullus erat egens inter eos*, cuius causa assignatur, quia *quotquot erant possessores agrorum* &c. ergo ante venditionem agrorum omnia erant communia.

Secundo probat eadem ducens ad inconueniens: quia si ager & domus non fuissent effecti communes antequam venderent, ante venditionem remansissent proprii illorum, quorum fuerant ante conuersionem, ex quo sequitur, quod post conuersionem & ante venditionem domorum & agrorum ipsi fuissent proprietarii, quod repugnat scripturæ, cum dicit: *Nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suũ esse dicebat.* Videtur ergo, quod domus, ager & huiusmodi res nõ consumptibiles vsu efficiebantur communes toti communitati credentium, anteq̃ venderẽtur, sed res huiusmodi prius erant propriæ quo ad dominium & proprietatem, ergo postea fuerunt communes quo ad dominium & proprietatem. Sic igitur impugnatus id quod dicitur in *Actibus Apostolorum* de communitate bonorum credentium, & de venditione domorum & agrorũ & rerum non consumptibilium vsu: sic intelligit, quod videlicet illi Iudæi conuersi, de quibus ibi fit mentio, statim facta conuersione omnia quæ habebant mobilia & immobilia dederunt toti illi communitati credentium transferendo in totam communitatem illam id dominium quod prius ipsi habuerant, postea possessiones vendebant in nomine totius communitatis, & non nomine alicuius in speciali, quibus venditis pretium allatum rerum inter eos diuidebatur, & vnusquisque habuit dominium & proprietatem possessionis sibi assignatæ.

Circa illa, quæ dicuntur hic, isti impugnatores sic procedunt. Primo enim eliciunt quædam notabilia,

tabilia,

tabilia, quę etiam iste impugnatus habet cócedere. Secundo explicant intentionem appellantis, & illam ,ppositionem, q̃ iste hic impugnat. Tertio plura quæ asserit hic iste impugnatus, reprobare conantur. Circa primũ dicunt isti impugnatores, ꝙ ex dictis istius impugnati patet aperte, ꝙ secundũ eum duplex est ,ppietas, scil. in speciali & in cõi, siue specialis & cõis. Ex quo sequitur secundum notabile, ꝙ dominium est duplex, sc. in speciali & in cõi. Ex quo sequitur tertium notabile, ꝙ vsus facti, sicut actus comedendi & bibendi, põt à dominio in speciali separari. Quartũ notabile elicitur ex dictis istius impugnati, est ꝙ dominiũ, de quo loquitur iste impugnatus, in hoc casu mundanũ & ciuile dominium est: quia est ptãs vel habens annexam potestatem [illegible] vere vendendi [illegible] & sicut sibi placuerit dispnendi res quatũ habetur dominiũ. Nam ipse vult, ꝙ illi conuersi de [illegible] quale dominiũ spãle babuerant ante conuersionẽ, tale dominiũ toti cõitati credentium [illegible] dederunt, sed Iudæi conuersi ante conuersionẽ suam babuerunt in rebus suis pdictum [illegible] ciuile & mundanũ, ꝙ est ptãs vel habens annexã ptãtem vendendi &c. Nam Iudę [illegible] rũ quantum ad res spales subiecti fuerunt, & ita dominiũ rerum ciuile & mundanũ habe[illegible] res suas ad placitum vendere poterant & dare, & de eis libere ordinare, ergo tale do[illegible] mũdanũ cõitati dederunt. Secundo isti impugnatores intentionẽ explicant appel[illegible] appellans ibidẽ solummodo intendebat ,pbare, ꝙ primi credentes nullius rei propriet[illegible] in speciali, reputans certũ ex hoc posse ,pbari, quod vsus facti rerum consumptibiliũ vsu, [illegible] prietate & dominio etiã in communi separari. Vnde ad euidentiã intentionis appellãtis facit[illegible] Primu enim ,pbant, quod si vsus facti rerum consumptibilium vsu, scil. actus comedendi [illegible] induendi & huiusmodi põt separari à dominio in speciali, ꝙ etiam potest separari à [illegible] dominio in cõi. Secundo exponunt qualẽ proprietatem habebant primi credentes in [illegible] bebant: & qualem non. Ex hoc concludentes, ꝙ ille impugnatus falsum modo in [illegible] pellantẽ. Ad euidentiã primi dicunt isti impugnatores esse sciendũ, ꝙ prout ex diuersis [illegible] impugnari &: p ,pellantis euidenter apparet, ex hoc controuersia orta est inter ipsos: q[illegible] ppellan[illegible] cebat Ordinem Fratrum Minorũ seu Fratres Minores habere vsum rerũ vsu consumptib[illegible] ,ppietate & dominio earundẽ, tam in speciali q̃ etiam in cõi: ita ꝙ nec Frater aliquis in speci[illegible] totus Ordo in cõi habet dominiũ vel pprietatẽ cuiuscunq; rei vsu consumptibilis, nolens p[illegible] excludere Fratres ab illo dominio, quod cõpetit toti generi humano, si aliquod est tale: ne[illegible] excludere Fratres à dominio totius cõitatis fidelũ, si dominiũ commune alicuius rei epo[illegible] tota cõitas fidelium: sed volebat excludere Fratres ab omni dominio, p quod possent [illegible] gare ,pprio Fratri vel toti Ordini fraterno. Ille au. ẽ impugnatus volebat ,pbare p multas rationes, ꝙ in rebus vsu consumptibilibus vsus facti nõ potest à tali dominio spãli & cõi separari, & contra[illegible] assertionẽ ille appellans ,pnocauit ostendens multis rationibus, ꝙ vsus facti in huiusmodi rebus põt à ,ppietate & dominio ciuile & mundano separari, tã in speciali q̃ in communi. Non omnes rationes tamen ,pbant istam conclusionem æque directe & æque immediate, q̃uis ex qualibet ratione appellantis quibusdã veris assumptis possit conclusio illa deduci. Vnde prima ratio appellantis primo & immediate concludit, ꝙ vsus facti in rebus consumptibilibus põt à ,ppietate & dominio speciali separati. Ex quo potest inferri vltetius, ꝙ vsus facti põt à proprietate & dominio cõi separari, ꝙ isti [illegible] gnatores ostendunt sic. Vsus facti non magis nec minus reqrit dominiũ commune q̃ speciale, [illegible] sus facti põt in huiusmodi rebus separari à dominio speciali, sicut ,pbat prima ratio appell[illegible], ergo põt separari à dominio in cõi. Et qdem quod vsus facti possit separari à dominio cõi, est tam m[illegible] stum, quod negari non põt. Nam constat, quod ,ppietarii habentes ,ppietatẽ & domini[illegible] ciali reiũ vsu consumptibiliũ babent vsum facti earundem rerum separatum à dominio [illegible] res non sunt cões, sed ,ppriæ sibi. Sed quia forte diceret ille impugnatus, quod licet vsus facti in re[illegible] su consumptibilibus possit separari à dominio spãli, sicut in reliquis habentibus vsu hmõi rer[illegible] dominio spãl: & etiam à dominio cõi, sicut patet in laicis habentibus spãle dominium hui[illegible] rerũ, & ita vsus facti põt separari ab vtroq; dominio diuisim, non tamen ab vtroq; coniunctim [illegible] mul tãà dominio spãli quam communi. Vnde in laico vsus facti separatur à dominio communi non à dominio in speciali, in Religioso vero separatur à dominio speciali, sed non à dominio communi, & ppter hoc diceret forte, quod non potest separari ab vtroq; dominio simul & cõiun[illegible] Ideo isti impugnatores ostẽdunt, quod vsus facti in huiusmodi rebus põt separari ab vtroq; do[illegible] simul, quemadmodũ dicunt Fratres Minores, quod habent vsum facti huiusmodi reiũ consum[illegible] bilium vsu: & tamen nõ habent earundẽ dominium, nec in speciali nec in communi. Ex quo [illegible] tota discordia quantũ ad separationẽ vsus facti in huiusmodi rebus à dominio & ,ppietate ter[illegible] impugnatum & appellantẽ. Porro quia vsus facti in hmõi rebus est duplex, sc. licitus & illicitus, [illegible] de vtroq; vsu facti ,pbant, quod potest simul ab vtroq; dominio separari. De illicito videt[illegible] certũ. Nam fur, qui furatus est panẽ & vinum, si vtatur ipsis, non ,ppter hoc acquirit dominium [illegible] speciale neq; cõe ipsorum, ergo ille vsus facti ab vtroq; dominio separatur, quod etiã vsus l[illegible]itus sit ab vtroq; dominio separari, ostendunt rationibus & exẽplis. Prima ratio talis est: ad h[illegible] ꝙ vs[illegible] cti alicuius non sit illicitus, duo communiter videntur sufficere. Primum est, quod talis vsus sit volenti vti inbibitus. Secundum quod habeant licentiam vtendi ab illo, qui potest licen[illegible] lem con[illegible]dere, sed ista etiam possunt haberi absq; dominio speciali & cõ[illegible] sicut [illegible] [illegible] bibitum seu prohibitum certam vestem induere, potest habere licentiã induendi talem v[illegible] absque concessione dominii specialis vel communis, ergo vsus [illegible] ctus vestis potest [illegible]

separa... S cunda ratio talis est. Sicut dominium commune non est magis inefficax ad fa... vsum facti est ...citum, quam dominium speciale, quia ita licite vtitur aliq... is re commu... aliud spe... se non obstat, sicut re propria. ita licita potestas vtendi non est magis ineffi...ndum v... u... t... cti esse licitum quam dominium commune, ergo ad hoc quod vsus facti sic ...icu licita potestas vtendi communissima, ita quod dominium non requiritur, licet sæpe ad ...quiratur, sed licita pote... tas vtendi communissima est potestas vtendi, quam Deus in primis ...us toti humano generi dedit post peccatum vel ante, ergo omni dominio amoto, & nullo a...te, stante tali potestate vtendi potest vsus facti esse licitus. Si ergo est aliqua res vsu consum... quæ sub nullius est dominio, illa potestas vtendi communissima sufficit ad hoc, quod aliqa ...e vtatur, si aliud non obstat, ergo talis rei vsus facti potest esse licitus absq; omni domi... consequens vsus facti licitus rei vsu consumptibilis potest ab omni dominio speciali & ... separari. ...a ratio magis patebit, si declarata fuerit per exemplum. Ponatur igitur, quod sit ...es, puta vestis habita pro derelicta, quæ in nullius bonis sit, nec ad alicuius specter dominium ...eciale neq; commune. Ista veste potest quis licite vti saltem in necessitate extrema: licet no...re dominium quodcunq; eiusdem vestis, non enim ad hoc, quod licite vtatur ipsa, est ne...uod acquirat dominium eius commune, nec etiam dominium eius speciale, igitur ad hoc, ...e vtatur veste, sufficit potestas vtendi data à Deo: & ita licitus vsus facti vestis potest sepa... ...ominio speciali & communi, licet non à potestate vtendi, cui nemo potest renunciare. Sed ...biiciet aliquis contra hanc rationem dupliciter, primo, quia talis potestas vtendi data toti ge... ...umano est quoddam dominium: & ita cum actus vtendi licitus non possit separari à tali pote...tendi, non poterit separari ab omni dominio. Secundo, quia non videtur, quod sit talis lici... ...testas vtendi data toti humano generi, cui renunciari non possit: quia tunc fur haberet licitam ...statem vtendi re quam furatus est: quod videtur absurdum. Ad primam istorum dicunt, quod potestas vtendi non debet vocari dominium: sicut nec licita potestas vtendi dominio, quam ...conducens domum, debet vocari dominium domus: quia semper dominium, de quo in iure ... canonico fit mentio, est aliquid aliud à potestate vtendi: ita quod sola potestas vtendi non ...minium. Si autem omnino contendas quod talis potestas vtendi data toti humano generi ...vocari dominium, dicunt quod de vocibus non intendunt contendere. Dicunt tamen, quod ...quod talis potestas vtendi vocetur dominium, adhuc stat argumentum, quod licitus vsus facti potest separari in rebus consumptibilibus vsu, ab omni dominio speciali & communi, quod sit proprium alicui collegio speciali, quale est collegium Fratrum Minorum vel consimile, quod appellans solummodo probare volebat. Vnde loco istius termini *licita potestas vtendi communissima*, ponatur ille terminus *dominium communissimum*: & arguatur sic: sicut dominium commune non est magis efficax ad faciendum vsum facti esse licitum quam dominium speciale: ita dominium communissimum, quod datum fuit toti generi humano, non est magis efficax ad faciendum vsum facti esse licitum, quam dominium speciale minus commune. Et fiat vlterius argumentum de dominio communissimo, sicut prius argutum est de licita potestate vtendi communissima: & concludatur, quod vsus facti huiusmodi potest esse licitus absq; dominio speciali & communi, quod sit proprium alicui collegio speciali.

Ad secundum dicunt, quod fur habet licitam potestatem vtendi communissimam respectu rei, quam furatus est, sed aliquid aliud obstat, quare tunc non potest licite vti, quia scilicet res est appropriata alteri, qui non dedit specialem potestatem vtendi furi, & ideo illa potestas communissima quasi ligata est, ne possit in actum, nisi tempore necessitatis extremæ deduci, sic ergo patet secundū illos, quod licitus vsus facti potest esse in rebus vsu consumptibilibus absq; omni dominio speciali & communi, quod sit proprium alicui collegio speciali. Ex prædictis dicunt isti patere, quod ille impugnatus solum sophistice reprobat appellantem. Nam intentio appellantis est loqui de dominio inuento humanitus, per quod potest quis in iudicio pro rebus temporalibus litigare. Loquendo autem de tali dominio constat, quod qua ratione vsus facti in rebus vsu consumptibilibus potest separari ab vno dominio: eadem ratione potest separari ab omni dominio inuento humanitus. Et ita ostendere quod vsus facti non fuit separatus in primis credentibus à dominio communi, sed à dominio speciali, non est ad rem, nec appellantem vere sed sophistice reprobare. Et ex isto patet, quod licet impugnatio appellantis non concludat, quod quilibet illorum habeat vsum facti rerum consumptibilium vsu, ab omni dominio humanitus inuento speciali & communi separatum: tamen concludit directe, quod Apostoli habuerunt vsum facti rerum consumptibilium vsu à dominio speciali & communi: quod esset proprium Apostolorum collegio separatum. Et ex hoc & prædictis patet, quod tres conclusiones ex ratione appellantis sequuntur. Prima est, quod quilibet istorum scilicet conuersorum & Apostolorum ac discipulorum ipsorum Apostolorum habuerit vsum facti rerum consumptibilium vsu, ab omni dominio speciali & communi pleno & libero, quod vocatur dominium ciuile & mundanum, separatum. Secunda: quod quilibet illorum habuit vsum facti rerum consumptibilium vsu ab omni dominio speciali separatum. Tertia, quod quilibet Apostolorum habuit vsum facti vsu consumptibilium ab omni dominio speciali & communi: quod esset proprium collegio Apostolorum separatum. Istam conclusionem eandem probant isti impugnatores per exempla quamplurima. Primum exemplum accipitur ex dictis istius impugnati. Nam secundum ipsum (sicut patet in verbis superius recitatis) pro aliquo tempore omnia erant Apostolis

lis & primis credentibus communia. Sed constat, quod Apostoli pro illo tempore non eran no nudi, ergo pro primo tempore vtebantur vestibus, quæ pertinebant ad dominium omus m munitatis, ergo vsus illarum vestium separatus fuit à dominio speciali cuiuscunque Apost &, minio communi totius collegii Apostolorum: & ita eadem ratione vsus facti huiusmodi m bus Fratres Minores vtuntur, potest separari à dominio speciali cuiuscunque Fratris Mino minio communi totius ordinis eorundem Fratrum. Secundum exemplum est de habent di, qui habet licitum vsum pomorum, olerum, florum, & huiusmodi: quorum tamen non minium & proprietatem, neque in speciali neque in communi. Tertium exemplum c tempore veteris legis, qui licitum vsum facti vuarum & spicarum habere poterant in agris alienis, vt patet *Deuteronom. 23.* quorum tamen non habebāt proprietatem & domini m speciali neque in communi. Quartum exemplum est de hospitibus, qui licite vtuntur c mappis, lectisterniis, & multis aliis vsu consumptibilibus absq; dominio communi & speci rum exemplum est de seruis, qui licite vtuntur rebus vsu consumptibilibus dominorum quorum non habent dominium neque speciale neque commune. Sextum exemplum est familias, qui vtitur rebus, quorum non habet dominium nec speciale nec commune. Septi est de sacerdotibus, qui sæpe vtuntur vestimentis diuino cultui deputatis, quorum non hab minium neque in speciali neque in communi. Octauum exemplum de celebrante, qui itur rebus panis & vini, quæ tamen ad eius non spectant dominium neque speciale neque com Sic igitur patet, quod ex hoc, quod per primam rationem appellantis ostenditur, quod sus f separatus in primis credentibus quo ad res vsu consumptibiles à dominio speciali, potest pr ba busdā veris coassumptis, quod vsus facti in huiusmodi rebus potest à dominio special & cō

Secundo circa explicationem intentionis appellantis isti impugnatores exponunt, qualem pro prietatem habuerunt primi credentes in rebus, quas habebant postquam omnia facta fuerun munia, dicentes quod (sicut tactum est prius.) proprietas est duplex, quemadmodum dominium est duplex, quoddam enim dominium est ciuile & mundanum, quod est potestas rem in iudi dicandi & de re ad libitum disponendi, & hoc vocatur à nonnullis *dominium liberum & absolutum*, aliquibus vocatur *plenum dominium*. Aliud est dominium, quod est potestas principalis vend can rem in iudicio, quale dominium, sicut ostensum est prius, habēt nunc de facto clerici in rebus c siæ: tamen pro cauillationibus amouendis dicunt isti impugnatores, ꝙ potestatum principaliu dicandi rem in iudicio, quædam est principalis, quædam principalior, & quædam principalissima De membris istius distinctionis non duxi exemplificandum ad præsens, per ipsam tamen multæ obie ctiones possibiles fieri possunt excludi. Dicunt igitur isti impugnatores, quod primum dominium vel proprietatem non habebant primi credentes in rebus, quas habebant: quia ex ordinatione ipso- rum, quam forte mutare non poterant, ita fuit constitutum inter eos, vt de rebus, quas habebant o- mnes de communitate illa, sustentaretur vnusquisque secundum quod indigeret, nec poterant illas in alios vsus conuertere, nec per modum alium alienare, & ita non habebant dominium libe- rum siue plenum in illis rebus. Dominium secundo modo dictum, quod fuit dominium simile Do- minio, quod habent nunc clerici in rebus ecclesiæ, habuerunt secundum aliquos primi credentes, & hoc vel tota communitas omnium ibidem fidelium, vel communitas illorum qui nō erant Apostoli. Nō enim videtur verisimile, si infideles res illas abstulissent, quin aliq fideles habuissent potestatem easdem res in iudicio repetendi. Nec videtur fuisse vtile & expediens, ꝙ tota communitas fidel tali potestate se priuasset inter tot infideles & cupidos constituta. Videtur ergo, quod in rebus istis talem potestatem in communi habuerunt primi credentes: & hoc vel tota communitas, vel aliqua pars communitatis, Apostoli tamen, vt dicunt, non habuerunt talem proprietatem nec in speciali nec in communi: sic quod talis proprietas competiisset soli collegio Apostolorum, vt postea patebit.

Circa tertium principale istius totius partis dicunt isti impugnatores, ꝙ in responsione istius im- pugnati superius recitata duo errores principaliter continentur. Primus est, quod omnia, quæ erant communia primis credentibus, erant communia quo ad dominium tale, quale in ipsis bonis ante su- am conuersionē habuerant. Secundus est, ꝙ domus, ager & huiusmodi immobilia erant communia toti communitati, quo ad dominium & ꝓprietatem. Primum errorē impugnant per hoc, ꝙ scripturæ sacræ repugnat. Ad cuius euidentiā dicunt esse sciendū, quod Iudæi conuersi ante conuersionē suam tale dominiū habuerunt in bonis suis, ꝙ de eis poterant libere ordinare vendendo, donando, acet- iam vni dare plus, alteri minus ad suæ placitum voluntatis. Vnde dominium liberum habuerunt in ipsis bonis suis, sed postquam conuersi fuerunt ad fidem, & bona sua credentium communitati de- derunt: communitas illa non habuit tale dominium in bonis ipsis: quia illa communitas non ha uit potestatem vendendi aliquam rem datam, nisi pro aliquo sustentando de communitate. Iterum, illa communitas non habebat potestatem donandi plus minus indigenti, & minus magis indigenti: imo etiā non habebat potestatē dandi multū minus indigenti, & nihil penitus magis indigenti, ergo cō- munitas illa non habuit tale dominium in bonis illis, quale habuerunt Iudæi ante conuersionem su- am. Iterū, quilibet Iudæus ante conuersionem suam habuit potestatē transferendi dominiū rei in liberum dominium alterius, ita quod poterat sic rē suam dare alteri, ꝙ alter haberet potestatē da- di, vendendi & legandi eandem rē ad suę libitum voluntatis, sed talem potestatē non habuit illa com- munitas in rebus temporalibus sibi a Iudæis conuersis collatis: & per consequens illa communitas non habebat tale dominium seu proprietatem, quale habuerunt Iudæi ante conuersionem suam.

quod

quod enim tale dominium non habuit illa communitas, expresse probatur per illud Actuum 2. cap. *Diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat*, & per illud eodem capitulo: *diuidebant singulis prout cuique opus erat*, vbi dicit Glossa ordinaria: *non secundum personas & munera, sed secundum indigentiam.* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod illa communitas non poterat licite secundum placitum suæ voluntatis res illas collatas dispensare, nec plus dare minus indigenti, & minus magis indigenti: nec poterat illa bona diuidere secundum dignitatem personarum, nec secundũ munera oblata, vt plus daret illi qui plura & maiora dedit, & minus illi, qui nihil vel minora communitati dedit, sed tenebatur distribuere illa bona secundum indigentiam personarum, vt magis indigenti plus daret, & minus indigenti minus daret, & ideo quantum ad hæc communitas illa magis potestatem dispensandi modo limitato, quem transgredi non licebat, quam dominium in illis bonis videbatur habere. Tamen quantum ad potestatem vendicandi, si iniuste ablata fuisset, videtur in istis bonis aliquale dominium habuisse: sed non tale, quale habuerunt Iudæi, qui bona sua communitati dederunt, antequã conuerterentur ad fidem, & ideo dicunt isti impugnatores, quod scripturæ diuinæ repugnat de communitate credentium habuisse tale dominium in rebus datis sibi à fidelibus, quale habuerunt dantes antequam conuerterentur ad fidem. Sed quia diceret aliquis, quod iste impugnatus non intendit, quod omnino tale dominium habuerit communitas illa, quale habuerunt Iudæi ante conuersionem. Ideo probant isti impugnatores, quod ratio sua, per quam probat, quod communitas illa habuerit dominium illorum bonorum, æque concludit de tali dominio, quale habuerunt Iudæi ante conuersionem suam, sicut de alio qualicunque. Nam eadem facilitate, qua dicis, quod illud, quod primo proprium ante conuersionem postea fuit communicatum inter eos, & tamen non habuerunt post dominium tale, quale prius habuerant: eadem facilitate dicetur, quod illud quod erat primo proprium, postea fuit communicatum absque omni proprietate & dominio, quia aliquid potest esse commune multis, quamuis non sit eis commune quantum ad dominium seu proprietatem, sicut per leges Imperiales & diuersorum regnorum mores ac consuetudines diuersarum regionum, ac per iura canonica posset copiose probari. Potest enim aliquid esse commune multis per licitam potestatem vtendi vel abutendi absque omni dominio & proprietate, sicut in veteri lege vuæ & grana spicarum erant communes quantum ad licitam potestatem comedendi in agro & vinea aliena, quæ tamen non erant communes quantum ad dominium & proprietatem, & ita ex hoc, quod aliquid primo est proprium, & postea commune, æque potest probari, quod communitas habet dominium tale, quale habuerit ille, cuius res fuit propria, sicut potest probari, quod habuerit qualecunque dominium.

Secundus error contentus in verbis prædictis, vt dicunt isti impugnatores, est, quod domus, agri, pecunia, & omnia immobilia, erant communia toti communitati credentium quo ad dominiũ & proprietatem, ita quod nullus post conuersionem suam de illa multitudine habebat alicuius talis rei dominium & proprietatem in speciali, sed iste error, vt dicunt isti impugnatores, scripturæ sacræ repugnat. Nam sicut legitur Actuum quinto, Petrus dixit Ananiæ vni de numero credentium post venditionem agri: *Nonne manens tibi manebat & venundatum in tua erat potestate?* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod ager ante venditionem erat ipsius Ananię, quo ad dominium & proprietatẽ: Aliter enim falsum dixisset beatus Petrus: *Manens tibi manebat*, hoc est, poteras libere tibi agrum retinere, nec tenebaris eum vendere, sed libere poteras eum vendere vel tenere, ergo ager ille nunquam fuit totius communitatis quantum ad dominium & proprietatem. Amplius, Actuum 4. sic loquitur: *quotquot enim erant possessores agrorum aut domorum vendentes afferebant pretia eorum & ponebant ante pedes Apostolorum.* Et postea subditur: *Ioseph autem, qui cognominatus est Barsabas ab Apostolis, quod est interpretatũ, filius consolationis, Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit illum & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod possessores domorum & agrorum nomine ꝓprio, & ex propria voluntate huiusmodi agros & domos vendebant: nec vnquam legitur, ꝙ ex ordinatione vel mandato communitatis vendebant huiusmodi res, ergo semper ante venditionẽ eaũ fuerunt vendentium quo ad dominium & ꝓprietatem in speciali. Rursus hoc auctoritate Gregorii probatur aperte. Gregorius enim, vt habetur 17. q. 1. ca. *Ananias Deo pecunias vouerat, quas post Diaboli victus persuasione subtraxit.* Ex quibus verbis habetur expresse, ꝙ Ananias vouit Deo pecunias, quas ꝓ vendito agro recepit, sed nullus vouet Deo rẽ alienam, neq; rem communitatis, sed rem propriam, igitur istæ pecuniæ, anteq̃ Ananias voueret Deo, fuerunt ipsius Ananię. Aliter enim ipse non habuisset potestatem vouendi illas pecunias Deo plus, quam quicunq; alius de communitate, ergo illæ pecuniæ fuerunt ipsius Ananiæ post venditionem agri. Ex quo sequitur, ꝙ ager ante venditionem fuit ipsius Ananiæ & non communitatis, erroneum igitur est dicere, vt asserunt isti impugnatores, ꝙ domus, ager & huiusmodi erant totius communitatis quo ad dominium & proprietatẽ. Ad rationem vero, ꝑ quam ꝓbatur, respondent faciliter dicentes: ꝙ sæpe scriptura diuina non seruat ordinem rei gestę. Nam tentator semel tantum Christum assumpsit in sanctam ciuitatem, & semel tantũ in montem excelsum. Et tamẽ Matthęus Euangelista primo narrat, ꝙ Diabolus eum in sanctam ciuitatẽ: & postea narrat, ꝙ assumpsit eum in montem excelsum, sicut patet *Matth. 4.* Lucas vero c. 4. istas duas assumptiones recitat ordine contrario, ergo alter istorũ in scribendo non seruauit ordinem rei gestæ. Alia exempla innumera in scriptura possent adduci: sed illud vnũ tam apertum sufficiat. Non ergo ordo rei gestæ ex ordine scribendi potest semper sufficienter ꝓbari. Vnde & sæpe factum posterius præmittitur, & post modum facta prius ad declarationem facti posterioris, de quo sermo præcesserat,

subduntur, sicut enim beatus Matthęus primo dicit Christum natum de virgine, & postea volens de-
clarare qualiter natus est, narrauit quomodo antequam nasceretur de vtero mater eius inuenta est à
Ioseph habens in vtero de Spiritu sancto: & tamen habuit in vtero de sancto Spiritu antequam Chri-
stus ex eius vtero nasceretur: & ita factum posterius prius narratur. Ordo igitur rei gestæ non semper
ex ordine scribendi, sed sæpe ex diuersis locis scripturæ, & sæpe ex ratione colligi debet. Vnde & *tertio*
Regum 2. c. narratur, quod Roboam filius regnauit, & postea 14. c. narratur, quæ fuit mater eius. Et
tamen per rationem colligi debet, quod priusquam regnaret, habuit matrem. Sic igitur in proposito,
quamuis primo dicatur Actuum 4. *Nec quisquam eorum quæ possidebant aliquid suum esse dicebat: sed erant*
eis omnia communia: & postea dicatur: *neque enim eorum quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim*
possessores agrorum ac domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum &c. tamen ille non fuit ordo rei
gestæ, sed primo vendebantur possessiones & substantiæ: quibus venditis, vendentes ponebant pre-
tia ante pedes Apostolorum, vouentes & offerentes Deo pretia communia. Vnde primo præmittitur,
quod *omnia erãt communia*: sed postea narratur modus per quem facta fuerunt communia: quia per ven-
ditionem possessionum & substantiarũ & oblationem pretii rerum venditarum factam sponte Deo.
Et quod iste fuerit ordo rei gestę, ex diuersis locis textus, & ex auctoritate beati Gregorii testantis, quod
Ananias Deo vouit pecunias, quas pro agro suo receperat, colligitur euidẽter, sicut ostensum est prius:
& tamen in ratione accipitur, quod nisi illa vendita fuissent communitatis quo ad dominium & pro-
prietatem, illi quorum fuerunt ante conuersionem, remansissent proprietarii. Dicont isti impugnato-
res, quod proprietarii fuerunt ante venditionem & ante oblationem pecuniarum Deo: & cum dici-
tur, quod hoc repugnat scripturæ dicenti: *Nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat.*
Dicunt, quod si ille impugnatus sciret distinguere tempora, posset concordare scripturas, quia pro
alio tempore dicitur: *Nec quisquam eorum quæ habebat aliquid suum esse dicebat*: & pro alio tempore di-
citur quod *possessores agrorum & domorum vendentes afferebãt* &c. Nec est verum, quod tempore pro quo di-
citur: *nec quisquam eorum* &c. præcessit tempus pro quo dicitur, quod *possessores agrorum* &c. sicut dicit
ille impugnatus. Ex cuius verbis colligi potest, quod secundum ipsum primi credentes maiorem sollici-
tudinẽ habuerunt de suis temporalibus ordinandis, quàm de fide discenda, & vita sua quo ad spiritualia
ordinanda: quia si fidem addiscendam & vitã suam quo ad spiritualia ordinandam (puta quomodo de-
berent Deum diligere, seruireq; eidẽ, & placere) præposuissent ordinationi temporaliũ suorum in il-
lo tempore priori, ipsis temporaliũ suorum proprietas & dominium remansisset: & ita pro illo tem-
pore fuissent proprietarii, quod ille negat: & tamen quod hoc fuerit verum declaratur: quia cum Apo-
stoli, qui doctores erant & patres primorũ credentium, nequaquam doctrinã magistri sui obliuioni
tradiderint, qui ait: *Primum quærite regnũ Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis.* Nec est creden-
dũ, quod Apostoli primo credentes informauerint ad dandum temporalia sua communitati credentiũ,
anteq̃ eos induxerint ad fidem verã addiscendam, & quõ deberent vitã suam quo ad spiritualia ordi-
nare: imo si hoc fecissent credentibus occasionẽ suspicandi dedissent, quod eorum temporalia desideras-
sent, & propter hoc eis fidẽ prædicassent: quod minime est credendum. Primo ergo B. Petrus compunctos
corde ex verbis suis de fide & sacramento baptismi suscipiendo & aliis spiritualibus, cũ diligentia in-
formauit: & postmodũ ipsi credentes bona sua vendebant, & pretiũ ad communem sustentationem
omniũ spontanee offerebant, & ita toto tempore, quo ante venditionẽ rei circa spiritualia occupati
fuerunt, rerũ suarũ proprietarii remanserunt. Quod autẽ primo circa spiritualia fuerunt occupati, ex il-
lo textu Actuũ Apostolorum patenter elicitur, vbi post sermonẽ B. Petri de credentibus sic legitur: *Iis*
(scil. verbis B. Petri) *auditis compuncti sunt corde & dixerunt ad Petrũ & reliquos Apostolos. quid faciemus viri*
fratres? Ex quibus verbis datur intelligi, quod isti prompti erant informationem Petri & aliorum Apósto-
lorum tenere & seq. Qualem autẽ informationem B. Petrus eisdem tradidit, ibidẽ subiungitur, cũ di-
citur, *Petrus vero ait ad illos, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrũ in nomine Iesu Christi in re-*
missionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti, vobis enim est hæc repromissio & filiis ve-
stris, & omnibus qui longe sunt, quoscunq; aduocauerit Dominus Deus noster. Aliis etiã verbis pluribus testifi-
catus est, & exhortabatur eos dicens: *saluamini à generatione ista praua*, in illa informatione patet aper-
te, quod de ordinatiõe bonorũ suorũ nulla fit mentio secundũ B. Petrum memorem doctrinæ sui magi-
stri, dicentis Marci vltimo: *Euntes in mundũ vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit*
& baptizatus fuerit, hic saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. In qua de temporalibus disponẽ-
dis mentio non habetur, postq̃ Iudæos de fide Christi instruxerat, quęrentes quid eos facere oporteret,
de pœnitentia agenda, de suscipiendo baptismo, de dono Spiritus S. recipiendo, atq; de dimittenda
infidelitate, non de temporalibus informauit: cuius doctrinã recipientes à spiritualibus inceperunt,
vnde ibidẽ immediate subiungitur: *Qui ergo receperunt sermones eius, baptizati sunt & appositæ sunt illa die*
animæ circiter tria millia. Erant autẽ perseuerantes in doctrina Apostolorũ. & communicatione bono-
rum suorum temporalium: sed à baptismo & aliis spiritualibus inceperunt, ergo illo tempore pro-
prietarii remanserunt, non enim est credibile, quod postquam crediderunt, antequam baptizaren-
tur, sua temporalia communitati dederunt, proprietarii ergo remanserunt.

Post hoc circa literã aliqua sunt notanda. (*proprietatẽ*) illud est verbũ appellantis, quod impugnatores
dicunt principaliter debere sumi hic pro proprietate spãli ciuili & mundana, qualẽ secundum doctrinã
sanctorũ & sacros canones clerici & religiosi non hñt in rebus ecclesiæ. Vnde dicunt, quod proprietas
est duplex: vna est communis, alia est specialis. Communis adhuc est duplex, & similiter specia-
lis. Vna qua potest proprietarius, siue sit persona singularis siue communitas, de re libere ordinare
vendendo, donando, legando, alienando, & vtendo ac consumendo, si est res vsu consumptibilis

ad suæ libitú voluntatis, & illo modo, vt prius, accipitur proprietas in iure canonico & in iure ciuili, & talẽ proprietatem nec cõmunem nec specialẽ habẽt religiosi in quibuscunq; rebus temporalibus: nec clerici in rebus ecclesiæ: quia temporalia ad certos vsus & certum modum disponendi sunt eis concessa, & propter hoc sæpe absolute & sine distinctione dicitur, quod nõ habent proprietatem in huiusmodi rebus: & quod non sunt domini huiusmodi rerum, teste Alexandro III. *ext. de donationib. c. fraternitatẽ*, dicens: *Cum episcopus & quilibet prælatus ecclesiasticarũ rerum sit procurator, non dominus*, &c. & Aug. vt habetur *12 q. 1. c. vlt* idem dicit: *talem proprietatẽ non habuerũt primi credentes in rebus communib.* ideo absolute dicit appellans, quod primi credentes nullius rei neq; vsu cõsumptibilis, neq; non cõsumptibilis vsu, postquam sc. omnia fuerunt facta cõmunia, proprietatem habebant: quia proprietatẽ nec specialẽ, nec cõmunem habebant. Alia est proprietas non tã specialis q̃ communis, quæ est potestas rem vendicandi in iudicio; licet nõ sit potestas de re libere disponendi vendẽdo, donãdo, legãdo, alienando, & vtendo ad libitũ. & talem proprietatẽ non specialẽ, sed cõmunem habebant primi credentes, & hoc vel tota cõmunitas secundum aliquos, vel altera pars cõmunitatis, sc. illa à qua erat cõmunitas specialis, sc. Apostolorũ distincta pro tempore illo, quod tempus nõ incepit ab initio cõuersionis primorũ credentium, sed incepit postq̃ baptizati & in fide instructi inceperunt confirmare necessitatẽ multorum credentiũ, qui non habebant, vnde poterant ex propriis sustentari (*nullius rei proprietatẽ habebant*;) illud verũ est accipiendo proprietatẽ primo modo dictã. (*Omnia quæ possidebant erant cõmunia inter eos*) verũ est, quod erant cõmunia quantum ad potestatẽ vtendi & sustentandi se: sed nõ erãt cõmunia quantũ ad proprietatẽ primo modo dictã secundum quod intendit ille impugnatus (*& quod illa cõmunia*, &c.) Hic incipit prima ratio ad probandũ, quod omnia erant cõmunia quantum ad proprietatẽ primo modo dictã (*illud quod prius ante conuersionẽ Iudæorum ipsis fuit propriũ, postquam credentes effecti fuerunt, fuit inter eos cõmunicatum*) Illa est maior rationis suæ, in qua, sicut patet, nõ ponitur dominiũ, nec proprietas, nec aliqua talis declaratio quo ad dominiũ & proprietatem, & ideo secũdum rectam formã arguendi non deberet poni in cõclusione. Et ideo ex illa maiori conclusio sua nõ deberet inferri: sed solũmodo deberet illã conclusionem inferre; omnia fuerunt inter eos cõmunicata. & nõ illã, q̃ infertur: quia semper ex forma est fallacia secundũ quid ad simpliciter, qñ in tali modo arguẽdi altera determinatio ponitur in minori & in conclusione, quæ nõ ponitur in maiori, sicut hic: omne currẽs est animal: homo nunc primo est currens: ergo homo nunc primo est animal, quia hæc determinatio *nunc primo* ponitur in minori & in cõclusione, sed non ponitur in maiori: imo maior accipit sine determinatione tali. Consimiliter est hic talis fallacia: illud quod prius ante cõuersionem ipsis fuerat proprium, postq̃ credentes effecti fuerunt, fuit inter eos cõmunicatum: sed illa quæ possederant ante conuersionem fuerunt eis propria quo ad potestatem dandi plus minus indigenti: & minus vel nihil plus magis indigenti: ergo postquam fuerunt conuersi, illa, quæ possederunt, fuerunt inter eos communicata, quo ad potestatem dandi plus minus indigenti; & minus vel nihil magis, plus indigenti, & consimilis fallacia ex forma est in argumento suo: quia hæc determinatio *quo ad dominium & proprietatem* accipitur in minori & consequentia, & non in maiori. Sed forte dicet aliquis, quod ille impugnatus accepit maiorem suam sub hoc sensu: Illud quod prius ante conuersionem Iudæorum ipsis fuerat proprium, postquam credentes effecti fuerunt, fuit eodem modo, quo primo fuerat proprium, inter eos communicatum, & tunc bene sequitur conclusio: quia eadem determinatio, quæ ponitur in minori & in conclusione, subintelligitur virtualiter in maiori. Ad hoc dicunt isti impugnatores, quod maior sub illo sensu est falsa, imo dicunt, quod sic intellecta est erronea repudianda, quia bona Iudæorum ante conuersionem illo modo fuerunt propria eius, quod poterant libere ea dare suis consanguineis, nihil vel parum dando extraneis, illo autem modo non erant communia communitati credẽtium: sicut nec illo modo bona ecclesiæ sunt modo communia. Multis etiam modis aliis erant illa bona propria Iudæis ante conuersionem, quibus non erant communicata postea inter eos: quod ex præcedentibus colligitur euidenter, & ita patet clare, quod ille sophistice arguit (vt dicunt isti impugnatores) dicentes, quod si modos arguendi sciuisset, nunquam per illud sophisma nec per consimilia, quæ frequenter adducit, veritatem catholicam impugnasset. (*Constat autẽ, quod illa quæ possidebant ante conuersionem, erant illis quantum ad dominium propria.*) Illa est minor rationis suæ, in qua ponitur hæc determinatio *quantum ad dominium*, quæ in maiori minime posita fuit: etiã ita sophistice arguit (*quare sequitur quod fuerunt, quo ad proprietatem seu dominium inter eos communicata*) hæc est conclusio rationis suæ, circa quam isti impugnatores duo notant. Primum est, quod in hac cõclusione ponitur hęc determinatio *quo ad proprietatem seu dominiũ*, quę nequaquam fuit posita in maiori, & ideo sophistice infertur illa conclusio. Sicut posito, quod aliquis volens intrare religionem conferat alicui monasterio monachorum omnia bona sua, quorum prius habuit dominium libere, sic quod potuit illa dare, vendere & legare, ac etiam alienare ad libitum, & arguatur sic: Illa quæ erant isti propria, postea omnibus de monasterio, quod intrauit, sunt communicata, sed prius erant propria, quo ad potestatem dandi vel vendendi, legandi, & quomodolibet alienandi, igitur postea sunt communicata, quo ad potestatem dandi, vendendi, legandi, & quomodolibet alienandi, certum est, quod arguitur sophistice: quia constat, quod conclusio secundum sacros canones falsa est, & præmissæ sunt veræ, igitur dicunt, quod argumentatio istius est sophistica reputãda. Secundo notãt isti impugnatores, quod cum iidem termini nõ debeant accipi æquiuoce in præmissa & conclusione: *dominium*, quod ponitur tam in minori q̃ in cõclusione, nõ accipitur æquiuoce, sed in minori accipitur *dominiũ* pro dominio ciuili & mũdano, quod est potestas alienãdi, vendẽdi, donãdi, legãdi, & vtẽdi re ad placitũ, q a secundũ iu-

ra ciuilia rerum suarum vnusquisque est moderator & arbiter, ergo eodem modo accipitur dominiū hoc in conclusione, cum dicitur quod illa bona Iudæorum fuerunt cōmunicata quoad dominium: & ita secundum illum impugnatum communitas fidelium credentium habebat dominium ciuile & mūdanum, quod est potestas dandi, vendendi, &c. (*In rebus illis communibus*) quod est omnino falsum & erroneum: quia tenebantur credentes de illis temporalibus sustentare, & non poterant ea alienare ad libitum (*quod de rebus non consumptibilibus vsu, &c.*) illud dicunt isti impugnatores omnino esse falsum, sicut ex præcedentibus patet aperte (*nisi violentia sibi fiat.*) Dicunt isti impugnatores, quod violētia fieret scripturæ, si diceretur, quod immobilia erant communicata credētibus, quo ad dominium & proprietatem: quia sicut ex scriptura patet, ipsi spontanee vēdebant huiusmodi res: & ita illæ semper ante venditionem erant suæ propriæ, & non communes. (*Cum ergo prius dicas, quod inter credentes erant omnia cōmunia*) male arguit. Prius scribit: ergo prius fuit factum: quia, sicut ostēsum est, ordo scripturæ non semper sequitur rei gestæ ordinem. (*Ipsi ante venditionem illorum remansissent proprietarii illud, quod ille impugnatus habet pro vltimo incōuenienti, habent isti impugnatores pro vero. Cum dicit (*nec quisquam eorum quæ possidebant, &c.*) illud dicit scriptura pro tempore post venditionem omnium & allationem pretiorum: & ita illi, quod dicitur, quod ante venditionem proprietarii remanserunt, nullatenus aduersatur.

Cap. V.

AD illud autem, quod volens probare, quod rerum vsu non consumptibilium credentes non habuerūt dominium etiam in communi, subiungit sc. quia res non consumptibiles vsu vendebant: & ipsas nec in speciali nec in eorum cōmunitate retinebant, *dicimus, quod ex hoc non sequitur, quod ante venditionem illarum terrā non habuerunt dominium: sed bene sequitur, quod post venditionem illud non retinuerint: & hoc est verum, per venditionem n. perfectam in ementes transtulerūt dominium, quia illud sibi non retinuerunt, & si quæratur, quare Apostoli agros & domos non retinuerunt in Iudæa, sed potius illis venditis habuerunt precia eorum in cōmuni. Respondet Melchiades Papa dicens:* futuram (*id est transituram*) ecclesiā in gentibus (*id est ad gentes*) Apostoli prouidebant: ideo prædia in Iudæa minime sunt adepti. *Et si dicatur, quod Melchiades videtur supponere, quod credentes etiam ante venditionem prædiorum illa nequaquam habuerunt in communi, cum dicat, quod illa in Iudæa minime sunt adepti: dicimus quod Melchiades pro tanto dixit Apostolos in Iudæa non fuisse adeptos prædia, quia nihil sic adepti fuerant, vt illa sibi intenderent retinere: & ideo non videbantur ea fuisse adepti: cum, qui sic rem adipiscitur, vt eam in continenti à se abdicare debeat, adeptus proprie non dicatur. Ex prædictis patet, quod Apostolis fuit licitum in Iudæa, si voluisset, retinere prædia, nec voto compulsi sunt, quia non retinuerunt voce propria, quia se non contracturos moram inibi, sed transituros se prauidebant ad gentes.*

In illa parte respondet ad secundam, quod accepit appellans, quod videlicet primi credentes non retinuerunt res non consumptibiles vsu, nec in speciali nec in communi, & circa hoc duo facit. Primo enim respondet per distinctionem distinguens duo tempora, sc. tempus ante venditionem, & post venditionem: vnde dicit, quod post venditionem non retinuerunt dominium, sed ante venditionem bene habuerunt dominium huiusmodi rerum in communi. Et secundo ibi (*si quæratur*) monet quæstionem, quare Apostoli domos & agros in Iudæa non retinuerunt. Ad quam respondet secundum Melchiadem Papam, quia sc. sciuerunt ecclesiam transituram ad gentes. Tertio ibi (*Et si dicatur*) obiiciendo contra prædictam responsionem, respondet, vt plane habetur in litera. Vltimo ibi (*Ex prædictis patet*) concludit ex prædictis, quod licitum fuit Apostolis habere in Iudæa prædia.

Sed isti impugnatores dicunt, in istis verbis quatuor contineri errores. Quorum primus est, quod communitas credentium habuit domos & agros, quoad dominium & proprietatem. Secundus est, quod Apostoli habuerunt prædia in Iudæa. Tertius est, quod Apostoli ideo non retinuerant prædia, quæ habebant in Iudæa, quia transituri fuerunt ad gentes. Quartus est, quod Apostolis licuit in Iudæa, & inter gentes prædia possidere. De primo errore dictum est in parte præcedenti, vbi ostensum est, quod Iudæi conuersi domos & agros non dederunt communitati, sed tanquam res proprias vendiderunt, & postea pretium sponte obtulerunt communitati.

Secundus error hic contentus, vt dicunt isti impugnatores, est quod Apostoli habuerūt prædia in Iudæa, quod hoc dicat ille impugnatus, patet aperte, ait enim: *dicimus quod Melchiades pro tanto dicit Apostolos in Iudæa non fuisse adeptos prædia, quia non sic adepti fuerunt ea, quod illa sibi intenderent retinere.* Ex quibus verbis clare colligitur, quod Apostoli in Iudæa prædia habuerunt, quamuis illa intenderent minime retinere. At hoc isti impugnatores reprobare nituntur, primo sic: Constat quod Apostoli nō habuerunt in Iudæa aliqua prædia, præter prædia conuersorum ad fidem. Vnde & de illis prædiis videtur ille impugnatus intendere, sed ostensum est prius, quod illa prędia semper ante venditionem ipsorum remanserunt propria illorum, quorum prius fuerunt: ergo illa prædia ante venditionem ipsorum ad proprietatē & dominiū Apostolorum minime pertinebāt, nec pertinebant ad eorū dominium post venditionē, ergo Apostoli post passionē Christi in Iudæa prædia minime habuerunt. Secundo sic: Apostoli quantū ad consiliū paupertatis imitatores Christi fuerunt, sed Christus, non obstante, quod non erat de Iudæa regulariter trāsiturus, ante mortē suam in Iudæa prædia non recepit, cū ipse dicat Matt. 8. *Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet*, ergo nec Apostoli in Iudæa receperūt. Ex hoc patet, quod prædia Iudæorū conuersorū nequaq̄ in totius communitatis dominiū transierunt. Cū sit igitur verisimile, quod Apostoli sequerentur vitā Christi & modū viuendi eiusdē, sed Christus nullū prædium pro se vel suo collegio speciali recepit; sed tñ sustinuit, quod mulie-

mulieres sibi & suis discipulis de suis facultatibus ministrarent, sicut patet *Luc. 8.* & quod loculi pro pauperibus indigentibus portarentur: ita Apostoli pro se prædia minime receperunt, sed permiserunt quod fideles de precio suorum bonorum Apostolorum & aliorũ indigentias sublevarent. Tertio illud sic ostenditur, summi sacerdotes sequentes Apostolos non fuerunt pauperiores ipsis Apostolis, sed plures summi sacerdotes post Apostolos prædia à fidelibus minime receperunt, licet prædiorum precia reciperent, ergo multo magis Apostoli prædia conuersorum in Iudæa minime receperunt. Maior est manifesta, & minor multis modis probabitur. Minor probatur auctoritate Vrbani Papæ, qui, vt habetur 12. q. 1. c. *videntes*, ait: *Videntes autem summi sacerdotes & alii atque Leuitæ, & reliqui fideles plus vtilitatis posse conferre, si hæreditates & agros, quos vendebant, ecclesiis, quibus præsidebant, episcopi traderent: eo quod ex sumptibus eorum tam præsentibus quam futuris temporibus plura & elegantiora possent ministrare fidelibus communem vitam deducentibus quam ex precio ipsorum, cœperunt prædia & agros, quos vendere solebant, matricib. ecclesiis tradere & ex sumptibus eorum viuere.* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod in primitiua ecclesia & diu post, talis fuit cõsuetudo, quod fideles, qui alios fideles vitam communem ducere cupientes de bonis suis sustentare volebant, ipsis prædia non dederunt, sed prædia vendiderunt & ex precio vitam cõmunem ducentibus necessaria ministrarunt. Postea autem cœperunt (sicut Vrbanus dicit) prædia & agros matricibus ecclesiis tradere, nequaquam ergo Iudæi conuersi sua prædia dederunt Apostolis: sed, sicut textus *Actuum Apostolorum* eloquitur manifeste, ipsi sua prædia vendiderunt, & precium ante pedes Apostolorum pro sustentandis fidelib. posuerunt. Sed contra illa obiicitur, primo per capitulum allegatum Melchiadis Papæ, qui insinuare videtur, quod ecclesia inter gentes prædia magna obtinuit, ergo fideles nõ vendiderunt prædia, sed ecclesiæ tradiderunt. Secundo quia posteriores Apostolis non erant sapientiores, neq; maiorem curam habentes de fidelib. sustentandis quam Apostoli, si ergo sicut dicit Vrbanus Papa, Episcopi posteriores ordinauerunt pro vtilitate cõmunem vitam ducentium, quod non precia, sed prædia ecclesiis traderentur: Videtur quod multo magis hoc ordinauerunt Apostoli. Ad primum illorum isti impugnatores respondent, dicentes quod Melchiades nequaquã dicit, quod ecclesia, hoc est collegium communem vitam ducentiũ, prædia tempore Apostolorum obtinuit: sed explicat manifeste, quod tempore Constantini imperatoris prædia sunt adepta. Aliter dicunt, responsioni prædictæ non obuiat, quod in Iudæa pro tempore Apostolorum, nec ecclesia, quæ est congregatio illorum, qui diuino cultui sunt specialiter deputati, nec tota congregatio fidelium, nec aliqua pars illius congregationis prædia sibi retinuit, inter gẽtes autem tempore Apostolorum, licet congregatio illorum, qui erant diuino cultui specialiter deputati: & ita congregatio communem vitam ducentium in communi prædia non haberet, sed de precio prædiorum & eleemosynis sustentaretur: multi tamen erant fideles inter gentes, qui prædia habuerunt & retinuerunt; & ita inter fideles in Iudæa, & inter fideles inter gentes tempore Apostolorum fuit differentia manifesta, quo ad retentationem prædiorum. Ad secundum dicunt isti impugnatores, quod aliquid est expediens pro vno tempore, quod pro alio minus expediens, imo aliquãdo nociuum dignoscitur, & ideo quamuis Apostoli fuerunt sapientiores & maiorem sollicitudinem de communi vtilitate gerentes, quam sequentes eos: ipsi tamen vitam Christi sequentes nec prædia habere volebant, nec quod congregatio vitam communem ducentium haberet prædia ordinauerunt: quia tunc non erat ita necessarium, sicut postea fuit. Christiani etiam qui fuerunt vicini Apostolis, hoc non seruabant: & tamen non fuerunt minoris sapientiæ, nec minoris feruoris ad commune bonum quam posteriores, & hoc quia tunc non ita expediebat. Quarto probatur, quod Apostoli in Iudæa prædia minime habuerunt per hoc, quod Apostoli omnia temporalia abdicauerunt, quo ad dominium & proprietatem sicut per Scripturam sacram, doctrinam sanctorum & determinationem ecclesiæ constat aperte: sed de illa materia erit postea sermo prolixus: ideo ad præsens transeo.

Tertius error, vt dicunt isti impugnatores, hic contentus est quod Apostoli ideo non retinuerunt prædia quæ habebant in Iudæa: quia transituri fuerunt ad gentes. Hoc dicunt isti impugnatores esse erroneum pro eo, quod in his verbis insinuat impugnatus Apostolos inter gentes prædia habuisse & retinuisse. Si enim propter hoc tantummodo Apostoli prædia, quæ in Iudæa habebant, nõ retinuerunt, quia transituri erant ad gentes, igitur quando venturi erant ad gentes, si gentes eis prædia offerre volebant, ipsi retinere oblata prædia intendebant. Constat autem, quod multi fideles inter gentes Apostolis prædia obtulerunt, ergo Apostoli oblata prædia receperunt & retinuerũt, sed hoc constat esse falsum: quia nusquam legitur, quod Apostoli inter gentes prædia receperunt. Vnde & Apostolus Paulus, qui erat doctor gentium & magister, etiam sæpe sumptus à gentibus recipere recusauit, quia pro victu suo manibus propriis laborauit, & prim. Timoth. sext. ait: *Habentes autem alimenta & quibus tegamur his contenti simus.* Ex quibus patet, quod Paulus inter gentes prædia non recepit, & idem constat de Apostolis aliis.

Quartus error (vt dicunt isti impugnatores) est, quod Apostolis licuit in Iudæa & inter gentes prædia possidere, sed illud, vt dicunt isti impugnatores, scripturæ diuinæ repugnat. Nam quibus interdicitur congregare thesauros, eisdem interdicitur prædia possidere. Nam de prædiis thesauri congregantur & sæpe expedit & est rectæ consonum rationi prædia possidentes congregare thesauros eo, quod sæpe absque thesauro rite coli, conseruari & defendi non possunt. Christus autem congregare thesauros Apostolis interdixit, dicens Matthæi sexto. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furan-*

furantur, ergo Christus Apostolis interdixit prædia possidere, vel saltem ne possiderent con[illegible] ergo Christus Apostolis interdixit prædia possidere, vel saltem ne possiderent con... *furantur*, ergo Christus Apostolis interdixit prædia possidere, vel saltem ne possiderent con-

Amplius, quibus interdicitur sollicitudo de crastino, ipsis interdicitur prædioru[m] possessio quia prędia possidentes per se vel per alios de prædiis futuris temporibus disponendis sollicitudinem magnam oportet habere. Christus autem sollicitudinem de crastino interdixit, dicens Mathæi se-xto. *Nolite solliciti esse in crastinum*, ergo eis interdicta fuit prædiorum possessio: & per consequens eis non licuit prædia possidere. Rursus, ea quæ ad pericula spiritualia & peccata inclinant, [illegible] qui-bus vitam conuenienter transigere contingit, Apostoli reliquerunt. Aliter enim de place[illegible] minus fuissent solliciti, sed prædia, sicut & diuitiæ, ad spiritualia pericula & peccata inc[illegible] Apostolo, qui prim. ad Timo. sext. ait: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diabo-li, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in perditionem & interitum*, [illegible] Apo[stoli] prædia reliquerunt. Sed forte diceret ille impugnatus, quod Christus noluit Apostolos, dum esse[n]t cum eis, prædia possidere: quin tamen post eius abscessum prædia possiderent, minime in[illegible] Sed hoc dicunt isti impugnatores stare non posse. Nam non est perfectorum de maiore per[illegible] ne ad imperfectionem vel minorem perfectionem transire. Apostoli autem [sa]ltem post ad[uentum] Spiritus sancti, perfecti fuerunt, ergo nullam perfectionem, quam à Christo acceperant, [illegible] seruauerant, relinquere debuerunt. Sed dum erant cum Christo, prædia minime habuer[unt] [illegible] habere voluerunt, vt Christo perfectius adhærerent, ergo post aduentum Spiritus s[ancti] [illegible] gis prædia habere non debebant. Vnde si Apostoli, qui non erant omnino perfecti, imo [illegible] perfectionis amore minime habuerunt: multo magis post aduentum Spiritus san[cti], quan[do] rant in omni perfectione magis quam antea radicati, & ad quos tunc principaliter [illegible] natio spectabat fidelium perfectionis amore, &, vt exemplum darent fidelibus, omnia d[illegible] propter Deum relinquere, & vt suspitionem tollerent, quod propter temporalia prædicarent, n[e]-quaquam prædia debuerunt habere. Ad hæc nulla religio est perfectior in paupertate, Apo[stolica] paupertate. Multi autem sunt religiosi, qui prædia non solum in speciali, sed etiam in communi ha-bere recusant. Patet de Fratribus Prædicatoribus & aliis Mendicantibus, ergo multo magis Apo-stoli nequaquam prædia debuerunt habere.

Porro quia ille impugnatus, quantum ad istas quatuor assertiones de prædiis Apostolorum vt dicunt isti impugnatores, doctrinæ Fratrum Prædicatorum obuiat & repugnat, primo ordinem eorum destruit & confundit manifeste insinuans, quod paupertatem Apostolicam nullatenus imi-tantur proprietatem prædiorum à se penitus abdicando, ideo pro ipsis & eorum doctrinam sequen-tibus, quid de illa materia sentiat Thomas doctor eorum adducunt. In libro itaque *contra doctri-nam retrahentium à religione prim. capit. decim. quint.* air: *Manifestum est igitur secundum expositiones præ-missas, Apostolis interdictum fuisse, ne agros vel vineas, vel alia huiusmodi bona immobilia possiderent. Quis au-tem dicat, nisi hæreticus patens, diuinissimam instructionem à Christo perfectioni euangelicæ derogare?* Ex quibus verbis euidenter habetur, quod interdictum fuit à Christo Apostolis, ne prædia possiderent: & quod sapit hæresim secundum illum dicere, quod possessionum carentia derogat euange-licæ perfectioni, & ita cum Apostoli euangelicam perfectionem nequaquam reliquerint, constat eos prædia minime possedisse. Item illud in eodem capitulo dicit: *Est autem vlterius considerandum, qualiter præmissa Domini præcepta, scilicet nolite possidere aurum, fuerunt ab Apostolis obseruata.* E[t] in-*quod autem nihil temporalium possiderent, aut etiam in via deferrent, ante tempus passionis aperte ostendi-tur ex hoc, quod legitur Lucæ vigesimo secundo, vbi Dominus discipulis suis dicit: quando misi vos sine sacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? at illi dixerunt: nihil. Sed quia ibi subdit: dixit ergo eis, sed nunc qui habet sacculum tollat, similiter & peram, posset alicui videri, quod Dominus totaliter præ-cepta priora relaxauerit: sed hanc relaxationem quantum ad personas Apostolorum imminentis persecutio-nis tempore, referendam apparet ex verbis Bedæ, qui dicit: Non eadem viuendi regula persecutionis & pa-cis tempore discipulos informat. Missis quidem discipulis ad prædicandum, quid tollerent in via præcepit: mor-tis vero instante periculo & tota simul gente pastorem gregemque persequente, congruam ipsis regulam de-creuit, permittens vt tollant victui necessaria, donec sopita insania persecutorum, tempus euangelizandi re-deat. Et subdit: vbi nobis quoque dat exemplum ex iusta nonnunquam causa instante, quædam de nostri propositi rigore posse sine culpa intermitti.* Hæc verba Bedæ. Ex quibus concludit Thomas, *& ex quo etiam apparet, ad rigorem euangelicæ disciplinæ pertinere, quod aliquis careat omni possessione terrena. Quid autem super hoc Apostoli post passionem seruauerunt, & seruandum tradiderunt, aperte in Actibus Apostolo-rum docetur. Legitur enim Actuum quarto, quod multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et ne ali-quis dicat, eos habuisse possessiones communes: puta agros & vineas, aut aliquid huiusmodi: hoc per sequen-tia excluditur. Sequitur enim: quotquot possessores domorum ac agrorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebantur, & ponebant ante pedes Apostolorum. Ex quo patet hanc esse euangelicæ vitæ ob-seruantiam ab Apostolis obseruatam, vt ea quæ ad necessitatem vitæ pertinent, possideantur communiter, pos-sessionibus omnino abdicatis.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod Thomas in quatuor obu[iat] manifeste isti impugnato: quorum primum est, quod omnia præcepta Chri[sti] data Apostolis & [di]-scipulis de obseruantia paupertatis, sicut quod non possiderent aurum, & [illegible] & consimilia, nunquam nisi

...tatue ad tempus relaxata fuerunt. Cuius oppositum tenet ille impugnatus, sicut postea ... Secundum est, quod ad euangelicæ vitæ obseruantiam spectat possessionibus etiam care... Tertium est, quod Apostoli nec in Iudæa nec inter gentes possessiones, nec in com... in speciali habuerunt, nec licuit eis habere. Ex quo sequitur, sicut postea ostendetur, quod ... voluerunt omnibus possessionibus in speciali & in communi carere. Quartum est, quod ...tes, de quibus fit mentio *Actuum 4. capit.* quas vendebant, non erant communes, sed erant ...ante venditionem, & precia earum communicata fuerunt. In istis, & in his quæ sequuntur ... impugnatus doctrinæ Thomæ contradicit aperte. Vnde idem Thomas contra quosdam ... Parisienses destruentes euangelicam paupertatem, *capitulo sexto*, multis modis conatur o...e, quod actualis paupertas, quæ est per abdicationem proprietatis omnium temporalium, ...angelicam pertinet paupertatem, quam & Apostoli seruauerunt. *Vnde*, sicut arguit, *euan... perfectio maxime in Apostolis claruit, sed ipsi paupertatem actualem habuerunt sua omnia relinquen...* ...asi ait, *Vt iterum ostendamus, quod illa perfectio, qua aliquis propria relinquit, non requirat pos... diuitiarum in commune. Primordium enim huius perfectionis in Christo & in Apostolis fuit: sed ... leguntur sua relinquentes aliquas possessiones habuisse in communi: imo potius legitur, quod nec ex... habebant ad manendum, vt satis probatum est.* Et infra: *Item Augustinus dicit in tertio libro de ... Christiana. quod illi, qui conuersi ex Iudæis fuerunt ad Christum, in primitiua ecclesia, quia pro... ...ualibus fuerunt, tam capaces extiterunt Spiritus sancto, vt venderent omnia, eorumque precium ... distribuendum ante pedes Apostolorum ponerent.* & infra: *Non enim hoc vllas ecclesias gentium ... ptum est, quia non tam propre inuenti erant, qui simulacra manu facta Deos habebant.* hoc Au... ex quibus verbis Thomas: *Ex quo patet, quod Augustinus præfert perfectionem ecclesiæ primi... ...orum perfectioni ecclesiæ ex gentibus, in hoc, quod omnia sua vendiderunt pauperibus distribuendo: ... ita vendiderunt propria, quod nullas possessiones in communi seruauerunt sibi.* Ex his colligitur e... ter, quod secundum illum Apostoli nullas possessiones habuerunt, nec habere licite potue... Et quod illi, de quibus fit mentio *in Actibus*, possessiones suas non tanquam communes, sed ...tanquam proprias vendiderunt, dicit enim quod vendiderunt propria: & ita illæ possessiones nun... communes fuerunt. Ex hoc dicit infra expresse in hæc verba: *Apostoli reseruabant pecunias & etiã ... aut, vt sanctis pauperibus, qui prædia sua vendiderant propter Christum, necessaria ministrarent, nec tamen ... possessiones habebant de aliquibus possessionibus, sed ex eleemosynis fidelium.* Apostoli igitur illas possessiones ...ue...nt. Et si dicas, quod saltem habebant pecunias, & seruabant secundum Thomam. Dicen... quod vel Thomas sibiipsi contradicit in hoc, quod prius dixerat, quod præceptum de pecunia ...nda non fuerat nisi dispensatum ad tempus: vel loquitur illo modo loquendi, quo dicitur, ... qui per alium facit, per seipsum facere videtur, vt dicatur, quod Apostoli reseruabant pecunias, ... dinauerunt quod alii reseruarent.

...is visis, est ad litteram transeundum. (*Vendebant*) s. illi quorum erant. (*Nec in eorum communitate retinebant:*) quia res, quas vendebant, ad communitatis dominium minime pertinebant. (*Ex hoc nõ se-quitur, quod ante venditionem illarum rerum non habuerunt dominium.*) Dicunt isti impugnatores, quod ex hoc quod illi, quorum erant ante conuersionem, vendebant illas res tanquam proprias, sicut ex textu Actuum Apostolorum bene colligitur. (*Vnde sequitur quod communitas illa, rerum illarum non habuit do-minium: quia Apostoli domos & agros non retinebant in Iudæa.*) Causa est, quia non retinebant illa, quæ non habebant, prædia autem non habebant in Iudæa illo tempore, nec vnquã, ideo non retinebant. (*Re-spondet Melchiades Papa.*) Dicunt isti impugnatores, quod Melchiades non respondet ad illam quæ-stionem, quare Apostoli domos & agros non retinebant in Iudæa. Sed potest dici, quod respon-det ad illam quæstionem, quare nulli fideles illo tempore domos retinebant in Iudæa: sicut post-quam gentes conuersi fuerunt, multi fideles inter ipsos prædia retinebant. Vnde illa videtur fuisse intentio Melchiadis Papæ: quod quia Apostoli præuidebant, quod fideles de Iudæis conuersis, qui prædia habuerunt, vel omnes vel plures ex eis, transituri erant ad gentes, consuluerunt eis A-postoli, quod omnia prædia sua distraherent, & pro salute animarum suarum de precio debite ex-...arsni, & quod nulli communicari communem vitam ducentium aliqua prædia darent. Causa autem quare consuluerunt omnibus, quod prædia sua distraherent, cum tamen forte non ...nes prædia possidentes ad gentes fuerunt transituri, potuit esse illa, quia Apostoli ignora-bant vel per reuelationem Spiritus sancti sciuerunt, dicere noluerunt, qui erant transituri ad gen-tes, & qui non, & ideo voluerunt omnes esse paratos, & secundum illam explanationem textus ...chiadis sic debet legi. *Apostoli præuidebant futuram ecclesiam in gentibus* (hoc est, multos de ec-...a transituros ad gentes) *idcirco communem vitam ducentes in Iudæa prædia minime sunt adepti, et-iam pro breuissimo tempore*, & tunc litera est plana, & sensus apertus.

Est tamen aduertendum, quod vnius rei possunt esse multæ causæ: quarum quælibet aliquan-do est causa sufficiens, aliquando vero nulla est causa sufficiens, & ideo quamuis fuerit vna causa, ...signat Melchiades, quare communem vitam ducentes in Iudæa prædia minime sunt ade-... tamen forte non fuit præcisa causa, quamuis forte fuerit causa sufficiens, & ideo propter ... poterant etiam inter gentes esse aliqui communem vitam ducentes, qui prædia mini-... Aliter potest dici, quod Melchiades non intendit causam assignare, quare Apostoli ... prædia in Iudæa pro seipsis: sed quia non recipiebant nec retinebant prædia ... alii, puta pro subditis suis. (*Quia non si. adepti ... erunt &c.*) Hoc dicunt isti impugnatores

nullo

nullo modo continere veritatem : quia Melchiades absolute dicit sine omni d... *adeptus pr... minime sint adepti. (Cum qui sic rem adipiscitur, vt eam in continenti à se abdicare debeat,* Quia constat, quod mercat... r emens *prie non di. atur.)* Illud dicunt à veritate penitus alienum. rem, vt eam statim vendat, adipiscitur ipsam : quia qui acquirit liberum domini... alicuius rei, proprie eam adipiscitur, maxime si obtinet liberam possessionem eius. (*Apostolis licitum fuit in Iudæa, si voluissent, retinere prædia.*) Hic dicunt isti impugnatores duos errores obuiantes per... ctioni Apostolicæ contineri. Quorum primus est, quod Apostoli prædia in Iudæa habuerunt. Secundus, quod licuit eis habita prædia retinere. (*Nec voto compulsi sunt* hic est, vt dicunt, alius error, scilicet quod votum dimittendi vel non habendi prædia minime emiserunt, sed vol... a... te propria, illud posset habere vnum sensum verum, scilicet quod spontanee prædia dimit... ru... sed intendit ibi ille impugnatus omnem obligationem spontaneam præcedentem excludere, & ideo dicunt isti impugnatores secundum mentem istius hic errorem includi. *Quia se non contracturos mo... vam*) hæc non est causa, vt dicunt isti impugnatores, sed quia proprietatem omnium temporalium prius per votum reliquerant.

Cap. VI.

Ad illud autem, quod subsequenter dicit, quod res vsu consumptibiles in communi creden... es h... bebant: & sic quilibet eorum habebat rerum vsu consumptibilium vsum facti, *di... imus quod* *Si vero intell gat* ... *verum dicit.* *si intelligat, quod erant eis communia, quo ad proprietatem seu dominium, sed tantum quo ad simplicem facti vsum, eum errar... quod non fuerunt quo ad proprietatem seu dominium, & quod scriptura illa determinatiue supponat res vsu con... cimus, & Scriptura sacra coner adicit supradicta, patet: dicit enim, omnia... u... sumptibiles, quo ad proprietatem seu dominium credentibus fuisse communes, sequitur quod dictum illud etiam res sic credentibus,* fuisse communia: *& quia qui omne dicit, nihil excludit, aut dicet ille hæreticus vsu consumptibiles comprehendit. Quæro ergo, quo ad quid erant istis communia bona illa, seu possessionem: aut quo ad quod erant communia, quo ad vsum facti: aut quo ad ius vtendi seu vsum fructum in rebus temporalibus reperiri con... dominium seu proprietatem, hæc enim secundum decretalem illam* Exiit, *quantum autem ad simplicem vsum fa... fueuerunt: quod tamen verum est in rebus non consumptibilibus vsu, primo quidem, quia m... ... ra- quod res illa, scilicet vsu cōsumptibiles, communes fuerint, dici nequaquam potest,* *Vsus enim sumptibilibus, scilicet vsu consumptibilibus, vsus facti sumendo vsum proprie, locum habere non potest. quod in rebus consumpti- proprie requirit, quod cum ipso vsu substantia rei remaneat salua, vt ex prædictis patet, nec communica- bilibus nequit esse. Item, quia vsus facti sic est vtentis proprius, quod non potest dici alterius, quod non poterat dici alius esse commu- bilis sibi, patet enim, quod actus comedendi Petri sic erat sibi proprius, Rursus, quia vsus facti commu- nis. Quare communio prædicta non potest intelligi, quo ad simplicem vsum facti. sed potius imaginariam nitati non conuenit, cum talis vsus personam veram exigat: quam non gerit communitas, seu repræsentatam. Ad hæc, non potest dici, quod respectu iuris vtendi seu vsusfructus dicta communio possit di- ci : cum in rebus talibus, scilicet vsu consumptibilibus, iura prædicta, scilicet ius vtendi seu vsusfructus, consti- tui nequeant, vt ex eorum diffinitionibus, quas ponit dicta constitutio,* Ad conditorem canonum *patet. Item, nec quo ad possessionem dicta communio potest dici: quia si loquamur de possessione, quæ ius est, illa com- munio inter credentes secundum eum esse non potuit, cum ipse asserat Apostolos nullum ius habuisse in istis tempo- ralibus, sed tantum simplicem vsum facti, si autem loquamur de possessione quæ facti est, illa sic est cuiuslibet pos- sidentis propria, quod non est communis alicui, nec etiam communicabilis, sicut de vsu facti dictum est supra, qua- ve sequitur, quod res illæ vsu consumptibiles, quæ inter ipsos erant effecta communes, quo ad proprietatem & do- minium, sint communes inter ipsos effectæ.*

In illa parte respondet ad tertium, quod in impugnatione tangitur appellantis, accepit enim appellans, quod credentes res vsu consumptibiles habebant in communi. Ad illud respond... lo impugnatus, dicens quod illa propositio potest habere duplicem intellectum, vnus intellectus est, quod credentes illi habebant res vsu consumptibiles quo ad dominium & proprietatem, & illum intellectum dicit esse verum, sed est contra appellantem. Alius intellectus potest esse ille, credentes habebant res vsu consumptibiles in communi, quo ad simplicem facti vsum, & illum intelle... m ... esse falsum, quem attribuit appellanti. Secundo ibi (*& quod scriptura illa,* &c. probat, quo... cre... res habebant in communi res vsu consumptibiles, quo ad dominium & proprietatem per loc... à diuisione, sic, quia constat quod primi credentes habuerunt res vsu consumptibiles in communi, ta... quæ res illæ erāt omnib. communes, aut ergo fuerunt quo ad vsum facti: aut quo ad ius vt... di seu v... m- fructum: vel quo ad possessionem: vel quo ad dominium & proprietatem Illam diuisionem ... uffi- cientem per decretalem *Exiit*, probat, quæ ponit prædicta in rebus temporalibus repe iri, se... æ res vsu consumptibiles non fuerunt communes credentibus, quo ad simplicem v... um f... q... d... ibus rationib. probare conatur. Primo sic. In rebus vsu consumptibilibus simplex v... s fa... propr... quando reperiri non potest, ergo illæ res vsu consumptibiles non fuerunt communes c... eden..., quantum ad simplicem vsum facti. Secundo ... ic: vsus facti s... est proprius vte..., ...od alter c... nicari non potest, patet de actu comedendi, ergo illæ res vsu consumptibi... es ... nt ... quan... ad simplicem ... m. Terti... c: vsus ... cti co... munita... con... n pot... ... igit verām ..., qualis non est com... itas ... rgo ... æ r... quantum ad simplic... ...um. Secundo probat secu... dam partem d...

illæ res vsu consumptibiles non fuerunt communes credentibus quantum ad ius vtendi seu vsumfructum: quia in talibus rebus prædicta iura, sc. ius vtendi & vsusfructus, nequeunt reperiri. Tertio probat tertiam partem, sc. quod illæ res vsu consumptibiles non fuerunt cōmunes quantum ad possessionem: quia si sic, aut ergo quantum ad possessionem, quæ est iuris; aut quantum ad possessionē, quæ est facti. Primum non potest dici secundum appellantem: quia secundum eum, vt dicit ille impugnatus, primi credentes non habuerunt in temporalibus aliquod ius, sed tantum simplicem facti vsum. Secundum etiam dari non potest: quia possessio quæ est facti non potest esse communis, sicut nec vsus facti. Relinquitur ergo, sicut dicit ille impugnatus, quod illæ res erant communes, quantum ad dominium & proprietatem.

Circa illam partem isti impugnatores sic procedunt. Primo enim explicant rationem appellantis. Secundo ostendunt, quod ratio istius impugnati, per quam probat, quod illæ res erant communes, quantum ad dominium & proprietatem, non concludit. Circa primum dicunt, quod intētio appellantis est dicere, quod res vsu consumptibiles fuerunt communes primis credentibus, quātum ad potestatem releuandi suas indigentias mediate vel immediate per ipsas. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod illarum rerum consumptibilium vsu quædam erant pecuniæ, & quædam erant aliæ res, quæ in cibo & potu consistebant. Et forte fuerunt adhuc aliquæ aliæ. Aliis rebus à pecunia licebat forte omnibus vti, sed pecunia vti fuit quibusdam licitum, & quibusdam non fuit licitum, sicut Apostolis non fuit licitum, & tamen per illas pecunias poterant Apostoli aliquomodo suas indigentias releuare in quantum alii poterant necessaria ad victum de pecuniis emere, & Apostolis assignare. Et ita licet Apostoli non reciperent pecuniam per se vel per interpositam personam: tamen quodammodo mediate per pecuniam suas indigentias subleuabant, in quantum alii emebant illa, quæ erant necessaria Apostolis ad suas indigentias subleuandas, & ita omnia illo modo erant communia omnibus quantum ad potestatem, scilicet supradictam. Et secundo erant omnia communia omnibus, quantum ad potestatem petendi suas indigentias subleuari per res illas. Tertio erant communes vel omnibus vel aliis omnibus præterquam Apostolis, quantum ad ius vendendi & repetendi si iniuste ablatæ fuissent: & quantum ad ius etiam defendēdi in iudicio, si aliquis eas à fidelibus indebite petiuisset. Et ita accipiendo dominium & proprietatem communiter, sicut distinctum est prius, illæ res fuerunt communes vel simpliciter omnibus, vel omnibus, exceptis Apostolis, quantum ad tale dominium & proprietatem in communi. Sed non erant communes quibuscunque credentibus, quantum ad dominium ciuile & mundanum, quo possent res illas ad placitum dispensare, aut etiam libere vendere & donare, & de tali dominio & proprietate loquitur ille impugnatus, & ideo dicunt, quod hic aperte errat dogmatizando, quod res vsu consumptibiles erant communes illis credentibus, quantum ad tale dominium & proprietatem, sicut ostensum est prius. Et ex illo concludunt isti impugnatores, quod Apostoli non habuerunt dominium & proprietatem in speciali: nec etiam in communi, quantum ad speciale ipsorum collegium illarum rerum vsu consumptibilium: quia res communes nō sunt propriæ alicuius, nec aliquibus de illa communitate: sed res illæ vsu consumptibiles fuerunt communes omnibus credentibus, ergo non fuerunt propriæ alicui Apostolo, nec toti collegio Apostolorum: & tamen habuerunt vsum facti illarum rerum, ergo habuerunt vsum facti à proprietate & dominio separatum, & de hoc superius patuit, & infra patebit. Secundo ostēdunt isti impugnatores, quod ratio, per quam ille impugnatus probare conatur, quod res illæ vsu consumptibiles fuerunt communes, quantum ad dominium & proprietatem, accipiendo dominium, sicut ille accepit, sc. pro dominio quod est potestas libere dispensandi & ordinandi de te ad illius placitum voluntaris, cuius est dominiū, non concludit: imo etiam de nullo dominio concludit. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod ille impugnatus vtitur hic istis terminis *vsus facti, ius vtendi, vsusfructus, possessio, proprietas* eodem modo, quo vtitur ipsis Nicolaus Tertius in decretali *Exiit*. Vnde & hic ille impugnatus per dictam decretalem *Exiit*, suam diuisionem esse sufficientem probare molitur, cum dicit: *hæc enim secundum decretalem illam Exiit, in rebus temporalibus reperiri consueuerunt*, in dicta autem particula illius decretalis *Exiit ius vtendi* non accipitur communissime pro quocunque iure vtendi: sed accipitur pro iure vtendi quo valet aliquis pro vsu rei in iudicio litigare, & vsum à iudice petere si negatur. Quod enim ibidem *ius vtendi* non accipiatur communissime, patet aperte. Nam secundum ipsum Fratres in rebus, quibus vtuntur, nihil iuris habent. Alibi tamen dicit, quod Fratres in extremæ necessitatis articulo constituti possunt iure poli sustentationi naturæ prouidere. Et ita aliquod ius vtendi rebus, quibus natura sustenietur, possunt habere Fratres, non ergo Fratres Minores carent omni iure, nomine iuris communissime sumpto, oportet ergo cum Nicolaus dicit Fratres in rebus, quibus vtuntur, nihil iuris habere: & per consequens nō habent ius vtendi, quod ius vtendi ibidem strictius accipiatur. Accipit ergo ius vtendi pro iure, quo habens ius potest in iudicio pro vsu rei litigare. Hoc etiam patet ex alio, quia secundum eundem Nicolaum in eadem decretali *Exiit*, vsus facti quo Fratres Minores res vtuntur, facti tantummodo nomen habens quod facti est in vtendo tantum, præbet vtentibus nihil iuris. Et postea subdit: *rebus Fratres vti licite possunt durante concedentis licentia*. Ex his verbis euidenter colligitur, quod Nicolaus Tertius inter ius & licentiam manifeste distinguit, & quod licentiam negat esse ius: & tamen communissime accipiendo ius pro omni licita potestate, licentia posset vocari ius, sed licentia talis, de qua loquitur Nicolaus Tertius, quæ nullam dat actionem, non potest vocari ius, quo potest quis pro re vel vsu rei in iudicio litigare.

Et in hoc secutus fuit Isidorum, qui, vt habetur *distinct. 1. cap. omnes*, ait: *transire per agrum alienum fas est: ius non est*, vbi dicit Glossa: *licet sit æquum iure diuino: tamen non est ius, id est non dat ciuilem actionem.* Ex his manifeste colligitur, quod nonnunquam accipitur *ius* pro iure, quo valet quis in iudicio litigare, & ita accipit Nicolaus Tertius *ius vtendi*, pro iure, quo valet quis pro vsu rei in iudicio litigare, cum ergo ille impugnatus hic alleget Nicolaum, debet eodem modo accipere ius vtendi, quomodo accipit Nicolaus Tertius. Secundo dicunt isti impugnatores, quod *vsus facti* potest dupliciter accipi, scilicet pro actu vtendi, vt pro actu comedendi, bibendi, vestiendi, &c. Aliter potest accipi pro potestate licita talem actum eliciendi.

His visis dicunt, quod ratio non concludit, imo ea ipsa sequeretur, quod Fratres Minores res multas haberent quo ad dominium & proprietatem. Nam constat, quod res multæ concessæ sunt Fratribus in communi, & nulli Fratri in speciali, etiam res vsu consumptibiles, & per consequens tales res etiam vsu consumptibiles sunt cõmunes Fratribus Minoribus, aut ergo communes sunt Fratrib. quantum ad vsum facti, & hoc non secundũ illum, quia vsus facti est cuilibet proprius secũdum ipsum, aut quo ad ius vtendi seu vsumfructum: quod non potest dici, quia fratres talia iura habere nõ possunt secundum Nicolaum III. aut quo ad possessionem, & tunc aut quo ad possessionem, quæ est ius, & hoc dici non potest, quia Fratres non habent tale ius secundum Nicolaum III. aut quo ad possessionem, quæ est facti, & hoc dici non potest, quia possessio facti est cuilibet propria & nulli communicabilis, relinquitur ergo quod sunt cõmunes quantum ad proprietatẽ & dominium, & ita clara patet, ꝙ propositio istius impugnati æqualiter probat de Fratribus Minoribus, quod habent res cõmunes non solum vsu consumptibiles, sed etiã non consumpribiles vsu, quantum ad dominium & proprietatem, sicut probat de primis credentibus, quod res non consumptibiles vsu erant eis cõmunes ad dominium & proprietatem. Quare cum hoc non sit concedendum de Fratrib. etiam secundum illum impugnatum, qui dicit solos Fratres Minores profiteri viuere sine proprio: & per consequens Fratres Minores nullas res habent communes quantum ad dominium & proprietatem, sicut habent alii Religiosi. Euidenter ergo concluditur, quod ratio prædicta de primis credentib. non cõuenit, sicut nec Fratribus Minoribus, licet secundum rei veritatem non sit omnino simile de primis credentibus & de Fratribus, sicut nec est simile de tota communitate fidelium, & de vna communitate partiali & speciali. Nam sicut non est expediens, quod tota communitas fidelium quãtum ad omnem sui partem voto castitatis se astringat, & tamen est expediens, quod aliqua cõmunitas partialis fidelium voueat castitatem: ita licet sit conueniens, quod vna religio partialis abdicet à se omne ius vtendi, quo valeat pro temporalibus in iudicio litigare, tamen non est conueniens, quod tota congregatio fidelium omne tale ius à se abdicet: quia expedit, quod aliqui fideles potestatem habeant bona fidelium defendendi, illo autem tempore, quo credentes omnia sua fecerunt cõmunia, ipsi erant vel tota cõmunitas fidelium, vel fere tota: ita quod pauci vel nulli præter ipsos erant tunc fideles, & ideo non videtur fuisse conueniens, quod à se abdicauerit omne ius in tẽporalibus, quę habebant. Per hoc patet responsio ad rationem istius impugnati: quia si intelligat per vsum facti, sicut intelligit solummodo actum vtendi, sicut actum comedendi, bibendi & huiusmodi: sic est diuisio sua insufficiens, si ius vtendi accipiatur, sicut accipitur in decretali *Exiit*, quam allegat: quia sicut aliquid potest esse multis commune, quod non est commune nec quo ad ius facti, qui est actus vtendi: nec quo ad ius vtendi, quo valet quis pro vsu rei in iudicio litigare: nec quo ad vsumfructum: nec quo ad possessionem: nec quo ad dominium seu proprietatem. Hoc multis probatur exemplis. Primum est de Fratribus Minoribus, qui sæpe multas res habent communes: & tamen nullo prædictorum modorum, sed sunt eis communes quantum ad licitam potestatem vtendi, quamdiu durat licentia concedentis. Secundum exemplum est de inuitatis ad mensam alicuius, quibus illa, quæ apponuntur coram omnibus, simul & coram nullo determinatæ, sunt eis communia, antequam incipiant actualiter vti ipsis: & tamen nullo prædictorum modorum sunt eis communia, sed sunt eis communia quo ad licitam potestatem vtendi. Diceret aliquis forte ad illud exemplum, quod illa sunt eis communia, quo ad possessionem facti, sed non excludit exemplum, quin etiam vocando talem præsentiam rerum possessionem facti possint aliqua fieri communia absque omni possessione tali: puta si aliquis diues daret aliquibus pauperibus licentiam intrandi domum suam, & vtendi omnibus, quæ inuenirent in mensa apposita: illa tunc per talem licentiam effecta essent communia, quantum ad licitam potestatem vtendi ante verum actum vtendi, & absque omni iure vtendi, quo valerent vsum in iudicio vendicare, si concedens suam licentiam reuocaret: & sine omni vsufructu & sine dominio & proprietate, & sine possessione etiam tali, quæ esset rerum præsentia, & ita aliquid est commune, & tamen nullo prædictorum modorum. Tertium exemplum de seruis & famulis, qui habent communem licentiam vtendi ad necessitatem aliquibus rebus domini sui, quibus nulla est certa portio assignata in illis, illa enim sunt communia, & tamen nullo prædictorum modorum, patet per membra singula discurrendo, sunt ergo communia alio modo: quia quantum ad licitam potestatem vtendi pro suis necessitatibus subleuandis, quousque dominus ordinaret. Posset enim eis per modum alium prouidere.

Multa alia exempla possent adduci, sed illa ad præsens sufficiant: quia per illa, vt dicunt isti impugnatores, patet expresse, quod diuisio sua, sicut ipse eam intelligit, est insufficiens reputanda. Cum vero allegatur Nicolaus, dicunt quod Nicolaus Tertius magis communiter accepit *vsum facti* quam ille: quia Nicolaus Tertius non solum accepit vsum facti pro actu vtendi

sicut

sicut pro actu comedendi, bibendi & inhabitandi & huiusmodi: sed accepit etiam *vsum facti* pro licita potestate vtendi, quomodo accepit vsum beatus Clemens, prout recitatur *duodecim. quæstion. 1. cap. dilectissimis*, cum dicit: *Communis enim vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo omnibus esse hominibus debuit*, &c. vbi non accipitur *vsus* pro actu vtendi, nec pro vsu qui est vsus iuris nudus, & pro vsu fructu, sed accipitur pro licita potestate vtendi, & sic accipit *vsum facti* Nicolaus, vnde *simplicem vsum facti* vocat licitam potestatem vtendi, cui non est necessario annexum ius, quo vsum valeat in iudicio vendicare, nonnunquam tamen *vsus facti* vocat actum vtendi.

Sed forte aliquis dubitaret circa prædicta, an *licentia* debeat ius vocari? Ad hoc dici potest ad præsens, quod an licentia possit vocari ius communissime accepto nomine iuris, est inferius indagandum. Ad præsens autem sufficit, quod non debet vocari ius, quo valeat quis rem vel vsum rei in iudicio vendicare vel defendere quo quomodo. Sed adhuc quæreret aliquis, quomodo accepit Nicolaus Tertius *ius vtendi*? Ad hoc potest dici, saluo meliori iudicio, quod licet *ius vtendi* communiter, & tamen proprie sumptum communius sit, quam vsusfructus & nudus vsus, tamen stricte sumptum est idem quod nudus vsus. Et sic Nicolaus Tertius in decretali *Exiit* videtur accipere *ius vtendi*, & sic accepto iure vtendi, an Nicolaus Tertius, cum dicit: *cum in rebus temporalibus sit considerare præcipuum proprietatem, possessionem, vsumfructum, ius vtendi & simplicem facti vsum, & alterum*, &c. sufficienter enumeret omnia, quæ possunt in rebus temporalibus reperiri vel non, ad præsens est nullatenus inquirendum, præsertim cum Nicolaus Tertius enumerauit illa, quæ ad suum intentum sufficiunt.

Viso, quomodo diuisio istius impugnati, vt eam intelligit, est insufficiens, & ita quantum ad formam arguendi ratio sua est soluta, tamen illa solutio ad primos credentes, de quibus facta est ratio, applicetur. Et vt videatur, quomodo erant omnia istis communia, est per membra singula discurrendum. Cum igitur primo accipitur, quod illæ res non erant communes omnibus credentibus, quantū ad simplicem facti vsum. Dicunt isti impugnatores, quod illa potest concedi, si simplex facti vsus excludat omne ius, quia dicunt, quod inter illos credentes erant aliqui, qui vel gerentes vicem totius communitatis, vel alicuius congregationis partialis, poterant res illas, si ablatæ fuissent ab infidelibus, in iudicio vendicare, & ita vel tota communitas, vel aliqua pars communitatis ius habebat in rebus communibus, quo valebant in iudicio litigare. Communitas tamen specialis Apostolorum nullo modo tale ius habebat, & ita Apostoli vtendo aliquibus rebus communibus habebant actum vtendi separatum ab omni dominio speciali & communi proprio collegio Apostolorum. Sic igitur accepto *simplici vsu facti*, non solum pro actu vtendi, sed etiam pro licita potestate vtendi separata ab omni iure, quo quis valeat in iudicio litigare, concedi potest quod res illæ non erant communes omnibus, quantum ad simplicem vsu facti, nec appellans vnquam dixit, quod erant communes omnibus, quantum ad simplicem vsum facti, sic accepto simplici vsu facti. Si autem *simplex vsus facti* accipitur pro licita potestate vtendi, cui non necessario est annexum ius, quo quis valeat litigare in iudicio: sic fuerunt omnia communia quantum ad simplicem facti vsum, hoc tamen propter Apostolos intelligendum est sane, quibus non erat licitum vti pecunia; sed tantum licitum erat eis vti illis, quæ de pecunia emebantur, & licet hoc sit verum secundum impugnatores, tamen rationes suæ, vt dicunt, non concludunt. Vnde dicunt, quod prima ratio sua accepit errorem apertum, cum dicitur, quod in rebus vsu consumptibilibus vsus facti sumendo *vsum* proprie, locum habere non potest, hoc enim vt dicunt, erroneum esset censendum.

Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod aliquod nomen vel vocabulum habet sæpe plures significationes, quarum quælibet est propria. Vnde dicunt, quod semper in primo modo æquiuocationis quælibet significatio est propria, licet in secundo modo, si vna sibi principalis & communior sit propria, & secundaria aut minus communis sit impropria. Nunc autem ita est, quod hoc nomen *vsus* habet plures significationes: quia aliquando accipitur pro actu vtendi, aliquando pro quodam iure determinato, quo quis determinato modo vellet vti rebus alienis. Prima autem significatio huius nominis *vsus* est principalior & communior: tum quia prius inuenta, tum quia in pluribus scientiis & modo loquendi vulgari sæpius vsitata. Nam hoc nomine *vsus* in prima significatione vtuntur omnes scientiæ, quæ vtuntur hoc nomine *vsus*. Sic enim Theologia, Philosophia moralis, medicina, & legales scientiæ vtuntur hoc nomine vsus. Et modus etiam loquendi vulgaris in eadem significatione vtitur hoc nomine *vsus*, sed alia significatione eius non vtuntur nec Theologia, nec moralis Philosophia, nec medicina, nec vulgaris modus loquendi, sed solummodo legales scientiæ & scripturæ, quæ modum loquendi scientiarum legalium imitantur, vtuntur hoc nomine *vsus* in secunda significatione, hoc auctoritatibus innumeris manifeste posset probari: sed pro prolixitate vitanda minime adducuntur.

Prima ergo significatio *vsus*, secundum quod accipitur pro actu vtendi, est principalis & communior significatio huius nominis *vsus*, nec est à significatione alia deriuata vel accepta, ergo illa est propria significatio eius, licet etiam forte alia sit propria. Cum igitur actus comedendi, bibendi & huiusmodi in Theologia, Philosophia morali, medicina, vulgari modo loquendi & in scientiis legalibus vocentur *actus vtendi & vsus*, sicut per innumeras auctoritates posset ostendi, constat quod actus comedendi & bibendi & huiusmodi est proprie vsus. Ex quo patenter infertur, quod *vsus facti*, qui proprie vocatur actus vtendi, proprie in rebus vsu consumptibilibus reperitur, & quamuis vsus

facti proprie repetiátur in rebus vsu consumptibilibus, tamen vsus iuris non reperitur proprie in o- mnibus rebus vsu consumptibilibus. Vnde ille terminus *vsus iuris* habet duas significationes, vnam propriam: & secundum illam concedendum est, quod vsus iuris reperitur in rebus non consumpti- bilibus vsu. Aliam babet significationem improprìam: & secundum illam conceditur, quod vsus iu- ris repetitur in quibusdam tebus vsu consumptibilibus, nullo tamen modo debet negari vsum facti in rebus vlu consumptibilibus reperiri proprie sumpto vsu. Sed forte dicet aliquis, quod tales distin- ctiones multiplicitatum vocabulorum, & declarationes vocabulotum, ad scientias spectant sermo- cinales, non ad scientias teales, nec ad scripturas de rebus: & ita cum tractatur de rebus, sicor in pro- posito tractatur de rebus & non de sermonibus, talia minime sunt adducenda. Ad hoc isti impu- gnatores respondenr dicentes, quod in omnibus scripturis & argumentationibus impugnanti- bus veritatem defectua, qui admittuntur in ipsis debet veritatis amator patentius explicare, ne io errorem simplices inducantur, iste autem impugnatus, vt dicunt isti impugnatores, per multipli- citates terminorum & nominum & abusiuos & exrtaneos modos loquendi, prophanas vocum no- uitates & modorum loquendi communium reprobationem molitur errores inducere, prosteroere veritatem, Scriptutas sactas ad falsum ttahere intellectum, doctrinam sanctorum subuertere, de- terminationem ecclesiæ teprobare, dectetales summotum Pontificum annullare, hęreticare catho- licos innocentes, & religiones confundere, ac fidem destruere orthodoxam, ideo dicunt, quod hu- iusmodi multiplicitates & modos loquendi oportet euidentius explanare: quia ipsis declaratis ex- pressius omni intelligenti patehit, quod doctrina istius impugnati ab omni veritate est vacua, ple- na erroribus, nullam habens appatentiam, vel colorem; imo existimant, quod si illa, quæ ad ser- mocinales spectant scientias, didicisset & intellexisset: etsi non veritatis amore, tamen ex timo- re verecundiæ scriptutas suas nullatenus publicasset, quantæ autem vtilitatis pro intelligendis scri- pturis, imo quantæ necessitatis sint sermocinales scientiæ, sancti canonicæ scripturæ tractatores e- uidentet exponunt.

Augustinus enim in libro secundo *de ordine rerum* assetnit manifeste, quod ad quæstiooes dif- ficiles Theologiæ ttactandas nullus debet sine scientia disputandi accedere. Anselmus etiam do- cet, vnumquemque Theologiam volentem addiscere prius in rudimentis grammaticæ & logicæ fundari debere, & Hieronymus, vt recitatur *distinction. trigesim. tert. capitulo, si quis*, ait: *Si quis gram- maticam artem nouerit, vel dialecticam recte loquendi rationem habeat, & inter vera & falsa diiudicet, non im- probamus.* Quia ergo ille impugnatus, vt dicunt isti impugnatores, propter ignorantiam multipli- citatis vocum & modotum per diuersa sophismatum diuerticula in multas incidit falsitates, ad suas clarius manifestandas multiplicitates vocum & fallacias, per quas sua peccant sophismata, patcorer oporter detegere: quia aliter sua sophismata insoluta manebunt.

Prima itaque ratio sua falsum assumit, cum dicit, quod in rebus vsu consumptibilibus *vsus facti* proprie sumendo, locum habere non potest, quia *vsus facti*, sicut dictum est, proprie significat actum comedendi, bibendi, & huiusmodi. Cum vero probat, quod vsus proprie sumptus requirit, quod cum ipso remaneat rei substantia salua: illa si babet veritatem, debet intelligi de vsu iuris, non de vsu fa- cti. Et ita per eam probatur, quod vsus iuris in omnibus rebus vsu consumptibilibus proprie locum habere non potest, sed ex hoc non sequitur, quod vsus facti in ipsis proprie habere locum nō potest: & ita prima ratio errorem accipit apertum, vt dicunt isti impugnatores, hoc tamen non obstante, il- lam debet concedere, quod illæ res erant communes omnibus quantum ad vsum facti, & hoc acci- piendo vsum facti, quantum ad licitam potestatem vtendi ipsis rebus communibus, vel aliquib. em- ptis de aliis rebus communibus, quod dicunt propter Apostolos, quibus non licebat vti pecuoia, quæ tamen debet inter res illas vsu consumptibiles computari.

Secunda etiam ratio non concludit, quia procedit de vsu facti, qui est actus vtendi, & non de potestate vtendi modo prædicto.

Tertia ratio, vt dicunt isti impugnatores, assumit quædam erronea, quæ sunt ita ridiculosa, vt nequaquam improbatione, sed derisu indigeant. Primum est, quod vsus facti communitati non cō- uenit, illud, quod dicunt isti impugnatores, esse erroneum, quia scripturæ diuinæ repugnat. Populus enim est quædam cōmunitas, & tamen populo conuenit vsus facti. Ait enim Apostolus 1. Cor 4. *Se- dit populus manducare & bibere*, & illud habetur *Exod. 32.* In aliis etiam locis scripturæ patenter vsus fa- cti populo, plebi turbæ & ita communitatibus multis tribuitur. Secundum erroneum in ratione prædicta contentum, vt dicunt, est, quod communitas gerit personam imaginariam seu repræsenta- tam, hoc enim videtur contrarium veritati, etiam repræsentata nequeunt agere realiter, sed eccle- sia est quædam communitas, quæ multos potest actus reales exercere, habet enim ecclesia iurisdi- ctionem magnam, per quam potest iudicare inter litigantes, res ecclesiæ defensare, & multa ali- facere, quæ nequeunt personæ imaginariæ repræsentatæ conuenire. Hoc per multas auctorita- tes scripturæ diuinæ, & per sacros canones multipliciter posset ostendi, sicut dicunt isti impugna- tores, quod est tam derisorium, quod non oportet rationibus vel auctoritatibus improbare, hoc e- iam, vt dicunt, dicta istius impugnati repugnat.

Nam in constitutione sua (*quia quorundam*) asserit manifeste, quod Ordo Minorum non est per- sona imaginaria & repræsentata; & eadē ratione, alia cōmunitas non est persona imaginaria & repræ- sentata. Ad rationē igitur dicūt isti impugnatores: cōitati pōt vsus facti cōuenire: quia pōt māduca- & bibere & vestiri, & cū dicitur, talis vsus vnam & verā personam exigit. Dicunt, quod interdum v-

fac

facti, ficut vnus actus comedendi & bibendi, requirit vnicam perfonam, licet aliquis fit alius actus, qui non requirit vnicam perfonam, fed plures perfonas, ficut de tractu nauis, qui non vnicam perfonam, fed multas perfonas veras requirit, & ita omnis actus requirit veram perfonam: & hoc vel vnam vel plures. Cum vero dicit, quod communitas non gerit veram perfonam, dicunt, quod communitas non eft vna vera perfona, fed eft plures veræ perfonæ. Vnde populus eft multi homines cōgregati in vnum, ficut communitas fidelium eft multi fideles profitentes. Et ideo cum dicit, quod communitas gerit perfonam imaginariam feu repræfentatam, dicunt, quod illud eft ridiculofum: quia communitas non eft aliquid fantafticum nec imaginatium, fed veræ perfonæ: ficut grex porcorum non eft aliquid fantafticum: nec ciuitas eft aliquid fantafticum aut fictum, fed eft veræ res plures, non vnica.

Deinde ifti impugnatores refpondent ad illud membrum, quod res vfu confumptibiles non fuerunt communes credentibus, quantum ad ius vtendi feu vfumfructum: dicentes, quod accipiendo *ius vtendi* ftricte, ficut in decretali *Exiit*, illæ res non fuerunt communes credentibus, neque quo ad ius vtendi, neque quo ad vfumfructum: quia illæ res non fuerunt alicuius alterius, quam illorum credentium, & ideo non habebant in eis tale ius vtendi, id eft nudum vfum iuris, neque vfumfructum. Accipiendo tamen *ius vtendi* communius, fic fuerunt illæ res communes vel omnibus credentibus, vel aliquibus quo ad ius vtendi.

Et quia dicitur, fuerunt cōmunes omnibus credentibus, vel aliquibus quo ad ius vtendi fumptum communiter propter Apoftolos: inde intentio iftorum quantum ad Apoftolos eft hic aliqualiter declaranda. Dicunt igitur ifti impugnatores, quod nec eft intētio appellantis, nec ipforum in fuis traditionibus indagare, an Apoftoli habuerunt in temporalibus aliquod ius vtendi, imo etiā aliquale dominium & proprietatem cōmunem collegio fuo fpeciali & toti refiduo communitatis fideliū, vel illorum qui bona cōmunia ecclefiæ difpenfanda receperunt: fed intētio eorum eft, ꝙ Apoftoli in rebus temporalib. non habuerūt dominium, vel proprietatem, nec aliquod ius vtendi, etiam cōmuniter accepto iure vtendi pro iure, quod actionē dat ciuilem, proprium collegio Apoftolorum, quēadmodum nolunt difcutere, an Fratres Minores nunc habeant ius vel dominium communiter accepto dominio in rebus communibus totius ecclefiæ, in quibus, ficut oftenfum eft, prius vel tota cōmunitas omnium fidelium, vel cōmunitas aliquorum fidelium, non omnium habet aliquale dominium: fed intendunt afferere, ꝙ nec totus ordo Fratrum Minorum: nec aliqua pars Ordinis habet aliquod dominium vel ius, quo poffit quis in iudicio litigare, quod fit proprium toti Ordini vel alicui parti eius, & propter hoc fæpe vtuntur tali modo loquendi: tota communitas credentium, vel aliqua pars habuit ius aliquod in reb. communibus, quia fi Apoftoli habuerunt ius cōmune collegio fuo & aliis, etiam debet dici, quod tota cōmunitas habebat ius in huiufmodi rebus. Si aūt Apoftoli non habebant ius cōmune fibi & aliis, cum certum fit quod non habuerunt proprium, nec aliquib. Apoftolis, nec alicui Apoftolo, neq; toti collegio Apoftolorum: tunc debet dici, ꝙ altera pars cōmunitatis omniū fideliū, qui tunc erāt, aliquod ius habuit in huiufmodi rebus. Apoftoli aūt fecundū illū modū habebāt tātummodo licitā poteftatē vtendi reb. emptis de pecunia q̄ erat cōmunis, & etiā habebāt licitā poteftatem vtendi rebus aliis poft diftributionem factam per illos ad quos diftribuere pertinebat.

Et ad illud, quod de poffeffione, dicunt quod illæ res communes fuerunt vel omnibus credentibus vel aliquibus quantum ad *poffeffionem*, quæ eft ius poffidendi feu detinendi, nec hoc negat appellans, licet dicat Apoftolos nullum ius proprium Apoftolis vel eorum collegio in illis temporalibus habuiffe, fed tantum fimplicem facti vfum, per exclufionem omnis iuris proprii collegio Apoftolorum & cuilibet Apoftolo.

Ad conclufionem autem, quam vltimo infert, quod illæ res erant effectæ communes quo ad dominium & proprietatem. Dicunt quod erant communes vel toti communitati, vel alicui parti communitatis, quo ad aliquale dominium feu proprietatem: fed non ad tale dominium, quale ifte impugnatus ipfos afferit habuiffe.

Circa literam aliqua funt notanda. *(Si vero intelligat quod non erant eis communia quo ad proprietatē fiu dominium)* hic recitat verba appellantis, quod licet intelligat, quod non erant eis cōmunia quo ad proprietatem feu dominium illo modo, quo accepit ille impugnatus proprietatem feu dominium, puta accipiendo dominium pro dominio quod nonnulli vocant *dominium liberum*, quo modo res ecclefiæ non funt communes, quo ad proprietatem feu dominium. Diceret tamen appellans, quod erant communes omnibus vel aliquibus quo ad dominium, alio modo accipiendo dominium, ficut tactum eft prius *(fed tantum quo ad fimplicem facti vfum.)* Hic falfum imponit appellanti, vt dicunt, quia ficut patet in tota illa impugnatione, de fimplici facti vfu, præcipue cum dictione exclufiua, nullam facit penitus mentionem *(Aut quo ad ius vtendi feu vfumfructum.)* Hic innuit quod pro eodem accipiatur *ius vtendi* & *vfusfructus*, quod non eft verum. Cætera patent per ea, quæ dicta funt fuperius.

CAP. VII.

Qvantum autem ad illud, quod poftea hereticus dicit, videlicet: *Et fic quilibet eorum habebat vfum rerum vfu confumptibilium abfque dominio & proprietate, fiue à proprietate & dominio feparatum:* dicimus, *quod illud infert ex falfa fuppofitione, quam fecerat prius. Dixerat enim quod res vfu confumptibiles inter credentes erant communes tantum, quo ad fimplicem vfum facti Et ex hoc concludit, quod quilibet eorū*

 abfque

absque deminio & proprietate habeat rerum vsu consumptibilium vsum facti, vnde cum primum sit falsum, sci- licet quod res vsu consumptibiles essent communes inter credentes tantum quo ad simplicem vsum facti: imo erant communes quo ad dominium seu proprietatem, vt superius est probatum, patet illud, quod ex eo concluditur, esse falsum. Praeterea patet alia ratione esse falsum: quia falsum. sc. quod quilibet haberet in rebus talibus simplicem vsum facti. vsus facti haberi nequit ab aliquo, vt superius est ostensum.

In ista parte respondet impugnatus ad quartum, quod appellans tangit in impugnatione superius recitata. Inferebat enim appellans, quod quilibet eorum (scilicet credentium) habebat vsum rerum vsu consumptibilium absque proprietate & dominio, siue à proprietate seu dominio separatum. Ad quod ille impugnatus respondet, dicens quod illud infert appellans ex falsa supposi- tione, sc. quod res erant communes inter credentes, tantum quo ad simplicem facti vsum, quod (vt dicit) patet esse falsum ex praecedentibus: quia ostensum est, quod illae res erant communes, quoad dominium seu proprietatē. Secūdo dicit conclusionē illatā esse falsam: quia vsus facti nequit haberi.

Sed isti impugnatores illa, quae hic dicuntur, impugnant dupliciter. Primo quia appellanti fal- sum imponit, cum asserit ipsum dixisse res vsu consumptibiles fuisse communes credentibus, tātum quo ad simplicem facti vsum: quia, sicut patet intuēti, de simplici facti vsu in tota illa impugnatione appellantis nulla fit mentio, & ideo appellans non inferebat, quod quilibet eorum habebat tantum simplicem facti vsum rerum vsu consumptibilium à dominio separatum, sed inferebat, quod quili- bet habebat vsum rerum vsu consumptibilium à proprietate seu dominio separatum. Intendens lo- qui de dominio speciali, & de dominio communi ciuili & mundano: quod *dominium liberum* appel- latur. Secundo impugnant isti praedicta quoad hoc, quod dicit, quod vsus facti haberi nequit ab ali- quo. Hoc enim multis modis conantur ostendere erroneum, sicut postea apparebit.

Nunc ad literam accedatur, (*Habebit vsum*) dicit appellans *vsum*: & non dicit tamen *simplicē vsum facti*, (*absq; dominio*) sc. speciali, & absq; dominio communi ciuili & mundano, quo potest dominus res suas prout voluerit ordinare (*dixerat enim superius*, &c.) Patet clare, quod nunquam hoc dixerat (*ex hoc concludit*, &c.) Falsum est secundum istos, quia nec concludit illud, quod ille impugnatus di- cit, nec illud ex quo dicit eum concludere, & ita in toto isto processu vsque ibi: *Praeterea*, appellanti falsum imponit (*vsus facti haberi nequit*) de hoc inferius differetur.

Cap. VIII.

AD illud vero, quod dicit ille hereticus, quod dicta doctrina, sc. quod in rebus vsu consumptibilibus vsus iuris vel facti à proprietate seu dominio separatus non potest constitui nec haberi, omnem religionem habentem votum abdicationis proprietatis rerum temporalium destruit & confundit: quia secundum hac quilibet religiosus, quan- do vteretur rebus vsu consumptibilibus proprietarius censeretur, dicimus, quod mentitur aperte. Omnes enim re- ligiones, praeterquam beati Francisci, quorum professores ad viuendum sine proprio astringuntur, confitentur se habere posse secundum suas Regulas, & habere etiam tam res vsu consumptibiles, quam non vsu consumptibiles, quo ad proprietatem & dominium in communi, licet aliqui per statuta superaddita Regulis, quantum ad aliqua im- mobilia suas Regulas duxerint restringendas, quare professores dicti non possunt vti rebus, si vsus proprie sumatur, vt superius est probatum: possunt tamen res huiusmodi consumere. vt pote panem comedendo & vinum bibendo & sic de aliis, sed per actum consumendi talia non sunt censendi proprietarii, cum ipsa non vt propria consumere, sed vt communia sunt censenda. Actusque consumēdi res huiusmodi nequaquam ab ipso communi dominio separatur, sic- ut si duo haberent panem communem, illum indiuisim comederent, neuter propter hoc panis, quem comederent, proprietarius fieret, nec diceretur comedisse panem proprium, sed communem.

In ista parte ille impugnatus respondet ad quintum, quod in impugnatione tangitur appel- lantis, quod videlicet doctrina istius impugnati omnem religionem habentem votum abdicatio- nis proprietatis omnium temporalium destruit & cōfundit, & diuiditur in duas partes, quia primo ad hoc directe respondet. Secundo suam intentionem circa praecedentia magis expresse declarat in parte immediate sequenti: *Videtur etiam quod probabiliter*. Respondet ergo ad quintum superius tactum, dicens quod doctrina sua non confundit omnem religionem, quia omnes religiones, prae- terquam B Francisci, fatentur se habere res vsu consumptibiles, & non consumptibiles, quoad do- minium seu proprietatem in communi, & ideo non sunt censendi proprietarii: quia actus eorum cir- ca res huiusmodi vsu consumptibiles à communi dominio separantur.

Sed isti impugnatores circa illam partem sic procedunt. Primo n. ostendunt, quod omnem re- ligionem habentem votum abdicationis proprietatis omnium temporaliū ille impugnatus destruit & confundit. Secundo ostendunt quod specialiter destruit & confundit religionem B. Francisci. Ter- tio ostendunt, quod vsus facti respectu rerum vsu consumptibilium potest à dominio speciali & communi separari. Quarto ex dicendis intentionem appellantis in hac parte declarant.

Primo ergo ostendunt, quod ille impugnatus omnem talem religionem destruit & confundit quia ex doctrina sua sequitur euidenter, vt dicunt, quod omnis religiosus habet vel licite habere po- test dominium rerum vsu consumptibilium in speciali, quod probant sic, si vsus facti huiusmodi re- rum vsu consumptibilium non potest à dominio seu à proprietate tam communi, quam speciali se- parari, ergo qui habet vsum facti huiusmodi rerum, & non habet earundem rerum dominium cō- mune, habet earundem rerum dominium speciale, sed quilibet talis religiosus, sicut quilibet mona- chus & Frater Praedicatorū, ac quilibet alius pōt habere vsū facti hmōi rerū absq; dominio cōmun sicut si aliquis dat vni soli praedicatori, vel vni soli monacho licentiā vtendi aliqua veste vel alia re v

consum

consumptibili, ipse licite potest vti re tali vsu consumptibili, sed non habet in re illa dominium commune sibi & aliis Fratribus suis: quia intentio concedentis fuit concedere licentiam vtendi vni soli, & per consequens non habet in re illa dominium commune, & tamē habet vsum facti, & per illum impugnatum vsus facti non potest ab omni dominio separari, ergo tunc habet dominium speciale. Ex quo sequitur manifeste, q quilibet religiosus vtendo rebus vsu consumptibilibus potest licite fieri ꝓprietarius in speciali: quod est omnem religionem confundere & destruere. Sed forte diceret aliqs, q talis acquirit dominium commune, nō speciale, quia monachus quicquid acquirit monasterio acquirit, & eadem ratione qcquid Frater prædicator vel alius religiosus acquirit, Ordini suo acquirit. Sed, vt dicunt isti impugnatores, hoc non concludit, quia, cum dicitur: *quicquid monachus acquirit, monasterio acquirit*, non debet vniuersaliter intelligi de omni re, quæ acquiritur alicui monacho quo ad licitam potestatem vtendi. Si enim aliquis accommodat vni monacho equum suum ad equitandū, non propter hoc aliquis alius de monasterio habet potestatem equitandi equum. Similiter si aliquis inuitat monachum ad comedendum, non propter hoc intelligitur alios monachos inuitare. Illud ergo, *quicquid monachus acquirit monasterio acquirit*, debet intelligi de illis, quæ monachus acquirit quoad dominium, quale est possibile monacho conuenire, quando scilicet ille, à quo acquirit rem, dominium eiusdem rei à se intendit transferre. De illis autem, quæ monachus acquirit quoad licitam potestatem vtendi tantummodo, non habet vniuersaliter veritatem. Et causa differentiæ est: quia monachus non potest habere cuiuscunque rei dominium speciale qualecunque: sed potest habere licitam potestatem vtendi aliqua re vsu consumptibili & non consumptibili specialem. Secundo ostendunt, quod ille impugnatus specialiter destruit & confundit religionem beati Francisci: quia secundum ipsum hæc religio beati Francisci caret omni dominio seu proprietate speciali & communi, sed vsus facti secundum eundem in rebus vsu consumptibilibus non potest ab omni dominio speciali & communi separari, ergo religio beati Francisci debet omni vsu facti in rebus vsu consumptibilibus carere, sed talis religio, quæ aliquem obligaret ad carendum omni vsu facti in huiusmodi rebus, est illicita: q a inobseruabilis, ergo religio beati Francisci est illicita reputanda, & ita religionem illam destruit & confundit. Tertio ostendunt, q vsus facti in huiusmodi rebus vsu cōsumptibilibus potest ab omni speciali dominio & etiam communi separari, & hoc quidem ex dictis istius impugnati infertur aperte. Nam secundum eum Fratres Minores non habent dominiū rerum quarumcunq; nec in speciali nec in communi: & tamen habent vsum huiusmodi rerum, igitur &c. Quarto isti impugnatores ex prædictis intentionem appellantis in hac parte declarant dicentes: q appellans intentionē istius impugnati ex diuersis dictis & rationibus eiusdem concepit. Ex rationibus autē eius sequitur euidenter, q vsus facti in rebus vsu consumptibilibus non pōt à proprietate seu dominio spāli aliqualiter separari, & vt hoc pateat, est vna ratio ipsius breuiter pertractanda. Ille enim impugnatus ideo ponit vsum facti non posse à ꝓprietate seu dominio in rebus vsu consumptibilibus separari: quia p vsum facti substantia rei consumptibilis vsu consumitur, & p consequens vsus facti nō potest in hmōi rebus à ꝓprietate seu dominio separari, sed ex illa ratione sequitur, q vsus facti in huiusmodi rebus non pōt à proprietate seu dominio speciali separari, quia si ideo nō potest in hmōi rebus vsus facti à proprietate seu dominio separari, q̃a per talem vsum facti substantia rerum non consumitur, & dominium principalissime consumitur per vsum facti, quia dominium cōe non ita directe consumitur per vsum facti alicuius, sicut dominiū spāle, ergo per illam rationem vsus facti in huiusmodi rebus non potest separari à dominio spāli. Appellans ergo volens illū impugnare ad mentē magis q̃ ad verba ꝓbauit, quod vsus facti pōt in huiusmodi rebus separari à dominio speciali, & quod qui ponit (sicut ille) q vsus facti non potest in hmōi rebus à speciali dominio separari, omnē religionem habentem votū abdicationis ꝓprietatis omnium temporaliū destruit & cōfundit, q a si vsus facti non pōt in hmōi rebus separari à dominio speciali, oēs religiosi comedendo, bibendo, sunt proprietarii reputandi. Sed forte dicet aliqs, quod ille impugnatus concedit, q vsus facti in hmōi rebus pōt à dominio speciali separari. Dicit enim q aliquis pōt comedere panem, non vt proprium, sed vt cōem. Ad hoc dicunt isti impugnatores, q in hoc sibiipsi contradicit, quia ex aliis dictis eius sequtur, q vsus facti in huiusmodi rebus non pōt separari à dominio spāli. Vnde & propter hoc, sicut patebit inferius, dicit q votum viuendi sine ꝓprio ad res huiusmodi minime se extēdit. Ex quo patet, quod religiosi secundū ipsum habent dominiū speciale in huiusmodi rebus, quod non ꝓpter aliud ponere potest, nisi quia secundū ipsum vsus facti nō potest in hmōi rebus separari à dominio speciali. Ad hoc aliter isti impugnatores declarant intentionem appellantis, dicentes quod ille impugnatus, cū loquitur de dominio, quod habebant primi credentes in rebus vsu consumptibilibus, & à quo dicit vsum facti in rebus huiusmodi separari non posse, est dominiū liberum ciuile & mundanū, tale autem dominium est quodammodo dominium speciale, & ita ille impugnatus habet dicere, quod vsus facti in huiusmodi rebus non potest separari à dominio speciali, & ex hoc sequitur manifeste, quod opinio eius omnem religionem habentem votum abdicationis proprietatis destruit & confundit.

Post hæc est ad literam accedendum, (*præterquam beati Francisci.*) Hic aperte concedit, quod religio beati Francisci caret omni proprietate & dominio communi & spāli, & ita vel illa religio est inobseruabilis & illicita: vel vsus facti potest ab omni dominio speciali & cōi in rebus vsu consumptibilibus separari, (*quo ad proprietatem & dominium in communi*) hoc de dominio libero, quæ est potestas de rebus libere ordinandi, non habet veritatem de alio dominio, de quo dictum est prius, potest concedi, dici tamen possunt vti rebus consumptibilibus vsu, si *vsus* proprie sumatur, hoc dicunt

isti impugnatores omni veritate carere: quia sicut propria locutio est, cum dicimus, aliquos vti huiusmodi rebus consumptibilibus vsu, talis enim modus loquendi vsitatus fuit in Theologia, & in aliis scientiis, ac etiam in vulgari locutione, antequam scientiæ legales essent inuentæ. Et ita propter modum loquendi scientiarum legalium posteriorem non debet prior modus loquendi improprius reputari. Vnde *vti* proprie sumptum est commune ad actum consumendi & ad multos alios actus, qui non sunt actus consumendi. Potest tamen dici, quod *vsus iuris*, quæ est vna significatio specialis huius nominis *vsus*, non potest proprie in rebus, quæ actu vnico consumuntur, aliqualiter reperiri, sed de tali vsu non intendit appellans, vnde quantum ad intentionem appellantis ita sufficit sibi, quod actus consumendi res consumptibiles vsu potest ab omni proprietate & dominio speciali & communi separari, sicut vsus facti potest taliter separari, & ita dicunt isti impugnatores, quod illi impugnatus mentem appellantis non tangit in aliquo, sed verba eius per quale... in nouas impositiones vocum calumniari molitur, (*cum ipsa non vt propria consumere, sed vt communia sunt censenda*) hoc secundum illum non habet veritatem de Fratribus Minoribus, ergo Fratres Minores consumunt res, neq; vt proprias neq; vt communes, ergo actus consumendi huiusmodi res potest ab omni dominio speciali & communi separari: quæ est principalis conclusio appellantis in hac parte. (*Actusque consumendi res nequaquam à communi dominio separatur.*) Illud potest habere verum sensum de aliis religiosis à Fratribus Minoribus, sicut ex prædictis apparet: & tamen si intelligeretur de omnibus religiosis, esset omnino falsum.

Cap. IX.

V*Idetur etiam quod probabiliter possit dici, quod post distributionem bonorum vsu consumptibilium, quæ fiebat inter Apostolos & credentes alios, vt dicitur* Act. 2. & 4 *quilibet portionis sibi assignata proprietarius & dominus posset dici. Et hoc scriptura prædicta Act. 4. videtur expresse supponere, cum dicit*: nec etiam quisquam egens erat inter ipsos, *& quare hoc, reddit rationem subiungens*: Quotquot enim possessores agrorum & domorum erant vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebantur & ponebant ante pedes Apostolorum, Diuidebant autem singulis prout cuiq; opus erat. *Cum ergo dicat, quod nullus egens erat, pro eo quod vnicuiq; diuidebatur prout opus erat, supponit aperte, quod illud quod vnicuiq; dabatur diuisim, cuilibet erat proprium.* Diuidere *enim est diuisim aliquibus diuersas partes rei alicuius dare. Cum igitur daretur ab istis, qui dare poterant scilicet Apostolis: & illis qui recipere poterant ea quæ ad vitæ humanæ sustentationem pertinebant: videtur, quod Dominus quilibet fuerit eius portionis, quæ sibi fuerat assignata. Alias non videretur verum, quod dicitur, quod egentes non essent, nisi plus post diuisionem haberent in assignata sibi portione, quam ante. Prima constat, quod vestimenta quotidiana inter res vsu consumptibiles computantur, post communionem autē prædictam, de qua fit mentio in præallegato ca. Actor. 4. in Actibus legitur quod Angelus Petro dixit ei*: præcingere & calciate caligas tuas. *Item dixit ei*: circunda tibi vestimentum tuum *&c. vbi clare supponit Angelus, quod caliga & vestimentum assignata Petro, proprie quo ad dominium erant Petri, quare videtur quod pecunia, panis, vinū & res aliæ vsu consumptibiles sibi diuisim pro vitæ sustentatione assignata, similiter eius essent. Nec votum viuendi sine proprio videtur, quod se extendat ad talia, quibus necessario eget vita humana. Præterea ex illo capitulo Acto. 4. probari non potest, quin credentes de bonis istis communibus ex diuisione Apostolorum licite recipere potuerint, & vt proprium obtinere. Scriptura enim prædicta quantū ad hoc nihil aliud adducit, nisi quod sequitur*: Multitudinis credentium erat cor vnū & anima vna, nec quisquā eorum quæ possidebat, aliquod suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia *Per verba autem illa videntur isti omniū, quæ possidebant, à se dominium abdicasse, & illud transtulisse in communitatem. Non autem videntur se astrinxisse, quin si detur eis de bonis illis communibus, quo ad sustentationem vitæ suæ possint licite recipere, & vt propria retinere: imo hoc scriptura prædicta sacra supponit aperte, cum dicit*: diuidebantur autem cuique prout opus erat. Diuidere *autem est, sicut prædictum est, alterius rei diuisas partes aliquibus dare.*

In parte ista intentionē suam circa præcedentia specialiter quantū ad diuisionem bonorum, quę erat facta inter Apostolos & alios credentes, expressius manifestat, dicens primo, quod quilibet Apostolorū & aliorum credentiū post distributionem illam, de qua fit mentio Actor. 2. & 4. dominus fuit & proprietarius portionis sibi assignatæ. Secundo ibi (*& hoc scriptura*) probat pluribus rationibus, quod quilibet eorum erat proprietarius portionis sibi assignatæ. Ratio autem prima potest sic formari. Ille qui non est egens, pro eo quod sibi datur illud quod sibi opus est, est proprietarius & dominus illius quod sibi datur, sed inter Apostolos & credentes alios nullus erat egens pro eo quod vnicuiq; dabatur prout opus erat, sicut Act. 4. habetur, ergo vnusquisq; eorum fuit proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ. Secunda ratio potest sic formari, quando aliquid inter aliquos diuiditur, vnusquisq; est proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ: quia *diuidere* est diuisim aliquas partes diuersas diuersis dare. Illud aūt quod alicui datur, fit ei proprium, sed illa cōia diuidebantur inter Apostolos & alios credentes, igitur quilibet eorum post diuisionē fuit proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ. Tertia ratio potest similiter formari. Illud quod datur ab illo qui potest dare, & datur illi qui potest recipere fit proprium illius cui datur, sed necessaria ad vitæ sustentationē dabantur ab istis qui poterant dare sc. ab Apostolis, & dabantur illis qui poterant recipere, ergo quilibet eorū fuerat proprietarius & domi nus portionis sibi assignatæ. Quarta ratio potest sic formari. Ille qui ante diuisionem habet rem aliq in communi, & qui post diuisionem illius rei habet in portione sibi assignata plus quam habebat ante di uisionem, habet in portione sibi assignata proprietatem & dominium in speciali: sed credentes po diuisionem communiū habebant plus in portionibus suis quā ante: quia aliter non fuisset verum, c

no

non erant egentes, ergo quilibet eorum fuit proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Tertio principaliter ibi (*Præterea constat*) probat specialiter de beato Petro, & eadem ratione de aliis Apostolis, quod erat proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ, & hoc probat duabus auctoritatibus, vt patet in litera. Ex quibus infert, ꝙ eadē ratione Petrus erat ꝓprietarius & dominus pecuniæ, panis & vini, & cuiuslibet alterius rei, quæ sibi ꝑ diuisionem extitit assignata. Quarto ibi (*Nec votum viuendi* &c.) cuidam tacitæ obiectioni respondet, posset enim aliqs dicere, ꝙ per rationes prædictas quilibet religiosus post diuisionem panis & vini & huiusmodi rerum vsu consumptibiliū qlibet eorum est proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ. Ad hoc respondet dicens, ꝙ votum viuēdi sine proprio non se extendit ad illa, quibus necessario eget vita humana, ex hoc insinuans esse concedendum, ꝙ quilibet religiosus post diuisionem factam inter eos est ꝓprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Quinto ibi (*Præterea ex illo capitulo*) ostendit quod per librum Actuum Apostolorum probari non potest, quin credentes poterant de bonis communibus recipere & vt proprium retinere, & quia non aliud dicitur nisi ꝙ *multitudinis credentium erat cor vnum* &c. per quæ verba licet possit ostendi, quod primo omnia bona sua communitati dederunt, tamen probari non potest, quod non poterant postea de illis aliquid proprium recipere & tenere, imo potest ostendi quod poterant: quia scriptura testatur, quod illa diuidebantur. *Diuidere* autem est alicuius rei diuisas partes aliquibus dare, quod autem datur, fit proprium eius cui datur, ergo quilibet eorum habuit proprium.

Sed impugnatores dicunt, in verbis præmissis plures contineri errores. Quorum primus est, quod quilibet Apostolorum erat proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Secundus est quod q-libet alius de numero credentium erat proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Tertius est quod votum viuendi sine proprio non extendit se ad ea, quibus necessario eget vita humana. Alios plures errores minus principales, de quibus in responsione ad rationes illius impugnati circa literam apparebit prædictis verbis asserunt contineri. Dicunt autem isti impugnatores, quod quia ille impugnatus in hac parte non vadit ad verba, sed ad mentem suam de Apostolis & religiosis, quasi totum venenum suum effundens explicatur manifeste, ideo circa pręmissa diligentius volunt insistere, dicunt itaq;, quod primus error sapit hæresim manifestam.

Ad cuius euidentiam dicunt primo esse notandum, quod in illo errore sc. quod quilibet Apostolus habebat dominium rerum in speciali, religiosis omnibus aduersatur, licet enim fuerint quidam Fratres Prædicatores & nonnulli de quibusdam aliis Ordinibus, qui dixerunt Apostolos habuisse dominium & proprietatem aliquarum rerum in communi: omnes tamen vsq; ad tempora istius impugnati dixerunt, ꝙ Apostoli nullius rei temporalis dominium vel proprietatem habuerunt in speciali: & in hoc dixerunt se vitam Apostolicam imitari habendo sc. aliqua in communi quantū ad aliquale dominium vel proprietatem: & nihil habendo penitus in spāli quoad dominium seu ꝓprietatem, iste autem omnibus contradicit asserens, quod habuerunt ꝓprietatem & dominiū in speciali. Sed quod hoc sit erroneum, isti impugnatores multis modis ostēdere moliuntur. Et qa quodammodo expressius determinatio ecclesiæ & doctrina sanctorum isti errori contradicunt & obuiant: ideo à determinatione & auctoritatibus sanctorum incipiunt in scriptura diuina postmodum se fundantes, ꝙ enim prædicta assertio, determinationi ecclesiæ obuiet & repugnet, ostendunt. Ait enim Nicolaus papa in decretali *Exiit* per vniuersalē ecclesiam hactenus approbata: *Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi rerū tam in speciali quam etiam in communi propter Deum meritoria est & sancta: quā & Christus viam perfectionis ostendens, verbo docuit, & exemplo firmauit, quamque primi fundatores militantis ecclesiæ, prout ab ipso fonte hauserant, in volentes perfecte viuere, per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt.*

His expressius dici non posset, quod Apostoli proprietatem omnium rerum temporalium abdicarunt: & ita nullius proprietatem habuerunt in speciali. Sed dicit ille impugnatus, ꝙ illa decretalis *Exiit* non fuit per vniuersalem ecclesiā approbata, hoc autem, vt dicunt isti impugnatores, istū impugnatum nequaquam excusat. Tum quia illa decretalis *Exiit*, ex quo nullus catholicus sibi multis temporibus contradixit, per taciturnitatem fuit ab omnibus approbata: quia sicut error, cui non resistitur, approbatur *dist. 83. c. Error*: ita veritas catholica, cui non resistitur, debet pro approbata censeri, tum quia esto, quod non fuit ab vniuersali ecclesia approbata, tamen ex hoc, quod ille impugnatus assertionem dictæ decretalis impugnat, assertionem contrariam esse catholicam diffinitiue & solenniter approbando. Dicunt isti impugnatores, quod siue vna assertio fuerit hæretica, siue alia, se demonstratiue probare, quod ille impugnatus modo non est papa. Est autem eorum ratio talis: aut assertio Nicolai tertii, quod Apostoli omnis rei temporalis proprietatem abdicauerunt, est hæretica: Aut assertio contraria istius impugnati, quod Apostoli habuerunt proprietatem etiam in speciali, est hæretica. Hanc oportet necessario illum impugnatum concedere, quia secundum ipsum altera istarum, imo sua assertio in scriptura sacra est fundata. Si assertio prædicta istius impugnati est hæretica, cum sit eiusdem pertinax defensator, ꝙ probatur ex sua determinatione solenni & vltimata, & ex sententiis & pœnis, quas negantibus & resistentibus in sua constitutione infligit, ex persecutione, quam appellantibus & defensoribus assertionis contrariæ inferre non cessat, ex coactione, qua alios ad assertionem suam irreuocabiliter defendenda iurare compellit, ex abiuratione, qua cogit multos assertionem contrariam abiurare, ex recusatione, qua de veritate renuit: informari sequitur, vt dicunt, demonstratiue, quod ipse est hæreticus reputandus. Si autem est hæreticus, non est verus papa: quia nullus hæreticus est verus papa, sicut in aliis allegationibus quamplurimis rationibus & auctoritatibus probare conantur.

Si au.

Si autem assertio Nicolai tertii fuit hæretica: ipsemet Nicolaus tertius fuit hæreticus reputandus.
Hanc conditionalem probant: quia si Nicolaus tertius in prædicta assertione errauit, cũ ipsam diffi-
nitiue ꝓtulerit, omnibusq; Christianis tenendã sub comminatione pœnarũ tradiderit. Seqtur euidẽ-
ter, ꝙ eidem assertioni hæreticæ firmiter & irreuocabiliter adhærebat. Ex quo patẽter infertur, ꝙ nõ
fuit paratus corrigi, si autẽ non fuit paratus corrigi fuit inter hæreticos cõputandus, & si sic nõ fuit ve-
rus papa, & si non fuit verus papa, veros Cardinales nullo modo creauit. Et ꝑ consequens Cardinales
creati ꝑ ipsum, verũ papã eligere minime potuerunt. Et ita posteriores summi pontifices nõ fuerunt
veri summi pontifices: nec ꝑ consequens veros Cardinales creauerunt. Ex quo sequitur, ꝙ ille ab illis,
qui non fuerunt veri Cardinales, electus nunq̃ fuit verus papa. Sed quia forte diceret aliquis, quod
Nicolaus tertius erat hæreticus: & ideo veros Cardinales non creauit, & tamen summi pontifices se-
quentes fuerunt veri pontifices summi, quia ab aliis Cardinalibus, qui creati fuerunt à prædecessori-
bus Nicolai tertii, extiterunt electi. Sed illa esset friuola & vana euasio: quia si Nicolaus tertius fuit
hæreticus propter dictam assertionem, sequitur necessario, quod Nicolaus quartus, & Bonifaciu o-
ctauus, & Benedictus secundus, & Clemens quintus, qui eandem assertionem Nicolai tertii *in suis*
constitutionibus asseruerunt & approbauerunt, fuerunt hæretici, sed omnes, qui elegerunt illum impu-
gnatum in summum pontificem, fuerunt creati à Nicolao tertio, vel Nicolao quarto, vel Bonifacio
octauo, vel Benedicto 11. vel Clemente quinto, ergo non fuit à veris electoribus aliquo modo legiti-
me & rite electus: & per consequens nunquam fuit verus papa. Illam rationem dicunt isti impugna-
tores esse demonstratiuam & insolubilem ad probandum, quod ille impugnatus, siue sit hæreticus
siue non sit hæreticus, non est modo verus papa, &, vt dicunt, omnes cauillationes, quæ possent con-
tra ipsam adduci, aliis in allegationibus euidenter excludunt.

Amplius isti impugnatores per auctoritatem sanctorum dictam assertionem improbare ni-
runtur. Ait enim Hieronymus in epistola ad Exuperantium: *Nemo Apostolis pauperior fuit: & nemo*
tantum pro Domino dereliquit, ergo Apostoli fuerunt pauperrimi, sed illi qui retinent rerum dominium
in speciali non sunt pauperrimi, ergo Apostoli non habuerunt rerum dominium in speciali. Item Au-
gustinus super secundam epistolam ad Corinth. ait: *Hoc fuit Apostolis gloriosum: quod sine sollicitudine ac*
nomine possidenti non solum ea qua in possessionibus erant, sed etiam ipsos earum dominos possidebant. Ex quibus
verbis colligitur euidenter, quod Apostoli nihil habebant nomine possidendi, & per consequens
multo magis nihil habebant iure dominii in speciali. Item Hieronymus ad Demetriadem virginem
ait: *Apostolici fastigii perfectæq; virtutis est omnia vendere & pauperibus distribuere, & sic leuem atq; expeditum*
cum Christo ad cœlestia subuolare. Ex quibus verbis patenter habetur, quod ad Apostolicum spectat fa-
stigium omnia vendere & pauperibus distribuere, qui autem omnia vendit & pauperibus distribuit,
nullius rei dominium habet saltem in speciali, ergo ad Apostolicum fastigium spectat nullius rei do-
minium habere in speciali. Item Hieronymus ad Elbediam ait: *Si vis esse perfecta, & stare in primo fasti-*
gio paupertatis, fac quo fecerunt Apostoli. Vende omnia quæ habens & da pauperibus, & sequere Saluatorem, &
nudam solamque crucem nuda sequaris. Ex his verbis colligitur euidenter, quod Apostoli nullius rei do-
minium retinuerunt saltem in speciali. His concordat beatus Gregorius super Euangelia, qui expo-
nens illud Matth. 4. *Relictis retibus secuti sunt eum*, ait: *Ad vnius iussionis vocem Petrus & Andreas relictis re-*
tibus secuti sunt Saluatorem, ad vnum domini præceptum hoc quod habere videbantur obliti sunt, & infra: *Sed*
forte aliquis tacitis cogitationibus dicit: Sed quid aut quantum vtique ille piscator ad vocem Dominicam dimisit,
qui pene nihil habuit? Sed in hac re affectum potius debemus considerare quam censum, multum reliquit qui nihil
sibi retinuit: multum reliquit qui quantumlibet parum totum deseruit: qui cum re possessa etiam concupiscentia
habendi renunciauit. A sequentibus ergo tanta dimissa sunt, quanta à non sequentibus concupisci potuerunt. Ex
quibus verbis datur intelligi, quod Apostoli nihil retinuerunt quoad dominium & proprietatem
saltem in speciali. Ex his aliisq; quampluribus auctoritatibus, vt dicunt isti impugnatores, euidenter
appatet Apostolos nullius rei proprietatem habuisse in speciali. Istam autem doctrinam sanctorum
& ecclesiæ dicunt in scriptura diuina fundari, quod probant primo specialiter de pecunia: quia bea-
tus Petrus pecuniæ in speciali proprietatem nõ habuit, cuius contrarium ille impugnatus asserit ma-
nifeste. Ait enim beatus Petrus: *Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomi-*
ne Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod beatus Petrus pe-
cuniam non habebat. Sed forte dicet ille impugnatus, quod beatus Petrus tunc pecuniam non ha-
bebat, quia pecuniam, quæ sibi fuerat assignata, expenderat vel dederat pauperibus, sed sic exponere
scripturam est ipsam, vt dicunt isti impugnatores, peruertere. Nam secundum doctrinam sancto-
rum, ideo beatus Petrus carebat pecunia, non quia pecuniam sibi assignatam expenderat, sed vt præ-
ceptum sui magistri de non habenda pecunia custodiret, hoc expresse Chrysostomus testari videtur.
Ait enim Omelia vltima super Matthæum: *Si bonum esset aurum habere hoc, vtique dedisset Christus Apo-*
stolis, qui ineffabilia eis bona tribuit. Nunc autem non solum non dedit, sed habere prohibuit. Ideoque Petrus non
solum non verecundatur, sed decoratur in paupertate, dicens: Argentum & aurum non est mihi. Et Ambrosius
super Lucam, ait: *Apostolus Petrus primus dominica sententia executor ostendens, non esse in vacuum effusa Do-*
mini præcepta, cum posceretur à paupere, vt ei aliquid pecuniæ largiretur, ait: Argentum & aurum non habeo: ta-
men non tam in hoc gloriatur Petrus, quod argentum & aurum non habeat: quam quod seruet Dei mandatum
qui præcepit: Nolite possidere aurum, hoc est dicere: Vides me Christi discipulum & aurum à me requiris? A-
liud multo pretiosius auro nobis donauit. Et Bernardus ad Eugenium papam libro 2. ait: *Nec lectus, inquit*
ocio, vbi sedula vrget sollicitudo omnium ecclesiarum. Nam quid aliud dimisit tibi sanctus Apostolus? quod habeo
inquit

inquit, hoc tibi do, quid illud vnum? scio nec aurum nec argentum, cum ipse dicat, argentum & aurum non est mihi, [illegible] *esto quod alia quacunque ratione hoc vendices sed non Apostolico iure, nec enim ille tibi dare potuit, quod non habuit.* Ex his patet aperte, quod beatus Petrus non ideo non habuit pecuniam, quia pecuniam sibi assignatam expenderat: sed quia Domini præceptum seruare volebat, quod Glossa super illud verbum Petri. *Argentum & aurum* &c. asserit manifeste, dicens: *memor illius præcepti: Nolite possidere aurum nec argentum, pecuniam, quæ ad pedes Apostolorum ponebatur, non sibi retinebat, sed ad vsus pauperum, qui sua patrimonia reliquerant, reseruabat, hoc est reseruari mandabat. Non enim ipsemet beatus Petrus custodiuit pecuniam, sed qui custodiret, ordinauit.*

Secundo ostendunt eandem conclusionem isti impugnatores, sic, sicut Apostoli seruabant consilium Christi de castitate & obedientia, ita etiam seruabant consiliũ Christi de paupertate, sed Christus docuit & consuluit abdicationem proprietatis omnium temporalium in speciali, igitur Apostoli seruabant idem consilium. Maior videtur aperta. Minorem probant per illud consilium, quod dedit Christus adolescenti quærenti, quid sibi deesset, ex quo mandata seruauerat, Matth. 19. dicens: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni & sequere me.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Christus consuluit abdicationem proprietatis omnium temporalium; quia per venditionem omnium & largitionem eorum factam pauperibus constat proprietatem auferri, sequitur ergo quod Apostoli nullius rei proprietatem habebant in speciali. Ex quo ille adolescens, si voluisset fuisse perfectus, nullius rei proprietatem in speciali habuisset. Sed diceres, videtur posse probari, quod illa auctoritas non concludat. Primo quia non est verisimile, quod Christus consuluerit sibi, quod vestimenta sua vẽderet, & ad eum nõ vestitus, sed nudus veniret, & ita illa verba Christi licet generaliter prolata sint; tamen non sunt ita generaliter intelligenda, quin aliquarum rerum poterat proprietatem & dominium retinere. Secundo quia per hanc auctoritatem non probatur, quod postea non debuit proprietatem habere: sed pro tunc debeat à se proprietatem abdicare. Vnde non dixit sibi Christus: *vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus: & nunquam alicuius rei de cætero proprietatem acquiras,* ergo Christus ei potestatem acquirendi proprietatem rerum in speciali minime dissuasit. Sed illæ obiectiones non concludunt. Nam licet Christus in suo consilio principaliter intendebat proprietatem omnium temporalium abdicare: vnicum tamen modum abdicandi proprietatem temporalium (qui forte illi adolescenti erat conueniens) expressit vocaliter.

Ad cuius euidentiam est sciendum, quod quadruplex est modus temporalia abdicandi à sanctis hactenus vsitatus. Vnus est temporalia dando pauperibus, & ille modus aliquando absq; venditione, & aliquando per venditionem congrue exercetur. Nã absq; venditione pecuniæ ea quæ in cibo & potu consistunt, ac vestes aliquæ, & nonnullæ res aliæ conuenienter distribuuntur pauperibus, possessiones autem magnæ, villæ, ciuitates & castra, vasa pretiosa, & etiam vestes pretiosæ, & res aliæ multæ absq; venditione nequaquam dãtur conuenienter pauperibus: quia eleemosynæ sunt faciendæ pauperibus, vt sustententur, non vt ditentur. Alius modus abdicandi temporalia est relinquendo parentibus, sicut enim qui naturaliter moritur, nonnulla bona sua parentibus ordinare relinquit: ita etiam qui moritur morte ciuili propter Deum, omnia dimittendo & religionem intrando, sæpe tenetur secundum Deum aliqua bona sua parentibus reliquisse. Tertius modus relinquendi proprietatem temporalium est conferendo bona sua ecclesiæ, per quem modum primi credentes possessionibus suis vel substantiis venditis pretia communitati credentium conferebant. De istis tribus modis abdicandi proprietatem temporalium legitur in libro Prosperi, sicut recitatur *1. q. 2. c. sacerdos,* vbi sic scribitur: *Sacerdos, cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit à populo dispensanda: & fideliter dispensat accepta, quia omnia sua aut reliquit pauperibus, aut eis distribuit, aut ecclesiæ rebus adiunxit.* Quartus modus abdicandi proprietatem temporalium est sua pro derelictis habendo, & ille modus absq; causa speciali seruari non debet: quia communitati fidelium expedit, quod vnusquisq; de rebus suis recte disponat, & illo modo loquitur beatus Hieronymus ad Paulinum dicens: *Si habes in potestate rem tuam, vende, si non habes, proiice,* vbi sic ex præcedentibus & sequentibus patet aperte, quod beatus Hieronymus Paulino suadet, ne propter ordinationem rerum suarum conuersionem suam procrastinet. Christus ergo ad abdicationem proprietatis omnium tẽporalium adolescentem exhortans, vnum modum expressit, alios modos insinuans, vt ille sit sensus: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes,* quæ sc. non expedit parentibus tuis relinquere, nec est necesse tecum ad vsum facti afferre, & quæ non conuenienter, nisi vendantur, dantur pauperibus, & hoc, si ipsa habes in tua potestate, non enim Saluator volebat, quod ille adolescens pecunias, si quas haberet, primo venderet, & postea daret pauperibus, nec volebat, quod si de iure aliqua parentibus relinquere tenebatur, quod illa vẽderet & daret pauperibus, nec etiam consulebat, si aliquas possessiones suas in sua potestate non habebat, sed oportuisset, quod eas longo tempore per iudicium acquisisset, quod primo eas recuperaret & venderet, & tandem daret pauperibus, & demum ad Christi sequelam veniret, nec etiam hortabatur, quod vestes, quibus induebatur, si Apostoli non habuerunt habitum distinctum, & omnes res alias venderet & daret pauperibus, vt sic non vestitus veniret ad ipsum, sed perfectionem euangelicam adolescenti declarans voluit, quod rebus, quas in sua potestate habebat, recte dispositis & omnibus abdicatis quo ad proprietatem ad sequelã sui veniret. Et ita, sicut ille potuit, non obstante consilio Christi de venditione omniũ pecunias, si quas habebat sine omniũ venditione pecuniarũ præuia, statim dare pauperibus, ita si tenebatur potuit aliqua parentibus suis reliquisse, sicut etiam implendo mentem Christi potuit, si Apostoli & discipuli nõ haberent distinctum habitum, vestes aliquas secum ad vsum, non ad proprietatem afferre.

Ad

Ad secundam obiectionem isti impugnatores respondent, quod iuxta sententiam Christi dicen- tis: *Nemo mittens manum suam ad aratrum & respiciens retro aptus est regno Dei*: perfectio semel assumpta absq; imperfectione relinqui non potest, nisi forte in casu necessitatis, vel ex alia causa rationabili vrgente, ipsam quis saltem ad tempus relinquere cogeretur. Cum ergo Christus abdicatione prietatis omnium temporalium tanquam ad perfectionem pertinentem consuluerit adolescenti abdicatio talis semel assumpta absq; imperfectione relinqui non potest, & ita Christus dans consilium proprie ctionis, manifeste consuluit omnia temporalia pro omni tempore abdicare quo ad proprietatem Quaesto eandem veritatem, vt dicunt isti impugnatores, ostendunt per verba Christi, qui, vt habetur Lucae 14. ait: *Sic ergo ex vobis qui non renunciat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod volentes Christi esse perfecti discipuli, omnibus quae possidebant, renunciabant, non autem renunciabant omnibus quantum ad vsum facti, ergo renunciabant quantum ad proprietatem, saltem in speciali. Et quod verba Christi praedicta debeant intelligi de renunciatione omnium quantum ad proprietatem, auctoritatibus sanctorum patenter videtur posse probari. Beatus enim Gregorius super Euangelia, dicta verba pertractans ait: *Certe cum sequentibus noua mandata proponeret, dixit: Nisi quis renunciauerit omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. Ac si aperte dicat: qui per vitam veterem aliena concupiuistis, per nouae conuersationis studium & vestra largiamini*, per largitatem autem proprietas abdicatur, ergo verba Christi secundum beatum Gregorium de renunciatione, quae est abdicatio proprietatis, debent intelligi. Item Ambrosius Homelia 16. super Genesim ait: *Christus Dominus noster sacerdotibus suis, quid praeceperit audiamus: qui non renunciauerit omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus*, & infra: *Negat Christus suum esse discipulum, quem viderit aliquid esse possidentem: & cum qui non renunciat omnibus quae possidet*, & infra: *Aestimemus transire à sacerdotibus Pharaonis, quibus terrena possessio est, ad sacerdotes Domini, quibus in terra pars non est, quibus portio Dominus est, talis enim erat & ille, qui dicebat tanquam egentes & multos locupletantes, vt nihil habentes & omnia possidentes*. Ex his verbis clare datur intelligi, quod qui perfecte verbum implet Christi praedictum: *Nisi quis renunciauerit*: sunt tales, quibus in terra pars non est: & quibus portio Dominus est, tales autem sunt, qui nullius rei proprietatem habent in speciali. Apostoli autem cupiebant verba Christi implere perfecte, & non minus perfecte, quam alii, ergo ipsi omnibus renunciauerunt quantum ad proprietatem saltem in speciali. Alias auctoritates scripturae diuinae quamplurimas contra assertionem praefatam adducunt, quas causa breuitatis omitto.

Ad haec, isti impugnatores quinto per rationes in scripturis fundatas autenticis praedictam assertionem satagunt reprobare. Est autem prima ratio talis, paupertas Apostolorum non fuit minor nec imperfectior quam paupertas monachorum & aliorum Religiosorum Mendicantium & non mendicantium, sed monachi & alii Religiosi vouent paupertatem, quae est abdicatio paupertatis omnium temporalium in speciali, ergo & paupertas Apostolica abdicationem proprietatis omnium temporalium in speciali includebat. Haec ratio confirmatur auctoritate beati Gregorii, qui, vt habetur 16. q. 1. cap. *Ex auctoritate*, asserit monachos figuram Apostolorum tenere, non autem monachi, eo quod quo ad officii dignitatem, nec quo ad sacramentorum dispensationem, ergo tenent figuram Apostolorum quo ad propriorum renuntiationem, quod expresse notat Glossa 12. q. 1. c. *videntes*, dicens: *Episcopi tenent locum Apostolorum, vt hic scilicet quo ad dignitatem: monachi quo ad renunciationem propriorum & communem vitam*. Ex quo sequitur, quod Apostoli propriis renunciauerunt quo ad proprietatem saltem in speciali, hoc etiam auctoritate beati Hieronymi superius allegata, qui ait: *Apostolis nemo fuit pauperior* &c. probatur manifeste &c. Secunda ratio talis est. Fratres Praedicatores & Minores non perfectius perfectionem Euangelicam imitantur, quam Apostoli, sed Fratres Praedicatores & etiam Minores per abdicationem proprietatis omnium temporalium in speciali perfectionem Euangelicam imitantur, vnde & de Fratribus Praedicatoribus simul & de Fratribus Minoribus, vt ille impugnatus in sua constitutione, *Quia quorundam*, affirmat Alexander quartus in *Condemnatione libelli contra statum praedicatorum & Minorum* editum, dicit in haec verba: *Cum insuper iidem Fratres propter Deum omnia reliquerint, exilia vitae subsidia mendicantes, Christumque imitentur pauperem, perfectionem euangelicam amplexando, propter quod euidenter apparet eos in statu non solum saluandorum existere, sed etiam perfectorum, & per suae religionis obseruantiam, quae quidem ipsius perfectionis euangelicae tenet firmam in aeternae retributionis praemio praecellentem gloriam promereri*. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Fratres Praedicatores & Minores propter Deum omnia quo ad proprietatem in speciali relinquentes, perfectionem Euangelicam amplexantur, & perfectionis Euangelicae tenent formam, ergo & Apostoli, qui non imperfectius perfectionem Euangelicam imitati fuerunt, nullius rei proprietatem in speciali habuerunt. Postremo propter eos, qui dicta Thomae recipiunt, isti impugnatores ostendunt, quod praedicta assertio sententiae Thomae penitus aduersatur. Vnde in libro suo contra Magistros Parisienses c. 6. ait: *Multo est laudabilius, quod aliquis omnibus suis datis, etiam seipsum Deo det, quod ad Apostolicam perfectionem pertinet. Vnde dicit Hieronymus ad Lucinium haereticum: Seipsum offerre Deo proprium Christianorum est & Apostolorum, qui totum censum, quem habuerant, Domino tradiderunt*. Item in eodem capitulo, sicut adductum est prius, ait: *Euangelica perfectio maxime in Apostolis claruit: sed ipsi actualem paupertatem habuerunt sua omnia relinquentes. Vnde Petrus dixit Mat. 19. Ecce nos reliquimus omnia. Et Hieronymus dicit ad Ebidiam: si vis esse perfecta* &c. Ex quibus concludunt: Ergo actualis paupertas ad Euangelicam perfectionem pertinet. Ex his clare patet, quod Apostoli sua omnia reliquerunt, nec valet dicere, quod reliquerunt omnia, licet non quo ad proprietatem neq; in speciali neq; in communi: secundum quod dicit ille impugnatus.

Nam

Nam secundum Thomam, Euangelica perfectio maxime in Apostolis claruit. Sed ad perfectionem Euangelicã pertinet omnia reliquisse quo ad proprietatem saltem in speciali. Ergo Apostoli omnia reliquerunt secundum eum, quo ad proprietatem in speciali. Quod autem secundum Thomam reliquisse omnia quo ad proprietatẽ in speciali, ad Euangelicã perfectionem pertineat, patenter in multis locis affirmat. Vnde in libro suo contra quosdam Magistros Parisienses ab Alexandro 4. condemnatos, ipsorũ de paupertate recitans opinionẽ c. 6. ait: *Asserunt etiam paupertatem laudari in scripturis non actualem, qua aliquis rebus temporalibus se exspoliat, sed habitualem, qua aliquis rem temporalem contemnit corde, etiam si res possideat. Ad destructionem huius erroris hoc modo procedemus. Primo ostendemus ad perfectionem Euangelicam pertinere non solum paupertatem habitualem, sed etiam actualem, qua fit per abiectionem temporaliũ* Ex his verbis clare patet, quod secundum istũ abdicatio omnium temporaliũ quoad ꝓprietatẽ in speciali ad Euangelicã pertinet perfectionẽ. Quia ipse loquitur de abdicatione illa q̃ vocat paupertatem actualẽ, quæ à religiosis Mendicantibus omnia quo ad proprietatẽ in speciali dimittentibꝰ ꝓpter Deũ, assumitur: q̃a illam prædicti Magistri Parisiens. impugnare volebãt, & ille eã in libro illo defendit. Nullũ est ergo dubiũ, quin ille Doctor loquatur de actuali paupertate, quæ est abdicatio omniũ temporaliũ quoad proprietatẽ in speciali secundũ ipsum. Et ꝙ actualis paupertas ad Euangelicam perfectionem pertineat, probat ipse vbi prius 19. rationibus in auctoritatibus sanctorũ fundatis.

Secundo isti impugnatores alium errorem in verbis præmissis istius impugnant asserunt contineri: quod videlicet quilibet alius de numero credentium post diuisionem factã erat proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendũ, quod illa cõmunitas credẽtiũ non durabat vna die tantũ, neq; duobus tantũ, imo nec tantũ paucis diebus: sed tempore multo durauit, ꝙ ex diuersis scripturis autenticis dicunt posse probari. Hoc supposito ea textu Actuum Apostolorum ostendunt, quod illa bona post diuisionẽ factam nõ erant propria illis, quibus dabantur quo ad dominium & proprietatem in speciali. Nam illa diuisio non fiebat nisi ad credentiũ indigentias subleuandas. Vnde in textu habetur sic: *Erant eis omnia communia*. Et sequitur: *Neq; eorum quisquã egens erant inter illos. Quotquot enim possessores agrorum ac domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant & ponebant ante pedes Apostolorum & diuidebant singulis prout cuiq; opus erat* Ex his verbis euidenter colligitur, ꝙ illa bonorum diuisio ex charitate Fraternitatis processit, qua cupiebant singulorum indigentias releuare. Sed illa diuisio bonorum temporalium inter aliquos, quæ fit solummodo ad indigentias singulorum releuandas, dat cuilibet facultatem vtendi siue consumendi secundum modum istius loquendi illa, quæ sic sunt necessaria, & nullam proprietatem tribuit singulis in speciali: tum quia absq; tali proprietate in speciali vita humana congrue sustentatur: tum quia si quilibet fieret proprietarius & Dominus in speciali portionis sibi assignatæ, principalis intentio diuidentiũ faciliter posset frustrari. Possent enim aliqui illorum, quibus esset facta diuisio, si fierẽt proprietarii & Domini portionũ suarum in speciali, portiones suas alteri dare vel aliis extra communitatẽ vendere vel donare. Quod si darent extra communitatẽ, vel necesse esset eorũ indigentias minime releuare, vel ab aliis aliquã partem portionis suæ subtrahere, quorũ vtrumq; esset intentionem principalẽ diuidentiũ frustrare. Nullus ergo credentium in Ecclesia fuit proprietarius & Dominus in speciali portionis sibi assignatæ: sed tamen fuerunt illæ portiones sibi assignatæ, non ad dandum nec vendendũ, sed tantum ad suas indigentias releuandas. Si enim quilibet illorum habuisset potestatẽ dandi vel vẽdendi portionem sibi assignatã, cito potuisset frustrari tota & principalis intentio illorum: sed rebus suis venditis eorum pretia communitati dederunt. Nam si aliqui illorum primã die dedissent aliis vel in communitate vel extra communitatem portiones suas, aliqui fuissent multum ditati, & aliqui multũ egentes: & ita frustratã fuisset eorũ intentio, per quã quantum in eis fuit optabant, ꝙ nullus egens esset inter eos. Ex his, vt dicunt isti impugnatores, patenter habetur, quod illa verba: *Erant eis omnia communia*, non dicebantur pro vna die tantũ: ꝙ tamen oporteret secundũ ipsum impugnatũ. Nã si duobus diebus fuerunt eis communia omnia: In istis duobus diebus nullus manducauit, neq; bibit: quia nullus manducauit aut bibit, nisi portionẽ sibi assignatã, aut cibũ vel potũ emptũ de portione sibi assignata. Sed in illis duobus diebus nulla fuit eis portio assignata, si nulla portio fuit communis. Ergo in illis duobus diebus nullus manducauit neq; bibit. Quod non continet veritatẽ. Cõstat ergo ꝙ illa cõmunio omniũ non durauit vna die, nec vna hora diei, sed multis diebus durauit: & tamen constat, ꝙ in istis diebus portiones singulis assignabantur. Ergo nullus eorũ fuit proprietarius & Dominus in speciali portionis sibi assignatæ. Secundo isti impugnatores sic arguunt: communẽ vitã ducere nõ est ꝓ vna hora omnia habere cõmunia, quemadmodũ hæredes alicuius ipso mortuo habent omnia cõmunia, qui postea statim diuidunt inter se: sed cõmunẽ vitã ducere est de communibus sustentari. Qui ergo cõmunẽ vitã ducit, de bonis cõmunibus sustentatur, sicut ex auctoritate Beati Gregor. quæ ponitur *12. q. 1. c. Quia tua*, & ex auctoritate Vrbani eisdem *ca. & q. c. scimus*, colligitur euidenter. Sed primi credentes communem vitam duxerunt, teste Clemente, qui, vt habetur *12. c. 1. dilectissimis*, ait: *Istius enim consuetudinis more retento, etiam Apostoli eorumq; discipuli, vt prædictum est, vna nobiscum & vobiscum communem vitam duxerunt*. Ergo de bonis omnibus sustentati fuerunt omnes. Ergo portiones singulis assignatæ cõmunes erant, non ꝓpriæ, quoad dominiũ in speciali, quemadmodũ nec portiones monachis assignatæ sunt eis propriæ, ita ꝙ ipsarum habeant dominiũ in speciali. Dicet autem aliquis forte ignarus, quod sustentati fuerunt de bonis, quæ prius fuerunt communia: & tali modo communẽ vitam duxerunt. Sed hoc friuolũ est. Nam si duo fratres diuidant hæreditatem communẽ, & postea vterq; viuat de portione sua, nõ dicuntur ꝓpterea communẽ vitã ducere. Ergo

consimiliter si illi credentes in primitiua Ecclesia diu seruot bona communia quo ad propr... & quilibet postea vixit de portione sibi assignata, nullatenus duxerunt communem vitam. ... arguunt. Regulæ sanctorum, scilicet Basilii, Benedicti, & Augustini, quas suis fratribus tradideru..., quo ad abdicationem rerum temporalium ex modo viuendi credentium in primitiua Ecclesia acceptæ fuerunt. Vnde Greg. 12. q. 1. c. *quia tua*, scribens Augustino monacho Anglorum Episcopo ait: *Quia tua fraternitas monasterii regulis erudita seorsum nō debet fieri à clericis suis in Ecclesia Anglorū, quæ auctore Deo nuper ad fidē perducta est. Hanc debet instruere conuersationē, quæ initio fuit patribus nostris, in quibus nullus eorū ex his q̄ possidebant propriū habebat, sed erāt illis omnia cōmunia.* In hoc cōcordat beat. Basil. qui quærentibus fratribus suis, vtrū liceret habere aliquod propriū, respondit in hæc verba: *hoc est contrariū testimonio. ꝙ in Actibus Apostolorū de istis, q̄ quærebantur, prius scriptū est. Ibi enim ita dicitur: quia nemo ex eis suū quicquā propriū esse dicebat, sed erant illis omnia cōmunia.* Et August. in Regula sua ait: *Nō dicatis aliquid propriū, sed sint vobis omnia cōmunia. Sic enim legitur in Actibus Apostolorū, & in Regula beati Bened. habitur.* Ex quibus patet, ꝙ ad exemplar modi viuendi credentiū, de qbus in Actibus Apostolorum fit mentio, religiones instituerunt. Sed mandatū est, & infra ꝓbatur, ꝙ religiosi sanctorū pdictorū Regulas profitentes nō sint Domini & ꝓprietarii in speciali portionū quæ eis assignantur. Ergo nec illi credētes erant Domini & proprietarii in speciali portionū sibi assignatarū. Quarto sic arguunt. Perfectioni credentiū in primitiua Ecclesia est minime detrahendū. Sed dicere, ꝙ ipsi primo omnia propria diuiserunt, statim proprietatē sumserunt, est eorū pfectioni detrahere. Ergo hoc minime est dicendum. Vltimo isti impugnatores propter eos, q dicta Thomę sequuntur, verba ipsius adducunt, q in libro contra retrahentes à religione, c. 15. cōtra seipsum obiiciens p decretū Melchiadis Papæ, ad illud decretū respondet in hęc verba: *Sed si quis recte cōsiderat, hac pmissa non contrariantur. Ecclesia enim in sui primordio in omnibus suis mēbris talis fuit, qualis postmodū vix apud pfectos quosq; inuenitur. Sicut enim natura, sic & gratia debuit à pfectis initiū sumere. Et ideo Apostoli secundū istū statū fideliū vitā ordinauerunt pfectam conuenientē. Vnde dicit Hier. in libro de illustribus viris: Apparet primū talē Christo fuisse Ecclesiā, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquā ꝓprium sit, nullus inter eos diues nec pauper: patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacent & psalmis, doctrinæ quoq; ac continentiæ. Hic autē modus viuendi pfectioni congruus fuit apud primos credentes, non solū in Iudæa sub Apostolis, sed etiā apud Ægyptū sub Marco Euangelista, vt ibidē Hier. ostendit, & in secundo libro Ecclesiasticæ historiæ narratur. Processu vero temporis multi in Ecclesiam erant intraturi, qui ab hac perfectione deficerent: ꝙ non erat futurum ante Iudæorum excidiū, sed Ecclesia apud gentes multiplicata. Quæ postquam contigit, vt illi iudicauerunt Ecclesiarū prælati, vt prædia & agri Ecclesiis conferrentur, non propter perfectiores quosq;, sed propter infirmiores, qui ad priorum fidelium perfectionem accedere non valerent.* Ex his patenter habetur, & quod secundum illum Doctorem primi credentes perfectius reliquerunt temporalia quam posteriores. Et quam monachi eorum paupertatem imitantur, quamuis non omnes id ipsum attingant, quia omnes, qui possessiones habent in communi, ab eorum perfectione deficiunt. Eius nullius proprietatem habueruot in speciali: sicut & monachi nunc habere nosceuntur.

Tertius error, vt isti impugnatores affirmant, contentus in verbis prædictis est, ꝙ votū viuendi sine proprio, ad ea qbus necessario eget vita humana, minime se extendit. Illa assertio efficacius quam per regulas profitentium viuere sine proprio improbari non potest. Ideo primo ad reprobandum assertionem præfatam verba Regularum adducunt. In regula autem Beati Benedicti sic scribitur: *Ne aliquis præsumat aliquid dare aut accipere, nec aliquid habere proprium, nullam omnino rem, neq; codicem, neque tabulas, neq; graffinium: sed nihil omnino, quippe quibus nec corda sua, nec voluntas licet habere in propria potestate. Omnia vero necessaria à patre monasterii sperare, nec quicquam habere, quod Abbas non dederit, aut permiserit. Omniaq; sint omnibus communia, vt scriptum est: nec quisquam aliquid suum esse dicat aut præsumat.* Et alibi in eadem Regula sic dicitur: *vestimenta fratribus secundum locorum qualitatem, vbi habitant, vel aeris temperiem dentur.* Et infra: *Accipientes noua, vetera semper reddant, in præsenti reponenda vestiario, propter pauperes & pedules. Et quodcunq; est vestimentum, dum accipiunt nouum, reddant. Femoralia hi, qui in via diriguntur, de vestiario accipiant: qui reuertentes lota ibi restituant.* Ex his aliisq; quamplutimis verbis Beati Benedicti claret aperte, quod monachi eiusdem Regulæ professores nullius omnino rei debent habere proprietatem in speciali. In qua etiam de vestimentis, quibus necessario vita eget humana, fit mentio specialis. Ergo votum viuendi sine proprio ad ea quibus eget vita humana se extendit. Item, Augustin. in Regula sua ait: *Non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia.* Et infra: *Vestras vestes in vnum habeatis sub vno custode vel duobus vel quot sufficere possint ad eas excutiendas, ne tinea lædantur.* Et sicut pascimini ex vno cellario, sic induamini ex vno vestiario, si fieri potest. Ad vos non pertineat, quod vobis indumentum pro temporum congruentia proferatur: vtrum hoc recipiat vnusquisq; quod deposuerat, an aliud quod alter habuerat. Ex his patet, quod secundum Regulam Beati Augustini nullus debeat habere proprietatem in speciali cuiuscunque rei, & de vestimentis est hic specialiter interdictum, cum tamen constet quod vestimentis necessario eget vita humana. Item, in Regula Beati Francisci continetur expresse, quod Fratres *sibi nihil approprient nec domum, nec locum, nec aliquam rem.* Ex quo patet, quod votum Fratrum Minorum viuendi sine proprio ad ees, quibus necessario vita eget humana, se extendat. Ista impugnatores ratione probare conantur. Est autem prima ratio talis: qui non est in propria potestate, sed in potestate alterius, nullius rei proprietatem in speciali potest habere. Hæc enim est ratio, quare seruus nihil possidet proprium, quia est res Domini sui. Et ita omnis res, qua vtitur, & non est aliena, est Domini sui. Sed religiosi vouentes viuere sine proprio non sunt in propria potestate, sed in potestate illius, cui obedientiam promiserunt.

Ergo

Ergo nullius rei possunt habere proprietatem in speciali. Confirmatur. Nulla res quantumcunque ipsa egeat vita humana, potest esse magis in potestate alicuius, quam proprium corpus & propria voluntas. Sed nec proprium corpus nec propria voluntas religiosi vouentis viuere sine proprio est in potestate ipsius. Ergo multo magis nulla res est sic in potestate ipsius, vt ipsius proprietatem habeat in speciali. Hæc ratio per auctoritates, quibus asseritur, quod seruus nihil possidet, & quod qui ab alio possidetur ipse nihil possidet, & quod monachus est seruus, & quod monachus non habet liberum arbitrium, & quod non habet velle nec nolle; & quod abnegauerit semetipsum & propriam voluntatem: posset confirmari, sed causa prolixitatis vitandę minime adducuntur. Secunda ratio talis est: si votum viuendi sine proprio ad ea, quibus necessario vita eget humana, minime se extendit: ergo licet monachis & aliis religiosis proprietatem & dominium in speciali panis & vini, vestimentorum & huiusmodi possidere: quia istis necessario vita eget humana. Sed hoc est inconueniens, tum quia tunc prælatus eorum non posset de huiusmodi rebus, postquam eis essent assignatæ, aliqualiter ordinare, ipsis inuitis. Quia prælatus religiosorum de rebus alienis intromittere se non debet. Et ita si præciperent eis prælati quod res huiusmodi communicarent aliis, obedire nullatenus tenerentur: & per consequens illa assertio aufert a religiosis obedientiam manifeste. Tum quia tunc possent res huiusmodi eis assignatas dare, vendere & legare ad suæ placitum voluntatis. Et ita religiosi de rebus huiusmodi condere testamenta, quemadmodum Episcopi & alii clerici habentes res proprias præter res communes Ecclesiæ, de rebus propriis possunt condere testamenta. Imo sequeretur magis absurdum, videlicet quod religiosis liceret proprietatem pecuniarum in speciali habere. Quia quibus licet rem propriam vendere eisdem licet habere in speciali pretium eiusdem rei. Sed per prædictam assertionem licet religiosis habere proprietatem in speciali huiusmodi rerum. Ergo licet eis vendere easdem. Et per consequens licet pecuniam, pro qua res venduntur huiusmodi habere in speciali: quod est inconueniens, & decretali Innocentii tertii *extra, de sta. mo. Cum ad monasterium,* repugnat aperte.

Tribus prædictis assertionibus, quas isti impugnatores erroneas reputant improbatis: ad rationes adductas in litera respondere nituntur. Ad quas, vt dicunt, manifestius dissoluendas, dicunt quod verbum *dandi* & verbum *diuidendi* sæpe in scripturis accipiuntur æquiuoce. De verbo *dandi* patet: quia *dare* aliquando rem alteri, est facere rem esse accipientis quo ad dominium & proprietatē, maxime in speciali. Hanc significationem non oportet per auctoritates ostendere. Aliquando vero rem *dare* alteri, non est facere rem esse accipientis quo ad dominium & proprietatem, maxime in speciali: sed *dare* est rem assignare vel tradere. Sic accipitur Gen. 3. cum dicitur de muliere: *Tulit de fructu illius & comedit, deditq; viro suo*: quæ tamen non fecit fructum illum esse viri sui quo ad proprietatem & dominium in speciali. Sic etiam accipitur Matth. 9. cum dicitur de Saluatore: *Acceptis quinq; panibus & duobus piscibus aspiciens in cœlum benedixit & fregit & dedit discipulis*: quibus tamen Saluator non dedit panes & pisces quo ad dominium & proprietatem in speciali, sed tradidit eis ad distribuendum turbis. Sic etiam accipitur Matth. 25. vbi sic dicitur, *Homo peregre proficiscens vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua, & vni dedit quinque talenta* &c. Vbi dicunt isti, quod verbum *dandi* accipitur pro verbo tradendi: quia seruis, de quibus ibi fit mentio, non fuerunt data bona illa, vt fierent eorum quo ad dominium eorum in speciali, sed erant tradita eis vt lucrarentur in eis. Secundo dicunt, quod etiam verbum *diuidendi* accipitur dupliciter. Aliquando enim quod diuiditur, fit illorum quibus diuiditur quo ad dominium & proprietatem. Sic inter fratres diuiditur hæreditas: quia quilibet eorum fit proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Sic accipitur Lucæ 12. cum quidam de turba dixit Christo: *Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem.* Aliquando autem *diuidere* non est facere portiones diuisas esse illorum, quibus assignantur quo ad dominium & proprietatem: sed *diuidere* est certas portiones aliquibus assignare & tradere. Et sic accipitur Numeri 4. cap. cum dicitur *Aaron & filii eius intrabunt ipsique disponent onera singulorum & diuident quid portare quis debeat.* Illa tamen portanda diuisa Leuitis nequaquam fiebant eorum quoad proprietatem seu dominium neque in speciali neq; in communi. His visis dicunt isti, quod ille impugnatus prædictos errores sub multiplicitate vocum conatur adducere: quia, vt dicunt, rationes eius vocibus vtuntur æquiuocis. Vnde ad primam rationem dicunt, quod maior est falsa, accipiendo verbum *diuidendi* pro verbo tradendi & deputandi rem ad vsum alicuius: quia inter monachos multorum monasteriorum nullus inuenitur egens pro eo quod cuilibet datur, hoc est assignatur, illud quod sibi opus est. Et tamen nullus eorum est proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Minor vero est vera accipiendo verbum *diuidendi* pro verbo assignandi vel tradendi ad vsum. Eadem responsio datetur ad illam rationem, si tam in maiore quam in minore acciperetur præcise verbum *dandi*, vel præcise verbum *diuidendi*. Ad secundam rationem dicunt quod maior est erronea, accepto verbo *diuidendi* illo modo, quo accipitur in Actibus Apostolorum. Quia ibi accipitur verbum *diuidendi* pro verbo assignandi diuisa ad vsum. Et ita dicunt, quod in illa ratione additur nouus error, scilicet quod accipiendo verbum *diuidendi* pro verbo assignandi vel deputandi diuisa aliquibus ad vsum aliquem, quando aliquid diuiditur inter aliquos, quilibet eorum fit proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Sic enim quando res religiosorum diuiduntur inter eos, & certæ partes assignantur diuersis, quilibet fieret Dominus & proprietarius portionis suæ. Quare quilibet monachus esset proprietarius & Dominus in speciali cellæ sibi assignatæ & lecti atq; equi, si diuersi equi diuersis monachis assignantur ad equitandum. Sic ergo, vt dicunt isti, maior illius secundæ rationis est falsa. Cum vero probatur, quod *diuidere* est diuisim

aliquas partes diuersas diuersis dare. Dicunt, quod accipiendo *diuidere* in prima significatione, & *dare* in prima, concedunt. Accipiendo autem *diuidere* in secunda significatione, & *dare* in prima, falsum est. Et cum dicitur, quod datur alicui fit ei proprium: negatur accipiendo *dare* in secunda significatione sua. Et illo modo conceditur, quod bona illa distribuebantur Apostolis & aliis credentibus, & non aliter. Per idem respondent ad tertiam rationem, quod accipiendo *dare* in prima significatione concedunt maiorem: in secunda significatione negant maiorem: in secunda significatione negant maiorem. Et sic accipi debet in minori, si minor habet aliquo modo veritatem. Ad quartam rationem, quæ maiorem apparentiam videtur habere, dicunt quod maior est erronea, cum dicitur: omnis q post diuisionem alicuius rei habet in portione sibi assignata plus quam habebat ante diuisionem, habet in portione sibi assignata proprietatem & dominium in speciali: quia cellulæ & lecti ac vestes & aliæ res diuiduntur inter monachos, ita quod cuilibet assignatur certa cella, lectus, vestes & res alia, quilibet illorum habet in re sibi assignata plus quam ante: quia habet licitã potestatẽ vtendi, qua antea non habebat: & tamen nullus eorum habet in eadem dominium & proprietatem in speciali. Sic fuit de primis credentibus, quod quilibet eorũ habuit post diuisionem licitam potestatẽ vtendi portione sibi assignata absq; alia diuisione, qualem potestatẽ antea non habuit. Sicut diuersi venientes ad aliquam ciuitatem, postquam ad diuersa hospitia sunt charitatiue recepti, quilibet in hospiti sibi gratis concesso habet aliquid plusquam prius: quia habet licitam potestatem manendi in ipso absq; alia concessione, quam ante concessionem non habuit: & tamen in hospitio non habet proprietatem & dominium neq; in speciali neq; in communi.

Ad auctoritates, quibus postea probat, quod Petrus fuit proprietarius & dominus caligarũ & vestimẽtorũ: Respondent, quod illa non erant Petro quo ad dominiũ & proprietatẽ saltem in speciali, sed quo ad vsum. Et de hoc magis patebit super literã Cum vero vltimo dicit ille impugnatus, quod per illa verba, *multitudinis credentium* &c. non potest probari, quod non poterant postea recipere de istis cõmunibus, & vt propria retinere. Respondent isti impugnatores, quod per illa verba & sequentia, sicut deductum est contra secundã assertionẽ, potest probari, quod ideo dederunt pretia rerũ suarum cõmunitati, ne aliquis quantũ suppeteret eis facultas essent egens inter eos. Et ideo ne aliquis eorum extra communitatem daret vel venderet aliquã portionẽ, ac etiam daret alteri intra cõmunitatẽ, & ita vnus multum abundaret, & alter egeret: ordinauerunt, quod portiones illæ assignarentur ad eorum indigentias releuandas, & non ad dominium vel proprietatem in speciali. Et quod hoc fuerit eorum intentio, ex textu & expositionibus sanctorum, vt dicunt isti, constat aperte.

His visis aliqua circa literam sunt notanda (*Videtur etiam*) quamuis hoc non videatur asserere illa quæ sequuntur: omnia tamen postea diffinitiue & assertiue determinant. (*Proprietarius & Dominus*) Ex his verbis isti impugnatores eliciunt duas primas assertiones principales, quas asserunt esse erroneas. (*egens*) Id est, mendicus, quod veritatem habuit pro aliquo tempore, quamuis forte non pro omni tempore sequenti. Sed ex hoc nõ potest concludi, quod aliquis eorũ erat proprietarius, sicut sæpe monachi, serui filiifamilias, & alii multi nõ sunt egentes, id est, mendici, sed quo ad vsum abundãt, & tamen non sunt proprietarii. (*Afferebant pretia eorum quæ vendebant*) Hic notant quod possessiones nunquam fuerunt communes tantummodo pretia facta fuerunt cõmunia. (*Diuidebant*) Hoc est assignabant, sicut inter monachos cuilibet assignatur portio sua. Inter quos etiam sæpe res immobiles & aliæ non consumptibiles vsu diuiduntur: (*prout cuiq; opus erat*) Ex hoc colligitur, quod nulli fuit aliqua portio assignata ad diuidendum vel vendendum aut legandum, sed tantummodo ad suam indigentiam subleuandam, & ad se sustentandum. Et ita nulli fuit aliqua portio assignata, vt esset eius quo ad dominium seu proprietatem in speciali. (*Supponit aperte quod illud quod vnicuique dabatur diuisim cuiuslibet erat proprium*) Hoc negant, imo dicunt, quod eo quod dicitur prout vnicuiq; opus erat, supponit, quod non dabatur nisi ad releuandum indigentiam cuiuslibet: quod verum est, considerata serie tota textus ibidem. (*Diuidere enim est diuisim &c.*) Dicunt quod *diuidere*, vt accipitur in Actibus Apostolorum, vbi de prædicta diuisione fit mentio, est dare, accipiendo *dare* pro verbo tradendi vel assignandi ad vsum, non accipiendo *dare* pro facere rem esse accipientis, quo ad dominium seu proprietatem in speciali. (*Cum ergo daretur ab illis qui dare poterant, scilicet Apostolis*) Ex his verbis isti impugnatores imponunt impugnato nouum errorem. Quia cum in toto isto processu accipit *dare* pro transferre dominium ab vno in alium, sequitur quod Apostoli dando illa bona singulis dominium illorum à se in alios transtulerunt. Et ita secundum ipsum ista bona prius erant Apostolorum quantum ad dominium & proprietatem in speciali, sicut post diuisionem facta sunt singulorum quo ad proprietatem seu dominium in speciali. Et ex isto errore, vt dicunt, sequitur alius error, scilicet quod illa bona diuisa nunquam fuerunt communia credentibus: quia si ante diuisionem fuerunt propria Apostolorum, ex quo Apostoli poterant dare illa bona: & post diuisionem fuerunt propria singulorum, nunquam fuerunt communia credentibus, quamuis posset dicere, quod fuerunt communia collegio Apostolorum, & illis qui recipere poterant quo ad vsum, sed non quo ad dominium seu proprietatem in speciali. (*sustentationem*) tantummodo non ad vendendum nec dandum. (*Videtur quod quilibet fuerit Dominus &c.*) male infert, sed deberet inferre, quod quilibet habuerit potestatem vtendi portione sibi assignata, qualem ante diuisionem non habuit. (*Aliàs non videretur verum, quod dicitur, quod egentes non essent*) Illa ratio est ad oppositum. Ideo enim illa erant diuisa inter eos quo ad diuidendi potestatem portionibus sibi assignatis, non quo ad dominium seu proprietatem in speciali, ne essent egentes.

Quia

Quia facilius possunt aliqui fieri egentes, quando aliqua bona diuiduntur inter eos quo ad proprietatem in speciali, vt libere possint ea vendere & donare, quam quando diuiduntur inter eos ad vsum sine potestate vendendi & dandi. Qui enim aliquam portionem recipit quo ad dominium & proprietatem in speciali, statim potest rem dare & reddere se egentem. Non sic [illegible] qui portionem suam recipit tantummodo ad vtendum. Et ideo ne essent egentes, ordinatum fuit inter [illegible], ne aliquis posset dare portionem suam: sicut nunc inter monachos ordinatum est, ne aliquis vendat vel det absq; licentia superioris rem aliquam. Et propter hoc conseruantur, ne fiant egentes. Si enim monachi & alii religiosi possent dare & vendere portiones suas, sæpe efficerentur egentes, qui nunc abundant. Sed forte videbitur alicui, quod secundum istos impugnatores primi [illegible] habuerunt in portionibus sibi assignatis simplicem vsum facti. Ex quo dicunt, quod dictæ [illegible] non erant eis assignatæ, nisi ad vtendum tantummodo. Ad hoc dicunt, quod [illegible] non habuerunt tantum simplicem vsum facti: quia licet per diuisionem non erant portiones assignatæ, nisi ad vtendum: tamen ante illam diuisionem habuerunt in eis ius quoddam commune quod per diuisionem minime perdiderũt. Et ita semper vltra vsum facti ius aliquod habuerunt (*nisi post diuisionem plus haberent*.) Illud est verum. Sed illud plus non est dominium seu proprietas in speciali, sed est licita potestas vtendi, quam habuerunt per diuisionem: quemadmodum monachus non habet [illegible] potestatem dormiendi in camera aliqua, antequam sibi per superiorem fuerit assignata. (*Præterea constat quod vestimenta quotidiana* &c.) ex hoc notant isti impugnatores, quod secundum impugnatum nullus potest vti vestibus quibuscunq; absq; dominio & proprietate, ex quo dicit vestimenta inter res vsu consumptibiles computandas: & secundum ipsum nullus potest vti rebus vsu consumptibilibus absq; dominio & proprietate. (*Caligas tuas*) Dicunt isti impugnatores, quod ille impugnatus per multiplicitatem & æquiuocationem talium vocabulorum *meum, tuum, eius, ipsius, habere*, & huiusmodi conatur simplices in errores inducere, quod credant Apostolos habuisse dominium & proprietatem in speciali, & quod Christus habuit dominium in speciali & alios plures errores per multiplicitatem talium vocabulorum satagit palliare, & puritatem corrumpere fidei orthodoxæ. Et ideo dicunt, quod talia vocabula *meum, tuum, suum, nostrum, vestrum, eius, ipsius, habere*, & huiusmodi in scripturis, variis modis & æquiuoce accipiuntur. Aliquando enim denotant dominium & proprietatem in speciali: sicut accipitur in Actibus, cum dicitur: *nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat* &c. Et etiam Genes. 14. dixit Abraham ad regem Sodomorum: *Non accipiam ex omnibus quæ tua sunt*. Aliquando important curam & custodiam. Et sic dicitur Iohan. 19. de Beato Iohanne: *Accepit eam* (scilicet virginem Mariam) *in suam*: quæ tamen non fuit sua quo ad dominium seu proprietatem. Sic etiam dicit sæpe vulgariter famulus de equo Domini sui: *ille est equus meus*: quia sibi est ad custodiam deputatus. Aliquando important vsum facti & licitam potestatem vtendi: sicut peregrini & alii sæpe dicunt se habere hospitium. Et vnus dicit, *hoc est hospitium meum*: alius, *hoc est hospitium meum*: quorum tamen non habent dominium & proprietatem, sed licitam potestatem vtendi, scilicet inhabitandi. Sicut dicitur primo Maccabæorum 12. ca. vbi habetur quod Spartiatæ scripserunt Iudæis in hæc verba: *Pecora nostra & possessiones nostra vestra sunt: & vestra nostra*. Quod non debet intelligi quo ad dominium & proprietatem, sed quo ad licitam potestatem vtendi, & in tempore necessitatis. Sic etiam in Regula Fratrum Minorum, quod habeant duas tunicas, vnam cum caputio & aliam sine caputio, quæ voluerint habere, scilicet ad vsum, non quo ad proprietatem. Aliquando important locum originis. Sicut Lucæ 4. *Nemo Propheta acceptus est in patria sua*. Aliquando consuetudinem habitandi, iuxta illud Matth. 9. *Venit in ciuitatem suam*: quæ non erat sua quo ad dominium & proprietatem, sed quia ibi consueuerat habitare. Aliquando important sanguinis propinquitatem; sicut *ille est pater meus: ille est filius tuus*. Aliquando important totum vel partem: sicut, *ille habet manus suas*. Aliquando important prælationem aut dominationem: sicut, *Ille est Episcopus meus: ille est Archidiaconus eius: ille est rex tuus*. Multis aliis modis accipiuntur huiusmodi vocabula. Et ideo dicunt, quod cum dixit Angelus Petro: *calcia te caligas tuas*: illæ caligæ non erant Petro quo ad dominium seu proprietatem, sed erant suæ quo ad licitam potestatem vtendi vel calciandi. Et si quæras, cuius fuerunt quo ad dominium seu proprietatem? dicunt isti impugnatores, quod postea respondebunt, vbi tractabitur, an Apostoli habuerunt alicuius rei dominium in communi. (*Vestimentum tuum*) dicunt quod vestimentum erat Petro quo ad licitam potestatem vtendi, non quo ad dominium seu proprietatem saltem in speciali.) *Vbi clare supponit Angelus quod caligæ & vestimentum assignata Petro propria erant quo ad dominium Petri.*) Hic primo notant isti impugnatores, quod quicquid prius videbatur dixisse sub dubio, hic asserit manifeste. Secundo dicunt quod angelus hic non supponit, quod caligæ & vestimenta erant propriæ Petro: sed supponit, quod ipse habuit potestatem vtendi eis. (*Quare videtur quod pecunia*) quod hic specialiter dicit Petrum habuisse pecuniam quo ad proprietatem & dominium in speciali, inferius tractabitur. (*Nec verum vtendi sine proprio*) In hoc isti impugnato Thomas contradicit expresse in libro suo *contra doctrinam detrahentium*, vbi dicit: *Ea quibus vtuntur religiosi ad sustentationem vitæ non sunt eorum quantum ad proprietatem dominii. Sed dispensantur ad vsum necessitatis ipsorum ab his, qui horum dominium habent quicunq; sint illi.* Hæc ille. Vbi de Fratribus Minoribus loqui videtur: quia respondet ad obiectionem illorum, qui dicebant esse impossibile, quod aliquis nihil in communi vel proprio possideat: quia necesse est quod comedant & bibant & induantur, quod facere non possunt, si nihil haberent. Ad quam obiectionem per verba superius recitata respondet. Ex quibus, vt dicunt isti impugnatores, clare patet,

quod secundum Thomam in rebus vsu consumptibilibus vsus potest à proprietate & do parari. (*Praeterea ex illo capitulo Act. 4. non potest probari quin credentes &c*) Hoc negant isti rius est deductum. (*Scriptura enim praedicta quantum ad hoc nihil aliud dicit nisi quod sequitur; multitudinis credentium &c.*) Dicunt hoc esse falsum: quia praeter verba hic recitata, Scriptura prae *quae enim quisquam eorum egens erat inter illos.* Ex quibus verbis & verbis hic recitatis diuisio illa fuit tantummodo ad sustentandum omnes: & non quod aliquis haberet p dandi vel vendendi portionem suam. Et ita nullus eorum habuit proprietatem port ciali. Ad cuius euidentiam dicunt isti impugnatores, quod ex duabus causis credentes Ecclesia voluerunt omnia esse communia, & nihil habere proprium in speciali, nec ante d nec post, scilicet ex perfectionis amore, & vt nullus esset egens inter eos. Et ex vtraque causa quod nullus eorum habuit proprietatem in speciali portionis suae post diuisionem. Si en sent proprietatem in speciali portionis suae ad perfectionem religiosorum posterioris te qui nullius rei proprietatem habuerunt in speciali, minime peruenissent: cum tamen sanct eos fuisse perfectiores. Vnde & ex perfectionis amore dicunt eos omnes possessiones i reliquisse. Et ita ex perfectionis amore, qui vigebat in eis, apparet quod nullius rei proprie speciali post diuisionem habuerunt. Ex secunda caussa, quare omnia voluerunt esse ret idem: quia aliter forte cito fuissent aliqui egentes inter ipsos. (*Non autem videntur se astrinx* Dicunt isti impugnatores, quod se astrinxerunt, ne perfectionem priorem dimitteren & ne esset egens inter ipsos. (*Imo hoc scriptura praedicta sacra supponit aperte.*) Hic asserit mani este, cunt, quod prius videbatur absque assertione proferre. (*Diuidere autem est sicut praedictum est ali diuisas partes aliquibus dare*) Dicunt isti impugnatores, quod hoc est verum accipiendo verbu pro verbo tradendi seu assignandi vel deputandi. Et sic nihil facit ad propositum istius: qui non est facere rem esse accipientis quo ad dominium seu proprietatem.

C A P. X.

Item, ad probandum, quod asserere, quomodo in rebus, quae vsu consumuntur, non possit haberi vsus a do paratus, obstet scriptura sacra: adducit illud, quod Petrus Domino dixit Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. *Quod secundum eum non potest intelligi, quod Apostoli reliquerint omnia quantum ad sum: quia constat ex scriptura sacra, quod postea rebus vsu consumptibilibus vtebantur. Igitur reliquerunt omnia tam consumptibilia quam non consumptibilia vsu quantum ad dominium & proprietatem, vt probatur, sicut dicit* 12. q. 1. c. dilectissimis. *Quia qui dicit omnia, nihil excipit. Et sanctus Gregorius super illo relic bus, dicit,* quod multum reliquit, qui nihil sibi retinuit: qui quantumlibet parum, totum deser *Ergo dicere quod vsus rerum consumptibilium non potest separari à proprietate & dominio, sacra scripturae obuiat & repugnat. Et confirmat hoc, sicut dicit, quod Apostoli abdicationem omnium rerum voterunt secundum Augustinum* 17. de ciuitate Dei. *Ad quorum exemplar religiosi, qui figuram Apostolorum tenent, vt dicitur* 19. 1. c. Ex auctoritate, *vouent abdicationem omnium rerum vsu consumptibilium, non tamen quantum ad v* *Quare sequitur secundum eum, quod Apostoli vouerunt, & religiosi vouent abdicationem dominii & propriet omnium rerum vsu consumptibilium & non consumptibilium vsu. Haec dicta eius.*

POstquam in parte praecedenti ille impugnatus respondit ad primam obiectionem appellantis: Hic ad secundam respondet. Et diuiditur in duas partes: quia primo obiectionem recitat appellantis: Secundo respondet ad ipsam in parte immediate sequenti. Est autem obiectio talis. Apostoli diuiserunt proprietatem omnium rerum consumptibilium vsu & non consumptibilium vsu: & diuiserunt vsum facti rerum consumptibilium vsu. Igitur vsus facti in rebus huiusmodi potest à proprietate & dominio separari. Confirmatur: quia Apostoli vouerunt & religiosi vouent abdicationem omnium temporalium: sed non vouent abdicationem vsus facti in rebus vsu consumptibilibus. Ergo vouerunt Apostoli & vouent religiosi abdicationem dominii huiusmodi rerum.

Ad euidentiam istius obiectionis dicunt isti impugnatores, esse sciendum, quod licet illa obiectio primo & directe ex forma verborum probet, quod vsus facti potest separari à proprietate & dominio in speciali: tamen secundario suppositis quibusdam veritatibus, quae licite negari nō possunt, probat quod vsus facti potest separari ab omni dominio speciali & in cōmuni, quo valeat aliquis pro re vel vsu rei in iudicio litigare. Confirmatio autem non probat tantum, nisi per consequentiam: sicut aliqualiter patet ex praecedentibus, & magis ex sequentibus apparebit.

Sed accedamus ad textum (*Ecce nos reliquimus omnia*) debet intelligi quod reliquerunt omne dominium rerum temporalium, quod esset proprium cuicunque Apostolo vel toti collegio Apostolorum, quantum ad dominium & proprietatem, qua valerent in iudicio litigare. (*Vouerunt*) h cet in scripturis diuinis vocaliter non legatur, tamen ex scripturis & expositionibus sanctorum gitur, vt dicunt isti. (*Figuram Apostolorum tenent*) non tamen omnes secundum omnem grad perfectionis Apostolos imitantur: sed in aliquo gradu imitantur, & in aliquo deficiunt. (*Vouent abdicationem*) temporalium, quantum ad omnem proprietatem in speciali: & quantum ad om pro prietatem etiam in communi: Habent tamen vnam proprietatem, quae est potestas d sponendi. Talem enim proprietatem in nulla re temporali habent monachi neque in spe neq communi. Habent tamen vnam proprietatem in communi communiter dictam, q po nomine communitatis suae specialis vendicare in iudicio, & etiam defensare. Sed Aposto lem proprietatem in quacunque re temporali minime habuerunt.

C A P

CAP. XI

A*d ... ... dicendum, quod per verba illa*: Ecce nos reliquimus *&c. non potest concludi, quod quo ad dominium seu proprietatem reliquerint ea. Reperimus enim hæc verba dicta de Petro, Iacobo, & Iohanne Luc. 5 vbi ...* quod subductis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eum. *Et tamen post verba illa legitur Matt. 4.* quod Iesus ambulans iuxta mare Galilææ vidit Petrum & Andream mittentes retia in mare quibus ait: venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Qui continuo relictis retibus secuti sunt eum. *Et quod illud, quod dictum est Luc. 5 præcesserit illud quod dictum est Matth. 4. dicit Augustinus in libro* de concordia Euangelistarum expresse. *Item post illud, quod legitur Matth. 4. habetur Matth. 8.* quod venit Iesus in domum Petri. *Ergo domum adhuc ... ... Item Matth. 20. legitur quod*, vnus ex his qui erant cum Iesu (*videlicet Petrus, vt dicitur Iohan. 18.*) exemit gladium & percutiens seruum pontificis amputauit auriculam eius. *Cui Iesus ait*. Conuerte gladium tuum in locum suum. *Ergo gladius erat Petri. Item Luc. 22 dictum est Petro & aliis Apostolis*: qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet (*scilicet gladium*) vendat tunicam suam & emat gladium. *Item Act. 12. dixit Angelus Petro*: præcingere & calcia te caligas tuas. *Item dixit ei*: circunda tibi vestimentum tuum & sequere me. *In quibus sacra scriptura euidenter supponit, quod post illa verba posita Luca ... de Petro & Iacobo & Iohanne*: Relictis omnibus secuti sunt eum, *scriptura sacra prædicta supponunt ... habuisse & retia & domum. Et post illa verba Petri*: Ecce nos reliquimus omnia, *etiam notatur gladium & vestes habuisse, vt sua. Quare relinquitur, quod per verba illa*: Relictis omnibus secuti sunt eum, *non potest concludi Apostolos à se dominium omnium temporalium abdicasse. Item de Matthæo legitur Luc. 5. quod cum Iesus dixisset Matthæo*, sequere me: *quod ipse* surgens relictis omnibus secutus est eum. *Et statim sequitur, quod Matthæus, qui & Leui dicebatur*, fecit ei magnum conuiuium in domo sua. *Vnde patet, quod quantumcunque de eo dicat scriptura, quod relictis omnibus secutus est eum, non sequitur quod, quo ad Dominium reliquerit ea, cum statim subdatur, quod in domo sua fecerit sibi conuiuium magnum.*

IN ista parte ille impugnatus ad prædictam obiectionem respondet. Et diuiditur in quinq; partes. In prima respondet ad auctoritatem illam: *Ecce nos reliquimus omnia* &c. In secunda ad capitulum Clementis *12. q. 1. dilectissimis*. Tertio ad illud quod dicitur Apostolos post illa verba: *Ecce nos* &c. habuisse vsum rerum vsu consumptibilium. Quarto ad illud, quod tangitur de voto Apostolorum. Quinto ad illud, quod adducitur de monachis tenentibus figuram Apostolorum. Secunda pars incipit ibi: *Item non obstat*. Tertio ibi: *Item in eodem quod dicit quod Apostolis*. Quarta ibi: *in eo quod dicit*. Quinta ibi: *Item non obstat. illud 16 q. 1.* Prima diuiditur in tres. Primo enim ad illam auctoritatem respondet, ostendens quod non debet intelligi, quod Apostoli reliquerunt omnia quo ad dominium & proprietatem. Secundo declarat, quod est alius modus relinquendi ibi & propter hoc. Tertio redit ad ostendendum propositum principale ibi: *de Iacobo autem* In prima igitur parte dicit, quod per illa verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, non potest ostendi, quod reliquerint omnia quo ad dominium & proprietatem. Nam post consimilia verba dicta de Petro, Iacobo & Iohanne leguntur aliqua habuisse quo ad dominium & proprietatem, scil. tam mobilia quam immobilia. Sed post verba prædicta Petri legitur Petrus aliqua habuisse quo ad dominiũ & proprietatẽ. Ac post verba de beato Matthæo ipse legitur aliqua habuisse. E. per talia verba: *Nos reliquimus omnia* &c. & æquipollentia non potest concludi, quod omnia reliquerint quo ad dominium seu proprietatem. Et ad hoc probandum septem auctoritates scripturę adducit.

Sed isti impugnatores illa reprobare conantur. Procedunt autem sic. Primo eius assertionem impugnant: Secundo ad auctoritates, quas ille allegat pro se respondent. Ad euidentiam primi dicunt asserendum, quod sicut teste Clemente, vt habetur *distinct. 27. c. Relatum*, multa verba sunt in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi sponte vnusquisque præsumpserit: sed non oportet. Ita verba beati Petri, cum dixit *Ecce nos reliquimus omnia*, nude accepta, & non relata ad antecedentia & consequentia & alia loca scripturæ diuinæ, posset quis ad eum sensum trahere, vt aliter quam quo ad dominium & proprietatem dicat beatus Petrus se & alios Apostolos omnia reliquisse. Sed non debemus talem sensum contra veritatem scripturarum accipere: sed ex ipsis scripturis sensum oportet capere veritatis. Et ideo ex sacrarum serie scripturarum conantur ostendere, quod cum beatus Petrus dixit: *Ecce nos reliquimus omnia*: intellexit de modo relinquendi omnia quo ad dominium seu proprietatem. Et hoc tam in speciali quam in generali quo ad communitatem ipsorum Apostolorum. Et hoc loquendo de dominio seu proprietate, quo valet quis in iudicio litigare, aut etiam auctoritate propria vel suæ communitatis rem aliquam dare vel vendere aut locare aut circa rem aliquam contractum exercere: quia de tali dominio loquitur ille impugnatus. Primo autem probant isti impugnatores, quod Apostoli reliquerunt omnes possessiones quo ad propriatatem seu dominium tam in speciali quam in communi. Secundo probant, quod vniuersaliter omnia reliquerunt quo ad proprietatem seu dominium tam in speciali quam in communi. Primam conclusionem, cuius contrarium dicit ille impugnatus, probant primo sic. Non imperfectiorem modum relinquendi possessiones tradidit Christus Apostolis sub præcepto vel consilio, quam consuluit illi adolescenti, occasione cuius dixit beatus Petrus verba prædicta: *Ecce nos reliquimus omnia*. Sed illi adolescenti prædicto consuluit relinquere omnes possessiones tam in speciali quam in communi, dicens ei: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus*

quæ verba secundum omnes de vendendis possessionibus debent intelligi. Quod ex ipso tex[illegible] ligitur euidenter, vt scribitur: *Cum audisset adolescens verba hæc, abiit tristis. Erat enim habens multas po[illegible] sessiones.* Vendita autem & data pauperibus nec in speciali nec in communi habentur. Ergo c[illegible]u-lut Christus adolescenti prædicto omnes possessiones relinquere tam in speciali quam in commun[illegible] Ergo eundem modum relinquendi omnia indixit Apostolis sub consilio vel præcepto. Constat au tem quod Apostoli præcepta Christi & consilia impleuerunt. Ergo Apostoli omnes possessiones communi & in speciali reliquerunt. Secundo sic arguunt. Primo, Petro dicente: *Ecce nos reliquimus omnia:* quæ verba secundum omnes debent intelligi de omnibus possessionibus, licet secun[illegible]m aliquos non debeant intelligi de omnibus mobilibus Quia, sicut dicitur, vestes suas minime re querunt. Quæruot isti impugnatores, aut intellexit de modo relinquendi cum intentione red[illegible]un-di seu reassumendi possessiones relictas? aut cum intentione minime reassumendi & nunqua[illegible] bendi? Primum non potest dici: quia de eodem modo relinquendi omnia locutus est Pe[illegible]us, q[illegible]an-do dixit: *Ecce nos reliquimus omnia.* Et Christus, quando dixit ibidem subiungens: *Et omnis qui re[illegible]que-vit domum vel fratres aut sorores, aut patrem aut matrem, aut vxorem aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet* &c. Sed Christus locutus est de modo relinquendi cum intentione minime re[illegible]s[illegible]i-mendi: quia reliquisse domum aut agros cum intentione reassumendi, non est opus magnæ p[illegible] ctionis. Christus autem ex magno præmio, quod relinquenti domum aut agros promisit, ostendi-tur de opere magnæ perfectionis locutus fuisse. Igitur loquitur de modo relinquendi cum intentio-ne non assumendi. Ergo de eodem modo relinquendi intellexit verba sua Petrus, cum dixit: *Ecce nos reliquimus omnia.* Qui autem relinquit aliquas possessiones cum intentione nunquam rehabend[illegible] lioquit eas quantum ad dominium & proprietatem: tum quia frustra sibi proprietatem & domini-um retineret: tum quia qui relinquit bona temporalia cum intentione nunquam rehabendi, ve[illegible] de eisdem recte disponit, scil. vendendo vel dando ac legando: vel ipsa habet pro derel[illegible]ctis. Et si[illegible]e vno siue alio prædictorum modorum relinquat bona quæcunque, ipse relinquit quo ad dominium & proprietatem: quia vendentes, dantes & legantes post confirmationem testamenti: & sim[illegible]r ha-bentes bona pro derelictis relinquunt ipsa quantum ad dominium & proprietatē. Relinquit [illegible]rgo quod Apostoli omnes possessiones, de quibus nullo contradicente verba Petri prædicta debent in telligi, reliquerunt quo ad dominium & proprietatem. Tertio sic arguunt: paupertas Apostolica non fuit minor nec imperfectior paupertate Religiosorum sequentium ipsos. Hæc ex dictis & pro-batis *capitulo nono* præcedenti colligitur euidenter. Sed plures sunt Religiosi Mendicant[illegible] [illegible]llas possessiones habentes in communi. Ergo multo magis Apostoli non habuerunt possessiones in communi. Et si dicat aliquis, quod nulla est religio habentium quęcunq; in communi, quin [illegible] aliqua immobilia habeant in communi: quia habent domos & hortos in communi. Et ita per h[illegible]no rationem non probatur, quin Apostoli aliqua immobilia habuerint in communi, licet non an[illegible]as possessiones. Sed isti impugnatores dicunt hoc non valere: quia dicunt, quod causa, quare tales re-ligiosi habent aliqua immobilia in communi, est quia simul conuersantur & morantur. Et ideo con-ueniens est, quod domos & hortos habeant in communi, sicut quædam mobilia habent in comm[illegible]u-ni. Sed Apostoli nequaquam simul manebant, nisi aliquando ad breue tempus aliqui eorum simul morabantur. Et ideo sicut possessiones non habuerunt in communi, ita etiam domibus & ho[illegible]is caruerunt in communi. Quarto sic arguunt. Paupertas Apostolica paupertati Christi debui[illegible]sse conformis. Sed Christus non habuit possessiones etiam in communi, quia habens possessiones etiam in communi habet vbi caput suum reclinet, & vbi moretur. Christus autem non habuit vbi caput suum reclinaret, ipso testante Matth. 8 qui ait: *Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Ergo etiam Apostoli possessiones & domos quascunque in communi minime habuerunt. Porro quia illa communio hactenus paucos habuerit contradictores, & multos habuerit defensores: quia omnes Religi[illegible]si mendicantes & Doctores eorum, vsque ad tempora istius impugnati, ipsam firmiter tenuerunt, & in scriptis reliquerunt, sicut de Thoma patet in speciali supra *capitulo sexto.*

Ideo secundam conclusionem, scil. quod Apostoli omnia mobilia & immobilia, consumptibi-lia vsu & non consumptibilia vsu, reliquerunt quantum ad dominium & proprietatem, tam in spe-ciali quam etiam in communi, fortius isti impugnatores probare conantur. Hanc enim multi reli-giosi mendicantes, & quidam alii consueuerunt impugnare. Sed quod Apostoli reliquerunt omnia tam in speciali quam etiam in communi, isti impugnatores ostendunt, & quia plures summi pontifi-ces hanc assertionem non solum sententialiter sed etiam vocaliter diffinierunt, & firmiter tenue-runt. Ideo illam assertionem primo per sententiam plurimorum pontificum satagunt confir[illegible]re, dicentes, sicut allegatum est supra *capitulo 9* Nicolaus tertius sententialiter & vocaliter d[illegible]uit dicens in hæc verba: *Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerū tam in speciali quam [illegible]tiam in communi propter Deum, meritoria est & sancta: quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo [illegible]ocuit & exemplo firmauit: quamque primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso hauserant, in volentes p[illegible] [illegible]eri-uere per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt* Ex his verbis quatuor colliguntur aperte. Prim[illegible] quod abdicatio proprietatum omnium rerum tam in speciali quam etiam in commu[illegible] perfectionem. Secundum est quod Apostoli hanc abdicationem ab ipso Christo accep[illegible] & didicerunt. Tertium est quod Apostoli hanc abdicationem in se seruauerunt. Quartum est q[illegible] postoli hanc abdicationem aliis seruandam exemplo & doctrina tradiderunt. Et ita [illegible]larius d[illegible] po[illegible]

posite, quod Apostoli omnia reliquerunt quo ad dominium & proprietatem tam in speciali, quam etiam in communi. Istam eandem sententiam tenuit postea Bonifacius octauus, qui eadem verba *lib. 6. decretalium* compilans, per ipsum inseruit, & ita per solennem approbationem, illam sententiam fecit suam. Clemens etiam quintus decreta. *Exiui*, in qua verba continentur prędicta, approbans eandem sententiam fecit suam. Et ita patet aperte, quod plures summi pontifices hanc assertionem firmiter & irreuocabiliter tenuerunt. Propter quod isti impugnatores putant demonstratiue per hoc se probare, quod ille impugnatus modo non est verus Papa: quam probationem hic non replico. quia posita est superius *cap. 9.* Viso autem quod hæc assertio est per plures Romanos pontifices solenniter diffinita & determinata, ostendunt isti impugnatores, quod hæc diffinitio Romanorum pontificum in scripturis diuinis & doctrina sanctorum patenter est fundata. Et secundum quod quatuor in prædictis verbis Nicolai tertii continentur, vt dictum est, quatuor conclusiones probare nituntur. Quarum prima est, quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi propter Deum ad perfectionem spectat. Secunda est quod Christus talem abdicationem docuit. Tertia quod Apostoli abdicationem huiusmodi seruauerunt. Quarta quod talem abdicationem alios docuerunt.

Quod autem talis abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi propter Deum ad perfectionem spectet, multis modis ostendere moliuntur. Primo sic: Omnis abdicatio superfluitatis rerum temporalium ad perfectionem spectat. Hoc videtur tam euidens quod probatione non indiget. Sed retentio proprietatis siue in speciali siue in communi est quædam superfluitas temporalium rerum: quia omnia in rebus temporalibus quæ non sunt necessaria ad sustentationem licitam humanæ naturæ, sunt inter superflua computanda. Natura autem ita licite sustentatur in temporalibus sine retentione proprietatis siue in communi siue in speciali, sicut cum retentione talis ꝓprietatis: E. omnis retentio ꝓprietatis siue in cõmuni siue in speciali est quædã superfluitas temporaliũ rerũ. E. abdicatio omnis talis proprietatis ad perfectionẽ spectat. Contra illam rationẽ obiici potest. Nam nõ videtur, quod omnis retentio vel habitio proprietatis rerũ in cõmuni sit inter superflua cõputanda: quia omnis superfluitas est vitiosa. Et per consequens omnes retinentes superflua sunt vitiosi. Ex quo sequitur, ꝙ omnes habentes ꝓprietatem quarumcunq; rerum in communi sunt vitiosi: quod non est aliqualiter concedendum. Ad hoc isti impugnatores respondent dicentes, quod aliquid dicitur esse superfluum tripliciter. Vel quia vitiosum & nociuum, sicut comestio dicitur esse superflua, quia nocet naturæ & generat morbum. Aliter dicitur superfluum, ꝙ de se est nocumenti occasio, sicut cum aliquis comedit quod de se nocere non potest, potest tamen esse nocendi occasio. Tertio dicitur aliquid superfluum quod nec est nociuum nec nocendi occasio. non est tamen necessarium, sicut sæpe comedere vnam fabam, neq; est nociuum nec posset nocere: esset tamen inutile & non necessarium. Ad propositum dicunt, quod retentio proprietatis quarumcunq; rerum in communi vel in speciali est superflua tertio modo: quia non est necessaria, cum sine ea possit sustentari natura humana: imo etiam sine ipsa contingit exercere alia, quæ ad distincta spectant officia, sicut studere, legere, cantare, scribere & alia quæ ad reliqua spectant officia. Retentio etiam proprietatis rerum in communi est superflua secundo modo, quia est nocendi occasio, cum enim vnusquisq; vt communiter magis amet rem, cuius habet proprietatem in communi, magisq; sollicitetur circa ipsam, quam circa rem, in qua penitus nullam habet proprietatem, retentio proprietatis rerum in communi amoris superflui & nociui, ac etiam sollicitudinis superfluæ & nociuæ potest esse occasio. Et ideo talis retentio est superflua secundo modo. Primo vero modo nec retentio proprietatis rerũ in communi, nec retentio proprietatis etiam maximarum diuitiarum in speciali est de se superflua, quia non est de se nociua: imo in casu potest vtraque esse meritoria. Ad formam igitur obiectionis respondent, quod omnis superfluitas primo modo dicta est vitiosa. Sed non omnis superfluitas secundo modo & tertio modo dicta est vitiosa. Sed omnis talis superfluitas in diuitiis potest esse vitiosa. Sed forte obiiciet aliquis, quia etiam abdicatio proprietatis omnium rerum in communi potest esse vitiosa: quia potest esse nocumenti occasio.

Ad hoc respondent, quod talis abdicatio non est de se occasio nocumenti vel mali: & ideo non minus spectat ad perfectionem. Quia non omne quod potest esse occasio mali, deficit à perfectione. Corpus enim Christi ab aliquo sumptum indigne est occasio mali sumentis, nec tamen deficit à perfectione. Sed illud quod de se & communiter est occasio mali, ad perfectionem non pertinet. Retentio autem proprietatis rerum etiam in communi inclinat ad amorem & sollicitudinem nociuam circa temporalia. Et ideo ad perfectionem non pertinet. Et si dicatur, quod tunc religiosi retinentes proprietatem rerum in communi non essent perfecti, nec essent in statu perfectionis.

Ad hoc respondent dicentes, quod religiosi retinentes proprietatem rerum possunt esse perfecti, sicut habentes proprietatem magnarum diuitiarum, possunt esse perfecti. Vnde reges & principes retinentes suas diuitias in speciali possunt esse perfecti: tamen talis retentio non pertinet ad statum perfectionis. Sed nunquid sunt religiosi retinentes proprietatem rerum in communi in statu perfectionis?

Ad hoc respondent, quod tales sunt in statu perfectionis, non propter retentionem proprietatis rerum in communi, sed propter abdicationem proprietatis rerum in speciali

propter

propter Deum. Et ita abdicatio eorum ad perfectionem spectat. Sed retentio proprietatis in communi non spectat ad perfectionem. Et ideo licet sint in statu perfectionis, non tamen sunt in statu maximæ perfectionis: sed à maxima perfectione quantum ad hoc deficiunt. Secundo impugnatores sic arguunt. Sollicitudo circa temporalia est impedimentum caritatis & perfectionis, ipsa veritate testante, quæ Matth. 6. ait: *Qui autem seminatus est in spinis, hic est qui verbum Dei audit & sollicitudo istius seculi & fallacia diuitiarum suffocat verbum & sine fructu efficitur.* Sollicitudo ergo temporalium fructum impedit spiritualem. Licitum ergo & bonum quanto magis tollit sollicitudinem huius seculi & temporalium, tanto magis ad perfectionem spectat. Sed abdicatio proprietatis omnium temporalium in communi est licita & bona, sicut inferius ostendetur, & magis tollit sollicitudinem circa temporalia, quam abdicatio proprietatis in speciali tantum: quia quamuis interdum aliquis ex bona causa vel mala sollicitudinem tantam adhibeat circa temporalia, quorum non habet proprietatem nec in speciali nec in communi: sicut aliquis circa temporalia, quorum habet proprietatem in communi: tamen vt communiter & quantum ad inclinationem quam ingerunt temporalia maiorem sollicitudinem adhibent homines circa communia bona, quam circa illa quæ nec sunt propria nec communia, quemadmodum licet interdum aliquis sit magis sollicitus circa communia quam circa propria. Vnde legimus multos propria propter communia neglexisse. Tamen vt communiter homines sunt magis circa propria quam circa communia solliciti. Homines etiam quorum natura corrupta ad cupiditatem est prona, quanto magis ad qua bona temporalia spectant ad ipsos, tanto circa illa sunt magis solliciti. Sed bona temporalia magis spectant ad illos, quibus sunt communia quantum ad dominium & proprietatem in communi neque in speciali, quam ad illos quorum non sunt quantum ad dominium & proprietatem in communi neque in speciali. Ergo homines ex ipsis bonis communibus inclinantur ad maiorem sollicitudinem e habendam circa ipsa, quam si non essent communia. Et ita manifeste patet, quod abdicatio proprietatis in speciali & in communi ex natura sua magis tollit sollicitudinem circa temporalia, quam abdicatio proprietatis in speciali tantum. Ergo magis spectat ad perfectionem. Tertio sic arguunt. Quod ex magnitudine amoris diuini procedit, ad perfectionem spectat. Sed abdicatio proprietatis omnium temporalium in communi & in speciali propter Deum ex magnitudine amoris diuini procedit. Qui enim omnia abdicat tam in communi quam in speciali, propter aliquem finem hoc facit. Aut ergo propter Deum, aut propter aliquod temporale. Non propter aliquod temporale: quia talis stultus esset censendus, præsertim cum per talem abdicationem non posset consequi aliquod temporale, nisi forte à casu. Si autem abdicat omnia in speciali, & etiam in communi propter Deum. Ergo talis abdicatio ex amore diuino procedit, & ita ad perfectionem spectat. De illa conclusione fiet postea tractatus specialis. Quia ipsam specialiter reprobat iste impugnatus, vt in sequentibus apparebit.

Secunda conclusio hic probanda est, quod Christus docuit prædictam abdicationem proprietatis omnium temporalium in communi. Quam rem isti impugnatores ostendunt. Primo sic: Quicquid Christus consuluit, ipse docuit (Consulere enim in Christo fuit docere) sed Christus consuluit omnia relinquenda quantum ad dominium & proprietatem, tam in speciali quam etiam in communi. Quia cuidam principi interroganti, quid faciendo vitam æternam possidebo, vltimate respondit dicens, Luc. 18. *Omnia quæcunq; habes vende & da pauperibus.* Ex qua responsione euidenter colligitur, quod consuluit abdicationem proprietatis omnium quæ habebat tam in speciali quam etiam in communi: quia exprimendo modum, per quem illa quæ abdicantur, omnino abdicantur quantum ad omnem proprietatem in communi & in speciali, venditionem videlicet, cum dixit: *Omnia quæcunq; habes vende.* Insinuauit aperte, quod si oportuisset illum principem ad sustentationem naturæ aliquid retinere, puta cibum, aut potum, vel vestem, illud non debuit, si volebat Christi consilium adimplere, quoad proprietatem in speciali vel in communi aliqualiter retinere, sed ad sustentandum naturam tantummodo. Fuit ergo hæc intentio Christi, cum dixit: *Omnia quæ habes, vende*, hoc est, omnium quæcunq; habes, ita à te proprietatem abiicias, ac si essent vendita, vt quæ potes conuenienter vendere, vendas. Quæ vero vendi non possunt, sicut sunt pecuniæ, illas nihilominus à te alienes, dando pauperibus vel quibus teneris. Si autem aliqua habes, quibus pro sustentanda natura carere non potes, vel quia nullus est, qui necessaria tibi ministret, vel ex aliqua alia rationabili causa, illorum nihilominus proprietatē ita à te abiicias, ac si essent vendita vsu tantummodo licito tibi retento. Et ita constat secundum istos, quod Christus in verbis prædictis consuluit talem abdicationem omnium temporalium, qualis per venditionem rerum, & erogationem factam pauperibus habetur. Constat autē, quod res, quæ venduntur & dantur pauperibus, quoad omnem proprietatem in speciali & in communi penitus abdicantur. Ergo talem abdicationem Christus consuluit. Secundo sic arguunt. Christus *Matth. 6.* indixit Apostolis sub consilio vel præcepto amotionem omnis sollicitudinis, quæ non est necessaria, dicens: *Dico vobis ne solliciti sitis animæ quid manducetis*, neque *corpori vestro quid induamini.* Et post: *Nolite ergo solliciti esse dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus: aut quo operiemur?* Et post: *Nolite ergo solliciti esse de crastino.* Ex quibus verbis patenter colligitur, quod omnem sollicitudinem etiam circa illa, quæ in cibo, & potu, & vestimentis consistunt, sine quibus vita humana sustentari non potest, quæ non est necessaria, & sine qua contingit sustentari naturam, & ea quæ ad officium cuiuslibet pertinent exercere, Christus præcepit vel consuluit amouendam. Et ille intellectus verborum Christi ex sententia Augustini potest haberi

betur. Vnde super verba prædicta dicit in sermone Domini in monte: *non hoc dixit, vt illa non procurent, quantum necessitatis est, sed vt non illa faciant quicquid euangelii prædicatione iubentur.* Ex quibus verbis Augustini datur intelligi, quod omnem sollicitudinem, quæ non est necessitatis, Christus ab Apostolis voluit amouere, solummodo sollicitudinem, quæ necessitatis est, relinquendo eisdem. Sed proprietas rerum temporalium in communi non est necessitatis: nec etiam sollicitudo de tali proprietate acquirenda vel conseruanda est necessitatis. Ergo Christus omnem proprietatem temporalium in communi, & omnem sollicitudinem de proprietate tali à perfectè ipsum sequi volentibus consuluit amouendas. Sed forte dicet aliquis, quod habere sollicitudinem de proprietate rerum in communi habenda, est necessitatis: quia qui abdicat omnem proprietatem in speciali & in communi, fami & periculo se exponit. Quod non licet, quamdiu homo habet quod faciat. Ergo tenere proprietatem rerum saltem in communi est necessitatis. Ad hoc dicunt isti impugnatores, quod talis nequaquam famis periculo se exponit, sicut nec religiosi mendicantes habentes aliqua in communi, quæ eis ad naturam sustentandam non sufficiunt, nisi aliqua de nouo mendicent. Vnde sicut illi religiosi mendicant res ad proprietatem in communi, ita possunt alii mendicare res consimiles ad licitum vsum absque omni proprietate in communi. Nec secundi plus quam primi se exponunt periculo: quia natura ita sustentatur per licitum vsum absque omni proprietate in speciali & in communi, sicut per licitum vsum cum omni proprietate in communi. Et idem est de aliis actibus, qui debent per temporalia exercere. Ita enim celebrat aliquis missam in vestimentis, quorum non habet proprietatem neque in speciali, neque in communi, sicut in vestimentis, quorum habet proprietatem in speciali vel in communi. Igitur talis proprietas non est necessitatis. Ergo Christus eam consuluit abdicandam. De aliis verbis Christi, quibus idem consuluit in diuersis locis occasione sumpta ex assertionibus istius impugnati patebit.

Tertia conclusio hic probanda est, quod Apostoli abdicationem huiusmodi seruauerunt, quam isti impugnatores ostendunt primo sic. Apostoli Christi seruauerunt eius consilia. Sed Christus consuluit omnem proprietatem rerum in speciali & in communi abdicandam, sicut ostensum est. Ergo Apostoli abdicationem huiusmodi seruauerunt. Secundo sic: paupertas nullorum post Apostolos fuit maior nec perfectior paupertate Apostolorum. Hoc auctoritate Hieronymi superius allegata patet expresse: qui asserit, neminem fuisse pauperiorem Apostolis. Hoc est etiam consonum rationi. Per Apostolos enim post Christum fundata fuit religio Christiana. Religio autem Christiana maxime docet rerum temporalium contemptum. Igitur & perfectissimam paupertatem. Igitur perfectissima paupertas in Apostolis debuit relucere. Sed aliqui post Apostolos omnem proprietatem rerum temporalium in speciali & in communi reliquerunt. E. & Apostoli abdicationẽ huiusmodi seruauerunt. Tertio sic: Apostoli tẽporalia non q̃rebant, nisi ad necessitatẽ tantũ modo: q̃a vltra necessitatẽ quærere est quodammodo superflue quærere. Quærere a. superflue est aliquomodo à perfectione deficere. Quod de Apostolis in hoc casu est nullatenus p̃sumendũ. Sed ꝓprietas rerũ siue in speciali siue in cõmuni non est necessitatis: quia sine ea valet quis omnia quæ ad ipsam p̃tinent exercere. E. Apostoli in reb' nullã ꝓprietatem habuerunt. Quarto sic: Qui in reb' temporalib' nõ quærunt nec habent nisi vsum, nõ habent in eisdẽ ꝓprietatẽ neq; in cõmuni neq; in speciali. Sed Apostoli in rebus temporalibus non habuerunt nisi vsum. Vnde Apostolus ad Philip. vltimo: semel & bis in vsum mihi misistis. Vbi dicit Gloss. q̃ ab August. accipitur: in vsum præter quem nihil est quærendũ. Et Hieron. super illud Apostoli, 1. Thim. 6. *Habentes alimenta & quibus tegamur*; dicit sic: *habentes alimenta & quibus tegamur, vt ostenderet non quærere nisi vsum.* Apostoli ergo non quærebant in rebus temporalibus nisi vsum. Vsus autem post haberi sine omni proprietate in speciali & in communi. Ergo Apostoli nullam proprietatẽ quærebant in rebus temporalibus. Sed dicet ille impugnatus, ꝙ vsus nõ potest in multis rebus à proprietate separari. Et ita in istis Apostoli quærentes vsum quærebãt & proprietatẽ saltẽ in communi. Hoc refellunt isti impugnatores dicentes, ꝙ esto quod vsus iuris, de quo loquuntur Iuristæ, non possit à proprietate separari, tamen vsus, de quo loquitur Apostolus in auctoritate prædicta, & de quo loquuntur auctoritates Augustini & Hieronymi, siue debeat vocari proprie vsus siue abusus secundum modum istius impugnati loquendi, potest à proprietate in communi & in speciali separari. Quia auctoritates prędictę loquuntur de vsu, qui est actus comedendi & bibendi & huiusmodi, aut licita potestas actus huiusmodi exercendi. Constat autem, quod huiusmodi actus & licita potestas actus huiusmodi exercendi, possunt à proprietate communi & speciali separari, sicut probatum est prius, & amplius inferius ostendetur. Ergo vsus siue sit proprie vsus, siue non sit proprie vsus, de quo loquuntur auctoritates, potest à proprietate communi & speciali separari. Apostoli autem talem vsum solummodo, de quo loquuntur auctoritates prædictæ, quærebant. Ergo nullam proprietatem communem nec specialem quærebant.

Quarta conclusio, quam isti impugnatores probare conantur, est quod Apostoli abdicationẽ huiusmodi alios docuerunt. Quod ꝓbatur per hoc, ꝙ omnẽ doctrinã, q̃ à Christo acceperãt, alios docuerunt, iuxta illud Math. vltimo: *Euntes igitur docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui vobis.* Sed Apostoli à Christo acceperant, quod ad perfectionem spectat vitæ Christianæ omnium rerũ temporalium proprietatem in speciali & in communi abdicare. Ergo etiam hoc alios docuerunt. Sed hoc videtur contrariũ veritati: quia si Apostoli docuissent abdicare omniũ tẽporaliũ ꝓprietatẽ in speciali vel in cõmuni; hoc maxime docuissent primos credẽtes, dicentes, quod, sicut iuxta verba beati Petri, quæ ponuntur *8. q. 1. c. Oportet*

Oportet

Oportet eum qui docet, & instruit animas rudes, esse talem, vt pro ingenio discentium possit semetipsum aptare. Ita etiam oportet eum, qui docet esse talem, vt pro necessitate temporum & personarum, & aliarum circumstantiarum qualitate, semetipsum aptare possit. Responderi potest, quod in ecclesia primitiua, quando multitudo infidelium catholicos persequentium abundabat, & tamen per potestates etiam infideles, aliqualis fidelibus fiebat interdum iustitia, erat conueniens, vt primi conuersi ex Iudæis omnem proprietatem in communi, etiam & in speciali, qua libere, sicut ante conuersionem, valerent de rebus temporalibus ordinare, à se penitus abdicarent, quodam nouo modo proprietatis rerum in communi, & ante illa tempora forsitan inaudito modo vsu retento, quo res, quæ prius erant propriæ, pro derelictis nequaquam haberent, nec talem proprietatem, qualem prius habuerant, in personam aliam vel communitatem transferrent, & tamen pro eis, si ab infidelibus detentæ fuissent aut ablatæ, vel vendicatæ, potuissent in iudicio coram infidelibus litigare. Et ideo hoc eos Apostoli docuerunt, quia pensata conditione personarum, inter quas mulieres, etiam simplices habentes paruulos nutriendos, extiterant, fuit conueniens vt aliqualem proprietatem, quæ raro vel nunquam in iure vocatur proprietas, retinerent. Postmodum vero Apostoli altiorem paupertatem alios docuerunt. Et quamuis hoc nō legeretur, nihil tamen esset negandū: quia multa docuerunt Apostoli, quæ non scripserunt. Et de multis est absque dubio concedendum, quod docuerunt fideles, quamuis in scripturis autenticis minime habeantur: secundum quod per exempla de diuersis Apostolis posset aperte probari. Ex his, isti impugnatores nituntur concludere, quod verba Petri, cum dixit: *Ecce nos reliquimus omnia*, de abdicatione proprietatis omnium in speciali & in communi debent intelligi. Quia illa verba fuerunt beati Petri, postquam fuit ad Apostolatum sumptus & ad prædicandum missus, & de prædicatione reuersus, sicut habetur *Luc. 9.* Et postquam doctrinam Christi de sollicitudine necessariorum ad victum & vestitum non habendum audierat, & postquam consilium Christi de venditione omnium temporalium datam adolescenti aduerterat. Quare cum non sit aliquatenus præsumendum, quod Petrus volebat Christum per æquiuocationem vel ambiguum modum loquendi aut verba duplicia aliquo modo decipere, constat quod Petrus de illo modo relinquendi omnia intellexit, quomodo Christus omnem sollicitudinem circa temporalia abiiciendam docuerat. Et quomodo, quando Apostolos ad prædicandum misit, eos docuerat aurum, argentum, pecuniam non possidere. Et quomodo docuerat adolescentem omnia abdicare. Sed Christus sollicitudinem temporalium dissuadendo proprietatem specialem & communem temporalium dissuasit, sicut ostensum est, interdicendo etiam Matth. 10. possessionem auri & argenti & pecuniæ, proprietatem specialem & communem rerum huiusmodi interdixit. Consulendo etiam adolescenti omnium abdicationem, proprietatem & communionem omnium abdicandam admonuit. Ergo etiam Petrus nolens sub verbis ambiguis vel multiplicibus se iactare, cum dixit: *Ecce nos reliquimus omnia.* Et de modo relinquendi omnia, quæ Christus prius docuerat & suaserat, & consuluerat; intellexit. Quasi diceret beatus Petrus: Ecce fecimus quemadmodum docuisti. Docuisti enim omnem sollicitudinem, quæ non est necessitatis, penitus deserendam. Et per consequens omnem proprietatem in speciali & in communi, cum non sit necessitatis, omnino cauendam. Docuisti etiam aurum & argentum & pecuniam in speciali vel in communi minime possidenda. Insuper docuisti, quod omnia quæ conuenienter vendi possunt, sunt vendenda & pauperibus eroganda: & eadem ratione omnem proprietatem in speciali & in communi omnium temporalium abdicandam. Et ideo nos tuis doctrinis & monitis adhærentes reliquimus omnia, omnem proprietatem specialem & communem omnium temporalium abdicando. Quia talem modum abdicandi omnia docuisti. Et ideo sciens Petrus se & alios Apostolos omnia reliquisse eo modo, quo Christus docuerat omnia relinquenda, confidenter & cum audacia magna quæsiuit; quid ergo erit nobis? quasi diceret: Et omnia relinquendo & te sequendo fecimus, sicut nos & alios docuisti. Quid ergo erit nobis præmii?

Post prædicta isti impugnatores ad auctoritates, quas iste impugnat, in fulcimentum suæ assertionis adducit. Respondent dicentes, quod in omnibus per æquiuocationes & multiplicitates vocum procedit. Quia, sicut dictum est *cap. 9.* talia vocabula *meum, tuum, suum, nostrum, vestrum, eorum, ipsius*, & huiusmodi in diuersis locis accipiuntur æquiuoce, sicut ibidem declaratū extitit. Ad primam igitur auctoritatem acceptam ex euangelio Lucæ concedunt, quod ex illis verbis, *relictis omnibus secuti sunt eum*: non potest inferri: quod tunc omnia reliquerint quo ad proprietatem in speciali & communi, quia plene sunt diuersi modi relinquendi omnia. Et ideo dicunt, quod ex verbis Petri, cum dixit: *Ecce nos reliquimus omnia*, non posset inferri, quod intellexerit de modo relinquendi omnia quo ad proprietatem in speciali & communi, nisi ille intellectus ex aliis verbis scripturæ eliceretur. Quia igitur ex diuersis locis scripturæ patenter elicitur, quod Petrus loquitur de primo modo relinquendi, quem Christus prius docuerat. Et Christus prius docuerat modum relinquendi omnia quo ad proprietatem in speciali & in communi. Ideo concedi debet, quod Petrus de tali modo relinquendi intellexit. Sed cum dicit Lucas de modo relinquendi omnia quo ad proprietatem in speciali & in communi, præsertim cum Petrus Iacobus & Iohannes non fuerint tunc ad Apostolatum assumpti. Quod patet ex Glossa ibidem, quæ super illo verbo: *Ex hoc iam eris homines capiens*, ait: *Nondum elegit in Apostolum, sed prædicitur ei quod est aliquando eligendus.* Et ita patet, quod ille impugnatus non potest plus concludere, nisi quod ex istis verbis Petri: *Ecce nos reliquimus omnia.* non habendo respectum ad præcedentia & sequentia & alia loca scripturæ, non potest concludi, quod

quod reliquerunt omnia quo ad proprietatem in speciali & in communi. Et hoc concedunt. Ex istis tamen verbis & aliis concluditur intentum eorum, vt dicunt, & hoc sufficit: qnia principaliter probare conantur, quod dicere Apostolos non reliqnisse proprietatem in speciali & in communi scripturæ sacræ repugnat. Cum vero dicit, quod repetimus post idem dictum Lucæ 5. *Relictis omnibus secuti sunt eum*, scil. Petrus, Iacobus & Iohannes. Et tamen postea dicitur de Petro & Andrea, vt legitur Matth. 9. *Relictis retibus secuti sunt eum*, concedunt isti impugnatores, quod Lucas non intellexit de modo relinquendi omnia quo ad proprietatem specialem & communem. Sed ex hoc non sequitur quod Petrus non intellexerit de tali modo relinquendi. Quia sæpe vnum vocabulũ in diuersis locis scripturæ æquiuoce & diuersis modis accipitur. Et tunc quare vno modo accipitur in vno loco: & alio modo in alio ex diuersis locis, & ex antecedentibus & sequentibus, ac etiam ex ratione interdum colligere oportet. Cnm autem secundo dicit, quod post illud *Matth. 4.* legitur Matth. 8. quod *venit Iesus in domum Petri*. Ergo domus adhuc remanserat Petri. Dicunt isti, quod intelligendo, quod domus illa erat Petri quod ad proprietatem, errat aperte. Quia secundum ipsum illud, quod dicitur Matth. 4. *Relictis retibus* &c. præcessit illud, quod dicitnr Matth 8 quod *Iesus venit in domum Petri*. Sed secundum Glossam super illud Matth. 4. *Relictis retibus* &c. *secuti sunt eum: sic quod amplius ad propria non reuersi*. Igitur si Petrns postea ad domum, quam prius habuerat, fuit reuersus, non fuit reuersus ad eam sicut ad propriam. Et ita tnnc non erat propria Petri. Quod etiam testatur Gregor. dicens super illud Matth. 4. *Relictis retibus secuti sunt eum. Tanta à sequentibus dimissa sunt, quanta à non sequentibus concupisci potuerunt*. Ex quibus verbis datnr intelligi, quod Petrus tunc nullam domum quo ad proprietatem sibi retinuit. Dicunt ergo, quod illa domus dicebatur Petri, non quo ad proprietatem, sed quo ad consuetndinem habitandi. Quia Petrus ibi consueuerat habitare. Illo enim modo dicit viator etiam peregrinus aliqnam ciuitatem interdum ingrediens; *illud est hospitium meum*; quia ibi consueuerat habitare. Vnde sicut Bethsaida dicebatur ciuitas Andreæ & Petri, vt legitur *Ioh. 1.* tamen non erat ipsorum quo ad proprietatem: quia tunc pauperes non fuissent: sed erat ipsorum quo ad originem. Et Nazareth dicebatnr Mariæ & Ioseph, *Luc. 2.* quæ tamen non erat ipsorum quo ad proprietatem & dominium, sed quo ad consuetudinem ibidem manendi. Ita ista domus poterat dici Petri, quia ibi consueuerat habitare. Potuit etiam dici Petri domus, si aliquando fuit Petri. Vnde & sæpe res vendita vel donata vocatur illius, qui eam vendidit vel donauit. Sic etiam Bethlehem dicebatur ciuitas Dauidis, sicut patet Luc. 2. *Natus est Iesus in Bethlehem Iuda ciuitate Dauid*; quæ tamen tunc non erat Dauid: sed ideo illo tempore vocabatur ciuitas Dauid, quia aliquando fuerat eius. Modi ergo loquendi in scripturis sunt sollicite attendendi: quia scriptura diuina modos loquendi communes & vulgares non abiicit. Et propter hoc multa verba scripturæ potest aliquis ad suam trahere voluotatem. Sed non oportet: quia non sensum semper, quem possunt verba sonare, sed quem series scripturarum prætendit debet extrahere orthodoxus. Quod vero tertio dicit de gladio, quem Petrus exemit, non concludit, quia ille gladius potuit dici Petri, alio modo qnam quo ad proprietatem. Potuit enim dici Petri quantum ad consuetudinem vel actum portandi, iuxta quem modum loquendi dicit aliquis de gladio, quem consueuit portare, quamuis sit domini sui, *Iste est gladius meus*. Sicut famulus dicit de equo domini sui, quem consueuit equitare: *Ille est equus meus*. Ad auctoritatem vero Lucæ 22. super literam apparebit. Ad illud vero de libro actuum: *Calcia te caligas tuas & circunda tibi vestimentum tuum*, dicunt, sicut responderunt prius *cap. 9*. Ad vltimum de Matthæo concedunt, quod per illa verba non potest concludi, quod Matthæus tunc reliquerit omnia quo ad proprietatem: sed dicunt quod non est simile de illis verbis dictis de Matthæo, & de verbis Petri propter eam, quæ est dicta prius de verbis dictis Lucæ 5. de Petro, Iacobo & Iohanne.

Nunc etiam per literam transcurrendum. (*Per illa verba: Ecce nos reliquimus omnia*, &c. *non potest concludi* &c.) Isti impugnatores concedunt, sicut dictum est, quod per illa verba præcise non relata ad antecedentia & consequentia, & ad alia loca scripturæ, non potest concludi &c. & hoc sufficit appellanti. (*in domum Petri*) hoc est in domum, in qna Petrus consueuerat habitare: quia forte Petrus & Andreas erant ita pauperes, qood ante vocationem primam non habebant domum, nisi conductam: vel in domum Petri, quę aliquando fuerat Petri. (*Ergo domus adhuc remanserat Petri*) Male infert, sicut ex ostensis apparet. Ex hoc notant isti impugnatores, quod secundum illum impugnatum Apostoli nec mobilia nec immobilia reliquerunt quo ad dominium & proprietatem. (*Exemit gladium suum*) Quia scilicet consueuit ipsum portare: vel quia tunc actu portabat. Et si quæras, cuius fuit gladius ille quo ad dominium & proprietatem? Ad hoc dicunt isti impugnatores, quod hoc ad eos non pertinet indagare: quia secundum beatum Hieronymum in multis melius est dubitare, quam aliquid temere diffinire. Sicut etiam dicit Origenes, quod ignoratur, quando Iesus venit in domum Simonis, de quo dictum est prius. Si tamen diceretur, quod ille gladius erat alicuius alterius, à quo eum acceperat ad portandum, hoc improbari non posset, vt dicunt. (*In locum suum*) Ex hoc posset argui, quod ille locus erat gladii quo ad dominium & proprietatem, si hoc vocabulum *suum* semper notaret dominium & proprietatem. Et ideo dicunt, quod *suum*, *meum*, *tuum* & huiusmodi accipiuntur ęquiuoce: quia ex eis præcise non potest probari aliquid esse alicuius quo ad dominium & proprietatem, nec non esse. *Tollat similiter & peram*) hoc dictum fuit dispensatiue secundum Bedam: per illam tamen dispensationem non concedebatur, quod haberent

dominium & proprietatem sacculi & peræ, sed quod portarent. Vnde cum Christus dixisset disci- pulis suis Luc. 10. *Nolite portare sacculum neque peram* &c. duo inrerdixit eis, scil. proprietatem hu- iusmodi rerum & facnltatem vel actum portandi huiusmodi. Passione antem imminente dispensa- uit cum eis quantum ad secundnm, non quantum ad primum, sicut tempore necessitatis extremæ licitum est tollere etiam aliena ad vtendum.

Non autem est licitum proprietatem tei alienæ sibi aliqualiter vendicare. (*Vendat & tunicam*) hoe potest fieri tempore necessitatis extremæ absque dominio & proprietare: sicut si aliquis habens tunicam alienam esset in articulo necessitatis extremæ, quod si non venderet tunicam & emeret sibi necessaria, moreretur: ipse tunc haberet licitam potestatem vendendi tunicam, cuius tamen pro- pter hoc non haberet dominium & proprieratem; sicut creditor in multis casibus potest vendere rem impignoratam, cuius tamen non acquisiuit dominium & proprietatem. (*Emat gladium*) hoc se- cundum nonnullos doctores mystice, non ad litteram debet intelligi. Vnde Basilios prædicta ver- ba pertractans ait: *Non iubet Dominus portare marsupium & peram, & emere gladium, sed prædicit futu- rum, quod* (scil. Apostoli) *obliti tempore passionis donorum & legis Domini auderent sumere gladium.* Sæpe enim scriptura vtitur imperatiua sermonis specie loco prophetiæ. In pluribus tamen libris non inue- nitur *accipiat, tollat* vel emat: sed *tollet* vel *emet*. (*Habuisse.*) Vno modo vel alio, scil. vel quo ad pro- prietatem & dominium, vel quo ad licitam facultatem vtendi, vel quo ad actum vtendi, vel per a- lium modum. Vnde *habere* in diuersis locis accipitur æquiuoce. Qnandoq; enim importat domini- nm & proprietatem: quandoq; potestatem vtendi: quandoque actum vtendi: quandoqoe origi- nem: quandoque consuetudinem habitandi vel aliquid faciendi per aliud: & quandoque quis di- citur habere partem, sicut etiam totum habet partes, & partes habent totum, & prælatus ha- bet subditos, & subditi habent prælatum. Vnde modos accipiendi *habere*, est difficile eoumerare: quia licet quidam Sapiens in quodam loco ponat octo modos, quibus dicitur *habere*, tamen præ- ter illos snnt multo plures. Ex diuersis igitur locis scripturæ qualiter vnum dictum interdum debet intelligi, oportet accipere. (*Per verba illa, relictis omnibus secuti sunt eum, non potest concludi* &c.) Hoc conceditur: & tamen per illa verba Petri habito respectu ad antecedentia, & consequentia, potest hoc conclndi.) *Quantumcunque de eo dicat scriptura, quod relictis omnibus secutus est eum, non sequitur, quod quo ad dominium reliquit ea.*) Concedunt: quia per alia loca scripturæ non porest haberi, quod illa verba debeant intelligi de modo relinquendi omnia quo ad dominium & proprietatem: secut est de illis verbis Petri: *Ecce nos reliquimus omnia,* sicnt ostensum est prius.

Cap. XII.

Sed *propter hoc Petrus Matth. 19. cum Dominus dixisset vni, qui non erat de discipulis:* Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni & sequere me. *Petrus dixit*: Ecce reliquimus omnia &c. *Non dixit, vendidimus omnia & dedimus pauperibus: sed dixit:* Nos reliquimus omnia. *Possunt enim res temporales quo ad curam & affectionem illarum siue dominii abdica- tione relinqui.* Vel, reliquimus omnia, *scil. præter illa, sine quibus potest hæc vita transiri, sicut sunt alimenta, vel pro alimentis necessaria, quibus non est verisimile quod ipsi renunciarent, vt probant scripturæ prædictæ, & alia multa, de quibus dicetur latius infra in obiectionibus, quas ille hæreticus facit contra constitutionem:* Cum inter.

Postqnam in parte præcedenti ille impugnatus ostendit, quod per verba Petri non potest ostendi, quod Apostoli reliquerint omnia quo ad dominium & proprietatem: hic amplius hoc de- clarans, ostendit quod est alius modus relinquendi omnia, qnam quo ad dominium seo proprieta- tem: ostendens quod duobus modis omnia reliquerunt qno ad dominium seu proprietatem. Pri- mus modus est, quod Apostoli omnia reliquerunt quo affectionem & curam. Alius modus est, quod reliquerunt omnia præter illa, sine quibus non potest hæc vita transiti, cuiusmodi sunt alimenta & pro alimentis necessaria.

Sed isti impugnatores impugnant prædicta quantum ad duo principaliter. Ostendendo videli- cet primo, quod Apostoli omnia reliquerunt, non solum qno ad affectionem & curam, sed etiam quo ad dominium seu proprietatem. Secundo specialiter ostendunt, quod etiam reliquerunt omnia, sine quibus non porest hęc vita transiri quo ad dominium & proprietatem. Primum osteodont primo sic: Perfectius est relinquere temporalia quo ad affectionem & curam: & etiam qno ad do- minium & proprietatem, quam quo ad affectionem & curam tantummodo. Aliter enim omnes re- ligiosi frustra relinquerent omnia quo ad dominium & proprietatem. Sed Apostoli perfectissime omnia reliquerunt. Ergo non solum omnia reliqnerunt quo ad affectionem & curam: sed etiam quo ad dominium & proprietatem. Secundo sic arguunt: qui relinquunt actu omnia & etiam vo- luntatem habendi, non relinquunt solummodo omnia quo ad dominium & proprietatem: quis qui retinet dominium & proprietatem, non abdicat voluntatem habendi: imo etiam non abdicat principalē modū habēdi, qui est habere iure dominii & ꝓprietatis. Apostoli autē reliquerunt volun- tatē habendi omnia temporalia, teste Gloss. Luc. 18. quæ sup illa verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia.* ait: *etiā voluntatē habendi.* Et eadē verba dicit Gloss. sup illa verba Petri Matt. 19. *Ecce nos reliquimus omnia* Et hoc testatur Greg. qui, sicut allegatū est pri⁹, sup illa verba Matt. 4. *Relictis retibus secuti sunt eū*

Multum reliquit, qui quantumlibet parum, totum deseruit, qui cum re possessa etiam concupiscentiæ habendi renunciauit. Qui autem possessa deserit, & concupiscentiæ habendi renunciat, dominium abdicat & proprietatem. Hoc autem fecerunt Apostoli secundum Gregor. Ergo reliquerunt omnium dominium & proprietatem. Tertio sic arguunt: Relinquere aliqua dupliciter potest intelligi: quia relinquere vno modo, idem est, quod prius habitum dimittere. Sicut dicitur Iohan. 4. *Reliquit igitur mulier hydriam suam, & abiit in ciuitatem.* Sic etiam accipitur Matth. 4. cum dicitur: *Relictis retibus secuti sunt eum*: Quamuis aliter accipiatur *relinquere* in prima auctoritate, & aliter in secunda. Quia mulier sic reliquit hydriam suam, quæ tamen forte non erat accommodata sibi, & ideo forte dicebatur sua: non tamen reliquit voluntatem habendi ipsam. Petrus autem & Andreas sic reliquerunt retia, quæ prius habuerant, quod reliquerunt voluntatem habendi. Aliter *relinquere* aliqua accipitur pro nolle habere ipsa. Non enim quando dicit Petrus: *Nos reliquimus omnia*, ipse intellexit omnia habuisse & omnia dimisisse. Hoc enim falsum fuisset: quia pauperes erant Apostoli. Intellexit ergo: *Reliquimus omnia* id est, Nolumus aliqua habere: & ita reliquerunt voluntatem habendi quæcunq;. Qui autem relinquit voluntatem habendi quæcunq;, relinquit dominium & proprietatem quorumcunq;. Et ita Apostoli quoad dominium & proprietatem omnia reliquerunt.

Quarto sic arguunt, Si Apostoli reliquerunt omnia quo ad affectionem: aut reliquerunt omnia quoad omnem affectionem, scil. illam, quæ est necessitatis & illam quæ non est necessitatis. Cum enim nullus in hac vita possit sine temporalibus sustentari, necesse est quod vnusquisq; naturam suam cupiens sustentare aliquam affectionem habeat ad temporalia: & ita aliqua affectio est necessitatis, & aliqua non est necessitatis. Aut Apostoli reliquerunt omnia quo ad omnem affectionem, quæ est necessitatis: aut quo ad aliquam affectionem, quæ non est necessitatis. Primum dici non potest, quia in hoc fuissent Apostoli vitiosi censendi. Nec secundum dici potest, quia hoc est de necessitate salutis. Et ita Petrus dicens: *Ecce nos reliquimus omnia*, nihil ad supererogationē pertinens expressisset. Intellexit ergo beatus Petrus, quod omnia reliquerunt quo ad omnem affectionem, quæ non est necessitatis. Qui autem relinquit omnia quo ad omnem affectionem, quæ non est necessitatis, relinquit affectionem habendi proprietatem temporalium: quia illa non est necessitatis.

Quinto sic arguunt: Si Apostoli reliquerunt omnia quo ad curam, aut quo ad curam quæ est necessitatis, quod dici non potest. Omnis enim in hac vita degens oportet quod aliquam curam habeat de temporalibus aut reliquerunt omnia quo ad curam, quæ non est necessitatis. Et si hoc: aut ergo reliquerunt omnia quo ad talem curam actualem: & hoc non fuisset magnæ virtutis in Apostolis. Sic enim omnes boni & mali relinquunt omnia quo ad curā actualem. Aut relinquunt omnia quod ad curam quæ non est necessitatis, non solum abdicando curam actualem, sed etiam relinquendo voluntatem habendi curam, quæ non est necessitatis. Et ex hoc sequitur, quod Apostoli omnia reliquerunt quoad dominium & proprietatem: quia qui relinquit aliqua nolendo habere curam de ipsis, quæ non est necessitatis: aut ipsa habet pro derelictis, vt concedantur occupanti. Et sic relinquit dominium & proprietatem. Aut ipsa dat, vel vendit, aut alicui alienat à se: & sic adhuc relinquit dominium & proprietatem. Aut relinquit voluntatem habendi curam de ipsis retinendo proprietatem vt nullus habeat curam de ipsis. Et hoc est de rebus suis male disponere, quod vitio carere non potest. Et ideo quod Apostoli tali modo reliquerunt omnia quo ad curam, est minime concedendum.

Sexto sic arguunt, aut Apostoli habuerūt intentionē resumendi ea, quæ reliquerunt, aut nō habebant intentionē resumendi, si habebēt intentionē resumendi beatus Petrus dicēdo: *Ecce nos reliquimus omnia*, de parua perfectione se iactasset. Si a. non habebant intentionē resumendi, vel igitur de rebus suis quantumcunq, paruis cōmuniter ordinauerunt ipsa dando, aut vendendo, aut aliter à se dominium abdicando. Vel si non poterant vel non expediebat de eis ordinare, ipsa pro derelictis habebant: & ita proprietatem & dominium reliquerunt. Nullo enim modo est virtuosi taliter res suas negligere, vt ipsa velit quo ad proprietatem & dominium retinere, & tamen non eas congrue moderari: quia hoc reipublicæ est nociuum. Dicunt igitur isti impugnatores, quod Apostoli reliquerunt omnia, non in principio, sed postquam fuerunt ad apostolatum assumpti, quo ad perfectionem & curam, quæ non est necessitatis. Et propter eandem rationem reliquerunt omnia quo ad dominium & proprietatem. Quæ proprietas non est necessitatis. Nec videtur aliqua ratio, quare reliquerunt omnia quo ad affectionem & curam, quin reliquerint illa quo ad dominium & proprietatem. Tum quia sicut cura & affectio non sunt necessitatis, ita proprietas non est necessitatis. Tum quia retentio proprietatis non debet esse sine cura: quia hoc reipublicæ est nociuum. Et ideo retinere proprietatem rerum, & nolle curam habere de eis nec per se, nec per alium, non laudabile, sed vituperabile est censendum. Sequitur ergo, quod cum Apostoli reliquerint omnia quo ad affectionem & curam propter Deum omnia reliquerunt quo ad dominium & proprietatem. Causa autem, quare Petrus dixit, *reliquimus omnia*, & non, *vendidimus omnia*, super literam apparebit.

Secundo isti impugnatores conantur ostendere, quod Apostoli illa, sine quibus non potest hæc vita transiri, reliquerunt quo ad dominium & proprietatem. Quod probant primo sic. Non minus sub verbis Petri, cum dixit: *Ecce nos reliquimus omnia*, comprehenduntur illa, sine quibus non potest hæc vita transiri, quam sub voto religiosorum, qui cupientes paupertatem Apostolicam imitari, viuere sine proprio profitentur. Sed sub voto talium religiosorum comprehenduntur illa, sine quibus hæc vita transiri non potest, sicut ostensum est prius. Igitur sub verbis Petri comprehendun-

tur illa, fine quibus hæc vita tranfiri non poteft. Apoftoli igitur vitæ neceffaria reliquerunt, ficut & religiofi. Sed non reliquerunt ea quo ad facultatem & actum vtendi. Ergo reliquerunt ea quoad dominium & proprietatem. Secundo fic. Non magis generaliter dicitur in Actibus Apoftolorum de primis credentibus, quod *erant eis omnia communia*, quam Petrus dixit de fe & coapoftolis fuis: *Ecce nos reliquimus omnia*: quia non magis generaliter funt prædicta verba in Actibus, quam verba Petri. Sed ille impugnatus propter illa verba in Actibus concedit, quod non folum illa, fine quibus poteft hæc vita tranfiri: fed etiam illa, fine quibus non poteft tranfiri vita, illa fuerunt eis communia. Ergo eadem ratione propter generalitatem verborum Petri debet concedi, quod Apoftoli reliquerunt etiam illa, fine quibus non poteft hæc vita tranfiri, fed non reliquerunt illa quo ad facultatem & actum vtendi. Igitur reliquerunt illa quo ad dominium & proprietatem. Confirmatur hæc ratio: quia abdicatio primorum credentium non erat verifimilior, quam abdicatio Apoftolorũ: & per illum impugnatum primi credentes reliquerunt omnia, fine quibus non poteft hæc vita tranfiri quo ad proprietatem in fpeciali. Ergo & Apoftoli reliquerunt omnia, fine quibus non poteft hæc vita tranfiri quo ad proprietatem faltem in fpeciali. Et ita verba Petri ad illa, fine quibus non poteft hæc vita tranfiri, debent extendi.

Tertio arguunt fic. Verba Petri prædicta: *Ecce nos reliquimus omnia*, extendi debent ad illa, de quibus Christus antea locutus fuerat: quia occafione Chrifti ad adolefcentem, & de adolefcente, cui dixerat: *Si vis perfectus effe vade & vende* &c. dixit Petrus verba prædicta. Sed Chriftus antea locutus fuerat de pecunia. Quia, vt habetur *Luc. 18.* Chriftus videns illum triftem factum, dixit, quam *difficile qui pecuniam habent, in regnum cœlorum intrabunt*. Ergo & verba Petri ad pecuniam debent extendi, & tamen fæpe pecuniæ pro alimentis funt neceffariæ. Ergo verba Petri ad neceffaria vitæ debent extendi. Confirmatur hæc ratio: quia fecundum Auguftinum de doctrina Chriftiana, & ponitur 1. q. 3. *Totum quicquid homines habent in terra, omnia quorum domini funt, pecunia vocatur, feruus, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horum eft pecunia dicitur.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod omnia quæ pecunia vendi poffunt & emi, debent fub nomine pecuniæ comprehendi. Alimenta autem & alia fine quibus hæc vita tranfiri non poteft, vendi poffunt & emi. Ergo poffunt nomine pecuniæ comprehendi. Sed oftenfum eft, quod verba Petri ad pecuniam debent extendi. Ergo etiam ad illa, fine quibus hæc vita tranfiri non poteft, debent extendi.

Nunc ad literam accedamus. (*Sed propter hoc*) fcil. contigit reliquiffe omnia, dominium & proprietatem minime abdicando. (*Cum Petrus dixit: Ecce nos* &c.) Dicunt ifti impugnatores, quod hoc falfum eft. Quia non propter illam caufam dixit: fed dixit hoc, *ecce* &c. vt declararet fe & fuos difcipulos feciffe, quod audiuit tunc Chriftum adolefcenti confulere. Et ideo fequitur, quod intellexit de modo relinquendi omnis quo ad proprietatem. (*non dixit, nos vendidimus omnia*) quia falfum dixiffet. Quamuis enim vendidiffent omnia fua, non propter hoc vendidiffent omnia, quia multa erant, quæ non erant fua, quæ non poterant vendere. Vt igitur Petrus omnia comprehenderet & fua, & non fua, non dixit, vendidimus omnia: quia falfum dixiffet: fed dixit, *reliquimus omnia*, hoc eft noftra, abiiciendo proprietatem ipforum: & reliquimus aliena, nolendo neq; dono neq; emptione, neque aliquo alio quouismodo vnquam habere proprietatem ipforum, ficut quodammodo relinquntur aliena, dum poteftas habendi proprietatem ipforum penitus abdicatur. Et ifto modo verba Petri generaliffime de omnibus temporalibus propriis & alienis debent intelligi. Dicunt tamen ifti impugnatores, quod licet Petrus non dixerit, vendidimus omnia noftra: non tamen hoc neganit, nec ex fcriptura poteft probari, quod fua nequaquam vendidit. Imo multæ auctoritates Hieronymi fonare videntur, quod fua vendiderit. Nam, ficut allegatum eft fupra, Hieronymus ad Ebidiam ait: *Si vis effe perfecta, & in primo ftare faftigio dignitatis, fac quod fecerunt Apoftoli: Vende omnia quæ habes* &c. Ex quibus verbis datur intelligi, vt videtur, quod Apoftoli omnia fua vendiderunt. *Dedimus pauperibus*) Petrus hoc non dixit: non tamen negauit fe aliqua dediffe pauperibus. (*Poffunt enim res temporales relinqui quo ad curam* &c.) hoc verum eft: fed locum in Apoftolis, poftquam fuerint ad Apoftolatum affumpti, non habuit. Et ideo concedunt, quod ex iftis verbis folummodo non poteft concludi, quod Apoftoli omnia reliquerint quo ad dominium. Ex intellectu tamen illorum verborum, qui debet colligi ex ferie fcripturarum, hoc concluditur euidenter, vt dicunt. Appellans autem magis voluit arguere ex intellectu verborum, quam ex ipfis verbis. Ideo, vt dicunt, habent intentum. (*Vel reliquimus omnia præter illa fine quibus hæc vita tranfiri non poteft*) Dicunt quod talis exceptio non poteft colligi ex fcripturis, fed oppofitum ex fcripturis patenter habetur. Ideo talis exceptiua concedi non debet. (*Quibus non eft verifimile quod renunciauerint*) verum eft quo ad licitam poteftatem vtendi: tamen verifimile eft, vt ex fcripturis elicitur, quod iftis renunciauerint quo ad proprietatem & dominium. (*Hoc probant fcriptura prædicta*) Dicunt quod illæ probationes per æquiuocationem procedunt. Et ideo nullæ funt cenfendæ. *Et alia multa de quibus dicetur* &c. vbi ifti impugnatores refpondebunt ad eas, & quomodo per æquiuocationem procedunt oftendere conabuntur.

Cap. XIII.

De Iacobo autem & Iohanne dicitur Matth. 4. quod relicto patre suo Zebedeo in naui cum mercenariis secuti sunt eum. Certe patrem non reliquerunt, vt ei renunciauerint, & postea non habuerint eum, imo eius filii remanserunt: quia illa verba non concludunt, quod per verba illa, nos reliquimus omnia, *intelligantur à se omnia temporalia saltem illa de quibus sacra scriptura dicit contrarium, quo ad proprietatem & dominium abdicasse.*

ASsignatis duobus modis relinquendi, quibus ille impugnatus asserit Apostolos omnia reliquisse: hic redit ad propositum principale, ostendens quod per illa verba; *Ecce nos reliquimus omnia*, non potest concludi, quod Apostoli omnia quo ad dominium reliquerunt, simul cum hoc insinuans vnum alium modum saluādi verba Petri absq; hoc quod omnia reliquerit quo ad proprietatem: dicens quod sicut per illa verba Matthæi 4. dicta de Iacobo & Iohanne, *relicto patre suo Zebedeo* &c. non potest concludi, quod non amplius habuerunt eum pro patre: ita ex illis verbis Petri, *Ecce nos reliquimus omnia*, non potest concludi quod reliquerint quo ad proprietatem: quia licet reliquissent aliqua quo ad dominium, non tamen illa de quibus dicit scriptura contrarium, vt verba Petri; *Reliquimus omnia*, intelligantur cum illa expositione, præter illa de quibus scriptura dicit contrarium.

Sed isti impugnatores dicunt illam responsionem non valere: & quod insuper errorem includit. Quod probatio non valeat, ostendunt: quia omnis modus relinquendi, qui competebat Apostolis ex doctrina Christi, fuit possibilis, conueniens & laudabilis atque virtuosus. Sed modus relinquendi patrem ne sit pater, non est possibilis neque conueniens neque laudabilis. Modus autem relinquendi patrem, quantum ad assistentiam seu præsentiam & obsequium corporale propter sequelam Christi est conueniens & laudabilis. Ergo verba dicta de Iacobo & Iohanne, cum dicitur, *relicto patre suo* &c. de tali modo relinquendi debent intelligi. Et ita consimiliter verba Petri de modo relinquendi laudabili & perfecto debent intelligi. Talis est modus relinquendi omnia quoad dominium & proprietatem: ideo &c. Error qui, vt dicunt isti impugnatores, continetur in verbis prædictis, est quod Apostoli postquam fuerunt ad apostolatum assumpti, & etiam post missionem Spiritus sancti, habuerunt proprietatem rerum in speciali: quia illæ res, quas dicit scriptura Apostolos habuisse, non dicit fuisse Apostolorum, sed alicuius vnius Apostoli. Patet de singulis, de quibus ille impugnatus exemplificat, sicut de domo Petri, tunica, caligis, vestimento & huiusmodi. Ergo quilibet Apostolorum fuit proprietarius in speciali: quod improbatum est prius. Et contra hoc etiam amplius inferius arguetur.

Nunc accedatur ad textum: *(Relicto)* quantum ad præsentiam corporalem, *(vt pro patre postea non habuerint eum)* quia hoc non fuisset laudabile, sed dissonum rationi. *(Verba illa non concludunt &c.)* Conceditur quod per verba illa nude accepta, cum sint de se multos sensus habentia, nullum sensum determinatum ex his præcise absque aliis contingit concludere: sed ex intellectu illorum, qui ex aliis locis elicitur bene concludit intentum suum appellans, vt dicunt isti impugnatores. *(Saltem illa &c.)* hic elicitur assertio prædicta, scil. quod Apostoli habuerunt in speciali proprietatem illarum rerum, quas scriptura asserit eos habuisse: quam esse erroneam isti impugnatores affirmāt. *(Scriptura dicit contrarium)* Dicunt quod scriptura nunquam dicit contrarium. Quamuis scriptura dicat aliqua verba, quæ scripturarum ignari possunt trahere ad contrarium.

Cap. XIV.

ITem non obstat capitulum dilectissimis 12. q. 1. *quod pro se dictus hereticus inducit, in quo beatus Clemens scribens condiscipulis suis Hierosolymis habitantibus cum beato Iacobo episcopo Hierosolymitano, æquiparat statum Apostolorum & ipsorum discipulorum ac Iudæorum Hierosolymis post missionem Sancti Spiritus conuersorum, quantum ad modum habendi illa temporalia statui primorum parentum in statu innocentiæ consistentium.* *Et dicit ibi*: Quantum ad statum prædictum primorum parentum, quod communis vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debuit. Sed per iniquitatem alius dixit, hoc esse suum, & alius illud. Et sic inter mortales facta est diuisio: *Proculdubio illa scriptura supponit, quod si primi parentes non peccassent, omnia communia fuissent quo ad dominium & proprietatem. Quod patet in eo, quod dicit quod* per iniquitatem *id est, per peccatum primorum parentum, alius dixit hoc esse suum: & alius illud. Et sic inter mortales facta est diuisio. Hæc autem diuisio facta fuit eius rei, cuius prius erat communio. Diuisio autem facta est rerum, & non vsus simplicis facti, vt patet: quia alius dicebat hoc suum esse: & alius illud. Non dicit, quod vnus diceret vsum huius rei suum esse, & alius alterius: sed dicebat vnus rem aliquam, & alius aliam suam. Sicq; patet, quod rerum dominia, non quo ad vsum diuisio fuit facta. Et per consequens sequitur, quod ante diuisionem quo ad rerum dominia: communio erat. Et hoc clarius per sequentia patet in* eodem capitulo, *vbi sequitur*: & sicut non potest diuidi aer: neque splendor solis, ita nec reliqua quæ communiter data sunt omnibus hominibus ad habendum. *Vbi manifeste dicit, omnia temporalia communiter data fuisse omnibus hominibus ad habendum: non dicit, quo ad facti vsum, sed dicit ad habendum, quia vsus facti haberi nullatenus potest, vt superius est probatum. Ergo si data fuerunt eis, & ab illo susceperunt Deo, qui dare potuit, dicendum est, quod Domini fuerunt effecti. Quia dare est accipientis rem facere.*

POstquam ille impugnatus respondit ad illa verba Petri *Ecce nos reliquimus omnia*, hic respondet ad capitulum Clementis, *Dilectissimi*: quod ad probandum vsum posse separari à proprietate & dominio appellans inducit. Et diuiditur in duo: quia primo ostendere conatur, quod per illud capitulum Clementis non potest ostendi, quod in statu innocentiæ fuisset vsus facti separatus à dominio vel proprietate. Ostendens, quod si primi parentes non peccassent, omnia quibus vsi fuissent, fuissent eis communia quoad dominium. Secundo per illud capitulum Clementis probare molitur, quod Apostoli & eorum discipuli ante conuersionem eorum de quibus ibidem fit mentio, aliqua possidebant, quæ postea communicauerunt Iudæis conuersis. Primum dupliciter conatur ostendere. Primo sic: illa fuissent vel fuerunt communia quoad dominium seu proprietatem in statu innocentiæ: quæ postea diuisa fuerunt quoad dominium: sed res ipsæ fuerunt diuisæ, quoad dominium post peccatum primorum parentum. Ergo res ipsæ fuerunt vel fuissent communes quoad dominium seu proprietatem, si primi parentes non peccassent: & ita ibi non fuisset vsus à proprietate & dominio separatus. Secundo ibi (*& hoc clarius*) probat secundo modo, quod omnia ibi fuerunt communia quoad dominium. Quia illud, quod datur aliquibus ab illo qui potest dare, datur eis quoad dominium: ita quod Domini efficiuntur illorum quæ dantur. Sed res erant datæ à Deo omnibus hominibus ad habendum, igitur domini efficiebantur: & per consequens in statu innocentiæ fuisset vsus à proprietate seu dominio non separatus.

Sed isti impugnatores dicunt, quod ille in omnibus non solum erronee, sed etiam cauillose & sub vocum multiplicitate procedit. Vnde dicunt, quod licet verbis præmissis multi contineantur errores, de quibus super literam apparebit: tamen est vnus error principalis, quem per duas rationes prædictas probare molitur. Scilicet quod tale dominium rerum temporalium haberent primi parentes, & habuissent si non peccassent, quale nunc habent illi qui habent dominia rerum. Ille error, vt dicunt, patenter elicitur ex hoc, quod dicit, beatum Clementem non solum comparare, sed etiam æquiparare statum Apostolorum & ipsorum discipulorum ac Iudæorum Hierosolymis post missionem Spiritus sancti conuersorum, quantum ad modum habendi illa temporalia primorum parentum in statu innocentiæ constitutorum. Cum igitur secundum illum impugnatum, vt prius, patuit, Apostoli & eorum discipuli ac ibi Iudæi conuersi habuerunt tale dominium, quale Iudæi conuersi habuerunt ante conuersionem ipsorum. Sequitur, quod tale fuit dominium primorum parentum, quale est nunc dominium mundanorum. Quia dominium primorum parentum fuit tale, quale fuit dominium Apostolorum & prædictorum: & æquiparat Clemens secundum ipsum statum istorum statui illorum, quantum ad modum habendi temporalia. Et dominium Apostolorum & prædictorum fuit tale, quale fuit Iudæorum conuersorum ante ipsorum conuersionem. Et illud fuit dominium mundanorum. Igitur dominium primorum parentum fuit tale, quale est dominium mundanorum. Sed hoc dicunt isti impugnatores esse erroneum. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod dominium temporalium datum primis parentibus fuit potestas rationabiliter regendi ac gubernandi temporalia absque eorum resistentia violenta, ita quod domini violentiam vel nocumentum inferre non poterant. Vnde quantum ad talem potestatem super terrena & specialiter super animalia, dicitur Eccles. 18. *Dominus Deus de terra creauit hominem*. Et post: *Dedit illi potestatem eorum, quæ sunt super terram, posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatilium*. De potestate autem regendi & gubernandi, aut ordinandi & disponendi quædam alia dicitur Gen. 2. *Tulit ergo Dominus Deus hominem & posuit eum in paradiso voluptatis vt operaretur & custodiret illum*. Ex quibus verbis recte intellectis datur intelligi, quod in rebus, quarum primi parentes gubernationem habebant, nihil contra eorum voluntatem accidisset: & ita talis perfecta potestas regendi & disponendi temporalia fuit dominium, quod datum fuit primis parentibus. Propter quod dixit eis Deus Genes. 1. *Replete terram, & subiicite eam*, hoc est ad placitum vestrum regite & disponite eam: *& dominamini piscibus maris & volatilibus cœli*, hoc est perfectam potestatem, cui non poterunt resistere habete super pisces maris & volatilia cœli & vniuersa animantia, quæ mouentur super terram. Præter illud autem dominium data fuit ipsis & animantibus terræ potestas vtendi quibusdam rebus determinatis: ita quod aliquibus vti poterant, & non aliis. Vnde Genes. 1. postquam Deus dederat primis parentibus potestatem subiiciendi terram & dominium omnium animalium, sic scribitur: *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli & vniuersis quæ mouentur in terra & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum*. Ex his verbis datur intelligi, quod herbæ & ligna huiusmodi data erant communiter hominibus & aliis animalibus ad vescendum. Vnum autem lignum, non obstante generali potestate vescendi homini data erat exceptum, vt habetur Genes. 2. cum dicitur, *ex omni ligno Paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quacunque die comederis ex eo, morte morieris*. Secundo isti impugnatores dicunt esse notandum: quod diuersarum rerum diuersi sunt modi vtendi. Vnde alius est vsus illorum quæ manducari non debent: & illorum quæ manducari licet. Eiusdem etiam rei sunt diuersi modi vtendi: quia eadem re diuersis modis vti contingit, sicut pecunia contingit vti ad pompam, & etiam ad aliam rem emendam. Sic pane contingit vti comedendo, & ipsum pro alia re permutando. Tertio dicunt, quod licet primis parentibus fuerit data potestas vtendi

omnibus te[illegible] modo vel alio: illa tamen potestas vtendi non erat dom[illegible] Deo fuit ipsis c[illegible]um: tum quia habuerunt potestatem vtendi angelis, non quidem co[illegible] sed per alium modū, quod ex verbis Beati Augustini super illud 1. Corinth. 3. *Omnia enim vestra sunt*, [illegible]ligitur manifeste. Et tamen super Angelos non receperunt dominium: tum quia cessante ill[illegible] do[illegible]mio non cessauit omnis potestas vtendi. Aliqua tamen potestas vtendi rebus, quarum eis fuit da[illegible] dominium, a dominio illo minime differebat. Gubernare enim & disponere est quidam actus vtē-di. Et ideo potestas taliter disponendi fuit potestas vtendi. Et ita fuit do[illegible]minium: non tamen ex hoc sequitur, quod omnis potestas vtendi fuerit tale dominium. Illa enim potestas data fuit aliis animalibus, quibus non fuit datum dominium. Ex his arguunt isti impugnatores contra assertionem prædictam: scilicet quod dominium primorū parentum fuit tale, quale [illegible] dominium mundanorum. Quia dominium primorum parentum fuit potestas ad libitum disponendi de temporalibus, quorum habuerunt dominium, secundum quod patet per auctoritates superius allegatas. Sed dominium mundanorum, & etiam dominium quod secundum illum impugnatum habuerunt Apostoli, & eorum Discipuli, ac etiam dominium quod habuerunt Iudæi conuersi in temporalibus istis, non fuit talis perfecta potestas de rebus ad libitum disponendi & regendi: quia si illud dominium habuissent, habuissent etiam ipsum in pecora, & alia animalia, quæ tamen non ita obediebant eis, sicut obe-diuissent hominibus, si in statu innocentiæ permansissent. Et ita illud dominium istorum non fu[illegible]le, quale fuit primorum parentum, vt dicunt isti impugnatores: quia illa potestas, quam dedit Christus discipulis suis, dicens Lucæ 10. *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones & super omnem virtutem inimici & nihil vobis nocebit*. Et similiter illa, quæ dixit Marcus recitans verba Christi: *In nomine meo dæmonia eiicient, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*. Et vniuersaliter potestas faciendi miracula multo magis assimilatur dominio dato primis parentibus, quam dominium mundanorum vel aliorum in rebus temporalibus, quod habent quicunq; ex ordinatione humana. Imo dicunt, quod dominium, quo dicitur de puero vel famulo, quod dominatur equo domini sui: quia potest regere ad suæ placitum voluntatis: & vniuersaliter omnis potestas violenta, cui resisti non potest, quantum ad aliquas conditiones morales, magis assimilatur dominio primorum parentum quam dominium quod habent quicunq; in rebus temporalibus ex pacto humano præter dominium naturale. Dominium ergo quod fuit Apostolorum & Discipulorum ipsorum ac Iudæorum conuersorum, non fuit tale dominium, quale fuit dominium primorum parentum.

Amplius, aut dominium primorum parentum fuit naturale: aut aliquid superadditum naturæ. Si fuit naturale: tunc non fuit nisi potestas naturalis corporis & sapientiæ naturalis, qua volebant omnia absq; ipsorum resistentia gubernare. Ad talem autem potestatem constat, quod non reducti erant illi, de quibus in Actibus fit mentio: quia natura in eis, quantum ad defectus naturales, fuit minime reparata. Si autem dominium fuit aliquid superadditum naturæ: constat quod fuit aliquid absolutum: quia aliter animalia habuissent æqualem potestatem resistendi habenti tale dominium, sicut non habenti: sicut nunc habent æqualem virtutem resistendi, postquam aliquis effectus est eorum Dominus, sicut ante. Tale autem absolutum super naturale non fuit in illis, de quibus fit in Actibus mentio. Ergo non habuerunt tale dominium, quale habuerunt primi parentes.

Ad rationem primam istius impugnati respondent, quod aliquarum rerum, quarum primo fuit communio, postea facta fuit diuisio, sed tamen non omnino eodem modo: quia alio modo fuerunt communia, & postea propria; sicut e conuerso sæpe alio modo aliqua sunt propria, & postea alio modo fiunt communia. Vnde primo aliqua sunt propria quo ad dominium liberum siue plenum: postea vero fiunt cōmunia absq; tali dominio libero siue pleno: sicut patet de intrantibus monasteria, & cōferentibus bona sua eisdem monasteriis. Sed forte instabit ille impugnatus, quod præter dominium quod fuit talis perfecta potestas subiiciendi & regendi, & quasi vincendi seu superandi quod habuerunt primi parentes in statu innocentiæ, habuerunt dominium quod per peccatum minime perdiderunt, quamuis perderent primum. Nam nulli possunt inter se diuidere aliqua bona quo ad distincta dominia, nisi prius habeant dominium commune in diuidendū. Sed primi parentes vel filii eorum dein post peccatum diuiserunt inter se bona temporalia quo ad distincta dominia. Ergo post peccatum habuerunt commune dominium. Sed illud non acquisierunt per peccatum. Ergo ante peccatum habuerunt dominiū cōmune. Ad hoc dicunt isti impugnatores, quod primi parentes post peccatum non habuerunt dominium commune omnium temporalium proprie loquendo de dominio: sed habebant potestatem appropriandi sibi, & etiam acquirendi commune dominium: quia quæ in nullius bonis sunt, occupanti conceduntur. Et ideo illa proprietas non fuit proprie dominium commune, sicut nec modo potestas appropriandi seu acquirendi illa, quæ e cælo terra mariq; capiuntur, est proprie dominium commune. Quia si esset proprie commune dominium nullus deberet sibi appropriare aliqua ipsorum absq; communitatis consensu. Et ideo si conceda-tur, quod illa potestas appropriandi fuit commune dominium, dicunt isti impugnatores, quod tale dominium non fuisset in statu innocentiæ, si primi parentes non peccassent, quia ibi non fuisset potestas appropriandi. Et si quæratur, vnde igitur habuerunt primi parentes talem potestatem appropriandi res temporales, quam non habuerunt ante peccatum? Dicunt isti, quod habuerunt illā potestatem ex natura corrupta, quia ex dictamine rationis naturalis conuincitur, quod expedit posse peccantibus, quod etiam habeant potestatem appropriandi sibi aliqua, nisi eorum aliqui eadem potestate sponte se priuent, ita quod nullus debet in principio cogi talem potestatem dimittere.

Ex isto patet, quod esto quod in primis parentibus in principio non fuerit vsus [illegible] abom [illegible] nio separatus quo ad res consumptibiles, tamen in vtroq; ipsorum, talis vsus fuisset ab omni prop ne tate separatus: quia licet vterq; habuisset dominium tale, neuter tamen habuit proprietatem. Quia illa res tēporalis dicitur propria, quæ ita est vnius, quod non est alterius hominis. Et ideo modo c tum est, quod nulla fuit proprietas. Et ex illo sequitur, quod quodlibet dominium ex iure positi o introductum sit idem quod proprietas. Dominium tamen si debet vocare dominium, q competit absq; omni iure positiuo diuino & humano, non est idē quod proprietas. Patet etiā ex pdictis, quod in statu innocentiæ fuisset actus vtendi separatus à rebus vsu consumptibilibus nō à dominio, q est perfecta potestas subiiciendi & regendi, sed ab omni dominio, q inter mortales est inuentū [illegible] la- ret insuper ex prædictis, quod Apostoli & eorum Discipuli ac Iudæi conuersi, nec habuerunt tale do- minium, quale habuerunt primi parentes ante peccatum: nec habuerunt tale dominium, si tamen vocari debet dominiū, quale habuerunt primi parentes ante diuisionem rerum: quia illi habuerunt potestatem appropriandi sibi illa quorum habuerunt tale dominium. Apostoli autem & di[illegible]ipuli ac Iudæi conuersi non habuerunt talē potestatem appropriandi sibi cōmunia, sicut probatū est prius.

Ad secundam rationem respondent isti impugnatores, quod illud argumentum non conclu- dit de dominio, quale habeтunt mortales post peccatum. Si autem intelligatur de alio dominio, non est ad propositum.

His dictis circa literam aliqua sunt notanda. (*Æquiparat statum Apostolorum* &c.) Hoc dicun es- se falsum: quia Beatus Clemens comparat & non æquiparat: licet aliquo modo assimilet, quantum ad modum habendi illa temporalia. Illud potest aliquo modo concedi sic, scilicet quod Beatus [illegible] mens assimilet vnum statum alteri quantum ad modum habendi temporalia quo ad vsum facti [illegible] quantum ad modum habendi quo ad dominium: quia nunquā aliqui mortales habuerunt tale do- minium temporalium, quale habuerunt primi parentes in statu innocentiæ. Imo illud ipsum p[illegible]mi parentes perdiderunt: quia primis parentibus inobedientibus Deo, omnia eis inobedientia sunt e fecta. Vnde & de terra dixit sibi Deus: *Spinas & tribulos germinabit tibi*. Veruntamen sicut natura non fu it omnino destructa, ita nec illud dominium fuit omnino destructum, ita tamen fuit diminutum & deterioratum, quod nomine dominii non debuit appellari. Propter quod Deus benedicens Noe & filiis eius, sicut patet *Genes. nono*, licet potestatem prius habitam in statu innocentiæ insinua- ret, non esse destructam, dicens: *Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ* &c. tamen tale potestatem dominii nomine nullatenus appellauit. (*Communis vsus*) Hoc est, similis potestas vte- di cum debitis circumstantiis absque omni appropriatione. (*Sed per iniquitatem alius dixit hoc e[illegible] n- um* &c.) Verum est quod si nunquam fuisset iniquitas, nunquam fuisset appropriatio talis. Et si in- ter mortales post peccatum facta est diuisio quantum ad dominium & proprietatem. (*Omnia com- munia fuissent quantum ad dominium*) Hoc est verum quo ad perfectam potestatem subiiciendi: quia quslibet saltem cum peruenisset ad perfectam ætatem, habuisset talem potestatem seu proprietatem. Hic insinuat & loquitur de proprietate, qualis est inter mortales. Et talis non fuisset in statu inno- centiæ, nec vnquam de tali proprietate loquitur scriptura, cum loquitur de dominio primorum pa- rentum ante peccatum. Vnde proprietas secundum quod hoc nomine scientiæ legales vtuntur, li- cet significet idem, quod dominium, accipiendo dominium, quod competit ex iure positiuo, non tamen significat idem, quod dominium, accipiendo *dominium* secundum alias significationes, de quibus dictum est in principio istius opusculi. Vnde quamuis dicatur, ille dominatur animo suo: nō propter hoc dicitur, quod ille habet proprietatem animi sui, quia secundum illum modum loquen- di, tunc maxime dominatur quis voluntati suæ, quando relinquit propriam voluntatem, & com- mittit se voluntati alterius, & prompte facit, quicquid alius sibi suadet & imponit: sic etiam licet di- catur de famulo, quod dominatur equo Domini sui, non propter hoc dicitur, quod habeat proprie- tatem equi. Et ita plures significationes habet hoc nomen *dominium*, quam hoc nomen *proprietas*. Et propter hoc dicunt isti impugnatores, quod ille impugnatus in toto illo processu sub verbis ambi- guis & obscuris ac cauillose procedit. (*quod patet*) dicunt isti, quod illa quę sequuntur nullo modo faciunt patere illud, quod intendit. (*Hæc autem diuisio facta fuit eius rei, cuius prius erat communio*) Hic dicunt isti impugnatores, q illa diuisio fuit eiusdem, cuius prius erat communio. Sed non eodē mo- do fuit res diuisa, quo prius fuerit cōmunis, & ideo ex hoc, quod postea fuit propria quo ad domini- um, non potest concludi, quod prius erat communis quo ad dominium. Et quia ille impugnatus hic & alibi fundat se in virtute talis propositionis: Quando aliqua communia diuiduntur, illa eo- dem modo sunt propria, quo prius fuerunt communia, & econuerso: quia illa negata processus di- uersi nullum habent colorem. Ideo isti impugnatores plura adducunt exempla ad probandum falsitatem dictæ propositionis & cuiuslibet consimilis. Primum exemplum inexpugnabile eis appa- ret, & est de creditoribus habentibus communia pignora aliquorum collegiorum, vel etiam aliqua- rum singularium personarum. Nam constat per iura, quod isti creditores habentes pignora com- munia in casu licite possunt vendere quibuscunq;, qui non sunt prohibiti emere ista pignora com- munia. Vendant ergo vnum pignus vni mercatori, & aliud alii, & aliud tertio. Hoc post hęc est diuisio illorum, quæ prius erunt communia: & tamen non eodem modo sunt diuisa, quo prius e- rant communia. Nunc enim sunt diuisa & propria quo ad dominium & proprietatem quæ tamen non erant prius communia quo ad dominium & proprietatem: quia creditores dominium & pro- prietatem minime habuerunt. Item, si aliqui habentes communes pecunias partem pecuniarum di-

tu aut

uidant inter mercatores & partem inter monasteria, dominium à se totaliter transferendo, pecuniæ datæ monasteriis non eodem modo fiunt propriæ monasteriis, quo pecuniæ datæ mercatoribus fiunt propriæ ipsis, & ita non eodem modo fiunt illæ pecuniæ proprię monasteriis, quo prius fuerant communes dantibus eas.

Tertium exemplum est de abbate vel alia reuerenda persona dante Eleemosynam de bonis cõmunibus pauperibus secularibus: quia illæ Eleemosynæ datæ fiũt propriæ quo ad liberam potestatẽ dandi, vendendi & alicui alienandi ac legandi: & tamen illo modo non fuerunt communes. Ergo illa diuisa non eodem modo fiunt propria, quo fuerunt prius communia. Quartum exemplum est de conferente bona aliqua alicui monasterio: quia illa fiunt communia, quæ prius fuerunt propria: non tamen eodem modo sunt facta cõmunia, quo prius erant propria. Modo enim non sunt communia quo ad liberũ seu plenũ dominium: neq; quo ad potestatem liberè dandi, vendendi & alicui alienandi: & tamen illo modo prius erant propria. Et ita secundum istos patet aperte, quod licet aliqua diuidantur, quæ prius erant communia, non est necesse, quod eodem modo fiant propria, quo prius fuerunt communia, nec e conuerso. (*Diuisio autem facta est rerum*) hoc conceditur. (*& non vsus simplicis facti*) Hoc etiam conceditur, si intelligatur cum dictione excludente pro illo tempore, quo primum facta est rerum diuisio. Tamen sæpe postea fit inter multos diuisio, tantum quo ad potestatem habendi simplicem vsum facti, sicut patet de Fratribus Minoribus, quibus diuiduntur cellæ & aliæ res multæ. Idem est de seruis & inuitatis sępe ad mensam alicuius. (*Non dicit quod vnus diceret vsum rei suum esse: & alius alterius*) Verum est, quod hoc non dicit: & tamen hoc non negauit. Vnde prima diuisio rerum facta inter mortales fuit, & quo ad dominium & quo ad potestatem vtendi: quia regulariter, nisi in certis casibus, qui habet dominium rei, habet potestatem vtendi re: licet aliquando aliquis habeat dominium rei, & tamen careat potestate vtendi re, saltem ad tempus. Patet de rebus impignoratis: & ita inter dominium rei & licitam potestatem vtendi re, est differentia manifesta. (*Sicque patet, quod rerum quo ad dominia, non quo ad vsum fuit facta diuisio*) Hoc consequens secundum istos includit duas partes, vnam affirmatiuam, quod, scilicet quo ad dominia fuit facta diuisio, & illa est vera, Aliam negatiuam, quod, scilicet non fuit diuisio facta quo ad vsum: & hæc est falsa, accipiendo *vsum* pro potestate vtendi, quo modo accipit Clemens in prædicto capitulo *Dilectissimis*: quia particulariter facta fuit diuisio quo ad dominia; ex hac sequebatur diuisio quo ad potestatem vtendi. Tamen licet ita fuerit inter illos, qui res primitus diuiserunt: tamen inter quosdam alios posteriores sæpe facta est alio modo diuisio: quia sæpe quo ad potestatem vtendi tantummodo (*Et per consequens sequitur quod ante diuisionem quo ad rerum dominia communio erat*) Istud secundum eos nullo modo sequitur; etiam licet consequens esset verum; non tamen sequeretur ex præmissis, quia, sicut ostensum est, licet aliquæ res inter aliquos diuidantur, non tamen oportet, quod isto modo fiant propriæ, quo prius fuerant communes, patet de vendentibus pignora communia mercatoribus. Dicunt tamen isti impugnatores, quod licet in proposito gratia materiæ non vi argumenti concederetur, quod ante primam diuisionem rerum res fuerint isto modo quo ad dominium, quo nunc omnes res, quæ in nullius bonis sunt, quæ occupanti conceduntur, sunt quodammodo communes quo ad dominium omnibus hominibus, vel saltem illis qui tali dominio non renunciauerunt inquantum habent potestatem diuidendi & appropriandi sibi ista quæ capiunt. Tale tamen dominium non fuit primorum parentum ante peccatum, nec fuisset in statu innocentiæ, si non peccassent, sed ante peccatum habuerunt tantummodo dominium, quod est perfecta potestas subiiciendi & regendi aliqua temporalia, & potestatem vtendi huiusmodi rebus, non autem tunc habuerunt dominium quod est potestas appropriandi & diuidendi res inter se quo ad dominia, sed tale dominium habuerunt post peccatum ante diuisionem rerum, quia in tempore medio inter tempus innocentiæ & primam diuisionem rerũ habuerunt potestatem diuidendi res inter se & appropriandi sibi eas. Et ita fuit triplex tempus, scil. ante peccatum, in quo tempore habuerunt dominiũ, quale nunquam aliq postea habuerũt, Secundum tempus fuit post peccatum, & ante diuisionem rerũ. Et in isto tempore habuerunt potestatem diuidendi & appropriandi sibi res. Et si talis potestas vocetur dominiũ, potest concedi, quod habuerunt dominiũ commune rerũ. Tertiũ tempus fuit post diuisionem rerum. Et tunc inceperũt dominia propria, qualia nunc sunt mundanorũ. (*Et hoc clarius*) Dicũt isti quod nullo modo patet intelligenti. (*Communiter data sunt*) hoc est concessa sunt. Vnde & verbum *dandi* nonnũquam accipitur pro verbo concedendi. Vnde sæpe quis dat, quod non habet, quia concedit quod non habet. (*Ad habendum*) *habere*, sicut dictum est prius multipliciter accipitur. Vnde & vnus modus habendi est habere quo ad licitam potestatem vtendi, & ita data sunt ad habendum, quo ad licitam potestatem vtendi, & etiam quo ad dominium ante peccatum, quod est potestas perfecta regendi &c. & post peccatum quo ad dominium, quod est potestas diuidendi inter se & appropriandi sibi: si tamen debet vocari dominium ista potestas. (*Non dicit quo ad vsum facti*) verum est, quod non dicit verbaliter, non tamen negauit, neq; verbaliter neq; sententialiter. Sed sententialiter dixit accipiendo vsum facti pro licita potestate vtendi: quia cum dixit: *data sunt ad habendum*, debet intelligi, sicut dictum est, quod data sunt ad habendum quo ad licitam potestatem vtendi. (*Vsus facti haberi nullatenus potest*) hoc, dicunt isti impugnatores, est erroneum, de quo inferius differetur, (*Domini fuerunt effecti.*) Concedi potest vno modo accipiendo dominium, sed non accipiendo dominium pro tali dominio, quale est dominium mundanorum, vel quale fuit dominium primorum credentiũ, si tamen dominium appellari debet. (*Dare est accipientis facere*) Sicut verbum *dandi* accipitur multipliciter,

secun-

secundum quod declaratum est prius: ita etiã verbum *accipiendi* accipitur multipliciter. Aliquando enim importat dominium; aliquando importat vsum vel potestatẽ vtendi, aliquando imponat custodiam; & aliis modis accipi potest. Similiter *facere esse accipientis*, æquiuoce accipitur: vel quod faciat rem esse accipientis quo ad dominium: vel quo ad potestatem vtendi: vel quo ad custodiam, & multis aliis modis. Vnde sicut aliquid dicitur esse alicuius multipliciter vel quo ad dominium, vel quo ad potestatem vtendi, vel quo ad custodiam, vel quo ad originem, & aliis modis quasi innumeris: ita etiam facere rem esse accipientis multipliciter dicitur, & non semper importat dominium. Propter quod etiam sic dare rem, vt sit aliquo modo accipientis, non semper importat dominium: imo aliquando nec importat dominium, nec potestatem vtendi. Et ita dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus per verba multiplicia errores conatur inducere.

Cap. XV.

D*Einde subiungit Beatus Clemens sic*: Istius enim consuetudinis morte retento, Apostoli eorumq; discipuli vna nobiscum & vobiscum cõmunem vitam duxerunt. Vt enim bene nostis, erat multitudinis credentium cor vnum, & anima vna. Nec quisquam eorum aut nostrum de his quæ possidebat esse dicebat aliquid suum, sed omnia nobis & istis erant communia. *In quibus verbis supponit Beatus Clemens aperte, quod ante conuersionem illorum Iudæorum, de qua mentio habetur* Act. 2. & 4. ca. *Apostoli & eorum discipuli aliqua possidebant ibi, cum dicit*: Apostoli eorumq; discipuli, vna nobiscum & vobiscum: *Et loquitur de Iudæis conuersis, qui communem vitam duxerunt. Et in quo erat illa communis vita, declarat, dicens*: erat enim multitudinis credentium cor vnum, & anima vna. Nec quisquam eorum (*scilicet Apostolorum: & ipsorum discipulorum, de quibus locutus est supra*) aut nostrum (*scilicet Iudæorum conuersorũ*) de his quæ possidebat. *Ecce aperte dicit, quod Apostoli & discipuli aliqua possidebant ante. Sequitur*: aliquid suum esse dicebat, sed omnia nobis, (*scilicet conuersis*) & istis (*scilicet Apostolis*) & eorum discipulis erant communia. *Sic quod per prædictum capitulum clare patet, quod ante conuersionem Iudæorum prædicti Apostoli & eorum discipuli aliqua habebant: & quod ista communicauerunt Iudæis conuersis: & quod Iudæi conuersi communicauerunt Apostolis & discipulis eorum similiter quæ habebant. Ita quod quisquam eorum, scilicet Apostolorum & discipulorum ac Iudæorum conuersorum, eorum quæ possidebat, nihil esse suum dicebat, sed omnia erant communia inter ipsos.*

In parte ista iste impugnatus per prædictum capitulum Clementis conatur ostendere, quod Apostoli & Discipuli, ante conuersionem Iudæorum, de quibus in Actibus fit mentio, aliqua possidebant: quia dicit, quod ex dicto capitulo colligitur, quod Apostoli & eorum discipuli communicauerunt Iudæis conuersis illa quæ habebant: & econuerso. Igitur ante dictam conuersionẽ aliqua possidebant.

Sed isti impugnatores magis volentes, vt asserunt, impugnare mentem quam verba, dicunt quod licet verba prædicta istius impugnati extense accepto vocabulo *possidendi* sensum verum possent habere: tamen accipiendo vocabulum *possidendi* magis stricte pro eo quod possidetur iure proprietatis & dominii, sicut accipit ille impugnatus, verba illa erronea sunt censenda, quantum ad hoc quod asserunt Apostolos ante conuersionem dictorum Iudæorum aliqua iure proprietatis & dominii possedisse, & illa communitati credentium contulisse: quia vt dicunt, & probatum est prius, & inferius amplius ostendetur, Apostoli postquam fuerunt ad Apostolatum assumpti, nihil iure proprietatis & dominii possidebant, hoc est detinebant ad vsum vel facultatem vtendi.

Quod vt appareat videamus literam. (*Istius enim consuetudinis*) scilicet communem vitam ducendi. Communem vitam duxerunt, viuendo videlicet de communibus. Non enim hic *vita* accipitur pro primo actu animæ: sed accipitur pro sustentari, vt dicatur communem vitam ducere, qui de cõmunibus sustentatur. Et ideo, quando communia diuiduntur inter ducentes communem vitam, adhuc remanent aliquo modo communia, sicut prius: sed diuiduntur, vt pro illo tempore quilibet licite vtatur portione sibi assignata. Et ideo quandocunq; credentes sustentabantur de diuisis, adhuc erant communia. (*Quæ possidebat*) Super hoc dicit Glossa in decretis sic: *dic possidebat, id est, detinebat, sicut superius dicitur possidere.* Ex illa Glossa clare patet, quod in Actibus & in ca. prædicto Clementis verbum *possidendi* accipitur pro verbo detinendi: illo modo super dicitur *possidere*, id est, detinere: qui tamen nullum habet dominium in his, quæ possidet seu detinet. Et ita ex isto toto capitulo non potest concludi, nisi forte quod Apostoli aliqua detinebant antea vel cum dominio vel sine dominio. Aliud notant isti impugnatores, quod cum dicitur, *quæ possidebat*, debet referri ad tempus illud, quo erant communia, non ad tempus præcedens: quia dicitur *possidebat*, quod est verbum temporis imperfecti: *non possederat*, quod est verbum temporis plusquamperfecti. Et ideo necesse est, quod ibi accipiatur verbum *possidendi* pro verbo detinendi, & non pro habere dominium. Quia aliter esset oppositio in adiecto: *Nec quisquam eorum, quæ possidebat aliquid suum esse dicebat*: quia ille esset sensus, nec quisquam eorum, quorum tunc habebat dominium, aliquid suum esse dicebat. (*Omnia nobis & istis erant communia*) scilicet quo ad potestatem sustentandi per illa vno modo vel alio: & ita secundum istos ex hoc non potest probari, quod erant omnibus Apostolis & aliis communia, quo ad dominium etiam tale, quale conuersi, & forte aliqui Discipuli Apostolorum habuerunt. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum: quod de discipulis Apostolorum erant aliqui, qui ante dictam communitatem credentium poterant habere in speciali, & in communi, sicut inferius declarare nitentur. *Supponit Beatus Clemens aperte quod ante conuersionem* &c.) Dicunt quod accipiendo verbum *possidendi* pro verbo detinendi, nec aperte supponit nec negat. Tamẽ est verum, siue supponatur, siue

non,

non. Sed accipiendo verbum *possidendi* pro habere iure proprietatis & dominii: sic est omnino contra intentionem Clementis. (*Communem vitam duxerunt.*) Expositum est prius. (*Apostoli & Discipuli aliqua possidebant ante.*) Verum est quoad Apostolos, quod aliqua possidebant ad facultatem vel actum vtendi. (*Erant communia* &c.) Ad sustentandum omnes, scilicet Apostolos, & alios. Ad hoc enim erant, vt scilicet omnes sustentarentur. (*Aliqua habebant*) ad vsum. (*Illa communicauerunt Iudæis conuersis.*) Volendo scilicet quod Iudæi conuersi vterentur eis, si indigerent. (*Communicauerunt Apostolis.*) Non dando eis proprietatem ipsorum, sed volendo quod Apostoli sustentarentur de eis, si indigerent. (*Quæ possidebant.*) Detinebant, sicut prius. (*Suum*) id est, proprium.

Cap. XVI.

Item in eo, quod dicit, quod Apostoli post Petri verba illa: Ecce nos reliquimus omnia *&c. vsi sunt rebus consumptibilibus vsu: dicimus esse falsum: quia in rebus vsu consumptibilibus, vsus proprie sumptus haberi nequit, nec istis aliquis potest vti, vt superius est ostensum.*

In illa parte respondet ad illud, quod assumpsit appellans, quod Apostoli post verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, rebus vsu consumptibilibus vtebantur, dicens hoc esse falsum: quia in talibus rebus, *vsus* proprie sumptus haberi non potest.

Sed isti impugnatores dicunt, quod in his verbis tres dogmatizat errores: & præter hoc intentionem appellauit, & rationem minime tangit. Primus error, vt dicunt, hic contentus est, quod Apostoli post illa verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, rebus vsu consumptibilibus minime vtebantur. Secundus est, quod in rebus consumptibilibus *vsus* proprie sumptus haberi non potest. Tertius est, quod talibus rebus non potest vti. Primum, vt dicunt, est omnino erroneum: quia contra scripturã diuinam in multis locis, quæ Apostolos asserit post verba Petri prædicta cœnasse cum Christo & comedisse ac bibisse. Secundum improbatum est prius, vbi ostensum est, quod *vsus* proprie sumptus in talibus rebus potest haberi. Et de tertio etiam dictum est prius. Secundo dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus intentionẽ appellantis minime tangit. Appellans enim nõ plus probare intẽdit, nisi ꝙ potest quis manducare & bibere, & vestibus indui, ac actus consimiles circa res vsu cõsumptibiles exercere, absq; eorũ dominio seu proprietate. Vtitur autẽ talibus vocabulis *vsus*, *vti* & consimilibus: quia talibus vtitur scriptura diuina, cuius modũ loquendi nemini est licitum reprobare. Vnde quantum ad mentem appellantis sufficit ostendere, ꝙ actus consumendi res vsu consumptibiles, siue consumptio huiusmodi rerum, potest à proprietate & dominio separari. Cum igitur constet, quod Apostoli consumpserint res vsu consumptibiles post illa verba Petri: *Ecce nos reliquimus omnia*, in istis rebus non habuerunt dominiũ seu proprietatem; Appellans habet intentum scilicet ꝙ actus consumendi res vsu consumptibiles potest à proprietate & dominio separari: quia quantũ ad mentem appellantis tantũ valet dicere actus consumendi potest in huiusmodi rebus à ꝓprietate seu dominio separari, sicut quod vsus potest in huiusmodi rebus à proprietate seu dominio separari.

Explicemus itaq; literam. (*Vsi sunt*) Hic est modus loquendi scripturæ Diuinæ. Vnde Iosue 5 *Defecitq; manna postquam comederunt de frugibus terræ: nec vsi sunt vltra cibo illo filii Israel.* Et ita appellans seruat modum loquẽdi scripturæ. (*Dicimus esse falsum.*) Hic dicunt isti impugnatores, quod hoc Diuinæ scripturæ repugnat. Quia sicut patet per auctoritatem præallegatam sumptam ex Iosue 5. Qui manducat res vsu consumptibiles, vtitur eis. Certum autem est, quod manducauerunt res vsu consumptibiles. Igitur vsi fuerunt eis. Vnde dicunt, quod licet assertio istius, cum dicit quod Apostoli nequaquam vsi fuerunt rebus consumptibilibus vsu, sit tam ridiculosa & puerilis, vt qui non viderunt scripturas istius, vix credere possint, quod hoc asserat, & videatur multis quod intellectus, qui proprie ex verbis istius colligitur, nulli homini, qui habet vsum rationis, debet imponi, sed tantummodo isti impugnato in hoc & in consimilibus ignorantiam modorum loquendi, & conatus errores inducendi per nouas vocum impositiones &c. deberet ascribi. Et tamen propter hoc nequit de hæresi excusari: quia secundum Beatum Hieronymum ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. (*In rebus vsu consumptibilibus vsus proprie sumptus haberi nequit*) Illud dicunt omnino esse erroneum, quia licet posset concedi, quod in rebus vsu consumptibilibus, vsus iuris proprie sumptus haberi nequit: hæc tamen, *in huiusmodi rebus vsus proprie sumptus haberi nequit*, est nullatenus concedenda: & hoc, quia scriptura dicit, & aliæ scientiæ proprie loquendo concedunt, quod contingit habere vsum rerum vsu consumptibilium: sed non concedunt, quod proprie loquendo contingit habere vsum iuris talium rerum. Imo nullæ scientiæ nisi legales vtuntur vocabulo vsus in tali significatione. (*Nec istis aliquis potest vti.*) Istud dicunt esse omnino erroneum, sicut inferius ostendetur. (*Vt superius est ostensum*) scilicet sophistice, vt dicunt isti.

Cap. XVII.

Item in eo, quod dicit Beatum Augustinum dixisse, vouisse rerum omnium abdicationem, dicit falsum. Hoc enim Beatus Augustinus non dixit: sed cum recitasset, Apostolos dixisse: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, *subiunxit:* Hoc votum potissime vouerant. *Dic mihi, quid est illud votum quod vouerunt? Certe dici non potest, quod votum illud esset abdicationis dominii, seu proprietatis omnium temporalium rerum: cum de hoc in præcedentibus, seu subsequentibus nullam fecerit mentionem. Quid igitur est illud votum? Certe videtur quod vouerant se Dominum secuturos: de quo immediate mentio habita erat ibi,* secuti sumus te.

Et

Et si dicatur, quod imo vouerant se relicturos omnia, & Dominum secuturos: quia præcesserant verba illa, cum di- *xisset*: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. *Dicimus, quod non est verisimile, quod Beatus Au-* *gustinus intellexerit, quod in voto huiusmodi, scilicet quod reliquimus omnia, intelligantur illa comprehensa, qua* *Scriptura sacra postea asserit eos habuisse: sicut sunt, quæ ipsos habuisse superius est probatum. Item, non est intelli-* *gendum, quod Beatus Augustinus intellexerit, quod ipsi Apostoli vouerunt nihil habere aliud in communi: cum in-* *tendens iuxta vitam Apostolicam suam religionem fundare, loquens suis fratribus sic dixerit in Regula sua*: sit a- nima vna, & cor vnum in Domino, & non dicatis aliquid proprium: sed sint vobis omnia commu- nia: & distribuatur vnicuiq; vestrum, prout opus erit. *Et sequitur: sic enim legistis in Actibus Apostolorum,* *quia* eis erant omnia communia: & distribuebantur vnicuiq; prout opus erat. *Cum igitur Beatus Au-* *gustinus, & eius fratres, res habuerint, & habeant in communi: non est reuocandum in dubium, quin Beatus Au-* *gustinus Apostolos habuisse supposuerit in communi. Quare per auctoritatem prædictam Augustini, iste hæreticus* *nequaquam potest concludere, quod Apostoli voto abdicauerunt omnium rerum dominium, nec quod illud abdica-* *uerunt in proprio & in communi.*

In parte ista iste impugnatus respondet ad illud, quod de voto Apostolorum in obiectione præ- missa tangit appellans. Dicens primo quod Beatus Augustinus non dicit Apostolos vouisse abdica- tionem omnium rerum. Secundo dicit, quod fuit illud votum, de quo loquitur Augustinus, ibi: *Quid igitur* &c. dicens, quod vouerunt sequi Dominum. Tertio ibi: *Et si dicatur*, obiicit contra se. Quarto ibi: *Dicimus*, respondet primo dicens: quod Augustinus sub primo voto comprehendit illa, quæ scriptura Apostolos asserit habuisse. Secundo ibi: *Item non est*, dicit quod Augustinus non intel- lexit, quod Apostoli abdicauerunt omnia in communi. Quod conatur probare per hoc, quod regu- la Beati Augustini est fundata iuxta vitam Apostolicã: & tamen fratres sui habent aliquid in commu- ni. Vltimo ibi, *quare per auctoritatem*, concludit quod per auctoritatẽ Beati August. non potest cõcludi quod Apostoli abdicauerunt dominiũ omnium rerũ: nec per illud abdicauerunt in proprio & in commu- ni.

Sed isti impugnatores impugnãt prædicta quantum ad sex. In primo enim ostendunt, quod A- postoli vouerunt abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali. Secundo quod vouerunt abdicationem proprietatis omnium in speciali & in communi. Tertio quod Augustinus hoc sensit. Quarto quod specialiter probant, quod vouerunt abdicationem dominii illarum rerum, quas Scri- ptura asserit eos aliquo modo habuisse. Quinto quod licet Regula Beati Augustini iuxta vitam A- postolicam sit fundata: tamen non tangat ad vltimam perfectionem vitæ Apostolicæ. Sexto quod medium per quod probat Apostolos habuisse dominium aliquarum rerum in communi, non con- cludit.

Primum, scilicet quod Apostoli vouerunt abdicationem proprietatis omnium temporalium in speciali, ostendunt primo sic. Ad perfectionem vitæ Apostolicæ pertinebat perfectionem semel assumptam postea nequaquam relinquere, iuxta illud Saluatoris Lucæ 9. *Nemo mittens manum suam ad aratrum & aspiciens retro aptus est regno Dei.* Ad quem autem pertinet perfectionem assumptam ne- quaquam relinquere, ad eundem pertinet se in eadem perfectione voto firmare. Ad perfectionem igitur vitæ Apostolicæ pertinebat se in assumpta perfectione voto firmare. Sed teste Beato Petro, cum dicit: *Ecce nos reliquimus omnia*, Apostoli proprietatem omnium temporalium abiecerunt: sicut ostensum est prius, & inferius amplius ostendetur. Igitur Apostoli se in dicta temporalium abiectio- ne voto firmauerunt, & per consequens vouerũt abdicationem proprietatis omnium temporalium saltem in speciali. Secundo sic arguunt. Votum religiosorum profitentium regulam beati Augustini, vel regulam beati Benedicti, non est perfectius voto Apostolorum de eodem. Sed Apostoli voue- runt aliquam paupertatem, & dicti religiosi etiam vouent paupertatem. Ergo votum paupertatis prædictorum religiosorum non est perfectius, quam fuerit votum paupertatis Apostolorum. Dicti autem religiosi vouent abdicationem proprietatis omnium temporalium in speciali. Ergo Apostoli vouerunt abdicationem proprietatis omnium temporalium saltem in speciali. Tertio sic: sicut qui aliquam rem perfecte relinquit, ipsam non potest resumere: sic qui perfecte relinquit voluntatem habendi, non potest voluntatem habendi resumere. Vnde perfecte relinquere voluntatem haben- di, non est à voluntate habendi desistere. Tunc enim quilibet quando dormiret relinqueret volun- tatem habendi. Sed ad laudem Apostolorum, dicit Glossa super illud Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia*: quod *ipsi reliquerunt voluntatem habendi.* Et Gregorius dicit, quod *Petrus & Andreas dimiserunt desideria habendi.* Ergo voluntatem habendi non potuerunt resumere. Sed qui sic relinquit volunta- tem habendi, quod eam resumere nequit, vouet non habere. Si enim non voueret, posset resume- re, sicut prius Apostoli ergo vouerunt non habere temporalia. Quod debet intelligi quantũ ad pro- prietatem & dominium: ita vouerunt abdicationem proprietatis omnium temporalium saltem in communi. Quarto sic: Apostoli non imperfectius seruauerunt consilia Euangelica, quam Pharisæi, Scribæ & alii sub lege veteri constituti, seruauerunt consilia legis veteris. Non enim obliti fuerunt verborum sui Magistri dicentis Matth. 5. *Dico autem vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum non intrabitis in regnum cælorum. Audistis quia dictum est antiquis* &c. vbi Chri- stus insinuauit aperte, quod legem Euangelicam debuerunt Apostoli perfectius seruare, quam an- tiqui seruauerunt legem Mosaicam. Et ideo non imperfectius debuerunt seruare consilia Euangeli- ca, quam illi seruauerint consilia veteris legis. Sed nonnulli Pharisæi & Scribæ ac alii sub lege ve- teri constituti, nonnulla consilia legis veteris sub voto seruauerunt. Patet de Nazaræis *Numer. sext. & tert. cap.* vbi scribitur. *Hoc offeretis Domino in solennitatibus vestris præter vota & oblationes spontaneas.*

Et

Et sequitur: *si quis virorum votum domino voverit*, &c. Ex quibus aliisque quampluribus [illegible] euidenter, quod antiqui in veteri lege multa voverunt, ad quæ alias minime tenebantur: & in hoc, quod se voto astrinxerunt perfectius fecerunt: quia idem opus factum cum voto [illegible] est ceteris paribus quàm sine voto, secundum quod postea ostendetur. ergo apostoli [illegible] magis quàm illi consilia euangelica seruare vouerunt. sed abdicatio proprietatis omnium temporalium est consilium euangelicum, teste ipsa veritate, quæ ait: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus*, &c. ergo apostoli talem abdicationem sub voto seruauerunt.

Secundo isti impugnatores ostendunt, quod apostoli etiam vouerunt abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi. Nam votum apostolorum paupertatis non fuit imperfectius voto paupertatis quorumcunque religiosorum eos sequentium. sed nonnulli religiosi, puta Fratres Minores, vouent abdicationem proprietatis omnium in speciali & in communi, sicut postea ostendetur. ergo & apostoli votum huiusmodi emiserunt. Confirmatur, quia omnis religio quantum ad tria vota principalia in religione, scilicet obedientiæ, paupertatis, & castitatis, à vita apostolica sumpsit originem, fuitque vita apostolica forma & exemplar omnium religionum quantum ad illa tria vota. igitur conueniens fuit, vt nulla religio sequens in aliquo istorum trium votorum apostolicam vitam excederet: sed, sicut dictum est, religio Fratrum Minorum vouet abdicationem proprietatis omnium in speciali & etiam in communi. igitur & vita apostolica idem votum emisit.

Tertio isti impugnatores ostendunt, hanc fuisse intentionem B. Augustini; quia cum dicit beatus Augustinus, *hoc votum potentissime voverant*; aut debet referri ad totum, cum dicit apostolos dixisse, *ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te*: aut debet referri ad vltimam partem, scilicet, quod vouerunt sequi Christum. Si detur primum, habetur propositum, scilicet quod vouerunt relinquere seu dimittere omnia tam in speciali quam in communi. quia apostoli dicentes; *ecce nos dimisimus omnia*, locuti sunt de isto modo dimittendi omnia, quo Christus viam perfectionis docens consuluit omnia dimittenda, cum dixit cuidam: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus*: sed omne docuit omnia dimittenda tam in speciali quam in communi: quia quæ venduntur & pauperibus erogantur, tam in speciali quam in communi dimittuntur. Igitur si votum apostolorum debet intelligi de vtroq; sc. de dimittendo omnia, & de sequendo Christum, sequitur quod sub voto omnia dimiserunt tam in speciali quam in communi. Si autem detur secundum, scilicet, quod vouerunt tantummodo sequi Christum, quærunt isti impugnatores, si apostoli vouerunt sequi Christum, aut vouerunt eum sequi corporaliter tantum, aut spiritualiter, eius videlicet implendo consilia & præcepta. Primum non potest dici, quia sic nullius fuisset perfectionis illud votum. Multi enim Christum corporaliter sequebantur sine omni virtute hoc etiam est contra Glossam Mat. 4. super illud: *Relictis omnibus secuti sunt eum*. quæ ait: *Incessu pedum, sed magis obedientia & affectu, amplius ad propria non reuersuri*. Ex quib. verbis patenter habetur, quod licet apostoli incessu pedum Christum secuti fuerint: magis tamen obedientia & affectu ipsum sunt secuti. Si detur secundum, scilicet quod vouerunt sequi Christum spiritualiter eius præcepta & consilia adimplendo. igitur magis principalia eius consilia magis vouerunt. consilia autem principalia Christi fuerunt obedientiæ, castitatis & paupertatis. ergo sicut apostoli vouerunt obedientiam, quam docuit Christus, cum dixit: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum*: ita vouerunt paupertatem, quam Christus docuit, cum dixit: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus*. sed tum Christus docuit abdicationem omnium in speciali & in communi. ergo apostoli secundum intentionem B. August. omnium abdicationem in speciali & in communi vouerunt. Amplius, si apostoli non tantum sequebantur Christum, sed etiam vouerunt sequi Christũ, hoc fuit, quia sequi Christũ ex voto est perfectius & deo gratius, quã sequi Christũ sine voto. Alia n. causa, vt videtur, assignari non põt: sed vbi est eadẽ causa, debet esse idẽ effectus; sicut vbi est eadẽ ratio, debet esse idem ius. ergo si sequi Christum ex voto est perfectius, quam sine voto, & dimittere omnia ex voto est perfectius quam sine voto: ergo si apostoli ex voto secuti sunt Christum, ex voto omnia dimiserunt. Sed instabit aliquis contra prædicta dicens, quod illæ rationes non concludant: quia si concluderent, sequeretur quod vouissent omnia consilia Christi, cum nequaquam specificetur votum ipsorum, & non magis potest concludi, quod vnum consilium Christi vouerunt quam aliud. Sequeretur etiam, quod omnia quæcunque fecerunt, ex voto fecerunt. Cum omne bonum factum ex voto sit perfectius quàm sine voto. Sed isti impugnatores dicunt, quod illa non concludunt. Dicunt enim ad primum, quod quamuis votum apostolorum minime specificaretur, tamen ex quo vouerunt, rationabiliter concedi debet quod illa vouerint potissime, quæ Christus artius consulebat, & quæ inter opera cæteriora ad fidem veram suscipiendam infideles maxime poterant prouocare. Ex quo ipsi in voto & aliis operibus suis doctrinam Christi tenere, & ad eandem doctrinam alios prouocare verbis & factis principaliter studebant. Sed inter consilia Christi, consilia paupertatis, castitatis, & obedientiæ, videntur à Christo strictius imposita & edocta. Per ista etiam maxime prouocari poterant infideles ad doctrinã Christi suscipiendam. Vnde apostoli per paupertatem specialiter reddiderunt se non suspectos, ne quis crederet ipsos propter aliquod temporale, doctrinam euangelicam prædicare: vt sic nullus eos mala intentione veritates inauditas docere putaret. & ita relinquitur, quod apostoli specialiter seruare paupertatem assumptam vouere debebant. Aliter à prædictis minime discordando. Di-

Dicunt quod votum apostolorum specificatur quantum ad paupertatem, cum Augustinus do loquens de pauperrate apostolorum & sequela Christi statim dicat, *hoc votum potissime vouerant.* A secundum dicunt isti impugnatores, quod bona, quæ faciunt sancti, sunt in tripli dictæ an- tia. quædam enim proponunt perpetuo custodire. quædã sunt quæ licet non proponant nec ex- pediat inperpetuum obseruare, tamen firmiter & irreuocabiliter ex magna deliberatione se fa- ctùros proponunt. quædam vero sunt, quæ faciunt sancti caura deliberatione, & diligenter ad- uerrunt, quod in voluntate faciendi talia debeut se minime firmare. Prima & secunda decet, & expedit voto firmare, sed non tertia. Nunc autem apostoli paupertatem perpetuo seruare vole- bant: & ideo vouerunt eandem. Alia autem quæ voucre non fuit expediens, sine voto fecerunt. Vnde quamuis specialiter bonum opus factum ex voto, quando vouere est licitum & expediens, sit perfectius ceteris paribus, quam sine voto: tamen vouere non est semper expediens neque lici- tum: imo est interdum illicitum, quia non semper debet quis se firmare in isto, quod facere men- te proponit. •

Quarto specialiter probant isti impugnatores: quod apostoli vouerunt abdicatio- nem proprietatis illarum rerum, qua scriptura sacra eos aliquomodo asseruit habuisse: cuiusmo- di fuerunt caligæ, vestimentum, tunica, gladius, & huiusmodi. hoc probant sic: Votum religio- sorum se extendit ad talia. sed votum paupertatis apostolorum non fuit minus vtile quam vo- tum paupertatis religiosorum quorumcunque. ergo votum paupertatis apostolorum ad huius- modi se extendit. De hoc dictum est superius, & magis dicetur inferius: ideo hic breuius per tran- situr.

Quinto isti impugnatores probare nituntur; quia licet regula beati Augustini sit fundata iu- xta apostolicam vitam; tamen non attingit ad vltimam perfectionem apostolicæ vitæ. Quod pro- bant primo sic. carere possessionibus in communi ad perfectionem spectat. alioquin omnes re- ligiosi mendcantes frustra possessiones in cõmuni abiecerunt. sed apostoli non poterant habere possessiones in communi, sicut vouentes illam regulam B. Augustini possunt habere possessio- nes in communi. ergo ad vltimam perfectionem paupertatis apostolicæ nequaquam attingunt. Secundo sic; ad perfectionem apostolicæ paupertatis pertinebat pecuniam minime possidere, sicut patet Matth 10 vbi sic dicitur. *Nolite possidere neque aurum, neque argentum neque pecuniam, in zo- nis vestris.* Ad hoc autem vouentes regulam B. Augustini minime astringuntur. ergo ad vltimam perfectionem paupertatis apostolicæ non attingunt. Sexto conantur ostendere, quod medium per quod probat apostolos habuisse dominium & proprietatem aliquarum rerum in commu- ni, non concludit; sed concludit, quod non habuerunt proprietatem cuiuscunq; rei in speciali. quia quando aliqua regula iuxta aliam, ad quã nequaquam attingit, est fundata ex defectu perfe- ctionis in secunda regula, non potest ostendi idem defectus in prima; sicut ex carentia alicuius perfectionis in imperfectiori non potest argui carentia eiusdem perfectionis in perfectiori. Non enim sequitur: imperfectius caret hac perfectione. ergo perfectius caret eadem. Sed regula beati Augustini, sicut dictum est, licet sit fundata iuxta regulam apostolicæ vitæ, tamen ad vltimam perfectionem eiusdem non attingit. habere aut aliquarum rerum dominium in communi est quidam defectus perfectionis, non quidem essentialis, sed paupertatis. ergo ex hoc quod ista per- fectio non est de essentia regulæ beati Augustini, non potest inferri, quod non fuerit de substan- tia apostolicæ vitæ. Quod autem medium supradictum concludat apostolos non habuisse qua- rumcunque rerum proprietatem & dominium in speciali, ostendunt sic; quando aliqua regula iuxta aliam est fundata, ad cuius vltimam perfectionem nequaquam attingit, quicquid perfe- ctionis reperitur in regula secunda, reperitur in prima. Sed regula beati Augustini est fundata iu- xta regulam apostolorum, & perfectionis est abdicare proprietatem & dominium omnium in speciali: & hoc faciunt vouentes regulam beati Augustini. ergo multo perfectius hoc fecerunt a- postoli. & ita apostoli nullius rei habuerunt proprietatem & dominium saltem in speciali.

Circa literam vero notanda sunt plura [*hoc enim beatus Augustinus non dixit.*] Dicunt isti quod hic aperte verba beati Augustini peruertit, quod, vt dicunt, apparet ex serie verborum Augusti- ni, quæ sunt hæc. *De terra ergo suscitatus est ille supra omnes diuites pauper. & de illo stercore erectus supra omnes populos opulentos: ille inops vt sederet cum potentibus populi. quibus ait: sedebitis super sedes duodecim & sedem gloriæ hereditate dans eis, dixerant enim potentes illi: Ecce dimisimus omnia, & secuti sumus te. hoc vo- tum potentissime vouerant, sed vnde hoc eis nisi ab illo de quo continuo dictum est: Dans votum vouenti:* hæc Au- gustinus. Ex quibus verbis datur intelligi, quod votum, de quo posterius loquitur Augusti- nus ad totum præcedens debet referri, vt asserat ipsos vouisse etiam abdicationem omnium cum dixerunt: *Ecce nos dimisimus omnia:* & obedientiam, cum dixerunt, *& secuti sumus te. Dicit non po- test quod votum illud esset abdicationis dominii,* &c.] Dicunt quod illud votum comprehendit abdica- tionem dominii & proprietatis omnium temporalium, & etiam sequelam Christi, quæ in per- fecta obseruantia præceptorum & consiliorum Christi consistit, quæ etiam votum abdicationis proprietatis omnium rerum includit. & ita aperte insinuat Augustinus, quod apostoli vouerunt abdicationem proprietatis omnium tam in specie ipsam abdicationem specificando: *E[cce n]os dimisimus omnia,* quàm etiam in genere perfectam obseruantiam præceptorum & co[nsili]orum Christi promittendo, ibi, *& secuti sumus te.* [*cum de hoc in præcedentibus seu subse- quentibus nullam fecit mentionem.*] dicunt quod licet de voto non fecerit [...] mentionem

mentionem: tamen de illo, quod cadebat sub voto, fecit in præcedentibus mentionem expressam, cum dicit: *Dixerant enim potentes illi. Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.* propter quod cum immediate subiunxit, *hoc votum potentissime vouerant*: per hoc propositum hanc completam sententiam immediate ante prolatam intelligit. Et ita constat, quod de abdicatione proprietatis omnium temporalium fecit in præcedentibus mentionem: & postea asserit, quod non solum abdicauerunt omnia, sed quod ad talem abdicationem seruandam se voto astrinxerunt. [*videtur quod vouerant se Dominum secuturos*] hoc est votum præcipue de sequela spiritualí per obseruationem mandatorum & consiliorum ipsorum: & ita ex hoc ipso, vt dicunt isti, quod vouerant se dominum secuturos, potest concludi quod vouerant abdicationem proprietatis omnium rerum. quia hoc ad perfectam sequelam Christi pertinebat. [*de quo immediate mentio erat ibi, secuti sumus te*] non solum de hoc erat mentio: sed etiam specialiter erat mentio de abdicatione proprietatis omnium, ibi: *Ecce nos dimisimus omnia.* [*Non est verisimile quod B. Augustinus intellexerit, quod in voto huiusmodi, scilicet quod reliquimus omnia, intelligantur illa comprehensa quæ sacra scriptura eos postea asserit habuisse.*] Dicunt isti impugnatores, quod in hoc sibiipsi contradicit: quia in his verbis concedit illud quod in obiectione præmissa, ad quam hic respondet, fuit acceptum, scilicet quod vouerant se relicturos omnia, & dominum secuturos: cum tamen antea dixerit manifeste, quod dici non potest, quod votum illud esset abdicationis dominii, seu proprietatis omnium rerum temporalium. Secundo dicunt, quod hic omnino loquitur irrationabiliter: quia sicut constat, quod B. August. in voto abdicationis, quę in sua regula continetur, comprehendit illa quę asserit postea fratres suos posse habere illa, verisimile est quod in voto huiusmodi apostolorum: *Ecce nos reliquimus omnia*, intelligat illa esse comprehensa, quæ tamen eos scriptura sacra asseruit habuisse. & hoc quia voto abdicationis proprietatis omnium rerum non obuiat habere aliqua quoad facultatē vtendi, & quoad actum vtendi. & quod aliomodo quàm quoad facultatem vtendi & actū vtendi, apostoli res quascunque habuerint non legitur. & ideo sicut non obstante voto abdicationis proprietatis omnium in speciali, de quo dicit August. in Regula sua: *non dicatis vos habere aliquod proprium: sed sint vobis omnia communia*, possunt fratres sui aliquid habere. Vnde postea dicit: *certum est eos nihil habere, possidere, dare, vel accipere. sine superioris licentia debere. quod si propinquus, vel amicus, vel quilibet fratrum unquam aliquid offerre voluerit, primo quidem priori insinuetur: & sic suscipiatur, si ipse mandauerit: de quo tamen nil fiat aliud, nisi quod priori placuerit.* Ex quibus verbis datur intelligi: quod non obstante voto abdicationis proprietatis, Augustinus voluit quod aliqua susciperent & haberent, quæ tamen essent sub voto comprehensa: quia voluit quod non reciperentur vt propria. ita verisimile est quod beatus Augustinus intellexerit, quod in voto huiusmodi apostolorum: *Reliquimus omnia*. intelligantur omnia comprehensa, quæ sacra scriptura eos postea asserit habuisse: quia non habuerunt ipsa vt propria, sed habebant ipsa tantummodo quoad licitam potestatem vtendi & quo ad actum vtendi. [*Qua ipsos habuisse*] Verum est quo ad licitam potestatem vtendi, non quo ad dominium & proprietatem. [*Item non est intelligendum quod beatus Augustinus intellexerit, quod ipsi apostoli vouerunt non habere aliquid in communi.*] Hoc isti negant, quia dicunt, quod Augustinus intellexerit ipsos non habere aliquid quomodo Christus consuluit adolescenti dimittere omnia, cum dixit: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* quia occasione illius dixit Petrus in persona omnium apostolorum: *Ecce nos reliquimus omnia.* Sed Christus consuluit adolescenti dimittere omnia in speciali & in communi: quia vendita & data pauperibus dimittuntur in speciali & in communi. ergo apostoli sic vouerunt non habere aliquid, nec in speciali nec in communi. quod debet intelligi quo ad proprietatem & dominium. quia nō habere aliquid ēt in speciali quo ad vsum facti nulli est licitum, iuxta vitam apostolicam. Conuenienter dicitur *iuxta vitam apostolicam*: quia Regula beati Augustini in pluribus distat à vita apostolica: & tamen in multis imitatur ipsam. & ideo non est simpliciter vita apostolica, sed iuxta eam est fundata. [*Cum igitur beatus Augustinus, & eius Fratres res habuerint, res habeant in communi. non est reuocandum in dubium, quin beatus Augustinus apostolos habuisse supponeret in communi.*] Dicunt isti quod male infert, quia ex hoc quod regula beati Augustini est fundata iuxta vitam apostolicam: & in multis distat ab ipsa: quicquid perfectionis est in regula beati Augustini, quoad essentialia, religioni debet attribui apostolicæ vitæ. & ideo ex hoc quod Fratres sancti Augustini nullius rei proprietatem habent in speciali, debet inferri quod apostoli nullius rei proprietatem habuerint, saltem in speciali: quia hoc pertinet ad votum paupertatis: quod est essentiale omni religioni perfectæ. Sed habere proprietatem rerum in communi, non pertinet ad perfectionem paupertatis religiosorum: imo deficit ab vltimo gradu perfectissimæ paupertatis. ergo ex hoc, quod inuenitur in Fratribus sancti Augustini, non debet argui quod vitæ apostolicæ competebat: sicut ex hoc, quod habere possessiones magnas in communi, nō obuiat Regulæ beati Augustini: non potest concludi quod apostoli poterant habere magnas possessiones in communi. [*Quare per auctoritatem prædictam Augustini iste hæreticus nequaquam potest concludere, quod apostoli voto abdicauerint omnium rerum dominium.*] Dicunt isti primo, quod mendaciter vocat appellantem hæreticum. Secundo dicunt, quod per auctoritatem Augustini potest concludere, quod apostoli omnium rerum dominium abdicauerunt: cum super abdicatione dominii omnium rerum votum emiserunt. [*Nec quod id abdicauerint in proprio & communi.*]

Magis proprie dixisset *in speciali & communi*, quia conuenienter dicitur, quod proprium potest haberi io speciali vel in conuenientia secundum ipsum. noō sic autem conuenienter dicitur, quod proprium potest haberi *in proprio & communi*. Dicunt etiam, quod ex processu Augustini & diuersis assertiooibus eius potest concludi, quod apostoli abdicauerint omnium rerum dominium in speciali & communi: & de hoc latius dicetur inferius.

C A P. XVIII

ITem non obstat capitulum illud 16. q. 1. cap. Ex auctoritate, per ipsum superius allegatum: imo facit potius contra ipsum. Loquitur enim de monachis, qui vt dicitur ibi, figuram apostolorum tenent. Constat autem quod monachi habent mobilia & immobilia quoad proprietatem & dominium in communi, vt probatur 18 q. 2. c. In nullo. quare videtur quod & apostoli habuerint seu potuerint habere talia in communi. Verum est tamen, quod in Iudæa non retinuerunt immobilia, sed ea potius vendiderunt: quia prouidebant ad gentes ecclesiam transituram, vt probatur Act. 2. & 4. ca. & 12. q. 1. ca. futuram.

In ista parte respondet iste impugnatus ad illud, quod in obiectione præmissa tangit appellans de religiosis, figuram tenentibus apostolorum, dicens: quod illud capitulum de religiosis non facit pro appellante, sed contra ipsum: quia illud capitulum loquitur de monachis, qui possunt habere mobilia & immobila in communi. ergo & apostoli potuerunt, non tamen retinuerunt in Iudæa, quia præuidebant ad gentes ecclesiam transituram.

Sed isti impugnatores dicunt hic tres errores improbatos superius replicari: quorum primus est, quod apostoli semper potuerunt habere dominium & proprietatem possessionum in communi. Secundus est quod in Iudæa tales possessiones habuerunt post missionem Spiritus sancti. Tertius est quod possessiones huiusmodi vendiderunt. Secundo dicunt, quod medium per quod primum errorem probare conatur, non habet apparentiam nec colorem. De prædictis tribus assertionibus dictum est prius, & postea diffuse dicetur. Ideo probant quod medium suum primam assertionem non probat. Nam licet monachi figuram teneant apostolorum quantum ad renunciationem propriorum, status tamen monachorum possessiones habentium in communi non est omnino idem cum statu apostolorum, nec ad perfectionem status apostolorum attingit: sed in parte, non totaliter imitatur. Ex quo colligitur euidenter, quod nihil quod ad perfectionem non pertinet. ex hoc quod reperitur in statu monachorum, potest de statu apostolorum inferri. sed habere immobilia seu possessiones in communi, licet nequaquam perfectioni essentiali repugnet, tamen ad perfectionem noo pertinet: imo altissimæ perfectioni paupertatis obuiat manifeste, quia ad paupertatem altissimam nequaquam attingit, imo repugnat altissimæ paupertati. ergo ex hoc, quod habere possessiones in communi competit statui monachorum, nequaquam concludi potest, quod apostolis competebat. Sed forte obiiciet aliquis contra prædicta dicens, quod secundum sententiam Prosperi, vt habetur. 12. q. 1. ca. *Expedit, facto Paulini ostenditur, quod propria debent propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis posse facultates ecclesiæ, quæ sunt pro facto communi possideri.* Ex quibus verbis aperte colligitur, quod possidere possessiooes in communi, perfectioni impedimentum non præstat: & ita non repugnat altissimæ paupertati. Ad hoc respondent isti impugnatores, distinguendo tam de perfectione quam de impedimento perfectionis, dicentes quod perfectio, de qua nunc loquimur, est duplex. quædam, scilicet essentialis, quæ reddit hominem perfectum: ita est charitas perfecta, qua habita perfecte est homo perfectus quantumcunq; careat aliis secundum actum, licet aliis virtutibus stante illa charitate perfecta secundū præparationem animi carere non possit. Alia est perfecta quasi essentialis vel secundaria, quæ in aliis virtutibus à charitate inuenitur: sicut si dicatur paupertas perfecta vel castitas perfecta, & sic de aliis. Secuodo distinguunt de impedimento perfectionis, dicentes quod aliquid dicitur impedimentū perfectionis, quia perfectioni repugnat aut de perfectione diminuit. Secundo dicitur impedimentum perfectionis, quod communiter & quasi ex natura sua in hominibus ad vitia inclinatis est occasio diminutionis perfectionis: non tamen semper ex ipso sequitur diminutio perfectionis. secundū hoc dicunt ad præmissam obiectionem, quod possidere quoad dominium & proprietam facultates ecclesiæ non est impedimentum primo modo perfectioois primo modo dictæ: quia potest quis esse perfectus in charitate absque diminutione charitatis perfectæ, quæ potest haberi in via, licet facultates ecclesiæ possideat. sed possidere dicto modo facultates ecclesiæ, est impedimentum primo modo dictum perfectionis secundo modo dictæ, quia de virtute paupertatis diminuit. Non enim perfectissimus gradus paupertatis stat cum tali possessione facultatum ecclesiæ. Vnde ita est de tali possessione ecclesiæ respectu perfectionis primo modo dictæ & secundo modo dictæ. sicut est de castitate coniugali respectu castitatis & virginitatis. Castitas enim coniugalis non necessario diminuit aliquid de perfectione castitatis. Quia ita potest esse perfecta charitas in vtente coniugio, sicut in virgine. charitas tamen vtentis coniugio necessario diminuit de perfectissimo gradu castitatis, quia ad virginitatem nequaquam attingit: nec quantumcunque sit perfectior virgine in charitate aureolam virginitati debitam consequetur. sic licet quis possidens possessiones ecclesiæ sit ita perfectus in charitate, sicut carens eis, non ta-

non tam è erit ita pauper. Sic licet possessio facultatũ ecclesiæ non sit impedimentum primo modo dictæ perfectionis primo modo dictæ; est tamen impedimentum illius perfectionis, scilicet charitatis accipiendo impedimentum secundo modo, quia quasi ex sua natura est occasio minus diligendi Deum & nimiæ sollicitudinis circa temporalia. Sed forte dicet aliquis, quod secundum ista esset per omnia eodem modo impedimentum perfectionis possessio communium, sicut possessio propriorum: quia possessio propriorum non necessario diminuit de caritate, licet possit esse occasio diminutionis caritatis vel diminutionis actus caritatis: necessario tamen de paupertate diminuit, & ita sine impedimento perfectionis possunt possideri propria, sicut communia. Dicunt isti impugnatores, quod possibile est, quod sine diminutione caritatis & per consequens perfectionis primo modo dictæ, possideantur propria in speciali. Et ita quantum ad multa simile est de possessione propriorum & de possessione communium. Est tamen in multis aliis differentia. Primo quia, vt communiter propriorum possessio magis inclinat ad amorem & sollicitudinem circa temporalia quàm possessio communium. Secundo quia plus distat à gradu perfectissimo paupertatis. Vnde & habentes propria quodammodo ditiores sunt habentibus communia. Et carentes propriis sunt quodammodo pauperiores, quam habentes propria. Tertio quia non est tanta necessitas & vtilitas boni communis & pauperum possidere propria, sicut possidere communia. Et propter istam causam, sicut tangit Prosper in præallegato capitulo; *Viri perfecti perfectionis amore debent propria contemnere*, quia raro aut nunquam retentio propriorum ex charitate proximorum & zelo cõmunis boni procedit. & tamen viri perfecti absque impedimento perfectionis primo modo dictæ possunt communia possidere: quia charitas proximorum & zelus communis charitatis hoc sæpe requirunt. Et ideo secundum Gregorium, vt habetur 8. q. 1. *In scripturis: Sicut toto desiderio debemus occupationem fugere: ita si desit qui praedicet onus occupationis libenti necesse est humero subire.* Sic viri perfecti toto desiderio possessionum communium dispensationem fugiunt: & tamen si desit qui communia rite dispenset, possessionum communium onus amore proximorum libenter suscipiunt. Et ex hoc, vt dicunt, euidenter colligitur, quod quemadmodum occupatio vitæ actiuæ sæpe est occasio diminutionis actus diligendi Deum; ita possessio communium sæpe est occasio minoris feruoris & amoris diuini, & ideo sicut licet vita contemplatiua secundum se sit excellentior quam vita actiua, tamen nonnunquam propter vtilitatem communem vita contemplatiua intermittitur: & vitæ actiuæ insistitur à perfectis; ita licet carentia possessionum in communi secundum se sit melior quàm habere possessiones in communi, tamen aliquando propter vtilitatem communem perfecti absque impedimento perfectionis, hoc est absque omni diminutione charitatis, imo ex abundantia charitatis communia ad dispensandum suscipiunt. In hoc tamen aliquem gradum paupertatis quamuis meritoriæ secundum actum dimittunt: quamuis secundum præparationem animi altissimam paupertatem retineant. sic etiam posset aliquis absque impedimento perfectionis, hoc est, absque diminutione charitatis totius mundi dominium retinere.

Est tamen differentia inter possessionem propriorum & communium, sicut tactum est: quia necesse est ad possidendum communia viros bonos eligere; & ideo necesse est viros bonos se multis periculis etiam spiritualibus exponendo communium possessionem suscipere. sed non sic est necesse eligere aliquos ad propria possidendum. Ex prædictis igitur apparet, quod habere possessiones in cõmuni licet non de charitate, tñ de altissima paupertate diminuit.

Apostoli autem non solum in charitate, sed etiam in paupertate fuerunt perfectissimi, quod non solum decens, imo etiam necessarium videtur fuisse; vt scilicet tanquam primi fundatores post Christum nouæ ecclesiæ, non solum doctrina, sed etiam vita ad perfectissimum mundi contemptum alios inuitarent. Perfectissimus autem mundi contemptus est per abdicationem propriorum & communium ergo & apostoli talem abdicationem seruare debuerunt.

Nunc textum more solito declaremus. [*Facit potius contra ipsum.*] Dicunt quod facit pro ipso: quia sicut non solum perfectior charitas non reperitur in monachis quàm in apostolis; sed etiam nec maior obedientia, nec maior castitas, quantum ad animam reperitur in monachis quàm in apostolis. ita nec maior paupertas reperitur in monachis quàm in Apostolis. sed monachi nullius rei proprietatem etiam vsu consumtibilis habent in speciali. ergo apostoli nullius rei vsu consumptibilis proprietatem habuerunt in speciali; & tamen tamen constat quod apostoli habuerunt vsum facti rerum consumptibilium vsu. ergo vsus facti in huiusmodi rebus potest à proprietate & dominio in speciali separari. sed non est maior ratio quod possit separari à dominio in speciali quàm à dominio in communi; imo ex hoc quod potest separari à dominio in speciali, poterit etiam separari ab omni dominio. & hæc est principalis conclusio appellantis, scilicet quod vsus facti respectu rerum vsu consumptibilium potest à proprietate & dominio separari. [*Figuram apostolorum tenent.*] Non tamen ad perfectionem eorum attingunt; sed in pluribus non in omnibus imitantur. & ideo licet ex hoc, quod monachi carent omni proprietate in speciali, argui possit, quod apostoli caruerunt omni proprietate in speciali, non tamen ex hoc quod monachi habent immobilia, vel etiam mobilia in

communi, argui poteſt quod apoſtoli habuerunt aliqua io commuoi. [*Quoad proprietatem & dominium in communi.*] Hoc poteſt coocedi de dominio, quod eſt poteſtas vendicandi in iudicio rem, quæ non eſt alterius quoad dominium. non eſt autem verum de dominio, quod eſt poteſtas de re ad libitum diſponeodi. [*Quare videtur quod & apoſtoli habuerunt, &c.*] Dicunt quod male iofert, quod monachi habent mobilia & immobilia in communi. ergo & apoſtoli habuerunt vel habere potuetuot: quia habere huiuſmodi diminuit de gradu altiſſimæ paupertatis. & ideo ex hoc, quod monachi ab illo gradu deficiunt, non poteſt argui. quod apoſtoli in hoc defecerunt. [*In Iudea non retinuerunt immobilia.*] Verum eſt: quia non habuerunt. *quia potius vendiderunt*] Hoc dicunt omnino eſſe erroneum: quia tantum poſſeſsiones & prædia vendiderunt, ſicut patet in Actibus. [*Ideo apoſtoli quia preuidebant ad gentes eccleſiam tranſituram.* Hæc non fuit cauſa, quare apoſtoli vendiderunt, quia apoſtoli poſt miſsionem Spiritus ſancti nullam poſſeſsionem vendiderunt: ſed hæc fuit cauſa vna, quare de conſilio apoſtolorum ſuas poſſeſsiones vendiderunt: huius tamen fuerunt aliæ cauſæ. [*Vt probatur Act. 1. & 4.*] Hoc ibi non probatur, ſed oſtenditur, quod poſſeſsiones ſuas conuerſi vendiderunt, non apoſtoli [*& 12. q. 1. ca. futuram.*] ibi de venditione apoſtolorum nulla fit mentio, vt patet intuenti.

Cap. XIX.

Adhuc iſte veritatis & fidei inimicus ad probandum, quod in rebus, quæ vſu conſumuntur, poſſit haberi vſus à dominio ſeparatus, arguit ſic. Omnes decimæ terræ ſiue de frugibus ſiue de pomis arborum domini ſunt, vt habetur Leuitici vlt. Vſus autem decimarum tantum eſt Leuitarum, vt habetur Nume. 18. Conſtat autem, quod illæ decimæ ſunt de frugibus & pomis, quæ ſunt res conſumptibiles vſu. quare cum dominium decimarum ſit domini, & vſus earum ſit Leuitarum: Sequitur quod in rebus vſu conſumptibilibus haberi poteſt vſus a dominio ſeparatus

Hic iſte impugnatus nititur reſpondere ad tertiam obiectionem appellantis. & primo ipſa obiectio recitari videtur. Secundo reſpondetur ad ipſam in parte immediate ſequenti.

Sed iſti impugnatores dicunt, quod iſte impugnatus male & peruerſe recitat hic obiectionem appellantis. Nam verba appellantis ſunt hæc. *Tertio oſtenditur quod dicta aſſertio ſcripturæ diuinæ repugnat. Nam ſicut habetur Numeri 18. Leuitici vlt. Dominium decimarum ſiue de pomis ſiue de frugibus terræ, quas res vſu conſumptibiles eſſe conſtat, fuit & eſt Dei, dominium eccleſiæ eſt Dei: ſed vſus illarum fuit & eſt miniſtrorum Dei. ergo vſus rerum vſu conſumptibilium poteſt à proprietate & dominio ſeparari, & eius oppoſitum manifeſte obuiat ſcripturæ diuinæ.* Ex his patet, quod obiectio non eſt ſub iiſdem verbis, vt ſuperius, recitata. qualiter autem in ſententia differat, ſuper literam apparebit.

Eſt autem, vt dicunt, intentio appellantis, quod dominium quod eſt poteſtas de re ad libitum ordinandi quantum ad multa, quæ ſacerdotibus & Leuitis legis veteris competebant, ipſi Leuitæ & ſacerdotes nequaquam habebant; vſum tamen illarum rerum habebant. Ex quo volebat appellans concludere, quod in huiuſmodi rebus conſumptibilibus vſu, vſus poteſt à tali dominio ſeparari. & eadem ratione poteſt vſus in huiuſmodi rebus ab omni dominio ſeparari: quia dicunt, vt patebit inferius, omnes rationes iſtius impugnati æque concludere de vno dominio & de aliis; & ita ſi vſus huiuſmodi rerum poteſt à tali dominio, quod eſt poteſtas de re libere ordinandi, ſeparari: ſequitur per conſequentiam, quod vſus huiuſmodi rerum poteſt ab omni dominio ſeparari.

Sed paucis exponamos textum. [*Domini ſunt.*] id eſt domino principaliter offeruntur, nec dabantur Leuitis niſi propter dominum. [*Vſus autem decimarum tantum eſt Leuitarum*] in verbis appellantis hæc dictio tantum minime inuenitur, ſicut patet intuenti verba ſuperius recitata. & ideo in hoc in ſententia verba, quæ imponit iſte impugnatus, diſtant à verbis appellantis.

Cap. XX.

Ad hoc dicendum, quod iſte arguit euidenter ex falſis. quod enim dicit Leuitas habuiſſe vſum tantum decimarum: falſum dicit, vt probatur Num. 18. ca. per eum in contrarium allegato. vbi Dominus ſic dicit: Filiis Leui dedi omnes decimas Iſrael in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Ex quibus patet, quod Leuitæ non tantum vſum in decimis, ſed etiam dominium habuerunt.

Nec obſtat, quod in eodem capitulo dicitur, quod in vſus Leuitarum & neceſſaria dominus decimas ſeparauit. Aliud eſt enim alicui in vſum rem aliquam dare: & aliud alicui dare vſum alicuius rei. Vbi enim vſus rei poſſibilis conceditur alicui, vſus tantum rei & non dominium ſibi intelligitur eſſe datus. ſed vbi alicui res datur in vſum nedum vſus rei, ſed & dominium intelligitur eſſe datum.

Vnde cum dicitur in præallegato capitulo: quod in vſus Leuitarum & neceſſaria Dominus ſeparauit, declarauit Dominus, ad quid vel propter quid Leuitis decimas dedit. quia enim de frugibus & fructibus dupliciter nos viuimus; vno modo comedendo, ad quod primo & principaliter ſunt conceſſi. iuxta illud Gen. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam & vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam. verum quia nonnunquam qui abundat in talibus deficit in aliis neceſſariis ad vitam humanam, voluit dominus, quod Leuitæ poſſent non ſolum de frugibus illis comedere, ſed de illis quoad alia vitæ neceſſaria vendendo & permutando ſibi prouidere. & ideo dixit in vſus & neceſſaria. & ita dicendum eſt de verbis illis in eodem ca. contentis ad Aaron prolatis, vbi dominus ſic dixit: vniuerſa frugum initia quæ gignit humus & domino deportantur, cedent in vſus tuos. Illarum autem rerum dominium conceſſit illis dominus, vt in eodem c. patet, In quo Dominus ad Aaron loquens ſic dixit: Omnis oblatio & ſacrificium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi

mihi, & cedit in sancta sanctorum, tuum erit & filiorum tuorum sequitur: primitias autem quas vouerunt & obtulerunt filii Israel, dedi tibi & filiis & filiabus tuis iure perpetuo. Ex quibus patet quod non solum in decimis, nec in rebus prædictis aliis, Aaron & Leuitæ vsum, sed & dominium habuerunt.

In parte ista iste impugnatus ad prædictam obiectionem nititur respondere. Dicens, quod ex falsis procedit, cum assumit Leuitas habuisse vsum tantū decimarum. quod esse falsum ostendit per capitulum allegatum *Numeri* 18. Secundo ibi: *nec obstat*, respondet quibusdam verbis eiusdem capituli, quæ contrarium sonare videntur: dicens quod aliud est dare alicui vsum rei, & dare alicui aliquid in vsum. Qui enim dat vsum, non dat dominium. Sed qui dat in vsum, rem aliquam dat eiusdem rei dominium. Et ideo cum dicitur in eodem capitulo. *In vsus Leuitarum* &c. ostenditur, quod Dominus dederit Leuitis dominium decimarū. Tertio ibi: *quia enim de frugibus*, assignat causam, quare Dominus dedit Leuitis dominium decimarum. vt scilicet ex eis acquirerent alia necessaria vitæ vendendo & permutando. Quarto ibi, *& idem dicendum est*, respondet ad alia verba eiusdem capituli, quæ videntur esse contra ipsum, ostendens per verba eiusdem capituli, quod [illegible] rerum dedit Dominus dominium Aaron & Leuitis.

Circa istam partem isti impugnatores sic procedunt. Primo enim ostendunt, quod iste impugnatus appellanti falsum imponit. Secundo declarāt intentionem auctoritatum, quibus probare nititur, quod Leuitæ habuerunt dominium decimarum & aliarum oblationum & sacrificiorum. Tertio explicant mentem appellantis. Circa primum dicunt, quod iste impugnatus imponit appellanti, quod secundum eum Leuitæ habuerunt tantum vsum decimarum: cum tamen [illegible] exclusiuam nusquam ponat. Et ita dicunt, quod falsum sibi imponit. Circa secundum dicunt, quod quædam distinctio tacta superius est ad memoriam reuocanda. scil. quod dominium est [illegible]plex. quoddam enim est dominium, quod est potestas principalis, quamuis non semper [illegible] pacifica, vendicandi rem in iudicio ac etiam defendendi. Aliud est dominium, quod supra dictam potestatem addit potestatem de re libere ordinandi. Dominium primo modo dictum videntur sacerdotes & Leuitæ in omnibus rebus eis ex diuina ordinatione vel sponte oblatis à populo habuisse. Nam si aliquis decimas, primitias, partem sacrificiorum, quæ sacerdotibus debebantur. & etiam panes propositionis furatus fuisset, ipsi habuissent potestatem vendicandi in iudicio, sicut modo episcopi, & personæ ecclesiæ habent potestatem vendicandi ius ecclesiæ in iudicio, si fuerint ablatæ vel iniuste detentæ. Et ideo sicut aliquo modo conceditur, quod viri ecclesiæ habent dominium rerum ecclesiasticarum: ita potest concedi, quod sacerdotes & Leuitę veteris legis habuerunt aliquo modo dominium decimarum & aliarum rerum sibi à Deo concessarum. Non enim videtur, quod à rebus temporalibus magis fuerunt expropriati, quam ministri ecclesiæ in noua lege. Sed dominium secundo modo dictum non habuerunt sacerdotes & Leuitæ in omnibus rebus eis assignatis: & tamen in multis earum ius habebant & potestatem vtendi. Potestas tamen vtendi respectu aliquarum rerum magis distabat ab isto dominio, & respectu aliarum minus distabat à dominio, isto modo, dicto. Nam respectu aliquarum rerum habebant potestatem vtendi absque omni potestate vendendi, donandi, permutandi aut quomodolibet alienandi, vel de eis disponendi, sicut fuit de panibus propositionū, quos soli sacerdotes in loco sancto debebant comedere. Aliquas autem res familiæ suæ dare poterant ad vescendum. vnde Numeri 18. scribitur *Primitias autem quas vouerunt & obtulerunt filii Israel tibi dedi & filiis ac filiabus tuis iure perpetuo: qui mundus est in domo tua vescetur ex eis.* Ex his dicitur, quod auctoritates, quas iste adduxit ad probandū, ꝙ habebant dominium oblationum sacrificiorum & huiusmodi, non concludunt de dominio secundo modo dicto: sed videntur cōcludere de dominio primo modo dicto. Tertio isti impugnatores explicant mentē appellantis dicentes, ꝙ appellans per rationē prædictā intendebat directe cōcludere, quod vsus facti in rebus vsu cōsumptibilibus potest separari à dominio, ꝙ est libera potestas vendendi, donandi rem, & de illa ad libitū disponendi, supponens tanquam certū, quod si vsus facti in huiusmodi rebus potest à tali dominio separari, ꝙ & vsus facti in huiusmodi rebus potest ab omni dominio separari. Et de hoc patebit inferius. Quod autem ratio sua ꝓbet, quod vsus facti in huiusmodi rebus potest à tali dominio separari, videtur eis apertū. Nam de plurimis decimis & oblationib. & sacrificiis sacerdotes & Leuitæ non habebāt aliq̄ potestatem quomodolibet disponendi, nisi potestatē comedendi tantūmodo. vnde Deut. 26. sic legitur. *Quando cōpleueris decimā cunctarū frugū tuarū, anno decimarū tertio dabis Leuitæ & aduenæ & pupillo & viduæ, & comedant iuxta portas tuas & saturētur* Ex his verbis datur intelligi, ꝙ quemadmodum aduenæ & pupilli non habebāt nisi tantūmodo potestatē comedendi de huiusmodi decimis, ita nec Leuitæ habebant potestatē aliter disponendi de huiusmodi decimis, quā tantummodo comedendo: & ita dominium liberū ꝓprie dictum nullatenus habuerunt, & tñ habuerunt vsum facti. ergo in decimis huiusmodi fuit vsus facti à tali dominio separatus. & itē Leuit. 21. sic legitur: *Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias domino, nec panes Deo suo: vescetur tamen panib. qui offeruntur in sanctuario.* Ex quib. verbis datur intelligi, ꝙ talis poterat vti panibus, in quibus tñ nullum habebat dominium saltem quod est potestas vendendi &c. Nec solū est verū de sacerdotib. & Leuitis ꝙ habebāt vsum facti à tali dominio separatū: imo ēt alii sępe habebāt vsum facti in huiusmodi rebus à tali dominio separatū. Nam de nōnullis oblatis & sacrificiis Deo habebāt potestatem vtendi, sc. comedendi, de quib. aliud nihil facere poterunt. vnde Deut. 12. sic habetur: *Ad locum quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo.*

venietis & offeretis in illo loco holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota
atq; donaria, primogenita boum & ouium, & comedetis in conspectu domini Dei vestri. & post. *Illuc omnia quæ*
præcipio conferetis holocausta & hostias & primitias manuum vestrarum & quicquid præcipuum est in muneribus
quæ vouistis Deo: ibi epulabimini coram domino Deo vestro: vos ac filii & filiæ vestræ, famuli ac famulæ, atq; Leui-
tes, qui in vestris vrbibus commorantur. Et infra: *Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, vini &*
olei tui: primogenita armentorum & pecorum, & omnia quæ voueris & sponte offerre volueris: & primitias ma-
nuum tuarum, sed coram domino Deo tuo comedes ea in loco quem elegerit dominus Deus tuus ac filia, seruus ac fa-
mula atq; Leuita qui manent in vrbibus tuis. Et infra: *Quod autem sacrificaueris & voueris domino, tolles & ve-*
nies ad locum, quem elegerit dominus, & offeres oblationes tuas: carnem & sanguinem super altare domini Dei tui:
sanguinem hostiarum fundent in altari: carnibus autem ipse vesceris. Ex his verbis aliisq; quamplurimis eui-
denter datur intelligi, quod sanctificata & oblata domino, comedendi potestatem habebant, sed
non de eis aliquid aliud ordinandi. & ita habuerunt vsum facti à tali dominio separatum. imo vi-
detur, quod in talibus nullum dominium habuerunt: quia illa simpliciter erant oblata & sanctifi-
cata Deo: & eis erat concessa potestas tantummodo comedendi. Esto etiam, quod offerentes ha-
buissent dominium, quod est potestas vendicandi rem in iudicio: filii tamen & filiæ, serui & famulæ ta-
lem potestatem minime habuerunt, & tamen habuerunt vsum facti. ergo vsus facti quo ad illos
in huiusmodi rebus fuit ab omni dominio separatus.

Sequitur videre aliqua circa literam. [*Iste arguit euidenter ex falsis*] hoc negant. [*Quod enim dicit Le-*
uitas habuisse vsum tantum decimarum] dicuntur quod appellanti falsum imponit. [*Dedi omnes decimas*
Israel in possessionem &c. *Ex quibus patet, quod Leuitæ non tantum vsum in decimis, sed etiam dominium habue-*
runt.] Dicunt quod hoc non patet ex verbis scripturæ præmissæ: licet ex istis & aliis patere possit,
quod Leuitæ in quibusdam decimis habuerunt ius comedendi, non tamen habuerunt in omnib. domi-
nium, quo valerent de decimis ad suum libitum ordinare: quia, sicut ostensum est prius, *dari non*
semper accipitur pro conferre dominium rei datæ. [*Nec obstat quod in eodem ca. dicitur quod in vsus Leuitarum*
& necessaria dominus decimas separauit] illud obstat, vt dicunt isti: quia aliquarum decimarum habe-
bant vsum & potestatem vtendi absq; omni potestate de eis aliter disponendi: & ita habuerunt v-
sum absq; dominio libero & proprietate, quæ est potestas de re ad libitum disponendi. *Aliud est*
enim alicui in vsum rem aliquam dare, & aliud dare alicui vsum alicuius rei.] Ista assertio continet duas par-
ticulas, in quarum vtraq; ponitur hoc nomen *vsus*, sicut de se patet. Et si quidem in vtraq; particu-
la accipiatur *vsus* vniuoce, & eodem modo, dicunt isti quod est omnino irrationabiliter dictum:
quia si in vtraq; particula accipiatur *vsus* pro iure quodam determinato vtendi, constat quod non
est aliud secundum rem dare rem aliquam in vsum talem, & dare alicui talem vsum iuris rei. si etiam
accipitur in vtraq; particula pro potestate vtendi: constat quod non est aliud, sicut non est aliud
alicui in potestate vtendi rem aliquam dare, & dare alicui potestatem vtendi eadem re. Sicut si ac-
cipiatur pro actu vtendi non est aliud: quia non est aliud dare alicui rem in actum vtendi, & dare
sibi actum vtendi: nisi forte dicas, quod dare in actum vtendi est dare potestatem vtendi: sed tunc
non acciperetur vsus vniformiter in vtraq; particula, nec esset sic ad propositum istius. Si autem hoc
vocabulum *vsus* æquiuoce & differenter accipiatur in vna particula, & in alia, sic potest concedi.
vnde si in prima particula hoc nomen accipiatur pro potestate vtendi, & in secunda pro vsu iuris
determinati, sic potest concedi: sicut aliud est dare alicui rem aliquam in potestatem vtendi, & da-
re vsum rei qui est ius quoddam ciuile. vnde nonnunquam dat aliquis alicui potestatem equitandi
equum suum: cui tamen non confert tale ius ciuile vtendi. sed isto modo nihil facit ad intentionem
istius impugnati. [*Vbi enim vsus alicuius rei inuisibilis conceditur: vsus tantum rei & non dominium sibi intelli-*
gitur datus esse.] Si hoc vocabulum *vsus* accipitur pro vsu determinato iuris ciuilis, quod est quoddam
ius distinctum à dominio & vsufructu, continet veritatem. sed isto modo in tota obiectione præ-
missa non accipit vsum appellans: nec sic vnquam accipitur nomen *vsus* in scriptura diuina. Si vero
nomen *vsus* in verbis præmissis accipitur pro potestate vtendi: sic aliquando continet veritatem, & ali-
quando falsitatem: quia qui dat sic potestatem vtendi, vt à se transferat dominium, si alius est capax,
& vult recipere, dat etiam dominium: quandoq; autem dat potestatem vtendi dominio sibi retento.
Idem potest dici de illo, qui dat vsum accepto vocabulo *vsus* pro actu vtendi. [*sed vbi alicui res datur*
in vsum, nedum vsum rei, sed etiam dominium intelligitur esse datum.] Si hoc vocabulum *vsus* accipiatur pro vsu iu-
ris determinati, quod diffinitur sic: *Vsus est ius vtendi rebus alienis* &c. Dicunt isti, quod est simpliciter fal-
sum. quia implicat contradictionem. i. quod aliquis haberet talem vsum alicuius rei, & dominium eiusdem:
quia sequeretur, quod esset res aliena & propria. Si autem accipitur vocabulum *vsus* pro potestate vten-
di, sic adhuc est falsum, vt dicunt: quia sæpe datur alicui hospitium vel res alia in potestatem vtendi, non
tamen propter hoc intelligitur dominium esse datum. Et quia iste impugnatus hoc dictum suum neque
ratione neq; auctoritate probat, eadem facilitate contemnitur qua probatur. [*cum dicitur in præallega-*
to ca. quod in vsus Leuitarum & necessaria dominus separauit. Declarauit dominium ad quid vel propter quid Leuitis
decimas dedit.] hoc concedunt isti. [*quia enim de frugib.* &c.] hoc non impugnant. [*Volait dominus quod*
Leuitæ possent non solum de frugib. illis comedere, sed etiam de illis quo ad alia vitæ necessaria vendendo vel permutando
sibi prouidere.] Hic dicunt istum impugnatum contra sacram scripturam errare: quia, sicut patet Leuitici
vlt. Fruges, de quib. est sermo, sanctificabantur domino. vnde Leuit. vlt. sic habetur: *Omnes decimæ*
terræ siue de frugibus, siue de pomis arborum, domini sunt & illi sanctificantur. sed sanctificata domino, vende-
re non licebat: imo nec licebat sanctificata domino, omnib. dare indifferenter ad vescendum. Vnde
Leuit.

Leuit. 23. ca. sic scribitur: *Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis: inquilinus sacerdotis, & mercenarius non comedet ex eis.* & infra: *Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur.* Ex his aliisq; quamplurlbus colligitur euidenter, quod non licebat sacerdotibus, & Leuitis dare sanctificata indifferenter omnibus ad vescendum: & per consequens multo magis non licebat vendere ipsa vel permutare: & ita non omnia quæ dabantur eis, ad hoc dabantur eis, vt vendendo, ac permutando sibi prouidere liceret. Quia de sanctificatis nullatenus hoc licebat & ideo dixit, *in vsus & necessaria*: patet quod non ideo dixit, quia nonnullis tantum vti debebant & vendere aut permutare minime poterant. [*Et idem dicendum est de illis verbis in eodem capitulo contentis, ad Aaron prolatis vbi Dominus sic dixit, vniuersa frugum initia* &c.] Hic etiam dicunt isti, quod errat: quia, vt dicunt, nō licebat sacerdotibus vendere primitias, aut etiam permutare. Vnde dicunt quod esto, quod cum dicit Leuitas & sacerdotes habuisse dominium decimarum, primitiarum, oblationum, sacrificiorum, & huiusmodi: per æquiuocationē huius vocabuli *dominium* posset aliqualiter glosari: tamen eum dicit eos potuisse vendere, & permutare huiusmodi, nullo modo potest excusari: & specialiter de initiis frugum, de quibus hoc fit mentio, quod ex verbis scripturæ colligitur euidenter. Nam post verba prædicta sequitur immediate: *qui mundus est in domo tua, vescetur ex eis.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod immundi in domo sacerdotis talibus frugum initiis vesci non poterant. ergo multo magis non debuerunt vendi, aut etiam permutari. Debebat ergo sacerdos, & qui mundi erant, in domo sua vesci huiusmodi frugum initiis. & per consequens non licebat sibi ea vendere, vel permutare. & ideo dicunt, quod iste errat, cum dicit. [*Et idem dicendum est* &c.] Secundo isti impugnatores notant ex istis verbis & prædictis, cum dicit. [*Voluit Dominus* &c.] Quia in tota ista serie verborum, per dominium intelligit potestatem, qua potest quis rem vendere & permutare, & de ea sibi necessaria prouidere. Quare dicunt, quod accipiendo dominium, sicut iste accipit, omnino erroneum est, quod sacerdotes & Leuitæ in omnibus huiusmodi rebus habuerunt dominium. [*Domino deportantur.*] Quia Domino principaliter offeruntur. [*Cedent in vsus tuos.*] Hoc est, dabuntur tibi ad vtendum, sc. ad comedendum, vel aliquo alio modo conuenienti vtendum. Et de istis constat, quia non poterant ea vendere, nec permutare. [*Illarum autem rerum dominium accessit illis Dominus*] Hoc dicunt omnino esse falsum, accipiendo dominium, sicut iste intelligit. s. pro potestate vendendi & permutandi. [*& in eodem ca. patet.*] Dicunt quod in eodem ca. patet contrarium sicut ostendent statim post. [*Redditur mihi.*] Dicunt hic isti impugnatores, quod aliquid reddere Deo non est aliud quā dominiū rei relinquere, & diuinis vsibus applicare. hoc autē sunt in triplici doctrina. quædam n. ea speciali ordinatione Dei diuinis vsib. applicantur, quia per ipsa colitur Deus, sicut fuerūt in veteri lege templū, vestes, vasa & huiusmodi. & ista solūmodo ad dominium Dei ptinere videntur, ita ꝙ in nulli⁹ bonis sunt: nec tn̄ pro derelictis habētur, nec occupanti cōceduntur, sed diuino cultui deputātur. talia fuerūt multa in lege veteri, quę vēdere aut pmutare aut quomodulibet alienare nulli licebat. & ideo ad nullius hominis dominiū pertinebāt: & si ablata fuissent. aut iniuste detenta, nullus habuisset potestatē tanq̄ sua, sed tanquā Dei in iudicio vendicandi. Talia fuerūt arca Dei, mēsa propositionis, vestes quas fecit Moyses Aarō fratri suo & filiis eius ad vtendū, sicut habetur Exo. 28. & alia multa, q̄ nō poterāt aliquomō alienare. & ideo multis talib. vtebātur, in quib. nullū habebant dominiū. Aliqua vero sunt diuino cultui deputata ex generali ordinatione Dei, & speciali ordinatiōe humana, sicut sunt vestes, quib. nunc vtūtur sacerdotes, & multa alia quę in ecclesiis repiuntur. & ista aliquomodo ad dominiū humanū ptinere vidētur, inquantū homines habēt potestatē ipsa vel in ꝓpria forma vel in alia forma alienādi & vendēdi & ad aliorū verū & liberū dominiū trāsferendi & vendendi. Tertia sunt, quę nequaq̄ diuino cultui deputātur, sed ad sustentandū seruiētes Deo specialiter assignātur. & de talib. potest, vt videtur, concedi, ꝙ aliqualiter ministri Dei habēt eorū dominiū, inquantū habēt potestatē ipsa tanquā sua vsui suo applicādi, & in iudicio vēdicandi, vel defendendi cōtra vendicantes iniuste. De istis tn̄ quędam fuerunt in veteri lege, quæ ministri Dei nō poterant aliquo modo alienare, sed tm̄ consumere. [*tuū erit & filiorū tuorū*] non quantū ad potestatē vendēdi & pmutandi, sicut intelligit iste impugnat⁹: sed quantū ad potestatē comedendi, ꝙ per verba imēdiate sequentia declaratur aperte, cū dicitur: *in sanctuario comedetis illud mares tantū comedent ex eo, quia consecratū est domino.* Ex quib. verbis datur intelligi. ꝙ illud erat Aaron & filiorū eius quantū ad licitā potestatē comedendi, non ad aliū vsum nec quantū ad potestatē vendēdi & permutādi: & ita tunc vsus facti separabatur à dominio tali, ꝙ est potestas de re libere ordinandi. [*Dedi tibi & filiis tuis* &c.] non quantū ad potestatē vendēdi & permutādi: sed quantū ad potestatē comedēdi. ꝙ ex verbis imediate seqn̄tib. euidēter apparet, quib. dicitur: *Qui mūdus est in domo tua, vescetur ex eis.* Ex quib. verbis colligitur, ꝙ non aliā potestatē vtendi habebāt, nisi comedendi tantummodo. [*Ex quib. patet. ꝙ nō solū in decimis, nec in reb. prædictis Aaron & Leuitæ vsū, sed dominiū habuerunt.*] Contrariū sequitur omnino accipiēdo *dominiū*, sicut accipit iste. s. pro potestate vendendi, permutandi &c. q̄a res ꝓdictas nō poterāt vendere, nec ēt pmutare.

CAP. XXI.

Rursus nititur ostendere, quod dicere, quod simplex vsus facti nō possit haberi in reb. vsu consumptibilib. à dominio separatus est vitā Christi & apostolorū eius impugnare. quia perfectio paupertatis sicut & aliæ perfectiones consiliorū euangelicorū fuerūt in Christo & in apostolis perfectissime. & cōstat secundū eum, quod paupertas euangelica excludit sollicitudinē, quā requirit ꝓprietas seu dominiū tēporalium rerū. Ex quo sequitur secundū eum, quod vsus rerum vsu cōsumptibilium pōtest à proprietate & earum dominio separari.

In.

In parte ista iste impugnatus respondet ad quartam obiectionem appellantis contra primam assertionem impugnati. Et primo recitat obiectionem. Secundo suam ponit rationem in parte immediate sequenti ibi: *ad hoc dicendum*. Est autem obiectio talis. Christus & apostoli perfectissime seruauerunt euangelicam paupertatem. sed euāgelica paupertas excludit omne dominium. ergo nullius rei habuerunt dominium: & tamen habuerunt vsum rerum vsu consumptibilium. ergo in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti à proprietate & dominio separari.

Sed isti impugnatores dicunt, quod truncare obiectionem recitat supradictam. vnde in appellatione Minorum hæc obiectio ponitur sub his verbis: *Quarto ostenditur, quod dicta assertio vitā Christi & apostolorum eius impugnat. quia perfectio paupertatis sicut & perfectiones aliæ consiliorum euangelicorum, fuit in Christo & apostolis perfectissime. & constat quod paupertas euangelica proprietatem & dominium rerum vsu consumptibilium excludit. quia excludit sollicitudinem, quam requirit proprietas seu dominium rerum*, sicut plane probant auctoritates in appellatione prolixa inductæ. *sed paupertas euangelica non excludit vsum rerum vsu consumptibilium. ergo vsus rerum consumptibilium potest à proprietate earum & dominio separari.* hæc verba Appellatiuuis, quæ aliqualiter, quamuis non multum in sententia, distant à verbis superius recitatis.

Quæ vt clariora sint, declaremus. [*quod vsus simplex facti*] dicunt quod de hoc in verbis prędictis nulla fit mentio: licet hoc intendat appellans [*fuerunt in Christo & apostolis perfectissime*] non solum secundum præparationem animi, sed etiam secundum opus exterius, sicut isti ostendere moliantur. [*excludit sollicitudinem*] non tamen omnem, quia non necessaria.

CAP. XXII.

AD *hoc dicendum, quod concedimus, quod perfectio paupertatis in Christo & apostolis perfectissime fuit: perfectio siquidem paupertatis euangelicæ plus consistit in animo, vt scil. animus amore istis temporalibus non adhæreat, quam in carentia temporalium rerum. Hanc autem paupertatem perfectissime habuit Christus, & post eum apostoli eius. & per consequens perfectionem paupertatis euangelicæ habuerunt.*

In parte ista ad obiectionem pręmissam nititur respondere. & diuiditur in tres partes, scil. quod ad tria tacta in dicta obiectione respondet. secunda pars incipit in parte immediate sequenti ibi: *Ad illud autem*. Tertia ibi, *ad illud autem quod dicit*. dicit ergo quod perfectio paupertatis euangelicæ perfectissime fuit in Christo & apostolis. sed illa magis consistit in animo, quam in carentia rerum temporalium: & illam habuerunt perfectissime.

Sed dicunt isti impugnatores, quod licet verba prædicta pure affirmatiue accepta, nullum videantur continere errorem: tamē si secundum intentionem dicentis intelligantur negatiue. sc. quod paupertas euangelica fuit perfectissime in Christo & in apostolis quantum ad præparationem animi & non quantum ad carentiam rerum temporaliū. Dicunt, quod talis intellectus est omnino erroneus. veruntamen quia hoc ex istis verbis præcise colligi nequaquam potest: ideo de hoc ad præsens minime differetur, sed postea de hoc in loco suo prolixe tractabitur.

Nunc satis est verba textus explanasse [*plus consistit in animo*] hoc verum est: tamē consistit etiam in carentia rerum. [*& per consequens perfectionem paupertatis euangelicæ habuerunt*] dicunt isti, quod licet antecedens fuerit verum, & similiter consequens: tamē consequentia nulla est. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendū, ꝙ quando aliqua duo sunt de essentia alicuius, quorum vnum est perfectius, & aliud minus perfectū, ex hoc ꝙ habetur magis perfectū, non potest inferri quod perfectio totius habetur. sicut ex hoc, quod anima est in cœlo, non potest concludi, quod pfectus homo sit in cœlo. sed ad essentiam euangelicæ paupertatis pertinent duo. sc. non adhærere temporalib. nimio amore, & carēre temporalibus. ergo ex hoc, quod apostoli habuerūt primum, non potest inferri quod habuerunt perfectionem euangelicæ paupertatis. Quod autem ad essentiam euangelicæ paupertatis pertineat carentia rerum temporalium, in parte sequēti conabuntur ostendere.

CAP. XXIII.

AD *illud autem, quod dicit: Paupertas euangelica rerum vsu consumptibilium dominium & proprietatem excludit. dicimus, quod est falsum, imo illarum rerum supponit scriptura sacra ipsos apostolos ad minus in communi habuisse proprietatem & dominium, vt probatur act. cap. 4. vt est superius ostensum.*

Hic respondet ad secūdum, quod in obiectione pręmissa tangebatur. sc. quod paupertas euangelica proprietatem excludit: dicens hoc esse falsum, quia apostoli habuerunt aliquarum rerum proprietatem & dominium, saltem in communi.

Sed isti impugnatores dicunt hic duos errores includi. quorum primus est, ꝙ paupertas euangelica rerum dominium & proprietatē non excludit. Secundus est ꝙ apostoli habuerunt aliquarum rerum dominiū in communi. Quod primū sit erroneū, probare conantur. Primo sic. illa paupertas est præcipue euangelica reputanda, quæ singulariter in euangelio edocetur, & volentibus doctrinā euangelicam perfecte sequi iniungitur. Non n. videtur quod propter aliam rationē aliqua paupertas debeat euangelica nuncupari, sicut illa, nec aliqua paupertas debet apostolica appellari, nisi quam apostoli docuerunt vel facto seruauerūt. sed paupertas quæ in euangelio singulariter edocetur, omne dominiū & proprietatem excludit. Nam in nullo loco euāgelii paupertas, ꝗ Christus docuit, magis explicari videtur, quàm quando Christus viam pfectionis quærenti respondit: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperib.* qui autem omnia vendit, & dat pauperib. omne dominiū, propriū. & cōmune relinquit. ergo paupertas euangelica omne dominium & proprietatē excludit. Secundo sic arguunt. Paupertas euangelica nō est minor paupertate

quo-

quorumcunq; religiosorũ. sed paupertas aliquorũ religiosorũ, puta Fratrũ Minorum, omne dominium & ꝓprietatem excludit, sicut inferius ostendetur. ergo & paupertas euãgelica omne dominium & ꝓprietatem excludit. Tertio sic: cuiuslibet doctrinæ perfectæ moralis est docere, qualiter tam actus interiores quã exteriores virtuosus debeat exercere. sed doctrina euangelica, prout tractat de paupertate, est doctrina perfecta moralis. ergo non tm̃ docet, qualiter qs debeat esse pauper quantũ ad actũ interiorẽ, s. quantũ ad præparationẽ animi, sed ẽt quantũ ad opus exterius, s. quantum ad carentiã temporalium rerũ. Sed abdicare omnium tẽporalium rerum dominium & proprietatem propter Deũ, est opꝰ virtuosum paupertatis: quia secundũ Nicolaum tertiũ in decretali. Exiit talis abdicatio propter Deũ meritoria est & sancta. ergo ad doctrinã euangelicã spectat abdicationẽ huiusmodi suadere. Ex quo sequitur, ꝙ talis abdicatio, paupertas euãgelica est cẽsenda. Dicunt igitur isti impugnatores, ꝙ paupertas euangelica illa vocatur, q̃ singulariter in euangelio expresse traditur & docetur: & q̃ omne dominiũ & proprietatem, quo videl. quis in iudicio valet litigare, excludit. Hęc n. paupertas licet in veteri lege cõtineatur implicite, sicut & oẽs perfectiones consiliorũ euangelicorũ: in ipsa tñ minime explicatur propter ꝙ nec aliqs legitur tunc ipsam seruasse. Vnde & ex hoc quarto ostendunt, ꝙ paupertas euangelica omne dominiũ & proprietatẽ excludit. nam sicut lex euangelica est quodãmodo pfectior veteri lege, ita paupertas euangelica aliquid pfectionis addit vltra perfectionẽ paupertatis antiquorũ patrum. hæc de se videtur patẽs: & tamen probatur auctoritate Greg. qui primo libro Moralium ait: *Nec dũ præcepti virtus emicuerat, qua omnia relinqui præceperat, sed tamẽ beatus Iob eandẽ præceptionis vim in corde seruabat. quia nimirũ substantiã suã reliquerat mente, quã sine delectatione possidebat.* Ex quib. verbis clare datur intelligi, ꝙ licet beatus Iob totam substantiã suam mente reliqrit: quia tñ substantiam suam actualiter retinebat, virtus pceptĩ omnia relinquendi nondũ pfectissime, quãrum ad omnem perfectionẽ, q̃ in euangelio suadetur, emicuit. & ita paupertas, q̃ in euãgelio docetur explicite, aliquid perfectionis addit vltra paupertatem, q̃ sancti patres seruabant. sed ipsi omnia reliquerunt secundũ præparationem animi, & nõnulli etiam quantum ad affectionem & curam, teste apostolo ad Heb. 11. qui de quibusdam ait: *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis & in cauernis terræ.* ergo ad euangelicã paupertatẽ pertinet actualis abdicatio omnis dominii & proprietatis omnium rerum temporalium. Quinto sic arguunt. lex euangelica est perfectissima ergo docet extremos gradus virtutum. Extremus autem gradus paupertatis est abdicatio omnis dominii & proprietatis. ergo lex euangelica talem docet paupertatẽ. & per consequens talis abdicatio ad euangelicam pertinet paupertatem.

Quia vero isti impugnatores asserunt manifeste, ꝙ ista assertio istius impugnati est error quorundam Magistrorum Parisiens. olim per Alexand. 4. condemnatus: & per Doctores Ordinum Prædicatorum & Minorum multipliciter reprobatus ideo dicunt isti, ꝙ iste impugnatus hic incidit in errorem per Romanos pontifices, s. Alex. 4. & Innoc. 4. condemnatum. Quod autem magis appareant, verba prædicti Alexandri quarti in quadam decretali eius, q̃ incipit: *non sine multa,* adducunt. Ait autem sic: *Cum insuper iidem Fratres omnia reliquerint propter Deũ, ex illa vita sui fidia mendicantes, Christumq; pauperem imitentur perfectionẽ euangelicã amplexando: propter ꝙ euidenter apparet, eos nõ solum in statu saluandorũ existere, sed etiam perfectorũ per sua religionis obseruantiã, quæ quidẽ ipsius perfectionis euangelicæ tenet formã in æterna retributionis primo præcellentem gloriã promeret.* Et infra: *Volumus. & per apostolica scripta mandamus, quatenus singuli vestrũ omnes Magistros, Doctores, & alios, qui siue in scholis, siue in prædicationibus, seu alibi contra præmissa vel aliquid ipsorum attentauerint, vel in posterum attentabunt, ex parte nostra monere studeatis.* Et infra: *Certũ terminum præfigendũ eisdem dictũ suum reuocent publice, male se dixisse fatentes, illaq; detestentur penitus & retractent asserendo contrariũ, & illud etiam fideliter prædicando.* Et infra: *Nos nihilominus auctoritate præsentium districtius inhibemus, ne quisquam præmissa vel aliquod præmissorũ pertinaciter astruere, vel quomodolibet defensare præsumat. quicunq; id præsumpserit, tanquam contumax & ecclesiæ Romanæ rebellis ab omnibus fidelibus habeatur.* Ex his verbis colligunt isti tria. Primum est, quod ad euangelicam paupertatem spectat abdicatio omnis proprietatis in speciali & communi. Secundũ est, quod constitutionibus istius impugnati nulla est fides penitus adhibenda. Tertium est, quod omnes tenentes assertionem prædictam tanquam contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ sunt censendi. Primum declarant sic. Illa abdicatio, quæ perfectionem euangelicam amplexatur & perfectionis tenet formam, ad euangelicam pertinet paupertatem. sed abdicatio proprietatis omnium rerum in speciali & in communi perfectionem euangelicam amplexatur, & perfectionis euangelicæ tenet formam. cum Alexander prædictus de Fratribus Minoribus, qui talem abdicationem vouent in verbis præmissis affetat manifeste. ergo huiusmodi abdicatio ad euangelicam pertinet paupertatem.

Nec valet dicere, quod Alexander ibidem loquitur de Fratribus Prædicatoribus & Minoribus: & tamen Fratres Prædicatores habent aliquarum rerum dominium in communi. Nam licet loquatur de vtrisque: tamen loquens de paupertate eorum affirmat aperte, quod Fratres Minores, qui huiusmodi abdicationem vouent, perfectionem euangelicam amplexantur, & perfectionis euangelicæ tenent formam. ergo abdicatio ad euangelicam pertinet paupertatem. vnde licet eos coniungat, tamen intendit, quod vtrorumque paupertas ad euangelicam paupertatem pertinet; quamuis paupertas istorum quantum ad aliquem gradum sit perfectior paupertate illorum. Vnde paupertas euangelica vltra omnem paupertatem præcedentium patrum

addit

addit duos gradus.s. in abdicatione proprietatis omnium in speciali se voto firmare. & in abdicatione omnium iam in speciali quam etiam in communi se voto firmare & ita vtrorumque paupertas ad euangelicam pertinet paupertatem: imo etiam paupertas monachorum mag s possessiones habentium in communi à paupertate euangelica non debet excludi, quamu m nō ita perfecte imitetur, sicut paupertas eorum qui non habent possessiones etiam in co m Secundo colligunt isti ex prædictis, quod constitutionibus istius impugnati nulla est fides p h benda: quia non maioris auctoritatis est iste, quam fuerit Alexander quartus. Sed secundu ist decretali prædictæ Alexandri quarti, fides est minime adhibenda, cum doctrinam fal am secundum istum contineat. falsæ autem doctrinę nulla debet fides adhiberi ergo nec consti tionibus istius est fides aliqualiter adhibenda. Vnde dicunt isti, quod iste reprobando doctrinā summorum pontificum omnem doctrinam summorum pontificum ostendit omni auctoritate carere. quare & doctrinæ suæ nullus cogitur adhærere, & si de facto alios cogit suam doctrinam defendere cto sibiipsi contrarius inuenitur. Tertio concludunt isti ex præmissis, quod oēs tenentes assertionem istius impugnati contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ sunt censendi. Nam ex quo constitutionibus istius impugnati est minime adhæredum, sicut ostensum est prius, decretali prædict A-lexandri quarti omnes tenentes abdicationē Fratrum Minorum. s. perfectionem euangelic nime amplexari & perfectionis euangelicæ formā non tenere, sunt contumaces & rebelles ra o-ne ecclesiæ iudicati. hoc autem tenent oēs, q dicunt, euangelicam paupertatem dominium reru & proprietatem nequaquam excludere. ergo oēs dictam assertionem tenentes contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ sunt censendi. Ex quo inferunt quod omnes cōsentientes vel approbantes constitutiones istius de hac materia, ac eas tanquam approbandas, legentes, approban ex-ponentes, scribentes, prædicantes vel eis quomodolibet adhærentes, sunt contumaces & rebelles Romanæ ecclesiæ reputandi. Insuper isti impugnatores propter eos, qui doctrinam T omæ se-quuntur, verba eiusdem prædictam assertionē tanquam erroneam reprobantis adducu Dicūt enim, quod in libro suo, quem edidit contra prædictos Magistros Parisiens. ca. 6. pertractans, & p rubrica præmittens: *Vtrum religioso liceat omnia sua relinquere, ita quod nihil sibi possidendum remaneat nec in proprio nec in communi*, assertiue pronuntiat verba, quæ sequuntur, dicens: *Prædictu autem non contenti aduersarii veritatis religionum omnium fundamentum ab ipso domino firmiter collocatum nituntur euertere, videl. paupertatem, dicentes illicitum fore omnibus suis dimissis pauperem religionem ingredi, qua possessiones ac redditus non habeat.* Et ios. a loquens de Vigilantiu hæretico, ait: *Nec solum cōtentus fuit Iouinianum imitari, consilium de virginitate euacuans, sed superaddere ausus est, vt etiam consilium de paupertate seruanda omnino destrueret. Vnde Hieronymus de eo dicit, quod autem asserit eos melius facere, qui vtuntur rebus suis & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidunt, quam illos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non à me ei, sed à Deo respondebitur: Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Matt. 19. Hic autem error per successiones errantium vsq; ad hodierna tempora peruenit, & in hæreticis quibusdam, qui Cathari nominantur, permansit & adhuc permanet, sicut patet in quodam tractatu cuiusdam desiderii Heresiarcha Lombardi nostri temporis, quem edidit contra catholicam veritatem: in quo inter cætera condemnat statum eorum, qui relictis omnibus gere volunt cum Christo. Nuper autem (quod est horribile) antiquus error renouatus est ab his, qui fidem defendere videbantur, & more errantium in peius procedentes, non sunt contenti diuitias paupertati æquare, vt Iouinianus: vel diuitias paupertati præferre, vt Vigilantius: sed paupertatem totaliter condemnare, dicentes non esse licitum omnia sua pro Christo relinquere, nisi talem religionem intret, qua possessiones habeat: vel nisi talis de labore manuum viuere intendat. Asserunt etiam paupertatē laudari in scripturis non actualem, quæ scilicet aliquis rebus temporalibus se expoliat, sed habitualem, qua aliquis rem temporalem contemnit corde, & si res possideat.* Hic explicat sententialiter assertionem prædictam istius impugnati, qui posuit quam euangelica paupertas omnium rerum temporalium dominium & paupertatem nequaquā excludit. quia euangelica paupertas maxime laudatur in scripturis. & ideo si euangelica paupertas nō excludit omnem dominium temporaliū, actualis paupertas, quæ excludit omnem dominium, non maxime laudatur in scripturis, vt dicunt prædicti artistes secundum Thomam.

Sed istum errorem Thomas multis rationibus reprobare conatur: quarum plures, vt isti impugnatores dicunt, contra assertionem prædictam sunt euidentes: & auctoritates assumunt s pe-dictam assertionem apertissime conuincentes. Et ideo dictarum seriem rationum duxi præsentibus inserendam. post verba itaque supradicta subiungit immediate Thomas dicens: *ad destructionem huius erroris hoc modo procedemus. Primo ostendemus ad perfectionem euangelicam pertinere, non solum paupertatem habitualem, sed etiam actualem, qua fit per abiectionem temporalium rerum. Secundo ostendemus, quod hæc perfectio manet, etiam si possessiones etiam in communi non habeantur. Tertio quod hæc perfectio etiam in his qui possessionibus carent non semper requirit manuum laborem. Quarto soluemus ea quæ pro se inducunt. Ad ostendendum autem paupertatē actualem ad euangelicam perfectionē pertinere, assumatur primo quod dicitur Matth. 9. vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperib. sed ille, qui sua vendit & pauperib. tribuit, non solum habitualem paupertatē eligit, sed actualem ergo actualis paupertas ad euangelicā perfectionem pertinet. Item, perfectio euangelica consistit imitatione Christi. sed Christus non solum voluntate. sed etiam realiter pauper fuit. Vnde dicitur Matt. 1 . super illud, Vade ad mare: Glossa Dominus tanta paupertatis fuit, vt vnde tributum solueret, n n haberet & Luca 9. vulpe foueas habent &c. Dicit Gloss : ego sum tanta paupertatis, vt nec ho pitium quidem hab t, nec meo vtar tect per multas alias auctoritates d facile hoc probari potest. erg actualis paupertas ad er-fectionem euangelicā pertinet. Item, euangelica perfectio maxime in apostolis claruit sed ipsi actualem pau*

habuerunt sua omnia relinquentes. Vnde Petrus dixit Matt. 19. Ecce nos reliquimus omnia &c. & Hiero. ad Elbidiam. Si vis esse perfecta & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt apostoli, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & nudã solamq; crucẽ vel tuæ nuda sequaris & sola. ergo actualis paupertas ad euangelicã perfectionem pertinet. Itẽ Marci 1.. super illud: quam difficile qui pecunias habẽt &c. Glos. aliud est pecunias habere, aliud amare. Multi habẽt & nõ amant: multi nõ habẽt, & amant. Itẽ alii habent & amãt: Alii vero nec habere nec amare gaudẽt. qui tutiores sunt: qui cũ apostolo dicere possunt: Mihi mũdus crucifixus est & ego mũdo. ergo actualis paupertas & habitualis sic præferenda est habituali paupertati. Itẽ idẽ potest haberi Mat. 19. per Glossam super illud: Diues difficile intrabit in regnum cælorũ. Glossa, de omnib. tutius est, nec habere nec amare diuitias. Item Iacobi secundo. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo. Gloss. inopes rerum temporalium. hæc autem non est nisi per actualem paupertatem ergo actualiter pauperes electi sunt à Deo. Item Lucæ 14. Nisi quis renunciauerit omnib. quæ possidet. Glossa. hoc distat inter renunciare omnib. & reliquisse omnia: quia renunciare conuenit omnibus, qui ita licite vtuntur mundanis, quæ possident, vt tamen mente tendãt ad æterna. Reliquisse est tantummodo perfectorum, qui omnia temporalia postponunt & solis æternis inhiant. Ergo relinquere, quod pertinet ad actualem paupertatem, est euangelicæ perfectionis: sed renunciare, quod pertinet ad habitualem, secũdum Glossam prædictam, est de necessitate salutis. Item Hieronymus in epistola contra Vigilantium post verba supra inducta subiungit: Ad eum loquitur (sc. Dominus) dicens: Si vis perfectus esse &c. qui vult esse perfectus, qui cum apostolis patrem, nauiculã & rete dimittit, iste, quem tu laudas, secundus ac tertius gradus est. sc. qui fructum possessionum dat pauperibus: quem & nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis & tertiis esse præferenda. ergo patet, quod præferendi sunt, qui omnia sua dimittunt illis, qui de fructibus possessionum, quas retinent, pauperibus diuidunt. Item Hieronymus in epistola ad Rusticum monachum: Si habes substantiam vende, & da pauperibus: si non habes, grandi onere liberatus es, nudũ Christum nudus sequere: durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia. & multa alia huiusmodi ex epistolis Hieronymi accipi possunt, quæ de actuali paupertate necesse est vt intelligantur, quæ causa breuitatis dimittuntur ad præsens. Item August. dicit in libro de ecclesiasticis dogmatibus: Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est per intentionem sequendi dominum simul donare & absolutum à sollicitudinibus egere cum Christo. & sic idem quod primus. Item Ambrosius in libro de Officiis: Nullum adminiculum præstant diuitiæ ad vitam beatam: quod euidenter Dominus notat in euangelio dicens: Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum cælorum. Itaque paupertatem, famem, dolorem, quæ putantur mala, non solum impedimento non esse ad vitam beatam, sed adiumento esse euidentissime probant. sed hoc non potest intelligi de paupertate habituali, qua homo diuitias subiicit: quia hæc à nullo putãtur impedimẽta beatitudinis. ergo oportet quod intelligitur de paupertate actuali, qua omnia abiicit. Item Gregorius dicit in homil. 8. secundæ partis super Ezechielem: Cum quis aliquid suum vouet Deo, & aliquid non vouet, sacrificium est: cum vero omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouet, holocaustum est. sed holocaustum erat dignissimum sacrificium. ergo perfectissimum opus est omnia sua propter Deum dimittere. Item Greg. in prologo Moralium: Cum enim adhuc me cogeret animus præsenti mundo quasi specie tenus deseruire, cœperunt multa contra me ex eiusdem mundi cura succrescere, vt in eo iam non specie, sed quod est grauius mente retinerer, quæ tandẽ cuncta sollicite fugiens portum monasterii petii, & relictis, quæ sunt mundi, ex huius mundi naufragio solus euasi. Ex quo patet, quod periculosum est res mundi possidere: quia earũ possessio periculose mentem retinet: & ideo laudabilius est possessionem rerũ temporalium à se abiicere per actualem paupertatem, vt mens à cura diuitiarum liberetur. Item Chrysost. dicit in libro qui dicitur, nemo læditur nisi à semetipso: quid apostolos penuria rerum temporalium læsit? nonne in fame & siti & nuditate degebant? & pro hoc clari, maximi & magnifici habebantur, atque ingentem per hoc fiduciã quæsierant apud Deum: Ex quo patet, quod actualis paupertas, quæ in penuria rerũ consistit, ad apostolicam perfectionẽ pertinet. Item Bernardus dicit ad Senon. Archiepiscopũ: Felix qui nihil sibi intẽtat ex omnibus, quæ habit, non foueã, vt vulpes, non tanquã volucres nidum, non loculos quomodo Iudas, non domos sicut nec Maria locum in diuersoria, imitatus profecto illum qui non habebat vbi reclinare caput. Ex quo patet, quod nihil omnino possidere in mundo ad Christianam perfectionem pertinet. Item 1. q. 2. c. Si quis. Profecto perfectior est ille, qui se rebus mundi expoliat, aut qui cũ nihil habuerit, nec habere desiderat: quam ille, qui ex multis quæ possidet aliquid ecclesiæ præstiterit. Ex quo patet, quod nihil possidere ad perfectionẽ Christianã pertinet. Item eum, qui vacat contemplationi diuinæ, magis oportet esse à rebus mundanis liberum, quam eos qui contemplationi philosophicæ vacabant. Sed philosophi, vt libere philosophiæ vacarent, laudabiliter mundi substantiam abiiciebant. vnde Hieronymus dicit ad Paulinum presbyterum de institutione monachorũ: Socrates ille Thebanus, homo quondã ditissimus, cum ad philosophandũ Athenas pergeret, magnũ auri pondus abiecit: nec putauit se posse & virtutes simul & diuitias possidere. ergo multo magis ad vacandum contemplationi diuinæ laudabile est omnia sua relinquere. Vnde super illud Matt. 19. Si vis perfectus esse &c. dicit Glossa interlinearis: Ecce contemplatiua, quæ ad euangelium pertinet. Itẽ præmium excellens non debetur, nisi merito excellenti sed præmium excellens. s. iudiciaria potestas debetur actuali paupertati, sicut patet Mat 19. super illud. Vos qui reliquistis &c. Dicit Glossa. Qui reliquerunt omnia & secuti sunt dominũ, hi iudices erunt: qui licita habentes recte vsi sunt iudicabuntur. ergo in actuali paupertate meritũ excellens consistit. Itẽ 1. Cor. 7. apostolus consilium dans de virginitate seruanda rationem assignat, vt. s. sine sollicitudine sint. sed abiectio diuitiarum maxime facit hominem sine sollicitudine: quia diuitiæ suis possessorib. de necessitate multas sollicitudines inferunt. vnde Luc. 8. Diuitiæ per spinas signantur, quæ verbum sua sollicitudine suffocant in cordibus auditorum. ergo sicut virginitas, ita & actualis paupertas ad euangelicam perfectionem pertinet. Ex his verbis (vt dicunt isti) colliguntur octo, q̃ doctrinę istius impugnatiaperte repugnãt. quorum primum est, quod abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi propter Deum ad perfectionem spectat: quia de illa abdicatione loquitur iste Doctor in 1. cap. quod ex rubri. 4, quam toti capitulo præmittit, ex pluribus rationib. supradictis, quæ de illa abdicatione concludunt, patenter apparet. Secundũ est, q perfectior est talis abdicatio proprie-

tatis paupertate, q̄ in sola præparatione animi seu voluntate consistit. Tertium est quod abd[illegible] proprietatis omnium rerum ad euangelicam pertinet paupertatem: quia pa[illegible]pert[illegible] q̄ pert[illegible] ad euangelicam perfectionem, pertinet ad euangelicam paupertatem: quia paupertas ad nullam euangelicam perfectionem potest immediatius pertinere, quam ad euangelicam paupe[illegible]atem. talis autem abdicatio, q̄ est actualis paupertas, quam Christus consuluit, cum iuueni di[illegible]r. *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus*: ad euangelicam perfectionē pe[illegible]inet, [illegible] iste Doctor in multis locis cōcludit. ergo ad euangelicā ptinet paupertatē. Quartū est, ꝙ [illegible]h[illegible]stus non solum fuit pauper voluntarius, sed ēt realiter per carentiam ꝓprietatis omnium temporali[illegible] Quintum est, quod apostoli quo ad proprietatem omnia reliquerunt. Sextum est ꝙ actualis p[illegible]pertas, quæ in penuria rerum consistit, ad apostolicam perfectionem ptinet. Septimum est, quod illa præferenda est habituali paupertati, sicut virginitas castitati coniugali. Octauum est ꝙ actuali paupertati debetur iudiciaria paupertas. Multa alia ea prædictis verbis istius Doctorū colligi pot sunt, quæ doct[illegible]inæ istius impugnati omnino repugnant.

Secunda assertio in supradictis verbis contenta, quam isti impugnatores dicūt esse erroneam, est quod apostoli habuerunt aliquarum rerū dominium in communi. de quo dictum est prius, & ostensum, quod apostoli omnium rerum in cōmuni abdicauerunt dominiū: ita quod collegium apostolorū nullius rei habebat dominiū ꝓprium illi collegio: ꝙ adhuc conātur ostendere. Primo sic: Paupertatem euangelicā apostoli perfectissime seruauerunt. sed ad paupertatem euangelicam spectat abdicatio ꝓprietatis omniū rerum in speciali & in cōmuni, sicut ostensum est prius. ergo apostoli talē abdicationem seruauerunt: & ita nullius ꝓprietatem habuerunt in communi, ita ꝙ nulla res erat propria cuicunq; apostolo vel soli collegio apostolorum. Secundo sic: apostoli perfectionē euangelicā essentialem alicui religioni pfectæ semel assumptā, nisi forte tempore necessitatis, q̄ legem non habet, nullatenus dimiserunt. sed secundum istum & secundū veritatem, post connectionē primorū credentiū, qn̄ omnia fuerunt cōmunia, nec aliquis apostolus, nec totū collegium apostolorū habuit aliq̄ rem sibi ꝓpriam: quia quilibet fuit communis aliis ēt secundum istum. abdicatio autem ꝓprietatis huiusmodi est essentialis alicui religioni perfectæ, & ad euangelicam pertinet perfectionē. ergo apostoli istam perfectionē, postquā eam assumpserunt, nullatenus dimiserunt. ergo talē post tempus conuersionis dictorū credentium apostoli nullius rei proprietatē habuerunt, q̄ essent propria alicui apostolo, vel toti apostolorū collegio. Tertio sic: apostoli debuerunt quantum poterant tollere illis, quibus p̄dicabant omnē occasionem suspicandi, quod propter temporalia p̄dicarent. Vnde & propter hoc Beatus Paulus ab illis, quibus p̄dicabat, sumptus necessarios nolebat recipere. sed qn̄ temporalia à p̄dicantibus tam in speciali quam etiā in cōmuni quo ad ꝓprietatē & dominiū respuuntur, magis tollitur occasio suspicandi, ꝙ propter temporalia prædicant, q̄ qn̄ recipiuntur in cōmuni quo ad dominiū. ergo apostoli cupientes quantum poterant omnē huiusmodi suspitionē auferre, nec in speciali, nec in communi ꝓprietatem & dominiū rerū temporalium receperunt. Ideo dicunt isti impugnatores, ꝙ propter 4. rationes apostoli, quicquid in rebus temporalib. nō fuit eis necessariū ad sustentationē vitæ & executionē sui officii, dimiserunt. Primo. s. vt vitæ & doctrinæ Christi se pfectius cōformarent. Secundo vt fidelib. & infidelib. exēplariores se præberēt, ac per hoc ad fidē & vitā bonā efficacius prouocarēt. Tertio vt omnē sollicitudinē præter necessariā circa temporalia deuitarēt, ac p hoc peccandi occasiones auferrēt, & cōtemplationi, prædicationi, & aliis bonis spiritualib. operā darēt liberius. Quarto, vt mundū esse calcandū apertius demōstrarent, si sine retētione dominii in cōmuni poterāt sustentari in cōmuni, & actus ptinētes ad suū officiū exercere. nec n. cibi & pot⁹ ꝓpter retentionē dominii in cōmuni, melius nutriunt: nec ꝓpter tale dominiū act⁹, q p res tēporales exercētur, fiunt aliqualiter meliores. ergo apostoli omne dominiū ꝓpriū ipsorū collegio, reliquerūt. Nunc textū, vt intelligatur, declaremus [*Paupertas euāgelica rerū vsu cōsumptibiliū dominiū & ꝓprietatē excludit.*] Si intelligatur de gradu pfectissimo euāgelicæ paupertatis, sic excludit dominium in speciali & in cōmuni. Sed si intelligatur de gradu nō pfectissimo euāgelicæ paupertatis, sed min⁹ pfecto, sic excludit dominiū & ꝓprietatē liberā, q̄ est potestas de re ad libitū ordinādi. aliā ꝓprietatē saliē cōmunē, q̄ est potestas vēdicandi in iudicio, nō excludit. Vnde dicūt esse sciendū, ꝙ ante tēpora Christi non legitur fuisse aliq̄ cōmunitatē q̄ duceret cōmunē vitā, ita ꝙ c.ēs res vsu consumptibiles & non consumptibiles essent cōmunes. sed Christ⁹ docuit apostolos ducere vitā cōmunē. vt omnia essent eis communia ab omni ꝓprietate & dominio proprio, ipsorū collegio: dās in hoc formā viuēdi omnibus communiter cū aliquali ꝓprietate, si q nollēt oēm ꝓprietatē penit⁹ abdicare. & sic ꝓpter hoc pecuniā voluit in loculis reseruari, vt q nollēt oēm proprietatē & dominiū abdicare, communē vitam ducerēt aliqualē proprietatē reseruādo. Christ⁹ t[illegible]n nullā proprietatē in loculis reseruauit, & ita communē vitā ducentes siue abiiciāt omnē proprietatē in speciali & in cōmuni, siue aliqualem proprietatē retin[illegible]ēt, paupertatem euangelicam imitantur. [*Illarū rerū supponit scriptura sacra &c.*] hoc dicitur prius p[illegible]batum esse falsum.

CAP. XXIV.

[illegible] illud a[illegible] [illegible] cit quod abdicatio proprietatū & dominii sollicitudinē excludit, dicimus similiter ꝙ est f[illegible], am[illegible] & quod [illegible] abd[illegible] atio nō excludat sollicitudinē, patet. Cōstat enim quod si Dominus seruo cōcedat peculium, quamquam proprietas seu dominium peculii in seruum non cadat, non propterea seruus à sollicitudine est immunis [illegible] crep[illegible] Dominus seruum negligentem de quo agitur Luc. 19 qui a pecuniam a domino sibi tra[illegible] d[illegible] non adiderat ad vsuras. [illegible] hoc videmus ad sensum quod ille, ad quem res [illegible] pertinet sine dominio mage est circa rem illam sollicitudinem habens, quam sit ipsius Dominus eius. vt ad sensum

[...] pecul in fratribus Minoribus, qui nudum vsum facti se habere in talibus asserunt, qui circa illa magis sunt sollicitati quam Romana ecclesia, ad quam illarum rerum dominium asserunt pertinere.

[...]c iste impugnatus respondeat ad tertium, quod in præmissa obiectione tangebatur. s. [a]b[d]ica[tio d]ominii & proprietatis, sollicitudinem excludit, dicens hoc esse falsum. Cuius falsitatem per du[o] exempla. s. de seruo, cui Domi[n]us concedit peculi[u]m & de Fratrib. Minorib. probare [n]ititur.

Sed isti impugnatorex dicunt: quod hic cauillose procedit, nec mentem nec verba tangit appellantis. Nam appellans non dicit, quod abdicatio huiusmodi excludit omnem sollicitudinem: sed dicit, quod excludit sollicitudinem, quam requirit proprietas seu dominium rerum. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, ꝙ sollicitudo multiplex inuenitur. Est enim sollicitudo naturalis necessitatis, qua quilibet de natura sustentanda tenetur aliquomodo esse sollicitus. Illam sollicitudinem abdicatio proprietatis omnium rerum nequaquam excludit. Alia est sollicitudo seruilitatis, qua seruus vel famulus ac mercenarius de his, quæ sibi à Domino committuntur, debet esse sollicitus & hanc sollicitudinem, voluntaria abdicatio huiusmodi proprietatis excludit. Vnde nec serui, nec obligati Romano impio, nec manentes tali sollicitudini obligati recipiendi sunt ad religionem. Alia est sollicitudo compassiuæ pietatis, qua quis ad releuandam proximi indigentiam est sollicitus: sicut sunt illi, qui faciunt eleemosynas, & tenent hospitalitatem. Hanc sollicitudinem vt plurimum abdicatio proprietatis omnium rerum in speciali & communi excludit. non tamen omnem sollicitudinem talem abdicatio ista excludit in omni casu: quia in aliquo casu huiusmodi abdicantes proximo subuenire tenentur. sed abdicatio proprietatis in speciali non in communi, sollicitudinem illam non excludit. Nam multi religiosi obligati ad hospitalitatem, hanc sollicitudinem habere tenentur. Alia est sollicitudo potestatiuæ auctoritatis: qua potest quis temporalia in iudicio vendicare, & pro eis diuersimode litigare. & hanc sollicitudinem requirit proprietas rerum seu dominium. Istam vero excludit paupertas euangelica in suo perfectissimo gradu, quia qui caret rei proprietate in speciali & in communi, non potest pro re, nomine proprio vel suæ communitatis i[n iudici]o litigare. Primam sollicitudinem paupertas euangelica non excludit: sed quartam, quæ est ad propositum: quia non est necessaria viris perfectis. & ita apparet quod dictum appellantis, cum dicit, quod *paupertas euangelica excludit sollicitudinem*, quam requirit *proprietas seu dominium rerum*, continet veritatem: quia intelligit de euangelica paupertate in suo perfectissimo gradu, & de sollicitudine potestatiua, qua potest quis pro temporalib. in iudicio litigare. Ex istis apparet, quod exempla istius impugnati de seruo & Fratribus Minoribus pro ipso non faciunt. Nam licet seruus habeat sollicitudinem seruilitatis, non tamen habet illam quam requirit proprietas seu dominium rerum: nec tamen ipse seruat euangelicam paupertatem. quia paupertas sua non est voluntaria, sed coacta. Fratres vero Minores licet aliquam sollicitudinem habeant, quia naturalis necessitatis, non tamen habent illam, quam requirit proprietas seu dominium rerum. Non enim possunt pro rebus in iudicio quomodolibet litigare: quod tamen potest ecclesia Romana saltem per procuratores suos. Ad illud autem, quod dicit, ꝙ abdicatio proprietatis & dominii sollicitudinem excludit, dicunt isti: quod iste impugnatus truncate recitat verba appellantis. Quia appellans dicit, quod *excludit sollicitudinem, quam requirit proprietas seu dominium rerum.* & istud est incalumniabile: quia manifestum est, quod sollicitudinem illam excludit. Vnde abdicatio proprietatis & dominii in communi & in speciali excludit sollicitudinem, quam requirit proprietas & dominium rerum in speciali, vt. s. nomine proprio non possit pro re in iudicio litigare. Abdicatio vero proprietatis & dominii in communi & in speciali excludit illam sollicitudinem, quam requirit proprietas & dominium rerum in speciali vel in communi. quia nec nomine proprio, nec nomine suæ communitatis potest pro re in iudicio litigare. Hanc a. sollicitudinem requirit talis proprietas. licet etiam plures sollicitudines sæpe requirat, quæ ad sollicitudinem est quarto modo dicta possunt aliquomodo reduci. ¶ Verum quid textus dicat, videamus. [*Dicimus similiter quod est falsum.*] Dicunt isti, ꝙ ex prædictis patenter constat, ꝙ hic dicit verum esse falsum. *Talis abdicatio non excludit sollicitudinem* Dicunt isti, quod si dixisset quod non excludit omnem sollicitudinem, verum dixisset: quia non excludit sollicitudinem naturalis necessitatis, & etiam compassiuæ pietatis; sub sollicitudine minime comprehendunt. Vnde Chrysost. super illud Matt. *Nolite possidere aurum neque argentum &c.* Ait: *Ex hoc patet quod eos angelos, vt ita dicam, constituit ab omni eos soluens vitæ huius sollicitudine, vt vna detinerentur cura, quæ est doctrina ecclesiæ.* quod Chrysost dicens, apostolos ab omni huius vitæ sollicitudine absolutos, sollicitudinem naturalis necessitatis sub vocabulo sollicitudinis minime comprehendit. Quamuis ergo appellans dixisset euangelicam paupertatem omnem sollicitudinem excludere, deberet nullatenus reprehendi, sed sane intelligi, cum modum loquendi sanctorum imitatus fuisset. tamen hoc non dixit, sed dixit ꝙ *excludit sollicitudinem quam requirit proprietas* &c. Dicunt præterea, quod cum iste dicit, quod talis abdicatio non excludit sollicitudinem, errat à parte; quia constat quod illam sollicitudinem, qua quis nomine proprio vel sui collegii litigat in iudicio pro rebus excludit. [*Non propterea seruus à sollicitudine est immunis.*] Verum est quod non est immunis ab omni sollicitudine. est tamen immunis ab illa sollicitudine, quam requirit proprietas, seu dominium [*Pecunia sibi à Domino tradita non tradiderat ad vsuras*] Ex hoc patet, quod seruus ille aliquam sollicitudinem debebat habere; non tamen illam, quam requirit proprietas. [*Ille ad quem rei vtilitas pertinet, siue dominia magis est circa illam rem sollicitus quam sit nudus Dominus eius*] Dicunt quod istud non est ad propositum, nec continet veritatem, quod non [est ad] propositum, patet, quia talis non habet i[l]lam sollicitudinem, quam requirit proprietas, licet habeat [ali]am; nec continet veritatem, quia sæpe ille, ad quem vtilitas rei pertinet de reparatione

& conseruatione rei nequaquam est sollicitus. patet de conducentibus domos, quo[illegible], & [illegible]
multas, quarum habent vtilitatem, de quarum tñ conseruatione & reparatione patum [illegible]
tur, sed oportet Dominos circa eas sollicitudinē adhibere. [*Vt ad sensum videre potest in Fratri[illegible] M[illegible]*]
ribus, qui nudū vsum facti se habere in talib. asserunt.] Sed nudus vsus facti posset accipi p[illegible]
sic diffinitur: *Vsus est ius vtendi rebus alienis* &c. Dicunt isti, ꝙ Fratres Minores non habeient [illegible]
vsum facti: quia dicunt, se nullum ius habere. [*circa secunda magis sunt solliciti*] dicunt ꝙ l[illegible] qu[illegible]
sollicitudine, q̃ requirit rerum ꝓprietas, Fratres Minores circa res istas nullo modo su[illegible] s[illegible]
quia nullatenus litigant pro rebus in iudicio. Et de ista sollicitudine loquutus est appella[illegible] E[illegible]
dicas, ꝙ aliqui Fratres in iudicio litigant pro rebus illis, dicunt isti, quod illi pseudoFra[illegible]
censendi [*quam Romana ecclesia*] Dicunt isti, ꝙ hoc est falsum, quia Romana ecclesia proc[illegible]
suos & officiales instituit, qui de rebus fratrum vsibus deputatis debent esse solliciti: ea[illegible]
ablatæ fuerint vel detentæ, in iudicio repetendo nomine Romanæ ecclesiæ: & eas, [illegible]
caucrit indebite, defendendo. hæc autē sollicitudo Fratrib. Minoribus nō potest cōpet[illegible] ho[illegible]
cunt isti, specialiter patet p priuilegium Martini papæ, qui de talibus procuratoribus con[illegible]
dis prouide ordinauit. & ita Romana ecclesia circa res Fratrum vsibus deputatas, sol[illegible]
sufficientem adhibuit, quam Fratres Minores exercere non valent. Cap. XXV.

P*Raterea dicit iste hereticus, quod vita apostolorum repugnat doctrinæ prædictæ: quia secundum eam qua[illegible]*
ad abdicationem proprietatis rerum temporalium fuerunt apostoli secundū beatū Remigiū ad dignitate[illegible]
hominis reuocati. sed primus homo & eius posteri, si stetissent in originali iustitia, habuissent vsum rerum [illegible]
sumptibilium sine proprietate & dominio earundem, secundum beatum Clementem (vt dicit. ad quod pro[illegible]
dum inducit 12. q. 1. c. dilectissimis. quare dicere, quod in rebus vsu consumptibilibus non potest vsus à propri[illegible]
& dominio separari, est vt dicit vitam apostolorum & religiosorum apostolos in abdicatione proprietatis omni[illegible]
rerum imitantium impugnare.

In parte ista iste impugnatus respondet ad quintam obiectionē appellantis, q̃ est talis. Ap[illegible]
secundū beatū Remigiū quantū ad abdicationē temporalium fuerūt ad dignitatē primi [illegible]
nis reuocati. sed in statu innocentiæ fuisset vsus rerum consumptibiliū vsu absq; proprietat[illegible] &
minio. ergo vitæ apostolorum repugnat doctrina pdicta. Ex hoc patet, quod iste appellans [illegible]
tendit p obiectionē istam primo probare, ꝙ in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti pro-
prietate & dominio separari: sed intendit principaliter & directe probare, quod apostoli habue-
runt vsum facti à proprietate & dominio separatū. Sed textū breuiter videamus. [*Ex quo sequitur*
cōclusio prima secundū beatū Remigium. Auctoritas beati Remigii in appellatione breui nō ponitur,
sed in maiori q̃. vt magis pateat obiectio appellantis, est præsentibus inserenda. Dicit itaq; sic bea-
tus Remigius super illud Mat. 10. *Nolite possidere aurū &c. Ostendit Dominus in his verbis ꝙ sancti prædica-*
tores reuocati sunt ad primi hominis dignitatē: qui quamdiu cœlestes possident thesauros ista nō concupiuit: se[illegible] mox
vt peccata illa admisit, ista desiderare cœpit. [*habuissent vsum rerum vsu consumptibilium sine proprietate & do-*
minio earū] quia nulla fuisset inter eos quantū ad dominium appropriatio rerū. [*vitā apostolorū*] qui
nullā rem sibi appropriare volebant. Cap. XXVI.

A*D quod dicendū, quod illud, quod ipse dicit, quod primi parentes in statu innocentiæ in nullo habuerūt domi-*
nium, sed tantū simplicem facti vsum, ad minus post illā benedictionē Crescite *&c. Scripturæ sacræ contradi-*
cit expresse. Legitur n. Gen. 1. c. quod Dominus primis parentib. dixit: Crescite & multiplicamini, & replet[illegible]
terrā & subiicite eā *Alia litera loco eius, quod supra dicitur,* & subiicite eam, *habet* & dominamini ei. *&*
illā, prosequitur Aug. in lib. super Gen. ad literā, *& in* libro de ciuitate lib. 14. c. 21. *& sequitur:* Et domina-
mini piscib. maris & volatilib. cœli & vniuersis animantibus, q̃ mouentur sup terram. *Ex quib. eui-*
denter apparet, primos parentes post benedictionem prædictā, & terræ & pisciū maris, ac volatilium cæli & vniuer-
sorum animantium, quæ mouentur super terram. dominium in statu innocentiæ habuisse.

In parte ista iste impugnat⁹ ad obiectionē pmissam nititur respōdere. & primo respōdet ad [illegible]
ꝙ accepit de statu innocētiæ, quod primi parētes habuissent vsum rerū cōsumptibilium vsu [illegible]
dominio & proprietate earundē. Secundo ad capitul. Clemētis ibi: *Nec obstat.* Prima pars diui[illegible] ut
in duas: q a primo ondit, quod primi parētes habuerunt in statu innocētiæ temporaliū rerū [illegible]
niū huiusmodi rerū. Secūda ibi: *Et si quæratur.* Primo ergo respōdendo ad obiectionē dicit, ꝙ pri[illegible]
parentes saltē post illā benedictionē *Crescite* &c. habuerūt rerū dominium, ꝙ probat p verba *Gen.*
superius recitata. ¶ Sed isti impugnatores dicūt, istū impugnatū hic cauillosē pcedere: nec ad m[illegible]
tē vadit appellātis, quia appellās intēdit loqui de dominio proprio alicui psonæ, vel col[illegible] g[illegible]
ciali. Ad ꝙ insinuandū aperte semp vel frequenter cū loquitur de dominio, vocabulū proprieta-
tis adiungit, tali modo vel æquiualenti; *dominiū seu proprietas:* vt p hoc det intelligere ꝙ loquitur de
dominio, ꝙ in scientiis legalib. vocatur *proprietas.* Illud a. dominiū, ꝙ in scientiis legalib. & [illegible]
ptuiis modū loq̄ndi scien[illegible] tiarū legaliū seruantib. vocatur *proprietas,* ēt proprium alicui perso[illegible] in-
gulari, vel collegio speciali, virtute cui⁹ contra aliā personā vel collegiū, si rē cuius habe[illegible] tale[illegible]
[illegible] vēdi[illegible] [illegible] vel detinuerit, pōt in iudicio litigare, agēdo vel defendendo. Et ꝙ domin[illegible]
ꝙ voca[illegible] *proprietas* [illegible] el *proprium*, si[illegible] tale dominiū, probare nituntur. Ad cui⁹ euid[illegible] ntiā dicunt [illegible]
scie[illegible] dum, quo[illegible] sicut omne ꝙ dicitur propriū, conuenit alicui homini & non al[illegible] vel al[illegible]
[illegible] o[illegible] rietate, quod ideo proprietas appellatur, quia co[illegible] uenit alicui vel al[illegible] urbus, &
al[illegible] el [illegible]. [illegible] minium igit[illegible] [illegible]od vocatur proprietas: aut deo d[illegible] tnt pro[illegible] as, [illegible]
[illegible] vel hominibu[illegible] & [illegible] ali homin[illegible] vel [illegible]. Aut di[illegible] itur p[illegible]
[illegible] bus, & nu[illegible] eti[illegible] vel aliis extra ge[illegible] us hu[illegible] anū. Si detur primum, [illegible] etur [illegible]

[illegible] nium de quo loquitur appellans est proprium vni personæ singulari, vel alicui colle- [illegible] Secundum dici non potest: quia nullius rei habet homo dominium, quin eiusdem rei [illegible] is extra genus humanum dominiũ. & de Deo quidem est certum: quia *Domini est terra* & [illegible] *do eius*. de angelis etiam extendendo nomen domini, ad tale dominium, quale habuerũt primi parentes in statu innocentiæ, videtur habere veritatẽ. Non n. minus sunt subiectæ vniuersæ aliæ creaturæ nunc angelis, quam tunc fuerunt primis parentibus. Dominium ergo illud, ꝙ vocatur *proprietas*, nullomodo fuit in statu innocentiæ: nec fuisset vnquam, si primi parentes non peccassent, quia nulla res taliter alicui personæ singulari, vel collegio speciali appropriata fuisset & ita cum *dominium*. quod competebat primis parentibus, æquinoce fit dicendum dominium, respectu dominii, de quo locutus est appellans, & de quo ista loquuntur, patet quod iste cauillose contra ipsum procedit, nec in aliquo tangit mentẽ eius. Concedendum est igitur, quod primi parentes habuerunt dominium temporalium: sicut & potest dici, quod angeli habent dominium dæmoniorum, & rerum temporalium: quia dæmones & res temporales angelis subiiciuntur, & ipsi dominantur eis. sed de tali dominio non est sermo in appellatione appellantis.

Nunc ad explanationem literalem. [*Primi parentes in statu innocentia in nullo habuerunt dominium.*] Quamuis hoc habeat vnũ sensum verum: quia verũ est secundũ istos, accepto vocabulo *domini* ꝓ dominio, ex quo opponuntur contractus humani, & etiam actiones in iudicio. quia nullum tale dominium habuerunt primi parentes. Non enim tales contractus, sicut emptio, venditio, donatio, conductio, mutuum, & huiusmodi aliæ actiones in iudicio fuissent in statu innocẽtiæ. & ideo nullum tale dominium habuerunt: cum hoc appellans sub verbis prædictis non dicat. sed dicit: *primus homo & posteri eius, si stetissent, habuissent vsum rerum vsu consumptibilium, sine proprietate & dominio earundem*. In quibus verbis euidenter insinuat, quod loquitur de dominio, quod in iure vocatur proprietas: & nullum tale dominium habuerunt primi parentes in statu innocẽtiæ. Vnde quamuis concedendum sit in aliquo sensu, quod primi parentes habuerunt dominium in statu innocentiæ rerum temporalium, non tñ est concedendũ, quod habuerunt tunc proprietatem rerum temporalium. & hoc, quia hoc nomen *dominium* habet aliquas significationes, quas nõ habet hoc nomen *proprietas*: sicut econuerso hoc nomen *proprietas* habet aliquas significationes, quas nõ habet hoc nomen *dominium*, licet forte in scientiis legalibus nunquã accipiatur in illis significationibus hoc nomen *proprietas* [*sed tantum simplicem facti vsum.*] De hoc appellans hic nullam penitus facit mentionem, quamuis habeat veritatem: secundũ ꝙ simplex vius facti excludit omne ius, quo valet quis in iudicio litigare. tale enim ius in statu innocentiæ non fuisset. [*scriptura sacra contradicit expresse.*] Dicunt isti, quod nulla est contradictio: quia contradictio est oppositio vnius & eiusdem, non nominis tantum, sed rei & nominis, iuxta sententiam sapientis. Aliter autem accipit appellans *dominium* & scriptura diuina in illo loco *Gen.* 1. licet in multis aliis locis vtatur scriptura *dominio* nomine dominii, quomodo vtitur hic appellans: & ita licitum fuit sibi illo modo vti vocabulo dominii, ex quo scriptura sacra & scientiæ legales sic vtuntur. *Dominamini*: hoc est, potestatiue vtimini eis. [*dominium in statu innocentia habuisse*] hoc verum est de dominio, quod est vigor potestatiuus regendi & vtendi eis ad solatium, & aliis modis licitis. sed tale dominium non habent vllo modo mortales in multis rebus temporalibus. De dominio autem, quod vocatur proprietas temporalium, non habet veritatem: quia tale dominium tunc non fuit.

Cap. XXVII.

Et si quæratur, vtrum illud dominium proprium fuerit vel commune. videtur dicendum, quod si tempore benedictionis prædicta solus Adam formatus erat, & non Eua, sicut ordo scriptura sacra euidenter innuit: cum illa benedictio fuerit data Adam extra paradisum existente; Eua vero formata fuerit, ipso Adam in paradisum translato, vt patet Gen. 1. *c. &* 2. *videtur, quod ante formationem Eua dominium temporale Ada proprium fuerit, non commune. Commune quidẽ esse non potuit; cum solus pro tempore illo fuerit: & respectu vnius, quo nunquam alios socios habuit, nihil commune dici possit. Et videtur hoc expresse dici Eccl.* 17. *c. vbi dicit sic. Deus creauit de terra hominem & secundum imaginem suam fecit illam. Et sequitur: Dedit illi potestatem eorum, qua sunt super terram, & posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatiliũ. Ex quibus patet, quod solus dominatus fuit. Ex quo sequitur ipsum solum pro illo tempore dominium habuisse: quia secundum Dionysium de diuinis nominibus c.* 12. *a dominio dicitur Dominus, dominans & dominator. Vnde cum de solo Adam dicatur, quod dominatus est bestiarum & volatilium: sequitur, quod & solus Dominus fuit. & quod Eua tunc formata non esset, patet: quia statim post illa verba: & dominatus est bestiarum & volatilium, sequitur. Creauit ex ipso adiutorium simile sibi: Hoc idem videtur sentire Damascenus.* 2. *c. vbi loquens de primo parente sic dicit: Hunc igitur hominem conditor masculum construxit: statuit & tribuit ei susipsius diuinam gratiam: & ingratia & in communione eius per hanc ipsam fecit. Vnde & animalium nominatorem prophetica, vt suorum donorum dominator efficit. Alia litera habet, & suorum seruorum dominator fecit; & sequitur: Fecit ex ipso auxiliatricem ipsius &c.*

Ostensu secundũ istum impugnatũ, ꝙ primi parentes habuerunt in statu innocentiæ dominiũ & ꝓprietatem rerum temporalium. Hic q̃rit, quale fuit illud dominiũ, proprium sc. an commune. & determinat, ꝙ Adam habuit primo dominium proprium omnium temporalium. ꝙ probat tali ratione: Dominiũ, quod competit vni soli, q nunq̃ habuit socios, est dominiũ ꝓprium. sed Adam habuit dominiũ ante formationẽ Euæ. Hoc probat auctoritate Eccl. 17. c. & auctoritate Iohannis Damasceni. ergo Adam habuit dominium proprium temporaliũ. ¶ Sed isti impugnatores dicunt, in verbis præmissis duos errores principaliter contineri: quorum primus est, quod illa benedictio

Crescite &c. fuerit data Adę extra paradisum ante formationē Euę. Secund⁹ est, ꝙ Adam ante for-
mationē Euæ habuit dominiũ ꝓprium temporaliũ. Quod primũ sit erroneũ reputandũ, ex sene
text. *Gen.* 1. conātur ostendere. ibi n. sic scribitur: *Creauit Deus hominē ad imaginē suam: ad imaginē Dei*
creauit illũ, masculũ & feminā creauit eos: benedixitq; illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini & replete ter-
ram & subiicite eam: & dominamini piscib. maris, & volatilib. cœli, & vniuersis animātibus, quæ mouentur super
terrā. Ex quib. verbis clare patet, ꝙ Deus masculũ & feminam creauit, quib. benedixit. vnde & oēs
particulæ benedictionis eiusdē in plurali, nō in singulari numero, ꝓferuntur. ergo illa benedictio
post illā formationē Euæ data fuit: & ꝙ hoc congruũ fuerit, rōne ꝓbatur. Nā in illa benedictione
ꝓceptũ de prole multiplicāda cōtinetur. prolesa. p virũ absq; muliere multiplicari non potuit. er-
go congruũ fuit, ꝙ post formationē mulieris idē p̄ceptum imponeretur: & ita benedictio illa ante
formationē Euæ data non fuit. Secundus error, vt dicunt isti, est ꝙ Adā ante formationē Euę ha-
buit dominiũ ꝓprium temporaliũ rerum. Ad cuius euidentiā dicunt esse sciendũ, ꝙ dominiũ non
dicitur esse ꝓprium: quia de facto cōuenit vni soli. Tunc n. si oēs monachi vnius abbatiæ morerē-
tur vel occiderentur p̄ter vnum: ille vnus haberet dominiũ proprium omnium bonorũ eiusdem
abbatiæ, & esset tunc ꝓprietarius reputādus: ꝙ omnino falsum est censendũ. Nō ergo dicitur do-
minium proprium, q̄a de facto cōuenit vni soli: sed dicitur ꝓprium, qñ ita appropriatur vni, quod
absq; vnius donatione vel venditione, aut legatione, aut aliquo alio humano contracto, quo do-
minium rei transfertur in aliquē, vel saltē sine aliquo actu vel morte illius, alteri nō potest cōpere-
te. Propter quod si aliquis fundaret aliquod monasteriũ, & multis bonis dotaret: primus q̄ efficē-
retur monachus in eodē monasterio nō haberet dominiũ proprium illorum bonorum, necesset
tunc ꝓprietarius reputandus: quia absq; eius donatione & venditione & omni alio humano con-
tractu, quo dominium rei transfertur in aliquē; & absq; omni actu eius & morte, si alius fiat mo-
nachus in eodē monasterio, secundus haberet earundē rerum dominiũ aliquale sicut primus. Ex
hoc concludunt isti, ꝙ posito ꝙ Adam habuerit dominiũ rerum temporalium aliquale; non tale,
quale modo habēt homines, ante formationē Euæ; non propter hoc habuit dominiũ proprium
earundē, quia dominiũ rerum, ꝙ absq; omni donatione, venditione, & alia humana ordinatione,
qua rerum dominiũ transfertur in aliquē, & actu & morte illius potest ad alium puenire, non est
propriũ alicui. sed dominiũ temporaliũ rerũ ad Euā absq; omni ordinatione Adæ & actu & mor-
te eius poterat puenire; imo in statu innocentiæ nunq̄ p ordinationē ipsius peruenisset ad ipsum; q̄a
in statu innocētiæ nunq̄ vnus de se in alterũ alicuius rei transtulisset dominiũ, sed quilibet vbicunq;
rem inuenisset sibi ad vtendũ vel ēt ad solatiũ opportunum ipsam absq; ordinatione alterius acce-
pisset. ergo Adā dominiũ ꝓprium nō habuit ante formationē Euæ. Hęc ratio cōfirmatur; quia Adā
absq; culpa sua nullo debuit ꝓprio priuari; & p consequens ante formationē Euæ nũ habuit pro-
prium dominiũ, q̄a si habuisset formata Eua, eodē dominio ꝓprio fuisset absq; culpa sua priuatus.
sed Eua formata ita habuit dominiũ omniũ, sicut Adā. ergo Adā Eua tunc formata, nō habuit do-
miniũ ꝓprium. Sic igitur dicunt isti, ꝙ esto ꝙ dominiũ rerum fuerit datũ Adæ ante formationem
Euæ; nō tñ habuit tunc dominiũ ꝓprium; q̄a illud dominiũ nō fuit sibi datum ꝓ se solo, sed pro se
& muliere formāda de ipso, ac ꝓ omnib. posteris eorundē; nec ad ipsum pertinebat Eua formata
sibi aliꝙ cōferre dominiũ. ¶ Illa a. q̄ iste adducit ꝓ assertionib. supradictis, super literā dissoluentur.
[*Videtur dicendũ*] licet hic videatur loq̄ minime assertiue; tñ postea hoc asserit manifeste. [*reperebi-*
nedictionis prædicta] sc. *Crescite* &c. *multiplicamini* &c. q̄a de nulla alia benedictione pri⁹ fecerat men-
tionē. [*Solus Adā formatus erat*] hoc dicunt esse erroneũ, sicut ostensum est prius [*hoc ordo scripturæ eui-*
denter innuit] hic notāt duo. Primo, ꝙ hic asserit manifeste, ꝙ pri⁹ videbatur nō sub assertione, sed
cōditionaliter protulisse; q̄a dicere ordinē scripturę aliq̄d euidēter innuere, est eidē firmiter inhæ-
rere, si, q̄ hoc dicit, de veritate scripturę nō dubitat. Secundo notāt hoc dictũ suũ esse aperte falsũ,
cum ordo scripturę hoc nō innuat; & verba scripturę oppositũ aperte demonstrent, sicut per verba
benedictionis p̄dictę clare patet. Et si dicatur, ꝙ ordo scripturę innuit, ꝙ benedictio illa fuerit data
ante formationē Euæ; tum q̄a illa benedictio ante ponitur in scriptura, q̄ mod⁹ formationis Euæ
describatur; q̄a illa benedictio ponitur *Gen.* 1. c. Formatio a. Euę describitur *in* 2. *c.* Tũ quia illa bene-
dictio fuit data ante præceptum de comedendo ex omni ligno paradisi, & ante præceptum de
non comedendo ex ligno scientię boni & mali. sed illud præceptũ fuit datum soli Adæ ante for-
mationem Euæ. ergo illa benedictio fuit data ante formationem Euæ. Ad primum istorum di-
cunt, quod sicut illa benedictio ponitur in textu, antequam describatur modus formationis
Euæ; ita etiam antequam describatur modus formationis Euæ, dicitur *masculũ & feminam creauit*
eos. Et tñ constat, quod Dominus ante formationē Euæ feminam non creauit, quia Eua fuit prima
femina à Deo creata. & ideo sicut antequā describatur modus formationis Euę, per anticipationem
dicitur Deum creasse feminam. Ita per anticipationem dicitur Deum masculo & feminæ bene-
dixisse. Ad secundam videtur nonnullis dicendum, quod illa benedictio non fuit data ante pręe-
ceptum de comedendo &c. licet dominium ante fuerit datum; quia videtur eis, quod istud do-
minium non fuit nisi naturale vel concreata potestas potentes vtendi & gubernandi res, quarum
habebant dominium; & ita à principio habuit Adam tale dominium, propter quod videtur eis,
quod cum Dominus dixit; *Dominamini piscibus maris* &c. magis fuit p̄ceptum exercendi dominium,
quam collatio dominii. sicut cum dixit *Multiplicamini*, non conferebat potestatem multiplicandi
prolē: sed de exeundo in actũ potestatis prius collatę dedit p̄ceptum. & ita quicquid sit de tēpore
collationis dominii, constat ꝙ benedictio illa fuit data post formationē Euæ [*cũ illa benedictio fuerit*

data Adã extra paradisum existente.] Hoc dicunt omni veritate carere; quia illa benedictio nõ fuit data ante pręceptũ de comedendo; & tamen illud pręceptum fuit datũ Adam in paradiso existente. Nec obstat, quod prius sit mentio de benedictione illa, quam de prædicto præcepto: quia sicut ostensum est prius & postea amplius ostendetur, ordo literæ non semper sequitur ordinem rei gestæ. [*Videtur quod ante formationem Euæ dominium temporalium Adæ proprium fuerit, non commune*] hoc non sequitur ex prædictis, etiam posito, quod antea habuerit dominiũ. [*Commune quidem esse non potuit, &c.*] Hic dicunt, quod aliquando aliquid dicitur *commune*, quia communicandum. Vnde dicitur Glo. dist. 1. *dic communia, id est, communicanda tempore necessitatis.* Aliter dicitur *commune*, quod de facto conuenit pluribus. Primo modo fuit illud dominium commune, etiam posito quod ante formationem Euæ Adam habuerit dominium. quia illud dominiũ communicandum fuit Euæ, nõ ab Adã, sed à Deo: nec Adam illud sibi appropriare valebat. & ideo *commune* fuit, hoc ẽst, communicandum: & commune sic sumptum extra tempus necessitatis, distinguitur contra proprium, secundum quod commune & proprium diuidunt dominium. Et ideo quod de facto & actu conueniat pluribus, vel non conueniat, hoc accidit. sed si extra tempus necessitatis ad dominium est communicandum, non ex contractu humano habentis dominium, dicitur *commune*, secundum quod commune distinguitur contra proprium. [*Respectu vnius qui nunquam aliquos socios habuerit, nihil commune dici possit.*] Illud est falsum de illo, quod dicitur commune, quia communicandum. Vnde sicut aliquid potest dici commune, quod competit vni, qui de facto nullos socios habet, sicut patet, si vnus solus monachus de aliquo monasterio remaneret superstes, qui propter hoc non esset proprietarius, ita potest aliquid dici commune respectu vnius, qui nunquam de facto habuit socios. & hoc quia communicandum est aliis. nec aliis aduenientibus valet illud ipsis appropriare. [*Dedit ei potestatem*] Scilicet vtẽdi ad libitũ, & regendi seu ordinãdi. [*Et dominatus est bestiarum, &c.*] Hoc est potestatem habuit bestias & volatilia cœli ad placitum ordinandi. [*Ex quib. patet quod solus dominator fuit.*] Dicũt hic isti, quod de facto solus tunc fuit actualiter dominator. Ex hoc tamen non sequitur, quod habuit tunc dominium proprium quia dominium proprium importat, quod res, cuius est dominium proprium, non sit alteri communicanda modo superius dicto. videtur tamẽ nonnullis, quod tunc non fuerit Adam dominator. Quia illud, quod dicitur ibi in *Ecclesiast.* per anticipationẽ dicitur. [*Ex quo sequitur ipsum solũ pro illo tẽpore dominiũ habuisse.*] Dicunt, ꝙ quamuis concederetur, quod ipse tunc solus habuit dñium actu, ex hoc tñ non sequitur, quod habuit dñium ꝓprium: sicut ex hoc non sequitur, quod fuit proprietarius. Quemadmodũ non sequitur, vnus solus monachus aliis mortuis, habet actu dñium rerũ monasterii determinate: ergo ipse est proprietarius. [*Cum de solo Adam dicitur, quod dominatus est bestiarũ & volatiliũ, sequitur quod ẽt solus dominus fuit.*] Male arguit, vt isti dicunt: quia sæpe aliquid in vno loco dicitur de vno solo, nec tamen ꝓpter hoc negatur ab aliis De solo n. *Iesu* dicitur Mat. 23. *Relictis illis abiit foras extra ciuitatem in Bethaniã.* Nec tñ ex hoc sequitur, quod ipse solus sine discipulis abiit extra ciuitatẽ. Et de hoc sunt exẽpla innumera, ꝙ aliquid dicitur de vno solo, nec tñ ꝓpter hoc negatur de aliis. [*Et ꝙ Eua tũc formata nõ esset: patet quia statim post illa verba: & dominatus est bestiarũ & volatiliũ. sequitur, creauit ex ipso adiutoriũ simile sibi.*] Hic dicũt ꝙ male arguit. quia arguit virtute istiꝰ medii, hoc est posterius scriptũ; ergo fuit posterius factũ: ꝙ infinitas capit instãtias: quia nõ semp ordo scripturę sequitur ordinẽ rei gestæ. ꝙ per illud Ecclesiastici supra allegatũ: euidenter ostendunt. Nam ibi sic scribitur *Deus de terra creauit hominẽ. & secundũ imaginem suam fecit illum,* & iterũ: *cõuertit illũ in ipsum & secundũ se vestiuit illũ,* &c. & sequitur: *Et dedit illi ptãtẽ eorũ quæ sũt super terrã. Posuit timorẽ illius super oẽm carnẽ, & dominatus est bestiarum & volatiliũ. Creauit ex ipso adiutoriũ simile sibi: cõsiliũ & linguã & oculos & aures, & cor dedit illis.* In quib. verbis constat, ꝙ sapiẽs ordinem rei gestæ q̃tum ad oĩa nequaquam seruat. Prius n. narrat, quod dominus dedit hoĩ numerum dierum & tẽpus, antequam de muliere faciat mentionem: & tñ constat quod Eua, antequam Adam numerum dierum haberet, formata fuit; quia eadẽ die, qua Adã creatus erat, ipsa fuit formata. sic ergo ordo scripturæ nõ semper sequitur ordinẽ rei gestæ & hoc ẽt exemplo. 1. Mach. 3. c. euidenter ostẽditur, vbi sic legitur; *Et surrexit Iudas qui vocabatur Machabæus, filius eius, pro eo & adiuuabant eum oẽs fratres eius, & vniuersi qui se coniunxerant patri eius: & prælibabatur prælium Israel cum lætitia, & dilatauit gloriam populo suo, & induit se loricam sicut gygas, & succinxit se arma bellica sua in prælio, & protegebat castra gladio suo.* Vbi constat, quod ordo rei gestæ non in omnib. conseruatur. Non n. prius prælibabatur Israel cum lætitia, & postea Iudas se armauit. Constat ergo, quod in scripturis non semper ordo rei gestæ seruatur; & ideo ex hoc, quod post illa verba *& dominatus est bestiarum & volatiliũ cœli:* subditur; *Et creauit ex ipso adiutorium simile sibi:* sic probari non potest, quod Adam ante formationem Euæ habuit dominium rerum; quamuis hoc nonnulli concedãt, dicentes tñ, quod illud dominium non fuit proprium reputandum; quia non pro se solummodo, sed ẽt pro aliis quodammodo recepit. [*Hoc idẽ videtur sentire Damascenus*] dicũt quod Damascenus hoc nõ sensit. [*Alium nominatorem propheticæ, vt suorum donorum dominator effecit.*] Dicũt per anticipationem esse dictum; quidam tamen concedunt, quod tunc habuit dominium, sed non erat dominium proprium, sed commune, hoc est communicandum, & nullo modo appropriandum. [*& sequitur facit ex ipso auxiliatricem ipsius.*] Dicunt quidam, hoc fuisse antea factum, licet hic posterius à Damasceno narretur.

CAP. XXVIII.

Nec obstat capitulũ dilectissimis in cõtrariũ allegatũ Per illud. n. concludi nõ põt, ꝙ primi parentes tẽporalium dominium non habuerunt, sed quod illud non habuerint diuisim: imo ex auctoritate philosophi, quam B. Clemens

su eodem capitulo adduxit, concludit euidenter, ipsos habuisse dominium in communi. Ipse enim dicit, quod sicut non potest diuidi aer, neque splendor solis, ita neque reliqua quæ communiter data sunt ad habendum diuidi debere. Ex quibus verbis clare patet, Philosophum dixisse, ista temporalia fuisse data communiter omnibus ad habendum: & si data fuerunt ab illo, qui dare potuit, vtpote Deo, & ei qui capax fuit, sicut homo, sequitur quod eorum dominium factum fuit. Nec Philosophus inducit comparationem aeris & splendorem solis ad temporalia respectu dominii, vt sicut non habebant dominium aeris & splendorem solis, sic nec haberent dominium temporalium rerum, sed respectu indiuisionis tantum illam comparationem induxit. sic enim dicit. Et sicut non potest diuidi aer nec splendor solis, ita nec reliqua, quæ communiter data sunt hominibus ad habendum diuidi debere, sed communia sunt habenda. De aere tamen beatus Augustinus. 2. li. de libero arbitrio, sic dicit: Si aliquid aeris, quod ego reddidero, possis reducere: illud tamen non poteris, quod in meum cesserit alimentum, quia nec reddi potest. Nam à naribus alimenta nos capere medici dicunt: quod alimentum respirando solus sentire possum & restando possum restituere, vt ad te ductum naribus consequatur.

In ista parte iste impugnatus responderad capitulum Clementis per quod appellans probare volebat, quod primus homo & posteri eius, si in statu innocentiæ perstitissent, habuissent vsum rerum vsu consumptibilium absque proprietate & dominio earundem. Dicens primo, quod per illud capitulum potest concludi, quod primi parentes habuerunt dominium in communi quia auctoritas philosophi, quam beatus Clemens inducit, ostendit, quod temporalia sunt data hominibus ad habendum: & per consequens ad eorum spectant dominium. Secundo ibi *Nec philosophus*, soluit quandam obiectionem. posset aliquis dicere, quod philosophus ille comparat aerem & splendorem solis ad temporalia. ergo sicut aer & splendor solis non spectant ad dominium mortalium, ita etiam non deberent habere dominium temporalium. Ad quod responder dicens, quod philosophus non inducit illam comparationem respectu dominii, sed respectu indiuisionis.

Tertio ibi: *de aere tamen*, inducit auctoritatem Augustini, per quam probare videtur, quod aeris quantum ad aliquam partem habet vnusquisque dominium proprium. Sed dicunt isti impugnatores, quod hic, sicut in aliis, cauillose procedit. Non enim appellans negat in omni sensu primos parentes in statu innocentiæ dominium temporalium habuisse; sed negat ipsos habuisse dominium quod vocatur proprietas, quo valet quis dicere. Hoc ita est meum, quod non est tuum: & illud ita est tuum, quod non est meum. & ita loquitur de mente beati Clementis, qui ait: *Communis enim vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debuit: sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum: & alius illud.* Ex his verbis euidenter datur intelligi, quod ante iniquitatem non debuit vnus dicere, hoc esse suum, & alius illud: sed hæc verba *meum* & *suum*, quamuis semper spectent ad dominium (quod vocatur proprietas) ergo ante iniquitatem non habuit aliquis dominium, quod vocatur proprietas. & ista est intentio appellantis: quia non intendebat plus probare, nisi quod vsus facti in rebus vsu consumptibilibus potest ab omni dominio, quod vocatur proprietas, separari.

Dominium autem, quod habuerunt primi parentes in statu innocentiæ, est totaliter alterius rationis ab isto dominio. nec illud dominium videtur fuisse proprium primis parentibus, sicut videtur fuisse commune illis & angelis. Si enim iuxta sententiam Saluatoris diabolus princeps huius mundi vocatur propter potestatem, quam vsurpatiue exercet in hoc mundo: videtur quod multo magis angeli principes & domini istorum temporalium poterunt appellari propter potestatem quam super ea obtinere noscuntur Nec videtur, quod minorem potestatem habeant super ea, quam habuerunt primi parentes in statu innocentiæ, & quam eorum posteri habuissent, si in statu innocentiæ perstitissent. licet angeli non ita eis indigeant, sicut illi indiguissent. sed aliquo indigere, dominium non requirit: quia Deus, qui nullo modo indiget, perfectissimus vniuersorum est Dominus. Constat igitur, quod appellans loquitur de dominio, quod vocatur proprietas: & de illo verum est secundum istos, quod vsus facti in rebus vsu consumptibilibus, potest ab omni dominio separari. De aliis dicetur super literam.

[*Per illud enim concludi non potest, quod primi parentes temporalium dominium non habuerunt.*] Istud non habet veritatem, vt dicunt de dominio, quod vocatur proprietas, de quo locuta est appellans. De alio autem dominio, quale habent angeli, & habuerunt commune cum hominibus, potest concedi. sed tunc non est ad propositum. sed quod illud non habuerunt diuisim hoc concedunt quia necessarium est. [*Imo ex auctoritate philosophi, quam Beatus Clemens eodem capitulo adducit, concluditur euidenter ipsos habuisse dominium in communi.*] Nullo modo concluditur ibidem de dominio, quod habuerunt primi parentes in statu innocentiæ: sed concluditur de dominio, quod est potestas diuidendi, & appropriandi res temporales, quod habuerunt primi parentes post peccatum ante diuisionem rerum, licet philosophus hoc nescierit. sed de tali dominio non est locutus appellans. [*Sicut non potest diuidi aer, nec splendor solis, ita nec reliqua, quæ communiter data sunt ad habendum, diuidi debere.*] Ex his verbis clare patet (vt dicunt isti) quod philosophus non loquitur de alio dominio, quam de illo dominio, quod est potestas diuidendi & appropriandi. Tale autem dominium non fuit in statu innocentiæ nec fuisset, si stetisset, quod totum genus humanum non habuisset in illo statu potestatē diuidendi & appropriandi res temporales. & ita non loquitur de dominio, quod fuit in statu innocentiæ. [*fuisse data communiter omnibus ad ha-*

ad habendum.] Verū est: & ideo post peccatum habuerunt p[illegible] statem vtendi [illegible] munibus, absque omni appropriatione. *S data fuerunt ab illo qui potest, vtpote Deo & ei qui [illegible] it, sicut homo sequitur quod eorum dominium factum fuit.*] Dicunt [illegible] conclusio vera sit [illegible], tamen male arguit: quia aliquando accipiendo verbum *dandi* in vna significatione [illegible] tur: hoc datur ab eo, qui dare potest, & illi qui capax est: ergo dominus efficitur [illegible] qui dat alteri hospitium, hoc est concedit hospitium alteri ad morandum ad tempus, & [illegible] ille non efficitur dominus, licet sit capax domini. Dicunt igitur, quod iste vocabulis vtens æquiuocis sic & sæpe alibi in suis argumentationibus fallaciam æquiuocationis committit, non est ad eum aliter respondendum. quia ad sophismata per æquiuocationem pec[illegible] est recta responsio [illegible] multiplicitatem assignare. *Sicut non habebant dominium aeris & splendoris solis sicut nec haberent dominium temporalium rerum.*] Dominium aeris, splend[illegible] primi parentes minime habuerunt; habebant tamen dominium aliarum rerum, licet non dominium quod vocatur proprietas. *Sed respectu indiuisionis tantum illam comparationem induxit.*] Illud nonnulli concedunt, quia sicut non poterant diuidere aerem & appropriare sibi, aere in suo loco manente, nec splendorem solis: ita non debebant, si omnes fuissent boni, diuidere temporalia & appropriare sibi. [illegible] post peccatum tamen poterant diuidere temporalia & appropriare sibi; & ita aliquod domini[illegible] habuerunt super temporalia, quale non habuerunt super aerem & splendorem solis. *Si aliquid aeris quod ego reddidero, &c.*] Augustinus intendit, quod aer manens in loco suo extra corpus humanum appropriari non potest; aer tamen in alimentum receptus quodammodo appropriatur, sicut & cetera alimenta.

CAP. XXIX.

ADhuc ad ostendendum, quod in rebus vsu consumptibilibus vsus facti possit à dominio separari, adducit quod legitur Lucæ 19. vbi dominus seruo, cui pecuniam ad negotiandum tradiderat, & eam tenuerat otiosam, dixit: serue nequam; quare non dedisti pecuniam meam & ego veniens cum vsuris exegissem? *Ex qua auctoritate patet, vt dicit, quod in pecunia prædicta seruus vsum habebat actualiter, & dominus proprietatem eiusdem. quare cum pecuniam esse de rebus vsu consumptibilibus lex præallegata testetur express[illegible] secundum enim, prædicta doctrina sancto euangelio contradicit.*

Hic iste impugnatus recitat obiectionem appellantis, quæ est quod secundum euangelium seruus potest vti pecunia domini sui absque dominio & proprietate. Cuius responsionem capitulo sequenti videbimus: nunc literam declaremus.

Quare non dedisti.] Ex hoc patet quod aliquis potest dare illud, cuius non habet dominium & proprietatem: quia seruus non habuit dominium & proprietatem pecuniæ, quam tamen dare debuit. verbum igitur *dandi* æquiuoce in diuersis locis accipitur. *Pecuniam meam.*] Ex hoc notant isti quod quando actualiter seruus debebat vti pecunia, illa pecunia erat domini [illegible] & ita [illegible]us pecuniæ fuisset à proprietate & dominio separatus. *Prædicta doctrina sancto euangelio contradicit.*] quia secundum euangelium seruus potest vti pecunia domini sui: quamuis pecuniæ eiusdem non habeat dominium & proprietatem; quod negat doctrina prædicta.

CAP. XXX.

AD hoc dicendum, quod sicut probatum est supra, impossibile est in rebus vsu consumptibilibus quenquam vsum habere vel simplicem vsum facti. Nec obstat scriptura prædicta. vsus enim pecuniæ imo potius abusus non est ipsam simpliciter alicui tradere. sed taliter tradere, quod consumpta quoad dominium censeatur. Vnde licet seruus actualiter pecuniā mutuanti tradat, per traditionem solam sine translatione dominii nequaquam vsus, sed abusus potius fuisse pecunia potest dici. sed per trāslationem dominii habetur pro consumpta pecunia: quam quidem translationem, non seruus sed dominus, cuius nomine fiebat, mutuum facit. Vnde cum seruus nomine domini mutuasset, ipse dominus videtur vsus, imo abusus potius fuisse pecunia, & non seruus. Præterea seruus, qui iussu domini pecuniā mutuat, non debet dici habere vsum seu abusum simplicem facti, cū ius habuerit per concessionē huiusmodi mutuādi.

In ista parte iste impugnatus ad præmissam obiectionem respondet: & respondet dupliciter. Primo seruus non vtitur nec abutitur pecunia domini sui mutuando: quia non facit translationem dominii, sed dominus vtitur seu abutitur potius pecunia, cuius nomine fit translatio dominii. Secundo respondet, quod seruus in tali pecunia non habet simplicē vsū facti, cū habeat ius mutuandi. Sed dicunt isti impugnatores, quod hoc est isti impugnato omnino conclusum. & ideo dicunt, quod euasionem quærit tam friuolam, quod improbatione non indiget. Contra ipsum tamen propter simpliciores (vt asserunt) volunt arguere ostendendo, quod seruus ille, si dedisset mutuum, pecunia vsus fuisset, licet nomine domini sui. Nam qui tradit pecuniam, & transfert dominium eiusdem pecuniæ nomine alterius, vtitur pecunia nomine alterius. sed seruus, de quo fit mentio in euangelio supradicto, si fecisset iuxta voluntatem domini sui, sicut alii serui eius, tradidisset pecuniam domini sui ad mensam; & eiusdem nomine transtulisset dominium, sicut alii serui transtulerunt dominium pecuniæ traditæ sibi. ergo vere pecunia vsus fuisset, licet nomine domini sui. Ex quo sequitur, quod habuisset vsum ab omni dominio, & proprietate speciali & in [illegible] muni separatum. Amplius, non minus vtitur pecunia, qui nomine alterius mutuat pecuniam; quam qui nomine alterius emit rem aliquam de pecunia ipsius. sed qui [illegible] alterius nomine vere vtitur pecunia; quia cum emptio sit quidam contractus humanus factus per pecuniam, qui vere emit, vere vtitur, vel abutitur pecunia. sed aliquis vere emit rem vel emere potest de pecunia alterius: quod non solum experi[illegible] qu[illegible] e docet: sed etiam scriptura diuina testatur. 3. enim Regum cap. 1[illegible] scribitur *Educebantur equi Salomonis*

monu de Aegypto & de Choa: Negociatores enim regis emebant de Choa & statuto pr[illegible] *p*[illegible] *cebant* [illegible] *mo*[illegible] bus verbis colligitur, quod negociatores Salomonis vere emebant [illegible] ut [illegible] nis. ergo vere vtebantur, vel abutebantur secundum modum istius [illegible] qu [illegible] cunt) pecunia. ergo consimiliter, qui vere mutuat pecuniam nomine al[illegible], [illegible] el abutitur ea: & ita potest quis habere vsum vel abusum ab omni proprietate [illegible] d [illegible] tum. Rursum, seruus secundum istum potest nomine domini [illegible] pecuniam [illegible] quod mutuet pecuniã nomine domini, tunc quæritur aut tantum [illegible] trad [illegible] pe [illegible] ne domini, aut cum traditione pecuniæ transfert dominium. Primum [illegible] pot [illegible] mine domini potest seruus tradere pecuniam domini sui alicui [illegible] ne domini: sicut potest eam penes aliquem deponere nomine domini sui [illegible] eidem. Si detur secundum, habetur propositum: quia qui tradit pecuniam [illegible] in eundem nomine alterius vtitur vel abutitur ipsa nomine alterius: sicut qu[illegible] tradit alicui pecuniam & transfert dominium in eundem, & non donat eam n[illegible] titur ea. Sic ergo patet quod seruus potest vti vel abuti pecunia domini sui. qui aut in v[illegible] mine alterius, vtitur. ergo seruus potest vti pecunia domini sui. Item non minus vtitur [illegible] qui mutuat pecuniam: quam qui expendit pecuniam. sed aliquis expendendo pecuniam [illegible] ni sui vere vtitur ipsa licet domini sui sit. Confirmantur rationes prædictæ: quia non min[illegible] cet aliquem actum, qui exercet ipsum nomine alterius, quam qui exercet al[iquem] actum [illegible] dato alterius. sed qui exercet aliquem actum de mandato alterius, vere exercet actum il[illegible] qui manducat de mandato alterius vere manducat: & qui occidit alium de mandato al[terius] [illegible] te occidit. ergo qui exercet actum aliquem nomine alterius, vere exercet actum [illegible] um. sec[illegible] ctus comedendi cibum est actus vtendi cibo vel abutendi cibo: & actus bibendi vinum [illegible] vtendi vel abutendi vino: ita actus mutuandi pecuniam est actus vtendi pecunia: & actus [illegible] di rem de pecunia est actus vtendi pecunia: & actus expendendi pecuniam est actus vte[illegible] nia. Sicut igitur qui mãducat & bibit de mandato alterius, vere & realiter vtitur vel a[illegible] & potu: ita qui mutuat pecuniam, & emit rem de pecunia, & expẽdit pecuniam nomine alterius, vere & realiter vtitur vel abutitur pecunia. sed experientia quotidiana & scriptura diuina testan-tur, quod aliquis potest mutuare pecuniam, emere de pecunia. & expendere pecuniam alienam nomine alterius, ergo per experientiam & scripturam diuinam constat, quod vere & realiter con-tingit vti vel abuti pecunia aliena. & ita vsus facti potest in pecunia à proprietate & domini[o] [illegible] parari. Notant igitur isti impugnatores, quod licet aliquæ obiectiones appellantis directe & p[er] [illegible] mo excludant tantummodo. quod vsus facti in rebus vsu consumptibilibus potest separari [illegible] prietate & dominio speciali. & per consequentiam concludant, quod potest separari ab omni dominio & proprietate communi & speciali. Ista tamen ratio (vt dicunt) demonstratiue & dire-cte concludit, quod vsus facti quantum ad pecuniam potest ab omni dominio seu proprietate communi & speciali separari: quia seruus in pecunia domini quam mutuat vel expendit, nul-lum habet dominium seu proprietatem neque specialem neque communem. Cum igitur secun-dum venerabilem Anselm. li. 1. Cur Deus homo: *Siue vno siue pluribus argumentis veritas inexpugnabili monstretur æqualiter ab omni dubitatione defenditur*: & quia veritas prædicta, vt dicunt, quod [in] reb. vsu consumptibilib. vsus facti potest ab omni proprietate seu dominio separari, hoc argumento in-expugnabiliter demonstratur, ipsa est absq; omni dubitatione tenenda, etiam si alia argumen[ta] ipsam minime demonstrarent. Secundo isti impugnatores dicunt secundã rationẽ istius impugnatæ nõ esse ad ppositũ. Qu[o]d de simplici vsu facti, & an seruus habeat ius mutuãdi pecuniam, in ob-iectione præmissa nulla fit mentio. & ideo ad præsens de illa ratione eius nulla fit discussio: quia inferius conuenientiorem locum habebit. ¶ Nunc paucis textum prosequamur. [*Impossibile est in reb. vsu consumptibilibus quenquã vsum habere.*] Dicunt isti, quod hic replicat errorẽ sæpius [re]cita-tum, de quo post tractabitur. [*vel simplicem vsum facti*] Dicunt quod hoc erroneum: & tamẽ [de] hoc in obiectione præfata nulla fit mentio [*vsus enim pecuniæ, imo potius abusus*] Dicunt quod magis pro-prie dicitur vsus pecuniæ, quam abusus pecuniæ, nisi quando quis male vtitur pecunia: [sicut] ma-gis proprie dicitur vsus cibi & potus, quã abusus cibi & potus, nisi quis male vtatur cibo & p[otu]: quia scriptura diuina, philosophia & medicina, cum de cibo & potu fit mentio, nũquam v[tu]nt[ur] verbo abutendi, nisi in mala significatione. s. pro male vti, sed semper vtuntur verbo v[te]n[di] [*sed taliter tradere, quod consumpta quoad dominum censeatur*] hoc potest facere seruus, licet dominus suus dor-miat. & nullum actum tunc neque interiorem neq; exteriorem circa eum exerceat: imo etiam [illegible] ce[t] actum vtẽdi, qui est mutuare pecuniam, tũc haberet dummodo hoc seruo nequaquam [illegible] sit erit: & ideo dominus tunc non dicitur vti pecunia vel abuti, nisi quia præcepit al[iquando] [illegible] pecunia: [illegible] ita enim secundum istum vsus pecuniæ vel abusus sit eam tradere tal[iter] [illegible] su[m]pta qu[oad] domi[n]um censeatur: & hoc facit realiter seruus, licet de mandato d[omini] [illegible] tur quod [illegible] us [v]ere & realiter [v]titur vel abutitur pecunia. & ideo d[icunt] isti, quod [illegible] c[illegible] aperte. [*P*]*er translationem domini, habetur pro consumpta pecunia*] hoc [illegible] *quidem* [*tr*]*anslationem non seruus,* [*s*]*ed dominus, cuius nomine fiebat mutuum. facit.* Hanc d[illegible] q[illegible] se[illegible] a[illegible] ationem, licet de mandato domini & ideo q[illegible] n[illegible] nce [illegible] sub [illegible] dom[illegible] [illegible] onem: qui qui per alium [illegible] ger[illegible] vid[illegible] cut [illegible] ui, posse, quod per a[illegible] os possumus: [illegible] ta [illegible] d [illegible] eg[illegible] q[illegible]

uus facit: quia vterq; quodammodo illam translationem facit, sed vnus de mandato alterius. & ideo vere facit, quia qui facit aliquid de mãdato alterius, vere facit: nec propter hoc minus facit qui de mandato alterius facit, licet propter hoc aliquando minus ascribatur vel imputetur eidem. [*Et vnde cum seruus nomine domini mutuasset*] ex hoc patet, quod secundum istum seruus potest mutuare pecuniã nomine domini. sed mutuare pecuniam est vti pecunia, sicut equitare equum est vti equo: & inhabitare domum est vti domo. ergo seruus potest vti pecunia domini sui licet nomine domini sui. [*ipse dominus videtur vsus.*] hoc sub aliquo sensu concedi potest: sicut præcipiẽs aliquem occidi, aliquo modo dicitur ipsum occidere. Alius tamen qui de præcepto occidit, vere occidit. [*& nõ seruus*] dicunt quod ista negatiua ex affirmatiua præmissa non sequitur, sicut patet per exemplum de occidente aliquem de mandato alterius. [*seruum qui iussu domini mutuat non debet dici habere vsum vel abusum simplicem facti.*] Hanc negant: & quod sit neganda in sequentibus postea conabuntur ostendere. [*cum ius habuit per concessionem huiusmodi mutuandi*] dicunt quod iussio vel concessio talis ius nullum dat.

C A P. XXXI.

R*Vrsus dicit, quod prædicta assertio determinationi sanctæ Romanæ ecclesiæ obuiat & repugnat: quia in decretali, quæ incipit* (Exiit qui seminat,) *per vniuersalem ecclesiã* (*vt dicit*, *approbata*, *& in concilio Vienensi confirmata*, *diffinitur quod Fratres Minores habent vsum facti omnium rerum*, *quibus vtuntur*, *absque omni dominio & proprietate. de quo vsu sic dixit:* qui vsus non iuris sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum in vtendo præbet vtentibus nihil iuris. *Manifestum est autem* (*vt dicit*) *quod Fratres Minores habent vsum facti rerum vsu consumptibilium. ergo in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti à proprietate & dominio separari.*

In parte ista impugnatus respondet ad aliam obiectionem appellantis contra primam assertionem de constitutione *Ad conditorem*, acceptam. Et primo obiectionem ponit. Secundo respondet in parte immediate sequenti. Est autẽ obiectio talis secundum Nicolaum tertium in decretali *Exiit*: Fratres Minores habent vsum facti omnium rerum, quib. vtuntur, & tamen non habet dominium seu proprietatem. ergo in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti à proprietate & dominio separari. Dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus hic omittit aliqua exempla, per quæ assertionem prædictam appellans nititur probare. vnde immediate post obiectionem præmissam subiungit appellans hæc verba: *Allegationes autem ad auctoritates pro prædictis rationibus in appellatione prolixa perfectissime continentur.* Ista eadem conclusio, scilicet quod vsus facti in rebus vsu consumptibilibus potest à proprietate & dominio separari, declaratur in Appellatione eadem per iura canonica & ciuilia copiose, & etiam per multa exempla, scilicet de seruo, filiofamilias, religiosis, nunciis dominorũ, & habente vestem accõmodatam, qui habent vsum rerum vsu consumptibilium sine proprietate & dominio earundem. Hæc verba appellantis, quæ iste nec recitat nec ad ipsa respondet: quia (vt dicunt) ad exempla de seruo, filiofamilias & nunciis dominorum & habente vestem accommodatam, nullam responsionem poterit inuenire. seruus enim cum sit possessio dñi sui, proprietatem vestis, qua vtitur, nequaquam habet. filiusfamilias ẽt, cum sit in potestate patris, vestis, qua induitur, non habet proprietatem. Idem ius est de multis, quib. vtuntur nuncii dominorum. qui etiam vestitur veste accomodata, non habet proprietatem eiusdem: & ita omnes prædicti habent vsum facti rerum consumptibilium vsu proprietate speciali & communi separatum. [*Qui vsus non iuris*] sc. quo valeat pro se vel vsu eo in iudicio litigare. [*sed facti tantummodo nomen habens*] hoc est, vocatur vsus facti, & non vsus iuris [*Nihil iuris*] quo valeat in iudicio litigare.

C A P. XXXII.

A*D hoc dicendum, quod, sicut dicit dicta constitutio Ad conditorem canonum verba prædicta intellexit, conditor illius canonis Exiit, de reb. quæ non consumuntur vsu quod per præcedentia & sequẽtia probatur satis clare. Ante enim præposuerat, quæ sequuntur: Cum in rebus temporalibus sit considerare præcipue proprietatem, possessionẽ, vsum fructum, fructum, & simplicem facti vsum, &c. Et post sequitur: Condecens fuit eis professioni, quæ spõte deuouet Christum pauperem in tanta paupertate sectari necessario vsu facti fore contentam. Cum autem prædicta, sc. proprietas, vsusfructus, ius vtendi, & vsus facti sumptus proprie nequeat in rebus vsu consumptibilibus reperiri: sed proprietas tantum vt patet ex diffinitionibus vsufructus & vsus: apparet quod de rebus vsu consumptibilibus in quibus præmissa nequeunt reperiri, non intellexit conditor canonis verba illa. Hoc etiam apparet per ea, quæ in eadem constitutione postea subsequuntur. Sequitur enim, quod prædictu* (*s. quod Fratres sint vsu facti contenti*) *non obuiat quod iuris prouidentia in humanis rebus constituit: videlicet non posse vsum vel vsufructum à dominio perpetuo separari, ne dominium semper abscendente ab eo vsufructu dominus inutile redderetur: quæ quidem lex de rebus illis intelligitur, quarum penes vnum vsus ree, & penes alium dominium potest sc. inutile remanere. quod nequaquam in rebus vsu consumptibilibus potest esse: cum in illis per vsum seu abusum vsuarii, substantia talis rei esse desinat: & per consequens, proprietas etiam inutilis non subsistat, sicut dicitur in constitutione* Ad conditorem canonum *supradicta. Si autem velit iste hæreticus, quod dicta constitutio* Exiit, *diffinierit, quod Fratres Minores in rebus vsu consumptibilibus habeant simplicem vsum facti, dicimus quod diffiniuit impossibile: & per consequens diffinitio de iure non teneret. Cum enim sit impossibile in rebus vsu consumptibilibus vsum iuris vel facti haberi à dominio separatum: cum hoc rationi obuiet & iure repugnet statutum à quocunque factum in contrarium non tenet. Item in hoc, quod dicit, quod dicta constitutio fuit per vniuersalem ecclesiam approbata dicimus quod quantum ad hoc, sc. quod Fratres Minores in rebus vsu consumptibilibus habeant vsum facti, nunquam fuit per vniuersalem ecclesiam approbata. Dicimus etiam, quod non fuit in Viennensi concilio confirmata. Nec hoc poterit per constitutionem aliquam vel aliter approbare: imo nec de Fratrum consilio fuit promulgata.*

Hic

Hic ad supra positam obiectionem respondet, dicens primo, quod decretalis *Exiit*, debet intelligi de rebus, quæ non consumuntur vsu: quod per duo dicta decretalis in ipsa conatur ostendere. Secundo quod si intelligatur de rebus vsu consumptibilibus, non tenet. Tertio quod dicta decretalis quoad hoc quod Fratres Minores in rebus vsu consumptibilibus habeant vsum facti, nunquam fuit per vniuersalem ecclesiam approbata. Quarto quod non fuit in Viennensi cōcilio confirmata. Quinto quod non fuit de Fratrum consilio promulgata.

Sed isti impugnatores dicunt, istum errasse quoad octo. Primo in hoc quod dicit Nicolaum tertium non debere intelligi de rebus, quæ consumuntur vsu. Secundo quantum ad hoc, quod dicit, quod proprietas tantum potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri, non possessio, nec ius vtendi, nec vsus facti. Tertio quantum ad hoc, quod dicit, quod in rebus vsu consumptibilib. non pōt penes vnum vsus rei, & penes alium dominium remanere. Quarto quantum ad hoc quod dicit quod in omnibus rebus vsu consumptibilibus per vsum, siue abusum vtuarii substantia rei desinit esse. Quinto quantum ad hoc, quod dicit, quod si diffinitio Nicolai intelligatur de rebus vsu consumptibilibus, ipsa non tenet. Sexto quod dicta decretalis, quoad hoc, non fuit per vniuersalem ecclesiam approbata. Septimo quod non fuit in Viennensi cōcilio confirmata. Octauo, quod non fuit de Fratrum consilio promulgata. ¶Primo itaq; isti impugnatores nituntur probare istum errare in hoc, quod dicit decre. *Exiit*, de rebus consumptibilibus non debere intelligi. Primo sic: ait nanq; Nicolaus tertius: *porro cum ipsa regula expresse contineat, quod Fratres nihil sibi approprient nec domum, nec locum, nec aliquam rem, sitque declaratum per eundem prædecessorem Greg. 9. & nonnullos alios hoc seruare debere, tam in speciali quam in communi, quam sic artam abdicationem venenosis obtrectationibus aliquorum insensata depravauit astutia, ut Fratrum eorundem perfectionis claritas, talium impetitur sermonibus lacereetur. Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi, propter Deum meritoria est, & sancta: quam etiam viam perfectionis Christus ostendens, verbo docuit, & exemplo firmauit.* Ex his verbis clare datur intelligi, quod Fratres Minores nullius rei proprietatem debent habere, nec in speciali nec in communi; & tamen secundum Nicolaum tertium possunt vti reb. consumptibilib. vsu. ergo in eis potest secundum Nicolaum vsus facti à proprietate & dominio separari: & ita de huiusmodi rebus debet intelligi. Item infra dicit idem sic. *Nec quisquam ex his insurgat erronee: quod taliter propter Deum proprietatem omnium abdicantes tanquam homicidæ sui, vel temptatores Dei, viuendi discrimini se committant. Sic enim seipsos committunt diuina prouidentia in viuendo, ut viam non contēnant prouisionis humanæ, quin vel de his quæ offeruntur liberaliter, vel de his quæ mēdicant, vel de his quæ conquiruntur per laborem suum sustententur.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod Fratres Minores illarum rerum abdicant proprietatem, de quibus sustentantur. sed certum est, quod de rebus vsu consumptibilibus sustentantur. ergo rerum vsu consumptibilium abdicant proprietatē. Ex quo sequitur, quod cum dicit Nicolaus; *qui nunquam vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habent, quod facti est tantummodo in vtendo præbet vtentibus nihil iuris*, non tantum de rebus non consumptibilibus vsu, sed etiam consumptibilib. vsu intelligit. Item infra dicit idem & quidem ibi: quod *non est aliqualiter præsumendum, quod hæc cuncta deficerent, sicut nec cæteris. sic nec ipsis Fratribus iure poli extremæ necessitatis articulo, ad prouidendum sustentationi naturæ, via omnibus extrema necessitate detentis concessa præcluditur.* Ex his patet, quod Nicolaus de omnibus, quibus sustentari potest humana natura, intelligit; & ita intelligit de rebus consumptibilibus vsu, quibus natura potissime sustentatur. Item infra dicit: *Ne autem talis abdicatio proprietatis omnimodo renunciationem vsus rerum cuiquam videatur induxere. Nam cum in reb. temporalibus sit considerare præcipuum, proprietatem possessionem, vsumfructum, ius vtendi & simplicem vsum facti, & vltimo tanquam necessario egeat, licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio, quæ à se vsum necessariæ sustentationis excludat.* Ex his patenter habetur, quod secundum Nicolaum Fratres Minores vouent abdicationem proprietatis omnimodæ. ergo vouent abdicationem proprietatis vsu consumptibilium: quia si retinerent proprietatem rerum vsu consumptibilium, non vouerent abdicationem proprietatis omnimodæ: quinimo possent esse ditiores multis castra & ciuitates habentibus. sæpe enim diuitiæ rerum vsu consumptibilium, sicut vini, frumenti, olei & huiusmodi, diuitias possidentium castra & ciuitates excedunt. Sic ergo Fratres non vouerunt abdicationem proprietatis huiusmodi rerum vsu consumptibilium, non vouerant abdicationem proprietatis omnimodæ. Item ex eisdem verbis colligitur, quod Nicolaus intelligit de rebus, quæ ad sustentationem necessariam requiruntur. tales autem sunt res vsu consumptibiles. ergo secundum eum talis abdicatio non excludit simplicem facti vsum rerum vsu consumptibilium. ergo contingit habere simplicem facti vsum rerum consumptibilium vsu, & carentiam proprietatis earum. Item subiungit idem sic; *Verum condecens fuit ei professioni, quæ sponte deuouit Christum pauperem in tanta paupertate sectari omnium abdicare dominium, & rerum sibi concessarum necessario vsu fore contentam.* Ex his clare patet, quod secundum Nicolaum Fratres omnium abdicant dominium; & per consequens abdicant dominium rerum vsu consumptibilium. Itē dicit, quod rerum concessarum necessario vsu sunt contenti. ergo ex hoc sequitur quod omnibus rebus sibi concessis licite vti possunt, sed res vsu consumptibiles sunt eis concessæ. ergo huiusmodi rebus possunt vti; quod iste negat. Item idem subdit Nicolaus; *Nec per hoc quod proprietatem vsus [illegible] rei cuiusque dominium à se abdicasse videntur, simplici vsui omnis rei renunciatum esse convincitur: qui inquam vsus non iuris sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum, in vtendo præbet vtentibus nihil iuris; [illegible] necessariarum rerum ad vitæ tam sustentationem, quam ad officiorum sui status exsecu-*

executionem: excepto quod de pecunia infra subiungitur, moderatus vsus secundum eorum regulam & veritatem omnimodam concessus est Fratribus: quibus rebus Fratres licite vti possunt durante concedentis licentia. Ex his verbis patet expresse, quod Nicolaus de omnibus rebus concessis fratribus non consumptibilibus vsu, & consumptibilibus vsu intelligit: quia ipsemet explicans intentionem suam dicit expresse, quod moderatus vsus rerum necessariarum ad vitæ sustentationem, & ad officiorum sui status executionem Fratribus est concessus. Constat autem quod res vsu consumptibiles sunt fratribus necessariæ ad vitæ sustentationem. ergo moderatus vsus rerum vsu consumptibilium fratribus est concessus. ergo verba prædicta cum dicit, *qui inquam vsus non iuris*, &c. de omnibus rebus consumptibilibus & non consumptibilibus necessariis fratribus debent intelligi. Et infra dicit: *Profecto non fuit confessoris Christi regulam constituentis intentio: quinimo contrarium in ipsa conscripsit, contrarium in viuendo seruauit: & cum ipse temporalibus ad necessitatem vsus fuerit & in pluribus locis in regula, vsum tale licere fratribus manifestat. Dicit nanque in regula: quod clerici faciant diuinum officium ex quo habere poterunt Breuiaria.* Ex quo patenter insinuat, quod fratres sui habituri essent vsum Breuiariorum & librorum, qui sunt ad diuinum officium oportuni. In alio quoque capitulo dicitur, quod *ministri & custodes pro necessitatibus infirmorum & aliis Fratribus induendis per amicos spirituales sollicitam curam gerant secundum loca & tempora & frigidas regiones.* Alibi etiam exhortans fratres per congruum laboris exercitium, ad ocium euitandum dicit, quod *de mercede laboris pro se & suis fratribus corporis necessaria recipiant.* In alio quoq; capitulo continetur, quod *Fratres vadant pro eleemosyna confidenter.* Et infra. *Ex quibus omnibus satis claret ex regula, ad victum, vestitum diuinum cultum, & sapientiale studium necessariarum rerum vsum fratribus esse concessum.* Ex quibus verbis patenter habent, quod Nicolaus intelligit de rebus necessariis ad victum & vestitum. Tales autem res necessariæ ad victum & vestitum sunt res vsu consumptibiles: & ita constat, quod vbicunque loquitur Nicolaus de abdicatione omnium, quam Fratres vouent: & de vsu rerum eis concessarum res vsu consumptibiles comprehendit. Ex prædictis concludunt isti, quod secundum Nicolaum tertium Fratres Minores nullius rei consumptibilis habent dominium, neque in speciali neque in communi: & tamen secundum ipsum Fratres Minores habent vsum facti rerum vsu consumptibilium. ergo vsus facti rerum vsu consumptibilium potest ab omni proprietate speciali & communi separati. Secundo concludunt quod contingit habere simplicem facti vsum rerum vsu consumptibilium: quia dicit Nicolaus tertius. *Cum in rebus temporalibus sit considerare præcipuum proprietatem, possessionem, vsumfructum, ius vtendi, & simplicem facti vsum, & vltimo tanquam necessario egeat, licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus pot esse professio, quæ à se vsum necessaria sustentationis excludat.* Ex quib. verbis clare colligitur, quod vsus necessariæ sustentationis pertinet ad simplicem vsum facti. sed vsus necessariæ sustentationis est respectu rerum consumptibilium vsu. ergo contingit habere simplicem vsum facti respectu rerum consumptibilium vsu. ¶Secundo isti impugnatores moliuntur ostendere, quod iste errat, cum asserit, quod prædicta. sc. possessio, vsusfructus, ius vtendi, & vsus facti in rebus vsu consumptibilibus nequeunt reperiri, sed proprietas tantum. Primo quia secundum prædicta in rebus vsu consumptibilibus potest vsus facti reperiri. ergo non reperitur in eis tantum proprietas. Secundo quia potest quis conducere vestem ad vtendum per diem. ergo talis habet ius vtendi: & tamen tunc non habet proprietatem. ergo in veste non tantum reperitur proprietas. Pecunia etiam, quæ inter res vsu consumptibiles computatur, dari potest ad pompam, cum non sit mutuum, sed potius commodatum, seu locatio, secundum Glossam eadem. conducens pecuniam ad pompam habet ius vtendi pecunia ad pompam: & tamen non habet proprietatem eius: quia conducens rem non habet proprietatem rei conductæ. ergo in pecunia non solum proprietas, sed etiam ius vtendi poterit reperiri. Quia etiam in rebus vsu consumptibilibus possit haberi ius vtendi sine proprietate, probatum est supra *cap 3.*

Tertio isti impugnatores probant istum errare in hoc, quod dicit, quod in rebus vsu consumptibilib. non pot vsus rei penes vnum: & dominium penes alium remanere; quod dicunt esse falsum. Primo de famulo expendente pecuniam domini sui: & de eo, qui vtitur pecunia ad pompam: & de emente res diuersas de pecunia domini sui: & de seruo vtente veste domini sui: & de fratribus vtentibus rebus alienis de licentia concedentium, & de vtente veste locata seu conducta. Quarto isti impugnatores asserunt istum errare, cum dicit, quod in rebus vsu consumptibilibus per vsum seu abusum vsuarii, substantia talis rei esse desinit, contrarium istius ad sensum apparet. Constat enim, quod nec per vsum, nec abusum pecuniæ, substantia pecuniæ desinit esse, licet [illegible] unquam dominium pecuniæ præcedens vsum pecuniæ nec substantia nec dominium [illegible] pecuniæ desinit esse, sicut cum quis vtitur pecunia ad pompam. Item manifestum est, quod sæpe [illegible] per [illegible] nec per abusum vestis substantia vestis non desinit esse. tunc enim non posset quis [illegible] eadem veste; quod sacræ scripturæ repugnat aperte. Exodi enim 28. sic scribitur: *Facies [illegible], vt operiant carnem turpitudinis suæ, à renibus vsque ad femora: & vtentur eis Aaron & [illegible] quando ingredientur tabernaculum testimonii.* In quibus verbis insinuatur aperte, quod post vsum [illegible] ipsorum substantia remanebat. hoc idem insinuatur in Actibus, cum angelus dixit Petro: *Calcia te caligas tuas, & circunda tibi vestimentum tuum.* Item sicut traditio pecuniæ cum translatione dominii, est vsus vel abusus pecuniæ secundum istum, sicut patuit supra *capitulo* 19. ita traditio vini, panis & aliarum rerum vsu consumptibilium cum translatione earundem erit quidam vsus vel abusus, & per consequés venditio & simplex permutatio rerum vsu consum-

 ptibili-

Sed per venditionem vel per mutationem [illegible]
ptibilium potest esse vsus vel abusus earum. sed per vsum vel abusum rei vsu consump[illegible]
rei nequaquam desinit esse. ergo non semper per vsum vel abusum rei vsu consump[illegible]
stantia rei desinit esse.

Quinto dicunt eum errare, cum dicit, quod si Nicolaus intellexit de rebus vsu [illegible]
bus, diffinitio sua non tenet. Nam cum constet (vt dicunt) quod iste intellexit de [illegible]
sumptibilibus, & non consumptibilibus vsu, si diffinitio sua non tenet. Eadem ratione [illegible]
ret diffinitio Greg. noni, Alexan. quarti, Innocen. quarti, & Clementis quinti: qui omnes [illegible]
quoad abdicationem Fratrum Minorum, cum Nicolao tertio diffinierunt: determinantes, quod
Fratres Minores nullius rei temporalis debent proprietatem seruare. Vnde Greg. 9. in decl[illegible]
tione sua sic ait: *Praeterea cum in ipsa regula contineatur expresse, quod Fratres nihil sibi approprient, nec* [illegible]
dominium, nec locum, nec aliquam rem ac ipsi processu temporis contaminari timeant ordinis potestatem pra[illegible]
tim cum iam dixerint aliqui proprietatem mobilium pertinere ad totum ordinem in commune: nobis fuit hum[illegible]
liter supplicatum, vt in hoc & animarum dignaremur prouidere periculis, & totius ordinis potestati. Dicimus [illegible]
que quod nec in communi nec in speciali debent proprietatem, sed vtensilium & librorum & eorum mobilium
quae licet habere, ordo vsum habeat, &c. Item Alexander quartus, & Innocentius quartus [illegible]
Dicimus quod nec in speciali nec in communi debent habere: sed locorum & domorum ac vtensiliu & librorum
eorum, quae licet habere, ordo vsum habeat, &c. Et Clemens quintus in decretali. *Exiuit de paradiso.*
Proinde cum vir sanctus paupertatis promissa in regula modum exprimens, dicit in eadem: Fratres sibi nihil
approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, sed tanquam peregrini & aduenae in hoc seculo in pauper-
tate & humilitate domino famulantes vadant pro eleemosyna confidenter: sic quod declaratum est per nonnullos
praedecessores Romanos pontifices hanc expropriationem debere intelligi tam in speciali quam in commun. ro-
pter quod, & rerum omnium oblatarum concessarum & donatarum fratribus quarum vsum facti scilicet ordini,
vel ipsis fratribus licet habere, proprietatem & dominium in se & Romanam ecclesiam receperunt, dimisso [illegible]
cet ipsis fratribus in eis tantummodo simplici facti vsu. Et infra: *Dicti ordinis professores pro nulla re temporali*
possunt in iudicio experiri. Ex his euidenter apparet, quod praedicti summi pontificis diffinierunt [illegible]
Fratres Minores nullius rei proprietatem habere neq; in speciali neq; in communi. & per c[illegible]
quens secundum istos nullius rei vsu consumptibilis habent proprietatem: & tamen [illegible]
ipsos habent vsum huiusmodi rerum. ergo secundum ipsos in huiusmodi rebus potest vsus à do-
minio & proprietate separari. Ex quo sequitur, quod si diffinitio Nicolai non tenet, nec istorum
diffinitio tenet: & ita omnes isti errassent; quod est temerarium reputandum.

Sexto dicunt eum errare, cum dicit, quod decretalis *Exiit*, quoad praedictam assertionem, non
est per vniuersalem ecclesiam approbata. Nam omnis assertio publice per vniuersam ecclesiam
promulgata, si per nullum catholicum reprobatur, per vniuersalem ecclesiam approbatur. Nam
si talis assertio est catholica & fidelis, constat quod vniuersalis ecclesia ipsam nullatenus repro-
bando noscitur approbare. Si autem est erronea, & teste Innocentio, vt habetur *dist. 93 Error. Er*-
ror: cui non resistitur, approbatur: si nullus catholicus talem assertionem erroneam reprobat, vni-
uersalis ecclesia ipsam conuincitur approbare. Cum ergo ante tempora istius impugnatoris nullus
fuerit inuentus catholicus, qui reprobauerit dictam assertionem in decretali praefata contentam:
sequitur quod ipsam vniuersalis ecclesia approbauit. Amplius: Vniuersalis ecclesia dictam decre-
talem *Exiit*, approbauit, nihil in ea penitus reprobando. qui autem aliquid absolute approbat
nullam partem reprobando omnem partialem approbare conuincitur. Aliter posset aliqu[illegible]
cite omnia scripta haereticorum absque periculo approbare: quia nullum inuenitur scri[illegible]
cuiuscunque haeretici, quin multas contineat veritates. relinquitur igitur, quod vniuersalis ec[illegible]
sia omnem assertionem contentam in decre. *Exiit*, approbauit: & ita praedictam assertionem ap-
probauit. Septimo dicunt eum errare, cum dicit istam decretalem non fuisse Viennensi concilio
confirmatam: quia de ista assertione fiebat in praedicto concilio examinatio specialis, q[illegible]
constitutione edita tempore concilii & per concilium confirmata est inserta. ergo ista assertio
est in generali concilio confirmata.

Octauo dicunt eum errare, cum dicit, quod haec constitutio non de Fratrum concilio p[illegible] mul-
gata. quia non est verisimile, quod constitutio cum tanta maturitate digesta super anto[illegible]
absque Fratrum concilio emanasset: nec ipse ponit. quod de Fratrum concili non fu[illegible]
mulgata. *Nunc accedatur ad literam* [*Verba praedicta intellexit conditor illius canonis Exiit, de rebus quae non*
consumuntur vsu.] Istud dicunt esse omnino erroneum, & contra mentem dictae con[illegible]
quia de omnib. rebus, quibus Fratres vtuntur, intellexit. [*cum in rebus temporalib. sit considerar*[illegible]
Istud habet veritatem: non tamen in omni re temporali est omnino ista considerare, sed [illegible]
bus est omnia illa considerare, & non in omnibus. [*sed proprietas tantum*] hoc dicunt [illegible]
um: quia simplex vsus facti reperitur in rebus vsu consumptibilibus: quia nullomodo pote[illegible] ne-
gari accipiendo simplicem vsum facti, sicut Nicolaus tertius accipit in dicta decretali *Exiit*. Nam
ipse accipit simplicem vsum facti pro actu vtendi, cui non est annexum necessario aliquod ius, quo
valet quis rem vel vsum rei in iudicio vendicare. Ex quo non pot carere vita mortalium. [illegible]
sus est actus comedendi, bibendi, induendi & huiusmodi & ita accipit vsum facti pro manduca-
re & bibere, ac alios actus circa eas exerceri. ergo in talib. reb. conueni[illegible] reperire [illegible]
vsum. Quod vero Nicolaus tertius accipiat simplicē vsum facti, & vsum facti ac [illegible] necessa-
rium vsum pro actu comedendi, bibendi, &c. patet. Nā cum dixisset *cum in rebus temporalib. sit consi*-
derare

declarare præcipuū proprietatē possessionē, vsufructū, ius vtendi & simplicem vsum facti [illegible] *pri*[illegible] *arcere potest vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio qua rei vsum necess*[illegible]*tat.* Ex quibus [illegible] verbis apparet, quod simplicem vsum facti vocat [illegible] sum necessari[illegible]. Constatautem quod vsus necessariæ sustentationis est huiusmodi, quibus h[illegible] em [illegible]ea [illegible] udit Nicolaus tertius: *Ex quibus omnibus satis claret ex regula ad victum r*[illegible] *rerum cultum, sapientiale studium, necessarium rerum vsum, fratribus esse concessum.* Ex quibus [illegible] [illegible]gi, quod necessarius vsus illarum rerum, quæ ad vi[illegible] um & vestitum spectant [illegible] [illegible]q[illegible]is. tunc quæritur, quis est ille necessarius vsus: Aut est actus comedendi, bibe[illegible] [illegible]endi: aut aliquis alius vsus? Si detur primum, habe[illegible] intentum, quod Nicolaus tertiu[illegible] nec[illegible]ssarium vsum, actum comedendi, bibendi & huiusmodi S[illegible]cundum [illegible] potest [illegible] quia il-le vsus non esset, nisi vsus, qui vocatur vsus iuris, qui inuentus est a[illegible] istis, quem [illegible] secundum N[illegible]aum tertium non habent, cum vsus facti, quem habent, nihil tri[illegible] eis. & ita [illegible] quod N[illegible]us vocat simplicē facti vsum, necessarium vsū, & dicitur necess[illegible]ius, quia requiritur ad sustentandum naturam, vel ad aliquid aliud faciendum: quod necesse est fieri. Simp[illegible] autem [illegible]cti vsum, vocat actum, qui non habet necessario annexum ius quodcunque, quo quis valeat in iudicio litigare. huiusmodi est actus comedendi, bibendi & huiusmodi: quia [illegible]cet [illegible] a-ctus comedendi habeat tale ius annexum: hoc tamen accidit: & ideo vocatur simplex v[illegible] *vt patet ex diffinitionibus vsufructus & vsus.* Dicunt quod istud non est ad propositum Nam vsus, qui diffinitur sic, *Vsus est ius vtendi rebus alienis*, &c. est vsus iuris, & nō est simplex facti vsus, de quo loquitur Nicolaus. & ita per illam diffinitionem non pōt concludi, quod simplex facti vsus, de quo loquitur Nicolaus, nequit in reb. vsu consumptibilibus reperiri. [*Apparet quod de rebus vsu consumptibilib.* &c. Dicunt, quod male infert, quia Nicolaus intelligit de rebus in quibus proprietas & simplex vsus facti possunt inueniri. & huiusmodi sunt res vsu consumptibiles, in quib. præmissa tn̄ aliqua præmissorum possunt in rebus vsu consumptibilibus reperiri. & hoc sufficit ad hoc ꝙ de eis intel-ligat Nicolaus. *In rebus humanis constituit.*] Ex hoc apparet, ꝙ non est ex natura rei, sed ex constitutione humana. quare non repugnat naturæ rei perpetuo vsum a dominio separari: sed repugnat iuri positiuo ciuili. [*Quæ quidem lex de reb. illis intelligitur, quarum penes vnum vsus rei*, &c. Hoc conce-dunt. *Quod nequaquam in rebus vsu consumptibilibus potest esse.* Hoc negant. patet in vestibus. imo in cibo & potu, in seruo qui habet vsum, & dominus suus habet dominium, tamen non habet il-lum vsum, de quo loquitur lex illa: quia illa lex loquitur de vsu iuris, quem non habet seruus, sed habet vsum facti. *Cum in illis per vsum seu abusum vsuantis, substantia talis rei esse desinat.* hoc in qui-busdam est verum, & in quibusdam falsum: sicut est ostensum superius secundum istos [*Dicimus quod quantum ad hoc, scilicet, quod Fratres Minores habeant in rebus vsu consumptibilibus vsum facti, nunquam fuit per vniuersalem ecclesiam approbata*] Constat, quod accipiendo vsum facti, sicut accipit Nicolaus, etiam secundum istum, sicut patebit inferius, scilicet pro actu comedendi, bibendi, & c. ista asser-tio fuit per vniuersalem ecclesiam approbata, siue Nicolaus tertius loquitur proprie siue impro-prie, de quo posterius differetur.

CAP. XXXIII.

ADhuc dicit iste hæreticus constitutionem prædictam Ad conditorem canonum, errorem alium continere, in eo quod continet, quæ sequuntur: *Rursus non simplex vsus facti, qui neque seruitus, nec pro illo competit ius vtendi, in talibus rebus, scilicet vsu consumptibilibus, potest constitui vel haberi. cum enim vti re aliquo, nihil aliud sit proprie quam fructus rei seu vtilitatem aliquam in solidum vel pro parte recipere, quæ ex ea possunt salua rei substantia prouenire, restat quod re illa rei qui*[illegible] *quæat, ex qua salua substantia nulla potest sibi prouenire vtilitas, quales rei vsu consumptibiles esse constat. Ex quibus patet quod* [illegible] *vsus qui est seruitus personalis, nec ius vtendi, quod non est seruitus sed mere ius personale, nec actus ipse vtendi sine iure aliquo, possunt in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi: cum quodlibet præmissorum exigat, quod ex re ipsa, salua rei substantia possit habenti ius v-tendi rerum, seu vtenti e*[illegible] *re ipsa vtilitas aliqua prouenire. quod vtique in rebus nequit vsu consumptib. libus reperiri. & ins*[illegible] *licet* [illegible] *in rebus vsu consumptibilibus, nec ius vtendi, nec ipsum vti possit constitui vel haberi, ipsi tamen poterit qui* [illegible] *aut* [illegible] *dum* [illegible]*latur de rebus vsu consumptibilibus pro rei consumptione sumi-tur, quod ei opponi* [illegible] *Vti quidem supponit, quod cum vsu salua rei substantia maneat: sed abuti exi-git, quod cum actu* [illegible] *res substantia consumatur, cum abuti nihil aliud, quam contra naturam vsus vti in hac materia propri*[illegible].

Postquam [illegible] ius respondit ad obiectiones appellantis contra primam assertionem: Hic incipit [illegible] ad obiectiones eiusdem contra secundam assertionem impugnatam. & diuiditur in tres partes, secundum quod ad hoc, quæ tangit appellans, respondit, partes pate-bunt in prosequendo. Circa primam partem primo ponit assertionem impugnatam. Secundo impugnationem in parte immediate sequenti. Tertio ad obiectionem nititur respondere, ibi *Ad hoc dicendum.*

Assertio autem hic impugnata principaliter est, quod non contingit vti rebus consumpti-bilib[illegible] § *Simplex vsus facti* secundum istos illi primo inuenerunt vti hoc modo loquendi, acce[illegible] simplicem vsum facti pro actu circa rem exteriorem exer[illegible]: qui non requirit in ex-er[illegible] aliud, quo pro tali actu exercendo quis valeat in iudicio litigare. & isto modo actus co-medendi est simplex vsus facti: quia istum actum potest quis exercere, licet nullum ius habeat ex-ercendi [illegible] eundem actum. quo tute si impediretur, valeret impedientem in iudicio conuenire. Cū u vti

*[illegible]

re aliqua nihil aliud sit proprie, &c. Dicunt istam diffinitionem in nullo authentico inueniri & … *diffinitio ipsius vti*, non esset diffinitio eius in omni sua propria significatione, sed in aliqua … *significatione speciali*: quia tunc hoc vocabulum *vti* esset æquiuocum: sicut hoc nomen … æquiuocum, habens plures significationes, quarum multæ sunt propriæ. Vnde significatio … minus *vsus*, secundum quod accipitur pro actu comedendi, bibendi & huiusmodi, non … minus propria quam quæcunq; alia [*Restat quod re illa vti quis nequeat*, &c.] Dicunt, quod … falso: [*quales res vsu consumptibiles esse constat*] dicunt, quod nunquam vel vix potest aliqua res vsu consumptibilis reperiri, quin ex ipsa substantia salua posit mediante aliquo actu vtendi aliqua vtilitas prouenire licet sint multæ res, circa quas si quis exerceat actum vtendi, ad quem principaliter ordinantur, nulla vel parua potest vtilitas prouenire, salua ipsarum substantia, sicut … la quæ in cibo & potu, & multa quæ in medicinis consistunt. multæ vero sunt res vsu consumptibiles, ex quibus deterioratis potest vtilitas prouenire, salua ipsarum substantia. licet quis … exerceat actum ad quem principaliter ordinantur, sicut vestes. Aliqui vero sunt, quarum … substantia deteriorat prouueniente vtilitate ex ipsis, sicut pecuniæ: quia licet sæpe dominium pecuniæ consumatur tamen, substantia pecuniæ manet salua [*Nec ius vtendi, quod non est seruitus, sed mere personale, nec actus vtendi sine iure aliquo possunt in rebus vsu consumptibilibus constitui vel haberi.*] Vtrumque dicunt esse erroneum. de iure vtendi probatum est: quia actus vtendi sine iure aliquo non potest esse, nisi sicut actus comedendi, vel bibendi, aut huiusmodi: qui, vt constat, potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri. [*Cum quidem licet præmissorum exigat, quod ex re ipsa salua rei substantia*, &c.] Hoc negant … ipsis tamen poteris quis abuti, licet *abuti* in vna significatione sit idem, quod valde vti secundum grammaticos, & sic posset concedi, quod in rebus vsu consumptibilibus contingit abuti: ex quo sequitur quod eis contingit vti. tamen abuti nunquam in tali significatione, cum de rebus vsu consumptibilibus fit mentio, in scriptura sacra accipitur. [*Abuti autem dum tractatur de rebus vsu consumptibilibus pro rei consumptione sumitur.*] In theologia & philosophia non sic accipitur. [*Vti quidem præsupponit quod cum vsu salua rei substantia maneat.*] Hoc dicunt omnino falsum, accipiendo *vti*, sicut in theologia accipitur Vnde cum dixit Paulus. *vere modico vino*: non præsupposuit, quod substantia vini remaneret salua. [*Sed abuti exigit quod cum actu huius rei substantia consumatur.*] Hoc dicunt omnino erroneum de pecunia, qua contingit abuti secundum istum: & tamen substantia pecuniæ non consumitur. licet nonnunquam dominium pecuniæ consumatur. [*Cum abuti nihil aliud quam contra naturam vsus … ti, in hac materia proprie posset dici.*] Hic dicunt isti, quod iste ignorat propriam vocem: quia concedit expresse illud, quod improbare intendit: quia concedit, quod abuti est proprie contra naturam vsus vti. ergo abuti est proprie vti: quia contra naturam vsus vti est vti. ergo qui abutitur rebus vsu consumptibilibus, proprie vtitur rebus vsu consumptibilibus. & ita contingit vti rebus consumptibilibus vsu: quia tamen negat.

CAP. XXXIV.

HAEC *verba constitutionis. Ex quibus apparere dicit hæreticus supradictus, quod dicta constitutio in eo quod dogmatizat, quod nec vsus facti nec actus vtendi haberi potest in rebus consumptibilibus vsu: quod nullus huiusmodi rebus vsu consumptibilibus vti potest, quamuis eis abuti possit: abusu, qui contra naturam vsus existit, sacræ scripturæ obuiat manifeste. Ad quod probandum inducit illud Leui. 27. vbi dicitur, quod omnes decimæ terræ siue de frugibus, siue de pomis arborum domini sunt. & Nume. 18. dicitur de Leuitis, quod nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum & necessaria separaui. ex quibus liquet (vt dicit) quod vsus in rebus vsu consumptibilibus ex Dei statuto habetur.*

Hic contra præmissam assertionem primam obiectionem subiecit appellantis. quæ in hoc consistit, quod Nu. 18. habetur, quod Deus dedit decimas rerum vsu consumptibilium in vsum Leuitarum. ergo poterant habere vsum rerum consumptibilium vsu.

Nec vsus facti nec actus vtendi.] Sæpe vsus facti, & actus vtendi accipiuntur pro eodem. potest tamen vsus facti accipi pro potestate vtendi, vt distinguitur etiam ab actu vtendi. [*Nihil aliud possidebunt*] sc. ex prima diuisione terræ promissionis [*in vsus eorum*] hoc est ad vtendum eis.

CAP. XXXV.

AD *hoc dicendum. quod iste in prædictis manifeste se fundat in falsis. quod enim Leuitæ in decimis tantum habuerunt simplicem facti vsum falsum est: & qui dicis expresse illo capitulo Nu. 18. per ipsum allegato: vbi sic dominus dicit:* Filiis Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. *Ex quo patet, quod Leuitæ non tantum vsum in decimis sed etiam dominium habuerunt. nec obstat, quod in eodem capitulo dicitur. quod in vsus Leuitarum & necessaria dominus decimas separauit. Aliud est enim alicui dare in re aliqua vsum facti, & aliud rem alicui in vsus eius & necessaria dare, vt superius est ostensum. Ad illud autem quod dicit, quod … ius in rebus vsu consumptibilibus ex Dei statuto habetur dicimus quod est falsum. quia in tota scriptura sacra non habetur mentio de simplici vsu facti.*

Hic ad præmissam obiectionem respondet dicens, quod Leuitæ non habuerunt in decimis tantum simplicem facti vsum sed etiam dominium & quod est aliud dare rem in vsum, & dare alicui vsum facti: & quod ex Dei statuto non habetur vsus in rebus vsu consumptibilibus, quia de simplici vsu facti in scriptura sacra nulla fit mentio.

Sed dicunt primo isti impugnatores quod iste appellanti falsum imponit. Secundo quod obiectionem non … ngit, & … concedit propositum, Tertio quod aperte errat cum dicit, in vsum rebus vsu consumptibilib. ex Dei statutu non haberi. Dicunt itaq; primo, quod iste appellanti falsum imponit cum asserit

asserit eum dixisse Leuitas in decimis tantum habuisse simplicem facti vsum. hoc enim non dicit, sed tantummodo dicit, quod habuerunt vsum in huiusmodi rebus, cum quo stat quod habuerint ius vtendi huiusmodi rebus: imo ex hoc quod habuerunt vsum in huiusmodi rebus, non sequitur quod non habuerunt dominium in eisdem. Secundo dicunt quod obiectionem non tangit, & tamen concedit propositum. nam cui datur aliquid in vsum, ille potest habere vsum eiusdem rei, quæ sibi data est in vsum. sed decimæ multarum rerum vsu consumptibilium fuerunt datæ Leuitis in vsum etiam secundum istum. ergo Leuitæ poterant habere vsum earundem decimarum. Minorem ipse concedit: maior probatur per eum. nam sicut patuit supra capitulo. 10. ipse dicit, quod vbi aliquid alicui datur in vsum, nedũ vsus rei sed & dominium intelligitur esse datum. ergo quãdo aliquid datur in vsum, tam vsus quam dominium datur. sed cui datur vsus rei, ille potest habere vsum rei. ergo quãdo aliqua res datur in vsum: ille potest habere vsum rei. & ita cũ decimis aliquarum rerum vsu consumptibilium datæ fuerint Leuitis in vsum, secũdum istum Leuitæ potuerunt habere vsum earundem: & ita dicunt, quod iste expresse concedit propositum appellantis, cum dicit quod decimæ fuerunt datæ Leuitis in vsum. Tertio dicunt, quod errat aperte, cum dicit vsum in rebus vsu consumptibilibus ex Dei statuto non haberi. nam in illis rebus habetur vsus ex Dei statuto, quæ ex Dei statuto datæ sunt in vsum. sed multæ res vsu consumptibiles datæ sunt in vsum ex Dei statuto. Patet de decimis in auctoritate præallegata: & de frugum initiis ibidem, cum dicitur: *vniuersa frugum initia, quæ gignit humus, & domino deportantur, cedent in vsus tuos.* Et Deuteronom. 24. *Si vindemiaueris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in vsus aduenæ, pupilli ac viduæ.* Ex his patenter colligitur, quod nonnullæ res vsu consumptibiles datę sunt in vsum, ex Dei statuto. Ergo in huiusmodi rebus habetur vsus ex Dei statuto. confirmatur ergo: si huiusmodi res ex Dei statuto datæ sunt in vsum, datæ sunt in vsum iuris aut in vsum facti. non in vsum iuris: quia tunc Leuitæ & sacerdotes & aduenæ, pupilli, ac viduæ habuissent vsum, & alii dominium: quod est contra veritatem, & contra istum. ergo huiusmodi res vsu consumptibiles datæ sunt in vsum facti. & per consequens vsus facti potest in rebus huiusmodi reperiri: quod iste negat. Ratio vero, per quam dictam assertionem prouocare conatur, non valet (vt isti dicunt) quia quamuis de simplici vsu facti sub istis vocibus vel aggregatis mentio in sacra scriptura non fiat habeatur, tñ de re non habetur mentio in scriptura: quia per simplicem vsum facti, non intelligit appellans nisi vsum, cui non est necessario annexum ius, quo quis valeat in iudicio litigare. & talis vsus est actus comedendi, bibendi, & huiusmodi, de quibus actibus sæpe fiat mentio in scriptura ¶ [*In prædictis manifeste se fundat in falso.*] Dicunt quod hoc est scripturæ sacræ falsitatem imponere, cum in prædictis non se fundet nisi auctoritate scripturæ: sicut patet per verba obiectionis præmissæ. [*Quod enim Leuitæ in decimis tantum habuerint simplicem vsum facti.*] Hoc non dixit appellans, qui in tota illa parte non intendit probare, nisi quod Leuitæ habuerunt vsum in rebus cusumptibilibus vsu. [*Sed etiam dominium habuerunt.*] Potest concedi ꝙ habuerunt dominium, sed non plenum. [*Et aliud rem aliquam in vsus eius.*] Ex hoc sequitur, quod cui datur res in vsum, ille vsum rei potest habere: & ita si decimæ fuerunt datæ Leuitis in vsus, potuerunt habere vsum eorum. cetera sunt impugnata per istos, in isto & aliis capitulis.

C A P. XXXVI.

ADhuc dicit hæreticum prædictum, quod vbicunque sacra scriptura de vsu rerũ consumptibilium vsu loquitur: semper manifestat, quod quis rebus vsu consumptibilibus potest vti, sicut patet. 1. ad Tim. 5. Vbi apostolus dicit: Vtere modico vino. *Et secundi Reg. 13. ibi.* Filiæ regis virgines vestimentis huiusmodi vtebantur. *Et Num. 18. ibi:* Vniuersa frugum initia quæ domino deportantur, cedent in vsus tuos. *Et parum post:* Carnes verum vsũ tuũ cedent. *Et Iud. 19. ibi.* Habentes panẽ & vinũ in tuos, & ancillæ tuæ vsus. *Et Deut. 24 in fine, & Iosue 5. ibi:* Nec vsi sunt vltra, *&c. Et Leuiti. 7. ibi:* In vsus varios, *&c. & Hest. 5. & Exod. 28. Item & patet (secundũ eum) per auctoritates sancti Clementis 12. q. 1. c.* dilectissimis, *& sancti Aug.* dist 41:

In ista parte nititur respondere ad quasdam auctoritates scripturæ, quas pro se inducit appellans. & primo recitat eas: secundo respondet ad ipsas in parte immediate sequenti. Auctoritates patent de se. ¶ [*Quod proprie conuenit & veraciter eis vti.*] quia talis locutio aliquis potest vti rebus consumptibilibus vsu est propria & vera [*cedent in vsus tuos*] hoc est, in vteris eis. C A P. XXXVII.

ADhuc dicendum, quod constitutio prædicta Ad conditorem canonum; *loquitur de vsu & de vti secundum quod diuiditur vsus contra dominium & proprietatem & contra vsumfructum & ius vtendi, secundum decretalem illam* Exiit, *qua dicit ista scilicet vsumfructum, proprietatem & ius vtendi ac simplicem vsum facti in temporalibus reperiri: cuius gratia dicta constitutio* Ad conditorem canonum *fuit facta.*

Hic ad prædicta respondet insinuans, quod aliter loquitur de vsu & vti, quam auctoritates scripturæ superius allegatæ.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hoc concedit iterum appellantis: & tamen ad obiectionem non respondet. Quod concedat intentum, patet, quia iste accipit *vsum* & *vti*, secundum quod Nicolaus tertius accipit in decretali prædicta: & nihilominus ille, sicut ostensum est *capitulo 31.* concedit & dicit, quod Fratres habent vsum rerum consumptibilium vsu, scilicet alimentorum & vestimentorum. ergo ipse debet concedere, quod contingit vti rebus consumptibilibus vsu. Amplius, vsus diuisus contra proprietatem & dominium & contra vsumfructum & contra ius, non est nisi actus comedendi, bibendi vel huiusmodi, & facultas actus huiusmodi exercendi: quia vsus iuris non diuiditur contra ius vtendi, cum vsus iuris sit ius vtendi reb. alienis, &c.

ergo si accipit *vsum* & *vti* secundum quod diuiditur contra prædicta, debet concedere quod ... vsu consumptibilibus contingit vti. Secundo dicit, quod ad obiectionem appellantis ... det, quia obiectio illa fundatur in hoc, quod scriptura sacra dicens quod talibus rebus ... ptibilibus vsu cõtingit vti: & quod contra vsum earum vere & proprie loquitur. A... ste non respondet. Ex his etiam concludunt, quod sub abusu vocum introducere conatur ... Error n. vt dicunt, quem principaliter in hac parte intendit inducere, est quod Fratres Minores non possunt manducare & bibere, & indui vestimentis, nisi habeant proprietatem & dominium earundem rerum. Si autem vteretur vsitato modo loquendi in theologia & in scientiis philosophiæ, ad errorem prædictum nullum posset inuenire colorem. & ideo vtitur hoc nomine *vsus* in ... na significatione, quæ non inuenitur nisi solummodo in scientiis legalib. in qua significatione accepto hoc nomine *vsu* simpliciter concedi debet, quod Fratres Minores non hñt vsum rerum cõsumptibilium vsu: quia in illa significatione simpliciter debet concedi. quod nullarum rerum nec consumptibiliũ vsu nec non consumptibilium vsu hñt vsum: quia non hñt tale ius vtendi rebus alienis, &c. q vocatur *vsus*. & ex hoc colorem inuenit ad concludendum, quod Fratres Minores non habent vsum rerum vsu consumptibilium à proprietate & dñio separatum. Ex hoc cõcludit ... phistice, quod Fratres Minores non possunt manducare & bibere, & aliis reb. vsu consumptibilib. vti, nisi habeant proprietatem & dñium earundem rerum. quia vero ex æquiuocatione huius nominis *vsus* ita colorem inuenit ad persuadendum, licet sophisticè, prædictum errorem, ... cunt. Ideo explicare nituntur, quæ positiones in hac materia dñt concedi in quo sensu, & quæ negari. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod cum ablatiue dicitur rerum consumptibilium vsu, semper iste ablatiuus *vsu* coniunctus cum verbo vel nomine *consumendi* sic dicendo *res consumptibiles vsu* vel *reb. consumptibilib. vsu*, vel in alio casu: vel sic, *res quæ consumuntur vsu*: Iste ablatiuus *vsu* accipitur pro comestione, indutione, bibitione vel aliquo alio tali actu, quo res consumitur. Nam cum panis consumitur vsu, nullus vsus potest dari, quo consumatur nisi comestio vel aliquis alius actus, qui non magis proprie potest vocari vsus, quam comestio. Et ita constat, quod ... b. latiuus *vsu* accipitur pro comestione bibitione & huiusmodi actib. quib. res consumuntur. Ideo dicunt, quod si in ista Fratres Minores non hñt vsum rerum consumptibilium vsu: iste a... uus *vsum* accipiatur pro eadem significatione, in qua accipitur iste ablatiuus *vsu*: ista esset simp... tet neganda in illo sensu. Si vero iste accusatiuus *vsum* accipiatur pro alia significatione, puta pro vsu iuris, qui sic diffinitur: *Vsus est ius vtendi rebus alienis*. & sic dicunt quod est concedenda. Similiter eodem modo accipiendo *vsum*, hæc est concedenda: Fratres Minores non habent vsum rerum consumptibilium vsu à proprietate & dominio separatum. Aliter accipiendo *vsum*, ista debet negari, sicut in eadem significatione accipiendo *vsum* hæc est concedenda: Fratres Minores non hñt vsum rerum consumptibilium vsu à proprietate seu dominio separatum: quia nullius rei hñt talem vsum. sed quamuis tales negatiuæ in aliquo sensu concedantur: tamen affirmatiuæ, quæ eis contradicere secundum vocem videntur, non dñt absolute sine distinctione negari. Quamuis in vno sensu possint negari, & in alio concedi & magis necessarium est eas distinguere cõcedendo, quam negando, pro eo quod ex scriptura diuina, quæ maioris est auctoritatis, quam quæcunque legalis sciẽtia, absolute accipiuntur: quæ scriptura diuina nunquam vtitur hoc noĩe *vsus* in illa significatione, in qua debent negari. Ex isto dicunt, quod theologi & philosophi, qui de scientiis legalibus se nullatenus intromittunt, absolute dñt concedere, quod aliquis potest habere vsum rerum consumptibilium vsu: & sine distinctione negare, quod nullus põt habere vsum rerum consumptibiliũ vsu, ẽt quia de alia significatione *vsus* in qua affirmatiua põt habere vnũ sensum falsum, & negatiua vnum sensum verum, se minime intromittunt. qui autem peritus est in scientiis legalibus nec affirmatiuam, nec negatiuam debet concedere vel negare, nisi præsupposita distinctione huius noĩs *vsus*: cum in scientiis legalib. hoc nomen *vsus* in vtraq; significatione accipiatur, sc. pro vsu iuris, qui est ius vtendi reb. alienis, &c. & pro comestione, & bibitione & aliis actibus circa res temporales exercitis. & ita dicendum est de illis. qui hoc nomine *vsus* tam secundum q accipitur in theologia & philosophia, quam secundum q accipitur in scientiis legalibus, vti proponunt. Quia ergo iste impugnatus absolute negat, quod aliquis potest habere vsum rerum consumptibilium vsu, q scriptura diuina absolute determinat, quamuis non sub eadem serie verborum, dicitur quod erroneus, imo hæreticus est censendus: quia secundum B. Hiero. *Ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis*. Sicut quamuis posset credi, q licet diceret, q nullus posset manducare vel bibere, q hoc non sentiret: tamen si hoc diceret & pertinaciter defensaret, esset hæreticus reputandus, cum hoc scripturæ diuinæ, quæ est regula fidei, aduersetur aperte. Per prædictam ẽt patet, quod purus theologus, & similiter purus philosophus absolute debet concedere, quod contingit vti reb. consumptibilib. vsu: & absolute negare, quod non contingit vti reb. consumptibilibus vsu, & idem videtur de iuristis: quia licet in iure hoc nomen *vsus* habeat tales duas significationes, de quibus dictum est prius, tamen forte non inuenitur in iure, quod hoc verbum *vti* acceptum verbaliter vnquam accipiatur nisi pro actu qualis est comestio, bibitio, inhabitatio, equitatio, emptio, & hmói, de quib. actib. non est æquiuocum sed vniuocũ: & ideo d... absolute concedere q reb. vsu consumptibilib. contingit vti & absolute negare, q reb. vsu consumptibilib. non contingit vti. Si tñ inueniretur in iure q hoc verbum *vti* acceptũ verbaliter n... se acciperetur pro tali actu circa rem temporalem exercito, sed ẽt denotaret vel importaret ..., qu... stius quondam

[illegible] positiuum determinatum, de quo dictum est supra: sic cum distinctione [illegible] concedere, quod contingit vti omnib. rebus vsu consumptibilibus: & quod non contingit vti [illegible] rebus consumptibilibus vsu: & eodem modo propositis cum distinctione debetent vtram [illegible] negari, quia vtraq; haberet vnū sensum verum & vnū sensum falsum. Ex istis dicitur [illegible] parte [illegible] quod quic[quid] sit de propositionibus, in quibus ponitur hoc nomen *vsus*, & hoc verbū *vti*, nullo modo debet negari, quin Fratres Minores possint manducare & bibere & vestibus indui absque omni dominio & proprietate rerum. Et ita iste nihil habet de intento principali. Principalis n. intentio appellantis in hac parte est probare, quod contingit manducare, bibere, indui alios actus circa res vsu consumptibiles exercere, absq; proprietate & dominio earundem. *Loquitur de vsu & vti secundum quod diuiditur &c.* & ita accipitur pro actu vtendi, qualis est inhabitatio, comestio &c. quia sic non accipitur pro iure. ergo accipitur pro actu circa rem temporalē exercito. *Ac simplicem vsum facti.* hic simplex vsus facti, accipitur pro actu circa rem temporalē exercitū, q ad hoc vt tal nō requirit, quod exercens ipsum habeat proprietatem eiusdem rei, nec possessionē quæ est ius, nec vsufructum, nec ius vtēdi, quo valet quis in iudicio litigare. Talis est actus, comestio, indutio, inhabitatio. Potest n. aliquis etiam licite de licentia alterius inhabitare domū, & manducare, ac bibere, & actus huiusmodi exercere: licet non habeat aliquod prædictorum. & tunc habet [illegible] simplicem vsum facti: qui autē habet aliquod prædictorum, potest habere simplicē vsum facti, sed præter simplicem vsum facti, habet aliqd aliud, puta proprietatem, vel ius vtendi, vel aliquid aliud *[illegible]* [illegible] bandum secundum illos.

Cap. XXXVIII.

Stectiam hæreticus ad ostendendam, quod pecunia inter res vsu consumptibiles numeretur, allegat legem, quæ ex prædicto patet.

Hic recitat vnam obiectionem de pecunia, quæ conuenit vti: & tamen inter res vsu consumptibiles numeratur. Sed dicunt isti impugnatores, quod de hoc in obiectionib [illegible] contra istam assertionem, quod non conuenit vti rebus consumptibilibus vsu, nulla fit [illegible].

Cap. XXXIX.

Constat autem, quod secundum leges in rebus vsu cōsumptibilibus, neq; vsufructus, neq; ius vtendi quod est seruitus, nec etiam ius vtendi, quod non est seruitus, sed mere ius personale, potest constitui vel haberi, vt probatur. ff. de vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur l. 1. & l. 2. & ff. de iure iu. l. Sed & si possessori §. sed si rerum, *cum multis similibus.*

In parte ista iste impugnatus redit ad declarandum intentionem suam, & ad completius respondendum auctoritatibus superius allegatis. Et primo ostendit, quod in rebus vsu consumptibilibus neq; vsufructus, neq; ius vtendi, quod est seruitus, neq; ius vtendi quod non est seruitus, potest reperiri, accipiendo *vsum* & *vti*, vt leges accipiunt. Secundo conatur ostendere, quod nemo pōt vti rebus consumptibilib. vsu: & hoc in parte immediate sequēti. Tertio ostendit, quod cōsumptio pōt in rebus huiusmodi reperiri, ibi: *Licet autē in rebus* Quarto quasi dicta recapitular ibi: *Dicimus ergo.* Quinto ad auctoritates inductas respondet ibi *Licet autē vt prædictū est.* Dicit ergo quod secundū leges, neq; vsufructus, neq; ius vtendi, quod est seruitus, neq; ius vtendi, quod no est seruitus, potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri. Sed isti impugnatores dicunt, ista non esse ad propositum [illegible] istum cauillose procedere: quia ex hoc, quod vsufructus nō potest in omnib. rebus vsu consumptibilibus reperiri, & ex hoc, quod est aliquod ius vtendi speciale quod est seruitus, & aliquod quod non est seruitus, non potest in rebus vsu consumptibilib. reperiri, non potest inferri, quod nullū ius vtendi potest in rebus vsu cōsumptibilib. reperiri. & idem esto, quod leges dicant aliquod ius vtendi non reperiri in omnib. rebus consumptibilibus vsu, nihilominus concedendum est, quod aliquod ius potest in rebus talib. inueniri, sicut per iura diuina & humana superius est ostensum. *In rebus vsu consumptibilib.* forte in aliquibus rebus vsu consumptibilibus potest vsufructus, vel saltem vsus reperiri, sed non in omnib. Aliquæ enim res vsu consumptibiles, sicut vestes & multæ aliæ locari possunt saltem ad tempus.

Cap. XL.

Itera a.c quisquam vti talib. rebus possit, sumendo proprie vti. Vsus enim seu vti si sumatur proprie secundum leges requirit quod ex re illa, in qua vsum habere se asserit, vel qua vult vti, possit fructus vel vtilitatem aliquam assequi, substantia salua rei: quod non potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri. Et ex hoc beatus Ioan. Chrysost. rationem reddit, quare mutuans pecuniam pro mercede pecuniam recipere nequeat licite: cum locans agrum vel domum hanc licite recipere possit, vt dictum est supra. Ex quibus patet, quod in rebus vsu consumptibilibus vsus haberi nequeat: nec quis ipsis etiam vti possit, cum hoc iuri repugnet, & obuiet rationi.

Hic conatur ostendere, quod nemo potest vti rebus vsu consumptibilibus: quia nullus potest habere fructum vel vtilitatem aliquam ex huiusmodi rebus, salua rerum substantia: & hæc (dicit) est ratio, quare Chrysostomus dicit, quod non licet recipere mercedem pro pecunia mutuata.

Sed dicunt isti impugnatores, quod verba istius prædicta continent quatuor errores. Primus, quod non contingit vti rebus consumptibilibus vsu proprie sumendo *vti*. Secundus est, quod qui vtitur proprie re aliqua, habet fructum vel vtilitatem ex re, salua rei substantia. Tertius est, quod ex nulla re vsu consumptibili potest quis habere fructū vel vtilitatē salua rei substantia.

Quartus quod per hoc, quod ex pecunia non potest quis babece vtilitatem, salua rei substaaia, reddit rationem Chrysostomus, quare pro pecunia mutuata non licet mercedem recipere. Quod primum sit erroneum, ex his quæ dicta supra capit. 6. liquet aperte, vt isti dicunt. Ad cuius euiden- tiam dicunt esse sciendum, quod negare vsum in rebus vsu, consumptibilibus omni sensu, ita, vt dicunt, recte obuiat scripturæ diuinæ quod nullo modo poterit palliari. Et ideo iste tenetur hoc negare non omnimodo, sed proprie accipiendo vti, vt talis locutio non sit propria. Aliquis potest vti rebus consumptibilib. vsu. Sed hoc dicunt isti esse omnino irrationabiliter & erroneæ dictum. Nam sicut patet ex dictis supra *cap. 6.* principalior & cómunnior & magis vsitata est significatio hu- ius nominis *vsus* secundum quod accipitur ꝓ comestione & actib. exercitiis circa res temporales: ꝗ illa significatio, secundum quam accipitur secundum iutistas pro quodá iure determinato. ergo non minus ꝓprie accipitur in illa significatione, ꝙ in alia. ergo locutio scripturæ sacræ, cum dicit aliqué habere vsum rerum consumptibilium vsu, non est minus ꝓpria, quam locutio scientiarum legalium, cum dicunt aliqué habere vsum fundi, vel domus. Et confirmatur, quia scriptura diuina ꝓcessit legales scientias: & per consequens ante fuit scriptura diuina, ꝗ hoc nomen *vsus* accipere- tur pro tali iure: quia nunquá inuenitur, quod aliquis vsus fuerit hoc nomine *vsus* in illa significa- tione, antequam legales scientiæ scribecentur. Scriptura ergo diuina, q́ incepit à Moyse pcessit illá significationem huius nominis *vsus*. Queritur ergo, cum Moyses dixit Exo. 28. *Facies & feminalia linea, vt operiát carnem turpitudinis suæ à renibus vsq; ad femora, & vtentur eis Aaron & filii eius.* Et cum dixe- rit Num. 18. *Vniuersa frugum initia, quæ gignit humus, & quæ Domino deportantur, cedent in vsus tuos.* & post: *Carnes vero in vsum tuum cedent.* aut loquebatur proprie, aut loquebatur improprie. si tunc loqbatur proprie: ergo semper postea talis modus loquendi fuit ꝓprius. quia propter nouá significationem alicuius vocabuli superuenienté, non debet modus loquendi scripturæ diuinæ qui primo fuit ꝓ- prius, postea censeri improprius. ergo improprie dicitur. Adhuc, quod huiusmodi rebus sc. fœmi- nalibus, & carnibus, & similibus contingit vti. Si dicas: ꝙ Moyses tunc loquebatur improprie: hoc sine ratione dicis, quia tunc hæc vocabula *vsus* & vti, nó habebant significationem magis propriá ꝗ illa esset, qua vtebatur Moyses. Dicunt igitur isti. quod talis modus loquendi est proprius: nec vnquá fuit Doctor, vel expositor scripturæ diuinæ, qui dixerit ꝙ locutio talis est impropria. Et ita proprie sumendo *vti* vere dicitur, quod quis potest vti rebus cósumptibilibus vsu. Secundus error, vt dicunt isti, cótentus in verbis ꝓmissis est, quod qui vtitur ꝓprie loquendo re aliqua habere po- test fructum vel vtilitaté ex re salua rei substantia. quod n. hoc sit erroneum (vt dicunt isti) sequi- tur ex ꝓdictis: quia aliquis ꝓprie loquendo vtitur cibo & potu: & tñ vt communiter non potest quis habere ex eis vtilitatem, salua eorum substantia. Tertius error secundum eos hic contentus est, ꝙ nullus ex re vsu consumptibili potest habere vsum vel vtilitaté salua rei substantia. hoc, vt dicunt, capit instantiam de pecunia: quia substantia pecuniæ per vsum vtilé manet salua, licet sæpe domi- nium pecuniæ non maneat saluum vtenti. Falsum est ét, vt dicunt de vestimentis, & multis aliis, sicut etiá sensui patet. Quartus error secundum eos, quod Ioh. Chrysost. per hoc reddit rationem, quare ꝓ pecunia mutuata nó licet mercedé recipere. quia illa nó est ratio (vt dicunt patere *ex. 3. c.* euidentee.) Sed ratio est: quia per mutuum transfertur dominium pecuniæ: & ideo nó licet reci- pere vltra valoré pecuniæ: quia hoc est generale in omni cótractu, per quem transfertur dominiú rei, quod non licet recipere vltra valorem rei. quod præcipue habet veritaté, quando omnib. no- tus est valor rei: ꝓpter quod ꝓ vno pane, de cuius valore constat, non licet minimum recipe vltra valoré panis, quando venditur panis. Vbi a. non est omnibus valor rei, licet contrahentibus, secundú leges se decipere: quamuis apud Deum ille, cui notus est valor rei, si decipit alium, non sit immu- nis à peccato. valor autem pecuniæ notus est: & ideo q transfert dominium pecuniæ, nihil debet recipere vltra valorem pecuniæ. & istam rationé tangit Glossa *14. q. 3. c. Si feneraueris*, quia *in illis quæ consistunt in numero, pondere & mensura, transfertur dominium*. In equo autem & domo non transfertur dominium: ideo pro equo & domo potest quis licite recipere: non sic té pro his, quorum transfer- tur dominium vltra quid potest recipere. Sed forte dices, si locans domum vel equum potest reci- pere vltra valorem domus & equi, quia potest recipere domum & equum & aliquid vltra: quare etiam mutuans pecuniam nó potest recipere, vltra valoré pecuniæ. s. pecuniá & aliquid vltra: Di- cunt isti, quod locans domum vel equum retinet dominium domus & equi: & ideo potest repe- tere dominium & equum tanquam rem propriam: & pro illo quod concessit alteri, potest aliquid recipere; quia sic nunquam recipit valorem illius quod transtulit in alium. sed mutuans pecuniá non potest repetere pecuniam tanquam rem propriam, quia tamen dominium pecuniæ transtu- lit potest petere valorem pecuniæ, sed non plus.

[*Vsus enim seu vti si sumatur proprie secundum leges requirit,* &c.] Istud dicunt esse falsum; quia leges hoc non dicunt de vsu in omni significatione propria huius nominis vsus; quia si hoc dicerent, ie- probarent modum loqndi scripturæ diuinæ; & per consequens non essent approbandæ. Volunt tñ leges quod vsus iuris nó inuenitur proprie in omnib. rebus consumptibilibus vsu. sed cum hoc stat, quod alius vsus quod vsus iuris inueniatur proprie in rebus consumptibilibus vsu, [*quod nó po- test in rebus vsu consumptibilibus reperiri.*] hoc dicunt esse falsum, sicut ostensum est. [*Chrysost. rationem reddit* &c.] dicunt hoc esse falsum, sicut dictum est. [*cum locans agrum vel domum* &c.] Ratio, quare potest recipere mercedem, est; quia repetit domum vel agrum tanquam rem propriam. Pro pote- state vero recipiendi vtilitatem ex agro vel domo recipit aliquid; non tñ valorem agri vel domus, sed

sed valorem illius potestatis, quam alteri concessit. *In rebus usu consumptibilib. haberi usus nequeat* hoc de quibusdam rebus usu consumptibilibus habet unum sensum verum, & alium falsum: quoniam in vie q; est proprius, quia vtraq; significatio vsus est propria. *Nec quis ipsis etiam vti possit* dicunt q hoc nullum sensum verum habet: quia hoc verbum *vti* verbaliter sumptum non habet tot significationes, quod habet hoc nomen *vsus*. si tamé inueniretur quod haberet aliquem sensum verum, non propter hoc esset negandum ipsam habere sensum falsum.

Cap. XLI.

Licet autem in rebus talibus sc. vsu consumptibilibus, vsus vel vti locum sibi proprie non vendicent. consumptio tamen & actus consumendi locum habet, vt dicit constitutio prædicta. quæ tamen non possunt dici simplicia: nec a rei quæ consumitur, dominio separata, cum ipsa res consumptione eius dominium pereat, & prorsus desinat esse, vt probat dicta constitutio. Ad conditorem canonum, *quæ sic dicit. Præterea si in rebus vsu consumptib. lib. posset vsus constitui vel haberi, nequaquam simplex, nec à rei substantia proprietate seu dominio separatus, vsus huiusmodi posset dici: cum per talem vsum. s. e. vtendi actum, & in ipso actu, & cum ipso actu, res consumatur huiusmodi: nec actu sine ipsius rei consumptione esse valeat vsus talis. Ex quo patet, quod vsus talis nec simplex nec separatus à dominio potest dici. & hoc patet, cum per talem factis vsum, proprietas & dominium ipsius rei perire noscatur.*

In parte ista dicit, quod licet *vti* non possit in rebus vsu consumptibilibus reperiri, in ipsis consumptio, & etiam actus consumendi potest reperiri. & tñ actus consumendi in talibus non erit à proprietate seu dominio separatus: quod dicit esse probatum in cõstitutione. *Ad conditorem*, io qua ad hoc probandum, talem innuit rationem: Actus consumendi non separatur ab illo, q per ipsum actum consumitur: sed dominium rerum vsu consumptibilium consumitur per actum consumendi ergo actus consumendi à dominio minime separatur.

Sed isti impugnatores circa prædicta tria facere moliuntur. Primo enim declarare conantur, quod ex illis, quæ hic dicit iste impugnatus, apparet quod illa, q̃ dixit superius de *vsu* & *vti*, impertinentia ad propositum sunt. Secundo ostendunt ipsum errare, cum dicit, quod actus consumendi in rebus vsu consumptibilibus, non potest dici simplex, nec à proprietate seu dominio separatus. Tertio q ratio, per q̃ prædictam assertionem probare conatur, multipliciter deficiat, nituntur ostendere. Quod igitur illa, q̃ superius iste impugnatus dixit de *vti* & *vsu* impertinentia ad propositum sunt censenda, ostendunt. Nam principalis intentio appellãtis est ostendere, quod actus comedendi, bibendi, induendi, & huiusmodi circa res consumptibiles vsu, siue vocentur actus vtendi, siue actus consumendi, siue actus abutendi, siue aliter quomodocunq; possunt à proprietate & dominio separari, & q fratres Minores habent huiusmodi actus, qualitercunq; vocentur absq; dominio seu proprietate rerum circa res tales actus exercent. tota igitur præcedens disputatio de *vsu* & *vti*, an possint in rebus vsu consumptibilibus reperiri, fuit impertinens. nec iste impugnatus per ipsam intentionem appellantis euacuauit, sed ea ipsa in plures errores & abusiuos modos loquendi incidit manifeste (vt dicunt) quia cum hic dicat, quod actus consumendi nõ potest à proprietate seu dominio separari: ad oẽs rationes & exempla, quibus ꝓbat appellãs, quod actus comedendi, bibendi, induendi & huiusmodi possunt à proprietate & dominio separari, sibi restat respondere. Secundo isti impugnatores ostendunt istum errare, cum dicit, quod actus cõsumendi in rebus vsu consumptibilibus non potest à proprietate & dominio separari.

Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendũ, quod actus consumendi quidam est illicitus & iniustus, & quidã est licitus, & quidam neq; est iustus neq; iniustus: & de quolibet istorum ostendunt, quod potest à proprietate & dominio separari. De iniusto quidem patet aperte. Nam si fur furatur panem & vinum, & consumit ea: talis habet actum consumendi iniustum absq; dominio & proprietate: quia per hoc quod consumit panem & vinum, non acquirit dominiũ panis & vini. Similiter si creditor vestem impignoratã consumit, actus ille consumendi vestem est à ꝓprietate & dominio separatus, & ita actus consumendi iniustus potest à proprietate & dominio separari. De secundo etiam ostendunt, scil. quod actus licitus cõsumendi potest à proprietate & dominio separari. Hoc patet per exempla inducta superius *capitul.* 4. de apostolis & habente vsum fundi, de comedentibus vuas & grana spicarũ in agris & vineis alienis, tempore veteris legis: & de hospitibus, & de seruis, & filiisfamilias, & de sacerdotib. celebrantibus & consumentibus species sacramenti altaris: qui oẽs habent licitum actum consumendi res consumptibiles vsu, quarum tamen non habent dominiũ & ꝓprietatem. Tertio ostendunt idẽ de actu consumendi, q neq; est iustus neq; iniustus. Nã bruta animalia habent actus cõsumendi res vsu consumptibiles, quarum tñ non habent dominiũ & proprietatẽ. Similiter si etiam alienati à sensu consumant res alienas, ipsi habent actũ consumendi neque iustum neque iniustum: quia talis actus non imputatur eis neque ad laudem, neq; ad vituperium; & tamen per talẽ actum consumendi, ꝓprietatem seu dominium non acquirunt. Verumetiam ante vsum rationis sæpe habent actum consumendi absque dominio seu proprietate. Tertio principaliter nituntur ostendere, quod ratio, per quam probat, quod actus consumẽdi à proprietate seu dominio minime separatur, multipliciter deficit; imo erronea est censenda. Ad cuius euidentiam dicũt esse sciendum, q aliquid consumi per aliquẽ actũ potest multipliciter intelligi. Vno modo, q aliqua res absoluta p actũ aliquẽ desinat esse, sicut p digestionem cibi, & potus. cibus enim & potus vere desinunt; & per actionẽ ignis in res quas comburit, illæ res desinunt esse. Alio modo dicitur aliquid consumi p aliquẽ actum, qñ per aliquẽ actũ aliqua res absoluta desinit habere respectum vel appellationem aliquam respectiuam. Sic dicitur pecunia

consumi

consumi quádo expenditur: quia desinit esse illius, cuius prius fuit: & in nu[illegible] finit esse, nec corrompitur. Tertio dicitur aliquid consumi per aliquem actu[illegible] spectus vel appellatio respectiua desinit inhærere alicui vel verificari de a[illegible] tur dominium alicuius consumi: imo sic dominium Dei respectu alicuius [illegible] sc. Deus desinit esse Dominus illius rei, per hoc quod ipsa res consumitur: [illegible] esse. Sed iste modus quantum ad rem non multum differt à secundo & p[illegible] repetiti sine secundo & primo simul. Dicunt etiam quod forte sunt alii modi, [illegible] consumi per aliquem actum: sed isti eis sufficiunt. Secundo dicunt esse nota[illegible] esse separatum ab alio: quia alteri non vnitur, sine aliud sit in rerũ na[illegible], siue [illegible] liquæ substantiæ separatæ à materia: quia nõ vniuntur materiæ: & non minus sep[illegible] teria, si nulla materia esset in rerum natura. sic etiam anima post mortem di[illegible] re: quia non vnitur corpori vt forma: & non minus dicitur separat[illegible] à corpore, p[illegible] cinerationem, & destructionem corporis quam ante. Ex his arguunt contra præd[illegible] istius & primo contra minorem, quam ponit explicite, cum asserit, quod ipsa rei cõs[illegible] minium perit: & per consequens consumitur. quia aut intendit, quod dominiũ co[illegible] ipsa consumptione, aut intendit quod dominiũ alicuius alterius perit ipsa consump[illegible] primum, accipit quod debeat probare. Deberet enim probare, quod semper consu[illegible] habe[illegible] quod dominium rei, quam consumit: quod non probat, sed accipit sine probatione. Vnde dicu[illegible] isti, quod sæpe per actũ consumendi nullum dominiũ consumentis perit, nec consumitur. [illegible] do enim fur furatur panem & vinum, & consumit ipsa, nullum dominiũ furis perit, vel consum[illegible] tur per actum consumendi illius. Ita est de seruis consumentibus res dominorum suorum, & [illegible] Fratribus Minoribus, qui consumendo res eis concessas, nullum dominium ipsorum Fratru[illegible] rit vel consumitur; quia in illis rebus nullum dominiũ habent. Si autem intendit, quod per a[illegible] sumendi perit & consumitur dominium alicuius alterius, quod non est cõsumens; nihil potest ex ipsa concludere, quia tunc maior esset falsa, virtute cuius deberet arguere. s. quod actus consumen[illegible] non separatur ab illo, quod per actum eo[n]sumitur; quia accipiendo *consumi* per aliquem actum tertio modo, sic per actum consumendi consumitur vel perit. Accipiendo *perire* pro con[illegible] do-minium actuale Dei perit in re illa, quæ consumitur; hoc est per actum consumendi Deus cessat esse actualiter Dominus rei consumptæ secundum Augustinum, & tñ actus consumendi est separatus à dominio Dei; sicut per actum consumendi seruorum consumitur dominium dominorum, & tñ actus consumendi seruorum est separatus à dominio dominorum; similiter per actum consumendi subditorũ consumitur dominium generale & mediatum, quod habent reges & principes in rebus consumptis per actus subditorum; & tñ actus consumendi in subditis est separatus à dominio regum & principum. Patet ergo per hoc, quod dominium alterius consumentis perit vel consumi tur per actum consumendi, non potest probari quod actus consumentis non est à proprietate seu do minio separatus. Nec valet dicere, quod ideo actus consumendi non est separatus à proprietate seu dominio, quia dominium rei consumptæ non est, & nihil separatur ab eo quod non est. Hoc, inquá, non valet; tum quia dum durat actus consumendi, durat dominium; & ideo licet actus cõsumen-di non sit separatus à dominio post consumptionem, est tñ separatus à dominio ante finem consumptionis, quamdiu durat actus consumendi; tum quia licet dominium non esset, adhuc esset actus separatus à dominio; sicut anima dicitur separata à corpore, postquam corpus desinit esse, quia non est vnita corpori; ita ille actus diceretur separatus à dominio, quia nõ est vnitus dominio. Sed adhuc forte dicet, sicut innuit; quod ideo actus consumendi non est à rei dominio separatur, quia substantia rei perit per actũ consumendi. Sed dicunt isti, quod hoc non valet; quia per hoc quod substantia perit per actum consumendi, & substantia rei non est in alio, quam sit actus cõsume[illegible] di, bene põt probari quod actus cõsumendi non est separatus à substantia rei; sed ex hoc non [illegible] tur, quod non sit separatus à dominio, quñ nullũ dominiũ rei est in consumente, & aliquod dom[illegible] est extra consumenté. Porro quia vt isti dicunt, vltima euasio istius est, quod actus consumendi nõ est nec esse potest in rerũ natura. & illud quod non est, non est separatũ ab aliquo, ex quo sequitur, quod actus consumendi non est separatus à dominio rei. ideo ipsi ostendunt, quod actus [illegible] mendi est in rerum natura; & per consequens si non est cum dominio rei, est separatus à dominio rei. Quod a. actus consumendi sit in rerum natura, ostendunt ad præsens per dicta istius. Primo quia illud, quod nõ est in rerũ natura, non habet locũ in rebus vsu consumptibilibus; quia ill[illegible] quod non est, nullibi habet locũ. sed secundum istũ actus consumendi habet locũ in rebus con[illegible] i-bil.bus vsu. ergo actus cõsumendi est in reru[m] natura. Item illud, per quod vera substan[illegible] vel consumitur, est vel fuit in rerum natura. sed secundum istum . per actum consumendi [illegible] tia rei desinit esse, & perit seu consumitur. ergo est vel fuit in rerum natura. Ex quo ergo actus consumendi est in rerum natura, vel est coniunctus cum dominio; vel separatus à domin[illegible] sed [illegible] non est coniunctus dominio; ergo sæpe est à dominio separatus. Consumptio[illegible] & a[illegible] consu-mendi locum habet. ergo actu[illegible] nsumendi est in rerum natura ¶ [illegible] is sic visis pau[illegible] textũ explicemus. *Qua tamen non poss[illegible]nt di[illegible] simpliciter* , hoc, vt dicunt isti . sine ratione asse[illegible] cundum Ni[illegible] te[illegible] ium al[illegible] is est simplex vsus facti . ergo & aliquis est simpl[illegible]x a[illegible] us mend[illegible] um[illegible] m consumendo vocet Nicolaus vsum facti, sicut ostensu[illegible] est pri[illegible] ctus co[illegible] endi est vsus facti, [illegible] 6 econuerso. & uũ est ma[illegible] ratio, quod aliquis [illegible]

dici simplex, q actus consumendi. Vnde iste impugnatus deberet exprimere, quis vsus est simplex vsus facti. sed hoc (vt isti dicunt) non facit: quia hoc faciendo esset sibiipsi contrarius. [*Nec à rei qua consumitur dominio separata*] hoc improbatum est prius [*cum ipsa rei consumptione eius dominium pereat*] si loquitur de dominio consumptibilis, dicunt isti, quod sæpe est falsum. Si loquitur de dominio alterius, non est ad propositum [*si in rebus vsu consumptibilibus* &c.] hoc negant [*cum per talem vsum. s. e. vtendi actum* &c.] Ex hoc sequitur, q actus vtendi est in rerū natura. quia per illud, q nihil est, nihil per *res consumatur huiusmodi.* Ex hoc & alio vero. sc. quod res non distat ab actu, potest inferri, q actus non est separatus à substantia rei: sed ex hoc non sequitur, q non est separatus à dominio rei. [*Ex quo patet, quod vsus talis* &c.] dicunt quod hoc nullo modo patet [*cum per talē facti vsum proprietas & dominiū ipsius rei perire noscatur.*] Si loquitur de dominio consumentis, falsum est, propter fallam implicationem: quia implicat consumentem habere dominium rei, quod sæpe est falsum. Si loquitur de dominio alterius, patet quod nihil concludit.

Cap. XLII.

D*icimus ergo, quod decretalis* Ad conditorem canonum *de vsu & vti loquitur, sicut decretalis* Exiit *loquebatur: quia de ipsis loquitur secundum quod leges loquuntur, secundum quas impoßibile est loquendo de illis proprie sicut dicta decretalis* Ad conditorem *loquitur, & dicit expresse in* §. *Rursus nec simplex vsus facti, ibi, cum dicit. Cum enim vti re aliqua nihil sit aliud proprie &c. Locum habeant in rebus consumptibilibus vsu: sed in ipsis consumptio & consumendi actus locum habent, vt probatur* ff. de vsufructu earum rerum quæ vsu consumuntur. l. hoc senatus. §. 1. & §. 2. ff. de iureiurando. l. sed & si possessori §. sed si rerum.

Hic epilogat vel explicat quædam dicta prius, dicens quod constitutio *Ad conditorem* loquitur, sicut decretalis *Exiit*: & ita loquitur sicut leges loquuntur, secundum quas *vsus* & *vti* proprie sumendo non habēt locum in rebus consumptibilibus vsu, sed consumptio & actus consumēdi.

Sed isti impugnatores dicunt, ipsum falsum asserere cum dicit quod secundum leges *vsus* & *vti* proprie sumendo non habent locum in rebus vsu consumptibilibus: quod ad præsens per vnicam legem sæpe allegatam ostendunt. Dicit enim lex, q *qui fundi vsum nudum habet, nihil vlterius habere intelligitur quā vt oleribus, pomis, floribus, fœno, stramentis, lignis ad vsum quotidianum vtatur.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod oleribus, pomis, floribus & huiusmodi, quæ sunt res vsu consumptibiles, secundū leges contingit vti: & quod in illis *vsus* & *vti* ꝓprie locum habent: cum dicit, *ad vsum quotidianum vtatur.* l. oleribus, pomis &c. Nec lex loquitur ibi improprie, cum ibi vtatur *vsu* & *vti* in significatione communi, & quam primo habebant hæc vocabula, & in quo vsitantur in omni facultate, quæ vtitur istis vocabulis.

Istis sic visis paucis verbis textum explicemus. [*Loquendo de illis proprie*] etiam proprie loquendo *vsus* & *vti* habent locum in rebus consumptibilibus vsu.

Cap. XLIII.

L*icet autem, vt prædictum est, in rebus vsu consumptibilib.* vsus *proprie loquendo locum non habeat: tamen frequenter dicitur, quod quis in illis vsum habeat vel eis vtatur: sed quotiens hoc contingit,* vsus *vel* vti *pro rei cōsumptione debent sumi. Sic dicimus, quod quotiens sacra scriptura vsum in talibus rebus vsu consumptibilib. attribuit, pro rei consumptione ipsum sumit, vt patet in illa auctoritate;* Vtere modico vino. *Sumitur enim vti pro consumere, id est pro bibere. Constat enim vinum bibendo consumi: & per hoc patet responsio ad alias auctoritates inductas. Hoc saluo, quod illa Numeri 18. capitulo, vbi dicitur.* Vniuersa frugum initia quæ domino de portantur, cedent in vsus tuos, *falso modo inducitur, vt superius est ostensum.*

Hic ad auctoritates inductas supra *capitul.* 36. expressius, quam ante, respondet dicens, quod omnes illæ auctoritates accipiunt *vsum* & *vti* pro rei consumptione: & ita improprie.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic modos loquendi destruit approbatos, quos negando nititur seminare. Nunquam enim aliquis ante istum ausus fuit dicere, quod scriptura sacra asserens vsum in rebus vsu consumptibilibus reperiri. & quod huiusmodi rebus contingit vti, loquetetur improprie. Eadem enim facilitate, qua iste dicit, quod scriptura sacra loquitur improprie de vsu, & quod hoc nomen *vsus* habet aliam significationem secundum leges, quam sit illa secundum quam accipitur in scriptura diuina: posset dici, quod scriptura sacra loquitur semper improprie, quandocunq; vtitur aliquo vocabulo, quod in aliqua alia facultate inuenitur aliam significationem habere: & ita scriptura diuina loqueretur improprie dicens, quod *Deus creauit cælum & terram*: quia ibi aliter accipitur verbum *creandi*, quam in iure canonico, vbi capitur scilicet pro promouere ad aliquam dignitatem: sicut dicitur, papa creare cardinales. Loqueretur etiam scriptura improprie dicens: *In principio erat verbum*, quia *principium* sæpe accipitur pro principio magnitudinis, secundum quam significationem non habet veritatem dictum Euangelistæ. Manifeste igitur decorat scripturæ diuinæ. qui dicit, quod scriptura diuina loquens de vsu rerum consumptibilium, loquitur improprie, quia quandoque leges aliter accipiunt *vsum*: cum citius deberet dici è conuerso, quod leges loquuntur improprie, vbi accipiunt *vsum* in alia significatione, quam accipiatur in scriptura diuina.

Nam sæpe q̄ſi vocabulū transfertur, sicut *homo*, primo significat animal rationale, de qua significatione trāsfertur ad significandū hominē pictū: & ista significatio, qua significat hominē pictū, dicitur significatio hominis impropria. Prima a. significatio hominis dicitur ꝓpria: & ita est de aliis.

Sed

Sed hoc vocabulum *vsus* non transferebatur de significatione, secundum quam accipiunt le[illegible] vbi loquuntur de vsu iur s, aliter quam loquatur scriptura diuina ad significationem illam se[illegible] dum quam accipitur in scriptura sacra. Nequaquam enim scriptura sacra accepit vocabula quæ-cunque à legibus: sed forte econuerso conditores legum hoc vocabulum *vsus* à significatione p[illegible] ma, quæ est eadem in scriptura sacra, & in medicina, scientia morali, ac vulgari modo loquend[illegible], in quibus conditores legum periti fuerunt, saltem in morali scientia & vulgari modo loquendi, transferendo propter aliquam similitudinem, vel aliquam aliam causam ad quandam alian[illegible] gnificationem, secundum quam accipitur in legibus, & non in scriptura sacra. ergo [illegible]nificatio le-cundum quam accipitur hoc vocabulum *vsus* in legibus & non alibi, ante deberet dici impropri[illegible] quam significatio secundum quam accipitur in scriptura sacra, & ita ante deberet dici, quod [illegible] loquūtur improprie, cum in significatione secunda vtuntur vocabulo *vsus*. quam scriptura s[illegible], quæ vtitur eodem vocabulo *vsus* in significatione, de qua ad aliam vocabulum *vsus* est transla-tum. Ex eodem patet, quod cū leges vtuntur vocabulo in significatione *vsus* in vtraq; significati[illegible] ne: sc. secundum quod accipitur in sacra scriptura, & secundū quod tantūmodo accipitur in [illegible] bus: citius deberet dici, quod leges ipsæ loquuntur improprie, qñ accipiunt *vsum* illo modo, quo nequit in omnib. rebus vsu consumptibilibus reperiri: q̄ quando accipiūt *vsum* ꝑ rei cōsum[illegible]ne, quia qñ accipiunt vsum pro rei consumptione, accipiunt vsum, sicut accipiunt vsum, qu[illegible] quuntur in scriptura sacra. Est tñ aduertendū, quod *vsus* in scriptura sacra non solum accip[illegible] pro rei consumptione, sed etiam pro aliis actibus, q non sunt rei consumptiones: quia *vsus* c[illegible] nen commune vel vniuocū vel æquiuocum ad consumptionē rei, & ad alios actus, qui non [illegible] on-sumptiui. Ex his dicunt isti patere, quod modos loquendi destruit approbatos: quibus de[illegible] s manifestos errores. s. quod in rebus vsu consumptibilibus non contingit vti, quod nul[illegible] potest habere vsum facti rerū vsu consumptibiliū à dominio separatū, & alios multos co[illegible] in [illegible] e. Quare dicunt, quod ēt si sensum verum haberet, sicut non habet, secundum quod alibi [illegible] strat[illegible]ū, doctrina sua tanquā scripturæ sacræ non cōgruens, sed aduersans, esset minime sust nen[illegible] stratū, doctrina sua tanquā scripturæ sacræ non cōgruens, sed aduersans, esset minime sust nen[illegible] Dicunt isti, quod *consumptio*

[*Quotiens hoc contingit vsus vel vti pro rei consumptione deberet sumi.*] duplicirer accipi potest: vno modo pro consumpto esse, alio modo pro motu seu alteratione præ-cedente consumptum esse. Si accipiatur primo modo hic consumptio, dicunt isti [illegible] errare [illegible]um dicit, quod *quotiens hoc contingit* &c. quia sic scriptura sacra vtitur *vsu* & *vti* aliter, quā pro ta[illegible] signi-ficatione i. e. pro consumpto esse, sicut patet Exod. 18. ibi: *Vtetur eis.* (sc. fœminalibus) *Aaron & filii eius.* & 29. ibi, *Vestem autem sanctā, qua vtetur Aaron, habebunt filii eius post eum.* Et 39. ibi; *Vestes quoque quib. sacerdotes vtuntur* &c. Et Deut. 22. ibi; *Nec vir vtetur veste fœminea.* secundo Reg. 13. ibi; *Huiusmodi enim filiæ regis virgines vestibus vtebantur*, & in multis aliis locis. Accipiendo autē consumptionem pro motu vel alteratione ꝑcedente, adhuc non est verum, accipiendo *consumi* in prima significatione, de qua dictum est *supra c. 37.* quia sæpe dicitur, quod vtitur quis pecunia, q̄ tñ illo modo nequaquā consumitur. [*quotiens sacra scriptura vsum in talibus rebus vsu consumptibilibus attribuit pro rei consumptione ipsum sumit.*] falsum est accipiendo *consumptionem* primo modo, sicut patet per auctoritates prius in-ductas: & forte secundo modo etiam accipiendo est falsum. Sed de hoc est ad præsens minime dis-serendum. [*Vt patet in illa auctoritate. vtere modico vino: sumitur enim vtere pro consume.*] scilicet secundo modo accipiendo con-sumere. [*Constat enim vinum bibendo consumi*] secundo modo accipiendo con-sumi [*falso modo inducitur.*] Dicunt ꝙ recte inducitur: quia per eam probatur aperte, ꝙ cōtingit car-nium vsum habere, quæ inter res vsu consumptibiles computantur.

CAP. XLIV.

ADhuc iste hereticus dicit, quod dicere quod sint aliquæ res vsu consumptibiles, & tamen non contingit illis vti, contradictionem implicat manifestam.

Hic respondet ad aliam obiectionem, quam tangit appellans. & primo ponit eam: secundo respondet in parte sequenti. Obiectio autem de se patet.

Ad cuius euidentiam dicunt isti impugnatores, quod quādo quis absolute sine omni distin-ctione negat aliquam propositionem multiplicem habentē diuersos sensus, intelligitur negare omnē sensum eiusdem, nisi cōsuetum sit talem propositionem accipi in vno sensu & non in alio. Tunc enim propter consuetudinem accipiendi propositionem multiplicem in vno sens[illegible] & non in alio, intelligitur sæpe negare sensum consuetum, & non alium. Sed ista propositio *non contingit vti rebus vsu consumptibilibus*: vel habet vnum sensum tantū, vel si habet plures, ille sen[illegible]us in quo ac-cipitur vti illo modo quo accipitur in scriptura sacra est magis consuetus, vel non minus vsitatus quam alius. ergo qui negat istam propositionem absolute sine distinctione intelligitur omnem sensum, vel saltē communem sensum negare. sed iste impugnatus propositionem illam: *contingit vti rebus consumptibilibus vsu*: absolute sine omni distinctione sępe negauit. ergo potuit merito ap-pellans sibi imponere, quod ipsam negauit vniuersaliter: & sic accepto vsu, sicut in sacra scriptu[illegible] a accipitur, quia sic accipitur magis communiter. sed sic contradictionem implicat manifestam [illegible] cere, q[illegible] sint aliquæ res vsu consumptibiles, & tñ non contingit illis vti: quia nul[illegible] res dicuntur vsu c[illegible]m[illegible]iles, nisi quia contingit illis vti. ergo si sunt res vsu consumptibiles, & non con in-g[illegible] vt[illegible] co[illegible]g[illegible] illis vti, & non contingit illis vti. [*Contradictionem implicat*] hoc est ve[illegible] ac c[illegible] *vsum* [illegible] *vti*, vt accipiuntur in theologia, qui est consuetus modus accipiendi prædicta vocabula.

CA

Cap. XLV.

PRofecto per hoc, *vt ignarus & insciens, legislatorem arguit, qui rubricam posuit* de vsufructu earum rerum quæ vsu consumuntur. *Vnde constitutio loquitur secundum quod legislator & leges plerunque loquuntur sumendo vsum pro abusu, i. e. pro consumptione rei: quia nec alius vsus, nisi videl. consumptio in rebus vsu consumptibilibus esse potest. & ideo dixit lex.* ff. de iureiur. l. etiam possessionis. §. sed si rerum: Sed si rerum, in quibus vsufructus constitui non potest, propter abusum. *s. e. propter rei consumptionem &c. & glossa super rubr.* ff. de vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur, *super illo verbo* vsu, *quæ dicit.* i. e. quasi vsu. *Expresse ibi innuit, quod vsum ibi ponitur improprie.*

Hic respondet ad obiectionem, dicens: quod ex ipsa sequitur, quod legislator male posuit rubricam *de vsufructu* &c.

Sed dicunt isti impugnatores, quod ipse non euadit, quin ex verbis suis, quæ asserit in constitutione *Ad conditorem*, negando simpliciter posse aliquem vti rebus consumptibilib. vsu: sequitur quod contradictionem includit aliquas res esse vsu consumptibiles: & tamen non contingit illis vti. quia tamen quantum ad hanc materiam magis est disputatio ad nomen, quam ad rem, ipsam aliis derelinquunt.

[*Vt ignarus & insciens.*] Ista sunt vocabula contumeliosa, quæ, vt dicunt isti, à veritatis amatoribus sunt vitanda. [*Legislatorem arguit*] dicunt, quod non arguit legislatorem: quia non imponit legislatori, quod dixerit aliquas res esse vsu consumptibiles: & tñ non contingit illis vti, quia nec inuenitur quod legislator dixerit, quod nemo potest vti rebus consumptibilibus vsu. [*Rubricam posuit de vsufructu* &c.] Dicunt isti, quod sæpe ponitur ab auctorib. rubrica de his quæ contradictionē includunt. Exempla multa sunt ad hoc. Ponitur n. rubrica *de vacuo* in philosophia, & tñ vacuum esse secundū philosophiam contradictionem includit. Ponitur etiam rubrica *de infinito* etiam secundum magnitudinem & tamen secundum philosophiam aliquid esse infinitam magnitudine molis contradictionem includit. Alia multa exempla possent adduci: sed ista sufficiant. Ratio autem, quare ponuntur tales rubricæ, quia rubricæ sæpe ponuntur, nō vt illa ostendantur esse, quæ importantur per rubricas, sed vt ostendantur non esse. & quia non sunt consuetudini. & ideo esto, quod illa rubrica includeret contradictionē *de vsufructu earum rerum quæ vsu consumuntur*: ex hoc legislator argui nequaquā posset, nisi postea legislator in tractatu assereret hoc esse possibile. [*sumendo vsum pro abusu, i. e. pro consumptione rei*] leges sumunt *vsum*, etiam pro cōsumptione rei & aliter. [*Nec alius vsus nisi videl. consumptio in rebus vsu consumptibilib. esse potest.*] Hoc dicunt esse erroneū: tum quia contingit vti rebus vsu consumptibilibus illo vsu, qui distinguitur contra fruitionē, de quo loquitur August. dicens quod *vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis*, & tamen ille vsus non est consumptio: tum quia ligna sunt res vsu consumptibiles: quia cōbustione consumuntur, & tñ alius vsus quā consumptio ipsius potest reperiri: tum quia contingit vti pecunia ad pompā, & tñ ille vsus non est consumptio. imo nulla est res, qua non cōtingat, vti absq; consumptione [*Vsufructus constitui nō potest.*] Differentia est inter *vsum* & inter *vsufructum*, sicut patet ex his quæ dicta sunt *secundo capit.* Et ideo licet vsufructus non posset constitui in rebus vsu consumptibilibus: ex hoc nō sequitur, quod vsus non potest haberi de eis: & maxime accipiendo *vsum*, sicut in theologia accipitur. [*quasi vsu, expresse ibi innuit quod vsus ponitur ibi improprie.*] Dicunt quod *quasi* non est semp nota improprietatis. Nam dicit apostolus *quasi tristes, semper autē gaudentes* & tñ *tristes*, non accipitur ibi improprie: quia vere & proprie opus fideles in hac misera vita esse tristes, quamuis de multis etiam gaudere conueniat. & ideo ex hoc, quod dicitur *quasi vsu*, non potest argui, quod *vsus* ibi accipiatur improprie.

Cap. XLVI.

A*Dhuc dicit hæreticum, quod cum secundum Aug. lib. 3. de doctrina Christiana: abusus sit illicitus vsus, ex prædictis sequi videtur, quod Christus & apostoli & alii sancti viri, quotiens actus comedendi, bibendi & induendi exercuerunt, iniuste rebus huiusmodi sunt abusi: quod sentire vel dicere impium est & blasphemum.*

Hic respondet ad aliam obiectionem appellantis, quam primo recitat: secundo soluit in parte sequenti. Obiectio est satis patens, licet sit recitata truncate.

[*Abusus sit illicitus vsus*] hoc est verum de abusu, quo creaturæ rationales abutuntur rebus, secundum quod theologia loquitur de abusu. [*Sunt abusi quod sentire* &c.] hoc est verū accipiendo *abuti*, sed quod in scriptura sacra accipitur *abuti* respectu rerum consumptibilium vsu.

Cap. XLVII.

A*D quod dicimus, quod Christus & apostoli & alii sancti viri panē comedendo & vinū bibendo abusi sunt rebus illis, sicut abusus in constitutione prædicta sumitur: tu quia pro rei consumptione accipitur, sicut ex eius serie manifeste patet.*

H[illegible] ad tam obiectionē respondet cōcedendo conclusionē illatā. Sed dicunt isti impugnatores, quod quamuis impugnatus facit hic difficultatem de significatione eius termini *abuti*, & voces sint ad significandum ad placitū; ideo nolunt hic multū insistere. Dicunt tñ, quod appellans, quia Doctor [illegible] theologiæ vsus est termino *abutendi*, secundū quod in scriptura sacra, quñ de rebus consumptibilibus [illegible] accipitur; & secundū quod in aliis sciētiis & originalib. sanctorū ac in vulgari & communi modo loquendi accipitur; & ideo loqndo secundū quod catholici fideles loquuntur [illegible] immerito habuit pro impio & blasphemo dicere, quod Christus & apostoli ac alii sancti viri comedēdo, bibēdo & induēdo abutuntur rebus maxime cū modū loqndi August. seruauerit. Vnde si Augustinus dixit, quod *abusus est illicitus vsus*; potuit appellans dicere, quod dicere

Christum & apostolos abusos fuisse rebus est impium & blasphemum. Ad Augustinum a[illegible] iste non respondet: & ideo dicunt, quod obiectionem non soluit.

Cap. XLVIII.

SEd contra hoc dicit hereticus supradictus, quod hoc, videl. quod abuti sumitur pro con[illegible]mptione rei, non valet: tum quia quod sic debeat accipi, nec ratione nec auctoritate probatur: tum quia abuti re non voce semper in ma-la significatione sumitur: sicut patet Gen. 34. & Hester. vltimo & 1. Cor. 9. & aliis plurib[illegible]s locis.

Hic recitat obiectionem aliam appellantis, quæ patet de se. [*Quod abuti s[illegible]mitur pro consumptione rei*] appellans intelligit, quod consumptio rei non est vna significatio adæquata huius nominis *abu[illegible]s*, licet aliquis abusus sit consumptio rei: sicut rationale non est vna significatio adæquata anima[illegible]is, licet aliquod animal sit rationale: vel sub aliis verbis intelligit, quod abusus & consumptio rei [illegible] sint conuertibilia, licet aliquis abusus sit consumptio rei: quia nec omnis abusus est consump[illegible] rei, nec omnis consumptio rei est abusus [*quod sic debeat accipi*] scil. quod omnis abusus sit consum-ptio rei. [*Abuti re non voce semper in mala significatione accipitur*] hoc est, *abusus* secundum quod accipi-tur in scriptura & in philosophia, & in communi modo loquendi, semper significat malum, etiam culpæ vel in abutente, vel in illo quo abutens abutitur, sicut inferius ostendetur.

Cap. XLIX.

AD hoc dicimus, quod illud, quod dicit, nec ratione nec auctoritate probari, quod verbū abuti pro rei cōsumptione sumatur, euidenter est falsum. ff. de vsufr. earum rerū q̄ vsu consumuntur. l. hoc senatus. §. Si pecu-niæ, *dicitur sic:* si pecuniæ sit vsusfructus legatus, vel earum rerum, q̄ in abusu consistunt, nec cautio interueniat, videndū finito vsufructu, an pecunia q̄ data sit vel cæteræ res q̄ in absumptione con-sistunt, condici possint. *vbi patet, quod legislator in rebus, quæ vsu consumuntur, promiscue vtitur verbo vsu, abusu videl. & consumptione & eadem lege.* §. *vbi dicitur sic:* Quæ in vsufructu pecuniæ diximus vel cæte-rarum rerum, quæ sunt in abusu, eadem et in vsu dicenda sunt. *Item ff. de iureiurando. l. sed & si possesso-ri. §. sed si rerum. dicitur sic:* sed si rerum vsusfructus propter abusum, *i.e. propter rei consumptionem, con-stitui non potest &c. Vbi aperte abusum pro consumptione recipit legislator. Ex quib. patet, quod legislatores l[illegible] quentes proprie de rebus, quæ vsu consumuntur, negant vsum in illis habere locum, & abusum locum habere conce-dunt. Qui quidem abusus i.e. rei consumptio, si fiat ab eo, cuius ius abutendi i.e. consumendi competit, erit licitus: si vero ab eo, cui ius non competit, illicitus est censendus.*

Hic iste impugnatus ad præmissam obiectionem respondet. & potest diuidi in quatuor partes. Primo enim ostendit, quod *abuti* potest sumi pro rei consumptione per auctoritates. Secundo per rationē in parte sequenti. Tertio ostendit, quod *abusus* potest sumi in bona significatione legib. impe-rator ibi, *Falsum insuper dicit.* Quarto ostendit idē auctoritate scripturæ diuinæ ibi, *adhuc reperimus.* In hoc ergo textu, primo ostendit quod *abuti* sumatur pro rei consumptione. secundo ibi: *Ex quibus patet* &c. infert quod legislatores negant proprie vsum in rebus consumptibilibus vsu. tertio ibi: *qui quidem abusus*, declarat quis abusus est licitus? quia ille cui competit ius abutendi & quis est illicitus? quia ille qui fit ab eo qui non habet ius abutendi.

Sed isti impugnatores circa hoc tria conantur ostendere. Primū est, quod non respondet ad men-tem appellantis. Secundū est quod falsum dicit, cū asserit quod legislatores loquētes proprie de reb⁹, q̄ vsu consumuntur, negant vsum in illis locū habere. Tertius est quod errat aperte dicēs, quod ille ab-usus accipiendo *abusum*, vt ille accipit, est illicitus, cui non competit ius abutendi.

Circa primum dicunt, quod nō est intētio appellantis dicere, quod nunq̄ *abusus* accipiatur pro c[illegible]-sumptione rei quoquomodo. Nā si fur furatur panē & manducat eum, potest dici quod abutitur pane: vel si q̄s aliter vtitur pane, mādūcando ipsum aliter q̄ cōuenit, potest dici quod abutitur pa-ne, & tñ cōsumit panē. sed intentio eius est, quod abusus & cōsumptio rei nō conuertuntur: & quod abusus secondū quod accipitur in scriptura sacra & in philosophia & communi modo loquendi, non plus accipitur pro cōsumptione rei q̄ vsus. sed sicut vsus est. q̄d cōmune ad aliquā consumptionē rei & alios actus vtēdi, ita et abusus est q̄d cōmune ad aliquā consumptionē rei & aliquos alios actus. Ex hoc patet, quod leges nō sunt cōtra appellantē: q̄a leges aliter loquūtur, quā philosophia & theo-logia & vulgaris modus loq̄ndi. Nec plus sunt cōtra appellantē, quā cōtra scripturā diuinā: q̄a ap-pellans vtitur terminis illis in eadē significatione, in qua vtitur scriptura diuina. Ex hoc cōcludūt isti impugnatores. quod iste impugnat⁹ poti⁹ deberet negare modū loq̄ndi scripturę legū, dicendo quod nō est abutendā rebus cōsumptibilib. vsu, q̄ modū loqnēdi scripturę diuinę. dicēdo, *quod nō conuenit vti rebus cōsumptibilib. vsu* q̄a q̄ vtitur duab. sciētiis. s. supiori & inferiori & vult reputari peritus in eis: [illegible]ius debet negare modū loquēdi sciētię inferioris, q̄ sciētię supioris. sed iste impugnat⁹ vtitur theolo-gia & sciētiis legalibus, & peritus vult reputari in eis. imo, vt dicūt isti q̄uis nunquā theologiā didi-cerit, vult esse Doctor Doctorū theologiæ, & oēs q̄stiones theologiæ intricatissimas subito diffi-nire. Constat autē, quod theologia est supior omni legali sciētia. ergo citius deberet negare modū lo-qnēdi legalis sciētię, dicendo *quod non est abutendū rebus consumptibilib. vsu*; quā modū loq̄ndi theologię, dicēdo *quod non cōtingit vti rebus cōsumptibilib. vsu*; cū theologia in plerisq; locis absolute affirmet, quod rebus talib. contingit vti. Secundo dicūt, quod falsum dicit, asserēs quod legislatores loq̄ntes pro-prie de rebus, q̄ vsu cōsumūtur, negant *vsum* in omni significatione sua propria in illis locum habe-re. Dicunt enim quod legislatores loquentes proprie de rebus consumptibilibus vsu, asserunt *vsum* in aliqua significatione propria in illis locum habere, sicut ostensum est supra *cap. 42.* Sciē-dum est igitur secūdū istos, quod leges proprie loquēdo concedūt vsum in rebus cōsumptibilib. vsu,

vsu: quia concedunt in eis proprie loquendo vsum facti, nec vnquam dicunt tales locutiones esse impruprias: Iste vtitur cibo, & potu: iste vtitur veste: ille vtitur pecunia. tamen proprie loquendo negant vsum iuris in eis. Vnde secundum leges *vsus iuris* dupliciter accipi potest, sc. proprie & improprie. si proprie accipiatur: non est ponendus in rebus consumptibilibus vsu. Improprie vero sumptus potest concedi in eis. Dicunt igitur isti, quod quia iste impugnatus nescit distinguere inter magis commune & minus commune: & ignorat quod aliquando nomen minus commune improprie dicitur de aliquo, de quo tamen magis commune proprie dicitur: sicut homo pictus improprie dicitur, & tamen proprie vocatur corpus. ideo putat, quod illud, quod leges dicunt de vsu iuris. sc. quod improprie, non proprie in rebus vsu consumptibilibus inuenitur, dicitur de *vsu*, quod est nomen magis commune, quam sit *vsus iuris*. s. quod vsus non inueniatur proprie dici de rebus consumptibilibus vsu. Veruntamen propter illos, qui in fundamentis communib. omnium scientiarum sunt minus instructi, dicunt esse sciendum: quod sicut vocabulum æquiuocum potest de eodem affirmari & negari propter multitudinem significationum: ita idem vocabulum æquiuocum potest de eodem dici proprie & improprie propter diuersitatem significationum, ex quibus oriuntur diuersi sensus propositionum. sed tamen tunc non debet negari illud vocabulum æquiuocum dici proprie. sed est concedendum, quod dicitur proprie & improprie. Sic dicunt esse de legibus. quod quamuis inueniremur asserere, quod *vsus* improprie reperitur in rebus vsu consumptibilibus vsu, quia tunc acciperent *vsum* pro vsu iuris: tamen non negant *vsum* dici proprie de rebus consumptibilibus vsu, quia constat secundum leges quod *vsus* proprie sumptus inueniatur in rebus consumptibilibus vsu.

Tertio dicunt istum errare, cum dicit quod ille abusus est illicitus, cui non competit ius vtendi, accipiendo *abusum*, sicut accipit iste. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod iste accipit hic *ius abutendi* non pro iure naturali: quia illud competit omnibus & essent tunc falsum, quod dicit, quod si fiat ab eo cui competit ius abutendi, actus est licitus: quia ius naturæ competit omnib. non tamen omnes qui abutuntur secundum modum istius loquendi licite abutuntur. fures enim sæpe abutuntur rebus illicite, & tamen omne ius naturale competit. licet tale ius naturale non semper faciat actum abutendi esse licitum. Accipit ergo *ius abutendi* pro iure positiuo: quia omne ius vel est ius naturæ vel ius positiuum. sed accipiendo *ius abutendi* pro iure positiuo dicunt, quod erroneum est, quod actus, qui fit ab eo cui non competit ius est illicitus: quia ex hoc sequeretur, quod omnes Fratres Minores vtendo vel abutendo rebus haberent actus illicitos, cum non habeant in rebus ius positiuum quod sufficiat ad licitum actum vtendi vel abutendi: & ita status fratrum Minorum esset status illicitus & errasset vniuersalis ecclesia statum huiusmodi approbando seu acceptando Beatus etiam Franciscus & alii sancti eiusdem Ordinis decessissent in peccato mortali. Ex prædicta etiam assertione sequeretur, quod quicunque facit aliquid de gratia non de iure, haberet actum illicitum. & ita quod de gratia aliquorum electorum interesset electioni alicuius prælati, non de iure, peccaret: quod est falsum manifeste. quod hoc sequatur patet: quia qua ratione posset aliquis interesse electioni alicuius prælati de gratia non de iure: eadem ratione posset quis vti veste alterius de gratia non de iure.

[*Quia verbum abuti pro rei consumptione sumatur*] scil. sicut conuertibile cum ipsu: & hoc secundum quod accipitur in theologia & philosophia ac communi & vulgari modo loquendi [*si pecunia sit vsusfruct. legatus.*] Ex hoc patet, quod non solum vsus, sed etiam vsusfructus in rebus vsu consumptibilib. reperitur: non potest dici, quod vsusfructus improprie sumptus, & non proprie in rebus vsu consumptibilibus reperitur. *Vsus* vero propter diuersas significationes, quas non omnes babet vsusfructus tam proprie sumptus quam improprie sumptus, potest in rebus vsu consumptibilib. reperiri: quia vna significatio propria huius nominis *vsus*, quæ est communis ad actus circa res temporales exercitos: proprie habet locum in rebus vsu consumptibilibus. Aliam vero habet significationem impropriam, quæ est significatio impropria vsus iuris: & secundum illam etiam in rebus vsu consumptibilib. reperitur. tales autem duas significationes non habet vsusfructus. & ideo licet vsusfructus proprie sumptus non reperiatur in rebus consumptibilib vsu: vsus tamen proprie sumpt⁹ poterit reperiri; quia vsus habet plures significationes proprias, sicut innuunt isti c. 1. & secundum vnam reperitur in rebus consumptibilib. vsu, secundum vero aliam non reperitur in eis [*In abusu consistum*] sic non accipitur *abusus* in theologia, nec in prophetia, nec in vulgari modo loquendi [*permisiue vtitur*] si intelligat, quod vtitur eis legislator, sicut conuertibilibus, negandum est, quia non omnis consumptio rei est abusus; si intelligat quod sic vtitur eis, quod vnum potest verificari de alio, saltem particulariter concedunt: quia aliquis abusus est consumptio rei; & aliqua consumptio rei est abusus. Esto etiam, quod legislator humanus vteretur eis, sic quod secundum eum omnis abusus esset consumptio rei, tamen non sic vtitur legislator diuinus, cuius modum loquendi imitatur appellans. & consimiliter dicunt ad alias auctoritates legum inductas. [*Ex quibus patet &c.*] Dicunt quod male infert; quia non sequitur, legislatores concedunt abusum in rebus consumptibilibus; ergo negant proprie vsum in eis; imo sicut ostendetur in sequenti capitulo per verba istius ex hoc ipso, quod concedunt in eis abusum proprie sicut iste dicit, concedunt in eis proprie vsum. vnde ex forma propositionum ista stant simul; quod sit in eis proprie abusus & proprie vsus; quia abusus sic sumptus & vsus non opponuntur. [*Si vero ab eo, cuius non competit, illicitus est censendus*] dicunt esse falsum; quia potest fieri licite ab eo, qui habet licentiam vtendi, licet ius non babeat.

Cap. L.

Item quod abusus pro consumptione ponatur, congruit rationi, præpositio enim sensum dictionis, cui per compositionem præponitur, augere vel diminuere consueuit. vnde patet, quod rationi congruit, quod per illam præpositionem ab sensus huius dictionis vsus, cui per compositionem præponitur, augeatur.

Hic ostendit per ratione, quod *abusus* pro consumptione rei sumitur: quia hæc præpositio *ab* auget sensum dictionis, cui per compositionem præponitur.

Sed isti impugnatores hic faciunt tria. Primo n. concedunt, q conclusio quam vltimo infert, est vera. Secundo ostendunt quod quis ipsa sit vera, tñ ratio per quã iste pbat eam, non valet. Tertio ostendunt quod ex ipsa sequitur, q ita proprie debet cõcedere vsum in rebus vsu consumptibilibus, sicut abusum. Dicunt ergo primo, cõcedendo q hæc ppositio *ab* sensum dictionis vsus augetur: qa secundũ grammaticos vna significatio huiusmodi verbi *abuti* est valde vti: hæc tñ significatio in theologia non est in vsu: imo videtur omnino recessisse ab vsu. Secundo dicunt, quod li hęc sit vera: tñ ratio, p quam probat ipsam, nõ valet. quãuis n. hęc ppositio *ab* aliquãdo augeat sensum dictionis, cui per cõpositionem pponitur: non tñ semp auget sensum huius dictionis vsus: est fallacia cõsequentis arguendo à particulari ad singularẽ determinatã. quod autẽ hæc ppositio *ab* non semper augeat sensum dictionis, cui per cõpositionem pponitur, patet p exempla innumera, sicut de *abducere, ablactare, absistere* & aliis multis. Tertio dicũt, quod ex istis verbis suis sequitur, q *vsus* pprie inuenitur in rebus consumptibilibus vsu. Nam vbi sensus dictionis per dictionẽ augetur, à dictione cõposita ad simplicem est cõsequentia bona: & vbi proprie habet locum dictio composita, ibi habet proprie locum dictio simplex. Sicut sequitur, ille absorbet, ergo sorbet: & vbi habet locum proprie absorbere, ibi habet locum proprie sorbere: sicut illud quod est proprie album, per augmẽtum est albũ proprie. Si ergo hæc præpositio *ab* auget sensum huius dictionis *vsus*, cum dicitur *abusus*: vbi proprie inuenitur abusus, ibi etiã proprie inuenitur vsus: qa si non inueniretur proprie vsus, sensus huius dictionis *vsus* nõ esset auctus, sed magis diminutus vel destructus. Et ex isto sequitur, q si *abusus* est proprie consumptio rei, quod ẽt vsus est proprie consumptio rei: qa omnis abusus est vsus secundum istũ: quia omne quod est aliquale, per augmentum est tale: & quod augetur secundum aliquid, nõ desinit esse quale prius fuit per aduentum illius quod auget ipsum. Auget itaque aliquando & aliquando non.

[*Rationi congruit quod per illam præpositionem ab &c.*] Dicunt, quod non congruit rationi, sed congruit voluntati instituentium. vnde significata vocabulorum non per rationem, sed per vsum loquentium & auctores probari debent.

Cap. LI.

Falsum insuper dicit in 10, quod dicit, quod abusus quotiens re, non voce dicitur, accipitur in mala significatione. In legibus enim imperatorum abusus cum de rebus vsu consumptibilibus vsu agitur, in bona parte communiter sumitur, vt superius est probatum.

Hic concludit, quod *abusus* in legibus imperatorum in bona significatione accipitur.

Sed isti impugnatores dicunt, q non vadit ad mentẽ appellantis: qa appellãs sumit *abusum*, vt sumitur in theologia: & sic accipitur semp in mala significatione, cum de rebus vsu consomptibilibus fit mentio. [*Quotiens re non voce accipitur in mala significatione*] hoc est, vt in theologia & philosophia naturali accipitur: vel in mala significatione, quia significat malum culpæ abutentis, vel illo modo, quo quis abutitur in theologia.

Cap. LII.

Adhuc reperimus, quod in scriptura sacra abusus in bona significatione sumitur. Vnde Hiere. 18 propheta Deo loquens dicebat sic: Fiant corruentes in conspectum tuo in tempore furoris tui abutere eis: *vbi abutere non pro actu illicito, sed pro licito debet sumi cum in Deo abusus in mala parte sumptus non cadat. tantum autem valet dicere,* abutere eis, *ac si diceret, consume: sicq; patet quod abusus etiam in scriptura sacra pro consumptione sumitur, & in significatione bona.*

Hic ostendit, quod *abusus* in scriptura sacra accipitur in significatione bona, sicut patet Hier. 18.

Sed isti impugnatores dicunt istam obiectionem contra appellantẽ non valere: tum quia scriptura loquitur ibi improprie. loquendo autem improprie, nõ est inconueniens aliquid attribuere alicui, & tamen pprie loquendo hoc ab eo negare: tum quia etiã ibi potest dici, quod *abutere* accipitur aliquo modo in mala significatione. Primũ declarant, quia *abuti* pprie secundũ quod in theologia accipitur est peruerse ad finẽ consonum naturæ rei vti. hoc declarari posset per auctoritatee Bibliæ, in quib. de *abuti* fit mentio: quia Deus sæpe creaturas rationales earum exigentibus culpis ad finẽ dissonum naturę earũ adducit; & tunc Deus dici potest improprie *abuti* huiusmodi rationalib. creaturis: & ideo quẽadmodũ furor, ira & huiusmodi im pprie attribuũtur Deo; ita et *abuti* improprie attribuitur Deo, & ita patet q ista obiectio nõ est cõtra appellantẽ; qa nusq̃ inuenitur, quod *abuti* proprie sumptum accipiatur in bona significatione in scriptura diuina. Secundo dicunt, quod ibi potest dici, quod abuti potest accipi in mala significatione. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendũ, quod sæpe vocabulũ significat vnum principaliter, & aliud secundario. sæpe etiã significat vnũ in recto, & aliud in obliquo; & p consequẽs vtrumq; pertinet aliquo modo ad significationẽ eius. Ex hoc dicunt ad propositũ, quod *abuti* secundũ q accipitur à Hieremia, licet non significet malum culpæ in Deo, connotat tñ vel importat, & p consequens significat aliquo modo malum culpę in illis, quibus optabat Deum abuti. Et ita ibi accipitur in mala significatione

non

non ex parte Dei, sed ex parte aliorum. Dicunt vltra, quod ibi non accipitur *vti* pro consumptione rerum quia homines non vocantur res vsu consumptibiles: tum quia non optabat propheta, quod Deus consumeret eos, sed magis quia humiliaret eos, & ad bonum conuerteret.

[*In scriptura sacra abusus in bona significatione sumitur*] sed improprie. [*Furoris tui*] hic *furor* accipitur improprie [*abutere eis ac si diceret, consume eos*] dicunt, quod male exponit scripturam: quia dicit *abutere eis*, hoc est pune & humilia ac confunde eos [*pro consumptione sumitur*] dicunt quod falsum est. sed pro punitione & humiliatione sumitur & in significatione bona, sed improprie.

Cap. LIII.

A*Dhuc dicit iste hæreticus, quod illa diffinitio, quam dat de vti dicta constitutio, non est vera diffinitio, neque consona diffinitionibus, quas dant Sancti.*

Hic respondet ad aliam obiectionem appellantis: & primo recitat ipsam: secundo soluit in parte sequenti. Obiectio patet de se. Ad cuius euidentiam dicunt isti impugnatores, quod sicut non est licitum cuicunque voces de nouo imponere. si enim liceret alicui voces nouas construere, posset talis hæresim quamcunque dogmatizare: & postea significationes vocum ad suum placitum explicare; & ita posset docere, quod Christus non est Deus & homo: & quod non fuit natus de virgine, & postea se exponere: sic non est licitum cuicunque diffinitiones nouas non consonas, sed dissonas diffinitionibus maiorum vocabulis assignare: cum diffinitiones, vt sæpe, exprimant, quid vocabula significent. Ex hoc dicunt, quod cum diffinitio, quam iste dat de *vti*, sit dissona diffinitionibus sanctorum & maiorum, ipsa est merito reprobanda. Nec est vera diffinitio: quia nusquam inuenitur, quod *vti* acceptum verbaliter sit conuertibile cum illa diffinitione.

Cap. LIV.

A*D hæc dicimus, quod illa diffinitio, descriptio seu notificatio, quam dat dicta constitutio de vti, conueniens est & vera. Dicet enim, quod vtitur aliqua nihil aliud est quam fructus rei seu vtilitatem aliam in solidum vti pro parte recipere, qui ex ea possunt salua rei substantia prouenire. & quod sit conueniens patet. Vsus enim diffinitur sic: Vsus est ius vtendi rebus alienis salua substantia rei. Ex quo sequitur, quod vti proprie loquendo requirit, quod cum ipso vsu remaneat substantia salua rei & quod ex ea possit vtendi vtilitas aliqua prouenire.*

Hic ad præmissam obiectionem respondet: & diuiditur in tres partes. Primo conatur ostendere, quod diffinitio sua de *vti* est conueniens. Secundo respondet ad hoc, quod tangit appellans, quod diffinitio sua non est consona dictis sanctorum in parte immediate sequenti. Tertio reprehendit modum loquendi appellantis ibi *præterea iste hæreticus*. Dicit ergo, quod diffinitio sua est vera, quod ostendit per diffinitionem *vsus*, quæ habetur consimilis. Sed dicunt isti impugnatores, quod hic est ad memoriam reuocandum, quod dictum est supra. s. quod hoc verbum *vti* acceptum verbaliter non habet tot significationes, quod habet hoc nomen *vsus*. hoc verbum enim *vti* sumptum verbaliter, semper notat actum: hoc nomen vero *vsus* significat actum eundem, quem significat hoc verbum *vti*. & præter actum significat ius quoddam, quod potest dici haberi sine actu. sicut enim multi habent dominium rei sine actu exercito circa rem: ita multi habent vsum, quod est ius quoddam vtendi rebus alienis &c. absque omni actu, sicut aliquis habet vsum domus, licet ipsam actualiter nequaquam inhabitet. & potest quis habere vsum fundi, licet sit extra fundum. & nullum fructum actu ex fundo recipiat. Ex isto dicunt patere, quod licet *vsus* in vna significatione sic diffiniatur: *Vsus est ius vtendi rebus alienis, salua rerum substantia*: Vti tamen non debet sic diffiniri: *Vti nil aliud est proprie quam fructus rei seu vtilitatem aliam* &c. & hoc, quia hoc verbum *vti* non conuenit cum hoc nomine *vsus* in illa significatione, sed in alia: & hoc per exemplum declarant. Nam sicut vsus se habet ad vti, sic se habet voluntas ad velle & tamen quia *voluntas* habet plures significationes quam hoc verbum *velle*: ideo licet voluntas sic diffinitur: *Voluntas est potentia quæ primo & libere valet ad opposita*: non tamen Velle posset sic diffiniri: *Velle est ferri primo & libere in opposita*: & licet voluntas sic diffiniatur: *Voluntas est potentia incorporalis potens ferri in opposita*: non tamen velle posset sic diffiniri: *Velle est actus incorporalis qui fertur in opposita*: & ita est de multis aliis: quod sæpe duo vocabula sic se habent, quod vnum deriuatur ab alio: & tamen quia vnum habet plures significationes, potest habere aliquam diffinitionem, qualem proportionaliter aliunde habere non potest, sicut patet de *diuino* & *diuinatione*, & multis aliis. ita dicunt esse in proposito, quod *vsus* habet aliquam diffinitionem, qualem proportionabiliter *vti* habere non potest: sed præter illam diffinitionem *vsus* potest habere aliam, & illi proportionabiliter consimilem potest hoc verbum *vti* habere: quia si diffiniatur *vsus*, vt significat actum vtendi, *vti* aliquo modo consimiliter diffinietur, imo eadem erit diffinitio vtriusque. Secundo dicunt, quod esto, quod *vti* in vna significatione diffiniretur modo prædicto: ex hoc tamen non sequitur, quod non potest aliter proprie diffiniri. Quia, sicut iste insinuat, eiusdem vocabuli æquiuoci possunt esse plures diffinitiones, quarum vtraque sit æque propria, sicut significationes sunt æque propriæ. Constat autem quod hoc verbum *vti* proprie in vna significatione importat actum comedendi, bibendi, vestiendi, & huiusmodi. ergo illis poterit aliqua diffinitio ipsius *vti* competere. & ita esto, quod prædicto modo diffiniretur, adhuc tamen potest aliter proprie diffiniri; quia illa non esset sola diffinitio propria ipsius *vti*. Vnde dicunt, quod quamuis multa verba circa hanc materiam possent exponi; in hoc tamen errat aperte scripturam reprobando diuinam, quod dicit neminem posse vti rebus consumptibilibus vsu proprie loquendo; & quod proprie loquendo *vti* nihil est aliud quam fructus rei &c.

[*Nihil est aliud proprie* &c.] sed hoc additum *proprio* nullo modo potest bene exponi; adi el- lectum istius, vt dicunt impugnatores isti, nec *vti* posset omni modo diffiniri sicut *vsu*. *Ex quo si-* *quitur quod vti proprie loquendo requirit quod cum ipso vsu* &c.] Hoc non sequitur: qoia *vti* non conuenit cum *vsu* in illa significatione: & esto quod *vti* in vna significatione propria hoc requireret: ex hoc non sequitur, quod non habet aliam significationem propriam, in qua hoc nō requirat. & ita stat appellantis intentum, quod proprie loquendo rebus vsu consumptibilib. contingit vti.

Cap. LV.

AD illud autem, quod dicit, quod dicta diffinitio non est consona diffinitionibus, quas dant sancti: dicimus quod non est inconueniens, quod eiusdem rei diuersimode considerata dentur diffinitiones diuersa. Sancti autem qui ipsum vti diffiniunt, ipsum vti sumunt aliter, quam sumat constitutio antedicta. respectu enim finis ipsum vti accipiunt, videl. ad quem finem res, quibus vtuntur, ordinentur. & secundū hoc Aug. dicit, quod vti est vti, quæ in vsum veniunt, referre ad ea, quibus est fruendū. Decretalis autem Exiit (*cuius occasione constitutio* Ad conditorem *canonum facta fuit*) *de vsu loquitur, non prout res ad finem est ordinabilis, sed prout contra dominium seu contra proprietatem et vsumfructum, ac ius vtendi diuiditur. & ideo non est mirum, si per sanctos alia diffinitiones de vsu data fuerint: cum ipsum vti aliter sumpserit, quam sumat constitutio antedicta.*

Hic respondet ad hoc, quod accepit appellans, ꝙ diffinitio sua non est consona diffinitioni- bus sanctorum: dicens, quod non est inconueniens, ꝙ eiusdē rei sint plures diffinitiones. & ideo non est absurdum, quod *vti* diffiniatur aliter ꝙ̄ sancti diffiniunt: quia aliter accipitur à sanctis, & aliter in decre. *Exiit* & in constitutione *Ad conditorem*.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic deficit in duobus. Primo quia ad mentē appellan- tis nequaquam respondet. Secundo, quia sibiipsi contradicit. Quod ad mentē appellantis nequa- quam respondeat, conantur ostendere. non enim appellans negare volebat eiusdem rei posse esse diffinitiones diuersas: imo concederet, quod *vti* posset diuersimode diffiniri: sed supposuit tanquā certum, quod sancti, & maxime Augustinus, qui de *vti* multum exquisite tractauit in d'uer o- cis, non loquuntur de *vti* semper improprie: imo proprie loquebantur. Cum igitur diffinitio istius impugnati de *vti* non sit consona, nec eadem in sententia cum diffinitionibus sanctorum de *vti*, sequitur manifeste, quod non solum diffinitio istius de *vti* non est propria, imo siue ista sit propria, siue impropria, siue nulla, aliqua alia ab ista est ꝓpria diffinitio ipsius *vti* & ita male dicit affirmās, quod sola sua diffinitio de *vti* est propria, cum diffinitio sanctorum de *vti* sit propria. Ex quo sequi- tur, quod cum diffinitio sanctorum de *vti* conueniat nobis respectu rerum consumptibilium vsu rebus consumptibilibus proprie *vti* contingit: quod iste negat. Secundo dicunt, quod iste contra- dicit sibiipsi, cum dicit, quod decre. *Exiit*, & sua *Ad conditorem* loquitur de vsu, prout diuiditur con- tra dominium seu proprietatem & vsumfructum ac ius vtendi: rum quia constat quod decretalis *Exiit* loquitur de vsu, qui est actus comedendi, bibendi, induendi & huiusmodi, qui proprie pos- sunt in rebus consumptibilibus reperiri: quod iste negat. tū quia vsus distinctus contra ius vtendi non est ille vsus, qui sic diffinitur: *vsus est ius vtendi rebus alienis*: ergo loquitur de alio vsu, quam sit il- le vsus: alius est vsus facti. *vsus* autem *facti* etiam secundum istum, sicut ostensum est supra, compre- hendit actum bibendi, comedendi &c. ergo ille vsus, qui distinguitur contra ius vtendi in rebus vsu consumptibilibus, proprie reperitur.

[*Ipsum vti sumunt aliter* &c.] tamen proprie sumunt, & proprie loquebantur aliter sumendo ipsum *vti*. [*Vti est res quæ in vsum veniunt referre ad ea quibus fruendum est.*] hic licet sit diffinitio seu no- tificatio Augustini, tamen propria est. Ex qua sequitur, ex quo est propria, quod rebus vsu con- sumptibilibus conuenit proprie vti: quia proprie conuenit referre res vsu consumptibiles ad ea quibus fruendum est. [*cuius occasione* &c.] sc. ad reprobandum ipsam [*ac ius vtendi diuiditur*] ille est vsus facti [*si per sanctos alia diffinitiones*] tamen proprie [*cum ipsum vti aliter sumpserit*] sed proprie. [*quam sumat constitutio antedicta*] quæ aliter accepit *vti* secundum istos, quam aliquis vnquam ante ipsum.

Cap. LVI.

PRaterea iste hæreticus loquendo de vsu & de vti extra modum loquendi scriptura sacra & sanctorum seponit di- cit enim in rebus vsu consumptibilibus locum habere absq; iure aliquo simplicem vsum facti. profecto modus iste loquendi nec in nouo testamento, neque in veteri, neque in scripturis sanctorum aliquibus, sicut credimus, potest re- periri. Praterea aduertat iste hæreticus, si Augustini diffinitio conueniat dictis suis, ipse dicit, quod in rebus vsu con- sumptibilibus potest haberi vsus simplex à dominio separatus. Aug. autem dicit, quod vti est res quæ in vsum veniunt referre ad ea quibus est fruendum. Procul dubio dicta diffinitio eius dictis non conuenit, cum de rebus loquatur dicta diffinitio: & ipse de simplici vsu facti dicendo: Vti est res quæ in vsum &c.

Hic reprehendit appellantem, quantum ad modum loquendi, quo ad hoc quod ponit simplicem vsum facti in rebus: tum quia talis modus in Biblia vel in libris Sanctorum mini e reperitur: tum quia talis modus loquendi non conuenit cum diffinitione, quam ponit Augu- ous de vti.

Sed impugnatores dicūt, ꝙ iste reprehendit hic appellantē iniuste. Primo qa licet iste modus loquendi sub eisdē vocibus simul iunctis non inueniatur in nouo nec in veteri testamento, n in libris

... sanctorũ dogmatizatorum ab ecclesia: inuenitur tñ in scripturis anthenticis summorũ pontificum. Isto n. modo loquendi vtitur Nicolaus tertius in decretali *Exiit* cum dicit: *Cum in reb. temporalibus sit considerare præcipuum proprietatem, possessionem, vsumfructum, ius vtendi & simplicem facti vsum.* & infra: *Nec per hoc, quod proprietatem vsus & rei cuiuscunq; à se dominium abdicasse videantur, simplici vsui renunciatum esse conuincitur.* & Clemens quintus in decretali *Exiui*, ait: *quas & quarum vsui facti licet habere, dimisso ipsis fratribus tantummodo simplici vsu facti.* & ita reprehendere appellantem propter istum modum loquendi est reprehendere modum loquendi summorum pontificum. Secundo quod iniuste reprehendat eum, patet, quia modus loquendi, qui non inuenitur modo loquendi scripturæ diuinæ contrarius, sed congruens, est nullatenus arguendus. Nam secundum Glossam primæ Timoth. vlt. *Non omnes, sed prophanæ solum vocum nouitates sunt vitandæ. Sunt enim doctrinæ religioni congruentes, verborum quædam nouitates.* Licet igitur iste modus loquendi esset nouus cum tamen sit a multis temporibus vsitatus, si est congruens scripturæ diuinæ, est minime arguendus. Quod vero sit congruens scripturæ diuinæ, ostenditur, quia per simplicem facti vsum non intelligit appellans, nisi vsum facti quæ non necessario habet ius annexum, quo valeat quis pro vsu ter in iudicio litigare. sed multos habuisse talem vsum ex scriptura diuina conuincitur, sicut superius patet, & posterius amplius ostendetur, ergo iste modus loquendi est congruus ad exprimendum, qualem vsum contingit habere in rebus, secundum quod scriptura diuina sumit vsum. Tertio dicunt, quod reprehendit eum iniuste, cum intendit eum reprehendere, quia diffinitio Augustini non conuenit cum dictis suis, propter hoc n. est minime arguendus: quia quando voces sunt æquiuocæ, licet vti illis vocibus non solum in vna significatione, sed etiam in alia. *Vsus* autem æquiuoce accipitur in diuersis locis. & ideo licet vti hoc nomine alio modo, quam in determinato loco loquitur Augustinus, præsertim cum Augustinus alibi vtatur eodem modo hoc vocabulo *vsus* [*Extra modum loquendi scripturæ sacræ & sanctorum se ponit*] verum est, dicunt isti vocaliter: modo tamen loquendi eorum minime aduersatur. Nec etiam negat modum eorum loquendi, sed virtualiter ex scriptura diuina & libris sanctorum accipitur. Sed modus loquendi istius impugnatis modo loquendi Bibliæ aduersatur cum neget modum loquendi Bibliæ, & sanctorum, dicens, quod *rebus vsu consumptibilibus non contingit vti absq; iure.* Aliqñ o. est absq; iure. constat n. quod fur comedendo panem, quem furatus est, habet simplicem facti vsum, quia habet actum comedendi panem: & tñ sine iure, imo contra ius. Aliqñ vero inuenitur sine iure, sed non sine licentia. Aliquotiens inuenitur cum iure, accipiendo simplicem facti vsum in vna significatione eius. [*Profecto iste modus loquendi, &c.*] verum est q̄ nõ inuenitur vocaliter: sicut nec iste, *res vsu cõsumptibiles*: neuter tñ modus loquendi est à sapientib. reprobandus: quia vterque scripturæ sacræ est congruens.

[*Si Augustini diffinitio conueniat dictis suis*] nec repugnat nec conuenit: quia aliter accipit *vsum* ibi Augustinus, & aliter appellans. Alibi tamen realiter conuenit modus loquendi Augustini cum dictis appellantis. [*cum de rebus loquatur dicta diffinitio*] principaliter loquitur ibi Augustinus de actu, qui est *vti*, & secundario de rebus. Diffinit enim *vti*: & ita principaliter loquitur de *vti*: ipse de simplici vsu facti. ita principaliter: & tamen nihilominus loquitur de rebus, respectu quarum potest esse simplex vsus facti.

CAP. LVII.

ADdit etiam iste hæreticus, quod prædicta assertio determinationi sanctæ Romanæ ecclesiæ obuiat in sæpedicta decretali Exiit, dicente sic. In his quæ ad victum & vestitum & diuinum cultum ac sapientiale studium pertinent, necessarium vsum rerum fratribus esse concessum. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod contingit vti rebus pertinentibus ad victum & vestitum, quas constat, esse res consumptibiles vsu.

Hic respondet ad vltimam obiectionem appellantis contra assertionem prædictam & post recitat ipsam. Secundo soluit in parte immediate sequenti. Obiectio patens est de se.

Dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus vnam obiectionem positam in appellatione dimittit, quæ talis est: Præterea quibus vti non contingit, non contingit abuti: quia cum vti & abuti sint contraria nata sunt fieri circa idem. si ergo nõ contingit vti rebus consumptibilibus: etiam non contingit abuti. [*Necessarium vsum.*] Necessarium vsum vocat actum circa rem exteriorem temporalem, sine quo non potest conseruari natura.

CAP. LVIII.

DIximus quod per verba illa non concessit fratribus simplicem vsum facti: imo hoc ipso, quod ipsis vsum concessit, si concessio valuit ius ipsis vtendi concessit: & sic illum non habuit simplicem vsum facti. Et si dicas, quod imo nullum ius concessit. Dicimus, quod quantum ad res vsu consumptibiles posuit vsum improprie, pro rei consumptione. nec est nouum, quod idem verbum ponatur improprie, & proprie respectu diuersorum. Præterea decretalis prædictam dicit, necessarium vsum rerum in his quæ ad victum & vestitum pertinent Fratribus esse concessum. Nõ dicit, vsum facti. & sic nihil facit pro eo: & si omnino dicat, quod conditor canonis intellexit de vsu facti, sumendo vsum proprie dicimus quod cum in talibus rebus vsus consistit nequeat neque haberi, vt probat dicta constitutio, & est probatum supra in articulo primo: Dicta constitutio contineret quantum ad hoc impossibile: & per consequens cum constitutio possibilis esse debeat, non valeret: non tamen illa fuit conditoris intentio, vt probat constitutio ad conditorem canonum antedicta.

In parte ista ad obiectionem præmissam respondet. Et quatuor ponit rationes. Prima est quod per verba illa decretalis *Exiit*, non habetur, quod concessit Fratribus simplicem facti vsum. Se-

cunda est, quod Nicolaus accepit ibi vsum improprie, & illa ponitur ibi: *& si dicat*. Tertia, quod decretalis Exiit non loquitur ibi de vsu facti, & ponitur ibi *præterita*. Quarta quod si decretalis ... loquitur de vsu facti, proprie ipsa est impossibilis, & non tenenda, & illa ponitur ibi, *& si omnino*.

Sed isti impugnatores dicunt prædicta verba continere quatuor falsa: primum est, quod dominus Nicolaus per illa verba non concessit simplicem vsum facti. Secundum est quod Nicolaus accepit vsum improprie. Tertium est quod non concessit eis vsum quo ad res vsu consumptibiles accepit vsum improprie, non valet, quia esset facti. Quartu quod si decretalis Exiit, intellexerit de vsu facti proprie loquendo, non valet ... impossibilis. Quod aut primu, sc. quod Nicolaus non concessit fratrib. simplicé facti vsu ... falsum. probare conantur. Nicolaus n. dicit in dicta decretali Exiit, in hæc verba: *non talis abdicatio proprietatis omnimoda renunciationem vsus rerum cuiquam videatur inducere. Nam in rebus temporalibus sit considerare præcipuum proprietatem, possessionem vsum fructum, ius vtendi & simplicem facti vsum, & vltimo tanquam necessario egeat licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio, quæ à se vsum necessariæ sustentationis excludat.* Ex quibus verbis colliguntur duo: quorum primum est, quod Nicolaus tribuit simplicem facti vsum. Nam illum vsum, quo necessarie eget vita mortalium, tribuit Fratribus. sed simplici vsu facti necessario eget vita mortalium secundum Nicolaum, cum dicat ... *licet primu carere possit*. Ex quo sequitur, quod vltimo sc. simplici vsu facti necessario eget vita mortalium. ergo attribuit Fratribus simplicem facti vsum. Secundum quod colligitur ex prædictis est, quod Nicolaus tertius per simplicem vsum facti intelligit vsum necessariæ sustentationis comprehendit sub simplici vsu dicit: *licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio, quæ à se vsum necessariæ sustentationis excludat.* Quæ verba essent penitus inconnexa, nisi per vltimum, sc. simplicem facti vsum, intelligeret vel comprehenderet vsum necessariæ sustentationis. Constat ergo quod Nicolaus per simplicem facti vsum vel intelligit vsum necessariæ sustentationis, vel sub simplici facti vsu vsum necessariæ sustentationis comprehendit. Et ex isto sequitur euidenter, quod Nicolaus tertius tribuit & concedit Fratrib. simplicem facti vsum ex quo concedit eis vsum necessariæ sustentationis. Item idem Nicolaus sic dicit: *Verum concedens fuit ei professioni, quæ se sponte deuouit Christum pauperem in tanta paupertate sectari omnium abdicare dominiu & rerum sibi concessarum necessario vsu fore contentam. Vbi per hoc proprietatem vsus & rei cuiuscunq; dominium à se abdicasse videtur simplici vsui omnium rei renunciatum esse conuincitur.* Ex his verbis patet, quod per vsum necessariæ sustentationis simplicé facti vsum intelligit. Et si diceret forsitan impugnatus, quod per vsum necessariæ sustentationis intelligit simplicé vsum, non simplicé vsum facti. Vñ dicit, *simplici vsui omnis rei, &c.* Non dicit, simplici vsui facti: dicút, quod nó est verú. Nã quod p simplicé vsú intelligat simplicé vsum facti, patet per illa, quæ post verba præmissa immediate sequuntur. Ait n. *qui inquã vsus non iuris sed facti tantummodo nomé habens* &c. Ex quib. clare patet, quod loquitur de simplici vsu facti, & ita per vsum necessariæ sustentationis intelligit simplicem vsum facti, vel econuerso, & quodcunq; horum detur, sequitur sicut tribuit Nicolaus Fratribus vsum necessariæ sustentationis, ita tribuit eis simplicem vsum facti. Ex hoc sequitur, quod tribuit Fratribus simplicem facti vsum respectu rerum consumptibilium vsu. Nam vsus necessariæ sustentationis est respectu rerum vsu consumptibilium: quod ex verbis Nicolai colligitur, cum ait: *Quinimo necessariarum rerum tam ad vitæ sustentationé quam etiam officiorum sui status executionem, excepto de pecunia infra subiungitur moderatus vsus secundum eorum regulam & veritatem omnimodam. concessus est Fratribus, quib. reb. Fratres licite vti possunt.* Ex quib. verbis patet, quod distinguit res necessarias ad vitæ sustentationem ab aliis rebus & non nisi sicut res vsu consumptibiles à reb. non consumptibilib. vsu. ergo vsus necessariæ sustentationis est respectu rerum vsu consumptibilium. & oís vsus sustentationis est simplex vsus facti. ergo aliquis simplex vsus facti est respectum rerum consumptibilium vsu secundum Nico. Ex prædictis potest colligi, vt videtur, quod non semper simplex vsus secundum Nicolaum excludit ius & proprietatem: tu quia tunc simplici vsu facti non necessario egeret vita mortalium: quia vita mortalium non necessario eget aliquo, quod necessario excludit ius & proprietatem. Multi n. diuites substentantur sine omni vsu excludente ius & proprietatem: cum multi semper vtantur rebus propriis & non alienis, tum quia vsus necessariæ sustentationis est simplex vsus facti. Vsus autem necessariæ sustentationis non semper excludit ius & proprietatem, sicut dictum est de multis diuitib. ergo nec simplex vsus facti semper excludit ius & proprietatem. Et si dicatur, quod hoc est contra Nico. tertium, qui loquens de vsu necessariæ sustentationis ait: *qui inquã, vsus nõ iuris sed facti tantum modo nomé habens*, quod facti est tantú in vtédo præbet vtentib. *nihil iuris.* Ex quib. verbis videtur, quod vsus necessariæ sustentationis excludit omne ius positiuum, & per consequens proprietatem. Adhuc dicunt isti, quod Nicolaus non loquitur ibi de vsu necessariæ sustentationis in cõi sed loquitur determinate de vsu necessariæ sustentationis Fratrum Minorum. Et verum est, quod aliqs vsus necessariæ sustentationis, licet non quilibet est vsus necessariæ sustentationis, sed propter abdicationé oís iuris annexá excludit omne ius & proprietatem & sic dicendum est consimiliter de simplici vsu, quod aliqs simplex vsus facti propter abdicationem oís iuris annexé excludit omne ius positiuum. sed non oís simplex vsus facti excludit omne ius: quis in vna significatione ... excludat ius & proprietatem. Ex prædictis colligitur euidenter, quod oís vsus necessariæ sustentationis est simplex vsus facti in vna significatione, non econuerso. Secundo colligitur quod omnis vtens re quacunq; vsu consumptibili vsu, vel non consumptibili vsu, habet simplicem vsum facti: hoc est, habet aliquem actum vtendi qui pot separari ab oi iure licet non semper separetur ab omni iure ... nis n. actus exterior vtendi re temporali, de quo nunc est sermo, est indifferens ad actum ... &c.

& illicitum. & ita omnis talis est simplax vsus facti hoc est, est vsus, qui potest esse sine omni iure imo potest esse contra ius & illicitus. quod ergo dicunt Fratres Minores singulariter habere vsum simplicem facti, debet intelligi cum dictione exclusiua vel æquipollenti, sic: Fratres Minores habent in rebus, quibus vtuntur tantum simplicem vsum facti, vel non habent ius, sed simplicem vsum facti. Et si quæratur: ad quid ergo additur *simplex*, cum sufficeret dicere habent, tantum vsum facti. Dicunt quod additur *simplex* ad insinuandum, quod talis vsus facti non necessario habet annexum quodcunq; ius. hoc autem non insinuatur ita sine hac dictione *simplex*: cum dicitur, *vsus facti*: sicut cum dicitur *simplex vsus facti*. Secundo dicunt isti impugnatores, quod aliud falsum continent verba prædicta, quod Nicolaus videlicet in verbis præmissis accepit *vsum* improprie. quod enim hoc sit falsum, ostendunt: quia Nicolaus accepit ibi *vsum*, sicut accipitur in scriptura sacra & in doctrina sanctorum & in medicina, & in philosophia morali & naturali, ac etiam in vulgari modo loquendi. Sed scriptura sacra, ac philosophia, & vulgaris modus loquendi sic loquendo de vsu non loquuntur improprie: nec vnquam auditum est, quod aliquis intelligens dixerit talem modum loquendi: *iste vtitur cibo & potu, vel consimili*, esse improprium. ergo Nicolaus sequens modum loquendi scripturæ diuinæ, & philosophiæ, & vulgaris locutionis accepit proprie vsum. Tertium falsum contentum in verbis prædictis secundum istos, est quod Nicolaus tertius non concessit Fratribus vsum, quo necessario eget vita mortalium. talis est *simplex vsus facti*, sicut patet ibi: *Cum in rebus temporalibus, &c.* Sed simplex vsus facti, est vsus facti. ergo concessit eis vsum facti. hoc non solum sententialiter, sed etiam vocaliter explicat manifeste. Nam loquens de vsu concesso Fratrib. ait: *quis inquam vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum, in vtendo prabet vtentibus nil iuris.* Ex quibus verbis patet indubie, quod vsum facti concessit Fratribus. Ex quo patet vlterius: quod vsus facti distinguitur ab vsu iuris: & quod potest esse sine vsu iuris. Quartum falsum est, quod si decretalis *Exiit* intellexerit de vsu facti proprie loquendo, non valeret: quia esset de impossibili. quod n. hoc debeat reputari falsum, patet quia constat quod Nicolaus intelligit de vsu facti, sicut ostensum est: sed vsum facti reperiri in his, quæ pertinent ad victum & vestitum, non est impossibile, sicut ostensum est. ergo propter hoc non debet iudicari decretalis *Exiit*, non valere. [*Per verba illa non concessit Fratribus simplicem vsum facti.*] Hoc patet esse falsum, quia concessit eis necessarium vsum. sed vsus necessarius est simplex vsus facti, sicut ostensum est: ergo &c. [*Si concessio valuit usu ipsis vtendi concessit.*] Hoc est falsum & contrarium isti impugnato (vt dicunt isti.) quod sit falsum patet, quia aliquid conceditur absq; iure. quod sit contrarium impugnato patet, quia secundum eum in huiusmodi rebus, quæ ad victum pertinent & vestitum, non potest haberi ius vtendi, sed bene proprietas: & tamen possunt concedi. ergo possunt concedi sine iure vtendi. [*Et sic in illis non habent simplicem vsum facti.*] Male infert secundum istos: quia simplex vsus facti potest esse cum iure vtendi, quamuis non necessario requirat ius vtendi: sicut actus comedendi potest esse cum iure comedendi, licet non requirat necessario ius comedendi ad hoc quod sit in rerum natura [*posuit vsum improprie pro rei consumptione.*] Innuit, quod consumptio rei sit vsus improprie: quod falsum est, imo aliqua consumptio rei est proprie vsus. Non omnis tamen consumptio est proprie vsus. [*non dicit vsum facti.*] verum est, quod ibi non dicit vocaliter vsum facti, sed supra dixit simplicem vsum facti. & ex verbis decretalis *Exiit*, præterea habetur, quod vsus necessarius est vsus facti; quia vsus necessarius non est vsus iuris, quia multi sustentantur & sua officia exequuntur absq; vsu iuris, sicut patet de Fratribus Minoribus, & etiam de illis qui in rebus, quibus vtuntur, non habent dominium & proprietatem qui sustentantur & sua officia exequuntur absq; vsu iuris. Vsus ergo iuris non est necessarius ad victum & vestitum & diuinum cultum ac sapientiale studium. ille ergo vsus qui est necessarius ad prædictam, est vsus facti, & per consequens qui loquitur de vsu necessario ad prædicta, loquitur de vsu facti sententialiter, quamuis non semper vocaliter. [*dicta constitutio contineret quantum ad hoc impossibile.*] hoc & illa quæ immediate præcedunt dicunt esse falsa [*non tamen illa fuit conditoris intentio*] hoc dicunt esse contra intellectum etiam omnium æmulorum, qui ante ipsum fuerunt [*vt probat constitutio ad conditorem.*] dicunt quod sophistice probat & male.

CAP. LIX.

R*Vrsus dictus hæreticus dicit dictam constitutionem* Ad conditorem canonum, *errorem alium continere in eo quod continet quæ sequuntur: Præterea, inquit, si simplex facti vsus absq; iure vtendi haberi posset ab aliquo constat quod non iustus esset actus vtendi huiusmodi reputandus: cum ille vsus fuerit, cui ius non competebat vtendi. talis autem vsus. s. non iustus, ad perfectionis statum nequaquam pertinet, nec perfectioni aliquid adiicit: sed potius sibi repugnare ac detrahere noscitur manifeste: & infra, loquens de vsu facti concesso Fratribus secundum quod in decretali* Exiit *continetur sic dicit: Ex quo sequitur, quod vsus facti, de quo ordinate loquitur, de tali intelligi debeat, qui iustus sit & pro quo competat ius vtendi.*

Postquam in parte præcedenti iste impugnatus respondit ad obiectiones appellantis contraria secundam assertionem suam: hic respondet ad obiectiones appellãtis cõtra tertiã assertionẽ, q̃ reputat appellans erroneã. Et diuiditur in tres ptes. Prio recitat suã assertionẽ. Secundo recitat obiectiones appellãtis imediate ĩ pte seqnẽti. Tertio rñdet ad obiectiones ibi: *Ad hoc dicimus.* Est igitur assertio hæc recitata; q̃ ĩpugnare intẽdit appellãs, ꝙ null⁹ actus vtẽdi põt esse licitus absq; iure vtendi. [*Nã iustus esset actus vtẽdi hmõi reputãdus.*] Hęc est affirmatiua de termino infinito; qa nõ est ibi necessario infinitans, vt iste sit sensus, actus vtẽdi hmõi esset reputãdus nõ iustus [*Talis aũt vsus. s. nõ iustus ad perfectionis statũ nequaquã pertinet.*] hęc habet vnũ sensũ falsũ, sicut patebit inferius, siue hẽat sensũ verũ, siue nõ. [*Sed potius sibi repugnare ac detrahere noscitur manifeste*] hæc ẽt habet sensum falsum. [*Qui iustus sit & pro quo competat ius vtendi*] hoc includit falsum, vt patebit.

C A P. LX.

Iste hereticus volēs imponere constitutioni, quod non dicit, quod prædicta constitutio intelligit loqui de iure vtendi ciuili & mundano, quod est ius proprium, pro quo datur actio in iudicio, sicut patet in hac constitutione Ad conditorem & in constitutione, qua incipit: Quia quorundam, in qua hic, vt dicit, manifestat aperte, de quo asserit inferius se dicturum. Hac autem asserit obuiare sacra scriptura dicenti Mat. 19. in persona apostolorū Ecce nos reliquimus omnia, &c. Ex quo, vt dicit, per doctores catholicos patet, quod reliquerūt ius agendi in iudicio. quod non stat cum tali perfectione superrogationis, qua implicat aliquod peccatum, sicut probat apostolus 1. ad Corinth. 3. dicens: Iam quidem omnino delictum est in verbo, quia iudicia habetis inter vos. & ideo (vt dicit Christus iniunxit perfectis vt non litigent neque contendant in iudicio Matth. 5 & Luc. 6.

Hic iste impugnatus recitat obiectionem appellantis contra assertionem prædictam, quam putat erroneam: quæ consistit in hoc, quod impugnatus loquitur de iure ciuili & mundano, per quod datur actio in iudicio. De tali autem iure dicit appellans, quod apostoli non habuerunt talem ius: & tamen habuerunt licitum vsum multarum rerum ¶ Ad euidentiam prædictæ obiectionis & aliarum isti impugnatores faciunt quinque. Primo n. adducunt obiectiones alias appellantis contra prædictam assertionem, quas iste ex scientia certa dimisit. Secundo notant de quo vsu fit hoc sermo. Tertio declarant de quo iure locutus est appellans & etiam impugnatus. Quarto ostendunt differentiam inter vsum iustum & licitum. Quinto explicant intentionem appellantis quantum ad obiectionem præmissam. ¶ Dicunt igitur isti impugnatores, quod appellans post verba, quæ recitat iste, vt suam magnam intentionem exprimeret, immediate subiunxit dicens: *Præterea nullus de multitudine credentium aliquod ius proprium habebat, vt dicitur Act. 4. Tunc constat quod quilibet apostolorū & illorū de multitudine credentiū habebat vsū rerū vsu consumptibiliū & nō habebat ius ciuile & mūdanū. ergo dicere, quod nō possit haberi vsus facti absque tali iure vtēdi contradicit scriptura sacra. Præterea ēt tala assertio diffinitioni sancta Romana ecclesia obuiat manifeste quod patet ex pluribus. Primo ex eo quod dicta decretalis Exiit dicit, quod in reb. tēporalib. est considerare proprietatē, possessionem, vsumfructum, ius vtendi, & simplicem facti vsum, & quod vltimo tanquam necessario egeat, licet primis carere possit vita mortalium, nulla prorsus potest esse professio, quæ à se vsum necessaria sustentationis excludat. Ex quibus verbis clare patet, quod vita mortalium potest licite carere proprietate, possessione, vsufructu, & iure vtendi: & contenta esse simplici vsu facti rerū necessariarum ad vitam. & ita potest haberi vsus simplex facti absque iure vtendi, secundum ecclesiæ determinationem. Secundo ex eo, quod in eadem diffinitione ecclesia insinuatur, quod nec per hoc quod proprietatem vsus & rei cuiuslibet dominium abdicasse videtur, simplici vsui renunciatum esse conuincitur. Ex quibus verbis clare patet, quod dicta professio Fratrum Minorum ius proprium abdicauit: & per consequens ius vtendi ciuile, quod est ius proprium & sic habent vsum facti simplicem, absque tamen iure vtendi. Tertio ex eo, quod eadem decretalis dicit sic. Qui inquam vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habens quod facti est tantum in vtendo. præbet vtentibus nihil iuris. Ex quibus verbis patet, quod licet habere licitum vsum absque iure vtendi. Item vsus facti licitus fuisset in statu innocentiæ, in quo non fuisset ius vtendi ciuile per leges introductum. ergo vsus facti licitus potest à tali iure vtendi ciuili (de quo iste loquitur) separari:* Hæc verba appellationis prædictæ. Post quæ quibusdam interpositionis, quæ iste impugnatus inferius recitabit, concludit appellans dicens: *Ex prædictis patet, quod ipse errat, cum dicit, quod ordinatio domini Nicolai debet intelligi de vsu. pro quo competit ius vtendi, quia non debet intelligi de vsu, pro quo competit ius vtendi, sed de vsu pro quo competit licentia vtendi.* Hæc verba Appellationis, quæ vt dicunt isti impugnatores impugnatus omisit propter duo. Primo quia ad ipsa nesciunt rationē quācunque habentē apparentiam inuenire. Secundo ne ex ipsis pateret expressius, quomodo obiectiones & aliæ appellantis rationes insolubiles perseuerant. ¶ Secundo isti impugnatores notant, de quo vsu fit hic sermo, dicentes: quod hoc non fit sermo de vsu rerum consumptibilium tantum: sed de vsu facti quarumcunque rerum respectu quarum contingit habere vsum facti. & ideo dicunt quod iste impugnatus non poterit recurrere ad illam miseram fugam, dicendo quod alii sumunt vsum improprie, & ipse proprie, sicut fecit respondendo ad obiectiones contra secundam assertionem. ¶ Tertio isti impugnatores declarant de quo iure vtendi locutus est appellans, & etiam impugnatus, dicentes quod appellans & impugnatus locuti sunt de iure vtendi, secundum quod loquitur decretalis *Exiit.* quod appellans taliter locutus sit de iure vtendi, ex eo patet, quod ad defensionem dictæ decretalis Exiit, animam & corpus exponit. quod autem iste impugnatus locutus fuerit sic de iure vtendi patet nam ipse expresse supra *capitulo 37. 42. & 55.* dicit constitutionē *Ad conditorem* fuisse factam gratia decretalis Exiit. & ideo loquitur de vsu & iure vtendi sicut loquitur decretalis Exiit. ergo eadem ratione loquitur de iure vtendi sicut loquitur decretalis Exiit. ¶ Ad sciendum ergo quomodo iste appellans & iste impugnatus loquuntur de iure vtendi, videndum est, quomodo decretalis Exiit, occasione cuius orta est inter prædictos appellantem & impugnantem controuersia, accepit ius vtendi, & quantum ad hoc dicunt isti impugnatores, quod decretalis Exiit, sumit ius vtendi pro iure humanitus instituto seu humanitus acquisito vel inuento, quo valet quis in iudicio litigare & quod sic accipiat dicta decretalis, probare conantur. Omne enim ius vtendi aut est ius naturale aut ius positiuum sed Nicolaus non accepit ius vtendi pro iure naturali: tum quia dicit, quod iure vtendi potest carere vita mortalium, & ibi: *licet primis*, sc. proprietate possessionum, vsufructu & iure vtendi *carere possit vita mortalium*, & Iure autem naturali non potest carere vita mortalium: quia tali iuri nullus renunciare potest. ergo non accepit ius vtendi pro iure naturali: tum quia secundum Nicolaum Fratres Minores nullum ius vtendi habent in temporalibus, sicut ex præcedentibus patet aperte: sed secundum

habent ius vtendi naturale, cum dicat, *ipsis iure poli ad prouidendum sustentationi naturæ viam non esse conclusam*.ergo nō accepit ius vtendi pro iure naturali.Sumit ergo ius vtendi pro iure positiuo.ius autem positiuum vtendi qualitercunque accipiatur,vel est humanum vel diuinum. sed Nicolaus in decretali *Exiit*, non accepit ius vtendi pro iure diuino positiuo: quia iure diuino positiuo nihil in his temporalibus possidetur.licet enim Iudæi & aliqui alii, sicut habetur *Deut*. 2 aliqua possederunt iure diuino positiuo , nunc tamen nullus possidet aliquid iure positiuo diuino. Accepit ergo Nicolaus tertius ius vtendi pro iure diuino positiuo humano. illud non potest intelligi , nisi duplex: vel illud quo quis absque culpa & causa priuari non debet, quo potest aliquid in iudicio experiri , vel illud quod competit solummodo ex gratia & licentia , quo non potest quis contra quemcunque in iudicio experiri. sed Nicolaus tertius in decretali *Exiit*,non accepit ius vtendi secundo modo.quia cum dicat expresse,quod vsus Fratrum Minorum est absque omni iure vtendi: & tamen secundum eum non est sine licentia; constat quod ius vtendi distinguitur à licentia. Nicolaus tertius ibi accipit ius vtendi pro iure, quo valet quis pro vsu rei iudicio experiri. & sic semper loquitur appellans de iure vtendi, licet aliquando etiam strictius,& non solum isto modo loquatur de iure vtendi.

Quarto isti impugnatores ostendunt differentiam inter vsum iustum & vsum licitum. Ad cuius euidentiam est sciendum,quod nomen *iustitia* tripliciter accipi potest vno modo accipitur, pro quadam virtute particulari distincta ab aliis tribus virtutibus cardinalib. habente materiam specialem distinctam à materia cuiuslibet alterius virtutis cardinalis,secundum quam homo iuste operatur ad alterum. Secundo accipitur *iustitia* pro quadam virtute cardinali,quæ vocatur *iustitia legalis*, quæ omnes actus virtutum ordinat ad bonum commune. Tertio accipitur *iustitia* pro debita ordinatione actus ad rationem,vel aliam operationem:& ita secundum quosdam vocatur *iusticia* metaphorice sumpta. & istius opinionis fuit Thomas. 2.2. q 56. articulo secundo, vbi ait: *Iusticia ergo proprie dicta requirit diuersitatem suppositorum: & ideo non est nisi vnius hominis ad alterum. sed secundum similitudinem accipiuntur in vno & eodem homine diuersa principia actionum quasi diuersa agentia,sicut ratio irascibilis & concupiscibilis· & ideo metaphorice in vno & eodem homine dicitur iustitia esse,secundum quod ratio imperat irascibili & concupiscibili:& secundum quod hæc obediunt rationi,& vniuersaliter secundum quod vnicuiq; parti hominis attribuit, quod ei conuenit.vnde philosophus in 5.Ethicorum, hanc iustitiam appellat secundum metaphoram dictam*. & post dicit, quod *iustitia quæ fit per fidem in nobis, est per quam iustificatur impius , quæ quidem in ipsa debita ordinatione partium animæ consistit. Hoc autem pertinet ad iustitiam metaphorice dictam , quæ potest inueniri etiam in aliquo solitariam vitam agente* Ex his patet, quod actus potest dici tripliciter iustus , vel quia est actus elicitus à iustitia particulari: & sic sunt multi actus humani liciti & meritorii, qui non sunt iusti: sicut actus castitatis, fortitudinis, misericordiæ,& liberalitatis,& alii multi. Aliter dicitur actus iustus, qui elicitur vel imperatur à iustitia legali, qua vult aliquis legi obedire: Et sic secundum philosophiam moralem Aristotelis multi sunt actus aliarum virtutum etiam exteriores in comparatione ad alterum, qui licet possint esse iusti, quia possunt imperari à iustitia legali,possunt tamen non esse iusti ipsis existentibus virtuosis: quia possibile est,quod de illis nulla sit lex humana penit⁹ instituta. Aliter dicitur actus iustus à iustitia, tertiu modo dicta , siue illa iustitia debeat metaphorice vocari iustitia , siue etiam proprie.& isto modo omnis actus licitus est iustus,quia est bonus & vere consonus rationi.etiam sic patet differentia inter vsum licitum & vsum iustum,quia accipiendo *iustum* primo modo & secundo modo,sicut proportionaliter accipitur iustitia.multi sunt vsus liciti,qui non sunt iusti. Tertio modo accipiendo iustum, omnis actus licitus est iustus secundum eos,qui ponunt quod omnis actus humanus est bonus vel malus moraliter.

Quinto ex prædictis isti impugnatores explicant intentionem appellantis,dicentes quod appellans intendit concludere,quod potest quis habere vsum licitum & iustum tertio modo rerum consumptibilum vsu & non consumptibilium vsu absque iure vtendi,quo quis valeat in iudicio litigare licet non possit habere vsum iustum primo modo dictum absque iure vtendi tali.

[*quod non dicit*]. verum est quod non dicit vocaliter sub eisdem verbis: hoc tamen dicit sententialiter, vt inferius ostendetur. [*intendit loqui de iure vtendi ciuili & mundano.*] hoc isti impugnatores postea probare nitentur. [*Reliquerunt ius agendi in iudicio*] quia apostoli reliquerunt omnia, quæ in rebus temporalibus non erant necessitatis nec vtilitatis pro tempore illo cuiusmodi fuit ius agendi in iudicio , quantum ad ipsos apostolos, licet vtile tunc fuerit, quod aliqui alii fideles haberent ius agendi in iudicio pro temporalibus rebus. [*non stat cum tali perfectione supererogationis*] licet possit stare cum perfectione caritatis , sicut licet actus coniugalis non stet cum illa perfectione supererogationis, quæ est virginitas, stat tamen cum perfectione caritatis [*Christus iniunxit perfectis , vt non litigent &c.*] hoc Christus iniunxit volentibus perfectissimam paupertatem exteriorem seruare: & tamen possibile est sine diminutione charitatis in iudicio litigare.

C A P. LXI.

A*D hæc dicimus, quod dicta constitutio aperte & expresse loquitur de vsu, pro quo competit ius vtendi: quod est aliud à iure agendi. potest enim alicui competere ius vtendi, cui non competit ius agendi. quare dicimus, quod imponit constitutioni, quod nec intellexit nec dixit. Vtrum autem tale ius sit mundanum & ciuile: & an pro illo apostolis competierit ius agendi dicetur inferius in his, quæ opponit iste hæreticus contra constitutionem*: Cum inter.

In pstte ista iste impugnatus respondet ad obiectiones appellantis præmissas. & diuidit [illegible] ia duas partes: quia primo ad pmissa respondet. secundo quandã responsioné appall[illegible] ad [illegible] nem istius impugnati, quæ supra c. 59. innuitur, conatur excludere, ibi: *Item dicit dictus [illegible]* [illegible] ma in duas diuiditur. Primo dicit, quod constitutio *Ad conditorem* loquitur de vsu, pro qu[illegible] tit ius vtendi. Secundo ostendit, quod cõstitutio, *quia quorundã* nõ loquitur de iure, [illegible] prium in parte immediate sequenti. Dicit ergo primo, ꝙ appellans falsum imponit, quia [illegible] turio *Ad conditorem* loquitur de vsu pro quo competit ius vtendi, quod est aliud à iure agendi. Sed isti impugnatores circa prædicta sic procedunt. Primo enim declarãt intentionem [illegible] gnati in hac parte. Tertio hæc dicta improbare conantur. Quantum ad primum, dicunt q[illegible] ste impugnatus ponit hic ius vtendi esse licentiam vtendi. seu licitam potestatem vtendi, vel [illegible] lem licentiam non posse esse sine iure vtendi, quod ex verbis eiusdem ostendunt. Nam c[illegible] in post præmissa dicit in hæc verba: *Sed hic iste hæreticus inter ius & licentiam videtur facere differentiam suppo-nens, quod aliquis habeat licentiam vtendi ab eo, qui eam potest concedere, & quod non habeat ius vtendi quod ta-men euidenter est falsum.* Ex quibus verbis colligitur, quod licentia vtendi est ius vtend[i] secun[dum] [illegible] stum: vel non est sine iure vtendi imo sequitur ꝙ ipsa licentia vtendi est ius vtendi secundum [illegible] pium, quia potest quis dare alicui licentia vtendi nihil aliud sibi concedendo ¶ Secundo i[llegible] im-pugnatores prædictam assertionem improbare conantur. Ad cuius euidentiam primo di[stin]gũt de iure vtendi. secundo distingunt de licentia. tertio assertionem prædictam impugnant. C[ir]ca primum dicunt, quod ius vtendi est duplex. quoddam enim ius vtendi naturale: aliud est ius vten-di positiuum. ius vtendi naturale commune est omnibus hominibus: quia ex natura, non ex al-qua constitutione superueniente habetur. Verum tamen licet omnis homo habeat omni tempo-re tale ius vtendi, non tamen habet tale ius vtendi rebus pro omni tempore. illi enim, qui nullas re. proprias habent, neq; communes, licet habeant ius vtendi rebus alienis, non tamen habét ius vtendi rebus alienis. nisi pro tempore necessitatis extremæ. in quo tempore virtute iuris naturæ omni re præsente, sine qua vita eorum saluari non posset, licite vti possunt. Alio autem tempore, auctoritate illius iuris rebus alienis vti non possunt. Aliud est ius vtendi positiuum, quod ex con-stitutione aliqua vel humana pactione habetur & de isto iure vtendi dictum est prius. 1.14.2. Vnde istud ius vtendi non est aliud quam quædam licita potestas exercendi actum aliquem circa rem temporalem extrinsecam, qua quis absque culpa rationabili priuari non debet inuitus: & si priuatus fuerit priuantem iniuste, poterit in iudicio conuenire. Quod enim ius vtendi posit[iu]um sit talis licita potestas, patet, quia nullum illicitum debet ius aliqualiter reputari, cum di-cat Isidorus (vt habetur dist. 1.) *ius autem est dictum, quia iustum est*. quod autem etiam tali iure v-tendi nullus sine culpa & absque causa rationabili debeat priuari inuitus, patet. Nam omne ius v-tendi est ius. nullus autem sine culpa & absq; causa rationabili debet suo iure priuari, vt notat Gloss. *extra de constitution. bas. c. 1. & extra de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. c. vltimo & 22. dist. ca. renouantes*, & ex sacris canonibus colligitur manifeste. ergo iure vtendi absque causa rationa-bili & sine culpa nullus priuari debet. quod etiam priuatus iniuste priuantem possit in iudicio conuenire, patet ex hoc, quod quilibet ius suum positiuum in iudicio prosequi potest. nec alicui facit iniuriam, qui ius suum prosequitur. qui ergo tali iure vtendi priuatur iniuste, potest priuanté in iudicio conuenire. rursus, ille cui fit iniuria potest iniuriantem coram iudice conuenire: ma-xime si tali actioni minime renunciauit. sed illi qui priuatur tali iure vtendi sine culpa & absque rationabili causa, fit iniuria. ergo potest iniuriantem in iudicio conuenire, si tali actione non re-nunciauerit & ita qui habet ius vtendi tale, potest priuantem iniuste in iudicio conuenire. Sed contra prædicta obiici põt. nam aliquis põt à iure suo priuari sbsque causa & sine culpa: quia pri-uilegia sunt ista quædam teste Isidoro, qui vt habetur d. st. 3. ait: *Priuilegia sunt leges priuatorum. quasi priuatæ leges.* Ex quibus verbis colligitur, quod priuilegia sunt leges quædam: & per consequens potestas concessa per priuilegium ius censetur. sed concedens priuilegium potest ad placitum si-ne culpa & absq; causa priuilegiatos priuilegio concesso priuare ergo potest priuilegiatus absque causa & sine culpa iure suo priuari. Ad hoc dici potest, quod sicut princeps legibus suis non astrin-gitur: imo suis legibus est solutus: & ideo respectu ipsius quodammodo leges non sunt: sic etiam princeps priuilegiis suis non subditur. & ideo potestas priuilegiaris concessa respectu principis quodãmodo nomé iuris amittit, vt respectu ipsius, potius gratia q̃ ius dicatur: respectu tñ aliorũ p-prie dicitur ius & ideo cõcedens priuilegiũ, põt ad placitum priuilegiatos priuare. Alii aũt [illegible] põt. nemo ergo iure suo ab illo respectu cuius nõ gratia, sed ius pprie dicitur, debet sine culpa, & absq; causa priuari. Ab alio vero respectu cuius gratia dicitur, põt priuari gratia sibi concessa, sine culpa & absque causa. Secundo distingunt de licentia, quia quædam est licentia, quæ reuocari à conce-dente non potest, sicut cum prælatus religiosus dat subdito suo licentiam ordinem alium intran-di, quem postea reuocare non potest. Et per talem licentiam ius quoddam acquiritur. Alia est li-centia, quæ ad placitum concedentis reuocari potest: & per talem licentiam nullum ius videtur acquiri.

Tertio isti impugnatores assertionem istius impugnati, cum insinuat, quod aliquis põt habere ius vtendi, ꝙ est licentia vtendi absq; iure agendi, impugnãt, osté dentes primo, quod non omnis licentia vtendi, est ius vtendi. Secundo quod qui habet ius vtendi [a]liqua re deter[m]inata, habet ius agendi. Primum ostendunt primo secundum Nicolaum tertium in decretali. [illegible] F[illegible]

Mi[illegible]rs

Minores vtentes rebus à fidelibus eis concessis, nullum habent ius vtendi eis pro illo tempore: & tamen habent licentiam vtendi eisdem pro illo tempore, quo vtuntur, ergo licentia vtendi non est ius vtendi, antecedens patet per Nicolaum supradictum, qui ait: *nec per hoc, quod proprietatem vsus & rei cuiuscunque dominium à se abdicasse videntur, simplici vsui omnis rei renunciatum esse conuincitur, qui inquam vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum in vtendo prabet vtentibus nihil iuris: quinimo necessariarum rerum, tam ad vitæ sustentationem, quam ad officiorum sui status executionem, excepto quod de pecunia infra subiungitur, moderatum vsum secundum eorum regulam & veritatem omnimodam concessum est Fratribus, quibus rebus Fratres licite vti possunt, durante concedentis licentia.* Ex quibus verbis colligitur euidenter: quod concedens Fratribus licentiam vtendi rebus, nihil iuris tribuit eis, & per consequẽs nec licentia vtendi est ius vtendi: nec necessario ipsa concessa tribuitur ius vtendi. Sed forte dicet aliquis, quod prædicta verba Nicolai nullatenus continent veritatem, etiam secundum ipsum. Nam secundum prædicta, & secundum ipsum Fratres habent ius vtendi rebus, quibus vtuntur: quin iuri vtendi naturali renunciare non possunt, cum ipse dicat, quod ipsis Fratribus iure poli in extremæ necessitatis articulo ad prouidendum sustentationi naturæ, via nequaquam præcluditur, falsum ergo videtur, quod Fratres in huiusmodi rebus nihil iuris habent. Ad hoc dicunt isti, quod licet Fratres Minores in rebus, quibus vtuntur, non habeant aliquod ius positiuum: habent tamen aliquod ius vtendi in eis scilicet ius naturale, licet non semper pro illo tempore, quo vtuntur, & ideo Nicolaus nõ dicit, quod Fratres in huiusmodi rebus nihil iuris habent: sed dicit, quod vsus, quem habent Fratres in rebus, nihil iuris tribuit eis, vnde dicit, *qui inquam vsus non iuris sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum in vtendo præbet vtentibus nihil iuris.* Ex quibus verbis colligitur, quod ex hoc quod Fratres vtuntur modo communi rebus nihil iuris eis tribuitur, cum quo tamen stat, quod aliunde habeant ius aliquod scilicet ius naturale, sed illud ius non habent nisi tantummodo pro tempore necessitatis extremæ. Ex istis patet, quod licentia vtendi non est ius vtendi: quia Fratres habent licentiam vtendi rebus pro alio tempore, quam pro tempore necessitatis extremæ: sed non habent quodcunq; ius vtendi, nisi pro tempore extremæ necessitatis, ergo licentia vtendi non est ius vtendi. Ex prædictis notant isti impugnatores, quod signanter Nicolaus tertius asserit Fratres Minores proprietatem omniũ & dominium abdicare: sed nusquam dicit eos commune ius omnium abdicare: quia proprietati & potestati appropriandi licet renunciare: sed iuri vtendi naturali nulli renunciare licet: quia quilibet omni tempore habet ius vtendi ex iure naturali, sed non quilibet habet illud ius pro omni tempore, sed pro tempore necessitatis extremæ. Secundo probant isti impugnatores eandem conclusionem sic: si licentia vtendi est ius vtendi: ergo quicunq; habet specialẽ licentiam vtendi, habet ius speciale vtendi, sed quilibet religiosus habet specialem licentiam vtendi rebus multis, qua omnis alius caret, ergo quilibet habet ius speciale, ius autem speciale, quod competit vni soli, est ius propriũ, ergo quilibet religiosus habet ius proprium: & ita quilibet religiosus est proprietarius reputandus. Tertio sic: seruus habet licentiam vtendi rebus domini sui: & tamen non habet ius vtendi eisdem rebus, ergo non omnis licentia vtendi est ius vtendi. Quarto sic: Nemo priuandus est iure suo absq; causa & sine culpa, sed licentia vtendi potest quis sæpe priuari licite sine culpa & sine causa, ergo non omnis licentia vtendi est ius vtendi. Item post ea isti impugnatores ostendunt, quod qui habet ius vtendi positiuum re determinata habet ius agendi, & primo sic: qui potest repetere suum, habet ius agendi: quia repetitio iudicialis sine iure agendi esse non potest, sed qui habet ius vtendi aliquo, si ablatum fuerit, potest illud repetere. Vnicuiq; enim licet sua repetere, saltem cum debitis circumstãtiis. Vnde etiam clerici & monachi, bona communia saltem de licentia superioris repetere possunt, & sicut res suas communes repetere possunt, ita etiam iura sua repetere possunt, ergo quicunq; habet ius vtendi re determinata, saltem positiuum, habet ius agendi, & ratio confirmatur per beatum August. qui, vt habetur *14. q. 1. c. quod debetur*, ait: *Quod debetur & benigne remittitur, non tamen inique repetitur.* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod omne, quod debetur, absq; iniquitate repeti potest, si ergo ius vtendi alicui debetur, absq; iniquitate repeti potest: & per consequens cui debetur ius vtendi, habet ius agendi: quia sine iure agendi nihil quod debetur licite repeti potest.

(Loquitur de vsu pro quo competit ius vtendi) & ideo male: quia de tali vsu non loquitur decretalis *Exiit*: cuius tamen occasione, vt iste dicit, facta fuit constitutio. *Ad conditorem*, *(potest enim alicui competere ius vtendi, cui non competit ius agendi)* hoc saltem non est verum de iure vtendi positiuo, quidquid sit de iure vtendi naturali, *(imponit constitutioni quod nec intelligit nec dicit)* hoc dicunt esse falsum: quia constitutio sententialiter dicit hoc, *(verum autem tale ius sit mundanum & ciuile)* tale ius humanum est, hoc est positiuum & ciuile est, secundum quod omne ius, quod non est naturale & ius gentium, dicitur ciuile. *(An pro illo Apostolis competierit ius agendi)* iste tenet quod sic, sicut inferius ostendetur.

CAP. LXII.

Item in hoc, quod dicit, quod constitutio Quia quorundã *continet manifeste, quod intelligitur de iure ciuili & mundano, quod est proprium, mentitur aperte: imo dicta constitutio dicit clare, quod ius vtendi communitatis Fratrum existit. Cum enim Innocentius & Alexand. in suis declarationibus Regulæ Fratrum Minorum dixerint, quod locorum, domorum, vtensilium & librorum, quæ licet habere ordini, habeat ordo vsum, dicta constitutio* Quia quorundam, *volens probare, quod illud de vsu iuris intelligi debeat, sic subiunxit: cum enim dicatur in declara-*

tionibus supradictis, quod ordo vsum rerum habeat præmissarum, ad vsum iuris necesse est hoc referre: facta quidem quæ singulorum sunt personam veram exigunt & requirunt. Ordo autem vera persona non est, sed repræsentata & imaginaria potius est censenda. quare quæ facti sunt sibi vere conuenire nequeunt, licet ei possint congruere quæ sunt iuris. Ex quibus patet, quod dicta constitutio ius vtendi non dicit esse proprium, sed toti vniuersitati commune.

Hic impugnatus iste conatur ostendere, quod constitutio *quia quorundam* non loquitur de iure vtendi, quod est proprium, quod tamen, vt dicit, sibi imponit appellans, hoc autem sic ostendunt, constitutio *quia quorundam* loquitur de iure illo vtendi, de quo loquitur Innocentius & Alexander in suis *declarationibus Regulæ Fratrum Minorum*, sed ipsi loquuntur de iure vtendi, quod est communitatis, & non de iure vtendi quod est proprium: ergo &c.

Sed isti impugnatores contra ipsum tria nituntur ostendere, quorum primum est, quod constitutio *ad conditorem* tutio *quia quorundam* loquitur de iure contentioso & litigioso; ex quo concludunt, quod constitutio *ad conditorem* loquitur de iure agendi. Secundum est, quod eadem constitutio *quia quorundam*, loquitur de iure proprio, non solum collegio, sed etiam personæ. Tertium quod verba quæ recitat hic de constitutione *quia quorundam* plures errores ridiculosos includunt. Primum videlicet, quod constitutio *quia quorundam* loquitur de iure contentioso & litigioso, sic ostendunt: impugnans aliquam assertionem seu aliquas assertiones eodem modo debet intelligi veri vocabulis, quo vtitur assertio impugnata: aliter non ad rem, sed ad nomen & sophistice impugnaret, sed assertio, quam constitutio *quia quorundam* impugnat, loquitur tantum modo de iure contentioso & litigio: quod ex verbis, quæ recitat constitutio supradicta *quia quorundam*, euidenter apparet. Ait enim sic: *rursus asseruisse dicuntur publice huiusmodi assertores: quod abdicatio iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius, est sancta & meritoria propter Deum, & à Christo in seipso seruata Apostolisque imposita, & ab ipsis sub voto assumpta, nec per hoc vsu facti ad sustentationem naturæ in Christo & Apostolis conuincitur esse non iustus, sed tanto iustior atque perfectior & Deo acceptior, & mundo exemplarior, quanto plenius renunciatum fuerit omni iuri, per quod potest sic vtens pro huiusmodi quomodolibet contendere vel in iudicio litigare.* Hæc verba assertionis, quam constitutio prædicta *quia quorundam* impugnat. Ex quibus patenter colligitur, quod assertio prædicta loquitur de iure contentioso & litigioso, cum dicat aperte: *quanto plenius renunciatum fuerit omni iuri, per quod potest sic vtens pro iure huiusmodi quomodolibet contendere vel in iudicio litigare.*

Sed forte dicet aliquis, quod licet dicta assertio in fine loquitur de iure vtendi contentioso & litigioso, tamen in principio magis generaliter loquitur de iure, cum dicit, quod *abdicatio iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius est sancta* &c. Ibi enim nequaquam specificatur ius, quo valet quis in iudicio litigare.

Sed ista obiectio (vt dicunt) non valet propter duo: tum quia licet in principio nequaquam specificetur ius: tamen in fine assertionis specificatur: tum quia dicta constitutio *quia quorundam*, non tantum impugnat primam partem prædictæ assertionis, sed etiam vltimam in qua specificatur ius per ius, quo valet quis in iudicio litigare. Ad euidentiam primi dicunt esse sciendum, quod per sequentia sæpe antecedentia debent intelligi. Secundo dicunt esse notandum, quod sæpe verbum indiffinite prolatum nequaquam vniuersaliter debet intelligi, sicut prius est ostensum. Ex his dicunt patere, quod prima particula assertionis præfatæ tantum pro iure, quo valet quis in iudicio litigare, debet intelligi: quia cum non dicatur abdicatio omnis iuris in cuiuscunque rei proprietate &c. Sed *abdicatio iuris*, ex sequentibus, in quibus aperte cum specificatione dicitur, *quanto plenius renunciatum fuerit omni iuri, per quod potest sic vtens pro iure quomodolibet contendere* &c. manifeste claret, quod prima particula de iure, quo potest quis in iudicio litigare, debet intelligi, & ideo non dicit, quod abdicatio omnis iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius est sancta &c.

Hoc enim falsum est etiam secundum istos assertores: quia dicunt quod abdicatio iuris naturalis in vsu rei non est sancta, cum illi iuri nemini liceat renunciare, qui enim tali iure renunciaret, non posset in articulo necessitatis extremæ de re aliena sine licentia alterius conseruare vitam suam: quod falsum est. Sed assertio prædicta dixit, quod *abdicatio iuris*: hoc est alicuius iuris in cuiuscunque rei proprietate & in vsu eius est sancta &c. vt sit sensus: Abdicatio alicuius iuris quantum ad proprietatem & vsum cuiuscunque rei est sancta &c. ideo postea cuidam tacitæ obiectioni respondens, de quo iure intellexerit expressit, dicens: *Nec propter hoc vsu facti ad sustentationem naturæ in Christo & Apostolis conuincitur esse non iustus: sed tanto iustior atque perfectior & Deo acceptior & mundo exemplarior: quanto plenius renunciatum fuerit omni iuri, per quod potest sic vtens pro iure huiusmodi quomodolibet contendere vel in iudicio litigare.* Quasi diceret, si aliquis dixerit, quod si Christus & Apostoli abdicauerunt omne ius in rebus, actus eorum fuisset iniustus, dicendum est, quod non abdicauerunt omne ius, quia non ius naturale: sed abdicarunt omne ius, per quod potest quis in iudicio litigare, & ideo vsus eorum non fuit non iustus &c.

Sic ergo patet, quod licet dicta assertio in prima particula non specificet, de quo iure loquatur: tamen in fine specificat manifeste: & ita præmissa obiectio non procedit: quia prima particula de iure, quo potest quis in iudicio litigare, debet intelligi: & sic intelligunt & intellexerunt à principio omnes, qui cum isto appellante concordauerunt & concordant, vbicunque enim dixerunt vel dicunt, quod Fratres Minores non habent ius vtendi in rebus & consimilia, semper loquebantur & loquuntur de iure, quo quis valet in iudicio litigare.

Secun-

Secundo dicunt isti, quod præmissa obiectio non procedit, quia constitutio, *quia quorundam*, non solum impugnat primam particulam assertionis memoratæ: sed etiam impugnat vltimam particulam assertionis eiusdem: & ita cum illa particula de iure vtendi, quo potest quis litigare non solum sententialiter, sed etiam vocaliter aperte loquatur, constat quod constitutio *quia quorundam* de eodem iure debet intelligi. Quod vero dicta constitutio *quia quorundam* non solum primam partem sed etiam vltimam assertionis eiusdem impugnet, patet, cum post dictam assertionem immediate subiungat: *quæ quidem assertio continet multa falsa, cum Christum expropriationem prædictam omnis iuris in cuiuscunque rei proprietate, & in eius vsum se seruasse, nec eam imposuisse Apostolis, nec sub vota ab ipsis fuisse receptam Euangelica seu Apostolica doceat historia: sed contrarium euidentius manifestat. Quod autem in prædicta assertione adnectitur, quod per abdicationem iuris prædicti, videlicet proprietatis & eius vsum, vsum facti ad sustentationem in Christo & Apostolis non conuincitur esse non iustum, sed tanto iustior &c. & impossibilitatem includit & errorem dictum huiusmodi euidenter.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod constitutio *quia quorundam* non solum impugnat seu reprobat primam particulam assertionis prædictæ: sed etiam vltimam illam, scilicet *sed tanto iustior* &c. In qua expresse fit mentio de iure, quo valet quis in iudicio litigare, ergo prædicta constitutio, *quia quorundam*, loquitur de eodem iure, quo quis videlicet valet in iudicio litigare. Aliter enim sophistice prædictam particulam impugnaret. Vt autem appareat, quod constitutio *quia quorundam* nequaquam sufficienter prædictam assertionem impugnat, isti impugnatores ad impugnationes in ea contentas, respondere conantur.

Ad impugnationem autem dictæ primæ particulæ dicunt, quod dicta constitutio *quia quorundam* eidem particulæ falsum imponit, videlicet quod Christus & Apostoli omne ius in omnis rei & proprietate & eius vsu abdicauit dicens, *cum Christum ex propriationem prædictam omnis iuris* &c. Hoc enim non dicit prædicta assertio, sed tantum vsa est verbo indiffinite prolato, dicens quod *abdicatio iuris* &c. non dixit, omnis iuris. Secundo respondent ad impugnationes secundæ particulæ, quæ sunt istę. *impossibile est enim actum humanum extrinsecum esse iustum: si exercens actum ipsum nullum ius habeat exercendi: imo non iustum, sed iniustum conuincitur talis vsum. Item est absurdum & erroneum, quod actus aliquis nō habentis ius actum huiusmodi faciendi sit iustior & Deo acceptior, quam habentis cum concludit actum iniustum iustiorem & Deo acceptiorem existere quam sit iustum.* Istæ sunt duæ impugnationes vltimæ particulæ prædictæ assertionis. In quibus oportet accipere *ius* pro iure, quo valet quis in iudicio litigare, cum taliter etiam & vocaliter accipiatur ius in præfata particula impugnata. Sed dicunt isti, quod istæ impugnationes sunt sophisticæ: & quod ex ignorantia æquiuocationis istorum nominum *iustum* & *iniustum* procedunt, quod prædictæ impugnationes per distinctiones de iustitia & iusto superius *c. 60.* expositas dissoluuntur.

Vnde ad primam dicunt, quod accipiendo actum iustum pro actu à iustitia, quæ est virtus particularis distincta contra alias virtutes elicitum posset concedi: quod actus non esset sic iustus sine iure tali: sed accipiendo actum iustum pro actu elicito à iustitia tertio modo dicta, quæ secundum Thomā est iustitia metaphorice dicta, sic potest actus esse iustus sine iure, quo valet quis in iudicio litigare. Sic enim actus castitatis est iustus, imo quilibet actus bonus est isto modo iustus, & tamē multi actus boni multarum virtutum eliciuntur sine iure, quo valet quis in iudicio litigare. Per idem respōdēt ad secundū, ꝙ licet esset inconueniens, ꝙ actus non habentis ius esset iustior, secundum ꝙ actus dicitur iustus: quia elicitur à iustitia, quæ est virtus particularis distincta contra alias virtutes sine iure, quo valet quis in iudicio litigare: non tamen est inconueniens, quod aliquis actus sit iustior secundū quod actus dicitur iustus à iustitia tertio modo dicta sine tali iure, q̄ sit actus alius habentis tale ius, vnde sic actus diligendi Deū est iustus & iustior, quia melior q̄ actus mercenarii recipientis mercedē pro laborē suo. Et cū innititur, ꝙ tunc actus iniustus esset iustior & Deo acceptior, q̄ actus iustus. Dicunt, ꝙ hoc non sequitur: quia non omnis actus exercitus sine iure, quo valet quis in iudicio litigare, est actus iniustus accipiendo enim actū iniustū, ꝓut opponitur actui iusto elicito à iustitia particulari, multi sunt actus, qui nec sunt iusti nec iniusti. Actus enim temperantiæ, fortitudinis, prudentiæ, misericordiæ, liberalitatis, & aliarū virtutū illo modo nō sunt iusti nec iniusti: accipiendo actū iniustum, vt opponitur actui iusto tertio modo dicto, sic actus talis non est iniustus, sed iustus: & tamen sine iure quo valet quis in iudicio litigare: sed non sine rōne recta, & de hoc amplius patebit inferius. Ex p̄dictis concludunt isti impugnatores, ꝙ constitutio *Ad conditorē* loquitur de iure agendi. Nam constitutio *Ad cōditorem* loquitur de eodē iure, de quo loquitur constitutio *quia quorundā* sed constitutio *quia quorundā* loquitur de iure agendi: cū sicut ostensum est, loquatur de iure, quo valet aliquis in iudicio litigare, ergo constitutio *Ad conditorē* loquitur de iure agendi: & ita secundū illam constitutionē ius vtendi est ius agendi. Quod confirmatur, quia secundum istum in principio istius constitutionis, *quia vir reprobus*, ius vtendi est vsus iuris ciuilis, sed vsus iuris ciuilis est ius agendi, ergo ius vtendi secundum istum est ius agendi. Dicunt igitur, quod cum dicit ius vtendi posse competere alicui, cui non competit ius agendi, sibiipsi contrarius inuenitur.

Secundo isti impugnatores conantur ostendere, ꝙ constitutio *quia quorundam* loquitur de iure vtendi ꝓprio, non solum collegio, sed etiā personæ. Nam sicut patet p rationes, q bus probare conantur, quod actus est iniustus, si exercens ipsum actū non habet ius faciendi: ipse loquitur de iure sine quo actus est iniustus, & p quē actus est iustus, sed tale ius secundū eum non est ius cōmune communitati. Nam ad hoc, quod aliquis actus sit iustus, ius commune communitati non sufficit, sicut nec sufficit ad hoc quod actus sit licitus. Vnde ad hoc, quod monachus licite aliq̄ cellam inhibiter, vel equum

equitaret, nō sufficit ius commune suo collegio: sed requiritur quod ipse in speciali habeat licentiam à superiori ad actus tales exercendos. Licentia autem secundū istum est ius vtendi, ergo ad hoc, φ tales actus sint liciti & iusti, requiritur ius vtendi propriū, præter ius vtendi commune, & de illo iure, quod facit actum esse iustum, loquitur constitutio, *quia quorundā*, ergo loquitur de iure vtendi ꝓprio.

Tertio isti impugnatores ostendunt, quod verba, quæ hic recitantur ad constitutionem, *quia quorundam*, plures errores ridiculosos includunt. Quorum primus est: quod Ordo Fratrū Minorum habet vsum iuris in rebus, quibus vtitur, quod enim hoc sit erroneum, patet, quia omnis vsus iuris est vsus nudus vel vsusfructus, sed Ordo Fratrum Minorum non habet vsum nudum iuris in rebus, nec vsum fructū, quia omnis habens tale ius, potest pro vsu rei in iudicio litigare: φ secundum Clementē quini ū Fratribus Minoribus conuenire non pôt, ergo ordo Fratrum Minorū non habet vsum iuris.

Secundus error ibi contentus, vt dicunt, est quod ordo Fratrum Minorum est persona repræsentata & imaginaria, φ enim hoc sit erroneum, ostendunt: quia si ordo Fratrum Minorum est persona repræsentata & imaginaria, eadem ratione ecclesia, & quælibet communitas esset p̄sona repræsentata & imaginaria: φ est absurdum, φ enim est tantum repræsentatum & imaginariū, est fantasticum: & non est in re extra animā, sed ecclesia non est quid fantasticum non existens extra animam, ergo non est persona repræsentata & imaginaria. Confirmatur, q̄a aut ecclesia est extra animā, aut in anima tantum, aut quid cōpositum ex ente in anima & ente extra animam, si est in anima tantum, vel aliquid compositum ex ente in anima & ente extra animā: ergo nullū reale nec iurisdictionem potest habere: quæ dicere de ecclesia est impium & blasphemum, si autem ecclesia est extra animam: vel ergo est vna res vel plures: & siue sit vna siue plures, non est persona repræsentata & imaginaria, ecclesia ergo non est persona repræsentata & imaginaria, & eadem ratione ordo Fratrum Minorum non est persona repræsentata & imaginaria.

Tertius error (vt dicunt) est, quod quæ facti sunt, Ordini vere nequeunt cōuenire, quod enim hoc sit erroneum probare conantur: quia si ea quæ sunt facti, Ordini nequeunt conuenire, eadem ratione ea quę sunt facti nulli communitati vel collegio possunt conuenire. & per consequens ea quę sunt facti, nec ecclesiæ, nec concilio generali, nec congregationi fidelium, nec populo, nec turbæ, nec plebi, neq; ciuitati, regno, vel cuicunq; alii vniuersitati, aut cōmunitati poterunt conuenire: φ scripturę sacræ, & sacris canonibus, ac doctrinæ sanctorum noscitur repugnare. Luc. enim 1. sic legitur: *Omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi: & inde erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur quod tardaret ipse in templo.* & Matth. 22. sic scribitur, *& cum intrasset* (sc. Iesus,) *Hierosolymā, commota est vniuersa ciuitas, dicens quis est hic?* & Act. 15. *Ibi igitur deducti ab ecclesia transibant Phœnicem* &c. & infra: *Placuit Apostolis & senioribus, cum omni ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba* &c. Item Greg. vt habetur 12. q. 3. c. *Sicut*, ait: *Sicut ecclesia proprias res amittere non debet: ita eam rapacitatis ardore habere alienas non oportet.* Itē vniuersalis ecclesia approbat constituta synodi, vt habetur 25. q. 1. *confidimus*, & Gelasius papa di. 16. c. *sancta*, ait: *sancta Romana ecclesia post illas noui & veteris testamenti scripturas, quas regulariter suscipimus, & has suscipi non prohibet, sanctam synodum Nicenam* &c. Et Greg. eadē di. c. *sicut* ait: *Cunctas vero quas præfata veneranda concilia personas respuunt respuo.* Et Isidorus eadem di. c. 1. ait: *Consubstantialem Deo patri Dei filiū eadem sancta synodus per symbolum diffiniuit*, & extra de sponsalibus & matrimonio c. 1. sic habetur, *diffiniuit super hoc sancta synodus* &c. & extra de summa trinitate & fide catholica c. *damnamus* ait Innocentius: *Nos autem sacro approbante concilio credimus* &c. Ex his aliisq; innumeris auctoritatibus & sacris canonibus luce clarius constat, quod ea quæ facti sunt, possunt ecclesiæ, concilio, synodo, populo, multitudini, communitati & collegiis conuenire.

Quartus error (vt dicunt) est, quod licet ordini non possint conuenire ea quæ sunt facti: ei tamen conuenire possunt ea quæ sunt iuris, hoc ergo dicunt esse erroneum: quia omne ius ad aliquem actum ordinatur, cui ergo illud φ facti est conuenire non potest, nec illud quod iuris est, eidem potest conuenire. Item, nulli quod est solum imaginarium potest ius aliquod conuenire: sed ordo secundum illum est solum modo quid imaginarium: ergo ei non potest ius conuenire.

(*Item intelligitur de iure mundano & ciuili quod est proprium*) hoc probatum est quo ad vtramq; particulam (*ius vtendi communitatis fratrum existit*) hoc falsum est de iure vtendi humanitus instituto & directe decretali *Exiit* obuiat & repugnat, (*ordo vsum habeat*) hoc est Fratres vsum habeant: quia Fratres sunt Ordo, sicut enim secundum Apostolum ad Hebræos 3. fideles sunt domus Dei, loquens enim de domo Dei: *qua domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsq; ad finem firmā retineamus*: ita Fratres sunt ordo, & ordo est Fratres. Ex quo sequitur euidenter, φ ordo non est p̄sona imaginaria & repræsentata: sed ordo est verę personæ reales, (*dicta constitutio quia quorundam volens probare φ illud de vsu iuris debeat intelligi*) & male: quia dictū Innoc. & Alex. quarti debet intelligi de vsu facti, non de vsu iuris. (*Ad vsum iuris necesse est hoc referre*) dicunt isti, φ male dicit, quia debet referri ad vsum facti. (*Facta quidem quæ singulorū sunt personam veram exigunt & requirunt*) hoc verum est, sed nō semper exigunt vnam personam veram, sed aliquando exigunt plures veras personas. (*Ordo autem vera persona non est*) verū est quod ordo non est vnica vera persona, sed est veræ personæ, sicut populus non est vnus hō, sed est plures homines, (*sed repræsentata & imaginaria potius est censenda*) hoc dicunt fantastice dictū: quia ordo est veræ p̄sonæ, sicut ecclesiæ est veræ p̄sonæ, (*quæ facti sunt, sibi conuenire nequeunt*) hoc est erroneū, sicut est erroneū dicere, φ illa q̄ facti sunt ecclesiæ nequeunt conuenire, (*licet possint ei congruere, quæ sunt iuris*) hoc innuitur, φ p̄sonæ imaginariæ p̄nt congruere ea q̄ sunt iuris, φ est ridiculosum secundum istos. (*Ex quibus patet, φ dicta constitutio ius vtendi non dicit esse ꝓprium*) verum est, φ hoc non dicit

voca-

vocaliter, tamen hoc sequitur ex dictis ibidem. Et qui vnum dicit, dicit omnia quæ sequuntur ex illo, ideo vere potest dici, quod hic dicit. (*Sed toti vniuersitati communi*) dicunt quod vtrumq; dicit, vnum vocaliter & aliud sententialiter, & ideo sibiipsi contradicit.

Cap. LXIII.

Rursus dicit dictus hæreticus, quod si vsus posset separari à iure vtendi, vsus à iure vtendi separatus non esset iniustus, quia aliud est habere ius vtendi, & aliud licentiam vtendi, & ideo quamuis vsus absq; omni iure & licentia vtendi esset illicitus vsus: tamen absq; iure vtendi cum licentia tamen vtendi nequaquam illicitus esset censendus.

In parte ista iste impugnatus quandam responsionem appellantis ad rationem istius impugnati, quæ innuitur supra *capit. 59.* reprobare conatur, & diuiditur in duas partes, quia primo recitat dictam responsionem: secundo eam impugnat in parte immediate sequenti.

Ad euidentiam primæ partis est sciendum, quod supra *capitulo 59.* innuitur talis ratio ad probandum, quod vsus concessus Fratribus Minoribus non est sine iure vtendi: quia aliter esset illicitus. Et ad hoc hic respondet appellans dicens, quod vsus, qui non est sine iure vtendi, & sine licentia vtendi, qualis non est vsus Fratrum, non est illicitus.

(*Vsus à iure vtendi separatus, non esset iniustus*) Etiam esto, quod non esset iustus, secundum quod aliquis actus dicitur iustus propter iustitiam particularem contra alias virtutes distinctam: quia sic accipiendo actum iustum, multi sunt actus, qui nec sunt iusti, nec iniusti: qui tamen sunt boni vel mali. (*Aliud est habere ius vtendi & aliud licentiam vtendi*) hoc continet omnimodam veritatem de iure, quo valet quis in iudicio litigare, de quo loquitur constitutio *quia quorundam*: sicut ostensum est in capitulo præcedenti.

Cap. LXIV.

Secundum hoc iste hæreticus inter ius & licentiā videtur facere differentiam, supponens quod aliquis habeat vtēdi licentiam ab eo, qui potest eam concedere & quod non habeat ius vtendi: quod tamen euidenter est falsum. Si enim aliquis licentiam concedat alii vtendi re sua vsibili: ita quod licentia teneat, constat quod ille habet ius vtendi re illa, cui licentia est concessa, hinc est quod religiosus in concordia extra suum monasterium electus sine sui superioris licentia ius consentiendi non habet: obtenta tamen licentia ius habet consentiendi. Extra de electione quam sit. li. 6. & c. si religiosus: cum similibus multis.

In ista parte iste impugnatus prædictam responsionem improbare conatur. Et diuiditur in duas partes, secundum quod duas rationes adducit, secunda incipit in parte immediate sequenti. Dicit ergo primo: quod secundum prædictam responsionem sic differt licentia à iure, quod aliquis potest habere licentiam sine iure: quod tamen est falsum: quia si aliquis concedit alicui licentiam vtendi, sic quod licentia teneat, ille habet ius vtendi: quod probat per exemplum de religioso: cui si conceditur licentia consentiendi in electionem de se factam, ipse habet ius consentiendi.

Sed isti impugnatores dicunt, quod ratio non probat. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod appellans non intendit asserere, quod omnis, qui habet licentiam, non habet ius: sed ꝙ aliquis potest habere licentiam, licet ex hoc ius non habeat. Nam, sicut dictum est supra *cap. 61.* aliquando concessa licentia ius quoddam acquiritur: aliquando non, quando enim obtenta licentia nō potest ad libitum reuocari, ius quoddam acquiritur: quando vero ad libitum potest reuocari, nec virtute licentiæ potest, habens eam in iudicio litigare, nullum ius acquiritur. Nunc autē aliquando datur licentia vtendi rebus, quæ potest ad libitum reuocari: sicut concedentibus Fratribus Minoribus licentiam habitandi in locis suis possunt illam licentiam ad libitum reuocare. Nec Fratres virtute talis licentiæ possunt ꝓ inhabitatione locorum huiusmodi in iudicio litigare: ideo ipsis per licentiam huiusmodi nullum ius acquiritur. Aliquando autem datur licentia vtendi rebus, quæ non potest ad libitum reuocari, sicut patet in commodato secundum ꝙ iura ciuilia & canonica de commodato loquuntur: sicut patet *extra de commodato, precarium*, licet enim possit quandoq; reuocari commodatū: tamen ante vsum expletum, ad quē conceditur, reuocari non potest, & ideo concessa licentia vtendi commodato ius quoddā acquiritur. Per hoc patet ꝙ ratio prædicta istius impugnati vel probat: quia non super licentiis obtentis acquirit ius: licet quandoq; hoc sit verum. Ex quo patet ꝙ per exemplum de religioso etiam esto quod sit verum: conclusio intenta non probatur, quia per vnum exemplum vniuersalis probari non potest.

(*Supponens quod aliquis habeat vtendi licentiam ab eo qui eam possit concedere: & quod non habeat ius vtendi*) si intelligatur particulariter, hoc est de intentione appellantis: sed vniuersaliter intellectum nō est de intentione sua. Ad intentionem autem suam habendam sufficit, ꝙ particulariter intelligitur (*quod enim euidenter est falsum*) particulariter intellectum est verum euidenter, sicut probatum est supra cap. 61.) *Constat quod ille habet ius vtendi re illa cui licentia est concessa*) hoc non habet veritatē de licentia, quæ potest ad libitum reuocari: & ꝓ qua non potest quis in iudicio litigare, (*obtenta tamen licentia: ius habet consentiendi extr. de electu c. quam sit. li. 6. & c. si religiosus*) siue sit verum siue falsum, ꝙ religiosus obtenta licentia habet ius consentiendi: hoc non dicitur in capitulis allegatis quia de iure consentiendi nulla ibi fit mentio. Sed forte dicet aliquis, ꝙ si aliqua licentia potest dici ius: & omnis licentia poterit dici ius, quia non est ratio quare vna licentia debeat vocari ius magis quam alia. Ad hoc dici potest secundum prædicta, quod ratio est quare vna licentia potest vocari ius, & non alia: quia scilicet vna potest ad libitū reuocari & alia non, vnde licentia, quæ non potest ad libitum reuocari, ideo potest

vocari ius: quia illa liceotia non debet licentiatus sine culpa & absq; causa priuari. Potest nihilominus
vocari licentia, quia licentiatus illa vti noo tenetur; sed quædam alia licentia tantum licentia, & non
ius vocari debet.

CAP. LXV.

P*Raeterea autem iste hereticus dicit, quod iste cui vtendi re aliqua licentia est concessa, iuste re illa vtitur, aut*
quod iniuste, aut quod nec iuste re illa vtitur nec iniuste. si dicat quod iniuste: concordat vtiq; cum constitu-
ne prædicta, qua vult, quod qui sine iure vtitur, vtatur iniuste, si dicat quod iuste vtitur, sequitur per cōsequens, quod
& iure, quia quod iuste fit, & fit iure, extr. de verboru̅ significatione ca. ius dictū 14. q 3 qd dicam. *Si autē*
dicat, quod ille cui est licentia vtendi concessa, nec iuste vtatur nec iniuste: hoc est falsum. Impossibile est enim actū
humanum indifferentem esse, id est nec bonū nec malum: nec iustū nec iniustum. Cum enim actus humanus dicatur,
qui ex deliberata voluntate procedit: & per consequens qui est propter aliquem finem, qui quidem obiectum nostr-
tur voluntatis, oportet quod si finis actus sit bonus, quod & ipse actus sit bonus, si vero finis sit malus, oportet quod a-
ctus sit malus: quia, sicut Aug. in lib. de moribus ecclesiæ dicit: secundum quod finis est colpabilis vel lauda-
bilis, secundum hoc laudabilia vel culpabilia sunt opera nostra.

In parte ista secundā rationem adducit ad probandum, quod qui habet licētiam vtendi re aliqua,
habet ius vtendi eadem re: & primo probat ipsam: secundo ad quandam obiectionem, quæ contra i-
psam posset adduci, respondet parte sequenti. Est ergo ratio talis. Qui vtitur re aliqua de licentia al-
terius sine iure, aut vtitur iuste, aut iniuste, aut neq; iuste neq; iniuste, si iniuste, concordat cum cōsti-
tutione *Ad conditorem*, si iuste: ergo iure, *extr. de verborum significatione c. ius dictum est, & 14. q. 4. quod di-*
cam. si neq; iuste neq; iniuste, hoc dici non potest, quia omnis actus humanus est iustus vel iniustus.

Sed dicunt isti impugnatores, quod iste cauillose procedens sub æquiuocatione vocum veritatis ama-
tores catholicos nititur reprobare. Vnde ad huius argumenti dissolutionem primo distinguūt de iu-
re: secundo ostendunt de quo iure appellans & iste impugnatus locuti sunt prius. Tertio ostendunt
quomodo res temporales dicuntur diuersimode esse diuersorum: & quomodo diuersi diuersimode
dicuntur temporalia possidere. Quarto replicant breuiter distinctionem de iusto & iustitia ac iuste.
Quinto respondent ad formam argumenti præcedentis,

Circa primum dicunt, quod hoc nomen *ius* aliquando accipitur pro iure fori: Aliquando pro iure
poli Ista distinctio colligitur ex verbis Augustini *de vita clericorum*, quæ ponuntur 17. q. 4. c. vlōm. q
ait: *In potestate habebat episcopus nec reddere: sed iure fori non iure poli.* Et ex eisdem *ca & quæst.* §. *notādum*, ha-
betur eadē distinctione. Ad istius autem distinctionis euidentiā est sciendum, quod *ius fori* vocatur iustū,
quod ex pactione seu ordinatione humana vel diuina explicita constituitur, vnde & ius fori *ius consuetu-*
dinis large sumpto vocabulo *cōsuetudinis* poterit appellari, & de isto iure dicitur in decretali distinctio.
6. *ius vero consuetudinis post naturalē legem exordium habuit, ex quo homines cōuenientes in vnū cœperunt simul*
habitare. Ex quibus verbis datur intelligi, quod istud ius per pactionem seu ordinationem humanam con-
stituitur, postquā pactionem seu ordinationem consuetudine aut lege firmatam violari ad placitū cu-
iuscunq; non debet, teste Aug. *lib. 2. confessionum*, prout habetur di. 8. c. quæ contra. qui ait: *Quæ contra mo-*
res sunt hominum flagitia. pro morum diuersitate sunt vitanda, vt pactū inter se gentis, aut ciuitatis consuetudine,
vel lege firmatum, nulla ciuis aut peregrini libidine violetur. Ex quibus verbis datur intelligi, quod ius pactione
humana institutū violari ad placitū cuiuscunq; non debet, quamuis in nonnullis casibus auctoritate su-
perioris contra tale ius aliquid licite fieri possit, sicut Aug. declarat ibidem, quod etiam ius humanitus cō-
stitutum non debeat ad libitū violari ostenditur; quia secundum Isidorum, vt habetur in decretis di. 1.
Omne ius legibus & moribus constat, sed leges & mores nō debent ad placitū violari, ergo ius humanitus
institutū non licet absq; auctoritate superioris ad placitum violare. Quod enim mores non liceat ad
placitū violare, patet per capitulum Augustini superius allegatum, Quæ contra. De legibus etiam pa-
tet idem per eundem Augustinum *de vera religione*, qui vt legitur *di. 4. c. 3. in istis*, ait: *In istis temporalibus le-*
gibus quanquā de iis homines iudicent, cum eas instituunt: tamen cum fuerint institutæ ac firmatæ, non licebit iu-
dici de ipsis iudicare, sed secundū ipsas. Ex quibus verbis datur intelligi, quod leges humanitus institutæ non
sunt ad placitū etiam aliquorum iudicum violandæ: & ita etiam iura humanitus instituta non sunt ad
placitū violanda. Ex quo sequitur vlterius, quod licentia, quæ iure fori potest à concedente ad placitum
reuocari, est de iure fori minime repudianda quod præcipue noscitur veritatē habere, quādo concedēs
licentiā non est superior illo, cui licentia est concessa, quod dicitur propter concedentē alicui priuilegiū,
quod potest ad libitū reuocare: quod tamen licet nō respectu principis, sed respectu subditorū cōtinet vim
legis. *Ius autē poli* vocatur æquitas naturalis, quæ absq; omni ordinatione humana & etiā diuina pure
positiua est consona rationi rectæ: siue sit consona rationi rectæ pure naturali, siue sit consona rationi
rectæ acceptæ ex illis quæ sunt nobis diuinitus reuelata: propter quod hoc ius aliquādo vocatur *ius natu-*
rale: quia omne ius naturale pertinet ad ius poli. Aliquando vocatur *ius diuinum*: quia multa sunt conso-
na rationi rectæ iure naturali & iure diuino: sicut consonum est rationi rectæ acceptæ ex credibili-
bus, quod Euangeliū prædicantes saltem qui nō habent vnde sustententur aliunde, de bonis illorū qui-
bus prædicant sustententur, hoc tamen per rationē pure naturalē probari nō potest: sicut per talē ratio-
nē probari sufficienter non pōt, quod illa quæ prædicant, sunt vera vtilia & necessaria illis quibus prædicāt.

Secundo dicunt isti, quod appellans & iste impugnatus, cū altercantur an vsus rerum absq; iure v-
tendi possit esse licitus? loquuntur de iure fori, quod enim sic loquatur appellans, constat: & ipse conce-
dit, quod vero sic loquatur iste impugnatus, constat ex hoc, quod ipse loquitur in hac parte de iure vten-
di illo mō, quo loquitur Nicolaus tertius in decretali sua *Exiit*: cū dicit, quod *in rebus tēporalibus est cōsideran*
pro-

proprietatem, possessionem, vsumfructū, ius vtendi, & simplicem facti vsum, & cū dicit: *qui inquā vsus nō iuris, sed facti tantūmodo nomen habens: quod facti est tantūmodo in vtendo prabet vtentib. nihil iuris*, quod n. sic loquatur, sicut prædicti, manifeste patet *ex c. 61. & 60 & 31. & 32. & 37. & 41. & 55. & 58. & 69.* sed prędicti loquuntur de iure vtendi, quod est de iure fori. Quod n. impugnatores prædicti istius loqūutur de tali iure, constat aperte: quia loquuntur de iure, quo valet quis in iudicio litigare, tale aūt ius est de iure fori, ergo &c. quod etiā Nicolaus loquatur de tali iure in prędictis verbis patet: quia negās Fratrib. ius vtendi. non negat eis ius poli: sed expresse cōcedit, ergo ibi non loquitur de iure poli, sed de iure fori. Constat ergo quod verba istius impugnati de iure fori debent intelligi. Neq; n. aliter impugnatores, quibus respondet in constitutione *quia quorundam*, neq; appellantē præfatum, neq; Fratres Minores dicentes se nihil iuris habere in his, quibus vtuntur, nisi sophistice, reprobare: quia omnes prædicti intelligunt de iure vtendi, quod ad ius fori pertinere dignoscitur.

Tertio ostendunt, quomodo res temporales dicuntur diuersimode esse diuersorum, dicentes, ꝙ res temporales dicuntur esse aliquorum ex meriti dignitate: & isto modo omnia sunt iustorum: hoc est iusti digni sunt omnia possidere: & isto modo nulla res temporalis est impii: quia impius nō est dignus etiā pane quo vescitur: & ideo quia Deus oīa fecit propter iustos, dicitur ꝙ aliquo mō oīa sunt iusto. ū ex iure diuino, sicut dicit August. ad Vincentium, vt habetur 24. q. 7. c. 1. *quamuis res quacunque terrena non recte à quoquam possideri possit, nisi vel iure diuino quo cuncta sunt*. &c. hoc est, quib. iusti sunt soli digni. Aliter dicunt temporalia esse aliquorum ex debiti necessitate vel etiā honestate, quia sc. eis ex ratione recta debentur, & isto modo superflua diuitum sunt pauperum & indigentium: quia sc. diuites tenentur eis superflua elargiri, & sic intelligenda sunt verba Ambrosii, quæ ponuntur *67. di. c. sicut ii*, cum dicit: *Esurientium panis est quem tu detines: nudorum vestimentum est, quod tu recludis: miserorū redemptio est pecunia quam tu in terra defodis.* In his verbis etiam bona ecclesiæ dicuntur esse pauperum, & quę sic dicuntur esse aliquorum, possunt dici eorum ex iure diuino: quia per ius diuinum tenentur eorum possessores ea talib. indigentibus exhibere. Tertio dicuntur temporalia esse aliquorum iure poli, & simul quandoq; iure fori & cōscientia bona, & sic res, quib. quis vtitur in articulo necessitatis extremæ, sunt illius siue sint illius iure fori, siue non. Quarto dicuntur res esse aliquorum sinceritate conscientiæ: & sic res temporales dicuntur esse illorum, qui non ex auaritia, nec intentione mala, sed ratione moti res tales habere noscuntur, nō sunt aūt illorum isto modo, qui eas ex auaritia vel mala intentiōe detinent: & sic dicit Ambros. vbi prius: *Sed ait auarus, quid iniustum est, si cum aliena non inuadam, propria diligentius seruo? O impudens, dic tu, quid propria dicis qua ex quibus recondita in hunc mundum detulisti?* & infra. *Proprium nemo dicat, quod est commune: plus sufficeret sumptus, & violenter obtentum est*, & infra: *quis tam iniustus, tam auarus, quam qui multorū alimenta non suum vsum sed abundantiam & delicias facit?* Quinto dicuntur aliqua temporalia esse aliquorum ex iure fori tantummodo, & iste modus in multos diuiditur: quia aliqua ex iure fori sunt aliquorum vel quo ad proprietatem & dominium, vel quo ad vsum nudum, vel quo ad vsumfructum vel forsitan aliis modis, & isto modo possunt aliqua esse aliquorum, licet non sint illorum aliquo quatuor prædictorum modorum, vnde & auari multa habēt iure fori, quibus sunt indigni, nec eis debentur, sed aliis, & quæ non ex conscientia recta, sed auaritia sola sibi retentant. Ex his patet, quod diuersi diuersimode noscuntur temporalia possidere, quidam enim possident temporalia iure fori: sicut illi, qui tempore necessitatis extremę res possident temporales, quibus vtuntur: quidam possident conscientia bona: quidam autem nullo iure, nec conscientia bona possident temporalia, sicut tyranni, vsurarii, & alii iniuste temporalia possidentes.

Quarto replicant distinctionem quandam de *iustitia & iusto & iuste*, quia quædam est iustitia particularis distincta contra alias virtutes: quædam est iustitia legalis: alia est iustitia qua operatio rectæ rationi conformatur, & sic dicitur proportionabiliter actus iustus vel iniustus tripliciter: & aliquid dicitur tripliciter iniuste fieri vel etiam iuste.

Quinto per prædicta isti impugnatores respondent ad formā argumenti istius impugnati dicentes, quod cum accipitur hæc propositio: Iste cui vtendi re aliqua licentia est concessa (quia scilicet non est ius) aut iuste vtitur, aut iniuste, aut neque iuste, neque iniuste. Dicunt, quod si accipiatur primo modo, secundum quod aliquid dicitur fieri iuste, quia fit à iustitia particulari, quæ est distincta virtus contra alias virtutes: sic neque vtitur iuste neque iniuste: quia sic accipiendo iustitiam & iustum multi sunt actus etiam meritorii & demeritorii, qui nec sunt iusti vel iniusti: licet sint boni vel mali, & laudabiles vel vituperabiles: quia etiam actus castitatis sic neque est iustus, neq; iniustus. Si autem accipiatur iuste tertio modo, sic dicunt, quod vtitur iuste re, cuius habet licentiam vtendi, quia vtitur conformiter rationi rectæ, & ideo concedunt quod vtitur iure: non quidem iure fori, sed iure poli. Quia omne quod recte absq; iure fori fit, iure poli fit, vnde sic iure facere, nō est aliud quam bene moraliter facere. Et iure vti est bene moraliter vti, sicut iure possidere est bene moraliter possidere. Sed forte dicet aliquis, ꝙ talis non vtitur iure poli re sibi concessa, sicut nec possidet iure poli: quia nemo vtitur re aliqua iure poli, nisi qui re tali vtitur tempore necessitatis extremæ, quod Nicolaus Tertius videtur innuere, cum dicit in decretali *Exiit*: *Et quidem vbi dicit, quod non est aliqualiter præsumendum, quod hac cuncta deficerent, sicut nec cateris, sic nec ipsis Fratribus iure poli in extrema necessitatis articulo, ad prouidendum sustentationi natura via extrema necessitate detentis concessa non præcluditur.* Ex quibus verbis insinuari videtur, quod nemini licet vti rebus iure poli, nisi sit in extremæ necessitatis articulo constitutus. Ad hoc dicunt, quod licet Nicolaus dicat, quod licet omnibus in extremæ necessitatis articulo constitutis vti rebus necessariis ad sustentationem natu-

ræ iure poli: non tamen negat aliquos posse in aliis casibus vti rebus iure poli. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, vti ꝙ temporalibus rebus pertinet ad ius naturæ, cui nemo licite renunciare potest: non tamen sic pertinet ad ius naturale, quin possit in multis casibus limitari, & quodam-modo coartari, & ne in actum licite exeat impediri: quemadmodum secundum Isidorum, vt habetur *distinction. prim. ius naturale*, communis omnium possessio & omnium vna libertas ad ius pertinet naturale: & tamen istud ius quodammodo coartatur: quia & temporalia approprianiur, & multi seruituti subduntur: non tamen istud ius naturale potest taliter enacuari, quia nunquam sic possunt temporalia appropriari, quin tempore necessitatis debeant esse communia: sic posse vti temporalib. potest per legem humanam & voluntatem propriam liberi hominis quodammodo coartari, & aliqñ ne in actum vtendi exeat impediri, sic n. potest aliquis voto firmare, quod à carnib. abstinebit: sicut etiam homines prohibentur vti rebus alienis: posse tñ vti temporalib. temporaliter euelli nõ potest. & ideo iure poli potest quilibet vti re temporali quacunque, qua vti neq; iure naturæ, neq; iure humano, neq; iure diuino, neq; facto proprio prohibetur, & ideo tempore necessitatis extremæ potest quilibet iure poli vti qualibet re temporali, qñ aliter vitam suã conseruare non posset: quia ad non vtendũ re temporali in hoc casu neq; iure quocunq; neq; facto proprio obligatur, vbi aũt vti aliqua re temporali determinata aliquis p hoc solummodo impeditur, quia res illa est aliena, eo ꝙ nullus re alicna, in qua nullũ ius habet præter ius naturale, extra casum necessitatis extremæ vti debet, ipso inuito, cuius est res illa: sola pmissio illius, cuius est res, quæ p licentiã declaratur, sufficit ad hoc, ꝙ iure poli vtatur eadẽ re. Per permissionẽ aũt, & p consequens per licentiã solumnõ remouetur impedimentũ prohibens habẽti ius naturale vtendi, ne exeat in actũ vtendi, & nullũ ius nouum sibi cõfert, ergo talis sic permissus seu licentiatus iure poli poterit vti re illa, quæ est aliena. Illud etiã, sc. ꝙ tali licentiato nullũ ius nouum confertur, tali ratione probatur. Omne ius vel est diuinũ vel humanum. Et si humanũ, vel est naturale & poli, vel est ius positiuũ & fori, sed per talem permissionẽ seu licentiam constat, ꝙ non cõfertur ius diuinũ, nec ius poli siue naturale, ergo si cõfertur aliquod ius habenti licentiã, tale ius pertinet ad ius fori, ergo talis vteretur re illa iure fori: ꝙ constat esse falsum. Quia p omne ius fori potest quis in iudicio litigare, talis aũt nõ habet aliquod ius, quo valeat in iudicio litigare, ergo non vtitur re illa iure fori, vtitur ergo solũmodo iure poli. Tunc tñ primo, qñ licentiatus seu permissus vtitur licite iure poli tali re & nõ prius: quia modo est amotũ prohibens ius naturale: ne exiret in actũ vtendi, ꝙ ante amotum minime fuit. Et ex quo patet, ꝙ Fratres Minores, si noo habẽt ius positiuum in reb. cõmune sibi & omnibus aliis fidelibus quibuscunq; reb. licite vtuntur iure poli: & non iure fori, vtuntur quantumcunq; sint extra articulũ necessitatis extremæ: quia iure vtendi naturali renunciare non possunt, possunt n. voto firmare, ꝙ nullam rem propriã nec aliquod ius propriũ in temporalib. volunt habere. Et ideo iure fori nulla re vti possunt, quia si re aliena vti debeãt, oportet remouere prohibens quod per permissionẽ seu licentiam ius, ad quem spectat permittere vel dare licentiam, amouetur: quo amoto, iure poli possunt in actum. Si autem vtuntur re aliqua, quæ occupanti conceditur, vel pro derelicta habentur, vtuntur ipsa iure poli: quia respectu talis rei nullum est impedimentum prohibens ne ius naturale vtendi in eis exiret in actum vtendi.

(*Qui sine iure vtitur iuste vtitur.*) Hic supponit iste impugnatus, quod aliquis potest vti re aliqua sine iure, quod de iure fori debet intelligi: quia sine iure omni naturali non potest vti re aliqua, cum ius naturale omnib. sit cõmune *di. 1. ius naturale*. Et ita cõstat, ꝙ iste impugnatus loquitur de iure fori (*si dicat ꝙ iuste vtatur sequitur per consequens quod & iure*) verũ est, ꝙ sequitur, ꝙ vtitur iure poli vel iure fori (*quia quod iuste fit, fit & iure*) verum est, quod fit iure poli vel iure fori, sed non oportet, ꝙ semper fiat iure fori (*ext. de verborũ significatione c. Ius dictum est & 14. q. 4. c. quid dicam.*) Dicunt isti impugnatores, quod quia verba in prædictis capitulis, in quibus iste se fundat, obscura videntur, volunt ea adducere in medium, & qualiter debent intelligi explicare, quæ sunt hæc. *Hoc enim iure possidetur, quod iuste: hoc iuste, quod bene.* Ex quibus verbis insinuãtur duæ propositiones videl. quod omne quod bene possidetur, iuste possidetur: & omne quod iuste possidetur, iure possidetur, ex quib. sequi videtur, ꝙ omnis, qui bene vtitur re aliqua, iure vtitur eadẽ re: & ita bonus vsus vtendi à iure vtendi separari nõ potest, sed dicunt isti, ꝙ prædicta capitula loquuntur disiunctiue vel æquipollenter de iure poli & de iure fori. Ius aũt poli nõ est aliud, q̃ potestas conformis rationi rectæ, absq; pactione. Ius fori est potestas ex pactione, aliqñ conformi rationi rectæ: & aliquando discordanti. Nullus autem bene possidet rem aliq̃, nisi secundum rationem rectam eam possideat, & ita qui possidet bene iure poli vel iure fori possidet, sed non omnis qui iure fori possidet, bene possidet. Ex quo sequitur, quod prædicta verba de iure fori non possunt intelligi, quia multa possidentur iure fori, quæ nõ bene possidentur, & multa possidentur bene, quæ nõ possidentur iure fori. Quod n. multa possideantur iure fori, quæ nõ bene possidentur, patet de multis, quę iure possidẽtur, quibus tñ male vtuntur: & p cõsequẽs nõ bene possident, teste Aug. qui 1. c. allegato, *quid dicã*, ait: *Male aũt possidet, qui male vtitur*, & Isidor. 1. c. allegato *ius dictũ*, ait: *Male aũt possidet qui vel suis male vtitur, vel aliena præsumit*. Ex quibus verbis colligitur euidẽter, quod nonnulli propriã rem male possident: & per consequens multa possidentur iure fori, quæ tñ male possidentur. Quod etiã multa bene possideantur, quæ iure fori minime possidentur, patet, quia qui legitime præscribit rem alienã, ante præscriptionem cõpletam bene possidet: & tñ ante præscriptionem cõpletam nullo iure fori possidet, ergo multa bene possidẽtur, quę tamen nullo iure fori possidentur, non ergo prædicta capitula loquuntur tñ de iure fori, sed etiã de iure poli, & ita ex eis concludi nõ potest, quod qui vtitur re aliena licentia alterius, vtitur iure fori, sed sufficit quod vtatur

tur iure poli. Appellans autem probans, quod vsus licitus potest à iure vtendi separari, non loquitur de iure poli, sed de iure fori, sicut sæpe explicat manifeste, quare argumentum prædictum contra appellantem in nihilo concludit *(nec iuste vtatur nec iniuste.)* Sed iuste & iniuste accipiatur primo modo, non est inconueniens, vnde sic accipiendo qui dat alicui rem aliquam ex libertate non ex debito aliquo, nec dat iuste nec iniuste: quia non tenetur sibi dare: & ideo non exercet actũ iustitiæ particularis sed liberalitatis: nec tenetur non dare: & ideo non dat iuste. Accipiendo tamen iuste & iniuste tertio modo, sic non est concedendum, quod nec vtatur iuste nec iniuste *(nec bonum nec malum)* hoc concedunt sine distinctione *(nec iustum nec iniustum)* hoc concedunt in vno sensu, & in alio negant: sicut ex prædictis apparet. *(Oportet quod si finis actus sit bonus, quod & ipse actus sit bonus.)* Dicunt isti, quod quia iste in difficultatibus Theologicis minime est instructus, de quibus tamen se temerarie intromittit: ideo de hoc dicto eius, & de hoc quod dicit de obiecto voluntatis pertranseunt.

Cap. LXVI.

NEc obstat, si dicatur, quod ime Isidorus inter iustum & iniustum ponere medium fas videtur, dicens quod ire per agrum alienum fas est: ius non est. Isidorus enim diuiserat legem in diuinam & humanam: & imposuerat nomina istis legibus dicens: quod fas lex diuina est, ius lex humana. Vnde volens de hiis exemplum dare, subiunxit: ire per agrum alienum fas est, *id est de iure diuino licitum est*: ius non est : *id est de iure humano non licet: vt patet dist. 1. c. omnes leges. Non ergo voluit Isidorus inter iustum & iniustum, fas pro medio ponere: sed declarare, quod aliquid de iure diuino licet, quod de iure humano non licet.*

In parte illa iste impugnatus respondet ad quandam obiectionem, quæ posset fieri contra rationem prædictam: contra hoc quod sc. accepit, quod non est medium inter actum iustum & iniustum: & est talis Secundum Isidor. *transire per agrum alienum fas est, ius non est*: ergo nec est iustum, quia ius nõ est: nec est iniustum, quia fas est: & ita est aliquod medium inter iustum & iniustum. Ad quam respondet dicens, quod Isidor. per verba illa non intendit dicere, quod aliquis actus est medius inter iustum & iniustum: sed quod aliquid est licitum de iure diuino, quod nõ est licitum de iure humano.

Sed isti impugnatores, quia hanc obiectionem ad istam quæstionem non faciunt, circa ipsam non multum instant. Dicunt tamen, quod per verba Isidori prædicta bene probatur, quod accipiendo ius, sicut appellans accepit, cum dicit, *vsum licitum posse separari à iure vtendi*: quia ipse accepit ibi *ius vtendi* pro iure fori, aliquis actus est bonus & licitus sine iure tali: quia transire per agrum alienum non est ius: & tamen est licitum, ergo aliquis actus est licitus sine iure tali: & eadem ratione potest actus vtendi esse licitus sine iure vtendi.

(Inter iustum & iniustum ponere medium fas videtur.) Dicunt isti, quod fas non est medium inter iustum & iniustum, etiam primo modo accipiendo iustum & iniustum: quia sæpe fas est iustum etiã primo modo accipiendo iustum. Nam multa sunt iusta iure fori: tamẽ inter iustum & iniustum illo modo accepta, est aliquod aliud medium, saltem per abnegationẽ, quia actus aliarum virtutum & aliorum vitiorum ab iniustitia opposita iustitiæ particulari nec sunt iusti nec iniusti: illo modo inter iustũ etiã & iniustum tertio modo dicta est medium per abnegationem, licet n. omnis actus vel malus vel bonus necessario comprehẽdatur sub iusto vel iniusto illo modo dictis: tamen quidam alii actus nec sunt iusti nec iniusti. Nam actus non vtentium ratione nec sunt iusti nec iniusti & tertio modo accipiendo iustum & iniustum. *(Ire per agrum alienum fas est)* Proprie loquendo aliud est ire per agrum alienum, aliud non prohibere aliquem ire per agrum: & vtrumq; in casu sub fas poterit comprehendi: & tamen vtrumq; potest ad iustitiam etiam particularem spectare *(fas lex diuina est)* Isidorus dicit, quod omne, quod fas est, nomine diuinæ vel naturalis legis accipiatur. Omne tamen quod fas est, etiam lex diuina poterit appellari, inquantum per legem diuinam, omne quod fas est saltem in genere fieri mandatur *(fas est)* id est de iure diuino licitum est: imo præceptum, si innoxius est transitus: quia de iure naturali, quod est immutabile, est quod vbi aliquid mihi prodest, & alteri non nocet, æquum est, vt me non prohibeas: licet ius fori ibi deficiat, nec per legem humanam potest statui cõtrarium, quod lex iniqua esset, & contra ordinem caritatis & contra doctrinam Christi dicentis Matth. 7. *Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines: ita & vos facite illis, hoc est enim lex & prophetæ*, veruntamen multa videntur in multis casibus non nocere alicui & alicui prodesse, quæ per legem humanam expedit prohiberi: quia si non prohiberentur sæpe & communitati & personis obessent, talibus tamen prohibitis generaliter vtendum est sæpe iniuste *(Aliquid de iure diuino licet, quod de iure humano non licet.)* Magis proprie dixisset, aliquid non est de iure diuino illicitum, quod est de iure humano illicitum, refert enim dicere affirmatiue aliquid de iure diuino, licet & dicere negatiue: aliquid non est de iure diuino illicitum, quod est illicitum de iure humano, sed quia, vt dicunt isti impugnatores, iste impugnatus diuersitatem modorum loquendi ignorat, sicut & quamplurimi alii, ideo circa hoc diutius nolunt insistere.

Cap. LXVII.

ADhuc iste hereticus dictam constitutionem satagit impugnare in eo, quod probare intendens, quod simplex vsus, id est sine iure vtendi à proprietate seu dominio separatus in re vsu consumptibili haberi non possit,

sic

sic dicit: Praeterea quod simplex usus, id est sine iure utendi à proprietate seu dominio separatus in re usu consumpti- bilium haberi nequeat, sic probatur, si enim haberi posset usus talis, aut ante ipsum actum, aut in ipso actu, aut post actum completum huiusmodi haberetur, quod autẽ fieri nequeat, ex hoc patet, quia quod non est, nequaquam ha- beri potest. Patet aũt, quod actus ipse antequam exerceatur, aut etiam dum exercetur, aut postquam perfectus est in rerum natura non est, ex quo sequitur quod haberi minime potest. Licet enim ante actum ipsum, qui facultatem habeat ipsum exercendi: per hoc tamen actus ipse in rerum natura, nisi in potentia, non existit, cum autem actus est in fieri, nec adhuc est in rerum natura, cum esse rem perfectam significet: quod quamdiu est in fieri, non potest actus conuenire. Quod enim de actu, qui est in fieri, praeteriit, iam non est, quod autem fit, instantaneum seu momentaneũ est: & tale quod magis intellectu percipi potest, quam sensu, ad huc post actum completum, licet si ex ipso facto pro- ducta res aliqua fuerit, res ipsa haberi valeat: factum tamen ipsum quod iam transiit non habetur.

Postquam in parte praecedenti iste impugnatus respondit ad obiectiones appellantis contra teitiam assertionem ipsius: hic respondet ad obiectiones eiusdem appellantis contia quartam asser- rionem impugnati, quam repurat appellans erroneam. Et diuiditur in tres partes: quia primo ponit assertionem impugnatam. Secundo ponit impugnationes eiusdem assertionis. Tertio ad ipsas im- pugnationes respondet. Secunda pars incipit in parte immediate sequenti. Tertia ibi: *Proculdubio ista consequentia.* Est igitur assertio impugnata, quod actus utendi re usu consumptibili separatus a iure utendi haberi non potest: quia non potest esse in rerum natura, eo quod nullus actus utendi potest esse in rerum natura: quia nec ante actum, nec quando actus exercetur, nec post actum com- pletum.

Sed isti impugnatores dicunt hic plures errores contineri, quos non solum sicut appellans: sed etiam multis aliis modis satagunt reprobare, & ideo eorum motiua praesentibus duxi inferenda. Di- cunt igitur, quod in verbis praemissis quinque continentur errores: quorum primus est, quod sim- plex usus, id est sine iure utendi, à proprietate seu dominio separatus in re usu consumptibili haberi non possit. Secundus est quod actus ipse, dum exercetur, in rerum natura non est. Tertius est quod actus haberi non potest. Quartus est quod esse solummodo rem perfectam significat. Quintus est quod factum haberi non potest.

De primo errore dictum est prius: & etiam quod hoc sit erroneum, ex consequentibus ap- parebit, ut isti dicunt.

Secundus error, ut dicunt, est, quod actus ipse dum exercetur in rerum natura non est, quod autem secundum sit erroneum, multipliciter probare conantur, & primo sic: Si actus dum exercetur non est in rerum natura, hoc nõ est, nisi quia actus, sc. est successiuus, quia hoc sua ratio manifeste de- clarat. Nam per rationem suam aequaliter ostẽditur, nullum successiuum esse in rerum natura, quod est erroneum, & manifeste Scripturae sacrae repugnat, ergo dicere, quod actus utendi dum exercetur non est in rerum natura, est erroneum reputandum. Quod aũt nullum successiuum esse in rerum na- tura, obuiat scripturae diuinae: patet aperte. Nam tempus, annus, dies, nox, & huiusmodi sunt succes- siua: & tamen sunt in rerum natura, scribitur enim Ioh. 13. *Cum ergo accepisset ille bucellam, exiuit conti- nuo: erat autem nox.* Ex quibus verbis constat, quod nox fuit aliquando in rerum natura: & tñ nox est quoddam successiuum, ergo successiuum potest esse in rerum natura. Item quod erit, potest esse in rerum natura, sed aliquando fuit, & adhuc est verum dicere quod tempus erit. Dicit n. Apostolus 2. Tim. 4. *Erit n. tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt*, ergo tempus potest esse in rerum natura: & tñ est successiuum. Item idem Apost. ead. epist. c. 3. ait: *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa*: & per consequens tempora possunt esse in rerum natura. Item Ioh. 10. scribitur: *Facta sunt autem encaenia Hierosolymis, & hyems erat.* Ex quibus verbis colligitur, quod hyems aliquando fuit: & per consequens successiua possunt esse in rerum natura, & ita actus potest esse in rerum natura, quia nõ est maior ra- tio, quare unum successiuum possit esse in rerum natura quam aliud. Item Luc. ult. dicitur: *Super haec omnia tertia dies est hodie*, ergo tertia dies tunc fuit, & ita aliquod successiuum potest esse in rerum na- tura. Item Exo. 12. dicitur: *Est enim phase, id est transitus Domini.* Iste ergo transitus fuit in rerum natura: & tamen non fuit momentaneus, sed successiuus. Non enim omnes primogeniti Aegypti in instanti occidebantur, sed in tempore. Item Cantic. 7. sic dicitur: *Quam pulchri sunt gressus tui in calciamentis filia principis.* Ex quibus verbis habetur, quod gressus etiam corporales pulchri sunt censendi, sed illa, quae non sunt, nec esse possunt, non sunt pulchra, ergo gressus possunt esse in rerum natura: & tamen sunt successiui. Item Gen. 27. dixit Isaac: *Vox quidem vox Iacob est*, &c. ergo illa vox fuit in rerum natura; & tamen vox est quoddam successiuum, ergo successiua possunt esse in rerum natura. Unde quod suc- cessiua fuerunt, sunt, & erunt, & possunt esse in rerum natura, ex locis innumeris scripturae diuinae colligitur euidenter, sicut 4 Regum 6 ubi dicitur: *Ecce enim sonitus pedum eius post eum est*, & 3. Reg. 8. scribitur: *Sint sermones mei isti*, &c. & 1. Reg. 20. *Ecce Kalendae sunt in crastino*, & Ioha. 6. *Erat proximum pascha dies festus Iudaeorum.* Et quint. cap. *Post haec erat dies festus Iudaeorum*, & septim. capitulo. *Tempus meum nondum aduenit, tempus autem vestrum semper paratum est*, & Matthaei 8. *Ecce motus magnus factus est in mari.* & Luc. 13. *Ecce anni tres sunt, ex quo venio.* &c. & Num. 10. *Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit.* Ex his aliisque quam pluribus patenter habetur: quod successiua, sicut tempus, motus, voces, sermones, anni, dies, soni, & huiusmodi possunt esse in rerum natura. Secun- do per scripturam diuinam probant specialiter, quod actus utendi, sicut actus comedendi, & hu- iusmodi possunt esse in rerũ natura, nam quod potest dari, potest esse in rerum natura: quia illud, q̃ nihil est necesse potest, dari non potest: sed actus utendi potest dari: teste Moyse, qui, ut habetur *Num. 11.*

Num 11. ait ad Dominum: *Sexcenta millia peditum populi huius sunt: & tu dicis, dabo eis esum carnium mēse integro.* Ex quib. verbis habetur, quod Deus promisit dare populo esum carniū, ergo esus carnium pōt esse in rerum natura, hoc cōfirmatur ꝑ istum: quia secundū eum in plurib. locis superius vsus pōt dari, accipiendo *vsum* etiā pro actu vtendi, ergo vsus pōt esse in rerum natura. Item Prou. 23. scribitur, *noli esse in conuiuiis potatorū nec in comessationib. eorū.* Ex quib. verbis colligitur, ꝙ aliquis potest esse in comessationib. potatorum: sed illis quæ nō possunt esse in rerum natura, nō potest aliquis interesse: quia aut interesset eis anteq̄ sint, aut dum sunt, aut postquā sunt ꝑ rationem suam. Nō antequam sint, nec postq̄ sunt, certum est: nec dum sunt, quia non sunt secundum istum, ergo illis quæ non sunt nec esse possunt, nō pōt aliquis interesse. Cum ergo aliquis pōt interesse comessationib. potatorum, sequitur ꝙ comessationes potatorum possunt esse in rerū natura, sed comessatio includit actū comedendi ergo actus cōedendi pōt esse in rerū natura, hoc etiā eodē modo probat̄ ꝑ illud Apost. ad Rom. 13. *Nō in comessationib. & ebrietatibus.* Tertio sic arguunt: Si actus vtēdi nō est in rerū natura; ergo vtens nō est in rerum natura: sicut si albedo non est in rerum natura, sequitur ꝙ album nun est in rerū natura. Tales n. propositiones, *Vtens est in rerū natura*: *Album est in rerū natura*: *Musicū est in rerum natura*, & consimiles, falsę sunt, siue subiecta non sint in rerum natura siue formæ quę denotantur subiectis cōpetere, non sint in rerum natura, vnde siue homo, siue musica non sit in rerum natura, hęc; est falsa, Musicum est in rerum natura, ergo siue ille qui vtitur, siue actus vtendi nō sit in rerū natura, hæc erit falsa: *vtens est in rerū natura*, sed secundum istum nullus actus vtendi est in rerum natura, ergo hæc est falsa: *vtēs est in rerū natura*, & ꝑ cōsequens sua cōtradictoria est vera: *nullus vtens est in rerū natura*. Quarto ꝓbat, ꝙ includit contradictionē, actū exerceri, & non esse in rerū natura: quia ꝙ nihil est, non exercetur, sed actus ꝑ istum nihil est: ergo non exercetur. Itē, aliter se habet actus ad esse, qn̄ est in fieri, & anteq̄ sit in fieri, sed actus secundum istum est in fieri, ergo actus tunc est in rerum natura. Item, quod aliqn̄ existit in potētia, potest aliqn̄ existere in actu: licet tunc non existat in actu, qn̄ existit in potētia, sed secundum istum ante ipsum actum non existit nisi in potētia, vt dicit hic, ergo tunc existit in potentia, ergo aliqn̄ potest existere in actu. Cōfirmatur, quia illud ꝙ non pōt esse in rerum natura, nec existit in actu nec in potentia, sed actus existit in potentia secundū istum, ergo pōt esse in rerum natura. Itē, aut actus, qn̄ exercetur, est aliquid, aut nihil, non pōt dici ꝙ sit nihil: quia tunc oē successiuum esset nihil: ꝙ est incōueniens: si est aliquid: ergo habet aliquid esse, & nō habet tūc tm̄ esse in potētia: quia anteq̄ exerceretur, fuit in potentia, ergo tunc habet aliquid esse in actu, ergo tunc est & ita dicūt isti, ꝙ dicere actū qn̄ exerceretur non esse in rerum natura, & quod actus nō potest esse in rerum natura, est erroneum, imo hæreticum reputandum. Tertius error, vt dicunt isti, contentus in prædictis verbis est, quod actus haberi non potest, quod est erroneum, quia si actus haberi nō potest, eadem ratione nullum successiuum potest haberi: ita tempus, dies, & anni, motus, verba & sermones, & alia successiua haberi non possent: quod sacræ Scripturæ obuiat manifeste. Ait enim Apostol. ad Gal. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes*, & Eccles. 3. *Omnia tempus habent*, & Ioh. 9. *Aetatem habet ipse, pro se loquatur*. Et 3 Reg. 1. *Rex Dauid senuerat, habebatque aetatis plurimos dies*, & Ioh. 5. *Erat autem ibi quidam homo 30. annos & octo habens in infirmitate sua*, & Ioh. 6. *Domine verba vitæ æternæ habes.* Ex quibus auctoritatibus, aliisque quampluribus colligitur euidenter, quod successiua possunt haberi: & ꝑ cōsequens actus potest haberi, hoc etiam patet: quia illud, quod potest dari, potest haberi, ab illo cui potest dari, tēpus aūt & actus edendi possunt dari. De actu edēdi ostensū est prius per illud Num. 11. *Dabo tibi esum carniū* De tempore patet per illud Apoc. 3. *Dedit illi tēpus vt pœnitentiā ageret, ergo possunt haberi*. Quartus error hic contentus (vt dicunt) est, quod esse solummodo rem perfectam significat. Quod enim hoc intendat, patet per hoc, quod ipse probare conatur, quod actus non est in rerum natura: quia esse significat rem perfectam, quæ probatio nullo modo concluderet, si esse significaret indifferēter rem perfectam vel imperfectam. Intendit ergo quod esse significat solummodo rem perfectam, sed hoc dicunt esse erroneum. Tum quia nulla successiua essent: tunc quia tūc nullæ partes entis perfecti separatæ essent, & ita nulla anima separata esset: nullum etiam corpus esset, quando anima esset separata: nec aliquod ens imperfectum esset in rerum natura: quæ omnia sunt absurda. Quintus error (vt dicunt) est quod factum haberi non potest, quod secundum vnum intellectum, etiam dictis istius impugnari repugnat. Nam proprie factum est res facta, sed res facta potest haberi (vt ipse dicit) ergo factum potest haberi, si autem per factum intelligat rem successiuam, adhuc potest haberi: quia successiua possunt haberi, sicut ostensum est prius. His visis dicunt isti impugnatores, quod indubitanter est tenendum, quod successiua possunt esse in rerum natura, & quod possunt haberi: & ideo actus vtendi pōt esse in rerum natura: & potest haberi. Circa solutionē aūt rationis sophisticæ, quam adducit, nolunt multum insistere: quia illa ratio ab exponentibus *quartum librum physicorum* dissoluitur, & ideo secundum quod exponentes circa naturam turpis, & aliorum successiuorum diuersimode opinantur, secundum hoc diuersimode ad rationem prædictam respondent. Aliter n. respondent illi, qui dicunt quod successiua aliquam rem distinctam ab oī re permanenti significant. Aliter illi, qui dicunt, quod nomina successiua nullā rem, præter permanentes, importāt, licet importent plures res permanentes diuersimode: quia aliquas affirmatiue, & aliquas negatiue, sed istorum opinantium rationes pertractare, & quæ illarum sit probabilior indagare ad præsens non expedit, sed hoc in quo prædicti opinantes concordant cum scriptura diuina, scilicet quod successiua sunt in rerum natura, & quod possunt haberi, fideliter est fatendum.

(Quod simplex vsus, id est sine iure vtendi à proprietate seu dominio separatus in re vsu consumptibili haberi non possit).

posit) omnia verba prærer ista, quod *vsus haberi non posit*, videntur superflua: quia ista est conclus intendit hic probare, sc. quod vsus, id est actus vtendi haberi non potest: & nõ plus probat de simplici vsu, quam de alio: ne plus de vsu sine iure vtendi, quam de vsu cum iure vtẽdi: nec plus de vsu à proprietate seu dominio separato, quam de vsu cum dominio seu proprietate cõiuncto, sicut istemet retut. (*Quod non est, nequaquã haberi potest*) vetum est, dum non est: tñ illud quod modo non est, postea potest haberi (*aut etiam dũ exercetur*) sc. non est, secundum istum: sed hoc dicunt isti esse falsum, quia actus dum exercetur est (*per hoc tamen actus ipse in terũ natura nisi in potentia non existit.*) Ex hoc arguũt isti, ꝙ secundum istum actus antequã exercetur est in potentia: ergo potest esse in actu: quia omne ꝙ est in potentia potest esse in actu. (*Cum aũt actus est in fieri, nec adhuc in rerũ natura est.*) Hoc negãt isti, quia eo ipso, quod est in fieri, est in rerum natura illo modo, quo cõperit successiuis esse in rerum natura, vnde licet quãdo per actum aliqua res permanens fieri debet, illa res non sit in rerum natura, quando actus est in fieri: ipse tamen actus tunc est in rerum natura (*cum esse rem perfectam significet*, verum est quod esse rem perfectã, nõ tñ significat rem perfectã (sicut iste putat) sed etiã significat rem imperfectã, quia oẽm rem significat perfectã vel imperfectã: quia significat totũ & partes: permanẽtia & successiua: perfectibilia & perfectiones eorũ (*ꝙ quamdiu est in fieri non potest actui conuenire* Si dicat, ꝙ esse perfectũ permanens nõ potest conuenire actui, dũ est in fieri, concedunt si intelligat, ꝙ nullũ esse sibi possit conuenire, dum est in fieri, negant (*quod aũt sit instantaneũ seu momentaneum est*) istud diuersimode dicunt esse verũ, qui circa naturã temporis & aliorum successiuorũ diuersimode opinantur: sicut circa instãs & mutatũ esse diuersimode opinantur. Ex hoc tñ non sequitur, ꝙ tempus & motus non sunt: sed sequitur ꝙ non quicquid quocunq; modo importatur p tempus & motũ est: & sic propotionabiliter est dicendũ de actu (*& tale ꝙ magis intellectu quã sensu percipi potest*) dicunt, ꝙ licet secundũ vnã opinionem illud, ꝙ secundum se totũ est de actu magis intellectu q̃ sensu percipi potest. Ex hoc tñ non sequitur, ꝙ actus non est: sed sequitur, ꝙ non quælibet pars actus est. Alii dicunt, quod illud, ꝙ est de actu etiam secundũ se totũ p sensum percipi potest: sed quomodo hoc intelligunt, nõ posset breuiter declarari: ideo ad præsens omittitur (*si ex ipso facto producta res aliqua fuerit*) ipsum factũ est ipsa res producta proprie loquendo: & etiã actus põt vocari factũ, sicut dicitur, scio facta tua propter (*factũ tamen ipsũ quod iam transiit nõ habet*) ipsum factũ, ꝙ est res facta, non transiit, licet actus transierit. Vlterius bete, manifestare conãtur, ꝙ ista ratio est quorundã antiquorũ philosophorum, propter q̃ negabant tempus, & motũ dicentes nullũ esse tẽpus, & ꝙ nihil potest moueri, quos Aristot. *in lib. physicor.* reprobat multis modis. Fuit enim inter alias vna ratio ipsorum ista, quod præteriit de tempore siue de motu nõ est: quod futurum est, nondum est, quod autem nunc est, instantaneum est & momentaneum: ꝙ nõ est pars temporis, neq; motus, ergo nec tẽpus est, nec motus. Et istud argumentũ realiter est idẽ cũ argumento istius. Vnde p rationẽ istius ita probatur: ꝙ neq; motus, neq; tempus est, sicut quodactus vtendi nõ est: sic arguendo, motus nec ante q̃ aliquid moueatur, nec dum aliquid mouetur, nec postquam motum est, est in rerum natura, quia licet antequam aliquid moueatur, habeat facultatem vt moueatur, tñ motus tunc in rerum natura nisi in potentia nõ existit, cum aũt aliquid mouetur: nec adhuc motus est in rerum natura, cũ esse rem perfectã significet: quod q̃ diu mobile mouetur, motui conuenire nõ potest, quod n. de motu præteriit, iam non est, quod aũt est, instantaneum seu momentaneum est. est tale quod magis intellectu q̃ sensu percipi potest, ergo tunc non est: & certũ est, quod post motum cõpletum motus non est, ergo motus non potest esse in rerũ natura. Et consimiliter põt argui, quod tẽpus non est, & quod dies non est: quia dies nõ est ante diem: nec post cõpletam diẽ: nec dum dies durat: quia quod præteriit de die, iam non est: illud quod est de die instantaneum & momẽtaneum est, ergo dies non est, & simpliciter potest probari, quod anni, voces, soni, cursus, incensus, & huiusmodi, non possunt esse in rerum natura, & quod haberi non possunt: quæ sacræ Scripturæ repugnant aperte, quare prædicta ratio, per quam tam manifesti errores sophistice concluduntur, est hæreticalis censenda: nec ab aliquo ad aliquid probandum, aliqualiter adducenda.

Cap. LXVIII.

HAEc verba ipsius constitutionis. Ex quibus concludere nititur dictu hæreticum, quod prædicta probatio gesta Christi, & Apostolorum eius destruit, quæ sacra Scriptura eos fecisse testatur scil. quod si actus vtendi haberi non posit, quia in rerum natura non est, neque antequam fiat, neque dum fit, nec postquam perfectus fuerit per consequens sequitur, quod neque aliquid fieri posit, cum factum antequam fiat in rerum natura non sit: ac dum fit, nisi per instans, neque postquam fuerit perfectum.

Hic iste impugnatus ad obiectiones appellantis respondet. Et primo respondet ad obiectiones hic recitatas. Secundo ad quasdam alias rationes, quæ contra quandam assertionem prædictæ annexam adduci videntur ibi: *Præterea dicit iste.* Prima in duas diuiditur: sc. quod ad duo, quę tangit appellans, respondet, secunda ibi: *Rursus dicit iste.* Prima in duas: quia primo recitat obiectionem appellantis. Secundo respondet in parte immediate sequenti. Dic ergo quod appellans ex verbis superius recitatis infert, quod dicta verba destruunt gesta Christi & Apostolorum eius. Sed dicunt isti impugnatores, quod truncate recitat verba appellantis. Nã verba appellantis sunt hæc, quę sequuntur: *In quibus verbis* (sc. præmissis) *istius impugnati includitur dictũ & ratio dicti, dictũ sc. quod simplex vsus, id est factum vtendi a proprietate seu dominio separatus in re vsu consumptibili haberi non potest, quod constat esse hæreticũ per rationes contra primũ errorem & tertiũ introductas. Ratio aũt dicti destruit gesta Christi & Apostolorũ, quæ Scriptura*

ptura sacra eos fecisse testatur: ac etiam gesta fideliũ: quia si ista ratio cõcluderet, sequeretur quod Christus nec comedit nec bibit, nec prædicauit, nec pedes discipulorũ lauit, quia per eandem rationẽ diceretur: si aliquid istorum fecit aut ante actum, aut post actum, aut in ipso actu, secundum dictam rationem non ante actum, quia ante actũ nullum istorum fuit, quia ante actum comedendi, bibendi, prædicandi, ambulandi & orandi actus ipsi in rerum natura, nisi in potentia, nõ existebant, vnde ante actum comedendi, bibendi, prædicandi, &c. nec comedit, nec bibit, nec prædicauit, &c. nec post actũ completum: quia post actum nullum istorum exercuit, nec in ipso actu: quia pars istorum, quæ præterierant, iam non erat; pars quæ futura erat, nondum erat: illud aũt quod erat in instanti, non erat aliquod istorum actu, sed potentia, quod magis intelligitur intellectu quam sensu: quia comedere & bibere, &c. non sunt in instãti, sed in tempore. Similiter omnia gesta Christi non fuerunt in instanti, sed in tempore, ergo si dicta ratio concluderet, sequeretur, ꝙ Christus nihil gessit corporaliter in hoc mundo, de his quæ S. Scriptura eum gessisse testatur. Eodẽ modo sequitur de omnib. Apostolis & aliis sanctis fidelibus, quod dicere vel sentire est hæreticum & insanum, vnde ad talem sophisticam rationem non oportet aliter respondere, nisi, sicut respondetur 4. physicor. ad rationes sophisticas probantes non esse tempus, nec motũ: quia hæc sophistica ratio est. Ex his patet, quod obiectiones appellantis sunt truncate superius recitatæ. (*Cum factum antequam fiat in rerum natura non sit,*) quamuis hoc sit verum: tamen hoc non accepit appellans, maxime accipiendo *factum*, sicut accipit iste impugnatus.

CAP. LXIX.

PRoculdubio ista consequentia est falsa: & est potius totum contrarium concludendum, videl. quod si actus vtendi quia in rerum natura non est, haberi non potest, concludi debeat, quod quia factum in rerum natura non est fieri possit, sicut enim quod non est haberi non potest: sic quod est factum fieri nequit, vnde si actus vtendi haberi non possit, quia in rerum natura non est, sequitur quod factum, quia in rerum natura non est, fieri possit.

Hic iste impugnatus ad prædictam obiectionem appellantis nititur respõdere, dicens quod ista consequentia non valet: actus vtendi, quia in rerum natura non est, non potest haberi. ergo factum, quia in rerum natura non est, non potest fieri, sed oppositum sequitur sic: actus vtẽdi, quia in rerum natura non est, non põt haberi, ergo factum, quia in rerum natura nõ est, potest fieri: quia sicut ꝙ nõ est, non potest haberi, ita quod factum est fieri nequit. Sed isti impugnatores dicunt primo, quod iste impugnatus non respondet ad obiectiones appellantis, secundo dicunt, quod verba prædicta multa irrationabilia & fantastica continent manifeste. Quod vero iste impugnatus hic ad præmissas obiectiones appellantis nequaquam respondeat, dicunt isti omni intuenti verba appellantis, & ista verba hic posita aperte patere. Nam appellans nullam talem consequentiam facit: quia actus vtendi in rerum natura non est, haberi non potest, ergo quod factum in rerum natura non est, non põt fieri, sed fundauit se in hoc: quod si actus vtendi non potest esse in rerum natura, quia nec ante actum, nec dũ actus exercetur, nec post actum cõpletum: ergo consimiliter, si Christus non comedit ante actũ, nec dum actus exercebatur, nec post actum Christus nõ comedit: & eadẽ ratione, nec bibit nec ambulauit, nec prædicauit, nec orauit. Quod vero Christus non comedit ante actũ, nec dum actus comedẽdi exercebatur, nec post actum comedendi cõpletum, probatur ꝑ rationem istius sic: ante actum comedendi Christus non comedit, quia tunc actus comedendi non existebat, nec in potentia, nec comedit dum actus exercebatur, quia dum actus exercebatur secundum istum non fuit nisi aliquid instantaneum seu momentaneum, quod magis intellectu quam sensu percipitur: ergo tunc Christus non comedit in instãti, sed in tempore, nec Christus comedit, certum est post actum comedendi cõpletum: ergo nunquã comedit, & ita est de verbis, quæ iste ponit in responsione sua, & ad quæ respõdet in verbis appellantis: & ita est de aliis. Dicunt igitur isti: quod quia ad rationes appellantis nesciuit rationem rationabilẽ inuenire, finxit quędam alia verba non intelligibilia, ad quę nititur respõdere, ꝑ hoc cupiens coram simplicib. se iactare, quasi rationes appellantis dissoluisset. Secundo dicunt isti, quod verba prædicta plura continent irrationabilia & fantastica, quorum primum est, quod actus vtendi non est in rerum natura, secundum quod actus vtendi haberi nõ potest. Tertium est, quod factum in rerum natura non est. Et quartum est, quod illud quod est factum fieri nequit. Quintum ꝙ factum, quia in rerum natura non est, fieri potest. De primis duobus dictum est supra *c. 67.* Tertium, s. quod factum in rerum natura non est, est erroneum secundum istos: quia factum non potest accipi nisi pro actu vel pro re producta per actum, si accipiatur pro actu: sic est error, sicut est error, quod actus non est in rerum natura, si accipiatur pro re producta: sic etiam est erroneum, quod cõstat quod res producta per actum est in rerum natura. Quartum, sc. quod illud quod est factum fieri nequit, si accipiatur pro re producta, sic potest cõcedi, quod illud quod est factum nequit fieri à creatura, quia iam factum est, si accipiatur pro actu: sic est falsum, quia actus fit & est in fieri. Quintum, scil. quod factum, quia in rerum natura non est, fieri potest, videtur erroneum: implicat enim quod ideo factum fieri potest. quia non est in rerum natura, sed hoc est falsum: quia tunc chimera posset fieri, quia non est in rerum natura.

(*Ita consequentia est falsa.*) Istam consequentiam non facit appellans. (*Si actus vtendi: quia in rerum natura non est haberi non potest, concludi debeat: quod quia factum in rerum natura non est fieri non possit.*) Istam consequentiam: vel conditionalem verius, non facit appellans, nec de ipsa facit aliquam mentionem. (*Sicut enim quod non est haberi non potest*) verum est dum non est (*sic quod est factum fieri nequit*) falsum est respectu Dei: quia Deus posset iterum illa facere, quæ sunt, & etiam ipsos actus iterum facere posset. (*Si actus vtendi haberi non possit: quia in rerum natura non est, sequitur quod factum, quia in rerum*

natura non est, fieri possit.) Istam consequentiam negant, quamuis nihil faciat contta intentionem appellantis: nec iste probat eam: & ideo eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Cap. LXX.

Rursus dicit iste hereticus, quod per rationem prædictam sequeretur, quod nec vsus rerum vsu consumptibilium etiam coniunctus cum proprietate seu dominio haberi posset, quod de vsu facti vtique nos fatemur: & idem dicimus de rebus non consumptibilibus vsu. Licet enim istis quis de facto vti valeat, habere tamen nequit in talibus vsum facti, vt ex prædictis patet.

In parte ista respondet ad secundam obiectionem appellantis, quæ fuit, quod per rationem suam nullus posset habere vsum consumptibilium vsu, ad quam respondet cōcedendo conclusionem loquendo de vsu facti. Sed isti impugnatores dicunt, quod conclusio, quam concedit, est erronea: quia eadem ratione, qua nullus posset habere vsum facti rerum cōsumptibilium vsu: Eadem ratione ouilum successiuum posset haberi, quod scripturæ diuinæ repugnat aperte, sicut ostensum est *cap 67* Secundo dicunt, quod ex his dictis patet, quod illa ratio in vanum adducta fuit ad probandum, quod simplex vsus facti sine iure à proprietate seu dominio separatus in re vsu consumptibili haberi non potest: quia per illā æqualiter probatur quod vsus facti sine iure, proprietate seu dominio separatus in re non consumptibili vsu haberi non potest, & quod vsus coniunctus iuri vtendi vel domioio seu proprietati haberi non potest, (*quod de vsu facti, &c.*) hic respondet ad rationem prætactam concedēdo conclusionem. (*Licet enim illis quis de facto vti valeat: habere tamen nequit in talib vsum facti*) hoc est irrationabiliter dictum: quia qua ratione potest concedi, quod aliquis potest vti rebus, potest concedi quod aliquis potest habere vsum rei: sicut quia cōceditur, quod aliquis vixit multis annis: ideo cōceditur quod habet multos annos: & ita patet, quod tota difficultas, q̄ iste facit de hac materia, est de hoc verbo *est*: & de hoc verbo *habere*: an. sc. sicut conceditur quod aliquis vtitur reb. ita debeat concedi, quod vsus est, & quod aliquis habet actum vtendi: sicut an debeat cōcedi, actus comedendi est; & aliquis habet actum edendi, quemadmodum conceditur quod aliquis comedit: & ita difficultate vocali & fantastica, vt dicunt, replet quaternos suos: & sub talibus difficultatibus friuolis & fantasticis nititur errores inducere contra catholicam veritatem.

Cap. LXXI.

PRaeterea dicit iste hereticus, quod dicta constitutio falsum includit in eo, quod dicit, quod in rebus vsu consumptibilibus possit vsus constitui vel haberi, nequaquam simplex nec separatus à proprietate seu dominio vsu huiusmodi posset dici: cum per talem vsum, id est vtendi actum, & in ipso actu & cum ipso actu res huiusmodi consumatur, in ipsiusque rei exerceatur substantia, nec sine ipsius rei consumptione esse valeat vsus talis.

In ista parte respondet ad quandam obiectionem: quæ contra quandam assertionem istius impugnati prædictæ anr. examadduci videtur. Et hæc pars diuiditur in tres: quia primo ponit assertionem. Secundo recitat impugnationem appellantis. Tertio respondet ad dictam impugnationem. Secunda pars incipit immediate post verba hic recitata. Tertia ibi: *Ad hoc dicendum est.* Dicit ergo primo: quod adhuc appellans prædictam constitutionem impugnat in hoc, quod ponit, quod si in rebus vsu consumptibilibus, vsus posset constitui vel haberi, ille tamen vsus non esset simplex, nec à proprietate seu dominio separatus, cuius rationem assignat: quia per talem actum vtendi, & in ipso actu, & cum ipso actu huiusmodi res consumitur.

Sed dicunt isti impugnatores, quod dictum in se est erroneum: & ratio, per quam probatur, plures includit errores. Dictum in se est tale: quod videlicet si in rebus vsu consumptibilibus potest vsus constitui vel haberi: talis vsus nec est simplex nec est à proprietate seu dominio separatus, & ita hoc dictum duas partes includit, quarum vtraq; est erronea, & ideo primo probant, q̄ talis vsus pōt esse simplex, secundo probant, quod potest esse à proprietate seu dominio separatus. Ad euidentiam primi dicunt esse sciendum: quod talia nomina *simplex, simplicitas, simpliciter*, in diuersis scientiis & vulgari modo loquēdi accipiuntur æquiuoce. Vnde in philosophia naturali, *simplex*, dupliciter accipitur. Vno modo, vt distinguitur contra cōpositum. Alio modo contra secundū quid: qđm dicit quod *quædam est generatio simplex, quædam secundum quid*, in Logica etiam accipiuntur æquiuoce, quia aliter accipiuntur, cum dicitur, *suppositionum alia est simplex, alia est personalis*, & aliter cum dicitur, *consequentiarum alia est simplex, alia vt nunc*, aliter cum dicitur, *propositio quædam est de inesse simpliciter, quædam de inesse vt nunc*, & cum dicitur, *quædam propositio conuertitur simpliciter, quædam per accidens, quædam per contrapositionem*, & aliter, cum *vna fallaciarū assignatur secundum quid & simpliciter*. Distinctiōē vero prædictarum significationum nō oportet eos in præsentibus declarare. Aliter accipiuntur huiusmodi vocabula in Theologia, & in scientiis legalibus, & in vulgari locutione. Vnde *simpliciter* vno modo opponitur dolositati: & sic accipitur Iob primo, cum dicitur: *Et erat vir ille simplex, & rectus & timens Deum*, & prim. Paralipomen. vltim. dicit Dauid: *Scio Domine Deus, quod probes corda & simplicitatem diligas, & ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli vniuersa hæc.* Et Sapientiæ primo. *In simplicitate cordis quærite illum*, & Matthæi decimo. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Et Anterius Papa, vt habetur *sex. quæstion. prim. Ex merito*, ait: *Habeant omnes simplicitatem columbæ, nec cuiquam machinentur:*

thinentur dalas: & ferpentu aftutiam, ut aliorum fupplantentur infidia. Aliter *fimplicitas* accipitur pro ftultitia vel ignorantia feu indifcretione vel imperitia, & fic dicunt iura, quod parcendum eft fimplicitati, vt habetur *extra de rerum permutatione, cum vniuerforum, & ext. de hæreticis, fuper literis, & de confecr. diftin. 2. Scriptura dicit. & ext. de tranlat. inter corporalia,* vbi dicit Innocentius III. *veniam errori dedimus, quia non ex malignitate, fed ex fimplicitate peccarunt,* & extra de hæretic. cum ex iniuncto, vbi fic dicitur: *Non eft tamen fimplicibus facerdotibus a fcholafticis detrahendum,* & fic etiam accipitur in decr. dift. 36. §. 1. cum dicitur, *oportet etiam ordinantem effe prudentem, quod contra eos notandum eft, qui fub nomine fimplicitatis excufant ftultitiam facerdotũ.* Sic etiam accipitur *fimplex* dift. 39. ca. Petrus, vbi Gloff. notat duplicem fimplicitatem vnã, quæ eft cõtraria dolo; aliã quæ eft negligentia fiue ftultitia. Aliter dicitur fimplex, idem quod perfectum, & fic loquitur Anfelmus Monologion capit. 28. vbi dicit, quod *folum effe Dei dicitur fimplex perfectũ & abfolutum.* Aliter diftinguitur *fimplex* contra folenne, & fic dicitur *votũ fimplex*, quod non eft folenne, vt habetur *ext. qui clerici vel vouentes matrimoniũ contrahere poffunt e. cõfuluit, & c. Rurfus.* Aliquando dicitur *fimplex*, quod adiuncto caret, & fic loquitur Anfelm. de fimplicibus, vbi oftendit, quod *declarationũ gratia, quædã funt fimplicia, quadam duplicia,* &c. Aliter accipitur *fimplex*, Num. 10. cũ dicitur: *quando aũt congregandus eft populus, fimplex clangor tubarũ erit,* vbi *fimplex* contra concifum diftinguitur. Aliter accipitur *fimplex* in vulgari locutione: quia qñ notat carentiã maioris dignitatis: ficut cũ dicitur: *ifte eft fimplex facerdos:* denotatur quod eft facerdos, & ꝙ non habet maiorẽ dignitatẽ, q̃ facerdotium, ficut dicitur aliquis effe *fimplex miles:* quia dignitatem maiorem militia non habet, & fic etiã aliquis dicitur effe *fimplex monachus:* quia in quo vnus monachus præfertur alteri caret, fic accipitur *ext. de fent. excommun. Nuper,* vbi dicitur, aliquos poffe abfolui à fimplici facerdote: & in multis alus locis fic accipitur. Aliqñ vero dicitur *fimplex*, quod conditionẽ, fpecificationẽ, modificationem, aut abdicationem aliquã includit, fic illud quod per fe ponitur, fine addito vel fine determinatione quacunq; dicitur *fimpliciter pons:* & fic aliquid dicitur *fimpliciter aliquale*, quia eft veraciter tale. Ex his patenter apparet, quod *fimplex* multis modis accipitur, etiam quod actus vtendi poteft multipliciter dici fimplex. Nã fecundum multos dicitur fimplex: fecundũ philofophiam naturalẽ, quia non cõponitur ex materia & forma: fecundũ etiam Theologiã poteft dici fimplex, ficut põt dici bonus. Sicut n. ideo dicitur bonus, quia bono modo & bene elicitur: ita põt etiã dici fimplex, quia à fimplici, & fine dolo elicitur, vel etiã exercetur. Poteft etiã dici *fimplex*, ficut poteft dici ftultus vel indifcretus: quia à ftulto vel indifcreto exercetur, põt etiam dici fimplex: quia eft fine alio actu vtendi. Sicut fecundum Anfelmum quandoq; aliqua declaratio dicitur fimplex, quia eft fine alia declaratione. Aliis modis poteft dici fimplex, ficut poft patebit. Ex quo cõcludunt, ꝙ hic ifte impugnatus cũ fine diftinctione negauerit actũ poffe effe fimplicẽ, qui tot modis põt effe fimplex, oftendit apte fe grãmaticæ, logicę, rethoricæ ignarũ, nec tñ propter dictarũ ignorantiã facultatum ipfum reprehenfibilẽ arbitrãtur: fed in hoc damnabiliter deliquit (vt dicunt) ꝙ fic philofophiæ & Theologiæ ignarus, vtpote qui earum nunq̃ fuit difcipulus, fed à pueritia barratator exiftẽs, tumultibus feculi intẽdebat, quæftiones Theologiæ difficiles determinare præfumit: & ideo magifter errorum exiftit, qui nunq̃ fuit difcipulus veritatis. Nullus n. (vt dicunt) eft quæftionum intricatarum Theologicæ facultatis determinator idoneus, nifi fuerit in grammatica, maxime quantum ad tropos, figuratiuas locutiones, quæ docentur in ea & in logica, ac metaphyfica & Theologia perfectus. Aliæ n. fumme profunt, fed parũ refpectu prędictarũ. Ad propofitum inducitur, ꝙ duo funt modi, quib. actus vtendi dicitur fimplex: & illi ad intentum iftorũ fufficiunt, dicitur n. vfus facti vno modo fimplex: quia ꝙ fibi ius aliquod fit annexum vel adiunctũ, non requirit, & fic actus comedendi dicitur actus vtendi fimplex: quia accidit actui comedendi, ꝙ comedens ius habeat comedendi, & fic aliqñ videtur loqui Nicolaus III. de fimplici vfu. Secundo dicitur actus vtendi fimplex, qui eft fine iure vtendi: ficut illud votũ dicitur fimplex, ꝙ folẽnitate caret: & ille dicitur fimplex facerdos, qui maiori dignitate ecclefiaftica caret. Primo modo accipiendo fimplicẽ actum vtendi, fic omnis vere vtens habet fimplicẽ actum vtendi: & ifto modo aliquid dicitur fimpliciter aliquale, qñ fine addito prædicatur, fic dicendo: *hoc eft albũ:* fed illud, de quo non dicitur albũ, nifi cũ addito, non eft fimpliciter album: propter ꝙ licet albũ cum addito prædicatũ de Æthiope fic dicendo: Æthiops eft albus fecundum dentes: non dicitur tñ fimpliciter albus, quia hæc nõ eft vera: Æthiops eft albus, & ifto modo videtur concedendũ, ꝙ quilibet vtẽs habet fimplicẽ actũ vtendi: quia habet actũ vtẽdi, qui nõ requirit de fe neceffario ius vtendi, loquendo de iure fori. Aliter põt dici fimplex actus vtendi ille actus, qui de facto nõ habet ius tale vtendi annexũ, & ifte põt vocari nudus actus vtendi: ficut *nuda promiffio* vocatur, quæ non eft iuratoria, &c. & *nudus vfus iuris* vocatur, vfus iuris qui non eft vfusfructus. Reftat probare, contra iftum impugnatum, quod talis vfus poteft effe fimplex, quod per Nicolaum III. aperte oftenditur, qui in decretali *Exiit*, ait: *Cũ in reb. temporalibus fit confiderare præcipuum proprietatem, poffeffionem, vfumfructũ, ius vtendi, & fimplicem vfum facti: licet primis poffit carere vita mortaliũ, nulla prorfus poteft effe profeffio, quæ à fe vfum neceffariæ fuftẽtationis excludat.* Ex quibus verbis colligitur, ꝙ vfus neceffariæ fuftentationis eft fimplex vfus facti, fed in reb. confumptibilibus vfu reperitur vfus neceffariæ fuftentationis, ergo in eis reperitur fimplex vfus facti. Secundo probatur, quod talis actus vtendi poteft effe à proprietate feu dominio feparatus: quia Fratres Minores habent vfum huiufmodi rerum, & tñ nulliusrei talis habent dominium feu proprietatem, ergo vfus earũ eft à proprietate feu dominio feparatus. Quod vero Fratres vtãtur huiufmodi reb. patet ad fenfum, quod etiam nullius rei habeãt dominiũ feu proprietatem, probatur per affertione adiuerforum fummorum Pontificum. Hoc enim expreffe diffinit Greg. IX. & Nicolaus III & Clemens

V. vt patet *sup. c. 32.* hoc Innocen. IV. & Alexan. IV. *in suis declarationib.* aperte testantur, qui dicunt: *Di-cimus insuper, quod cum in ipsa regula cõtineatur expresse, quod Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec lo-cum, nec aliquam rem: quia nec in cõmuni nec in speciali debẽt proprietatem habere: sed locorum & domorum & v-tensilium ac librorũ & eorum mobilium (quæ licet habere) ordo vsum habeat, & Fratres secundũ quod generalis & prouinciales Ministri duxerint ordinandũ his vtantur.* Et Clemens IV. in quodã priuilegio ait: *Cũ dilecti filij Fratres Minores ex professionis sua voto adeo se voluntariæ submiserint paupertati, vt nec diuisim, nec cõmuniter a-liquid proprii valeant obtinere: sed omnia quæ ipsis in eleemosynam erogantur, seu alias eorũ contemplatione proue-niunt, iuri ac proprietati ecclesiæ Romanæ accrescere dignoscantur,* &c. Et Gre. IV. in quodã priuilegio dicit: *Ordo Fratrum Minorũ humilitati deditus paupertatis, & rem & nomen appropriatatis abiecit: & quicquid ei ob-uenire dignoscitur, ipso facto in nostrum & ecclesiæ Romanæ dominiũ transire perhibetur.* & Martinus Papa IV. in priuilegio quod incipit, *Exultantes,* ait: *Ildemq; Fratres qui pro nulla re temporali possunt in iudicio experiri ex-clusisq; quibuslibet sollicitudinib. liberius & quietius diuinis vacent obsequiis, & offerentium donantium concedē-tiũ, aut in vltima voluntate relinquentium ordini prædicto vel fratrib. aliquid propter Deum pia intuitione fran-deret, recurrere ad Romanam ecclesiam cogetur, ad quam omniũ rerum mobilium & immobilium, quibus fratres vti possunt, quib. proprietas & dominium nullo modo spectat,* &c. Ex his aliisq; quampluribus assertionibus summorum Pontificum liquet aperte: quod Fratres Minores nullius rei vsu consumptibilis habent dominium seu proprietatem: & tñ vtuntur rebus vsu consumptibilibus, ergo vsus eorum in huius-modi reb. à proprietate seu dominio est separatus. Secundo dicunt impugnatores, quod ratio illius, per quam prædictã assertionem probare molitur, plures includit errores. Quorum primus est, quod per talem actum & in ipso actu & cum ipso actu res huiusmodi conseruatur: secundus, quod actus hu-iusmodi in ipsius rei exercetur substantia: tertius quod huiusmodi actus sine rei consumptione esse non valet, omnes isti errores, vt dicunt, vnico improbantur exemplo. Nam quãdo quis expendit pe-cuniam, & emit de pecunia rem aliquam: nec per huiusmodi actum, nec in ipso actu, nec cum ipso a-ctu pecunia, quantum ad substantiam suam consumitur: nec huiusmodi actus in ipsius pecuniæ sub-stantia exercetur: & sine consumptione huius rei potest esse talis actus. Idem posset per alia multa ex-empla probari. Ad rationem autem in re dicunt isti, quod fundatur in falso. Fundatur n. in isto me-dio: nullus actus vtendi re aliqua est à proprietate seu dominio separatus, quando res per actum & in actum & cũ ipso actu consumitur, sed ista probatio est falsa: nec aliq̃ apparentiam habet secundum i-stos. Nam consumptio rei non plus facit, quod actus nun potest separari ab vno dominio quam ab alio, si ergo propter consumptionẽ rei vsus non potest separari à dominio vtentis: eadem ratione nõ posset separari à quocunq; dominio, & ita non posset separari à dominio Dei, nec à dominio regum, nec ab aliquo alio dominio. (*Cum per talem vsum, id est vtendi actum.*) Hic concedit vtendi actum, qui est vsus, repetiti in rebus consumptibilib. (*& ipso actu, & cum ipso actu*) isti duo modi loquendi nõ im-portant aliud in proposito, quam primus modus loquendi, cum dicitur per actum. (*In ipsiusq; rei ex-erceatur substantia*) oppositum patet de vsu pecuniæ. (*Nec sine rei consumptione esse valeat vsus talis*) con-trarium patet de vsu vestium & pecuniarum & multarum aliarum rerum consumptibilium (*res hu-iusmodi insinuatur.*) Istud est falsum: siue intelligatur de consumptione rei quantum ad substantiam, siue de consumptione quantum ad dominium, patet quando aliquis vtitur ad pompam pecunia.

Cap. LXXXII.

Dicit enim quod prædicta constitutio intelligit, quod statim & vltimate in actu vtendi res huiusmodi consuma-tur, cum manifestum sit quod vestes non statim in primo actu vtendi vltimate & omnino consumantur: sicut & panis non statim in principio actus consumitur, & sic non est inconueniens, quod Dominus habeat dominium ci-bi vel panis existentis in ore serui.

Hic recitat obiectionem appellantis contra assertionem prædictam, quæ duas obiectiones in-cludit: quarum prima est: Quod nec vestes semper consumuntur: nec panis consumitur in principio actus, secunda est, quod sicut quis habet dominium serui sui, ita habet dominium panis existentis in ore serui. (*Prædicta constitutio intelligit quod statim & vltimate,* &c.) quia aliter non est ad propositum, vt post patebit (*ita non est inconueniens quod Dominus habeat dominium cibi,* &c.) Ad hoc iste impugnatus non respondet.

Cap. LXIII.

Ad hoc dicendum est, quod iste hæreticus imponit constitutioni, quod nec intellexit nec dixit, videl. quod in pri-mo actu vtendi vltimate & omnino res vsu consumptibiles consumantur: sed intellexit & euidenter expressit, quod per vsum vtendi perfectum, per quem res dicuntur vsu consumptibiles, consumantur: dixit enim, quod per ta-lem vsum, id est vtendi actum & in ipso, & cum ipso actu res huiusmodi consumuntur. Posuit enim copulatiue v-tendi actum & in ipso actu & cum ipso actu, vnde satis expressit, quod non per ipsius actus principium consumatur res huiusmodi, sed per actum perfectum. Item subiunxit, quod actus vtendi in ipsius rei consumptibilis vsu exerceatur substantia: nec sine ipsius rei consumptione esse valeat vsus talis. Vnde cum dicat, quod sine rei consumptione esse non valeat vsus talis, satis euidenter expressit, quod de vsu illo, per quem res consumitur, non de eius principio, in-tellexit.

Hic ad obiectionẽ respondet, quod appellans constitutioni falsum imponit. Ad quod probandũ innuit vnã distinctionẽ de vsu, quod videl. quidã est vsus perfectus, & quidã est vsus imperfectus, per quem respon-det

det dicens: quod appellans imponit cōstitutioni, quod intelligat, quod per primum actum vtēdi res consumatur, quod falsum est (vt dicit) quia constitutio intellexit de actu perfecto, per quem res consumitur: quod dupliciter per verba ipsius constitutionis probare conatur, vt patet in litera.

Sed impugnatores dicunt, quod in nullo respondet ad obiectionē appellantis. Ad cuius euidentiā dicunt primo, esse sciendum ꝙ actus vtendi non potest intelligi esse perfectus, nisi tripliciter. Primo quia nihil deficit actui, quod requiritur ad esse vel bene esse actus: sicut homo dicitur perfectus, qñ nihil deficit hoī, quod requiritur ad esse vel bene esse hominis, & iste modus duos modos pfecti includit. Secundo dicitur actus perfectus, quia finitus vel cōpletus: sicut motus dicitur pfectus, qñ finitur vel cōpletur. Tertio pōt intelligi pfectus, qñ per ipsum deuenitur ad illud, ꝙ per ipsum intēdebatur, sicut ædificatio domus dicitur perfecta, quando domus est facta, hoc n. ædificans intendebat. Secundo dicunt esse sciendum, quod appellans nunq̄ intendebat probare, quod actus vtendi in reb. vsu consumptibilibus, qñ est finitus & cōpletus, est à proprietate seu dominio separatus: quia tunc nō est separatus, nec coniunctus, eo quod tunc non est, sed intendebat probare, quod actus vtendi in rebus huiusmodi, dum durat seu exercetur, pōt à ꝓprietate seu dominio separari. Per hæc patet, quod ratio appellantis est irreuocata penitus & insoluta. Nā si tu dicis, quod res consumitur per actum perfectum, aut intelligis de actu pfecto primo modo, secundo vel tertio modo. Si primo modo, sic stat ratio appellantis, quia quantumcunq; induitio vestis sit perfecta primo modo, & quantumcunq; esset comestio panis cōsumptiuo si panis esset tunc consumptus, ipsa comestio minime exercetur secundum modum istius loquendi. Si intelligis de actu perfecto secundo modo, vel tertio, sic planum est: quod talis actus non est à proprietate seu dominio separatus, sed hoc non est: quia res est consumpta per talem actum: sed quia talis actus non est: quia successiuum quando finitur seu cōpletur, tunc non est, propter quod talis actus non est separatus à dominio seu proprietate. Hoc etiam patet: quia talis actus perfectus secundo modo vel tertio non plus potest esse separatus in rebus non consumptibilib. vsu à proprietate seu dominio, quam in rebus consumptibilib. vsu. Constat n. quod actus inhabitandi domum, qñ est completus & finitus, non est separatus à proprietate domus: quia tunc cessat, nec est tunc, nec etiam exercetur tunc: & ita est de omni actu alio perfecto secundo modo, vel tertio modo, ergo actus inhabitandi domū perfectus non potest separari à dominio, & per consequens quod res consumatur nihil facit ad hoc, quod actus possit à proprietate seu dominio separari, vel nō possit separari: quia domus non consumitur per actum inhabitandi perfectum, & tñ actus inhabitādi domum perfectus, id est finitus & cōpletus, non est à proprietate domus, seu dominio separatus, & ideo ratio istius impugnati non plus probat, quod actus vtendi in rebus consumptibilibus vsu non potest à proprietate seu dominio separari, quam quod actus vtendi in rebus non consumptibilib. vsu non potest à proprietate seu dominio separari, quare sicut absolute sine distinctione concedit & asserit, quod actus vtendi non potest in rebus consumptibilibus vsu à proprietate & dominio separari: ita deberet absolute, & sine distinctione concedere, quod actus vtendi non potest in rebus non consumptibilibus vsu à proprietate & dominio separari, & ex hoc etiam patet, quod sicut per rationem præcedentem positam supra, concedit & asserit quod simplex vsus, id est sine iure vtendi à proprietate seu dominio separatus, in re vsu consumptibili haberi non potest: ita absolute & sine distinctione, propter eandem rationem debet concedere, quod simplex vsus, id est sine iure vtendi à proprietate seu dominio separatus, in re non consumptibili vsu haberi non potest: quia illa ratio non plus concludit de vsu rei consumptibilis vsu, quam de vsu rei non consumptibilis vsu: imo quicquid dicit de inseparabilitatē vsus rei consumptibilis vsu à iure vtendi, & à proprietate seu dominio, deberet similiter dicere de inseparabilitate vsus rei nō consumptibilis vsu à iure vtēdi, & à ꝓprietate seu dominio. Item cōtra prædicta arguunt sic: aut per actū vtendi non perfectum vel principium actus, per quem vel per quod nequaquam res cōsumitur, necessario acquiritur dominium rei seu proprietas, si antea minime habebatur: aut non necessario acquiritur, etiam licet prius habitum non fuisset. Si detur primum, ergo sicut actus perfectus non potest esse à dominio separatus in re consumptibili vsu, ita etiam actus alius qui non est perfectus secundum istum, non potest in re consumptibili vsu à proprietate seu dominio separari, & per consequens absq; rei consumptione non potest in rebus vsu consumptibilib. actus vtendi à proprietate seu dominio separari. Si detur secundum, habetur propositū appellantis, quod sc. aliquis potest vti re vsu consumptibili absq; dominio seu proprietate in primo actu vtendi vltimate & omnino res vsu consumptibiles consumantur, quia aliter non probatur per rationem istam, quod actus vtendi non potest à proprietate seu dominio separari, imo non obstante illa ratione: multi actus vtendi eadem re possent à proprietate & dominio separari: & omnis actus talis vsque ad finem actus posset à proprietate seu dominio separari: quia vsque ad finem actus vtendi res minime est consumpta.

(*Euidenter expressit quod per actum vtendi.*) De actu vtendi perfecto nunquam prius fecerat mentionem, sed absolute vsus fuerat actu vtēdi, nunquam distinguens inter actum vtendi perfectum & imperfectum, vocatur autem hic *actus vtendi perfectus*, actus vtendi finitus & consummatus, & verum est quod tunc actus non est separatus à dominio rei siue res fuerit consumptibilis vsu, siue non fuerit consumptibilis vsu: quia tunc actus non est, nec etiam exercetur. (*Dixit enim quod per talem vsum, id est vtendi actum, &c.*) Hic ponitur vna probatio, per quam conatur ostendere quod intellexit de actu vtendi perfecto. (*Posuit enim copulatiue vtendi actum & in ipso actu, & cum ipso actu.*) Hoc est contra ipsum: quia ex copulatiua sequitur, quælibet pars copulatiue, & ita ex quo concedit copulatiuam, oportet

oportet eum concedere quamlibet partem eius per se positam. Sicut si Paulus est homo, & Martinus est homo: sequitur quod Paulus est homo. (*Vnde satis expressit, quod non per ipsius actus principium consumantur res huiusmodi*) male infert. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum: quod differentia est inter *consumi & consumptum esse*: sicut inter *moueri & motum esse*: & inter *alterari & alteratum esse*: & ideolicet exptessisset, quod p ipsius actus principium res non consumeretur, quia sicut motus & alteratio non sunt in instanti, sed in tempore, ita etiam consumi non est in instanti, sed in tempore. (*Sed per actum perfectum*) verum est, quod p actum perfectum, hoc est finitum & cōpletum, aliqua res est consumpta, tamen in principio actus res incipit consumi. Sæpe tamen sunt actus vtendi plures perfecti, respectu eiusdem rei vsu consumptibilis, per quos tamen res minime est consumpta, patet de vestibus. (*Item subiunxit quod actus vtendi in ipsius rei consumptibilis exercetur facto.*) Hic incipit alia probatio ad idem. sc. quod intellexit de actu vtendi perfecto, sed dicunt, quod illud quod hic accipit, & prius asseruit, falsum est: quia vsus pecuniæ non exercetur in substantia pecuniæ: quia substantia pecuniæ p vsum non variatur nec alteratur in aliquo, nisi forte aliquando per accidens. (*Nec sine res consumptione esse valeat vsus talis*) hoc etiam falsum est, sicut prius est ostensum (*de vsu illo, per quem res consumitur non de eius principio intellexit.*) Ex hoc sequitur, quod per dictā rationem nullo modo probatur, quod comedens panem & bibens vinum ac vtens aliis rebus consumptibilibus, dum comedit & bibit & vtitur aliis rebus, habet dominium & proprietatem rei talis, & ita non obstante ratione prędicta potest quis comedere panem, cuius non habet dominium: & bibere vinum, cuius non ipse, sed alius habet dominium, & hoc solum hic intendit appellans.

Cap. LXXIV.

R*Vrsum dictus hereticus dictam assertionē impugnare nititur in eo, quod dicit, quod retētio dominii quam summus Pontifex facit in rebus, quæ ad Fratres Minores obuenerant, vel inposterum obuentrent, dictis fratribus quantum ad statum perfectionis nequaquam profuit, quantum ad hoc quod propter carentiam talis dominii se pauperiores dicere valeant, quam si res illas cum illo, quo carere se dicunt dominio obtinerent*, & infra: *Talis enim carentia re in præsenti ac spe in futurum omni commodo denudati pauperiorem non efficit non habentem*, & infra: *Nolenter in posterum, quod sub prætextu seu pallio talis dominii verbalis, nudi & ænigmatici fomentum quantum malis, quantum procedunt ex simulatione huiusmodi ministretur, sancimus*. &c.

Postquam iste impugnatus in parte præcedenti respondit ad obiectiones appellantis contra quartam assertionem eiusdem: hic incipit respondere ad obiectiones appellantis contra quintam assertionē istius impugnati, quam reputat appellans hæreticam, & diuiditur in tres partes; quia primo replicat ipsam assertionem impugnatam, secundo recitat ipsam impugnationem, tertio ad impugnationem respondet. Secunda pars incipit in parte immediate sequenti. Tertia ibi: *Profecto est hæreticus*. Dicta autem assertio continet tres partes: quarum prima est, quod carentia dominii in reb. quibus Fratres Minores vtuntur, non prodest fratribus quantum ad statum perfectionis, vt per talem carentiam se valeant dicere pauperiores. Secunda est, quod carentia dominii omni temporali commodo denudati pauperiorem non efficit non habentem: tertia est quod tale dominium est verbale, nudum, ænigmaticum: & de istis patebit inferius. (*Retentio dominii.*) Intendit quod carentia dominii seu expropriatio huiusmodi non profuit fratribus sicut ex consequentibus apparebit (*quo carere se dicunt dominio*) innuit, quod in rei veritate Fratres non carent dominio huiusmodi rerum: licet dicant falsè se carere tali dominio (*omni commodo denudati*) dicunt quod tale dominium non est ab omni commodo spirituali denudatum, sicut postea ostendetur (*pauperiorem non efficit non habentem*) hoc probabunt irrationabiliter omnino dici.

Cap. LXXV.

P*Redicta verba secundum istum hereticum S. Scripturæ ac doctrina euangelicæ & Apostolicæ & sanctæ matri ecclesiæ obuiant & repugnant Nam ex scriptura diuina superius (vt asserit) est ostensum, quod Apostoli & eos sequentes viri perfecti ex consilio Christi proprietatem & dominium rerum temporalium omnium reliquerunt vsu rerum necessariarū ad vitæ humanæ sustentationem, cui non est licitū renunciare, contenti. Constat (secundū ipsum) quod dominium quod Apostoli in reb. omnibus temporalibus, quarum vsum habebant ex Christi consilio reliquerunt, fuit omni temporali cōmodo vsu, scil. vtili denudatum, sicut manifeste patet in rebus, quorum proprietatem & dominium vsu retento, prout euangelica testatur historia, reliquerunt, cum in consilio Christi dato de rebus temporalibus abdicandis abdicatio proprietatis & dominii earum rerum & non vsus, vt superius ostenditur, includatur. Si ergo carentia talis dominii ad perfectionem non pertinet, nec pauperiorem efficit non habentem, sicut dicta constitutio dogmatizat: Sequitur quod Christus simulatam & fallacem doctrinam tribuit volentibus ad perfectionem attingere consulendo, quod omnia temporalia quo ad proprietatem & dominium relinqueret. Et quod Augustin & Hieronymus doctores ecclesiæ, & alii sancti patres institutores religionum errauerunt, qui dictum Christi consilium sequi volentes abdicationem proprietatis & dominii rerum omnium sunt professi.*

Hic impugnatus recitat obiectiones appellantis contra assertionem prædictam, quæ consistit in hoc, quod Christus talem abdicationem talis dominii consuluit, & Apostoli tale dominium reliquerunt: & similiter sancti patres religionum institutores vsu rerum necessariarum vitæ humanæ sustentatione, cui non est licitum renunciare contenti, iuxta illud Apostoli; *habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.*

(Fuit omni temporali commodo vsu scilicet vtili denudatum) scilicet illo tempore quo Apostoli habuerunt vsum & alii dominium.

Cap. LXXVI.

P*Rosecto iste haereticus, vt praeuaricator legis, notorie verba constitutionis praedicta truncate recitat illa, quae eius defectum manifeste insinuant, omittendo. Intendit enim probare dicta constitutio, quod retentio dominii praedicta facta per summum pontificem, quantum ad statum perfectionis nequaquam praedictis Fratribus profuit, quam probationem omittit haereticus supradictus, quae talis est, vt ex dicta constitutionis tenore manifestius liquet. Quod enim inquit, quantum ad statum perfectionis profuerit retentio dominii supradicta, patet, cum enim perfectio vitae Christianae principaliter & essentialiter in caritate consistat, quae ab Apostolo vinculum perfectionis dicitur: & quae vnit seu iungit aliqualiter in via hominem suo fini. Ad quam per contemptum bonorum temporalium & ipsorum expropriationem via disponitur: per hoc praecipue quod sollicitudo, quam ipsa temporalia in acquirendo, conseruando, & dispensando exigunt quamplurimum ab actu caritatis retrahens amputatur. Restat, quod si sollicitudo eadem post expropriationem huiusmodi, quae ante ipsam inerat, perseueret, ad perfectionem huiusmodi, talis expropriatio valeat nil conferre. Constat autem, quod post ordinationem praedictam non fuerunt in acquirendis aut conseruandis bonis praedictis in iudicio & extra minus solliciti, quam ante illam fuerant Fratres ipsi, quam quod sint Religiosi Mendicantes, alii habentes aliqua in communi. Credimus vtique, quod nullus sapiens probationem huiusmodi reprobabit propter quod ipsam haereticus non expressit.*

Hic impugnatus ad obiectiones appellantis contra praedictam assertionem respondet. Et diuiditur in duas partes: quia primo respondet ad obiectiones in *praecedenti capitulo* recitatas. Secundo respondet ad quasdam alias tactas in appellatione appellantis. Secunda ibi: *Ad illud autem quod inducit.* Prima diuiditur in tres, secundum quod ad tria tacta in obiectionibus praedictis respondet. Secunda ibi: *Ad hoc autē quod ipse dicit.* Tertia ibi: *Ad illud autē quod dicit.* Prima adhuc in duas diuiditur, secundum quod duo dicta in constitutione *Ad conditorem* replicat, ad ostendendum quod appellans truncate recitat illa, quae in dicta constitutione *Ad conditorem* habentur, per quae, vt dicit, defectus appellantis ostenditur. Secunda pars incipit in parte immediate sequenti ibi: *Item intendit.* In prima igitur parte dicit, quod appellans truncate recitat verba constitutionis *Ad conditorem*: quia omittit rationem, per quam probatur quod talis retentio dominii facta per summum pontificem nequaquam profuit Fratribus quantum ad statum perfectionis. Est autem ratio talis Perfectio vitae Christianae essentialiter consistit in caritate, ad quam per contemptum temporalium praecipue via disponitur, per hoc quod sollicitudo circa temporalia amputatur, ergo si sollicitudo sit eadem post expropriationem huiusmodi, quae fuit ante expropriationem: huiusmodi expropriatio ad perfectionem nihil confert, sed Fratres Minores fuerunt aeque solliciti circa temporalia post expropriationem huiusmodi, sicut ante & sicut alii religiosi mendicantes: quia fuerunt aeque solliciti circa temporalia post ordinationem Nicolai tertii de retentione dominii sicut ante, ergo talis expropriatio ad perfectionem nihil contulit eis.

Sed impugnatores probare conantur, quod in ista ratione hic adducta, quam omisit appellans, plures errores & mendacia Fratrum diffamatoria continentur. Ex quibus reprobatae impugnationes appellantis fortiores intelligentibus apparebunt. Primus autem error hic contentus, vt dicunt, est quod expropriatio siue abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi ad statum perfectionis non pertinet. Secundus est quod ad caritatem per contemptum bonorum temporalium & expropriationem ipsorum via disponitur. Per hoc praecipue quod sollicitudo quam ipsa temporalia in acquirendo & conseruando exigunt amputatur. Tertius est quod si manet eadem sollicitudo ante expropriationem omnium temporalium, quae fuit ante dictam expropriationem, talis expropriatio ad perfectionem valet nil conferre, primum vero mendacium diffamatorium hic contentum est, quod post expropriationem huiusmodi Fratres Minores non minus fuerunt circa temporalia solliciti in iudicio & extra quam ante fuerant. Secundum est quod Fratres Minores non sunt minus solliciti circa temporalia, quam alii religiosi Mendicantes. Si autem intelligeret, quod Fratribus praedicta duo competerent ex statu suo, essent erronea reputanda.

Primus igitur error, vt dicunt isti, contentus in verbis praedictis, est quod expropriatio siue abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi ad statum perfectionis non pertinet. Quod enim hoc intendat, patet aperte. Nam dicit, quod retentio dominii supradicta Fratribus non profuit ad perfectionis statum, per retentionem autem dominii intelligit expropriationem praedictam. Nam praemissa ista conclusione probanda, quantum ad statum perfectionis nequaquam eis profuit retentio dominii supradicta: Postea in ratione, per quam istam conclusionem probare conatur, de retentione dominii nulla fit mentio, sed tantummodo de expropriatione, quare cum praemisit, quod retentio dominii eis non profuit de expropriatione intellexit. Vel si voluit distinguere inter retentionem dominii & expropriationem: oportet quod per rationem suam primo probet istam conclusionem. Expropriatio supradicta non profuit Fratribus quantum ad statum perfectionis. Et ex ista infert istam: Retentio dominii non profuit eis: & ita manifeste patet p rationē suam, ꝙ intendit, ꝙ expropriatio omniū temporaliū ad statum pfectionis nō prodest. Sed ꝙ hoc sit erroneum reputandū illi impugnatores multipliciter ꝓbare conātur. Dicunt enim primo, ꝙ

determinationi ecclesiæ Romanæ contradicit, quod per Nicolaum tertium, vt dicunt, apertede-
monstratur. Ait enim Nicolaus tertius in decretali *Exiit*, sicut ostensum superius est c. 9. *Dicimus quod*
abdicatio proprietatis huiusmodi rerum omnium temporalium tam in speciali quam etiam in communi propter
Deum meritoria est & sancta: quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit,
quamque primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte hauserant, in volentes perfecte viuere per doctrinæ
ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod huiusmodi abdicatio seu
expropriatio spectat ad viam perfectionis. Aliter enim Christus ipsam verbo docendo & exemplo
firmando viam perfectionis minime ostendisset: Apostoli etiam per doctrinæ & vitæ ipsorum alue-
os viam perfectionis in volentes perfecte viuere nullatenus deriuassent. Amplius, illa abdicatio
seu expropriatio, quæ est ardua, difficilis propter Deum, quæ meritoria est & sancta, ad viam perfe-
ctionis spectat, sed expropriatio supradicta meritoria est & sancta secundum verba Nicolai prædi-
cti, ergo ad viam perfectionis spectat, & ita prodesse Fratribus potuit ad statum perfectionis. Se-
cundo sic arguunt, illud quod à Christo consulitur volenti viam perfectionis arripere, ad statum
perfectionis spectat, sed Christus abdicationem omnium temporalium consuluit viam perfectio-
nis volenti arripere, cum dicit Matth. 19. *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da paupe-*
ribus, ergo huiusmodi abdicatio ad statum perfectionis spectat. Tertio sic: Paupertas Evange-
lica ad statum perfectionis spectat, sed abdicatio proprietatis omnium temporalium ad Evangeli-
cam pertinet paupertatem, hæc ostensa est supra capit. 13. ergo talis abdicatio ad statum perfectio-
nis spectat. Quarto sic: Illud quod tollit impedimentum perfectionis, aliquo modo ad perfe-
ctionem spectat, sed voluntaria abdicatio proprietatis possessionum omnium temporalium in spe-
ciali & in communi tollit impedimentum perfectionis scilicet amoris diuini, in quo consistit per-
fectio: quia tollit amorem temporalium, qui est impedimentum amoris diuini, ergo abdicatio
proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi ad perfectionem spectat. Circa istam
rationem supposita maiore tanquam certa sunt duo probanda; quorum primum est, quod volunta-
ria abdicatio proprietatis omnium temporalium tollit vel diminuit amorem eorum.

Secundum est, quod amor temporalium est impedimentum amoris diuini, primum probatur,
nam amor temporalium ex proprietate rerum temporalium tam in speciali quam etiam in commu-
ni nascitur & augetur, testante beato Hieronymo, qui ait super Matth. 19. quia *diuitiæ habitæ diffici-*
le contemnuntur: non dicit Dominus impossibile est diuitem intrare in regnum cœlorum, sed difficile. Ex quibus
verbis habetur, quod diuitiæ habitæ difficile contemnuntur: & per consequens diuitiæ habitæ fa-
cile diliguntur: quia quod cum difficultate contemnitur, facile amatur. Ex proprietate igitur tem-
poralium amor eorum nascitur vel augetur, hoc etiam beatus Bernardus de colloquio Simonis &
Iesu testatur dicens: *hæc fugiendarum diuitiarum præcipua causa est: quia vix aut nunquam sine amore vale-*
ant possideri: siquidem glutinosa nimis non modo exterior, verum etiam interior substantia nostra videtur: & fa-
cile cor humanum omnibus, quæ frequentat, adhæret. Ex quibus verbis datur intelligi quod sine amore
temporalia difficile possidentur.

His concordat beatus Augustin. qui in epistola ad Paulinum & Therasiam ait: *Terrena diligun-*
tur artius adepta quam concupita. Nam vnde iuuenis ille tristis discessit, nisi quia magnas habebat diui-
tias. Aliud est enim nolle incorporare illa quæ desunt, aliud iam incorporata diuellere: illa velut
extranea repudiantur, ista *velut membra præscinduntur.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod ex
possessione temporalium amor eorum augetur.

Hoc etiam Chrysostomus asserit manifeste: qui super Matth. ait: *Appositio diuitiarum maio-*
rem accendit flammam, & vehementior fit cupido. Ex his colligitur euidenter, quod ex possessione tem-
poralium amor eorum nascitur vel augetur, aut etiam retinetur. Ex quo manifeste infertur, quod
illud, quod tollit possessionem temporalium, tollit amorem eorum, vel diminuit, cum ergo volun-
taria abdicatio proprietatis omnium temporalium in speciali & in communi, tollat possessionem
temporalium, sequitur euidenter, quod tollit vel diminuit amorem temporalium rerum, & sic pro-
batum est primum præmissorum.

Secundo probandum est, quod amor temporalium est impedimentum amoris diuini, hoc au-
tem testatur beatus Augustin. qui 10. lib. confessionum loquens ad Deum ait: *Minus te amat, qui te-*
cum aliquid amat, quod propter te non amat, sed amor qui ex possessione temporalium nascitur vel auge-
tur non est propter Deum, si enim esset tantummodo propter Deum, non esset maior, quando pos-
siderentur, quam quando non possiderentur, ille igitur amor est impedimentum amoris Dei: quia
diminuit vel tollit amorem Dei.

Item idem August. lib. 83. Quæstion. hoc aperte insinuat dicens: quod *nutrimentum caritatis est*
minutio cupiditatis, ergo augmentatio cupiditatis quæ fit per amorem temporalium est impedimen-
tum caritatis.

Item August. in eodem lib. ait: *Caritatis venenum est spes adipiscendorum temporalium*, ergo multo
magis adeptio temporalium est caritatis venenum. Ex quo sequitur, quod multo fortius amor tem-
poralium est venenum caritatis: & per consequens est impedimentum amoris diuini.

Item Hieronymus, vt habetur *12. q. 1. c. Clericus*, ait: *Si quispiam aliquid habuerit præter Dominum,*
pars eius non erit Dominus, hoc autem potissime debet intelligi de habere per amorem, qui non est pro-
pter Dominum. Ex quo patenter infertur, quod amor temporalium impedit habere Dominum. &
per consequens impedit amorem Domini, quia Dominus per amorem habetur.

Quin-

Quinto eandem conclusionem, scilicet quod abdicatio proprietatis omnium temporalium ad perfectionem spectat, sic ostendunt: illud quod disponit ad perfectionem & contrariatur occasioni peccatorum, per quæ perfectio tollitur, ad perfectionem spectat, sed abdicatio proprietatis omnium tẽporalium disponit ad perfectionem, & contrariatur possessioni temporaliũ, quæ est occasio peccatorum, per quæ perfectio tollitur, ergo abdicatio proprietatis omnium temporalium ad perfectionem spectat.

Circa illam rationem sunt duo probanda: quorum primum est, quod abdicatio proprietatis omnium temporalium disponit ad perfectionem. Secundum est quod possessio temporalium, cui contrariatur abdicatio supradicta, est occasio peccatorum per quæ perfectio tollitur, primum probatur auctoritate Gregor. qui quarto Moralium ait: *Sunt nonnulli iustorum, qui ad apprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod cuncta derelinquere ad perfectionem disponit, imo quasi exigitur, hoc etiam testatur Ambros. qui primo lib. de Officiis ait: *non potest quis præmium accipere, nisi legitime certauerit, neque gloriosa victoria vbi non fuerunt laboriosa certamina, ideo Dominus in Euangelio: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum: non dicit, beati diuites, sed pauperes, unde enim incipitur beatitudo diuino iudicio, vbi ærumna æstimatur humano.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod paupertas & per consequens abdicatio proprietatis omnium temporalium est via ad beatitudinem in ista vita. De qua loquitur Saluator *Matt. 6.* sed illa est perfectio, vel non sine perfectione, ergo paupertas vel est perfectio vel ad perfectionem disponit. Secundu probandum est quod possessio temporalium, cui contrariatur abdicatio proprietatis omnium temporalium, est occasio peccatorum, per quę perfectio tollitur, hoc enim testatus Greg 4. li. Moralium dicens: *Rarum valde est, vt qui possident aurum ad requiem tendant: cum per semetipsam veritas dicat, quod difficile qui pecunias habent, intrabunt in regnum cœlorum.* Ex quibus verbis colligitur, quod diuitiarum possessio impedit intendere ad regnum cœlorum, sed hoc non fit, nisi inclinando ad peccata, ergo est occasio peccatorum, hoc etiã Aug. *de verbis Domini* aperte insinuat, specialiter explicans ꝙ est causa superbiæ dicens: *nihil est quod sic generent diuitiæ, quam superbiam, omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum, omne germen habet vermem suum, vermis diuitiarum superbia.* Et Idem de Lapsu mundi ait: *In diuitiis nil tam cauendum est quam superbiæ morbus.* Possessio igitur diuitiarum est occasio superbiæ. ꝙ etiam sit occasio aliorũ vitiorum, testatur idem Augustinus, q de Lapsu mundi ait: *Diuitiæ ipsæ quas putatũ plenas esse delitiarum, pleniores sunt periculorum:* & per consequens sunt occasiones peccatorũ. Hoc etiam testatur Greg qui super illud Euangelii *Exiit, qui seminat,* ait: *Quis enim mihi vnquam crederet, si spinas diuitias interpretari voluissem: maxime cũ illæ pungãt, istæ delectẽt, & tamen spinæ sunt, quia cogitationũ suarum punctionibus mentem lacerant: & cũ vsq; ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant,* & ideo primo Moralium ait: *Solet rerũ abundantia tanto à timore diuino mẽtem soluere, quanto hanc exigit diuersa cogitare. nam dũ foris per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur.* Ex his aliisq; cõpluribus sanctorum testimoniis euidenter apparet, diuitias occasionẽ peccandi præstare, & plenas esse periculis, ꝙ testimonio Apostolico confirmatur, q primæ Tim. 6. ait: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueũ Diaboli & desideria multa & nociua quæ mergunt hominem in interitum & perditionem.* Vltimo, ꝙ abdicatio ꝓprietatis omnium temporalium ad perfectionem pertineat, sanctorum auctoritatibus conantur ostendere. Hoc enim auctoritate B. Hieronymi ꝓbant, qui ad Rusticum monachum ait: *Si perfectus esse desideras, exi cum Abraham de patria & de cognatione tua, si habes substantiã, vende & da pauperibus: si non habes grandi onere liberatus es, nudum Christũ nudus sequere: durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia.* Ex quibus verbis datur intelligi, ꝙ qui perfectus esse desiderat, debet omnia vendere, & dare pauperibus: & per consequens proprietatem omnium abdicare. Item, illud ꝙ est melius, ad perfectionem spectat, sed omnia dimittere est melius quam aliqua retinere: teste beato Augustino de Bono coniugali, q ait: *Bonũ erat ꝙ faciebant qui de substantia sua Christo & eius discipulis ministrabant: sed melius qui omnem substantiã dimiserunt vt Christum Dominum expeditius sequerentur,* ergo omnia dimittere ad perfectionem spectat Item his concordat Ambro. qui li. 1. de officiis ait: *Officium omne aut mediũ aut perfectum, quod æque scripturarũ auctoritate probare possumus, habemus enim in euãgelio dixisse Dominum: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. non homicidium facies: non adulterabis: hæc media sunt officia, quibus aliquid deest. ideo sequitur: si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & sequere me, hoc est igitur perfectum officium.* Ex his verbis datur intelligi ꝙ vendere omnia & dare pauperibus ad perfectionem spectat Idem Beda super illud Marci 2. *Relictis omnibus secutus est eum,* ait: *Perfectam nobis abrenunciationis seculi formam tribuit, dum non solum lucra reliquit vectigalium, sed & pericula contempsit* Lucra igitur & pericula mundana contemnere: & per consequens omnium abdicare proprietatem, ad perfectionem spectat. Item beatus Bernar. ait: *habetur in euangelio & perfectionis consilium & remedium infirmitatis. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, hæc perfectio est. Si igitur non thesaurizare thesauros in terra perfectionis est, multo fortius abdicatio proprietatis omnium deberet perfectio reputari.* Ex his aliisq; q̃ pluribus apparet (vt dicunt isti) quod abdicatio ꝓprietatis omnium ad perfectionẽ spectat.

Porro quia solutio dubiorum est manifestatio veritatis: Ideo contra prædicta obiiciunt, vt ipsa plenius valeant declarare. Primo igitur ostendunt, ꝙ abdicatio proprietatis omnium temporaliũ in speciali & in communi, ad statũ perfectionis non spectat, & primo sic: status episcoporũ est ꝑfectior statu quorumcunq; religiosorũ: ergo est ꝑfectior statu illorũ q abdicant prædicto mõ omniũ ꝓprietatẽ. sed episcopi nõ abdicant omnium ꝓprietatẽ: ergo talis abdicatio ad ꝑfectionem non ptinet. Secundo sic: illud sine quo potest quis esse perfectus, ad statũ perfectionis non pertinet: sicut illud sine

quo

quo potest quis esse homo, ad naturam hominis minime spectat, sed aliquis potest esse perfectus si-
ne abdicatione huiusmodi, patet de patribus veteris testamenti, qui sine abdicatione perfecti fuerũt,
multi etiam religiosi sunt in statu perfectionis absq; abdicatione huiusmodi. Tertio sic: in Collatio-
nibus patrum dicit Abbas Moyses: *ieiunia, vigilias, meditatio scripturarum, auditas ac priuatio omnium fa-*
cultatum non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt. Ex quibus verbis patet quod abdicatio tempo-
ralium est tantũ modo instrumentum perfectionis, sed sicut abdicatio omniũ temporalium est in-
strumentum perfectionis, ita etiã possessio diuitiarũ est instrumentũ perfectionis, est enim instrumẽ-
tũ caritatis, quo caritas Christi per opera misericordiæ indigentiis subuenit proximorum: sicut patet
de Tbobia qui de facultatibus suis ex perfectione caritatis esurientes alebat, nudisq; vestimenta præ-
bebat, & mortuis atq; occisis sepulturam sollicitus exhibebat, imo diuidebat vnicuiq; prout poterat
de facultatibus suis *Thob. 1.* Idem patet de Iob & aliis patribus veteris testamenti. Idem etiam patet
de multis in nouo testamento, non ergo plus pertinet ad statum perfectionis abdicatio omnium té-
poralium, quam diuitiarum possessio. Quarto specialiter ostenditur, quod rationes non conclu-
dunt, nam auctoritates adductæ non loquuntur de rebus paruis necessariis sustentationi humanæ:
sed tantum modo de possessione magnarum diuitiarum, ergo per eos probari non potest, quod abdi-
catio omnium rerum temporalium priuatarum & magnarum ad statum perfectionis spectat. Item
non loquitur de abdicatione diuitiarum in communi: sed tantum modo in speciali, ergo probari nõ
potest, quod abdicatio proprietatis omnium in speciali & in communi ad statum perfectionis spe-
ctat, hoc confirmatur: quia bona communia pertinent ad perfectionem caritatis, quæ omnia facit
communia, ergo abdicare proprietatem communium, non facit ad perfectionem. Ad euidentiam
solutionis istorum dicunt esse sciendum, quod aliquid pertinere ad perfectionem quadrupliciter
ter potest intelligi, vno enim modo pertinet aliquid ad perfectionem: quia est de se perfectio essen-
tialiter, & isto modo caritas & actus meritorius diligendi Deum ad perfectionem spectant. Secun-
do modo pertinet aliquid ad perfectionem: quia est arduum quid & difficile, impedimenta perfe-
ctionis primo modo dictæ tollens vel diminuens & ad ipsam disponens, & isto modo abdicatio pro-
prietatis omnium temporalium in speciali & in communi & graues vigiliæ, perpetua continentia,
singularia ieiunia, abdicatio propriæ voluntatis & huiusmodi ad perfectionem spectant. Tertio
modo potest intelligi aliquid ad perfectionem spectare: quia ex magna perfectione procedit, siue
sit difficile & arduum, siue non sit difficile: sicut multi sancti viri ex perfectione magna, dispensatio-
nem rerum ecclesiarum communium & episcopatus, ac dignitates alias receperunt: quia ex perfe-
ctione caritatis curas huiusmodi non ex ambitione vel auaritia susceperunt, imo quantum licuit re-
nuerunt, & tales præcipue sunt idonei ad regendum, teste Augustino, qui, vt habetur *8 q. 1. cap. qui epi-*
scopatum, ait: *Otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis: quam sar-*
cinam si nullus imponat percipienda atq; intuenda veritati vacandum est, si autem imponitur, suscipienda est pro-
pter caritatis necessitatem. Huic etiam concordat Grego. in Registro, vt habetur eisdem *causa & quæstio-*
ne c. in scripturis.

Est autem aduertendum, quod iste modus non in omnibus differt à secundo, in hoc enim
quodam modo conuenit cum secundo, quod vtrobique illud, quod ad perfectionem pertinere
dicitur, est quodammodo difficile: sed diuersimode, quis in secundo modo hoc, quod ad perfectio-
nem pertinet, est difficile naturæ corruptæ. Sicut naturæ corruptæ & hominibus suas passiones se-
quentibus est difficile omnia dimittere, sæpe ieiunare, perpetuo continere, & alterius se subiicere
voluntati: sed illud quod ad perfectionem pertinet tertio modo, est facile naturæ corruptæ & homi-
nibus secundum inclinationem passionum viuentibus: sed hominibus in diuino amore fundatis
est difficile. sicut magnas recipere dignitates, hominibus suas sequentibus passiones est facile, homi-
nibus tamen perfectis considerantibus tales dignitates esse plenas periculis spiritualibus est difficile,
propter quod sancti viri antiquitus cum magno timore & tremore ac difficultate maxima huiusmo-
di officia receperunt. Quarto modo potest aliquid intelligi ad perfectionem pertinere: quis potest
qualitercunq; ad perfectionem disponere, & isto modo omnis actus bonus siue sit facilis siue diffici-
lis, potest dici ad perfectionem pertinere, & sic aliquid pertinet ad perfectionem in vno, & eius con-
trarium pertinet ad perfectionem in alio: quia diuersi diuersimode & sæpe per contraria ad perfe-
ctionem disponuntur. Secundo dicunt esse sciendum, quod illa, quæ dicuntur pertinere ad perfe-
ctionem secũdo modo, dicuntur pertinere ad statum perfectionis secundum quod modo loquimur
de pertinentibus ad statum perfectionis: an autem omnes alii modi vel aliqui, aut quis autem modo
pertineant vel pertineat ad statum perfectionis dicunt ad præsens esse minime indagandum. Tertio
dicunt esse sciendum, quod status perfectionis vocatur ille status, qui supra obligationem ad perfe-
ctionem habendã primo modo dictam, ad quam omnes obligantur, obligat assumentes ad aliqua q̃
ad perfectionem secundo modo pertinere noscuntur: quia obligat ad aliqua ardua & difficilia natu-
ræ corruptæ & hominibus suas sequentibus passiones. Quarto dicunt esse sciẽdum: quod diuersi sta-
tus non ad omnia eadem ardua & difficilia secundo modo obligant assumentes: & ideo non est in-
conueniens, quod vnus status excedat alium in vno, & excedatur ab eodem in alio. Secundo prædi-
cta ad prætactas obiectiones respondere nituntur, vnde ad primam dicunt: quod licet status episco-
porum sit multis perfectior statu religiosorum abdicantium proprietatem omnium in communi &
in speciali: in hoc tamen non est perfectior scil. quantum ad esse in actuali paupertate, in quo non est
perfectior quacunq; religione votum paupertatis habente, similiter etiam quantũ ad abstinentiam
& mul-

& multa alia non est perfectio in statu religiosorum. Ad secundam dicunt, quod licet illud sine quo potest aliquis esse perfectus, non sit perfectio primo modo dicta: potest tamen ad statum perfectionis spectare: quia multa spectant ad statum perfectionis, quæ non sunt perfectio primo modo dicta: sed sufficit quod sint perfectiones secundo modo dictæ: & quod assumentes talem statum ad ipsas obligentur. Vnde sicut aliqua pertinent ad perfectionem hominis dupliciter: quia quædam sunt, sine quibus non est homo completus scilicet omnia membra, quædam sunt sine quibus non est homo perfectus perfectione secunda, cuiusmodi sunt scientiæ, pulcritudo, fortitudo, virtutes & huiusmodi: ita aliquid pertinet ad perfectionem Christiani catholici, sine quo non est perfectus Christianus catholicus perfectione prima: & tale est principaliter charitas, & minus principaliter fides & spes. Aliquid autem quasi secundario pertinet ad perfectionem Christiani catholici, sine quo non est perfectus omni perfectione secundaria, sicut virginitas, & tale quid est proprietatem omnium abdicare in speciali & in communi: sine hoc tamen in actu potest aliquis esse perfectus, sed non potest esse perfectus in summo, sine tali abdicatione, secundum præparationem animi, & isto modo sancti patres in veteri testamento & perfectissimi religiosi obtinent abdicationem secundum præparationem animi: non tamen habuerunt in actu omnem perfectionem secundariam. Ad tertiá dicunt: quod verum est, quod huiusmodi abdicatio est instrumentum perfectionis primo modo dicta, sicut nec abdicatio proprietatis omnium in speciali est perfectio primo modo dicta. Perfectio enim primo modo dicta non potest male haberi nec fieri vel assumi, sed abdicatio proprietatis omnium siue in speciali tantum, siue in speciali & in communi, potest male assumi, quia malo fine: quemadmodum hypocritæ multa ardua & difficilia faciunt, vt ab hominibus videantur. Cum vero dicitur, quod sicut abdicatio proprietatis omnium est instrumentum perfectionis: ita etiam diuitiarum possessio est instrumentum perfectionis. Dicunt isti: quod verum est, quod tam abdicatio omnium diuitiarum, quam earum possessio potest esse instrumentũ perfectionis: sed aliter & aliter, nam abdicatio omnium est instrumentum arduum & difficile fragilitati humanæ: diuitiarum autem possessio non est instrumentum arduum neq; difficile fragilitati humanę. cũ sit appetibilis secundũ naturam corruptam viuentibus, secundo quia licet abdicatio omniũ postquam facta esset inuoluntaria & coacta, posset esse radix aliquorum malorũ: hoc tamen non esset nisi in quantum quodammodo esset mutata in possessionem diuitiarum secundum desiderium animi, & propter hoc non ita est occasio peccatorum, sicut est diuitiarum possessio, propter quod abdicatio proprietatis omnium in speciali & etiam in communi pertinet ad perfectionẽ secundo modo, sed possessio diuitiarum potest dici pertinere ad perfectionem tertio modo, sed communiter loquendo illa quæ pertinent ad perfectionem, tertio modo, magis dicuntur pertinere ad imperfectionem quam ad perfectionem: quia secundum se quodammodo sunt imperfecta, licet ex aliqua circũstantia, vel circumstantiis possint in casu esse perfecta, vel ex perfectione procedere, & ideo nunquá dicuntur pertinere ad statum perfectionis: quia ardua & difficilia ad statũ perfectionis pertinere noscuntur. Sed forte dicet aliquis. quod non solum ardua & difficilia ad statũ perfectionis spectant, sed etiam quædam alia spectant ad statum perfectionis: sicut ad statum prælatorum, qui est status perfectionis, spectat docere, corrigere, punire & huiusmodi, ergo licet possessio diuitiarum non sit quid arduum & difficile: tamen poterit spectare ad statum perfectionis: & videtur quod specialiter spectet ad statum prælatorum, qui est status perfectionis. Nam de statu prælatorum spectat punire delinquẽtes, delinquentes autem sine potentia puniri non possunt, potentia autem sine diuitiis non habetur, ergo sine possessione diuitiarum prælati delinquentes conuenienter punire nõ possunt, ergo possessio diuitiarum ad statum pertinet prælatorum. Ad hoc dicunt isti, ꝙ aliqua esse difficilia dupliciter potest intelligi, vno modo, quia cum difficultate, rite & legitime exercentur & sic docere, regere, corrigere & huiusmodi, quæ ad statum pertinent prælatorum, possunt inter difficilia computari. Aliter possunt aliqua intelligi difficilia, quia à suas passiones sequentibus cum difficultate appetuntur: & sic docere, regere, punire, & huiusmodi non sunt difficilia reputanda, propter quod concedunt, quod aliqua, quæ non sunt illo modo difficilia, hoc est difficiliter & raro à suas passiones sequentibus appetita, pertinent ad statum perfectionis, & maxime prælatorum: sicut docere, regere, iudicium facere, corrigere, punire & huiusmodi: tamen dicunt quod possessio diuitiarum non per se pertinet ad statũ prælatorum: quia possessio diuitiarum, tum propter sollicitudinem quam requirit, tum propter amorem inordinatum & alia vitia, quæ sepe nascuntur ex ipsa retrahit ab aliis, quæ per se ad statum pertinent prælatorum, propter quod Apostoli non solum possessionem & proprietatem diuitiarum, sed etiam dispensationem ipsarum, absque omni proprietate, quemadmodum aliqui Fratres Minores, modo res quibus vtuntur Fratribus suis dispensandas penitus reliquerunt: & ad huiusmodi dispensationem faciendam septem diaconos elegerunt, sicut patet *Actuum 7*. Cum igitur nunquam fuerunt perfectiores prælati quam fuerunt Apostoli, neque quo ad vitam, neque quo ad statum: sequitur, quod diuitiarum possessio ad statum prælatorum nequaquam per se poterit pertinere.

Veruntamen dicunt esse sciendum, quod aliquid pertinere ad statum prælatorum dupliciter potest intelligi, scilicet vel per se & essentialiter, sicut paupertas, castitas, & obedientia per se & essentialiter pertinent ad statum religiosorum perfectorum. Aliter aliquid potest pertinere ad statum prælatorum, quasi per accidens, propter defectum vel negli-

negligentiam aliorum: ficut dicunt Iuristæ, quod ad prælatum sæpe pertinet supplere negligentiam iudicis secularis. Primo modo possessio diuitiarum neque communium, neque specialium pertinet ad prælatos. Secundo modo possessio diuitiarum maxime communium ad prælatos poterit pertinere: sic antiquitus prælati communia possidebant, hoc est detinebant & dispensabant. Quia enim tunc temporis prælati alios, scientia, fide, sanctitate & industria præcellebant: imo alii erant quasi oues respectu ipsorum, expediens communitati fidelium existebat, quod prælati bona communia susciperent dispensanda, si autem postea prælati fuissent, vel nunc essent auaritia & aliis vitiis magis quam laici irretiti; expediret communitati fidelium bona communia committere laicis iustis, bonis & industriis dispensanda.

Sed forte dicet aliquis, quod bona ecclesiæ pertinent ad proprietatem & dominium ecclesiæ, ergo contra prælatorum voluntatem non debent committi aliis quibuscunque.

Ad hoc dicunt nonnulli, quod bona communia, quæ vocantur, & quodammodo sunt ecclesiæ quo ad dominium & proprietatem, primo & principalissime post Deum, sunt totius communitatis fidelium quo ad dominium & proprietatem, vel illius partis totius communitatis, quæ ab aliis distinguitur, quæ etiam omni dominio & communitati etiam qualicunque fidelium respectu bonorum communium renunciauerunt: si tamen sunt aliqui tales, communia enim bona à fidelibus oblata Deo ad duo principaliter ordinantur, scilicet ad Deum honorandum, & ad fidelium indigentias releuandas. Ordinantur enim ad Deum honorandum, vt fiant ecclesiæ libri, ornamenta & alia quibus Deus specialiter honoratur & colitur. Ordinantur etiam ad fidelium indigentias releuandas: sed fidelium, sicut testatur Hieronym. vt habetur *12. quæst. 1. duo sunt genera*: vnum quod diuino officio mancipatur, sicut sunt religiosi & alii ecclesiastici viri. Aliud est illorum, qui non sic diuino officio mancipantur, sicut sunt laici. Primis dispensanda sunt bona communia, etiam si propria habeant ad se sustentandum: quia nemo tenetur suis stipendiis militare, secundis non sunt bona communia conferenda, nisi propria bona deficiant, tunc enim sunt bona communia quibuscunque fidelibus, si sufficiunt eroganda: & ideo bona communia omnibus fidelibus communia quodammodo sunt censenda. Omnibus enim fidelibus vel omnibus, exceptis illis qui bonorum communium ecclesiæ dominio renunciauerunt: si qui sunt tales, sunt communia quo ad dominium & proprietatem aliqualem, quæ scilicet est potestas vendicandi rem, seu pro re in iudicio litigandi. Quantum etiam ad facultatem per ipsa suas indigentias releuandi, sunt omnia omnibus communia, sed diuersimode: quia omnia omnibus sunt communicanda, licet aliter & aliter.

Primo enim generi fidelium sunt communicanda, licet ipsi habeant propria, quibus valeant suis necessitatibus subuenire. Aliis, nisi deficientibus propriis, sunt minime communicanda: sicut si sunt pauperes non habentes victum & vestitum, vel captiui vnde possint se redimere non habentes: & consimiliter de aliis in quibuscunque necessitatis articulis constitutis est dicendum, hoc per sacros canones posset copiose probari: sicut patet *12. q. 4. cap. aurum & c. sicut omnino*, & multis aliis locis, & ita bona ecclesiæ sunt quodammodo communia omnibus: & in hoc communitas fidelium ecclesiam primitiuam quodammodo imitatur, licet enim non imitetur in hoc, quod nullus illorum habuit aliquid proprium: in hoc tamen imitatur, quod sicut illis omnia erant communia, ita modo omnibus fidelibus aliqua, non omnia sunt communia. Sed quæret aliquis, quomodo ergo ista bona dicuntur ecclesiæ, ex quo sunt communitatis fidelium? Ad hoc dicunt, quod sicut bona vnius monasterii, vel vnius episcopatus, aut ecclesiæ alterius collegialis, vel etiam non collegialis, dicuntur bona talis episcopi vel decani, aut talis monasterii vel ecclesiæ: & tamen principalius sunt bona tota totius ecclesiæ: & principalius sunt bona capitis clericorum, quam clericorum quorumcunq;. Ita etiam oblata Deo dicuntur bona ecclesiæ vel clericorũ, & tamen sunt principalius bona communitatis fidelium. Quia sicut non obstante ꝙ episcopus bona sibi deputata pôt in iudicio vendicare & agere pro eis: papa nihiluminus omnem talem potestatẽ principalius noscitur obtinere, si per communitatem fidelium est tota potestas clericorum super communia oblata Deo tributa papæ, non tamen sic, quin illam posset communitas fidelium reuocare: sic non obstante, quod communitas clericorum habet aliquale dominium in bonis communibus, tamen communitas fidelium principaliorem potestatem habet in eisdem: imo principalissimam habet post Deum. Ex his igitur patet, vt dicunt, quod possessio diuitiarum nequaquam per se pertinet ad prælatos, cum igitur dicitur, quod ipsi habent corrigere & punire, dicunt quod ad ipsos pertinet corrigere & punire pœna spirituali, scilicet excommunicatione. Pœna vero corporali: puta incarceratione, exilio vel huiusmodi pertinet ad eos punire inuocato auxilio brachii secularis.

Si vero deficeret eis brachium seculare: tunc propter defectum vel negligentiam brachii secularis possent per se vti aliquali potentia ad crimina delinquentium corrigenda, quemadmodum multi sancti episcopi propter defectum bonitatis iustitiæ & industriæ in secularibus dispensationem bonorum communium susceperunt, propter quod dicunt nonnulli, quod si laici essent ratione bonitatis industriæ & zeli boni communis ita sufficientes, sicut prælati: melius esset & magis consonum scripturæ diuinæ dicenti: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*: quod prælati prædicationi, orationi & officio diuino intenderent: & laici dispensationi bonorum communi-

munia implicaretur: sicut si clerici inferiores essent æqui boni, iusti & industrii, æque bonum cõmune zelantes, melius esset exemplo Apostolorũ, q orationi & ministerio verbi intendere istagentes septẽ Diaconos elegerũt, q cõmunia dispensarent, ꝙ clerici inferiores ad cõmunia dispensandũ idonei, cõmunia possiderent: ꝙ ꝑlati spiritualibus tota mente incumberent: & tunc ꝑlati, qñ inuenirent seculares voluntarios ad iustitiã faciendã, non indigerent potentia ad puniendos malos: vbi vero laici inuocati negligerent, vtile esset ꝑlatos habere potentiam impios coercendi. Et ideo in tali casu vtile esset prælatos vel clericos obedientes ꝑlatis, bonorũ cõmunium possessionẽ habere, imo posset esse casus, ꝙ laici omnia bona Ecclesiæ possiderent. Si enim omnes clerici fierent hæretici, omnia bona eorũ essent ad laicos deuoluta, non quoad ꝓprietatem, sed quoad licitã detentionem. Quamdiu postea non inuenirentur clerici, nisi fures, adulteri, percussores, gulosi, ebrioli, discordias seminantes, & vitiis aliis inuoluti, congrueret ꝙ bona communia per laicos bonos & industrios dispensarentur. Ad quartam obiectionem dicunt isti: quod quædam auctoritates loquuntur de omnibus rebus temporalibus paruis & magnis: quædã vero licet loquantur primo & vocaliter de magnis diuitiis, tamen ꝓportionabiliter de paruis debent intelligi: q2 quantũ ad hoc, idẽ est iudicium de toto & de parte: & de magno & paruo. Et ideo sicut abdicatio magnarum diuitiarum ad statũ perfectionis spectat: Ita etiam abdicatio paruarũ ad statum perfectionis spectat. Sed dicet aliquis ꝙ non est simile de magnis diuitiis & de paruis. Primo quia amor diuitiarum, superbia & alia vitia non sequuntur paruas diuitias, sed solummodo abundantes. Ergo abdicare paruas diuitias ad statum perfectionis non pertinet. Itẽ, id non pertinet ad statum perfectionis, cuius contrariũ ex charitate ꝓcedit. Sed habere diuitias cõmunes ex charitate procedit, quia charitas non quærit quæ sunt sua, sed magis intendit cõmunibus. Ergo carere cõmunibus diuitiis ad statum perfectionis non pertinet. Ad primam istorum dicunt isti, ꝙ licet paruas diuitias non sequatur tantus amor temporaliũ, neq; superbia tanta, neq; etiam vitia alia ita grauia in eadem specie, sicut sequuntur diuitias abundantes, tamen aliq̃s amor & aliqua superbia ac alia vitia sequuntur ex paruis diuitiis. Quod patet, quia illud, ꝙ sine dolore nequaq̃ amittitur, sine amore minime possidetur. Sed paruæ diuitiæ nequaq̃ amittuntur sine dolore. Ergo sine amore nullatenus possidentur. Item, vnusquisq; plus diligit rẽ propriã quantumcunq; paruã, q̃ alienam. Ergo aliq̃s amor sequitur possessionẽ rerum paruarũ: & consimiliter est de aliis vitiis. Ad secundum dicunt, ꝙ cum aliquis facit res suas esse cõmunes, duo ibi intelliguntur. Nam talis res aliquas cõmunicat aliis: & nihilominus res easdẽ quantũ ad dominium & aliqualẽ proprietatẽ quodã modo retinet sibi, scil. in cõmuni. Primũ a charitate ꝓcedit: secundũ vt cõmuniter ab amore sui procedit: multo fortius qñ aliq̃s non facit res suas cõmunes, sed res alienas acq̃rit in cõmuni, q̃uis ad statũ ꝑfectionis ꝑtineat nolle habere res proprias in speciali, tamen velle habere rerũ dominiũ in cõmuni ad statum ꝑfectionis pertinet. Nec hoc p se regulariter ex charitate procedit: q̃uis non sit impossibile ꝙ ex charitate procedat: sicut nec impossibile ꝙ retentio diuitiarũ propriarũ ex charitate procedat. Cũ igitur dicitur, *charitas nõ quærit q̃ sua sunt*: hoc est dictũ Apostolicum plenum veritate: sed cũ dicitur, *intẽdit cõmunibus*, hoc verum est, quemadmodũ largiri Eleemosynã, & diuitias proprias dispensare ex charitate procedit. Cũ hoc tamen stat, ꝙ sicut melius est omnia dare & cũ Christo egere, q̃ diuitias dispensare: ita melius esset omnia relinquere & cum Christo omni ꝓprietate speciali & cõmuni carere: qui tamen habet res cõmunes, nec vult eas dimittere, si conuenienter & cum debitis circumstantiis intendit istis communibus poterit esse in statu perfectionis, sed non in statu altissimæ paupertatis.

Secundus error (vt dicunt) contentus in verbis istius impugnati superius recitatis, est: quod ad charitatem per contemptum bonorum temporalium & expropriationem ipsorum via disponitur per hoc præcipue, ꝙ sollicitudo q̃ ipsa temporalia in acq̃rendo, conseruãdo, & dispensando exigit, amputatur. Hoc enim esse erroneũ ꝓbare nituntur. Primo sic: ille q̃ caret amore temporaliũ, magis disponitur ad charitatẽ, q̃ ille qui caret sollicitudine temporalium: quia amor temporaliũ est plurimũ malorum occasio, & magis obuians amori diuino, q̃ sollicitudo circa temporalia. Ergo magis disponitur via ad charitatẽ per amputationem amoris inordinati temporalium, quàm per amputationẽ sollicitudinis circa temporalia: & ita falsum est, ꝙ via præcipue disponitur ad charitatem per amputationẽ sollicitudinis circa tẽporalia. Secundo sic: sicut vnusquisq; magis disponitur ad charitatẽ p bonã affectionẽ interiorem, quã p opus exterius. Ita vnusquisq; magis disponitur ad charitatem per amputationem malæ affectionis interioris, quam p amputationem operis exterioris, cum opus exterius non sit bonum vel malum, nisi propter actũ interiorẽ. Cum ergo amor inordinatus temporaliũ sit affectio interior, & sollicitudo sit exterior: magis disponitur via ad charitatẽ per amputationem amoris, quam per amputationẽ sollicitudinis. Tertio sic: magis disponitur via ad charitatem per amputationem impedimenti, ꝙ directe tollit vel diminuit actum charitatis, quam per amputationem illius, ꝙ non ita tollit vel diminuit actum charitatis. Sed amor inordinatus temporalium directe tollit vel diminuit actum charitatis vt ex præcedentibus euidenter appatet. Sollicitudo autem, quam exigunt temporalia, non ita tollit vel diminuit actum charitatis: quia licet sollicitudo, ad quam inclinant tẽporalia, mediante amore, ad quem primo inclinant, tollat vel diminuat actum charitatis: tamen sollicitudo quam exigunt temporalia, non ita tollit vel diminuit actum charitatis, cum talis sollicitudo possit ex charitate procedere. Vnde multi retinentes diuitias proprias vel communes sæpe ex charitate, vt eas dispẽsent vtiliter in operibus misericordiæ ex charitate mouentur: & per consequens sollicitudo non ita tollit vel diminuit actum charitatis, sicut amor temporalium inordinatus. Præcipue ergo via disponitur ad charitatem per amputationem amoris inordinati temporalium. Quarto sic:

Amputatio sollicitudinis, quam exigunt temporalia, sæpe ex stultitia aut pigritia vel negligentia pr- uenit. Vnde Prou. 24. sic scribitur: *Per agrum hominis pigri pertransiui, & per vineam viri stulti, & ecce to- tum repleuerant vrtica, operuerant superficiem eius spina, & maceria lapidum destructa erat.* Ex quibus verbis colligitur, quod carentia sollicitudinis, quam exigunt agri & vineæ, nonnunquam ex stultitia & pi- gritia prouenit. Ergo carentia vel amputatio sollicitudinis non præcipue ad charitatem disponit: si- cut nec stultitia nec pigritia ad charitatem disponit.

Tertius error, vt dicunt, contentus in verbis prædictis, est quod si manet eadem sollicitudo post dictam expropriationem, quæ ante ipsam inerat, talis expropriatio ad perfectionem valet nil confer- re. Quod enim hoc sit erroneum, probare conantur. Primo ducendo ad hæresim manifestam. Nam si manente eadem sollicitudine expropriatio temporalium ad perfectionem valet nil conferre: cum expropriatio temporalium fiat per votum paupertatis, sequitur quod si manet eadem sollicitudo cir- ca temporalia post votum, quæ fuit ante votum, votum paupertatis ad perfectionē valet nil cōferre. Sed qua ratione votum paupertatis manente eadem sollicitudine ad perfectionem valet nil conferre, eadem ratione votum castitatis manente eadem castitate, & eadem ratione votum obedientiæ, si ali- quis non plus obediret post votum quam ante, sicut sæpe acc- it, ad perfectionem valeret nil confer- re, & per consequens eadem ratione omne votum supra bonum quod vouetur ad perfectionem vel bonitatem conferret, quod est erroneum manifeste. Constat enim, quod consilium datur de voto. Ait enim Propheta: *Vouete & reddite.* Consilium autem est de meliori vel saltem de bono. Ergo vo- uere est bonum. Vbi autem bonum additur bono finito, totum redditur melius. Ergo manente ea- dem sollicitudine ipsa expropriatio per votum paupertatis ad perfectionem aliquid confert. Præter- ea virtus est circa arduum & difficile. Sed actus vouendi paupertatem est magis arduus & magis dif- ficilis, quam amputare sollicitudinem circa temporalia. Ergo est actus magis virtuosus. Ex quo sequi- tur, quod manente eadem sollicitudine, ipse actus vouendi ad perfectionē aliquid confert: imo ma- gis confert ad perfectionem & ad statum perfectionis, quam amputatio sollicitudinis, quia per votū paupertatis firmatur quis in statu perfectionis, puta in religione: non autem per amputationem sol- licitudinis: Ergo magis confert ad statum perfectionis, quam amputatio sollicitudinis. Et ita per ta- le votum magis disponitur via ad charitatem, quam per amputationem sollicitudinis, quod est con- tra primam assertionem superius impugnatam. Amplius, professio religionis in tire profitentibus aliquid confert ad perfectionem. Sed sæpe eadem sollicitudo & etiam maior sine peccato: imo me- ritorie manet post professionem in multis religiosis, quam ante in nouitiatu inerat. Sæpe enim pro- fessi ex merito obedientiæ laudabiliter sunt magis solliciti circa temporalia acquirenda, conseruan- da, & dispensanda, quam fuerunt dum erant nouitii. Ergo manente eadem sollicitudine professio ad perfectionem aliquid confert: & per consequens quamuis maneret eadem sollicitudo circa tempo- ralia, sicut sæpe eadem, vel maior est in Fratribus Minoribus post expropriationem, quam ante ine- rat, quia illa expropriatio fit, quando profitentur, tamen ipsa expropriatio ad perfectionē valet aliqd conferre. Impugnatis assertionibus supradictis, quas isti reputant erroneas, mendacia diffamato- ria quæ (vt dicunt) continentur in verbis prædictis, conantur detegere. Dicentes, primum menda- cium esse, quod Fratres Minores post expropriationem huiusmodi non fuerunt minus solliciti in iudicio & extra, circa temporalia, quā fuerant ante: quia secundū eum Fratres Minores non fuerunt expropriati ante ordinationem Nicolai tertii, & secundū ipsum non fuerunt dicto modo minus sol- liciti post ordinationē quam ante. Ergo non fuerunt minus solliciti post expropriationē quam ante. Sed hoc constat esse falsum, vt dicunt, quia ante expropriationem pdictā poterant habere dominiū & proprietatem rerū, & pro ipsis in iudicio litigare, quæ post minime facere poterant quia antē dictā ex- propriationē fuerunt seculares vel nouitii, & tam seculares q̄ nouitii poterant habere, & nonnulli ha- buerunt rerū dominiū & proprietatem. Nonnunquā etiam aliqui nouitii aliter fuerunt de rebus suis solliciti ante expropriationē, q̄ post expropriationem. Ergo non est generaliter verum, q̄ nō minus fuerunt solliciti post expropriationem quam ante. Secundum mendacium est, vt dicunt, quod Fra- tres Minores non sunt minus solliciti circa temporalia in iudicio & extra, quā alii religiosi men- dicantes, quod constat esse falsum. Quia nulla sollicitudo circa temporalia est aliis religiosis mendi- cantibus interdicta, quin eadem sit æque districte Fratribus Minoribus interdicta. Multæ autem sol- licitudines circa temporalia sunt Fratribus Minoribus interdictæ, quæ aliis nullatenus interdicun- tur. Patet de pertractatione pecuniæ, imo etiam de receptione pecuniæ, quia pecuniam non possunt, nec per se, nec per interpositam personam recipere. Et constat quod sæpe de facto Fratres perdunt vtilitatem, quæ ex pecunia poterit prouenire propter hoc, quod per se ipsos pecuniam nequaq̄ reci- pere possunt. Pro nulla etiam re valent in iudicio litigare, nec de facto litigant. Si enim de facto pos- sent pro rebus temporalibus litigare, sicut faciunt sæpe alii religiosi mendicantes, constat quod nec religiosi alii, nec clerici, nec laici sunt eis ita fauorabiles, quin contra eos excipiendo, quod non pos- sunt in iudicio litigare, ipsos omnimode impedirent ab actione sua. Et ita constat, quod de facto nec in iudicio nec extra sunt solliciti circa temporalia, sicut Religiosi alii mendicantes.

(*Verba constitutionis prædicta truncate recitat.*) Verum est, quod nō recitat omnia verba: tamen recitat illa, quæ sibi sufficiunt. (*Illa quæ eius defectum manifeste insinuant omittendo*) Imo dicunt isti, sicut o- stensum est, omittendo illa quæ intentionem ipsius appellantis declarant, & quæ istum impugna- tum in multis errare, quæ appellans non tetigit manifestant. (*Retentio dominii*) intendit per reten- tionem dominii expropriationem omnium temporalium. (*Via per hoc disponitur.*) Per amputationē, scil.

scilicet amoris inordinati temporalium, & etiam per votum paupertatis. (*Restat quod si sollicitudo eadem post expropriationem huiusmodi quæ ante ipsam inerat perseueret ad perfectionem huiusmodi talis expropriatio valeat nil conferre.* Istud dicunt esse falsum & infertur ex falso, vt ostensum est, & nihilominus dicunt, quod sophistice ex falso antecedente concluditur: quia quando plura disponunt ad aliquid vnum quorum vnum plus & alia minus ea carentia minus disponentia in summo gradu, non potest argui quod alia nihil disponunt. Et ideo esto quod amputatio sollicitudinis circa temporalia præcipue disponeret ad charitatem, ex hoc non sequeretur, quamuis sollicitudo non esset totaliter amputata: sed maneret eadem quæ prius, quod alia nihil conferrent ad charitatem. imo possent multum conferre, quamuis non tantum sicut illud quod summe disponeret (*Post ordinationem prædictam* Hinc insinuat quod ista expropriatio Fratrū Minorum, scilicet abdicatio proprietatis omniū temporaliū in speciali & in cōmuni non fuerit ante ordinationem Nicolai tertii, quod est manifeste falsum: quia istam abdicationē vouit Beatus Franciscus, & omnes Fratres sequentes vsq; ad tempus præsens (*quamq; sint religiosi mēdicantes alii*) Hoc dicunt esse falsum, vt probatū est. (*Credimus vtiq; quod nullus sapiens probationē huiusmodi reprobabit*) Dicunt quod omnis sapiens probationē huiusmodi reprobabit: quia, vt dicunt, in ecalisabilibus erroribus fermentatur. *Propter quod ipsam hæreticus non expressit.* Dicunt quod appellans Doctor Theologiæ sacræ solennis, quem iste idiota præsumit temerarie hæreticum appellare, non propter efficaciam rationis prædictæ ipsam omisit exprimere, cum peccet aperte tam in materia quam in formā, sicut euidenter probatum existit. sed ipsam non expressit, quia caussa breuitatis pro tunc dimisit errores contentos in ipsa indiscussos.

C A P. LXXVII.

ITem, intendit probare dicta constitutio, quod quantum ad hoc quod propter carentiam talis dominii, se pauperiores Fratres ipsi dicere valeant: quam si rei ipsius cum illo quo carere se dicunt, dominio obtinerent: non profuit retentio dominii supradicta. Quod (vt sequitur) probat. Licet enim prædecessor noster prædictus Dominium earum rerum, quæ ipsis Fratribus offerri seu conferri, aut alias obuenire contingeret: quarum tamen vsum facti haberet, licet ordini vel Fratribus antedictis vsu simplicis facti prædictis Fratribus reseruato, in se & Romanam Ecclesiam recipiendum duxerit, ac libere pertinere decreuerit, vt superius est expressum: attento tamen ipsorum Fratrum vtendi modo, & eius effectu, & patientia, circa modum Romana Ecclesia subsecuta, non ipse vsus Fratrum dici debet: sed potius Romanæ Ecclesiæ dominium esse simplex. Quis enim simplicem vsuarium dicere poterit, cui rem vsuariam licet permutare, vendere, aut donare proculdubio hæc naturæ repugnant vsuarii, nec ad vsuarium pertinent, quæ tamen de rebus mobilibus antedictis faciunt Fratres ipsi Quod autem dominium Romanæ Ecclesiæ reseruatum simplex censeri debeat, ex hoc patet, quod ex illo nullo eidem Ecclesiæ temporale obuenit hactenus commodum, nec speratur quod obuenire debeat in futurum: cum nec intentio reseruantis, nec ipsorum Fratrum fuerit, quod ad quemcunque alium quam ad Fratres dictarum rerum perueniret compendium: quod proculdubio modus ipsorum Fratrum, & Romana Ecclesia subsecuta patientia euidentius declarauit. Et quod talis fuerit intentio ordinati, etiam ex hoc patet: quod illarum rerum sibi & Ecclesiæ Romanæ dominium duntaxat retinuit: quarum vsum facti licet habere Ordini & Fratribus antedictis. Tali autem dominii carentia re in præsenti, ac spe in futurum omni commodo denudati, quo ad paupertatem temporalem, quam alios præ mendicantibus aliis in communi habentibus sibi vendicant dicti Fratres, pauperiorem non efficit non habentem. Ex prædictis probatum euidenter credimus, quod attento vsu dictorum Fratrum rerum, in quibus vsum facti simplicem asserunt se habere, & patientia Apostolica Sedis, eos pauperiores carentia talis dominii non effecit.

In parte ista impugnatus replicat rationem factam in constitutione *Ad conditorem*: per quam probatur, quod carentia dominii, quo carent Fratres Minores, non reddit eos pauperiores, quam si tale haberent dominium: quam rationem omisit appellans. Dicit ergo, quod retentio dominii quo carent Fratres, non profuit ipsis, vt per eam essent pauperiores. Quod probatur: quia licet Romanus pontifex dominium rerum, quibus vtuntur Fratres sibi retinuerit, attentis tamen Fratrum vtendi modo, & circa eundem modum patientia Romanæ Ecclesiæ subsecuta, vsus Fratrum non debet dici simplex, sed dominium Romanæ Ecclesiæ debet dici simplex. Hæc ratio continet duas partes quarum primam probat ibi: *Quis enim simplicem*: quam probat sic. Ille non est simplex vsuarius, cui licet rem vsuariam permutare, vendere, & donare. Hoc faciunt Fratres de rebus, quibus vtuntur. Ergo non sunt simplices vsuarii: & per consequens vsus eorum non est simplex. Postea ibi: *quod autem dominium*, probat secundam partem, scilicet quod dominium Romanæ Ecclesiæ est simplex, ex quo habenti nullum prouenit commodum temporale, nec speratur quod prouenire debeat in futurum. Sed tale est dominium rerum, quibus Fratres Minores vtuntur: quia nec fuit intentio reseruantis, nec intentio Fratrū. quod ex illis rebus alicui aliud temporale commodum proueniret. Ergo dominium Romanæ Ecclesiæ est simplex. Sed propter carentiam dominii omni temporali commodo denudati, quale est dominium simplex, non est carens pauperior. Ergo propter carentiam talis dominii non sunt Fratres pauperiores.

Sed isti impugnatores dicunt, hæc verba plures continere errores. Ad cuius euidentiam dicunt primo esse videndum, quod dominium vocat dominium simplex, dicentes: quod dominium simplex vocat dominium simpliciter inutile, quod non est verū dominiū, sed dominium solummodo nuncupatur, non est dominiū. Hoc ex dictis suis probatur expresse. Nam constat, quod dominium simulatū verbale, nudū & ænigmaticū est dominium inutile, spiritualiter præcipue, cum simulata sint inutilia reputanda, quamuis temporaliter inuenirentur vtilia. Dominium etiam simulatum

non est verum dominium. Dominium vero verbale, nudum & ænigmaticum solo nomine d um reputatur. Sed prædictum dominium Romanæ Ecclesiæ est simulatum, verbale, n um & æ gmaticum secundum istum: cum aperte dicat in constitutione *Ad conditorem: Nolentes in posterum prætextu seu pallio talis dominii verbalis, nudi & ænigmatici tanta bona, quanta dicti Fratres faciunt nisi mentum tantum mali, quanta procedunt ex simulatione huiusmodi ministrare.* Ex quibus verbis non modo patet, quod dictum dominium est simulatum, verbale, nudum & ænigmaticum sed eti ex eis colligitur euidenter, quod secundum istum tale dominium est inutile, imo nociuum, cum icat dicto dominio multa bona infici, & multis malis ministrari fomentum. Et ita patet quod domi iu simplex vocat hoc dominium inutile, fictum, & nociuum. Hoc viso dicunt isti, quod in prędi bus quatuor principaliter continentur errores. Quorum primus est, quod per carentiam dom manæ Ecclesiæ reseruati Fratres Minores non possunt dici pauperiores. Secundus est quod domi rerum, quibus Fratres Minores vtuntur, Romanæ Ecclesiæ reseruatum est simplex prædicto modo accipiendo simplex. Tertius est quod dominium omni temporali commodo denudatum est inut Quartus est quod carentia dominii omni commodo temporali denudati non efficit pauperior non habentem seu carentem tali dominio. Alios errores, mendacia & contradictiones dicunt i tineri in verbis prædictis, de quibus super literam apparebit.

Est igitur primus error hic contentus, quod propter carentiam dominii Romanæ Eccle iæ res uati Fratres Minores non possunt dici pauperiores. Quod enim hoc sit erroneum, multipliciter p bare conantur. Primo sic. Sicut per adeptionem veri dominii aliquis dicitur ditior, ita per carentiā d minii veri aliquis dicitur pauperior. Sed dominium rerum, quibus vtuntur Fratres Romanæ Ecclesiæ reseruatū est verum dominiū. Illud enim dominium, quod alicui tribuit potestatē agendi, vel defendēdi, ac etiā vendi & dispensandi est verū dominium. Propter hęc enim & similia dicitur aliquod dominium esse verum dominium. Sed dominium Romanæ Ecclesiæ reseruatum in huiusmodi rebus est ta le: quod per ipsum poterit alicui cōpetere potestas agendi & defendendi in iudicio: ac etiam vendi & dispensandi: quia si illud dominium reseruatum Romanæ Ecclesiæ dimitteretur Fratribus, hęc omnia cōpeterent Fratribus Minoribus, sicut hæc omnia cōpetunt aliis religiosis mendicantibus, & aliis respectu rerum quibus vtuntur, & quarum habent aliquale dominiū. Ergo tale dominiū est verum dominium: licet nō sit ita plenum dominium, sicut dominium, quod habent laici in rebus suis. Sicut igitur per adeptionem talis dominii dicitur aliquis ditior: Ita per carentiam eiusdem dominii dicetur aliquis pauperior: & per consequens Fratres Minores per carentiam talis dominii vere dicuntur pauperiores. Sed forte dicet aliquis, quod propter adeptionem talis dominii non dicitur quis ditior. Nā Papa propter adeptionem talis dominii non est ditior: & per consequens Fratres propter carentiā talis dominii non sunt pauperiores: quia si propter alicuius dominii adeptionē non est quis ditior, nec propter eiusdē dominii carentiā, est quis pauperior. Quod autē Papa propter adeptionē talis dominii non sit ditior, ostēditur. Nā per illud dominiū, per quod habenti nulla potestas acquiritur specialis, sed omnē potestatē agēdi, defendendi, vendi, dispensandi, & similia faciendi, habet quis sine tali dominio, sicut cū tali dominio non fit ditior. Papa autē absq; reseruatione talis dominii haberet in rebus, quibus Fratres Minores vtuntur, omnē potestatē prædicta & consimilia faciendi, quā habet cum reseruatione talis dominii. Ergo Papa propter reseruationē talis dominii non fit ditior. Et per consequens Fratres propter carentiā eiusdē dominii non sunt pauperiores. Ad soluendū plene istā obiectionē dicunt isti impugnatores quod oportet inquirere qualē potestatem habet Papa super res aliorum religiosorum & clericorū. Ad hoc enim sunt diuersæ opiniones. Quidā enim dicunt, quod ex intentione fidelium, diuersæ res diuersis sunt Ecclesiis, monasteriis, & aliis collegiis assignatæ, à quibus sine culpa, & absq; causa sufficienti & rationabili, etiam manifesta auferri non debent. Dicunt enim, quod in traditione rei suæ quilibet potest imponere legem, quam vult, maxime quæ non est legibus improbata. Cum igitur Ecclesiæ & collegia aliqua ex donatione fidelium sint ditata & dotata, potuerunt fideles ditando, & dotando Ecclesias talem legem imponere, quod à nullo viuente, nec etiam à Papa tollerentur bona collata Ecclesiis sine culpa earum, & absq; causa rationabili sufficienti & manifesta: tales enim leges, conditiones, aut pacta non videntur legibus reprobata: imo nec videtur, quod possent iustis legibus reprobari. Et hæc videtur fuisse intentio regum & principum, quando Ecclesias construxerunt, & monasteria, quæ & multis diuitiis dotauerunt. Propter quod de facto, quando Papa de bonis Templariorum post cassationem eorum voluit ordinare, plures patroni seu fundatores locorum ipsorum in multis partibus restiterunt expresse dicentes, quod intentio progenitorum & antecessorum eorum fuit solummodo bona illa Templariis pro defensione fidei assignare. Et ideo ipsis destructis bona ipsorum ad successores dantium fuerunt legitime deuoluta: & sic dicta bona occupant vsque ad præsentem diem. Alii dicunt, quod Papa in omnibus bonis Ecclesiæ habet plenitudinem potestatis, sic quod potest ipsa in iudicio vendicare & defendere, & ad quoscunque vsus, ad quos data sunt conuertere. Et secundum istam opinionem secundam distinguendum est de rebus, quibus Fratres vtuntur. Quædam enim eis dantur vel offeruntur à viris Ecclesiasticis de bonis Ecclesiæ: & illarum Papa non acquirit de nouo quodcunque dominium, sed dominium sibi reseruat, inquantum nullum dominium Fratribus ipsis concedit: nec offerentes vel dantes al nodin Fratres transferunt do ium. Et quantum ad istas res distinguendum est inter adeptionem dominii & reseruationem seu retentionem dominii: quia istarum rerum Papa, per hoc quod Fratribus offeruntur vel dantur, nullum acquirat dominium, sed dominium quod prius habuit net bi, nullum

nullum dominiũ Fratribus concedẽdo. Sic non est de aliis religiosis: quia etiam talium rerum quamuis secundum istam opininionem nullum dominium Papæ depereat, tamen aliquod dominium religiosi alii nanciscuntur: quemadmodum qui accommodat seu concedit alii vestem suam, cum potestate reuocandi quandocunq; sibi placuerit, nihil amittit. Ita enim potest libere facere de veste, quod placet, sicut prius: & tamen alius acquirit potestatem vtendi veste, quam prius non habuit. Aliæ sunt res, quæ de bonis propriis à laicis vel clericis sunt oblatæ vel datę. Et illarum Papa acquirit dominium tale, quale habet in bonis communibus. Intentio enim dantium seu offerentiũ, nisi secus exprimant, est ꝙ hoc fiat de rebus illis, quomodo Fratrum statui competit, sicut Ecclesia ordinauit. Fratrum autem statui competit, quod illarum rerum Fratribus non acquiratur dominium. Ecclesia autẽ ordinauit, quod dictarum rerum in Ecclesiam transferatur dominiũ: & quod Fratres licite vtantur eisdẽ, quãdiu Papæ placuerit. Et ꝓpter illas res Papa fit ditior tunc quando res huiusmodi taliter Fratribus conceduntur. Propter primas autẽ Papa non fit ditior, qñ Fratribus Minorib⁹ conceduntur: sed factus fuit ditior ꝓpter eas, qñ primo collatæ fuerunt Ecclesiæ. Et ita stat argumentũ: ꝙ ex quo p adeptionẽ talis dominii, habens dominiũ tale est ditior. Sequitur quod Fratres carentes tali dominio sunt vere & realiter pauperiores: quam si tale dominium obtinerent. Secundo sic arguunt: Fratres Minores sunt pauperiores propter carentiam dominii, quod retinent seculares in quibusdam rebus, quibus vtuntur, scil. in quibusdam locis quæ inhabitant. Ergo à simili sunt pauperiores propter carẽtiam dominii, ꝙ in aliis rebus quibus vtuntur retinet sibi Romana Ecclesia: q̃a qua ratione carentia dominii quarundã rerum facit eos pauperiores, carentia dominii aliarũ rerum facit eos pauperiores. Antecedens probatur. Nã constat ꝙ ille à quo res ꝑtiosæ licite & ad libitũ alterius possunt ab eo auferri, est pauperior, quam si haberet dominium quo posset res illas retinere contra voluntatem alterius & eas in iudicio defendere. Sed si Fratres haberent dominium locorum, quæ patroni seu fundatores aut dantes sibi reseruant, possent ea contra eorum voluntatem tenere, nec patroni seu dantes possent Fratres licite ad libitum suum expellere; sicut nunc possunt eos ad libitum licite, etiam absq; caussa expellere. Ergo Fratres propter carentiam talis dominii in illis rebus sunt pauperiores. Amplius, carentia dominii, quod potest care vendi, reddit carentem pauperiorem. Sed dominium locorum & aliarum rerum, quibus vtuntur Fratres, quod sibi retinent concedentes, potest care vendi. Multi enim inuenirentur mercatores, qui pro illo dominio magnam darent pecuniam. Auari enim & Fratribus indeuoti, qui nullum ius suum dimitterent pro tali dominio: ex quo per illud dominium possent sibi res retinere, & si detinerentur per iudicium recuperare non modicam libenter offerrent pecuniam, & emerent dominium supradictum. Quo empto Fratres expellerent, nec Fratres nec alius nomine cuiusquam posset tales emptores propter retentionem rerum huiusmodi infestare. Ergo carentia dominii talis reddit Fratres ipsos pauperiores. Rursus, Fratres vtentes locis & domibus ac aliis rebus, quarum dominium sibi retinent concedentes, non sunt ditiores propter huiusmodi, quam sunt alii quibus precarium vel commodatum conceditur. Et ita constat, quod Fratres propter carentiam talis dominii pauperiores sunt censendi. Confirmatur, quia constat quod qui habent vsum iuris vel vsumfructum, plus iuris habẽt in rebus, quarum habent vsum iuris & vsumfructum, quam habeant Fratres Minores in rebus quarum dominium sibi retinent laici concedentes easdẽ. Sed tales vsuarii & vsufructuarii sunt pauperiores, quam si illarum rerum haberent dominium, & nullus alius haberet vsum iuris, nec vsumfructum ipsarum. Ergo multo fortius Fratres sunt pauperiores, quam si haberent dominium talium rerum, quibus vtuntur quod sibi retinent concedentes, & per consequens ratione eadem sunt pauperiores propter carentiam dominii quod sibi Ecclesia Romana reseruat. Tertio sic arguunt: Expropriati sunt pauperes. Ergo magis expropriati sunt magis pauperes. Sed qui carent quocunq; dominio vero sunt magis expropriati, quam illi qui habent tale verum dominium. Vnde autem dominium quo valet quis pro temporalibus nomine ꝓprio vel sui collegii in iudicio litigare, est verum dominium, non falsum neq; fictum. Ergo qui carent omni dominio, quo valet quis in iudicio litigare, sunt magis expropriati, quam si tale dominium haberent. Ex quo sequitur, ꝙ sunt magis pauperes. Sed Fratres propter carentiam dominii Romanæ Ecclesiæ reseruati non possunt ꝓ rebus illis in iudicio litigare. Ergo propter carentiam talis dominii sunt magis expropriati: & per consequens pauperiores. Quarto sic arguunt: Illi qui realiter magis à temporalibus elongantur, sunt pauperiores. Sed Fratres Minores secundum Nicolaum tertiũ in decretali *Exiit*, propter carentiam omnis dominii in speciali & in communi, magis à temporalibus elongantur. Ergo propter carentiam talis dominii sunt pauperiores. Quinto sic: Illi qui habent altissimã paupertatẽ, sunt pauperiores quam illi, qui non habent eam. Illi autem, quia carent tali dominio, habent altissimam paupertatem. Qui autem habent tale dominiũ, non habent altissimã paupertatem. Hoc patet per Innocentiũ 5. qui dicit, *altam paupertatẽ esse, habere pauca propria propter Deum: altiorem quæ nulla habet propria, habet tamen in communi: altissimam, quæ nihil habet in hoc mundo, nec in proprio nec in cõmuni.* Ergo q̃ carent tali dominio, propter talem carentiã sunt pauperiores. Sed ad hoc iste impugnatus respondet in constitutione, *quia quorundã* dicens, quod Innocent. 5 hoc dixit non vt Papa, sed vt frater Petrus de Tharentasia in quadam *Postilla sua*. Licet hæc responsio sua sit colorata: quia non omnia dicta summorum pontificum, præcipue quæ non solenniter auctoritate Papali diffiniunt, sunt autentica reputanda: tamen ratio stat, quia constat, quod illa paupertas est altior, quæ caret aliquo, quod pertinet ad diuitias, quam illa quę habet illud. Sed dominium cõmune aliquo modo ad dominium spectat. Aliter enim religiosi magnas possessiones habentes nullo modo essent ditiores, quam reli-

religiosi mendicantes. Ergo illa paupertas est altior, quæ caret communi dominio, quam illa quæ habet commne dominium cæteris paribus.

Secundus error (vt dicunt) contentus in verbis prædictis est, quod dominium rerum, quibos Fratres Minores vtuntur, Romanę Ecclesiæ reseruatum est simplea: hoc est, verbale, nudū ænigmaticum & simulaiom. Quod enim hoc sit erronenm, ptobare nituntur primo sic. Dominium verum non est domioium verbale, oudum, ænigmatieum & simulatū. Sed dominium buinsmodi rerum est verum dominiū. Igitur non est verbale, nudum & ænigmaticum & simulatum. Maior est manifesta de se. Minor probata est prius, scil. contra assertionē præcedenrem. Secundo sic: Illud cuins carentia pertinet ad substantiam Regulæ à Romana Ecclesia approbatæ. non est nudum, verbale, ænigmaticum & simulatum, maxime si non est malum, nec aliquid neganuum. Sed dominium Romanæ Ecclesiæ reseruatum, non est quid ocgatiuum vel priuatiuum, nec est peccatum, & carentia eius pertinet ad substantiam Regulæ Beati Francisci à Romana Ecclesia approbatæ. Ergo ooo est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum. Tertio sic: qui tanquam perfectionem aggrediens abdicat aliquid: quod est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum, est simulator & fictus. Sed Beatus Franciscus tanquam viam perfectionis aggrediens, abdicanit dominium terum, quod sibi Ecclesia Romana reseruat. Ergo Beatus Franciscus fuit simulator & fictus. Sed hoc est impium cogitare.

Tertius error, vt dicunt isti, contentus verbis prædictis est, quod dominium omni temporali commodo denudatum est inutile, quia verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum. Hoc enim esse erroneum & hæresim sapere manifestam, probare conantur. Nam si aliquod dominium ideo est inutile, quia est omni temporali commodo denudatum: Ergo non est aliquod commodum spirituale: quia si ex dominio posset haberi commodum spirituale, propter commodum spiritnale posset esse vtile. Si autem non est commodum spirituale, non est vita beata futura: nec erit generalis resurrectio mortuorum. Sed ista sunt hæretica manifesta. Ergo hæreticum est dicere, quod omne dominium temporali commodo denudatum est inutile: quamuis veritatem contineat, quod omne dominium temporali & spirituali commodo denudatum est inutile. Amplius, si dominium aliquod ideo est inutile: quia temporali commodo denudatum. Ergo omnia alia eadem ratione, quæ sunt temporali commodo denudata, inutilia sunt censenda. Sed opera misericordię, sicut hospitalitatis, Eleemosynæ, captiuorum redemptio, orationes etiam & ieiunia, meditatio scripturarum, & alia opera bona quamplurima sunt sæpe omni temporali commodo denudata. Ergo omnia talia essent nunc inutilis reputanda: quod esse hæreticum nullus fidelis ignorat.

Quartus error (vt dicunt) est, quod carentia dominii omni temporali cōmodo denudati non reddit pauperiorē nō habentē siue carentem tali dominio. Ea hoc enim sequeretur, quod Fratres Minores propter carentiā dominii in rebus, quarū dominiū sibi retinent laici concedentes eis vsum earundē rerum, non essent pauperiores: quod ostensum est esse falsum contra primam assertionem in isto capitulo impugnatam. Sequeretur etiam quod serui vtentes rebus dominorum, quorum dominiū sępe est omni temporali commodo denudatum, non essent propter carentiam talis dominii pauperiores: quod constat esse falsum, quia si tale haberent dominium, quale babent Domini, essent ditiores. Ergo propter carentiam talis dominii sunt pauperiores.

(Vsu simplicis facti prædictis fratribus reseruato) Hic notant isti duo. Primum est, quod secundum istum Nicolaus tertius vsus est tali modo loquendi, *simplex vsus facti*. Ergo talis modus loquendi non est per appellantem inuentus, nec est reprobandus, si vtitur tali modo loquendi: quem tamen propter istū modū loquendi iste, vt patet superius, reprehendit. Secundo notant, quod Fratres habere possunt simplicē vsum facti: quia Fratres possunt habere illud, quod eis reseruatur secundū istū: sed secundū istū simplex vsus facti fratribus reseruatur. Ergo possunt habere simplicē vsum facti. Quod iste prius negauit dicens: quod & *vsus facti neq; in rebus consumptibilibus vsu neq; in rebus non consumptibilibus vsu haberi nō potest.* Sed dicet, quod aliquid potest reseruari quod tamen haberi non potest: & ideo licet simplex vsus facti possit reseruari, nō tamen potest haberi. Sed hoc friuolū est: quia per eandē rationē, per quam probatur, quod vsus facti haberi nō potest, quia scil. illud quod nō potest esse in rerū natura, nō potest haberi, potest etiā probari, quod vsus facti nō potest reseruari: quia quod nō potest esse in rerū natura, reseruari nō potest. Illud enim quod nō potest esse in rerum natura, nihil est, nec potest esse. Quod autē nihil est nec potest esse aliquid, non potest reseruari. Quod ergo non potest esse in rerū natura, non potest reseruari. Sed vsus facti (secundū istū) non potest esse in rerū natura. Ergo nō potest reseruari. Vel si potest reseruari eadē ratione potest haberi. *(In se & Romanā Ecclesiam recipiendū duxerit.)* Quantum ad res, quarum vsum Fratres ante decretalem *Exiit*, habuerunt, debet intelligi. *(Recipiendum)* hoc est, fuisse receptum manifestandum: quia illæ res iam antea in dominiū Romanæ Ecclesiæ transierant, quantū ad res, quas Fratres erant post Decretalem *Exiit*, habituri, debet intelligi: quia tunc ordinauit vel magis ordinationem, qualem fecerant prædecessores sui, renouauit, quod tales res in quibus dantes non retinerent dominium. Ad cuius euidentiam dicūt esse sciendum, quod de substantia regulæ beati Francisci est, quod Fratres nec in speciali nec in cōmuni habeant cuiuscunq; rei dominiū, quo in iudicio agendo vel defendendo valeant litigare. Quod autē rerū dominiū, quibus vtuntur, sit Romanæ Ecclesiæ vel nō sit Romanæ Ecclesiæ, hoc accidit regulæ supradictæ. Vnde & aliquarū rerū quibus Fratres vtuntur dominiū spectat ad Romanā Ecclesiā: & aliquarū rerū dominiū spectat ad alios. Erit quod si Romana Ecclesia non baberet dictarū rerū dominiū, statui Fratrū nullatenus repugnaret: imo quod res, quibus Fratres vtuntur, sub nullius essent dominio, sed habitæ pro derelictis, seu cōcederentur occupād,

qui

qui esset capax dominiũ, in nullo Fratrum statui obuiaret: hoc tamen reipublicæ minime expediret. Et ideo quod ecclesia rerum multarum, quibus Fratres vtuntur, habet dominium, hoc de voluntate dantium vel non contra voluntatem ipsorum per ecclesiam ordinatum existit, quæ ex causa hoc potuit ordinare. Et ideo licet à principio Ordinis ecclesia Romana nullarum rerum, quibus vtebantur Fratres, habuisset dominium, sicut postea noscitur habuisse: status Fratrum propter hoc in nullo fuisset mutatus. An autem à principio Ordinis Romana ecclesia habuit vel non habuit dictarum rerum dominium, nolunt isti ad præsens inquirere. (*Ac libere pertinere decreuerit*) Dicunt isti, quod nullæ res ecclesiæ, quæ sunt communes, ita libere pertinent ad Papam, sicut multæ res libere pertinent ad laicos multos: quia, vt dicunt, Papa non habet plenum dominium super res quascunque ecclesiæ, nec potest de eis aliter ordinare, quam ipsas ad honorandum Deum vel ad releuandas necessitates fidelium dispensando. Et ideo dicunt, quod peccat mortaliter parentes vel alios aliter, quam ordinatum est de voluntate dantium per sanctos patres de communibus bonis ditando: & ipsi ditati de necessitate salutis restituere eadem bona tenentur, & ipse bona alienata vel successor suus, si ipse non fecerit, repetere obligatur, in tantum quod si non fecerit, quilibet fidelis potest iudicare absque omni temeritate Papam ditantem & alios ditatos in peccato mortali existere. Cum igitur dicitur, tales res ad Romanam ecclesiã libere pertinere: debet intelligi, quod ita libere pertinent res huiusmodi ad dominium Romanæ ecclesiæ, sicut quæcunq; aliæ res ecclesiæ, quas sibi soli reseruat, & nõ cõmittit aliis dispensandas. (*Attento tamen ipsorum Fratrum Minorum vtendi modo*) Istud dicunt isti non esse additum, nisi ad diffamandum: quasi modus vtendi Fratrum non esset consonus dictis eorum, cum dicunt se omni carere dominio: vel quasi non esset consonus regulæ, quam ipsi vouent, vel declarationibus summorum pontificum. Nam modus vtendi Fratrum in nullo variat naturam dominii, quo carent Fratres: nec modus vtendi ipsorum facit ipsos ditiores, etiam si esset modus vtendi illicitus. Vnde etiam fur, qui vtitur rebus pretiosis furtim sublatis, non est propter hoc realiter ditior reputandus. Ergo consimiliter, licet Fratres vterentur rebus illicite, non essent propter hoc veraciter ditiores: quia per talem vsum illicitum nec dominium nec ius aliquod in rebus acquirerent. (*Et patiẽtia circa modum Romana ecclesia subsecuta.*) Hoc etiã dicunt friuole (*vt dicunt isti*) quia patientia Romanæ ecclesiæ non mutat in aliquo naturam dominii. (*Non ipse vsus Fratrum dici debet, scilicet simplex.*) Hic aperte contradicit Nicolao tertio, qui asserit talem vsum dici simplicem. (*Sed potius Romana ecclesia, dominium esse simplex.*) Hoc probatum est esse falsum: quia illud dominium est verum dominium, quo valet Romana ecclesia res Fratrum in iudicio vendicare, & eas à Fratribus auferre, & aliis elargiri. (*Quis enim simplicem vsuarium dicere potest, cui rem vsuariam licet permutare, vendere, aut donare*) Dicunt isti, quod hic videtur vocare simplicem vsuarium habentem vsum rei absq; omni iure vtendi: & sic accipiendo dicunt, quod licere alicui rem permutare, vendere, & donare potest intelligi dupliciter, scil. auctoritate propria, vel sui collegii, aut auctoritate alterius. Primo non licet simplici vsuario rem vsuariam dicto modo permutare, vendere vel donare. Secundo modo licet, sicut seruo & famulo licet auctoritate domini equum permutare, vendere, & donare, si Dominus ei dederit talem potestatem, quod facere potest, nullum dando ei dominium: sicut etiam famuli mercatorum nonnullas res dominorũ suorũ permutant, vendunt, & quandoque donant vel dant (*Hæc naturæ repugnant vsuarii.*) Dicunt quod hæc non repugnant naturæ vsuarii, licet non necessario competant vsuario. (*Nec ad vsuarium pertinent.*) Verum est inquantum vsuarius est: tamen sibi non repugnant: Et ideo possunt sibi competere per licentiam aliam specialem. (*Quæ tamen de rebus mobilibus antedictis faciunt Fratres ipsi.*) Verum est: non tamen auctoritate propria, sed auctoritate summi pontificis. Et ideo de rebus etiam immobilibus, quarum dominium sibi laici reseruant, non possent hoc facere, si ipsi laici Fratribus hæc duxerint interdicenda: de licentia autem ipsorum bene possent. (*Quod autem dominium Romanæ ecclesiæ reseruatum simplex censeri debeat.* Hic notant quidam istorum duo. Primum est, quod Papa & clerici dicuntur aliquomodo habere dominium seu proprietatem rerum ecclesiasticarum: q nonnulli pertinaciter negant, quamuis hoc supra *cap. 2.* probatum extiterit. Hoc tamen sic aliis auctoritatibus satagunt confirmare, vt habetur *extra de præscriptionibus cap. si diligenti*, ait: *Cum iudicatus Calaritanus ad ius & proprietatem beati Petri pertineat* &c. & 10. q. 2. c. si æconomus: *sicut habetur post statutum aut tempus & placitum reddit13uum ipsorum proprietate ad ius & dominium ecclesiasticum recurrente firmiter, ita vt fine completo vnoq spacio, quod inter eos fuerit constitutum, seu mortis suæ tempore, si hoc quoq, conuenerit, is qui possessionem ecclesiasticam & ecclesiasticorum redditum vsufructum habendi gratia pacto interueniente susceperat, non minus quam alterius tantæ quantitatis quanta acceperat redditus, cum ipsorum prædiorum dominia in rebus immobilibus eorum colonis & mancipiis ecclesiæ derelinquat.* Et Gregorius, vt habetur 12. q. 2. cap. *sicut ecclesia*, ait: *Sicut ecclesia proprias res amittere non debet* &c. Ex his aliisq; verbis quam pluribus patet aperte, quod aliquo modo Papa & alii clerici habent dominium & proprietatem ecclesiasticarum rerum. Nec obstat quod dicit Alexan. 4. vt habetur *extra de donationibus c. fraternitatem*, quod scil. *episcopus & quilibet prælatus, ecclesiasticarum rerum est procurator, non Dominus*: quia ibi accipitur *Dominus* pro illo, qui habet dominiũ plenũ, ita q potest de re ad libitũ ordinare: & si alienauerit, alienatio per aliũ reuocari nõ potest. Et isto modo etiã Papa non est Dominus ecclesiasticarũ rerũ, quia ei nõ licet de rebus ecclesiæ facere quod sibi placuerit, sed tenetur de ipsis certis modis & non aliis ordinare. Hæc Papa Symachus testatur aperte, vt habetur 2 quæst. 2. *non liceat Papæ prædia ecclesiæ alienare aliquo modo pro aliqua necessitate* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod non licet Papæ prædia ad libitum alienare, & per consequens ratione consimili non licet Papæ de aliis rebus ecclesiæ ad libitum ordinare. Non enim tunc Symachus voluit

legem successori suo potestatiue imponere, quia hoc non potuit, cum non habeat imperium parem: sed quid non liceret Papæ, voluit declarare. Secundo notant isti, quod istud dominium non est simplex, vt iste vocat simplex, licet possit dici simplex aliquo modo, sed tunc non esset ad propositum istius in aliquo (*Ex hoc patet quod ex illo nullum eidem ecclesiæ temporale obuenit hactenus commodum nec speratur quod obuenire debeat in futurum*) Ex hoc notant isti, quod iste ponit pro causa, quare dominium supradictum est simplex, id est, verbale, nudum & ænigmaticum & simulatum, quia scil. ex illo nullum obuenit commodum temporale, nec speratur quod obuenire debeat in futurum. Ex quo concludunt isti, quod iste nullum reputat commodum spirituale. (*Cum nec intentio reseruantis nec ipsorum fratrum fuerit quod ad quemcunq; alium quam ad fratres dictarum rerum prouenirret compendium*) Dicunt quod ex hoc in nullo variatur dominium, nec propter hoc debet dici tale dominium verbale & ænigmaticum, præsertim cum Papæ liceat dictam intentionem mutare, quandocunque sibi placuerit, sicut dominium regis in aliqua ciuitate vel castro in nullo mutatur, licet intendat quod alius seruiens sibi recipiat eiusdem compendium, etiam si promisisset alicui dare aliquod castrum. Adhuc non esset eiusdem dominium variatum in aliquo. Ergo multo magis propter talem intentionem non variatur rei dominium. (*Quod proculdubio modus ipsorum & Romana ecclesiæ subsecuta patientia euidentius declarauit.*) Scilicet talem fuisse intentionem sed non declarauit, quin Papa alius posset dictam intentionem mutare. (*Quarum vsum facti licet habere ordini & fratribus antedictu.*) Hic expresse contradicit etiam vocaliter his, quæ sæpe & multis modis conatus est defendere & probare. Quia sæpe asseruit, quod vsus facti quarumcunq; rerum siue consumptibilium vsu siue non consumptibilium vsu haberi non potest: quia non potest esse in rerum vsura. Hic autem dicit sententialiter & vocaliter, quod licet fratribus habere vsum facti. (*Talis autem dominii carentia &c.*) Hoc totum improbatum est prius. (*At sæpe in hoc futurum*) hoc non impedit veritatem dominii nisi carentia illius spei esset ex necessitate, non ex libera voluntate, cum potestate ad placitum dimittendi carentiam illam. (*sibi vendicant.*) Quia secundum istum fratres Minores non sunt realiter pauperiores, quam religiosi alii mendicantes, sed solo nomine sine re sunt pauperiores (*Pauperiorem non efficit non habentem.*) Dicunt isti, quod sicut aliquis non dicitur diues, vel ditior propter actualem actum vtendi: quia tunc rex esset ditior, quando vteretur vestibus pretiosis, quam si vestibus vilibus vteretur: sed dicitur aliquis ditior propter dominium & alia iura, quæ habet in rebus siue vtatur siue non; siue etiam intendat vti, siue non intendat vti; siue etiam intendat sibi retinere, siue intendat aliis erogare: quia vsus actualis & intentio vtendi in futurum: non faciunt aliquem ditiorem. Sic etiam non dicitur aliquis pauperior propter vsum villiorum rerum: nec propter intentionem vtendi vilioribus: sed dicitur quis pauperior vel minus pauper propter carentiam dominii & aliorum iurium in temporalibus maiorem vel minorem: & propter hoc carentes tali dominio sunt pauperiores, quam si dictum haberent dominium. Alias enim ecclesia magno tempore oberrasset tale dominium inutiliter retinendo. (*Attento vsu dictorum Fratrum*) Hoc calumniose & diffamatorie additur, vt dicunt isti: quia hoc nihil facit ad hoc, quod fratres Minores pauperiores vel minus pauperes sunt censendi. (*Vsum facti simplicem asserunt se habere.*) Ex hoc notant isti, quod iste realiter imponit, quicquid imponit de simplici vsu facti communitati Ordinis, & appellanti. Et ita patet, & dicunt esse certum, quod appellans nullam dicit nouitatem: sed perseuerat tantummodo in assertione, quam totus Ordo à principio defensauit.

Cap. LXXVIII.

AD hoc autem quod ipse dicit, quod ex hoc sequitur, quod Christus simulatam & fallacem doctrinam tribuit volentibus ad perfectionem attingere, quod omnia temporalia quo ad proprietatem & dominium relinquerent consulendo. Dicimus falsum esse, quod hoc consuluit Apostolis nec discipulis suis ad minus quod non haberent in communi: & de hoc dicetur latius in obiectionibus contra constitutionem, Cum inter, *per istum hæretizum factu.*

In illa parte respondet ad secundum, quod in prædicta obiectione tangit appellans, scilicet quod Christus tribuisset simulatam & fallacem doctrinam volentibus ad perfectionem attingere, scilicet quod omnia relinquerent consulendo, dicens: quod hoc est falsum, quia hoc non consuluit Apostolis nec discipulis, saltem quod non haberent in communi.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hoc errorem asserit manifestum, etiam præter hoc ad rationem appellantis non respondet. Quod asserat manifestum errorem, dicunt esse patens: cum dicat, quod Christus non consuluit Apostolis, nec discipulis, quod omnia relinquerent quo ad dominium & proprietatem: de quo dictum est prius, & amplius inferius inquiretur. Secundo dicunt, quod ad obiectionem appellantis non respondet, cum appellans de Apostolis & discipulis Christi nullam ibi specialem faciat penitus mentionem: sed absolute sine alia modificatione accipiat, quod Christus consuluit volentibus ad perfectionem attingere, quod omnia relinquerent, quo ad dominium & proprietatem in communi: quod ex Euangelio constat esse certissimum, etiam licet hoc consilium Apostolis & suis discipulis non dedisset. Nam constat Christum dixisse petenti, quæ esset via perfectionis: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus.* Vbi Christus in persona illius interrogantis omnibus volentibus ad perfectionem attingere consuluit, quod omnia relinquerent, quo ad dominium & proprietatem, tam in speciali quam etiam in communi: quia qui omnia vendit & dat pauperibus, omnia relinquit etiam tam in speciali quam in communi, sicut supra

productum existit. Et ex hoc posset inferri, quod Christus non consuluit Apostolis & suis discipulis, si ipsi volebant ad perfectionem attingere: nisi diceretur quod Christus eos plusquam alios ab illa generalitate specialiter non excepit: quod probabilitatem non habet. (*Simulatam & fallacem doctrinam tribuit &c.*) Si abdicatio talis dominii non est nisi quid simulatum, vt iste dicit. *Dicimus quod falsum est quod hoc consuluit Apostolis.*) Hoc non accepit appellans: sed accepit, quod hoc Christus consuluit volentibus attingere ad perfectissimam paupertatem realiter, & non solum secundum præparationem animi: tamen verum est, ꝙ hoc consuluit Apostolis, sicut post ostendetur. (*Ad minus quod non haberent in communi.*) Hoc dicunt esse falsum: quia per donationem factam pauperibus omnia dimittuntur etiam in communi.

Cap. LXXIX.

A*D illud quod dicit, quod etiam ex prædictis sequitur, quod Augustinus & Hieronymus, & alii sancti patres religionum institutores errauerunt: qui dictum Christi consilium sequi volentes abdicationem proprietatis & dominii rerum omnium sunt professi. Dicimus quod mentitur aperte. quia nullus illorum exceptis Fratribus Minoribus abdicaunt à se, nec suis Fratribus res quantum ad proprietatem & dominium in communi, imo eis secundum suas regulas licet & licuit habere etiam res immobiles in communi.*

Hic respondet ad tertium, quod in prædicta obiectione tangit appellans, quod scilicet sancti religionum institutores errassent sequendo consilium Christi supradictum dicens, quod falsum est, quia nullus illorum præter Fratres Minores abdicat proprietatem & dominium in communi.

Sed dicunt isti, quod iste non respondet ad rem, sed euasiones friuolas nititur inuenire: quia ad medium, in quo fundatur consequentia appellantis, non respondet. Fundatur enim illatio appellantis in hoc medio, quod qua ratione carentia dominii in communi non efficit carentem pauperiorem, consimili ratione carentia dominii in speciali non reddit carentem pauperiorem: quia sicut propter dominium speciale dicitur quis ditior: ita etiam propter dominium commune dicitur quis ditior aliquo modo: quamuis non ita diues propter dominium commune, sicut propter dominium speciale. Si igitur propter carentiam dominii in communi non dicitur quis pauperior: sequitur necessario, quod etiam propter carentiam dominii in speciali non dicetur quis pauperior. Cum igitur sancti patres religionum aliarum, quam Fratrum Minorum institutores abdicauerunt proprietatem omnium in speciali intendentes per hoc consilium Christi imitari prædictum, quamuis non in supremo gradu dicti consilii, cupientesq; sic imitando dictum Christi consilium pauperiores existere, sequitur quod errauerunt aperte, si propter carentiam dominii non sunt carentes pauperiores. Quod sequitur necessario, si propter carentiam dominii communis non sit quis pauperior. Nequaquam igitur appellans supposuit, quod sancti prædicti omnia abdicauerunt in communi: sed supposuit medium memoratum, quo concesso sequitur conclusio, quam intulit. Dicunt tamen isti, quod non intendunt, quod per omnia sit simile de carentia dominii specialis & communis: sed quantum ad hoc est simile, quod si carentia dominii communis non reddit carentem pauperiorem, nec carentia dominii specialis reddit carentem pauperiorem. Nec est inconueniens, quod diuersæ causæ habeant eundem effectũ, & tamen ꝙ vna illarum causet effectũ intensiorẽ, & alia minus intensum. Et per hoc vt dicunt possunt solui cauillationes, quas posset quis proteruus contra prædictã rationẽ adducere.

(*Sequi volentes*) quantum ad abdicationem proprietatis omnium in speciali. (*Exceptis Fratribus Minoribus*) Hic patet, quod etiam secundum istum Fratres Minores abdicant proprietatem omnium in communi, & ita vel Regula Fratrum Minorum est illicita, vel hoc est licitum reputandum.

Cap. LXXX.

A*D illud autem quod inducit Leuitici vltimo, vbi dicitur quod omnes decimæ terræ siue de frugibus, siue de pomis arborum Domini sunt: & illi sanctificantur. Et quod Num. 18. loquens de perfectione Leuitarum Dominus dicit: nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti: quas in vsus eorum & necessaria separaui. In vsus, inquit idem hæreticus, non in dominium dixit.*

In ista parte iste impugnatus ad quædam alia, quæ obiecit appellans, nititur respondere. Et diuiditur in duas partes, secundum quod ad duo respondet. Secunda pars ibi: *Ad illud quod dicit.* Prima in duas diuiditur: quia primo ponit obiectionem. Secundo suam subdit rationem in parte immediate sequenti. Est autẽ obiectio de Leuitis: ꝙ Leuitæ habuerunt vsum rerũ, quarũ Deus habuit dominiũ.

Sed dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus ad obiectiones appellantis nesciens respondere verba appellantis trũcate recitat: ea per quæ euidenter conuincitur astute propter simplices decipiendos omittens. Ad cuius euidentiam verba ponunt integre appellantis: quę in sequenti cap. luculenter euacuant. Verba autem appellantis sunt hæc: *Præterea scriptura sacra Leuitici vltimo dicit, quod omnes decimæ terræ siue de frugibus siue de pomis arborum Domini sunt & illi sanctificantur, & Num. 18. loquens de perfectione Leuitarum dicit: Nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum & necessaria separaui. In vsus, inquit, non in dominium. Ex qua scriptura sacra patet, quod dominium omnium decimarum siue de pomis siue de frugibus terræ, quas res de vsu consumptibilibus esse constat, est Dei, & vsus ministrorũ ipsius: & licuit ꝙ tale dominiũ Dei est omni temporali cõmodo denudatũ. E secundũ hanc hæreticalẽ doctrinã huiusmodi dominiũ Dei verbale, ænigmaticũ & simulatũ est cẽsendũ: ꝙ dicere vel sentire est hæreticũ & insanũ.*

Praeterea ecclesia Romana in sacris canonibus docet de rebus ecclesiae quod dominium rerum est Dei siue corporis eius mystici, quod est ecclesia: & vsus & dispensatio earum est praelatorum ecclesiae. Et August. in libr. de facultatibus ecclesiae dicit: quod Dei sunt ea, quae ecclesiae conferuntur: & quod ipsae res, siue sint vestes siue aliqua vasa, sunt ad vsum ministrorum eius. Romani etiam pontifices, qui hactenus fuerunt, in rebus temporalibus vsu consumptibilibus & non consumptibilibus, quae fratribus Minoribus offeruntur, dantur vel conceduntur, dominium ecclesiae seruauerunt & retinuerunt, vsu tantummodo simplici facti ipsis Fratribus derelicto: diffinientes, quod renuntiatio talis dominii est meritoria, sancta & perfecta: & quod Christus & Apostoli viam perfectionis ostendentes abdicationem huius dominii docuerunt, & quod retentio siue reseruatio talis dominii omni temporali commodo denudati cum concessione vsus, facta pauperibus non est fructuosa domino, cum sit meritoria ad aeterna, & professioni pauperum opportuna, quodque tanto censetur vtilior, quanto commutat temporalia pro aeternis: sicut clare patet in decretali praedicta, Exiit qui seminat. Ex praedicto igitur errore sequitur, quod ecclesia catholica in praedictis errauit: ac per consequens in articulum fidei: Et vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam, sub quo continetur, quod ecclesia catholica errare non potest in fide vel moribus, error praedictus vehementer impingit. Vnde dicta doctrina est haeretica merito iudicanda: tum quia scriptura sacra per quam fidei probantur articuli, contradicit; tum quia errorem ecclesiae catholicae imponit, & eius doctrinae & determinationibus manifeste repugnat. Hic articulus valde diffuse in appellatione prolixa clarius continetur. Haec sunt verba appellationis ad quae vt isti dicunt, iste impugnatus nesciuit responsionem rationabilem inuenire, & ideo noluit recitare.

Cap. LXXXI.

Profecto per hoc se praeuaricatorem legis manifestum ostendit, in illo enim cap. Num. 18. expresse dicitur quod Dominus dedit Leuitis dominium decimarum: & ad quid daret eis declarauit dicens quod in vsus eorum & necessaria decimas huiusmodi separauit. Non autem dixit quod vsus facti Leuitis offerri [illegible] multum autem refert: vtrum res aliqua aliquibus detur in vsum & necessaria: an vsus in re aliqua, seu rei alicuius a[illegible] concedatur: sicut plenius & latius est superius vbi adduxit eadem capitula declaratum. Ad illud quod dicit quod hoc est contra determinationem ecclesiae factam in c. Exiit: superius saepius est responsum.

Hic ad praedicta iste impugnatus nititur respondere dicens, quod Num. 18. dicitur expresse, quod Dominus dedit Leuitis dominium decimarum, quia ipsas in vsus eorum & necessaria separauit. Ad illud de determinatione ecclesiae dicitur: quod saepe superius est responsum:

Sed dicunt isti impugnatores; quod ad neutrum illorum, quae accipit de appellante respondet. Non enim respondet ad primum: quia non est intentio appellantis, quod Leuitae in nullis decimis habeant dominium qualitercunque acceptum: quia in omnibus decimis habent aliquale dominium, sed non habent in omnibus decimis plenum dominium, quia aliquas non poterant vendere nec donare ad libitum. Sed intentio appellantis est probare, quod non omne dominium omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum, aenigmaticum & simulatum, sicut iste dicit: quia omnium decimarum Deus habet plenum dominium. Dominium autem Domini est omni commodo temporali denudatum: nec tamen est verbale, nudum, aenigmaticum & simulatum. Sed dicit aliquis: quod ista ratio aeque concludit de rebus quorumcumque, sicut de decimis Leuitarum. Iterum, dominium Dei est alterius rationis à dominio humano. Ergo ex hoc, quod dominium Dei omni temporali commodo denudatum non est verbale, nudum & aenigmaticum & simulatum, probari non potest quod dominium humanum omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum, aenigmaticum & simulatum. Ad primum istorum concedunt isti, quod ratio appellantis concludit de rebus quorumcunque: quia Deus est omnium Dominus: & tamen dominium Dei respectu quarumcunque rerum omni temporali commodo denudatum non est verbale, nudum aenigmaticum & simulatum. Fecit tamen appellans specialiter obiectionem praedictam de decimis Leuitarum: quia illas habent ex speciali dono Dei: & quia non habent isti plenum dominium in multis decimis, sicut multi laici habent in rebus suis. Ad secundum dicunt: quod licet dominium Dei sit alterius rationis à dominio humano: tamen contingit saepe arguere ab vno ad aliud. Et ita est in proposito: quia nulla apparet ratio, si dominium Dei omni temporali commodo denudatum non est verbale, nudum, aenigmaticum & simulatum: quin dominium humanum omni temporali commodo denudatum poterit non esse verbale, nudum aenigmaticum & simulatum. Ad secundum etiam de determinatione ecclesiae dicunt isti, quod non respondet. Nam licet saepe, quamuis male & erronee, vt dicunt isti, ad dictam determinationem responderit: tamen inquantum ad conclusionem, quam hic intendit appellans, scilicet quod non omne dominium omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum, aenigmaticum & simulatum, adducitur, nusquam respondit, nec respondere potest: nisi dictam determinationem ecclesiae, aut dictum proprium reprobando, sicut intuenti verba appellantis, si est intelligens, euidenter apparet.

In illo enim c. Num. 18. expresse dicitur quod Dominus de[illegible] Leuitis dominium decimarum. Hoc dicunt isti esse falsum: quia expressa mentio de dominio nulla fit illo cap. Tamen esto, quod ita esset, argumentum staret: quia per dom[illegible] hu[illegible]um D[illegible]us nunquam priuetur domini[illegible] suo. Ergo q[illegible]muis Leuitae h[illegible]b[illegible]nt do[illegible] de[illegible]imarum [illegible] tamen nih[illegible]l[illegible]n inus [illegible] be[illegible] [illegible] [illegible]ndem, [illegible] Dei est omni temporali commodo denudatum: quia Deus bono[illegible] [illegible]orum

strorum non eget, & non est verbale, nodum &c. Ergo non omne dominium omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum &c. Et ita appellans habet intentum, etiam dato quod Leuitæ habebant dominium decimarum. *(In vsus eorum & necessaria decimas huiusmodi separauit)* Hoc verum est de aliquibus decimis, & de aliquibus est falsum: quia aliquas decimas Dominus separauit in vsum eorum tantummodo, & non in alia necessaria, sicut patet supra *cap. 70.* *(non autem dicit quod vsu facti Leuitæ essent contenti)* verum est, quia aliquale dominium & ius habuerunt in decimis: tamen vltra ius quod habebant debebant quantum ad aliquas vsu facti esse contenti, quantum ad aliquas non. *(Multum autem refert vtrum res aliqua aliquibus detur in vsum & necessaria, an vsus in re aliqua seu res alicuius alicui concedatur)* Istud est verum propter hoc, quod dicitur *in vsum necessaria*: quia aliquid potest concedi in vsum, quamuis non concedatur in necessaria. Patet secundum iura de commodato, quod conceditur ad certum vsum, non tamen conceditur in necessaria. Et ita refert, an aliquid concedatur in vsum, & an concedatur in necessaria & propter hoc refert, an aliquid concedatur in necessaria, & an alicui concedatur vsus: sed non refert an aliquid concedatur in vsum, & an alicui concedatur vsus. *(Sicut plenius & latius est superius, vbi adduxit eadem capitula, declaratum.)* Dicunt isti, quod hoc est manifeste falsum: quia de hoc ibi nulla fit mentio. Sed iste nititur declarare ibidem: quod refert an aliquid concedatur in vsum, & an alicui concedatur vsus alicuius rei, nequaquam errasset.) *Superius sæpius est responsum.*) Dicunt quod non, applicando ad conclusionem, quam hic intendit appellans: quia nec de illa conclusione mentio fuit antea facta.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS OPERIS NONAGINTA DIERVM.

CAP. LXXXII.

R*Vrsus iste hæreticus constitutionem*, Cum inter nullos, *satagit impugnare, dicens quod dicta constitutio declarat fore censendum hæreticum affirmare deinceps Dominum nostrum Iesum, eiusq; Apostolos non habuisse aliquid in speciali nec in communi: & insuper hæreticum fore dicit censendum affirmare Christo & eius Apostolis, in his quæ eos habuisse sacra scriptura testatur, non competisse ius vtendi, nec illa vendendi seu donandi ius habuisse, aut ex ipsis alia acquirendi.*

Postquam iste impugnatus respondit ad obiectiones contra constitutionem *Ad conditorem*: hic incipit respondere ad obiectiones appellantis contra constitutionem *Cum inter*. Et diuiditur in quinq; partes: quia primo ponit verba constitutionis *Cum inter*, vt appellant recitat ipsa. Secundo ostendit, quod appellans verba constitutionis recitat imperfecte. Tertio explicat intellectum, quem constitutioni præfatæ appellans imponit. Quarto conatur ostendere, quod appellans imponit constitutioni, quod ipsa non dicit. Quinto ad alia quæ obiiciuntur respondet. Secunda pars incipit ibi: *Dicimus quod hæreticus iste.* Tertia ibi: *Dicit ergo.* Quarta ibi: *profecto iste hæreticus.* Quinta ibi: *proculdubio dicta ipsius.* In prima igitur parte ponit duo dicta constitutionis, *Cum inter*, vt appellans recitat ea, & est sensus literæ planus.

(Affirmare deinceps) Subintelligitur, pertinaciter: quia de assertione pertinaci loquitur constitutio manifeste. Et si argumentum à contrario sensu valet, hoc, vt dicunt isti impugnatores, includitur error apertus: quod videlicet aliquid scripturæ diuinæ contrarium potest fieri de nouo hæreticum, quod est erroneum manifeste. Nam omne quod aduersatur scripturæ diuinæ semper est hæreticum: quia quod aliquid sit hæreticum non dependet ex voluntate humana, sicut nec ex voluntate humana dependet, quod aliqua veritas sit catholica. Si enim aliqua veritas siue explicite siue implicite in scriptura diuina contenta fieret catholica voluntate humana, fides nostra in sapientia hominum consisteret: quod sententiæ Apostoli contradicit aperte; cum dicit primæ ad Corinth. 2 *fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Nulla igitur veritas in scriptura diuina etiam implicite contenta potest fieri catholica per sapientiam aut voluntatem humanam. Ergo nec aliqua falsitas scripturæ diuinæ contraria fieri potest hæretica per sapientiã aut voluntatem humanam. Ee ita si pertinax assertio, quod Christus & Apostoli non habuerunt aliquid nec in speciali nec in communi, est modo hæretica, prius fuit hæretica. Et ideo dicere *& deinceps est hæretica*, si argumentum à contrario sensu valet, est patenter errare. Nec prædictis obsistit, quod legitur in Decretis aliquas hæreses esse nouas. Quia hæreses illæ non dicebantur nouæ pro eo, quod prius non erant veraciter hæreses: sed dicebantur nouæ hæreses, quia erant nouiter dogmatizatæ, & tamen in rei veritate prius erant hæreses. *(Non habuisse aliquid in speciali nec in communi)* Hoc non potest intelligi negando omnem modum habendi: quia hoc nequaquam fuit inter scholasticos in dubium reuocatum. Intelligitur ergo de aliquo speciali modo habendi. Et discurrendo per singulos non potest intelligi, nisi de modo habendi iure proprietatis & dominii.

CAP. LXXXIII.

D*Icimus quod hæreticus iste constitutionem imperfecte recitat, quantũ ad vltimam partem eius: quia post illud verbum*; nequaquam ipsius ius vtendi, *omittendi*, seu conseruandi, *quod immediate sequitur ibi. Item post verbum*, aut ex ipsis acquirendi, *omittit quæ sequuntur, scil. quæ* tamen ipsos de præmissis fecisse sac. a scriptura testatur seu ipsos potuisse facere supponit aperte. *Vnde vt melius eius fraus & malitia detegatur, textus dicta constitutionis partis vltima noscitur esse talis*; sursusque in posterum pertinaciter affirmare

quod

quod redemptori nostro prædicto eiusq; Apostolis bis quæ eos habuisse sacra scriptura testatur: nequaquam ius ipsis vtendi seu cosnmendi competierit, nec illa vendendi sen donandi ius habuerit, aut ex ipsis alia acquireodi: quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatui, sen ipsot potuisse facere supponit aperte: *cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis non iusta: quod vtiq; de vsu gestu seu factis redemptoris nostri Dei filii sentire nephas est & scriptura sacra contrarium, & doctrinæ catholicæ inimicum, assertionem ipsam pertinacem de fratrum eorundem consilio deinceps erroneam fore censendam merito & hæreticam declaramus &c.*

Hic osteodit quod appellans verba coostitutionis recitat imperfecte, sicut plane patet.

Sed dicunt isti impugnatores, quod iste in hoc snnm errorem amplius, quam appellans fecerat, manifestat. Vnde dicunr, quod appellans studens brenitati plures errores istius impngnati indiscussos omisit, qoos etiam minime recitauit. Plures etiam in appellatione prolixa pertractat, quos pertransit in breui: quia in breui succinctius recitat, & discutit in prolixa. Vnde & totam seriem coostiiutionis *Cum inter*: quo ad secundam partem, sicut iste hic replicat, in prolixa appellatione ponit appellans, in qua serie, vt dicunt isti, iste impugnatus errorem alinm in prædictis implicat manifeste. Ex qno etiam expositiones, quæ pro aliis saluandis erroribus adduci poterant, excludnntur. Est antem error talis, vt dicunt. Qui vtitnr re aliqua vel consumit, habet ius vtendi vel consumendi, ac etiam ius vendendi seu donandi, & ex ipsa re alia acquirendi, alioquin vsus est iniustus. Quod enim iste error ex verbis superius recitatis colligatur, patet aperte. Nam iste probat, qnod Christus & Apostoli haboerunt in rebus, quas eos scriptura sacra habuisse testatnr, ius vtendi seu consumendi, ac etiam ius vendendi sen donandi, & ex ipsis alia acquirēdi: q̄a aliter vsus eorū, & gesta fuissent iniusta. Ex qua ratione colligitur euidenter, ꝙ qui vtitur re aliqua vel consumit habet ius vtendi seu cōsumendi, ac etiam ius vendeodi sen donandi, & ex ipsa re alia acquirendi, alioquin vsus est iniustus, Sed quod hoc sit erroneum, ꝓbare conantur. Primo: quia scripturæ diuinæ contradicit apertè. Nam sacerdotes & eorum familiæ aliiq; fideles in veteri lege plutibus rebus oblatis Deo licite vtebātur: in quibus tamen ius vtendi aut ex ipsis alia acquirendi mioime habuerunt: licet nonnulli eorum habuerunt ius vtendi sen consumendi. Ergo per hoc, quod aliquis non habet omnia ista iura in rebus, quibus vtitur, scil. ius vtendi seu consumendi, ius vendendi sen donandi, & ius ipsis alia acquirendi, probari noo potest, qnod vsus eius sit iniustns. Assumptum manifeste probatnr ꝑ scripturā sacram. Nam Exod. 12. sic scribitur: *Si autem minor est numerus, vt sufficere non possit ad vescendum agnum, assumat vicinum suum, qui iunctus est domui eius iuxta numerum animarum, quæ sufficere possint ad esum agni.* Et postea dicitur: *nec comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aliquid, sed assum igni tantum, caput cum pedibus & intestinis vorabitis: nec remanebit ex eo quicquam vsque mane. Si quid residuum fuerit, igni comburetis.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod Iudæi agnum paschalem & bædnm noo poterant vendere, nec donare, nec aliquid aliud ex ipsis acquirere, sed tantummodo manducare, & partem residuam igni cremare: & tamen actus eorum non fuit illicitus reputandus. Ergo similiter poterant Christus & Apostoli actum licitum habere: sed falsa esset ista copulatiua: Christus & Apostoli habuerunt ius vtendi seu consumendi, & ius vendendi seu donandi, & ius alia acqnirendi ex rebus quas ipsos sacra scriptura habuisse testatur. Item vt habetur *Leuitici 24*. Sacerdotes poterant licite manducare panes propositionis: & tamen noo habebant ius vendendi eos nec donandi, nec ex ipsis alia acquirendi. Ergo absq; talibus iuribus potest esse licitus vsus, vel licita consumptio. Item *Leuitici 21. & Deut. 12.* & multis aliis locis scripturæ diuinæ habetur aperte, qnod Iudæi quasdam decimas, & oblata sanctificata Deo habebant potestatem licite comedendi & consomēdi. In qnibus tamen ius vendendi, donandi, & ex ipsis alia acquirendi nullatenus habnerunt. Ergo absque talibus iuribus poterant vsus & gesta Christi Apostolorumque eius esse licita. Secuodo dicunt isti, quod error prædictus quotidianæ experientiæ contradicit, quia quotidie videmus multos licite vti vel consumere ea, quæ in cibo & potu consistunt, in quibus tamen non habent ius donandi, vendendi & ex ipsis alia acquirendi. Patet de inuitatis, religiosis & seruis & aliis multis Dicuot igitur, quod esto, quod nullus possit licite vti rebus, nisi habeat ius vtendi, si licentia vtendi vocetur ius vtendi: tamen potest quis licite vti & consumere res absque iure donandi & vendendi, & ex ipsis alia acquirendi. Quod est tam notum, quod probatione non indiget. Quilibet enim laicus habens vsum rationis, hoc aduertit. Et ita ex hoc, quod Christus & Apostoli non habuerunt prædicta, non potest inferri, quod vsus & gesta eorom fuernnt iniusta.

Imperfecte recitat) verum est; tamen illud, qnod recitat, sufficit ad probandum istum impugnatum errare. (*Omittit quæ sequuntur*) verum est in breni appellatione, sed non in prolixa. (*Vnde vt melius eius fraus & malitia detegatur*) Dicunt isti, qnod per verba seqnentia intentio & veritas, ac innocentia appellantis detegitur, & istius impugnati malitia & perfidia declaratur aperte. (*Quæ eos habuisse scriptura sacra testatur.*) Ex his verbis patet, quod iste impugnatus intendit, quod Christus & Apostoli habuerunt iura prædicta in his rebus solummodo, quas ipsos habuisse scriptura sacra testatur. Quare patet aperte, quod oon loquitur de iure naturali, cui nemo renunciare potest, quod habet quilibet in rebus etiam alienis: sed loquitur de iure positiuo. (*Nequaquam ius ipsis vtendi.*) Hic sicut ostensum est, non accipit *ius vtendi* pro iure naturali, sicut aliqui ignari conantur ostendere: sed pro iure positiuo, & non diuino, vt constat. Ergo humano & de tali iure non potest dictum suum saluari, nisi ius humanum vocaretur licentia vtendi: nec illa vendendi sen donandi ius habuerunt,

ac-

accipiendo *ius* pro iure positiuo. Christus & Apostoli non habuerunt in rebus, quibus vtebantur, nec ius vendendi nec ius donandi. Si autem acciperetur *ius* pro iure naturali, sic posset concedi, quod habuerunt ius vendendi, scil. in articulo necessitatis extremæ: sed non ius donandi etiam in articulo necessitatis cuiuscunque: licet si vidissent alium in extremæ necessitatis articulo constitutum habuissent ius tradendi, & ita ius donandi accipiendo verbum *dandi* pro verbo tradendi: sed verbum *donandi* hic & forte nunquam accipitur pro verbo tradendi, aut ex ipsis alia acquirendi: tale ius positiuum minime habuerunt: licet non solum in rebus, quas eos scriptura sacra habuisse testatur, sed etiam in quibuscunque aliis habuerint ius naturale alia ex ipsis acquirendi, scil. in necessitate extrema. (*qua tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur*) licet aliqua de præmissis eos fecisse scriptura sacra testetur, quia testatur eos aliquibus vsos fuisse & consumpsisse: non tamen testatur eos ipsas res vendidisse, donasse & ex eis alia acquisisse: quod de Christo inquantum fuit homo, constat aperte. Nec obstat quod Christus pluribus millibus hominum legitur panes dedisse & pisces, quia potest dici, quod sicut inquantum Deus multiplicauit dictos panes & pisces, ita inquantum Deus dedit eos turbis se sequentibus manducandos. Aliter potest dici & priori responsioni non obuiat, quod Christus inquantum homo non donauit dictos panes & pisces, vt hoc verbum *dandi* accipitur: sed dedit turbis dictos panes & pisces, hoc est per Apostolos tradidit comedendos. Quod autem Christus rem aliquam vendiderit, vel ea re vna aliam acquisierit, nusquam habetur. De Apostolis vero videtur scriptura diuina testari ipsos res emisse. Sed ad hoc est facile respondere: quia hoc fecerunt vel nomine aliorum, vel tempore necessitatis extremæ, scil. quando aliter necessaria vitæ acquirere nequiuerunt. Et in hoc casu licitum est cuilibet de pecunia aliena, si aliter vitam suam sustentare non potest, rem emere necessariam sustentationi humanæ. (*Seu potuisse facere supponit aperte*) Hoc per scripturam probari non potest: quia ex nullo loco scripturæ colligi potest, quod Christus inquantum homo extra tempus necessitatis extremæ potuit de rebus, quas habuit, res alias emere & alias acquirere ipsasq; donare. Idem patet de Apostolis. (*Cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis non iusta.*) Hoc dicunt esse erroneum: quia contingit vti licite re absque iure vtendi, vendendi, donandi & ex ipsa alia acquirendi: quia licentia alterius conuenit licite vti re aliena, secundum quod ex decretali *Exiit*, patenter habetur, vt superius est probatum.

CAP. LXXXIV.

D*Icit ergo iste hæreticus, quod dicta constitutio, cum de habere & competere loquitur, intelligit de habere seu competere iure proprietatis seu dominii ciuilis & mundani, per quod contenditur & in iudicio litigatur. Et quod de tali intellexerit, patet, vt dicit: quia dicta constitutio euidenter includit, quod Christus & Apostoli in his rebus, quas eos habuisse sacra scriptura testatur, ius vendendi & donandi, & alia ex ipsis acquirendi habuerint: quod ius à iure humano fuisse introductum, manifestum.*

In ista parte exprimit intellectum, quem appellans dictæ constitutioni imponit, dicens: quod secundum appellantem dicta constitutio loquitur de *habere* iure proprietatis seu dominii ciuilis & mundani.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic truncate recitat verba appellantis, vt in sequenti capitulo apparebit.

(*Intelligit de habere seu competere iure proprietatis* &c.) hoc in sequentibus ostendetur. (*Quod ius à iure humano fuisse introductum*) de hoc postea discretur.

CAP. LXXXV.

P*Rofecto iste hæreticus imponit constitutioni, quod ipsa non dicit. Constitutio enim dicit, quod pertinaciter affirmare Christum & Apostolos in his quæ habuisse sacra scriptura, ius ipsis vtendi seu consumendi non competierit, vel illa vendendi seu donandi ius non habuerit, aut ex ipsis alia acquirendi, quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur, seu ipsos facere potuisse supponit aperte hæreticum est censendum. Et tamen licet de iure dominii seu proprietatis nullam fecerit mentionem, ipse tamen imponit ei, quod intellexerit loqui de iure proprietatis & dominii ciuilis & mundani, per quod contenditur, & in iudicio litigatur. Hoc ex eo, quia ius emendi & donandi, quod dicta constitutio Christum & Apostolos asserit habuisse, ab humano iure introductum fuisse manifestum existit. Et ideo dicit, quod dicta constitutio intellexit, quod Christus & Apostoli non solum in communi, sed etiam in speciali proprietatem & dominium rerum temporalium habuerunt: quod dictum secundum eum omnem religionem, quæ volens vitam & doctrinam Apostolorum sequi vouens viuere sine proprio, destruit & confundit: & omnes religiosos facit proprietarios, etiam in speciali, & sui voti per consequens transgressores, & doctrinæ euangelicæ & Apostolicæ ac sedi sanctæ Romanæ ecclesiæ, & omnium doctorum ecclesiæ sanctorum patrum institutorum religionum, obuiat manifeste.*

In parte ista iste impugnatus conatur ostendere, quod appellans imponit constitutioni, quod ipsa non dicit: dicens, quod appellans imponit constitutioni, quod loquitur de iure proprietatis & dominii, quod tamen non dicit, cum de iure proprietatis & dominii nullam faciat mentionem.

Sed dicunt isti impugnatores, quod licet constitutio vocalem non faciat de iure dominii mentionem: tamen tam constitutio ipsa, quam conditor eius, intelligit de illo iure, quorum vtrumq; probat appellans. Vnde aliquæ rationes eius probant, quod constitutio *Cum inter*, debet intelligi de iure

Amputatio sollicitudinis, quam exigunt temporalia, sæpe ex stultitia aut pigritia vel negligentia p̄r
uenit. Vnde Prou. 24. sic scribitur: *Per agrum hominis pigri pertransiui, & per vineam viri stulti, & ecce to-*
tum repleuerant vrtica, operuerant superficiem eius spina, & maceria lapidum destructa erat. Ex quibus verbis
colligitur, quod carentia sollicitudinis, quam exigunt agri & vineæ, nonnunquam ex stultitia & pi-
gritia prouenit. Ergo carentia vel amputatio sollicitudinis non præcipue ad charitatem disponit: si-
cut nec stultitia nec pigritia ad charitatem disponit.
Tertius error, vt dicunt, contentus in verbis prædictis, est quod si manet eadem sollicitudo post
dictam expropriationem, quę ante ipsam inerat, talis expropriatio ad perfectionem valet nil confer-
re. Quod enim hoc sit erroneum, probare conantur. Primo ducendo ad hæresim manifestam. Nam
si manente eadem sollicitudine expropriatio temporalium ad perfectionem valet nil conferre: cum
expropriatio temporalium fiat per votum paupertatis, sequitur quod si manet eadem sollicitudo cir-
ca temporalia post votum, quæ fuit ante votum, votum paupertatis ad perfectionē valet nil cōferre.
Sed qua ratione votum paupertatis manente eadem sollicitudine ad p̄fectionem valet nil conferre,
eadem ratione votum castitatis manente eadem castitate, & eadem ratione votum obedientiæ, si ali-
quis non plus obediret post votum quam ante, sicut sępe acc[...]it, ad perfectionem valeret nil confer-
re, & per consequens eadem ratione omne votum supra bonum quod vouetur ad perfectionem vel
bonitatem conferret, quod est erroneum manifeste. Constat enim, quod consilium datur de voto.
Ait enim Propheta: *Vouete & reddite.* Consilium autem est de meliori vel saltem de bono. Ergo vo-
uere est bonum. Vbi autem bonum additur bono finito, totum redditur melius. Ergo manente ea-
dem sollicitudine ipsa expropriatio per votum paupertatis ad perfectionem aliquid confert. Præte-
rea virtus est circa arduum & difficile. Sed actus vouendi paupertatem est magis arduus & magis dif-
ficilis, quam amputare sollicitudinem circa temporalia. Ergo est actus magis virtuosus. Ex quo sequi-
tur, quod manente eadem sollicitudine, ipse actus vouendi ad perfectionē aliquid confert: imo ma-
gis confert ad perfectionem & ad statum perfectionis, quam amputatio sollicitudinis, quia per votū
paupertatis firmatur quis in statu perfectionis, puta in religione: non autem per amputationem sol-
licitudinis: Ergo magis confert ad statum perfectionis, quam amputatio sollicitudinis. Et ita per ta-
le votum magis disponitur via ad charitatem, quam per amputationem sollicitudinis, quod est con-
tra primam assertionem superius impugnatam. Amplius, professio religionis in rite profitentibus
aliquid confert ad perfectionem. Sed sæpe eadem sollicitudo & etiam maior sine peccato: imo me-
ritorie manet post professionem in multis religiosis, quam ante in nouitiatu inerat. Sæpe enim pro-
fessi ex merito obedientiæ laudabiliter sunt magis solliciti circa temporalia acquirenda, conseruan-
da, & dispensanda, quam fuerunt dum erant nouitii. Ergo manente eadem sollicitudine professio ad
perfectionem aliquid confert: & per consequens quamuis maneret eadem sollicitudo circa tempo-
ralia, sicut sæpe eadem, vel maior est in Fratribus Minoribus post expropriationem, quam ante ine-
rat, quia illa expropriatio fit, quando profitentur, tamen ipsa expropriatio ad perfectionē valet aliqd
conferre. Impugnatis assertionibus supradictis, quas isti reputant erroneas, mendacia diffamato-
ria quæ (vt dicunt) continentur in verbis prædictis, conantur detegere. Dicentes, primum menda-
cium esse, quod Fratres Minores post expropriationem huiusmodi non fuerunt minus solliciti in
iudicio & extra, circa temporalia, quā fuerant ante: quia secundū eum Fratres Minores non fuerunt
expropriati ante ordinationem Nicolai tertii, & secundū ipsum non fuerunt dicto modo minus sol-
liciti post ordinationē quam ante. Ergo non fuerunt minus solliciti post expropriationē quam ante.
Sed hoc constat esse falsum, vt dicunt, quia ante expropriationem p̄dictā poterant habere dominiū
& p̄prietatem rerū, & pro ipsis in iudicio litigare, quæ post minime facere poterant q̄a antē dictā ex-
propriationē fuerunt seculares vel nouitii, & tam seculares q̄ nouitii poterant habere, & nonnulli ha-
buerunt rerū dominiū & proprietatem. Nonnunquā etiam aliqui nouitii aliter fuerunt de rebus suis
solliciti ante expropriationē, q̄ post expropriationem. Ergo non est generaliter verum, q̄ nō minus
fuerunt solliciti post expropriationem quam ante. Secundum mendacium est, vt dicunt, quod Fra-
tres Minores non sunt minus solliciti circa temporalia in iudicio & extra, quā sunt alii religiosi men-
dicantes, quod constat esse falsum. Quia nulla sollicitudo circa temporalia est aliis religiosis mendi-
cantibus interdicta, quin eadem sit æque districte Fratribus Minoribus interdicta. Multæ autem sol-
licitudines circa temporalia sunt Fratribus Minoribus interdictæ, quæ aliis nullatenus interdicun-
tur. Patet de pertractatione pecuniæ, imo etiam de receptione pecuniæ, quia pecuniam non possunt,
nec per se, nec per interpositam personam recipere. Et constat quod sæpe de facto Fratres perdunt
vtilitatem, quæ ex pecunia poterit prouenire propter hoc, quod per seipsos pecuniam nequaq̄ reci-
pere possunt. Pro nulla etiam re valent in iudicio litigare, nec de facto litigant. Si enim de facto p̄su-
merent p̄ rebus temporalibus litigare, sicut faciunt sæpe alii religiosi mendicantes, constat quod nec
religiosi alii, nec clerici, nec laici sunt eis ita fauorabiles, quin contra eos excipiendo, quod non pos-
sunt in iudicio litigare, ipsos omni mode impedirent ab actione sua. Et ita constat, quod de facto
nec in iudicio nec extra sunt solliciti circa temporalia, sicut Religiosi alii mendicantes.
(*Verba constitutionis prædicta truncate recitat.*) Verum est, quod nō recitat omnia verba: tamen recitat
illa, quæ sibi sufficiunt. (*Illa quæ eius defectum manifeste insinuant omittendo*) Imo dicunt isti, sicut o-
stensum est, omittendo illa quæ intentionem ipsius appellantis declarant, & quæ istum impugna-
tum in multis errare, quæ appellans non tetigit manifestant. (*Retentio dominii*) intendit per reten-
tionem dominii expropriationem omnium temporalium. (*Via per hoc disponitur.*) Per amputationē,
scil.

fe[illegible]ct amori inordinati temporalium, & [illegible]tiam per votum paupertatis. *Restat quod si sollicitudo eadem [illegible] expropriationem huiusmodi quæ ante ipsam fuerat perseueret ad perfectionem huiusmodi talis expropriatio valeat nil conferre.* Istud dicunt esse tal[illegible] intertus ex fals[illegible], vt ostensum est, & nihilominus di[illegible]ût, quod [illegible]ph[illegible]stice ex tali antecedente conclu[illegible]tur: quia quando plura dispon[illegible]ût ad aliquid vnu quâuis vnum p[illegible]us & alia minus ex casentia minus d[illegible]ponentis in [illegible]mmo gradu, non potest argui quod alia ni[illegible] d[illegible]ponunt. Et ideo e[illegible]tsi qu[illegible] d amp[illegible]tatio sollicitudinis circa temporalia præcipue disponi[illegible]t ad ch[illegible]atem, ex hoc n[illegible]cretur, quamuis sollicitudo no[illegible] [illegible]ter totaliter amputata. sed maneret eade[illegible] quæ p[illegible] quod alia nihil confer[illegible]t ad charit[illegible]tem [illegible] p[illegible]ssint multum conferre, quãous non tantum si[illegible] [illegible]d quod [illegible] inmedi[illegible] [illegible]eret. *P[illegible]st ordinationem prædictam.* Hoc insinuat quod ista expropriatio Fr[illegible]û Minorum, scilicet abdicatio propriet[illegible]s o[illegible] temporal[illegible]û in spe[illegible]iali & in comuni non fuerit [illegible]te ordina[illegible]onem Nicolai te[illegible]tt q[illegible] [illegible] manifeste fal[illegible]m: quia istam abdicatiõné vouit Beatu[illegible] Franc[illegible]cus, & omne[illegible] Fratres sequente[illegible] [illegible]d tempus præte[illegible] *[illegible]amq; sint religiosi mendicantes alii.* Hoc dicunt esse fal[illegible], vt probatû est. *C[illegible] [illegible] q, quod nullus [illegible]piens probati[illegible] [illegible] huiusmodi reprobabit.* Dicnot quod omnis sapiens probati[illegible] [illegible] huiusmodi reprobabit: q[illegible]a, vt dicunt, in excusabilibus erroribus fermentatur. *Propter quod ipsam hæreticus non expressit.* Dicunt q[illegible]od app[illegible]llans Doctor Theologiæ sacræ solennis, que[illegible] ille idiota præsumit temerarie hæreticum appellare, non propter efficaciam rationis prædictæ ipsam omisit exprimere, cum peccet aperte tam in materia quam in forma, sicut euidenter probatum existit: sed ipsam non expressit, quia caussa breuitatis prætune dimisit errores contentos in ipsa indiscussos.

C A P. LXXVII.

ITem, intendit probare dicta constitutio, quod quantum ad hoc quod propter carentiam talis dominii, se pauperiores Fratres ipsi dicere valeant: quam si res ipsas cum illo, quo carere se dicunt, dominio obtinerent: non profuit retentio dominii supradicta. Quod (vt sequitur) probat. Licet enim prædecessor noster prædictus Dominium earum rerum, quæ ipsis Fratribus offerri seu conferri, aut alias obuenire contingeret: quarum tamen vsum facti haberet, licet ordinis vel Fratribus antedictis vsu simplicis facti prædictis Fratribus reseruato, in se & Romanam Ecclesiam recipiendum duxerit, ac libere pertinere decreuerit, vt superius est expressum: attento tamen ipsorum Fratrum vtendi modo, & eius effectu, & patientia, circa modum Romanæ Ecclesiæ subsecuta, non ipse vsus Fratrum dici debet: sed potius Romanæ Ecclesiæ dominium esse simplex. Quis enim simplicem vsuarium dicere poterit, cui rem vsuariam licet permutare, vendere, aut donare? proculdubio hæc natura repugnant vsuarii, nec ad vsuarium pertinent, quæ tamen de rebus mobilibus antedictis faciunt Fratres ipsi. Quod autem dominium Romanæ Ecclesiæ reseruatum simplex censeri debeat, ex hoc patet, quod ex illo nullo eidem Ecclesiæ temporale obuenit hactenus commodum, nec speratur quod obuenire debeat in futurum: cum nec intentio reseruantis, nec ipsorum Fratrum fuerit, quod ad quemcunque alium quam ad Fratres dictarum rerum perueniret compendium: quod proculdubio modus ipsorum Fratrum, & Romanæ Ecclesiæ subsecuta patientia euidentius declarauit. Et quod talis fuerit intentio ordinati, etiam ex hoc patet: quod illarum rerum sibi & Ecclesiæ Romanæ dominium duntaxat retinuit: quarum vsum facti licet habere Ordini & Fratribus antedictis. Talis autem dominii carentia re in præsenti, ac spe in futurum omni commodo denudati, quo ad paupertatem temporalem, quam altiorem præ mendicantibus aliis in communi habentibus sibi vendicant dicti Fratres, pauperiorem non effi[illegible]it non habentem. Ex prædictis probatum euidenter credimus, quod attento vsu dictorum Fratrum rerum, in quibus vsum facti simplicem asserunt se habere, & patientia Apostolicæ Sedis, eos pauperiores carentia talis dominii non effecit.

In parte ista impugnatus replicat rationem factam in constitutione *Ad conditorem*: per quam probatur, quod carentia dominii, quo carent Fratres Minores, non reddit eos pauperiores, quam si tale haberent dominium: quam rationem omisi: appellans. Dicit ergo, quod retentio dominii qua carent Fratres, non profuit ipsis, vt per eam essent pauperiores. Quod probatur: quia licet Romanus pontifex dominium rerum, quibus vtuntur Fratres sibi retinuerit, attento tamen Fratrum vtendi modo, & circa eundem modum patientia Romanæ Ecclesiæ subsecuta, vsus Fratrum non debet dici simplex, sed dominium Romanæ Ecclesiæ debet dici simplex. Hæc ratio continet duas partes quarum primam probat ibi: *Quis enim simplicem*: quam probat sic. Ille non est simplex vsuarius, cui licet rem vsuariam permutare, vendere, & donare. Hoc faciunt Fratres de rebus, quibus vtuntur. Ergo non sunt simplices vsuarii: & per consequens vsus eorum non est simplex. Postea ibi: *quod autem dominium*, probat secundam partem, scilicet quod dominium Romanæ Ecclesiæ est simplex, ex quo habenti nullum prouenit commodum temporale, nec speratur quod prouenire debeat in futurum. Sed tale est dominium rerum, quibus Fratres Minores vtuntur: quia nec fuit intentio reseruantis, nec intentio Fratrû, quod ex illis rebus alicui alteri temporale commodum prouenire[illegible]. Ergo dominium Romanæ Ecclesiæ est simplex. Sed propter carentiam dominii omni temporali commodo denudati, quale est dominium simplex, non est carens pauperior. Ergo propter carentiam talis dominii non sunt Fratres pauperiores.

Sed isti impugnatores dicunt, hæc verba plures continere errores. Ad cuius euidentiam dicunt primo esse videndum, quod dominium vocat dominium simplex, dice[illegible]es [illegible] quod dominium simplex vocat dominium simpliciter inutile, quod non est verû dominiû, sed dominium solummodo nuncupatur, non est dominiû. Hoc ex dictis suis probatur expre[illegible]. Nam [illegible]onstat, q dominium simulatû verbale, nudû & ænigmaticû est dominium inutile, spiritualiter præcipue, cum simulata sint inutilia reputanda, quamuis temporaliter inuenirentur vtilia. Dominium etiam simulatum

non est verum dominium. Dominium vero verbale, nudum & ænigmaticum f
um reputatur. Sed prædictum dominium Romanæ Ecclesiæ est simulatum, verbale,
gmaticum secundum istum: cum aperte dicat in constitutione *Ad conditorem: Nolentes, in posterum*
prætextu seu pallio talis dominii verbalis, nudi & ænigmatici tanta bona, quanta dicti Fratres faciunt
mentum tantu mali, quanta procedunt ex simulatione huiusmodi ministrare. Ex quibus verbis no
modo paret, quod dictum dominium est simulatum, verbale, nudum & ænigmaticum sed
eis colligitur euidenter, quod secundum istum tale dominium est inutile, imo nociuum
dicto dominio multa bona infici, & multis malis ministrari fomentum. Et ita patet quod
simplex vocat hoc dominium inutile, fictum, & nociuum. Hoc viso dicunt isti, quod in
bis quatuor principaliter continentur errores. Quorum primus est, quod per carentiam do
manæ Ecclesiæ reseruati Fratres Minores non possunt dici pauperiores. Secundus est quod
rerum, quibus Fratres Minores vtuntur, Romanæ Ecclesiæ reseruatum est simplex prædi
accipiendo simplex. Tertius est quod dominium omni temporali commodo den datum est
Quartus est quod carentia dominii omni commodo temporali denudati non efficit pauper
non habentem seu carentem tali dominio. Alios errores, mendacia & contradictiones dicunt
ueniri in verbis prædictis, de quibus super literam apparebit.

Est igitur primus error hic contentus, quod propter carentiam dominii Romanæ Ecclesiæ re
uati Fratres Minores non possunt dici pauperiores. Quod enim hoc sit erroneum, multipliciter p
bare conantur. Primo sic. Sicut per adeptionem veri dominii aliquis dicitur ditior, ita per carentiam do
minii veri aliquis dicitur pauperior. Sed dominium rerum, quibus vtuntur Fratres Romanæ Ecclesiæ
reseruatum est verum dominium. Illud enim dominium, quod alicui tribuit potestatem agendi, vel defendendi,
ac etiam vtendi & dispensandi est verum dominium. Propter hæc enim & similia dicitur aliquod domini
um esse verum dominium. Sed dominium Romanæ Ecclesiæ reseruatum in huiusmodi rebus est ta
le: quod per ipsum poterit alicui competere potestas agendi & defendendi in iudicio: ac etiam vtendi &
dispensandi: quia si illud dominium reseruatum Romanæ Ecclesiæ dimitteretur Fratribus, hæc omnia
competerent Fratribus Minoribus, sicut hæc omnia competunt aliis religiosis mendicantibus, & aliis re
spectu rerum quibus vtuntur, & quarum habent aliquale dominium. Ergo tale dominium est verum do
minium: licet non sit ita plenum dominium, sicut dominium, quod habent laici in rebus suis. Sicut igitur
per adeptionem talis dominii dicitur aliquis ditior: Itaque per carentiam eiusdem dominii dicetur
pauperior: & per consequens Fratres Minores per carentiam talis dominii vere dicuntur pauperiores.
Sed forte dicet aliquis, quod propter adeptionem talis dominii non dicitur quia ditior. Nam Papa propter
adeptionem talis dominii non est ditior: & per consequens Fratres propter carentiam talis dominii non
sunt pauperiores: quia si propter alicuius dominii adeptionem non est quis ditior, nec propter eiusdem domi
nii carentiam, est quis pauperior. Quod autem Papa propter adeptionem talis dominii non sit ditior, ostendi
tur. Nam per illud dominium, per quod habenti nulla potestas acquiritur specialis, sed omnem potestatem agen
defendendi, vtendi, dispensandi, & similia faciendi, habet quis sine tali dominio, sicut cum tali dominio
non fit ditior. Papa autem absque reseruatione talis dominii haberet in rebus, quibus Fratres Minores v
tuntur, omnem potestatem prædicta & consimilia faciendi, quam habet cum reseruatione talis dominii. Ergo
Papa propter reseruationem talis dominii non fit ditior. Et per consequens Fratres propter carentiam eiusdem
dominii non sunt pauperiores. Ad soluendum plene istam obiectionem dicunt isti impugnatores quod opor
tet inquirere qualem potestatem habet Papa super res aliorum religiosorum & clericorum. Ad hoc enim
sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dicunt, quod ex intentione fidelium, diuersæ res diuersis sunt Ec
clesiis, monasteriis, & aliis collegiis assignatæ, à quibus sine culpa, & absque causa sufficienti & rationa
bili, etiam manifesta auferri non debent. Dicunt enim, quod in traditione rei suæ quilibet potest im
ponere legem, quam vult, maxime quæ non est legibus improbata. Cum igitur Ecclesiæ & collegia
aliqua ex donatione fidelium sint ditata & dotata, potuerunt fideles ditando, & dotando Ecclesias ta
lem legem imponere, quod à nullo viuente, nec etiam à Papa tollerentur bona collata Ecclesiis sine
culpa earum, & absque causa rationabili sufficienti & manifesta: tales enim leges, conditiones, seu pa
cta non videntur legibus reprobata: imo nec videtur, quod possent iustis legibus reprobari. Ex hac
videtur fuisse intentio regum & principum, quando Ecclesias construxerunt, & monasteria, quæ &
multis diuitiis dotauerunt. Propter quod de facto, quando Papa de bonis Templariorum post cas
sationem eorum voluit ordinare, plures patroni seu fundatores locorum ipsorum in multis parti
bus restiterunt expresse dicentes, quod intentio progenitorum & antecessorum eorum fuit solum
modo bona illa Templariis pro defensione fidei assignare. Et ideo ipsis destructis bona ipso
rum ad successores dantium fuerunt legitime deuoluta: & sic dicta bona occupant vsque ad præ
sentem diem. Alii dicunt, quod Papa in omnibus bonis Ecclesiæ habet plenitudinem potesta
tis, sic quod potest ipsa in iudicio vendicare & defendere, & ad quoscunque vsus, ad quos da
ta sunt conuertere. Et secundum istam opinionem secundam distinguendum est de rebus, qui
bus Fratres vtuntur. Quædam enim eis dantur vel offeruntur à viris Ecclesiasticis de bonis Ec
clesiæ: & illarum Papa non acquirit de nouo quodcunque dominium, sed dominium sibi reser
uat, inquantum nullum dominium Fratribus ipsis concedit nec offerentes vel dantes al nod la
at transferunt o um. Et quantum ad istas res distinguendum est, inter deptionem
dominii & reseruationem seu retentionem dominii quia istarum tum Papa, per ho F ri
bus offeruntur vel dantur, nullum acquirat dominium, sed dominium quod prius habuit net sibi,
nullum

nullum dominiũ Fratribus concedẽdo. Sic non est de aliis religiosis: quia etiam talium rerum quamuis secundum istam opinionem nullum dominium Papæ depereat, tamen aliquod dominium religiosi alii nanciscuntur: quemadmodum qui accommodat seu concedit alii vestem suam, cum potestate reuocandi quandocunq; sibi placuerit, nihil amittit. Ita enim potest libere facere de veste, quod placet, sicut prius: & tamen alius acquirit potestatem vtendi veste, quam prius non habuit. Aliæ sunt res, quæ de bonis propriis à laicis vel clericis sunt oblatæ vel datę. Et illarum Papa acquirit dominium tale, quale habet in bonis communibus. Intentio enim dantium seu offerentiũ, nisi secus exprimant, est ꝙ hoc fiat de rebus illis, quomodo Fratrum statui competit, sicut Ecclesia ordinauit. Fratrum autem statui competit, quod illarum rerum Fratribus non acquiratur dominium. Ecclesia autẽ ordinauit, quod dictarum rerum in Ecclesiam transferatur dominiũ: & quod Fratres licite vtantur eisdẽ, quãdiu Papæ placuerit. Et ꝑpter illas res Papa fit ditior tunc quando res huiusmodi taliter Fratribus conceduntur. Propter primas autẽ Papa non fit ditior, qñ Fratribus Minorib' conceduntur: sed factus fuit ditior ꝑpter eas, qñ primo collatæ fuerunt Ecclesiæ. Et ita stat argumentũ: ꝙ ex quo ꝑ adeptionẽ talis dominii, habens dominiũ tale est ditior. Sequitur quod Fratres carentes tali dominio sunt vere & realiter pauperiores: quam si tale dominium obtinerent. Secundo sic arguunt: Fratres Minores sunt pauperiores propter carentiam dominii, quod retinent seculares in quibusdam rebus, quibus vtuntur, scil. in quibusdam locis quæ inhabitant. Ergo à simili sunt pauperiores propter carẽtiam dominii, ꝙ in aliis rebus quibus vtuntur retinet sibi Romana Ecclesia: q. d. qua ratione carentia dominii quarundã rerum facit eos pauperiores, carentia dominii aliarũ rerum facit eos pauperiores. Antecedens probatur. Nã constat ꝙ ille à quo res ꝓtiosæ licite & ad libitũ alterius possunt ab eo auferri, est pauperior, quam si haberet dominium quo posset res illas retinere contra voluntatem alterius & eas in iudicio defendere. Sed si Fratres haberent dominium locorum, quæ patroni seu fundatores aut dantes sibi reseruant, possent ea contra eorum voluntatem tenere, nec patroni seu dantes possent Fratres licite ad libitum suum expellere; sicut nunc possunt eos ad libitum licite, etiam absq; caussa expellere. Ergo Fratres propter carentiam talis dominii in illis rebus sunt pauperiores. Amplius, carentia dominii, quod potest care vendi, reddit carentem pauperiorem. Sed dominium locorum & aliarum rerum, quibus vtuntur Fratres, quod sibi retinent concedentes, potest care vendi. Multi enim inuenirentur mercatores, qui pro illo dominio magnam darent pecuniam. Auari enim & Fratribus indeuoti, qui nullum ius suum dimitterent pro tali dominio: ex quo per illud dominium possent sibi res retinere, & si detinerentur per iudicium recuperare non modicam libenter offerrent pecuniam, & emerent dominium supradictum. Quo empto Fratres expellerent, nec Fratres nec alius nomine cuiusquam posset tales emptores propter retentionem rerum huiusmodi infestare. Ergo carentia dominii talis reddit Fratres ipsos pauperiores. Rursus, Fratres vtentes locis & domibus ac aliis rebus, quarum dominium sibi retinent concedentes, non sunt ditiores propter huiusmodi, quam sunt alii quibus precarium vel commodatum conceditur. Et ita constat, quod Fratres propter carentiam talis dominii pauperiores sunt censendi. Confirmatur, quia constat quod qui habent vsum iuris vel vsumfructum, plus iuris habẽt in rebus, quarum habent vsum iuris & vsumfructum, quam habeant Fratres Minores in rebus quarum dominium sibi retinent laici concedentes easdẽ. Sed tales vsuarii & vsufructuarii sunt pauperiores, quam si illarum rerum haberent dominium, & nullus alius haberet vsum iuris, nec vsumfructum ipsarum. Ergo multo fortius Fratres sunt pauperiores, quam si haberent dominium talium rerum, quibus vtuntur quod sibi retinent concedentes, & per consequens ratione eadem sunt pauperiores propter carentiam dominii quod sibi Ecclesia Romana reseruat. Tertio sic arguunt: Expropriati sunt pauperes. Ergo magis expropriati sunt magis pauperes. Sed qui carent quocunq; dominio vero sunt magis expropriati, quam illi qui habent tale verum dominium. Vnde autem dominium quo valet quis pro temporalibus nomine ꝓprio vel sui collegii in iudicio litigare, est verum dominium, non falsum neq; fictum. Ergo qui carent omni dominio, quo valet quis in iudicio litigare, sunt magis expropriati, quam si tale dominium haberent. Ex quo sequitur, ꝙ sunt magis pauperes. Sed Fratres propter carentiam dominii Romanæ Ecclesiæ reseruati non possunt ꝓ rebus illis in iudicio litigare. Ergo propter carentiam talis dominii sunt magis expropriati: & per consequens pauperiores. Quarto sic arguunt: Illi qui realiter magis à temporalibus elongantur, sunt pauperiores. Sed Fratres Minores secundum Nicolaum tertiũ in decretali *Exiit*, propter carentiam omnis dominii in speciali & in communi, magis à temporalibus elongantur. Ergo propter carentiam talis dominii sunt pauperiores. Quinto sic: Illi qui habent altissimã paupertatẽ, sunt pauperiores quam illi, qui non habent eam. Illi autem, quia carent tali dominio, habent altissimam paupertatem. Qui autem habent tale dominiũ, non habent altissimã paupertatem. Hoc patet per Innocentiũ 5. qui dicit, *altam paupertatẽ esse, habere pauca propria propter Deum: altiorem qua nulla habet propria, habet tamen in communi: altissimam, qua nihil habet in hoc mundo, nec in proprio nec in cõmuni.* Ergo q. carent tali dominio, propter talem carentiã sunt pauperiores. Sed ad hoc iste impugnatus respondet in constitutione, *quia quorundã* dicens, quod Innocent. 5 hoc dixit non vt Papa, sed vt frater Petrus de Tharentasia in quadam *Postilla sua*. Licet hæc responsio sua sit colorata: quia non omnia dicta summorum pontificum, præcipue quæ non solenniter auctoritate Papali diffiniunt, sunt autentica reputanda: tamen ratio stat, quia constat, quod illa paupertas est altior, quæ caret aliquo, quod pertinet ad diuitias, quam illa quę habet illud. Sed dominium cõmune aliquo modo ad dominium spectat. Aliter enim religiosi magnas possessiones habentes nullo modo essent ditiores, quam

qui esset capax dominii, in nullo Fratrum statui obuiaret: hoc tamen reipublicę minime expediret. Et ideo quod ecclesia rerum multarum, quibus Fratres vtuntur, habet dominium, hoc de voluntate dantium vel non contra voluntatem ipsorum per ecclesiam ordinatum existit, quæ ex causa hoc potuit ordinare. Et ideo licet à principio Ordinis ecclesia Romana nullarum rerum, quibus vtebantur Fratres, habuisset dominium, sicut postea noscitur habuisse: status Fratrum propter hoc in nullo fuisset mutatus. An autem à principio Ordinis Romana ecclesia habuit vel non habuit dictarum rerum dominium, nolunt isti ad præsens inquirere. (*Ac libere pertinere decreuerit*) Dicunt isti, quod nullæ res ecclesiæ, quæ sunt communes, ita libere pertinent ad Papam, sicut multæ res libere pertinent ad laicos multos: quia, vt dicunt, Papa non habet plenum dominium super res quascunque ecclesiæ, nec potest de eis aliter ordinare, quam ipsas ad honorandum Deum vel ad reuelandas necessitates fidelium dispensando. Et ideo dicunt, quod peccat mortaliter pauperes vel alios aliter, quam ordinatum est de voluntate dantium per sanctos patres de communibus bonis ditando: & ipsi ditati de necessitate salutis restituere eadem bona tenentur, & ipse bona alienata vel successor suus, si ipse non fecerit, repetere obligatur, in tantum quod si non fecerit, quilibet fidelis potest iudicare absque omni temeritate Papam ditantem & alios ditatos in peccato mortali existere. Cum igitur dicitur, tales res ad Romanam ecclesiā libere pertinere: debet intelligi, quod ita libere pertineant res huiusmodi ad dominium Romanæ ecclesiæ, sicut quæcunq; aliæ res ecclesiæ, quas sibi soli reseruat, & nō cōmittit aliis dispensandas. (*Attente tamen ipsorum Fratrum Minorum vtendi modo*) Istud dicunt isti non esse additum, nisi ad diffamandum: quasi modus vtendi Fratrum non esset consonus dictis eorum, cum dicunt se omni carere dominio: vel quasi non esset consonus regulæ, quam ipsi vouent, vel declarationibus summorum pontificum. Nam modus vtendi Fratrum in nullo variat naturam dominii, quo carent Fratres: nec modus vtendi ipsorum facit ipsos ditiores, etiam si esset modus vtendi illicitus. Vnde etiam fur, qui vtitur rebus pretiosis furtim sublatis, non est propter hoc realiter ditior reputandus. Ergo consimiliter, licet Fratres vterentur rebus illicite, non essent propter hoc veraciter ditiores: quia per talem vsum illicitum nec dominium nec ius aliquod in rebus acquirerent. (*Et patiētia circa modum Romana ecclesia subsecuta.*) Hoc etiā dicitur friuole (vt dicunt isti) quia patientia Romanæ ecclesiæ non mutat in aliquo naturam dominii. (*Non ipse vsus Fratrum dici debet, scilicet simplex.*) Hic aperte contradicit Nicolao tertio, qui asserit talem vsum dici simplicem.) *Sed potius Romana ecclesia, dominium esse simplex.* Hoc probatum est esse falsum: quia illud dominium est verum dominium, quo valet Romana ecclesia res Fratrum in iudicio vendicare, & eas à Fratribus auferre, & aliis elargiri. (*Quis enim simplicem vsuarium dicere potest, cui rem vsuariam licet permutare, vendere, aut donare*) Dicunt isti, quod hic videtur vocare simplicem vsuarium habentem vsum rei absq; omni iure vtendi: & sic accipiendo dicunt, quod licere alicui rem permutare, vendere, & donare potest intelligi dupliciter, scil. auctoritate propria, vel sui collegii, aut auctoritate alterius. Primo non licet simplici vsuario rem vsuariam dicto modo permutare, vendere vel donare. Secundo modo licet, sicut seruo & famulo licet auctoritate domini equum permutare, vendere, & donare, si Dominus ei dederit talem potestatem, quod facere potest, nullum dando ei dominium: sicut etiam famuli mercatorum nonnullas res dominorū suorū permutant, vendunt, & quandoque donant vel dant (*Hac natura repugnant vsuarii.*) Dicunt quod hæc non repugnant naturæ vsuarii, licet nō necessario competant vsuario. (*Nec ad vsuarium pertinent.*) Verum est inquantum vsuarius est: tamen sibi non repugnant: Et ideo possunt sibi competere per licentiam aliam specialem. (*Quæ tamen de rebus mobilibus aut edictis faciunt Fratres ipsi.*) Verum est: non tamen auctoritate propria, sed auctoritate summi pontificis. Et ideo de rebus etiam immobilibus, quarum dominium sibi laici reseruant, non possent hoc facere, si ipsi laici Fratribus hæc duxerint interdicenda: de licentia autem ipsorum bene possent. (*Quod autem dominium Romana ecclesia reseruatum simplex censeri debeat.* Hic notant quidam istorum duo. Primum est, quod Papa & clerici dicuntur aliquomodo habere dominium seu proprietatem rerum ecclesiasticarum: quod nonnulli pertinaciter negant, quamuis hoc supra *cap. 2.* probatum extiterit. Hoc tamen sic aliis auctoritatibus satagunt confirmare, vt habetur *extra de præscriptionibus cap. si diligenti*, ait: *Cum iudicatus Calaritanus ad ius & proprietatem beati Petri pertineat* &c. & 10. q. 2. c. si œconomus: *sicut habetur post statutum aut tempus & placitum redditūum ipsorum proprietate ad ius & dominium ecclesiasticum recurrente firmiter, ita vt siue completo vno spacio, quod inter eos fuerit constitutum, seu mortis suæ tempore, si hoc quoq; conuenerit, is qui possessionem ecclesiasticam & ecclesiasticorum redditūum vsufructum habendi gratia pacto interueniente susceperat, non minus quam alterius tanta quantitatis quanta acceperat redditus, cum ipsorum prædiorum dominia in rebus immobilibus eorum colonis & mancipiis ecclesia derelinquat.* Et Gregorius, vt habetur 12. q. 2. cap. *sicut ecclesia*, ait: *Sicut ecclesia proprias res amittere non debet* &c. Ex his aliisq; verbis quam pluribus patet aperte, quod aliquo modo Papa & alii clerici habent dominium & proprietatem ecclesiasticarum rerum. Nec obstat quod dicit Alexan. 4. vt habetur *extra de donationibus c. fraternitatem*, quod scil. *episcopus & quilibet prælatus, ecclesiasticarum rerum est procurator, non Dominus*: quia ibi accipitur *Dominus* pro illo, qui habet dominiū pleū, ita quod potest de re ad libitū ordinare: & si alienauerit, alienatio per aliū reuocari nō potest. Et isto modo etiā Papa non est Dominus ecclesiasticarū rerū, quia ei nō licet de rebus ecclesiæ facere quod sibi placuerit, sed tenetur de ipsis certis modis & non aliis ordinare. Hæc Papa Symachus testatur aperte, vt habetur 12. quæst. 2. *non liceat Papæ prædia ecclesiæ alienare aliquo modo pro aliqua necessitate* &c. Ex quibus verbis colligitur, quod non licet Papæ prædia ad libitum alienare, & per consequens ratione consimili non licet Papæ de aliis rebus ecclesiæ ad libitum ordinare. Non enim tunc Symachus voluit

legem successuri suo potestatiue imponere, quia hoc non potuit, cum non habeat imperium parem: sed quid non liceret Papæ, voluit declarare. Secundo notant isti, quod istud dominium non est simplex, vt iste vocat simplex, licet possit dici simplex aliquo modo, sed tunc non esset ad propositum istius in aliquo (*Ex hoc patet quod ex illo nullum eidem ecclesiæ temporale obuenit hactenus commodum nec speratur quod obuenire debeat in futurum*) Ex hoc notant isti, quod iste ponit pro causa, quare dominium supradictum est simplex, id est, verbale, nudum & ænigmaticum & simulatum, quia scil. ex illo nullum obuenit commodum temporale, nec speratur quod obuenire debeat in futurum. Ex quo concludunt isti, quod iste nullum reputat commodum spirituale. (*Cum nec intentio reseruantis nec ipsorum fratrum fuerit quod ad quemcunque alium quam ad fratres dictarum rerum prouenirет compendium*) Dicunt quod ex hoc in nullo variatur dominium, nec propter hoc debet dici tale dominium verbale & ænigmaticum, præsertim cum Papæ liceat dictam intentionem mutare, quandocunque sibi placuerit, sicut dominium regis in aliqua ciuitate vel castro in nullo mutatur, licet intendat quod alius seruiens sibi recipiat eiusdem compendium, etiam si promisisset alicui dare aliquod castrum. Adhuc non esset eiusdem dominium variatum in aliquo. Ergo multo magis propter talem intentionem non variatur rei dominium. (*Quod proculdubio modus ipsorum & Romana ecclesiæ subsecuta patientia euidentius declarauit.*) Scilicet talem fuisse intentionem sed non declarauit, quin Papa alius posset dictam intentionem mutare. (*Quarum vsum facti licet habere ordini & fratribus antedictis.*) Hic expresse contradicit etiam vocaliter his, quæ sæpe & multis modis conatus est defendere & probare. Quia sæpe asseruit, quod vsus facti quarumcunque rerum siue consumptibilium vsu siue non consumptibilium vsu haberi non potest: quia non potest esse in rerum natura. Hic autem dicit sententialiter & vocaliter, quod licet fratribus habere vsum facti. (*Talis autem dominii carentia &c.*) Hoc totum improbatum est prius. (*At sæpe in hoc futurum*) hoc non impedit veritatem dominii nisi carentia illius speci esset ex necessitate, non ex libera voluntate, cum potestate ad placitum dimittendi carentiam illam. (*sibi vendicant.*) Quia secundum istum fratres Minores non sunt realiter pauperiores, quam religiosi alii mendicantes, sed solo nomine sic re sunt pauperiores (*Pauperiorem non efficit non habentem.*) Dicunt isti, quod sicut aliquis non dicitur diues, vel ditior propter actualem actum vtendi: quia tunc rex esset ditior, quando vteretur vestibus pretiosis, quam si vestibus vilibus vteretur: sed dicitur aliquis ditior propter dominium & alia iura, quæ habet in rebus siue vtatur siue non; siue etiam intendat vti, siue non intendat vti; siue etiam intendat sibi retinere, siue intendat aliis erogare: quia vsus actualis & intentio vtendi in futurum: non faciunt aliquem ditiorem. Sic etiam non dicitur aliquis pauperior propter vsum viliorum rerum: nec propter intentionem vtendi vilioribus: sed dicitur quis pauperior vel minus pauper propter carentiam dominii & aliorum iurium in temporalibus maiorem vel minorem: & propter hoc carentes tali dominio sunt pauperiores, quam si dictum haberent dominium. Alias enim ecclesiis magno tempore obtraxisset tale dominium inutiliter retinendo. (*Attento vsu dictorum Fratrum.*) Hoc calumniose & diffamatorie additur, vt dicunt isti: quia hoc nihil facit ad hoc, quod fratres Minores pauperiores vel minus pauperes sunt censendi. (*Vsum facti simplicem asserunt se habere.*) Ex hoc notant isti, quod iste realiter imponit, quicquid imponit de simplici vsu facti communitati Ordinis, & appellanti. Et ita patet, & dicunt esse certum, quod appellans nullam dicit nouitatem: sed perseuerat tantummodo in assertione, quam totus Ordo à principio defensauit.

Cap. LXXVIII.

AD hoc autem quod ipse dicit, quod ex hoc sequitur, quod Christus simulatam & fallacem doctrinam tribuit volentibus ad perfectionem attingere, quod omnia temporalia quo ad proprietatem & dominium relinquerent consulendo. Dicimus falsum esse, quod hoc consuluit Apostolis nec discipulis suis ad minus quod non haberent in communi: & de hoc dicetur latius in obiectionibus contra constitutionem, Cum inter, *per istum hæreticum factam.*

In ista parte respondet ad secundum, quod in prædicta obiectione tangit appellans, scilicet quod Christus tribuisset simulatam & fallacem doctrinam volentibus ad perfectionem attingere, scilicet quod omnia relinquerent consulendo; dicens: quod hoc est falsum, quia hoc non consuluit Apostolis nec discipulis, saltem quod non haberent in communi.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hoc errorem asserit manifestum, etiam præter hoc ad rationem appellantis non respondet. Quod asserat manifestum errorem, dicunt esse patens: cum dicat, quod Christus non consuluit Apostolis, nec discipulis, quod omnia relinquerent quo ad dominium & proprietatem: de quo dictum est prius, & amplius inferius inquiretur. Secundo dicunt, quod ad obiectionem appellantis non respondet, cum appellans de Apostolis & discipulis Christi nullam ibi specialem faciat penitus mentionem: sed absolute sine alia modificatione accipiat, quod Christus consuluit volentibus ad perfectionem attingere, quod omnia relinquerent, quo ad dominium & proprietatem in communi: quod ex Euangelio constat esse certissimum, etiam licet hoc consilium Apostolis & suis discipulis non dedisset. Nam constat Christum dixisse petenti, quæ esset via perfectionis: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus*. Vbi Christus in persona illius interrogantis omnibus volentibus ad perfectionem attingere consuluit, quod omnia relinquerent, quo ad dominium & proprietatem, tam in speciali quam etiam in communi: quia qui omnia vendit & dat pauperibus, omnia relinquit etiam tam in speciali quam in communi, sicut supra

p[illegible]ctum existit. Et ex ho[illegible] posset inferri, [illegible]d Ch[illegible] ho[illegible] consuluit Ap[illegible] & [illegible] pulis, [illegible] ipsi volebant ad perf[illegible]ctionem atting[illegible]re [illegible] quod Ch[illegible] eos [illegible] liosab illa g[illegible]neralitate specialiter non excepit quo[illegible] bi[illegible] non habe[illegible] *simulatam & fallacem doctrinam tribuit* &c. Si[illegible] bd[illegible] atio talis dom[illegible] n[illegible] t non qui[illegible] simulatum, v[illegible] iste d[illegible] *cimus quod falsum est quod hoc consuluit Apostolis.* H[illegible] n[illegible] n[illegible] cepit [illegible]ellans, sed accepit, quod h[illegible]c C[illegible]ristus consuluit volentibus attinger[illegible] ad [illegible]fectissimam paupertatem realiter, & non [illegible] sit secundum præparationem animi: tamen ve[illegible] um est, quod hoc c[illegible] [illegible] t Apostolis, sicut post ostendetur. (*Ad minus quod non haberent in communi.*) Hoc dicunt esse fa[illegible]sum quia per d[illegible]nationem factam pauperibus omnia dimittuntur etiam in communi.

CAP. LXXIX.

A*D illud quod dicit, quod etiam ex prædictis sequitur, quod Augustinus & Hieronymus, & alii sancti patres religionum institutores errauerunt: qui dictum Christi consilium sequi volentes abdicationem proprietatis & dominii rerum omnium sunt professi. Dicimus quod mentitur aperte: quia nullus illorum exceptis fratribus Minoribus abdicant a se, nec suis Fratribus res quantum ad proprietatem & dominium in communi, immo eis secundum suas regulas licet & licuit habere etiam res immobiles in communi.*

Hic respondet ad tertium, quod in prædicta obiectione tangit appellans, quod scilicet [illegible] religionum institutores errassent sequendo consilium Christi supradictum dicens, quod falsum est, quia nullus illorum præter Fratres Minores abdicat proprietatem & dominium in communi.

Sed dicunt isti, quod iste non respondet ad rem, sed euasiones friuolas nititur inuenire. quia ad medium, in quo fundatur consequentia appellantis, non respondet. Fundatur enim illatio appellantis in hoc medio, quod qua ratione carentia dominii in communi non efficit carentem pauperiorem, consimili ratione carentia dominii in speciali non reddit carentem pauperiorem: quia sicut propter dominium speciale dicitur quis ditior: ita etiam propter dominium commune dicitur quis ditior aliquo modo: quamuis non ita diues propter dominium commune, sicut propter dominium speciale. Si igitur propter carentiam dominii in communi non dicitur quia pauperior: sequitur necessario, quod etiam propter carentiam dominii in speciali non dicetur quis pauperior. Cum igitur sancti patres religionum aliarum, quam Fratrum Minorum institutores abdicauerunt proprietatem omnium in speciali intendentes per hoc consilium Christi imitari prædictum, quamuis non in supremo gradu dicti consilii, cupientesq; sic imitando dictum Christi consilium pauperiores existere, sequitur quod errauerunt aperte, si propter carentiam dominii non sunt carentes pauperiores. Quod sequitur necessario, si propter carentiam dominii communis non sit quis pauperior. Nequaquam igitur appellans supposuit, quod sancti prædicti omnia abdicauerunt in communi: sed [illegible] fuit medium memoratum, quo concesso sequitur conclusio, quam intulit. Dicunt tamen isti, qu[illegible]d non intendunt, quod per omnia sit simile de carentia dominii specialis & communis: sed quantum ad hoc est simile, quod si carentia dominii communis non reddit carentem pauperiorem, nec carentia dominii specialis reddit carentem pauperiorem. Nec est inconueniens, quod diuersæ causæ habeant eundem effectũ, & tamen quod vna illarum causet effectũ intensiorẽ, & alia minus intensum. Et per hoc vt dicunt possunt solui cauillationes, quas posset quis proteruus contra prædictã rationẽ adducere.

(*Sequi volentes*) quantum ad abdicationem proprietatis omnium in speciali. *Exceptis Fratribus Minoribus*) Hic patet, quod etiam secundum istum Fratres Minores abdicant proprietatem omnium in communi, & ita vel Regula Fratrum Minorum est illicita, vel hoc est licitum reputandum.

CAP. LXXX.

A*D illud autem quod inducis Leuitici vltimo, vbi dicitur quod omnes decimæ terræ siue de frugibus, siue de pomis arborum Domini sunt: & illi sanctificantur. Et quod Num. 18. loquens de perfectione Leuitarum Dominus dicit: nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti: quas in vsus eorum & necessaria separaui. In vsus, inquit idem hæreticum, non in dominium dixit.*

In ista parte iste impugnatus ad quædam alia, quæ obiecit appellans, nititur respondere. Et diuiditur in duas partes, secundum quod ad duo respondet. Secunda pars ibi *Ad illud quod dicit.* Prima in duas diuiditur: quia primo ponit obiectionem. Secundo suam subdit rationem in parte immediate sequenti. Est autẽ obiectio de Leuitis: quod Leuitæ habuerunt vsum rerũ, quarũ Deus habuit dominiũ.

Sed dicunt isti impugnatores, quod iste impugnatus ad obiectiones appellantis nesciens respondere verba appellantis truncate recitat: ea per quæ euidenter conuincitur astute propter simplices decipiendos omittens. Ad cuius euidentiam verba ponunt integre appellantis: quæ in sequenti cap. luculenter euacuant. Verba autem appellantis sunt hæc: *Præterea scriptura sacra Leuitici vltimo dicit, quod omnes decimæ terræ siue de frugibus siue de pomis arborum Domini sunt & illi sanctificantur, & Num. 18. loquens de perfectione Leuitarum dicit: Nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum & necessaria separaui. In vsus, inquit, non in dominium. Ex qua scriptura sacra patet, quod dominium omnium decimarum siue de pomis siue de frugibus terræ, quas res de vsu consumptibilibus esse constat, est Dei, & vsus ministrorũ ipsius: & licuit quod tale dominiũ Dei est omni temporali cõmodo denudatũ. & secundũ hanc hæreticalẽ doctrinã huiusmodi dominiũ Dei verbale, ænigmaticũ & simulatũ est cẽsendũ: quod dicere vel sentire est hæreticũ & insanũ.*

Praterea ecclesia Romana in sacris canonibus docet de rebus ecclesia quod dominium rerum est Dei sine corporis sui mystici, quod est ecclesia : & vsus & dispensatio earum est prælatorum ecclesia. Et August. in libr. de [illegible]acultatibus ecclesia dicit : quod Dei sunt ea, qua ecclesia conferuntur : & quod ipsa res, siue sint vestes siue aliqua vasa, sunt ad vsum ministrorum eius Romani etiam pontifices, qui hactenus fuerunt, in rebus temporalibus vsu consumptibilibus & non consumptibilibus, qua fratribus Minoribus offeruntur, dantur vel conceduntur, dominium ecclesia seruauerunt & retinuerunt, vsu tantummodo simplici facti ipsis Fratribus derelicto: diffinientes, quod carentia talis dominii est meritoria, sancta & perfecta: & quod Christus & Apostoli viam perfectionis ostendentes abdicationem huius dominii docuerunt, & quod retentio siue reseruatio talis dominii omni temporali commodo denudati cum concessione vsus . facta pauperibus non est fructuosa domino, cum sit meritoria ad aterna, & prosperius pauperum opportuna, quodq; tanto censetur vtilior, quanto commutat temporalia pro aternis : sicut clare patet in decretali pradicta . Exiit qui seminat. Ex pradicto igitur errore sequitur, quod ecclesia catholica in pradictis erranit : ac per consequens in articulum fidei : Et vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam, sub quo continetur, quod ecclesia catholica errare non potest in fide vel moribus, error pradictus vehementer impingit. Vnde dicta doctrina est heretica merito iudicanda: tum quia scriptura sacra per quam fides probantur articuli, contradicit ; tum quia errorem ecclesia catholica imponit, & eius doctrina & determinationibus manifeste repugnat. Hæc sunt verba appellationis ad quæ hic articulus valde diffusè in appellatione prolixa clarius continetur. vt isti dicunt, iste impugnatus nesciuit responsionem rationabilem inuenire, & ideo noluit recitare.

Cap. LXXXI.

PRofecto per hoc se praeuaricatorem legis manifestum ostendit, in illo enim cap. Num. 18. expresse dicitur quod Dominus dedit Leuitis dominium decimarum: & ad quid dare eis declarauit dicens quod in vsus eorum & necessaria decimas huiusmodi separauit. Non autem dixit quod vsu facti Leuita [illegible] contenti [illegible] vtrum res aliqua aliquibus detur in vsum & necessaria : an vsu etiam rei aliqu. seu rei alicuius a cui conceditur: sicut plenius & latius est superius vbi adduxit eadem capitula declaratum. Ad illud quod dicit quod hoc est contra determinationem ecclesia factam in c. Exiit : superius sapius est responsum.

Hic ad prædicta iste impugnatus nititur respondere dicens; quod Num. 18. dicitur expresse quod Dominus dedit Leuitis dominium decimarum, quia ipsas in vsus eorum & necessaria separauit. Ad illud de determinatione ecclesiæ dicitur : quod sæpe super us est responsum.

Sed dicunt isti impugnatores; quod ad neutrum illorum, quæ accipit de appellante respondet. Non enim respondet ad primum : quia non est intentio appellantis, quod Leuitæ in nullis decimis habeant dominium qualitercunque acceptum : quia in omnibus decimis habent aliquale dominium, sed non habent in omnibus decimis plenum dominium, quia aliquas non poterant vendere nec donare ad libitum. Sed intentio appellantis est probare, quod non omne dominium omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum, sicut iste dicit : quia omnium decimarum Deus habet plenum dominium. Dominium autem Domini est omni commodo temporali denudatum : nec tamen est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum. Sed dicit aliquis : quod ista ratio æque concludit de rebus quorumcumq;, sicut de decimis Leuitarum. Iterum, dominium Dei est alterius rationis à dominio humano. Ergo ex hoc, quod dominium Dei omni temporali commodo denudatum non est verbale, nudum & ænigmaticum & simulatum, probari non potest quod dominium humanum omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum. Ad primum istorum concedunt isti, quod ratio appellantis concludit de rebus quorumcunque : quia Deus est omnium Dominus : & tamen dominiū Dei respectu quarumcunq; rerum omni tēporali commodo denudatū non est verbale, nudum ænigmaticum & simulatum. Fecit tamen appellans specialiter obiectionem prædictam de decimis Leuitarum : quia illas habent ex speciali dono Dei : & quia non habent isti plenum dominium in multis decimis, sicut multi laici habent in rebus suis. Ad secundum dicunt : quod licet dominium Dei sit alterius rationis à dominio humano: tamen contingit sæpe arguere ab vno ad aliud. Et ita est in proposito : quia nulla apparet ratio, si dominium Dei omni temporali commodo denudatum non est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum: quin dominium humanum omni temporali commodo denudatum poterit non esse verbale, nudum ænigmaticum & simulatum. Ad secundum etiam de determinatione ecclesiæ dicunt isti, quod nun respondet. Nam licet sæpe, quamuis male & erronee, vt dicunt isti, ad dictam determinationem responderit : tamen inquantum ad conclusionem, quam hic intendit appellans, scilicet quod non omne dominium omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum, ænigmaticum & simulatum, adducitur, nusquam respondit, nec respondere potest : nisi dictam determinationem ecclesiæ, aut dictum proprium rep obuiando, sicut intuenti verba appellantis, si est intelligens, euidenter apparet.

In illo enim c. Num. 18. expresse d[illegible] tur quod Dominus dedit [illegible] dominium decimarum. H[illegible]c dicunt isti esse falsum. quia expressa [illegible] o de do[illegible] nio n[illegible]la fit illo cap. Tamen esto, quod i[illegible] a esse[illegible] t, argumentum staret : quia per dom[illegible]m humanum D[illegible]us nunquam priuatur d[illegible] suo. Ergo quamuis [illegible]uitæ h[illegible]be[illegible]t domin[illegible]m de[illegible]imaru[illegible] Deus tamen nih[illegible]minus [illegible] be[illegible] ca[illegible]ndem, [illegible]m Dei est omni temporali commodo denudatum : quia Deus bono[illegible] m no[illegible] orum

strorum non eget, & non est verbale, nudum &c. Ergo non omne dominium omni temporali commodo denudatum est verbale, nudum &c. Et ita appellans habet intentum, etiam dato quod Leuitæ habebant dominium decimarum. *(In vsus eorum & necessaria decimas huiusmodi separauit)* Hoc verum est de aliquibus decimis, & de aliquibus est falsum: quia aliquas decimas Dominus separauit in vsum eorum tantummodo, & non in alia necessaria, sicut patet supra *cap. 70.* *(non autem dixit quod vsu facti Leuitæ essent contenti)* verum est, quia aliquale dominium & ius habuerunt in decimis: tamen vltra ista quod habebant debebant quantum ad aliquas vsu facti esse contenti, quantum ad aliquas non. *(Multum autem refert vtrum res aliqua aliquibus detur in vsum & necessaria, an vsus in re aliqua seu rei alicuius alicui concedatur)* Istud est verum propter hoc, quod dicitur *in vsum necessaria*: quia aliquid potest concedi in vsum, quamuis non concedatur in necessaria. Patet secundum iura de commodato, quod conceditur ad certum vsum, non tamen conceditur in necessaria. Et ita refert, an aliquid concedatur in vsum, & an concedatur in necessaria & propter hoc refert, an aliquid concedatur in necessaria, & an alicui concedatur vsus: sed non refert an aliquid concedatur in vsum, & an alicui concedatur vsus. *(Sicut plenius & latius est superius, vbi adduxit eadem capitula, declaratum.)* Dicunt isti, quod hoc est manifeste falsum: quia de hoc ibi nulla fit mentio. Sed iste nititur declarare ibidem: quod refert an aliquid concedatur in vsum, & an alicui concedatur vsus alicuius rei, nequaquam errasset. *) Superius sæpius est responsum.)* Dicunt quod non, applicando ad conclusionem, quam hic intendit appellans: quia nec de illa conclusione mentio fuit antea facta.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS OPERIS NONAGINTA DIERVM.

Cap. LXXXII.

RVrsus iste hæreticus constitutionem, Cum inter nullos, *satagit impugnare, dicens quod dicta constitutio declarat fore censendum hæreticum affirmare deinceps Dominum nostrum Iesum, eiusq; Apostolos non habuisse aliquid in speciali nec in communi: & insuper hæreticum fore dicit censendum affirmare Christo & eius Apostolis, in his quæ eos habuisse sacra scriptura testatur, non competisse ius vtendi, nec illa vendendi seu donandi ius habuisse, aut ex ipsis alia acquirendi.*

Postquam iste impugnatus respondit ad obiectiones contra constitutionem *Ad conditorem*: hic incipit respondere ad obiectiones appellantis contra constitutionem *Cum inter*. Et diuiditur in quinq; partes: quia primo ponit verba constitutionis *Cum inter*, vt appellant recitat ipsa. Secundo ostendit, quod appellans verba constitutionis recitat imperfecte. Tertio explicat intellectum, quem constitutioni præfatæ appellans imponit. Quarto conatur ostendere, quod appellans imponit constitutioni, quod ipsa non dicit. Quinto ad alia quæ obiiciuntur respondet. Secunda pars incipit ibi: *Dicimus quod hæreticus iste.* Tertia ibi: *Dicit ergo.* Quarta ibi: *profecto iste hæreticus.* Quinta ibi: *procul dubio dicta ipsius.* In prima igitur parte ponit duo dicta constitutionis, *Cum inter*, vt appellans recitat ea, & est sensus literæ planus.

(Affirmare deinceps) Subintelligitur, pertinaciter: quia de assertione pertinaci loquitur constitutio manifeste. Et si argumentum à contrario sensu valet, hoc, vt dicunt isti impugnatores, includitur error apertus: quod videlicet aliquid scripturæ diuinæ contrarium potest fieri de nouo hæreticum, quod est erroneum manifeste. Nam omne quod aduersatur scripturæ diuinæ semper est hæreticum: quia quod aliquid sit hæreticum non dependet ex voluntate humana, sicut nec ex voluntate humana dependet, quod aliqua veritas sit catholica. Si enim aliqua veritas siue explicite siue implicite in scriptura diuina contenta fieret catholica voluntate humana, fides nostra in sapientia hominum consisteret: quod sententiæ Apostoli contradicit aperte; cum dicit primæ ad Corinth. 2 *fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Nulla igitur veritas in scriptura diuina etiam implicite contenta potest fieri catholica per sapientiam aut voluntatem humanam. Ergo nec aliqua falsitas scripturæ diuinæ contraria fieri potest hæretica per sapientiã aut voluntatem humanam. Et ita si pertinax assertio, quod Christus & Apostoli non habuerunt aliquid nec in speciali nec in communi, est modo hæretica, prius fuit hæretica. Et ideo dicere *& deinceps est hæretica*, si argumentum à contrario sensu valet, est patenter errare. Nec prædictis obsistit, quod legitur in Decretis aliquas hæreses esse nouas. Quia hæreses illæ non dicebantur nouæ pro eo, quod prius non erant veraciter hæreses: sed dicebantur nouæ hæreses, quia erant nouiter dogmatizatæ, & tamen in rei veritate prius erant hæreses. *(Non habuisse aliquid in speciali nec in communi)* Hoc non potest intelligi negando omnem modum habendi: quia hoc nequaquam fuit inter scholasticos in dubium reuocatum. Intelligitur ergo de aliquo speciali modo habendi. Et discurrendo per singulos non potest intelligi, nisi de modo habendi iure proprietatis & dominii.

Cap. LXXXIII.

DIcimus quod hæreticus iste constitutionem imperfecte recitat, quantũ ad vltimam partem eius: quia post illud verbum, nequaquam ipsis ius vtendi, *omittendi*, seu conseruandi, *quod immediate sequitur ibi. Item post verbum*, aut ex ipsis acquirendi, *omittit quæ sequuntur, scil. quæ* tamen ipsos de præmissis fecisse sac. a scriptura testatur seu ipsos potuisse facere supponit aperte. *Vnde vt melius eius fraus & malitia detegatur, textus dictæ constitutionis partis vltima noscitur esse talis*; sursusque in posterum pertinaciter affirmare

quod

quod redemptori nostro prædicto eiusq; Apostolis bis quæ eos habuisse sacra scriptura testatur: nequaquam ius ipsis vtendi seu cosumendi competierit, necilla vendendi sen donandi ius habuerit, aut ex ipsis alia acquirendi: quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur, seu ipsos potuisse facere supponit aperte: *cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis non iusta: quod vtiq, de vsu gestis seu factis redemptoris nostri Dei filii sentire nephas est & scriptura sacra contrarium, & doctrinæ catholica inimicum, assertionem ipsam pertinacem de fratrum eorundem consilia deinceps erroneam fore censendam merito & hereticam declaramus &c.*

Hic ostendit quod appellans verbà constitutionis recitat imperfecte, sicut plane patet.

Sed dicunt isti impugnatores, quod iste in hoc suum errorem amplius, quam appellans fecerat, manifestat. Vnde dicunt, quod appellans studens breuitati plures errores istius impugnati indiscussos omisit, qnos etiam minime recitauit. Plures etiam in appellatione prolixa pertractat, quos pertransit in breui: quia in breni succinctius recitat, & discutit in prolixa. Vnde & totam seriem constitutionis *Cum inter*: quo ad secundam partem, sicut iste hic replicat, in prolixa appellatione ponit appellans, in qua serie, vt dicunt isti, iste impugnatus errorem alium in prædictis implicat manifeste. Ex quo etiam expositiones, quæ pro aliis saluandis erroribus adduci poterant, excluduntur. Est autem error talis, vt dicunt. Qui vtitur re aliqua vel consumit, habet ius vtendi vel consumendi, ac etiam ius vendendi seu donandi, & ex ipsa re alia acquirendi, alioquin vsus est iniustus. Quod enim iste error ex verbis superius recitatis colligatur, patet aperte. Nam iste probat, quod Christus & Apostoli habnerunt in rebus, quas eos scriptura sacra babuisse testatur, ius vtendi seu consumendi, ac etiam ius vendendi sen donandi, & ex ipsis alia acquirēdi: q a aliter vsus eorū, & gesta fuissent iniusta. Ex qua ratione colligitur euidenter, ꝙ qui vtitur re aliqua vel consumit habet ius vtendi seu cōsumendi, ac etiam ius vendendi sen donandi, & ex ipsa re alia acquirendi, alioquin vsus est iniustus. Sed quod hoc sit erroneum, ꝓbare conantur. Primo: quia scripturæ diuinæ contradicit apette. Nam sacerdotes & eorum familiæ aliiq; fideles in veteri lege pluribus rebus oblatis Deo licite vtebātur: in quibus tamen ius vtendi aut ex ipsis alia acquirendi minime habuerunt: licet nonnulli eorum habuerunt ius vtendi sen consumendi. Ergo per hoc, quod aliquis non habet omniā ista iura in rebus, quibus vtitur, scil. ius vtendi seu consumendi, ius vendendi sen donandi, & ius ipsis alia acquirendi, probari non potest, quod vsus eius sit iniustus. Assumptum manifeste probatur ꝑ scripturā sacram. Nam Exod. 12. sic scribitur: *Si autem minor est numerus, vt sufficere non possit ad vescendum agnum, assumat vicinum suum, qui iunctus est domui eius iuxta numerum animarum, quæ sufficere possint ad esum agni.* Et postea dicitur: *nec comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aliquid, sed assum igni tantum, caput cum pedibus & intestinis vorabitis: nec remanebit ex eo quicquam vsque mane. Si quid residuum fuerit, igni comburetis.* Ex bis verbis colligitur euidenter, quod Iudæi agnum paschalem & bœdum non poterant vendere, nec donare, nec aliquid aliud ex ipsis acquirere, sed tantummodo manducare, & partem residuam igni cremare: & tamen actus eorum non fuit illicitus reputandus. Ergo similiter poterant Christus & Apostoli actum licitum habere: sed falsa esset ista copulatiua: Christus & Apostoli habuerunt ius vtendi seu consumendi, & ius vendendi seu donandi, & ius alia acqnirendi ex rebus quas ipsos sacra scriptura habuisse testatur. Item vt habetur *Leuitici 24*. Sacerdotes poterant licite manducare panes propositionis: & tamen non habebant ius vendendi eos nec donandi, nec ex ipsis alia acquirendi. Ergo absq; talibus iuribus potest esse licitus vsus, vel licita consumptio. Item *Leuitici 21.* & *Deut. 12.* & multis aliis locis scripturæ diuinæ habetur aperte, quod Iudæi quasdam decimas, & oblata sanctificata Deo habebant potestatem licite comedendi & consumēdi. In quibus tamen ius vendendi, donandi, & ex ipsis alia acquirendi nullatenus habuerunt. Ergo absque talibus iuribus poterant vsus & gesta Christi Apostolorumque eius esse licita. Secundo dicunt isti, quod error prædictus quotidianæ experientiæ contradicit, quia quotidie videmus multos licite vti vel consumere ea, quæ in cibo & potu consistunt, in quibus tamen non habent ius douandi, vendendi & ex ipsis alia acquirendi. Patet de inuitatis, religiosis & seruis & aliis multis. Dicunt igitur, quod esto, quod nullus possit licite vti rebus, nisi habeat ius vtendi, si licentia vtendi vocetur ius vtendi: tamen potest quis licite vti & consumere res absque iure donandi & vendendi, & ex ipsis alia acquirendi. Quod est tam notum, quod probatione non indiget. Quilibet enim laicus habens vsum rationis, hoc aduertit. Et ita ex hoc, quod Christus & Apostoli non habuerunt prædicta, non potest inferri, quod vsus & gesta eorum fuerunt iniusta.

Imperfecte recitat) verum est; tamen illud, quod recitat, sufficit ad probandum istum impugnatum errare. (*Omittit quæ sequuntur*) verum est in breni appellatione, sed non in prolixa. (*Vnde vt melius eius fraus & malitia detegatur*) Dicunt isti, quod per verba seqnentia intentio & veritas, ac innocentia appellantis detegitur, & istius impugnati malitia & perfidia declaratur aperte. (*Quæ eos habuisse scriptura sacra testatur.*) Ex his verbis patet, quod iste impugnatus intendit, quod Christus & Apostoli habuerunt iura prædicta in his rebus solummodo, quas ipsos habuisse scriptura sacra testatur. Quare patet aperte, quod non loquitur de iure naturali, cui nemo renunciare potest, quod habet quilibet in rebus etiam alienis: sed loquitur de iure positiuo. (*Nequaquam ius ipsis vtendi.*) Hic sicut ostensum est, non accipit *ius vtendi* pro iure naturali, sicut aliqui ignari conantur ostendere: sed pro iure positiuo, & non diuino, vt constat. Ergo humano & de tali iure non posset dictum suum saluari, nisi ius humanum vocaretur licentia vtendi: nec illa vendendi seu donandi ius habuerunt,

sc-

accipiendo *ius* pro iure positiuo. Christus & Apostoli non habuerunt in rebus, quibus vtebantur, nec ius vendendi nec ius donandi. Si autem acciperetur *ius* pro iure naturali, sic posset concedi, quod habuerunt ius vendendi, scil. in articulo necessitatis extremæ: sed non ius donandi etiam in articulo necessitatis cuiuscunque: licet si vidissent alium in extremæ necessitatis articulo constitutum habuissent ius tradendi, & ita ius donandi accipiendo verbum *dandi* pro verbo tradendi: sed verbum *donandi* hic & forte nunquam accipitur pro verbo tradendi, aut ex ipsis alia acquirendi; tale ius positiuum minime habuerunt: licet non solum in rebus, quas eos scriptura sacra habuisse testatur, sed etiam in quibuscunque aliis habuerint ius naturale alia ex ipsis acquirendi, scil. in necessitate extrema. (*quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur*) licet aliqua de præmissis eos fecisse scriptura sacra testetur, quia testatur eos aliquibus vsos fuisse & consumpsisse: non tamen testatur eos ipsas res vendidisse, donasse & ex eis alia acquisisse; quod de Christo inquantum fuit homo, constat aperte. Nec obstat quod Christus pluribus millibus hominum legitur panes dedisse & pisces, quia potest dici, quod sicut inquantum Deus multiplicauit dictos panes & pisces, ita inquantum Deus dedit eos turbis se sequentibus manducandos. Aliter potest dici & priori responsioni non obuiat, quod Christus inquantum homo non donauit dictos panes & pisces, vt hoc verbum *dandi* accipitur: sed dedit turbis dictos panes & pisces, hoc est per Apostolos tradidit comedendos. Quod autem Christus rem aliquam vendiderit, vel ea re vna aliam acquisierit, nusquam habetur. De Apostolis vero videtur scriptura diuina testari ipsos res emisse. Sed ad hoc est facile respondere: quia hoc fecerunt vel nomine aliorum, vel tempore necessitatis extremæ, scil. quando aliter necessaria vitæ acquirere nequiuerunt. Et in hoc casu licitum est cuilibet de pecunia aliena, si aliter vitam suam sustentare non potest, rem emere necessariam sustentationi humanæ. (*Seu potuisse facere supponit aperte*) Hoc per scripturam probari non potest: quia ex nullo loco scripturæ colligi potest, quod Christus inquantum homo extra tempus necessitatis extremæ potuit de rebus, quas habuit, res alias emere & alias acquirere ipsasq; donare. Idem patet de Apostolis. (*Cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat in præmissis non iusta.*) Hoc dicunt esse erroneum: quia contingit vti licite re absque iure vtendi, vendendi, donandi & ex ipsa alia acquirendi: quia licentia alterius conuenit licite vti re aliena, secundum quod ex decretali *Exiit*, patenter habetur, vt superius est probatum.

CAP. LXXXIV.

Dicit ergo iste hæreticus, quod dicta constitutio, tam de habere & competere loquitur, intelligit de habere seu competere iure proprietatis seu dominii ciuilis & mundani, per quod contenditur & in iudicio litigatur. Et quod de tali intellexerit, patet, vt dicit: quia dicta constitutio euidenter includit, quod Christus & Apostoli in his rebus, quas eos habuisse sacra scriptura testatur, ius vendendi & donandi, & alia ex ipsis acquirendi habuerint: quod ius à iure humano fuisse introductum, manifestum.

In ista parte exprimit intellectum, quem appellans dictæ constitutioni imponit, dicens: quod secundum appellantem dicta constitutio loquitur de *habere* iure proprietatis seu dominii ciuilis & mundani.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic truncate recitat verba appellantis, vt in sequenti capitulo apparebit.

(*Intelligit de habere seu competere iure proprietatis* &c.) hoc in sequentibus ostendetur. (*Quod ius à iure humano fuisse introductum*) de hoc postea dissereturr.

CAP. LXXXV.

Profecto iste hæreticus imponit constitutioni, quod ipsa non dicit. Constitutio enim dicit, quod pertinaciter affirmare Christum & Apostolos in his quæ habuisse sacra scriptura, ius ipsis vtendi seu consumendi non competierit, vel illa vendendi seu donandi ius non habuerit, aut ex ipsis alia acquirendi, quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur, seu ipsos facere potuisse supponit aperte hæreticum est censendum. Et tamen licet de iure dominii seu proprietatis nullam fecerit mentionem, ipse tamen imponit ei, quod intellexerit loqui de iure proprietatis & dominii ciuilis & mundani, per quod contenditur, & in iudicio litigatur. Hoc ex eo, quia ius emendi & donandi, quod dicta constitutio Christum & Apostolos asserit habuisse, ab humano iure introductum fuisse manifestum existit. Et ideo dicit, quod dicta constitutio intellexit, quod Christus & Apostoli non solum in communi, sed etiam in speciali proprietatem & dominium rerum temporalium habuerunt: quod dictum secundum eum omnem religionem, quæ volens vitam & doctrinam Apostolorum sequi vouens viuere sine proprio, destruit & confundit: & omnes religiosos facit proprietarios, etiam in speciali, & sui voti per consequens transgressores, & doctrinæ euangelicæ & Apostolicæ ac sedi sanctæ Romanæ ecclesiæ, & omnium dictorum ecclesiæ sanctorum patrum institutorum religionum, obuiat manifeste.

In parte ista iste impugnatus conatur ostendere, quod appellans imponit constitutioni, quod ipsa non dicit: dicens, quod appellans imponit constitutioni, quod loquitur de iure proprietatis & dominii, quod tamen non dicit, cum de iure proprietatis & dominii nullam faciat mentionem.

Sed dicunt isti impugnatores, quod licet constitutio vocalem non faciat de iure dominii mentionem: tamen tam constitutio ipsa, quam conditor eius, intelligit de illo iure, quorum vtrumq; probat appellans. Vnde aliquæ rationes eius probant, quod constitutio *Cum inter*, debet intelligi de iure

proprietatis & domioiũ. Aliæ vero eiusdem probant, quod cum conditor dictæ constitutioois siuè in illa constitutione siue in aliis dicit Christum & Apostolos res aliquas habuisse, ipse intelligit de *ha-bere* iure proprietatis & dominũ. Quod, vt ostendatur apertius, & simul cum hoc manifesteiur omni-bus, quod iste impugnatus truncate recitat obiectiones appellantis, illas, quæ ipsum aperte con-uincunt, omittens, verba appellantis sunt præsentibus inserenda, quæ sunt hæc. *Sextus error sum-tur in dicto statuto, Cum inter, ex eo quod ipse pronunciauit siue declarauit hereticum fore censendum affirmare deinceps dominum Iesum eiusq; Apostolos non habuisse aliqua in speciali nec etiam in communi. Insuper hereticum fore censendum affirmare Christo & eius Apostolis in his, quæ eos habuisse sacra scriptura testatur, non competisse ius vtendi, nec illa vendendi, seu donandi, seu ex ipsis alia acquirendi: quæ quidem doctrina de habere & compete-re iure proprietatis & dominii ciuilis & mundani, per quod contenditur & in iudicio litigatur, se intellexisse ex pluribus manifestat: tum quia in dicto statuto, Quia quorundam, expresse improbat sententiam asserentium, quod abdicatio iuris in quæcunq; res proprietatis & in solo vsu, per quod potest sic vtens pro vsu huiusmodi contendere vel in iudicio litigare, est meritoria & sancta & à Christo in seipso seruata, Apostolisq; imposita, & ab ipsis sub voto assumpta & pertinaciter asserit in eodem hæc verba appellantis.* Ex quibus claret, quod iste truncate re-citat obiectiones eius, & quod ad ipsas respondere non potest. Et ideo, vt dicunt isti, ipsa cautelose, vt decipiat simplices, scienter omittit.

(Imponit constitutioni, quod ipsa constitutio non dicit) Verum est, quod constitutio non dicit hoc *vendendi seu do-* vocaliter: dicit tamen sententialiter. *Ius ipsis vtendi siue consumendi non competierit vel illa nandi ius non habuerit, aut ex ipsis alia acquirendi.* (Hic volens recitare sententiam constitutionis, *Cum in-ter*, quo ad vnam partem eius mutat notam copulationis in notam disiunctionis. Ex quo patet eui-denter, quod ipse intendit in dicta constitutione, *Cum inter*, quod Christus & Apostoli habue-runt ius vtendi, vendendi donandi & ex rebus alia acquirendi: & quod aliter vsus & gesta eorum fu-issent non iusta. *Licet de iure dominii seu proprietatis nullam fecerim mentionem.*) Verum est vocalem: ta-men ex hoc non potest concludi, quod non intellexerit de tali iure, quemadmodum secundum istũ, vt patet supra *cap. 81.* Numeri cap. 18. de dominio nulla vocalis fit mentio: & tamen dicit iste, quod ibi expresse dicitur, quod Dominus dedit Leuitis dominium decimarum: ita quamuis in constitu-tione, *Cum inter*, de dominio non fiat mentio vocalis, tamen intelligit de dominio: & hoc ex eo ve-rum est, sed non ex eo solo, sed ex eo & multis aliis, ad quæ iste respondere nequaquam quia nescit attentat, ideo dicit quod constitutio intellexit, quod Christus & Apostoli non solum in commu-ni, sed etiam in speciali proprietatem & dominium rerum temporalium habuerunt, verum est se-cundum istos, quod dicta constitutio hoc intellexerit, licet ipsa hoc vocaliter nequaquam expresse-rit: verumtamen conditor eius in ista constitutione, *quia vir reprobus*, hoc vocaliter & sententialiter asserit manifeste: sicut ex superioribus patet & ex sequentibus apparebit.

Cap. LXXXVI.

PRoculdubio dicta ipsius heretici possent vno verbo repelli, scil. quod falsum imponit constitutioni imponendo ei, quod intellexerit loqui de iure dominii seu proprietatis, cum nulla in ea habeatur de dominio mentio, vt patere potest cuilibet intuenti.

In ista parte iste impugnatus ad obiectiooes appellantis nititur respondere. Et diuiditur in duas partes: quia primo ponit vnam responsionem generalem. Secundo assertiooem principalem appellantis pertractat: quasi pro solutiooe obiectionis sufficiat ostendere eandem assertionem esse falsam. Secunda pars incipit in parte immediate sequenti. Dicit ergo, quod omnes obiectio-nes appellantis possent vnico verbo repelli, dicendo, scil. quod constitutio non facit mentionem de dominio.

Sed dicunt isti, quod iste respondet ad conclusionem, & non ad probationes, per quas pro-batur conclusio: quia sæpe verba intelliguntur de aliquo, quod vocaliter nequaquam exprimitur. Licet ergo de dominio non fiat mentio vocalis: tamen appellans probat, quod de dominio debet intelligi: & ita per dictam responsionem obiectiooes suæ minime repelluntur: quia etiam non tan-guntur. *(Falsum imponit constitutioni &c.)* Hoc deberet iste ostendere ad obiectiooes respondendo. *(Cum nulla in ea habeatur de dominio mentio)* verum est vocalis: sed ex hoc non sequitur, quod de do-minio non debet intelligi.

Cap. LXXXVII.

SEd quia iste hereticus pertinaciter asserit Christum & Apostolos nullius rei temporalis proprietatem seu domi-nium in communi vel proprio habuisse, videndum est verum eius assertio possit stare: & quia ipse dicit in præce-dentibus, & hoc etiam supponit, quod dominium proprium de iure humano est introductum. Primo, quia si quæri-tur quo iure sic ius proprietatis seu dominii introductum? Ad hoc dicit iste hereticus, quod à iure humano & citi-li. Ad quod probandum inducit 8. dist. c. quo iure, vbi dicitur, quod iure humano dicitur: hæc villa mea est. hic ser-uus meus est; hæc domus mea est. Item inducit dictum Clementis quod recitatur 12. q. 1. c. dilectissimis, vbi sic di-citur: communis vsus omnium quæ sunt in mundo, omnibus hominibus esse debuit: sed per iniquitatem alius hoc di-cit esse suum & alius illud, & sic inter mortales facta est diuisio & intelligit per illud, quod dicit per iniquitatem, debere intelligi ius humanum.

In ista parte pertractat iste assertiooem principalem appellaotis, q scilicet Christus & Apostoli nullius rei tẽporalis proprietatẽ habuerũt nec in cõmuni nec speciali. Et diuiditur in duas partes: qa primo

primo pertractat quandam quæstionem aliam incidentalem. Secundo pertractat quæstionem principalem, ibi; *secundo quæritur*. Prima in tres: quia primo proponit duas quæstiones, quas intendit pertractare. Secundo ponit assertionem appellantis circa quæstionem incidentalem ibi *scriptura sacra*. Litera plana est.

(*Pertinaciter asserit*) Hoc dicunt isti esse falsum propter duo. Primo quia veritatis assertio non est pertinax sed fidelis. Secundo quia esto, quod assertio esset falsa, tamen appellans non esset pertinax, cum paratus sit corrigi in omnibus, si errat, per concilium generale. (*Dominium proprium* &c.) Bene dicitur *dominium proprium*: quia dominium, quod non est proprium, non est de iure humano introductum. (*Ius proprietatis seu dominii.*) Ex hoc patet aperte, quod iste loquitur tantum in ista conclusione de dominio, quod est proprietas. (*A iure humano*) generaliter dicit, *à iure humano*, non à iure regum, secundum quod modo vocantur reges: quia ante reges fuit dominium, quod est proprietas. (*Et intelligit illud quod dicit per iniquitatem, debere intelligi ius humanum.*) Hoc accepit à Glossa *12. q. 1. cap. dilectissimis*, quæ super verbum *per iniquitatem*, dicit, id est, *per consuetudinem insurgentium, æquitati naturali contrariam.*

CAP. LXXXVIII.

Scriptura sacra dicit contrarium euidenter, scilicet quod imo iure diuino non humano fuerit dominium introductum. Ius enim diuinum est, quod in scripturis diuinis habemus, vt legitur 8. dist. c. quo iure, *in principio. Vbi dicitur, quod ius diuinum est quod in scripturis diuinis habemus. Humanum ius, quod in legibus regum. In scripturis autem diuinis habemus, quod antequam leges regum, imo etiam antequam reges essent, res aliqua alicuius erant. Ergo iure diuino aliquis dicere poterat, aliquid suum esse. Maior patet per cap.* quo iure *præallegatum. Minor autem probatur etiam pro innocentiæ statu. Videtur enim quod Adam in statu innocentiæ antequam Eua formaretur, solus dominium habuit rerum temporalium. Commune enim dominium, cum solus esset pro illo tempore habere non potuit: cum communio plures requirere dignoscatur. Et quod Dominus fuerit antequam Eua formaretur, Eccles. 17. probari videtur expresse. Ibi enim dicitur sic:* Deus de terra creauit hominem. *Et sequitur:* posuit timorem illius super omnem carnem: & dominatus est bestiarum & volatilium. *Dicit ergo quod* dominatus fuit. *Ex quo sequitur, quod dominium habuit. A dominio enim secundum Dionysium d. dist. in c. 12. dicitur* Dominus, dominator & dominans. *Ex quo sequitur, quod ex quo dominatus est, quod dominium habuit. Quod autem tunc formata Eua non esset, patet: quia statim post illa verba;* & dominatus est bestiarum & volatilium: *sequitur,* creauit ex eo (*scil. Adam*) adiutorium simile sibi *scil. Euam. Ad idem facit Sapientia 9. vbi dicitur sic:* Deus Patrum nostrorum & dominus misericordiæ qui fecisti omnia verbo tuo, & sapientia tua constituisti hominem vt dominaretur creaturæ tuæ quæ à te facta est *&c. Et hoc expresse dicit Damascenus* lib. 2. c. 11. *vt dictum est supra. Item post lapsum primorum parentum ante diluuium & antequam essent reges, potuit aliquis dicere: hoc est meum. Probatur Gen. 3. vbi Deus ad Adam dixit:* In sudore vultus tui vesceris pane tuo. *Ergo patet quod Adam tunc potuit dicere, panem suum: & tamen tunc non erant reges, imo nec homines alii, nisi soli primi parentes. De Abel quoque, qui fuit secundo genitus primorum parentum, dicitur Gen. 4. quod Abel* obtulit de primogenitis gregis sui. *Ex quo patet, quod Abel potuit dicere, iste grex est meus. Item quod post diluuium sine iure regum poterit aliquis dicere suum, patet. Legitur enim Gen. 9. quod Noe vineam plantauit, & vinum ex ea productum bibit. Puto, quod nullus sapiens negabit, quin vineæ dominus fuerit & etiam vini: & tunc non legimus regem aliquem extitisse. Item Gen. 12. dicit Dominus ad Abraham existentem in terra Chanaan;* Semini tuo dabo terram hanc: *quod & fecit. Constat autem quod illi de semine suo potuerunt dicere: terra ista nostra est: & hoc non per iura regum, quia eam ex collatione Dei habuerunt, non regis. Item Gen. 26. Cum descendisset Isaac in Gerara, dixit Dominus ei:* Tibi & semini tuo dabo vniuersas regiones has. *Quarum regionum dominium semen eius non ex iure regum, sed ex collatione Dei habuit. Præterea Num. 31. dicitur, quod vnumcuiusque quod in præda rapuerat, suum erat. Quod non erat per iura regum: cum ille populus Israeliticus tunc regem non haberet, sed dux Moyses eius tantum esset. Item Num. 33. Dominus ad Moysem dixit:* Præcipe filiis Israel & dic ad eos: Quando transieritis Iordanem intrantes in terram Chanaam, dispergite cunctos habitatores terræ illius. Ego enim dedi vobis illam in possessionem, quam diuidetis vobis sorte. *Quod & fecerunt, vt legitur Iosue 13. Quilibet ergo istorum post diuisionem terræ illius portionem illam, quæ ad eum obuenit, potuit dicere suam esse: & hoc non iure regum, sed diuino, cum tunc temporis (vt dictum est) regibus non regeretur populus ille. Item Num. 35. Dominus ad Moysem dicit:* Præcipe filiis Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum & suburbana per circuitum, vt ipsi in vrbibus maneant & suburbana sint pro pecoribus & iumentis. *Quod etiam fecerunt, vt legitur Iosue 14. Ex quibus patet, quod cum Dominus præcepit filiis Israel dare Leuitis de possessionibus suis, quod filii Israel antequam darent possessiones illas poterant dicere suas esse, & etiam Leuitæ ex quo sibi fuerunt datæ: & hoc non per iura regum, cum reges non haberent, sed per ordinationem diuinam. Ex quibus omnibus patet, quod in scripturis sacris habemus, quod aliquis in statu innocentiæ & post lapsum primorum parentum, & ante diluuium & post diluuium, dicere poterat sine iure regum aliquid esse suum. Et quod de iure diuino sint dominia aliqua, probatur 23. q. 2. cap. 1.*

In parte ista iste impugnator circa prædictam quæstionem improbando assertionem appellantis suam ponit sententiam. Et diuiditur in duas partes: quia primo ponit suam assertionem. Secundo ad auctoritates pro assertione contraria allegatas respondet ibi; *Ex prædictis itaque*. Prima in tres

diuiditur. Quia primo ostendit, quod dominium rerum temporalium non iure humano, sed di- uino extitit introductum. Secundo ostendit, quod dominium rerum temporalium non potuit dari hominibus iure humano, sed diuino tantummodo. Tertio ostendit: quid circa dominium rerum temporalium iure humano est inductum. Secunda ibi: *Adhuc* ꝙ *nullo iure*. Tertia ibi: *Verum est ta- men*. In prima igitur parte primam conclusionem probat tali ratione. Ius diuinum est quod in scri- ptura diuinis habemus. Ius humanum quod in legibus regum. Sed in scripturis diuinis habemus quod antequam essent reges, temporalia ad aliquorum dominium pertinebant. Ergo iure diuino, non iure humano, rerum dominium extitit introductum. Maiorem ostendit per auctoritatem Au- gustini, quæ ponitur *dist. 8. cap. quo iure*. Circa probationem minoris primo ostendit per tres auctori- tates, quod dominium proprium rerum in statu innocentiæ fuit inductum: & non per reges. Con- stat ergo quod à Deo. Secundo: *Item quod post lapsum*, probat per duas auctoritates, quod dominium temporalium post lapsum ante diluuium absque legibus regum fuit inductum. Tertio ibi: *Item quod post diluuium*, probat vna auctoritate, quod post diluuium dominium rerum fuit inductum absque legibus regum. Quarto ibi; *Item Gen. 12*. Probat per duas auctoritates, quod aliquarum rerum domi- nium fuit inductum absque legibus regum. Sexto ibi: *Item Numeri 33*. probat per tres auctoritates, quod aliquarum rerum dominium fuit inductum immediate à Deo.

Sed isti impugnatores plura hic dicta reputantes erronea sic procedunt. Primo enim quinque conclusiones, quas putant catholicas, improbare conantur. Secundo nituntur ostendere, quod plures errores in hac serie continentur. Tertio discurrendo per literam ad auctoritates singulas satа- gunt respondere. Circa primum primo dicunt, quod in statu innocentiæ nullum fuit dominium proprium. Hæc conclusio tractata est supra *cap. 26. 27. & 28*. Ideo de ipsa pertransitur ad præsens. Se- cunda conclusio, quam probant, est quod primum dominium temporalium proprium post lapsum fuit iure humano, seu ordinatione aut voluntate humana inductum. Hanc probant sic. Prima diui- sio dominiorum, quæ legitur in scriptura, fuit inter Abel & Cain. Sic enim legitur Gen. 4. *Fuit au- tem Abel Pastor ouium: & Cain agricola. Factum autem post multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ mu- nera Deo: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autem ad munera eius non respexit*. Ex his verbis colligitur, quod isti duo habue- runt rerum diuersarum distincta dominia: sed non legitur quod ista diuisio fuit facta præcepto di- uino. Ergo voluntate humana fuit prima dominiorum diuisio introducta. Sed forte obiiciet aliquis contra hoc dupliciter. Primo quia antequam nasceretur Cain vel Abel dixit Dominus ad Adam: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, sicut habetur Gen. 3. Ergo Adam habebat panem ante filios. Item in eodem c. legitur; *fecit quoque Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas & induit eos*. Ex quibus verbis datur intelligi, ꝙ vterque de dono Dei habuit propriam pelliceam. Ergo non solũ ante natiuitatẽ Cain & Abel fuit dominiorum distinctio sed etiã immediate à Deo fuit dominiorũ distinctio intro- ducta. Sed ad vtramque istarũ obiectionũ respondent isti, ꝙ licet inter primos parentes fuerit rerũ di- uisio quantum ad vsum omnes tamen fuerunt communes quantum ad aliquale dominium, quod propter vinculum matrimonii ac concordiam & amorem inter ipsos satis videtur probabile. Stante enim amore & concordia inter ipsos non videtur, quod debuerunt aliqua ratione moueri ad diui- dendum temporalia inter se quo ad dominium & proprietatem. Dicunt etiam quod esto, quod di- uisissent inter se res temporales quo ad dominium, & prima dominiorum diuisio non fuisset inter Cain & Abel: tamen adhuc voluntate humana prima dominiorum diuisio fuisset inducta. Nam antequam Adam pane vesceretur, & antequam eis Deus daret pelliceas, legitur, quod cum co- gnouissent se esse nudos consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Non apparet autem, quod plus appropriauerint sibi pelliceas, quam perizomata. Ergo si pelliceæ & aliæ res fuerunt di- uersæ inter eos quo ad dominium: sequitur quod perizomata fuerunt diuersa inter eos quo ad do- minium, & non ex speciali præcepto diuino, sed voluntate humana. Ergo voluntate humana fuit prima dominiorum distinctio introducta. Tertia conclusio est, quod iure humano absque legibus Regum secundum ꝙ Reges contra Duces, Comites, Barones & alios seculares principes diuiduntur multarũ rerũ distincta dominia & diuersis tẽporibus introducta fuerunt. Hoc patet aperte de diuisio- ne facta inter filios filiorũ Noe. Gen. 10. de quibus dicitur; *ab his diuisæ sunt insulæ gentiũ in regionibus suis*. Multa alia de diuisione terrarũ subdũtur ibi. Quæ diuisio volũtate & ordinatione humana facta fuit. Quarta cõclusio est, ꝙ aliquarũ rerũ temporaliũ diuersa & distincta dominia immediata ordinatione diuina introducta fuerunt. Quod per plures auctoritates allegatas ab isto aperte probatur. Hoc n. ex Deut. 2. patenter ostenditur, vbi Dominus ad Moysem: *Transibitis per terminos fratrũ vestrorũ filiorũ Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos. Videte ergo diligenter ne moueamini contra eos Neque enim dabo vobis de terra eorũ quantũ potest vnius pedis calcare vestigiũ, quia in possessionẽ dedi Esau montẽ Seyr*. Et post: *non pugnes contra Moabitas, nec ineas aduersus eos prœliũ. Non enim dabo tibi quicquam de terra eorũ, quia filiis Loth tradidi Ar in possessione*. Ex his patet, ꝙ prædictorũ regionũ Seir & Ar dominia ex speciali ordinatione diuina fi- liis Esau & Moab data fuerũt. Et si diceretur, ꝙ hoc non fuit nisi per inspirationẽ vel approbationem occultã, non per speciale pꝛæceptũ, hoc de quibusdã aliis dici non potest. Nam vt habetur Exod. 12. filii Israel in exitu de Ægypto, de pꝛæcepto Domini spoliauerunt Ægyptios: & ita de speciali ordinatione & præcepto diuino spoliorũ acquisierunt dominiũ: & ita iure diuino aliquarum rerum dominium ex- titit introductum. Quod per alias auctoritates scripturæ diuinæ posset copiose probari, sed præ- dicta sufficiant.

Quinta

Quinta conclusio est, quod post promulgationẽ euangelii & euacuationẽm legalium omnium temporalium propria dominia noua à iure humano fuerunt, & non à iure diuino, neq; ex aliqua collatione Dei speciali. Hoc probatur: Nam ab illo tempore, neq; Iudæi, neq; Christiani, neq; Pagani aliquid iure diuino nouiter possidebant. Ergo ex tunc nullum fuit nouum dominium iure diuino, cum omnes tunc fuerunt Iudæi, Christiani & Pagani; Quod Iudæi tunc non possidebant aliquid nouiter iure diuino, patet, quia de iure diuino non possidebantur nouiter alia à Iudæis, quam illa quæ ex præcepto scripturæ diuinæ acquirebant: sed illa præcepta iam cessauerant. Ergo iure diuino nihil nouiter possidebant. Quod etiam Christiani non possidebant aliquid nouiter iure diuino, patet quia nullius rei dominium in speciali ex collatione Dei speciali acquisierunt: quia in toto nouo testamento non legitur, quod Deus rem aliquam temporalem dederit Christianis quo ad dominium in speciali: nisi dicas, quod Christus pauerit turbas. Sed ex hoc non sequitur, quod post promulgationem euangelii & euacuationem legalium aliquid specialiter dederit Christianis. Ex hoc etiam quod pauit turbas, non sequitur quod dederit eis dominium panum & piscium, quia dictos panes & pisces non dedit eis nisi ad comedendum. Sed forte dices, quod clerici acquirunt dominia rerum iure diuino; quia ex nouo testamento eis debentur stipendia, dicente Christo Luc. 10. *dignus est operarius mercede sua.* Et 1. Corinth. 9. dicit Apostolus: *quis militat suis stipendiis vnquam?* Et ibidem: *qui altari deseruiunt cum altari participant. Ita & Deus ordinauit his, qui euangelium annunciant, de euangelio viuere.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod ex ordinatione diuina annunciantibus euangelium temporalia debentur stipendia. Ergo temporalia possident iure diuino. Ad hoc dicunt, quod ista ordinatio Dei est ordinatio generalis nullam rem temporalem specialem determinans: & ideo propter talem ordinationem generalem non dicuntur aliqua possideri iure diuino, prout nunc loquimur. Quemadmodum enim quamuis ex ordinatione Dei generali diuites debeant dare elemosynas pauperibus: & tamen elemosynæ datæ pauperibus non dicuntur possideri iure diuino, sed iure humano: quia in ordinatione dicta Dei generali nulla res temporalis specificatur: sic licet ex ordinatione Dei generali teneantur fideles tribuere necessaria annunciantibus euangelium & aliis clericis officio diuino insistentibus: tamen propter hoc illa quæ dantur eis, non dicuntur possideri iure diuino, sed iure humano: quia ex voluntate humana processit quod ista temporalia & non alia ipsis data fuerunt. Et ita talia possidentur à clericis iure humano. Iterum licet ex ordinatione Dei teneantur fideles annunciantibus euangelium & aliis clericis necessaria ministrare: non tamen tenentur eis temporalium conferre dominium, sed sufficeret eis ad implendum dictum præceptum diuinum eis absq; dominio necessaria elargiri. Quod autem in eos temporalium transtulerunt aliquale dominium, hoc in principio ex voluntate conferentium dependebat: & post quantum ad aliquas res temporales ex iure humano summorum pontificum & generalium conciliorum extitit institutum. Et ita clerici quicquid possident, iure humano possident: quia Deus nec in speciali nec in communi dedit vnum denarium clericis, licet ordinauerit quod fideles eis debeant necessaria ministrare. Est tamen sciendum, quod sicut dicit Gloss. *dist. 8. cap. quo iure,* Ius diuinum quandoq; sumitur pro iure canonico: & sic concedendum est, quod aliquid possidetur à clericis iure diuino: sed sic modo non loquimur in iure diuino, quo etiam Pagani possederint, ab illo tempore iure diuino, sed humano, quarumcunq; rerum dominium, non est necesse probare, cum non appareat, quod Deus aliquid dederit eis in speciali, nisi sicut solem suum oriri facit super bonos & malos. Patet ergo quod post promulgationem euangelii & euacuationem legalium omnia noua temporalia dominia à iure humano fuerunt, & non à iure diuino, nisi sicut omnia dominia sunt à iure diuino: quia omne iustum in præceptis diuinis generalibus continetur.

Secundo ex prædictis dicunt isti impugnatores, quod quatuor errores in præmissa serie continentur. Quorum primus est, quod omne ius humanum quo temporalium dominia possidebantur in regum legibus continetur: secundum quod reges contra publicas alias potestates & rectores alios distinguuntur. Quod enim hoc dicat, patet expresse: cum per hoc, quod ante diluuium & post diluuium in populo Israelitico non fuerunt tales reges, probare nitatur: quod illa quæ tunc habebant non possidebant iure humano, sed diuino. Sed quod hoc sit erroneum, patet aperte, quia illa sola dominia fuerunt à iure diuino, & non ab humano, quæ ex dono Dei speciali per specialem reuelationem manifeste possessa fuerunt: sicut patet de spoliis, quæ de Ægyptiis tulerunt Hebræi, & de multis aliis, de quibus in scriptura diuina fit mentio. Sed manifestum est quod Hebræi & alii multorum dominia iuste possederunt: quæ tamen ex dono Dei per specialem reuelationem manifesto minime possiderunt. Patet de Abel & Cain *Gen. 4.* Et de Abraham, qui iure emptionis possedit speluncam, in qua sepelliuit vxorem suam. Iacob etiam per laborem suum & industriam multa acquisiuit, vt patet *Gen. 17. 30. 31.* Hoc idem de Isaac, Ioseph aliisq; patribus veteris testamenti: & de paganis multis posset per scripturam diuinam copiose probari. Ergo ipsi talia possederunt iure humano: & tamen illa iura non continebantur in legibus regum. Ergo non omnia iura humana, quibus possidebantur temporalia continebantur in legibus regum. Secundus error est, quod omnia dominia, de quibus in sacra scriptura, fit mentio, fuerunt à iure diuino, & non à iure humano. Quod enim hoc intendat, patet aperte, cum per hoc probet aliqua possideri iure diuino, quia ius diuinum in scripturis sacris habemus, & in scripturis sacris habemus, quod aliqua possidebantur. Ex quo sequitur secundum eum, quod omnia dominia, de quibus in scripturis sacris fit mentio, fuerunt à iure diuino, non ab humano. Sed quod hoc sit erroneum, patet, quia de dominio Romanorum, & aliorum multo-

rum paganorum in scriptura sacra fit mentio, & tamen eorum dominia fuerunt à iure humanó,
non diuino. Qualiter autem debeat auctoritas Augustini intelligi, quam iste pro se allegat, super li-
teram apparebit. Tertius error est, quod Adam antequam Eua formaretur, habuit dominium re-
rum temporalium, quod est proprietas, siue proprium. De isto errore dictum est supra *cap. 26. & 27.*
& 28. Quartus error est, quod Adam antequam filios procrearet, habuit proprium dominium pa-
nis, quo vescebatur. Hoc probabiliter putant isti erroneum: quamuis hoc sufficienter nesciant de-
monstrare. Probabiliter tamen hoc tenent pro eo, quod non apparet ratio, quæ potuisset mouere
Adam ad appropriandū sibi panem, quo vescebatur, quo ad dominium: cum raro vel nunquam
inter virum & vxorem, inter quos est sæpe minor dilectio & concordia, quam fuerit inter Adam &
Euam, talis appropriatio panis quo ad dominium fiat: & ita non videtur, q Adam appropriauerit
panem quo vescebatur, quo ad dominium, Euam ab eodem dominio excludendo. Tertio discur-
rendo per litteram ad singulas auctoritates inductas respondent.

(*Quinimo iure diuino*) Concedi potest sub vno sensu: quod omne dominium, iure diuino exti-
tit introductum illo modo loquendo, quo dicit Apostolus Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo.* Sic
nullum est dominium, nisi aliquomodo à iure diuino: quia à Deo est omne dominium. Sed sic non
loquitur iste, cum distinguit inter dominia, quæ sunt à iure diuino, & quæ sunt à iure humano. Et
ideo, quemadmodum dictum est, illud dominium dicitur hic esse à iure diuino, quod ex dono Dei
per specialem reuelationem manifeste diuinam possidetur. Et sic non omnia dominia sunt à iure di-
uino. (*Non humano fuerit dominium introductum*) Ista negatiua est in omni sensu falsa, sicut probatum
est supra: quia dominium proprium iure humano extitit primitus introductum. Vnde qui tenet
doctrinam Thomæ, quid ipse dicat, aduertat. Ait enim, secunda secundæ quæstione 44. Ar. 2. *Se-*
cundum ius naturale non est distinctio possessionum, sed secundum humanum conditum, quod pertinet ad ius
positiuum, vt supra dictum est Vnde proprietas possessionum non est contra ius naturale, sed iuri naturali super-
additur per inuentionem rationis humana. Ergo secundum istum proprietas dominiorum per inuentio-
nem rationis humanæ extitit introducta. *Ius enim diuinum est quod in scripturis diuinis habemus.* Non
tamen omne ius, de quo in scripturis diuinis fit mentio, est ius diuinum: nisi sicut omnia iura diuina
sunt, quia omne iustum est à Deo immediate vel mediate. (*Vt legitur 8. dist. c. quo iure*) Hii ita respon-
detur: licet in lege & euangelio ius naturale continetur, non tamen quæcunq; in lege & euangelió
continentur, naturali iuri cohærere probantur. (*Et humanum ius, quod in legibus regum*) Istud fuit ve-
rum pro tempore Augustini, pro quo ipse contra hæreticos sui temporis loquebatur: quia pro tem-
pore illo cunctæ nationes regibus subiectæ fuerunt à nomine regum Imperatores nullatenus exclu-
dendo. Et ideo illo tempore omnia dominia temporalia iure Imperatorum vel regum possidebun-
tur: sed pro multis aliis temporibus non habuit veritatem, nisi entendendo nomen regum ad omnes,
qui super alios aliquam obtinent potestatem. Quod tamen forte in prima rerum diuisione non ha-
buit veritatem: quia forte Cain & Abel absque auctoritate prioris, propria auctoritate inter se res
aliquas diuiserunt, quemadmodum Abraham & Loth propria auctoritate, vt habetur *Gen. 13.* re-
giones inter se diuisisse videntur. Quod enim sic accipiendo stricte nomen *Regum*, humanum ius
non semper fuerit in legibus regū, claret aperte: quia vnusquisq; populus & ciuitas, vt habetur in
decretis dist. 1. potest sibi ius proprium constituere. E. absq; regibus possunt populi & ciuitates ac aliæ
communitates sibi iura humana constituere, q constat multos populos & ciuitates fecisse. Vnde &
Romani aliquando regibus caruerunt; & tamen humanis legibus vtebantur: & etiā leges tunc fece-
runt humanas: & tunc eorū legib' aliqua possidebantur. (*In scripturis autem diuinis habemus, q antequā*
leges regū, imo etiā anteq̄ reges essent, res aliqua alicuius erāt) Istud habet veritatē; quia ante tempora regū
possidebantur aliq̄ res iure diuino, & aliq̄ iure humano, q̄ uis nō iure regū. (*E. iure diuino aliquis dicere*
poterat aliquid suū esse) hoc est concedendū q̄uis en antecedente præcise sumpto nō sequatur. Sed ex
illa affirmatiua non sequitur ista negatiua: nihil tunc possidebatur iure humano. (*Maior patet &c.*)
Ea maiore, cū vtraq; sit affirmatiua, non sequitur hæc negatiua: q ante reges non fuit dominiū intro-
ductū iure humano: nec etiā ea vi formæ arguēdi sequitur hæc affirmatiua: ante reges poterat aliquis
dicere aliquid esse suum iure diuino: quia præmissæ non disponuntur in modo & figura, nec in aliqua
forma debita arguendi: sicut exercitatis in principiis Dialecticis claret aperte. Quia tamē conclusio,
quam vocaliter explicat, bene intellecta est vera, non oportet defectū argumenti exponere. (*Solus scil.*
Adā dominiū habuit.) Quāuis solus ante formationē Euæ habuisset dominiū, non tamē propter hoc fuis-
set propriū: sicut si omnes monachi alicuius monasterii morerentur prēter vnū, ipse solus tunc haberet
dominiū bonorū monasterii: & tamen illud dominiū non esset propriū, sed commune, hoc est cōmu-
nicandū: nec ipse tunc esset proprietarius, sicut dictum est supra *cap. 27.* cum communio plures re-
quirere dignoscatur, nisi à casu accidat impedimentum. Quod autem tunc formata Eua non esset,
hoc dictum est supra *cap. 27.*) *Constituisti hominem vt dominaretur creatura tua &c.*) Ibi accipitur *homo*
tam pro masculo quam pro fœmina: & ita ex illa auctoritate concludi non potest, quod Adam an-
te formationem Euæ habuit dominium temporalium: & licet habuisset tunc dominium, tamen non
habuisset tunc dominium, quod est proprietas.) *Et hoc expresse dicit Damascenus*) Ad hoc dictum est
capitulo 27.) *quod post lapsum primorum parentum ante diluuium & antequam essent reges potuit ali-*
quis dicere hoc est meum) hoc est concedendum: sed ex hoc non sequitur, quod illud dominium non
erat introductū iure humano, licet sequatur, quod introductū iure regū: nec appellaos dicit, q do-
miniū erat primo introductum iure regum, sed quod erat introductum iure humano. Multa a. fue-
runt

runt iura humana, quæ non fuerunt iura regum. *(Vesceris pane tuo)* iste panis fuit Adæ quo ad vsum & quo ad dominium commune aliquo modo: licet non quo ad dominium proprium sibi. *(Obtulit de primogenitis gregis sui)* Iste grex erat suus iure humano: licet non iure regum. *(Quod post diluuium sine iure regum potuerit aliquis dicere suum)* Hoc concedendum est: quia tunc etiam iure humano poterat aliquis dicere aliquid esse suum. *(Noe vineam plantauit: illa vinea erat Noe)* Licet forte non propria sibi sine iure regum, & forte sine iure humano: cum hoc tamen stat, quod prima dominiorum diuisio fuit facta volontate humana. *(Semini tuo dabo terram hanc)* Ex quo sequitur euidenter, quod dominium aliquarum rerum temporalium iure Diuino ab iure humano extitit introductum, sed illud non erat primum dominium proprium. *(Tibi & semini tuo dabo vniuersas regiones has)* Ad istam auctoritatem respondetur, sicut ad priorem. *(Vniuscuiusq; quod in præda rapuerat suum erat)* Ex hoc bene sequitur, quod illa dominia non erant per iura regum. *(Ego dedi vobis in possessionem quam diuidetis vobis sorte)* Sicut in præcedente concedendum est, quod illa dominia non erant per iura regum. *(Dent Leuitis de possessionibus suis)* Conceditur, quod illæ possessiones non possidebantur legibus regum: cum hoc tamen stat, quod prima dominiorum diuisio iure humano extitit introducta. *(Ex quibus omnibus patet, quod in scripturis sacris habemus quod aliquis & in statu innocentiæ & post lapsum primorum parentum: & post diluuium dicere poterat sine iure regum aliquid esse suum)* Ista conclusio habet sensum verum, quia in statu innocentiæ poterat Adam dicere, sine iure regum aliquid esse suum, quo ad potestatem vtendi, & quo ad dominium. Post peccatum vero primorum parentum sine iure regum poterat aliquis dicere aliquid esse suum quo ad vsum & quo ad dominium aliquo modo commune, scilicet tam Adam quam Eua. Alius vero sine iure regum poterat dicere aliquid esse suum quo ad dominium proprium iure humano introductũ. Post diluuiũ aliqui poterant sine iure regum dicere res aliquas esse suas iure diuino: & aliqui poterant dicere res aliquas esse suas iure humano, & tamen sine iure regum. Et ita patet, quod ista conclusio in nihilo assertioni derogat appellantis: quia ipse non intendit, quod omnis dominiorum diuisio fuit introducta iure regum, vt reges contra potestas alias distinguuntur. Sed intendit, quod prima dominiorum diuisio fuit introducta iure humano siue iure regum sic nomine sumpto. Postea vero aliqua dominia iure diuino introducta fuerunt. Tempore vero Beati Augustini omnia dominia fuerunt à iure regum comprehendendo Imperatores sub nomine regum. Et tunc omnes regiones regibus subiectæ fuerunt. Et ita si iste sciret dominia & tempora distinguere, posset concordare scripturas. *(Quod de iure Diuino sint dominia aliqua probatur 23. q. 7. c. 1.)* Dictum capitulum hic male allegatur. Verba enim dicti capituli, ex quibus posset accipi assertio supradicta, sunt hæc: *Quamuis res quæcunq; terrena non ratione à quoquam possideri possit, nisi vel iure diuino, quo cuncta iustorum sunt: vel iure humano, quod in potestate est regum.* In his autem verbis non habetur, quod aliqua dominia sint iure Diuino: quia tunc secundum verba prædicta cuncta essent iustorum, quo ad dominium, quod tamen falsum est, quia si cuncta essent iustorum, quo ad dominium, alij non haberent in his iustum dominium: quod falsum est. Non ergo intendit Augustinus, quod iure Diuino cuncta sint iustorum quo ad dominium: sed intendit quod iure Diuino cuncta sunt iustorum, quo ad dignitatem habendi. Hoc est, iusti digni sunt omnibus: impij nullis rebus sunt digni, licet multarum rerum habeant verum & iustum dominium, quo tamen iusto dominio sunt indigni.

Cap. LXXXIX.

ADhuc quod nullo iure humano, sed solum Diuino dominium temporalium rerum potuerit hominibus dari, patet. Constat enim quod rem aliquam aliquis dare non potest, nisi cuius est, vel alius eius voluntate. Nec est dubium, quin Deus omnium temporalium, vel iure creationis (quia illa è nihilo creauit) vel iure factionis, quia de sua materia illa fecerat, dominus esset. Ergo nullus rex de illarum dominio, nisi de voluntate Dei, potuit ordinare. Vnde patet, quod neq; iure naturali primæuo, si ponatur pro illo iure, quod omnibus animantibus est commune, cum illud ius nihil statuat, sed inclinat, seu dirigat ad alia omnibus animantibus communia facienda. Nec iure gentium, nec iure regum seu Imperatorum fuit dominium temporalium rerum introductum: sed per dominium, qui erat & earum rerum dominus, fuit collatum primis parentibus, vt patet Genes. 1. Quarum rerum Adam quamdiu solus fuit, id est, antequam Eua formaretur, solus, vt videtur, Dominus extitit, vt superius est ostensum.

In parte ista ostendit, quod rerum dominium temporalium nullo iure humano potuit dari hominibus, sed iure Diuino tantummodo. Et est ratio talis: Deus est Dominus omnium rerum: ergo solus Deus vel aliquis de voluntate eius potuit dominium temporalium dare hominibus.

Sed isti impugnatores dicunt, quod iste hic cauillose procedit, & in nihilo tangit mentem appellantis: quia non intendit appellans, quod dominium temporale commune primo fuit à iure humano, sed intendit quod prima dominiorum diuisio est à iure humano. Ratio autem istius procedit de dominio communi primo dato hominibus, & ita nullatenus est contra appellantem.

(Solum Diuino, scilicet iure dominium temporalium rerum potuerit hominibus dari) Istud non habet veritatem de omni dominio: quia tunc modo nullus posset licite transferre dominium alicuius rei in alium, nisi sibi Deus reuelaret, quod hoc sibi placeret, quod est erroneum. Si ergo habet veritatem de dominio primo dato hominibus debet intelligi: sed illud dominium fuit commune, non proprium. *(Constat enim quod rem aliquam aliquis dare non potest, nisi cuius est)*

Hoc verum est, quando vnus solus est dominus rei: sed quando plures sunt domini, licet vnus principalis, & alius minus principalis seu secundarius, non est verum. Et ideo quando solus Deus erat rerum temporalium Dominus, nullus potuit eas dare hominibus, nisi Deus vel voluntate Dei: sed postquam homines primi effecti fuerunt aliquo modo domini in communi temporalium rerũ, potuerunt post peccatum illas res dare & inter se diuidere. Et ita prima collatio temporalium facta hominibus fuit à solo Deo: sed diuisio earundem quo ad dominia fuit à iure humano. (*Vel alius cum voluntate*) hic innuit, quod aliquis potest dare rem, cuius non habet dominium. Ex quo sequitur, quod aliquis potest dare pecuniam, cuius non habet dominium: & per consequens potest vti pecunia, cuius non habet dominium: quod alibi negat. (*Ergo nullus rex de illarum dominio nisi de voluntate Dei potuit ordinare.*) Verum est, quod omnia fiunt de voluntate Dei iubente vel permittente: sed nõ est ad propositum. (*Nec iure gentium nec iure regum, seu Imperatorum fuit dominium rerum temporalium introductum.*) Istud verum de communi dominio, quod datum fuit omnibus in primis parentibus: de dominiis propriis non est verum, nec sequitur nisi sophistice ex præmissis. (*Solus, vt videtur, Dominus existit*) Hoc non probat sufficienter. (*Vt superius est ostensum*) sed sophistice.

Cap. XC.

Verum est tamen, quod de iure gentium multi modi acquirendi dominium, & nonnulli per iura ciuilia seu Imperialia fuerunt introducti. Item, modus agendi pro istis rebus temporalibus in iudicio, id est, forma certa proponendi ius suum in iudicio, fuit per iura ciuilia introductus.

In parte ista ostenditur, quid per ius humanum circa rerum dominium est introductum: dicens, quod modi acquirendi dominium, & modus agendi pro temporalibus in iudicio humano inducti fuerunt.

Omnia quæ hic dicuntur, sunt pure affirmatiua, & purè affirmatiuè intellecta continent veritatem: licet si intelligentur negatiue, essent erronea iudicanda. Ideo isti impugnatores ista hoc nequaquam repugnant.

(*Multi modi acquirendi dominium: & nonnulli per iura ciuilia seu Imperialia fuerunt inducti.*) Ex hoc patet, quod ius ciuile aliud quam formulas agendi in iudicio introduxit: cuius oppositum iste dicet in parte sequenti: cum extra iudicium multis modis per ius ciuile inductis rerum acquiratur dominium. Nam per vsucapionem & præscriptionem per ius ciuile inductas ante omne iudicium acquiritur dominium temporalium rerum: & ita iste sibiipsi contradicit aperte.

Cap. XCI.

Ex prædictis itaq; patet, quod non obstat capitulum Quo iure. *in contrarium allegatum. Loquitur enim de iure agendi in iudicio, cuius formulas ciuile ius, & non aliud introduxit. Et hoc voluit dicere Augustinus in cap.* Quo iure, *quando dixit, Tolle iura Imperatorum: & quis debet dicere: hæc villa mea est: meus est iste seruus: mea est hæc domus? quasi diceret, nullus potest in iudicio proponere hæc, nisi per Imperatoria iura: quod ius actionum formulas introduxit. Vel potest dici, quod hoc dicebat Augustinus cum hæreticis disputando, non quod hoc pro veritate teneret, scilicet quod dominium de iure Diuino non esset. Et quod ita sit, patet.* Quia 22. quæst. 7. cap. 1. *ipse idem Augustinus contrarium dixit expresse, vbi sic dicit:* Quamuis *res quæcunque terrena non rectè à quocunq; possideri possit, nisi vel iure Diuino, quo cuncta iustorum sunt: vel iure humano, quod in potestate est regum terræ &c.*

In ista parte respondet ad auctoritates pro assertione contraria allegatas. Et primo ad primã. Secundo ad secundam in parte immediate sequenti: *Item, non obstat.* Prima potest diuidi in duas, secundum quod duas responsiones ponit. Secunda ibi: *Vel potest dici.* Est autem prima responsio hæc: quod Augustinus loquitur de iure agendi, cuius formulas ius ciuile, & non aliud introduxit. Secunda est, quod Augustinus loquitur tantummodo disputando, & non secundum intentionem.

Sed isti impugnatores dicunt, quod iste dupliciter errat. Primo in hoc, quod dicit ius ciuile formulas actionum, & non aliud induxisse. Secundo in hoc, quod dicit Augustinum prædicta verba non dixisse tanquam vera. Quod enim primum sit erroneum, manifeste ostenditur. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod ius ciuile, vt notat Glossa *di. 1. & ius ciuile*, multipliciter accipitur: quia quandoq; dicitur *ius ciuile*, illud ius, quod non est naturale, vel ius gentium: sed hoc modo ius canonicum dicitur ius ciuile. Secundo modo dicitur *ius ciuile*, omne illud quod non est ius canonicum. Tertio modo *ius ciuile*, dicitur ius 12. tabularum. Quarto modo dicitur *ius ciuile*, ad differentiam iuris prætorii. Licet autem accipitur ius ciuile pro iure humano, quod non est canonicum, quam uis appellans, si diceret dominium esse à iure ciuili, acciperet magis large ius ciuile, scilicet pro iure humano. Sic ergo accipiendo ius ciuile, scilicet pro iure humano, quamuis non sit canonicum, erroneum est dicere, quod ius ciuile nihil nisi formulas actionum induxit: quod scripturæ Diuinæ contradicit aperte. Nam primo Regum cap. 30. sic habetur: *Æqua enim pars erit descendentis ad prælium & remanentis ad sarcinas, & similiter diuident. Et factum est hoc ex illa die: & deinceps constitutum est & præfinitum, & quasi lex in Israel vsq; ad diem hanc.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod per illius prædictum constitutum à Dauid remanentibus ad sarcinas portio prædæ extitit acquisita. Ergo non tantum formulæ actionum, sed etiam rerum diuisio per ius ciuile, quod Dauid rex constituit, fuit

indu-

inducta. Item, Gen. 47. sic scribitur: *Ex eo enim tempore vsque in præsentem diem in vniuersa terra Ægypti regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod per legem institutam ex ordinatione & sapientia Ioseph Regibus Ægypti quinta pars acquirebatur. Ergo lex illa non tantum formulas actionum, sed etiam dominium quintæ partis induxit. Quod rerum dominia etiam extra iudicium iure humano acquirantur, testatur expresse Isidorus: qui, vt habetur in decretis dist. 1. ait: *Ius gentium est sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia.* Ex quibus verbis habetur, quod iure gentium non solum formulæ actionum, sed etiam sedium occupationes, seruitutes & postliminia sunt inducta. Item, vt ibidem habetur, idem Isidorus ait: *Ius militare est belli inferendi solemnitas.* Et infra: *Item, prædæ diuisio & pro personarum laboribus & qualitatibus iusta diuisio, ac principis portio.* Ergo iure militari, quod est ius humanum, non tantum formulæ actionum, sed etiam prædæ diuisio & portio principis sunt inductæ. Item, sicut dictum est supra, vsucapiones & præscriptiones per iura ciuilia sunt inductæ. Sed per vsucapiones, & præscriptiones rerum dominia acquiruntur. Ergo per iura ciuilia aliud quam formulæ actionum inducitur. Secundo dicunt, quod errat, cum dicit Augustinum dixisse verba prædicta non quod ea pro veritate teneret, sed tantum modo cum hæreticis disputando. Nam si Augustinus dixit illa verba cum hæreticis disputando: aut accipit ipsa tanquam falsa simpliciter, aut tanquam vera, aut tanquam falsa tamen ab eis concessa, aut tanquam dubia. Si accepit ipsa contra hæreticos tanquam falsa simpliciter, per ipsa non potuit eos conuincere: & ita inaniter laborauit. Si accepit ea tanquam vera, habetur intentum: quod dicat ea tanquam tenens ipsa pro veris. Si accepit ea tanquam falsa, tamen concessa ab hæreticis, hoc est omnino falsum: quia hæretici contra quos disputauit Augustinus, ipsa non reputauerunt vera, cum ipsi dixerunt, vt recitat Augustinus ibidem: *Quid nobis & Imperatori?* quasi dicerent, res nostras ab Imperatoribus non tenemus: Ergo ipsi illa verba minime concedebant. Nec accepit ea Augustinus tanquam dubia: quia tunc per ipsa hæreticos minime conuicisset, sed inaniter laborasset, & ita Augustinus verba prædicta tanquam vera, cum ipsa acceperit, non tanquam dicta ab aliis recitando, sed simpliciter asserendo.

(Loquitur enim de iure agendi in iudicio.) Verum est, quod loquitur de iure agendi, cum dicit, *Quo iure defendis villas Ecclesiæ?* Et etiam loquitur de iure possidendi, cum dicit, *vnde quisque possidet quod possidet: nonne iure humano?* *(Cuius formulas ius ciuile, & non aliud introduxit.)* Affirmatiua est vera: sed negatiua est erronea, quia ius ciuile etiam rerum dominia introduxit. *(Quis audet dicere.)* Scilicet in iudicio, vel extra iudicium, quasi diceret, nullus: quia, *tolle iura Imperatorum: & quis* (ex conscientia extra iudicium) *audeat dicere hæc villa mea est?* quasi dicat, nullus potest in iudicio proponere hoc, nisi per Imperatoria iura. Ex ista negatiua sequitur alia negatiua, scilicet quod nullus potest extra iudicium veraciter dicere: Hoc est meum, quo ad dominium, nisi per iura Imperatoria. Et ita per iura Imperatoria, non tantum formulæ actionum, sed etiam vera dominia inducta fuerunt. *(Quod ius actionem introduxit.)* Ista affirmatiua est vera: & etiam ista, quod ius multarum rerum dominia introduxit. *(Non quod hoc pro veritate teneret)* Ista negatiua est falsa, sicut ostensum est. *(Quod dominium de iure diuino non esset.)* Istam negatiuam Augustinus non dixit, cum hæreticis vt iste dicit, sicut expresse patet in s. cap. *Quo iure,* sed dixit istam affirmatiuam iure Diuino: *Domini est terra* &c. Et affirmatiue dixit omnia possideri iure humano: & ista affirmatiua; omnia possidentur iure humano, vera fuit tempore Augustini. Sed ante natiuitatem Christi non semper fuit vera: quia aliquando multa possidebantur iure diuino, & non iure humano. Ista autem negatiua, dominium non est de iure Diuino, tempore Augustini habuit vnum sensum verum, & alium falsum. Si enim intelligatur, quod dominium fuerit præcise à iure humano & nullo modo, nec mediate nec immediate à iure diuino, erronea est. Si autem intelligatur, quod dominium proprium alicuius rei non est à iure Diuino, hoc est, non habetur ex speciali dono Dei per reuelationem specialem manifestato: sic est modo verum, & fuit tempore Augustini, quod dominium non est sic iure à Diuino. Aliquando autem fuit hoc falsum. *(Ipse idem Augustin. contrarium dicit expresse.)* Falsum est, quia Augustin. ibidem de dominio nullam facit mentionem. *(Non recte à quocunque possit possideri, nisi vel iure diuino.)* Signanter loquitur Augustin. cum nota possibilitatis, ne ex verbis suis aliquis concluderet, quod de facto aliqua possideantur iure Diuino, non illo modo quo omnia à quocunque possidentur, iure Diuino possidentur, quo cuncta iustorum sunt: vnde dixit, *sunt* & non dixit, possidentur. Si enim dixisset, quod cuncta possidentur à iustis, non esset ita apparens dictum Augustini, imo falsum. Nam omnia dicuntur esse iustorum, quia iusti digni sunt omnibus: licet non omnia possideant: nec omnia sunt iustorum quo ad dominium & proprietatem, sed quo ad dignitatem habendi. Et ita Augustin. cum dixit, *cuncta iustorum sunt,* de dominio non loquitur. *(Vel iure humano quod in potestate est regum terræ &c.)* quod tempore Augustini habuit veritatem, secundum mentem Augustini.

Cap. XCII.

Item, non obstat 12. q. 1. c. dilectissimis, vbi dicitur sic: Communis vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit: sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum, alius istud. Et sic inter mortales facta est diuisio. Ex hoc dicit ipse, quod diuisio temporalium est facta per ius humanum, quod dicitur iniquum & contra æquitatem iuris naturalis. Dicimus quod hoc est falsum: quia per iniquitatem non intellexit ius gentium, cum sit æquum, sed intellexit peccatum primorum parentum, per quod natura corrupta fuit, & post non fuit contenta communibus, sed sibi propria voluit possidere.

Hic

Hic respondet ad secundam anctoritatem inductam pro assertione contraria, dicens quod per *iniquitatem* non intelligitur ius gentium, sed peccatum primorum parentum, postquam homines voluernnt sibi propria possidere.

Sed isti impugnatores dicunt, quod hic per propria verba conuincitur: quia si post peccatum primorum parentum homines, scil. primi parentes, vel alii, non fuerint contenti communibus, sed voluerunt sibi propria possidere: ergo per adinuentionem humanam, & per consequens iure humano est dominiorum diuisio introducta.

(*Communis vsus omnium*) Id est, potestas cuiuscunq; cum debitis circumstantiis vtendi omnibus esse debuit, scil. in statu innocentiæ: & adhuc deberet, si non esset pronitas hominum ad dissentiendum & male agendum. (*Sed per iniquitatẽ*) hoc Glossa 12. q. 1. c. *dilectissimis*, exponit dupliciter. Vno modo sic, *per iniquitatem, id est, per consuetudinem iuris gentium æquitati naturali contrariam*. Id est, quæ consuetudo est contraria illi æquitati naturali, quæ fuisset in statu innocentiæ, & etiam illi æquitati naturali, quę debet esse inter homines in omnibus sequentibus rationem. Æquitati autem naturali, quæ est inter homines pronos ad dissentiendum & male agendum, non est contraria ista consuetudo, & ita contrarietas est secundum genus naturæ, & non est secundum genus morum; quia talis consuetudo non est iniqua neq; mala. Istã expositionem Glossæ secutus est appellans. Aliter exponit sic, *per iniquitatem, id est, per sollicitudinem, vt ibi: Facite amicos vobis de mammona iniquitatis, id est, quæ per sollicitudinem est quæsita*. Et ita secundum Glossam *iniquitas* accipitur pro iure gentium & pro sollicitudine: & vtroq; modo exponendo *per iniquitatem* accipitur quodammodo caussaliter, & tam ius gentium quam sollicitudo humana sit caussa diuisionis dominiorum factæ inter mortales. Tertio modo potest exponi, sicut iste exponit, *vt iniquitas* accipiatur ibi pro peccato primorum parentum. Et tunc *per iniquitatem* non accipitur proprie caussaliter, sed accipitur occasionaliter: quia iniquitas primorum parentũ fuit occasio diuisionis dominiorũ. Si enim nõ peccassent, nunquã fuisset diuisio, & tamen nõ fuit caussa diuisionis, sed voluntas humana sequens fuit caussa diuisionis dominiorũ prima. Aliquorum autẽ dominiorũ volũtas diuina sola fuit caussa. Et sic aliquã alio modo facta fuit aliquã inter mortales diuisio, scil. per specialem ordinationem diuinã speciali reuelatione manifestatam. (*Ex hoc dicit ipse quod diuisio temporaliũ est facta per ius humanũ, quod dicitur iniquum, & contra æquitatem iuris naturalis.*) Hic appellanti falsum imponit, quia nunquam dicit, ius humanum esse iniquum: licet dicat, quod est æquitati naturali contrarium. Sed quomodo hoc debeat intelligi, patet ex prædictis. (*Quia per iniquitatẽ non intellexit ius gentium.*) Hoc contradicit Glossæ prędictæ. (*Cum sit æquum.*) Proprie loquẽdo verum est, quod est æquum. Et tamen aliter accipiendo vocabulũ, & forte improprie, potest vocari aliquo modo iniquitas, & dici quod non est æquum. Sic enim loquitur Glossa *di. 1. ius generale*, dicens: *Quandoq; tamen est aliquod ius, quod non est æquum, nec iustum: vt si alicuius vxor adultera &c.* Et imprudenter inducitur quandoq; rigor contra naturalem æquitatem. Qualiter autem verba hæc possunt intelligi, patere potest ex prædictis. (*Sed intellexit peccatum primorum parentum.*) Conceditur, quod sic potest intelligi: cum hoc tamen stat, quod etiam aliter possit intelligi. (*Post non fuit contenta communibus, sed sibi propria voluit possidere.*) Hic, sicut dictum est, clare concedit, quod per voluntatem humanam facta est dominiorum diuisio, & ita sibiipsi contrarius inuenitur.

C A P. XCIII.

Quod autem dominium rerum temporalium habuerit, sacra Scriptura, tam in Testamento Veteri quam in Nouo in multis locis testatur. Multi quidem Prophetæ eum regem populi Israelitici, & per consequẽs habere regni dominium prophetauerunt. Esaias quidẽ de eo prophetizauit, Esa. 33. sic dicens: Ecce Dominus iudex noster, Dominus legifer, Dominus rex: ipse veniet & saluabit nos. *Et per os Hieremiæ Propheta, Dominus Hieremiæ 23. ita dicit:* Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. *Et sequitur*: Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. *Iste enim est lapis abscissus de monte sine manibus, cui Deus cœli dedit regnum, quod in æternum non dissipabitur, vt habetur Daniel. 2. Item, Zachariæ 9. de eo dicitur sic:* Exulta satis filia Hierusalem, iubila filia Hierusalem. Ecce rex tuus veniet, iustus & Saluator ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. *De hoc Dauid in multis locis prophetauit. Vnde in quodam loco in persona eius sic dicit:* Ecce constitutus sum rex ab eo super Sion &c. *eumq; futurum in multis aliis locis prophetauit. Vnde totus ille Psalmus,* Eructauit, *loquitur de rege isto & sponsa eius, scil. Ecclesia. Et multi alii Psalmi loquuntur de rege huiusmodi satis clare. De hoc etiam Salomon Canticorum 3. sic dixit:* Egredimini filiæ Sion, & videre regem Salomonem &c. *De hoc etiam antequam conciperetur, Gabriel Archangelus, vt legitur Lucæ 1. dixit:* Dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit &c. *Item, & eo nato Angelus ad pastores Lucæ 2. dixit:* Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, *id est, Rex & Dominus. Huic etiam nato illi tres Magi Euangelici Matth. 2. perhibuerunt testimonium, sic dicentes:* Vbi est qui natus est Rex Iudæorum. *Item, ille Nathanael verus Israelita, in quo dolus non erat, dixit ei Iohan. 1.* Rabbi tu es filius Dei: tu es Rex Israel. *Pilatus quoq; in superscriptione scripsit:* Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. *Et reclamantes,* Noli scribere Rex Iudæorum: sed quia dixit se regem Iudęorum *audire noluit, sed respondit,* quod scripsi scripsi. *Hoc etiam Saluator noster confessus fuit, Iohan. 18. Cum enim Pilatus interrogaret eum, vtrum esset Rex Iudæorum, respondit ei:* Regnum meum non est de hoc mundo. *Ex quo Pilatus concludens dixit:* ergo Rex es tu. *Iesus vero respondit:* Regnum meum non est hinc: *non dixit, non est hic: sed*

SEcundo quæritur, vtrum Christus alicuius rei temporalis dominium habuerit & quale.

dixit,

dixit, non est hinc, *quasi diceret, regnum meum à mundo non habeo, sicut nec habebat, imo à Deo, sicut Angelus genitrici prædixerat, dicens Luca prim.* Dabit ei Dominus sedem Dauid &c. *Etiam hoc Beatus Petrus Actuum secund. expresso testatur, dicens*: Certissime sciat omnis domus Israel: quia & Dominum eum Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis. *In quibus verbis satis clare Petrus concludit duo de Domino nostro Iesu: videlicet quod regnum suum à mundo non habuerit, sed à Deo, ex eo quod dixit, quod Iesum fecit Dominus Christum. Per Christum enim regem intelligimus: quia* Christus *interpretatur* vnctus. *Et quia reges inungi consueuerunt, per Christum intelligimus regem. Vnde Rabanus ibidem*: Manifeste Petrus ex hoc verbo regnum Christi non terrenum, sed cœleste ostendit esse. *Item, concludit Petrus ex verbis prædictis, quod Christus inquantum homo subsistens in diuino supposito fuerit Dominus & rex factus. Constat enim quod inquantum erat Deus, crucifixus non fuit, sed inquantum homo. Et ideo cum rex & Dominus fuerat factus inquantum crucifixus: & crucifixus fuit inquantum homo: sequitur quod & regnum & dominium tanquam homini Deus ei concessit. Hoc etiam supponit Angelus eo nato pastoribus, dicens*: Hodie natus est Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid, *id est, Rex & Dominus. Vbi aduertendum, quod illud, quod Gabriel Archangelus Christo nondum nato dixerat de futuro, dicens Mariæ*: Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius &c. *Angelus iste eo nato dixit pastoribus per verba de præsenti dicens*: Hodie natus est Saluator, qui est Christus Dominus. *Hoc Augustin. in libro de Concordia Euangelistarum, in proœmio expresse testatur dicens*: Dominus Iesus Christus vnus verus rex & vnus verus sacerdos est. *Et paulò post dicit sic*: Secundum hominem quippe Christus & rex & sacerdos effectus est, cui dedit Deus sedem Dauid patris sui, & regni eius non erit finis. *Item, quod Saluator fuerit Dominus omnium temporalium videtur. De eo enim dicitur Esaiæ decim. sext.* Emitte agnum Domine dominatorem &c. *Item Michea quinto de eodem dicitur sic*: Et tu Bethlehem Effrata paruulus es in millibus Iuda. Ex te enim egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. *Malachiæ vero tert. de eo dicitur sic*: Statim veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis, & angelus testamenti quem vos vultis. *Item, Iohannis decim. tert, ipsa veritas dixit*: Vos vocatis me magister &c. *Item Matthæi vigesim. prim. dicit discipulis*: Ite in castellum quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam & pullum cum ea: soluite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: quia Dominus his opus habet, & confestim dimittet eos. *Hoc quoque Beatus Iohan. Apocalypsis decimo non. cap. testatur, dicens*: habet scriptum in vestimento suo, rex regum & Dominus dominantium. *Hoc insuper Apostoli in suo Symbolo confitentur dicentes*: Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum qui conceptus est. *Hoc etiam sancti patres in Symbolo, quod cantatur in Missa, protestantur expresse ibi*: Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum &c. *Præmissa autem, scilicet regnum & vniuersale dominium, habuit Iesus inquantum Deus ab æterno, eo ipso, quia Deus pater genuit eum, & inquantum homo ex tempore, scilicet ab instanti conceptionis suæ ex Dei datione, vt patet ex prædictis.*

Postquam in parte præcedenti disseruit, quo iure sit rerum dominium introductum: hic ad quæstionem principalem accedit, inquirens, an Christus & Apostoli alicuius rei temporalis habuerunt dominium. Et diuiditur in duas partes: quia primo tractat prædictam materiam de Christo. Secundo de Apostolis, ibi; *Nunc autem de Apostolis videndum.* Prima diuiditur in duas: quia primo ostendit, quod Christus inquantum homo habuit regnum & vniuersale dominium rerum temporalium. Secundo ostendit, quomodo hoc non obstante Christus fuit pauper. Secunda ibi; *sed dicit iste hæreticus.* Prima in tres: quia primo ostendit, quod Christus ab instanti suæ conceptionis habuit regnum & vniuersale dominium omnium temporalium ex Dei datione.

Secundo ostendit, quod non ab instanti suæ conceptionis, sed postea quarundam rerum per alios modos acquisiuit dominium.

Tertio ostendit, quod Christus regno & vniuersali dominio nunquam renunciauit. Secunda ibi; *Et nihilominus habuit dominium.* Tertia ibi; *Et si velit dicere.* Prima posset diuidi in tres partes: quia primo ostendit per 15. auctoritates, quod Christus inquantum homo fuit rex in temporalibus. Secundo ostendit per octo auctoritates, quod Christus inquantum homo fuit Dominus omnium temporalium, ibi: *Item, quod Saluator fuerit Dominus omnium.* Tertio determinat, quando Christus habuit regnum & dominium omnium ibi: *præmissa autem.* Primo autem quærit quæstionem. Secundo determinat ostendemus, quod Christus habuit dominium omnium temporalium, quod fuit rex, quod per 15. auctoritates ostendit.

Sed isti impugnatores dicunt hic contineri duas hæreses manifestas. Quarum prima est, quod Christus inquantum viator, fuit rex in temporalibus. Secunda est, quod Christus inquantum homo viator ab instanti conceptionis suæ fuit Dominus temporalium omnium. Vt autem apertius conuincant hæreses supradictas, sic procedunt. Primo æquiuocationes istorum nominum *rex* & *Dominus* declarare nituntur. Secundo circa prædicta quam suam reputant, explicant veritatem. Tertio duas assertiones prædictas hæresim sapere manifestam probare conantur.

Circa primum dicunt, quod hoc nomen *rex*, cum dicatur à regendo, secundum varios modos regiminis, potest aliquis rex modis variis appellari. Vnde vt de diuino regimine, & angelorum, & etiam de regimine quale inuenitur in rebus irrationabilibus taceatur: Inter homines præter modos alios, triplex regimen reperitur. Vnum est, quo aliquos alios regit temporaliter, quantum, scilicet ad temporalia & actiones quæ temporalia dignoscuntur respicere:

&

& isto modo largissime accepto nomine Regis, Imperatores, Reges, Duces, Comites, & Barones, & Patresfamilias possent vocari reges. Vnde & nonnunquam vulgariter dicitur, quod *quilibet Pater-familias est rex in domo sua.* Secundum tamen modum communem loquendi illi soli ab isto modo regendi appellantur reges, qui supremum modum regendi huiusmodi obtinere noscuntur. In quo tamen modo aliqui possunt esse gradus, & sic Reges à Ducibus, Baronibus, & aliis Potestatibus secularibus distinguuntur. Aliud est regimen spirituale, quo quis alios circa spiritualia regit. Et isto modo Papa & quilibet prælatus potest rex vocari. Si enim, sicut post patebit, qui motus & passiones suas sensuales per rationem regit, rex poterit appellari: multo magis qui alios circa spiritualia regit, regis nomen poterit obtinere. Aliud est regimen, quo quis seipsum, ac motus & actus suos ratione recta regit. Et ab isto regimine quilibet rationabiliter viuens poterit rex nuncupari. Vnde & propter hoc Beatus Remigius omnes Christi electos asserit esse reges.

Exponens enim illa verba Apocalypsis prim. *Fecit nos regnum & sacerdotes Deo patri suo*, ait: *Per hanc sententiam omnes sacerdotes demonstrantur, qui supra reges fuerant appellati.* Quia enim caput Dei filius rex & sacerdos, congruenter & membra capitis reges & sacerdotes vocantur, quibus per Petrum dicitur: *Vos estis genus electum regale sacerdotium. Ipsi enim sunt reges, ipsi & sacerdotes & sacrificium, & altare. Quia & tumultus carnalium voluptatum contra se insurgentes, vt reges, refrenant, sacrificium laudis & mortificationis Deo immolant, corpusque suum à præsentis seculi cupiditatibus mortificant, vt hostia viua fiant. Ipse itaque vnigenitus prius rex & sacerdos, fecit nos suos electos & sacerdotes, quos reges terra constituit, & ipse tempore sacerdotes monstrantur.* Ex his clare monstratur, quod aliquis à regendo proprias cupiditates & motus sensuales poterit rex vocari, & ita in scripturis hoc nomen rex variis modis accipitur.

Secundo dicunt, quod hoc nomen *Dominus* æquiuoce in scripturis accipitur. Vno enim modo dicitur aliquis Dominus, propter aliquam potestatem, quam noscitur obtinere. Et iste modus in multis diuiditur, de quibus dictum est *supra 2. cap.* Alio modo dicitur aliquis Dominus propter prærogatiuam sanctitatis, virtutis, vel sapientiæ, aut diuitiarum, vel alicuius alterius excellentiæ. Sic enim diuites & potentes, ac domini magni, sacerdotes & religiosos, ac alios multos, sæpe numero *Dominos* appellant: propter prærogatiuam sanctitatis, religionis, aut ordinis, vel sapientiæ, & alicuius excellentiæ, quam in eis considerant, vel in eis reputant præeminere. Sic etiam multi diuites vocant aliquos Dominos, quibus tamen non reputant se subiectos. Et iste modus loquendi non solum in vulgari locutione, sed in scripturis Diuinis habetur. Abdias enim, vt supra habetur 3. Regum decim. septim. dixit Heliæ Prophetæ: *Nunquid indicatum est tibi à Domino meo quid fecerit?* Vbi Abdias Heliam dominum suum vocauit propter prærogatiuam prophetiæ & sanctitatis, quam sciunt in ipso. Sic mulier Sunamitis, quæ Elisæo fecerat cœnaculum, propter prærogatiuam sanctitatis dominum appellauit, vt habetur 4. Regum quart. cap. dicens: *Noli quæso Domine mi vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ.* Et post: *Nunquam petiui filium à Domino meo.* Et ita hæc mulier Elisæum Dominum appellauit, cui tamen temporaliter subiecta non fuit.

Secundo principaliter isti impugnatores circa paupertatem Christi suam, quam reputant, exprimunt veritatem, dicentes, quod Christus inquantum Deus fuit rex omnium, sicut & pater rex est omnium: & eodem regimine, quo pater omnia regit. Secundo dicunt, quod Christus inquantum homo mortalis, non erat rex à regendo temporaliter, & secundum quod aliquis dicitur rex, propter supremum modum regendi temporaliter alios: licet fuerit rex temporaliter à regendo aliquo modo temporaliter Apostolos, qui cum eo quasi conuersabantur continue.

Tertio dicunt, quod Christus fuit rex à spirituali regimine: quia ad hoc venit in mundum, vt scilicet fideles sibi credentes quantum ad spiritualia gubernaret.

Quarto dicunt, quod Christus inquantum Deus, fuit Dominus omnium, sicut Deus pater est Deus omnium.

Quinto dicunt, quod Christus inquantum homo mortalis, non erat Dominus omnium temporalium dominio proprio sibi, licet fuisset Dominus omnium dominio communi, quod secundum multos datum fuit à Deo toti generi humano: & hoc si nulli licet renunciare tali dominio.

Sexto dicunt, quod licet Christus inquantum homo mortalis, nullius rei habuit dominium: quod in scripturis vocatur proprietas. Poterat tamen anthonomastice propter prærogatiuam vnionis naturæ humanæ in ipso ad diuinam, sanctitatis ac aliarum gratiarum dominus appellari. Ex his dicunt isti patere, quod iste impugnatus nominum æquiuocatione deceptus in hæreses incidit prædictas.

Tertio igitur principaliter duas assertiones prædictas sapere hæresim manifestam probare nituntur. Ad cuius euidentiam, primo explicant intentionem istius impugnati, dicentes: quod iste non solum intendit, quod Christus inquantum homo mortalis, fuerit rex propter regimen temporale non propter quemcunq; modum regendi temporaliter, sed propter potestatem regendi supremo modo regendi temporaliter: ita quod non solum inquantum Deus, sed etiam inquantum homo mortalis ex officio sibi commisso pertinebat ad ipsum de temporalibus iudicare, hæreditates diuidere, leges condere seculares, homicidas, latrones & malefactores alios debitæ subdere vltioni, peregrino, pupillo, & viduæ, cum opprimerentur à potentibus, temporale exhibere auxilium, & alia quæ ad regum secularium officium pertinent, exercere. Nec etiam intendit solummodo, quod Christus fuerit Domi-

Dominus omnium illo modo quo quilibet est quodammodo Dominus omnium, sicut totum genus humanum habet omnium commune dominium; sed etiam intendit, quod ita vel verius omnia erant Christi inquantum fuit homo mortalis, quo ciuitates & castra sunt alicuius regis, ita quod habuit dominium in speciali, & non solum in communi.

Hoc viso primo probant isti, quod Christus inquantum homo mortalis, non erat rex in temporalibus, à supremo modo regendi temporaliter. Secundo ostendunt, quod non fuit Dominus prædicto modo omnium rerum temporalium. Primum ostendunt primo auctoritatibus; secundo rationibus. Est autem prima auctoritas, per quam ostendunt, quod Christus non fuit prædicto modo rex, ipsius Christi dicentis Iohan. 18 *Regnum meum non est de hoc mundo.* Ex quibus verbis habetur, quod regnum Christi inquantum homo, non fuit regnum temporale. Sed ad hoc respondat iste impugnatus dicens, quod Christus non intendebat negare regnum suum esse temporale & mundanum: sed intendebat dicere, quod regnum suum non habebat à mundo, sed à Deo: quia mundus non sibi reddit regnum, nec eligit eum in regem, sed Deus. Vnde, sicut patet supra, iste impugnatus hanc auctoritatem pro sua assertione adduxit, probans per eam, quod Christus fuit rex, quamuis non habuerit regnum à mundo, sed à Deo. Vnde propter hoc dixit Christus, vt dicit: *Regnum meum non est hinc*: & non dixit, *non est hic*. Ex hoc dans intelligere, quod regnum non habebat à mundo, sed à Deo. Sed dicunt isti, quod hic scripturam Diuinam aliter intelligit, quam sensus Spiritus sancti efflagitat, ad suum sensum scripturam trahens apertissime repugnantem. Nam quod Christus per verba prædicta intendebat asserere, quod non habuit regnum temporale, nec tale, qualia mundani nituntur acquirere, per seriem Euangelii etiam patet aperte. Nam, sicut in textu Euangelico constat, præcipua accusatio, quam Iudæi proponebant coram Pilato contra Christum, & per quam volebant maxime prouocare Pilatum contra Christum, imo per quam vltimo coegerunt quodammodo Pilatum dare sententiam contra Christum, fuit de regno Christi, dicentes, quod Christus se asseruit Regem Iudæorum. Vnde Lucę vigesim. tert. sic scribitur de Iudæis: *Cœperunt autem illum accusare, dicentes, hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse* Iohan. decim. non. sic habetur: *Quærebat Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari.* Et post dixit eis Pilatus: *Regem vestrum crucifigam?* Responderunt pontifices; *Non habemus regem, nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Iudæi principaliter accusauerunt Christum, quod regem se fecerit, loquentes de rege temporali, qualem regem Cæsar noluit sustinere, ne recognosceret regnum ab ipso. Propter quod dixerunt, *Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari.* Et per hanc accusationem vltimo coegerunt quodammodo Pilatum in necessitatem dandi sententiam mortis contra Christum, sicut patet per verba præallegata.

Sed Christus non negauit se regem, imo asseruit, & tamen accusationem Iudæorum sufficienter excludit coram Pilato, qui nullum voluit sustinere regem Iudæorum præter Cæsarem, illo modo appellando regem, quo Iudæi accusantes Christum loquebantur de rege. Ergo manifeste patet, quod Christus declarauerit coram Pilato aliter se esse regem, quam Iudæi loquebantur de rege, & quod non erat rex illo modo, quo Iudæi loquebantur de rege. Cum ergo illi intellexerint de rege temporali regnante vel temporaliter regnare volente, sequitur quod Christus dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo*: ostendit se non esse regem temporaliter, nec regnum terrenum habentem.

Hic oportet tria probare. Primum est, quod Iudæi accusantes Christum intelligebant de rege temporaliter regnante, vel temporaliter regnare volente. Secundum est, quod Pilatus nullum præter Cæsarem volebat esse regem Iudæorum; illo modo loquendo de rege, quomodo intelligebant Iudæi. Tertium est, quod Christus Pilato satisfecit accusationem Iudæorum sufficienter & aperte excludendo. Ex quibus patenter concluditur, quod Christus aliter loquebatur de rege & de regno, quam Iudæi: & per consequens non asseruit se regem in temporalibus, sed alio modo. Primum est satis apertum: quia aliter per dictam accusationem Pilatum contra Christum minime prouocassent. Romani enim & nuncii eorum de his, quæ pertinebant ad legem Iudæorum, tunc temporis parum curare videbantur: Nec propter transgressionem legis aliquem dignum morte iudicabant. Vnde, sic habetur Actuum vigesim. tert. Lisias tribunus mittens beatum Paulum ad Felicem præsidem, scripsit in hæc verba: *Quem* (scilicet Paulum) *inueni accusari de quæstionibus legis eorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem crimen.* Et, sicut legitur cap. vigesim. quint. Pontius Festus de Paulo loquens dixit: *De quo cum stetissent accusatores nullam causam deferebant, de quibus suspicabar malam: quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant aduersus eum, de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus viuere.* Et post: *Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse.* Et cap. vigesim. sext. sic legitur: *Et surrexit Rex, & Præses & Bernice, & qui assidebant eis. Et cum secessissent, loquebantur ad inuicem dicentes, quia nihil morte aut vinculis dignum quid fecit homo iste.* Ex his verbis colligitur euidenter, quod Romani tunc temporis propter diuersas & aduersas affectiones legis Iudaicæ, etiam si dixissent aliqui aliquem hominem esse Deum, cum Paulus fateretur Iesum Christum esse Deum, nullum dignum morte ac vinculis reputabant. Ergo quantumcunq; Iudæi accusassent Christum Pilato, quod dixisset se esse Deum vel regem, alio modo quam temporaliter, & non in præiudicium regni temporalis Cæsaris, Pilatum contra Christum minime prouocassent, sed Pilatus eorum accusationem friuo-

lam reputasset, quia non reputaret eam contra Cæsarem, aut contra pacem publicam temporalem. Ergo Iudæi loquebantur de rege temporali.

Secundum etiam, scilicet quod Pilatus nullum præter Cæsarem esse volebat regem temporalem Iudæorum, est manifestum: quod ipse sciebat Cæsarem vendicare sibi dominium omnium regnorum, & ita nolebat aliquem esse regem Iudæorum, nec ab ipso recognoscere regnum.

Tertium, scilicet quod Christus Pilato satisfecit dictam accusationem Iudæorum sufficienter & aperte excludendo, per textum Euangelicum patenter ostenditur. Nam post dictam accusationem Iudæorum, & responsionem Christi, qua concesserat se esse regem, & quo modo esset rex expressetat. Dixit Pilatus, sicut habetur Iohan. decim. octau. *Ego nullam in eo inuenio causam*. Et cap. decim. non. dixit Pilatus: *Ecce adduco eum foras vt cognoscatis, quia eo in nullam causam inuenio*. Et post: *Accipite eum & crucifigite eum. Ego non inuenio in eo causam*. Ex quibus verbis clare patet, quod Pilatus reputabat accusationem Iudæorum per responsionem Christi sufficienter exclusam. Quia cum Iudæi Christum coram Pilato accusassent, quod ipse diceret se regem Iudæorum. Quod sine dubio ipsi de rege temporaliter regente aut volente regere intelligebant, quia aliter nullo modo fuisset in præiudicium Cæsaris. Quod tamen ipsi manifestissime prætendebant, dicentes: *Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari*. Et cum Christus per responsionem suam insinuasset manifestissime, quod non vendicare intendebat sibi regnum temporale, quod de hoc mundo esset: sed aliud spirituale, de quo prius dictum est. Et ita clarissime demonstrasset Pilato multiplicitatem & æquiuocationem huius nominis regis: & per consequens, quod dixisset se regem longe alio modo, quam intellexerunt Iudæi in accusatione.

Et cum Pilatus vidisset, quod Iudæi probare non poterant, quod Christus dixisset se regem in præiudicium Cæsaris, ipse Pilatus accusationem eorum friuolam reputabat: quia, sicut testatur Matth. cap. vigesim. septim. *sciebat quod per inuidiam tradidissent eum*. Propter quod sic habetur ibidem: *Accepta aqua lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum à sanguine iusti huius*. Et Marci decimo quint. sic legitur dixisse Pilatus: *Vultis dimittam vobis regem Iudæorum? Sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum*. Ex quibus verbis patenter colligitur, quod Pilatus intellexit aperte, quod Iudæi accusantes Christum, quod dixerat se regem Iudæorum: & Christus concedens se regem Iudæorum, accipiebant nomen *regis* æquiuoce. Nam si Christus dixisset se regem illo modo, quo accipiebant Iudæi accusantes ipsum, Pilatus reputasset dignum morte, tanquam in iudicio confessum de crimine dignissimo morte, vsurpando scilicet regnum temporale præter Cæsaris voluntatem. Sed quæreret aliquis, vnde aduertit Pilatus, quod Christus se aliter intelligebat esse regem, quam Iudæi accusantes? Dicendum est, quod hoc aduertit ex verbis Christi, cum dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo: quia si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non est hinc*. Ex quibus verbis dedit intelligere, quod non habebat tale regnum, de quali accusabant Iudæi: quia si habuisset tale regnum, ministri sui decertassent pro eo, vt non traderetur Iudæis. Sed adhuc ex istis verbis non videtur Pilatus plane intellexisse, an Christus fateretur se esse regem hic vel alibi, nec quale regnum haberet: & ideo quasi admirando intulit: *Ergo rex es tu?* & quasi diceret: Ergo tu concedis te esse regem, quamuis non talem regem, sicut dicunt Iudæi. Vbi est ergo regnum tuum: & quale regnum habes? Ad istas quæstiones, quas aliquo modo videbatur cogitare Pilatus, respondit Christus declarans, vbi & quale esset regnum suum, dicens: *Tu dicis quod rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati: & omnis qui est ex veritate, audit vocem meam*. Vbi Christus primo fatetur se regem dicens: *Rex sum ego*. Secundo ostendit, vbi est regnum suum, quia hic, cum dicit: *in hoc natus sum & ad hoc veni in mundum*: quasi diceret, natus sum vt regnem in hoc mundo. Tertio ostendit, quale fuit regnum suum, & qualiter regnare venerat dicens: *Vt testimonium perhibeam veritati*, quasi diceret, veni regnare, sed non veni regnare temporaliter, sed spiritualiter perhibendo testimonium veritati. Quarto ostendit, quæ pertinebant ad regnum suum: quia credentes in eum. Et ideo dicit: *Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam*: quasi diceret, Omnes qui credunt veritati, pertinent ad regnum meum.

Et ita ex his verbis fuit Pilatus plene informatus, quod quamuis Christus reputasset se regem hic, non tamen reputauit se regem temporalem. Et ideo Pilatus non reputauit Christum in aliquo Cæsari, qui quærebat regna temporalia, aduersari. Quare ipsum reputauit innocentem, qui aliter intellexit se regem, quam Iudæi. Et ista veritas sic per seriem Euangelicam declarata, scilicet quod Christus aliter fuit rex, quam intellexerant Iudæi accusantes ipsum, sanctorum auctoritatibus confirmatur. Vnde Augustinus super Iohannem ait: *Fideles Christiani sunt regnum eius; quod non tollitur, imo emitur sanguine Christi*. Ergo tēpore Pilati solum modo Christiani pertinebant ad regnū Christi. Sed si Christus fuisset rex illo modo, quo Iudæi loquebantur de rege accusantes Christum, non solum Christiani, sed omnes Iudæi in regno Iudææ constituti pertinuissent ad regnum Christi, quod falsum est secundum Augustinum. Ergo secundum Augustinum aliter Christus fuit rex, quam intelligebant Iudæi. Hoc etiam testatur Chrysostomus super illud, *regnum meum non est hinc*, dicens: *Non priuat mundum à sua prouidentia & prælatione: sed ostendit regnum suum non esse humanum neque temporale*. Ex quibus verbis patenter habetur, quod Christus non habebat regnum tale, quale est regnum humanum & mundanum: & ita non fuit illo modo rex, quo intelligebant Iudæi. Ex hoc aperte docet Augustinus super Iohannem cap. 19. dicens sic: *Audite Iudæi & Gentes, audi circumcisio, audi præpu-*

preputium, audite omnia regna terrena: non impedio dominationem vestram in hoc mundo, quia regnum meum non est de hoc mundo: nolite metuere metu vanissimo, quo ille Herodes maior expauit, & tot infantes occidit timendo potius quam irascendo crudelior. Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo: quid amplius? venite ad regnum, quod non est de hoc mundo? Venite credendo, & nolite seuire metuendo. Dicit quidem in Prophetia de Deo patre: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Sed Sion & mons ille non est de hoc mundo. Quod enim est regnum eius, nisi credentes? quibus dicitur: De hoc mundo non estis, sicut ego non sum de hoc mundo, quamuis eos vellet esse in hoc mundo. Propter quod de ipsis dixit ad patrem: Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. Vnde & hic non ait: regnum meum non est in hoc mundo: sed, non est de hoc mundo: cum hoc probaret, dicens: Si regnum meum esset de hoc mundo, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non est hinc: non ait, non est hic: sed non est hinc. Hic enim est regnum eius vsque in finem seculi habens inter se commixta zizania vsq; ad messem. Messis enim est finis seculi, quando messores venient, id est, angeli, & colligent de regno omnia scandala. Quod vtique non fieret, si regnum suum non esset hic: sed tamen non est hinc, quia peregrinatur in mundo. Hæc Augustinus. Ex quibus tria colliguntur aperte. Quorum primum est, quod modus regiminis Christi dominationem terrenam & terrenorum nullatenus impediuit. Ex quo sequitur, quod Christus non veniet regnare temporaliter siue seculariter, sed spiritualiter solum: quia si de regimine seculari se intromisisset, dominationem secularium impediuisset, ipsosque maxime prouocasset. Secundum est: quod ad regnum Christi non peruenitur per secularem subiectionem, sed per fidem, quia credendo. Et per consequens regnum Christi non est seculare seculariter gubernatum, sed spirituale spiritualiter gubernatum. Tertium est, quod credentes sunt regnum Christi: quia Ecclesia est regnum Christi. Vnde sicut Christus est rex & sponsus, ita Ecclesia est regnum & sponsa. Et propter hoc sæpe Ecclesia Christi præsens in hoc mundo regnum cœlorum in hoc Euangelio appellatur, teste Gregor. qui in Homelia *De communi virginum*, ait: *Sciendum vobis est, quod sæpe in sacro eloquio regnum cœlorum præsens Ecclesia dicitur: de quo in alio loco Dominus dicit: Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. Illud ergo regnum, de quo Christus dicit, Regnum meum non est de hoc mundo, est Ecclesia sua, credentes comprehendens bonos & malos. Vnde & illud regnum cœlorum vocatur.* Ex prædictis patet aperte, quod Regnum Christi non fuit Iudæa, secundum quod Iudæa comprehendit omnes Iudæos constitutos ibidem, sicut intellexerunt Iudæi accusantes Christum, quod diceret se regem Iudæorum: sed regnum Christi fuit Ecclesia Christi, comprehendens solummodo credentes in Christum. Et ita Regnum Christi non fuit regnum seculare, sed fuit regnum spirituale: hoc est, fuit Ecclesia Christianorum ab eo spiritualiter gubernanda.

Secunda auctoritas principalis, ex qua probatur, quod Christus non fuit rex in secularibus, ex Euangelio Luc. cap. prim. accipitur, vbi Angelus regni eius modum regnandi describens ait: *Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in æternum, & regni eius non erit finis.* Ex quibus datur intelligi, quod illo modo & non alio Christus erat rex futurus, quomodo erat in domo Iacob regnaturus. Sed Christus inquantum hoc, quamdiu fuit victurus hac vita mortali, non erat regnaturus seculariter, sed tantum modo spiritualiter. Ergo non erat rex futurus quantum ad secularia, sed quantum ad spiritualia tantum.

Hic videtur probandum, quod Christus inquantum homo mortalis, non regnauit seculariter, sed spiritualiter tantum. Sed hoc probatione non indiget. Nam Christus de regimine seculari, maxime de supremo regimine seculari, à quo dicitur aliquis rex, secundum quod nunc loquimur de rege, de temporalibus se nunquam intromisit: quia per Parlamenta & curias, neq; per rebus temporalibus iudicabat, neq; de malefactoribus iustitiam faciebat, neq; expugnauit hostes, neq; militibus stipendia tribuebat, nec alia quæ ad regimen pertinent seculare aliqualiter exercebat. Regnum ergo Christi non seculare, sed spirituale fuit.

Hoc aperte Glossa super verba prædicta testatur, quæ ait: *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, id est, Israeliticam plebem, cui Dauid, & filii eius temporalis regni gubernacula præbuere: huiusmodi regnum spirituale datum est à Christo, quando dispositum est à Deo, vt de semine Dauid incarnaretur gentem in perpetuum vocaret regnum, & non solum in illa gente Iudæorum, sed regnabit in æternum, id est, in tota Ecclesia, quæ per fidem & confessionem Christi ad patriarcharum pertinet sortem: sicut in illis, qui de patriarcharum sorte nati sunt in his, qui de oleastro excisi in oliuam bonam sunt inserti.* Ex quibus verbis clare patet, quod regnum Christi non erat seculare, sed spirituale, ad quod soli credentes, siue de Iudæis, siue de gentibus, pertinebant.

Item, quod regnum Christi non fuerit terrenum, seculare siue mundanum, Beda testatur, & ponitur in Glossa super illud Matthæi vigesim. prim. *Benedictus qui venit: Venit regnum patris nostri Dauid. Atenim secundum Iohannem, cum turba eum rapere vellent, & facere regem, fugit & regnum adhuc victurus noluit. Nunc autem iam passurus regnum non refugit, sed dici modo hymnos fides filio Dei & rege dignos non eos reprimit, qui regnum Dauid in eo restaurandum & perfectæ benedictionis dona continent: quia scilicet non temporalis & terreni, sed æterni in cœlis rex esset imperii, ad quod qui perceperunt gloriam resurrectionis & triumphum ascensionis peruenirent. Vnde discipulis post propositionem ait: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Ex his patet, quod regnum Christi non erat terrenum & temporale. Huic concordat Leo Papa in sermone de Epiphania, sic dicens: *Herodes vero audiens Iudæorum principem natum, successorem suspicatus expauit.* Et parum post: *O cæca stultæ æmulationis impietas, quæ perturbandum putas diuinum tuo furore consilium. Dominus mundi temporale non quærit regnum, qui præstat æternum.*

num. Ex his colligitur, quod Christus in quantum homo, regnum temporale non habuit. Item, san-ctus Fulgentius in Sermone de Epiphania dicit: *Munus vero auri regem demonstrat Dominum nostrum Ie-sum Christum, non vtique talem regem, qui suam imaginem in solidu accipit, sed qui suam imaginem in ipsis ho-minibus querit.* Ex quibus verbis patenter habetur, quod Christus non erat talis rex, quales sunt reges, quia suas imagines in nummis quærunt: & ita in temporalibus nequaquam fuit rex cen-sendos. Hoc idem testatur Rabanus, vt iste allegat, sicut inpet literam apparebit.

Restat nunc eandem assertionem ostendere per rationes sacris auctoritatibus roboratas. Est autem prima ratio talis, qui non est iudex litium secularium, nec diuisor hæreditatum & faculta-tum, non est rex in temporalibus.

Prædicta enim ad regis officium pertinere noscuntur. Sed Christua non fuit index litium, nec diuisor hæreditatum & terrenarum facultatum. Ergo Christus non fuit rex in temporalibus seu secularibus & terrenis. Maior est nota. Minor auctoritate Christi & Beati Ambrosii manifeste pro-batur. Cum enim, vt legitur Lucæ duodec. quidam de turba diceret Christo: *Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem.* Christus respondit: *Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos?* quasi diceret, nullus. Ergo Christus non erat iudex litium, nec diuisor hæreditatum. Quod Be-atus Ambrosius ibidem asserit manifeste dicens: *Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina descenderat. Nec iudex dignatur esse litium & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorumque iudicium, arbitriumque meritorum.* Et parum post: *Vnde merito refutatur hic frater, qui dispensatorem cœlestium gestiebat terrenis oc-cupare.* His clarius dici non potest, quod Christus nequaquam fuit iudex litium secularium, nec ter-renarum arbiter facultatum: & per consequens non fuit rex in secularibus reputandus.

Secunda ratio pro eadem assertione est hæc: Qui verbo & exemplo docuit regna temporalia contemnenda, non debet rex in temporalibus reputari. Sed Christus verbo & exemplo docuit re-gna temporalia contemnenda. Quod enim verbo docuit, principatus & regna temporalia con-temni debere, patet aperte per illud Matth. vigesim. *Iesus autem vocauit ad se, & ait: Scitis quia princi-pes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos, sed qui-cunq; voluerit inter vos maior esse, sit vester minister.* &c. Ex quibus verbis patenter elicitur, quod Chri-stus principatus & potestatem temporalem super alios, & per consequens temporalia regna verbo docuit contemni debere. Quod etiam regna temporalia exemplo docuerit contemnenda, patet cla-re per illud Iohan. sext. *Iesus ergo cum cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum & facerent eum re-gem, fugit iterum in montem.* Vbi Chrysostomus ait: Propheta iam erat apud eos, & regem eum intro-nizare volebant propter gulam, quia, scilicet pauerat eos. *Christus autem fugit, erudiens nos mundanas fugere dignitates: & per consequens instruxit nos exemplo mundana contemnere regna.* Ergo Christus nequa-quam rex fuit in temporalibus: quia aliter tam in verbis, quam in factis sibiipsi fuisset contrarius, v-num dicens verbo & aliud faciens exemplo.

Tertia ratio est hæc: Qui regnum suscepit gubernandum & de regimine ipsius se nullatenus intromittit, quamuis possit, de malitia & nequitia vel negligentia merito est arguendus, qui talis vult habere nomen regis & officium, & quæ regis sunt minime exercere, quod malitiæ vel negli-gentiæ est penitus ascribendum. Sed Christus de singulari regimine cuiuscunq; regni se nullatenus intromisit. Ergo vel non suscepit regnum gubernandum: nec fuit rex per consequens, vel fuit de malitia & negligentia arguendus: sed neq; malitia neq; negligentia sibi debet imponi. Ergo te ocn-dum est, quod inquantum homo mortalis, nullum regnum suscepit regendum: & per consequens nec rem nec nomen regis secularis obtinuit.

Quarta ratio est hæc: In eodem regno seculari non possunt esse plures veri reges non haben-tes regnum pro indiuiso, quorum neuter recognoscit regnum ab altero. Sed Imperator Romano-rum tempore Christi fuit verus rex Iudææ, quamuis fuisset rex aliorum regnorum, & constat quod Christus & Imperator non tenebant regnum Iudææ pro indiuiso, nec Christus recognoscebat re-gnum Iudææ ab Imperatore, nec Imperator à Christo. Ergo Christus non fuit verus rex secularis Iu-dææ, & per consequens à simili non fuit verus rex secularis cuiuscunq; alterius regni.

Hic videntur tria probanda. Primum est, quod Cæsar seu Imperator fuit rex Iudææ. Hoc ex Euangelio elicitur euidenter, Christo dicente: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Ex quibus verbis colli-gitur, quod illa quæ Cæsar vendicauit in Iudæa, vere erant sua. Sed Cæsar tanquam rex Iudææ & Do-minus vendicauit tributum. Ergo tributum erat ipsius, tanquam regis & Domini. Ergo ipse vere fuit rex. Secundum hic probandum est, quod Cæsar non recognoscebat regnum à Christo, nec reco-gnoscere tenebatur. Nam ante natiuitatem Christi Cæsar fuit rex verus: sed post natiuitatem Chri-sti regnum Cæsaris non fuit in aliquo diminutum, nec immutatum, nec in aliquam subiectionem re-dactum. Ergo sicut ante natiuitatem Christi non tenebatur ab aliquo homine recognoscere re-gnum quodcunq; ita post natiuitatem non tenebatur ab homine inquantum homo recognoscere regnum: & ita non tenebatur recognoscere à Christo regnum inquantum erat homo. Tertium, quod videtur probandum est, quod Christus non recognoscebat regnum à Cæsare. Sed hoc probatione non indiget, cum regnum aliquod nunquam vendicauerat, sed rex fieri recusabat, & fugit ne sibi-maretur in regem, sicut patet Ioh. 6.

Quinta ratio est: Si Christus fuit rex alicuius regni temporalis, non est maior ratio, quod fuerat rex vnius regni temporalis, quam alterius, nisi quis dicat quod quia filius Dauid, specialiter fuerit rex Iu-dææ: sequitur quod fuerit rex omnium regnorum, vel specialiter Iudææ. Sed neutrum potest dici: quia

quia sine fuerit rex omnium regnorum, siue specialiter Iudææ: omnes Iudæi saltem in Iudæa constituti pertinuissent ad regnum eius. Sed non omnes Iudæi in Iudæa constituti pertinebant ad regnum eius. Ergo non fuit rex temporalis Iudææ: & per consequens multo magis non fuit rex temporalis alterius regni. Hic probandum est, quod non omnes Iudæi etiam in Iudæa constituti pertinebant ad regnum Christi, inquantum erat homo mortalis, licet omnes pertineant ad regnum eius inquantum erat Deus: per Glossam super Ioh. 19. *Iesum Nazarenum Rex Iudæorum*, probatur aperte, cum ait: *corde, non carne*. Ex quibus verbis habetur, quod Christus erat tantum modo Rex Iudæorum, qui erant Iudæi corde, quales fuerunt fideles, & non carne tantum modo, quales fuerunt infideles. Ergo Iudæi non credentes in Christum non pertinebant ad regnum Christi inquantum fuit homo. Hoc etiam patet, quia regnum Christi erat Ecclesia Christi: cum secundum Gregor. vt allegatum est supra, regnum cœlorum, quod est regnum Christi, sit Ecclesia præsentis temporis. Sed Iudæi non credentes in Christum non pertinebant ad Ecclesiam Christi. Ergo non pertinebant ad regnum Christi. Hoc etiam tertio patet: quia sicut idem Christus fuit & est sponsus, rex & pastor: ita eadem congregatio fuit sponsa Christi, regnum & ouile. Sed ad ouile Christi non pertinebant Iudæi non credentes, nec credituri in Christum, ipso Christo testante, qui Ioh. 10. ait: *Ego sum pastor & cognosco oues meas & cognoscunt me meæ*. Ex quibus verbis colligitur, quod omnes oues Christi cognouerunt Christum per fidem. Ergo Iudæi non credentes non fuerunt oues Christi, & per consequens non pertinebant ad ouile Christi. Ex quo sequitur, quod non pertinebant ad regnum. Hoc etiam per plures auctoritates superius allegatas, quibus asseritur, quod credentes erant regnum Christi, patet aperte: & ita Christus non fuit rex in secularibus.

Sexta ratio est hæc: illud fuit regnum Christi, de quo prophetauerunt Prophetæ. Sed Prophetæ prophetantes de regno Christi futuro, non prophetauerunt de regno aliquo temporali. Ergo nec regnum aliquod temporale fuit regnum Christi. Maior est clara. Minor probatur: quia regnũ Christi, de quo prophetauerunt Prophetæ, erat per Christum reparandum & restaurandum, teste Esaia; qui c. 9. ait: *Paruulus enim natus est nobis & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis, multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud & corroboret illud in iudicio & iustitia, à modo & vsque in sempiternum*. Ex quibus verbis clàre colligitur, quod regnum Christi, de quo prophetauit Esaias, erat per ipsum confirmandum & corroborandum: & per consequens reparandum & restaurandum. Hier. 23. prophetauit Hieremias de Christo dicens: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda & Israel habitabit confidenter: & hoc nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster*. Ex quibus verbis colligitur, quod qui erant futuri de regno Christi, erant saluandi & habitaturi cõfidenter. Ergo regnum cœlorum, de quo prophetauit Hieremias in verbis prædictis, erat reparandum per Christum. Sed regnum Iudææ temporale non extitit per Christum reparatum, nec etiam restauratum, sed potius dissipatum: quia propter peccata, quæ commiserunt in Christum, fuit destructum. Vnde & euersionem Hierusalem, quæ erat metropolis in regno Iudææ, ipse prædixit, vt habetur Lucæ 19. vbi sic legitur: *vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super eam, dicens: quia si cognouisses & tu. Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te vndiq;, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt: & non derelinquent lapidem super lapidem, eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ*. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod regnum Iudææ per Christum non fuit temporaliter reparatum, sed postea: quia tempus visitationis suę spiritualis non cognouit, sed Christum persequebatur ad mortem, extitit dissipatum. Regnum ergo Christi, de quo prædixerunt Prophetæ, non fuit regnum temporale. Nec prosperitas quam tunc Prophetæ prophetauerunt futurã, debet intelligi temporalis, sed spiritualis propter abundantiã gratiarum & spiritualiũ charismatum, quibus Christus in se credentes, qui erant regnum, affluentissime honorauit, confirmauit & corroborauit & saluauit, ac inter mundi aduersitates confidentes reddidit & securos.

Septima ratio est hæc: Christus non decernens inter vnum officium sibi commissum & aliud, beatum Petrum vicarium suum instituit, dicens: *Pasce oues meas*. Ergo Christus quantum ad omne officium, quod habuit inquantum homo, respectu subditorum suorum beatum Petrum vicarium suum instituit. Sed beatus Petrus non fuit vicarius Christi quantum ad officium regni temporalis. Ergo nec Christus habuit officium regni temporalis: & per consequens regnum Christi non fuit temporale, sed spirituale, quale regnum beato Petro commisit, cum dixit: *Pasce oues meas*. Et prius promiserat dicens: *Et tibi dabo claues regni cœlorum*.

Hic oportet probare, quod Beatus Petrus non fuit vicarius Christi quantum ad officium regni temporalis, nec etiam in temporalibus quibuscunq;. Hoc autem probatur primo sic. Si Beatus Petrus fuisset vicarius Christi quantum ad officium regni temporalis in aliquo regno temporali, Beatus Petrus habuisset potestatem iudicandi omnes, & de omnibus, non solum credentibus, sed etiam non credentibus constitutis in regno sibi subiecto. Sed Beatus Petrus de infidelibus, qui nunquam fidem Christi susceperunt, habuit minime iudicare, teste Apostolo, qui in persona omnium prælatorum Ecclesiæ dixit, 1. Corinth. 5. *Quid mihi de his qui foris sunt iudicare?* Ergo Beatus Petrus de his, qui foris erant in quocunq; regno non habuit iudicare: & ita non fuit vicarius Christi in quocunq; regno temporali. Secundo sic: qui est vicarius generalis alicuius regis temporalis in aliquo regno non ha-

bentis superiorem, habet iurisdictionem temporalem super omnes constitutos in regno, qui per te- gem minime sunt exempti. Sed Christus instituendo beatum Petrum vicarium, nullum exemit à iurisdictione Beati Petri. Ergo Beatus Petrus habuit iurisdictionem temporalem super omnes con- stitutos in regno. Ita cum regnum ipsi non plus fuerit vnum quam aliud: sequitur, quod Beatus Pe- trus habuit iurisdictionem super imperatorem, & omnes alios reges. Ex quo sequitur, quod cum Romanus pontifex sit successor Beati Petri sibi æqualis in potestate à Christo sibi concessa, quili- bet Romanus pontifex habuit iurisdictionem temporalem super Imperatorem Romanorum & o- mnes alios reges mundi, quod sacris canonibus repugnat aperte. Vnde Nicolaus Papa, vt habetur *dist. 96 cap. cum ad verum*, sic ait: *Cum ad verum ventum est, vltra sibi nec Imperator iura pontificatus arri- puit, nec pontifex nomen Imperatoris vsurpauit, quoniam idem mediator Dei & hominum Christus Iesus actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit.* Ex his datur intelligi, quod Romanus Episcopus ex successione Beati Petri non habet iurisdictionem temporalem super Imperatorem. Quod etiam Papa non habeat iurisdictionem super alios reges, testari videtur Innocentius tertius, qui, vt habetur *extra de iudiciis, cap. 13.* ait: *non putet aliquis quod iurisdictionem illustris regis Francorum per- turbare aut minuere intendamus* &c. Non ergo Papa super regem Francorum iurisdictionem obtinet temporalem. Item, si Papa habeat ex successione Beati Petri iurisdictionem temporalem super re- ges, multo magis ex eadem successione haberet iurisdictionem temporalem super possessiones eo- rum & aliorum. Cuius contrarium asserit Bernhardus aperte, qui scribens ad Eugenium ait lib. 1. cap. quint. *Ergo in criminibus non in possessionibus potestas vestra. Propter illa siquidem, & non propter has, ac- cepistis claues regni cælorum. Præuaricatores itaque exclusuri non possessores, vt sciatis, ait, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.* Et infra subdit: *Quæ nam tibi videtur maior dignitas & pote- stas, dimittendi peccata, aut prædia diuidendi? habent hæc infima & terrena iudices suos reges, & principes terræ. Quid fines alienos inuaditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis?* Ex quibus verbis pa- tet, quod Papa per potestatem sibi datam à Christo super possessiones iurisdictionem non obtinet. Ex his aliisque quamplurimis patet quod Beatus Petrus iurisdictionem temporalem super Imperato- rem & reges non habuit: & ita non fuit vicarius Christi in aliquo regno temporali. Sed forte aliquis prædictis obiiciet. Primo per auctoritatem Nicolai Papæ, quæ ponitur dist. vigesim. secund. cap. prim. vbi sic legitur: *Illam vero solus fundauit ipse & super petram fidei mox nascentis erexit, qui Beato Petro æterno vitæ clauigero æterni simul & cælestis Imperii iura commisit.* Ex quibus verbis patet, quod Beatus Petrus iura obtinuit terreni Imperii, & per consequens iurisdictiones habuit super terrenum Impe- ratorem. Quod etiã successores Beati Petri iurisdictioné habeant super Imperatores & reges, probatur.

Primo: quia deponit Imperatores & reges, vt patet *15. q. 6. ca. alius.* Item, Romanum trans- fert Imperium, *extra de electione. cap. venerabilem.* Ergo super Imperium iurisdictionem noscitur ob- tinere. Item, Imperator præstat ei iuramentum fidelitatis: ergo sibi in temporalibus est subiectus. Item, quod Papa Romanus iurisdictionem habeat temporalem, videmus ad sensum. Sed Papa non est maioris potestatis, quam fuerit Beatus Petrus. Ergo & Beatus Petrus iurisdictionem huius- modi temporalem: sed non habuit iurisdictionem huiusmodi temporalem limitatam. Ergo reges & alii sibi temporaliter subiecti fuerunt.

Ad primum istorum dicunt aliqui istorum impugnatorum, quod per Imperium terrenum & cœleste intellexit Nicolaus Papa bonos & malos in Ecclesia militante: & ita per terrenum Imperi- um non intellexit dignitatem imperialem terrenam. Hoc declarant sic: per imperium cœleste non potest Nicolaus Papa intelligere aliud, quam bonos in Ecclesia militante: quia per Imperium cœ- leste non potest intelligere bonos existentes in Ecclesia triumphante, cum super illos Petrus nullam iurisdictionem habuerit. Ergo consimiliter per terrenum imperium intelligit Nicolaus Papa malos in Ecclesia militante, & ita per dictam auctoritatem non potest concludi, quod Beatus Petrus su- per Imperatorem iurisdictionem habuerit temporalem, sed quod super bonos & malos in Eccle- sia militante iurisdictionem habuerit temporalem. Ad quintum dicunt, quod Papa Romanus il- lam iurisdictionem temporalem, quam noscitur obtinere, non habuerit ex successione Beati Pe- tri, quia tunc non haberet maiorem iurisdictionem temporalem in vna regione, quam in alia, si- cut nec Beatus Petrus, quod tamen noscitur esse falsum. Non ergo ratione successionis; sed col- latione fidelium, Papa habuit iurisdictionem in diuersis regionibus temporalem. Et hæc est sen- tentia Bernhardi, vt adductum est alibi. Et cum dicitur, quod Papa non est maioris potestatis quam fuerit Beatus Petrus. Dicunt, quod quo ad spiritualia Papa non est maioris potestatis quam fuerit Beatus Petrus: sed quoad temporalia, maiorem habet potestatem, sicut ditior est quam fuerit Bea- tus Petrus. Ad secundum dicunt dupliciter. Vno modo, quod ratione criminis Imperator Christia- nus subest Papæ, & idem dicitur de aliis regibus. Et ita Papa super reges ratione criminis & Impera- tores iurisdictionem habet spiritualem, & non temporalem. Aliter dicunt, quod licet Papa non ha- beat iurisdictionem temporalem super Imperatorem & reges alios, tamen talem iurisdictioné tem- poralem habere sibi non repugnat. Et ideo Papa tam Romanus quam alius iurisdictionem tẽporalem super Imperatorem quam super regem non habentem personam superiorẽ, q̃ in casu noscitur obtinere, potest in persona Papæ transferre, & etiam auctoritate Papæ potést Imperatorem vel regẽ depone- re. Et sic legitur deposuisse regem Franciæ 15. q. 6. c. alius, vbi super illo verbo *deposuit*, dicit Glossa, dici- tur deposuisse, quia deponentibus consensit, hoc est auctoritate Papæ repræsentantis regem deponendum, cum dem regem deposuerunt. Et illo modo posset archiepiscopus vel episcopus aliquem regem depone- re,

te; non ratione officii specialis, sed auctoritate Papæ sibi potestatem huiusmodi conferentis. Ad tertiam dicunt nonnulli, quod Papa transfert Romanum Imperium, non in quantum successor beati Petri, sed auctoritate Romanorum, qui sibi potestatem huiusmodi concesserunt. Ad quartam dicunt aliqui, quod Imperator, qui primus iurauit Papæ ex deuotione vel humilitate aut ex ordinatione Romanorum sibi iurauit: & ideo alii prædecessores ipsius, qui sibi minime iurauerunt, vel sibi debitum ex successione beati Petri aliqualiter subtraxerunt, sibi iurare nullatenus tenebantur. Ex prædictis colligitur, quod beatus Petrus nullum regnum temporale suscepit à Christo. Quare nec Christus regnum aliquod habuit temporale.

Octaua ratio pro prædicta assertione talis est: Christus fuit forma & exemplar totius perfectionis Christianæ. Quicquid enim perfectionis est & vtile fuit fidelibus, Christus exercuit. Sed reliquisse regnum temporale, perfectionis est, sicut & fugere ecclesiasticas dignitates, perfectionis est. Quia appetere dignitates seculares vel ecclesiasticas ad imperfectionem noscitur pertinere. Vtile autem fuit fidelibus, quod Christus omnem secularem contemneret dignitatem. Ergo Christus nullam secularem habuit dignitatem vel regiam vel aliam. Ergo Christus non fuit rex in temporalibus. Sed forte aliquis contra prædictā rationem obiiciet, quod Christus non omnia, quæ perfectionia sunt, exercuit. Nam sicut tactum est, fugere ecclesiasticas dignitates ad perfectionem humilitatis noscitur pertinere in tantum, quod soli fugientes ecclesiasticas dignitates eisdem dignitatibus digni habentur, teste beato Greg. qui vt habetur *8. q. 1. c. in scripturis*, ait: *Sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus est.* Et tamen Christus locum regiminis minime recusauit. E. Christus non omnia, quæ sunt perfectionis, exercuit. Ergo per hoc, quod perfectionis est tēporalia regna reliquisse, non potest concludi, ꝙ Christus non fuerit rex secularis siue in secularib⁹. Sed illa obiectio exclusa est, cum in assumpta ꝓpositione additur, *& vtile fuit fidelibus.* Nam ea quæ perfectionis & vtilitatis sunt, quæ docuit alios, Christus fecit. Christū aut reliquisse locū regiminis spiritualis, nullius fuit vtilitatis: sed fidelibus nocuisset & Christū retinere locū regiminis spiritualis magnæ fuit vtilitatis. Christum a. habere regnū temporale, & de regno temporali se intromittere, nullius fuisset vtilitatis. quare conueniens fuit, ꝙ Christus locum spiritualis regiminis retineret, & regno temporali careret. Et ita liquet, ꝙ Christus regnū temporale non habuit. Porro inter *regere* & *dominari* siue *dominium* & ꝓprietatē temporaliū rerū habere, differentia inuenitur. Ostenso autē, quod Christus non fuit rex in temporalib⁹ secundū quod aliquis dicitur rex à supremo modo regendi tēporaliter. Secundo isti impugnatores conantur ostendere, quod Christus in quantū homo mortalis, non fuit Dominus habēs dominiū & ꝓprietatē omniū tēporaliū rerū. Primo quidē ꝑ auctoritates: secundo per rationes. Primo igitur hoc ostendunt auctoritate ipsius Christi dicentis Matth. 8. *Vulpes foueas habent, volucres cæli nidos: filius autē hominis non habet vbi caput suū reclinet.* Ex quibus verbis colligitur euidēter, quod Christus non habuit ꝓpriū hospitiū: & per consequens non habuit ꝓprietatē & dominiū omnium. Sed forte dicet aliquis, quod ex verbis prædictis concludi non potest, quod Christ⁹ nō habuerit hospitiū quo ad dominium & ꝓprietatem. Quod sic ostenditur. Nam eodem modo accepit Christus *habere*, cum dixit affirmatiue, *vulpes foueas habent* &c. & cū negatiue dicit: *filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet*: alioquin in eadem sententia Christus acciperet idem verbum æquiuoce. Sed cum dicitur, *vulpes foueas habent*: ibi non accipitur pro modo habēdi, quo ad dominium & proprietatem: sed ꝓ modo habēdi, quoad morādi seu manendi seu quiescendi consuetudinem. E. cum dicit, *filius hominis non habet vbi caput suū reclinet*, non accipitur *habere* pro habere quo ad dominiū seu ꝓprietatē, sed quo ad consuetudinem manendi vel quiescendi, hoc est, filius hominis non habet hospitiū, in quo ex consuetudine cōmoretur, sicut vulpes habent foueas, in quib⁹ ex cōsuetudine cōmorātur. Sed ista obiectio non procedit secundū istos: quia secundū traditiones sanctorū, & specialiter sancti Clementis, vt habetur *dist. 37. c. relatū*, Scriptura sic est intelligēda, vt à sanctis patrib⁹ est exposita. Sed secundū expositionem sanctorū, cū Christus dixit, *filius a. hominis non habet vbi caput suū reclinet*: ipse loquebatur de modo habendi quo ad dominiū siue ad proprietatē, Glos. testāte, q̄ ibidem ait in ꝑsona Christi: *Ego sum tantæ paupertatis, vt nec hospitiū quidem habeā, nec meo vtar tecto.* Ex quib⁹ verbis patenter colligitur, quod ex paupertate fuit, quod hospitiū non habebat. Sed non habere hospitiū quo ad cōsuetudinē habitandi non necessario ex paupertate procedit. Quemadmodū diuites peregrini peregrinatione hospitiū non habent quo ad consuetudinē habitandi, ex quo vagi sunt, & tamen habent multas diuitias. Cum ergo ratione paupertatis Christus dixerit verba prædicta, sequitur quod intellexit se non habere hospitiū quo ad dominiū seu ꝓprietatē. Item quiuis rex ex cōsuetudine circuiens regnū, pergens de loco ad locū possit dicere, quod non haberet hospitiū quo ad consuetudinem: non tamen posset dicere, quod tecto vteretur alieno. Sed secundum Glossam Christus vtebatur tecto alieno, ergo tectum, quo vtebatur Christus, non fuit suum quo ad dominium seu proprietatem. Et cum dicitur, quod tunc Christus in eadem sententia vsus fuisset eodem vocabulo æquiuoce. Dicunt isti, quod hoc sæpe facit scriptura, secundū quod probat Innoc. 3. *extr. de summa trinitate & fide catholica c. dānam⁹*, per illas duas auctoritates: *volo vt ipsi sint vnū in nobis sicut & nos vnū sum⁹.* Et, *estote perfecti sicut & pater vester cælestis est perfectus*: in quarū prima *vnum* bis sumptū æquiuoce accipitur: & in secūda nomē *perfecti*. Secūda auctoritas, qua ostēditur Christi pauptas, sumitur Zach. 9. vbi dicitur: *Ipse pauper ascēdēs super asinā & super pullū filiū asinæ.* Ex quib⁹ verbis habetur, ꝙ licet Christus fuerit rex, nō quidem in tēporalib⁹ sed in spiritualib. tñ paup erat. & ꝑ consequēs nō habuit dominiū & ꝓprietatē omniū tēporaliū: q̄a si habuisset in speciali dominiū & ꝓprietatē omniū rerū tēporaliū, tuis-

ſet ditior homo, qui vnquam fuit. Tettia auctoritas accipitur ex epiſtola ſecunda beati Pauli ad Co-
rinth.8.cap. vbi ſic lcribitur: *Scitis enim gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti: quoniam propter vos egenus factus*
eſt, cum eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſetis. Et conſilium in hoc do &c. Ex quibus verbis habetur aper-
te, quod Chriſtus propter nos factus eſt inops & egenus. Qui autem eſt Dominus omnium tempo-
ralium inre proprietatis in ſpeciali, non eſt inops & egenus. Ergo Chriſtus non fuit Dominus omni-
um temporalium rerum. Hoc etiam Augoſt. ſuper dicto verbo Apoſtoli aſſerit manifeſte dicens:
Factus eſt, inquit, *egenus in tantum, vt non haberet quod habent vulpes.* Quia & Bernhardus pertractans
verba prædicta ad Fratres de Monte Dei dicit: *cum diues eſſet, pauper pro nobis factus eſt, & qui volunta-*
riæ paupertatis dedit præceptum, in ſemetipſo formam dignatus eſt demonſtrare. Ea quibus verbis liquet, q
illius voluntariæ paupertatis, cuius Chriſtus dedit præceptum, ipſe in ſemetipſo formam demon
ſtrauit. Sed ipſe dedit præceptum voluntariæ paupertatis, qui carentiam dominii & proprietatis in
ſemetipſo decreuit. Ex quo ſequitur euidenter, quod non erat Dominus omnium temporalium iure
proprietatis. Quarta auctoritas accipitur ex Pſalmiſta, qui in perſona Chriſti ait: *Ego autem mendicus*
ſum & pauper. Vbi dicit Gloſſa. *Hoc Chriſtus dicit de ſe ex forma ſerui, ne quis gloriam prædictæ lætitiæ ſibi ar-*
roget. Chriſtus igitur inquantum homo fuit pauper: & per conſequens non habuit vniuerſale tem-
poralium rerum dominium. Quinta auctoritas accipitur Trenorum tertio cap. vbi Hieremias in
perſona Chriſti ait: *Ego vir videns paupertatem meam.* Ea quibus verbis patet, quod Chriſtus fuit pau-
per: & per conſequens non habuit vniuerſale rerum temporalium dominium. Et quod Hieremias
verba prædicta dixerit in perſona Chriſti, patet per Gloſſam ibidem, quæ ait: *licet omnibus conueni-*
re videatur, excellentius de ipſo intelligitur, in quo ſicut excellunt omnia, ita & viſio illa. Et infra: *Sicut glo-*
rioſior eſt paupertas Chriſti, ita hæc viſio paupertatis profundior. Verba ergo prædicta dixit Hieremias in
perſona Chriſti, oſtendens eius maximam paupertatem. Sexta auctoritas accipitur ex determinatio-
ne eccleſiæ quæ ponitur in decretali *Exiit*: in qua ſic ſcribit diffinite Papa dicens, quod *abdicatio pro-*
prietatis huiuſmodi omnium rerum tam in ſpeciali quam etiam in communi, propter Deum meritoria eſt & ſan-
cta, quam & Chriſtus viam perfectionis oſtendens verbo docuit, & exemplo firmauit. His verbis apertiſſime
aſſeritur, quod Chriſtus exemplo firmauit abdicationem proprietatis omnium rerum: & ita omni-
um rerum abdicauit proprietatem: & per conſequens non habuit vniuerſale omnium rerum do-
minium. Et ea his, ſicut tactum eſt *cap. 9.* concludunt iſti impugnatores, quod vel ille eſt hæreticus,
vel Nicolaus tertius eſt hæreticus. Et ſi ille eſt hæreticus, non eſt verus Papa. Si autem Nicolaus ter-
tius fuit hæreticus, ille nunquam fuit verus Papa. Et per conſequens ſiue iſte ſit hæreticus ſiue catho-
licus, non eſt modo verus Papa. Alia auctoritas accipitur ex epiſtola beati Hieronymi ad Nepotia-
num, qui ait: *Turpe eſt ante fores ſacerdotes Domini crucifixi & pauperis, qui cibo quoque veſcebatur alieno,*
lictores conſulum & militum excubare. Ex quibus verbis clare patet, quod Chriſtus erat pauper & cibo
veſcens alieno: & per conſequens non habuit dominium omnium temporalium vniuerſale. Octa-
uus eſt eiuſdem ad Eliodorum, qui ait: *Affatim diues eſt, qui cum Chriſto pauper eſt.* Chriſtus ergo fuit
pauper. Nona eſt Gregorii Nazianzeni, qui ait: *Veſtigiis illius incedam, qui propter nos pauper factus eſt,*
cum eſſet diues. Chriſtus ergo ea quo fuit pauper, non habuit rerum temporalium vniuerſale domi-
nium. Decima eſt Chryſoſtomi, qui ſuper Epiſtolam ad Hebræos ait: *Nemo cauſetur de paupertate,*
tanquam cauſa ſit multorum malorum, neque obloquatur de Chriſto, qui dixit illam perfectionem. Si vis perfe-
ctus eſſe &c. *Hoc enim & verbis ipſe dixit, & operibus oſtendit, & per diſcipulos ſuos docuit.* Chriſtus igitur ſe-
cundum iſtum pauper fuit. Vndecima eſt eiuſdem, vbi prius, qui ait: *vis audire paupertatis prædicata,*
ipſam profeſſus eſt Chriſtus & dixit: filius hominis non habet, vbi caput ſuum reclinet. Ex his verbis patet,
quod Chriſtus non habuit omnium rerum dominium. Duodecima eſt eiuſdem ſuper verba Chriſti,
Matth. 6. *Filius hominis non habet* &c. *Aſpice quomodo paupertatem, quam Dominus docuerat, per opera de-*
monſtrat. Non erat ei menſa, nec candelabrum, nec domus, nec quicquam aliud talium. Ex quibus verbis pa-
tet, quod Chriſtus erat tantæ paupertatis, quod non habuit menſam, nec candelabrum, nec do-
mum &c. Ex quo ſequitur euidenter, quod non habuit vniuerſale omnium rerum temporalium
dominium. Tettladecima eſt beati Bernhardi ſuper illud Lucæ: *Cum factus eſſet Ieſus annor ũ 12.* qui ait:
vt te Domine per omnia noſtra paupertati conformares, quaſi vnus in turba pauperum ſtipem per oſtia mendica-
bas. Chriſtus ergo ea voluntaria paupertate ſtipem per oſtia mendicabat: & per conſequens non ha-
buit omnium rerum vniuerſale dominium. Quartadecima eſt Anshelmi de Sacris, qui ait: *Paupertas*
fuit Chriſtus, vt veniens in mundum non in ſua, ſed in aliena domo naſceretur: & natus propter inopiam locis in
præſepio brutorum animalium poneretur, vt veniens in mundo non haberet vbi caput ſuum reclinaret, nec mori-
ens vnde nuditatem ſuam tegeret, nec mortuus vnde inuolueretur, nec ſepulcrum aut locum vbi corpus mortuum
locaretur. Ea his euidenter habetur, quod Chriſtus non habuit omnium temporalium rerum do-
minium & proprietatem: quia ſi ſic, natus in domo propria fuiſſet viuens, quia in mundo multa
hoſpitia, imo propria habuiſſet, vbi caput reclinaſſet moriens: quia habuiſſet vnde propriam nudi-
tatem texiſſet, nec alibi corpus mortuum quam in ſepulchro, & in loco proprio Chriſti locatum
fuiſſet. His igitur auctoritatibus & aliis quaſi innumeris, quas cauſa breuitatis omitto, euidenter
oſtenditur, quod Chriſtus inquantum homo mortalis, non habuit ab inſtanti ſuæ conceptionis vni-
uerſale rerum dominium.

Secundo hæc eadem aſſertio per rationes in ſcripturis diuinis & auctoritatibus ſanctorum pa-
trum fundatas aperte probatur. Eſt autem prima ratio talis. Omnia ad perfectionem & fidelium vti-
litatem ſpectantia, quæ Chriſtus docuit, ipſe fecit. Sed abdicare temporalium diuitiarum dominium
&

& proprietatem, ad perfectionem & fidelium vtilitatem spectabat: & hanc abdicationem Christus docuit. Ergo ipse hanc abdicationem seruauit, & per consequens non habuit omnium diuitiarum dominium & proprietatem. Maior probatur multipliciter. Primo auctoritate Lucæ Act. primo, qui ait: *Primum quidem sermonem feci de omnibus, O Theophile, quæ cœpit Iesus facere & docere.* Igitur Christus fecit, quæ docuit. Item Matth. 5. dicit ipse Christus: *Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Sed Christus non fuit minimus in regno cælorum, sed maximus. Ergo non soluit illa, quæ docuit. Item, Christus non fecit aliquid, de quo alios reprehendit: alioquin conuenienter intelligenda fuisset de eo sapientis auctoritas, qua dicitur

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Sed Christus redarguit Pharisæos, quia non fecerunt illa, quæ docuerunt, dicens in reprehensione eorum: *Dicunt enim & non faciunt.* Ergo Christus fecit ea, quæ docuit. Quod etiam Christus specialiter illa, quæ docuit de paupertate, fecit, asserit manifeste Chrysostomus in auctoritate decima adducta superius, & similiter 12. Hoc idem testatur Bernhard. sicut patet prius in prosecutione tertiæ auctoritatis. Sic ergo probata est maior. Minor continet tres partes. Quarum prima est, quod abdicare diuitiarum dominium & proprietatem, ad perfectionem spectat. Secunda est, quod vtile fuit fidelibus Christum diuitiarum proprietatem & dominium abdicare. Tertia est, quod Christus docuit abdicationem huiusmodi diuitiarum.

Prima pars patet, tum quia Christus dixit: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus.* Igitur diuitiarum abdicare dominium propter Deum, ad perfectionem spectat: tum quia quodlibet votorum essentialium religionibus professis ad perfectionem spectat. E. votum paupertatis ad perfectionem spectat. Et per consequens diuitiarum abdicare dominium propter Deum ad perfectionem spectat.

Secunda pars, scil. quod vtile fuit fidelibus Christum abdicare dominium & proprietatem, patet aperte. Nam per hoc præbuit aperte efficacia exempla fidelibus temporalia contemnendi. Ex retentione autem diuitiarum nullam auctoritatem spiritualem fideles consecuti fuissent. Ergo vtile & exemplare fuit fidelibus Christum abdicare dominium. Et per hoc soluitur obiectio, si quis obiiceret, quod Christus prælationem & summum sacerdotium minime abdicauit neque fugit: & tamen fugere ecclesiasticas dignitates, etiam Papatum, ad perfectionem spectat: & Christus docuit huiusmodi fugere dignitates, cum dixit Matth. 18 *Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Et Matth. 23. *Qui se humiliauerit, exaltabitur.* Igitur Christus non omnia fecit, quæ docuit, & ad perfectionem spectant. Ad hanc obiectionem obliquam est facile respondere. Nam sicut Christus venit propter salutem nostram, ita fecit illa quæ erant nostræ saluti vtilia. Vtile autem fuit nostræ saluti, quod Christus omnium diuitiarum abdicaret dominium: & non fuit vtile, quod summum sacerdotium & omnem prælationem abdicaret: & ideo vnum fecit, & non aliud. Tertia pars, scil. quod Christus docuit diuitiarum abdicare dominium & proprietatem, patet aperte Christo dicente cuidam adolescenti, Matth. 19. *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus: & veni, & sequere me.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Christus docuit diuitias vendere, & dare pauperibus. Diuitiæ autem venditæ & pauperibus erogatæ quoad proprietatem & dominium abdicantur. Igitur Christus docuit diuitiarum abdicare dominium. Item ibidem dixit Christus Apostolis: *Amen dico vobis, quod vos qui reliquistis omnia & secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos.* Vbi Christus explicite approbando & laudando modum Apostolorum omnia relinquendi docuit eum modum omnia relinquendi. Sed Apostoli reliquerunt ea, quæ reliquerant quoad dominium & proprietatem. Igitur Christus docuit rerum temporalium abdicare dominium & proprietatem. Item Matth. 10. dixit Christus Apostolis: *Nolite possidere aurum neque argentum* &c. Vbi expresse auri & argenti atque pecuniæ docuit abdicare dominium. Item Matth. 6. dixit discipulis: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra*: vbi thesaurorum docuit abdicare dominium. In multis aliis quoque locis Christus docuit mundum contemnere, & diuitiarum abdicare dominium. Esto igitur, quod non docuisset omnium temporalium abdicare dominium: quod tamen non est verum: & tamen certum est, quod thesaurorum, auri & argenti, & amplarum diuitiarum docuit abdicare dominium. Ex quo & maiore accepta sequitur euidenter, quod Christus saltem amplarum diuitiarum abdicauit dominium & proprietatem: & per consequens non habuit omnium temporalium vniuersale dominium. Secunda ratio pro eadem assertione est hæc. Paupertas religiosorum non est maior nec altior nec perfectior paupertate Christi. Sed religiosi abdicant dominium & proprietatem diuitiarum, saltem in speciali: ergo Christus saltem in speciali diuitiarum abdicauit dominium. Et constat, quod nullus alius à Christo habuit dominium temporalium omnium commune cum Christo. Ergo Christus nec in speciali nec in communi habuit temporalium vniuersale dominium. Maior est manifesta. Nam omnes religiosi imitantur Christum in paupertate: E. nulli religiosi sunt pauperiores Christo. Minor autem probatione non indiget. Tertia ratio est hæc. Christus instituendo beatum Petrum vicarium suum, dicendo: *Pasce oues meas*: omnia pertinentia ad Christum, quæ erant ad pascendas oues necessaria, eidem beato Petro commisit. Cum ergo ad oues pascendas sint temporalia oportuna: si Christus habuit dominium & proprietatem omnium temporalium: sequitur quod Christus omnia temporalia dispositioni & ordinationi beati Petri commisit. Ex quo sequitur, quod omnia temporalia ad dispositionem & ordinationem beati Petri spectabant: quod est absurdum. Tunc enim ad Romanum pontificem successione beati Petri temporalia pertinerent: quod noscitur esse falsum.

Hic testatur duo probare. Primum est, quod non omnia temporalia pertinebant ad dispositionem

seu

seu ordinationem beati Petri: secundum quod non omnia temporalia pertinent seu pertinebant ad dispositionem, seu dispensationem, vel ordinationem successorum beati Petri. Primum probatur aperte. Primo per illud Ambros. in lib. de offi. *qui Apostolos sine auro misit, ecclesias sine auro congregauit.* Ex quo datur intelligi, quod ad illos, qui primo virtute assistente diuina, ecclesias congregabant, aurum minime pertinebat. Et per consequens aurum ad beatum Petrum, qui erat principalia congregator ecclesiarum, non spectabat. Hoc ipsemet Petrus testatur dicens: *argentum & aurum non est mihi.* Ex quibus verbis patenter colligitur, quod dispensatio omnium ad ipsum minime partinebat. Item, si omnia temporalia ex commissione Christi pertinuissent ad beatum Petrum: & secundum istum post conuersionem Iudæorum, de quibus Act. 2. fit mentio, Apostoli omnia quæ habebant communicabant Iudæis conuersis; & econuerso: & sic omnia fiebant communia: Ergo beatus Petrus omnia temporalia communicauit Iudæis, & aliis. Et per consequens omnia temporalia etiam infidelium fuerunt eis tunc communia: quod est absurdum. Item, si omnia temporalia beato Petro commissa erant à Christo: aut ergo quantum ad temporalia erat superior Cæsare & aliis regibus & principibus, ac etiam quibuscunq; habentibus proprium: aut erat inferior: aut par. Si erat in temporalibus superior: Ergo omnes, qui non recognouerunt temporalia sua à beato Petro, erant temporalium iniusti detentores. Et ita Cæsar & omnes homines mundi habentes proprium, non recognoscentes temporalia sua à beato Petro, fuissent iniusti detentores, quod est absurdum, præcipue de fidelibus, qui erant subiecti beato Petro, & tamen temporalia sua à beato Petro minime recognouerunt. Nec potest dici, quod beatus Petrus fuit in temporalibus inferior omnibus habentibus proprium: quia tunc vel Christus fuisset omnibus inferior in temporalibus: vel beatū Petrum omnibus habentibus proprium in temporalibus subdidisset: quorum vtrumq; est absurdum. Nec potest dici, quod beatus Petrus fuit par omnibus habentibus proprium, quia tunc nullus habuisset licitam potestatem vendere & alienare res suas, absque expresso consensu beati Petri, nec econuerso: quia si duo habent æquale ius in re aliqua, vnus non vendit licite rem illam sine voluntate alterius. Patet ergo, quod nequaquam omnia temporalia pertinebant ad dispositionem vel dispensationem beati Petri. Secundum, scilicet quod nequaquam omnia temporalia pertineant ad dispositionem seu dispensationem successorum beati Petri, inquantum scil. sunt successores beati Petri, probatur. Nam hoc beatus Bernh. testatur expresse in lib. de consideratione ad Eugenium Papam, dicens in hæc verba: *Nam quid aliud sanctus dimisit Apostolus? quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quid est illud? vnum scio, non est aurum neq; argentum: cum dicat ipse, argentum & aurum non est mihi.* Et infra: *Esto vt alia quacunq; ratione hoc tibi vendices: sed non Apostolico iure.* Ex quibus verbis habetur aperte, quod Papa Apostolico iure, scil. inquantum successor beati Petri auri & argenti aliarumq; diuitiarum dispensationem minime habet. A quo autem Papa abundantiam diuitiarum habuit, declarat idem in eodem libro: *Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando vel gemmis ornatus, vel sericis, nec tectus auro, nec vectus equo albo, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris, absque his cum credidit satis posse impleri salutare mandatum: si amas me, pasce oues meas. In his enim successisti non Petro, sed Constantino.* Ex his verbis colligitur, quod Papa in abundantia diuitiarum non beato Petro, sed Constantino successit. Ex quo concluditur, quod Papa in quibuscunque temporalibus non est vicarius Christi: quia nulla inueniuntur temporalia, in quibus possit dici magis esse vicarius Christi quam in aliis: & ita vel in omnibus vel in nullis temporalibus est vicarius Christi in omnibus temporalibus, sicut ostensum est. Ergo in nullis temporalibus est Christi vicarius. Ex quo sequitur, quod Christus inquantum homo non habebat omnium temporalium dominium & proprietatem. Et illæ rationes pro assertione prædicta ad præsens sufficiant: quia postea ostendetur, quod Christus inquantum homo nullius rei temporalis habebat dominium & proprietatem.

Restat ergo discurrendo per literam ad singulas auctoritates inductas pro assertione contraria respondere. *Quod autem dominium rerum temporalium habuit*) hic accipit *dominium* pro dominio quod est proprietas: quæ proprietas post peccatum primorum parentum extitit introducta. Non enim accipit dominium pro dominio generi humano collato, quia tunc Christus non aliter fuisset Dominus omnium temporalium, quam quilibet alius à Christo, quod negare intendit. (*In multis locis testatur*) imo in nullo loco testatur. (*Multi quidem Prophetæ eum regem futurū populi Israelitici prophetauerunt.*) Verum est, quod multi prophetauerunt regem futurum non solum populi Israelitici, sed etiam omnium gentium, quæ crediture erant in ipsum. Vnde & Dauid dixit: *Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit.* Vnde isti dicunt esse sciendum, quod Christus secundum deitatem rex fuit omnium bonorum & malorum, secundum humanitatem autem rex fuit credentium, siue credentes essent Iudæi secundum carnem, siue gentiles, qui tamen credentes omnes, & soli Iudæi erant secundum spiritum, & per consequens prophetarunt ipsum habere regni dominium quodammodo, scilicet spirituale, non seculare, nec temporale. (*Ecce Dominus iudex vester, Dominus legifer vester, Dominus rex vester, ipse veniet & saluabit vos.*) Illa auctoritas est contra ipsum, quia ipsa neq; de iudice seculari seu temporali, neq; de legifero temporali seu seculari, neq; de saluatione temporali seu seculari, potest intelligi, cum dicitur: *Dominus iudex vester*, aperte probatum est supra auctoritate Luc. 12. cū dixit Christus: *Quis me constituit iudicem ac diuisorem super vos?* Nusquā n. legitur, quod Christus de temporalibus indicauerit. E. non erat iudex in temporalibus. Nec etiam cum dicit Esaias: *Dominus legifer*, videtur q de legifero temporali potest intelligi, quia nusquam legitur, quod leges de temporalibus quibuscunq; statuerit, nisi forte dicas, quod legem de temporalibus rebus statuerit docens ipsas primus con-

[illegible]ndas. Sed talis lex non temporalis, sed spiritualis est censenda. Nec etiam [illegible] dicitur, *ipse veniet [illegible] saluabit vos*, potest de temporali saluatione intelligi, cum dixerit suis, vt habetur Matth. 24. *Tradent vos in tribulatione & occident vos*. Non venit igitur Christus saluare temporaliter Iudæos neq; credentes, neq; non credentes. Non credentes, cum credentes omnem tribulationem & [illegible] mortem pro ipso sustinuerunt temporalem. Neque non credentes, cum propter peccata commissa in ipsum destructi fuerint per Romanos. Cum igitur auctoritas Esaiæ, neque de iudice temporali, neque de legifero temporali, neque de saluatione temporali possit intelligi [illegible] nullomodo per ipsam potest ostendi, quod Esaias prophetauerit Christum regem temporalem futurum: sed sicut Christus est iudex spiritualiter, & legifer spiritualiter, & spiritualiter saluauit credentes, sic spiritualiter fuit rex super credentes in ipsum. (*Et regnabit rex*) Illa etiam verba Hieremiæ non debent de rege temporali intelligi: sicut nec intellexit Hieremias, quod Christus erat temporaliter regnaturus, cum dixit (*regnabit*) nulla enim apparet ratio, quod Hieremias dicendo *regnabit rex*, plus intellexerit, quod Christus erat futurus rex temporalis, quam quod erat regnaturus temporaliter.

(*Et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster*) Hic accipitur *Dominus* loquendo de Christo inquantum erat homo mortalis, non pro Domino rerum temporalium, sed pro Domino propter prærogatiuam vnionis naturæ humanæ ad diuinum suppositum, & auctoritatis specialis ac sanctitatis aliarum gratiarum. (*Cui Deus cæli dedit regnum quod in æternum non dissipabitur*) Ista verba Danielis non possunt intelligi de regno temporali, quia omne tale regnum dissipabitur: sed debent intelligi de regno spirituali, hoc est de ecclesia Christi, quæ nunquam dissipabitur, sed in fine mundi omnibus exclusis pestiferis perficietur, confirmabitur, corroborabitur, & stabilietur. (*Ecce rex tuus veniet iustus* &c. Hic loquitur propheta Zacharias de rege spiritualiter; quod ostendit cum subdit; *Ipse pauper* &c. Per quod claret aperte, quod non erat rex in temporalibus: quoniam sine diuitiis regnum temporale bene regi non potest. (*Ego autem constitutus sum rex ab eo.*) Hoc dicit Dauid in persona Christi spiritualiter loquens de rege: quod bene ostendit declarans modum regendi, cum subdit; *Prædicans præceptum eius*. Prædicando ergo & docendo, ac sacramenta instituendo, non temporaliter Christus regnauit: & ita spiritualiter fuit rex, non in temporalibus. (*Totus ille psalmus Eructauit, loquitur de rege ille*) constat quod ille psalmus non potest ad litteram de Christo inquantum fuit homo, intelligi.

Cum enim dicitur; *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, intende prospere, procede & regna. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent, sedes tua in seculum seculi, vnxit te Deus Deus tuus. Mirra & gutta & casia à vestimentis tuis à domibus eburneis, à quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.* &c. Non potest exponi ad litteram, vt de gladio materiali, prosperitate temporali, modo regnandi temporali, sagittis materialibus, sede materiali, vnctione corporali, vestimentis corporalibus, filiabus regum carnalibus, regina carnali, filiisque carnalibus, & principibus temporalibus debeant prædicta verba intelligi. Et per consequens psalmus ille de rege temporali non loquitur. Et cum de sponsa eius ecclesia psalmus ille loquatur: non loquitur de sponsa Christi carnali, sed spirituali. Ergo similiter loquitur de rege non temporali, sed spirituali. Item Glossa dicit ecclesiam esse sponsam, de qua loquitur psalmus prædictus. Sed illa sponsa est regina. Sed non est regina temporaliter. Ergo spiritualiter tantum est regina. Ergo & rex, de quo loquitur, non temporaliter, sed spiritualiter est rex censendus. (*Et alii multi psalmi loquuntur de rege huiusmodi*) Sicut alii Psalmi loquuntur de rege Christo, ita loquuntur de eius regimine, ipsum regnare dicentes: sed alii Psalmi non loquuntur de regimine Christi temporali, sed spirituali, nec dicunt ipsum regnare temporaliter. Igitur per alios Psalmos concludi non potest, quod Christus rex fuerit temporalis. Hoc enim posset ostendi discurrendo per Psalmos de Christo rege loquentes. Sed ipse concedit, quod Christus non regnauit temporaliter, nisi in valde paucis, de quo inferius differetur. Ideo ad præsens de hoc non dicetur.

(*Videte regem Salomonem* &c.) Illa verba intellecta de Christo spiritualiter de rege debent intelligi, quemadmodum verba quæ sequuntur, cum dicitur: *in diademate quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius & in die lætitiæ cordis eius*, non debent intelligi de diademate materiali, neq; coronatione materiali, neq; de desponsatione carnali, neque de mundana lætitia. (*Dabit ei Dominus Deus sedem Dauid patris eius & regnabit* &c.) Ista verba sic non intelliguntur de sede materiali, quia CHRISTVS nunquam in sede materiali Dauid sedit: ita non debent intelligi de regno temporali, nec de modo regendi temporaliter.

Vnde dicunt isti, quod ex intellectu istius impugnati circa verba prædicta sequitur, quod regnum temporale sit in perpetuum duraturum: cum ibidem dicatur expresse: *regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Si ergo regnum Christi fuit temporale; & regni eius non erit finis: ergo aliquod regnum temporale non habebit finem: & per consequens nunquam erit generalis resurrectio mortuorum: quod quia falsum est, verba prædicta debent intelligi de regno spirituali, quod est ecclesia, quæ nunquam habebit finem: sed in die iudicii coronabitur & in perpetuū feliciter permanebit. (*Natus est nobis Saluator qui est Christus Dominus, id est, rex & Dominus*)

Conce-

conceditur hoc de rege spiritualiter intellecto: & de dominio propter prærogatiuas maximas, non propter dominium temporale. (*Vbi est qui natus est rex Iudæorum*) Haec illi tres Magi, qui non plene instructi explicite de modo regnandi Christi, intellexissent de rege temporali: tamen verba ista de rege spirituali secundum rei veritatem debent intelligi. (*Tu es filius Dei: tu es rex Israel*) Prima particula intelligitur de Christo secundum deitatem: & secunda etiam post intelligi de Christo secundum deitatem: quæ nihilominus potest de ipso intelligi secundum humanitatem: sed tunc loquitur de rege spiritualiter, non temporaliter intellecto. (*Iesus Nazarenus rex Iudæorum.*) Sicut illa verba secundum veritatem non debent intelligi de his, qui erant Iudæi carnaliter, sed spiritualiter secundum Glossam: ita debent intelligi de rege spirituali non temporali. *Hoc etiam Saluator noster confessus fuit. Iohan. 18.* Dicunt isti, quod Saluator non absolute confessus est se regem: sed cum quadam modificatione, scil. non illo modo, quo intellexerunt Iudæi, sed aliter. Ideo dixit Christus respondens Pilato: *Tu dicis quia rex sum ego: Ego in hoc natus sum & ad hoc veni in mundum vt testimonium perhibeam veritati.* Vbi declarauit se regem esse aliter, quam intellexerunt accusantes. Hoc probant isti auctoritate beati Augustini, quæ prædictam sententiam aperte videtur asserere super illud: *Tu dicis quia rex sum ego.* Dicens in hæc verba: *Non quia regem se timuit confiteri, sed ita libratum est, vt neque se regem neget, neque regem talem se fateatur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo.* (*Regnum meum non est de hoc mundo*) Hoc modo secundum istos dicunt verba illa intelligi, sicut verba Christi Ioh. 15. cum dixit Apostolis, *De mundo non estis: sed ego elegi vos de mundo.* Et cap. 17. de eis dicit: *De mundo non sunt.* Quæ verba non debent intelligi, quod Apostoli non fuissent ab hominibus huius mundi progeniti. Sed sicut Apostoli dicuntur non esse de mundo, quia non sunt mundani conuersantes mundane: ita regnum Christi non erat de hoc mundo, hoc est non erat mundanum mundane regendum. Ex quo Pilatus concludens dixit: (*Igitur rex es tu.*) Dicunt isti, quod Pilatus non conclusit ex illo, *regnum meum non est de hoc mundo*, sicut infra patebit. *Iesu vero respondit, regnum meum non est hinc.* Dicunt isti, quod hic falso recitat verba Euangelistæ. Iesus enim propter prædictam quæstionem Pilati: *Ergo rex es tu*, non respondit, *Regnum meum non est hinc.* Sed respondit, *tu dicis: quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum* &c. Vnde vt sciatur, quod ille falso recitat verba Euangelistæ: ponatur series textus, quæ talis est: *quid fecisti? Respondit Iesus: Regnum meũ non est de hoc mundo quia si ex hoc mũdo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnũ meũ non est hinc Dixit itaque ei Pilatus, ergo rex es tu Respondit Iesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego natus sum in hoc* &c. Patet ergo quod ex verbis his, *Regnum meum non est hinc*, conclusit Pilatus; *ergo rex es tu.* Et ideo ex his verbis, *regnum meum non est de hoc mundo: regnum meum non est hinc*, non fuit plene satisfactum Pilato de accusatione Iudæorum dicentium Christum fecisse se regem in iniuriam Cæsaris. Dicente Augustino, vt prius dictum est: *Tu dicis, ac si diceret, carnalis carnaliter dicis*: propter quod postquam Pilatus conclusit dicens: *Ergo rex es tu*, carnaliter intelligens, Christus plenius informauit Pilatum; quomodo erat rex, non in iniuriam Cæsaris dicens: tu dicis carnaliter intelligens: *quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum* &c. quasi diceret, verum est, quia rex sum, sed non carnaliter, sicut tu carnaliter intelligis: quia non sum rex temporaliter in iniuriam Cæsaris, sicut falso imponunt mihi Iudæi, sed rex sum spiritualiter: *quia ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Quasi diceret, non veni vt regnarem temporaliter: sed veni vt testimonium perhiberem veritati, docens homines conuerti ad veritatem. Propter quam responsionem Christi Pilatus interrogans, *quid est veritas*, & responsionem Christi non expectans, exiit ad Iudæos, & dixit eis, *ego nullam in eo inuenio causam*, quasi diceret ipsum interrogans, & diligenter examinans negat se esse regem temporaliter in iniuriam Cæsaris, sed dicit, aliter se esse regem, nec vos probare potestis, quod regem se fecerit temporalem in iniuriam Cæsaris. Ideo dico vobis, quod nullam in eo inuenio causam. (*Regnum meum non est hinc.*) Hoc est, regnum meum non pertinet ad mundanos. (*Non dixit, non est hic*) Verum est, quia regnum suum fuit hic corporaliter, sed mente fuit in cœlo. Quasi diceret, regnum meum à mundo non habeo, sicut nec habebat, imo à Deo. Iste videtur fuisse intellectus Pilati, quem habuit de verbis prędictis, *Regnum meum non est de hoc mundo: regnum meum non est hinc.* Et ideo adhuc dubitauit, an Christus fecisset se regem in iniuriam Cæsaris, quia si Christus fecisset se regem temporalem, quamuis dixisset se regnum habuisse à Deo, Pilatus non minus, imo forte magis reputasset Christum iniuriatum fuisse Cæsari, quam si dixisset se habuisse regnum temporale à mundo. Et ideo volens amplius informari de intentione Christi, intulit, *Ergo rex es tu.* Quasi diceret, quid ad me, à quo dicas te habuisse regnum? Dic mihi an reputes te habere regnum temporale in præiudicium Cæsaris, siue à Deo, siue ab alio, quia si confessus fueris te regem temporaliter, & te habere regnum temporale siue à Deo, siue à quocunque alio, ex quo non habes regnum à Cæsare, te tanquam inimicum Cæsaris condemnabo. Propter quod Christus amplius declarans quomodo erat rex, dicit, *Ego in hoc natus sum* &c. Et ex tunc Pilatus prædicto modo verba præmissa minime intellexerit. Intellectus ergo, quem ille fingit de verbis Christi, non est intellectus verborum Christi, vt isti dicunt, sed ille, qui dictus est prius. (*Sicut angelus est genitrici* &c.) Hic etiam, vt isti dicunt, male intellexit verba angeli ad genitricem CHRISTI, vt declaratum est prius. (*Dominum eum & CHRISTVM fecit DEVS hunc IESVM.*) Dominum eum vocat Petrus propter prærogatiuam vnionis, sanctitatis & auctoritatis spiritualis, ac aliarum gratiarum. CHRISTVM vero vocat propter vnctionem spiritualem, non corporalem. (*Quod regnum suum à mundo non*

non habuerit: sed à Deo.) Hoc verum est de regno spirituali, non temporali, *Iesum fecit Dominus Christum* id est regem, de rege spiritualiter, non temporaliter intellecto, concedi potest. (*Per Christum enim regem intelligimus*) Per Christum in scriptura non solum intelligimus regem temporalem, sed etiam regem spiritualiter, & etiam sacerdotes. Vnde cum dicit propheta in persona Dei: *Nolite tangere Christos meos*, per *Christos* ibi non intelliguntur solummodo reges temporales, sed etiam alii sancti Dei. (*Quia reges in ungi consueuerunt.*) Verum est, quod inungi consueuerunt corporaliter reges temporales: & ideo cum Christus non fuerit innunctus in regem corporaliter, nō potest cōcludi ex hoc, quod dicitur *vnctus*, quod rex fuerit tēporalis, sacerdotes etiam & prophetæ consueuerunt inungi. De vnctione sacerdotum habetur in multis locis scripturæ diuinæ. De vnctione vero prophetarum habetur 4. Reg. 19. vbi dixit Deus ad Heliam: *Helisæum aūt filium Saphat, qui est de Abelmeula, vnges prophetam pro te.* Ex hoc ergo, quod reges consueuerunt inungi, & Iesus fuit inunctus, non potest concludi, quod rex fuerit temporaliter. (*Regnum Christi non terrenum, sed cæleste ostendit esse.*) Hic Rabanus vocat regnum cœleste credentes in Christum, credentes cœlestia. (*Item concludit Petrus ex verbis prædictis, quod Christus inquantum homo subsistens in diuino supposito fuerit dominus & rex factus.*) Hoc concedi potest intelligendo eum dominum propter prærogatiuam gratiarum, & regem spiritualiter non temporaliter (*cum rex & dominus fuerit factus inquantum crucifixus.*) Hic ille est sibi ipsi contrarius: quia ipse dicet postea, quod Christus habuit regnum & vniuersale dominium ab instanti suæ conceptionis, hic autem dicit, quod fuit factus Rex & Dominus inquantum crucifixus, quæ duo repugnant aperte, nam si factus fuit rex & dominus inquantum crucifixus: ergo antequam esset crucifixus, non fuit rex & dominus. Sicut sequitur: Christus fuit factus homo inquantum incarnatus: ergo ante incarnationem non fuit homo. Sicut etiam sequitur: Petrus inquantum homo factus est rationalis: ergo antequam factus esset homo, non fuit rationalis. (*Regnum & dominium tanquam homini Deus sibi cōcessit.*) Hoc potest concedi intelligendo regnum spiritualiter, & dominium pro prærogatiua gratiarum. (*Christus Dominus, id est Rex & Dominus*) quamuis possit concedi secundum bonum intellectum, quod Christus fuerit Rex & Dominus: non tamen ex hoc, quod quicunque est Christus, concludi potest quod sit Rex, maxime temporalis: quia multi fuerunt Christi, qui non fuerunt reges: quod probatione non indiget propter euidentiam eius. (*Illud quod Gabriel Angelus, &c.*) Hoc totum potest concedi, si bene intelligatur de regno, sc. spirituali. (*Dominus Iesus Christus vnus verus Rex & vnus verus sacerdos est.*) Hoc dictum angelus intelligit spiritualiter loquendo de rege (*secundum hominem, quippe Christus & rex & sacerdos effectus est, cui dedit Deus sedem Patris sui & regni eius non erit finis.*) Sicut hic angelus non loquitur de sede Dauid materiali, nec intendit, quod alicuius regni temporalis non erit finis: ita non intelligit de rege temporali. (*Item quod Saluator Dominus omnium temporalium*) hoc potest concedi secundum Deitatem, non secundum humanitatem, accipiendo sicut accipit ille. (*Emitte Domine dominatorem terræ.*) Illa verba Esaiæ non possunt intelligi de Christo secundum humanitatem, secundum quod dominator dicitur à dominando temporaliter. Nam sicut non dicitur creator antequam creet, ita non dicitur quis dominator antequam dominetur: sed manifestum est & ille cōcedit (sicut post patebit) quod Christus secundum humanitatem nō dominabatur terræ, licet secundum illum in quibusdam paucis gesserit se pro Domino. Verba igitur intelligenda sunt de Christo secundū Deitatem. (*Ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel.*) Hæc verba Michææ intelligenda sunt de Christo secundū Deitatē, sicut & verba sequētia, cū dicitur: *& egressus eius ab initio æternitatis*, nō possunt de Christo intelligi, nisi secundū Deitatem. (*Dominator quē vos quæritis.*) Illa etiā verba intelligēda sunt de Christo secundum formā Deitatis. (*Vos vocatis me magister & domine*) *Dominus* dicitur non solū secundū Deitatem, sed etiā secundum humanitatē: non propter dominium temporaliū ante passionē, sed propter prærogatiuā cōplurium gratiarum, sicut etiā milites & alii vocāt Fratres Minores *dominos* propter prærogatiuā religionis, qui tñ nullius rei temporalis habent dominiū. (*Dominus opus his habet.*) Hic dicitur *Dominus* secundū Deitatem, vnde Gloss. ibid. *Dominus simpliciter omnium rerū, cui seruire debet creatura.* Potest etiā dici Dominus secundum humanitatē, propter prærogatiuā gratiarum. (*Rex regū & dominus dominantiū.*) Ista verba intelligi possunt de Christo secundum Deitatem, vel secundum aliquos intelliguntur de Christo secundum humanitatē, post resurrectionē, qñ data fuit sibi omnis potestas in cœlo & in terra, sicut per seriem textus ostendunt. (*Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum.*) Illa verba intelliguntur de Christo secundum Deitatem: vel intelliguntur secundū humanitatem propter prærogatiuā gratiarum: eodē modo dicitur ad verba symboli, quod cātatur in Missa. (*Præmissa aūt, sc. regnum & vniuersale dominium habuit Iesus inquantum Dominus ab æterno.*) Illa verba sunt erronea: quia ex his sequitur, quod Iesus inquantum Deus fuisset rex & Dominus ab æterno: & ita mundus fuisset ab æterno, quod est hæreticum. Dicendū est igitur, quod sicut Deus pater non habuit seruum ab æterno, ita non fuit Dominus, nec etiam rex ab æterno: sed ex tempore per creationem rex absq; sui mutatione vel mutabilitate factus est rex & Dominus: ita etiam Iesus inquantum Deus non habuit regnum, & vniuersale dominium ab æterno, sed cum tempore post consubstantialitatem eius cum patre. (*Et inquantum homo ex tempore, scil. ab instanti suæ conceptionis ex Dei datione.*) Hoc improbatum est supra.

CAP. XCIV.

ET nihilominus habuit dominium aliquarum rerum temporalium non ab instanti suæ conceptionis, sed postea successiue modis aliis: vtpote ex collatione fidelium, vel emptione acquisitarum: & quæ sint illa, videamus.

 Nullus

Nullus autem de his potest melius testimonium perhibere, quam Apostoli & discipuli eius, videamus ergo quid super
hoc ipsi dicant specialiter à tempore, quo cœpit miracula facere & prædicare, certe narrant ipsum habuisse aliqua,
licet pauca, habuit itaque vestimenta. Vnde legitur Matth. 17. in transfiguratione sua vestimenta eius facta esse
alba, sicut nix. Item Ioh. 13. dicitur de eo sic: Surgit à cœna & ponit vestimenta sua, *&c. Item Ioh. 19 in perso-*
na eius legitur: Partiti sunt vestimenta mea sibi & in vestem meam miserunt sortem, *& ad idem facit*
Matthei 27. Item Iohannes Baptista videtur supponere, quod habuit calciamenta. Legitur enim Matth. 3. quod
beatus Iohannes Baptista loquens de eo dixit: Cuius non sum dignus calciamenta portare. *Marc. prim. re-*
citatur ipsum dixisse: Cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorum eius. *Itē*
Iohannes supponit ipsum loculos habuisse, in quibus Iudas quæ mittebantur portabat, vnde Ioh. 13. cum dixisset Iuda
Iesus: Quod facis, fac citius. *Quidam putauerunt, quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus* Eme ea,
quæ opus nobis sunt ad diem festum: aut vt egenis aliquid daret, *& quod loculi essent Iesu, patet per Au-*
gustinum dicentem: Habebat Dominus loculos à fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatibus
aliisque indigentibus tribuebat, *vt habetur* 12. quæst. 1. cap. habebat, *& patet per illud, quod in eius per-*
sona Psalmista dicit: Qui manducat meum panem, leuabit calcaneum suum contra me, *& recitatur Io-*
han. 13. Quod autem vinum interdum habuit, patet quod ad minus in cœna illa habuit, in qua eucharistiam instituit
sacramentum. De quo habetur Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22. Iste ergo hæreticus dicendo Christum Iesum Do-
minum nostrum non habuisse dominium aliquod temporalium, scripturis prædictis Veteris & Noui Testamenti
contradicit expresse.

Postquam in parte præcedenti ille impugnatos ostendit, qood Christus ab instanti suæ conce-
ptionis habuit ex Dei datione regnum & vniuersale omnium temporalium rerū dominium: hic co-
natur ostendere, qood præter illud vniuersale dominium non ab instanti suæ couceptionis, sed post
quarundam rerum temporalium per modos, sc. emptione vel collatione fidelium, acquisiuit domi-
nium. Et posset hæc pars diuidi in tres. Prior enim proponit conclusionem, quam intendit probare.
Secundo probat eam. Tertio ibi; *Iste ergo hæreticus*, &c. concludit quod appellans scripturæ diuinæ
contradicit. Secunda pars posset diuidi in quinq; partes, secundum quod primo probat per tres au-
ctoritates, quod Christus habuit dominiū vestimētorum, secundo probat p tres auctoritates, quod
habuit dominiū calciamentorū: ibi. *Item B Iohan.* tertio per duas auctoritates ostendit, qood habuit
dominium loculorum, ibi: *Item Ioh. supponit*, quarto vnica auctoritate, quod habuit dominium panis,
ibi: *Et patet per illud*, quinto vnica auctoritate, quod habuit dominium vini ibi; *Quod autem vinum.*

Sed isti impugnatores contra prædicta quatuor probare conantur. Primo generaliter, quod
Christus nullius rei temporalis habuit dominium temporale. Secundo quod Christus nō habuit cal-
ciamenta, etiam quantum ad vsum. Tertio specialiter, quod Christus nō habuit proprietatem & do-
minium loculorum. Quarto declarant, quomodo Christus aliquas res habuit absq; dominio & pro-
prietate. Primum igitur, sc. quod Christus nullius rei habuit dominium & proprietatē, sed quod oē
dominiū & proprietatē cuiuslibet rei temporalis abdicauerit. Primo ostendunt p determinationem
ecclesiæ. Secundo probāt eandē determinationem ecclesiæ in scripturis diuinis, & sanctorum aucto-
ritatib. esse fundatā. Quod aūt ex determinatione ecclesiæ habeant, ꝙ Christus cēm proprietatē cu-
iuslibet rei temporalis abdicauerit, dicunt esse tam apertū, ꝙ nullus legens eandem determinationē
de hoc poterit dubitare. In decretali enim *Exiit*. sicut sæpe extitit allegatum, continentur hæc verba:
Omnis abdicatio proprietatis huiusmodi rerū tam in speciali quam in cōmuni propter Deum meritoria est, & san-
cta: quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit, & exemplo firmauit. Quibus verbis patenter
asseritur, ꝙ Christus omnium temporaliū abdicauit dominium & proprietatē tam in speciali, quam
etiam in cōmuni, ergo nullius rei temporalis habuit dominium seu proprietatē, neq; in speciali, neq;
etiā in cōmuni, ergo per collationē fidelium & emptionē non acquisiuit rerum dominiū. Ista verba
supra pertractata sunt *c. 9.* & ideo illa quæ hic desunt, ibi quærantur. Secundo isti impugnatores ostē-
dunt, quod prædicta determinatio ecclesię in scripturis diuinis & sanctorum auctoritaob. est funda-
ta. Quod probant primo sic. Illud ꝙ Christus docuit Apostolos & alios facere: & Christū hoc facere
fuit vtile fidelibus, hoc ipsemet Christus fecit, sed Christus docuit Apostolos & alios omnium rerum
temporaliū abdicare dominium, tā in speciali q̄ etiam in cōmuni: & Christū hoc facere fuit vtile fi-
delibus, igitur Christus hoc fecit. Et ita Christus omniū temporalium abdicauit dominiū, tā in spe-
ciali, q̄ etiam in cōmuni. Quomodo illa ratio ex scripturis diuinis capiat fulcimētum, qualiterq; cō-
firmari ac roborari valeat, & defendi, ex his quæ dicta sunt. *c. 9. & 11. & 92.* aperte patet. Et ideo si quis
de ipsa dubitauerit, videat illa quæ in dictis capitulis differuntur. Secundo sic arguunt: Paupertas A-
postolica non fuit maior, nec altior paupertate Christi, sed Apostoli reliquerunt proprietatem &
dominium omnium temporaliū, tam in speciali, quam etiam in communi, igitur & Christus omniū
proprietatem & dominium abdicauit. Maior ex his, quæ dicta sunt *capitulo præcedenti* euidenter col-
ligitur: quia in nulla perfectione, quæ ad vtilitatem spectabat credentium, aliquis voquam Chri-
stum expressit, igitur Apostoli in virtute paupertatis non solum interiori, sed etiam exteriori Christū
minime excesserunt, minor ex his quæ probata sunt *c. a.* sufficienter apparet, ibi enim probatum est,
ꝙ Apostoli abdicationē proprietatis omniū temporalium, tam in speciali, q̄ etiam in cōmuni serua-
uerunt, & de hoc inferius differetur. Sequitur igitur, ꝙ Christus omniū rerū tam in speciali q̄ etiam in
communi abdicauit dominiū & proprietatē. Tertio sic: Paupertas quorumcunq; religiosorum non
est maior, nec altior paupertate Christi, sed aliqui religiosi, scill. Fratres Minores, vouent abdicatio-
nem proprietatis cuiuslibet rei temporalis, ergo Christus proprietatē omnium temporalium abdica-
uit

nit tam in ſpeciali quam etiam in cõmuni. Maior videtur manifeſta, & ex præcedentibus colligitur euidenter: tum quia Chriſtus fuit exemplar omnis perfectionis & veritatis, tum quia Chriſtus fecit ea, quæ docuit, docuit autem illam paupertatem, quam religioſi ſeruant, igitur paupertas illorum religioſorum non eſt altior paupertate Chriſti, minor euidẽter colligitur ex reſcriptis & decretalib. ſummorum Pontificum, quę recitata ſunt in hoc opere *c.32.& 71.* Quarto ſic: Paupertas euangelica perfectiſſime relucebat in Chriſto, ſicut & aliæ virtutes euangelicæ perfectiſſime fuerunt in ipſo, ſed ad perfectionem euangelicæ paupertatis ſpectat abdicatio proprietatis omnium temporalium in ſpeciali & in cõmuni. Hæc ex *c.13.* probatur aperte, ergo Chriſtus omnium temporalium proprietatem & dominium abdicauit. Ex his patet manifeſte, quod Chriſtus nullius rei temporalis habuit dominium per proprietatem in ſpeciali: quod inſuper ex alio oſtenditur. Ex hoc videl. quod omnes religioſi imitantur paupertatem Chriſti, religioſi autem non habent proprietatem alicuius in ſpeciali, ergo nec Chriſtus habuit proprietatem cuiuſcunque rei temporalis in ſpeciali. Item Chriſtus non fuit magis proprietarius, quam illi, de quibus dicitur Act. 2. & 4. *Multitudinis credentium erat cor vnum,* &c. ſed nullus eorum habuit proprietatem alicuius rei in ſpeciali, ergo nec Chriſtus habuit alicuius rei proprietatem in ſpeciali.

Secundo oſtendunt iſti impugnatores, quod Chriſtus non habuit calciamenta etiam quo ad vſum: quod ratione in ſcriptura diuina conſiderata probare conantur. Eſt autem ratio talis. Chriſtus fuit forma & exemplar vitæ, quam tradidit Apoſtolis & diſcipulis aliis obſeruandam, ipſo atteſtante, qui Ioh. 13. ait: *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Hoc etiam B. Petrus aſſerit manifeſte in canonica ſua prima c.2. dicens: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius.* Sed Chriſtus præcepit Apoſtolis, aliiſq; diſcipulis, vt calciamentis minime vterentur, vnde Matth. 10. ſic legitur: *Hos duodecim miſit præcipiens eis,* &c. & poſt: *Nolite poſſidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis veſtris, nec peram in via, neque duas tunicas, neque calciamenta,* & Marc. 6. ſic legitur: *Conuocauit duodecim & cœpit eos mittere binos: & dabat ipſis poteſtatem immundorum ſpirituum, & præcepit illis ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum: non peram, non panem, neque in zonis æs, ſed calciatos ſandaliis,* & Luc. 10. ſic habetur: *Poſt hæc autem deſignauit Dominus & alios 72. & miſit illos binos,* &c. & poſt: *Nolite portare ſacculum, neque peram, neque calciamenta.* Ergo Chriſtus vſum calciamentorum Apoſtolis & nonnullis aliis diſcipulis interdixit. Quod etiam ſanctorum auctoritates reſtantur expreſſe. Vnde Ambroſ. in lib. de Fuga ſeculi ait: *Ieſus diſcipulos ſine calciamentis & pecunia miſit.* Item Hieronymus ad Euſtochium ait: *Moyſes & Ieſus Naue nudis in terra pedibus iubentur incedere: & diſcipuli ſine calciamentorum onere & vinculis pellium nudi ad præcepta noui euangelii deſtinantur: & milites veſtimentis in ſorte diuiſis caligas non habebant, quas tollerent, nec habere poterat Dominus, quod prohibuerat in ſeruis.* Item Iohannes Chryſoſtomus vltima homil. ſuper Matth. dicit: *Apoſtoli vna tunica induti & diſcalciati omnes ſuperauerunt,* & idem homel. 32. dicit ſic: *Chriſtus Apoſtolis dixit: nunquid aliquid defuit vobis, quando miſi vos nudos & diſcalciatos?* Item Bernard. de ſeptem horis, tertia hora ait: *Poſtea cogita, quomodo habebat illos ſuos ſanctiſſimos pedes confractos, quia cum feſtinatione duxerunt eum & reduxerunt: nec credas quod eſſet calciatus: quia nec ipſe nec diſcipuli eius calciamentis vtebantur.* Item Gloſſa ſuper illud Matth. decim. *Nolite poſſidere aurum,* &c. ait: *Propemodum neceſſaria vitæ amputauit, ne curent de craſtino, qui docet omnia regi à Deo: nec ipſa neceſſaria, nec cellarium ſecum vehant, nihil præter veſtimentum, nec etiam minima: ergo nec habuerunt calciamenta.* Ex his aliiſque compluribus conſtat aperte, quod Chriſtus prohibuit ne Apoſtoli aliique eius diſcipuli calciamenta portarent, ergo & ipſe vſum calciamentorum abiecit. Tertio iſti ſpecialiter probare conantur, quod Chriſtus non habuit proprietatem & dominium loculorum, quod probant primo ſic. Chriſtus nullius rei temporalis habuit proprietatem, ſaltem in ſpeciali, ergo nec loculorum proprietatem habuit ſaltem in ſpeciali. Antecedens probatum eſt prius: & adhuc amplius poteſt oſtendi, hoc enim Gloſſa ad Hebr. teſtari videtur, quæ ait: *Succincti & expediti currimus ſine dubitatione ad certamen martyrii, aſpicientes in auctorem: qui ideo bona terræ contempſit, vt contemnenda monſtraret,* ſed ſi aliquid contempſit vt contemnere monſtraret, ſequitur quod proprietatem omnium abdicauit, vt proprietatem omnium abdicandam monſtraret. Aliter enim non dediſſet exemplum abdicationis omnium, quantum ad proprietatem in ſpeciali: & per conſequens nequaquam omnia contempſiſſet perfecte. Secundo ſic arguunt. Chriſtus ſeruauit formam viuendi, quam Apoſtolis inſtituit obſeruandam, ſed Chriſtus præcepit Apoſtolis & euangelizantibus verbum Dei, quod non haberent proprietatem pecuniæ, ergo nec ipſe proprietatem habuit loculorum. Maior probata eſt prius: & ſimiliter minor, quæ adhuc ſanctorum teſtimoniis declaratur. Ait enim Chryſoſtomus ſuper illud Matth. 10. *Nolite poſſidere aurum neque argentum,* &c. *Intende qualiter omnibus eos denudans omnia eis dedit: permittens in domibus eorum, qui docentur, manere nihil habentes. Si autem quis in aliena patria exiſtentes & apud ignotos abeuntes, nihil aliud oportet portare à quotidiano cibo, multo magis domi manentes.* Et Rabanus idem ait: *Conſequenter hoc præcepit euangelizatoribus veritatis, quibus ante dixit: Gratis accepiſtis gratis date. Si enim ſic prædicant, vt pretium non accipiant, ſuperflua eſt auri & argenti nummorum poſſeſſio. Nam ſi cumulaſſent aurum & argentum, viderentur non cauſa hominum, ſed cauſa lucri prædicare.* Item Ambroſius ſuper illud Lucæ: *Nihil tuleritis in via,* ait: *Qualis eſſe debeat, qui euangelizat regnum Dei, præceptis euangelicis deſignatur, vt ſine virga, ſine pera, ſine calciamentis, id eſt ſubſidii temporalis adminicula non requirens fides, quæ tutum putet ſibi quo minus ea requirit magis poſſe ſuppetere.* Item Hieronymus ad Hieremiam ait: *Apoſtoli toto orbe peregrini non æs in zona, non virgam in manu, non caligas habere ſinuntur in pedibus.* Ex his aliiſque compluribus patet aperte, quod Chriſtus

Apostolis & aliis euangelizatorib us veritatis præcepit, ne peconiam possiderent, & quud ipsi pere-grinando per mundum pecuniam minime possiderent, ergo multo magis Christus euangelizans p mundum proprietatem non habuit pecuniæ vel loculorum. Tertio sic probant assertionem eandē: Christus non habnit proprietatem in speciali illorum quę erant communia: sed illa quę portabantur in loculia, erant cōmunia, teste Gloss. super illud Matt. 17. *Vade ad mare*, &c. quæ ait: *Dominus tāta pau-pertatis fuit, vt vnde tributum daret nan haberet. Iudas quidem habebat communia in loculis: sed res pauperum in vsus suos conuertere nefas duxit ipsum dans exemplum nobis*, ergo Christus non babuit proprietatem loculorum in speciali. Sed dicet aliquis, quod secundum prædicta Christus hab uit proprietatem loculorum saltem in cōmuni: quia hic dicuntur illa, quæ erant in loculis, fuisse cōmunia. Ad hoc dici potest dupliciter. Dicunt n. quidam, quod ea quæ portabantur in loculis, erant cōmunia, quo ad aliqualē proprietatem extenso modo accepto nomine *proprietatis* toti communitati fidelium, & ideo pertinebant ad proprietatē Christi in speciali: nec ad proprietatē Christi & Apostolici collegii secundum q dictum collegium distinguebatur à cōmunitate fidelium, sicut pars à toto. Et aliter dicitur, quod illa quæ erāt cōmunia, non Christo & Apostolis tm̄, sed etiam aliis pauperibus & indigentibus, quo ad licitam potestatem vtendi ipsis, pro suis necessitatibus subleuandis, & ideo non erant communia eis quo ad dominium & proprietatem: sicut modo bona ecclesiæ dicuntur esse pauperum, non quo ad dominium & proprietatē, sed quia deputata sunt ordinata ad pauperes sustinendos: ita illa quæ portabantur in loculis deputata erant ad releuandas indigentias Christi & discipulorum suorum, ac pauperum aliorum, & tali modo erant eis communia, non quo ad dominium & proprietatem, & ille intellectus tam ex euangelio quam ex sanctorum auctoritatibus colligitur euidenter. Vnde Ioh. 12. sic scribitur de Iuda dicente: *Quare hoc vnguentum non veniit trecentis argenteis, & datum est egenis? Dixit autem hoc, nan quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat & loculos habens ea, qua mittebantur portabat*, & vt legitur Matthæi 26. Discipuli alii dixerunt: *Vt quid perditio hac? Potuit enim venundari multo & dari pauperibus.* Ex quibus verbis colligitur, quod illa quæ portabantur in loculis, custodiebantur pauperibus & egenis, quod Glossa Iohannis duodecim, testatur dicens: *Cui angeli ministrabant, loculos habebat in sumptus pauperum condescendens infirmis*, quod etiam Iohannes Euangelista aperte insinuat dicens capitulo decimo tertio. *Quidam autem putabant, quia loculos babebat Iudas, quod dixisset ei Iesus: eme ea quaapus sunt nabis ad diem festum, aut vt egenis aliquid dares.* Ex quibus insinuatur aperte, quod ea quæ portabantur in loculis ad releuandas indigentias Christi & aliorum pauperum deputata fuerunt, quod Glossa ibidem asserit manifeste dicens: *Quia loculos in quibus oblata seruabantur habebat suorum necessitatibus & aliis indigentibus, in qua forma ecclesia seruandi necessaria est instituta, qua iubentur non cogitare de crastino, ne præterrenis seruiat vel timore inopia institiam deserat.* Item Augustinus ibidem ait: *Habebat enim Dominus loculos à fidelibus oblata obseruans, & suorum necessitatibus & aliis indigentibus tribuebat: tunc primum ecclesiastica pecunia forma est instituta.*

Item Hieronymus super illud Matthæi decimo septimo. *Vade ad mare & primum piscem*, &c. ait: *Dominum tanta fuisse paupertatis, vt vnde tributa pro se & Apostolis solueret, non baberet. Quod si quis obiicere voluerit, quomodo in loculis Iudas portabat pecuniam? Respondebimus, res pauperum in vsus suos conuertere nefas putauit.*

Item Chrysostomus super istis verbis Iohan. 13. *quia loculos habebat Iudas*, &c. ait: *& nimirum illus discipulorum pecunias deferebat: sed per hoc, quod dicit, occulte insinuat, quad quadam mulieres eum de suis facultatibus nutriebant, qui autem non virgam, nan peram, nan ei iubet deferre, loculos ferebat ad inopum ministerium: vt discas quoniam valde pauperem & mundo crucifixum huius oportet pare is multam facere procurationem, multa enim ad nostram doctrinam dispensans agebat.* Ex prædictis liquet aperte, quod illa quæ portabantur in loculia, nō erant deputata, nisi ad sustentationem Christi & discipulorum & pauperum aliorum. Sed quæret aliquis, ad cuius dominium pertinebant illæ pecuniæ? & non videtur quod poterant pertinere nisi ad dominium Christi vel Apostolorum, quod Augustin. insinuare videtur, cum dicit, quod *tunc primum ecclesiastica pecunia forma est instituta.* Ex quo ecclesiastice videtur concludi, quod cum prælati ecclesiæ habeant aliquale dominium pecuniæ, quod Christus tunc habuit aliquale dominium illius pecuniæ, cum ipse solus fuerit tunc prælatus fideliū. Ad istud dicunt aliqui, quod dominium illius pecuniæ non plenum nec ita liberum, quale in rebus suis habēt mundani, sed aliquale, quo videlicet poterat aliquis propter ista in iudicio litigare, pertinebat ad communitatem fidelium, quæ includebat Christum & Apostolos ac omnes fideles. Alii dicunt, quod illarum pecuniarum dominium pertinebat ad dantes: quia ipsi tantummodo deponebant pecuniam de voluntate Christi pro indigentium necessitatibus releuandis præsens sibi dominium retinentes. Vnde dicunt, quod pro magna parte ista erat pecunia mulierum, quæ sequebantur Christum & ministrabant ei de facultatibus suis, vt habetur *Luca 8.* Quarto isti declarare nituntur, quomodo Christus aliquas res habuit absque earum dominio & proprietate dicentes quod, sicut ostensum est *supra ca. 2.* huiusmodi vocabula *meum, tuum, suum, eius, ipsius, habere*, & huiusmodi, in significatione multipliciter accipiuntur in scripturis. Aliquando enim important dominium & proprietatem: aliquando vsum facti: aliquando licitam potestatem vtendi: aliquando consuetudinem vtendi: aliquando custodiam, & aliis variis modis quasi innumerabilibus accipi possunt. Quare concedi potest, quod Christus res varias habuit quantum ad vsum, & quantum ad licitam potestatem vtendi, & quantum ad consuetudinem vtendi, & quantum ad dispensationem aliqualem seu dispensationem: licet non habuit dominium & proprietatem.

His visis super litteram aliqua sunt notanda, & auctoritates inductæ sunt soluendæ. (*Et nihilominus habuit dominium aliquarum rerum temporalium non ab instanti sua conceptionis.*) Ista verba contradicunt aliis dictis suis: quia dicit, quod ab instanti suæ conceptionis habuit vniuersale dominium omnium rerum temporalium: & quia tali dominio renunciare non potuit, ergo nullæ res fuerunt tempore Christi, quarum non habuit dominium ab instanti suæ conceptionis: nisi dicas, quod non habuit illarum rerum dominium ab instanti conceptionis suæ, quæ tempore conceptionis suæ non fuerunt in rerum natura, quarum etiam rerum Deus non habuit tunc dominium, quia tunc non erant, sed de talibus rebus iste non loquitur: quia forte pecuniæ quas dicit Christus postea habuisse, & non ab instanti suæ conceptionis, tunc fuerunt: & ita fuerunt forte nonnullæ aliæ res. Nec posset ista contradictio saluari, nisi quis æquiuocationē dominiorum vel modorum habendi dominium assignaret; quod ille non pōt (*sed postea successiue modis aliis: vtpote ex collatione fidelium vel emptione acquisitarum*) si Christus postea acquisiuit aliquarum rerum dominium, aut acquisiuit dominium proprium, aut commune, non commune, quia perdidisset dominium proprium, quod habuerat primum; quod ille negat, nec dominium proprium, quia tunc in eisdem reb. habuisset duo dominia propria: sc. primum ab instanti suæ conceptionis, & aliud postea acquisiuit: quod est inconueniens. Nec potest quis assignare differentiam talium duorum dominiorum in eadem re (*narrant ipsum habuisse aliqua, licet pauca*) sed de dominio & proprietate nullam penitus faciunt mentionem: & per consequens de dominio nouiter acquisito nullam faciunt mentionem, & ita esto, quod habuisset omnium vniuersale dominium, per dicta Apostolorum & discipulorum non posset inferri quod habuisset aliquarum rerum dominium post conceptionem Christi nouiter acquisitum: sed tam faciliter dicent, qui vellent, quod habuit dominium illarum rerum ab instanti suæ conceptionis, sicut aliarum. (*Habuit itaq; vestimenta*) verum est, quantum ad vsum, sed quæreret aliquis, cuius fuerunt vestimenta quantum ad dominium & proprietatem? Et dicunt isti, quod quantum ad veritatem euangelii nō refert cuius fuerint quo ad dominium, dummodo non fuerint Christi quo ad dominium & proprietatem. Dicunt tamen quidam illorum, quod quemadmodum templum & nonnulla vasa in templo in Veteri Testam. fuerūt solius Dei quo ad dominium, & ministrorum templi quo ad vsum: ita vestimenta Christi erant solius Dei quo ad dominium, & Christi inquantum erat homo quo ad vsum. Aliqui vero dicunt, quod erant damnum: aliqui etiam dicunt, quod in nullius hominis erat dominio. (*Et vestimenta eius.*) Ex hoc quod erant eius nō potest concludi, quod erant sua quo ad dominium: sicut nec ex hoc quod Nazareth erat ciuitas Mariæ & Ioseph, cum dicatur de eis Luc. 2. *Reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth*, potest concludi, quod Nazareth erat Mariæ & Ioseph quo ad dominium & proprietatem: sed sicut ibi Nazareth erat ciuitas Mariæ & Ioseph, quo ad consuetudinem habitandi, ita illa vestimenta erant Christi quo ad consuetudinem vtendi. (*Ponit vestimenta sua*) quo ad consuetudinem vtendi (*partiti sunt vestimenta mea, &c.*) sicut prius erant Christi quo ad consuetudinem portandi. (*Quod habuit calciamenta.*) Hoc improbatum est prius (*non sum dignus calciamenta portare*) hoc ad literam exponi potest dupliciter, vno modo, vt intelligatur conditionaliter: hoc est, si haberet calciamenta, non essem dignus calciamenta portare, aliter, quod per calciamenta intelligantur sandalia, quibus vsus fuit Christus (*soluere corrigiam calciamentorum*) sicut prius, vt soluam corrigiam calciamenti, sicut ad primam istarum. (*Item Iohannes supponit ipsum loculos habuisse*) hoc verum est, quantum ad aliqualem dispensationem: sicut etiam multi fratres Cistertienses habent aliqualem dispensationem in rebus, in quibus tamen non habent dominium seu proprietatem (*in quibus Iudas quæ mittebantur portabat.*) Quæret aliquis, quomodo Christo permittente & cōsentiente Iudas portabat pecuniam: cum Christus sibi, sicut aliis Apostolis, interdixerit portare pecuniam? Dupliciter dici potest, vno modo, quod Christus, qui erat supra omnem legem positiuam, dispensauit cum eo, alio modo, quod hæc fecerit tempore necessitatis, quæ legem non habet, aliis autem temporibus non portauit. (*Loculos habebat Iudas.*) Arguat hic ille impugnatus, quod Iudas, non Christus habuit proprietatem loculorum: quia hic dicitur Iudas loculos habuisse. In tota autem sacra Scriptura non inuenitur vocaliter dictum, quod Christus habuit loculos, si ergo non obstante, quod dicatur Iudam loculos habuisse, non potest inferri, quod habuit proprietatem in loculis: sequitur quod nec ex scripturia potest inferri, quod Christus habuit proprietatem in loculis. (*Habebat Dominus loculos.*) Ista sunt verba Augustini, non Euangelistæ, quæ recte sunt intelligenda, scilicet quod Dominus habebat loculos, scilicet quantum ad aliqualem dispensationem absque dominio & proprietate (*tribuebat*) hoc est, ordinabat tribuendum. (*Qui manducat meum panem*) quantum ad aliqualem dispensationem. (*Quod ad minus in cœna ista habuit scil. vinum*) habuit vinum tunc, quantum ad vsum, vinum, in quo instituit sacramentum, non fecit suum inquantum erat homo quo ad dominium: sicut sæpe vinum, in quo sacerdos conficit, non est suum quo ad dominium, postquam autem confecerat, species vini erant specialiter Dei quoad dominium (*scripturis prædictis Veteris & Noui Testamenti contradicit expresse.*) Patet per prædicta, vt isti dicunt, quod non contradicit, sed concordat.

Cap. XCV.

E*T si velit dicere, quod illi regno & dominio renunciauit expresse, ostendat illud si sciat: quod tamen, vt credimus, per sacram Scripturam non poterit: imo contrarium sacra Scriptura exponit expresse: quia suppo-*

nit eum non longe à paßione sua dixisse: Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis, sum etenim. Item istud Matt. 21 vbi Dominus duobus discipulis dixit: Ite in castellum quod contra vos est: & statim inuenietis asinam alligatam & pullum cum ea: soluite & adducite mihi: & si quis vobis aliquid dixerit: dicite quia Dominus his opus habet. Itē tempore paßionis se regem recognouit, vt probatum est supra. Item Dauid in persona eius legitur dixisse, etiam pro tempore paßionis eius: Diuiserunt sibi vestimenta mea: & super vestem meam miserunt sortem. Et recitatur Matt. 27. Ex quibus euidenter apparet ipsum regno & dominio nō renunciasse prædicto: imo videtur quod nec potuerit renunciare: & si fecisset, contra ordinationem patris fecisset. Dicit enim Daniel. 2. vbi de eius regno fit mentio, sic: Suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur: & regnum eius alteri non tradetur. Item Daniel. 7. dicitur sic: Dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruient. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius non corrumpetur.

In parte ista ostendere nititur, quod Christus regno & vniuersali dominio nequaquam renunciauit. Primo autem dicit, quod appellans non potest probare per Scripturam S. quod renunciauit regno & vniuersali dominio. Secundo ibi: *imo contrarium*, probatur per tres auctoritates, quod Christus non renunciauit regno & dominio, sed ipse retenuit. Tertio ibi: *imo videtur*, probatur, quod Christus nō potuit renunciare regno & dominio, tali ratione: Christus non potuit facere contra ordinationem Patris, sed Pater ordinauit, quod regnum Christi duraret in perpetuum, ergo Christus regno & dominio renunciare non potuit, maiorem supponit tanquam certam habens pro impossibili, quod Christus fecisset contra ordinationem Patris, maiorem probat duabus auctoritatibus Daniel.

Sed isti impugnatores, licet concedant, quód Christus non renunciauit regno & dominio proprie loquendo: quia ei, quod non est, renunciare non potest. Christus autem ante passionem suam nunquam habuit inquantum homo regnum temporale & dominium, seu proprietatem omnium temporalium, & per consequens eidem minime renunciauit, loquendo proprie, tamen dicunt istum impugnatum hic in duobus errare. Quorum primum est, quod Christus non longe ante passionem habuit regnum temporale & dominium seu proprietatem temporalium rerum. Secūdum est, quod ideo Christus nullo modo potuerit renunciare regno & dominio: quia si fecisset, contra ordinationem Patris fecisset. Primum improbatum est prius: vbi ostensum est, quod Christus inquātum homo mortalis nunquam habuit regnum temporale & vniuersale rerum dominium seu proprietatem; & per consequens multo magis ex quo cœpit prædicare, non habuit regnum & dominium supradicta. Et quod tunc non habuit regnum & dominium memorata facile posset ostendi. Quod autem non habuit vniuersale dominium omnium in *sequenti cap.* patebit. Hic vero probabitur, quod regnū non habuit temporale. Hoc enim B. Augustinus in quodam sermone de Innocentibus testatur expresse, qui loquens de regno Christi ait: *Putabat se infelix tyrannus Domini Saluatoris aduentu regali solio detrudendum: sed non ita est. Non ad hoc venerat Christus, vt alienam gloriam inuaderet, sed vt suam donaret. Non, inquam, ad hoc venerat, vt regnum terrestre prariperet, sed vt cæleste donaret. Non venerat ad potestatis dignitatesque rapiendas, sed ad contumelias & iniurias perferendas Non ad hoc venerat, vt sacrum illud caput addiadema gemmatum, sed ad coronam spineam prapararet. Non inquam ad hoc venerat, vt constitueretur suprascripta magnificus, sed vt crucifigeretur illusus.* Item Leo Papa in quodam sermone de Epiphania, ait: *Sed apparet illos* (scilicet Iudæos) *carnaliter cum Herode sapuisse, & regnum Christi cum huius mundi potestatibus æstimasse, vt & isti temporalem sperarent ducem, & terrenum metueret ille consortem.* Ex his verbis clare patet, quod regnum Christi non fuit tale, quale est regnum terrenorum: nec Christus fuit Dux temporalis: & per consequens Rex fuit minime temporalis. Item Augustinus in epistola ad Maducantes, ait: *Itaque non Christus regno decoratus, nec Christus terrenis opibus diues, nec Christus vlla terrena felicitate prefulgens: sed Christus crucifixus per totum terrarum orbem prædicatur.* Item Gregorius in Pastorali ait: *Ipse Dei & hominum mediator regnum percipere vitauit in terris, qui supernorum spirituum scientiam, sensumque transcendens aute secula regnat in cœlis, qui enim idcirco in carne venerat, vt non solum populum redimeret, verum etiam per suam conuersationem doceret exempla sequentibus prabens rex fieri noluit. Ad crucis vero patibulum sponte peruenit, oblatam gloriam culminis fugit, pœnam probrosæ mortis expetiit, vt membra eius discerent fauores fugere, terrores minime timere, pro veritate aduersa diligere, prospera formidando declinare.* Item Augustinus super illud Iohan. prim. *Ergo cum cognouisset quia venturi essent, &c.* ait: *Potare ipsum regnare tunc, quemadmodum turba putabant, erat eum rapere, id est indebite trahere, ac de ipso æstimare.* Ex his claret, quod qui putabant Christum regnare temporaliter, trahebant Christum indebite, ac de ipso etiam indebite æstimabāt. Sed dicet aliquis, quod Christus fuit rex temporalis, quamuis temporaliter non regnaret, sed istam obiectionem confutat beatus Augustinus super illud Iohannis; *Abiit Iesus trans mare Galileæ*, qui ait: *Venit ipse vnus vtramque personam in se portans, sacerdotis & regis, sacerdotis per victimam, quam seipsum obtulit pro nobis Deo, regis, quia regimur ab eo.* Ex quibus verbis constat aperte, quod Christus non dicebatur rex, nisi quia rexit, & per consequens quia regnauit, sed non regnauit temporaliter: ergo non fuit rex temporalis. Item Glossa super illud Iohan. decim. octau. *Regnum meum non est de hoc mundo*, ait: *hoc est regnum, quod uos scire noluit, si quod prius vicisset interrogando, ostendere voluit: quia & de suo regno hominum esset opinio Iudæorum, gentium, quæ ostensa apertius vtrisque respondetur, Regnum meum non est de hoc mundo. Decepti estis: non enim impedio dominationem vestram in mundo, ne vane timeatis & sauiatis: sed ad regnum cæleste credendo venite.* His concordat Ambrosius in hymno Epiphaniæ dicens:

Hostis

Hostis Herodes impie,
Christum venisse quid times,
Non arripit mortalia,
Qui regna dat cœlestia.

Item consimiliter sonat Glossa in principio libri prouerbiorum, dicens: *parabola Græce, Latine similitudines: quod vocabulum ideo Salomon huic operi imposuit, vt non iuxta literam intelligamus, quæ dicit, in quo Dominum parabolica turba locuturum figuras, sicut nomine suo & regno pacificato regum Christi multiplicatur eius imperium, de quo dictum est: Et regni eius non erit finis. Et, super solium eius sedebit. Ipse etiam Christus super Dauid & rex spiritualis Israel.* Ex his aliisque quamplurimis colligitur euidenter, quod Christus non venit regnum temporale suscitare, nec rex fieri voluit temporalis, neque dignitates assumere temporales: sed rex extitit spiritualis Israel. Quomodo autem tempore passionis recognouit se regem non temporaliter, sed spiritualiter, est in præcedentibus declaratum.

Secundum, in quo dicunt istum errare, est, quod ideo Christus nullo modo potuit renuntiare regno & dominio supradictis: quia si fecisset, contra ordinationem patris fecisset. Ad cuius intellectum dicunt esse sciendum, quod iste opinatur, quod omnia de necessitate eueniunt, ita quod contradictionem includit quæcunque euenire aliter quam eueniunt, cum ratio fundamentalis est, quia Deus omnia ab æterno quomodo debeant fieri ordinauit: contradictionem autem includit, quod ordinatio diuina impediatur, ergo contradictionem includit, quod quæcunq; aliter eueniant, q̃ eueniunt. Istam rationem generalem ad probandum, quod omnia de necessitate eueniunt, ipse hic applicat ad materiam specialem: scilicet quod Christus non potuit renunciare regno & dominio supradictis: quia Deus pater ab æterno ordinauit, quod Christus non renunciaret regno & dominio, sed contradictionem includit, quod ordinatio diuina impediatur: & per consequens contradictionem includit, quod Christus faceret contra ordinationem patris, ergo contradictionem includit, quod Christus renunciauerit regno & dominio sæpedictis. Nec valet dicere ad excusationem ipsius, quod per potentiam Dei ordinatam non potuit fieri, quod Christus renunciaret regno & dominio, & sicut intellectus illius habet: hoc tamen potuit fieri per Dei potentiam absolutam, quæ potest in omne illud, quod nequaquam contradictionem includit. Quia iste impugnatus, vt quidam istorum impugnatorum dicunt se audiuisse ab ore eius, & ipse postea in sermonibus suis declarauit, negat illam distinctionem Theologorum de potentia Dei ordinata & absoluta, intendens multis rationibus ostendere, quod quicquid potest Deus de potentia absoluta, potest etiam de potentia ordinata, & quicquid non potest de potentia ordinata, non potest de potentia absoluta. Vnde & quidam istorum impugnatorum propter illam distinctionem, & illa quæ sequuntur ex ipsa principaliter, acerbe prosequuntur.

Principalis autem ratio, quare negat istam distinctionem de potentia absoluta & ordinata, est, q̃a si Deus aliquid faceret de potentia absoluta, q non facit de potentia ordinata, Deus posset aliq̃d facere, q non ordinauit se facturũ: & ita Deus esset mutabilis. Alia ratio sua est: quia in Deo idẽ est essentia & potentia, sed in Deo non sunt duæ essentiæ: ergo nec duæ potentiæ. His visis dicunt isti, q iste hic dogmatizat implicite hæresim detestandam: scilicet q omnia de necessitate eueniunt, ideo sic contra istum procedunt. Primo probant, quod non omnia de necessitate eueniunt. Secundo ostendunt, quod nulla quantum ad diuinam potentiam de necessitate eueniunt. Tertio moliuntur ostendere specialiter, quod si Christus habuit regnum & dominium supradicta, ipse potuit absolute renunciare eisdem. Quarto declarant, quomodo debet intelligi, quod in Deo est duplex potentia, scilicet absoluta & ordinata: & quomodo Deus potest aliqua facere de potentia absoluta, quæ non facit de potentia ordinata. Quinto ad rationes, quæ pro hæresi sua tanguntur, respondent.

Primo ergo probare conantur, quod non omnia de necessitate eueniunt, sed quod aliqua possent aliter euenire, & primo sic: Deus potuit & potest multa facere, quæ non fecit nec facit: & posset multa non facere, quæ facit, ergo multa potuerunt & possent aliter euenire, quod eueniunt & euenerint, & per consequens non omnia de necessitate eueniunt, sed plura contingenter. Antecedens probatur auctoritatibus manifestis. Nam, vt habetur Matth. 3. Iohannes Baptista ait: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*, & idem recitatur Lucæ 3. Ex quibus verbis, quæ non solũ mystice, sed etiam ad literam debent intelligi, patet quod Deus potuit de lapidibus suscitare filios Abrahæ: quod tamen nequaquam fecit. Secunda auctoritas habetur lib. Sap c. 11. vbi sic scribitur. *Quod quidam errantes colebant mutos serpentes & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam, vt scirent quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipotẽs manus tua, quæ creauit orbem terrarũ ex materia inuisa, immittere illis multitudinẽ vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas & ignotas bestias, aut vaporem igneum spirantes, aut odorem fumi proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarum non solum læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere. Nam & sine his vno spiritu occidi poterant.* His verbis patenter asseritur, quod Deus modis multis poterat malos occidere & punire, quibus tamen eos minime molestauit. Poterat ergo multa facere, quæ non fecit. Item, sicut legitur Danielis 3. capit. Sydrac, Mysac & Abdenago dixerunt ad regem Nabuchodonosor: *Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, O rex, liberare: quod si noluerit, notum sit*

tibi rex, quia Deos tuos non colimus. Ex his verbis colligitur euidenter, quod isti tres viri fideles catholici atque sancti firmiter crediderunt, quod Deus eos potuit liberare de camino ignis, & tamen nesciebant, an eos voluerit liberare, & per consequens ignorabant an eos esset liberaturus, ergo firmiter crediderunt, quod Deus eos potuit liberare, esto quod non esset eos liberaturus. Ex quo sequitur euidenter, quod crediderunt Deum posse facere aliqua, quæ non facit. Item, sicut legitur Luc. 1. dixit Angelus ad Mariam: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Volens per hoc persuadere possibilitatem incarnationis: quæ persuasio nullam haberet apparentiam, nisi Deus posset facere aliqua, quæ non facit. Si enim Deus non posset facere alia, quam facit, & faciet: quantum ad rem, non esset differentia inter propositionem de futuro, & propositionem de possibili. Sed dicere, Deus potest incarnari, tantum valeret, ac si diceret, Deus incarnabitur: & ita sicut per illam: *non est possibile apud Deum omne verbum*, non potest probari, quod Deus incarnabitur: ita per ipsam non posset probari, quod Deus potest incarnari, quare ad persuadendum possibilitatem incarnationis hæc propositio: *Non est impossibile apud Deum omne verbum*, esset inutilis. Patet ergo, quod Deus potest facere multa, quæ non facit. Quod etiam ratione probatur. Nam qui est omnipotens, potest facere multa, quæ non facit: non enim dicitur aliquis omnipotens, quia facit omnia quæ facit: sed quia siue faciat siue nõ faciat, omnia potest. Deus autẽ est omnipotens, sicut per scripturam sacram & Symbolũ Apostolorum, ac etiã per Symbolum quod cantatur in Missa, patet aperte, ergo Deus potest facere multa, quæ non facit. Item, quod Deus posset facere multa, quæ non facit, probat Magister *Sententiarũ lib. 1. di. 43.* auctoritate Saluatoris, Mat. 26. *An putas, quia nõ possum &c.* sic dicens: *Vt certius firmiusque teneatur, scriptura testimoniũ afferamus, Deum aliter facere posse quam faciat, veritas ipsa ait: An putas quia non possum rogare patrem & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum?* Ex quibus verbis patenter innoitur, quod & filius poterat rogare quod non rogabat, & pater poterat exhibere quod non exhibebat, vterque igitur poterat facere, quod non faciebat. Item Augustinus in Enchiridion, & Magister Sententiarum allegat ibidem, ait: *Omnipotens voluntas multa potest facere quæ non vult facere, nec facit.* Item Augustinus in eodem, vt Magister allegat vbi supra, ait: *Cur apud quosdam non sancta sint virtutes, quæ si sancta fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & sancta sint apud eos, qui non erant credituri: tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique Deus iniuste noluit saluos fieri, cum possent salui esse, si vellet. Tunc in clarissima sapientia luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifesta contemplatione videatur, quam certa & incommutabilis & efficacissima sit voluntas Dei, quæ prasit & non velit: nihil autem quod non possit, velit.* Item Idem, vt recitatur ibidem, ait sic: *Dominus Lazarum suscitauit in corpore: nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem: sed noluit.* Item Augustinus super Genesi, & Magister recitat *dist. 44.* dicit sic: *Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet, & tamen talem non fecit*, ergo Deus potuit facere, quod non fecit. Vnde & de istis, qui dicunt, Deum non posse facere aliud quam facit, dicit Magister Sententiarum lib. 1. distin. 43. in hæc verba: *Quidam tamen de suo sensu gloriantes Dei potentiam cogitare sub mensura conati sunt. Cum enim dicunt, hucusque potest Deus, & non amplius, quid est hoc aliud quam eius potentiam, quæ infinita est, conducere & restringere ad mensuram? Aiunt enim: Non potest aliud Deus facere quam facit: nec melius facere id quod facit: nec aliquid prætermittere de his quæ facit.* Ex his verbis constat aperte, quod secundum Magistrum Sententiarum, qui dicunt Deum non posse facere aliud quam facit, diuinam potentiam infinitam ad mensuram conantur restringere: & per consequens in articulum fidei de omnipotentia Dei impudenter impingunt. Vnde pro illis, qui sequuntur doctrinam Thomæ, quod ipse hic tenuerit, scilicet Deum posse aliqua facere, quæ non facit, est monstrandum, qui *lib. 2. contra Gentiles cap. 23.* probat ex intentione, quod Deus non agit de necessitate naturæ in creaturis, sed per arbitrium voluntatis. Item *cap. 26.* probat, quod diuinus intellectus ad certos effectus non coartatur. Vnde in illis capitulis dixit: *sciendum tamen, quod quamuis diuinus intellectus ad certos effectus non coartetur, ipse tamen statuit sibi determinatos effectus, quos per suam sapientiam ordinatam producat.* Item *cap. 27.* probat, quod nec voluntas Dei coartatur ad determinatos effectus, vnde in fine concludit dicens: *Non igitur ex necessitate diuinæ voluntatis aliqui effectus procedunt: sed ex eius libera dispositione.* Item cap. 28. dicit: *per hæc autem excluditur quorundam error probare nitentium, quod Deus non potest facere nisi quod facit: quia non potest facere nisi quod debet*, & post dicit sic: *Non est autem necessarium, si Deus suam bonitatem vult esse, quod Deus vult alia à se produci*, & post: *ostensum est quod Deus produxit res in esse non ex necessitate naturæ, neque ex necessitate scientiæ, neque voluntatis, neque iustitiæ, nullo igitur modo diuinæ bonitati est debitum, quod res in esse producuntur.* Item lib. 3. c. 9. ait: *Nihil igitur Deus facere potest, quin sub ordine suæ prouidentiæ cadat: sicut non potest aliquid facere, quod eius operationi non subdatur: potest tamen alia facere, quam ea quæ subduntur eius prouidentiæ vel operationi, si absolute consideretur eius potestas, sed nec potest facere aliqua, quæ sub ordine prouidentiæ ipsius ab æterno non fuerunt, eo quod mutabilis esse non potest. Hanc autem dispositionem quidam non considerantes in diuersos errores inciderunt, quidam enim immobilitatem diuini ordinis ad res ipsas, quæ ordini subduntur, ostendere conati sunt dicentes: quod omnia necesse est esse, in tantum quod quidam dixerunt quod Deus non potest facere alia quam quæ facit. Contra quod est illud quod habetur Matth. 26. An non possum rogare patrem, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum?* Ex his aliisque quamplurimis, quæ *prima parte Summæ, & super librum primum Sententiarum*, & aliis locis diuersis, iste Doctor determinat, patet expresse, quod ipse erroneum putat dicere, quod Deus non potest alia facere quam facit, vel quod omnia de necessitate eueniunt.

Secundo eandem conclusionem, quod non omnia de necessitate eueniunt, probant prædicti impugnatores sic. Creaturæ rationales multa non faciunt, quæ possent facere, ergo non omnia de necessi-

necessitate eueniunt. Consequentia est euidens, antecedens auctoritate & ratione probatur. Auctoritate primo sic. 2. Mach. 6. Eleazarus, qui pro diuinis legibus mortem sustinuit, cum plagis perimeretur, dixit: *Domine qui habes sanctam scientiam manifeste: tu scis quia cum à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores, secundum animam vero propter timorem tuum libenter hæc patior.* Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod ille vir sanctus potuisset infidelibus consentire: & sic à morte liberari: & tamen non consensit. Potuit ergo facere aliquid, quod non fecit. Item Ecclesiastici 30. de beato diuite sic scribitur: *Beatus diues qui potuit transgredi, & non transgressus: & facere mala & non fecit.* His verbis clarius dici non posset, quod potest quis facere aliquid quod non facit. Item, sicut habetur Matth. 26. & Marci 14. Discipuli Christi dixerunt: *vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum illud venundari plusquam trecentis denariis, & dari pauperibus,* & tamen non fuit venundatum, nec datum pauperibus, ergo aliquid potuit fieri, quod tamen non fiebat. Nec enim Christus de hoc, quod asseruerunt illud vnguentum potuisse venundari & dari pauperibus, ipsos aliqualiter reprehendit: sed de indignatione ipsorum, de effusione vnguenti super caput ipsius. Item Matth. 20. cum Christus interrogaret Iacobum & Iohannem: *potestis bibere calicem, quem bibiturus sum?* Responderunt, *possumus.* Non dixerunt, bibemus. Ex quo patet, quod sciuerunt se posse bibere calicem Christi, nesciuerunt tamen, an essent bibituri. Item Genes. 31. dixit Laban ad Iacob: *& nunc valet quidem manus mea reddere tibi malum: sed Deus Patris tui heri dixit mihi: caue ne loquaris cum Iacob quicquam durius.* Ex quibus verbis colligitur, quod Laban potuit reddere malum Iacob: & tamen non fecit, ergo potuit aliquid facere, quod minime fecit.

Hoc etiam ratione secunda probatur. Nam qui potest mereri & demereri, potest facere aliquid, quod non facit, nam si non posset aliter facere, non esset in potestate eius aliter facere, sed per illud, quod non est in potestate alicuius in se, non meretur, nec demeretur, sed homo potest mereri & demereri, ergo potest aliter facere, & aliud quam facit. Hæc ratio confirmatur: quia omne meritum est laudabile: & omne demeritum est vituperabile, sed illud quod non est in nostra potestate, vt possimus illud facere, & non facere, non est laudabile, neque vituperabile, ergo omne meritum & demeritum est in nostra potestate, vt possimus illud facere, & non facere, maior est euidens, minor probatur auctoritate Augustini 3. de Libero arbitrio, qui ait: *motus quo huc, atque illuc voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra potestate, neque laudandus, cum ad superiora, neque culpandus homo esset, cum ad inferiora detorqueret, quasi quendam cardinem voluntatis.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod illud, quod non est in potestate nostra, & tamen facimus, non est laudabile, nec vituperabile.

His concordat Sapiens mundi 3. *Ethicorum*, vbi probat, quod propter ista quæ non sunt in potestate nostra, neque laudamur neque vituperamur. Patet ergo quod omne meritum & demeritum est in potestate nostra: & per consequens possumus multa non facere, quæ facimus: & multa facere, quæ non facimus, quare concludit euidenter, quod non omnia de necessitate eueniunt. Aliter enim, vt probat Philosophus, non oporteret negotiari neq; consiliari, quia de istis quæ de necessitate eueniunt, non oportet negotiari neq; consiliari.

Ostenso, quod non omnia de necessitate eueniunt, isti probare nituntur, quod nulla de necessitate eueniunt quantum ad diuinā potentiam, quin Deus posset omnia impedire. Nam potentia Dei non plus artatur ad istos effectus, quam ad illos, neque enim propter scientiam, neque per æternam ordinationem, neque per mutationem ipsius, neque per aliquid quod est idem cum Deo, neque per aliquid quod non est Deus, potest Deus plus artari ad istos effectus producendos & conseruandos, quam ad illos, cum ergo ostensum sit, quod aliqua non eueniunt de necessitate, sequitur quod nulla in quantum fiunt à Deo, de necessitate eueniunt.

Pro illis autem, qui doctrinam Thomæ tenent, ostendunt aperte, quod hæc sit intentio Thomæ, qui lib. 1. contra Gentiles c. 81. ait sic: *Voluntas non ex necessitate fertur ad ea quæ sunt ad finem, si finis sine his esse possit,* & post: *cum ergo diuina voluntas possit sine aliis esse, quinimo nec per alia aliquid perfectionis ei accrescat: nulla inest ei necessitas, vt alia velit ex hoc quod vult suam voluntatem: & per consequens nulla inest ei necessitas, vt quæcunque alia producet vel conseruet,* & infra sic dicit: *Solum igitur illud bonum voluntas secundum sui rationem non potest velle non esse, quo non existente tollitur totaliter tota ratio boni, tale autem nullum est præter Deum, potest igitur voluntas secundum sui rationem velle non esse quodcunque præter Deum.* Ex his sequitur, quod Deus potest destruere omnem rem aliam à se: & per consequens respectu Dei nihil euenit de necessitate. Item prima parte Summæ quæstione 19. articulo 3. dicit sic: *Cum voluntas Dei sic possit esse perfecta sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quod alia à se eum velle non sit necessarium absolute, ergo contingenter vult quæcunque alia à se,* & ita omnia alia à Deo contingenter eueniunt: & per consequens nulla de necessitate eueniunt secundum istum Doctorem.

Tertio isti impugnatores probare conantur, quod si Christus habuit regnum & dominium prædicta, ipse potuit absolute renunciare eisdem. Hoc autem vnica ratione ad præsens nituntur ostendere, quæ talis est. Non magis artabatur Christus ad habendum regnum temporale, & dominium vniuersale temporalium rerum: quam ad redimendum genus humanum per passionem suam, sed Christus non artabatur, neque necessitabatur ad saluandum genus humanum per passionem suam, ergo non artabatur neque necessitabatur habere regnum & dominium antedicta.

cta. Ex quo sequitur, quod si habuit regnum & dominium antedicta, ipse potuit absolute, ita quod contradictionem minime includebat, renunciare eisdem. Maior est euidens: minor probatur au-ctoritate Augustini, qui lib. 13. de Trinitate cap. 10. vt recitat Magister *Sententiarum li. 1. dist. 44.* dicit, quod *fuit & alius modus nostra liberationis possibilis Deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostra miseria sanan-da fuit conuenientior.* Hoc idem asserit manifeste idem Magister *lib. 3. di. 20.* Nequaquam igitur necessi-tabatur Christus dicta regnum & dominium retinere, si ipsa habuit.

Quarto declarant, quomodo debet intelligi distinctio Theologorum, dicentium in Deo esse du-plicē potentiam sc. absolutam & ordinatam: & quomodo Deus potest aliqua facere de potentia ab-soluta, quæ non pōt de potentia ordinata: dicentes, quod non est intelligenda distinctio dicta, sicut quidam ignari putant, quod realiter in Deo sit duplex potentia, quarū vna est absoluta, & alia ordinata: quia vnica potētia est in Deo: imo ipsa vnica potentia est vnica essentia: sed, sicut secundum Magistrū *Sententia-rum lib. 1. dist. 45.* Sacra scriptura de voluntate Dei variis modis loqui consuenit, & non Dei volun-tas diuersa, sed locutio diuersa est, ita scriptura diuina sanctorum patrum de potentia Dei variis mo-dis loqui consueuit: & tamen non est diuersa potentia Dei, sed locutio est diuersa: quia scilicet cum per talia vocabula *potest, possibile, potentia*, & consimilia in significatione conuenienti scripturæ lo-quuntur de Deo, huiusmodi vocabula in diuersis locis accipiuntur æquiuoce. Vnde in quibusdam locis denotant vel important omnia ista, quæ non repugnant Deo facere, sic accipitur hoc verbum *potest* in auctoritatibus prius allegatis, & in multis aliis locis: sicut etiam accipitur hoc nomen *omni-potens*, Genes. 17. cum dicit Dominus ad Abraham: *Ego Deus omnipotens*, & in Symbolo Apostolo-rum: & in Symbolo quod cantatur in Missa, cum dicitur: *Credo in vnum Deum patrem omnipotentem* &c. Aliter huiusmodi vocabula important vel connotant solummodo illa, quæ ordinauit se factu-rum: & non omnia illa, quæ potuit & posset ordinare se facturum. Sic accipitur Gen. 18. vbi dixit Dominus: *Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum?* quasi diceret, non, & tamen constat quod De-us non necessitabatur reuelare Abraham, quæ erat facturus: sed ideo dixit: *Num celare potero* &c. quia ordinauit se reuelaturum Abraham quæ facturus erat, sic etiam accipitur Genes. 19. cum Dominus dixit ad Loth: *Festina & saluare ibi, quia non potero facere quicquam donec ingrediaris illuc.* Hoc est, non faciam quicquam donec ingrediaris illuc. Sic etiam accipitur Marci. 6. cum dicitur de Saluatore nostro: *Non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatem illorum*: & tamen constat quod Christo in quantum erat Deus, non erat abso-lute impossibile facere ibi virtutem: sed dicitur, quod non poterat ibi facere virtutem vllam, quia propter incredulitatem & indignitatem istorum noluit ibi facere virtutem, sic ergo hoc verbum *po-test* accipitur æquiuoce in scripturis de Deo loquentibus, quemadmodum idem verbum cum loqui-mur de hominibus, accipitur æquiuoce, vno enim modo dicimus illa posse, quæ de iure possumus: & illud dicitur posse fieri, quod licite & debite fieri potest, sic accipitur Gen. 39. cum dicit Ioseph ad Ægyptiam: *Quomodo ergo possum hoc malum facere*, quasi diceret: Licite & de iure non possum. Aliter dicimus posse illa, quæ absolute possumus siue bene siue male. Aliter enim nequaquam peccare possemus, sic ergo hoc verbum *posse* accipitur æquiuoce in scripturis, cum loquitur de Deo, vnica communis potentia realiter est in Deo, sed locutio est diuersa: & propter istam diuersam locutionē dicitur, quod Deus potest aliqua de potentia absoluta, quæ non potest de potentia ordinata: hoc est, Deus potest aliqua accipiendo verbum *posse* secundum primam significationem eius, quæ tamen non potest de potentia ordinata, hæc est concedenda, Deus non potest illa, accipiendo hoc verbum *posse* in secunda significatione eius: & ita dicere, quod Deus potest aliqua de potentia absoluta, quæ non potest de potentia ordinata, non est aliud secundum intellectum recte intelligentium, quam di-cere quod Deus aliqua potest, quæ tamen minime ordinauit se facturum: quæ tamen si faceret, de potentia ordinata faceret ipsa: quia si faceret ea, ordinaret se facturum ipsa. Quia igitur, vt dicunt isti, iste impugnatus nesciuit videre æquiuocationem huius verbi *potest*, ideo male intellexit istam di-stinctionem Theologorum de potentia Dei absoluta & ordinata: & tamen dicunt, quod licet ipsam ad intellectum recte intelligentium intellexisset, ipsam nihil ominus probasset respectu Dei, qui a-maginatur, quod sic Deus omnia de necessitate ordinauit, & de necessitate absoluta oportet eum facere illa: ita quod ipsum non facere ipsa contradictionem includit: quod in suis sermonibus probare rationibus conatur.

Quinto isti respondent ad rationem fundamentalem istius, quam hic ad materiam applicat specialem, dicentes quod istud argumentum est omnino simile argumento, quod recitat Magister *Sententiarum lib. 1. di. 38.* per quod aliqui nitebantur probare, quod si aliquid posset aliter fieri quam fit, præscientia Dei posset falli. Est etiam simile argumento, quod recitatur *dist. 14.* per quod aliqui conati sunt probare, quod numerus electorum non potest augeri vel minui: & ideo similem habet solutionem, quomodo argumentum istiusmodi solui debeat in *libro prædicto Sententiarum* & in scripturis doctorum *super Sententias* studiosus poterit inuenire, & super literam aliqualiter apparebit. Ratio-nes vero per quas probare conatur, quod præmissa distinctio de potentia Dei absoluta & ordinata non est approbanda, facile dissoluuntur. Prima enim ex falso intellectu procedit, quod hoc esset possibile secundum distinguentes, Deus aliqua facit de potentia absoluta, quæ non facit de potentia ordinata, hoc enim de inesse secundum eos est impossibile, & contradictionem includit: quia eo ip-so, quod Deus aliquid faceret, quod non faciet ipse, illud faceret de potentia ordinata, hæc tamen de impossibili, Deus potest aliquid facere de potentia absoluta, quod nunquam faciet de potentia ordinata,

ordinata, in sensu diuisionis accepta vera est, quemadmodum ista de possibili, ille qui est prædestinatus potest damnari, vera est in sensu diuisionis: & tamen ista de inesse, prædestinatus damnatur, est impossibilis, & contradictionem includit, hæc virtualiter est sententia Magistri *Sententiarum lib. 1. dist. 47.* qui respondens obiectioni quorundam probare nitentium, quod numerus electorum non potest augeri nec minui, sic ait: *quibus respondemus ex ea ratione dictum esse & verū esse numerum electorum non posse augeri vel minui: quia non potest verumque simul esse, scilicet vt aliquis saluetur & non sit prædestinatus: vel vt aliquis prædestinatus sit & damnetur, intelligentia enim conditionis implicita veritatem facit in dicto & impossibilitatem. Si vero simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur: vt cum dicitur, prædestinatus potest vel non potest damnari: & reprobus potest vel non potest saluari. In his enim & huiusmodi locutionibus est ratione dicti diuidenda est sententia dictionis. Alia namque fit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque alia si per disiunctionem, vt supra cum de præscientia agebatur, prætactum est. Si enim cum dicis, prædestinatus non potest damnari, intelligis ita, id est non potest esse, vt prædestinatus sit & damnetur: verum dicis, quia coniunctim intelligis: falsum autem si intelligas disiunctim, vt si intelligas, istum non posse damnari, quem dico prædestinatum potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur.* Ex his euidenter apparet, quod secundum Magistrum sententiarum hæc est impossibilis, prædestinatus damnatur: hæc tamen habet vnum sensum verum, prædestinatus potest damnari: ita hæc est impossibilis, aliquid fit à Deo & non de potentia ordinata: hoc tamen habet vnum sensum verum, aliquid potest fieri à Deo quod non fiat de potentia ordinata, & tamen si fieret, de potentia ordinata fieret, sic ergo ista de possibili in vno sensu est vera: & tamen ista de inesse de eisdem terminis est impossibilis, nec debet aliquis de hoc mirari, quia etiam de creaturis loquendo inuenitur veritatem habere, hæc enim habet vnum sensum verum, album potest esse nigrum, hęc tamen est impossibilis album est nigrum, hæc etiam habet vnū sensum verum, non albū potest esse albū: hæc tamen est impossibilis, non album est album. Qui igitur in hac materia catholice & secure loqui voluerit, necesse est quod inter propositiones de possibili, de impossibili, & de necessario, ac de inesse, & etiam inter diuersos sensus illarum de modo sciat distinguere, aliter enim faciliter ponet vel negabit vnam pro alia, & incidet in errorem: quia omni homini, qui non est in Logica & Theologia excellenter instructus, expedit in hac materia magis tacere, quam loqui, præter illa quæ in scripturis reperiuntur expressa. Secunda ratio contra prædicta ex falso etiam intellectu procedit, sicut tactum est supra, concedendum est enim, quod non sunt in Deo duæ potentiæ, quarum vna sit absoluta, & alia ordinata; tamen hoc verbum *potest*, cum loquimur de Deo, accipi potest, sicut supra declaratum existit.

Nunc ad literam. (*Si velit dicere quod illi regno & dominio renunciauit.*) Dicunt isti, quod appellans non vult dicere, quod Christus renunciauit illi regno & dominio, saltem proprie accipiendo verbum *renunciandi*: quia nunquam ante passionem suam habuit illa regnum & dominium: ideo non renunciauit eisdem. (*Ostendat illam si sciat*) ipse non vult eam ostendere: sed vult ostendere, quod non habuit ante mortem regnum & dominium temporale (*imo contrarium sacra scriptura supponit expresse.*) Dicunt quod hoc falsum est, & ad omnes auctoritates, quas ad hoc probandum hic adducit, responsum est supra, ideo hic ad ipsas non expedit respondere (*imo videtur quod nec potuerit renunciare.*) Ista in sensu diuisionis falsa est: sicut ista est falsa in sensu diuisionis secundum Magistrum Sententiarum: *prædestinatus non potest damnari.* Potuisset enim Christus habuisse regnum & dominium, & postea renunciasse eisdem, (*si fecisset, contra ordinationem patris fecisset.*) Ista falsa est secundum istos: quia sicut si Christus per alium modum quam per mortem suam liberasset genus humanum, non fecisset contra ordinationem patris, imo secundum ordinationem patris: quia si Christus aliter liberasset genus humanum, pater aliter ordinasset. Ita si Christus renunciasset regno & dominio, non fecisset contra ordinationem patris: imo fecisset ordinationem patris: quia si Christus renunciasset, pater talem renunciationem ordinasset, & ita hæc est impossibilis: Christus fecit contra ordinationem patris: sicut hæc est impossibilis, aliquis condemnatur contra prædestinationem Dei: & hæc similiter, aliquid fit contra præscientiam Dei. De istis tamen propositionibus de possibili: Christus potuit facere contra ordinationem patris: Aliquis potest damnari contra prædestinationem Dei: Aliquid potest fieri contra præscientiam Dei: & consimilibus, non est per omnem modum dicendum, sicut de istis de inesse correspondentibus ipsis, sicut ex superioribus potest aliqualiter intelligentibus apparere. Auctoritates vero, quas iste adducit, sunt de inesse, & non de impossibili: & ideo in nullo probant negatiuam de possibili, qualiter autem intelligendæ sunt, patet supra cap. 93. ideo hic replicare nequaquam oportet.

CAP. XCVI.

Sed dicit iste hereticus, quod hoc est contra sacram scripturam, qua in pluribus locis dicit, Christum fuisse pauperem & egenum. Ad quod dicendum, quod appellans falsum assumit, cum in tot locis sacra scriptura ostendat fuisse regem & Dominum. Cuius contrarium asserere, est dicere contra sacram scripturam: & mendaces reddere Prophetas, Angelum, & Apostolos, ac ipsum Dominum nostrum, vt visum est. Ad illud autem quod dicitur, quod fuisse egenum & pauperem scriptura in plerisque locis testatur: Dicendum est, quod non carentia Dominii fecit eum pauperem & egenum, sed potius carentia perceptionis fructus & obuentionum rerum, quarum Dominus erat. Nudum enim dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei habentem non facit diuitem, cum sit inutile reputandum. Vnde habens tale dominium potest egenus & pauper merito reputari: quod patet ad sensum. Si enim rex Franciæ non renunciando regno se ab-

se absentaret à regno: & post lapsum temporis alicuius incognitus rediret ad illud, si se pro rege non gereret, ace a-liquaemolument aperciperet dicti regni, sed in domo regia distribueret et vnus alius ex gratia necessaria vita sue: talis vtique licet rex esset & Dominus, posset mendicus & pauper merito reputari. Hinc est, quod Apostolus ad Galat. 4 dicit: Quod hares quamdiu est paruulus, non differt à seruo, cum tamen sit Dominus omnium. Sic Christus rex regum & Dominum dominantium quo ad perceptionem fructuum regni & rerum temporalium, nisi in valde paucis, pro rege vel Domino se non gessit: propter quod merito pauper dici potuit voluntarius & egenus, non propter dominii carentiam siue regni, sed propter hoc, quia se eorum fructibus & prouentibus non iuuabat.

Postquam in parte præcedenti iste ostendit, quod Christus habuit regnum temporale, & vniuersale dominium omnium rerum: Hic nititur declarare, quod hoc non obstante, Christus fuit pauper & egenus, & primo tangit obiectionem appellantis, dicentis scripturam sacram asserere Christum fuisse pauperem & egenum. Secundo ibi, *ad quod Dauid*, respondet quod appellaos falin mait. Tertio ibi, *ad illud autem quod dicitur*, declarat, quo modo Christus fuit pauper & egenus: quia non propter carentiam dominii & regni, sed propter carentiam perceptionis fructuum. Quarto ibi, *Nudum tuum dominium*, probat triplicitet, quod aliquis potest dici egenus & pauper propter carentiam perceptionis fructuum, licet non careat dominio: & hoc primo ratione: secundo per exemplū ibi, *quod patet ad sensum*: tertio auctoritate ibi; *sic Christus rex regum*, infert & explicat conclusionem suam principaliter hic intentam, scilicet quomodo Christus fuit pauper: licet fuerit rex & Dominus omnium temporalium rerum.

Sed isti impugnatores prædicta quo ad quatuor satagunt reprobare. Primo enim ostendunt ipsum errare cum dicit, quod Christus fuit pauper propter carentiam perceptionis fructuum rerum: & non propter carentiam dominii. Secundo probant ipsum errare cum dicit, quod nudum dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei habentem non facit diuitem. Tertio in hoc quod dicit, quod omne tale dominium ab omni perceptione commodi separatum, est inutile reputandum. Quarto cum innuit, quod Christus in quantum homo, in quibusdam paucis pro rege se gessit, vel pro Domino.

Primo ergo conantur ostendere istum errare: cum dicit, Christum non fuisse pauperem propter carentiam dominii, sed propter carentiam perceptionis fructuum & obuentionis rerū, quarum erat Dominus, Hoc enim scripturæ sacræ, vt dicunt, repugnat: quia licet propter æquiuocationem huiusmodi nominum *pauper & egenus, inops, mendicus*, & similium in significatione conuenientium aliqua verba scripturæ diuinæ asserentia Christum fuisse pauperē & egenum node accepta ad talē tahi possent intellectum, quod Christus diceretur pauper propter carentiam perceptionis fructuum: quia teste Clemente, vt habetur *37. c. Relatum*, sunt multa verba in scripturis diuinis, quæ trahi possunt ad eum sensum, quem sibi sponte vnusquisque præsumpsit: tamen inspecta serie scripturarum patet aperte, quod Christus secundū scripturas diuinas fuit pauper propter carentiam, & non solum propter carentiam perceptionis fructuum. Si enim, sicut ostensum est supra capitulo, quia Christus fecit ista quæ docuit: & Christus docuit paupertatem: non solum illam, quæ est per carentiam perceptionis fructuum, sed etiam istam quæ est per carentiam dominii, sicut ostensum est supra. Constat quod Christus tenuit paupertatem, quæ fit per carentiam dominii: quod etiam multæ rationes in diuinis scripturis fundatæ, prout ex præcedentibus colligitur, euidenter & patenter ostendunt. Hoc etiam aliter adhuc quam prius ratione & auctoritate probatur. Est autem prima ratio talis. Christus abdicauit omnem superfluitatem temporalium rerum, sed habere dominium temporalium rerum ad superfluitatem spectat, sicut ex præcedentibus patet, ergo Christus dominium rerum temporalium abdicauit. Secunda ratio est hæc secundum Magistrum *Sententiarum lib. 3. dist. 3.* Christus omnes defectus nostros suscepit præter peccatum, quos ei conueniebat suscipere, & nobis expediebat, sed carentia dominii & proprietatis temporalium rerum est defectus quidam: & talem carentiam conueniebat Christum suscipere: & hoc nobis expediebat, ergo Christus carentiam dominii & proprietatis rerum suscepit. Maior habetur à Magistro Sententiarum: & ipse eam ab auctoritatibus sanctorum accepit. Minor etiam quo ad omnes partes eius probatur. Quod enim carentia dominii temporalium rerum sit defectus quidam, quamuis non vitiosus, patet de se: quia est priuatio dominii. Priuatio autem rei positiuæ in defectum sonat. Secunda pars, scilicet quod Christum conueniebat suscipere defectum huiusmodi, patet, nam conueniebat Christum suscipere illa, quæ fuissent in statu innocentiæ, & nostram informationem minime impediebant, sed carentia dominii proprii fuisset in statu innocentiæ, ergo talem carentiam Christus assumpsit, licet enim in statu innocentiæ non fuisset fames, sitis & huiusmodi nonnulli defectus afflictiui, non tamen carentiam huiusmodi defectuum, sed ipsos defectus Christus accepit: quia eorum carentia nostram informationem impediuisset. Per hoc enim & huiusmodi se assumpsisse veram carnem passibilem & mortalem ostendit, sed carentia dominii, quod est proprietas, fuisset in statu innocentiæ, & assumptio talis carentiæ nostram informationem minime impediuit, ergo conueniebat Christum talem carentiam dominii assumere. Item, conueniebat Christum suscipere illud, per quod maxime mirabilis & magnus ad nostram vtilitatem appareret, sed per paupertatem, quæ est contemptus omnis dominii temporalium maxime quis mirabilis atque magnus apparet, teste Chrysostom. homel. 46. super Matthæum, qui ait: *Si autem homines duodecim orbem terrarum conuerterant: excogita, quanta est nostra malitia, cum tanti existentes eos qui reguntur non possumus corrigere, quos decem millibus mundis oportebat sufficere & esse fermentum. Sed signa, ait, habebant, sed non signa eos mirabiles fecerunt. Multi enim & dæmones proiicientes,*

tet, quia iniquitatem operati sunt, non sunt facti mirabiles, sed puniti, sed quid est, inquam, quod eos magnos ostendit? pecuniarum contemptus, gloriæ despectus, ab omnibus vitæ huius negotiis ereptio: qui si non hoc habuissent, etsi decem millia mortuos suscitassent, non solum non profecissent, sed vt seductores æstimati essent. Ex his verbis euidenter ostenditur, quod pecuniarum contemptus aliquem esse magnum ostendit, ergo maior pecuniarum & diuitiarum contemptus ostendit aliquem esse magis magnum, sed contemnere non solum perceptionem fructus pecuniarum & diuitiarum, sed etiam dominium, est maior contemptus pecuniarum & diuitiarum, quam contemnere solum perceptionem fructus earum, ergo magis magnum ostendit. Nam qui contemneret solum perceptionem fructus pecuniarum, & sibi dominium retineret, redderet se suspectum, quod non perfecte contemneret pecunias, sed amaret: & quod in futurum vellet etiam fructum diuitiarum percipere: & ita pro summe magno minime haberetur, cum ergo Christus deberet summe magnus haberi, conueniebat ipsum non solum perceptionem fructus diuitiarum, sed etiam dominium contemnere & penitus abdicare. Tertia pars, scilicet quod Christum abdicare dominium temporalium nobis expediebat, patet aperte. quia per hoc maxime ad contemptum dominii diuitiarum & temporalium rerum inducimur. Patet ergo, quod Christus inter cæteros nostros defectus carentiam dominii & proprietatis diuitiarum suscepit: quia hoc sibi conueniebat, & nobis expediebat. Sed forte aliquis contra rationem prædictam obiiciet dicens, quod carentia dominii, quod est proprietas, non est defectus: quia fuisset in statu innocentiæ, in quo nullus fuisset defectus, ergo Christus non debuit carentiam talem suscipere. Sed ad istam obiectionem est facile respondere. Multa enim habent rationem defectuum, & quodammodo naturalium in statu naturæ destitutæ, quæ non habent rationem defectuum in statu naturæ institutæ, nec etiam in statu glorioso. Nuditas enim in statu naturæ institutæ non fuit defectus, quod *Gen. primo* insinuatur aperte, cum dicitur: *Erat autem vterque nudus* (Adam scilicet & vxor eius) *& non erubescebant:* & tamen nuditas est quidam defectus in statu naturæ destitutæ. Sic etiã carentia dominii, ꝙ est proprietas, non fuisset defectus in statu naturæ bene institutæ: sicut nec est defectus in statu gloriæ: est tamen defectus quidam in statu naturæ destitutæ, licet non sit defectus vitiosus. Est autẽ defectus in statu naturæ destitutæ: quia per ipsam contingit aliquem impediri ab his, quæ sibi necessaria dignoscuntur, hoc autem in statu innocentiæ minime contigisset, ideo ibi non fuisset defectus, secundum quod nunc loquimur de defectu. Secundo auctoritate: quia Christus fuit pauper per carentiam dominii. Hoc enim Glossa Luc. 24. sicut adductum est supra, testatur aperte, cum dicit: *Ego sum tantæ paupertatis, vt nec hospitium quidem habeam, nec meo vtar tecto.* Hoc enim falsum fuisset, si habuisset dominium tecti, quo vtebatur, quia tecto proprio vsus fuisset: licet forte hoc alii nesciuissent. Ad hoc etiam sunt multæ aliæ auctoritates, quæ de carentia dominii aperte debent intelligi, sicut in *capitulo 92.* patenter est ostensum.

Secundo dicunt istum errare cum dicit, quod nudum dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei, habentem non facit diuitem, quod enim hoc sit erroneum dicunt aperte patere recte sapientibus ex his, quæ dicta sunt supra *cap. 77.* Vbi ostensum est multis rationibus, quod Fratres Minores sunt pauperiores propter carentiam dominii, quod in rebus, quibus vtuntur Romana sibi reseruat ecclesia, & per consequens habens tale dominium, quamuis esset in perpetuum ab omni perceptione commodi separatum, habentem faceret ditiorem. Hoc enim ratione aperta probatur. Nam ad hoc, quod aliquis sit vere diues, non requiritur actualis perceptio commodi rei: quia tunc quando aliquis dormiret, & non perciperet actualiter cõmodum villarum suarum & castrorum, non esset propter dominium illorum magis diues, quam si illorum nõ haberet dominium: ꝙ est absurdum, nec requiritur voluntas seu propositum percipiendi commodum ex rebus suis: quia tunc si quis diues proponeret omnia bona sua dare pauperibus, vel monasteriis, seu alii cuicunque, statim propter tale propositum non esset diues: ꝙ etiam est absurdum: quia tunc millesies in die sola voluntate posset quis effici diues & pauper, vt volendo, non volendo de bonis suis vnquam percipere commodum temporale: ꝙ est absurdum, nec dicitur quis diues propter perceptionẽ commodi futuram: quia illud, quod futurum est, non facit aliquem nunc diuitem vel pauperem. Dicitur ergo aliquis diues propter dominium rerum quod habet: siue intendat de istis percipere commodum temporale, siue intendat nunquam in perpetuum percipere commodum temporale, quod veritatem maxime habet, quando habet liberam potestatem percipiendi commodum de rebus ipsis, si sibi placuerit. Quod enim talis sit diues, quamuis non intendat percipere de rebus commodum, patet: quia qui habet liberam potestatem percipiendi commodum de rebus, ac ipsas vendendi, donandi, dispensandi, & ad libitum ordinandi, est diues propter huiusmodi res, sed habens dominium plenum & liberum, licet non intendat vnquam aliquod commodum percipere de rebus suis, habet potestatem percipiendi commodum ex ipsis: habet etiam potestatem vendendi, donandi, & ad libitum ordinandi de ipsis, ergo debet diues merito reputari. Dominium ergo nudum, licet in perpetuum ab omni perceptione commodi separetur, tamen habentem facit diuitem: quia habens ipsum habet potestatem commodum percipiendi, si voluerit, habet etiam potestatem ex ipsis alia acquirendi & vendendi, donandi & ad libitum disponendi, diues igitur merito est censendus.

Tertio dicunt istum errare cum asserit, quod omne dominium à perceptione commodi temporalis in perpetuum separatum est inutile reputandum. Hoc enim sapit hæresim manifestam, scilicet quod non sit aliquod commodum spirituale, propter quod tale dominium possit vtile reputari, quod est tam aperte hæreticum, quod probatione non indiget, sicut enim elemosyna omnium carẽs com-

commodo temporali non debet inutilis, sed vtilis reputari: ita dominium rei ab omni commodo [illegible] paratum potest vtile reputari, si habens dominium concedat vtilitatem alijs ex ipsis rebus pr[illegible] pter Deum. Sed forte dices, quod iste non intellexit, quod tale dominium sit reputandum i[illegible] spiritualiter: sed quod est inutile temporaliter. Sed ista excusatio non valet: quia per hoc, quod f[illegible] undum ipsum tale dominium est inutile reputandum, probat ipse quod habens tale dominium no[illegible] est diues propter ipsum, quæ probatio nulla esset, nisi intelligeret, quod tale dominium est inutile omni carens vtilitate, tam spirituali quam temporali: quia si aliquis potest dici diues propter diuitias ex perceptione commodi temporalis: multo magis diceretur diues propter diuitias temporales, si habens eas ex ipsis commodum percipiat spirituale, cum commodum spirituale maius sit, quam commodum temporale. Non est ergo tale dominium inutile reputandum.

Quarto dicunt eum errare, dum dogmatizat Christum in quantum erat homo in quibusdam paucis pro rege vel Domino se gessisse. Nam nusquam legitur, quod in quantum homo se gessit pro rege vel Domino, præsertim cum rex non fuerit in quantum homo neq; Dominus. Sed forte diceta- liquis, quod dominium istius in hac parte Glossa *dist. 4. c. quoniam idem*, notat aperte dicens, quod *Christus quædam fecit sicut imperator, cum vendentes & ementes de templo frangendo eiecit, vt 1. q. 3. c. ex multis.* Ad hoc dicunt isti, quod si Glossa prædicta est toleranda, verba ista debent intelligi de Christo in quantum erat Deus, non in quantum erat homo. Nam Christus in quantum erat homo eijciens frangendo vendentes & ementes de templo, vt habetur *ca. prædicto scilicet 1. q. 3. ca. Ex multis*, nō gessit officium imperatoris temporalis, sed magis gessit officium ostiarii, secundum Magistrum Sententiarum: qui maioris auctoritatis dignoscitur, quam Glossator prædictus. Ait enim Magister Sententiarum lib 4 dist. 23. *Hoc officium* (scilicet ostiariorum) *Dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes & ementes de templo eiecit. Ipse enim ostiarum se signans dicit: ego sum ostium, per me si quis introierit* &c. Ex his verbis patenter habetur, quod Christus in facto prædicto officium ostiarii, non imperatoris, in quantum homo suscepit. Constat autem quod in his, quæ fidei sunt, magis standum est Theologorum sententiæ, quam Iuristarum. Sententia ergo Magistri Sententiarum prædictæ Glossæ, si sibi contrariatur, est merito præferenda. Iuristæ enim scienter omittendo de Theologicis difficultatibus vltra verba, quæ à Theologia recipiunt, falcem suam noscuntur in messem mittere alienam, & ideo si in illis de suo aliquid proferre præsumpserint, facile incident in errorem.

(*Dicit Christum fuisse pauperem & egenum.*) Dicunt isti, quod sacra scriptura non solum dicit verbaliter Christum fuisse pauperem & egenum: sed etiam quomodo fuit pauper & egenus scil. per carentiam dominiū manifestat (*In tot locis sacra scriptura aperte ostendat scilicet Christum fuisse regem & Dominum.*) Dicunt isti, quod sacra scriptura testatur Christum fuisse regem & Dominum, & ideo qui negaret in omni sensu Christum fuisse regem & Dominum, scripturæ diuinæ contradiceret, sed qui concedit Christum fuisse regem & Dominum spiritualem: & negat ipsum in quantum erat homo fuisse regem & Dominum temporalem: scripturæ diuinæ minime contradicit. Sed e contra dicunt isti, quod hoc ex multis patet esse falsū, (*non carentia dominii fecit eum pauperē & egenū*) hoc ost[illegible]nium est esse falsum. (*Sed potius carentia perceptionis fructuum & obuentionis rerum*) verum est, quod huiusmodi carentia fecit eum pauperem, quia paup vixit, carentia tamen dominii magis fecit eum pauperem, quam carentia perceptionis prædictæ: quia nullius rei habuit dominiū, sed aliquarum rerum percepit fructum. (*quarū erat Dominus*) hoc omnino dicunt esse falsum, in quantum Christus erat homo mortalis. (*Nudum enim dominium* &c.) Hoc enim veritate caret: quia quamuis tale dominium faceret aliquē esse pauperem aliquo modo, tamen facit eū etiam esse diuitem aliquo modo. Nam paupertas & abundantia diuitiarum non sunt in omni significatione opposita: quinimo idē potest esse diues & pauper secundū diuersas significationes istorū nominum *diues & pauper*, vnde qui habet copiam diuitiarū: & tamen nullum commodū percipit ex ipsis: pōt dici diues & etiam pauper aliquo modo, quod enim talis, qui habet rerū dominium ab omni perceptione commodi in perpetuum separatū possit vocari diues, ex scriptura diuina colligitur manifeste. Nam Saluator, vt legitur Luc. 12. *Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit*, & post: *dixit autem illi Deus, stulte hac nocte repetent animam tuam à te: quæ autem parasti, cuius erunt?* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod ille erat diues: & tamen de bonis suis nunquā erat aliquod cōmodum percepturus. Item, qui est locuples, pōt diues merito appellari, sed scriptura diuina vocat locupletem aliquem, quamuis de bonis suis sit commodū minime percepturus, vnde Eccl. 11. sic scribitur: *Est qui locupletatur parce agendo. & hæc pars mercedis illius in eo, quod dicit, inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus: & nescit quod tempus prætereat illum, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis & morietur.* Ex his datur intelligi, quod quis quandoque locupletatur: & tamen de bonis suis nullum commodum est in perpetuum percepturus. Potest ergo quis appellari diues, quamuis de bonis suis nunquam sit aliquod commodum percepturus, & per consequens erit diues, quamuis habeat dominium ab omni commodo in perpetuū separatum. Quod etiam talis aliquo modo possit vocari pauper cōcedit ille impugnatus, & in hoc scripturæ sacræ minime contradicit. Nam de tali videtur loqui Salomon Prouerbior. 13. dicens: *Est quasi pauper, cum in multis diuitiis sit*, qui enim in multis diuitiis consistit, & non percipit fructum ex eis, potest pauper quodammodo appellari, nec mirum cum omnis auarus quantumcunque abundet diuitiis, pauper & egens possit censeri, teste Hiero[illegible] qui in prologo Bibliæ ait: *Antiquum dictum est, auaro tam deesse, quod habet, quam quod non habet.* Ex q[illegible]us verbis datur intelligi, quod auaro quodammodo omnia desunt, cui autem desunt omnia, paup poterit appellari, ergo omnis auarus pōt vocari paup: & eadē ratione habens dominiū tpalium & nul-

& nullum commodum percipit ea eis, potest vocari pauper. Similiter abundantes diuitiis fructumque ea eis tam spiritualem quam temporalem capientes, sed eas nequaquam amantes, pauperes quandoque vocantur, ergo multo fortius, qui ex ipsis nullum fructum percipiunt, neque spiritualem neque temporalem, possunt pauperes quodammodo reputari. Propter diuersas igitur significationes & diuersos modos accipiendi hæc nomina *diues & pauper*, qui habet dominium diuitiarum, & nullum commodum ex ipsis percipit, potest dici pauper & diues, & ita nudum dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei, vere facit habentem diuitem: & contrarium dicere est contra scripturam sacram aperte, sicut ostensum est, (*cum sit inutile reputandum*) hoc est contrarium catholicæ veritati, sicut ostensum est, quia poterit esse vtile sibi, vel quia sui, puta serui, vel aliqui amici ex ipso dominio percipiunt commodum temporale: vel quia ipsemet ex ipsis rebus commodum percipit spirituale. Et si dicas, quod hoc dicunt leges, dicendum est, testante Nicolao papa, sicut legitur *distin. 10. c. 1.* leges imperatorum inueniuntur euangelicæ atque canonicæ sanctioni aliquoties obuiare. Leges etiam quandoque solum considerant vtilitatem temporalem, qui autem tractat de his, quæ fidei sunt, magis debet attendere vtilitatem spiritualem, (*vnde non habens tale dominium potest egenus & pauper merito reputari.*) Ista possunt concedi in aliquo sensu, secundum quod Dauid dicit: *Diuites eguerunt*: imo etiam omnes diuites possunt aliquo modo egeni & pauperes reputari; sicut omnes auari possunt aliquo modo egentes & pauperes, reputari: & tamen reputandi sunt diuites. Ita habens tale dominium, licet possit quodammodo reputari pauper & egenus, secundum modum Theologorum loquendi, debet nihilominus diues reputari. Et ideo si Christus habuisset tale dominium, quamuis fuisset aliquo modo pauper, fuisset nihilominus vere diues. (*Talis vtique licet rex esset & Dominus posset mendicus & pauper merito reputari*) Ista posset secundum aliquem modũ loquendi concedi: & tamen hoc nõ obstante propter regnum Franciæ, & propter potestatem libere gubernandi regnum Franciæ & disponendi de bonis regni, si sibi, placeret, esset vere diues, quamuis pro diuite nequaquam se gereret. Sed propter hoc, quod aliquis non gerit se pro diuite, non est dicendum quod non est vere diues (*hæres quamdiu paruulus est &c.*) dici potest, quod in multis differt à seruo, cum ipse non sit seruus: tamen quantum ad potentiam disponendi bona, & regendi, non differt, & ita auctoritas ista ad propositum istius nihil facit, (*quo ad perceptionem fructuum regni & rerum temporalium, nisi in valde paucis, pro rege vel Domino se non gessit*) quamuis Christus percepit fructus temporalium aliquorum, tamen in perceptione illorum pro rege vel domino se non gessit, sed tanquam pauper necessaria vitæ recepit, secundum quod ex auctoritatibus superius allegatis, & multis aliis patet expresse (*non propter dominii carentiam sive regni.*) Istud est superius improbatum.

Cap. XCVII.

Nunc autem de Apostolis est videndum: vtrum habuerint dominium aliquarum rerum temporalium in proprio vel communi. In quæstione ista videtur distinguendum inter tempus, quo Apostoli fuerunt cum Redemptore nostro dum viueret: & tempus post eius mortem, si quæratur, vtrum tempore, quo cum Redemptore nostro fuerunt, habuerint aliqua: videtur adhuc distinguendum inter tempus antequam ad prædicandum mitterentur, & tempus missionis, & quo in prædicatione fuerunt, & tempus postquam sunt à prædicatione reuersi.

Postquam ille impugnatus in parte præcedenti disseruit, an Christus alicuius rei temporalis habuit dominium: Hic inquirit, an Apostoli habuerunt rerum dominium & proprietatem. Secundo inquirit, an Apostolis licuit pro temporalibus litigare, secunda ibi: *tertio videndum est vtrum pro rebus* &c. Prima pars diuiditur in duas: quia primo proponit quæstionem & duas distinctiones, vt videtur sibi, necessarias ad quæstionem propositam diffiniendam, secundo, prosequitur membra illarum distinctionum. Secunda pars incipit immediate post verba præscripta, ibi, *si consideretur.* Litera est plana: & isti impugnatores ipsum quo ad prædicta, nequaquam impugnant: quia hic nihil diffinitiue dicit.

(*In ista quæstione.*) Hic ponit primam distinctionem. (*Si quæratur &c.*) Hic ponit secundam distinctionem, quæ est subdistinctio primæ distinctionis.

Cap. XCVIII.

Si consideretur primum tempus, scilicet tempus antequam ad prædicandum mitterentur, non videtur, quod eis habere aliqua, præsertim ad vitæ sustentationem pertinentia, fuerit interdictum: quod apparet ex forma vocationis eorum. Cum ad discipulatum vocati fuerunt, forma vocationis Petri & Andreæ, vt patet Matth. 4. fuit hæc: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum, *& sequitur:* At illi relictis retibus continuo secuti sunt eum. *De Iacobo autem & Iohanne in eodem capitulo non dicitur aliquid, nisi quod vocauit eos, & sequitur:* Et illi statim relictis retibus & patre secuti sunt eum. *Forma autem vocationis Matthæi fuit hæc:* Sequere me, *& sequitur,* Quod relictis omnibus surgens secutus est eum. *Forma autem vocationis Philippi noscitur fuisse talis:* Sequere me: *vt habetur* Iohan. 1. *Ex forma autem vocationum prædictarum, nec ex his quæ ipsi fecisse tunc leguntur, non apparet quod ipsi renunciauerint omnibus suis. De Petro enim & Andrea non legitur quod tunc reliquerint nisi retia sua, & tamen legitur Marc. 1. & Matthæi 8. quod post prædicta Iesus egrediens de synagoga venit in domum Simonis & Andreæ cum Iacobo & Iohanne, vbi curauit socrum*

Petri de febre. De Iacobo autem & Iohanne, non legitur quod tunc reliquerunt nisi retia & patrem, quae quidem
retia videntur fuisse patris, qui viuebat, potius quam ipsorum. De Philippo autem non legitur, quod tunc reliquerit
aliquid. De Matthaeo autem legitur, quod relictis omnibus secutus est eum, *& tamen statim sequitur, post-*
quam dictum est quod omnia reliquit, & secutus est eum, quod fecit sibi Leui, (*id est Matthaeus*) magnum
conuiuium in domo sua, *ergo per istam generalitatem non desierat domus illa esse sua.*

In parte ista iuxta membra praedictarum distinctionum propositam quaestionem determinat.
Et diuiditur ista pars: quia primo determinat dictam quaestionem, iuxta membra secundae distin-
ctionis, quae est subdistinctio distinctionis primae, & in hoc cap. determinat eandem quaestionem,
quantum ad vnum membrum distinctionis primae. Secundo determinat eandem quaestionẽ, quan-
tum ad aliud membrum primae distinctionis, secunda pars ibi: *Si autem quaeratur de tempore post mor-*
tem Christi &c. Prima adhuc diuiditur in tres, secundum tria membra secundae distinctionis, secunda
pars ibi: *Si vero consideretur tempus, quo missi fuerunt* &c. Tertia ibi: *Si autẽ consideretur tempus post reuersionẽ*
&c. Prima pars diuiditur in quatuor partes, secundum quod quadrupliciter probare conatur, quod
Apostolis ante missionem ipsorum ad praedicandum, nulla temporalia interdicta fuerunt. Secun-
da ponitur immediate post verba praemissa ibi: *Praeterea cum* &c. Tertia ibi: *De discipulis autem cum*
flet. Quarta ibi: *Item nec cum ipsos.* In prima parte vna ratione conatur ostendere, quod Apostolis an-
tequam mitterentur ad praedicandum, nulla temporalia interdicta fuerunt. Quia non est dicendum,
quod eis aliquid interdictum fuerit, nisi quantum ex forma vocationis eorum: vel ex his, quae fecisse
leguntur, apparet, sed neque ex forma vocationis Apostolorum, neque ex his quae fecisse leguntur
apparet, quod omnia temporalia reliquerint; sed magis e conuerso: ergo non est dicendum, quod eis
aliqua temporalia interdicta fuerunt: vel quod omnia sua temporalia reliquerunt. Maior videtur e-
uidens: quia ipse eam subintelligit. Minorem probat per formam vocationum sex Apostolorum
& per illa quae illi fecisse leguntur, quia de vocatione aliorum sex Apostolorum in scripturis nulla fit
mentio.

Sed isti impugnatores dicunt istum periculose errare, cum asserit quod Apostoli antequam mit-
terentur ad praedicandum, nullius rei temporalis reliquerunt dominiũ seu proprietatem, licet eorum
vt dicunt, ad probandum quasdam verisimilitudines ex scripturis contingat accipere: Ex ipsis tamen
scripturis vt a maioribus expositae dignoscuntur, contrarium manifeste accipitur, quod pluribus ra-
tionibus ex scripturis autenticis trahentibus auctoritatem & fulcimentum probare nituntur. Est au-
tem eorum prima ratio talis. Quando Christus fecit Apostolis sermonem in monte, de quo legitur
Matt. 5. & quando fecit ipsis & turbis sermonem in loco campestri, de quo habetur *Luc. 6.* siue fuerit
idem sermo siue alius, Christus Apostolis aliqua tempora sub praecepto vel consilio interdixit, & ipsi
eadem temporalia reliquerunt, sed sermo praedictus de quo habetur *Mat 5. 6. & 7.* & etiam ille de quo
habetur *Luc 6.* praecessit missionem Apostolorum ad praedicandum, ergo aliqua temporalia Aposto-
lis antequam mitterentur ad praedicandum, sub praecepto vel consilio interdicta fuerunt: & per con-
sequens ipsi aliqua, anteq̃ mitterentur ad praedicandum reliquerunt. Maior quo ad vtramq; partem
ex euangelio patenter habetur. Nam in eodem sermone Mat. 6. dicit Christus Apostolis: *Nolite the-*
saurizare vobis thesauros in terra, vbi aerugo vel tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Ex quibus
verbis patenter habetur, quod Christus thesaurorum possessionem Apostolis interdixit, ex ratione
autem interdictionis huiusmodi, quam insinuat Christus, cum dicit: *vbi aerugo* &c. apparet, quod o-
mnem superfluitatem temporalium interdixit eisdem. Si enim ideo thesauri sunt in terra minime
congregandi, quia aerugo & tinea demolitur in terra: & similiter fures effodiunt & furantur: per hu-
iusmodi autem aeruginem, tineam atq; fures intelliguntur omnia quae temporalia possunt auferre.
Videtur quod omnia quae in terra possunt auferri, & non sunt necessaria, nullatenus sint congregan-
da. Omnis igitur superfluitas temporalium in verbis praedictis, Apostolis extitit interdicta. Omne
autem dominium seu proprietas temporalium debet inter superflua reputari, cum sine proprietate
seu dominio contingat vitam sustentare humanã, & officia ecclesiastica exercere, ergo in verbis prae-
missis Saluator sub praecepto vel consilio omne dominium seu proprietatem temporaliũ interdixit.
Iterum in eodem sermone sollicitudinem de crastino Apostolis interdixit. Ex quo sequitur, quod ma-
gnarum diuitiarum possessionem interdixit eisdem, & ita patet, quod aliqua temporalia eisdẽ expli-
cite interdicta fuerunt. Quod etiã eis temporaliũ possessio quo ad dominiũ & proprietatẽ implicite
fuerit interdicta, patet per illud eiusdem sermonis c. 7. *Intrate per angustam portam.* Porta autem angu-
sta, de qua intendebat Christus, comprehendit voluntariam & euangelicam paupertatẽ, ergo eis pau-
pertatem euangelicã implicite sub praecepto vel consilio imponebat. Paupertas autem euangelica tem-
poraliũ abdicationem includit, ergo tunc aliqua eis temporalia interdicta fuerunt. Ex quo sequitur, quod
tunc aliqua temporalia reliquerunt. Nullo enim modo est centendum probabile, quod illi, quos ita extu-
lit Christus, vt eos lucem mundi & sal terrae diceret, praecepta Christi & consilia non implerent. Con-
stat igitur, quod Apostoli tunc praecepta Christi & consilia impleuerunt: & per consequens temporalia re-
liquerunt. Minor probatione nõ indiget, ipsa tamen & nonnulla istam rationẽ contingentia in sequẽ-
tibus amplius apparebunt. Secunda ratio talis est. Non imperfectiorem regulam viuendi tradidit
Christus Apostolis, anteq̃ mitteret ad praedicandũ eosdem, q̃ aliis quibuscunq; discipulis, sed cuidã
discipulo domesticarum rerũ dominiũ interdixit implicite, ergo multo magis Apostolis dominiũ tẽ-
poralium, anteq̃ eos ad praedicandũ mitteret, interdixit. Maior est euidens. Minorem ostendunt:
quia magis distrahit a sequela Christi rerum domesticarum dominium, q̃ paterni funeris sepultura:
cum

cum paterni funeris sepultura pietatis officium sit censendum, Christus autem cuidam discipulo sepulturam paterni funeris interdixit. Nam sicut legitur Matth. 8. cum diceret redemptori nostro quidam de discipulis eius: *Domine permitte me primum ire & sepelire patrem meum.* Iesus ait illi: *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos.* Ergo multo magis domesticarum rerum dominium implicite interdixit eisdem, & per consequens multo magis Apostolis, antequam ad prædicandum mitterentur, aliqua temporalia interdicta fuerunt. Tertia ratio eorum est hæc. Apostoli etiam antequã ad prædicandum mitterentur, non ad imperfectiorem statũ vocati fuerunt, quam fuit ille iuuenis, cui dixit Christus, *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes* &c. Hoc patet ex cõmendatione, qua Christus extulit Apostolos, cum dixit Matth. 5. *Vos estis lux mundi* &c. Sed ille vocatus fuit ad abdicationem dominii omnium temporalium: licet terrenis illectus ipsam noluerit assumere, ergo multo magis & Apostoli etiam antequam ad prædicandum mitterentur, ad huiusmodi statum vocati fuerunt. Talem autem vocationem nullatenus renuerunt, ergo talem statum voluntarie assumpserunt. Quarta ratio est hæc. Qui nihil sibi retinent, sed totum deserunt, reliquunt omnia quo ad dominium seu proprietatem, sed Apostoli antequam ad prædicandum mitterentur, nihil sibi retinuerunt, sed totum deseruerunt, teste beato Gregorio, qui loquens de Petro & Andrea super illud Matt. 4. *Relictis retibus secuti sunt eum*, ait: *Ad vnius iussionis vocem Petrus & Andreas secuti sunt redemptorem*, & infra: *In hac re fratres carissimi, affectum potius debemus pensare quam censum. Multum reliquit, qui nihil sibi retinuit. Multum reliquit, qui quantumlibet parum totum deseruit.* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Petrus & Andreas nihil sibi retinuerunt, sed totum deseruerunt in illa vocatione, de qua fit mentio *Matth. 4.* quæ præcessit missionem Apostolorum ad prædicandum, ergo & omnes alii Apostoli ad eundem statum assumpti antequam ad prædicandum mitterentur, nihil retinuerunt, sed totum deseruerunt: & per consequens omnia reliquerunt quo ad dominium seu proprietatem.

(Non videtur quod eis habere aliqua præsertim ad vitæ sustentationem pertinentia fuerit interdictum.)

Oppositum est ostensum per hoc, quod non debebant de crastino cogitare, per hoc enim non vult Christus omnem superfluitatem, non sollicitudinem, quæ est necessitatis naturalis interdicere Apostolis, cum ergo dominium etiam eorum, quæ pertinent ad sustentationem vitæ, inter superflua debeat æstimari: sequitur quod Christus tale dominium eorum, quæ sunt necessaria vitæ Apostolis interdixit, & ideo non interdixit eis habere aliqua quo ad vsum: sed quo ad dominium seu proprietatem (*quod apparet ex forma vocationis eorum.*) Dicunt isti, quod rectus sensus scripturæ loquentis de istis, quæ Apostolis interdicta fuerunt, non tantum ex forma vocationis Apostolorum, sed etiam ex aliis locis colligi debet, & idcirco licet per formam vocationis Apostolorum non posset ostendi, quod Apostolis habere temporalia quo ad dominium erat interdictum, non tamen esset ꝓpter hoc negandum, sufficit enim ad hoc tenendum, quod ex scriptura alibi ostendatur, (*cum enim ad discipulatum vocati fuerunt* &c. Hic etiam insufficienter arguit: non reliquerunt omnia quo ad dominium, quando ad discipulatum vocati fuerunt: ergo non reliquerunt omnia antequam ad prædicandum mitterentur. Poterant enim omnia relinquere, quando ad Apostolatum vocati fuerunt: quod nonnullis videtur probabile. Tunc enim Christus formam viuendi & regulam eis tradidisse videtur. Alii autem dicunt, quod Apostoli in vltima vocatione sua ad discipulatum omnia quoad proprietatem & dominium reliquerunt, (*relictis retibus continuo secuti sunt eum*) vbi dicit Glossa: *Inoffensupedum, sed magis obedientia & affectu amplius ad propria non reuersuri.* Ex qua Glos. colligitur, quod ex tunc dominium & proprietatem omnium reliquerunt. (*Ex forma autem vocationum prædictarum, nec ex his quæ ipsi fecisse tunc leguntur, non apparet quod ipsi renunciauerunt omnibus bonis suis.*) Esto quod hoc totum esset verum, tamen ex hoc non potest concludi, quod non renunciauerunt omnibus bonis suis: cum ex aliis locis scripturæ hoc patenter appareat, veruntamen ex forma vocationum prædictarum apparet, quod ipsi tunc renunciauerunt omnibus bonis suis. Nam de Matthæo dicit: *Relictis omnibus surgens secutus est eum.* Ex quibus verbis apparet, quod omnia tunc reliquerit quoad dominium & proprietatem, quod Glossa accepta de Ambrosio ibidem sentire videtur. Ait enim: *reliquit propria, qui rapiebat aliena, nec solum lucra vectigalium reliquit, sed & periculum contempsit, quod poterat euenire a principibus seculi, quia rationes vectigalium incompositas relinqueret. Et quia in nullo prorsus huius vitæ respectum vel cogitationem sibi reseruauit dominicorum talentorum, fidelis dispensator esse meruit.* Ex his colligitur, quod beatus Matthæus propria reliquit: sed non fuit ratio, quod magis reliquisset ista propria, quam illa, ergo omnia propria reliquit. Et ex hoc concluditur, quod cum de Matthæo dicitur, quod *relictis omnibus surgens secutus est eum*: hæc verba non debent intelligi tantum modo de theloneo, & his quæ erant in theloneo: quia illa non erant propria eius, sed erant propria Cæsaris vel alterius principis, cuius erat theloneum. Debent ergo verba prædicta intelligi, & de theloneo quo ad congregationem & conseruationem, & custodiam ipsorum: ac etiam de omnibus propriis quoad dominium seu proprietatem (*relictis secutus est eum.*) Iterum secundum Glossam Matthæus in nullo prorsus huius vitæ respectum vel cogitationem sibi reseruauit, ergo nec alicuius rei dominium sibi reseruauit. Hoc etiam beatus Ambrosius sentire videtur, qui in quadam homelia ait: *Mystica vocatio publicani, quem sequi iubet non corporis gressu* (supple tantum modo) *sed mentis affectu. Itaque ille auarus de mercedibus dura, de laboribus periculisq́; nautarum emolumenta cõuertens verbo vocatus propria derelinquit, qui rapiebat aliena: ac illud vile sedile destituens, toto post Dominum vestigio mentis incedit.* Ex his verbis manifeste colligitur, quod beatus Matthæus, non solum vectigalium lucra, quæ sua non erant, sed etiam

propria dereliquit. Cum ergo dicatur omnia reliquisse, sequitur quod omnia propria dereliquit, et- propria dereliquit. Cum ergo dicatur omnia reliquisse, sequitur quod omnia propria dereliquit, et- go nihil sibi retinuit, quo ad dominium seu proprietatem. Ex quo concluditur, ꝙ cum omnes Apo- stoli eiusdem fuerint professionis, omnes Apostoli omnem proprietatem temporalium reliquerunt. (*De Petro enim & Andrea, non legitur quod tunc reliquerunt nisi sua retia.*) Dicunt isti, quod quamuis ibi- dem non fiat mentio explicita, nisi de retibus: tamen ex diuersis locis scripturæ elicitur, quod tunc, vel quando ad Apostolarum electi fuerunt, sicut habetur *Luc. 6.* & Christus regulam, & formam vi- uendi, quæ habetur in isto sermone, qui ponitur *Matth. 5. 6. & 7:* exposuit, omnia reliquerunt, quoad dominium & proprietatem. (*Et tamen legitur Marci 1. & Matth. 8. quod post prædicta ille egrediens de syna- goga venit in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo & Iohanne, vbi curauit socrum Petri de febre.*) Dicunt i- sti, quod quamuis post prædicta legatur *Marci 1. & Matth 8.* quod *ille egrediens de synagoga* &c. Tamen nec *Marci 1.* nec *Matth. 8.* legitur, quod post prædicta ille egrediens de synagoga venit in domum Si- monis &c. Et ideo hoc falsum scripturæ imponit, quia quamuis Marcus & Matthæus posterius nar- rent, quod ille ingrediens de synagoga venit in domum Simonis, modo tamen narrant, quod hoc fuit posterius factum: nec semper ex ordine scripturæ potest concludi ordo rei gestæ. Dicunt ergo quod potuit fieri quod Christus egrediens de synagoga venit et in domum Simonis ante dictã voca- tionem Petri & Andreę. Vnde & beatus Lucas prius narrat illum ingressum in domum Simonis & Andreæ, quam narret penultimam vocationem Petri & Andreæ. Aliter dicunt, quod ille aduentus potuit esse inter dictam vocationem Petri & Andreæ, & electionem ipsorum ad Apostolatum, & ita si ante electionem ad Apostolatum non reliquerunt proprietatem omnium, potuit tunc illa domus esse eorum quo ad proprietatem. Tertio dicunt, quod illa domus tunc potuit dici Petri & Andreæ, non quia tunc erat ipsorum quo ad dominium & proprietatem, sed quia aliquando fuit eorum quo ad dominium & proprietatem. Sæpe enim aliqua dicuntur esse aliquorum, non quia tunc sint eo- rum quo ad dominium & proprietatem: sed quia aliquando fuerant ipsorum quo ad dominium seu proprietatem, & de tali modo loquendi inueniuntur exempla plura in scripturis, patet de Bethlehẽ, quæ post mortem Dauid adhuc vocabatur ciuitas Dauid, *Luc. 1.* & de Sion, quæ tempore Machabæo- rum vocabatur ciuitas Dauid, *1. Mach 1.* & gladius Goliath post mortem eius vocabatur gladius Go- liath. quia fuerat eius, *1. Reg. 21.* & tabernaculum Saræ, etiam post mortem Saræ vocabatur tabernacu- lum Saræ, *Gen. 24.* Sic domus prædicta potuit vocari domus Petri & Andreæ, quia fuerat aliquando eorum quo ad dominium & proprietatem. Quarto dicunt, quod licet dicta domus non fuisset vnq̃ Petri & Andreæ quo ad dominium, sicut forte nunq̃ fuit, quia fortassis non fuerunt ita diuites, quod domum propriam, sed solum conductam haberent: tamen potuit dici domus Petri & Andreæ pro- pter consuetudinem habitandi in ipsa: quemadmodum Nazareth dicebatur ciuitas Marię & Ioseph, quæ tamen non erat ipsorum quo ad dominium seu proprietatem: sed solum quo ad consuetudinem manendi ibidẽ. Patet ergo, vt isti dicunt, ꝙ ille impugnatus ex scripturis male intellectis, & sub mul- tiplicitate vocum opiniones erroneas contra doctrinam sanctorũ patrum conatur inducere. (*De Ia- cobo autem & Iohanne non legitur quod tunc reliquerunt nisi retia & patrem: quæ quidem retia videntur fuisse patris (qui viuebat) potius quam ipsorum.*) Ex hoc non potest concludi, quod non reliquerint omnia quo ad dominium seu proprietatem: quia ꝙ omnia reliquerint modo prædicto ex aliis scripturis col- ligitur: & etiam ex illo loco scripturæ videtur rationabiliter posse inferri. Si enim amore sequendi Christum patrem, cui ex lege naturæ obligati fuerunt, quo ad præsentiam corporalem, & corporale obsequium, reliquerunt, videtur ꝙ multo fortius temporalium rerum proprietatem & dominium reliquerunt, vel relinquere parati fuerunt. Ex quo colligitur, quod saltem quando Christus de con- temptu mundi & sollicitudine temporaliũ abiicienda in monte eis explicite prædicauit, omnia quo ad dominium & proprietatem reliquerunt, si prius minime reliquerunt. (*De Philippo autem minime legitur quod tunc reliquerit aliquid*) quamuis tunc non legatur explicite, ꝙ Philippus reliquerit aliquid. Ex hoc tamen non sequitur, quod nihil reliquit, & maxime non sequitur, quod nec tunc nec quando fuit ad Apostolarum assumptus, nihil reliquit (*statim sequitur, postquam dictum est quod reliquit omnia & secutus est eum, ꝙ fecit sibi Leui, id est, Matthæus magnum conuiuium in domo sua: ergo per istam generalitatem nõ desierat domus esse sua.*) Dicunt quod non sequitur, quin desierit ista domus esse sua quo ad proprie- tatem, licet quo ad appellationem non desierit esse sua: quia postea vocabatur domus sua. Aliter di- cunt, quod illud conuiuium fuit factum in domo Matthæi ante vocationem, de qua prius fuit men- tio facta, licet narretur posterius. Tertio dicunt aliqui, quod tunc Matthæus non reliquerat omnia quo ad dominium seu proprietatem, sed quando fuit ad Apostolatum assumptus, & regulam viuendi à Christo accepit audiendo scilicet sermonem Christi in monte, omnia quo ad proprietatem seu do- minium dereliquit. Vnde dicunt, quod istum processum circa Apostolos Christus seruauit. Prima vocauit eos vltimate: & tunc non reliquerant omnia quo ad dominium seu proprietatem: quia quæ il- la esset voluntas Christi nesciebant: sed tunc parati erant Christo perfecte & in omnibus obedire, & quam formam viuendi eis vellet tradere obseruare, postea ducens eos in montem duodecim ad A- postolatum assumpsit: & eis regulam & formam viuendi, quam eos voluit seruare, exposuit: in qua interdicendo eis thesaurizationem & contentionem in iudicio, & omnem sollicitudinem superflu- am, insinuauit aperte quod omnium temporalium abdicarent dominium. Quod & ipsos tunc fecis- se, quamuis non legatur explicite, est credendum: quia aliter non fuissent ad Apostolatum idonei, eo quod non fuissent parati in omnibus voluntati Christi parere. Postmodum vero ipsos ad Apostola- tum probatos ad prædicandum transmisit: & tunc eis quasdam speciales circumstantias circa abdi- cationem proprietatis omnium rerum iniunxit, sicut inferius ostendetur.

CAR

CAP. XCIX.

PRaeterea cum ille misit duodecim, quos & Apostolos vocauerat, legimus eis interdixisse aliqua, [illegible] vt non possiderent aurum, neque argentum, neque as in zonis suis, & alia nonnulla. Ex quibus patet, [illegible] ante missionem illa ipsis interdicta non erant: alias frustra in missione fuissent eis talia interdicta, vt patet Matth.10. Marc.6. & Luc.9. Eodem modo 70. discipulis dum eos misit, aliqua interdixit, vt patet Luc.10. Ex quo sequitur, quod ante illa ipsis non fuerant interdicta.

Hic ponit secundam rationem ad probandum, quod Apostolis antequam ad prædicandum mitterentur, nulla temporalia interdicta fuerunt, quia quando eos ad prędicandum misit, aliqua interdixit, sc. quod non possiderent aurum, &c. ergo antea ipsis minime talia interdixit: & per consequens antea ipsis licuit talia quo ad dominium possidere: & ita antea non omnia quo ad dominium reliquerunt.

Sed isti impugnatores dicunt, istam rationem omni colore carere. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod licet sub generali speciale continere noscatur; interdicto tamen aliquo generaliter, non frustra postea interdicitur specialiter: quemadmodum aliquid generaliter imperatum, nõ frustra postea specialiter iniungitur: quia, teste Innocentio Tertio, vt habetur *ext. de haret. c. si aduersus: Plus timeri solet quod specialiter iniungitur, quam quod generaliter imperatur*, & in hoc concordat concilio Toletano, quod, vt habetur *dist. 23. c. Quanquam*, ait: *Solet enim plus timeri quod singulariter pollicetur: quam quod generali sponsione concluditur.* Vbi Glossa notat multa specialia plus valere quam generalia: sicut plus valet specialis cautio quam generalis: & plus valet specialis confirmatio quam generalis: & plus specialis appellatio quam generalis: & similiter specialis delegatio quam generalis: & specialis subscriptio quam generalis: & plus valet speciale mandatum quam generale. Ex his dicunt isti aperte patere, quod ratio prædicta apparentia est nudata: quia non sequitur; Christus quãdo misit Apostolos ad prædicandum eis, ne aurum vel argentum aut pecuniam possiderent, quo ad dominium specialiter interdixit: ergo prius ne possiderent quæcunque temporalia quo ad dominium generaliter nequaquam iniunxit: cum sæpe plus valeat mandatum speciale quam generale.

Item apparet ex scriptura idem præceptum nõ inutiliter replicari, quod diuersis modis contingit. Quandoque enim idem præceptum sub eadem forma in diuersis locis replicatur. Vnde & præcepta Decalogi *Exod. vigesim. capit.* describuntur, quæ tamen *Deuteronom. quint. cap.* replicantur. Quandoque vero non sub eadem forma idem præceptum penitus replicatur. Vnde Matth. quinto, ponitur præceptum de dilectione proximi inquantum iubentur omnes inimicos diligere: & tamen Christus in cœna dixit Apostolis: *Mandatum nouum do vobis vt diligatis inuicem.* Ex diuersis ergo causis præcepta sæpius replicantur, & ea quæ primo generaliter imperantur, postea specialiter iniunguntur: & ita fuit de Christo & Apostolis.

Primo enim cum Christus in monte explicite interdixit Apostolis repetitionem temporalium, & contentionem pro eisdem in iudicio: ac omnem thesaurizationem in terra, pro eo quod in terra ærugo & tinea demolitur, & fures effodiunt & furantur; & etiam omnem sollicitudinem circa temporalia superfluam: tunc eisdem generaliter interdixit possessionem auri, argenti & pecuniæ, quo ad dominium & proprietatem, quando misit eos ad prædicandum possessionem huiusmodi specialiter interdixit, iniungens ipsis nihilominus ne talia etiam portare absque dominio & proprietate præsumerent: sicut ex *Marc. 6. & Lu. 9.* colligitur euidenter. Quod autem dixit de 70. discipulis patet, quod non concludit: quia per hoc non probatur, quod ante dictã missionem ipsis nõ fuerunt aliqua interdicta, sed tamen an eis fuerint aliqua interdicta, non est ad præsens inquirendum. (*Cum ille misit duodecim quos & Apostolos vocauerat.*) Hic aperte insinuat, quod Christus prædictos duodecim ante fecerat Apostolos, quam eos ad prædicandum transmitteret: cuius contrarium asserit postea manifeste: & ita sibiipsi contradicit aperte. (*Legimus eis interdixisse aliqua*) specialiter, quę prius indixerat generaliter (*videl. vt non possiderent aurum, &c.*) De his in sermone in monte, quando Christus Apostolis proprietatem temporalium generaliter interdixit, non fiebat mentio specialis. (*Ex quibus patet, quod ante missionem istam eis interdicta non erant.*) Male arguit: ac si argueret: Deus præcepit filiis Israel, vt legitur Exodi vigel. *Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies.* ergo hæc eis prius præcepta non erant. Constat enim, quod in lege naturæ ante legem Mosaicam hæc erant præcepta. Moyses etiam in Deuteronomio hæc eadem præcepta, imo fere omnia alia præcepta, contenta in Exodo, Leuitico & Numeris, replicauit: quia, teste Hieronymo in prologo Bibliæ, *Deuteronomium sic ea habet quæ priora sunt, vt tamen noua sint omnia de veteribus.* Et tamen hæc ante librum Deuteronomii præcepta fuerunt.

(*Alias frustra in missione fuissent eis talia interdicta.*) Ex præcedentibus patet hanc esse falsam. Vnde frustra fuerunt eis in missione talia specialiter interdicta: quia iniuncta specialiter plus mouent & cordi fortius imprimuntur: & priora generalia aptius explicantur, & nonnunquam bonum obedientiæ adaugetur, multæ aliæ etiam causæ possent assignari, quare eadem sæpius replicantur: & quæ generaliter fuerant imperata, specialiter iniunguntur. (*Eodem modo septuaginta discipulis*) melius dixisset septuag. duob. (*dum eos misit aliqua interdixit*) hoc verum est. *Ex quo sequitur, quod ante*

illa ipsis non fuerant interdicta) siue quod hic infert fuerit verum siue falsum, argumentum suum non valet: quia sicut ostensum est, talis consequentia non valet: Talia fuerant ab eis interdicta, quando missi fuerunt; ergo prius non fuerunt eis interdicta: quia ex tali affirmatiua, negatiua infertur sophistice.

Cap. C.

De discipulis autem constat, quod habuerunt aliqui multa. De Ioseph ab Arimathia, legitur Iohannis 19. D*E discipulis autem constat, quod habuerunt aliqui multa. De Ioseph ab Arimathia, legitur Iohannis 19. quod erat diues homo, & discipulus Iesu. Iterum con- quod erat discipulus Iesu.* Matthæi *autem* 27. *dicitur quod erat diues homo, & discipulus Iesu. Iterum constat, quod Simon leprosus erat de discipulis Iesu: & tamen legitur* Matth. 26. *quod ille erat in Bethania in domo stat, quod Simon leprosus erat de discipulis Iesu: & tamen legitur* Matth. 26. *quod ille erat in Bethania in domo eius. Item Lazarus, Martha & Maria Magdalena, qui erant eius discipuli, erant multa bona habentes. Deinde legitur de eis* Ioh. 11. *quod castrum dictum Bethania erat Maria Magdalena & Martha: & quod in Bethania fecerunt ei cœnam magnam, in qua Martha ministrabat. Lazarus autem erat vnus ex discumbentibus cum eo. Maria vero accepta libra vnguenti nardi pistici pretiosi vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius. De Tabitha quoque, quæ interpretatur Dorcas, quam Petrus suscitauit à mortuis, legitur* Act. 9. *quod erat discipula & plena operibus bonis & eleemosynis, quas faciebat: & quod omnes viduæ flentes ostenderunt Petro tunicas & vestes, quas faciebat eis Dorcas. Ex quibus patet, quod & ista non obstante discipulatu temporalia habebat, de quibus faciebat eleemosynas prædictas: nec reperimus quod Dominus noster aliam legem viuendi discipulis dederit, & aliam Apostolis suis: imo beatus Clemens in quadam Epistola sua, cuius pars recitatur* 12. quæst. 1. capit. Dilectissimi, *expresse supponit, quod eadem erat Apostolorum & discipulorum vita dicens: communis vita omnibus est necessaria, & maxime his, qui vitam Apostolorum eorumque discipulorum imitari volunt.*

Hic ponit tertiam rationem ad ostendendum, quod Apostolis antequam ad prædicandum mitterentur, nulla temporalia interdicta fuerunt. Est autem ratio talis. Christus non dedit aliam legem viuendi Apostolis & aliis discipulis, hanc probat auctoritate Clementis, quæ ponitur *12. quæst. 1. capitu. Dilectissimis*, quæ supponit, quod eadem fuit vita Apostolorum & discipulorum, sed aliis discipulis habere temporalia fuit minime interdictum: quia temporalia habuerunt, secundum quod probat per quatuor exempla, quorum primum est de Ioseph ab Arimathia, secundum de Simone leproso, tertium de Lazaro, Martha, & Maria Magdalena, quartum de Dorca, ergo, &c. Circa istam rationem primo ponit minorem cum declaratione sua, secundo ibi: *Nec reperimus*: Ponit maiorem cum sua probatione.

Sed isti impugnatores hic duabus viis principaliter improbare nituntur. Primo enim ostendunt, quod licet ista ratio sit inducta ad probandum, quod Apostolis antequam mitterentur ad prædicandum, non fuerunt aliqua temporalia interdicta: tamen ipsa æque concludit, quod nunquam vel saltem non post reuersionem de prædicatione fuit eis habere quæcunq; temporalia in speciali, quo ad dominium & proprietatem interdictum à Christo. Secundo probare conantur, quod errorem continet manifestum, cum accipit, quod non reperitur Christum dedisse aliam legem viuendi Apostolis & aliis discipulis. Ad intelligentiam autem dicendorum præmittunt, quod ipse hic accipit generaliter nomen discipuli pro omnibus Christianis: & inter istos & illos discipulos Christi non distinguens. Nam sub nomine discipuli cōprehendit diuites & pauperes, viros & mulieres: sicut exempla sua testantur aperte: & ita vocat ibi discipulos omnes Christianos. Ex isto dicunt isti primum probandum aperte patere. Nam iste sub eadem lege viuendi constituit Apostolos & alios discipulos, qui post reuersionem eorum de prædicatione conuersi fuerunt: & quando alii discipuli propria possidebant. Nam ipse constituit sub eadem lege viuendi Apostolos & Ioseph ab Arimathia, quando legitur fuisse diues, & nobilis decurio, & Dorcam, quando eleemosynas faciebat: volens probare, quod Apostolis temporalia possidere minime extitit interdictum: per hoc quod prædicti temporalia possidebant, sed prædicti, scilicet Ioseph & Dorcas, & similiter leprosus & Lazarus & Martha & Magdalena, temporalia possederunt, postquam Apostoli de prædicatione reuersi fuerunt, ergo secundum istum temporalia possidere postquam Apostoli de prædicatione reuersi fuerunt, eis nullatenus extitit interdictum: quod esse erroneum isti impugnatores in sequentibus ostendere conabuntur.

Secundo dicunt ipsum dogmatizare errorem apertum, cum asserit, Christum non aliam legem viuendi dedisse Apostolis, quam aliis discipulis, per alios discipulos intelligens omnes Christianos, & specialiter Ioseph de Arimathia, & Dorcam & Simonem leprosum, ac Lazarum & sorores eius. Hoc autem ostendunt esse erroneum. Primo sic: Christus præcepit Apostolis non possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, & non portare calciamenta, ac etiam non habere duas tunicas: sed talia non præcepit omnibus aliis discipulis: & specialiter non præcepit ista prædictis Ioseph & aliis, ergo aliam legem viuendi dedit Apostolis, quam nonnullis aliis discipulis. Secundo sic: Christus non latiorē legem viuendi tradidit Apostolis, etiā post reuersionem de prædicatione, quam suasit illi, cui dixit: *Si vis perfectus esse vade vende omnia quæ habes*, &c. Sed illi suasit strictiorem legem viuendi, præsertim quo ad paupertatem, quam imposuerit Ioseph ab Arimathia, & aliis discipulis supradictis, strictiorem ergo legem viuendi tradidit Christus Apostolis, quam aliis multis discipulis suis. Minor est euidens: & posset etiam per ista, quæ ille allegat de Ioseph & aliis prænominatis, patenter ostendi. Maior etiam videtur clara: quia tunc Apostoli fuerunt primi fun-

datores

datores militantis ecclesiæ post Christum, ergo non debuerunt laurius viuere, quam ille, cui dixit Christus: *Si vis perfectus esse*, &c si conuersus fuisset ad Christum. Tertio sic arguunt: Christus imposuit Apostolis continentiam à carnali concubitu: quod satis innuitur Matth. 19. cum dicit Christus: *Sunt eunuchi qui castrauerunt seipsos propter regnum cœlorum: qui potest capere capiat*, vbi dicit Hieronymus: *Domini vox est, milites suos ad pudicitiæ præmium concitantis, quasi dicens: qui potest pugnare pugnet, & superet ac triumphet.* Ex quibus verbis habetur, quod Christus continentiam suadebat: & perconsequens ipsam maxime Apostolis tradidit obseruandam, sed continentiam aliis supranominatis, nec etiam omnibus Christianis non imposuit. Ergo aliam legem viuendi tradidit Christus Apostolis, quam multis aliis discipulis. Ad illa vero, quæ iste pro sua assertione adducit, super literam respondebitur.

(De discipulis autem constat quod habuerunt aliqui multa) Dicunt isti, quod in triplici differentia fuerunt discipuli, quidam enim erant Apostoli: quidam vero præter Apostolos ad prædicandum fidem Christi fuerunt à Christo specialiter deputati, de quibus habetur *Lucæ decim. capitulo.* Tertii erant simpliciter conuersi ad fidem, sed officium prædicationis à Christo minime susceperunt. Primi & secundi non habebant temporalia quo ad dominium & proprietatem: sed tertii poterant habere quæcunque temporalia quo ad dominium & proprietatem, quæ tamen retinere minime artabantur, sed ad suum libitum relinquere poterant propter Deum: & de istis tertiis multi habebant multa. Inter istos vero fuerunt illi, quos iste enumerat, saltem illo tempore, quo fit de eis mentio in euangelio, & ideo exempla illa in nullo concludunt intentum istius. *(De Ioseph, &c.)* Ista vera sunt de eo, quia ante mortem Christi prædicationis officium nequaquam susceperat. *(Castrum dictum Bethania erat Mariæ Magdalenæ & Marthæ)* quod fuerit earum quo ad dominium & proprietatem Euangelista non exprimit, nec tamen negat: sed siue fuerit earum, quo ad dominium & proprietatem, siue fuerit earum, quo ad originem vel mansionem, quemadmodum Bethsaida *Iohannis primo* dicitur ciuitas Andreæ & Petri, istud exemplum non est ad propositum: quia Maria & Martha non erant tunc de annonciantibus publice ex officio sibi commisso à Christo euangelicam veritatem. *(De Tabitha quoque quæ interpretatur Dorcas.)* Ex isto exemplo patet, quod ille intendit, quod Apostoli etiam post missionem Spiritus sancti, saltem post recessum eorum à multitudine credentium conuersorum ex Iudæis non dimiserunt proprietatem temporalium: quia ista Dorcas tempore illo fuit, & illo tempore elemosynas faciebat: quod isti postea improbabunt. *(Ista discipulatu non obstante temporalia habebat.)* Ista bene poterat habere temporalia, quia votum non emiserat paupertatis, sicut Apostoli. *(Nec reperimus, &c.)* Istud dicunt erroneum, sicut ostensum est supra. Et si quæras, quando dedit eis aliam legem, dicunt, quod *Matthæi decimo, & Marci sexto, & Lucæ nono, & etiam Matthæi quinto, sexto & septimo*, de quo postea disseretur. *(Eadem erat Apostolorum, & discipulorum vita.)* Concedunt aliqui, quod eadem erat vita Apostolorum & aliquorum discipulorum, scilicet septuaginta duorum, & forte quorundam aliorum, qui eorum vitam imitari volebant: sed non erat eadem vita Apostolorum, & omnium discipulorum Christi. *(Qui vitam Apostolorum eorumque discipulorum imitari volunt.)* Potest dici, quod beatus Clemens per discipulos non intelligit omnes Christianos, sed quosdam qui specialiter vitam Apostolorum imitati fuerunt. Et ex illo plane patet, quod non eandem legem viuendi seruabant Apostoli, & omnes alii Christiani: quia ex verbis prædictis Clementis euidenter colligitur, quod Apostoli vitam communem semel acceptam nunquam postea dimiserunt, & tamen multi Christiani non seruabant tempore beati Clementis vitam communem, ergo aliam legem viuendi seruauerant Apostoli, & multi alii Christiani,

CAP. CI.

ITem nec cum ipsos Apostolos ex discipulis fecit, videtur eis indixisse aliam vitam, quam prius habuerant, sed potestatem eis aliquam tribuisse. Vnde cum eos Apostolos ordinauit, legitur Matt. 10. sic dixisse: Et conuocatis duodecim Apostolis suis dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt deiicerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem.

Hic ponit quartam rationem pro assertione prædicta: quæ potest sic formari. Christus non indixit Apostolis aliam vitam, quando fecit eos Apostolos, quam prius habuerant, sed antequam essent Apostoli, non dimiserunt omnia temporalia, ergo nec quando fuerunt ad Apostolatum assumpti omnia temporalia reliquerunt: & per consequens antequam ad prædicandum mitterentur, nequaquam omnia temporalia dimiserunt.

Sed isti impugnatores prædicta reputant insufficienter dicta. Primo quia ex scripturæ testimoniis minime probat, quod Christus, cum ex discipulis fecit Apostolos, Ipsis vitam aliam non indixit. Secundo quia insinuat, quod tunc Christus eos Apostolos ordinauit, quando misit eos ad prædicandum: quia dicit, quod *Matthæi decimo* legitur de eorum ordinatione. Totum autem illud capitulum videtur loqui de missione Apostolorum ad prædicandum, & de Informatione eorum de actione officii prædicationis iniuncti. Et si dicatur, quod quamuis in eodem capitulo simul legantur dicta ordinatio Apostolorum & missio ad prædicandum: tamen prius ordinauit eos Apostolos, & postea ad prædicandum misit. Eadem facilitate dicetur sibi quod si illud capitulum *Matthæi deci.* rememorat ordinationem Apostolorum: ex hoc concludi non potest, quod eis viam aliam non indixit, sæpe enim aliquis rememorat aliquod factũ succincte, non omnia illud factum contingentia explicans

explicando. Dicunt igitur quod *Matth. 10.* non loquitur de ordinatione Apostolorum: cum de ordi- natione ipsorum nulla penitus mentio fiat ibidem. Vnde dicit ibi sic: *Conuocatis duodecim discipulis suis dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos & curarent omnem languorem & omnem infir- mitatem. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon*, &c. Et post expressionem no- minum Apostolorum, sequitur immediate: *Hos duodecim misit sic præcipiens eis*, &c. In his autem ver- bis de ordinatione Apostolorum nulla fit mentio: sed magis cum dicit in principio: *Conuocatis duo- decim discipulis suis*, eos quasi antonomatice *discipulos* appellando, supponit eos fuisse prius Aposto- los ordinatos: & quia Matthæus nomina ipsorum Apostolorum antea nequaquam expresserat: Ideo supponens eos fuisse iam Apostolos ordinatos, nomina eorum explicat dicens: *Duodecim au- tem Apostolorum nomina sunt hæc*, &c. Non igitur eos, vt videtur, tunc Apostolos ordinauit: sed eos iam ordinatos Apostolos tunc ad prædicandum transmisit. Vnde videtur, quod ante sermonem, quem fecit Christus in monte, de quo habetur *Matthæi quinto, sexto & septimo*. ipsos Apostolos ordi- nauit, quod ex Euangelio Lucæ, qui magis explicite ordinationem ipsorum prosequitur, colligi- tur, vt videtur, aperte. Nam sicut patet *Lucæ sexto*. Christus ipsos ordinauit Apostolos, antequam sermonem faceret, qui in eodem capitulo recitatur. Ibi enim sic legitur: *Factum est autem in illis die- bus: Exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei: & cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit: Simonem quem cognominauit Petrum*, &c. & sequi- tur: *Et descendens cum illis stetit in loco campestri: & turba discipulorum eius & multitudo copiosa plebis*, &c. Et post: *Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes quia vestrum est regnum Dei*, &c. Ex his verbis colligitur euidenter, quod ipsos ordinauit Apostolos antequam faceret prædictum ser- monem ad turbas, sed sermo qui recitatur *Matt. quinto, sexto & septimo*, vel fuit idem cum sermone qui recitatur *Lucæ sexto capitulo*, vel præcessit illum eadem die, sequebatur tamen ordinationem A- postolorum, quod Glossa Matthæi quinto testatur sic dicens: *Huic rei consentit Lucas ita dicens: Factum est autem in illis diebus, Exiit in montem orare: & erat pernoctans in oratione Dei: & cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit, sed Lucas dicit post descensum de monte in loco campestri eundem sermonem turbis prædicasse stando: quem Matthæus dicit habi- tum discipulis in monte sedendo, potuit enim esse, vt in monte duodecim eligeret, quod Matthæus tacet, Lu- cas dicit, & electis sermonem illum tunc haberet, quod Matthæus dicit, Lucas præterit, & postquam descen- dit, alterum sermonem illis similem turbis faceret, de quo Matthæus tacet, Lucas dicit. Vel potuit Dominus primo esse cum solis discipulis in eminentia montis, quando ex eis duodecim elegit. Deinde cum eis descen- disse in aliquam æqualitatem, quæ tamen in monte esset, & multas capere turbas posset: & ibi stetisse, donec turba congregarentur, & post cum sedisset, discipulis propius venisse: & ita illis & cæteris vnum sermo- nem habuisse, quem dicunt Matthæus & Lucas diuerso narrandi modo, sed eadem veritate rerum.* Ex his verbis datur intelligi, quod siue fuerit idem sermo, siue alius, ordinatio Apostolorum præcessit vtrumque: & ita fuerunt ordinati Apostoli ante sermonem, qui ponitur *Matthæi quinto, sexto & septimo*, quod etiam alia Glossa Matthæi quinto super illud: *accesserunt ad eum discipuli eius*, as- serit manifeste dicens: *Quos ibi constituit duodecim*. Item alia Glossa idem ait: *Apostolos præemmen- tius abducit, vt à monte prius mouetes suscipiant patem populo*. Ex his patet, quod Apostoli ordinati fuerunt ante sermonem, qui recitatur *Matthæi quinto, sexto & septimo*, eadem tamen die.

Sed forte dicet aliquis, quod tunc Matthæus non fuit Apostolus, quia ipse postea fuit ele- ctus, sicut patet *Matthæi octauo*.

Ad hoc respondet Glossa super illud Matth. octau. *Vidit hominem sedentem in thelonio*, dicens: *Hinc probabilius videtur, quod præmissa memorat, cum duodecim elegerit ante sermonem*, licet ergo voca- tio Matthæi post sermonem istum narretur, tamen in re præcessit sermonem eundem. (*Nec cum i- psos Apostolos ex discipulis fecit, videtur eis indixisse aliam vitam quam prius habuerant.*) Dicunt isti, quod vel tunc vel ante, aliam vitam eis indixit, sicut ex præcedentibus colligitur manifeste (*sed potestatem eis aliquam tribuisse*) non legitur, quod Saluator ante dederit præceptum Apostolis miracula facien- di, quam indixit eis aliam vitam: nec inuenitur explicitum in euangelio, quod tunc, quando Chri- stus ordinauit Apostolos, ipsis dederit potestatem miracula faciendi: quia quamuis *Marci tertio* sic legitur: *Et fecit vt essent duodecim cum illo: & vt mitteret eos prædicare: & dedit illis potestatem curandi infir- mos, & eiiciendi dæmonia*: tamen ibi minime explicatur, quod quando elegit eos in Apostolos, ipsis prædictam contulit potestatem: & tamen potuit esse, quod quando ordinauit eos Apostolos, & ei eis aliam vitam indiceret & potestatem tribueret miracula faciendi, (*cum eos Apostolos ordinauit, legitur Matthæi decimo sic dixisse.*) Hic dicunt istum dupliciter deficere. Primo quia *Matthæi decimo* de ordina- tione Apostolorum nulla fit mentio, secundo quod errat asserens Christum dixisse verba quæ se- quuntur, scilicet *& conuocatis discipulis suis*, &c. Illa enim non fuerunt verba Christi, sed Matthæi Eu- angelistæ. (*Dedit illis potestatem spirituum immundorum*) quamuis tunc dederit, tamen potuit esse quod prius dedisset, vnde & Marci tam 3. quam 6. narratur quod dedit illis talem potestatem (*vt eiice- rent*) textus habet, *vt eiicerent*.

Cap. CII.

S*I vero consideretur tempus, quo missi fuerunt ad prædicandum, videtur pro illo tempore, quod aliqua fuerint eis habere interdicta. Legitur enim Matth. 10. quod istos duodecim Apostolos misit præcipiens eis dicens*: Nolite posside-

possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via: neque duas tunicas, neque calciamenta, neque virgam. *Marci vero sexto legitur sic dixisse:* Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos: & præcepit eis ne quid tollerent in via nisi virgam tantum: non peram neque in zonis æs: sed calciatos sandaliis & ne induerentur duabus tunicis. *Lucæ vero nono legitur sic dixisse:* Misit illos (*scilicet duodecim Apostolos*) prædicare regnum Dei & sanare infirmos, & ait ad illos: Nihil tuleritis in via neque virgam: neque peram: neque panem: neque pecuniam: neque duas tunicas habeatis. *Ex quibus verbis videtur, quod pro tempore viæ prædictæ tantum prædicta eis fuerint interdicta. Augustinus tamen dicit expresse libro de concordia Euangelistarum, quod illud non fuit præceptum, sed potestas data recipiendi necessaria ab eis, quibus euangelium prædicabant: quam seruare Apostolis licuit, vel etiam non seruare, alias autem Apostolus Paulus transgressor præcepti huius extitisset: quia plerumque ab illis, quibus prædicabat, non recipiebat necessaria, sed illa vel recipiebat ab aliis vel ea suis manibus acquirebat, sicut patet prima ad Corinth. non. ad Philippens. quart. ad Thessalonicens. 4. & Actuum vigesim. vbi dicitur:* Argentum autem & aurum aut vestimenta nullius concupiui, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. *Præterea quod illud præceptum fuerit temporale, satis innuitur Lucæ vigesimo secundo, vbi Dominus Apostolis dixit:* Quando misi vos sine pera & sacculo: nunquid aliquid defuit vobis? *Et præterea discipulis 72. quando misit eos dixit:* Nolite portare sacculum, *in quo pecunia consueuit portari:* neque peram, *in qua consueuerunt alimenta portari:* neque calciamenta: *& tamen de illis certum est, quod multi ex discipulis erant multa habentes, vt patet ex prædictis.*

Postquam in parte præcedenti iste respondit ad quæstionem propositam de Apostolis iuxta primum membrum secundæ distinctionis: Hic respondet ad eam iuxta secundum membrum distinctionis eiusdem, ostendens primo, quod Apostolis pro tempore, quo ad prædicandum mittebantur, aliqua temporalia interdicta fuerunt. Quod tribus auctoritatibus probat. Secundo ibi: *Ex quibus videtur*, concludit, quod talia eis interdicta non fuerunt, nisi pro tempore viæ prædictæ tantummodo. Tertio ibi: *Augustinus respondet*, quod Augustinus vult, quod illud non fuit præceptum Apostolis. Quarto ibi: *Præterea quod illud*, probat, quod illud fuit temporale præceptum, scilicet pro tempore viæ prædictæ tantum modo, quod primo probat auctoritate Christi. Secundo ibi: *Præterea discipulis 72.* Probat idem per simile de 70. discipulis, quibus erat datum à Christo præceptum consimile: & tamen respectu eorum fuit præceptum temporale, ergo & respectu Apostolorum præceptum extitit temporale.

Sed isti impugnatores dicunt, quod in verbis præmissis quadrupliciter errat. Primo cum dicit, præceptum de non possidendo aurum, &c. fuisse temporale pro tempore viæ prædictæ tantummodo. Secundo cum imponit beato Augustino, quod dicat illud non fuisse præceptum. Tertio cum dicit, quod præceptum datum septuagint. de non portando sacculum, & aliis non ponandis fuit temporale. Quarto cum asserit aliquos de illis multa habuisse, quo ad dominium & proprietatẽ. Quod primum sit erroneum reputandum, multipliciter probare conantur. Primo sic: qui perfectionem aliquam pro omni tempore profitetur, pro omni tempore ad eandem perfectionem noscitur obligatus, sed beatus Petrus, & eadem ratione alii Apostoli paupertatem, quæ est carentia auri & argenti, & aliarum diuitiarum, profitebatur pro omni tempore, ergo ad talem perfectionem remansit omni tempore obligatus. Ex quo sequitur, quod illud Domini præceptum: *Nolite possidere aurum*, &c. non extitit temporale obligans solummodo pro via prædicta. Maior est manifesta, minor euidenter ostenditur, per beatum Augustinum, qui in libro de Mirabilibus sacræ Scripturæ ait: *In excusatione eleemosynæ & paupertatis professione, Petrus paralytico ait: Surge & ambula, illud magistri præceptum seruans: Nolite possidere aurum neque argentum.* Ex his verbis euidenter colligitur, quod Petrus professus fuerat paupertatem: & quod tunc prædictum Domini præceptum seruabat, ergo illud præceptum non extitit temporale modo prædicto. Secundo sic: Præceptum negatiuum nullum tempus specificans obligat pro omni tempore, quo illud expedit obseruari, sed prædictum præceptum est negatiuum, nullum tempus specificans, cum sine temporis specificatione dicatur: *Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris*, & expediebat Apostolis & etiam aliis illud obseruare, non solum pro tempore viæ prædictæ: sed etiam pro aliis temporibus, ergo pro aliis temporibus obligabat.

Hic testantur probare, quod non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro aliis temporibus expediebat Apostolis & aliis seruare prædictum præceptum. Hoc autem expresse asserit Chrysostomus, qui supe illud Matth. *Nolite possidere aurum*, &c. ait: *Multa per hoc vnum commendabat. Primum quidem non suspectos faciens Apostolos. Secundo autem ab omni eos eruens sollicitudine, vt vacationem omnem sermoni tribuant. Tertio docens eos suam virtutem. Hoc nempe eis & postea dicit: Nunquid aliquid defuit vobis, quando misi vos nudos & discalceatos?* Ex his verbis patet, quod Apostolis & auditoribus eorundem expediebat, quod Apostoli aurum & argentum ac pecuniam minime possidebant aliis temporibus, quam tempore viæ prædictæ: quia per illud præceptum, sicut dicit Chrysostomus, non suspecti fiebant & ab omni sollicitudine eruti erant, vt prædicationi vacarent, ac etiam Christi virtutem cognoscebant, sed ita aliis temporibus, sicut tempore viæ prædictæ, expediebat Apostolis & aliis, vt fierent non suspecti, ab omni sollicitudine eruerentur, & vt prædicationi vacarent, & Christi virtutem cognoscerent, ergo ita pro aliis temporibus, sicut pro

via

via prædicta, dictum præceptum Apostolos obligabat. Sed forte dicet ille, quod dictum præcept tempus viæ prædictæ spectat: tum quia ibi antedictum præceptum habetur: *hos duodecim misit*, &c. tum quia ibidem subiungitur; *non peram in via neque duas tunicas*, &c. tum quia Marc. 6. datur ibi idem præceptum, vbi tamen specificatur tempus viæ prædictæ, cum dicitur, *& præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum: non peram, non panem, neque in Zona æs*: tum quia Lucæ 9. vbi de eodem præce. pro fit mentio, Christus viam specificat supradictam, vnde dixit Christus ad Apostolos: *Nihil tuleritis in via neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam.* *Pecuniam* autem, aurum & argentum videtur intelligi. Sed ad ista tripliciter respondetur, primo quia, sicut sæpe vnus Euangelista aliquid dicit, quod alius tacet: ita quandoque vnus dicit idem & alius, sed alio modo: & tunc cum illi modo non repugnent, illud debet vtroque modo intelligi, & ideo esto, vt vnus Euangelista vel plures specificet vel specificent viam prædictam in dicto præcepto de non possidendo auro & argento & pecunia: non propter hoc potest concludi, quod non debeat absolute pro omni tempore expediente intelligi. Ex quo vnus Euangelista idem sine omni specificatione temporis ponit præceptum: cum ista duo, scilic. non possidere pecuniam pro via prædicta & non possidere pecuniam, neque pro ista via neque pro alio tempore, nullam repugnantiam inter se noscantur habere, quare cum Matthæus recitet absolute sine omni specificatione viæ vel temporis memoratum præceptum absolute pro omni tempore debet intelligi. Secundo respondetur, quod ex hoc quod præceptum datur de non possidendo auro & argento, &c. pro via prædicta, intelligitur idem præceptum etiam pro aliis temporibus esse datum: quia vbi est eadem ratio, vel fortior, debet esse idem ius, sed eadem est ratio dicti præcepti pro illo tempore illius viæ, & pro aliis temporibus quibus erant Apostoli prædicaturi, ergo illud præceptum datum fuit eis non solum pro via prædicta, sed etiam pro aliis temporibus.

Tertio respondetur, quod licet Christus miserit tunc Apostolos ad prædicandum: tamen in præcipiendo eis non possidere aurum neque argentum, neque pecuniam, secundum nullum Euangelistam tempus illius viæ specificauit: sed absolute præcepit eis, quod in via non ferrent pecuniam, intendens quod quandocunque irent ad prædicandum, non tollerent pecuniam, vnde Matthæus non dicit: Non peram in hac via, qua nunc ituri estis: sed absolute dixit: *non peram in via*, nec Marcus dixit: Ne quid tollerent in illa via, qua tunc ituri erant: sed absolute dixit: *Ne quid tollerent in via*, &c. neque Lucas dixit: Nihil tuleritis in hac via, qua nunc ituri estis: sed absolute dixit: *Nihil tuleritis in via.*

Et ita dictum præceptum Christi de omni via, qua ituri erant ad prædicandum debet intelligi. si autem non debebant possidere aurum, &c. in via: multo fortius nec extra viam, scilicet ante terminum viæ, nec in termino viæ, secundum quod arguit Chrysostomus super illud: *Nolite possidere*, &c. dicens: *Intende qualiter eos omnibus denudans omnia eis dedit, permittens in domibus eorum, qui docentur manere & nihil habentes introire. Si autem in aliena patria existentes, & apud ignotos abeuntes nihil aliud oportet potare quotidiano cibo: multo magis domi manentes.* Ex quibus verbis habetur aperte, quod secundum Chrysostomum, si non debebant inter ignotos possidere pecuniam: multo magis nec domi inter notos, & eadem ratione postquam inter ignotos manere inciperent, non deberent pecuniam possidere.

Quare sequitur manifeste, quod nec pro via aliqu[a], nec in termino viæ debebant pecuniam possidere, quando carere pecunia fuit expediens, & ita manifeste patet, quod stat ratio supradicta, scilicet quod illud præceptum Christi fuit datum Apostolis pro omni tempore, quo expediebat Apostolis dictum præceptum seruare: & non pro tempore viæ prædictæ solummodo.

Tertio sic arguunt: Vbi est eadem ratio, debet esse idem ius: quia de similibus simile iudicium est habendum: sed eadem fuit ratio, sicut tactum est, qu[a]re Apostoli non deberent aurum neque argentum, neque pecuniam possidere pro tempore viæ prædictæ: & pro omni alio tempore, quo prædicaturi erant, ergo præceptum, quod ratio iur[e] obtinet, æqualiter obligabat ipsos pro tempore viæ prædictæ, & pro omni alio tempore, quo prædicaturi erant. Maior est manifesta. Minor auctoritatibus sanctorum Patrum probatur aperte. Nam vna ratio, quare Christus noluit Apostolos pro tempore illius viæ possidere prædicta b[...]r, vt qui docere debebant omnia diuina prouidentia gubernari, ostenderent seipsos nihil de crastino cogitare. Hanc rationem assignat Rabanus super illud Matthæi decimo: *Nolite possidere aurum*, &c. dicens: *Qui diuitias detruncauerat, propemodum necessaria vita amputauit, vt Apostoli, doctores veræ religionis, qui docebant diuina prouidentia gubernari, seipsos ostenderent nihil cogitare de crastino*, sed hæc ratio ita respiciebat omnia alia tempora, quibus debebant populis prædicare, sicut tempus viæ prædictæ, ergo æqualiter obligabat eos præceptum præfatum pro tempore viæ prædictæ, & pro aliis temporibus, quibus prædicaturi erant.

Item alia ratio secundum Chrysostomum, quare Apostoli pro via prædict[a] non debuerunt talia possidere, fuit (sicut allegatum est prius) vt Apostoli per contemptum diuitiarum magni & mirabiles apparerent. (Auctoritatem, quam hic insinuant, quære supra *capitulo nonagesimo quinto*) sed ita debebant Apostoli apparere magni & mirabiles pro aliis temporibus, sicut pro tempore viæ prædictæ, ergo ita debuerunt carere prædictis pro aliis temporibus, quibus prædicaturi erant, sicut pro tempore viæ prædictæ, & sic discurrendo per omnes rationes, quæ pro prædi-

prædicto præcepto potuerunt assignari, constat quod æqualiter debebant mouere Apostolos ad non possidendum huiusmodi bona pro tempore viæ prædictæ, & pro omnibus aliis temporibus, quibus prædicaturi erant, ergo præceptum obligabat ipsos, pro aliis temporibus, sicut pro illo.

Quarto sic arguunt: Non debuerunt Apostoli aliquam perfectionem semel assumptam, quamdiu vtile esset Apostolis & aliis eandem perfectionem seruare, dimittere, teste Saluatore, qui Lucæ nono ait: *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Hoc etiam ratio persuadet. Nam si talem perfectionem semel assumptam sine communi vtilitate sua & aliorum pro aliquo tempore dimisissent: non vtique profecissent, sed turpiter defecissent, sed Apostoli non debuerunt deficere, sed magis proficere, ergo perfectionem assumptam, quamdiu vtile esset ipsis & aliis seruare, eandem dimittere minime debuerunt, sed non possidere aurum neque argentum, neque pecuniam propter Deum ad perfectionem noscitur pertinere: & non possidere huiusmodi fuit vtile Apostolis & aliis non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro aliis temporibus, quibus prædicaturi erant, sicut auctoritates sanctorum protestantur aperte, de quibus aliquæ sunt superius allegatæ, & nonnullæ inferius adducentur, ergo Apostoli non debuerunt huiusmodi possidere, non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro aliis temporibus, quibus prædicaturi erant.

Quinto sic arguunt: Non debuerunt Apostoli, qui post Christum erant primi prædicatores Euangelicæ veritatis, illa perfectione carere, quæ decet communiter prædicatores veritatis eiusdem: quia Apostoli, qui immediate à Christo instructi fuerunt, sicut non debuerunt esse inferiores aliis prædicatoribus doctrina, ita non debuerunt esse inferiores vita exemplari, sed prædicatores communiter euangelicæ veritatis decet omni tempore, quo prædicationis exercent officium: imo etiam omni tempore carere huiusmodi, quo ad dominium & proprietatem propter Deum, ergo & Apostoli non solum pro tempore viæ prædictæ, sed etiam pro omni tempore, quo prædicaturi & inter populos conuersaturi erant, debebant proprietatem huiusmodi rerum propter Deum abdicare. Maior est manifesta. Minor probatur auctoritatibus aperte. Vnde Beda super illud Marci sexto. *Præcepit eis, ne quid tollerent*, loquens communiter de prædicatoribus veritatis, ait: *Tanta prædicatori debet esse fiducia in Deo, vt præsentis vitæ sumptus, quamuis non prouideat, tamen sibi eos non deesse certissime sciat: ne dum mens eius occupatur ad temporalia, minus aliis prouideat æterna.* Item Ambrosius super illud Lucæ: *Nihil tuleritis in via*, loquens de prædicatoribus in communi ait: *Qualis debeat esse, qui euangelizat regnum Dei, præceptis euangelicis designatur, vt sine virga, sine pera, sine calciamentis, id est subsidiis temporalis adminicula non requirens fidei, qua tutius putet sibi quo ea minus requirit magis posse suppetere.*

Item Glossa super illud Deuteronomii: *Non alligabitis os boui trituranti*, ait: *Occupati in doctrina non possunt sibi prouidere necessaria.* Item Chrysostomus homel. decim. quint. super Matth. ait: *Talis est luminis virtus, vt non solum luceat, sed & illuc ducat illos, qui sequuntur. Cum enim viderint omnia præsentia nos contemnentes ad futura præparatos, ante omnem sermonem operibus nostris crederent. Quis enim ita est amens, vt videns eum qui heri lasciuiebat & ditabatur omnia exutum, famem & inopiam & duram vitam & pericula & sanguinem & occisionem & omnia, quæ videntur periculosa, tolerare præparatum: non manifestam accipiat hinc futurorum demonstrationem? Si autem præsentibus nos implicuerimus & immiscuerimus, qualiter poterit credere, quod ad possessionem aliquam festinemus?* Ex his aliisque quam pluribus auctoritatibus colligitur euidenter, quod communiter prædicatores decet euangelicæ paupertatis non solum aurum, argentum & pecuniam: sed etiam omnia temporalia contemnere propter Deum, & omnium proprietate carere: licet non omnes ad hoc teneantur inuiti. & ita constat, quod Apostoli pro omni tempore, quo prædicabant & conuersabantur inter populos, post prædictam perfectionem semel impositam huiusmodi minime possidebant, quo ad dominium seu proprietatem.

Sexto sic arguunt: Semel prohibita, quorum quædam pro tempore necessitatis tantummodo videntur esse concessa, pro omni tempore intelliguntur esse prohibita: exemptis illis pro tempore necessitatis, quæ pro necessitate supplenda necessaria dignoscuntur, sed possidere prædicta, scilicet aurum, argentum, pecuniam, sacculum, peram, & huiusmodi, semel fuit prohibitum: & possidere aliquid horum, scilicet aurum, argentum, pecuniam & res alias, quo ad dominium & proprietatem in tempore necessitatis non est necessarium pro necessitate subleuanda, ergo possidere huiusmodi, quo ad dominium & proprietatem pro omni tempore erat prohibitum: licet pro causa necessitatis portare huiusmodi & vti eis legatur fuisse concessum, maior est manifesta: minor probatur.

Primo auctoritate Christi dicentis Lucæ duodecimo. *Quando misi vos sine sacculo, pera & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? at illi dixerunt, nihil. Ipse vero ait illis: Nunc si quis habet sacculum tollat: similiter & peram: & qui non habet gladium, vendat tunicam suam & gladium emat.* Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod Christus solummodo pro tempore necessitatis quædam prædicatoribus, quæ interdixerat prius, tunc concessit, quia dixit: *Nunc*, hoc est tempore tantæ persecutionis, quod est tempus necessitatis, *qui habet sacculum, tollat: similiter & peram, &c.* hoc est, tollat omnia, quæ pro tali tempore opportuna noscuntur. Alia igitur, quæ pro tali tempore non erant necessaria, nequaquam concessit, sed interdicta (sicut antea) remanserunt. His concordat Beda super prædicta ver-

ba Christi dicens: *Non enim eadem viuendi regula persecutionis, qua pacis tempore d[illegible]pulos informat [illegible] sis quidem discipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via, præcepit, ordinans scilicet [illegible] nunciant, de euangelio viuant, instante vero mortis articulo, & contra illa gente pastorem & g[illegible] quen- te, congruam Christus regulam decreuit permittens vt tollant victui necessaria, donec sopita persecutorum in[illegible]a- nia tempus euangelizandi redeat, in hoc quoque nobis datur exemplum; vt iusta nonnunquam causa instante qua- dam de nostri rigoris proposito posse sine culpa intermitti.* Ex his verbis habetur euidenter, quod Ch[illegible]stus illa, quæ prius interdixerat, tunc solum concessit propter persecutionem instantem, conced[illegible]ndo necessaria tantum, & non alia, possessio autem auri & argenti & pecuniæ quo ad dominium & pro- prietatem nunqnam est necessaria, quin sine illa potest necessitas subleuari: ergo, &c. Potest enim quis tempore necessitatis alienam pecuniam etiam absque licentia, & multo fortius de licen[illegible] por- tare & tractare, & de ipsa rem emere necessariam, & absque eius dominio & proprietate: quia non semper emens rem de pecunia aliqua habet eius dominium & proprietatem, sicut enim pote[illegible] quis rem vendere licite, & eius transferre dominium in alium, cum tamen non babet dominium & pro- prietatem.

Ita potest quis in casu rem aliquam emere de pecunia. cuius non habet dominium & proprie- tatem. Christus igitur quantum ad omnia, quæ prius interdixerat, solummodo relaxauit ista, quæ pro tempore persecutionis necessaria erant, & ita constat, quod dictum præceptum: *Nolite possidere aurum,* &c. non solum obligabat Apostolos pro omni tempore, quo ad hue, quod non possiderent huiusmodi, quo ad dominium & proprietatem: sed etiam obligabat eos pro omni tempore extra tempus necessitatis quo ad hoc, quod non portarent pecuniam, & ita prædictum præceptum non fuit temporale pro tempore viæ prædictæ solummodo.

Secundo dicunt isti impugnatores istum errare, cum imponit beato Augustino, quod dicat illud non fuisse præceptum. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod Christus mittens A- postolos ad prædicandum, aliqua eis præcepit, & aliqua permisit, nonnulla vero prædiau. Illa e- nim per quæ prædicatio eorum fieret magis credibilis, & per quæ auditores magis prouocarentur ad credendum, præcepit Apostolis, vt Apostoli non solum auditores doctrina instruerent, sed et- iam exemplis allicerent, huiusmodi fuerunt illa, per quæ debebant perfectum mundi contemptum ostendere, inter quæ non minimum locum tenet nolle pecuniam, neque portare, neque quo ad dominium possidere, & ideo omnia quæ ad abdicationem pecuniæ pertinebant, sub præcepto ca- debant. Quædam vero Christus permisit Apostolis, illa scil. quæ pro sustentatione eorum opor- tuna fuerunt, sicut ab auditoribus sumptus accipere: & illud non præcepit Christus Apostolis, nisi in casu, quando scilicet non possent aliunde necessaria vitæ acquirere. Et de isto loquitur Augusti- nus, cum dicit, illud non fuisse eis præceptum, sed permissum, quod expresse Augustinus manife- stat, cum in libro *de concordia Euangelistarum* ait: *cum secundam Matthæum Dominus subiecerit: Dignus est enim operarius cibo suo, satis ostendit, cur eos possidere hoc, aut afferre noluerit: non quod necessaria non sint su- stentationi huiusmodi vitæ, sed quod sic eos mittebat, vt eis ista deberi determinaret ab his, quibus credentibus Euangelium prædicabant. Alioqui contra hoc præceptum fecit Apostolus, qui victulum quotidianum de labore ma- nuum suarum transigebat, sed dedisse eis potestatem, in qua fore scirent ista sibi deberi.* Ex quibus verbis o- stenditur, quod recipere sumptus ab auditoribus non erat præceptum Apostolis, quod etiam idem Augustinus *de opere monachorum* explicat manifeste dicens: *Permisit enim Dominus, sed non iussit accipe- re necessaria à subditis, vt quisquis vellet, eo vteretur, quod sibi liceret ex Domini institutione. si quis vti nollet, contra iussum non faceret, sed de suo iure cederet. Potestas tamen est, non iussio Domini, accipere sumptus.* Ex his verbis habetur aperte, quod accipere sumptus non fuit præceptum.

Possidere tamen pecuniam fuit absolute prohibitum, sicut etiam tollere peram, & sacculum, fuit prohibitum: quorum vtrumque Gregorius concordans cum Augustino asserit manifeste, di- cens homelia decim. septim. super Euangelia: *Ecce autem qui peram & sacculum portare prohibuit, sum- ptus & alimenta ex ipsa prædicatione concedit.* Ex quibus verbis patet, quod secundum Gregorium licet portare sacculum & peram fuerit prohibitum: & per consequens multo fortius possidere pecuniam erat prohibitum: tamen sumptus accipere non erat præceptum, sed concessum, & ita patet aperte hic, quod dictum est prius, scil. quod Christus mittens discipulos ad prædicandum aliqua præcepit, & quædam concessit, non præcepit: & ita sophistice de falsitate arguit Augustinum imponens ei, quod ipsum dixisse minime inuenitur.

Tertio isti impugnatores dicunt istum errare, cum asserit, quod præceptum datum septua- ginta duob. discipulis de sacculo & aliis non portandis extitit temporale, datum scilicet tantum- modo pro tempore viæ illius: quod ostendunt sic Discipuli septuag. duo, qui post Apostolos e- rant primi prædicatores euangelicæ veritatis, perfectionem semel assumptam, quam eos serua- re, tam pro aliis temporibus, quam pro tempore viæ prædictæ fuit vtile eis & aliis, minime di- miserunt: quia si dimisissent, apti regno Dei non fuissent, iuxta illud Saluatoris: *Nemo mit- tens manum ad aratrum, &c. aptus est regno Dei,* sed seruare illa aliis temporibus, quæ Christus imposuit septuag. duob. discipulis, quando misit eos ad prædicandum, fuit vtile ipsis, & audito- ribus eorundem: sicut ex superioribus colligitur euidenter, ergo præceptum illud non fuit tem- porale solummodo pro illa via, sed etiam ipsis pro aliis temporibus, quibus prædicaturi erant, arctabat.

Quarto dicunt eum errare, cum dixit, patere ex dictis suis prioribus, quod aliqui de istis septuagint. duob. multa habuerunt. Hoc enim videtur manifestam falsitatem habere. Nam ipse probat solummodo de Ioseph ab Arimathia, Simone leproso, Lazaro, Maria Magdalena, Martha, & Dorca, quod habuerunt multa, sed nullus istorum fuit de illis 72. vel saltem non probat, quod aliquis illorum fuerit de ipsis, ergo non patet, quod aliquis de illis 72. habuit multa, postquam ad prædicandum fuit missus: nec de aliquo illorum in aliqua scriptura autentica potuit reperiri, quod multa habuit.

(*Videtur pro illo tempore, quod aliqua fuerit eis habere interdicta*) Si dicat, *videtur*, dubitando, errat aperte. (*Nolite possidere aurum, &c.*) Hoc interdixit eis non solum habere aurum & argentum & pecuniam, quo ad proprietatem, sed etiam illa portare. Prius enim Christus, dum sermones faceret in monte, possessionem auri, argenti, & pecuniæ, sicut aliarum rerum, quo ad proprietatem & dominium, interdixit: sed portare huiusmodi, tunc nullatenus interdixit. Possunt enim multi portare pecuniam, cuius non habent dominium & proprietatem, fuit autem rationabile non solum interdicere eis possessionem pecuniæ, quo ad dominium & proprietatem: sed etiam portare pecuniam, vt per hoc Christus omnino auditoribus redderet ipsos non suspectos, quod propter diuitias prædicarent, formam & regulam viuendi etiam operibus ostendendo (*non peram in via*) hic specialiter viam specificat, quia pera nisi in via necessaria non videtur (*neque calciamenta*) si interdixit eis calciamenta in via, quando magis indigent eis: multo magis in domo, quando minus indigerent ipsis (*ne quid tollerent in via.*) Ex hoc non sequitur, quod extra viam liceret eis tollere illa: quia argumentum à contrario sensu sæpe fallit in Theologia.

(*Sed calciatos scandaliis*) Ex hoc patet, quod *sandalia* possunt calciamenta vocari: quia absque calciamentis nemo est calciatus, quare verba beati Iohannis Baptistæ *Matthai tertio, & Marci primo, & Iohannis primo*, de calciamentis & de sandaliis possunt intelligi, quare ex illis verbis concludi non potest; quod Christus vsus fuerit talibus calciamentis, quæ communiter calciamenta vocantur. (*Ex quibus verbis videtur, quod pro tempore via prædicta tantum prædicta fuerunt eis interdicta.*) Male & sophistice infert, quia non sequitur, pro via prædicta erant eis interdicta: ergo non erant eis pro alio tempore interdicta, quia ex affirmatiua, negatiua illa non sequitur: sicut nec ex affirmatiua exponente potest exclusiua inferri. (*Augustinus tamen, &c.* falsum imponit Augustino, sicut ostensum est (*in libro de concordia Euangelistarum*) hoc ibi minime reperitur. (*Illud*) scilicet minime recipere sumptus. (*Non fuit præceptum, sicut probatur per exemplum de beato Paulo.*) Non autem inuenitur, quod beatus Paulus portauerit vel possederit pecuniam, quo ad dominium seu proprietatem (*quod illud præceptum fuerit temporale, satis innuitur Lucæ vigesimo secundo, vbi Dominus Apostolis dixit: quando misi vos sine sacculo & peram num quid defuit vobis?*) Male arguit, quod illud præceptum fuit temporale: quia Christus non dispensauit cum eis contra dictum præceptum, nisi tempore necessitatis. Ex hoc autem non potest concludi, quod fuerit temporale, quia tempore necessitatis multa licent multis: quæ tamen simpliciter sunt eis prohibita. Patet exemplo, quod Christus dat de panibus propositionis: quia omnibus præterquam sacerdoribus, erat simpliciter prohibitum comedere panes propositionis: & tamen tempore necessitatis extremæ erat licitum comedere eos, sicut colligitur euidenter *Matthæi duodecimo, & Marci secundo, & Lucæ sexto*, (*de illis certum est*) de illis septuag. duob. non est certum, licet de aliis sit certum. (*Multi ex discipulis*) alii à 72. erant multa habentes, sicut Ioseph, & alii viri & mulieres, qui non erant de 72.

Cap. CIII.

Si autem consideremus tempus post reuersionem, tunc videtur quod eis habere licuerit præmissa, saltem in communi, habuerunt enim Apostoli postquam reuersi fuerunt de prædicatione, panes & pisces, vt patet in miraculis panum & piscium, quæ facta fuerunt, postquam de prædicatione ad illum redierunt, vt patet Marci sexto, vbi de Apostolis postquam à prædicatione redierant, dicitur sic: Et conuenientes Apostoli ad illum renunciauerunt illi omnia quæ egerant & docuerant, *scilicet in prædicatione. Ecce quod de prædicatione, ad quam missi fuerant, reuersi fuerant, & rationem Domino reddiderant de ea, in eodem capitulo sequitur miraculum quinque panum, & duorum piscium. Vbi Apostoli, cum Dominus dixisset eis: quod darent turba manducare, dixerunt;* euntes emamus ducentos panes: & dabimus illis manducare. *Lucæ vero nono dicitur sic:* Et reuersi Apostoli narrauerunt illi quæcunque fecerant, *& post sequitur in eodem capitulo miraculum prædictum quinque panum, vbi dicitur: quod cum Dominus Apostolis dixisset,* vos date illis manducare: *ille dixit;* non sunt nobis plus quam quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus & emamus in omnem hanc turbam escas. *Ex quibus patet, quod postquam reuersi sunt à prædicatione, Apostoli habuerunt & panes & pisces & pecuniam, de qua tanta turba, quanta erat, poterant emere cibos. Item quod postquam redierunt de prædicatione, habuerunt pecuniam, patet. Legitur enim* Iohan. quart. *quod Iesu sedente super fontem Iacob, discipuli eius abierunt in ciuitatem, vt cibos emerent. Sic patet, quod pecuniam habebant, cum emptio mediante pecunia fiat,* Deuteron. primo capitulo, *& tamen tum temporis Apostoli de prædicatione fuerant (vt videtur) reuersi, cum in capitulo præallegato sic discipulis dixerit:* Ego misi vos

metere, quod non laborastis. Alii laburauerunt: & vos labores eorum introistis. *Supponit quoque eui- denter scriptura Euangelica, ipsos post reuersionem prædictam sacculos, in quibus portabatur pecunia, & plures tunicas habuisse. Legitur enim Luca vigesimo secund. Dominum nostrum Iesum Christum Apostolis dixisse:* Qui habet sacculum, tullat: similiter & peram: qui non habet gladium, vendat tunicam suam, & emat gladium. *Et sequitur, quod Apostoli dixerunt ei:* Domine ecce duo gladii hic. *Ex quo patet, quod duos gla- dios habebant. Petrus quoq; legitur* Iohan. decim. octau. *gladium habuisse. Vbi dicitur, quod Simon Petrus ha- bens gladium eduxit eum, & percussit Pontifici seruum: cui Dominus dixit: Mitte gladium tuum in vaginam suam.*

Postquam responsum est ad quæstionem, qua quæritur, an Apostoli aliquarum rerum ha- buerunt dominium, iuxta primum & secundum membrum distinctionis secundæ positæ supra ca- pitulo nonagesimo sexto. Hic respondetur ad eandem, iuxta tertium membrum distinctionis e- iusdem. Probatur enim hic, quod Apostolis, postquam fuerunt de prædicatione reuersi, licuit ha- bere omnia, quæ eis pro tempore prædicationis præcedentis fuerant interdicta, quod ille vnica ra- tione tali probare videtur. Apostoli de facto postquam fuerunt de prædicatione reuersi babuerunt multa, quæ eis fuerant antea interdicta, ergo licuit eis habere omnia, quæ eis prius fuerant interdi- cta. Consequentia patet: quia Apostoli nulla habuerunt illicite, nec est ratio, quod licuerit eis ha- bere plus illa, quam illa, ergo omnia licuit eis babere, quæ prius ipsis fuerant interdicta. Antece- dens probat iste per multa exempla. Primo, quia postquam fuerunt de prædicatione reuersi, ha- buerunt panes, pisces & pecuniam ad emendos cibos pro magna turba hominum, secundo ibi. *Supponit quod, tem quod postquam*, &c. specialiter probat, quod habuerunt pecuniam. Tertio ibi; *sequitur quod* probat quod habuerunt sacculos pro pecunia deportanda & plures tunicas. Quarto ibi, *Apostoli,* ostendit quod habuerunt gladios.

Sed isti impugnatores dicunt istum aperte errare, cum asserit, quod Apostoli post reuersionem à prædicatione habuerunt panes, pisces & pecuniam & tunicas & gladios, quo ad dominium & proprietatem, quod enim intelligat hic de modo habendi prædicta, quo ad dominium & propric- tatem, patet: quia aliter ad propositam quæstionem de Apostolis iuxta tertium modum distin- ctionis suæ secundæ minime responderet: cum quæstio supradicta explicite quærat de modo ha- bendi res temporales, quo ad dominium & proprietatem. De tali autem modo habendi res loquen- do error est differentiæ: quod Apostoli habuerunt res quascunque postquam à prædicatione reuersi fuerunt. sicut multipliciter in *capitulo præcedenti*, & in aliis capitulis quam pluribus probatum exstiti, & ideo isti circa istam partem solummodo per literam discurrendo ad instantias respondere conan- tur, quas in suæ assertionis fulcimentum adducit.

(*Si autem consideremus tempus post reuersionem: tunc videtur quod eis habere licuerit præmissa saltem in communi.*) Intelligendum est, quod intendit ipsis licuisse habere præmissa, & quæcunque alia quo ad dominium & proprietatem, & non solum in communi, sed etiam in speciali: quia si non li- cuisset eis habere præmissa & quæcunq; alia tam in speciali, quam etiam in communi, alia lex viuen- di fuisset ipsorum Apostolorum & quorundam aliorum discipulorum, quia quibusdam aliis disci- pulis licuit habere præmissa & quæcunque alia tam in speciali quam etiam in communi. Ipse autem dicit, quod Apostoli non habuerunt aliam legem viuendi, quam quicunque alii discipuli: ergo &c. (*habuerunt enim Apostoli postquam reuersi fuerunt de prædicatione panes & pisces*) quo ad licitam potesta- tem viendi & aliqualem dispensationem de concedentium voluntate. Et si quæratur, cuius fue- runt illi panes, quo ad dominium & proprietatem? potest dici, quod fuerunt mulierum, quæ, vt legitur *Luca octaue*, de facultatibus suis ministrabant eis, vel poterant esse aliorum sequentium Chri- stum, vnde & Andreas, vt legitur *Iohan sext.* vbi recitatur miraculum panum & piscium, dixit: *Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces:* & ita illi panes & pisces non erant Aposto- lorum quo ad dominium & proprietatem. Vnde dicunt quidam istorum impugnatorum, esse sciendum quod quædam res, quibus Christus & Apostoli vtebantur, pertinebant ad dominium & proprietatem offerentium, sicut ea quæ in cibo & potu consistunt, propter quod dicit Hieronymus quod Christus cibo vescebatur alieno.

Sicut autem quædam in Veteri Testamento, quæ ad dominium specialiter pertinebant, sicut templum, arca, & quædam alia diuinis vsibus deputata, quæ non ad hominis, sed ad Dei domi- nium pertinebant, & quodammodo aliter quam aliæ res: quia aliæ res, quæ in nullius bonis erant, occupanti concedebantur, templum autem & quædam alia non concedebantur occupanti, quam- uis in nullius hominis bonis essent, & ideo quodammodo specialiter ad Dei dominium pertine- bant: sicut dicunt quidam de vestimentis Christi & Apostolorum. Alii dicunt quod vestimen- ta Christi & Apostolorum pertinebant ad dominium communitatis seu vniuersitatis fidelium (*da- rent turba manducare*) hic verbum *dandi* accipitur pro verbo ministrandi vel tradendi, non pro transferre dominium. (*Euntes emamus ducentos panes.*) Dicunt quod Apostoli tunc erant in ca- su necessitatis, quia erant in deserto, ideo pro vtilitate tantæ turbæ fuisset eis licitum emere pa- nes ad reficiendum turbas: & talis emptio per ipsos poterat fieri: & absque hoc, quod portarent pe- cuniam: quia alius poterat portare eam, & absque hoc quod pecunia esset eorum quo ad dominium seu proprietatem, sicut certa docet experientia.

Sed dicit ille forte, quare non ordinauerunt ipsi, quod alii irent ad emendum panes, ex quo non debebant habere pecuniam nec portare, nec quo ad dominium possidere. Ad hoc

libro de officiis: *Officium omne aut medium aut perfectum est*, & infra: *Non homicidium facies: non adulterabis: hæc media sunt officia, quibus aliquid deest, ideo sequitur: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & sequere me. Hoc est igitur perfectum officium, quod Græci κατόρθωμα vocant, quo corriguntur omnia quæ alios poterant lapsus habere.* Ex quibus verbis patet, quod vendere omnia & dare pauperibus, quod sine abdicatione proprietatis omnium fieri nequit: & sequi Christum, est officium, quo omnia corriguntur, & per consequens est melius, quod Augustinus in libro *de bono coniugali*, testatur expresse dicens: *Bonum erat, quod faciebant, qui de substantia sua Christo, & eius discipulis ministrabant, sed melius, qui omnem substantiam dimiserunt, vt Christum Dominum expeditiores sequerentur.* His concordat Bernardus super illud Matth. *Ecce nos reliquimus omnia*, qui ait: *optime & non ad insipientiam tibi. Nam & mundus transit, & concupiscentia eius, & relinquere hæc magis expedit, quam ab eis relinqui.* Ex his aliisque quampluribus habetur aperte, quod melius est proprietatem omnium abdicare, quam aliorum dominium retinere, ergo & Apostoli talem abdicationem vsque ad finem vitæ suæ seruauerunt.

Secunda ratio est hæc. Apostoli vsque ad finem vitæ suæ Apostolicum fastigium nullatenus dimiserunt, sed omnium abdicare dominium & proprietatem est Apostolicum fastigium, ergo Apostoli talem abdicationem vsque ad finem vitæ præsentis minime dimiserunt. Maior est euidens, quia si Apostoli Apostolicum dimisissent fastigium, non fuissent Apostoli appellandi, nec profecissent, sed enormiter defecissent. Minor euidenter habetur per auctoritates Hieronymi ad Demetriadem & Ebidiam *supra 9. c.* allegatas.

Tertia ratio est hæc. Apostoli, qui vsque ad finem vitæ suæ debuerunt prædicare euangelicam veritatem, nullatenus debuerunt verbo vel facto innuere, quod causa lucri, non causa hominum prædicarent, sed si habuissent proprietatem auri vel argenti aut aliarum rerum temporalium, innuissent facto, quod causa lucri, non hominum prædicassent, teste Rabano, qui super illud Matth. *Nolite possidere aurum &c.* ait: *Conuenienter hæc præcepit euangelizatoribus veritatis, quibus ante dixerat: Gratis accepistis, gratis date. Si enim sic prædicant, vt pretium non accipiant, superflua est auri & argenti nummorum possessio. Nam si habuissent aurum vel argentum, viderentur non causa hominum, sed causa lucri prædicare*, ergo Apostoli neque aurum neque argentum: & eadem ratione neque proprietatem quarumcunque rerum debuerunt habere vsq; ad finem vitæ suæ.

Quarta ratio est hæc. Apostoli vsque ad finem vitæ suæ paupertatem euangelicam seruauerunt: alioquin mittentes manum ad aratrum retro aspexissent, sed paupertas euangelica abdicationem proprietatis omnium rerum includit, vt *supra c. 22.* est ostensum, ergo talem abdicationem vsq; in finem vitæ suæ Apostoli seruauerunt.

Quinta ratio est hæc, illi, qui vsque ad finem vitæ suæ nulla superflua quæsierunt, vsque ad finem vitæ suæ proprietatem rerum temporalium minime habuerunt: quia proprietas temporalium est inter superflua computanda, sicut ostensum est prius, sed Apostoli vsque ad finem vitæ suæ nulla superflua quæsierunt, teste Beda, qui super illud Marci 6. *præcepit eis, ne quid tollerent &c.* Ait: *ita Apostolis loquebatur, vt securi non possiderent neque portarent hac vita necessaria, nec magna, nec minima, ideo posuit: non virgam: ostendens à fidelibus omnia deberi ministris suis nulla superflua quærentibus.* Ex quibus verbis patet, quod ministri Christi nulla quærere debuerunt superflua, quod potissime de Apostolis habuit veritatem, ergo Apostoli vsque ad finem vitæ suæ nulla superflua quæsierunt, ergo proprietatem temporalium vsq; ad finem vitæ suæ minime habuerunt. Sed forte dicet aliquis, quod secundum hanc rationem nullus vnquam fuit perfectus minister Christi, qui habuit temporalium proprietatem. Ad hoc dicunt isti, quod habere proprietatem temporalium tantummodo amore Dei, vel pro vtilitate proximorum non reddit aliquem imperfectum. Vnde etiam reges aliqui, qui solummodo pro bono communi ad honorem Dei proprietatem regnorum & dominium tenuerunt, propter hoc nullatenus imperfecti fuerunt. Sed de Apostolis nulla causa apparet, quare debuerunt temporalium proprietatem habere: & multæ rationes cogentes patent, quare expediens fuit eis & aliis omnium proprietatem relinquere, ergo ipsi minime perfectissimi ministri Christi fuissent, si proprietatem temporalium habuissent.

Sexta ratio est hæc. Apostoli vsque ad finem vitæ suæ perfectionis consilium seruauerunt: quia nulla fuit ratio, quare debuerunt perfectionis consilium non seruare, sed omnia abdicare quo ad dominium & proprietatem & solis necessariis contentari, est perfectionis consilium, teste Bernardo, qui ait: *habetur in euangelio & perfectionis consilium & remedium infirmitatis. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: hæc perfectio est: si quidem filius hominis, vbi caput reclinaret, non habebat: Petro & Iohanni nec aurum nec argentum erat: Paulus simplici victu vestituque contentus hæc ipsa labore manuum acquirebat: sed non omnes capiunt verbum hoc, sicut nec consilium castitatis.* Ex his verbis datur intelligi, quod consilium perfectionis est solum necessariis contentari, ergo Apostoli vsque ad finem vitæ suæ, ex quo perfectionis consilium seruauerunt, solum necessariis contenti fuerunt: & per consequens vsque ad finem vitæ suæ abdicationem proprietatis omnium seruauerunt.

Septimo sic, illam perfectionem vsq; ad finem vitæ suæ Apostoli seruauerunt, quam existentes in toto orbe peregrini tenuerunt, sed Apostoli in toto orbe peregrini præceptum de non possiden-

dis

dis pecuniâ, calciamentis & huiusmodi, & eadem ratione consilium de abdicanda proprietate omnium renuerunt, teste Hieronymo ad Hieremiam, qui ait: *Apostoli toto orbe peregrini non æs in zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus*, ergo Apostoli vsque ad finem vitæ suæ abdicationem proprietatis omnium posséderunt.

Octauo sic, Qui sine ratione cogente abdicat omnium temporalium proprietatem propter Deum, non est perfectus. Hoc ex verbis Rabani super illud Euangelii: *Si vis perfectus esse* &c. colligitur euidenter, ait enim: *in potestate nostra est, vtrum velimus esse perfecti: tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias & Saphira, sed totum: & sic præparat sibi Christum in regno cœlorum: nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi Saluatorem sequatur.* Ex his habetur aperte, quod qui vult esse perfectus, debet proprietatem omnium abdicare, quod debet intelligi, nisi habeat rationem mouentem, quare sibi aut aliis vel propter honorem Dei aut vtilitatem communem vel aliam rationem sufficientem non expedit proprietatem omnium abdicare: sicut in multis diuitibus regibus & aliis tam in veteri quam in nouo testamento apparuit. Sed Apostoli fuerunt perfecti, & nulla ratio cogens monit eos ad non abdicandum omnium proprietatem, ergo proprietatem omnium abdicarunt.

Sed forte dicet aliquis, quod ratio cogens poterat eos mouere ad retinendum aliquam aliquarum rerum proprietatem scilicet propter eleemosynas faciendas, & bona temporalia pro bono communi vtiliter dispensanda.

Sed ratio hæc non concludit: quia circa orationem & prædicationem euangelii fuerunt vtilius occupati, propter quod etiam absque dominio & proprietate bona communia renuerunt dispensare, vt habetur *Actor. 6.* vbi conuocata multitudine discipulorum dixerunt Apostoli: *Non est æquum derelinquere nos verbum Dei, & ministrare mensis, considerate ergo Fratres, viros ex vobis bonæ testimonii septem plenos Spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus, nos vero orationi & ministerio verbi instantes erimus.* Ex his verbis datur intelligi, quod Apostoli etiam circa communia dispensanda occupari nolebant, & ita nulla poterant ratione vrgenti moueri ad proprietatem temporalium tenendam.

Nono sic: Apostoli statum tutissimum respectu temporalium elegerunt, sed status nec amantium nec habentium quo ad dominium temporalia tutissimus est, & tutior aliis statibus, teste Rabano super illud Euangelii: *Si vis perfectus esse*, qui ait: *inter pecunias habere, & pecunias amare, nonnulla distantia est. Multi enim habentes non amant, multi non habentes amant. Item alii habent & amant: Alii nec habere nec amare se diuitias seculi gaudent, quorum tutior status est cum Apostolo dicentium: Nobis crucifixus est mundus, & nos mundo.* Ex quibus verbis patet, quod nec habere nec amare diuitias: & eadem ratione nec habere quo ad proprietatem, nec amare quæcunque temporalia est status tutissimus, ergo illum statum Apostoli elegerunt: & ita nulla temporalia habuerunt, quod debet intelligi quantum ad dominium seu proprietatem.

Decimo sic: Qui ad finem vitæ suæ minimi extiterunt, vsque ad finem vitæ suæ nihil penitus habuerunt quo ad dominium seu proprietatem, hoc ex Glossa super illud Matth. *qui potum dederit vni ex minimis istis* &c. euidenter colligitur, ait enim: *minimi sunt, qui nihil penitus habent in hoc mundo*: quod debet intelligi quod ad dominium seu proprietatem: quia quantum ad vsum facti vel consumptionem secundum modum istius loquendi omnes aliquid habent, sed Apostoli vsque ad finem vitæ suæ minimi extiterunt, ergo vsque ad finem vitæ suæ penitus nihil habuerunt quo ad dominium seu proprietatem.

Sed forte dicet aliquis, quod Glossa intelligit de istis, qui nihil penitus habent per inordinatum amorem, non de illis qui absque inordinato amore aliquid habent quo ad dominium seu proprietatem: sicut nec de illis qui aliquid habent quantum ad vsum, sed ad hæc faciliter per præcedentia respondetur. Nam verum est secundum istos, quod non repugnat formaliter minimo, sicut nec perfecto, habere aliquid quo ad dominium seu proprietatem, quia potest aliquis esse minimus & perfectus: licet ex causa vrgente propter Deum retineat temporalium proprietatem, sed si habet dominium temporalium absque causa vrgente propter Deum, non est inter perfectos & minimos computandus. Apostoli autem non habuerunt causam vrgentem, quare debuerunt temporalia quo ad dominium retinere, imo ex causa vrgente scilicet propter contemptum mundi perfectissime ostendendum, quod tunc erat necessarium, debuerunt omnium temporalium proprietatem abiicere: nec aliter ipsi minimi extitissent.

Vndecimo sic: Apostoli vsque ad finem vitæ suæ occasiones peccatorum & pericula spiritualia, quantum licuit saluis honore Dei & vtilitate proximorum, studuêre vitare, sed possessio quarumcunque rerum temporalium quo ad dominium & proprietatem, est peccandi occasio, spirituale periculum habens annexum, ergo possessionem temporalium quo ad dominium seu proprietatem quantum licuit saluis honore Dei & proximorum vtilitate, vitarunt. Non solum autem licuit, sed etiam extitit ad honorem Dei, & proximorum vtilitati fuit expediens omnium temporalium proprietatem relinquere, ergo Apostoli vsque ad finem vitæ suæ proprietatem omnium temporalium abiecerunt. Hic esset probandum, quod temporalia quo ad dominium possidere est peccandi occasio, spirituale periculum habens annexum: sed sufficienter probatum est supra *capit. 75.* dicunt ergo isti propter rationes istas & alias multas, quod Apostoli à tempore assumptionis eorum ad

ad Apostolatum [illegible] quead finem vitæ suæ proprietatem omnium temporalium abiecerunt tam in speciali quam etiam in communi: quia ad possidendum temporalia, vel in speciali vel in communi, appropriando scilicet aliqua temporalia eorum collegio moueri ex causa vigente non poterant: quia de tali dominio seu proprietate, nec ipsis nec aliis spiritualis vtilitas accreuisset: sed ponus decreuisset, quia & ipsi nequaquam mundi contemptum perfectissime ostendissent: & alii ad suspicandum, quod non perfecte mundum contemnerent, occasionem aliquam habuissent.

(*Et quia iste hæreticum.*) Dicunt isti, quod doctorem catholicum pro defensione fidei Christianæ se viriliter opponentem appellat hæreticum in suæ animæ damnationem perpetuam. (*Dicit quod illa communio intelligitur de turba discipulorum inter quos erant omnia communia, quæ habebant, non de Apostolis.*) Hoc non dicit: imo dicit quod ista communio intelligitur de Apostolis. (*Qui nihil habebant in temporalibus nec in proprio nec in communi.*) Hoc habet vnum sensum verum secundum appellantem scilicet quod nihil temporale erat proprium alicuius Apostoli, nec totius collegii specialis Apostolorum, quod etiam veritatem habuit secundum istum, quando illa bona erant communia, (*nisi tantum in rebus vsu consumptibilibus simplicem vsum facti.*) Hoc secundum appellantem est verum sine exclusione intelligendo simplicem vsum facti, per carentiam omnis iuris, quo valuissent Apostoli nomine proprio, vel etiam nomine collegii Apostolorum pro rebus temporalibus in iudicio litigare. Veruntamen in multis aliis rebus, quam in rebus vsu consumptibilibus, habuerunt simplicem facti vsum, sæpe enim domibus & aliis rebus non consumptibilibus vsu vtebantur.) *Dicimus quod hoc dicendo.*) Hic sicut prius, appellanti falsum imponit, quia non dicit, quod illa non erant communia Apostolis & aliis. (*Apostolos à credentium numero euidenter excludit.*) Quamuis hoc falsum sit secundum istos: tamen dicunt, quod si iste in Theologia fuisset instructus, & dictum Augustini dicentis & declarantis per plura exempla, quod sæpe in scripturis diuinis idem nomen quandoque accipitur generaliter, & quandoque particulariter seu specialiter, intellexisset: non haberet pro magno inconuenienti, quod hoc nomen *credentes* diceretur accipi aliquando particulariter seu specialiter pro aliis credentibus ab Apostolis: quemadmodum etiam secundum iura hoc nomen *consuetudo*, aliquando accipitur communiter pro iure scripto & non scripto: aliquando particulariter pro iure non scripto tantum. (*Si Apostolis non erant communia.*) Hoc non dixit appellans. (*Sicut ipsi inter credentes principaliores erant: sic eis omnia communia principaliter existebant.*) Hoc potest concedi quantum ad dignitatem habendi modo sibi conuenienti, quia magis digni erant illis communibus ad suas indigentias releuandas de illis, quam alii, quantum autem ad principaliorem habendi modum, quo ad dominium, non continet veritatem. (*Sicut principalioribus.*) Quo ad auctoritatem in spiritualibus & sanctitatem. (*Pecunia, agrorum, & domorum venditorum ante pedes Apostolorum ponebantur.*) Vt scilicet exprimerent quid de eis fieri vellent: quia alii parati erant Apostolorum parere in omnibus voluntati, & ideo ipsi Apostoli non tangebant pecuniam nec portabant: sicut ibi Glossa aperte insinuat: sed quomodo deberent distribui pecuniæ, indicabant. (*Apostolis eorumq; discipulis vna nobiscum & vobiscum communem vitam duxerunt.*) Ex hoc patet, quod illa non erant communia per vnam horam vel vnam diem tantum modo, sed per multos dies: quia communem vitam ducere non est tantum communia diuidere, sed de communibus viuere, hoc est vitam suam de communibus sustentare. (*Omnia nobis erant communia*) quia per illa bona omnium debuerunt indigentiæ subleuari (*vbi satis clare monstratur quod Apostoli & eorum discipuli illa quæ habebant*) quo ad vsum quantum ad Apostolos, vel quo ad dominium quantum ad quosdam alios discipulos & discipulas, (*Communicauerunt Iudæis conuersis Hierosolymis*) vt per ipsa illorum indigentiis subueniretur si oportuisset (*& econtra*) hoc male dicitur intelligendo quod communicauerint omnia quæ ante conuersionem habuerunt: quia immobilia sua non communicauerunt, sed vendiderunt, & pretium aliquo modo communicauerunt, hoc est ordinauerunt, vt per pretium indigentiis omnium occurreretur, prout esset decens & possibile (*vnde Hieronymus &c.*) Auctoritas Hieronymi tantum modo probat, quod monachi imitātur primitiuam ecclesiam: sed non probat, quod ad perfectionem Apostolicæ paupertatis attingāt, & ideo non est ad propositum, quod iste intendit. Sicut enim superius *cap. 17.* ostensum est, multi imitantur paupertatem Christi & Apostolorum eius, qui tamen ad perfectionē eiusdem in summo gradu non attingunt: vt patet de his qui profitentur Regulam beati Augustini, & de monachis habentibus possessionum in communi proprietatem, qui in hoc vitam Christi & Apostolorum imitantur, q abdicauerunt rerum dominium in speciali, sed in hoc ab eius perfectione deficiunt, quod in communi proprietatem & dominium retinuerunt, quapropter ad perfectionem primorum credentium quantum ad altissimam paupertatem, non attigerunt. (*An illam communionem habere poterant Apostoli &c.*) verum est, quod habere poterant quo ad vsum, sed non quo ad dominium proprium alicui Apostolo vel collegio Apostolorum.

Cap. CVII.

Q*Vantum autem ad conuersos ex gentibus, non videtur quod ipsi sibi inuicem & aliis credentibus communicauerint sua: imo videtur quod ipsa sibi retinuerint propria, sicut prius, vt probatur de Corinthiis, 1. ad Cor. vltimo, vbi dicitur sic:* De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui in ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite per vnam sabbati, vnusquisq; vestrum apud se reponat recondeos, quod ei bene placuerit. *Item ad Philipp. 4. Apostolus Philippensibus sic dixit:* Scitis autem & vos Philippenses, quod in principio euangelii, quando profectus sum à Macedonia in ratione dati & accepti nulla mihi communicauit

semel & bis in vsum misistis mihi, *& sequitur*, Recauit ecclesia, nisi vni soli, quia & Thessalonicam, *Re*quæ misistis in odorem suauitatis. *Item Actor. 11. legitur, quod cum* pletus sum acceptis ab Epaphrodito, *significasset per spiritum famem magnam fu*- *Agabus Propheta in Antiochia in præsentia Barnabæ Apostoli & Sauli turam in vniuerso orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio, discipuli, prout quisq; habebat, proposuerunt singuli ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus, quod & fecerunt mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli. Et hoc est, quod Augustinus 3. de doctrina Christiana, dicit expresse, sic dicens*: Tam capaces extiterunt Spiritus sancti, qui primo ex Iudæis crediderunt, ex quibus facta est prima ecclesia Hierosolymitana, vt & omnia sua venderent, eorumque pretium indigentibus distribuendum ante Apostolorum pedes ponerent, seque totos dedicarent Deo tanquam templum nouum in orationibus & fractione panis spiritualis & corporalis, quæ prius veteri templo seruiebant, *quod nullas ecclesias gentium fecisse scriptum est: quia non tam prope erant, quæ simulacra manu facta deos habebant. Ex quo intelligimus, magnam vtilitatem fuisse Iudæos sub lege tanquam sub pædagogo custoditos, vt signa, quæ temporaliter eis carnaliter seruientibus erant imposita, ad vnius Dei cultus, qui fecit cœlum & terram, opinionem obseruandam religarent.*

Hic prosequitur secundum membrum secundæ distinctionis propositæ *supra c. 103.* ostendens, quod Gentiles non communicauerunt sibi inuicem omnia, quæ habebant, quod quatuor auctoritatibus probare conatur.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic nihil est penitus ad propositam quæstionem, nisi per hoc intendat probare, quod si gentes conuersæ proprium retinebant, etiam Apostoli conuersantes inter gentes proprium possidebant. Nam quæstio proposita non est de gentilibus, sed de Apostolis, an dominium rerum habuerint. Ostendere ergo, quod gentes non dimiserunt proprium, nihil est ad quæstionem, nisi velit ex hoc concludere, quod Apostoli, quando conuersabantur cum gentibus proprium habuerunt, sed illa probatio nulla est, quia sæpe homines diuersorum statuum insimul conuersantur, sicut laici & clerici, & nonnunquam etiam religiosi & seculares.

(*Non videtur quod ipsi sibi inuicem & aliis credentibus communicauerunt sua.*) Istud veritatem videtur habere de communitate quacunque gentilium in principio suæ conuersionis, postea tamen in Alexandria sub Marco nonnulli communem vitam duxerunt, (*imo videtur quod ipsi retinuerunt sibi propria, sicut prius*) verum est in principio conuersionis suæ, (*sicut ordinaui Galatiæ*) non tanquam Dominus rerum ipsorum, sed sicut pater & doctor, cui sponte parebant (*in vsum misistis mihi*) non in dominium, quia Apostoli non quærebant nisi in vsum, non in dominium rerum, (*accepta*) ad vtendum, non ad proprietatem habendam (*per manus Barnabæ & Sauli*) non quod ipsi portarent pecuniam, quamuis in tali necessitate licuisset, præsertim cum, vt videtur, non fuerint tunc Apostoli, sed dimiserunt per manus Barnabæ & Sauli, quia illi, qui portabant, erant in societate eorum, quibus non licuit aliquid facere de eleemosyna missa, nisi secundum dispositionem Barnabæ & Sauli, (*vt omnia sua venderent.*) Ex hoc patet secundum Augustinum, quod Iudæi illi conuersi vendiderunt possessiones suas, & nusquam inuenitur quod vendiderint nomine communitatis, quare non est dicendum, quod possessiones suas communitati dederunt, sed pretium ipsarum, (*quod nullas ecclesias gentium fecisse scriptum est*) nec in scripturis aliis repetitur, quod aliqua tota ecclesia gentium statim post conuersionem suam vel etiam cito post, hoc fecerit: tamen aliqui de ecclesia gentium hoc fecerunt.

Cap. CVIII.

T*Ertio videndum est vtrum pro rebus, quas habuerunt Apostoli, licet non legantur litigasse pro ipsis, eis licuerit litigare, & quod non licuerit, dicit hæreticus iste, ad quod probandum inducit Matth. 19 vbi Petrus pro se & aliis Apostolis Domino dixit*: Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. *Ex quo habetur secundum catholicos doctores, vt dicit, quod Apostoli reliquerunt ius agendi in iudicio, quod non stat cum tali perfectione supererogationis, quæ implicat ad peccatum, sicut probat secundum eum Apostolus prima ad Corinth. 6. dicens*: Iam quidem omnino delictum est in vobis: quia iudicia habetis inter vos, *& ideo Christus, vt dicit, iniunxit perfectis, vt non litigent in iudicio Matth. 6. & Luc. 5. dicens, quod illa tantum intelligantur perfectis iniuncta, & similiter illud Apostoli prima Corinth. 6.*

Viso secundum istum, quod Apostoli, postquam fuerunt ad Apostolatum assumpti, habuerunt temporalium rerum dominium aliquando in speciali & aliquando in communi: Hic inquirit, an Apostolis licuit pro rebus temporalibus litigare. Et diuiditur in duas partes: quia primo improbat circa hanc quæstionem, assertionem appellantis. Secundo suam ponit assertionem. Secunda ibi: *cum ergo quæritur*. Prima in duas: quia primo recitat assertionem appellantis, secundo ipsam impugnare conatur. Secunda in parte immediate sequenti ibi: *In quibus iste hæreticus mentitur.* Primo ergo proponens quæstionem vtrum Apostolis licuit pro temporalibus litigare, dicit quod appellans tenet, quod non: fundans se in tribus auctoritatibus scripturæ diuinæ, sicut patet in litera.

(*Ecce nos reliquimus omnia*) Scilicet quæ non sunt necessaria ad vitæ sustentationem & officii nostri executionem. Huiusmodi autem est ius agendi in iudicio, ergo tale ius Apostoli reliquerunt, (*quod*

(quod non stat cum tali perfectione supererogationis) licet ius agendi in iudicio stet cum perfectione essentiali & primaria ac principali, scilicet cum caritate, quia scilicet potest quis stante caritate perfecta retinere vel ius agendi recipere in iudicio, quemadmodum sancti patres multi recipiendo dispensationem bonorum ecclesiæ receperunt etiam ius agendi in iudicio solummodo propter Deum, & bonum commune retinuerunt. Tamen tale ius agendi in iudicio non stat cum perfectione secundaria, quæ est abdicatio omnis proprietatis & iuris agendi, quemadmodum castitas coniugalis stat cum caritate perfecta, propter quod Augustinus non præfert cœlibatum Iohannis Baptistæ coniugio Abrahæ: non stat tamen cum virginitate, *(qua implicat ad peccatum)* vellet dicere, quod implicat ad peccatum: quia non talis perfectio supererogationis, sed ius agendi implicat ad peccatum. *(Iam quidem omnino delictum est in vobis: quia iudicia habetis.)* Ista est secunda auctoritas, in qua fundat se appellans, de qua posterius disseretur. *(Christus iniunxit perfectis vt non litigent in iudicio. Matth. 6. & Luca 6.)* de hoc etiam post tractabitur, *(dicunt quod illa tantum intelligantur perfectis iniuncta)* hoc non dicit sic nude appellans, vt postea apparebit. Vnde dicunt isti, quod ille impugnatus sæpe male & truncate ac peruerse dicta recitat appellantis.

Cap. CIX.

IN quibus iste hereticus mentitur aperte: quia quod in Euangeliis prædictis dicitur, non potest de perfectis intelligi, prout ipse sumit perfectos. Illos enim solos perfectos asserit, qui à se temporalium omnium proprietatem abdicarunt & dominium, sibi duntaxat retento simplici vsu facti. Constat autem, quod illa verba ei, qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, posita Matt. 5. & Luca 6. intelliguntur de his, qui in proprio temporalia obtinebant. Loquitur enim illi Dominus, qui tunicam habebat & pallium, cum dixit ei: qui voluerit tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, *sicque patet, quod & tunicam habebat & pallium is, cui loquebatur. Praeterea statim illi, cui prædicta iniunxerat, sic praecepit ibidem:* Qui petit illa à te, da ei: & volenti mutuare à te ne auertere. *Ex quibus etiam patet, quod habentibus temporalia est locutus, cum dixerit quod det ei qui à se petit: quod non posset facere, cum dare sit accipientis facere, nisi dominium quo ad temporalia obtineret: non etiam mutuare posset, nisi eius quod mutuaret esset Dominus, cum in mutuo à mutuante in eo, qui mutuum recipit, rei mutuata sit dominium transferendum.*

Recitata assertione appellantis, hic nititur eam reprobare, ostendendo videlicet quod auctoritates, quas adducit pro se *Matth. 5. & Luca 6.* & de Apostolo *1. Corinth. 6.* pro ipso non concludunt, & diuidit in duas partes: quia primo ostendit, quod dictæ auctoritates non faciunt ad propositum appellantis, secundo ipse exponit dictas auctoritates secundum mentem suam. Secunda ibi: *& ideo dicendum quod præcepit illa.* Prima in duas: quia primo conatur ostendere quod verba illa: *Qui vult tecum in iudicio contendere* &c. posita *Matth. 5. & Luc. 6.* appellans male intelligit. Secundo probat, quod male intelligit auctoritatem Apostoli *prima Corinth. 6.* Secunda ibi: *Item illud Apostoli.* Prima diuiditur in quatuor: quia primo ostendit, quod verba prædicta non fuerunt dicta abdicantibus omnium proprietatem, sicut appellans intelligit, vt iste dicit. Secundo ostendit, quod non fuerunt dicta Apostolis. Tertio ostendit, quod Apostoli habuerunt ius agendi in iudicio. Quarto ostendit, quod verba illa omnibus dicta fuerunt. Secunda ibi: *Item ipse intelligit.* Tertia ibi: *Item attendat.* Quarta ibi: *Et quod verba prædicta.* In prima igitur parte ostendit, quod illa verba: *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. dicta fuerunt tantum modo habentibus temporalia, quod primo ostendit ex ipsis verbis: quia loquitur illi, qui habebat tunicam & pallium. Secundo ibi: *Praeterea statim,* probat idem per verba, quæ sequuntur, quæ diriguntur danti & mutuanti, sed dans & mutuans habent rerum dominium, ergo prædicta verba solummodo dicta fuerunt dominium rerum habentibus.

Sed isti impugnatores dicunt ipsum tripliciter in prædictis deficere. Primo cum dicit, quod verba prædicta non fuerunt dicta perfectis, accipiendo *perfectos* pro illis, qui omnium temporalium abdicant proprietatem.

Secundo dicunt, quod falsum imponit appellanti, cum asserit, appellantem illos solos vocare perfectos, qui omnium temporalium abdicant proprietatem, simplici vsu facti sibi retento.

Tertio dicunt, quod argumenta, per quæ conclusionem suam probare conatur, non concludunt.

Ad euidentiam autem dicendorum est ad memoriam reuocandum, quod secundum istos talia vocabula *meum, tuum, suum, habere, ipsius, eius* & consimilia in significatione conuenientia multipliciter accipiuntur in scripturis, quia aliquando important dominium & proprietatem: aliquando important vsum facti: aliquando ius vtendi: aliquando custodiam rei depositæ vel commissæ: aliquando consuetudinem habitandi vel alio modo vtendi: aliquando originem, & aliis modis, quos non est facile enumerare, accipi possunt. Ista per scripturas & modos loquendi vulgares possent patenter ostendi: etiam aliquo modo prius fuit ostensum.

Ex isto ostendunt, quod iste errat dicendo, quod verba prædicta: *Qui vult tecum in iudicio con-*

tendere &c. nnn fuerunt dicta abdicantibus omnia tempotalia qno ad dominium, sed habentibus rernm dominium. Quia non magis debent nec possunt de iure retinere sibi res, quas habent quo ad vsum proprietatem omnium abdicantea contra voluntatem auferre volentinm, quam habentes rerum domininm, cum nibil iuris vel minus iuris in buiusmodi rebus babere noscantur, sed omninm abdicantes dominium licite possunt habere tunicam & pallinm ac multas res alias temporales: quarum tamen non habent dominimm, ergo non magis possunt sibi res huiusmodi retinere contra volnntatem anferre volentinm, quam illi qui huiusmodi rerum habent dominium. Si igitur secundum consilium Christi habentes talium rernm dominium, non debent eas contra voluntatem auferre volentium retinere, sed dimittere: Multo magis qui non habent, nisi solum vsum huiusmodi rerum non debent eas contra voluntatem auferre volentium retinere, sed secundum consilium vel præceptum Cbristi dimittere.

Item, si habentes res temporales quo ad vsum absque dominio non debent res suas dimittere, ènm alius vult eas habere, quemadmodnm debent illi, qui babent rerum temporalium proprietatem, ergo carentes proprietate debent res suas defendere, qnando alii habentes proprietatem non debent res suas defendere: quod falsum est.

Quia defendere res temporales contingit dupliciter, vel pro rebus in iudicio contendendo, vel per vim violentiam repellendo, sed carentes proprietate non debent res suas defendere in iudicio contendendo: cum absque omni iure agendi, & defendendi nullus valeat in iudicin litigare, ergo si carent omni iure in rebus, quo valeant in iudicio litigare, non debent res suas defendere in iudicio contendendo: nec debent res suas defendere per vim vinlentiam repellendo magis, quam alii habentes prnprietatem rerum: cum eis non plus pugnare liceat, quam aliis proprietatem habentibns, ergo habentes tantum modo res, quo ad vsum, non debent magis ea illas defendere, quam habentes rerum proprietatem.

Amplius, non minorem enntemptum rerum temporalinm debent ostendere & habere carentes rerum proprietate, quam habentes: sed habentes proprietatem rerum, & ipsas tamen volentibus auferre dimittentes, ostendunt se rea temporales contemnere, ergo mulro fortius hæc debent facere non habentea proprietatem rerum, qnibus vtuntur sibi. Rursus, non magis debet vel tenetur quis exigere vel defendere illud, qnod nequaquam sibi debetnr, vel minus debetur, quam alius illud, quod sibi debetur vel magis sibi debetur, sed res temporales non suot debitæ carentibus omni iure in eis, vel minus sunt debitæ. Vnde nullum babens ius in pallio, non potest petere pallium tanquam debitum, sed de gratia solum, res autem temporales sunt debitæ illis, qui proprietatem habent in eis, ergo carentea proprietate & omni iure agendi in iudicio, non debent, neque magis exigere neque magis defendere res temporales, quam habentes proprietatem, ergo ita tenentur dimittere, sicut alii. Item, eisdem Christus dicit verba illa: *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. quibus dicit, *non resistere malo*, sed Christus non dicit non resistere malo magis babentibus proprietatem temporalium, quam non babentibus, ergo nec illa verba, *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. dixit plus habentibus proprietarem temporalium, quam non habentibus proprietatem.

Dicunt igitur isti qnod Christus verba prædicta omnibus dirigebat, scilicet habentibus & non habentibus proprietarem, vt bic sit sensus: *Qui vult tecum in iudicio contendere* & tunicam tuam siue sit tua quantum ad proprietatem, tollere: *dimitte ei & pallium*, siue sit tua quantum ad vsum tantum, siue in pallio habeas vsum tantum, siue etiam habeas dominium & proprietatem, quando autem & quomodo hæc sic sint implenda, in sequentibus declarabunt.

Secundo dicunt isti, quod ille impugnatus appellanti falsum imponit, cum asserit eum illos solos vocare perfectos, qui omnium temporalium abdicant proprietatem, simplici vsufacti retento. Ad cuius euidentiam duo præmittunt: quorum primum est, quod aliud est esse perfectum, & aliud est esse in statu perfectionis. Multi enim sunt in statu perfectionis, qui tamen non sunt perfecti: sicut religiosi & prælati sunt in statu perfectionis, & tamen multi eorum non sunt perfecti: imo sunt scelerati & pessimi. Multi etiam non sunt in statu perfectionis, qui tamen non sunt perfecti perfectione essentiali & primaria, quæ est caritas Dei, sicut multi regea & alii diuites vtentes coniugio, & proprietatem diuitiarum habentes, fuerunt perfecti propter caritatem perfectam in eis, & tamen non fuerunt in statu perfectionis, secundum quod communiter de statu perfectionis moderni loquuntur. Secundum quod isti præmittunt est, quod sicut inter perfectos inueniuntur gradus: quia quidam sunt perfecti, quidam perfectiores, & quidam perfectissimi: ita inter status perfectionis reperiuntur gradus consimiles. Aliam vero distinctionem de perfectione essentiali & secundaria, ipsi supponunt tanquam alibi declaratam. Ex his ad propositum dicunt, quod appellans nequaquam dicit, quod illi soli sunt perfecti, qui omnium temporalium abdicant proprietatem, simplici vsu facti retento: nec etiam intendit quod illi soli sunt in statu perfectionis: sed intendit quod multi alii sunt perfecti perfectione essentiali, quæ caritas est, & etiam multi alii sunt in statu perfectionis, sed non in statu perfectissimo, quantum ad euangelicam paupertatem: quamuis possint esse in statu perfectissimo quantum ad aliquas alias conditiones status perfectionis.

Tertio dicunt ipsum deficere: quia argumenta sua conclusionem suam quam intendit, non concludunt: quod persequendo literam apparebit.

Quod

(*Quod in euangelio prædictis dicitur non potest de perfectis intelligi,*) Imo de illis potissime intelligitur: quia illi, qui omnia dimiserunt quo ad dominium & quo ad proprietatem, debent esse prompti ad dimittendum vsum extra necessitatem extremam ex causa magis quam alii, (*prout ipse sumit perfectos.*) etiam sumendo perfectos strictissime pro illis, qui omnia dimiserant, retento simplici vsu facti, debent verba prædicta principaliter de eis intelligi, (*illos enim solos perfectos asserit qui à se temporalium &c.*) Dicunt isti, quod mentiunt aperte: quia nusquam illos solos vocat perfectos, quamuis illos solos dicat esse in statu perfectissimæ paupertatis: sed multos dicit perfectos, qui non sunt in statu perfectissimæ paupertatis. (*Intelliguntur de his qui in proprio talia obtinebant,*) hoc est verum: sed non tantum de illis, sed etiam de aliis, & ideo ex hoc sequitur, quod non intelliguntur de perfectis tantum. (*Loquitur enim Dominus illi qui tunicam habebat & pallium*) verum est, siue haberet pallium & tunicam quo ad proprietatem, siue quo ad vsum: & ita loquebatur: *& habentibus proprietatem tunica & pallii, quamuis non omnibus præcipienda, sed consulendo quibusdam & aliis præcipiendo:* sicut post patebit, (*tunicam tuam*) siue quo ad proprietatem siue quo ad vsum (*& tunicam habebat & pallium ut tu loquebatur*) vel habere poterat, & hoc quo ad proprietatem vel quo ad vsum: & ita plane patet, quod illud argumentum non concludit, quod Christus tantum modo loquebatur habentibus proprietatem: quia medium, in quo fundatur, est falsum, scilicet quod nullus habet tunicam & pallium, nisi habeat proprietatem. Fratres enim Minores secundum ipsorum Regulam possunt habere tunicas & libros & res alias multas: qui tamen nullius rei habent proprietatem, beatus etiam Paulus habuit vincula, sicut patet *ad Philip. 1. & ad Colo. vltim. & 2. Thim. 2.* quæ etiam dixit esse sua, quæ tamen non erant sua quo ad dominium, sed quo ad dominium erant gentilium, qui vinculis beatum Paulum ligauerant, & ideo dicunt, quod argumenta istius semper vel fere in tota ista materia per fallaciam æquiuocationis peccant aperte, si enim æquiuocationes nominum intellexisset, ex sola verecundia argumenta talia dimisisset. (*Qui petit illa à te da ei*) hoc est, dona vel concede, si cui licet, multi enim vtentes rebus alienis habent licentiam dandi & concedendi aliis res easdem, & in hoc casu non solum Dominus rei, sed etiam vtens re aliena: & habens talem licentiam debet concedere aut dare petenti, nisi ratio obstet, quare non expedit neque concedere neque dare, vnde de isto amplius patebit inferius. (*Et volenti mutuare à te ne auertere.*) Sic habetur sub Bulla, cuius habui copiam pro opere isto, sed textus Bibliæ est: *volenti mutuare à te ne auertaris*, & illa est grammatica melior. Contingit autem mutuare absque rei mutuatæ dominio, sicut post patebit, ideo illa verba non tantum de habentibus proprietatem, sed etiam de aliis intelliguntur esse dicta. (*Ex quibus etiam patet quod habentibus temporalia est locutus*) sed non tantum illis, (*cum dare sit accipientis facere.*) De isto dictum est prius *c. 9.* vbi ostensum est, quod verbum *dandi* accipitur aliter, quam pro transferre rei dominium, sunt autem exempla ibi addita tam aperta, quod alia adducere ipsis videtur superfluum, *dare* igitur non est semper accipientis facere quo ad dominium, sed quo ad vsum, vel aliquo alio modo: sicut etiam non semper dando transfertur dominium, (*habet eiusdem rei dominium.*) Contingit dando transferre rei dominium dupliciter: scilicet auctoritate propria, vel auctoritate vel licentia alterius, quicquid sit de illo qui auctoritate propria dando transfert rei dominium, certum est de illo, qui auctoritate vel licentia alterius dando transfert rei dominium, quod non oportet quod habeat prius rei dominium, hoc auctoritatibus scripturæ diuinæ probatur aperte. Legitur enim Genes. 24. de seruo Abrahæ, quod prolatis vasis argenteis & aureis ac vestibus, quæ erant Domini sui, dedit eas Rebeccæ pro munere: & ita illa non erant serui quo ad dominium: & tamen dando transferebat dominium. De Moyse etiam dicitur Iosue 13. *Dedit Moyses possessionem tribus filiorum Ruben.* Illa tamen possessio non erat Moysi quo ad dominium, sed auctoritate Dei dedit. Aliæ auctoritates inueniuntur quamplurimæ, quibus patenter posset ostendi, quod aliquis nomine vel auctoritate seu de licentia alterius dando transfert rei dominium, cuius tamen non habet dominium seu proprietatem, & ita per hoc, quod aliquis dat rem accipienti, non potest ostendi, quod dans rei habuerit proprietatem. (*Nam etiam mutuare posset, nisi eius quod mutuaret esset Dominus,*) hic etiam, vt dicunt, per æquiuocationem procedit, nam potest quis mutuare rem dupliciter, vel nomine proprio, vel nomine alterius seu de auctoritate aut de licentia alterius. Esto quod primus habeat dominium rei mutuatæ: secundus tamen non habet dominium rei mutuatę. Sic enim seruus potest mutuare pecuniam Domini sui, quemadmodum potest facere eleemosynam de rebus Domini sui, & diuersis modis de rebus Domini sui disponere. Prædicta autem Domini verba, *volenti mutuare à te ne auertaris*, non tantum diriguntur ad Dominus temporalium rerum, sed etiam ad omnes, qui aliquam dispensandi potestatem res temporales siue principalem siue secundariam seu commissariam noscuntur habere. Vult enim Dominus per verba prædicta vniuersos, qui possunt, ad benefaciendum proximis inuitare, & ideo cum non solum Domini rerum, sed etiam nonnunquam dispensatores rerum, possint mutuare res temporales proximis opportunas, prædicta verba Saluatoris non solum ad Dominos, sed generaliter ad omnes, qui auctoritate, vel nomine quocunque possunt mutuare res temporales debent extendi: & ita falsum est, quod dicitur, quod *nec mutuare posset nisi eius quod mutuaret esset Dominus.* Est etiam falsum stricte capiendo vocabulum *mutuandi* scilicet pro transferre dominium rei mutuatę: quia seruus potest transferre dominium rerum Domini sui, nomine Domini sui, & auctoritate eius: quarum tamen non habet dominium. De hac materia supra habetur *capit. 30.* vbi etiam iste impugnatus dicit hæc verba: *Seruus, qui iussu Domini sui pecuniam mutuat, non debet dici habere vsum seu abusum simplicem facti.*

Ex quibus verbis parenter habetur, quod seruus potest mutuare pecuniam Domini sui: & tamen non est Dominus pecuniæ mutuatæ. (*Cum in mutuo à mutuante in eum qui mutuum recipit rei mutuatæ fit dominium transferendum.*) Hoc etiam habet vnum sensum falsum: imo duos. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod *mutuum* in scripturis dupliciter accipitur. Vno enim modo accipitur pro illo, cuius dominium transfertur in recipientem. Alio modo accipitur pro præstito; siue transferatur in dominium recipientis, siue non transferatur in dominium eius. Primo modo accipiendo *mutuum*, non semper transfertur mutuum à mutuante, tanquam ab habente dominium: quia mutuans posset carere dominio rei mutuatæ, sicut pater in notabili præcedenti. Accipiendo etiam mutuum secundo modo, planum est, quod sic illud, quod hic dicitur, non continet veritatem. Item sicut quis potest commodare rem alteri absque translatione dominii, ita potest quis præstare rem alteri absque translatione dominii. Quod autem mutuum sic accipiatur, ex scriptura diuina patet aperte, sic enim accipitur 4. Regum 4. cum Helisæus cuidam mulieri dixit: *vade & pete mutuo ab omnibus vicinis vasa vacua non pauca*, quæ tamen vasa non debebant in eius transferri dominium, & ca. 6. sic legitur: *Accidit autem, vt cum vnus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam exclamauitque ille, & ait: heu heu Domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam*: vbi tamen rei mutuatæ non fuit translatum dominium in recipientem, sic ergo patet, quod non semper in mutuo transfertur dominium rei mutuatæ in eum qui recipit, licet accipiendo mutuum, vt in scientiis legalibus sæpe accipitur *mutuo*, rei mutuatæ dominium in eum qui recipit transferatur, sed scriptura diuina modis loquendi & vtendi vocabulis, scientiis legalibus nequaquam astringitur, sicut patet de *commodato*, quod secundum iura in rebus vsu consumptibilibus minime reperitur, nisi quando commodatur ad pompam, vt ditior quis appareat. In scriptura tamen diuina insinuatur aperte panes posse commodari ad vescendum. Vnde & Christus ait, sicut habetur Lucæ 21. *Quis vestrum habebit amicum & ibit ad illum media nocte & dicet illi: amice commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me: & non habeo quod ponam ante illum.* Ex quibus verbis aperte colligitur, quod panes commodari possunt ad vescendum, licet igitur non inueniretur in aliqua scientia legali, quod non semper in mutuo rei mutuatæ transfertur dominium: in scriptura tamen diuina reperitur aperte, quod non semper in mutuo rei mutuatæ in eum qui recipit transfertur dominium, & sic accipitur *mutuum* in verbis Christi, cum dicit, *volenti mutuari à te ne auertaris*, cuius ratio est, quia, sicut dictum est prius, Saluator per verba prædicta discipulos suos ad benefaciendum proximis suis volebat inducere, contingit autem benefacere alicui mutuando rem sibi opportunam, non solum in eum transferendo dominium, sed etiá solummodo præstando eam sibi absque translatione dominii, quare *mutuare* communissime accipi debet, & non solum stricte pro transferre dominium. Ex prædictis patet, quod argumentum istud secundum non probat, quod verba prædicta: *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. dicta fuerunt tantum proprietatem rerum habentibus: imo dicta fuerunt omnibus, vel qui nomine proprio vel qui nomine alieno res possunt dare vel præstare. Multi autem non habentes proprietatem rerum possunt nomine alieno, seu de licentia alterius res dare & præstare. Quia quandoque aliquas res possunt præstare, & per consequens mutuare large accepto vocabulo, quas tamen non possunt dare, multi etiam præstant res, quas nolunt dare, vt habeatur distinctio inter ista duo consilia Christi: *qui petit à te da ei*, &c, *volenti mutuari à te ne auertaris*, & talem distinctionem inter duo prædicta Glossa tu per præmissa insinuare videtur, cum dicit: *duo genera præstandi complectitur: vel enim beneuole damus vel reddituro commodamus*, & Glossa super illud Lucæ 6. *Et si mutuum dederis* &c. Ait: *duo sunt genera beneficii: vel cum beneuole damus quod damus: vel cum reddituro commodamus. Qui enim petenti dat, beneuole donat: qui autem mutuat, reddituro commodat: quia mutuum etiam large acceptum est reddendum.* Ex prædictis autem Glossis etiam patet, quod *mutuum* in verbis Saluatoris pro commodato accipitur, quod autem commodatur, vt verbum *commodandi* in scriptura sacra accipitur, non semper in eius qui recipit transfertur dominium, quare nec *mutuum*, vt in euangelio accipitur, semper in eius qui recipit transfertur dominium.

Cap. CX.

ITem ipse intelligit, Apostolis datum prædictum mandatum fuisse, quod est falsum. Tempore enim illius sermonis in monte facti, in quo iniuncta fuerunt prædicta, nullus adhuc erat Apostolus, vt patet: quia sermo iste recitatur Matth. 5. & Apostoli fuerunt facti post, vt patet Matth. 10. Vnde dici non potest, nisi mendaciter, quod illa præcepta contenta in illo sermone Domini in monte solis Apostolis facta fuerint, cum nondum Apostoli essent.

In parte ista iste impugnatus intendit ostendere, quod verba sæpe dicta non fuerunt dicta Apostolis. Cuius ratio est: quia tunc non fuerunt Apostoli, sed facti fuerunt Apostoli post, *Matthæ. decimo.*

Sed isti impugnatores dicunt ipsum hic patenter errare, cum asserit, quod tunc non erant Apostoli, quando illa præcepta de quibus *Matt. 5. & Luc. 6.* fit mentio, data fuerunt. Nã sicut ostensum est su-

ſupra *cap. centeſimo*, Christus, ſicut patet *Luc. 6.* clare ordinauit eos Apoſtolos in monte: & poſtea ſermonem fecit: & ita conſtat quod tunc erant Apoſtoli.

(Ipſe intelligit Apoſtolis datum prædictum fuiſſe mandatum.) Verum eſt ſecundum appellantem, quod datum fuit Apoſtolis ſub præcepto, aliis autem datum fuit ſub conſilio. Et ſi dicas, quod ſermoni in monte non interfuerunt, niſi ſoli Apoſtoli. Ad hoc dicunt iſti, quod ſiue interfuerint ſoli Apoſtoli illi ſermoni, ſiue non: dicta tamen verba omnibus dicta fuerunt quantum ad intentionem Chriſti, dicentis, quod voluit, quod Apoſtoli huiuſmodi omnibus explicarent, & quando oportunitas adeſſet docerent. *(Tempore enim illius ſermonis in monte facti, in quo iniuncta fuerunt prædicta, nullus adhuc erat Apoſtolus.)* Hoc falſum eſt, quia quamuis Matthæus ibidem de ipſorum ordinatione non faciat mentionem, ipſi tamen in monte facti fuerunt Apoſtoli ante ſermonem, quod Lucas cap. 6. manifeſtat dicens: *Exiit* (ſcil. Chriſtus) *in montem orare: & cum dies factus eſſet, vocauit diſcipulos, & elegit 12. ex ipſis, quos & Apoſtolos nominauit.* Poſtea autem deſcendit de monte & fecit ſermonem, qui in eodem cap. recitatur, in quo dixit hæc verba: *ab eo qui aufert tibi veſtimentum & tunicam, noli prohibere.* *(Quia ſermo iſte recitatur Matth. 5. & Apoſtoli fuerunt facti poſt vt patet Matth. 10.)* Hic dupliciter deficit. Primo quia *Matth. 10.* de Apoſtolorum ordinatione nulla omnino fit mentio, ſed Matthæus 10. ibidem rememorat, quod Chriſtus eis tribuit poteſtatem miracula faciendi, & eorum miſſionem ad prædicandum declarat. Secundo deficit: quia eſto quod Matth. 10. tractaretur de ordinatione Apoſtolorum: ex hoc concludi non poſſet, quod antea Apoſtoli non fuerunt, quia ſæpe in euangelio prius factum poſterius recitatur: & ita ſi ex hoc, quod Matthæus ante ſermonem illum in monte nõ facit mentionem de ordinatione Apoſtolorum, vult concludere, quod ante ſermonem illum Apoſtoli non fuerunt, multo fortius ex hoc quod de ordinatione Apoſtolorum fit mentio. Lucæ 6. & illa quæ Matth. 10. de ordinatione Apoſtolorum narrati videntur, ſecundum iſtum, narrantur etiam Lucæ 9. ſequitur quod antequam facta fuerunt illa, quæ narrantur ſecundum iſtum de ordinatione Apoſtolorum Matth. 10. Apoſtoli facti fuerunt, quod ante eadem, quæ videntur narrari de ordinatione Apoſtolorum Matt. 10. narrantur etiam Luc. 9. patet aperte. Nam illa, quæ ſecundum iſtum narrantur de ordinatione Matth. 10. comprehenduntur verbis Matthæi, cum dicit ibidem: *Et conuocatis duodecim diſcipulis dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem*, quod enim iſta verba ſecundum iſtum intelligantur de ordinatione Apoſtolorum, patet per verba ſupra poſita, *ca. 100.* vbi ait: *cum eos Apoſtolos ordinauit, legitur Matt. 10. ſic dixiſſe: Et conuocatis duodecim diſcipulis ſuis dedit illis* &c. Verba ergo iſta Matt. 10. ſecundum iſtum intelliguntur de ordinatione Apoſtolorum, ſed ſententia illorum verborum ponitur Lucę 9. cum dicit Lucas: *Conuocatis autem duodecim Apoſtolis dedit illis virtutem & poteſtatem ſuper dæmonia, & vt languores curarent.* Non plus ergo narratur de ordinatione Apoſtolorum Matth. 10. quam Luc. 9. Sed Apoſtoli fuerunt facti ante illa, quæ narrantur Luc. 9. quia fuerunt facti Apoſtoli Lucæ 6. ergo fuerunt facti ante illa, quæ narrantur Matt. 10. & ita ſi ex ordine narrationis vult arguere ordinem rei geſtæ: ſequitur euidenter, quod fuerunt Apoſtoli antequam contingerent illa, quæ narrantur Matt. 10. Vnde nõ poteſt dici, niſi mendaciter, quod illa præcepta contenta in illo ſermone Domini in monte, ſolis Apoſtolis facta fuerint: ſiue Apoſtoli ſoli interfuerint dicto ſermoni, ſiue non, illa contenta in dicto ſermone non fuerunt facta ſolis Apoſtolis: quia pro omnibus dicit Chriſtus verba illa, non tamen omnibus iniungendo, ſed magis conſulendo, *(cum nondum Apoſtoli eſſent)* hic aſſignat rationem dicti præcedentis, quod dictum præcedens licet eſſet verum, tamen iſta ratio falſa eſt: quia tunc erant Apoſtoli, ſicut oſtenſum eſt *capitulo 100.*

CAP. CXI.

ITem attendat iſte hæreticus, quid Dominus præcepit Matth. 18. diſcipulis ſuis: ſi peccauerit, *inquit*, in te frater tuus corripe eum inter te & ipſum ſolum, *& ſequitur*: ſi autem non audierit, dic eccleſiæ: ſi autem non audierit eccleſiam, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. *Voluit ergo Saluator noſter, quod eius diſcipuli, inter quos erat Petrus, vt patet, quia ſtatim ſequitur ibi*: Tunc accedens ad eum Petrus *&c. conquererentur eccleſiæ de iniuriantibus ſibi.*

Hic oſtendit, quod Apoſtoli habuerunt ius agendi in iudicio, cuius ratio eſt, quia, ſicut habetur *Matth. 18.* Apoſtoli debuerunt conqueri de iniuriantibus ſibi, & per conſequens debebant conqueri de auferentibus temporalia ipſorum, ſed qui poteſt conqueri de auferente temporalia ſua, habet ius agendi in iudicio, ergo Apoſtoli habuerunt ius agendi in iudicio.

Sed dicunt iſti impugnatores, quod iſtud argumentum non concludit, quod Apoſtoli poterant pro rebus temporalibus in iudicio litigare. Ad cuius euidentiam dicunt duo eſſe ſcienda. Primum eſt, quod aliquibus licet in iudicio litigare pro rebus temporalibus, & aliquibus non licet. Illis enim qui habent temporalia in ſpeciali & in communi quo ad dominium, vel aliquod aliud ius poſitiuum, non ſolum de gratia vel licentia aliorum, licet in iudicio litigare. Illis autem qui tale ius non habent, non licet in iudicio litigare. Secundo dicunt eſſe ſciendum, quod poteſt quis fratrem ſuum fraternaliter corrigere, & propter bonum commune denuntiare eccleſiæ extra iudicium, quamuis non poſſit rem petere in iudicio litigando.

Ex his dicunt, quod præceptum Domini (*si peccauerit in te frater tuus &c.*) extendebatur ad omnes, vt Fratrem suum peccantem corrigerent, non vt res aliquas temporales in iudicio repeterent: quia ex quo ius positiuum distinctum contra gratiam seu licentiam in rebus temporalibus non habebant, non poterant res repetere pro eis in iudicio litigando: poterant tamen, quando esset cognitum peccatum fratris, ecclesiæ nuntiare, si ex admonitione secreta correctus non fuisset (*corripe eum inter te & ipsum solum.*) Non vt res temporales recuperes, sed vt Fratrem tuum lucreris, (*dic ecclesiæ*) non temporalia repetendo, si omnia abdicasti, sed peccatum Fratris indicando, vt corrigatur, & alii à peccato consimili caueant. (*Si autem non audierit ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus & publicanus,*) quicunque sit iste frater, siue subditus, siue prælatus, imo etiam si Papa in his, in quibus subest correctioni ecclesiæ, vt in causa hæresis, & in criminibus in quibus incorrigibilis videretur, non audit ecclesiam, pro ethnico & publicano debet haberi (*conquererentur ecclesiæ de iniuriantibus sibi*) verum est quod Apostoli debebant conqueri de iniuriantibus, quando cõqueri expediebat, quando autem non expediebat conqueri: tunc conqueri non debebant: quia illud erat præceptum affirmatiuum. Ideo non obligabat pro semper, veruntamen conquerendo non habuerunt res temporales repetere, sed debuerunt procurare correctionem fratris & bonum commune cum debitis circumstantiis tantum. Ex hoc isti concludunt, quod cum dictum præceptum Christi ad omnes & singulos extendatur, sic quod papa, eum sit frater merito reprehendus, si hæreticam prauitatem incurrat, & hæresim publicæ dogmatizet: licet cuilibet Christiano ipsum ecclesiæ de hæresi nuntiare.

Cap. CXII.

S*Ed quod verba prædicta Matth. 5. non solum perfectis, sed generaliter intelligantur omnibus esse dicta, ex eo patet, quia illa verba sunt dicta in illo magno sermone Domini in monte, qui continetur Matth. 6. & 7. cap. in fine autem 7. cap. Dominus concludens sic dicit*: Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro prudenti, qui ædificat domum suam supra petram *&c. Et sequitur*: Et omnis qui audit verba mea hæc & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificauit domum suam supra arenam, *cum ergo non dixerit, quod omnis qui audit verba mea: sed dixerit verba mea hæc: & facit ea assimilabitur viro sapienti, qui vero audit & non facit similis erit viro stulto: apparet quod non solum perfectis sunt dicta verba prædicta: imo & imperfectis, cum omnibus illa seruantibus promittatur præmium: & omnibus non seruantibus, pœna. Pro hoc etiam facit, quod Christus Apostolis Matth. vltim. dicit*: Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. *Ex quibus etiam clare patet, quod mandata data discipulis, sicut illa data fuerunt, cum nondum essent Apostoli, vt patet ex prædictis, intelliguntur omnibus data, & hoc tenet Augustinus in libro de Sermone Domini in monte.*

Hic iste impugnator ostendit, quod prędicta verba de non contendendo, nec repetendo in iudicio temporalia, omnibus dicta fuerunt, quod duabus auctoritatibus euangelicis probare conatur: & vltimo asserit Augustinum hoc expresse tenere.

Isti impugnatores dicunt, quod licet hic contenta secundum bonum intellectum, non secundum intellectum istius, possint veritatem habere, sicut super literam apparebit: tamen aperte dictis suis præcedentibus contradicunt. Nam sicut patet *c.107.* ipse dicit, quod illud quod in euangeliis prædictis dicitur, non potest de perfectis intelligi, hic autem dicit, quod non solum perfectis, sed generaliter omnibus dicta fuerunt, quæ est contradictio manifesta, cum perfecti inter omnes debeant computari.

(*Non solum perfectis: sed generaliter omnibus intelliguntur esse dicta*) Verum est, quod omnibus dicta fuerunt: sed diuersimode diuersis. Perfectis enim per votum abdicationis proprietatis omnium in speciali & in communi præceptorie dicta fuerunt, & tales fuerunt Apostoli. Aliis autem pro multis casibus dicta fuerunt sub consilio, quantum ad opus exterius. Pro aliquo autem casu secundum præparationem animi tantum, vt inferius apparebit, (*Quod continetur*) magis dixisset grammatice, *qui continetur.* (*Qui audit verba mea hæc & facit ea,*) scilicet quæ facienda & prout facienda sunt iniuncta. Aliqua enim in dicto sermone dicta sunt informatorie siue instructorie: vt, *Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cœlorum* &c. Aliqua commendatorie seu laudatorie: vt, *vos estis sal terræ: vos estis lux mundi*, aliqua præceptorie: sicut, *diligite inimicos vestros. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus* &c. *Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo* &c. *Attendite à falsis Prophetis* &c. Et multa alia omnibus præceptorie dicta sunt, quędam vero dicuntur aliquibus consultorie, & aliquibus pręceptorie: sicut, *Qui vult tecum in iudicio contendere* &c. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Nolite solliciti esse in crastinum.* Qui ergo facit verba prædicta quantum ad ea, quæ præceptorie dicta sunt, assimilabitur viro sapienti, non enim voluit Christus, quod stricte loquendo omnia quæ dixerat facerent sibi obedientes. Inter eadem enim verba continetur, quod pater cœlestis solem suum facit oriri super bonos & malos, nemo tamen facit solem oriri super bonos & malos, (*assimilabitur viro prudenti*) textus est, *viro sapienti*, (*qui ædificat domum suam*) sed textus est, *qui ædificauit* (*& non facit ea*) scilicet quæ præceptorie omnibus sunt iniuncta, (*non solum perfectis sunt dicta verba prædicta imo & imperfectis*) concedendum est, quod verba illa imperfectis consultorie dicta

fuerunt

fuerunt (*docentes eos seruare omnia*) seruare est commoninus, quam facere : & ideo omnia, quæ Christus docuit, seruanda sunt : quia cum fide vera reuerenda & amore iugiter recitanda, quamuis non omnia sint facienda, sic loquitur Athanasius in Symbolo dicens : *quam scilicet fidem nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit* (*Quæcunque mandaui vobis*) quia omnia seruanda sunt per fidem vel operationem.) *Ex quibus etiam clare patet, quod mandata data discipulis sicut illa fuerunt data cum nondum essent Apostoli, vt patet ex prædictis, intelliguntur omnibus data*) ex dictis verbis Christi unde accepris, *Euntes docete*, &c. non plus potest concludi, quod illa quæ continentur in sermone prædicto, omnibus data fuerunt, quam quod omnia quæ dixit Christus Apostolis *Matthæi decimo, & Lucæ vndecimo*, quando misit eos ad prædicandum, omnibus dicta fuerunt, quia illa verba *Euntes docete omnes gentes*, &c. dixit Christus tam post prædictum sermonem, quam post præcepta, quæ dedit Apostolis, quando eos ad prædicandum destinauit.

Verba igitur scripturæ diuinæ sane intelligenda sunt, sicut à sanctis Patribus noscuntur exposita : & non ad omnem sensum, qui ex eis potest capi, trahenda, quod tamen iste tanquam Theologicæ facultatis ignarus, vtpote qui nunquam Theologiæ studium frequentauit, sola auctoritate & potentia, absque literarum sacrarum peritia, fretus, facere in tota ista constitutione molitur, vt isti dicunt. (*Et hoc tenet Augustinus in libro de sermone Domini in monte.*) Augustinus tenet, quod omnibus dicta fuerunt : sed non omnibus præceptorie, quantum ad opus exterius.

Cap. CXIII.

Item illud *Apostoli prim. ad Corinthi. sext.* Iam quidem delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos iniuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus, &c. *non intelligitur dictum talibus personis, de quibus loquitur iste hæreticus, scilicet qui à se dominium omnium temporalium abdicarunt, contenti solo simplici vsu facti. Loquebatur enim Apostolus Corinthiis conuersis ad fidem : qui quidem non renunciauerant bonis suis, nec ad inuicem communicauerant sibi, vt patet prim. ad Corinthi. vltim. in principio, vbi Apostolus hortatur eos, vt collectas inter se facerent deferendas Hierosolymis sanctis, sic dicens* : de collectis quæ fiunt in sanctis, sicut ordinaui in ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite per vnam sabbati. Vnusquisque autem vestrum apud se reponat recondens, quod ei placuerit. *Hæc autem non facerent, si nihil haberent : & patet, sicut in articulo proximo latius continetur. Augustinus autem dicit, quod non legitur, quod conuersi ex gentibus communicauerint sua, quare patet, quod dictum Apostoli nihil pro ipso hæretico facit : quia non loquitur de perfectis, sicut ipse perfectos accipit, scilicet qui abdicauerunt omnium temporalium dominium solo simplici vsu facti contenti : sed loquitur omnibus Corinthiis ad fidem conuersis, qui dominium temporalium retinuerant sibi. Sane secundum hoc videtur, quod fidelibus non liceat litigare sine peccato : quod esset nimis durum.*

Postquam iste impugnatus conatus est ostendere, quod appellans male intelligit verba Christi, de non contendendo in iudicio : Hic probare molitur, quod male intelligit auctoritatem Apostoli *prim. Corinth. sext.* de eadem materia ostendens, quod verba Apostoli non intelliguntur dicta iis, qui omnium temporalium abdicauerunt dominium, contenti solo simplici vsu facti, quod ostendit primo ostensiue sic, Apostolus loquebatur Corinthiis conuersis ad fidem, sed illi non renunciauerant bonis suis, ergo &c. Secundo ibi : *Sane secundum hoc*, probat idem ducendo ad inconueniens : quia si hoc esset, nulli fideli litigare liceret absque peccato.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic enormiter errat. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod auctor alicuius doctrinæ sæpe licet alicui vel aliquibus specialiter librum suum intitulet, non tamen vult alios doctrina sua carere : imo etiam intendit alios informare. Et ex illo dicunt, quod licet Apostolus specialiter scripserit Corinthiis ipsis : tamen solis loqui minime intendebat, & ideo non tantum ex intentione loquebatur Corinthiis, sed etiam verba prædicta locutus est perfectis, quos per doctrinam suam voluit informare, volens omnes perfectos & imperfectos Corinthios & alios, qui lecturi erant, & secundum doctrinam ipsius ad pacificam conuersationem absque contentione & litigio in iudicio instigare, præcipue tamen volebat perfectos & qui omnium abdicauerunt proprietatē inducere, ne in iudicio litigarent : quia magis vitiosum est in abdicātibus omnium proprietatem in iudicio litigare, quam in aliis, si ergo verba sua intelligi debent de Corinthiis, qui non renunciauerant bonis suis secundum istum : multo magis verba sua exhortatoria, non increpatoria, ad illos, qui bonis suis renunciauerant, debent intelligi esse dicta, si enim Corinthii, qui non renunciauerunt temporalibus suis, debuerunt magis iniuriam accipere, & magis fraudem pati, quam in iudicio litigare : multo magis hoc debebant illi, qui renunciauerunt omnibus bonis suis. Et per hoc patet, quod ratio sua prima non concludit, quia verba Apostoli intelliguntur dicta Corinthiis & aliis perfectis & imperfectis habentibus proprietatem & non habentibus. Secunda etiam ratio non concludit, quia, sicut post declarabitur, litigare in iudicio non semper est peccatum, nec appellans dicit quod semper est peccatum.

(*Iam quidem delictum est in vobis, quod iudicia habetis*) Iudicia scilicet & litigia, quæ ex auaritia & cupiditate procedunt, talia enim iudicia nunquam sunt sine peccato illius, qui litigat ex auaritia vel cupiditate. Sunt vero verba ista Apostoli increpatoria, quæ ad omnes siue habentes proprietatem siue careores, qui huiusmodi quæruot iudicia, exteoduntur (*quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini*) ista verba sunt exhortatoria: quia per ista intendit omnes Corinthios & alios inducere, vt magis fraudem sustineant, quam ex auaritia iudicia quærant, (*sed vos iniuriam facitis & fraudatis*) ista sunt verba increpatoria, quibus increpat ooo omnes Corinthios, quia nec omnes talia faciebant: sed io erepat omnes In talibus vitiosos Corinthios & alios. (*Non intelligitur dictum talibus personis, de quibus loquitur iste*) hic errat, quia & illis & aliis iotelligitur esse dictum, quantum ad verba exhortatoria: quantum vero ad verba increpatoria, intelligitur esse dictum illis Corinthiis, qui vitiosi fuerunt, & etiam aliis omnibus, qui vitiosi fuerunt. (*Loquebatur enim Apostolus Corinthiis conuersis ad fidem*) eis specialiter intitulaodo suam epistolam, ex intentione tamen aliis credeotibus loquebatur, cupiens oos, sicut & Corinthios, per prædictam epistolam salubriter informare.

Ad aliorum enim doctrinam ipse scripsit prædictam epistolam. Vnde de ista epistola, sicut & de tota Scriptura sacra, possunt dicere vniuersi fideles: quæcunque scripta suot, ad nostram doctrinam scripta sunt. (*Qui quidem non renunciauerunt bonis suis*) potuit esse, qnod aliqui renunciauerunt bonis suis, licet non omoes, (*hortatur eos vt collectas inter se facereut*, &c.) Illud non concludit efficaciter: quia poterat esse, quod aliqui reounciauerunt boois suis, & illos poterat Apostolus exhortari ad facieodas collectas.

(*Augustinus quoque dicit, quod non legitur quod conuersi ex gentibus communicauerint sua.*) Augustinus intelligit, quod noo legitur, quod aliqua tota ecclesia in principio suæ conuersionis communicauerat omnia sua, sicut fecit prima ecclesia conuersa ex Iudæis (*non loquitur de perfectis*) imo loquitur de perfectis & de aliis (*sicut ipse perfectos accipit scilicet qui abdicauerunt*, &c.) ipse sic & aliter accipit perfectos, (*loquitur omnibus Corinthiis ad fidem conuersis*) si iotelligat, qnod Apostolus omnia verba præscripta tam increpatoria, quam exhortatoria loquatur omnibus Corinthiis ad fidem conuersis, non bene dicit, quia multi erant boni inter eos, qui talia increpanda minime faciebaot: de verbis exhortatoriis potest veritatem habere sub bono intellectu, (*qui dominium temporalium retinuerant sibi*) probare non potest, quod omoes Corinthii retinuerunt sibi temporalium dominium (*secundum hoc videtur quod fidelibus non liceat litigare sine peccato.*) Hic oon sequitur ex prædictis, quod Corinthii litigauerint cum peccato: & tamen de ista materia in sequentibus latius differetur.

Cap. CXIV.

Et ideo dicendum, quod præcepta illa Matthei quinto data: si quis te percusserit in vna maxilla, præbe ei & alteram: &, Qui vult tecum io iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: &, quicunque angariauerit te mille passus, vade cum eo & alia duo, *secundum quod Augustinus dicit in libro de sermone Domini in monte, non sunt semper seruanda in executione operis: sed semper in præparatione animi sunt habenda, vt scilicet simus parati hoc facere & sustinere, quando caritas hoc requiret, & recitatur 23. quæstion. 1. cap. paratus.*

Io parte præcedeori ostendit, quod dictæ auctoritates noo fecerunt ad propositum appellantis: Hic mentem suam circa auctoritates prætactas explicat maoifeste, & diuidit in tres partes, quia primo dicit, quomodo intelligit tres auctoritates sumptas ex *Mattha. quinto.* Secundo exprimit, qualiter intelligit verba Apostoli. Tertio probare nititur ex scripturis, quod auctoritates sumptæ ex *Mattheo quinto* ita debent intelligi, sicut ipse expooit. Secunda in parte immediate sequenti, ibi: *& propter hoc Apostolus.* Tertia ibi: *nec per sacram Scripturam*, dicit ergo primo, quod præcepta illa *Matthei quinto* oon sunt semper seruanda in executione operis: sed semper in præparatiooe animi sunt habenda.

Sed dicunt isti impugnatores, quod quia indistincte dicit illa præcepta, quorum vnum est negatiuum & aliud affirmatiuum, non esse seruanda in executione operis, sed in præparatiooe animi semper habenda: oon distinguens inter istos & illos, qui oon debeot semper prædicta præcepta io operis execurione seruare, errat aperte.

Ad euidentiam autem istius totius materiæ dicunt aliqua esse notaoda, quorum primum est, quod sicut habere diuitiarum dominium io speciali ooo est malum secundum se: imo possunt haberi, acquiri & conseruari absque peccato: ita repetere in iudicio diuitias proprias non est secuodum se peccatum, imo absque peccato etiam veoiali repeti possunt oon solum extra iudicium, sed etiam in iudicio.

Quod vero habere diuitiarum domioium noo fit de se peccatum, patet aperte. Nam multi sancti absque peccato diuitias possidebant. Abraham eoim Isaac & Iacob, Moyses, Aaron, Samuel, Dauid & alii sancti multi absque peccato diuites extiterunt, hinc est quod sancti Patres in Gangrensi concilio, vt habetur *trigesim. distinction. capitul. hæc scripsimus*, dixerunt: *diuitias cum iustitia*

iustitia & operibus bonis non abiicimus. Hic etiam dicit Glossa duodecim. quæstion. prim. Clericus: *Non est peccatum habere diuitias, si adsint opera bona*, potest igitur diuitiarum dominium propriarum haberi sine peccato, sic etiam possunt repeti in iudicio sine peccato: teste beato Augustino, qui, vt habetur *decim. quart. quæstion. prim. capitul. quod debetur*, ait: *Quod debetur etsi benigne remittitur, non tamen inique repetitur*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod illud quod debetur, præsertim tanquam proprium, non inique repetitur, diuitiæ ergo propriæ absque iniquitate repeti possunt.

Secundo notant isti, quod licet diuitiæ absque peccato possint haberi: melius tamen est omnium diuitiarum dominium abdicare propter Deum, sicut *supra capitulo quinto* auctoritatibus Ambrosii & Augustini & Bernardi probatum existit, quibus etiam concordat Hieronymus ad Ebidiam dicens: *vis esse perfecta & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli, vende omnia quæ habes, & da pauperibus*, &c. & post: *non vis esse perfecta, sed secundum gradum tenere non dimittendo omnia tua quæ habes, da filiis, da propinquis: nemo te reprehendit, si inferiora sectaris, dum modo scias illam tibi iure prælatam: quæ elegerit prima*. Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod abdicatio proprietatis omnium temporalium diuitiarum proprietati earum præfertur, vnde dicere, quod abdicare omnium proprietatem non est melius quam diuitias retinere: est error Vigilantii hæretici, de quo dicit Hieronymus: *Quod autem asserit eos melius facere qui vtantur rebus, & paulatim fructus possessionum diuidunt, quam illos qui possessionibus venundatis simul omnia largiuntur, non à me ei, sed à Deo respondebitur: Si vis esse perfectus, vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* sic ergo patet, quod licet habere diuitias non sit de se peccatum: melius tamen est omnium diuitiarum dominium abdicare, vnde & ad perfectionem spectat omnium diuitiarum dominium abdicare, sicut supra est probatum.

Tertio notant isti, quod sicut melius est omnium abdicare dominium, quam diuitiarum dominium retinere: ita melius est simpliciter nulla temporalia in iudicio repetere, quamuis repetere possit quis propria sine peccato, hoc notabile ex præcedenti colligitur euidenter.

Quarto notant, quod sicut licet diuitiæ possint haberi sine peccato, tamen raro & vix habentur sine peccato: sic licet repetere diuitias possit esse sine peccato, tamen repetere in iudicio diuitias vel quæcunque temporalia raro & vix inuenitur sine peccato, quod diuitiæ raro vel vix habeantur sine peccato, innuit ipse Saluator dicens Matthæi decimo nono. *Diues difficile intrabit in regnum cælorum*, & Lucæ decimo octano, ait: *quam difficile qui habent pecunias intrabunt in regnum cælorum*. Ex his datur intelligi, quod diuitiæ vix habentur sine peccato: quia solum peccatum facit difficultatem intrandi in regnum cælorum.

Item Gregorius, vt habetur *distinction. vigesim. quint. capitul. quasi*, loquens de peccato curæ rei familiaris, ait: *Peccatum cura rei familiaris, quæ vix sine culpa agitur, vel ab ipsis qui culpam qualiter declinare debeant sciunt*. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod possessio temporalium, quæ sine cura rei familiaris esse non debet, vix sine culpa agitur: & ita temporalium dominium vix habetur sine peccato.

Quod etiam repetere in indicio sua vix sine peccato fiat, probatur: quia non minus implicat ad peccatum in indicio litigare, quod negociationis officium exercere, sed secundum Leonem Papam, vt habetur *de pœnitentia distinction. quint. capitul. qualitas*; *difficile est inter ementis vendentisque commercium non interuenire peccatum*, ergo non minus difficile est sine peccato in iudicio litigare, quam negotiationis officium exercere, & confirmatur hæc ratio: quia sicut quasi naturale est in contrahentibus se inuicem decipere: ita quasi naturale est in litigantibus se inuicem velle decipere ad suum intentum habendum, sicut ergo negotiationis officium difficile est exercere sine peccato ita difficile est in iudicio litigare sine peccato.

Quinto notant, quod in scripturis diuinis & sanctorum non solum dissuadentur illicita, sed etiam quædam licita, quæ implicant ad peccatum, sicut enim Christus perfectis, vtpote discipulis, dissuasit thesaurizare in terra *Matthæi sexto*, & tamen thesaurizare est licitum: sic etiam dissuasit cogitare de crastino, quod tamen non est illicitum reputandum, sic etiam habere diuitias, quia implicant ad peccatum, & plenæ sunt periculis, dissuadetur, hinc etiam Gregorius in Moralibus ait: *Solus iste in illicita non cadit, qui se à licitis caute restringit*.

Sexto notant, quod licitum est Christianis, imo expediens, quamuis non toti communitati, se voto astringere ad non faciendum & non habendum illa, quæ implicant ad peccatum, sine quibus contingit vitam præsentem transigere, & officia necessaria exercere. Nam fugere occasiones peccandi est laudabile: & per consequens se astringere per votum ad fugiendum occasiones peccandi, sine quibus vitam contingit sustentare, & officia necessaria exercere, est laudabile reputandum.

Quod beatus Hieronymus contra Vigilantium, qui statum secularem statui religionis conabatur præferre, videtur asserere, quærens enim in persona Vigilantii hæretici, ait: *Cur pergis ad eremum?* & respondet dicens: *vt te non audiam, non videam, vt furore non mouear, vt tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne me forma pulcherrima ad illicitos ducat*

amplexus

amplexus. Respoudebis hic: Noli fugere, sta iu facie, aduersariis armatus obsiste, vt postquam viceris, corone-ris, fateor imbetillitatem meam : uolo spe pugnare victoria, ne perdam aliquaudo victoriam, si fugero gla-dium, deuitaui : si stetero, aut vincendum mihi est aut cadendum. Quid netesse habeo certa dimittere, & etiam tentare? nulla securitas est viciuo serpeute dormire : potest fieri vt me non mordeat, & tamen potest fieri vt aliquando me mordeat. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiam, & omnia vitia quæ vi-tantur solitudine, & ideo vrbium frequentias declinamus, ne facere compellamur, quæ nos non tam natura togit facere quam voluptas. Ex his verbis datur intelligi, quod licet intrare religionem, quæ sine voto non accipitur, ad fugiendum occasiones peccandi : & per consequens licet Christiano se voto astringere ad non faciendum, & non habendum illa, quæ implicant ad peccatum, quod de illis debet intelligi, sine quibus contingit & humanam sustentare naturam, & officia necessaria exercere.

Sunt enim aliqua, quæ implicant ad peccatum: sicut bibere, comedere & dormire, & alia hu-iusmodi, sine quibus vita non sustentatur humana, sine etiam acquisitione scientiæ non potest præ-dicator euangelicus prædicationis officium exercere : & tamen scientia quodammodo implicat ad peccatum, quia *scientia inflat*, teste Apostolo.

Septimo notant, quod inter præcepta Christi, vel consilia posita in sermone Domini in monte, quædam sunt negatiua & quædam affirmatiua, negatiua sunt : vt, *non resistere malo: non con-tendere in iudicio : non repercutere : non thesauriZare in terra : non sollicitari superflue* de temporalibus: & huiusmodi, quædam autem sunt affirmatiua : vt, *dimittere pallium : præbere alteram maxillam*: & huiusmodi.

Octauo notant: quod ad perfectionem spectat sæpe velle vel desiderare aliquid fugere: & tamen in casu meritorium est illud suscipere vel etiam exercere : sicut perfectorum est velle seu desiderare fugere prælationes & ecclesiasticas dignitates, & tamen in casu tales dignitates su-scipere est meritorium & laudabile: sicut per Augustinum, & Gregorium, quorum auctoritates ponuntur *octau. quæstion prim. capitul. in scripturis : & capit. qui episcopatum*, patet aperte. Prædi-cta ad propositum applicando dicunt isti, quod Christus illa quæ necessaria sunt in prædictis præceptis, suasit discipulis, in communi, in omni tempore, in operis executione seruare : quæ quæ tamen Apostolis imposuit sub præcepto, & ideo cum non contendere in iudicio, sicut ne-cessarium Apostolis imposuit sub præcepto, & aliis saltem aliquibus suasit omni tempore di-ctum præceptum, scilicet non contendere in iudicio, in operis executione seruare. Illa vero, affirmatiua sunt in dictis præceptis, scilicet percutienti in vna maxilla præbere alteram, di-mittere pallium absque violentia, cum angariante mille passus ire & alia duo, non imposuit A-postolis sub præcepto: nec suasit aliis omni tempore seruare in executione operis, sed secundum præparationem animi.

Ratio autem differentiæ est : quia velle omni tempore in executione operis pro tempora-libus rebus non contendere in iudicio ad perfectionem spectat : & ideo sub voto cadere po-test : & per consequens suaderi potest, dimittere autem cuique pallium absque omni violentia ad perfectionem non spectat : imo sæpe ad malitiam vel stultitiam pertinere dignoscitur, gra-tis enim dimittere pallium rapienti ad malum finem fraternæ dilectioni repugnat, qua quis à peccato, si potest, debet alium reuocare, & similiter est de aliis præceptis affirmatiuis, & ideo quantum ad ista, seruanda est doctrina Augustini, qui, vt habetur in præallegato capitulo, *pa-ratus*, ait : *Ista præcepta sunt magis ad præparationem cordis quam ad opus, quod in aperto fit, vt teneatur in secreto animi patientia cum beneuolentia, in manifesto autem id fiat, quod eis videtur prodesse, quibus bene vel-le debemus.*

Nec talia affirmatiua respectu cuiuslibet sub voto cadere debent. Non enim est licitum alicui vouere, quod omni volenti tunicam suam tollere, pallium libere dimittet eidem, quam-uis sub voto cadere possit, nunquam velle pro tunica contendere in iudicio, similiter nullus de-bet vouere, quod quicunque angariauit eum mille passus, ibit cum eo alia duo : cum hoc pos-sit vergere in detrimentum salutis, teste Sapiente, qui ait Ecclesiastici octau. *cum audace non eas in via ne forte grauet mala sua in te.* Talia autem semper ad præparationem cordis non quantum ad opus exterius sunt seruanda. Non contendere autem in iudicio, licet in opere omni tempo-re seruare, & sub voto cadere potest : & ideo Christus hoc Apostolis imposuit sub præcepto quantum ad opus, & aliis nonnullis suasit, & quod Christus hoc imposuerit Apostolis, quantum ad executionem operis ostendunt isti.

Quibus imponitur proprietatem & ius positiuum in rebus temporalibus non habere, ne-que in speciali, neque in communi, quantum ad communitatem specialem eisdem imponitur, nec nomine proprio nec nomine suæ communitatis specialis pro rebus temporalibus litigare: quia sine iure proprio vel communi non potest quis pro temporalibus in iudicio litigare, sed Christus imposuit Apostolis proprietatem & ius positiuum in temporalibus non habere, nec in speciali neque in communi, quantum ad communitatem specialem Apostolorum, ergo imposuit eis prædicto modo pro temporalibus in iudicio minime contendere.

Secundo ostendunt, quod aliis hoc idem suasit. Primo sic : Christus suadens non conten-de-

tendere in iudicio, suasit illud quod est melius, sed nolle contendere in iudicio, est melius quam contendere, ergo hoc Christus quantum ad executionem operis, suasit.

Secundo sic: Christus per dictum præceptum dissuasit illud opus, quod vix sine peccato potest exerceri, sed contendere in iudicio vix potest exerceri sine peccato, ergo Christus dissuasit, quantum ad operis executionem contendere in iudicio, & per consequens suasit non contendere.

Tertio sic: Per dictum præceptum vel consilium dissuasit illud, quantum ad contentionem in iudicio quod implicat ad peccatum, licet non sit de se peccatum, sed actualiter quantum ad opus contendere in iudicio implicat ad peccatum, ergo Christus hoc dissuasit in prædicto consilio, & per consequens suasit non contendere in iudicio non solum quantum ad præparationem cordis, sed etiam quantum ad opus.

(Probe illi & alteram) Licet hoc semper sit seruandum, quantum ad præparationem cordis, & non sit semper seruandum, quantum ad opus exterius: imo aliquando hoc seruare esset peccatum, & contra caritatem fraternam, puta si percutiens per correctionem fraternam posset corrigi de peccato commisso, & reuocari à peccato committendo. Et ita licet in opere exteriori hoc seruare sit quandoque illicitum: Tamen non repercutere semper est licitum. Et ideo licitum est nonnullis ad non repercutiendum se voto astringere: sed nulli est licitum, se voto astringere ad præbendam maxillam alteram percutienti, & ita inter negatiuum & affirmatiuum aperte differentia reperitur. *(Vade cum eo alia duo)* hoc etiam seruare in opere exteriori potest esse illicitum ex multis causis, quas longum esset enarrare, & ideo hoc nequaquam sub voto cadere potest *(qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium)* hoc est, non contendas pro tunica & dimitte pallium: & ita in dictis verbis aliquid insinuatur negatiue, & aliquid affirmatiue.

Negatiuum omni tempore seruare multis est licitum, & ideo licite sub voto cadere potest: & ita potest suaderi pro omni tempore, quantum ad operis executionem, sed secundum nulli pro omni tempore & in omni casu potest esse licitum, sicut ostensum est prius, & ideo sub voto cadere nequaquam debet respectu cuiuscunque personæ indifferenter, licet possit forte cadere sub voto in aliquo respectu illius, cui promitteret obedientiam per votum, *(secundum quod Augustinus dicit)* Augustinus intendit de affirmatiuis, non de negatiuis, sicut dictum est.

Cap. CXV.

E*T propter hoc Apostolus non simpliciter dixit prima ad Corinth. sext. quare non iniuriam accipitis? sed dixit:* Quare non magis iniuriam accipitis? *& quod hoc eis simpliciter non interdixit, patet ex eo, quod in præcedenti capitulo primæ Corinth quint. amplius reprehenderat Corinthios, qui erant negligentes in iudicio faciendo, dicens eis:* Nonne de his, qui intus sunt vos iudicatis? *Item in præallegato capitulo prima Corinth. sext. Apostolus Corinthios reprehendebat, quia coram infidelibus litigabant & iudicium subibant, dicens:* Audet *(id est præsumit)* aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari, *(id est iudicium subire)* apud iniquos & non apud sanctos, *id est fideles. Item ostendebat, quod hoc ad fideles pertinebat dicens:* Et si in vobis *(id est per vos)* iudicabitur mundus *(id est mundani)* indigni estis qui de minimis *(scilicet temporalibus)* iudicetis: *quasi dicat, non: quia qui maioribus, multo fortius minoribus est dignus, & sequitur:* Secularia igitur iudicia, si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicium, *hoc autem dicebat ipsis ironice, vnde subdit:* ad verecundiam vestram dico *(subaudi, quia curritis ad iudicia infidelium.)* Non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem & fratrem suum, sed frater cum fratre in iudicio contendit, & hoc apud infideles. *Deinde reprehendit eos, quia iniuste & fraudulenter fratres suos ad iudicium trahebant, dicens:* Iam quidem omnino delictum est in vobis, quia iudicia habetis inter vos, *scilicet fraudulenta & iniuriosa, vnde sequitur:* sed vos iniuriam facitis & fraudatis & hoc fratribus. *Et quod de fratribus, qui fraudulenter trahebant fratres ad iudicium, intellexerit Apostolus, patet, quia statim subiunxit:* An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt: *eos agere inique supponens. Vnde patet, quod Apostolus non interdixerit simpliciter Corinthiis conuersis ad fidem litigare: imo quod eis liceret ex multis, vt patet ex prædictis, ostendit, & ideo subiunxit:* Omnia mihi licent. Glossa: Omnia mea licet repetere mihi.

In parte ista iste impugnatus, qualiter intelligat verba Apostoli sæpe dicta de iudicio, manifestat dicens, quod Apostolus non simpliciter interdixit Corinthiis iudicia seu contendere in iudicio: sed interdixit eis tantummodo iudicia fraudulenta & iniuriosa. Vnde postea ostendit, quod eis non simpliciter interdixit iudicia, & hoc primo sic: qui reprehendit aliquos de non faciendo iudicium, non simpliciter interdicit eis iudicium, sed Apostolus reprehendit Corinthios de non faciendo iudicium, ergo, &c. Secundo sic: qui reprehendit aliquos, quod litigant coram infidelibus, ostendens, quod debent coram fidelibus litigare, non simpliciter interdicit eisdem litiga-

dis pecuniâ, calciamentis & huiusmodi, & eadem ratione consilium de abdicanda proprietate o- mnium tenuerunt, teste Hieronymo ad Hieremiam, qui ait: *Apostoli toto orbe peregrini non as in zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus*, ergo Apostoli vsque ad finem vitæ suæ abdicationem proprietatis omnium possederunt.

Octauo sic, Qui sine ratione cogente abdicat omnium temporalium proprietatem propter Deum, non est perfectus. Hoc ex verbis Rabani super illud Euangelii: *Si vis perfectus esse* &c. colligitur euidenter, ait enim: *in potestate nostra est, vtrum velimus esse perfecti: tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias & Saphira, sed totum: & sic præparare sibi Christum in regno cœlorum: nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi Saluatorem sequatur.* Ex his habetur aperte, quod qui vult esse perfectus, debet proprietatem omnium abdicare, quod debet intelligi, nisi habeat rationem mouentem, quare sibi aut aliis vel propter honorem Dei aut vtilitatem communem vel aliam rationem sufficientem non expedit proprietatem omnium abdicare: sicut in multis diuitibus regibus & aliis tam in veteri quam in nouo testamento apparuit. Sed Apostoli fuerunt perfecti, & nulla ratio cogens mouit eos ad non abdicandum omnium proprietatem, ergo proprietatem omnium abdicarunt.

Sed forte dicet aliquis, quod ratio cogens poterat eos mouere ad retinendum aliquam aliquarum rerum proprietatem scilicet propter eleemosynas faciendas, & bona temporalia pro bono communi vtiliter dispensanda.

Sed ratio hæc non concludit: quia circa orationem & prædicationem euangelii fuerunt vtilius occupati, propter quod etiam absque dominio & proprietate bona communia renuerunt dispensare, vt habetur *Actor. 6.* vbi conuocata multitudine discipulorum dixerunt Apostoli: *Non est æquum derelinquere nos verbum Dei, & ministrare mensis, considerate ergo Fratres, viros ex vobis boni testimonii septem plenos Spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus, nos vero orationi & ministerio verbi instantes erimus.* Ex his verbis datur intelligi, quod Apostoli etiam circa communia dispensanda occupari nolebant, & ita nulla poterant ratione vrgenti moueri ad proprietatem temporalium retinendum.

Nono sic: Apostoli statum tutissimum respectu temporalium elegerunt, sed status nec amantium nec habentium quo ad dominium temporalia tutissimus est, & tutior aliis statibus, teste Rabano super illud Euangelii: *Si vis perfectus esse*, qui ait: *inter pecunias habere, & pecunias amare, nonnulla distantia est. Multi enim habentes non amant, multi non habentes amant. Item alii habent & amant: Alii nec habere nec amare se diuitias seculi gaudent, quorum tutior status est cum Apostolo dicentium: Nobis crucifixus est mundus, & nos mundo.* Ex quibus verbis patet, quod nec habere nec amare diuitias: & eadem ratione nec habere quo ad proprietatem, nec amare quæcunque temporalia est status tutissimus, ergo illum statum Apostoli elegerunt: & ita nulla temporalia habuerunt, quod debet intelligi quantum ad dominium seu proprietatem.

Decimo sic: Qui ad finem vitæ suæ minimi extiterunt, vsque ad finem vitæ suæ nihil penitus habuerunt quoad dominium seu proprietatem, hoc ex Glossa super illud Matth. *qui potum dederit vni ex minimis istis* &c. euidenter colligitur, ait enim: *minimi sunt, qui nihil penitus habent in hoc mundo:* quod debet intelligi quod ad dominium seu proprietatem: quia quantum ad vsum facti vel consumptionem secundum modum istius loquendi omnes aliquid habent, sed Apostoli vsque ad finem vitæ suæ minimi extiterunt, ergo vsque ad finem vitæ suæ penitus nihil habuerunt quoad dominium seu proprietatem.

Sed forte dicet aliquis, quod Glossa intelligit de istis, qui nihil penitus habent per inordinatum amorem, non de illis qui absque inordinato amore aliquid habent quo ad dominium seu proprietatem: sicut nec de illis qui aliquid habent quantum ad vsum, sed ad hæc faciliter per præcedentia respondetur. Nam verum est secundum istos, quod non repugnat formaliter minimo, sicut nec perfecto, habere aliquid quoad dominium seu proprietatem, quia potest aliquis esse minimus & perfectus: licet ex causa vrgente propter Deum retineat temporalium proprietatem, sed si habet dominium temporalium absque causa vrgente propter Deum, non est inter perfectos & minimos computandus. Apostoli autem non habuerunt causam vrgentem, quare debuerunt temporalia quoad dominium retinere, imo ex causa vrgente scilicet propter contemptum mundi perfectissime ostendendum, quod tunc erat necessarium, debuerunt omnium temporalium proprietatem abdicare: nec aliter ipsi minimi extitissent.

Vndecimo sic: Apostoli vsque ad finem vitæ suæ occasiones peccatorum & pericula spiritualia, quantum licuit saluis honore Dei & vtilitate proximorum, studuêre vitare, sed possessio quarumcunque rerum temporalium quoad dominium & proprietatem, est peccandi occasio, spirituale periculum habens annexum, ergo possessionem temporalium quo ad dominium seu proprietatem quantum licuit saluis honore Dei & proximorum vtilitate, vitarunt. Non solum autem licuit, sed etiam extitit ad honorem Dei, & proximorum vtilitati fuit expediens omnium temporalium proprietatem relinquere, ergo Apostoli vsque ad finem vitæ suæ proprietatem omnium temporalium abiecerunt. Hic esset probandum, quod temporalia quoad dominium possidere est peccandi occasio, spirituale periculum habens annexum: sed sufficienter probatum est supra *capitul. 75.* dicunt ergo isti propter rationes istas & alias multas, quod Apostoli à tempore assumptionis eorum ad

ad Apostolatum vsque ad [illegible] vitæ suæ proprietatem omnium temporalium abiecerunt tam in speciali quam etiam in communi: quia ad possidendum temporalia, vel in speciali vel in communi, appropriando scilicet aliqua temporalia eorum collegio moueri ex causa vrgente non poterant quia de tali dominio seu proprietate, nec ipsis nec aliis spiritualis vtilitas accreuisset: sed potius decreuisset, quia & ipsi nequaquam mundi contemptum perfectissime ostendissent: & alii ad suspicandum, quod non perfecte mundum contemnerent, occasionem aliquam habuissent.

(*Et quia iste hæreticus.*) Dicunt isti, quod doctorem catholicum pro defensione fidei Christianæ se viriliter opponentem appellat hæreticum in suæ animæ damnationem perpetuam. (*Dicit quod illa communio intelligitur de turba discipulorum inter quos erant omnia communia, quæ habebant, non de Apostolis.*) Hoc non dicit: imo dicit quod ista communio intelligitur de Apostolis. (*Qui nihil habebant in temporalibus nec in proprio nec in communi.*) Hoc habet vnum sensum verum secundum appellantem scilicet quod nihil temporale erat proprium alicuius Apostoli, nec totius collegii specialis Apostolorum, quod etiam veritatem habuit secundum istum, quando illa bona erant communia, (*nisi tantum in rebus vsu consumptibilibus simplicem vsum facti.*) Hoc secundum appellantem est verum sine exclusione intelligendo simplicem vsum facti, per carentiam omnis iuris, quo valuissent Apostoli nomine proprio, vel etiam nomine collegii Apostolorum pro rebus temporalibus in iudicio litigare. Veruntamen in multis aliis rebus, quam in rebus vsu consumptibilibus, habuerunt simplicem facti vsum, sæpe enim domibus & aliis rebus non consumptibilibus vsu vtebantur.) *Dicimus quod hoc dicendo.*) Hic sicut prius, appellanti falsum imponit, quia non dicit, quod illa non erant communia Apostolis & aliis. (*Apostolos à credentium numero euidenter excludit.*) Quamuis hoc falsum sit secundum istos: tamen dicunt, quod si iste in Theologia fuisset instructus, & dictum Augustini dicentis & declarantis per plura exempla, quod sæpe in scripturis diuinis idem nomen quandoque accipitur generaliter, & quandoque particulariter seu specialiter, intellexisset: non haberet pro magno inconuenienti, quod hoc nomen *credentes* diceretur accipi aliquando particulariter seu specialiter pro aliis credentibus ab Apostolis: quemadmodum etiam secundum iura hoc nomen *consuetudo*, aliquando accipitur communiter pro iure scripto & non scripto: aliquando particulariter pro iure non scripto tantum. (*Si Apostolis non erant communia.*) Hoc non dixit appellans. (*Sicut ipsi inter credentes principaliores erant: sic eis omnia communia principaliter existebant.*) Hoc potest concedi quantum ad dignitatem habendi modo sibi conuenienti, quia magis digni erant illis communibus ad suas indigentias releuandas de illis, quam alii, quantum autem ad principaliorem habendi modum, quo ad dominium, non continet veritatem. (*Sicut principalioribus.*) Quo ad auctoritatem in spiritualibus & sanctitatem. (*Pecunia, agrorum, & domorum venditorum ante pedes Apostolorum ponebantur.*) Vt scilicet exprimerent quid de eis fieri vellent: quia alii parati erant Apostolorum parere in omnibus voluntati. & ideo ipsi Apostoli non tangebant pecuniam nec portabant: sicut ibi Glossa aperte insinuat: sed quomodo deberent distribui pecuniæ, indicabant. (*Apostoli eorumque discipuli vna nobiscum & vobiscum communem vitam duxerunt.*) Ex hoc patet, quod illa non erant communia per vnam horam vel vnam diem tantum modo, sed per multos dies: quia communem vitam ducere non est tantum communia diuidere, sed de communibus viuere, hoc est vitam suam de communibus sustentare. (*Omnia nobis erant communia*) quia per illa bona omnium debuerunt indigentiæ subleuari (*vbi satis clare monstratur quod Apostoli & eorum discipuli illa quæ habebant*) quo ad vsum quantum ad Apostolos, vel quo ad dominium quantum ad quosdam alios discipulos & discipulas, (*Communicauerunt Iudæis conuersis Hierosolymis*) vt per ipsa illorum indigentiis subueniretur si oportuisset (*& econtra*) hoc male dicitur intelligendo quod communicauerint omnia quæ ante conuersionem habuerunt: quia immobilia sua non communicauerunt, sed vendiderunt, & pretium aliquo modo communicauerunt, hoc est ordinauerunt, vt per pretium indigentiis omnium occurreretur, prout esset decens & possibile (*vnde Hieronymus &c.*) Auctoritas Hieronymi tantum modo probat, quod monachi imitantur primitiuam ecclesiam: sed non probat, quod ad perfectionem Apostolicæ paupertatis attingãt, & ideo non est ad propositum, quod iste intendit. Sicut enim superius *cap. 17.* ostensum est, multi imitantur paupertatem Christi & Apostolorum eius, qui tamen ad perfectionẽ eiusdem in summo gradu non attingunt: vt patet de his qui profitentur Regulam beati Augustini, & de monachis habentibus possessionum in communi proprietatem, qui in hoc vitam Christi & Apostolorum imitantur, quod abdicauerunt rerum dominium in speciali, sed in hoc ab eius perfectione deficiunt, quod in communi proprietatem & dominium retinuerunt, quapropter ad perfectionem primorum credentium quantum ad altissimam paupertatem, non attigerunt. (*An illam communionem habere poterant Apostoli &c.*) verum est, quod habere poterant quo ad vsum, sed non quo ad dominium proprium alicui Apostolo vel collegio Apostolorum.

CAP. CVII.

QVantum autem ad conuersos ex gentibus, non videtur quod ipsi sibi inuicem & aliis credentibus communicauerint sua: imo videtur quod ipsa sibi retinuerint propria, sicut prius, vt probatur de Corinthiis, 1. ad Cor. vltimo, vbi dicitur sic: De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui in ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite per vnam sabbati, vnusquisque vestrum apud se reponat recondens, quod ei bene placuerit. *Item ad Philipp. 4. Apostolus Philippensibus sic dixit:* Scitis autem & vos Philippenses, quod in principio euangelii, quando profectus sum à Macedonia in ratione dati & accepti nulla mihi communicauit

caiuit ecclesia, oisi vni soli, quia & Thessalonicam, semel & bis in vsum misistis mihi, *& sequitur*, Re-
pletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suauitatis. *Item Actor. 11. legitur, quod cum*
Athabus Prophet a in Antiochia in præsentia Barnabæ Apostoli & Sauli significasset per seipsum famem magnam fu-
turam in vniuerso orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio, discipuli, prout quisq; habebat, proposuerunt singuli
ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus, quod & fecerunt mittentes ad seniores per manus Barnabæ
& Sauli. Et hoc est, quod Augustinus 3. de doctrina Christiana, dicit expresse, sic dicens: Tam capaces extiterunt
Spiritus sancti, qui primo ex Iudæis crediderunt, ex quibus facta est primu ecclesia Hierosolymita-
na, vt & omnia sua venderent, eorumque pretium indigentibus distribuendum ante Apostolorum
pedes ponerent, seque totos dedicarent Deo tanquam templum nouum in orationibus & fractione
panis spiritualis & corporalis, quæ prius veteri templo seruiebant, *quod nullas ecclesias gentium fecisse*
scriptum est: quia non tam prope erant, quæ simulacra manu facta deos habebant. Ex quo *intelligimus, magnam*
vtilitatem fuisse Iudæos sub lege tanquam sub pædagogo custoditos, vt signa, quæ temporaliter eis carnaliter serui-
entibus erant imposita, ad vnius Dei cultus, qui fecit cœlum & terram, opinionem obseruandam redige-
rent.

Hic prosequitur secundum membrum secundæ distinctionis propositæ *supra c. 103.* ostendens,
quod Gentiles non communicauerunt sibi inuicem omnia, quæ habebant, quod quatuor auctori-
tatibus probare conatur.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic nihil est penitus ad propositam quæstionem, nisi per
hoc intendat probare, quod si gentes conuersæ proprium retinebant, etiam Apostoli conuersantes
inter gentes proprium possidebant. Nam quæstio proposita non est de gentilibus, sed de Aposto-
lis, an dominium rerum habuerint. Ostendere ergo, quod gentes non dimiserunt proprium, nihil
est ad quæstionem, nisi velit ex hoc concludere, quod Apostoli, quando conuersabantur cum genti-
bus proprium habuerunt, sed illa probatio nulla est, quia sæpe homines diuersorum statuum insimul
conuersantur, sicut laici & clerici, & nonnunquam etiam religiosi & seculares.

(*Non videtur quod ipsi sibi inuicem & aliis credentibus communicauerunt sua.*) Istud veritatem vide-
tur habere de communitate quacunque gentilium in principio suæ conuersionis, postea tamen in A-
lexandria sub Marco nonnulli communem vitam duxerunt, (*imo videtur quod ipsi retinuerunt sibi pro-*
pria, sicut prius) verum est in principio conuersionis suæ, (*sicut ordinaui Galatiæ*) non tanquam Do-
minus rerum ipsorum, sed sicut pater & doctor, cui sponte patebant (*in vsum misistis mihi*) non in do-
minium, quia Apostoli non quærebant nisi in vsum, non in dominium rerum, (*accepta*) ad vendũ,
non ad proprietatem habendam (*per manus Barnabæ & Sauli*) non quod ipsi portarent pecuniam,
quamuis in tali necessitate licuisset, præsertim cum, vt videtur, non fuerint tunc Apostoli, sed dimi-
serunt per manus Barnabæ & Sauli, quia illi, qui portabant, erant in societate eorum, quibus non li-
cuit aliquid facere de eleemosyna missa, nisi secundum dispositionem Barnabæ & Sauli, (*vt omnia*
sua venderent.) Ex hoc patet secundum Augustinum, quod Iudæi illi conuersi vendiderunt possessio-
nes suas, & nusquam inuenitur quod vendiderint nomine communitatis, quare non est dicendum,
quod possessiones suas communitati dederunt, sed pretium ipsarum, (*quod nullas ecclesias gentium fe-*
cisse scriptum est) nec in scripturis aliis reperitur, quod aliqua tota ecclesia gentium statim post con-
uersionem suam vel etiam cito post, hoc fecerit: tamen aliqui de ecclesia gentium hoc fece-
runt.

Cap. CVIII.

T*ertio videndum est vtrum pro rebus, quas habuerunt Apostoli, licet non legantur litigasse pro ipsis, eis licue-*
rit litigare, & quod non licuerit, dicit hæreticus iste, ad quod probandum inducit Matth. 19 vbi Petrus profe
& aliis Apostolis Domino dixit: Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. *Ex quo habetur secun-*
dum catholicos doctores, vt dicit, quod Apostoli reliquerunt ius agendi in iudicio, quod non stat cum tali perfe-
ctione supererogationis, quæ implicat ad peccatum, sicut probat secundum eum Apostolus prima ad Corinth. 6. di-
cens: Iam quidem omnino delictum est in vobis: quia iudicia habetis inter vos, *& ideo Christus, vt di-*
cit, iniunxit perfectis, vt non litigent in iudicio Matth. 6. & Luc. 5. dicens, quod illa tantum intelligantur perfe-
ctis iniuncta, & similiter illud Apostoli prima Corinth. 6.

Viso secundum istum, quod Apostoli, postquam fuerunt ad Apostolatum assumpti, habue-
runt temporalium rerum dominium aliquando in speciali & aliquando in communi: Hic in-
quirit, an Apostolis licuit pro rebus temporalibus litigare. Et diuiditur in duas partes: quia primo
improbat circa hanc quæstionem, assertionem appellantis. Secundo suam ponit assertionem. Se-
cunda ibi: *cum ergo quæritur.* Prima in duas: quia primo recitat assertionem appellantis, secundo
ipsam impugnare conatur. Secunda in parte immediate sequenti ibi: *In quibus iste hæreticus mentitur.*
Primo ergo proponens quæstionem vtrum Apostolis licuit pro temporalibus litigare, dicit quod
appellans tenet, quod non: fundans se in tribus auctoritatibus scripturæ diuinæ, sicut patet in li-
tera.

(*Ecce nos reliquimus omnia*) Scilicet quæ non sunt necessaria ad vitæ sustentationem & officii no-
stri executionem. Huiusmodi autem est ius agendi in iudicio, ergo tale ius Apostoli reliquerunt,
(*quod*

(quod non stat cum tali perfectione supererogationis) licet ius agendi in iudicio stet cum perfectione essentiali & primaria ac principali, scilicet cum caritate, quia scilicet potest quis stante caritate perfecta retinere vel ius agendi recipere in iudicio, quemadmodum sancti patres multi recipiendo dispensationem honorum ecclesiæ receperunt etiam ius agendi in iudicio solummodo propter Deum, & bonum commune retinuerunt. Tamen tale ius agendi in iudicio non stat cum perfectione secundaria, quæ est abdicatio omnis proprietatis & iuris agendi, quemadmodum castitas coniugalis stat cum caritate perfecta, propter quod Augustinus non præfert cœlibatum Iohannis Baptistæ coniugio Abrahæ: non stat tamen cum virginitate, *(qua implicat ad peccatum)* vellet dicere, quod implicat ad peccatum: quia non talis perfectio supererogationis, sed ius agendi implicat ad peccatum. *(Iam quidem omnino delictum est in vobis: quia iudicia habetis.)* Ista est secunda auctoritas, in qua fundat se appellans, de qua posterius differetur. *(Christus iniunxit perfectis vt non litigent in iudicio. Matth. 6. & Luca 6.)* de hoc etiam post tractabitur, *(dicens quod illa tantum intelligantur perfectis iniuncta)* hoc non dicit sic nude appellans, vt postea apparebit. Vnde dicunt isti, quod ille impugnatus sæpe male & truncate ac peruerse dicta recitat appellantis.

Cap. CIX.

In quibus iste hereticus mentitur aperte: quia quod in Euangeliis prædictis dicitur, non potest de perfectis intelligi, prout ipse sumit perfectos. Illos enim solos perfectos asserit, qui à se temporalium omnium proprietatem abdicarunt & dominium, sibi duntaxat retento simplici vsu facti. Constat autem, quod illa verba ei, qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, posita Matt. 5. & Luca 6. intelliguntur de his, qui in proprio temporalia obtinebant. Loquitur enim illi Dominus, qui tunicam habebat & pallium, cum dixit ei: qui voluerit tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, *sicque patet, quod & tunicam habebat & pallium is, cui loquebatur. Præterea statim illi, cui prædicta iniunxerat, sic præcepit ibidem:* Qui petit illa à te, da ei: & volenti mutuare à te ne auertere. *Ex quibus etiam patet, quod habentibus temporalia est locutus, cum dixerit quod det ei qui à se petit: quod non posset facere, cum dare sit accipientis facere, nisi dominium quo ad temporalia obtineret: non etiam mutuare posset, nisi eius quod mutuaret esset Dominus, cum in mutuo à mutuante in eo, qui mutuum recipit, rei mutuatæ sit dominium transferendum.*

Recitata assertione appellantis, hic nititur eam reprobare, ostendendo videlicet quod auctoritates, quas adducit pro se *Matth. 5. & Luca 6.* & de Apostolo *1. Corinth. 6.* pro ipso non concludunt, & diuidit in duas partes; quia primo ostendit, quod dictæ auctoritates non faciunt ad propositum appellantis, secundo ipse exponit dictas auctoritates secundum mentem suam. Secunda ibi: *& ideo dicendum quod præcepit illa.* Prima in duas: quia primo conatur ostendere quod verba illa: *Qui vult tecum in iudicio contendere* &c. posita *Matth. 5. & Luc. 6.* appellans male intelligit. Secundo probat, quod male intelligit auctoritatem Apostoli *prima Corinth. 6.* Secunda ibi: *Item illud Apostoli.* Prima diuiditur in quatuor: quia primo ostendit, quod verba prædicta non fuerunt dicta abdicantibus omnium proprietatem, sicut appellans intelligit, vt iste dicit. Secundo ostendit, quod non fuerunt dicta Apostolis. Tertio ostendit, quod Apostoli habuerunt ius agendi in iudicio. Quarto ostendit, quod verba illa omnibus dicta fuerunt. Secunda ibi: *Item ipse intelligit.* Tertia ibi: *Item attendat.* Quarta ibi: *Et quod verba prædicta.* In prima igitur parte ostendit, quod illa verba: *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. dicta fuerunt tantum modo habentibus temporalia, quod primo ostendit ex ipsis verbis: quia loquitur illi, qui habebat tunicam & pallium. Secundo ibi: *Præterea statim,* probat idem per verba, quæ sequuntur, quæ diriguntur danti & mutuanti, sed dans & mutuans habent rerum dominium, ergo prædicta verba solummodo dicta fuerunt dominium rerum habentibus.

Sed isti impugnatores dicunt ipsum tripliciter in prædictis deficere. Primo cum dicit, quod verba prædicta non fuerunt dicta perfectis, accipiendo *perfectos* pro illis, qui omnium temporalium abdicant proprietatem.

Secundo dicunt, quod falsum imponit appellanti, cum asserit, appellantem illos solos vocare perfectos, qui omnium temporalium abdicant proprietatem, simplici vsu facti sibi retento.

Tertio dicunt, quod argumenta, per quæ conclusionem suam probare conatur, non concludunt.

Ad euidentiam autem dicendorum est ad memoriam reuocandum, quod secundum istos talia vocabula *meum, tuum, suum, habere, ipsius, eius* & consimilia in significatione conuenientia multipliciter accipiuntur in scripturis, quia aliquando importaot dominium & proprietatem: aliquando important vsum facti: aliquando ius vtendi: aliquando custodiam rei depositæ vel commissæ: aliquando consuetudinem habitandi vel alio modo vtendi: aliquando originem, & aliis modis, quos non est facile enumerare, accipi possunt. Ista per scripturas & modos loquendi vulgares possent patenter ostendi; etiam aliquo modo prius fuit ostensum.

Ex isto ostendunt, quod iste errat dicendo, quod verba prædicta: *Qui vult tecum in iudicio contendere*

tendere &c. non fuerunt dicta abdicantibus omnia temporalia quo ad dominium, sed habentibus rerum dominium. Quia non magis debent nec possunt de iure retinere sibi res, quas habent quo ad vsum proprietatem omnium abdicante a contra voluntatem auferre volentium, quam habentes rerum dominium, cum nihil iuris vel minus iuris io huiusmodi rebus habere noscantur, sed omnium abdicantes dominium licite possunt habere tunicam & pallium ac multas res alias temporales: quarum tamen non habent dominium, ergo non magis possunt sibi res huiusmodi retinere contra voluntatem auferre volentium, quam illi qui huiusmodi rerum habent dominium. Si igitur secundum consilium Christi habentes talium rerum dominium, non debent eas contra voluntatem auferre volentium retinere, sed dimittere: Multo magis qui non habent, nisi solum vsum huiusmodi rerum non debent eas contra voluntatem auferre volentium retinere, sed secundum consilium vel præceptum Christi dimittere.

Item, si habentes res temporales quo ad vsum absque dominio non debent res suas dimittere, cum alius vult eas habere, quemadmodum debent illi, qui habent rerum temporalium proprietatem, ergo carentes proprietate debent res suas defendere, quando alii habentes proprietatem non debent res suas defendere: quod falsum est.

Quia defendere res temporales contingit dupliciter, vel pro rebus in iudicio contendendo, vel per vim violentiam repellendo, sed carentes proprietate non debent res suas defendere in iudicio contendendo: cum absque omni iure agendi, & defendendi nullus valeat in iudicio litigare, ergo si carent omni iure in rebus, quo valeant in iudicio litigare, non debent res suas defendere in iudicio contendendo: nec debent res suas defendere per vim violentiam repellendo magis, quam alii habentes proprietatem rerum: cum eis non plus pugnare liceat, quam aliis proprietatem habentibus, ergo habentes tantum modo res, quo ad vsum, non debent magis eas illas defendere, quam habentes rerum proprietatem.

Amplius, non minorem contemptum rerum temporalium debent ostendere & habere carentes rerum proprietate, quam habentes: sed habentes proprietatem rerum, & ipsas tamen volentibus auferre dimittentes, ostendunt se res temporales contemnere, ergo multo fortius hæc debent facere non habentes proprietatem rerum, quibus vtuntur sibi. Rursus, non magis debet vel tenetur quis exigere vel defendere illud, quod nequaquam sibi debetur, vel minus debetur, quam alius illud, quod sibi debetur vel magis sibi debetur, sed res temporales non sunt debitæ carentibus omni iure in eis, vel minus sunt debitæ. Vnde nullum habens ius in pallio, non potest petere pallium tanquam debitum, sed de gratia solum, res autem temporales sunt debitæ illis, qui proprietatem habent in eis, ergo carentes proprietate & omni iure agendi io iudicio, non debent, neque magis exigere neque magis defendere res temporales, quam habentes proprietatem, ergo ita tenentur dimittere, sicut alii. Item, eisdem Christus dicit verba illa: *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. quibus dicit, *non resistere malo*, sed Christus non dicit non resistere malo magis habentibus proprietatem temporalium, quam non habentibus, ergo nec illa verba, *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. dixit plus habentibus proprietatem temporalium, quam non habentibus proprietatem.

Dicunt igitur isti quod Christus verba prædicta omnibus dirigebat, scilicet habentibus & non habentibus proprietatem, vt hic sit sensus: *Qui vult tecum in iudicio contendere* & tunicam tuam siue sit tua quantum ad vsum tantum, siue sit tua quantum ad proprietatem, tollere: *dimitte ei & pallium*, siue in pallio habeas vsum tantum, siue etiam habeas dominium & proprietatem, quando autem & quomodo hæc sic sint implenda, in sequentibus declarabunt.

Secundo dicunt isti, quod ille impugnatus appellanti falsum imponit, cum asserit eum illos solos vocare perfectos, qui omnium temporalium abdicant proprietatem, simplici vsu facti retento. Ad cuius euidentiam duo præmittunt: quorum primum est, quod aliud est esse perfectum, & aliud est esse in statu perfectionis. Multi enim sunt in statu perfectionis, qui tamen non sunt perfecti: sicut religiosi & prælati sunt in statu perfectionis, & tamen multi eorum non sunt perfecti: imo sunt scelerati & pessimi. Multi etiam non sunt in statu perfectionis, qui tamen non sunt perfecti perfectione essentiali & primaria, quæ est caritas Dei, sicut multi reges & alii diuites vtentes coniugio, & proprietatem diuitiarum habentes, fuerunt perfecti propter caritatem perfectam in eis, & tamen non fuerunt in statu perfectionis, secundum quod communiter de statu perfectionis moderni loquuntur. Secundum quod isti præmittunt est, quod sicut inter perfectos inueniuntur gradus: quia quidam sunt perfecti, quidam perfectiores, & quidam perfectissimi: ita inter status perfectionis reperiuntur gradus consimiles. Aliam vero distinctionem de perfectione essentiali & secundaria, ipsi supponunt tanquam alibi declaratam. Ex his ad propositum dicunt, quod appellans nequaquam dicit, quod illi soli sunt perfecti, qui omnium temporalium abdicant proprietatem, simplici vsu facti retento: nec etiam intendit quod illi soli sunt in statu perfectionis: sed intendit quod multi alii sunt perfecti perfectione essentiali, quæ caritas est, & etiam multi alii sunt in statu perfectionis, sed non in statu perfectissimo, quantum ad euangelicam paupertatem: quamuis possint esse in statu perfectissimo quantum ad aliquas alias conditiones status perfectionis.

Tertio dicunt ipsum deficere: quia argumenta sua conclusionem suam quam intendit, non concludunt: quod persequendo literam apparebit.

(*Quod in euangelio prædictis dicitur non potest de perfectis intelligi,*) Imo de illis potissime intelligitur: quia illi, qui omnia dimiserunt quo ad dominium & quo ad proprietatem, debent esse prompti ad dimittendum vsum extra necessitatem extremam ex causa magis quam alii, (*prout ipse sumit perfectos.*) etiam sumendo perfectos strictissime pro illis, qui omnia dimiserant, retento simplici vsu facti, debent verba prædicta principaliter de eis intelligi, (*illos enim solos perfectos asserit qui à se temporalium &c.*) Dicunt isti, quod mentitur aperte: quia nusquam illos solos vocat perfectos, quamuis illos solos dicat esse in statu perfectissimæ paupertatis: sed multos dicit perfectos, qui non sunt in statu perfectissimæ paupertatis. (*Intelliguntur de his qui in proprio talia obtinebant,*) hoc est verum: sed non tantum de illis, sed etiam de aliis, & ideo ex hoc sequitur, quod non intelliguntur de perfectis tantum. (*Loquitur enim Dominus illi qui tunicam habebat & pallium*) verum est, siue haberet pallium & tunicam quo ad proprietatem, siue quo ad vsum: & ita loquebatur: *& habentibus proprietatem tunicæ & pallii, quamuis non omnibus præcipiendo, sed consulendo quibusdam & aliis præcipiendo:* sicut post patebit, (*tunicam tuam*) siue quo ad proprietatem siue quo ad vsum (*& tunicam habebat & pallium is cui loquebatur*) vel habere poterat, & hoc quo ad proprietatem vel quo ad vsum: & ita plane patet, quod illud argumentum non concludit, quod Christus tantum modo loquebatur habentibus proprietatem: quia medium, in quo fundatur, est falsum, scilicet quod nullus habet tunicam & pallium, nisi habeat proprietatem. Fratres enim Minores secundum ipsorum Regulam possunt habere tunicam & libros & res alias multas: qui tamen nullius rei habent proprietatem, beatus etiam Paulus habuit vincula, sicut patet *ad Philip. 1. & ad Colo. vltim. & 2. Thim. 1.* quæ etiam dixit esse sua, quæ tamen non erant sua quo ad dominium, sed quo ad dominium erant gentilium, qui vinculis beatum Paulum ligauerant, & ideo dicunt, quod argumenta istius semper vel fere in tota ista materia per fallaciam æquiuocationis peccant aperte, si enim æquiuocationes nominum intellexisset, ex sola verecundia argumenta talia dimisisset. (*Qui petit illa à te da ei*) hoc est, dona vel concede, si cui licet, multi enim vtentes rebus alienis habent licentiam dandi & concedendi aliis res easdem, & in hoc casu non solum Dominus rei, sed etiam vtens re aliena: & habens talem licentiam debet concedere aut dare petenti, nisi ratio obstet, quare non expedit neque concedere neque dare, vnde de isto amplius patebit inferius. (*Et volenti mutuare à te ne auertere.*) Sic habetur sub Bulla, cuius habui copiam pro opere isto, sed textus Bibliæ est: *volenti mutuare à te ne auertaris*, & illa est grammatica melior. Contingit autem mutuare absque rei mutuatæ dominio, sicut post patebit, ideo illa verba non tantum de habentibus proprietatem, sed etiam de aliis intelliguntur esse dicta. (*Ex quibus etiam patet quod habentibus temporalia est locutus*) sed non tantum illis, (*cum dare sit accipientis facere.*) De isto dictum est prius *c. 9.* vbi ostensum est, quod verbum *dandi* accipitur aliter, quam pro transferre rei dominium, sunt autem exempla ibi addita tam aperta, quod alia adducere ipsis videtur superfluum, *dare* igitur non est semper accipientis facere quo ad dominium, sed quo ad vsum, vel aliquo alio modo: sicut etiam non semper dando transfertur dominium, (*habet eiusdem rei dominium.*) Contingit dando transferre rei dominium dupliciter: scilicet auctoritate propria, vel auctoritate vel licentia alterius, quicquid sit de illo qui auctoritate propria dando transfert rei dominium, certum est de illo, qui auctoritate vel licentia alterius dando transfert rei dominium, quod non oportet quod habeat prius rei dominium, hoc auctoritatibus scripturæ diuinæ probatur aperte. *Legitur* enim Genes. 24. de seruo Abrahę, quod prolatis vasis argenteis & aureis ac vestibus, quæ erant Domini sui, dedit eas Rebeccæ pro munere; & ita illa non erant serui quo ad dominium: & tamen dando transferebat dominium. De Moyse etiam dicitur Iosue 13. *Dedit Moyses possessionem tribui filiorum Ruben.* Illa tamen possessio non erat Moysi quo ad dominium, sed auctoritate Dei dedit. Aliæ auctoritates inueniuntur quamplurimæ, quibus patenter posset ostendi, quod aliquis nomine vel auctoritate seu de licentia alterius dando transfert rei dominium, cuius tamen non habet dominium seu proprietatem, & ita per hoc, quod aliquis dat rem accipienti, non potest ostendi, quod dans rei habuerit proprietatem. (*Non etiam mutuare posset, nisi eius quod mutuaret esset Dominus.*) hic etiam, vt dicunt, per æquiuocationem procedit, nam potest quis mutuare rem dupliciter, vel nomine proprio, vel nomine alterius seu de auctoritate aut de licentia alterius. Esto quod primus habeat dominium rei mutuatæ: secundus tamen non habet dominium rei mutuatę. Sic enim seruus potest mutuare pecuniam Domini sui, quemadmodum potest facere eleemosynam de rebus Domini sui, & diuersis modis de rebus Domini sui disponere. Prædicta autem Domini verba, *volenti mutuare à te ne auertaris*, non tantum diriguntur ad Dominos temporalium rerum, sed etiam ad omnes, qui aliquam dispensandi potestatem res temporales siue principalem siue secundariam seu commissariam noscuntur habere. Vult enim Dominus per verba prædicta vniuersos, qui possunt, ad benefaciendum proximis inuitare, & ideo cum non solum Domini rerum, sed etiam nonnunquam dispensatores rerum, possint mutuare res temporales proximis opportunas, prædicta verba Saluatoris non solum ad Dominos, sed generaliter ad omnes, qui auctoritate, vel nomine quocunque possunt mutuare res temporales debent extendi: & ita falsum est, quod dicitur, quod *nec mutuare posset nisi eius quod mutuaret esset Dominus.* Est etiam falsum stricte capiendo vocabulum *mutuandi* scilicet pro transferre dominium rei mutuatę: quia seruus potest transferre dominium rerum Domini sui, nomine Domini sui, & auctoritate eius: quarum tamen non habet dominium. De hac materia supra habetur *capit. 30.* vbi etiam iste impugnatus dicit hæc verba: *Seruum, qui iussu Domini sui pecuniam mutuat, non debet dici habere vsum seu abusum simplicem facti.*

Ex quibus verbis patenter habetur, quod seruus potest mutuare pecuniam Domini sui: & tamen non est Dominus pecuniæ mutuatæ. (*Cum in mutuo à mutuante in eum qui mutuum recipit rei mutuatæ fit dominium transferendum.*) Hoc etiam habet vnum sensum falsum: imo duos. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod *mutuum* in scripturis dupliciter accipitur. Vno enim modo accipitur pro illo, cuius dominium transfertur in recipientem. Alio modo accipitur pro præstito: siue transferatur in dominium recipientis, siue non transferatur in dominium eius. Primo modo accipiendo *mutuum*, non semper transfertur mutuum à mutuante, tanquam ab habente dominium: quia mutuans posset carere dominio rei mutuatæ, sicut patet in notabili præcedenti. Accipiendo etiam mutuum secundo modo, planum est, quod sic illud, quod hic dicitur, non continet veritatem. Item sicut quis potest commodare rem alteri absque translatione dominii, ita potest quis præstare rem alteri absque translatione dominii. Quod autem mutuum sic accipiatur, ex scriptura diuina patet aperte, sic enim accipitur 4. Regum 4. cum Helisæus cuidam mulieri dixit: *vade & pete mutuo ab omnibus vicinis vasa vacua non pauca*, quæ tamen vasa non debebant in eius transferri dominium, & ca. 6. sic legitur: *Accidit autem, vt cum vnus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam exclamauitque ille, & ait: heu heu Domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam*: vbi tamen rei mutuatæ non fuit translatum dominium in recipientem, sic ergo patet, quod non semper in mutuo transfertur dominium rei mutuatæ in eum qui recipit, licet accipiendo mutuum, vt in scientiis legalibus sæpe accipitur *mutuo*, rei mutuatæ dominium in eum qui recipit transferatur, sed scriptura diuina modis loquendi & vtendi vocabulis, scientiis legalibus nequaquam astringitur, sicut patet de *commodato*, quod secundum iura in rebus vsu consumptibilibus minime reperitur, nisi quando commodatur ad pompam, vt dicitur quia apparent. In scriptura tamen diuina insinuatur aperte panes posse commodari ad vescendum. Vnde & Christus ait, sicut habetur Lucæ 21. *Quis vestrum habebit amicum & ibit ad illum media nocte & dicet illi: amice commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me: & non habeo quod ponam ante illum.* Ex quibus verbis aperte colligitur, quod panes commodari possunt ad vescendum, licet igitur non inueniretur in aliqua scientia legali, quod non semper in mutuo rei mutuatæ transfertur dominium: in scriptura tamen diuina reperitur aperte, quod non semper in mutuo rei mutuatæ in eum qui recipit transfertur dominium, & sic accipitur *mutuum* in verbis Christi, cum dicit, *volenti mutuari à te ne auertaris*, cuius ratio est, quia, sicut dictum est prius, Saluator per verba prædicta discipulos suos ad benefaciendum proximis suis volebat inducere, contingit autem benefacere alicui mutuando rem sibi opportunam, non solum in eum transferendo dominium, sed etiā solummodo præstando eam sibi absque translatione dominii, quare *mutuare* communissime accipi debet, & non solum stricte pro transferre dominium. Ex prædictis patet, quod argumentum istud secundum non probat, quod verba prædicta: *qui vult tecum in iudicio contendere* &c. dicta fuerunt tantum proprietatem rerum habentibus: imo dicta fuerunt omnibus, vel qui nomine proprio vel qui nomine alieno res possunt dare vel præstare. Multi autem non habentes proprietatem rerum possunt nomine alieno, seu de licentia alterius res dare & præstare. Quia quandoque aliquas res possunt præstare, & per consequens mutuare large accepto vocabulo, quas tamen non possunt dare, multi etiam præstant res, quas nolunt dare, vt habeatur distinctio inter ista duo consilia Christi: *qui petit à te da ei*, &, *volenti mutuari à te ne auertaris*, & talem distinctionem inter duo prædicta Glossa super præmissa insinuare videtur, cum dicit: *duo genera præstandi complectitur: vel enim beneuole damus vel reddituro commodamus*, & Glossa super illud Lucæ 6. *Et si mutuum dederis* &c. Ait: *duo sunt genera beneficii: vel cum beneuole damus quod damus: vel cum reddituro commodamus. Qui enim petenti dat, beneuole donat: qui autem mutuat, reddituro commodat: quia mutuum etiam large acceptum est reddendum.* Ex prædictis autem Glossis etiam patet, quod *mutuum* in verbis Saluatoris pro commodato accipitur, quod autem commodatur, vt verbum *commodandi* in scriptura sacra accipitur, non semper in eius qui recipit transfertur dominium, quare nec *mutuum*, vt in euangelio accipitur, semper in eius qui recipit transfertur dominium.

Cap. CX.

Item ipse intelligit, Apostolis datum prædictum mandatum fuisse, quod est falsum. Tempore enim illius sermonis in monte facti, in quo iniuncta fuerunt prædicta, nullus adhuc erat Apostolus, vt patet: quia sermo iste recitatur Matth. 5. & Apostoli fuerunt facti post, vt patet Matth. 10. Vnde dici non potest, nisi mendaciter, quod illa præcepta contenta in illo sermone Domini in mente solis Apostolis facta fuerint, cum nondum Apostoli essent.

In parte ista iste impugnatus intendit ostendere, quod verba sæpe dicta non fuerunt dicta Apostolis. Cuius ratio est: quia tunc non fuerunt Apostoli, sed facti fuerunt Apostoli post, *Matthæ. decimo.*

Sed isti impugnatores dicunt ipsum hic patenter errare, cum asserit, quod tunc non erant Apostoli, quando illa præcepta de quibus *Matt.5.& Luc.6.* fit mentio, data fuerunt. Nā sicut ostensum est

supra *cap. centesimo*, Christus, sicut patet *Luc. 6.* clare ordinauit eos Apostolos in monte: & postea sermonem fecit: & ita constat quod tunc erant Apostoli.

(Ipse intelligit Apostolis datum prædictum fuisse mandatum.) Verum est secundum appellantem, quod datum fuit Apostolis sub præcepto, aliis autem datum fuit sub consilio. Et si dicas, quod sermoni in monte non interfuerunt, nisi soli Apostoli. Ad hoc dicunt isti, quod siue interfuerint soli Apostoli illi sermoni, siue non: dicta tamen verba omnibus dicta fuerunt quantum ad intentionem Christi, dicentis, quod voluit, quod Apostoli huiusmodi omnibus explicarent, & quando opportunitas adesset docerent. *(Tempore enim illius sermonis in monte facti, in quo cuncta fuerunt prædicta, nullus adhuc erat Apostolus.)* Hoc falsum est, quia quamuis Matthæus ibidem de ipsorum ordinatione non faciat mentionem, ipsi tamen in monte facti fuerunt Apostoli ante sermonem, quod Lucas cap. 6. manifestat dicens: *Exiit* (scil. Christus) *in montem orare: & cum dies factus esset, vocauit discipulos, & elegit 12. ex ipsis, quos & Apostolos nominauit.* Postea autem descendit de monte & fecit sermonem, qui in eodem cap. recitatur, in quo dixit hæc verba: *ab eo qui aufert tibi vestimentum & tunicam, noli prohibere. (Quia sermo iste recitatur Matth. 5. & Apostoli fuerunt facti post vt patet Matth. 10.)* Hic dupliciter deficit. Primo quia *Matth. 10.* de Apostolorum ordinatione nulla omnino fit mentio, sed Matthæus 10. ibidem rememorat, quod Christus eis tribuit potestatem miracula faciendi, & eorum missionem ad prædicandum declarat. Secundo deficit: quia esto quod Matth. 10. tractaretur de ordinatione Apostolorum: ex hoc concludi non posset, quod antea Apostoli non fuerunt, quia sæpe in euangelio prius factum posterius recitatur: & ita si ex hoc, quod Matthæus ante sermonem illum in monte nõ facit mentionem de ordinatione Apostolorum, vult concludere, quod ante sermonem illum Apostoli non fuerunt, multo fortius ex hoc quod de ordinatione Apostolorum fit mentio. Lucæ 6. & illa quæ Matth. 10. de ordinatione Apostolorum narrari videntur, secundum istum, narrantur etiam Lucæ 9. sequitur quod antequam facta fuerunt illa, quæ narrantur secundum istum de ordinatione Apostolorum Matth. 10. Apostoli facti fuerunt, quod autem eadem, quæ videntur narrari de ordinatione Apostolorum Matt. 10. narrantur etiam Luc. 9. patet aperte. Nam illa, quæ secundum istum narrantur de ordinatione Matth. 10. comprehenduntur verbis Matthæi, cum dicit ibidem: *Et conuocatis duodecim discipulis dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem*, quod enim ista verba secundum istum intelligantur de ordinatione Apostolorum, patet per verba supra posita, *c. 100.* vbi ait: *cum eos Apostolos ordinauit, legitur Matt. 10. sic dixisse: Et conuocatis duodecim discipulis suis dedit illis* &c. Verba ergo ista Matt. 10. secundum istum intelliguntur de ordinatione Apostolorum, sed sententia illorum verborum ponitur Lucę 9. cum dicit Lucas: *Conuocatis autem duodecim Apostolis dedit illis virtutem & potestatem super dæmonia, & vt languores curarent.* Non plus ergo narratur de ordinatione Apostolorum Matth. 10. quam Luc. 9. Sed Apostoli fuerunt facti ante illa, quæ narrantur Luc. 9. quia fuerunt facti Apostoli Lucæ 6. ergo fuerunt facti ante illa, quæ narrantur Matt. 10. & ita si ex ordine narrationis vult arguere ordinem rei gestæ: sequitur euidenter, quod fuerunt Apostoli antequam contingerent illa, quæ narrantur Matt. 10. Vnde nõ potest dici, nisi mendaciter, quod illa præcepta contenta in illo sermone Domini in monte, solis Apostolis facta fuerint: siue Apostoli soli interfuerint dicto sermoni, siue non, illa contenta in dicto sermone non fuerunt facta solis Apostolis: quia pro omnibus dicit Christus verba illa, non tamen omnibus iniungendo, sed magis consulendo, *(cum nondum Apostoli essent)* hic assignat rationem dicti præcedentis, quod dictum præcedens licet esset verum, tamen ista ratio falsa est: quia tunc erant Apostoli, sicut ostensum est *capitulo 100.*

Cap. CXI.

Item attendat iste hæreticus, quid Dominus præcepit Matth. 18. discipulis suis: si peccauerit, *inquit*, in te frater tuus corripe eum inter te & ipsum solum, *& sequitur*; si autem non audierit, dic ecclesiæ: si autem non audierit ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. *Voluit ergo Saluator noster, quod eius discipuli, inter quos erat Petrus, vt patet, quia statim sequitur ibi*: Tunc accedens ad eum Petrus *&c. conquererentur ecclesiæ de iniuriantibus sibi.*

Hic ostendit, quod Apostoli habuerunt ius agendi in iudicio, cuius ratio est, quia, sicut habetur *Matth. 18.* Apostoli debuerunt conqueri de iniuriantibus sibi, & per consequens debebant conqueri de auferentibus temporalia ipsorum, sed qui potest conqueri de auferente temporalia sua, habet ius agendi in iudicio, ergo Apostoli habuerunt ius agendi in iudicio.

Sed dicunt isti impugnatores, quod istud argumentum non concludit, quod Apostoli poterant pro rebus temporalibus in iudicio litigare. Ad cuius euidentiam dicunt duo esse scienda. Primum est, quod aliquibus licet in iudicio litigare pro rebus temporalibus, & aliquibus non licet. Illis enim qui habent temporalia in speciali & in communi quoad dominium, vel aliquod aliud ius positiuum, non solum de gratia vel licentia aliorum, licet in iudicio litigare. Illis autem qui tale ius non habent, non licet in iudicio litigare. Secundo dicunt esse sciendum, quod potest quis fratrem suum fraternaliter corrigere, & propter bonum commune denuntiare ecclesiæ extra iudicium, quamuis non possit rem petere in iudicio litigando.

Ex his dicunt, quod præceptum Domini (*si peccauerit in te frater tuus* &c.) extendebatur ad omnes, vt Fratrem suum peccantem corrigerent, non vt res aliquas temporales in iudicio repeterent: quia ex quo ius positiuum distinctum contra gratiam seu licentiam in rebus temporalibus non habebant, non poterant res repetere pro eis in iudicio litigando: poterant tamen, quando esset cognitum peccatum fratris, ecclesiæ nuntiare, si ex admonitione secreta correctus non fuisset (*corripe eum inter te & ipsum solum.*) Non vt res temporales recuperes, sed vt Fratrem tuum lucreris, (*dic ecclesiæ*) non temporalia repetendo, si omnia abdicasti, sed peccatum Fratris indicando, vt corrigatur, & alii à peccato consimili caueant. (*Si autem non audierit ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus & publicanus,*) quicunque sit iste frater, siue subditus, siue prælatus, imo etiam si Papa in his, in quibus subest correctioni ecclesiæ, vt in causa hæresis, & in criminibus in quibus incorrigibilis videretur, non audit ecclesiam, pro ethnico & publicano debet haberi (*conquererentur ecclesiæ de iniuriantibus sibi*) verum est quod Apostoli debebant conqueri de iniuriantibus, quando cō queri expediebat, quando autem non expediebat conqueri: tunc conqueri non debebant: quia illud erat præceptum affirmatiuum. Ideo non obligabat pro semper, veruntamen conquerendo non habuerunt res temporales repetere, sed debuerunt procurare correctionem fratris & bonum commune cum debitis circumstantiis tantum. Ex hoc isti concludunt, quod cum dictum præceptum Christi ad omnes & singulos extendatur, sic quod papa, cum sit frater merito reputandus, si hæreticam prauitatem incurrat, & hæresim publice dogmatizet: licet cuilibet Christiano ipsum ecclesiæ de hæresi nuntiare.

Cap. CXII.

S*Ed quod verba prædicta Matth. 5. non solum perfectis, sed generaliter intelligantur omnibus esse dicta, ex to po tet, quia illa verba sunt dicta in illo magno sermone Domini in monte, qui continetur Matth. 6. & 7. cap. in fine autem 7. cap. Dominus concludens sic dicit* : Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro prudenti, qui ædificat domum suam supra petram *&c. Et sequitur* : Et omnis qui audit verba mea hæc & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificauit domum suam supra arenam, *cum ergo non dixerit, quod omnis qui audit verba mea : sed dixerit verba mea hæc : & facit ea assimilabitur viro sapienti, qui vero audit & non facit similis erit viro stulto : apparet quod non solum perfectis sunt dicta verba prædicta: imo & imperfectis, cum omnibus illa seruantibus promittatur præmium; & omnibus non seruantibus, pœna. Pro hoc etiam facit, quod Christus Apostolis Matth. vltim. dicit* : Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. *Ex quibus etiam clare patet, quod mandata data discipulis, sicut illa data fuerunt, cum nondum essent Apostoli, vt patet ex prædictis, intelliguntur omnibus data, & hoc tenet Augustinus in libro de Sermone Domini in monte.*

Hic iste impugnatus ostendit, quod prędicta verba de non contendendo, nec repetendo in iudicio temporalia, omnibus dicta fuerunt, quod duabus auctoritatibus euangelicis probare conatur: & vltimo asserit Augustinum hoc expresse tenere.

Isti impugnatores dicunt, quod licet hic contenta secundum bonum intellectum, non secundum intellectum istius, possint veritatem habere, sicut super literam apparebit: tamen aperte dictis suis præcedentibus contradicunt. Nam sicut patet *c.107.* ipse dicit, quod illud quod in euangeliis prædictis dicitur, non potest de perfectis intelligi, hic autem dicit, quod non solum perfectis, sed generaliter omnibus dicta fuerunt, quæ est contradictio manifesta, cum perfecti inter omnes debeant computari.

(*Non solum perfectis : sed generaliter omnibus intelliguntur esse dicta*) Verum est, quod omnibus dicta fuerunt: sed diuersimode diuersis. Perfectis enim per votum abdicationis proprietatis omnium in speciali & in communi præceptorie dicta fuerunt, & tales fuerunt Apostoli. Aliis autem pro multis casibus dicta fuerunt sub consilio, quantum ad opus exterius. Pro aliquo autem casu secundum præparationem animi tantum, vt inferius apparebit, (*Quod continetur*) magis dixisset grammatice, *qui continetur*. (*Qui audit verba mea hæc & facit ea,*) scilicet quæ facienda & prout facienda sunt iniuncta. Aliqua enim in dicto sermone dicta sunt informatorie siue instructorie: vt, *Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum* &c. Aliqua commendatorie seu laudatorie: vt, *vos estis sal terræ: vos estis lux mundi*, aliqua præceptorie: sicut, *diligite inimicos vestros. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus* &c. *Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo* &c. *Attendite à falsis Prophetis* &c. Et multa alia omnibus præceptorie dicta sunt, quędam vero dicuntur aliquibus consultorie, & aliquibus præceptorie: sicut, *Qui vult tecum in iudicio contendere* &c. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Nolite solliciti esse in crastinum.* Qui ergo facit verba prædicta quantum ad ea, quæ præceptorie dicta sunt, assimilabitur viro sapienti, non enim voluit Christus, quod stricte loquendo omnia quæ dixerat facerent sibi obedientes. Inter eadem enim verba continetur, quod pater cœlestis solem suum facit oriri super bonos & malos, nemo tamen facit solem oriri super bonos & malos, (*assimilabitur viro prudenti*) textus est, *viro sapienti*, (*qui ædificat domum suam*) sed textus est, *qui ædificauit* (*& non facit ea*) scilicet quæ præceptorie omnibus sunt iniuncta, (*non solum perfectis sunt dicta verba prædicta imo & imperfectis*) concedendum est, quod verba illa imperfectis consultorie dicta

fuerunt

fuerunt (*docentes eos seruare omnia*) seruare est communius, quam facere : & ideo omnia, quæ Christus docuit, seruanda sunt : quia cum fide vera reuetenda & amore iugiter recitaoda, quamuis non omnia siut facienda, sic loquitur Athanasius in Symbolo dicens : *quam salutes fidem nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit, absque dubio in aeternum peribit (Quæcunque mandaui vobis)* quia omnia seruanda sunt per fidem vel operationem.) *Ex quibus etiam clare patet, quod mandata data discipulis sicut illa fuerunt data cum nondum essent Apostoli, vt patet ex prædictis, intelliguntur omnibus data*) ex dictis verbis Christi nude acceptis, *Euntes docete*, &c. non plus potest concludi, quod illa quæ continentur in sermoue prædicto; omnibus data fuerunt, quam quod omnia quæ dixit Christus Apostolis *Matthæi decimo, & Lucæ vndecimo*, quando misit eos ad prædicandum, omnibus dicta fuerunt, quia illa verba *Euntes docete omnes gentes*, &c. dixit Christus tam post prædictum sermonem, quam post præcepta, quæ dedit Apostolis, quando eos ad prædicandum destinauit.

Verba igitur scripturæ diuinæ sane intelligenda sunt, sicut à sanctis Patribus noscuntur exposita : & non ad omnem sensum, qui ex eis potest capi, trahenda, quod tamen iste tanquam Theologicæ facultatis ignarus, vtpote qui nunquam Theologiæ studium frequentauit, sola auctoritate & potentia, absque literarum sacrarum peritia, fretus, facere in tota ista constitutione molitur, vt isti dicunt. (*Et hoc tenet Augustinus in libro de sermone Domini in monte.*) Augustinus tenet, quod omnibus dicta fuerunt : sed non omnibus præceptorie, quantum ad opus exterius.

Cap. CXIII.

Item illud *Apostoli prim. ad Corinthi. sext.* Iam quidem delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis ? quare non magis fraudem patimini ? sed vos iniuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus, &c. *non intelligitur dictum talibus personis, de quibus loquitur iste hareticus, scilicet qui à se dominium omnium temporalium abdicarunt, contenti solo simplici vsu facti. Loquebatur enim Apostolus Corinthiis conuersis ad fidem : qui quidem non renunciauerant bonis suis, nec ad inuicem communicauerant sibi, vt patet prim. ad Corinthi. vltim. in principio, vbi Apostolus hortatur eos, vt collectas inter se facerent deferendas Hierosolymis sanctis, sic dicens :* de collectis quæ fiunt in sanctis, sicut ordinaui in ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite per vnam sabbati. Vnusquisque autem vestrum apud se reponat recondens, quod ei placuerit. *Hæc autem non facerent, si nihil haberent : & patet, sicut in articulo proximo latius continetur. Augustinus autem dicit, quod non legitur, quod conuersi ex gentibus communicauerint sua, quare patet, quod dictum Apostoli nihil pro ipso hæretico facit : quia non loquitur de perfectis, sicut ipse perfectos accipit, scilicet qui abdicauerunt omnium temporalium dominium solo simplici vsu facti contenti : sed loquitur omnibus Corinthiis ad fidem conuersis, qui dominium temporalium retinuerant sibi. Sane secundum hoc videtur, quod fidelibus non liceat litigare sine peccato : quod esset nimis durum.*

Postquam iste impugnatus conatus est ostendere, quod appellans male intelligit verba Christi, de non contendendo in iudicio : Hic probare molitur, quod male intelligit auctoritatem Apostoli *prim. Corinth. sext.* de eadem materia ostendens, quod verba Apostoli non intelliguntur dicta iis, qui omnium temporalium abdicauerunt dominium, contenti solo simplici vsu facti, quod ostendit primo ostensiue sic, Apostolus loquebatur Corinthiis conuersis ad fidem, sed illi non renunciauerant bonis suis, ergo &c. Secundo ibi : *Sane secundum hoc*, probat idem ducendo ad inconuenieos : quia si hoc esset, nulli fideli litigare liceret absque peccato.

Sed dicunt isti impugnatores, quod hic enormiter errat. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod auctor alicuius doctrinæ sæpe licet alicui vel aliquibus specialiter librum suum intitulet, non tamen vult alios doctrina sua carere : imo etiam intendit alios informare. Et ex illo dicunt, quod licet Apostolus specialiter scripserit Corinthiis ipsis : tamen solis loqui minime intendebat, & ideo non tantum ex intentione loquebatur Corinthiis, sed etiam verba prædicta locutus est perfectis, quos per doctrinam suam voluit informare, volens omnes perfectos & imperfectos Corinthios & alios, qui lecturi erant, & secundum doctrinam ipsius ad pacificam conuersationem absque contentione & litigio in iudicio instigare, præcipue tamen volebat perfectos & qui omnium abdicauerunt proprietatẽ inducere, ne in iudicio litigarent : quia magis vitiosum est in abdicãtibus omnium proprietatem in iudicio litigare, quam in aliis, si ergo verba sua intelligi debent de Corinthiis, qui non renunciauerant bonis suis secundum istum : multo magis verba sua exhortatoria, non increpatoria, ad illos, qui bonis suis renunciauerant, debent intelligi esse dicta, si enim Corinthii, qui non renunciauerunt temporalibus suis, debuerunt magis iniuriam accipere, & magis fraudem pati, quam in iudicio litigare : multo magis hoc debebant illi, qui renunciauerunt omnibus bonis suis. Et per hoc patet, quod ratio sua prima non concludit, quia verba Apostoli intelliguntur dicta Corinthiis & aliis perfectis & imperfectis habentibus proprietatem & non habentibus. Secunda etiam ratio non concludit, quia, sicut post declarabitur, litigare in iudicio non semper est peccatum, nec appellans dicit quod semper est peccatum.

(*Iam quidem delictum est in vobis, quod iudicia habetis*) Indicia ſcilicet & litigia, quæ ex auaritia & cupiditate procedunt, talia enim indicia nunquam ſunt ſine peccato illins, qui litigat ex auaritia vel cupiditate. Sunt vero verba iſta Apoſtoli increpatoria, quæ ad omnes ſiue habentes proprietatem ſiue carentes, qui huinſmodi quærunt iudicia, extenduntur (*quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini*) iſta verba ſunt exhortatoria: quia per iſta intendit omnes Corinthios & alios inducere, vt magis fraudem ſuſtineant, quam ex auaritia iudicia quærant, (*ſed vos iniuriam facitis & fraudatis*) iſta ſunt verba increpatoria, quibus increpat non omnes Corinthios, quia nec omnes talia faciebant: ſed increpat omnes in talibus vitioſos Corinthios & alios. (*Non intelligitur dictum talibus perſonis, de quibus loquitur iſte*) bic errat, quia & illis & aliis intelligitur eſſe dictum, quantum ad verba exbortatoria: quantum vero ad verba increpatoria, intelligitur eſſe dictum illis Corinthiis, qui vitioſi fuerunt, & etiam aliis omnibus, qui vitioſi fuerunt. (*Loquebatur enim Apoſtolus Corinthiis conuerſis ad fidem*) eis ſpecialiter intitulando ſuam epiſtolam, ex intentione tamen aliis credentibus loquebatur, cupiens eos, ſicut & Corinthios, per prædictam epiſtolam ſalubriter informare.

Ad aliorum enim doctrinam ipſe ſcripſit prædictam epiſtolam. Vnde de iſta epiſtola, ſicut & de tota Scriptura ſacra, poſſunt dicere vniuerſi fideles: quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. (*Qui quidem non renunciauerunt bonis ſuis*) potuit eſſe, qnod aliqui renunciauerunt bonis ſuis, licet non omnes, (*bortatur eos vt collectas inter ſe facerent, &c.*) Illud non concludit efficaciter: qnia poterat eſſe, quod aliqui renunciauerunt bonis ſuis, & illos poterat Apoſtolus exhortari ad faciendas collectas.

(*Auguſtinus quoque dicit, quod non legitur quod conuerſi ex gentibus communicauerint ſua.*) Auguſtinus intelligit, quod non legitur, quod aliqua tota eccleſia in principio ſuæ conuerſionis communicauerat omnia ſua, ſicut fecit prima eccleſia conuerſa ex Iudæis (*non loquitur de perfectis*) imo loquitur de perfectis & de aliis (*ſicut ipſe perfectos accipit ſcilicet qui abdicauerunt, &c.*) ipſe ſic & aliter accipit perfectos, (*loquitur omnibus Corinthiis ad fidem conuerſis*) ſi intelligat, qnod Apoſtolus omnia verba præſcripta tam increpatoria, quam exhortatoria loquatur omnibus Corinthiis ad fidem conuerſis, non bene dicit, quia multi erant boni inter eos, qui talia increpanda minime faciebant: de verbis exhortatoriis poteſt veritatem habere ſub bono intellectu, (*qui dominium temporalium retinuerant ſibi*) probare non poteſt, quod omnes Corinthii retinuerunt ſibi temporalium dominium (*ſecundum hoc videtur quod fidelibus non liceat litigare ſine peccato.*) Hic non ſequitur ex prædictis, quod Corinthii litigauerint cum peccato: & tamen de iſta materia in ſequentibus latius differetur.

Cap. CXIV.

Et *ideo dicendum, quod præcepta illa Matthæi quinto data*: ſi quis te percuſſerit in vna maxilla, præbe ei & alteram: *&*, Qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: *&*, quicunque angariauerit te mille paſſus, vade cum eo & alia duo, *ſecundum quod Auguſtinus dicit in libro de ſermone Domini in monte, non ſunt ſemper ſeruanda in executione operis: ſed ſemper in præparatione animi ſunt habenda, vt ſcilicet ſimus parati hoc facere & ſuſtinere, quando caruas hoc requiret, & recitatur 23. quæſtion. 1. cap. paratus.*

In parte præcedenti oſtendit, quod dictæ auctoritates non faciunt ad propoſitum appellantis: Hic mentem ſuam circa auctoritates prætactas explicat manifeſte, & diuidit in tres partes, quia primo dicit, quomodo intelligit tres auctoritates ſumptas ex *Mattha. quinto.* Secundo exprimit, qualiter intelligit verba Apoſtoli. Tertio probare nititur ex ſcripturis, quod auctoritates ſumptæ ex *Matthæo quinto* ita debent intelligi, ſicut ipſe exponit. Secunda in parte immediate ſequenti, ibi: *& propter hoc Apoſtolus.* Tertia ibi: *nec per ſacram Scripturam*, dicit ergo primo, quod præcepta illa *Matthæi quinto* non ſunt ſemper ſeruanda in executione operis: ſed ſemper in præparatione animi ſunt habenda.

Sed dicunt iſti impugnatores, quod quia indiſtincte dicit illa præcepta, quorum vnum eſt negatiuum & aliud affirmatiuum, non eſſe ſeruanda in executione operis, ſed in præparatione animi ſemper habenda: non diſtinguens inter iſtos & illos, qui non debent ſemper prædicta præcepta in operis executione ſeruare, errat aperte.

Ad euidentiam autem iſtius totius materiæ dicunt aliqua eſſe notanda, quorum primum eſt, quod ſicut habere diuitiarum dominium in ſpeciali non eſt malum ſecundum ſe: imo poſſunt haberi, acquiri & conſeruari abſque peccato: ita repetere in iudicio diuitias proprias non eſt ſecundum ſe peccatum, imo abſque peccato etiam veniali repeti poſſunt non ſolum extra iudicium, ſed etiam in iudicio.

Quod vero habere diuitiarum dominium non ſit de ſe peccatum, patet aperte. Nam multi ſancti abſque peccato diuitias poſſidebant. Abraham enim Iſaac & Iacob, Moyſes, Aaron, Samuel, Dauid & alii ſancti multi abſque peccato diuites extiterunt, hinc eſt quod ſancti Patres in Gangrenſi concilio, vt habetur *trigeſim. diſtinction. capitul. hæc ſcripſimus*, dixerunt: *diuites cum*

iuſtitia

iustitia & operibus bonis non abiicimus. Hic etiam dicit Glossa duodecim. quæstion. prim. Clericus: *Non est peccatum habere diuitias, si adsint opera bona*, potest igitur diuitiarum dominium propriarum haberi sine peccato, sic etiam possunt repeti in iudicio sine peccato: teste beato Augustino, qui, vt habetur *decim. quart. quæstion. prim. capitul. quod debetur*, ait: *Quod debetur etsi benigne remittitur, non tamen inique repetitur*. Ex quibus verbis datur intelligi, quod illud quod debetur, præsertim tanquam proprium, non inique repetitur, diuitiæ ergo propriæ absque iniquitate repeti possunt.

Secundo notant isti, quod licet diuitiæ absque peccato possint haberi: melius tamen est omnium diuitiarum dominium abdicare propter Deum, sicut *supra capitulo quinto* auctoritatibus Ambrosii & Augustini & Bernardi probatum existit, quibus etiam concordat Hieronymus ad Ebidiam dicens: *vis esse perfecta & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli, vende omnia quæ habes, & da pauperibus*, &c. & post: *non vis esse perfecta, sed secundum gradum tenere non dimittendo omnia tua quæ habes, da filiis, da propinquis: nemo te reprehendit, si inferiora secteris, dum modo scias illam tibi iure prælatam: quæ elegerit prima*. Ex quibus verbis euidenter colligitur, quod abdicatio proprietatis omnium temporalium diuitiarum proprietati earum præfertur, vnde dicere, quod abdicare omnium proprietatem non est melius quam diuitias retinere: est error Vigilantii hæretici, de quo dicit Hieronymus: *Quod autem asserit eos melius facere qui vtantur rebus, & paulatim fructus possessionum diuidant, quam illos qui possessionibus venundatis simul omnia largiuntur, non à me ei, sed à Deo respondebitur: Si vis esse perfectus, vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* sic ergo patet, quod licet habere diuitias non sit de se peccatum: melius tamen est omnium diuitiarum dominium abdicare, vnde & ad perfectionem spectat omnium diuitiarum dominium abdicare, sicut supra est probatum.

Tertio notant isti, quod sicut melius est omnium abdicare dominium, quam diuitiarum dominium retinere: ita melius est simpliciter nulla temporalia in iudicio repetere, quamuis repetere possit quis propria sine peccato, hoc notabile ex præcedenti colligitur euidenter,

Quarto notant, quod sicut licet diuitiæ possint haberi sine peccato, tamen raro & vix habentur sine peccato: sic licet repetere diuitias possit esse sine peccato, tamen repetere in iudicio diuitias vel quæcunque temporalia raro & vix inueniitur sine peccato, quod diuitiæ raro vel vix habeantur sine peccato, innuit ipse Saluator dicens Matthæi decimo nono. *Diues difficile intrabit in regnum cælorum*, & Lucæ decimo octauo, ait: *quam difficile qui habent pecunias intrabunt in regnum cælorum*. Ex his datur intelligi, quod diuitiæ vix habentur sine peccato: quia solum peccatum facit difficultatem intrandi in regnum cælorum.

Item Gregorius, vt habetur *distinction. vigesim. quint. capitul. quasi*, loquens de peccato curæ rei familiaris, ait: *Peccatum cura rei familiaris, quæ vix sine culpa agitur, vel ab ipsis qui culpam qualiter declinare debeant sciunt*. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod possessio temporalium, quæ sine cura rei familiaris esse non debet, vix sine culpa agitur: & ita temporalium dominium vix habetur sine peccato.

Quod etiam repetere in iudicio sua vix sine peccato fiat, probatur: quia non minus implicat ad peccatum in iudicio litigare, quod negociationis officium exercere, sed secundum Leonem Papam, vt habetur *de pœnitentia distinction. quint. capitul. qualitas; difficile est inter ementis vendentisque commercium non interuenire peccatum*, ergo non minus difficile est sine peccato in iudicio litigare, quam negotiationis officium exercere, & confirmatur hæc ratio: quia sicut quasi naturale est in contrahentibus se inuicem decipere: ita quasi naturale est in litigantibus se inuicem velle decipere ad suum intentum habendum, sicut ergo negotiationis officium difficile est exercere sine peccato: ita difficile est in iudicio litigare sine peccato.

Quinto notant, quod in scripturis diuinis & sanctorum non solum dissuadentur illicita, sed etiam quædam licita, quæ implicant ad peccatum, sicut enim Christus perfectis, vtpote discipulis, dissuasit thesaurizare in terra *Matthæi sexto*, & tamen thesaurizare est licitum: sic etiam dissuasit cogitare de crastino, quod tamen non est illicitum reputandum, sic etiam habere diuitias, quia implicant ad peccatum, & plenæ sunt periculis, dissuadetur, hinc etiam Gregorius in Moralibus ait: *Solus ipse in illicita non cadit, qui se à licitis caute restringit*.

Sexto notant, quod licitum est Christianis, imo expediens, quamuis non toti communitati, se voto astringere ad non faciendum & non habendum illa, quæ implicant ad peccatum, sine quibus contingit vitam præsentem transigere, & officia necessaria exercere. Nam fugere occasiones peccandi est laudabile: & per consequens se astringere per votum ad fugiendum occasiones peccandi, sine quibus vitam contingit sustentare, & officia necessaria exercere, est laudabile reputandum.

Quod beatus Hieronymus contra Vigilantium, qui statum secularem statui religionis conabatur præferre, videtur asserere, quærens enim in persona Vigilantii hæretici, ait: *Cur pergis ad eremum?* & respondet dicens: *vt te non audiam, neu videam, vt furore non mouear, vt tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne me forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus*

amplexus. Respondebis hic: Noli fugere, sta in facie, aduersariis armatem obsiste, vt postquam viceris, corone-ru, fateor imbecillitatem meam : nolo spe pugnare victoria, ne perdam aliquando victoriam, si fugero gla-dium, deuitaui : si stetero, aut vincendum mihi est aut cadendum. Quid necesse habeo certa dimittere, & etiam certare? nulla securitas est vicino serpento dormire : potest fieri vt me non mordeat, & tamen potest fieri vt aliquando me mordeat. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiam, & omnia vitia quæ vi-tantur solitudine, & ideo vrbium frequentias declinamus, ne facere compellamur, quæ nos non tam natura cogit facere quam voluptas. Ex his verbis datur intelligi, quod licet intrare religionem, quæ sine voto non accipitur, ad fugiendum occasiones peccandi : & per consequens licet Christiano se voto astringere ad non faciendum, & non habendum illa, quæ implicant ad peccatum, quod de illis debet intelligi, sine quibus contingit & humanam sustentare naturam, & officia necessaria exercere.

Sunt enim aliqua, quæ implicant ad peccatum: sicut bibere, comedere & dormire, & alia hu-iusmodi, sine quibus vita non sustentatur humana, sine etiam acquisitione scientiæ non potest præ-dicator euangelicus prædicationis officium exercere : & tamen scientia quodammodo implicat ad peccatum, quia *scientia inflat*, teste Apostolo.

Septimo notant, quod inter præcepta Christi, vel consilia posita in sermone Domini in monte, quædam sunt negatiua & quædam affirmatiua, negatiua sunt : vt, *non resistere malo : non con-tendere in iudicio : non repercutere : non thesaurizare in terra : non sollicitari superflue* de temporalibus: & huiusmodi, quædam autem sunt affirmatiua : vt, *dimittere pallium : præbere alteram maxillam*: & huiusmodi.

Octauo notant : quod ad perfectionem spectat sæpe velle vel desiderare aliquid fugere: & tamen in casu meritorium est illud suscipere vel etiam exercere : sicut perfectorum est velle seu desiderare fugere prælationes & ecclesiasticas dignitates, & tamen in casu tales dignitates su-scipere est meritorium & laudabile: sicut per Augustinum, & Gregorium, quorum auctoritates ponuntur *octau. quæstion prim. capitul. in scripturis : & capit. qui episcopatum*, patet aperte. Prædi-cta ad propositum applicando dicunt isti, quod Christus illa quæ necessaria sunt in prædictis præceptis, suasit discipulis, in communi, in omni tempore, in operis executione seruare : quæ quæ tamen Apostolis imposuit sub præcepto, & ideo eum non contendere in iudicio, sicut ne-cessarium Apostolis imposuit sub præcepto, & aliis saltem aliquibus suasit omni tempore di-ctum præceptum, scilicet non contendere in iudicio, in operis executione seruare. Illa vero, affirmatiua sunt in dictis præceptis, scilicet percutienti in vna maxilla præbere alteram, di-mittere pallium absque violentia, cum angariante mille passus ire & alia duo, non imposuit A-postolis sub præcepto : nec suasit aliis omni tempore seruare in executione operis, sed secundum præparationem animi.

Ratio autem differentiæ est : quia velle omni tempore in executione operis pro tempora-libus rebus non contendere in iudicio ad perfectionem spectat : & ideo sub voto cadere po-test : & per consequens suaderi potest, dimittere autem cuique pallium absque omni violentia ad perfectionem non spectat : imo sæpe ad malitiam vel stultitiam pertinere dignoscitur, gra-tis enim dimittere pallium rapienti ad malum finem fraternæ dilectioni repugnat, qua quis à peccato, si potest, debet alium reuocare, & similiter est de aliis præceptis affirmatiuis, & ideo quantum ad ista, seruanda est doctrina Augustini, qui, vt habetur in præallegato capitulo, *pa-ratus*, ait : *Ista præcepta sunt magis ad præparationem cordis quam ad opus, quod in aperto fit, vt teneatur in secreto animi patientia cum beneuolentia, in manifesto autem id fiat, quod eis videtur prodesse, quibus bene vel-le debemus.*

Nec talia affirmatiua respectu cuiuslibet sub voto cadere debent. Non enim est licitum alicui vouere, quod omni volenti tunicam suam tollere, pallium libere dimittet eidem, quam-uis sub voto cadere possit, nunquam velle pro tunica contendere in iudicio, similiter nullus de-bet vouere, quod quicunque angariauit eum mille passus, ibit cum eo alia duo : cum hoc pos-sit vergere in detrimentum salutis, teste Sapiente, qui ait Ecclesiastici octau. *tum audace non eas in via ne forte grauet mala sua in te.* Talia autem semper ad præparationem cordis non quantum ad opus exterius sunt seruanda. Non contendere autem in iudicio, licet in opere omni tempo-re seruare, & sub voto cadere potest : & ideo Christus hoc Apostolis imposuit sub præcepto quantum ad opus, & aliis nonnullis suasit, & quod Christus hoc imposuerit Apostolis, quantum ad executionem operis ostendunt isti.

Quibus imponitur proprietatem & ius positiuum in rebus temporalibus non habere, ne-que in speciali, neque in communi, quantum ad communitatem specialem eisdem imponitur, nec nomine proprio nec nomine suæ communitatis specialis pro rebus temporalibus litigare: quia sine iure proprio vel communi non potest quis pro temporalibus in iudicio litigare, sed Christus imposuit Apostolis proprietatem & ius positiuum in temporalibus non habere, nec in speciali neque in communi, quantum ad communitatem specialem Apostolorum, ergo imposuit eis prædicto modo pro temporalibus in iudicio minime contendere.

Secundo ostendunt, quod aliis hoc idem suasit. Primo sic : Christus suadens non conten-de-

tendere in iudicio, suasit illud quod est melius, sed nolle contendere in iudicio, est melius quam contendere, ergo hoc Christus quantum ad executionem operis, suasit.

Secundo sic: Christus per dictum præceptum dissuasit illud opus, quod vix sine peccato potest exerceri, sed contendere in iudicio vix potest exerceri sine peccato, ergo Christus dissuasit, quantum ad operis executionem contendere in iudicio, & per consequens suasit non contendere.

Tertio sic: Per dictum præceptum vel consilium dissuasit illud, quantum ad contentionem in iudicio quod implicat ad peccatum, licet non sit de se peccatum, sed actualiter quantum ad opus contendere in iudicio implicat ad peccatum, ergo Christus hoc dissuasit in prædicto consilio, & per consequens suasit non contendere in iudicio non solum quantum ad præparationem cordis, sed etiam quantum ad opus.

(Prebe illi & alteram) Licet hoc semper sit seruandum, quantum ad præparationem cordis, & non sit semper seruandum, quantum ad opus exterius: imo aliquando hoc seruare esset peccatum, & contra caritatem fraternam, puta si percutiens per correctionem fraternam posset corrigi de peccato commisso, & reuocari à peccato committendo. Et ita licet in opere exteriori hoc seruare sit quandoque illicitum: Tamen non repercutere semper est licitum. Et ideo licitum est nonnullis ad non repercutiendum se voto astringere: sed nulli est licitum, se voto astringere ad præbendam maxillam alteram percutienti, & ita inter negatiuum & affirmatiuum aperte differentia reperitur. *(Vade cum eo alia duo)* hoc etiam seruare in opere exteriori potest esse illicitum ex multis causis, quas longum esset enarrare, & ideo hoc nequaquam sub voto cadere potest *(qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium)* hoc est, non contendas pro tunica & dimitte pallium: & ita in dictis verbis aliquid insinuatur negatiue, & aliquid affirmatiue.

Negatiuum omni tempore seruare multis est licitum, & ideo licite sub voto cadere potest: & ita potest suaderi pro omni tempore, quantum ad operis executionem, sed secundum nulli pro omni tempore & in omni casu potest esse licitum, sicut ostensum est prius, & ideo sub voto cadere nequaquam debet respectu cuiuscunque personæ indifferenter, licet possit forte cadere sub voto in aliquo respectu illius, cui promitteret obedientiam per votum, *(secundum quod Augustinus dicit)* Augustinus intendit de affirmatiuis, non de negatiuis, sicut dictum est.

Cap. CXV.

E*T propter hoc Apostolus non simpliciter dixit prima ad Corinth. sext. quare non iniuriam accipitis? sed dixit:* Quare non magis iniuriam accipitis? *& quod hoc eis simpliciter non interdixit, patet ex eo, quod in præcedenti capitulo prima Corinth quint. amplius reprehenderat Corinthios, qui erant negligentes in iudicio faciendo, dicens eis:* Nonne de his, qui intus sunt vos iudicatis? *Item in præallegato capitulo prima Corinth. sext. Apostolus Corinthios reprehendebat, quia coram infidelibus litigabant & iudicium subibant, dicens:* Audet *(id est præsumit)* aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari, *(id est iudicium subire)* apud iniquos & non apud sanctos, *id est fideles. Item ostendebat, quod hoc ad fideles pertinebat dicens:* Et si in vobis *(id est per vos)* iudicabitur mundus *(id est mundani)* indigni estis qui de minimis *(scilicet temporalibus)* iudiceris: *quasi dicat, non: quia qui maioribus, multo fortius minoribus est dignus, & sequitur:* Secularia igitur iudicia, si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicium, *hoc autem dicebat ipsis ironice, vnde subdit:* ad verecundiam vestram dico *(subaudi, quia curritis ad iudicia infidelium.)* Non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem & fratrem suum, sed frater cum fratre in iudicio contendit, & hoc apud infideles. *Deinde reprehendit eos, quia iniuste & fraudulenter fratres suos ad iudicium trahebant, dicens:* Iam quidem omnino delictum est in vobis, quia iudicia habetis inter vos, *scilicet fraudulenta & iniuriosa, vnde sequitur:* sed vos iniuriam facitis & fraudatis & hoc fratribus. *Et quod de fratribus, qui fraudulenter trahebant fratres ad iudicium, intellexerit Apostolus, patet, quia statim subiunxit:* An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt: *eos agere inique supponens. Vnde patet, quod Apostolus non interdixerit simpliciter Corinthiis conuersis ad fidem litigare: imo quod eis liceret ex multis, vt patet ex prædictis, ostendit, & ideo subiunxit:* Omnia mihi licent. Glossa: Omnia mea licet repetere mihi.

In parte ista iste impugnatus, qualiter intelligat verba Apostoli sæpe dicta de iudicio, manifestat dicens, quod Apostolus non simpliciter interdixit Corinthiis iudicia seu contendere in iudicio: sed interdixit eis tantummodo iudicia fraudulenta & iniuriosa. Vnde postea ostendit, quod eis non simpliciter interdixit iudicia, & hoc primo sic: qui reprehendit aliquos de non faciendo iudicium, non simpliciter interdicit eis iudicium, sed Apostolus reprehendit Corinthios de non faciendo iudicium, ergo, &c. Secundo sic: qui reprehendit aliquos, quod litigant coram infidelibus, ostendens, quod debent coram fidelibus litigare, non simpliciter interdicit eisdem litiga-

litigare, sed Apostolus reptehendit Cotinthios, qui coram infidelibus litigsbant, ostendens quod debeteat coram fidelibus litigare, & iudices constiuere sapientes: ergo, &c. Secundo ibi: *Deinde reprehendit*, ostendit quod Apoltolus simpliciter intetdixit Corinthiis iudicia fraudulenta & iniuriosa per illud; *iniqui regnum Dei non possidebunt*. Tertio ibi: *Et ideo subiunxit*, ostendit auctoritate Apostoli & Glossæ quod licet reporete sua.

Sed isti impugnatores dicunt eum ertare, cnm asserit, quod Apostolus solummudo interdixit Cotinthiis iudicia, seu litigia fraudulenta & iniuriosa, & cotam infidelibus: & quod alia iudicia minime reprehendit, nec alia dissuasit.

Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum, quod sicut diuitiarum possessio non solum reprehenditut, interdicitur, & dissuadetur, quando diuitiæ acquiruntur iniuste: sed etiam quando amore nimio diliguntur, dissuadentur etiam diuitiæ: quia ad inordinatum amorem implicant & peccata, sic in iudicio pro temporalibus litigare non solum reprehenditur & interdicitur, quando quis fraudulenter & iniuriose litigat in inditio: sed etiam quando ex auaritia, vel alia mala radice proceditur, quamuis nihil in opere exteriori vel verbo secundum se illicitum committatur: licet opus exrerius sit illo tempore malum, propter malitiam actus interioris, litigia vero licita non reprebenduntur, cum dissuadentur propter hoc, quia implicant ad peccata, & vix inueniuntur sine peccato. Ex hoc patet, quod erroneum est dicere, Apostolum non interdixisse simpliciter nisi iudicia fraudulenta & iniuriosa: quod prubatur sic. Apostolus prim. ad Corinth. sexto. interdixit Corinthiis, & aliis omnia omnia litigia illicita & iniqua: propter quod dicit: *An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt*, quasi diceret determinate omnia iniqua iudicia: quia *iniqui regnum Dei non possidebunt*, sed multa sunt iniqua iudicia seu litigia, siue contentiones iniquæ & illicitæ, præter fraudulenta & iniuriosa, ergo non solum interdicit Apostolus simpliciter litigia fraudulenta & iniuriosa: sed etiam alia multa, quæ sunt iniqua, siue ex iniqua intentione, siue ex alia iniquitate quacunque.

Secundo dicunt ipsum errare, cum insinuat quod Apostolus licita litigia minime dissuasit, sed magis eos voluit litigare.

Quod enim hoc sit erroneum, probatur sic. Apostolus dissuasit omnia litigia, quæ implicant ad peccatum, sed litigia etiam licita implicant ad peccatum, teste Chrysostomo super Matthæum, qui ait: *Omne iudicium, irritatio cordis est, & malarum cogitationum radix. Nam si videris, quod causa fraudibus & pecuniis expugnetur, & tu similiter causa tua adesse festinas, etsi ab initio hoc consilium non habuisti.* Ex quibus euidenter habetur, quod litigium etiam in principio iustum & licitum irritatio cordis est & malarum cogitionum radix: & per consequens implicat ad peccatum, ergo tale iudicium Apostolus dissuadet.

Sed forte dices, quod secundum Chrysostomum, iudicium seu litigium tunc est irritatio cordis & malarum cogitationum radix, quando est ex alia parte fraudulentum.

Sed hoc non obstat: quia non solum tunc litigium est irritatio cordis & malarum cogitationum radix, quando est ex parte alia fraudulentum: sed etiam quando non est fraudulentum ex alia parte, sæpe enim est irritatio cordis, si iudex non potest aut non vult statim ad litigantis voluntatem proferre sententiam. Frequenter etiam est irritatio cordis ex sollicitudine, quam circa productionem instrumentorum & testium, & circa alia quæ iudiciarius ordo requirit, expedit adhibere, quare constat aperte, quod litigium etiam licitum non solum propter fraudulentiam aduersarii, sed etiam propter multa alia implicat ad peccatum.

Secundo sic: Apostolus dissuadet illa litigia, quæ discordias & odia pariunt, sed litigia etiam non fraudulenta discordias & odia pariunt, teste beato Remigio, qui super epistolam prim. ad Corinth. sext. ait: *Accusatio litem, lis discordiam, discordia odium generat*, ergo Apostolus etiam alia litigia quam fraudulenta dissuadet.

Tertio sic: Apostolus dissuadet omnia litigia, quæ dissuadentur à Christo, cum dicit Matthæi quinto, *qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*, & Luc. sext. cum dicit: *qui aufert quæ tua sunt, ne repetas*, sed Christus in verbis prædictis dissuasit non solum litigia fraudulenta, sed etiam alia, teste Remigio, qui vbi prius ait: *ideo Apostolus dixit in veritate omnino delictum est in vobis, qui contra præceptum Domini agitis, qui dixit, si quis aufert quæ tua sunt ne repetas, & qui verbo pacem suam commendauit, quare non magis damnum sustinetis, vt præceptum Domini custodiatis?* Ex quibus verbis datur intelligi, quod Dominus dissuasit litigare pro rebus ad litigantem pertinentibus, & per consequens dissuasit non solum litigia fraudulenta, sed etiam alia, ergo Apostolus etiam alia dissuasit.

Quarto sic: Illi cui suadetur magis iniuriam suscipere, quam pro temporalibus litigare, dissuadetur litigium de se licitum, & non solum fraudulentum, sed Apostolus suadet magis iniuriam suscipere, quam pro temporalibus litigare, dicens: *quare non magis iniuriam accipitis?* quam scilicet pro temporalibus litigetis. Et quod hæc sit intentio Apostoli, aperte Glossa testatur ibidem dicens: *Non excuses quod hoc iuste agis: occurrit: Quare non magis iniuriam accipitis?* Ex quibus verbis datur intelligi, quod magis expedit iniuriam accipere, quam iustum litigium accipere, ergo Apostolus non solummodo litigia fraudulenta, sed etiam alia dissuadet.

Quin

Quinto sic: Apostolus omnia illa litigia dissuadet, quæ secundum veniam conceduntur infirmis. sed litigare in iudicio pro rebus temporalibus non solum fraudulenter, sed etiam absque fraudulentia concedit infirmis. ergo apostolus non solum litigia fraudulenta, sed etiam alia dissuadet. Maior est manifesta. Minor probatur auctoritate Augustini, qui ait Enchiridion. c. 44. pertractans verba apostoli suprascripta: *Nam & hic posset putari iudicium habere aduersus alterum non esse peccatum: sed tantummodo si extra ecclesiam vellet iudicari, nisi secutum adiungeret. Iam quidem omnino delictum est, quia iudicia habetis vobiscum & ne quis ita excusaret & diceret, se iustum habere negocium, sed iniquitatē pati, quā velit à se iudicis sententia remoueri: continuo talib. cogitationib. vel excusationib. occurrit atq. ait: Quare nō magis iniuriā accipitis? quare nō magis fraudē patimini? vt ad illud redeatur, q dominus ait: Si quis voluerit tunicā tuam tollere & in iudicio tecū contendere, dimitte ei & palliū. & alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua noli repetere. prohibuit itaque suos de secularibus cum aliis habere iudicium. Ex qua doctrina apostolus dicit esse delictum: tamen cum sine in ecclesia talia iudicia finiri inter fratres fratribus iudicantibus extra ecclesiam terribiliter vetat. Manifestum est etiam quod hoc secundum veniam concedatur infirmis. Propter hoc atque huiusmodi peccata & alia licet his minora oportet vt deuote crebroque oremus dominum atque dicamus, dimitte nobis debita nostra.* Ex his euidenter apparet, quod contendere in iudicio etiam pro iusto negocio infirmis conceditur. Sexto sic: Apostolus dissuasit omnia litigia, quæ vix inueniuntur vel nunquam inueniuntur sine peccato. sed litigia etiam quando pro iusto habentur negocio, vel vix vel nunquam sine peccato inueniuntur. Hoc ex verbis Augustini prædictis colligitur manifeste, cum dicit: *posset putari iudicium habere aduersus alterum non esse peccatum.* & cum dicit. *ex qua doctrina apostolus dicit esse delictum,* scilicet litigare. & cum dicit, *propter hoc atque huiusmodi peccata, &c.* quæ verba, Augustini debent intelligi, quod vix aut nunquam inuenitur litigium sine peccato. ergo apostolus omnia litigia fraudulenta & non fraudulenta dissuadet. Septimo arguunt sic: Apostolus dissuadet omnia illa litigia, quæ non licent perfectis. sed nullum litigium in iudicio est licitum perfectis, teste Glossa super apostoli verba vbi prius, quæ ait: *Vt autem prædicta verba apostoli, in quibus dicit: peccatum esse iudicium habere contra fratres, sane intelligantur, dicendum, quid in huiusmodi liceat perfectis & quid non: & quid infirmis & quid non. Perfectis igitur licet repetere sua simpliciter sine causa, sine lite, sine iudicio: sed non conuenit inde mouere causam ante iudicem. Infirmis vero licet repetere sua mouendo causam ante iudicem & iudicium habendo contra fratrem: sed non contentiose vel fraudulenter: nec apud infideles iudices.* ergo omne litigium apostolus dissuadet.

Sed forte obiciet aliquis contra prædicta tripliciter. Primo, quia apostolus nullum iustum dissuadet: quia omne iustum est bonum. nullum autem bonum est dissuasibile, sed magis suasibile. multa autem sunt litigia iusta. ergo non omnia litigia dissuadet apostolus. Item, apostolus non dissuadet illud, per quod conseruatur bonum commune, & quod quæritur propter pacem. sed per litigia conseruatur bonum commune & quæruntur propter pacem. vnde & iudices dirimentes litigia pacem faciunt & conseruant: ergo, &c. Item apostolus non aliter dissuadet litigium quam matrimonium: & sicut concedit matrimonium infirmis, ita & litigium. sed apostolus non dissuadet toti communitati fidelium matrimonium. ergo saltem non dissuadet toti communitati litigium.

Ad primum istorum dicunt isti, quod multa quæ iusta sunt, dissuadentur quantum ad opus exterius propter meliora habenda: sicut bona dissuadentur propter meliora vnde & matrimonium aliquo modo dissuadetur in quantum virginitas, quæ est quid melius, suadetur: tamen iustum nec aliquod bonum est dissuadendum quantum ad præparationem cordis, quod scilicet homo non esset paratus facere quodcunque bonum aut iustum, si hoc Deus præciperet.

Ad secundum dicunt, quod bene potest aliquid dissuaderi: per quod tamen in casu quasi per accidens conseruatur bonum commune & acquiritur. quemadmodum bella & arma bellica dissuadendur, & tamen quandoq; per ea conseruatur bonum commune & quæruntur propter pacem, secundum Augustinum, vt habetur 23. *q.* 1. *Noli æstimare.* sed hoc est propter iniquitatem multorum qui aliter ad bonum & pacem reuocari non possunt. sic est de litigiis, quod propter iniquitatem multorum quandoque quæruntur, & nolle habere litigium debet esse voluntatis: sed habere quandoque necessitatis, quemadmodum dicit Augustinus vbi prius: *Pacem habere voluntatis est bellum autem debet esse necessitatis.* sic est ergo de litigiis, sicut est de bello. quod sicut melius esset omni bello carere quam bellum habere: & ideo bella dissuadentur, & pax suadetur: & tamen in casu aliquod bellum est iustum & meritorium: ita melius esset omni carere litigio quam habere, & tamen in casu meritorium potest esse alicui habere iustum litigium. & propter hæc omnia litigia dissuadentur, nisi adsit necessitas.

Ad tertiam dicunt, quod non est simile de matrimonio & litigio: quia matrimonium est absolute pro statu præsenti necessarium generi humano ad procreationem prolis ad cultum Dei: & ideo non debet toti communitati fidelium dissuaderi. sed litigium non est necessarium generi humano etiam pro statu præsenti, sicut nec bellum: & ideo toti communitati fidelium dissuadetur, quamuis in casu extremæ necessitatis possit aliquibus suaderi, sicut & bellum.

[*Et propter hoc*] scilicet quia præceptum de non contendendo in iudicio non est seruandum in opere exteriori: sed in præparatione cordis. [*Apostolus non simpliciter dixit primæ ad Corinth.*

rinth. 6. quare non iniuriam accipitis: sed dixit, quare non magis iniuriam accipitis.] Dicunt isti; quod non propter rationem, quam iste assignat, non dixit unum apostolus, sed aliud. Nam ideo non dixit: *Quare non iniuriam accipitis*: sed dixit, *quare non magis iniuriam accipitis*: quia noluit apostolus, quod proprieratem habentes semper in opere essent parati accipere iniuriam à quocunque. sed voluit quod magis & citius acciperent iniuriam, quam in iudicio pro temporalibus litigarent, nisi ratio cogens non desiderium rehabendi vel defendendi sua eos ad litigandum urgeret. Sicut princeps non semper debet esse paratus accipere iniuriam ab inimico, quia hoc bono communi penitus obuiaret: sed magis & citius debet accipere iniuriam, quam bellare, contra volentem inferre iniuriam, nisi iusta necessitate bellare cogatur. Nam & sæpe nolle bellare in eo, cum bellare licet, esset peccatum. unde Ambrosius, ut habetur *23. q. 3. ca. Fortitudo*, ait: *Fortitudo qua bello tuetur à Barbaris patriam vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios plena iustitia est.* [*quod hoc eis non simpliciter interdixerit.*] hoc potest habere duplicem intellectum. unus est, quod non simpliciter interdixit eis tanquam semper esset illicitum pro temporalibus litigare: & iste sensus verus est: sed secundum istum iste impugnatus verba illa nequaquam intellexit. Alius est, quod non interdixit eis, nisi solummodo litigia fraudulenta & iniuriosa, & nulla alia. & iste sensus falsus est, ut dicunt isti. [*Apostolus reprehenderat Corinthios, quia erant negligentes in iudicio facienda.*] Istud non facit pro eo: quia ibidem non reprehendit Corinthios, quia minime litigabant, sed quia delinquentem corrigere negligebant. & ideo apostolus nunquam dissuasit Corinthiis constituere iudices ad vindictam malefactorum: sed dissuasit habere litigia coram iudicibus constitutis, quemadmodum in scripturis suadetur punire peccata malorum, & tamen peccata punienda scripturæ efficaciter dissuadent. [*Nonne de his qui intus sunt vos iudicatis.*] Hic non loquitur indicandis, sed iudicantibus, & sæpe reprehenduntur iudicantes de negligentia iudicandi: & qui iudicantur reprehenduntur de hoc, quod eos iudicari oportet [*Apostolus Corinthios reprehendit: quia coram infidelibus litigabant: & iudicium subibant*]

Dicunt quod verba Apostoli de ista materia sane intelligenda sunt: quia reprehensibiles erant, qui trahentes fideles ad iudicium coram infidelibus litigabant: quia causæ fidelium inter se sopiri poterant per fideles. Illi vero, qui iudicium subibant infidelium ab infidelibus coacti minime reprehensibiles videbantur: cum apostolus subditos monuerit, dicens etiam infidelibus obedire. illi etiam qui infideles contrahebant ad iudicium infidelium, ex iusta & urgenti causa reprehensibiles non fuerunt. Nam & apostolus ad iudicium Cæsaris appellauit. [*Item ostendebat, quod hoc ad fideles pertinebat.*] scilicet litigantes pro temporalibus iudicare. sed ex hoc non sequitur, quod litigare pro temporalibus sit minime dissuasum: sicut non sequitur, ad iudicem iustum pertinet homicidas, & alios sceleratos debita pœna punire: ergo homicidia, & alia scelera non sunt illicita. [*Qui maioribus, multo fortius est minoribus dignus.*] Esto quod hæc sub aliquo sensu esset vera: tamen sæpe competunt alicui maiora, cui minora non competunt, neque decent ipsum: non propter indignitatem ipsius, sed propter dignitatem ipsius & indignitatem, seu vilitatem minorum. Sicut decet regem portare purpuram, & non decet eum portare sordidas vestes. Decet etiam militem expugnare hostem: & non decet eum suspendere furem. Sic decent sæpe perfectos maiora, quos non decent minora. Vnde prædicare verbum Dei, conferre episcopos, & dispensare ecclesiastica sacramenta & alia maiora decet summum pontificem: quem tamen non deceret in causa sanguinis, & rerum temporalium iudicare. & ideo non sequitur.

Aliquis debet in causa maiori iudicare. ergo debet iudicare in causa minori: quamuis quod non debeat iudicare in minori causa, non sit propter indignitatem. sed propter dignitatem ipsius. [*Secularia iudicia si habueritis contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicandum.*] Si apostolos vocaret contemptibiles in ecclesia, homines insensatos. infames & criminosos: prædicta verba esse dicta ironice debent intelligi.

Non enim poterit esse de mente apostoli, quod velit ut Corinthii homines contemptibiles propter ineptitudines aut peccata eorum constituerit sibi iudices, quamuis essent in ecclesia, hoc est inter Christianos qualitercunque numerandi. loqueretur ergo sic ironice, hoc est contrarium innuendo, ut scilicet tales non eligant.

Sed vocando contemptibiles in ecclesia homines inferioris virtutis & gradnum, qui non sunt summi & supremi in ecclesia: sic serio dicta prædicta verba debent intelligi: quia quandiu in ecclesia, quæ est congregatio fidelium, inueniri possunt inferiores idonei, & sufficientes ratione bonitatis & discretionis ad iudicandum de temporalibus & de secularibus litigiis, non debent supremi in ecclesia, circa negocia secularia occupari: sed exemplo apostolorum, qui, ut habetur *Actuum. 6.* noluerunt derelinquere verbum Dei & ministrare mensis, sed orationi & ministerio verbi instare volebant, debent supremi in ecclesia orationi, prædicationi verbi, dispensationi sacramentorum ecclesiæ & aliis spiritualibus bonis instare, secularia iudicia secularibus relinquendo.

Et ista est sententia beati Gregorii, qui 19. libro Moralium pertractans prædicta verba apostoli ait *Spiritualia dona non caperent si terrena eos negocia depressissent. longe ante præmisit dicens: contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicandum: ac si aperte diceret: qui minoris sunt meriti in ecclesia*

clesia & nullis magnorum bonorum virtutibus polleus, ipsi de terrenis negotiis iudicent. Item per quos magna nequeunt bona suppleantur minora: quos & contemptibiles nominat, & tamen sapientes vocat, cum dicit sic: Non est sapiens quisquam inter vos, qui possit iudicare inter fratrem suum. qua ex re quid colligitur nisi vt hi terrenas causas examinarent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt, qui autem spiritualibus donis ditati sunt profecto terrenis non debent negotiis implicari. vt dum nō coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus deseruire. Ex his verbis datur intelligi, quod apostolus non vocat contemptibiles in ecclesia, viles, infames, & insensatos aut fatuos: sed vocat contemptibiles, sapientes, & in negociis secularibus peritos: qui & non viri spirituales, & ingenui debent constitui iudices ad secularia litigia terminanda. Sed forte quis obiciet dicens, quod sicut legitur in decretis *distinctione* 39. oportet episcopum secularium negociorum habere peritiam. quod B. Gregorius, vt habetur eadem *distinctione capitulo Petrus*, Videtur asserere manifeste. Frustra autem quæreretur in episcopis secularium negociorum peritia, nisi ad eos pertineret circa negocia secularia implicari. Ad hoc dicunt isti, quod non pertinet ad episcopos circa secularia implicari, nisi necessitate cogente, vt quantum possint caueant, ne circa secularia occupentur: necessitate tamen vrgente possunt & debent in casu pro communi vtilitate secularibus vacare negocijs. Et ideo pro tali casu possibili oportet eos negociorum secularium habere solertiam, non quidem per longam experientiam, sed per quandam naturalem industriam, vt sint quodammodo natura prudentes. propter quod ait Carthaginense concilium, vt habetur distinctione 23. *Qui episcopus ordinandus est, antea examinetur, si natura sit prudens, si docibilis*, hoc est docilis. Talis enim prudentia cum sacrarum noticia litterarum episcopo sufficit ad hoc quod dicatur secularium negociorum habere industriam. [*Ad iudicium.*] Sic habetur sub Bulla, iuxta quam scripsi verba constitutionis istius. textus tamen est, *ad iudicandum.* [*Ad verecundiam vestram dico, subaudi: quia curritis ad iudicia infidelium.*] Aliquando reprehendit eos, quia currebant ad iudicia infidelium. aliquando quia habebant iudicia fraudulenta. aliquando quia habebant iudicia alia illicita.

[*Non est inter vos sapiens quisquam qui posset iudicare inter fratrem & fratrem suum.*] Ex his verbis patet, quod apostolus volebat constitui iudices sapientes, qui possent volentibus litigare, sine fraudulenter, siue aliter iustitiam exhibere. Ex quo non potest concludi, quod non dissuasit pro temporalibus litigare: sicut nec ex hoc non dissuasit contendere. quia voluit constitui iudices sapientes, qui ita sopirent iudicia fraudulenta, sicut alia. [*Sed frater cum fratre in iudicio contendit.*] Hoc vt sæpe malum est ex parte actoris: licet aliquando sit sine peccato ex parte rei, si ad odium, discordiam, & fraudem minime prouocetur. [*Et hoc apud infideles.*] Hoc reprehensibile fuit in illo: quia alium ad iudicium infidelium protrahebat: & pro scandalo infidelium euitando debuit vel iniuriam sustinere, vel quærere apud fideles iustitiam.] *Deinde reprehendit eos qui iniuste & fraudulenter fratres suos, ad iudicium trahebant.*] Quod de hoc apostolus specialiter Corinthios reprehenderit, ex textu non habetur: quamuis generaliter reprehendendo litigia iniqua, sua reprehensio sit ad fraudulenta & iniusta litigia extendenda, nec ipse hoc sufficienter probat, sicut post apparebit. [*Iam quidem omnino delictum est in vobis quia iudicia habetis inter vos. scilicet fraudulenta & iniuriosa.*] Hæc Glossa ex textu apostoli trahi non potest. verba enim prædicta apostoli duplicem intellectum possunt habere. vnus est iste: *Iam omnino delictum est in vobis*, hoc est aliqui inter vos delinquunt fraudem & iniuriam extra iudicium faciendo. quare aliqui coram iudice conqueruntur, & hoc solet frequenter accidere, quod multi in iudicio conqueruntur de delicto ante iudicium commisso in ipsos. Alius intellectus est iste: *Iam quidem omnino delictum in vobis*, trahentibus alios ad iudicium: quia iudicia habetis inter vos. hoc est quia citius amore temporalium trahitis alios ad iudicium, quam velitis amore proximi pro eius scandalo deuitando, vel eius salute quærenda, damnum temporalium sustinere. & ideo quærit apostolus, *quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* quam vt iniuriantem ante iudicium. ad iudicium protrahatis: quasi dicat, ante deberetis pro salute proximi & perfectionis amore iniuriam accipere & fraudem pati, quam proximum delinquentem trahere ad iudicium & ita in his verbis, *quare non magis, &c.* Apostolus non solum litigia illicita, sed etiam licita dissuadet: quando scilicet est licitum & expediens à licitis litigiis abstinere. Nam abstinere à litigiis illicitis necessitatis est. sed sæpe à licitis cessare litigiis supererogationis & perfectionis est: sicut à coitu illicito abstinere de necessitate salutis est à coitu vero licito abstinere nonnunquam ad perfectionem & supererogationem noscitur pertinere. quia igitur apostolus non tantum illa, quæ sunt de necessitate salutis, sed etiam illa quæ supererogationis voluit suadere: non tantum ab illicitis, sed etiam à quibusdam licitis abstinere suasit & ita per consequens quædam licita litigia dissuasit. [*vnde sequitur: sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus.*] hic dimittit verba media apostoli, illa scilicet, *quare non magis iniuriam accipitis, &c.* Ex quibus verbis patet, quod apostolus intendebat suadere Chorinthiis, quod nonnunquam Corinthii perfectionis amore antea debebent iniuriam accipere & fraudem pati, quam in iudicio etiam absq; fraude & iniuria litigare. vnde cum dicit apostolus *sed vos iniuriam facitis, &c.* Principaliter loquitur illis, qui extra iudicium fraudem & iniuriam faciebant. quamuis etiam ad illos intenderit loqui, qui fraudem & iniuriam in iudicio facere molirentur. [*Et quod de talibus qui fraudulenter trahebant fratres ad iudicium intellexerit apostolus*] intellexit & de illis, si qui tales fuerunt, & etiam de alijs: imo aliqua verba intellexit

xit de licite trahentibus alios ad iudicium. [*Patet quia statim subiunxit, an nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt.*] Ista verba sunt contra istum impugnatum. quia per hæc verba patet, quod apostolus intellexit de omnibus inique trahentibus alios ad iudicium, multi: item præter fraudulentos trahunt alios inique ad iudicium, sicut qui ex odio, rancore, superbia, inuidia, amore iniquo temporalium sine omni fraude trahunt alios ad iudicium, qui omnes iniqui sunt censendi, & regnum Dei minime possidebunt [*eos agere inique supponeni*] alios supponit agere inique, licet sine fraude agant: alios supponit à perfectione deficere, qui amore temporalium in iudicio litigabant.

Et omnes apostolus instruit ad perfectionem exhortans, vt magis iniuriam accipiant & fraudem patiantur, quam pro temporalibus absque vrgente necessitate vel euidenti vtilitate spe cialı in iudicio litigare præsumant. [*vnde patet quod apostolus non interdixerit simpliciter Corinthiis coram infidelibus litigare, nec semper omnibus dissuasit ad fidem litigare*] verum est, quod non interdixit tanquam malum nec semper omnibus litigare. dissoasit tamen omnibus irregulariter litigare, nisi vigente necessitate vel euidenti vtilitate specialiter eogantur. omnia autem litigia illicita, fraudulenta & iniuriosa, & alia qualitercunque illicita simpliciter interdixit. [*imo quod eis liceret, &c.*] licet quidem aliquando & tamen nonnulla licita litigia dissuasit; sicut sancti plures multis matrimonium dissuaserunt, & tamen matrimonium illis licitum existebat.

[*Omnia mihi licent. glossa: omnia mea licet repetere mihi.*] Dicunt isti, quod apostolus loquebatur ibidem in persona illorum, qui proprium possident: & verum est de illis, quod licet eis sua repetere, sine fraude & dolo & absque omni mala intentione: tamen cum hoc stat, quod sæpe non repetere res proprias ad perfectionem & supererogationem pertineat. & ideo non repetere res proprias, quamuis sit aliquando licitum, imo aliquando expediens, sicut matrimonium aliquando est expediens, & similiter comedere carnes & bibere vinum: tamen apostolus Corinthiis volens eos ad perfectionem inducere, non repetere propria persuadere conabatur.

Cap XLVI.

Nec per sacram scripturam patet, quod Christus seu apostoli secundum intellectum historicum semper seruauerunt prædicta præcepta. de Christo enim domino nostro legitur, Iohannis 14. quod cum vnus ex ministris pontificis dedisset ei alapam, non sibi præbuit aliam. sed dixit ei: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, si bene, cur me cædis? *Item de beato Paulo legitur Actuum 22. quod cum tribunus eum iussisset flagellis cædi, & torqueri, & constrinxisset eum loris, dixit astanti Centurioni Paulus:* Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis cædere: *quo audito territus non fuit. Item Actuum 23 Cum princeps sacerdotum & seniorum præcepisset os Pauli percutere, Paulus dixit ad eum.* Percutiet te Deus, paries dealbate: & tu sedens diiudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti. *Item eodem capitulo legitur, quod Paulus, cum audisset à filio sororis sua, quod plures ex Iudæis deuouerant se non manducaturos, neque bibituros, donec occidant ipsum, misit nepotem suum ad Tribunum ad nunciandum sibi prædicta. & sic euasit. vt legitur. 23. q. 3. ca.* Maximianus. *Item cum Hierosolymis in manus Romanorum traditus fuisset: & Iudæis contradicentibus ipsum non expedirent, ad Cæsarem appellauit, vt legitur Actuum vltimo. Ex quibus satis liquet, quod non fuit intentio Saluatoris nostri prohibere fideles se in iudicio defendere & res suas, nisi quando hoc charitas suaderet. quare patet quod prædictus hæreticus vt præuaricator legis diuinæ allegauerat supradicta capitula quæ non tanguut in aliquo nostras constitutiones prædictas.*

Hic iste probare molitur, quod auctoritates sumptæ ex *Matthæi quinto capitulo* debent intelligi de præparatione cordis, & non de opere exteriori, & innitit talem rationem. Christus & apostoli non semper seruauerunt dicta præcepta in opere exteriori. ergo nec semper in opere sunt seruanda.

Antecedens probat. Et primo, quod Christus non semper seruauit, per vnam auctoritatem. secundo quod beatus etiam Paulus non seruauit, per quatuor auctoritates: quæ omnes patent in litera.

Sed dicunt isti impugnatores, quando istæ auctoritates probant tantum, quod præcepta quædam affirmatiua data *Matthæi quinto capitulo* non semper obligant ad opus exterius: cuiusmodi est, percutienti corporaliter alteram partem vel eandem percutiendam offerre. sed non probant, quod istud præceptum negatiuum.

Non contendere in iudicio pro rebus temporalibus: non sit omni tempore ab aliquibus quantum ad opus seruandum: sicut nec probant, quod non repercutere corporaliter manu non sit ab aliquo omni tempore seruandum. & ita istæ auctoritates pro illo impugnato nihil faciunt: quia appellans non intendit asserere, quod omni tempore percutienti sit pars eadem vel alia percutienda corporaliter offerenda: sed intendit, quod ad perfectionem spectat, nunquam velle corporaliter repercutere: & similiter ad perfectionem spectat nunquam velle pro temporalibus in iudicio litigare.

Quod vt melius intelligatur, Dicunt esse sciendum, quod aliquid est tolerabile, imo

imo meritorium & laudabile in vno, quod in alio est demeritorium & damnabile & ideo licet in aliquo tolerabile sit imo aliquando laudabile pro temporalibus litigare: tamen in vouente nunquam velle pro temporalibus litigare est damnabile. & ideo Christus suadens dictam perfectionem, scilicet vouere nunquam velle pro temporalibus litigare, suadet, quod dictum suum consilium semper in opere exteriori seruetur. Et si dicas, quod Christus non loquitur ibi de aliquo voto. Respondent isti, quod quamuis vocaliter minime de voto loquatur, intentio tamen sua est perfectionem summam cuiuslibet veritatis in hac vita possibilem suadere. & ideo cum talia perfectiora sint cum voto quam sine voto: dictum consilium suum cum opere de voto debet intelligi: & ita suadere intendit & quod nullus pro temporalibus nisi necessitate vrgente, vel euidenti vtilitate spirituali cogente contendat; & quod illi, qui volunt viam perfectionis assumere ad nunquam pro temporalibus contendendum voto se astringant. & ideo dicunt, quod dictum Christi consilium non est ab omnibus omni tempore & omni casu seruandum in opere. sed à vouentibus perfectionem prædictam & nullam dispensationem rerum ecclesiasticarum habentibus, non tantum quantum ad præparationem cordis, sed etiam quantum ad opus, semper est seruandum.

[*Nec per scripturam sacram patet quod Christus seu apostoli secundum sensum hystoricum semper seruauerint præcepta prædicta.*] Verum est, quod non seruauerunt omnia præcepta prædicta nisi secundum præparationem cordis: sed aliqua seruauerunt secundum opus semper, aliqua secundum præparationem cordis. Christus enim nunquam repercussit, nec vnquam in iudicio pro temporalibus litigauit. similiter nec B. Paulus. Petrus vero percutiens reprehensus fuit à Christo, & post nunquã percussit. Constat igitur quod Christus & apostoli quædam illorum præceptorum semper seruauerunt: quædã vero nõ semper. Vñ de Christo dicit B. Petrus canonica sua 1. c. 2. *Cũ malediceretur nõ maledicebat: cum pateretur, non cõminabatur.* [*Non fuit intentio Saluatoris nostri, prohibere fideles, se defendere in iudicio & res suas.*] Multiplex est defensio personæ. vna est per ratione, & illam Saluator noster nulli fideli prohibuit pro omni tempore, tamen exempla dedit aliquo tempore tacere. Nam vt refertur Matth. 26. Princeps sacerdotum dixit Iesu: *Nihil respondes ad ea quæ isti aduersum te testificantur: Iesus autem tacebat.* Alia est defensio personæ, quæ est violentiæ per vim repulsio. & taliter se defendere Saluator prohibuit alios fideles suos. s. apostolos suos & volentes vouere seu vouentes perfectionem huiusmodi. Non autem prohibuit omnes fideles se tali modo defendere. Defensio etiam rerum est multiplex: vna est, quæ est violentiæ per vim repulsio, & illam prohibuit Saluator quibusdam fidelibus, sed non omnibus. Alia est per litigium contentiosum in iudicio, & sic etiam prohibuit alios, & non omnes. multis tamen suadetur sic res suas nequaquam defendere, qui tamen à tali defensione nullatenus prohibentur. Alia est defensio per rationem extra iudicium per simplicem ammonitionem, ne res suæ quantum ad dominium vel vsum auferantur iniuste & tali modo defendere res suas siue quantum ad dominium siue quantum ad vsum, Christus nullos fideles prohibuit, licet iniũxerit non defendere etiam tali modo quantum ad præparationem cordis non quantum ad opus. [*quare patet quod prædictus hæreticum*] dicunt isti, quod ista sunt verba contumeliosa omni veritate nudata, & per præcedentia asserunt aperte patere.

Cap. XVII.

CVm ergo quæritur vtrum apostolis & discipulis ac eorum sequentibus pro rebus, quas habebant, licuerit & liceat litigare. videtur dicendum quod illis qui propria non habebant pro rebus aliquibus tanquam propriis non licuit litigare. Illis autem, qui habebant communia, pro illis vt pro communibus animo ipsa bona communia defendendi vel repetendi sine fraude & alicuius iniuria licuit litigare: præsertim illis, qui curam habebant illius communitatis, vel alii eorum mandato: nisi forsan ex hoc graue scandalum sequi posset. quo casu esset iudicium differendum vel omittendum ne tam scandalum posset sequi.

Post quam in parte præcedenti iste impugnatus improbauit assertionem appellantis circa quæstionem, qua quæritur: an apostolis licuerit pro rebus temporalibus litigare? hoc ad eandem quæstionem propriam ponit sententiam. & quia ipse in hac parte istam quæstionem etiam ad discipulos & sequentes apostolorum extendit, ideo hic tria molitur ostendere. Primo enim proponens quæstionem determinat, quod apostolis licuit tam pro temporalibus propriis quam pro communibus litigare. Secondo ostendit, quod religiosis pluribus licet pro temporalibus litigare. Tertio probat, quod episcopis pro rebus ecclesiarum suarum liceat litigare: secundum facit in parte immediate sequenti, ibi: *Et si diceretur.* tertium ibi: *Item quod prælatus.* Primo igitur extendens quæstionem etiam ad alios quam ad apostolos, dicit quod cum quæritur an apostolis & discipulis ac eorum sequacibus licuerit pro temporalibus litigare, videtur dicendum: quod illis qui propria non habebant, non licuerit tanquam pro propriis litigare: illis autem qui habebant communia licuerit tanquam pro communibus litigare. Per hanc assertionem vult asserere manifeste, quod apostolis pro rebus temporalibus tam tanquam pro propriis quam tanquam pro cõmunibus licuerit litigare. qui aliquando apostoli habuerunt res proprias quantum ad dominium. quia secundum istum post distributionem bonorum communium, de qua fit mentio Act. 2. & 4. quilibet apostolus fuit proprietarius & dominus portionis sibi assignatæ & ideo tunc potuit quilibet eorum pro rebus suis tanquam pro propriis litigare. Aliquando vero secundum

ipſuni non habuerunt niſi communia: ſicut illo tempore, de qun dicitur Act. 2. & 4. *& erant eis* ipſuni non habuerunt niſi communia: ſicut illo tempore, de qun dicitur Act. 2. & 4. *& erant eis omnia communia.* & tunc licuit eis pro rebus tanquam pro communibus litigare. & ita omni tempore poſtquam fuerunt apoſtoli ad apoſtolatum aſſumpti licuit eis pro rebus temporalibus litigare: ſed aliquando ſicut pro rebus propriis, & aliquando ſicut pro rebus communibus.

Sed iſti impugnatores contra prædicta duo probare conantur. Primum eſt, quod apoſtolis non licuit pro rebus quibuſcunque tanquam pro propriis litigare. Secundo, quod non licuit eis pro temporalibus tanquam pro communibus litigare. Primum probant primo ſic. Apoſtoli poſtquam fuerunt ad apoſtolatum aſſumpti non habuerunt res proprias ſed qui non habet res proprias, non poteſt nec debet pro rebus tanquam pro propriis litigare etiam ſecundum iſtum. ergo apoſtolis non licuit pro temporalibus tanquam pro propriis litigare. maior in pluribus locis ſuperius eſt probata. minorem iſte concedit. Secundo ſic. Apoſtolis poſtquam facti fuerunt prædicatores euangelicæ paupertatis nullu modo licuit facere illud, quod auditores poterat auertere ab euangelica paupertate: quia ad euangelicam paupertatem doctrina & exemplo ſuos debuerant inducere auditores. ſed ſi litigaſſent pro temporalibus tanquam pro rebus propriis, exemplo ſuo auditores auertiſſent ab euangelica paupertate. Nam quodammodo naturale eſt auditoribus & inferioribus ſuos imitari magiſtros & prælatos. iuxta illud Sapientis Eccleſiaſtici 10. *ſecundum iudicem populi ſicut & miniſter eius & qualis rector eſt ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.* ergo nullo modo licuit apoſtolis pro temporalibus tanquam pro propriis litigare. Quod autem apoſtoli, ſi litigaſſent pro temporalibus tanquam pro propriis exemplo auertiſſent alios ab euangelica paupertate, patet: quia ad euangelicam paupertatem pertinet abdicatio proprietatis omnium ſaltem in ſpeciali, ſicut ſuperius probatum exiſtit. ſed conſtat quod à tali abdicatione alios ſuo auertiſſent exemplo. ergo auertiſſent auditores ab euangelica paupertate.

Sed forte dices, quod ſecundum hoc omnes epiſcopi habentes proprium & pro propriis litigantes ſuos ſubditos ab euangelica paupertate auerterent. Dicunt iſti concedendo concluſionem, quod exemplo quodammodo auertunt eos ab euangelica paupertate: ſicut exemplo auertunt eos à religionis ingreſſu, licet hoc non intendant. & ideo in hoc non peccant: quia faciunt quod licet eis, licet ſupererogationis eſſet in eis ſi à talibus abſtinerent. Apoſtoli autem non ſolum obligabantur ad ea quæ neceſſitatis ſunt: ſed etiam ad ea quæ ſupererogationis ſunt, maxime quantum ad illa quæ pertinent ab obedientiam, caſtitatem & paupertatem. & ideo ipſi peccaſſent, ſi exemplo ſuo auertiſſent ab euangelica paupertate.

Tertio ſic: non minus perfecte ſeruabant apoſtoli præceptum & doctrinam Saluatoris de non contendendo in iudicio, quam modo ſeruant monachi alii religioſi. ſed monachis & aliis religioſis non licet pro temporalibus tanquam pro rebus propriis in iudicio litigare. ſicut per regulas eorundem & ſacros canones liquido conſtat. ergo nec apoſtolis licuit pro temporalibus tanquam pro rebus propriis in iudicio litigare.

Secundo oſtendunt, quod etiam apoſtolis non licuit pro temporalibus communibus in iudicio litigare. quod probant primo ſic. Illis qui non debuerunt ſecularibus negociis prohibitis implicari, etiam non licuit pro temporalibus communibus litigare: cum litigare pro temporalibus ſit inter negocia ſecularia prohibita computandum.

Nam & Maguntinenſe concilium, vt habetur *extra ne clerici vel monachi ſecularibus negociis ſe immiſceant.* c. 1. enumerans negocia ſecularia inter alia ponit *contentiones, lites, rixas & implacitis ſecularibus diſputare.* ſed apoſtolis non licuit negociis ſecularibus implicari. teſte Apoſtolo, qui 2. ad Thym. 2. ait: *Nemo militans Deo implicat ſe negociis temporalibus.* ergo apoſtolis non licuit pro temporalibus communibus litigare.

Secundo ſic: Illis qui non habuerunt dominium commune temporalium, non licuit pro temporalibus communibus litigare. ſed apoſtoli non habuerunt commune dominium temporalium. Hoc prius multipliciter eſt oſtenſum. ergo apoſtolis non licuit pro temporalibus communibus litigare.

Tertio ſic: Illud non licuit apoſtolis, quod ſecundum ſe implicat ad peccatum: & ſine quo apoſtoli poterunt vitam iſtam tranſire, & ſua officia exercere. ſed pro temporalibus communibus in iudicio litigare implicat ad peccatum: & ſine tali litigio poterant vitam præſentem tranſigere & officia ſua exercere. ergo non licuit apoſtolis pro communibus temporalibus in iudicio litigare.

Quarto ſic: Illud non licuit apoſtolis, quod apud infideles, quos apoſtoli laborabant conuertere, ſuſpitionem habuit cupiditatis: maxime ſi ſine illo apoſtoli poterant conuenienter ſuſtentari, & prædicationi ac ſpiritualibus bonis intendere, ſed litigare pro communibus temporalibus apud infideles habuit ſuſpitionem cupiditatis: quia nonnulli ita ſunt cupidi bonorum communium, ſicut propriorum: vel ſaltem conſtat quod reſpectu communium temporalium poteſt eſſe cupiditas, præſertim quando non poſſunt in proprio poſsidere. Sine litigio autem poterant apoſtoli ſuam ſuſtentare naturam, ac prædicationi, & aliis ſpiritualib. bonis conuenienter inſiſtere. ergo apoſtolis non licuit pro temporalibus communibus litigare.

Sed forte obiiciet aliquis: quod per primam rationem, & tertiam, ac quartam probaretur, quod prælatis ecclesiæ non liceret pro temporalibus communibus litigare, cum non debeant se negociis secularibus implicare, nec illa facere, quæ implicant ad peccatum, & debeant suspitionem cupiditatis auferre. Ad hoc dicunt isti, quod apostoli, qui erant primi fundatores ecclesiæ post Christum, ad maiorem supererogationis perfectionem obligati fuerunt quam prælati sequentes. & ideo multa non licuerunt apostolis, quæ tamen aliis prælatis modo licent. Ipsis enim non licuit portare pecuniam extra tempus necessitatis: quod tamen prælatis modo nullatenus interdictum existit, sicut non debuerunt portare calciamenta, quod tamen prælatis licet. Quinto sic arguunt isti: Paupertas Fratrum Minorum non est altior nec perfectior apostolica paupertate, cum ipsi paupertatem apostolicam imitentur, sed ex paupertatis altitudine, quam vouent Fratres Minores, ipsis non licet pro temporalibus etiam communibus in iudicio litigare: sicut ex rescriptis apostolicis, & decretalibus summorum pontificum patenter habetur. ergo multo fortius hoc non licebat apostolis. Dicunt igitur isti, quod apostolis, qui vitæ Christi, qui nunquam pro temporalibus litigauit, imitatores perfecti fuerunt, non licuit pro quibuscunque temporalibus litigare: quia litigare pro temporalibus, nec ipsis, nec suis auditoribus fuisset expediens: imo ad non litigandum pro quibuscunque temporalibus se voto astringere apostolis & aliis expediebat. per hoc enim ab impedimento prædicationis, orationis, & aliorum spiritualium se notabiliter abstrahebant: & se nullatenus pro temporalibus nec in speciali nec in communi veritatem euangelicam prædicare patentius ostendebant, seque perfecte confidere in diuina prouidentia declarabant. Nec apparet aliqua ratio cogens quare potestatem pro temporalibus litigandi non debuerunt relinquere, sicut omnia temporalia relinquebant.

Si enim dixeris, quod propter vtilitatem fidelium, vt scil. temporalia fidelibus dispensanda, si auferrentur iniuste, recuperarent: vel si vendicarentur iniuste, retinerent, non debuerunt potestatem in iudicio litigandi relinquere: eadem facilitate tibi dicetur, quod debuerunt prædia, & possessiones, ciuitates & castra, aurum & argentum, ac alias diuitias congregare, vt eas fidelibus vtiliter dispensarent: & tamen pro vtilitate spirituali omnium dimiserunt: & ita etiam pro bono spirituali omnium potestatem litigandi in iudicio pro quibuscunque temporalibus abiecerunt.

[*Cum ergo quæritur, vtrum apostolis & discipulis & eorum sequacibus pro rebus quas habebant licuerit & liceat litigare.*] Ista est noua quæstio, quæ antea non fuit proposita. Quia quæstio prior fuit tantum de apostolis: ista autem de apostolis & aliis. & ideo ad priorem, & ad istam non est eadem danda responsio. Nam ad priorem de apostolis tantum est respondendũ simpliciter negatiue. Ad istam autem respondendum est partim negatiue, & partim affirmatiue: quia apostolis & quibusdam discipulis & sequacibus non licet nec licuit in iudicio litigare: quibusdam vero discipulis licuit non solum pro propriis & communibus, sed etiam pro villis & ciuitatibus, imo pro regnis sibi & aliis principibus licuit litigare: quia omnes Christianos nomine discipuli comprehendit. & ideo hic proponitur quæstio de omnibus Christianis. [*Illis qui propria non habebant pro rebus aliquibus tanquam propriis non licuit litigare.*] Hic non respondet directe ad quæstionem de apostolis: indirecte tamen respondet insinuans per argumentum à contrario sensu, quod apostolis, ex quo aliquando etiam post missionem spiritus sancti propria habuerunt, licuit pro propriis litigare. [*Illis autem qui habebant communia pro illis vt pro communibus animo ipsa bona communia defendendi vel repetendi sine fraude, & alicuius iniuria licuit litigare.*] Hic etiam innuit rationem ad quæstionem de apostolis, quod scil. illis pro communibus licuit litigare illo tempore, quo habuerunt temporalia communia. quod fuit quando Iudæi conuersi ad prædicationem, Iudæi vendiderunt ea, quæ habebant, & posuerũt precia ante pedes apostolorum [*præsertim illis qui curam habent illius communitatis.*] Ex hoc vult, quod ad apostolos pro illo tempore, quo habuerunt cum aliis omnia communia præcipue pertinebat pro communibus litigare [*vel aliis eorum mandato*] quia secundum eum per procuratores poterant litigare [*ne. forsan ex hoc graue scandalum sequi posset*] tale posset esse scandalum, quod etiam non deberet quis pro propriis litigare.

Cap. LXVIII.

ET si diceret, vt dicit iste hereticus, quod viris perfectis pro rebus religionum suarum esset prohibitum litigare, omnes religiosi qui renunciauerunt propriis, & habent in communi, vt sunt illi qui viuunt secundum regulam beati Augustini ac sancti Benedicti, ac qui omnium aliorum sanctorum Patrum diuersarum religionum fundatorum, qui habent in communi, in via damnationis extiterunt bona communia in iudicio defendendo: qui tamen tenentur seruare, tueri & defendere bona illa. quod ex eo patet, quod Augustinus ad Bonifacium dixit: Maximus episcopus Vagien. auxilium petiit ab imperatore Christiano contra has, non tam sui vlciscendi causa quam tuendæ ecclesiæ sibi traditæ. quod si prætermisisset, non eius fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda.

In ista parte probatur, quod pluribus religiosis licet pro temporalibus communibus litigare, imponens appellanti quod dicat non licere viris perfectis pro rebus religionum suarum litigare. quod probat primo ducendo ad inconueniens. quia si non liceret eis in iudicio litigare, omnes qui tenentur communia bona defendere, in statu damnationis existerent. Secundo ibi: *quod ex eo patet*, idem probare molitur auctoritate Augustini, quæ patet in litera.

Sed isti impugnatores dicunt conclusionem, quam hic ꝓbat, esse veram: sed dicunt quod reprobar appellantem non ad intentionem ipsius: quia non intendit appellans asserere, quod omnibus vitis quomodocunq; perfectis sit prohibitum pro temporalibus in iudicio litigare, sicut nec quibuscunq; perfectis fuit prohibitum matrimonio vti: imo sicut multi fuerunt perfecti, qui matrimonio vsi fuerunt, ita multi fuerunt perfecti, qui pro temporalibus poterant litigare. sed intendit appellans, quod sicut qui sunt perfecti quadam perfectione superogationis, quæ est per votum virginitatis vel continentiæ prohibentur vti matrimonio: ita qui sunt perfecti quadam perfectione superogationis, quæ est per votum abdicationis proprietatis omnium in speciali etiam & in communi, quales fuerunt apostoli, prohibentur pro temporalibus quibuscunque in iudicio litigare. & ita dicunt, quod iste contra appellantem cavillose procedit, sicut hactenus consueuit. [*Quod viris perfectis pro rebus suarum religionum esset prohibitum litigare.*] hoc non dicit appellans de omnibus religiosis, sed de his tantum qui proprietatem omnium in speciali & in communi abdicarunt. [*Omnes religiosi qui renuntiauerunt propriis &c.*] hoc sequeretur, si appellans intellexisset de perfectis non vltima perfectione superogationis; sed de illis minime intendebat, sed de aliis. [*Maximus episcopus Vagien. &c.*] licet cõclusio prius habita sit vera: ista tamen auctoritas Augustini non facit pro ipsa, nisi dicas quod iste Maximus episcopus fuerit episcopus & religiosus.

Cap. LXIX.

Item quod prælatis, quorum status reputatur perfectior aliis, & qui locum tenent apostolorum pro rebus suarum ecclesiarum litigare liceat, patet. Nicolaus enim papa præcepit Archiepiscopo Treuerensi & eiusdem ecclesiæ filiis, vt spirituali simul & materiali gladio tã diu occupatores possessionum & rerũ ipsius ecclesiæ insequeremur, vtrunq; fautores, quousq; cum integritate possessiones & res aliæ ecclesiæ occupatæ fuerint reuocatæ. 16. q. 1. c. Auctoritate. *quod non fecisset, si hoc licitum non fuisset. ad quod facit* extra de sententia excommunicationis ca. dilecto, libr. 6. de restitutione spoliatorum c. cum olim. *Item in concilio Gangrensi statutum fuit, quod si quis oblata Dio dederit vel acceperit præter episcopi consensum, qui ab eo institutus est, & qui dat & qui accipit anathema sit. & sequitur: Iniquum enim censemus, vt potius custodes cartarum, quam defensores rerum creditarum, vt præceptum est, inducemur,* 16. q. 1. c. in canonibus. *Innocentius quoq; tertius hoc, scil. quod renunciantibus proprii & habentibus in communi pro communibus liceat litigare, expresse determinasse videtur* extra de iudiciis ca. Cum deputati.

Hic probat, quod episcopis etiam pro rebus ecclesiarum suarum liceat litigare: ad quod quinque auctoritates adducit. Sed dicunt isti impugnatores, quod prælatis ecclesiæ non solum ꝓ rebus ecclesiarum suarum, sed etiam pro rebus propriis, imo pro villis & ciuitatibus propriis est licitum litigare. & ideo quamuis nonnullæ auctoritates adductæ ad istam conclusionem sufficiant, nec valet arguere: Prælati tenent locum apostolorum, & prælatis pro temporalibus litigare licet. ergo & apostolis licuit pro temporalibus litigare. Nam licet prælati quantum ad aliquid teneant locum apostolorum. s. quantum ad iurisdictionem spiritualem & prædicationem euangelii & dispensationem sacramentorum: non tamen quantum ad omnia teneant locum apostolorũ. imo nonnulla licent prælatis, quæ apostolis non licebant. licuit enim episcopis habere vxores, quia quod episcopi non habeant vxores, nõ est ex statu episcopali, cum episcopi habeant vxores in ecclesia orientali, sed est ex ordinatione ecclesiæ, & spontaneo episcoporum cõsensu in ecclesia occidentali: & ita quantum ad castitatem episcopi nõ succedunt apostolis: nec etiam succedunt eisdem quantum ad abdicationem temporalium. & ideo tale argumentum: hoc licet episcopis, ergo licebat apostolis: sophisticum est censendum.

[*Prælatis quorum status reputatur perfectior aliis*] quantum ad aliqua, non quantum ad omnia. [*qui locum tenent apostolorum*] quantum ad aliqua, non quantum ad omnia, eo quod multa licent episcopis, quæ non licuerũt apostolis. Nam apostolis non erat licitum occupatores possessionum ecclesiarum insequi gladio materiali. [*quod non fecisset si hoc licitum non fuisset*] melius dixisset & securius, quod vniuersalis ecclesia minime approbasset, si licitum non fuisset. Papa enim potest illicita perpetrare. Nam multos Papas constat scelera immanissima commisisse, sicut hæreses prædicasse, fauisse hæreticis, diabolo fecisse homagium, catholicos impugnasse, homicidia perpetrasse, idolis immolasse, inuasisse papatum, fornicationes, adulteria, rapinas, & alia flagitia peregisse.

[*cum deputati*] illud capitulum non loquitur de episcopis, sed de Templariis: & ita pro religiosis adduci debuit. sic est de quibusdam aliis capitulis, quæ adducit.

TERTIA PARS PRINCIPALIS OPERIS NONAGINTA DIERVM.

Cap. CXX.

A*Dhuc iste hæreticus constitutionem* quia quorundam *repugnare nititur, dicens quod de clauibus ecclesiæ male docere videtur, quia in dubium reuocat siue negat, clauem scientiæ ecclesiæ catholicæ fore clauem. Cum enim in dubium reuocet, vtrum scientia clauis ecclesiæ sit censenda & super hoc opiniones contrarias & diuersas recitet in partem istam, quod scientia non sit clauis in ecclesia declinare videtur. cum dicat, quod Saluator noster in promissione clauium facta beato Petro hoc sensisse videatur expresse cum immediate post illam promissionem subiunxerit,* quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis &c. *nulla de scientia habita mentione. qui sacræ scripturæ & sanctorum ecclesiæ scientiæ & doctrinæ ecclesiæ catholicæ, vt dicit iste hæreticus, contradicone. Ad quod inducit quod legitur Lucæ 11. vbi Saluator noster sic dixit :* Ve vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ ipsi non introistis, & illos qui introibant prohibuistis. *Ex quo patet, vt dicit, quod clauis scientiæ est vna clauis ecclesiæ à claue potentiæ separata.*

Ista est tertia pars principalis totius tractatus istius constitutionis, in qua postquam iste impugnatus respondit ad obiectiones appellantis contra constitutionem *Ad conditorem* & contra constitutionem, *Cum inter:* Nunc respondet ad obiectiones eiusdem appellantis contra constitutionem, *quia quorundam.* & diuiditur in duas partes, secundum quod ad obiectiones contra duas assertiones eiusdem constitutionis, *quia quorundam*, nititur respondere. Secunda pars incipit ibi: *Item impugnat adhuc* Prima diuiditur: quia primo recitat obiectionem appellantis. secundo respondet eidem in parte immediate sequenti, ibi, *prof. cto.* dicit ergo primo, quod appellans ipsum impugnare molitur, quia non ponit scientiam aliquo modo esse clauem ecclesiæ. quod diuinæ scripturæ repugnat, cum Christus dicat Lucæ 11. *Ve vobis legisperitis qui tulistis clauem scientiæ.*

Sed dicunt isti impugnatores, quod truncate recitat obiectiones appellantis: quia post dictam allegationem de *Luc. 11.* sumptam, appellans immediate subiunxit: *Et Rabanus exponens illud Matth. Et tibi dabo claues regni cœlorum, dicit sic: clauem autem regni cœlorum ipsam discretionem & potentiam nominat. potentiam qua liget vel soluat discretionem, qua dignos vel indignos discernat. hæc Rabanus & in decretis 20. di. dicitur sic: In negocijs diffiniendis non solum necessaria est scientia, sed etiam potestas. Vnde Christus dicturus Petro : quæcunque ligaueris &c. Prius sibi dedit claues regni cœlorum. in altera dans ei scientiam discernendi inter lepram & lepram. in altera dans sibi potestatem eiciendi alios ab ecclesia vel recipiendi.* hæc ibi. Ex quibus clare patet, quod clauis scientiæ est vna clauis distincta à claui potentiæ. & contrarium dicere scripturæ diuinæ & ecclesiæ catholicæ obuiat manifeste & de hac materia in dicta appellatione prolixa clarius continetur. Ex his patet aperte, quod iste impugnatus aliquas obiectiones appellantis omittit, ad quas non respondet: quia dicunt, quod respondere non potest. quæ autem sit intentio appellantis, in sequenti capitulo apparebit.

[*Repugnare nititur*] ita continetur sub Bulla, artificiosius tamen dixisset, *impugnare nititur.* [*In dubium reuocat siue negat clauem scientiæ ecclesiæ catholicæ fore clauem*] non solum reuocat siue negat scientiam fore clauem distinctam realiter à claue potentiæ: Sed etiam negat, quod est clauis distincta vel non distincta: & in hoc errat aperte. [*Cum enim in dubium reuocet vtrum scientia clauis ecclesiæ sit censenda*] quia non solum reuocat in dubium: An scientia sit clauis distincta realiter à claui potentiæ: sed etiam an sit clauis. [*nulla de scientia habita mentione*] vocali: sicut nec de claue potentiæ mentio fit ibi vocalis, sed fit ibi mentio vocalis de actu ligandi & soluendi: de scientia autem & potentia sententialiter fit mentio. quia ad hoc quod aliquis rite liget & soluat, oportet quod habeat & scientiam & potentiã. [*Ex quo patet vt dicit quod clauis scientiæ est vna clauis ecclesiæ à claue potentiæ separata.*] Hic male recitat appellantem, & sibi falsum imponit, quia nusquam dixit, quod clauis scientiæ est vna clauis à claue potentiæ separata, licet dicat, quod est à claue potentiæ distincta. Non omne autem distinctũ ab aliquo est separatum ab eodem. Anima enim distincta est à corpore, etiam existens in corpore: & tñ anima tunc non est à corpore separata. Persona etiam filij distincta est à persona patris, secundum catholicam veritatem (licet iste impugnatus publice prædicauerit oppositum, sicut fertur) & tamen persona filij non est à patre separata, quia filius est in patre, & pater in filio. Accidens etiam est distinctum à substantia in qua est: & tamen non est à substantia separatum. sic dicunt isti, quod secundum appellantem clauis scientiæ est aliquo modo distincta à claue potentiæ vel secundum rem, vel secundum rationem, vel secundum nomẽ, quia alium connotat effectum, vel quocunque alio modo: non tamen est à claue potentiæ separata.

Cap. LXXI.

P*Rofecto patet quod eius malitia adeo istum hæreticum excæcauit, quod ad veritatem aliquam nequit erigere intellectum. dicat nobis iste hæreticus, quibus loquebatur Saluator in verbis prædictis. profecto negare non potest, quin loqueretur Pharisæis & scribis, quia hoc iste textus dicit expresse: quibus tamen claues ecclesiæ tradita quouis tempore non fuerunt. Vnde patet quod non intellexit loqui de clauibus ecclesiæ dominus.*

dominus in verbis prædictis attendat adhuc iste hæreticus verba Saluatoris nostri. Dixit enim, væ vobis legisperi-
tis qui tulistis clauem scientiæ. *clauem dixit scientia, non dixit clauem regni cælorum de quibus clauibus, cum*
de clauibus ecclesiæ loquimur, est intelligendum. Illas enim Petro à Christo promissas legimus, & non scientia clauē,
vt patet Matth. 16. vbi dominus Petro sic dixit: Ego dico tibi, quod tu es Petrus: & super hanc petram æ-
dificaui ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni
cœlorum. *De clauibus autem istis regni cælorum Aug. primo de doctrina Christiana sic dicit:* Has claues dedit
ecclesiæ suæ vt quæ solueret in terra soluta essent in cœlis: & quæ ligaret in terra ligata essent in cœlis.
hoc etiam Saluator dixisse videtur expresse ibidem, sicut cōstitutio prædicta, quia quorundam, *dixit quia imme-*
diate post verba illa tibi dabo claues regni cælorum, subiunxit, quodcunq; ligaueris super terrā, erit ligatum
& in cœlis: & quodcunq; solueris super terram erit solutum & in cœlis. *Et si quæratur, quæ sit clauis*
scientia, de qua dominus loquitur Luc. 11. Respondet Glossa, quod clauis scientiæ diuinæ est Christi humilitas, quam
qui habet, habet apertum ostium ad intelligendum scripturam. hanc Pharisæi & legisperiti contempserunt, nec ipsi
eam in lege & prophetiis voluerunt intelligere, nec ab aliis intelligi permiserunt. Item clauis scientiæ potest dici fides,
secundum illud. Esa. 7. Nisi credideritis non intelligetis. *Hanc clauem scientiæ. sc. Christi fidem, pharisæi &*
legisperiti situ prauis expositionibus, de lege & prophetarum dictis abstulerant quantum in eis fuit, sicut & iste hæ-
reticus, vt patet, nititur auferre. Hanc clauem. (sc. fidem:) habebat Petrus, antequam dominus sibi permitteret re-
gni cælorum claues, vt patet in præallegato capit. Matth. 16. Cum enim dominus apostolos interrogasset, quem di-
cebant homines esse filium hominis. & post modum diceret eis, vos autem quem me esse dicitis? *Respondens*
Petrus dixit, tu es Christus filius Dei viui. *Et sic patet, quod hanc clauem. sc. fides, Petrus habebat ante promis-*
sionem prædictam. habebat etiam humilitatem: alias Deus pater hæc non reuelasset ei, qui talia reuelare paruulis
i. e. humilibus consueuit, iuxta illud Matth. capit. 2. confiteor tibi pater, qui abscondisti hæc à sapientibus
& prudentibus, & reuelasti ea paruulis. *& iuxta illud Psalmista:* scientiam dat paruulis. *& quod pater*
Petro reuelauit responsionem prædictam, hoc immediate subiunxit dominus noster, qui immediate post responsio-
nem eiusdem Petri, eidem Petro sic dixit. Beatus es Symon Bariona: *quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pa-*
ter meus qui in cælis est.

In parte ista iste impugnatus ad præmissam obiectionem appellantis nititur respondere: di-
cens quod Christus in verbis præmissis non loquitur de clauibus ecclesiæ: & per consequens illa
verba nihil faciunt pro appellante. quod autem ibi non loquatur de clauibus ecclesię, probat pri-
mo sic. Dominus loquitur ibi Pharisæis & scribis. sed illis nullo tempore datæ fuerunt claues ec-
clesiæ. ergo non loquitur ibi de claue ecclesiæ. Secundo ibi *attendat adhuc*, probat idem secundo
sic: Dominus in verbis præmissis loquitur de claue scientiæ, non de clauibus regni cœlorum. sed
claues ecclesiæ sunt claues regni cœlorum. ergo non loquitur de clauibus ecclesię. Quod claues
ecclesiæ sint claues regni cœlorum, probat dupliciter. Primo, quia claues ecclesiæ sunt illæ, quas
dominus promisit Petro & successoribus eius. sed Christus promisit Petro & successoribus eius
claues regni cœlorum, sicut patet *Matth.* 16. ergo &c. Secundo probat idem auctoritate Augusti-
ni, primo de doctrina Christiana, ibi; *& hoc etiam vt dicit.* Tertio ibi, *& si quæratur*, probat eandem
quæstionem. Tertio sic: Clauis scientiæ, de qua loquitur dominus *Lucæ* 11. est Christi humilitas &
fides Christi: quarum vtramque Pharisæi minime habuerunt. sed Petrus habuit vtramque, ante-
quam dominus promitteret sibi claues regni cœlorum. ergo Petrus habuit clauem scientię ante-
quam haberet claues regni cœlorum: & per consequens antequam haberet claues ecclesiæ. ergo
clauis scientiæ non est clauis ecclesiæ: nec clauis regni cœlorum.

Sed dicunt isti, quod hic versute procedit. cernens enim se non posse conclusionem suam
defendere, patentes obiectiones omittens, vnam, quæ non est ita aperta, nititur impedire. Vnde
isti contra ipsam duo faciunt. Primo enim conantur ostendere, quod erroneum est dicere, quod cla-
uis scientiæ nullomodo est clauis ecclesiæ seu regni cœlorum. Secundo declarare conantur, quo-
modo membrum, quod impedire molitur, in suo robore perseuerat. Ad euidentiam primi dicunt
esse sciendum, quod licet circa clauem scientiæ an esset proprie clauis, videantur fuisse opiniones
contrariæ: oēs tamen Doctores concordant in hoc, quod inter claues ecclesiæ seu regni cœlorum
est clauis scientiæ aliquomodo ponenda, vel tanquam alia. Vnde Glossa *dist.* 20. super verbū *cla-*
ues, quærit sic: *qualiter dicitur scientia esse clauis, cum aliquis possit habere scientiam, qui non habet clauem: &*
econtra? sed dic quod licet scientia prius non fuisset clauis, antequam haberet ordinem: tamen post ordinem incipit
esse clauis. Si tamen quæras, quid proprie sit clauis sacerdotalis? dico ipsam potestatem sacerdotalem, per quam ligat
& soluit. Ex his verbis videtur, quod secundum opinionem Glossatoris scientia nō est proprie cla-
uis; & tamen ipse idem ponit scientiam aliquomodo esse clauem; & constat quod loquitur de cla-
uibus ecclesiæ. ergo clauem scientiæ reputat inter claues ecclesiæ computandam; licet, vt videtur
non reputet eam proprie clauem. Hoc viso probant isti, quod clauis scientiæ est aliquomodo in-
ter claues regni cœlorum, quæ sunt claues ecclesiæ, numeranda. quod probant tali ratione. Illa
scientia, quæ de non claue fit clauis in collatione sacerdotii, est aliquomodo clauis regni cœlo-
rum; quia per collationem sacerdotii, non conferuntur aliæ claues, quam claues regni cœlorum.
sed scientia præcedens sacerdotium in collatione sacerdotii de non claue fit clauis. ergo scientia
postquam facta est clauis, debet clauis regni cœlorum aliquomodo vocari. Maior est manifesta.
minorem ponit Glossa prædicta; quam etiam asserit Magister sententiarum *libr. 4. dist. 19.* dicens:
qui vero at. i. sacerdotium scientia discernendi prædite sunt, licet habeant discretionem, non tamen in eis clauis est:
quia

quia non valet ea claudere vel aperire. Ideoq; cum promouetur in sacerdotem, clauem discretionis recte dicitur accipere: quia & ante habita discretio augetur, ac fit in eo clauis, vt ea iam valeat vti ad claudendum vel aperiendum. Ex his aperte colligitur, quod nonnunquam discretio siue scientia in collatione sacerdotii de nouo claue fit clauis. ergo clauis regni cœlorum debet aliquomodo vocari. Secundo sic arguunt: Illa clauis debet aliquomodo clauis regni cœlorum censeri, qua habens claues regni cœlorum vtitur ad claudendum vel aperiendum. sed habens claues regni cœlorum vtitur claue scientiæ seu discretionis ad claudendum vel aperiendum, teste Magistro sententiarum in verbis superius recitatis. quod etiam asserere est discernere, soluere manifestat. *dist.* 18. qui loquens de clauibus regni cœlorum ait: *Vsus vero harum clauium modo est discernere scil. ligandos & soluendos, ac deinde ligare & soluere.* ergo clauis scientiæ debet aliquomodo clauis regni cœlorum haberi; quod Magister Sententiarum vbi prius tenet aperte, dicens: *claues istæ* (scil. quas dominus tradidit Petro & successoribus eius) *sunt non corporales, sed spirituales. sc. discernendi scientia & potentia iudicandi.* vnde & idem concedit, quod alteram clauium non omnes habent sacerdotes sicut patet in eodem *lib. dist.* 19.

Secundo isti impugnatores satagunt declarare, quod medium, quod iste nititur impedire, in suo robore perseuerat. Ad cuius intentionem dicunt esse sciendum, quod in omni facultate sæpe arguitur per locum à minori, per illam regulã: *Si illud quod minus inesse videtur insit & illud quod magis.* Ex illo ad propositum dicunt, quod appellans non intendit per illam obiectionem asserere, quod illa clauis scientiæ, de qua loquitur Christus *Luca* 11. sit clauis regni cœlorum, vt a scil. de illis, quas dominus dedit Petro: sed intendit arguere per locũ à minori, quod si scientia, quam acceperunt Pharisæi & Scribæ, ipsa veritate testante potest vocari clauis: multo magis & scientia quæ requiritur ad aperiendum vel claudendum regnum cœlorum in sacerdotibus potest vocari clauis. & si potest in illis vocari clauis, cum sit ita ad vltimũ vsum clauis regni cœlorum ipsa poterit appellari non solummodo clauis, sed etiam clauis regni cœlorum, & etiam clauis ecclesiæ. & ita stat argumentum, quod si dominus *Luca* 11. scientiam Scribarum & Pharisæorum vocauit clauem, multo fortius scientia sacerdotum, quæ est necessaria eis in soluendo & ligando, potest vocari clauis regni cœlorum.

[*Eius malicia* &c.] Ista sunt verba contumeliosa, quæ ad rem non pertinent. Nam per talia verba cuilibet etiam insipienti facile erit Doctoré quemlibet solennem & egregium reprobare. [*quibus tamen claues ecclesia tradita quouis tempore non fuerunt.*] hoc concedit appellans. Ex hoc tamen, quod Christus vocauit scientiam eorum clauem, concludi potest, quod scientia sacerdotum potest vocari clauis regni cœlorum. [*Patet quod non intendit loqui de clauibus ecclesia dominus*] hoc conceditur: ex hoc tamen, quod vocauit illam scientiæ clauem, potest concludi propositum appellantis. [*clauē dixit scientiæ, non dixit clauem regni cœlorum*] conceditur, ex hoc tamen, quod dicit clauē scientiæ, concluditur aliud: quia ad argumentationem spectat concludere vnum ex alio.] *Illas enim Petro à Christo promissas legimus & non scientiæ clauem.*] istius clausulæ pars affirmatiua vera est, sed semper negatiua est falsa. Ad cuius intellectum dicunt esse sciendum, quod clauis scientiæ dupliciter accipitur. vno modo pro scientia, quæ est necessaria cuilibet sacerdoti in soluendo & ligando. Aliter accipitur pro auctoritate siue potestate discernendi inter lepram & lepram. & vtramq; promisit implicite Christus Petro cum dixit: *Tibi dabo claues regni cœlorum.* Promisit enim sibi claues scientiæ. Primo modo, inquantum promisit quod etiam scientia, quam tunc habebat, fieret clauis, quæ tunc nõ erat clauis. Secundam etiam sibi promisit. quia illam erat totaliter nouiter accepturus à Christo, quando recepturus erat potestatem ligandi & soluendi. Sed dicit iste impugnatus: quod claues, de quib. agitur, in collatione sacerdotalis ordinis conferuntur. Constat enim quod ordinatis in sacerdotem scientia cõmuniter non confertur. ergo scientia nõ est clauis. Ad hoc respondet Magister Sententiarũ *lib.* 4. *dist.* 19. dicens, quod altera istarũ clauium non semper confertur in collatione Ordinis sacerdotalis. Vnde dicit sic: *Alteram clauium i. e. scientiam discernendi, non omnes habent sacerdotes: vnde dolendum est, atq; lugendum. Multi enim licet indiscreti atq; scientia qua eminere debet sacerdos, exortes, sacerdotii gradum recipere ora sumunt, vita & scientia eo indigni: qui nec ante sacerdotium, nec post, scientiam habent discernendi, qui ligandi sunt vel soluendi. ideoq; illam clauem in consecratione nõ recipiunt, quia semper scientia carent.* Ex his habetur aperte, quod vnam clauem non semper in consecratione recipiunt sacerdotes: nec habent omnes, postquam fuerint consecrati. Potest tamen dici secundum istos, quod omnis sacerdos in consecratione sua recipit claues scil. potestatem discernendi, & etiam potestatem ligandi & soluendi. Sed tunc oporteret concedere, quod aliquomodo essent tres claues ponendæ sc. scientia, quã non habent omnes sacerdotes, & aliæ duæ quas habent omnes. & dicunt quidam, quod hoc non derogat scripturæ diuinæ: quia de numero clauium an sint tres vel duæ, aut plures, nihil reperitur explicite in scriptura diuina. [*De clauibus autē istis regni cœlorum Augustinus primo de doctrina Christiana sic dicit. Has claues dedit ecclesia vt quæ solueret in terra soluta essent in cœlo* &c.] Ista auctoritas non concludit in aliquo, quod scientia non sit clauis. [*Hoc etiam Saluator* &c.] Verba Saluatóris non faciunt ad hoc, quod scientia non sit aliquomodo clauis.

[*Et si quæratur, quæ sit clauis scientiæ, de qua dominus loquitur Luca* 11. *Respondet Glossa quod clauis scientiæ diuinæ est Christi humilitas.*] Hoc concedi potest sub bono intellectu: tamen principaliter dominus *Luc.* 11. loquebatur de claue scientiæ. quæ est sciẽtia legis diuinæ quã acceperãt legisperiti iuxta illud Saluatoris Matth. 23. *super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi. omnia ergo quæcunque dixerit*

diverit vobis, facite & seruate. & iuxta illud apostuli ad Rum. *2. Si autem tu Iudaeus cognominaris, & re-quiescis in lege, gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius* &c. Tamen humilitas Christi potest vocari clanis: quia secundum Salumonem, *vbi humilitas ibi & sapientia.* Omnis autem sapientia clauis, po-test aliquumudo vucari. [*Hanc scil. humilitatem Christi pharisaei & legisperiti contempserunt.*] Nec ipiam habuerunt: & tamen ceceperunt clauem scientiae, licet nun ad vtilitatem suam. [*Item clauem scientiae potest dici fides.*] Hoc cuncedi potest: cum huc tamen stat, quod etiam scientia, quam acceperant legisperiti, potest vucari clanis scientiae. & illam vucauit Dominus clauem scientiae. [*abstulerant quantum in eis fuit.*] Hoc etiam cuncedi potest, cum quo tamen stat, quod clauem scientiae quae est noticia literalis legis diuinae, babuerant. Ex praedictis autem inferunt isti, quod licet Dominus *Luc. 11.* principaliter lucutus fuerit de claue scientiae quae nun est clauis regni coelorum: tamen secun-dum expositiunem istius posset dici, quod ibi Duminus luquebatur de claue regni coelorum. quia cum Duminus dicit, *ve vobis legisperitis: qui tulistis clauem scientiae* &c. iste accipit ibi, *tulistis* pro con-tempsistis, vel abstulistis: vt iste sit sensus: *qui tulistis*. i. e. qui contempsistis vel abstulistis quantum in vubis fuit *clauem scientiae.* secundum quam expusitionem concedi debet, quud ipsi tulerunt cla-uem regni coelorum: quia clauem regni coelorum contempserunt & abstulerunt quantum in eis fuit. & ita secundum istum Duminus loquebatur de claue regni coelurum, quam abstulerant le-gisperiti quantum in eis fuit. [*Hanc clauem scil. fidem, habebat Petrus antequam Dominus sibi promitteret regni coelorum claues.*] huc cuncedi potest: tamen ista fides Petri, quae erat aliumodu clauis, non erat clauis regni coelurum: sed postea facta fuit clauis regni coelurum, sub fide includendo scientiam discernendi inter lepram & lepram. [*Habebat etiam humilitatem.*] Hoc etiam conceditur: illa tamen humilitas nun erat clauis regni coelorum. tutum quud sequitur, cuncedunt isti, sed nihil facit contra appellantem.

Cap. CXXII.

ITem impugnat adbuc iste haereticus constitutionem praedictam falso imponens ei, quod dicit, quod summus ponti-fex in his quae ad fidem & mores pertinēt, potest suorum praedecessorum diffinitiones & dicta reuocare, & contra-rium statuere, prout decreuit statuendum.

In parte ista pertractat secundam assertiunem, quam impugnat appellans. Et primo recitat ipsam. secundu respondet in parte immediate sequenti.

Sed dicunt isti impugnatures, quod truncate verba recitat appellantis, quae sunt haec: *Nam error est: quia ipse in dicto statuto, quia quorumdam, etiam dogmatizat, quod summus pontifex in his quae ad fidem & mores pertinent, potest suorum praedecessorum diffinitiones & dicta renocare, ac eius contrarium statuere, quod decernitur in eisdem. qui error expresse doctrinae sanctorum patrum, & sacrorum canonum, & fidei catholicae obuiat & repugnat, sicut patet per ea quae legimus in decretis 25. q. 1. c. contra statuta patrum & q. 2. ca. sicut sancti, & extra de statu monachorum ca. cum ad monasterium in fine. Ex quo errore totius fidei & veritatis ecclesiae destructio sequeretur: quia sequeretur quod quilibet Romanus pontifex posset reuocare & destruere omnia in fide & moribus à suis praedecessoribus diffinita: & sic tota auctoritas ecclesiae vacillaret & in fide & moribus foret instabilis & infirma. Vnde dicta doctrina est haeretica iudicanda: quia in articulum fidei; Et vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam, vehementer impingit. Et si in decretali Exiit, in doctrina & vita Christi & apostolorum, & in approbatione Regulae & status Fratrum Minorum, & in concilio Viennens. quod dictam decretalem approbauit, concederetur erratum, sequeretur quod tota ecclesia errauerit in fide malo de vita Christi & apostolorum Christi diffiniendo & Fratrum Minorum statum (qui secundum opinionem haeretici praefati est illicitus & simulatus, ac fundatus in doctrina euangelica veritati contraria) approbando. & sanctum Franciscum & alios sanctos de Ordine Fratrum Minorum, qui in huiusmodi vita & doctrina professione finierunt dies suos, approbando tanquam sanctos & sanctorum catalogo solenniter ascribendo.* Haec dicta appellantis. Cum autem dicit iste, quod appellans falsu imponit ibi dictum errorem: dicunt isti, quod in sequenti capitulu determinatiue probabunt, quud veraciter eundem sibi errorem imponit.

Cap. CXXIII.

APerte iuxta morem suum mentitur iste haereticus supradictus. Constitutio enim illa hoc non dicit, nec de hoc facit aliquam mentionem, vt patere potest cuilibet intuenti: imo expresse negat, quod dicere Christum & apostolos non habuisse in his, quae habuerunt, nisi simplicem vsum facti, nec ad fidem pertinet, nec ad mores vt in §. praeterea, patet: in quo sic dicit: Praeterea dicant nobis assertores huiusmodi, vbi legunt, quod ad fidem vel mores pertineat Christum & apostolos non habuisse in his quae habuerunt nisi simplicem vsum facti. Profecto directe hoc ad fidem non pertinet, cum de hoc articulus non sit aliquis, nec sub quo valeat comprehendi, vt patet ex Symbolo, in quibus articuli fidei continentur. Nec etiā reductiue quasi hoc sacra scriptura contineat, quo negato tota sacra scriptura redditur dubia: & per consequens articuli fidei, qui habent per scripturam sacram praedicari, reddantur dubii & incerti. hoc enim in scriptura sacra non poterit, sed contrarium reperiri. Ex quibus concludit dicens: vnde non possunt ex praedictis concludere, nisi falso: quin contra ordinata per summos pontifices circa talia liceat successoribus aliquid ordinare: quia Nicolaus tertius praefatus expresse in sua declaratione inseruit, vt superius plenius continetur.

In parte ista ad dictam appellantis in *praecedenti ca.* nititur respondere dicens: quod falsum sibi imponit, quod per constitutionem, *quia quorundam*, prubare cunatur, quia in eadem continetur, quod Christum & apostolus non habuisse in his quae habuerunt nisi simplicem facti vsum, neque ad fidem pertinet, neque ad mores.

Sed

Sed isti impugnatores contra ipsum tria probare conantur. quorum primum est, quod ex serie verborũ ipsius in constitutione, *quia quorundam*, euidenter habetur ipsum asserere, quod Romanus pontifex quantum ad ea quæ ad fidem & mores pertinẽt, potest diffinitiones & dicta suorum prædecessorum reuocare & contrarium diffinire. Secũdo ostendunt, ꝙ ipse de facto multa in determinationibus Romanæ ecclesiæ diffinita in suis constitutionibus reuocauit, & contraria diffiniuit. Tertio specialiter moliuntur ostendere, quod asserere Christum & apostolos non habuisse in rebus, quibus vsi fuerunt, nisi simplicem facti vsum, ad fidem spectat vel mores. Primo ergo probant, quod ex serie verborum constitutionis *quia quorundam* aperte patet, quod ipse intendit asserere, ꝙ Romanus pontifex potest in his quæ ad fidem & mores pertinent, diffinitiones & dicta suorum prædecessorum reuocare. Nam sicut patet ibidem, ipse quandam obiectionem aduersariorum suorum ꝓbare conantium, quod sibi nõ licuit illa q̃ de paupertate Christi & apostolorum per Nicolaum tertium fuerant diffinita, in dubium reuocare vel contrarium affirmare, conatur dissoluere, asserendo ꝓponens assumptas in illa obiectione esse falsas: & conclusionem, quam inferunt, esse falsam. Sed prima propositio, quam assumunt, & quam ipse dicit esse falsam, est illa. Illud quod per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices, adeo immutabile perseuerat, quod illud successori non licet reuocare in dubium, nec contrarium affirmare. Hæc est ꝓpositio prima aduersariorum: & ipse recitat in principio constitutionis *Quia quorundã*. Hanc autem propositionem ipse asserit esse falsam, dicens in hæc verba: *Quod autem in ratione prædicta præmittitur, videl. quod illa, quæ per clauem scientiæ in fide & moribus sunt à summis pontificib. diffinita, ab eorum successoribus reuocari non licet in dubium, nec contrarium affirmare: licet secus sit, sicut dicunt, in his, quæ per clauem potestatis per summos pontifices ordinantur, prorsus sit contrarium veritati, patet ex sequentib. euidenter*. Ex his verbis patenter habetur, quod primam propositionem aduersariorum asseruit esse falsam, & per consequens contrariam esse veram, s. quod illud, quod per clauem scientię in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices, non adeo immutabile perseueret, quin illud successori liceat in dubium reuocare, vel contrarium affirmare. & ideo appellans sibi falsum non imponit. Sed forte dicet aliquis habens maiorem quam iste in distinguendo inter propositiones peritiam, ꝙ vtraq; prædictarum propositionum est falsa. Est autem prima falsa ꝓpter falsam implicationem. quia s. implicatur per ipsam, quod Romani pontifices aliquid diffinierunt per clauem scientiæ, quod non diffinierunt per clauem potentiæ: ꝙ constat esse falsum. & istam rationẽ, quare negat propositionem prædictam, videtur ꝓsequi in disputatione sua de clauibus. Sed ista cauillatio, vt dicunt isti, non facit pro isto. Nam verũ est, quod per p̃dictam propositionem implicatur aliquid diffiniri per clauem scientiæ. & hoc probabunt esse verum. sed dicunt, quod p ipsam minime implicatur aliquid diffiniri à Romanis pontificibus per clauem scientię, quod non diffinitur p clauem potentiæ: cum in ꝓpositione p̃dicta nulla penitus mentio de claue fiat, licet in ꝓpositione, quam postea recitat, mentio de claue habeatur. Primum s. quod per clauẽ scientiæ aliquid diffiniatur in fide & moribus à Romanis pontificibus, isti probare conantur. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendũ, quod, sicut de se patet, in p̃dicta ꝓpositione nequaquam asseritur, quod clauis scientiæ de qua loquitur, sit clauis regni cœlorum vel ecclesiæ: sed absolute sine specificatione aliqua quantũ ad clauem scientiæ sic dicitur. *Illud quod per clauem scientiæ in fide ac morib.* &c. ergo ad verificandum prædictam propositionem illud, *quod per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices, adeo immutabile perseuerat, quod illud successori nõ licet reuocare in dubiũ* &c. sufficit ostendere, quod per aliquã clauem scientiæ, siue debeat vocari clauis regni cœlorum siue ecclesiæ, siue nõ, aliquid potest in fide ac moribus à Romanis pontificibus diffiniri: & quod sic diffinitum rite non potest in dubium reuocari, nec debet eius contrarium diffiniri.

Hoc igitur viso, probant ꝙ aliq̃d in fide & morib. potest per clauẽ scientiæ aliq̃ à Romanis pontificib. diffiniri. quod ostendit primo sic. Aliq̃d potest in fide Christi & morib. à Romanis põtificibus diffiniri: q̃a aliquid huiusmodi ab eis per sacrã scripturam diffiniri potest. sed fides Christi secundũ istum, sicut patet c. 12. est clauis scientiæ. ergo aliquid potest à Romanis pontificib. in fide, ac morib. per clauem scientiæ diffiniri. Item, antiqui patres veteris legis poterãt aliquid per illud Lucæ 11. *væ vobis legisperitis qui tulistis clauẽ scientiæ* &c. ergo multo magis Romani pontifices per noticiam legis diuinę, q̃ est in eis clauis scientiæ, si fuit clauis scientiæ in scribis Iudæorum, possunt aliquid in fide & morib. diffinire. Sed forte dicet aliquis, ꝙ secundũ ista quilibet habens noticiam legis diuinæ posset per clauem scientię aliquid in fide & morib. diffinire. quod cõstat esse falsum: cum ad solũ conciliũ generale & Romanũ pontificẽ pertineat diffinire dubia, q̃ circa fidẽ ac mores occurrunt. Ad istud dicunt ꝙ ꝓpter æquiuocationem huius verbi *diffinire* posset in aliquo sensu concedi, quod quilibet peritus in lege diuina posset aliquid diffinire per clauem scientię: hoc est, constanter & irreuocabiliter asserere. non enim potest quilibet aliquid diffinire, sicut modo accipimus diffinire, quia licet habeat noticiam quæ potest vocari clauis scientiæ: sicut & fides vocatur clauis scientiæ secundum istũ: deficit ei tñ auctoritas & potestas iurisdictionis, quæ ad talem diffinitionem requiritur. Sed tunc dicet aliquis, quod secundũ hoc Romani pontifices diffiniunt aliquid in fide & morib. per clauem potentiæ, & non solũ per clauem scientiæ. hoc cõcedunt isti, nec contrariũ asserit propositio sæpe dicta: quia illa propositio non vult excludere clauẽ potentiæ, q̃uis de ista nõ faciat mentionẽ. & non sequitur, nõ exprimit clauẽ potẽtię: ergo excludit ipsã. Sic ergo patet euidenter, quod p̃dicta propositio cũ ista adiectione *per clauem scientiæ* continet veri-

tatem. si ipsa sine tali adiectione debet concedi. & si negatur cum tali adiectione, debet negari sine ipsa. & ideo cum iste impugnatus negat illã ꝓpositionem: *illud ꝙ per clauem scientia in fide, ac mor. bus semel diffinierunt Romani pontifices* &c. Ipse etiã habet negare istã *illud quod in fide ac morib. semel diffinierũt Romani pontifices, adeo immutabile perseuerat, quod illud successori non licet reuocare in dubium, nec contrarium affirmare.* Ex quo sequitur, ꝙ ipse debet cõcedere manifeste, ꝙ diffinitũ in fide ac morib. à Romanis pontificib. potest successor eorum in dubium reuocare, vel contrariũ affirmare. Vnde ad ꝑdictorum intelligentiã pleniorẽ isti dicunt aduertendũ: ꝙ licet ꝓpositio prædicta cum ista adiectione *per clauẽ scientia* cõtineat veritatẽ: pro eo ꝙ noticia legis diuinæ, & ẽt doctrina ecclesiæ, sine qua nullus debet Romanus pontifex in fide ac morib. diffinire, imo in ea debet se fundare, potest vocari clauis scientiæ, ex quo scientia scribarũ & Pharisæorũ vocabatur clauis scientiæ: & nihilominus potestas discernẽdi inter hęreticũ & catholicũ, sine qua Rom. pontifex in fide & morib. nihil diffinit, potest aliquõ modo vocari clauis scientiæ: siue vtraque vel altera debeat vocari clauis ecclesiæ, seu regni cœlorum, siue non: tñ ista adiectio *per clauẽ scientiæ* quodammodo videtur superflua. & sine ipsa ita haberent intentũ impugnatores istius impugnati, sicut cum ea. Et si illam adiectionem *per clauem scientia* dimisissent, multæ instãtiæ friuolæ cõtra ꝓcessum eorũ exclusæ fuissent, quia intentio eorũ fuit asserere, ꝙ illud, ꝙ in fide & morib. semel diffinierunt, siue per clauẽ scientiæ, siue ꝑ clauẽ potentiæ, siue per auctoritatẽ papalẽ, siue per quam cunq; potestatẽ, Rom. pontifices, adeo immutabile perseuerat, ꝙ illud successori non licet reuocare in dubiũ, nec contrarium affirmare: & ita sine illa additione (*per clauẽ scientia*) habent intentũ: q̃ q̃uis videatur superflua, non tñ reddit propositioẽ falsam. quare cum iste impugnatus neget illã ꝓpositionem cum dicta additione: debet eam negare absolute sine illa additione: & ꝑ consequens absolute debet cõcedere, ꝙ Rom. pontifex potest illa q̃ sunt in fide ac morib. à Romanis pontificibus diffinita, reuocare in dubiũ, vel contrariũ affirmare. & hoc est ꝙ sibi imponit appellans. quare non mentitur, sed asserit veritatem. Sed forte dicet aliqs, ꝙ licet verba sua hoc ꝑtendant, ipse tñ hoc non tenet: ergo ipsi nõ debet imponi. Ad hoc dicunt isti, ꝙ appellans non habuit iudicare de mente istius, quæ latebat in corde: sed tantummodo de ꝓcessu doctrinæ. & ideo doctrinam prædictam potuit ipsi imponere: et si tñ postea mentem suam clare exprimeret, doctrinam, vt ꝓlata est, detestando prædictã & ipsam corripiendo, videtur ꝙ non deberet eum propter hoc hæreticum reputare: licet propter alia, quæ pertinaciter sine omni pallio asserit, possit eum inter hæreticos computare.

Vlterius isti ad infringendum totum processum istius contra propositionẽ sæpe factam, dicunt ꝙ nihil facit contra dictam propositionem, ꝙ clauis scientiæ vel scientia non sit clauis ecclesiæ vel regni cœlorũ: quia siue scientia sit clauis ecclesiæ siue regni cœlorũ, siue non: saltem ipsa est aliquomodo clauis, ex quo fides est aliquomodo clauis secundũ istum. & constat quod scientia legis diuinæ & doctrinę ecclesię requiritur in summo pontifice ad hoc vt diffiniat aliqd in fide & morib. ergo diffinit per clauẽ scientiæ: & tñ diffinit etiam per clauem potentiæ: siue illa clauis potentiæ sit illa clauis, quæ confertur in consecratione cuiuslibet sacerdotis, siue sit iurisdictio & potestas papalis. Et ex istis patent duo. Primum est, quod tota disputatio istius & recitatio opinionum de scientia, an sit clauis ecclesiæ, nihil facit contra aduersarios: quia ipsi de hoc se nullatenus intromittunt, & ipsi habent intentũ, si scientia nullo modo sit clauis ecclesię, sicut si sit clauis ecclesiæ, dũmodo sit aliquomodo clauis. Secundũ, quod colligitur ex ꝑdictis est, quod falsum imponit eis, cũ dicit eos asserere, quod alia ꝑ clauem scientiæ & alia per clauẽ potentię statuuntur seu diffiniũtur: quia ipsi hoc non dicunt, sed intendunt quod ad debitã & rectã diffinitionem & constitutionem quorumcunq; concurrit tam scientia, q̃ debet aliquomodo vocari clauis, q̃ potentia, q̃ etiam aliquomodo debet vocari clauis: tñ illa, quæ circa fidẽ & mores diffiniuntur, tam per clauem scientiæ quam per clauẽ potentiæ immutabilia perseuerant, illa vero q̃ per clauem scientiæ & per clauem potentiæ à summis pontificibus circa agibilia de se indifferentia statuuntur, reuocari possunt & contraria statui. Sed forte quæret aliquis, ex quo ad diffinitionem eorum quæ tangunt fidem & mores, & ad statuendum illa quæ respiciunt agibilia de se indifferentia requiritur tam clauis scientiæ q̃ clauis potentię quare dixerũt isti, ꝙ illa q̃ ꝑ clauẽ scientię in fide & morib. diffiniũtur, reuocari nõ possunt &c. Licet secus sit in his, q̃ per clauẽ potestatis ordinãtur seu statuuntur: cum per talem modum loquendi innuatur, ꝙ alia diffiniuntur per clauẽ scientię, & alia statuuntur ꝑ clauẽ potentiæ. Ad hoc dici potest, ꝙ tali modo loquẽdi vtuntur nõ ad insinuandũ, quod alia per clauẽ scientiæ non per clauẽ potentiæ diffiniuntur in fide & moribus, & alia per clauẽ potentię non per clauem scientiæ circa agibilia de se indifferentia statuuntur: sed ad insinuandũ, quod in diffinitione eorũ, quæ diffiniũtur circa fidẽ & mores quodammodo principalius se habet sciẽtia & in cõstitutione eorũ agibiliũ q̃ de se indifferentia sunt quodammodo principalius se habet potentia. quis in diffinitione eorũ quę pertinẽt ad fidẽ & bonos mores, nihil diffinit potẽtia, nisi quod decreuit scientia: ita ꝙ in illis potẽtia debet omnino sequi scientiam: quia si in minimo potentia aduersaretur scientię, diffinitio esset nulla. quia si papa per quamcunq; potentiam diffiniret aliquid contra illud, quod scientia dictat diffinicodum in fide, & in bonis moribus, diffinitio sua nulla penitus esset: immo liceret cuilibet Christiano hoc scienti ipsam detestari, conspuere, & sicut hæreticam reprobare. In agibilibus autem de se indifferentibus statuendis, potentia quodammodo supra scientiam principalitatem habet.

Nã si papa in huiusmodi statuẽdis à sciẽtia quodãmodo deuiaret, & minus salubriter, & vtiliter ꝓ subditis ordinaret,

ordinaret, obediendum esset eidem: sicut licet aliquem excōmunicaret contra scientiam & conscientiam iniuste, tamen timenda esset sententia. & ita in talibus quodammodo principalior est potentia quam scientia: quia in multis talibus est obediendum eidem, licet contra scientiam ad damnationem animæ suæ ipsa duxerit statuenda. & ad hæc innuenda vtuntur prædicto modo loquendi.

Secundo isti impugnatores moliuntur ostendere, quod iste impugnatus quamplurima, quę ad fidem pertinent & bonos mores, in determinationibus Romanæ ecclesiæ diffinita de facto reuocauit, & contraria diffiniuit. quod probant primo sic: Nicolaus tertius in decretali, quæ incipit, *Exiit qui seminat*, diffiniuit in hæc verba: *Porro cum regula ipsa expresse contineat, quod Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, sitq; declaratum per eundem prædecessorem Gregor. 9. & nonnullos alios hoc seruari debere, tam in speciali quam etiam in communi, quam sic artam abdicationem, venenosis obtrectationibus aliquorum insensata damnauit astutia, ne Fratrum eorundem perfectionis claritas talium imperitis sermonibus laceretur. Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerum tam in speciali quam in communi, propter Deum meritoria est & sancta, quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit: quamq; primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte hauserant, in volentes perfecte viuere per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt.* Hæc verba Nicolai de bonis moribus, ac vita Christi & apostolorum eius: & per consequens de fide assertiue, & diffinitiue prolata. In quibus verbis vna veritas spectans ad bonos mores: & quatuor pertinentes ad fidem, patenter habentur. Prima veritas spectans ad bonos mores est: quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi est via perfectionis. Quia enim hanc veritatē diffinitiue hic asserat Nicolaus, liquide constat: tum quia dicit, quod Christus viam perfectionis ostendens talem abdicationem verbo docuit & exemplo firmauit: tum quia dicit apostolos in volentes perfecte viuere talem abdicationem per doctrinæ & vitæ alueos diriuasse: tum quia asserit ipsam artam, & meritoriam & sanctam. Via autem arta, meritoria & sancta est via perfectionis. tum quia loquens de abdicatione huiusmodi, & motiuum suæ diffinitionis assignans, dicit: *Ne fratrum eorundem perfectionis claritas* &c. Ex quibus verbis colligitur euidenter, quod abdicatio seu expropriatio huiusmodi ad perfectionis pertinet claritatem. Secunda veritas ad fidem pertinens est, quod Christus talem abdicationem docuit alios. Tertia est, quod ipse seruauit eadem, quia ipsam exemplo firmauit. Quarta est, quod apostoli talem abdicationem alios docuerunt. Quinta est, quod eam viuendo tenuerūt. Istas quinq; veritates iste impugnatus in suis constitutionibus reuocauit, & eis cōtraria diffiniuit. quod enim contrarium primę veritati diffinierit patet aperte. Primo quia in constitutione *Ad conditorem* asserit manifeste, quod manente eadē sollicitudine in acquirendo, cōseruando, & dispensando temporalia. post expropriationem seu abdicationem huiusmodi, quæ ante inerat, ipsa expropriatio ad perfectionem valet nihil conferre. cum ergo licite, imo meritorie posset manere eadem sollicitudo prædicta, imo maior post expropriationē huiusmodi, quæ ante inerat, sequitur quod ipsa expropriatio non est via pfectionis censenda secundum istum. Secundo patet idem, quia in eadem constitutione *Ad conditorem* diffinit, quod carentia proprietatis seu dominii, talis non reddit Fratres pauperiores. Ex quo sequitur, quod non reddit eos perfectiores: quia non redderet eos perfectiores, nisi quia redderet eos pauperiores. si autem non reddit eos perfectiores, non est via perfectionis. Tertio quia in eadem constitutione diffinit, quod in rebus vsu consumptibilibus non potest vsus facti à proprietate seu dominio separari. Ex quo sequitur, quod sicut abdicatio omnis vsus facti est illicita: ita abdicatio omnis proprietatis est illicita. sed abdicatio illicita non est via perfectionis. ergo abdicatio omnis proprietatis huiusmodi non est via perfectionis. Quarto, quia abdicatio palliata, nuda & ænigmatica non est via perfectionis. sed abdicatio huiusmodi secundum istum est palliata, nuda & ænigmatica: quia sic dominium Romanæ ecclesiæ est palliatum, nudum & ænigmaticum, sicut iste dicit, abdicatio Fratrum est palliata, nuda & ænigmatica: & per consequens non est via perfectionis.

Secundam etiam veritatem s. quod Christus abdicationem huiusmodi docuit alios, reuocauit, & falsitatem contrariā diffiniuit, cum in constitutione præsenti, *quia vir*, recitans obiectionem appellantis & respondens eidem dicat in hęc verba: *Ad hoc autem quod ipse dicit, quod ex hoc sequitur, quod Christus simulatam & fallacem doctrinam tribuit volentibus ad perfectionem attingere: quod omnia temporalia quo ad proprietatem & dominium relinquerent consulendo: dicimus falsum esse, quod hoc consuluerit apostolis vel discipulis suis ad minus, quod non haberent in communi.* Ex hoc patet, quod secundum istum Christus non cōsuluit talem abdicationem apostolis nec discipulis & per consequens nō docuit eam, quia si docuisset, maxime docuisset apostolos & discipulos, & per cōsequens eis consuluisset eandem. Nequaquam igitur secundum istum Christus viam pfectionis ostendens verbo docuit abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi: cuius contrarium Nicolaus tertius diffiniuit.

Tertiam etiam veritatem catholicam, scil. quod Christus eadem abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi seruauit, quia exemplo firmauit secundum Nicolaū tertium, reuocauit & contrariam hæresim diffiniuit: tum quia, sicut patet supra, *ca. 93.* diffiniuit, quod Christus inquantū homo ab instanti suę cōceptionis ex Dei datione habuit regnum & vniuersale dominiū omniū rerum. tum quia, sicut patet supra *c. 94.* Christus postea diuersis modis ex collatione fideliū vel emptione diuersarum rerum temporaliū acquisiuit dominium. tum quia, vt ha-

betur c.95. Christus regno & dominio temporalium renunciare non potuit. Cum quia c.96. asserit manifeste, ꝙ Christus non fuit pauper p carentiam dominii temporalis, tum quia in cõstitutione: *Cum inter.* loquens de modo habẽdi res tẽporales quo ad dominiũ seu ꝓprietatem, sicut ꝓbatum est supra c.85. dicit firmiter esse hæreticũ dicere Christũ non habuisse in rebus ius vtendi, vendendi & donandi, & ex ipsis alia acqrendi. Vnde constat, ꝙ in eadẽ constitutione sententialiter diffiniuit esse hæreticũ, ꝙ Christus nõ habuit in quibuscunq; reb' dominiũ. & ita Christus secundũ eũ abdicationẽ ꝓprietatis omniũ tẽporaliũ nequaq̃ assumpsit: cui' cõtrariũ Nicol. tertius diffiniuit.

Quartã etiam veritatem catholicã. s. ꝙ apostoli talem abdicationem alios docuerunt, reuocat iste, & falsitatẽ contrariam in suo antecedente determinat manifeste: quia ex quo secundum eum talẽ abdicationem nullatenus seruauerunt, sicut statim post patebit, & non docuerunt aliorem paupertatẽ, quam minime seruauerunt: sequitur quod talem abdicationẽ minime docuerũt.

Quintam etiam veritatem catholicã. sc. ꝙ apostoli abdicationẽ huiusmodi seruauerunt, reuocat manifeste, & contrariã hæresim diffinitiue determinat: ꝙ patet, quia in constitutione (*cum inter*) determinat, ꝙ habuerunt in rebus, quibus vtebantur, ius vtendi, vendendi, donandi, & ex ipsis alia acquirendi. & quod ibi loquatur de iure dominii, *supr. c.85.* est probatum. & ita ibi sententialiter hæresim veritati prædictæ contrariam diffiniuit: quod etiam in ista constitutione, *quia vir reprobus*, non solũ sententialiter, sed ẽt vocaliter apte absq; omni palliatione asserit, & diffinit, ex vltimata deliberatione determinans, aliosq; cõpellens ad credendũ, ꝙ apostoli, postquã fuerunt ad apostolatum assumpti, non solum aliquando in communi, sed etiam sæpe in speciali, vere habuerunt temporalium dominium & proprietatem, & quod habuerunt, ac habere licite potuerunt prædia in Iudæa & inter gentes.

Vnde quinq; hæreses ꝓdictæ veritati contrarias in cõstitutione ista, *quia vir reprobus*, dogmatizat. quarum prima est, ꝙ apostoli post missionem spiritus S. habuerunt agros, domos, & prædia in cõmuni quo ad dominiũ & ꝓprietatem, dicens quod agri, & domus primorum conuersorum in Iudęa, post missionem spiritus S. fuerunt facti de dominio apostolorũ in communi. Vnde dicit in hæc verba: *Cum ergo prius dicat, quod inter credentes erant omnia communia. & post subiungat: quod agri vendebantur & domus: euidenter apparet quod illa communia antequã venderentur erant effecta.* Item post asserit manifeste, quod domorum & agrorum venditorum apostoli habuerunt dominium, licet sibi non retinuerunt idem dominium. hæc *supra c. 4. & 5.* patuerunt.

Secunda hæresis prædictæ veritati contraria, quam iste dogmatizat, est quod apostoli non solum habuerunt prædia quo ad dominium, sed etiã sibi potuerunt prædia retinere in Iudęa: vnde sicut patet *sup. c.5.* dicit sic: *Ex prædictis patet, quod apostolis licuit in Iudæa si voluissent, retinere prædia: nec vota compulsi sunt, quod illa non retinuerunt, sed voluntate propria, quia se non contracturos morã ibi, sed transituros prævidebant ad gentes.* Tertia hæresis sæpe dictæ veritati contraria est, ꝙ apostoli in Iudæa post missionem spiritus S. immobilia vendiderunt tanquã eorũ habentes dominium in cõmuni. nam, sicut patet *sup. c.18.* ipse loquens de apostolis ait: *verum est tamen quod in Iudæa non retinuerant immobilia, sed ea potius vendiderunt.* Quarta hæresis contraria veritati præfatæ, quam ipse dogmatizat, est quod apostoli semp post missionẽ spiritus S. mobilia & immobilia, qualia habent monachi: & per consequens villas, ciuitates & castra, thesauros auri & argenti, ac alias res preciosas habuerunt, seu licite habere potuerunt, quo ad dominiũ in cõmuni. Quod n. hoc teneat, patet, cum dicat expresse, sicut recitatum est, *sup. c.18.* constat autem quod monachi habent mobilia & immobilia quo ad ꝓprietatem & dominiũ in communi, vt probatur. *18. q. 2. c. in nulla.* Quare videtur, ꝙ etiam apostoli habuerunt seu habere potuerunt in communi. sed nonnulli monachi habẽt villas, ciuitates & castra, aurum & argẽtum, ac res alias preciosas. ergo & apostoli secundum istum omnia talia habuerunt, seu habere licite potuerunt.

Quinta hæresis pręfatæ veritati contraria, quã iste dogmatizat, est quod beatus Petrus, & eadem ratione quilibet alius apostolus, vere fuit proprietarius: q̃a post missionem spiritus S. habens in speciali dominiũ & proprietatem rerum temporalium. sicut enim patet supra c.9. ipse dicit sic: *Videtur etiã quod probabiliter possit dici, quod post distributionẽ bonorũ vsu cõsumptibilium, quæ fiebat inter apostolos & credentes alios, vt dicitur Actuum 2. & 4. quilibet portionis sibi assignatæ proprietarius & dominus dici posset.* & infra: *Cum ergo dicat quod nullus egens erat pro eo, quia vnicuiq; diuidebatur, prout opus erat, supponit aperte, quod illud, quod vnicuiq; dabatur diuisim, cuiuslibet erat proprium.* & infra: *Videtur quod quilibet fuerit dominus eius portionis quæ sibi fuerat assignata.* & infra: *Clare supponit angelus, quod caliga & vestimentũ assignata Petro, proprie quo ad dominium erant Petri. quare videtur quod pecunia, panis, vinum, & aliæ res vsu consumptibiles sibi diuisim pro vitæ sustentatione assignata similiter eius essent.* Ex his constat aperte, quod secundum istum quilibet apostolus post missionem spiritus S. fuit proprietarius habens in speciali dominiũ temporaliũ rerum; & ita secundũ istos. quinq; hæreses contrarias quintæ veritati prædictæ à Nicolao tertio diffinitæ in ista cõstitutione *quia vir* sententialiter & vocaliter aperte diffinit. Secundo idẽ: i. ꝙ cõtra nõnulla ad fidẽ vel bonos mores spectãtia in determinationib. Rom. ecclesię diffinita iste impugnat' diffiniat, sic ostendũt. Nicola' tertius in decretali *Exiit* loqués de dominio retentu, quib. Fratres Minores vtũtur, diffinit in hęc verba: *Retentio dominii namq; taliũ rerũ, cũ cõcessione vsus facta pauperib. nõ est infructuosa domino, cũ sit meritoria ad æterna & ꝓfessionis pauperũ aperta, quæ tãto sibi cõijcitur vtilior, quãto cõmutat tẽporalia ꝓ æternis.* Quib. verbis nihil nouũ statuitur vel ordinatur agẽdũ; sed qd sit sentiẽdũ de retẽtione dominii taliũ rerũ, cũ cõcessione vsus facta pauperib. declaratur, quia

quia diffinitur aperte, quod talis retentio dominii, est domino vtilis & fructuosa: quia meritoria ad æterna & professioni pauperum opportuna. illa autem quæ sunt vtilia & fructuosa, meritoria ad æterna & professioni pauperum opportuna, ad bonos mores non est dubium pertinere. ergo Nicolaus in verbis prædictis veritatem pertinentem ad bonos mores asserit & diffinit. sed iste impugnatus contra istam veritatem manifeste diffinit asserens & determinans, quod tale dominium est inutile reputandum, sicut patet in constitutione *Ad conditorem*, in qua asserit tale dominium esse versutile, nudum & ænigmaticum, & in ista constitutione, *quia vir*, sicut patet supra *cap.* 116. affirmat aperte, quod dominium omni temporali commodo denudatum est inutile reputandum. ex quibus sequitur euidenter, quod retentio talis dominii, cum quacunque vsus concessione non est fructuosa domino nec meritoria ad æterna, nec professioni pauperum opportuna, nec per eam commutantur temporalia pro æternis: & ita contra prædictam determinationem Romanæ ecclesiæ aperte diffinit. Tertio sic arguunt. Nicolaus aperte diffinit in hæc verba: *Condecens fuit et professioni, quæ sponte deuouit Christum pauperem in tanta paupertate sectari omnium abdicare dominium, & rerum sibi concessarum necessario vsu fore contentam.* Ex quibus euidenter colligitur, quod Fratres Minores abdicando omnium rerum dominium paupertatem Christi sectantur: & per consequens Christus talem paupertatem, quæ est per abdicationem rerum omnium, seruauit. cuius tamen contrarium iste aperte diffinit dicens: Christum nunquam fuisse pauperem per carentiam domini, cuiuscunq; rei temporalis. Quarto sic arguunt. Nicolaus tertius loquens de abdicatione Fratrum Minorum diffinit in hæc verba: *patet itaque sane intelligentibus ex prædictis regulam quoad abdicationem huiusmodi non solum obseruabilem, possibilem & licitam, sed meritoriam & perfectam esse, & eo magis meritoriam, quo per ipsam professores ipsius magis à temporalibus propter Deum, sicut prædicitur, elongantur.* Ex quibus verbis clare patet, quod per talem abdicationem Fratres efficiuntur pauperes: quia qui magis à temporalib. elongantur, pauperes sunt censendi. Si enim magis elongantur affectu, sunt pauperes affectu: si vero magis elongantur effectu seu actu, sunt pauperes effectu seu actu. sed iste expresse diffinit contrariũ, sicut patet in constitutione *Ad conditorem*, & supra c. 77. dicens, quod abdicatio talis dominii, quale abdicant Fratres Minores, non efficit pauperem non habentem, & ita, vt dicunt, liquet aperte, quod illa, quę Nicolaus tertius de paupertate Christi & apostolorum eius, ac etiam de paupertate regulæ beati Francisci diffinit, iste reuocat diffiniendo contraria. vnde dicũt, quod fere quicquid dixit Nicolaus tertius in prædictis, iste destruit & annullat. sicut discurrendo per singula dicta ipsius & istius posset aperte probari: sed causa breuitatis omittunt. Quinto sic arguunt: Plures Romani pontifices diffinierunt, quod omnium rerum temporaliũ abdicato dominio tam in speciali quã in communi contingit licite vsum rerum habere. Hoc ex verbis Greg. 9. in declaratione sua super regulam beati Francisci euidenter habetur. ait enim: *Dicimus itaq; quod nec in communi, nec in speciali debent proprietatem habere: sed vtensilium & librorum, & bonorum mobilium, quæ licet habere, Ordo vsum habeat.* ergo omni abdicato dominio contingit licite vsum habere. Innocentius etiam quartus, & Alexander quartus in suis declarationibus dicunt in hæc verba: *Dicimus quod cum in ipsa regula contineatur expresse, quod Fratres nihil sibi appropriant, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, nec in communi, nec in speciali debent proprietatem habere: sed domorum ac locorum, & vtensilium, & librorum, & eorum mobilium quæ licet habere, Ordo vsum habeat.* Item Clemens quintus in declaratione sua, quæ incipit Exiui, ait: *Proinde quum vir sanctus paupertatis promissa in regula monachorum exprimens dixit in eadem, quod Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem: sed tanquam peregrini & aduenæ in paupertate & humilitate domino famulantes vadant pro eleemosyna cõfidenter: sitq; declaratum per nonnullos prædecessores Romanos pontifices hanc expropriationem intelligi debere, tam in speciali quam in communi, propter quod etiam omnium rerum concessarum, oblatarum, & donatarum Fratribus, quas & quarum vsum facti, sc. Ordini vel ipsis Fratribus licet habere, proprietatem & dominium in se & Romanam ecclesiam receperunt, dimisso ipsis Fratribus in eis tantummodo vsu facti simplicis.* Ex his aliisque quam pluribus diffinitionib. Romanorum pontificum patenter habetur, quod omnium rerum temporalium abdicato dominio, tam in speciali quam in communi contingit licite rerũ vsum habere. Sed contra istam veritatẽ iste impugnatus multipliciter diffiniuit: expresse determinans, quod multarum rerum scilicet vsu consumptibiliũ non potest vsus facti, nec etiam actus consumendi à proprietate seu dominio separari, sicut patet in constitutione *Ad conditorem*, & in ista constitutione *quia vir*: ergo &c. Item sicut patet supra *c.* 58. ipse expresse diffinit, quod vsus non potest concedi absq; iure vtendi. & ideo non potest quis in huiusmodi rebus habere simplicem facti vsum: quod determinationi Clementis prædicti obuiat manifeste. Item in multis locis diffinit aperte, quod non contingit habere vsum rerum: quod tñ prędictis diffinitionibus Romanorũ pontificum patenter repugnat. Vnde per præmissa in illo capitulo, & in toto opere illo per alias allegationes dicunt isti patere indubie, quod iste impugnatus plura quæ pertinent ad fidem, & bonos mores à Romanis pontificibus diffinita de facto reuocauit, & contraria diffininit.

[*Aperte iuxta morem suum mentitur.*] Dicunt quod appellans non mentitur, cum veritatem supra probatam pronunciet. [*Constitutio enim illa hoc non dicit: nec de hoc aliquam facit mentionem.*] Contrarium est ostensum in principio istius capituli. [*imo expresse negat, quod dicere Christum & apostolos habuisse in his quæ habuerunt nisi simplicem facti vsum, nec ad fidem pertinet, nec ad mores, vt in § præterea patet.*] Hic modo innuit iste, quod appellans imposuerit sibi, quod Romanus pontifex in his quæ ad fidem & mores pertinent, potest suorum prædecessorum diffinitiones & dicta reuocare, & con-

trarium statuere, solummodo propter verba, quæ dicit in constitutione, *quia quorundam in isto §.*
præterea dicant nobis assertores huius &c. quod nõ est verum, imo principaliter imposuit sibi, quod hoc
dixerit propter hoc, q̃ propositionem aduersariorum in principio capituli recitatam. s. illud quod
per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices non adeo immuta-
bile perseuerat, quod illud successori non licet reuocare in dubiũ, nec contrarium affirmare: ipse
dixit contrariam esse veritati, q̃a si ista est contraria veritati, sua cõtradictoria est verba, hæc. s. illud
quod per clauem scientiæ in fide ac moribus semel diffinierunt Romani pontifices, non adeo im-
mutabile pseuerat, quin illud successori licet reuocare in dubium & contrariũ affirmare: & ita ne-
gando vnam, concedit aliam. Sed forte dicet aliquis, si illud q̃ per clauem scientię in fide ac mori-
bus semel diffinierunt Romani &c. ergo quicquid iste diffinit, nõ licet in dubiũ reuocare. Ad hoc
dicunt isti q̃ quicquid iste diffiniuit per clauẽ scientiæ, dum erat summus pontifex, nõ licet in do-
bium reuocare. sed quicquid diffiniuit contra diffinitiones Romanorum pontificum, non diffini-
uit per clauem scientiæ, sed diffiniuit per hæreticã prauitatem, claue scientię q̃ est noticia legis di-
uinæ, reiecta. & ideo dicunt, quod quamuis ista adiectio in ꝓpositione aduersariorum *per clauem*
scientiæ videatur superflua: quia sine ea ꝓpositio bene intellecta continet veritatem. tamen nõ est
simpliciter superflua, sed sane intellecta denotat q̃. quicquid diffinierũt Romani pontifices con-
formiter doctrinæ ecclesiæ, non debet in dubium reuocari, nec contrariũ affirmari. vnde potest
dici, quod isti aduersarij clauem scientiæ vocant noticiam legis diuinæ & doctrinæ vniuersalis ec-
clesiæ. [*vbi legunt quod ad fidem vel mores pertineat Christum & apostolos non habuisse in his quæ habuerunt nisi*
simplicem vsum facti.] Hic notãt isti duo, quorum primum est, quod aliquid pertinere ad fidem po-
test dupliciter intelligi. aliquid enim pertinet ad fidem sicut per fidem credendum: aliquid vero
pertinet ad fidem, sicut per fidem negandum. sicut enim eadem est scientia contrariorum, & op-
positorum eadem est disciplina ita ad fidem opposita pertinere noscuntur, quia sicut ad fidelem
spectat per fidem credere catholicam veritatem, ita ad ipsam spectat negare hæreticam prauitatẽ.
Secundo notant, quod licet sub his verbis Christus & apostoli non habuerunt in his, quæ habue-
runt, nisi simplicem vsum facti, non legatur in scriptura diuina, tamen istam sententiam accipiunt
ẽ scriptura diuina ex doctrina ecclesiæ, sicut superius in pluribus capitulis est ostensum, quæ vide-
tur superfluum replicare. [*Profecto directe hoc ad fidem non pertinet, cum de hoc articulus non sit aliquis nec*
sub quo valeat comprehendi, vt patet ex symbolis in quibus articuli fidei continẽtur.] Hic impugnatores dicũt,
quod veritas cõprehenditur sub isto articulo fidei: *Sanctam ecclesiam catholicã*: quia sub illo articulo
comprehenditur, quicquid per sanctam ecclesiam catholicam prædicatur, tenetur & docetur. Ec-
clesia autẽ catholica fundans se in scriptura diuina, tenet quod Christus & apostoli omne ius hu-
manum, quo valebant in iudicio litigare, proprium alicui maiori eorum, vel etiam toti collegio
speciali penitus reliquerunt, vsum rerum necessarium minime abdicando. quod intelligunt isti,
cum dicunt, quod non habuerunt nisi simplicem facti vsum [*nec etiam reductiue quasi hoc sacra scri-*
ptura contineat] dicit, quod hoc sacra scriptura continet, quamuis non sub verbis istis. Et si quæra-
tur, vbi continet hoc sacra scriptura? dicunt, quod licet hoc euidenter pateat ex multis capitulis
huius operis, tamen breuissime recapitulando aliqua de capitulis dicunt, quod hoc sacra scriptura
cõtinet, vbi tradit Christum fecisse quæ docuit, & vbi docuit apostolus relinquere omnia in tem-
poralibus, quæ non sunt necessitatis: & vbi docuit adolescentem omnia vendere & dare pauperi-
bus: quod docendo docuit relinquere omne ius in temporalibus quo quis valet in iudicio litiga-
re: & vbi scriptura tradit apostolos omnia reliquisse, sicut Christus docuerat. Ex illis enim locis
colligitur, quod Christus & apostoli omne ius, quo valerent in iudicio litigare in temporalibus
reliquerunt. Ex aliis autem locis habetur aperte, quod temporalibus rebus vtebantur. ergo ex di-
uersis locis scripturæ colligitur, quod non habuerunt in his, quæ habuerunt, nisi simplicem facti
vsum, hoc est vtebantur temporalibus absq; omni iure, quo valebãt nomine proprio vel nomine
sui collegij specialis pro rebus eisdem in iudicio litigare [*hoc enim in scriptura sacra non poterit. sed con-*
trarium reperiri] hoc dicunt esse multipliciter reprobatum [*quin contra ordinata per summos pontifices*
circa talia liceat successoribus aliquid ordinare] Dicunt isti, quod summi pontifices neque de pauperta-
te Christi & apostolorum eius, neque de rebus quas habuerunt, neque de simplici vsu facti ipso-
rum aliquid vnquam ordinauerunt, sed veritatem de prædictis docuerũt, & ipsam esse tenendam
diffinierunt & ideo non licuit isti nec ordinando nec diffiniendo nec docendo aliquid contrariũ
penitus attentare. quia licet multa ordinata per summos pontifices, quæ Fratres Minores serua-
re tenentur, possit Romanus pontifex mutare: de vita tamen Christi & apostolorum eius nihil
potest penitus mutare, nec licet sibi aliter docere de vita eorum, quod sancti patres hactenus do-
cuerunt. [*quod Nicolaus tertius præfatus expressit in sua declaratione inseruit, vt superius plenius continetur*]
nusquam legitur, quod Nicolaus tertius vnquam aliter docuerit vel diffinierit de vita Christi &
apostolorum eius, quam prædecessores sui.

Cap CXXIV.

Præmissa quoque vt ad plurium possent peruenire noticiam, eorumque memoria conseruari valeret diutius,
scripturæ præsenti decreuimus committenda. quam quidem bulla nostra munitam maioris ecclesiæ Auinionen.
ostio

ostiis affigi fecimus, seu appendi, vt sit iuxta nostrum desiderium ad communem deducta noticiam hæreticorum doctrina prædicta pest fera sic suo præfocetur in ortu, quod nequaquam eiusdem virus atquiter ad inficiendum simplices vlterius diffundatur. Datum Auinione. 16. Calend. Decembris, pontificatus nostri anno. 9.

Finito tractatu hic conclusio totius constitutionis subiungitur. In hac enim parte impugnatus ostendit, quare constitutionem fecerit ante dictam, ac qualiter ipsam duxerit promulgandam.

Sed isti impugnatores cum in parte præcedenti, vt asserunt, sufficienter, probauerint, istam constitutionem esse hæreticalem, hic per verba præmissa volunt aperte ostendere, quod conditor cõstitutionis eiusdẽ est pertinax & hæreticus reputandus. Sæpe enim doctrina alicuius est hæretica censenda, quamuis auctor eiusdem inter hæreticos sit minime computandus. Ad cuius euidentiam dicunt esse sciendum: quod si quis errauerit circa veritatem catholicam, quam credere explicite non tenetur: si paratus est corrigi, non est hæreticus reputandus sed si non est paratus corrigi, pertinax & hæreticus est censendus. vnde August. vt habetur 24. q. 3. *ca. dixit apostolus*, ait: *qui sententiam suam quamuis falsam ac peruersam nulla pertinaciter animositate defendunt, præsertim quam non audacia sua præsumptionis pepererunt, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Ex quibus verbis colligitur, quod qui parati sunt corrigi, non sunt hæretici deputandi. sed si errant, & non quærunt cauta sollicitudine veritatem, nec parati sunt corrigi, pro hæreticis sunt habẽdi. Hinc Aug contra Manichæos, vt habetur eisdẽ causa & quæstione c. 1. qui in ecclesia, ait: *qui in ecclesia Christi morbidũ aliquid prauumq; quid sapiũt si correcti vt sanũ rectumq; sapiãt resistũt contumaciter suaq; pestifera ac mortifera dogmata emendare nolũt, sed defensare persistũt hæretici sunt.* Ex his verbis patẽter habetur, ꝙ quicunq; aliquid contra scripturã, diuinam aut doctrinam vniuersalis ecclesiæ tenuerit, nec paratus est emendare, est hæreticus reputandus. Nam secundum beatum Augustinum qui morbidum aliquid prauumque sapiunt, nec emendare volunt, sunt hæretici reputandi. sed omne falsum contrarium cuicunque contento & asserto in scriptura diuina, vel doctrina vniuersalis ecclesiæ, est morbidum atque prauum. ergo omnis sapiens tale falsum, si non est paratus se emendare, est inter hæreticos numerandus. Sed forte dicet aliquis, quod secundum hoc non esset differentia inter tenentem aut sapientem heresim iam damnatam, & inter sapientem hæresim non damnatam: quia æqualiter esset vnus hæreticus, sicut alius. Ad hoc dicunt nonnulli istorum, quod omnis hæresis est damnata vel explicite vel implicite. & ideo quantum ad hoc, quod aliquis in rei veritate sit hæreticus, non refert an sapiat pertinaciter hæresim damnatam explicite, vel hæresim damnatam implicite: quia cuique hæresi damnatæ explicite vel implicite pertinaciter adhæreat, vere apud Deum inter hæreticos numeratur. Verumtamen quantum ad modũ conuincẽdi aliquẽ esse hæreticum in foro ecclesiæ, & quantum ad formam procedendi contra hæreticum est magna differentia attendenda inter sapientem seu tenentem hæresim damnatam explicite vel solum implicite: quia qui tenet hæresim damnatam explicite, si ostensa sibi damnatione ab vniuersali ecclesia approbata se non statim correxerit, sed adhuc defensare præsumpserit, est hæreticus reputandus. qui vero tenet hæresim damnatam solum implicite, qualis est omnis falsitas doctrinæ scripturæ diuinæ & ecclesiæ vniuersalis qualitercunque repugnans, sed latenter. tenetur talem hæresim reuocare, si sibi per scripturam sacram vel doctrinam vniuersalis ecclesiæ ostensum fuerit euidenter, quod error suus scripturæ sacræ aut doctrinæ vniuersalis ecclesiæ aduersatur. Iterum, contra tenentem hæresim damnatam explicite procedere potest quilibet episcopus catholicus, & etiam quilibet inquisitor hæreticæ prauitatis, si aliquid canonicum non obsistat. contra tenentem autem hæresim damnatam implicite solum modo nullus episcopus inferior summo pontifice, nec aliquis inquisitor prauitatis hæreticæ iudicialiter potest procedere: quia non potest ipsum tanquam hæreticum condemnare. quod tali ratione probatur. Qui non habet auctoritatem nec potestatem determinandi quæstionem motam de fide, non potest pro tali quæstione aliquem tanquam hæreticum condemnare. Hæc patens est: quia nullus debet tanquam hæreticus condemnari, nisi pro hæresi manifesta. sed nullus inferior summo pontifice potest quæstionem motam de fide terminare: teste Innocentio Papa, qui, vt habetur. 24. *q. 1. c. quotiens*, ait: *Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctoritatem referre debere.* vbi Glossa dicit, *aliud est quæstionem de fide motam terminare, quod nulli præterquam Romanæ sedi permittitur, sicut hoc dicitur: aliud est ipsam sine diffinitione ventilare, quod patriarchæ facere possunt.* & infra Glossa obiiciens super verbo *nisi ad Petrum*, ait: *Videtur contra extra de hæreticis, ad abolendam. Nam ibi innuitur quod illi vitandi sunt tanquam hæretici, quos episcopi vitandos dixerint.* & respondens dicit sic: *sed dicas quod illud intelligendum est, quando tale quid dicunt, quod certum est esse hæresim. hoc verò vbi dubium est.* Ex his patẽter habetur, ꝙ nullus inferior Romano pontifice potest quæstionem motam de fide catholica determinare. quod Innocentius tertius vt habetur *extra de baptismo & eius effectu. c. maiores*, asserit manifeste dicens: *Maiores ecclesiæ causas præsertim articulos fidei continentes ad Petri sedem referendas intelligit, &c.* Ex quibus verbis patet, quod quæstionem motam de fide. quia omnis quæstio mota de fide contingit saltem illum articulum fidei: *Sanctam ecclesiam catholicam*: ad nullum inferiorem successore B. Petri pertinat terminare. & ita cõtra tenentẽ hæresim damnatam, duntaxat implicite, nullus inferior vero Papa debet procedere.

Sed forte quæret aliquis, quæ sunt hæreses damnatæ solum implicite, & quæ sunt hæreses damnatæ explicite. Ad istius quæstionis intelligentiam dicunt quidam impugnantium prædictorum esse notandum: quod approbatio veritatis est reprobatio contrariæ falsitatis. & ideo aliqua veritate tanquam catholica approbata, eo ipso hæresis contraria intelligitur condemnata. propter quod quidam dicunt, quod ad hoc, quod aliqua hæresis debeat reputari damnata explicite vel implicite, non refert an ipsa damnetur, vel veritas catholica contraria approbetur. Item dicunt isti, quod damnatio falsitatis, & similiter approbatio veritatis, quædam est specialis, quædam est generalis, & quædam est generalissima. Specialis approbatio & specialis damnatio est, quando de veritate catholica vel hæresi contraria expressa fit mentio. sic damnata est hæresis Ariana, sic approbata est veritas de processione Spiritus sancti à Patre & Filio. Damnatio vel approbatio generalis est, quando aliqua veritas vel hæresis continetur explicite in aliquo toto speciali, de quo toto in approbatione vel damnatione expressa fit mentio. sic approbatæ sunt generaliter omnes veritates in scriptura diuina contentæ: & omnes hæreses eis patenter omnibus adversantes sunt damnatæ. Alia est approbatio & similiter damnatio generalissima, in qua s. de nullo toto speciali fit mentio; sed talis solummodo continetur sententia: *Approbamus omnem catholicam veritatem, & damnamus omnem hæreticam prauitatem.* & talis est damnatio concilii generalis: extra de hæreticis. c. *Excommunicamus*: vbi sic dicitur. *excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim extollentem se &c.* vbi de nulla scriptura speciali fit mentio. Per prædicta respondent isti ad propositam quæstionem dicentes: quod istæ hæreses debent reputari damnatæ explicite, quæ damnatæ sunt dãnatione speciali & generali: vel quæ patenter omnibus intelligentibus sine subtili declaratione, veritatibus catholicis approbatis approbatione speciali vel generali contrariantur. Illæ autem hæreses, quæ solummodo damnatæ sunt damnatione generalissima vel solum latenter, ita quod tantum per subtilem considerationem sciri potest, quod contrariantur veritatibus catholicis approbatis approbatione speciali vel generali non explicite, sed solum implicite sunt damnatæ. Ex his patet, quod omnis error, qui contradicit aperte scripturæ diuinæ, vel determinationi ab vniuersali ecclesia approbatæ, est hæresis damnata explicite: & quam cito constaret aliquem tali errori pertinaciter adhærere esset hæreticus reputandus: ac contra talem posset Diœcesanus tanquam contra hæreticum manifestum procedere. Hæreses autem, quæ non contradicunt aperte nec scripturæ diuinæ nec determinationi seu explicitæ doctrinæ vniuersalis ecclesiæ, licet veraciter aduersetur, sed quæ sic contrarientur, quod absque subtili & magis consideratione scire non possunt, sunt hæreses tantum implicite condemnatæ. & ideo quamuis quicunque tali hæresi pertinaciter adhæserit, sit verus hæreticus, liceatque omni scienti ipsum tali errori pertinaciter adhærere, eundem hæreticum reputare: nulli tamen inferiori summo pontifice licet ipsum quantumcunque fuerit pertinax, tanquam hæreticum iudicialiter condemnare: quia causa huiusmodi ad nullum inferiorem Romano episcopo noscitur pertinere. si tamen per vniuersalem ecclesiam fuerit talis hæresis explicite condemnata, vel contradictoria veritas explicite approbata: ex tunc cuilibet episcopo licebit contra tali hæresi pertinaciter adhærentem procedere iuxta canonicas sanctiones.

His visis conantur isti impugnatores probare, quod iste impugnatus per verba propria in principio illius capituli recitata conuincitur esse hæreticus manifestus. vnde sic arguunt. qui gerens se pro Papa aliquam hæresim solenniter ex vltima deliberatione diffinit esse tenendam est pertinax: & p consequens hæreticus reputandus. sed iste impugnatus totam scripturã præcedentem multas hæreses continentem solenniter ex vltima deliberatione diffiniuit esse tenendam; quia, sicut in principio istius capituli patet, totam scripturam præcedentem bulla sua muniuit; & per consequens solenniter ex vltima deliberatione totam scripturam istam diffiniuit esse tenendam. ergo est pertinax, & per consequens hæreticus reputandus. maior est manifesta: tum quia talis non est paratus corrigi, tum quia talis in hæresi vltimate se firmauit: tum quia talis non quærit cauta sollicitudine veritatem, sed de veritate informari renuit impudenter, tum quia secundum Isidorum in libro Etymologiarum *pertinax dicitur aliquis qui est impudenter tenax.* constat autem quod qui hæresim solenniter sub bulla diffinit, est impudenter tenax. ergo est pertinax, & per consequens hæreticus reputandus. tum quia qui nimis in aliqua erronea assertione persistit, aut perseuerans, seu constans aut pertinax est censendus. sed qui solenniter ex vltima deliberatione sub bulla aliquam hæresim diffiniuit esse tenendam, nimis in assertione erronea persistit. ergo vel est perseuerans seu constans, aut pertinax reputandus. sed non est perseuerans nec constans, quia perseuerantia est virtus, & similiter constantia. ergo talis pertinax; & per consequens hæreticus est censendus. Præter hanc rationem, quæ ex verbis istius impugnati assumitur isti alias rationes ex factis & gestis ipsius acceptas adducunt ad probandum, quod sit inter hæreticos computandus. quarum prima est hæc. qui minis, pœnis, iuramentis & præceptis cogit alios ad suas hæreses pertinaciter defendendas, non solum hæreticus, sed etiam hæresiarcha merito est censendus. Cum etiam secundum sacros canones, qui errori consentit, est simili modo culpabilis reputandus, vt habetur. 11. q. 3. c. *qui consentit, & extra de hæreticis qui alios. & 83. dist. error.* sed iste impugnatus omnes hæreses in ista constitutione *quia vir* &c. in constitutionibus *Ad conditorem*; & *Cum inter*, &c. & *quia quorundam*; cogit alios minis, pœnis, iuramentis & præceptis defendere. vnde non

Vnde non solum hæreticus, sed etiam hæresiarcha merito est censendus. maiorem isti probant in aliis allegationibus, multis rationibus, quas hic causa breuitatis omitto. minor quo ad aliquas eius partes ex constitutionibus suis colligitur euidenter: cum nonnullis pœnam rebellionis & contumaciæ affirmantibus contrarium illius, quod diffiniuit, imponat: nonnullosque mandet hæreticorum pœna puniri. quantum autem ad illam partem de iuramentis, eadem minor ex gestis ipsius aperte probatur, cum compellat omnes magistrandos Parisius iurare, quod suas constitutiones tanquam catholicas in perpetuum obseruabunt.

Secunda ratio est hæc. qui cogit aliquos veritatem catholicam abiurare, est veritatis catholicæ pertinax impugnator: & per consequens inter hæreticos computandus: quia si dubius in fide, infidelis est, vt habetur *extra de hæreticis* c. 1. multo fortius veritatis catholicæ pertinax impugnator est hæreticus reputandus: & per consequens qui cogit alios veritatem catholicam abiurare, est hæreticus iudicandus. sed iste impugnatus cogit Christianos veritatem catholicam abiurare, cum cogat multos veritatem declaratam per Nicolaum tertium de paupertate Christi abiurare. ergo debet inter hæreticos computari.

Tertia ratio est hæc. errans in fide si emendationi & correctioni illorum quorum interest subiicere se recusat, est hæreticus reputandus. hoc patet: quia talis non est paratus corrigi qui autem errat in fide, & non est paratus corrigi, est hæreticus reputandus, sicut per doctrinam sanctorum & sacros canones posset aperte probari. sed iste impugnatus errat in fide, sicut per totam istam constitutionem est ostensum, & recusat se subiicere correctioni & emendationi illorum, quorum interest. quia sicut per sacros canones isti impugnatores in libris suis multipliciter probant, ad concilium generale pertinet etiam Papam in his, quæ fidei sunt, corrigere & emendare. Ipse autem non permittit generale concilium congregari: & ita se subiicere correctioni & emendationi illorum quorum interest, recusat. ergo hæreticus est censendus.

Quarta ratio est hæc. qui scienter impugnat determinationem vniuersalis ecclesiæ vel doctrinam, est hæreticus manifestus: nec talis per quamcunque ignorantiam vel simplicitatem potest excusari: quia talis est reputandus scienter hæreticus, nec est à tali quærendum, an paratus sit corrigi, sed quam cito constiterit, quod scienter impugnat doctrinam vniuersalis ecclesiæ, sine alia examinatione vel quæstione est hæreticus iudicandus: quia qui scienter impugnat regulam fidei, per quam debet errans in fide emendari & corrigi, non est examinandus, an paratus sit corrigi: ex quo negat regulam per quam deberet corrigi. sed iste scienter impugnat doctrinam & determinationem vniuersalis ecclesiæ. non enim ignorat, quod determinauerit Nicolaus tertius de paupertate Christi, quod scilicet exemplo firmauit abdicationem proprietatis omnium rerum, sed ipsam sæpe legit, quam tamen scienter impugnat sub bulla sua diffiniens, quod Christus in quantum homo mortalis nunquam fuit pauper per carentiã temporalis domini: & per consequens nunquam firmauit exemplo abdicationem proprietatis omnium rerum. ergo pertinax & hæreticus sine vlteriori examinatione ab omnibus catholicis hoc scientibus est censendus.

Quinta ratio est. qui errat in fide, & de veritate ex certa scientia renuit informari, est hæreticus reputandus: quia constat, quod talis non est paratus corrigi, nec cauta sollicitudine quærit veritatem: & per consequens secundum beatum Augustinum, vt allegatum est supra, est inter hæreticos computandus. sed iste renuit ex certa scientia, imo ex malitia de veritate informari, cum veritatem volentes ostendere noluit audire. ergo est hæreticus reputandus.

Sexta ratio est hæc. qui veritates catholicas per vniuersalem ecclesiam etiam inter laicos & quoscunque simplices catholicos promulgatas negare, & hæreses contrarias probare præsumit, est statim hæreticus reputandus: quia de tali est præsumptio violenta, contra quam non est probatio in contrarium admittenda. qui enim non reputat doctrinam vniuersalis ecclesiæ veram & sanam, est hæreticus manifestus. nec est quærendum à tali, an sit paratus corrigi, cum neget regulam, scilicet doctrinam vniuersalis ecclesiæ, per quam corrigendus est errans. sed iste impugnatus publice prædicat contra veritates per vniuersalem ecclesiam imo inter laicos & quoscunque simplices promulgatas. ergo est hæreticus iudicandus. Maior est probata. minor etiam est manifesta.

Nam omnibus notum est, quod apud omnes Christianos catholicos quantumcunque simplices extitit probatum, quia animæ reproborum sunt in inferno, & quod grauiter cruciantur: & quod dæmones nunc puniuntur & grauiter affliguntur: & quod beata virgo & apostoli, martyres, & alii sancti in cœlo vident nunc Deum: & quod Christus erat pauper non habens dominium in quantum erat homo mortalis prædiorum & thesaurorum & aliarum diuitiarum pretiosarum: & tamen contra omnes istas veritates sic generaliter apud omnes catholicos promulgatas prædicat publice iste impugnatus. ergo est inter hæreticos reputandus.

Septima ratio talis est: qui correctus legitime de errore se non corrigit nec emendat, est hæreticus reputandus. Hoc per auctoritatem August. superius allegatam, quæ ponitur 24. *q.* 3. *c. qui in ecclesia*, aperte probatur. sed iste impugnatus est de multis hæresibus correptus legiti-

legitime, & se non corrigit, nec emendat. ergo est hæreticus reputandus. Ad euidentiam istius rationis isti conantur declarare, quæ correptio est legitima iudicanda: dicentes quod illa correptio est legitima censenda, qua euidenter erranti ostenditur, quod suus error regulæ fidei contradicit. nec refert à quo sibi hoc monstretur, siue à prælato, siue ab alio: cuius rationem assignant, quia fides nostra non innititur sapientiæ vel auctoritati hominis cuiuscunque mortalis. si enim Papa & omnes cardinales ac omnes clerici mundi probarent contra minimam assertionem scripturæ diuinæ vel doctrinæ vniuersalis ecclesiæ, non esset eis quoquo modo credendum, sed regulæ fidei esset firmiter adhærendum. fides ergo nostra non innititur auctoritate cuiuscunque viuentis in hac vita mortali. Ex quo sequitur, quod non propter auctoritatem cuiuscunque, sed propter regulam fidei debet vnusquisque errorem suum corrigere. & ideo cuicunque erranti euidenter ostenditur siue per librorum inspectionem, siue per propriam inuentionem, seu meditationem, siue per alterius prælati vel non prælati instructionem vel informationem, vel quocunque alio modo, quod error suus regulæ fidei, hoc est scripturæ diuinæ seu doctrinæ vniuersalis ecclesiæ aduersatur, statim absque mora corrigere se tenetur. quod si non fecerit, pertinax & hæreticus est censendus. Et hic apparet, quomodo concludit hæc ratio. nam constat, quod iste impugnatus per plures scripturas istius appellantis & aliorum legitime ast correptus: quia in pluribus scripturis, quas vidit & legit, euidenter ostenditur, quod errores sui regulæ fidei contradicunt, & tamen se non correxit. ergo est hæreticus reputandus.

Octaua ratio talis est. qui errat in fide, & in defensione suorum errorum persequitur & molestat illos, qui suorum errorū nituntur detegere prauitatem, est pertinax & hæreticus reputandus: quia talis errans non est paratus corrigi, ex quo declarationem veritatis & detectionē falsitatis satagit impedire. sed iste impugnatus crudeliter & acerbe persequitur omnes, qui suorum errorum nituntur detegere prauitatem. ergo hæreticus & nequaquam paratus corrigi est censendus. maior est euidens. minor etiam patet. quia appellantem & adhærentes sibi propter hoc, quod dicunt ipsum errare in fide, crudelissime persequi non desistit Sed forte dicet aliquis, quod non erat licitum appellare ab ipso. Ad hoc dicunt, quod in aliis operibus multipliciter probant, quod appellans ab ipso licite appellauit: quia à gerente se pro Papa in causa hæresis est licitum appellare. Ad quod probandum multas rationes adducunt, quarum aliquæ tactæ fuit in principio huius operis: nec inuentus est aliquis, qui ad ipsas sciat motionem rationabilem inuenire. Propter dicta dicunt isti impugnatores aperte liquere, quod iste impugnatus est hæreticus manifestus. ex quo concluditur. quod est omni potestate, & auctoritate ac dignitate priuatus, ac etiam excommunicationis sententia innodatus, quia omnes hæretici nullo excepto per concilium generale, sicut patet extra de hæreticis, *Excommunicamus*, sunt damnati. quare cum Papa in causa hæresis generali concilio sit subiectus. constat quod iste, non obstante, quod fuerit ad Papatum assumptus, quam cito effectus fuit hæreticus, per canonem latæ sententiæ ipso facto fuit damnatus & priuatus. Ex quo sequitur, quod iste incidit in omnes sententias & pœnas per Romanos pontifices contra hæreticos indistincte prolatas. Etiam ea hoc inferunt isti, quod iste impugnatus ab omnibus scientibus eum esse hæreticum de necessitate salutis est vitandus. qui autem ignorant ipsum hæreticum: si laborant ignorantia crassa & supina, à peccato mortali grauissimo nullatenus excusantur: qui autem ignorant eum esse talem, & laborant ignorantia probabili vel inuicibili, per ignorantiam facti excusari videntur communicando & obediendo eidem. Vnde quantum ad hoc, quod vitetur vel non vitetur, simile est de ipso & muliere, si putaretur vir & ad Papatum assumeretur, quia illi, qui postea scirent eam esse mulierem, nullo modo deberent eam habere pro Papa, illi autem qui nescirent eam, & ignorantiam inuincibili laborant, ex quo habebatur pro Papa, habendo eam pro Papa per ignorantiam excusarentur: sic est de isto, quia non maiorem habet auctoritatem veram, quam habuit mulier illa, quæ sicut habetur *in Chronicis*, annis duobus, mensibus septem, diebus tribus venerabatur pro Papa ab vniuersali ecclesia. Et si dicat aliquis, quod hoc stare non potest, quia ecclesia vniuersalis errare non potest. Ad hoc dicunt isti, quod quantum ad ea quæ fidei sunt, & bonorum morum, ecclesia vniuersalis errare non potest. sed quantum ad ea quæ facti sunt, ecclesia militans errare potest & decipi: & sic errauit fœminam venerando pro Papa. sic etiam errauit Anastasium secundum hæreticum antequam esset deprehensus habendo pro Papa. sic etiam sæpe errat, dum Papam virum sceleratissimum, sanctum virum putat & bonum. nonne ecclesia errauit putans Syluestrum secundum, qui erat nigromanticus, & homagium fecerat diabolo, esse virum bonum. & de multis aliis pontificibus, ecclesia reputans eos sanctos viros, errauit. Vnde isti dicunt *in Chronicis* se legisse circa viginti septem vocatos Romanos episcopos, postquam ecclesia extitit temporalibus diuitiis dotata, qui sceleribus maximis publicis & notoriis, postquam fuerunt ad Papatum assumpti, vel in ipsa assumptione ad Papatum irretiti fuerunt, qui sc. crimen hæresis, idololatriæ, intrusionis, fautoriæ, prauitatis hæreticæ, blasphemiæ, fornicationis, & aliis multis enormibus criminibus innoluti fuerunt. ecclesia ergo sæpe, quantum ad ea quæ facti sunt, errat. Secundo dicunt, quod simile est de isto impugnato quantum ad hoc, quod debeat vitari vel non vitari, & de aliquo non baptizato, si putatus baptizatus eligeretur in Papam: quia illi, qui scirent eum non baptizatum, nequaquam deberent eum habere pro Papa. Alios autem ignorantia excusaret. sic dicunt de isto, quod qui sciunt ipsum esse hæreticum, sibi non debat aliqualiter obedire. Alii autem qui ignorant, & non laborant ignoran-

gnorantia crassa vel supina, licite sibi obediunt. Simile est etiam de isto & de non ordinato celebrante missam: quia qui sciunt eum non esse ordinatum audiendo missam eius peccant mortaliter, & adorando hostiam, quam eleuat, committunt idololatriam. qui autem ignorant eum non esse ordinatum, per ignorantiam excusantur, si non est crassa & supina. sic debêt esse de obedientibus isti, qui sciunt vel credunt esse talem, si obediunt, peccant mortaliter: si non reputât eum talem, & ignorantia non laborant crassa & supina, sibi obediunt, excusantur. Dicunt tñ isti, quod licet obedientes aliqui possint per ignorantiam excusari, non tamen possunt excusari per ignorantiam talem, qui appellantes contra ipsum & veritatem catholicam defensantes in fauorem ipsius persequuntur vel molestant quoquo modo: quia scire tenetur omnes, ꝙ quilibet Christianus potest se licite exponere pro defensione fidei Christianæ, multomagis quam pro defensione patriæ. & ideo quicunque dicit sese appellare contra Papam pro defensione Christianæ fidei, antequam constiterit ipsum calumniose, vel alias inique procedere, non est ab aliquo molestandus, sed magis ab omnibus est tuendus. Dicunt ergo isti impugnatores, quod iste impugnatus ab omnibus reputantibus eum hæreticum est vitandus, cum sit hæreticus manifestus, vt per rationes adductas superius euidentius est ostensum.

Sed contra prædicta duæ obiectiones mouentur. Prima est Fratris Giraldi Odonis, quæ talis est. Reges & Principes & prælati ac multitudo alia Christianorum habent eũ pro vero & catholico Papa. ergo non est hæreticus reputandus. Secunda est quorundam aliorum dicentium, quod non est hæreticus, cum credat se catholicæ fidei minime obuiare. Ad primam istarum obiectionum dicunt isti, quod prædictus Frater Giraldus tanquam hæreticus nititur hæreticum defensare, ꝙ enim iste Giraldus sit hæreticus manifestus, per rationem secundam, qua ostenditur, quod iste impugnatus est hæreticus, & per tertiam, quintam & nonam monstratur aperte: tum quia iste Giraldus cogit alios ad constitutiones istius impugnati hæreticales pertinaciter defendendas: tum quia cogit alios veritatem catholicam abiurare: tum quia determinationem vniuersalis ecclesiæ scienter impugnat: tum quia defensores fidei catholicæ acerbissime & crudelissime persequitur & impugnat. Præter istas rationes alias plures adducunt ad probandum, quod iste Giraldus hæreticus sit censendus, de quibus aliqua breuiter hic tanguntur: quarum prima est hæc. Iste qui in fauorem hæreticorum eorum veritates & scripturas catholicas prohibet probari & legi, est hæreticus vel saltem fautor istorum hæreticorum. sed hoc facit iste Giraldus, cum in fauorem istius impugnati prohibuerit prædicare animas sanctorum videre Deum in cœlo. & Parisius præcepit, quod determinatio domini Nicolai tertii minime legeretur. ergo, &c. Secũda ratio est hæc. qui impugnat veritatem agnitam est deterior hæretico nescienter. sed iste impugnat veritatem agnitam de paupertate Christi & apostolorum: quia ipsam veritatem ipsemet tenere solebat: ergo, &c. sed ad hoc forte dicet, quod adhuc tenet eam in corde, sicut cuidam Fratri per socium suum intimauit, vt fertur. sed ista responsio ipsum nequaquam excusat. sed de mendacio in doctrina religionis & duplicitate ac falsitate accusat, sicut de se patet. Tertia ratio est hæc. qui in fauorem hæreticorum nouas hæreses nititur inuenire & tenere, est hæreticus reputandus. sed iste Giraldus in fauorem istius impugnati nouas hæreses fingit & tenet, de quibus aliquæ sunt præsentibus inserendæ. Quarum prima est: quod Papa intrans canonice non potest errare in fide, nec inuenitur ꝙ aliquis errauerit. Secundus error, quẽ tenet, est quod à Papa de iure appellari non potest. Tertius, quod Papa in causa fidei non habet superiorem in terris. Quartus, quod verus zelus fidei nunquã facit fugere pro causa fidei, nisi qñ peregrinum ciues non recipiunt, nec audire volunt, sed de sua ciuitate illum expellunt. Quintus est, quod paupertas B. Francisci & Regulæ suæ non est in paupertate Christi fundata. Sextus est, quod declarationes summorum pontificum super regulam B. Francisci sunt fermentum primæ puritatis regulæ corruptiuum. Septimus est, ꝙ declarationes super regulam B. Francisci sunt hæreticales. Octauus est, quod regula B. Francisci intellecta, vt est ꝑ summos pontifices declarata, est inobseruabilis reputanda. Nonus est, ꝙ Fratrib. Minorib. licet in cõi ꝓpria possi[illegible] lere. Istos errores & alios sapientes hæresim manifestam iste Giraldus in fauorem istius impugnati confingit & tenet. ergo hæreticus est censendus. hæreticus ergo, vt dicunt, ꝓ hæretico nititur allegare. Obiectio tñ sua non valet: tũ quia sicut ostensum est ecclesia militans errare pôt quantum ad ea quæ facti sunt: tum quia non tota multitudo Christianorum reputat eum catholicum. multi aũt reges & principes, imo et nonnulli prælati põt forsitan ꝑ ignorantiam excusari. De multis aũt rusticis & aliis simplicib. non est dubium, quin per ignorantiã excusentur. Secunda obiectio est illorum, q legẽ diuinã & doctrinã sanctorũ ignorãt, nescientes distinguere inter scienter hæreticũ & nescienter hæreticum: quæ tamen distinctio expresse colligitur ex verbis Augustini quæ recitantur, *6. q. 1 c. quero*. Dicunt ergo isti, quod esto quod iste nesciret se à fide catholica discrepare, ex quo tamen vere discrepat à fide recta, & pertinaciter discrepat, sicut ostensum est supra, est hæreticus reputãdus. quemadmodum Arriani, Sabelliani, Nestoriani & alii multi damnati hæretici, licet crediderunt se veram fidem Christi tenere, quia tamen in rei veritate non tenuerunt, & in suis erroribus pertinaces inuenti fuerunt, vere fuerunt hæretici: quia quicunque pertinaciter adhæret minimo errori contra scripturam sacram seu doctrinam vniuersalis ecclesię est vere hæreticus. qualiter autem aliquis de pertinacia conuinci debeat, ex pręcedentibus dicunt isti patere. ¶His visis super litteram sunt pauca dicenda. *quam quidem s scripturam præcedentem bulla nostra muniri am.*] Hic notant aliqui duo. Primũ est, ꝙ in editione istius cõstõnis cardinaliũ consensum nõ habuit. sed hoc videtur nõnullis ad ꝓpositũ parũ valere. Secũdo notãt, ꝙ

sicut deductũ est, ex hoc non solũ de errore, sed etiam de pertinacia manifeste conuincitur: quia ex hoc quod dictam constitutionem bulla sua muniuit, probatur omnium errorum & singulorum contentorum in ipsa pertinax defensator: & ideo hæreticus manifestus, etiam si nulla illarum hæresum vnquam fuisset explicite condemnata, vel veritas contraria per Romanum pontificem explicite approbata. [*Hæreticorum doctrina prædicta pestifera.*] hic damnat doctrinam Romanæ ecclesiæ: cum doctrina appellantis non sit alia, quam doctrina Romanæ ecclesiæ, quã nunquam aliam defensauit, nec defendere intendebat.

Hoc *Opus nonaginta dierum* quamuis cursim & sermone nullatenus falerato, multo tamen cõpleui labore, in quo me recitatorẽ assertionum contrariarum istius impugnati & impugnatorum suorum constituens nonnunquam etiam ipsorum impugnantium diuersorum personas assumpsi: qui licet in principalibus assertionibus contra impugnatum conueniant, in quibusdam tamen incidentalibus contrarie opinantur. quare contrarietas, quæ potest in præcedentibus inueniri, non vni, sed diuersis debet imponi. Sane pro hoc opere ambæ partes grates mihi referre deberent. Nam impugnantium rationes scripturæ mandaui, & quantum in me est omnibus publicaui, quod ipsos audio toto desiderio cordis affectare. impugnati vero exercitare volui intellectum, & sibi occasionem cogitandi, ac mentem suam circa omnia exprimendi præbere. quid vero de omnibus sentiam in quodam *opere super omnes constitutiones* istius ab aliis impugnatas, quantum patietur pro tempore isto ingenii penuria mei, diuina gratia concedente, explicare curabo. quæ autem in præmissis diminute, confuse vel obscure, prolata repererint, non illis, quorum sententias volui recitare, sed breuitati temporis & ingenii mei tenuitati tam quam discretus lector ascribat. inter vera autem & falsa subtiliter iudicare conetur.

Explicitum est Opus nonagintu dierum. correspondens sexto tractatui Dialogi M. Guilhelmi de Ockam. Sequuntur libelli Fratris Michaelis de Cezena: in quibus gesta eius, de quibus idem Ockam in præællegato loco se tractaturum promiserat, plurima continentur, vt patebit eosdem diligenter lecturis.

Anno Domini 1331.

MICHAELIS CÆSENATIS, MAGISTRI GENERALIS IN ORDINE MINORVM,

TRACTATVS.

CONTRA ERRORES IOHANNIS XXII. PAPÆ SVPER VTILI DOMINIO Ecclesiasticorum, & abdicatione bonorum temporalium in perfectione status Monachorum & Clericorum.

Literæ recitutoria gestorum Fratris Michaelis de Cezena, edita, vt in fine earum patebit, subscriptione & suffragio Henrici de Thalhem, Francisci de Esculo, & Guilhelmi de Ockam, & aliorum ei adhærentium, ex Monacho ad Capitulum Minorum in Parpiniano aut Auinione congregandum, Anno Domini. M. CCCXXXI.

VNiuersis Fratribus Ordinis Minorum in proximo futuro festo Pentecostes in Parpiniano aut Auinione congregandis, Frater Michael Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister & seruus, salutem. Literas plurium Magistrorum in sacra pagina aliorumq; notabiliũ Fratrum Ordinis beati Francisci tam Parisius quam de partibus aliis me noueritis recepisse, per quas me inducere videbantur, vt ad vnitatem sanctæ Romanæ ecclesiæ ac dicti Ordinis, à qua me dicebant auersum, accedere festinarem. Quibus literis explicando veritatem facti per ordinem duxi præsentibus sic breuiter respondendum, videlicet quod cum anno Domini M. CCC. XXVIII. vna cum Fratribus Raymundo Procuratore supradicti Ordinis, Petro de Prato tunc Ministro Prouinciæ sancti Francisci, & Laurentio tunc Baccalario, in conuentu Auinionis essem in domini Iohannis præsentia constitutus, post multa ibidem dicta idem dominus Iohannes dixit & asseruit pluries literam siue determinationem, quam generale capitulum & Fratres dicti Ordinis olim Parisius congregati concorditer fecerant, fore hæreticam. In qua litera firmiter asserebant & vniuersis Christi fidelibus intimabant in hæc verba, videlicet: *Dicimus quod dicere & asserere, quod Christus viam perfectionis ostendens & apostoli eandem viam perfectionis sequentes atque exemplum in alios volentes perfecte viuere deriuantes nihil iuris, proprietatis & dominii seu iuris proprii in speciali vel in communi habuerunt, non esse hæreticum, sed sanum, catholicum & fidelem, maxime cum sancta Romana ecclesia catholica, quæ à tramite apostolicæ traditionis nunquam deuiasse aut errasse probatur, hoc expresse dicat affirmet & determinet manifeste, extra de verborum significatione, Exiit qui seminat. §. porro, sic inquiens: dicimus quod abdicatio proprietatis omnium rerum tã in speciali quam etiã in communi propter Deum meritoria est & sancta, quã Christus viã perfectionis ostendens, ver-*

dens, verbo docuit & exemplo firmauit, quamq; primi ecclesiæ fundatores (id est, Apostoli) *prout ab ipso fonte* (scil. Christo) *hauserant in volentes perfecte viuere per doctrina ac vita ipsorum alueos deriuarunt. Quæ quidem ecclesiæ determinatio in 6. libro Decretalium per ipsam catholicam ecclesiam est inserta. Et per decretalem in Viennensi concilio promulgata: & in alio libro sub titulo De ver. sig. per vniuersalem ecclesiam est approbata.* Hęc verba literæ & determinationis, quam dictus Dnminus Iohannes dixit & asseruit hæreticam. Quæ determinatio fuit etiam ab omnibus Magistris & Baccalariis in sacra pagina de Parisus & de Anglia dicti Ordinis approbata, & vniuersis Christi fidelibus destinata; sicut de prædicta determinatione capituli patet per literas Generalis Magistri ac omnium Magistrorum & Baccalariorum in sacra pagina in dicto generali capitulo præsentium, & quorumdam Ministrorum prouincialium dicti ordinis sigillis & subscriptionibus roboratas. Et de approbatinne aliorum Magistrorum de Parisiis & de Anglia constat per alias ipsorum sigillis & subscriptionibus communitas. Qnod autem dictus Dominus Iohannes pluries dixerit & asseruerit dictam literam siue determinationem generalis Capituli hæreticam, patuit. Et patet per literas dictorum patrum Raymundi Petri & Laurentii subscriptione vallatas. Quod etiam reputauerit & firmiter tenuerit, teneat ac doceat hæreticum esse censendum asserere, Christum & Apostolos non habuisse aliqua iure proprietatis & dominii in speciali vel in communi. Et qnod vsus rerum vsu consumptibilium non potest à proprietate & dominio separari. Et quicunque scienter verbo vel scripto contrarium asseruerit, tanquam rebellis & contumax ecclesiæ habeatur, & alia plura contra sacram scripturam, per quæ dictam determinationem ecclesiæ & prædicti Capituli generalis, ac regulam & religionem sancti Francisci quantum in se est facit hæreticam & schismaticam, ac destruit & confundit. Patet aperte per statuta per ipsum dominum Ioannem facta, & per mundum publice diuulgata, quorum primum incipit *Ad conditorem*: secundum, *Cum inter nonnullos*; tertium, *Quia quorundam*.

Quamobrem attendens dictam assertionem præfati domini Ioannis manifeste aduersari doctrinæ catholicæ & sanctæ matris, ac professionis Ordinis sæpe dicti. Et quod per eandem dictam determinationem ecclesiæ & Capituli, quantum in se est, hæreticabat, ac per consequens omnes illos, qui consenserunt in ipsam hæreticos faciebat. Primo in eius præsentia constitutus in facie sibi restiti ad instar Pauli, qui Petro in facie restitit, cum gentes induceret ad iudaizandum & à veritate euangelii recedendum, sicut ipse testatur ad Gal. 2. c. & asserui dictam determinationem & literam Capituli generalis non esse hæreticam, sed catholicam, & eum determinatione ecclesiæ concordare. Et ipse me in sua curia statuit post dictā resistentiam, & arrestauit. Ego vero ex his, quæ dixerat & fecerat contra me, ac ex aliis probabilibus coniecturis manifeste cognoscens, quod ipse Dominus intendebat me compellere ad abnegandum dictam determinationem Capituli generalis in Auinione adhuc existens zelo fidei catholicæ & dictæ religionis accensus & habito prius magno & maturo consilio, ab ipso domino Ioanne & à dicta eius assertione & arrestatione infra tempus legitimum meo nomine & omnium Fratrum mihi adhærentium & adhærere volentium, ac dicti Ordinis secundum quod tradunt canonicæ sanctiones, ad sanctam Romanam ecclesiam catholicam & Apostolicam appellaui. Et sic ab ipsius domini Ioannis obedientia & communione recessi ad instar catholicorum & approbatorum virorum de clero Romano, qui ab obedientia & communione Anastasii Papæ deuiantis à veritate fidei, quam etiam determinat, recesserunt, prout in *canone 9. dist. Anastasius*, legitur & habetur. Et ad instar sanctorum Anastasii, Eusebii, & aliorum, qui ab obedientia Liberii Papæ: & Hilarii Pictauiensis episcopi, qui ab obedientia Leonis Papæ, ex causa simili recesserunt. Et quia ipse Dominus Iohannes me & sequaces meos persequebatur ad mortem, sicut notorium & manifestum extitit; ideo iuxta consilium Christi dicentis: *Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam*: ad ciuitatem Pisarum me transtuli. Et ibi vna cum Magistris in sacra pagina, & aliis notabilibus Fratribus dicti Ordinis mihi adhærentibus dictam appellationem publicaui. Et etiam ab ipso Domino Iohanne de dictis gestis, & statutis per eum: ac ab omnibus aliis per eum factis contra me & mihi adhærentes & dictum ordinem, iterum ad sanctam Romanam ecclesiam publice & solenniter appellaui: & dictam appellationem eidem Domino Iohanni transmisi. Licet autem secundum iura & canonicas sanctiones ad generale Concilium vniuersalis Ecclesiæ, ad quam appellaueram, pertinet de huiusmodi appellatione & crimine hæresis cognoscere & diffinire: quia in his, quæ ad fidem catholicam pertinent, Papa subest concilio, sicut patet per illud, quod legitur & notatur in prælegato *cap. Anastasius 9. distinct. & 15. distinctione cap. sicut sancti, in textu & Glossa*: accusari & denunciari possit Papa de hæresi: nec possit statuere seu facere aliquid, per quod non valeat accusari. Quia ex tali statuto siue facto possit fides ecclesię periclitari, sicut patet per illud, quod legitur & notatur *40. dist. cap. si Papa, in textu & Glossa*: quod in his maius sit concilium quam Papa, sicut maior est orbis vrbe *93. distinct. cap. legimus in textu & Glossa*: & quod semel generale concilium, & synodus generalis statuit pro fidei veritate, Papa mutare non possit, cum in his subsit generali concilio *24. q. 1. maiores, & in dicto cap. sicut sancti, & 25. q. 1. cap. contra statuta & c. omne & cap. prima salus, & in eadem causa q. 2. c. si ea destruerem & c. amputato*: imo si Papa à fide deuiat, minor est quocunq; catholico, sicut expresse notatur *24. q. 1. c. Achacius in Glossa, & c. Audiuimus §. sin autem & §. item cum Dominus in fine.* Et ideo per appellationem interpositam ab eo, ego & adhærentes mihi, essemus ab omni potestate & iurisdictione ipsius Domini Iohannis exempti, vt patet per illud, quod legitur & notatur *extra de appellatione c. proposuit in textu & Glossa.* Et is ad quem appellatum est, & non à quo, habet de appellatione cognoscere, *extra de appellationibus c. vt debitus & c. cum spirituali.* Nec

Cum igitur manifestum sit, quod ille qui ad sanctam matrem ecclesiam appellat, & ad eius auxilium refugit, ac eius iudicium instanter postulat & requirit, ac se eius correctioni, emendationi & iudicio totaliter subiicit: & regula beati Francisci expresse dicat, quod Fratres semper sint subditi & subiecti pedibus sanctæ Romanæ ecclesiæ, stabiles in catholica fide, paupertatem & humilitatem & sanctum euangelium domini nostri Iesu Christi, quod firmiter promiserunt, obseruent. Et ego, vt ex prædictis patet aperte, pro fide catholica, paupertate & euangelio, quod promisi firmiter obseruandum & defendendum, appellauerim & subiecerim me & dictum Ordinem correctioni, emendationi, protectioni & defensioni ipsius sanctæ Romanæ ecclesiæ: Cogor non modicũ admirari, quomodo aut qua fronte aliqui dicunt me ab vnitate ecclesiæ & Ordinis recessisse. Et suadent, quod ad vnitatem & gremium sanctæ matris ecclesiæ, & dicti ordinis redeam vel accedam: cum ab ipsa vnitate ecclesiæ & dicti ordinis nunquam recesserim, nec recedere intendam, sed in vnitate ipsius sanctæ Romanæ ecclesiæ & ordinis dictam regulam firmiter tenentis & obseruantis, volo & intendo Domino assistente stare & perpetuo permanere. Nec obstat, quod aliqui dicere perhibentur, quod saltem ab vnitate dicti ordinis videor recessisse, ex eo quod congregatio Fratrum, quæ facta fuit Parisiis, añ o Domini millesimo 300. 28. die mensis Iunii, me ab officio ministerii deposuit & amouit ex auctoritate & potestate eis data, vt asserunt, per Capitulum regulæ beati Francisci, in quo dicitur in hæc verba: *Et si aliquo tempore appareret vniuersitati Ministrorum Prouincialium & Custodum prædictum Ministrum non esse sufficientem ad seruitium & communem vtilitatem Fratrum, teneantur prædicti Fratres, quibus electio data est, alium eligere in Custodem*: quia his nõ obstantibus gero me pro Generali Ministro. Et vere non obstat: quia constat, quod dictus dominus Iohannes post & contra primam appellationẽ me de facto absoluit, siue deposuit à dicto officio: quãuis de iure non posset, vt superius est probatũ. Et quasi dictus Ordo Ministro Generali careret, fecit dominum Bertrandũ de Turre Vicariũ generalem dicti Ordinis. Et ipse Dominus Bertrandus auctoritate talis vicariatus mutauit terminum triennii secundum regulam constitutam per Capitulum generale Bononiæ celebratum: ac statuit, quod Fratres congregarentur Parisiis in festo Pentecostes tunc proxime futuro: & Ministros secundum formam regulæ & generalis concilii Viennensis per electionem institutos amouit pro maiori parte: & alios instituit non per electionem, sed motu proprio: & mandauit quod congregarentur Parisiis ad hunc effectum, vt dicto Ordini tanquam carenti Ministro per dictam depositionem siue amotionem de me factam prouiderent de Generali ministro. Et sic huiusmodi tales dicti Ministri cũ quibusdam aliis in dicto festo Pentecostes se congregauerunt Parisiis; Et instrumentum publicum fecerunt fieri, in quo dicitur sic: *Prædicti Ministri & Custodes asserentes Fratrem Michaelem fuisse iuste depositum & alias pœnas incurrisse: nihilominus tamen ex abundanti & ad cautelam, & ad eius malitiam conuincendam, qua audet se erigere, vt abutatur dicto officio contra voluntatem & præceptum dicti domini Papæ, & etiam contra totius Ordinis voluntatem, qui eum reputat iuste depositum à prædicto domino nostro Papa, auctoritate regulæ & potestate ex eorum regula eis data ipsum deposuerunt, & amouerunt quantum in eis est ab officio memorato.* Hæc verba dicti instrumenti siue depositionis prædictæ. Ex quibus clare patet, quod dictum Capitulũ regulæ in dicto casu non vendicat sibi locum. Tum quia verba regulæ prædictæ loquuntur, quando Ministri veri & legitimi Ministrum generalem, quem habere se & reputant & habent pro vero Generali Ministro, vident insufficientem, ac in dicto casu dicti dicentes se Ministros expresse asseruerunt, quod habebant me pro deposito & amoto per ipsum dominum Iohannem. Vnde secundum eos non deposuerunt me tanquam insufficientem, sicut dictum Capitulum regulæ dicit, nec ad hoc se congregauerunt Parisiis: sed solum ad hunc effectum, vt eligerent alium Generalem Ministrum in locum mei secundum eos iuste depositi & amoti. Et secundum mandatum eis datum per ipsum dictum Bertrandum, & ab ipsis sponte assumptum, & ad cuius mandati executionem se congregauerunt, non habebant potestatem videndi vtrum forem sufficiens ad seruitium & communem vtilitatem Fratrum, sicut dicta regula requirit, sed habito me pro deposito & amoto alium debebant eligere in Generalem Ministrum. Et ideo dictum Capitulum regulæ in hoc casu sibi locum nullatenus vendicauit. Tum quia depositio & amotio per dominum Iohannem de me facta: & creatio dicti domini Bertrandi in Vicarium dicti Ordinis fuerunt factæ post & contra appellationem per me interpositam, & nullius fuerunt momenti, vt superius est probatum. Et ideo amotio antiquorum Ministrorum Prouincialium & creatio nouorum Ministrorũ facta per dictum dominum Bertrandum nullius fuit momenti, ex eo quod non erat Vicarius legitime institutus. Et ex eo, quod ipsa creatio fuit facta contra formam generalis concilii Viennensis, quod statuit Ministros Prouinciales debere per electionem Prouincialis Capituli institui, & decreuit quicquid contra fieret, irritum sit & inane. Vnde cum non fuerint Ministri legitimi nec legitime instituti, dictum Capitulum regulæ, quod loquitur de veris & legitimis Ministris, qui habent videre vtrum existens Minister sit sufficiens, nullatenus vendicat sibi locum. Tum quia secundum iura & canonicas sanctiones, vbi principale non tenuit, scil. creatio Vicarii, mutatio termini triennii, & mandatum factum per dominum Bertrandum, quod se congregarent & congregatio ipsius auctoritate & mandato facta, per consequens quicquid secutum est ex ipsis vel ob ipsa nullius fuit roboris vel momenti, vt iura dicunt. Tum ex aliis rationibus & allegationibus super his factis, & per diuersas partes Ordinis missis, quæ hic breuitatis causa omittuntur.

Si vero potestis ostendere, quod prædicta per me superius allegata à veritate deuient, & quod prædicta statuta & gesta per præfatum dominum Iohannem cum veritate Euangelii & dictæ regulæ

beati Francisci stare possit, quodque ipsi veritati nullatenus aduersantur, etiam veritatem regulæ; quam vouistis, vultis tenere & inuiolabiliter obseruare, offero me paratum renunciare omnibus appellationibus per me interpositis ac officio Generalis Ministerii mihi imposito, quod (nouit Deus) inuite exerceo, nisi inquantum cogit necessitas defensionis fidei catholicæ & Ordinis sæpe dicti. Quod si non potestis, aut non vultis facere supradicta, talem stantes & repugnantes pro ipsa veritate, & opponentes se murum pro domo Israel persequi desistatis. Licet autem indebite me putetis auersum, tamen mei officii non immemor suadeo & exhortor, ne regulam euangelicam cœlitus datam, per quam decenter velut specifice distincti estis, mutetis in aliquo: nec mutationi, quæ per aliquem fieri vellet, præbeatis assensum: quia quicunq; hanc regulam secuti fuerint, pax super illos. Qui vero illam mutauerint, vel eius mutationi consenserint, Esaiæ vaticinio, vbi dicitur, *Væ filii desertores* &c. se nouerint subiacere. Ex parte Fratris Michaelis Generalis Ministri dicti Ordinis licet inuiti, de voluntate & assensu Fratrum Henrici de Thalhelm, Francisci de Esculo, Guilhelmi de Ockam in sacra pagina Magistrorum: Et Fratris Bonę gratiæ, & aliorum Fratrum eis adhærentium. Data in Monacho in festo sancti Marci Euangelistæ. Anno Domini 1331. In quorum omnium testimonium, Ego dictus Frater Michael, vna cum dictis Magistro Henrico, Francisco & Guilhelmo, sigilla imposuimus.

LITTERÆ AD OMNES FRATRES ORDINIS MINORVM. IN QVIBVS OSTENDITVR, QVOMODO PER DVO STATVTA IOANNES PAPA 22. confirmauit & approbauit Regulam Fratrum Minorum esse Catholicam & Sanctam. Postea in reprobum sensum datus per quatuor Statuta hæreticalia damnauit eam. Quorum primum incipit *Ad conditorem canonum.* Secundum, *Cum inter nonnullos.* Tertium, *Quia quorundam.* Quartum, *Quia vir reprobus*, &c.

VNiuersis & singulis Ministris, Custodibus, Gardianis, Vicariis, cæterisq; Fratribus Ordinis Minorum fidem catholicam, sanctum euangelium & Regulam, quam vouerunt, firmiter tenentibus, & volentibus obseruare, Frater Michael eiusdem Ordinis Generalis Minister & seruus salutem & pacem in Domino sempiternam. Christianæ fidei fundamentum & fundator Dominus noster Iesus Christus, qui apparuit mundo, vt Diaboli dissolueret opera, in ecclesia sua catholica & Apostolica, duo genera saluandorum hominum stabiliuit. Primum eorum, qui per fidem rectam & mandatorum legis obseruantiam nituntur ad æternam beatitudinem peruenire. De quo in euangelio dicitur, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata Dei.* Secundum illorum, qui cupientes etiam in consiliis euangelicis vitam ipsius Domini nostri Iesu Christi, & Apostolorum eius insequi perfecte, quæ est de sanctum euangelium obseruare viuendo in obedientia, sine proprio, & in castitate promittunt: de quo in ipso Euangelio dicit. *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes: & da pauperibus & veni, sequere me.* Et sanctus Petrus in persona omnium Apostolorum insinuans se & Apostolos dictum perfectionis mandatum implesse respondit: *Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis?* Quæ scilicet consilia sancta Romana & vniuersalis ecclesia in sacris canonibus, & præcipue *extra de statu monachorum c. Cum ad monasterium, & 12. q. 1. c. dilectissimis & c. duo sunt & c. quia tua & c. scimus. & c. nolo & c. non dicatis & extra de verbo. signi. c. Exiit.* Et in *Regulis sanctorum Augustini, Benedicti & Francisci* per vniuersalem ecclesiam approbatis & confirmatis, determinatis & diffinitis fore cuilibet religioni perfecte imitanti vitam Christi & Apostolorum annexam huic doctrinæ euangelicæ & sanctæ Romanæ ecclesiæ quicunq; contradictor extiterit, siue eam non crediderit, & fideliter confessus fuerit, absque dubio in æternum peribit, & ipso facto est excommunicatus atq; damnatus tanquam hæreticus per sententiam sacri concilii generalis vniuersalis ecclesiæ catholicæ, quia firmiter non credit, confitetur & tenet doctrinam, quam Christus viam vitæ demonstrando humano generi tribuit salutarem, quam sancta Romana ecclesia firmiter credit & fideliter confitetur, sicut patet in generali concilio vniuersalis ecclesiæ posito *extra de summa trinitate & fide catholica cap. firmiter §. hæc sancta trinitas, & lib. 5.* in eodem concilio generali in decretali quæ est pars dicti concilii generalis, posita sub titulo *de hæreticis*, dicitur: *Excommunicamus itaq; & anathematizamus omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam orthodoxam & catholicam fidem, quam superius exposuimus, condemnantes vniuersos hæreticos quibuscunque nominibus censeantur.* Cum certum sit, quod illa salutaris doctrina & via vitæ, quam Christus humano generi tribuit & demonstrauit, quæ est firmiter credenda & fideliter confitenda, de qua dicitur in dicto §. *Hæc sancta trinitas*, est sacra doctrina in sancto euangelio à CHRISTO docta, & in noua testamento descripta, vt probatur *24. distinctione cap. qui episcopus.* De qua non est licitum dubitare vel disceptare, vtrum verum sit & sanctum, quicquid in

es

ei constiterit esse scriptum: sed qnicqnid in ea reperitur, incunctanter credendum est, vt dicitur *9. distinct. cap. 1. & c. quis nesciat.* Et quæ in ipsam sacram doctrinam sancti Euagelii siue noui & veteris testamenti impingit in articnlos fidei; *Credo in Deum patrem: Credo in Iesum Christum filium eius: Credo in Spiritum sanctum*, trinnm & vnum Denm verum, à quo ipsa doctrina prolata est. Et in articulum; *Vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam*, quæ dictam doctrinam euangelii & dictorum sanctorum regulas approbauit, euidenter impingit. Et quicunque aliter euangelizat siue docet, quam euangelizatum est, anathema est, & à Deo & eius sancta catholica & apostolica ecclesia separatus, Apostolo testante ad Gal. 1. & dicente: *licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Et qnicunq; sacram scripturam aliter intelligit, quam sensus Spiritus sancti, à quo prolata est, flagitat, hæreticus est censendns, licet corpore ab ecclesia non recesserit, vt dicitur *24. q. 3. cap. hæres.* Vnde & Papa contra doctrinam fidei catholicæ docens, siue statuens in sententiam excommunicationis, damnationis, & priuationis incidit ipso facto, & minor est qnocunque catholico, sicut habetur & notatur *24. q. 1. in principio & in Glossa. Et in cap. Achacius, in textu & Gloss. & in §. Item cum Dominus & § si autem & § his auctoritatibus & c. dicimus & 19. distinct. §. hoc autem & §. quia vero, in cap. Anastasius, in textu & Gloss.* Et credentes, fautores & defensores eiusdem sunt ipso iure excommnnicati & infames effecti: nec possunt aliquod officium legitimum exercere: nec ex testamento alterius aliquid capere, nec eligi, nec eligere ad officium vel dignitatem: nec ad testimonium aliquod nec ad hæreditatis alicuius successionem sunt aliquatenus admittendi: vt probatur in dicto *cap. excommunicamus itaque §. credentes, & in sequenti c. excommunicamus & anathematizamus* Verum quia Saluator prædicit in euangelio circa finem seculi psendoChristos & pseudoProphetas surgere, & multos seducere, & fideles snos in mundo mnltas habituros pressuras, sed tamen portas inferi (id est, hæreses) non prænalituras. Proinde, vt ait Apostolus 1. ad Cor. 10. *Oportet hæreses esse, vt qui probati fuerint, manifesti fiant.* Oportet etiam vere catholicos & fideles cum propheta ex aduerso consurgere, & murum opponere pro domo Israel: & cum Apostolo per multas tribulationes intrare regnnm Dei; quoniam non sunt condignæ passiones huius mundi ad futuram gloriam, quæ renelabitur in nobis, vt hæc dicuntur *1. q. 3. cap. Saluator.* Almus etiã Christi confessor, & vitæ ipsius præcipuus imitator sanctus Franciscus, ac eius stigmatibus notabiliter insignitus Spiritu sancto demonstrante prædixit regulam & religionem snam acerrime diffamandam. Et quod super eam venirent tentationes immensæ, & qni fuerint tunc probati, accipient coronam vitæ. Væ autem illis, qui de sola spe religionis confisi tepescent, nec resistent constanter tentationibus ad probationem electorum permissis. Sed quantiscunq; tentationibns fuerit dicta ipsius religio impulsa, salna semper Christi nnmine permanebit, vt habetur in dictis ipsius sancti.

Ideo factum est his diebns nonissimis, vt Iacob de Cadurco, dicit Iohannes Papa 22. qui prius antequam datus esset in reprobnm sensum, pontificatus sui anno secundo approbauit & in iudiciis, & in scholis legi pnblice mandauit decretalem, qnæ incipit: *Exiui de paradiso*, sicnt patet in prooemio per ipsum facto super nonas constitutiones Clementis Papæ 5. In qua decretali Regula sancti Francisci, qnæ est sanctum euangelinm obseruare viuendo in obedientia sine proprio, & in castitate tanquam forma & regula vitæ cœlestis, & toti vniuersali ecclesiæ plurimum fructuosa, ac declaratio domini Nicolai Papæ tertii, & abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali qnam etiam in communi, tanquam abdicatio ad perfectionem ducens; & altissima paupertas solo Deo contenta approbatur & commendatur, ac dicta religio sancti Francisci pronunciatur sancta & muris regularis obseruantiæ firmiter vndiq; circumclusa. Et etiã idem dominus Iohannes de consilio Cardinalinm suorum fecit aliam declarationem super dictam regulam, quæ incipit: *Quorundam exigit*: in qua pronunciauit decretalem *Exiit qui seminat*, salubriter editam, solidam, claram & lucidam, multaq; maturitate digestam, & dictam religionem sancti Francisci sanctam & de die in diem de virtute in virtutem ad perfectionem tendere terrena despiciendo & cœlestia complectendo. Et aliam ordinationem, quæ incipit *Gloriosam*: in qua pronunciauit dictum Ordinem Fratrum Minorum ab ipso snæ fundationis exordio dicti almi confessoris beati Francisci regulari traditione & Apostolicæ sedis confirmatione fore in vita & doctrina sanctam, & indissolubili quadam textura ecclesiæ catholicæ connexum, fide clarum, spe validum, caritate profusum, obedientia deuotnm, velnt singulare inbar sanctitatis exemplo vitæ ac doctrinæ verbo per vniuersum orbem claruisse & ecclesiasticę doctrinæ multum vtilitatis & inclitæ alacritatis plurimum attulisse, & quosdam Fratres dicti ordinis in dictas declarationes suas iudicio sno impingentes tanquam hæreticos iudicauit, pront hęc omnia in dictis constitntionibus editis per dictum dominum Iobannem pontificatus sui anno secundo plenius & seriosius explicantur. Manifestum autem est, quod in sæpe dicta decretali *Exiit qui seminat* per ipsum dominum Iohannem in dictis suis constitutionibus, & præcipue in dicta sua declaratione, quæ incipit, *Quorundam exigit*, specialiter approbata diffinitur in hæc verba: *dicimus, quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam etiã in communi propter Deum meritoria est & sancta, quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit, quamq; primi fundatores militantis ecclesiæ prout ab ipso fonte hauserant, in volentes perfecte viuere, per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt.* Hæc ibi. Ex quibus clare patet, quod etiã ipse Iohannes circa primordia sui pontificatus tenuit & docnit Christum & Apostolos eius proprietatem & domininm rerum omnium temporalium reliqnisse siue à se penitus abdicasse. Sed ipse post modum in reprobum sensum datus, & à cupiditate diuitiarum huius seculi, quæ teste euangelio verbum Dei snffocant, excæcatus etiam sibiipsi

& dictis suis constitutiooibus contradicens & seipsom proprio iudicio condemoans, elspsoanno 6. pontificatus sui fecit qnatnor detestanda statuta hæreticalia manifeste adoersantia fidei catholicæ & dictæ doctrinæ euangelicæ & Apostolicæ & sanctæ Romanæ ecclesię. Quæ ststnta per mundum publice diuulgauit, quorum primum incipit, *Ad conditorem canonum*, in cuius fine scripium est: *Datam Ainion. anno 7. Pontificatus nostri.* Et secundum incipit: *Cam inter nonnullos*, datum anno 8. A qua constitutiooe *Ad conditorem* pro parte dicti Ordiois io præsentia eius domioi Ioaonis & Cardinalium snorum primo per Fratrem Bonamhoram Procuratorem dicti Ordinis ad sanctam Romanam Ecclesiam catholicam extitit appellatum. Tertium incipit: *Quia quorundam mentes*, datū anno 9. Quartum statutū est, quo ipse Ioannes sui pectoris venenum manifestius explicat & euomit, incipit *Quia vir reprobus Michael de Cesena*, cuius signo scriptū est: *Datum anno 14. pontificatus nostri.* In quib' statutis siue libellis hæreticalib' publice, notorie & pertinaciter dogmatizat, ꝙ Christus & Apostoli in omnibus rebus temporalibus, quas scriptura eos habuisse testatur, tā in speciali q̄ etiā in communi ꝓprietatē & domioiū haboerunt: & ꝙ à se ꝓprietatem & domioium reiū remporaliū nullatenus abdicarūt, nec illa reliq̄runt nec abdicanonē huiusmodi docuerunt: & omnes asserentes oppositū esse eeosendos hæreticos, & sicut bæretieos coodēnandos iudicat & diffinit. Et in dicto suo statuto siue libello, *Quia vir reprobus*, dogmatizare præsumit manifeste, ꝙ Christus inq̄tum bomo ab instā:i suæ conceptioois habuit ex Dei datiooe vniuersale dominiū omniū temporaliū huius mundi, & fuit Dominus & rex verus in temporalibus omnibus, & quod nihilominus habuit dominiom multarom rerū temporaliū noo ab instāti suæ conceptionis, sed postea successiue aliis modis, vtpote ex collatione fideliū vel emptione acquisitarū. & quod illi dominio & regno nunq̄ renontiauit, nec renuntiare potuit. Quia fecisset contra ordinationē patris, de qua dicitur Dan. 8. *Suscitabit Deus cœli regnū q̄ non corrumpetur nec dissipabitur in æternū & regnū eius alteri non tradetur & potestas eius æterna, quæ non auferetur.* Et quod non carentia dominii fecit Christū pauperē; sed potius carentia perceptioois fructus & obuenncois rerum, quatū erat Dominus: quia se ipsa tū reiū, quatū erat Domious & rex, fructibus & prouentibus nisi in valde paucis non iouabat. Et qood Apostoli etiā post missionē Spiritus sancti in rebus temporalibus eis concessis siue assignatis, habueruot dominiū iam in speciali q̄ etiā in cōmuni. Et ꝙ quilibet ipsorū Apostoloiū rerū, q̄ eidē assignabātur in cōmunitate eredentiū, de qua dicitur *Act. 4. 6.* fuit ꝓprietarius & dominus. Et quod ipsi Apostoli non emiseront votum abdicationis ꝓprietatis & dominii. Et quod votom viuendi sine ꝓpio ad res, quas necessario requirit vita humana, minime se extendit. Et qood Christus nullū modū viuēdi in speciali imposuit Apostolis, nisi sicut cæteris discipulis, per discipulos intelligēs oon tantū septoagiota duos, sed etiā cæteros Christianos, qu Christum sequebantur, quod manifeste patet per eius verba, in quibus ioter discipulos, de quibus ipse hæreticus loquitnr, computat Iosephab Arimathia & Lazarum, & Martham, & Mariam Magdaleoā, & Dorcā: de quib' manifestū est, quod non fuerunt de septuaginta duobus, sed de turba conuersorū ad Christum: qui etiā in generali dicebātur discipuli Christiani, vt patet *Act. 11.* Et insuper dogmatizat, quod Christus & Apostoli incesserunt calciati. Hæc est doctrina dicti hæretiei in sæpe dicto libello *Quia vir reprobus*, explicite dogmatizata. Et in supradicto libello siue statuto, *Quia quorundam mentes*, dicit quod Christus nō docuit nec exēplo firmauit non portare pecuniam. Et quod illud, quod dicitur in euangelio, *Nolite portare pecuniam*, nō fuit præceptū, sed potestar recipiendi necessaria. Vnde dicit, ꝙ Apostolis licuit huiusmodi iniunctum siue dictum ooo seruare: Asserens quod Apostoli pecuniam portauerunt etiam post prædicta. Cum igitur sanctum euaogelium, secundum Augustinum, sit vita & doctrina Christi, vt dicit in *libro contra Faustum*, & Christus Luc. 4. dicat; *euangelizare pauperibus misit me*: mea doctrina & vita informat. Et viuere sine proprio nihil aliud sit, nisi ea, quæ ad vitā pertioent, noo habere propria. Ex dictis assertionibus dicti hæretiei concluditur manifeste, quod falsa & erroꝛea ac hæretica fuit. Et est dicta regola & foima viuendi, quam beatus Franciscus tradidit suis Fratribus, & eum sequi volentibus, dicens: *Regula & vita Fratrum Minorum hæc est, scil. Domini nostri Iesu Christi sanctum euangelium obseruare, viuendo in obedientia sine proprio & in castitate.* *Et ita Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem.* Et in eadem regula: *præcipio firmiter Fratribus vniuersis, ne vllo modo denarios vel pecuniam recipiant per se vel per interpositam personam.* Et alibi: *qui necessitate coguntur, possunt portare calciamenta.* Et in finem: *sanctum euangelium Domini nostri Iesu Christi, quod firmiter promisimus obseruare, obseruemus.* Quia secundum dictum hæreticum talis vita siue forma viuendi non fuit vita Christi, nec in euangelio, siue à Christo docta: imo secundum dictum hæreticum Christus verbo & exemplo docuit de proprio viuere, siue in rebus omnibus temporalibus proprietatem & dominium habere tam in speciali quam in communi, & pecuniam portare, & incedere calciatos: & secundū ipsum hæreticū asserere qnod Christus prædicta docuerit, contradicit sancto euangelio, siue vitæ & doctrinæ Christi & sancti euangelii. Ex dicta etiam assertione prædicti hæretici sequitur, quod vniuersalis ecclesia, quæ dictā regulā approbauit & confirmauit, sicut normā siue formā viuendi in euangelio à Christo doctā, errauit in fide & doctrina Christi & sancti euangelii: & quod fallax erronea & hæretica fuit assertio ecclesiæ catholicæ, quam fecit io decretali præallegata, quæ incipit: *Exiit qui seminat*, cum dicit: *hi sunt illius sanctæ regulæ professores, quæ euangelico fundatur eloquio, vita Christi roboratur exemplo, fundatorum militantis ecclesiæ Apostolorum eius sermonibus actibusq; firmatur.* Hæc est apud Deum & patrem munda & immaculata religio, quæ descendens à patre luminum per eius filiū exēplariter & verbaliter Apostolis tradita, & demū beato Francisco & eū sequē' b' inspirata. Et ita dicim', ꝙ abdicationem ꝓprietatis huiusmodi Christ' viā perfectionis verbo docuit exēplo firmauit. Et quod errauit io fide & doctrina euangelii totum concilium generale: imo tota

ecclesia

Ecclesia, quæ ipsum concilium approbauit & recepit. In quo concilio quod incipit, *Exiui de Paradyso*, de dicta regula dicitur sic: *Hæc est illa cælestis vitæ forma & regula, quam descripsit ille Christi confessor eximius sanctus Franciscus.* Et sequitur etiam, ꝙ sanctus Franciscus & alii sancti Fratres dicti Ordinis, qui in obseruantia & credulitate dictæ regulæ tanquam doctrinæ Euangelicæ vixerunt, & suos dies finierunt, in errore hæreticali vixerunt & mortui sunt. Et per consequens in æternum damnati. Et quod vniuersalis Ecclesia errauit in canonizando dictum sanctum Franciscum & venerando eum ac venerari mandando tanquam sanctum. Et ita secundum hanc hæreticalem doctrinam vniuersalis Ecclesia errauit in fide multipliciter, scilicet dictam regulam sancti Francisci tanquam formam in Euangelio & à Christo doctã approbando & confirmando, & dictas decretales, *Exiit qui seminat*, & *Exiui*, statuendo & in corpore iuris redigendo, & dictum sanctum canonizando: & per consequens huiusmodi doctrina euidenter impingit in articulũ fidei, quo dicitur: *Credo in sanctã Ecclesiã catholicã*, sub quo cõtinetur & includitur, ꝙ ipsa Ecclesia in fide siue in vita & doctrina Christi & Apostolorũ nõ potest errare siue deficere nõ potest *19. dis. c. Ita Dominus 24. q. 1. c. A recta in textu & Gloss. & c. pēdēda in fi. & c. hæc est fides. in fi.* q̃a Christus rogauit ꝓ ea, vt non deficiat fides eius. *Lu. 22. & ext. de baptismo c. maior. in pr. in tex. & Glo.*

Et sicut etiam ex prædictis patet, ꝙ omnes illi, qui dictis hæreticis consenserunt & consentiunt in dictis erroribus & statutis, non sunt nec dici possunt Fratres regulæ nec Ordinis beati Francisci, sed sunt separati à dicto Ordine & regula, & ab vniuersali catholica & Apostolica Ecclesia, quæ dictã regulam tanq̃ regulã & doctrinam Christi & sancti Euangelii approbauit & confirmauit, & quæ dictũ conciliũ ordinauit, & contenta in eo approbauit. Et ob hoc meritò dicendi sunt & censendi hæretici, schismatici & apostatæ, & per cõsequens sunt priuati ipso iure & facto omnibus priuilegiis & gratiis, quæ & quas dicta Ecclesia catholica & Apostolica Fratribus Professoribus dictæ regulæ & religionis indulsit, & sunt infames, nec possunt eligere nec eligi ad aliquod officiũ, nec ad aliquã dignitatẽ, nec possunt prædicare, nec confessiones audire, nec absoluere, nec actus aliquos legitimos exercere, vt manifeste probatur in superius allegatis *c. de hæreticis, Excommunicamus itaq; in prin. & in §. credentes.* Confirmantur etiã prædicta ex eo, ꝙ dictus Dominus Ioannes dixit frequenter siue pronuntiauit hæreticã literã siue determinationẽ, q̃ Generalis Minister & omnes Magistri & Ministri cæteriq; Fratres dicti Ordinis, & totũ capitulũ Generale Parisiis congregatũ fecerunt Anno Domini 132 a. & vniuersis Christi fidelibus destinarunt. In qua litera concorditer & vnanimiter dixerunt & confessi sunt, ꝙ dicere & asserere, ꝙ Christus & Apostoli viã pfectionis ostendentes nihil iure ꝓprietatis & dominii seu iuris proprii in speciali vel in cõmuni habuerunt, non est hæreticũ, sed sanũ catholicũ & fidele, maximè cũ sancta Romana Ecclesia hoc determinauerit in dicta decretali *Exiit qui seminat §. porro.* Quæ litera & diffinitio fuit in autentica forma redacta, & sigillis & subscriptionibus Generalis Ministri & aliorũ Magistrorũ & Ministrorũ dicti Ordinis roborata, & incipit *Vniuersis Christi fidelibus.* Et ꝙ dictus Dominus Iohannes frequenter dixerit siue ꝓnuntiauerit dictã literã & declarationẽ dicti Capituli Generalis hæreticã patet ꝑ literã autenticam subscriptionibus & testimoniis Fratrũ Raymundi procuratoris Ordinis, & Petri de Prato Prouinciæ sancti Francisci, & Laurentii Baccalarii Auinion. roboratã. Quæ pronuntiatio facta fuit An. Dom. 1328. nona die mens. April. & in autenticã formam redacta. Ex quo patet, ꝙ etiã secundũ iudiciũ dicti Domini Iohannis omnes illi Fratres, q̃ interfuerunt dictæ literæ & determinationi factæ in dicto Capitulo Generali, & nunc habent dictũ Dominũ Iohãnẽ ꝓ vero & catholico Papa, & dicta gesta ꝑ eũ comprobant, hæretici sunt cẽsendi, quia constat ꝙ ipse Dominus Iohannes anteq̃ foret in reprobũ sensum datus, approbauit dictã decretalẽ *Exiit q̃ seminat*, & pronuntiauit eã solidã, clarã, salubriter editã, lucidã, multaq; maturitate digestã: & dictã religionẽ, quæ ꝓfitetur Euangelii doctrinã pfectã & Christi vitã consistere in abdicatione ꝓprietatis & dominii omniũ rerũ temporaliũ tã in speciali q̃ in cõmuni factã, & de virtute in virtutẽ ad pfectionẽ tendere, & fidẽ clarã & in catholica Ecclesia indissolubili textura connexã, sicut patet in dictis constitutionibus Domini Iohannis, quarũ vna incipit: *Quorundã exigit*: & alia incipit, *Gloriosam*. Et etiã pronuntiauit illos Fratres hæreticos censendos, q̃ tunc in ipsas suas constitutiones tanq̃ hæreticas impingebãt, sicut patet in literis ipsius Domini Iohannis, q̃ incipiunt: *Super omnia desiderabilia cordis nostri.* Cũ ergo illi, q̃ assentiunt statutis p̃dictis quatuor hæreticalibus editis ꝑ dictum Dominũ Iohannẽ, postquam fuit in reprobũ sensum datus, in quibus oppositũ & contrariũ eius dicit, asserit & pronuntiat, impingunt in p̃dictas suas primas constitutiones, & eas per consequens fatentur fuisse erroneas & contra fidem. Sequitur, ꝙ etiam secundum eius primũ iudicium hæretici sunt censendi, cum illud ꝙ aliquando fuit hæreticum dictum, semper hæreticum sit censendum. Insuper secundũ iudicium vniuersalis Ecclesiæ catholicæ & Apostolicæ & veritatẽ infallibilem hæretici sunt censendi, quia veritatem fidei catholicæ & doctrinæ perfectionis Euangelicæ, quam sancta catholica & Apostolica Ecclesia tenet & firmiter confitetur, vt superius est probatum, abnegant, dictis statutis hæreticalibus aduersantibus ipsi fidei & Euangelio assentiendo & ipsorum statutorum & hæresum contentarum in eis conditorem & doctorem, verum & catholicum pontificem asserendo.

Ex prædictis etiam ostenditur, quod dictus Iohannes & omnes Fratres eũ in dictis suis erroribus sponte & scienter sequentes & defendentes incidunt in plures hæreses per vniuersalẽ Ecclesiã catholicam & Apostolicam condemnatas. Et primo ostenditur, ꝙ incidunt in damnatã hæresim Vigilantii hæretici damnati, qui dixit & dogmatizauit illos melius facere & Christũ & Apostolos seq perfectius qui suarum possessionum & rerum proprietatẽ & dominium retinent, & paulatim fructus & prouentus earum pauperibus diuidunt, quam illos qui suis possessionibus & rebus omnibus venundatis

omnia simul pauperibus largiuntur. Quam hæresim sanctus Hieronymus Ecclesiæ sanctæ doctor
reprobat in libro, quem edidit contra dictum Vigilantium hæreticum, sic dicens: *Quod autem asserit*
Vigilantius, eos melius facere, qui vtuntur rebus suis & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt,
quam illos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non à me, sed à Domino respondebitur: Si vis per-
fectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum A-
postolis patrem, naniculam & rete dimittit. Hæc Hieronymus. Quia secundum doctrinam in dictis sta-
tutis hæreticalibus per dictum Iohannem hæreticum dogmatizatam Christus nunquam exemplo
nec verbo docuit abdicationem proprietatis & dominii rerum temporalium: sed totum oppositũ,
vt superius est ostensum. Et nullus est perfectus nec esse potest, nisi inquantum sequitur vitam & do-
ctrinam Christi: qui fuit fundamentum & fundator ac doctor forma & exemplar omnis perfe-
ctionis & omnium perfectorum, iuxta quod ipse dicit Matth. 10. *Non est discipulus super magistrum nec*
seruus super Dominum. Sufficit discipulo, quod sit sicut magister eius: & seruo quod sit sicut Dominus eius. Et in
Luca: *Perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius.* Et sic patet secundum dictam doctrinam in di-
ctis statutis eius hæreticalibus dogmatizatam, quod melius sequuntur Christum, & melius & per-
fectius per consequens fecerunt illi, qui sua retinent & in paucis de fructibus possessionum suarum
se iuuant, quam illi qui proprietatem & dominium omnium rerum temporalium à se abdicant, sicut
Vigilantius hæreticus asserebat.

Secundo ostenditur, quod ipse Iohannes & dictæ eius doctrinæ sequaces incidunt in damna-
tam hæresim Iouiniani hæretici damnati, qui nullam differentiam faciens inter præcepta data o-
mnibus Christianis & consilia data volentibus esse perfectis, dixit & dogmatizauit, quod quantum
ad meritum nulla est differentia inter honestatem coniugalem & vidualem siue virginalem, & quod
inter abstinentes & tempetate epulantes nullum est discrimen. De qua hæresi habetur *24. q. vltim. c.*
Secta hæreticorum seu *Quidam autem hæretici, versiculo Iouinianista.* Quia si verum foret, quod dictus Io-
hannes hæreticus in dicto libello siue statuto suo, qui incipit: *Quia vir reprobus*, dogmatizat, tum di-
cit, quod Christus nullum modum viuendi specialem imposuit Apostolis, nisi sicut cæteris Chri-
stianis, sicut superius est deductum. Cum manifestissimum sit, quod Apostoli fuerunt perfectiores
omnibus Christianis, & exemplar post Christum omnium perfectorum & maioris meriti, sicut ma-
nifeste probat Glossa Ord. super illud ad Roman. 8. *Nos ipsi primitias spiritus habentes*, dicens: *nos Apo-*
stoli, qui maiores aliis sumus per hoc quod primitias spiritus habemus & cæteris abundantius Hæc Glossa. Se-
quitur manifeste, quod status coniugalis & status habentium dominia & possessiones in merito &
perfectione non differunt à statu religiosorum viuentium in castitate & sine proprio, sed eiusdẽ meri-
ti sunt, sicut dictus Iouinianus hæreticus asseruit. Quam hæresim reprobant omnes Doctores Ec-
clesiæ catholicæ & sancti patres. Sed vna sola auctoritas Augustini ad præsens ratione breuitatis ad-
ducitur, qui in libro De bono coniugali, dicit sic: *Bonum Susanna in coniugali castitate laudamus: sed ta-*
men & bonum vidua Anna ac multo magis Maria virginis anteponimus. Bonum erat quod faciebant, quæ de sub-
stantia sua Christo & eius Discipulis ministrabant: sed melius qui omnem substantiam dimiserunt, vt Christum
Dominũ expeditiores sequerentur. Hæc Augustinus, p quę hæresis Iouiniani & Vigilantii & dicti Iohannis
hæretici simul confunditur. Et per ea, quæ sanctus Hieronymus in libris, quos edidit contra di-
ctos Iouinianum & Vigilantium allegantur. Quare hic breuitatis caussa dimittuntur. Vnde & quar-
tum generale concilium Ecclesiæ, scilicet Toletanum, diffinit: *Meliorem esse vitam monachorum con-*
silia seruantium, quam secularium seruantium tantummodo præcepta. Et quod clerici possunt fieri mona-
chi, quia ad meliorem vitam transeunt *20. q. 4. cap. 1.* Et per Euangelium probatur, quod Christus
Apostolis & viris volentibus esse perfectis, imposuit alium modum specialem viuendi, quam cæte-
ris Christianis, scilicet quod omnia temporalia relinquerent, dicens: *Nolite possidere aurum nec argen-*
tum nec pecuniam &c. Et iterum: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus.* Vnde
Hieronymus ad Ebidiam dicit: *Si vis esse perfecta & stare in primo fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apo-*
stoli, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & sequere Saluatorem. Nudam solamq́; crucem nuda seque-
ris. Hæc Hieronymus. Item, in Euangelio dicitur sic: *Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum*
cælorum. Et iterum: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* Ex qui-
bus verbis Euangelii per omnes Doctores catholicos & sanctos institutores religionum per catholi-
cam Ecclesiam approbatarum triplex votum religiose viuentium & volentium Christum & Aposto-
los eius perfecte sequi: videlicet viuendi sine proprio & in castitate & in obedientia, elicitur & ab
omnibus sanctis religiosis est emissum, vt vitam perfectionis Euangelicæ Apostolis & Apostolicis vi-
ris à Christi impositam inuiolabiliter obseruarent, sicut in omnibus regulis sanctorum per vniuer-
salem catholicam Ecclesiam approbatis colligitur euidenter.

Tertio ostenditur, quod dictus Iohannes & prædictę eius doctrinæ sequaces incidunt in da-
mnatam hæresim Valdensium, qui bonum & meritum obedientiæ semper, quod præstatur homini-
bus propter Deum, diffitentur & abnegant, soli Deo siue præceptis Dei obediendum esse pertina-
citer asserentes. Quia si votum viuendi sine proprio non extendit se ad res, quas vita humana neces-
sario requirit, vt dictus Iohannes hæreticus dogmatizat: & secundum eum in rebus omnibus vsu
consumptibilibus non potest separati vsus à proprietate, ita quod quilibet, qui habet vsum talium,
habet per consequens proprietatem, vt ipse hæreticus in dicto statuto *Ad conditorem*, & in dicto libel-
lo, *Quia vir reprobus*, dogmatizat: Sequitur manifeste, quod religiosi in rebus omnibus vsu consum-
ptibilibus siue ad vitam humanam necessariis eis in singulari concessis, datis vel oblatis, habent pro-

prie-

prietatem & dominium ac liberam secundum eorum voluntate dispositionem: & quod possunt de eis tanquam de propriis rebus facere quicquid placet absq; voluntate superiorum siue prælatorum suorum cum (lege testante) quilibet in re propria sit legitimus moderator & arbiter, *C. mandati. l. in re mandata. & Insti. de rerum diuisione. §. per traditionem. & C. de contrahen. emp. l. dudum & 1. q. 1. ca. eos qui.* Vbi dicitur: *Omnis enim Dominus, quod habet si vult, vendit.* Et re propria ac potestate faciendi de ea quod placet, nullus priuandus est sine culpa sua. *56. dist. cap. satis peruersum, & 16. quæst. vltim. cap. inuentum.* Et per consequens superiores siue prælati religiosorum non habent potestatem præcipiendi ipsis subditis suis, quod de talibus rebus aliter faciant, quam ipsis subditis videatur & placeat: nec ipsi subditi tenentur eis obedire in his, quod sint sine proprio. Et sic bonum obedientiæ, quod ponitur & præstatur per religiosos suis superioribus, euacuatur. Similiter si verum est, quod dictus hæreticus dogmatizat, scilicet quod Christus nullum modum viuendi in speciali imposuit Apostolis, nisi sicut cæteris Christianis: cum Apostoli cæteris fuerint perfectiores & maioris meriti apud Deum: sequitur quod votum obedientiæ & viuere in obedientia in his, quæ supererogationis sunt ad præcepta data omnibus Christianis, non est maioris meriti, quam obedientia, quæ in præceptis præstatur ab omnibus Christianis. Et sic per hanc hæreticalem doctrinam, quicquid est perfectionis in religiosis, scilicet viuere in obedientia sine proprio & in castitate, destruitur, & religiosi per obseruantiam suæ religionis nihil plus habent de merito, quam cæteri Christiani, qui præcepta omnibus data seruant. Et si hoc modo viuentibus in religione, vt dictum est, nullum meritum sanctitatis accrescit, profiteri viuere in obedientia sine proprio & in castitate, nihil aliud est quam penitus insanire, & omnes sancti qui talem professionem fecerunt & faciendam docuerunt, per consequens errauerunt.

Insuper dictus Iohannes, & dictæ eius doctrinæ sectatores iudaizant, & erroribus Iudæorum & sectæ magni Antichristi viam præparant & fomentum. Quia, sicut iam in sæpedicto libello, qui incipit, *Quia vir reprobus*, ipsa dicta Danielis Prophetæ & aliorum Prophetarum loquentia de regno Christi spirituali & æterno, exponit & intelligit de temporali & mundano regno, probans per ipsa prophetarum dicta, quod Christus inquantum homo fuit verus rex & Dominus in temporalibus, & Iudæi similiter dicta prophetarum loquentia de regno Christi & Messiæ futuri intelligentes ad literam de regno temporali & mundano arguunt ex ipsis dictis prophetarum, quod Christus, quem Christiani colunt, non fuit ille verus Christus & Messias, quem prophetæ venturum prædicant in scripturis. Quia certum est ex Euangelio, quod ipse regnum & dominia rerum temporalium & huiusmodi diuitias non habuit nec obtinuit: imo cum Iudæi eū regem vellent facere, recusauit & dominia & diuitias huius mundi docuit relinquendas. Vnde ex tali falso intellectu scripturæ prophetarum Iudæi decepti expectant Christum & Messiam venturum, qui dominium & regnum huius mundi & diuitias obtineat. Et suscipient Antichristum, qui ad literam obtinebit vniuersale dominium & regnum totius mundi ac diuitias temporales & suis sequacibus largietur. Ex quo patet, quod secundum dictum hæreticum exponentem & intelligentem dicta prophetarum, sicut exponunt & intelligunt Iudæi, de dominio & regno huius mundi, paratur via & fomentum ad sectam Antichristi, scilicet ad credendum, quod ille qui venturus est, & vniuersale dominium & regnum huius mundi & diuitias habiturus, & aliis largiturus, sit ille verus Christus & Messias in Prophetis & lege promissus, sicut hoc plene probant in libello Magistrorum, de quo infra dicetur, qui incipit *Quicunq; vult saluus esse.*

Ex prædicta etiam doctrina dicti hæretici sequitur, quod fallax & deceptoria fuit doctrina Christi dicentis: *Regnum meum non est de hoc mundo*, Iohan. 18. & Augustinus super Iohannem ipsa verba Euangelice pertractans dicit & probat manifeste, quod regnum Christi inquantum fuit homo degens in hac vita, non fuit regnum temporale, neq; de rebus temporalibus huius mundi, sed spirituale. Quia vt ibi dicit Augustinus: *Regnum Christi erant credentes in eum in quibus regnabat per fidem in eorum cordibus diffusam, ad quod Christi regnum peruenitur credendo.* Hæc ibi dicit. Et idem ait Augustinus in sermone de Innocentibus: *Præterea regnum illius, qui venerat in mundum iudicari temporaliter, & non iudicare. Et qui prædicabat & docebat regnum terrenum contemnere & dimittere propter regnum cœlorum, non debuit esse temporale & terrenum, ne aliud faciendo & aliud prædicando eius prædicatio contemptui haberetur.*

Item, sequitur ex dicta doctrina dicti hæretici, quod fallax & deceptoria fuit doctrina Christi, quam legitur tradidisse Iudæis, Matth. 18. mandans eis, quod tributa redderent Cæsari, cum dicit: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ex quibus verbis Euangelii colligitur euidenter, quod Cæsar illo tempore, quo Christus prædicabat, erat verus rex & Dominus in temporalibus Iudæorum. Alias non fuissent ei reddenda tributa, si Christus inquantum homo fuit in temporalibus eorum rex & Dominus. Cum duo in solidum & immediati eiusdem regni temporales reges & domini nullatenus esse possint. Et hoc plane probatur in dicto libello Magistrorum.

Sequitur etiam ex dicta doctrina dicti hæretici, quod fallax & deceptoria fuit doctrina Christi, quam tradidit Apostolis & aliis volentibus eum perfecte sequi, dicens: *Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & veni & sequere me.* Quæ verba pertractans beatus Bernhardus ad Fratres de Monte Dei, dicit de Christo sic: *Cum diues esset pauper pro nobis factus est. Et qui voluntariæ paupertatis dedit præceptum, ipse eiusdem in semetipso formam dignatus est demonstrare. Vt enim sciant Euangelici pauperes, quid eis faciendum sit, ipse etiam à fidelibus pasci voluit, & nonnunquam etiam ab infidelibus,*

vt eos fideles faceret vita necessaria recipere non recusauit. Hæc Bernhardus loquens de paupetibus religiõ fis, qui vouent viuere sine proprio, quos exemplo Christi dicit debere de Eleemosynis sustentari. Vnde & Christus dixit: *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* Quare si Christus inquantum homo habuit vniuersale dominium omnium rerum temporalium, & illud à se nunquam abdicarit, vt dictus hæreticus dogmatizat, non fecit quod docuit. Sed illis Pharisæis, quos ipse redarguit dicens: *dicunt enim & non faciunt*, similis fuit, quia aliis mandauit, si vellent esse perfecti, vt dominium omnium rerum temporalium à se abdicarent, & ipse sibi illud retinuerit & nunquam abdicarit.

Et falsum foret, quod ipse Christus in Euangelio dicit de seipso loquens: *Filius hominis non habet vbi reclinet caput suum.* Vnde Hieronymus & Glossa Ord. in ipsis verbis dicit sic: *Quid me propter lucra seculi vis sequi, cum ita sim pauper, vt nec hospitiolum, quod meum sit, habeam, & tecto vtar alieno.* Hæc Hieronymus. Ex quibus clare patet, quod Christus non habuit hospitium aliquod quantum ad dominium, sed si habuisset dominium omnium rerum, habuisset vbi caput reclinasset.

Ex eo etiam, quod dictus hæreticus per auctoritatem prædictam Danielis dicentem: *Suscitabit Deus cæli regnum, quod non corrumpetur nec dissipabitur in æternum*, nititur & intendit probare, quod Christus habuit regnum & dominium vniuersale totius mundi: Sequitur alia hæresis detestanda, scilicet quod regnum Christi terrenum & mundanum secundum eum non corrumpetur nec dissipabitur in æternum. Alias probatio & inductio sua nulla foret. Et sic secundum istum errorem sequitur, quod mundus iste sit in perpetuum duraturus. Et per consequens, quod nunquam erit generalis resurrectio mortuorum. Qui error fidei catholicæ articulis obuiat manifeste.

Quamobrem ego præfato Iacobo, qui Papa appellatur, primo in eius præsentia constitutus in faciē restiti, firmiter asserens dictam determinationem, quam dictum generale Capitulum & etiam in decretali *Exiit qui seminat*, fecerat de paupertate Christi & Apostolorum esse catholicam: & contradicens assertioni suæ, cum ipsam determinationem generalis Capituli dicebat hæreticam, ad instar Pauli, qui Petro restitit in faciem, cum gentes iudaizare & à veritate Euangelii recedere inducebat, *ad Galat. 2.* Ac deinde existens in curia Auinionia, ab ipso Iacobo ad sanctam catholicam & Apostolicam Ecclesiam meo nomine & dicti Ordinis & omnium Fratrum mihi adhærētium & adhęrere volentium, solenniter appellaui. Et sic iuxta mandatum Apostoli ad Titum vlnmo dicentis: *Hominem hæreticum post primam & secundam correctionem deuita* & iuxta doctrinam Ecclesiæ catholicæ *24. q. 3. c. dicit Dominus*, ab ipsius Iacobi hæretici pertinacis obedientia & communione recessi, cum Fratribus adhærentibus mihi, & appellationi per me interpositæ & iuit ad loca tuta, vt possem ipsam appellationem publicare, prosequi & innouare, ad instar sanctorum & multorum de clero Romano, quæ ab obedientia & communione Anastasii Papæ deuiantis à fide catholica recesserunt, vt in superius allegato *cap. 19. d. c. Anastasius.* Et ad instar sanctorum Athanasii & Eusebii & aliorum sanctorum, qui ad obedientia & communione Liberii Papæ deuiantis à fide catholica, & sancti Hilarii Pictauens. Episcopi, qui ab obedientia & communione Leonis Papæ errantis in fide catholica recesserunt, prout in *Chronicis & Sanctorum legendis* legitur & habetur. Et cum fui in ciuitate Pisarum, dictam appellationem innouaui & solenniter publicaui. Quam etiam interposui contra statuta hæreticalia publicata & facta per Iacobum sæpe dictum, & ipsam appellationē eidē Iacobo in forma publica destinaui. Vnde dato siue præiudicio, ꝙ non fuisset tunc certum, ipsum Iacobū fuisse hæreticū manifestū, & tanq̃ hæreticū manifestū fuisse ab omnibus catholicis euitandū, sicut erat, sed dubium diceretur: tamen in tali dubio generale conciliū vniuersalis Ecclesiæ catholicę, quod sanctā Romanam Ecclesiam, ad quam per me dictis nominibus appellatum extitit, repręsentat, habebat de huiusmodi appellatione & crimine hæresis cognoscere & diffinire, sicut habetur in dicto *cap. Anastasius. in textu & Glossa*, super verbo *concilio & 15. dist. sicut sancti in textu & Glossa & 41. d. c. si Papa* Quia in his quæ fidei sunt, maius est concilium quam Papa *93. di. c. legimus in textu & Glossa*: Imo si Papa à fide deuiat, minor est quocunq; catholico, vt habetur & notatur *24. q. 1. c. Achatius in Glossa & 1. §. si autem, circa finem.* Et ideo in omnem casum manifestum est, quod ipse Iacobus post appellationem per me interpositam non potuit contra me aliquid innouare vel facere. Quia per appellationem eximitur appellans à potestate illius, à quo appellatur, vt patet per illud, quod legitur & notatur *extra. de appellatione. c. proposuit in textu & Glossa.* Nec is à quo appellatum est, appellatione pendente potest in præiudicium appellantis aliquid innouare *2. q. 6 c. post appellationem. §. appellatione ff. nil no. appellatione pendente l. 1.* Et maxime cum caussa tangit illum, à quo appellatum siue prouocatum est, sicut tangebat dictum Iacobum, contra quem tanquam hæreticum appellabam: quia in caussa propria nullus potest iudicare vel ius sibi dare *22 q. 4. cap inter querelas & q. 5. c. ad occidendum. & C. ne quis in causa propria iudicet vel ius sibi dicat per totum. & 4. q. 4. c. 1.* cum similibus. Ex quibus clare patet, quod ille processus, quem de facto contra me & in præiudicium mei & mihi adhærentium & dicti Ordinis fecit post appellationem per me dicto nomine ab ipso, vt prædictum est, interpositam, absoluendo me ab officio Generalis Ministerii dicti Ordinis, & contra me excommunicationis sententiam fulminando, & instituendo Dominum Bertrandum de Turre Vicarium generalē dicti Ordinis. Et quicquid factum fuit per ipsum Dominum Bertrandum mutando terminum triennii statutum à regula & Capitulo generali, & Ministros Prouinciales legitime & per electionem statutos absoluendo absq; caussæ cognitione, & alios Ministros nouos proprio motu absq; electione aliqua instituendo, & mandando quod tales sic perperam instituti Parisiis conuenirent, & Ministrum alium

Geno-

Generalem eligerent, & omnis electio per tales facta & quicquid ea prædictis secutum fuit, nullius extitit firmitatis: sed omnia per eos facta fuerunt nulla & irrita, & nullius protsus roboris & momenti: sicut hæc etiam plenius ostenduntur & probantur per octorationes insertas in allegationibus Magistrorum super hoc factis. Ac per consequens patet, quod ipse Frater Bertrandus, quem elegerunt in Generalem Ministrum, nec est, vt dixi, Generalis Minister dicti Ordinis, & quicquid egit & fecit, tanquam Generalis Minister dicti Ordinis, nullius est momenti, & quod eidem non potest sine animæ dispendio quomodolibet obediri, & quod omnes qui sibi aut aliquibus institutis in officiis aliquibus per ipsum obediunt, sunt extra obedientiam regulæ & religionis institutæ per sanctum Franciscum, & omnibus gratiis & priuilegiis dictæ religionis per sanctam catholicam Ecclesiam concessis priuari. Et quod tam ipse Bertrandus, quam omnes illi in dicta congregatione, imo verius conspiratione facta Parisiis de mandato dicti hæretici consenserunt in gestis & factis per dictum hæreticum fuerunt & sunt excommunicati & apostatæ, & in ipso Bertrando & in suis sequacibus demonstratiue adimpletur, quod Beatus Franciscus Spiritu Sancto demonstrante, vt supra dictum est, prophetauit dicens: *Vae illis qui de sola specie religionis confisi tepescent nec resistent tentationibus ad probationem electorum permissis.* Cum ipse Frater Bertrandus scribat seu scribi faciat per omnes sequaces suos verba fallacia dicens, quod Dominus Papa reputat regulam & professionem nostram sanctam, & modum viuendi secundum se sumptum bonum. Qui tamen cum regulam & professionem per dicta statuta hæreticalia euidenter pronuntiat & asserit non esse regulam, nec vitam secundum Euangelium, sed contrariam vitæ & doctrinæ Christi & sancti Euangelii: imo euidenter pronuntiat hæreticum fore asserere, quod Christus & Apostoli non habuerunt proprietatem & dominium rerum temporalium in speciali & in communi, vt superius est ostensum. Et post prædicta dictus Bertrandus in suis scriptis contradicens sibiipsi subiungit, dicens: in hæc verba, quod *Dominus Papa modum Fratrum viuendi reputat discrepare à mandatis regularibus & Papalibus. Et suadet quod alium modum viuendi bonum inquirant.* Si enim discrepat à mandatis regularibus & Papalibus: & ideo alium modum viuendi bonum suadet eligi: sequitur manifeste, quod præcedens modus hactenus à sanctis Patribus dicti Ordinis obseruatus non fuit bonus nec licitus, sed illicitus & erroneus. Et vt alium modum viuendi ab illo, qui à sanctis Fratribus & Patribus dicti Ordinis est hactenus obseruatus, & per consequens aliam vitam & professionem eligant, mandat ipse Giraldus & sequaces sui, vt congregentur in Festo Pentecostes apud Parpinianum. Et hoc facit, vt dicit, de mandato prædicti Iohannis, quem Papam sanctissimum asserit. Et ad demonstrandum manifeste per professionem pseudo Fratrum sequentium dictum Iacobum hæreticum, quod dicta professio & status dicti Ordinis sunt hæreticales, fertur publice, quod ipse hæreticus vult & intendit omnino, quod illi, qui congregabuntur in dicto loco de Parpiniano, abiurent literam & determinationem præfati Generalis Capituli, quæ est eadem cum determinatione facta in decretali *Exiit qui seminat.* In qua professio & status dicti Ordinis sunt fundati: & per consequens se & professionem & statum prædicti Ordinis fuisse hæreticos fateantur. Et si aliquando contrarium dicerent, tanquam relapsi seculari iudicio comburendi sine misericordia tradantur, per *capitulum extra de hæreticis, ad abolendam.* Quos supposuit ex nunc per suas literas patentes iurisdictioni ordinariorum & inquisitorum hæreticæ prauitatis: ita quod non solum ad animarum mortem & damnationem, sed etiam ad corporalem mortem & perpetuam & irreparabilem confusionem suos sequaces adducit. Et sic patet, quod ipse Giraldus in sola specie religionis apparentia & verborum foliis, vt dicatur de Ordine sancti Francisci, licet in veritate non fuerit, gloriatur contra illud, quod legitur *1.q.1.Marchion.*

Liquet igitur quod illi soli Fratres, qui dictam veritatem Euangelii & professionem dictæ Regulæ, quam vouerunt ac determinationem Ecclesiæ catholicæ in decretali, *Exiit*, traditam fideliter & firmiter tenent, confitentur & seruant, & vsq; in finem seruare volunt, sunt veri Fratres Minores & filii Beati Francisci, & in statu & via salutis, & coronam vitæ æternæ Domino concedente suscipient, sicut de ipsis dictus sanctus Franciscus, vt prædictum est, prophetauit. Et quod ad ipsos solos spectat & pertinet officium audiendi confessiones, & prædicandi, & cætera alia faciendi, quæ per priuilegia sanctæ catholicæ Ecclesiæ Fratribus Ordinis & Regulæ Francisci sunt concessa.

Prædictus quoq; Iacobus hæreticus vltra prædictas hæreses superius specificatas, plures alias hæreses damnatas, notorias & manifestas in dictis suis statutis & libellis publice dogmatizat, quæ seriatim continentur & explicantur tam in Appellatione maiori per me aduersus dictum Iacobum & eius hæreses interiecta, quam in aliis libris allegationum compositis per appellantes Magistros in sacra pagina: quorum vnus incipit: *De patre impio queruntur filii.* Alius incipit: *Principales hæreses.* Tertius incipit: *Quicunq; vult saluus esse.* Et rationibus & auctoritatibus diuini iuris & sanctorum doctorum Ecclesiæ, ac diffinitionibus sacrorum conciliorum Ecclesiæ catholicæ conuincuntur: quæ omnia præsentibus explicare nimis foret prolixum.

Quocirca ne aliquis sub colore ignorantiæ se excusabilem esse prætendat, vobis & cuilibet vestrum districte per obedientiam iniungo, quatenus præsentes litteras in vestris Conuentibus frequenter legi, & etiam exemplari in multis partibus faciatis, quodque exemplum ipsarum litterarum, originali penes vos retento, ad omnes partes, & omnia loca dicti Ordinis vobis

sub-

subiecta curetis velociter destinare. Et quod etiam apud cæteras personas tam Ecclesiasticas quam secolares prædicta omnia, prout securius & melius per vos fieri poterit, publicetis. Ad hoc vt prædicta veritas, iuxta meum desiderium, ad communem omnium notitiam deducatur, & publice prædicetur, ne hæreses & errores præfati hæretici ab omnibus vere catholicis detestandi animas simplicium decipiant & inuoluant, & ad æternam damnationem perducant. Valete in Domino, & orate pro reuelatione veritatis doctrinæ Euangelicæ, & Regulę almi confessoris Beati Francisci, & pro me, & Fratribus sustinentibus persecutionem maximam pro defensione huiusmodi veritatis. In quorum omnium testimonium & fidem, præsentes literas fieri feci, & sigilli officii mei munimine roboraui. Datum in Monacho, vicesima quarta die mensis Ianuarii, Anno Domini millesimo trecentesimo trigesimo tertio.

SEQVVNTVR LITERÆ DEPRECATORIÆ FRATRIS MICHAELIS DE CESENA OLIM MINISTRI GENERALIS FRATRVM MINORVM, ad Regem Romanorum & Principes Alemaniæ. In quibus recitantur & improbantur duodecim errores ipsius iudicio collecti, ex constitutionibus Iohannis 22. iuxta quod in totidem partes diuidi possunt.

SErenissimo ac Christianissimo Principi, Ludouico Dei gratia Romanorum orbis Monarchæ, pauperum patri, catholicæ fidei propugili & semper Augusto, cæterisq; Principibus, Baronibus & nobilibus secum in Parlamento existentibus: Frater Michael Ordinis Fratrum Minorum Generalis Minister & seruus licet indignus, cum Magistris & aliis Fratribus sibi in veritate adhærentibus, cum omni humilitate, deuotione & subiectione seipsum. Quoniam, vt habetur 96. dist. *Duo sunt, quibus principaliter hic mundus regitur: auctoritas sacra pontificum, & regalis potestas.* Quarum altera, scilicet pontificalis auctoritas, ad præsens diuino iudicio videtur expirasse de medio: vobis restat, & vestra per consequens interest, Imperator piissime, negotia fidei & pauperum caussas indesinenter assumere & incessanter prosequi. Quapropter vestram magnificam clementiã & dominationem dignissimam instanter exoro, & humiliter supplico, quatenus infra scriptos breuiter errores Domini Iohannis, qui se Papam 22. appellat, videre placeat: & quam sint catholicæ fidei bonisq; moribus contrarii & noxii dignemini aduertere, & ad Ecclesiæ publicam notitiam, ne fideles valeant inficere, celeriter deducere.

C A P. I.

PRimus itaq; error dicti Domini Iohannis in quodam suo libello appellationi per me interpositæ respondendo contentus & dogmatizatus est, quod Christus in quantũ homo ab instanti suæ conceptionis habuit vniuersale dominium rerum temporalium, sicut verus rex & Dominus in temporalibus: & quod Christus non fuit dictus pauper & egenus propter carentiã domini rerum temporalium, sed solum propter carentiam perceptionis fructuum & obuentionum regni, quia fructibus & obuentionibus non se iuuabat. Cuius verba eius in dicto libello contenta sunt hæc: *Secundo quæritur, vtrum Christus alicuius rei temporalis dominium habuerit & quale? Quod autem dominium rerum temporalium habuerit, sacra scriptura tam Testamento Veteri quam nouo in multis locis testatur. Multi quidem Propheta eum regem futurum populi Israelitici: & per consequens habere regni dominium prophetauerunt.* Et infra: *Præmissa autem* (scilicet regnum & vniuersale dominium) *habuit Iesus inquantum Deus ab æterno, eo ipso quod Deus pater genuit eum: & inquantum homo ex tempore, scilicet ab instanti conceptionis suæ ex Dei donatione.* Et infra: *Ad illud autem quod dicitur, quod scriptura sacra ipsum fuisse pauperem & regnum in plerisq; locis testatur, est dicendum, quod non carentia dominii fecit eum pauperem & egenum, sed potius carentia perceptionis fructus & obuentionis rerum quarum Dominus erat. Nudum enim dominium separatum in perpetuum ab omni perceptione commodi rei habentem non facit diuitem, cum sit inutile reputandum. Vnde habens tale dominium potest egenus & pauper merito reputari.* Hæc sunt verba sua, quæ sunt hæretica: quia manifeste obuiant & repugnant catholicæ veritati. Quod patet primo per illud, quod ipse Christus Matth. 19. legitur dixisse cuidam adolescenti: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & veni & sequere me.* Et sicut Lucas Euangelista refert, ille, cui Christus tale consilium dedit, fuit quidam princeps. Vnde Lucas 18. refert dicens: *Interrogauit eum quidam princeps* &c. Ex quibus verbis Saluatoris liquet manifeste, quod ad perfectionem Euangelicam requiritur non solum temporalium fructuum & obuentionum, sed etiam temporalium dominiorum abdicatio & renuntiatio: Quia *si vis*, inquit, *perfectus esse vende omnia quæ habes & da pauperibus.* Venditio autem omnium, & ipsorum pauperibus libera elargitio, non minus de directo respicit seu includit temporalium dominiorum quam prouentuum translationem & abnegationem. Si ergo Christus in quantum homo non reliquit, sed sibi

retinuit

retinuit vniuersale dominium rerum temporalium, sicut verus rex & Dominus in temporalibus, vt dictus Iohannes asserit, sequitur necessario & euidenter, quod Christus secundum suum consilium perfectus non fuerit, nec de genere perfectorum, cum ad perfectionē Euangelicam secundum suum consilium temporalium dominiorū abdicatio seu renunciatio requiratur. Quod non tā erroneum, q̄ insanum censendum est: quia, vt ipse ait Luc. 6. c. *Perfectus erit omnis si sit sicut magister eius*. Ex quibus patet, quod Christus fuit veraciter pauper & egenus propter carentiam dominii rerum temporalium: & non solum propter carentiā perceptionis fructuum & obuentionum regni, cum in suo consilio præfato non minus temporalium dominiorum quam fructuum & obuentionum abdicatio & negatio includatur. Alioquin perfecte imitari volentes non debuissent iuxta Christi consilium & exemplum suarum rerum temporalium dominia, sed solum prouentus relinquere: ꝙ est expresse contra Christi præfatum consilium. In quo cuidam principi quærenti ad perfectionem peringere consuluit sui principatus dominium omne, & non solum prouentus relinquere & dimittere.

Et præterea si retentio dominii vnius principatus particulariter non stat cum Euangelica perfectione: quia ille, cui Christus tale consilium dedit, fuit secundum Lucam quidam princeps: multo magis retentio dominii vniuersalis regni vel Imperii non stat cum Euangelica perfectione: & non minus distrahit ab Euangelica perfectione dominium vniuersale, sicut regni vel Imperii, quam dominium particulare vnius principatus. Si ergo Christus non reliquit, sed sibi retinuit dominium vniuersale rerum temporalium, sicut verus rex & Dominus temporalium, sequitur, vt dictum est, ꝙ ipse non fuerit perfectus, nec de genere perfectorum quod est blasphemum: Sequitur etiam, quod ipse non fuerit magnus in regno cœlorum: quia, vt ipse ait Matt. 5. c. *Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum*. Constat autem quod Christus docuit alios relinquere dominium suorum principatuum in eo quod dixit: *Vende omnia quæ habes & da pauperibus*. Si ergo ipse non reliquit, sed sibi retinuit dominium vniuersale principatus regni vel Imperii: sequitur ꝙ ipse non fecerit quod docuit: & ita non fuisset magnus in regno cœlorum: quia *qui fecerit*, inquit, *& docuerit hic magnus vocabitur in regno cœlorum*. Ideo Actuum primo legitur: *Cœpit Iesus facere & docere*. Sequitur etiam, quod ipse Christus fuisset similis scribis & Pharisæis, qui dicebant & non faciebant. Quos Christus de hoc specialiter reprehendit: *Dicunt enim & non faciunt*, vt patet Matth. 22.

Item ille, qui ex perfectione virtutis reliquit proprium dominium domus: multo magis ex perfectione virtutis reliquit dominium vniuersale regni vel Imperii: quia non minus distrahit ab Euangelica perfectione dominium vniuersale regni, quam dominium particulare vnius domus. Sed Christus ex perfectione virtutis reliquit proprium dominium cuiuscunq; domus, secundum ꝙ ipse dixit Matt. 8. & Luc. 9. c. *Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet*. Vbi dicit Glossa: *Quid me propter diuitias & lucra seculi vis sequi? cum ego ita sim pauper vt nec hospitium quidem habeam, nec meo vtar tecto*. Et Beatus Iohannes Chrysostomus super Matthæum dicit sic: *Aspice qualiter paupertatem, quam Dominus docuerat, per opera demonstrat. Non erat ei mensa, non candelabrum, non domus, nō quicquam talium*. Hęc sanctus Ioannes Chrysost. Vnde sequitur, ꝙ Christus ex perfectione virtutis reliquit dominium vniuersale regni vel Imperii temporalis. Itē sequeretur, ꝙ Christus fuisset mentitus Pilato Ioh. 18. c. quando sibi dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo*. Cum regnum seu vniuersale dominium rerum temporalium sit de hoc mundo, & de hoc mundo censendum sit. Quod etiam bene ostendit Christus per signum à posteriori seu ab effectu ibidem, scil. Iohan. 18. c. dicens: *Si regnum meum esset ex hoc mundo, ministri mei vtiq; certarent vt non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non est hinc*. Quod quidem medium Christi æque concludit regnum suum non fuisse de rebus temporalibus, sicut concludit ipsum non fuisse de hoc mundo. Quoniam si ideo regnum Christi nō fuit de hoc mundo, quia ministri eius non decertauerunt pro ipso corporaliter: eadē ratione sequitur, quod regnum suum non fuit de rebus temporalibus, quia ministri ipsius non decertauerunt pro ipso temporaliter: quia virtute eiusdē medii tenet secunda consequentia, sicut prima consequentia, scil. virtute istius medii, ꝙ tale fuit Christi regnū, quales sibi ministros elegit. Si ergo quia Christus non elegit sibi ministros, q pugnarent ꝓ ipso corporaliter: ideo regnū suū non fuit de hoc mundo. Eadē ratione quia non elegit sibi ministros qui pugnarent pro ipso temporaliter: ideo regnū suū non fuit pro hac vita mortali de rebus temporalibus. Vnde beatus August. pertractans verba Christi super Iohan. dicit sic: *Audite Iudæi & gentes: audi circumcisio: audi præputium: audite omnia regna terrena: non impedio dominationem vestram in hoc mundo: quia regnum meum non est de hoc mundo. Nolite metuere metu vanissimo, quo Herodes ille maior expauit, & tot infantes occidit: regnum, inquit, meum non est de hoc mundo: quid vultis amplius? Venite ad regnum, quod non est de hoc mundo: venite credendo*. Hæc Augustinus. Ex quibus patet, quod regnum Christi secundum Augustinum non fuit de rebus temporalibus: quia tunc impediuisset dominationem aliorum dominorum temporalium in hoc mundo, qui sua dominia non recognouerunt à Christo secundum quod homo. Cum in eodem regno non possint esse plures Domini in solidum, quorum neuter alium impediat in suo dominio.

Item, si Christus fuisset inquantum homo rex & Dominus in temporalibus: sequeretur ꝙ ipse fallacem & mendacem doctrinam dedisset Iudæis Matt. 22. dicens: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. Quia, vt dictum est, in eodem regno non possunt esse plures reges in solidum, quorū neuter subsit alteri: quia, vt habetur Matt. 6. *Nemo potest duobus Dominis seruire*. Constat autem, quod Cæsar non recognouit aliquod regnum temporale à Christo, secundum quod homo: sed potius sui ministri exegerunt tributum à Christo, vt patet Matth. 17. Nec Christus recognouit aliquod regnum à

Cæsare: q̄a licet Christus iusserit Petro dare tributū ministris Cæsatis: nō tamen hoc fecit [illegible] gni-tione alicuius tegni, sed ꝓ vitatione scandali & humilitaris exemplo, vt patet ibidē, scil. *Mat.* [illegible] go Christuanō fuit ꝑ hac vita morrali rex & Dominus in tēporalibus: qa eunc in eodē regno fuissent plutea teges in solidū, quorum neutet alteri subfuistet: vel fallacē & mendacē doctrinā docuisset ma-dando dari eributum Cæsari. Vnde sanctus Leo Papa in sermone Epiphaniæ dicit de Christo: *Domi-nus mundi temporale regnum non quærit, qui præstat æternum.* Et Beatus Ambros. in Hymno Epiphaniæ qui cantatur in Ecclesia, dicit:

Non arripit mortalia,
Qui regna dat cœlestia.

Vnde ista fuit ad literam opinio hæretica Herodis & Iudæorum, propter quam machinati sunt necem Christi: quia credebant, quod regnum Messiæ futurum, de quo locuti sunt omnes Prophetæ, esset regnum temporale & non spirituale. Quā opinionē falsam & vanā Christus elidens ait: *Regnū meū non est de hoc mūdo*: Id est regnū, de quo locuti sunt omnes Prophetæ, non debet intelligi tēporale & ter-renū, sed spirituale & cœleste. Ideo Christus, qn̄ Iudæi voluerunt ipsum facere regē in temporalibus, fugit in montē, & noluit tale regnū recipere, vt patet *Ioh. 6.* Circa passionē vero eius, qn̄ intellexerunt Christi regnū spirituale & cœleste, permisit se adorari, sicut regē, vt patet *Ioh 12. c.* Quod bene Zacha-rias Propheta Zachariæ 9. prophetauit dicens: *Ecce rex tuus veniet tibi Iustus & Saluator: & ipse pauper si-dens super asinam & super pullū filium asinæ.* Et ita secundum Prophetam Christus fuit similiter rex & pau-per temporaliter: qa suum regnum non debebat esse temporale, sed spirituale & cœleste. Cum enim paupertas simpliciter & absolute accepta dicat carentiā dominii rerum temporaliū, & non solū dicat carentiā perfectionis fructuum & obuentionū: Et cum Prophera dicat simpliciter & absolute, quod Christus foret pauper: sequitur ꝙ Christus fuerit pauper ꝑ carentiā dominii rerū temporaliū, & non solum per carentiā pceptionis fructuum & obuentionū: & ita non fuit rex & Dominus in tēporalib'. Prædictus etiā error incidit aperte in hæresim damnatā Vigilātii, q diuitias paupertati pferebat: quia illud est simpliciter melius & pfectius, ꝙ Christus ꝓ seipso elegit. Nec obstat, ꝙ Mat. 21. legitur: *Ite in castellū ꝙ contra vos est, & inuenietis asinā & pullum, soluite & adducite mihi: & si quis vobis aliquid dixerit, di-cite ꝙ Dominus his opus habet.* Non obstat, quia *Dominus* ibi refertur ad Christi diuinitatem, & non ad e-ius humanitatem, vt Glossa dicit expresse. Quia vbicunq; in scriptura *Dominus* absolute absq; omni addito ponitur, Deus, qui est absolute Dominus, intelligitur, iuxta illud Apostoli primæ ad Cor. 8. c. *Nam etsi sunt Domini multi, nobis tamen vnus est Deus* &c.

CAP. II.

SEcundus error Domini Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est ꝙ Christus in-quantū homo acq̄siuit sibi in speciali & habuit ꝑ successum temporis dominium propriū & im-mediatū vestimentorum, calciamentorum, alimentorum & loculorū. Qui quidem error obuiat do-ctrinæ Euangelicæ & apostolicæ atq; ecclesiasticæ. Obuiat, inq̄, doctrinæ Euangelicæ: quia, vt ipse Christus ait Luc. 14. c. *Omnis ex vobis qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipu-lus.* Constat autem, ꝙ Christus fecit, quod docuit, ad pfectionem vitæ: quia, vt legitur Actuum 1. c. *cœpit Iesus facere & docere.* Aliter, vt prius dictū est, non fuisset magnus in regno cœlorū: quia, vt ipse ait Mat. 5. c. *Qui autē fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorū.* Ergo Christus renunciauit p-fecte omnibus, quibus vsus est: aliter non fecisset & docuisset. Sed omnibus, quæ possidentur, nō re-nunciatur perfecte, nisi renuncietur eis quo ad proprietatem & dominium: quia renunciare eis solū quo ad affectionē & curā supfluam, non est ipsis perfecte renunciare. Alioquin religiosi absq; ꝓprio viuere profitentes frustra & inutiliter renunciarent in speciali proprietati & dominio omniū rerum temporalium: nisi renunciare eis quo ad proprietatē & dominium esset perfectius & virtuosius, quā renunciare eis solum quo ad affectionem & curam superfluam. Et renunciatio Christi fuit forma & e-xemplar omnis renunciationis regularis: qa omnis alia renunciatio canonica, & regularis habet or-tū & originem ex Christi renunciatione. Ergo Christus renunciauit ad minus in speciali proprietati & dominio omniū rerū temporaliū: & ꝑ consequens in nulla re tēporali habuit in speciali proprie-tatē & dominium proprium. Aliter omnibus rebus temporalibus perfectē non renunciasset: & per consequens alios perfecte renunciare non docuisset: cum nihil docuerit ad perfectionem pertinēs, quod ipse non fecerit. Et si non docuit alios perfecte renunciare omnibus temporalibus: sequitur quod sua doctrina perfecta & sufficiens non fuisset: cum perfecta & sufficiens doctrina doceat per-fecte mundum contemnere & relinquere. Dicere autem & asserere, quod Christi doctrina fuerit im-perfecta & insufficiens, est hæreticum manifeste. Ita quod dicta verba Christi intelligantur de modo renunciandi omnibus temporalibus quo ad proprietatem & dominiū. Patet per illud, ꝙ beatus Basi-lius in sua Regula ab vniuersali ecclesia approbata petentibus Fratribus, *vtrum venientes ad suam religi-onem deberent renunciare primo omnibus rebus?* respondit in hæc verba: *Domino & Saluatore nostro dicen-te, Si quis venit ad me abneget semetipsum & tollat crucem suam, & sequatur me. Et iterum, qui non renuncia-uerit omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus: qui ad hoc venit, vt Dominum sequatur, etiam seipsum neget & tollat crucem suam.* Hæc sanctus Basilius in sua Regula. Et loquitur beatus Basilius de modo re-nunciandi quo ad dominium & proprietatem: quia loquitur de modo renunciandi quo venientes ad religionem renunciant in speciali proprietati omnium rerum. Ergo Christus renunciauit & do-cuit alios renunciare proprietati omnium rerum. Hinc etiam Beatus Gregorius super Euangelia in Homelia Vnius Martyris, dicit sic: *Certe cum se sequentibus noua mandata proponeret, dixit:*

nisi

nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus. Ac si aperte dicat, qui per vitam veterem aliena concupistis, per noua conseruationis studium etiam vestra largimini. Hæc Beatus Gregor. Papa & Doctor Ecclesiæ. Largiri autem sua, est renunciare eis quo ad proprietatem & dominium, & non solum quo ad affectionem & curam. Ergo secundum beatum Gregor. dicta verba Christi sunt intelligenda de modo renuntiandi quo ad proprietatem & dominium. Item, sanctus Hieronymus ad Heliodorum scribens dicit sic: *Non tibi licet quicquam de tuis rebus habere: omnis, inquit Dominus, qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Hæc sanctus Hieronymus, quibus nihil clarius ad ostendendum, quod dicta verba Christi intelliguntur de modo renuntiandi quo ad proprietatem & dominium. Secundo dictus error obuiat doctrinæ Apostolicæ: quia Actor. 4 cap. legitur de prima multitudine credentium sic: *Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia.* Hæc ibi. Ex quibus patet, quod in illa multitudine credentium ab Apostolis & Spiritu sancto ordinata nullus retinuit sibi in speciali proprietatem alicuius rei: quod patet dupliciter. Primo quia nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. Quod autem est alicuius quo ad proprietatem & dominium, veraciter est & dicitur suum.

Secundo quia vbi sunt omnia perfecte communia, ibi nihil est proprium: cum idem apud eosdem non possit simul esse proprium & commune. Et ita per se manifestum est, quod in illa multitudine nulli licuit habere in speciali proprietatem nec dominium propriũ alicuius rei. Et si in illa multitudine à Christo deriuata & exemplata nullus habuit in speciali proprietatem aliquam: multo magis Christus, qui fuit forma & exemplar primarium & originale illius communitatis, non habuit in speciali proprietatem aliquam: cum perfectio corporis Ecclesiæ perfectionem capitis Christi nõ excedat. Et prætetea, sicut dicit Apostolus 1. Cor. 13. ca. *Charitas non quærit quæ sua sunt.* Constat autem quod charitas Christi fuit perfectior & maior charitate primorum credentium. Ergo Christus minus quæsiuit, quam illi de prima multitudine credentium. Si ergo in prima multitudine credentium nullus dicebat in speciali aliquid suum quod ad proprietatem & dominiũ, multo magis Christus nõ dixit, nec habuit aliquid tanq̃ suum quod ad ꝓprietatẽ & dominiũ. Et ideo vbicunq; in scriptura legitur aliquid fuisse Christi: intelligendũ est quo ad vsum vel ministerium, & non quo ad dominium. Item, sic scribitur in Psalmo: *Ecce quam bonum & quam iocundum habitare Fratres in vnum.* Quæ verba aperte beatus Clemens, qui fuit in societate primorum credentium, exponit de illis qui nihil habent proprii; sed omnia habent communia, vt patet *12. cau. q. 1. c. dilectissimis.* Sed constat, quod Christus in sua vita tenuit maiorem vnitatem, concordiam, & communitatem, quam aliquis homo de mundo. Ergo ipse minus habuit in speciali aliquid proprium, quam aliquis homo de mundo: quia tanto sunt aliqui magis vnum inter se, quanto magis habent omnia cõmunia, & nihil inter se proprium. Et ideo de primis credentibus qui nihil habebant propriũ, sed erant eis omnia communia, scribitur ꝙ *erat eis cor vnum, & anima vna.* Cum ergo Christo fuerit summe cor vnum, & anima vna cum Apostolis, & suis discipulis: sequitur quod inter eos nihil habuit proprium. Et oppositum asserere, sicut Dominus Johannes asserit, est Christi charitatem & vnitatem extinguere atq; confundere.

Tertio dictus error obuiat determinationi sanctæ Ecclesiæ. quia, vt legitur & habetur in Regula sancti Basilii ab vniuersali Ecclesia approbata, quærentibus suis Fratribus, *vtrum liceret ipsis habere aliquid proprium?* respondit sanctus Basilius in hæc verba: *Hoc contrarium est illi testimonio, quod in Actibus Apostolorum de illis qui credebant primitus, scriptum est. Ibi enim dicitur sic: Nemo ex bonis suis quicquam proprium esse dicebat: sed erant illis omnia communia. Si quis ergo aliquid proprium sibi dicit esse, sine dubio alienum se facit ab electis Dei & à charitate Domini, qui docuit verbo & opere compleuit, & animam suam posuit pro amicis suis. Si ergo ipse animam suam pro amicis suis dedit: & quomodo non etiam quæ extra sunt propria dederit?* Hæc sanctus Basilius in sua Regula ab vniuersali Ecclesia approbata. Ex quibus verbis Basilii, imo vniuersalis Ecclesiæ eius regulam approbantis, tripliciter apparet, ꝙ Christus non habuit inquantum homo ꝑ hac vita mortali aliquid ꝓprium. Primo ex eo ꝙ dicit. quod *si quis aliquid propriũ sibi dicit esse, alienũ se facit ab electis Dei.* Sed habens propriũ ex hoc, ꝙ propriũ habet, non faceret se alienum ab electis Dei: si Christus, q̃ fuit caput electorum Dei, aliquid proprium habuisset, quia cõformans se capiti electorum Dei non se facit alienum ab electis Dei. Secundo ex eo quod dicit: *si quis sibi aliquid proprium dicit esse, alienum se facit à charitate Domini:* sed habens proprium ex hoc ꝙ habet proprium, non se faceret alienum à charitate Domini, si Christus aliquid habuisset: quia conformans se Christo in modo viuendi non se facit alienum à charitate Domini. Tertio ex eo quod dicit, ꝙ Dominus hoc *verbo docuit & opere compleuit:* sed Dominus non docuisset hæc verbo, nec opere compleuisset, si ipse inquantum homo propriũ aliquid habuisset. Ergo secundũ determinationẽ sanctæ matris Ecclesiæ quæ errare non potest Christus nullius rei temporalis proprietatẽ habuit. Item, *extra de exces. prælat. c. Nimis praua*, habetur, ꝙ Fratres Prædicatores Minores famulantur Christo pauperi in altissima paupertate. Sed Fratres Prædicatores & Minores nõ sunt capaces secundũ eorũ regulã & ꝓfessionẽ, alicuius ꝓprietatis in speciali. Ergo multo magis Christus, cui pdicti Fratres famulãtur in altissima paupertate, nõ habuit in speciali proprietatẽ alicuius rei: cũ famulari Christo in altissima paupertate sit ipsum imitari & seq. & non ꝑcedere. Item, in Regula beati Francisci ab vniuersali Ecclesia approbata habetur in hæc verba: *Regula & vita Fratrũ Minorũ hæc est, scil. Domini nostri Iesu Christi sanctũ Euangeliũ obseruare viuendo in obedientia sine ꝓprio & castitate.* Hæc sunt verba dictæ regulæ. Ex quibus verbis regulæ, imo vniuersalis Ecclesiæ regulã approbantis manifeste apparet, quod vita Euangelica Christi

fuit absq; omni proprio viuere: quin *regula,* (inquit) *& vita Minorum Fratrum hæc est, scil Domini nostri Iesu Christi sanctum Euangelium obseruare viuendo in obedientia sine proprio.* Quod nequaq̃ verum esset, si Christus proprium aliquod habuisset. Item, Nicol. 3. in decr. Exiit (Quæ decretalis ponitur in 6. *lib. decre.* & in Vienens. concilio approbata) dicit sic: *Dicimus quod abdicatio proprietatis omniũ rerũ t... in specie, & etiã in cõmuni, ppter Deum meritoria est & sancta, q̃ & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit* Hęc Nicol. 3. quę decretalis ab vniuersali ecclesiæ est recepta & approbata ... sunt quinq; anni & amplius. Aut ergo vniuersalis Ecclesia errauit circa Christi paupertatem, quod est hæreticum manifeste: aut ipse Dominus Iohannes errat circa ipsum negando Ecclesiæ vniuersalis determinationẽ, q est hæreticum euidenter. Ex quibus & quamplurimis aliis breuitatis caussa omissis apparet manifeste, q asserere Christũ, sicut Dominus Iohannes asserit, habuisse in speciali ppriętatem & dominium proprium vestimentorum, calciamentorum, alimentorum & loculorum, doctrinæ Euangelicæ & Apostolicæ ac Ecclesiasticæ contradicit & aduersatur expresse, propter quod est velut hæreticum indicandum: quia vt ait August. de Trinitate li. 4. c. 6. *Contra rationem nemo sobrius: contra scripturas nemo Christianus: contra Ecclesiam nemo pacificus senserit.*

CAP. III.

TErtius error Domini Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est, q Apostoli postquam fuerunt ad apostolatum assumpti, etiã post missionem Spiritus sancti habuerunt in speciali & sigillatim proprietatem & dominium proprium vestimentorũ, alimentorum, caligarum & gladiorũ ante passionẽ Christi. Qui quidem error cõtradicit & aduersatur aperte doctrinæ Euangelicæ & Apostolicæ & Ecclesiasticæ. Obuiat, inq̃, doctrinæ Euangelicæ: quia, vt habetur Mat. 19. Petrus in persona omniũ Apostolorũ dixit: *Domine: ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Mat. vero 10. & Luc. 17. c. habetur: *Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te.* Quæ quidẽ verba Petri intelligenda sunt de modo relinquendi & dimittendi omnia quo ad proprietatem & dominiũ. Quod patet dupliciter. Primo q̃a Petrus ibi, vt ex circumstantiis verborum patet, loquitur de modo omnia relinquendi pfecte & vltimate. Sed modus relinquendi omnia pfecte & vltimate est relinquere quo ad proprietatem, & non solum quo ad affectionem & curam superfluam. Alioquin frustra & inutiliter primi credentes reliquissent in speciali omnia quo ad ppriętatẽ & dominium, nisi relinquere ipsa sic esset pfectius & virtuosius, q̃ relinquere ipsa solũ quo ad affectionẽ & curam, q̃ sunt erronea. Quare relinquitur, quod pdicta verba Petri intelliguntur de modo relinquendi & dimittendi omnia quo ad ppriętatem & dominium: & p consequẽs Apostoli in nulla re temporali habuerunt in speciali proprietatẽ & dominium. Secundo patet hoc: q̃a non minus pfecte Apostoli omnia relinquerunt, q̃ ille iuuenis, cui Christus dixit: *Vade & vende omnia q̃ habes & da pauperibus,* reliquisset, si consiliũ seruasset. Patet, tum quia Petrus dixit pdicta verba occasione illius iuuenis, qui Christi consilium in hoc seruare noluit: tum quia ille iuuenis nõ fuisset assumptus à Christo ad altiorẽ gradum pfectionis, quã Apostoli. Sed iuuenis debebat relinquere omnia q̃ habebat secundũ Christi consilium quo ad ppriętatẽ & dominium: quia *vende,* inquit, *omnia quæ habes & da pauperibus.* Vendita autem & pauperibus data non remansissent amplius in dominio dantis. Ergo similiter Apostoli reliquerunt omnia quo ad ppriętatem. Quę autem Apostoli semel ex perfectione virtutis reliquerunt: illa amplius stante Apostolica perfectione non resumpserunt, quia stante caussa stat effectus. Ideo Luc 9. ca. *Nemo mittens manum suam ad aratrum & aspiciens retro aptus est regno Dei.* Sed vt ostensum est, Apostoli reliquerunt omnia quo ad proprietatem & dominium ex pfectione virtutis. Ergo apostoli stante perfectione euangelica nunquam in aliqua re tẽporali proprietatẽ vel dominiũ in speciali habuerunt. Vnde Hier. scribẽs ad Heliodorũ dicit sic: *Non est tibi eadẽ caussa q̃ cæteris: Dominũ ausculta dicentẽ: Si vis pfectus esse, vende omnia q̃ habes & da paupibus & sequere me. Te autẽ pfectũ esse pollicitus es: pfectus autẽ seruus Christi nihil pter Christũ habet: aut si p̃ter Christũ habet, pfectus nõ est.* Hæc sanct. Hieron. Ex qua auctoritate patet aperte, q apostoli q̃ fuerunt assumpti ad statũ pfectorũ, reliquerunt omnia quo ad proprietatẽ & dominiũ. Quia *pfectus,* inq̃t, *seruus Christi nihil pter Christũ habet,* scil. quo ad proprietatẽ & dominiũ: q̃a quo ad vsum necessariũ non est dubium aliquid fore habiturum. Item, sicut prius dictum est in secundo errore, Christus dicit Luc. 9. *Omnis ex vobis q̃ non renunciauerit omnibus q̃ possidet, non potest meus esse discipulus.* Sed apostoli fuerunt perfecti & supremi discipuli Christi. Ergo apostoli perfecte renunciauerunt omnibus temporalibus. Sed perfecte non renunciatur omnibus temporalibus, nisi renuncietur eis quo ad proprietatem & dominium: quia renunciare sic eis est perfectius, quam renunciare ipsis solum quo ad affectionem & curam, vt prius monstratum est. Ergo Apostoli non renunciauerunt proprietati & dominio omnium temporalium: & per consequens in nulla re temporali habuerunt in speciali proprietatem.

Secundo dictus error obuiat doctrinæ apostolicæ: quia, vt dictum est in secundo errore, in prima multitudine credentiũ nulli licuit in speciali habere proprietatẽ nec dominiũ proprium alicuius rei. Ideo de ipsa scribitur Actuum 4. c. *Nec quisq̃ eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia cõmunia.* Sed forma expropriationis Ecclesiæ primitiuæ ab apostolis ordinata & instituta nõ fuit altior nec perfectior ipsa expropriatione apostolorum. Tũ quia expropriatio primitiuæ Ecclesiæ fuit instituta & ordinata ab apostolis iuxta, & non supra expropriationem apostolorum: tũ q̃a status primorum credentium nõ fuit altior statu apostolorum. Si ergo in communitate primitiuæ Ecclesiæ nulli licuit in speciali habere proprietatem alicuius rei, vt prius dictum est, multo magis in communitate apostolorũ, maxime post aduentum Spiritus sancti, nulli licuit in speciali habere proprietatem alicuius rei. Cuius oppositũ Dominus Ioannes asserit: & per consequens doctrinæ apostolicæ cõtradicit.

Tertio dictus error contradicit doctrinæ Ecclesiæ, quoniam, vt habetur *19. q. 1. 6. Ex auctoritate,* Sc et

decre-

decretum beati Gregorii Papæ, Monachi tenent figuram Apostolorum. Sed monachis non licet habere in speciali proprietatem alicuius rei, vt habetur 12. q. 1. c. *Non dicatis*, vbi sic dicitur: *Non dicatis vos aliquid habere proprium: sed sint vobis omnia communia.* Et extra de statu monachorum & canonicorum regularium. c. Cum ad monasterium, in fine dicitur sic: *Nec æstimet abbas quod super proprietate habenda possit cum aliquo monacho dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, quod contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere.* Hæc ibi. Ergo multo magis Apostoli, quorum figuram tenent monachi, non habuerunt in speciali proprietatem alicuius rei. Et oppositum dogmatizare est regulam monachorum, sicut errorem, improbare: quod est hæreticum manifestum. Item, sicut dictum est in secundo errore, beatus Basilius in sua Regula ab vniuersali Ecclesia approbata quærentibus Fratribus suis, si liceret ipsis habere aliquid proprium, respondit in hæc verba: *Hoc contrarium est illi testimonio quod in Actibus Apostolorum de illis, qui primitus credebant, scriptum est. Ibi enim ita dicit: Nemo ex bonis suis quicquam proprium esse dicebat: sed erant illis communia omnia. Si quis ergo aliquid sibi proprium esse dicit, sine dubio alienum se facit ab electis Dei & à charitate Domini, qui verbo docuit & opere compleuit.* Hoc sanctus Basilius in sua Regula ab vniuersali Ecclesia approbata. Sed habens proprium ex hoc, quod habet proprium, non se faceret alienum ab electis Dei, si Apostoli, qui fuerunt primi & præcipui electi Dei, aliquid proprium habuissent: quia conformans se in vita primis electis non se facit alienum ab electis Dei. Ergo secundum Regulam sancti Basilii ab vniuersali Ecclesia approbata Apostoli non habuerunt in speciali proprietatem alicuius rei. Item, sicut supra in secũdo errore dictũ est: in Regula sancti Francisci ab vniuersali Ecclesia approbata, sic habetur & continetur: *Regula etiam vita Fratrũ Minorũ hæc est, scil. Domini nostri Iesu Christi sanctũ Euangeliũ obseruare viuendo in obedientia sine proprio* &c. Hęc verba dictę Regulæ. Sed Regula & vita Fratrum Minorũ, quæ est sanctum Euangelium Domini nostri Iesu Christi obseruare, non esset viuere sine proprio, nisi vita Euangelica quo ad Christi consilia fuisset viuere sine proprio &c. Sine proprio autem viuere est absq; omni proprietate viuere: quia negatio præpositionis præcedens terminum proprii negant ipsum vniuersaliter pro omni contento sub ipso. Ergo vita Euangelica quo ad consilia fuit viuere absq; omni proprietate cuiuscunq; rei: & per consequens Apostoli, qui fuerunt Christi professores Euangelii vixerunt absq; omni proprietate rei temporalis. Item, vt habetur 12. q. 1. c. dilectissimis: *Communem vsum omnium quæ sunt in hoc mundo omnibus hominibus esse debuit: sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum & alius illud. Et sic inter mortales facta est diuisio. Et sicut non potest diuidi aer nec splendor solis: ita nec reliqua quæ data sunt hominibus ad habendum diuidi debere, sed habenda omnia esse communia. Istius consuetudinis more retento Apostoli eorumq; discipuli vna nobiscum & vobiscum communem vitã duxerunt.* Hæc verba ibi. Et est decretum beati Clementis, qui fuit in societate Apostolorũ. Ex quibus verbis patet aperte & manifeste, quod sicut Apostoli non habuerunt in aere nec in splendore solis proprietatem nec dominium proprium: ita secundum beatum Clementem in nulla re temporali, qua vsi sunt, habuerunt in speciali proprietatem nec dominium proprium.

Ex quibus omnibus & consimilibus aliis breuitatis caussa omissis patet manifeste, quod pertinaciter asserere & dogmatizare, sicut Dominus Iohannes asserit & dogmatizat, quod Apostoli habuerunt in speciali & sigillatim dominium proprium vestimentorum, alimentorum, caligarum & gladiorum, expresse contradicit & aduersatur doctrinæ Euangelicæ & doctrinæ Apostolicę & Ecclesiasticæ sanctioni, propter quod est hæreticum iudicandum & censendum.

CAP. IV.

QVartus error Domini Ioañis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est quod Dominus noster Iesus Christus non dedit aliam legem viuendi Apostolis quam discipulis: inter discipulos ibi specificans & specialiter numerans Ioseph ab Arimathia, qui fuit diues homo, in speciali secundum Matthæũ Euangelistam: & Marthã & Mariã quæ secundũ ipsum fuerunt dominæ castri: & Lazarũ, Simonẽ Leprosum, & Dorcam, qui secundũ ipsum etiam habuerunt in speciali dominiũ bonorum temporaliũ. Qui quidem error manifeste obuiat & repugnat tam doctrinæ Euangelicæ quam Ecclesiasticæ; quoniã si Dominus noster Iesus Christus non dedit aliam legẽ viuendi Apostolis quam discipulis, vt dominus Iohannes dicit, & discipuli, quos ipse specialiter nominat & specificat & Apostolis in mundi contemptu æquiparat, habuerunt in speciali & sigillatim bonorũ dominiũ temporalium: & aliqui ipsorum habuerunt in speciali secundũ ipsum dominiũ castri: & aliquis eorũ in speciali secundum ipsum etiam fuit diues homo: Sequitur necessario & euidenter, quod Apostoli potuerunt habere in speciali & sigillatim dominia castrorũ & villarũ, ac diuitiarum & bonorum temporalium quorumcunq; quod est manifeste hæreticum: quia vt habetur Matt. 19. c. *Si vis perfectus esse vende omnia quæ habes: & da pauperibus & veni sequere me.* Ex quibus manifeste patet, quod cum perfectione Apostolica non stat secundũ Christi consiliũ retentio dominii castrorum, nec villarum, nec etiam diuitiarum quarumcunq;: quia *si vis*, inquit, *perfectus esse vẽde omnia quæ habes & da pauperibus.* Venditio autem omniũ & ipsorum pauperibus largitio de directo respicit dominii translationem & abnegationem. Quare si Apostoli potuerunt habere in speciali & sigillatim dominia castrorum & villarum, ac aliorum bonorum quorumcunq;, sequitur manifeste quod ipsi non fuerunt perfecti, nec de genere perfectorum: imo sequitur, quod ipsi nunquam fuerunt assumpti ad statũ Euangelicę perfectionis, cum Euangelica perfectio taliũ dominiorũ abnegationẽ includat: quod est omnino hæreticũ. Quare dictus error manifeste sapit hæresim. Contra istum errorẽ in speciali est beatus August. libro De bono coniugali, vbi dicit sic: *Bonũ erat quod faciebant, qui de sua substantia Christo ac Discipulis eius necessaria ministrabant: sed melius qui omnẽ suam substantiã dimiserunt vt*

expeditiores eundem Dominum sequerentur. Hæc Augustinus. Ex quibus paret, ꝙ Martha, & Maria, quæ Christo de sua substantia ministrabant, nō fuerunt in abdicatione temporalium pares Apostolis, qui omnem suam substantiā dimiserunt, vt Christū expeditiores sequerentur. Et ita falsum est & erroneū, quod Christus non dederit aliā legem viuendi Apostolis, q̄ dictis discipulis, quos Dominus Iohannes nominat, & Apostolis in modo viuendi æquiparat. Contra prædictum etiam errorē sunt directe omnia adducta contra tertium errorem præcedentem: & plura alia breuitatis caussa omissa.

CAP. V.

QVintus error domini Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est ꝙ Apostoli stante apostolica pfectione potuerūt licite recipere bona immobilia, vt agros & pdia quo ad dominiū in cōmuni. Et ꝙ talia in Iudæa non receperunt, non fuit quod illa repugnarent apostolicæ pfectioni, sed qa præuidebant in spiritu se transituros ad gentes. Et fallaciter imponit Melchiadi Papę. Qui error aperte obuiat veritati Euangelicæ & Ecclesiasticæ determinationi: Quoniam, vt sæpe dictum est, Christus cuidā adolescenti quærenti ad pfectionem pertingere respōdit: *Si vis perfectus esse vende omnia quæ habes: & da pauperibus: & veni sequere me: & habebis thesaurū in cœlo.* Constat autē, quod simpliciter vēdita non remansissent amplius in dominio vendentis in speciali nec in cōmuni: qa illa non debebat vendere cōmunitati Apostolorū, sed aliis hominibus. Ergo volens ad gradū Apostolicæ pfectionis ascendere, debebat secundū Christi consiliū relinquere bona immobilia quo ad dominiū in speciali & in cōmuni. Et ita cum Apostolica pfectione non stat retentio dominii rerū immobilium in speciali nec in cōmuni. Caussa ergo primaria & essentialis, quare Apostoli bona immobilia in cōmuni nō receperunt in Iudæa, nō fuit, qa puidebant in spiritu se transituros ad gentes: sed quia dominiū talium nō poterat stare cū Apostolica pfectione secundū Christi consiliū: qa *si vis*, inqt, *perfectus esse*, & non inqt, si vis transire ad gentes, *vēde omnia q̄ habes* &c. Nec Melchiades Papa dixit, nec sensit, ꝙ Apostoli p seipsis nō receperunt pdia in Iudæa, qa pſciebant se transituros ad gentes: sed dicit, ꝙ Apostoli nō receperunt pdia in Iudæa p Ecclesia primitiua, q̄ regebāt & gubernabāt: qa puidebant in spiritu Ecclesiā futurā in gentibus, sicut patet *12. q. 1. c. futurā.* Licet etiā ratio & caussa Melchiadis Papæ pro ipsa Ecclesia primitiua nō fuerit ratio literalis & principalis, sed accessoria & allegorica. Itē, q busex pfectione virtutis nō licuit recipere in cōmuni bona mobilia quo ad dominiū: qa nō minus distrahit à pfectione virtutis dominiū bonorū immobiliū, q̄ dominiū bonorū mobiliū. Sed Apostolis ppter contemptū, & non ppter futurū transitum ad gentes, fuit eis pceptū à Christo, Matt. 10. c. *Ne possiderent aurū & argentū*: quia licet pdia & agros Apostoli nō potuissent secū deferre ad gentes, dummodo eu licitū fuisset, Apostolis fuit interdictū ne possiderēt aurum & argentū & ne portarēt calciamenta ppter mundi cōtēptū & virtutis exēplū, & nō ppter futurū transitū ad gētes: & hoc in speciali vel in cōmuni quāsi ad cōmunitatē ipsorū specialē & ppriā. Et quomodocūq; talia, scil. aurū & argētū quo ad dominiū recepissent, Christi Euāgeliū venale fecissent, & cursum Euāgelii impediuissent. Ergo multo magis Apostolis propter mundi cōtemptū & virtutis exēplū, & nō propter futurū transitū ad gentes, fuit inhibitū ne possiderēt bona immobilia quo ad dominium in cōmuni. Itē, nō minus distrahit à pfectione Euāgelii retētio dominii bonorū immobiliū in cōmuni, q̄ solū renūciare suis q̄ sunt domi. Sed vt patet *Lu. 9.* ille q renuit renuntiare suis, q̄ erāt domi, nō fuit aptus nec idoneus ad pdicationē Euangelii, sed ab ea à Christo fuit repulsus. Ergo multo magis retinēs sibi dominiū bonorū immobiliū in cōmuni non est pfecte aptus nec pfecte dispositus ad pdicationē Euāgelii. Ideo Christus, q nō erat trāsiturus ad gētes, sed in Iudæa moriturus, ppter Euāgeliū suū reliqt dominiū quorūcunq; bonorū immobiliū: q nec domū nec pdiū aliqꝺ legitur habuisse in speciali nec in cōmuni. Et eadē caussa Apostoli se Christo cōformātes talia in Iudæa nō receperunt p seipsis in speciali nec in cōmuni: qa eadē caussa abdicationis tēporalium & nō alia fuit in Christo & in Apostolis ipsum sequētibus. Et ita talis doctrina erronea totū Euāgeliū puertit & corrūpit. Itē, dictus error obuiat directe & aperte ecclesiæ determinationi: qa, vt habetur in decretis *Exiit.* Domini Nicolai 3. (quæ decr. in corpore iuris fuit clausa, & in sext. lib. decr. p Bonifaciū 8 inserta, & p cōstitutionē q̄ incipit *Exiui de Paradyso*, in Viennensi cōcilio factā approbata, ac p consequēs ab vniuersali ecclesia absq; cōtradictione aliqua recepta & approbata:) sic dicitur: *Dicimus ꝙ abdicatio pprietatis omniū rerū tā in speciali quā in cōmuni ppter Deū meritoria est & sancta, quā Christus viā perfectionis ostendēs verbo docuit & exēplo firmauit, quāq; primi fundatores militantis Ecclesiæ, put ab ipso fonte hauserant in volentes pfecte viuere p doctrina ac vita ipsorū alueos deriuarūt.* Hęc Nicolaus prædictus in dicta decre. Ex qua decretali ab vniuersali Ecclesia recepta & approbata apparet manifeste, quod Apostoli stante apostolica perfectione non potuerunt retinere in speciali nec in cōmuni pprietatē bonorū immobilium: qa dicit, ꝙ Christus viā pfectionis ostendēs, & Apostoli eā volentes pfecte viuere: & ita secundū determinationē vniuersalis Ecclesiæ causa abdicationis proprietatis omniū rerum in speciali & in cōmuni in Christo & Apostolis fuit perfectionis exēplū, & nō transitus futurus ad gentes. Ex quibus & q̄ pluribus aliis causa breuitatis omissis, apparet quod dictus error directe aduersatur & cōtradicit doctrinæ Euāgelicæ vitæ Christi & Apostolorum, & vniuersalis ecclesiæ determinationi, propter ꝙ impingit in articulum fidei: *Credo in vnā sanctā catholicā & Apostolicam Ecclesiam.*

CAP. VI.

SExtus error Domini Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est, quod Christus nunquam consuluit Apostolis nec suis Discipulis abdicationem proprietatis omnium rerum ad minus in communi. Qui quidem error manifeste obuiat & repugnat determinationi vniuersalis Ecclesiæ & Euangelicæ doctrinæ. Determinationi, inquam, ecclesiæ vniuersalis repugnat: quia, vt dictum est in quinto errore præcedente, Dominus Nicolaus tertius diffinit & determinat ia

hæc

hæc verba: *Dicimus q̃ abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali q̃ in communi propter Deum meritoria est & sancta: quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit* &c. Ex qua decretali patet manifeste, q̃ Christus verbo & facto consuluit Apostolis ac alijs discipulis viam perfectionis sequi volentibus abdicationem ꝓprietatis omnium rerum in speciali ac etiam in communi: cuius oppositum Dominus Iohannes dogmatizat. Prædicta autem decretalis Domini Nicolai extitit ab vniuersali ecclesia recepta & approbata: quia illa determinatio seu diffinitio, quæ vbique terrarum apud cunctos Christi fideles per quinquaginta annos & amplius extitit publice & libere absque contradictione aliqua tam in clero quã in populo prædicata & annunciata: & in scholis per omnia studia Vniuersitatum sub discretione præcepti sicut ceteræ Decretales fideliter lecta & exposita: & in iudicijs & extra sicut sana & catholica reputata & iudicata: & in contrarium dogmatizantes & docentes cuiuscunq; status existerent sententia excõmunicationis lata & religioni ab vniuersali ecclesia ap̃probatæ ad comprobandũ imposita & seruata in corpore iuris canonici: & per constitutionem in generali concilio factã approbata, intelligitur ab vniuersali ecclesia recepta & approbata: q̃a si talis determinatio non foret determinatio vniuersalis ecclesiæ: tunc nunq̃ aliq̃ foret determinatio vniuersalis ecclesiæ, sed prædicta diffinitio Nicolaii tertii vbiq; terrarũ apud cunctos fideles Christi per quinquaginta annos & amplius tam in clero q̃ in populo extitit publice & libere ac solenniter absq; contradictione aliqua p̃dicata, annunciata, & cõmendata in scholis: etiã per omnia studia Vniuersitatũ sub discretione p̃cepti, sicut ceteræ decretales, lecta & fideliter exposita, & in cõtrariũ dogmatizantes & docentes cuiuscunq; status, & conditionis existant, sentẽtia excõmunicationis lata, & religioni Fratrũ Minorũ ab vniuersali ecclesia ap̃probatæ, sicut de substantia & fundamento suę regulæ ad seruandũ imposita: ac etiã per quinquaginta annos & ampli⁹ à toto Ordine inuiolabiliter obseruata & per Papã Bonifaciũ octauũ *6. lib. decretaliũ* sub titulo *de verborũ significatione* inserta, & clausa p cõstitutionẽ Dn. Clementis 5. q̃ incipit: *Exiui de Paradiso*, in Vienensi Concilio editã ap̃probatam: sicut omnia p̃dicta notoria vbiq; existunt. Quare dicta diffinitio intelligitur veraciter ab vniuersali ecclesia ap̃probata. E. Dns Iohannes publice dogmatizãs oppositũ publicę determinationi vniuersalis ecclesiæ se opponit: & per consequens in articulũ fidei impingit: & non solũ determinationi vniuersalis ecclesiæ se publice opponit, sed etiã, q̃ peius est, ipsam determinationẽ vniuersalis ecclesiæ sicut hæreticã condẽnat, & iudicialiter sententiat, quia in sua constitutione, imo potius destitutione, *Cũ inter nullos*, assertionẽ dicentiũ Christũ & Apostolos non habuisse aliquid in speciali vel in communi, sicut hæreticã declarat. Et in constitutione, *Quia quorundã*, omnes & singulos asserentes verbo vel scripto Christũ & Apostolos non habuisse aliquid in speciali, vel in communi, condemnat, sicut hæreticos, & tanq̃ hæreticos esse censendos. Quare necessario sequitur, q̃ aut vniuersalis ecclesia vsq; nũc fuerit in errore & hæresi circa vitã Christi & Apostolorũ, q̃ est hæreticũ manifeste: Aut ipse Dn. Iohannes incidit in hæresim manifeste determinationem catholicam sanctæ matris ecclesiæ negando, & ipsam condemnando. Dictus etiam error obuiat doctrinæ euangelicæ, quia, vt habetur Matt. 19. Marc. 10. & Luc. 18. Petrus in persona omniũ Apostolorũ dicit: *Ecce nos reliquimus omnia* (seu, *dimisimus omnia*) quæ verba Petri sunt intelligenda quo ad proprietatem & dominiũ, vt ostensum est in tertio errore: quia verba importantia vltimatã perfectionem Apostolorum non sunt minoris perfectionis, quam verba importantia vltimatam perfectionem primorũ credentium: sicut status Apostolorũ non fuit imperfectior statu primorũ credẽtiũ. Sed verba Act. 4. de credentibus dicta: *Nec quisquam eorũ* &c. intelliguntur quo ad abdicationem proprietatis & dominii, sicut supra patuit. E. & hæc verba Petri, q̃ exprimunt vltimatã perfectionẽ Apostolorũ quo ad mundi contemptũ, qua nulla alia in scriptura quo ad mundi contemptũ potior inuenitur, sunt intelligenda quo ad proprietatẽ & dominiũ. Quod etiam per illud patet, q̃ August. dicit in libro de bono coniugali sic: *Bonum faciebant qui de sua substãtia Christo, ac eius discipulis necessaria ministrabant. Sed melius, qui omnem suam substantiam dimiserunt, vt expeditiores eundẽ Dominũ sequerentur.* Hæc August. Prædicta etiã verba Petri sunt intelligenda in speciali & in communi. Quod patet primo, quia vbi nullus canon distinguit, nec nos distinguere debemus, quia aliter talis distinctio esset fictitia & vana. Sed nullus trium Euangelistarum prædicta verba Petri recitantium dicit plus in speciali quam in communi, sed quilibet eorum recitat dixisse Petrum simpliciter & absolute: *Nos reliquimus omnia*, seu *dimisimus omnia*. Nec ex aliquo alio passu scripturæ habetur, q̃ debeant intelligi plus in speciali, q̃ in communi. Ergo in speciali, & in communi intelligenda sunt. Secundo quia verba communiter & indistincte prolata ex natura & forma verborum debent intelligi in communi & non in speciali solum. Sed Petrus dicit communiter & indistincte pro omnib⁹ Apostolis: *Ecce nos reliquimus omnia:* nullam mentionẽ faciendo plus de speciali q̃ de cõmuni. E. in speciali & in communi intelligẽda sunt. Tertio quia non min⁹ perfecte Apostoli omnia reliquerunt, quã ille cui Christus dicit: *vende omnia quæ habes* &c. reliquisset, si Christi consiliũ seruasset. Sed ille si Christi consilium perfecte seruasset, debebat relinquere omnia quæ habebat in speciali & in communi: quia debebat omnia quæ habebat vendere & pauperibus dare. Vendita autem & pauperibus data non remansissent amplius in eius dominio in speciali nec in communi. Quare similiter Apostoli omnia vtroq; modo reliquerunt. Quarto quia verba importantia perfectionem Apostolorũ non debent distrahi nec diminui, sed integre & plene, sicut sonant, exponi. Aliter enim esset detrahere & diminuere de perfectione Apostolorum, quod est impium & insanum. Sed prædicta verba Petri important quo ad mundi contemptum vltimatam perfectionem Apostolorum. Ergo non debent distrahi nec diminui, sed integre & plene, sicut sonant, exponi & intelligi. Sed dicere q̃ intelligantur in speciali & nõ in cõmuni, cũ nullus euãgelistarũ pl⁹ dicat in speciali q̃ in cõmuni, est

ipsa distrahere & diminuere, & à perfecto sensu rrahere. Ergo in speciali & in communi intel igoi da sunt: & hoc quo ad proprietatem & dominium, vt priua dictum est. E. Apostoli omnia relique- runt in speciali & in communi quo ad dominium. Cuius oppositum Dominus Iohannes pertinaci- ter asserit, & ita determinationi vniuersalis ecclesiæ & doctrinæ euangelicæ contradicit.

CAP. VII.

SEptimus error Domini Iohannis est, quod Apostoli nunquam vouerunt omnia relinquere, nec vnquam votum relinquẽdi omnia emiserũt. Qui error aduersatur doctrinæ ecclesiasticæ & euan- gelicæ. Doctrinæ, inquam ecclesiasticæ adversatur & contradicit: quia, vt habetur *16. q. 1. c. ex aucto- ritate*, & est decretum beati Gregorii Papæ, Monachi tenent figuram Apostolorum. Sed Monachi vonent abdicationem proprietatis omnium, vt patet *extr. de sta mo. & cano. regularium c. Cum ad mo- nasterium.* Ergo multo magis Apostoli, quorum figuram tenent monachi, vouerunt abdicationem proprietatis omnium rerum, cum figura non excedat veritatem. Item Alex. 4. *in condemnatione libel- li editi contra statum Fratrum Prædicatorum & Minorum*, determinat & diffinit, quod obseruantia dicto- rum Fratrum tenet formam euangelicæ perfectionis. Sed dicti Fratres vouent abdicationem pro- prietatis rerum. Ergo multo magis Apostoli, qui fuerunt primi & præcipui obseruatores euangelii, cuius perfectionis dictorum Fratrum obseruantia formam tenet, vouerunt sine proprio viuere. Item in regula sancti Francisci ab vniuersali ecclesia approbata habetur in hæc verba: *regula & vita Fratrum Minorum, hæc est, Domini nostri Iesu Christi sanctum euangelium obseruare* &c. Sed Minores, quo- rum vita & regula est sanctum euangelium obseruare, vouent abdicationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi, vt patet per eorundem regulam & declarationes ab ecclesia Ro- mana eis datas. Ergo multo magis Apostoli, qui fuerunt primi professores euangelii, vouerunt abdi- cationem proprietatis omnium rerum in speciali & in communi. Item Nicolaus 3. in decr. *Exiit*, lo- quens de abdicatione per votum omnium rerum in speciali & in communi, dicit sic: *Porro cum regu- la ipsa expresse contineat, quod Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, quæ declaratum per eundem Greg. 9 prædecessorem nostrum & nonnullos alios, hoc seruari debere tam in speciali quam in communi: quam sic artam abdicationem venenosis obtrectationibus, aliquorum insensata deprauauit astutia, ne Fratrũ eorundẽ perfectionis claritas imperitis sermonibus laceretur: Dicimus quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam in communi propter Deum meritoria est & sancta, quam & Christus viam perfectionis osten- dens verbo docuit & exemplo firmauit.* &c. Hæc Nicolaus 3. Qui loquitur de abdicatione omnium re- rum in speciali & in communi facta per votum, quod patet ex hoc, quod loquitur de abdicatione omniũ rerum in speciali & in cõmuni Fratrum Minorum. Abdicatio autem Fratrum Minorum vo- tum includit. Et hanc abdicatiooem omnium rerum in speciali & in communi Fratrum Minorum; per votum factam dicit, quod Christus verbo docuit & exemplo firmauit, quod Apostoli eam per doctrinæ ac vitæ ipsorum alueos deriuarunt. Ergo secundum ipsum Apostoli vita & doctrina deriuarunt in alios votum abdicandi proprietatem omnium rerum in speciali & in communi. Et dicta diffinitio ab vniuersali ecclesia extitit approbata & accepta, vt in errore præcedenti ostensum est. Ergo Dominus Iohannes dogmatizando, quod Apostoli non vouerunt relinquere omnia quo ad proprietatem & dominium determinationi vniuersalis ecclesiæ se opponit. Item ad hoc est ex- presse Augu. 17. lib. de ciuit. Dei cap. 4. dicens sic: *Dixerant enim illi potentes: Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te. Hoc votum potentissimi vouerant. Sed vnde hoc eis, nisi ab illo, de quo hoc continue dictum est? damnas votum vouenti.* Hoc Augu. Et quod Augustinus intelligat, quod Apostoli vouerunt relin- quere omnia, & sequi Christum: patet ex hoc, quod prædicatum cadens simpliciter & absolu- re ac indistincte super aliquod copulatum, cadit ex natura sua super vtramq; partem copulati: quia ad veritatem copulatiuam requiritur quod vtraq; pars sit vera. Sed istud prædicatum, *hoc votum po- tentissimi vouerant*, cadit simpliciter & absolute ac indistincte super illud copulatum: *Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te.* Ergo votum cadit super vtramq; partem istius copulati: & per consequens Apostoli vouerunt dimittere omnia, & non solum sequi Christum. Item, ad hoc est beatus Greg. Papa super euangelia in homeliis Petri & Andreæ: vbi dicit, quod *Apostoli non solum reliquerunt omnia temporalia, sed etiam renunciauerunt desideriis & concupiscentiis habendi ipsa.* Sed desideriis & concupi- scentiis habendi res temporales non renunciatur, nisi per votum licet possit imperfecte renuncia- ri, absque voto: Ergo Apostoli renuntiauerunt per votum proprietati omnium temporalium, & oppositũ astruere, sicut Dominus Iohannes astruit, est determinationi sanctæ matris ecclesiæ & san- ctorum doctrinæ contradicere, & omnes religiones votum relinquendi omnia profitentes destrue- re: quia si Apostoli, qui fuerunt primi professores euangelii, & imitatores Christi, non vouerunt abdicationem proprietates omnium temporalium, tunc religiosi quicunq; in vouendo abdicatio- nem omnium rerum non sequerentur Christum nec Apostolos: quia in eo, quod Christus & Apo- stoli nunquam fecerunt, nullus dicitur eos sequi nec imitari: quod est omnem religionem haben- tem votum proprietatis annexum resoluere & dissoluere.

Secundo dictus error obuiat doctrinæ euangelicæ, quoniam constat quod oblatio euangelica non debet esse imperfectior legali, sicut nec euangelium lege. Sed oblatio antiquæ legis non erat per- fecta, nec Deo perfecte grata, nisi fieret ex voto seu votum haberet adiunctum; iuxta illud quod De' mandauit in Psalmo: *Vouete & reddite* &c. Ergo multo magis oblatio euangelica & Apostolica non fuit perfecta nec Deo perfecte accepta & grata, nisi fuisset facta ex voto seu votum habuisset an- nexum.

nexum. Sed Apostoli tunc omnia temporalia Deo obtulerunt, quando ipsa p Deo & amore Christi reliquerunt. E. talis oblatio Apostolorum non fuisset perfecta nec Deo grata perfecte, nisi ex voto omnia reliquissent, seu votũ omnia relinquendi emisissent. Etiã pterea sicut Christus ait Math. 16. *Si quis vult post me abneget semetipsum.* Sed voluntas non perfecte abnegatur, nisi per votum; quia voluntas non abnegatur perfecte, nisi abnegatur actu & potentia. Voluntas a. non abnegatur actu & potentia, nisi mediante voto. Ideo August. super illud Psalmi: *vatũ vouit Deo Iacob, dicit, qua nihil gratius Deo offerri potest.* Et ita secundũ August. nihil est Deo gratius, q̃ opus bonũ ex voto pcedens. Hinc est, q Anselmus in libro de similitudinib⁹ dicit, q *sicut offerens arborem cũ fructibus plus offert, q̃ offerens solum fructus retenta sibi arbore. Ita qui affert obedientiã Deo ex voto plus & gratius offert sibi, q̃ ille qui affert obedientiam liberã absq; vote. Hinc est etiam, q Leuit. 22. c. scribitur sic: Bouẽ & ouẽ aure & cauda amputatu offerre potest, votũ ex bu solui non potest.* Hoc ibi. Sed de boue & oue, aure & cauda amputatis nõ posset magis oblatio fieri libera, quã votũ psolui, nisi quia oblatio absq; voto nõ est integra nec perfecta, sicut animal amputata cauda & aure non est integrũ & perfectũ, sed diminutũ & imperfectũ. Cũ ergo Apostoli integre & perfecte seipsos & sua abnegauerunt, sequitur q votum abnegandi omnia temporalia emiserunt. Aliter n. non integre nec perfecte omnia reliquissent. q est aperte impingere in Apostolicã perfectionem. Item licet ceremonialia & figuralia antiq̃ legis sint euacuata in noua lege: tamẽ moralia & naturalia non sunt euacuata, sed adimpleta, vt patet Math. 5. Sed illud consiliũ datũ in Psalmista: *Vouete & reddite Domino,* non fuit figurale nec iudiciale, sed mere morale, sicut iuramentũ. Ergo illud non est euacuatum in euangelio, sed adimpletũ & perfectum. Constat a. q Christus apposuit Apostolis obseruantiã consiliorũ euangelicorum, cum ipsi fuerint primi & præcipui obseruatores euangelii. Cum ergo votum sit consilium euangelicum, vt ostensum est: sequitur, quod Apostoli vouerunt abdicationem proprietatis rerum temporalium. Item abnegans à se propter Deum potestatem licitam resumendi temporalia quæ reliquit, votum emittere videtur. Cum votum non sit aliud, quam abnegatio potestatis licitæ propriæ voluntatis propter Deum factam. Sed iste, cui Christus dicit: *Vende omnia quæ habes & da pauperibus & veni sequere me,* debebat secundũ Christi consilium abnegare potestatem resumendi tẽporalia, quæ videbatur relinquere: quia *Vende,* inquit, *omnia & da pauperibus,* amplius, scil. illa non resumpturus; & ita assumendus ad statum euangelicæ perfectionis debebat à se abnegare propter Deum potestatem resumendi talia, quæ videbatur relinquere. Constat autem, quod Apostoli fuerunt assumpti ad statum euangelicæ perfectionis. Ergo ipsi emiserunt votum abdicationis temporalium.

Cap. VIII.

OCtauus error Dn. Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est, q Apostolis licuit pro rebus temporalibus, sicut pro rebus suis propriis in iudicio contendere & litigare: licet eos contendisse & litigasse pro ipsis non legatur. Qui quidem error obuiat doctrinæ euangelicæ & Apostolicæ atq; ecclesiasticæ. Quoniam illis, quibus non licet habere aliquid proprium, non licet litigare & contendere pro rebus aliquibus sicut pro rebus propriis. Quia litigare pro rebus aliquibus, sicut pro rebus propriis, supponit ipsum litigantẽ habere res proprias. Sed Apostolis non licuit habere in speciali nec in communi aliquid proprium: quia in speciali & in communi vouerunt abdicationem proprietatis omnium rerum, vt in sexto alio errore ostensum est. Ergo ipsis nec in speciali nec in communi licuit pro rebus temporalibus, sicut pro rebus propriis, in iudicio contendere & litigare. Item beatus August. in Enchiridion 44. c. pertractans illa verba Apostoli: *Iam enim delictum est in vobis q iudicia habetis &c.* Dicit sic: *Nam & hic posset putari iudicium habere aduersus alterum non esse peccatũ, sed tantummodo si extra ecclesiam vellet iudicari nisi secutus adiungeret: Iam quidem omnino delictum est, quia iudicia habetis vobiscum. Et ne quis ita excusaret & diceret, se iustum habere negocium, sed iniquitatem pati, q̃ velit à se iudicii sententia remoueri, continuo talibus cogitationibus, vel excusationibus occurrit atq; ait: Quare non magis iniquitatem patimini? quare non potius fraudamini? vt ad illud redeat, quod Dominus dicit: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & in iudicio tecum contendere, dimitte ei & pallium: & qui abstulerit, inquit, tua noli repetere. Prohibuit itaq; suos Dominus de secularibus cum aliis habere iudicium. Ex qua doctrina Apostolus dicit esse delictum, cum sinit in ecclesia talia fieri inter fratres fratribus iudicantibus extra ecclesiam nstabiliter vetat. Manifestum est etiam hoc, quid secundum veniam concedatur infirmis Propter hac atq; huiusmodi peccata & alia his maiora oportet vt quotidie crebroq; oremus Dominum atq; dicamus: Dimitte nobis debita nostra* &c. Hæc Augustinus. Ex quibus verbis Augustini manifeste patet, quod contendere in iudicio pro rebus aliquibus, sicut pro rebus propriis, conceditur secundum veniam infirmis & imperfectis. Cum ergo Apostoli fuerint in statu summæ perfectionis; sequitur quod eis non licuit contendere pro rebus temporalibus, sicut pro rebus propriis.

Cap. IX.

NOnus error Dn. Iohannis in dicto libello contentus, est, q votũ religiosorũ, absq; pprio viuere pfitentiũ, nõ se extẽdit ad illas res, quib⁹ necessario eget vita humana, seu sine quib⁹ humana vita trãsiri nõ potest. Qui error directe & aperte aduersatur & cõtradicit ecclesiasticæ disciplinæ & determinationi

quia

quia beatus Benedictus in sua regula ab vniuersali ecclesia apꝓbata sic dicit: *Ne quis præsumat aliquid dare aut accipere neq; aliquid habere propriū, nullā omnino rē, neq; codicē, neq; tabulas, neq; graphiū, sed nihil omnino: quippe quibus nec corpora sua, nec voluntates licet habere in sua propria potestate, omniaq; omnibus sint cōmunia, vt scriptū est: nec quisquā aliqd suū esse dicat aut præsumat.* Hæc sanctus Benedict' in sua Regula ab vniuersali ecclesia apꝓbata. Ex quibus luce clarius patet, ꝙ votum Fratrum sancti Benedicti se extendit vniuersaliter ad quascunq; res, nulla excepta: quia dicit, *& nullam omnino rem*, & *nihil omnino.* Item beatus Augustin. in sua Regula ab vniuersali ecclesia approbata dicit sic: *Sit vobis anima vna & cor vnum in Deo, & non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia, & distribuatur vnicuique vestrum à præposito vestro victus & tegumentum. Sicut enim legistis in Actibus Apostolorum, quod erant illis omnia communia, & distribuebatur vnicuiq; prout opus erat.* Hoc beatus Augustin. in sua Regula ab vniuersali ecclesia apꝓbata. Ex quibus patet, quod votum Fratrum sancti Augustin. se extendit ad victum & tegumentū, sine quibus humana vita transiri non potest. Item, vt supra patuit, beatus Basilius in sua Regula ab vniuersali ecclesia approbata quærentibus suis Fratribus, *vtrum liceret ipsis habere aliquid proprium?* respondit in hæc verba: *Hoc contrarium est illi testimonio quod in Actibus Apostolorum de illis qui credebant primitus scriptum est. Ibi enim ita dicitur, quod nemo de bonis suis quicquam proprium esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Si quis ergo proprium aliquid sibi dicit esse, sine dubio alienum se facit ab electis Dei, a caritate Dei, qui docuit verbo & opere compleuit.* Hoc sanctus Basilius in sua Regula ab vniuersali ecclesia approbata. Ex quo patet, quod votum Fratrum sancti Basilii se extendit vniuersaliter & indifferenter ad quascunque res, nulla penitus excepta: quia dicit, *nec quicquam proprium.* Item Nicolaus 3. in decre. Exiit, dicit sic. *Dicimus quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerum tam in speciali quam etiam in communi propter Deum meritoria est & sancta: quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit &c.* Hæc Dominus Nicolaus in dicta decretali: quæ decretalis, vt superius est ostensum, fuit ab vniuersali ecclesia recepta & approbata. Ex quo patet ꝙ votum Fratrum Minorū, de quibus ibi ad literam loquitur, se extendit vniuersaliter ad omnes res in speciali. Cuius oppositum Dominus Iohannes dicit: qui dicit, quod votum religiosorum absq; proprio viuere profitentium non se extendit ad illa, sine quibus vita humana transiri non potest: & ita aperte negat determinationem vniuersalis ecclesiæ, ac omnes religiones absq; proprio viuere profitentes destruit & confundit; quod est hæreticum manifeste.

Cap. X.

Decimus error Domini Iohannis in dicto libello contentus, est quod bona ecclesiæ primitiuæ, de qua scribitur Act. 4. c. *Nec quisquam eorū quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia*: non erant illis omnia cōmunia quo ad dominiū post distributionē bonorū factam inter credentes ipsos: sed solum ante distributionē. Post distributionem vero quilibet ipsorū efficiebatur in speciali proprietarius & Dominus portionis sibi assignatæ. Qui error manifeste repugnat intentioni sacræ scripturæ & ecclesiæ determinationi: quoniā illa, quæ primi credētes ex perfectione virtutis simpliciter reliquerunt, stante tali perfectione amplius illa non resumpserunt: quia stante causa stat effectus. Ideo Luc. 9. legitur: *Nemo mittens manū ad aratrum & aspiciens retro aptus est regno Dei.* Sed primi credentes ex perfectione virtutis simpliciter reliquerunt in speciali proprietatem omniū quæ possidebant: vt patet, ex præmissis verbis *Actor. 4. cap.* E. primi credentes, stante tali perfectione, dominiū illorū amplius in speciali non resumpserunt. Sed post distributionē bonorū, quæ fiebant inter ipsos, non erant imperfectiores q̃ ante ipsam distributionē: alio quin illa distributio non fuisset fienda inter eos: quia distributio seu diuisio tollens perfectionem aliquorū, nō est fienda inter illos, quorū perfectionē tollit aut etiā diminuit: E. primi credentes post distributionē seu diuisionē bonorum factā inter ipsos non erāt magis ꝓprietarii & Domini in speciali portionis sibi assignatæ (quia illa diuisio siue distributio nō fiebat quo ad dominiū, sed solum quo ad vsum) q̃ ante: cuius oppositū Dominus Iohannes conatur astruere. Et ita manifeste detrahit perfectioni ecclesiæ primitiuæ & intentioni scripturæ sacræ, quia, vt habetur Matth. 10. c. *Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit.* Nō ergo renunciasse in speciali ꝓprietati & dominio eorū, quæ primi credentes possidebant, magnū fuisset: sed in hoc perseuerando & continuando illud nunq̃ resumpsisse fuisset gloriosum & laudabile. Item, sicut patet expresse ex verbis regularū sancti Benedicti, sancti Augustini & sancti Basilii in nono errore præcedenti adductis, forma abdicationis seu renunciationis Fratrū sancti Benedicti, sancti Augustini & sancti Basilii fundatur directe super formam abdicationis & renunciationis primorū credentiū *Act. 4.* recitatam: & ad instar illius instituta & sumpta est. Si ergo bona primorū credentiū non fuerint inter eos communia post distributionem, sed tantū ante, vt Dominus Iohannes astruit, sequitur necessario ꝙ votū monachorū sancti Benedicti, sancti Augustini & sancti Basilii nō intelligatur, nec sic ꝓ perpetuo tēpore, sed solū ad tēpus, & ꝙ omnes Fratres sancti Benedicti, sancti Augustini & sancti Basilii in omnibus portionibus eis assignatis sint in speciali ꝓprietarii, sicut erant secundū Dominū Iohannē primi credentes, quorū vitā & formā viuendi sunt ꝓfessi: ꝙ est expresse omniū dictorū Fratrū votum & ꝓfessionē ab vniuersali ecclesia approbatā destruere & confundere: ꝙ est omnino hæreticum. Item, sicut habetur 12. q. 1. c. *dilectissimis: Sicut non potest diuidi aer nec splendor solis: ita nec reliqua quæ data sunt hominibus ad habendum diuidi debere: sed habenda esse omnia communia. Istius consuetudinis more retento Apostoli, eorumq; discipuli vna vobiscum et nobiscum communem vitam duxerunt. Vt enim bene nostis, multitudinis credentium erat cor vnū & anima vna: nec quisquam eorum aut nostrū*

de his quæ possidebat aliquid suum esse dicebat : sed omnia illis & nobis erant communia. Hæc ibi. Et est decretũ beati Clemẽtis Papæ, qui, vt ipse hic testatur, fuit personaliter in illa sancta cõmunitate ecclesiæ primitiuæ. Ex quibus patet expresse, quod sicut aer & splendor solis sunt omnibus hominibus iure naturæ communia, nec diuiduntur quo ad dominiũ & proprietatem : ita bona primorum credentium non fuerunt secundum beatũ Clementem diuisa inter eos quo ad dominiũ seu ꝓprietatẽ plusquam aer vel splendor solis, sed solũ quo ad vsum. Et ita Dn. Iohannes se aperte opponit ecclesiæ & scripturæ determinationi, ac sanctorum patrum catholicæ doctrinæ : quod hæreticum est manifeste.

C A P. XI.

VNdecimus error Dn. Iohannis in dicto libello contentus & dogmatizatus, est ꝙ Domin' noster Iesus Christus non p̄cepit Apostolis simpliciter & absolute, ne possiderent aurũ & argentum & pecuniã in zonis, & ne portarent calciamenta, sed solũ inhibuit eis talia ꝓ tẽpore viæ quãdo ibant ad p̄dicandũ: post reditũ vero à p̄dicatione poterant (vt dicit) libere talia possidere & habere ac etiã portare. Qui error seipsum conuincit & euangelicæ & Apostolicæ ac ecclesiasticæ doctrinæ contradicit. Seipsum, inquã, conuincit & destruit, quia Apostoli magis indigebant p̄dictis in via, quando ibãt ad p̄dicandũ, q̃ domi existentes: quia magis cõmuniter indiget viator calciamentis ꝓpter itineris asperitatẽ, q̃ domi residens in loco plano. Similiter magis indiget viator pecunia apud extraneos & alienos, q̃ domi apud familiares & domesticos. Si ergo talia fuerunt interdicta Apostolis à Christo ꝓ tẽpore viæ quando exibant ad p̄dicandũ, multo magis intelliguntur fuisse eis interdicta post reditũ à p̄dicatione & ante, quãdo erant domi. Et hoc est ꝙ dicit beatus Iohannes Chrys. super Matthæũ sic inquiens: *Si a. in aliena patria existentes & ad ignotos abeũtes nihil amplius oportet petere quotidiano cibo, quãto magis domi manentes.* Hæc sanctus Ioh. Chryso. Et ita secundũ Iohan. Chryso. & veritatẽ, si talia fuerunt interdicta Apostolis pro tẽpore viæ, multo magis domi. Et ita dictus error seipsum conuincit. Item si Apostolis non licuisset talia habere & portare, quãdo ibãt ad p̄dicandũ, & licuisset eis ipsa habere & portare post reditũ à p̄dicatione, & ante nõ: tunc fuisset vita quędã species deceptionis & fallaciæ seu hypocrisis & duplicitatis maiorẽ austeritatẽ p̄tendendo exterius in oculis aliorũ q̃ seruarent interius apud semetipsos. Quod de Christo & Apostolis dicere aut sentire est impiũ & blasphemũ. Item vita sanctorũ p̄dicatorũ debet p̄cedere & sequi ipsorũ p̄dicationẽ. Ideo Matt. 5. c. de p̄dicatore veritatis legitur: *Qui a. fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorũ.* Et de Christo primo veritatis p̄dicatore legitur Act. 1. *Cœpit Iesus facere & docere.* Prius, ergo & post, vita p̄dicatorũ sanctorũ debet eorũ doctrinæ cõcordare. Aliter n. leuis foret fama vitę p̄dicatorũ, q̃ nec p̄dicationẽ p̄cederet nec sequeretur, sed cũ ipsa oriretur, & cũ ipsa moreretur. Cõstat a. ꝙ Christ' interdixit p̄dicta Apostolis ꝓpter exẽplaria vitæ, vt ipsorum vita doctrinæ concordaret, & reb' facta nõ verba nuda fidẽ darent, vt dicit Gregor. & Glossa ibi dicit expresse. E. Apostolis primis euangelii p̄dicatorib', nec ante p̄dicationẽ, nec post reditũ à prædicatione licuit cõmuniter seu regulariter talia possidere & habere seu etiã portare, nisi in casu necessitatis extremæ ab omni lege exceptæ, quo eis via humana aliter subueniri non potuisset. Quia extrema necessitas legibus non artatur. Propter ꝙ illud ꝙ legitur *Ioh. 4. c.* quod discipuli eius abierãt in ciuitatẽ Samaritanorũ, vt cibo emerẽt, non est cõtra p̄dicta: quoniã si discipuli tũc portauerunt pecuniã, de hoc non posset esse magna quæstio, cũ tunc fuerunt in casu necessitatis extremæ, quo eis aliter via humana subueniri non poterat, eo ꝙ Samaritani inhospitales Iudæis erant, vt patet *Ioh. 4. & Luc. 9. c.* Eodẽ modo in deserto videntur fuisse in vltima necessitate, quæ legi communi non subiacet, vt patet *Matth. 12. c.* Itẽ Christus commisit Iudæ curã & custodiã loculorum, non solum pro tẽpore viæ, quando ibãt ad prædicandum, sed etiam commisit sibi post reditum à prædicatione, vt patet expresse *Ioh. 12. & 13. c.* Sed Christus non commisisset Iudæ curam & custodiam loculorum post reditum à prædicatione, si Apostoli post reditum à prædicatione pecuniam communitatis portare potuissent. Quia non est verisimile, nec probabile, quod Apostoli tantum abundauerunt in pecunia, quod eam per seipsos portare non potuerint. Quare relinquitur, quod Apostolis post reditum à prædicatione communiter portare pecuniam non licuerit. Et hoc est, quod dicit beatus Iohannes Chrysostomus, super illud Ioh. 12. cap. *Quidam autem putabant quia loculos habebat Iudas* &c. sic inquiens: *Et nimirum nullus discipulorum pecunias afferebat : sed per hoc, quod hic dicit, occulte insinuat, quod quędam mulieres eum de suis facultatibus nutriebant.* Hæc sanctus Iohannes Chrysostomus. Item ad illud ꝙ communiter licet alicui de communi lege, non indiget aliqua speciali dispensatione. Sed Christus imminente sua passione propter futuram persecutionem Iudæorum dispensauit ad tempus cum Apostolis, quod possent talia portare, sicut patet *Luc. 22. c.* vbi legitur dixisse eis: *Quando misi vos sine sacculo & pera & calciamentis : Nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil. Ait illis: Nunc autem qui habet sacculum tollat, similiter & peram : qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium.* Vbi dicit Beda & Iohannes Chrysostomus, quod Christus propter instantem persecutionem relaxauit cum eis prioris præcepti rigorem. Ergo antea ipsis de communi lege portare non licebat. Nec est intelligendum, quod tunc Christus dispensarit cum Apostolis, quod possent proprietatem seu dominiũ habere p̄dictorũ, sed solũ ꝙ possent habere vsum eorũ, quæ eis alias de cõmuni lege nõ licebat, eo ꝙ ipsis specialiter interdict' fuerat. Vnde Aug. sup euangeliũ: *Homo quidã descẽdebat ab Hierusalẽ, dicit sic: Sermo Christi medicamentum est, constringit vulnera, austeriora præcepta fouet laxiore.* Item quando Petrus cum Iohanne illi claudo dicit : *Argentum & aurum non est mihi : ꝙ a. habeo hoc tibi do,* tunc non ibant ad prędicandum, sed ad orandum, vt patet *Act. 3. c.* & tamen tunc talia non habebant. Item vt legitur

Act. 4.

Primi credentes pretia rerum venditarum ponebant ad pedes Apostolorum, & non ad me-
Act. 4. c. nus eorum. Ex quo colligitur euidenter, quod Apostoli communiter pecuniam secundum Christi
præceptum non portabant. Vnde Glossa ordinaria Act. 4. dicit sic: *Destituendum probat, quod tangere de-*
uitat, & calcandum docet esse aurum, quod subdit gressibus Apostolorum. Hæc Glossa. Et ita ex textu & Glossa
patet, quod Apostoli communiter pecuniam non portabant, nec etiam tangebant: cuius contrari-
um Dominus Iohannes pertinaciter asserit, & pertinaciter defendit, scripturam Apostolicā & euan-
gelicā peruertēdo & corrūpendo: & ita dictus error seipsum conuincit, & Christi euangeliū puertit.

C A P. XII.

Dvodecimus error Domini Iohannis in dicto libello contentus, est quod in rebus vsu consumptibi-
libus nec vsus iuris nec vsus facti licitus potest à proprietate & dominio separari: eo quod per
vsum taliū rerum, earum proprietas & dominium consumatur, & salua earum substantia nulla potest
conuenienti vtilitas prouenire, nec sub vsu earum saluetur proprietas nec dominiū. Qui error quo ad con-
clusionē & quo ad medium manifeste aduersatur & contradicit doctrinæ Apostolicæ & doctrinæ ec-
clesiasticæ. Doctrinæ, inquā, Apostolicæ aduersatur & contradicit, quia, vt legitur Act. 4. cap. de prima
multitudine credentiū: *Nec quisquā eorū quæ possidebat aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia cōmunia.* Quæ
verba, vt declarata sunt in 10. errore præcedenti, intelliguntur pro toto tēpore, quo durauit ille cōgre-
gatio, siue ante diuisionem & distributionē bonorū, quæ fiebat inter credētes illos, siue post. Et ita in illa
communitate primorū credentiū nullus habuit in speciali nec in communi dominiū alicuius rei vsu
consumptibilis vel non consumptibilis, tum quia *nec quisquā eorū quæ possidebat aliquid suum* id est, pro-
priū *esse dicebat*, vt verba de se sonant, & sanctus Benedictus, & sanctus Basilius, & sanctus Augustinus
in suis Regulis ab vniuersali ecclesia approbatis, vt supra in 9. errore patet, exponunt. Tum quia nisi
sint omnia perfecte communia, sicut erant in illa multitudine vbi nihil est proprium, cū idem non
possit simul propriū & commune esse: & tamen quilibet in illa multitudine habuit in speciali & singu-
latim vsum facti licitum rerum vsu consumptibilium distinctum ab vsu alterius: quia portio cibi vel
potus, qua vtebatur de facto vnus, non vtebatur actu alius. Ideo Act. 4. scribitur, *quod diuidebantur omnia*
singulis prout opus erat. E. quilibet in illa multitudine habuit in speciali vsum rerum vsu consumptibiliū
separatū à proprietate & dominio earū. Similiter, vt ostensum est in nono errore pcedēti, Fratres Or-
dinis sancti Augustini, sancti Basilii & sancti Benedicti non debent habere in speciali proprietatē &
dominiū alicuius rei vsu consumptibilis vel non consumptibilis, & tamen dicti Fratres habent in spe-
ciali vsum rerū vsu consumptibiliū, quia habent in speciali vsum vestiū & vsum alimentorū. E. dicti
Fratres habent in speciali vsum rerum vsu consumptibiliū separatū à proprietate & dominio: & ita
per se manifestū est, quod secundum doctrinam Apostolicā & doctrināecclesiasticā vsus dictarū rerū est
separabilis à pprietate & dominio speciali: & si vsus earū est separabilis à pprietate & dominio spe-
ciali, eadē ratione sequitur, quod de se & natura sua sit separabilis, à pprietate & dominio cōmuni, quia
stante eadē rerū natura genere & specie & dominio vniformiter consumptibili per vsum, vsus ipse est
vniformiter separabilis vel inseparabilis à pprietate & dominio. Cū vsus rerū non sit separabilis nec
inseparabilis à pprietate & dominio, nisi pprer naturalē conditionē & habitudinē ipsarū. Sed natura
rerū vsu consumptibiliū est eadē genere & specie in cōmuni & in speciali, quia idē panis & idē vinū
genere & specie in cōmuni & in speciali. Et p vsum istarū rerū cōsumitur dominiū cōmune, sicut do-
miniū ppriū. Et econuerso dominiū ppriū, sicut dominiū cōmune, & post vsum rationabilē ipsarū
nō plus remanet dominiū cōmune, quā ppriū, nec ppriū plus quā cōmune. Similiter sub vsu dictarū rerum
nō magis saluatur vnū dominiū, quā alterū, cū vtrūq; cōsumatur p vsum. E. vsus dictarū rerum vnifor-
miter est separabilis à pprietate & dominio speciali, cum nō sit magis ratio de vno dominio quā de alio.
Sed vsus ipsarum est separabilis à proprietate & dominio secundum quod ostensum est p doctrinā Apo-
stolicā & ecclesiasticā de prima multitudine credentiū, & de religiosis absq; omnium proprio viuere
profitentibus. E. vsus earum de se natura sua est separabilis à proprietate & dominio cōmuni. Et oppo-
situm pertinaciter asserere, sicut Dns. Iohannes asserit, est doctrinæ Apostolicæ & doctrinæ ecclesie-
sticæ se opponere & contradicere, ac omnes religiones sine proprio viuere profitēes destruere & cō-
fundere. Itē Dn. Greg. 9. in declaratione regulæ beati Francisci, pronunciat in hæc verba: *Præterea cū*
in ipsa regula contineatur expresse quod Fratres nihil sibi approprient nec domum nec locū nec aliquā rē ac ipsi processu
temporū cōtaminari timeāt ordinis paupertatē, præsertim cū iā dixerint aliqui proprietatem mobiliū pertinere ad
totū ordinē in communi, nobis fuit humiliter supplicatū vt in hoc dignaremur animarū prouidere periculo & totius
ordinis puritati. Dicimus itaq; quod nec in communi nec in speciali debent proprietatē habere: sed vtensiliū & librorū
& eorū mobiliū (quæ licet habere) ordo vsum habeat, & Fratres his vtantur secundū quod generales Ministri & prouin-
ciales disponendū duxerint, & donorū dominio illis ad quos noscitur pertinere. Hęc Dn. Greg. 9. qui fuit tem-
pore beati Francisci, & ex speciali familiaritate, quā habuit cum ipso sancto Francisco, debuit sup hoc
nosse eius intentionē, vt in dicta declaratione regulæ ipse testatur expresse. Ex quibus verbis ipsius
Dn. Greg. Papæ patet aperte & manifeste, quod Fratres ordinis sancti Francisci non debent secundum
eorum statum habere aliquā proprietatē alicuius rei mobilis nec immobilis in speciali nec in cōmu-
ni, & tamen dicti Fratres debent habere vsum rerum eis conuenientium, vt patet ex eadem regula &
declaratione. E. dicti Fratres debent habere vsum rerū vsu consumptibiliū absq; proprietate & do-
minio in speciali & in cōmuni, & ita vsus eorū est separatus à pprietate & dominio speciali & in cōmuni.
Itē Innoc. 4 & Alexand. 4. vt ipsemet dictus Iohānes recitat in sua cōstitutione seu potius destitutione,
quia quorūdā, in suis declarationib. sic dixerunt & diffinierūt: *Dicimus insuper quod cū in ipsa regula contineatur*
expresse

expresse quod fratres nihil sibi approprient nec domum nec locum nec aliquam rem, quod nec in communi nec in speciali debent proprietatem habere: sed locorum & domorum ac vtensilium & librorum & eorum mobilium quæ licet habere, ordo vsum habeat & secundum quod generales ministri & prouinciales ministri ordinandum duxerint his vtantur, hæc dicti Romani pontifices. Ex quorum verbis apparet aperte, quod dicti Fratres nullius rei de mundo mobilis debent proprietatem in speciali habere, nec in communi. Et cum dicti Fratres debent habere vsum rerum eis competentium: sequitur quod prædicti Fratres in speciali & in communi debent habere vsum absque proprietate & dominio, seu à proprietate & dominio separatum. Item Clemens 4. in quodam suo priuilegio dicit sic: *Cum dilecti filii Fratres Minores ex professionis suæ voto adeo se voluntariæ subiecerint paupertati, vt nec diuisim nec communiter aliquid proprii valeant obtinere: sed omnia quæ ipsis in eleemosynam erogantur, seu alias eorum contemplatione proueniunt, iuri & proprietati ecclesiæ Romanæ accrescere dignoscantur* &c. Hæc Clemens 4. Ex quibus patet, quod dicti Fratres non debent habere proprietatem alicuius rei de mundo in speciali nec in communi. Et cum dicti Fratres habent vsum rerum vsu consumptibilium: ergo ipsi habent vsum earum absq; proprietate & dominio in speciali & in communi. Item Grego. 3. in quodam suo priuilegio dicit sic: *Ordo Fratrum Minorum humilitati deditus paupertatis, & rem & nomen proprietatis abiecit: & quicquid ei obuenire dignoscitur ipso facto in nostrum & ecclesiæ Romanæ dominium transire perhibetur*, & tamen dictus Ordo habet vsum rerum vsu consumptibilium: ergo habet vsum talium rerum separatum à proprietate & dominio in speciali & in communi. Item Martinus 4. in quodam suo priuilegio, quod incipit *Exultantes*, dicit sic: *Iidem Fratres, qui pro nulla re temporali possint in iudicio experiri, vt exclusis quibuslibet sollicitudinibus liberius & quietius diuinis vacent obsequiis, & offerentium, donantium, concedentium aut in vltimata voluntate relinquentium Ordini prædicto vel Fratribus eiusdem Ordinis aliquid propter Deum, ne pia intentio fraudetur, sitque nobis sollicitudini, quod prædictus ordo pro suis necessitatibus quotiens ingrueret necessitas, vel vtilitas suaderet, recurrere ad Romanam ecclesiam cogitetur, ad quam omnium rerum mobilium & immobilium, quibus Fratres vti possunt, ius proprietas & dominium nullo medio spectat* &c. Hæc Dominus Martinus papa 4. quibus nihil clarius, quod dicti fratres in nulla re de mundo mobili vel immobili habent proprietatem nec dominiũ in speciali nec in communi: quia ius, proprietas & dominium omnium rerum, quibus vti possunt, immediate spectat ad Romanam ecclesiam: & per consequens in omnibus rebus, quibus vtuntur, habent vsum separatum à proprietate & dominio in speciali & in communi. Item Dominus Nicolaus 3 in decre. *Exiit*, quæ decretalis, vt sæpe dictum est, per papam Bonifacium 8. inserta est in 6. *lib. decre.* dicit sic: *Dicimus quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quam in communi propter Deum meritoria est & sancta, quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit & exemplo firmauit.* &c. hæc Dominus Nicolaus 3. Sed si abdicatio proprietatis omnium rerum in speciali & in communi non esset meritoria nec sancta, nec possibilis: abdicatio autem vsus omnium rerum, & maxime vsus facti, non potest esse sancta nec meritoria: q̃a non est possibilis: sequeretur quod nulla abdicatio esset meritoria & sancta: cuius oppositum tenet dictus Dominus Nicolaus, ergo necesse est secundum eum, quod vsus omnium rerũ est separabilis à proprietate & dominio speciali & communi. Item Clemens q̃ntus in decretali *Exiui de paradiso*, in concilio Vien. edita, dixit sic: *Proinde cũ vir sanctus paupertatis præmissæ in regula modum exprimens dixit in eadẽ, Fratres nil sibi approprient nec domũ nec locũ nec aliquid &c sit q; declaratũ per nonnullos prædecessores nostros Romanos pontifices hanc expropriationẽ intelligi debere tã in speciali quã etiam in communi: propter quod & rerum omnium concessarum, oblatarũ & donatarum (quas & quarũ vsum facti, scil. ordini vel ipsis fratribus licet habere) proprietatem & dominiũ, in se & in Romanã ecclesiam receperunt, dimissis ipsis fratribus in eis tantum modo vsu facti simplici.* Hæc Clemens 5. Et ita secundũ præfatũ Clementẽ Fratres prædicti in omnibus rebus, q̃bus vtuntur, habent vsum facti separatum à dominio & proprietate speciali & cõi. Ex q̃bus apparet aperte, quod secundum Dominum Gregorium 19. Innocentiũ 4. Alexandrũ 4. Clementẽ 4. Gregoriũ 4. Martinũ 4. Nicolaũ 3. Bonifaciũ 8 & Clementẽ 5. & omnes alios intermedios prædictos sequentes vsq; ad hunc nouissimum. Fratres beati Francisci debent habere vsum rerũ vsu consumptibiliũ separatum à proprietate & dominio spãli & communi: cuius oppositũ Dominus Iohannes non veritus determinationes suorum prędecessorũ ausus est prinaciter asserere, & hostiliter defendere. Et ita manifeste determinationi sacrosanctæ matris ecclesiæ se opponit & obiicit: q̃a determinatio tot Romanorũ pontificum sibi inuicẽ consentientiũ & nullam contradictionẽ in clero nec in populo patientium pro determinatione vniuersalis ecclesiæ est habenda & tenẽda. Et nõ solum dictus Dominus Iohannes determinationi sanctæ matris ecclesiæ se opponit & obiicit: sed etiã (quod peius est) ipsam determinationẽ sanctæ matris ecclesiæ quantum in se est, facit erroneã & schismaticã: q̃a in sua constitutione, imo potius destitutione, *quia quorundã* pronuntiat, quod quicunq; *scienter verbo vel scripto asseruerit aliquid contra determinata & diffinita in constitutione Ad conditorem, tanquã rebellis & contumax ecclesiæ habeatur.* In constitutione autẽ *Ad conditorem.* determinat & diffinit expresse, quod vsus rerum vsu consumptibilium non potest à proprietate & dominio separari. Et ita secundum ipsum, quicunq; verbo vel scripto scienter asserit vsum talium posse à proprietate & dominio separari, tanquam rebellis & contumax ecclesiæ est habendus. Scriptura autem Apostolica & sancta mater ecclesia euidenter asserit oppositum.

Vnde patet ex præmissis, q̃a doctrinam Apostolicam & determinationem ecclesiasticã facit erroneã & schismaticã. & hoc pertinaciter: q̃a pertinaciter hoc asserit spãliter ex duobus vel ex tribus. Primo q̃a hoc asserit in tribus suis constitutionibus vel destitutionibus sc. in constitutione *Ad conditorẽ*, In constitutione *Quia quorundã*, & in constitutione *Quia vir reprobus*. Quod aũt in tribus constitutioni-

bus contra tot appellationes in oppositum obiectas est determinatum, diffinitum & totiens sen-ten- tialiter ac iudicialiter replicatũ & reiteratũ intelligitur ptinaciter esse affirmatum & oppositum. Se- cundo, q apponit pœnam rebellionis & contumaciæ ecclesiæ sup hoc. Illud autem q sub pœna re- bellionis & contumaciæ ecclesiæ (quæ est maxima pœna post hæresim) statutũ & diffinitum est, in- telligitur ptinaciter assertũ & creditum. Tertio q ab hoc statuendo & diffiniendo in nullo se vniuersa- li ecclesiæ, ad q̃ contra ipsum sæpe appellatũ est, se submittit nec supponit: nec vniuersali ecclesiæ seu concilio generali, ad q & ad q̃ appellatum & prouocatum est contra ipsum, defert in aliquo: sed cõ- tinue magis in sua pfidia obstinatur. Et ita manifestũ est, q ipse pertinaciter facit determinationem ecclesiæ catholicæ erroneã & schismaticam: ac etiã fideles & catholicos ecclesiæ, p defensione verita- tis catholicæ & determinationis facit schismaticos, & finaliter hæreticos: ac p consequens ipse schis- maticus & hæreticus: q in hoc alterũ pertinaciter iudicat, seipsum condemnat. Eadẽ enim agit, quę iudicat, *ad Rom. 2. ca.* Et eodem iudicio, quo qs alterũ ptinaciter iudicat, & ipse quoq; iudicandus est, *Matt. 7. ca.* Et ita ex multiplici capite Dominus Iohannes incidit in hæresim. Primo namq; in hæresim, in quantũ pertinaciter asserit, & ptinaciter defendit varios errores contra scripturæ & ec- clesiæ determinationẽ. Secundo incidit in hæresim, in quantũ diffinitionem scripturæ & ecclesiæ c- demnat ptinaciter, sicut erroneam & schismaticã. Tertio incidit in hæresim, in quantum determina- tionẽ scripturæ & ecclesiæ pertinaciter condemnat, sicut hæreticã. Quarto incidit in hæresim, q in- cidit in errorem Magistrorũ solenniter per Romanos pontifices condemnatũ. Quia, sicut ipsemet Dominus Iohannes asserit in sua constitutione, seu potius destitutione, *quia quorundam*, libellũ & di- cta Magistrorũ asserentiũ paupertatem & vitam Fratrũ Prædicatorũ & Minorũ non esse euangelicam, nec apostolicã, Romani pontifices cõdemnauerunt districtius p eorum literas inhibentes, ne quisq̃ præmissa, vel aliquod præmissorum auderet ptinaciter astruere, vel quomodolibet defensare, stamẽ tes, q contrariũ præsumens tanq̃ contumax & rebellis ecclesiæ haberetur. Ipse autẽ Dominus Io- nes directe incidit in dictũ errorem: q ipse expresse asserit, q Apostoli potuerunt habere in commu- ni bona immobilia sufficientia, & diuitias temporales, sicut habent monachi, quæ Fratres Prædica- tores & Minores secundum eorũ regulam & statũ habere nequaq̃ possunt. Et ita secundum ipsum paupertas Prædicatorum & Minorũ non fuit paupertas euangelica Apostolorum: q quidem fuit error condemnatus dictorũ Magistrorũ. Et ita manifeste incidit in errorem Magistrorum damnatum sub pœna rebellionis & cõtumaciæ ecclesiæ: licet non fuerit dãnatus sub pœna hæresis, sed hoc nõ excu- sat ipsum ab hæresi: q error ptinaciter defensus sub quacunq; pœna sit ab ecclesia dãnatus, p hæresi est habendus. Quinto incidit in hæresim, q errorẽ & hæresim Vigilantii dãnatã ptinaciter defendit.

Propter quæ & plura alia erronea in dicto libello cõtenta, quæ ad præsens causa breuitatis omit- tuntur: Ego secundũ formam iuris & canonicas sanctiones ab ipso, sicut ab hæretico, appellaui legi- time ad sacrosanctã matrem Romanam & vniuersalẽ ecclesiam & generale conciliũ, q in fide & mo- ribus præest papę, sicut superior: eo q papa quicunq, errare potest in fide & moribus, sicut plures Ro- mani pontifices exciderunt à fide. Vniuersalis autẽ ecclesia in fide & moribus errare non potest, cum sit articulus fidei, cui non potest subesse falsum: *Credo in vnam sanctã catholicam & apostolicã &c.* Con- ciliũ etiam generale rite & debite celebratũ, cum repræsentet vniuersalẽ ecclesiam, & vicem gerat v- niuersalis ecclesiæ, quæ errare non potest, ipsum quoq; similiter errare in fide & moribus minime po- test. Quod autẽ pro statu vitæ mortalis non potest errare in fide vel moribus, superius est quocunq; potenti in prædictis errare. Et ad ipsum sicut ad superiorẽ suum appellare licet & expedit. Et ad ipsũ diffinitio & determinatio dubiorũ in fide & moribus spectat vltimate de iure, quæ de humana salute sentire non potest, propter q prima quæstio mota de fide scil. de circumcisione fienda tempore Apo- stolorũ, fuit decisa & determinata p concilium generale Apostolorum & Seniorum auctoritate to- tius ecclesiæ, & non solũ auctoritate Petri, nec sola auctoritate Apostolorũ, quamuis essent pleni Spi- ritu sancto: sed auctoritate generalis concilii Apostolorum & Seniorum totius ecclesiæ auctoritate subfulta, & assensu vallata: sicut patet expresse *Act. 15. ca.* per totum. Super hoc omnia iura sunt ple- na, & clamant vbique.

Item prædictus Dominus Iohannes anno præcedenti in quodam sermone publico, quẽ fecit co- ram omnibus audire volentibus de victoria Regis Castellę contra Sarracenos: qui sermo incipit, *Iusti tulerunt spolia impiorum*, dixit & asseruit, & pluries replicauit, & etiã probare conatus est, q Deus po- tentia sua absoluta non posset saluare hominem sine Sacramento baptismi: & q Deus non posset de potentia sua absoluta facere, q res alio modo euenirent, quam eueniant: q quidem est hæreticum manifeste. Quoniam ex hoc sequitur, quod omnia, quæ fiunt, de necessitate absoluta eueniant. Ex quo tollitur liberum arbitriũ, meritum & demeritum perit humanũ, gratia euacuatur, & Dei libera præ- destinatio exsufflatur, & eius potentia annullatur, quæ omnia sunt hæretica manifeste. Itẽ hoc anno in Dominica de Aduentu, in quodã alio sermone publico coram omnibus audire volentibus: q ser- mo incipit, *Gaudete in Domino semper*, dixit & asseruit, q in Trinitate Filius non distinguitur à Patre, nec Spiritus sanctus distinguitur à Patre & Filio: q est hæreticum manifeste: quia hoc est aperte confunde- re personas diuinas, sicut Sabellius hæreticus confundebat, ideo manifeste incidit in hæresim Sabel- lii damnatam. Ex quibus & q̃pluribus aliis breuitatis causa omissis, ipse per sententiam generalis con- cilii latam *extra de hære. c. excommunicamus*, est excommunicatus & omni pontificali auctoritate pri- uatus & nudatus. Improbationes vero suorum errorũ & responsiones ad suas erroneas rationes ple- nius & diffusius continentur in Appellatione vltima per me facta, & in opusculis Magistrorum sa- cris suis ipsas edi is.

Fras

Finis quarundam literarum siue Epistolarum Fratris Michaelis de Casena olim Ministri Generalis Ordinis Diui & Seraphici Confessoris sancti Francisci. In quibus (sicut etiam in superiori Opere nonaginta dierum Guilhelmi de Ockam) plurima de gestis & factis dicti fratris Michaelis continentur: de quibus idem Guilhelmus de Ockam se locuturum in Dialogo suo sposponderat.

Iodoci Badii Ascensii ad Lectorem Epigramma.

Hac quoque Lectores, multo indagata labore
Offerimus vestro dogmata iudicio.
Scilicet auctori nihil hic subscribimus: at quæ
Scripserit, an bona sint, vestra erit inspicere.
Verum impressori debetis multa Iohanni
Trechsel, perspicua qui dedit arte premi.
Multa quoque egregio certum est debere Iohanni
Trittemio, cuius ducimur auspicio.

ACTIO

PETRI DE CVGNERIIS CONSILIARII REGII, ET PETRI BERTRANDI, CARDINALIS ROMANI, ET ARCHIEPISCOPI SENONENSIS EPISCOPIQUE HEDUENSIS,

Anno Domini 1329.

DE IVRISDICTIONE ECCLESIASTICA & Politica, coram PHILIPPO Rege Franciæ habita Anno Domini M CCCXXIX.

Libellus iste conflatus est & compositus per Dominum Petrum Bertrandi vtriusque Iuris Professorem, tunc Episcopum Eduensem, nunc vero Cardinalem: aduersus Dominum Petrum de Cugneriis super facto Prælatorum ecclesiæ Gallicanæ, Anno Domini Millesimo trecentesimo vicesimonono, die prima mensis Septembris. Dominus Philippus Dei gratia Francorum rex Christianissimus, filius quondam claræ memoriæ Domini Caroli Comitis Valesii, mandauit Prælatos & Barones regni Franciæ ad diem octabarum festi beati Andreæ proximo subsequentis Parisius conuenire per literas suas infra aram inclusas: quarum quidem literarum, Prælatis videlicet directarum, tenor sequitur & est talis.

PHilippus Dei gratia Francorum Rex dilecto & fideli nostro Episcopo Eduensi, Salutem & dilectionem. Quanto magis scientia diuina, diuinarumque scripturarum notitia, ac cæterarum virtutum magistra rerum experientia vigent in vobis, tanto plenius nostris, quantum ac qualiter omnes & singuli clerici & laici Regni tanquam membra simul in vno corpore viuentia sibi adinuicem tenentur compati, mutuumque præstare consilium & auxilium temporaliter & corporaliter, ad defensionem & custodiam vnitatis, & optata pacis mortalibus cunctis, & velra vnionis, contraria suis quique contentis iuribus pro viribus propulsanda. Cum igitur ad nostram deductum fuerit notitiam, quod vos gentesque & officiales viri asseritis per Balliuos & officiarios nostros, & per Barones aliquos regni nostri Franciæ, vobis ac subditis vestris: dictique Balliui & officiales nostri, ac Barones prædicti asserunt etiam per vos & officiales vestros, ac per curiarum vestrarum satellites & cursores, nobis & ipsis, nostrisque & eorum subditis quamplura fuisse retroactis temporibus illata, & in præsenti adhuc inferri, hinc inde grauamina insolitasque & indebitas nouitates, propter quæ illius vera vnitatis connexio, quæ inter vos & ipsos vigere debet, vt est dictum, sua quodammodo indissolubilitatis integritatem amisit. Quod si nobis, qui subditorum nostrorum, tam clericorum quam laicorum, concordiam & vnitatem diligimus, non est mirum. Et idcirco volentes super his de salubri remedio, quantum cum Dei adiutorio possumus, prouidere: Requirimus vos nihilominus tenore præsentium mandantes, quatenus ad diem octabarum festi sancti Andreæ proxime venturum Parisius personaliter

interſitis aduiſi ſuper grauaminibus & nouitatibus, quæ & quas per prædictas aſſeritis vobis fuiſſe illata & ... atas. Nos autem prædictis Balliuis & officialibus noſtris atque Baronibus damus per noſtras alias literas in mandatis, vt dicta die Pariſius ſimiliter interſint perſonaliter, aduiſi ſuper grauaminibus & nouitatibus, quas ſibi & ſubditis ſuis per vos & officiales veſtros aſſerunt fuiſſe illatas, vt ſuper his & ſingulis hinc inde illatis grauaminibus per nos & conſilium noſtrum de tam ſalubri poſſit remedio prouideri, quod inter vos & ipſos amoris vinculum incorruptibile & ſincera caritatis affectio indiſſolubilis futuris temporibus debeant obſeruari. Datum Pariſius, Prima die Septembris, Anno prædicto, die veneris 15. Decembris.

DIe vero ſuperius in dictis literis contentâ prælati Pariſius conuenerunt in palatio regali, & comparuerunt coram rege ibidem prælati adinuicem, videlicet Domini Bituricenſis, Aux tanus, Turonenſis, Rotomagenſis, Senonenſis archiepiſcopi: Beluacenſis, Cathalanenſis, La dunen s, Pariſienſis, Nouiomenſis, Carnotenſis, Conſtantienſis, Andegauenſis, Pictauenſis, Melden is, Cameracenſis, Sancti Flori, Briocenſis, Cabilionenſis, & Eduenſis Epiſcopi. Qua die, ip o Re e ſedente & conſiliariis ſuis, nec non aliquibus Baronibus ibidem aſſiſtentibus, & facta dignitati e- giæ reuerentia per prælatos, nobilis & diſcretus vir Dominus Petrus de Cugneriis Miles & conſiliarius dicti Domini noſtri Regis, in præſentia omnium & in publico locutus eſt pro Rege, facto themate ſuo: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari: & quæ ſunt Dei Deo.* Et proſecutus eſt iuxta illud thema materiam ſuam includendo ad duo. Primo quod regi debebatur reuerentia & ſubiectio. Secundo quod debebat eſſe ſpiritualium & temporalium diuiſio: vt ſpiritualia ad prælatos, & temporalia ad Regem & Barones pertinerent. Et hoc probauit per multas rationes facti & iuris, prout in reſponſionibus factis infra ſic per Senonenſem Electum & Epiſcopum Eduenſem plenius continetur. Et finaliter concluſit, quod prælati eſſent contenti ſpiritualibus, & in eis defenderet eos Rex. Quibus ſermonibus completis dixit verba, quæ ſequuntur in Gallico: quod intentio regis erat reintegrare temporale. Deinde propoſuit in Gallico articulos infra ſcriptos. Et poſtea tradidit in Gallico prælatis, licet fuerint tranſlati in Latino, & proponendo eos, probat contenta in eiſdem non pertinere ad prælatos, ſed ad Dominos temporales: & quod iniuſte procedebatur per prælatos ſuper eis. Et nihilominus propoſitione facta, dixit idem Dominus Petrus, quod prælati ſuper his deliberarent & conſolerent Domino Regi tanquam eius fideles. Sunt autem hi articuli & reſponſiones ſuper his factæ, nec non grauamina regi tradita per prælatos. Quorum quidem articulorum in Gallico traditorum, in Latino tamen tranſlatorum, tenor ſequitur & eſt talis.

HÆC SVNT GRAVAMINA ET VSVRPATIONES,

Quæ & quas prælati & aliæ perſonæ eccleſiaſticæ Regni Franciæ, vel eorum officiales & iudices pro ipſis fecerunt & faciunt in præiudicium iuriſdictionis temporalis Domini Regis & Baronum, & aliorum ſubditorum ſuorum Dominorum temporalium.

s. PRimo de iure communi cognitio cauſarum, quæ tangunt realitatem, ſiue ſint in poſſeſſione ſiue in proprietate, pertinet ad iuriſdictionem temporalem. Et officiales prælatorum impediendo iuriſdictionem temporalem nituntur ſibi attribuere cognitionem cauſarum realium ſpecialiter ſub poſſeſſione & ſuper omnibus interdictis.

2. Item quando laicus turbatur vel impeditur in poſſeſſione terræ ſuæ per aliquem clericum, & propter hoc impetrat adiornamentum à iudice ſeculari in caſu nouitatis vel alias: Officiales prælatorum impedientes iuriſdictionem temporalem faciunt moneri ad inſtantiam clerici iudicem ſecularem & partem, vt poſt adiornamentum ceſſent ſub pœna excommunicationis & certæ pecuniæ quantitatis.

3. Item cum cognitio perſonarum laicarum pertineat ad iudicem ſecularem, exceptis caſibus ſpiritualibus, Officiales prælatorum faciunt eos citari coram ſe ad inſtantiam partis. Et ſi dictæ perſonæ laicæ declinant iuriſdictionem dictorum officialium, vel Domini, quibus ſubiiciuntur, requirunt eas remitti coram eis tanquam coram Dominis vel iudicibus ſuis temporalibus, dicti officiales renuunt hoc facere, & compellunt per excommunicationem partes ad procedendum coram eis.

4. Item officiales prælatorum faciunt ſæpe moneri perſonas laicas ad inſtantiam clericorum dicentium ſe eſſe impeditos in rebus hæreditariis ſuis per laicos. Et ſi ipſi laici aſſerant realitatem, & ita ſit in veritate, & ſuper hoc petant remitti ad iudicem ſecularem, dicti officiales monent eos ſub pœna excõmunicationis & ſub magna pœna pecuniaria, ne propter hoc vadant corã iudice ſeculari.

5. Item officiales prælatorum nituntur habere cognitionem contractuum initorum in curia ſeculari per literas aut ſine literis, & per monitiones & excommunicationis ſententias nituntur excommunicationes facere talium contractuum ſuper obligatis.

6. Item

6. Item prælati faciunt consilia prouincialia, & synodalia statuta, in quibus plura faciunt & ordinant in grande præiudicium iurisdictionis temporalis, de qua non spectat eis quoquo modo cognoscere vel se intromittere.

7. Item prædicti officiales nituntur plures iuratos pro recipiendis obligationibus suis in contractibus, in illis iurisdictionibus atq; locis dominorum temporalium super venditionibus rerũ hæreditariarum, & aliis: & sic nituntur impedire iurisdictionem temporalem, cum extra sedem suam obligationem recipere non debeant vel contractus.

8. Item faciunt citari plures laicos ex officio suo super aliquibus, quæ sibi imponunt, maleficiis responsuros, de quibus impositis asserunt sibi cognitiooem pertinere. Et quando citati huiusmodi venientes ad diem sibi, vt præmittitur, assignatam negabant maleficia opposita contra eos, dicti officiales ipsos detinent captos, nec volunt eos recedere, licet in casibus eis impositis pertineat recredẽtia, & licet captio & detentio ad eosdem officiales minime pertineat, sed ad iudices seculares.

9. Item in casibus supradictis licet per inquestas & processus factos per officiales prædictos cõtra dictos laicos sic captos & detentos, iidem laici reperiantur puri & innocentes, & ab imposito sibi maleficio absoluantur: nihilominus dicti officiales nolunt eos expedire, donec pro scripturis processuum seu inquæsta prædictorum satisfactionem fecerint de magna pecuniæ quantitate: licet de iure in tali casu eis expensas restituere tenerentur.

10. Item memoria sit de loquendo super sententia excommunicationis, quæ datur per solam citationem, quotiens quis deficit.

11. Item loquendo super obligationibus *de nisi*, per quas quis excommunicatur incontinenti, si non soluat certa die, licet nequeat soluere die illa.

12. Item quandoq; aliqui, quiq; sint, excommunicantur virtute excõmunicationis curiæ prælatorum: & tales excommunicati non satisfacinnt de summis contentis in excommunicatione: incõtinenti reaggrauantur, & tunc iidem prælati vel eorum officiales faciunt moneri iudices seculares, quod sub pœna excommunicationis compellãt per captionem bonorum tales sic excommunicatos ad faciendum se absolui, & ad debitum persoluendum. Et vbi iudices seculares non obediunt monitioni huiusmodi, ipsi excommunicantur, nec possunt absolui, nisi satisfaciant de debito, pro quo personæ præfatæ excommunicatæ existunt.

13. Item si Balliui, Præpositi, vel Seruientes regii, aut alii subditi iudices seculares talibus monitionibus inclinauerint, nec aliqua bona penes excommunicatos prædictos inueniantur, oportet dictos officiarios regios ire cum expensis suis ad curiam prælatorum, & ibi iuramentum præstare, quod nulla bona inuenerunt penes excommunicatos: alioqnin incontinenti denunciantur excommunicari, & per sententiam excommunicationis compelluntur ad satisfaciendum de debito pro ipsis excommunicatis.

14. Item si duo laici sint processu in curia alicuius Domini tẽporalis super actione reali vel personali, & contingat quod altera partium diffugiendo appellet ad curiam alicuius prælati coram officiali suo, post magnos processus factos & litem contestatam, Officiales dictarum curiarum nituntur retinere cognitionem talium causarum tam in reali quam personali, & virtute monitionum & sentẽtiarum faciunt desistere Dominum temporalem à cognitione causæ post appellationem, quod nisi faciat, excommunicatur & trahitur ad emendam, ex quibus temporalis læditur iurisdictio, & amittit ressortum suum, quia nullus à curia prælatorum appellat ad curiam Regiam.

15. Item si quis laicus in villa Regis facit arrestari debitorem suum laicum per iustitiam secularem loci: si arrestatus appellat illos, qui arrestant eum rei faciunt arrestari, officiales volunt habere cognitionem talem. Et si aliquid attentetur super appellatione, ipsi nituntur exigere emendam à iustitia, sicut ab illo cui factum est arrestum. Et si gentes regiæ compellunt eos ad resistendum, ipsi excommunicant eos.

16. Item dicti prælati habent magnam multitudinem officialium, quos vocant Præpositos clericorum, qui quidem officiales faciunt communiter citationes viua voce contra quasq; personas per dominiũ regis & alibi sine cõmissione, licet in qualibet diœcesi esse non debebat, nisi sedes vna duntaxat, vbi cognoscatur de causis. Et ex hoc accidit pluries, quod multæ personæ sine causa coram eis citantur, ad finem quod rediman se de magna pecuniæ quantitate: quod est in magnum præiudicium regis subditorumque suorum, & iurisdictionis temporalis eorundem.

17. Item dicti præpositi clericorum sigillant domos clericorum in villis regis & aliorum dominorum temporalium in præiudicium iurisdictionis Domini regis: & aliorum secularium licet in domibus & aliis tresfondis regis vel aliorum secularium dicti prælati exercere aliquam iurisdictionem non possint.

18. Item dicti prælati vel eorum officiales sigillant bona mobilia clericorum coniugatorum & mercatorum, licet in talibus eorum cognitio pertineat ad iudicem vel curiam secularem.

19. Item compellunt personas laicas ad dandum assecuramentum clericis coram eis in curia ecclesiastica, maxime regis seruientes.

20. Item in iustitia & in dominio regis & subditorum faciunt gentes prælatorum inuentatoria de bonis laicorum decedentium.

21. Item ipsi cognoscunt de actionibus hypothecicis, quæ sunt reales, vel saltem mixtæ.

22. Item dicti prælati nituntur habere cognitionem personarum laicarũ commorantiũ in domibus

mibus Dei & leprosorum, villarum regiarum & subditorum suorum, vel extra villas: licet Domino regi vel eius subditis memoratis pertineat cognitio eorundem, & dant dicti prælati vel eorum officiales monitiones cum magnis pœnis pecuniarum & sententiæ excommunicationis, quod nullus trahat illas personas in alia curia quam sua.

23. Item ad finem. quod dicta curia ecclesiastica augmentetur, dicti prælati faciunt magnā multitudinem tonsurarum pueris ætate minoribus, quorum aliqui sunt seruorum filii, alii de illegitimo matrimonio procreati: ac hominibus coniugatis insufficientibus & illiteratis.

24. Item faciunt contagiari & cumpelli per suos præpositos clericorum mulieres viduas, & ... tuntur habere eorum cognitionem: nec non pupillorum, & sibi applicare bona eorum, quando moriuntur, sicut de maioribus ætate, quando decedunt ab intestato, quorum quidem cognitio spectat ad regem: quia tales personæ sunt cum bonis suis de gardia regis.

25. Item faciunt capi per dictos præpositos clericorum & in dominio regis & alibi iuris ... non seruato plures personas laicas, imponentes eis quod in aliquo casu commiserunt aliqu... tra fidem, & detinent eos in carceribus, licet eorum captio & detentio spectare debeat Domino Regi, donec tales personæ super illo casu imposito sint conuictæ.

26. Item exercent suas iurisdictiones currentes per villas regias & subditorum, licet extra sed. m suam non debeant iurisdictionem tenere.

27. Item quando isti prælati vel eorum officiales faciunt moneri præpositos, seruientes, & iustitiarios regis super aliquo faciendo per eos in suis monitionibus, magnam pecuniæ summam apponi applicantes prælatis, nisi fia: & compleatur, quod in monitionibus suis continetur · & cum hoc pœnam excommunicationis apponunt, & hoc est inceptum de nouo in præiudicium regis & subditorum suorum.

28. Item quādo prælati vel officiarii eorum prosequuntur aliquem laicum in curia sua ex officio, & in casu huiusmodi deficiunt sibi testes: ipsi faciunt plures personas laicas ad ferendum testimonium in illa causa coram se citari: siue sit Burgensis regius & alterius cuiuscunq; : & ipsis testibus noluntaliquid constituere pro expensis eorum. Et nisi veniant ad diem, ad quam citantur, excōmunicantur.

29. Item si aliquis malefactor capiatur per aliquem iustitiarium regiū laistus de furto suo: & ille, cui res est furata, veniat coram gentibus regiis, & probet rem huiusmodi furtiuam suam esse: & ideo expediatur eidem per gentes regias, si ex post facto dicant prælati vel eorum officiarii malefactorem esse clericum, ipsi faciunt compelli per monitiones & citationes suas prædictas gentes regias ad restituendum eis rem furtiuam prædictis: quod nisi fecerint, excommunicantur.

30. Item si contingat, quod gentes regiæ capiant aliquem malefactorem pro crimine certo per eū commisso, & idem malefactor dicat se clericum esse, licet nec tonsuram nec habitum deferat clericales, officiales prælatorum faciunt in continenti detinentes & capientes compelli per monitiones & sententias ad restituendum sibi prædictum malefactorem tanquam clericum suum.

31. Item si gentes regiæ vel alii iustitiarii seculares ceperint aliquem malefactorem latronē vel etiam homicidam, qui tonsuram deferat clericalem, eumq; restituant prælatis, idem malefactor satis cito postmodum expeditur, licet recognouerit crimen, etiā licet aliqui laici, qui cum eo fuerunt socii in maleficiis, propter hoc iustitiati fuerint, eumq; accusauerint de maleficio: & sic tales malefactores ad talia maleficia perpetranda facilius excitantur.

32. Item si quis dicat se expoliatum fuisse, officialis sibi dabit incontinenti monitionē contra spoliatorem, & virtute monitionis huiusmodi monebitur per aliquem de præpositis clericorum, quod restituat sibi contenta in monitione, aut q iuret, si spoliauit conquerentem de his, de qbus est conquestus, & si iurare renuerit coram præposito, ipse præpositus incontinenti monitionem sigillat & excommunicat illum, qui noluit iurare: nec poterit postea absolui, donec satisfecerit de contentis in monitione, de quibus conquerens se prius dixerat spoliatum.

33 Item si quis pro delicto suo detineatur in carcere alicuius iudicis secularis, licet captus fuerit in habitu laicali & sine tonsura, & q gesserit se antea per totam vitam tanq̃ laicus, pro eo solum quod aduocabit se pro clerico, quia meliorem expedientiam habebit à prælato & officiariis, quam per seculares, & delictum remanebit impunitū, dicti officiarii faciunt moneri iudicem secularē, vt ipso malefactorem restituat eis atq; reddat; alioquin cessabitur eis incontinēti per totam villā, vbi sic captus tenebitur malefactor: & pro vitandis periculis, quæ venire possunt occasione dicti cessus, oportet q iidem iudices reddant malefactorem in magnum præiudicium iurisdictionis regis & temporalis, ad quem cognitio posset venire in casu restotti.

34. Item quando aliquis malefactor redditur iudicibus ecclesiæ per iudices seculares tanquā clericus, amici ipsius malefactoris veniunt ad officiales prælatorum, & concordant cum eis: & sic dimittunt sine punitione ire: & sic peiora committunt quam ante, licet crimina essent notiora.

35. Item quam citius clerici coniugati, mercatores vel alii clerici cuiuscunq; ministerii existant, trahuntur in causam corā iudice seculari p aliquo delicto, ipsi clerici impetrant ab officialibus quādam monitionē, & adducunt secum quendam presbyterū, per quem faciunt moneri iudicē secularē sub pœna centū vel ducentarū marcharum argenti, & excōmmunicant ne curiam vel cognitionem de talibus teneant, & ne molestentur eos in corpore vel in bonis, & si Dominus iudex eos postea, cessatur ibidem incontinentià celebratione missarū, licet hoc pro facto suo fuarū mercaturarū existat.

3... Item dicti officiales concedunt citationes sine numero contra personas laicas in casu assecuramenti personaliter coram eis ad assecurandas personas taliter incognitas, & si cognitæ sint, in citatio-

ne continetur, quod ille, qui citarus est, moneatur sub magna pœna, ne illum, qui sic citari eum fecerat ipsum, pendente citatione trahat ad iudicem secularem.

37. Item cum quis excommunicatus est in aliquo loco, dicti officiales dant citationes personales super participibus, & faciunt citari totari totam patriam ad vnam vel duas leucas circunquaque, vel tales, qui nouerunt excommunicatum bene quadraginta, sexaginta, vel centum personæ purgaturæ se super participatione prædictorum. Ex quo sequitur, quod probi homines antiqui & senes redimunt se quilibet de duodecim denariis, vel de duobus solidis pro vitandis expensis & laboribus, & multæ vineæ & terræ dimittuntur incultæ, & plures boni homines loca propria dimiserunt.

38. Item dicti officiales imponunt pluribus personis famæ laudabilis & honestæ vitæ, quod sunt vsurarii, & oportet eos cum ipsis officiis concordare pro euitanda eorum infamia & labore.

39. Item dicti officiales faciunt citari aliquem bonum hominem coniugatum, & imponunt ei quod adulteratus est cum aliqua. Et similiter mulierem aliquam coniugatam imponendo sibi, quod adulterata est, in perpetuam infamiam ipsorum coniugum, & cum hoc extortionem pecuniarum recipiunt ab eisdem.

40. Item memoria sit de magna multitudine procuratorum, qui comedunt totum mundum virtute citationũ, recipiunt homines in gardia sua, & per villas tenent placita, & assisias suas, & auctoritate sua relaxant citationes propter pecunias, quas extorquent & recipiunt ob hoc ab eis citatis.

41. Item alia grauamina, quæ Capitula, Abbates, Priores, Hospitalarii, & aliæ personæ ecclesiasticæ regni Franciæ faciunt contra populũ: talia sunt, quia faciunt citati plures burgenses regis & alios in pluribus & diuersis locis per priuilegia, videl. Baiocenses, Nannetenses in Britannia, Lugduni, Matisconi, & alibi, specialiter Hospitalarii magis vtuntur istis cõmuniter, quam alii, ex quib. multum damnificantur populus, & grauabitur multipliciter in futurum, nisi remedium apponatur.

42. Item iudices ecclesiastici in quocunq; casu nituntur habere cognitionem iniuriarum, siue in verbis, siue in factis commissa sit iniuria: nec non vxorum clericorum, licet sint mercatrices, & eorum mariti similiter mercatores. Et si aliquando tales coniuges capiantur per iudices seculares, officiales faciunt cessum apponi in parochia illa, virtute Concilii Siluanectensis.

43 Item volunt habere cognitionem bonorum tam mobilium quam immobilium viduarum. Et si contingat, quod aliqua vidua mercatrix in villa regis per viã arrestũ laicam personam faciat conueniri coram iudice seculari, & iam sit processum, quod persona illa laica fuerit per sententiam iudicis secularis in peritis viduæ condemnata. Si veniat ad notitiam iudicis ecclesiastici, quod vidua illa in aliena curia suum conuenit debitorem, ipse iudex ecclesiasticus trahet ipsum ad emendam, & compellet eum emendare per monitiones & sententias, & hoc sæpe contingit.

44. Ita plures habitatores terræ dictorum prælatorum vocant se inuicem ad curiam officialium ex quadam appellatione volagia, & nituntur officiales de talibus appellationibus cognoscere in præiudicium iurisdictionis temporalis domini regis.

45. Item si quis in briga, vbi sanguinis effusio facta fuerit, capiatur per aliquam iustitiam secularem, puniendus. si laicus, vel restituendus iudicio ecclesiastico, si clericus existat. Si talis captus appellat ad curiam officialis, volũt dicti officiales de hoc cognitionẽ habere etiam de laico, sicut de clerico, & cum hoc nituntur exigere emendare à curia seculari, quæ prædictam fecit captionem, & si hæc permitterentur, nunquam malefactores punirentur, quia in continenti appellarent, & post appellationem statim fugerent.

46. Item si faciant citari plures ex officio, ipsi non admittuntur per procuratorem. Et si ad diem sibi assignatam accedunt, imponitur eis quod vsurarii, & nisi respondeant ad voluntatem promotorum detruduntur, licet sint puri laici, neque liberantur donec finantiam fecerint pro voluntate officialium, licet non sint vsurarii, & si qui sint vsurarii, officiales recipiunt ab eis emendas, & postea sicut prius permittuntur exercere vsuras, vt in eis solitas emendas exerceant.

47. Item capi faciunt per suos seruientes, clericos in quocunque tresfundo, absque hoc, quod iustitiam loci faciant appellari, & si per aliquos in hoc impediantur, ipsi compellunt eos per sententiam excommunicationis ab impedimento desistere.

48. Item quotiens iudices temporales capiunt aliquem, qui postea requiritur & redditur tanquam clericus iudici ecclesiastico sine difficultate quacunque: nihilominus dicti officiales faciunt ipsos iudices excommunicatos à canone nunciari.

49. Item faciunt prælati tonsuras hominibus 30. annorum & vltra, & etiam coniugatis aliquibus. quando veniunt ad eos metu intrusionis carceris & punitionis alicuius criminalis delicti, quod antea perpetrauit, & hoc pluries fuit factum.

50. Item si contingat, quod aliquis homo regis vel alterius cuiuscunque excommunicatus existat, & velit satisfacere, & facere se absolui, gentes prælatorum exigent ab eo emendam ad ipsorum arbitrium, vnde plures remanent in excommunicatione.

51. Item postquam propter debatum duarum personarum ad inuicem contendentium super possessionem alicuius rei immobilis res contentiosa posita est in manu regis per aliquem seruientem regis, monent ipsum, ne perturbet alteram partium in possessione quod si fecerit, excommunicant eũ.

52. Item dicti prælati decanique & capellani & aliæ gentes ecclesiasticæ tot & tantos labores dant officiariis regis ratione iurisdictionis regiæ, sicut prædictis, vsurpatæ, quod plures officiarii regii, expenderunt de suo pro iuribus regis obseruandis, & per vexationes & labores faciunt eis expendere quicquid habent.

Item si aliquis iustitiarius laicus pro certa & iusta causa ad requestam partis apponat m...
53. Item si aliquis iustitiarius laicus pro certa & iusta causa ad requestam par is apponat... ei
num suam in rebus hæreditariis clericorum iudices ecclesiæ & eorum ministri faciunt m... ei
num suam in rebus hæreditariis clericorum iudices ecclesiæ & eorum ministri faciunt moni... ei
in scriptis contra dictum iustitiarium sub pœna excommunicationis, & sub pœna pecuniaria, vt ... per-
num suam leuet & amoueat: & iniungit eidem vt alteram partem de prædictis rebus gaudere per-
mittat, alias ipsum denunciat excommunicatum, à qua sententia absolui non potest, nisi redimat se
ad officialis arbitrium in præiudicium ressorti Domini nostri Regis.

54. Item iudices ecclesiastici quã citius audiunt, quod aliquis diues decessit, vel cogitant quod cito debet decedere, ipsi mittunt literas clausas capellano suo, quod nullatenus audeat inhumare ipsum, licet fecerit testamentum, & ecclesiastica sacramenta receperit, & postmodum cum amici defuncti ad eos accedunt, ad eos scitari, propter quæ faciunt hoc, dicti officiales asserunt, quod d...us defunctus fuit vsurarius, vel quod mandata ecclesiæ non seruauit. Et tam diu faciunt corpus super terram teneri, quod oportet amicos redimere de magna quantitate pecuniæ: & per talem mod...m magnas pecunias habuerunt.

55. Item si in aliquo cimiterio fiat effusio sanguinis violenta, propter quam ponatur interdictum, ipsi prælati faciunt impositionem fieri decem librarum super omnibus parrochianis pro salario suo reconciliationis cimiterii memorati, licet aliqui parrochianorum à sua iurisdictione sint exempti, etiam licet illi tantum habeant vel plus de bonis illius, qui talem violentiam commisit.

56. Item aliqui capellani dicunt se habere priuilegia Apostolica, quorum virtute sibi constituunt iudices, quos volunt, & aliquotiens de suo proprio collegio. Et sic iudices in suis caus... eri... stunt, quod de iure non possunt. Vnde contingit, quod post magnos processus & expensas f... aliqua magna inquesta sæpius super realitate, quam aliis, ad eorum notitiam per consiliarios vel procuratores suos peruenit, quod ipsi debent in causa succumbere, in continenti reuocant suos iudices memoratos, & sic sunt subditi regis damnificati, nec possunt ius habere ab ipsis.

57. Item si laicus vocat clericum in causa hæreditaria coram iudice seculari, ipsi iudices ecclesiastici faciunt cessare processus sibi cognitionem attribuentes. Et cum hoc pro impetratione talium adiornatorum trahunt laicos ad emendam.

58. Item cognitionem clericorum coniugatorum mercatorum, qui sunt manu operarii, quorum cognitio pertinet ad iudices seculares, specialiter super facto mercaturarum suarum, attribuere sibi nituntur ecclesiastici iudices.

59. Item pluries posuerunt interdictum in pluribus villis, castris regis, & diuinum officium cessare fecerunt contra priuilegia, quæ habuit dominus noster Rex à pluribus summis Pontificibus.

60. Item pro custodia temporalitatis suæ faciunt clericos suos Balliuos & seruientes suos & sic quando ipsi delinquunt, non possunt puniri, sicut decet, propter quod iustitiis non seruatur.

61. Item iudices ecclesiastici habent procuratores, qui si teneant aliquem excommunicatum, siue iusta sit sententia, siue non, ipsi faciunt monitiones fieri, quod nullus operetur vel faciat negocium qualecunque ei, qui in tali statu consistit, propter quod terræ & vineæ sæpe remanent incultæ in præiudicium communitatis populi & regis.

62. Item promotores prædicti faciunt fieri citationes, per quas citari faciunt 20. 30. 40. personas, vel amplius, in citatione imponentes eis, quod participarunt cum talibus interdictis: & de vno capiunt 10. & de altero 20. solidos, secundum quod possunt, vnde communis populus est multum oppressus & grauatus.

63. Item iudices ecclesiastici faciunt iurare omnes aduocatos curiarum suarum, quod nullus litigabit sine eorum licentia contra eos, propter quod ius pauperum multotiens perit, & causæ Regu... retardantur: quia proprii pensionarii regis non sunt admissi ad ipsorum consilium accedere, nisi de ipsorum iudicum licentia speciali.

64. Item volunt inuentaria facere de bonis illorum, qui ab intestato decedunt: voluntque bonorum tam mobilium quam immobilium possessionem habere, & ipsa per manus eorum distribui hæredibus, vel illis quibus volunt conferre.

65. Item testamenta quoque volunt per manus suas executioni tradere: inuentaria facere bonorum defunctorum, eademque seruare & hæredibus distribuere, & habent officiales, qui super his exequendis duntaxat deputati existunt.

66. Item quod aliquando testamentis coram tabellionibus factis nolunt adhibere fidem, nisi prius per ipsos officiales fuerint approbata.

His auditis dixerunt prælati, quod super his volebant deliberare, & fuit assignata dies veneris sequens, qua die respondit pro prælatis dictus Dominus Electus Senonens. & proposuit infra scripta apud Vicenas, vbi Rex tenuit dictam diem, dicens sic videlicet. Quia dominus Petrus de Cugnerii pridie proponens contra ecclesiam Gallicanam, cepit thema suum, quod scribitur Matthæi vigesimo tertio, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo.* In quibus verbis dicebat notari duo. Primo prælatorum ad regis obedientiam, reuerentiam & subiectionem. Secundo iurisdictionis temporal... & spiritualis diuisionem. Et primum probabat per illud, quod scribitur 1. Pet. 2. *Subiecti estote omni creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis in vindictam malorum, laudem vero bonorum.* Secundum vero probabat per multa, quæ Christus dixit Lucæ 22. cum diceret

terent Apostoli: *ecce gladii duo. hic* dixit Deus, *sufficit*: per duos gladios intelligens, duas iurisdictiones. Item pro eo quod Christus pro se & Petro voluit soluere tributum *Matt. 10. 7.* ad dandum exemplum, quomodo ecclesiasticæ personæ tenebantur soluere & reddere potestati temporali temporalia. Et hoc confirmabatur per hoc, quod scribitur *11 q. 1. c. si tributum: & c. magnũ.* Item quia hoc cauetur lege humana, cum dicitur: *magna duo dona collata sunt, sacerdotium & imperiũ. Sacerdotium, vt diuinis: imperium, vt humanis praesset,* in corpore autenticorum, *quomodo oportet ipsum & clericos ad ordines perduci in principio collationis prima.* Ex quibus concludebat, quod cum istæ iurisdictiones sint distinctæ à Deo & vna sit reddita seu credita ecclesiæ, & aliis dominis temporalibus, quod nullomodo ecclesia debeat se intromittere de iurisdictione temporali, cum scriptum sit Prou. 22. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.* Et bene signanter dicit, *antiquos*, quia consuetudines, si quæ essent ad oppositum introductæ, non valerent: quinimo essent potius corruptelæ. Nec præscriptio potest habere locum: cum ius fisci sit impræscriptibile: nec rex etiam possct à se tale ius abdicare, sicut probat per multa capitula, quę sunt *10. di.* Quare cum rex in sua coronatione iurasset iura regni non alienare: & alienata ad se reuocare, si per ecclesiam aut per quemcunque alium erant vsurpata: tenebatur rex per iuramentum ad se illa reuocare.

In speciali tradidit multos articulos: in quibus, vt dicebat, vsurpauerat ecclesia iurisdictionem temporalẽ. Vt ergo respondeam præmissis secundum concordantiã vocalem & realẽ, accipio quod scriptum est, *1. Pet. 2.* protestatione præmissa, ꝙ quicquid dicturus sum, volo dicere, nõ ad finem subeundi quodcunq; iudiciũ, sed solum ad domini regis & aliorum assistentiũ conscientiã informandã. Accipio ergo thema tale: *Deũ timete, regẽ honorificate*, 1. Pet. 2. In quibus verbis B. Petrus duo nobis ostendit, primo, quõ Deo debetur timor filialis & obedientia propter celsitudinem & imperium suæ maiestatis, *Deum timete*, secundo, quomodo debetur regi honor specialis & reuerentia propter magnitudinem & fastigium suæ dignitatis; *Regem honorificate.* In Gallico: Premiemerunt quæ nous debuons à Dieu doubtanze & tremour & amour pour sa grand' puiszanze & haulte maieste, *Deum timete.* Secondement que nous debunos auroy reuerenze & houneur pour sa grand' excellenze & haulte dignite, *Regem honorificate.* Et signanter præmittit Apostolus, quod primo debetur timor, secundo regi honor: quia Deo principaliter debetur timor, quia si contraria Deo iubeat rex vel alius, contempto rege, obediendum est Deo, Act. 5. *Obediendum est Deo magis quam hominibus.* Et 2. Macha. 7. *Non obedio præcepto regis, sed præcepto legis.* Et rationem huius reddit beatus Augustin. Et est in Gloss. ad Roman. Et ponitur 11. quæst. 1 *Qui resistit potestati superiori, voluntati & ordinationi Dei resistit. Sed quid si iubeat illud, quod non potes vel debes facere? hoc sane contemne minorem potestatem, timendo maiorem, ipsos humanarum rerum gradus addiscere. Sed aliquid iussit procurator, nunquam faciendum est, si contra proconsulem iubeat. si autem aliquid ipse proconsul iubeat & aliud imperator, & aliud Deus, contempto illo obtemperandum est Deo, maior enim potestas Deus est. Ille enim carcerem, iste gehennam minatur. Ille corpus occidere potest, iste corpus & animam mittere in gehennam ignis*, merito igitur præmittitur, *Deum timete*, propter hoc dicitur Ecclesiastic. vlti. *Deum time & mandata eius obserua*, hoc est omnis homo. Et videtur mihi, quod quis perpenditur Deum timere ex tribus: sci. ex grata munerum & donorum largitione, ex prouida seruitorum suorum honoratione, & ex integra rerum & bonorum redditione. In Gallico: Quant il' sert deuotement, & loy doune largement: quant il le hounoure saigement, & deuement: quant il luy rend le sien entierement, quia econtra qui ne le veult seruir, oy ne luy deigne obeir, oy veult le sien retenir, signum est quod non timet. Dico primo, &c Et propter hoc Imperator Iustinianus dicit, quod *licet pene nihil immensum sit bonum: tamen principem immensa dare ecclesia bonum est. Quid enim tenetur imperator, vt meliora det, cui plura dedit Deus habere, & multum donum esse, & facile dare, & maxime sanctissimis ecclesiis, in quibus optima mensura est dominicarum rerum immensitas.* Et Gregorius Alberto patricio Gallorum, *extra de donat. capitul. 1.* dicit si hanc sibi quodammodo nobilitas legem imponit, vt debere se quod sponte tribuit æstimet, & nisi in suis beneficiis creuerit, nihil se præstitisse putet, vnde Abel, qui de melioribus offerebat Domino, benedictus est à Deo, sicut patet Genes. 4. Vnde & réges quantum plurimum offerebant Deo: tantum fuerunt ab eo & spiritualiter & temporaliter benedicti, sicut patet de Iosue, Dauid & Salomone & aliis per totum librum Regum. Et ideo Numeri 18. scribitur: *in donaria Dei separabitis optima*, & primo Paralipom. vltim. dicebat Dauid: *lætus obtuli vniuersa hæc: & populum tuum vidi cum ingenti donatio offerre tibi donaria.* Nec mirum, quia, sicut ipse dicit ibidem; *tua sunt Deus omnia, quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Et ideo videtur mihi, quod quia inter cæteros reges, Franciæ reges plura dederunt Deo & ecclesiæ, & etiam Barones regni: idcirco fuerunt super omnes felices, & quanta plura dederunt, tanto plura dedit eis Deus, sicut patuit de Clodoueo, Carolo, sancto Ludouico, & aliis. Quanto enim aliquis plura dat Deo, tanto Deus plura sibi dat. Cum ipsemet promisit, *date & dabitur vobis*, Luc. 6. Vnde donum, quod princeps facit ecclesiæ, est donum, quod redditur cum maximo incremento, & tempore belli & tempore pacis. Tempore belli, quia victoria belli non aliunde quam à Deo sibi præstatur. Vnde 1. Machab. 4. c. *Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est.* & Exod. 17. dicitur, quia cum Moyses eleuaret manum ad populum, vincebat Israel: sed si remittebat superabatur. Et 2. Machab. vlti. Iudas habiturus magnam victoriam de aduersis vidit Amon & Ieremiam sacerdotes orantes pro populo & vniuersa ciuitate, *&c.*

Tempore etiã pacis, quia & vita regis & filiorũ ac prosperitas, pax & obediẽtia ꝑ orationẽ ecclesię conseruatur in regno, vnde Salomon quamdiu fuit intentus operi domus Dei, tãdiu pacem habuit.

Vnde

Vnde Prouerb. 16. *Complacuerunt Deo via hominu: inimicos quoque eius conuertit ad pacem*, vnde 1 Esdr. 6. cap. dicitur de Sacerdotibus: *Offerant oblationes Deo cæli, & orent pro vita Regis & filiorum eius.* Bene ergo dicitur esse hoc donum fauorabile & irreuocabile, propter quod victoria tribuitur, vita conceditur, & pax & securitas conseruatur, seruire ergo sibi & dare liberaliter, est primum signum timoris & amoris, Ecclesiast. 2. *Qui timetis Dominum, credite illi & non euacuabitur merces vestra.*

Dico secundo, &c. Scitis quod inter præcepta Domini, primum præceptum secundæ tabulæ est honorare patrem, quod præceptum sicut pulchre dicit Apostolus ad *ad Heb. 11.* est non solum de patre carnali, imo potius de patre spirituali: quia sicut spiritualia sunt potiora quibuscunque carnalibus seu temporalibus: ita tenetur tantum, vel plus filius spiritualis ad honorandum patrem spiritualem, sicut patrem carnalem. Patres autem spirituales prælati sunt, vnde 4. Reg. 6. Israel Elisæum vocabat patrem dicens: *nunquam pœniteas patri mi.* Et propter hoc Luc. decim. dicebat Saluator Apostolis, quorum successores sunt episcopi, *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et primæ ad Thessalon. 4. *Qui vos spernit, non hominis spernit, sed Deum.* Et ideo ille Iustinianus Imperator alibi dicit: *sicut nos habemus magnam sollicitudinem circa Dei vera dogmata & sacerdotum honestatem quam illa obtinentibus credemus, quia per maxima dona nobis dona dabuntur à Deo, & ea quæ sunt firma habebimus, & ea quæ nondum hactenus aduenerunt acquirimus.* Et beatus Hieronymus in Registro scribens cuidam imperatori dixit sic, & habetur in decret. 11. quæst. 1. Sacerdotibus: *non indignetur Imperator sacerdotibus super excellenti consideratione propter eum, cuius sunt serui in eis dominetur, sic vt debitam reuerentiam impendat: quia illi aliquando in diuinis eloquiis Dii, aliquando Angeli nominantur. Exod 22. Diis non detrahetis.* Et Malach. 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, angelus enim Domini exercituum est.* Et subdit: *quid mirum si nostra pietas illos dignetur honorare, quibus Deus in suo eloquio honorem tribuens, angelos & Deos appellat?* Vnde & ibidē refert de Constantino Imperatore, quod cum sibi oblatæ accusationes contra episcopos fuissent, libellos quidem accusationis recepit, & eosdem, quod accusari fuerant, episcopos conuocans in eorum conspectu libellos, quos acceperat, incendit dicens: *Ite & inter vos causas dispensite vestras: quia non dignum est, vt nos iudicemus Deos, quia scriptum est, Deus stetit in Synagoga Deorum: in medio autem Deos diiudicat.* Et subdunt in eodem capitulo, quod pagani, *qui Deos ligneos colebant & lapideos tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid igitur mirum, si Christianus imperator veri Dei sacerdotes honoret?* quasi dicat, non est mirum, sed debitum. Et ratio est, quia sicut dominus Petrus pridie dicebat & bene, in hoc duæ sunt potestates, sacerdotium & regnum, spiritualis & temporalis: quia inter se differunt sicut Sol & Luna, sicut cœlum & terra, sicut aurum & plumbum. Et ideo si illi, qui præest potestati minori, est à subditis honor impendendus: multofortius illi, qui præest in potestate maiori, est à quibuscunque sibi subditis honor debitus impendendus, sicut expresse dicit *cap. solita, de maior. & obed.* vbi expresse respondetur auctoritati, quam dominus Petrus allegabat pro se, videlicet *subiecti estote omni potestati, propter Deum*, & ibi loquitur de subiectione, quæ est propter virtutis meritum, non propter necessitatis debitum. Si enim loqueretur de subiectione, quæ est propter necessitatis debitum: sequeretur, quod quilibet episcopus deberet esse subiectus pauperiori vetulæ, quæ sit Parisiis, cum textus dicat; *Subditi estote omni creaturæ humanæ*, dicta autem vetula est humana creatura. De dignitate episcopali dicit Ambrosius in Pastorali suo: *sicut honor & sublimitas episcopalis nullis poterit adequari comparabilibus: si regum fulgori compares, quasi plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum videas regum colla, & principum subiunctis genibus sacerdotum, & deosculata eorum dextra orationibus eorundem se credere communiri.* Et quia reges Franciæ præ cęteris regibus istum honorem prælaris impenderunt: idcirco præ cæteris regibus prosperati fuerunt, quia Ecclesiast 4. dicitur: *Qui honorat patrem suum, iocundabitur in filiis.* Et sequitur ibidem, *qui honorat patrem suum, viuet vita longiore.* Istud est ergo signum timoris Dei. Et ideo dicitur Ecclesiastic. quart. *Qui timet Deum, honorat parentes.*

Dico tertio, quod aliquis dicitur timere Deum ex integra rerum & bonorum redditione, qui enim non reddit alteri, quod suum est, sed conatur vsurpare, non timet Deum. Econtra autem qui reddit integraliter rem, dicitur diligere & timere, quia, sicut dicitur Eccles. 18. *Qui timet Deum, faciet bona.* Et Psalm. *A iudiciis enim tuis timui. Feci iudicium & iustitiam.* Sicut enim dicunt Iuristæ, & verum est, aliquid efficitur alicuius multis modis, aliquando ex successione, aliquando ex commutatione, aliquando ex præscriptione, aut alia acquisitione, iure aut consuetudine, & sic de aliis. Et quia dominus Petrus pridie per iurisdictionis distinctionem, scilicet temporalis & spiritualis, conabatur probare, quod habens iurisdictionem spiritualem non debebat habere temporalem: alioquin non esset distinctio, sed potius confusio iurisdictionum, idcirco volo probare oppositum, quod istæ iurisdictiones compatibiles sunt in eadem persona, & maxime in Ecclesiasticis, & hoc probo tam iure diuino & naturali, quā iure canonico & ciuili consuetudinario & etiam priuilegiato: tamen prius præmitto, quod formæ accidentales quædam sunt sic distinctæ, quod non sunt contrariæ, sed dispares siue disparatæ, sicut albedo & dulcedo, & aliæ formæ. Et aliæ sunt formæ, quæ sunt sic distinctæ, quod sunt contrariæ, nec sunt compatibiles in eodem subiecto, vnum enim contrarium expellit aliud, quia importat negationem alterius. Vnde contraria sunt, quæ a se inuicem maxime distant, & in eodem susceptibili vicissim insunt, non simul, sicut dicit Philosophus in *prædicamentis*. Sed illæ formæ, quæ sunt sic distinctæ, quod non sunt contrariæ, sci. disparatæ, sunt compatibiles in eodem subiecto, sicut quantitas & qualitas, quia distinguuntur genere generalissimo in eodem homine: sicut fortitudo & temperantia, quæ sunt species virtutis moralis, in eodem reperiuntur, sicut Logica & Gramma-

Grammatica, quæ sunt species in eodem intellectu. Non est ergo bonum argumentum: istæ formæ sunt distinctæ: ergo non sunt compatibiles in eodem subiecto, quia ergo iurisdictiones temporales & spirituales sic sunt tñ distinctæ, quod non sunt cõtrariæ, sed bene cõpatibiles, quod patet, quia vnum contrariũ nõ ordinatur ad aliud, imo corrumpit ipsum. Iurisdictio aũt spiritualis ordinatur ad tẽporalem, vel econtra, & melius: imo depẽdet ab ea, sicut claritas lunæ à claritate solis. Itẽ vna iurisdictio confortat & adiuuat aliã per quod patet, quod non habent contrarietatẽ, & per consequens nõ sequitur propter earum distinctionẽ, quin sint cõpatibiles in eadem persona, quod etiam patet de facto, quia in eadem persona Christi fuit vtraq; iurisdictio, nam *Domini est terra & ple. eius or. ter. & v. qui hab. in eo*, patet etiã ex alio: quia si non essent cõpatibiles, sequeretur quod nulla psona ecclesiastica posset habere iurisdictionẽ temporalẽ, nec castrum, nec villam, nec aliquid aliud, quod est valde absurdũ, vnde ex hoc sequitur, quod nulla persona ecclesiastica posset esse subdita regi: cum non possit sibi subesse rationẽ spiritualitatis, sed solum ratione temporalitatis, quod esset in magnã derogationem honoris regni, patet igitur, quod istæ iurisdictiones sunt compatibiles, non obstante earum distinctione ab inuicẽ. Et per hoc patet respõsio ad oĩa illa, per quæ dominus Petrus probat distinctionẽ istarũ iurisdictionũ.

His præmissis procedo ad probãdum, quod talis iurisdictio temporalis põt cadere in personam ecclesiasticã habentem iurisdictionẽ spiritualem. Probatio, quod iurisdictio temporalis põt cadere in personam ecclesiasticã. Primo de iure diuino, & primo ex Testam. Veteri. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod Deus post creationem mũdi & hominis, quasi vsq; ad tempus Noe, mundum per seipsum regere voluit ministerio angelorum, vnde & ipse contra Cain sententiã protulit *Gen. 4. c.* Noe autem qui obtulit holocaustũ Domino & ædificauit altare, sicut patet *Gen. 8. c.* quod ptinebat ad solos sacerdotes, habuit regimen omnium, qui erant in Archa Noe etiã in tẽporalibus. Melchisedech etiã, qui fuit sacerdos Dei altissimi, fuit etiã rex Salem, sicut patet *Gen. 14.* & vtramq; iurisdictionem habuit, dicit n. Magist. Historiar. Gen. 14. *Omnes primogenitos à Noe vsq; ad Aaron fuisse sacerdotes, qui in conuiuiis & oblationibus populo benedicebant, qui tantum habebant ius primogenitura: ex quo competebat eis regimen aliorũ.* Moyses etiam, de quo dicitur in Ps. *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius*, qui etiã Aaron & filios eius consecrauit in sacerdotes, totum populum Israel quantum ad temporalia iudicauit etiam in causis hæreditariis & mere realibus, sicut patet *Num. 27. c.* & in multis aliis locis. Textus etiam hoc dicit expresse *Deuteron. 18. c.* vbi dicitur sic: *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, & venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuit illo tempore, quære ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem: sequereque eorum sententiam, qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio & decreto iudicis, morietur homo ille.* Ecce quam manifeste dicit, quod ad sacerdotem pertinebat iudicare nõ solum inter lepram & leprã quantum ad cerimonialia & irregularitates legis, sc. inter sanguinem & sanguinẽ, quantum ad criminalia, & inter causam & causam quantum ad similia. Item hoc apparet de multis iudicibus in *lib. Iudic.* Samuel etiam, qui fuit propheta & sacerdos etiam, populum totum in temporalibus diutissime iudicauit: imo quando populus petiit regem, displicuit multum Domino, vnde dixit Samueli: *non te abiecerunt sed me, ne regnem super eos*, 1. Reg. 8. ca. imo ex tunc durantibus regibus in populo Dei, quamdiu reges vsi sunt consilio sacerdotum & Pontificum, bene fuit eis & regno, quando autem dimiserunt consilium sacerdotum & pontificum, regimen eorum factum est in dissipationem, & finaliter ducti sunt in captiuitatem, in qua captiuitate populus ex toto regebatur per sacerdotes & prophetas, sicut per Esdram & Neemiam. Nouissime vero opere Machabæorum regnum reductum est & regimen ad sacerdotes, & iidem fuerunt Reges seu Duces populi, habentes regimen tã in spiritualibus quam temporalibus, sicut legitur *1. & 2. Mach.* de Matthatia & filiis eius, videl. Iuda Machabæo, Ionata, Simone & Iohanne filio Simonis: qui in omnibus tam in spiritualibus, quam temporalibus præfuerunt populo Dei. Quinimo Ieremiæ, qui fuit de sacerdotibus, dictum est: *Constitui te super gentes & regna, vt euellas, disperdas, destruas & dissipes, ædifices & plantes*, Ieremiæ capitulo primo, quinimo etiam tempore Iudicum Eliachim & sacerdos in temporalibus iudicauit. Et tota lex vetus plena est istis.

Secundo [illegible] probo hoc ex Nouo Test. Christus n. non solum secundã diuinam naturam, secundum quam omnia ex nihilo creauit: & per cõsequens erat Dominus oĩm, imo etiã secundum humanã habuit vtramq; potestatẽ. Ipse n. fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, sicut dicitur in Ps. vt deducit Apost. *ad Heb.* qui habebat & in vestimento & in femore scriptum, *Rex regum & Dominus dominantium*, Apocal. 19. per vestimentum autem & femur intelligitur humanitas, quæ iungebatur diuinitati, sicut vestis vestito. Ipse etiam de seipso dicebat Matthæi vltimo. *Data est mihi potestas omnis in cælo & in terra.* Et ad Hebræos prim. dicitur, *quem constituit hæredem vniuersorum.* Et in Psalm. & deducit Apostolus ad Hebr. 2. *Minuisti eum pau. ab ang. g. & hon. cap. eum & constituisti eum super opera ma. tuar. Omnia sub. sub. pe. eius o. & bo. insuper & p. campi.* In eo autem, quod *omnia subiecit, nihil excludit nõ subiectũ ei*, sicut dicit Apost. *ibid.* Ex quo patet, quod quantũ ad naturam, in qua erat minor angelis, hoc est secundum humanam, omnia erant ei subdita, hoc etiam patet ad Philipp. 2. vbi dicit: *humiliauit semetipsum, propter quod exaltauit illum*, &c. Et sequitur: *vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum.* Ecce patet, quod secundum naturam, secundum quam humiliatus est, exaltatus est: quia sibi flectitur omne genu. Hoc etiam dicit beatus Petrus Actor. 10. cap. quod ipse *constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.* Et loquitur de natura, quam Deus suscitauit tertia die, sicut patet ibidem, tota etiam sacra Scriptura hoc clamat. Beatus Petrus etiam hanc potesta-

potestatem habuit, quem Christus suum constituit vicarium, & instituit. Qui etiam Acto. 5. Ananiam & Saphiram pro crimine furti & mendacii iudicialiter condemnauit. Paulus etiam conuictum fornicatorem iudicauit *1. ad Corinth. 5.* Quod autem Christus voluerit tale iudicium esse penes ecclesiam, videtur expresse dicere textus, Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus: vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si te audierit, lucratus es fratrem tuum, si te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos testes: vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: quos si non audierit, dic ecclesiæ, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis: quodcunque ligaueritis super terram, erit ligatum & in cœlis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis.* Ecce quam expresse vult, quod in omni re, in qua est peccatum vnius aduersus alterum, si ille qui delinquit monitus caritatiue non emendauerit, debet negocium ad iudicium ecclesiæ referri, quod si ecclesiam non audierit, debet vitari sicut ethnicus & publicanus: hoc est, sicut ab ecclesia excommunicatus, ita vt non communionem nec participationem cum eo habeat. Et quod ista fuerit intentio Christi, videtur multum probari per hoc, quod quasi assignando rationem huius subiungit immediate: *Amen dico vobis,* &c. Vnde hic *quicunq,* vniuersaliter distribuit, sicut hic *omnia,* vnde sicut Apostolus arguebat *ad Heb. 2.* & ponebatur supra in eo, quod *si subiecit sibi omnia, ei nihil dimisit non subiectum.* Et ita possum arguere: si quæcunque, quæ soluerit ecclesia, sint soluta: & quæcunque ligauerit, sint ligata; nihil est [...] quo ecclesia non possit soluere & ligare. Vel vt accipiam Logice: nihil est ligatum per ecclesiam non ligatum in cœlo, & tenet istud argumentum per quandam logicalem regulam, quod contraria per negationem postpositam æquipollent, omne autem & nihil, quicunque & nulla, sunt contra[...] sic *nihil non,* valet omne: & *nulla non,* valet quæcunque. Secundo probo hoc ex alio textu *Luc.* [...] quem dominus Petrus allegabat pro se, volo eum percutere de baculo suo, dicebat enim, & [...] hoc bene, quod per duos gladios intelligebantur duæ potestates, videlicet temporalis & spiritual[...], sed penes quos voluit esse istos duos gladios? certum est, quod penes Petrum & alios Apostolos. Petro autem successit dominus Papa. Apostolis autem succedunt alii episcopi, sicut discipuli, coram, vt apparet in Glossa *Luc. 10.* Ex quo arguo sic, per duos gladios intelliguntur prædictæ duæ potestates, sed Christus voluit esse illos duos penes ecclesiam, ergo & vtramque potestatem. Sed dices, quod Christus reprehendit Petrum, quia percussit gladio temporali amputando auriculam dicens ei, *Conuerte gladium tuum,* &c. Sed hoc non valet, Christus enim non dixit Petro, quod expelleret à se talem gladium: sed reponeret in vaginam penes se, seruandum tamen in vagina: vt daret intelligi, quod talis potestas, etsi sit penes eclesiam, tamen eius exercitium quantum ad causam sanguinis in noua lege vult esse in manu iudicis laicalis: sed forte secundum nutum & imperium sacerdotum. Tertio probo hoc ex intentione Pauli Apostoli *1. ad Corinth. 6.* vbi dicit, quod habens negocium seculare etiam aduersus alterum debet iudicari apud sanctos. Vnde fecit tale argumentum: *An nescitis quomodo sancti de hoc mundo iudicabunt, & si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis vt de minimis iudicetis,* quasi dicat, non nescitis quoniam angelos iudicatis: quantum ergo magis secularia? Et sequitur: *secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles in ecclesia illos constituite ad iudicandum.* Nec obstat quod subdit Apostolus ibidem; *ad verecundiam vestram dico,* quia illud refertur ad hoc, quod dicit *contemptibiles constituite,* vnde quasi ironice in hoc loquitur Apostolus, ac si diceret, quod citius deberet recurrere ad iudicium contemptibilium, qui sunt in ecclesia, quam ad iudicium aliorum qui sunt extra ecclesiam, ergo multo fortius deberet recurrere ad iudicium sapientum, qui sunt in ecclesia multi, vnde statim Apostolus, quam dixerat; *ad verecundiam vestram dico,* subiungit, *si non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem & fratrem suum,* quasi dicat, imo est. Patet ergo ex istis & multis aliis, quæ causa breuitatis omitto, quod vtraque potestas potest eadem in personam ecclesiasticam, & est persona ecclesiastica dictæ iurisdictionis capax. Nec obstat si dicatur, quod Petrus & alii Apostoli, imo etiam Christus parum vsi sunt ista potestate temporali, in eis enim fuit alia ratio, quam nunc sit in nobis, sicut enim probatur *12. quæst. 1. cap. futuram,* & in multis aliis c. Apostoli ob initio non recipiebant agros nec prædia, sed pretia eorũ, quæ tamen ecclesia valde rationabiliter recepit, etiam cum magno merito dantium & offerentium: sicut patet de Constantino & aliis. Et ratio diuersitatis tangitur in dicto cap. pro eo, quod Apostoli futuram ecclesiam in gentibus præuidebant non apud Iudæam remansuram, &c. consimiliter quia Christus & Apostoli ab initio totaliter erant nostræ saluti & conuersioni ac eruditioni intenti, parum circa cuiuscunque iurisdictionis exercitium insistebant, attendentes illud primæ ad Corinth. sext. *Omnia mihi licent, sed non expediunt omnia,* & illud Ecclesiastic. 8. *Omni negocio temporis est opportunitas.* Sed nunc per Dei gratiã totus populus Gallicanus colla Christianæ fidei submisit, merito igitur ecclesia insistit circa delictorum punitionem, & iustorum iudiciorũ redditionem. Erit enim opus iustitiæ pax, *Isa. 32. cap.* In istis enim iudiciis hoc solum attenditur, vt vita hominum corrigatur, &c. patet ergo nostra conclusio aliqualiter de iure diuino fundata.

Sed probo hoc de iure seu ratione naturali, primo sic, Ille ad iudicandum videtur aptior & conuenientior, qui est Deo proximior: cum propter Deus sit regula & director omnium iudiciorum, Prouerb. 8. *Per me legum conditores iusta decernunt.* Sed personæ ecclesiasticæ sunt Deo proximiores: cum sint electæ in populum peculiarem Deo, de quibus dicitur prim. Pet. 2. capit. *Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitus,* &c. ergo conueniens. quod ecclesia possit de talibus iudicare. Præterea nullus dubitat, quin cognitio de peccato ad personas ecclesiasticas pertineat, cum ergo talia non perpetrentur sine peccato alterius partis, patet quod ecclesia cognoscere potest. Item, cuius est iudicare de fine, eius est iudicare de ordinatis ad finem, quia ratio eorum,

quæ

quæ ordinantur ad finẽ, sumitur ex fine, cũ igitur corpus ordinatur ad animã, & temporalia ad spiritualia tanq̃ ad finẽ, ecclesia quæ habet iudicare de spiritualibus, põt etiam merito de temporalib. iudicare. Et hoc satis deducitur *ext. de iud. c. nouit.* Et cõfirmatur, quia accessorium sequitur naturã principalis, & hoc satis apparet exemplo, cum igitur istæ duæ iurisdictiones cõparentur duob. luminarib. Solis. & Lunæ: & tota claritas lunæ sit à sole & in sole formaliter & virtualiter, & nõ claritas solis à luna nec in luna, patet ꝙ iurisdictio spiritualis, quæ cõparatur soli, habet in se formaliter vel virtualiter iurisdictionẽ temporalem, quæ cõparatur claritati lunæ; & nõ econtra, multæ aliæ rationes possunt adduci, sed omitto causa breuitatis. Tertio probatur de iure ciuili, dicit n. lex ꝙ si iudex laicus fuerit suspectus: adiungatur ei episcopus ciuitatis: si aũt fuerit negligens, totum iudicium ad episc. refertur, sicut probatur *in corpore autem. cor. Vt diffe. iud. § si tamen coll. 9.* Præterea Theodosius Imperat. talem legem condidit: *Quicunq, litem habens siue petitor fuerit, siue ab initio litis vel decursis temporum curriculis, siue cum negocium peroratur, siue cum iã cœperit perimi sententia, si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiam si alia pars refragatur, ad episcoporũ iudicium cum sermone litigantium dirigatur.* Quam legem postea Carolus M. qui erat rex Franciæ, ita confirmauit: *Volumus atq, præcipimus vt omnes nostræ ditioni subiecti, tam Romani, quam Franci cæteriq, nobis subiecti vinculo legis videantur districti vel cõsuetudinario more connexi: hanc sententiam perpetua lege teneant, id est, vt quicunq, litem habens, &c.* vt supr. sicut recitatur *11. qu. 1. quicunq, & c. se.* Sed dices, quod ista lex est abrogata, vt videtur tangere Gloss. ibid. sed hoc non valet, quia licet ista lex nõ fuerit in corpore iuris redacta: tamen propter hoc nõ est abrogata, imo est priuilegium honorabile toti & omni ecclesiæ cõcessum, quod Imperator tollere non põt, nec alias ecclesiæ libertates, vt notatur. Secundum *Ego Ludouicus.* Item hoc priuilegium cõfirmatum est per ius canonicum *ext. de iudic. c. nouit,* secundum Innocent. & Ho. & etiam videtur esse confirmatum p ius ciuile *c. de sacro s. ec. l. priuilegia,* licet nõ sit ibi expresse nominatum, sed generaliter, vt ibi patet. De iure ergo ciuili, est clarum, ꝙ talis iurisdictio in personã ecclesiasticã cadit. Hoc etiã de iure canonico posset probari per infinita: quia *22. di. c. omnes Patriarchæ, 2. q. 5. c. si quis probatur, 11. q. 1. relatum, 25. di. ecce ext. de iud. nouit. de fo. compe.* licet & in multis aliis, imo intãtum procedunt iura canonica, quod quicunq; talem iurisdictionẽ habentem de consuetudine nititur impedire, sententiã excõmunicationis ipso facto incurrit, sicut probatur in *c. quoniã intelleximus. de immu. ec. li. 6.* Hoc etiã patet de cõsuetudine notoria & approbata, & tanto tempore obseruata, ꝙ memoria in cõtrarium nõ existit, & temporib. Regum Christianorum & sanctorũ. Talem aũt consuetudinem violare sacrilegium est *11. q. 1. t. s. & c. se.* Cõsuetudo aũt secundum iura dat iurisdictionẽ, maxime psonæ capaci, imo cõsuetudo de cuius cõtrario memoria nõ est, habetur loco cõstituti iuris inter oẽs psonas, & multo magis valet pro ecclesia *ext. de præscr. c. episc. in fin. li. 6.* Cum ergo ecclesia Gallicana cõsueuerit inter laicos cognoscere in actionib. psonalibus, & etiã in realib. alicuius ecclesiæ, patet ꝙ cõsuetudo potuit sibi dare illã iurisdictionẽ, ideo &c. sed dicebat dominus Petrus, ꝙ in hoc nõ poterat introduci cõsuetudo: quia in hoc nõ poteramus habere bonã fidem. Itẽ, istud ius dicitur impscriptibile: cũ sit ius fisci. Sed ista non valent, ecclesia n. Gallicana magis vendicat sibi ius istud cõsuetudine, q̃ ex præscriptione: quia cõsuetudo videtur introduci magis ex voluntate & electione populi recurrentis ad iudicium ecclesiasticũ potius, q̃ ad iudicium seculare & in fauorem eorum. Itẽ, multum cõfirmatur ad hoc ista consuetudo, quia fuit in contradictorio iudicio obtenta, frequẽter n. reclamantib. Baronibus, responsione prælatorum audita fuit per prædecessores vestros reges Franciæ cõsuetudo huiusmodi ecclesiæ firmata, & p ecclesiã pacifice obtenta, sed adhuc põt hoc sibi vendicare ex præscriptione, &c. Ad præscriptionẽ n. non requiruntur nisi tria, titulus, bona fides, & cõtinuitas temporis. Certum est aũt, ꝙ ecclesia iustum titulum habuit, sicut priuilegium cõcessum à Theodosio Imp. & confirmatũ à Carolo & mãdatum inuiolabiliter obseruari. Item habuit titulũ ex iure diuino, naturali & humano, sicut superius est expressum & allegatum, habuit etiam bonam fidẽ, cui noscuntur tot & tanti clari tituli suffragari, cõcurrit etiam continuitas tẽporis & tanti, ꝙ sufficit ad præscriptionẽ etiam cõtra fiscum. Nõ n. fuit continuitas solum centũ annorum, imo etiã sex centũ & vltra. Nec etiam est hoc verum, ꝙ istud ius sit impræscriptibile, maxime ab ecclesia, quę quantũ ad spiritualitatẽ non est subdita regi: imo nobilior sicut sol luna, aurũ plumbo, & cœlum terra. Certum est aũt, ꝙ æqualis vel maior bene põt præscribere ius æqualis vel inferioris, sicut vnus rex ius alterius, quare patet, ꝙ ecclesia hoc præscribere potuerit, etiã si esset ius fisci, ꝙ tñ non est. Vltimo probat istud ex priuilegio cõcesso, & per Carolũ regem M. Franciæ, vt dictum est prius, & p S. Ludouicum, & p Philippum auunculum vestrũ, & p Ludouicum & Philippũ consanguineos vestros Reges Franciæ, q̃ priuilegia habemus in promptu. Sed forte diceret, ꝙ ista nõ possunt stare: sc. quod ista iurisdictio cõpetat ecclesiæ de iure, de cõsuetudine & de priuilegio: quia ista non stant simul. Si n. cõpetit ex vno: nõ videtur cõpetere ex alio. Sed ad hoc põt dupliciter responderi, primo quod priuilegium vel cõsuetudo põt esse dupliciter, quoddam noui iuris editiuum; & istud non cõgruit cum aliis: aliud veteris iuris confirmatiuum seu declaratiuum; & istud bene potest cõcurrere. Et ista distinctio etiam locum posset habere in cõsuetudine. Et secundum hoc posset responderi, ꝙ licet ecclesiæ cõpetat hæc iurisdictio de iure: cõpetit etiam de consuetudine & priuilegio, non noui iuris editiuis, sed antiqui declaratiuis & confirmatiuis, vel potest aliter responderi, quod habilitas & capacitas huius iurisdictionis competit de iure, sed actus & executio de consuetudine & priuilegio. Sed forte ad hoc dicetur: quare hoc sibi vendicat ecclesia Gallicana: cum aliæ ecclesiæ sibi in aliis regionibus hoc minime vendicare noscantur? Ad quod potest faciliter respondere, si enim Reges Franciæ, quos Deus singularibus priuilegiis, gratiis, & honoribus præ cæte-

ris regibus insigninit & prosperati sunt, inter cæteros propter tria, sc. pr[illegible] magnam [illegible] & de-tionem ad Deum, item propter maximum honorem & reuerentiam ad ec[illegible]iam, [illegible] tiam prælibatam ad populũ sibi subdituũ, ecclesię plures libertates cõcesserunt vel conc[illegible] permiserunt, non est mirũ, imo tanta fuit ad ecclesiam eorum deuotio, quod eccleli[illegible] tanto[illegible] quiores tanto plurihus libertatib. gaudent, nec ex hoc minus habuerunt, sed plus, [illegible] manifestat: imo hoc redundat in magnam nobilitatem regni & regis. Audiui n. alias, quod quatuor vel quinq; sunt, quæ singulariter istud nobilitant benedictum regnum, primo fidei [illegible] ritas: quia nunquam legitur quod reges Franciæ, ex quo susceperunt fidem, vllo vnq̃ tempore a[illegible] aberrauerint, secundo sanguinis nobilitas: quia à Priamo rege Troianorum, & successiue à Car[illegible] & aliis regibus tam inclitis descenderunt, tertio pacis & concordiæ vnitas, quæ potissime vigent [illegible] gno Franciæ, quarto prælatorum solennitas, quinto Baronum & aliorum subditorum ad obe[illegible]n-dum voluntas. Si ergo prælati regni non haberent istud ius, sed tolleretur ab eis, iam perderet [illegible] & regnum vnam de dictis nobilitatib. siue conditionibus, per q̃ multum nobilitatur, sc. prælatorum [illegible] lennitatẽ, tunc n. non essent solemniores, sed pauperiores & inferiores omnib. aliis, cum in ho[illegible] con-sistat magna pars emolumentorum suorum. Concludo ergo tanq̃ probatum de iure diu no, nat[illegible] lique, canonico & ciuili, & consuetudine atq; priuilegio, quod ius cognoscendi de talibus tem[illegible]ra-libus ecclesiæ cõpetere potest, & cõpetit ecclesiæ Gallicanæ. Ex quibus reduco thema domini P[illegible] contra eum sic: suppono tamen primo tanquam clarum, qood ea quæ sunt oblata ecclesiæ & tam in dominium & proprietatem ecclesiæ conuersa Dei sunt imo & in tantũ quod dedicata & sanctificata dicuntur, vt satis apparet p totum librum Leuitici. Et satis etiam apparet per hoc q̃ scribitur *1. Reg.* [illegible] *c.* de panibus oblatis Deo, vnde dicitur ibi: *nõ habeo panes laicos ad manducandũ, sed tantum panem* [illegible] Vnde de illis panibus non licebat laicis eomedere, nisi in tempore necessitatis extremæ. Patet etiam istud clare *Dan. 5. c.* vbi legitur pro eo, quod cũ Balthasar rex & optimates & vxor eius biberunt in vasis aureis & argenteis, quæ Nabuchodonosor aportauerat de templo, quod est in Hierusalem, a[illegible] ruit manus scribentis in pariete, *manethecelphares*, quod est dictum, sicut apparet ibidem, qu[illegible] *numerat regnum suum & compleuerat quod appensus erat in statera & inuentus minus habens, & quod diuisum erat regnum suum & datum Medis & Persis.* Vnde eadem nocte interfectus est, & successit Darius Medus in regno, vnde facta est tunc translatio monarchiæ Assyriorum in Medos, patet ergo, quod quæ sunt ublata ecclesiæ Dei sunt & adeo dedicata Deo, quod non licet laicis eis vti, quod et si faciant habent ducere vindictam diuinam, sicut habuit Balthasar. His ergo suppositis arguo ex themate domini Petri: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* sed ista iurisdictio, quæ est, vt supra probaui, multipliciter in dominium & proprietatem ecclesiæ Gallicanæ conuersa, est iam Dei: ergo reddenda est sibi, vnde cuilibet violenti tollere deberet dicere, & quilibet prælatus bonus respondere, sicut respondit Ambrosius militibus Gothis missis ab imperatore. Respondit enim sic: *Si quod meum est, peteret imperator, non denegarem, quamuis omnia mea pauperum sint, sed quia quæ Dei sunt postulat, in quibus imperator potestatem non habet, potius volo vt me in carcerem mittat, & vitam mihi auferat, quam sibi concedam.* Vnde alludendo illi historiæ, quæ habetur 3. Regum 22. cap. de Naboth subiunxit: *Naboth sanctum virum possessorem vineæ suæ scimus interpellatum petitione regia, vt vineam suam daret. Cumque respondisset: non ego possum patrum meorum tradere hereditatem, & sic regem contristatum esse.* Et subdit: *Si ille non tradidit vineam suam, nos tradimus tibi ecclesiam Christi? Absit à me, vt tradam Christi hereditatem: non tradidit Naboth vineam, nec ego tradam eam quæ Christi est ecclesiam.* Et subdit optimum verbum: *templo Dei nihil possum decerpere nec tradere: cum istud custodiendum non tradendum acceperim. Deinde consulere me oportet imperatoris saluti: nec mihi expediret tradere nec illi accipere*, sicut illud legitur 23. quæstio. vltim. cap. *conuenior*. Non est ergo Dei solum iurisdictio spiritualis, sicut sopponebat dominus Petrus: sed etiam quæcunque iurisdictio, quæ ecclesiæ competit, siue de iure, siue de consuetudine, siue de priuilegio, iotantum nobis non expedit eam tradere, nec regi pro certo recipere, sed dicebat dominus Petrus, quod Christus ad dandum exemplum soluerat tributum, hoc enim est falsum, vnde, sicut apparet Gene. 47. terra sacerdotum fuit libera & immunis ab omni tributo & seruitute præstanda, & si dominus Petrus bene inspexisset testimonium *Matth. 17.* Christus non soluit tributum ad præstandandum exemplum: imo potius probauit, quod non tenebatur soluere, concludendo, *ergo liberi sunt filii*, &c. sed soluit propter scandalum vitandum, vnde dicitur in textu: *vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare*, &c. sed forte dicetur, quod nos, &c. exemplo Christi ad euitandum scandalum debemus soluere, sed hoc non valet, quia duplex est scandalum, pusillorum sci. & Pharisæorum, propter scandalum pusillorum, quod est ex ignorantia, non ex malitia, sunt aliqua euitanda ad tempus, donec fuerint instructi, sicut dicit Apostolus *ad Rom. 14. ca.* sed propter scandalum Pharisæorum, qui peccant ex certa malitia, non est aliquid omittendum, sicut ipse Christus ait Math. 16. dicentibus Apostolis sibi: *scis quod Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt?* & quid respondit? *Ecce sinite illos, cæci sunt & duces cæcorum*, quia tempore Christi fuisset scandalum pusillorum, & nunc esset scandalum Pharisæorum: ideo tunc fuit soluendum propter scandalum vitandum, sed modo non. Patet ergo quod tertium signum timoris Dei est ex integra bonorum redditione, vnde de habente talem timorem, per quem reddit Deo quicquid suum est. Dicitur autem Ecclesiastici decim. cap. *Semen honorum honorabitur, quod præterit mandata Domini*, &c. Et sic patet primum, scilicet quomodo debetur Deo timor filialis & obedientia propter celsitudinem & imperium suæ maiestatis, quia *Deum timete.*

Dico

Dico secundo, quod debetur regi honor specialis & reuerentia propter magnitudinem & fastigium dignitatis, quia sequitur in themate: *regem honorate*, & Ecc. 10. *in medio fratrum rector illorũ in honore.* Et videtur mihi ad præsens, quod est duplex honor: vnus verbalis, qui est adulatiuus & periculosus, de quo dicitur Matt. 7. *Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Alius est honor realis, qui est debitus & virtuosus, & de isto, non de primo, dicitur *regem honorate.* Et videtur mihi, quod ille de facto & realiter & virtuose honorificat regem, qui vult eum seruare illa, per quæ eius dominiũ diligitur, & eius potestas & excellentia non diminuitur, & eius fama custoditur ne perdatur, & eius conscientia non læditur, in Gallico: Par quoy sa seigneurie est aymee, sa puissanze nest appetissee, sa renoumee est gardee, sa conscienae nest pas blecee. Et econtra ille non honorificat regem, qui suadet sibi opposita istis quatuor. Dico ergo primo, quod ille honorificat regem facto, qui suadet sibi illud, propter quod eius dominium diligitur, princeps enim debet studere potius diligi quam timeri. Thesaurus enim nobilior, quem possit habere princeps, est habere corda subditorum, sicut dicit Seneca de clementia ad Neron. *Inexpugnabile munimentum amor ciuium: quid enim optabilius & pulchrius est quam viuere optantibus cunctis?* Modo videtur mihi, quod nulla res facit tantum diligi principem, quantum seruare & augere libertates eis consuetas, & non inducere nouitates, ideo cuilibet regeoti dicitur Prou. 22. quomodo dominus Petrus pro se allegabat: sed ego reduco contra eum: *non transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui*, nouitas enim parit discordiam, & ideo in rebus nouis cõstituendis euidens debet esse vtilitas, vel vrgens necessitas. Et ideo si princeps vult libertates per suos prædecessores concessas tollere, eius dominium non diligitur, sicut patet de Roboam *3. Reg. 11. ca.* Et apparet in *Cronicis*, ex hoc multa dominia & regna translata de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, modo certum est, quod prædecessores vestri Carolus M. sanctus Ludouicus, Philippus pulcher, Ludouicus & Philippus filii eius, & plures alii istam ecclesiæ libertatem cõfirmauerunt, & nosibi de modo aliqua, ergo consulere vel requirere, quod vos tollatis aliquid ecclesiæ, est consulere quod vos tollatis seu quod tollatur à vobis illud, propter quod dominium vestrũ diligitur. Et ideo nobis videtur consulere illud Matt. 2. c. *Memento operum Patrũ, qui fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnã & nomẽ in æternum.* Nota hic, quomodo rex Philippus, auus S. Ludouici, fouebat & nutriebat in regno suo S. Thomam Cantuariens. Archiepisc. qui pro libertatibus ecclesiæ defendendis fuerat de regno Angliæ bannitus, quanto ergo magis decet vos defendere prælatos vestros in libertatibus suis per prædecessores vestros confirmatas, quia sicut dicit Gregor. & habetur 25. q. 2. c. si e. *Si ea destruerem, quæ prædecessores & antecessores mei statuerunt, non essem constructor, sed euersor esse iuste comprobarer, testante veritatis voce, quæ ait: Omne regnum in se diuisum desolabitur: & omnis scientia & lex aduersum se diuisa destruetur*, & alibi dicit idem: *Nimis est asperum & præcipue bonis moribus inimicum, vt quempiam quacunque rationis excusatione, quæ bene sunt ordinata, rescindere & exemplo donare cæteros sua quandoque post constituta dissoluere.* Nota hic de castro dato sancto Remigio pro ecclesia Laudunensi per Clodoueum regem, quod postea Pipinus rex voluit habere facta recompensatione ecclesiæ, cui dormienti apparuit beatus Remigius, & eum super hoc grauiter increpauit dicens: *Melior te mihi dedit, & tu vis auferre*, & ideo eum percussit, qui in crastinum inuentus est totus denigratus. Et extunc reges Franciæ non fuerunt ausi in in illo castro iacere. Non honorificat ergo regem facto, qui consulit sibi, quod transgrediatur terminos antiquos, quos posuerunt patres sui: imo rex deberet eis dicere illud Iohan. octau. *ego honorifico Patrem meum*, seruando scilicet ecclesiæ libertates, sicut ipsi fecerunt & concesserunt, vos autem inhonorastis me optatum sibi consulendo, quia scribitur Ecclesiastic. tert. *Gloria hominis ex honore patris sui: & dedecus filii patris sine honore.*

Dico secundo, quod facto regem honorificat, qui suadet sibi illud, per quod sua potestas & excellentia non diminuitur, multum enim decet honorem suum augere potentia, & multum indecet eum diminuere, vnde Imperatores consueuerunt se vocare *Augustos*, quasi rem publicam augẽtes. Dicere autem, quod vos aut prædecessores vestri non potuistis hæc concedere ecclesiæ, videtur esse valde in diminutionem vestræ potentiæ & vestræ excellentię, vos autẽ præcarissime Domine, qui ita pingue ius habetis in regno Franciæ, quod non solum electionę, sed iure hæreditario possidetis & ad posteritatem transmittitis, quod non possitis istud concedere, videtur quamplurimũ vestræ potentiæ derogare, imo in tantũ, quod si esset verũ, quod absit, sequeretur prędecessores vestros in peccato continue fuisse, imo quod impium est dicere, B. Ludouicum, per quem tota Francia illustratur, non potuisse iuste canonizatum. Si enim, sicut proponens dicebat, iurauit non alienare, & alienata reuocare, & istud esse inseparabile à corona, sequitur quod deierasset, & per consequens mortaliter peccasset, & ita canonizari non potuisset, quod est nepharium dicere. Et si dicatur, quod potuit pœnitere cito, potest responderi, quod peccatum legitur, sed pœnitentia non inuenitur, sicut de Salomone, quinimo si esset verũ, quod dicit, sequeretur quod nihil possetis dare neq; Comitatum, neq; Castrum, neq; villam; & tamen pauci sunt, qui non libenter reciperent, non obstante iuramento fidelitatis, in quo vobis tenentur. Conseruet ergo & confirmet nobis vestra magnificentia Regalis, quod per tam inclitos progenitores vestros concessum est, alioquin honor vestræ excellentiæ minor seruaretur, vt dicatis illud ad Rom. 11. *ministrum meum honorificabo.*

Dico tertio, quod ille honorificat regem facto, qui ei suadet illud, per quod sua fama custoditur, nec perditur. Inter cætera n. de quibus debet quilibet curare, est fama post conscientiã, quia Prou. 22 scribitur: *melius est nomen bonũ, quam diuitiæ multæ. Super argentum n. & aurũ gratia bona.* Et B. August. dicit: *duo sunt tibi necessaria, cõscientia & fama, cõscientia propter Deũ, & fama propter proximũ.* Et ideo Ecc. 41 scribi-

scribitur: *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri magni & preciosi.* Istud autem nomen Dominus, qui vos vnxit oleo lætitiæ præ cunctis Principibus ve[illegible]is, vobis dedit in tam modico tempore, quod quasi miraculosum videtur. Et ideo summopere habetis curare, quod istud non permaneat, quia

——— *Non minor est virtus quam quærere parta tueri.*

vt nõ solum in vitam, sed etiam post mortẽ istud nomẽ p̃manear gloriosum, ne aliquid fiat p vos, p q̄ in tanto nomine macula inueniatur, ac de vobis dicatur illud Prou. 10. *Memoria iusti cũ laudibus* Attendat ergo Regia Celsitudo, si temporib. vestris libertas ecclesiastica tollatur, q̄ absit, vel in aliquo diminuatur: si in vestro glorioso nomine aliqua macula se ingereret, cum multi essent. q hoc in Cronicis redigerent. Vnde Christianissime Domine, si p huiusmodi, qui non sperabãt aliam vitam, nĩ p. pter famã, quę remanebat apud homines, adeo virtuose viuebant: quid nos Christiani, qui speramus vitam æternam & memoriã perpetuam, facere debemus? Aduertat etiam dominatio vestra, si posset esse denigratio nominis, cum reges Franciæ semper fuerunt Christianissimi Deo & ecclesiæ, & semp dederunt exemplũ aliis principibus dotandi & augendi ecclesias & libertates earum: si nunc, q̄ absit) qñ ecclesia est in magna persecutione in aliquib. locis, vos daretis exemplum reuocandi dona facta per prædecessores eorum ecclesiæ. Eadem n. ratione posset aliquis imperator, si quis esset, reuocare oĩa, quæ data fuerunt ecclesiæ per Constantinum Imp. & etiam alii reges data ecclesiæ p eos intregnis suis. Absit aũt, quod vos detis tale exemplum, qm̃ pro certo plus vellem mortuus esse, q̃ vobis cõsuluissem, quod super re tam perniciosa præbuissetis exemplum: specialiter cum prædecessores vestri reges Frãciæ, qui volentes tollere libertates se pro ecclesia opposuerunt defensores, hoc enim est regum officium, dicit Hieronym. super Ieremiã, & habetur *23. q. 5. c. Regum*, & quod dicit, habetur ibidẽ in c. princeps: *Cognoscant principes seculi Deo se debere esse reddituros rationem propter ecclesiam Christi, quam tuendam suscipiunt.* Et nota hic aliqua exempla in Chronicis, quomodo hoc seruauerunt reges Frãciæ, exemplo ergo eorum & vos seruetis & augeatis. Tunc autem de vobis dici poterit illud Eccle. 7. *Sapiens in populo hæreditabit honorem.* & Eccle. 3. *Sicut qui thesaurizat, ita qui honorificat matrem suam.* [illegible]ro quarto, quod ille honorificat regem facto, qui suadet sibi illud, propter quod conscientia sua nõ læditur. Super omnia enim Christianus debet quilibet aduertere, ne faciat illud, per quod conscientia sua lædatur, quoniam anima plus est quam esca, *Matth. 6.* Et certe credo firmiter, q̄ pro toto mundo nolletis aliquid facere scienter, de quo cõscientia vestra esset læsa, & merito, quanto n. Deus vos quasi miraculose ad regem vocauit, & vobis plures gratias fecit, tãto plus debetis & habetis cauere, ne eum offendatis, quia nõ dubitandum esset, quin contra vos acrius indignaret, sicut fecit cõtra Saul 1. Reg. 15. modo, Piẽcatissime, attendatis si vos in coronatione vestra iurastis ista, & non plura, scil. quod episcopis & ecclesiis & eis cõmissis canonicum priuilegium & debitam legem & iustitiam seruaretis & defensionẽ, & quantum possetis exhiberetis. Item, q̄ vestro arbitrio omnis populus Christianus verã pacem Dei & ecclesiæ suæ omni tẽpore seruauetitis. Item quod oẽs rapacitates & oẽs iniquitates omnib. gentib. interdicetis. Item q̄ in omnib. iudiciis æquitatẽ & misericordiã præcipietis. Itẽ q̄ de tota terra & iurisdictione vestra hæreticos ab ecclesia denotatos p virib. bona fide exterminari studebitis. Ista iurastis & nõ plura, salua reuerentia domini Petri, qui vos vnum aliud iurasse dicebat. Cum ergo sit priuilegiũ ecclesiæ canonicum & in corde canonis incorporatum *6. q. 1. quicunq; litẽ habens*: & literiã de cõsuetudine introductũ, quæ cõsuetudo est canonica, q̄ ecclesia possit cognoscere in multis casibus, cõtra quos sunt articuli positi, inter laicos, si istud nõ seruaretur ecclesiæ, sic posset in aliquo vestra cõscientia lædi. Itẽ si debetis pro posse facere, q̄ omnis populus Christianus verã pacem ecclesiæ Dei omni tẽpore seruet: multo fortius habetis hoc procurare de Baronib q̄ semper fuerunt vnum & idem cũ ecclesia, semper n. vbi fuit ecclesia in honore, ibi viguit Baronũ & Militũ strennitas, & quorũ officiũ est ecclesiã defensare, sicut officiũ ecclesiæ est p eis orare, & inde sacrificiũ p eis Deo offerre. Et ad hoc multũ conatus est B. Ludouicus suo tempore, quia cũ maiores Barones totius regni se confœderassent ad tollendã istam ecclesiæ libertatẽ, & ordinassent adhuc dare centesimã bonorum suorum, ipse nunq̃ eis adhæsit, sed potius eos ab istis cõpescuit. Et finaliter hanc libertatẽ ecclesiæ cõfirmauit. Nota hic, quõ Innocentius Papa illo tunc cõtra illos Barones processit, &c. Et bene audeo dicere, q̄ si inter prælatos & Barones esset dissensio, dubitarem quin cito populus vellet dominium vsurpare, sicut patuit de facto in multis locis. Et de facto quilibet nostrũ potuit videre, quia cum aliqui incitassent populum contra curiã ecclesiasticã in aliqua parte Campaniæ & Burgundiæ intantum q̄ inimicus populus, quasi in qualibet villa fecerat regẽ, qui portantes citationes verberari faciebant; & Papam qui absoluebat, & sic statim idem populus contra dominos temporales insurrexit, & idem eis faciebat quousq; p potestatem regis multi fuerunt suspensi, & scandalum illud fuit sedatum, hoc fuit tempore Ludouici regis vltimi. Et vere Nobiles non deberent conqueri de his, quæ habet ecclesia, qm̃ enim pauci sunt, qui non habeant fratres aut propinquos, qui viuunt de bonis ecclesiæ, qui diminuerent eis hæreditatem, paulatim redigerent ad nihilũ. Aduertant etiam Barones, quod pauci sunt, qui non sunt fideles ecclesiæ. Ecclesia autem vna est, Canticor. 6. *vna est columba mea*, sic nec absque periculo transgressionis possent suadere, quod tales ecclesiæ libertates tollerentur, vt ergo vestra cõscientia immaculata remaneat, placeat vestræ Celsitudini priuilegium istud iustum & canonicum confirmare, attentata, si quæ sint, per proclamationes vel alias reuocare, & matrem vestram ecclesiam Gallicanam in suis Franchisiis, libertatibus & consuetudinibus conseruare, vt per vos in omnib. honorificetur Deus, cui est honor & gloria in secula seculorum, amen, 1. Petr. 4. & ipse vos honorificet,

rifi-cet, qui dicit primo Reg 2.c. *Quicunque honorificabit me, glorificabo eum in gloria, in qua est verus honor*, qui nulli conceditur indigno: imo ad quem nullus admittitur, nisi dignus, sicut dicit B. August. quem honorem nobis & vobis concedat, qui est benedictus in secula seculorum amen. Et quia multi articuli proponebantur, quorum aliqui totā iurisdictionem eneruauerunt ecclesiasticam. Idcirco eos volumus defendere & tueri. cum præscriptum sit Eccl. 4. *vsque ad mortem certa pro iustitia & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Aliqui alii sunt, qui cōtinent solum abusum, quē nō credimus p gentes nostras fieri, & si fierent, nollemus aliqualiter tollerare easdem, & ideo propter honorem Dei principaliter, & propter exonerationē conscientiarū nostrarū, & propter regis reuerentiā populi profectū & pacem, oēs hic simul congregati disposuimus tale remedium apponere, quod abusus prædicti, si qui sint, cessabunt ad pacem populi & laudem Dei: cui est honor & gloria in secula seculorum, amen.

Altera autem die veneris immediate subsequenti, videl. die 29. Decemb. in palatio Regali Parisiis ad inuicem conuenerunt prælati: & rege ibidem more solito sedente, assistentibus sibi Consiliariis suis & Baronibus, reuerendus pater dominus Petrus Bertrandi diuina prouidentia Eduensis episc. locutus est in publico coram Rege, facto pro themate suo: *Ne indigneris Domine, si loquar*, Gen. 18 ca. q pro themate applicuit ad hoc, q propter regis magnificentiā, consilii sui prouidentiam, & loquentis insufficientiam, cum magnum negocium esset, loqui formidabat. Sed de regia benignitate confisus audaciam assumebat. Et quia fuerat sibi á dominis prælatis iniunctum. Deinde fecit thema suum tale: *Domine refugiū factus es nobis in præsens.* Et prosecutus est thema Regis magnificentiam cōmendando, vocationē suam ad regnum Frāciæ quasi mirabile declarādo, tertio quod debet esse pugil ecclesiæ ostendendo. Et ista probauit satis breuiter p auctoritates & rationes multas. Postmodū respondit ad ea, quæ proposita fuerunt p dictū dominum Petrum de Cugneriis in modū infrascriptum, & ad informandū conscientiā domini regis, & ad præstandū consiliū sup prædictis duntaxat, & non ad finē ordinandi iudicii seu respōsionis faciendæ, per q̄ sententia, ordinatio vel statutū aut quiuis alius processus sequi possent, vel ius aliud psonæ cuicunq; acquiri. Primo ad illud, q propositū est: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*, Matt. 22. & Marc. 3. p quæ verba proponebatur ad regē obediētia & subiectio, & spiritualiū & temporalium diuisio. Et primum membrū probatur per illud, q dicit 1 Pet. 2. c. *Subiecti estote omni creaturæ*, rursus p verba, quæ sunt in *c. solitæ, ext. de ma. & obe. & per c. nouit, ext. de iud. & c. de sacerdotib. 10. q. 1.* cū ibi notatis. Ad illud q dicitur de diuisione, probatur q temporalia debebant ptinere ad temporales, & spiritualia ad spirituales: tum quia Deus instituit duos gladios, vnde dicit: *Ecce duo gladii*, Luc. 22. item Christus censum soluit, vt denotaret q temporalib. reddenda sunt temporalia, *Matt. 17. & 12. & 11. q 1. si tributū: & c. magnū.* Præterea lege imperatoris cauetur ista diuisio, cū dicitur: *magna n. à Deo collata sunt dona, sacerdotiū & imperium, sacerdotiū vt diuinis, imperium vt humanis præesset*, in corpore autenticorū, *Quō. opor. epi. in prin. colla. 1.* & dicebatur, q isti erant termini, qui non debebant aliqualiter immutari, *Prou. 23. c. & ff. de termino mo. le. 1. & vlt.* Dicebatur etiā, quod talia iura regia rex non poterat à se abdicare, cum essent iuris sui regalis, & iurasset in coronatione sua iura regni non alienare, & alienata reuocare, & quod talia erant impræscriptibilia *10. di. c. quasi.* & aliis pluribus c. eiusdē di. cum ibi no. Ad prædictam respondetur sic, q iurisdictio causarum ciuilium, de quib. agitur, ptinet ad ecclesiā de iure diuino & humano. Et de iure diuino probatur à tēpore Adæ vsq; ad Christū p ea, quæ notantur p Innocent. *c. licet, ext. de fo. compe.* à tempore Christi citra, cōmissa tum Petro & successorib. *22. di. c. oēs Patriarchæ, Matt. 16.* & qualiter ecclesia in terris catholicorum principum istud ius obtinuerit & obtinet, probatur *2. q. 5. Si quis presbyter 11. q. 1. relatū 23. di. ecce.* Et istud ius confirmauerunt imperatores in corpore autenticorū, vt *ff. 3. 5. si causā col. 9. 23. q. vlt. c. hu & à quib.* dicit etiam canon, & quod B. Petrus præcipiebat oēs principes terræ & cæteros homines episcopis obedire *in c. oēs, ext. de ma. & obe. 16. di. duo sunt*, quare concluditur, quod non est faciēda diuisio, vt hæc ecclesiis auferantur, & si in tyrannorum regum terris status iste ecclesiæ fuerit læsus vel etiā violatus, in regno tū Franciæ benedicto vsq; ad hæc tempora extitit obseruatus *ext. de iudiciis c. nouit in parte decisa*, &c. Præterea leges Theodosii Imperat. & Caroli M. hanc iurisdictionem confirmarunt, *ext. de iudiciis c nonne all. 11. q. 1. quicunq, & c. fe. iurisdictio c.* expresse cauetur, quod idem Carolus rex Franciæ & imperator in Francia specialiter hoc ius cōstituit. Item de consuetudine à tanto tempore obtenta, quod in cōtrarium memoria hominum nō existit, horum iurisdictio pertinet ad ecclesiam Gallicanā omnium regum tempore Christianorum & sanctorū. Quis ergo videbit hanc consuetudinē violare sacrilegium est *11. q. 1. c. 1. & 2.* Item non miretur regalis dignitas, si in regno Franciæ nobiliore mundi hæc prærogatiua ecclesiis debeatur, in hoc n. sua potentia & nobilitas decoratur, in corpore autenticorū: *vt iudi. sine quoq, suffra. fiu. in prin. collat. 2.* Præterea dominus rex in coronatione sua iurauit ad sancta Dei euangelia priuilegium canonicum seruare ecclesiæ, omnes etiam Barones vel quasi sunt fideles ecclesiæ, & iurauerunt fidelitatē, sub qua fidelitate tenentur p iuramentum iura ista seruare ecclesiæ. Cum igitur omne iuramentum, q non tendit in interitum salutis æternæ, sit seruandum: istud, quod est in fauorē ecclesiarum præstitum, multo fortius est seruandum: *ext. de iuretiur. c si vero 22. q. 4. c. vlt.* Itē B. Ludouicus, Philippus Arragonens. Philippus pulcher, Ludouicus, Carolus M. & Philippus, priuilegia, consuetudines & libertates ecclesiæ confirmauerunt, & dominus Philippus pulcher seruare, quare, &c. & omnes isti in suis coronationib. iurauerunt, vt supra. Quis ergo poterit isti domino regi absq; damnatione propria contrarium suadere, maxime in istis concessis, declaratis & confirmatis ecclesiæ, cui donare immensitas est mensura, in autent. *de non alien. at. permut. rec. ec. 5 si nimis coll. 2.* Nec obstat. q dicitur, quod duo sunt gladii, &c. Et quod distinctum est sacerdotium ab imperio: quia verum est, quod

quod sunt duo gladii, istud dictum ecclesiæ, & verum est, quod ius & potestas istorum duorum gladiorum est penes ecclesiam; licet executio gladii materialis sit penes temporales vel seculares, & hoc est quod dicitur Matt. 26 cum dixit Dominus; *Conuerte gladiū tuum in locū suū*. Et quod dicitur, distinctum est sacerdotiū & imperium, verum est ex parte finis, & quantum ad executioné sanguinis. & nō ex parte principii seu subiecti, quia in eodé subiecto sunt & esse possunt, imo debent esse, vt superius est probatum. Ad illud quod dicitur, quod Christus soluit tributum: respondetur, quod non ideo, quod deberet soluere: quia certum est, quod filii regis non debebant, qualis ipse erat: sed propter scandalum hoc fecit, imo etiam nec clerici ad hoc tenerentur, *Esdra prim. & vlt. cap.* Vnde talia non sunt ad consequentiam trahenda, nec obstat de immutatione terminorum, quia dictum est, quod hæc allegatio sit pro ecclesia, cum ista ad ecclesiam pertineant, sicut dictum est. Nec obstat, quod Dominus rex non potest ista iura abdicare à se, maxime cum hoc iurauerit in coronatione sua, &c. Respondetur, quod imo potest totum abdicare, quia non abdicat à se, cum Deo & ecclesiæ dat, quia dictum est, *Domini est terra*. Tale enim dare nihil aliud est, nisi reddere Deo & ecclesiæ, quod suum est, quia sic sequeretur, quod donatio imperii ecclesiæ à Constantino non teneret, quod falsum est. Et hoc probatur 16. *dist. cap. Constantinus*. præterea imperator vel rex potest alienare res imperii. *ff. de lega. l. apud Iulianum* §. *vlt.* nec per hoc læditur imperium vel regnum, eo quod res redit ad statum suum pristinum *ff. de pactis l. vnus* §. *pact. 35. di. ab exord.* Præterea ista ratio proposita damnaret omnes reges Franciæ, qui fuerunt, & specialiter beat. Ludouicum, quia si vera essent (quod absit) omnes essent mortui peccato mortali & periuri, quod nephas est dicere. Nec obstat, quod dicitur, impræscriptibilia sunt talia: verum est ab alio quam ab ecclesia: vel aliter quam à subditis non possent præscribi, sed cō à subditis sic, præterea ex quo potest alienari, potest præscribi, maxime de consensu regum, qui hoc confirmauerunt, & à tanto tempore, quod omne ius excludit & fiscale & ecclesiæ. Concluditur ergo, quod omnes prælati prædicta asserunt esse vera & tenenda, & supplicant domino regi pro salute animæ suæ & pace ecclesiæ seruanda, quod nihil immutet, sed prout prædecessores sui tenuerunt ecclesiam, ipse teneat & libertates ecclesiæ seruet. Et consideret quanta bona spiritualia habet quotidie ab ecclesia, & quod nunquam sibi defecit ecclesia Gallicana, cum opus fuit etiam in auxilio temporali: & ostendantur exempla & pericula, quæ facienti contrarium esse possunt. Et consideret qualiter dominus noster Papa, qui nunc est, diligit & dilexit regnum Franciæ & personam domini regis dicendo, quod nunquam fuit in sede B. Petri, qui regnum plus dilexerit eo. Et consideret, quod legitur Eccl. 6. c. vbi dicitur, *in multitudine presbyterorum sta, & eis ex corde crede*. Deinde præfatus dominus Eduens. episcop. ad finem prædictum, videl. ad informandum conscientiam domini regis, & ad præstandum consilium super petitis duntaxat, & non ad finem ordinandi iudicii seu responsionis faciendæ, per quā sentētia, ordinatio vel statutum, aut quiuis alius processus sequi potuisset, vel ius aliquod personæ cuiq; acquiri, ad singulos articulos sic respondit, & diuisit articulos traditos in tres partes, quia quidam articuli tangebant iura ecclesiæ perpetua, & quæ pertinebant ad ecclesiam de iure & consuetudine, & de eis ecclesia iuste vtebatur, quos erant parati defendere, sicut B. Thomas Cantuariens. episcopus, cuius festum erat illa die, iura ecclesiæ defenderat. Secunda pars articulorum continebat abusus & errores, si veri essent, & illos nullomodo volebant defendere, imo prouidere ne talia fierent & corrigere, si quæ talia facta erant. Tertia pars continebat aliqua, quæ poterant esse iusta, & aliqua iniusta, quantum ad iusta, respondit vt de contentis in prima parte, quantum ad iniusta, vt de contentis in secunda. Omnes articuli contenti in prima parte, signati in margine per a. articuli contenti in secunda parte per b. articuli contenti in tertia per c. Deinde respondit singulariter ad singulos, prout sequitur. Et primo ad primum articulum qui loquitur de cognitione actionum realium personalium, mixtarum, & interdictorum, dicit dominus Episc. Eduens. quod cum de iure sit probatum superius in generali responsione talium cognitioné illiusmodi ad ecclesiam pertinere de iure, & posse pertinere de consuetudine, maxime in actionibus personalibus de iure licet de abuso consuetudinario aliquando dicantur reales, quod in his ecclesia maxime illę, quæ de consuetudine hoc habent, nullam iniuriam regi vel dominis temporalibus faciebant. Et ad probandum istam responsionem, allegauit *63. d. c. Valentinianus 11. q. 1. quicunq; in autem, vt diffe. iudicis* §. *si tamen col. 9. ext. de iudi. c nouit. 22. di. c. 1. 11. q. 1. relatum, 2 q. 1. Si quis presbyter. 1. di. consuetudo*, induxit etiam ad hoc probandum priuilegia & libertates, confirmationes, & plures alias B. Ludouici & omnium aliorum regum prædecessorum istius. Ad secundum articulum, qui loquitur de clericis turbantibus possessiones laicorum, & de causa nouitatis, dicit episcopus prædictus, quod vbi clericus impedimentum apponit vel violentiam, laicus est actor, & clericus est reus, & cum de iure & consuetudine actor teneatur sequi forum rei, non est irrationabile, maxime in ecclesiis, quæ de cōsuetudine hoc habent, si de talibus ecclesia cognitionem habeat. Alias enim sequeretur, quod iudices seculares pro voluntate sua haberent cognitionem clericorum proco, quod dicerent hoc vel illud esse casum nouitatis. Maxime quia in talibus impedimentoris vel violentiis habent locum interdicta, quę sunt personalia de iure, licet in rē videantur concepta, *ff. de interdictu l. 1.* §. *vlt.* quæ sunt personalia de iure, quod superius est probatum. Et ad probandum prædicta allegauit prædictus episcopus *extr. de fo. compe. si clericus 24. quæst. 3. Item quis.* Et alia iura supradicta de consuetudine loquentia.

Ad tertiū, qui loquitur de actionib. personalibus inter duos laicos vel inter clericū actoré & laicū reū: dicit idē Episc. quod de iure & consuetudine notoriis cognitio taliū actionū personalium pertinet ad ecclesiam, secūdum quod superius est probatum, quare dicebat nulli super hoc iniuriam fieri, maxi-

me

meratione peccati, quod committitur in retinendo illud, quod tenetur quis ad soluendum vel restituendum. Et ad hoc probandum induxit iura supra allegata, & *de so. compe. cum sit generale.*

Ad quartum, qui loquitur de laicis iniuriam inferentibus in rebus hæreditariis clericorum, dicit quod tam de iure communi, quam consuetudine, clericus potest quoscunque iniuriam sibi inferentes in hæreditate sua coram iudice ecclesiastico conuenire, quia in hoc committitur sacrilegium, cuius ad ecclesiam duntaxat debet cognitio pertinere. Et ad hoc probandum induxit *24. q. 3. si quis de potentibus*, & alia iura, quæ superius tam de consuetudine, quam de iure fuerunt allegata.

Ad quintum, qui loquitur de contractibus initis coram iudice seculari, dicit quod cum talium contractuum petitiones sint personales de iure, maxime vbi est transgressio iuramenti, vel fides mentita, de quibus ecclesia solum habet cognoscere, nulla fit iniuria. Et licet ibi non esset iuramenti vel fidei transgressio, adhuc ratione personalitatis potest ad ecclesiam cognitio pertinere, & ad hanc responsionem probandam allegauit iura superius in articulis præcedentibus allegata.

Ad sextum, qui loquitur de conciliis prouincialibus & statutis synodalibus, dicit idem episcopus, quod pro sanctis & iustis tanquam sancti patres instituerunt ea teneri, & quod prælati nihil statuant ibi, quod temporalitatem tangat, nisi quatenus commissarum sibi animarum tangit salutem, & iura & libertates ecclesiarum esse seruandas, & hoc eis licitum esse facere, & ad hoc probandum inducit in *autentica, de sancti. episcoporum § vt autem col. 9. in decretis 18. distinct. per totum.*

Ad septimum, qui loquitur de contractibus recipiendis per notarios ecclesiasticos in terris secularium, dicit quod tam de ratione naturali, quam de iure præscripto in terris Dominorum temporalium ecclesia habebat iurisdictionem suam spiritualem, sicut Dominus temporalis suam temporalem. Nulli infertur iniuria, si notarii tales recipiant contractus illorum, qui volunt se in foro ecclesiæ obligare, & hoc est pro communi & publica vtilitate, quia multi magis eligunt vinculum ecclesiæ quam vinculum temporale, & ante dimitterent contractus facere, sine quibus viuere non possent, quam se supponerent curiæ seculari, maxime de consuetudine notariorum est & fuit semper obseruatum, & ad hoc probandum allegauit idem Episcopus, *extra de off. or. cum episcopus l. 6. ff. de off. proconsulis l. 2.*

Ad octauum, qui loquitur de officialibus, qui crimina imponunt laicis, vt se rediman &c. dicit idem, quod nullus prælatus, si sciret talia facere suum officialem, aliqualiter sustineret, nisi esset de maleficiis, quorum cognitio ad ecclesiam pertinet & correctio de consuetudine vel de iure, & etiam in casibus, vbi recredentia fieri non deberet, & si quis esset, qui in speciali vellet conqueri super istis, erant parati, veritate prius inquisita, prout iustitia esset, facere emendam & apponere remedium opportunum.

Ad nonum, qui loquitur de officialibus, qui inquirunt super maleficiis & ab innocentibus volunt habere expensas & emendas: & expensas reddere nolunt, si succumbant in causa, dicit Episcopus quod si prælati scirent ista per officiales fieri, secundum quod in articulo proponuntur, nollent ista sustinere: sed vbi illi, contra quos proceditur, petunt copiam processuum sibi fieri, tenetur petens eam soluere, aut si super imposito sibi maleficio condamnetur, debet expensas restituere promotori. Si vero per iudicem absoluatur, & promotor malitiose & per fraudem hoc false suggesserit contra ipsum, debent ei expensæ restitui, sed vbi mere ex officio proceditur, sine per famam publicam siue ad denuntiationem alicuius vel alias secundum quod licitum est de iure, Iudex in hoc casu expensas cuiquam restituere non tenetur.

Ad 10. qui loquitur de sententiis excommunicationis, quæ dantur pro sola vna citatione, dicit idem episcopus, quod nullo modo sententia excommunicationis debet fieri, nisi citatio vel monitio præcesserit sufficienter. Sed sæpe contingit, quod propter periculum animarum aut corporum, aut quia est causa fauorabilis, vel propter alias causas iustas, quæ continentur in iure, fit vna citatio peremptoria, quæ valet tres, & tunc propter talem defectum poterit licite sententia excommunicationis ferri.

Ad 11. qui loquitur de obligationibus *de aisi*, dicit quod est secundum formam iuris, & pro communi vtilitate statutum, nec sequitur ex hoc inconueniens, maxime quia in talibus nunquam fertur vel ferri debet sententia, nisi prius sufficientem terminum adhuc de consensu contrahentium assignatum, & ad hoc probandum induxit *c. præterea. de appell.*

Ad 12. qui loquitur de monitionibus, quæ fiunt contra iudices seculares ad compellendum excommunicatos per captionem honorum &c. dixit præfatus Episcopus, quod cum ecclesia suo brachio spirituali contra tales procedendo fecit quod potuit, tunc habet recurrere ad brachium seculare, & hoc de iure diuino & humano conceditur. Et si propter malitiam vel negligentiam Dominus temporalis omittat factæ sup hoc monitioni parere, & talem excommunicatum compellere, propter quod contingat debitorem amittere debitum, in quo excommunicatus tenebatur eidem, non est inconueniens, si sufficienti monitione præuia per sententiam excommunicationis proceditur contra eum, & si de damnis illatis nunquam mereatur absolui, faciat satisfactionem competentem & condignam, in talibus enim de iure diuino & humano brachium temporale spirituali debet obedire, maxime vbi quis in excommunicatione persistit vltra annum, de quo in statuto beati Ludouici mentio fit expressa.

Ad 13. qui loquitur de expensis, quas faciunt iudices seculares veniendo ad excusandum se coram iudicibus ecclesiasticis super compulsione excommunicatorum: dicit, quod postquam

deiure & conſuetudine renentur in hoc iudices ſeculares iudici eccleſiaſtico obedi , debent cum expenſis propriis ad excuſandum ſe venire. Sed ſi talis monitio malitioſe vel indebite ad ſuggeſtionem alicuius ſuerit impetrata, talis ſuggerens ad reſtitutionem expenſarum renetur. Expenſæ vero, quæ fuerunt in excommunicatione contra excommunicatum factæ, per prædictos iudices ſeculares excommunicatus ipſe debet ad reſtitutionem compelli.

Ad 14. qui loquitur de appellationibus, quæ ſiunt in curiis laicorum ad eccleſiaſticos iudices, dicit idem epiſcopus, quod ſi in curia temporali prælatorum vel ſubditorum ſuorum fiat proceſſus, aut detur iudicium temporale, & ſuper huiuſmodi proceſſu aut iudicio appellatio ordinaria aut ratione ſalſi iudicii vel alias ſequeretur, debet talis appellatio remitti ad examen ſui iudicis temporalis, ſcilicet ſi laicus non per viam iuriſdictionis ordinariæ: ſed quia magis eligit eccleſiaſticam curiam, quam temporalem, ſicut de iure & conſuetudine licitum eis exiſtit, tunc nullum inconueniens ſequeretur, ſi officialis, ad quem veniret talis cognitio, tanquam officialis & iudex ordinarius cognitionem haberet, & ſic in Remenſis, Laudanenſis, ac in multis aliis regni Franciæ eccleſiis obſeruatur, & probari poſſet per aliqua iura ſuperius allegata.

Ad 15. qui loquitur de arreſtis, quæ fiunt in villis, quæ vtuntur lege, dicit quod ſi talia fierent, ſicut in articulo continetur, niſi de conſuetudine aliqua eccleſiæ hoc haberent, quæ conſuetudo eſt obſeruanda, maxime vbi tale fieret ſub aliquo conductu curiæ & ſine fraude, & quod arreſtatus non eſſet alicuius prælati clericus, nollent ea ſuſtinere, ideo &c.

Ad 16. qui loquitur de illis, qui dicuntur præpoſiti clericorum, dicit quod tam de ratione quam de iure & conſuetudine quilibet prælatus in quacunque parte ſuæ diœceſis poteſt habere officiales ſuos, & alias perſonas ad iuriſdictionem eccleſiaſticam exercendam, ſiue ſit in citationibus, ſi[illegible] ncaptionibus perſonarum eccleſiaſticarum, vel cognitione cauſarum, quæ ad forum eccleſiæ pertinent, & poteſt talibus illam, quæ ſibi videtur, concedere poteſtatem, quare ſi tales iuxta commiſſionem ſibi factam citationes faciant, aut perſonas eccleſiaſticas capiant delinquentes, ſiue cognitionem cauſarum aſſumant, ſeu aliis quocunque modo eccleſiaſticam iuriſdictionem exercent, nulla ſit iniuria. Quilibet enim Dominus temporalis vbicunque in terra ſua poteſt habere gentes & iuſticiarios ſuos, & eadem ratione & ſpiritualis iudex. Sed ſi tales commiſſarii abuſi fuerint in aliquo, ſeu etiam abutantur, parati erunt prælati tales abuſus corrigere, & apponere remedium opportunum, vel ſi alicubi ſit talium commiſſariorum nimia multitudo, ipſi de ſufficienti numero prouidebunt. Cæterum ſi tales commiſſarii iuxta poteſtatem ſibi commiſſam arreſtauerint in caſu licito de iure bona mobilia clericorum, nullus laicus habet ſuper hoc materiam conquerendi, nam bona mobilia ſequuntur poſſidentem perſonam tam de conſuetudine quam de iure, & hoc etiam in ſtatutis regni Franciæ continetur.

Ad 17. & 18. eſt reſponſum, quia ſpiritualis iuriſdictio clericorum & bonorum ſuorum mobilium in quacunque parte diœceſis pertinet ad prælatos. Et ad iſta probanda inducit *4. Reg. 7. c.* vbi dicitur quod Samuel Iudex Iſrael ibat & circuibat Bethel, & Galgala, & Malphat, & adhuc etiam inducit *extra de off. ordi. cum episcopus.*

Ad 19. qui loquitur de aſſecuramento, quod petitur in curia eccleſiaſtica, dicit dictus epiſcopus, quod tam de iure quam de conſuetudine clericus poteſt malefactorem ſuum vel illum, à quo veriſimiliter dubitat ſibi iniuriam irrogari, coram eccleſiaſtico iudice conuenire, quia ſi per laicum committeretur maleficium in perſonam clerici, eccleſia tanquam de ſacrilegio cognoſceret ſuper maleficio memorato, ergo faciliori ratione poteſt etiam prouidere dando aſſecuramenta, ne talia maleficia committantur, ſpecialiter in eccleſiis, vbi hoc de conſuetudine ſpeciali habetur. Si autem hoc eſſet inter duos laicos, debet conſuetudo ſeruari, quæ etiam in hoc concordat cum iure communi, per quod eccleſiaſtici iudices debent pacem apponere & peccata vitare, quia melius eſt peccanti ante temporis occurrere, quam culpam poſt vindictam vindicare. Et ad hoc probandum inducit iura ſuperius allegata & *extra de treuga & pace, per totum.*

Ad 20. qui loquitur de inuentariis, quæ fiunt de bonis laicorum, dicit tam de iure ſanctorum patrum, quam imperatorum & regum, quilibet prælatus in ſua diœceſi eſt executor legitimus teſtamentorum, maxime elapſo termino expreſſo in iure. Vnde ſi contigerit, quod executio teſtamenti venerit ad prelatum, non eſt inconueniens, ſi ex quo ad eum pertinet principale, pertineat acceſſorium ſiue ſit in inuentariis, ſiue in aliis faciendis, ſpecialiter in locis, vbi de conſuetudine obſeruatur, alias enim poſſet minime fieri executio teſtamenti, ad iſta vero probanda inducit *C. de ſacro ſanct. eccle. l. 1.* & melius *C. de epiſcopis & cle. l. nulli in autem de eccle. ti. § ſi quis autem col. 9. extra de teſtamentis c. tua & c. nos quidem & c. Iohannes. C. de fide commiſſa autem amplius hac,* cum aliis.

Ad 21. qui loquitur de hypothecariis actionibus, dicit idem epiſcopus, quod ſi hypothecaria procedat ex contractibus, vbi ſit iuramenti vel fidei interpoſitio: & inde fiat directe poſitio ſiue petitio ſuper re obligata, talis petitio plus eſt perſonalis, quam realis: & in hoc caſu nulla fieri iniuria. Quantum autem ad hypothecarias, quæ ſunt reales, debet conſuetudo ſeruari, quod ſi nulla fuerit conſuetudo ſuper hoc, dicebat dictus epiſcopus, ius ſcriptum eſſe in talibus ſequendum. Et ad hoc probandum allegauit *C. de praſcript. 30. vel 40. annorum, l. cum notiſſimi, extra. de iureiurando § veru.*

Ad viceſimum ſecundum, qui loquitur de perſonis Hoſpitalium, dicit quod ſi tales perſonæ ſint perpetuo donatæ Hoſpitali ſeu domorum eius, huiuſmodi quidem factæ ſunt de foro eccleſiæ

iæ,& talium cognitio pertinet ad prælatos. De aliis vero, qui non essent talis conditionis, nisi ius, ilegium, vel consuetudo aliud daret ecclesiis, prælatos de hoc se velle minime intromittere affeat idem episcopus.

Ad 23. qui loquitur de tonsuris dandis indignis: dicit quod quanto plures sunt digni in Dei itio constituti, tanto melius potest diuinum seruitium celebrari. Et bene cauebunt Domini lati Deo ducente, quod non conferent personis insufficientibus & indignis. Nullus enim Præs bonæ conscientiæ faceret ea, quæ in dicto articulo continentur, & vere super huiusmodi tons conferendis, Domini temporales plures & inopportunas requestas prælatis facere consueuet.

Ad 24. qui loquitur de viduis, pupillis & intestatis, dicit idem episcopus, quod de iure diuino umano gardia talium personarum quantum ad violentias & saisinas pertinet ad ecclesiam: & de consuetudine obseruatur in ecclesiis Gallicanis quantum ad bona intestatorum & pupillo: dicit quod in ecclesiis, vbi esset consuetudo super hoc specialis, debet eadem consuetudo ser: vbi autem non esset, quantum tangit petitoriam cognitionem, ecclesia nolebat se intromittenisi hoc haberet ex priuilegio vel consuetudine speciali. Et ad hoc inducit *24. q. 3. c. si quis de pobus, extra de foro compe. ex tenore & c. ex parte.*

d 25. qui loquitur de impositionibus, quas officiales faciunt laicis super fide: dicit quod hoc est ionabile, si alicui tale crimen imponeretur malitiose, prout in articulo continetur, sed vbi aliquis habetur suspectus super articulis fidei, ad ecclesiam in hoc casu debet cognitio pertinere: & per consequens propter inquestam & alios processus faciendos oportet iudicem ecclesiasticum de persona saisitum esse: & lata sententia contra eam expediri brachio seculari, quare in his nulla iniuria irrogatur, maxime in locis, vbi sic consuetudine obseruatur à tanto tempore, quod in contrarium hominum memoria non existit.

Ad 26. qui loquitur de officialibus currentibus: dicit quod prælati possunt habere in quacunque parte diœcesis tam de ratione quam de iure scripto & consuetudine officiales suos, secundum quod superius est ostensum, quare nulli fit iniuria.

Ad 27. qui loquitur de pœnis pecuniariis, quas officiales in suis monitionibus apponunt: dicit quod licitum est eis tales pœnas apponere tam de consuetudine quam de iure: quia ex quo licet sententiam excommunicationis apponere, quæ est maior, licet apponere pœnam pecuniariam, quæ est minor. Item ex quo tali iudici ecclesiastico subditi existunt, & sic est eorum ordinarius, iudex ipse potest in tali casu eis apponere pecuniariam vel aliam secundum quod sibi videbitur expedire. Et ad hoc, ius diuinum & humanum concordant. Ad hoc probandum allegauit *de pœnis c. licet de officio cum c. dilectus 23. q. 5. c. suos 22. q. 4. c. quisquis, &, si quis mat.* Deus etiam infligebat pœnas tales aliquando *Leuit. 3. 4. & 5. 6. Exod. 23. c.* si quis furatus fuerit, ad hoc facit *23. q. 5. prodest.*

Ad 28. qui loquitur de laicis, qui vocantur ex officio ad ferendum testimonium, & non soluuntur eis expensæ: dicit quod tales quotiescunque vocantur ad ferendum testimonium, tenentur venire: alias non possunt excommunicari de iure: quia veritatem celare esset peccatum mortale, eis tamen debent expensæ tradi saluis consuetudinibus specialibus, vbi proceditur contra suspectos in fide, vel in aliis casibus specialibus, vel nisi aliquod ius consuetudo conferret.

Ad 29. qui loquitur de rebus furatis clerico: dicit quod cum ad ecclesiam solum pertineat cognoscere de criminalibus, laici non possunt nec debent se intromittere de rebus furatis: quia ci pertinet accessorium, cui & principale, sic enim laici haberent indirecte cognitionem clericorum, & multi possent fingere notorium, quod non esset. Et ad hoc probandum inducit *extra de dote post diuortium restitu. c. de prudentia, extra de regulis iuris. causa principalis li. 6.* cum aliis.

Ad 30. qui loquitur de clericis non coniugatis captis in habitu laicali: dicit quod tales pro eo, quod non deferunt tonsuram vel habitum clericis congruentem, non amittunt priuilegium clericale, vnde si sit notorium iudici ecclesiastico talem esse clericum, vel fama sit publica super hoc, idem iudex sine cuiuscunque iniuria potest ad restitutionem talis clerici iustitiam compellere secularem, sed si dubium esset talem clericum esse vel non, & captus fuerit in habitu laicali, ad ecclesiam cognitio, & detentio ad iudicem secularem, secundum quod iura dicunt, *extra de senten. excom. si iudex laicus lib. 6. C. de fabric. l. si c. de aquaduc. l. vlt.*

Ad 31. qui loquitur de clericis captis per laicos, & redditis officialibus, quæ sine punitione expediuntur: dicit, quod male fieret, si maleficia eis imposita notoria essent, aut etiam probarentur, sed communiter accidit, quod cum laici accipiunt quendam clericum, licet non sit eis licitum de iure, postquam ipsum iudici ecclesiastico reddiderunt, cum de nullo maleficio dictum iudicem ecclesiasticum informabunt: propter quod cum causam rationalem detentionis non receperit iudex non possit eum in bona conscientia detinere.

Ad 32. qui loquitur de monitionibus, quæ dantur contra spoliantes & iuramenta, quæ exiguntur: dicit idem episcopus, quod tales monitiones non conceduntur communiter per iudices ecclesiasticos, nisi super factis notoriis, vel in casu, vbi illi contra quos tales monitiones dantur, essent super aliquo crimine diffamati, vnde quotiens iudices memorati aut eorum commissarii talibus sic diffamatis iniungunt, quod satisfaciant aut veniant se per iuramentum suum coram

53. Item si aliquis iustitiarius laicus pro certa & iusta causa ad requestam partis apponat manum suam in rebus hæreditariis clericorum iudices ecclesiæ & eorum ministri faciunt moniciones in scriptis contra dictum iustitiarium sub pœna excommunicationis, & sub pœna pecuniaria, vt manum suam leuet & amoueat: & iniungit eidem vt alteram partem de prædictis rebus gaudere permittat, alias ipsum denunciat excommunicatum, à qua sententia absolui non potest, nisi redimat se ad officialis arbitrium in præiudicium thesauri Domini nostri Regis.

54. Item iudices ecclesiastici quã citius audiunt, quod aliquis diues decessit, vel cogitant quod cito debet decedere, ipsi mittunt literas clausas capellano suo, quod nullatenus audeat inhumare ipsum, licet fecerit testamentum, & ecclesiastica sacramenta receperit, & postmodum cum amici defuncti ad eos accedunt, ad eos sciturі, propter quæ faciunt hoc, dicti officiales asserunt, quod ... us defunctus fuit vsurarius, vel quod mandata ecclesiæ non seruauit. Et tam diu faciunt corpus super terram teneri, quod oportet amicos redimere de magna quantitate pecuniæ: & per talem modum magnas pecunias habuerunt.

55. Item si in aliquo cimiterio fiat effusio sanguinis violenta, propter quam ponatur interdictum, ipsi prælati faciunt impositionem fieri decem librarum super omnibus parrochianis pro salario suo reconciliationis cimiterii memorati, licet aliqui parrochianorum à sua iurisdictione sint exempti, etiam licet illi tantum habeant vel plus de bonis illius, qui talem violentiam commisit.

56. Item aliqui capellani dicunt se habere priuilegia Apostolica, quorum virtute sibi constituunt iudices, quos volunt, & aliquotiens de suo proprio collegio. Et sic iudices in suis causis existunt, quod deiure non possunt. Vnde contingit, quod post magnos processus & expensis factis in aliqua magna inquesta sæpius super realitate, quam alias, ad eorum notitiam per consiliarios vel procuratores suos peruenit, quod ipsi debent in causa succumbere, in continenti reuocant suos iudices memoratos, & sic sunt subditi regis damnificati, nec possunt ius habere ab ipsis.

57. Item si laicus vocat clericum in causa hæreditaria coram iudice seculari, ipsi iudices ecclesiastici faciunt cessare processus sibi cognitionem attribuentes. Et cum hoc pro impetratione talium adiornarorum trahunt laicos ad emendam.

58. Item cognitionem clericorum coniugatorum mercatorum, qui sunt manu operarii, quorum cognitio pertinet ad iudices seculares, specialiter super facto mercaturarum suarum, attribuere sibi nituntur ecclesiastici iudices.

59. Item pluries posuerunt interdictum in pluribus villis, castris regis, & diuinum officium cessare fecerunt contra priuilegia, quæ habuit dominus noster Rex à pluribus summis Pontificibus.

60. Item pro custodia temporalitatis suæ faciunt clericos suos Balliuos & seruientes suos & sic quando ipsi delinquunt, non possunt puniri, sicut decet, propter quod iustitia non seruatur.

61. Item iudices ecclesiastici habent procuratores, qui si teneant aliquem excommunicatum, siue iusta sit sententia, siue non, ipsi faciunt monitiones fieri, quod nullus operetur vel faciat ocgocium qualecunque ei, qui in tali statu consistit, propter quod terræ & vineæ sæpe remanent incultæ in præiudicium communitatis populi & regis.

62. Item promotores prædicti faciunt fieri citationes, per quas citari faciunt 20. 30. 40. personas, vel amplius, in citatione imponentes eis, quod participarunt cum talibus interdictis: & de vno capiunt 10. & de altero 20. solidos, secundum quod possunt, vnde communis populus est multum oppressus & grauatus.

63. Item iudices ecclesiastici faciunt iurare omnes aduocatos curiarum suarum, quod nullus litigabit sine eorum licentia contra eos, propter quod ius pauperum multotiens perit, & causæ Regu retardantur: quia proprii pensionatũ regis non sunt admissi ad ipsorum consilium accedere, nisi de ipsorum iudicum licentia speciali.

64. Item volunt inuentaria facere de bonis illorum, qui ab intestato decedunt: voluntque bonorum tam mobilium quam immobilium possessionem habere, & ipsa per manus eorum distribui hæredibus, vel illis quibus volunt conferre.

65. Item testamenta quoque volunt per manus suas executioni tradere: inuentaria facere bonorum defunctorum, eademque seruare & hæredibus distribuere, & habent officiales, qui super his exequendis duntaxat deputati existunt.

66. Item quod aliquando testamentis coram tabellionibus factis nolunt adhibere fidem, nisi prius per ipsos officiales fuerint approbata.

His auditis dixerunt prælati, quod super his volebant deliberare, & fuit assignata dies veneris sequens, qua die respondit pro prælatis dictus Dominus Electus Senonens. & proposuit infra scripta apud Vicenas, vbi Rex tenuit dictam diem, dicens sic videlicet. Quia dominus Petrus de Cugneriis pridie proponens contra ecclesiam Gallicanam, cepit thema suum, quod scribitur Matthæi vigesimo tertio, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo.* In quibus verbis dicebat notari duo. Primo prælatorum ad regis obedientiam, reuerentiam & subiectionem. Secundo iurisdictionis temporalis & spiritualis diuisionem. Et primum probabat per illud, quod scribitur 1. Pet. 2. *Subiecti estote omni creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis in vindictam malorum, laudem vero bonorum.* Secundum vero probabat per multa, quæ Christus dixit Lucæ 22. cum diceret

terent Apostoli: *ecce gladii duo. hic* dixit Deus, *sufficit*: per duos gladios intelligens, duas iurisdictiones. Item pro eo quod Christus pro se & Petro voluit soluere tributum *Matt. 17.* ad dandum exemplum, quomodo ecclesiasticæ personæ tenebantur soluere & reddere potestati temporali temporalia. Et hoc confirmabatur per hoc, quod scribitur *11 q. 1. c. si tributum: & c. magnũ.* Item quia hoc cauetur lege humana, cum dicitur: *magna duo dona collata sunt, sacerdotium & imperiũ. Sacerdotium, vt diuinis: imperium, vt humanis praesset*, in corpore autenticorum, *quomodo oportet ipsum & clericos ad ordines perduci in principio collationis prima.* Ex quibus concludebat, quod cum istæ iurisdictiones sint distinctæ à Deo & vna sit reddita seu credita ecclesiæ, & alia dominis temporalibus, quod nullomodo ecclesia debeat se intromittere de iurisdictione temporali, cum scriptum sit Prou. 22. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.* Et bene signanter dicit, *antiquos*, quia consuetudines, si quæ essent ad oppositum introductæ, non valerent: quinimo essent potius corruptelæ. Nec præscriptio potest habere locum: cum ius fisci sit imprælcriptibile: nec rex etiam posset à se tale ius abdicare, sicut probat per multa capitula, quę sunt *10. di.* Quare cum rex in sua coronatione iurasset iura regni non alienare: & alienata ad se reuocare, ista per ecclesiam aut per quemcunque alium erant vsurpata: tenebatur rex per iuramentum ad se illa reuocare.

In speciali tradidit multos articulos: in quibus, vt dicebat, vsurpauerat ecclesia iurisdictionem temporalẽ. Vt ergo respondeam præmissis secundum concordantiã vocalem & realẽ, accipio quod scriptum est, *1. Pet. 2.* protestatione præmissa, ꝙ quicquid dicturus sum, volo dicere, nõ ad finem subeundi quodcunq, iudiciũ, sed solum ad domini regis & aliorum assistentiũ conscientiã informandã. Accipio ergo thema tale: *Deũ timete, regẽ honorificate*, 1. Pet. 2. In quibus verbis B. Petrus duo nobis ostendit. primo, quõ Deo debetur timor filialis & obedientia propter celsitudinem & imperium suæ maiestatis, *Deum timete*, secundo, quomodo debetur regi honor specialis & reuerentia propter magnitudinem & fastigium suæ dignitatis; *Regem honorificate.* In Gallico: Premiemerunt quæ nous debuons à Dieu doubtanze & tremnur & amour pour sa grand' puissanae & haulte maieste, *Deum timete.* Secondement que nous debuons autoy reuerenze & houneur pour sa grand' excellenze & haulte dignite, *Regem honorificate.* Et signanter præmittit Apostolus, quod primo debetur timor, secundo regi honor: quia Deo principaliter debetur timor, quia si e contraria Deo iubeat rex vel alius, contempto rege, obediendum est Deo, Act. 5. *Obediendum est Deo magis quam hominibus.* Et 2. Macha. 7. *Non obedio praecepto regis, sed praecepto legis.* Et rationem huius reddit beatus Augustin. Et est in Gloss. ad Roman. Et ponitur 11. quæst. 1. *Qui resistit potestati superiori, voluntati & ordinationi Dei resistit. Sed quid si iubeat illud, quod non potes vel debes facere? hoc sane contemne minorem potestatem, timendo maiorem, ipsos humanarum rerum gradus addiscere. Sed aliquid iussit procurator, nunquam faciendum est, si contra proconsulem iubeat. si autem aliquid ipse proconsul iubeat & aliud imperator, & aliud Deus, contempto illo obtemperandum est Deo, maior enim potestas Deus est. Ille enim carcerem, iste gehennam minatur. Ille corpus occidere potest, iste corpus & animam mittere in gehennam ignis*, merito igitur præmittitur, *Deum timete*, propter hoc dicitur Ecclesiastic. vlti. *Deum time & mandata eius obserua*, hoc est omnis homo. Et videtur mihi, quod quis perpenditur Deum timere ex tribus: sci. ex grata munerum & donorum largitione, ex prouida seruitorum suorum honoratione, & ex integra rerum & bonorum redditione. In Gallico: Quant il' sert deuotement, & loy doune largement: quant il le hounoure saigement, & deuement: quant il luy rend le sien entierement, quia e contra qui ne le veult seruir, oy ne luy deigne obeir, oy veult le sien retenir, signum est quod non timet. Dico primo, &c Et propter hoc Imperator Iustinianus dicit, quod *licet pene nihil immensum sit bonum: tamen principem immensa dare ecclesia bonum est. Quid enim tenetur imperator, vt meliora det, cui plura dedit Deus habere, & multum donum esse, & facile dare, & maxime sanctissimis ecclesiis, in quibus optima mensura est dominicarum rerum immensitas.* Et Gregorius Alberto patricio Gallorum, *extra de donat. capitul.* 1. dicit si hanc sibi quodammodo nobilitas legem imponit, vt debere se quod sponte tribuit æstimet, & nisi in suis beneficiis creuerit, nihil se præstitisse putet, vnde Abel, qui de melioribus offerebat Domino, benedictus est à Deo, sicut patet Genes. 4. Vnde & reges quantum plurimum offerebant Deo: tantum fuerunt ab eo & spiritualiter & temporaliter benedicti, sicut patet de Iosue, Dauid & Salomone & aliis per totum librum Regum. Et ideo Numeri 18. scribitur: *in donaria Dei separabitis optima*, & primo Paralipom. vltim. dicebat Dauid: *laetus obtuli vniuersa hac: & populum tuum vidi cum ingenti donario offerre tibi donaria.* Nec mirum, quia, sicut ipse dicit ibidem; *tua sunt Deus omnia, qua de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Et ideo videtur mihi, quod quia inter cæteros reges, Franciæ reges plura dederunt Deo & ecclesiæ, & etiam Barones regni: idcirco fuerunt super omnes felices, & quanta plura dederunt, tanto plura dedit eis Deus, sicut patuit de Clodoueo, Carolo, sancto Ludouico, & aliis. Quanto enim aliquis plura dat Deo, tanto Deus plura sibi dat. Cum ipsemet promisit, *date & dabitur vobis*, Luc. 6. Vnde donum, quod princeps facit ecclesiæ, est donum, quod redditur cum maximo incremento, & tempore belli & tempore pacis. Tempore belli, quia victoria belli non aliunde quam à Deo sibi præstatur. Vnde 1. Machab. 4. c. *Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est.* & Exod. 17. dicitur, quia cum Moyses eleuaret manum ad populum, vincebat Israel: sed si remittebat superabatur. Et 2. Machab. vlti. Iudas habiturus magnam victoriam de aduersis vidit Amon & Ieremiam sacerdotes orantes pro populo & vniuersa ciuitate, *&c.*

Tempore etiã pacis, quia & vita regis & filiorũ ac prosperitas, pax & obediẽtia p orationẽ ecclesię conseruatur in regno, vnde Salomon quamdiu fuit intentus operi domus Dei, tãdiu pacem habuit.

Vnde

Vnde Prouetb. 16. *Complacuerunt Deo viæ hominis: inimicos quoque eius conuertit ad pacem*, vnde 1. Eſdr. 6. cap. dicitut de Sacerdotibus: *Offerant oblationes Deo cœli, & orent pro vita Regis & filiorum eius.* Bene etgo dicitut eſſe hoc donum fauorabile & irreuocabile, propter quod victoria tribuitur, vita conceditur, & pax & ſecuritas conſeruatur, ſeruire ergo ſibi & dare liberaliter, eſt primum ſignum timoris & amoris, Eccleſiaſt. 2. *Qui timetis Dominum, credite illi & non euacuabitur merces veſtra.*

Dico ſecundo, &c. Scitis quod inter præcepta Domini, primum præceptum ſecundæ tabulæ eſt honorare patrem, quod præceptum ſicut pulchre dicit Apoſtolus ad *ad Heb.* 11. eſt non ſolum de patre carnali, imo potius de patre ſpirituali: quia ſicut ſpiritualia ſunt potiora quibuſcunque carnalibus ſeu temporalibus: ita tenetur tantum, vel plus filius ſpiritualis ad honorandum patrem ſpiritualem, ſicut patrem carnalem. Patres autem ſpirituales prælati ſunt, vnde 4. Reg. 6. Iſrael Eliſæum vocabat pattem dicens: *nunquam pœniteas pater mi.* Et propter hoc Luc. decim. dicebat Saluator Apoſtolis, quorum ſucceſſores ſunt epiſcopi, *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et prima ad Theſſalon. 4. *Qui vos ſpernit, non homines ſpernit, ſed Deum.* Et ideo ille Iuſtinianus Imperator alibi dicit: *ſicut nos habemus magnam ſollicitudinem circa Dei vera dogmata & ſacerdotum honeſtatem quam illis obtinentibus credemus, quia per maxima dona nobis dona dabuntur à Deo, & ea quæ ſunt firma habebimus, & ea quæ nondum hactenus aduenerunt acquirimus.* Et beatus Hieronymus in Regiſtro ſcribens cuidam imperatori dixit ſic, & habetur in decret. 11. quæſt. 1. Sacerdotibus: *non indignetur Imperator ſacerdotibus ſuper excellenti conſideratione propter eum, cuius ſunt ſerui in eis dominetur, ſic vt debitam reuerentiam impendat: quia illi aliquando in diuino eloquio Dii, aliquando Angeli nominantur. Exod. 22. Diis non detrahetis* Et *Malach.* 2. *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, angelus enim Domini exercituum eſt.* Et ſubdit: *quid mirum ſi noſtra pietas illos dignetur honorare, quibus Deus in ſuo eloquio honorem tribuens, angelos & Deos appellat?* Vnde & ibidē refert de Conſtantino Imperatore, quod cum ſibi oblatæ accuſationes contra epiſcopos fuiſſent, libellos quidem accuſationis recepit, & eoſdem, quod accuſati fuerant, epiſcopos conuocans in eorum conſpectu libellos, quos acceperat, incendit dicens: *Ite & inter vos cauſas diſponite veſtras: quia non dignum eſt, vt nos iudicemus Deos, quia ſcriptum eſt, Deus ſtetit in Synagoga Deorum: in medio autem Deos diiudicat.* Et ſubditur in eodem capitulo, quod *pagani, qui Deos ligneos colebant & lapideos tamen eorum ſacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid igitur mirum, ſi Chriſtianus imperator veri Dei ſacerdotes honoret?* quaſi dicat, non eſt mirum, ſed debitum. Et ratio eſt, quia ſicut dominus Petrus pridie dicebat & bene, in hoc duæ ſunt poteſtates, ſacerdotium & regnum, ſpiritualis & temporalis: quia inter ſe differunt ſicut Sol & Luna, ſicut cœlum & terra, ſicut aurum & plumbum. Et ideo ſi illi, qui præeſt poteſtati minori, eſt à ſubditis honor impendendus: multo fortius illi, qui præeſt in poteſtate maiori, eſt à quibuſcunque ſibi ſubditis honor debitus impendendus, ſicut expreſſe dicit *cap. ſolita, de maior. & obed.* vbi expreſſe reſpondetur auctoritati, quam dominus Petrus allegabat pro ſe, videlicet *ſubiecti eſtote omni poteſtati, propter Deum*, & ibi loquitur de ſubiectione, quæ eſt propter virtutis meritum, non propter neceſſitatis debitum. Si enim loqueretur de ſubiectione, quæ eſt propter neceſſitatis debitum: ſequeretur, quod quilibet epiſcopus deberet eſſe ſubiectus pauperiori vetulæ, quæ ſit Pariſiis, cum textus dicat; *Subditi eſtote omni creaturæ humanæ*, dicta autem vetula eſt humana creatura. De dignitate epiſcopali dicit Ambroſius in Paſtorali ſuo: *ſicut honor & ſublimitas epiſcopalis nullis poterit adæquari comparabilibus: ſi regum fulgori comparis, quaſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum videas regum colla, & principum ſubiuncta genibus ſacerdotum, & deoſculata eorum dextra orationibus eorundem ſe credere communiri.* Et quia reges Franciæ præ cæteris regibus iſtum honorem prælatis impenderunt: idcirco præ cæteris regibus proſperati fuerunt, quia Eccleſiaſt 4. dicitur: *Qui honorat patrem ſuum, iocundabitur in filiis.* Et ſequitur ibidem, *qui honorat patrem ſuum, viuet vita longiore.* Iſtud eſt ergo ſignum timoris Dei. Et ideo dicitur Eccleſiaſtic. quatt. *Qui timet Deum, honorat parentes.*

Dico tertio, quod aliquis dicitur timere Deum ex integra rerum & bonorum redditione, qui enim non reddit alteri, quod ſuum eſt, ſed conatur vſurpare, non timet Deum. E contra autem qui reddit integraliter rem, dicitur diligere & timere, quia, ſicut dicitur Eccleſ. 18. *Qui timet Deum, facit bona.* Et Pſalm. *A iudiciis enim tuis timui. Feci iudicium & iuſtitiam.* Sicut enim dicunt Iuriſtæ, & verum eſt, aliquid efficitur alicuius multis modis, aliquando ex ſucceſſione, aliquando ex commutatione, aliquando ex præſcriptione, aut alia acquiſitione, iure aut conſuetudine, & ſic de aliis. Et quia dominus Petrus pridie per iuriſdictionis diſtinctionem, ſcilicet temporalis & ſpiritualis, conabatur probare, quod habens iuriſdictionem ſpiritualem non debebat habere temporalem: alioquin non eſſet diſtinctio, ſed potius confuſio iuriſdictionum, idcirco volo probare oppoſitum, quod iſtæ iuriſdictiones compatibiles ſunt in eadem perſona, & maxime in Eccleſiaſticis, & hoc probo tam iure diuino & naturali, quā iure canonico & ciuili conſuetudinario & etiam priuilegiato: tamen prius præmitto, quod formæ accidentales quædam ſunt ſic diſtinctæ, quod non ſunt contrariæ, ſed diſpares ſiue diſparatæ, ſicut albedo & dulcedo, & aliæ formæ. Et aliæ ſunt formæ, quæ ſunt ſic diſtinctæ, quod ſunt contrariæ, nec ſunt compatibiles in eodem ſubiecto, vnum enim contrarium expellit aliud, quia importat negationem alterius. Vnde contraria ſunt, quæ a ſe inuicem maxime diſtant, & in eodem ſuſceptibili viciſſim inſunt, non ſimul, ſicut dicit Philoſophus in *prædicamentis*. Sed illæ formæ, quæ ſunt ſic diſtinctæ, quod non ſunt contrariæ, ſci. diſparatæ, ſunt compatibiles in eodem ſubiecto, ſicut quantitas & qualitas, quia diſtinguuntur genere generaliſſimo in eodem homine: ſicut fortitudo & temperantia, quæ ſunt ſpecies virtutis moralis, in eodem reperiuntur, ſicut Logica & Gramma-

Grammatica, quæ sunt species in eodem intellectu. Non est ergo bonum argumentum: istæ formæ sunt distinctæ: ergo non sunt compatibiles in eodem subiecto, quia ergo iurisdictiones temporales & spirituales sic sunt iam distinctæ, quod non sunt cõtrariæ, sed bene cõpatibiles, quod patet, quia vnum contrariũ nõ ordinatur ad aliud, imo corrumpit ipsum. Iurisdictio aũt spiritualis ordinatur ad tẽporalem, vel econtra, & melius: imo depẽdet ab ea, sicut claritas lunæ à claritate solis. Itẽ vna iurisdictio confortat & adiuuat aliã, per quod patet, quod non habent contrarietatẽ, & per consequens nõ sequitur propter earum distinctionẽ, quin sint cõpatibiles in eadem persona, quod etiam patet de facto, quia in eadem persona Christi fuit vtraq; iurisdictio, nam *Domini est terra & ple. eius or. ter. & v. qui hab. in eo*, patet etiã ex alio: quia si non essent cõpatibiles, sequeretur quod nulla persona ecclesiastica posset habere iurisdictionẽ temporalẽ. nec castrum, nec villam, nec aliquid aliud, quod est valde absurdũ, vnde ex hoc sequitur, quod nulla persona ecclesiastica posset esse subdita regi: enim non possit sibi subesse rationẽ spiritualitatis, sed solum ratione temporalitatis, quod esset in magnã derogationem honoris regni, patet igitur, quod istæ iurisdictiones sunt compatibiles, non obstante earum distinctione ab inuicẽ. Et per hoc patet responsio ad oĩa illa, per quæ dominus Petrus probat distinctionẽ istarũ iurisdictionũ.

His præmissis procedo ad probãdum, quod talis iurisdictio temporalis põt cadere in personam ecclesiasticã habentem iurisdictionẽ spiritualem. Probatio, quod iurisdictio temporalis põt cadere in personam ecclesiasticã. Primo de iure diuino, & primo ex Testam. Veteri. Ad cuius euidentiam est sciendum, quod Deus post creationem mũdi & hominis, quasi vsq; ad tempus Noe, mundum per seipsum regere voluit ministerio angelorum, vnde & ipse contra Cain sententiã protulit *Gen 4. c.* Noe autem qui obtulit holocaustũ Domino & ædificauit altare, sicut patet *Gen 8. c.* quod pertinebat ad solos sacerdotes, habuit regimen omnium, qui erant in Archa Noe etiã in tẽporalibus. Melchisedech etiã, qui fuit sacerdos Dei altissimi, fuit etiã rex Salem, sicut patet *Gen. 14.* & vtramq; iurisdictionem habuit, dicit n. Magist. Histor. Gen. 14. *Omnes primogenitos à Noe vsq; ad Aaron fuisse sacerdotes, qui in conuiuiis & oblationibus populo benedicebant. qui tantum habebant ius primogenituræ: ex quo competebat eis regimen aliorũ.* Moyses etiam, de quo dicitur in Ps. *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius*, qui etiã Aaron & filios eius consecrauit in sacerdotes, totum populum Israel quantum ad temporalia iudicauit etiam in causis hæreditariis & mere realibus. sicut patet *Num. 27. c.* & in multis aliis locis. Textus etiam hoc dicit cap. testis *Deuteron. 18 c.* vbi dicitur sic: *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, & venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuit illo tempore, quære ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem: sequereque eorum sententiam, qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio & decreto iudicis, morietur homo ille.* Ecce quam manifeste dicit, quod ad sacerdotem pertinebat iudicare nõ solum inter lepram & leprã quantum ad cerimonialia & irregularitates legis, sc. inter sanguinem & sanguinẽ, quantum ad criminalia, & inter causam & causam quantum ad similia. Item hoc apparet de multis iudicibus in *lib. Iudic.* Samuel etiam, qui fuit propheta & sacerdos etiam, populum totum in temporalibus diutissime iudicauit: imo quando populus petiit regem, displicuit multum Domino. vnde dixit Samueli: *non te abiecerunt sed me, ne regnem super eos*, 1. Reg. 8. ca. imo ea tunc durantibus regibus in populo Dei, quamdiu reges vsi sunt consilio sacerdotum & Pontificum, bene fuit eis & regno, quando autem dimiserunt consilium sacerdotum & pontificum, regimen eorum factum est in dissipationem, & finaliter ducti sunt in captiuitatem, in qua captiuitate populus ex toto regebatur per sacerdotes & prophetas, sicut per Esdram & Neemiam. Nouissime vero opere Machabæorum regnum reductum est & regimen ad sacerdotes, & iidem fuerunt Reges seu Duces populi, habentes regimen tã in spiritualibus quam temporalibus, sicut legitur 1. *& 2. Mach.* de Matthatia & filiis eius, videl. Iuda Machabæo, Ionata, Simone & Iohanne filio Simonis: qui in omnibus tam in spiritualibus, quam temporalibus præfuerunt populo Dei. Quinimo Ieremiæ, qui fuit de sacerdotibus, dictum est: *Constitui te super gentes & regna, vt euellas, disperdas, destruas & dissipes, ædifices & plantes*, Ieremiæ capitulo primo, quinimo etiam tempore Iudicum Eliachim & sacerdos in temporalibus iudicauit. Et tota lex vetus plena est istis,

Secundo [illegible] probo hoc ex Nouo Test. Christus n. non solum secundã diuinam naturam, secundum [illegible] quod omnia ea nihilo creauit: & per cõsequens erat Dominus oĩm, imo etiã secundum humanã habuit vtramq; potestatẽ. Ipse n. fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, sicut dicitur in Ps. vt deducit Apost. *ad Heb.* qui habebat & in vestimento & in femore scriptum, *Rex regum & Dominus dominantium*, Apocal. 19. per vestimentum autem & femur intelligitur humanitas, quæ iungebatur diuinitati, sicut vestis vestito. Ipse etiam de seipso dicebat Matthæi vltimo. *Data est mihi potestas omnis in cælo & in terra.* Et ad Hebræos prim. dicitur, *quem constituit hæredem vniuersorum.* Et in Psalm. & deducit Apostolus ad Hebr. 2. *Minuisti eum pau. ab ang. g. & hon. cap. eum & constituisti eum super opera ma. tuar. Omnia sub. sub. pe. eius o. & bo. insuper & p. campi.* In eo autem, quod *omnia subiecit, nihil excludit nõ subiectũ ei* sicut dicit Apost. *ibid.* Ex quo patet, quod quantũ ad naturam, in qua erat minor angelis, hoc est secundum humanam, omnia erant ei subdita, hoc etiam patet ad Philipp. 2. vbi dicit: *humiliauit semetipsum, propter quod exaltauit illum*, &c. Et sequitur: *vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum.* Ecce patet, quod secundum naturam, secundum quam humiliatus est, exaltatus est: quia sibi flectitur omne genu. Hoc etiam dicit beatus Petrus Actor. 10. cap. quod ipse *constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.* Et loquitur de natura, quam Deus suscitauit tertia die, sicut patet ibidem, tota etiam sacra Scriptura hoc clamat. Beatus Petrus etiam hanc potesta-

potestatem habuit, quem Christus suum constituit vicatiom, & instituit. Qui etiam Acto 5. Ana- niam & Saphiram pro crimine furti & mendacii iudicialiter condemnauit. Paulus etiam o- uictum fornicatorem iudicauit *1. ad Corinth. 5.* Quod autem Christus voluerit tale iudicium el'e peoes ecclesiam, videtur expresse dicere textus, Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus: vade & corri- pe eum inter te & ipsum solum, si te audierit, lucratus es fratrem tuum, si te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos testes: vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: quos si non audierit, dic ecclesiæ, si autem eccle- siam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis: quodcunque ligaueritis super terram, e- rit ligatum & in cœlis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis.* Ecce quam expresse vult, qood in omni re, In qua est peccatum vnius aduersus alterum, si ille qui delinqoit moaitus caritati- ue oon emendauetir, debet oegocium ad iudicium ecclesiæ referri, quod si ecclesiam non audiere debet vitari sicut ethnicus & publicanus: hoc est, sicut ab ecclesia excommunicatus, ita vt oon com- monionem nec participatiooem cum eo habeat. Et quod ista fuerit intentio Christi, videtor mul- tum probari per hoc, quod qnasi assignaodo rationem huius subiungit immediate: *Amen dico vobis,* &c. Vnde hic *quicunq;* vniuersaliter distribuit, sicut hic *omnia*, vnde sicut Apostolus arguebat *ad Heb. 2.* & ponebatur supra in eo, quod *si subiecit sibi omnia, ei nihil dimisit non subiectum.* Et ita possum arguere: si quæcunqne, quæ soluerit ecclesia, sint soluta: & quæcunque ligauerit, sint ligata; nihil est in quo ecclesia oon possit soluere & ligare. Vel vt accipiam Logice: nihil est ligatum per ecclesiam non li- gatum in cœlo, & tenet istud argumeotum per qnandam logicalem regulam, quod contraria per negationem postpositam æquipollent, omne autem & nihil, quicunque & nulla, sunt contra- sic *nihil non*, valet omne: & *nulla non*, valet quæcunque. Secuodo probo hoc ex alio textu *Luc.* quem dominus Petrus allegabat pro se, volo eum percutere de baculo suo, dicebat enim, & hoc bene, quod per duos gladios intelligebantur duæ potestates, videlicet temporalis & spiritua- penes quos voluit esse istos duos gladios? certum est, quod penes Petrum & alios Apostolos. Petro autem successit dominus Papa. Apostolis autem succedunt alii episcopi, sicut discipuli, coram, vt ap- paret in Glossa *Luc. 10.* Ex quo arguo sic, per duos gladius intelliguntur prædictæ duæ potestates, sed Christus voloit esse illos duos penes ecclesiam, ergo & vtramque potestatem. Sed dices, quod Chri- stus reprehendit Petrum, quia percussit gladio temporali amputando auriculam dicens ei, *Conuerte gladium tuum,* &c. Sed hoc non valet, Christus enim non dixit Petro, quod expelleret a se talem dium: sed reponeret in vaginam peoes se, seruandum tameo in vagina: vt daret iotelligi, quod talis potestas, etsi sit penes eclesiam, tamen eius exercitinm quantum ad causam sanguinis in noua lege vult esse in manu iudicis laicalis: sed forte secundum outum & imperium sacerdotum. Tertio pro- bo hoc ex inteotione Pauli Apostoli *1. ad Corinth. 6.* vbi dicit, quod habens negocium seculare etiam aduersus alterum debet iudicari apod sanctos. Vode fecit tale argomentum: *An nescitis quomodo sid. de hoc mundo iudicabunt, & si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis vt de inimicis iudicetis,* quasi dicat, num nescitis quooiam angelos iudicaoi: quantum ergo magis secularia? Et sequitur: *secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles in ecclesia illos constituite ad iudicandum.* Nec obstat quod subdit Apostolus ibi- dem; *ad verecundiam vestram dico,* quia illud refertur ad hoc, quod dicit *contemptibiles constituite*, vnde quasi ironice in hoc loquitur Apostolus, ac si diceret, quod citius deberet recurrere ad iudicium cō- temptibilium, qui sunt in ecclesia, quam ad iudicium aliorum qni sont extra ecclesiam, ergo multo fortius deberet recurrere ad iudicium sapientum, qui sunt in ecclesia multi, vnde statim Apostolus, quam dixerat; *ad verecundiam vestram dico,* subiungit, *si non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem & fratrem suum,* quasi dicat, imo est. Patet ergo ex istis & multis aliis, quæ causa breuita- tis omitto, quod vtraque potestas potest eadem in personam ecclesiasticam, & est persona ecclesia- stica dictæ iurisdictionis capax. Nec obstat si dicatur, quod Petrus & alii Apostoli, imo etiam Chri- stus parum vsi suot ista potestate temporali, io eis enim fuit alia ratio, quam ounc sit in nobis, sicut eoim probatur *12. quæst. 1. cap. futuram*, & in multis aliis c. Apostoli ab initio non recipiebant agros nec prædia, sed pretia eorū, quæ tamen ecclesia valde rationabiliter recepit, etiam cum magno meri- to dantium & offerentium: sicut patet de Constantino & aliis. Et ratio diuersitatis tangitur in dicto cap. pro eo, quod Apostoli futuram ecclesiam in geotibus præuidebant non apud Iudæam reman- suram, &c. consimiliter quia Christus & Apostoli ab initio totaliter erant nostræ saluti & conuersa- tioni ac eruditioni inteoti, parum circa cuiuscunqne iurisdictionis exercitium insistebant, attenden- tes illud primæ ad Corinth. sext. *Omnia mihi licent, sed non expediunt omnia,* & illud Ecclesiastic. 8. *O- mni negocio tempus est opportunitas.* Sed nunc per Dei gratiā totus populus Gallicanus culta Christia- næ fidei submisit, merito igitur ecclesia insistit circa delictorum puoitiooem, & iustorum iudiciorū redditionem. Erit eoim opus iustitiæ pax, *Isa. 32. cap.* In istis enim iudiciis hoc solum attenditur, vt vita hominum corrigatur, &c. patet ergo nostra conclusio aliqualiter de iure diuioo fundata.

Sed probo hoc de iure seu ratione naturali, primo sic, Ille ad iudicandum videtur aptior & cō- uenieotior, qoi est Deo proximior: cum proprie Deus sit regula & director omnium iodiciorum, Prouerb. 8. *Per me legum conditores iusta decernunt.* Sed personæ ecclesiasticæ sunt Deo proximiores cum sint electæ in populum peculiarem Deo, de qnibus dicitur prim. Pet. 2. capit. *Vos estis genus ele- ctum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitus,* &c. ergo cooueniens. quod ecclesia possit de talibus iudicare. Præterea nullus dubitat, quin cognitio de peccato ad personas ecclesiasticas pertineat, cum ergo talia non perpetrentur sine peccato alterius partis, patet quod ecclesia cog- noscere potest. Item, cuius est iudicare de fine, eius est iudicare de ordinatis ad finem, quia ratio eorum, quæ

quæ ordinantur ad finē, sic [illegible] ex fine, cū igitur corpus ordinatur ad animā, & temporalia ad spiritualia tanq̃ ad finē, ecclesia quæ habet iudicare de spiritualibus, pōt etiam merito de temporalib. iudicare. Et hoc satis deducitur *ext. de iud. c. nouit.* Et cōfirmatur, quia accessorium sequitur naturā principalis, & hoc satis apparet exemplo, cum igitur istæ duæ iurisdictiones cōparentur duob. luminarib. Solis & Lunæ: & tota claritas lunæ sit à sole & in sole formaliter & virtualiter, & nō claritas solis à luna nec in luna, patet q̃ iurisdictio spiritualis, quæ cōparatur soli, habet in se formaliter vel virtualiter Iurisdictionē temporalem, quæ cōparatur claritati lunæ; & nō econtra, multæ aliæ rationes possunt adduci, sed omitto causa breuitatis. Tertio probatur de iure ciuili, dicit n. lex q̃ si iudex laicus fuerit suspectus: adiungatur ei episcopus ciuitatis: si aūt fuerit negligens, totum iudicium ad episc. refertur, sicut probatur *in corpore autenticor. Vt diffe. iud. § si tamen coll. 9* Præterea Theodosius Imperat. talem legem condidit: *Quicunq; litem habens siue petitor fuerit, siue ab initio litis vel decursu temporum curriculo, siue cum negocium peroratur, siue cum iā cœperit promi sententia si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiam si alia pars refragatur, ad episcoporū iudicium cum sermone litigantium dirigatur.* Quam legem postea Carolus M. qui erat rex Franciæ, ita confirmauit: *Volumus atq; præcipimus vt omnes nostræ ditioni subiecti, tam Romani, quam Franci cæteriq; nobis subiecti vinculo legis videantur districti vel cōsuetudinario more connexi: hanc sententiam perpetua lege teneant, id est, vt quicunq; litem habens,* &c. vt supr. sicut recitatur *11. qu. 1. quicunq; & c. se.* Sed dices, quod ista lex est abrogata, vt videtur tangere Gloss. ibid. sed hoc non valet, quia licet ista lex nō fuerit in corpore iuris redacta: tamen propter hoc nō est abrogata, imo est priuilegium honorabile toti & omni ecclesiæ cōcessum, quod Imperator tollere non pōt, nec alias ecclesiæ libertates, vt notatur. Secundum *Ego Ludouicus.* Item hoc priuilegium cōfirmatum est per ius canonicum *ext. de iudic. c. nouit,* secundum Innocent. & Ho. & etiam videtur esse confirmatum p ius ciuile *c. de sacro s. ec. l. priuilegia,* licet nō sit ibi expresse nominatum, sed generaliter, vt ibi patet. De iure ergo ciuili, est clarum, q̃ talis iurisdictio in personā ecclesiasticā cadit. Hoc etiā de iure canonico posset probari per infinita: quia *22. di. c. omnes Patriarchæ, 2. q. 5. c. si quis probatur, 11. q. 1. relatum, 25 di. ecce ext. de iud. nouit. de fo. compe.* licet & in multis aliis, imo in tātum procedunt iura canonica, quod quicunq; talem iurisdictionē habentem de consuetudine nititur impedire, sententiā excōmunicationis ipso facto incurrit, sicut probatur in *c. quoniā intellexerimus. de immu. ec. li. 6.* Hoc etiā patet de cōsuetudine notoria & approbata, & tanto tempore obseruata, q̃ memoria in cōtrarium nō existit, & temporib. Regum Christianorum & sanctorū. Talem aūt consuetudinem violare sacrilegium est *11. q. 1. c. & c. se.* Cōsuetudo aūt secundum iura dat iurisdictionē, maxime psonæ capaci, imo cōsuetudo de cuius cōtrario memoria nō est, habetur locu cōstituti iuris inter oēs psonas, & multo magis valet pro ecclesia *ext. de præscr. c. episc. in fin. li. 6.* Cum ergo ecclesia Gallicana cōsueuerit inter laicos cognoscere in actionib. psonalibus, & etiā in realib. alicuius ecclesiæ, patet q̃ cōsuetudo potuit sibi dare illā iurisdictionē, ideo &c. sed dicebat dominus Petrus, q̃ in hoc nō poterat introduci cōsuetudo: quia in hoc nō poteramus habere bonā fidem. Itē, istud ius dicitur impscriptibile: cū sit ius fisci. Sed ista non valent, ecclesia n. Gallicana magis vendicat sibi ius istud cōsuetudine, q̃ ex præscriptione: quia cōsuetudo videtur introduci magis ex voluntate & electione populi recurrentis ad iudicium ecclesiasticū potius, q̃ ad iudicium seculare & in fauorem eorum. Itē, multum cōfirmatur ad hoc ista consuetudo, quia fuit in contradictorio iudicio obtenta, frequēter n. reclamantib. Baronibus, responsione prælatorum audita fuit per prædecessores vestros reges Franciæ cōsuetudo huiusmodi ecclesiæ firmata, & p ecclesiā pacifice obtenta, sed adhuc pōt hoc sibi vendicare ex præscriptione, &c. Ad præscriptionē n. non requiruntur nisi tria, titulus, bona fides, & cōtinuitas temporis. Certum est aūt, q̃ ecclesia iustum titulum habuit, sicut priuilegium cōcessum à Theodosio Imp. & confirmatū à Carolo & mādatum inuiolabiliter obseruari. Item habuit titulū ex iure diuino, naturali & humano, sicut superius est expressum & allegatum, habuit etiam bonam fidē, cui noscuntur tot & tanti clari tituli suffragari, cōcurrit etiam continuitas tēporis & tanti, q̃ sufficit ad præscriptionē etiam cōtra fiscum. Nō n. fuit continuitas solum centū annorum, imo etiā sex centū & vltra. Nec etiam est hoc verum, q̃ istud tua sit impræscriptibile, maxime ab ecclesia, quę quantū ad spiritualitatē non est subdita regi: imo nobilior sicut sol luna, aurū plumbo, & cœlum terra. Certum est aūt, q̃ æqualis vel maior bene pōt præscribere ius æqualis vel inferioris, sicut vnus rex ius alterius, quare patet, q̃ ecclesia hoc præscribere potuerit, etiā si esset ius fisci, q̃ tñ non est. Vltimo probat istud ex priuilegio cōcesso, & per Carolū regem M. Franciæ, vt dictum est prius, & p S. Ludouicum, & p Philippum auunculum vestrū, & p Ludouicum & Philippū consanguineos vestros Reges Franciæ. q̃ priuilegia habemus in promptu. Sed forte diceret, q̃ ista nō possunt stare: sc. quod ista iurisdictio cōpetat ecclesiæ de iure, de cōsuetudine & de priuilegio: quia ista non stant simul. Si n. cōpetit ex vno: nō videtur cōpetere ex alio. Sed ad hoc pōt dupliciter responderi, primo quod priuilegium vel cōsuetudo pōt esse dupliciter, quoddam noui iuris editiuum; & istud non cōgruit cum aliis: aliud veteris iuris confirmatiuum seu declaratiuum; & istud bene potest cōcurrere. Et ista distinctio etiam locum posset habere in cōsuetudine. Et secundum hoc posset responderi, q̃ licet ecclesiæ cōpetat hæc iurisdictio de iure: cōpetit etiam de consuetudine & priuilegio, non noui iuris editiuis, sed antiqui declaratiuis & confirmatiuis, vel potest aliter responderi, quod habilitas & capacitas huius iurisdictionis competit de iure, sed actus & executio de cōsuetudine & priuilegio. Sed forte ad hoc dicetur: quare hoc sibi vendicat ecclesia Gallicana: cum aliæ ecclesiæ sibi in aliis regionibus hoc minime vendicare noscant? Ad quod potest faciliter responderi, si enim Reges Franciæ, quos Deus singularibus priuilegiis, gratiis, & honoribus præ cæte-

ris regibus insigniuit & prosperati sunt, inter cæteros propter tria, sc. pr[illegible] am [illegible] em & d[illegible] tionem ad Deum, item propter maximum honorem & reuerentiam ad ec[illegible] le[illegible] an, item pr[illegible] er [illegible] tiam prælibatam ad populũ sibi subdıtũ, ecclesię plures libertates cõcess[illegible] runt ve[illegible] nc[illegible] v[illegible] lb[illegible] re permiseruot, non est mirũ, imo tanta fuit ad ecclesiam eorum deuotio, quod ecclesię ta[illegible] [illegible] cis ppin- quiores tanto pluribus libertatib. gaudent, nec ex hoc minus habuerunt, sed plus, sicut rei e[illegible] [illegible] ntia manifestat: imo hoc redundat in magnam nobilitatem regni & regis. Andiui n. alias, quod quatuor vel quinq; sunt, quæ singulariter istud nobilitant benedictum regnum, primo fidei inuio[illegible] ata [illegible] ritas: quia nunquam legitur quod reges Franciæ, ex quo susceperunt fidem, vllo vnq̃ temp[illegible] ore a[illegible] aberrauerint, secundo sanguinis nobilitas: quia à Priamo rege Troianorum, & successiue a Carolo & aliis regibus tam inclitis descenderunt, tertio pacis & concordiæ vnitas, quæ potissime v[illegible] g[illegible] nt i[illegible] gno Franciæ, quarto prælatorum solennitas, quinto Baronum & aliorum subditorum ad obe[illegible] en- dum voluntas. Si ergo prælati regni non haberent istud ius, sed tolleretur ab eis, iam perder[illegible] regnum vnam de dictis nobilitatib. siue conditionibus, per q̃ multum nobilitatur, sc. præl[illegible] oru[illegible] lennitatẽ, tunc n. non essent solemniores, sed pauperiores & miseriores omnib. aliis, cum [illegible] hoc [illegible] n- sistat magna pars emolumentorum suorum. Concludo ergo tanq̃ probatum de iure diuino, natura- lique, canonico & ciuili, & consuetudine atq; priuilegio, quod ius cognoscendi de talibus tempo- ralibus ecclesiæ cõpetere potest, & cõpetit ecclesiæ Gallicanæ. Ex quibus reduco thema domini [illegible] em contra eum sic: suppono tamen primo tanquam clarum, quod ea quæ sunt oblata ecclesiæ & tamen dominium & proprietatem ecclesiæ conuersa Dei sunt imo & in tantũ quod dedicata & sanct[illegible] [illegible] dicuntur, vt satis apparet p totum librum Leuitici. Et satis etiam apparet per hoc q̃ scribitur 1. R[illegible] c de panibus oblatis Deo, vnde dicitur ibi: *nõ habeo panes laicos ad manducandũ, sed tantum panem* [illegible] Vnde de illis panibus non licebat laicis comedere, nisi in tempore necessitatis extremæ. Patet [illegible] istud clare *Dan. 5. c.* vbi legitur pro eo, quod cũ Balthasar rex & optimates & vxor eius biberu[illegible] t in vasis aureis & argenteis, quæ Nabuchodonosor apportauerat de templo, quod est in Hierusalem, a pa- ruit manus scribentis in pariete, *manethecelphares*, quod est dictum, sicut apparet ibidem, quod *Deus numerat regnum suum & compleuerat quod appensus erat in statera & inuentus minus habens, & quod diuisum erat regnum suum & datum Medis & Persis.* Vnde eadem nocte interfectus est, & successit Darius Me- dus in regno, vnde facta est tunc translatio monarchiæ Assyriorum in Medos, patet ergo, quod quæ sunt oblata ecclesiæ Dei sunt & adeo dedicata Deo, quod non licet laicis eis vti, quod etsi faciant [illegible] bent ducere vindictam diuinam, sicut habuit Balthasar. His ergo suppositis arguo ex themate do- mini Petri: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* sed ista iurisdictio, quæ est, vt supra pro- baui, multipliciter in dominium & proprietatem ecclesiæ Gallicanæ conuersa, est iam Dei: ergo red- denda est sibi, vnde cuilibet violenti tollere deberet dicere, & quilibet prælatus bonus respondere, sicut respondit Ambrosius militibus Gothis missis ab imperatore. Respondit enim sic: *Si quod meum est, peteret imperator, non denegarem, quamuis omnia mea pauperum sint, sed quia quæ Dei sunt postulat, in quibus imperator potestatem non habet, potius volo vt me in carcerem mittat, & vitam mihi auferat, quam sibi con- cedam.* Vnde alludendo illi historiæ, quæ habetur 3. Regum 22. cap. de Naboth subiunxit: *Naboth sanctum virum possessorem vineæ suæ scimus interpellatum petitione regia, vt vineam suam daret. Cumque re- spondisset: non ego possum patrum meorum tradere hereditatem, & sic regem contristatum esse.* Et subdit: *Sil- le non tradidit vineam suam, nos trademus tibi ecclesiam Christi? Absit à me, vt tradam Christi hereditatem: non tradidit Naboth vineam, nec ego tradem eam quæ Christi est ecclesiam.* Et subdit optimum verbum: *tem- plo Dei nihil possum decerpere nec tradere: eum istud custodiendum non tradendum acceperim. Deinde consulere me oportet imperatoris saluti: nec mihi expediret tradere nec illi accipere*, sicut istud legitur 23. quæstio. vl- tim. cap. *conuenior.* Non est ergo Dei solum iurisdictio spiritualis, sicut supponebat dominus Petrus: sed etiam quæcunque iurisdictio, quæ ecclesiæ competit, siue de iure, siue de consuetudine, siue de priuilegio, intantum nobis non expedit eam tradere, nec regi pro certo recipere, sed dicebat do- minus Petrus, quod Christus ad dandum exemplum soluerat tributum, hoc enim est falsum, vnde, sicut apparet Gene. 47. terra sacerdotum fuit libera & immunis ab omni tributo & seruitute præ- standa, & si dominus Petrus bene inspexisset testimonium *Matth. 17.* Christus non soluit tributum ad præstandandum exemplum: imo prius probauit, quod non tenebatur soluere, concludendo, *er- go liberi sunt filii*, &c. sed soluit propter scandalum vitandum, vnde dicitur in textu: *vt autem non scan- dalizemus eos, vade ad mare*, &c. sed forte dicetur, quod nos, &c. exemplo Christi ad euitandum scan- dalum debemus soluere, sed hoc non valet, quia duplex est scandalum, pusillorum sci. & Pharisæo- rum, propter scandalum pusillorum, quod est ex ignorantia, non ex malitia, sunt aliqua euitanda ad tempus, donec fuerint instructi, sicut dicit Apostolus *ad Rom. 14. ca.* sed propter scandalum Pharisæo- rum, qui peccant ex certa malitia, non est aliquid omittendum, sicut ipse Christus ait Math. 16. di- centibus Apostolis sibi: *scis quod Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt?* & quid respondit? *Ecce sinite illos, cæci sunt & duces cæcorum*, quia tempore Christi fuisset scandalum pusillorum, & nunc esset scan- dalum Pharisæorum: ideo tunc fuit soluendum propter scandalum vitandum, sed modo non. Patet ergo quod tertium signum timoris Dei est ex integra honorum redditione, vnde de habente talem timorem, per quem reddit Deo quicquid suum est. Dicitur autem Ecclesiastici decim. cap. *Semen ho- minum honorabitur, quod præterit mandata Domini*, &c. Et sic patet primum, scilicet quomodo debe- tur Deo timor filialis & obedientia propter celsitudinem & imperium suæ maiestatis, quia *Deum ti- mete.*

Dico

Dico secundo, quod debetur regi honor specialis & reuerentia propter magnitudinem & fastigium dignitatis, quia sequitur in themate: *regem honorate*, & Ecc. 10. *in medio fratrum rector illorũ in honore.* Et videtur mihi ad præsens, quod est duplex honor: vnus verbalis, qui est adulatiuus & periculosus, de quo dicitur Matt. 7. *Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Alius est honor realis, qui est debitus & virtuosus, & de isto, non de primo, dicitur *regem honorate.* Et videtur mihi, quod ille de facto & realiter & virtuose honorificat regem, qui vult eum seruare illa, per quæ eius dominiũ diligitur, & eius potestas & excellentia non diminuitur, & eius fama custoditur ne perdatur, & eius conscientia non læditur, in Gallico: Par quoy sa seigneurie est aymee, sa puissanze nest appetissee, sa renoumee est gardee, sa conscienze nest pas blecee. Et econtra ille non honorificat regem, qui suadet sibi opposita istis quatuor. Dico ergo primo, quod ille honorificat regem facto, qui suadet sibi illud, propter quod eius dominium diligitur, princeps enim debet studere potius diligi quam timeri. Thesaurus enim nobilior, quem possit habere princeps, est habere corda subditorum, sicut dicit Seneca de clementia ad Neron. *Inexpugnabile munimentum amor ciuium: quid enim optabilius & pulchrius est quam viuere optantibus cunctis* Modo videtur mihi, quod nulla res facit tantum diligi principem, quantum seruare & augere libertates eis consuetas, & non inducere nouitates, ideo cuilibet regenti dicitur Prou. 22. quomodo dominus Petrus pro se allegabat: sed ego reduco contra eum: *non transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui*, nouitas enim parit discordiam, & ideo in rebus nouis cõstituendis euidens debet esse vtilitas, vel vrgens necessitas. Et ideo si princeps vult libertates per suos prædecessores concessas tollere, eius dominium non diligitur, sicut patet de Roboam 3. *Reg.* 11. 12. Et apparet in *Cronicis*, ex hoc multa dominia & regna translata de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, modo certum est, quod prædecessores vestri Carolus M. sanctus Ludouicus, Philippus pulcher, Ludouicus & Philippus filii eius, & plures alii istam ecclesiæ libertatem cõfirmauerunt, & nos ibi de modo aliqua, ergo consulere vel requirere, quod vos tollatis aliquid ecclesiæ, est consulere quod vos tollatis seu quod tollatur à vobis illud, propter quod dominium vestrũ diligitur. Et ideo nobis videtur consulere illud Matt. 2. c. *Memento operum Patrũ, qui fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnã & nomẽ in æternum.* Nota hic, quomodo rex Philippus, auus S. Ludouici, fouebat & nutriebat in regno suo S. Thomam Cantuariens. Archiepisc. qui pro libertatibus ecclesiæ defendendis fuerat de regno Angliæ bannitus, quanto ergo magis decet vos defendere prælatos vestros in libertatibus suis per prædecessores vestros confirmatas, quia sicut dicit Gregor. & habetur 25. q. 2. c. si c. *Si ea destruerem, quæ prædecessores & antecessores mei statuerunt, non essem constructor, sed euersor esse iuste comprobarer, testante veritatis voce, quæ ait: Omne regnum in se diuisum desolabitur: & omnis scientia & lex aduersum se diuisa destruetur*, & alibi dicit idem: *Nimis est asperum & præcipue bonis moribus inimicum, vt quempiam quacunque rationis excusatione, quæ bene sunt ordinata, rescindere & exemplo donare cæteros sua quandoque posse constituta dissoluere.* Nota hic de castro dato sancto Remigio pro ecclesia Landunensi per Clodoueum regem, quod postea Pipinus rex voluit habere facta recompensatione ecclesiæ, cui dormienti apparuit beatus Remigius, & eum super hoc grauiter increpauit dicens: *Melior te mihi dedit, & tu vis auferre*, & ideo eum percussit, qui in crastinum inuentus est totus denigratus. Et extunc reges Franciæ non fuerunt ausi in in illo castro iacere. Non honorificat ergo regem facto, qui consulit sibi, quod transgrediatur terminos antiquos, quos posuerunt patres sui: imo rex deberet eis dicere illud Iohan. octau. *ego honorifico Patrem meum*, seruando scilicet ecclesiæ libertates, sicut ipsi fecerunt & concesserunt, vos autem inhonorastis me optatum sibi consulendo, quia scribitur Ecclesiastic. tert. *Gloria hominis ex honore patris sui: & dedecus filii patris sine honore.*

Dico secundo, quod facto regem honorificat, qui suadet sibi illud, per quod sua potestas & excellentia non diminuitur, multum enim decet honorem suum augere potentia, & multum indecet eum diminuere, vnde Imperatores consueuerunt se vocare *Augustos*, quasi rempublicam augentes. Dicere autem, quod vos aut prædecessores vestri non potuistis hæc concedere ecclesiæ, videtur esse valde in diminutionem vestræ potentiæ & vestræ excellentię, vos autẽ præcarissime Domine, qui ita pingue ius habetis in regno Franciæ, quod non solum electione, sed iure hæreditario possidetis & ad posteritatem transmittitis, quod non possitis istud concedere, videtur quamplurimũ vestræ potentiæ derogare, imo in tantũ, quod si esset verũ, quod absit, sequeretur prędecessores vestros in peccato continue fuisse, imo quod impium est dicere, B. Ludouicum, per quem tota Francia illustratur, non potuisse iuste canonizatum. Si enim, sicut proponens dicebat, iurauit non alienare, & alienata reuocare, & istud esse inseparabile à corona, sequitur quod deierasset, & per consequens mortaliter peccasset, & ita canonizari non potuisset, quod est nepharium dicere. Et si dicatur, quod potuit pœnitere cito, potest responderi, quod peccatum legitur, sed pœnitentia non inuenitur, sicut de Salomone, quinimo si esset verũ, quod dicis, sequeretur quod nihil possetis dare neq; Comitatum, neq; Castrum, neq; villam; & tamen pauci sunt, qui non libenter reciperent, non obstante iuramento fidelitatis, in quo vobis tenentur. Conseruet ergo & confirmet nobis vestra magnificentia Regalis, quod per tam inclitos progenitores vestros concessum est, alioqnin honor vestræ excellentiæ minor seruaretur, vt dicatis illud ad Rom. 11. *ministerium meum honorificabo.*

Dico tertio, quod ille honorificat regem facto, qui ei suadet illud, per quod sua fama custoditur, nec perditur. Inter cætera n. de quibus debet quilibet curare, est fama post conscientiã, quia Prou. 22 scribitur: *melius est nomen bonũ, quam diuitiæ multæ. Super argentum n. & aurũ gratia bona.* Et B. August. dicit: *duo sunt tibi necessaria, cõscientia & fama, cõscientia propter Deũ, & fama propter proximũ.* Et ideo Ecc. 41

rificet, qui dicit primo Reg 2.c. *Quicunque honorificabit me, glorificabo eum in gloria, in qua est verus honor*, qui nulli conceditur indigno: imo ad quem nullus admittitur, nisi dignus, sicut dicit B. August. quem honorem nobis & vobis concedat, qui est benedictus in secula seculorum amen. Et quia multi articuli proponebantur, quorum aliqui totā iurisdictionem eneruauerunt ecclesiasticam. Idcirco eos volumus defendere & tueri. cum præscriptum sit Eccl. 4. *vsque ad mortem certa pro iustitia & Deus expugnabit pro te inimicos tuos*. Aliqui alii sunt, qui cōtinent solum abusum, quē nō credimus p gentes nostras fieri, & si fierent, nollemus aliqualiter tollerare easdem, & ideo propter honorem Dei principaliter, & propter exoneratione cōscientiarū nostrarū, & propter regis reuerentiā populi profectū & pacem, oēs hic simul congregati disposuimus tale remedium apponere, quod abusus prædicti, si qui sint, cessabunt ad pacem populi & laudem Dei: cui est honor & gloria in secula seculorum, amen.

Altera autem die veneris immediate subsequenti, videl. die 29. Decemb. in palatio Regali Parisius ad inuicem conuenerunt prælati: & rege ibidem more solito sedente, assistentibus sibi Consiliarus suis & Baronibus, reuerendus pater dominus Petrus Bertrandi diuina prouidentia Eduen. episc. locutus est in publico coram Rege, facto pro themate suo: *Ne indigneris Domine, si loquar*, Gen. 18. c. 2. ꝙ pro themate applicuit ad hoc, ꝙ propter regis magnificentiā, consilii sui prouidentiam, & loquentis insufficientiam, cum magnum negocium esset, loqui formidabat. Sed de regia benignitate confisus audaciam assumebat. Et quia fuerat sibi à dominis prælatis iniunctum. Deinde fecit thema suum tale: *Domine refugiū factus es nobis in præsens*. Et prosecutus est thema Regis magnificentiam cōmendando, vocatione suam ad regnum Frāciæ quasi mirabile declarādo, tertio quod debet esse pugil ecclesiæ ostendendo. Et ista probauit satis breuiter p auctoritates & rationes multas. Postmodū respondit ad ea, quæ proposita fuerunt p dictū dominum Petrum de Cugneriis in modū infrascriptum, & ad informandū conscientiā domini regis, & ad præstandū consiliū sup prædictis duntaxat, & non ad finē ordinandi iudicii seu respōsionis faciendæ, per q̄ sententia, ordinatio vel statutū aut quiuis alius processus sequi possent, vel ius aliud psonæ cuicunq; acquiri. Primo ad illud, ꝙ propositū est: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*, Matt. 22. & Marc. 3. p quæ verba proponebatur ad regē obediētia & subiectio, & spiritualiū & temporalium diuisio. Et primum membrū probatur per illud, ꝙ dicit 1 Pet. 2. c. *Subiecti estote omni creaturæ*, rursus p verba, quæ sunt in *c. solitæ, ext. de ma. & obe. & per c. nouit, ext. de iud. & c. de sacerdotib. 10. q. 1.* cū ibi notatis. Ad illud ꝙ dicitur de diuisione, probatur ꝙ temporalia debebant ptinere ad temporales, & spiritualia ad spirituales: tum quia Deus instituit duos gladios, vnde dicit: *Ecce duo gladii*, Luc. 22. item Christus censum soluit, vt denotaret ꝙ temporalib. reddenda sunt temporalia, *Matt. 17. & 18. & 11. q. 1. si tributū: & c. magnū*. Præter ea lege imperatoris cauetur ista diuisio, cū dicitur: *magna n. à Deo collata sunt dona, sacerdotiū & imperium, sacerdotiū vt diuinis, imperium vt humanis præesset*, in corpore autenticorū, *Quō. opor. epi. in prin. colla. 1.* & dicebatur, ꝙ isti erant termini, qui non debebant aliqualiter immutari, *Prou. 23. c. & ff. de termino mo. le. 1. & vlt.* Dicebatur etiā, quod talia iura regia rex non poterat à se abdicare, cum essent iuris sui regalis, & iurasset in coronatione sua iura regni non alienare, & alienata reuocare, & quod talia erant impræscriptibilia *10. di. c. quasi.* & aliis pluribus c. eiusdē di. cum ibi no. Ad prædictam respondetur sic, ꝙ iurisdictio causarum ciuilium, de quib. agitur, ptinet ad ecclesiā de iure diuino & humano. Et de iure diuino probatur à tēpore Adæ vsq; ad Christū p ea, quæ notantur p Innocent. *c. licet, ext. de fo. compe.* à tempore Christi citra, cōmissa fuit Petro & successorib. *22. di. c. oēs Patriarchæ, Matt. 16.* & qualiter ecclesia in terris catholicorum principum istud ius obtinuerit & obtinet, probatur *2. q. 5. Si quis presbyter 11. q. 1. relatū 25. di. ecce.* Et istud ius confirmauerunt imperatores in corpore autenticorū, vt *ff. 3. 5. si causā col. 9. 23. q. vlt. c. hii & à quib.* dicit etiam canon, & quod B. Petrus præcipiebat oēs principes terræ & cæteros homines episcopis obedire *in c. oēs, ext. de ma. & obe. 16. di. duo sunt*, quare concluditur, quod non est faciēda diuisio, vt hæc ecclesiis auferantur, & si in tyrannorum regum terris status iste ecclesiæ fuerit læsus vel etiā violatus, in regno tū Franciæ benedicto vsq; ad hæc tempora extitit obseruatus *ext. de iudiciis c. nouit in parte decisa*, &c. Prætérea leges Theodosii Imperat. & Caroli M. hanc iurisdictionem confirmarunt, *ext. de iudiciis c. nonne all. 11. q. 1. quicunq, & c. se. iurisdictio c.* expresse cauetur, quod idem Carolus rex Franciæ & imperator in Francia specialiter hoc ius cōstituit. Item de consuetudine à tanto tempore obtenta, quod in contrarium memoria hominum nō existit, horum iurisdictio pertinet ad ecclesiam Gallicanā omnium regum tempore Christianorum & sanctorū. Quis ergo videbit hanc consuetudinē violare sacrilegium est *11. q. 1. c. 1. & 2.* Item non miretur regalis dignitas, si in regno Franciæ nobiliore mundi hæc prærogatiua ecclesiis debeatur, in hoc n. sua potentia & nobilitas decoratur, in corpore autenticorū: *vt indi. sine quoq, suffra. fin in prin. collat. 2.* Præterea dominus rex in coronatione sua iurauit ad sancta Dei euangelia priuilegium canonicum seruare ecclesiæ, omnes etiam Barones vel quasi sunt fideles ecclesiæ, & iurauerunt fidelitatē, sub qua fidelitate tenentur p iuramentum iura ista seruare ecclesiæ. Cum igitur omne iuramentum, ꝙ non tendit in interitum salutis æternæ, sit seruandum: istud, quod est in fauorē ecclesiarum præstitum, multo fortius est seruandum: *ext. de iureiur. c si vero 22. q. 4. c. vlt.* Itē B. Ludouicus, Philippus Arragonens. Philippus pulcher, Ludouicus, Carolus M. & Philippus, priuilegia, consuetudines & libertates ecclesiæ confirmauerunt, & dominus Philippus pulcher seruare, quare, &c. & omnes isti in suis coronationib. iurauerunt, vt supra. Quis ergo poterit isti domino regi absq; damnatione propria contrarium suadere, maxime in istis concessis, declaratis & confirmatis ecclesiæ, cui donare immensitas est mensura, in autent. *de non alien. at. permut. rec. ec. 5 si mimus coll. 2.* Nec obstat, ꝙ dicitur; quod duo sunt gladii, &c. Et quod distinctum est sacerdotium ab imperio: quia verum est, quod

quod ius & potestas istorum duorũ gladiorum sunt duo gladii, istud dictum ecclesiæ, & verum est, quod ius & potestas istorum duorũ gladiorum est penes ecclesiam; licet executio gladii materialis sit penes temporales vel seculares, & hoc est quod dicitur Matt. 26 cum dixit Dominus; *Conuerte gladiũ tuum in locũ suũ.* Et quod dicitur, distinctum est sacerdotiũ & imperium, verum est ex parte finis, & quantum ad executioné sanguinis, & nõ ex parte principii seu subiecti, quia in eodẽ subiecto sunt & esse possunt, imo debent esse, vt superius est probatum. Ad illud quod dicitur, quod Christus soluit tributum: respondetur, quod non ideo, quod deberet soluere: quia certum est, quod filii regis non debebant, qualis ipse erat: sed propter scandalum hoc fecit, imo etiam nec clerici ad hoc tenerentur, *Esdra prim. & vlt. cap.* Vnde talia non sunt ad consequentiam trahenda, nec obstat de immutatione terminorum, quia dictum est, quod hæc allegatio sit pro ecclesia, cum ista ad ecclesiam pertineant, sicut dictum est. Nec obstat, quod Dominus rex non potest ista iura abdicare à se, maxime cum hoc iurauerit in coronatione sua, &c. Respondetur, quod imo potest totum abdicare, quia non abdicat à se, cum Deo & ecclesiæ dat, quia dictum est, *Domini est terra.* Tale enim dare nihil aliud est, nisi reddere Deo & ecclesiæ, quod suum est, quia sic sequeretur, quod donatio imperii ecclesiæ à Constantino non teneret, quod falsum est [illegible] hoc probatur *16. dist. cap. Constantinus*, præterea imperator vel rex potest alienare res imperii. *ff. de lega. l. apud Iulianum §. vlt.* nec per hoc læditur imperium vel regnum, eo quod res redit ad statum suum pristinum *ff. de pactis l. vnus §. pact. 35. di. ab exord.* Præterea ista ratio proposita damnaret omnes reges Franciæ, qui fuerunt, & specialiter beat. Ludouicum, quia si vera essent (quod absit) omnes essent mortui peccato mortali & periuri, quod nephas est dicere. Nec obstat, quod dicitur, impræscriptibilia sunt talia: verum est ab alio quam ab ecclesia: vel aliter quam à subditis non possent præscribi, secundo à subditis sic, præterea ex quo potest alienari, potest præscribi, maxime de consensu regum, qui hoc confirmauerunt, & à tanto tempore, quod omne ius excludit & fiscale & ecclesiæ. Concluditur ergo, quod omnes prælati prædicta asserunt esse vera & tenenda, & supplicant domino regi pro salute animæ suæ & pace ecclesiæ seruanda, quod nihil immutet, sed prout prædecessores sui tenuerunt ecclesiam, ipse teneat & libertates ecclesiæ seruet. Et consideret quanta bona spiritualia habet quotidie ab ecclesia, & quod nunquam sibi defecit ecclesia Gallicana, cum opus fuit etiam in auxilio temporali: & ostendantur exempla & pericula, quæ facienti contrarium esse possunt. Et consideret qualiter dominus noster Papa, qui nunc est, diligit & dilexit regnum Franciæ & personam domini regis dicendo, quod nunquam fuit in sede B. Petri, qui regnum plus dilexerit eo. Et consideret, quod legitur Eccl. 6. c. vbi dicitur, *in multitudine presbyterorum sta, & eis ex corde crede.* Deinde præfatus dominus Eduens. episcop. ad finem prædictum, videl. ad informandum conscientiam domini regis, & sd præstandum consilium super petitis duntaxat, & non ad finem ordinandi iudicii seu responsionis faciendæ, per quã sentẽtia, ordinatio vel statutum, aut quiuis alius processus sequi potuisset, vel ius aliquod personæ cuiq; acquiri, ad singulos articulos sic respondit, & diuisit articulos traditos in tres partes, quia quidam articuli tangebant iura ecclesiæ perpetua, & quæ pertinebant ad ecclesiam de iure & consuetudine, & de eis ecclesia iuste vtebatur, quos erant parati defendere, sicut B. Thomas Caotuariens. episcopus, cuius festum erat illa die, iura ecclesiæ defenderat. Secunda pars articulorum continebat abusus & errores, si veri essent, & illos nullomodo volebant defendere, imo prouidere ne talia fierent & corrigere, si quæ talia facta erant. Tertia pars continebat aliqua, quæ poterant esse iusta, & aliqua iniusta, quantum ad iusta, respondit vt de contentis in prima parte, quantum ad iniusta, vt de contentis in secunda. Omnes articuli contenti in prima parte, signati in margine per a. articuli contenti in secunda parte per b. articuli contenti in tertia per c. Deinde respondit singulariter ad singulos, prout sequitur. Et primo ad primum articulum qui loquitur de cognitione actionum realium personalium, mixtarum, & interdictorum, dicit dominus Episc. Eduens. quod cum de iure sit probatum superius in generali responsione talium cognitioné illius ad ecclesiam pertinere de iure, & posse pertinere de consuetudine, maxime in actionibus personalibus de iure licet de abuso consuetudinario aliquando dicantur reales, quod in his ecclesia maxime illę, quæ de consuetudine hoc habent, nullam iniuriam regi vel dominis temporalibus faciebant. Et ad probandum istam responsionem, allegauit *63. d. c. Valentinianus 11. q. 1. quicunq. in autem, vt diff. iudicii §. si tamen col. 9. ext. deinde c nouit 22. di. c. 1. 11. q. 1. relatum, 2 q. 1. Si quis presbyter. 1. di. consuetudo*, induxit etiam ad hoc probandum priuilegia & libertates, confirmationes, & plures alias B. Ludouici & omnium aliorum regum prædecessorũ suorum. Ad secundum articulum, qui loquitur de clericis turbantibus possessiones laicorum, & de causa nouitatis, dicit episcopus prædictus, quod vbi clericus impedimentum apponit vel violentiam, laicus est actor, & clericus est reus, & cum de iure & consuetudine actor teneatur sequi forum rei, non est irrationabile, maxime in ecclesiis, quæ de cõsuetudine hoc babent, si de talibus ecclesia cognitionem habeat. Alias enim sequeretur, quod iudices seculares pro voluntate sua haberent cognitionem clericorum proco, quod dicerent hoc vel illud esse casum nouitatis. Maxime quia in talibus impedimentis vel violentiis habent locum interdicta, quę sunt personalia de iure, licet in rẽ videantur concepta, *ff. de interdictis l. 1. §. vlt.* quæ sunt personalia de iure, quod superius est probatum. Et ad probandum prædicta allegauit prædictus episcopus *extr. de fo. compe. si clericus 24. quæst. 3. Item quis.* Et alia iura supradicta de consuetudine loquentia.

Ad tertiũ, qui loquitur de actionib. personalibus inter duos laicos vel inter clericũ actorẽ & laicũ reũ: dicit idẽ Episc. quod de iure & consuetudine notoriis cognitio taliũ actionũ personalium pertinet ad ecclesiam, secũdum quod superius est probatum, quare dicebat nulli super hoc iniuriam fieri, maxime

metatione peccati, quod committitur in retinendo illud, quod teneiur quis ad soluendum vel restituendum. Et ad hoc probandum induxit iura supra allegata, & *de fo. compe. cum sit generale.*

Ad quartum, qui loquitur de laicis iniuriam inferentibus in rebus hæreditariis clericorum, dicit quod tam de iure communi, quam consuetudine, clericus potest quoscunque iniuriam sibi inferentes in hæreditate sua coram iudice ecclesiastico conuenire, quia in hoc committitur sacrilegium, cuius ad ecclesiam duntaxat debet cognitio pertinere. Et ad hoc probandum induxit *24. q. 3. si quis de potentibus*, & alia iura, quæ superius tam de consuetudine, quam de iure fuerunt allegata.

Ad quintum, qui loquitur de contractibus initis coram iudice seculari, dicit quod cum talium contractuum petitiones sint personales de iure, maxime vbi est transgressio iuramenti, vel fides mentita, de quibus ecclesia solum habet cognoscere, nulla fit iniuria. Et licet ibi non esset iuramenti vel fidei transgressio, adhuc ratione personalitatis potest ad ecclesiam cognitio pertinere, & ad hanc responsionem probandam allegauit iura superius in articulis præcedentibus allegata.

Ad sextum, qui loquitur de conciliis prouincialibus & statutis synodalibus, dicit idem episcopus, quod pro sanctis & iustis tanquam sancti patres instituerunt ea teneri, & quod prælati nihil statuant ibi, quod temporalitatem tangat, nisi quatenus commissarum sibi animarum tangit salutem, & iura & libertates ecclesiarum esse seruandas, & hoc eis licitum esse facere, & ad hoc probandum induxit in *autenticis, de sancti. episcoporum § vt autem col. 9. in decretis 18. distinct. per totum.*

Ad septimum, qui loquitur de contractibus recipiendis per notarios ecclesiasticos in terris secularium, dicit quod tam de ratione naturali, quam de iure præscripto in terris Dominorum temporalium ecclesia habebat iurisdictionem suam spiritualem, sicut Dominus temporalis suam temporalem. Nulli infertur iniuria, si notarii tales recipiant contractus illorum, qui volunt se in foro ecclesiæ obligare, & hoc est pro communi & publica vtilitate, quia multi magis eligunt vinculum ecclesiæ quam vinculum temporale, & ante dimitterent contractus facere, sine quibus viuere non possent, quam se supponerent curiæ seculari, maxime de consuetudine notariorum est & fuit semper obseruatum, & ad hoc probandum allegauit idem Episcopus, *extra de off. or. cum episcopus l. 6. ff. de off. proconsulis l. 2.*

Ad octauum, qui loquitur de officialibus, qui crimina imponunt laicis, vt se rediment &c. dicit idem, quod nullus prælatus, si sciret talia facere suum officialem, aliqualiter sustineret, nisi esset de maleficiis, quorum cognitio ad ecclesiam pertinet & correctio de consuetudine vel de iure, & etiam in casibus, vbi recredentia fieri non deberet, & si quis esset, qui in speciali vellet conqueri super istis, erant parati, veritate prius inquisita, prout iustitia esset, facere emendam & apponere remedium opportunum.

Ad nonum, qui loquitur de officialibus, qui inquirunt super maleficiis & ab innocentibus volunt habere expensas & emendas: & expensas reddere nolunt, si succumbant in causa, dicit Episcopus quod si prælati scirent ista per officiales fieri, secundum quod in articulo proponuntur, nollent ista sustinere: sed vbi illi, contra quos proceditur, petunt copiam processuum sibi fieri, tenetur pretens eam soluere, aut si super imposito sibi maleficio condamnetur, debet expensas restituere promotori. Si vero per iudicem absoluatur, & promotor malitiose & per fraudem hoc false suggesserit contra ipsum, debent ei expensæ restitui, sed vbi mere ex officio proceditur, siue per famam publicam siue ad denuntiationem alicuius vel alias secundum quod licitum est de iure, iudex in hoc casu expensas cuiquam restituere non tenetur.

Ad 10. qui loquitur de sententiis excommunicationis, quæ dantur pro sola vna citatione, dicit idem episcopus, quod nullo modo sententia excommunicationis debet fieri, nisi citatio vel monitio præcesserit sufficienter. Sed sæpe contingit, quod propter periculum animarum aut corporum, aut quia est causa fauorabilis, vel propter alias causas iustas, quæ cōtinentur in iure, fit vna citatio peremptoria, quæ valet ter, & tunc propter talem defectum poterit licite sententia excōmunicationis ferri.

Ad 11. qui loquitur de obligationibus *de nisi*, dicit quod est secundum formam iuris, & pro communi vtilitate statutum, nec sequitur ex hoc incōueniens, maxime quia in talibus nunquam fertur vel ferri debet sententia, nisi prius sufficientem terminum adhuc de consensu contrahentium assignatum, & ad hoc probandum induxit *c. præterea. de appell.*

Ad 12. qui loquitur de monitionibus, quæ fiunt contra iudices seculares ad compellendum excommunicatos per captionem honorum &c. dixit præfatus Episcopus, quod cum ecclesia suo brachio spirituali contra tales procedendo fecit quod potuit, tunc habet recurrere ad brachium seculare, & hoc de iure diuino & humano conceditur. Et si propter malitiam vel negligentiā Dominus temporalis omittat factæ sup hoc monitioni parere, & talem excommunicatū compellere, propter quod contingat debitorem amittere debitum, in quo excommunicatus tenebatur eidē, non est inconueniens, si sufficienti monitione præuia per sententiam excommunicationis proceditur contra eum, & si de dānis illatis nunquā mereatur absolui, faciat satisfactionem competentem & condignam, in talibus enim de iure diuino & humano brachium temporale spirituali debet obedire, maxime vbi quis in excommunicatione persistit vltra annum, de quo in statuto beati Ludouici mentio fit expressa.

Ad 13. qui loquitur de expensis, quas faciunt iudices seculares veniendo ad excusandum se coram iudicibus ecclesiasticis super compulsione excommunicatorum: dicit, quod postquam deiu-

de iure & consuetndine tenentur in hoc iudices seculares iudici ecclesiastico ob d... debent cum expensis propriis ad excusandum se venire. Sed si talis monitio malitiose vel indebite ad suggestionem alicuius fuerit impetrata, talis suggerens ad restitutionem expensarum tenetur. Expensæ vero, quæ fuerunt in excommunicatione contra excommunicatum factæ, per prædictos iudices seculares excommunicatus ipse debet ad restitutionem compelli.

Ad 14. qui loquitur de appellationibus, quæ fiunt in curiis laicorum ad ecclesiasticos iudices, dicit idem episcopus, quod si in curia temporali prælatorum vel subditorum suorum fiat processus, aut detur iudicium temporale, & super huiusmodi processu aut iudicio appellatio ordinaria aut ratione falsi iudicii vel alias sequeretur, debet talis appellatio remitti ad examen sui iudicis temporalis, scilicet si laicus non per viam iurisdictionis ordinariæ: sed quia magis eligit ecclesiasticam curiam, quam temporalem, sicut de iure & consuetudine licitum eis existit, tunc nullum inconueniens sequeretur, si officialis, ad quem veniret talis cognitio, tanquam officialis & iudex ordinarius cognitionem haberet, & sic in Remensis, Laudanensis, ac in multis aliis regni Franciæ ecclesiis obseruatur, & probari posset per aliqua iura superius allegata.

Ad 15. qui loquitur de arrestis, quæ fiunt in villis, quæ vtuntur lege, dicit quod si talia fierent, sicut in articulo continetur, nisi de consuetudine aliqua ecclesiæ hoc haberent, quæ consuetudo est obseruanda, maxime vbi tale fieret sub aliquo conductu curiæ & sine fraude, & quod arrestatus non esset alicuius prælati clericus, nollent ea sustinere, ideo &c.

Ad 16. qui loquitur de illis, qui dicuntur præpositi clericorum, dicit quod tam de ratione [illegible] de iure & consuetudine quilibet prælatus in quacunque parte suæ diœcesis potest habere offi[illegible] suos, & alias personas ad iurisdictionem ecclesiasticam exercendam, siue sit in citationibus, si[illegible] in captionibus personarum ecclesiasticarum, vel cognitione causarum, quæ ad forum ecclesiæ pertinent, & potest talibus illam, quæ sibi videtur, concedere potestatem, quare si tales iuxta commissionem sibi factam citationes faciant, aut personas ecclesiasticas capiant delinquentes, siue cognitionem causarum assumant, seu aliis quocunque modo ecclesiasticam iurisdictionem exerceant, nulla fit iniuria. Quilibet enim Dominus temporalis vbicunque in terra sua potest habere gentes & iusticiarios suos, & eadem ratione & spiritualis iudex. Sed si tales commissarii abusi fuerint in aliquo, seu etiam abutantur, parati erunt prælati tales abusus corrigere, & apponere remedium opportunum, vel si alicubi sit talium commissariorum nimia multitudo, ipsi de sufficienti numero prouidebunt. Cæterum si tales commissarii iuxta potestatem sibi commissam arrestauerint in casu licito de iure bona mobilia clericorum, nullus laicus habet super hoc materiam conquerendi, nam bona mobilia sequuntur possidentem personam tam de consuetudine quam de iure, & hoc etiam in statutis regni Franciæ continetur.

Ad 17. & 18. est responsum, quia spiritualis iurisdictio clericorum & bonorum suorum mobilium in quacunque parte diœcesis pertinet ad prælatos. Et ad ista probanda inducit *4. Reg. 7. c.* vbi dicitur quod Samuel Iudex Israel ibat & circuibat Bethel, & Galgala, & Malphat, & adhuc etiam inducit *extra de off. ordi. cum episcopus*.

Ad 19. qui loquitur de assecuramento, quod petitur in curia ecclesiastica, dicit dictus episcopus, quod tam de iure quam de consuetudine clericus potest malefactorem suum vel illum, à quo verisimiliter dubitat sibi iniuriam irrogari, coram ecclesiastico iudice conuenire, quia si per laicum committeretur maleficium in personam clerici, ecclesia tanquam de sacrilegio cognosceret super maleficio memorato, ergo faciliori ratione potest etiam prouidere dando assecuramenta, ne talia maleficia committantur, specialiter in ecclesiis, vbi hoc de consuetudine speciali habetur. Si autem hoc esset inter duos laicos, debet consuetudo seruari, quæ etiam in hoc concordat cum iure communi, per quod ecclesiastici iudices debent pacem apponere & peccata vitare, quia melius est peccanti ante temporis occurrere, quam culpam post vindictam vindicare. Et ad hoc probandum inducit iura superius allegata & *extra de treuga & pace, per totum*.

Ad 20. qui loquitur de inuentariis, quæ fiunt de bonis laicorum, dicit tam de iure sanctorum patrum, quam imperatorum & regum, quilibet prælatus in sua diœcesi est executor legitimus testamentorum, maxime elapso termino expresso in iure. Vnde si contigerit, quod executio testamenti venerit ad prælatum, non est inconueniens, si ex quo ad eum pertinet principale, pertineat accessoriã siue sit in inuentariis, siue in aliis faciendis, specialiter in locis, vbi de consuetudine obseruatur, alias enim posset minime fieri executio testamenti, ad ista vero probanda inducit *C. de sacro sanct. eccle. l. 1.* & melius *C. de episcopis & cle. l. nulli in autem de eccle. ti. §. si quis autem col. 9. extra de testamentis c. tua & c. nos quidem & c. Iohannes. C. de fide commissis autem amplius hæc*, cum aliis.

Ad 21. qui loquitur de hypothecariis actionibus, dicit idem episcopus, quod si hypothecaria procedat ex contractibus, vbi sit iuramenti vel fidei interpositio: & inde fiat directe positio siue petitio super re obligata, talis petitio plus est personalis, quam realis: & in hoc casu nulla fiet iniuria. Quantum autem ad hypothecarias, quæ sunt reales, debet consuetudo seruari, quod si nulla fuerit consuetudo super hoc, dicebat dictus episcopus, ius scriptum esse in talibus sequendum. Et ad hoc probandum allegauit *C. de præscript. 30. vel 40. annorum, l. cum notissimi, extra. de iureiurando si vero*.

Ad vicesimum secundum, qui loquitur de personis Hospitalium, dicit quod si tales personæ sint perpetuo donatæ Hospitali seu domorum eius, huiusmodi quidem factæ sunt de foro ecclesiæ

ecclesiæ,& talium cognitio pertinet ad prælatos. De aliis vero, qui non essent talis conditionis, nisi ius, priuilegium, vel consuetudo aliud daret ecclesiis, prælatos de hoc se velle minime intromittere asserebat idem episcopus.

Ad 23. qui loquitur de tonsuris dandis indignis: dicit quod quanto plures sunt digni in Dei seruitio constituti, tanto melius potest diuinum seruitium celebrari. Et bene cauebunt Domini Prælati Deo ducente, quod non conferent personis insufficientibus & indignis. Nullus enim Prælatus bonæ conscientiæ faceret ea, quæ in dicto articulo continentur, & vere super huiusmodi tonsuris conferendis, Domini temporales plures & inopportunas requestas prælatis facere consueuerunt.

Ad 24. qui loquitur de viduis, pupillis & intestatis, dicit idem episcopus, quod de iure diuino & humano gardia talium personarum quantum ad violentias & saisinas pertinet ad ecclesiam: & sic de consuetudine obseruatur in ecclesiis Gallicanis quantum ad bona intestatorum & pupillorum: dicit quod in ecclesiis, vbi esset consuetudo super hoc specialis, debet eadem consuetudo seruari: vbi autem non esset, quantum tangit petitoriam cognitionem, ecclesia nolebat se intromittere, nisi hoc haberet ex priuilegio vel consuetudine speciali. Et ad hoc inducit *24. q. 3. c. si quis de potentibus, extra de foro compe. ex tenore & c. ex parte.*

Ad 25. qui loquitur de impositionibus, quas officiales faciunt laicis super fide: dicit quod hoc est irrationabile, si alicui tale crimen imponeretur malitiose, prout in articulo continetur, sed vbi aliquis habetur suspectus super articulis fidei, ad ecclesiam in hoc casu debet cognitio pertinere: & per consequens propter inquestam & alios processus faciendos oportet iudicem ecclesiasticum de persona saisitum esse: & lata sententia contra eam expediri brachio seculari, quare in his nulla iniuria irrogatur, maxime in locis, vbi sic consuetudine obseruatur à tanto tempore, quod in contrarium hominum memoria non existit.

Ad 26. qui loquitur de officialibus currentibus: dicit quod prælati possunt habere in quacunque parte diœcesis tam de ratione quam de iure scripto & consuetudine officiales suos, secundum quod superius est ostensum, quare nulli fit iniuria.

Ad 27. qui loquitur de pœnis pecuniariis, quas officiales in suis monitionibus apponunt: dicit quod licitum est eis tales pœnas apponere tam de consuetudine quam de iure: quia ex quo licet sententiam excommunicationis apponere, quæ est maior, licet apponere pœnam pecuniariam, quæ est minor. Item ex quo tali iudici ecclesiastico subditi existunt, & sic est eorum ordinarius, iudex ipse potest in tali casu eis apponere pecuniariam vel aliam secundum quod sibi videbitur expedire. Et ad hoc, ius diuinum & humanum concordant. Ad hoc probandum allegauit *de pœnis c. licet de officio cum c. dilectus 23. q. 5. c. fines 22. q. 4. c. quisquis, &, si quis mat.* Deus etiam infligebat pœnas tales aliquando *Leuit. 3. 4. & 5. 6. Exod. 23. c.* si quis furatus fuerit, ad hoc facit *23. q. 5. prodest.*

Ad 28. qui loquitur de laicis, qui vocantur ex officio ad ferendum testimonium, & non soluuntur eis expensæ: dicit quod tales quotiescunque vocantur ad ferendum testimonium, tenentur venire: alias non possunt excommunicari de iure: quia veritatem celare esset peccatum mortale, eis tamen debent expensæ tradi saluis consuetudinibus specialibus, vbi proceditur contra suspectos in fide, vel in aliis casibus specialibus, vel nisi aliquod ius consuetudo conferret.

Ad 29. qui loquitur de rebus furatis clerico: dicit quod cum ad ecclesiam solum pertineat cognoscere de criminalibus, laici non possunt nec debent se intromittere de rebus furatis: quia ei pertinet accessorium, cui & principale, sic enim laici haberent indirecte cognitionem clericorum, & multi possent fingere notorium, quod non esset. Et ad hoc probandum inducit *extra de dote post diuortium restitu. c. de prudentia. extra de regulis iuris. causa principalis li. 6.* cum aliis.

Ad 30. qui loquitur de clericis non coniugatis captis in habitu laicali: dicit quod tales pro eo, quod non deferunt tonsuram vel habitum clericis congruentem, non amittunt priuilegium clericale. vnde si sit notorium iudici ecclesiastico talem esse clericum, vel fama sit publica super hoc, idem iudex sine cuiuscunque iniuria potest ad restitutionem talis clerici iustitiam compellere secularem, sed si dubium esset talem clericum esse vel non, & captus fuerit in habitu laicali, ad ecclesiam cognitio, & detentio ad iudicem secularem, secundum quod iura dicunt, *extra de senten. excom si iudex laicus lib. 6. C. de fabric. l. si c. de aquaduc. l. vlt.*

Ad 31. qui loquitur de clericis captis per laicos, & redditis officialibus, quæ sine punitione expediuntur: dicit. quod male fieret, si maleficia eis imposita notoria essent, aut etiam probarentur, sed communiter accidit, quod cum laici accipiunt quendam clericum, licet non sit eis licitum de iure, postquam ipsum iudici ecclesiastico reddiderunt, cum de nullo maleficio dictum iudicem ecclesiasticum informabunt: propter quod cum causam rationalem detentionis non receperit iudex non possit eum in bona conscientia detinere.

Ad 32. qui loquitur de monitionibus, quæ dantur contra spoliantes & iuramenta, quæ exiguntur: dicit idem episcopus, quod tales monitiones non conceduntur communiter per iudices ecclesiasticos, nisi super factis notoriis, vel in casu, vbi illi contra quos tales monitiones dantur, essent super aliquo crimine diffamati, vnde quotiens iudices memorati aut eorum commissarii talibus sic diffamatis iniungunt, quod satisfaciant aut veniant se per iuramentum suum coram

eis

eis super impositis sibi mal. ficiis purgatuti: & ipsi non obediunt iud. ibus, aut eorum comm
in prædictis, nec allegant causam rationabilem, quare ad hoc minime teneantur, tales sunt de
conuicti, quare nulla fit iniuria, maxime quia causa spoliationis probata violata debet iuramen o a-
ctotis super deperditis fides plena adbiberi.

Ad 33. qui loquitur de captionibus clericorum, dicit, sicut ad tricesimum superius iam di-
ctum.

Ad 34. qui loquitur de clericis malefacientibus, quos officiales prælatorum de facili expediunt
pro pœnis pecuniariis: dicit quod hoc esset irrationabile, vbi maleficium esset notorium vel mani-
festum, & tale vel tantum propter quod perpetua pœna ei deberet imponi, si pro pœna pecuniaria
tale crimen transiret, sed nullum est inconueniens, si pro causa iusta dicti officiales pœnam co
poralem in pecuniariam conuertant: quia hoc etiam volunt iura tam canonica quam ciui-
lia.

Ad 35. qui loquitur de clericis coniugatis, dicit quod si clericus coniugatus deferat tonsuram
& vestes clericales, & in tali babitu capiatur per iudicem secularem: cum de iure & consuetudine
notoriis tales clerici quantum ad delicta sint de foro ecclesiæ: officiales prædicti nullam faciunt
sniuriam Dominis temporalibus, si compellant eos per sententias excommunicationis vel alias ad
desistendum à cognitione talium delictorum, quia quocunque modo delinquatur, cognitio per
tinet ad prælatos: & laici offendunt exactionem seu pœnam etiam pecuniariam à talibus exigen-
do. De illis autem clericis non coniugatis dicit idem episcopus, quod in nullo casu cognitio
rum pertinet ad laicos, secundum quod iura declarant, salua consuetudine speciali in pluribus ec
clesiis regni Franciæ exante.

Ad 36. qui loquitur de assecuramentis laicorum & inhibitione quam faciunt officiales pen-
dente citatione assecuramenti: dicit quod si tale fieret ad requestam laici contra laicum, maxime
bi ecclesia boc haberet de consuetudine speciali, nulla fieret iniuria, si ecclesia prohiberet sub pœna
excommunicartonis, nec pendente citatione faceret eum coram alio iudice conueniri: quia posset
alius magnum scandalum oriri.

Ad 37. qui loquitur de citationibus, quæ fiunt contra participantes cum excommunicatis:
dicit quod non erat intentionis prælatorum, quod ea quæ continentur in articulo, debet, prout sunt
proposita, sustineri, nec credunt, quod officiales eo modo procedant, maxime quia aliqui prælati in
suis diœcesibus statuta ediderunt, per quæ talia fieri prohibentur. Et alii, qui salubriter nondum fe-
cerunt, erant super his parati pro tempore prouidere, cum bene debet de iure participatio cum ex-
communicatis absque tamen populi grauamine per iudices ecclesiasticos puniri & prohiberi, -
deo &c.

Ad 38. qui loquitur de impositionibus, quas faciunt officiales laicis super vsurariis: dicit quod
si in his officiales eorum alias, quam secundum formam iuris, procederent, vel pro exactione iniusta
talibus exigenda, maxime vbi persona contra quam proceditur, non esset diffamata, nullus prælatus
vellet quoquo modò talia sustinere. Etsi quis in speciali vellet conqueri super istis, ipsi erunt para-
ti, quod actum esset facere iuste & debite emendari.

Ad 39. qui loquitur de adulteriis, quæ laicis per officiales imponuntur: dicit quod nunquam
talia faciunt, prout loquitur articulus memoratus, neque fieri debent talia, nisi super factis notoriis
vel manifestis, aut vbi tales, contra quos proceditur, essent publice diffamati, seu in aliis casibus à
iure permissis, & nihilominus parati erant prælati præcipere suis, quod alias in talibus nullo modo
procedant.

Ad 40. qui loquitur de multitudine procuratorum & de abusionibus, quas faciunt, dicit quan-
tum ad multitudinem quod quilibet prælatus in sua diœcesi debite prouidebit, quantum ad abusus
dicit, quod nullo modo tales abusus fieri permittent: quin imo illi, qui abusi fuerunt, cum ad eorum
notitiam peruenerit, iuste punient, secundum quod alias ad eorum quemlibet pertinebit.

Ad 41. qui loquitur de abusibus religiosorum in citationibus: dicit quod valde displicet præ-
latis, si religiosi prædicti faciunt aliquid indebitum vel iniustum, & quod libenter apponerent re-
medium in subditis suis quilibet, prout ad eum pertinebit.

Ad 42. qui loquitur de vxoribus clericorum coniugatorum: dicit dictus episcopus, quod in
locis, vbi de consuetudine speciali vxor clerici esset de foro ecclesiæ, quia etiam ad hoc ius impera-
toris concordat, nulla fieret iniuria, si cognitionem ipsarum mulierum ecclesia retinet, quantum ad
cognitionem iniuriarum inter laicos, quia emendæ iniuriarum petuntur per viam actionis persona-
lis, vt in 3. articul. superius est responsum, & ad præmissa probanda inducit *ff. de iurisdictio. iud. l. pe-
nult. C. de interdictis l. vlt. §. ad inimici l. ea quæ C. de epi. & cle. l. 1. ideo* &c.

Ad 43. qui loquitur de viduis trahentibus debitores suos ad curiam secularem: dicit, quod
prælati non intendebant sustinere dictum articulum, prout iacet, nisi de consuetudine speciali aut
priuilegio fuisset aliquibus ecclesiis ius illud acquisitum.

Ad 44. qui loquitur de appellationibus volagiis, dicit sicut in 14. articulo.

Ad 45. qui loquitur de captis in delicto clericis & laicis: dicit quod si sint laici, qui capiantur in
tali delicto, tales appellationes, de quibus ibi fit mentio, non essent per ecclesiam admittendæ, nisi
de con-

de conſuetudine vel de priuilegio aliquibus eccleſiis eſſet in hoc aliquod ius acquiſitum. Sed ſi in delicto huiuſmodi clericus caperetur per iuſtitiam ſecularem, quia de hoc ad nullum poteſt præter ad eccleſiam captio pertinere, officiales poſſunt imo debent procedere contra iuſtitiam ſecularem, alias perderetur priuilegium eccleſiaſticum, nec poſſunt etiam tales captiones fieri abſque ſententia excommunicationis à canone propter hoc incurrenda.

Ad 46. qui loquitur de impoſitionibus, quas officiales faciunt laicis ſuper vſuris & arreſtis corporum, dicit præfatus epiſcopus, quod ſi talia fierent, prout in articulo proponuntur, male fierent, & prælatis diſpliceret. Et ſi eſſet qui in ſpeciali vellet eos informare ſuper his, erant parati male acta facere corrigi & emendari, quantum ad eos pertineret. Sed vbi laicus eſſet ſuper vſura diffamatus publice, officialis poteſt & debet ad inquiſitionem contra talem procedere. Et ſi requiſitus coram dicto officiali contumaciter neglexerit ad oppoſita reſpondere, poteſt officialis, donec ſufficienter reſponderit, per arreſtum corporis procedere contra ipſum. Sed poſt reſponſionem factam debet fieri recredentia corporis: niſi alia cauſa ſubſit rationalis, quare deberet vlterius detineri.

Ad 47. qui loquitur de captionibus clericorum in terris Baronum: dicit Dominus epiſcopus, quod de iure diuino & humano licitum eſt prælatis & eorum iudicibus capere clericos vbique, quia, ſecundum quod dictum eſt ſuperius, non eſt dare locũ, vbi non ſit iuriſdictio ſpiritualis, ſicut temporalis, vnde talis captio clericorum, quæ eſt ſpiritualis & de foro eccleſiaſtico poteſt & debet fieri per iudicem eccleſiaſticum, & non per alium quemcunque. Et niſi ita fieret, quod capi poſſent clerici per iudices eccleſiaſticos vbique, ſæpiſſime delicta clericorum remanerent impunita: cum per laicos non poſſint capi abſque ſententia excommunicationis à canone incurrenda propter hoc.

Ad 48. qui loquitur de laicis capientibus clericos, qui excommunicantur: dicit, quod nulli Domino vel iudici ſeculari licitum eſt in quocunque caſu clericos capere, quare ſi tales capientes clericos declararentur per iudices eccleſiaſticos ſententiam excommunicationis incurriſſe, nulla fit iniuria. Et contra illos ſpecialiter dicebat Dominus Epiſcopus, grauius eſſe procedendum, qui clericos & presbyteros capiunt indifferenter malitioſe ac in Dei & eccleſiæ contumeliam & contemptum.

Ad 49. qui loquitur de tonſuris, quæ conferuntur indignis: dicit quod ſi ita fieret, ſicut in articulo continetur, non eſſet vtique ſuſtinendum, nec aliquis prælatus vellet facere, quæ proponuntur ibidem. Tamen in quacunque ætate poteſt prælatus perſonis literatis, omni fraude & impedimento canonico ceſſantibus, tonſuras conferre. Sed illi, qui hunc articulum fecerunt, deberent prælatum, qui talia facit, nominatim exprimere: & ipſe de facto proprio reſponderet eiſdem. Et ſi qui forſan hoc feciſſent (quod abſit) non deberet imponi omnibus prælatis.

Ad 50. qui loquitur de pœnis pecuniariis, quæ exiguntur ab excommunicatis: dicit quod cum ſententia excommunicationis feratur propter peccatum mortale, oportet quod excommunicato, ſi petat abſolui, iniungatur pœnitentia & pœna pro peccato, quia non remittitur peccatum, niſi Deo & eccleſiæ fiat ſatisfactio condigna, vnde antequam abſolui mereatur talis excommunicatus, debet ſatisfacere pœna corporali aut pecuniaria. Et hoc in foro pœnitentiæ obſeruatur ſpecialiter, quia in quibuſdam locis ſunt emendæ taxatæ, & in aliis ſunt emendæ arbitrariæ, ideo &c.

Ad 51. qui loquitur de hæreditagiis contentioſis poſitis ad manum laicorum propter debitum partium: dixit quod ſi duo ad inuicem contendentes eſſent laici, & fieret ſine fraude, & non pro impediendo iuriſdictionem eccleſiaſticam, prælati non proſequerentur articulum ſupradictum, niſi de conſuetudine vel priuilegio aliqua eccleſiæ hoc haberent, & vbi eſſent ambo clerici, aut alter eorum, vt ſuperius eſt reſponſum.

Ad 52. qui loquitur de iniuriis & grauaminibus illatis gentibus regiis per officiales epiſcoporum: dicit dictus epiſcopus, quod prælati nullo modo permitterent, quod per officiales ſuos gentibus regiis damnum laborum vel expenſarum, aut aliud incommodum inferretur. Nec eſt veriſimile, quod ſint vera, quæ in dicto articulo proponuntur: quia ſemper prælati habẽt in ſuis agibilibus ad regios officiarios recurſum, tamen ſi aliquis vellet in ſpeciali aliquid ſuper hoc declarare, parati erant prælati corrigere mala acta &c. & iniuriam paſſis emendam facere fieri.

Ad 53. qui loquitur de hæreditagiis clericorum poſitis propter debitum in manu iudicis ſecularis: dicit quod hæreditagia clericorum ſine cauſa rationabili aut malitioſe, aut impediendo iuriſdictionem eccleſiaſticam ponuntur in manibus iudicis ſecularis, ſpecialiter quando fit per violentiam & de facto ſine cauſæ cognitione aut alias in caſu perſonalitatis: nulla fit iniuria Dominis temporalibus, ſi eccleſia ſuper hoc ſe intromittat. Nam alias laici omnem iuriſdictionem clericorum haberent, quia vbi non poſſent clericos compellere, ipſi procederent ad captionem bonorum: & ſic quantum ad hoc periret priuilegium eccleſiaſticum.

Ad 54. qui loquitur de neganda ſepultura vſurariis: dicit quod de iure, vſurario manifeſto debet denegari eccleſiaſtica ſepultura, quare nullam faciunt iniuriam officiales prædicti prælatorum talibus ſepulturam denegando, maxime donec fuerit reſtitutum vel cautio data ſufficiens

dere-

sed si pro exactione duntaxat ... de restituendo illo, quod per tale pactum per eos fuerat acquisitum, sed si pro exactione duntaxat de restituendo illo, quod per tale pactum per eos fuerat acquisitum: præ... se imponerent alicui tale crimen, & propter hoc interdicerent ei ecclesiasticam sepulturam: præ... nullo modo ista fieri permitterent, si ad eorum notitiam peruenirer, nec est inconueniens, vbi ... quis vsurarius manifestus decedit, si ecclesiæ teneatur satisfacere ratione peccati manifeste commissi.

Ad 55. qui loquitur de reconciliatione cimiteriorum facienda: dicit dictus episcopus, quod prælati ad reconciliationem cimiteriorum faciendam cum expensis propriis non tenentur, & vltra hoc possunt emendam exigere ratione violentiæ in cimiterio commissæ, quare si decem libras exigant vel vltra, quantum ascendunt eorum expensæ, non debet pro iniuria reputari. Sed ille, qui commisit violentiam, si habet vnde possit de prædictis satisfacere, nedum ad emendam, sed etiam ad expensarum restitutionem & satisfactionem tenetur.

Ad 56. qui loquitur de priuilegiatis, quod possunt eligere iudices & abusus eorum &c. dicit quod si tales, quibus talia priuilegia sunt indulta, eisdem priuilegiis, vt proponitur in articulo, abutuntur, prælati nollent eos excusare, imo eis displicerent, & non immerito, tales abusus.

Ad 57. qui loquitur, quando laicus citat clericum super causa hæreditatis coram iudice seculari: dicit quod super actione personali vel mixta aut super interdicto, quod in parte personale existit, clericus fuerit coram iudice seculari vocatus, non debet coram eo respondere, vbi autem actio esset mere realis, de iure deberet super hoc cuiuslibet ecclesiæ consuetudo seruari, & vbi consuetudo non esset, deberet ius scriptum in talibus imitari.

Ad 58. qui loquitur de coniugatis clericis mercatoribus: dicit quod nisi talis actio vel petitio veniat ex maleficio vel delicto, prælati nollent in talium cognitione laicum turbare: nisi aliquibus ecclesiis ex consuetudine, priuilegio, seu compositione ius aliquod fuerit acquisitum.

Ad 59. qui loquitur de interdicto apponendo in terra Domini Regis: dicit Dominus episcopus, quod priuilegia Domini Regis omnes prælati vellent integraliter seruare, nec vellent aliquid facere contra ea: supplicantes eidem Domino nostro Regi, quod placeret ei eisdem prælatis, dum erant ad inuicem, dicta priuilegia ostendere: ita quod super his possent certitudinaliter respondere.

Ad 60. qui loquitur de Balliuis & Præpositis prælatorum, qui sunt clerici: dicit quod hoc licitum est prælatis tam de ratione quam de iure, & cedit ad vtilitatem iustitiæ: quia iura vel iurisla melius possunt iustitiam & sciunt tenere, quam laici, qui literas non nouerunt, hoc etiam eis sæpe ex necessitate incumbit, quia non inueniunt seculares ad hoc sufficientes, qui velint eorum officia assumere: aliquotiens propter timorem Dominorum temporalium, & aliquotiens propter alias causas.

Ad 61. qui loquitur de monitionibus, quæ fiunt contra participantes cum excommunicatis in operibus faciendis: dicit hoc possunt & debent facere de iure: cum participare scienter cum excommunicato sit peccatum mortale, maxime post monitionem super hoc sibi factam, & hoc est vnus modus participandi, videlicet operari, & cum excommunicato negotiari.

Ad 62. qui loquitur de illis, qui citantur propter participationem: dicit quod si talis citatio ad instantiam partis fuerit impetrata, & pars illa non possit contra tales citatos participationem probare: impetrator tenetur ad restitutionem expensarum huiusmodi citatorum, præter ea nunquam talis citatio conceditur, nisi talis citatus primo in generali, secundo in speciali fuerit monitus competenter, ne cum tali excommunicato scienter participare auderet, & cum hoc officiales nunquam contra tantam personarum multitudinem tales citationes concedunt, nisi videant ex hoc grande periculum animarum imminere, aut scandalum maximum exoriri, & vbi contra aliquos reperitur, quod sumpta monitione eis facta super hoc & contra mandatum ecclesiæ cum tali excommunicato participare curauerunt seu etiam præsumpserunt, bene tenentur de iure ad satisfactionem Deo & ecclesiæ, quos propter suam contumaciam offenderant, aut in pœna pecuniaria, aut in pœna corporali.

Ad 63. qui loquitur de officialibus qui faciunt iurare aduocatos, ne dent consilium contra curiam, dicit episcopus, quod si sic fieret, merito prælatis displiceret: cum deberent officiales vnicuique consilium præstare in curia sua litiganti, nec credunt quod aliquis Iudex spiritualis faceret hoc, quod continet articulus supradictus: nisi de familiari aut pensionario proprio, vel alio, qui tenetur eidem iudici ratione fidelitatis aut iuramenti præstare consueti pro aliquo honore aut alia iusta causa: adhuc tamen vbi litigans consilium non haberet, debet ei curia prouidere.

Ad 64. & 65. qui loquuntur de executoribus & inuentariis bonorum testatoris & intestatoris dicit, quod tam de iure scripto quam de consuetudine speciali prælati sunt executores legitimi testamentorum, vnde si executio venerit ad prælatum: nulli facit iniuriam, bona inter hæredes distribuendo, & de eis inuentaria faciendo. Et hoc idem dicit de bonis intestatorum maxime in locis vbi sic de consuetudine extitit obseruatum à tanto tempore, quod in contrarium memoria non existit.

Ad vltimum, qui loquitur de approbationibus testamentorum, dicit idem episcopus, quod quando

quando in presentia alicuius notarii curię archidiaconi vel alterius minoris iudicis ordinarii ciuitatis aliquod conditur testamentū quia multoties, tales notarii non sunt magnæ auctoritatis: vel si per aliquem notarium curiæ secularis recipiatur huiusmodi testamentum, habet consuetudo specialis plurium ecclesiarum regni Franciæ, & hoc etiam iura dicunt, quod donec talia testamenta coram iudice principali & ordinario illius diœcesis fuerint approbata vel publicata, non adhibetur ei fides, neque debet aliqualiter adhiberi. Et si alias hoc fieret, esset in maximum populi detrimentum: quia possent in talibus multæ falsitates committi. Quibus responsionibus sic factis per dictum episcopum fuit petitum ex parte Domini Regis, quod præfatæ responsiones, prout dictæ fuerunt & propositæ, verbotenus inscriptis redigerentur & traderentur. Super quibus petitis, prælati ad inuicem diligenter habuerunt deliberationem, & tandem deliberauerunt inter se tradere loco responsionum prædictarum Domino regi scedulam infra scriptam in Gallico, licet sit in Latino translata, cuius tenor sequitur in hæc verba Latine.

Supplicant Regiæ Maiestati prælati præsentes Parisiis, se alicuo iudicio minime submittendo, quod placeat ei iura, libertates, priuilegia canonica, consuetudines & saisinas, quæ & quas ecclesiæ Gallicanæ habent & habuerunt temporibus retroactis, eis defendere & seruare, specialiter super cognitionem actionum personalium & realium mixtarum, necnon & interdictorum maxime inter laicos. Item super cognitione clericorum, quando per laicos aliqua fit eis petitio, aut quando clerici super violentia in bonis illorum illata per laicos conqueritur. Item super cognitione contractuum initorum coram iudice seculari. Item quod non impediantur, quin eorum notarii contractus recipere valeant in quacunque parte suarum diœcesum. Item quod non impediantur super inuentariis faciendis de bonis defunctorum, quorum de iure vel consuetudine vel compositione executores existunt. Item quod non impediantur super cognitione hypothecarum, quam habent de iure vel consuetudine. Item quod non impediantur super cognitione viduarum & pupillorum, & super bonis intestatorum, quantum ad eus pertinet de consuetudine vel de iure. Item quod non impediantur in quacunque parte diœcesis suæ, quin possint habere suos officiales & eorum clericos capere, & ab ipsis clericis necnon à laicis emendas pecuniarias exigere debitas de cōsuetudine vel de iure. Item quod non impediantur super cognitione rerum futurarum à personis ecclesiasticis. Item quod tam super captione quam super cognitione clericorum non coniugatorum eorum iura & consuetudines obseruentur, & confirmentur eisdem, quia vobis manifeste ostenderunt, quod hæc debent fieri de iure diuino & humano. Item significant Regiæ Maiestati, quod super abusibus, quos aliqui conquerentes imponunt officialibus & gentibus suis, dicendo quod ipsi abutuntur eis imponendo crimina, vt redimant eos, & emendas ac expensas ab innocentibus exigendo, proferendoque sententias excommunicationis pro vna sola citatione non peremptoria præcedente, ac super eo quod propositum fuerit contra ipsos prælatos, quod ipsi conferebant tonsuras indignis, & dicti eorum officiales imponunt malitiose laicis pro extorsione pecuniarum inde ab eis exigendarum, quod ipsi sunt circa fidem suspecti, quodque clericos super maleficiis accusatos & eis redditos per iudicem secularem dimittunt impunitos. Item quod labores & expensas multis irrationabiliter conferunt prætextu participationum cum excommunicatis. Item quod laicis malitiose vsuras imponunt, vt redimant eos, & coniugatis tam viris quam mulieribus quod adulteria commiserunt. Item super abusibus, quos facere dicuntur procuratores eorum, & super abusibus quos religiosi faciunt in multis ciuitatibus. Item super iniuriis & grauaminibus, quos aliqui, vt dicitur, faciunt ratione priuilegiorum eis indultorum. Item super eo, ꝙ dicitur, quod litigantes in curia ecclesiastica contra officium non reperiunt aduocatos: nec non super omnibus aliis in quibus eorum officiales negligentes inuenirentur abusi fuisse vel conuicti tam in prædictis quam aliis: quæ si scirent, non permitterent vllo modo, ipsi sunt parati corrigere & facere corrigi & emendari pro futuris temporibus tam per statuta synodalia & prouincialia, quam per alia quæ poterunt bona remedia salubriter prouidere.

Super aliis vero articulis supplicant dicti prælati, quatenus iura ecclesiæ, siue sint de iure aut per priuilegium seu compositionem vel consuetudinem acquisita, placeat Domino Regi seruare & defendere ac etiā confirmare, vbi autem in dictis articulis essent aliqua contra ius, priuilegium, consuetudinem vel compositionem, ipsi prælati nollent ea aliqualiter sustinere.

Supplicantes eidem Domino Regi, vt pro Dei honore in statu, in quo sui boni prædecessores tenuerunt ecclesiam, ipse eam teneat & defendat, nec ei faciat aliquam nouitatem. Et placeat ei proclamationes & inhibitiones factas, scilicet quod nullus laicus trahat alium laicum coram iudice ecclesiastico reuocare: quia hoc esset omnia ecclesiarum iura tollere.

Et licet in aliquibus locis pro tollenda eorum malitia in talibus proclamationibus seu inhibitionibus verba, quæ sequuntur, apponant: videlicet quod laicus non trahat alium laicum coram ecclesia super casibus pertinentibus ad iudices seculares seu temporales, hoc est propter iura ecclesiæ vsurpanda: quia multa pertinent ad forum laicorum, quæ nihilominus pertinent ad ecclesiasticum. Et sic ius & consuetudo tollerentur, per quæ in electione laici est, quod possit alios laicos in foro ecclesiæ conuenire. Item quia tales proclamationes seu inhibitiones factæ licet etiam essent bene generales, dant occasionem omnimode iurisdictionem ecclesiasticam perturbandi, vnde re-

ges Franciæ quoodam semper prohibuerunt tales proclamatiooes seu inh:bitiones fieri & factas pe- aitus faciebant reuocati, & ad nihilum reduci.

Post hæc die veneris sequenti apud Vicenaa veneiunt prælati coram Domino Rege ada- endum responsioneon suam, vbi Dominua Petrus de Cugneriia prædictus propolurt pro Domino Rege sic dicendo, *Pax vobis, ego sum, nolite timere*, & prosecutus est, qualiter prælati oon essent turban de aliquibus, quæ essent dicta: quia intentio Domioi Regis erat seruare iura ecclesiæ & prælato- rum, quæ habebant tam de iure quam consuetudioe bona & rationabili: & interseruit inter primam conclusionem & vltimam, & probare voluit quod causarum ciuilium oon poterat ad ec- clesiam cognitio pertinere: quia talia erant temporalia, quæ debent pertinere ad temporales, & spi- ritualia ad spirituales. Et vltra rationes, quas aliaa proposuit, allegauit *86. d. cum ad verum* allegauit et iam, quod propter hoc clericis tradebantur capita io signum, vt temporalia abiicerent. Et allegauit ad hoc *12. q. 2. duo sunt genera*.

Item dicebat, quod de iure habebant prælati cognitionem in certis casibus in iure expressis. Vnde isti calus faciebant regulam contra eos. Ad hoc allegauit *de regulis iuris c. 1. ff. de lega. i. l. Titia textoris*.

Item dicebat, quod ratiune peccati nón poterat ad eos pertinere, quia decret. *Nouit*, l. quibus tut de facto regis Franciæ, qui superiorem non habet, sed in aliis dicebat secus. Tum illis allegatu dixit & conclusit, quod Duminus Rex paratus erat audire informatiooem eorum, qui vellent eum super aliquibua consuetudinibus inforioare, & illas consuetudioea, de quibus esset ioformatus, quæ essent bonæ & rationales, faceret obseruari. Qua responsione audita, cum non videretur sufficie prælatis, statim dictus Episcopus Eduensis respondit pru prælatis in modum, qui sequitur: Prima commendans bonam responsionem generalem, dixit sic: *Laudabitur princeps populi in prudentia sermo- nis sui*, Eccles. 9. c. Et circa hoc commendauit quantum ad booam & generalem responsionem Do- mini Regis propositum & sermonem prolatum. Quantum vero ad illa, quæ Dominus Petrus di- xit, quæ pariebant obscuritatem, & poterant dare materiam aliis Dominis temporalibus impedien- di iura & consuetudines ecclesiæ, & quia non erat clara responsio, vt videbatur prælatis: Dixit sic dictus Dominus Episcopus, *Dixit mater ad filium: fili quid fecisti nobis sic?* Et prosecutus est admiratiue loquendo & curialiter conquerendo de responsione facta, & postea respondit ad ea quæ dixerat Do- minus Petrus de Cugneriia. Primo ad *c. cum ad verum*, dixit quod superfluae est responsum de distin- ctione ista temporalium, quia possunt esse in eudem subiecto, vt superius probatum est. Nec obstat, quod dicebat idem Dominus Petrus, quod non possuot esse in eodem subiecto, quia ea quæ sunt di- uersa & sunt sub eodem genere, vt homo & asinus, oon possunt esse in eodem subiecto: sed si essent sub diuersis generibus, vt albedo dulcedo in lacte, bene possunt esse in eodem. Respondebatur, quod hoc dictum non erat verum, quia iustitia & temperantia sunt duæ diuersæ virtutes & sub eo- dem genere sunt, & tamen sunt in eodem subiecto. Præterea istæ species diuisæ, homo & asinus, non se compatiuotur in aliquo, sed aliæ de quibus agitur sic.

Item ad illud, quod dicebatur de rasura capitis, quod ibi sunt corona & rasura: corona desi- gnat excellentiam & Dominium, & rasura significat quod non debent thesaurizare io temporali- bus, ibi cor applicando: sed temporalia debent sibi subiici, oon ipsi temporalibus, vt in dicto *c. duo sunt genera*, innuitor & probatur.

Item ad illud, quod dicebatur de regula: respondebat dictua episcopus, quod regula est pro ecclesia, vt supra per iura probatum est.

Item consuetudo facit regulam pro ecclesia.

Item iura semper excipiunt in quocunq; delicto consuetndinē, qnate non obstat dictum suū.

Item ad illud, quod dicebat de decretali *nouit*, respondebat dictus Episcopus, quod licet in di- cta decretali *nouit*, casus fuerit in persona regis: tamen ibi expresse dicitur in textu idem de quolibet Christiano. Et lex, licet luquitur ibi papa, idem tamen est in aliia episcopis in diœcesibus luis, *63. distinct. Valentinianus*. Quare conclusit dictus episcopus, quod placeret Domino Regi ma- gis claram & magis consolatiuam dare responsionem prælatis, ne ab ipsius præsentia recederent cō- tristati, & oe daretur laicis materia iura & consuetudinea ecclesiæ impugnare: quia de ipsius Domini Regis bona conscientia nullatenus dubitabant. Et tunc fuit hoc responsum ex parte Domini regis, quod nun erat intentionia suæ consuetudinea ecclesiæ, de quibus sibi constaret, impugnare.

Postmodum die Domioica sequenti iterato venerunt prælati ad Dominum Regem apud Vi- cenas: & propoloit Dominus Senonensis vltimam suppositionem factam per prælatos: & vltimam responsionem factam pro parte Domini Regis. Quud cum Dominua Biturricensis significasset præ- latis, Dominum Regem dixisse, quod non timerent prælati, qoia nihil suo tempore perderent, & q defenderet eos in suis iuriboa & consuetudinibus: quia nolebat tempore suo exemplum dare aliis ecclesiam impugnandi. Quæ verba asseruit ibidem se dixisse: de quibus verbis idem Dominus Seno- nensis numine prælatorum regratiatus est Domino Regi. Secundu dixit idem Domious Senonensis, qnod quædam præconizationes factæ erant in præiudicium iorisdictionia ecclesiasticæ, quas suppli cabant reuocati. Tanc Dominos Rex respondit ore proprio, quod noo eraot factæ de suo mandato, nec aliqnid sciebat, nec eas ratas habebat. Tertiu dixit, quod de aliqu[illegible] abusibus, de quibus temporales erant conquesti, taliter ordinauerant prælati, quod Domi[illegible]us Rex & cæte- ri, merito debereot contentari. Quarto supplicauit sibi, quod vell[illegible] eos consolari debe-

de benigna sua responsione clariori. Tunc respondit dictus Dominus Petrus pro Domino Rege, quod placebat regi, si prælati emendarent ea, quæ essent emendanda & corrigenda: & quod Dominus Rex expectaret vsque ad festum Natiuitatis Domini proximum venturum, infra quem terminum nihil innouaret. Et si infra dictum terminum prælati non emendassent emendanda, vel correxissent corrigenda: Dominus Rex apponeret tale remedium, quod esset gratum Deo & populo. Et sic prælati receperunt licentiam à Domino Rege & recesserunt.

[Sic re aliquandiu vltro citroque agitata, cum Episcopi & Prælati se suo solito more reformarent, ita nempe, vt specie ac verbis iniuriarum quandam alleuiationem simularent, re autem ipsa eas potius augerent & aggrauarent quam diminuerent: demum Rex seueram quandam legem fert, qua talem Prælatorum audaciam & tyrannidem cohibet, seque ac suos in libertatem asserit.]

Explicit quidem libellus de iurisdictione ecclesiastica, factus per Dominum Petrum Bertrandi, & in consilio conuenientibus prælatis regni Franciæ verbotenus in Gallico per ipsum deputatum ex parte ipsorum prælatorum recitatus.

MARSILII DE PADVA, PHILOSOPHI ET CONSILIARI CÆSAREI,

TRACTATVS

DE IVRISDICTIONE IMPERATORIS IN CAVSIS MATRIMONIALIBVS, EDITVS NOMINE ET AVCTORITATE IMP. LVDOVICI IV. BAVARIÆ DVCIS, &c. cum eiusdem Decretis super sententia separationis & dispensationis matrimoniorum &c.

FORMA DIVORTII MATRIMONIALIS INTER ILLVSTRES, VOCATOS CONIVGES, Iohannem videlicet filium Regis Bohemiæ, & Margaretam Ducissam Karinthiæ, celebrati per Dominum LVDOVICVM QVARTVM Dei gratia Rom. Imp.

Os LVDOVICVS QVARTVS, Dei gratia Romanorum Imperator, Augustus, vniuersis Christifidelibus, quorum interest, vel interesse poterit in futurum, manifestum esse volumus & facimus per præsentes: Quod in iudicio coram nobis per se seu per certos nuncios suos seu procuratores exposuit Illustris Margareta Ducissa Karinthiæ & Tyrolis comitissa: quod vir nobilis Iohannes Regis Bohemiæ filius iamdudum sibi matrimonio copulatus, & postmodum in ætate debita constitutus, ac per tanta temporum spacia secum habitans, quanta sufficiunt ac sufficere debent, secundum statuta tam diuinæ quam humanæ legis, ad debitum carnalis copulæ per virum siue maritum suæ vxori reddendum, eadem Margaretha in ætate sufficienti similiter constituta, & seipsam vt conueniens fuerat præbente & exhibente ad præfatam copulam carnalem explendam, non potuit dictus Iohannes neque valuit, sicuti neque valet, aut potest, nec vnquam posse creditur in futurum, eandem carnaliter cognoscere sibi coniugem Margaretam; quemadmodum multis & quasi omnibus possibilibus modis hoc tentans, eundem Iohannem impotentem & omnino inhabilem ad opus præfatum se dicit expertam: ac aduersus

eundem Iohannem, sibiq; præfatum defectum inexistere, coram nobis in iudicio se reddidit per experimenta sufficientia & testimonia qualibet ad hoc necessaria probaturam. Quare super hoc habito maturo & deliberato consilio suorum procerum & consiliariorum omnium, nostram clementiam atque iustitiam vna cum præfatis implorauit & requisiuit instanter, vt eidem super hoc prouidere de conuenienti remedio dignaremur: & taliter etiam, quod per Ius siue sententiam nostram licite posset à supradicto Iohanne, iam vocato marito siue coniuge suo, de matrimonio separari, propter casum siue impedimentum prædictum, & ab eodem Iohanne totaliter sic absolui, vt eidem de cætero ad nullum matrimonii debitum teneretur, sed posset de se ipsa & suis omnibus ordinare, secundum quod sibi expediens videretur. Nos vero, cuius debitum est omnibus ac singulis reddere iustum, ex officio & auctoritate qua fungimur, præfatam Margaretham cum præfatis suis omnibus iustitiam instantißime requirentibus & supplicantibus, nobis dignum duximus exaudire; & nihilominus absque offensa iuris præfati Iohannis iam vocati coniugis sui, si ius aliquod in contrarium habuisset, ad expeditionem seu terminationem litis præmissæ inter vocatos coniuges præfatos processimus, in hac forma videlicet: quod vocatos coniuges præfatos citari fecimus atque vocauimus in iudicio coram nobis, assignantes eisdem secundum formam iuris debitum atque tutum locum, & temporis spacium, infra quod possent & deberent in iudicio coram comparere, ad agendum & defensandum, & cætera faciendum, quæ necessaria forent pro inquirenda veritate super lite præfata. Verum & Margaretha iam dicta per se, seu per suos certos nuncios siue procuratores, sufficienter comparuit in iudicio coram nobis per omnes terminos sibi assignatos, & cum omnibus probationibus & testimoniis sufficientibus, ad conuincendum sæpe dictum Iohannem impotentem esse atq; priuatum naturali potentia ipsam carnaliter cognoscendi, aut quamuis aliam mulierem, seipsam quoque virginem vsque in tempus & diem data præsentis rescripti, per sufficientia testimonia demonstrauit. Supradictus vero Iohannes in præfatum iudiciũ coram nobis, impositi sibi defectus per præfatam Margaretham verisimiliter conscius, nec per se, nec per aliquem legitimum nuncium siue procuratorẽ comparuit tempore debito siue statuto, nec quicquam in contrarium impositi sibi defectus per Margaretham præfatam per se vel per alium allegauit: sed contumax ex natura se conuictum reddidit, atq; confessum de his omnibus quæ sibi per prædictã Margaretam fuerant tam imposita quam probata, sufficientia quidem ad matrimonii diuortiũ inter ipsam & præfatum Iohannem per sententiam consummandum. Nec potest, nec vnquam cum veritate poterit sæpedictus Iohannes, aut quiuis alter pro ipso, iudicem vel locum comparendi per nos sibi assignatum allegare suspectum. Nam hactenus retroactis temporibus tam Iohanni regi Bohemiæ patri suo, quam etiam Karolo de Bohemia fratri suo, pluries & locis pluribus nostræ cæsareæ potestati subiectis, fidum ac tutum placitandi nobiscum assignauimus locum: in quo personaliter affuerunt, & cum omni tranquillitate manserunt, ac inde absque molestia qualibet secundũ ipsorũ beneplacitum recesserunt. Quod & antedicto Iohanni benigne offerri fecimus, & acceptare contempsit, vt supra iam diximus. Per auctoritatem ergo nobis ritè debitam & concessam, & legi diuinæ conformiter, sicuti certum est, & asserunt sacra scriptura siue leges diuinæ, atque ciuiles statuta sufficientes, ac comprobati Doctores, ad diuortium siue separationem matrimonii faciendam inter vocatos coniuges Iohannem & Margaretam prædictos procedere volentes atque debentes, infrascripeam sententiam tulimus in hæc verba: Nos Ludouicus quartus Dei gratia Romanorum Imperator, Augustus, pro tribunali iudice sedentes, in causa siue lite diuortii seu separationis matrimonii, quæ vertebatur inter Illustres personas, Iohannem Regis Bohemiæ filium, requisitum parte ex vna, & Margaretham Ducissam Karinthiæ & Tyrolis Comitissam, ex altero parti, tã quam actricem, ac requirentem à dicto Iohanne iam vocato coniuge suo de matrimonio separari: Visis & intellectis tam per nos quam præfatos Doctores iuribus, rationibus, probationibus & testimoniis Margaretha præfata, nec non contumacia iam dicti Iohannis, dicimus, diffinimus & determinamus, præfatam Margaretham separari debere seu posse de matrimonio à sæpedicto Iohanne, eq; conuerso, cum eisdem vel ipsorum alteri id videbitur expedire. Ipsam quoque Margaretham hoc requirentem instanter, vt supra, separamus, absoluimus, & separatam esse iudicamus in matrimonio à iam dicto Iohanne per hanc nostram sententiam diffinitiuam. Similiter quoque modo supradictum Iohannem à præfata Margaretha in matrimonio per auctoritatem & per nostram sententiam diffinitiuam separantes: ita videlicet, quod de cætero præfatus Iohannes supradicta Margareta in nullo matrimonii debito teneatur, neque similiter præfata Margareta supradicto Iohanni: sed liberum sit vtrique de corpore proprio siue persona, & omnibus bonis propriis, iuribus ac rebus, tam mobilibus quam immobilibus facere vel disponere, & quodlibet ordinare pro sua propria libito voluntatis.

FORMA

FORMA DISPENSATIONIS SVPER AFFINITATE CONSANGVINITATIS INTER ILLVSTRES, LVDOVICVM MARchionem Brandenburg. & Margaretam Ducissam Karinthiæ: nec non legitimationis liberorum eorundem procreandorum, factæ per Dn. LVDOVICVM QVARTVM, Dei gratia Rom. Imp.

NOs LVDOVICVS QVARTVS, Dei gratia Romanorum Imperator, Augustus, vniuersis Christi fidelibus, quorum interest aut poterit interesse, notum esse volumus & facimus per seriem infrascriptã: Quod in nostra præsentia personaliter constituti Illustres Ludouicus Marchio Brandenburgensis, & Margarita Ducissa Karinthiæ ac Tirolis Comitissa, post habitum ipsorum maturum ac deliberatũ consilium animum atq; actualem voluntatem habentes se inuicem in matrimonio legitime copulandi; dubitante tamen præfato Ludouico & Margareta, ne gradu aliquo affinitatis sanguinis tale coniugium siue matrimonium humanarum legum aut Romanorum principum statuto, decreto, vel ordinatione alia, quomodolibet appellata, impedimentũ aliquod pateretur: supplicarunt ac petiuerunt instanter, tale impedimentum consanguinitatis, si quod inter ipsos affuerit vel adesset, per dispensationem nostram relaxari, ac per nostram auctoritatem atq; sententiam totaliter amouere. Nos vero propter communem & euidentem Reipublicæ vtilitatem manifeste visam sequi ad coniugiũ supradictum, præfatum impedimentum affinitatis sanguinis, si quod inter ipsos adesset, iudicamus esse tollendum, & simpliciter amouendum. Cum gradus affinitatis sanguinis, præsertim infra sorores & fratres, matrimonium non impediat diuina seu Christiana legis statuto aliquo vel præcepto; quemadmodum sortitudinaliter nouimus tam per nos, quam per supradictæ legis diuinæ idoneos ac probatos Doctores. Idq; etiam asserente beato Augustino lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 16. dum de talibus affinitatis sanguinis gradibus tractans inquit; Quod hoc videlicet matrimonium licitum fieri inter affines consanguineos, nec lex diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Quibus siquidem verbis duas sententias expressit Augustinus: vnam videlicet supradictam, Quod lege diuina legitimum matrimonium fieri non est prohibitum inter personas sanguinis affinitate coniunctas. Secundam vero sententiam scire fecit, videlicet quod talis prohibitio matrimonii inter consanguineos fieri habeat auctoritate legislatoris humani, aut eius principantis, supremi principis Romanorum. Idem quoq; concedere atq; fateri tenetur Romanum episcopũ, Papam vocatum, cum suorum clericorum cœtu, quos Cardinales appellant, veritate cogente. Nã præfatus Papa Romanus super impedimento affinitatis sanguinis per dispensationem tollendo à sanguinis affinitate coniunctis, inuicemq; matrimonium contrahentibus, ad suam auctoritatem asserit pertinere: ac in talibus matrimoniis plures dispensauerunt de facto præteriti quidam Pontifices Romanorum. Quod si talis gradus affinitatis sanguinis matrimonium legitimum impediret legis diuinæ seu Christianæ præceptis, non posset aliquis hominum, quinimo neq; angelus de cœlo, dictum impedimentum per dispensationem aliquo modo amouere. Hoc Christo testante: Facilius est cœlum & terram transire, quam vnum apicem à lege cadere. Rursusq; idem Dominus dixit: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea permanebunt in æternum. Ex quibus quidem manifeste apparet, ac fateri cogitur Romanus Episcopus, & per factum confirmatur ipsius, quod gradus affinitatis sanguinis non impediat matrimonium fieri legis diuinæ seu Christianæ præcepto: & quod si gradus affinitatis sanguinis quanquam licitum matrimonium impediat fieri, hoc totum factum esset præcepto siue statuto legis humanæ: de cuius siquidem legis præceptis siue statutis dispensare solummodo pertinet ad auctoritatem Imperatoris seu principis Romanorum. Nec obstat dicere, præfata matrimonia esse prohibita lege diuina, eo quod mali moris fuat, & propterea etiam peccata mortalia fore prohibita, ac proinde obligantia contrahentes ad damnationem æternam: & contrariam dispensationem in his ad ministrum solummodo ecclesiasticum, episcopum siue presbyterum pertinere. Hic enim sermo rhetoricus siue apparens Sophisticus est: falsum namq; recipit: quoniam præfata matrimonia non sunt mali moris, præsertim in aliquo casu. Nam & ipsa tanquam in casu licita fieri concedit Romanus Episcopus. Nec etiam rursus mali moris sunt absolute loquendo: quoniam non sunt cum malitia conuoluta confestim, veluti furtum & crimina reliqua: & propterea nec sunt lege diuina prohibita, quemadmodum dixit beatus Augustinus. Non syllogisatur autem neq; concluditur propterea, dispensationem de talibus ad Episcopum quenquam siue presbyterum pertinere: esto quod sint absolute prohibita lege diuina, & sub pœna damnationis æternæ. Quoniam de sic prohibitis nullus hominum, quinimo angelus de cœlo dispensare posset, vel ordinare, siue concedere quod licite fierent, vt deductum est supra. Vnde etiam iuxta prædicta de præceptis sacræ scripturæ siue mãdatis loquens Apostolus inquit: Et si angelus de cœlo euangelizaret vobis aliud præter id, id est, contra id, quod euangelizatũ est à nobis, anathema sit. Nec propter aliud, nisi quod euangelizata erãt per apostolum diuina prohibita vel præcepta. Rursus quoniam præfata matrimonia non fuerunt mali moris, neq; prohibita secundum veterem legem, quamuis aliquando peccata fiant siue fuerunt in antiqua lege, non quod sint absolute siue confestim cum malitia conuoluta, neq; mali moris, sed solummodo quia lege prohibita fuerant: veluti carnes porcinas, & bestias non ruminantes comedere, quod ideo peccatum effectum est, quia prohibitum fuerat in lege Mosaica; non tamen propter malum aut mali moris ex se, quemadmodum furtum, homicidium, falsum testimoniũ, & huius modi reliqua, quæ prohibita fuat legibus diuinis & humanis, eo quod ex se mala sunt, & mali moris, confestim cum malitia conuoluta. Ex his igitur omnibus iam prædictis manifesta apparet, cuilibet non corrupto ignorantia vel malitia, vel vtraq;, auctoritatem dispensandi atq; tollendi à matrimonio impedimentum inter personas & à personis sanguinis affinitate cõiunctis, ad Romanũ principem pertinere. Propter quod Nos Ludouicus quartus Romanorũ Imperator, Augustus præfatum affinitatis sanguinis impedimentum, si quod esset inter præfatos Ludouicũ & Margaretam, quæ minus possent aut prohiberentur per humana legis aut Romanorũ principum statuta, siue decreta, vel

alias ordinationes quomodolibet appellatas, in matrimonio copulari, tollimus, & per nostram auctoritatem at sententiam tenore præsentium totaliter amouemus. Concedentes eisdem ac cuilibet ipsorum, vt … libet iuris humani, statutis vel ordinationis alterius quomodolibet nominata, licite se possint ac va… in … nio copulare. Absoluentes etiam eosdem, ipsorumq; legitimos filios, & filias, ac heredes nunc & in perpetuum … ua qualibet reali, personali, & infamia, & aliis quauis quomodolibet nominata, si qua forent imposita contrahe… bus matrimonium infra consanguinitatis gradus aliquos nominatos per quemquam Principem Romanum etiam, vel per leges, aut communitatem aliquam, collegium vel singularem personam, cuiuscunq; auctoritatis … tu existant. Quibus omnibus & singulis, & à quibus excipimus casum prædictum de præfatis videlicet personis, Lu… donicum & Margaretham iam dictos. Et in quantum huic nostro rescripto siue dispositioni, concessioni … tradicunt totaliter aut in parte, per hoc ipsum præsens nostrum rescriptum derogamus & volumus derogari … nihilominus semper in suo robore duraturo.

INCIPIT TRACTATVS CONSVLTATIONIS PER MARSILIVM D… *super diuortio matrimonii inter Illustres vocatos coniuges, Iohannem videlicet filium Regis Bohemiæ, & Mar… garetham Ducissam Karinthiæ, celebrato per Dominum Ludouicum quartum, Dei gratia Rom. Imp.*

AD ampliorem euidentiam tam dictorum, quam & dicendorum, ad redarguendum quoque … voces, & obstruendas fauces malignorum detractorum quorundam, nunc forte … dicere volentium in futurum, nos in præsenti negotio siue iudicio processisse de … modo & non de iure: cum iudicium de matrimonii diuortio faciendo spirituale sit, & prop… auctoritatem nostram minime pertineat, quemadmodū dicunt Episcopi quidam siue presb… suis sequacibus, minus vere: idq; à paucis retro temporibus prædicauerunt, & per quasd… verb… fallacias hoc credere fecerunt plurimos simplices Christi fideles. Ad tollendū etiam scrupulum … scientiæ ab huiusmodi fraude deceptorū, atq; zizaniam de cordibus hominum per iam dictos ve… tis præuaricatores, ac Romanorum principum persecutores infestos, & Imperialium iuri… m vsurpa… tores manifestos: vndiq; seminatas præfatorum Doctorum sententias sub breuiloquio, quantum pussunt, huic rescripto non inutiliter duximus inserendas.

Dicunt ergo & scribunt seriosius in suis tractatibus iam dicti Doctores, quod Christi fideles re… guntur & viuunt sub duplici lege, diuina videlicet & humana. Lex autem proprie sumpta præceptū coactiuum est de fiendis aut omittendis humanis actibus, sub pœna transgressoribus infligenda. Ve… rum lex diuina est coactiuū præceptum à Deo factum immediate, absq; humana deliberatione, pro… pter finem in futuro seculo consequendum, & sub pœna transgressoribus infligenda in eodem tantū modo, non præsenti. Sed lex humana voluntate seu deliberatione procedens, propter finem imme… diate in hoc seculo consequendum, & sub pœna in eodem solum modo transgressoribus infligenda. Iuxta quæ oportet attendere, quod secundum vtramq; iam dictarum legum sunt quædam affirmati… ue præcepta, de fiendis videlicet: quædam vero negatiue, de omittendis scilicet non fiendis, vocata *prohibita*. Sunt & quædam permissa fieri & non fieri, quæ sub præcepto affirmatiue vel negatiue non cadunt, & in lege diuina quædam vocata *consilia*. Et sunt iam dicta permissa generaliora præceptis: quoniam omne præceptum est permissum fieri, sed econtra non semper. Similiter quoq; prohibitū fieri, permissum est non fieri: quamuis non in omnibus econtra. Simile quoq; intelligendum secun… dum legem humanam in affirmatiuis præceptis, permissis & prohibitis: quamuis differant sub pœ… nis, quoniam secundum legem diuinam præcepta & prohibita obligant transgressores ad pœnam æ… ternam: secundum humanam vero ad pœnam temporalem.

Est rursum aduertendum, quod secundum vtramque iam dictarum legum, nomina præcepti & prohibiti duas intentiones siue significationes habere possunt, vnam videlicet, quod nomine præ… cepti siue prohibiti intelligatur actus præcipiendi siue præceptio à præcipiente procedens, quasi acti… ue sumta. Reliquo vero modo, vt intelligatur per prædicta nomina non actus præcipiendi eius qui præcipit vel imperat, sed potius actus aut opus cui aliquid præcipitur seu imperatur, quasi passiue: quomodo dicitur ex vsu, *Seruum fecisse præceptum Domini*, cum id egit aut agere omisit, quod sibi per dominum suum præcipiebatur fieri vel omitti, verbi gratia, vt equum parare, vinum propinare, ac reliqua seruitia talia. Et isto modo significat siue sonat præceptum siue prohibitum idem quod impe… ratum, non imperium siue actum præcipiendi sumtum actiue, quoniam hunc non fecit seruus, in quantum seruus, sed solum modo Dominus.

Amplius est etiam attendendum, quod præcepta tam affirmatiua quam negatiua, atque permissa vocata consilia, secundum legem diuinam *spiritualia* sunt essentialiter atq; dicuntur. Primo m quidē quoniam à Spiritu sancto immediate tradita & instituta sunt quemadmodū dicit B. Ambrosius super Apostolū post. ad Cor. ca. 9. *Spiritualia*, inquit, *sunt lex euangelica & verbum Dei*. Et sunt etiam fortasse spiritualia, gratiæ siue dona Spiritus sancti, quæ fiunt & perueniunt in animabus Christi fideliū a ver… bis Euangelicis supradictis. Secundo vero dicuntur etiā diuina præcepta *spiritualia* viuificando, quo… niam ad viuificandum spiritum siue animam humanam data sunt. Sane & propter beatitudinem æternam tradita & statuta fuerunt illa, quæ dicuntur præcepta & prohibita legis diuinæ a… sumta. Alia vero spiritualia quædam non sunt essentialiter, sed à quibu… dam *spiritualium* … lum sumserunt, propterea quod ad prædi… a spiritualia exercenda vel ministran… a … sunt … sunt per homines ordinata; quēadmodum personæ siue corpora sacerdotum. Sic etiam … mu… *Ecclesia*, secundum quandam Ecclesiæ significationem. Sic quoque veste…, vasa, libri … ta q…

ta quædam alia ordinata per homines propter cultum diuinum. Sic enim ieiunia, eleemosynæ, ac te- l qui quidam actus & hominum opera de diuinis siue spiritualibus, & circa vel propter spiritualia, quibus inexistunt, veluti paramenta spiritualia dicta sunt. D... omnibus, quoniam nota, mittuntur exempla propter abbreuiationem sermonis. Proportionaliter quoque secundum legem humanam sunt præcepta, prohibita, & permissa actiue sumpta, & alia similiter imperata, quæ omnia dicuntur *temporalia*, propterea quod ab homine tradita sunt, & immediate statuta. Et rursus propter vitam huius seculi temporalem vocatam, quod tempore clauditur & finitur talia statuta sunt & fuerunt.

Insuper attendere conuenit, quod quamuis præcepta & prohibita & consilia secundum legem diuinam actiue sumpta, differant à præceptis secundum legem humanam; quoniam ab alio legislatore, & ad alium finem, & sub aliis pœnis, temporibus & modis eas transgressoribus, inferendi, statuta & ordinata sunt talia: tamen personæ cum suis actibus, imperatis, & operibus, quibus præcipitur siue imperatur per legem vtramque, in omnibus, quasi vel saltem in pluribus, eadē esse possunt & sunt. Verbigratia, Furtum non fieri, vel homicidium & rapinam, vel fraudem, aut falsum testimonium, & similia reliqua, quæ præcipit tam diuina quā humana lex non esse fienda. Similiter quoque in cæteris præceptis, vt mutuum restituere, atque depositum. Rursus quod eædem esse possunt personæ, & earum consimiles actus, quibus & de quibus tam temporalia, quam circa spiritualia præcipit vtraq; lex. Nam circa temporalia & de temporalibus tam per sacerdotes, episcopos, siue presbyteros, diaconos, & alios spirituales ministros, & similiter per non sacerdotes, vocatos seculares aut laicos, potest aliquid fieri vel omitti licitum aut illicitum, secundum præcepta vel cōtra tam diuinæ quam humanæ legis; & iuste corrigenda seu punienda tam in statu præsentis seculi, quam futuri, per pœnam videl. transgressores arcendo. qualia sunt crimina quæ pridem in exemplis adducta sunt. Sic etiam de spiritualibus, & circa spiritualia quomodolibet appellata, potest licitum aliquid per prædictas personas & actus ipsarum, & illicitum similiter fieri vel omitti; veluti hæreses parere, siue actus illicitos docere, & bruta quędam baptisare, dæmonibus satisfacere, quemadmodum faciunt quidam scelerati sortilegi: alia quoque crimina committere, vt vasa, libros, vestes, & reliqua chotalia instrumenta cultui diuino deseruientia rapere vel furari, & reliqua similia huius, iuste in hoc seculo & futuro punienda per pœnam realem aut personalem, secundum legem vtramque diuinam videlicet & humanam, quamuis differenter & differentibus pœnis, ac iudice, loco, & tempore, quemadmodum dictum est, & infra seriusē dicitur.

Est adhuc etiam aduertendum, quod si præcipit lex diuina fiendum vel omittendum aliquid, quod fieri vel omitti non præcipit lex humana, sed potius oppositum præcipiat vel permittat; debet seruari legis diuinæ præceptum, humana lege vel eius opposito præcepto vel permisso contempto siue dimissu; quoniam præceptum legis diuinæ infallibilem continet veritatem, humanæ vero legis non sic. Rursum quoniam diuinum obligat transgressorem ad pœnam æternam: humanum vero ad temporalem siue finitam, & minus ab homine fugiendam.

Est amplius attendendum, quod vtraq; iam dictarum legum habet proprium & diuersum immediatum legislatorem & iudicem, vt dictum est supra. Et rursus quoniam duplex est Iudex: vnus quidem doctor solummodo, & fortassis etiam de aliquibus operatur, sicuti fidelis est, secundum quālibet disciplinam, quomodo etiam scripsit famosus ille philosophus Aristoteles nominatus: *Quod vnusquisq; est bonus iudex eorum quæ nouit, & hoc bene iudicat: veluti medicus de sanis & ægris*. Alius vero Iudex est *Principans* proprie vocatus, cui tradita auctoritas & data coactiua potestas transgressores legum per pœnas arcendi. Et est hic siquidem iudex secundum legem humanam, de quo dixit Aposto. *Quod non sine causa gladium portat*, id est coactiuam & armatam potestatem habet: *quoniam minister Dei est, vindex in iram ei qui malum agit*: esto etiam quod humanarum legum doctor non existat. Secundum enim diuinam Iudex est coactiuus, de quo Apostolus dicit B. Iacobus in Canonica sua, *vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.*

His itaq; suppositis, tanquam veris & notis, dixerunt & scripserunt in suis tractatibus præfati Doctores, quod secundum legem diuinam legislator & iudex coactiuus secundum ipsam est Christus, sicut per beatum dictum est supra. Ipse enim tulit legem diuinam, seu Nouum Testam. per os tam Apostolorum quam aliorum sanctorum quorundam. Vnde Apost. *An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Christus?* & B. Petrus in sua Canonica dicit: *Non ab humano spiritu allata est aliquando prophetia, sed Spiritu S. inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Hic autem legislator statuit secundum hāc legem transgressores iudicari, & per pœnas arceri in futuro seculo tantummodo, non in isto. Vnde scriptura: *Cum venerit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, &c.* quod erit in futuro seculo, sicut manifeste sonat scriptura, & exponunt omnes expositores eiusdē. Sunt rursus iudices alii secundum legem diuinā, quos nihil prohibet esse plures in statu præsentis seculi, vocati *Doctores*, & secundum ipsam quorundam actuum siue operum ministri atq; factores, nullam coactiuam auctoritatem vel potestatem habentes à Christo seu lege diuina, arcendi quenquam in hoc seculo, ad aliquid agendum vel omittendum, per pœnam aliquam realem. Vnde Christus Marci vltimo tales iudices vocauit Doctores, dum ipsis in Apostolorum persona dixit: *Euntes ergo, docete omnes gentes, baptisantes eos.* & per Malach. prophetam: *Labia sacerdotis custodiunt scripturam, & legem requirent ex ore eius.* Et sunt hi iudices, episcopi, siue sacerdotes, vocati *doctores*. Carent autem præfati iudices, & carere debent auctoritate & potestate coactiua, per quamcunque pœnam arcendi, sicut dictum est pridem: quoniam tali auctoritate Christus in hoc seculo carere voluit in persona propria, in quantum

homo, cum dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo:* (ecce quantum ad au ctoritat m . . .
hoc mundo, decertarent vtiq; ministri mei. (ecce quantum ad armatā siue coactiuam potestate . . .
sus idem petenti ab ipso diuisionem hæreditatis à fratre, respondit: *Homo, quis me constituit iudicem a . . .*
diuisorem super vos, vel inter te & fratrem tuum? quasi diceret: Tale iudicium mihi non conuenit . . .
ce. Sic etiam tali auctoritate aut coactiua potestate carere voluit Apostolos, & in ipsorum pe . nao-
mnes episcopos siue presbyteros, successores ipsius, in quantum fuerat sacerdos humanus: quoniam
in quantum Deus erat, nullus sibi hominum successit vel succedere potuit, dum ad ipsos . . . quit . . .
gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Planum est, quod Apostolis interdicitur dominatu sicut
inquit Bernardus. Sic quoque sacram Scripturam intellexerunt & exposuerunt concorditer omnes
sancti & approbati doctores, & idem secundum proprias sententias expresserunt. Quod etiam . . .
& de spiritualibus loquens, se non trahere potestatem quemquam arcendi, & multo minus de tem-
poralibus, vnde dicebat Corinthiis; *Non dominamur fidei vestræ.* Super quo verbo iam Ambrosius,
quam Chrysostomus senserunt concorditer, & expresse dixerunt. Ambrosius quidem: *non domina-*
mur fidei vestra, id est, non quia dominium aut coactionem patiatur fides vestra, quæ voluntatis est non necessitatis.
Chrysostomus autem: *in ecclesia non coactum, sed adquiescentem oportet ad meliora conuerti. Quod admira-*
bilis vir ille sciens, Apostolus videlicet, dicebat Corinthiis, Non dominamur fidei vestræ. subiungensque Chry-
sostomus ait: *Non enim à legibus data est nobis, Episcopis siue presbyteris scil. talis potestas, vt auctoritate senten-*
tia cohibeamus homines à delictis: neq; si data esset, haberemus vbi exerceremus eiusmodi potestatem: tum Deus no-
ster, Christus videlicet, non necessitate, id est violentia, aliquos homines traxerit à peccato; sed sua sese sponte sub-
trahentes remuneratus sit. In quibus etiam verbis supponit Chrysostomus, quod omnis coactiua po-
testas in hoc seculo datur à legibus siue principibus. Quod etiam dicit Hugo de S. Victore. De sacr.
lib. 2. inquit enim sic: *Quod licet ecclesia, id est ecclesiastica persona, Episcopi siue presbyteri, iurisdictiones co-*
actiuas videlic. in personas seculares exerceant; hoc ipsum tamen quod exercent, à regia potestate se habere cogno-
scant. Non ergo à lege diuina, sed ab humana lege, conuenit cuiquam in hoc seculo auctoritas & co-
actiua potestas; præcipue Episcopo siue presbytero. Vnde Chrysostomus post verba prædicta sub-
infert: *Homo vero si à fide vestra fuerit abductus, multum immines sacerdotis patientia industria exhortationis,*
quod non potest errantem vi reducere, sed persuadere conabitur, vt ad fidem rectam reuertatur, a qua primitus cor-
ruit. Idem quoque senserunt omnes sancti Doctores reliqui, atque expositores iuxta sacram Scriptu-
ram, quorum sententias hic omissas propter breuitatem copiose videre poterit, cui cura fuerit, in
tractatibus nouis præfatorum doctorum.

Est etiam similiter secundum legem humanam legislator, vt ciuium vniuersitas, aut eius pars va-
lentior, vel Romanus princeps supremus *Imperator* vocatus. Est & iudex coactiuus secundum legem
eandem, vt vniuersitas iam dicta, vel Princeps; vel illi, cui vel quibus vniuersitas aut Princeps dede-
rit coactiuam potestatem, per pœnam realem aut personalem in seculo legis humanæ transgressores
coercendi. Nequaquam vero legislatores humani sunt Episcopi siue presbyteri, aut reliqui spiritua-
les ministri, coniunctim vel diuisim, in quantum huiusmodi: sed fortassis in quantum pars aliqua ci-
uitatis existunt: secundum quod per humanas rationes citatas & per sacram scripturam euidenter est
monstratum, & per iam dictos Doctores nostros, & vt iam conuenienter deductum est supra. Sunt
& alii iudices secundum legem humanam, vocati *Iurisperiti* siue *Doctores*, nullam coactiuam auctori-
tatem habentes, in quantum huiusmodi, arcendi quemquam in hoc seculo, per pœnam aliquam
realem aut personalem, ad agendum licitum aliquod, aut illicitum omittendum; sed solummodo
ad docendum, & aliquid secundum legem operandum humanam, quemadmodum Episcopi siue
presbyteri secundum legem diuinam. Propter quæ manifestius intuendum, quod de humanis acti-
bus & operibus circa diuina, & de diuinis, similiter quoque modo circa temporalia, & de tempora-
libus, potest dubitatio contingere duplex, & per consequens interrogatio siue quæstio fieri propter
veritatem de dubitatis habendam. Vna quidem dubitatio est & quæstio, an videlicet actus illi & o-
pera, de quibus quæritur, sint fieri vel omitti præcepta vel prohibita, licita vel illicita, tam secun-
dum legem diuinam quam humanam? Alia vero potest esse dubitatio, quæstio siue interrogatio ex
prædictis, vtrum videlicet si per quemquam sint tales actus aut opera facta vel omissa, pertinent ad
iudicium principantis? iudicis videlicet coactiui, cuius auctoritas est arcere per pœnam realem aut
personalem, transgressorem legis diuinæ vel humanæ, in præsenti seculo vel futuro.

De priori quidem quęstione, dubitatione siue interrogatione, respondere ac iudicare seu per iu-
dicium diffinire pertinet ad Doctores, seu ad iudices doctrinales, huiusmodi siquidem auctoritatem
habentes; quales secundum legem diuinam sunt vel esse debent omnes Episcopi, siue presbyteri,
quemadmodum ostensum est prius, & dixit Apostolus ad Timoth. *Oportet Episcopum esse doctorem.* Se-
cundum humanam vero legem, pertinet hæc auctoritas siue iudicium ad Iurisperitos siue humanæ
legis Doctores. Etenim eorum officium est, scire docere si opporteat, prædicare quæ sint & qualia præ-
cepta permissa vel prohibita secundum leges prædictas, licita etiam vel illicita fieri vel omitti in a-
ctibus humanis; & similiter de huiusmodi respondere, cum super his & de iis fuerint requisiti; omni
tamen auctoritate & coactiua potestate carentes, quemquam cogendi per pœnam in hoc seculo ad
fugiendum vel faciendum aliquid, vt supra sufficienter induximus. Quemadmodum medici de sa-
nitate corporis conseruanda vel omissa recuperanda docere habent & operari, secundum artis me-
dicinæ præcepta: nec tamen quemquam cogere possunt vtilem seruare diætam, aut declinare noci-
uam, per pœnam aliquam realem aut personalem facientibus vel omittentibus inferendo. Sic quo-
que

que sacerdotes, qui medici sunt animarum, neminem in hoc mundo per pœnam arcere possunt, secundum Scripturam. Et propterea, quamuis sacerdotibus liceat condere seu facere ordinationes siue exhortationes, circa bonos mores & opera fienda, & malos & crimina fugienda: nō tamen nunc dici debent huiusmodi ordinationes leges, sed potius documenta seu regulæ. Neque ipsorum iudicium per tales regulas circa hominum actus debet appellari *iurisdictio*, siue *forum*: quia talia nomina proprie sumpta, iudicio coactiuo conuenientia sunt, secundum primam & veram impositionem ipsorum. Potest autem præfatum iudicium, quoniam generale est, fieri ignoraris personis, de quibus, siue de quorum actibus, dubitatur & quæritur.

Secunda vero dubitatio, interrogatio & quæstio, potest contingere circa prædictos hominum actus & opera, Vtrum videlic. si per quemquam sint tales actus aut opera facta vel omissa, pertinent ad iudicium principantis iudicis vel coactiui, cuius auctoritas est arcere per pœnam realem aut personalem legum transgressores in præsenti seculo vel futuro; secundum legem diuinam vero est in futuro seculo tantūmodo, non in isto. Talis iudex est Christus solus, & erunt fortasse secum duodecim Apostoli, de quibus legimus in Scriptura: *Cum venerit filius hominis in sede maiestatis sua, sedebitis & vos, &c.* Secundum vero legem humanam talis est principans, auctoritate legislatorum humanorum, coactiuam habens potestatem arcendi per pœnam realem aut personalem transgressores legis humanæ, in præsenti tantum seculo, non in illo. Verum ad suum iudicium coactiuum exercendum non indiget Iudex secundum legem diuinam inquirere veritatem per testimonium, neque testes arcere in iudicium pro veritate dicenda; quoniam omnia sunt nuda & aperta oculis eius, non indiget gladio seu armorum ministrorumque potentia coactiua, propter sententiam suam exequendam, pœnam transgressoribus inferendo: quoniam *ipse dixit & facta sunt*. Sic non autem principans coactiuus humanus: quoniam ignorare potest, an quis delatus aut accusatus de illicito actu, illum actū commiserit, vel non. Ideoque tam litigantes, quam testes necesse habet in iudicium vocare, ipsosq; recusantes per armatam potestatem ad hoc compellere; quoniam per ipsius simplex dictum fortassis non conuenirent, rei præsertim, & qui pœnam sibi debitam formidarent infligi.

Ex his igitur iam dictis apparere potest responsio ad principale quæsitum, cuius videlicet Iudicis sit auctoritas iudicandi de diuortio matrimonii, vel alterius vel vtriusque coniugum facta requisitione. Quoniam si fuerit dubium vel quæstio, vtrum propositum matrimonium ex aliqua causa illicitum aut prohibitum sit lege diuina, est auctoritas iudicandi de eo ac respondendi Episcoporum, siue presbyterorum, & legis diuinæ doctorum ad huiusmodi statutorum, secundum legem honestam, ac consuetudinem regionis, in nullo repugnando coactiuæ potestati legis diuinæ. Ipsorum enim est scire præcepta, prohibita, & permissa, tam circa matrimonium, quam circa reliquos actus humanos & opera. de quibus & secundum quem modum licite habet fieri vel omitti, secundum legem prædictam. Vt si dubium sit & quæratur ab ipsis, an impotentia vnius coniugum ad debitum carnale reddendum suo compari coniugi, sit causa sufficiens ad diuortium matrimonii licite fiendum inter ipsos, secundum legem diuinam; iudicare habent & respondere de hoc supradicti sacræ Scripturæ ministri atque doctores. Quoniam (vt sæpe diximus) hoc officium est ipsorum: quinimo non facientes hoc, punirentur per iudicem coactiuum secundum legem diuinam, quamuis in futuro seculo, non in isto. Vnde Apostolus: *Væ mihi si non euangelizauero, quod mihi incumbit.* Sed si dubium fuerit & quæratur, an talis defectus, propter quem potest & debet licite fieri diuortium, inexistat alteri coniugum, & alter suo compari siue coniugi inexistere asserat; & propterea coniunx nō patiens petat velitque ab impotente siue defectum patiente coniuge de matrimonio separari: est auctoritas siue coactiuum iudicium de hoc Christi siue Dei, secundum legem diuinam, ad arcendum per pœnam coniugem non iustum in futuro tantum seculo, non in isto: vtpote si alium coniugem iuste agentem liberum non permittat, sed violentiam inferens in persona vel rebus ipsum detineat, impediat vel coarctet. Neque super hoc eget hic Iudex informari per testes, ad sciendum vtrum talis defectus alteri coniugum inexistat, propter quem de matrimonio debeat separari: quoniam nihil occultum est oculis eius, quemadmodum dictum est prius.

Secundum vero legem humanam, pertinet hoc iudicium diuortii coactiuum, per pœnam in hoc seculo transgressoribus inferendam, ad principantem auctoritatem legislatoris humani. Nam quamuis ad legislatorem humanum, vel ipsius iudicem coactiuum, non pertineat statuere aut condere spiritualia siue diuina præcepta, prohibita, vel permissa, siue consilia: tamen de actibus hominum & circa ipsa, quantum circa temporalia, licite vel illicite factis vel omissis, tam per sacerdotes seu per spirituales ministros, quam per laicos siue seculares personas (cum spirituales non sint essentialiter) iudicare coactiuo iudicio, & arcere per pœnam in hoc seculo committentes illicita, ad præfatum pertinet legislatorem humanum & iudicem. Vnde Apostolus ad Romanos decimo tertio generaliter neminem excipiendo, malefactores seu legis humanæ non repugnantis legi diuinæ transgressores, presbyterum siue non presbyterum, inquit: *Omnis anima subdita sit potestatibus sublimioribus*, Regibus videlicet, Ducibus, & Tribunis, secundum sanctorum expositionem ibidem. Et scribit: *Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & qui ipsi resistunt, damnationem sibi adquirunt*, æternam videl. Et inquit rursus: *Minister enim Dei est, vindex in iram, ei qui malum agit*, supple, quicunq; sit ille. *Non enim sine causa gladium portat*, id est, habet armatam & coactiuam potestatē. Quod de nullo spirituali ministro dixit Apostolus, sed opposuit magis, dum inquit: *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia.* Et rursus ad Timotheum: *Nemo militans Deo implicat se secularibus negotiis*, id est, litigio-

sis

sis ciuilibus. His etiam attestatur beatus Petrus in sua Canonica, dum ad omnes indifferenter, nemi- nem excipiens, inquit; *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Dominum*, in principatu videl. con- stitutæ, *& Regi tanquam præcellenti, & Ducibus tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quia est voluntas Dei.*

Hoc igitur modo de matrimonio & reliquis spiritualibus, secundum quod ipsa, vel hominum actus de ipsis, & circa ipsa, in aliquibus conditionibus referuntur ad statuta legis humanæ facta de i- psis; statuta, in quantum non repugnantia legi diuinæ, sed potius sibi consona & decentia, statuere legislatorem; & iudicare coactiuum iudicem secularem competens est, quinimo necessitas requirit. Igitur quantum circa matrimonium contrahendum aut iam contractum, interueniunt plurima, quæ per actus hominum possunt licite vel illicite fieri vel omitti: quæ siquidem regulari oportet per legislatorem humanum, aut eius auctoritate iudicem coactiuum, transgressores arcendo per pœnã. Cuius siquidem rei casum sumendo ponatur, quod alter coniugum post latam sententiam de fien- do diuortio matrimonii inter ipsos, ab altero coniuge discedere noluerit; sed secum ipsum per vio- lentiam detinere, aut ipsum etiam personaliter, aut res siue ipsius bona contrectare, quemadmodum durante matrimonio seu ante factum per sententiam diuortium contrectabat; puniendus atque co- gendus esset per pœnam realem aut personalem, in hoc seculo, & à iudice coactiuo: tanquam iudi- catum siue sententiam non obseruans. Quædam enim viro licebant supra & contra sibi coniugem mulierem, in persona & rebus ipsius exercere ante factum diuortium inter ipsos, quæ sibi post diuor- tium non licent: veluti iam dictam sibi coniugem matrimonio separatam arguere, increpare, ac ver- bis contumeliosis afficere, carnale debitum ab ipsa exigere, aut eandem quomodolibet aliter cor- poraliter tractare, impudice tangendo, aut flagellando, aut de bonis suis dotalibus, & aliis præter ius consensum disponere volendo; & similibus reliquis. Ex quibus multa & periculosa scandala post diuortium, si fieret, prouenirent. Propter quæ omnia tollenda seu prohibenda, & propter commu- nem & euidentem vtilitatem, imo necessitatem, competiit ac debuit, debet & potest legislator humanus de talibus fiendis vel omittendis statuere, iudicare atque compellere videlicet contenden- tes in iudicium conuenire, testes similiter pro veritate dicenda vocare, & transgressores ad com- parendum arcere per pœnam, reliquum quoque, sententiam diffinitiuam super diuortio matrimo- niali fiendo, vel non, proferre. Conformiter tamen in hoc legi diuinæ, ipsius videlicet præceptis ac prohibitis nihil per suam sententiam præcipiendo repugnans. Amplius vtrumque contendentium siue litigantium in iudicio post latam sententiam, ad iudicatum per ipsum tenendum & obseruan- dum compellere, per pœnam in hoc seculo transgressori sententiæ inferendam. Non enim de præ- dum compellere, per pœnam in hoc seculo transgressoribus inferendam, diuina lex a- fatis corrigendis seu regulandis per pœnam in hoc seculo transgressoribus inferendam, diuina lex a- liquid ordinauit aut statuit: neque coactiuus Iudex secundum ipsam contra quemquam in hoc secu- lo transgressorem, per se, neque per aliquem successorem, siue Episcopum, siue presbyterum, aut spiritualem ministrum, coniunctim vel diuisim, mandauit aut voluit coactiuum iudicium exerceri. Nec ex his potest proprie inferri, quod humanæ legi subiaceat lex diuina, vel legislator ipsius; sed vt potius è contrario. Nam legislator humanus præcipit fiendum, quod statutum est per diuinum legislatorem, aut legem diuinam. Neque similiter per ipsius iudicem coactiuum, Christum videli- cet, sed potius è contrario. Veruntamen iuste præcipit, quod præcipere potest legislator diuinus, & ipsius auctoritate iudex siue principans coactiuus legis humanæ, in istis prædictis & reliquis secula- ribus, nihil illicitum agere circa spiritualia seu de ipsis, nec circa ipsa temporalia vel de ipsis: ac man- dat ministris licita ac sibi debita officia de talibus, ac circa talia exercere; ipsosque rationabiliter in hoc seculo per pœnam arcere personalem atque realem, si transgressi fuerint humanæ legis præce- pta, legis diuinæ præceptis non repugnantia. Nam ex officio sibi commisso secundum legis diuinæ ac humanæ præcepta tenent Episcopos seu presbyteros ad docendum, prædicandum, & spiritualia Christi fidelibus ministrandum, vt baptismum, & reliqua similia fidelibus exhibendum. Propter hoc enim ipsis ministrantur carnalia siue corporalia per Christi fideles, vnde Christus: *Dignus est e- nim operarius cibo suo.* & Apostolus prim. Corinth. 9. *Si nos vobis spiritualia seminauimus, non est magnum, si vestra carnalia, id est temporalia metamus.* Propter quod tanquam operarii suscipientes, aut qui susce- perunt mercedem, obligati sunt & tenentur, ac arceri possunt per pœnam in hoc seculo, ac per co- actiuum humanum iudicem, ad docenda spiritualia, & modo debito & tempore ministranda.

Ex prædictis igitur euidenter apparet, iudicium coactiuum siue sententiam proferre, ac exe- qui per coactiuam potestatem, super diuortio matrimoniali fieri requisito, ad Romani principis si- ue nostram auctoritatem, vel eorum quibus per nos concessa fuerit talis auctoritas siue potestas, so- lummodo pertinere. Propter quod ad diuortium matrimonii consummandum inter Iohannem & Margaretam prædictos:

Nos Ludouicus Quartus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro tribunali iudice sedentes, in causa siue lite diuortii seu separationis matrimonii, quæ vertebatur inter illustres personas, Iohannem Regis Bohemiæ fi- lium, requisitum parte ex vna, & Margaretham Ducissam Karinthiæ & Tyrolis Comitissam, ex altera parte, tan- quam actricem, ac requirentem à dicto Iohanne tam vocato coniuge suo de matrimonio separari; Visis & intelle- ctis tam per nos quam præfatos Doctores iuribus, rationibus, probationibus & testimoniis Margarethæ præfatæ, nec non contumacia iam dicti Iohannis, dicimus, diffinimus & determinamus; præfatam Margaretham separari de- bere seu posse de matrimonio à sæpedicto Iohanne, éque conuerso, cum eisdem vel ipsorum alteri id videbitur expe- dire. Ipsam quoque Margaretham hoc requirentem instanter, vt supra, separamus, absoluimus, vt separatam esse iudica-

iudicamus in matrimonio iam dicto Iohanne per hanc nostram sententiam diffinitiuam. Simili quoque modo supradictum Iohannem à præfata Margaretha in matrimonio per auctoritatem & hanc nostram sententiam diuisinam separantes: ita videlicet, quod de cætero præfatus Iohannes supradicta Margaretha in nullo matrimonij debito teneatur: neque similiter præfata Margaretha supradicto Iohanni. Sed liberum sit vtrique de corpore proprio suæ personæ, & omnibus bonis proprijs, iuribus ac rebus tam mobilibus quam immobilibus facere vel disponere, & quod libet ordinare pro sua propria libito voluntatis.

INCIPIT TRACTATVS CONSVLTATIONIS PER FRAtrem Guilhelmum Occam editus, super dispensatione in gradu consanguinitatis siue affinitatis inter personas Illustres, Ludouicum videlicet Marchionem Brandeburgensem, & Margaritham Ducissam Karinthiæ, matrimonialiter copulari volentes; necnon legitimationis liberorum eorundem procreandorum, facta per Dominum LVDOVICVM IV. Dei gratia Rom. Imp.

Hunc Tractatum habes supra in primo Tomo huius Collectionis Monarchica, fol. 21. & sequent.

RICHARDI ARCHIEPISCOPI ARMACHANI

Anno Domini 1357.

DEFENSIO CVRATORVM, CONTRA EOS QVI se dicunt Priuilegiatos; & vicißim Defensio Priuilegiatorum, seu Mendicantium.

Per M. ROGERIVM CHONNOE.

Iodocus Badius Ascensius Mareo Alexandro Beneuentano, viro doctissimo & apprime religioso, salutem dicit.

E *Ceeterum, Marce suauissime, quiddam munusculi, quod à Trechsel tuo hilari fronte suscipias velim. Cuius quidem imprimendi hanc accepimus occasionem. Siquidem cum post* Summam de Ecclesia domini Ioannis de Turrecremata, *Trechsel tuus opusculum* Octo quæstionum M. Guilhelmi de Ockam super potestate Apostolica & Imperiali *tuo nomini dicatum impressisset, mirabantur nonnulli, in quorum manus deuenerat, atque tam dissona & aduersa (vt aiebant) fronte pugnantia, ab vna eademque officina sua prodire sineret. Ad quod ille ad manum habens quod respondeat: Philosophicum (inquit) atque adeo vetus est deuerbium:* Opposita iuxta se posita magis elucescere, *quocirca vt diuersis auditis opinionibus veritas patescat, diuersa & fere contraria opera pretium duximus imprimere. Non enim nostrum est auctorum scripta censere aut diiudicare: sed ea fidelissime per impressionem multiplicata, ad studiosorum iudicia referre. Tum illorum vnus, vir sane doctus & religiosus, Simon Bergeri: recte, inquit, instituisti; atque vt pergas habeo duo opuscula vere inimica, atq. inter se repugnantia, quæ compressa velim: quorum alterum* Defensorium Curatorum contra eos qui se priuilegiatos dicunt: *alterum* Defensorium religionis Mendicantium & priuilegiatorum *inscribitur, quorum prius quidem editũ à domino Richardo Armachano nuper impressum est: posterius autem à religioso viro Rogerio Chonnoe Ordinis Fratrum Minorum compositum nondum impressum, imprimi tamen dignissimum est. Perlectis autem vtrisq. comperit iam sæpe dictus M. Ioannes Trechsel in posteriori opusculo multa cum* Opere 90. dierum M. Guilhelmi de Ockam *quadrantia contineri, quapropter vtile visum est, vt in eadem chartarum forma comprimeret, vt cum illo aut cum alia eiusdem quantitatis opere colligari possit. Admonuitq. vt hac paternitati tuæ, Marce præstantissime, nota facerem, precarerque vti grataonter tantillum muneris accipere digneris. Quæ in re seclusa morositate eisdem fere, quibus ab illo accepi hæc consecutus sum. Vale philosophiæ præsidium. Ex Lugduno ad idus Octobris,*

Anno MCCCC. XCVI.

IN NOMINE PATRIS, ET FILII ET SPIritus sancti, Amen.

INCIPIT PROPOSITIO RICHARDI ARCHIEPISCOPI ARMACHANI PRIMATIS HYBERNIÆ, FACTA IN consistorio coram domino Papa & dominis Cardinalibus ac Prælatis, ad vtilitatem cleri & populi Christiani, super materia mendicitatis ac priuilegiorum contra Fratres de ordinibus Mendicantium quibuscunque, apud Auinionem octaua die mensis Nouembris, anno Domini millesimo tricentesimo quinquagesimo septimo. Cuius quidem propositionis thema fuit hoc.

Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate Iohann. 8. Pater Sanctissime, in principio mei sermonis protestor, quod non intendo aliquid asserere aut temere affirmare, quod fidei obuiet Christianæ aut doctrinæ Catholicæ, quod etiam non est intentionis meæ destructionem seu cassationem Ordinum Mendicantium approbatorum ab ecclesia, aut à summis Pontificibus confirmatum expetere, aut etiam suadere. Sed potius suadebo ipsos ordines debere reduci ad puritatem suæ institutionis primariæ: semper sanctitatis vestræ correctioni obedire paratus. Et vt ad materiam meam statim descendam: ecce, Pater sanctissime, accedens Londonis pro meæ ecclesiæ Armachinæ quibusdam negociis, Doctores aliquos satis doctos super mendicitate & mendicatione Christi Saluatoris nostri ex aduerso reperi disceptantes. Et sæpius inuitatus, vt populo prædicarem, septem aut octo sermones ibi protuli in vulgari, & sub protestatione præscripta in publico nonem conclusiones expressi, propter quas & quæ tunc dixi Fratres ad istam sanctam sedem, licet friuole, appellarunt.

Prima conclusio hæc erat: quod Dominus Iesus Christus in sua conuersatione humana semper pauper erat, non quia propter se paupertatem dilexit aut voluit.

Secunda fuit, quod Dominus noster Iesus Christus nunquam spontanee mendicauit.

Tertia erat, quod Christus nunquam docuit spontanee mendicare.

Quarta conclusio era, siue quartus articulus, quod Dominus noster Iesus Christus docuit non debere hominem spontanee mendicare.

Quinta conclusio erat siue quintus articulus, quod nullus potest prudenter & sancte spontaneam mendacitatem super se assumere perpetuo obseruandam.

Sexta conclusio quod non est de regula Fratrum Minorum mendicitatem spontaneam obseruare.

Septima conclusio erat de materia illa, quod Bulla domini Alexandri Papæ quarti, quæ Magistrorum libellum condemnat, nullam præmissarum conclusionum impugnat.

Octaua conclusio & prima de priuilegiorum materia erat ista: quod pro confessione Parochianorum alicuius ecclesiæ facienda cum exclusione loci alterius eligibilior est parochialis ecclesia, quam Fratrum oratorium siue ipsorum ecclesia.

Nona conclusio erat & secunda in ista materia, quod ad confessionem parochianorum cuiusuis ecclesiæ vni personæ singulariter faciendam, eligibilior est persona ordinaria seu ordinarii quam Fratrum persona.

Has conclusiones, Pater sanctissime, in publicis meis sermonibus, Scripturis sa[...] & rationibus ranquam probabiles suasi, vt potui, & in præsenti Deo duce suadebo. Et etiam de[...]rabo aliqua grauiora, quæ ibi tunc non dixi, sicut Fratribus ipsis ibi promisi, adiiciam: in præsenti sanctitati vestræ humiliter supplicans & deuote, quod in conclusionibus prætactis & rationibus, quas ad eas suadendas adduxi & adducam: & Fratrum rationibus ex aduerso iustum iudicium adhibeatur, vt si Fratrum rationes fuerint fortiores, sim ego punitus, si vero econtra, ipsi Fratres pro scandalis, dettactionibus & conuiciis publice & occulte mihi per eos illatis, super qua materia malo tolerare quam agere, legitime puniantur. Obseruato quo ad omnia quod primo assumpsi: *Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate.*

Sed quia secundum legem Dei & naturæ commune negocium priuato præferri debet: à priuilegiorum materia, quæ totum clerum & totum populum Christianum concernit volo incipere. Et dico, vt mihi videtur, quod si quæratur quis locus est eligibilior pro confessione à Parochianis ecclesiæ singulariter facienda: videtur mihi quod sua parochialis ecclesia est locus eligibilior oratorio Fratrum siue ipsorum ecclesia, quia est pro conscientia

Parochia-

Parochiani confessi huiusmodi locus securior & plura vitans incommoda, quam Fratrum oratorium. Quod Parochialis ecclesia sit locus securior, vt singulariter scilicet cum exclusione cuiuscunq; loci alterius ibi fiat confessio, & etiam vt sepultura fiat inibi, quam Fratrum ecclesia, patet. Quia est locus à Deo & lege eius præceptus. Dicitur enim Deuteronomii cap. 12. *Hæc sunt præcepta & iudicia, quæ facere debetis.* Et cito post: *Ad locum quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat suum nomen ibi & habitet in eo venietis & offeretis in illo loco holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atq; donaria primogenita boum & ouium.* Et postea sequitur ibidem prohibitiue hoc modo: *Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in loco quem elegit Dominus in vna tribuum tuarum offeres hostias & facies quæcunq; præcipio tibi.* Hæc ibi. Vbi constat, quod non tantùm est præceptum, vt in loco electo à Deo (quem ecclesiam Parochialem iuxta verba prædicta debemus intelligere, siue accipere, in quo debemus accipere cuncta, quæ præcepit Dominus ex sacramentis) facere debet quisque, de quibus est confessio facienda. Sicut patet Leuit. 4. cap. vbi dicitur, quod *quicunq; per ignorantiam peccauerit, offeret sacerdoti, & ipse orabit pro eo, & dimittetur ei.* Sed ecce etiam, quod alia loca quæcunque sunt à lege prohibita. Certum autem videtur, quod locus Fratrum non est à Deo per legem suam ad hæc facienda electus, sed tantum à summis pontificibus est concessus, sed iuxta verba præmissa est de lege prohibitus. Cum ergo locus præceptus sit certior loco de lege diuina prohibito, ac solummodo permisso aut concesso: sequi videtur, quod Parochialis ecclesia est locus certior siue securior ad confessionem Parochianorum suorum pandendã, quam oratorium Fratrum siue eorum ecclesia. Item Parochianus non hęsitat nec suspicari habet (intelligo de cursu communi) quod sua Parochialis ecclesia supposita sit interdicto ecclesiastico. Hoc autem verisimiliter poterit suspicari de Fratrum ecclesia. Vnde videtur quod ecclesia sua est locus sibi securior. Suadetur minor per decretalem illam, *de sepulturis, in sexto, animarum periculis.* vbi sub certo modo pœna interdicti tam ecclesiæ quam cimiterii infligitur quibuscunque religiosis, qui inducunt aliquos ad vouendum iuramento seu fide interposita vel alias promittendum, vt apud eorum ecclesias eligant sepulturam vel iam electam vlterius non immutent. Et communiter affirmatur, quod Fratres ita inducunt homines. Vnde constat, quod Parochianus verisimiliter poterit suspicari, quod loca eorum sunt supposita interdicto ecclesiastico. Istud aliter confirmatur: quoniam videtur, quod nullus Parochianus sciens vt scire tenetur, quod sua Parochialis ecclesia est locus à Deo ad sacramenta exercenda electus atq; præceptus, & locus Fratrum à lege prohibitus, ibi nisi informatus aut suasus à Fratribus eligeret sepeliri. Quoniam satis firmum videtur, quod nullus Parochianus ad hoc faciendum est à seculari aliquo taliter informatus, aut ita inductus, vel vt verius dicam seductus. Ex his videtur posse concludi, sicut fieri potest in materia morali, quod Parochialis ecclesia est pro confessione pandenda Parochianis suis locus securior loco Fratrum. Dixi, & dico secundo, quod Parochialis ecclesia Parochianis ipsius est pro confessione pandenda & etiam sepultura habenda locus vtilior loco Fratrum. Primo quia est locus à Deo electus, ac per hoc à Deo amplius acceptatus quam Fratrum ecclesia, quæ à Deo non est expresse electa: sicut nec à sua ecclesia; sed solum ad procurationem Fratrum concessa. Vnde videtur vtilior, ex quo est acceptior Deo. Item in parochiali ecclesia Parochianus, vt debet, rite confessus duplicis obedientię meritum sibi acquirit, scilicet meritum obedientiæ qua paret mandato Dei de confessione pandenda, & meritum obedientiæ qua obedit præcepto diuino de loco ad hoc à Deo electo seruando. Hoc secundo merito obedientiæ caret (vt videtur) quisquis apud Fratres quolcunq; confessus, cum nulla lex Parochiano pręcipiat aut etiam illi suadeat, vt apud Fratres confiteatur, aut habeat sepulturam: Ergo Parochialis ecclesia est Parochianis pro istis exercendis locus vtilior loco Fratrum. Item in Parochiali ecclesia sunt vbique aut quasi vbiq; aut esse debent de iure diuino & suæ ecclesiæ plures in decuplo communiter oratores, quam in ecclesiis Fratrum sint Fratres. Vnde debet quisque Parochianus verisimiliter æstimare, quod ibi per orationes plurium poterit amplius adiuuari, quam in Fratrum ecclesiis. Dixi & dico tertio, quod confessio facta in Parochiali ecclesia modo prædicto vitat plura incommoda, quam confessio facta in Fratrum ecclesia. Et similiter ibi habita sepultura. Quoniam ea quo ibi sunt vtilitas amplior & maior securitas: econtra si omitteretur & fieret confessio singulariter, vt supra expressi, in Fratrum ecclesia, tolleretur securitas, ac etiam tollerentur vtilitates præmissæ. Et hæc sunt (nemo dubitat) grauia multum incommoda siue dispendia:

Dixi & dico secundo principaliter, si quæratur, quæ persona est eligibilior pro confessione Parochiani sui singulariter facienda; scilicet an persona Fratris vel ordinarii sui persona? quod ordinarii persona eligibilior est censenda Fratrum personis; quia securior & vtilior. Et quia confessio sibi facta singulariter vitat plura incommoda & dispendia. Dico primo, quod ordinarii est persona securior: quia est (vt in articulo præcedenti suasi) persona à Deo præcepta & à sua ecclesia de lege cõmuni. Et fratris persona de lege prohibita. Vnde consequitur; quod ordinarii persona est securior. Item persona ordinarii est Parochianis suis personis Fratrum amplius obligata. Vnde rationabiliter potest de ea confidere, quod sollicitior erit ad prouidendum eis, quam Frater, qui est sibi persona extranea. Sicut persona medici corporalis est ægroto magis carnaliter secura, quæ est ægroto magis obligata. Item quia Parochianus de lege siue de cursu communi non hæsitat nec hæsitare habet de ordinarii sui persona, quod eius potestas absoluendi suos subditos sit ligata. De Fratrum vero personis habet verisimiliter suspicari, quod propter excommunicationes varias est in eas po-

Nec est dubium, quin securius sit homini confessionē pandere liberam potestatem
restas ligata. Nec est dubium, quin securius sit homini confessionē pandere liberam potestatem benti, quam habenti potestatem ligatam. Ergo persona ordinarii est certior siue securior. Probatur minor præmissa. Primo per *ca. religiosi in Clementinis de decimis*: vbi dicitur, *quod religiosi quicunq; benefi-cia non habentes, qui nonalium aut alias decimas ecclesiis debitas ad eos ex aliqua causa legitime non spectantes apropriare sibi præsumpserint, aut exquisitis fraudibus siue coloribus vsurpare temauerint &c. sententiam excommunicationis incurrunt.* Nec videtur ambiguum: Quoniam de iure diuino legatorum & libere donatorum decimæ sunt solnendæ: & hoc ecclesiis & earum curatis. Quod etiam Innocentius d & Ostiensis affirmat. Vnde sequitur, quod quicunq; Fratres, qui de legatis eis & de eis don de-cimas ab ecclesiis subtrahunt, & eas sibi appropriant, sententiam excommunicationis incur nt: cum de illis nunquam decimas solnant, vt communiter affirmatur. Secundo probatur mi or ta dicta per *cap. Religiosi, de priuilegiis, in Clementinis*: vbi omnes religiosi sunt excommunicati de fact quia à sententiis latis per statuta prouincialia seu synodalia quoscunq; absoluunt. A quibus senten-tiis, vt communiter affirmatur, ab ecclesiæ prælatis & pœnitentiariis eorundem sæpe, imo commu-niter ligatos Fratres confessiones audientes absoluunt. Ego enim in mea diœcesi Armachana, vt pu-to, habeo duo milia subditorum, qui singulis annis per sententias excommunicationis latas contra homicidas voluntarios, fures publicos, incendiarios & istis consimiles sunt excommunicationis sententiis inuoluti: de quibus vix veniunt ad me seu pœnitentiarios meos quadraginta in anno & recipiunt sacramenta omnes tales, vt cæteri, & absoluuntur vel absoluti dicuntur, nec per alios quam per Fratres. Non dubium, cum nulli alii ipsos absoluunt, absoluti creduntur. Vnde Parochia-nus potest verisimiliter suspicari, quod illi confessores sunt tali sententia inuoluti: ita quod potestas sacerdotalis est in eis ligata. Et ita minus tutum est eis talibus confiteri, ex quo sine peccato morta-li non possunt eos absoluere. Et si illud credant ipsi confessi, consentiunt Fratrum peccatis, si absolu-tionem accipiant. Ait enim Apostolus ad Rom. primo cap. *Qui talia agunt, digni sunt morte. Non solum autem qui talia faciunt, sed qui consentiunt facientibus.* Et secundo Paralipomenon 19. cap. dicitur, quo-Iehu Propheta dixit ad Iosaphat regem Iuda: *Impiis præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum ami-citia iungeris. Et idcirco iram quidem Domini merebaris.* Vnde consequitur, quod securior est pe a ordinarii, scilicet Curati, quam Fratrum personæ. Idem etiam suadetur per *cap. cupientes. de pæ s, in Clementinis*, vbi triplex est lata excommunicationis sententia.

Prima est lata in omnes religiosos, qui aliquos vt audientes à solutione decimarum ecclesiis debitarum retrahunt in sermonibus suis vel alibi proferre præsumunt: quod faciunt, vt om-muniter confessores de Fratribus. Affirmant enim in publico, quod nec de eleemosynis panis & vi-ni, ceruisiæ aut aliarum rerum huiusmodi modicarum teneantur donantes in decimand lucra mercationis ipsorum addecimare. Ego vero econtrario affirmaui, quod de paruis, sicut de magnis donariis, tenentur inter lucra sua mentionem facere: quia alias possent mercatores quicunque to-tum lucrum totius anni per talia parua dona ita distrahere, quod de maximo lucro suo nihil debe-rent penitus decimare, totum per modica distribuendo pauperibus, & illusio fieret iuri communi. Sunt ergo Fratres tales maioris excommunicationis sententiis inuoluti. Item per eandem decreta-lem, *Cupientes*, sunt omnes Fratres ab officio prædicationis suspensi, & consequenter excommuni-cati: qui infra certum terminum conscientiam eis confessis de decimis soluendis non faciunt, vbi vt verisimiliter æstimatur, omnes confessores deputati de fratribus, vel quasi omnes sunt ista sententia canonis inuoluti: quia, vt fertur communiter, & per eos qui eis confitentur, potest probari, quod aliqui de hoc penitus nihil dicunt confessis eis, quicquid loquuntur, proferunt nuda verba, non pro materia sed pro forma videlicet: quod non est conscientiam facere, sed magis illudere. Vnde si ad consensum constituentis canonem conscientiam facerent ipsos eis confessos de rebus quibusli-bet decimandis de modo & de tempore informarent. Et quia non faciunt, non video, quin incidant in istam excommunicationis sententiam. Item per idem cap. *Cupientes*, omnes religiosi sunt excom-municati, qui aliquos ad vouendum iuramento vel fide media seu ad aliis promittendum indu-cunt, vt sepulturam apud eorum ecclesias eligant, vel iam electam vlterius non immutent. Quod tamen facere fratres affirmat clericorum & laicorum communia opinio. Et ad hæc videtur ratio fa-tis probabilis iam adducta ad confirmationem secundæ rationis primę conclusionis articuli præce-dentis. Item quod persona ordinarii sit Parochiano suo securior, aliter suadetur: scil. quia de eius persona rationabiliter Parochianus poterit iudicare, quod quo ad hoc scilicet per pœnitentiam congruam & vtilem sibi imponendam pro suis peccatis est iudex sibi minus suspectus seu æquior. Quoniam quæstum subsidii temporalis per confessionis suæ auditionem in suo ordinario non ha-bet supponere aut aliqualiter suspicari: cum necessaria vitæ de lege Dei & suæ ecclesiæ ordinarii mi-nisterio sint annexa. De personis vero Fratrum econtra. Quoniam, vt in appellatione, quam contra me fecerunt in Anglia, continetur, ex sua fundatione ad mendicitatem & paupertatem arctissimam asserunt se constrictos, non obstante in eis facultate audiendi confessiones omnium sibi confiteri volentium. Vnde quæstum releuationis mendicitatis in eis causam auditionis confes-sionis hominis extranei probabiliter Parochianus poterit suspicari, & rationabiliter in animo suo ita arguet, cur iste mendicus hic meam confessionē audiendo & à necessariis in victu sibi acqui n-dis desisteret, nisi de me tale suffragium expectaret? Vnde cum egestas ad peccatum, cuiu me-diatione indigentiæ succurratur, impellat, iuxta illud Salomonis Prouerbiorum o. capit.

Mendicitas.

Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: sed tribue tantum victui meo necessaria: ne forte satiatus illiciar ad negandum te, & dicam, quis est Dominus & egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei. Consequitur, quod pro omni genere peccatorum eleemosynâ applicando, qua poterit eius mendicitas releuari, velit mihi imponere; & ita non ero spiritualiter bene sanatus. Saluator enim suis discipulis quærentibus: *Quare non potuimus eiicere dæmonium illud?* respondit. *Hoc autem genus dæmoniorum non eiicitur nisi per orationem & ieiunium.* Matth. 17. c. Ex quo dicto colligitur, quod sicut cuicunq; morbo corporali diuerso diuersa congruit medicina: sic spirituali morbo cuilibet est prouidenda propria medicina, qualem iste medicus circa sua intentus, vt suspicor, mihi nullatenus ministrabit. Confirmatur hæc ratio: quoniam satis apparet in facto, quod isti Fratres vbique per orbem post priuilegium de confessionibus audiendis obtentum monasteria pulcherrima & regalia palatia construxerunt. Cuius rei euidentia siue causa præcipua illa est confessiones audiendi facultas: quoniam antequam illam facultatem haberent, nullatenus talia construere potuerunt. Item nunquam auditur, quod Fratres ad refectionem defectuū parochialis ecclesiæ aut stratæ communis seu ad pontium reformandos defectus tales eleemosynas largiendas confessis imponunt: nec Minores, vt eas Prædicatoribus, aut Prædicatores seu quicunq; de aliis Mendicantium ordinibus Minoribus largiantur: sed imponunt cuncta sibi & suo ordini applicantes. Vnde verisimiliter poterit iudicari, quod quæstus proprius est in causa, quare talis mendicus pro persona extranea est ita sollicitus, quod tempus mendicationis negligit illi extraneo totus intentus. Item feci ad hoc & facio semper in præsenti quintam rationem, cuius conclusionem nolebam asserere. Dixi tamen in publico, & in præsenti dico, quod rationem illam nesciebam dissoluere. Conclusio illius rationis est ista: quia quisq; parochianus confessus Fratribus, Curatis suis ordinariis neglectis iuxta potestatem, quam habent, post confessionem huiusmodi remanet in peccato mortali: & à nullo peccato mortali absoluitur.

Ad hanc conclusionem aliqualiter suadendam, nitebar vnum principium suadere, quod etiam principium propter constitutionem Iohanninam *Vas electionis* volebam astruere: quoniam ibi damnantur de dictis Magistri Ioannis de Poliaco tres subsequentes articuli. Primus est, quod confessi Fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerunt, iterum confiteri proprio sacerdoti. Secundus articulus est, quod stante statuto, *Omnis vtriusq; sexus* edito in concilio generali Romanus pontifex non potest facere, quod Parochiani non teneantur confiteri omnia sua peccata semel in anno suo proprio sacerdoti, quem dicit Parochialem curatum, imo nec Deus posset hoc facere, quia (vt dicebat) hoc implicat contradictionem. Tertius articulus est, quod Papa non potest dare generalem potestatem audiendi confessiones, quin teneantur eadem peccata iterum confiteri suo proprio sacerdoti, quem dicit (vt præmittitur) Parochialem Curatum. Et erat principium ad hoc probandum, quod simul possunt stare: & nullatenus repugnat, quod quisq; Parochianus Fratribus sit confessus, & quod idem Parochianus teneatur sub præcepto ecclesię omnia sua peccata semel in anno suo sacerdoti proprio siue ordinario confiteri.

Primo istud suasi: quia non amplius repugnare videretur confiteri Fratribus, & nihilominus obligare siue teneri semel in anno omnia sua peccata mortalia suo ordinario siue suo sacerdoti proprio confiteri, intelligendo de confessione quantum ad id quod est iterabile in eadem, quum sibi repugnant semel aut sæpius apud Fratres offerre & teneri siue obligari, vt semel aut bis siue ter teneatur in sua ecclesia parochiali in anno offerre: cum vnus actus sit iterabilis meritorie, sicut alter. Ista vero duo vltima in nullo sibi repugnant. Igitur nec duo prima mutuo se impugnant. Item nullus ambigit, quin quæcunq; duæ propositiones affirmatiuæ super simili actu iterabili à diuersis personis aut ab eadem persona pro diuersis locis ac diuersis temporibus prolatæ valeant simul stare, sicuti quod iste Parochianus audiet vnam missam vel plures apud Parochialem ecclesiam, saltem semel in mense, & maxime si vterq; actus sit meritorius & Deo acceptus, qualis actus non dubium extat confessio. Omnes autem Doctores in illo concordant, quod actus confessionis est iterabilis meritorie, quantum ad expressionem peccatorum & pœnitentiam. Et nos omnes sæpe sic agimus Deo, vt credimus, sic pręstantes obsequium. Nec mirum est, quoniam actus tales iterabiles meritorie possunt cadere sub præcepto, vt supra expressi in principio articuli præcedentis. Possunt igitur confessio facienda Fratri & confessio eorundem peccatorum ordinario facienda cadere sub præcepto. Igitur multo fortius potest vna confessio sub præcepto venire, altera libera remanente. Item Dn. Martinus Papa quartus, qui Fratribus Minoribus facultatem audiendi confessiones concessit, in ipsius priuilegii fine sic dicit: *Volumus autem quod hi qui Fratribus confitebuntur eisdem suis Parochialibus presbyteris confiteri saltem semel in anno, prout generale concilium statuit, nihilominus teneantur: quodque idem Fratres eos ad hoc diligenter & efficaciter secundum datam eis à Domino gratiam exhortentur. Nulli ergo &c.* Hæc ibi. Vnde iste Dominus Papa mandat aperte, quod non obstante confessione facta Fratri, confitens teneatur iuxta concilii generalis statutum eadem peccata suo presbytero Parochiali confiteri. Sed huic decreto videtur hæc constitutio Iohannina *Vas electionis* iuxta sensum, quem Fratres de ea concipiunt obuiare, & populum eo modo informant in publico seipsos (vt videtur) & illos damnando, si præmissum mandatum Domini Martini sit fixum, sicut firmum videtur esse iuxta rationes præmissas. Ideo, pater sanctissime, ne tantum dispendium continuetur in populo Christiano, amore Crucifixi illa constitutio cum celeritate possibili declaretur. Mihi enim videtur, quod ita potest intelligi, & sic intelligo: quod nullus confessus Fratribus tenetur propter defectum potestatis absol-

hendi in Fratribus eadem peccata confiteri ſuo proprio ſacerdoti. Cuius contrarium Magi[illegible] hannes de Poliaco intellexiſſe videtur. Item videtur valde mirabile, qua fronte Fratres a[illegible] ſtruere, quod ſimul ſtare non poſſunt, vt quis ſit confeſſus Fratribus de ſuis criminibus, & [illegible] dem teneatur ſuo ordinario ſiue ſuo ſacerdoti proprio confiteri: cũ econtra in ſua regula(vt [illegible] muniter affirmatur) habeant, quod quicunque in ordine ipſorum profeſſus ſeu habitum [illegible] aſſumens in ſua profeſſione aut in ſuo ingreſſu, non obſtante quacunque confeſſione priori facta, tenetur vni ipſorum omnia ſua crimina confiteri. Cur ei abnegant de nobis poſſe ſeruari, quod de ſeipſis obſeruatur. Videtur mirabile. Item Dominus Benedictus vndecimus in conſtitutione ſua reuocatoria conſtitutionis Bonifacii *Super cathedram*, quæ incipit: *Si bene recordor*, ad perpetuum fratribus mandat, quod ipſi hortentur eis confeſſos, quod eadem ſua peccata confiteantur ſuo proprio ſacerdoti. Ipſe ergo ſenſit, vt videtur, quod vna confeſſio obligationem ad alteram omnino non tollat. Quoniam ſi inſimul ſtare poſſunt, poteſt alterum præcipi, altero libero remanente, vt mihi videtur, iuxta adducta ſuperius. Item ſanctus Auguſtinus in *De vera & falſa pœnitentia, capitulo nono*, & ſanctus Thomas & Bonauentura, & alii Doctores & Gloſſatores catholici ſæpe affirmant, quod expedit eadem peccata ſæpius confiteri. Cur igitur illud ſub peccato venire non poſſit propter me[illegible] ſitum in populo non video cumulandum. Nam ſicut poſſet ſancte præcipi à prælato, quod qui[illegible] Parochianus andiret ſingulis diebus dominicis duas miſſas. Hoc igitur principio probab[illegible] ſuaſo, nimis dura videtur poſſe inferri concluſio, ſcilicet quod quiſque Parochianus confeſ[illegible] tri, ordinariis ſuis curatis omiſſis, per totum annũ neglectis, ſpretis ſiue contemptis: eſt cont[illegible] ſiue tranſgreſſor mandati eccleſiæ contenti in illa decretali, *Omnis vtriuſq; ſexus*: & per conſequ[illegible] dit à fratre cũ peccato mortali: Et cũ Deus nõ remittat peccatũ mortale vnũ, niſi mortalia cu[illegible] laxet: infertur vlterius, quod taliter à fratre confeſſus reuertitur cũ omnibus peccatis mortalibus quibus oneratus acceſſit ad fratrem. Et quid iſto intolerabilius aut damnoſius poſſit in eccl[illegible] ſti accidere? Vere Pater Sanctiſſime, iſtam rationem neſcio ſoluere, nec ſcio in præſenti diſ[illegible] Vnde rogaui Londoniis ipſos Fratres in publico, vt me informarent verbo vel ſcripto, q[illegible] ſem præmiſſam rationem diſſoluere. Sed illud hucvſq; non valui obtinere ab eis. Igitur mih[illegible] tur, quod ex præmiſſis poſſum inferre, quod perſona curati ordinarii eſt Parochiano ſecu[illegible] confeſſione pandenda ſingulariter ſcilicet vni perſonæ quam fratris perſona. Super quo, Pater ſanctiſſime, *Nolite iudicare ſecundum faciem: ſed rectum iudicium iudicate.*

Dico ſecundo & dixi, quod perſona ordinarii eſt Parochiano ſuo vtilior pro ſua conf[illegible] pandenda, quam fratris perſona; quia eſt perſona à lege Dei & ſuæ eccleſiæ ordinata atque de mandato Dei ad illud miniſterium explendũ exhibita. Frater vero ex ſola conceſſione ſiue licentia ſummi pontificis ad id obtinet facultatem. Nec videtur ambiguum, quin quiſq; obſeruando ſiue ſequendo præceptum vtilius ſibi agit, quam præcepto neglecto ſequendo ſiue obſeruando licentiam: cum ſequendo ſolam licentiam nullus ob hoc præmium mereatur: & quiſque obſeruando præceptum mereatur. Vnde conſequitur, quod vtilius confiteri poteſt quiſque Parochianus de curſu communi intelligo) ordinario ſuo quam cuique Fratri. Non tamen nego, quin raro in caſu contrarium poſſit contingere: ſicut cum ordinarius ex aliqua cauſa certa redditur ſuo Parochiano ſ[illegible] pectus. Item hoc ſequi videtur, ſicut in priori articulo: quia ſuo ordinario confitendo habet duplicis obedientiæ meritum, ſcil. obedientiæ quo ad legem confeſſionis, & etiam quo ad legem perſonæ. Et confitendo fratri caret horum meritorum præmio. Secundo cum non ſit Parochianis præceptum ſiue conſultum, quod Fratribus ſint confeſſi. Vnde confiteri ordinario videtur ſibi vtilius. Item perſona ordinarii eſt amplius ſuo Parochiano obligata, quam fratris perſona & amore ſancto, vt quiſqe de curſu communi debet ſuppone re amplius, vt tenetur ex cura ſuo Parochiano magis affecta. Vnde videtur, quod ſollicitior erit ad vtilem medicinam ſpiritualem ſibi adhibendam, quam Frater, cum ſit ſibi extraneus. Igitur ex illo capite videtur confeſſio vtilior. Item quia iuxta concluſionem immediate præmiſſam perſona ordinarii eſt ad hoc perſona ſecurior: vnde conſequitur, quod eſt vtilior. Item Innocentius in cap. illo, *Etſi animarum*, vnam cauſam ad iſtam concluſionem aſſignat, ſcilicet quia facilior ad curatum, quam ad extraneum habetur acceſſus. Concidens quod vtilios pandenda eſt illi Parochiani confeſſio. Et hæc cauſa ſpecialiter habet locum in cauſa infirmitatis de nocte, quando non poteſt haberi acceſſus ad Fratrem, nec Fratri ad infirmum: cum tamen de nocte patet acceſſus ad Curatum. Ita quod tunc non obſtante confeſſione antea facta fratri Parochianum oportebit ordinario confiteri, vbi illi confeſſo multum eſſet expediens, quod ordinarius ſuam vitam priorem agnoſceret: quoniam ſic poſſet ſibi pœnitentiam magis aptam imponere, cum ſit notum, quod quanto quiſque ſæpius remiſſionem acceperit de peccatis, & quanto peccata ante remiſſa grauiora exiſtunt, tanto redditur grauius ſequens delictum. Qualiter ergo eo caſu poterit ordinarius Parochiano aptam & congruam pœnitentiã ignorans ſua propria peccata imponere, aut ſaltem tam congruam, ſicuti ſi eius priorem vitam agnoſceret? Omnino igitur, vt cerno, vtilius eſſet confeſſo propter caſus huiuſmodi ordinario confiteri, quam Fratri. Item Innocentius ſecundam cauſam adduxit, ſcilicet quod in confeſſione ordinario facta eſt erubeſcentia amplior, quam cum confeſſio eſt Fratri facta: quoniam quiſq; amplius erubeſcit pandere ſua peccata illi, quem quotidie cernit præſentem, quam vni extraneo, quem fortaſsis non videt niſi ſemel in anno. Item multũ eſt vtile vxoratis, vt vnus ſuam & ſuæ vxoris confeſſionẽ audiat indiuiſe: quia ſic eorũ confeſſor tanquam medicus ſingulorũ duorũ membrorũ vni' corporis vtilius

p tes

potest languidis in spiritu, sicut infirmis corporaliter prouidere, quam duo medici: quorum vnus vnum membrum duntaxat, & secundus medicus aliud membrum solummodo curare laborat. Vir vero & mulier vnum sunt corpus. Itaq; ait Saluator: *Iam non sunt duo, sed vna caro*, Matth. 19. cap. Satis ex istis videtur, quod persona ordinarii est persona vtilior pro sui parochiani confessione illi pandenda, quam fratris persona. Super quo, pater sanctissime, *Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate.*

Dico tertio, vt tunc dixi, quod confessio facta ordinario singulariter, vt præscripsi, vitat plura incommoda siue dispendia, quam facta fratris personæ. Vbi incepi dilatare materiam suadendo quod Priuilegia ea quæ in *capitulo, Dudum*, exprimuntur, Fratribus esse concessa, & etiam alia multiplicia afferunt & inducunt dispendia: & per consequens obseruantia iuris communis in illorum priuilegiorum materia multa vitat incommoda. Dico ergo, quod priuilegiorum horum obseruantia non solum abusus eorum à fratribus, afferunt multa incommoda confessis, curatis, clero, populo Christiano & fratribus. Dico primo, quod horum priuilegiorum abusus à fratribus plurima incommoda afferunt confessis eisdem: quoniam auferunt securitatem prætactam in prima conclusione huius articuli. Item vtilitates præscriptas in secunda conclusione huius articuli: quarum oblatio infert confessis fratribus contraria eis incommoda, quæ debent quasi intolerabilia iudicari. Item iuxta verba Domini Innocentii quarti, vbi supra, alia plurima dispendia inde proueniunt. Dixit enim hoc modo: *Attendentes quod ex vsurpatione huiusmodi non tantum contemptum & indeuotionem populi producunt contra proprios sacerdotes: verum erubescentia, quæ est maxima pars pœnitentiæ, tollitur: cum quis non proprio sacerdoti, quem habet continuum & præsentem, sed alieno & aliquando transeunti, ad quem difficilis & aliquando impossibilis est recursus, sua crimina confitetur. Ecce incommoda confessis tria, scil. contẽptus propriis sacerdotis: & indeuotio & sublatio erubescentiæ, quæ maximam pœnitentiæ partẽ affirmat: quæ ex confessione facta fratribus proueniunt & sequuntur immediate. Quoniam damnabilis etiam est oblationum detentio & periculosa detractio decimarum. Quæ non (vt quidam mundaniter asserunt) velut ceremonialia transeunt: sed eis à quo omnia recepimus in signum dominii reseruari parochialibus ecclesiis indixerunt.* Hæc ibi. Vbi duo alia damna adiungit: scilicet detentionem oblationum, quæ solent à confitentibus sæpe solui eis, qui eorum confessionem auscultant, & Fratres eas sibi appropriant, cum parochialibus ecclesiis debeantur, & est in Fratribus damnabile, vt affirmat. Quæ etiam duo sunt curatis damnosa: quia ea, quæ pro victu eis de lege Dei & suæ ecclesiæ prouidentur, per fratres ratione huius priuilegii subtrahuntur. Dicitur enim Num. 18. cap. *Omnia quæ sanctificantur à filiis Israel tibi tradidi & filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna*. Et ibidem: *Omnis oblatio & sacrificium & quicquid pro peccato atq; delicto redditur mihi aut accedit in sancta sanctorum, tuum erit & filiorum tuorum.* Item per vsum horum priuilegiorum à fratribus prouenit ipsis curatis vnum aliud mirabile dispendium: scilicet quod vultus suorum pecorum, quorum curam ab episcopo suo recipiunt, non agnoscunt. Quod in curam gerente carnalem de animalibus quibuscunq; esset damnosum. Item est valde damnosum curatis à suis Parochianis contemni: & tamen contẽptus eorum, vt supra Innocentius affirmat, procedit in populis ex hoc, quod Parochiani ipsorum Fratribus confitentur. Item est grauius damnum curatis, quod occasione abusus priuilegiorum fratribus concessorum quò ad tres quartas omnium funeralium & etiam omnium aliter prouenientium fratribus ex legatione siue donatione distincte siue indistincte ad vsus quoscunq; in *capitulo, Dudum*, concessas; & quo ad quartam concessam curatis & ibi taxatam. Quia quartam de multis legatis donatis atque oblatis fratres non soluunt curatis, sed infinitis cautelis adhibitis, vt curati asserunt, ipsi fratres sibi appropriant diuersis quæsitis coloribus, quod inter eos & fratres quasi vbique in populis Christianis sunt lites, contentiones & iurgia infinita: ita quod in locis quamplurimis à verbis peruenitur ad verbera, & in mentibus caritas procul abiicitur. Quæ etiam incommoda curatis ex alterius priuilegii abusu proueniunt: scilicet quod cum fratres habent conseruatorias duas, nolunt curatos aut alios habentes quæstiones cum ipsis coram propinquiore suo conseruatore facere ad iudicium euocari: sed citari eos faciunt coram magis ab eis remoto, vt propter vexationis timorem, vt dicitur, compellant eos à causarum suarum prosecutione desistere; quod in mea prouincia sæpius actum extitit, vt aliqui in ista curia præsentes affirmant: & est super hoc fama communis. Hæc & alia multa incommoda ex vsu, vel verius ex abusu priuilegiorum fratribus concessorum proueniunt in Curatis.

Item ea abusu priuilegiorum fratribus concessorum incommoda multa in clero proueniunt. Primo quod occasione priuilegii super confessionibus audiendis iuuenes quasi omnes in studiis generalibus & in domibus parentum suorum, in quibus quasi vbique fratres propter facultatem audiendi confessiones tanquam familiares existunt, fratribus confitentur: qui iuuenes fratrum fraudibus, & eorum munusculis datis allecti: quia homines prouectæ ætatis circumuenire non possunt, eorum ordines ingrediuntur, nec postmodum permittuntur, vt fama laborat, quod exeundi ab ordine habeant libertatem, sed cum eis detinentur inuiti, donec profiteantur in ordine: imo nec permittunt (vt dicitur) quod cum patre aut matre loquantur, nisi sub fratrum custodia & timore. Super quo, isto die in exitu mei hospitii vnus probus homo de Anglia, qui ob remedium obtinendum ad curiam istam accessit, mihi exposuit, quod statim post Pascha proxime iam elapsum Fratres apud Studium Oxoniense eo modo sibi suum filium non habentem annos tredecim subtraxerunt: cum quo illuc adueniens non poterat, nisi sub fratrum custodia existente habere colloquium:

cum scriptura sacra præcipiat: *qui furatus fuerit hominem & vendiderit eum, conuictus mox morte m...* tur, Exodi vigesimo primo cap. Hanc igitur pœnam si non subeant aut aliam pœna... legi... non mihi videtur iustum. Si enim secundum legem pro furto bouis aut ouis debet quis p... to potius pro grauiori furto, & proximo læso magis nociuo amplius deberet quisque puni... le est furtum huiusmodi puerorum ante annos discretionis à custodia suorum parentum. N... pote- runt affirmare, quod quia pueri sic surrepti ad Deo obsequendum deuotius adducunt. Id... furat eos & circumuenire licet fraudibus, mendaciis & fictis promissis: quoniam hoc est cont... dec... tum Apostoli affirmare. Dicit enim: *Ecce non sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos d... re fa- ciamus mala vt veniant bona. Quorum damnatio iusta est*: ad Romanos 3. capitulo. Vtinam vid... rent contrarium hoc dicentes libros beati Augustini, *De mendacio & contra mendacium*, in quib... declarat, quod non est faciendum mendacium pro aliquo malo vitando: nec pro comm... ac quirendo. Etiam nec pro hominis liberatione aut vita saluanda. Et pariter videtur de aliis ge... bus peccatorum. Et exprimit vnam inter alias pulcherrimam rationem: *Si*, inquit, *liceret ex tali causa proferre mendacium, tota ecclesia doctrina periret. Quoniam tunc prædicans fidem in publico ex tali cau- sa posset mentiri. Cum ergo in docendo fidem, sicut & cætera, auditores in cordibus suis non ita possent arguere Iste secundum suam doctrinam potest dicere licite in multiplici casu mendacium, nescio nec scire nunc p... am an talis casus iam insistet sibi: igitur fidem in docendo non debeo adhibere.* Vnde concludit, quod ad offi... iusti hominis nunquam pertinet vllatenus proferre mendacium. Item hoc est nouæ legis præ... cep... sicut patet Marci decimo cap. vbi quærenti à Domino: *Quid faciam, vt vitam æternam percipiam* ... liter respondetur: *Præcepta nosti. Ne adulteres: ne occidas: ne fureris: nec falsum testimonium dixeris* ... *fraudem feceris. Honora patrem & matrem*, &c.

Non autem licet homini propter causam aliquam à seipso inuentam præceptum sol... videtur. Tum quia propter hoc Saul eiectus erat à regno suo, quia contra præceptionem d... de demolienda tota Amalechitarum substantia animalia pinguiora pro offerendo Deo sacr... seruabat, vbi à Samuele Propheta est sibi responsum: *Melior est obedientia quam victima. Et ausc... re magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare & quasi scelus ido... non acquiescere*, prim. Regum 15. cap. Item quia Oza extendit manum ad arcam Dei, & tenuit ... quoniam recalcitrauerunt boues & declinauerunt eam: iratus indignatione Dominus contra ... percussit eum super temeritate sua, & mortuus est. *2. Regum 6. cap.* Item Propheta Domini, qu... Iuda missus est in Bethel, quia contra præceptum Domini, ne comederet aut biberet in illo lo... ibi comedit & bibit, & tamen Inalus & inuitatus ab alio Propheta loci illius, qui audito ab eo d... uino præcepto dicit se esse Prophetam sibi similem, à Leone est in redeundo occisus, sicut ... bitur *3. Reg. 13. cap.* Hæc & istis similia satis affirmant esse delictum mortale in Fratribus pueros ita furari à suis parentibus: imo non solum videntur peccare mortaliter propter furtum, sed etiam propter circumuentionem & fraudem, cum Dominus ipse in auctoritate prætacta ita affirmet esse præce- ptum: *Ne fraudem feceris*: sicut affirmat esse præceptum, *ne occidas*: aut etiam, *ne fureris*. Item pariter affirmat ibi falsum testimonium esse prohibitum & vitari præceptum, quod tamen (vt videtur) fra- tres exercent in pueris, cum eos suis circumuentionibus ita alliciunt. Vnde Paulus Apostolus præ- cepit: *ne quis supergrediatur neq; circumueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus*, primæ ad Thessalon. 4. cap. Ex istis consequitur graue damnum in populo, quis à multis frustrabitur id, quod amplius diligunt in hoc mundo. Item consequitur graue damnum in clero in hoc, quod iam in studiis regni Angliæ propter talem substractionem a suis parentibus puero- rum laici vbique retrahunt suos filios, ne mittant eos ad studium, quia potius eligunt eos facere cultores agrorum eos habendo, quam sic in studiis eos taliter amittere. Et sic fit, quod vbi in studio Oxoniensi adhuc meo tempore erant triginta millia studentium, non reperiuntur sex millia hu die- bus. Et maior huius minutionis causa siue occasio præmissa puerorum circumuentio æstimatur. Et quid est isto damno grauius toti clero? non video. Item aliud damnum tam graue, quod ten- dit ad consummationem seu euacuationem doctrinæ in secularibus cuiuslibet facultatis est, quod isti ordines mendicantium propter infinita lucra, quæ mediantibus prædictis priuilegiis de sepu- turis, & confessionibus, & aliis quæ acquirunt, tantum multiplicati sunt in conuentibus & per- sonis conuentuum, quod non reperitur in studiis communibus de facultate artium sacræ theolo- giæ & iuris canonici, vt fertur à pluribus, de facultate medicinæ aut de facultate iuris ciuilis, nisi raro, aliquis vtilis multum liber venalis, sed omnes emuntur à fratribus, ita vt in singulis conuen- tibus sit vna grandis ac nobilis libraria, vt singuli fratres habentes statum in studiis, quales sunt modo innumeri, nobilem habent librariam.

Vnde etiam de meis subiectis Rectoribus tres aut quatuor missi ad studium, & dictum est mihi, quod quia nec Bibliam eis vtilem nec libros alios Theologiæ venales eis congruos ibi pote- rant reperire, ad suam patriam sunt reuersi, aut vnus eorum saltem redijt iam. Si ista non sit in clero grandis iactura, nulla poterit in ipso esse, cum ad exitum talem, vt videtur, intendat quod clericus in ecclesia nullus remaneat propter fratres: & sic peribit fides ecclesiæ, nisi quatenus fi... debit in Fratribus. Et ita, vt multis videtur, potius expediret quod prælati eis crederent, ... tota..., ad

quod

quod anhelare videntur, haberent Ecclesiam, quam quod eam demoliantur [illegible] V[illegible] solum admiror, sed stupeo quali audacia tot homines supra omnes mortales [illegible] & extollentes contra Physicam rationem & contra sacræ scripturæ doctrinam [illegible] multiplicant. Dixit enim Arist. secundo libro De anima, quod *omnium natura [illegible] ta est ratio magnitudinis & augmenti*. Vnde consequitur quod legem naturæ [illegible] iciunt, q in magnitudine & augmento terminum sibi non statuunt. Item, cum [illegible] *ut Sapien. 11. ca.* quod Deus omnia in mensura, numero & pondere disposuit cum [illegible] super mendicitate seu mendicatione, vt Fratres asserunt, sit fundata, quæ nec per [illegible] certū potest statuere, quibus prouideat: imo nec vni personæ de cæteris potest [illegible] dus, scil. vt locum fixum Mendicantes obtineant, possit præfigere. Cum v[illegible] dies aut quasi suum locum egestate vrgente compellātur exire, nec mensuram [illegible] ere, scil. vt in singulis diuinis officiis sint in numero certæ personæ, cum pari m[illegible] ministeriis relictis mēdicare sæpissime oportebit, consequitur quod modum [illegible] sapientiæ disponendi isti de mendicantium Ordinibus se hoc modo multiplicant per hoc [illegible] & populo importune velut effrontes vbilibet onerantes. Iam enim istis in temporibus non pote[illegible]gnus aut mediocris in clero & populo vix cibus sumi, nisi tales non vocati affuerint mendicantes, non more pauperum petentes ad portas vel ostia humiliter Eleemosynam, vt Franciscus in testamento præcepit & docuit mendicando: sed curias siue domos sine verecundia penetrantes, & inibi hospitantes nullatenus inuitati edunt & bibunt, quæ apud eos reperiunt. Secum nihilominus aut grana aut similia, aut panes aut carnes seu caseos etiam si in domo nō fuerint nisi duo, secum extorquendo reportant, nec quisquam eis poterit denegare, nisi verecundiam naturalem abiiciat. Et est mirum, quod Domini Gregorii Papæ sententiam non formidant, qui in quodam priuilegio publicato prælatis Ecclesiæ ita scribit: *Quia vero vitia sæpe sub specie virtutum occulte subintrant: & Angelus Sathanæ in angelum lucis se plerumq; simulate transformat, præsentium vobis mandamus auctoritate, quatenus si quos Prædicatorum Fratrum Ordine se dicentes in vestris partibus prædicauerunt ad quæstum pecuniæ se conuertendo, per quod religionem eorum, qui paupertatem professi sunt, contigerit infamare: vos tanquam falsarios capiatis & condemnetis eosdem.* Tanta est iam in ipsis subtilitas huius artis. Vnde pauperes Vicarii & Rectores & omnes de populo, quasi vbiq; istis temporibus conqueruntur. Mirabilis iste modus viuendi apparet in istis, qui se affirmant debere ex sua professione Euangelium obseruaturos contra Christi sententiam Discipulos ad Euangelizandum mittentis: *Nolite transire de domo in domum*, Lucæ decim. cap. & contra aliam scripturam dicentem: *Vita nequam hospitari de domo in domum*, Eccles. trigesim. non. ita de curia in curiam, de domo in domum discurrere, vt eorum claustrum eis sit carcer. An non est istud damnum graue in clero & populo? veraciter hoc multis appareret & omnia occasionaliter ex vsu priuilegiorum, imo abusu proueniunt, quoniam ipsa priuilegia prædicationis & auditionis confessionum tam extense exercere prætendunt, quod quisq; eos verecundatur repellere.

Item, ista priuilegia & alia infra tangenda afferunt ipsis Fratribus multa incommoda: quia videtur, quod inficiunt eos multis generibus peccatorum. Peccatum enim est se immergere peccato inobedientiæ, peccato auaritiæ, & peccato superbiæ. Videtur enim tam procuratio quam obseruantia horum priuilegiorum omnium contentorum in capitulo *Dudum, de sepulturis, in Clementinis*, & etiam aliorum præmissorum peccatis Fratres inficere. Procuratio eorum videtur eos inficere quo ad curatos in peccato iniuriæ: quia facta est contra ius siue diuinum mandatum, quo dicitur: *Non concupisces domum proximi tui. Non desiderabis vxorem eius: non ancillam: non bouem: non asinum: nec omnia quæ illius sunt*, Exod. vigesim. cap. Constat autem quod hæc iura procurata à Fratribus fuerant tempore procurationis contra iura curatorum. Igitur contra diuinum mandatum tunc fuerat ea concupiscere. Procuratio vero concupiscentiam habebat annexam & pœnitentiam (*alias penuriam*) in quocunq;. Item, cum non licebat tunc concupiscere bouem aut asinum curatorum iuxta diuinum præceptum: multo magis licuit concupiscere ea quæ curatis erant vtiliora, scil. iura præmissa. Item, illa procuratio fiebat contra præceptum de dilectione proximi: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*: quoniam quisq; seipsum sic diligit, quod nollet alterum indebite concupiscere bona sua. Constat autem quod illa iura curatorum tunc non debebantur Fratribus. Igitur erant ab eis indebite procurata. Et sic contra mandatum Dei præmissum. Item, pariter suadetur per illud: *Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis, vos facite illis. Hæc est enim Lex & Prophetæ* Vbi constat, quod per ly *facere* tam agere quam omittere debemus accipere, scil. vt omittamus aliis facere ea quæ nollemus: vel quæ nolle deberemus nobis fieri. Et quis Fratrum vellet aut secundum eos velle deberet, quod ab eis Monachi aut Canonici Regulares, aut Fratres alterius Ordinis tollerent ab eis priuilegia, quæ iam habent? non puto quod aliquis. Igitur nec ipsi talia iniuriosa curatis illi facere debuerunt. Item priuilegiorum procuratio peccato inobedientiæ Fratres inficit: quoniam ipsa priuilegia Regulas suę professiones impugnant.

Primo quidem: quia in approbatione sua supponunt & suggerunt, quod illi quatuor Ordines ab Ecclesia sunt instituti atque fundati super mendicitate atque arctissima paupertate. Videtur autem quod habere ius prædicandi fidelibus non potest stare cum huiusmodi fundamento, si huic priuilegio siue iuri sit annexa potestas exigendi necessaria vitæ ab his, quibus dicti Fratres Euangelium annunciant: sicut erat in Christi Discipulis, quando ad illud

 mini-

ministeriom exercendum eos direxit, iuxta illud Luc. 10. c. iam præractum: *In quamcunq; domum in-* ministeriom exercendum eos direxit, iuxta illud Luc. 10. c. iam præractum: *In quamcunq; domum in-* *traueritis &c. Dignus est enim operarius mercede sua.* Mendici vero recte tales, vt videtur, dici non possunt. Qualiter enim dici possit vere mendicus (non dico mendicans) habens ius liberum vitæ necessa- sia exigendi, non video. Vnde nec Inquisitores prauitatis hæreticæ qui dicuntur abuti sæpissime po- testate eis concessa, vexantes sæpe diuersas personas literatas & laicas volentes remedium quær e de iniuriis illatis per eosdem Inquisitores aut Ordinis sui Fratres, ita vt timore verecundiæ seu no- tationis super caussa hæresis & finalis iniusti iudicii, quale dicuntur sæpius exercere, pecuniæ sum- mas graues ab eis extorquent. Nec quiuis pœnitentiarius aut lector habens de certo siue ex pacto necessaria vitæ suæ, videtur dici vere mendicus.

Et sic ista ministeria procurando & etiam exercendo suam professionem dissoluunt. Et ita vi- detur quod tam procurando quam volendo tale priuilegium ipsi procurnates suam regulam de men- dicitate, non dico de mendicatione, quæ actum solum signat, volebant abiicere: & sic eam in c dibus suis abiecerunt, sicut in simili ait Saluator: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam m-* *chatus est in corde suo*, Matth. 5. cap. Si vero Fratres astruxerunt (& vere, vt mihi videtur, sicut in e us suadebo) quod huic ministerio siue officio prædicandi in ipsis non est annexa facultas *exige* vitæ necessaria ab his, quibus Euangelium Christi annunciant: quoniam non sunt vocat fratres aut missi ad tale ministerium exercendum: sed nudam habent literam (*alias licentiam*) qua h p- cepit eis, aut eos exhortatur, vt ministerium illud exerceant: ex alio capite idem consequitur, licet ex priuilegiis sepulturæ & facultatis recipiendi oblata Deo, & ex priuilegio audiendi confes siones omnium sibi confiteri volentium: quoniam de lege Dei confessi non apparebunt vacu conspectu Dei, scilicet ingredientes Ecclesiam Dei pro sacramentis habendis, sicut patet *Exod. ri* *gesimo tert. cap.* inobedientiæ peccatum incurrunt: quia contra doctrinam Apostoli ad Roman. decim. cap. illud exercent, cum dicat: *Quomodo prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est, Quam spe-* *ciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.* Et ad Hæbreos quinto: *Nemo sumat sibi hono-* *rem, sed qui vocatur à Deo sicut Aaron.* Et contra Christi doctrinam: *Nolite vocari Rabbi, nec vocem* *magistri. Vnus enim est magister vester Christus.* Matth. 23. Sunt ergo obedientes, qui in professione sua Euangelium Christi seruare promittunt: & tamen contra legem suam in Euangelio traditam priuilegium tale procurant.

Item, de Fratribus Minoribus hoc specialius videtur posse inferri: quoniam nemo ambigit, quin facilioris & laxioris obseruantiæ ac minoris meriti sit in eis cum istis priuilegiis super facultate prædicandi, confessiones audiendi, sepulturas habendi, & tres quartas omnium prouentuum si i appropriandi, malle vitam transigere, quam viuere sine illis, sine quibus à Beato Francisco fuerunt instituti.

Igitur illa priuilegia procurando retro respexerunt, postquam miserunt manus ad aratrum contra præceptum & regulam sancti Francisci. Dicitur enim in eius regula isto modo cap. secundo. *Finito vero anno probationis recipiantur ad obedientiam promittentes, istam vitam & regulam semper obser-* *uare & nullo modo licebit eis de ista religione exire iuxta mandatum Domini Papæ: quia secundum sanctum Eu-* *angelium: Nemo mittens manum suam ad aratrum & respiciens retro aptus est regno Dei.* Hæc ibi. Qui igi- tur talia priuilegia procurarunt; quia retro non dubium respexerunt, peccatum inobedientiæ con- traxerunt.

Item, cum dicatur in principio eiusdem secundi capituli: *Si qui voluerint hanc vitam accipere, &* *venerint ad Fratres nostros, mittant eos ad suos ministros prouinciales, quibus solummodo & non aliis recipien-* *di Fratres licentia concedatur. Ministri vero diligenter eos examinent de fide catholica & de Ecclesiasticis sacra-* *mentis. Et si hæc omnia credant, & velint ea fideliter confiteri & vsq; in finem fideliter obseruare &c. Finito* *vero anno probationis* &c. Fratres vero econtrario priuilegium procurarunt; quod tam inferiores in ordine, quam prouinciales ministri possunt homines ad ordinem suum recipere; imo ipsi Fra- tres indifferenter hoc faciunt. Et cum sic priuilegium procurando volebant regulam suam in il- la parte dissoluere seu laxare: consequitur, quod peccatum inobedientiæ commiserunt, aut si si- ne priuilegio ista agant, non minus contra suam professionem inobedienter hoc agunt.

Item, hoc eidem consequitur propter illam clausulam regulæ: *Ministri vero diligenter eos exami-* *nent* &c. Contra quam clausulam directe agunt quotidie, cum quasi nullus ad eos accedat nisi iu- uenis circumuentus, qui nec nouit quot aut qualia sunt Ecclesiæ sacramenta, nec scit fidem ab hæresibus separare, & nihilominus vix reperitur Fratrum locus notabilis, quin sit ibi puerorum infra decennium conuentus vnus autem saltem dimidius. Quis potest ambigere, quin studio Fra- tribus inobedientiæ sit peccatum? proueniens in ipsis ex priuilegiis prætactis, quibus ita ditantur & raliter honorantur, quod pueri ad eorum vota faciliter inclinantur, & præcipue quia audiunt confessiones in domibus suis, & in domibus parentum puerorum. Igitur huiusmodi procuratio priuilegiorum istorum & abusus eorum peccato inobedientiæ inficit ipsos Fratres.

Item, cum in Regula sancti Francisci dicatur, & in *capitulo, Exiit de verborum significationibus.* *libro 6.* etiam declaratur à Fratribus obseruandum, quod Fratres non prædicent in Episcopatu a- licuius Episcopi, cum ab illo fuerit illis contradictum. Et sanctus Franciscus in testamento su sic dicit: *Et si haberem tantam sapientiam, quantam habuit Salomon, & inuenirem pauperculos sa cer-* *tes huius seculi in parochiis, vbi morantur, nolo prædicare vltra voluntatem ipsorum, &* *omnes alios* *volo timere, amare, & honorare, sicut meos Dominos &c. & Domini mei sunt &c.* Hæc ibi. Q lem

vero reuerentiam Fratres sacerdotibus pauperculis exhibent, ostendi non potest nec poterit, cum sit nulla, sed irreuerentia vbilibet loco sui reperiri poterit subrogata. Ipsi econtra priuilegium *in Capitulo Dudum*, contentum procurarunt sibi concedi, & sic procurando in voluntate sua peccatum inobedientiæ habuerunt: quia legem illam eis prius impositam tollere voluerunt. Dicit enim Beatus Augustinus super illo versiculo Psalmi 118. *Legem pone mihi Domine*, hoc modo: *Qui timore pœnæ non amore iustitiæ opera legis facit, profectò inuitus facit. Quod autem inuitus facit, si fieri posset, vellet vtique non iuberi: ac per hoc legis, quam vellet non esse, non est amicus, sed potius inimicus: nec mundatur opere, qui immundus est voluntate.* Hæc Augustinus. Constat autem, quod Fratres procurantes, vt non obtenta licentia Episcopi in sua diocœsi possint prædicare, & confessiones audire, volebant regulam contrariam omnino non esse. Et sic extunc eam non amore iustitiæ, sed solum timore pœnæ seruauerunt: & volebant eis illam iussam non esse, & ita non illius legis prioris amici, sed inimici tunc erant, & secundum Augustinum immundi voluntate.

Item, isti procuratores priuilegia, quæ suam regulam seu professionem impugnant, non possunt (vt videtur) fideliter eo casu proferre illam clausulam orationis dominicæ: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*, Matth. sext. cap. cum tamen ad id ex professione Euangelii teneantur. Sic enim sanctus Franciscus suam Regulam inchoat: *Regula & vita Fratrum Minorum hæc est: scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum Euangelium obseruare*, cum nulli sit dubium quin voluntas Dei, scil. eius præceptum siue consilium sit, quod Fratres suam Regulam ab eis professam in finem obseruent, cum hoc etiam præcipiat *in Regula secundo cap.* & isti procurantes in corde suo econtra procurant, vt obseruantia relaxetur. Vnde consequitur, quod procurantes peccato inobedientiæ quo ad Deum & quo ad suam regulam sunt infecti.

Item, ex alio capite videtur hoc: quoniam nec confessiones audire, nec prædicationis officium exercere poterunt isti Fratres, sicut nec alii nisi ad sacros ordines promoti, ad quos cum peccato inobedientiæ (vt videtur) promouentur, cum sit lex communis Ecclesiæ quod nullus promoueatur ad ordinem sacrum, nisi habeat titulum sufficientem ad vestitum habendum & victum, qualem titulum, quia Fratres non habent, cum sint (vt dicunt) vere mendici: contra hanc legem, vt videtur, omnes & singuli promouentur: & sic non tantum inobedientiæ, sed etiam ambitionis caussa sublimem statum procurando sibi concedi, peccatum incurrunt.

Item, cum Regula sancti Francisci præcipiat eodem capitulo de prædicationibus quod nullus Fratrum populo penitùs audeat prædicare, nisi à Generali Ministro huius Fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo prædicationis officium sibi concessum. Et contra est priuilegium procuratum, vt scil. ministri prouinciales possint id facere. Fratres hoc procurantes iterum contra suam regulam procurabant: peccatum per consequens inobedientiæ committendo. Item, sanctus Franciscus in testamento suo sic præcepit: *Præcipio firmiter obedientiam Fratribus vniuersis quod vbicunque sint, non audeant petere aliquam literam in curia Romana per se vel per interpositam personam, neq; pro Ecclesia neque pro aliquo loco neque sub specie prædicationis neque pro defensione suorum corporum.* Hæc ibi. Et Fratres econtra per seipsos ista priuilegia & etiam per literas procurabant: quoniam in ipsis priuilegiis continetur, *vestris precibus inclinati* &c. Et sic videtur, quod illa procuratio ipsos procurantes inobedientiæ peccato infecit. Sed forsitan Fratres hic dicerent, quod Dominus Papa Gregorius nonus, sicut dicitur in decre. Domini Nicolai tertii, *Exiit qui seminat*, declarauit Fratres non teneri ad mandatum Francisci in illo testamento contentum. Et respondetur eisdem Fratribus, quod Dominus Nicolaus non asserit, quod Gregor. nonus taliter declarauerit: sed dicit, *sicut asseritur*. Vnde videtur, quod Fratres super hoc nullam declaratoriam literam habuerunt: quoniam verisimile est, si quam literam habuissent, quod illam exhibuissent coram Domino Nicolao. Et tunc, vt videtur, non dixisset *vt asseritur*, sed vt in eis literis vidimus contineri.

Item esto, quod Dominus Gregorius taliter declarauerit, non aliud intendebat, quam id quod rationes concludunt. Dicit enim Dominus Nicolaus in prædicta decretali, *Exiit*, isto modo loquens de ipso Domino Gregorio nono, *Qui, sicut asseritur, attendens periculum animarum & difficultates quas propter hoc possent incurrere dubietatem de ipsorum cordibus amouens dicit Fratres ipsos ad ipsius mandati obseruantiam non teneri, quod sine consensu Fratrum & maxime ministrorum, quos vniuersos tangebat, obligare nequiuit: nec successorem suum quomodolibet obligauit, cum non habeat in parem par imperium. Nos autem circa præsentem articulum nihil duximus innouandum.* Hæc ibi: vbi quia Dominus Gregorius dicit, videtur quod Dominus Gregorius, si quid fecit, non aliud in hoc egit, quam decretum aut declarationem, quod Fratres ad illud mandatum sancti Francisci non fuerant obligati intelligendo quatenus erat mandatum ipsius: quoniam nil amplius probatur per rationes ipsius, scil. quia non fuerant euocati ad hoc omnes, quorum interfuit: & quod par in parem non habet Imperium. Cum qua declaratione videtur stare, quod Fratres illud testamentum nihilominus seruare tenebantur & in præsenti tenentur, si auctoritate diuina per Franciscum illud traditum erat eis: quoniam ad mandatum Dei non oportuit vocare ministros, nec successor Francisci Deo mandanti par fuit: sic quod rationes illæ non obstant, quin de mandato Dei & auctoritate eius intimatis Fratribus per Franciscum, Fratres tunc tenebantur & in præsenti tenentur illud testamentum seruare.

Quod autem sic fuerit, ex eodẽ testamento in fine videtur, vbi sic dicitur: *Et nõ dicant Fratres:*

Hac enim est alia regula, quæ est recordatio, admonitio & exhortatio & meum testamentum, quod ego Frater Franciscus paruulus facio vobis Fratribus meis benedictis, propter hoc vt regulam, quam Domino promisimus melius catholice obseruemus & generales ministri & omnes alii ministri & custodes per obedientiam teneantur in istis verbis non addere vel minuere, & semper hoc scriptum habeant secum iuxta regulam & in omnibus capitulis quæ faciunt quando legunt regulam, legant & ista verba & omnibus fratribus meis clericis & laicis præcipio per obedientiam, vt non mittant Glossas in regulam, nec in istis verbis dicendo ita voluit intelligi: sed sicut mihi dedit Dominus pure & simpliciter dicere & scribere regulam istam, & verba ista simpliciter & sine Glossa intell[...]atis, & cum sancta intentione obseruetis vsque in finem. Hæc ibi. Ex quibus videtur, quod Fratres possun[...] num eligere de duobus, aut institutorem Ordinis sui Franciscum mendacium affirmasse: & ita e[...] dare mnatû, vel verum esse quod dicit, quod scilicet suum testamentum non est alia regula, sed recordatio prius datæ: & ita sicut tenentur priorem regulam, sic & hoc testamentum tenentur seruare. Item, cum Franciscus affirmet, quod propter hoc ipse testamentum hoc fecit Fratribus suis bened[...], vt regulam quam Deo promiserunt melius catholice obseruarent. Aut illud fecit mendacio &[...] rum dicent illum damnatum: aut testamentum suum seruando suam regulam magis catholice obseruarent, & per consequens sine obseruantia testamenti illius minus catholice suam regulam obseruarent, & ita fuerunt in procurando declarationem contrariam respicientes retro, & in via regni Dei retrogradi & inepti: & sic obedientiæ peccato infecti. Item, cum ipse per obedientiam Fratribus suis præceperit, quod non adderent nec immutarent, & quod istud testamentum secum haberent, & cetera quæ sequuntur: aut impie in negocio tanti periculi præcepit, & astruere deberent hoc peccato ipsum esse damnatum: aut quod iuste & sancte ita præcepit, & habent ostend[...] cut alleuiando tantæ sanctitatis pondus non respexerint retro sic se regno Dei faciendo ineptos. Item, cum in his verbis Franciscus affirmet, quod Dominus dedit sibi simpliciter & pure hanc regulam, & hæc verba dicere & scribere: aut propter tantum mendacium in exitu huius vitæ d[...] eum damnatum, aut quod vere Dominus dixit sibi, quia & ita diceret Fratribus suis: & si ipse diuinum mandatum in hoc Fratribus suis dixit: & per consequens non obstante quod illud testamentum ratione mandati sancti Francisci non teneantur Fratres seruare, nihilominus quia est mandatum Dei eis per sanctum Franciscum suum institutorem expressum, istud seruare tenentur. Eligant Fratres, quod voluerint ex duobus. & puto quod eligent affirmare, quod sanct[...] fine tantorum mendaciorum peccatis decessit. Et sequitur quod Fratres procurando literas Apostolicas contra mandatum Dei & suæ regulæ se peccato inobedientiæ infecerunt.

Loquor contra Fratres Minores diffusius super isto: quia ipsi Londoniis inchoarunt negotium, occasionem aliis Ordinibus ministrantes. Et quia ipsi præ ceteris de perfectione Euangelica disputantes eam spontaneæ mendicitati ascribunt in tantum, quod vnus de ipso Ordine prædicando in Festo omnium Sanctorum, vt mihi fuerat reportatum, descriptis quatuor gradibus paupertatis, quartum perfectionis maioris, imo summæ perfectionis Euangelicæ affirmabat. scilicet nihil in mundo habere proprium aut commune, sed mendicare cum Christo. Quod dictum statum vestrum, sicut & omnium nostrum, qui sumus inferiores, pater sanctissime scandalizat. Et ob hoc (sicut super aliis supra tactis) *Nolite iudicare secundum faciem: sed rectum iudicium iudicate.* Videtur enim valde mirabile: imo verius loquendo verisimile non videtur, quod per mille annos & fere ducentos nullus ordo erat in Christi Ecclesia militante, quam Iohannes Apostolus appellat Hierusalem circa principium Apocalyps. 21. cap. *Et ego Iohannes vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouam de cœlo descendentem à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo*, qui perfectionem Euangelicam obseruauit. Sed quod Franciscus ad hoc primo ordinem adinuenit. Si enim Ecclesia militans in verbis Iohannis (si proquia) Hierusalem appellatur, cum affirmet eam de cœlo descendere, satis constat quod tempore illo Ecclesia militans, quia de cœlesti triumphante descendens sui institutoris Christi perfectionem habebat tanquam sponsa à Christo sponso suo ornata, & non erat ita deformis, vt apice summæ perfectionis careret tunc & tot annis sequentibus. Quis tolerabiliter possit audire, quod Franciscus in fide nouitius melius atque vtilius viam humanæ perfectionis instituit, quam Deus omnipotens, omnibonus, omnisapiens fecerat in hominis institutione primaria, quem tamen Deus instituit, quod eo formato statim posuit in Paradyso, vt operaretur & custodiret illum initio sacræ scripturæ tradente, vbi operationem corporalem sufficientium ac possessionem rerum immobilium & earum pro vsu custodiam mendicitati, vt mihi videtur docuit præferendas, quem tamen in Paradyso posuit vt operaretur & custodiret illum. Et alia scriptura concordat: quia *homo nascitur ad laborem, vt auis ad volandum*, Iob quinto. Et vt illum Paradysum sed tanquam suum custodiret, in quo bonorum mobilium & immobilium affluentiam obtineret, scilicet de isto infra loquar diffusius. Videtur igitur ex præmissis, quod Fratres procurando ista priuilegia seipsos peccato inobedientiæ infecerunt.

Item, in procurando ista priuilegia Fratres videntur peccatum auaritiæ incurrisse. Primo quia non procurauerunt sibi priuilegia alia super aliis articulis sacerdoralis officii, scilicet vt possent pueros baptizare, vt possent in subsidium curatorum in die Paschæ parochianis sacramentum Eucharistiæ ministrare, aut extremæ vnctionis eis sacramentum conferre, vbi esset tantum meritum pietatis, quantum in istis aut amplius. Sed super his solum priuilegia huiusmodi, omissis cæteris, procurabant, quibus directe vel indirecte commoda temporalia annectuntur, mirabiliores

liores cunctis mercatoribus & etiam artificibus in hoc effecti artifices quo ad lucrum adiuncta sua professione, quam fingunt super sua mendicitate seruanda. Non enim puto, quod erat à mundi origine via fallacior siue callidior ad opes facile conquirendas, quam per præmissa priuilegia mendicitati factæ obligatione vere seu ficte adiuncta.

Item, cum constet non obstante quod Fratres haberent potestatem liberam recipiendi ad sepulturam in locis ipsorum: nihilominus remanere poterat in suo robore ius commune, scilicet quod omnes oblationes & omnia funeralia deberentur Ecclesiis & ipsorum curatis. Quod igitur vnum cum altero à Fratribus fuerat procuratum, patenter videtur innuere, quod illius procurationis auaritia caussa erat. Est enim Regula Aristotelis primo posteriorum: *Ad cognoscendum alicuius passionis seu effectus subiectum seu caussam præcipuam, et prouide requiratur, quæ est caussa, qua immediate posita ponitur ipse effectus: & qua perempta perimitur.* Quæ Regula satis affirmat, quod commodum temporale fuit in procuratione horum priuilegiorum caussa præcipua, cum sine illa procuratio hæc non fiebat: & ea sola fuerant procurata, quæ ista commoda obtinebant. Cuius rei satis patens est signum, quod non more Thobiæ ad sepeliendum rapiunt corpora pauperum defunctorum, sed instar vulturis vltra mare ad quingenta miliaria sua alimenta odorando sentientes ea quærunt, sicut dicit Auerrois Commentator *secundo de anima*, sicut recolo, *capitulo de odore*. Hoc enim signum satis affirmat, quod Fratres istud sepulturæ cum aliis annexis oblationibus priuilegium propter alimentum præcipue, non propter misericordiæ exercendæ meritum procurarunt.

Item, de priuilegio audiendi confessiones omnium indistincte, aliud probabiliter, vt videtur, suspicari non potest: cum quisque sanctus præter ipsos audire confessiones horrescat: quoniam nimium est cuique peccata sua agnoscere etsi aliena non discat. Vnde nec monachi albi aut nigri, nec regulares canonici officium tale desiderant aut alii viri sancti: nec dubium, si ex deuotione sancta talis procuratio præcederet, quod in aliquibus aliis viris deuotis non in solis Fratribus aliquotiens appareret.

Vnde probabiliter potest inferri, quod auaritia tanquam caussa præcipua in tali procuratione mentem procurantis infecit. Item, ad hoc, quod Regula sancti Francisci præcipiat isto modo: *Præcipio firmiter Fratribus vniuersis ne habeant suspecta consortia vel consilia mulierum, neque ingrediantur monasteria monacharum præter illos, quibus à Sede Apostolica concessa fuerit licentia specialis. Et ne fiant compatres virorum aut mulierum, ne hac occasione inter Fratres vel de Fratribus scandalum oriatur.* & Fratres econtrario procurarunt, videlicet vt audire possint consilia secretissima mulierum reginarum & aliarum omnium indistincte, etiam capite inclinato ad caput multum irreuerenter non insequentes vestigia sancti Iob, qui dicit trigesim. prim. cap. *Pepigi fœdus cum oculis meis ne cogitarem quidem de virgine*: ita vt per tale consortium tam cum pulcherrimis dominabus philosophentur in cameris. Vnde per orbem scandala, quæ nolo exprimere, de Fratribus sunt ea orta patenter, vt multis videtur, per abusum huius priuilegii. Imo per abusum suæ Regulæ à priuilegio occasione sumpta inobedientiæ peccato seipsos inficiunt.

Item, quod horum priuilegiorum procuratio peccato superbiæ mentes procurantium infecit, multipliciter suadetur. Primo quia in decretali, *Exiit*, *Clementinu de verborum significatione* affirmat, quod sanctus Franciscus suos Fratres in paupertate summa & humilitate fundare volebat. Et constat, quod procurare honoris Ecclesiastici statum sublimem, humilitatem impugnat & ambitionis peccatum habet annexum. Ergo &c. Probatur minor assumpta per auctoritates iam tactas, & per illud Saluatoris filio Zebedæi responsum: *Nescitis quid petatis*, ipsis per matrem suam petentibus quod vnus eorum sederet ad dexteram eius in regno suo & alius ad sinistram. Super quo dicit Chrysostomus: *O error salutaris, qui totius mundi soluit errorem. Si enim Apostoli non errassent, unde nos cognoscere poteramus, quia non omne quod videtur bonum desiderare bonum est? Nunc autem scimus quia aliud est opus bonum, aliud primatus honoris.* Et scito post: *Nam desiderium primatus ex iactantia nascitur cordis. Qui autem est humilis corde, nunquam desiderat superior apparere.* Et infra: *Secularem quidem primatum desiderare & ratio non est vel caussa est, quia si iustum non est, vtile est. Primatum autem Ecclesiasticum concupiscere neque ratio est neque caussa. Quia neque iustum est neque vtile.* Hæc ibi. Et multa addit similia, quibus nititur suadere, quod nunquam sine ambitione desideratur primatus in Ecclesia.

Constat autem quod habere statum prædicandi & confessiones audiendi, est in Ecclesia status honoris siue primatus. Inficit se ergo peccato superbiæ, qui illum procurat. Item, confirmatur hoc aliter. Cum enim Apostolus dicat: *Quomodo prædicabunt nisi mittantur sicut scriptum est: Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, & Euangelizantium bona*, ad Roman. decim. cap. nec ipsi sunt missi à Deo ad illud officium per aliquod præceptum, quod ego vidi hucusque. Sed videtur quod ea præsumptione propria ad officium illud ascendunt. Caueant ne aliunde quam per Christum ostium ascendentes, vt latrones ab eo iudicentur & fures, iuxta dictum ipsius Iohannis decim. c. *Amen, amen dico vobis qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed aliunde ascendit, ille fur est & latro.* Et consequenter affirmat: *Ego sum ostium.* Et sic videntur esse de eis Prophetis aut eis similes, de quibus dicitur Hieremiæ 22. *Non mittebam Prophetas & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.* Vnde cito adiungitur: *Ecce ego ad Prophetas, dicit Dominus, qui furantur verba mea vnusquisque à proximo suo.*

Si enim non sunt missi à Christo, ipsi furantur verba curatorum & superiorum suorum, quibu[illegible]
lum de iure communi in officium prædicandi dicitur conuonire.
Item, quod obseruantia priuilegiorum istorum inficiat obseruantes, etiam modo præmi[illegible]
suadetur. Quoniam nec præcipitur Fratribus nec ad eorum professionem seu regulam pertinet
prædicationis officium exercere. Vnde liberum non videtur eis prædicare in publico aut confessio-
nes audire. Cum ergo officium tale volunt admittere, videntur peccare mortaliter.
Primo quia noscunt aut scire deberent, quod priuilegia ipsa erant procurata mediantibus pec-
catis mortalibus supra tactis, & pro vsu ipsorum. Cum ergo illis vtuntur, gratificant procuratio-
nem iniquam: sicut quis manducans de rapina aut furto obtentó pro vsu ipsius gra[illegible]ficaret man-
ducando ipsam rapinam aut furtum; & possidens beneficium ad eius commodum simoniace pro-
curatum, communicaret cum procurante in simoniæ peccato: & illud gratum haberet & ess[illegible] b
illo decreto Apostoli ad Roman. primo cap. *Qui talia agunt digni sunt morte: non solum autem* &c. velu-
praposui. Nec excusari per concessionem siue licentiam Domini Papæ potuerunt vt videtur
quoniam Dominus Papa in sua concessione obstantiam illam non posuit, nec eum eam ponere de-
cuisset, scilicet, *Concedimus ista Fratribus non obstante conscientia eorum peruersa*: sed solas substantias
iurium humanorum videtur intendere relaxare: sicut si homicidæ, simoniaco, aut habenti cor-
poralem defectum latentem, qui eum redderet inhabilem, concederet facultatem plura benefi-
cia curata retinendi: non propter hoc potest inferri, quod licite siue iuste illa poterit retinere,
iuste secundum quid, scil. quantum ad hoc quod non impugnaret illius legis obstantiam. [illegible]
beneficia retineret, non obstante dispensatione peccaret mortaliter. Sic etiam mihi videtur in
nostro proposito: scil. quod licet quo ad ius illud, quo talia ministeria solum debentur curatis per
Dominum summum Pontificem cum Fratribus dispensetur, non propter hoc potest inferri, quod
Fratres iuste poterunt simpliciter priuilegiis illis vti, sed iuste secundum quid, scil. quo ad hanc le-
gem eis prius obstantem. Cum quo stare videtur, quod sine peccatis mortalibus illis priuilegiis vti
non possunt, quoniam (vt videtur) per gratificationem illam continue ab eis retentam remanent
in peccato mortali, ac si ipsi tunc aut procurarent aut procurantibus assentirent. Et si dixeri[illegible]
Fratres, quod Fratres possunt & poterunt pœnitere de isto peccato: & sic non potest conclu[illegible],
quod iam aliqui non remaneant in peccato. Econtra dicetur, quod sicut in furto non poterit quis
veraciter pœnitere, nisi prius facta restitutione sublati, sic nec in nostro proposito. Sed dicerent,
quod in præsenti saltem habent iuste quantum ad curatos hæc iura & emolumenta inde sequentia.
quia per summum pontificem, qui sufficientem potestatem habet & habuit ad eadem conceden-
da; & ita ea restituere non tenentur. Ibi econtra dicetur, quod non obstante titulo acquisito per
Dominum summum pontificem restituere indirecte, licet non directe, arctari videntur: quoniam
Dominus Papa illam culpam gratificationis prætactam in concedendo priuilegium non relaxat, i-
mo nec potuit relaxare Fratribus ipsis non vere pœnitentibus aut contritis. Et quamdiu illud pec-
catum manet in Fratribus, non possunt (vt videtur) veraciter pœnitere, nisi iura subtracta recto-
ribus quantum iu eis est, restituant.
Vnde videtur quod Fratres quamdiu non restituunt illa iura, quamuis etiam propter conces-
sionem Domini Papæ factam Fratribus non debeantur de lege humana curatis, Fratres non pos-
sunt veraciter pœnitere. Quis enim vere pœniteat de alicuius rei acquisitione iniqua, & nihilomi-
nus de eius retentione lætatur? nemo, vt videtur probabiliter iudicandum. Fratres igitur pœ-
nitentes & ipsa priuilegia obseruantes, sunt peccatis prætactis mortalibus inuoluti siue in
fecti.
Item, de ista licentia in casu consimili tractat Beatus Bernhardus diffuse in *secunda Epistola ad*
Adam Monachum. Et est casus, quod ille monachus post professionem suam in monasterio factam
quo ad perpetuam moram ibidem, sicut habent de more, vt dicitur, ad aliud monasterium cum
suo abbate accessit, vbi moratus est de licentia sui abbatis: & eius mandato petita etiam super hoc
summi pontificis licentia & obtenta. Quem Bernhardus aperte redarguens nititur ratione multi-
plici affirmare, quod nec sine peccato etiam de iussu sui abbatis debebat hoc facere, nec de licen-
tia summi pontificis, cuius licentiam petere non debebat. Ad suadendum primum supponit v-
num principium, quod etiam Aristoteles *tertio Ethicorum* describit, & ponit scil. quod sunt aliqua
simpliciter bona, quæ fieri mala non possunt: & aliqua mala, quæ fieri simpliciter bona non pos-
sunt. Et inter ista extrema sunt duo media, quæ bene fieri possunt & male. Exempla primi sunt se-
cundum eum charitas, fides, & spes. Exempla secundi, furtum, homicidium, incestus, & istis simi-
lia. Exempla tertii gradus sunt, obedientia, ieiunium & istis similia, quæ etiam bene & male pos-
sunt fieri iuxta conditiones annexas. In quibus solum, vt sibi videtur, obedientia locum habet.
Hoc posito inquiritur in quo gradu sit hoc factum, in quo paruit iussui sui abbatis, & affirmat
quod fuit in secundo, scil. in gradu malorum simpliciter, ex hoc; vt sibi videtur, vere conclu-
dens, quod non potuit bene fieri & ob hoc in hoc facto iussioni sui abbatis parere non debuit, sed
plane resistere, quia in tali opere de se malo, scil. in solutione promissi sui abbatis debebat ob[illegible]
stere. Item, ponit pro Regula, quod duobus præcipientibus contraria potius maiori est paren-
dum.
Cum igitur Deus præcipiat vota seruare, & obedientiam sibi debere obseruari, si abbas suus
Deo inferior præceperit illud dissoluere, debebat Deo potius obedire, mandato sui abbatis [illegible]
sem-

tempto. Item, sanctus Bernbardus allegat illud Saluatoris Matth. decim. octau. cap. *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius & demergatur in profundum maris. Væ mundo ab scandalis, necesse est tamen vt veniant scandala. Veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit.* Atque adiungit, quod iste Adam monachus suum monasterium deserendo non solum scandalizauit vnum Christi pusillum, sed multos. Ex hoc apparet, vt sibi videtur, concludens quod ipse væ illud Saluatoris incurrit suo abbati parendo in casu præmisso. Vtinam igitur Fratres attenderent, qualiter per istorum priuilegiorum abusum ab eis non solum scandalizantur pauci & pusilli, sed & multi & magni, & per totam Christi Ecclesiam, & ex illo coram Deo sancte concluderet, quid merentur, & multa alia ibi adduxit. Item, quantum ad licentiam summi pontificis dicit aperte, quod affert mali compendium: quia non excusat factum sequens de se malum: & eius petitio fuit mala. Quia, vt dicit, velle habere ad malum licentiam, semper est malum.

Item, quantum ad Dominum Papam concedentem licentiam, ipse sic dicit: *Quis esse malum neget assensum præbere malo? quod tamen fecisse summum pontificem nequaquam crediderim, nisi circumuentum mendacio, aut importunitate victum.* Hæc est sancti Bernhardi sententia. Videant aut ipsi Fratres, an non ita sit circa istam licentiam impetratam per eos, sicut circa Adæ monachi licentiam procuratam, & cum sancto Bernbardo concludant, quod peccatum procurationis licentiæ cum inobedientia & solutione suæ Regulæ subsecuta affert eis mali compendium, sicut ipse Bernhardus affirmat in simili. Item, ex quo quisque Frater cum prædicationis officium aut audiendæ confessionis exercet, possit id respuere, sine peccato consequitur (vt videtur) quod ipse illud officium tunc contra suam professionem gratis assumit. Et ita sicut in procuratione priuilegiorum parum superius est suasum, quod procurantes peccauerunt mortaliter contra diuina præcepta ibi expressa, sic iste peccat mortaliter contra eadem diuina mandata libere vtendo licentia impie procurata: & innicitur peccatis iniuriæ, inobedientiæ, auaritiæ, atque superbiæ, vt videtur, cum ex eisdem causis iniquis ipse vtatur licentia procurata, ex quibus alius procurauit. scilicet propter ditationem & honorem. Vtinam adulterium huius vsus licentiæ causa tertia non existat, licet super hoc in clero & in populo sit communis fama.

De isti priuilegiorum materia & eorum abusu & contrarietate ad professionem Fratrum, & quo ad duas conclusiones per me suasas superius ista mihi sufficiant in præsenti. Alia plura, si oportebit, adiiciam: & non ambigo quin si vellem illud facere, alii non omitterent. Super his omnibus per me modo petitis atque expressis, pater sanctissime, *Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicate*: per vestram sanctitatem, aut per aliquos meos dominos Cardinales, suspenso vsu priuilegiorum, prætactam per me materiam contingentium in quacunq; sui parte lite pendente & prædicta constitutio declaretur, si id fuerit visum iustum.

Prima conclusio erat, quod Dominus Iesus Christus in conuersatione sua humana semper pauper erat, non quia propter se paupertatem dilexit aut voluit, verum quia quoad paupertatem, quam Dominus noster sustinuit, mihi aduersantes & ego non fuimus contrarii: sed quoad modificationem adiectam, *non quia propter se paupertatem dilexit aut voluit*, illam particulam suadebo. Primo quia esse pauperem est esse miserum siue in miseria esse. Nemo vero propter se diligit miseriam. Ergo nullus propter se diligit paupertatem.

Item, secundum doctrinam Aristotelis in primo Ethicorum: *Nihil est propter se diligibile, nisi quod sublato omni commodo subsequente gratuitate captaretur.* Paupertas vero, etsi propter eius tolerantiam facit vt homines mereantur: tamen si nihil commodi propter tolerantiam sequeretur, nec à Deo nec ab homine nec à Diabolo captaretur. Igitur paupertas à Christo propter se nunquam est dilecta.

Item, nullus effectus peccati est propter se diligibilis: sicut nec ipsum peccatum est diligibile, etiam si corrupto animo paupertas diligatur. Paupertas vero est effectus peccati. Ergo &c. Probatur minor: quoniam si primi parentes nostri innocentiam tenuissent; nunquam de nostra progenie pauper aliquis extitisset. Item, nulla priuatio bona est per se diligibilis, cum omnis habitus bonus sit propter se diligibilis: & iuxta Regulam Philosophi tertio Topicorum: *Si propositum de proposito & oppositum de opposito.* Item, quod si habitus est bonus, priuatio est mala. Et si priuatio est bona, habitus eius est malus. Ditatio vero; quæ est habitus bona est & Deo amabilis, cum ipse summe sit diues. Ergo paupertas, quæ ditationem priuat, est mala. Non est ergo propter se diligenda paupertas. Et videtur nimis puerile ad istud probandum insistere: cum nemo, vt puto, nisi propter defectum in Physica aut Logica, diceret oppositum.

Secunda conclusio erat, quod Dominus noster Iesus Christus nunquam spontanee mendicauit: quam sic primo suasi. Si ipse spontanee mendicasset, contra diuinum mandatum egisset: *Non concupisces domum proximi tui. Non desiderabis vxorem eius: non seruum: non ancillam: non bouem: non asinum, nec omnia quæ illius sunt*, Exod. vigesim. cap. quoniam qui spontanee mendicat, petit: & per consequens concupiscit rem proximi sui. Igitur qui spontanee mendicat, facit contra diuinum præceptum. Quod de Christo nemo auderet astruere.

Item, si Christus spontanee mendicasset, aliud mandatum diuinum soluisset, scilicet: *Omnino egenus & mendicus non erit inter vos*, Deoteron. decim. quint. cap. quoniam, scilicet non ser-

uaret legem regiam præcipientem, quod in ciuitate non sit quisquam inermis, qui per[illegible] aliquos esse inermes, cum posset eis de armis succurrere. Sed ille qui cum posset reman[illegible] tus, arma sua sponte in flumine demergeret, esset inermis & sineret alios esse inermes. E[illegible] ret. Sic ille sacerdos in Ecclesiæ legem delinqueret, qua sacerdotibus est præceptum, vt off[illegible] dona & sacrificia pro peccatis, quia ad hoc sponte se redderet impotentem siue inhabilem. Sed ne[illegible] mo, vt æstimo, auderet de Saluatore asserere, quod fecerit contra diuinum mandatum. Nu[illegible] quam ergo spontanee mendicauit gratis se faciens mendicum. Nec fingere quis potest, quo[illegible] missum præceptum est ceremoniale, cum sit vere morale, & arctius in lege noua, quam in [illegible] tiqua expressum, cum Saluator præcipiat Lucæ vndecim. cap. *Quod superest date Eleemosynam,* [illegible] *ce omnia munda sunt vobis*, vbi quicquid est vltra sufficientiam præcipitur dari, vt nullus men[illegible] siue egens in plebe remaneat, & non seruanti comminatur pœnam æternam, Matth. vige[illegible] quint. cap. isto modo: *Esuriui, & non dedistis mihi manducare &c. Ite maledicti in ignem aternum qui* [illegible] *tus est Diabolo & angelis eius.* Vnde clarescit quod arctius Christicolæ obligantur à Domino a[illegible] permittendum inter eos mendicos, quam homines sub lege antiqua.

Item, Christus imperatoriæ legi erat subiectus: quoniam & soluit tributa Cæsari, sicut l[illegible] Matth. decim. septim. cap. vbi sic dicitur: *Et cum venisset Capharnaum, accesserunt qui didrachma ac* *pebant ad Petrum & dixerunt ei, Magister vester non soluit didragma? Et cum intrasset domum, preuenit* *eum Iesus dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum, à filiis suis, an* *ab alienis? Et ille dixit, ab alienis. Dixit ille Iesus: Ergo liberi sunt filii. Vt autem non scandalizemus eos* [illegible] *de ad mare & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore eius inuenies s*[illegible] *illum sumens da eis pro me & te.* Hæc ibi. Et decreuit tributum illi esse soluendum, cum quæ[illegible] ab eo, an licet censum dare Cæsari, & obtulerunt ei denarium cuius superscriptio Cæsaris erat, [illegible] illis: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo*, Matth. vigesim. secund. cap. Nec [illegible] set conueniens, vt videtur, quod ipse tanquam legem communem decreuisset esse seruandam, quam subire nolebat. Voluit igitur tali legi esse subiectus, sicut erat subiectus Ioseph fabro: quan[illegible] to magis (vt videtur) voluit esse subiectus legi imperatoriæ, quæ fuerat naturalis, quæ præcipiebat vt mendicantes validi non remanerent in ciuitatibus. Et quanto magis nec mendicantes spontanee in ciuitatibus debuerant remanere.

Item, si Christus spontanee mendicasset, legem de dilectione proximi mendicando solu[illegible] Quoniam qui vere diligit proximum suum, sicut seipsum, non vexat eum indebite: sicut nec v[illegible] debet seipsum à proximo vexari indebite. Petere vero à proximo quod suum est non egendo: est [illegible] psum vexare indebite. Christus ergo nunquam sic egit. Item, cum Scriptura dicat: *Proximo suo pauper* *odiosus erit*, Prouerb. 14. cap. quanto magis mendicus proximo redditur odiosus. Si [illegible]go [illegible]istus spontanee mendicasset, se reddidisset proximis suis odiosum: quod non videtur, nisi alia rationabilis caussa subesset.

Item, si Christus spontanee mendicasset, suo Euangelio offendiculum posuisset, quod ipse miraculis confirmauit. Quoniam audientes eius doctrinam & videntes eius miracula rationabiliter (vt videtur) potuissent illa potius dicere esse illusiones & magica, quam vera miracula, cum sit verisimile, quod quilibet sibi potius ac prius succurrere debet quam alteri. Quomodo ergo pasceret ille quatuor aut quinque millia hominum faciendo miraculum, qui sibi non poterat procur[illegible] e vi- ctum, sicut alias illudebant ei in cruce pendenti ita dicentes: *Alios saluos fecit seipsum non potest saluum* *facere: si rex Israel est descendat de cruce nunc & credemus ei*, Matth. vigesim. septim. cap. Item [illegible] h[illegible] stus spontanee mendicasset, legem suam propriam, quam dicit esse legem & Prophetas, soluisset: *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines vos facite illis. Hæc enim est lex & Prophetæ*, Ma[illegible] cap. Quoniam nec ipse velle alius debebat, vt ipsi sine indigentia inquietarentur ab eo: quod ta[illegible] facit, quicunque spontanee, scilicet non egendo, mendicat.

Item, Paulus Apostolus 1. ad Timoth. 6. cap. condemnat eos, qui quæstum æstimant pietatem. Quicquid vero Paulus condemnat, Christus per Paulum condemnat: quia Euangelium suum scepit per reuelationem ipsius, vt ipse Paulus affirmat *ad Galatas primo cap.* Igitur si Christus spontanee mendicauit, cum spontanee mendicare sit quæstum expetere vel verius procurare: Christus exercuit per seipsum, quod condemnauit per Paulum, & erat sibi contrarius (quod nephas est dicere. Ergo Christus nunquam spontanee mendicauit. Item, si Christus spontanee mendicauit: Christus facto fecit mendacium: quoniam quis ita facto contra mentem agendo, sicut verbo mentitur. Qui vero non egendo, sed spontanee postulando Eleemosynam affirmaret verbo se esse egenum siue mendicum mentiretur in verbo. Igitur qui ita petit Eleemosynam non egendo, fa[illegible] mentitur, quod nemo dicit de Christo. Item, si Christus spontanee mendicauit, vere fuit hypocrita apparens mendicus, non vere existens. Christus vero nunquam fuit vere mendicus: quoniam nullus est vere mendicus, quamuis mendicet: sed fictus, qui sibi potest sufficere. Qu[illegible] ve[illegible] mendicat spontanee, est sibi sufficiens: alias scilicet nō spontanee, sed impellente indigentia mendicaret. Christus ergo ex quo non erat hypocrita, nunquam ficte aut spontanee mendicau[illegible]. Item [illegible] Christus spontanee mendicauit, cur Petrus Apostolus matrem sancti Clementis Di[illegible]ul[illegible] quam ad laborandum manibus æstimabat fuisse robustam, quia eam inter mendicantes re[illegible] criter increpauit, sicut fecisse legitur *in vita sancti Clementis.*

Ex

Ex quo in hoc ſecuta eſt Chriſtum. Qui igitur Chriſtum dicunt ſpontanee mendicaſſe, habent oſtendere: quod, vt videtur, non poſſunt. Nunquam ergo Chriſtus ſpontanee mendicauit. Item, ſi Chriſtus ſpontanee mendicauit, Clemens Petri ſucceſſor multum errauit, qui mendicitatem in cunctis conuerſis ad fidem pro viribus excludere laborauit. Ex hoc ſpecialiter ab Eccleſia cōmendatus: cum mendicitas ipſorum perfectionem ſecundum iſtam Philoſophiam auxiſſet. Item, ſi Chriſtus ſpontanee mendicauit, cur Clemens Iacobo Hieroſolymitano Epiſcopo in Epiſtola ſibi directa, vt ponitur in decretis *12. q. 1. c. dilectiſſimis*, doctrinis & exemplis Apoſtolorum obedire præcepit, ſi mendicare ad perfectionem vitæ pertineat. Et inter Apoſtolos & Diſcipulos, vt & ibi præmittitur, nullus erat egens: & ſic dicentes habent oſtendere. Item, ſi Chriſtus ſummus ſacerdos exiſtens ſpontanee mendicauit, Eccleſia ſancta ſcienter errauit: cum ſtatuit nullum debere ſine ſufficienti titulo ad ſacros Ordines promoueri, cum caput Eccleſiæ ſuo exemplo docuerit mendicandum. Item, ſi Chriſtus ſpontanee mendicauit, ſcandalum intulit Ordini clericali: cum iuxta canonicas ſanctiones Epiſcopus aut clericus mendicans inferat Ordini clericali opprobrium.

Item, ſi Chriſtus ſpontanee mendicaſſet, reddidiſſet ſeipſum de peccato ſuſpectum: quoniam ſibi verecundiam intuliſſet: cum non aliunde præcipue dicatur ſpontanea mendicatio meritum mendicanti acquirere, niſi quia eſt actus humilis atque difficilis propter annexam erubeſcentiam naturalem. Erubeſcentia vero ſine verecundia non cadit in hominem ſtudioſum, ſicut affirmat Ariſtoteles *quarto Ethicorum, in fine*. Non ergo erat in Chriſto: & per conſequens nec ſpontanee mendicauit. Item, ſi Chriſtus ſpontanee mendicauit, mendicare ſpontanee ad perfectionem vitæ pertinuit. Inepte igitur dedit Chriſtus Dominus legem antiquam ſtatuens, vt ſacerdotes, in quibus debebat eſſe ſumma vitæ perfectio, poſſeſſiones haberent & decimas, ſi eis fuiſſet perfectius mendicare. Item, ſi ſic, totus mundus ſub lege naturæ erraſſet, ſtatuens ſacerdotibus prouideri de publicis horreis circa cibaria: ſicut legitur *in fine Geneſis*, ſi eis fuiſſet amplioris meriti mendicare. Item, ſi Chriſtus ſpontanee mendicauit: tunc mendicitas ad perfectionem Euangelii pertineret, & Eccleſia Dei errauit ſcienter ditationem Eccleſiarum admittens: & ſic perfectionem ſuorum prælatorum imminuens, quod dicere mihi nephas videtur: licet neſcio quæ ſomnia ferant in contrarium.

Item, ſi mendicatio ſiue mendicitas ad perfectionem vitæ pertineret Chriſtianæ, vt à Fratribus Mendicantibus affirmatur, cur nec Chriſtus nec Spiritus ſanctus in ſcripturis ſacris ſuper hoc alicubi nos inſtruxit: videtur nimis mirabile, nec veriſimiliter credi poteſt. Et puto quod erit mirabilius: quia a principio ſacræ Scripturæ vſque in finem, vnum ad hoc verbum notabile non poterit inueniri, quin ad alium ſenſum ſit dictum. Item, cum Chriſtus Diſcipulis ſuis promiſerat: *Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*, Iohannis decim. ſext. capitulo: aut Spiritus ſanctus ſui officii erat oblitus, quando venit ad Apoſtolos in Die Pentecoſtes non docens hanc veritatem mendicitatis Apoſtolos, cum de hoc penitus in eorum *Actibus* nihil appareat: aut ipſi poſteris inuidentes veritatem eis doctam à Spiritu ſancto tradere noluerunt. Quorum neutrum prouidus homo affirmabit. Non ergo pertinuit ſpontanea mendicatio ſiue mendicitas ad tradendam per Apoſtolos veritatem.

Item, quid dicent ipſi de Melchiſedech, qui erat ſacerdos Dei altiſſimi & rex Salem, quem ſupra Abraham Paulus extollit, *ad Hebræos ſeptimo cap.* qualiter ſine mendicatione ſpontanea tantus erat, cum non ipſe, ſecundum cuius Ordinem Chriſtus erat ſacerdos, non vt Chriſtus ſpontanee mendicauit ordinem ſuum tradens: habent contrarium affirmantes oſtendere. Item, cum Propheta dicat Prophetice: *Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem*: quomodo mendicitas Chriſto aſcribitur contra Sermonem Propheticum, qui erat iuſtiſſimus? Item, ſi Chriſtus ſpontanee mendicauit, cur mittens Diſcipulos ad Euangelium prædicandum, non id eis præcepit, ſed directe contrarium, ſcilicet vt de mercede laboris ſui manducarent & biberent, ita dicens: *In quamcunque domum intraueritis, in eadem domo manete edentes & bibentes quæ apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua*, Lucæ decim. capitulo. Item, ſi Chriſtus ſpontanee mendicauit, nunquam laborem ad victum acquirendum mendicationi prępoſuiſſet: quoniam ſi econtra feciſſet, ſcilicet ſi laborem aliquoties prætuliſſet, nullus ex eius operibus didiciſſet nunc quid eligibilius eſſet, videlicet victum ſine mendicatione manuum labore perquirere, an labore poſtpoſito mendicare. Quod autem Chriſtus victum laborando ſibi acquiſiuit probabile eſt, quod à vulgo non ſolum vocatus filius fabri, ſed faber: quoniam ea hac appellatione vulgari videtur, quod pro victu ſuo cum Ioſeph patre putatiuo opus fabrile exercuit. Pro iſta concluſione ad nunc iſta ſufficiant, donec aduerſantes fortiora adducendo iſta impugnent.

Tertia concluſio huius materiæ fuit: quod Chriſtus nunquam docuit ſpontanee mendicare. Hæc taliter ſuadetur. Chriſtus cœpit facere & docere, *Actuum primo capitulo*. Si igitur mendicare ſpontanee docuiſſet, cum iuxta præcedentem concluſionem nunquam ſpontanee mendicauit, fuiſſet ſibi contrarius in opere & ſermone, ſcilicet docens & non faciens, quod non veriſimile videtur. Item, ſi Chriſtus nunquam ſpontanee mendicauit, & alios docuit mendicare, reddidiſſet ſe de ſua doctrina ſuſpectum, ſicut patet in argumento ſexto concluſionis prioris. Item, poſuiſſet offendiculum Euangelio ſuis Apoſtolis, ſicut deducitur in ſexto argumento ibidem.

Item, sic dicendo legem imperatoriam iustam soloere docuisse, sicut ibi in tertio ar est. Item, si docuisset spontanee mendicandum contra leges superius allegatas & ationes omnes ad præcedentem conclusionem adductas fecisset. Quæ ita istam, sicut & am nem affirmant. Item, si docuisset spontanee mendicandum, tunc Petrus particeps bu ctrinæ nimis imprudenter egisset in allegando caussas meritorias præmii redden sublimem, secundum istos caussam merendi tacens, cum dicit, sicut legitur M h. de capitulo: *Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te.* non addens, & mend auimus sp propter te: quod quia non fecit, consequi satis videtor, quod illa conditio ad statum pe non pertinet.

Quarta conclusio fuit, quod Dominus noster Iesus Christus docuit non debere spontanee mendicare, sicut scribitur Lucæ 14. capitulo. *Cum facis conuiuium, voca pauperes & de elandos & cæcos, & beatus eris. Quia non habent, vnde possunt retribuere tibi.* Igitur non debet ari Eleemosynæ conuiuiom pauperes robusti: quia possunt retribuere saltem suo laboie: ec diuites debiles, claudi aut cæci debent ad tale conuiuium vocari, quia habent vnde re possunt. Non cerno cur surdos, monachos & mutos non nominat inter vocandos: quia si sint debiles & claudi vel cæci, possunt mendicando transire de loco in locum, quod queunt debiles, claudi & cæci: sed Domini Fratres istam expositionem ponunt iore tem, Paulus Apostolus tanquam decretum affirmat: *Qui non vult operari, non manducet*, hominibus, qui aliunde victum de certo non habent, *secunda ad Thessalonicens. tertio capitulo* eq tur pœna, quam præcepit non parenti suis dictis infligi: quod *si quis non obedierit verbo nostro stolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur.* Nec dubium, quoniam no præ rer tam grauem pœnam negligenti laborare, nisi quia valde graue tali casu delictum committ cit enim ibidem de seipso hoc modo: *Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam inquieti fuimus inter vos. Nec gratis panem manducauimus ab aliquo: sed in labore & fatigatione noctis perantes, ne quem vestrum grauaremus, non quasi non habuerimus potestatem: sed vt nosmetipsos formam remus vobis ad imitandum nos. Nam & cum essemus apud vos, hac denunciauimus vobis: vt qui non vul rari, non manducet.* Vbi satis apparet, quod à fortiori volebat arguere: scilicet ex quo ipse, q statem habuit sumendi carnalia ab his, quibus tanquam verus Apostolus seminabat spirituali quenquam grauaret, potius nocte & die in fatigatione erat atque labore pro victu: tanto mag potestatem huiusmodi non habentes laborare deberent & non inquietando alios mend vtinam hi homines, qui labori otium mendicationis præponunt, attenderent librum Beat Augustini *De opere monachorum*, vbi hanc conclusionum pertractans per totum librum vsque pe nem conatur ostendere, quod labor debet otio contemplationis præferri; cuius in præse ratio nes omitto, sed alias eis vtar.

Item, ex quo sacra scriptura pigrum hominem reprehendit Prouerbiorum sext. hoc modo: *Vsque quo piger dormies? Quando consurges è somno tuo* &c. *paululum manus conseres, vt quiescas, veniet ti bi quasi viator* (alias *turbo*) *egestas tua & mendicitas* (alias *pauperies*) *quasi vir armatus.* Eiusdem vigesim. cap. *Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo in æstate, & non dabitur ei.* Et eiusdem vltim. cap. commendat mulierem fortem, cuius digiti apprehendere fusum. Constat igitur, quod per hæc dissuadetur mendicationis ocium labore neglecto.

Item, sanctus Franciscus in suo Testamento dicit sic: *Et ego manibus meis laborabam, & volo vos laborare. Et omnes alii Fratres firmiter volo quod laborent & viuant de labore suo, quod pertinet ad honestatem: & qui nesciunt, discant non propter cupiditatem recipiendi mercedem laboris, sed propter exemplum boni operis & ad repellendum ociositatem. Et quando non datur nobis precium laboris, recurramus ad mensam Domini petendo Eleemosynas ostiatim.* Hæc ibi. Et in Regula sua dicit sic: *Fratres illi, quibus gratiam Dominus dedit laborandi, laborent fideliter & deuote.* Vnde est valde mirandum, qua fronte Fratres audeant aut spontaneam mendicationem exercere, aut mendicationem labori e contrario suo institutori præferre: & eo amplius est mirandum, quod homo ad laborem nascitur, vt dicitur *Iob quint. cap.* & mendicare est contra legem institutionis nostræ primariæ: in qua seruata nullus fuisset vnquam mendicus siue mendicans.

Item, Christus in hoc non mendicare spontanee docuisse videtur, quod ipse in sua persona vti potius miraculo voluit, quam mendicare: scilicet cum misit Petrum ad mare, vt staterem in ore piscis reciperet inuentum, & exactoribus didragmatis pro se & pro Petro Petrus exolueret cum tamen eo casu tam honoratos in populo staterem mendicando facile impetrasset.

Item, alia facta eius idem videntur ostendere, quoniam potius vsus fuisse videtur illa lege Diuina: *Dignus est operarius mercede sua*, Lucæ decim. capitulo, ac Matthæi decim. *Dignus est operarius cibo suo.* Sicut Discipulis suis indixit, quando asinum, cui insedit, sibi iussit adduci quando aperte Zacheo præcepit: *Zachee festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere.* Vbi tanquam ad hoc potestatem habens apertissime imperauit: *Festinans descende.* Sic quando erat in templo, & circumspectis omnibus, cum iam vespera esset facta, exiuit in Bethaniam cum duodecim, sicut legitur Marci vndecim. potius illo iure vti voluit, quam ab aliquibus mendicare.

Prius enim in Bethania Euangelium nonciabat. Aut si potestate hac vsus non fuerat, sed declinauit ad amicos, tunc saltem maluit amicos onerare, quam ab aliquo mendicare. Item, hoc aperte præcepisse videtur suis discipulis eos mittens: *Nolite transire de domo in domum*, Luc. 10. capitulo. Quod tamen de cursu communi oportet facere mendicantes (scriptura nihilominus alia affirmante) *Vita nequam hospitari de domo in domum*, Ecclesiast. vigesim. non. capitulo. Sacra scriptura alibi talem mendicitatem pariter reprobante hoc modo: *Pessimus facilis in domo proximi*, Ecclesiast. vigesim. prim. cap. & Ecclesiast. quadragesim. cap. *Fili mi tempore vita tua ne indigueris. Melius est enim mori quam indigere. Vir respiciens in mensam alienam, non est vita eius in cogitatione victus. Alit enim animam suam cibis alienis. Vir autem disciplinatus & eruditus custodiet se. In ore imprudentis conculcabitur inopia, & in ventre eius ardebit ignis.* Hæc ibi. Item iuueni, vt esset perfectus, ita consuluit, vt venderet omnia sua & daret pauperibus & sequeretur eum. Eius vero sequelam in modo viuendi non dubium debemus accipere.

Cum igitur secunda conclusio confirmauit, quod Christus nunquam spontanee mendicauit: consequitur quod sine spontanea mendicatione docuit iuuenem debere ipsum sequendo esse perfectum. Et sic saltem perfectum docuit non debere spontanee mendicare. Ex his probabiliter potest inferri, quod Dominus noster Iesus Christus docuit hominem non debere spontanee mendicare.

Quinta conclusio huius materiæ mendicitatis erat, quod nullus potest prudenter & sancte spontaneam mendicitatem super se assumere perpetuo obseruandam. Ista sequitur plane ex aliis suprasuasis: quoniam ex quo talis mendicitas vel mendicatio est dissuasa à Christo Apostolis & Discipulis, & ab Ecclesiis sacris scripturis etiam reprobata: consequitur, quod non potest prudenter & sancte assumi, quamuis secundum æmulationem Dei possit assumi: sicut Marcus imprudenter, etsi zelo bono, pollicem sibi præcidit. Item, sic mendicitatem assumens se in tentationem inducit contra doctrinam Orationis Dominicæ, Matth. 6. capitulo: *Et ne nos inducas in tentationem.* Qua enim conscientia potest quis petere à Deo, ne Deus inducat eum, id est permittat induci, in tentationem, qui se spontanee in tentationem inducit. Quæ enim est maior tentationis occasio, quam mendicitatem assumere? cum Salomon aperte dicat & pronunciet: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: sed victui tantum tribue necessaria, ne forte satiatus alliciar ad negandum te & dicam, quis est Dominus? Et egestate compulsus furer & periurem nomen Dei mei*, Prouerbiorum trigesim. cap. Vbi patenter ostendit, quod mendicus ad furtum & periurium nominis Dei sui facile impulsu egestatis vrgetur. Vnde Ecclesiastici vigesim. septim. capitulo dicitur: *Propter inopiam multi deliquerunt.* Constat ergo, quod qui mendicitatem super se sponte assumit, occasionem grauem & facilem tentationem assumit. Item, sic mendicitatem assumens ad officium sacerdotale, imo ad omnes Ordines sacros, vt videtur, se reddit inhabilem, cum sine titulo sufficienti de victu & vestitu secundum Ecclesiæ leges satis talis habere non possit. Quod non videtur prouide esse factum, sed potius imprudenter.

Item, talem mendicitatem assumens se arctare videtur ad Dei leges prædictas in conclusione secunda de Christi mendicitate soluenda, scilicet *Non concupisces domum proximi tui* &c. Et, *omnino egens & mendicus non erit inter vos.* Et, *omnia quacunque vultis* &c. Et fere rationes omnes conclusionum trium præcedentium hanc, vt illas affirmant. Vnde non video in sermonibus, de quibus in propositionis istius principio mentionem iam feci, qualiter ista opinio de obseruantia mendicitatis spontaneæ fuerat introducta, nisi ignorando scripturam, aut fingendo eam esse Christi vitæ conformem, vt per ipsam quæstus amplior haberetur.

Vnde sexta conclusio materiæ huius erat, quod non est Regula Fratrum Minorum mendicitatem spontaneam obseruare. Hæc occulta fide poterit suaderi per hoc, quod in Regula & in Testamento sanctus Franciscus suis Fratribus indistincte mendicationi præfert laborem. Item, rationes conclusionum præcedentium istam probant, vt illas principio hoc adiecto, quod Regula ipsa est sancta, quod principaliter asseritur & probatur capitulo, *Exiit*, supradicto.

Septima conclusio huius materiæ erat, quod bulla Domini Alexandri quarti, quæ libellum Magistrorum condemnat, nullum præmissarum conclusionum impugnat. Hæc taliter suadetur, quod Dominus Iohannes vigesim. secund. in constitutione sua, *Quia quorundam*, dicit expresse, quod Dominus Nicolaus tertius illam Bullam, & omnes literas prædicti Alexandri quarti, quantum ad omnes articulos, quos sua declaratio retinet, reuocauit.

Constat autem, quod paupertatem Fratrum Minorum, quam arcta esse debeat, Nicolaus tertius declarauit, quam Fratres mendicitatem intelligunt.

Item constat, quod Dominus Nicolaus tertius de Fratrum labore declarat, & etiam de prædicatione non facienda in Episcopatu alicuius Episcopi, cum ab eodem eis fuerit contradictum. Ergo quo ad istos articulos Bulla Domini Alexandri est à Nicolao quassata. Nec in ipsa Bulla recordor aliud quicquam esse, quod aliquam præmissarum conclusionum infirmet.

Dicerem multa plura obiiciendo contra mea propria dicta & respondendo: & præmissa, quæ dixi, amplius solidarem: sed sanctitatem vestram & dominorum meorum reuerentiam satis vexaui.

Vnde concludo & humiliter ac deuote deposco, quod super his, sicut supra materiam pri-

mam per metactam iuxta petitionem quam feci: *Nolite iudicare secundum faciem: sed iustum iudicium iudicare.*

DIXI.

Finis Defensionis Curatorum contra eos, qui se priuilegiatos dicunt: habita à Domino Richardo Armachano coram summo pontifice Innocentio sexto & Dominis Cardinalibus, Anno Domini M. CCC. LVII. die vero 14. mensis Nouembris: Pontificatus dicti Innocentii sexti Anno quinto, loco quo supra dictum est.

SEQVITVR DEFENSIO RELIGIONIS MENDICANTIVM CONTRA EA, QVÆ IN PRÆCEDENTI ET IN ALIIS DOMINI RICHARDI ARMAchani Archiepiscopi operibus contra eam obiiciuntur: edita ab religioso viro, Magistro Rogerio Chonoe Ordinis Minorum.

Cuius hæc est Præfatio.

Onfessio & pulchritudo in conspectu eius: sanctimonia & magnificentia in sanctificatione eius, Psal. 95 Beatus Bernhardus *Epistola 113.* & est ad Sophiam virginem, volens ostendere quod confessionem sequatur decor pulchritudinis dicit: *Reuera vbi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt, confessione lauantur. Si bona opera, confessione commendantur. Cum peccata tua confiteris, sacrificium est Deo spiritus contribulatus. Cum Dei confiteris beneficia, immolas Deo sacrificium laudis. Bonum animæ ornamentum confessio: quæ & peccatorem purgat, & iustum reddit purgatiorem. Absque confessione iustus iudicatur ingratus: & peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe tanquam qui non sit (alias nihil sit) perit confessio. Confessio igitur peccatoru est vita, iusti gloria, & necessaria est peccatori: & nihilominus iustum decet.* Hæc ille. Hanc proinde confessionem, quæ, vt dictum est, ipsos peccatores per lacrymas pœnitudinis & mœroris, purgat à maculis turpitudinis & fœtoris: ornat floribus pulchritudinis & decoris: vulgat titulus sanctitudinis & honoris, iuxta illud Psalmistæ prællegati: *Confessio & pulchritudo* &c. Multa sunt, quæ confessionem impediunt, secundum Hugo. De claustro animæ lib. quarto, cap. 10. *Multi siquidem hostes Iudæos inuadunt. Demetrius* (inquit) *Nichanorem ducem Elephantorum misit in Iudæam, vt Iudam caperet.* 1. *Macchabæorum 7. Quid enim per Demetrium, qui vos modo persequens interpretatur, nisi Diabolum possumus accipere? Quid per Nichanorem lucernam stantem, nisi nostram elationem? Nichanor*, inquit, *Elephantorum turmæ præponitur, quotiens incorrigibilium mentibus superbia dominatur. Crura siquidem Elephantorum iuncturis carent. Vnde superbi assimulantur, qui à proposito suo flecti nequaquã possunt. Mittitur itaq; Nichanor à Demetrio, id est spiritus elationis à Diabolo, in Iudæã, vt destruat confessionis terram, vt Iudam capiat, id est eos qui peccata sua confitentur, curiositate tentat & peruersa cõsuetudine ligat: & eos qui confitentes consolantur, impediat, & otiosa cogitationi perturbet.* Hæc ille. Sane quando quidem venerabilis patris & Domini sacræq; Theologiæ Doctoris famosi, Domini scil. Richardi Armachani Archiepiscopi quendam tractatum contra Fratres quatuor Ordinum Mendicantium super constitutione extrauagante felicis recordationis Iohannis Papæ 22. *Vas electionis*, liberas confessiones libere impugnantem, reuerendissimis patribus & Dominis meis, Dominis Cardinalibus præsentatum, nuper recepi. Ad quem dignatus est me rogare quidam venerabilis pater ac magister, qui me potuit obligare mandato, quod eiusdem Domini dictis & calumniis pro viribus obuiarem. Verum quia in tam arduo negotio quantum imperantis vigebat auctoritas, tantum terrebat subtilitas aduersantis, ad perplexorum omnium consuetum refugium dulcis Iesu matrem & virginem tota mentis fiducia me conuerti, implorans & obsecrans quatenus mihi inter sacræ paginæ Professores Ordinis Fratrum Minorum minimo, & pene nullo spiritus sapientiæ flatum per modicum impetrare dignaretur à filio: quo reuocari possint errantes, & confortari Deum imitantes & dubii: at pertinaciter reluctantes & obnii vel in modico mitigari. Sic tandem eorum, quæ tam experientia, quam poetica, vel sacræ scripturæ doctrina didiceram, reminiscens: sciebam quod tyriaca de veneno venenatorum confecta, mortiferum nonnunquam pellit venenum: quodq; repercussiones hastę Peliadæ suorum vulnerum præstabant medelam: quod etiam humiliter Dauid Goliam suo gladio peremit: & Holofernem truncauit proprio pugione Iudith vidua delicata: quibus non modicum animatus totum me dedi vt iussa complerem. Quod si alicubi sensus hebes, aut calamus præceps oberrauerit (quod absit) à semita veritatis, sanctæ matris Ecclesiæ, vestrorum dominorum meorum Cardinalium correctioni me submitto per omnia, nullum probum & eruditum quemuis aduersarium renuens correptorem.

In

In primo prædicto igitur suo tractatu principaliter quatuor intendit Dominus iste. Primum est, quod capitulum, *Dudum extra de sepul. libro septimo*, hoc est, *in clementinis*, nec aliquod priuilegium ei simile tollit aut impugnat statutum concilii generalis, *Omnis vtriusq; sexus*.

Secundum est, quod Parochiani confessi & absoluti à Fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones, & confessos absoluendi, tenentur semel in anno iuxta statutum concilii generalis, *Omnis vtriusq; sexus*, eadem peccata, quæ, vt prædicitur, confessi sunt, iterum confiteri suo proprio sacerdoti. Et hoc tenet generaliter & vniuersaliter esse verum, vbi Fratres non habeant aliam auctoritatem vel licentiam, quam prædictam licentiam.

Tertium est, quod prædicta conclusio nō potest damnari tanquam erronea. Ex quo est contingens vera, nisi ad illum intentum, scilicet quod Parochiani de voluntate proprii sacerdotis confessi Fratribus habentibus licentiam, tenentur iterum eadem peccata confiteri, vel quod tenentur iterum eadem peccata confiteri ex defectu sacramenti pœnitentiæ, vel potestatis in fratre, quod dicere esset erroneum. Similiter quod prædictæ conclusionis oppositum non possit diffinire tanquam catholicum, cum sit & contingens & falsum, nisi cum modificationibus immediate præscriptis.

Quartum est, quod intellectus, quem Fratres habent de isto capitulo, *Vas electionis*, est erroneus: & ideo suadet & petit instanter ipsum declarari: & ponit declarationes prædictas suo iudicio apparentes.

Circa quæ mihi videtur hoc ordine procedendum. Primo enim circa hoc statutum *Omnis vtriusq; sexus*, distinguentur quædam multiplicia. Secundo circa idem supponentur quædam necessaria. Tertio quædam correlaria inferentur. Quarto destruentur quæ ex eodem pullulant erronea. Quinto eidem statuto reducetur capitulum, *Vas electionis*, & fratrum priuilegia. Sexto huius patris documenta reproba & temeraria ostendentur. Septimo dissoluentur quæ apparent vel apparere possunt his contraria. Octauo exponentur ea, quæ eiusdem libellus iudicialiter continet de hac materia: & sic tandem quædam iustitiæ supplicationes & precamina Cardinalium dominationibus præponentur.

CAP. I.

Ponit varias distinctiones terminorum multiplicium, ad statutum Omnis vtriusq; sexus: *describentes.*

RAdicem itaq; & principium processus ponam in distinctione multiplici, ne in æquiuoco procedatur.

I. Dico igitur inprimis, quod potestas ligandi & soluendi in foro pœnitentiæ duplex est: quia quædam est potestas, quæ confertur ex vi ordinis sacerdotalis vel ordinationis in sacerdotem. Et hæc potestas in omnibus sacerdotibus est æqualis, sicut patet in *canone distinct. 16. in noua testamento. Secunda quæstione 7. puta & 24. quæstione primo loquitur Dominus*. Et hæc vocatur potestas officii vel ordinis sacerdotalis, quæ secundum Linco. *in lib. de obligationibus & præceptis*, perpetua & inamissibilis est, sicut character ordinis sacerdotalis: & est causa remota ab actu & exercitio: quod magis propriè dicitur potentia quam potestas.

Alia est potestas executionis & hæc duplex est; Quædā n. est executionis simplicis, sine qua habens potestatem primam neminem ligat vel absoluit: & hæc aliquando cum ordine non accipitur, vt puta cum quis ordinatur ab episcopo, qui renunciauit officio: *extra eodem, requisiuit*: vel cum aliquis ordinatur ab episcopo sine licentia sui episcopi, vel cum quis ordinatur ab hæretico excommunicato vel degradato, seu suspenso: quorum omnium vnica est ratio, videlicet quod episcopi ordinantes in casibus præmissis non habent huiusmodi potestatem executionis. Et ideo illam ad aliquos non transmittunt, quia quod non habebat quis, alteri dare non potuit, sicut patet *1. quæstione 1. qui perfectionem. Et capitulo, ventum est, & 1. quæstione 7. Dyabertum.* Et idem contingeret, si essent similia impedimenta talia. Nam occurrit aliquando, quod etiam habita perpetuo vel ad tempus suspenditur à iudice vel à iure. Quas varietates causa breuitatis pertranseo, tanquam modo proposito impertinentes. Alia est potestas iurisdictionis, quæ requirit relationem super plebem aliquam vel personam, tanquam super materiam, in qua tam prima quam secunda debeat exerceri. Vnde sicut faber vel artifex quicunq; non potest operari nisi habeat materiam, in qua operetur: sic nec sacerdos potest quenquam absoluere vel ligare, nisi sibi ministretur materia supradicta. Quam materiam solus Papa mediate vel immediate tribuit sacerdotibus vel aufert, sicut suæ placuent voluntati, tanquam ille, in quo solo huiusmodi plenitudo potestatis, *extra de vsu pallii. Ad honorem.*

Veruntamen est hic aduertendum, quod quia nullus homo est materia, in qua exercetur ista potestas, nisi ratione criminis vel reatu criminis, quo teneretur astrictus. De peccato enim, quod quis nunquam commisit, nec cuius reatui nunquam fuerat astrictus, non dubium quod non absoluitur nec potest absolui. Et idcirco peccatum est per se materia, in qua hæc potestas debeat exerceri: & peccator per accidens materia eiusdem.

Rursum potestas iurisdictionis quædam est ordinaria, quę scilicet alicui in officio, beneficio vel dignitate constituto competit ipso iure. Et hæc potestas est ordinaria. Taliter enim curator in isto foro est iudex ordinarius, & potest alteri vices suas committere, *extra de officio iudicis ordinarii, co (alias hic) quibus ex officio.*

Alia est extraordinaria seu commissa. Et hæc duplex: quia quædam est commissa. Et hæc & limitata solum ad arbitrium committentis, & per se nullo iure suffulta, sed per accidens, quia sone iura declarant talium potestatem. Et hæc est simpliciter commissa. Et hæc est potestas alieni sacerdotis super alterius Parochianum obtenta licentia proprii sacerdotis, *extra de pœnitent. & remiss. Omnis utriusq.* Alia est potestas media, quæ seruata forma in iure statuta arbitrio committentis ampliari poterit, non restringi. Et hęc est potestas Fratrum Mendicantium absoluendi & ligandi, *extra de se- pulturis. Dudum , libro septimo.*

Amplius, confessio peccatorum in foro pœnitentiæ duplex est. Quædam enim est extraiudicialis, quæ scilicet propter impedimentum concurrens ex parte confitentis vel confessionem audientis seu ipsius confessionis sententiam virtute clauium ecclesiæ absolutoriam non attingit. Et hæc non est sacramentalis. Et de ista loquitur beatus Augustinus *De vera & falsa pœnitentia,* & ponitur *quarto Sententiarum distinctione. 18. & in canone de pœn. distinctione 1. Quem pœnitet.* Vbi dicitur, *quod si deest sacerdos, confiteatur proximo, qui quamuis potestatem soluendi non habet, tamen dignus est venia ex desiderio sacerdotis.* Et de ista loquitur capitulum *extra de pœn. & re. quod quidam.* Vbi dicitur, *quod quidam ad confessionem de criminibus veniunt, se tamen asserunt abstinere non posse: quorum tamen confessionem sacerdos debet recipere, & consilium de criminibus exhibere. Quia licet non sit vera eorum pœnitentia, admitten- da est tamen eorum confessio & crebris & salutaribus monitis est pœnitentia inducenda.* Ecce quod confessio est admittenda, & pœnitentia non est vera nec sacramentalis, quia talem Deus non absoluit, vt dicit beatus Augustinus libro *De pœnitenti.* & ponitur *De pœnitentia dis. tertia, sunt plures.* Et per consequens non sunt absoluendi, sicut patet *11. quæstione 3. tunc vera.* Quare confessio huiusmodi sacramentalis non est. Alia est confessio iudicialis, quæ scilicet omni remoto impedimento attingit sententiam absolutionis prædictam, sicut & quantum exigit debitum sacramenti pœnitentiæ distincta contra contritionem & satisfactionem actu vel affectu ad salutem peccatoris postquam peccauerit necessario requisita ad absolutionem & susceptionem satisfactionis debitæ ordinata. Sicut enim contritio est dolor voluntarie assumptus pro peccatis cum proposito confitendi & satisfaciendi: sicut patet in *canon. distinct: 1. per totum* sic sacramentalis confessio est peccatorum nuda expressio cum proposito absolutionem & satisfactionem suscipiendi. & ideo pœnitens confitens debet ista petere in confessione, sicut illa ad quę confessio ordinatur. Vnde peccator semper debet confessionem acquirere quousque fuerit absolutus: dum tamen poterit habere copiam idonei sacerdotis. Et de ista confessione loquitur statutũ concilii generalis *Omnis vtriusq.*, cũ dicit *quod si quis vult confiteri alieno sacerdoti, petat & obtineat licentiam proprii sacerdotis: alioquin alienus illum absoluere non potest nec ligare* Ex qua littera satis constat, quod hæc licentia frustra peteretur, si confessio esset valida sine absolutione: vel si confessio sacramentalis non includeret in se absolutionem actualem, si potest haberi. Similiter non dubium quod quantumcumque & cuicunque quis confiteatur, nisi receperit absolutionis beneficium semper ad confessionem faciendam non minus remaneat obligatus: si tamen poterit ad hoc sacerdotem idoneum reperire. Similiter constat, quod ad audiendam nudam confessionem peccatorum, exclusa absolutione & susceptione satisfactionis, non requiruntur claues ecclesiæ: nec plus proprius sacerdos quam alienus: nec sacerdos plusquam laicus: nec alicuius licentia, vt fiat cuicunque. Quia hæc ab omnibus possunt ceteris paribus exerceri. Sacerdotes etiam curati quandoque audiunt expressionem peccatorum non sacramentaliter. Igitur ad sacramentalem confessionem aliqua alia requiruntur. Patet igitur hæc distinctio cum suis partibus lucide declarata.

Amplius licentia generalis audiendi confessiones duplex est. Quædam enim est generalissima, quæ non est aliud quam commissio executionis simplicis, quam is, cui committitur, recipit, quando ordinatur in sacerdotem, vel postea à suo prælato recipit illam, quam ex aliquo impedimento prius non habuit: sicut prædictum est in secunda distinctione: aut quam præhabuit, sedamissi. Et idcirco hæc est generalissima: quia non est ad aliquem populum, nec ad aliqua criminalimitata. Alia est generalis, quæ scil. est commissio iurisdictionis super plebem aliquam indistincte: sicut super materiam, in qua sua potestas exerceatur. Et est differentia magna inter illam licentiam generalissimam, & hanc generalem: quia virtute solius licentiæ generalissimæ nullus poterit quenquam absoluere vel ligare propter defectum materiæ. Virtute autem secundæ quilibet, qui habet eam poterit materiam sibi subiectam, prout sibi subiicitur, soluere vel ligare. Similiter hæc declaratio secunda includit primam, non econuerso.

Rursum absolutio in foro pœnitentiæ duplex est, scilicet quædam, quam solus Deus impendit, & sacerdos à Deo factam ostendit. Et hęc absolutio est à reatu vel macula culpæ mortalis & debito pœnæ vel mortis æternæ: sicut patet *quarto Sententiarum, distinctione 18.* Alia est, quam sacerdos realiter & vere impendit, & non solum impensam ostendit: de qua absolutione qualis sit & qu[illegible] ius, &c in *sequente capitulo* ostendetur. Ex quibus omnibus patet, quod statuta, de quibus nobis sermo loquuntur de potestate absoluendi, quæ est potestas iurisdictionis relatæ ad materiam, in qua debeat exerceri, secundum quod huiusmodi materia subiicitur sacerdoti, & quod non loquuntur alia potestate aliqua, nisi prout aliæ in hac potestate includuntur. Patet etiam, quod non loquuntur

tur de confessione, quæ est sola nuda expressio peccatorum, non includens absolutionem & susceptionem satisfactionis, sed solum de sacramentali confessione, quæ includit prædicta. Et quo licentia generalis audiendi confessiones, de qua loquitur constitutio *Vas electionis*, non est illa licentia, virtute cuius nullus potest quemquam sibi confessum soluere vel ligare: sed de licentia generali, virtute cuius absolutionis beneficium potest impendi, sicut prædictum est.

CAP. II.

Ponit sex necessaria, & præsupponenda ad eiusdem statuti declarationem conducibilia.

Omissis igitur aliis distinctionibus causa breuitatis, supponuntur quædam necessaria huic proposito pertinentia, & cuilibet litterato euidenter vera.

I. Dico igitur quod in ecclesiastica Hierarchia semper est, aut debet esse, sub CHRISTO vnus summus princeps, in quo ecclesiæ plane secundum se totam residet auctoritas iurisdictio seu potestas, à qua in inferiores præsidentes quoscunque mediate vel immediate omnis ecclesiastica iurisdictio, quam obtinent, sine sui detrimento iuxta summi pontificis arbitrium deriuatur. Hæc patent in *canone 19. distinctione, ita Dominus, & distinctione 21. in nouo testamento*, & *extra de vsu pallii, ad honorem.* Et est tam per se nota, quod eius impugnator esset igne vel gladio puniendus.

II. Amplius quilibet habens ordinariam iurisdictionem administrandi subditis necessaria ad salutem, obligatur per se vel per alium eisdem talia ministrare: sicut & prout subditorum necessitas hæc requirit. Alioquin enim cum non sit maior ratio de vno quam de alio habente huiusmodi iurisdictionem: quilibet habens huiusmodi iurisdictionem posset licite nec per se nec per alium talia ministrare. Nec ad talia ministrandum alium vel alios subrogare, vel incorrigibilem remouere, seu eidem alium vel alios substituere vel coassignare: sed posset licite salutem negligere subditorum: quod est contra illud Ezech. 3. capitulo: *sanguinem eius de manu tua requiram.* vbi loquitur de prælato, qui salutem negligit subditorum, secundum Gregor. super Ezechielem *tertia Homel.* Vnde consequitur, quod omnes huiusmodi iurisdictionem habentes ad eandem exercendam, seu subditis pro loco & tempore administrandá, sunt communiter obligati. Cuius figura præcessit Numeri 11. quando Dominus dixit Moysi: *Auferam de spiritu tuo & tradam eis vt sustentent tecum onus populi & non tu solus graueris.* Ex quo sequitur, quod Dominus Moysi obligationem non sustulit sed eius minuens laborem ampliauit nihilominus dignitatem. Sequitur etiam, quod inferiores superiorum in talibus tenent vicem. Alioquin inferiores, cum superioribus onus populi nullatenus sustentarent: vel isti, vel illi soli grauarentur.

III. Amplius, quicunque in aliquo foro ligat alium vel absoluit: ille vel est suus iudex, vel sui iudicis vicem tenens. Quod si neutrum est, nihil facit circa eum, quem soluere nititur aut ligare. *Extra de consuetudine, ad nostram: &, de iudiciis: &, si clerici. Et de pœnitentiis & remissionibus, quod autem.*

IV. Rursum ad propositum specialius descendendo, pono vnam suppositionem tripartitam: videlicet quod prima pars statuti *Omnis vtriusque*, quæ est quod *omnis vtriusque sexus postquam ad annos discretionis peruenerit, saltem semel in anno omnia peccata sua confiteatur suo proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat propriis viribus adimplere: & sic ad minus in paschate suscipiat reuerenter Eucharistiæ sacramentum.* Hæc pars obtinet vim præcepti. quia materia est necessaria & salubris, quod sine statuto quilibet confiteri teneretur ex lege, quæ obtinet vim præcepti: & per statutum solum limitatur tempus, infra quod quilibet debet confiteri. Supponitur etiam, quod secunda pars, scilicet *qui voluerit ex iusta causa alieno confiteri sacerdoti, petat & obtineat licentiam proprii sacerdotis*, sit dispensatoria super prima parte, quę alias obtinet vim præcepti: etiam istud concedit aduersarius in sui tractatus *articulo tertio, iuxta finem. & in articulo quinto, in responsione secunda ad capit. Vas electionis*, per totum. Supponitur etiam, quod finis secundæ partis, scilicet quod sine licentia proprii sacerdotis non poterit sibi confessum soluere vel ligare, sit diffinitoria, quod licentia proprii sacerdotis sit sufficiens & requisita ad hoc, quod alienus possit alterius Parochianum soluere vel ligare. Hæc quantum ad omnes sui partes, patet ex intentione seu forma præfati statuti concilii generalis.

V. Amplius, iste terminus proprius in statuto nec Papam nec episcopos excludit, quo minus sint proprii sacerdotes ad mentem statuti: imo eosdem æquiualenter vere includit. Patet per Iohannem Andreæ in *nouella eodem titulo*, super verbo *nullatenus audiatur*. Qui dicit, quod Papa, episcopus proprius: legatus in prouincia, archipresbyter sedis,

presbyter

presbyter Patochialis, funt proprü facerdotes: Huius etiam oppositum est nimis e[illegible]oneum, [illegible] patebit.

Iterum, obligatio confitendi duplex est. Vna scilicet quæ consurgit ex hoc, quod quis suo peccato actuali vel ex reatu culpæ inde contracto factus est debitor sacramenti pœnitentiæ: & per consequens sacramentalis confessionis. Alia quæ consurgit ex præcepto ecclesiæ in præfato statuto concilii generalis, *omnis vtriusq*, vel aliis statutis factis de confessionibus peccatorum quarum obligationum secunda nihil addit super primam, nisi limitationem temporis infra quod, & determinationem personæ vel personarum, cui vel quibus est confessio facienda. Secunda tamen primam naturaliter præsupponit: quia constat, quod si nullus peccasset, nec reatum peccati contra[illegible]isset, nunquam ex statuto ecclesiæ esset debitor confessionis faciendæ.

C a p. III.

Infert sex Correlaria, seu propositiones ex dictis.

GEneralí igitur notitia terminorum per distinctiones & suppositiones præmissa: Superest, vt ex prædictis aliqua corrolaria inferantur.

I. Ex prædictis igitur sequi videtur, quod quamuis in statoto concilii generalis caueatur sub præcepto, quod quilibet Parochianus confiteatur proprio sacerdoti: tamen quod quilibet confiteatur proprio sacerdoti in persona sua, nullatenus est præceptum. Quod sic probatur. Secunda pars statuti præfati est dispensatoria super prima parte eiusdem domini, sicut patet ex secunda parte q[illegible]artæ suppositionis. Igitur implens secundam partem, ad primam vlterius non tenetur, & per consequens non tenetur confiteri personaliter proprio sacerdoti. Igitur per statutum nullatenus est præceptum. Amplius confessus sacerdoti secundum formam statuti non tenetur ex vi statuti ampli[illegible] anno personaliter confiteri proprio sacerdoti. Igitur confessus alteri sacerdoti functo [illegible] proprii sacerdotis, non tenetur illo anno amplius confiteri personaliter proprio sacerdoti: quia nu[illegible] alienus sacerdos functus vice proprii sacerdotis audiendo Parochianum, cum æqualiter deob[illegible] ab omni confessione, sicut si proprius sacerdos audiuisset eundem, non esset in hac parte fu[illegible] vice proprii sacerdotis. Amplius, proprius sacerdos non tenetur artare Parochianum [illegible] alieno sacerdoti de sua licentia per censuras statuti ad sibi personaliter confitendum Se[illegible] Pa rochianus alteri confessus de licentia proprii sacerdotis teneretur non minus personal[illegible]r confiteri proprio sacerdoti, proprius sacerdos tenetur eum ad hoc compellere per censuras eiusdem statuti. sicut patet ex secunda suppositione: quia Dominus sanguinem subditi de manu prælatorum requiret, si sint negligentes in necessariis ad salutem. Quare sequitur, quod sic confessos non tenetur proprio sacerdoti personaliter confiteri. Amplius à tempore statuti editi & citra proprii sacerdotes consueuerunt audire sibi subiectos per sacerdotes functos vice sua, quos ecclesia, quæ non errat in necessariis ad salutem, reputauit prædicto statuto satisfacere modo prædicto absque facta confessione personaliter proprio sacerdoti. Igitur de præcepto non est, quod confessio fiat personaliter proprio sacerdoti, sed sufficit quod fiat alieno de licentia proprii sacerdotis. Ex qua conclusione sequitur, quod præceptum statuti super confessione Parochianorum semel in anno facienda est disiunctiuum: scilicet quod fiat proprio sacerdoti vel alteri de licentia proprii sacerdotis. Sed hic diceret Dominus Armachanus archiepiscopus, quod est distinguendum de licentia proprii sacerdotis: quia, sicut statutum præfatum, *Omnis vtriusq*, habet duas partes: quarum prima præcipit confessionem semel in anno fieri proprio sacerdoti, & alteram quæ concedit quod Parochianus poterit alieno confiteri de licentia proprii sacerdotis: quia alias non posset ab alieno solui [illegible]el ligari: sic potest duplex esse licentia. Vna super secunda parte statuti tantum, scilicet dispensando solum, quod alienus potest soluere vel ligare subditum alienum sibi confessum, & illa licentia proprii sacerdotis non obstante subditus de hac sola licentia confessus non minus tenetur confiteri proprio sacerdoti. Alia licentia potest concedi, scilicet quod alienus sacerdos audiret & absolueret subditum alienum vice proprii sacerdotis, qui hanc licentiam præconcessit, & sic dispensaretur super vtraque parte statuti, & sic confessus non tenetur pro tunc proprio sacerdoti.

Contra hanc responsionem autem probando hanc conclusionem pro secunda parte, scilicet quod quilibet sacerdos alienus audiens confessionem Parochiani alieni de quacunque licentia, virtute cuius licentiæ potest illius subditum soluere vel ligare: fungitur in hac parte vice illius, qui sibi hanc licentiam præconcessit: probatur sic ex tertia suppositione. Quilibet qui in quocunque foro alium poterit soluere vel ligare, est suus iudex, aut in hoc sui iudicis vicem tenens ex tertia suppositione & sui probatione. Igitur alienus audiens confessionem Parochiani alieni de licentia proprii sacerdotis tantum super hoc articulo statuti, scilicet quod possit suum subditum soluere vel ligare in foro conscientiæ est iudex illius Parochiani sibi confessi, vel est sui iud[illegible]is vicem te[illegible]neus. Sed constat, quod si sit suus iudex: tunc non est sibi alienus, sed est proprius eius sa[illegible]dos cuius oppositum datum est. Si sui iudicis vicem tenens: tunc cum [illegible]irtute licentiæ præconcessæ nu[illegible]lius vicem teneat, nisi illius, qui hanc licentiam præconcessisset: sequitur quo[illegible] talis t[illegible]net vicem proprii sacerdotis, & sic nec prima licentia differet à secunda: nec confessus de prima lice[illegible]tia t[illegible]

netur protunc confiteri perſonaliter, proprio ſacerdoti. Et idem argumentum poteſt fieri de quacunque licentia, virtute cuius poteſt quis alienum ſoluere ſubditum vel ligare. Amplius quilibet alienus audiens alterius Parochianum de licentia proprij ſacerdotis, de qua licentia loquitur ſtatutum, ſic audiendo tenet vicem proprij ſacerdotis, ſibiq; confeſſus non tenetur protunc confiteri perſonaliter proprio ſacerdoti.

Conſtat autem quod ſtatutum præciſe loquitur de licentia, quæ ſufficit, & requiritur ad hoc quod alienus ſacerdos poſſit alterius Parochianum ſoluere vel ligare: ſicut patet ex fine ſecundæ partis eiuſdem ſtatuti, quæ eſt diffinitio eiuſdem veritatis.

Conſtat etiam quod huiuſmodi eſt licentia primo modo accepta in diſtinctione ſupradicta. Quare ſequitur, quod quilibet alienus audiens alterius Parochianum de licentia prædicta vel de quacunq; licentia, cuius virtute poſſit alterius Parochianum ſoluere vel ligare, tenet in hoc vicem proprii ſacerdotis. Amplius, communis animæ conceptio eſt, quod nullus concedit, niſi illud quod & quatenus eſt de iure vel de foro ſuo. Igitur proprius ſacerdos non concedit alieno licentiam illam, quod poſſit nude ſubditum ſuum ſoluere vel ligare, niſi quatenus talis ſubditus eſt de iure & de foro proprii ſacerdotis. Conſtat autem, quod nullus concedit illud, quod eſt iuris ſui ſimpliciter niſi vel cedendo iuri ſuo, vel ius dominij in alterum transferendo, vel ius ſuum alteri communicando, aut vicem ſuam alteri committendo. Iſtorum autem quatuor modorum duo primi nõ habent hic locum. Si igitur detur tertium, ſcilicet quod proprius ſacerdos committat alieno ius ſuum, ſequitur quod vtens illo iure, quod ſibi ſic communicatur, vtitur illo auctoritate alterius & non ſua: & per conſequens vtitur illo iure vice alterius: & perinde eſt ac ſi proprius ſacerdos hoc faceret in perſona ſua.

Cum enim quis præcipit aliquid vel concedit auctoritate Papæ, idem eſt ac ſi Papa præciperet vel concederet. Et cæteris paribus ad illud præceptum & illud priuilegium eſt æqualis tranſgreſſio ſeu contemptus: & per conſequens ſequitur, quod nec iſte tertius modus differt à quarto: nec prima pars ſuæ diſtinctionis diſcrepat à ſecunda. Amplius, ſtatutum tantum loquitur de licentia audiendi confeſſiones, quam proprius ſacerdos poteſt concedere ex hoc, quod eſt proprius ſacerdos. Sed poteſtas concedendi licentiam, de qua loquitur ſtatutum, debet eſſe communis & in poteſtate proprii ſacerdotis. Sed ſolam licentiam audiendi confeſſiones & confeſſos abſoluendi vice ſua poteſt proprius ſacerdos concedere, inquantum talis, quia illam licentiam poteſt concedere quilibet proprius ſacerdos ex hoc, quod eſt curatus ordinarius, & ex hoc eſt curatus ordinarius, quod eſt proprius ſacerdos. Et ſi nullam aliam poteſt concedere, niſi iſtam, non minus eſſet proprius ſacerdos, ſicut notum eſt. Quare ſequitur, quod ſtatutum ſolum loquitur de licentia audiendi confeſſiones vice proprii ſacerdotis.

Superius autem probatum eſt, quod ſtatutum loquitur de licentia, quæ ſufficit ad hoc, quod alterius Parochianum ſibi confeſſum alienus poſſit ſoluere & ligare, & ſine qua non poſſit hæc facere. Igitur licentia audiendi confeſſiones vice proprii ſacerdotis eſt illa licentia, ſine qua alienus non poteſt alterius ſubditum ſoluere vel ligare, & quę ſufficit ad prædicta. Illa igitur licentia nuda primo modo dicta audiendi confeſſiones & confeſſos abſoluendi, quam iſte Dominus ponit, aut eſt licentia abſoluendi vice proprii ſacerdotis, aut non. Si non, igitur non ſufficit ad hoc, quod habens eam poſſit alterius ſubditum ſoluere vel ligare. Et ſequitur, quod illa ſuper neutra parte ſtatuti diſpenſat, cuius oppoſitum dicit Dominus iſte. Si autem eſt licentia abſoluendi vice proprii ſacerdotis, ſequitur quod illa eſt eadem cum licentia poſita etiam ſecunda parte diſtinctionis, & diſpenſat ſuper vtraque parte ſtatuti: cuius etiam oppoſitum ponit Dominus iſte. Ex quo cum præcedentibus ſequitur, quod omnis licentia, virtute cuius alienus ſacerdos poſſit alterius ſubditum ſoluere vel ligare, eſt licentia abſoluendi eundem, virtute illius, qui illam licentiam ſic conceſſit: & quod de illo poſita eſt nulla, nec diſtinguentem liberat, ſed inuoluit: & quod confeſſus alieno de licentia quacunque proprii ſacerdotis, virtute cuius ipſe poteſt ipſum ſoluere & ligare, non tenetur ex vi ſtatuti confiteri perſonaliter proprio ſacerdoti: & quod præceptum ſtatuti eſt, vt prædicitur, disiunctiuum, ſcilicet quod fiat proprio ſacerdoti perſonaliter, vel alieno de licentia proprii ſacerdotis.

Supereſt oſtendere, quod fuit ſuppoſitum in quarta diſtinctione primi capituli: ſcilicet quod ſacerdos virtute clauium non ſolum pœnitentem abſolutum oſtendit, ſed eidem vere abſolutionis beneficium impendit: & quod confeſſio ſacramentalis, quam ſtatutum concilii generalis præcipit, illam veram abſolutionem coexigit & includit. Et primo probatur primum ſic. Chriſtus promittens Petro claues regni cœlorum, Matthæi 16. dicens: *Tibi dabo claues regni cælorum*, ſubiunxit; *quodcunque ligaueris ſuper terram erit ligatum & in cælis. Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.*

Si igitur ſacerdos non aliter ſolueret, niſi quia pœnitentem diuinitus abſolutum oſtenderet: ſequitur quod quemcunque Petrus vel ſuus vicarius aut ſacerdos, cuius auctoritate virtute clauium abſolueret, id eſt abſolutum oſtenderet, coram Deo ſolutus eſſet. Quod eſt contra canones, qui dicunt, quod ſacerdotes frequenter ſoluunt indignos: & contra *canonem 11. quæſtione 3.*

tunc

tunc vera, vbi dicit, quod *tunc vera est absolutio sacerdotis, cum interui sequitur arbitrium iudicis.* Gloss. *est Dei.* Vel, quod Petrus ostenderit diuinitus absolutum, nec forte in perpetuum esset propter obstinatiam absoluendus, & tunc falsum esset euangelium dicens: *Quodcunque absolutum erit coram Deo.* Amplius, lux potior est quam vmbra; & veritas quam figura. Sed notum est, quod resuscitatio La-zari, *Iohannis* 11. fuit figura iustificationis peccatoris per pœnitentiæ sacramentum, sicut patet beatum Ambrosium, & ponitur in *canone de pœnitentia. distinctione 1. quantumlibet igitur,* & per [illegible] Augustinum *De vera & falsa pœnitentia,* & ponitur *ibidem cap. quem pœnitet*: in qua figura Christus La-zarum non solum ad vitam deduxit ad motum vel sensum eduxit ad lucem: sed etiam realiter adhuc vinculis alligatum assignauit discipulis absoluendum, dicente euangelio. *Et prodiit ligatus manus & pedes.* Et sequitur: *soluite eum & dimittite abire.* Cuius figuræ veritas est, quod Christus non solum peccatorem viuificat gratiæ infusione, & culpæ ac pœnæ æternæ remissione motificat, vel significat cordis contritione, vociferat oris confessione: sed adhuc ligatum assignat sacerdotibus disligandum vera absolutione. Discipuli enim non solum eum absolutum ostenderant, sed nondum totaliter absolutum realiter absoluerunt. Quare sic debet esse in peccatoris iustificatione, vt sibi mu-tuo correspondeant veritas & figura. Item, quemcunq; sacerdos ostendit diuinitus esse absolutum ab a-liquo mortali: ostendit esse ab omnibus absolutum. Deus enim nullum absoluit ab vno, quem non absoluit ab omnibus, secundum beatum Augustinum libro *De vera & falsa pœnitentia,* vt ponitur in *canone, distinctione 3. de pœnitent. Sunt plures.* Quare sacerdos nullum ostendit esse absolutum diuini-tus ab vno, quem non ostendit ab omnibus esse absolutum. Constat autem, quod non omnem, quem sacerdos absoluit ab vno, absoluit ab omnibus, quia frequenter remittit pœnitentem superioribus absoluendum. Quare sequitur, quod præter hoc, quod ostendit pœnitentem à Deo esse absolu-tum, ipse realiter absoluit. Et confirmatur istud. Non enim dixerat Christus Apostolis, quorum ostenderitis peccata remissa, remittentur eis: sed *quorum remiseritis peccata,* Iohannis 20. Am-plius si sacerdos virtute clauium nullum specialem effectum operaretur circa pœnitentem, quo o-stendat à Deo absolutum: sed solum nude ostendit absolutum esse: videtur quod frustra dentur claues sacerdotibus ad hunc effectum. Tum quia, sicut ostendere, ostium clausum vel apertum non po-test esse effectus primus clauis materialis: sic nec ostendere pœnitentem solutum esse vel ligatum, potest esse primus effectus clauis spiritualis. Tum etiam quia ille effectus potest æque esse sine claue, sicut cum claue: & per consequens virtute clauis non ostenderetur esse solutus: & tunc æque fo-ret laicus, sicut sacerdos, id est, absolutum ostenderet, vel neuter: imo tamen videtur, quod cum pœnitens prius & efficacius ostendit se esse solutum, quam sacerdos, eo quod sacerdos nullum ostendit esse absolutum, nisi quem ex signis pœnitentiæ credit esse pœnitentem, & ex hoc à Deo esse absolutum, sequitur quod ipse pœnitens debeat dici habere clauem, & vti claue potius, quam sacerdos, si clauis esset vtilis & necessaria ad hunc effectum. Tum tertio: quia videtur repugnantia manifesta, quod sacerdos virtute clauium ostendit peccatorem esse à Deo absolutum, & tamen per nullum effectum vel signum, quod procedit ab eo virtute clauium. Quare sequitur, quod sacerdos virtute clauium operetur aliquem effectum primum & immediatum circa pœnitentem, quo secun-dario ostendat eum esse absolutum à Deo, cum prius naturaliter res sit, quam operetur vel ostendat aliud. Et constat, quod cum ille effectus sit immediatus effectus illius sub ratione, qua est clauis: oportet quod ille effectus sit claudere vel aperire. Et cum habet naturaliter ostendere pœnitentem esse absolutum: oportet ex conformitate signi ad signatum, quod ille effectus sit absoluere. Quare sequitur, quod sacerdos prius secundum naturam absoluit pœnitentem, & postea eadem absolu-tione monstrat eum à Deo esse absolutum. Et ex isto argumento patet, quod confessio sacramen-talis, quæ absque dubio requirit effectum & operationem clauium, inquantum clauis hanc abso-lutionem coexigit & includit, saltem ex parte sacerdotis confessionem audientis & ex parte pœnitentis ad hoc, quod sua confessio sit legitima & valida ad salutem, maxime vbi habetur copia idonei sacerdotis, quod erat probandum. Et si quæra-tur, à quo absoluit sacerdos pœnitentem, ex quo peccata sunt deleta in contritione quo ad reatum culpę mortalis & pœnæ æternæ? Respondetur, quod sacerdos absoluit pœnitentem à peccato & reatu eiusdem peccati mortalis, à quo Deus prius eum absoluerat: nec potest eum in isto foro ab-soluere, nisi esset prius tempore vel natura absolutus à Deo. Et ideo est aduertendum, quod sicut nihil prohibet vnius & eiusdem homicidii reatum esse deletum quo ad regem, cuius seruus fuit oc-cisus: & tamen remanere quo ad vicinum, cuius pater filius vel frater fuit idem occisus. Vnde & reges quando remittunt tale homicidium, semper addunt in carta remissionis sic: *salua semper iusti-tia partis.* In quo casu & si pars offensa isti reo pœnitenti & petenti remissionem teneretur statim re-mittere, & eum dimittere liberum & immunem: si ipse non peteret remissionem ab eodem, cum posset, iuste esset reus mortis, non directe propter reatum homicidii à rege vel per regem remis-sum, sed propter hoc, quod de vel pro tali reatu non satisfecit parti, cui tunc remansit, & nunc ex suo defectu permanet reus, cum nihil prohibet eiusdem peccati eundem reatum esse deletum quo ad Deum & remanere quo ad ecclesiam: quia non deletur simpliciter, sed salua iustitia ecclesiæ. Qui si non satisfaciat confitendo, pœnitendo & remissionem seu veniam expetendo, si haberet op[portunitatem] sacerdotis, qui potest illam satisfactionem recipere, reus est mortis, non directe propt[er] p[ecca]tum iam dimissum, sed indirecte quod de & pro tali peccato quo apud ecclesiam continue m[anet]

remis-

remanet reus in casu prædicto de peccatis, non sicut debuit, satisfecit. Et hoc est quod dicit beatus Ambrosius, & ponitur *in canon. de pœn. distinct. 1. quantumlibet.* Vbi dicit sic canon: *Quantumlibet igitur fœtor mortui sit, abolet omnis, vbi sacrum redoluerit vnguentum: surgit defunctus & dissolui iubentur eius vincula, quod adhuc in peccato est quo ad ecclesiam quamuis sit in gratia.* Patet per hoc, quod immediate sequitur sic: *Tollitur velamen de facie eius, quod veritatem gratiæ quam acceperat obumbrabat.* Potest etiam dici, quod peccatum deletum in contritione remanet quo ad alium effectum. Sicut enim non solum originale in sanctis Patribus deletum fuit quo ad reatum culpæ & pœnæ æternæ per sacrificium & circumcisionem: sed etiam multa actualia per pœnitentiam & confessionem, sicut patet de sancto Dauid *2. Reg. 12.* & aliis, de quibus non dubium, quin decesserunt in gratia: & tamen in eis remanserunt peccata quo ad hunc effectum, quod *clauserunt eis ianuam, quæ sine passione Christi non aperitur,* sicut dicit Magister Sententiarum, quæ passio nondum fuerat facta. Sic potest dici, quod quantumcunq; dimittatur peccatum, & conferatur gratia in contritione: tamen semper remanet peccatum quo ad hunc effectum, quod claudit nobis ianuam tam ecclesiæ militantis quo ad meritum & susceptionem sacramenti eucharistiæ: quam ecclesiæ triumphantis quo ad præmium & degustationem gloriæ quovsq; eadem ianua aperiatur per applicationem passionis Christi, quam applicat peccatori solus sacerdos ministerialiter, quando absoluit eum ab hoc reatu, si tamen (vt sæpe dictum) habeatur copia idonei sacerdotis. Sic igitur præmissa conclusio patet quo ad singulas eius partes.

Vltimum quod in hoc articulo deducetur, est quod quantum ad materiam confessionis per istud capitulum, *Omnis vtriusq,* nihil noui iuris vel antiqui proprio vel alieno sacerdoti deperditur vel acquiritur, plus quam ante: solo hoc excepto, quod tempus confessionis nouiter limitatur. Probatur sic: sola hac dictione *semel in anno* posita vel remota, ponitur vel remouetur tota differentia, quæ est inter confessionem, quam homines tenebantur facere ante editam constitutionem seu tenerentur facere constitutione deleta, & quam tenebantur seu tenentur facere constitutione remanente, & similiter inter ea quæ licuissent vel non licuissent & quæ modo licent vel non licent: & eodem modo expedienti &c. Et hæc dictio *semel in anno* nihil addit præter dictam temporis limitationem. Igitur nihil noui iuris acquiritur, vel antiqui deperditur alicui vtro prædictorum, sola limitatione temporis excepta, quod erat probandum. Assumptum quantum ad singulas sui partes satis patet: & ideo non insto.

Ex istis nempe sequuntur aliæ duæ quasi correlariæ. Prima est & quinta in ordine totali: quod quicunq; confessus proprio sacerdoti suo personaliter, seu cuicunq; alteri de licentia proprii sacerdotis, virtute cuius licentiæ ipse potest sibi confessum soluere & ligare: ac ab eodem vere solutus quantum ad ea quæ sic confessus est satisfaciet concilio generali *omnis vtriusq;* nec remanet ad eorundem confessionem ex vi statuti vlterius obligatus. Et quilibet qui peccauerit & non fuerit sic confessus, ad sic confitendum ex vi statuti remanet obligatus. Hæc sequitur directe ex prima & ex secunda conclusionibus & probationibus earundem.

Secundum correlarium, & est sexta conclusio in ordine, est quod præceptum statuti prædicti quantum ad confessionem omnium peccatorum debet intelligi quo ad peccata, aliis legitime, vt prædicitur, non confessa, vel quæ creduntur firmiter aut probabiliter dubitantur legitime non confessa. Hoc patet: quia quo ad illa peccata, quæ aliis, vt prædicitur, sunt legitime confessa, satisfactum est statuto: sicut patet ex conclusione immediate præcedente: & per consequens præceptum statuti ad illa minime se extendit. Et quod ad alia se extendit, patet ex secunda parte conclusionis præcedentis &c.

Cap. IV.

Destruit & reprobat, quæ ex dictis aduersarii pullulant erronea.

EXpeditis igitur his, quæ circa capitulum *Omnis vtriusq,* videntur esse distinguenda: quia multiplicia supponenda tanquam necessaria, & inferenda velut correlaria. Sequitur consequenter videre, quæ ex eodem statuto pullulabant erronea: vt ipsorum euulsis radicibus, eorundem nec repullulent frondes, nec flores, aut fructus in perpetuum renascantur. Occasione igitur secundæ partis statuti huius: scilicet quod alienus non obtenta licentia proprii sacerdotis non poterat eius subditum soluere vel ligare: Fuerunt aliqui, qui tenuerunt & asseruerunt, quod Fratres habentes priuilegium & licentiam generalem audiendi confessiones sibi confiteri volentium, non poterant virtute huius licentiæ sibi confessos soluere & ligare sine licentia Parochialium. Et hæc fuit opinio Guilhelmi de Sancto amore & suorum sequacium: sicut patet in bullis Alexandri quarti, *Cum olim,* & *Non sine multa,* & *Romanus pontifex,* & in eisdem est damnata. Ista tamen opinio habuit motiua diuersa. Quidam enim existimabant in Fratribus esse duplicem defectum ad potestatem absoluendi: scilicet defectum executionis, & iurisdictionis defectum: & isti quantum ad defectum iurisdictionis Fratrum in extrinsecos suo ordini non errabant. Quantum autem ad defectum execu-

tionis. fuerunt moti sic. Quod religiosi mendicantes non habent proprium episcopum. & id necessario ordinantur ab episcopo non suo. Quare sequitur quod episcopi execorionem in pr dictos Fratres non transmittunt, sicut in secunda distinctione secundi capituli fuit declaratum ideo credebant, ꝙ licentia generalis Fratribus concessa fuit illa licentia generalissima quam decri *1.cap. dist. 5.* Quæ solum est licentia seu potestas executionis immediatæ prædictæ, q̄ scil. episcop non possit conferre alienis sine licentia suorum episcoporum. Et ideo hac solum posita licent & non alia, quæ est iurisdictionis: non dubium quod Fratres non poterant soluere vel ligare P chianos sine licentia proprii sacerdotis. Et hæc fuit opinio Bernhardi Glossatoris in cap. præd *omnu*, super verbo *alieno*. Et ideo allegant ibidem: ꝙ si de duabus seruitutibus vna tollere manet altera, *extra de vsu pallii, ex tuarum*, cum suis concordantiis. Huc est, quod quamu latur impedimentum, quod decurrit ex defectu consecutionis: non tamen propter hoc impedimentum occurrens ex parte iurisdictionis. Hæc a. opinio quamuis habeat magnu rem, quantum ad religiosos, qui siue ordinantur antequam ingrediantur ordinem, siue po semper remanent ab executione audiendi confessiones suspensi, quousque per suos prælatos dem talis executio concedatur, cuiusmodi sunt Fratres Minores: quia apud illos, qui no per leges sui ordinis sic suspensi (si aliqui tales sunt) nihil vel modicum haberent de colore nilominus deficit in duobus: quia nullum ius, quod loquitur de ordinato ab episcopo n suspendit ordinatum ab executione prædicta, vbi episcopus ratificat ordinationem subd vel suo nomine gestum esset cum licentia debita petita & obtenta. Quæ conditiones nond unt in Fratribus, sicut constat cuilibet, eo quod de sola licentia prælatorum suorum po quocunque episcopo catholico ordinari, quam licentiam eis dedit episcopus Romanus, q lus est episcopus eorundem. Et ideo omnes sic ordinati habent ex ipsa ordinatione sua p tem executionis, nisi obstent leges ordinis sui, sicut de Fratribus Minoribus dictum est. Hanc tur executionem non fuit necessarium petere à Papa: quia habuerunt vel habere poterant per à suo prælato.

Secundo deficit in hoc, quod credebant quod licentia generalis prædicta non præbu bus iurisdictionem vel materiam, in qua exercerent huiusmodi potestatem. Et potest iste contingere in hoc, quod non viderant Fratrum priuilegia quo ad singula iam prædicta. Vnde trum priuilegia concedebant eis, quod possunt audire confessiones & absoluere pœnitentes, & eisdem iniungere pœnitentiam salutarem, quæ (non dubium) fieri non possunt sine potestat. iurisdictionis, & sine materia, in qua hæc potestas exerceatur. Et similiter non attendebant, quod nisi Papa per huiusmodi priuilegium hanc potestatem iurisdictionis Fratribus concessisset vltra priuilegia priora, scilicet quod possunt à quocunq; episcopo catholico ordinari: & sic beneficium pontificis esset nullum. Hoc idcirco tam late exposui: quia hæc motiua in aliquorum cordibus radicantur. Patet tamen cuilibet sapienti, quod hæc motiua nulla stabili fulciuntur ratione.

Alii autem, qui fuerunt huius opinionis, existimabant, sicut adhuc ab omnibus æstimatur, scilicet quod soli parochiales sacerdotes sunt proprii sacerdotes, de quibus loquitur statutum. Et ex hoc concludebant, quod siue istorum licentia nullus subditus eorum à Fratribus absolui poterit v ligari. Et ideo licentia generalis Papæ fuit insufficiens Fratribus ad hoc, quod soluerent vel ligarent Istud autem motiuum in suo fundamento, scilicet quod soli Parochiales presbyteri vel curati sunt Parochianorum proprii sacerdotes, ad mentem statuti fuit fundamentum Magistri Iohannis de Poliaco. Quantum ad errores suos, sicut expresse patet in *capitul. Vas electionis 2. & 3. cap. eiusdem.* est hodie opinio Domini Reuerendi, contra quem agitur in præsenti. Sicut patet in multis locis tractatus prædicti, & specialiter in *quarto & quinto articulis eiusdem*, quæ periculosa est nimis & multorum radix errorum, sicut probabitur in continenti. Ad quod arguitur sic: quia primo sequitur, quod Parochiani committantes tam grauia, quod non possunt absolui nisi à Papa vel episcopu vel pœnitentiariis eorundem non tenentur ex vi statuti eius confiteri Papę peccata illa vel episcopis, supposito illo quod habeant copiam eorundem: quia nullus Parochianus ex vi huius statuti prædicti netur confiteri, nisi proprio sacerdoti, scilicet Parochiali presbytero seu curato. Sed ex hypothesi, Papa & episcopi non sunt huiusmodi. Igitur nullus Parochianus ex vi statuti tenetur eisdem confiteri. Quod autē istud sit erroneum, patet: quia quilibet Parochianus tenetur in paschate recipere eucharistiæ sacramentum, saltem si non obstet consilium Parochialis presbyteri vel curati. Igitur si non tenetur confiteri, licet sibi sine confessione & absolutione grauissimorum criminum, habita tamen copia illorum, qui possunt eum absoluere, recipere eucharistiæ sacramentum: quod no dubitatur esse erroneum ab aliquo sanæ mentis. Amplius ponitur, quod aliquis parochianus irretitus peccatis Deo, Papæ & episcopis reseruatis. & nullius aliis mortalibus. Et sequitur quod Parochianus irretitus grauissimis criminibus tenetur ex vi statuti confiteri Parochiali presb to: qui non potest eum absoluere & non tenetur ex vi statuti ea confiteri alicui, qui potest eum absoluere à peccatis. Istud patet: quoniam quilibet Parochianus tenetur semel in anno omnia peccata sua confiteri suo Parochiali presbytero vel curato: & nulli alteri tenetur aliquis P chianus ex vi statuti confiteri. Igitur &c.

Amplius, retento casu priori sequitur, quod Parochianus confessus Papæ vel episcopo suó, & absolutus ab eisdem tenetur eadem peccata, quæ confessus est vel suo Parochiali presbytero vel curato iterum confiteri; & hoc ex vi statuti: & per consequens cùm Papa non potest aliquem plus priuilegiare, quam ipsemet sit priuilegiatus: sequitur quod stante statuto illo non potest facere, quod Parochiani non teneantur confiteri omnia peccata sua semel in anno suo presbytero Parochiali vel curato. Et iste est error suus in forma sua damnatus *in cap. vas electionis.* Rursus sequitur, quod Papa & Episcopi non possunt, stante statuto, dare alienis potestatem absoluendi quoscunque Parochianos sibi confessos: non obtenta licentia proprii sacerdotis, id est, Parochialis presbyteri vel curati: quia secundum diffinitionem concilii generalis nullus habet potestatem absoluendi vel ligandi sibi confessum sine licentia Parochialis presbyteri seu curati. Igitur si Papa vel episcopi darent alienis potestatem, vt prædicitur, absoluendi, ipsi destruerent diffinitionem concilii generalis. Quare sequitur, quod non possunt stante statuto dare talem potestatem sacerdotibus alienis. Et iste error fuit in æquiualenti damnatus per Alexandrum quartum. Amplius sequitur, quod Papa & episcopi non possunt stante statuto prædicto quenquam soluere vel ligare sibi confessum sine licentia Parochialis presbyteri vel curati: quia ex hoc, quod non possunt hanc potestatem dare alienis sacerdotibus, sequitur quod non habent eam ordinate, *extra de offic. iudi. ordi. cu quidam*, alias *his quibus*. Nec habent eam per commissionem, non est dubium, nisi forsan de commissione proprii sacerdotis. Igitur non habent huiusmodi potestatem: similiter Papa & episcopi, ex quo non sunt proprii sacerdotes: non dubium, quod ad mentem statuti quicunque non sunt proprii sacerdotes episcopi, si sint sacerdotes, sunt alieni. Quare Papa & episcopi secundum mentem statuti sunt sacerdotes alieni: & per consequens secundum statutum non possunt soluere vel ligare sine licentia proprii sacerdotis: & hoc contra euangelium Matth. 16. & 18. c. & Ioh. 2. *quorum remiseritis peccata* &c. Amplius sequitur, quod Papæ & episcoporum iurisdictio minuitur vel restringitur per substitutionem Parochialis presbyteri seu curati, quod non permittit prima suppositio *cap. 2.* & specialiter cum etiam concilium generale non possit Papæ legem præfigere, *extra de electione & electi potestate, significasti.* Et sequitur etiam, quod per huiusmodi substitutionem potest eius potestas tantum minui, quod aliquando simpliciter esset nulla, quod est piarum aurium merito offensiuum. Amplius ex eodem sequitur, quod nullus est, nec potest esse proprius sacerdos, nec aliquis qui potest absoluere pœnitentes. Probatur, quia Papa & episcopi non habent potestatem absoluendi Parochianos sine licentia proprii sacerdotis. Ergo non possunt huiusmodi potestatem dare cuicunque *1. quæst. 1. c. qui perfectionem & c. ventum est & 1. quæst. 7. Daybertum.* Igitur si nullo modo essent Parochiales presbyteri vel curati, sed omnes essent mortui, sicut fuerunt in multis locis tempore pestilentiæ, Papa & episcopi non possent sibi hanc potestatem accipere, nec eã alienis conferre: nec per consequens Parochiales presbyteros instituere. Et constat, quod æque modicum Papa & episcopi poterant instituere proprios sacerdotes, quando primo instituebant eos, sicut modo. Quare sequitur, quod tunc nulli erant sacerdotes proprii sacerdotes, nec adhuc sunt: & per consequens nullus potest absoluere pœnitentes. Et quod rogo potest esse magis horrendum & crudele menti Christianæ? Hæc igitur & multa plura, quæ causa breuitatis transeo, sequuntur hoc dato, quod statutum concilii generalis sub nomine proprii sacerdotis Papam & episcopos non includat, sed excludat tantum Parochiales presbyteros seu curatos includendo.

Tertiò fuerunt, qui tenuerunt eundem errorem, scil. quod Fratres habentes licentiam generalem audiendi confessiones &c. non poterant sibi confessos soluere vel ligare sine licentia proprii sacerdotis ex hoc motiuo: quod quamuis Fratres huiusmodi possunt Parochianorum audire confessiones & eosdem absoluere, quantum est ex parte potestatis fratribus collatæ: ipsi tamen Parochiani non possunt eisdem confiteri sine licentia proprii sacerdotis. Et ideo fratres non possunt eos absoluere, obstante impedimento ex parte confitentium: quamuis nullum sit impedimentum ex parte potestatis fratrum. Et huius opinionis est iste Dominus Reuerendus in *5. cap sui tractatus in secunda responsione ad cap. vas electionis*, seu *in secunda expositione seu Gloss cap. supradicti.* Vnde in propositione, quam coram vestra reuerentia fecit, dixit, quod confessi sic fratribus sine licentia proprii sacerdotis: & omnino per totum annum proprio sacerdote à nullo peccato mortali absoluuntur: sed redeunt onerati omnibus peccatis, cum quibus accesserant ad eosdem. Sed contra istud arguitur sic: quia sicut fuit dictum in principio, potestas ligandi & soluendi sibi confessos, quam habent fratres ex generali licentia audiendi confessiones eis, concessa, non est solũ potestas ordinis & executionis nudæ: sed potestas iurisdictionis, per quam tribuitur materia, in qua potestas ordinis executionis exerceatur, Ergo concessio huiusmodi potestatis est concessio materiæ. Cum igitur per se materia audiendi confessiones & absoluendi sit peccatum seu peccator sub ratione, qua peccatum suum confitetur: sequitur quod concedens huiusmodi potestatem concedit, quod Parochiani possint eis cõfiteri. Amplius, Parochialis curatus per licentiam, quam concedit Parochiano, quod possit Fratribus confiteri, nullam potestatem concedit fratribus per se, sed solum per accidens: quia suum subditum concedit suæ potestati: sicut ille, qui concedit fabro ferrum, nullam potestatem per se tribuit fabro, quamuis faber non poterit operari sine ferro. Igitur Parochialis presbyter prius concedit suum subditum alienæ potestati, vel prius concedit, quod possit alieno confiteri quam proprio concedit fratri seu alieno illam potestatem accidentalem: quia prius est illud, quod est per se, quam

 illud

illud quod est per accidens. Sed constat, quod omnem per se potestatem, quam habet frater, quam recipiat licentiam Parochialis curati, habet frater antequam præsentetur episcopo quam licentia generalis audiendi confessiones conferatur eidem. Et antequam i la recipiat l tiam generalem, sibi solum deficit hæc potestas accidentalis seu per accidens. Igitur Papa vel epi pus conferens fratri huiusmodi licentiam generalem, prius confert sibi materiam, scilic quo rochianus possit Fratri confiteri, quam concedat fratri illam potestatem accidentalem, sc possit eum audire & absoluere. Amplius, summi pontifices in priuilegiis suis, in quibus con bant fratribus licentiam audiendi confessiones, & confessos absoluendi, præceperunt cur quibuscunque aliis, quod eosdem in executione commissionis talis officii nullus molestaret, f tabantur eos, quod suos Parochianos ad faciendum fratribus confessionem inducerent & m rent: & per consequens sequitur, quod concesserunt Parochianis licentiam eisdem fratribus c tendi: puta si fratres virtute huius generalis licentiæ sibi concessæ possunt Parochianos aud soluere in confessione, cum ipsi Parochiani non possunt virtute talis licentiæ eisdem con quitur à fortiori, quod quamuis alieni possent audire confessiones non suorum Parochian virtute licentiæ Parochialis presbyteri seu curati eisdem alienis concessæ, Parochiani tam possunt virtute eiusdem licentiæ confiteri eisdem: & sic sequitur, quod obstante isto imped confessi sacerdotibus alienis de licentia Parochialis presbyteri redeunt suis peccatis onerati penitus absolui. Amplius, constat quod nullus potest concedere cuicunq; fratri potestate ncadi & audiendi subditum vel Parochianum non suum, sed tantum concedit hanc licentiam super subditum suum. Igitur talem licentiam concedendo super subditum suum conce to correlatiuam potestatem. Alioquin æque concederet vel concedere posset hanc potestate per subditum alienum, sicut super proprium. Concedit igitur subdito licentiam, quod poss bus confiteri. Igitur quemcunque fratres possunt in confessione audire & absoluere, ipse qu est ex parte sui, potest sibi econtra si voluerit confiteri. Quod si habens hanc licentiam iud g tia Parochialis presbyteri vel curati, sequuntur omnes errores superius prædicti.

Ad argumenta huius Domini, quibus probat hoc motiuum, respondetur pero din guit enim sic. Ponatur quod vnum capitulum habeat statutum, quod vacante ecclesia el gat de capitulo, & quod nullum eligat extrinsecum e capitulo sine licentia Decani. concedit Dom Papa monachis fratribus vel religiosis priuilegium, quod possunt eligi à quibuscunque volen eos eligere. In quo casu constat, quod capitulum non potest fratrem seu monachum elige li centia Decani, obstante statuto prædicto: & tamen constat, quod frater seu monachus eligi pot. Igitur consimiliter erit ex parte alia.

Ad illud dico, quod exemplum exemplato non correspondet: sed discordat in multis. Pri o. quia sicut statuit quod quilibet debet confiteri proprio sacerdoti vel alicui de sui licentia: ita in exemplo statuti, quod capitulum debet eligere Decanum vel alium de licentia sua. Et credo quo rato vel nunquam huius licentiam obtineret. Secundo non cauetur in casu, vtrum statutum sit fa ctum auctoritate capituli vel Papæ. Constat autem de statuto, super quo agitur, quod fuit factum auctoritate concilii generalis. Et secundum hoc esset varie respondendum. Tum quia Papa potest ignorare statutum capituli priuati: & de illo forsan esset mentio facienda in priuilegio: aliquin non valeret priuilegium contra statutum, Argumentum *extra de rescriptis. constitutis.* Sed non ita potest ignorare statutum ecclesiæ, cum habeat in scrinio sui pectoris omnes leges. Tum etiam, quia sicut statutum esset statutum ecclesiæ & singulare pro vno capitulo, videtur quod huiusmodi generale priuilegium non deroget statuto speciali, & quamuis ita esset, quod tamen generaliter non est verum, cum nihil arguit in proposito, vbi tam statutum quam priuilegium est generale. Et per con sequens potest derogare statuto *extra de rescriptis. Sicut Romana.* Tertio argumentum deficit in h quod in casu non cauetur, quod Fratres possunt eligi & sortiri effectum electionis virtute ele nu factæ: sicut in alia parte cauetur, quod possit in effectum omnem, qui adiungitur cum audientia co fessionum. Quarto deficit in hoc, quod istud priuilegium, de quo fit mentio in argumento, no datur per decanum, qui decanus potuit dare licentiam, mediante qua & monachus posset eligi statutum seruari: sicut in alia parte priuilegium datur per Papam: qui, vt probatum est, est sacerdos & tanquam talis potest dare licentiam, virtute cuius & statutum seruetur & fr es confessiones audiant & absoluant. Istis vero defectibus & similibus restauratis dico, quod sicut frater pot eligi, ita quilibet de capitulo potest eundem eligere statuto non obstante. Huiusmodi vero extm quamuis prima facie appareant, tamen de existentia nihil habent.

Item arguit sic: non obstante priuilegio fratribus concesso, quod possunt libere audire confessiones omnium sibi confiteri volentium: moniales non possunt Fratribus confiteri sine licentia suorum superiorum, nec Prædicatores Minoribus, nec econuerso sine licentia suoru periorum speciali. Respondeo, quod verum est quod dicit in isto argumento. Et causa est, quia iure seu priuilegio fratribus concesso, bene cauetur, quod fratres non habeant licentia sibus & personis episcopis reseruatis: cuiusmodi sunt moniales, quæ non sunt Parochianæ. A sint, sunt episcopis quo ad omnem iurisdictionem huiusmodi reseruatæ ne sunt f b chialibus presbyteris vel curatis. Et hæc est causa, quare pro audiendis earum confess scoporum haberi tenetur licentia specialis.

Sed quod Fratribus Prædicatoribus non licet audire Minores, vel econtra causa est, quia epi... qui cōmittunt fratribus licentiam generalem confessiones audiendi, non possunt Minoribus cummittere super prædicatoribus vel econtra, eo quod neutri sunt sui subditi in hac parte, quamuis in multis aliis sunt subditi. Et idem dico de monachis & similibus. Et ideo ad istos hæc licentia nullatenus se extendit. Et idem dico de licentia Domini Papæ audiendi Parochianos diœcesis alienæ, quam Dominus Papa in hoc casu ad licentiam episcopi modificat & restringit.

Iterum arguit sic: ratio naturalis affirmat, quod libertas patiendi in patiente non arguit libertatem agendi in agente. Respondeo, quod si loquamur de libertate à culpa, sicut videtur argumentum procedere, sic concedo quod istum pati absque culpa non arguit alium efficere hanc passionem sine culpa, uecetiam cum culpa. Et ideo potest esse sine culpa & cum culpa secundum varietatem materiæ subiectæ. Et ideo argumentum de se est neutrum seu negandum. In proposito tamen dico, quod pensatis circumstantiis materiæ, de qua agitur, libertas patiendi in patiente præsupponit libertatem agentis in agente, vt supra probatum est. Ex prædictis igitur patet, quod salua semper reuerentia Domini mei hæc prædicta, quæ tenet, non sunt sana, nec aliqua euidentia notabili sunt fulcita.

Rursum occasione primæ partis eiusdem statuti fuerunt & sunt aliqui solennes, qui tenent & tenuerunt, quod confessi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones & confessos absoluendi ac iniungendi pœnitentiam salutarem, huiusmodi confessione non obstante tenentur eadem peccata, quæ fuerunt confessi, iterum confiteri proprio sacerdoti. Huius opinionis fuit Magister Iohannes de Poliaco: & fuit in parte motiua ex hoc, quod sibi videbatur, quod huiusmodi licentia generalis non tollat statutum concilii generalis. Credebat enim quod si confessi fratribus non tenebantur, vt prædictum, iterum confiteri, statutum per huiusmodi licentiam tolleretur. Et ideo posuit, quod stante statuto nec Papa nec Deus potest facere, quod Parochianus semel in anno non teneatur confiteri omnia peccata sua Parochiali presbytero seu curato. A qua opinione quantum ad conclusionem & modum prædictum in nullo discrepat Armachanus archiepiscopus, vt patebit.

Cap. V.

Reducens eidem statuto, Omnis vtriusq; sexus, *cap.* Dudum. *Et cap.* Vas electionis.

Restat igitur modo eidem statuto reducere capitulum *Dudum*, & capitulum *Vas electionis*, ac fratrum priuilegia, quæ in hac materia ad cap. *Dudum* hodie sunt reducta. Ideo ostendetur, quod capitulum *Dudum* præfato statuto non obuiat nec repugnat. Veruntamen quia in hoc videor cum aduersario concordare: ideo ne laboremus in æquiuoco, est sciendum, quod ex statuto concilii generalis consurgit duplex obligatio seu debitum confitendi. Vna est generalis perpetua & mansiua: alia est specialis seu particularis transiens & fluxiua. Prima est, qua quilibet siue cōfiteatur siue nō, semper ex vi statuti ad confessionem faciendam semel in anno remanet obligatus. Cum quo stat, quod hic peccator pro hoc anno de his peccatis, quæ fecit, non tenetur confiteri, quia forte confessus est legitime de eisdem. Secunda est, qua quis iu speciali de istis peccatis in particulari demonstratis, & quod hoc singulari tempore vel anno tenetur confiteri, quæ obligatio est transiens & fluxiua, quia hac particulari obligatione soluta non remanet amplius eadem obligatione obligatus, quamuis prima obligatione semper remaneat obligatus. Alioquin n. nisi soluto particulari determinato remaneret in genere obligatus, sequeretur quod semel confessus secundum formam statuti quantumcunq; postea peccaret, non teneretur ex vi statuti iterum confiteri. Harum exemplum manifestū est de redditu annuo, quo quis tenetur; transeo quia notū est. Aliud exemplū potest esse, ꝙ hæc propositio vniuersalis *omnis homo est animal* secundum Philosophum est perpetuæ veritatis, quia est necessaria, cuius quilibet singularis est contingens, cuius veritas transit cū sua entitate. Ad propositum dico, ꝙ cap. *Dudum* non obuiat nec repugnat statuto concilii generalis *Omnis vtriusq; sexus*, nec quo ad obligatonē primam, nec quo ad secundam. Dico tamen, quod frequenter tollit eius obligationem secundam, cū non tollit primam. Et si arguitur, quod hoc capitulum tollit statutū quo ad obligationē secundam: ideo saltem in hoc sibi obuiat seu repugnat. Constat ꝙ argumentū non valet: quia quicunq; confitetur personaliter suo proprio sacerdoti, ipse tollit statutum quo ad obligationē secundā: & tamen talis nec in hoc nec in aliquo alio obuiat statuto nec eius obligationi, sed ipsum statutum perficit, & eius obligationem secundam soluit & implet. Sed ad hunc intellectū dico, ꝙ capitulū *Dudum* præfato statuto nec obuiat neq; repugnat. Quæ est forma & modus vnus, p quē statutū pficitur & impletur. Dominus vero Armachanus aliter intelligit, scil. ꝙ per illud capitulū non est modus nec forma quo illud statutum impletur: & ideò reputat, ꝙ si confessus fratri eadem peccata iterum confiteretur, tunc capitulum *Dudum*, & fratrum priuilegia tollunt statutum præfatum quo ad vtrumq; debitū supradictum. Quod non est verum: & ideo arguitur ad propositum breuiter sic. Nulla licentia proprii sacerdotis suo Parochiano concessa, quod alienus sacerdos potest eundem audire in confessione & absoluere vice sua obuiat vel repugnat statuto concilii generalis. Alioquin statutum sibiipsi repugnaret: & iam aduersarius concedit hanc maiorem. Sed omnis licentia audiendi confessiones & confessos absoluendi per capitulum *Dudum*, fratribus concessa est huiusmodi licentia. Igitur nec talis licentia nec capitulum *Dudum*, quod huiusmodi licentiam concedit, eidem statuto obuiat nec re-

pugnat. Minor probatur: quia ꝙ huiusmodi licentia sit licētia proprii sacerdotis, pa... improbationem secundi erroris capituli immediate præcedentis. Et quod est concessa Paro...anis, ꝙ possint fratribus confiteri, patet per improbationem tertii erroris eiusdem capituli. Et quod ...atr... virtute illius licentiæ absoluunt vice proprii sacerdotis, patet ex prima conclusione tertii capituli. Cum igitur nihil impugnans hoc vel istorum aliquid in prædicto capitulo continetur, sequitur ...uod ...pitulum *Dudum*, præfato statuto non obuiat nec repugnat.

Amplius, capitulum *Dudum*, in concilio generali Lugdunensi fuit eodem sacro instante & approbante concilio innouatum, sicut patet ex eiusdem decretalis principio, in quo hæc licentia audiendi confessiones & confessos absoluendi, quam fratres modo habent, secundum formam ... eodem expressam fuit prouide ordinata. Igitur tota ecclesia in illam licentiam pro se ac singulis p... nis, quarum intererat, consensit vere vel interpretatiue, tacite vel expresse. E... per con...quc... chiales presbyteri seu curati consenserunt, vel saltem ecclesia per procuratores suffi...ent... repræsentans vere consensit & concessit licentiam supradictam, quam nec ipsi nec eorum s... res sine consensu Domini Papæ unquam poterant postea nec adhuc poterunt reuocare. I... licentia est non solum per Papam, archiepiscopos & episcopos concessa: sed etiam per Par... presbyteros & curatos: & ob hoc fratres præsentantur & per eos admittuntur nomine ... Quare sequitur, quod hæc licentia non aliter statuto concilii generalis obuiat vel repugnat, q... fratres essent præsentati & admissi à presbyteris Parochialibus seu curatis.

Amplius, statutum concilii generalis solum obligat Parochianos disiunctiue: scilicet ad... fitendum semel in anno, proprio sacerdoti vel alteri de licentia ꝓprii sacerdotis. Igitur hanc ob... tionē plene persoluens ꝓ aliquo tēpore ꝓ eodē tempore statuto non obuiat vel repugnat. Sed ... fessus fratri iuxta formā capituli *Dudum*, superius memorati plene persoluit obligationem stat... quia, sicut dictum est, confessus est habenti licentiā cuiussis ꝓprii sacerdotis. E. talis statuto no... uiat. Præterea statutum concilii generalis solum obligat Parochianos ad confessionem, quæ coeg... beneficium veræ absolutionis & susceptionem satisfactionis: sicut patuit in tertia conclusione te... capituli supradicti. Sed constat quod capitulum *Dudum* concedit fratribus licentiā conferendi vb q... absolutionem & imponendi debitam satisfactionem. Igitur confessus fratri iuxta *cap. Dudum*, alteri statuto non obuiat vel repugnat. Et per consequens cap. *Dudum*, eidem statuto non repugnat.

Amplius, circumscripta omni obligatione, qua quis obligatur per dictum statutum Paro...anus confessus fratri iuxta formam capituli *Dudum*, satisfaceret obligationi, per quam ex suo p... actuali factus est debitor sacramenti pœnitentiæ in hac parte, scil. quantum ad confessionem, st... cōstat, ꝙ ꝑ præfatū statutū non plus debet, vel obligatur in hac parte q̄ si remoto vel circūs...p... o statuto esset tantum debitor sacramenti pœnitentiæ post solam limitationem temporis, intra quod tenetur confiteri. Igitur confessus fratri iuxta formam capituli *Dudum*, & seruata temporis limitatione in statuto concilii generalis satisfecit iam debito sacramenti pœnitentiæ quam debito statuti concilii generalis: cui per consequens præfatum capit. *Dudum*, nec obuiat nec repugnat. Præterea secunda pars est dispensatoria super præcepto primæ partis. Igitur nullus implens secundam partem statuti præfato statuto obuiat vel repugnat. Sed constat quod confessi fratribus implent secundam partem statuti *omnis vtriusque*, sicut supra probatum fuit. Igitur tales eidem statuto non obuiant nec repugnant. Ex opposito itaq; prædictæ conclusionis sequuntur multa erronea & blasphemosa, sicut postea deducetur. Patet tamen euidenter ex prædictis, quod cap. *Dudum*, seu fratrum priuilegia statuto *Omnis vtriusq; sexus*, nullo modo obuiant nec repugnant: sed eam perficiunt & adimplent, & concordant optime cum eodem. Quapropter ex prædictis sequitur, quod confessi fratribus prædictis non plus tenentur peccata iterum confiteri, quam si illa fuissent confessi proprio sacerdoti, sicut post plenius deducetur. Et hoc est quod in cap. *Vas electionis* diffinitur: cuius oppositum ibidem velut erroneum reprobatur. Veruntamen quia iste Dominus Reuerendus dicit, quod intellectus fratrum de ista constitutione est erroneus & non sanus: ideo consequenter ostendam, ꝙ intellectus fratrū de ista constitutione est catholicus & salubris, vt ex hoc pateat, ꝙ ista constitutio à prædictis capitulis non discordat. Intellectus igitur fratrum de hac constitutione *Vas electionis* non est, quod scil. confessi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones & confess... absoluendi &c. nullo casu tenentur eadem peccata iterum confiteri, sicut eis imponit iste Domin... sine causa. Sed confessi fratribus habentibus licentiā generalē non magis tenentur eadē peccata iterū confiteri, q̄ si alias ipsa confessi fuerint ꝓprio sacerdoti, hoc est in nullo caso tenentur iterum ea confiteri, quin in eodē casu vel consimili tenerentur eadem iterum confiteri, quamuis ea prius fuissent confessi ꝓprio sacerdoti. Et ꝙ iste intellectus sit sanus & catholicus, patet sic: quia negatiua supradicta in forma, qua præscribitur, est diffinita catholica atq; vera. Igitur illa pro catholica est tenenda.

Amplius, ꝓprius sacerdos non magis tenetur audire cōfessiones eorundē peccatorū sui parochiani, qui prius confessus fuit fratri habenti licentiam generalem &c q̄ si idē Parochianus fuisset ... alias confessus ꝓprio sacerdoti. Igitur Parochianus confessus fratri huiusmodi non magis tenetur ...dem peccata iterum confiteri, quam si illa confessus fuisset proprio sacerdoti. Argumentum & sumptum patet ex secunda suppositione secundi capituli præcedentis.

Amplius, confessus huiusmodi fratri est confessus eidem vice proprii sacerdotis. Igitur ...em confessus non magis tenetur eadem peccata iterum confiteri, quam si fuisset ...la confessus prop... sa...doti. A...umptum patet ex tertia suppositione secundi capituli & secunda conclusione ... ca... & ex improbatione secundi erroris capituli immediate præcedentis.

Amplius, confessus huiusmodi Fratri satisfecit statuto concilij Generalis *omnis vtriusq;*. Igitur confessus eidem non magis tenetur eadem peccata iterum confiteri, quam si illa fuisset confessus proprio sacerdoti. Assumptum patet ex quarta suppositione secundi capituli & prima conclusione tertij & ex correlatio eiusdem conclusionis cum præcedente cõclusione huius capituli cũ suis rationibus.

Amplius, confessus huiusmodi Fratri & absolutus ab eodem satisfecit debito sacramenti pœnitentiæ & debito præcepti Ecclesiæ. Igitur huiusmodi Fratri confessus & absolutus ab eodem non magis tenetur iterum confiteri, quam si ab eodem fuisset confessus proprio sacerdoti. Assumptum patet ea sexta suppositione secundi capituli & ea quinta conclusione tertij capituli & eiusdem probatione.

Amplius, confessus huiusmodi Fratri & absolutus ab eodem est sibi sacramentaliter & iudicialiter in foro pœnitentiæ confessus. Igitur huiusmodi Fratri sic confessus non magis debet vel tenetur eadem peccata iterũ confiteri, quam si illa fuisset sacramẽtaliter confessus proprio sacerdoti. Assumptum patet ex ratione distinctionis quartæ primi capituli cum suis probationibus & ex tertia cõclusione tertij capituli cũ suis probationibus vniuersis. Item, omnia argumenta immediate facta in hoc capitulo istam veritatem probant lucide & deductiue, & in sequenti capitulo probabitur satis clare. Quantum ad affirmatiuam supradictam, scil. quod confessi Fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones &c. tenentur eadem peccata præconfessa iterum confiteri, patet quod illa sit erronea & damnata in prædicta constitutione. Nam illud quod negatur in propositione negatiua diffinita, debet secundũ idem & ad idem & similiter & in eodẽ tẽpore affirmari in propositione affirmatiua damnata vel saltẽ quælibet ꝓpositio affirmatiua tali negatiuæ sic repugnãs necessario secundum idem & ad idem &c. est damnata. Igitur illa affirmatiua supradicta aut illa quæ ponitur in ꝑdicta constitutione ad intellectum istius necessario est damnata. Et confirmatur istud ex hoc ꝙ dicitur in constitutione in fine, qñ Papa damnat illos errores Ioannis de Poliaco. Ibidem enim Dominus Papa dicit sic: *Omnes prædictos articulos & quemlibet illorum tanquã erroneos ac à sacra doctrina deuios auctoritate Apostolica damnamus & reprobamus de fratrum concilio prædictorum, doctrinamq; contrariã ipsis verã esse & catholicã asserentes cum illi qui prædictis Fratribus confitentur non magis teneantur* &c. intendit exprimere in suo opposito intellectum, ad quem vult aliam à forma damnari. Patet igitur quod intellectus Fratrum de ista constitutione catholicus est & sanctus, & quod hoc capitulum ab aliis prædictis capitulis non discordat, cum illud sit factum ad concordiam eorundem.

Verum contra ista arguit iste Dominus Reuerẽdus multipliciter. Primo sic: hæc negatiua, nulli confessi Fratribus habentibus licentiam generalem tenẽtur eadẽ peccata confiteri suo proprio sacerdoti, ex quo est falsa & contingens, non possit diffiniri tanq̃ catholica & fidẽ concernens, quæ fides catholica est necessaria in omni suo articulo. Et ideo si ista esset diffinita diffinitio super illam facta non teneret. Similiter affirmatiua isti contraria non potuit damnari tanquam erronea, cum sit vera & contingens, & si damnaretur, illa damnatio non teneret. Ad hoc adducit argumentũ Domini Papæ Iohannis a 2. fe. re. *Quia vir reprobus*. Item, confessus Fratri potest obligari legitime ad iterũ confitendum, Igitur non est contra fidẽ credere, ꝙ confessus Fratri tenetur iterum confiteri. Assumptũ patet de his qui vouerunt iterum confiteri, & quibus præceptum est vel iniunctum in pœnitentia iterum eadem peccata confiteri, vel qui habent conscientiam, ꝙ tenentur iterũ confiteri & in casibus aliis multis. Item, demonstratur aliquibus in casibus proximi argumenti arguitur sic. Isti tenentur confiteri omnia peccata sua totius anni suo proprio sacerdoti, & isti sunt confessi Fratribus habentibus generalem licentiam &c. Igitur confessi Fratribus habentibus generalẽ licentiam tenentur eadem iterum peccata confiteri proprio sacerdoti suo. Hæc conclusio secundum fratres est hæretica, & maior est catholica non repugnans. Igitur minor quæ est fratrum, est hæretica. Item, ponatur ꝙ pœnitentiarius aliquis Romanæ curiæ iniungat alicui confesso, ꝙ omnia peccata sua totius anni cõfiteatur suo parochiali Presbytero: qui parochianus rediens cõfiteatur Fratri omnia tali peccata, & quæro nunquid tenetur ad pœnitentiã sibi iniunctam à Papa vel nõ? Si non: igitur euacuatur auctoritas Papæ per liberum factum Fratrum: quod affirmare videtur hæreticum. Similiter habeat talis conscientiam, quam non potest deponere, quod teneatur pœnitentiam iniunctam implere. Tunc enim dicere, quod non teneatur talem conscientiam sequi, etiam videtur erroneum. Relinquitur igitur, quod tenetur pœnitentiam iniunctam implere, ne eo ipso fiat hæreticus.

Item, si prædicta propositio affirmatiua sit hæretica. Aut igitur surgit ista hæresis ex hoc, quod confessio eorundem peccatorum non est iterabilis. Aut quia non esset debita & obligata. Aut quia non potest esse debita, quod fiat suo proprio sacerdoti. Tertium poni non potest, & ponentes primum & secundum damnant Dominum Papam Innocentium quartum, Dominum Papam Martinum quintum, Dominum Benedictum vndecimũ, Clementem octauũ, Dominum Innocentiũ sextum iam præsentem, qui statuerunt vel præceperunt diffinitiuam illã in sua forma. Et similiter Dominũ Hostiens. & Ioannẽ Monachum, Cardinalẽ Bernhardũ, Glossatores & Doctores eximios, Alexandrum de Halis, Henricum de Gandano, Fratrem Raymundum, Fratrem Bonauenturam: imo sanctam Ecclesiam catholicam, quæ præcepit in certis casibus fieri iterationem confessionis eorundem peccatorum. Item, quod intellectus Fratrum de hac constitutione *Vas electionis* sit erroneus, patet: quia Fratres ordinum mendicantium asserunt denunciationes in prædicta constitutione contentas esse veras & catholicas, & assertiones illis contrarias esse reprobas & erroneas, forma verborum seruata, nihil addito nihilq; subtracto; sicut patet in quadam petitione Fratrum data Dominis

Cardinalibus per procuratorem, & multos nostros Ordinum prædictorum. Cum igitur artic[illegible] constitutionis sensus varios habeat: quorum vnus est verus, & alter est falsus: & suus sensus sit ve[illegible] rus, & sensus Fratrum falsus: sequitur quod Fratres errant, & non ipse. Item, Fratres multo magis de[illegible] bent cōcedere se ex fide tenere cunctas denuntiationes Christi in sancto Euangelio contentas, seruata forma, nihil addito nihilq; subtracto, quam denunciationes in prædicta constitutione c[illegible]ntent[illegible] Et per consequens habent concedere se ex fide tenere nullo addito, nulloque subtracto, illu[illegible] uatoris, *mea doctrina non est mea.* Et illud: *Ego non ascendam ad diem festum hunc.* Et illud. *[illegible]on mea tua voluntas fiat*: quæ nisi aliquid addatur in sensu, veritatem non habent. Ad ista argumenta[illegible] breuiter respondeti, scilicet quod quamuis videantur concludere, quod confessus F[illegible] ri- [illegible] erum confiteri proprio sacerdoti: quia tamen non probant, quod teneantur confit[illegible] statut[illegible] concilii Generalis *Omnis*, non probant quod intendunt. Nam iste Dominus intend[illegible] affirmare confessi Fratribus teneantur eadem peccata iterum confiteri proprio sacerdoti: quia sunt a[illegible] obligati ex statuto: & per consequens secundum eum ex vi statuti tenentur iterum confiteri. Se[illegible] gumenta hoc non concludunt: quia positis casibus, ex quibus iste Dominus arguit æqualiter tene[illegible] tur vel non tenentur iterum confiteri statuto remoto & destructo: sicut eodem posito & fi[illegible] at[illegible] Aliter etiam ad illa & similia potest dici, quod Fratres non negant, quod confessi non solum F[illegible] bus, sed Papæ & Episcopis & parochialibus Presbyteris seu curatis teneantur eadem peccata it[illegible] confiteri in multis casibus, qui possunt poni: sed negant quod confessi Fratribus plus teneant[illegible] ead[illegible] peccata iterum confiteri, vel in aliis casibus quam in illis in quibus vel eorum similibus te[illegible]tur rum confiteri, etiam si ea fuissent confessi proprio sacerdoti. Constat autem quod in casibus [illegible] mentorum præmissorum & eorum similibus si parochiani fuissent confessi proprio sacerdoti [illegible] que, ipsi æque tenerentur iterum confiteri, sicut in casibus præmissis. Quare argumenta contra co[illegible] stitutionis intentionem & Fratrum intellectum penitus non concludunt.

Sed ne videar fugere argumenta, respondeo ad singula. Et primo ad primum. cum dic[illegible] quod hæc negatiua: *Nulli confessi Fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones tenentur dem peccata quæ confessi sunt iterum confiteri proprio sacerdoti*: *non potuit diffiniri tanquam catholica* [illegible] *concernens eo quod est contingens, vt patet.* Dico quod hæc propositio, quam assumit, non est d[illegible] in constitutione *Vas electionis.* sed ista, nulli confessi Fratribus habentibus generalem licent[illegible] gis tenentur eadem peccata eis confessa iterum confiteri, quam si fuissent ea confessa proprio sacer- doti: quæ propositio non est contingens & falsa. Quare argumentum non prohibet istam [illegible] se diffiniri: sicut de facto diffinita est. Sed iste Dominus, salua sua reuerentia, accipit propo[illegible] nes laterales & impertinentes, vt magis appareat & decipiat quam concludat. Sed *frustra iacitur re- te ante oculos pennatorum*, Prouerb. prim. Et consimiliter dico, quod affirmatiua damnata ad [illegible] isti negatiuæ oppositum in affirmatiua, in illo sensu non est contingens & vera sed in casibus, quos ponit iste Dominus, est falsa. Quare nihil prohibet ipsam damnari. Et quando dic[illegible] quod [illegible] des catholica est necessaria in omni suo articulo, si intelligatur de necessario, prout disting[illegible] con- tra contingens & impossibile, vt videtur fieri in proposito: quia alioquin argumentum aque esset contra eum, sicut contra Fratres: tunc non dubium, quin illud assumptum sit hæreticum. Gene- rale enim Iudicium viuorum & mortuorum: & generalis resurrectio mortuorum, necess[illegible] necessaria necessitate absoluta. Similiter incarnatio, passio; resurrectio, quas sancti patres antiqui testamenti credebant esse futuras, non fuerunt necessariæ, sed contingentes. Nec est ad propositum quod adducit pro se de Domino Iohanne & suo libello; *Quoniam vir repro- bus*: quia ille loquitur de diffinitione facta super propositione impossibili: Iste autem Dominus loquitur de diffinitione facta super propositione contingente, vt dicit. Quare argumen- tum non valet pro suo proposito concludendo. Ad secundum, cum arguitur: Confessus Fratri potest legitime obligari ad iterum confitendum eadem peccata proprio sacerdoti [illegible] 1. D igitur non est contra fidem credere, quod confessi Fratribus teneantur iterum confi[illegible] eo quod accipiendo semper propositionem in sensu prædicto, scilicet quod confessus Frat[illegible] potest legitime obligari: vel potest obligari in casibus, in quibus vel eorum similibus conf[illegible] prio sacerdoti, non potest ad hoc legitime obligari. Assumptum est falsum, sicut supradictum e[illegible] Et similiter argumentum non valet: quia conclusio non plus sequitur ex præmissis, quam [illegible] tur sic. Virgo non obligata castitati potest legitime obligari perpetuæ castitati. Igitu[illegible] non est co[illegible] tra fidem credere, quod virgo non obligata castitati tenetur ad perpetuam castitatem: quia a[illegible] tecedens est verum, & consequens falsum, dicente Apostolo: quod *si virgo nupserit non peccauit* ad Corinth. 6. Similiter aliud exemplum dicendum est. Non enim sequitur, posse esse quod sacer[illegible] dos dicens verba consecrationis cum intentione debita consecrandi, non consecrat. E[illegible]go [illegible] contra fidem credere, quod huiusmodi sacerdos non consecrat. quia dubium, quod ante[illegible] sit verum saltem de potentia Dei, quæ non est obligata sacramentis: & per consequens est fa[illegible] Similiter aliud exemplum est. Non enim sequitur: mulier obligata viro potest esse soluta [illegible] viri potestate: ergo non est contra fidem credere, quod mulier obligata viro sit soluta a v[illegible] quia antecedens est verum, & consequens contra Apostolum vbi supra. Nec argumentum p[illegible] potest tenere, nisi per hoc medium non est contra fidem aliquid credere, quod potest [illegible] quod, sicut notum est, satis est erroneum. Ad tertium argumentum dico, quod co[illegible] si [illegible] in quo damnatur, non sequitur ex præmissis. Ideo nihil ad propositum. A[illegible] quartu[illegible]

quod pœnitentiarius curiæ Romanæ iniungat alicui sibi confesso, quod omnia peccata sua confiteatur proprio sacerdoti: & quod talis rediens confiteatur ea Fratri: & quæritur, nunquid talis teneatur iterum ea confiteri suo proprio sacerdoti. Respondeo: ponatur quod idem pœnitentiarius iniungat alteri confesso, quod confiteatur alicui certo Fratri: & quod ille rediens confiteatur suo proprio sacerdoti. Quæritur igitur, nunquid talis teneatur eadem confessa sacerdoti proprio, iterum illi Fratri confiteri. In quibus casibus dico, quod vterq; iterum confiteri tenetur & non plus nec minus quam alius cæteris omnibus paribus. Et hoc ex non sequitur, quod confessus Fratri plus vel magis teneatur iterum confiteri, quam si in altero casu confessus fuisset proprio sacerdoti. Quare argumentum non procedit contra intellectum constitutionis vel Fratrum. Ad quintum dico, quod hæresis illa nec surgit ea prima caussa, nec secunda, nec tertia. Et ideo argumentum procedit ab insufficienti diuisione. Sed ea hoc surgit, quod confessio eorundem peccatorum facta Fratri, non magis est iterabilis, quam confessio facta sacerdoti, cæteris paribus: nec iteratio eorundem peccatorum Fratri confessorum plus potest venire sub præcepto, quam potest iteratio confessionis peccatorum sacerdoti proprio confessorum: nec plus potest venire sub præcepto, quod fiat proprio sacerdoti, quam quod fiat Fratri. Veruntamen qualiter eorum confessio est iterabilis & qualiter non, quomodo etiam potest venire sub præcepto & quomodo non, postea dicetur. Et cum additur de Dominis summis Pontificibus, Cardinalibus, & Doctoribus: dico, quod nullus eorum vnquam posuit præscripta, nec aliqua, ex quibus surgit error prædictus. Quare Fratres nec illos condemnant, nec eos damnatos reputant: sed velut suis temporibus fuerunt solennissimi, in omnibus venerantur. Ad sextum dico, quod petitio Fratrum, de qua in argumento fit mentio, est rationabilis catholica, & omnes denuntiationes in prædicta constitutione sunt veræ forma verborum seruata, nihil addito, nihilque subtracto. & quod assertiones illis contrariæ quæ accipiunt contrarium, hoc est oppositæ, sunt reprobæ & erroneæ forma verborum seruata, nihil addito nihilque subtracto. Et cum infertur: igitur primus articulus est erroneus eadem forma verborum &c. Negatur assumptum: quia secundum istum Dominum primus articulus nullo addito nulloque subtracto non est oppositus alicui denunciationi eiusdem constitutionis. Modo solum Fratres loquebantur de assertionibus oppositis denunciationibus seu diffinitionibus eiusdem constitutionis. Quare non sequitur conclusio, quam intendit. Verum quia ille articulus est damnatus, sicut ibi iacet scriptus sub forma verborum eadem nullo addito nulloque subtracto. Ideo dico aliter: scilicet quod ille articulus seruata forma verborum, nullo addito &c. est reprobus & erroneus. Et ideo quando dicitur in illo argumento, quod ille articulus habet sensus varios, quorum vnus est verus & alter falsus. Dico, nihil prohibet eundem articulum esse damnatum seruata tali forma verborum: & etiam eundem expressum sub vno intellectu esse damnatum & expressum sub alio catholicum. Quis enim dubitat hanc esse hæresim pessimam: filius in diuinis non est genitus de patre vel de substantia patris? & tamen ad hunc intellectum filius non est genitus de patre vel de substantia patris per decisionem, sed per communicationem substantiæ, hoc est ita catholicum quod eius oppositum sit hæreticum. Et ideo si arguatur, sicut arguit Dominus iste, sic: Ista propositio seruata forma verborum nullo addito nulloq; subtracto est falsa vel damnata: igitur qualitercunq; mutata forma verborum ipsa non est damnata. Argumentum nihil valet, sicut patet in exemplo supradicto. Et ideo quando Fratres in petitione posuerunt illa verba, satis sciebant illam logicam non valere. Ad vltimum de denunciationibus Euangelii, dico quod seruata forma verborum &c. sub qua Ecclesia nobis tradidit illas, illæ sunt concedendæ & catholicæ. Et quando dicitur, veritatem non habent, nisi aliquid addatur in sensu: Non dubium, quin priusq; aliquid adderetur in sensu illis propositionibus eas esse vel fuisse veras. sed talium propositionum veritatem declarat illud quod additur. Vnde dico, quod illa verba sub forma, sub qua sunt tradita Ecclesiæ, vera sunt, & oppositum dicere est erroneum. Non nego tamen, quod illa verba aliquo addito nō solum in sensu, sed etiam ad formam verborum vera essent. Sed nunquid propositio hæretica sit concedenda catholica propter verum sensum, quem potest habere: vel propositio catholica eadem forma seruata sit censenda hæretica propter sensum falsum quem potest habere: iudicet vestra reuerentia: quia tunc circa fidem peribunt omnes Ecclesię sanctiones & licebit cuicunq; dicere quod libebit. In proposito tamen nostro ille Dominus, salua sua reuerentia non solum asserit damnata in forma, qua damnantur, sed etiam in sensu in quo damnantur, & negat diffinita non solum in forma sua, sed in sensu quo sunt ab Ecclesia diffinita, sicut in sequenti capitulo plus patebit.

CAP. VI.

Ostendit documenta Armachani esse reproba & erronea.

ISTis denique vacuatis calumniis & contrarietatibus plus apparentibus quam existentibus declaratis, restat declarare, quod huiusmodi documenta in hac materia sunt temeraria, reproba & suspecta. Docuit namque & tenuit publice, & docet, tenet & asserit de præsenti, & super hoc libellos edidit, tenuit & publicauit, quod confessi Fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones & confessos absoluendi, tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerunt eisdem, iterum confiteri suo proprio sacerdoti: & hoc tenet & docet generaliter esse verum, nisi Fratres habeant aliam potestatem, quam illam generalem licentiam, & quam-

& quamuis nullum sit impedimentum ex parte Fratris, vel confessi, nisi quod idem omittat conf- teri semel in anno suo proprio sacerdoti. Et quod istud sit temerarium, reprobum & suspectu- arguitur sic. Iste articulus est in sua forma & sub isto sensu damnatus & prohibitus, ne teneat tanquam à catholicis mentibus respuendus. Igitur est articulus iste temerarius, reprobus & ctus. Argumentum seu consequentia eius patet ex hoc, quod solum temeraria, reproba & s sunt à Sede Apostolica damnata & prohibita ne teneantur. Et assumptum patet ex constitut *electionis*, vbi prohibitio ponitur sub forma prædicta.

Amplius, ex isto articulo sequuntur alii articuli damnati. Igitur iste articulus est temerarius & suspectus. Assumptum patet; quia ex isto articulo sequitur, quod parochiani confessi Frat nentur eadem peccata iterum confiteri parochiali curato. Sed constat quod hæc obligatio h confitendi non consurgit ex necessitate sacramenti pœnitentiæ secundum eundum Domin stum, & secundum Dominum Iohannem Monachum, quem allegat super hoc. Igitur null ca- supositu surgit ex necessitate præcepti illius statuti, *omnis vtriusque* &c. Et hoc concedit Do ste. & per consequens statuto sic stante vel sic obligante, nec Romanus Pontifex, nec Deus p facere, quod parochiani confessi Fratribus modo prædicto non teneantur eadem iterum suo parochiali Presbytero vel curato, nisi possent facere, quod statuto stante vel sic obl starer nec sic obligaret: quod est impossibile. Quare sequitur à fortiori, quod nec Rom fex nec Deus possunt facere, quod stante statuto prædicto parochiani non teneantur seme in a omnia peccata sua confiteri suo parochiali Presbytero vel curato. Et iste est tertius articulus in tulo *Vas electionis*, reprobatus & damnatus.

Amplius, ex eodem articulo sequitur tertius articulus damnatus in prædicta constitut ergo ille articulus est erroneus & suspectus. Assumptum probatur sic. Romanus pontifex volu re aliquibus scilicet Fratribus generalem potestatem audiendi confessiones, sic quod eisdem fessi non tenerentur eadem peccata iterum confiteri parochiali Presbytero vel curato: & hoc quantum potuit, sicut patet *ex cap. Dudum*, & ex *constitutione Vas electionis*. Non enim potu pa ad hoc plus facere, quam dare potestatem generalem, & declarare illam esse efficaciæ sup ctæ. Sed Papa secundum istum Dominum, talem potestatem non dedit: quia non obstante p state, quam dedit secundum istum, adhuc confessi tenentur eadem, vt prædicitur, confiteri Igi talem dare non potuit. Et hæc est prima pars articuli tertii in illa constitutione damnati. Ex qu sta- tim sequitur secunda pars sic: Cuicunque sacerdoti potest Deus dare potestatem generalem audi endi confessiones, & confessos absoluendi: & talis efficaciæ, quod confessus non teneatur m peccata iterum confiteri: eidem potest Romanus Pontifex dare similem potestatem & simil i- caciæ ex plenitudine potestatis sibi datæ. Cum igitur Romanus Pontifex non potest dare generalem potestatem talis efficaciæ: sequitur quod nec Romanus Pontifex nec Deus potest dare Generalem potestatem audiendi confessiones, quin confessus habenti illam potestatem teneatur eadem pecca ta iterum confiteri parochiali Presbytero vel curato. Et iste est tertius articulus in forma sua. sequi tur quod iste Dominus habet concedere omnes errores Magistri Iohannis de Poliaco damnatos in constitutione *Vas electionis*.

Amplius, non dubium, quin Deus potest, & etiam Papa potest, dare generalem potestatem audiendi confessiones volendo, statuendo & exprimendo, quod ista tantum sufficiant confesso ha- benti talem potestatem ad omnem effectum, & similiter tantæ efficaciæ sicut si fuisset data eidem confessori super eodem confesso, & super eodem crimine in speciali. Igitur si Papa non potest: i- mo nec Deus dare potest generalem potestatem audiendi confessiones, quæ sufficiat confessis ha- bentibus talem potestatem, quod non teneantur eadem peccata iterum confiteri suo parochiali curato, sicut habet iste Dominus concedere, vt patet ex argumento immediate præcedent edu- cto contra eundem. Sequitur quod Papa non potest: imo nec Deus dare potest cuicunque potesta- tem specialem pro quocunque quæ sufficiant confessu habenti illam potestatem pro eodem, quod non teneatur eadem peccata iterum confiteri suo proprio parochiali curato. & per consequens se- quitur, quod confessi pœnitentiariis Domini Papæ & Episcoporum vel aliis quibuscunque, quibus Papa vel Episcopi committunt in speciali potestatem audiendi confessiones teneantur eadem pecca- ta iterum confiteri suo parochiali curato. Præterea ex isto sequitur, quod Papa & Episcopi non ha- bent ordinariam potestatem audiendi confessiones suorum subditorum, quæ sufficiat confessis, quod non teneantur eadem peccata iterum confiteri suo parochiali curato. Quia si haberent hu iusmodi ordinariam potestatem, possent alii committere vicem suam. Rursum cum ex statuto o- *mnis vtriusque sexus* quilibet parochialis curatus possit dare potestatem audiendi confessiones, quæ sufficiat confesso habenti illam potestatem, quod non teneatur eadem peccata confiteri suo paro chiali curato: sequitur quod parochialis curatus potest dare potestatem alicui, quam nec Deus nec Papa potest dare eidem: & per consequens sequitur, quod parochialis curatus sit in hac parte am- plioris potestatis quam Papa vel Deus.

Amplius sequitur, quod parochialis curatus non habeat potestatem Deo nec à Papa cum nec Papa nec Deus habeat hanc potestatem, non possunt eam dare parochiali curato, *perfectionem. &c. ventum est. & ibidem q. 7. Daibertum.*

Amplius sequitur ex eisdem, quod Papa non potest, imo nec Deus facere non potest, nullus teneatur suo parochiali confiteri. Sequitur enim, Deus non pot ergo nullus

habenti generalem potestatem &c. non teneatur eadem peccata iterum confiteri suo parochiali curato. Igitur à fortiori Deus non potest facere, quod non confessus tali non teneatur suo parochiali curato confiteri. Igitur cum obligatio de facienda confessione parochiali curato teneatur ex præcepto diuino vel ex præcepto Papæ, sequitur quod Deus non potest dispensare super præcepto suo nec super præcepto Papæ: & multo minus potest Papa super præcepto suo dispensare. Quæ omnia sunt erronea & absurda.

Amplius redeo ad primũ articulũ istorũ, & arguo sic. Confessus Fratri satisfecit secundæ parti statuti, quæ est dispensatoria super prima parte eiusdẽ: & tamen secundũ istũ Dominũ sic cõfessus remanet obligatus, sicut prius. Igitur dispensatio huiusmodi nõ tollit vim præcepti huius statuti: & cũ eadẽ sit ratio cuiuslibet statuti, & huius statuti in hac parte: sequitur quod nullius legis dispensatio tollit p̃ceptũ, super quo dispensat: quod est erroneũ. Itẽ, ex isto sequitur alius error impius & crudelis: videl. quod ex quo qualis est cõparatio dispensationis legis ad præceptum legis: talis est comparatio dispensationis legislatoris ad præceptum suum & legem suam: cum lex non habeat vigorem, nisi à legis conditore, & cum omne legis præceptum seu dispensatio sit legislatoris præceptum seu dispensatio: sequitur quod nullus legislator potest super præcepto suo generali particulariter dispensare, quin is, cum dispensat, maneat obligatus sicut prius.

Amplius ostenditur idem de præceptis & dispensationibus diuinis. Si enim (si pro quia) qualis comparatio hominum prælatorum ad præcepta sua & dispensationes suas: talis comparatio Dei ad præcepta sua & dispensationes suas: & per consequens non plus potest Deus super præcepto suo dispensare, quam homo super suo, quod non est tantum erroneum, sed blasphemum.

Amplius sequitur, quod nec Deus nec homo quacunque fultus auctoritate, dato semel aliquo præcepto, potest quemcunque postea ad contrarium obligare: quia cum minus sit facere, quod aliquid liceat fieri, quam quod illud fieri teneatur, qui non potest dispensare super actu quocunque, quod licite fiat, non potest facere quod ille actus fieri teneatur, & per consequens ipse Deus non potuit facere, quod Iudæi circumcidi non teneantur: nec quod liceat eisdem dimittere ritum suum imo sequitur quod in Deo esset tantum potestas ligandi & non soluendi. Et multo plus hoc sequitur de Papa, quod est contra Euangelium, *Matth. decim. sext & decim. octau. & Iohan. vigesim.* Item, sequitur quod dispensatio Dei, quæ à sanctis vocatur *reuelatio*, non tollit vim præcepti, & per consequens Abraham peccauit ingrediendo ad ancillam Sarai, *Genes. decim. octau.* contra legem matrimonii, & quod æque peccauit Iacob habendo duas vxores. *Genes. vigesim. non.* Sicut Lamech, *Genes quart.* quia vterque æque venit contra decretum primi parentis: *& erunt duo in carne vna, Genes. secund.* Et idem sequitur de dolo Iacob, *Genes. trigesim.* de spoliatione Ægypti, *Exod. duodecim.* de multiplicatione vxorum Dauid *secund. Reg. & prim. Paralip. tertio capitulo*, contra legem *Deuteronom. decim. septim.* & de libello repudii, *Deuteronom. vigesim. quart.* & de multis aliis in scriptura.

Amplius sequitur, quod dispensationes Papæ communes super illegitimitate & irregularitate & de consanguinitate seu affinitate ad contrahendum, super altari portatili ad celebrandum, de votis ieiuniorum, peregrinationum & similium non tollunt vim præcepti, & per consequens tam dispensantes quam vtentes dispensationibus prædictis grauiter peccarent. Præterea omnis dispensatio est quædam concessio, quę facit aliquid esse licitum, quod alias non liceret. Sed constat quod omne illicitum est tale per aliquod quod obtinet vim præcepti. Igitur omnis dispensatio facit esse licitum, quod stante præcepto esset illicitum. Si igitur dispensatio non tollit præceptum: sequitur quod vnum & idem per dispensationem est licitum, & per præceptum: quod non tollitur est illicitum sicut prius, quod non solum est erroneum, sed sibimet contrarium & repugnans.

Amplius sequitur, quod dispensatio super lege illa, qua tenetur quod nullus sacerdos alienum parochianum in confessione audiat vel absoluat, non tollit vim præcepti illius legis, & sic sequitur, quod dispensatio proprii sacerdotis facta sacerdoti alieno super grege suo, nihil operatur nec tollit vim præcepti legis eiusdem: & per consequens nullus parochianus potest confiteri sacerdoti alieno de licentia quacunque proprii sacerdotis. Nec potest iste Dominus iuuari per hoc, quod in suo tractatu dicit: quod Magister Iohannes de Poliaco posuit suos articulos propter defectum potestatis absoluendi in Fratre habente generalem licentiam &c. quia Magister Iohannes præfatus tenuit, quod huiusmodi licentia generalis non tribuit Fratri sufficientem potestatem absoluendi confessum, sicut patet ex tertio articulo eiusdem: & ideo ille errauit. Sed iste Dominus non posuit articulum propter defectum absolutionis, sed propter necessitatem antiqui præcepti illius capituli *omnis vtriusque sexus.* Et quia secundum eum, voluntarium non tollit necessarium, & sic nullum tenet, vt dicit, errorem. Hæc cauillatio non iuuat. Tum quia in capitulo diffinitur, quod confessi Fratribus &c. non magis tenentur iterum confiteri, quam si fuissent confessi proprio sacerdoti, nec tenerentur propter defectum absolutionis seu potestatis absoluendi: nec propter necessitatem præceptionis illius iterum confiteri. Igitur confessi Fratribus &c. non tenentur propter necessitatem præceptionis iterum confiteri. Tum secundo quia ista modificatio est condemnata in secundo articulo damnato in cap. supradicto. Nam sequitur: *Isti* (demonstratis his, qui confessi sunt Fratribus) *propter necessitatem præcepti illius capituli, Omnis vtriusque sexus, tenentur iterum confiteri.* Igitur nec Papa nec Deus potest facere, quod eodem præcepto stante non teneantur ipsi confiteri, & econtra.

Igi-

Igitur concedens alteram seu errans in altera habet eoncedere vtramque vel errat in vtraque Ec
militer sequitur, quod damnato vno damnatur vterqne: & isteest secundus error vel secundum er
roneum quod affirmat. Tum tertio: quia ipse imponit Magistro Ioanni præfato falsum: quia sicu
patet ex c. 3. eiusdem, ipse non posuit in Fratribus simpliciter defectum potestatis absoluendi a pe
catis: sed cum modificatione, scil. defectum potestatis absoluendi de obligantis confessum ab ite
randa confessione proprio sacerdoti, & eundem defectum ponit iste Dominus. Quare si qui
qnod errant æqualiter: vel neuter errat. Tum quarto quia hæc responsio nimis impingit in Pap
Ecclesiam Sacro sanctam, scil. quod Ecclesia dedit Magistro Ioanni antedicto plenam audie
& per consequens non ignoranit istam modificationem vel motiuum erroneum seu caussam sui er
rotis prædictam: nihilominus tamen damnauit articulum, qui secundum istum Dominum est ca
tholicus atq; verus nullum errorem continens, & subticuit motiuum erroneum, vel caussam sui er
roris prædictam; cum tamen sciebat, quod sicut ex falsis vera & ex impossibilibus necessaria: sic ex
erroneis seu hæreticis catholica consequuntur. Tum quia, sicut dictum est, huiusmodi responsi
petit viam defensionis omnium errorum: quia non est aliquis error, qui non potest per huiusmodi
modificationem confictam defendi. Quare seqnitur, quod hæc responsio errorem potius auget q
excusat: nec respondentem liberat, sed inuolnit. Tum sexto: quia hoc, quod frequenter allegat,
quod voluntarium non tollit necessarium, implicat multos errores, sicut superius est ostens
valet motiuum istius Domini, quod ponit pro responsione supradicta, scil. quod ex ipso eoden ar-
riculo *Vas electionis*, cum ibidem dicitur: *Felicis recordationis Alexandri 4. & Clementis quinti Romanorum*
pontificum prædecessorum nostrorum vestigia imitando: apparet vt dicit, *quod ille damnauerunt ante illa ca*
qua ibidem Dominus Iohannes Papa damnauit: quia solum damnauerunt istum errorem in materia præfata.
licet quod Fratres habentes &c. non possent confessiones audire vel absolutionis beneficium impendere prælat
inferiorum vel parochialium sacerdotum assensu vel licentia minime requisitis. Ex quo videtur, quod Dominus Io-
hannes voluerit hoc damnari tantum, & quod non intendebat excludere confessiones fratribus à confessione itera-
da proprio sacerdoti. Hæc ille. Hoc inquam motiuum non valet: quia (cum omni tamen reuerentia
assumit falsum. Et huic cap. *Vas electionis* contrarium, qnod Alexander & Clemens damnau
ea, quæ Iohannes damnauit, vel quod Iohannes damnauit: & tunc in eodem cap. ea quæ
mnauerunt suo tempore, sicut patet expresse de tenoribus articulorum damnatorum ab ei
Et quod dicitnr in cap. *Vas electionis, prædecessorum nostrorum vestigia imitando*, non refertur
articulos damnatos, sed ad præceptum vel prohibitionem quæ sequitur verba præmissa immediate,
scilicet ne quisquam dictos articulos per eum damnatos, vel contenta in eis sen in aliquo prædicto
rom, vtpote à catholicis mentibus respuendos decetero defendere audeat vel tenere: quia antedi-
cti Domini summi pontifices similes fecerunt prohibitiones super damnatis articulis per eosdem:
Huic tamen prohibitioni, quo ad vtramq; eius partem, non est verius contraire.

Secunda responsio, seu expositio præfatæ constitutionis extrauagantis, scilicet *Vas electionis*,
q nam ponit vt euadat, non potest eum defendere ab errore. Dicit enim, quod *omnes articuli damna-*
ti & similiter articulus ibidem approbatus possunt intelligi cum adiectione secunda partis capi. Omnis vtriusque
videlicet, si quis alieno sacerdoti &c. Vnde dicit, quod erroneum est dicere, quod confessi Fratribus habentibus
licentiam generalem audiendi confessiones, scilicet cum beneplacito proprii sacerdotis; tenentur eadem peccata,
qua confessi fuerant, iterum proprio sacerdoti confiteri. Et sic est verum atque catholicum, quod illi qui prædi-
ctis Fratribus confitentur, scilicet forma illa seruata, non magis tenentur eadem peccata iterum confiteri, quam
si alias illa confessi fuissent proprio sacerdoti iuxta dictum concilii Generalis. Istum intellectum constitutionis
prædicta probat sic: quod ex quo secundus articulus Magistri Iohannis de Poliaco fuit damnatus: sequitur
quod eius oppositum est approbatum, scilicet quod Romanus Pontifex statuto stante Omnis vtriusque: potest fa-
cere, quod parochiani non teneantur semel in anno omnia peccata sua confiteri proprio sacerdoti, scilicet paro-
chiali curato. Istud autem verificari non potest, nisi stet statutum concilii generalis. Statutum autem concilii
generalis stare non potest, nisi stet illa particula: scilicet quod si quis ex iusta caussa velit alieno sacerdoti con-
fiteri, petat & obtineat licentiam sui proprii sacerdotis. Stante autem illa particula, nullus confessus Fratri-
bus est exemptus à generali statuto quo ad primam partem ipsius, nisi illa secunda clausula obseruata. Igitur
obseruantia illius clausula est necessaria cuilibet confesso Fratribus, vt sit exemptus à prima particula eius-
dem. Et per consequens cum illa modificatione debet intelligi ista diffinitio. Hæc Dominus iste.

Primo igitur respondetur ad motiuum: & conseqnenter probabitur intentum. Et ne proce-
datur annullatorie, suppono: quod ad hoc, quod statutum concilii generalis obseruetur, sufficit
quod parochianus habeat licentiam proprii sacerdotis ad hoc quod confiteatur alieno: siue illam
petierit siue non: quia à tempore dicti statuti sic fuit statutnm, qood etiam parochiales curati
dabant parochianis licentiam non petitam, quando curati volebant sibi adhibere coadiutores in
hac parte: & absit quod dicatur parochianos in casu fuisse transgressos hoc statutum. Et ratio h
declarat. Nam cum sit præcise propter habere vel obtinere: posito qnod parochianns hanc habeat li-
centiam, superfluit petere eam. Quo supposito respondeo ad argumentum, & concedo quod op-
positum articuli secundi est approbatum, scilicet quod Romanus Pontifex stante statuto potest
facere, quod parochiani non teneantur confiteri parochiali curato: & tunc cum infertur qu
illud sit approbatum, non potest esse verum, nisi stet secunda particula statuti, scilicet qnod a
tur licentia proprii sacerdotis.

Dico quod si sub nomine proprii sacerdotis includatur Papa & legati in suis prouinciis, & patriarchæ, archiepiscopi & episcopi & parochiales curati, illa propositio est vera. Si autem per proprium sacerdotem intelligitur parochialis curatus tantum; tunc propositio est falsa, scilicet quod oppositum articuli sic, vt prædicitur, approbatum non potest esse verum, nisi parochianus ad confitendum alteri obtineat licentiam parochialis curati. quod valet tantum ac si diceretur, quod Romanus pontifex, stante statuto prædicto, potest facere quod parochiani non teneantur semel in anno confiteri parochiali curato. sed non potest hoc facere, nisi parochianus obtineat licentiam parochialis curati ad confitendum alteri. Hoc autem propter errores in quarto capitulo deductos ex ipso non potest esse verum. Illa etiam propositio sic restringendo proprium sacerdotem ad parochialem curatum nullo modo sequitur ex assumptis. Et conformiter dico ad conclusionem, quæ infertur, scilicet quod obseruantia secundæ clausulæ, scilicet quod habeatur proprii sacerdotis licentia, non tamen parochialis curati, est necessaria cuilibet confesso fratri ad hoc, quod sit exemptus à confessione facienda proprio sacerdoti. iam enim quilibet fratri confessus & absolutus habet licentiam proprii sacerdotis, sicut superius frequenter probatum est. & ideo non oportet ponere illam adiectionem *ad licentiam proprii sacerdotis*, quia illa etiam licentia intelligitur in licentia generali, quam habent fratres, sicut dictum est. Ista etiam responsio seu expositio quæstionis supradictæ non potest istum Dominum defendere ab errore: quia cum Dominus iste dicit, quod articuli damnati & reprobati possunt intelligi cum adiectione secundæ particulæ statuti, scilicet quod habeatur licentia proprii sacerdotis, aut hoc intelligit de licentia parochialis curati tantum, sicut videtur intelligere, aut de licentia Papæ vel episcoporum, sicut supradictum est. non secundo modo, quia hoc esset superfluum, cum in articulis dicatur, quod confessi fratrib. habentibus generalem licentiam, quam nullus dubitat esse licentiam Papæ vel episcoporum seu parochiali curatis tenẽtur iterum confiteri. nec per hoc euaderet errorem: quia iam ponit, quod confessi fratrib. habentib. generalem licentiam proprii sacerdotis illo modo loquendo de proprio sacerdote tenentur eadem peccata cõfiteri proprio sacerdoti: & per consequens ponit illud, quod ipsemet in responsione dicit esse erroneum & damnatum. Si vero intelligat proprium sacerdotem parochialem curatum tñ: tunc quamuis sit verum, s. quod erroneum sit dicere, quod confessi fratrib. habentib. licentiam generalem audiendi confessiones obtenta licentia parochialis curati teneantur eadem peccata iterum confiteri: tñ quia huiusmõi licentia parochialis curati sit requisita: sic quod licentia non obtenta tenentur iterum confiteri; sicut error Ioan. de Poliaco, qui solum loquebatur de habentib. licentiam generalem tñ, nulla habita licentia speciali sacerdotis curati, sicut patet ex 3. articulo eiusdem erroris damnati, & articuli approbati in constitutione, supponunt licentiam generalem tantum: & per consequẽs constitutio damnat articulos & approbat de confessis fratrib. habentib. licentiã generalẽ tñ nulla habita licentia speciali parochialis curati. Præterea sic restringẽdo ꝓpriũ sacerdotẽ adiecta clausula secunda statuti *Omnis vtriusq; &c* cum, vt dicit, in illa contineatur, quod non obtenta licentia proprii sacerdotis, sacerdos alienus non potest alterius parochianũ soluere vel ligare sequitur, quod stante illa parte statuti nullus alienus sacerdos põt alterius parochianum de quacunq; licentia alia soluere vel ligare: & per consequens nõ solum sequuntur oẽs errores in 4. c. prædictis: sed sequitur quod fratres hñtes gñalem licentiam audiendi confessiones non hñt ptãtem soluendi sibi confessos. & sequitur, quod iste Dñs habet ponere in fratrib. defectum ptãtis absoluendi: & per consequens approbat illum errorem, quem ipse imponit magistro Ioh. de Poliaco. Amplius ex rñsiõe sequitur, quod Romanus pontifex stante statuto non potest facere, quod confessi fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones non habita licentia parochialis curati non teneantur eadem peccata fratribus confessa iterum confiteri parochiali curato: imo nec Deus potest hoc facere: & quod stante statuto nec Papa nec Deus possunt dare fratribus potestatem absoluendi parochianos non obtenta licentia parochialis curati, imo quod non possunt dare alicui, qui non est parochialis curatus, potestatem absoluendi sine licentia parochialis curati: & per consequens ipsemet non habet potestatem absoluendi parochianos sine licentia parochialis curati: & sic de ceteris blasphemiis in 4. ca. prædeductis. Patet igitur, quod hæc responsio respondentem non liberat ab errore: & quod iste Dominus, salua sua reuerentia, tenet errores damnatos in forma vel in sensu, in quo sunt damnati: & qui si nõn essent damnati, essent damnabiles propter errores, qui sequuntur ex eisdem: quos omnes iste Dominus habet concedere consequenter.

CAP. VII *In quo dissoluuntur quæ apparent vel apparere possunt prædictis contraria.*

VErum quia prædictus archiepiscopus Armachan' in tractatu suo *articulo* 2. per magnum processum nititur prædictos errores defendere probando, quod nec præfatum capitulum *dudũ*, nec al quod pr iulegium illi consimile tollit aut impugnat statutum antiquum *Omnis vtriusq; sexus* quoad c [illegible] siones parochianorum semel in anno faciendas proprio sacerdoti; volo deio c ps [illegible] bus respondere. Ista tñ conclusio, quam intendit probare, potest habere duplicẽ intellectum, secundum quod ex statuto *omnis vtriusq;* consurgit duplex obligatio vel duplex debitum [illegible] rendi, sicut patuit in prin. 2. capituli, vnum s. generale & perpetuum & mansiuum; a [illegible] particulare transiens & fluxiuum. Sic in ꝓposito contra supradicta põt intelligi sic. s. quod c [illegible] cal quod priuilegium sibi simile tollit aut ĩpugnat statuta *omnis vtriusq;* quoad de [illegible] p [illegible] ndi. & sic conceditur conclusio, quam proponit. vel quoad obligationem se-

cundam seu debitum cõfitendi, sic loquendo. c. *dudū*. & Fratrum priuilegia tollunt statuta, f dne impugnant. ipsa n. tollunt statutum quoad obligationem secundam: quia soluunt de [illegible] dem obligationis sic, quod confessus non remanet ex vi statuti eodem debito amplius [illegible]. Et ex eadem ratione patet quod Fratrum priuilegia statutum non impugnant, sicut ex eodem per totum patuit euidenter. Secundum igitur primum intellectum posset concedi [illegible] supradicta & omnes rationes quas inducit: quia tñ aliquæ suæ rationes videntur [illegible] re, per singulas est breuiter transcurrendum. ¶ Arguit igitur primo sic: ista duo capi[illegible] duas affirmatiuas super eodem actu iterabili. s. super confessione eorundem peccat[illegible] li. s. quod aliquis sit confessus fratri omnia peccata sua, & quod teneatur [illegible] suo proprio sacerdoti, quæ non magis se impugnant, quam duæ affirmatiuæ [illegible] ria. s. quod aliquis audiat missam apud fratres vel offerat ibidem, & quod teneatur [illegible] audire missam in sua parochiali ecclesia, & ibid. semel vel ter offerre sicut præcipitur [illegible] constat quod istæ duæ vltimæ non repugnant, quare nec primæ & quia iste Dñs ([illegible] gumentum nescit soluere: ideo aliquos excitat ad soluendum ipsum, vel ad conc. [illegible] culum quem concludit. Huic igitur argumento supposito sicut in hoc & in ceteris [illegible] quod fiat sermo de confessione facta fratri de licentia seu confessione capituli *dudū* & [illegible] facienda proprio sacerdoti seu eius vicem tenenti ex vi statuti *omnis vtriusq;*, & quo[illegible] toto anni & pro eisdem peccatis fratri confessus: quia alioquin non esset ad propo[illegible] spondetur primo reducendo argumentum contra se ipsum, sic. non plus repugnan[illegible] firmatiuæ super eodem actu iterabili: sc. super confessione eorundem peccatorum, quam [illegible] quis facit Papæ vel episcopo proprio, & quod teneatur eadem peccata suo parochiali curat[illegible] fiteri iterum: quam duæ affirmatiuæ similes de offerendo eisdem aut audiendo missas eorundem sed non dubium, quod non repugnant, quod aliquis audiat missam Papæ vel episcopi & qu[illegible] cem eisdem oblationem, & quod teneatur nihilominus audire missam parochialis curat[illegible] & offerre. igitur primæ duæ affirmatiuæ non repugnant. ecce idem argumentum & eadem vel similis conclusio, quæ infertur: quia non dubium, quod illæ propositiones formaliter non re[illegible] gnant: & concessa illa conclusione, non plus sequitur quod confessi fratribus quam confe[illegible] pæ vel episcopis teneantur parochiali curato iterum confiteri. & ideo argumentum nulli[illegible] ponderis vel valoris. Et si arguitur, quod sequitur, quod saltem capitulum *dudum*, non tollit statutum generalis concilii *omnis vtriusq; sexus*. Respondeo, quod quamuis conclusio sit vera ad [illegible] sum immediate quasi antedictum: ista tamen non sequitur ex assumpto, cuius exemplum est. Po[illegible] sito quod Petrus habeat ex præcepto omni anno ieiunare semel in pane & aqua: non est dubium, quod istæ duæ affirmatiuæ non repugnant: sc. quod Petrus modo ieiunauerit: & quod teneatur a[illegible] lius infra annum consimiliter ieiunare. & tamen non sequitur: igitur ieiunium Petri non tollit obligationem præcepti pro illa vice. Si tñ dicatur, quo hoc non soluit: quia repugnantia est quod Petrus ieiunauerit: & quod teneatur isto anno ex vi præcepti eiusdem dati iterum ieiunare. Solutio: dico quod consimiliter est aperte istic. repugnantia est. n. quod aliquis sit confessus fratri habenti generalem licentiam, &c. & quod teneatur ex vi statuti *omnis vtriusq;*, iterum confiteri. eque n. impleuit Petrus confitendo fratri prædicto statutū, sicut fecit præceptū ieiunii vna vice ieiunando ceteris parib. vtrobiq;. Aliter respondetur negando assumptum, cum dicitur, quod illa duo capitula continent illas duas affirmatiuas, &c. quod sc. aliquis sic confessus fratri. & quod teneatur semel in anno cõfiteri proprio sacerdoti suo. non enim continet illas affirmatiuas, sed istas: quod licet alicui fratri confiteri; & quod teneatur semel in anno confiteri proprio sacerd[illegible] suo vel alteri de licentia proprii sacerdotis: sicut patet in prima conclusione tertii ca præcedentis. Ex quibus non plus sequitur, quod confessus fratri teneatur eadem peccata iterum confiteri proprio sacerdoti: quam quod confessus alieno de licentia parochialis curati tenetur iterum eadem confiteri suo parochiali presbytero vel curato. & totum est, quod vltimum non sequitur: igi[illegible] nec [illegible] mum. Similiter nec ex hoc sequitur, quod ca. *dudū*, non tollit statutum concilii generalis *omnis v*[illegible] *triusque*. imo potius sequitur oppositum, scilicet quod tollit ipsum quo ad eius obligatione[illegible] ticulatem, sicut supradictum est. s. modo quo implens præceptum tollit obligationem præcepti pro illa vice. Tertio aliter respondetur negando illud assumptum propter aliam falsitatem, qua[illegible] continet, scilicet quod non plus repugnant istæ duæ affirmatiuæ, scilicet quod ali[illegible] tus fratri, & quod teneatur eadem peccata confiteri suo proprio sacerdoti, quam duæ affi[illegible] uæ similes de missis apud fratres & parochialem ecclesiam audiendis, vel de oblationibus ibidem faciendis: quia loquendo de confessione sacramentali, vtrobique primæ affirmat[illegible] repugna[illegible] secundum legem præsentem. Secundæ vero non repugnant. hoc patet sic: quia necessitas c[illegible] tendi ex statuto ecclesiæ præsupponit necessitatem sacramenti pœnitentiæ. sicut patet ex [illegible] suppositione secundi capituli: igitur sequitur. iste tenetur ex statuto ecclesiæ hæc peccata [illegible] ri: ergo sacramentum pœnitentiæ est sibi necessarium pro his peccatis. & esset [illegible] sæ statuto cessante. quicquid igitur repugnat conclusioni, repugnat assumpto sed constat e[illegible] per aduersarios. quod repugnantia est, quod aliquis fratri [illegible] confessus [illegible] de conf[illegible] ne mõ prædicto, & quod sacramentum pœnitentiæ sit sibi necessariū pro peccatis [illegible] eod[illegible] statuto [illegible] quare sequitur, quod repugnantia est. quod aliqui[illegible] sit confessus [illegible] teneatur ad [illegible] peccata [illegible], & maxime cum [illegible] est in proposito. quare sequitur quod assumptū ex ea parte sit falsum & ad ex[illegible]

exempla in multis deficiunt, quæ non sunt hic reperta: quia ad hoc, quod exempla essent conformia exemplato, oporteret, quod nullus posset audire missam, nec offerre apud fratres, nisi de licentia proprii sacerdotis, & quod celebrare missas vel recipere oblationes esset actus iurisdictionis, qui non posset à non suo iudice exerceri, & quod parochiani essent obligati audiendi missam proprii sacerdotis vel alterius de licentia eiusdem. Et igitur consimiliter sibi offerendum, & etiam eiusdem plebis essent multi proprii sacerdotes, qui possent missas celebrare & oblationes recipere: & ad hæc facienda alius licentiam impetrare, & quod tandem fratres haberent a Papa & episcopis ac parochialib. curatis vel ab aliquo eorundem licentiam ad prædicta, & multa similia ad conformi[illegible] faciendam essent requisita, quæ in toto vel in maiori parte deficiunt in exemplis positis, quibus potius esset similis repugnantia utrobique. Quarto aliter respondetur, quod licet cetera [illegible] est falsum secundum aliquos pro eo quod supponit, quod confessio facta [illegible] eorum peccatorum sit iterabilis non ex eo, quod absolutio vera, quam exigit & includit, scilicet unde quod est sacramentalis, vel quam requiritur ad hoc quod sit sacramentum, sicut patuit ex tertia conclusione tertii capituli, iterabilis non est: & [illegible] quod de [illegible] cum vel necessitas sacramenti pœnitentiæ, quæ consurgit [illegible] peccato actuali non nullo, vel ex reatu culpæ inde contracto iterabilis non est pro eodem peccato [illegible] dicatur, quod idem peccatum vel reatus eiusdem potest redire, quod communiter non tenetur: non sequitur, quod aliquod punctum ex ea parte secundum istos est falsum. Et quicquid sit de illis, hoc verum est, quod confessio prædicta non potest aliter iterari quam absolutio, quam coexigit & requirit, & quod debitum vel necessitas sacramenti pœnitentiæ quam præsupponit potetunt iterari, de quo peccato dicetur postea. Et tunc ad auctoritates beati August. *de vera & falsa pœnitentia*, & aliorum Doctorum, qui dicunt, quod confessio non solum est iterabilis, sed quod de eisdē peccatis meritorie iteratur. Respondetur quod Aug. & alii Doctores non dicunt hoc de confessione sacramentali, quæ est tertia pars sacramenti pœnitentiæ distincta contra contritionem & satisfactionem: sed de confessione, quæ est pars satisfactionis, prout includit erubescentiam, quæ est pœna satisfactoria, sicut est ieiunium & cilicium & similia. quod euidenter patet ex auctoritate beati Augusti. inducta, cum dicit, quod *dignus est misericordia, qui spirituali labore petit gratiam* non enim loquitur de misericordia, qua remittitur reatus culpæ quia ille remittitur in prima confessione; nec de gratia infusa in contritione: sed de gratia & remissione pœnæ temporalis remanentis post confessionem, pœnitentiam & contritionem. Similiter in eadem auctoritate vocat hanc confessionem spiritualem laborem, id est, pœnam. *laborat*, inquit, *mens patiendo erubescentiam* concludi; & quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo de peccatis, dignus est misericordia; & per consequens loquitur de confessione quæ est pœna satisfactoria. quod etiam pater [illegible] subinfert: *quanto ergo pluribus confitetur sub spe veniæ turpitudinem criminis: tanto facilius consequitur gratiam remissionis*. Ex quo patet, quod non loquitur de gratia seu venia, quæ fuit facta in confessione prima & contritione seu absolutione; sed de illa, quæ fit per quamcunque pœnam satisfactoriam, sicut est verecundia prædicta, & ieiunium & cilicium & eleemosyna, & similia. Vel potest dici, quod B. August. loquitur de crimine publico. patet in eodem libro modicum post; *Si peccatum*, inquit *occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis*: non dicit sacerdotum. & sequitur: *nam & ipse* [illegible] *puellam, quam intus inuenit*, id est, in occulto. secus autem de illis, quos inuenit extra; vt pater [illegible] ex quibus patet, quod illud argumentum, quod credebatur insolubile, non deficit [illegible] scilicet, in materia, quia sunt in multa falsa, & in forma, quia conclusio non sequitur [illegible] pus, & miror quod tantus clericus non viderit hæc prædicta.

S[illegible] Dominus Martinus Papa quartus in fine priuilegii fratribus concessi adiecit [illegible] *quod hi qui fratribus confitebuntur eisdem sua parochialibus presbyteris confiteri semel* [illegible] *generale concilium statuit nihilominus teneantur, &c.* Vnde sequitur, quod huius domini [illegible] tenuit vim præcepti. igitur confessi pro tunc tenebantur eadem peccata, quæ [illegible] iterum confiteri. Ad istud respondeo concedendo, quod dominus Papa illa verba [illegible] priuilegii, ex quibus verbis nec in forma sua nec ad intellectum domini Papæ sequitur [illegible] confessos fratribus eadem peccata parochialibus presbyteris iterum confiteri: nec sequitur quasi tenebantur iterum confiteri. Tum quia dominus Papa non dixit volumus quod hi qui fratribus confitebuntur eisdem semel eodem anno & de eisdem peccatis, quæ confessi fuerant, teneantur suis parochialib. presbyteris iterum confiteri. Tum etiam quia adiecit, *prout generale concilium statuit*, & constat quod concilium generale nunquam statuit confessionem factam fratribus vel aliens de licentia proprii sacerdotis vel aliunde legitime factā quo ad eadem peccata seu crimina iteranda. Alioquin sequeretur, quod confessi alienis de quacunque licentia proprii sacerdotis & confessi Papæ vel episcopis seu pœnitentiariis eorundem tenerentur eadem peccata iterum confiteri. Tum quia illud statutum non obligat ad confitendum peccata plene dimissa; quia tunc quilibet teneretur semel in anno confiteri omnia, quæ fecit à iuuentute, quod est falsum. igitur ex quo Papa verba præmissa limitat ad statutum, sequitur quod non intendebat, quod confessi fratribus tenerentur iterum eadem peccata confiteri. quare non sequitur conclusio, quam deducit. Et si dicatur, quod secundum hanc responsionem nihil operatur illa adiectio domini Papæ prædicta: respondetur, quod non sequitur, quia obiectio remouet errorem, qui potest contingere, & qui forte contingebat illis verbis priuilegiis aliis non adiectis.

Nam saltem simplices scientes, quod ante huiusmodi privilegia tenebantur semel in ann[illegible] confiteri suo proprio sacerdoti, vel alieno de licentia proprii sacerdotis, & audientes quod [illegible] ia- ni poterant ex statuto ecclesiæ licite confiteri fratribus habentibus generalem li[illegible]entian [illegible]apæ vel episcoporum, inferiorum licentia minime requisita, poterant credere quod statutum [illegible]æd[illegible]m esset similiter sublatum, sicut credit Dominus iste in casu præsenti, nisi confess[illegible] [illegible]attrib[illegible]s t[illegible] [illegible]an- tur eadem iterum confiteri. quem errorem iste dominus voluit remouere, oste[illegible]dens quo[illegible] tutum semper obligat in genere, quamvis non in specie. quoad peccata fiat [illegible] us confe[illegible] [illegible]a [illegible] luit remouere errorem in parte, quod scilicet confessi fratribus teneantur c[illegible]fit[illegible] [illegible] o[illegible] tu cerdoti: prout generale concilium statuit, & tamen non tenentur confiteri pe[illegible]cata leg[illegible]ne [illegible]a- confessa. & sic remanet statutum quoad obligationem eius primam supradictam, non quoa[illegible] [illegible] cundam. Aliter respondetur, quia dato hoc falso: scilicet quod tunc confessi habentibus lice[illegible]n- am generalem audiendi confessiones tenebantur confessa peccata eisdem iterum confite[illegible] men non ex hoc sequitur, quod modo consimiliter teneantur. & hoc ideo: quia alia est[illegible] generalis, quam nunc fratres, & alia quam tunc habuerunt. Nam licentia audiendi confessiones quam nunc habent fratres, est generalis quoad omnes fratres præsentatos & admissos & a[illegible]m- nes earundem diœcesium pro quibus præsentantur eis confiteri volentium & quoad omne[illegible] vi ros ecclesiasticos quorum poterat vel poterit interesse, qui sacro instante & approban[illegible] con lio hanc licentiam concesserunt & consenserunt ad eandem: & per consequens hæc lic[illegible] tia no solum est Papæ, sed episcoporum seu etiam parochialium sacerdotum curatorum: nisi dicatur, quod parochiales curati vel non sunt ab ecclesia, vel non consenserunt vere vel interpretatiue hoc quod concessit & ordinauit concilium generale. Illa vero licentia, quam tunc hab[illegible]ant quamuis esset generalis quoad personas fratrum & etiam aliorum eis confiteri volentium men non fuit ita generalis quoad personas huiusmodi licentiam concedentes. & per conf[illegible]ne stât simul, quod confessi fratrib. habentib. generalem licentiam tenebantur eadem peccat[illegible] tum confiteri: vel saltem quod hoc asserere non fuerit nec sit erroneum: & quod confessi f[illegible] bus hanc licentiam generalem modernam non teneantur eadem peccata iterum confiteri[illegible] quod sit erroneum & hæreticum asserere pertinaciter, quod teneantur eadem peccata [illegible]m confiteri: & maxime ex quo huiusmodi assertio isto modo est damnata, quæ illo modo no[illegible] damnata: & tamen in rei veritate æque falsa fuit illa assertio, sicut ista, sicut dicebatur in respon- sione præcedenti. & sic patet, quomodo dominus Martinus & sui sequaces non fuerunt contra- rii in hac parte.

Et per hoc respondetur ad argumenta alia cum arguitur sic, quod dominus Clemens diffi- niret oppositum decreti aut statuti domini Martini, cum de hoc nullam facit mentionem, veri- simile non videtur. Item de hac auctoritate dominorum summorum pontificum quisque poterit me- rito fluctuare occasione præstita per eosdem, si quod vnus statuit, alter erroneum diffini- uit.

Ad quod respondetur iuxta rationem primam secundi articuli: quod Clemens non diffini- uit contrarium statuti domini Martini: quia Martinus non statuit eadem peccata in confessione iteranda; & dato quod fecisset, non fuisset ad propositum: eo quod diffinitio vnius & statutum alterius non fuerunt super eodem alia & alia existente generali licentia vtrobique. Et consimi- ter dico ex eisdem rationibus: nihil quod vnus statuit alter oppositum diffiniuit, sicut patet ex præmissis.

Item arguitur sic. constitutio synodalis domini episcopi Auinionen. edita per dominum Io- hannem quondam episcopum ibidem, & confirmata per dominum Clementem sextum iam præ- sentem. fuit & est, quod *si aliquis à quatuordecim annis & supra, confiteri contempsit saltem semel in anno suo proprio sacerdoti, aut alteri de eius licentia: si viuens fuerit ei vsque ad satisfactionem condignam ingressus ecclesiæ. si autem mortuus fuerit ei ecclesiastica interdicatur sepultura.* ex quibus videtur sequi, quod se- cundum illos dominos illæ duæ affirmatiuæ simul stabunt. Respondetur, quod constitutio syno- dalis fuit & est bona & sancta, & nihil aliud statuens, quam quod in statuto concilii gen[illegible] talis continetur. & ideo confessi fratribus implent præceptum constitutionis & statuti, & euadunt consimiliter pœnam vtriusque.

Item arguit per dominum Innocentium quartum, qui fecit quandam constitutionem seu rescriptum, quod incipit: *Et si animarum.* vbi sic scribit Fratribus: *Vniuersitati vestræ per apostolica scri- pta mandamus, vt parochianos alienos diebus dominicis & festiuis non recipiatis de cetero in vestris ecclesiis seu ora- toriis ad diuina: nec ipsos sine sui sacerdotis licentia ad pœnitentiam vllatenus admittatis: tamen si quis alieno sa- cerdoti iusta de causa voluerit confiteri peccata sua iuxta statutum concilii generalis licentiam primum postulare ac obtinere debet: proprii sacerdotis: vel saltem sibi primo confiteri & accipere beneficium absolutionis ab eodem. Alter namque ab ipso absolui non potest nec ligari, & è contra. si quis vero huius nostræ præceptionis transgressor con- tra præmissa vel aliquid præmissorum venire præsumpserit, præter inobedientiæ reatum & excommunicationis, quod eum ipso facto incurrere volumus. gradus sui periculo subiacebit, &c.*

Ad istud respondetur: & dico, quod hæc omnia per successorem eius Alexandrum quartum fuerunt plenarie reuocata, tanquam talia quæ per occupationem vel fe[illegible]nantiam, congruæ deliberationis limam præteribant, sicut patet in bulla eiusdem. Nec inso- litum

litum est nec nouum, quod etiam salua reuerentia debita & deuota sic poterit errare: quia cum ibidem dicatur, quod si quis alieno sacerdoti iusta de causa voluerit confiteri iuxta statutum concilii generalis licentiam obtinere debeat proprii sacerdotis: vel saltem sibi primo confiteri, & absolutionis beneficium recipere ab eodem. hoc secundum videtur destitui ratione. cum enim parochianus habeat iustam causam se subtrahendi à suo sacerdote parochiali, quomodo potest sibi confiteri, si non potest suam licentiam, vt confiteatur alteri, obtinare? quare sequitur, quod hoc argumentum ad suum propositum nihil facit. & dato quod rescriptum in suo robore permaneret, posset dici, sicut in responsione secunda ad rescriptum domini Martini fuit responsum.

Amplius arguit sic. Fratres habent de more, vt dicitur, quod quilibet apud eos professus tenetur prius vna vice alicui ipsorum omnia peccata sua mortalia confiteri. Mirandum est igitur, cur non sentiunt ecclesiam etiam de aliis, sicut de se ipsis, aut cur non fatentur se hæreticos aut errantes, sicut faciunt aliòs e conuerso. Ad quod respondeo, quod si dominus reputet hoc argumentum valere, est mirabile, cur non reputet hoc argumentum esse æque bonum: iste dominus habet de more, vt dicitur, sentire & docere aliquos de peccatorum confessione aliter quam sacrosancta Romana ecclesia prædicat & obseruat. est igitur mirabile, cur non incidit in capitulum *Ad abolendam, extra de hæreticis*, cum argumentum suum non sit melius, quam sit istud: ideo vnico contextu respondeat ad vtrumque. Verum tamen (quod ego sciam) fratres nunquam habuerunt de more hoc, quod dicit. Habent tamen de more, quod consulant eisdem, quod confiteantur pure, & maxime si incurrerint aliquas pœnas & sententias iuris, à quibus fratres possunt absoluere omnes volentes suo consortio aggregari.

Item arguit sic. Monachi albi habent eandem constitutionem, sc. quod quilibet confessus alicui monacho ipsius conuentus & de licentia sui abbatis, nihilominus tenetur semel in anno confiteri suo abbati. cur igitur similia non fiant in fratribus & curatis, fratres habent ostendere, & hos monachos condemnare. Hinc respondetur, quod quamuis iste dominus per istud argumentum velit monachos contra pauperes fratres concitare, tamen nouerit per Dei gratiam quod intendit. Et ideo dico, quod monachi habent hanc constitutionem de hac materia, quod monachi & conuersi, qui saltem semel in anno abbati proprio, cuius copiá habuerunt, fideliter & integre neglexerint confiteri, vinculo excommunicationis se nouerint irretitos, in qua nulla fit mentio de his, qui ea licentia abbatis sunt confessi alicui monacho. & ideo male allegat constitutionem monachorum contra fratres. Et ideo si monachus esset confessus alicui monacho de licentia sui abbatis, non teneretur de iure ex vi huius statuti illa peccata, de quib. est legitime absolutus, suo abbati iterum confiteri.

Dato etiam, quod monachi prædictum statutum sic interpretentur & obseruent: scilicet quod monachus confessus de licentia sui abbatis teneatur eadem peccata, quæ confessus est monacho, & de quibus virtute præfatæ licentiæ est absolutus ab eodem suo abbate, iterum confiteri. quamuis in hoc obtineat à communi iure sicut notum est. nullus enim confessus alicui de licentia parochialis curati tenetur idem peccatum, quod confessus est tali, & de quo virtute præfatæ licentiæ est plene absolutus, parochiali curato iterum confiteri: tamen ex hoc non sequitur, quod consimiliter fieri debeat vel possit in alia parte. Et causa est, quia cum duplex est confessio, sicut supradictum est, sc. sacramentalis, quæ est tertia pars sacramenti pœnitentiæ, quæ receptionem absolutionis & effectum coarctat & includit; & alia quæ non est sacramentalis, nec includens præmissa. quarum prima de iure communi venit sub obligatione: quia ex vi sacramenti pœnitentiæ est necessaria ad salutem peccatoris postquam mortaliter peccauit. Secunda autem quamuis sit licita, meritoria atque sancta: quia tamen est difficilis & contra inclinationem omnium hominum generaliter, & non est sic necessaria ad salutem: ideo non potest alicui sine suo consensu venire regulariter sub præcepto. Cum igitur monachi & alii regulares propter votum obedientiæ non habent consensum nec voluntatem, nisi voluntatem suorum prælatorum, saltem in his in quibus sunt eis subiecti: & ideo quicquid volunt prælati, illud debet dici referendo ad voluntatem suæ professionis vere esse & est de consensu subditorum. & ideo si prælati monachorum sic constitutionem illam interpretentur & obseruent, hoc faciunt de consensu vere vel interpretatiue subditorum. & ideo ipsi remanent obligati: tamen sic non est in alia parte. Seculares enim & alii parochiani habent propriam suam voluntatem. & ideo sine suo consensu non possunt sic regulariter obligari. quare ex statuto sic interpretato monachorum non potest inferri similis interpretatio, nec quod possit fieri vniuersalis constitutio ex parte secularium aliorum. & sic argumentum non concludit.

Item arguitur sic. est regula scripta in corde cuiuslibet, quod legis præceptum obligatorium per factum voluntarium à quoquam obligato dissolui non possit. cum igitur confessio facienda proprio sacerdoti sit obligatoria: & confessio facienda fratri sit voluntaria. per hanc secundam non videtur tolli legis præceptum. Ad istud dico, quod si primum assumptum sic intelligatur, quod nullus per factum voluntarium sic dissoluit præceptum simpliciter, quin etiam quod tunc dicatur obligatus de illo præcepto (quia si aliter intelligitur, non potest sequi conclusio ex assumptis) tunc istud assumptum non est verum nec sanum: sed merito est suspectum. Quia ex isto sequitur, quod nullus potest vti dispensatione aliqua facta super præcepto quocunque, sed tene-

atur implere præceptum: cum sic vti, sit factum voluntarium; & per consequens nullus po- pensare super aliquo præcepto: & sequuntur multa inconuenientia & suspecta, quæ supra in isto capitolo sunt deducta. Sequitur etiam quod præceptum disiunctiuum non posset impleri: quia per nullam partem disiunctionis: cum qualibet sit pure voluntaria per se sumpta. nec per vtram- que copulatiue, quia non est dubium, quod non tenetur ex præceptu facere vtrumque. & per consequens facere vtrumque est pure voluntarium, & non deobligat eum à præcepto. quare e- quitur, quod iste non potest implere præceptum: quod est satis absurdum. Secundum etiam as- sumptum est falsum: scilicet quod confessio facienda proprio sacerdoti est obligatoria: & mas me si intelligatur, quod fiat personaliter proprio sacerdoti; quia sufficit quod fiat de eius licentia alieno.

Item arguit sic: si stante fratrum priuilegio daretur nouiter præceptum *omnis vtriusque*, c fes- sus fratri teneretur semel in anno sacerdoti proprio confiteri, sed præceptum ita arctat m do, si- cut si nouiter fieret in præsenti: quia est eiusdem auctoritatis & formæ. igitur confessi fratribus te- nentur iterum confiteri. Huic respondeo, quod primum assumptum est falsum quia, sicut fre- quenter dictum est, statutum non obligat nunc: nec tunc obligaret aliquem ad confitendum de- terminate & personaliter proprio sacerdoti Secundum etiam assumptum; scilicet quod præce- ptum modo ita arctat confessum fratri, sicut si nouiter fieret in præsenti, si intelligatur generali- ter, sicut apparet quod intelligat Dominus iste, quod nulla diuersitas proueniat ex ordine, vb eadem auctoritas & forma præcepti: si, inquam, sic intelligatur, est negandum tanquam er ne- um & suspectum. quod patet sic. constat enim, quod decretum primi parentis de inseparabil- uione coniugum expressum per illa verba, *relinquet homo patrem & matrem, &c.* Gen. 2. fuit factum auctoritate Dei, sicut patet *Matth. 19. & Mar. 10. capitulis.* postea vero Deus dedit Hebræis priuile- gium de libello repudii, *Deutero. 9.* Et iterum idem Deus reuocauit suum præceptum, & proto- plasti decretum eadem auctoritate & forma qua prius. Si igitur præcedens priuilegium ita arctat priuilegiatos, sicut sequens præceptum; sequitur quod filii Israel modo post reuocatum præce- ptū dando libellum repudii & aliis mulieribus nubendo nun committunt adulterium: quod contra euangelium vbi sup. vel quod filii Israel tempore legis consimiliter faciendo peccab & tenebantur præcepto obligari, sicut modo. & commiserunt adulterium ex priuilegio; & quod transgrediendu præceptum simul peccabant mortaliter, & fuerunt excusati à peccato per conces- sum priuilegium; quod est nimis erroneum & suspectum.

Item arguit de illo, qui fecit votum, quod quacunque confessione facta vel facienda cu- iuoque non obstante confiteretur semel in anno suo proprio sacerdoti, es qui talis teneretur votum implere; & cum præceptum ita arcte obligat, sicut votum; pari ratione quilibet teneretur modo præceptum implere. Ad quod dico, quod si aliquis simile votum fecisset de confitendo fratri, æque sequeretur quod talis teneretur eadem peccata, quæ confessus fuit proprio sacerdoti tali fratri iterum confiteri, & non dubium quod neutrum sequitur ex vi statuti: & ideo argumen- tum non est ad propositum. Quando tamen infertur, quod pari ratione modo tenetur quilibet ex præcepto, negatur consequentia. Tum quia nullum est præceptum, quod obligat aliquem ad confitendum determinate & personaliter proprio sacerdoti. Tum etiam quia, sicut dictum est in solutione secundi argumenti, non potest passim præcipi, quod homo confessus vni postea confiteatur alteri, sicut potest voueri. quare argumentum non concludit. Et conformiter nega- retur ad argumentum sequens, cum dicitur, quod confessus fratri posset accipere à fratre locu pœ- nitentiæ, quod confiteatur eadem postea proprio sacerdoti. videlicet primo, quod illa confessio non fieret ex vi statuti. secundo quod confessio non posset passim imponi. tertio quod ita potest fieri econuerso. quarto quod ex isto argumento & similibus patet quod hæc secunda confessio si fieret, non esset sacramentalis, de qua loquitur statutum, sed esset pœnitentia satisfa- ctoria & satisfactionis. quare sequitur, quod huiusmodi confessio est impertinens materiæ quam proponit.

Item simile argumentum est de homine habente conscientiam, quod tenetur proprio sa- cerdoti iterum confiteri, videlicet quod talis peccaret mortaliter faciendo contra conscientiam suam, nisi iterum confiteatur. ad quod dico, quod si haberet similem conscientiam de confiten- do fratribus, pari ratione sequeretur idem, scilicet quod peccaret mortaliter, nisi confiteretur fratri. & similiter si haberet conscientiam, quod eorundem peccatorum confessio nunquam es- set iteranda, si eam iteraret, peccaret mortaliter. & per consequens nunquam teneretur confite- ri de eisdem. cuius oppositum dicit dominus iste. & ideo quamuis quilibet peccaret, qui agret contra conscientiam, tamen periculosum esset dicere, quod quilibet teneretur conformiter age- re conscientiæ suæ.

Item arguit sic: ponatur, quod aliquis fuerit fratri plene confessus, & quod priuilegium confes- sionis fuerit consequenter suspensum quo ad fratres, & quod iste veniens ad eucharistiam sumen- dam sit prioris confessionis oblitus, vel quod in eodem casu loco suspensionis credat omnes fra- tres esse excōmunicatos, aut Papa præciperet, quod nullus fratri confiteretur: vel quod in casu suspē- sionis aut excommunicationis prætactæ confessus fratri negligeret pœnitentiam sibi à fratre in- iunctam: seu quod in casu obliuionis seu negligentiæ prædictu cōfessus fratri non potest etiam

aliquem

liquem alium confessorem reperire, vel nullum reputaret idoneum, nisi proprium sacerdotem. in quibus casibus sequeretur, quod sic confessus fratri teneretur eadem peccata iterum confiteri suo proprio sacerdoti. Ad ista & omnia similia dico, quod in casibus similibus cum econuerso sequeretur, quod confessi proprio sacerdoti tenerentur fratribus eadem iterum confiteri: & tamen neutrum sequitur ex vi statuti. quare suum propositum non concludit. Similiter ex istis casibus & similibus positis, econuerso sequitur, quod confessi fratribus non magis tenentur iterum confiteri eadem peccata proprio sacerdoti: quam si alias eadem fuissent confessi proprio sacerdoti: cuius oppositum deberet concludi.

Item arguit sic. videtur regula generalis, quod Dominus papa nullum statutum antiquum, & præcipue concilii generalis, tollit in toto vel in parte per constitutionem posteriorē priori manifeste non contrariam in intentione vel in verbis, nisi de hoc expressam faceret mentionem. igitur cum Dominus Clemens in *cap. dudum*, nullam fecerit mentionem de sublatione concilii generalis *omnis vtriusque*, nec etiam Dominus Iohannes in constitutione *Vas electionis*, quando videtur illud statutum potius approbasse. igitur non intendebant illi statuto derogare. Ad quod respondeo concedendo conclusionem deductam: quia confessi fratribus habentibus licentiam iuxta formam *cap. dudum*, sufficienter impleuerunt: & plene præceptum capituli & statuti concilii generalis. & sic illa capitula non derogant statuto, sed erogant: vnde potest multiplicius adimpleri.

Item arguit sic. non videtur quod aliquis summus pontifex tantum vellet detrahere de merito subditorum, sicut modo fit per intellectum prædictum constitutionis *dudum*, aut statuti *omnis vtriusque*. satis enim firmiter, vt videtur, in propositione facta coram domino nostro papa & cœtu dominorum cardinalium fuit suasum, quod confessio facta proprio sacerdoti fuit securior, vtilior & vitans plura incommoda in confessis, in curatis & clero & populo & in ipsis fratribus: quæ incommoda proueniunt ex constitutione parochianorum confessionibus fratribus factis: quibus cognitis non dubium, quin Dominus papa cum omni celeritate possibili suam constitutionem declararet aut tolleret: alias enim seipsum de mala conscientia damnaret.

Ad istud dico, quod nec confessio facta solis fratribus, nec etiam confessio facta solis sacerdotibus personaliter aliquid regulariter detrahit de merito subditorum. potest enim esse & frequenter contingit, quod nunc melius fit confiteri illis, nunc melius confiteri istis, iuxta varias personarum circumstantias.

Et ad probationem cum allegat se in propositione sua firmiter probasse, quod confessio parochiali facta curato sit securior & vtilior & plura vitans incommoda &c. Dico quod in eadem propositione iste Dominus assumpsit ad hoc probandum multa erronea & absurda, ex quibus sequuntur hæreses, schismata & rebelliones contra sacrosanctam ecclesiam, inter quæ in hac materia assumpsit, quod præceptum dominicum est, quod cuncta, quę lex pręcipit de sacramentis, inter quæ computanda est confessio, debent fieri in ecclesia parochiali, ad quæ exercenda omnia alia loca sunt à Deo, & de lege eius prohibita.

Item quod parochialis ecclesia est locus à Deo præceptus, quod ibi fiant confessiones & omnis alius locus est prohibitus, & quod præceptum est quod persona ordinarii audiat confessiones, & quod persona fratris est ab ecclesia & à lege communi prohibita.

Item quod procuratio, acceptatio & confessio priuilegium exemptionis, sepulturę, auditionis confessionum, & consimilium sunt contra diuina mandata, & contra legē naturæ & alia multa etiam alias materias concernentia asserit ad probandum erronea, quæ deduxit ab erroribus supradictis. ex quibus recogitent domini mei, quod Dominus papa & tota ecclesia sacrosancta admisit, concessit & ordinauit, ac etiam ipse præbuit, quod sacramenta exerceantur in locis prohibitis à Deo & à lege sua, & quod quicunque priuilegiati faciant contra mandata Dei & ipsa iura naturæ, & quod papa non possit nec aliquis alius legislator sine peccato super aliquo iure dispensare positiuo. quæ omnia & multo plura sequuntur ex prædictis.

Miror tamen qualiter vocat priuilegium exemptionis, quo quis eximitur ab eo, cui tenetur in possibilibus obedire, & subiicitur alteri, cui tenetur obedire in omnibus, quæ non sunt contra Deum.

Si enim aliquis esset exemptus, ne offerret denarium, & esset astrictus offerre florenum, videtur potius esse priuilegium subiectionis quam exemptionis. Et non dubium, quin si Dominus papa sciret, & domini cardinales scirent, quæ & qualia ex dictis suis sequuntur, non permitterent ea sub silentio pertransire, cum sint positi in ecclesia non ad occultandos errores, sed ad eosdem radicitus extirpandos.

Item inducit pro parte sua dominum Iohannem Monachum Cardinalem: qui in Glossa sua super capitulum Bonifacianum *Super cathedram* tunc extrauagans tenet, quod confessi fratrib. tenentur parochiali presbytero iterum confiteri: & inducit aliquas rationes eiusdē. Ad quod dico, quod quamuis Dominus Ioan. in hoc tenuerit contra rei veritatē: tamen non tenuit contra sedis apostolicæ

anctoritatem: quia nondnm fuit opinio damuata, quæ nunc est: & similitet non ten[illegible] h[illegible], quod teneu iste, quia nou fuit tunc eadem simplicitet liceutia audiendi quæ nunc est: eo quod [illegible] nec-pitulum Bonesacianum *Super cathedram* non fuit sacro instante & approbante concilio robot[illegible] & auctorizatum: cuius auctoritate factum est, quod liceutia frattum, quam modo habent, est centia papæ, episcoporum & parochialium curatorum præsupposita forma statuti: tunc aut[illegible] non fuit sic. & ideo, sicut dictum est, stant simul, quod necessitas iterandi confessiones factas fratri [illegible]-tute illius licentiæ non sit damnata. Ad argumenta igitur respondetur. ad primum prædict[illegible] omni Iohannis, cum arguit primo, quod illud speciale & aliud generale non se impugnant, sed compatiuntur se & tale speciale, generale non tollit, dictum est supr. quia primum argumentu[illegible] iusmodi fundetur in assumpto huius argumenti & concedo quod vnum nō tollit aliud, nisi [illegible] ut implens præceptum tollit eius obligationem pro illa vice, pro qua implenit præceptum.

Ad secundum cum dicitur, quod si confessus fratri non haberet quandoq; reuerti ad curatum, posset eius potestas in auditione confessionum prorsus exhauriri: & cum dicit, *priuilegium nō tenet, quod vergit in alterius enormem læsionem*. Respondeo, quod idem esset argumentū, si aliquis confiteretur archipresbytero vel pœnitentiario papæ vel episcopi, vel si homines abstinerent à peccatis: in quibus casibus potestatem curati exhauriri non vergit in eius enormem: imō nec in aliquam eius læsionem. & idem dico, quod de quocunque casu, in quo saluti confessi debite prouidetur: nisi forsan aliquid temporale pro confessione exigatur, sicut videtur quidam Glossator dicere, quod ideo fit præiudicium curato, quia in aliquibus locis confessi debent portare quilibet vnum denarium vel ouum vnum, quod si debet exigi à confessis, iudicet vestra dominatio, quæ nouit quo[illegible] quamuis hoc esset licitum, quod non credo: tamen esset secundum Apostolum ab omni specie mala abstinendum.

Ad tertium cum dicit: quod si curati non intersit propter subditum, interest tamen curati propter agnoscere vultum pecoris sui, cui dicitur Eccl. 32. ca. *curam illorum habe*? Respondeo quod aut interest sui propter se: & illud est propter periculū suum vitandū: & tunc falsum est assumptū. quia cum cura prælati circa subditum sit cura circa salutem: subditi non interesset sui propter se. Et similiter cum curatus non potest habere aliam nec ampliorē in hac parte noticiam, quam subditus vult sibi dare, nullum contingit periculum curato, si subditus non dat sibi noticiam. Aut interest sui propter se, id est propter emolumentum temporale: & tunc notum est quod curatus sit mercenarius & non pastor. Similiter æque posset curatus agnoscere vultum pecoris sui per fratrē sicut per vnum alienum sacerdotem: alium si odium non esset in causa. Et vere miror: quia hęc auctoritas totiens introducitur, & ad hoc propositum, & maxime per theologos: cum secundum Lynconiensem in libro *de obligatis & præceptis*. Hæc auctoritas, *agnosce vultum pecoris tui*, teneat vim præcepti: & non dubium notitia, quæ habetur virtute sacramentalis confessionis, non est in potestate cuiuscunque curati, sed solum subditi: & per consequens cum nullus obligatur ioste ad aliquid, quod non est suæ potestatis, sequitur quod hæc notitia non potest intelligi de notitia sacramentalis confessionis: sed intelligitur secundum eum de notitia iudicialis inquisitionis.

Ad quartum cum dicitur, qualiter dabit curatus subdito euchatistiæ sacramentū, cum non nouit eum esse dispositū: & maxime vbi sunt nota crimina alia, quæ non potest reuelare. Ad istud respondeo & quæro eandem quęstionem ab eo de vno confesso alieno de licentia sua vel de confesso suo superiori. & quæro qualiter ipse curatus dabit eucharistiam subdito sibi confesso quem nouit indispositum: quia vel est confessus nota crimina, vel non vult ea recognoscere, vel si recognoscat non vult abstinere in casu capituli. *extra de pœnitentiis & remissionibus quod quidam*. Vel [illegible] pœnitentem, sed solum fingit se pœnitere: nunquid repellet eum publice? nonne eum tunc ce[illegible] lauerit indirecte. ideo pro istis & similibus dico, quod in isto foro æque nouit eum dispositum se[illegible] ipso confitente, quod confessus est sicut si esset sibi confessus: & eque tenetur sibi credere.

Ad quintum cum dicitur, quod hoc indultum operari potest multos effectus, cum hoc quod fiet dictum concilii generalis. igitur stabit indultum cum concilio generali.

Et similiter ad sextum, cum dicitur, papa propter indultum non aufert potestatem curati. Dico quod hæc & similia currunt per imaginationes, quod priuilegium tollit statutum vel potestatem curati. quod non aliter est verum, quam quod confessus eidem curato vel suo superiori aut alieno de eius licentia tollit eius potestatem: quod si multi aduertissent, nec fecissent hæc argumenta, nec opinionem erroneam tenuissent.

Ad septimum cum dicitur, quod voluntarium non tollit necessarium. idem est supra. Illud assumptum est valde erroneum & suspectum.

Ad illa quæ concludit per magistrum Alexandrum & dominiū Bonauenturam, patet quod ipsi sunt ad propositum fratrum. distinguunt enim inter illos, quibus est auctoritas seu potestas concessa simpliciter aut in casu. Et in primo casu, scil. quando est auctoritas eis concessa simpliciter, est dicendum de eis, sicut de superiori ordinario, scil. quod non tenentur parochiali curato seu presbytero confiteri. Si autem auctoritas est commissa in casu: sicut est de illis, qui obtentu alicuius priuilegii, vtpote prædicatoribus, qui habent potestatem audiendi illos, qui veniunt ad eorum sermones, si aliqui forsan fuerint tunc compuncti. in quo casu dicunt isti, quod tenentur semel anno confiteri proprio sacerdoti, si ab ipsis requirantur, ne aliter sint contempti · non tamen dicunt, quod tenentur peccata præconfessa iterum confiteri, sed alia illis non confessa. Talis autem

fuit licentia fratribus concessa in principio ordinum: virtute cuius fratres non poterant audire, nisi illos, qui ex sermonibus suis vel fratrum suorum tunc compuncti volebant statim confiteri. & ista licentia non fuit licentia generalis, nec simpliciter concessa: sed specialis & in casu. & ideo quamuis confessi fratribus habentibus hanc licentiam specialem: & in casu tenerentur eadem peccata præconfessa iterum confiteri, quod non concedo: cum non sequitur, quod confessi fratribus habentibus generalem licentiam tenerentur peccata præconfessa iterum confiteri. & quod hæc sit intentio istorum Doctorum, patet ex secunda obiectione, quam inducit de dictis eorumdem: vbi dicunt, quod nullus debet propria auctoritate confiteri alii quam proprio sacerdoti. Vnde cum tunc dicunt sic: *Vnde si quis velit alteri confiteri, hoc faciat auctoritate proprii sacerdotis aut sui superioris: aut præconfiteatur proprio, & postea alieno.* vbi satis expresse volunt quod obtenta licentia parochialis curati vel sui superioris non plus tenentur eadem peccata parochiali curato iterum confiteri, quam si ea fuissent confessi proprio: sicut patet ex contextu distinctionis, quem ponunt. quare sequitur, quod isti in sententia præmissa non loquebantur de his, qui habent licentiam generalem papæ vel episcoporum aut parochialis curati: sed potius senserunt oppositum de his, qui talem licentiam habuerunt.

Ad obiecta, quæ includit per Henricum de Gandauo *septimo quodlibet. quæst.* 22. quod vere pœnitens confessus ac rite absolutus ab eo, qui potest, non tenetur regulariter peccata iam confessa iterum confiteri, nec eidem sacerdoti nec alieno: potest tamen in casu teneri, videlicet in casibus, qui notantur in *canone. de pœnitentia. di.* 1 *his auctoritatibus*, super verbo *denuo*. Et ad hoc allegat fratrem Raymundum. Respondeo, quod hæc obiectio nõ est contra fratres: sicut patet quantum ad primam partem responsionis suæ satis plane: sed quantum ad hoc quod addit, scilicet quod rite absolutus potest teneri & tenetur in casibus, qui in decreto allegato in glos. numerantur.

Dico, sicut supradictum est, quod eo modo, quo in illis casibus aliqui confessi fratribus tenentur iterum confiteri sic quicunque fuissent confessi tenerentur iterum confiteri: sed hoc non esse virtute statuti *omnis vtriusque*, nec contra intellectum capituli *vas electionis*. quia in illis casibus confessi fratribus non magis tenentur eadem peccata iterum confiteri, quam si fuissent eadem alias confessi proprio sacerdoti.

Potest etiam aliter respondere: scilicet quod loquendo de confessione sacramentali, quæ est tertia pars sacramenti pœnitentiæ & veram absolutionem coexigit & requirit: & per consequens præsupponit confitentem adhuc reatu culpæ esse obstrictum: in nullo casu tenetur aliquis sic confessus eadem peccata, quæ sic confessus est, iterum confiteri: & hoc, quia reatu culpæ pœnæ soluto iterum solui non potest: quia eiusdem peccati reatu iterum cõstringi non potest: & per consequens non potest iterum vere absolui. quare sequitur quod cum eorundem peccatorum confessio iteratur, altera confessio quantum ad effectum sacramenti prædictum, scilicet veræ absolutionis à peccato vel peccatis non est plus sacramentalis, quam si fieret laico seculari.

Vnde in casibus præallegatis: quorum primus est, cum quis confitetur sacerdoti imperito. Secundus cum quis confitetur sacerdoti, qui propter enormitatem criminis remittit eum superioribus absoluendum. Tertius, cum quis confessus & absolutus negligit seu contemnit facere pœnitentiam sibi iniunctam & acceptam. Quartus cum quis confitetur, sed aliqua subticet, quæ confiteri deberet: in quorum tribus primo, secundo, quarto iteratur confessio: quia confessus non est absolutus, immo ex necessitate sacramenti confessus tenetur sacramentaliter confiteri, quia facta confessio non fuit sacramentalis. In tertio vero casu quamuis prima confessio fuit sacramentalis quo ad peccata tunc confessa: debet tamen sacramentaliter confiteri de peccato nouiter commisso, scilicet de negligentia vel contemptu pœnitentiæ, quam amisit, quæ fuit iniuncta pro peccatis præconfessis. quo casu non confitetur sacramentaliter de peccatis præconfessis, quamuis illa exprimat sigillatim. loquitur igitur Magister Henricus de confessione in genere, prout est expressio peccatorum & communis ad confessionem sacramentalem & non sacramentalem: de qua sola loquuntur capitula supradicta: & sic Magister Henricus nihil dicit contra fratres.

Ad secundum obiectum cum dicitur, quod in *Quodlibetis quæst.* 1. dicit idem Henricus, quod non est erroneum dicere, quod confessus & rite absolutus ab eo, qui potest etiam si non nisi de gratia & priuilegio tenetur peccata illi confessa iterum confiteri de iure communi virtute illius statuti *omnis vtriusque*. dicens, quod si iste Dominus intelligat, quod non sit erroneum contra rei veritatem, est sibi contrarius, qui in præcedenti responsione tenuit oppositum. ex istis casibus per Raymund. & Gloss. decreti allegati expressis, de quibus non est dubium quod non obligant virtute statuti prædicti, sed æque obligaretur quis in illis casibus iterum confiteri ad modum dictum, si nunquam fuisset editum hoc statutum. Si vero intelligat, quod non est erroneum contra auctoritatem & determinationem ecclesiæ, certe pro tunc verum dixit: quia pro tunc non fuit facta constitutio *Vas electionis*. modo autem secus est. Si autem simpliciter intel-

intelligar, quod non est erroneum contra rei veritatem, negandus est simpliciter Henricus in huiusmodi claudicans & vacillans.

Ad illa quæ inducit de domino Hostiensi. Respondeo, ad dictum domini Iohannis M... chi sofficienter est responsum.

Ad illud etiam Innocentii quarti superius in responsione sexti articuli plenarie est res... sum.

Ad hoc quod allegat de Benedicto 11. qui præcipit fratribus, qui hort... confessos ... confiteri. Dico quod idem Benedictus in eadem constitutione *inter cunctas*, dicit plane. quod ... confessi fratribus non tenentur eadem peccata iterum confiteri. & ideo præcipit, quod ... tentur eos: non tamen præcipit, quod eis hæc imponant. quare in hac parte Benedictus est ... istum dominum, non pro ipso. Sic igitur responsum est ad omnia argumenta facta in ... quæ quidem in contrarium facta inueni.

CAP. *Octauum & vltimum, in quo exponuntur ea quæ libellus domini Armachani iudicialiter datus continet de hac materia.*

SVperest nunc ostendere, quid libellus domini Armachani iudicialiter datus continet de hac materia. cuius libelli mens & intellectus in suo tractatu, de quo nunc agitur, expr... tur m... plene. Est igitur sciendum, quod in enarratione præfati libelli positis quibusdam, quæ co... materiam confessionis, dicit quod parochiani omiserunt & omittunt semel in anno secund... statutum concilii generalis *omnis vtriusq;*, propriis sacerdotibus confiteri: & recurrunt ad ... dictis confessionibus & absolutionibus faciendis: & consequenter parum ante conclusione e... dem libelli dicit sic: *Cum igitur dictas constitutiones, concessiones, priuilegia & alia indulta responsa eiusdem ... statuti in professioni eorum* (scil. fratrum) *super quibus, vt asserunt, fundantur, sunt repugnantia & aduers... ex causis præmissis & aliis diuersis, sana non poterunt retinere conscientia, nec eisdem gaudere & vti fratres pr...* *Petit igitur* &c. In qua conclusione petit declarari, pronunciari & decerni vsum & omne exer... concessionem & constitutionem priuilegiorum prædictorum ipsis Ordinibus & Fratrib. co... dem insuper & confessionibus audiendis, sepulturis recipiendis, & prædicationibus faciend... in... dem insuper & confessionibus audiendis, ne acta huiusmodi præsumant: ipsisque non li... terdicendos fore & interdici ac perpetuo inhiberi, ne acta huiusmodi præsumant: ipsisque nonli... cuisse nec licere prædicta facere vel fecisse. Postea in eadem conclusione quærit extrauagantem ... libellum ad concordandum cum *Vas electionis*, declarari & moderari: & vlterius iuxta præmissum libellum ad concordandum cum constitutionibus *omnis vtriusque* reduci. hæc ibi. Et cum ista particula conclusionis immediate an... te præmissa incipit tractatum, contra quem agitur de præsenti, in quo ponit declarationes erroneas & suspectas ac sensui eiusdem constitutionis contrarias: sicut patet ex quinto & sexto capitulis supradictis, quas instanter petit iudicio vestro confirmari. Si igitur vltima conclusionis particula: scil. quod petitur illa constitutio *Vas electionis* declarari &c. quæ constitutio, sicut ex ipsius tenore patet, loquitur de fratribus habentibus generalem licentiam audiendi confessiones & confessos absoluendi, ex nulla particula narrationis eiusdem libelli potest descendere, nisi ex prima parte narrationis suprascripta. sc. quod parochiani omiserunt & omittunt semel in anno confiteri &c. nec etiam potest ex illa descendere, nisi illa particula ad fratres, quibus præfata constitutio o... quitur, solum extendat, liquet quod præfata particula ad fratres habentes licentiam generalem supradictam iuxta intentionem libelli & damnis eum debet extendi. asserit ergo præfata particula, quod parochiani recurrunt ad fratres habentes licentiam generalem audiendi confessiones, vt confiteantur eisdem: & quod illo recursu non obstante tenentur ex vi statuti generalis concilii se... mel in anno confiteri suo proprio sacerdoti: & quod omittunt eisdē confiteri vt tenentur. ex q... assertione sequitur, quod primus articulus in cōstitutione *Vas electionis* damnatus est. Nā de mon... strans peccatis alicuius parochiani, quæ fecit in. fra annum, & q̄ confessus est fratri, & quæ omisit semel in anno confiteri proprio sacerdoti. & arguitur sic: Quicunq; tenetur hæc peccata ex vi statuti semel in anno confiteri proprio sacerdoti, & omittit sic, vt prædicitur, confiteri, est transgressor statuti: & ad confitendum de istis peccatis remanet obligatus: iste parochianus illa peccata, q̄ confessus est, tenetur ex vi statuti fratri habenti licentiam generalem præconfessa suo sacerdoti confiteri. igitur iste parochianus illa peccata, quæ confessus est fratri tali, tenetur ex vi statuti confiteri proprio sacerdoti. hæc conclusio: *igitur iste parochianus illa peccata, quæ confessus est fratri tali, tenetur ex vi statuti iterum confiteri proprio sacerdoti*, est primus articulus magistri Iohannis de Poliaco, in constitutione *Vas electionis* damnatus. & maior est necessaria. igitur minor est erronea & damnata quia tamen minor est particula libelli dati contra fratres ex eadem etiam narrationis particu... quuntur alii duo articuli eiusdem magistri Iohannis; & cum erronea destructione tertiæ oppositionis quarti articuli supradicti, & in 6. articulo prædeducta.

Amplius, ex alia parte narrationis suprascriptæ; scil. cum vero dictas, quas petit pronun... decerni & declarari vsum & omne exercitium &c. patet de intentione & mente libelli ... damnati est quod constitutiones seu concessiones & priuilegia indulta fratribus super præ... tionibus confessionibus & sepulturis sunt statui & professioni fratrum repugna... & a... quod fratres non possunt illa sana retinere conscientia; nec vti vel ga... te pr... is. ... secuare aut licite exercere: ex quibus sequuntur errores infrascripti. primo ... od qu... que & ad quemcunque sensum fratres obseruent huiusmodi priuilegia, & vtantur e...

necessario abutuntur eisdem: quia si statui & professioni fratrum repugnant, sequitur quod eisdem sit abuti: & in hoc fundat se principaliter ad probandum, quod fratres priuilegiis abutuntur.

Secundo sequitur, quod secundum istum dominum papa non potest licite vbique per mundum mittere fratres ad prædicandum & ad audiendum confessiones, secundum suæ beneplacitū voluntatis, nec archiepiscopi & episcopi in suis diœcesibus, & fratres missi ab eisdem non possunt licite prędicare & confessiones audire, nec absoluere pœnitentes: cuius oppositum quoad singula fuit determinatum per Alexandrum quartum: & ista dicentes fuerunt coacti ea reuocare tanquam erronea & suspecta, sicut patet ex bulla eiusdem quæ incipit *cum olim*.

Tertio sequitur, quod sunt status ab ecclesia approbati, quorum professoribus ex sua institutione & regula competit prædicare: quibus secundum istum ex sua professione repugnat prædicare: & per consequens secundum istum huiusmodi status includunt [illegible], nec obligant suos professores: & iterum cum sint approbati eorum professioni non repugnat prædicare: & sic non solum sequitur error, sed contradictio manifesta. Quod autem huiusmodi status sunt ab ecclesia approbati, quibus ex institutione & regula competit prædicare, patet de ordine fratrum prædicatorum, qui ex institutione eorum ad prædicandum sortiti sunt hoc nomen. & de ordine Fratrum Minorum, quibus ex *nono capitulo Regulæ suæ* competit prædicare: & hoc ibidem testatur Dominus papa Gregorius nonus in bulla sua, *Quoniam abundauit iniquitas*, dicens quod ad officium prædicandi sunt ex professione ordinis sui deputati.

Quarto sequitur secundum istum dominum, quod ecclesia tales constitutiones ordinando & priuilegia concedendo dedit eisdem fratribus auctoritatem & consensum ad faciendum contra suam professionem: & per consequens ad peccandum, & ad peccata defendendum, & ad pertinaciter persistendum in eisdem: & per consequens errauit in moribus vel scientia: & sequitur quod vel non est eius determinationibus adhærendum propter errorem in scientia: vel quod scienter facta est nouerca filiis, quibus debuit esse mater.

Quinto sequitur, quod secundum istum dominū nec Romanus pontifex, nec ecclesia potest dispensare cum fratribus, quod eisdem liceat prædicare vel confessiones audire: quia Romanus pontifex facto instante & approbante concilio noluit dispensare cum eisdem. & fecit ad hoc quod potuit. & cum secundum istum prædicta non liceant eisdem, ergo nec Romanus pontifex nec ecclesia potuit in eisdem dispensare.

Sexto sequitur, quod plene subiectis Romano pontifici & ex sua professione & ecclesiæ sacrosanctæ non licet super prædicationibus faciendis ecclesiæ Romanæ vel summo pontifici obedire: quia nulli licet obedire super aliquo actu exercendo, super quo non licet dispensari, quod licite fieret ab eodem.

Septimo, posito quod prædicare statui & professioni fratrum repugnaret, sicut dicit Dominus iste, quod cum papa non possit super articulo tam fructuoso & vtili toti mundo dispensare: scilicet quod fratres possint licite prædicare & audire confessiones fidelium, cum sint secundum istum ad oppositum obligati. sequitur, quod pari ratione papa non potest super quocunque obligato, vt fiat huiusmodi oppositum, dispensare. igitur secundum istum sequitur, quod fundatores ordinum prædictorum, scilicet sancti Dominicus & Franciscus, qui sunt ab ecclesia canonizati, damnabiliter errauerunt, & quod damnabiliter vixerunt & obierunt: quia per totam vitam suam temporibus opportunis prædicauerunt, & suis subiectis præceperunt prædicare: & super hoc licentiam à summis pontificibus impetrauerunt: & sic non est alicui canonizationi factæ per ecclesiam credendum, quia de quacunque potest consimiliter dubitari. Quod autem ipse de hoc dubitet, apparet ex hoc, quod iste Dominus in nullo scripto vel dicto suo vocat eos *Sanctos*, forte non reputans eos tanto titulo dignos. Et specialiter, quia vocat sanctum Franciscum in fide nouitium, vel ad fidem noviter conuersum: de quo cum fuerit quadraginta annorum quando obiit, & fuit paruulus in fide parentum baptizatus, nunquam legitur quod postea fuerit infidelis. Nec [illegible] vnde procedit erga istum Sanctum tanta indeuotio: cum Fratres Ordinis sui fuerint istum dominum in [illegible] & promotionibus eis possibilibus prosecuti. Cum igitur secundum istum dominum prædicare & confessiones audire repugnet statui & professioni Mendicantium: qui tamen ex sua professione non sunt vltra alios clericos & sacerdotes, nisi ad quædam consilia obligati, quæ Christus & sui apostoli docuerunt & opere seruauerunt: sequitur, quod prædicare & confessiones audire vitæ Christi & apostolorum æqualiter repugnabat: & per consequens cum ipsi per totum mundum prædicauerint, quia *in omnem terram exiuit sonus eorum*: sequitur quod ipsi illicite fecerint, vixerint & obierint: quod est hæreticum etiam cogitare.

Item cum sepulturas fidelium, tam ratione funeris quam ratione etiam funeralium, quæ obueniunt fieri apud ecclesias quascunque, sit pure positiuum de solo iure humano statutum, si recipere huiusmodi sepulturas sit tam repugnans statui & professioni fratrum, quod super hoc ecclesia non poterit dispensare, tunc sequitur quod non omne ius ecclesiasticum pure positiuū sit in potestate Romani pontificis & ecclesiæ sacrosanctæ, sublato enim omni iure ecclesiastico pure positiuo ad sepulturas pertinente, non dubium quod fratres possunt saltem

de

de licentia papæ recipere sepulturas ratione funeris: & possunt recipere funeralia no[illegible] eleemosynæ: quia tunc funeralia essent in spontanea dispensatione dantium vel legantium. [illegible] tur papa in concilio generali non potest tollere iura positiua quæcunq; vel super [illegible] dispensare, [illegible] quitur quod non tota ecclesiastica iurisdictio seu auctoritas residet in Romano pon[illegible] ecclesia sacrosancta.

Præter autem istos & alios errores & repugnantias multiformes, iste Domi[illegible] impi[illegible] dominos summos pontifices, videlicet Innocentium tertium & Honorium te[illegible] suc[illegible] eius. Dicit enim in fine tractatus sui, de quo nunc agitur, quod ipse reppul[illegible] Dominic[illegible] & Franciscum, petentes suos Ordines confirmari: cum tamen hoc nun sit ve[illegible] veru[illegible] quia non apparet verisimile, quod ille, qui prædictos Ordines approbauit, renuit [illegible] co[illegible] Quod autem iste Ordines istos approbauit, testatur Honorius successor eius in [illegible] tionis Regulæ Fratrum Minorum sic dicens: *Ea propter dilecti filii vestris precib. in[illegible] auctoritate vobis apostolica confir[illegible] gulam à bonæ memoriæ Innocentio papa prædecessore nostro approbatam,* &c. & non dubium, quin de ordine Fratrum Prædicatorum simile habeatur. nec [illegible] ve[illegible]n, q[illegible] dicit Dominus iste in proposito: quia expresse dicit chronica Ma[illegible]ini, quod Domi[illegible] Ordines istos confirmare disposuit, sed non potuit morte præuentus. Et quod [illegible] dicens, quod Innoc. tertius in concilio generali nouas religiones institui interdixit & [illegible] pingit in dominum Honorium tertium dicens, quod ipse confirmauit prædict[illegible] concilii generalis, vehementer admiror, quod iste Dominus aut non videret a[illegible] tur, quod concilia generalia nō possunt ecclesiæ legem præfigere, cum eius au[illegible] *extra de el. & ele po[illegible]* cipiant: & in eorum statutis Romana patenter excipiatur auctoritas, quapropter Dominus Innoc. in concilio generali nouas religiones institui inte[illegible] suorum tamen & ecclesiæ Romanæ auctoritatem excepit: & per consequens Dominus [illegible] prædictos Ordines confirmando contra decretum concilii generalis nihil fecit. A[illegible]lius cu[illegible] tutum concilii Lateranen. præsidente Domino Innocentio tertio supradicto po[illegible] cat[illegible] no. 17. celebrati prohibuerit nouas religiones per modum in *capi. ne nimis. extra de relig. dom.* cu[illegible] expressum de præfatis ordinibus ante præfatum concilium institutum & ab eodem Domin[illegible] noc. approbatum, sicut dictum est, nullam mentionem faciendo tacite vel expresse, per quod [illegible] dictum capitulum *ne nimis* trahi potest ad eosdem, plane videtur quod prædictum statutum ad [illegible] dictos Ordines minime se extendat: & per cōsequens Dominus Honorius contra decretum con[illegible] cilii generalis nihil penitus attentauit.

Prætermissis igitur articulis erroneis & aliis in quarto & sexto capi. supradictis nimis periculosis, vestræ discretionis libra pensatis, quorum aliqui sunt pensati contra omnipotentiam Dei, propter quod incidit in capitulum *excommunicamus itaq., extra de hæreticis.* & aliqui contra veritatē scripturæ tam legalis quam euangelicæ. Aliqui contra potestatem Romani pontificis & episcoporum suorum, qui fuerunt alias condemnati: propter quod ipse damnatorum errorum commentator existens priuilegii damnationis sententia tenetur astrictus. 24. q. 1. *maiores.* Et quia in hæresim alias damnatam lapsus est, in eius damnatione seipsum inuoluit, *ibidem Achatius.* cum etiam sint de confessione peccatorum, de qua iste Dominus aliter sentit & tenet, quā sancta Romana ecclesia prædicat & obseruat: quare incidit in capitulum *ad abolendam. extra de hæreticis.* Quia postremo cum iste tractatus suus supradictus & libellus iudicialiter datus contra Fratres continet similia libe[illegible] Guilhelmi per dominum Alexandrum quartum excommunicationis vinculo innodati, sicut patet ex bulla eiusdem, quæ incipit, *Ex alto:* Vestris dominationibus instanter & humillime supplicamus, quatinus prædictis erroribus penitus resectis, non obstantibus obiectionibus suis friuolis & obiectionibus peruersis, aut contra mentem statutorum in dictis eiusdem ausus temerarios vestri iudicii examine dignemini refrenare, & innocentes, quos vexat iniuste, ab eius vexatione citius absoluere, ipsumq; propter libellum & tractatus præfatos ac omnes eundem libellum dantes & defensantes seu eidem in hac parte adhærentes ab omni iudiciorū modo legitime repellatis præcludendo sibi & aliis aditum similia perpetrandi. DIXI.

Explicite sunt Defensiones Rogerii Chonnoe pro Mendicantibus contra Armachanum. Ex quibus euidenter liquet, quod Archiepiscopus Armachanus & Primas Regni Hiberniæ, plenitudinem potestatis Papalem Ecclesiæ Catholicæ nisus est oppugnare, quam iste Magister Chonnoe pro suo fundamento posuit.

FRANCISCI PETRARCHÆ CANONICI CATHEDRALIS ECCLESIÆ SENENSIS, PHILOSOPHI EMINENTISSIMI, & Poëtæ Laureati,

EPISTOLÆ

DE IVRIBVS IMPERII ROMANI, ET INIVRIIS PAPÆ ROMANI EIVSQVE ASSECLARVM.

I.

De inuidia, auaritia, cæterisq; ecclesiæ Romanæ Procerum vitiis.

FRAN. PETRARCHA Hanibali Tusculanensi salutem. *Infelicem inuidiam,* dixit Maro: nec immerito. Quid enim infœlicius, quam suis malis, alienisque simul bonis affligi. Non ineleganter quidem in Mutium nescio quem apprimè inuidum atq; maliuolum lusisse legitur Publius quidam. Cum enim tristiorem solito vidisset: *Aut Mutio* (inquit) *nescio quid incommodi accessit, aut nescio cui aliquid boni.* Prorsus ita est. Inuidus alterius bonum suis adscribit incommodis, &, vt ait Flaccus,

Inuidus alterius rebus marcescit opimis.

Magna miseria, non aliter saturitate alterius quam fama propria torqueri, atque alio pinguescente, non secus ac se esuriente marcescere. Sed haud temere definierim, an non inuidia tantum, sed vitiis omnib. infœlicior auaritia sit. Inuidia n. mœsta est sæpe, sed otiosa est; auaritia tristis, & occupata; superbia, dũ se aliqd magnũ putat, falsa licet opinione delectatur. Auaritia semper se famelicam, & egenam sentit, neq; fallitur. Verissimum enim est pœëticum illud:

Semper auarus eget.

Nam si auarus est, cupit, quod ipsum vitii nomen indicat. Sane quod ait Seneca: *Non qui parum habet, sed qui plus cupit pauper est.* Et hoc inde concluditur, q̃ non paucitas rerũ inopem facit, cum paucis natura cõtenta sit, cui qui ritè satisfecerit, diues est, & nihil ei deest, sed cupiditas explera, q̃ indicat sibi tm̃ deesse, quantum cupit: cupit autem omnia, & optando superuacua fecit necessaria. Ita egestatem minimã, cui q; perfacile succurri poterat, irremediabilem atque immensam fecit. Rursus enim & illud est verum, quod Philosophis placet:

Auaro tam quod habet deest, quam quod non habet.

Nisi q̃ mihi quidẽ magis videtur, auaro deesse q̃ habet q̃ q̃ nõ habet. Ex illo n. nil præter sollicitudinẽ perpetuã, & veros morsus, ex hoc nõnunq̃ breue falsum gaudiũ capit, dũ sibi arridet, & optatum bonũ, spe fallente p̃occupat. Ita nonnunquã satiatur fera quadã (vt aiunt) & inhumana dulcedine: Auaritia vero nunquã. Nam vt successibus inardescit, & Satyricum illud verum est;

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Et minus hunc optat, qui non habet. Cuius rei causam vnã (nam plures excogitari queunt) in epistola quadam ponit Annæus Seneca: *Neminem* (inquit) *pecunia diuitẽ fecit, imo contra nulli nõ maiorẽ sui cupidinem incussit.* Et sequitur: *Quæris quæ sit rei huius causa? Plus incipit habere posse, qui plus habet:* Venio ad reliquas pestes, & eius quidem, quã *acidiam* nostri vocant, eadẽ ratio est, quæ inuidiæ fuit. Gula autẽ ac libido sæpe suis fruuntur delicijs, quibus exultant, & gaudia fugitiua p̃cipiunt; auaritia nulla re fruitur, nisi curis amarissimis. dum enim quærendis inhiat, & illa nõ habet, & quæsita non videt, nisi ad supplicium, hinc trepida, inde sollicita. Quæ cum ita sint, iure auaritia sororum omnium pestilentissima dici potest, quã *radicem malorum omnium* vocat Apostolus. Nec sum nescius, te mirari quid hodie tecum hac (vt aiunt) importuna Philosophia præter solitum vti velim. Ego autem non te magis, quã mortales fere oẽs, & p̃cipue tuum genus alloquor, inter quos maxime & solium posuisse, & vexillũ fixisse victrix mihi videtur & imperiosa cupiditas. Quod eo indignantius miror, quo minor vobis cupid nũ causa est. Cui n. hos auri cumulos aceruatis? Legitima quidẽ vobis negata posteritas, vos paruus & exiguus cultus decet, reliqua pauperũ Christi sunt, quos fraudare prædari, non timebis, domino illorum spectante desuper & minitante vindictam, & nescitis cui vestrum crimen vtile sit futurum, quod vobis interim laboriosum, pestiferumque & funestum est. Multis se propter filios excusant, & vitio animi velum pietas obtenditur. Sic leæna, sic tygris fit enixa ferocior, & animalia mansueta, nouæ prolis amor exasperat. Vobis excusatio nulla, velamen vitii nullum est, ante totius orbis oculos nudi estis, digitoque monstramini, populorum omnium cum exprobratione mordaci: Ecce virtutis (inquiunt) præcones, qui cum de vita æterna, deque animi libertate multa magnifice loquantur, sine causa tamen & temporalibus addicti, &

auaritiæ serui sunt. Re enim vera & si de omnib. dicat, nunc de vobis tantum sensisse videtur Da-
uid, vbi ait: *vniuersa vanitas omnis homo viuens, verumtamen in imagine pertransit homo, sed & frustra contur-*
batur. Et vt rabiem pontificialis auaritiæ tuæ post seculis futuram notaret expressius: *thesaurizat in-*
quit) *& ignorat cui congregabit ea.* Hæc vtique vobis ante alios, auari pontifices, dicta sunt. Parentis
quidem thesaurizantes filiis & legimus & videmus, quamuis sæpe fortuna paternis votis obsta-
te, quod aliis partum erat ad alios deuoluatur, parentum tamen intentio nota est. Vestris intentio
quænam, quæso? Quid agitis? cui thesaurizatis? nisi diabolo & angelis eius, qui sollicite vos obser-
uant, numerant dies, & hereditatem vestram auidissimè præstolantur, gratissima trophæa vestris
inscripta nominibus, in limine tartari de manibus spoliatorum pauperum erecturi? Sed admirant
percontabere, cur hodie potius ista quam alias: an vel hactenus vos non auaros, vel auaritiam vitiu
non fuisse, vel me nunc primum oculos aperuisse crediderim qui prius ista non viderim? Respon-
debo admirationi tuæ: Et sciebam vos auaros: & auaritiam vitium esse, nemo vsquam est qu
nesciat, & in vtrunque non nunc primum oculos aperui, sed cum forte nudiustertius venissem ad te,
altaria tua, imo vero altaria Domini virtutum, argento atque auro, & gemmis onusta conspe
atque insanis fulgoribus perculsus obstupui, & dixi meum: Ecce noua auaritiæ arma; nouum per-
eundi genus. Auaritia nobis nostra non sufficit, nisi auarum quoque CHRISTVM facimus, & di-
uos ipsumque vocamus in partem, prædamque Iouem (vt Virgilius ait.) Vos quidem diuitias m
le partas iustificasse videamini, si prædæ rapinarumque vestrarum pauperem CHRISTVM cog
tis esse participem, & auro obsideris inuitum. Non hic placandi numinis modus. An non legistis
apud Senecam, *Deos tunc propitios fuisse, cum fictiles fuerunt?* Atqui Deos nunquam propitios fuisse, nec
esse potuisse certum est. Quomodo enim propitius aliis esse poterit, qui miserrimus est sibi
ect igitur non hæc Senecæ sententia, sed verba, quæ fœliciori materiæ licet inserere. Profe
CHRISTVS semper propitius humano generi, sed tunc præsentior fuit, cum fictilis fuit. N
auteus atque gemmatus irascitur, & preces nostras iustissima indignatione non audit. Non au-
rum odit illa, sed cupidos, quibus optandi, quærendique nullus est finis. Primi hominum, quod e
tat, aperte profitebantur, quærebant diuitias, vt abundarant: vos quæritis, vt ornetis CHRISTVM:
pium opus, si spoliis illa miserorum, & non potius virtutibus ac deuotione fidelium, vellet ornari,
& si non fictioni iuncta cupiditas, odiosior Deo esset. Animaduerti olim tale aliquid in principi-
bus dominisque terrarum, qui omni studio libros quærunt, petunt, rapiunt, mercantur, non lite-
rarum amore quas ignorant, sed auaritia inducti, nec animi, sed thalami quærentes ornatum. nec
scientiam, sed nomen: neque librorum sententias, sed pretia cogitantes. Verum his colorata excu-
satio, licet falsa, non deerit. dicent enim, sobolem se ac posteros cogitare. & verbo quidem nondu
natis, aut quod vitæ genus eligant prorsus incertis, vere autem auaritiæ propriæ atque ignorantiæ
bibliotheca congeritur. Vobis congerendarum opum quis est color? Vt CHRISTI templa fa-
ciatis auro. Sed quid Persio dicitis exclamanti?

O curuæ in terras animæ & cœlestium inanes

Quid iuuat hoc templo vestros immittere mores.

Neue hoc aliis dictum crederetis, audite, vt statum vestro nomine vos appellat:

Dicite Pontifices in sancto quid facit aurum?

Respondete pontifices, vobis enim loquitur: Respondete tot senes vni iuueni, tot Theologi vni
poëtæ, tot Christiani vni pagano. Quid dicitis? *In sancto quid aurum?* Si respondere negligitis poëtæ,
an non saltem respondebitis Prophetæ, qui non aurum, sed alia quædam à vobis ornamenta tem-
plorum exigit? Apud Malachiam legitis: *Filius honorat patrem, & seruus dominum timebit. Si ergo pater*
ego sum, vbi est honor meus? Et si Dominus ego sum, vbi est timor meus? dicit Dominus exercituum. Et vt noscatis
quia vobis dicit, sequitur: *Ad vos, ô sacerdotes qui despicitis nomen meum.* Nisi forte quisquam est qui pu-
tat, vlla vnquam ætate dignius hoc quæsitum quam nunc queritur. Video quidem, vt dixi, vulgus
auaritia ardere, & fateor, nihil excusat. Nulla est enim excusatio peccati, sed naturæ chasmas, mul-
tiplexque necessitas, & vulgaris ignorantia crimen leuant. Vos vero pontifices, dicite, oro: Quid
sibi vult hæc rabies habendi inter diuitias tam certas, in tanta rerum diuinarum humanarumque notitia. in
vita solitaria, & cælibe & de crastino cogitare prohibita? Illud mihi forte notissimum ingeretis: Aurum
habet ecclesia. Bene, si habet, pessime, si habetis. placere possunt diuitiæ vtorum, viri diuitiarum pe-
nitus non placent, qui cum somnum suum dormierint, in manib. suis nihil inuenient. Vero igitur illi
responsum, quod pro contradictione propria Persius ipse subiecit. Cum secundo quæsisset: *In sancto quid facit aurum?*
intulit: *Nempe hoc. quod Veneri donatæ à virgine pupæ.*
Facessat, oro, iam tandem aurum templis inutile, & in alia templa Dei, hoc est, in vsus hominum egen-
rium consecratur. Sit Christi charitas, quæ seculi pompa est, nec semper sub obtentu deuotionis idolo
latriæ seruiatur. Nescitis quod auaritia est idolorum seruitus. Nulla tot idolis gens abundat, nulli cō-
uenientius dicitur: *Cauete à simulachris.* Credite mihi, pontifices, aurum potuit Christus habere, sed
noluit: diues esse potuit, dum inter homines agebat, paupertatem maluit. Corinthiis vasis vti potuit,
fictilibus vsus est. Nolite, pontifices, excusationes friuolas aucupari, aut sub Christi nomine pabulu
auaritiæ, & vestris alimenta furoribus aggregare. Christus vestro auro non eget, nec vestris super
stitionibus delectatur, puri ac nudi cordis est, appetens piorum actuum, honestarum cogitationum, & hum
voluntatum. Quis inter hæc auro locus? Nolite miseri curare, quam superbe sacrificetis, quam ornate, quam
splendide; sed quam pie, quam humiliter, quam caste, quam sobrie. Sacrificate qui diruptis vinculis libera-

liberatori suo Rex propheta sacrificat, *hostiam sc. laudis*: Sacrificate sacrificium iustitiæ,& sperate non in auro, sed in Domino. Audite psalmistam suidi, diebus ac noctibus clamantem: *sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Quid hic opus est auro? Spiritu opus est, eoq; non nisi cõtribulato; opus est corde, sed cõtrito & humiliato. Hoc est sacrificium Deo gratū, atq; homini sine terrarū effossione parabile. Submisso & immaculato opus est animo. Cõtra nec ferio nec rudi auro opus est. Nescio quid amplius dicam,& vereor verba iactare, sed si post propheram, ipsum quoque Persium poetá audire, non piget, videte, quid ibidem paganus homo pontificibus suis dicat.

Quin damus id superis, de magna quod dare lance,
Non possit magni Messala lippa propago.

Et ne dubium foret, quid esset quod superis offerendum, quod genere eiq; opibus superbi cœci diuitum filii non possent, subsecutus expressit.

Compositum ius, fasq; animi sanctosq; recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.

Præclarum verbum, dignumque de Christo dictum esset. Tu vale,& quám fidelibus conuiuis autem præbe.

II.

Ad CAROLI QVARTI IMP. *Literas dilationis excusatorias responsio; & excusationum infirmatio.*

CÆsareos apices triennio ferè, postq̃ à te discesseram, ad me peruenisse miraberis: sic est tamé. Non iam solì tuisq; religionibus, sed nunciis quoq; & epistolis tuis, Cęsar, impermeabiles alpes sunt. Ego quidé, vt vehementer id doleo sic, fateor, gaudeo. & mihi clam gratulor, id tacito me oó fieri. Clamaui equidé, sed frustra, nec duab. epistolis auditus sum, quarū etil stylus aurib. forte tuis incomptior; profecto & sentétia verax, & pura scribentis fides est. q Roman. orbis totus attestabitur. Agendę rei opportunissimū tempus erat; clamo nunc etiam. q tibi frustra ne ao efficaciter taciam, tu videris: Mihi frustra non erit, quicquid fideliter egero. Etsi aliis namq; non proderit, mihi certe profuerit, satisfecisse officio, implesseq debeo. Equidem ego ingés,& quo nullum inter homines maius possum, affectus mei pmium tuli testimoniū maiestatis tuæ, q̃ fidem meam laudibus multis accumulat: Consiliū v. non amplectitur. Malo mihi fidem sine prudentia constare, q̃ sine fide prudentiam. Dum tibi mea fides & deuotio pberet, non magnopere solertiæ titulū aucupabor, cõsiliumq; meū æquo animo ferá vel respui vel differri: quin etiá gaudebo, & haud merito gloriabor, te nõ modo me, sed oés mortales, vt Impii dignitate. sic cõsilii viuacitate pcellere. Suasi quidem,& pluasisse credideta, celeritaté tuis conatibus opportuná. Ita n. mihi: tibi v. aliter videtur: tu frenum terris, tu clauū pelago regis: tuo stabitur iudicio, ego fideliter locutus dicar. Satis est mihi prudentia inter professores prudentiæ requiratur. Si tñ interpretari dictum meū non prohibeor, ita ego tibi celeritatem suasi, vt segnitiem excuterem, non vt in aliud extremorum te impellerem. Sciebam n. q præcipitatio cum in rebus omnibus turpis sit, tum in summi imperii administratione turpissima est. Suasi ergo celeritatem non pcipitem, sed maturá. *Maturate fugam*, inquit Maro. Quem locum Macrobius exponens; *& contraria*, inquit, *videtur fuga maturati*. Et post pauca: *Maturate*, inquit, *q neq; citius neq; serius, sed mediū quiddá & temperatum est. Quam sententiá Cæsar Augustus sequēs monebat, vt ad rem gerendam simul adhiberetur & industria celeritas, & tarditas diligentia: Ex quibus duobus cõtraria fit maturitas.* Multa ibi similia. Sed redeo ad rem. Si ergo tibi, Cęsar, hoc consilium non placet, placeat fides vt facit. Me a. quid dicturū putas: Nempe mihi consilium aliud nullum est. Sed optabo, vt quicquid elegeris, secundet omnipotens Deus,& moram tuá mundo vtilem, tibi gloriosam velit & ait psalmista, *tribuat tibi secundū cor tuum & omne consilium tuum confirmet*. Verum quia nondum [illegible] tus officio sum, nisi omne, q mens parturit,& lingua pepeterit, sic iam, Cæsar, epi[illegible] [illegible] debo, vt intelligas me de sentētia nun tam rationib. literarum tuarum, quam tui [illegible] re depositum. Quis n. sani capitis contra Cæsarem sentire audeat, & præsertim in rebus Imp[illegible] p[illegible] ētica, aut si omnino de literis sermo esset, vterer forte libertate Lucii Poëtæ, quem Iulio Cæsari in poëtarum consilium venienti nõ assurgere solitū accepimus, non cõtemptu principis, sed pfessio nis propriæ fiducia: Nunc cum de imperio agitur, quis tibi non assurgat? quis non cedat, nisi amens oblitusq; rerum omniū? Loquor itaq; non vt te refellam, sed vt exerceam, non vt aduerser, sed vt me tibi penitus aperiam, nudemque quicquid animus latebris suis regit. Primu quidē tarditati meæ clypeum ptendis mutationē temporū, q̃ multiplicibus verbis exaggeras, vt aliqn magis dictantis ingenium, quá imperatoris animum mirari cogat ac laudare. Quid n. quæso est, quod aliquando non fuerit; imo v. quid pat maiorum nostrorum laboribus periculisq, perpetimur, dum Brennus Italiam, dum Pirrhus dum Hannibal vastabat? quæ nàm comparatio rerū n est: vt v. nobis omne mortiferum vulnus sit, non rerum natura, sed mollities nostra facit. Quod ridebant proaui nos lugemus,& ad omnem difficultatis occursum cohorrescimus ac torpemus: Cum nulla interim in cõquirendis excusationib nulla ætas & nulla gens promptior. *Olim, inquis, Romana Respublica diues fuit.* Quis, oro te, ditiré illá fecit, nisi ciuium suorū virtus ac modestiæ studiū,& iustitię cultus,& rei bellicę disciplina? Quid a. maius censes inter tot gentes indomitas, inter tot populos phibentes euexisse in syluis dumosis,& in collibus imperium inauditū illis téporibus & minimum nomé, an adhuc státibus fundaméntis,& reuerentia nominis toto orbe diffusa senectute collapsum restituere? Hic mihi mutationē si quis obiiciat, nõ audiá; vel si audiá, ridebo.

Crede enim mihi Cæsar, mundus idem est qui fuit, idem sol, eadem elementa, vi[illegible] ciuitatum nempe manuq; congestarum molium aliæ creuerūt, decreuere aliæ, quæ [illegible] corruerunt, nostris quædam surrexere temporibus. Vetus est vicissitudo rerum humanarum [illegible] hinc elicis? Iterum quæso, crede mihi, si Roma illa, vnde titulum trahis; & si Cæsari [illegible] cuius n[illegible] men atq; (vt Iperare solebamus) animum habes, hodie viuerent, multo citius quam tuma[illegible] rerum atque Imperii fastigium peruenirent.

Tunc enim repugnantiæ multum fuit graue nostris periculum, ingens labor: nunc p[illegible] & cilis via est: sed viator deest, luxus & inertia late regnant. ignauia orbem terrarum [illegible] Cæsari mox cessura, imo vel pro te partes actura. Notum etenim tuum nomen, paucis bo[illegible] & maioribus virtutis atq; imperii adiutum, aduersus inertem luxum inermemque superb[illegible] bellum omne conficeret. Vis non modo probem, sed ostendam tibi ista esse vt di[illegible] tertius caput extulit, quidam est plebe humili non Romanus Rex, non Consul, no[illegible] & vix bene cognitos Romanus ciuis, nullis titulis suorū, nullis maiorū imaginibus, deniq[illegible] tempus virtutib. suis clarus, qui vindicem se Romanæ libertatis assereret. Obscuri hom[illegible] pfessio, illico, vt scis, Tuscia cupide manus dedit, imperia excepit. Iam sensim omnis Italia seque-batur, iam Europa, iam totus orbis in motu erat. Quid multis est opus? non legimus ista [illegible] vidi-mus. Iam rediisse iustitia & pax & harum comites alma fides, tranquilla securitas, ad postremu aure-ei seculi vestigia videbantur; Ille tamen in ipso rerū flore paruit alteri: nolo sibi culpam dare, alteri: non condemno hominem, imo absoluo, non sum iudex, quid opiner scio, & sumpserat titulum *Tribuni*, quod inter Romuleas dignitates humillimum nomen fuit. Si tantum ergo [illegible] ultium potuit, quid Cæsareum nomen posset? At si differs, si hæres, & q̄ tibi sub oculis posui [illegible] temporis non attendis, actum est, ruit Imperium, perit libertas. Noli, oro te Cæsar, hæc cum [illegible] macho legere, quæ forsan gustui minus dulcia sunt, quā velles. Nescio quid bilem concitarum-media nisi amara non penetrāt. Ego tibi verum dicere non metuo, quoniā amare te verum nosti, odisse blanditias prudenter, optime, magnifice: aconita regnum sunt, iristio potētum, mors principum, arma fallētium. Sed enim nescimus, *quanta belua sit imperium*. Hic enim alter excusationum tuarum color fuit. Quod dictum miror cur Augusto tribueris, cum Tiberii sit, nisi forte veterum cura præsentium memoriam vetustatis obnubilat, vel communicato vocabulo, quemlibet Imperatorem vt Cæsarem, sic Augustū vocas. Fecisti forsan id sciens, vt ab insigni authore dicto, quo vti decreueras, auctoritas quæreretur, non ignarus inter Augustum & Tiberium quid interfuit. Il-le principum sapientissimus atque optimus fuit; hic obscœnus ac ferox, & vt de se propriedixit, *quietum lutum à sanguine maceratum*: Hoc tamen idem dicto quo tempore sit vsus nosti, vel si quid obliuionis inter tot maiores curas obreperit, apud Tranquillum leges. Eo quidem tempore hoc dixit, quo exemplo iam rebus humanis Augusto successor longe impar impudentissime arreptum rebus ipsi imperium, verbis tamen ambiguis fallacique & varia dissimulatione renuebat, falsum modestiæ nomen quærens, vsque adeo vt tergiuersanti quidam in faciem elegantissime cauilla-tus illuderet, *cæteros homines, quod promittant sero implere: illum vero quod impleat, serius polliceri*. Sed esto, sit dictum boni principis, sit non ficto animo prolatum, ipse sit autor Augustus, quid ad rem? *Nescitis*, inquit, *quanta belua sit Imperium*. Imo scimus eximie; belua potentissima est, quis frenum doctæ manus excipiat belua ingens, eo tractabilis quid ni tractetur indomita? Aude, age, frenum manu arripe, soliumque tibi debitum conscende, si metuis, sessorem inueniet. Iulius Cæsar, cu-ius, vt modo dicebam, hæreditarium nomen habes, equum apud se ortum & alterius impatien-tem ascendit, & in deliciis habuit, tu solium non alterius sessoris impatiens, sed a tot retro prin-cipibus insessum, & tuæ sessionis auidissimum solus fugis? Verum enim vero *cuncta prius tentanda, quam ferrum*. Hæc inter excusationes tuas vltima est, vbi nescio an illud gloriosi militis apud Te-rentium esses oblitus: *omnia prius experiri consilio, quam armis sapientem decet*. Nihil enim aliud ad pa-trocinium sententiæ huius affers, nisi qu[illegible]d & medicos docuisse ais, & Cæsares didicisse: bene quidem multum disparia coæquasti. Nam & Cæsares ægro orbi mederi solitos accepimus, nunc & ipsi cum reliquis ægrotant. & mundus æger medico caret, & mora vniuersalis in foribus est. Dic autem mihi, Cæsar, quid ex omnibus intentatū est· verba, preces, nunc blanditiæ, apparatus. Quid restat, nisi vt hostib. imperii (*i.e. Papæ & Regi Siciliæ*) supplex ad genua prouoluaris: Sed audiui fœ-dum & indignum est, ferrum superest, vltima Veternosorum vlcerum medicina. Nam quid am-plius expectas? Padus vt ad fontem redeat? Ibit ille qua solitus est, & cum amne fluent anni, quod-que non nunc nouiter ex me audis, iuuentam senectus excipiet, senectutem mors, nihil prorsus hinc auferes, nisi quod bene seu quod male gesseris: nihil hic dimittes tuum præter nominis me-moriam & exangue corpusculum. Illud quoque non iam tuum, sed terræ parentis ac [illegible] omnium non magis Cæsaribus quam plebeiis parcentium, imo quidem auidius corpora nobiliora [illegible] en-tium. Quid de aliis fiet, quæ videntur tua? Certe opes & imperium linquas alteri necesse est, [illegible] ignoras cui. Hæc humana conditio est, cui nec Cæsar nec pontifex Romanus, denique n[illegible] gum nec omnino hominum vllus eximitur. Nunc igitur nunc cura, quod semper nō poteris, q[illegible] lia sell. esse velis, quæ propria & irreuocabiliter tua sunt, animam & famam. I[illegible] temet ta-rem & in[illegible]tiam nescio quid eligam: sæpe temeritas fœlicior fuit: non d[illegible] lect[illegible] m[illegible] dium quæro. sed heu vereor (quod pace sit dictum tua omniumque, qui i[illegible] peri[illegible] vlli pr[illegible]unt, quique gerendarum rerum officia susceperunt) ne penitus verum sit, quod in ore semper

singula vitia singulas excusationes habere, inertiam solam omnes. Si diu deliberasset Africanus, Italia deferebatur à suis & Afrorum erat. Si diu deliberasset Nasica, libertas Romana Gracchi conatibus & audaciæ succumbebat. Si Claudius Nero (non dicam superuacoa multa & longa, sed vnum quod necessariũ videbatur & breue erat) senatusconsultũ expectasset, coniunctus fratri Hasdrubal Romanum proculcabat nomen. Quid inter minores hæreo? ipse, quem sæpe nomino, Iulius Cæsar si procastinator fuisset, nunq̃ in tam paruo tempore hanc tantã, quæ vix omnium studio sustinetur, fundasset erexissetque rerum molem, cui imperii nomen est. Tu si cuncta deliberas & singulis immoraris, prędicam tibi, & si forte non animo too gratũ, ac certe fidei meæ debitum, falsus vtinam sim aruspex, nullus erit rerum finis, aliis ex aliis erumpent laquei: nunq̃ te Italia, nunquam tu Italiã videbis, extra quam vbi Imperii caput quæras nescio, proinde quod scribis: *te non ambitione tractum ad imperium aspirasse, sed difficultatum haud nescium diuinæ iussioni paruisse*, credo. Nam & prudentiam & modestiam tuam noui, sed vide ne hoc tibi primum calcar & maximum esse debuerit, quo diuini certius auxilii properares. Tu quidem patrii regni finibus contentus, Imperatorii oneris & honoris sarcinam vltro aliis linquebas. Hanc infallibilis ipse rerum sator, rector & cognitor multis cupientibus ereptam humeris tuis imposuit, paruisti. Non acceptare Imperium forte magnum fuerit: de hoc tamen docti viderint: Certe sine scelere poterat non recipi, receptum negligi sine scelere non potest. Deus enim tibi (sicut ipse non dissimulas) Deus inquam, non tuus labor aut ambitio imperii auctor est. Times eo duce proficisci, quo iubente & Abraham vnicũ filium mactare, & Moyses pastor incomitatus faciem superbi & obstinati regis adire non timuit. Scio multa te vellicant, quibus compositis alia atq; alia emergerent. Credisne tu, Cæsar, in imperio sine curis vitam agere, quam pastor in tugurio non agit? Nam illa qualia sunt, quibus inniteris? nonne quot publicæ mundi clades, tot priuatim famæ tuę vulnera; quotque hinc excusationes efficere vbinis, tot in te conficis argumenta? Cuius enim pudorem, nisi regis, prægrauant Regni mala? *Diruta est*, inquis, *Imperii libertas.* Tu pater Imperii dirutam restaurabis. Sumpta Latinis seruitus, tu illam tuorum ceruicib. excuties. Ad auaritiæ Lupanar prostituta iustitia, tu illam ad sua sacra penetralia reuocabis: pax è mentibus lapsa mortalium, tu illam in sua sede restitues. Ad hoc n. natus, huic officio destinatus es, vt Reip. deformitates aboleas, & pristinã faciem mũdo reddas. Tunc verus mihi Cæsar verusq; videberis Imperator, cũ officiũ tuum impleueris, sine quo nedum Princeps, sed ne priuatus quispiã iure laudabitur. Addis a. (stupeo auditu) *nesciam tunc successionis Italiã.* Quando, obsecro, id fuit? Ego n. *in Annalib.* vix aut vllum tale tẽpus inuenerim, aut inueniri posse crediderim. Sileo illa vetustiora, ipsius vrbis originem & primus muros fraterna cæde madentes, & impio scelere quæsita diademata: Quotiens parta iam libertate plebs indignans secessit à patribus? testes sunt mons sacer, Ianiculum, Auentinus. Pyrrhus in Italiã traiecit, opem nempe laturus rebellantibus Tarentinis. Eodem tempore & Brutii defecerant & Lucani aliæque gentes Italicæ, quas omnes bello contundi & nolentes in fidem redigi oportuit. Secutus est Annibal, defecit Capua magnis Romanorum obstricta beneficiis, & vt ꝓprie dicam, populi Romani liberta, sed infidelis & ingrata. Imo v. quis ea tempestate non defecit? Relege historias. Decem octo Coloniæ, ꝑ omnẽ Italiã in fide manserunt, *quarum subsidio*, vt Liuii summi historici verbis vtar, *tunc imperiũ populi Rom. stetit, iisq; gratiæ in senatu & apud populũ actæ.* Quid totiens Hernicos rebellantes, quid perpetuos hostes Volscos Æduosq; cõmemorem? Quot cum Latinis bella ꝓpè ciuilia (vnum n. corpus imperii videbatur) quot vrbes euersæ, atq; inprimis ipsa Rom. imperii parens Alba? q̃ vt fieret, quid nisi defectionũ metus ac memoria hortabatur? Quotiens cũ Sabinis ancipiti acie decertatũ, cum Vmbris, cũ Samnitibus, cum Etruscis, cũ Liguribus ac Boiis & Gallis Insubribus, vbi Mediolanũ Ticinumq; vrbes sunt? Sed quid Longius feror? Tibur ac Tusculũ. & Præneste, triaque suburbia vrbis Romæ, bellorũ casus ac materiã præbuere, cũ non suis iã viribus insultarent, sed externis hostibus auxiliũ ac receptacula ꝓbuissent. Ad hæc Veii vix decennio diruti. exustę Sidenæ sanctitatis admiratione, Phalerii subacti, vi capta Neapolis, cœptumq; Brundusiũ, & Coooli, & Fregellæ, & Sora, & Algidum, & Corniculũ, ac Surricũ, & Bouillæ, & Venilæ. & Fesulæ, vnde patriæ meæ fundamẽta fluxerũt. piget fateor, maximis parua connectere. Sed vt iã præualidæ robustæque ciuitati nihil arduũ sit tenere ac via dũ pubescenti Reip. nullus aculeus paruꝰ erat. Adde Syracusanã obsidionẽ longã atq; difficilẽ clarissimęq; vrbis interitũ, q Duces quoq; hostiũ ad cõmiserationẽ lachrymasq; cõpelleret: Adde Firmium atq; Esculum, & Picenũ omne ꝑdomitum, Vescinosq; & Marsos & Pelignos; interq; tot externos tumultus intestinas domi seditiones, & Senatus insolentiã, & tribunitiam rabiem, & turbulentissimos Agrariæ legis motus, vt reliquos sileã, quos enumerare nõ sufficio. Adde postquã res ad vnius imperiũ rediit. coniurationes innumeras & totiens, licet frustra, petitum insidiis Augustum caput, vt omittam qui veneno vel gladio periere: Adde famem Perusinam, & obsidionem Mutinensem, & defectionẽ Coloniæ Cremonensiũ, q̃ vna fuerat inter paucas fidelissima, quarum paulo ante memineram. Longum nimio historiæ iter arripui, sed subsistam. Omnis enim ætas secessionib. Italicis ac defectionibus plena est, vt forti animo & veterum memori nihil possit insoliti terroris occurrere, vtque nimis proprie dictum & ex ipso naturæ gremio sumtus videatur, quod Virgilius ait:

Grauidam imperiis belliśque frementem, Italiam

Talis n. ab initio fuit, talis est hodie, talis ad extremũ erit. Illa v. q̃ valida? *paupertas remoratur.* Quid habet paupertas cõmune cũ Cæsare? aut quo modo pauper est, q alias dicat? animus pauperẽ facit,

& diuitem *pauper sum*: & Iulius ante Imperium pauper fuit, post imperiom non diues: *Nimo enim liberalius victoria vsus est*, vt ait Annæus Seneca, nihil sibi retioult præter dispēsandi potestatem. Po- stremo, *pauper sum*: multos io bellum impulit paupertas, multis aoimos dedit, præsertim si aduer- farius diues sit. Diuitias nempe viris fortibus bellum facit. At monet paucitas meorum Comites, bellum parat, terret fama vulgaris. Quarundam minimarum rerum aliquando magnum est no- men, & sæpe fama terribilior quam cōspectus. Opinio rem non mutat, quæ iui oequenne oculi, tuo- rum vident, ooo quia vegetiores, sed quia ꝓpinquiores. Multa de longinquo cernentib. metuēda, ꝓpinquātibus apparuere ridicula. Ecce q̄ tibi multa, Cæsar, ꝓ tribus epistolis scripsi, si forsitan ter vocatus e aaudias, & vt quem non potes aliter, in his literis animū meum cernas. Mallem posse u- bi armatis legionibus obuiam ire imperata facturus: quod vnum datur, aoimo atq; exhortationi- bus occurro, neq; iam satis scio, quid vlterius loquar, neq; si hoc oon sufficit, quid ea me suffice e possit iorelligo. In te magnanime Cæsar, io te, inquā, esse debet ignis ille, quē speramus nobis & algenti iustitiæ succursurū. Sed is forsan eatio ctus est. Nequicquam flamus in cinerem. Improbi viri verbum est, sed hac in parte veridici virtutem verba non addere. Eaciare illam potest adhor- tatio, non dare. Itaq; nihil amplius dicam, nisi id, in quo totius negotii vis est, omnia consilio Cæ- sar deger, sed nihil inertia. Et est, vbi non multum consultasse contilium sit. Vale 9. Cal. Decemb

III.

Increpatio ad Imperatorem, quod Italiam Imperio debitam Papæ & aliis iniustis incubatoribus relin- quat, nec ab eis vendicet.

FR. PETRARCHA CAROLO IV. ROMAN. IMP. S. Italos fines & claustra nostri orbis i- tranti nuper aoimo tibi obuius & literis fui; nec multo post à te vocatus, & corpore abeuntem animo quoq; sequor & literis. Hoc interest, quod tunc lætæ literæ lætusq; aoimus fuit, nunc m- sta sunt omnia. Ergo tu, Cæsar, quod auus tuus innumerique alii tanto sanguine quæsierunt- tisque laboribus, sine labore adeptus & sanguine complanatam apertamque Italiam, patentis- men vrbis Romæ, sceptrum facile, imperturbatum ac pacificum Imperium, inextincta diadema- ta, vel tantorum ingratus munerum, vel rerum non idoneus æstimator & hæc linquis? &, ó natu- sam mutare magnus labor, ad barbarica rursum regna reuolueris? Non audeo clare tibi dicere, q mens resque exigunt, ne te verbo contristem, qui me & mundum facto contristas tuo, non quod ob inuectiuas ac satyras (merito panegyricum debeatur) aut aliam ob causam loqui verear: nisi q hoc tuo tam præcipiti digressu fugæque, verum vti fatear, simillimo te neminem arbitror tristio- sem, quo magis magisque me attonitum habet, hoc consilium, cui an fortuna vnquam fautura sit nescio: certe ratio & virtus & boni omnes totumque, si loqui possit, Imperiom aduersantur, mali omnes plaudunt, ac rebellea. Itamen, quando ita fixum animo est: sed hoc quoque memoriæ vt affigas velim, & valedicentis memoriale munusculum tecum feras, à nullo vnquam principum tantam spem, tam floridam, tam maturam, tamque honestam sponte desertam. Neque v. minor animus Romanum Principem decebat quam Macedonū Regem, qui mox finibus patriæ egres- sus nun se Macedoniæ dominum, sed terrarum omnium dici iussit, cum nō esset. Tu Imperii Do- minus Romani nil nisi Boëmiam suspiras. Quando hoc, quæso, fecisset auus tuus aut genitor, qui etsi non Imperator ipse esset, sola paterni Imperii memoria tot vrbium ius quæsiuit, sed non est hæreditarium bonum virtus, quamuis ego nec tibi imperandi scientiam deesse crediderim, nec bellandi. Fons actionum omnium voluntas est. O si io ipsis Alpium iugis auus tibi nunc patriq; fiant obuii: quid dicturos putas? crede illos audias vel absentes. Profecisti eximiè, ingens Cæsar, hoc tuo tot per annos dilato in Italiam aduentu, & festinato abitu refers demum istud ferreum, illud aureum diadema, simul ac sterile nomen imperii. Imperator Romanorum vocitabaris, Boë- miæ rex solius, qui vtinam vnquam esses, vt vel sic altius coacta virtus assurgeret, famesque do- mestica neglectum auiti patrimonii cultum suaderet. Sed iam breui impetu defessus calamus re- quiescat & vere, vt auguror, fatigatis auribus det quietem. Salutem mihi Lælius meus tuis verbis attulit, quæ mihi iaculum anceps & lethale vulnus fuit, simulque Cæsaream effigiem peruetusti operis, quæ si vel ipsa loqui posset, vel tu illam contemplari, ab hoc te prorsus inglorio, ne dicam infami, itinere retraxisset. Vale Cæsar, & quid linquis, & quid petis, cogita.

IV.

Increpatio ad Imperatorem, quod se tam humiliter Papæ Romano prostituat.

FR. PETRARCHA NERIO SVOS. Nondū superiori epist. signū impresseram, dum ecce alia superueniens coëgit, vt posito annulo, depositū calamum rursus arriperē, & quamuis tua hæc superiore sit longior, responso tū breuiori contenta erit. Nā nec cui nostri querelam iterare est ne- cesse, q̄ & tacitus loquor, & ipsa res clamat, nec quicquam prohibet, q in illa dixerā, ad hāc trans- ferri. Neq; n. aut minor est hodie dolor meus, q̄ heri & nudius tertius fuit, neq; mi⁹ efficax epi- stolæ tuæ hodiernæ solatiū, quam hesternę. Accedit quod neq; de his, quæ nouissime scripsisti, sua- sim aperte pronunciare, q sentio, neq; tu ideo minus quid sentiam, quid ve ꝓnunciem intelligis.

Sæpe

Sæpe silentium ad exprimendos animi conceptus, quouis sermone potentius fuit, nec minus silentio Niobe, quam latratu Hecuba, doloré animo insignitum designabat: itaque cum illa in saxum, hæc in canem versa fingatur, non minus mutum illius simulachrum, quam huius querula rabies, suam miseriam loquebatur. Illud non siluerim, agnoscere me cæsarum fatum, quod & in occasu solis, & sub austro, denique vbilibet fœlicius fuerit, quam sob arcto, ita ibi gelida omnia, nullus ardor nobilis, nullus vitalis calor Imperii. Redde nobis fortuna, si Romuleos cæsares, Parcæ vetant; at saltem ab Hispania Theodosios, Seueros ab Africa, ex Arabia Philippos, è Syria Alexandros. Heu quid nunc diceret architector ille magnus, successorem suum, cum sacerdote humili (i. e. Papa) de humilitate certare, dum meminisset superbissimum olim Galliarum Regem, dum supplex, vt ait Florus historicus, in castra venisset, phaleras & sua arma ante Cæsaris genua proiecisse, ac dixisse: *Habe hæc, virum fortem, vir fortissime, vicisti.* Multa se offerunt id genus: Nam & locuples materia & multiloqua indignatio est: sed frenabo impetum, vt qui hæc ipsa, non nisi ipsa congeente ac dictante profuderim. Sane de Cæsaris Legatique congressu, quod prouidentissime vaticinaris, amplector & probo, & pene rem ipsam videor videre: non quod omnia ista me moueant, contra quæ multa sæpe disserui, sed ex præteritis ventura coniicio. itaque non tangor, quod Legati sonipes in Cæsarem calcitrarit, quam quod calcitrare animos noui, & scio quod omnis potestas est consortis impatiens (cuius rei nisi antiqua sufficerent, vereor ne recens nobis exemplum casus attulerit, neve iam pontifex Romanus, Principem Romanum Romæ esse vetuerit, quod & fama loquitur, & fuga Cæsaris indicio est, qui non cupidius Italiam petiit, quam reliquit, vt mihi quidem super vacuo pelli videatur, qui tam libens fugit, quem tenere si velis sine magno nequeas labore: vt enim nunc intelligo, non huc aliam ob causam venit, nisi vt Diadema Cæsareum sua in sede susciperet, tantum adhuc reuerentiæ, nō amplius, superest: ac successor Petri, Cæsaris successore securior, ista non curat, suumque ipse Diadema non pluris apud Tyberim quam apud Rhodanum facit. is ne diademate contentum & imperii titulo Roma digredi non solum patitur, sed iubet? & quem Imperatorem dici sinit, imperare a nullo sit securus modo, huic, o patres hominum miræ, penetrale diadematis templum aperit, arcem sedem que Imperii vrbem claudit! Hæc hactenus. Lælium meum, imo tuum, imo nostrum, familiarissimum Cæsari factum gaudeo, non miror, nihil. n. est virtute rapacius, nihilque tenacius: rapit, vincitque animos hominum, vinctosque semel in perpetuum vinctos tenet. Nulla mihi dubitatio vnquam fuit, qui non solum ab illo humanissimo principum, sed ab alio quolibet licet asperioris ingenii, cui tamen virtus in pretio sit, posset ille vir amorem promereri, non modo notitiam meruisset. Quis enim tam agrestis est, vt Lælium non amet, & sapientiæ laude conspicuum, & in amicitiis faustum nomen, quod si sola virtutis fama efficit, vt quem nunquam vidimus, senem illum Lælium amemus, quid huius nostri virtus, ac præsentia posse debent? Itaque minus miror, quod de Legato sedis Apostolicæ idem scribis, cum quo familiaritas Lælii vetus est; illud potius miror, quod prioribus literis prætermissum his inserui, quid ita illum ad coronandum Cæsarem diu ante digressum iste præuenerit, nisi quia (vt arbitror & vt solet) illum fortuna segnem, hunc sollicitum virtus facit. Vnum non mirari cum eodem nequeo: ambo pergerent, Mudanoque dimisso Tyberim peterent, vnde reuerentior adbuc Romanus Princeps, diadema supremum poscit, quod Petri successor Cæsaris successorem securior non curat. Qui fieri potuit, vt Cardinalis rutilo vertice, & purpureo fulgidus amictu, tantoque spectabilis comitatu, nostri huius lyncea lumina fugerit, aut tum hic Pisas, ille vix dum Ianuam peruenisset, ita vt illi obuiam iste redierit. Auguror sane alterum terra, mari alterum venisse. De hoc equidem & reliquo statu vestro, tuis ac suis literis certior fieri velim. Ad singula respondisse videor. Nam ad epistolæ tuæ finem de familiaribus, cuius stylo alio & seorsum loquar vt soleo. Gratias autem tibi, quod quas ipse iam obliuioni tradideram, adeo vt ne locutum tibi de his aliquid me putarem, tam memoriter tenes, vt facile pateat, rerum me mearum curiosiorem esse, quam me ipsum. Mirum & pene incredibile, nisi charitatis tuæ miraculo incuriositas mea longe lateque nota detraheret. Vale fœliciter nostri memor.

V.

Exhortatio vltima ad Imperatorem, de recuperanda Italia ab iniustis vsurpatoribus.

FRAN. PETRARCHA CAROL. IV. ROM. IMP. S. Fessus præteriti, nec futuri fidens, Cæsar, calamum tuum in exhortationibus pene attritum recusantemque seposueram. Alit inter difficultates, refouetque animum spes successus, qua sublata quis est amens adeo, vt non infructuoso labori requiem anteponat? Vt ad stylum redeam, facit amor cogit, siue miles hic tuus huius nominis, siue ille sacer animi calor, qui mihi à parentibus relictus atque erga tuam semper, ex quo mihi primum notus es, erga verè Romani Imperii maiestatem ab infantia nutritus in præcordiis meis viuit, & indies crescit, siue, quod est verius, vterque. Nam neque meus amor tot iam clamoribus totque conatibus perditis vltro ad laborem inutilem rediturus, neque hic miles quamuis & amicus facundus & sapiens me monisset, nisi intus in animo viuas adhuc fauillas priscæ fidei, quas admoto magnæ spei fomite leui folle suauissimæ orationis attenderet, inue-

 nisset

nisser multis & magnis indiciis generosas animi tui curas, vereque Cæsareos apparatus [illegible] dis & libenter fœlicitatis & gloriæ tuæ credelis aoribus insolurans, quibus de præterito inconceptum diffidentiæ gelu nouæ spei feruore dissolueret. Eia igitur, Cæsar, duce Deo, & qui non frustra suu tibi commisit imperium, surge, & dilatum munus honestissimum, dũ potes, imple fortiter, imple fœliciter. Gloriosus finis lentum principium excusabit. Omnes te alto consilio distulisse consentient, ꝙ nondum messis Hesperia plene maturuisset, in quam vtiliter falx Cæsarea mitteretur: quamuis nostra fames motæ oĩs impatiens murmuraret. nihil intempestiuũ bene, nihil bonum serio agi, verumq; illud Augusti Cæsaris. *satis celeriter fieri, quicquid fiat satis bene*. Arripe, Cæsar, hanc occasionem, dum adhuc potes. Neq; n. semper poteris. Ages, oro te, Cæsar. nondum enim tuum nomen inuocare nomque te decus poscere atque orare dedidici. Etsi ego quoque vnus impatientium, parumper inuisa mihi rerum dilatione tepuerim: ecce iterum recalesco. Noli meam & m[illegible] li[illegible] rum spem pulcherrimam rursus extinguere. sæpius spes oppressa vix attollitur. Si qua nomini tuo nubes hactenus incubuit, si quid infamiæ ex primordii obscuritate contractum est, totum, rede mihi, non modo consummatione splendore purgabitur, sed, vt dixi in gloriam conuertetur, dum seu error ille seu consilium fuit, opinione hominum, consilium & non error fuisse videbitur. Sæpe honestus finis segne principium honestauit: nunquam finis obscurior claro principio. Denique sic cœpetis, vt doluimus, dum sic finias vt optamus, Fabii maximi nomen promereberis. Cunctator fueris, sed sapiens, sed salutis publicæ studiosior, quam vulgaris famæ vt libet se tibi prætulerit ventosa loquacitate; Minutius, dum te edoctus mox se imparem fateatur, dicant de te hostes impii, quod de illo dixit Hannibal: *Semper credidimus nubem il lam magno tonitru è montibus erupturam*. At si quod diuina pietas omen auferat, finis quoque languidus fuerit, quis te vnquam vel præsentium vel sequentium excusare poterit? Audi me orn, Cæsar, parũm hominem, sed tui amantem, de te sollicitum, ac sperantem. Naturæ debitor non aliter es quam ego, quam quicunque viuit è populo. Tempus fugax & non rediens; fortuna instabilis, vita breuis, hora mortis incerta. vnum hic remedii genus, tempori parcere, fortunæ non fidere, vitam rebus extendere, morti paratum semper corpus atque animum habere. Quod non potest, qui suum principale negotium non impleuit: vitæ finis quamuis incertus sit, id tamen est certum, quod longe esse non potest. Is eum venerit è cunctis opibus tuis atque imperii nil tibi supererit, nisi quantum ad æternam animæ vitam, & nominis immortalem gloriam bene viuendo quæsieris. Bene a. viuere non potest, qui ad quod vnum & summum & maximum natus est, negligit. Tu quod sæpe olim dixi, ad imperium natus es amplum excelsumque opus: illud age fideliter, bene si vixisse vis videri: alioquin quid iuuat illas tuas vltimas mundi horas composuisse magnifice. Hoc & sine imperio potuisses, & forrasse facilius. Minus fuisset inuidiæ ac laborum tibi. aliud infinite maius restat: illud aggredere. Nec te reteneat magnitudo. Nihil est, quod imperii maiestas hac prouidentia atque iustitia & his viribus armata non possit. Quod si forsan negatus tibi cœlitus rerum finis, tamen glorioso in actu, quam in quiete languida mori multo melius multoque fœlicius opinor. Et hoc est, ꝙ diuæ memoriæ auum tuum omnibus seculis gloriosum fecit. Ecce Cæsar & nunc & sæpe olim non blandiius, sed vero studens: neque verborum cultui, sed expressioni sensuum intentus dixi anxie, quod in animo meo fuit; quod ne frustra dixerim, Deum precor & te. Vale decus & gaudium & spes nostra Pa-taui, III. Idus Decembris.

VI.

De Maiestate Imperii Romani per homines Papales læsa vindicanda & dignitate Imperii in libertatem asserenda.

FRAN. PETRARCHA PRINCIPI ROMANO S. Quid hinc humanitatis sit clementiæ, seu quid omnino iustitiæ sperare possis, excellentiæ tuæ nuntius expertus testabitur. nouum genus sæuitiæ, puerum incomitatum, incautum, innocentem, hostiliter aggredi, virginillam, quam si quid sani esset, & vereri & temere debuerat, capsulam quoque gratissimis ac suauissimis literis refertam, in caput immeritum, donec vtrunque frangeretur, allidere, ipsas quinq; literas, quæ marmoreos animos mollire potuissent, discerptas effundere. En hospitalitas, en charitas, ad Durentiam captus, tortus, flagellatus, & ciuitatis ingressu prohibitus, nuntius tuus, minas cũm verberibus, ac vulneribus refertus, ad pedes tuos, vertice cruentato rediit. O vere *Durentia*, vt vulgus appellat, durities gentium, siue vt quidem scriptores vocant, *Ruentia*. à ruendo dicent, præceps fluuius, damnosusque, cuius accolæ nihil vndis & alueo mitiores, & ipsi tanto imperio in quodlibet scelus ruunt. O impudenter elati! O irroentes & indeuoti amnes! O non tua sorbens & tumide in Dominum surgens Sorga! O Rhodanus rodens omnia, sic Tyberim recognoscitis, sic Romanam dominam honoratis? O Auinio, cuius vinea (si quid confectoribus fidei est) botros amarissimos, & cruentam profert vindemiam, sic dominam Romanam colis, sic tui, sic illius, sic pro[illegible] seruitutis, sic summi imperii memores! Væ tibi infœlix si illa cœperit expergisci; imo vero si caput extulerit, & dormienti sibi illatas iniurias ac damna prospexerit.

Expet

Experrecta enim iam nunc est, crede mihi, non dormit, sed silet, & somnia præteriti temporis sub silentio repetit, & quid surgens actura sit cogitat. Expectato paululum, & videbis magnalia in orbe terrarum, fierique mirabere, quæ ante factum impossibilia iudicasti. An quid sis, an vbi sis, an cui subsis ignoras? An prouinciæ nomen nescis, vnde descendat? Quisnam furor hic? Quænam ista dementia? sic modico sereno tempestatum omnium surrepsit obliuio? Siccine prouinciarum dominam veneraris? Sopita erat, tu mortuam credidisti, ac velut morte dominæ libertati reddita, adhuc seruam te putasti, nisi libertatem ipsam flagitiis approbares, esse aliquid posse, aliquid videri cupis, nos aliquandiu te voti compotem deliberando fecimus, tempus est, vt nobis admonentibus resipiscas. Multorum nempe potentia, non propriis viribus, sed in aliena debilitate fundata est. Verum hæc aduersario conualescente corruat oportet. cum ergo quid fueris intelliges, cum quid adhuc sit Roma, cognoueris, cuius modo nomen sic insultas putans non esse qui vindicet in cœlo Deus, est qui vindicet in terris animus D. quem tu nescis; sunt vires, quas ne suspicari quidē potes. Hà misera, sed experiere illico vt spero, tuæ nobis vim nostram iniuriæ reddidere. cum primum dolere cœperimus. magno tractu, & ad sanitatem, & robur accessimus. Tu v. res nostras misereare, vir illustris; erige surgentem patriam, & gentibus incredulis quid nunc etiam Roma possit ostende. De reliqua etiam Italia, cui dubium est, quin, quantum potuit, possit, nec vires, nec opes, nec animos defore, sed consensum. Qui si vnus affuerit, illud dentibus nomini Italico, tenore præsentis epistolæ. propinquam stragem, perniciemque denuncio. Tu (inquam) quem tantæ rei ducem fata constituunt, perge qua cœpisti; nihil formidaueris, nebeculæ istę sole radiante dissilient: vulpecularum astutiæ Leonis impetum non ferent: ingressus es gloriose: fortiter, constanter ad reliqua, ostende superbiæ quantum humilitate sit inferior; auaritiæ quantum largitate pauperior; fallaciæ quam stulta sit adrecta prudentiæ; voluptati, quam turpis admota temperantiæ atque decori. Agnoscat tandem fucus hypocrisis, quam nihil sit, vbi vera virtus affulserit. Eia age, rumpe moras, & ranam tumore ridiculo. molem solidi bouis imitantem protere, frange, conculca. Non loquor vt incitem, nec impulsore, nec lenitore indiges, & calcar, & frenum in potestate habes, sed dolorem animi tacitus ferre non potui. Dolor loquendo auctus querelam auxit, & vicissim sermo indignationi alimentum præbuit, & indignatio sermoni. quis enim tranquillus hæc videat, violatum ius gentium, spreta humanitatis iura, melius inter barbaros hostes fuisset nunciusturus, quam inter eos, quos & rebaris Latinos & beneuolos mereberis. Euoluant historias, si modo quicquam præter, quibus inhiant, diuitias spectare queant; inquirant. & mihi respondeant, quæ barbaries legatos violauit vnquam? Nisi pertaro, nulla præsertim causa interueniente? Tentauit hoc quondam, in legatis nostris fallax, & infida Carthaginensium plebs; sed prohibita vis est magistratuum interuentu. Hanc vim, quæso, quis prohibuit; Quis facta puniuit? Durior sum, imo vero quis arguit, vel reprehendet? Quanto tutius nuncius tuus isset in Parthiam, truncatis Crassis & legionibus nostris fusis? Quanto intactior isset in Germaniam, cæsis Theutonis & Mario triumphante, quam huc venit, te Romanam Ecclesiam filialiter venerante? Certe ne victoris insolentia, nec victi hostis dolor tantum præsumpsisset, quantum fictæ amicitiæ præsumsit inuidia, facilius puer iuus nemorosum Pelion, & algentes Tauri colles hyeme media, quam Organis planitiem, autumnali tempore transiuisset, liberius Gangem & Tyberim, quam Durentiam transnatasset. Hæc leuandi animi gratia dixisse volui. Te v. vir magnifice, nec iniuria, nec iniuriæ illatores, nec vlla prorsus falsæ magnitudinis simulachra permoueant, non est vera magnitudo, nec verum robur posse nocere: id enim minimis atque infirmissimis animantibus datum est. magnitudo vera est posse prodesse: Verior a. velle potuerunt nocere nocentissimi hominū innocenti puero, & boni nuncii vicem hanc referre. quid hic magni est? imo v. quid nisi nihilominus? Si enim peccatum omne nihil est, eo magis est nihil, quo peccatum maius? ita peccati magnitudo, nihil est. Hic modo magnitudine viri fortes & suis artibus vsi sunt, potuerunt quod scorpius, quod aranea potuisset, nocuerunt vni ex tuis, & quod est in hac immanitate conspectus, tibi nocere voluerunt, nec tibi vt tibi, sed vt libertatis ac iustitiæ defensori. Te enim non odit propter illas odio habent; illas a. propter se, vt quas iniusto, quo superbiunt imperio contrarias norunt. Tu si ad magnitudinem animi tui redis, horum tumidum, & inane propositum, simul oderis & contemnes: acta quidem ista & aucta, sed parua sunt. De maioribus agitur. Hæc cum vniuersitate transibunt, & teruitus vltio latebit, sub Reipub. vindicta, Vale & perfice quod cœpisti.

VII.

Romam Italiæ coniungere an vtile.

FRAN. PETRARCHA PRINCIPI ROMANO S. Leve est quod nunc animum premit, egerendum tamen, ne neglectum stomacho obsit, plus enim quam pro quantitate nausem excitet, & paruum licet, ingentis nauseæ materiam fert. Olet nempè virus abditum profundi vetustique odii. ita mihi visum est, ita tibi visum iri certus sum, & si latius innotescat totius Pop. Rom. atq; omnium Italorum animis, incussurum iustissimæ indignationis aculeos, spero, excussurumque graoedinem corporis, quo nonc priscæ generosæ indolis vigor repet, cui vi vel sponte totus olim orbis cessit, nunc (pudor) vltimi hominum insultant, non inutile opus Reip si successerit vt opto; breuis sciotilla, magnum mooir inceodium, verbum vnum multarum & magnarum rerum fuit indicium. Sed iam res ipsa tractanda est, nec tam magis exaggeranda leromoribus, qoam indignatiooe legentiom. Nuper equidem ioter quosdam, ex his qui sibi videntur sapientes, aliis forte non ita, dobitatum & io quæstionis formam prupositum fuit: Expediret ne terrarum orbi, vrbem Romam & Italiam esse vnanimes atque pacificas. Et quamuis rerum illa dubitatio, satis puerilis & inepta sit, ramen disputandi studio vtruoque poterat excusari, nisi multis argumentis vlto citroque iactatis, is qui omoiom sapieotissimus habebatur, cũ plausu & fauore omnium nullatenus expedire, venenata diffinitione firmasset. Quod tu, quæso, vir eloquentissime, cum primum vt soles, io publico perorabis, populo Romano meis verbis indica, vt intelligat, quæ sunt horum procerum, de nostra salute, per quas, etsi nihil nocent, animos tamen suos ventosa loquacitate detegunt, dum quod de nobis cupiunt, tam vehemeoter cupiunt, vt dissimulare non possint, & votum iniquissimum ac hostile propositum suum in ratioois locum transferre contendunt cæcitate turpissima. Sed ipsi quidem in erroribus suis morientur, Nos in manibus Dei sumus, fortunam non quam ipsi volunt, sed quam ille nobis præparauerit habituri. Non tamen his deliramentis interfui, contristassem fortasse aliquos. neque enim mihi honestum, aut mihi possibile, in tam impia loquacitate silentium fuisset. Cæterum vt res ad me perlata est, indignatus grauiter & tunc inter nostros contrarium diffinini, & nunc, & apud te libertatis nostræ principem quantuluncunque auctoritate diffinio. Teque ante alios & Romanum populum atque vniuersam Italiam, vt quod ego verbis assero, rebus approberis, per omnes cœlicolas supplex oro, & vt in statu prospero diu viuas, & Remp. fortiter liberatam, fœliciter regas, opto.

VIII.

An Romanum Imperium adhuc Romæ sit.

FRAN. PETRARCHA Populo Romano S. Apud te quidem Inuictissime, dum itorque terrarom popole meus, apud te clam paucis, res magna tractanda est. aduertite animos, quæso, obtestorque vos, viri clarissimi, vestra res agitur. Magna (inquam) nec solum magna, sed maxima, & cui io terris nulla par esse potest, neue forsitan sciendi auidos, expectatione conficiam, aut rem suapte natura permaximam, nitar verbis augere, præfationibus omissis, ad ipsam tem venio. Tribunus olim vester, nunc captiuus alienus, ô triste spectaculum, censur noctutnos aut patriæ proditor, ex vinculis causam dicit, & quæ nulli vnquam sacrilego præcepta est, apud iudices orbis terratum, & iustitiæ magistros iustæ sibi defensionis facultas eripitur. Est ille forte non indignus hæc perpeti, qoi in suo ingenio, suisque, vt ita dixerim, manibus plantatam, & iam radicatam, florentemque Remp. in ipso gloriosissimi successus flore destituit: At inioime digna est Roma, cuius olim ciues lege inuiolabiles, & supplicio exempti, ounc non modo sine sceleris infamia, sed multa quoque cum laude virtutis, passim sæuo quorumlibet arbitrio violentur. Neenim causam ignoretis, viri illustres, qua olim caput & Rector, nunc ciuis dicam, an exul vester opprimitur, rem nescio, an nobis incognitam, sed certe mirabilem, & indigoá audietis. Non ille qnidem neglectæ, sed defensæ libertatis arguitur: nec deserti, sed occupati Capitolii reus est. Illud sibi summum, & crucibus expiandum scelos, obiicitur, quod affirmare præsumpsetit, Romanum Imperium nunc etiam Romæ, & penes P. R. esse. O impia secula! O truculentam inuidiam! O maleuolentiam inauditam! Tu v. nonc infallibilis & incorrupte rerum arbiter Christe quid agis? Vbi sunt oculi tui, quibus humanarum miseriarum nebulas serenare solitus es? Cur illos auertis? Cur non ancipiti fulmine causam dirimis sceleratam? Et si non meremur, aspice in nos, & miserere nostri, respice inimicos nostros, nec minus tuus, quoniam multiplicati sunt, & odio in qoo oderunt nos, nec minos te. Discerne, quæsumus inter partes, omex parte dissimiles. Denique de vultu tuo iudicium nostrum prodeat, oculi tui videant æquitatem. Certe si iugo Romano quod omnium iustissimum atque suauissimum fui, aliqu... imo v. gens omnis, vt cernimus, voluit colla subducere, nihil est quod indignemur aut mire... Est enim animis mortalium, libertatis insitus appetitus, sæpe enim inconsultos ac præceps... sæpe dum parere melioribus pudor verat, qui bene subessent, male præsideo... omn... ...

tur, atque turbantur, vnde nonnunquam in loco digni imperii seruitium indignum, & in loco iusti seruitu iniustum imperium videmus. Quod nisi ita esset, meliori loco essent res humanæ, & adhuc incolumi capite, mundus integrior. Id si mihi non creditur experientiæ credatur, quando vnquã tanta pax, tãta tranquillitas, tanta iustitia, tanta virtutis honor, tanta bonis præmia, tanta malis supplicia, tam bene consultum rebus, quam postquam vnum caput orbis habuit, caputque ipsum Roma fuit? Quo potissimum tempore, amator pacis atque iustitiæ nasci Deus ex virgine, terrasque visitare dignatus est. Singula quidem singulis corporibus data sunt capita & orbis vniuersus, cui à poeta magni corporis nomen ascribitur vno temporali capite, debet esse contentus. Monstruosum est enim omne animal biceps; quanto magis horrendum, & immane prodigium est, animal mille capitum diuersorum, seseque mordentium, inuicemque pugnantium? Quod si capita plura sint, vnum tamen, quod cuncta compescat, atque omnibus præsit, esse debere non ambigitur, vt totius corporis pax inconcussa permaneat. Certe quod experimentis innumeris, & doctissimorum hominum auctoritate deprehensum est, & in cœlo, & in terra, optima semper fuit vnitas Principatus. Id sane supremum caput, velle se Deus omnipotens, non aliud esse, quam Romam, multiplicibus declarauit indiciis, quam belli, pacisque gloria quam mirabilem sine exemplo virtutis, tanta præeminentia dignam fecit. quæ quamuis ita sint, adhuc tamen si humani more animi, malo suo cotidie gaudentis, aliqua gens, vt dixi, damnosam & ambiguam libertatem, quam tutum & salutare publice maris imperium mallet amplecti, possetque insolentiæ, vel inscitiæ venia deberi: illud vero, quis inoffensis auribus accipiat, inter homines doctos quæri, An Romanum imperium Romæ sit? Ergo apud Parthos, Persasque & Medos, Parthorum, Persarumque & Medorum regna consistent; Romanum imperium vagum erit? Quis hanc indignitatem stomachus ferat? Quis non potius euomat, penitusque reiiciat? Si imperium Romanum Romæ non est, vbi quæso est? Nempe si alibi est, iam Romanorum imperium non est, sed eorum, penes quos illud volubilis fortuna deposuit. Etsi enim sæpe Romani Imperatores, pro necessitate Reipub. in orientis, aut occidentis extremo, sæpe sub Borea, vel austro cum exercitibus agerent: Romanum tamen interim imperium Romæ erat, & de Romanis Imperatoribus, quo vel præmio, vel supplicio digni essent, Roma censebat. De Capitolio petebatur quis honorandus, quis plectendus, quis vrbem priuatus, quis ouans, quis triumphans introiret, sin inquirant post Iul. Cæsaris seu tyrannidem, seu dicere malumus Monarchiam, Romanos principes, quanquam iam Deorum concilio ascripti, adhuc tamen à S. P. Q. R. gerendarum rerum licentiam postulasse compertum est, & data, vel denegata licentia, egisse quem destinauerant, vel cessasse, Imperatores igitur vagi esse possunt, stabile fixumque semper imperium est, nec de temporali statu, sed de perpetuitate imperii dixisse credendus est Maro, vbi ait;

Dum domus Aeneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

Neque enim hæc dicens, centum aut mille annorum, sed immortalem illis duobus gloriam spondebat. Neue quisquam verba hæc blanditias vocet, quæ profecto, nec lingua mea, nec vestris auribus dignæ sunt, digressione opus est. Scio ego, de hac re Virgilium quodam loco ab Augustino reprehensum, non iniuste, sed ibidem mox iustissime excusatum, cum Poeta loquentem de vobis Iouem faceret, sic ait:

Romulus excipiet gentem & Mauortia condet
Mœnia, Romanosque suo de nomine dicet.

& origini perpetuitatem adiicens, inquit:

His ego nec metas rerum nec tempora pono.
Imperium sine fine dedi.

Hoc non immerito quidem notat Augustinus. Quomodo enim imperium sine fine dabit, qui nihil vnquam dedit aut dare potuit, nisi quod homo sceleratus, & mortalis potest, falsa diuinitatis opinione, non ornatus sed oneratus, & oppressus? præterea autem hæc, quisquis imperium Romanum dedit (quod non dedisse certum est, nisi omnipotentem Deum, cuius in cœlo & in terra imperium vnum est, vnde imperia cuncta descendunt) vbi tamen hoc imperium sit quærit Augustinus: *in terra, an in cœlo? Et vtique (inquit) in terra est, & si esset in cœlo, cœlum & terra transient, quæ ipse fecit Deus, quanto citius, quæ condidit Romulus?* Hæc Augustinus in Virgilium. Et certe perspicuum est regna omnia, quicquid vsquam clarum, aut magnificum oculis nostris apparet, & si ante non ruerunt, tunc saltem ruitura esse dum cœlum & terra mouebuntur: Illa concutiente qui creauit, quique nouum cœlum nouamque terram faciet, non mentiturus vt Iupiter, cum ipse sit veritas. Eius est illud regnum, Principio carens & fine cariturum, de quo scriptum est: *Et regni eius non erit finis*, quod licet forte Virgilius ignoraret, cui Deus ingenium excellens, eloquiumque præstiterat, verum hæc à sapientibus abscondita & paruulis reuelanda negauerat; illud certe non ignorabat, peritura esse omnia regna, quæ initium habuissent. Ingenti igitur cautela vsus est. siquidem vbi immortalitatem Romano

polli

pollicebatur imperio, non ipse loquebatur ex persona propria, sed Iouem loque[illegible] vt mendacis Dei mendax oraculum esset & falsa promissio. Ipse a. ad gratiam P.R. [illegible] cio vtebatur, at alibi, quando ex persona sua loqui voluit, veritatem ipsam idem [illegible] tacuit.

At enim res Romanæ, perituraque regna.

Quis non clare videat, inter imperium sine fine, perituraque regna, quid intersit. sed [illegible] us, ibi Iupiter loquebatur, hic somno ingeniosus, ibi falsus Deus. aliis quidem verbis, [illegible] ne sententia Virgilium accusat & excusat Augustinus, secundum quam intelligo quæ [illegible] dicam. Certe Romanus erat ille qui scripsit: *Omnia orta occidunt, & aucta senescunt.* Sen[illegible] hæc omnia, si durent, & si cuiusque rei finis est senectus sua, vtique omnia senel[illegible] te senuerint, quando & quæ stant, cuncta occident, & occasum si non præuenerit. [illegible] tabitur senectus. Ita nulla est exceptio, seu durent, seu non durent, orta omnia, aut [illegible] eius tandem occident, & senescent. Voluet motu continuo totam suam instab[illegible] gente in gentem volubilia regna versabit. Faciet illa cum volet reges ex seruis, seruos ex re[illegible] & in vrbem Romam, & in orbem Romanum, suam ineluctabilem potentiam excreebit. [illegible] præcipue in vos, viri optimi, multis forte miserantibus, nullo penitus succurrente, diu [illegible] libus modis exercuit & exercet. Scio, doleoque, & plus quam credi possit indignor, quid [illegible] plius faciam non habeo. Nec me angit, quod fortuna iure suo vtitur, vt in reliquis, sic in vo[illegible] atque vt se rerum humanarum plane dominam probet, ipsum rerum caput attingere non vere[illegible] tur. Scio violentiam, instabiles mores noui; quarundam v. indomitarum gentium inanem [illegible] ctantiam ægre fero, quarum nunc Romano trita iugo colla lasciuiunt, ita pudor & fœlix fabula, iam (vt cæterea multa & grauia sileam) in quæstionem venit: An Romanum Imperium Romæ sit. Enimuero vbi nunc horrida sylua est, poterunt regia tecta consurgere, atque vbi nunc a[illegible] sunt, auro rutilante fulgentia poterunt cupidi greges pasci, & penetralibus regum, vagus pastor insistere. Non detracto fortunæ Imperium, potest illa funditus, vt vrbes alias, sic reginam v[illegible] pati nisu, ruina maiore prosternere, quod heu magna ex parte iam fecit. Illud profecto [illegible] quam potuit efficere, vt Romanum Imperium alibi sit quam Romæ, simul enim vt alibi esse [illegible] petit, desinet esse Romanum. Hæc se mirabilis ciuis vester affirmasse & affirmare non ne[illegible] hoc est illud graue crimen, vnde in discrimen capitis adducitur. addit autem se multorum consi[illegible] lio sapientum dixisse: nec puto mentitur, & defensionis copiam, aduocatumque sibi dari fl[illegible] tat. Negatur, & nisi diuina misericordia, vesterque fauor occurrerit, actum est, innocens. n[illegible] desensusque damnabitur. Hominum pars magna compatitur, nemo fere est, qui non misere[illegible] atur præter eos, quibus proprium erat misereri, & parcere erroribus, non inuidere virtutibus. Iu[illegible] risconsulti insignes hic etiam non desunt, qui iure ciuili asserant, hanc ipsam sententiam proba[illegible] ri clarissima ratione. Nec desunt qui ex historiis se multa & valida probaturos dicant ad eius[illegible] dem sententiæ firmitatem, modo liberam vocem liceat emittere. Nunc tamen nemo est, qui mu[illegible] tare audeat, præter quam in angulis, in tenebris, in timore. Ego ipse qui vobis hæc scribo, & [illegible] te pro veritate non recusem mori, si mea mors collatura aliquid Reip. videatur, nunc taceo, ne[illegible] que his ipsis ad vos scriptis meum nomen adiicio, stylum ipsum sufficere arbitratus; hoc ad[illegible] ciuem Romanum esse, qui loquitur. quod si tuto in loco, apud æquum iudicem, & non ad tribu[illegible] nal hostium res agatur, spero veritatem animum illustrante, & linguam, seu calamum dirigente Deo posse aliquid dicere, quo luce clarius appareat, Imperium Romanum, quanquam fortu[illegible] næ iniuria attritum, oppressumque, diu & quanquam varie ab Hispanis, Afris, Gallis, Theutonis occupatum, adhuc tamen quantumcunque est, Romæ esse non alibi, idemque mansurum, etsi nihil prorsus ex tanta vrbe, præter nudum saxum Capitolii superesset. quin etiam tunc, quando nondum externis manibus agebatur, tantum que Romani Cæsares imperitabant, non penes e[illegible] os, sed penes Capitolii arcem, ac populum Romanum, omne ius imperii fuisse, si verum est, quod malæ fidei possessor vllo tempore non præscribat In hoc a. rerum statu, dum dies trahitur, quid forte desuper datum est, vt quodmodo nec sperare quidem auderetis, tanta res in lucem veniat. Vnum quod ad vestram, & Romani nominis dignitatem spectare visum est, dissimulare non potui, cogente me ad calamum fide illa, qua vos vrbemque vestram, inter omnes singulari quodam amore ac veneratione complector. Claritatem igitur vestrã hortor, atq; obsecro, ne ciuẽ vestrum in extremis positum deseratis, sed vestrum esse monstretis, solennibus eum nunciis re[illegible] poscentes. etsi n. vobis Imperii titulum nitantur eripere, nondum tamen eo vesaniæ sunt euecti, vt negare audeant, eos in vestros ciues ius habere. Certe si quid homo iste peccauit, nec dubi[illegible] tari potest de commissis Romæ peccatis, vestrum est iudicium, nisi vobis fundatoribus legum a[illegible] que cultoribus & qui iura gentibus tradidistis, eripitur ius commune. Vbi enim iustius delicta castigens, quam vbi commissa sunt? Vbi scilicet & locus ipse memoriam criminis renouans, [illegible] [illegible] spectaculũ, aut soletur, aut ter[illegible] supplicii & scelerũ spectatores, pene spectaculũ, aut soletur, aut ter[illegible] [illegible] ita sentiunt, non supplicio [illegible] [illegible] quoniam multi, quin potius boni omnes [illegible] quod meretur accipiet, quam vbi fecit propter quo[illegible] [illegible] præmium, viri fortis exolutor quam vbi fortiter gessit, vt qui a[illegible] [illegible] præmio accedantur. Fidenter itaque repo[illegible]te ciuem vest[illegible] [illegible] iustum poscitis, potiusq; delinquitis, si tacetis. Quod si commun[illegible] iure [illegible] tunc

nunc captus est, puniendus asseritur, quanto verius communis patria Roma est, vbi ille natus educatusque est, vbi quicquid idem, vnde accusatur, admisit, qui contra nihil hic vel laude, vel vituperio dignum fecit, si vero contra morem maiorum, cum fortuna ceciderunt animi, adeoque degeneratum est, vt iustitiam poscere temeritas videatur, his, quorum patribus nihil difficile olim visum est, at saltem quod ab omni, quæ legibus viuat, barbarie posci potest: poscite, vt ciui vestro audientia publica, & defensionis legitimæ non negetur copia, neué qui in luce fecit omnia, imo qui quantum per hominem fieri poterat, lucem mundo reddidit, in tenebris condemnetur. Ostendite vos denique causam ac fortunam non negligere ciuis vestri, resistite iniuriæ, prohibete nephas, protegite innocentem reum, vel nocentem iudicate, aut saltem, ne pro cuiusque libidine iudicetur, occurrite. Ferte quam potestis & quam debetis opem Tribuno, vel si id nomen euanuit, ciui vestro, multa de Republica bene merito; aut illud inprimis, quod quæstionem magnam atque vtilem mundo, multis sopitam, ac sepultam seculis, suscitauit, quæ vna ad reformationem status publici, atque ad aurei seculi initium, via est: succurrite illi viro, neque contempseritis salutem eius, qui pro vestra salute, sese mille periculis, ac sempiternæ obiecit inuidiæ, illius propositum atque animum cogitate, & memineritis, quo in statu res vestræ fuerant, & quam repente vnius viri consilio atque opere, quantum in spem non Roma tantum, sed Italia omnis erecta est, quantum subito nomen Italicum, quo renouata ac detersa Romana gloria, quantus hostium metus ac dolor, quantum gaudium amicorum, quanta populorum expectatio, quam immutatus rerum tenor, quam facies orbis alia, quam diuersus habitus animorum, quam nihil sibi simile, & ex omnibus quæ sub cœlo sunt, tam mira & tam repentina mutatio rerum fuit. Septem enim mensium non amplius spatio, frena Reipublicæ tenuit, vt vix ab origine mundi maius aliquid attentatum rear, & si successisset vt cœperat, diuinum potius quam humanum opus esse videretur. Et profecto, quicquid ab homine bene agitur, diuinum opus est. Huic ergo, quem vestræ gloriæ, non ambitioni propriæ desudasse notum est, fauor haud dubius debetur, de euentu fortuna culpanda est, si quis autem tot post feruentis principio interuenit, humanæ varietati atque imbecillitati veniam date, & dum licet vindicate ciuem vestrum ab iniuria, qui Græcos à Macedonum, Siculos à Carthaginensium, Campanos à Samnitium, Tuscos à Gallorum iniuriis, non sine graui vestro periculo vindicastis. Extenuatæ sunt fateor opes vestræ; at nunquam plus animorum patribus vestris fuit, quamdum Romana paupertas, diues virtutum viguit.

Imminuta vestra potentia est, non ignoro, sed mihi credite, si qua pristini sanguinis gutta superest, non parua vobis est maiestas, neque mediocris auctoritas. Audete aliquid, adiuro vos per memoriam rerum Romanarum, per maiorum cineres ac gloriam, per nomen imperii, per misericordiam Iesu Christi, qui diligi proximum & succurri iubet afflictis. Audete, oro, aliquid, præsertim cuius & honesta petitio, & inhonestum & turpe, silentium est, etsi non propter illius salutem, at propter vestrum decus. Audete aliquid, si vultis esse aliquid, nil minus Romanum est, quam timor, prædico autem vobis, quoniam si timetis, si vos ipsos contemnetis, multi vos quoque contemnent, metuet nullus: sin spem nolle cœperitis, longe lateque metuemini; quod cum sæpe olim, tum nuper apparuit, illo Rempublicam gubernante, de quo loquor. Aperite tantum vnanimiter ora vestra, sentiat mundus vnam esse vocem P. Rom. nemo vsquam illam irridebit. Reposcite modo captiuum hunc, vel iustitiam poscite; alterum non negabitur. Et qui parua quondam legatione, Regem Ægyptium, sub obsidione Syriaca liberastis, nunc ciuem vestrum, ab indignis carceribus liberare, & valete.

IX.

De statu occiduæ Babylonis, quæ est Roma.

FRANCISC. PETRARCHA Amico suo. Si quid animus meus fert, de huius occiduæ Babyloniæ statu, cuius fato seu verius peccato meo, inuitus toties ciuis fio, velim stylo committere, vereor, pater, ne & dolorem meum lamentis exaggerem, & sanctissimas curas tuas, occupationesque pulcherrimas, intempestiuis & inutilibus querimoniis interpellem. In summa sciro, non modo hunc, sed ne Ciceronianum quidem calamum rebus parem. Quicquid de Assyria, vel Ægyptia Babylone, quicquid de quatuor Labyrinthis, quicquid denique de Auerni limine, deque Tartareis syluis, sulphureisque paludibus legisti, huic tartaro admotum, fabulosa est. Hic terrificus simul atque terrificus Nemrotb, hic pharetrata Semiramis, hic inexorabilis Minos, hic Rhadamantus, hic Cerberus vniuersa consumens, hic tauro supposita Pasiphaë, mistumque genus (quod Maro ait) prolesque biformis Minotaurus inest, Veneris monimenta nefandæ, hic postremo quicquid confusum, quicquid atrum, quicquid horribile vsquam est, aut fingitur aspicias, ô semper virtutibus tuis fœlix, nunc etiam absentia fœlicior tua. Putasne ciuitatem hanc esse quam vidisti? Longe alia est, longeque dissimilis, fuit illa etenim omnium pessima, eaque tempestate fœdissima: hæc vero non iam ciuitas, sed laruarum, & lemurum domus est, & vt breuiter dicam, scelerum ac dedecorum omnium sentina, atque ille viuentium infernus, tanto ante Dauidico ore notatus, quam fundatus, aut cognitus. Ah quoties redit ad memoriam illa tua penitus paterna vox & salutaris admonitio, dum digressum paranti diceres; Quo abis? quid moliris? quæ te tui immemo-

rem trahit ambitio? nescis quid petis? quid relinquis? an sciens ad indignum te laborem vad... quæso, acriter quid agas? quo properes? si bene mihi notus es, pœnitebit te professionis t... laqueos expertus totiens, an ignotas, in quos vbi semel incideris, absolui non poteris cum vol... Hæc & his similia te suadente, quid responderem aliud non erat, nisi me charitate victum amico... Hæc nec mentiebar, necdum me charitatis illius pœnitet, ... an s... notas ad miserias teneri dicebam, hæc nec mentiebar, necdum me charitatis illius pœnitet ... incertus sum. Cert... nunc ... ab ... libertatem meam, amicorum commodis habuisse pœniteat incertus sum. Cert... nunc ... libertatem meam, amicorum commodis habuisse, cui hactenus non impune fui no... par... diti, & sero probati consilii tui magnas gratias habeo, cui hactenus non impune fui ... non despero, & in qu... patebo melius, si vnquam hinc emerfero, quod Christo dextram porrigente non despero, & in qu... summis tam nisibus accingor. Hæc tibi, pater, ne ante scriberem pudor inhibuit, turpe enim & indecorum viro est, velle quod mox uolit.

X.

De tertia Babylone, & quinto Labyrintho, id est, Auinione in Gallis, vbi sedes Papalis.

FRANCISC. PETRARCHA Amico S. Subscriptiones epistolarum mearum miratis, nec immerito; non nisi geminam enim Babylonem cum legeris, alteram apud Assyrios ol... alteram apud Ægyptios nostra ætate florentem, quæ Cambybi clarum Semiramis nomen habet, alteram apud Ægyptios ... tibi nomen ingreditur tecum voluis, n... qu... sem habet auctorem, cuius nunc Babylonis inauditum tibi nomen ingreditur tecum voluis ... nescias, quondam ex nostris Romam, quasi alteram Babylonem propter proportionem ... o... rum, & climatum statuisse, quam quia me almam, sanctam & reginam vrbem vocitare solitum te... Desine iam mirari: & sua Babylones, huius nouissimæ Babylonis, tibi nunc etiam stupor manet. Desine iam mirari: & sua Babylones, huius nouissimæ Babylonis, ... quam in occidentali plaga ciuitas confusionis ... huic terrarum tractui est, vbi enim quæso dignius, quam in occidentali plaga ciuitas confusionis... isteret? A quibus quidem condita incertum, sed à quibus habitata notissimum; certe ab his, a qui... bus iure optimo nomen hoc possidet. Et si vis, hic mihi crede, Nemroth potens in terra, & robustus venator, contra Dominum, ac superbis cultibus cœlum petens, hic pharetrata Semiramis, hic Orientali quoque vesanior Cambyses & ipse Regum primo ceruicibus actus, postremo defectus e... pidis, & pastus cæde suorum, ab insonti principio, redactus ad miserrimam egestatem. Non ergo te ad poetas, neque enim Pierium opus est; non te ad Historicos mittam; consule catholicos tractatores, sed præcipue Augustinum super eo Psalmo qui sic incipit, *Vt epistolarum ad te mearum al... quæque desunt*, inuenies, quid sibi *Babylonicum* nomen velit, quod cum legeris, dices non minus Rhodano, quam Euphrati debitum, quam Nilo, neque vero miraberis, si in mentem redit, Ambrosium *in eo libro, quo indignum Valentiniani iunioris interitum deflet*, hoc vsum esse cognomine, dum de Rhodano loqueretur, atque vt hac admiratione succisa, à radice aliam conuellam, de quinque Labyrinthis potes etiam mirari. Cum apud cæteros Scriptores, non nisi de quatuor mentio ... Labyrinthis potes etiam mirari. Cum apud cæteros Scriptores, non nisi de quatuor mentionem in... ueneris, vt puto, in quibus cum famam habeant Ægyptius, Lemnius, Creticus & in Italia Clusius, Labyrinthum Rhodani tacuerút, omnium inextricabilissimum ac pessimũ: siue quia nondum erat, siue quia nondum noscebatur. Huius apud me mentio crebra est, quam iuste autem, qui noscere cupit, huc properet: non hic carcer horrendus, non tenebrosæ domus error, non fatalis vrna humani generis fata permiscens: denique non imperiosus Minos, non Minotaurus vorax, non damnata Veneris monimenta defuerint: sed remedia, sed amor, sed charitas, sed promissorum fides, sed amica consilia, sed fila perplexum iter tacita ope signantia, sed Ariadna, sed Dædalus, vna salutis spes in auro est, auro placatur rex ferus, auro immane monstrum vincitur, auro salutare lorum texitur, auro durum limen ostenditur, auro vectes, & saxa franguntur, auro tristis ianitor mollitur, aurum cœlum panditur, quid multa? auro Christus venditur.

IX.

Ecclesia Catholica oppressionem per Papam luget.

FRANCISC. PETRARCHA Amico S. Vt vides, eunt res, imo vero non eunt, sed retrahuntur: nihil est præsidii in virtute: Iustitia periit, libertas abiit, æquitas victa est, libido regnat, sæuit auaritia, feruet inuidia, omne genus hominum suos patitur tyrannos. Ad laudes ore &... insignuissimo canendas Deo geniti, totam vitam in contentionibus & æmulationibus agimus, ... sanctissima Iesu Christi aula; illa olim arx diuini cultus eximia, nunc tandem peccatis nostris id agentibus cœlesti auxilio destituta, immanium spelunca latronum facta est, ex vno quidem fonte descendit origo mali, accedunt fontes alii minores, ex quibus ingens omnimodæ miseriæ flumen exæstuat? Quod necesse est propediè pereamus, supremisq; malorum obruamur fl... ib. ac ni... huma... perfidiæ diuina pietas occurrit, triste naufragium patiatur ecclesia. Quam vero diuersi mores, qua... aduersa ædificantiũ, & euertentiũ mens? prouideat domui suæ Deus omnipotẽs, ... on. nih... habeo, quod tam multis contra nitentibus præstare possim, præter cõmiserationem matri de... tam, & mihi p...

placitam, vt vides fugam, quam oculos meus tam mœsto libetem spectaculo. Video quidem eminus, sed prohibere non valeo; cominus videre renuo, artificium hoc obscœnū & infame, quo ecclesiasticus ille Dionysius, nostras vexat ac spoliat Syracusas. Video qua arte virum mentita Semiramis, frontem regit, ingenioque oculos perstringit astantium, & incestus polluta complexibus, viros calcat. Video quibus artibus, noster hic Pericles se tuetur, vt quæ reddi nequit, non cogatur reddere rationem, & hic suum habet Alcibiadem, & nemo velocius iniquis consiliis acquiescit. Turbat igitur omnia, miscetque de industria, quam putas ob causam, nisi vt circulatorum more, vel perplexo loco, vel confuso vulnere licentius fallat, & fraus propria sub vmbraculo turbatæ Reipublicæ delitescat? Et ille quidem pro qualitate propositi, artibus vtitur non nouis. Nam & in fruticoso gaudet auceps, piscator in turbido, fur in tenebris: nobis autem pro inertia nostra, quid possim optare miserius, quam vt nostri similes semper simus, coram adultero vigili nare stertentes ad calicem. Nescio fateor, an illius impudentia, an patientia nostra sit turpior.

XII.

De Gallia Pontificia sedis residentia vitanda.

FRANCISC. PETRARCHA Amico S. Diu distuli expectans & materiam, & nuncium: vtrumque simul affuit, quamuis vt es tu semper honestorum actuum prælargus, ego etsi ingenii inops scripturæ vtique non auarus, horum alterum deesse non passus. Adest ecce nuncius, vltra quam optaui idoneus, nihil tibi deuotius, nil mihi familiarius; adest scribendi materia, peregrinationis tuæ rumor longe difficilis & inamœnæ, qui mihi iam pridem calamum suggerebat, nisi quia incertus eram, vbinam terrarum esses inueniendus, neque enim aut ipse mihi persuadebam, longas te moras apud inferos exacturum sponte tua; aut omnino suspicari poteram, te illuc aliter quam coactum cuiuspiam magnæ necessitatis imperio pertexisse. Itaque tuum tacitus excusabam iter, quod illa iussisset, quæ adamantinum sæpe Regum Pontificumque ceruicibus iugum imponit. Nunc quia incolumem te reuersum gaudeo, familiaritate illa, quam mihi peperit tua dignatio, fides mea, libet ex te quærere, quid viro optimo cum pessimis locis, quid tibi cum Babylone? Fortissimos Romanorum legimus vitare solitos Campaniæ Baias, apricum licet & salubrem locum, vbi vt exiguum honestatis, sic saltem voluptatis & lætitiæ multum erat, adeo rebus omnibus neglectis, vni studio virtutis intenti erant. Si hoc ita est, quis non Rhodanum vitet? quis oro, non fugiat Babylonem, & vitiorum simul omnium, & laboris ac totius miseriæ mœstam domum? De quo quidem aliquid nosse debes, visa loquor, non audita, fato meo pessimo, in eas terras puer enectus, cui vsque ad hanc ætatem, indignan equidem, sed fortunæ compedibus, nescio quibus victo, magnæ illic partes ætatis in gemitibus abierunt. Noui expertus, vt nulla ibi pietas, nulla caritas, nulla fides, nulla Dei reuerentia, nullus timor, nulli sancti, nulli iusti, nulli æqui, nihil pensi, nihil denique vel humani. Amor, pudor, decor, candor inde exulant. De veritate quidem sileo, nam quis vsquam vero locus, vbi omnia mendaciis plena sunt, aer, terra, domus, turres, vici, atria, plateæ, porticus, vestibula, aulæ, thalami, tectorum laquearia, murorum rimulæ, diuersoria ædium, penetralia templorum, iudicum subsellia, Pontificum sedes, ad postremum ora hominum, nutus, gestus, voces, frontes, animi? Quid ais? An mentior, an vero de mendaciis verum loquor? si illic fuisti, & nullo tuo maiore negotio distractus, & in nephariam illam scelerum cœnam, acumen ingenii, atque oculos intendisti, alium iudicem non optabo, quam scilicet omnia ibi virtute, veroque sint vacua, plena criminibus, plena fallaciis, plena fucis, plena blanditiis, plena pessimis artibus, ambitionis, auaritiæ, superbiæ, liuoris. Vidisti ficte & inaniter fieri omnia, non tantum hominibus sed Deo; notasti subdolos risus, corda flebilia, serena supercilia, nubilas mentes, molles manus, actus asperrimos, angelicas voces, dæmoniacas intentiones, suaues cantus, ferrea pectora, & verba prædulcia pulmone amaro, & sicco ore cadentia, summisque labiis vix expressa, in quibus plane Dauidicum illud impletur: *Molliti enim sunt sermones eorum super oleum, & ipsi sunt iacula.* Neque vero impunitum modo apud eos, sed gloriosum etiam est, mentiri, ceu maioris sit ingenii qui fefellit, maioris status, quem increpare audeat nemo. Nolo hunc articulum scrupulosius exequi, ne forsan vrgente materia, stylus eat quo non expedit. Res est insuper mundo nota, neque probationis omnino, neque sermonis egens. Vnum & breue, & ad reliqua perdiscenda satis efficax miseram, cui ego ipse qui loquor interfui. Duo simul è conscriptis Patribus, in quibus orbis terræ, & ostium domus Dei, velut in cardine voluitur, à palatio Pontificis Maximi densa stipati famulorum acie, descendebant, turba ingens expectantium, quibus ante omnes illa infœlix & Deo odiosa ciuitas plena est, de more surdū illud, & prædurum limen obsederant, qui ducibus suis visis, in quibus spem habebant, circumstrepere cœperunt, & pro se quisque anxie percontari, quæ fortuna, quisve suarum rerum apud Pontificem status esset. Tunc vnus patrum, nihil motus in re subita, vt qui iam pridem talibus assueuisset, nihil adhuc verecundia tactus aut misericordia miserorum, inter spes vanissimas animam, vitam, fortunasque suas, & tempus omne perdentium, insignis mendaciorum opifex, multa mentiri orsus & fingere, quid cuique spei reliquum, quid ad huius aut illius postulata pontifex respondisset, singula constanti impudentia, & in nullo hæsitans prosecutus est. Quibus auditis creduli omnes, & hic quidem, vt sit lætior, ille suberatus in diuersum abeunt. Alter autem parum & naturæ nobilioris, & verecundioris

dioris animi, & qui nisi ex illo esset ordine, vir bonus esse pot... (inquit) pudet his simplicibus viris illudere, & pro arbitrio finge... non modo hodie, sed multis iam diebus proximis videre nequimus. ... & egregius veterator, vt erat fronte meretricia & attrita subridens. Imo ve... ingenio tardum fore, vt curiæ artes addisceret, ... iam tempore nequeas. ... go: cæteri autem in risum resoluti omnes, & responsum nebulonis illius ... vicum argutissimum prædicarunt, qui iam prompte mentiri didicisse ... tæ materiæ campum, nec epistolæ, sed libri opus ingressus sum, itaque frænia... veto pater optime, stylum vertens, oro, obsecro, obtestor, adiuro te per ... es, si solitam animæ curam geris, ne quando tibi postea in cor veniat illuc ire ... exemplo melior factus, pessimi autem innumerabiles rediere. Adde quod ... mœstus exiuit, nisi eo forte lætus, quod euaserat, & infaustum limen fusco calle ... quoniam tua omnia cupide semper in optimam ac fœlicissimam partem traho, ... tuam necessariam, breuem, vnicam, non modo nihil nocituram tibi, sed plurimum ... tu. Quid enim aliud, vt seria fabulosis aspergam, quid sibi vult Achilles Homeri ... trabilis ferro fiat, fertur ad inferos, & tartareis vndis abluitur, nisi vt vniotum ... ta, contrariu sui odio, solida tua virtus indureuerit roburque contraxerit, ... narum, cuspidem passionum, iam prorsus inuiolabilis facta sit? placet, laudo, approbo ... deas. Senecæ verbum est: *Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus* ... vnde te dehortor & corpori pestilens & animo, nec omnino te dignus est, non ... igitur inter vos diuortium sempiternũ, eant illuc, qui artes illas discere cupiunt ... numeri professores, tu domi mane, inque tuo proposito, & tua sede consiste, quam ... virtus dedit, cum clariorem etiam mereare. Sin, vt est, animus honesti motus appetens ... quod eruditissimis quibusdam placitum viris scio, vnum hoc nobis cœlestis originis ar... est, vt motu perpetuo delectemur, loco te si mouere volueris, ad nos veni, vide Romam ... diolanum, vide Venetias, vide Florentiam, vide Patauium tuum, vide Bononiam, vbi ... studiis egisti adolescentiam, & integritatem patriam Italicis artibus adornast. postremo qu... vide, indos quoque, modo ne videas Babylonem, neque descendas in infernum viuens.

XIII.

Calamitatem Vrbis Romæ deplorat, quam Imperator turpiter Papæ in seruitutem reliquit.

FRANCISC. PETRARCHA Amico S. Quocunque te conuerteris, idem ... ter me delectas, vniformi enim amoris tui dulcedine, sed multiplici & varia verborum ... consolatione reficior, siue ab oriente, siue occidente, & desertis montibus: Quoniam licet ... Iudex sit, & hunc humiliet, hunc exaltet, tamen te mihi semper humilem, semper talium, ... mabilem, & ab omni parte suauiter spirantem dulce curarum mearum refrigerium ... læ quidem illi vetissimis, grauissimisque sententiis exundanti, vbi diuinæ facundiæ tuæ fon... ta arida ac squalenti, & omnis boni vacua, terra (vt pr. phetæ egregii verbo vtar) deserta, ... inaquosa, oculos meos atque aures, animumque compleuit, iucunditate mirabili, neque ... nibus ingenii scatebris, mutati loci nocuisse malignitas quiuit; quid prius tibi respondeam ... beo, quam vt miserarı me fortem tuam, quę in terra florentissima ortum te, & ab incunabulis enutr... rum, innetepente patriis finibus auulsum ad extrema terrarum, & hominum inopina rerum muta... tione transtulerit.

Sit illud gratulari, quod iudicium tuum vel opinionibus vel persuasionibus falsis inuolui, ab... duci que è vero non est passa: tali enim ingenio, humani nihil incognitum esse debet. Poteras fo... tassis errare, poteras suspicari, poteras credere his, quibus (vt dici solet) præter pretium in preti... nihil est; nunc vero neque veritas opinionibus cedet, neque cuiquam portus, quam oculis ipse ... & experientiæ fidem dabis. Ecce iam oculis vides, iam manibus palpas, qualis est Babylon illa nou... sima feruens, æstuans, obscœna, terribilis, quam nec Cambysis opus Babylon Niliaca, nec illa ve... tustior regia Semiramidis Babylon æquet Assyria, Nilum & Euphratem Rhodanus vincit: nempe qui tartarea flumina Cocytum vincit, & Acherontem, quicquid vspiam perfidiæ & doli, quicqu... inclementiæ, superbiæque, quicquid impudicitiæ, effrenatæque libidinis audiuisti, aut l... quicquid denique impietatis & morum pessimorum sparsim habet, aut habuit orbis terræ, tot... istic cumulatim videas, acetuatimque repetias. Nam de auaritia, deque ambitione superuacu... est loqui, quarum alterum ibi regni sui solium posuisse, vnde orbem rotum populetur, ac ipso ... alte... ram vero alibi nusquam habitare compertum est, de quibus omnibus ad te dudum non Ep... am, sed librum scribere meditabar, ne in rebus, scilicet à prima mihi ætate notissimis, amicum falli... rem, etsi enim nolim, me ibi tunc mirabiliter & miserabiliter inuiseto, eisdem tn fuisses in ... bi velut in cœno, imo quidem, velut in igne aurum, amicitiam primum ruam longe auro ... rem reperi: tunc tamen & inexpertior rerum ætas, & iudicii minor vis & moræ tuæ b... tas vero obstabant, insuper & exilio, in peius infinita mutatio facta erat. Rediisti ig... & ætat... & iudicio pleniore & mora non ad sufficientiam modo, vel satietatem, sed nisi fallor ad fasti... prolixa, vt qui optima rerum probe noueras in pessimis non errares quique ... autem

amaueras, ad vehementius amandum, quod efficacissimum est vitiorum odio animum excitares. Et si Christum colis, quod semper religiosissime fecisti, conspecta hostium eius impietas, manum pietati, & fidei tuæ calcar adiiceret: vides enim populum, non modo Christi aduersarium, sed quod est grauius sub Christi vexillo rebellantem Christo, militantem Sathanæ, & Christi sanguine tumidum, atque lasciuientem: *Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?* Populum duricordem & impium, superbum, famelicum, sitientem, bianti rostro, acutis dentibus, procuruis vnguibus, pedibus lubricis, pectore saxeo, corde chalybeo, plumbea voluntate, voce melliflua, populum cui non modo proprie conuenire dixeris Euangelicum illud atque propheticum: *Populus hic me labiis honorat, cor autem eorum longe est à me.* Sed illud etiam Iudæ Iscariotis, qui Dominum suum prodens, & exosculans aiebat: *Aue Rabbi*, & Iudæorum qui indutum purpura, coronatum spinis, percutientes & conspuentes illusione amarissima flexis poplitibus adorabant & salutabant, *Aue Rex Iudæorum*, quem neque vt regem diuinis, aut humanis honoribus, sed vt reum mortis ac blasphemum, contumelus dignum, atque suppliciis in humano iudicio destinarunt. Quid enim, quid oro, aliud assidue geritur, hos inter Christi hostes, & nostri temporis Pharisæos? Nonne etenim Christum ipsum, cuius nomen die ac nocte altissimis laudibus attollunt, quem purpura atque auro vestiunt, quem gemmis onerant, quem salutant & adorant cernui, eundem in terra emunt, vendunt, nundinantur, eundem quasi velatis oculis non visurum, & impiarum opum vepribus coronant, & impurissimi oris sputis inquinant, & vipereis sibilis infectantur, & venenatorum actuum cuspide feriunt, & quantum in eis est illusum, nudum, inopem, flagellatum iterum atque iterum in Caluariam trahunt, ac nefandis assentibus, cruci rursus affigunt. Et ô pudor, ô dolor, ô indignitas, talium hodie, vt dicitur, Roma est patientibus, quorum erat obstare, tanto illam fastu sibi vendicant, vt quam suam volunt, aspicere dedignentur, & pro qua olim orbe toto tantus fluxit cruor, tot clari duces, tot exercitus cecidere, eam nunc nescio, quot indigesti & infames rustici nutu, tegunt & captam, velut ab hostibus, nullo iam contradictore dilacerant: O mi consulte princeps ac prodige, nesciebas quantis laboribus constaret imperium, quod tam facile dispergebas: solent in studiis adolescentes à patribus quæsita prodigere, nempe ignari, vnde vel qualiter parta sint, siquidem indigentiæ ac laborum recordatio, magnum prodigalitati ac lasciuiæ frenum ponit. At tu senex, quid agebas, vbi eras? si videri munificum delectabat, de propriis largireris, tuum donasses: imperii hæreditatem, quam curator acceperas, successoribus integram reliquisses. Nescio quidem an potueris, sed fecisti, vt ad has nunc humiles, nunc superbas manus, heu longe, aliis manibus fundati status administratio perueniret. De quo non illepide iocans quidam ait:

Roma tibi fuerant serui, Domini Dominorum,
Seruorum serui, nunc tibi sunt Domini.

Pol, ego tecum multa loqui habeo, si facultas detur. Sed an hæc audias ignoro, & certe si audias frustra sit: fecisti enim, quod neque si redeas, mutare possis, instaurator fundatori, quã euersori similior sit oportet. Tu Christe, qui potes, à quo imperia omnia, & in terris, & quæ sursum, & quæ deorsum sunt precario possidentur, qui hanc meam, & maxime publicam querelam vel in silentio audis, exaudi quæsumus, si iusta est. Scio quidem scriptum esse, *si iniquitatem aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Apud te Christe rerum veritas certa est, apud nos anceps opinio, secundum quam certe quod posceris, æquum est, cum multa enim grauia, tum illud importabile, quod non solum duro & inepio, sed odioso etiam, & hostili fasce premimur, vt verificatum sit à nobis ad literam illud Psalmi: *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros, & qui aderunt nos diripiebant sibi, dedisti nos tanquam oues escarum.* Nota sunt quæ sequuntur: nobis hoc vnum ad querelam & gemitum satis est: nam si res inspicitur, olim Domini gentium, quid nunc aliud facti sumus nisi oues escarum? vtinam lanæ oues aut lactis essemus, escarum sumus. Rodimur volentes, consumimur, deglubimur, ab his, qui si nolle cœperimus, oues coram leonibus videbuntur, neque id insolitum videbuntur, quod diutissime vsi sunt. Nunc noster torpor hanc ignauiæ præstat audaciam, patientiam nostram impie prorsus & deuorant & oderunt, & quod vehementissime stupeas, quos extra despiciunt, intus timent, contemptus fingitur, metus est. Mille sunt odii, mille formidinis argumenta, vnum vtriusque simul inseram, quod licet occultum prius, erupit tamen, vt non modo Babylone, sed longius nosceretur. Eo tempore, quo ille Pontifex Maximus, qui sibi prouinciam Italiam, atque inprimis hanc vrbem Mediolanensium euertendam, sacerdotalis militiæ, senili expeditione delegerat, & sic in vtramque Christianam, Christianorum pater perfecto odio sæuiebat, quasi non Italia hæc, sed Syria, vel Ægyptus, non Mediolanum, sed Damascus esset, aut Memphis.

Cum adhoc sanctum, piumque opus vnum è sacro patrum collegio; filium (vt multi dixerunt) suum (& secundum famam similitudo ingens morumque ferocitas adiuuabat) non Apostolicum, sed prædonis in morem, neque signis virtutum ac miraculis, sed signis castrorum, & miris instructum legionibus in has terras, quasi alterum non Petrum, sed Hannibalem destinasset, in quo bello Deus omnipotens suo more & superbiæ restitit, & fauit humilibus, ac palam pro iustitia decertauit: fuit vnus ex eodem illo grege vir, & ipse in nos inexplebilis odii, infiniteque superbiæ, cuius ego tunc, & faciem puer noram, & quantum poterat ætas inualida, animo execrabar. Is Pontifici ante omnes charus, die quodam in secretarium ingressus: cum rumoribus consternatum, atque anxium inuenisset in limine. (Hærebat enim belli impetus præter spem huius vrbis, quæ tunc

tunc quidem muris nuda erat: at quod eorum unum maxime genus [illegible] & [illegible] ta fortissimo itaque sæpe iam obiecto [illegible] suos sudarent obiectis [illegible] dudabat [illegible] æsorum pinguescebant a sua visceribus) lib or er [illegible] storem [illegible] et, familiaritate intima fretus, sic aggreditur. Mir [illegible] qui [illegible] quidam [illegible] mus in cæteris, in eo uno, quod est summum [illegible] d [illegible] Pontifex grauibus pressum caput extulit: Expergo (inquit [illegible] [illegible] gius. [illegible] ait) te nihil tam optare, quam Italiæ vastitat [illegible] expendimus; in hoc ecclesiæ thesauros iam pene omnes effudimus, me [illegible] [illegible] tentemus via. Ecce nunc ille tantus bellorum apparatus, ille nostr [illegible] [illegible] iam portis obtunditur, quam tibi adulatores, uni alicui nostrat [illegible] ipsa superior omnibus est inuenta, quando Italiam vinceremus, a [illegible] [illegible] si velis, alia longe facilior via est. Quænam (inquit) Pontifex, dic [illegible] hoc cupio, hoc est unum pro quo velim corpus & animam paciscí. Ille autem [illegible] & quicquid iusseris ratum est, cur non igitur & Papatum & Imperium vel R [illegible] [illegible] illum Cathurcum patriam nostram, hoc est in Vasconiam transferes: Non [illegible] & fiet, & non armis est opus, quibus longe impares sumus, verbo de hoc [illegible] nos ornaueris nouis insignibus, ad nos translato rerum apice, & gemin [illegible] orbaueris. His erectus Pontifex, ex ira risu oborto: Fefellisti me (inquit) hac [illegible] hrare cognoueram, an ignoras in scie, hac via, quam statuisse subtiliter [illegible] [illegible] fuerint Episcopus Cathurcenses fieri, & Imperatorem quisquis is fuerit, V [illegible] illum vero; qui Romæ præfuerit, siquidem spiritualiter, Papam; sin temporaliter, In [illegible] [illegible] lum nomen dum euertere putas attollis, & tu antequam restituis dignitatem. [illegible] dum [illegible] desuper, Romani Pontificatus frena teneamus, & in hoc omni studio i [illegible] quando forte luminis, Italica manus arripiat, quod ipsum quam diu proh [illegible] D [illegible] non certemus, velimus nolimus enim rerum caput Roma erit. His a [illegible] stultus, erubuit. Ego vero Pontificis etsi animum improbum, probat [illegible] uis in nos odio flagraret, immerito, meminerat tamen ac nouerat ubi fundata [illegible] fastigio superbirent, & ruinæ proximum videbat fundamenta concutere. [illegible] existimabat, & quasi furtim quæstus in silentio gaudendum.

Hanc Historiam, quæ nescio, an ab alius scripta sit, iam curiose retexui, ut [illegible] hi cognitam scias: si ignota autem, ex me discas, neu ignatus veterum, præsentium [illegible] vero nunc ducibus aguntur, quibus prædæ sumus atque odio, & simulato contemptu, [illegible] ro. Et si quis etiam nunc ex nostris metu & verecundia magis, quam iudicio, assump [illegible] ro est, quasi lucidus riuus, torrenti mixtus turbido, natiuum deposuit colorem, inque [illegible] turam, & externos mores abiit. Etiam prorsus nihil est reliqui, nisi Christum precari, [illegible] ptam tradat aliis, quorum non & pœniteat simul, & pudeat humanum genus. Hien [illegible] quales dico, fallor, imo vero quales dicere nequeo. sic ad extrema dedecorum atque [illegible] utcunque olim steterat, prolapsa res est, ex quo sancta & potens tunc Romana, nu [illegible] ecclesia tangit vertice sydera & digito cœlum voluit, & Iudas si triginta [illegible] os suos ar [illegible] sanguinis attulerit, admittetur, & pauper à limine Christus arcebitur, quod [illegible] ino est qui nesciat, nemo qui non doleat, nemo qui vindicet. Ita dum alius alium exp [illegible] rumque impunitas, quantum videre erum, & quod à principio medicabile ma [illegible] pore putruit. Crepitat enim; fateor, aure [illegible] tiam ætatem nostram, ut ab aliis accepim [illegible] [illegible] stari, sed quod molestum diceres, intemperans morbum auxit exiguum. [illegible] stus ad interitum spectat, totaque fames in nostrum tempus erupit flebile, nisi unum [illegible] solatii genui esset. Dicam vero tibi nunc, quod interdum dixeri, qui solus è cunctis [illegible] grege pessimo, melioribus pascuis dignus erat, ingenti cum assensu eius, licet ipse di [illegible] morum respectu, quam status atque originis tangeretur: siquidem enim, quoniam mo [illegible] portet esse mortales, duo hæc mundi luminaria extingui, duosq; gladios retundi, de [illegible] cogebat, quamuis utrumque, præcipueq; alterum, occasui exemplum, prom [illegible] mus, nec desperandum sit, omnia hæc [illegible] um funditus ruerint, surrectura altius [illegible] rerum eminentium ruina, nostro seculi impendebat. Gaudeo, Hetru [illegible], quod cum in [illegible] lux, & vigor suus hic mansit, in alienis hæc tanta mutatio facta est, tamq; culpæ parien [illegible] horrida & immitis: p [illegible] em hæc mol [illegible] & eneruata barbaries. Quibus ille audi [illegible] nihil offensus: Grauiter, inquit, & libere, & aliorum fortasse auribus impatient [illegible] ne, meis [illegible] [illegible] ssime, & ut te decuit verissime loc [illegible] tus es. Neu me forsan verum sentire [illegible] [illegible] arbitreris, duos Clementes nostros plus attriuisse ecclesiam [illegible] quam [illegible] vestr [illegible] seculis restaurare possent: N [illegible] c ego dubito, nec dubitare [illegible] [illegible] dem hæc suspirans, nos autem zelo domus tuæ Christe le [illegible] umus, fœd [illegible] tramites, stylo potuerat oc [illegible] ere, itaqu [illegible] ndum [illegible] me, [illegible] an tibi quieterio [illegible] an docti [illegible] ex [illegible] magis [illegible] unda [illegible] o effectũ est, ut & tibi [illegible] & m [illegible] stol [illegible] nec alteri do [illegible] us q [illegible], Babylon K [illegible] [illegible] de quib. adeo mag [illegible] tua mecũ n [illegible]

[illegible] frequentia in [illegible] videar [illegible] paratu. [illegible] quatuor magn[illegible], [illegible] anno [illegible] vitæ spes, an qua[illegible] tuæ vi[illegible] quod in animo [illegible], [illegible] simul obscœnitate [illegible] padant [illegible] [illegible] ridio [illegible]

XIIII.

Babylonem G[illegible]am describit in sede Papali Auinionensi.

FRANC. PETRARCHA Amico S. Et quid adhuc hæres? ac non hæres, [illegible], & [illegible] blectans (aperis, hoc potius reor, mali vim, quam socordiam opinari, non est [illegible] por, [illegible] ingenium, mens ignea, generosus impetus. Sed quid hæc, si fortius impeditur [illegible] virtus magna etiam vis habet oppositam vim maiorem: necessitati omnia succumbunt [illegible] Babylon maxima te detinet. durum sed ferendum, loci natura est. Omnia hoc [illegible] sed [illegible] mum [illegible] libertas, mox ex ordine quies, gaudium, spes, fides, charitas, animæ [illegible] tes. S[illegible] regno auaritiæ, nihil damno ascribitur, modo pecunia salua sit. Futuræ ibi vitæ [illegible] in[illegible] pæ de [illegible] fabula, & quæ de inferis narrantur fabulosa omnia, & resurrectio carnis, & mundi [illegible], & [illegible] nullus ad iudicium venturus, inter nænias habentur. Veritas ibi dementia est, abstinentia [illegible] rusticitas, & [illegible] obrum ingens, denique peccandi licentia magnanimitas, & [illegible] itas [illegible], & qu[illegible] [illegible] mor, eo clarior vita, quo plus scelerum, eo plus gloriæ, bonum nomen [illegible] vilius, atque vltima [illegible] fama est. Habes quantum in tam paucis licuit illius sacræ v[illegible]bis ex[illegible] [illegible], quem non [illegible] in [illegible] terris hodie, quam in illorum frontibus hominum, quotidie perlegi, quo [illegible] nullum æquet ingenium. Cæterum prima omnium vt dixi, ibi [illegible] est, [illegible] limen illud introit, confestim suus esse desinit, iam nec quiescere nec abire permittitur, [illegible] & inefficaci labore consumendus atteritur. Paucos [illegible] de diuina clementia eripi a leg[illegible], [illegible] ale [illegible] ligant, atque vdeunt Babylonem. Hæc mihi de te spes reliqua est, alioquin [illegible] rebus actum crederem, tam tenaci, profundoque hinc te demersum & in[illegible] video: interim non voluntati, aut iudicio: necessitati imputo & fortunæ, quod tam diu ibi sis, & moras quas vehementer odi, libenter excuso, quod si qua forsitan in profectione culpa fuit, in mora ipsa, vtique iam non culpa, sed supplicium, & purgatio culpæ est. Sed quoniam multi, multa sæpe [illegible] cere didicerunt, quid te vetat, in vinculis discere aliquid, quo perpetuo sis doctior? [illegible] nullo modo, melius quam contrario discunt, ideoque qui Mathema[illegible] artes docent, [illegible] m veri capax mens discipuli visa erit, solent falsa proponere, quæ d[illegible] [illegible] animus, ad vera confugiat. Tu quoque solitus & religioni semper, & honestati ope[illegible]m dare, quarum alte[illegible] ad illius aspectum [illegible] opiantem animam, de quo ait Pl. [illegible], *Quærite faciem eius semper.* Alterius ea facies est, quæ si oculis cerneretur, vt ait Plato, miris animum amoribus inflammaret, neque tamen ideo minus amanda est, quo animo cernitur, si quid tibi nunc etiam ad vtriusque noti[illegible] summã deesse putas, omne studium in aduersa [illegible] ct io, arrige aures, fige oculos, intende animum. Vis pulchritudinem Dei noscere? cerne quanta est hostium eius obscœnitas. Non sunt autem longe quærendi, Babylone habitant, omnis vicus his vermibus scatet. Vis formam ac decus honestatis agnoscere? contemplare quanta est fœditas vitiorum, quorum omnium exemplar in oculis est tibi. Quocunque respexeris, videbis cuius odio simul Dei & virtutis amantior [illegible]quæas. Tu autem gaude, contrario saltem magistra virtutum: gaude (inquam) & ad aliquid vtilis, inveni [illegible] gloriare, bono[illegible] hostis & malorum hospes, atque asylum pessima rerum Babylon, f[illegible] is Rh[illegible] dani ripis imposita famosa dicam an infamis meretrix fornicata cum regibus terræ. Illa equidem ipsa es, quam in spiritu sacer vidit Euangelista. Illa eadem, inquam, es non alia, sedens super aquas multas, sine ad littora tribus cincta fluminibus, siue rerum atque diuitiarum turba mortaliũ, quibus lasciuiens, ac secura insides, opum immemor æternarum, siue vt idem qui vidit exposuit, *populi & gentes, [illegible] regna, aquæ sunt super quas meretrix sedet.* Recognosce habitum: *Mulier circumdata purpura, & coccin[illegible], & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis eius.* Noscitne teipsam Babylon. Nisi illud forsan errorem facit, quod in illius fronte scriptum erat, *Babylon magna*, tu vero Babylon parua es. Parua vtiq; murorum ambitu, sed vitiis & ambitu animorum, & infinita cupidine, cumuloq; malorum omnium, non magna modo, sed maxima, sed immensa es. Et certe q; sequitur, tibi vni conuenit, non alii, *Babylon mater fornicationũ, & abominationũ terræ.* Mater impia, partium pessimorũ quando quicqd vsquam letta[illegible] [illegible] abominabile, quicquid fornicatorum ex te prodit, & cũ semper parias, semp tumens, & talium plenus ac grauidus vterus tuus est. Si nunc quoq; dissimulas, audi reliqua. *Et vidi* (inquit) *mulierẽ ebriã* [illegible], aut [illegible] si potes, te hanc ebriam nega. Vera enim Euangelistæ & Apostoli visio sit opor[illegible], qui sicut in Spiritu videns miratus est, admiratione magna, quanta nos admiratione permodemur

mur, qui aperte oculis te videmus? Ex omnibus quidem fornicationibus tuis, [illegible] omnes gentes, & reges terræ, & ex omnibus abominationibus quid expo[illegible]es, [illegible] ait: *Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio Dæmoniorum.* Nota sunt quæ l[illegible] iam talis facta es, quanto enim homo perditus, & desperatæ nequitiæ dæmone [illegible] tatio: imo regnum dæmonum facta es, quæ suis artibus humana licet effigie, in te regnant. [illegible] Amice, cum eodem Apostolo, audi vocem aliam de cœlo dicentem. *Exite de illa [illegible] meus, [illegible] participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis, quoniam peruenerunt peccata eius vsque [illegible] & recordatus est Dominus iniquitatum eius, quantum glorificauit se, & in delitiis fuit, tantum date ill[illegible] rum, & luctum: quia in corde suo dicit: Sedeo regina, vidua non sum, & luctum non videbo, ideo in vna [illegible] nient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igni comburetur, quia fortis est Deus, qui iudicabit illam.* [illegible] quæ Apostolicus ille locus habet, audi omnia, audi & fuge, si qua via est, nec innoc[illegible] næ nocentium, & Babylonicæ premant iniquitates, quarum non modus, non numerus, non m[illegible] ra, non existimatio demum est. Taceo hæreditatem Simonis, & illam hæresis spe[illegible] Spiritus sancti dona mercantium. Taceo mali illius auaritiam matrem, quæ *idolorum [illegible]* stolo dicta est. Taceo vtriusque pestis artifices, & concussantes pontificum thalamis prox[illegible] ceo crudelitatem humanitatis immemorem, & sui ipsius oblitam insolentiam, atque [illegible] tibus tensos vtres. Taceo denique illa prodigia, quæ insensibilis, vereque orbus terrarum orb[illegible] diu quasi Æthnam Enceladus, aut Typheus Inarime pati potest, quorum omnium mœsta n[illegible] seuera narratio est. Ad ridicula simul atque odiosa festino. Quis enim, oro, non irascatur & [illegible] los senes pueros, coma candida, togis amplissimis adeoque lasciuientibus animis, vt nihil illuc [illegible] videatur, quam quod ait Maro:

Frigidus in venerem senior?

tam calidi, tamque præcipites in venerem senes sunt, tanta eos ætatis & status, & vitium [illegible] uio, sic in libidines inardescunt, sic in omne ruunt dedecus, quasi omnis eorum gloria, non in Christi sit, sed *in commessationibus, & ebrietatibus*, & quæ has sequuntur *in cubilibus, impudicitiis*: [illegible] entem manu retrahunt iuuentam, atque hoc vnum senectutis vltimæ lucrum putant, ea facere, q[illegible] iuuenes non auderent. Hos animos, & hos neruos triuit, hinc Bacchus indomitus, hinc [illegible] um vis Baccharum. O Ligustici & Campani palmites, o dulces arundines, & Indicæ nigrantes [illegible] bustulæ, ad honestas delitias, & vtilitates hominum creatæ, in quos vsus, & quantam animarum per niciem, cladem que vertimini? Spectat hæc Satan ridens, atque in pari tripudio delectatus, inter [illegible] decrepitos ac puellas arbiter sedens, stupet plus illos agere, quam se hortari, ac ne quis rebus torpor obrepat, ipse interim, & seniles lumbos stimulis incitat, & cæcum peregrinis solibus ignem ciet, vnde fœda passim oriuntur incendia, mitto stupra, raptus, incestus, adulteria, qui iam pont[illegible] uiæ ludi sunt. Mitto raptarum viros, ne mutire audeant, non tantum auitis laribus, sed finibus patriis exturbatos, quæque contumeliarum grauissima est, & violatas coniuges, & externo semine grauidas rursus accipere, & post partum reddere, ad alternam satietatem abutentium coactos. Quæ omnia non vnus ego, sed vulgus nouit, etsi taceat, quamuis ne idipsum taceat, iam maior est indignatio, quam metus, & minacem libidinem vicit dolor. Hæc, inquam, vniuersa prætereo: Malo quidem te hodie, ad risum quam ad iracundiam prouocare, ira enim quæ vlcisci nequit, in se flectitur, & in Dominum suum sæuit. Fuit ergo seniculus quidam, ex eo numero vnus, cunctis annalibus implendus idoneus, hircina libido homini inerat, vel si quid libidinosius, atque olentius hirco est, hic seu mures metuens, seu lemures, dormire solus non audebat, nil apud eum tristius, nil miserius cœlibatu, nouas cotidie nuptias celebrabat, & creber vagis amplexibus sponsus erat, cum & os illi vacuum, & æuis plena esset, septuagesimum pridem annum excesserat, septimo vix iam dente superstite. Erat illi pu[illegible] ellarum auceps vnus ex multis, Domini sui libidine nihilo segnior, eius retia & laquei, omnes vicos omnium, & præsertim pauperum domos obsederant, huc pecunias, huc redimicula, huc anulos, huc postremo blanditias, huc cœnæ reliquias, huc omne genus escarum, & quæcunque flexura muliebres animos, conuehebat, ipse interim suspensus animo canebat. Nam & reuera cantor erat, sed qui vocem ab altaribus ad choreas, & lupanaria transtulisset. Notum hominem vulgi digito monstratum, qui his artibus, multas prædas, in os lupi senis, inferre solitus diceretur. Mille locus hic ridicul[illegible] 50 historias capit, vnum accipe. Multis ille polliciticis, misellam virgunculam, an meretriculam ill[illegible] vt Domino eius, vtique & excelsi gradus, & magnarum opum, sed nec formæ, nec ætatis amab[illegible] obsequi in animum induceret. Quid multis agam? Acquiescit, & velut Psyche illa Lucii Apulei, [illegible] licibus nuptiis honestanda, ignoti viri thalamum subit. Re comperta, impatiens moræ, [illegible] lat, & vlnis arreptam, pendulis labiis exosculans, atque inermi ore commorsitans, consummat[illegible] uas nuptias anhelabat: repentino malo percita, & olente senio, & vultu lucido deterrita, exclamat ad magnum se quendam, & insignem prælatum, non ad deformem, & decrepitum [illegible] idotem uenisse, non posse sibi fraudem fieri. Vis si fiat, manibus quoad possit, deinde gemitibus atque latibus occursuram, neque dum reliquiæ spiritus vllæ essent, passuram se a tam turp[illegible] sene [illegible] Hæc vociferans vbertim flebat: ille autem, & manu scabra, & ore hispido, spumantique [illegible] præcludens, fletibus & querimoniis conabatur obstare atque incondito murmure, & in [illegible] blanditiis (erat enim præter cætera blæsus adeo, vt à nemine posset intelligi) ægram animi [illegible] cum nihil proficeret senex egregius, in secretarium se proripit, arreptoque, q[illegible] reliquis discernuntur, rubenti pileo, & insigne suum, albo caluoque [illegible] componens, [illegible]

sum, in mea Cardinalis sum, non meas filia. Sic amasiolam adhuc flentem, & præsenti tempore, & futura spe consolatus, in geniale cubiculum deduxit, pronuba non Iunone, sed Cerere hinc, ac Megæra, & hunc modum Cupidinis veteranus, Baccho lacer, & Veneri, non armatus, sed togatus, & pileatus de suis amoribus triumphauit. Plaude: fabula acta est. Nosses hominem, iucundissime sonuisses. E... us & reliquorum mille sunt talia, quorum quædam non ludicra, sed pudenda, alia vero inania & horrenda sunt. I nunc, mirare, ducibus his, & propitium populo suo Christum, & Rempub. prospicias.

XV.

Egresso de Babylone Romana gratulatur, & vt in posterum abea caueat, hortatur. Item de Pontifice Romano in ordinem per Imperatorem redigendo.

FRANC. PETRARCHA Amico S. Euasisti, erupisti, enatasti, euolasti, bene est: timebam, fateor tibi, timebam animæ tuæ, ne post descensum ad inferos, non cum vellet emergere sciebã, & Auerni descensum facilem, & apertum Labyrinthi limen laboriosum, atque operosum exitum. Dicebam mecum, O si meus Alcides, ô si Theseus meus ab inferis redeat? O ne mali pondus illum opprimat, neque pedes ad virtutem, volucres, adamantinæ scelerum catenæ vinciant, detineatque. Inter hæc vota, hosque inter metus emersisti, Deo gratias, qui ex inferno in se sperantes animas educit, exoptatus, euocatus, expectatus aduenis. His igitur primum terris redditus, quæ te illi Herebo crediderant, non Phœbo, vt Dædalus, sed Christo alarum remigium consecrabis, & cauebis, ne vnquam amplius Gnosum spectes. Non est sæpius retentanda fortuna, periculum sine periculo non fit, id cũ semel euaseris, declina, ne quando cornuas vnde non surgas, nulla vnquam te mala cupiditas tangat, vt illos principes tenebrarum rursus adeas. Quos cum suis opibus, suisque flagitiis dii, deæq; omnes, imo vero deorum Deus, viuos ac mortuos male perdat, quæ cœlestis agni sanguine saginati, calcitrant ac rebellant, eo me mirum, meus ille nunc euocat, quo te præsente, persuaderi mihi non potuit vt venirem, ille mihi hortator est fidus quidem, sed improuidus, vt Babylone viuere eligam ac mori. Cur autem siue ad quid, vt videam bonos mergi, malos erigi, reptare aquilas, volare asinos, vulpes in curribus, coruos in turribus, columbas in sterquilinio, liberos lupos, agnos in vinculis, Christum denique exulem, Antichristum Dominum, Beelzebub iudicem. Hæc ad spectacula reuocor, non audiam, male mihi cum illis, male illis mecum cõuenit. O crudelis & impia secta hominum, nil nisi seipsos amantium, idque ipsum peruerse prorsus ac nepharie. Quis releuabit oppressum orbem? Quis vindicabit afflictam vrbem? Quis euersos mores reformabit? Quis colliget sparsas oues? Quis pastores erroneos arguet? Quis reducet aut retrahet in sedem suam? nullus ne licentiæ ac scelerum modus erit, an frustra per Prophetam Spiritus sanctus intonuit? *Hæc fecisti & tacui, existimasti inique, quo lero tui similis. Arguam te & statuam contra faciem tuam. Intelligite qui obliuiscimini Deum ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.* Intelligite (inquam) nobis loquitur, Dei hostes intelligite. Surdis loquitur, sopitique nunquam intelligent, nisi horrendo tonitru, seu quoniam tonuisse non sufficit, trisulco fulmine expergefacti. Ad te mihi nunc sermo est, Inuictissime Regum nostri temporis, quem non nomino, quando & nomen obstat inscriptioni, & abunde te nominat ipsa rerum ac gloriæ magnitudo, nam quid opus est verbis, vbi res loquitur. Haud immerito tantis te victoriis ornatum credere plus est, qui præter principalis tuæ causæ iustitiam, vulpes illas veternosas, tædis, & non suis e caueis, Christique sponsam cœno, ac vinculis eruere potens es. Et facies spero iure, tibi perpetuam fœlicitatem, & votiuum cœpti exitum quisque fidelium optauerit. Pastorem illum, & senio, & sopore, & mero grauidum, nunquam sponte latebris, & amatis fornicibus egressurum, solus manu prehensum, & verbis increpitum, ac verberibus castigatum, in antiquum penetrale restitues. Id si forte tibi cœlitus non datur, quanquam nec dignatus pluribus, neque hoc munere dignior quisquam sit, venient alii, quorum quo fœdior manus, eo pulchrior vindicta. Denique qualia multa vndique crebrescunt, vel prædonum iusta acie, vel salubri peste, clementique cœli inclementia, ad postremum plaga aliqua euidenti, quoniam minis ac prodigiis cor Pharaonis obduratum, superbumque non tangitur, sponsæ Christus superueniet laboranti. O quid scripsi? O quid mihi venit in animum, quo prodiit lingua? quo progressus est calamus? possem cum Iob & ego fortassis dicere: *Vnum locutus sum quod vtinam non dixissem*, dixi tamen, & iam non dixisse non possum, delere autem etsi adhuc liceat, non libet, tantus est veri amor, tantumque mali odium, vt periculi omnis interim obliuiscar: In vno consilium senis illius sequar, quia cum infinita se nunc offerant, & perexigua dicendorum pars exacta sit, frenabo impetum & si cum eodem Iob, *manum meam ponam super os meum*, & his vltra non addam.

MAGI-

Anno Domini 1400.

MAGISTRI IORDANI, MONACHI AVGVSTINIANI ARGENTINENSIS

CHRONICA:

QVALITER ROMANVM IMPERIVM TRANSLATVM FVIT IN Germanos.

Et primo, quare Romanum Imperium sit honorandum.

MVLTIFARIE multisque modis Dominus vniuersorum, in diebus suæ carn dignarus est honorare Romanum imperium, dando in semetipso exemplum minus & magister, Romanum imperium fore ab omnibus honorandum. norauit quidem Dominus Cæsarem siue Romanum regem, mundum ingredi ens, in mundo progrediens, & mundum egrediens: verbi gratia, mundum illum secundum carnem. Et ingrediens in duobus honorauit Romanum imperium. Primo in hoe, quod tempus sui aduentus per ipsum Cæsarem totum orbem pacauit, vt per ipsius Domini præsentiam pax esset in vniuersa terra, ad significandum quod ipse esset pax nostra, & *per eum*, vt dicit Apostolus ad Coloss. *reconcilianda erant omnia quæ sunt in cælo & in terra.* Vnde Psalmista, *posuit prodigia & iudicia futura reconciliationis super terram, auferens bella vsque ad fines terræ*, & alibi. Secundo, ingressu suo approbauit & honorauit Romanum imperium: mox vt natus est, censui Cæsaris se subdendo. Vnde Augustinus in gloss. super Euangelium Lucæ sic dicit: *Humilitas Christi commendatur, quia non solum incarnari voluit, sed etiam nasci illo tempore, in quo natus & mox censui subderetur. Natus est enim in diebus professionis: quando singuli ibant in suas ciuitates vnde oriundi erant, vt profiterentur tribum suam, censum & regem.* Sic ergo Dominus mundum ingrediens dupliciter honorauit Romanum imperium, siue Cæsarem, & vniuersum mundum ministerio pacando, & censui Cæsaris se subiiciendo.

Item, Dominus in diebus suæ carnis progrediens in hoc mundo, Romanum imperium dupliciter honorauit. Primo, quia non solum dedit ei tributum, sed etiam præcepit pro se dari & beato Petro, vt legitur *Marci 12. cap.* Secundo, quia non solum tributum ei dedit, sed etiam præcepit ei ... ri, Matth. 22. cap. *Reddite Cæsari quæ sunt Cæsaris*, &c. Augustinus super hoc dicit, *Censum & tributum.*

Item Dominus egrediens mundum, bis honorauit Cæsarem siue Romanum imperium. Primum, dum dicentib. Apostolis, *Ecce duo gladii hic*, Dominus respondit, *Satis est.* Ecce duo gladii, qui duas potestates significant, hic in præsenti seculo satis sunt. Et quid est dicere, *Satis est*, nisi, sufficit & nihil deest? Protestatus ergo Dominus est sua ipsius voce, potestatem sacerdotalem & imperialem, quæ tunc maxime vigebat, mundo sufficere: & ei quoad regnum, tam in spiritualibus quam in temporalibus hic deesse. Vnde Gelasius papa distin. 96. duo dicit: *Duo sunt quibus hic mundus principaliter regitur, Pontificalis authoritas, & Regalis potestas.* Hæ sunt principales potestates, per quas Deus discernit & distribuit vitam humano generi, vt genus humanum per iuris regulas ad vitandum mala, & faciendum bona salubriter informetur. Secundo, Dominus morte instante honorauit Romanum imperium. Dum enim Pilatus iactaret se de potestate quam haberet in Christum, & diceret ei, *Nescis quia habeo potestatem crucifigere te, & dimittere te?* vt dicit Ioannes, respondit: *Non haberes vllam potestatem in me, nisi datum esset tibi desuper.* Et secundum gloss. duobus modis exponitur: vno modo sic: *Desuper, id est, à Deo, quia non est potestas nisi à Deo, vel desuper, id est, à Cæsare, qui Pilatum præfecerat in præsidem.* Vnde super his verbis, *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris*, dicit gloss. *Iudæi terrent Pilatum in Cæsare, quem non potest, vt authorem suæ potestatis, contemnere. Deus enim fuit author potestatis Cæsaris.* Secundum hunc posteriorem intellectum, Deus in verbis istis multum commendat Romanum imperium. Ostendit enim, potestatem Cæsaris aliis potestatibus mundanis præeminere, & ipsas sub Cæsare c... neri. Quid est enim potestatem desuper dari, nisi dari ab eo cuius supereminet potestas i... as potestates mundanas, tanquam inferiores, & minores sub se continet & concludit? Item non solum Dominus honorauit & honorat Romanum imperium in hoc, quod Romano im... stante & durante, non veniet homo peccati, filius perditionis, vt legitur in epistola secunda ad ...sal. cap. 2. vbi dicit Apostolus: *Qui tenet, teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus,*

Dominus inte ficut spiritu oris sui. Super verbis istis Apostoli, dicit Gloss. quod *Apostolus in his verbis, Qui tenet, teneat &c. Romanum imperium designat, quo destructo veniet Antichristus. Deinde Romanum Imperatorem qui Romanum imperium siue mundum tenet, de Rege ad regem successiue significare, donec de medio auferatur.* De medio enim auferri, est de communi conspectu hominum auferri. Augustinus in secundo libro de ciuitate Dei, super his verbis Apostoli sic dicit: *Illud quod dicit Apostolus, Tantum vt qui modo tenet, teneat donec de medio fiat: non absurde de Romano imperio creditur dictum, tanquam dictum sit: Qui modo imperat, donec de medio fiat, id est, de medio tollatur. & tunc reuelabitur ille iniquus, quo significari Antichristum nemo ambigit.* Magnus honor est Romano imperio, quod Dominus in hoc præ cæteris ipsum priuilegiare dignatus est, quod non veniet Antichristus, Christi & membrorum eius aduersarius, nisi prius Romanum imperium penitus sit ablatum. Ablato autem Romano Imperio erit tribulatio tanta & talis, qualis & *quanta*, vt legitur in Matthæo, *non fuit ab initio mundi vsque nunc. In diebus illis tantum abundabit iniquitas & infidelitas, vt in errorem ducantur, si fieri potest & electi.* Et huius tribulationis grauissimæ & maximæ tempora priora videntur tempora pacis fuisse. Vnde Psalmista: *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna*: id est, Romanum imperium, quod per lunam designatur. Vnde Apostolus Timotheo scribit: *Hoc autem scito, quod in diebus nouissimis instabunt tempora periculosa*: & ideo instabunt, quia prius non fuerunt ita periculosa.

Nota, & durabit illa tribulatio tribus annis & dimidio, vt dicitur in Gloss. Matth. & Marc. & colligitur hoc ex Apocalypsi Ioannis, & Daniele. Sicut autem Christus Dominus & magister omnium in semetipso Romanum imperium honorauit: ita beatus Petrus, cui Dominus ecclesiam suam regendam commisit, honorari præcepit in epistola sua dicens, *Deum timete, Regem honorate.* Vtinam Germani, ad quos mundi regnum est translatum, saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Vtinam saperent iustitiam, & Deum diligerent, & regem quem eis Deus loco iustitiæ posuit, reuerenter intenderent, & sicut Dei ministro honorem debitum exhiberent. Vtinam exaltati per Romanum imperium, & dilatati, magnitudinem bonorum in eos collatorum intelligerent, & non essent ingrati. Vtinam principes, præsertim hi ad quos pertinet ius & iustitia & potestas eligendi Regem Imperatorem primo, postmodum pericula quæ venient sublato Romano Imperio, præuiderent. Dum enim sublatum fuerit Romanum imperium, tribulatio tanta erit in mundo, quod nisi dies illius tribulationis (vt dicitur in Matth. & Marco) fuissent breuiati, non fieret salua omnis caro. Vtinam Germani, ad quos & in quos Imperiale regnum translatum est, huius regis, quem Deus posuit in prodigium super terram, præuiderent, & sublationem eius pertimerent. Licet enim *necesse sit vt veniant scandala, væ tamen illis per quos scandala sunt ventura.*

Cap. II.

Qui dicuntur Germani electores.

ET attende quod Treuerensis, Coloniensis & Moguntinensis, ciuitates & diœceses, populi sunt Germani: & eorum Archiepiscopi debent Imperatorem eligere, adiuncto sibi Comite Palatino, à palatio quod est in ciuitate Treuerensi, quod olim fuit domus regni: à quo dicuntur *Maiores domus*, qui modo dicuntur *Comites Palatini*. Et hi dicuntur Germani, quia de eodem germine nati cum Romanis, videlicet de germanis, Ænea scilicet & Priamo iuniore. Dicuntur Germani, quasi Romanorum germine germinati. Illius enim imperator illam terram Romano subegit imperio, & eam Romanis habitantibus occupauit, & propter hoc debitus ordo requirebat, vt sicut Romani tanquam maiores sacerdotium, sic Germani tanquam minores regnum obtinerent: de eodẽ enim fonte siue germine Regnum & Sacerdotium processerunt. Quod autem Saxoniæ Dux & Brandeburgensis Marchio ad Regis seu Imperatoris electionem sunt vocandi, hoc est postmodum per quandam necessitatẽ introductum: quia ad tempus translationis Imperii de Græcis in Germanos, quæ facta fuit sub Carolo rege magnifico, Saxones vel non erant, vel in fide nouelli erant, ac vt tanto commodius in fide & fidelitate retinerentur, ad electionem admissi sunt, cũ essent quoq; potentes, & magnarũ virium principes. Item nota, quod cum Antichristus venturus non sit, nisi prius Imperium destruatur: indubitanter omnes illi, qui ad hoc dant operam vt non sit imperiũ, quantum ad hoc, sunt præcursores & nuncii Antichristi. Caueant ergo Romani & eorum Pontifices, nec peccatis & culpis suis exigentibus, iusto Dei iudicio sacerdotium ab ipsis auferatur. Caueant nihilominus præsules, & principes Germani, ne ipsi per ambitionem temporalis potestatis, iura sibi & possessiones Imperii vendicent & vsurpent: quia, sicut prius dictum est, necesse est vt veniant scandala, væ autem illis per quos scandala fiunt. Necesse est, quia tantus ardor dominandi & habendi cor eorum occæcauit, vt nec velint facere veritatem quam nouerunt, nec ab aliis audire quam ignorant, sicut scriptum est: *Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient*, &c. Sunt quidam huius temporis clerici & laici, subditi & prælati, qui annales principum & gesta veterum ignorantes, Gallorum, Germanorum, & Francigenarum & Francorum originem & differentiã nescientes, spiritu indignationis inflati, huiusmodi vel in corde vel in ore faciant quæstionem: Qualiter summus Pontifex Romanũ imperium per manus magnifici Caroli de Græcis transtulit in Germanos? populũ tam rudẽ, ineptum: qui cum seipsos neq; in ornatu vestium, nec in morum compositione regere sciant, quomodo

segnum

regnum totius Ecclesiæ gubernabunt? Vel ideo vtique Imperium remans[illegible] debuit apud R[illegible] nos: vel si transferendum fuit, tunc transferri potius debuit in Gallos: præsertim cum hoc te[illegible]te Carolus fuerit rex Francorum, & Galli sint homines qui omnibus consideratis sint cunctis h[illegible] bus præferendi. Ne igitur propter huiusmodi cogitantium suggestionem humana temerit[illegible] tate præsumat statum sacri Imperii (quod non est dubium, sancti Spiritus ordinatione, secu[illegible] qualitatem ipsam & exigentiam meritorum humanorum gubernari & disponi) videatur, xpe[illegible] vt quædam antiquitates ex multorum scriptis collectæ reciteutur, ad demonstrandum qu[illegible]one-uentu vel casu fortuito, sed magis sanctorum principum actum est solertia, vt Romanu[illegible] l[illegible] nom non apud Romanos remanere debuerit, vel transferri in Gallos, sed potius in G[illegible]rmanos. Vn[illegible] mo dicendum est de Gallis, postea de Germanis, Francis & Francigenis: & tandem quorundan[illegible] gum nomina & gesta summarie & compendiose persequar, vt per hoc appareat veritas proposita quæstionis.

Cap. III.

Diuisio Galliæ, & de Germanis, Francis ac Francigenis, & de habitu aut interpretatione eorundem.

SCiendum est, quod Gallia Europæ prouincia, habens in Oriente Rhenum, magnum fluuiam Meridie alpes Italiæ, in Occidente terminos Hispaniæ, & in Aquilone mare Britanniæ & [illegible]liæ. Et Gallia trifarie diuidatur, videlicet in Galliam Comatam (illi enim Galli quadam negligentia co-mam crescere permittebant) ipsa siquidem Gallia ornatui tegumentorum lineorum & laneorum multum intendebat. Et dicuntur Galli secundum quosdam, à nitore corporum: Γαλα enim Græce, Latine lac, & hanc expositionem vocabuli ego reprobare non debeo, tanquam ab antiquis traditam. Verum etiam est, quod respectu Hispanorum vel Maurorum, nitent corpore aliquantulum albio-res: respectu vero circumiacentium prouinciarum, videlicet Saxonum & Anglorum, nulla tenus à nitore corporum dici possunt. Huiusmodi igitur dictis antiquorum videtur, quod non incongrue Galli dicuntur propter proprietates quas habent gallo communes: quæ sunt vtiq; triplices, videlicet malæ, bonæ, & optimæ. Proprietates itaq; galli mali sunt istę, supbus, clamosus, luxuriosus, inconstãs, ꝓnus ad lites, pronus ad pacem, vnde etiam Galli, qui has proprietates habent, ꝓni sunt vel ad bella, vel ad pacem, & sunt de vili Gallicorum semine. Proprietates vero boni sunt istæ, pulcher corpore, sed pulchrior plumatus quam deplumatus, vestitus quam nudus, audax, hilaris, amatiuus & liberalis: & ideo quorum Gallici has proprietates habent, de nobili Gallicorum prolapia processerunt, & bo-na consuetudo in eis se mutauit in meliorem. Porro hæ sunt proprietates galli optimi, circumspe-ctus, vigilans, se primo ante alias excitans, gallinas, subditos suos bene regens, & fœcundans: granum ex palea eliciens, & illud proprie distribuens. Hæ sunt proprietates spirituales & mysticæ, quibus pol-lent præ cæteris boni & idonei prælati. Et hæc de interpretatione Gallorum & Galliæ.

Cap. IV.

Qui primitus munitiones & castra ad Rhenum instituit.

PRimo sciendum est, quod post Troiæ destructionem Æneas & Priamus, magni Priami nepos, cum multis tyrannis & magno exercitu peragrantes Africam, peruenerunt ad Italiam: in qua Æneas cum suo populo regnum cœpit instituere. Sic vera habet historia. Priamus vero transiens in Galliam, Gallicos qui supra Rhenum morabantur de terminis suis expulit, & versus Occidentem re-trocedere coegit: ibique munitiones & castra instituens, Troiam videlicet minorem, quæ nunc Xanthus dicitur, & Verona, Bonna nuncupatur, per diœcesim Coloniensem coniuges accepit cum suo exercitu, de mulierib. Teutonicis, eo quod essent corpulentæ & habiles ad prolem fortiorem propagandam. Processerunt enim à Teutonia Gigantes, ex quo Teutonici nuncupati sunt. Et ex iis dictis mulieribus filios & filias genuerunt, ac ipsarum idioma didicerunt.

Cap. V.

De parte exercitus Priami.

TAndem reliquiæ exercitus Priami, cum Treuerensibus pacem firmauerunt, & amicitiam: ibi se-dem regni illius prouinciæ, id est Galliæ posuerunt. Est etiam Treuerensis ciuitas o-mnium ciuitatum & regnorum totius Europæ antiquissima. Fundata erat octauo anno natiui-tatis Abrahæ, à Trebeta filio Nini, qui Semiramidem nouercam fugiens, ne cum ipsa incestum coge-retur committere, illuc deuenit: ibique ciuitatem constituit, quam pro suo nomine Treuerim no-minauit. Exercitus autem Æneæ, qui in Italia apud Latinos resederat, istos populos, videlicet exer-citus Priami, qui Galliam occupauerant, lingua Latina *Germanos* appellabat, eo quod illi & isti de

tan-

rannorum germine processerant. Tandem cum hi Germani multiplicati essent, miserunt partem exercitus in Turingiam, vltra Rhenum: & ibidem regnum instituentes, multo tempore reges habuerunt, reges Crinitos: quorum vnus erat Basinus, de quo infra mentionem faciam. Et propter has causas successu temporis tota Teutonia, tanquam à digniori Germania est vocata.

Cap. VI.

Quare dicuntur Germani.

SAlnis igitur descriptionibus quæ dicunt, Germaniam Rhenum habere in meridie, & eam esse dictam Germaniam à germinando, cum tamen illis realis veritas quodammodo contradicere videatur.

Cap. VII.

De primo regno Germaniæ.

POstremo cum regnum Romanorum adeo esset dilatatum, vt fere totus mundus ei subderetur. venit Iulius cum Romanis illam sibi terram, videlicet primam Germaniam & totam Galliam subiiciens: & ibidem quam plura castra & ciuitates ædificans, totam Treuerensem, Coloniensem & Moguntinensem diœcesim Romanis habitatoribus occupauit, antiquam germanitatem inter Romanos & illos Germanos renouando.

Cap. VIII.

De pugna Germanorum contra Alanos.

POstea autem quidam populi qui Alani dicti sunt, se Romanis opponebant: vnde exiit edictum à Senatu & populo Romano, vt quicunque illos Alanos compescerent, immunes & liberi a tributo decem annis essent. Quo audito, Germani tam propter dignitatem Romanorum, quam propter libertatem tuendam, Alanos cum exercitu copioso sunt aggressi, & ipsos Romano Imperio subdiderunt.

Cap. IX.

Quare Franci, & liberi Germani.

AB illo tempore præfati Germani liberi sunt vocati: & propter hoc vsque in præsentem diem populus ille procurationes, exactiones violentas, decimas vel tributa naturaliter dedignatur, quia per huiusmodi viles serui conditiones in aliquo suæ libertati derogetur. Isti vero Franci, Germani, & Gallici Comati (quæ omnia vnam gentem significant siue determinant) cum in tantum germinassent, quod terra illa illos commode capere non posset, miserunt partem militiæ versus Orientem vltra Rhenum, qui vsque hodie Franci orientales cum Francis Germanis in idiomate Teutonico concordant: licet illi crassiori, & isti modo mitiori pronuncient, sed habitu vestium & aliis modis in moribus discordant.

Cap. X.

De Francis qui Gallici dicuntur.

ALiam vero partem militiæ miserunt versus Occidentem, inter Sequanam & Ligerim, fluuios famosos: qui ibidem cum mulieribus Gallicis contrahentes, filios & filias genuerunt ex eisdem, & earum mores & linguam Gallicam didicerunt: & vsque modo Francigenæ, quasi à Francis geniti: & eorum terra Francia nominatur, à Germanis siue Francis idiomate discordantes, sed exteriori habitu conformes.

Cap. XI.

In quibus differant Franci Gallici à Francis Germanis.

HOc excepto, quod Francigenæ cultui vestium, & aliis moribus iuuenilibus, sicut torneamentis & cantilenis & ornatui capillorum, tanquam iuniores, vacant & dant operam: Franci vero tanquam seniores, serio se exercent, & discordia plurimum occupantur, ex veteri Romanorum germanitate quodammodo.

Cap. XII.

De pluribus regnis Germaniæ.

IN ista igitur prouincia quæ Gallia dicitur, & modo a Germanis & Gall[illegible], Fra[illegible] & [illegible] possidetur, quandoque vnum, quandoque plura fuerunt regna. aliquando sim[illegible] successiue, sicut modo & diu fuit in Hispania, vbi licet plures sint reges, tamen vnu[illegible] di[illegible] Hispanorum. Et hæc diuersitas regnorum & regum in Gallia multas facit diuersitates [illegible] tates. In scripturis gesta & antiquitates Gallicorum & Germanorum & Francorum [illegible] indifferenter his populis hæc nomina imponentes.

Cap. XIII.

De gentilibus Regibus Germanorum & Gallicorum.

PRæterea sciendum est, quod à Priamo supra dicto vsque ad Pharamundum, & [illegible] vsque ad Hildricum, omnes principes Gallicorum & reges Romanorum gentiles [illegible] gani.

Qui Hildricus rex Francorum, cum esset lubricus & luxuriosus, Francorum corrupit [illegible] vxores violauit: propter quod eiicientes eum ex regno, quendam alium Egidium Valeria[illegible] mitem in regem elegerunt. Hildricus vero ad Basinum regem Turingiæ profugit, suum amic[illegible] ibique necessitum faciens, Basini coniugem clam cognouit. Post 7 vero annos mortuus est [illegible] nus, & Franci Hildricum reuocauerunt: quem Basina secuta est, Basino derelicto. Ex succe[illegible] poris concepit & peperit filium quem Clodoueum nominauit. Hunc Clodoueum sic dea[illegible] gentilium procreatum, beatus Remigius baptizauit. Et ab isto Clodoueo omnes reges Fran[illegible] Christiani, & ex successione hæreditaria vsque ad Hildricum vltro successerunt. In illo t[illegible] ges frequenter habitabant in Gallia Togata, videlicet Parisiis, eo quod Gallia Belgica ad p[illegible] tionem sancti Martialis, discipuli sancti Petri, ad cultum Christianum iam dudum conuersa, re[illegible] non careret, sed sub regibus suis maioribus regebatur.

Cap. XIV.

Pipinus Grossus.

SVb isto Hildrico Pipinus Grossus, secundus fuit post regem Maior domus regiæ, quæ nunc est Palatium tutissimum: à quo Palatio dicuntur nunc comites Palatini, qui olim Maior[illegible] domus di[illegible] cebantur. Hic autem Hildricus rex erat popularis, habens mores regales, & quondie trahebatur ad theatrum & spectaculum, in vehiculo cum bubalis, & super eodem apparatu vestium vtebatur. Pi[illegible] pinus autem maior domus per omnia vir militaris & strenuus, regnum solicite & regaliter guberna[illegible] bat sub eodem Hildrico. Vnde factum est, vt ad procurationem dicti Pipini Grossi, Papa, Barone[illegible] & fideles regis ab ipsius fidelitate absolueret: qui Hildrico destituto, Pipinum in regem elegerunt.

Cap. XV.

De Capitolio Coloniensi.

PIpini vero Maioris domus principale domicilium erat in Colonia Agrippina, in loco vbi [illegible] est monasterium sanctæ Mariæ in Capitolio. Hoc siquidem Plectrudis dicti Pipini Grossi con[illegible] fundauit in honorem genitricis Dei, ibique conuentum monialium congregauit, & ipsum locum multis diuitiis & ornatu sublimauit. Tandem præfatus Pipinus coniugem suam Plectrud[illegible] tempore deseruit, & illico concubinæ Alpaidi adhæsit. Super quo dum beatus Lambertus Tungr[illegible] sium & Traiectensium episcopus Pipinum argueret, Dudo dux Ardennæ, frater præfatæ Alpaidis, sanctum Dei Lambertum interfecit. Quo audito, rex Pipinus, videlicet quod Christi sacerdos p[illegible] suo peccato martyrium subiisset, rubore & verecundia confusus, reuersus est Coloniam ad Plectru[illegible] dem coniugem suam, Alpaide grauida derelicta. Cum autem Alpais peperisset, cucurrit nuncius ad regem, vt sibi de natiuitate talis filii nunciaret. Sed inueniēs Regem inter nobiles & cum sua coniuge sedentem, dixit: Viuat rex, quia Karil: subtili verborum tegumēto innuens, quod Alpais sibi pulchrum filium peperisset. Est enim Karil lingua Germanica homo robustus, membra habens magna. Re[illegible] spondit rex: Bonum, Karil. Iste fuit primus Carolus Martellus dictus, qui expulsis legitimis [illegible] tris sui, Drogone & Grimoaldo, patri suo successit. Erat autem iste tyrannus, multas ecclesiis & Ec[illegible] iniurias & damna inferens: propter quod accidit, vt dum ipse moreretur, internuncius Papæ [illegible] niaui[illegible] io vrbe, quod Carolus Martellus rex Francorum corpore & anima duceretur [illegible] Misit ergo papa nuncios ad episcopum Treuerensem, qui aperto monumento serpent[illegible] [illegible] runt miræ magnitudinis, corpore non reperto.

Iste Carolus genuit Pipinum Nanum, qui respectu partis & aui Nanus videbatur, sed alias in corpore mediocris.

Cap. XVI.

Pipinus Nanus.

Pipinus Nanus duxit in matrimonio Thetbergam, sororem Michaelis Imperatoris Romanorum. Erat autem diebus illis Romanum imperium apud Græcos. Ex qua Thetberga Pipinus genuit Carolum magnum. Iste Pipinus Romanos ab infestatione Longobardorum liberauit, & Romanam ecclesiam multis diuitiis & deuotis obsequiis sublimauit. Quo defuncto, Carolus Magnus eius filius, succedens ei in regno, vt quidam dicunt, anno ætatis suæ 18. accidit vt Papa iterato auxilium Græcorum & Imperatoris aduocaret contra regem Longobardorum, quia simultas erat illo tempore inter Romanos & ecclesiam. Et dum Græci falsa fide Romanis auxilium denegarent, tunc iterum recursum habebant ad Carolum Pipini filium, & Imperatoris Græcorum consanguineum, qui defectum suppleuit auunculi, & Longobardiam cum exercitu copioso ingressus, ipsum regem cum vxore & filio captiuos in ipsam vrbem deduxit: propter quod primo proclamatus est in Patricium Romanorum.

Cap. XVII.

Translatio imperii ad Carolum.

Post hæc Papa Græcis regnum abiudicans, ipsum Carolum in Romanorum Imperatorem (vt dicitur) renitentem consecrauit, anno sui regni 12. Imperauit autem annis 42. & ætatis suæ anno 72. mortuus, & humatus Aquisgrani, vbi sui sancti nominis memoria quolibet anno solenniter celebratur. Vnde quicunque desiderat scire istius sancti viri virtutum insignia, & qualiter in regno huius seculi societatem meruit angelorum, ad præfatum locum (Aquisgranum scilicet) transeat, ibi gestorum eius merita pro laude perlegens Deo omnipotenti referat, qui gloriosi nominis propugnatorem Carolum prodigiis & miraculis tam in morte quam in vita multipliciter honorauit. Verum qualiter dictum regnum Francorum diuisum fuerit in Lotharingiam, Franciam & Germaniam: & Lotharingicum regnum deuolutum fuerit ad Germaniam, & qualiter alter frater fratrem, & consanguineus consanguineum de suo regno exterminauit, & multa alia regna, & aliorum gesta tanquam impertinentia prætermitto: præcipue quia multi de hac materia diuersa & contraria scripserunt, quandoque gesta vnius Regis vel gentis ob amorem vel inuidiam, aut etiam ignorantiam aliis attribuentes. Quæ omnia discussioni legentium committo, nunc reuertens ad propositum principale.

Cap. XVIII.

Qualiter sanctus Carolus instituit & præcepit, vt Imperium Romanorum remaneret perpetuo apud electionem Principum Germanorum.

Factum est quod sanctus Carolus Magnus imperator de consensu & mandato Romani Pontificis ordinationem sibi diuinitus inspiratam instituit, & præcepit vt Imperium Romanorum apud electionem canonicam principum Germanorum in perpetuum remaneret, nec non etiam verum Sanctuarium Dei, id est, regnum ecclesiæ iure hæreditario possideret, considerans quod ipse de Græcorum, Romanorum & Germanorum germine directa linea processisset: & quod ipse pater suus Pipinus primo, & ipse Carolus secundo per Francorum, id est, Germanorum auxilium, Romanam vrbem & Ecclesiam Dei à Lombardorum infestatione liberasset.

Cap. XIX.

Qui principes Electores.

Sunt hi principes Germaniæ, Archiepiscopus Treuerensis, Archicancellarius Galliæ: Archiepiscopus Coloniensis, Archicancellarius Italiæ: Archiepiscopus Moguntinensis, qui est Archicancellarius Germaniæ: & omnes Palatini, à quo olim Maiores domus dicebantur, à qua dignitate progenitores Caroli originem traxerunt principalem. Porro quod ipse Carolus rex Francorum extiterit, & ab illis regnum ex successione ad eum fuerit deuolutum, deinde Imperium, fuisset iudecens, quod ipse filios eorum hæredes dignitate regia penitus denudasset.

Cap. XX.

De institutione Regis.

STatuit igitur, vt Francigenæ cum quadam regni portione Francorum regem haber[illegible]nt de regali semine iure hæreditario successurum, qui in temporalibus superiorem non recogno[illegible]ui videlicet, tanquam Imperatoris posteritas, ad homagium vel aliud obsequium nootene[illegible]tur

Cap. XXI.

Quomodo studium Parisios sit translatum.

HInc regi, & suo hæredi, recompensationis regni defalcati adiecit Studium Philosophiæ & [illegible]lium artium, quod ipse de vrbe Roma in ciuitatem Parisiensem transplantauit E[illegible] guum, quod debitus necessarius ordo requirebat, vt sicut Romani tanquam seniores Sacerd[illegible] Germani vel Franci tanquam iuniores Imperio, & ita Francigenæ & Gallici perspicaciores [illegible] rum studio ditarentur, & vt fidem Catholicam, quam Romanorum constantia firmiter tene[illegible] & Germanorum magnanimitas imperialiter tenere præcipiebat: & eadem Gallicorum argut[illegible]am & facundiam ab omnibus esse tenendam firmissimis approbaret rationibus, & demonstraret. H[illegible] quidem tribus sc. Sacerdotio, Imperio & Studio, tanquam tribus virtutibus, videlice[illegible] natura[illegible], vita[illegible]li, & scientiali, catholica Ecclesia spiritualiter mirificatur, augmentatur & regitur. H[illegible] itaque[illegible] tanquam fundamento, pariete & tecto, eadem ecclesia tanquam materialiter proficit.

Cap. XXII.

Quare Sacerdotium habeat vnam sedem, Studium vnum, & Imperium quatuor.

ET nota, quod sicut ecclesiæ materiali vnum fundamentum & vnum tectum sufficit, sed vnus pa[illegible]ries non sufficit: sic Sacerdotio vna sedes principalis, videlicet Roma: & Studio vnus locus, videlicet Parisius, sufficit. Sed imperii quatuor loca principalia sancti Spiritus ordinatione nouimus attributa, quæ sunt, Aquisgranum, Arelatum, Mediolanum, & vrbs Roma. Studeant igitur illi qu[illegible]rum interest, vt huiusmodi domus integra maneat, & intacta, ne (quod absit) partibus dissoluatur, & fur ille Antichristus, vel sui præcursores intreot aliunde quam per ostium, & gregem ouium [illegible] fictant cum pastore.

Cap. XXIII.

Quare dicantur reges Francorum.

VErum à tempore prænotato, reges Francigenarum se fecerunt, & tanquam à digniori reges Fr[illegible]corum appellati voluerunt. Illi autem qui vsque ad hæc tempora reges Francorum dic[illegible]ba[illegible]tur, non sunt dicti reges Francorum à Francis orientalibus, qui sunt homines grossi & incompo[illegible] neque à Francigenis occidentalibus, qui sunt homines delicati & compositi: sed à Francis Germanis, qui in vestibus à Francigenis, & in moribus à Romanis non multum discordant. Sciendum est, quod & post discessum vel transitum sancti Caroli, multis temporibus Imperatores Romanorum de progenie sua, & de regno Francorum, & non aliunde per principes Alemaniæ sunt el[illegible]cti. [illegible]t quod, licet in multis locis legatur, quod ille vel ille rex Francorum, vel Imperator Romanus ta[illegible]em vel talem filium suum sublimauit in imperio: huiusmodi totum intelligendum est, fuisse f[illegible]um de electione Principum, & consensu. Postremo vero surrexerunt quidam reges Francorum, qui conuersi in spiritum peruersitatis, præsumebant sacrum Imperium non secundum canonicam electionem, sed quasi hæreditario possidere, & super eo pro successione contendere. Vnde factum est, vt I[illegible]ratores tales à defensione reipub. Romanorum, & à protectione sanctæ Ecclesiæ torpesc[illegible]nt: & [illegible] super ecclesias quas eorum progenitores fundauerant, & multis possessionibus & multis [illegible]uilegiis dotauerant, inuaderent & turbarent, à vestigiis patrum suorum penitus deuiantes.

Cap. XXIV.

Quare cessiuerunt principes Alemaniæ eligere Imperatorem de regno Franciæ.

PRopter quod principes Germaniæ electores Imperii dedignantes de domo [illegible] Imperatorem recipere vel eligere voluerunt: & sic de aliquo tempore vacabat imp[illegible]iu[illegible], licet [illegible]

xi rex Francorum faceret Imperatorem se vocare. Hæc Lombardi sentientes, qui olim à Carolo agno regia dignitate iuste priuati fuerant, & Romanorum imperio consilcati, ad eam se erexerunt daciam, vt sibi aliquos reges de facto eligerent: quos non solum reges, sed etiam Imperatores non nerent appellare. Propter quam insolentiam, Germani grauiter excitati super huiusmodi turbaone iuris sui, & deformatione sacri Imperii, generale concilium habuerunt cum principibus & noibus Saxoniæ, eo quod ipsi nobiles de Francorum gente essent orti. Rex enim Carolus, dum ipse ntem Saxonum prius gladio materiali quam spirituali ad fidem Christianam conuertisset, & eos lla arte vel potentia in cultu Christiano tenere posset, quin frequenter quasi fera bestia sui regis senita ad gentilitatis redirent errorem: ipse de populo Francorum viros elegit catholicos, maio-s, medios & minores, numero ducenta decem millia, & illos in Saxoniam transplantauit, distribus eisdem possessiones & terras, prout vniuscunque status & conditio requirebat: & vice versa connilem numerum de populo Saxonum duxit in Franciam inferiorem: cuilibet ibidem etiam de rris & possessionibus prouidebat, vt sic Franci in Saxonia fidem Christi colerent, & Saxones in ancia eandem colere cogerentur. Propter hanc itaque causam super statu Imperii Germani à Sanibus, tanquam à suis fratribus consilium & auxilium requirebant. Consensu itaque vnanimi & luntate concordi decretum exitit, vt ab illo die in antea principes Saxoniæ, videlicet ipse rex Calus, dux Saxoniæ & comes, ad Imperatoris electionem cum principibus Germaniæ interesse terentur.

Cap.[a] XXV.

De electione Principis Othonis Saxoniæ, & quomodo Imperium peruenerit ad domum Ducum.

QVo facto processerunt ad electionem, & inuocato sancti Spiritus fauore, Dominum Ottonem ducem Saxoniæ in regem Romanorum, & futurum Imperatorem concorditer elegerunt. Qui idem magnifice & imperiose Francorum regibus & Lombardis super Romano Imperio perpeum silentium imposuit. Et quia de vacationibus & oneribus Romanum imperium, ecclesias & ontificem Dei in Italia & Germania subleuauit, quia in multa scripturis sufficienter exprimitur, n oportet hic narrare. Porro ab isto tempore, per annos plurimos de domo ducum Saxoniæ Imratores eligi consueuerunt, propter prædicti Ottonis & quorundam suorum successurum strenuiem & benignitatem, quam frequenter in fideles & sanctam Ecclesiam exercebant: tandem etiam illa propagatione Reges exierunt, qui propter ferocitatem & tyrannidem Romani Imperii ingnos se fecerunt. Vnde factum est, vt domus Ducum Saxoniæ non solum Imperio, verum & ipso catu, & omni dignitate principatus per iustam principum sententiam priuaretur.

Cap. XXVI.

Quomodo Ducatus VVestphaliæ & Angariæ, ecclesiæ Coloniensi sit adiectus.

ARchiepiscopus siquidem Coloniensis Philippus nomine, Saxoniam intrauit cum exercitu Germanorum fidelium suorum, tribus milibus militum electorum: exceptis armigeris, uiribus, & exercitu pedestri, cuius non erat numerus. Et hoc modo tribus annis continuis enricum patrem Ottonis Imperatoris, de quo totaliter venerabilem mentionem facere opor-, qui vtiq; regem Angliæ potestatibus & viribus anteibat, impugnans penitus triumphauit, manu tenti ducatum VVespthaliæ ac ducatum Angariæ sibi auferens: quos ducatus ecclesia Colonisis vsq; in præsentem diem possidet, & per Dei gratiam in perpetuum possidebit.

Cap. XXVII.

Quomodo Imperium peruenit ad domum Ducum Sueuiæ.

TRanslato itaque Imperio serenissimi principis Otthonis 4. Imperatoris, culpis eorum exigentibus, Electores vota sua in Fridericum ducem Sueuiæ dederunt, post ipsum quosdam de suis sucsoribus & hæredibus in Reges eligentes. Sed verum dictus Fridericus prece, vel precio, vel virio ectorum gratiam meruerit, nescio. Sed scio, quod Imperatores ab illo tempore parum, vel nihil orati sunt laude dignum, vel vituperio, de pleno consilio & auxilio principum Germanorum, imo Sueuos & Bauaros ac vlteriores Alemanos Imperium laborare cœpit. Gubernabant ita, vt deeps non regnum Germaniæ, sed regnum Alemaniæ nuncuparetur: & ita sub Sueuorum Imperio potestas & authoritas imperialis augeri desiit, & vehementius decrescere incepit: cuius decrementi causam & occasionem ego relinquo Guelphis & Gebelinis disputandam.

CAP. XXVIII.

De Friderico vltimo.

VEruntamen qualis Fridericus vltimus fuerit, Propheta insinuat, vbi dicit: *Denuda* [illegible] *domum Imperii vsque ad fundamentum*, &c. Dicunt etiam quidam, à longis temporib[illegible] natum esse in Germania, quod de huiusmodi Friderico Germaniæ radix peccatrix erumperet [illegible] mine, qui clerum in Germania & ipsam Romanam ecclesiam humiliabit vehemente[illegible]. D[illegible] tetea quidam, aliud esse ibidem vulgare prophetatum: quod de Carlingis, id est, de [illegible] reg[illegible] toli, & de domo Regum quidam Franciæ Imperator suscitabitur Carolus nomine, qui [illegible] & monarcha totius Europæ, & reformabit Ecclesiam & Imperium, sed post illum [illegible] imperabit. Qui huiusmodi vaticiniis & incertis prophetiis vult fidem adhibere, adhib[illegible]at. E[illegible] reitus sum, quod creator præsidet suæ creaturæ, & quod iusto Dei & irreprehens[illegible] dicio, vt secundum merita cleri & populi alii habeant aduocatum, alii nullum, sed pro rege tyrannum, ad vindictam reproborum, & ad exercitium electorum.

CAP. XXIX.

Qualiter baculus sancti Petri missus est ad Alemaniam, ex inspiratione Spiritus sancti.

IStis prælibatis, velut ab alio inchoandum est exordio: veruntamen eodem nitendo fine, one[illegible]dere narranda cum narratis. Cum itaque beatus Petrus apostolus, ad prædicandam Gallis [illegible] Trinitatis fidem, tres viros sanctissimos destinauerat, scilicet Eucharium, Valerianum, & Ma[illegible] & cum hi tres in quandam Galliæ Belgicæ prouinciam, quæ dicitur Elsatia, peruenissen[illegible] a [illegible] beatus Maternus, in villa quæ Legia dicitur, alias Oli, infirmatus moritur: cuius c[illegible]rpus E[illegible] & Valerianus terræ commendantes, eadem qua venerant via, cum magna f[illegible]stinatione, ad [illegible] Romanam sunt reuersi. Et dum starent in præsentia sancti Petri, dicebant ei. *Pater sancte, iste noster collega Maternus mortuus est, & sepultus. Et quia vltro absque tuo mandato procedere non expedit, supplicamus vt alium loco suo nobis adiungas.* Et respondit Petrus: *Non est sic faciendum: sed hæc facta sunt, vt mani[illegible]stetur gloria Dei coram gentibus. Accipite hunc baculum meum, & cum sepultura ad locum perueneritis, extrahite corpus de sepulchro. & supponentes sibi baculum, dicite illi. Materne, mandat tibi* CHRI[illegible]S IES[illegible], *filius Dei viui, & seruus eius Petrus, vt surgas, & iniunctum tibi officium vna nobiscum exequaris. Sanctissimi igitur Valerius & Eucharius, accepto baculo & mandato Apostoli, ad Legiam, vbi Maternum sepelierant, & die sepulturæ sua quadragesima sunt reuersi: & facientes sicut præceperat eis Apostolus, dicebant: Materne, mandat tibi* CHRISTVS, *filius Dei viui, & seruus eius Petrus. Quo dicto mox cadauer illud, quod in sepulchro quadraginta diebus iacuerat, spiritum recepit, & anima corpori se coniunxit, & recedit mors: surrexit, & ambulauit cum patribus suis sanus & incolumis. Hoc signo viso fere totus illius prouinciæ populus glorificabat Deum: & baptisata fuit illo die, in nomine Domini nostri* IESV CHRISTI, *multitudo hominum copiosa.*

CAP. XXX.

Hic Valerianus & Eucharius decesserunt.

SAncti igitur Eucharius & Valerianus ac Maternus, vbique virtutibus & signis ampliabant fidem CHRISTI, baptisantes gentes in nomine eius. Sed Eucharius & Valerianus infra duodecim annos decesserunt ab hoc seculo, regnantes cum CHRISTO. Maternus autem post diem resurrectionis suæ, vixit annis 31. & populum Treuerensem, Tungrensem & Coloniensem ad fidem CHRISTI conuertit. Fecit etiam ibidem hoc miraculum, quod in tribus his ciuitatibus, à se inuicem ad modum trianguli plus quam duas magnas diætas distantibus, vna die solenniter tres Missas celebrauit. Et cum etiam populum Treuerensem baptizaret, tanta simul multitudo confluxit, vt eos baptizare oporteret in riuulo qui ciuitatem influit: qui tunc Belgis dicebatur. Et dum oleum sanctum deficeret, misso cœlitus oleo, totus ille riuulus cum lectatus oleo sacro omnibus apparebat. Et propter hoc idem riuulus Oleuia, quasi olei via dicitur, qui olim Belgis dicebatur. Et ab hoc riuulo Gallia Belgica nomen habet, licet alii dicant aliter. Porro cum sanctus Maternus, post commissu[illegible] [illegible]ibrosficium, in Colonia moraretur, signo ab angelo dato, corpus eius translatum est ad ciuitat[illegible]m Treuerensem: & baculus beati Petri apostoli, cum quo resuscitatus fuerat, in partes duas est diuisus. Cuius pars inferior cum corpore Pontificis penes Treueris, superior vero pars penes Coloniam [illegible] & qua decet reuerentia, reseruatur. Et est causa, quare Romanus episcopus bac[illegible]lum non habet Pontificalem, quem vtique beatus Petrus in spiritu prophetico transmisit ad Germanos.

CAP.

Cap. XXXI.

Allegoria, siue tropus huius historiæ.

IN hac igitur historia quædam sunt literaliter admiranda, & quædam singulariter rememoranda. Quid autem dignius est miraculo, quam quod beatus Petrus in vrbe remanens, per baculum suum, in Germania fratrem suum mortuum suscitauit? & multitudinem gentium huius beati ministerio ad fidem Christi conuertit? Sed per Petrum Apostolorum principem & fundamentum ecclesiæ, nihil nisi Regale sacerdotium intelligimus: & per baculum pastoralem, per quem pastor sustentatur, ouis errans ad ouile reducitur, & lupus rapax repellitur, nisi sacrum Imperium, id est imperiale regimen, designatur per baculum. Siquidem pastor sustentatur, dum Romanorum Imperator terrena se induens potestate, summum Pontificem & pastorem ouium, sua reuerentia & honore subleuat & exaltat. Per baculum etiam ouis errans ad ouile reducitur, velut Maternus mortuus resuscitabatur, dum quicunque peruersi Christiani peruersis moribus vel schismaticis, aut suis erroribus à Romanæ ecclesiæ obedientia deuiantes, de mandato Apostolico, per Imperatorem materiali gladio ad vnitatem fidei reuocantur. Per baculum, inimici Christiani nominis, authoritate Romani Pontificis, per Romanum Imperatorem conteruntur.

Hunc itaque baculum beatus Petrus Romanus & Antiochenus episcopus, per Eucharium & Valerianum transmisit in Galliam Belgicam, dum Romanus Pontifex magnifici Caroli Romanum imperium de Græcis transtulit ad Germanos. Huius igitur baculi partem inferiorem, sed longiorem, habet ecclesia Treuerensis: superiorem vero & breuiorem, ecclesia Coloniensis: quia licet ciuitas Treuerensis antiquitate sit longior, & præfulgeat quam Coloniensis, multo tamen inferior est potestate & merito. Colonia superiorem partem baculi tenet, quia non solum Coloniensis archiepiscopus Regem Romanorum eligit, sed etiam electum præ omnibus aliis principibus prior tenetur & debet eum consecrare: in hoc Romani Pontificis procurans officium, qui Regem electum canonice in Imperatorem consecrat Romanorum.

Cap. XXXII.

Quod ex præcogitata deliberatione & industria non debeat Regalis, vel Imperialis dignitas deleri.

EX prædictis igitur omnibus manifestum est, quod sicut ecclesia Romana est ecclesia Dei, sic vtique regnum Romanum est regnum Dei. De quo potest intelligi hoc, quod dicit Iesus discipulis suis: *Vobis*, inquiens, *est datum nosse mysterium regni Dei: illis autem qui foris sunt* (subaudi, vanitatibus seculi inuolutis) *omnia fiunt in parabolis, vt videntes non videant, audientes non audiant, intelligentes non intelligant.* Si enim omnia quæ mysticè fiunt in hoc regno Dei, palam cunctis monstrarentur: non solum carnales & superbi, quinimo ipsi potius veritatem verterent in derisum. Cum ergo, tantorum Romanorum Imperatorum, erga sanctam ecclesiam Romanam deuotio & liberalitas non deberet ad memoriam reuocari, tunc absque regno esset Scriptura: ac sic ex præexcogitata deliberatione vel industria, non redintegrata memoria, de Libro viuentium delerentur, & quare saltem semel in anno pro Rege vel regno Romanorum generalis oratio non fieret? cum etiam fieri consueuit pro Sarracenis & Iudæis, & hanc vtique ingratitudinem & iniuriam Rex regum suo tempore sibi factam reputaret.

Cap. XXXIII.

Quod Romanus Pontifex debet habere diligentiam de studio Parisiensi, & de Imperio, & de Sacerdotio.

Nuper, vt ego vtar propositione singulari, cum verecundius audeo sic sentire, quod ad regnum vniuersalis Ecclesiæ nil competentius expediat, quam vt sanctissimus pater Romanorum Pontifex qui pro tempore fuerit, diligentiam adhibeat, vt Gallicum studium Parisiense suo tempore crescat & fructificet ad confutandum hæreticorum versutias & errores, & vt Germanorum imperium in suo dilatetur robore ad supprimendas gentes & omnes barbaras nationes, & vt sacerdotium Romanorum in suo robore consistat & firmetur ad congregandos filios ecclesiæ, ad amorem obedientiam per gratias competentes, & iustitiam expeditam. Hic non est attendenda Clericorum studentium indiscreta dissolutio, cum adolescentiores & delicatiores de cunctis mundi partibus in vnum locum congregati, singuli secum mores suos ferant.

Nec est attendenda Præsulum Germanorum secularis conuersatio, ipsi enim sacerdotium repræsentant Samuelis; qui licet esset Sacerdos, tamen Iudicis officium exercebat ipse, & Regem elegit in Israel, & electum consecrauit. Præsules Germaniæ non sunt illius Vicarii, qui relicto sindone nudus aufugit, sicut Episcopi Italici: sed eius Vicarii, qui dixit: *Domine, paratus sum tecum in vi-*

ta & in morte tecum ire: & in tempore tribulationis eduxit gladium, & amputauit seruo Po[illegible]cis auriculam dextram; non amputauit ei pedem, sed auriculam, vt ostenderet quod ei caput [illegible]bent[illegible] ine ampuiaſſet. Ergo licet ipſi alii ad vocem ancillæ Chriſtum negent, tamen frequenter ſurgunt f[illegible]tiores. Nihil enim inordinatum in operibus Creatoris. Et ſicut tempus pacis & belli, ſic & ſunt homines ad pacem & bellum deputati. Confidentius loquor; ſi Romani Principes cum ſuis [illegible]delibus Romano Imperatori, tanquam Aduocato Eccleſiæ, fideliter aſſiſterent, ſicut in temporibus prætetitis conſueuerunt, tunc abſque dubio omnis poteſtas contraria eſſet parua: non ſ[illegible]lum Græcia, ſed etiam Chaldæi contremiſcerent cum Ægypto. Aues viſo flore cantant & lætant[illegible]r, ſed ad aquilæ intuitum ſilent & fugiunt: ſic omnes barbaræ nationes aliorum Regum inſignia deſp[illegible]unt, ſed Germanorum & Romanorum aquilas timent naturaliter & abhorrent. Inſuper non eſt aduertenda Romanorum ciuium, & ſibi quaſi innata diſcordia, licet ipſi propter amorem dominandi & habendi ſint diſcordes: tamen per Dei gratiam in fide Catholica tenaciſſime ſunt concordes. Fateor me in præcedentibus ab aliorum ſcriptis in quibuſdam deuiaſſe: ſed ſicut ipſi in ſuis originalibus credunt veritatem vſurpaſſe; ſic ego nullam puto admiſiſſe falſitatem, petens tamen humiliter veniam de erratis.

EXPLICIT CHRONICA MAGISTRI IORDANIS, ORDInis Fratrum ſancti Auguſtini de Heremo in Conuentu Argentinenſi.

Anno Domini 1406.

THEODORICI à NIEM EPISCOPI VERDENSIS ET CAMERACENSIS, PROTONOTARII S. Roman. Eccleſiæ

EXCERPTA EX LIB. III. DE SCHISmate vniuerſali,

DE POTESTATE PONTIFICIS ATQUE IMPERAtoris; & an Imperator in temporalibus ſubſit Pontifici.

CAP. VII.

I Deo rationabiliter fieri poſſet per Regem vel Imperatorem Romanum & illos Eccleſiaſticos prælatos, nec non populum Chriſtianum, prout ciuiliter intelligentibus eſt notum, & præcipue intereſt Imperatoris aut Regis Romani, quod Catholicus, vnicus & mundus Papa ſedeat in ſede Petri, cum Rex & Imperator ſit filius ſpiritualis Eccleſiæ, ac Rex Regum & Dominus Dominantium, cuius poteſtas à Deo eſt: &, vt dicit Apoſtolus, *qui ei reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, & ſibi damnationem acquirit*, quia in facinoroſos aduertit: *non enim ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt.* Quod autem imperium principaliter & immediate pendet à Deo, ſicut Eccleſia ſeu eccleſiaſtica poteſtas, patet per rationes euidentes, & ſic etiam firmatur & habetur in Decreto, vbi legitur, & ſcribit Papa Imperatori in hunc modum: *Eccleſia mea, cui Deus noſter ſacerdotium meum vobis res humanas regentibus deputauit*, &c. & hoc idem in pleriſque aliis locis patet in iure. Ex quo infertur, quod fatue & adulatorie loquuntur illi, qui dicunt, quod Papa ſeu Eccleſia duos habet gladios, ſcilicet ſpiritualem & temporalem, cum in Euangelio Petro ſit dictum; *Conuerte gladium tuum in vaginam:* & ibidem addita ratione, videlicet, *Omnis enim qui gladio ferit*, &c. etenim ſi vterque gladius apud Papam exiſteret, ſuperuacue vel ficte Imperator vel Rex Romanus illud nomen haberet.

Sed iſti adulatores ſeu aſſentatores per talia ſcripta & dicta inducunt maximum errorem in tota Chriſtianitate, & ſuſcitant quodammodo perpetuam æmulationem ſeu diſcordiam inter Papam & Imperatorem.

Conculcatur enim per hoc Imperialis authoritas, & eius poteſtas ſub dubio collocatur in totius reipublicæ detrimentum, vt videmus. Patet etiam ex decreto, quod cum ſchiſma viget in Romana ſede, quod propter authoritatis excellentiam & in temporalibus potentiam Imperator, vel Rex Romanus prælatos Eccleſiaſticos poteſt conuocare, vt illud omnino tollatur: quod credo intelligi

...dubium de illa quare & nomine Imperatores vel Reges existunt Roman... non ... de il-
... de fides, seu solo nomine Imperatores aut Reges Romani sunt, sicuti fuerunt Reges & Im-
ratores Rumani, quos nostro tempore habuimus & habemus. Illi enim non merentur Imperato-
vel Reges Romani nominari, qui sunt pusillanimes & effœminati. Exempli gratia, de hoc in
...ectetis legimus in hæc verba: *Hinc est, cum authoritas Theodorici Regis ex diuersis prouinciis ad vrbem
...manam sacerdotes venire præcepisset, vt sanctum Concilium iudicaret de his, quæ venerabili Papa Symma-
... præsuli Apostolicæ sedis ab aduersariis ipsius dicebantur impingi, Liguriæ & Etruriæ Episcopi seu Venetia-
...m suggesserunt ipsum, qui dicebatur impeditus, debere synodum conuocare, scientes quia eius sedi primum
...stoli Petri meritum, deinde secuta iussione Domini Conciliorum venerandorum authoritas singularem in
...lesiis potestatem tradidit, nec antedictæ sedis Antistitem minorum subiacuisse iudicio. Ad hanc serenissi-
... Rex inspirante Deo respondit, synodalis esse arbitrii in tanto negocio sequenda perscribere, nec aliquid ad se
...ter reuerentiam de Ecclesiasticis negociis pertinere, committens etiam potestati Pontificum, vt siue propositum
...lent audire negocium, siue nollent, quod magis putarent vtile deliberare, dum modo pro venerandi prouisione
...ncilii pax in ciuitate Romana daretur. Episcopi vero in synodo residentes congregata authoritate eiusdem di-
...runt, Symmachus Papa Apostolicæ sedis præsul ab huiusmodi oppositionibus impetitus, quantum ad homines re-
...it, sit immunis & liber, cuius causam totam Dei iudicio reseruauimus. De clericis vero memorati Papæ, qui
...Episcopo suo ante tempus contra regulas discesserunt, & schisma fecerunt, hoc fieri decreuimus, vt hi satisfa-
...ntes Episcopo suo misericordiam consequantur, & beneficiis ecclesiasticis se gaudeant restitui. Laurentius E-
...opus Mediolanensis ecclesiæ huic statuto nostro, in quo totam causam Dei iudicio commisimus, subscripsit, Pe-
... Episcopus Rauennatis sub eisdem verbis subscripsit, & post eum LXXV.* &c. Cum autem ita sit, miseran-
...nest, quare dominus Rupertus modernus Rex Romanus tam frequenter dictum Errorium
...*Gregorium* in eius manifesta pertinacia, schismate ac hæresi contra eiusdem Errorii promissa, vo-
...& iuramenta sponte præstita & totiens repetita fuueat & defendat, quod vtique tendit in maio-
...n scissuram Ecclesiæ. Et quid ad ipsum Regem aliud spectasset in hac parte, nisi quod iuxta for-
...m dicti Canonis immediate præcedentis ad instar dicti Regis Theodorici præfatis Errorio & Pe-
... de Papatu contendentibus seueriter scripsisset atque mandasset, quod vnionem facerent in Ec-
...sia, ad hoc quod pax fieret, nedum in vrbe, sed in tota Christianitate, maxime cum ad illud et-
...irrequisito dicto Rege Ruperto se sponte & libere obligassent, iurassent & vouissent, illudque
... soleuniter intimassent, nec non, vt ad hoc suffragaretur, eundem pariter requisissent.

Cap. VIII.

Gesta atque triumphi Dieterichi de Bern, alias de Verona.

NImirum igitur si generale Concilium tunc congregatum detulit reuerenter dicto Theodo-
rico Regi magnifico, qui tunc Occidentale Imperium strenue gubernabat, & qui reuera
...fuit re & nomine, quia non verbis, sed factis gloriabatur: huic enim Romani, Apuli,
Siculi, Calabri, Tusci, Etrusci, Ligures, Veneti, Illyrici, Istri, Forojulienses, Sueui, Getarum,
Pannoniarum incolæ, atque Galli vsque ad Hispaniam, & multæ aliæ generationes hominum
...n summa reuerentia obediebant: hic etiam propter eius liberalitatem, strenuitatem, ma-
...ficentiam, nec non in arte bellandi peritiam, & crebras eius cum rebellibus imperio victo-
...s, *Pater Regum*, & *Princeps principum* appellatus est suo tempore: qui descendens à vero Im-
...ratore Constantinopolitano meruit eius effigiem siue statuam Imperiali edicto astante in fo-
... publicu eiusdem ciuitatis collocari.

Hic etiam de Græcia veniens per Illyricum & Pannoniam ac demum per Theutoniam
...ropinquans Veronæ, ibi cum potentissimo Rege Odoacre Principe Ruthenorum, qui tunc
...mam & totam Italiam tyrannice occupabat, sibi occurrente conflixit, quem bello campestri
...ictum, & vix equi subsidio ad Papiam fugientem persequebatur continue, & ibi denuo bel-
... commisso victus iterum exiuit, nec non ipsum Oduacrem ad Rauennam vsque fugauit, in qua
... gyrum diutine illum obsidendo tandem viuum sibi transmissum gladio interemit, sicque do-
...nium totius Italiæ, postquam illud idem Odoacer per duodecim annos detinuit, sortitus est,
...pa tunc dissimulante, & quod apud eum ipsi duo tunc essent gladii, vt æstimo, non dicente,
... que illud curam se in publico prædicari permittente.

Hic etiam Rex Theodoricus excellentissimos & nobiles viros Cassiodorum & Sydonium li-
...atum scientia eruditissimos Cancellarios habuit, qui eum laudibus eximiis extolerunt, vt histo-
... pet eos descriptæ demonstrant. Hunc etiam Regem Theodoricum Alemani dilexisse viden-
tur, quem adhuc *Theodoricum de Berna* Germaniæ vulgus appellat, nec non quasdam de
illo cantilenas in vulgari Theutonico ad ipsius Regis laudem dictauerunt,
quæ adhuc plerumque per rusticos & mechani-
cos decantantur.

Cap

Cap. IX.

An Papa delinquens debeat & possit ab Imperatore corripi: & de gestis circa eam rem, atque laude Ottonis Primi, Romanorum Imperatoris.

SEd certe nostri moderni Reges & Imperatores longe in talibus ab eodem Theudorico Rege distare videntur, qui maiori cura priuatum patrimonium suum, quam iura eiusdem Imperii cōseruare conantur. Quod autem imperialis potestas sit præcipue super malum & incorrigibilem Pontificem Romanum, per quem scandalizatur Ecclesia, ex gestis Imperatorum seu Regum Romanorum satis cōstat. Nam Ioannes Papa duodecimus fuit vnicus & indubitatus Papa, qui ante papatum vocabatur Octauianus, de nobili & potenti genere procreatus, qui postquam assumptus erat ad Papatum, venationibus ferarum syluestrium quandoq; interfuit, necnon libidinose ac lubrice viuens cum suspectis mulieribus sortes posuit, ac etiam aliquos ex suis Cardinalibus eum propterea arguentes male tractauit & mulctauit. Quod audiens Otto Primus magnus Augustus de hoc ex corde doluit: ex Germania propterea Romam veniens, eidem Papæ, cur illic veneat, exposuit. Quod audiēs Papa valde timuit, promittens Imperatori, quod eius vitam subito emendare vellet. Imperator autē credens eum ita facturum, ad Papiam è Roma secessit, vbi hyemando remansit, vt scrutaretur interim, si forsan præfati Papæ dictis facta responderent: sed quia difficile est consueta relinquere, Papa ipse nec Deum nec Imperatorem habens præ oculis, mala malis accumulauit. Quod sentiens Augustus irato animo ad vrbem rediit, vt diiudicaret de ipso Papa: qui hoc audiens, vtpote sibi ipsi male conscius, se inde fugæ subsidio è vestigio absentauit ad Campaniam declinando. Sed impiger Imperator Concilium cleri Romani contra eundem Papam in ipsa vrbe conuocauit, in quo dicto Papæ communi voto eius Concilii deposito vir laudabilis famæ & sanctæ conuersationis alter Leo huius nominis Octauus extitit surrogatus. Ipse autem Octauianus ne ad manus Imperatoris deueniret, abdita loca perquirens in ipsa Campania misere diem clausit extremum. Profecto tunc temporis Papa non habuit tot temporalia, sicut Romana Ecclesia nunc videtur habere, quia ipse magnus Augustus & de ipso descendentes, Secundus & Tertius eiusdem nominis Augusti, ipsam Romanam & alias ecclesias in Italia & Germania secularibus dominiis ditarunt, & ita manifeste apparet in libris, quæ super donationibus Ecclesiæ factis per Imperatores & Reges Romanos confecti sunt, & in Thesauraria seu camera Apostolica conseruantur. Præterea tunc erat adeo excellens Augustus, quod nemo contra eius voluntatem aliquem Papam, præsertim malignum, abiectum vel schismaticum ausus fuisset publice confouere: alias certe idem Octauianus, vt existimo, reperisset aliquem potentem, qui ipsum in sua malitia & tyrannide confouisset, nec ciuitatem Auinionensem cum eius mirando palatio tenuit Romana Ecclesia, sed potius magno Ottoni obsequebatur.

Cap. X.

An expediat Reipub. Christianæ Pontificem Romanum rerum temporalium dominiis auctum fuisse, & adhuc ipsa mordicus tenere.

QVid igitur inducit aliud hæc Pompa tantorum temporalium dominiorum, de quibus nunc gloriatur Ecclesia Romana, quam negligentiam in spiritualibus, & erectionem tyrannorum in iisdem dominiis, & diuisiones seu schisma in eadem Ecclesia, & alia mala plurima, faus est notum. Hic etiam Otto magnus duo schismata successiue orta in Romana Ecclesia, dum ageret in Gallia & Alemania, cum ingenti exercitu ad vrbem Romanam rediens manu potenti sustulit: & vnum in Capitolio tunc fortissimo, & alium in Castro nouo sancti Angeli, quod tunc carcer Theodorici vocabatur, loco firmissimo, contendentes tunc de Papatu prima facie cum machinis & aliis rebus bellicis expugnando cœpit, & multorum nobilium ac potentorum Romanorum eos fouentium palatia in vrbe destruxit, & multos eorum iugulauit, seu gladio interemit, sicque ipsas Ecclesias ad vnionem Deo ordinante, perduxit. Et post longa tempora Otto alio schismate in ipsa Ecclesia, iterum rediit ad vrbem ipsam, & causa cognita vtriusque contendentis, & clero per Concilium subito conuocato, & vno declarato Papa, alterum scilicet Benedictum Secundum in Saxoniam in exilium deportauit.

Cap. XI.

Quod ad Imperatorem maxime pertineat schismata tollere: Author in Pontifices criminosos inuehitur: & an iuxta Canonum Decreta tales Pontifices à nemine possint, aut debeant iudicari.

ECce quantus & qualis fuit iste Augustus, qui tot laboribus & expensis pro reformatione vnionis in ipsa Ecclesia vltro se submittit, & fœlicior operatus est: nam mali inquietem alis

lis præpat[illegible] fant ad [illegible] & ad bonum. Regiæ potestatis [illegible] per
am mali coerceantur [illegible] malo, & boni quiete inter malos viuant, vt sacri canones docent, [illegible] non
ntelligitur de alia potestate, quam Imperiali, quæ omnes potestates temporales excellit. Et o-
nues quasi Reges mundi & tot prælati Ecclesiastici & communitates egregiarum ciuitatum ad ex-
rpandum schisma nouissimum ab ipsa Ecclesia hactenus efficaciter proficere non potuerunt, nec
ossent, & quis tunc di put [illegible], cum eodem magno Augusto Ottone de ipsius iudicio super con-
endentes super Papatu seu peruerso vnico Papa, scilicet quod nisi à Deo possint iudicari? Vtinam
lis Imperator surgeret temporibus nostris, quia nunc cessaret scripturarum multiplicitates in hoc
bytin[illegible]o, quæ adeo creuerunt propter multitudinem scribentium in hoc passu, quod vix eos
entum cameli portarent.

Clarum est enim, quod omnium Christianorum maxime interest, quod Papa, à quo omnes
ormam viuendi capiunt, esse debet mundus, non simoniacus, sanguinolentus, adulter, vel lu-
ticus aleator, ebriosus, venator, seu Venereus, vel aliter publicus balatrator. Quis enim sciens
apam esse talem posset sine remorsu conscientiæ aut adulationis vitio illius pedes vel manus oscu-
ri, aut illum patrem sanctum cordialiter nominare? Igitur idem Augustus sic faciendo non pec-
uit vel excessit, quin imo, vt Dei minister, optime fecit, qui fuit adeo gloriosus & constantis a-
imi, Deificus mundusque Imperator, vt eius magnificentia & memoria digna gesta testantur, sic-
t vnquam fuit Romanus aliquis Patritius, Rex vel Augustus: nec tenetur forte, communi vtili-
te suadente, Imperator vel Rex Romanorum, fidelitatis iuramentum præstitum tali peruerso
apæ, vel alteri Ecclesiastico Prælato, notorio peccatori, vel incorrigibili, obseruare, quia ibi
IRTVS deficit potestatis, vbi succedit abusus: & IVRAMENTVM iniquitatis vinculum esse
on debet: alias enim sequeretur, quod attante illo iuramento tales peruersos & malos nemo im-
edire, atque, vt ad viam redirent, admonere posset, quod iuri communi & rectæ rationi repu-
nat, & cederet in reipublicæ detrimentum: quia non turbando peruersos, cum possis, est ipsos
eorum malitiis confouere, & ERROR, cui non resistitur, approbari videtur. Cum oporteat el-
Episcopum sine crimine, quasi dispensatorem Dei, sed multo magis Papam, qui omnibus præ-
t. Nec credo illud obstare, quod Canonistæ dicunt, quod Papa, nisi à fide sit deuius, deiici nun
ossit, & quod nemo iudicat primam sedem, quodque nullus potest auferre authoritatem vel po-
estatem, quam conferre non potest.

Ex his & similibus volunt inferre, quod nemo nisi solus Deus, Papam potest, seu licet iudica-
, quia Papatus omnes dignitates excellit, quia Papa est Dei vicarius, & ipse omnes iudicat. Quæ
cet ita teneantur, tamen in putatiuo & contendente de Papatu in schismate varientur nec subsi-
unt, nec etiam intelliguntur rationabiliter in vno & indubitato Papa, malefico & Ecclesiam scan-
alizante, quia ille reuera dici non potest Christi vicarius, quia Christi opera & mandata non sequi-
ur, nec obseruat, in detrimentum maximum Christianorũ: & sic non Papa sed bestia magis proprie
ppellatur, qui enim à ratione deuiat, non homo sed animal irrationabile iure censetur. Et talis exi-
ens Papa videtur etiam esse tyrannus potius, quam Dei minister, & ideo propter eius demerita fit
mnibus despectior, &, vt indignus à tanto regimine sanctissimo remouetur: quia malus sacerdos
on dicitur sacerdos, & malus Episcopus non est Episcopus. Hoc probare videtur authoritas Eu-
ngelii, vbi dicitur Petro conditionaliter; *Si diligis me, pasce oues meas*: ex quo infertur, quod qui non
diligit Deum, scilicet si est simoniacus, adulter, vel alias publicus peccator incorrigibilis, non
meretur esse, nec est verus pastor ouium, sed mercenarius siue lupus, quia boni
& veri pastoris officium non exercet, & ideo poterit
& debet per alios iudicari.

IOHAN-

Anno Domini 1407.

IOANNIS EPISCOPI, LEODIENSIS, S. ROMAN. ECCLESIÆ CARDINALIS, S. ROM. IMPERII Principis, Ducis Bauariæ & Bullionæ, Comitis Hollandiæ, &c.

EPISTOLA,

QVATENVS PAPÆ SIT OBEDIENDVM,

Scripta ad Theodoricum à Niem, Protonotarium Romanæ Ecclesiæ.

VENERABILIS amice charissime, scripta vidimus per latorem præsentium oblata, quibus per singula respondere non permittit temporis angustia, & etiam lator ipse causam latius referre poterit: vnum non intendemus omittere, quod ab obedientia & iustitia hactenus obseruatis nunquam recedere certum est, iuramentis & obligationibus efficacissimis est firmatum, & sic apparet mendacissime illa, quæ scribitis, fuisse diuulgata. Vnum solum est studium vsque ad mortem inclusiue persequendum, votis, promissis & iuratis, atque per mundum vniuersum iam publice diuulgatis, & vnioni Ecclesiæ velle insistere, & sic authoritatum rationumve multiplicata congeries locum habebit, suosque intellectus locis & temporibus coartatos. Ita tamen est, vera & sana doctrina, quæ in nullo aduersatur eidem, quod Deo magis obediendum est, habetur.

Si enim illa Papa mandet, vel ad ea cogere vellet, quæ animas in præcipitium ducunt, & animæ perditionem includunt, sibi non fore obediendum iure diuino & humano notissimum est, secundum Doctores sanctum Augustinum, Ambrosium, Bedam, & alios, imo non obediendo & propter hoc eius seueritates sustinendo & censuras meretur homo. Ista pro nunc sufficiant, taceamus de modis hactenus obseruatis in faciendo & non faciendo, & lapsu temporis tanti, in quo quid & quantum actum sit in causa Dei, & sub quibus coloribus & quantum fundatis, ex quibus quanta affectio fuit tollendi schismatis, & si illa ad fautoriam magis pertineant, non intendimus nos dilatare. Postea tamen de hoc videri poterit plenius, & quid mundus, quoad hoc, reputet aut teneat, vnusquisque poterit perpendere. Vnum est, quod nihil aliud agitur, quam mundo & Christianitate languentibus, & conscientiæ atque famæ prouidere cum omni sinceritate & charitate, prout cunctis hoc fiet manifestum. Aliud, præmissis non obstantibus, cum festinantia duximus adiungendum, quod quicunque sunt illi, quibus talentum à Domino quale & quantum cuique creditum est, maxime qui statu ecclesiastico gloriantur, suntque illuminati scientia, & se vnionis zelatores esse profiteotur, se ad cuttum deberent adiungere, & etiam cooperatores existere, & illi maxime quibus innotescit, quanta fuerunt hactenus adhibita molimina non ad vnionem veniendi iuxta promissa & iurata, sed potius impediendi, & ea pro posse improbandi. Scripta Pisis altera die Ascensionis.

THEO-

THEODORICI à NIEM
EPISCOPI VERDENSIS ET CAMERACENSIS
EXHORTATIO

AD DOMINVM RVPERTVM REGEM ROMANOrum, vt surgat à diuturno somno, quodque vt extirpetur schisma Pontificum ab Ecclesia, & Iura Imperii reformentur, intendat.

SERENISSIMO Principi, Domino RVPERTO Regi Romanorum, animum virilem, & pro republica, vt propriis, semper dispositum & paratum. Dominatur excelsus in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud. Ecce postquam de Mense Augusti proxime præterito Dominus Gregorius Papa duodecimus, disposuit cum eis curia ab vrbe recedere, prout postea fecit, Dominum Cardinalem de Transtyberim iuniorem ætate cæteris omnibus Dominis Cardinalibus, in spiritualibus, & Paulum de Vrsinis Capitaneum gentium armigerarum tunc & diu ante Ecclesiæ generalem, in temporalibus, rectores eiusdem Vrbis pro interim, quod absens esset ab eadem vrbe, deputauit: qui postquam ipse Dominus Papa recessisset abinde, infra paucos dies inceperunt circa mœnia dictæ vrbis, & extra vias insolita fossata facere, nec non vrbicolas ad laborandum in illis diebus pluribus aggregauerunt, vnde multorum vineæ destructæ aut deminutæ fuerunt.

Postquam hæc autem, vt populus vidit diligentiam pro eius securitate fieri, annuit pro vberioribus impensis stipendiariis faciendis, quod gabellæ prius satis onerosæ in vrbe ipsa duplicari deberent, prout factum fuit mora cessante: ac successiue pro tractu aliquarum Septimanarum Rectores ad hoc vt multiplicaretur eorundem stipēdiariorum numerus, imposuerunt horribilem mulctā pro vrbis præfatæ, ascendentem ad triginta millia florenorum aureorum, quam pœnaliter etiam per captionem & detentionem in carceribus multarum personarum Ecclesiasticarum, secularium & regularium, ac etiam distractionem multorum sacrorum vasorum & pretiosorum, rotalium, Ecclesiarum & monasteriorum finaliter reportarunt: multos etiam priuatos ciues, & incolas habitantes dictæ vrbis exactionarunt, quemlibet iuxta eius statum, exinde varias & magnas pecuniarum summas quomodolibet reportando. Interim vero creuit fames in eadem vrbe, potissime nuper in Quadragesima, ita vt difficulter panis aut granum venalia reperirentur in ipsa, quamuis maxima in eadem vrbe grani abundantia existeret: sed habentes illud auaritia obcæcati semper, vt carius venderet, præstolantes, veteri more ipsorum, neque dare neque vendere competenti pretio illud indigentibus voluerunt: vnde maledictio venit merito super eos, iuxta id Salomonis, *Qui abscondit frumenta in tempore famis, maledicitur in populis: benedictio autem super caput vendentium*, Prouerb. vndecim. Committebantur etiam impune multa scelera, inter & prope ipsam vrbem: nam accedentes ad illam peregrini, & alii crebro spoliabantur rebus eorum, & male tractantur per stipendiarios & latrones & inprimis in septimana sancta centum peregrini, vel circa, innocenter & crudeliter pro eo, quod spoliantibus ipsos resistere in Romanorum districtu conabantur, per aliquos Satellites dicti ... interempti fuerunt.

Hæc & innumera alia flagitia intus & extra ipsam vrbem quotidie perpetrabantur impune: ... rum clamorem tandem, vt æstimo, diuina iustitia pie respiciens, & tacentibus & dissimulantibus ipsis, ad quos talium correctio pertinebat, salutare volens remedium adhibere, suscitauit Spiritum Domini Ladislai Regis Siciliæ contra Romanos, qui nuper in eadem septimana sancta Romæ ... Galeis per mare, & gentibus armorum per terram cum valido exercitu appropinquauit, tamen ... a forma & qualiter id fieri debuit, factumque extitit: iam sunt sex septimanæ, vel circa, præteritæ. Apud nos in Romana curia publice dicebatur, quod Rex prima die expugnauit Ostiam, quæ est ... idium portus Romani circa mare, quam quidam nobiles Romani, mihi noti, mediocris status, ... pro quadam pecuniæ summa titulo pignoris tenuerunt, vbi hostes modicam resistentiam rece... nt. Capta igitur ciuitate Ostiensi nunc modica, terra, olim autem magna & opulenta ciuitate, vt ... res & horribiles visu eius ruinæ testantur, vi per Regem & eius exercitum ante dictos, inter quos ... n fuerunt Columnenses Barones, & nonnulli alii ciues Romani, ipsi vlterius versus eandem vr... iter egerunt. Sed qualitercunque Rex burgum sancti Petri, scilicet ciuitatem Leoninam absque effusione sanguinis subito subintrauit: quia

 Non

Non opus est gladiis, vbi vox submissa triumphat.

Dictus vero Cardinalis, qui prope Basilicam Apostoli in palatio popu [illegible] ilico fugam cœpit extra vrbem antedictam, & nisi per aliquas gentes ar[illegible] ras [illegible] ne associatus extitisset, ad manus eorundem Columnensium sibi per iter [illegible] uenisset: qui tamen hodie, vel cras hic erit. Dictus autem Paulus factus est capitan[illegible] ex ercitus huiusmodi Regis eiusdem, promisitque ipse Rex præfatus, quod omni[illegible] eum quomodolibet ablata illis de domo Vrsinensi restituet incunctanter eisde[illegible] bebit singulariter sibi recommissos, ac prosequetur honoribus & gratiis multis, acm[illegible] ro imminenter sequenti, postquam Rex ipse taliter vrbem habuit, granum min[illegible] no, quam ibidem per tempus aliquod inantea vendebatur: fecit enim Rex ip[illegible] tamen absque bello, victoriæ aliquos Milites, inter quos erat Ludouicus nepos d[illegible] no tii Papæ Septimi, qui quidem Ludouicus domino Innocentio nunc viuente, vnde [illegible] in vrbe mactauit, necnon Suttios de Paterno, qui sunt magni capitanei in eode[illegible] Re[illegible] memorati.

Et quod sic negocia hucusque in vrbe ac circa eam processerint, vt hic communis fama lab[illegible] rat, nimis multa & certa indicia manifestant, & adhuc sunt hic Ambasiatores dict[illegible] Regis, qui r[illegible] vel nunquam nobis, postquam de Roma ipsa nouissime recessimus, defecerunt, im[illegible] semper [illegible] os consecuti fuerunt. Butigallus autem gubernator domini ciuitatis Iannensis pro Reg[illegible] Francoru[illegible] nuper misit vndecim galeas armatas in subsidium Romanorum contra galeas & naues Regu p[illegible] ti: sed tarde venere Bubulci: quia percipientes in via, quam in mari tunc fecerunt, iam Reg[illegible] fatum Romam pacto sibi otrasse, moræ sublato dispendio ad propria sine bello reuer[illegible] nt. Et citius illuc iuissent, nisi maris tempestas per dies aliquos tunc impediuisset eosdem [illegible] q[illegible] dispositum erat desuper. Sed quæ & qualia inde sequentur, futurus declarabit euentus, & iam p[illegible] inde terribilia pullulare incipiunt, quæ toti Christianitati sunt maxima dispendia veri simili[illegible] ductura.

Quid autem nunc profuit dicta fossata fecisse? quid denique expediens erat si [illegible] spoliari Ecclesias & templa Dei, sacris vasis & Rotalibus, Deo & eius sanctis ac deuotis Christicol[illegible] consecratis, ac denudare irreuerenter multorum ipsorum sanctorum venerandas reliquias, tunc auro, & argen[illegible], & gemmis pretiosis, etiam ipsorum Christianorum bonis & laboribus deuote in eisdem Eccle[illegible] a[illegible] monasteriis reconditas, nec non ipsas reliquias viliter reiicere, aurumque & argentum huiu[illegible] modi exinde tractatum in vsualem monetam redigere seu conflare, ac tempore oportuno nihil [illegible] seu virilitatis ostendere, saltem tunc fictis ac veris hostibus eorundem? sic etiam, vt h[illegible] fertur, idem contigit in Verona Vicentia & Padua, necnon Pisa ciuitatibus egregiis & splendidis Romani Imperii, quæ nunc væcordia & desidia illorum, qui eas merito protexisse atque constituasse debuissent, 3 passim ad manus mercatorum etiam taliter deuenerunt. Et quid mirum, quod talibus non dicam, diuinorum & humanorum iurium transgressoribus & sacrilegis male accidat, qui Deum & sanctos eius, à quibus præsidium, præsertim vrgente necessitate, postulare deberent, omni timore p[illegible] posito ipsius Dei, hominumque verecundia, necnon in pessimum exitium aliorum insipienter [illegible] fundunt? Puto, quod tales non aduertunt, qualiter Heliodorus, qui templum Dei in Hierus[illegible] eius thesauris spoliare nitebatur, iusto Dei iudicio, a duobus illis iuuenibus flagellis crebertime cædebatur: vnde fusa oratione summi Pontificis ad Deum pro eius saluatione, & sic dono Dei [illegible] flagellatoribus liberatus, ipse Heliodorus gratias Pontifici, & recepto exercitu repedat ad Regem, Cum autem Rex interrogaret eum, quis aptus esset adhuc semel Hierusalem mitti: respondens ait, *Si quem habes hostem, aut regni insidiatorem, mitte illum & flagellatum eum recipies: si tamen euaserit, eo quod* 4 *in loco isto sit veri Dei quædam virtus*, vt legitur secundo Machabæorum tertio. Præterea non legerunt istud, puta Danielis prophetæ, vt dicit Balthasari Regi Chaldæorum; *Tu quoque non humiliasti cor tuum, sed aduersus dominatorem cæli eleuatus es, & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu & optimates tui, & vxores concubinæque tuæ vinum bibistis in eis. Porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, & eius nomen non glorificasti. Idcirco diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis*, Danielis 59 quinto. Hic tamen Balthasar Rex non recepit illa, sed pater eius, de templo: nec ea conflauit in monetam, sed tantum ad vanam gloriam illa vice vteb[illegible]t eisdem; veruntamen pro illo in persona mortem, & regni sui perpetuam destructionem etiam diuinitus reportauit.

Nunquid etiam legitur in historiis Romanis, quod rex VVandalorum paganus, Roma per [illegible] ipsum vi capta, tempore beati Hieronymi sub pœna capitis prohibuit suis omnibus, ne al[illegible] quam per- 5 sonam Ecclesiasticam vtriusque sexus, secularem vel regularem offenderent, aut su[illegible] orum reliquias seu iocalia, durante quadam die integra, reciperent, vel auferrent? Et vt dictum [illegible] inuiolabiliter remaneret, in eius propria persona per totam vrbem tunc captam semper ipsu[illegible], vsque ad dictam Basilicam sancti Petri presbyteros & clerum die illa processionalit[illegible] m eorum reliquiis & iocalibus illic fugientem associauit, nil eis penitus auferendu[illegible] aut ao[illegible] ri per suos permittendo. Ex quibus (proh dolor) elicitur, quod quia pro magna parte [illegible] unc Christi ni circa hæc & alia, quæ fidei nostræ religionem respiciunt, sunt nimis t[illegible]pidi [illegible] o ad dend[illegible] m Deum & sanctos huiusmodi feruidi & procaces, quod mundus diu[illegible] ode[illegible] a[illegible] ur, nunc inauditis per prius frigoribus ac schismatibus in Ecclesia & Imperio Ro[illegible]

[illegible] crebris [illegible], vt verificatur Salomonis: *Verti me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentium, & neminem consolatorem, nec posse resistere eorum violentiæ cunctorum auxilio destitutos. Laudaui magis mortuos, quam viuentes, & feliciorem vtroque iudicaui, qui necdum natus est, nec vidit mala, quæ sub sole fiunt.* Surgite ergo vos pigri & desidiosi Principes, qui tot ois præsidetis, ac tot malis resistite aliquando, quia *data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, quoniam interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, neque custodistis legem iustitiæ, nec vigilanter vobis commissa ministeria peregistis, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet: exiguo enim concedetur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur.* O Rex gentium & desideratus eorum veni, propera, accingere gladio tuo super femur tuum potentissime: reuoca memoriæ hominum magnifica facta quorundam tuorum prædecessorum etiam nationis Alemaniæ, qui rempublicam feliciter & strenue gubernarunt. Præterea in secundo anno assumptionis tuæ ad regni fastigium, si bene recolis, Ruperte Rex, Marchiones Misnenses amici tui, & pene omnes nobiles & Barones regni Bohemiæ, propter inordinatum regimen Regis VVenceslai, respicientes, quod ipse tuos progressus vbique nitebatur modis omnibus impedire, contra ipsum Regem in simul concordarunt, quod eum tibi subiicerent manu forti, dummodo eis in hoc potenter assisteres, vt sic vnicus gloriosus existeres, ac insignia Imperialia per eundem VVenceslaum Regem tunc & hodie præter omnem iustitiam occupata, prout tuam decet gloriam, recuperares ab ipso. Et quamuis libens tantam oblationem tunc assumeres, ipsisque tuis, quod vel in propria persona, seu per vnum de tuis filiis cum millanceis strenue auxiliari velles, dummodo ipsi tantum negotium inciperent, fideliter & constanter promisisses, tamen, postquam illi promissa eorum obseruauerant, & dictum Regem VVenceslaum in Praga Boemiæ vnica Metropoli valida obsidione per vnum mensem & vltra con[illegible], credentes, quod eis vtique magnifice subuenires pro reipublicæ vtilitate, non venisti illuc, nec alium loco tui misisti ad eos, qui tantum negocium in se sub tua spe, fideque, licet fatue, susceperunt. Vnde postea tantus exercitus idoneo capitaneo carens, aliquibus receptis promissionibus ab ipso Rege VVenceslao, sed eis per ipsum minime seruatis, ab obsidione huiusmodi, desperato tanto negotio remanente, recesserunt, tuque propterea saltem insigniis huiusmodi & obedientia dicti Regis VVenceslai caruisti, & cares hodie: multique eorum, qui tunc in eadem obsidione propterea rebus & corporibus eorum destructi sunt. Sed tanta desidia & negligentia, quæ redundat in totius Christianitatis & reipublicæ maximum detrimentum, indirecte in alia vocabula, scilicet in pietatem & misericordiam tibi à rudibus conuertuntur: sicque Rex piger & negligens, pius & misericors appellatur ab illis: de quo tamen tibi, vt æstimo, non est cura, quia extra Heidelbergam non est vita. Venisti etiam ante tempus congruum & contra consilium tuorum Principum ad Italiam, in qua tunc aduersarium potentissimum reperisti, te potius auaritia, quam virtutis gloria stimulante. Sed abinde paulo post lares proprios repetisti, tamen nihil vtilitatis in ipsa Italia disponendo, sed post hoc infra paucos menses mortuo dicto aduersario, & non apparenti tibi aliquo valido aduersario in eadem Italia, illam extunc imperialiter visitare, ac in eadem iura reformare dicti Imperii non curasti. Credis forte, quod hæc & alia tua facta in tui gloriam non scribantur: imo iam de illis membranæ plurimæ, nisi me fallit opinio, denigrantur. Scio, vt leges tuæ dicunt, quod Romanus Princeps dicitur communis omnibus post Deum, & quod per eius maiestatem iuratur, quæ secundum Deum generi humano est diligenda & colenda.

Nam Imperator cum Augusti nomen accepit, tanquam præsenti & temporali Deo fidelis est præstanda deuotio, impendendusque peruigil famulatus, qui Deo regnat authore: sed subaudi, quando magis publico, quam priuato bono princeps intendit. Igitur exurge Domine, & visita vindatium tuum, & oues pascuæ tuæ, quia nihil pigrius est amante. Tolle moras, semper enim nocuit differre paratis. Vsque quo piger dormis? quando consurges à somno tuo? Deus erit adiutor, it ve neris, nec timeas quenquam, quia qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur, quia Rex qui in veritate pauperes iudicat, thronus eius firmabitur in æternum. Tu autem apud Rhenum iam diu cubando, de subditis tuis in Italia, & alibi in remotis partibus, infinitis oppressis calamitatibus, modicum vel nil cogitas, dicendo, quid ad nos, de his quæ foris sunt? quod volui, apprehendi: transite ad me omnes qui concupiscitis me; dulcis amor patriæ, hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eam. Absit hoc à te, absit omnino, quod effœminato conuenit Sardanapalo, non autem Regi magnanimo & diligenti. Sed parce vera dicenti: Quid frustra scriptis & dictis te fore Cæsarem Augustum gloriaris? nempe sub typo negligentiæ, ac torpore circa imperium commissis per tuum prædecessorem immeritum ad culmen imperii deuenisti, asserens tunc te velle facere mirabilia, & quod schisma in Ecclesia per uigintaannoa iam induratum tolleretur, omnino fideliter & constanter laborare, & omissa, necnon neglecta etiam desidia ac pigritia per dictum prædecessorem recuperare pro posse: qui tamen pro decisione prædicti schismatis nihil hactenus efficaciter fecisse videris, ac etiam nihil extunc de iuribus Imperii recuperasti, imo pene totum residuum, te dissimulante, quomodolibet perdidisti, ita quod priua bruchus non comedit, te regnante eruca consumpsit. O peruigil custos Imperii, ô prope & quasi Cæsar Augustus. O bellator & triumphator eximius. Quid cogitas sic agendo? credis forsan verbo defendere ac inquirere cuncta, ignorans quia scriptum est; *Non verbis, sed factis prosperare debemus,*

mus, & nomina d. [illegible] est consona rebus. Vtaris igitur eod [illegible] tantum, prout fecisti hactenus. Sed ipse Laud [illegible] Rex nunc [illegible] o din [illegible] rum insimul concurrentium, seu tales se appellantium, non [illegible] s [illegible] g [illegible] Iudæ [illegible] mis, & ille vigilat, qui, vt fertur, ipsi Romani iam Imperatorem Romanum a [illegible] lant. Cuius [illegible] tem culpa, nisi negligentia tua? si fas est loqui verum. O quot effudit ille Lad [illegible] R [illegible] renorum, ante quam Romam totaliter attingere posset? Quæ, qua [illegible] & v [illegible] famia, ex tanta tua desidia & væcordia tibi orta est qui olim cred [illegible] magnifi [illegible] delium imperii, etiam in partibus istis? Sed cum sonitu transiuit illa spes. & [illegible] i euan [illegible] subito in seipsa. Cumula nunc, & sarcina fortiter tibi thesauros transi [illegible] gau [illegible] non potes. Nescis, quia scriptum est; *Melius est nomen bonum, quam vnguenta pretiosa multa* [illegible] hi, quæso, vbi remanserunt duodecim illæ statuæ aureæ, quæ bustum Magni Alexandri fulle [illegible] bant. Vbi denique illæ magnæ sunt diuitiæ prædicti Salomonis in cuius tempore argentum, sicut æs & ferrum in Hierusalem habebatur? Et vbi remansit æs fusum, quod Marcus Crassus in tam magna copia recepit à templo memorato? Dic etiam mihi, rogo, vbi est illa statua grandis Nabuchodonosoris aurea tota, quam pene totus populus, vrgente Regis Imperio, adorabat. Vtinam possideres, & tunc forsan aliquid nutatu dignum pro salute imperii efficere cogitares.

Hæc & multa similia euanuerunt, æra refulgentia perierunt, & ad nihilum tractu temporis deuenerunt: tamen facta multorum magnificorum virorum memorabilia adhuc in magna copia conscripta videntur. Quid autem ad laudem cathulæ faciat, tu ipse perpende. [illegible] de cætero sequendo eorundem tuorum prædecessorum cōmendanda vestigia, quorum [illegible] mortales celebris memoria per tuam desidiam per orbem vndique offuscatur: cito [illegible] aliquod prouerbium propter tam inexcusabilem tuam desidiam omnibus Alemannis impo [illegible] sicut de aliis nationibus dicunt, vbi gratia non est militaris, certe neque virilis habitatio, in Cyp [illegible] qua fastus Gallicus, Syra mullities, Græcæ blanditiæ ac fraudes, quæ vnam videlicet in insulam [illegible] uet &c. Heu timeo frustra laborare iuxta id, durum valde, grande aliquod debere, cui nol [illegible] men Romani nominis adeo pudet, consulo Romanam abiice dignitatem, non occupando [illegible] inutiliter, prout fecisti hactenus in Catholicæ fidei detrimentum. Vale feliciter, prout [illegible] pta 1. die Maii.

MAGISTRI IOANNIS CARLERII DE GERSON SACRARVM LITERARVM DOCTORIS RESOLUTISSIMI & Christianissimi, ac Cancellarii Parisiensis

OPERA DE ECCLESIASTICA ET POLITICA POTESTATE.

TRACTATVS IOANNIS DE GERSON CANCELLARII Parrhisiensis de potestate Ecclesiastica & de origine iuris & legum, editus Constantiæ tempore Concilii generalis.

PROEMIVM, quod expedit inquirere de ecclesiastica potestate.

In prima consideratione describitur potestas ecclesiastica par causam quadruplicem.

In secunda distinguitur potestas ecclesiastica multis modis: & ostenditur, quod potestas ordinis est æqualis in omnibus sacerdotibus, quoad consecrationem corporis Christi.

In tertio ostenditur, quod potestas ordinis non est simpliciter æqualis in omnibus sacerdotibus & episcopis.

In quarta ostenditur, quid sit potestas iurisdictionis in foro exteriori.

In quinta ostenditur, quid sit potestas iurisdictionis in foro interiori, & de duplici subiectione.

In sexta ponitur quattuplex distinctio vtilis & necessaria pro intellectu sequenti [illegible]

In septima quid dicendum sit de ecclesiastica potestate, dum cōside[illegible]tur formalit[illegible] & absolute.

In octaua quid dicendum sit de ecclesiastica potestate, prout co[illegible]deratur respe[illegible]ue & quodammodo materialiter seu subiectiue.

In nona quid dicendum sit de ecclesiastica potestate, dum consid[illegible]atur quoad [illegible]um vel ex[illegible]tium: & illic fundatur suprema plenitudo ecclesiasticæ potestatis.

In decimaterri [illegible] ur omnis potestas a [illegible] membris.

Potestas ecc[illegible] debet ab ecclesiasticis quid [illegible] & quanta sit agnosci. Habet hoc itaq; [illegible] & honoretur cognita, [illegible] Deus dedecit talem p[illegible] latent hominibus: & in suis terminis honorata seruetur, ne plus debito falsæ eam opiniones vel deprimant vel exultent. Quoniam primum est [illegible] ipieratis. Alterum de adulatione pestifera suspectum est. Constat igitur, quod de potestate ecclesiastica disputare vel inquirere nedum licet, sed decet & expedit, tantummodo sit intentionis oculus simplex & rectus. Quidni [illegible] liceat cum de ipsius omnipotentis Dei potestate crebro fiat absque omni temeritate conq[illegible]tio. Hæc me consideratio mouit, vt de potestate ecclesiastica sub pauculis considerationibus di[illegible]rerem, quatenus materia, quæ quodammodo videtur infinita, sicut tractari solet ab aliquib. per auctoritates & allegationes, resolueretur ad paucos certos, & claros terminos, per descriptiones & diuisiones resolutiue procedendo, allegationum confusione dimissa, quales apud doctores inuenire non est difficile; Cæterum non vsurpo nunc in hoc opusculo vel aliis me dicturum aliquid, quod alibi non inueniatur, sciens illud Comici: *Nullum est iam dictum quod non dictum sit prius*. Satis est si ex bene inuentis & doctrinis aliorum ego meis verbis meo ordine fauum aliquem veritatis instar apum propria quadam arte compingam. Fiet autem initium quid nominis terminorum: quoniam hoc ignorato paralogizantur faciliter inquisitores veritatis. Erit vero finis de origine iuris & legum.

CONSIDERATIO I.

Potestas ecclesiastica est potestas, quæ à Christo supernaturaliter & specialiter collata est suis Apostolis & discipulis: ac eorum successoribus legitimis vsq; in finem seculi ad ædificationem ecclesiæ militantis secundum leges euangelicas pro consecutione felicitatis æternæ. Hæc descriptio data est per causam quadruplicem secundum quam distinguitur potestas ecclesiastica ab alia qualibet potestate. *Potestas* ibi ponitur pro genere. Est autem potestas facultas propinqua ad exeundum in actum. Propinqua, inquam: quia secundum facultatem remotam & obedientialem non est impossibile apud Deum omne verbum. Porro notatur causa efficiens principalis cum dicitur: *à Christo supernaturaliter collata*. Causa vero materialis vel subiectiua figuratur cum subditur: *suis Apostolis*, &c. Causa formalis insinuatur, cum dicitur: *secundum leges euangelicas*, dant enim formam viuendi. Denique causa finalis concluditur. *Ad ædificationem ecclesiæ militantis pro consecutione felicitatis æternæ*. Additum est hoc aduerbium specialiter, ad exclusionem donorum supernaturalium; quæ omni viatori possunt esse communia: sicut sunt fides, spes, charitas, prophetia, timor, pietas & similia. Vnde & *ecclesia* contracte sumitur, cum loquimur hic de ecclesiastica potestate, pro illis videlic. qui speciali quodam signaculo dedicati sunt ad diuinum seruitium; à clericatura quæ infimum tenet gradum, vsque ad supremum, quo Papa decoratur. Fallor si non sit hæc descriptio propria competens omni & soli ecclesiasticæ potestati: quoniam omnis alia potestas vel est naturaliter indita quo ad causam efficientem: vel est secundum leges naturales aut humanas regulata quo ad causam formalem: vel est ad finem naturalem immediate & principaliter ordinata: vel denique quo ad causam subiectiuam radicatur in habentibus eam secundum dona naturalia: etiam vbi supernaturalia non adessent: qualia sunt fides, spes & charitas.

Vnde potestas secularis conuenit aliis, quam Christianis baptizatis. Potestas autem ecclesiastica de necessitate fundatur in dono supernaturali: sicut est character baptismalis de communi lege: qui characterin viatoribus eos de ecclesia militante reddit, facit insuper idoneos & capaces ecclesiasticæ potestatis. Fatemur itaque quod charitas seu gratia gratum faciens valde decens est in suscipturis, vel iam habentibus ecclesiasticam potestatem: non tamen exigitur pro dando titulum, quasi sine ea nequeat in aliquo fundari vel subsistere potestas huiusmodi.

Hic enim fuit error verus VValdensium & pauperum de Lugduno, qui per VVicleff & sequaces suos renouari quæsitus est, sed iuste damnatus. Cur ita? Ne Hierarchicus ordo potestatis ecclesiasticæ maneat instabilis, vagus & incertus: cum nemo sciat an amore vel odio dignus sit. Et minus hoc de gratia prædestinationis constet, quam ponunt radicem necessariam pro titulo vel iure cuiuslibet potestatis. Hac igitur descriptione præsupposita pro intelligentia quid sit ecclesiastica potestas in genere, descendemus ad species. Pro quarum notitia multiplex animaduertenda est distinctio, vt differentiæ, quæ additæ generi constituunt speciem, innotescant.

CONSIDERATIO II.

Potestas ecclesiastica seceruitur prima sui diuisione in potestatem ordinis & Potestatem iurisdictionis. Rursus potestas ordinis duplicem habet respectum. Vnus est super corpus Christi

mystico verum quoad consecrationem [illegible]. Alter est super [illegible] Chri[illegible] bra eius. Et hoc dupliciter: vel quoad m[illegible] [illegible] sacramentum [illegible], vel exhibitione [illegible] sacram[illegible] [illegible] ordo vel [illegible] [illegible] primo.

Potestas iurisdictionis duplex est: vna in foro exteriori, altera [illegible] interiori.

Rursus potestas iurisdictionis in foro exteriori dupliciter consideratur. Vno modo [illegible] ut immediate à Christo tradita est secundum legem euangelicam. Alio modo [illegible] ta est ex humana constitutione vel dono per principes seculares [illegible] [illegible]. Subie[illegible] dictionis in foro interiori consurgit ex duplici radice. Vno modo ex parte h[illegible] cientis tali potestati: sicut cum sponte confitens subiicit se presbytero; & ordinat [illegible] A subiectionis modus consurgit ex authoritate superioris, hunc vel illum tali vel tali [illegible] fieri potest non ad arbitrium illius qui subiicitur: & sic inter duplicem hanc subie[illegible] tia magna patet.

Et quoniam ad pauca aspicientes de facili enunciant, & enunciantes [illegible] [illegible] sua 5 non resoluunt, sed confundunt: eorum doctrina redditur vel erronea vel [illegible] ficilis & perplexa. Doctrina vero sapientum facilis, teste Sapiente: quia resolu[illegible] distinctiones tradent omnia separantes pretiosum à vili: & præcauentes ne lucem ve[illegible] sa nube errorum inuoluat, sed sit ignis sine fumo. Declarationem multipl[illegible]is huius [illegible] lius aliter dare non possumus, quam si sua cuilibet membro donetur descriptio vel [illegible] catio.

Dicamus igitur, quod potestas ordinis primo modo considerata, & potestas [illegible] respiciens principaliter & essentialiter consecrationem corporis Christi veri: qua [illegible] [illegible] bens eam consecrare corpus & sanguinem Christi virtute verborum sacramentalium.

Ponitur hic *potestas ecclesiastica* pro genere: quæ potestas quid & qualis sit imm[illegible] diximus: cuius descriptionem hic & in omnibus consequenter dicendis absque alia [illegible] ne supponimus, dum vtemur hoc termino pro genere, *potestas ecclesiastica*. Additur hæc [illegible] la: *respiciens principaliter*, &c. tanquam pro differentia specifica, distinguente eam à qu[illegible] ecclesiastica potestate. Hæc potestas de lege communi inabdicabilis est, inauferi[illegible] & [illegible] lis in sua essentia: quoniam quisquis est sacerdos rite consecratus, si tentet cum [illegible] cum forma & materia debitis consecrare: consecrat vtique etiam si excommunicatus, si hæret[illegible] si quomodocunque degradatus extiterit, peccaret nihilominus in hoc casu; nec ad vtilitatem suam sed damnationem hoc ageret.

Iuxta quod vtiliter distingui solet: quod aliqua sunt de necessitate ex[illegible]utionis huiusmodi potestatis dupliciter. Vna est necessitas solius præcepti, cuius transgressio graue p[illegible] est: sicut quod excommunicatus non consecret. Veruntamen hæc transgressio non i[illegible] secrationis effectum principalem, qui est transsubstantiatio. Altera est necessitas co[illegible] vel sacramenti: consistens in hoc, quod minister sit rite ordinatus habens intentio[illegible] crandi cum forma & materia debitis: quod si alterum defuerit, nihil efficitur & peccatur.

Hanc potestatem tradunt doctores concorditer parem esse in omnibus, qui conse[illegible] 40 sunt sacerdotes, quæ potestas collata fuisse creditur in cœna, dum dixit Christus Apostolis: *hoc facite in meam commemorationem*: vbi doctores communiter sentiunt, quod Iudas illic fuit sacerdos constitutus: sicut prius electus in Apostolatum potestatem prædicandi & faciendi miracula susceperat.

Et hic sumitur argumentum, quod potestas ecclesiastica non necessario fundatur in fide vel 4 gratia, sed in charactere baptismali, quem de lege communi necessario præsupponit.

CONSIDERATIO III.

POtestas ecclesiastica ordinis alio modo consecrata, prout respicit ministrationem corporis Christi fidelibus: & ministrationem sacramentorum ordinis & confirmationis: Consecrationem insuper virginum, abbatum & ecclesiarum, & institutionem ministrorum ecclesiæ, non est æqu[illegible] ter in quolibet sacerdote. Cuius ratio est: quoniam simplex sacerdos iuxta communem do[illegible] sententiam non potest ordines conferre, neque sacramentum confirmationis dar[illegible], neque c[illegible] crare virgines, &c. etiam de facto sic, quod si tale aliquid tentet agere, nihil tamen e[illegible] qui neque confirmat neque ordinat. Episcopus autem si volentem confirmari, si vo[illegible] præte rea ad ordines promoueri, qui sit eorum susceptibilis (quod dicitur propter [illegible] xum mu[illegible] tentauerit vel confirmare vel ordinare, ordinat vtique vel confirmat de facto: licet excom[illegible] tus, licet irregularis, licet degradatus extiterit. Et in hoc par in omnibus episc[illegible] ab [illegible] ad supremum, qui Papa dicitur, potestas ordinis.

Non autem in sacerdotibus minoribus est hæc potestas, vt d[illegible] est [illegible] pl nitudine seu perfectione, quod hoc possint. Licet concedatur cum [illegible] iori parte d[illegible]rum qu[illegible] supra sacerdotium simplex nulla est altera potestas ordinis, neque [illegible] [illegible] [illegible]ue in l[illegible] [illegible] [illegible] episcopis & Papa: alter in simplicibus presbyteris: sicut exempl[illegible] [illegible] h[illegible]

[illegible] sicut [illegible] & [illegible] 4. [illegible] 7. [illegible]

[illegible] potestate iuris, [illegible] quod [illegible] dici solet: *Illud possumus quod de iure possumus*, [illegible] quia nobis sacerdotibus ministrat al[illegible] sacramentum, seclu[illegible] ca[illegible]m habeat super illum, cui ministrat. Sed super hac [illegible]bitur on[illegible] interim aperuisse qualiter [illegible] non sit æqualis potestas ord[illegible]s in o[illegible]nibu[illegible] ad consecrationem corporis Christi veri, eandem habent sacerdo[illegible]s [illegible]nes potestat[illegible]. Quantum vero ad sacramentorum mi[illegible]strationem: dispar est in episcopis & [illegible]m[illegible] ibus presbyteris [illegible]o[illegible]stas seu facultas iam de iure quam de facto. Similiter in ministrorum ec[illegible]siasticorum institutione [illegible] e[illegible]as competens primis hierarchis de primo ordine & secun[illegible]o, non autem in inferioribus [illegible]ma[illegible]modum sunt curati, qui licet purgare, illuminare & perficere [illegible]nt plebem suam, prout [illegible] angelorum hierarch[illegible] purgat, illuminat & perficit sub cælestem [illegible]manam hierarchiam. nihilominus hæc potestas curatorum non extenditur ad hierarcharum [illegible]alem institutionem de instituto comm[illegible].

Addamus quod & si primus hierarcha, summus pontifex, vel alii consequenter suo modo pos[illegible] [illegible]rorat [illegible]abili causa vel necessitate dare suis inferioribus adiutores ad exercendum hierarchi[illegible]s actus, qui sunt purgare, illuminare & per[illegible]ere plebes sibi subditas: sicut inuenitur de pœniten[illegible] & priuilegiatis: hoc tamen sine manifestaratione vel necessitate facere non debet, vel cum [illegible]ndem dere[illegible]ctione, irreuerentia & vilipensione apud illos, quibus honori debent esse, & a quibus [illegible]am sustentationem re[illegible]ipere pro suo statu & minist[illegible]io possunt. Quis enim tutorem dederit [illegible] prouidenti & potenti, se nolente?

Nec tandem claudicare debet obligatio mutua episcoporum vel curatorum ad plebes suas. [illegible]at autem, dum plebes eximuntur & libertantur (si ista libertas, non iniquitas est) dum eli[illegible]re sibi possint hi[illegible]hizantes eos in foro conscientiæ vel in prædicatione aut sacramentorum a[illegible]rum mini[illegible]ratione. Prælati vero maiores vel minores remanent hac obligatione constricti, vt [illegible] liceat eis plebibus suis negare, quicquid in prædictis quæsierint, tanquam nedum Deo, sed eis [illegible] reddituri sint: etiam si pestilentiali, si epidimiali, si quauis alia abominabili contagione [illegible]bi laborauerunt. Præterea si tales vice pastorum dati, luporum accipiant officium: si seducant [illegible]bditos, lacerent & deuorent, nulla relinquitur eis obuiandi vel promouendi potestas. Nisi forte [illegible]catur, quod hi superiores habent pro iudicibus: sed aperta est responsio prælatorum de quibus[illegible]am, *inimici nostri sunt iudices*.

Attendat lector circa considerationem istam de episcopatu, si sit ordo vel sacerdotium: quod [illegible]ud Theologos & Iuristas est concordia in re bene concipiendo, sed explicatio diuersa est. Quia Iu[illegible]e vocant episcopatum esse ordinem, quoniam potest vltra sacerdotium. Theologi vero conce[illegible]nt secundum scilicet quod episcopatus est potestas hierarchica sopra sacerdotium: sed quia nihil [illegible] potestatis sopra corpus Christi verum: propterea non dicunt, quod sit nouus ordo, sed bene [illegible]ua potestas: & hoc redit in idem.

Rursus attendat, quod de confirmatione dicit sanctus Thom. eam committi posse à papa sim[illegible]ci sacerdoti, propter beati Greogorii quoddam dictum: pluribus tamen hoc non placet, & dicunt [illegible]os, de quibus loquitur Gregor. non fuisse confirmatos: tolerati autem sunt sic manere, quia con[illegible]matio non est necessitatis sacramentum. Denique datur ratio per doctores, cur mulier non sit su[illegible]ptibilis cuiuscunque ordinis: quoniam subiectionis sexus est, non hierarchicæ dominationis.

CONSIDERATIO IV.

[illegible] Otestas ecclesiastica iurisdictionis in foro exteriori, est potestas ecclesiastica coercitiua, quæ va[illegible]let exerceri in alterum etiam inuitum ad dirigendum subditos in finem beatitudinis æternæ, ve[illegible]t in finem proximũ & principaliter intẽtum. Addita est, fatemur, hæc vltima clausula descriptionis [illegible] expressionem magis quam necessitatem: quoniam hæc includitur in hoc nomine posito pro ge[illegible]re, *potestas ecclesiastica*, sicut in descriptione sua notatum est.

Attendatur autem quod *iurisdictio* dicitur nomine generali, quasi *iuris dictio*, id est, potestas di[illegible]ndi ius: vel est iurisdictio quasi *iuris dictatio*, id est, promulgatio vel notificatio seu pronunciatio. [illegible]oprie vero dicitur *iurisdictio* facultas seu potestas propinqua dicendi vel sententiandi ius in alterũ [illegible]am inuitum. Et hæc duplex est, temporalis & spiritualis. Temporalis exercetur secundum leges [illegible]iles ad finem quietæ conuersationis humanæ pro hac vita. Spiritualis autem exercetur secundum [illegible]es Canonicas ad finem principalem æternæ beatitudinis consequendæ.

Cæterum potestas hæc iurisdictionis ecclesiasticæ adeo vicina est iurisdictioni seculari & poli[illegible]æ: quod laicis, imo & mulieribus plerumque & in multis casibus communicari potest executio [illegible] committi.

Hanc potestatam contulit Christus Matth. 18. dum dixit Petro vice omnium: *Si peccauerit in [illegible]rater suus, vade & corripe eum.* &c. Sequitur: *quod si te non audierit, dic ecclesiæ: quod si ecclesiam non au[illegible]rit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

Quo in loco fundatur iuridica potestas excommunicandi v[illegible] inte[illegible] sacramentis & communione fidelium, rebelles & inobedientes ec[illegible] hæc: sicut [illegible] A[illegible] dem hortatus est ad Titum 3 scribens: *hæreticum hominem post primam & secundam correptionem [illegible]* Et simile dixit 1. Corinth. 5. *Si quis frater nominatur inter vos* &c. Sequitur: *Cum huiusmodi [illegible] mere.*

Fundatur rursus absque omni calumnia ponibili in hoc textu plenitudo potestatis [illegible] ritualis & executio eius in ecclesia super quemlibet Christianum, qui est frater noster, etiam [illegible] fuerit. Nec accipiendum est hic, *dic ecclesiæ*, id est, papæ. Quoniam Christus Petro [illegible] qui non dixisset sibiipsi. Item quia subiunctum est pluraliter: *Quæcunque ligaueritis [illegible] ter ram* &c.

Denique si non haberet ecclesia talem potestatem & executionem, frustra [illegible] *dic ecclesiæ*: quia potuisset impune non audiri, contra illud quod sequitur: *Si ecclesiam non au[illegible], [illegible] tibi* &c.

Fundatur etiam in hoc textu nedum potestas exercendi, sed potestas diffi[illegible] di, statuendi, decernendi, constituendi præcepta, leges & canones: procedendi de[illegible] obedientes vsque ad sententiam excommunicationis inclusiue: imo secundum cano[illegible] tutos vsque ad inuocationem brachii secularis: quia dicitur in textu, *quod si ecclesiam non audierit* &c. Audire igitur debet ecclesiam quilibet frater noster, qui dicit ad Deum: *Pater noster*, sicut expli[illegible] libi Christus: *Qui vos audit, me audit.*

Confirmant hanc sententiam statuta & practicata in hoc sacro Constantiensi concilio: præsertim [illegible] 6. Aprilis, anni 1415. in sessione publica. Cuius inter cætera sunt hæc decreta duo prima. Et [illegible] declarat, quod ipsa in Spiritu sancto legitime congregata generale concilium faciens & eccl[illegible] catholicam militantem repræsentans, potestatem immediate à Christo habet, cui quilibet cuius[illegible] status vel dignitatis, etiam si papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad [illegible], & [illegible] pationem dicti schismatis, ac generalem reformationem ecclesiæ Dei in cap[illegible] bris.

Item declarat quod quicunque cuiuscunque status vel dignitatis, etiam [illegible] papalis e[illegible] mandatis, statutis seu ordinationibus aut præceptis huius sanctæ synodi, & cuiuscu[illegible], alterius [illegible] cilii generalis legitime congregati super præmissis seu ad ea pertinentibus factis vel faciendis, [illegible] re contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subiiciatur, & debite puniatur, etiam ad alia iuris subsidia, si opus fuerit, recurrendo.

Concluditur autem ex præmissis, quod si potestas prædicta sit ecclesiæ data: concilium generale repræsentans ecclesiam, habet illam, imo videtur quod ecclesia, vt sparsim considerata, non habet illam potestatem nisi in quodam materiali seu potentiali, sed congregatio sua & vnitio, quæ [illegible] in concilio generali, dat ei formam, sicut in aliis communitatibus exemplum dari potest. Et [illegible]ndatur prædicta potestas ecclesiastica iurisdictionis in vnitate vel vnione tali, quemadmodum nota[illegible]le videtur eleuatus Augustinus, quod claues ecclesiæ datæ sunt vnitati.

Veruntamen hoc non impedit, quin datæ sint Petro tanquam monarchæ legitimis[illegible]que successoribus suis, principalius tamen ecclesiæ. Primo ratione indeuiabilitatis: quia portæ inferi non præualebunt aduersus eam, nec deficiet fides eius: non sic de papa. Secundo ratione regulabilitatis: quoniam habet regulare vsum potestatis papalis: non sic e conuerso. Tertio ratione multiplicitatis: quoniam ecclesia continet potestatem quamlibet ecclesiasticam, etiam papalem: non sic papa, præsertim in extensione. Quarto ratione obligabilitatis: quia ecclesia potest concedere leges obligantes & regulantes etiam ipsum papam tam quoad personam, quam respectu vsus potestatis. Non sic e contra potest papa iudicare totam ecclesiam, vel vsum suæ potestatis limitare: imo si papa condat leges & canones, videtur obseruandum illud, quod sententialiter dicit Augustinus: *Leges instituuntur, cum promulgantur: Firmantur autem, cum moribus vtentium approbantur.* Huc enim dicitur ad reprimendum præsumptionem quorundam summorum pontificum, vel eis adulantium, qui videntur voluisse debere seruari pro regula immutabili de papa respectu cuiuslibet prouinciæ vel totius ecclesiæ: *Quod placuit principi, legis habet vigorem*: quasi nullum superesset examen supremum.

Addita est vero pro inobedientium coertione pœnalis excommunicatio. Et sunt qui [illegible]nt pœnam hanc esse vltimam, quam infligere possit ecclesiastica potestas iurisdictionis ex institutione Christi sola primaria: sic quod non extenditur ad incarcerationem, nec vt aliquis adiudicetur morti vel flagello corporali: sed facit hoc ecclesiasticus, dum facit ex concessione principum: quemadmodum multam ob eorum deuotionem iurisdictionis temporalis auctoritatem clerus accepit quæ nihilominus iurisdictio vel censura dicitur spiritualis: sicut & ecclesiasticorum bona temporalia propter dedicationem & applicationem ad eos, qui ministrant ecclesiæ: sicut panes propositionis, primitiæ & decimæ: vasa insuper templi, vestes & similia dicebantur in lege [illegible] veter[illegible] sacra, vel sancta: sic & noua lex hoc retinet.

Ac proinde consurgit, quod ecclesiastica censura, quam Christus contulit [illegible] promulgari [illegible] luit, vbi prius *Mat. 18.* consequenter post dotationem ecclesiæ in bonis temporalibus applicata est [illegible] defensionem coercitiuam volentium vendicare sibi, vel impedire temporalitatem huiusmod[illegible] excommunicationes videlicet & interdicta: quæ pœna vel censura videtur primi[illegible] sti[illegible]ta con[illegible]

p

[illegible] & alios incorrigibiles [illegible]. Cu[illegible] & naturali pap[illegible] facere est potens delinquere. Hæc au[illegible] nullis ad defensi[illegible] temp[illegible] si confusionem magnam in ecclesia, si [illegible] rum euang[illegible] cælum [illegible] suæ, quæ est excommunicationis gladius [illegible], si [illegible] nique [illegible] animas [illegible] orum magis quam salutem spiritualem [illegible] vel [illegible] experientiam testem voco. [illegible] sicut temporalitas addita est ecclesiæ pro [illegible], videtur [illegible] aliquibus, quod ad eius def[illegible] nem similiter addere [illegible] erat aduersus [illegible] pœnam [illegible] censura in temporale[illegible]: vt est mu[illegible]ctatio pecuniaria, vel corporalis detentio, vel arrestatio bonorum propriorum.

CONSIDERATIO V.

POtestas ecclesiastica iurisdictionis in foro interiori, quæ non est proprie coercitiua, sed magis spontanea quo ad subiectos se eidem, est potestas ecclesiastica super corpus Christi mysticum illuminando & perficiendo ipsum per doctrinam & sacramentorum ministrationem, & purgando per baptismi & pœnitentiæ sacramenta.

Aduertendum est itaque, quod hæc potestas iurisdictionis, quæ radicaliter fundatur in potestate ordinis sacerdotalis & episcopalis, dum in sua generalitate consideratur, respicit multipliciter corpus Christi mysticum, quod est fidelium ecclesia: quos fideles oportet secundum tres actus hierarchicos regere, qui sunt secundum Dionysium purgare illuminare, & perficere. Purgare per inflictionem pœnalem excommunicationis vel interdicti, si rebelles inueniantur: quod spectat ad iurisdictionem coercitiuam, de qua prædictum est: quamuis hæc purgatio fiat per baptismum & sacramentalem absolutionem non tamen coercitiue. Oportet insuper illuminare per prædicationem & doctrinam, oportet demum perficere per aliorum sacramentorum ministrationem.

Porro talis ministratio sacramentorum non habet pro materia debita res solum insensibiles: prout est in consecratione corporis Christi, vbi pro materia debita requiritur & sufficit panis triticeus & vinum. Nec refert quo ad consecrationis necessitatem, si panis sit ipsius consecrantis vel alterius. Secus est in ministratione sacramentorum, vbi requiritur, quod persona, cui sit ministratio, sit ministranti subdita: præterquam in baptismo, quod est necessitatis sacramentum non iterabile. Similiter in sacramento confirmationis & ordinis, quibus indelebilis character imprimitur: inde sufficit de necessitate sacramenti, non tamen præcepti, subiectio voluntaria suscipientis hæc sacramenta ab illo, qui conferre potest illa: peccant tamen dans atque suscipiens, si non adsit subiectio per superiorem ordinata. Secus autem est in pœnitentiæ sacramento, vbi de necessitate sacramenti & præcepti requiritur prædicta duplex subiectio, iuxta communiorem doctorum sententiam, sic quod alicui non datur absolutio, etiam si dari tentetur, quia materia deficit, quæ est peccator subditus. Subditus inquam nedum voluntaria subiectione, sed aliena superioris autoritate. Hoc rite statuit primus legislator Christus: hoc ecclesia sic elucidauit & tradidit, ne confunderetur ecclesiasticum regimen: & ne hierarchicus ordo, quem tradit Dionysius talem esse vt infima reducantur ad suprema per media, turbaretur.

Videre est igitur quemadmodum potestas hæc ecclesiastica iurisdictionem quandam exigit, cui conuenit, quod libera sit & spontanea vere & interpretatiue circa personam, in quam exercetur hæc iurisdictio: aut saltem, quod non feratur in inuitum. Quis enim diceret, quod aliquis inuitus vel baptizatur vel confirmatur vel absoluitur in foro conscientiæ, vel ordinatur: & ita de reliquis? Hinc est, quod papa, qui nulli personæ particulari subest, vt coerceri iuridice possit in exteriori foro: subest tamen quo ad iurisdictionem hanc annexam ordini sacerdotali confessori suo & ordinatori suo, si antea sacerdos non fuerat: vnde & ab Hostiensi consecratur episcopo, qui minor est.

Proficit autem supra modum talis distinctio duplicis iurisdictionis, coercitiuæ scilicet & non coercitiuæ; cuius ignorantia vel inaduertentia gignit confusionem apud aliquos infinitam. Nam cum vsus doctorum communis habeat dicere, quod potestas ordinis æqualis est in omnibus sacerdotibus & prælatis: accipiunt consequenter occasionem erroris, quod quilibet sacerdos possit quemlibet absoluere, possit prædicare non missus, possit eucharistiam ministrare. Inuenimus autem quod hæc iurisdictionis potestas promissa est Apostolis ante passionem Christi Matth. 18. *Amen dico vobis: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis* &c. Et promissa fuit Petro, Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum.* Sed post resurrectionem suam collata est Apostolis, quando insufflans in eos dixit: *Accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* &c. Ioan. 21. Et ibidem vltimo dictum est Petro: *Pasce oues meas.*

Addita est seu potius confirmata potestas prædicandi cum potestate conferendi baptismum vel potius iam datæ potestatis executio iussa est Matth. vltim. *Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ: baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.* Vnde licet in casu necessitatis quilibet viator baptizare possit: hoc tamen faciunt ex officio vel ecclesiastica potestate soli sacerdotes.

Huic autem potestati iurisdictionis, quæ in latitudine sua considerata, nedum ad sacramentum pœnitentiæ, sed ad aliorum sacramentorum ministrationem & ad prædicationẽ extenditur: annexa

est po-

est potestas, ius seu facultas accipiendi vitæ necessaria, *Matth. 10. & Luc. 10.* quod Apost[illegible] uit 1. Corint. 9. Quia *dignus est operarius mercede sua.*

Consequenter fundatur in hac potestate sumendi vitæ necessaria, rationab[illegible] dotationis ecclesiasticæ loco decimarum & primitiarum legis antiquæ.

Denique potestas faciendi miracula etsi videatur annexa fuisse per Christum [illegible] prædicandi verbum Dei, quando misit discipulos ad prædicandum, & dixit eis. *Infirmos curate, dæmonia eiicite &c.* nihilominus videtur hæc potestas donum gratis datum, conueniens potens cuilibet [illegible] libus, prout ad ædificationem ecclesiæ iudicabit expediens Spiritus sanctus, qui diuidit singulis prout vult.

CONSIDERATIO VI.

POtestas ecclesiastica considerari potest & debet tripliciter. Vno modo formaliter [illegible] sine respectu. Alio modo materialiter seu respectiue, prout applicatur ad hanc vel [illegible] nam iure legitimo: quod communiter fit per consecrationem & electionem: quia, sicut dicit Apostolus: *Nemo sibi assumit honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Potestas hæc dicitur institut[illegible] m nistrorum tam actiue quam passiue. Consideratur tertio modo quoad exercitium vel executionem: quia *frustra est potentia* secundum Philosophum, *si non habeat actum.*

Proficit hæc consideratio, quæ distinguit & resoluit modus loquendi varios, tam Theologorum quam Canonistarum de ecclesiastica potestate: cuius resolutionis ignorantia vel inaduertentia falli plerumque facit & fallere: quoniam aliter loquendum est de ecclesiastica potestate, dum in se consideratur formaliter & absolute: aliter, dum consideratur materialiter seu respectiue, aliter dum consideratur quoad exercitii vsum vel executiue: sicut infra docebitur. Notemus præterea mo[illegible] *di in*, quos in metaphysica posuit Aristot. quorum inaduertentia facit oberrare quosdam, dum quæritur, in quo vel in quibus sit plenitudo ecclesiasticæ potestatis. Vnus modus *essendi in*, est [illegible] pars integralis in suo toto. Alius sicut totum integrale in suis partibus. Tertius sicut species in genere. Quartus sicut genus in specie. Quintus sicut forma in materia: quæ forma triplex est, essentialis, accidentalis & mathematicalis. Sextus, sicut effectus in sua causa efficiente, dirigente vel regnante, vt regnum est in rege. Septimus sicut ordinata in finem sunt in suo fine: quemadmodum virtus in beatitudine. Octauus sicut locatum in loco.

Ex qua protinus distinctione manifestum est, quod secundum quadruplex genus causæ quadruplex reperitur & adaptatur modus essendi in, licet addantur & alii.

Subiungamus iterum distinctionem de vsu potestatis ecclesiasticæ. Est enim vsus aliquis licitus & ratus. Est vsus illicitus & ratus. Est vsus licitus & non ratus. Est vsus illicitus & [illegible]tus. Exemplum primi, dum sacerdos consecrat vel absoluit cum circumstantiis omnibus ad hoc requisitis de necessitate vel sacramenti vel præcepti. Exemplum secundi, dum sacerdos consecrat in peccato mortali, vel cum transgressione præcepti. Exemplum tertii: dum sacerdos quantum in se est bona fide & intentione credit absoluere confitentem sibi vtens in hoc bene clauibus: qui confitens quia mentitur in confessione sua, vel obicem secreto ponit, nequaquam absoluitur. Exemplum quarti in casu priori, si sacerdos scienter quærit vti clauibus erga aliquem, cuius fictionem agnouerit, & qui [illegible] quaquam sibi subiectus est.

Colligitur consequenter alia distinctio valens ad intelligentiam præmissorum & sequentium, dum quæritur an potestas ecclesiastica sit æqualis in omnibus. Quia quæritur de potestate vel facti vel iuris. Facti sic: quod dum attentatur fieri sit siue bene siue male. Iuris vero dum bene fit, iuxta allegatum: *Id possumus quod de iure possumus.*

Redit autem hæc distinctio ad alteram prætactam de necessitate duplici in consecratione corporis Christi: quoniam altera est sacramenti, altera est præcepti. Et hæc similiter distinctio potest extendi ad ecclesiasticam potestatem super corpus Christi mysticum quo administrationem sacramentorum, quæ characterem imprimunt: sicut sunt baptismus, confirmatio & ordo: quoniam sicut in potestate ordinis super corpus Christi verum, sufficit aliquid de necessitate sacramenti, quod non sufficit de necessitate præcepti: quia peccat, qui contra vel præter ordinationem ecclesiæ conferat. Sic inuenimus in potestate ecclesiastica super corpus Christi mysticum, præsertim quo administrationem trium sacramentorum, quæ dicta sunt.

His distinctionibus & aliis quæ prædicta sunt attentis posset statim inuestigari, quid & in quo sit plenitudo ecclesiasticæ potestatis. Nihilominus antea iuxta priorem distinctionem trimembrem tres assignabimus considerationes, septimam, octauam & nonam.

CONSIDERATIO VII.

POtestas ecclesiastica si consideretur in se formaliter & absolute, ipsa in se est inuariabilis: & eadem à principio nascentis ecclesiæ vsque in finem perseuerat.

Ecclesia siquidem dum sic consideratur in suis partibus essentialibus & permanentibus, quæ sunt Papatus, Cardinalatus, Patriarchatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, sacerdotium habet integrari ex his omnibus: sic quod ablata penitus vna tali potestate, iam non maneret ecclesia prout

Ch

... aliter ... in q... pe ... tur. ... præscindatur à ... liquis ... rib... supereſt ... quæreteſi papalis autoritas ... ecclesia ... nuerſo, ... e- ... nonne totum eſt maius ſua ... ? vel pars minor ...

... nde ſequitur, quod generale concilium repræſentet vniuerſal... m ec... ter ... n ... eſt vt inc... autoritatem papalem, ſiue papa ſit, ſiue deſ... p... ... aut eiuſdem. Sic dicimus de poteſtate Romanæ eccleſiæ vel ... collegii. Sic de ... ſta- ... ſ... ... ſacerdotio, quod eſt poteſtas curatorum, qui ſunt in eccleſia prælati mino-

Si vero vellet aliquis curioſus inquirere, qualiter habet fieri talis abſtractio poteſtatis eccleſia-ſticæ. ... quod vniuerſale reale, ſpecificum & quidditatiuum præter omnem operationem ... inquiritur de animalitate & humanitate. remittimus *ad Metaphyſicam*. Concedi-mus itaque quod *abſtrahentium non eſt mendacium*, ſecundum Ariſtotel. licet negauerimus hæc vni-uerſalia realia: ſicut nec mathematici mentiuntur, ſiue puncta ſint realiter, ſiue non.

Vnde dicimus, quantum nobis hic ſatis eſt, quod vniuerſalitas eſt in operatione & abſtractio-... quam facit intellectus ex rerum ſingularium exteriori cognitione, videndo qualiter ipſæ res adin-... conueniunt vel differunt eſſentialiter vel accidentaliter: vt quod quilibet homo conuenit ...ntialiter in hoc cum altero, quod eſt animal rationale: quod intellectus attendens abſtrahit in-... ſibi virtute ſimilitudinem hanc: quæ non eſt extra, niſi ſingulariter in ſingulis hominibus. & ...nudet eam a loco, a tempore, & ab omni generalium accidentium confuſione: & ita remanet v-...erſalis & abſolutus conceptus hominis in anima: qui nihilominus originatur ex rebus ad extra ...gularibus. Sic de eccleſiaſtica poteſtate ſentire poſſumus, dum in ſe formaliter & abſolute conſi-...atur. Omnes enim ſacerdotes conueniunt in ſacerdotio omnes epiſcopi in epiſcopatu: & ita de ...iquis. Quæret forte aliquis, quo pacto eccleſia Romana dicatur eadem iſto modo, cum ab ... ...rit Petrus in Antiochia? Reſponſio facilis eſt, fiat abſtractio talis à connotatione loci: & dicamus ...od eccleſia Romana eſt illa diœceſis, prouincia vel ſedes, quæ peculiariter habet regi per autorita-...m papalem, & eam complectitur, ſic veritatem habet vulgata vox, *vbi Papa ibi Roma*. Nec indubium ...u debet, quin iſto modo Romana ſedes & eccleſia ſit caput, mater & magiſtra cæterarum: quia ...rema Petri poteſtatem includit.

CONSIDERATIO VIII.

POteſtas eccleſiaſtica conſiderata reſpectiue & quodammodo materialiter, prout applicatur ad hoc vel illud ſuppoſitum, poteſt dici variabilis & auferibilis in caſibus multis. Hoc perſpicuum ... quotidie dum fiunt immutationes, nunc per nouam conſecrationem, nunc per nouam electio-...m vel inſtitutionem miniſtrorum. Ita conſequenter dicere poſſumus de poteſtate papali, quod ...utabilis eſt & auferibilis per mortem naturalem, ſicut conſtat: vel per ciuilem, videlicet per depo-...onem ſaltem quo ad plenitudinem ſuæ iuriſdictionis, quæ depoſitio qualiter & ex quibus cauſis ...ri poſſit, latius in aliis opuſculis apertum eſt.

Vnde ſicut papa renunciare poteſt papatui, & dare libellum repudii eccleſiæ etiam ſine culpa i-...us ſponſæ, licet hoc facere non debeat ſine cauſa. Si eccleſia poteſt hunc vicarium ſponſi ſui di-...ttere, & ei libellum repudii dare etiam ſine culpa ſua, licet non ſine cauſa. Exemplificauimus a-...in ſex caſibus: in quibus vetus papa deponi poteſt ex culpa ſua, etiam vbi non eſſet realiter hære-...us ad intra, quamuis ad extra talis iudicaretur. Exemplificauimus in aliis ſex caſibus, quibus de-...ni poteſt papa ſine culpa ſua, licet non ſine cauſa, etiam præter liberam eius ceſſionem. Tracta-...lus intitulari poteſt *de auferibilitate papæ ab eccleſia*, & incipit: *Venient autem dies, cum auferetur ab eis ...nſus*: propterea breuitatis amor hic iſta non repetit.

Verum poteſtatem hanc eccleſiaſticam, quæ reſpicit inſtitutionem miniſtrorum eccleſiæ à ...mmo vſque deorſum confundit magna caligine cupiditas ambitioſa: quærens quæ ſua ſunt, & ...æ creſcentibus beneficiorum dotationibus impudenter excreuit: ita vt vix diſcerni modo poſſit, ...id ex primaria inſtitutione Chriſti vel inuariabili iure diuino tenendum ſit in huiuſmodi mini-...otum ordinatione. Mira ſiquidem quo ad vſum talis poteſtatis varietas inceſſit, quæ ex *Chronicis ...nnorum pontificum*, & ex tenore *generalium conciliorum decretalium & decretorum* ſe oſtendit. Nec ... opuſculi præſentis per hæc omnia diſcurrere. Sed dicamus hic aliter eſſe diſcernendum in eccle-...ſtica politia, dum eſt ordinata complete ſub quadam explicatione perfecta & numeroſa membro-...m ſuorum in miniſtris per ſtatus, gradus & officia. Aliter dū ab initio firmata eſt eccleſia in magna ...n eccleſiaſticorū quam fideliū paucitate, velut in quodā ſeminario vel germine ſeu botro. Potuit ...im tunc rationabiliter ſupremus ille pontifex Petrus habere faciliter præſentiam concilii genera-..., ſicut in electione Matthiæ & ceſſatione legaliū. Potuit & inſtituere miniſtros per diuerſas prouin-...s & loca de mandato ſuo, ſicut ad eum facilis patebat acceſſus. Nec vigebat auaritia: quia pri-... primo petebantur ad mortem. Quæ omnia ceſſant in hac tam copioſa fidelium multitudine

poſt

post tot iura, tot leges, [illegible] decreta & decretales summorum pontificum & [illegible] editas ad regendam [illegible]iter ecclesiam.

Suppetit hoc loco conuenientissime consi[illegible] m Ietro[illegible] datum Mo[illegible] [illegible] d. 18. q[illegible] *Stulto labore consumeris tu & populus tuus qui tecum est, vltra vires tuas est ne[illegible]otium solus illud [illegible] tor[illegible]. Sed audi verba mea & consilia mea, & erit Dominus tecum. Esto tu populo in his quæ ad [illegible] referas quæ dicuntur ad eum, ostendasque populo cerimonias & ritum colendi, viamque per [illegible] ingredi- ant & opus quod facere debeant: prouide autem de omni plebe viros potentes & timentes Deum in qui[illegible] tas: & qui oderint auaritiam, & constitue ex eis tribunos & centuriones, quinquagen[illegible]os & de[illegible] cent populum in omni tempore. Quicquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi [illegible]aciliora tan[illegible] cent. Leuius quoque tibi sit partito in alios onere: si hoc feceris, implebis imperium Dei: [illegible] præc[illegible] sustinere: & omnis hic populus reuertetur cum pace ad loca sua.* Quibus auditis Moyses fecit omnia q[illegible] *gesserat.*

Edocemur ex hac scriptura calamo Dei scripta [illegible] multis. Specialiter, quo[illegible] Deo familiariter sicut amicus ad amicum, obedienter audiuit consilium gent[illegible]is h[illegible]min[illegible] ne totius synagogæ: quanto magis debet hoc summus pontifex ad dictamen totiu[illegible] [illegible] neralis concilii suo nomine?

Rursus si iudicia minora reprobantur in Moyse, videamus in summo pontifice & [illegible] quid de tot prophanissimis & indignissimis causarum & litigiorum continuis & anxiis occupa[illegible] bus? quid de beneficiorum quorumcunque etiam minorum collationibus & signationib[illegible] papæ? quid de annatarum exactionibus? quid de innumeris similibus dicendum iud[illegible] [illegible] licta omni cura, sollicitudine vel studio de omni eo, quod spirituale est, quod diui[illegible]um e[illegible], quo[illegible] nique fidem concernit & religionem Christianam?

Concludimus tandem ex dato Moysi consilio & præcepto legis *Deuter.* 15. & ex in[illegible] Christi *Matth.* 18. quod nulla fuit hactenus nec erit in posterum perniciosior pestis in e[illegible] omissio generalium conciliorum & prouincialium, vel in re ipsa vel autoritate. Au[illegible] nulla erit, si solus summus pontifex omnia velit inferiorum ecclesiasticorum v[illegible]pare inst[illegible], iura, status, gradus & officia. Meminerit itaque summus pontifex datam sibi [illegible] Deo potest[illegible] [illegible]premam in ecclesia ad ædificationem eius, prout Sapiens iudicabit. Iudicat autem sapiens d[illegible] pote- statis vsu variabiliter inuariabilis existens, sicut est generale concilium: & hoc pro temporum, l[illegible] corum, reliquarumque circumstantiarum diuersa qualitate. Teneat ergo suum iudicium & mane- at ecclesiastica politia optimo regimine: quale fuit sub Moyse gubernata: quoniam mixt[illegible] ex triplici politia. Regali in Moyse: Aristocratica in 72. senioribus: & in timocratica, du[illegible] de p[illegible]pulo & singulis tribubus sub Moyse rectores sumebantur.

Sed opponunt plurimi nolentes ad ordinatos remitti ministrorum eccl[illegible]siasti[illegible]orum institu- tiones, neque per electionem, neque per collationem. Expertum est, inquiunt, quod turbarent o- mnia, venderent, dissiparent, partim cupiditate carnali, partim seculari potestate ira[illegible] de literarum quoque studiis actum esset. Verum in promptu est responsio: corrigeret summus pontifex abusus huiusmodi, & auctoritatis securitate suprema vigilanter adhibita poneret aspera in vias pla[illegible]: de- poneret potentes intrusos de sede: & exaltaret humiles sine prece vel munere. Hoc est ei[illegible] [illegible]archi- tectoris officium. Dum vero peccat in his summus pontifex: quis ministrorum corrigere vel præ- sumet vel poterit? Dices quod hoc poterit generale concilium. Vide quia nec crebro ore[illegible] fac[illegible] ter habetur. Vix enim statuit libenter aliquis sibi correctionis iudicium. Denique si propter abusus ordinatiorum in ministrorum institutione putent aliqui sublatum esse ab eisdem hoc exercitium: si- milem in paparationem, quod ab eo debeat vsus tolli nunc inueniri dicitur a baliis maxime dum r[illegible] cipit annatas, quoniam ex hac copula quamdiu perseuerauerit, orietur ineuitabiliter leprosa pestis simoniæ, inficiens sua contagione nedum caput, sed pene singula ecclesiæ membra. Superest vt ap- ponatur, sicut apponi quæritur in reformatione prouisio.

CONSIDERATIO IX.

POtestas ecclesiastica si consideretur quo ad vsum vel exercitium, illa mutabilis est & mul[illegible]pliciter variabilis.

Hæc consideratio cum duabus præcedentibus soluit protinus quæstionem hanc: S[illegible] [illegible]otestas ecclesiastica sit immediate à Deo vel mediate ab hominibus? Nam considerando e[illegible]siasticam potestatem primo modo, concedendum est absq; vlla dubitatione, quod illa fuit & est immediate Deo homine Christo, sic quod à nullo altero fuit instituta. Nec congregatio totius vniuersitatis hominum, secluso Christo, docuisset sibi potestatem huiusmodi instituere: quemadmodum po- tuit vel posset instituere sibi potestatem imperialem super omnes potestatem regal[illegible]m, pote- statem Ducatuum, Comitatuum & Baroniatum: & ita de reliquis potestatibus pure secula- ribus. Non autem potuisset sibi instituere sacerdotium nec papatum, sicut habet eccle[illegible] Nec similiter destituere, sicut nec mutare legem Christi: quæ mutatio sequitur de necess[illegible] prout arguit Apostolus, quod translato sacerdotio est vt legis translatio fiat.

Si

[illegible] potestas Ecclesiastica consideretur secundo modo, tunc in principio [illegible] Ecclesiae [illegible] est immediate à Deo tam Petro quam Apostolis & Discipulis, quibus immediate Christus contulit sacerdotium super corpus suum verum & super mysticum. Vnde & Apostolus dicit se [illegible] Euangelium non per hominem: & similiter mysterium & ministrationem corporis Christi: *Ego, inquit, accepi à Domino quod & tradidi vobis* &c.

Et ita consequenter probabile est, quod sicut Christus immediate contulit hanc potestatem [illegible] suis Apostolis & Discipulis, applicando scil. eam istis & non aliis: sic & immediate concessionem, actum vel exercitium: quia dans formam, dat consequentia ad formam.

Dicimus tandem his non obstantibus, vel ita se habentibus, quod successores Petri & aliorum Apostolorum de communi lege secluso miraculo vel noua reuelatione, fuerunt & sunt instituti mediate per homines, vt per consecrationem vel electionem vel aliam institutionem. Vsum similiter vel exercitium receperunt atque recipiunt mediate per humanum ministerium vel concessionem.

Et forte quo ad vsum vel exercitium potestatis Ecclesiasticae sic euenit ipsis etiam Apostolis & Discipulis, quod post immediatam concessionem vtriusque, scil. potestatis & vsus factam à Christo postmodum crescente numero fidelium fuit ad tollendum schisma, & ad exemplar dandum posteris limitatio facta talis potestatis quoad vsum: & hoc per Petrum summum pontificem de consensu totius Ecclesiae primitiuae vel generalis concilii: vt non quilibet posset in quemlibet vti potestate sua, attenta Christi ordinatione primaria, qua voluit Ecclesiam suam regi principaliter sub vno & ab vno monarcha, sicut est vna fides, vnum baptisma, & vna Ecclesia, vnitate capitis tam primarii quam vicarii: quoniam iste est optimus principatus, praesertim in spiritualibus ad conseruationem vnitatis fidei, ad quam obligantur omnes. Non sic autem est de legibus ciuilibus, quod debeant esse [illegible] & eaedem apud omnes nationes, propter varietatem morum & conditionum in diuersis prouinciis. Quoniam insuper gladius Ecclesiae spiritualis est, videlicet excommunicatio, quae potest extendere se quantulibet in longinquas nationes. Aliter est de gladio materiali. Propterea non oportuit, nec forsitan expediuit, quod in temporali potestate esset vna perseuerans monarchia per orbem vniuersum: sicut de spirituali potestate prae [illegible] institutum fuisse iure diuino primitus in persona Petri Iohan. vltim. *Pasce oues meas*: proue sancti Doctores & Ecclesia tenendum tradiderunt.

Sumamus exemplum materiale, conforme, ve tradit Dionys. spirituali, quod inuenitur in sole: qui fons luminis est, non illuminatus ab alio corpore, sed illuminans. Deinde sunt aliqua, quae ab eo illuminantur, & consequenter illuminant: nonnulla vero quae illuminantur, sed illuminandi virtute carent, quoniam in ipsis lux occumbit.

Exemplum aliud est in angelica triplici hierarchia: vnde licet quoad naturam, gratiam & gloriam sit quilibet angelus immediate formatus à Deo: nihilominus quoad exercitium actuum hierarchicorum, qui sunt purgare, illuminare & perficere: tres primi ordines hierarchizant, non hierarchizati ab aliis. Tres medii hierarchizantur & hierarchizant. Tres infimi hierarchizantur, & non alios angelos hierarchizant. Papalis auctoritas suo modo cum cardinalibus imitatur triplicem primam. Alteram vero mediam imitatur Patriarchalis, Archiepiscopalis, Episcopalis & Sacerdotalis auctoritas in habentibus subiectos sibi. Quod dicitur propter curatos, vel etiam propter solos titulares Episcopos carentes plebe. Vltimi sunt instar tertiae hierarchiae, qui hierarchizantur in Ecclesia: sed non alios auctoritatiue hierarchizant, quemadmodum sunt populi & simplices religiosi secundum Dionys.

CONSIDERATIO X.

POtestas Ecclesiastica in sua plenitudine est formaliter & subiectiue in solo Romano Pontifice.

Supponitur itaq; primo, quod licet aliquis possit eligi in Papam non sacerdos: sicut eligitur aliquis in Episcopum. Ipse nihilominus appellari non potest aut debet summus Pontifex, nisi fuerit in sacerdotem & Episcopum consecratus. Et quamuis ex electione posset aliquid iurisdictionis habere, non tamen habet ante consecrationem in Episcopum plenitudinem Ecclesiasticae potestatis tam ordinis quam iurisdictionis vtriusq;, quod perspicuum est ex terminis.

Hinc autem consurgit aequiuocatio non modica propter Dominos Iuristas, qui loquentes de plenitudine potestatis Papalis solum loqui videntur, de potestate iurisdictionis, ex qua locutione videtur haec absurditas sequi, quod pure laicus, imo & foemina posset esse Papa, & habere plenitudinem Ecclesiasticae potestatis.

Supponitur insuper ex iam dictis, quod ex institutione Christi nullus in Ecclesia debet dare vel suscipere gradus hierarchicos, qui sunt purgare, illuminare & perficere: si non interueniat vere vel interpretatiue auctoritas supremi hierarchae vel monarchae in Ecclesia sancta Dei, quatenus in ea vitetur confusio, & optimo regimine gubernetur ad exemplar Ecclesiae triumphantis: propter quod dicit Iohan. *in Apocalyps.* se vidisse *nouam ciuitatem Hierusalem descendisse de coelo.* Et Moysi dictum est: *Vide vt omnia facias iuxta exemplar quod [illegible] ostensum est in monte.*

Supponitur rursus illud Philosophi, quod *actio[illegible] sunt suppositorum.*

Tandem ex his præcedentibus possumus describendo dicere, quod plenitudo potestatis ecclesiasticæ est potestas ordinis & iurisdictionis, quæ à Christo collata est supernaturaliter suo vicario suo & monarchæ primo pro se & suis successoribus legitimis vsque in finem seculi ad ædificationem Ecclesiæ militantis, pro consecutione felicitatis æternæ.

Dicitur in hac descriptione *supernaturaliter*, ad differentiam potestatum vel iurium, quæ successoribus Petri potuerunt conuenire secundum leges humanas ciuiles & politicas, tamen iuris naturalis: quod vult, vt supremus in aliqua politia gaudeat multis ... priuilegiis super alios vel ex speciali dotatione seu donatione principum & aliorum fidelium, vel tandem ex ipsius ecclesiæ seu conciliorum generalium fauorabili concessione: sicut ... perfecta suo capiti naturaliter dare potest. Cuius concessionis vna fuit ratio non mala, vt honoretur in interpretandis iuribus & emergentibus quotidie dubiis circa reg... ...um: quia facilior est recursus ad Papam cum curia sua, quam ad ipsum generale concilium ... caussa mouit ab initio reges instituere: & eis potestatem leges condendi & ... tribuere.

Hanc autem distinctionem non attendentes aliqui putauerunt omnia, quæ ... pontificibus conueniunt, competere ex primaria Christi institutione, & immutabiliter ... quod falsum est: quoniam staret aliquem esse verum Papam & perfectum, qui ca... multis talibus priuilegiis & honoribus, in quibus non consistit plenitudo ecclesiasticæ ... qualem in Petro fuisse descripsimus: & quam nullus hominum præter Christum, in quo ... tota conferre potuit, ita nec auferre, sicut in consideratione nona notatum est.

Contendunt nunc aliqui pollentes literis, quod post institutas per generalia concilia regulas super electionibus faciendis, & beneficiis per ordinarios conferendis iuxta fundatorum intentionem: quemadmodum obseruatur de iure patronatus apud laicos, nequaquam licuit ... tales cassare regulas: præsertim ita generaliter & passim per reseruationes & alia, ... à centum annis vel vltra. Non licuit præterea facere tot & tales non obstantias cont... statuta sunt in generalibus conciliis: quot & qualibus non obstantiis vti solet pa... adeo quidem vt Alexander quintus inductus sit in prætensis quibusdam bullis pon... stantiam huius saluberrimi ac celebriter obseruari statuti: *Omnis vtriusque sexus*.

Atvero respondent alii non ad originem Ecclesiasticæ potestatis positam a iure ... tundem considerantes, quantum respiciunt decretalea cum glossis, allegationibus ... tis sine numero doctorum vnius ad alterum, vt ouium gregi mos est. Respondent ... vnicum verbum, quod semper intellexit concilium generale auctoritatem summi pon... ceptam esse in omni constitutione sua qualicunque: Nimirum quia posuerunt isti Pap... tatem supra concilium, aut saltem non imparem. Est autem certum apud eos, quod ... & minor in superiorem, non habet imperium.

Benedictus autem Deus, qui per hoc sacrosanctum Constantiense concilium illus... ... uinæ legis lumine dante ad hoc ipsum vexatione prætensi schismatis intellectum, liberauit ... sam suam ab hoc pestifera perniciosissimaque doctrina: qua semper manente perma... semper schisma nutritum ab ea. Declaratum nempe decretumque est, quod & sine Papa generale concilium conuocari: & à concilio Papa iudicari certis casibus potest. Quod insuper habet auctoritatem generale concilium præscribere leges seu regulas, secundum quas plenitudo potestatis Papalis non quidem in se, quæ semper eadem est, sed in vsu suo moderanda, regulanda que est.

Neque putandum est insuper concilia generalia sic excepisse Papalem auctoritatem in constitutionibus suis, vt eidem permitteretur efficiens libertas, ea destruendi leuissime, quæ tanta maturitate & digesta sapientum maturitate condita sunt. Intelligitur ergo Papalis auctoritatis exceptio facta, prout occurrens necessitas vel euidens vtilitas postulabat: vbi protunc recursus ad generale concilium non patebat. Alioquin non erat ibi vti plenitudine Papalis potestatis, sed ... plenissime.

Vtrum vero validum fuerit & tutum, quicquid ex abusu tali processit, diffinire ... generalitate non audeo. Scio quod multa fiunt inique, multa inexpedienter, multa in d... nem Ecclesiæ, quæ tamen facta tenent. Ceterum videtur apponenda per hoc sacro... generale concilium talis declaratio, per quam appareat, quo pacto auctoritas Papalis & qu... cognoscatur excepta, in constitutionibus vel iam factis, vel de nouo condendis: q... iunt, non est ad præterita lex. Omnium denique male gestorum præteritis temporibus cessatio, ... aunullatio, neque facilis, neque forte iuridica, & inexperiendis plane expeditur.

Attendantur regulæ, quæ sequuntur facientes ad elucidationem præcedentium de ... gum ... constitutionum interpretatione.

Prima: leges humanæ dant ... secundum illa, quæ vt in pluribus accidunt ... m o... casus particulares enumerare & remed... m specialis legis apponere, neque po... est ...

[illegible] cum sint in infinitum variabiles: sed nec expedit propter [illegible] fasti[illegible] [illegible] & perplexam quæ ex illa multiplicitate consurgeret. Erit autem lex [illegible] secundum Isidorum [illegible], iusta, possibilis seruari, & secundum consuetudinem patriæ, loco temporiq; conueniens, necessaria, vtilis, manifestaq; , ne aliquid per obscuritatem in captione contineat, nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtilitate conscripta.

Altera regula: Leges humanæ quæ feruntur generaliter, possunt & debent exceptionem recipere, dum deficit ratio legis: quando videlicet legislator si adesset, vel alius prudens interrogatus, exciperet generali constitutione casum particularem qui taliter aut taliter occurreret. Hæc autem exceptio multipliciter nominatur: quandoque [illegible], sicut ab Aristotele. quandoq; iuris interpretatio, sicut à legistis: quandoque dispensatio, sicut a canonistis. quandoque bona fides, sicut à politicis, dicentibus bonam fidem esse, vbi non simulatur vnum & aliud agitur. quandoque dicitur æquitas, sicut ait Propheta Domino. *Omnia mandata tua æquitas*: hoc est secundum æquitatem implenda.

Tertia regula: Triplex inuenitur iuris interpretatio vel exceptio. Quædam est iudicialis potestatis spectans ad legislatorem & iudices: quemadmodum dici solet: *Cuius est condere, eius est interpretari.* Quædam est Doctoralis auctoritas, spectans ad illos quibus data est auctoritate summi pontificis licentia interpretandi Scholastice iura, vel qui super his interpretandi scientia pollent, & vel experientia, iuxta illud: *Cuilibet experto in sua scientia credendum est.* Et iterum: *Vnusquisque bene iudicat de quibus nouit.* Quędam interpretatio est ineuitabilis necessitatis potens cadere circa quemlibet, dum certitudinaliter videt imminens periculum suum, nisi vim vi repulerit, & egerit contra generalia verba legis. quo casu est sine culpa apud Deum, quamuis dolere debeat quod incidit in hanc necessitatem. Et si docere potest legitimis testimoniis apud iudicem humanum absolutus erit: aliter non: quoniam apud illud idem est de iis quæ non sunt & quæ non apparent.

Quarta regula: Iuris interpretatio seu dispensatio vel exceptio, quæ est iudicialis potestatis: hoc operatur quod agens contra verba legis non punitur apud homines in exteriori foro, sed apud Deum in foro conscientiæ peccabit vterque, scilicet dispensans & cum quo dispensatur: si talis non fuerit qui dispensat qualem describit Christus, fidelis & prudens. Fidelis ne commodum proprium, fauorem vel honorem quæsiuerit derelicto diuino vel communi bono. Prudens, vt cum circumspiciatur vndique ratio legis & legislatoris intentio. Est enim dispensatio, commensuratio seu distributio boni communis: qualе est lex ad singulos secundum legis intentionem, prout circumstantiarum varietas occurrerit: quæ dispensatio si non fideliter & prudenter fiat, eam appellat Bernhardus dissipationem: intellige quo ad Deum & conscientiam, si hoc constiterit, aut constare debuerit. Tenet vero frequenter apud homines secundum exteriora iudicantes hæc dispensatio, si non contineat errorem apertum. Aut nisi fuerit superiori lege prohibita: quod dicitur propter statuta fieri possibilia circa Papalis vsum potestatis per generale concilium.

Quinta regula: Iuris interpretatio vel exceptio quæ est Doctoralis auctoritatis, releuat plurimum non obedientes nudo legis verbo, tam quo ad iudicia forensia, sicut est ab expensis releuatio, quam in foro conscientiæ & diuino iudicio, præsertim dum sunt Doctores famati plures & experti in arte sua, & in morum honestate probati. Alioquin sæpe mentitur iniquitas sibi, dum corrupta est prece vel pretio. Excæcant enim munera etiam oculos prudentium. Et si creditur Aristoteli experientiæ verba loquenti *Malitia facit errare, nedum circa conclusiones elongatas à primis principiis, sed in ipsis etiam principiorum moralium sanum*: quemadmodum reputabatur olim latrocinium apud Alemanos licitum, teste Iulio *de Bello Gallico*: Ac peccatum innaturale & sordidum apud Romanos, secundum Apostolum ad eosdem. Et ita de pluribus hominibus datis in reprobum sensum, pro varietate damnationis vitiorum.

Sexta regula: Iuris interpretatio, exceptio vel dispensatio similiter exigit, dum fit altero prædictorum modorum iudicialiter vel doctrinaliter, quod habeatur duplex intuitus: vnus ad bonum diuinum & publicum: alter ad particulare commodum illius pro quo fit iuris interpretatio vel dispensatio. Euenit itaq; sępius, quod dum passim laxatur rigor legis ex quadam, vt fingitur, compassione & misericordi condescensione ad aliquos particulares positos sub lege, deperit ex altera parte stabilitas & rigor disciplinæ: qui rigor est præcipue in omni lege seruandus. Docuerunt hoc Romani, qui propterea etiam filios occiderunt, qui in seipsos rigorem legum suarum exercuerunt, quatenus disciplina militaris & obedientia legalis inuiolata maneret. Docent hoc Fratres Carthusiens. qui super esu carnium, vel nunquam vel rarissime dispensationem recipiunt. Ac proinde disciplina regularis viget apud eos, quæ quantum sit collapsa apud religiones quasdam alias passim dispensationibus vtentes videre stupor & dolor est. Super qua re iam Bernhardi pro tempore suo querela nascebatur. Quid modo dicendum putabimus de tam facili, vt appellant, dispensatione per Papam & prælatos, super iuramentis licitis? super votis rationabilibus? super immensa beneficiorum pluralitate? super generali conciliorum non obstantia? super priuilegiorum & exemptionum commune ius priuantium concessione? Quis omnia dinumeraret, per quæ nunc vigor Ecclesiasticæ, imo & Euangelicæ disciplinæ totus vere languit, emarcuit, euanuit? Prouideat super omnibus sacrosanctum hoc Constantiense concilium.

Fundatur in hac radice stabilitas legum, quod consuetudo est optima legum po... pres: ita si neque iuri diuino neque naturali fuerit contraria. Fundatur & illud Aristo... tis: *Non esse dandum præmium inuenientibus nouas leges, quamuis in se meliores extiterint: quoniam mutatio legum frequens caussat instabilitatem: neque permittit eas in consuetudine fixa radice roborari.* H... aduertant, quia ad omnem motum capitis, ad omne quod bonum agi fantasiatum fuerit, ... satagunt nouas leges, pœnas pœnis adiicere quasi super omni re quæ bona est, si fieri bonum & expediens legem pœnalem addere. Non enim respublica regitur per simile.

Fundatur in eadem radice rationabilitas abolitionis vel abrogationis quarundam legum positiuarum per oppositos mores subditorum, qui versi sunt in naturam.

Fundatur & rationabilitas permissionis quorundam malorum, non vt approbentur ... punita ruant in deterius.

Fundatur & ius præscriptionis punientis, ne fiant incerta dominia, neglectores ... m... pro priarum, ac iuste transferentes etiam apud Deum, & conscientiam tale dominium in bonæ fidei possessorem & præscriptorem legitimum.

CONSIDERATIO XI.

POtestas Ecclesiastica in sua plenitudine est in Ecclesia sicut in fine: & sicut in regulan e ap... cationem & vsum huiusmodi plenitudinis Ecclesiasticæ potestatis per seipsam, vel per g... concilium ipsam sufficienter & legitime repræsentans. Constat vtrique datam fuisse Petro p... nem Ecclesiasticæ potestatis à Christo ad ædificationem Ecclesiæ suæ, sicut conformiter ad A... lum ponit descriptio.

Propterea loquitur Augustin. cum aliis quibusdam, quod claues Ecclesiæ datæ su... ni, sed vnitati: & quod datæ sunt Ecclesiæ. Et hoc conuenienter potest intelligi modis, ... plicat consideratio: quoniam claues datæ sunt propter Ecclesiam & vnitatem eius tanquam ... pter finem.

Potest etiam dici in Ecclesia vel in concilio hæc plenitudo Ecclesiasticæ potestatis nedu... finaliter, sed aliis duobus modis: vicem quo ad applicationem ad hanc vel illam personam ... o ad vsum regulandum, si forte fortassis in abusum verti quæreretur. Constat his tribus modis p... nem Ecclesiasticæ potestatis esse in ecclesia, & in generali concilio tanquam in gerente vices e... Et quidem de duplici modo primo & secundo non est difficultas. Similiter nec de tertio, ... deremus descriptionem plenitudinis ecclesiasticæ potestatis, vbi ponitur quod data est ad æ... tionem ecclesiæ. Cum igitur summus pontifex habens eam subiectiue, sit peccabilis & po... hanc potestatem in destructionem velle conuertere. Similiter sacrum collegium, quod ei datum est, & coassistit quasi communitas Aristocratica, non est in gratia vel fide confirmatum: superest, vt aliqua sit relicta inobliquabilis & indeuiabilis regula ab optimo legislatore Christo, secundum quam possit abusus huiusmodi potestatis reprimi, dirigi atque moderari. Hæc autem est vel ecclesia vel generale concilium. Vnde cum medium virtutis aliter non habeatur, nisi prout sapiens iudicabit: finalis resolutio ad hanc sapientiam fiet ad ecclesiam, vbi est sapientia indeuiabilis: vel ad generale concilium.

Hinc fundantur ea multa, quæ per hoc sacrum concilium & constituta & practicata sunt. V... quod Papa iudicari potest & deponi per concilium. Quia eidem in regulatione suæ potestatis quo ad vsum subiicitur: & sibi potest dici: *Cur ita facis?* & ita de pluribus quæ recollecta sunt in illo sermone: *Prosperum iter faciet nobis Deus.*

Possumus ad hanc considerationem addere, quod plenitudo ecclesiasticæ potestatis si consideretur in sua latitudine, ipsa non est in solo Papa, nisi quodam modo fontaliter potestatiue & originaliter suo modo. Hæc enim latitudo potestatis complectitur in se alias potestates ecclesiasticas collectiue à summo vsque ad deorsum. Et est in eis plenitudo ecclesiasticæ potestatis Papalis tanquam pars integralis in suo toto: & ita non est maior vel superior ad totam ecclesiam, sicut nec pars maior toto. Si vero consideretur hæc plenitudo in sua supremitate, tunc absque vlla dubitatione plenitudo ecclesiasticæ potestatis Papalis superior & maior est ad reliquas: sed iam illud, quod reliquum est, nullo pacto potest constituere generale concilium: iuxta illud quod dictum est prius, qu... generale concilium in sua ratione formali includit de necessitate Papalem auctoritatem, siue Papa sit, siue non sit: quia si Papa est & vult facere debitum suum de conuocando concilium: certe debet auctorizari per ipsum. Si vero pertinaciter renuit in destructionem ecclesiæ, iam tunc agendum ell... non esset: & remanet in ecclesia potestas seipsam congregandi & sibi prouidendi ac ...dioandi de potestate papali, secundo & tertio modis quo ad applicationem & ad vsum: sicut de capitulo & decano, vel de vniuersitate & rectore suo modo diceretur.

Sed occurrit difficultas principalis, quid mortuo Papa, vel eiecto possit ipsum ...oncilium.

Potest itaque primo constituere sibi Papam vno modo solito per electionem dom... rum Cardinalium vel alio modo per compromissum vel per viam Spiritus sancti, si probab... ...ret se fieri quod omnes concordarent in vnum. Vel forte per expectationem diu... miracu... , sic

in electione Matthiæ. Et de hac prima potestate concilii non est difficultas, quin sibi possit fa[illegible] caput vnum.

Alia multa sunt, quæ Papa mortuo vel eiecto potest exercere concilium per seipsum vel per organum aliquod vice omnium: quemadmodum sæpe practicatum est in hoc concilio de diuersis sententiis & decretis respicientibus exercitium iurisdictionis coercitiuæ. sicut in vocatione & depositione Papæ, sicut in excommunicatione & interdicto, relaxatione & absolutione factum est in caussa Tridentina & Argentina: in quibus omnibus introducitur sancta Synodus loquens, decernens, diffiniens. Sic inuenitur in primis conciliis tempore Apostolorum & aliorum, quod concilium loquebatur, & non Papa, etiam dum viuebat. Vnde dixerunt Apostoli & Seniores Act. 15. scribentes acta illius concilii: *Visum est Spiritui sancto & nobis*. Et simile notatur Act. 6. de conuocatione Ecclesiæ per 12. Apostolos: & in conciliis generalibus tales inueniuntur modi loquendi: *Placuit sancto concilio*: vel *concilium diffinit*: vel *statuit sanctum concilium*, vel *sacri auctoritate concilii*, vel *Synodalis ordinatio vigeat* · & ita in similibus.

Denique tertio sunt alia quæ non possunt exerceri, nisi per suppositum determinatum iuxta iam allegatum, quod actiones sunt suppositorum.

Circa quæ distinguendum est, quia vel illa sunt talia, qualia nullus potest exercere, nisi sit Papa: nec per commissionem, nec aliter. Vel sunt talia, quæ committi possunt per aliquem vel aliquos, per quos hoc exerceri non posset, sed alius capax est. Exemplum de curato non sacerdote, qui potest committere simplici sacerdoti non habenti plebem aliquam, quod in cura sua celebret missam & consecret, quod audiat confessiones & absoluat, quod ministret Eucharistiam: & ita de reliquis spectantibus ad sacerdotium. Poterit igitur similiter concilium committere sacerdotibus, vt agant talia, quæ nec concilium per se nec illi sacerdotes sine commissione vel licentia concilii possent exequi, saltem licite.

Quocirca restat cognoscendum de illa conditionali, si sit aliqua potestas in Papa, quæ possit in aliquid, in quod nulla altera potestas Ecclesiastica potest attingere neque de facto neque de iure. Et videtur prima facie, quod non: iuxta communiorem Doctorum sententiam, qui dicunt potestatem ordinis esse æqualem in omnibus sacerdotibus, comprehendendo more Apostoli Episcopatum sub sacerdotio. Non enim videtur, quod sit aliquis actus ordinis, in quem possit Papalis auctoritas, quin illum possit de facto potestas Episcopalis. Cæterum de potestate iurisdictionis quocunque fiat sermo, videtur quod concilium possit illam concedere in defectu Papæ, vt in subiiciendo A Episcopo tales populos quales voluerit pro sacramentorum licita & rata ministratione. Et ita practicauit hoc concilium circa Samaitas, legatos eis dando, qui licite possent omnia, quæ sunt ordinis & spiritualis iurisdictionis. Proinde quid de largitione indulgentiarũ tenendum sit, lectori interim considerandum relinquo, si solius Papæ concessione mediate vel immediate tradi possint. Putatur aliqui, quod potestas hæc respicit claues in foro pœnitentiæ. Propterea conuenit in eodem foro cuilibet sacerdoti, maxime Episcopo, si non fuerit hæc potestas a superiore quo ad vsum limitata aut conuenire illi qui habet curam communitatis Ecclesiæ secundum Thomam. Concilium vero talem curam habet.

Porro iuxta hunc dicendi modum potest occurrere scandalum trahens ad hoc inconueniens, quod Ecclesia posset bene regi vsque in finem seculi sine Papa: vt si generale concilium daret licentiam omnibus Episcopis sacerdotibus cuilibet supra plebem suam absque vlla iurisdictionis limitatione vel restrictione: quia sic Episcopus posset constituere sacerdotes, imo & Episcopus licite & rate & vti clauibus, & ita de reliquis omnibus Hierarchicis actibus.

Respondemus, quod etsi ad tempus aliquod generale concilium possit aliquid tale facere: quoniam habere Papam est præceptum affirmatiuum obligans ad semper, sed non pro semper: sicut apparuit dum vacuit sedes per duos aut tres annos, sicut & nunc vacat. Nihilominus generale concilium neque deberet neque posset talem defectum capitis vsque in finem seculi tolerare stante lege: potest tamen supplere, dum necessitas vrget vel suadet euidens vtilitas: & hoc vel per vnum Episcopum quasi vicarium, vel per plures simul, aut successiue. Et hoc modo dicitur esse plenitudo potestatis Ecclesiastici in Ecclesia suppletiue.

Cognoscimus ex his quod falsæ sunt & iniuriosæ concilio generali tales assertiones, quæ negant ab eo vel Ecclesia executionem potestatis supremæ iurisdictionis. Negant insuper decernendi vel diffiniendi potestatem dum Papa est, reponentes in eo solo hanc auctoritatem diffiniendi: cum ex multis conciliis & certa ratione constet oppositum. Vnde & Apostoli miserunt in Samariam Petrum & Iohannem tanquam subditos Ecclesiæ. Et Iacobus protulit diffinitionem sacri concilii super cessatione legalium, de quo *Actorum decimo quint.* notatum est: quando tamen Petrus præsidebat & residebat in Ecclesia legitime, cum esset in gratia confirmatus die Pentecostes.

Possumus tandem canones apparenter discordes super laude plenitudinis potestatis Papalis rationabiliter ad concordiam reuocare, si distinctionem trimembrem acceptionis Ecclesiasticæ potestatis acute videmus. Hanc enim potestatem formaliter & in se consideratam primo modo iudicare potest, neque Augustus, neque populus, neque totus clerus: imo nec vniuersalis Ecclesia. Secus in alio duplici modo. Vnde sicut ex consideratione potestatis huius stupendæ & miraculosæ, Imperatores etiam & reges procumbunt ad oscula pedum Papæ. Et inde consurgit ali-

quando ex humana fragilitate arrogans superbia in persona Papæ referentis ad se quo[illegible] potestati. Non aliter existimandum est de prioribus sanctis p[a]tribus extollentibus P[a]pam [illegible] dis. Et inde suborta est in quibusdam summis pontificibus arrogantia maior debito: quod est [illegible] pare id, quod iure non poterat. Hinc cuidam glorianti, quod pedibus suis concul[caret] [i]mperat[oris] caput, retudit hanc arrogantiam acriter satis imperator hoc mordaci verbo: *Non tibi, inqu[it], [sed] Petro.*

Hinc fit præterea, quod absque mendacio vel adulatione Papa nequissimus p[ote]st ap[pellari] [illegible] sanctissimus: potest adorari cultu duliæ vsq; ad oscula pedum: & ita de reliquis h[o]nor[ibus] [illegible]

Sic Ecclesia, quæ maculam non habet neq; rugam, quæ instar Mariæ virgo est & Mate[r] [illegible] trod[u]citur quandoq; tanquam peccatrix & sordida, non quidem pro se & in se, sed pro pecc[ato]rum: sicut anima sana fert & regit corpus ægrotum.

CONSIDERATIO XII.

POtestas Ecclesiastica Papalis non ita habet dominia & iura terreni simul & cœlest[is] [illegible] quod possit ad libitum suum de bonis clericorum, & multo minus laico[r]um disp[o]ner[e]: [illegible] uis concedi debeat, quod habet in eis dominium quoddam directiuum, regulat[iuum] & or[dina]tiuum.

Declaratione huius considerationis, quam discretio moderatrix atque mediatrix ponit i[nter] errores oppositos: dum facere meditarer, occurrere visa est protinus in ipso meditationis meæ secreto duplex improba pestis. Nomen vnius detractio liuida. Nomen alterius adulatio [illegible] Prima potestatem Ecclesiasticam deprimens subiiciebat temporali. Altera sustollebat in [illegible] sum, velut ad similitudinem altissimi: confundens iura cuiuslibet alterius potestatis. [illegible] clamat detractio, temporalitatem omnem, ius vel dominium ab Ecclesiasticis. Qu[a]re? quia [illegible] stituit Christus, cuius ista vox est: *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus es[se] [disci]pulus.* Sic improbat Iulianus apostata Christianis, rapiens eorum facultates. Addit detractio, [illegible] Ecclesiastici nequaquam capaces sunt iurisdictionis temporalis, etiam si principes a[d] i[d] conferre [vo]luerint. Inducit Apostolum: quia *militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Addit detractio [n]o[n] habere Ecclesiasticos neque decimas neque oblationes, quanto minus alias dotationes vel p[osses]siones, nisi ex pura Eleemosyna donantium. Et quod ab Ecclesiasticis peccantibus saltem [illegible] liter possent per secularem potestatem optimo iure tolli: quia data est potestas hæc [illegible] dictam malefactorum: neque sine caussa gladium portat. Addit quarto innitens A[po]st[olo] [illegible] *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus:* quia quicquid habent Ecclesia[stici] [ultra] [sim]plicem victum & vestitum, totum illud est pauperum: cuius retentio nedum furtum vel rapina simplex est, sed sacrilegium: prout detorquet ad hanc sententiam tam Hieronymi v[er]ba, quam Bernhard. Vult tandem detractio Ecclesiasticos omnes ad illam Apostolorum & Discipulorum primam paupertatem sine equis, sine thesauris, sine calciamentis, sine possessionibus de nece[ssi]tate salutis redigere, execrans in Ecclesiasticis pompam omnem vel seruientium, vel ciborum, vel equorum, vel indumentorum.

Consurgit ex aduerso blandiens & subdola adulatio, & ad aures Ecclesiasticorum, præcipue summi pontificis insusurrans: O quanta est, quanta sublimitas Ecclesiasticæ potestatis tuæ! O sacerdote, quam nihil est secularis auctoritas tuæ comparata! Quoniam sicut Christo collata est omnis potestas in cœlo & in terra, sic eam Christus omnem Petro suisque successoribus dereliquit. Vnde & nec Constantinus quicquam Syluestro Papa contulit, quod non esset prius suum, sed reddidit iniuste detentum. Porro sicut non est potestas nisi à Deo, sic nec aliqua temporalis vel Ecclesiastica, Imperialis vel regalis nisi à Papa: in cuius femore scripsit Christus: *Rex regum, Dominus dominantium.* De cuius potestate disputare instar sacrilegii est: cui neque quisquam dic[e]re potest: *Cur ita facis?* Sic etiam temporalia omnia si Ecclesiastica bona atque dominis mu[tau]erit, diripuerit, distraxerit. Mentior si non inueniuntur hæc scripta ab illis etiam qui [s]apiente[s] sunt in oculis suis: Si præterea non inueniuntur fuisse per aliquos summos pontifices hæc [c]redita. Notum est illud Satyrici:

Nihil est quod credere de se
Non possit, cum laudatur Diis æqua potestas.

Et illud Comici de adulatore: *Hic profecto ex stultis insanos facit.*

Sentiens autem adulatio quandoque nimis se cognosci studet quasi modestior sermon[e] depressius vti vt credibilior appareat. Concedit seculari potestati possessiones & iuri[s]d[icti]on[es] proprias, quas tollere nequit pro libitu Papa. Recognoscit Constantinum vel alios P[rincipes] [illegible] quid Ecclesiæ nouiter contulisse. Nihilominus tradit, quod summus pont[ife]x supremus est mo[n]archa: nedum in spiritualibus, sed temporalibus, habens potestatem hanc immediate à

... reges omnes & principes suam recipiunt dominationem ab eo, & solum ... Alioquio vt monstruosus esset hic mundus, si haberet tot capita, quæ non sub vno ... Rediretque Manichei deliramentum ponentis duo principia, Vnum bonorum & spiritua... aliud malorum & temporalium. Vnde & sicut corpus est propter animam & ab anima viuit & re...tur, sic potestas secularis propter spiritualem, à qua recipit suum esse le...timum. Quam auctorita...tem spiritualem qui negant vel impugnant, sint intus, sint foris ecclesiam possunt gladio vel spi...ritualis excommunicationis sicut catholici: vel debellationis, sicut infideles feriri, & eorum domi...nia vel bona in alios transferri.

Hanc æstimationem habuisse visus est Bonifacius octauus *in quadam decretali*. Et in hac funda...ri putatur ab aliquibus Dominorum Prutenorum aduersus infideles debellatio, suorumque bono...rum & dominiorum conquisitio. Putatur ab aliis depositio vnius regis Franciæ per Papam Zachari...am hic esse fundata, tanquam Papa sit, qui transferre possit reges & regna.

Rursus animaduertens adulatio, durum esse multis hunc sermonem: & ideo minus credibilem, studet loqui restrictius, concedens quod sicut ante Petrum fuerunt apud infideles vera dominia: quemadmodum irrefragabilis auctoritas sacræ scripturæ & euangelicæ narrationis testis est. Sic non oportet nunc post Petrum, vt omnis potestas Imperialis, regalis vel altera secularis ... immediate robur habeat à summo pontifice: sicut rex Francorum Christianissimus superiorem hoc ...do non habet, nec recognoscit in terris. Idcirco transfert verbum suum adulatio loqui de dignitatibus, officiis & bonis ecclesiasticorum, quæ omnia sic subiicit summo pontifici, vt quicquid circa ea placuerit disponere mutando, transferendo, appropriando, hoc posse, hoc teneat, & ratum sit. et hoc sine causa, licet cum peccato suo peregerit, quamuis peccatum ... hoc vult adulatio longe à Papa sic facere, vt enim simoniam posse neget committere: quoniam ... sunt omnia ecclesiastica bona. Concedit insuper, quod super ius est potens ab altero ius suum tollere: & quod nec ab eo appellari neque eum iudicialiter euocari, nec obedientiam ab eo subtrahi, præsertim extra casum hæresis sit aliquatenus possibile. Hic solus symbolum fidei condere. hic solus causas eiusdem fidei & maiores cæteras tractare potest, solus vt iam tactum est, ... regulas, leges & canones condit. Alioquin quicquid per alios diffinitur, decernitur, ...tur, statuitur, irritum est & inane. Nec aliquid ex eis quæ statuerit potest, nisi per ipsum quomodolibet cassari vel infringi. Fallor si non ante celebrationem huius Sacrosanctæ Constant. synodi sic occupauerat mentes plurimorum, literaltum magis quam literatorum ista traditio: vt oppositorum dogmatizator fuisset, de hæretica prauitate vel notatus vel damnatus. Huius rei signum accipe: quia post declarationem ex theologiæ principiis luce clariorem, & quod vrgentius est post determinationem & practicationem eiusdem sanctæ synodi, inueniuntur qui talia palam asserere non paueant, tam radicatum, & vt cancer serpens tam medullitus imbibitum fuit hoc priscæ adulationis virus lethiferum. Tandem miserante Deo moderatrix discretio, collustrata lumine legis euangelicæ, mediam ac regiam viam tenens inter duos errores extremos, detractionis & adulationis ponit dictam hanc considerationem duodecimam cum prioribus tanquam signum aliquod ostensiuum itineris recti: ne forte offendant ad lapidem erroris pedem suæ inquisitiuus scrutatores veritatis. Vnde dicimus ecclesiasticos & capaces esse bonorum temporalium, & multa eis ex debito, non ex eleemosyna pura competere: & non debere eos coercere vel spoliari per secularem potestatem, nisi vocata sit in sui iuris subsidium, quod dicitur propter hæreticos & rebelles. Possunt ipsi denique cum diuitiis aliter quam Apostoli viuere, conuersari vel incedere pro temporum, locorum & aliarum circumstantiarum varia qualitate, prout sapiens iudicabit. Nec ita sunt Hieronymi, vel Bernhardi verba generaliter ad omnes ecclesiasticos tanquam proprium habeant nihil, detorquenda. Monachis autem, quibus loquebantur, alia lex est.

Vitamus ex aduerso stultas & falsas adulationis insanias attribuentes summo pontifici plenitudinis potestatem, qualem descripsimus: quæ tanta est, quantam sapientissimus legislator CHRISTVS præuidit sufficere ad ædificationem continuam ecclesiæ dilectissimæ sponsæ suæ, quam propria morte firmauit & dotauit: Cui potestati detrahere esset impietas sacrilega indignissimaque. Sed glorificent Deum, qui potestatem talem dedit hominibus misericordissima pietate sua: quæ potestas quanto sublimior est, pulchrior & dignior, tanto ne vertatur in abusum vilem, turpem & indignum prouidere debet summus pontifex: & eam, vt sapiens iudicabit regulare. Quid autem sapientius in tertis generali concilio, quod & Spiritu sancto regitur: & cuius agi frenis summa libertas est? Præclare dixit Aristoteles: *Non esse seruitutem obedire legibus.*

Addamus summum pontificem cum collegio suo ita præsidere bonis ecclesiasticis, vt de eis statum habere sufficientem & decentem oporteat. Sed non ita, vt caput grauidum membra reliqua obruat mole sua: neque velit vsurpare contra naturam singularis membri omnia officia membrorum, quibus singulis, vt ait Apostolus, proprium datum est officium. Nam si omnia oculus vel caput, vbi pes? vbi manus? Concernit hoc collationem beneficiorum multiplicitatem

exemptionum odiosissimam plenam erroris & confusionis in ecclesiastica hierarchia: & ... de re... quis. Reseruationem præterea tot casuum, tot excommunicationum in foro conscientiæ, euocationem tam facilem omnium causarum ab ordinariis: sint causæ illæ prophanæ, sint sacræ fidei quales fidei causas omnes ab ordinariis singulis, præsertim in doctrinis notorie scandalizantibus, diœceses suas, & vbi vigent studia literarum, velle prohibere, quid aliud est quam ianuam grandem erroribus aperire?

Postremo suis se terminis ita potestas ecclesiastica coerceat, vt meminerit potestatem secularem etiam apud infideles sua habere propria iura, suas dignitates, suas leges, sua iudi... de quibus occupare se ecclesiastica potestas non præsumat vel vsurpet, nisi dum redundat abus... potest... secularis in impugnationem fidei & blasphemiam creatoris & in manifestam ecclesiasticæ po... iniuriam. Tunc enim attendere conuenit vltimam huius considerationis duodecimæ par... quod in his ecclesiastica potestas habet dominium quoddam regitiuum, directiuum, regulatiuum & ordinatiuum.

Concludunt hoc & nihil fere aliud rationes & allegationes omnes induci solitæ, quod plenitudo potestatis Papalis superior est & ad omnem aliam ecclesiasticam & temporalem. Quamus... hoc respectu potestas vniuersalis ecclesiæ vel generalis concilii legitime congregati dici possit m... in amplitudine vel extensione, maior in infallibili directione, maior in morum reformatione i... pite & in membris, maior in coercitiua potestate, maior in causarum fidei difficilium vltimat... de... sione, maior denique quia copiosior. Complectitur enim saltem virtualiter omnem potestatem & omne politicum regimen, Papale, imperiale, regale, aristocraticum & timocraticum; prout alias deductum est ex descriptione concilii generalis, quæ talis est.

Concilium generale est congregatio legitima auctoritate facta ad aliquem locum ex omni statu hierarchico totius ecclesiæ catholicæ: nulla fideli persona, quæ audiri requirat, exclusa, ad salubriter tractandum & ordinandum ea, quæ debitum regimen eiusdem ecclesiæ in fide & moribus respiciunt.

Dicamus hic aliqua circa diffinitionem hanc concilii generalis. Et primo, quod *congregatio legitima auctoritate facta* dicitur regulariter à Papa, sicut sonant decreta & decretales innumeræ. Excipiuntur tamen tres casus, vbi congregatio concilii generalis fit legitime sine Papa. Vnus dum de esse per mortem naturalem vel ciuilem seu canonicam, quæ est depositio. Vel si cadat in perpetuam maniam. Aut si ad eum captiuatum non pateat accessus. Alius dum sufficienter requisitus de conuocando concilium renuit contumaciter in perniciem ecclesiæ, præsertim si tangat ipsum. T... concilium postquam est à Papa legitime congregatum, statuat certum tempus & locum pro celebrando generali concilio: sicut infra triennium, vel de decennio in decennium, etiam vbi Papa renueret. Nec refert in primo & secundo casu, per quos euocetur concilium: dummodo congregetur, quemadmodum fuit Pisis. Nihilominus expedit decernere pro futuro modum conuocationis: sicut in reformatione salubriter est auisatum, vtinam & synodaliter iam esset diffinitum.

Dicamus secundo iuxta probabilem valde sententiam, quod de statu hierarchico ecclesiæ non sunt proprie, nisi duo status: Prælatorũ maiorum videlicet, qui succedunt Apostolis & sunt episcopi, archiepiscopi, & ita sursum: Et minorum, qui successores sunt septuaginta duorum discipulorum. Et dicuntur prælati secundi ordinis dignitatis vel honoris, quales sunt curati, quibus ex statu & ordinario iure conueniunt tres actus hierarchici primarie, essentialiter & immediate à Christo: qui sunt purgare per correctionem, illuminare per doctrinam & prædicationem, perficere per sacramentorum ministrationem. Fundatur hæc sententia *Matth. 18.* vbi postquam Christus dixerat, *dic ecclesiæ*: subiunxit de quibus loquebatur dum ait: *Quodcunque solueritis super terram* &c. Constat autem quod nedum Apostolis, sed & discipulis loquebatur: iuxta Glossas Doctorum in hoc loco: & *Matth. 10. & Luc. 10.* vbi fit sermo de missione septuaginta duorum discipulorum: & *Matth. 16* vbi Christus Petro dixit pro omnibus: *Quodcunq; ligaueris.* E iterum: *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Concordant August. Hieron. Isidor. Beda, Magister vbi prius, & expresse multum Damasus Papa: *Non amplius*, inquit, *quam duos ordines inter discipulos Domini esse cognoscimus, id est, duodecim apostolorum & 72. discipulorum. Vnde iste processerit ignoramus: & quod ratione caret, extirpari necesse est*: loquitur contra episcopos.

Dicamus tertio naturam generalis concilii talem esse, vt nullus fidelis, qui audire voluerit, debeat excludi ab audientia, quatenus vel doceatur vel doceat: sicut legitur in principio concilii.

Distingui tamen solet de habentibus vocem in concilio. Quidã habent consultiuã, alii diffinitiuam. Primi sunt, quibus inest notitia talium, quæ tractantur etiam vsq; ad mechanicas artes. V... quæratur de modo reparationis ecclesiarum materialium, esse poterit in latomis vo... consultiu... Sic in aurifabris & fabris. Sic dum fit quæstio de Philosophicis & moralibus disciplinis, ... cepta decalogi, possunt seculares eruditi in Philosophia, legibus & moribus, dare co... liquando salubrius quam nonnulli prælatorum vel curatorum vel etiam theologorum vsque de... quod in generalibus conciliis contra Arrium tempore Athanasii fuerit interrogatus ge... hi... sophus de materia nedum pure morali, sed quæ tangebat beatæ trinitatis eandem ... am

Cæterum de voce diffinitiua quales eam habeant, non est dubium de epis...s & ...peribus prelatis: sicut iuxta prædicta practicarum sæpius inuenitur in primi bus con... Se... videtur ambiguitas esse de minoribus prælatis, qui sunt curati & hierarchæ neque ...

bu... duplicem prælatorum ordinem reducuntur, quibus non ex priuilegio ... , ... statu & ordinario iure competit animarum cura: quemadmodum sunt multi abbates, Decani, præpositi, ... similibus.

Facit ad hoe determinatio sacræ facultatis theologiæ Parisiensis nuper ... ita contra temeritatem extollentium priuilegiatos super curatos in prædicationibus & confessionibus. ... sic dicitur ... duobus primis articulis.

Domini curati sunt in ecclesia minores prælati & hierarchæ ex primaria institutione Christi: quibus competit ex statu ius prædicandi, ius confessiones audiendi, ius sacramenta ecclesiastica ... ex gentiam sui ... ius & parochianorum ministrandi, ius sepulturas dandi, ius insuper decimas & alia iura Parochialia recipiendi.

Secundus articulus, quod *ius prædicandi & confessiones competit prælatis & curatis primo ... & essentialiter, & Mendicantibus de per accidens ex priuilegio: quoniam sunt introducti vel admissi ex concessione & beneplacito Dominorum prælatorum.*

Dicamus postremo quod licet ea, quæ statim dicta sunt, consonare videantur iuri diuino & obseruationi priorum conciliorum atque rationi: Nihilominus concilium potest certis de causis & ad tempus constituere voces diffinitiuas in pluribus vel paucioribus, & in aliis quam dicti sunt satis similiter ad illa quæ facta sunt & fieri possunt vario modo circa institutionem prælatorum ecclesiasticorum maiorum & minorum, quæ quandoque fiebant à toto populo & clero: quandoque à clero solum: quandoq; à solis canonicis ecclesiæ cathedralis: & nouissime crebrius per solum Papam, sicut plurimorum est iudicium.

CONSIDERATIO XIII.

Potestas ecclesiastica, sicut & alia quælibet, originatur à prima iustitia, secundum quam sua omnia leges, iurisdictiones atque dominia pulchra ordinis varietate fundantur.

Describitur itaque *iustitia*, quod *est perpetua & constans voluntas, ius suum vnicuiq; tribuens*. Hæc autem descriptio competit principaliter iustitiæ diuinæ in ordine ad suas creaturas. Deus nempe solus est, qui voluntate perpetua & constanti dat vnicuiq; rei quod suum est: suum inquam non ex debito rigoris, sed ex liberalissima & dignissima donatione creatoris. Sic in qualibet re tantumdem est de iure, quantum de entitate. Habet enim res quælibet ius seu titulum id habendi, quod habet ex dictamine rectissimo primæ iustitiæ.

Ius vero sic describitur: *Ius est potestas seu facultas propinqua conueniens alicui secundum dictamen primæ iustitiæ.*

Porro dictamen hoc lex dicitur, quia lex est regula conformitatem habens ad dictamen rectæ rationis. Dictamen vero rectæ rationis primæ, & iustitia conueniunt in Deo synonyme. Propterea dictum est in descriptione iuris, quod est *facultas propinqua* &c. propter illa quæ in potentia obedientiali conuenire possunt cuilibet creaturæ, quod posse dicere possumus vel obedientiale vel logicale, secundum quale non dicitur proprie res habere ius vel legem, sicut non dicimus, quod damnati ius habeant ad beatitudinem æternam. Nec quod stella ius suum seu facultatem habeat in tanta luce, quanta refulget in sole: licet in potentia obedientiali creaturæ vel absolute Dei possint hæc omnia fieri.

Consequenter ab hac amplissima iuris & legis acceptione, sicut vtitur scriptura dum ait: *Hæ sunt leges cœli & terræ* &c. & alibi pluries: & apud Boetium: *Legemq; pati sidera cogis*: fit descensus restrictior ad ea, quæ creaturam rationalem respiciunt, vt rationalis est.

Fit subinde distinctio de iustitia: quia quædam est essentialis & primaria, qualis prædescripta est. Altera est participata seu deriuata & attributiue dicta, quæ sic describitur: *Iustitia est habitus vel tanquam habitus conformis diuinæ iustitiæ, eiusque imitatiuus per participationem, quo habens inclinatur habens tam facere ius vel reddere.* Ita quod ius est velut actus, vel vsus, vel effectus, vel titulus talis iustitiæ.

Rursus de iustitia sic accepta participatiue dicimus, quod quædam est iustitia originalis, quædam regni cœlestis: vt ibi: *Primum quærite regnum Dei & iustitiam eius.* Et hæc duplex est, quædam gloriæ, quædam gratiæ.

Altera iterum est iustitia legalis, alia ciuilis. Iustitia vero ciuilis alia distributiua: alia commutatiua. Et ita de reliquis acceptionibus iustitiæ specialibus.

Iustitia legalis est omnis virtus, sicut charitas est tota lex Christi.

Porro iustitiæ distributiuæ contrariantur promotiones indignæ, & intrusiones in officiis reipublicæ & beneficiis ecclesiæ. Commutatiuæ autem contrariantur contractus illiciti, vsura & fraus in temporalibus, simonia & giezia in spiritualibus, de quibus non est hic dicendum per singula.

Dicamus præterea tot esse legum varietates, quot modis iura variantur secundum dictamen participatæ iustitiæ. Propterea sunt quædam leges proprie diuinæ, quædam proprie naturales: quædam positiuæ vel humanæ. Quarum aliquæ sunt canonicæ vel ecclesiasticæ:

aliæ sunt ciuiles seu politicæ. Et quamuis paucæ reperiantur leges, quin mixtæ sunt ex partibus ne diuersarum : nihilominus denominatur lex à prædominanti seu à principaliori, quod in ea reperitur. Quibus præsuppositis dicamus vlterius descriptiones huiusmodi legum.

Et quoniam *lex* dicitur *à ligando*, id est, obligando : vel *à legendo*, id est, dictando quid agendum sit, conformiter ad hanc obligationem seu dictamen rectæ rationis describemus principaliter leges obligatorias : quia de consultoriis & permissiuis, & si quæ sint aliæ, facilis habebitur ex his cognitio.

Lex diuina obligatoria est signum verum reuelatum creaturæ rationali notificatiuum rectæ rationis diuinæ volentis teneri seu ligari illam creaturam ad aliquid agendum vel non agendum pro consecutione felicitatis æternæ. Dicitur hic & infra : *Signum notificatiuum* : quoniam pro tunc lex obligat liberum arbitrium, si notificata non fuerit. Hoc autem signum triplex est: quoddam mentale, quoddam vocale, quoddam scriptum : sicut est lex scripta prolata indita, literalis, vocalis, mentalis. De mentali scribitur in Psalmo : *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Et ad Roman. 2. pulchre per totum. Et iterum in Psal. *Legem tuam in medio cordis mei.*

Lex naturalis obligatoria describitur, quod est signum naturaliter habitum, notificatiuum rectæ rationis diuinæ, volentis creaturam rationalem humanam teneri seu ligari ad aliquid agendum pro consecutione finis sui naturalis, qui est felicitas humana, siue monastica, siue œconomica, siue politica. Dicitur autem signum pure naturaliter habitum illud quod inditum est ... homini, non impedito in vsu debito rationis. Impeditur autem per corpus, per errores, per vitia multa.

Notificatur ex hac duplici descriptione differentia & conuenientia diuinæ legis ad naturalem principaliter ex modo acquisitionis & ex parte finis. Lex enim diuina de ratione sua habet ... acquiratur per reuelationem. Deinde quod ordine de proximo & per se ad felicitatem æternam ... Lex vero naturalis etsi possit sic acquiri & ordinari, sicut patet in datione præceptorum decalogi ... vtraq; lege veteri & noua : hoc tamen non habet de ratione sua, vt sui naturalis est, sed tantum diuinam.

Lex canonica describitur, quod est signum habitum per humanam traditionem ... catiuum rectæ rationis diuinæ, volentis creaturam rationalem humanam teneri seu ligari ad aliquid agendum vel non agendum principaliter pro consecutione felicitatis æternæ. Per hanc ... mam clausulam conuenit lex canonica cum diuina, & differt à naturali. Et per primam ab vtraque ... sub sua ratione, quæ est vt habeatur eius cognitio & robur per humanam traditionem magis quam per puram reuelationem vel naturalem euidentiam.

Lex ciuilis describitur, quod est signum habitum per humanam traditionem ... uam ... olentem quod homo teneatur seu ligetur aliquid agere vel non agere pro consecutione finis sui naturalis : quæ est humana felicitas vel monastica vel œconomica vel politica. Patet descriptio ex prioribus.

Vnde diligenter attendendum est, quod sicut in speculabilibus sunt primo principia naturaliter nota. Sunt secundo conclusiones euidenter ab illis principiis demonstratæ. Sunt consequenter tertio conclusiones tantummodo prohibiliter deductæ ex prædictis veritatibus, circa quas est solum opinio. Tandem quarto sunt aliæ propositiones sic elongatæ à primis veritatibus, quod non apparet, quod ex illis sequantur vel repugnent : vt si astra sint paria vel imparia. Proportionabiliter suo modo dicendum est de veritatibus moralibus sub hac distinctione quadruplici. Et iuxta duplicem primum gradum accipitur ius pure diuinum, si veritates sint certitudinaliter reuelatæ, vel ex reuelatis manifeste reductæ. Sed si cognoscantur per euidentiam naturalem accipitur ius proprie naturale. Circa tertium gradum & quartum proportionabiliter sumitur ius canonicum & ciuile: addita legislatoris auctoritate, quæ facit vt propositio moralis aliunde solum probabilis vel impertinens legibus proprie diuinis vel naturalibus robur habeat & vim obligationis ad alterum finem vel super naturalem : & sic est lex canonica : vel naturalem, & sic lex ciuilis vel politica nominatur. Rememorandum est tamen id, quod iam dictum repetitur : paucissimas inueniri leges, quæ non se mutuo participent : sed ratio distinguit eas & secernit.

Transeamus consequenter post sermonem de iustitia, de iure, de lege : loqui de iurisdictione, de dominio & de politia. *Iurisdictio* describitur vel interpretatur, quod *est iuris ditio*, id est, potestas seu facultas exercendi ius. Vel dicitur *iurisdictio quasi iuris dictio*, id est, pronunciatio seu promulgatio iuris.

Quæ iurisdictio quadruplex est iuxta quadruplicem legem : diuina scilicet naturalis, canonica, ciuilis. Itaque iurisdictio diuina est potestas exequendi ius, quod competit alicui secundum legem proprie diuinam, & hoc in alterum vel tanquam in alterum. Non enim proprie dicitur ... c... re quis iurisdictionem in semetipsum, nisi forte consideretur tanquam alter sit, vt vellent ... qui de pœnitentia dicere.

Proportionabilis est descriptio triplex triplicis alterius iurisdictionis secundum ... licem legem.

Diuiditur autem quandoq; iurisdictio in coerciuam : quæ scil. fertur in inuitum & in d... tiuam seu regulatiuam & ordinatiuam, qualis fuisset etiam in statu innocentiæ : & qual... ... d insipientiores, & perfectioris ad imperfectiorem, vt in angelis etiam posuit Dionys.

Su-un-

[illegible]gamus de dominio, quod ita describi potest: Dominium est [illegible] alias vel vt alias in [illegible] facultatem vel vsum licitum secundum [illegible] ter [illegible]tas.

Inuenitur autem hoc modo dominium sextuplex: Beatificum, orig[illegible] licum, canonicum, politicum. Beatificum est dominium secundum leg[illegible] nium est secundum leges originalis iustitiæ. Gratificum est dominium [illegible] ficantis. Euangelicum est dominium secundum legem proprie euangelicam [illegible] bus suo modo. Primum fundatur in titulo gloriæ: secundum in titulo originalis iu[illegible]: & [illegible] quis suo modo.

Possumus autem contractius loqui de triplici dominio. quorum vnum fundatur in t[illegible] ritatis gratificantis. Alterum in titulo alicuius gratiæ supernaturalis solum gratis datæ, n[illegible] cantis. Tertium in titulo doni alicuius pure naturalis, sicut est electio vel natura[illegible] succ[illegible] quem principatum.

Describitur autem dominium, quod appellatur a multis euangelic[illegible], per approp[illegible] quod est dominium immediate à Deo institutum compariens secum ex æquo qu[illegible]er [illegible] nos & in abdicabile seruata charitate se extendens ad omnia. De hoc dicit Apostolus, quod n[illegible] sunt omnia. quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: quoniam in titulum [illegible] [illegible]ciuntur omnia abunde ad fruendum vel vtendum, quæ in cœlis sunt & in terra, in mari & in omnibus abyssis.

Describeretur conformiter dominium originalis iustitiæ, quod est donum Dei, quo creatura rationalis ius habet immediate à Deo assumere alias res inferiores in [illegible] vsum & conu[illegible] lat omnem pluribus competens ex æquo: & inabdicabile seruata originali iustitia, seu integritate naturali. Hoc modo habuit Adam dominium super volucres cœli & pisces maris.

Describeretur proportionabiliter dominium libertatis creatæ, quod est facultas propinqua resultans ex liberalissima condescensione Dei donantis ad agendum vel non agendum cum anima rationali in productione suorum actuum elicitorum vel in eorum suspensione ad finem consequendæ beatitudinis ordinata.

Porro quod sit dominium aliud fundatum in gratia supernaturali solum gratis data potest apparere consideranti naturam gratiæ talis: sicut debet Apostolus, Quod spiritus Prophetarum sub[i]ecti sunt eis: & fides informis facit miracula.

Contractius tamen locuti sumus in prima consideratione, dum potestatem ecclesiasticam descripsimus, quæ *dominium ecclesiasticum* dici potest.

Præterea ciuile dominium seu politicum est dominium peccati occasione introductum, non competens pluribus ex æquo retinibile & abdicabile, seruata vel non seruata charitate fundatum in legibus ciuilibus & politicis, secundum quas potest abdicari vendendo, donando, negligendo, permutando. Vnde & apud ecclesiasticos inuenitur tale dominium suo modo. Nec fundatur in charitate, nec in fide: quoniam apud infideles & iniustos peccatores iuste manet tale dominium.

Postremo tandem habito sermone de iustitia. de iure, de lege, de iurisdictione, de dominio, loquamur aliquid de politia describentes eam, quod est communitas ordinata ad finem aliquem perfectum. Est autem ordinatio vel ordo, parium dispariumq; rerũ sua vnicuiq; tribuens dispositio. Conuenit igitur prorsus ordo cum iustitia, quæ dat vnicuiq; quod suum est. Propterea diuine fuit enunciatum per Prophetam, quod *opus iustitiæ est pax*. Cur ita? Plane quia nihil aliud est pax, quam ordinis tranquillitas. Hanc vero tranquillitatem ordinis facit iustitia, ius suum vnicuiq; tribuens. Qua in re dictum est: *iustitia & pax osculatæ sunt.*

Politiarum vero alia est cœlitus, de qua nihil ad præsens. Alia est humana duplex viatorum. Vna est quæ vulgato & appropriato nomine dicitur ecclesiastica. Altera secularis. Secularis autem diuiditur ab Aristotele politizante in tres. Quarum primam vocat regnum. Secundam dicit aristocratiam. Tertiam nominat vocabulo generali appropriate politiam, quam dicere possumus timocratiam.

Describitur regnum, quod est politia sub vno bono. Vel expressius, quod est congregatio communitatis perfectæ sub vno secundum leges suas bonas pro republica. Dicitur autem vnus ille bonus vel rex, vel Imperator seu monarcha, qui non proprium principaliter, sed commune bonum intendit in suo principatu. Describitur aristocratia, quod est politia sub paucis bonis, vel expressius quod est congregatio communitatis perfectæ sub paucis bonum reipublicæ per leges suas principaliter intendentibus, vt senatus.

Describitur politia appropriato nomine seu timocratia, quod est politia sub plurimis bonis. Vel expressius, quod est congregatio communitatis perfectæ sub plurimis vtilitatem reipublicæ per leges suas principaliter intendentibus. Dicitur perfecta communitas ad differentiam œconomicæ conuersationis, qui sibi perfecte non sufficit. Dicitur secundum leges suas: quoniam in hoc attenditur principatus dominantis, si secundum leges suas inueniatur vltro regere politiã, aliena lege nõ ar[illegible].

Omnis idcirco politia ecclesiastica siue dominetur vnus, siue pauci, siue plures boni, di[illegible]tur propr[illegible]uiua: quia secundum leges supernaturales debet quilibet regulationem accipere. Et ita perspicuũ est, q tres illæ politiæ vniuntur in ecclesia aliter, q in ciuili pol[illegible], pp[illegible] diuinæ leg[illegible] vn[illegible].

Per-

Perspicuum est consequenter quæstionē hanc sapere blasphemiam & hæresi[illegible] in ecclesiastico regimine theologia præponi debeat alteri scientiæ natu[illegible]li vel humanæ. [illegible] sumitur hic *ecclesia* pro templo materiali: quod ædificare melius sciret latomus, quam [illegible] aut iurista. Nec de ecclesia tantummodo debet fieri sermo pro solis prouentibus & r[illegible] & iurisdictionibus ecclesiasticis ad temporalitatem & vitam hanc ciuilem respicientibus: quo[illegible] hoc pure gentiliter sapere. Ita tamen animales etiam de ecclesia plerumque concipiunt pro[illegible]ribus & verbis insinuant extollentes vsq; in cœlum: si quis episcopus aut abbas laborau[illegible] mœnia & prædia cum suis iurisdictionibus & permittat ruere subditos per errorum deuia [illegible] catholica & bonis moribus. Sic autem posset secularis vnus expertus œconomicus iudican[illegible] e[illegible]set vtilior in ecclesiastico regimine, quam theologus aut Iurista.

Considerari igitur debet ecclesia prout instituta est à Christo supra firmam petram [illegible] ad finem supernaturalem secundum legem euangelicam & sacræ scripturæ diui[illegible] secundum quam debet regulari iudicium de fide & moribus subditorum: quoniam [illegible] dex sui & obliqui.

Pro qua fide conseruanda si deberent in curia romana constitui auditores causarum fi[illegible] theologia peritissimi nec corrupti moribus: quas causas omnes dicunt aliqui ad sedem Apost[illegible] referendas esse: licet hoc nimis generaliter intelligant, attendatur si hoc æque rationab[illegible]ret, sicut auditores causarum prophanarum sunt ordinatie & collegialiter instituti.

Possumus conformiter ad prædictam Philosophi politiam tripliciter distinctam in natura[illegible]gimine politiam ecclesiasticam diuidere: quod alia est Papalis, alia collegialis, alia synod[illegible] concilii generali. Papalis imitatur regalem. Collegialis Dominorum cardinalium imitat[illegible]tiam. Synodalis generalis imitatur politiam seu timocratiam. Vel potius est perfecta polit[illegible] quæ sultat ex omnibus.

Sunt ex aduerso politiæ si taliter appellari merentur, quæ non libero & tanquam pater[illegible]gimine ducuntur, sicut præcedentes, sed despositico & seruili iugo trahuntur: vel ex propr[illegible]rito permittente Deo, qui *regnare facit hypocritam*, dicente Iob, *propter peccata populi*. Vel iusto eiusdem Dei iudicio. Vocat autem eas Aristot. primam, tyrannidem. alteram, oligar[illegible] tertiam, democratiam. In tyrannide præsidet vnus proprium tantummodo bonum inquire[illegible]lens subditus impotentes, indoctos & diuisos ab inuicem esse. In oligarchia præsident pauc[illegible] conditionis super alios. In democratia præsidet sibipsi multitudo nequam, vbi quæ[illegible] vn[illegible] quæ sua sunt, non quæ communia.

Cognoscet ex his studiosus lector, si possit in ecclesiastica politia tale aliquid [illegible]plici[illegible] & proportionabiliter inuenire.

Deniq; de politiis mixtis nihil expressimus, quoniam fere nulla est, quæ mixtionem excludat, scilicet à prædominanti talis vel talis nominatur. Hæc vero latius explicata sunt in tractatu quodam *De vita spirituali*. & in sermone illo: *Dedit ei pater omnia in manus*.

Epilogus præmissorum.

EPilogando dicimus, q̄ à prima iustitia deriuatur ius, generaliter in omnem creaturam, specialiter in creaturam rationalem, & hoc secundum multiplices leges: Secundum proprie diuinam, secundum proprie naturalem, secundum canonicam, secundum ciuilem. Fundatur inde participata iustitia imitatrix diuinæ.

Dehinc iurisdictio quadruplex secundum quadruplicem legem: proprie diuinam, proprie naturalem, canonicam & ciuilem.

Et de qualibet harum dupliciter haberi sermo potest. Quoniam alia est coerciua in inuit[illegible] Alia doctrinalis directiua vel arbitraria seu spontanea dici potest. Porro secundum leges & iu[illegible]ctiones fundantur dominia. Vnum gloriæ: alterum iustitiæ originalis: aliud gratiæ gratifican[illegible] aliud euangelicum secundum leges proprie diuinas, aliud euangelicum secundum leges canonica[illegible] aliud politicum vel ciuile secundum leges ciuiliter datas. Amplius vero fundantur secundum p[illegible]dicta diuersæ politiæ. Vna regalis seu libera: altera seruilis & despotica. Et vtraq; diuiditur [illegible]siasticam & secularem. Secularis libera & bona diuiditur in regnum, in aristocratiam, & tim[illegible]tiam. Seruilis & mala in tyrannidem, in oligarchiam & democratiam. Ecclesiastica bona diui[illegible] proportionabiliter in Papatum, in cardinalatum & synodum. Mala vero re ipsa magis huic [illegible] so triplic[illegible] modo cognoscitur, quam nomine.

Tandem sub ecclesiastica politia continetur appropriato nomine potestas ec[illegible] primo diuiditur; quoniam vna est ordinis: altera iurisdictionis. Potestas ordinis duplex. [illegible] corpus Christi verum in consecratione: altera super corpus Christi mysticum in [illegible] ministratione. Potestas iurisdictionis duplex. Vna in foro exteriori: altera in i[illegible] exteriori duplex. Vna coertionis seu correctionis secundum legem proprie d[illegible] communicatio, altera secundum leges positiuas, canonicas seu ciuiles, q[illegible] iurisd[illegible] simi[illegible]s est. Rursus potestas [illegible]dictionis in foro interiori duplex est. V[illegible] laurum[illegible]

[illegible] seu remissione culparum. Altera [illegible] per [illegible] indulgentiarum.

Postremo [illegible] habet considerari potestas ecclesiastica. Vno modo [illegible] fo[illegible] ut [illegible] alio modo, vt in hoc vel illo supposito materialiter seu subiectiue [illegible] exercitatiue. Vsus vero quadruplex est, licitus & ratus, licitus & non ratus, [illegible] & ratus, [illegible] & irritus. Ratus vero dupliciter; vel de iure, vel de facto.

Finit tractatulus magis ad inquisitionem veritatis, quam ad determinationem [illegible] & pronunciatus Constantiæ tempore generalis concilii pro parte Cancellarii Parisiensis, Anno a natiuitate Domini M.CCCCXVII. die 6. Februarii.

CONCORDIA QVOD PLENITVDO POTESTATIS ECCLESIASTICÆ SIT IN SVMMO PONTIFICE ET IN ECCLESIA, QVAMVIS NON omnino simpliciter: & hoc sub triplici conclusione. Cuius declaratio patet ex tractatu, cuius titulus est *De potestate ecclesiastica, de origine iuris & legum.*

Prima conclusio.

PLenitudo potestatis ecclesiasticæ complectitur in se plenitudinem duplicis potestatis, scil. ordinis & iurisdictionis tam in foro interiori quam exteriori, quæ circa quemlibet de ecclesia potest immediate & absq; limitatione exercere clave non errante. Sed si errat, potest per solam ecclesiam synodaliter congregatam error iudicialiter corrigi: & ne fiat vlterius lex imponi, cui tenebitur habens huiusmodi potestatem reuerenter obedire sicut matri & sponsæ Christi: & sicut regulæ à Spiritu sancto directæ.

Secunda conclusio.

PLenitudo potestatis ecclesiasticæ sic proprie sumpta non potest esse de lege ordinata, nisi in vnico summo pontifice formaliter & subiectiue. Alioquin ecclesiasticum regimen non esset monarchicum, & habere posset multiplex caput ex æquo, quod aperte est hæreticum. Nectamen plenitudo potestatis Papalis sic intelligenda est immediate super omnes Christianos, quod pro libito possit immediate iurisdictionem in omnes per se vel alios extraordinarios passim exercere. Sic enim præiudicaret ordinariis, qui ius habent immediatius, imo immediatissimum super plebes eis commissas actus hierarchicos exercendi. Extenditur igitur plenitudo potestatis Papæ super omnias inferiores, solum dum subest necessitas ex defectu ordinariorum inferiorum. Vel dum apparet euidens vtilitas ecclesiæ, quemadmodum dici potest de episcopis respectu plebanorum seu propriorum sacerdotum, quorum possunt supplere defectus.

Tertia conclusio.

PLenitudo potestatis ecclesiasticæ dum ponitur in ecclesia synodaliter congregata cum plenitudine executionis huiusmodi potestatis sit variatio vel æquiuocatio de hoc quod est esse in, quia non eodem modo est plenitudo potestatis ecclesiasticæ in Papa & in ecclesia. Fatendum est tamen, quod est vtrobique & principalius in ecclesia suo modo, & hoc quadruplici respectu, scil. indeuiabilitatis ac indefectibilitatis extensionis, regulationis & generalis obligationis: cui subiicitur etiam ipse Papa tanquam imperatrici sponsæ regis summi: quæ potest condere canones, & diffinire, etiam si fuerit Papa præsens.

Faciunt auctoritates subsequentes pro vtraq; parte secundæ conclusionis cum prima & tertia. Dicit enim Bonauentura *parte 6. c. 5 sui Breuiloquii* ex dictis August. *Si igitur baptismus potest esse extra ecclesiam: munus autem beata vita, non nisi intra ecclesiam reperitur: quæ supra Petram fundata est, quæ ligandi & soluendi claues accepit: hæc est vna, quæ tenet & possidet omnem sui sponsi & Domini potestatem: per quam coniugalem potestatem etiam de ancillis parere filios potest.* Item Stephanus Papa sic scribit Gualberto Patriarchæ: *Nunc vero iterato tibi scripsimus, nolentes alicuius ecclesiæ priuilegium infringere: licet Apostolica prærogatiua possumus de qualibet ecclesia clericum ordinare.* Notentur decreta cum suis Glossis.

Quod, etsi Papalis potestas extendatur ad omnes immediate, supple in casu necessitatis vel euidentis vtilitatis, non tamen vult alicuius ecclesiæ priuilegium infringere: supple, quia nec ita velle debet.

Et sit epilogus præmissorum.

Anno Domini 1415.

SERMO FACTVS PER EVNDEM XXI. DIE IVLII, ANNO DOMINI MCCCCXV.

SVPER PROCESSIONIBVS FACIENDIS PRO VIAGIO Regis Romanorum, ad Petrum de Luna. In quo ponuntur 12. conclusiones, seu regulæ practicæ in sacro generali Constantinensi concilio.

Rosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Ita loquitur Propheta in Psal. ... Cuius initium est: *Exurgat Deus & dissipentur inimici eius* &c. Fiat ita quæsumus. Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum, auxiliante te beatissima Virgine, in qua est omnis gratia viæ & veritatis: quam imploremus & salutemus dicentes: *Aue Maria.*

Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Ita fieri credimus & speramus, ô Dom... Deus salutarium nostrorum. Nec mirandum, si speramus & credimus, quoniam te donante a...mus. Ecce ordinationi sanctissimæ nuper factæ, quam inspirasti, fit conuentus iste celebemmus & deuotus ad orandum & deprecandum faciem tuam plenam gratiarum & dicendum: *Domine saluum fac regem*: iterq; suum in salutis tuæ prosperitate dispone.

Sed quare nobis prosperũ iter fieri petimus, viri Patres & Fratres reuerendissimi, sapientes, illustr... atque doctissimi, in omnium virtutum decore præclari. Nobis, inquam, prosperum iter quo pacto fieri petimus etiam qui loco manemus: nec moueri quoquam extra disponimus. Sed profecto videmur iter agere, dum facit iter nobis: hoc est ad vtilitatem nostram, ad obsequium nostrum ad vniuersalem ecclesiæ pacem, Serenissimus Romanorum Rex protector eiusdem ecclesiæ fid...issimus. Prosperum sit iter suum suppliciter & salubriter imploremus: quoniam in prosperitate su...lus nostra reponitur. Ita enim prosperum facies iter nobis, ô Deus salutarium nostrorum, si pedes eiusdem regis nostri in viam pacis direxeris: si concesseris eum redire cum exultatione portantem vberes vnionis perfectæ manipulos. Sic enim fas habebit ex sententia dicere cum Abrahæ seruo, quod prosperum feceris iter suum: quod præterea fueris secum in omnibus ad quæ perrexit. Ambulet igitur ipse rex via regia per arma iustitiæ, à dextris & sinistris: te duce & te comite, qui es via, veritas & vita: te dicente ad eum: *Intellectum tibi dabo & instruam te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos.* Mandes Deus angelis tuis, vt custodiant eum in omnibus viis suis: portent eum in manibus tuæ protectionis, vt non offendat ad lapidem cuiuslibet obstaculi, vel obdurationis partis aduersæ pedem suum. Sic enim prosperum iter facies, nedum tibi, sed nobis: & hoc ad vtilitatem nostram tu Deus salutarium nostrorum.

Potuerat sermo noster prolixius extendi: qui deuotas pro regis itinere prospero fundendas orationes, commonefaceret atque suaderet. Sed inspicio vestrum deuotionis ardorem: qui vt continuetur, vel in maiorem desideriorum flammam erumpat, non eget flatu verborum meorum exiguo. Per se enim satis in meditatione vestra exardescit ignis piorum sanctorumq; desideriorum, vt iugiter leuatis sursum cordibus, vt tractis ex imo pectoris suspiriis atque gemitibus dicat vnusquisque apud semetipsum: *Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Faciet* pro faciat. Nam apud Hebræos (vt Nicolaus de Lyra debet) futurum indicatiui pro optatiuo solet poni.

Diuertat nunc pauculum & pergat ad alia, non aliena sermo noster. Ecce quam offertur in ipsa meditatione mea iter quoddam non terrestre, quod agitur pedibus corporis: sed spirituale & cœleste iter æternitatis, quod peragratur pedibus mentis, qui sunt cognitio: pes sinister in intellectu, & volitio pes dexter in affectu. Hoc iter quale est, si quis interrogauerit? respondeat Propheta, id esse viam mandatorum Dei: quam nedum ambulasse, sed cucurrisse gloriabatur ipse cum ait: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Et rursus: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.* Et talia sunt in hanc sententiam absque numero. Etenim tu qui peregrinaris hic à Domino, si pergendo vis ad vitam ingredi, serua mandata. Hæc est enim via regia, hoc iter prosperum, hæc compendiosa semita quæ ducit ad vitam.

At vero videre mihi videor consequenter in ipsa meditatione mea collectum esse sacrosanctum præsens concilium, vt viam istam præparet & dirigat, vt prosperum hoc iter nostrum faciat concedente Deo salutarium nostrorum. Nam væ mundo à scandalis: væ hostilibus insidiis, super quibus est illa Prophetæ conquestio: *In via hac qua ambu. abscon. super laqueum mihi.* Et rursus: *Iuxta iter scanda. posue. mihi.* Quis autem omnia iuxta iter mandatorum Dei posita superborum Dæmonum carnis & mundi scandala dinumeret? Quis omnes laqueorum nodos, artes & modos agnoscat? quis non

cum

tum Antonio pauescens exclamauerit? *Hos Domine laqueos omnes, hæc scandalorum retia quis euadet?* Atqui benedictus Deus salutarium nostrorum, qui prosperum nobis facit iter spirituale mandatorum suorum: dum voluntatem facultatemque contulit conueniendi seniores in vnum, conuocandi cœtum, congregandi ecclesiam: vt viderent quid facto opus esset ad tollendum tot scandala posita in viis Sion, ita vt lugerent, eo quod non esset qui veniret ad solennitatem. Hinc offendebat scandalum schismaticæ diuisionis, hinc scandalum multiplex hæreticæ prauitatis, hinc multiplicata super numerum scandala, offensiones & retia cuiuslibet vitiositatis.

Obsidebat præcipue hoc iter spirituale; monstrum horrendum, ingens, mole potens, superbia & filia eius improbissima dira dominandi libido, prohibuerat toto malignitatis spiritu & astu; ne celebraretur generale concilium: quod efficacissimum erat & pene vnicum aduersus hæc omnia scandala remedium.

Exultet vero nunc omnis fidelium turba, nunc magnifice gratias referat Deo salutarium nostrorum, qui prosperum fecit iter mandatorum suorum, dum contulit celebrari sacrosanctum hoc generale concilium, sufficiens ad schismatum sedationem, ad hæresum extirpationem, & ad morum reformationem. Et hoc ex paucis in hoc eodem practicatis concilio, non tam declarare quam summatim narrare vel annotare curabo. Non accurato quidem, sed doctrinali quotidianoque sermone. Satis erit ita loqui, vt intelligar.

Considerans itaque mentalibus oculis præsens generale concilium & acta eius: inuenio quod ipsum ab itinere spirituali remouit primo quadruplex scandalum obstans schismatis sedationi. Remouit aliud quadruplex scandalum, nocens hæresum extirpationi. Remouit alterum quadruplex contrarians morum reformationi, & ita contrarians, vt iam non esset prosperum, sed infaustum iter pacis, fidei & virtutis.

Conformiter ad hanc triplicem quaternitatem scandalorum numeremus 12. conclusiones, regulas aut leges, quæ in hoc concilio vel explicite vel implicite stabilitæ sunt: quasi totidem directiones salutares, per quas prosperum iter fecit nobis Deus salutarium nostrorum, vt in hoc itinere sit vnitas ratione primi, sit veritas ratione secundi, sit bonitas respectu tertii. Sit super modus, species & ordo, sit denique mensura, numerus & pondus. Conformiter ad potentiam, sapientiam & bonitatem Patris & Filii & Spiritus sancti. Hoc modo prosperum iter facit nobis Deus, scil. vt sit iter planum, iter lucidum, iter pulchrum, dum iustitia ponit in via gressus suos: dum vestigia sua relinquit impressa, quasi certa totidem signa, ne oberremus vel exorbitemus nobis data.

Prima lex in via pacis.

Assignetur pro prima parte quæ est de via pacis prima lex, siue directio liberans iter nostrum à primo scandalo, quæ data est in sessione publica quintu Aprilis anni præsentis.

Concilium generale potestatem à Christo immediate habet: cui quilibet cuiuscunq; status vel dignitatis etiam si papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem & extirpationem schismatis, ac generalem reformationem ecclesiæ Dei in capite & membris. Conscribenda prorsus esse mihi videretur in eminentioribus locis, vel insculpenda per omnes ecclesias saluberrima hæc determinatio, lex vel regulæ tanquam directio fundamentalis & velut infallibilis aduersus monstruosum horrendumq; offendiculum: quod hactenus positum erat per multos de ecclesia in itinere mandatorum Dei, determinantes ex textibus grosse, non ad regulam euangelicam & æternam acceptis: Papam non esse subiectum generali concilio, neq; iudicari posse per ipsum. Quod preterea generale concilium totum ab ipso robur immediatum sumebat. Nec poterat sine eo casu quocunq; vel conuocari vel stabiliri. Quod nemo poterat ei dicere, *cur ita facis?* quoniam solutus erat legibus & supra ius. Et ita de plurimis, per quæ blanda, fallax & subdola adulatio fouebat libidinem dominandi, & tyrannidem ecclesiæ destructricem papatum seu eius vsum connectebat, ita vt non pateret via reductionis seu pacis.

Scripsit super hoc errore vel scandalo reuerendissimus pater & Dominus, Dominus Cardinalis Cameracensis præceptor meus inclitus dudum & nuper antequam fieret hæc constitutio, reputans esse perniciosissimum sic asserere: sicut & de multis dictis per quosdam innitentes suis iuribus positiuis annotauit. Nunc ea quo iam lex posita est, nec iam licet dubitare, probationes omittamus. Sola hæc probatio sufficeret, *Si ecclesiam non audierit, sit tibi vt ethnicus & publicanus.*

Secunda directio, siue lex salutaris.

Concilium generale potest eum, quem reputat summum pontificem, nedum consultiue inducere, sed autoritatiue compellere ad offerendum viam cessionis: vel ad cedendum papatui, etiam sine culpa sua, licet non sine causa. Qualis causa multiplex esse potest: quemadmodum in publicis sermonibus tactum fuit in hoc concilio.

Hæc lex per hoc sacrum concilium determinatiue statuta est, & in Papa Ioanne 23 practicata: qui viam cessionis vrgente concilio, primum obtulit, deinde cessit. Tollitur ex hoc scandalum dicentium viam cessionis practicari non posse inuitis contendentibus de Papatu. Tollitur denique collusio seu tergiuersatio volentium inuito generali concilio, vel ecclesia perniciose Papatum detinere, nunc aut quomodolibet in futurum. Etenim si potest summus pontifex dare libellum repudii ecclesiæ sponsæ Christi, sicut egit Cœlestinus, & laudatur: cur non vice versa poterit sponsa Christi repudiare, non dicam sponsum suum, sed sponsi vicarium: præsertim vbi subest vel culpa vel causa.

Tertia directio.

Concilium generale sic est supra Papam, quod eius bullas & processus vel ordinationes & statuta potest irritare vel annullare. Potest insuper translationem curiæ Romanæ à loco concilii impedire. Compellere rursus Papam stare cum concilio: & ita de similibus. Hoc determinatum est in publica sessione & multipliciter practicatum. Tollitur ex hoc scandalum, quo per indirectum quæreretur nunc aut aliis dissipare generale concilium.

Quarta directio.

Concilium generale sic est super omnes leges positiuas, vel à summis pontificibus vel generalibus conciliis editas: quod eas potest interpretari, mutare vel tollere, pro quanto viderentur impedimentum vel scandalum esse ad iter ecclesiasticæ vnionis. Hoc practicauit præsens concilium tollendo pœnas omnes & inhabilitationes &c. suspendendo insuper futuram summi pontificis electionem. Recipiendo denique ad cautelam & humili quadam condescensione prætensam confirmationem concilii à Domino Papa cum multis similibus: quæ & qualia iurium positiuorum rigor non admittit.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS DE via veritatis.

EXposuimus in hac parte prima quatuor scandalorum genera, quibus obsistit præsens concilium, vt prosperum iter faceret nobis Deus salutarium nostrorum: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis: & ad sedationem schismaticæ diuisionis. Transeamus pro secunda parte ad destructionem alterius quadruplicis scandali, quo videbatur impediri declaratio veritatis, & hæreticæ prauitatis destructio.

Prima directio salutaris in via catholicæ veritatis.

Concilium generale potest & debet circa omnem personam cuiuscunque præeminentiæ vel status existat, absque fauore vel timore vel personarum acceptione iudicium in causa hæresis exercere. Patet ex tenore commissionis datæ reuerendissimis patribus Dominis quatuor Cardinalibus, & aliis de qualibet natione. Hoc insuper practicatum est circa inquisitionem factam de Papa Ioanne 23. & circa Ioannem Huss, qui quamuis esset status parui, habuit tamen fautores plurimos fortes, acres & potentes. Hoc autem est prosperum & efficax iter ad extirpationem errorum, dum nulli parcitur, sed constanter proceditur ad emendationem, vel si corrigi noluerint, ad punitionem & exterminationem errantium. Alioquin non satis destruuntur errores, si permittuntur liberi & impuniti, patentes & notorii verbis aut factis hæresum defensores. Si præterea prædicationibus catholicæ veritatis non subest plena libertas elucidandi legem sanctam. Tollitur ex hoc præsenti concilio dictum Philosophi illius, qui leges comparabat telis aranearum: eo quod debiliores muscas tenent, transmittunt fortiores.

Secunda directio, siue sexta lex in ordine.

Concilium generale potest & debet assertiones hæreticas & erroneas in fide & moribus, quæ fuerunt & sunt in scandalum publicum, diligenter examinare, reprobare & damnare: etiam non facto prius vel simul processu aduersus assertores. Hoc pluries practicatum est in hoc concilio, vt de assertionibus quod communicandi erant laici sub vtraq; specie. Et de ista assertione quilibet Christianus potest & debet &c. Deniq; tam rationes quam similitudines manifestæ & exempla sanctorum probant idem, vt de falso numismate & famoso libello. Tollitur ex hoc scandalum vel tolli debet eorum qui pro bono accessorio quod in facto consistit, elucidationem veritatis vel impediunt vel procrastinant. Hoc autem procrastinare quid, nisi impedire est?

Tertia

Tertia directio.

Concilium generale potest damnare propositiones multas cum suis autoribus, licet habere Glossas aliquas vel expositiones vel sensus logicales veros possint. Hoc practicatum est in hoc concilio de multis articulis & Vicleff, & Ioannis Huss: quorum aliqui poterant vel de vi logicæ vel grammaticæ defensionem aliquam recipere: vt in articulis qui sunt indefinite traditi. vel qui loquuntur de possibilitate, prout posse logicum est, & non physicum. Vel qui possent ad aliquem sensum verum trahi, si seorsum ponerentur.

Sed concilium hoc solerter attendit: primo quia iuxta Hilarium, *intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi*. Iterum illud Augustin. *Liberis verbis vtuntur Philosophi, & in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem piarum aurium non pertimescunt. Nobis autem* (scil. theologis) *ad certam regulam loqui fas est*. Illud denique vulgatum fundamentum in Aristot. quod *sermones accipiendi sunt secundum materiam subiectam*, vnde moralis sentētia sumitur. Ea est enim diuinæ formæ substantia, vt quod nec in extrema dilabatur, nec in se extraneum aliquod ipsa suscipiat, sed sicut de ea Permenides ait: *Verum orbem mobilem rotat, dum se immobilem ipsa conseruat.* Quod si rationes quoq; non extra petitas, sed intra rei, quam tractabimus, ambitum collocatas agitauimus: nihil est quod admirere, cum Platone sanciente didiceras cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones, *3 de consolatione vltema, prosa in fin*. Similiter theologia suam propriam babet logicam & sensum literalem aliter quam speculatiuæ scientiæ. Hæc directio vel lex præseruauit hactenus præclaram vniuersitatē Parrhysiensem, a pluribus erroribus, dum scholasticos suos semper ad certam regulam fidei loqui iussit & compulit. Vtinam in aliis studiis hæc disciplina similiter teneatur. Mala libertas est male & erronee loqui posse.

Quarta directio siue octaua in ordine.

Concilium generale potest & debet damnare propositiones multas vel assertiones huiusmodi quamuis non possent ex solo & nudo textu expresso sacræ scripturæ patenter reprobari: sed vsis expositionibus doctorum vel vsu celebri ecclesiæ & cæteris. Hoc practicatum est in hoc concilio in multis assertionibus Iohannis Vicleff, & Ioannis Huss: imo & de ista, quod est communicandum per laicos sub vtraq; specie panis & vini. Hæc directio vel lex prosperum facit iter ad hæresum & hæreticorum exterminationem: quoniam hæretici, quos vidimus, defensionem suam vt plurimum accipiunt: quia nolunt hæreses absolute reuocare, sed tantum conditionaliter: si videlicet ex rigore textus sacræ scripturæ conuincantur errare dicentes, quod expositiones Doctorum, decreta, Decretales sint apocryphæ, neque de illis curandum est. Hæc autem præsumptio quam late pateat ad errores, nemo non intelligit.

TERTIA PARS PRINCIPALIS DE VIA morum, vel virtutum.

DEclaratis vel narratis scandalis quatuor obuiantibus errorum extirpationi, loquamur pro tertia & vltima parte aliquid de remotione totidem scandalorum obstantium morum reformationi in capite & in membris, narrando quadruplicem legem vel directionem practicatam in hoc concilio, vt prosperum iter faciat nobis Deus salutarium nostrorum.

Prima directio salutaris in via morum virtutis.

Concilium generale sic est supra Papam in aliam quemlibet de ecclesia, quod ipsum Papam potest deponere pro quocunque crimine, de quo notorie & incorrigibiliter scandalizatur ecclesia. Hoc est practicatum dudum de Papa Iohanne 12. & nunc de Ioanne 23. In cuius deiectione non infertur, quod fuerit hæreticus vel à fide deuius. Et si ita actum est de cedro libani: quare non timebit humilis herba deserti? Accusatus tamen inter cætera fuit & conuictus, quod fuerat notorie simoniacus. Ex quo confunditur illa quorundam temeritas, qui Papam in collatione beneficiorum non posse committere simoniam, vel disputabant vel diffiniebant.

Secunda directio, siue decima lex.

Concilium generale quamuis non possit nec debeat plenitudinem potestatis Papalis commissam à Christo Petro & successoribus eius tollere vel minuere, sed de ea gratias agere Deo, qui contulit, eamq; reuereri debet & amplecti. Potest nihilominus vsum potestatis illius certis legibus & statutis limitare in ædificationem ecclesiæ. Hoc practicauit præsens concilium tum in multis, tum specialiter in hoc, quod legem præfixit in eligendo Papam futurum & suis electoribus: quod reuerendissimum patrem Dominum Angelum Cotario, ob laudabilitatem suæ cessionis spontaneæ, nullus Papa futurus posset eum à collatis cardinalatu & potestate legati per hoc concilium deponere, nec

re, nec eum super præteritis quibuscunque factis quomodolibet impetere vel punire: iure quidem & indulgenti condescensione hoc factum est, vt exemplum posteris detur vltro cedendi, dum illud efflagitat ecclesiæ vel pia vtilitas vel vrgens necessitas.

Expedit autem nunc ante summi pontificis electionem ita fieri circa multa general[illegible] statum ecclesiæ concernentia: in quibus summi pontifices vsum plenitudinis suæ potestatis passi[illegible] verterunt in abusum: vt quia noluerunt generalia celebrare concilia: nec inferioribus prælatis [illegible]dinaria iura relinquere, qodque in statutis generalium conciliorum nunc cassando ea, nunc mutando, nunc ad libitum interpretando, nunc priuilegia & exceptiones largiendo, pal[illegible]m & a[illegible] manifesta ratione vel vtilitate deuiarunt.

Vnde sicut in vsu dispensationum, concessione priuilegiorum, innouatione decretalium non expedit vsum potestatis papalis sic restringi, vt in omni casu tali fiat ad concilium generale recur[illegible]us propter difficultatem & raritatem suæ conuocationis: qualis non erat in pri[illegible] tiua ec[illegible]sia, quando communi consensu dicente Hieronymo, fiebant omnia. Sic non expedit tale[illegible] l[illegible]xationem fieri, quæ vim & robur generalium conciliorum in suis constitutionibus p[illegible]t[illegible]at & eneruet.

Considerari posset in hoc loco Aristot. traditio de triplici politia, regali [illegible] & monar[illegible] in qua vnus bene præest, cui tyrannus opponitur. Altera est aristocratia, vbi dominantur pau[illegible] & boni: cui opponitur oligarchia. Tertiam ponit timocratiam, in qua populus bene dominatur, [illegible] oppositam habet democratiam.

Esset autem inter istas politias illa melior quam aliqua singularis, quæ ex [illegible]egali & aristo[illegible] componeretur, vt in regno Franciæ: vbi rex instituit parlamentum, à quo iudicari non refug[illegible] vero omnium optima & salubertima politia, quæ triplicem hanc bonam complecteretur, [illegible] aristocratiam & timocratiam.

Est autem generale concilium politia talis composita habens suam directionem magis ex [illegible] stentia speciali Spiritus sancti & promissione Iesu Christi, quam ex natura, vel ex humana [illegible] dustri[illegible].

Hinc est illud, quod prædiximus, quod ipsum est salubertima & efficacissima regula a[illegible] men totius ecclesiæ tranquillum vel conseruandum vel reformandum vel inueniendum ian[illegible] iam supremus & sufficiens legislator vniuersalis & potens *Θπεικείας*. Præterea legitimus & [illegible]us [illegible] spectus rationabiliter ab aliquibus Christianis: cum procedat omnium communi [illegible]nsensu vel assensu.

Quid autem est generale concilium? alia descriptum est & repeto; *Concilium generale est congregatio legitima auctoritate facta ad aliquem locum ex omni statu hierarchico totius ecclesiæ catholicæ nulla fideli persona quæ audiri requirat exclusa, ad salubriter tractandum & ordinandum ea quæ debitum regimen eiusdem ecclesiæ in fide & moribus respiciunt.* Deduci posset ex hac descriptione cum præcedentibus qualiter plenitudo potestatis papalis collata est à Christo in his, quæ supra naturam sunt. In aliis etiam, quæ leges naturalis, canonica & ciuilis sibi tribuunt, vt monarchæ, supremo stat & concordatur cum potestate concilii quæ dicta est: quoniam in concilio papalis potestas includitur: quamuis aliter sit hæc potestas in Papa, aliter in concilio. Sicut aliter claues Petro traditæ sunt, aliter ecclesiæ. Vnde concilium in multis, quæ Papam respiciunt, habet auctoritatem conciliatiuam & dictatiuam: Papa exercitatiuam & executiuam. Non enim posset concilium per se ipsum vel absoluere in foro conscientiæ: vel presbyteros ordinare: vel corpus Christi conficere: vel debellare manu armata infideles, & ita de multis: sed ad ipsum spectat circa hæc huiusmodi consulere vel dictare: cuius dictamini qui repugnat, contumaciter repugnat Spiritui sancto, cuius est ipsum concilium in dictando vel consulendo dirigere. Exemplum in homine, vbi ratio potestatem habet dictatiuam & conciliatiuam, voluntas exercitium & executionem.

Tertia directio.

Concilium generale potest de dissensionibus & guerris inter principes Chri[illegible]ianos sæuientes in perniciem totius Christianitatis & perditionis hominum in anima & corpore au[illegible]oritate legitima cognoscere: prohibendo eis vias facti & ad suscipiendum vias iuris & rationis per censuras [illegible]clesiasticas compellendo.

Hoc practicare proposuit Serenissimus Rex Romanorum semper Augustus: qui priusquam recederet ab hoc concilio ad locum conuentionis cum rege Aragonum & [illegible]et[illegible] de Luna, orationem ad deputatos habuit omni religiosa pietate & vera Christiana religione plenissimam: quam his auribus non sine pia compunctione lætus audiui. Narrauit il[illegible]c pr[illegible]positum [illegible]om esse [illegible] tend[illegible]e post [illegible]dationem schi[illegible]matis ad pacificationem regum Franciæ & Angliæ [illegible] maxime per au[illegible]tori[illegible]tem huius [illegible]oncilii. Narrauit de pacificatione regis P[illegible]loniæ cum [illegible]rutenis. Dehinc de passagio Hierosolymitano, præcedente pacificatione regi[illegible] Pol[illegible]on[illegible]æ &c.

Fu[illegible]

Fundamentum seu regulam procurauit inducendo quamlibet partium, vt se generali concilio suæq; diffinitioni protsus submitterent: cuius auctoritati ipsemet rex quemadmodum tunc & pluries antea sub attestatione diuini nominis protestatus esse debebat & volebat esse subiectus. & hoc in speculum & exemplar æternum cuiuslibet principis catholici temporalis.

Quarta directio, siue lex duodecima & vltima.

Concilium generale potest & debet constituere crebriorem generalium conciliorum celebrationem, quam retroactis temporibus fuerint celebrata: vt de decennio in decennium præfixa futuris summis pontificibus ista lege, quam transgtedi non liceat. Fundatur in præmissis hæc consideratio, & per argumentum ex oppositis: quoniam si tot & iam enormia discrimina prouenerunt Ecclesiæ Dei, dum cessatum est à conciliis generalibus: quanta demum erit salutaris vtilitas ex frequentiori celebratione perspicuum est. Quis itaq; nesciat, quod inde superiorum peccata minus vigebunt, dum minorem sibi sentient esse peccandi licentiam, vel impunitatis spem: dum scil. reddituros se rationem coram iudice suo generali concilio prospicient? Sunt quippe nonnulli, qui etsi Deum non timent, homines tamē reuerentur. Deniq; si non sit assidue lex viua dirigens, regens & actuans leges mortuas ad effectum: ipsę non satis proficiunt. Vnde & Philosophus tradere satagens medium virtutis, non potuit illud efficacius inuenire, quam vt diceret, *prout sapiens iudicabit*.

Potuerant ex præmissis omnibus velut ex fundamentalibus quibusdam regulis, directiunibus & signis in via mandatorum Dei leges elici particulariores, ad tollendum scandala impedientia prosperum iter pacis, fidei & virtutis ad sedationem schismatum quo ad primum: ad extirpationem errorum, quo ad secundum: & ad reformationem morum quo ad tertium: sed neq; tempus neq; locus sufficiunt: quia tetigerunt insuper multa ex eis prudentes & studiosi suis in scriptis: quia rursus debent huiusmodi leges & constitutiones particulares magis per mutuam collationem omnium de concilio agitari, tractari & diffiniri iuxta regionum aut patriarum varietatem. Quia deniq; decreta & decretales viderentur abundanter sufficere, si per legem viuam fieret efficax executio. Alioquin multiplicatio constitutionum huiusmodi etiam pœnalium quandoq; plus onerat & aggrauat, quam subleuet aut proficiat.

Faciamus tandem in oratione finem verbis, vt O. reuolet ad A, & dicamus obsecrantes: *Prosperum iter faciat nobis Deus salutarium nostrorum.* Iter nedum terrestre, sed spirituale & cœleste, iter æternitatis ad Deum salutarium nostrorum: qui est Deus benedictus in secula: Amen,

---

LIBELLVS DE AVFERIBILITATE PAPÆ AB ECCLESIA, IOANNIS DE GERSON CANCELLARII PARISIENSIS.

Enient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus: Mar. 2. Circa quem textum pro materia nunc currente quæritur: Si auferibilis sit sponsus Ecclesiæ à filiis suis vel ab ea? Et ponantur hic considerationes 20.

CONSIDERATIO I.

AVferibilis non est sponsus Ecclesiæ Christus homo ab ipsa tota Ecclesia, lege stante. Si quidem caput Ecclesiæ Christus est, *ad Ephes. 4. & ad Coloss. 1. & 2.* Puto autem nemo concesserit, quod absque capite valeat permanere corpus aliquod verum vel mysticum: sed Ecclesiæ corpus mysticum manere semper vsque ad consummationem seculi necesse est, lege stante, *Matth. vltim. & 24.* Hoc ergo fiet per viuificum influxum capitis in ipsum. Pro quo facit parabola, qua Christus se viti comparat, discipulos palmitibus. Quod si quis dixerit oppositum dicens Ecclesiam incepisse ab Abel iusto secundum Gregor. quo tempore nondum Christus erat incarnatus. Respondet Ioannes in Apocal. qui dicit *agnum fuisse occisum ab origine mundi*, præuisiue, scil. & acceptatiue à Deo, licet nondum corporaliter exhibitiue: quia nec ipsis antiquis erat salus nisi in fide: multum tamen implicita & generali mediatoris & capitis Ecclesiæ Christi tunc futuri: quibus erat necessarium credere sanctum illud Symbolum, quod Deus est, & quod est remunerator in se credentium.

Rursus deducitur, quod dictum est ex ipsa conditione matrimonialis vinculi inter Christum sponsum & Ecclesiam sponsam, sicut Ioan. in Apoc. Ecclesiam sub typo ciuitatis nouæ Hierusalem vidit descendentem de cœlo, sicut sponsam ornatam viro suo. Nam ad exemplar cœlestis Ecclesiæ terrena formata est *Quod autem Deus coniunxit, homo non separat*: ita vt lege stante non posset aut debeat dari libellus repudii inter sponsum & sponsam coniunctos legitime. Quæ autem coniunctio matrimonialis magis legitima quam Christi sit ad Ecclesiam confœderatio?

Propterea dicit per Oseæ: *Desponsabo mihi in æternum.* Et per alterum Prophetam: *Si potest oblivisci mater, quod non misereatur filio uteri sui, ego tamen tui non obliviscar.* Loquitur de Ecclesia sponsa sua. Nam *relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ:* sic & Christus Ecclesiæ: cum matrimonium carnale ideo sumat indissolubilitatem, quia sacramentum magnum est in Christo & Ecclesia, quia est illius matrimonii sacrum signum.

CONSIDERATIO II.

Auferibilis est absolute loquendo sponsus Ecclesiæ Christus homo ab ipsa Ecclesia. Neq; [illegible] minus hoc est possibile, quam quod Christus desineret esse homo, sicut spontanea voluntate verbum caro factum: aut quod desineret esse nedum ecclesia ipsa, sed omnis generaliter creatura. Porro sicut non est absoluta & inauferibilis habitudo cuiuscunq; creaturæ ad alteram creaturam: neq; tanquam finibilis ad suum finem, neque tanquam effectus ad suam caussam. Sic non est hoc modo essentialis vel inauferibilis habitudo Ecclesiæ ad Christi humanitatem, quam unq; confitemur creaturam. Et ita staret absolute Christum hominem esse & Ecclesiam similiter esse: nec tamen ipsam à Christo ut homo est, vitales influxus suscipere.

CONSIDERATIO III.

Auferibilis est sponsus militantis Ecclesiæ Christus à quolibet filiorum suorum hic in via: licet non ab omnibus collective, quamdiu permanebit militans Ecclesia & lege stante: sicut deinceps loqui proponimus. Perspicua est prima pars huius disiuncti: quoniam nullus est homo vivens, qui non videat mortem: & si hoc non sufficiat: quia dicit Apostolus, quod *sive vivimus sive morimur* &c. aut perinde nunquam separamur à Christo. Constat tamen, quod sit separatio per mortem [illegible]lem, qua desinit esse quis viator & de ecclesia militante. Constat præterea, quod quamdiu manebit hic aliquis in via, sicut potest proficere, ita deficere culpabiliter: & à Christo vera vite, ut palmes aridus & combustioni soli aptus separari, nisi tamen fuerit per confirmationem quodammodo positus extra statum, prout est viator.

Altera pars disiuncti sequitur ex prima consideratione & eius deductione: quoniam & omnium collectio nihil aliud est quam ecclesiastici corporis indissolubilis compago: quemadmodum dici solet: *totum nihil aliud est quã suæ partes simul sumptæ:* sed hæc compago manet in æternũ, lege stante.

CONSIDERATIO IV.

Auferibilis non est sponsus ecclesiæ Christus ab ipsa, quin influat quotidie tam per modum meriti & impetrationis, ut alii sancti & plus quod ipsi, quam etiam per modum dignativæ condespirationis & vivificationis per Spiritum sanctum suum, fidem, spem & charitatem cum cæteris dotibus infundendo gratuitis, virtutis donorum & beatitudinum, & maxime sacramentorum. Itaque sicut non permanet corpus aliquod verum & vivens, nisi habuerit qualitativas dispositiones sedentes complexionem harmoniacam & decentem, per manutenentiam formæ cum corpore organico secundum exigentiam ipsius ac formæ activitatis & operationum suarum: cur aliunde venit mors: non aliter sentiendum est de corpore mystico ecclesiæ. Ipse enim Spiritus sanctus, qui est Spiritus Christi, est etiam suo modo forma corporis Ecclesiæ Christi: præbens ei vitam, unitatem & motum. Et hæc non permaneret cessantibus qualitativis dispositionibus prænominatis diffusis per totum corpus ecclesiæ, & per membra varia, prout unicuiq; membro donatum est: & prout opus habet ad ædificationem corporis universi. Tradit hoc Apostolus clarissime scribens ad Ephes. 4. *Solliciti,* inquit, *servare unitatem Spiritus in vinculo pacis: unum corpus & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & pater omnium.* Sequitur. *Unicuiq; autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Sequitur: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos* &c. Quinetiam articuli quatuor principales Apostolici Symboli fundant illam considerationem: *Unus est: Credo in Spiritum sanctum & vivificantem:* quid *vivificantem,* nisi sanctam Ecclesiam? sicut protinus additur *& unam sanctam Ecclesiam Catholicam.* Deinde sequitur: *Sanctorum* (hoc est sacramentorum) *communionem.* Ac deinde: *remissionem peccatorum,* intellige consequitur, *& vitam æternam.*

CONSIDERATIO V.

Auferibilis non est ab Ecclesia militante sponsus Christus homo, quin semper influat in eandem Ecclesiam sponsam suam per membra varia, gradus hierarchicos, officiorum & administrationum & dignitatum & statuum ab ipso constitutorum, dum Ecclesiam fundavit primitus & ædificavit. Si enim permanebit Ecclesia usq; ad consummationem seculi, permanebit ut perfecta. Dei enim perfecta sunt opera, non solum in inchoatione, sed magis in conservatione & consummatione. Sed nemo dubitaverit, quin ablatio unius membri à corpore deformationem grandem & imperfectionem induat. Manebit ergo semper Ecclesia cum suorum integritate & perfectione membrorum. Scribit de his Apostolus 1. ad Corinth. 12. *Divisiones* (inquit) *gratiarum sunt: idem autem spiritus, & divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus, & divisiones operationum sunt idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem: alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alii gratia sanitatum in uno spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera lin-*

linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

Concludamus ex his Pauli verbis, quod assiduus erit in Ecclesia vsus ministrationum & gratiarum gratis datarum, quas enumerat: & hoc quantum expediat eius decursui & ædificationi: sic erunt sapientes, sic Prophetæ, sic discretores spirituum, quibus ex officio hierarchico commisso eis à Christo & Spiritu Sancto conueniunt tales actus: ita vt ab humana quauis auctoritate nequeant impediri, suspendi vel prohiberi: sicut nec status Papalis nec Apostulicus vel pastoralis. Fuerunt enim primitus velut in quodam seminario viuifico positi in Ecclesia per Christum: & postmodum crescente Ecclesia discretio talium magis innotuit: velut si stipes vineæ se in folia & flores & ramos explicuerit.

CONSIDERATIO VI.

Aufeibilis non est sponsus Ecclesiæ Christus ab Ecclesia taliter, quin semper habeat in se viuificum semen, quo potest p successiones generationis & generationis sese continuare in corpore toto & in mẽbris præsertim officialibus: similiter & in filiis. Traducitur ad hoc illud Christi Matt. 24. *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc donec omnia fiant*: loquens de generatione iustorum: quæ contrariatur illi, de qua dictum est: *Amen dico vobis quod requiretur à generatione hac omnis sanguis ab Abel iusto.* Itaque si Dominus in rerum mutabilium creatione singulis indidit sementem secundum genus suum ad propagationis suæ generationem: Si tam in lege naturæ quam in lege Moysi status sacerdotalis durabat vel in primogenitis vel per successionem hæreditariam filiorum pro patribus suis: oportuit multo amplius legem gratiæ perfectissimam habere in semetipsa fœcunditatem pro sui continuatione legitima. Ad quod inducit Apostolus ad Roman. 9. textum Prophetæ Euangelici Esa. 1 *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similes essemus.* Hoc autem quid aliud debet intelligi, quam vis insita spiritualis & ars quædam viuifica in vniuersum corpus Ecclesiæ: per quam hierarchicus ordo suus potest vsq; in finem subsistere.

Et ea his protinus infertur, quod Ecclesia vel concilium eam repræsentans potest instituere vel eligere, vel designare summum pontificem in sacra sede Petri. Potest insuper modum determinare vel limitare eum, vel taliter instituendi siue designandi: ita quod non spectat hoc ad solum pontificẽ summum: alioquin ipso mortuo vel nolente dare legem eligendi successorem, posset Ecclesia permanere iugiter sine summo pontifice: quod nequit fieri lege stante. Quod si quis dixerit: modos qui nunc obseruantur pro electione summi pontificis determinatos esse per summos pontifices. Placet: Si Ecclesia consensu suo vero vel interpretatiuo approbauit: aut in defectu qualem prædiximus fas haberet immutare. Et ita fas vt in contrarium nullus posset cuiuscunque pontificis auctoritas legem dare.

CONSIDERATIO VII.

Aufeibilis non est sponsus Ecclesiæ Christus ab ecclesia sponsa sua & filiis eius: sic quod remaneat ecclesia in sola muliere: imo nec in solis mulieribus omnibus, imo nec in laicis solum lege stante & non facta diuinitus noua institutione. Da oppositum: Ecclesia deficere posset in suis gradibus & officiis hierarchicis: in suis etiam sacramentis vsq; in finem. Patet hoc præsupponendo, quod sacerdos à non sacerdote, & Episcopus à non Episcopo nequit institui: imo nec à tota multitudine laicorum aut mulierum simul congregata, si per casum mortui essent omnes sacerdotes. Additum est: *non facta diuinitus institutione noua*: quia Spiritu sancto dictante & operante noua præstari posset auctoritas, qualis nondum collata est: quemadmodum prius quam Deus instituisset sacerdotium nouum supremum & alios inferiores gradus hierarchicos in ecclesia non dubium quin hoc potuerit. Porro nulla communitas vel vniuersitas hominum mortalium simul congregata talem aliquem gradum nullo modo instituere potuisset cum potestate, qualis in quolibet reperitur, quæ supra naturam existens ipsam sibi præsupponit & substernit quodammodo, sicut forma materiam. Nec opinor quod aliquis Doctor Theologorum senserit in hoc contrarie: quamuis verba quædam Epistolę cuiusdam tractatus *De concilio generali* videri possunt aliqualiter hoc sonare, nisi benigno interprete soneantur.

Deducitur proinde quod nec Hieronymus, nec aliquis aliorum dicens Ecclesiam vel Apostolos sibi constituisse Petrum, vt supremus esset & princeps inter eos ad schisma tollendum: non intelligunt hoc nisi quod Ecclesia vel Apostoli declarauerunt ita esse constitutum à Christo: & hoc tenendum fidelibus tradiderunt. Et ita saluatur illa, quæ videtur super hac re inter Hieronymum & cæteros varietas.

CONSIDERATIO VIII.

Aufeibilis est aut mutabilis lege stante quælibet politia ciuilis, monarchica seu regalis, vt fiat Aristocratica: & non sic de Ecclesia, quæ in vno monarcha supremo per vniuersum fundata est à Christo.

Posset deduci consideratio tam à priori quam à posteriori, deducendo variationes, quæ fuerunt in aliis politiis: quia nullam aliam politiam instituit Christus immutabiliter monarchicam, & quo-

& quodamm odo regalem, nisi Ecclesiam. Et oppositum sentientes de Ecclesia; quod scilicet fas est esse plures Papas, aut quod quilibet episcopus est in sua diœcesi Papa, vel pastor supremus æqualis Pa pæ Romano, errant in fide & vnitate ecclesiæ contra articulum illum: *& in vnam sanctam* &c. & si pertinaces maneant, iudicandi sunt hæretici, sicut Martinus de Padua & quidam aliorum.

Consonat ratio: quia sicut ad vnam fidem & ad eadem sacramenta obligantur omnes viatores sic oportet vt non esset schisma reductionem finalem fieri ad vnum supremum. Secus vbi communitas regitur legibus solis naturalibus & traditionibus humanis: quæ pro varietate temporum & locorum laudabilius & vtilius variantur, quam vt vno tenore ligent omnes: quemadmodum tradit Aristot. exemplificans de regula Lesbiæ.

Quocirca dicamus ex incidenti consequenter, quod nec summus pontifex, nec aliquis alio. rum debet conari, vt canones positi vel aliæ traditiones humanæ, obseruentur vbiq; per totam ecclesiam; & per omnes inuariabiliter nationes. Oppositum satagere dedit fone occasionem Græcis discedendi à Latinis. Dat præterea quotidie materiam multam litium scrupulorum grauium, dum æquali tenore quæritur obseruari lex humana: siue sit illa canonica, secularis vel ciuilis: quemadmodum custodiri diuinam absq; vlla variatione necesse est. Inde venit illa Christi quæstio Matth. 15. *Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras.*

CONSIDERATIO XI.

AVferibilis est vicarius sponsus ecclesiæ per voluntariam eius cessionem aut renunciationem a Papatu. Fuerat enim olim dubitatio post renunciationem Cælestini: nunquid talis renunciatio iure subsisteret? Tum propter votum quo se Papa obligat ad ecclesiam. Tum propter desponsationem & matrimonium quoddam spirituale inter Papam & ecclesiam. Tum præterea quia Papa diuinitus statutus est in hoc gradu: & si quæ sunt aliæ rationes. Occasione cuius dubitationis facta est decretalis determinans affirmatiuam quod hoc licet. Et ita licet quod ex hac humili renunciatione cum cæteris partibus Cælestinus annumeratus est catalogo beatorum.

Sunt autem casus aliqui etiam per Iuristas expressi, quando licitum est prælato, imo quandoque debitum cedere statui suo. Vnus est grande scandalum subditorum, quod non expectatur alio modo probabiliter terminandum quam per cessionem. Alius casus est, dum occupatio seu retentio prælaturæ patenter vergit in detrimentum salutis propriæ: *Nam quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur? aut quam dabit homo pro anima sua commutationem?* Alius casus est, vbi manifeste talis retentio impediret maius bonum vel in prælato vel in subditis.

Multiplices essent casus in particulari secundum illud triplex genus. Sed breuitati nostræ satis sint ista pro nunc. Per quæ dissoluitur prima ratio, quæ fiebat de voto: quod non obligat, dum vergit in detrimentum salutis, vel exitum deteriorem. Alteram rationem soluit dissimilitudo, quæ est inter matrimonium carnale & spirituale, licet conueniant in multis. Dissimilitudo est quantum ad hoc, quod in spirituali non est sacramentum: ex quo consurgat indissolubilis nexus ex institutione diuina. Quemadmodum de carnali est expressa lex: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*: & sacramentum hoc magnum est. *Dico autem in Christo & Ecclesia*: inquit Apostolus. Ac perinde soluitur ratio tertia: quia proprie solus Christus est sponsus Ecclesiæ. Alii sunt tantummodo vicarii, quos per humanam designationem vel electionem voluit institui: quamuis officium sit diuinum, & sola auctoritate diuina primitus ordinatum.

CONSIDERATIO X.

AVferibilis est in casibus dabilibus vicarius sponsus Ecclesiæ ab ipsa Ecclesia: & hoc per eam, vel per concilium generale repræsentans eam: vel per aliquos ad hoc per eam institutos: siue consentiat ipse vicarius, vel non consentiat suę cessioni.

Sumitur inprimis argumentum pro hac consideratione ex veritate præcedentis. Nam si vicarius sponsus potest resignare sponte ipsi ecclesiæ dando ei libellum repudii. Cum sponsus & sponsa non debeant quoad hoc impari iure censeri: poterit similiter repudiare sponsum talem ipsa Ecclesia sponsa, dum par ratio vel potior adducitur pro ipsa contra sponsum: vel quia prostituere quærit eam quantum in se est, vel tyrannide sęua tractare, laniando eam, vel placitando bona sua dissipando, vel quia abuti conatur ea in perniciem filiorum. Nullum quippe statum, nullum gradum dignitatis, nullum ministrationis genus dedit Deus nisi in ædificationem suam & vtilitatem communem. Patet ad Eph. 4. & ad Cor. 6. Dedit vtiq; ad pacem eius; cuius finem posuit pacem secundum prius. Et hanc operatur dilectio: propter quod finis legis ab Apostolo ponitur dilectio: in qua etiam fundauit Christus officium pastorale, *Si diligis me*, (inquit Christus Petro) *pasce oues meas*, Ioan. vlt. Sed quis non videat casus multos esse possibiles: quorum aliqui nunc tacti sunt, in quibus Ecclesia non ædificaretur, sed destrueretur: non vniretur, sed dissiparetur: non pasceretur, sed depasceretur: si non cederet voluntarius, vel eiiceretur inuitus hic, qui in vicarium sponsum Ecclesiæ rite & Canonice fuerat ordinatus. Nec sit cuiquam illud admirationi, quod dicimus quasi contrariantes illi iussioni: *Nolite tangere Christos meos*: quomodo etiam vni singulari personæ fas esset in casu violentiæ attentatæ per Papam verum contra castitatem suam vel vitam vim vi repellere, cum appositione inculpatæ tutelæ: & ita licite stabit quod tangat Papam violenter, vel in mare deiiciat. Cur similiter in casu non liceat idem toti Ecclesiæ pro defensione sua & violentiæ attentatæ cauta repressione?

CON-

CONSIDERATIO XI.

AVferibilis est in casu vicarius Ecclesiæ per concilium generale, eo non consentiente, vel inuito celebratum.

Fateamur prius, quod regulariter concilium generale non est celebrandum de iure etiam diuino non vocante vel approbante Papa, si est vnicus: nec aduersus eum allegatio legitima. Sed regulæ generales bene suscipiunt exceptiones, sicut in Grammaticalibus, ita & in moralibus: præsertim vbi casus particulares incidunt modis variabiles infinitis: ad quas exceptiones ordinata est lex superior interpres aliarum, quam Aristot. vocat ἐπιείκειαν, 5. Ethicorum. Et alia diuinior, quam γνώμην appellat in 6. Ethicorum. Hæc autem lex semper habet locum in interpretatione legum aliarum particularium, vbi deficere cernitur ratio & finis institutionis ipsarum. Finis autem legum omnium nedum humanarum, sed diuinarum est dilectio, quæ vnitatem operatur. Sit ergo casus, vbi legis alicuius obseruatio dissiparet vnitatem & obesset publicæ saluti. Quis ratione vtens, diceret eam tenere oportere? Nimirum nec sibiipsi quisquam vellet hoc fieri: quanto minus tota communitas rationabiliter hoc fugiet.

Quod si quis interrogaret, qua auctoritate fulcietur, vel vtetur huiusmodi concilium ἀκέφαλον, vt videtur, sine Papa? Respondendum quod auctoritate Christi capitis sui & indefectibilis sponsi: auctoritate præterea legum suarum tam diuinæ quam naturalis: quæ hanc licentiam vel necessitati vel manifestę charitati vel religiosæ pietati concedunt. Pro quo facit textus *Marc. 2.* de excusatione discipulorum vellentium spicas in sabbato per legem necessitatis confirmatam: exemplo Dauid, qui comedit panes propositionis.

CONSIDERATIO XII.

AVferibilis est in casu vicarius sponsus Ecclesiæ per Ecclesiam vel generale concilium, nedum conciliatiue, aut dictatiue vel denunciatiue, sed auctoritatiue iudicialiter atq; iuridice.

Præsupponamus, quod *iurisdictio* idem est quod *iuris dictio* seu potestas: vel *iurisdictio est facultas propinqua dicendi ius.* Et solet restringi ad coactiuam iurisdictionem, quæ fertur vel dicitur in alterum etiam inuitum. Sequitur protinus ex hac descriptione considerationis veritas, quomodo Ecclesia seu concilium habet in casu facultatem propinquam vel auctoritatem seu potestatem dicendi ius, etiam in alterum, qui in Papam fuit rite susceptus & electus. Nolumus tamen impugnare, quin summus pontifex habeat potestatem regitiuam & auctoritatiuam respectu omnium hominum, quantum Christus voluit & cognouit expediens sibi dare pro exercendo eam. Non pro se tantummodo, sed magis ad vtilitatem Ecclesiæ, qualem auctoritatem Ecclesiæ non habet totum Ecclesiæ residuum, nisi vnitiue quodammodo vel electiue. Et ex ista diuisione verum est, quod claues datæ sunt nedum vni, sed vnitati. Ex hoc tamen non habetur, quod Ecclesia tota vel concilium absente Papa, præsertim suo demerito non possit auctoritatiuam iurisdictionem exercere: sicut lex quædam diuina & indeuiabilis ad reducendum ipsum vel corrigendum vel compescendum, ne noceat ipse, nedum Ecclesiæ, sed sibimet tanquam freneticus: vel vt pessima malarum passionum ebrietate seductus. Sicut enim tradit Aristotel. *5. Polit.* quod ad communitatem totam spectat principis vel correctio vel totalis destitutio, si inemēdabilis perseueret. Et hæc potestas inauferibilis vel inabdicabilis est à communitate libera, quæ de rebus suis facere potest ad libitum: nec per appropriationem vel aliquam legem potest suspendi: quanto magis hoc habebit Ecclesia.

Iudaizabat olim Petrus per dissimulationem, Paulus ei resistit in faciem, *ad Galat. 2.* Introducebat Petrus rem nouam in Ecclesia Dei ad Centurionem gentilem intrauit, *Actuum 10.* suborturn est murmur in Ecclesia: ita vt compulsus sit Petrus insequi, quam tradidit scriptis: vt scilicet paratus esset coram tota Ecclesia rationem reddere de ea, quæ in ipso erat fide & spe: alioquin non sibi credidisset Ecclesia. Quanto fortius & rationabilibus possunt duo contendentes diffamati apud bonos & graues de schismate, de periurio, de hæresis suspitione compelli, rationem reddere, si se cognouerint innocentes. Sic Simachus, sic beatus Marcellus, sic ipse Gregorius, sic alii plures iudicium subiere concilii nequaquam ex humili condescensione, sicut fingunt aliqui, sed ex debito & obligatione: quorum multos, quia concilium non reperit conuictos de crimine, reliquit causam eorum examine iudicis Dei terminandam.

CONSIDERATIO XIII.

AVferibilis non est vicarius sponsus Ecclesiæ per Ecclesiam aut concilium generale quoad ea quæ sunt ordinis sacri cuiuscunque, quin semper remaneat vel sacerdos vel Episcopus, si in talem fuerit aliquando consecratus. Similiter etiam de Papatu si diceret ordinem à sacerdotio vel Episcopatu distinctum.

Dudum tempore beati Cypriani martyris in Affrica, dum sanctus Cornelius Papatum Romæ gerebat, fuit error multorum etiam magnorum, quod schismatici & hæretici, excommunicati & simoniaci deiiciebantur ab omni gradu & dignitate & ordine: ita quod non remanebant sacerdotes, nec Episcopi retinebant Episcopalem gradum, nec Diaconi diaconatum: & ita de similibus. Imo vsque ad hoc deuentum est, vt diceretur ab eis, quod tales nullo modo valebant baptizare, sed baptizabantur hi quos baptizauerunt.

Simili-

Similiter nec consecrabant, ne ordinabant, quin totum postea dicerent iterandum. Introd[illegible] pro seipsis multos passus scripturarũ, vt illud: *Maledicam benedictionibus vestris* &c. Affirmabant d[illegible] quod tales Spiritum sanctum dare non poterant, quem vtiq; non habebant. Notata sunt hæc [illegible] *cretis caussa prima: & in quarto Sententiarum dist. 25. & dist. 24.* vbi Magister non tenetur, licet loqua[illegible] magis recitatiue quam determinatiue.

Illustrissimus vero Doctor August. post Cyprianum materiam hanc declarauit conformiter ad concilia generalia ante eum & post celebrata. Et hunc insecuti sunt Doctores Th[illegible]ntes, quod ea q̃ sunt ordinis stabilia sunt & indelebilia: propterea dicunt hi imprimi charac[illegible]n, appellant indelebilem, & non iterabilem.

Attamen pro concordantia diuersarum sententiarum in hac parte proficit duplex dist[illegible]. Episcopus itaque hæreticus & degradatus ab ecclesia aut intendit dare & facere conformit[illegible] in-tentionem ecclesiæ vel baptizat vel consecrat vel ordinat vel confirmat: materiam insuper & [illegible]r-mam debitas obseruat. Aut deficit in aliquo istorum: Intentione, scil. corrupta & erronea vel in ma-teria vel in forma. Secundum hanc distinctionem procedunt multæ auctoritates sanctorum; quo-rum aliqui dicentes, quod sacerdotes hæretici nihil agant: intelligunt de his qui secundo modo de-ficiunt, quales erant plurimi hæreticorum: vt Arriani & errantes in ipsa substantia sacramento[illegible] Alii dicentes oppositum, sicut August. & ecclesia de prioribus intelligunt.

Rursus alia est distinctio de efficacia sacramentorum collatorum ab indignis sacerd[illegible] & hæreticis. Nam quod talia sunt efficacia potest intelligi vel quoad vtilitatem, vel quoad veritatem. Si primo modo illa dicuntur esse nulla: quia neq; prosunt facientibus neq; scienter recipie[illegible] sed obsunt potius. Si secundo modo, sic consecrationes hæreticorum sacerdotum efficaciam hab[illegible]re & veritatem fatendum est.

Tandem ex hac consideratione cum suis probationibus, quæ latiori deductione poni[illegible] ab auctoritatibus: sequitur quod durante præsenti schismate non oportet dubitare, quin v[illegible]ue fuerint consecrati: & sint veri episcopi, & sacerdotes per mutuam successionem vsque [illegible]sens.

Nec est difficultas in collatione sacramentorum, nisi de sacramento pœnitentiæ, in q[illegible]i-risdictio quædam requiritur, quam non habent hæretici & schismatici vel excommunicat[illegible] tes. Sed hæc difficultas redundat similiter in illos, q ante schisma fuerunt ordinati: & secun dum [illegible] mationem illorum qui iudicant hanc vel illam partem esse schismaticam: & ex consequ[illegible] habe[illegible] sacerdotes nisi excommunicatos & suspensos. Et ita vnum est & forte scandalosum gl[illegible], quod Presbyteralis vel Episcopalis ordinatio suspecta fuerit ante schisma præsens, potius quam hoc tempore. Si per hoc velint huiusmodi gloriantes vocare se verius esse sacerdotes & episcopos, quam posteriores. Si velint præterea dicere, sicut aliqui dixerunt & scripserunt temporibus istis: quod ve-ra sacramenta & veri sacerdotes & veri episcopi & verum corpus Christi & verus baptismus, cum si-milibus non sint in hac parte obedientiæ vel in illa.

CONSIDERATIO XIV.

AVferibilis est vicarius sponsus ecclesię per ipsam ecclesiam aut generale Concilium quoad exe-cutionem licitam eorum omnium, quæ potestatem ordinis respiciunt, id est, quod non licite aget. Data quippe est Papalis potestas ipsi Ecclesiæ: & sua est, sicut est ipsius Papæ, quamuis alio & alio modo. Sua est inquam & Papæ ad ædificationem Ecclesiæ, non ad destructionem. Potest ergo vsus talis potestatis tolli vel suspendi per ecclesiam ab eo, qui vellet vti manifeste in perditionem Ec-clesiæ aut membrorum suorum tali dignitate. Vnde & si potestas ordinis sit immediate à Deo, sit etiam indelebilis: tamen vsus ipsius multum dependet ab Ecclesiá & à rectoribus suis, qui vices eius exequuntur.

Et hic fundabilis est possibilitas subtractionis vel suspensionis obedientiæ ab aliquo in Papam rite electo. Nam quod obedientia tali præstetur, est præceptum affirmatiuum, quod non obligat pro semper nec in perniciem ecclesiæ. Si videt ergo Ecclesia quod præstare nunc obedientiam Pa-pæ in administratione ordinum, sacramentorum & similium, fieret ecclesiæ perniciosum; & Papæ in instrumentum malitiæ: cur non suspendere potest huiusmodi obedientiam quous[illegible], nullum in obediendo cadat periculum? Hæc autem subtractio obedientiæ magis adhuc fundabilis est in his, quæ sunt temporalis administrationis.

Sed vtrum hæc obedientiæ subtractio vel suspensio valeat per alium quam ecclesiam vel gene-rale concilium? Forte videretur respondendum negatiue: præsertim si fiat sermo de subtrac[illegible]one generali & auctoritatiue, & quæ ligat omnes de ecclesia in hoc statu.

Secus est de subtractione particulari quoad hos vel illos, quæ non fertur, auctori[illegible]ue, sed vel doctrinaliter & insinuatiue, vel necessitatis quadam inductione.

Iubebit (exempli gratia) summus pontifex coram Theologis expertis, quod fi[illegible]es credant Spiritum sanctum non procedere à patre & filio: dicimus quod Theologorum erit doctrinaliter re-sistere & dicere quod sibi non obediatur.

Iubebit alter summus pontifex, quod vastetur regnum Franciæ igne & gl[illegible] dicimus qu[illegible]d regis erit resistere & iubere, quod ei non obediatur, sed resistatur: hoc e[illegible] fas e[illegible] cuicu[illegible] quem vim illicitam vellet inferre etiam verus Papa.

[illegible]on

[illegible] est pax [illegible] ipsi [illegible], quod vnio ad pacem ecclesiæ non quæratur viis [illegible] & [illegible]guinis, aut etiam per cu[illegible]tatis, aut quod ecclesia nequaquam congregetur [illegible] [illegible]. Dicimus q[illegible] omnium catholicorum erit resistere & non obedire.

Quod [illegible] aliquis [illegible]otam præsidentiam suam & papalem dignitatem conuertere [illegible] mentum nequitiæ & destructionis alicuius partis ecclesiæ in temporalibus vel spiritualibus [illegible] reat [illegible] ens remedium aliud: nisi subducendo se ab obedientia talis potestatis sæuien[illegible] [illegible] abute[illegible]: & hoc ad tempus, vel quousque ecclesia vel concilium prouiderit, hoc fas erit dum tamen illud agere pia quædam impellat necessitas, non libido seu cupiditas assumendi improbe velamen malitiæ libertatem.

Fatemur enim duo illa nullo modo debere fieri nisi manifestis causis vrgentibus: ne in toto corpore ecclesiæ deterior & generalior scissura fiat & inducatur: dum particularia membra consuescunt non obedire: sicut notat Aristot. *in polit.* pessimum esse consuescere non obedire principi siue regi: quanto magis erronea & damnanda est assertio, quod licet vnicuique subditorum, mox vt aliquis est tyrannus ipsum viis omnibus fraudulentis & dolosis sine quauis autoritate vel declaratione iudiciaria morti tradere: præsertim si addat hæc assertio, quod tyrannus ille omnis est, qui non præest ad vtilitatem subditorum: sed de hac re alibi, de qua viderint assertores.

CONSIDERATIO XV.

Auferibilis est vicarius sponsus ecclesiæ per ecclesiam aut generale concilium perpetuo vel ad tempus: quo ad ea omnia, quæ sunt iurisdictionis. Satis indirecte deductio considerationis istius patet ex præcedenti. Nam possunt ab aliquo rite in papam electo tolli iam de iure quam de facto subditi: in quos debet iurisdictionem exercere. Et ita per indirectum iurisdictio non subsistet.

Verum vero directe & absolute possit omnis potestas iurisdictionis à papa rite electo remoueri, posset esse duplex imaginatio quo ad aliquas iurisdictiones: qualis est iurisdictio respiciens sacramentalem absolutionem: quæ alterius est rationis, quam aliæ respicientes forum externum. Hanc enim iurisdictionem habet confessor papæ super ipsum: cui tamen non posset communicari iurisdictio in foro exteriori supra papam, vt quod eum posset excommunicare. Hanc insuper iurisdictionem habet in casu necessitatis omnis sacerdos apud peccatorem sibi volentem confiteri.

Dicerent ergo aliqui de hac spirituali iurisdictione, sicut de potestate ordinis, quod licet inauferibilis sit in se & in sua essentia: tamen est suus vsus impedibilis modis prætactis. Sicut etiam impediuntur schismatici & hæretici præcisi ab ecclesia: ne quisquam eis nisi in casu necessitatis debeat confiteri.

Dicerent alii, quod talis iurisdictio non solum impeditur in suo vsu, sed etiam tollitur ministerio ecclesiæ & prælati superioris: dum degradatur hæreticus aliquis prælatus vel sacerdos: & hoc quia condescendit Deus tollere ab illo sacerdote potestatem diuinitus sibi collatam per ministerium, talis tanquam per causam sine qua, non sicut imaginantur doctores multi de potentia collata sacramentis respectu gratiæ, quam figurant, non enim attingit illa virtus actiua sacramentorum substantiam gratiæ: sed tamen sunt causa, sine qua non talis gratia nequaquam crearetur. Sicut præterea dicimus de infusione animæ in embrionem dispositum: & magis ad proprium de recessu animæ à corpore per inductionem disconuenientem qualitatum: præsertim si imaginemur, quod anima sicut creabatur prius, ita nunc annihilaretur consequenter ad has dispositiones vel ad alias. Vel exemplificemus de annihilatione gratiæ per peccatum mortale.

Aduertamus tamen in hac materia, quod oportet nos concedere consequenter ad præmissa & ad factum Cœlestini, qui cessit papatui, quod papatus non dicat ordinem super sacerdotium vel episcopatum. Quod insuper non dicat iurisdictionem inabdicabilem humana voluntate supra episcopatum. Alioquin tunc temporis remansissent duo habentes papalem dignitatem: aut talem quæ fuisset superior ad episcopalem vel archiepiscopalem. Oportet vt videtur consequenter dicere, quod mortuo vel cedente Bonifacio, qui in locum Cœlestini successit, ipse Cœlestinus potuerat assumi in paparum sine noua alicuius ordinis vel potestatis iuridicæ essentialis & inabdicabilis collatione, quemadmodum dicimus de episcopali dignitate in his, qui fuerunt degradati vel deiecti: qui iterum possunt restitui nulla consecratione noua facta.

Hæ autem considerationes proficiunt studiosis ad cognoscendum magis & magis quid dicat vel importet, & quid non, papalis dignitas: & qualiter possit exercere iudicium ecclesia circa papam. Notetur Bonauentura *in dist. 25. quarti*: vbi quærit si episcopatus sit ordo supra sacerdotium: & ponit quod neque episcopatus neque papatus dicit plenitudinem aliquam vel dignitatem in ordinem, & ordine nouum nullum addit.

CONSIDERATIO XVI.

Auferibilis est vicarius sponsus ecclesiæ per ecclesiam aut generale concilium, vt dictum est: & dum hoc euenit, probabile est, quod magis fiat destitutiue & iuridice: quam solum declaratiue seu dictatiue seu consiliatiue.

 Fue-

Fuerunt duæ opiniones, vt alias tangebatur de institutione papæ. Vna posuit, quod [illegible] labitur in hæresim, iam damnatus est: & eo facto per Deum depositus, & perdidit [illegible] lem dignitatem: siue hæc hæresis sit secreta, vt ampliant aliqui, siue sit manifesta, vt placet al[illegible] restrictius.

Credunt alii, quod nullus rite in papam electus redditur per aliquod crimen eo facto dep[illegible] tus: licet bene sit deponendus, & manet talis rite electus semper papa vsque ad sententiam [illegible]epo tionis [illegible]am contra eum per ecclesiam vel generale concilium: aut nisi cesserit sponte sua, quemadmodum in aliis episcopatibus & dignitatibus minoribus dicunt esse certum, ita quod resolutio fina lis huius opinionis, quam nunc dicimus probabilem, stat in hoc, quod sicut nullus efficitur papa [illegible] ge stante, & nisi fieret noua reuelatio vel miraculosa institutio: nullus inquam talis rite efficitur papa, nisi per legitimam electionem dominorum Cardinalium aut aliorum, quibus hæc potestas collata fuerit per ecclesiam aut per generale concilium: sic nullus talis rite electus desinit esse papa, nisi destitutionem legitimam factam ab ecclesia vel concilio vel aliis, quibus voluerit conf[illegible] ecclesia vel concilium huiusmodi potestatem, qualis nondum collata esse reperitur.

Probabilitas huius opinionis fundata est alias in alio opusculo. Et nunc breuiter repetamus dicentes aliqua. Primo quod status hierarchicus in ecclesia debet esse certus & constans, da oppositum. Iam ecclesia non fuisset sufficienter instituta: quia subditi remanerent semper expositi discrimini peccati mortalis in obediendo vel non obediendo suis superioribus: cum non posset eis constare sufficienter, quando superiores ius perdidissent in præsidendo, vel ipsum retinerent.

Ac proinde dicimus consequenter: quod titulus ecclesiasticæ dignitatis vel autoritatis non est fundatus in sola sanctitate: quemadmodum dixerunt hæretici, qui nominabantur Pauperes de Lugduno, & alii similes: sicut deducit Bonauentura, *in dist. 25. quarti.* alioquin nihil esset certum in actibus hierarchicis: Sicut nemo scit an odio vel amore dignus sit.

Ex eadem radice pateat, quod per præscientiam vel reprobationem æternam non datur vel aufertur præcise titulus ecclesiasticæ dignitatis. Nam Iudas præscitus fuit Apostolus: & multi prædestinati carent tali dignitate. Sequitur amplius, quod titulus ecclesiasticæ dignitatis non est fundatus in donis gratuitis latentibus in anima: quia forte per reuelationem: & præsertim si sint dona, quæ statim habita statim perdi possunt: quod dicitur propter characteres indelebiles postquam semel habiti sunt, & de quibus præsupposita fide potest haberi sufficiens certitudo, dum aliquis rite suscipit sacramenta imprimentia tales characteres.

Addamus rursus, quod sicut iniustus homo sine charitate & in peccato mortali potest iuste dominari temporaliter, & esse rex vel princeps iusto titulo. Sic etiam potest esse episcopus vel sacerdos. Et hoc sequitur ex prioribus contra imaginationem aliquorum nostris temporibus in Anglia & alibi: qui posuerunt omne dominium & omnem dignitatem fundari in iustitia charitatis & quod sine ea nihil potest esse iustum neque iuste fieri neque possideri: quod vtique repugnat assertionibus sacræ scripturæ in locis plurimis, in quibus idololatræ & pessimi homines & reprobi appellantur Reges: vt Saul, Cyrus & Aacham. Vnde & Christus docuit, quod Pharisæis & reprobis daretur obedientia in doctrina eorum, dum ait: *Supra cathedram Moysis sederunt scribæ & Pharisæi, quæ dicunt facite* &c.

Dicamus consequenter quod dignitates ecclesiasticæ non fundantur in fide interiori, neque in spe sancta, neque in charitate: patet ex eisdem fundamentis.

Ac proinde sequitur vlterius, quod deficiente fide in aliquo prælato, non est consequens vt mox perdiderit pastoralem dignitatem: quia nec fides est, nec necessarium eius fundamentum.

Patet amplius, quod canones sacræ scripturæ ac summorum pontificum dicentes hæreticos esse vitandos tanquam ethnicos & anathematizatos: verum dicunt, dum constat eos tales esse: & maxime per sententiam iudiciariam, aut propriam confessionem, aut facti euidentiam. Nihilominus quod tales sint eo facto depositi à dignitatibus: & quod eas perdiderint sine destitutione, non habetur ex eisdem canonibus. Aut si aliqui canones videantur hoc sonare de notoriis & manifestis hæreticis, qui sunt eo facto depositi: intelligi posset, quod contra tales non requiritur processus iuridicus ordinatus ad degradandum eos per sententiam diffinitiuam: sicut in occultis & non confessatis oporteret.

Dicamus ergo concludentes probabiliter, quod sicut humana electio dat ius & titulum ad papalem dignitatem, si homo sit capax huius lectionis atque dignitatis: & si sit viator baptizatus, sic per humanam destitutionem perdit illam præsidentiam & non aliter, eo inuito, siue sit hæreticus siue sit schismaticus.

Et dum opponitur quod hæreticus non potest esse membrum ecclesiæ: quanto minus potest esse caput eius vel vicarius suus, aut sponsus, multa in hanc sententiam.

Respondetur quod hæc ratio vel similis si bene perpendatur, omnino fuit illa, quæ fundauit omnes errores, de quibus prætactum est, quod solus iustus iuste damnatur, vel est sacerdos vel consecrat: & ita de similibus.

Notemus ergo sine processu longiori, quod multæ sunt connexiones membrorum in corpore mystico ecclesiæ: sicut diuersæ sunt in eodem corpore vnitates.

Vna

Vna est enim vnitas charitatis: & ita soli habentes charitatem dicuntur vere membra ecclesiæ. Alii quantumcunque fideles sunt, vel vt præcisa vel vt arida & emortua membra, imo tanquam proditores Domini sui, nec de familia eius hoc modo dici possunt, nec sunt digni pane quo vescuntur.

Alia est vnitas in donis naturæ, sicut omnes homines connectuntur in intellectu & ratione. Alia est vnitas in simili participatione sacramentorum: & præsertim in vnitate baptismatis, in quo character imprimitur, in qua vnitate connectuntur omnes, qui baptisma rite susceperunt: etiam vbi fidem actualem vel habitualem perdidissent. Et hæc vnio videtur absolute sufficere ad hoc, quod aliquis rite in papam electus maneat caput ecclesiæ quousque fuerit per sententiam diffinitiuam depositus.

Nolo tamen propterea dicere, quod semper sit obediendum tali hæretico: vel non sibi resistendum, aut quod sit appellatione papalis dignitatis honorandus: quoniam in casu, sicut iam tactum est, posset papa verus manens papa licite etiam ligari vel incarcerari vel in mari demergi: quanto magis posset obedientia sibi vel reuerentialis nominatio denegari?

CONSIDERATIO XVII.

Aufeeribilis non est vicarius sponsus ecclesiæ rite prius electus, quia posset creare veros sacerdotes & episcopos, & alia facere, quæ ordinem suum respiciunt in tali plenitudine receptum: absque hoc quod iterari debeant ea quæ fecisset: quia valida sunt iure diuino: quamuis peccabit ipse cum partibus suis, si hoc attentauerit.

Consimiliter ea quæ iurisdictionem puram respiciunt, illa possunt dici valida, quæ egerit talis, quamdiu toleratur ab ecclesia: & hoc iure seu approbatione totius ecclesiæ vel præcedentium pontificum & conciliorum generalium institutione: præsertim nisi aliunde ex culpa subditorum talia reddita fuerint inualida: quia participant in crimine.

Respondet hæc consideratio multis dubitationibus, quæ potuerunt oriri durante hoc pestifero schismate tam in collationibus ordinum quam in dependentibus & collationibus beneficiorum & similibus: vbi facilius se expedit opinio, quam probabili modo posuimus in præcedenti consideratione circa obiecta. Multum prodest insuper eadem consideratio ad celeriorem & expeditiorem terminationem schismatis per viam cessionis, omissa qualibet discussione facienda.

CONSIDERATIO XVIII.

Aufeeribilis est vicarius sponsus ecclesiæ tanquam hæreticus aut schismaticus: etiam vbi in casu ipse non est veraciter & mentaliter talis.

Assignemus summatim casus aliquos circa personas alias, qui similiter possunt in papam cadere, duos inuenimus in iuribus expressos.

Vnus est dum aliquis sustinet excommunicationem vltra annum: & citatur super materia fidei, nec respondet.

Alius dum citatus coram iudice renuit præstare iuramentum. Talis aliquis poterit manere semper verus fidelis: attamen ipse tanquam hæreticus iuris præsumptione damnabitur.

Tertius assignatur casus, si timore mortis vel alia passione motus quis vocaliter negat ea quæ sunt fidei: nec possit aut velit sufficienter se purgare.

Quartus casus, vbi per actus hæreticales aut idolatricos habebitur præsumptio vehemens contra aliquem: & talis nec poterit aut velit sufficienter se purgare. Dicuntur autem actus hæreticales vel idolatrici, qui sunt contrarii vel oppositi actibus, quibus solet fieri professio fidei & religionis Christianæ & cultus diuini: sicut est genuflexio coram sacramento altaris, & ingressus templi, & similia. Et in hoc multum valet vsus hominum, sic talia accipientium. Vnde si quis exhibet talia in honorem Machometi vel idolorum, aut si oppositis factis detestaretur sacramentum altaris, & templů Dei & sacras imagines, & similia faceret: haberi deberet de hæresi & idololatria suspectus: & hoc vel vehementer vel grauiter vel leuiter, secundum quod plures causæ suspicionem aggrauantes, & pauciores releuantes concurrerent. Et hic esset longus sermo de modo accusationis talium coram inquisitore: quando scilicet & quando non veniunt iudicialiter in materia fidei vel idololatriæ pertractandi.

Casus quintus inuenitur, vbi quis per falsos testes accusatur atque conuincitur fuisse relapsus in hæreses iam damnatas. Ille plane damnabitur & iuste damnabitur per ecclesiam, quæ non indicat de occultis, sed de allegatis & probatis per sententiam.

Sextus casus incidens cum quarto: vbi quis etiam leui suspitione notatus de fide, vocatus fuerit ad iudicium, & venire neglexerit seu contempserit, aut forte non potuerit, de qua tamen impotentia fidem facere non valebit. Cum enim summus pontifex iuxta probata prius possit tam doctrinaliter quam iudicialiter denunciari, deferri & accusari coram concilio generali in materia fidei & cultus diuini, non repugnat casus istos & similes in ipso posse reperiri, qui *circumdatus est infirmitate*, sicut dicit Apostolus experientiæ voce loquens.

CONSIDERATIO XIX.

AVferibilis est vicarius sponsus ecclesiæ per ecclesiam etiam sine culpa sua, quamuis non sine causa.

Tangamus similiter casus aliquos. Vbi coram tota ecclesia vel concilio generali proponeretur & probaretur per testes, quod papa qui forte est detentus inter Saracenos iam obiit, & cum ecclesia iam non possit commode diutius remanere sine papa: videtur omnino quod in hoc casu concilium poterit creare nouum papam: & cum non possint esse duo simul, videtur quod primus erit destitutus per concilium. Posset etiam destitui, vbi constaret de vita, si de eo ablata esset spes omnis redeundi.

Alter casus est, vbi quis rite electus in papam efficeretur adeo inutilis propter indispositionem corporalem, ac propter carentiam perpetuam vsus rationis: quod per concilium iam per eum congregatum dum sanæ mentis erat, expediret aliter prouideri de summo pontifice.

Alter casus est, vbi post electionem canonicam alicuius in papam per Cardinales, ipsi Cardinales omnes morerentur, priusquam possent electionem suam canonicam publicare, constat quod ecclesia non tenetur hunc recipere pro papa: & ita posset ad electionem alterius procedere.

Alter casus similis stat cum priori, vbi nullo modo Cardinales etiam viuentes possent facere fidem sufficientem de electione canonica facta circa vnum; qualis casus videtur esse & fuisse in schismate præsenti, si bene perpendatur. Et ideo circumstantia eius multum iustificat processus habitos contra illos contendentes & aduersus Cardinales.

Alter casus propter communem errorem aut æstimationem subditorum aut ipsorum maliciam generalem: de quibus non est præsumendum, quod vnquam debeant obedientiam præstare tali, qui fuit in papam rite electus: tamen alteri nouiter eligendo parati sunt: vt forte si Græci vellent ad vnitatem ecclesiæ redire, dummodo tolleretur papa iam existens, & nouus rite canonice crearetur. Confirmat hoc imaginatio casus illius iuxta positionem Innocentii & aliorum Iuristarum: qui dicunt hominem expresse professum in religione posse vxorem ducere pro saluatione magnæ gentis aut ad fidem conuersione. Cur non similiter pro aliquo tanto bono posset rite electus per ecclesiam aut concilium generale destitui bono zelo & integra charitate?

Casus alter sextus esset, vbi per iuramentum & votum aliquis in papam rite electus, seipsum ad cessionem obligasset, sed differret hoc adimplere, in scandalum populorum putantium ex tali facto papæ, quod neque iuramentis suis obligantur, neque votis, qualem casum habere videmur in manibus.

Denique etsi casus notati in hac & præcedenti consideratione vix aut nunquam visi fuerint: nihilominus expediens est tangere ad inquisitionem solidiorem veritatis, & ad confutationem illorum, qui in iuribus suis scriptis omnia particulariter & sufficienter arbitrantur esse decisa.

CONSIDERATIO XX.

AVferibilis non est vsque ad consummationem seculi vicarius sponsus ecclesiæ, quin aliquis certus & vnicus præficiatur: & hoc lege stante & præsupposita mundi duratione longissima.

Detur oppositum: tunc ecclesia maneret imperfecta vsque ad consummationem seculi, nec suorum gauderet integritate membrorum, & præsertim membri principalis.

Quocirca concludamus sub quadruplici corollario morali conformiter ad prædicta & ad alias considerationes alibi notatas super eadem materia.

Et dicamus primo, quod hi repugnant ordinationi Christi & Spiritui sancto rebelles sunt, qui præsentis schismatis terminationem impediunt modis talibus, quos sciunt aut scire debent, ad pacem protinus reducendam esse, vel inutiles vel nociuos: vt si quæratur fieri pax per reductionem vnius obedientiæ ad alteram, vel per vim armatam, vel per dispositionem iuris, quæ non sunt probabiliter & salubriter expectanda. Nec sufficit dicere: habemus papam Christum: sufficit vt credamus in eum, nam talis vnio ad Christum etsi sit necessaria, non tamen vsquequaque sufficit, vt in ea stemus non procurando quantum in nobis est vnionem alteram ad vnum vicarium suum in terris, de quo constat ecclesiæ.

Addimus consequenter pro secundo corollario: quod hi fallunt & falluntur qui propter affectionem qualemcunque commodi vel honoris, vel amicitiæ circa alterum contendentium, tenderent impedire suam cessionem pro impletione iuramentorum & votorum suorum & pacis datione, si nollent suam deiectionem vbi hoc agere renuerent, imo prorsus quanto magis aliquis fuerit amicus, tanto amplius debet hoc quærere vt eorum spiritus saluus fiat: & vt pateat omnibus, quia non zelo malo zelati sunt eos aliquando, sed zelo charitatis: licet forte vel error vel deceptio in iudicio particularium agendorum interuenire potuerit.

Dicamus præterea pro tertio corollario, quod hi nutu Dei & Spiritus sancti (sicut credendum est) inspiratione tracti fuerunt, qui ad conuocationem sacri concilii Pisis celebrandi dederunt operam, & promptitudinem præstiterunt, præstant & præstabunt. Ille orando, ille exhortando, hic protegendo, ille comparando: & ita de singulis. Impeditores si qui essent nume-

[illegible]

Ecce ergo [illegible] ea quodda[illegible] metrico [illegible] cim, in quarum [illegible] hec [illegible] um est [illegible] stica, add[illegible] dem Tarascone prædi[illegible], redduntu[illegible] Considerationes. Et hæ qualem possint [illegible] sioribus cognitionis materiam, [illegible] um [illegible] m qui viderint.

Postulemus tandem, vt in[illegible]bilis sponsus ecclesiæ Christus vicarium certum & [illegible]m nobis instituat, ad gloriam nominis sui & nostram omnium salutem, præstante eode[illegible], q[illegible] benedi[illegible] in secula seculorum: Amen.

Sedecim considerationes, quarum hic mentionem fecit, paulo post subsequentur. Quæ [illegible] alia in sermone Tarascone prædicato: qui incipit: Appa[illegible] Dei &c. etiam [illegible]iungentur.

SENTENTIA MAGISTRI IOHANNIS DE GERSON, DE MODO HABENDI SE TEMPORE schismatis.

AD tollendam quorundam in præsenti schismate pertinaciam, improbitatemque nimiam, specialiter in patria Flandrensi, si pro meritis aut falsis assertionibus suis certissima & perniciosissima schismata formant & fraternam violant charitatem, dum homines ab obedientia debita suorum superiorum auertunt: dum postremo pr[illegible] instabili sua opinione & humana traditione legem Dei sanctam & stabilem deserere, contemnere & violare compellunt: Dignum duxi quædam fundamentalia per me posita saluo semper in omnibus superiorum ac sapientiorum iudicio, nunc sub aliquarum conclusionum compendio ponere.

1. Quocunque de papatu contendentium demonstrato non est hæreticum dicere, *A. non est papa.*

2. In casu prædicto stat aliquos esse, apud quos istud pertinaciter asserere, *A. non est papa*, saperet hæresim.

3. In schismate præsenti tam dubio temerarium, iniuriosum, & scandalosum est asserere omnes tenentes istam partem vel alteram vel omnes neutrales etiam absolutos esse vniuersaliter extra statum salutis vel excommunicatos vel rationabiliter de schismate suspectos.

4. In schismate præsenti licitum, imo cautum est præstantibus obedientiam isti vel illi, eam sub conditione tacita vel expressa tribuere.

5. Qu[illegible]cunque parte demonstrata temerarium & scandalosum, & sapiens hæresim est asserere: sacramenta ecclesiæ suam efficaciam non habere, aut sacerdotes non esse consecratos, pueros non esse baptizatos, sacramentum altaris non esse confectum, & similia.

6. In schismate præsenti temerarium & scandalosum est asserere, quacunque parte demonstrata, quod non licet audire missas eorum vel sacramentis non communicare: præsertim attenta diuersitate locorum, temporum atque personarum.

7. Possibile est aliquos veræ parti assentientes esse veraciter schismaticos & aliquos falsæ parti modo prædicto assent[illegible]es, schismat[illegible]s non existere.

8. Salubrius, iustius & tutius est qu[illegible]rere vnitatem ecclesiæ insistendo circa contendentes de papatu: & hoc per viam ce[illegible]onis vtriusque vel s[illegible]tract[illegible]ni[illegible] obedientiæ, vel alterius licitæ coactionis, quam subdi[illegible]ns per excommunicat[illegible]us c[illegible]uram vel al[illegible]r vexare sentu bare: aut quod vna pars Christianitatis ab alterius communione pert[illegible]te[illegible]atur.

Ratio primæ [illegible] on lusion [illegible] m nulla propositio, ad [illegible] ritas vnius propositionis contingentis & ad [illegible] idem impertinentis est [illegible] Nā sicut propositio copulatiua, cuius vna pars est contingens: [illegible] aut impossibilis, est tota falsa aut impossibilis: sic in proposito. [illegible] onstat [illegible] illius, *A. est Papa*, exigitur non solum vna, sed multæ contingentes puræ e[illegible] sit rite celebrata, & [illegible] b illis qui habebant potestatem, & consimiles m[illegible]æ. [illegible] tur quod quocunque sacerdote demonstrato, ista non est hæretica, *iste non* [illegible] *erdos* [illegible] terseq[illegible] quod nec ista: *hoc non est corpus Christi in altari* &c.

Ratio secundæ propositionis: quoniam propositio dicitur sapere hæresim, [illegible] an[illegible] assumptis aliquibus veris, quæ rationabiliter negari non possunt, sequitur [illegible] est aliquos homines per reuelationem vel aliter sic certificatos esse, quod om[illegible] lectione & consecratione eius in papam A. quod rationabiliter dubitare [illegible] gant A. esse vel fuisse papam, incidunt in errorem illum, quod rite elect[illegible] & c[illegible] in non est, nec vnquam fuit papa: & quod non succedit Petro: & similia, quæ sunt hæretica.

R[illegible] tio tertiæ conclusionis: quia multi sunt ex vtraque parte & neutrales, quibus n[illegible] ria ista [illegible] larifica, quin rationabiliter possint negare vel dubitare istam propositionem quocu[illegible] contendentium demonstrato: *A. est aut fuit rite electus. A. non est schismaticus aut hæreticus*: & consimi-les, ad quas sequitur. *A. non est papa.* Assumptum ducet experientia, & tot doctorum diuersæ [illegible] sque sententiæ. Et constat multos esse simplices, qui ad talia dubia inuestiganda non [illegible] sequi: nec mouentur fauore vel odio seu quæstu ad non consentiendum huic parti [illegible] sunt obedi[illegible] veritati sufficienter agnitæ: nec sunt pertinaces: igitur nec excommunic[illegible] smate rationabiliter suspecti. Tota ratio fundatur in hoc, quod nunquam fuit tam [illegible] ve-hemens causa dubitationis in aliquo schismate, sicut in isto. Cuius signum ev[illegible] nionum doctorum, & inter doctissimos & probatissimos ex vtraque parte: quinet am[illegible] quæ facti sunt concessis adhuc restarent quæstiones iuris ad vtrumlibet di[illegible] quæ [illegible] certitudinem rationabilem generant in hoc schismate: & ab errore p[illegible] po-test [illegible] illud dici rationabiliter dubitabile. quod plurimi & maxime sapientes dubitabile reputant & præ[illegible]c[illegible]nt.

R[illegible]tio quartæ conclusionis colligitur ex præcedenti: & per simile de adoratione hostiæ in alta-ri, dum occurrit aliqua dubitatio, quod presbyter celebrans non compleuerit omnia rite ad conse-crationem requisita, sufficit enim adorare sub conditione implicita: imo semper debet subiungi cō-ditio implicita, ista videlicet vel similis: si omnia rite facta sint secundum institutionem Christi & ec-clesiæ. Cur igitur in casu præsentis schismatis tam dubio, & quod non tam proprie tangit statum sa-lutis & fidei, non poterit aut debebit apponi conditio ista vel consimilis: si talis fuerit canonice ele-ctus & consecratus, & non sit hæreticus aut schismatice deprauatus.

Ratio quintæ conclusionis manifesta est aduertenti: quoniam neque schisma neque hæreses neque aliud quodcunque vitium obstat in ministro, quin sacramentorum collatio habeat suam effi-caciam: dummodo conferentes intendant id facere, quod Christus & ecclesia instituerunt: & re-cipiens illud recipere, sicut rationabiliter præsumi debet de omnibus.

Ratio sextæ conclusionis manifestatur ex præcedentibus: quoniam nihil debet rationabiliter à talibus impedire excommunicatio lata, si non adsit pertinacia. Nunquam excommunicatio in-tenditur ferri, nisi in pertinaces, qui non sunt parati audire ecclesiam. Alioquin frustra fertetur ex-communicatio, imo damnabiliter & in ecclesiæ destructionem. Non autem data est potestas mini-stris ecclesiæ quibuslibet ad destructionem, sed ad ædificationem secundum Apostolum: quemad-modum medicina datur prout conferre possit sanitati, & sanitas rationi. Sic finis excommunicatio-nis est subditorum emendatio: quę si clare per excommunicationem videatur aut videri debeat non sequi emendatio: vel fructus damnabilis in opposito conferri videatur, secundum Aug. in *parabola de zyzaniis Matt.13.* cum ibidem notatis. Rursus ista conclusio aperte trahitur ex tertia & quarta conclu-sionibus. Si enim multi ex vtraq; parte sunt in statu salutis, & non pertinaces: imo parati stare & mo-ri in veritate agnita sufficienter: aut qui sub conditione etiam falsæ parti assentiunt, quæ conditio etiam eosdem ab errore damnabili reddit excusatos: constat quod tales non debuerunt nec potue-runt rationabiliter excommunicari: & per consequens nec eorum communicationem prohibe-mus.

Si dicatur, quod etiam excommunicatio iniuste lata timenda est. Hæc propositio male intelli-gitur à plerisque, & scrupulos varios & periculosos ingerit. Tamen, quantum ad præsens sufficit, re-spondetur: quod si lator non reputetur iudex, eadem executione qua hoc fit, potest consequenter excommunicatio non tenere. Et quia multi tenentes vnam partem, debent rationabiliter [illegible] nere, quod alii sint in statu salutis non pertinaces: & parati stare iuri agnito: imo qui [illegible] orte suo papæ affir-tiunt sub conditione, possunt ex hoc communicationem eis impendere. Non enim debent suo papæ tale crimen imponere, quod voluit homines non pertinaces excommunicare, vel eos qui te-nent antipapam: sub conditione tamen rationabiliter apposita, si & in quantum fuerit rite electus, & non aliter à communione ecclesiastica canonica segregare.

Ratio septimæ conclusionis est: quia stat aliquem [illegible] eræ parti assentientem & pertinacem es-se quod vel propter quæstum, vel propter vanam gloriam, vel aliam causam non habet animum pa-ratum

[illegible] ad obedien[illegible]gnitæ [illegible] v[illegible] repr[illegible] [illegible] [illegible]ant [illegible] pro[illegible] [illegible] parar[illegible] [illegible]æ. C[illegible] parte [illegible] est. Non [illegible] [illegible] etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]rariam [illegible] est [illegible] [illegible] nunc nec [illegible] [illegible]. Alter [illegible] patet ex [illegible].

Rati[illegible] conclusionis perspicua est ex præcedentibus, quoniam vbi radix & [illegible]alis vel principalis [illegible] matis eon[illegible], ibi erad[illegible]atio fieri debet, aut annid[illegible] summi [illegible]nitatis adeptione. Ipsi [illegible] sunt qui peccauerunt: alii autem qui oues sunt, quid meruerunt? Ipsi sunt propter quos tempestas orta est in mari. Dederunt denique & dant scandalum, propter quod ad illud remouendum [illegible] necessitate salutis obligantur. Non negandum tamen est, quod quilibet pro parte sua obligatur secundum donum a Deo sibi præstitum quærere quæ ad pacem sunt: hic orando, ille monendo, alter docendo. Vltima pars, quod non expedit vnam partem generaliter vitare alteram, & facere scissuram in principalioribus actibus religionis Christianæ, & fraternam charitatem violare, patet ex præcedentibus, & principaliter ex quinta conclusione & sexta.

Verum est enim, quod singularitas in opinione propria contumaciter alios condemnans, incomparabiliter videtur esse periculosior & deterior, quam cōmunicatio fraternalis per charitatem: quæ est compago membrorum ecclesiæ sub intentione semper recta & firma de obediendo ecclesiæ. Etenim qui aliter agit pro incerto vero, ille se exponit certæ violationi fraternæ charitatis.

Nec oportet allegare iura super periculis & maledictionibus eorum, qui non obediunt præceptis & institutionibus summi Pontificis & sententiis. Habet enim locum talium allegatio apud illos, qui nulla possunt rationabili causa excusari, quin sciant vel scire debeant talem vel talem esse suum superiorem. Si vero est ignorantia probabilis, sicut est in præsenti schismate apud multos de vtraque obedientia, & apud neutros, non reputantur talibus sententiis alligati. Ex omnibus prædictis videntur posse elici quædam documenta.

Primum est quod in præsenti schismate potest apud plurimos applicari rationabiliter documentum Ambrosii ad Augustinum de ieiunando vel non ieiunando sabbata secundum diuersitatem temporum, locorum & personarum. Potest sine periculo schismatis aut damnationis, nunc illi, nunc isti modis istis obedire: & nunc cum istis, nunc cum aliis communionem præstare. Et hoc totum dicitur propter probabilem ignorantiam iuris istius vel illius partis. Et supposito quod ab initio schismatis forte tentanda fuisset alia via, ad sciendum si per excommunicationes aut prædicationes vel aliter, omnes ad vnam obedientiam trahi potuissent. Attamen cognitio per experientiam, quod talia nihil proficerent: imo nocuerunt, quod de die in diem maior inuolutio sequitur, videtur faciendum, vt dictum est.

Secundum documentum, quod inter omnes eiusdem obedientiæ expedit adhærere sententiis latis à suo superiore credito: alioqnin non esset vinculum charitatis.

Tertium documentum est de casibus reseruatis Papæ, de dispensationibus & aliis in foro conscientiæ vel publico possunt homines secundum credulitatem suæ partis, & seipsos quietare pro facto tenendo id, quod eorum superior creditus fecerit. Neutrales autem videntur habere sufficientem recursum ad ordinarios, apud quos secundum eorum opinionem communiter loquendo, est potestas deuoluta. Vet.

Fac pacem Christe, de qua tractatus iste
Disputat, atque pia mediatrix esto Maria.
Pastor & ecclesia Deus en grex nunc balat ad te,
Ergo causa tui nunc miserere sui.

TRACTATVS

DOMINI THEO[illegible]

QVI ASCRIBITVR IO[illegible]

DE GERS[illegible]N:

QVALIS FVERIT STATVS ECCLESIAE IN [illegible] Nouo Testamento: Et qualiter ecclesia fuerit erecta temporibus præd[illegible] schismata, & quot intrus[illegible]nes fuerunt in ecclesia Romana: E[illegible] q[illegible] liter in schismatibus præteritis fuerit actum secundum [illegible]ras chronicas.

POSTQVAM superior status & eff[illegible]ctus p[illegible]æs[illegible]ti [illegible] vniuersali ecclesia, & specialiter in Roma, [illegible] [illegible] notata sunt. Pru pl[illegible] [illegible]itia prædict[illegible]rum ac [illegible] Chronicas & approbatas: & specialiter Antistit[illegible]s nostri [illegible] A[illegible] Eusontini verissimi antiquitatum [illegible], & [illegible] bilis chronistæ status & acta præterita i[illegible] di[illegible] sciantur à lectoribus. Inuenimus enim ego Theo[illegible] Frater Eusebius in prædictis & aliis Chronicis, vtru[illegible] d[illegible] [illegible] & [illegible]tolomæus gesta & acta Romanæ ecclesiæ denotarunt. [illegible] mini 1316. à quo tempore citra nullum schisma fuit in ecclesia Dei, v[illegible] pus Petri de Luna & Angeli Carorio.

Ex quarum Chronicarum lectione clare reperimus, quod ecclesia ta[illegible] quam in Nouo exigentibus peccatis & malitia Sathanæ mul[illegible]as [illegible] ab omni tribulatione ipsam semper Deus liberauit, cum ipsi [illegible] con uersi sunt veniam petentes & maiorem quietem. Aliqua[illegible] Nouo T[illegible] [illegible] ià destructione Frederici Imperatoris Secundi vsque ad tempora bonæ mem[illegible] Papæ Vndecimi, quæ quies & abundantia diuitiarum [illegible] ecclesiam in peccata [illegible] propter quæ ecclesia patitur præsens schisma, & multa discrimina & mai[illegible] pa[illegible]tur.

In Veteri autem Testamento eccles[illegible]a multas tribulat[illegible]ones passa est. [illegible] m fuit in terra Ægypti. Item in tempo[illegible] habitæ possioni[illegible] terræ pr[illegible] mi[illegible] [illegible] tionem 11. persecutiones passa est ecclesia. Item [illegible] ædificationem [illegible] [illegible]ctnram & schisma, quod fuit inter Roboam & Hieroboam. Item suscita[illegible] [illegible] tius sacerdotii & destructionem templi in Babyloniam per patrem Nabuchodono[illegible] [illegible] pore Nabuch[illegible]donosor: quo tempo[illegible]e multi fuerunt pseudo Pontifices [illegible] magnam persecutionem pass[illegible]: & f[illegible] vltima in Veteri T[illegible]amento. Cui per [illegible] persecutio Frederici Tertii, & m[illegible] vltimi Antichristi futuri sin[illegible] [illegible] A[illegible]tem Ioachim libro *de vltimis tribulationibus*.

In Nouo autem Testamento ecclesia etiam varias & diuersas persecutiones pass[illegible] est e[illegible] tibus peccatis & opere naturæ humanæ hostis. In primitiua enim e[illegible] [illegible] summi Pontifices, Apostoli, prælati & alius clerus, o[illegible]probria, damna & iniurias & mortis diuersa martyria pass[illegible]. Item cessantibus martyriis & crescente dicta ecclesia à Constantino Magno & ab aliis princ[illegible] a populo Christiano inceperunt hæreses Menandri primi hæretici, Arrii, & aliorum hæ[illegible] maxima scandala generantes in ecclesia Dei.

Postquam autem in ecclesia multiplicata sunt dominia in temporalibus [illegible] pit[illegible] [illegible] perunt intrusiones & schismata in Romana ecclesia: propter quæ do[illegible]inia & pot[illegible] fuerunt odia & rancores inter summos P[illegible]ntifices, Imperatores Roma[illegible]s & dom[illegible]nos t[illegible]porales. Quæ schismata fuerunt vigin[illegible] cum præ[illegible]nti, & intrusiones 41.

Quorum primum schisma ince[illegible]it anno natiuitatis Domini 244. inter primum C[illegible]um & Nouatianum.

Secundum schisma fuit anno 353. inter Tiberium & F[illegible]icem.

Tertium anu[illegible] 4. i[illegible]ter Damasum primum & Visinum.

Quar[illegible] schisma fuit a[illegible] 7[illegible] [illegible] cium pri[illegible] [illegible]

Qu[illegible] no Do[illegible] S[illegible] [illegible]

Sext[illegible] [illegible] 7[illegible]. inter Bo[illegible] & [illegible]

S[illegible] inter Step[illegible] [illegible] quod schisma, si bene videatur quasi per omnia [illegible] insta[illegible] [illegible] senti[illegible] quam alia præterita.

O[illegible]

Octauum schisma fuit anno 848. inter Eugenium secundum & Sisinnum.

Nonum fuit 930. inter Leonem V. & Christophorum presbyterum.

Decimum fuit anno 862. inter Ioannem secundum nobilem Romanum & Leonem VIII.

Vndecimum fuit 864. inter Gregorium V. & Ioannem episcopum Placentinum.

Duodecimum 999. inter Benedictum IX. & Leonem prædictum.

Decimum tertium 1036. tempore Benedicti VIII. qui à Romanis eiicitur & alius intruditur: postea Benedictus restituitur.

Decimum quartum schisma fuit anno 1052. tempore Benedicti: qui cum iam sedisset multis annis, aliique suni electi, expulso Benedicto.

Decimum quintum fuit 1178. inter Alexandrum II. & Codullum episcopum Permensem.

Decimum sextum fuit 1085. inter Gregorium & Episcopum Permensem.

Decimum septimum schisma fuit 1100. inter Pascalem secundum & tres prælatos, qui nomen & officium occupauerunt fauore hæretici Imperatoris.

Decimum octauum fuit 1111. inter Gelasium II. & Britodinum Hispanum.

Decimum nonum fui: 1131. inter Innocentium II. & Petrum Leonis.

Vicesimum anno 1149. inter Alexandrum III. & quatuor schismaticos.

Vicesimum primum schisma fuit tempore Ludouici de Bauaria: qui Ludouicus veniente & regnante Ioanne XXII. qui Ioannes assumptus fuit ad Papatum Anno Domini 1319. fecit fieri antipapam fratrem Petrum de Carbario Ordinis Minorum, à quo coronam imperii recepit. Tamen facta doctorum antipapæ & antiImperatoris annullata sunt infra annos.

Vicesimum secundum schisma præsens est & melius coloratum aliquo alio prophetatum à Spiritu sancto pro punitione cleri & reformatione ecclesiæ. Circa quorum intrusionem schismatum confictionem processuum ordinationem, oblationem & finem ex flore supradictorum notum est.

Et potest notari singulariter, quod omnia & singula schismata & intrusiones prædicta conficta fota & nutrita semper fuerunt opere ingenio & inuidia pessimorum sacerdotum & cleri Dei: sibi semper fauentibus & auxiliantibus imperatoribus & pupulo Romano: excepto Carolo magno & tribus Ottonibus primis de Saxonia, qui ecclesiam multum afflictam semper erexerunt.

Item notamus quod in omni schismate semper ille vicit & obtinuit, qui habuit ius siue primo siue secundo electus fuisset. Et semper antipapis & sequacibus male successit.

Item in omni schismate iste Papa visus est habere ius & obtinuit, qui electus fuit à maiori parte electorum & habentium vocem in electione Papatus.

Item notamus, quod de conuersione magni Constantini circa & postquam Roma & maxima pars fidem Christi agnouit, quod Imperatores Romani vel populus Romanus 25. veros summos Pontifices expulerunt de Roma: & ipsos diuersis pœnitentiis afflixerunt iniuste: quorum summorum Pontificum nomina sunt hæc: Iulius I. Simachus, Siluerius I. Vigilius I. Martinus I. Leo III. Eugenius II Ioannes VIII. Leo V. vel VI. Ioannes X. Benedictus VIII. Ioannes XIV. Ioannes XVI. Gregorius V. Benedictus IX. Gregorius VII. Victor III. Pascalis II. Alexander III. Bonifacius VI.

Item notatum fuit, quod Reges Franciæ, qui pro tempore fuerunt, nunquam in aliquo dictorum schismatum adhæserunt schismatico, sed semper veris Pontificibus, imo quod plus est, Reges Franciæ octo summos Pontifices de sede expulsus posuerunt & reduxerunt in Romam in sedem propriam: quorum summorum Pontificum sunt hæc nomina, Vigilius vel Eugenius, Leo, Zacharias, Stephanus, Calixtus, Innocentius, Alexander Tertius & Pascalis.

Item singulariter notatum est: quod quandocunque ecclesia in schismate vel alio modo vacillauit, semper ecclesia erecta fuit per aliquos principes seculares: vt per Carolum M. Ottones de Saxonia, Reges Franciæ, commune Pisis seu Pisanos, & diuersos alios. Nunquam enim ecclesia relapsa vel vacillans suis operibus vel viribus se erexit.

Item singulariter est notatum, quod nunquam in schismate per ecclesiam concilium generale fuit vocatum. Sed illi qui fuerunt in schismatibus veri Pontifices vocauerunt concilia particularia in diuersis locis, prout videbatur sibi expedire. Tamen non reperio aliquod schisma sine concilio aliquo fuisse ablatum.

Item reperio quod tempore Gregorii Sexti & Clementis Secundi: quo tempore erat schisma in ecclesia quando Henricus Imperator conuocauit & congregauit concilium generale, non vocatis Papa nec Cardinalibus, qui erant discordes: & quod ibi ordinatum fuit, valuit & seruatum fuit in ecclesia, non obstante absentia Papæ & Cardinalium.

Item notatum est, quod aliqui in sede Apostolica & tenentes pacem iuste suis temporibus regnauerunt sine schismate: quorum nomina sunt hæc: Ioannes X. Ioannes XVII. Siluester II. Damasus, & Victor II.

Item notandum est, quod Leo Papa IV. dubitans, ne eius electio esset bona, renunciauit Papatui: tamen Cardinales videntes eius bonitatem reelegerunt ipsum. Et idem contigit Honorio Secundo, natione Bononiensi.

Schismata supradicta fideliter extracta sunt à supradictis chronicis: quæ patent omnibus volentibus eas audire.

TRACTA-

Anno Domini 1440. quo iam ante vndecenniũ mort.e tat Gerſ.

TRACTATVS, QVI VVLGO ASCRIBITVR IOANNI DE GERSON, DE VNITATE ecclesiaſtica.

NITATIS eccleſiaſticæ tractatoribus, vnus es zelatoribus eiuſdem pacit viam feliciter inuenire. Etſi alligatum corpos vinculis occupationum teneatur, e pergat ad ſacrum concilium, Piſis Deo auſpice celebrandum: nihilominus verbum Dei (ſicut dicit Apoſtolos) non eſt alligatum. Propterea decreuit ſpiritus promptus, & pacis auidiſſimus verbum aliquod Dei literolis inſertum quaqua verſum ſpargere, qua infirma nequit ire caro. Non quidem ad determinandum (abſit hæc temeritas) ſed ad examinandum & dandum ſapientibos occaſionem & offerendum in tabernaculo Dei cum hominibus, id quod ex talento qualiſque ſcientiæ commiſſum eſt.

Vnitas quippe eccleſiaſtica ad vnum certum Chriſti vicarium ſtantibus terminis, in quibus eſt eccleſia, Anno Domini 440.29. Ianuarii non eſt retardanda propter allegationes quaſdam ex iuribus poſitiuis ſumptas contra celebrationem concilii generalis: aut viam cõceſſionis, vt quod concilium non poteſt celebrari ſine authoritate Papæ. Quia ſpoliatus ante omnia debet reſtitui. Quia recuſandi ſunt tanquam inimici, qui ſubtraxerunt ſe ab obedientia. Et allegari poteſt iuſtus metus: Quia Papæ nemo dicere poteſt: *cur ita facis?* præſertim ſi non ſit expreſſe errans contra articulos fidei, cum à nemine valeat iudicari: & nemini ſit ſubiectus: nec poſſit effici ſchiſmaticus. Quia periculoſum eſt paſtori deſerere gregem ſuum cedendo. Rurſus quod quilibet fecit debitom ſuum pro eccleſiaſtica vnione, nec eſt in culpa. Denique quod inquirendum eſt de iuſtitia veræ partis, ſine cuius cognitione non poſſunt hi qui errauerunt pœnitere: & ſi qua ſunt ſimilia.

Ponunt igitur aduerſus iſtas conſiderationes, 12. generales: quorum explicatin ſpecialis ſufficit ſtudioſis iſta reuellere.

CONSIDERATIO I.

VNitas eccleſiæ generalis ſicut impedita eſt per diuiſiones filiorum ſuorum tanquam membiorum putreſcentium & contra Deum peccantium, nam *peccata noſtra* iuxta verbum philoſophicum *diuiſerunt inter nos & Deum.* Sic per vnionem oppoſitam, ſcilicet per reconciliationem cuiuslibet ad Deum corrigendo prauos mores, humiliando ſe & orando, rurſus debet hæc vnitas impetrari: alioquin manente cauſa ſchiſmatis qualis de ſua ceſſatione poterit ſpes haberi? niſi tantum in pura gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui immeritis & ingratis conferre ſolet magna: nihilominus coadiutores eius eſſe nos oportet: nunc præcipue quando pacis inimicus ſæuiet acrius, quanto reditus pacis propinquior apparet: immittet quandoq; ſi poterit validiſſimum ad continuationem ſchiſmatis impedimentum, diuiſiones ſcilicet inter eos, qui proſecuruti ſunt vnionem miniſterio ſuperbiæ, cupiditatis aut inuidiæ.

Secunda Conſideratio contra primam allegationem.

Vnitas eccleſiæ eſſentialis ſemper manet ad Chriſtum ſponſum ſuum. Nam caput eccleſiæ Chriſtus, in quo ſumus omnes vnum ſecundum Apoſtolum, etſi non habet vicarium, dum ſcilicet mortuus eſt corporaliter & ciuiliter: vel quia non eſt probabiliter expectandum, quod voquam ſibi vel ſucceſſoribus ſuis obedientia præſtetur à Chriſtianis: tunc eccleſia tam diuino quam naturali iure, cui nullum obuiat ius poſitiuum rite intellectum, poteſt ad procurandum ſibi vicarium vnum & certum, ſemet congregare ad concilium generale repræſentans eam: & hoc non ſolum authoritate dominorum Cardinalium, ſed etiam adiutorio & auxilio cuiuſcunque principis vel alterius Chriſtiani. Non enim habet corpus eccleſiæ myſticum à Chriſto perfectiſſime ſtabilitum minus ius & robur ad procurationem huius vnionis, quam corpus aliud ciuile, myſticum vel naturale verum, neque enim eſt de immediato ac immutabili iure diuino vel naturali, quod eccleſia ſe non poſſit congregare & vnire & ſine Papa aut ſine aliquo particulari ſtatu vel collegio, vbi in caſu cadere poteſt mors vel error.

Tertia Conſideratio contra ſecundam allegationem.

Vnitas eccleſiæ ad vnum certum vicarium Chriſti, qui quodammodo accidentalis atque mutabilis eſt, non debet impediri minime vel differri propter contentionem duorum de Papatu, aut fautorum ſuorum, ſi quærant ſic manere per allegationes iurium poſitiuorum: & iuſtificationes varias, & conqueſtiones quod ſunt ſpoliati: & quod debent ante omnia reſtitui, vel aliunde. Sed videtur

[illegible] expe[illegible], quod ea quæ retro [illegible]t obliuiscentes isti de concilio, in anteriora sicut Ap[illegible] loquitur, se exte[illegible]dant: vt iuxta narrationem ab Augustino commemoratam, plus quæratur [illegible]modo liberabitur ecclesia ab hac schismatis fouea profundissima, quam qualiter & à quibus in eam est prolapsa.

Quarta Consideratio contra sextam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium sic amanda est, vt pro sua adeptione possint rationabiliter plurima mala singularium personarum dimitti, nunc vel in posterũ sine pœna. Et quędã vera singularia iura possunt differri: sic quod fiat cessatio volũtaria de eis, vel etiam coacta per auctoritatem concilij. Hoc nimirum dictat naturæ lex, vt pars quælibet pro suo toto saluando se det & exponat. Quia si quis contendentium iustificare se seu iniuste secum agi contenderit, dicatur ei: tu te tuaque omnia debes ecclesiæ. tu qui pastorem te nominas, quantumcunque sis innocens, debes pro ea vel saluanda, vel vnienda, vel non grauiter scandalizanda paratus esse ponere vitam propriam: quanto magis quamlibet dignitatem quærendo quæ sunt Iesu Christi: & hoc non secundum dictamen proprium vel carnale, sed publicum & incorruptum spirituale, prout concilium, quod vtique sapiens est, iudicabit. Neque prorsus hoc agendo deseres gregem: sed pasces, vnies & manere diceberis.

Quinta Consideratio.

Vnitas ecclesiæ ad vnum Christi vicarium non habet necesse, quod nunc procuretur seruando terminos literales, aut ceremoniales iuriũ positiuorũ, aut processuum ordinariorum, in euocationibus, accusationibus, dilationibus aut similibus: sed summarie & de bona grossaque æquitate potest procedere concilium istud generale. In quo residebit sufficiens authoritas iudicialis vtendi ἐπιεικείᾳ, id est, interpretãdi omnia iura positiua, & ad finem celeriorem & salubriorem habendæ vnionis eadem adaptandi, aut si opus fuerit relinquendi. Quod enim pro ecclesiastica pace & salute institutum est, si rite & non tyrannica malignitate fuerit institutum, non debet contra eam militare, ne potestas data videatur constitutionibus humanis in destructionem ecclesiæ, non in eius ædificationem. Authoritas vero doctrinaliter vtendi ἐπιεικείᾳ, residet principaliter apud peritos in Theologia, quæ est architectonica respectu aliarum. Et consequenter apud peritos in scientia iuris canonici & ciuilis, prout ex principiis iuris diuini & naturalis habeant accipere fundamenta.

Sexta Consideratio contra quartam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium, videtur per concilium nunc celebrandum sic procuranda: quod primo detur securitas tam per principes quam per alios quoscunque pro duobus contendentibus, si voluerint comparere procedendo ad implendum iuramenta sua atque vota. Quod si noluerint confidere, quæratur ab eis cessio per procuratores legitimos. Quod si vtrumque contempserint, procedatur contemptis ambobus contendentibus ad electionem vnius per communem assensum totius concilii roborantis & approbantis illud, quod duo de collegio dominorum Cardinalium aut eorum pars maior & sanior constituerint aut fecerint. Quod si voluerint aliqui pertinaciter adhærere alteri contendentium: nec insequi sententiam concilii, quod non est leuiter præsumendum, viderint ipsi de salute sua: quia concilium istud & sequaces eius sũt apud Deum & homines à schismatis imputatione liberauerit.

Septima Consideratio contra tertiam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium sic priuilegiata & sancta est: vt eam syncero zelo quærentes, nullo modo debent reputari à contendentibus sui aduersarii, sed amicissimi in Christo, dum cessionem ipsorum voluntariam quærunt: vel eis nolentibus cedere petunt deiectionem, quatenus vt spiritus eorum saluus fiat, nec ecclesia diutius perturbetur. Agunt quippe tam tempore ipsorum contendentium, quam id quod quilibet Christianus agere debet. Imo iussionem Dei habent in tam desperato & inueterato matris communis morbo. Hæc est radix inuiolanda & sufficiens piæ necessitaris & necessariæ pietatis: in qua Christianissimus rex Francorum, vere innocentissimus, nec quærens quæ sua sunt, nec quempiam odio habens, fundauit hactenus omnem agibilium varietatem laudabilem circa pacis reductionem, sicut litera sua patens indicat: cuius initium est post salutationem *Pax ecclesiastica*, &c. Præclaram itaque attulit excusationem Cicero *in Philippicis*, dum inconstans in amicitia Cæsaris & varius fuisse culparetur: cuius est hæc sententia, quia verba non habeo: Cæsarem, ait, nunquam dilexi nisi pro quanto diligere visus est rempublicam, Dum ergo mutauit amorem ad eandem rempublicam, factus tyrannus: ego consequenter aduersus eum amicitiam commutaui.

Consideratio octaua contra tertiam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium non debet impediri propter restitutionem obedientiarum ambobus contendentibus tanquam spoliati sint prius faciendam. Nam quod iniustus detentor vel prædo spoliatus sit restituendus, est magis ex institutione positiua & iudiciaria, non pure naturali vel diuina. Propterea tenet in solis casibus expressis, nec in præiu-

præiudicium iuris diuini, & naturalis, & boni communis est aliquatenus obseruanda. N[illegible] restitutio debet fieri (exempli gratia) hæreticis, neque schismaticis manifestis, neque furiosis, & ebriis in sui perniciem, neque intrusis in Papatum, neque petentibus vxorem non desponsabilem, aut affinem in gradu prohibito iure diuino, neque petenti beneficium quod tenere non potuit, alio iam existente legitimo possessore, neque postremo volenti rebus decentis abuti in contemptum creatoris, aut in ecclesiæ perniciem, aut in hominis liberi seruitutem, aut contra castitatem alicuius & vitam: & si qua sunt similia. Multas autem exceptiones huiusmodi contra contendentium quemlibet interuenire videre facile est.

Consideratio nona contra octauam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium videtur melius procuranda, si neque ante concilium, neque in concilio, neque postmodum quærantur fieri iustificationes vel iniustificationes eorum, quæ hincinde facta sunt: vt de intrusione huius vel illius in Papatum: de processibus [illegible] fulminatis in alterutrum: de violatione iuramentorum & votorum: de subtractione aut ne[illegible]tate: vel libertatis ecclesiarum particularium reductione: de imputatione schismatum vel hæresum. de adhæsione reprobanda vel laudanda alterius partis obedientiæ: de sententiis excommunicationum aut aliarum pœnarum.

Cessent quippe talia, & iuxta rationes pro via cessionis & practicam eius alias pluries ostensam procedatur auferendo processus factos & iustificando vel ratificando aut etiam tollerando præterita, prout rerum qualitas patietur, aut plurima ad statum quo prius erant ante schisma præsens absque alia discussione reponendo: prouidendo rursus ambobus contendentibus de sufficienti securitate & statu post cessionem, si eam per se vel procuratores legitimos vltro facere etiam sic voluerint: quæ cessio eis per concilium pro purgatione omnium prius impositorum tanquam sufficiens reputetur valitura.

Consideratio decima contra septimam & quintam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium tanto zelo quærenda est, vt vix possit sobria esse, & non temeraria reputatio alicuius Christiani, quod sufficienter ad hoc dubiũ peregerit: quanto minus hoc quispiam audere debet asserere iuramento: præsertim vbi hominum maxima multitudo reputat contrarium, hoc enim quid aliud est quam pertinaciter & incorrigibiliter talem in erratis persistere?

Rursus occurrere possunt casus multi, in quibus pro adeptione pacis publicæ aut iustæ defensionis, sicut vim vi repellendo, liceret à rite electo in Papam subtrahere obedientiam. Liceret in neutralitate manere: liceret ipsum corporaliter incarcerare: liceret ei administrationem omnem publicam interdicere: liceret per appellationem aut simile remedium sibi resistere, fieretque sic ei obedientia vera potius quam contradictio vel resistentia. Liceret præmissas sententias suas qualescunque non timere, nec timendas asserere, sed lacerare eas & in caput suum retorquere. Liceret præterea accusare eum de schismate vel hæresi, tam doctrinaliter in locis publicis per Theologos & sapientes, quam secrete in correctione fraterna: cum subiicitur tanquam peccator in foro pœnitentiæ & iuridice coram tota ecclesia: cui similiter subiectus est tanquam deuiabilis in deuiabili. Liceret concilium generale eo inuito celebrare. Liceret tandem ipsum ad cessionem compellare vel renitentem deiicere ab omni honore & gradu: imo & vita priuare.

Hæc omnia denique taliter licere possunt sub tali iure diuino & naturali: quod aduersus hanc veritatem nulla lex vel constitutio puri hominis cuiuscunque sine noua authorizatione Dei fieri debet, quin erroris intolerabilis damnanda sit. An vero prædicti casus in schismate præsenti concurrerint discutiendo nequaquam assumimus, cum distinctiones particularium casuum omitti debere magis æstimemus.

Consideratio vndecima contra octauam allegationem.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium non requirit, vt errantes præsertim in dubio probabili circa obedientiam veri Papæ pœnitere non possint: nec esse in statu salutis, nisi expresse & absolute confiteantur erratum suum: cum sæpe in talibus pœnitentia vel absolutio conditionata sufficiat. Sed nec oportet omnes in culpa esse de schismate, qui in tanta iuris papalis dubietate consurgente ex factis dubiis & variis, certam vero Papæ non præstiterunt obedientiam. Sicut nempe verus Papa potuit in schismatis culpam labi, si pertinax fuerit in recusando eam, quæ pacem vniuersalem habebant reducere: & vt concilium generale, vel promptitudinem animi ad viam cessionis iuratæ & voti complementum. Sic excusari poterunt multi aduersantes ei, si fuerit hoc zelo vnionis habendæ: si fuerit ex dubio probabilis ignorantiæ: dum tamen paratos semper ecclesiam exhibuerint semetipsos, & obedire cognitæ veritati.

Consideratio duodecima.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium sicut inchoanda impetrandaque est per orationes deuotas, & morum correctionem: sic in eius reformatione à summo vsque deorsum per omnem suorum membrorum principalium vel non principalium iunctoram, debet, cum facta fuerit,

rit, ſtudium vehementiſſimum & continuũ adhiberi, ne iuſto Dei iudicio deterius quid contingat ſi poſt conceſſam Dei miſericordiam vnionis ſalutarem recidiuatio prior fiat. Qualia vero in eccleſiaſtica politia veniant reformanda, poterunt docere tam libri experientiæ, quam multiplices chartulæ iam ſuper hoc editæ & relationes eccleſiaſticorum in concilio fide dignæ. Deniq; ſi contigerit forſitan generale concilium retardari propter principum vel aliorum in diuerſis patriis diuiſiones vel aliunde, ſic quod multi notabiles vel nequeant vel noluerint comparere: nec mittere ſed differre: & domini Cardinales vtrobiq; ſentiant probabili coniectura, quod tales multi & magni de vtraq; parte non obediunt ſuæ electioni: videretur expediens in hoc caſu, quod ipſi Cardinales comparentes in concilio inuenirent ſaltem modum tollendi perpetuitatem in hoc ſchiſmate, prouidendo quod poſt deceſſum amborum contendentium: & ſi non citius pax haberetur, quia melius eſſet ſero quam nunquam: & hoc iuxta modum, qui in alio concilio Franciæ fuit concluſus, vt per ſuos Ambaſiatores quæreretur & proſequeretur apud ambos contendentes & ſua collegia de non eligendo, ſcil. quempiam in caſu mortis huius & illius, cum cæteris clauſulis ad hoc opportunis.

PARS SECVNDA.

SEQVVNTVR QVATVOR CONSIDERATIONES, AD FVLCIMENTVM ET declarationem præmiſſorum.

CONSIDERATIO PRIMA.

VNitas eccleſiæ ligatur quadruplici lege: diuina ſcilicet vel euangelica, naturali, canonica & ciuili. Quarum duas extremas regulare neceſſe eſt per primas ſecundum ἐπιείκειαν, id eſt bonam æquitatem. Hoc itaque ex traditionibus earundem legum vltimarum conuincitur: quarum annotationes aliquas pro minus eruditis & literatis placet adducere.

Prima annotatio: Non debet reprehenſibile iudicari: ſed ſecundum varietatem temporum ſtatuta quandoque variantur humana: præſertim cum vrgens neceſſitas vel euidens vtilitas id expoſcit, quoniam ipſe Deus ex his, quæ in Veteri Teſtamentu ſtatuerat, nonnulla mutauit in Nouo. Hæc Innocentius Tertius in concilio generali: & habentur in decretali, *Non debet, de conſanguinitate & affinitate, in antiquis.*

Secunda annotatio: Quoniam nulla iuris ſanctio quantumcunque perpenſo digeſta concilio ad humanę naturę varietatem & machinationes eius inopinabiles ſufficit: nec ad deciſionẽ lucidum ſuæ nodoſæ ambiguitatis attingit: eo præſertim, quod nihil adeo certum clarumque ſtatuitur, quin ex cauſis emergentibus, quibus iura iam prædicta mederi non poſſunt, in dubium reuocetur, &c. Hæc Ioan. XXII. *in proœmio Clement.*

Tertia annotatio: Non poſſunt omnes caſus ſeu iuris articuli legibus comprehendi: ſed cum aliquo caſu ſententia legum manifeſta eſt, is qui iuriſdictioni præeſt ad ſimilia procedere, atque ius ita dicere debet. Hæc habentur *in l. non poſſunt. ff. de legibus.*

Quarta annotatio: Certum eſt, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem, hoc habetur in regula iuris *Certum in 6.* Contra facit qui id facit quod lex prohibet. In fraudem legis facit, qui ſaluis verbis legis ſententiam eius circumuenit. Hæc habentur in *l. contra legem ff. de legibus.*

Quinta annotatio: Nulla iuris ratio aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos interpretatione duriore contra ipſorum commoda perducamus ad ſeueritatem. Hæc habentur in *l. nulla ff. de legibus.* Cum quo concordat regula iuris canonici in 6. *Quod ob gratiam alicuius conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum.* Item

—— *Ipſæ leges cupiunt, vt iure regantur.*

Item ait Scipio Naſica: *Conſul dum iuris ordinem ſequitur, id agit vt cum legibus ſuis Romanum corruat imperium.* Ideo iuris ordo eſt in caſu, vt ſcilicet iuris ordo non ſeruetur.

CONSIDERATIO II.

Vnitas eccleſiæ ad vnum certum Chriſti vicarium nequit modo procurari commode ſine recurſu ad ἐπιείκειαν, ſeu bonam æquitatem: quæ interpretatur literam iurium poſitiuorum ſecundum intentionem legiſlatorum radicatam in legibus æternis ac immutabilibus diuinæ legis, per quam legum conditores iuſta decernunt, atque ſecundum dictamen legis naturalis. Hic autem proceſſus antonomatice & ſumme iudicandus erit iuridicus, ſi innitetur legibus & iuribus & canonibus, proprie & vero nomine ſic vocandus.

Veritas conſiderationis legitur clariſſime in libro experientiæ per prudentes & circumſpectos, nec proteruos, nec maleaffectatos: dum conſiderant materiam præſentis ſchiſmatis cum circum-

stantiis omnibus, quales nunquam visæ sunt concurrisse in aliquo casu lege positiua memorato.

Quid igitur mirandum, si non habetur in eisdem traditionibus positiuis modus ad remediandum expressus? quemadmodum multi vigebant morbi prius quam leges nunc conditæ latæ essent, quibus non erat expresse prouisum: & cum leges huiusmodi factæ sunt, constat quod non poterunt infinitati casuum possibilium prouidere. Sunt autem ipsius iuris diuini & naturalis regulæ tales immobiles & æternæ, vt exempli gratia, Principia iuris diuini & naturalis: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Dedit Deus potestatem hominibus in ædificationem, non in destructionem ecclesiæ. Nihil possumus contra veritatem. Plenitudo legis atque finis eius est dilectio. Dilectio est causa vnionis ac pacis. Dilectio non quærit quæ sua sunt. Finis omnis potestatis & Hierarchia ecclesiastica est dilectio, pax & vnio. Finis imponit necessitatem his, quæ ad finem sunt*, id est secundum exigentiam finis cætera debent moderari. *Necessitas non habet legem. Felix necessitas quæ ad meliora compellit. Bonus pastor ponit animam suam pro ouibus suis vniendis & saluandis. Inimici hominis domestici eius*, id est carnales sensus. *Spiritualis homo omnia diiudicat. Medium virtutis accipiendum est, vt sapiens iudicabit. Vim vi licet repellere. Fas est vnicuique se tueri & rem suam defendere contra vim iniustam. Qui suo iure vtitur, nemini facit iniuriam. Deteriora sunt animarum quam corporalium vel rerum exteriorum detrimenta. Depositum non est reddendum in depositarii vel reipublicæ detrimentum. Salubrius panis aut vestis aut gladius abusiuis subtrahitur, quam donatur.* Vnicuique mandauit Deus de proximo suo: *diliges*, inquit, *proximum tuum sicut teipsum. Quod pro charitate institutum est, contra charitatem militare non debet. Si pes tuus aut manus* (& ita de capite) *scandalizat te, proiice abs te. Qui ecclesiam non audierit, sit sicut ethnicus & publicanus. Tolleranda sunt zizania, ne simul eradicetur & triticum. Communis error facit ius. Non periurabis. Reddes altissimo vota tua. Omne iuramentum & votum quod sine detrimento salutis potest custodiri, seruandum est. Cuius est condere vel doctrinaliter vel iudicialiter, eius est similiter interpretari. Intelligentia dictorum ex causis assumenda est dicendi*: & similia multa.

CONSIDERATIO III.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium dum procuratur per ἐπιείκειαν seu bonam æquitatem non exigit in sic equitatis amantibus seu legum positiuarum interpretibus, quod habeant euidentiam mathematicam seu demonstratiuam, sed satis est si certitudinem moralem seu ciuilem & politicam attulerint.

Considerat quippe bonus ἐπιεικείας circumstantias omnes particulares: quales non potuit legislator præuidere nec exprimere: quibus attentis aspicit finem, qui sequeretur si rigorem literalis expressionis obseruaret: qui dum videt ex hac obseruatione læsuram fore ex legibus diuinis vel æternis, contra intentionem debitam legislatorum dictat vel doctrinaliter vel authoritatiue: quod lex scripta sic vel sic, applicanda est seu deferenda: secundum imaginationem Philosophi de regula Lesbia, quæ erat plumbea, & non ferrea, id est flexibilis, non immutabilis.

Constat autem, quod de circumstantiis moralibus non potest haberi certitudo, nisi moralis secundum Philosophi sententiam *in Ethic.* Exempli gratia: Tyrannus persequitur rempublicam cautelis dolosis, sicut lupus rapax: nihilominus ipse teget se vestimentis ouium, quæ sunt tam verba quam facta apparenter sanctissima, in quibus est frequenter æquiuocatio vel hypocrisis. Ago, inquiet ista pro republica: ago pro salute populi, pro quibus paratus sum etiam mori: nec dicentibus oppositum quomodolibet fides detur. Ita mentietur tyrannus, & multos ex simplicibus seducet. Prudentes vera & iudices, quorum est ἐπιείκεια, vti legentur in operibus suis oppositum secundum artem Christi: *Ex operibus eorum cognoscetis eos*. Vult dicere consideratio, quod prudentibus ipsis credendum est, etiam si nescinerint rationes euidentes & inculumniabiles adducere: alioquin periret confestim omnis politia. Denique aptæ sunt huc locu parabolicæ narrationes de lupo & oue, quam lupus diuersis fraudibus nunc ostendendo similitudinem & amicitiam, nunc falsam imponendo calumniam, quærebat fallere vt voraret. Propter quod monuit Christus: *Attendite à falsis prophetis.*

CONSIDERATIO IV.

Vnitas ecclesiæ ad vnum certum Christi vicarium nunc per concilium Pisanum Domino concedente procuranda debet solidius inniti sententiis & deliberationibus huiusmodi concilii & sapientum in eo vrorurorum, etiam si non offerant rationes euidentes, quam allegationibus vel assertionibus vel excusationibus aut iustificationibus vel contendentium de Papatu vel fautorum suorum.

Deducitur faciliter consideratio ex hoc, quod medium virtutis accipiendũ est, vt sapiens iudicabit: &

vt

vt spiritualis qui omnia diiudicat dicet, non vt carnalis homo, qui non sapit quæ Dei sunt [illegible]. Quis enim dubitauerit, quando plures causæ concurrere habeant pro omnibus de conci[illegible] des detur, qui laborant ad vnionem dandam, quam pro aliis contendentibus ad [illegible]uam prælaturam talem qualem occupandam. Amor quippe nimius & carnalis ad [illegible] & ad suos nonne [illegible] solet, & in errores impios traducere etiam vsq; ad imitationem Lucif[illegible], vt adorari velint sicut di[illegible]; reputent se subditos esse cuiquam, sicut filii Belial sine iugo: nec lib[illegible] dici: *cur ita facis?* qui nec Deum timent, nec hominem reuerentur: cum tamen humiliores esse debeant, & ad [illegible]ruiendū promptiores ex prælationis munere quanto se obligatiores esse conspiciunt in reddenda ratione. Postremo tamē hoc summopere cauēdum est iudicibus, ne vlus [illegible] passim & absq; manifesta ratione fiat, transmutando legem scriptam: alioquin tolleretur protinus à legibus sua stabilitas: quibus nutantibus totam reipublicæ disciplinam innitentem eis collabi, & ex consequenti rempublicam corruere vel conturbari necesse est. Inde contigit apud Romanos ista seueritas etiam in nece propriorum filiorum, ne labefacerent optimam reipublicæ disciplinam.

Quatuor considerationes quæ ad robur prædictorum faciunt, reperiuntur postea in oratione: Apparuit gratia.

TRACTATVS EIVSDEM, DE STATIBVS ECCLESIASTICIS.

PAx quam omnes obseruare conuenit cum omnibus, tamen maxime circa ministerium religionis Christianæ, nunquam solicitius subsistit, quam si veritate & iustitia tanquam sororibus fulciatur. Nam si non in vera iustitia & iusta veritate reddatur vnicuique quod suum est, nonne schisma protinus irrumpens pacem exturbabit? Audiamus idcirco sub breuium considerationum numero quid status summorum Pontificum, quid prælatorum, quid curatorum, quid mendicantium possit quilibet de suo ministerio veraciter offerre: ne transgressio finium propriorum seu dilatatio nimia separet iustitiam ab osculo felici pacis: proinde lites fœdas, vt assolet, introducat.

PARS PRIMA.

SEX CONSIDERATIONES SVPER STATV SVMMI PONTIFICIS.

CONSIDERATIO I.

STatvs Papalis institutus est à Christo supernaturaliter & immediate tanquam primatum habens monarchicum & regalem in ecclesiastica Hierarchia: secundum quem statum vnicum & supremum ecclesia militans dicitur vna sub Christo: quem statum quisquis impugnare vel diminuere, vel alicui ecclesiastico statui particulari coæquare præsumit: si hoc pertinaciter faciat, hæreticus est, schismaticus, impius atq; sacrilegus. Cadit enim in hæresim totiens expresse damnatam à principio nascentis ecclesiæ vsque hodie: tam per institutionem Christi de principatu Petri super alios Apostolos, quam per traditionem totius ecclesiæ in sacris eloquiis suis & generalibus conciliis.

CONSIDERATIO II.

Status Papalis licet non omnino vacet seu deficiat per mortem Papæ naturalem vel ciuilem, nec per consequens ecclesia desinit esse vna: nihilominus eniti debent Christiani sub pœna schismatis, quod in hoc statu constituatur & præsideat assidue vnicus & certus summus Pontifex, quantum fieri potest pro loco & tempore: sic quod non est licitum scienter impedire, quod minus sit vnus talis supremus Pontifex in ecclesia, in quo sit ecclesiasticæ potestatis plenitudo: & quod non sint plures in quo tanquam ecclesiasticum regimen desinere posset esse monarchicum, & in aliam politiæ speciem, vt in aristocraticam aut timocraticam verteretur: quamuis Papatus has politiarum species non excludat, sed assumat: quemadmodum de facto dominorum Cardinalium collegio & de generali concilio videre est.

CONSIDERATIO III.

Status Papalis non eximit Papam à legibus pure diuinis, quæ vel in euangeliis vel generalibus conciliis positæ sunt. Et ex hoc consequenter patet, quod Papa subiicitur legi illi de correctione fraterna: *Si peccauerit in te frater tuus*, &c. sic quod potest fraternaliter corripi dum peccat. Etsi tandem nollet audire ecclesiam, quam generale concilium repræsentat, debet haberi sicut ethnicus & publicanus. Et ita potest hoc modo per concilium vel iudicari vel coerceri, vel pro excōmunicato haberi,

CONSIDERATIO IV.

Status Papalis non eximit Papam à iuribus, quæ sunt pure de dictamine naturali: quemadmodum sunt principia iuris naturalis. Propterea cum lex naturalis dicat, quod bonum commune tanquam aliquid diuinum præferendum est particulari bono: deducitur ex hoc, quod ad bonum totius ecclesiæ, quam concilium generale repræsentat: reducendum est bonum personale Papę, si quod in præiudicium boni communis particulare bonum Papæ seu commodum vel status, retentio vel dilatatio prævalere non debet: cum secundum exigentiam finis cætera debeant moderari: finis autem Papatus est vtilitas ecclesiæ.

CONSIDERATIO V.

Status Papalis quamuis eximat Papam à legibus pure positiuis, canonicis vel ciuilibus, sic quod secundum eas coerceri punitiue non potest, vt præcise tales sunt: nihilominus Papa non debet aut potest leges positiuas, præsertim per concilium generale, ad quod sufficienter spectat discernere vel dictare, si Papa palam conuertat potestatem suam in destructionem ecclesiæ, non in ædificationem.

CONSIDERATIO VI.

Status Papalis obligat Papam tanto amplius, quanto maior est in ecclesia, subiicere se legibus diuinis, naturalibus & canonicis ad vtilitatem ecclesiæ. Propterea cum magis videant oculi quam oculus, videtur quod non sine grandi discrimine salutis Papa possit deliberationes vel instituta generalium conciliorum contemnere: vt non secundum communem, sed propriam deliberationem contendat in ecclesiastico regimine præsidere. Propterea bene dictum est, quod Papa non potest generalem statum ecclesiæ immutare vel tollere.

PARS SECVNDA.

SEX CONSIDERATIONES DE STATV SVMMI PONTIFICIS, ET DOMINORVM sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium.

CONSIDERATIO I.

STatus summi Pontificis ac sacri collegii dominorum Cardinalium sibi collateralium est in ecclesiastica Hierarchia subcœlesti, immediate à Christo: nec humana institutione seu præsumptione potest destitui. Cui statui qui pertinaciter derogat, censendus est iuxta sacros canones hæreticus atque sacrilegus.

CONSIDERATIO II.

Status prædictus dotandus est vel fouendus pro debita & honesta sustentatione temporalium, sine quibus in hac vita misera, spiritualia diu non subsistunt: quemadmodum alter status quicunque ecclesiasticus inferior seu subditus dotatus est, vel dotandus iuxta sui qualitatem.

CONSIDERATIO III.

Status prædictus non ideo perdit iura sibi conuenientia, quæ posuit propositio duplex præcedens: si forte fuerint abusus aliqui personales, olim vel nunc inuenti. Alioquin sic argueretur aduersus omnem statum, nedum ecclesiasticum, sed temporalem: quod dissipandus est, deserendus & perdendus: quoniam in multis offendimus omnes.

CONSIDERATIO IV.

Status prædictus potuit & potest in subuentionibus temporalis & honestæ sustentationis præscribere de certo modo, vel quota subuentionis: sicut prælati vel curati inferiores respectu subuentionis factæ per subditos in oblationibus, decimis & similibus: etiam vbi status prædictus aliunde dotatus esset ex patrimonialibus bonis vel aliis, quemadmodum in prælatis dicimus & curatis.

CONSIDERATIO V.

Status prædictus dum recipit & quærit subuentiones consuetas, in oblationibus, decimis, vel annatis & similibus, non debet eo ipso de simoniaca prauitate notari: nisi forte vitium aliud in executionis modo concurrerit: quod vitium corrigi debet, non obinde status minui, destrui, culpari, vel iuribus aliunde debitis defraudari. Sicut ab infirmo morbus tollendus est, non subiectum vel corpus destruendum. Oppositum vero pertinaciter imponens, notando generaliter de Simoniaca prauitate totum statum istum, temerarius esset, nec ferendus.

CONSIDERATIO VI.

Status prædictus potest & debet rationabiliter resistere per viam appellationis, aut alias, si aduersus prædi-

prædicta voluerit aliquis de facto procedere: præsertim dum personæ de illo statu subiiciunt se: & statum suum debitæ regulationi sanctæ matris ecclesiæ, si forsan aliqua fuerunt in eis reformanda, & hoc agendo, nedum non scandalizant actiue vel peccant, sed merentur tanquam defensores iurium, non solum suorum personalium, vel ecclesiæ particularis Romanæ, sed vniuersalis ecclesiæ & ad vtilitatem honestatemque totius reipublicæ Christianæ, quæ consistit in suo decore membrorum maxime principalium.

PARS TERTIA.

DE STATV PRÆLATORVM.

CONSIDERATIO I.

STATVS prælationis episcopalis in ecclesia sic est de primaria & immediata ac supernaturali institutione Christi, quod naturali vel humana solum authoritate non potuit institui: sicut potuit status dominationis temporalis regiæ vel imperialis humanitus & naturaliter ordinari.

CONSIDERATIO II.

Status prælationis episcopalis in ecclesia quo ad sui collationem primariam fuit immediate à Christo datus primis Apostolis, sicut status papalis Petro: licet postmodum talis collatio vel acquisitio fieri potuerit & facta sit in successoribus per homines: sicut Matthias factus est Apostolus per electionem vel sortem: & successores etiam Petri fiunt nunc per humanam electionem dominorum Cardinalium: qui modus potuit & potest variari, vt infra ponetur.

CONSIDERATIO III.

Status prælationis episcopalis habuit in Apostolis & in successoribus vsum vel exercitium suæ potestatis sub Papa Petro, & successoribus eius tanquam sub habente vel habentibus plenitudinem fontalem episcopalis authoritatis. Vnde & quo ad talia minores prælati, sc. curati, subsunt episcopis, & quibus vsus suæ potestatis quandoque limitatur vel arcetur: & sic à Papa posse fieri circa prælatos maiores ex certis & rationabilibus causis non est ambigendum.

CONSIDERATIO IV.

Status episcopalis non ita subest statui Papali, quod illum possit Papa annullare: sicut nec status Papalis posset humanitus destitui. Nihilominus idem status episcopalis quo ad acquisitionem isti personæ & quo ad exercitium, subest rationabili Papæ voluntati ad vtilitatem ecclesiæ, vt dictum est. Hęc autem rationabilitas videtur attendenda seu regulanda maxime per determinationes conciliorum generalium, præsertim iam factas de consensu & authoritate summorum Pontificum.

CONSIDERATIO V.

Status episcopalis quo ad sui acquisitionem isti personæ & quo ad exercitium, non ita subest meræ voluntati Papæ, quod pro libito possit sine iniuria & peccato circa huiusmodi acquisitionem & destitutionem, ampliationem & restrictionem operari: quoniam *data est ei potestas*, dicente Apostolo, *non ad destructionem, sed ad ædificationem*.

CONSIDERATIO VI.

Status episcopalis habet ex se & Christi institutione primaria potestatem conficiendi corpus Christi & ministrandi sacramenta ecclesiastica omnia: ius insuper prædicandi: ius stipendia temporalia sumendi: ius excommunicandi: ius prælatos minores, sc. curatos, instituendi: ius ecclesias consecrandi: ius beneficium ecclesiasticum vel stipendium temporale conferendi, vel facere conferri ministrantibus sub se spiritualia: ius indulgentias dandi. Et ita de reliquis multis, quæ summo Pontifici competunt, vt in fonte.

CONSIDERATIO VII.

Satus episcopalis quo ad sui vsum vel exercitium non ita subest puræ voluntati Papæ, sicut status priuilegiatorum Mendicantium vel aliorum, quibus essentiali ordine & Hierarchico statu prædicta iura episcopalia nō competunt. Potest idcirco Papa sub talibus priuilegiis & priuilegiatis absq; iniuria vel peccato immutationes operari restringēdo vel tollēdo: nō sic passim in prælatis vel curatis.

CONSIDERATIO VIII.

Status episcopalis licet esse possit in aliquo sine plebe & sine vsu vel exercitio hoc fieri non conuenit: quia vanum & monstruosum in ecclesia videretur: quoniam frustra est potestas, cui non subest operatio.

CONSIDERATIO IX.

Status episcopalis si nimis artetur in suis iuribus essentialibus quo ad restrictionem vsus vel exercitii passim communiter per Papam absq; vtilitate maiori ecclesiæ: siue hoc esset in exemptionibus subditorum ab eo, siue in reseruatione casuum in foro pœnitentiæ: seu in restrictione stipendiorum

temporalium: seu in reseruatione beneficiorum ecclesiasticorum sub eo: seu per inductionem onerosam priuilegiatorum: aut modis similibus. Ille inquam status episcopalis posset rationabiliter deferre querelam, nedum ad Papam & generale concilium, quod est conuenientissimum medium: sed ad principes orthodoxos implorando iuuamen opportunum.

CONSIDERATIO X.

Status episcopalis sicut non acquiritur in aliquo per solum titulum fidei, vel charitatis, ita non deperditur per solam hæresim, vel peccatum mortale, non interueniente humana institutione, vel diuina reuelatione: alioquin status ecclesiæ Hierarchicus prorsus esset incertus, cum suo vsu vel exercitio: quod non est conueniens dicere de politia à supremo legislatore constituta.

CONSIDERATIO XI.

Status episcopalis sicut potest diuersis temporibus & institutionibus modis variis acquiri & similiter auferri: sic & status Papalis in casu per ordinationes Papales, aut per concilium generale, sicut & factum est, aliquando potest immutari.

CONSIDERATIO XII.

Status episcopalis potest ab aliquo propter suam malitiam auferri, licet teneretur occupans: sic & status Papalis, vt videtur in casu, præsertim per concilium generale posset auferri: cum status Papalis datus sit ecclesiasticæ communitati: quæ in hoc habet quid diuinum tanquam commune bonum, ad quod Papalis authoritas conseruandum fuit instituta.

CONSIDERATIO XIII.

Status episcopalis habet rationabiliter monarcham supremum, scilicet Papam ratione vnitatis fidei & sacramentorum, sed hoc non ita perspicuum est esse debere ex institutione Christi: & pro vtilitate vniuersalis ecclesiæ respectu dispensationis bonorum temporalium, & iurisdictionum contentiosarum seu coerciuarum: quæ diuersis legibus seu decretalibus, aut statutis pro diuersitate locorum & temporum regi debent: sicut & alia mere temporalia, regalia, & imperialia. Hinc bene dictum est quod *qualibet prouincia in sensu suo abundat*.

CONSIDERATIO XIV.

Status prælationis si fiat limitatio sui vsus in beneficiis conferendis, vel in exemptionibus: non debet rationabiliter conqueri, dum hoc manifeste fit propter studium literarum, præsertim sacræ doctrinæ, quod per talia promouetur: & dum hoc potenter fit ad reprimendos abusus notorie prouenientes: siue hoc fit ex importunitate dominorum temporalium, vel ex propria pusillanimitate, vel alia quauis corrupta affectione.

Sed in hoc capere medium conueniens non aliter videtur posse determinari, quam iuxta Aristotel. sententiam, scilicet vt sapiens iudicabit. Nihil autem videtur in hoc sapientius, quam generale concilium rite & libere celebratum.

PARS QVARTA.

DE STATV CVRATORVM.

CONSIDERATIO I.

STatus curatorum succedit statui 72. discipulorum Christi, quoad legem nouam: & figuratus est in antiqua lege per Leuitas: ac proinde status curatorum est de institutione Christi & Apostolorum suorum à principio fundationis ecclesiæ: quę institutio per declarationes summorum Pontificum & synodorum tam generalium quam specialium magis ac magis innotuit.

CONSIDERATIO II.

Status curatorum est de essentiali ac intrinseca ecclesiæ Hierarchia, sicut status prælatorum: quamuis inferior sit, & pro sua perfectione variabilior. Qua ratione curati simplices non æque proprie dicuntur sponsi, sicut episcopi: liberiusque permittuntur cedere vel renunciare curis suis.

CONSIDERATIO III.

Status curatorum institutus est ad regimen animarum dirigendarum in finem vltimum per communionem sacramentorum & peccatorum remissionem, & promotionem ad virtutes.

CONSIDERATIO IV.

Status curatorum annexam habet obligationem docendi & publicandi verbum Dei suis parochianis: saltem quodam generali tenore legis euangelicæ quo ad credenda & agenda secundum

statum

ſtatum ſuæ ſimplicitatis: ſicut maioribus prælatis conuenit ex obligatione ſcientiæ reddere rationem particularius de ea, quæ in eis eſt, fide & ſpe: apud omnes tam qui deforis ſunt, quam qui intus, fideles ſcilicet & infideles, hæc enim obligatio conſequitur ad obligationem priorem, quæ eſt de ſpirituali regimine ſubditorum.

CONSIDERATIO V.

Status curatorum eſt ſtatus perfectionis, non ſolum acquirendæ. ſed etiam exercendæ: cum ſibi competat tam obligatio quam autoritas reducendi animas ad Deum, ſecundum hierarchicos actus, qui purgare, illuminare, perficere nominantur.

CONSIDERATIO VI.

Status curatorum ſuperior eſt hierarchicæ eccleſiæ ad ſtatum ſimplicium religioſorum: ſicut diuinus Dionyſ. & Hieron. in præcedentis conſiderationis determinant ratione.

CONSIDERATIO VII.

Status curatorum eccleſias parochiales ſibi deputatas habet in tali libertate, quod nulli alteri ſacerdoti fas eſt ipſis inuitis aut ſine eorum licentia prædicare in eadem: præſertim dum prædicare voluerint ipſi: ſed nec confeſſiones illic audire, nec ſacramenta miniſtrare: ſalua ſemper autoritate vel rationabili ordinatione ſuperiorum prælatorum.

CONSIDERATIO VIII.

Status curatorum habet ius & titulum recipiendi decimas & oblationes & funeralia: aut alia emolumenta loco illorum pro ſuſtentatione ſufficienti ſtatus ſui. Et hoc fit iam de iure diuino quam naturali præſuppoſito dominio. Determinatio autem huius vel illius quotæ, vel commutatio in aliam ſubuentionem, habet fieri ſolo iure poſitiuo.

CONSIDERATIO IX.

Status curatorum ſicut habet de ſibi ſubditis omnibus cogitare in miniſtratione ſacramentorum, vt ſancte ſuſcipiantur: ſic decet maxime vt quilibet parochianus ſe prius oſtendat ſuo curato generaliter vel ſpecialiter in foro conſcientiæ, quam eadem ſacramenta ſuſcipiat. Poteſt inſuper edictum generale vel ſpeciale ſuis parochianis ſuper hoc per curatos, ne aliter ſe ingerant, promulgari.

CONSIDERATIO X.

Status curatorum ſecurius & iuſtius eligitur quantum eſt de ſe & cæteris paribus, pro confeſſione ſacramentali facienda à parochianis quam alius ſtatus: præſertim qui non eſt ſuperior ſecundum inſtitutionem eccleſiæ hierarchicam: patet quia mutua & correlatiua eſt obligatio parochianorum ad curatos: vnde viciſſim magis obligantur. Colluſiones prætereà hinc inde poſſibiles fieri magis ex hoc euitantur. Denique remedia ſpiritualia celerius & conſultius in caſibus multis exhibentur. Poteſt nihilominus apud priuilegiatos quandoque ratio potior inueniri.

CONSIDERATIO XI.

Status curatorum ſanctus & ſalubris non debet inculpari vel infamari per quoſcunque, ſi in eo quandoque ſint perſonæ minus idoneæ ad debitum regimen animarum: alioquin nullus eſſet ſtatus in eccleſia militante, qui culpari non deberet: ſicut nullus abſque macula quorundam de vllo ſtatu viſus eſt diu ſtare.

CONSIDERATIO XII.

Status curatorum poteſt ſufficienter regere ſuos parochianos, ſi polleat bona charitate & ſimplici morum honeſtate, etiam vbi litteratura magna deeſſet. Propterea non leuiter ſe eis præponere debent alieni, quamuis inueniantur magis litterati.

CONSIDERATIO XIII.

Status curatorum poteſt cum facili ſtudio habere ea & ſcire, quæ ad parochiam ſuam regendam ſufficiunt, maiora maioribus prudenter remittendo. Hoc autem ſi agnoſcere neglexerint, debet apud eos correctio epiſcopalis maxime vigil eſſe, vt aſtringantur ſeuerius tenorem habere in ſcriptis eorum, quæ ſcire debent in punctis regiminis, tam inſtitutiones ſynodales poſitiuas, quam cæteras.

CONSIDERATIO XIV.

Status curatorum poteſt obuentiones ordinatas licenter exigere: veruntamen tali modo & tempore, quod ſimoniaca prauitas vel eius ſuſpicio nequaquam incurratur: vt quod propter negationem temporalium, ſpiritualium interim miniſtratio non negetur, nec interueniat quæſtuoſa mercatio.

CONSIDERATIO XV.

Sratus curatorum debet cum bona gratia ſuſcipere ſtatum priuilegiatorum tanqoam coadiutores miſſos habentes à ſuperioribus licentiam prædicandi, & confeſſiones audiendi, ſi noo apparet rationabilis cauſa aliquem talem repellendi: vtpote ſi detractor, ſi colluſor, ſi corruptor, ſi quæſtuoſus, ſi ſeductor appareat. Aut parochianorum multi inde veniunt in contemptum curatorum. Aut ſi tunc cura us per ſeipſum id agere circa parochianos ſuos, quod agendum ſit, ſatis potuerit: quia videretur præferendus, niſi legitima fieret exceptio contra eum.

CONSIDERATIO XVI.

Status curatorum vix poteſt à parochianis ſine peccato ſic contemni, quod eorum licentia neque in generali, neq; in ſpeciali prius quæratur, dum alibi confiteri, aut miſſas vel ſermones audire tempore diuini ſeruitii, diebus dominicis & feſtiuis voluerint. Quæ licentia ſi ſine cauſa rationabili denegetur, ſufficit excuſare frequenter eos, qui alibi confitentur, licentia non obtenta, ſed petita.

PARS QVINTA.

DECEM CONSIDERATIONES QVÆ PONVNTVR PRO STATV PRIVILEGIATORVM.

CONSIDERATIO PRIMA.

STatus priuilegiatorum ad Prædicandum, & confeſſiones audiendum, ſtatutus eſt poſt primariam eccleſiæ inſtitutionem, rationabiliter ordinatus ad ſubleuamen eorum, qui hierarchicos in eccleſia ſtatus habent: præſertim poſt talem & tantam in temporalibus ditationem, quæ ſecum attulit multam occupationem.

CONSIDERATIO II.

Status priuilegiatorum debet cum bona charitate licentia ſua vti: Non ad quæſtum, non ad æmulationem, non ad ambitionem, non denique in præiudicium temporale vel ſpirituale curatorum: ſed in ſtando clam & palam apud parochianos, quatenus honorem debitum ac ſuſtentationem ſuis reddant curatis: alioquin faciunt quod ſibi fieri nollent, meritoque repelluntur hi, de quibus aliter conſtiterit, & excommunicationem à canone nonnunquam incurrunt.

CONSIDERATIO III.

Status priuilegiatorum & omnium generaliter religioſorum prohibetur ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, ne ſacramentum eucharistiæ miniſtrent & matrimonium ſolennizent.

CONSIDERATIO IV.

Status priuilegiatorum habet, quod in ſuis locis & publicis prædicare poſſunt: dum prælatus non prædicat, nec prædicationem inſtituit. Similiter hoc poſſunt in eccleſiis parochialibus de licentia curatorum.

CONSIDERATIO V.

Status priuilegiatorum hoc habet, vt idonei præſentati ſufficienter per ſuperiores ſuos ad prælatum diœceſanum valeant in locis ſuis confeſſiones audire diœceſanorum & eos abſoluere cum tali poteſtate: & in caſibus talibus quemadmodum curati parochiales ordinarie funguntur & non ampliori: niſi de ſpeciali gratia prælati maior eis fuerit elargita poteſtas.

CONSIDERATIO VI.

Status priuilegiatorum habet hoc: vt quamuis ſacramentum pœnitentiæ poſſit pluries ſuper eadem peccata ſuum effectum ſortiri, ſaltem quoad augmentum gratiæ: cum ſit ſacramentum iterabile: & licet meritorie eadem peccata pluribus confiteri: nec ſit repugnantia, quin adhuc poſſit tempus obligari: nihilominus confeſſi priuilegiatis non tenentur inuiti eadem peccata amplius confiteri plus quam ſi ſuis curatis eadem confeſſi fuiſſent, quantum eſt ex parte efficaciæ ſacramenti. Hoc per Ioannem 22. fuit declaratum: & vſus communis hoc obtinuit.

CONSIDERATIO VII.

Status priuilegiatorum hoc habet, vt à confeſſis ſibi non debeant curati nouam extorquere confeſſionem de eiſdem peccatis, præſertim ſi ſecreta ſint: nec debent prohibere parochianos, cum talis

talia voluerint eis confiteri. Fas sit curatis, imo tutum inquirere à parochianis suis quando & qualiter, à quibus confessionem receperint. Quibus veritatem respondere si quis parochianus negauerit, vix in statu salutis esse credi posset. Ipsique in hoc casu petenti eucharistiæ sacramentum rationabiliter denegaretur, dicendo: nescio si confessus sis ab habente potestatem: & an in hoc te decipias, vel alterte.

CONSIDERATIO VIII.

Status priuilegiatorum hoc habet, dum de peccatis publicis absoluunt parochianos, vt ipsi debeant facere fidem de absolutione & absoluendi potestate: si super hoc à curatis parochialibus fuerint requisiti: sub pœna denegandi rationabiliter talibus, cum se dicunt absolutos, eucharistiæ sacramentum.

CONSIDERATIO IX.

Status priuilegiatorum hoc habet, vt non debeant inducere voto vel promisso alios ad eligendum sepulturam in ecclesiis & locis suis: Vel ad persistendum in iam electa ibidem: & hoc sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. Debent præterea reddere quartam partem legatorum seu funeralium curato parochiali ipsius defuncti: quæ *pars canonica* nominatur.

CONSIDERATIO X.

Status priuilegiatorum ad prædicandum debet secundum qualitatem auditorum formare sermonem, ne coram laicis & subditis detegantur vitia clericorum atque Dominorum. Hoc enim esset non extirpare vitia, sed nutrire rebellionem, scilicet murmurationis & contemptus apud audientes. Fiat insuper prædicatio principaliter de punctis nostræ religionis in fide, spe & charitate cum cæteris virtutibus. Sed & præsertim confessiones mulierum & iuuenum non nisi locis patentibus & publicis audire: nec conuenticula in cameris & angulis agere præsumant, ab omni specie mala abstinentes se.

PARS SEXTA.

DE VTROQVE STATV SIMVL.

CONSIDERATIO I.

STatus vterque, curatorum scilicet & priuilegiatorum, inuigilet cognoscere casus reseruatos prælatis, ne seducantur & seducant, si transgrediantur limites suæ potestatis: quamuis expediret pauciores casus præsertim occultos reseruari, vt sunt peccata illa carnis, quæ frequentissime commissa vix confitentur: præsertim per mulieres & adolescentulos.

CONSIDERATIO II.

Status vterque studeat alter alterius onera portare sine contentione & æmulatione de rebus prædicatis vel aliis: ne si inuicem more cornicum se mordeant, consumantur. Ne præterea surgat fœda opinio ecclesiasticorum apud laicos: & vituperetur ministerium verbi Dei. Nonne Deus quæso abunde diues est pro omnibus? Nonne pacis est Deus, non diuisionis? Denique quid prodest Pharisaica contentio de status præeminentia, quin sanctius est dare operam, vt quis perfectus inueniatur, quam si iacens in imis de perfectione status glorietur. Attento præsertim, quod conciliorum ecclesiasticorum obseruatio non potest ita concludi sub regulis quibuscunque, quin necesse sit recurrere sæpissime ad glossam sapientissimi Augustini tractam ex operibus Christi: videlicet quod talia dantur in obseruanda animi præparatione, & non semper operis exhibitione. Quæ animi præparatio potest apud omnem statum & personam Christianæ religionis, si vult, inueniri.

TRA-

TRACTATVS EIVSDEM CANCELLARII PARISIENSIS DE MODO VIVENDI OMNIVM FIdelium.

CONSIDERATIO PRIMA.

Ad Nobiles.

REgula prima, quæ spectat ad nobiles, potentes & scabinos: ne panperes videlicet per potentiam suam opprimant, & à subditis snis opprimi permittant. Malos vsus in villis suis destruaot. Causas pauperum, viduarum & orphanorum libenter audiant: & cito iuste iudicent. Munera pro iudicio faciendo vel festinaodo aut retardando non accipiaot. Nil à subditis suis extorqueaot.

CONSIDERATIO II.

Ad Milites.

Regula ad Milites tangitur Lucæ 3. *Neminem concutiatis*, scilicet in persona per potentiam indebite. *Nemini calumniam faciatis* in rebus, quam per militiam facere possetis. *Et contenti estote stipendiis vestris*, id est, de redditibus vestris multis temporibus: accipiendo vero ad defendendam patriam. Macch. 15. *Accipe gladium sanctum munus* &c. Rom. 13. *Non sine causa gladium portat.*

CONSIDERATIO III.

Ad Simplices.

Regula simplicium quo ad ecclesiam: vt ieiuni ad missam veniant. In missa non loquantur nec circumspiciant. Ante missam orare debent, vt gratiam Dei recipiant. In missa memoriam passionis Christi habeant. Ante euangelium sancti Ioannis non exeant. Sermones libenter & diligenter audiant: & referre post missam gratias Deo satagant.

CONSIDERATIO IV.

Ad Episcopos & Prælatos.

Regula episcoporum & prælatorum satis patet ad Titum 1. *Oportet episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem.* Et Matth. 20. *Qui maior est vestrum, sit vester minister* 2. Corinth. 6. *Hortamur vos* &c. Est autem officium episcopi, malos corrigere & arguere bonos & pusillanimes pacificare. Quia, sicut Dominus Petro in persona cuiuslibet prælati ait: *Pasce oues meas* &c. 1. Thessal. 5. *Fratres corripite inquietos; consolamini pusillanimes.* De istis 2. ad Timo. 4. *Prædica verbum: insta opportune, importune: obsecra, argue, increpa in omni patientia & doctrina.* Et ad Galat. 6. *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto* &c.

CONSIDERATIO V.

Ad Clericos.

Regula clericorum est habere doctrinam sanam, vitam sanctam, famam odoriferam. Heb. 5. *Sacerdotes habent hostias pro delictis suis offerre.* Et Aug. in Regula sua: *Sit vobis cor vnum & anima vna in Domino.* Psal. *Sacerdotes tui induantur iustitia.* Col. 4. *Induite vos sicut electi Dei viscera misericordiæ & patientiam habentes.*

CONSIDERATIO VI.

Ad Religiosos.

Regula religiosorum est viuere in obedientia, castitate & paupertate. Et deuote orare & contemplari, & carnem mortificare contra vitia & concupiscentias. Vnde Augustinus in Regula monachorum: *In omnibus & super omnia ametur & honorificetur Deus.* Et Hugo de sancto Vict. de claustro animæ: *Summa religionis regula in hoc dependet vt prælati custodiant subditos suos: subditi prælatis benigne obediant: deuoti sint senes: iuuenes vero laboriosi. Sit honestas in habitu: mediocritas in victu. Sint in claustro assidui: & ad mensam rari. Non sint ciuiles, sed claustrales. Sint intenti psalmis, non causis. Non sit rumor in claustro, sed dilectio. In capitulo non lites, sed confessio. In choro sit sacra simplicitas, & circa altare reuerentia honestas.*

CON-

CONSIDERATIO VII.

Ad Diuites.

Regula diuitum: ne aliquid iniustum acquirant: ne propter diuitias suas pauperes vicinos despiciant. Pauperes sustineant. Operariis suis bene & cito persoluant. Adulatores neque adulatrices in mensa recipiant. Diligenter & libenter ad concordiam vicinorum suorum laborent.

CONSIDERATIO VIII.

Ad Pauperes.

Regula pauperum: vt diuitibus libenter & fideliter seruiant: nec diuitibus propter diuitias suas inuideant, nec propter paupertatem adulatione vel detractione peccent. Nec impatienter, sed gratanter paupertatem sustineant: nec iniuste ditari cupiant: nec ecclesias propter diuites vitent. Nihil furti à familia suorum vicinorum, nec ab aliis retineant.

CONSIDERATIO IX.

Ad Virgines.

Regula virginum: Non sint loquaces, sed simplices corde & habitu. Ad virginitatem matris Christi cogitent, & eam diligant. Choreas vitent. Inter iuuenes non sedeant: nec se ab eis palpari permittant: non ament aliquem illicito amore. Adulatores neque adulatrices recipiant nec audiant. Orationes libenter dicant. Sordida verba & inhonesta fugiant.

CONSIDERATIO X.

Ad Viduas.

Regula viduarum est, vt continentiam diligant: & in vestibus humiliter se habeant: & orationibus libenter insistant. Homines suspectos in hospitio suo non recipiant. De consilio proborum se gubernent & viuant. Sanctam Annam & Elisabet viduas cogitent. Familiam castam habeant. Parum per vicos currant.

CONSIDERATIO XI.

Ad Nuptas.

Regula nuptarum est Thimo. honorare superiores: diligere maritum: regere familiam: diligenter gubernare domum, & seipsam honestam & irreprehensibilem ostendere siue exhibere.

CONSIDERATIO XII.

Ad Mulieres.

Regula mulierum est: quod non se indecenter ornatas ostendant. Aures, collum, guttur & caput tegant. Humiliter in ecclesia & vbique se habeant: nec alias mulieres per superbiam suam iuuent.

CONSIDERATIO XIII.

Ad Maritos & Vxores.

Regula virorum ad mulieres & econuerso ponitur ad Ephes. 6. *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam suam. Vxor autem timeat virum suum*, 1. Pet. 3. *Viri cohabitantes secundum conscientiam quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem.*

CONSIDERATIO XIV.

Parentum ad Filios.

Regula parentum ad filios, Ephes. 6. *Et vos patres nolite prouocare ad iracundiam filios vestros: sed educate eos in disciplina & correptione* 2. Corinth. 12. *Non debent filii thesaurizare parentibus: sed parentes filiis.*

CONSIDERATIO XV.

Filiorum ad parentes.

Regula filiorum ad parentes est: quod parentes honorent, & eis in bonis obediant: nec eis fua furentur. Ante eos non respondeant: à maledictionibus omnino sibi caueant. Cum parentibus aliquando ad ecclesiam vadant libenter: in negotiis parentum suorum fideliter laborent.

CONSIDERATIO XVI.

Dominorum ad seruos.

Regula Dominorum ad seruos Ephes. 6. *Vos Domini eadem facite illis remittentes minas & soluite: Domini quod iustum est & aequum seruis praestate: scientes quod vos Dominum in caelis habetis.* Eccl. 7. *Ne laedas seruum tuum in veritate operantem. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: non defraudes illum libertate: neque inopem derelinquas illum.*

CONSIDERATIO XVII.

Seruorum ad Dominos.

Regula seruorum ad Dominos. Col. 3 *Serui obedite Dominis carnalibus: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes: sed in simplicitate cordis timentes Deum: scientes quod à Domino accipietis ret ibutionem hereditatis.* 1. Pet. 2. *Serui subditi estote in omni timore Dominis vestris, non tantum bonis* &c.

CONSIDERATIO XVIII.

Ad Familiam.

Regula ad familiam: Ne fraudem Dominis suis in seruiendo, negligendo faciant: Fideles sint in rebus suis custodiendis. Nihil ab eis auferant occulte: nec alios facere permittant. Nuncium malum non faciant vxori vel filiis Domini sui. De male respondendo caueant. Malos rumores fugiant, vnde in domum malum oriri possit: sed discordias etiam reportare vitent. Missi cito reuertantur. Mercedem suam in superbia vestium non expendant. Ita viuant in humilitate vt labor eorum sit eis in remissionem peccatorum suorum.

CONSIDERATIO XIX.

Ad Mercatores.

Regula mercatorum est: vt non in die Dominica mercentur. Nec periurent. Ab illicito sibi caueant lucro: nec ad diem vendant vel charius propter dilationem. Vt debitum suum tempore promisso soluant. Nec scientes mentiantur. Æquam stateram habeant, æqua pondera & æquam mensuram.

CONSIDERATIO XX.

Ad Tabernatores.

Regula tabernatorum est: Ne permittant ludere ad taxillos in tabula sua, neq; in taberna sua. Deum blasphemare non permittant, nec meretrices recipiant de nocte. Plenam mensuram dent omnibus. Vinum cum aqua ad vendendum non misceant: nec aliqua pocula vel fercula aliquo modo ad vendendum defraudent.

CONSIDERATIO XXI.

Ad Hospites.

Regula ad hospites est: quod malos in hospitio suo non permittant vel scienter recipiant: nec hospitibus suis furentur auenam vel fœnum. Nec sustineant quod hospites scienter fornicentur in hospitio suo. Iustam, bonam, rationabilem computationem cum hospitibus suis faciant.

CONSIDERATIO XXII.

Ad Senes.

Regula ad senes est: In ecclesia libenter iaceant. Iuuentibus bonum exemplum præbeant. De maledicendo siue malefaciendo ipsos reprehendant. Turpia verba non habeant: nec laudent malitias coram iuuenibus. Mulierculas à bono non retrahant: nec iuuenes laudent in superbus suis.

CONSIDERATIO XXIII.

Ad Omnes.

Regula ad omnes est, vt excommunicatos vitent. Non se inebrient. Pauperes pro posse suo sustineant. Sacerdotes & religiosos & ecclesiam vbique honorent. Et deuote ab eis doctrinam audiant. Festa bene custodiant. Decimas rite soluant. Detractionem caueant. Ab adulatione, à blasphemia, a mendacio, à periurio, ab assiduo iuramento, à turpibus verbis, & maxime à luxuriosis verbis se abstineant: quia circumstantes & audientes ab eis inflammantur. Præcepta ecclesiæ teneant: pœnitentias sibi iniunctas diligenter impleant. Alter alterum ad bonum opus inuitet, & de malo reprebendat. Dent libenter eleemosynas: quia sicut aqua extinguit ignem: ita eleemosyna extinguit peccatum. Missas, sermones & confessiones libenter colant & frequentent. Ablata restituant: quia *non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*: vt dicit Aug. in vespere, id est, in fine vitæ tormenta inferni & gaudia Paradisi cogitent.

Regula omnium ponitur Matth. 28. *Baptizantes omnes gentes in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*: vt secundum illud Ioan. 1. *Omnes crederent per illum* 1. Pet. 3. *In fide autem omnes vnanimes*. In oratione estote compatientes: fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles: non reddentes malum pro malo, neque maledictum pro maledicto: sed econtrario benedicentes &c. Eccles. vltim. *Deum time & mandata eius obserua.* hoc est omnis homo &c. vnde Gal. 6. Qui hanc regulam secuti fuerint, *pax super illos & misericordia.*

SER-

SERMO EIVSDEM DOCTORIS DE TRIBVLATIONIBVS EX DEFECTVOSO ECCLESIASTICORVM REGIMINE, ADHVC ECCLESIÆ PROuenturis: & de ſignis earundem, ex ſententia pronunciatus de conceptione glorioſæ virginis Mariæ, in concilio Conſtantienſi.

D*ominus dabit vobis ſignum: Ecce virga concipiet & pariet filium.* Eſai. ſeptim. recitatum &c.

Nunc quoad ſecundum, Reuerendi patres & Domini, reſtat oſtendere quomodo ſignum omnipotentiæ & ſummæ clementiæ factum ſit ſignum contradictionis & ruinæ. Contradixit enim Acham petere ſignum, quod per Prophetam, ſcil. Eſaiam à Domino ſibi erat præceptum: *Non petam*, inquit, *& non tentabo Dominum.* Hoc quidem addidit: *& non tentabo Dominum*: forma quidem pietatis, ſed non virtutis. Colebat Acham idolum, quod deſerere noluit: & ideo ne Dominus exaltaretur & idolum vilipenderetur, ſignum petere recuſauit. Et propter hoc, teſte beato Hieron. in Gloſſ. *in grauem ruinam incidit*: quia totaliter à Domino derelictus fuit.

Verum quia ipſius Acham contradictio ſigni aduentum longe præceſſit. Conſideremus illud, quod iuſtus Simeon & timoratus poſt ſigni ortum prophetauerit: *Ecce*, inquit, *poſitus eſt hic in ruinam multorum in Iſrael. & in ſignum cui contradicetur.* Ad Virginem vero: *Tuam*, inquit, *ipſius animam pertranſibit gladius*, Luc. 2. Quod vtiq; orto ſigno Herodes impleuit: quia mox pueri animam quæſiuit. Poſtmodum contradixerunt Iudæi, contradixerunt perſecutores, contradixerunt hæretici: quorum aliqui Virginem non de ſubſtantia carnis Chriſtum edidiſſe dogmatizabant. Alii filium non peperiſſe, ſed reperiſſe ſibilabant. Alii vero cognitam blaſphemabant. Alii Dei matrem audire non ſuſtinentes, magnum illud nomen θεοτόκον impiiſſime ſigillabant. Sed cunctas hæreſes in ſuis auctoritatibus ſola Virgo in ruinam detruſit, quando Archangeli ſignum nunciantis credidit. Sed præter hos magis contradicunt alii, ſcil. moderni Eccleſiaſtici, qui nedum ſigno contradicunt, ſed gladio Virginis animam crudeliter transfigunt. Per virginem noto Eccleſiam, cuius typum gerit virgo Maria: quam trahunt in ruinam per mala exempla. Neq; enim hæreticorum atq; perſecutorum contradictio tantam Eccleſiæ intulit ruinam: quin ipſa ſemper in ſobolem creſceret nimiam: imo quanto maiorem contradictionem ſuſtinuit, tanto plures ſuæ virginitatis defenſores peperit. Tales pergebant intrepidi in eius adiutorium, galeam bonorum exemplorum imponebant capiti, & accingebant gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Porro ſi quandoq; hic videbatur calcari in ſanguine, tamen viuebat, & eo amplius creſcebat ex Dei virtute: Domino de eo loquente ſub nomine Hieruſalem Ezech. *In die qua nata es*, inquit, *vidi te conculcari in ſanguine tuo, & dixi tibi: In ſanguine tuo viue.* Et loquitur de tempore martyrum. Sequitur: *Et multiplicata es quaſi germen agri, & grandis effecta es: emundaui ſanguinem tuum*, ſcilicet ceſſante perſecutione. Grandis quidem effecta erat multitudine credentium, grandis ſpecioſitate virtutum: grandis copioſitate temporalium, eodem Propheta ſubſequenter dicente: *Dedi*, inquit, *coronam decoris in capite tuo. & ornata es auro & argento. Decora facta es nimis vehementer & profeciſti in regnum & egreſſum eſt nomen tuum in gentes propter ſpeciem tuam, quia perfecta eras in decore meo quem poſueram ſuper te.* Magis videtur hiſtoria hæc quam Prophetia de proſperitate Eccleſiæ.

Sed quid Reuerendi Patres & Domini de moderno tempore idem Propheta ſubiungit, audiamus: *Et habens*, inquit, *fiduciam in pulchritudine tua*, ſcilicet in temporalium abundantia & ſeculari potentia, *fornicata es in nomine meo*, loquitur ſimilitudinarie de fornicatione: ſicut mulier præbens venale quod natura fecit non venale, dicitur fornicari. Sic etiam dicitur *fornicari* ſecundum Doctores præbens venale prece, pretio vel inordinato fauore, quod gratis erat dandum pro virtute.

Sequitur: *Et poſt omnes abominationes tuas non es recordata dierum adoleſcentiæ tuæ*, ſcilicet de tempore martyrum & ſanctorum patrum, *ſed in cunctis plateis ad omne caput viæ ædificaſti ſigna proſtitutionis tuæ & abominabilem feciſti decorem tuum.* Tunc ſequitur punitio & grauis ruina: *Ecce ego*, inquit, *dabo te in manus odientium te. & deſtruent lupanar tuum. & demolientur proſtibulum tuum*, id eſt, locum in quo exercebatur iniuſtitia & ſymonia: *& denudabunt te veſtimentis tuis, & auferent vaſa gloriæ tuæ, & relinquent te plenam ignominia. Hæc dicit Dominus omnipotens*, Ezech. 16. Sed forſan aliqui blandientes ſibi putant hæc ſic dicta de futuro, quod non ſint timenda, aut quod venire debeat de propinquo. Et ideo quamuis non ſit noſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate, tamen propono ex dictis doctorum & ſacra ſcriptura aliqua contradictionis & ruinæ ſigna adducere: ex quibus poſſumus propinquitatem ſuſpicare vel conicere.

Primum signum est rebellionis & inobedientiæ. Et hoc sumitur ex verbis Apostoli ad Thessal 2. *Et nisi venerit discessio primum* &c. Quod Beatus Hieronym. 11.q. ad inquisitionem Algasię exponit de Romani Imperii desolatione: inter quam & Ecclesiæ persecutiones præu… Antichristo: quatum vna fortsitan erit prima temporalium ablatio, nullum ponit medium … zdam Glossa dicit, quod erit discessio aliarum ecclesiarum ab ipsa Romana Ecclesia. Ma… ster super … erbo præmisso has simul coniungit: *Completa*, inquit, *hac accessione ad Romanum Imperium & Ecclesiæ obedientiam: aderit discessio ab vtroque imperio.* Accessionem nouimus fuisse ante huius schismatis ortum, postmodum completa videtur fuisse discessio. Et primo ab imperio temporali. Hoc satis euidenter apparuit: quia vix ciuitas, Baro aut miles ante huius gloriosæ Virginis assumptionem Romano Imperio obedire curauit. Et si aliqui videbantur obedire, hoc erat vel in sanguinis propinquitate, vel præsidentis proprii dominii potestate.

Discessio à Romana Ecclesia videtur in ecclesia completa. Nam si primo vel secundo …ctus in exordio schismatis fuerit pontifex vere: tunc ab vtroq; vel successoribus recessus videtu… completus. Nam ad tantam ambiguitatem vniuersalis Ecclesia deuenit, quod ignorat apud quam … tem vera Sedes Romana erat, nisi forsan Deus alicui reuelasset: aut Salomonis iudicium de pue… diuidendo, & vera & falsa matre hoc persuaderet.

Secundum signum desolationis est inuerecundia. Et hoc sumitur ex illo: quia effi…tur … oribus peior quam fuit Synagoga, cum imminebat eius ruina. Vnde secundum Beatum Hier… m. triplex erat peccatum Pharisæorum, qui & dicebantur clerici Iudæorum, scilicet auaritia: quia columbas in templo vendi permittebant. Solum labiis Deum honorabant, & tanquam hypocritę docebant quæ non faciebant. Sed nunquid id peius est sacrilegium ecclesiastica beneficia & spiritu… s potestates pretio aut inordinato fauore distribuere, quam columbas in templu vendi permit…e? An ne minus malum sit solum labiis Deum honorare, aliosque per hoc ad deuotionem … ducere quam locum ministerii, solum spe quæstus suscipere: & cessare ob superbiam … laude De… & silere? Et de talibus Esai. 56. *Canes muti non valentes latrare. Canes impudentissimi nescientes saturitatem. Venient dies super vos* &c. Demum nunquid minus nociuum videtur Ecclesiæ propriam malitiam hypocrisis pallio cooperire, & velut æs sonans & cymbalum tinniens per alios prædicationis officium decere: quam inuerecunde prauis moribus & exemplis subditos secum in ruinam trahere? Æstimo enim quod nemo boni iudicii contrarium diceret: sed illud Hierem. 3. potius completum concederet: *Iustificauit animam suam auersatrix Israel*, id est, synagoga comparatione præuaricationis Iudæ. Ibi Origenes, *De nobis*, inquit, *hæc intelligit.* Ezech. 16. Dominus loquens ecclesiæ: *Soror tua Samaria*, (id est synagoga,) *dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eam sceleribus tuis.* Sequitur ruina: *Ergo & tu porta confusionem tuam* Et infra 23. postquam diffuse descripsit malitiam & destructione synagogæ, adiecit dicens de Ecclesia: *Plus insanauit libidine, & fornicationem suam præbuit impudenter diuitibus & magistratibus ad se venientibus induta veste varia.* Et bene, inquit, induta veste varia insaniuit libidine, id est, cupiditate diuitiarum & concupiscentia delitiarum. Erat namq; futurum. vt pręlati ecclesiarum non vererentur ecclesiæ primitiuę venerandam pudicitiam pretio ac precibus & impiis actibus infamare. Ita vt impletum sit quod sequitur: *Confracta sunt mammæ pubertatis tuæ.*

Subiungit tunc ruinam reperendo caussam eius: *Recessit anima mea ab ea, sicut recesserat à sorore eius*, (id est synagoga,) *quia scelus tuum & fornicationes tuæ fecerunt hæc tibi*: loquitur de fornicatione superius expressa, id est simonia.

Tertium signum sumitur ex personarum dispositione, & est imoderata inæqualitas, qua alius & sæpe dignior esurit. Alius & frequenter indignior præ multitudine & magnitudine beneficiorum ebrius est. Nam sicut in bona harmonia requiritur vocum inæqualitas proportionabilis, tamen moderata: quæ si nimia fuerit tollitur melodia. Ita secundum Philosophum propter ciuium disparitatem, & præsertim indignorum exaltationem, dignorumq; depressionem, obruitur politia, in qua sunt plures mediocres, est diuturnior. Sed non puto, quod vnquam fuerit aliquarum gentium politia, in qua esset tanta sacerdotum differentia: vt hi quidem essent maiores principibus huius seculi, licet ita doctiores. Alii eiusdem gradus & ordinis: licet doctiores & sapientiores, deiectiores vulgo. Communicas enim talis apud eundem Philosophum vocatur oligachia. Præterea videmus in corpore humano (cui Apostolus in pluribus suarum Epistolarum passibus ecclesiam comparat) quod si nutrimentum fluit ad vnum membrum, ita vt enormiter ingrossetur: & alia nimia attenuatione demacerentur, non potest viuere. Sic in corpore Ecclesiæ si superiores fiant ita graues attractione substantiæ, quod inferiores vix possunt præ inopia se sustinere: hoc est signum iam propinquæ ruinæ. De talibus enim ait Dominus Amos 4. *Vaccæ pingues in Hierusalem qui calumniam facitis egenis: & confringitis pauperes. Ecce dies venient super vos.* Et infra sext. *Væ qui opulenti estis in Sion*, id est in Ecclesia.

Quartum signum est fastus & superbia prælatorum, & aliorum ecclesiasticorum. Quamuis enim ex naturali prudentia & morali Philosophia similiter & Theologia conceditur, quod ecclesiastici debent habere, vnde possint honestius viuere quam populares, & prælati quam subditi.

Ex hoc [illegible] admittitur familiæ & equorum & vestium superflua pompa, quæ raro absq; superbia po[illegible]ci & salua iustitia sustineri: & plerumq; non sine iniuriis & delictis gubernari. Nam tantus fastus in Dei Ecclesia potissime temporibus istis non tam paucos mouet ad reuerentiam, quã multos ad indignationem: & plures inuitat ad prædam, qui se reputarent forsan Deo sacrificium offerre, si possent quosdam diuites Ecclesiasticos spoliare. Tales fastuosos notat Dominus Amos 6. *Optimates capita populorum ingredientes pompatice domum Israel.* Quibus in signum ruinæ in eodem capitulo dedicit Esai. vigesim. octau. *Væ corona superbiæ: pedibus conculcabitur.* Quod abbas Ioachim exponit vę magnis prælatis, qui propter eorum superbiam procurant vt fiant in Ecclesia Dei schismata.

Quintum signum sumitur ex tyrannide præsidentium: quæ cum sit violenta, durare in æternum non potest. Vnde proprietas tyranni est quærere non bonum publicum subditorum, sed vtile proprium. Tales sunt pastores, qui non pascunt gregem Domini, sed semetipsos: quibus dicit væ *Ezechiel. 34.* Gaudent de malefactis eorum quos pecunialiter possunt condemnare. Nec quærit quis quantum deliquerit: sed quantum quis soluere possit. Quibus Dominus dicit Mich. 3. *Audite Duces domus Israel. Vos odio habetis bonum & diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis. Qui comederunt carnes populi mei & pellem eorum desuper excoriauerunt.* Ideo dicit Dominus Ezech. 34. *Cessare eos faciam vt non vltra pascant gregem meum: liberabo eum de ore eorum & non erit eis vltra in escam.*

Sextum signum est, quod conturbatio principum & commotio populorum, quam in multis partibus experimur irrecuperabiliter destruere ecclesiam & destruxisse: ita vt impleatur illud Hierem. quart. *Contritio super contritionem vocata est repente: vastata sunt tabernacula mea,* Ezech. 7. *Adducam pessimos de gentibus & possidebunt domos eorum, & quiescere faciam superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria eorum. Conturbatio super conturbationem veniet, & auditus super auditum.* Et ista videmus impleta in Græcia, in Vngaria, in inclyto olim Bohemiæ regno, & pluribus vicinis regionibus.

Septimum signum est recusatio correctionis, si forte de principibus Ecclesiæ intelligatur, quod scriptum est Zachar. septim. *Noluerunt attendere, & cor suum posuerunt vt adamantem, ne audirent verba quæ misit Dominus in spiritu suo per manus Prophetarum suorum.* Et Esai. trigesim. *Filii mendaces noluerunt audire verbum Dei qui dicunt: Nolite inspicere nobis quæ recta sunt. Loquimini nobis placentia, quia noluerunt intelligere vt bene agant.* De quibus Amos 7. *Odio habuerunt in porta corripientem, & loquentem perfecte abominati sunt.* Tales salutaria monita & sacram scripturam reputant fabulas: & in ea meditantes iudicant fantasticos. Contra quorum Ecclesiam Dominus Oseæ quart. *Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Et oblitus es legis Dei tui, obliuiscar & ego filiorum tuorum, & secundum multitudinem eorum sic peccauerunt mihi, gloriam eorum in ignominiam commutabo. Et erit sicut populus sic sacerdos.* Et Ezech. septim. *Lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus.*

Octauum signum est nouitas opinionum. Ex hoc enim surgunt hæreses, schismata orta defenduntur, & defensa radicantur: radicata vt experimur fidem & Ecclesiam destruunt. Moderno enim tempore vnusquisq; interpretari & trahere non veretur sacram scripturam, iura, sanctorumque patrum instituta ad libitum suæ voluntatis: prout amor, odium, inuidia, spes promotionis aut vindicta eum inclinat. Aliqui eorum leuiter nimis alios hæreticos dicunt, quos tamen nondum hæreticare nouerunt. Alii verecundia ducti quandoq; forsan errores defendunt: ne leui opinione vulgi videantur inquinati. Hi inuicem, vt ait Apostolus, languent circa quæstiones & pugnas verborum: ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiriones malæ. *1. Tim. 6.* & 2. Tim. 4. *Erit,* inquit, *tempus cum sanam doctrinam non suscipient, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, & ad fabulas conuertentur.* Fabulæ & non sanæ doctrinæ sunt, quæ in persuabilibus humanæ sapientiæ verbis, vel in sublimitate sermonum, aut secundum zelum & contentionem aut inanem gloriam: non in reuelatione Spiritus sancti, sed secundum traditionem hominum consistunt. A quibus quatuor nos cautos reddit, *vt non circumferamini,* inquit, *omni vento doctrinæ, & nequitia hominum in astutia & circumuentione erroris.*

Præter hæc sunt alia signa, videlicet recessus iustitię. Hæc fuit caussa destructionis Romanorum: prout deducit August. *lib. de ciui. Dei.* Destructio studiorum: quam comitatur penuria sapientum: & hanc sequebatur destructio Græcorum. Pręlatio puerorum ac ignorantium ac prauorum: & hæc erit destructio Latinorum.

Plura alia sunt scripta in Prophetis de deiectione sacerdotalis honoris: ex quibus & prædictis sapiens potest concludere ruinam temporalium ecclesiæ de propinquo imminere. Et forsan iuxta illud Esa. 30. *Subito dum non speratur veniet contritio.* Quia Prouer. 1. scribitur: *Despexistis omne consilium meum, & omnes increpationes meas neglexistis. Ego autem in interitu vestro ridebo, cum irruerit super vos repentina calamitas, quando veniet super vos tribulatio & angustia.* Nec debemus reputare hoc impossibile: quia nostris temporibus vidimus aliqua, quæ nuper erant incredibilia. Et timendum est maiora esse in posterioribus. Imo verisimile puto, quod à multis annis non fuerunt tot maleuoli, tanti corde rebelles & animo accensi contra ecclesiam, sicut his diebus. Videtur enim quod Dominus conuertit

cor eorum, vt odirent populũ eius: & dolos facerent in seruos eius, scil. in sacerdotes: *Psal.104.* Quos in longum compescere nequaquam valebimus, nisi signis virtutum manifestis ad beneuolentiam nos inclinauerimus. Nec multum proderit, vel forsan ad modicum durabit vnio, nisi essent præmissa signa, quæ etiam fuerunt caussa schismatis, & sequatur notabilis & magna morum reformatio.

Ad hoc enim Reuerendi Patres & Domini, Deus omnipotens miro quodam modo cunctis prius inæstimabili vos diuersos, quin & aduersos, tanta multitudine in vnum congregauit. Ad vos totus mundus tanquam ad signum ducens naufragantes ad portum: respicit hoc ipsa ecclesia, inenarrabilibus lachrymis & gemitibus à quolibet vestrum quærendo requirit Iohan. 29. *Quis mihi tribuat vt sim sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quoniam omnipotens erat mecum.* Tunc enim omnipotens erat secum: quia in priscis patribus nullum apparuit contradictionis signum.

Præstolatur etiam dies adolescentiæ suæ: vt moribus & doctrinis sanctorum patrum decorata, possit (vt ait beatus August. *in Sermone super Cantica*) exemplo virginis credendo verbum diuinum concipere, & prædicando parere, rebelles quoq; & contradicentes vigore suæ adolescentiæ in ruinam detrudere. Hoc significauit virga Aaron, quando Dominus præcepit Moysi Numer. 17 *Defer,* inquit, *virgam Aaron in tabernaculum, vt seruetur in signum rebellium filiorum Israel.* Virga Aaron florida & fructifera: quamuis non agricultura culta nec humefacta, virginem concipientem & parientem, quæ uis virum non cognoscentem, signat: quæ posita erat in signum rebellium, id est, contradicentium & ruinam. Et hoc Propheta nunciauit domui Dauid, vbi thema: *Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus,* id est, contradicentes: *quia molesti estis & Deo meo? propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum.*

PARS SECVNDA.

DECLARATIO COMPENDIOSA DEFECTVVM VIRORVM ECCLESIASTICORVM.

FOrte dicitur mihi: Ecclesia fundata est supra firmam petram, flauerunt venti, inundauerunt flumina, non est passa ruinam, quomodo tu dicis, reformatione indiget? Aut dic in quibus. Sed si in nullis eius partibus heterogeneis, id est, in eius statibus, vel in nullis partibus materialibus sine fluentibus, id est, singularibus suppositis hodie correctione & emendatione Ecclesia indiget, quæso vbi sunt tunc præcedentium patrum sanctæ & rationabiles constitutiones innumeræ, in eorum conciliis vel epistolis Papalibus traditæ quarum obseruantia nunc ubilibet nedum expediuit olim, sed & magis modo fidelibus saluberrima esset & opportuna? Et vt de pluribus taceam & grandioribus:

1. Primo. vbi est quod Episcopus bonus & probatus opere & doctrina eligatur, non puer, non homo carnalis spiritualium ignarus?

2. Vbi est quod clerici in duabus ciuitatibus & ecclesiis præbendas vel prælationes non habeant?

3. Quod pro sepultura, confessione, ordinatione, promotione, nullo prætextu vbicunq; aliquid exigatur aut detur.

4. Quod nullus principum laicorum capellanum habeat, nisi ab Episcopo datum in casu ab Episcopo deponendum vel corrigendum.

5. Quod nullus Episcopus aut sacerdos muneribus, precibus ac fauoribus personarum acceptionibus promoueatur.

6. Vbi est quod Episcopi extra diœcesim non moueantur?

7. Quod non plures quam sufficiant ordinentur?

8. Quod Episcopi & sacerdotes spectaculis & ludis non intersint, nec delectentur.

9. Quod sacerdotes nihil fœnoris aut rustici ministerii exerceant: nec mercatores, venatores aut negociatores fiant.

10. Quod negocia causarum festiuis diebus & in Ecclesiis non tractentur.

11. Vbi est hodie, ne rectores ecclesiarum in strenui sint rebus, & in ecclesiasticis remissi: aut plus propria quam ecclesiastica iura procurent?

12. Quod non liceat Dominis & prælatis obseruationibus superstitiosis gentilium attendere: nec diuinos consulere, aut stellarum cursus respicere in agendis.

13. Vbi sunt Synodi prouinciales secundum patrum constitutiones semel vel bis in anno celebrandæ.

14. Vbi quod non liceat quemcunq; clericum vel Episcopum die Dominico absentem esse, sed missarum solenniis interesse ieiunum.

15. Quod clerici ad matutinum seu vespertinum officium non venientes deponantur, nisi Episcopo vel decano satisfaciant.

16. Quod non liceat clericis ante tertiam horam prandere.

17. Quod nullus sacerdotum à quinquagesima vsq; pascha carnes comedat.

18. Quod sacerdotes aduentum Christi ieiunent.

19. Quod clerici à subiectione non essent.

20. Vbi est hodie, ne quicquam pro gradibus, pro dignitatibus, pro diuinis sacramentis accipiatur.

21. Ne prælati monasteriis vel Ecclesiis consanguineos suos vel eis fauentes præficiant.

22. Quod non ordinentur, qui Psalmorum, canticorum seu hymnorum ignari sunt.

23. Quod scripturis diuinis studeant Episcopi & sacerdotes, maxime monachi & religiosi, scientiis litigiosis & practicis omissis.

24. Vbi quod oppressores pauperum, potentes & tyrannos Episcopi arguant & corripiant.

25. Vbi quod per annos singulos Episcopi parochias suas circumeant cum effectu.

26. Vt ad mensam Episcopi scripturæ diuinæ legantur.

27. Quod Episcopus angarias & impositiones, vel huiusmodi grauamina subiectis non imponant.

28. Quod clericus scurrilis & verbis turpibus plenus ab officio retrahatur.

29. Vbi est nunc clericorum singularis decor continentiæ in gestu, in vestitu, victu & risu?

30. Vbi ne clerici comam barbamve nutriant, aut calciamenta & vestimenta aliter quam religionem deceret, habeant.

31. Vbi quod stipendia clericorum iuxta merita distribuantur personarum.

32. Quod clerici nuptialia vitent conuiuia.

33. Quod clerici tabernas non ingrediantur: nec in eis dominetur crapula & ebrietas.

34. Vbi est illud Carthagiensis concilii quarti, vt Episcopus vilem supellectilem, & mensam ac victum pauperem habeat: & dignitatis suæ auctoritatem fide & vitæ meritis quærat?

35. Quod Episcopus pro rebus transitoriis non leuiter litiget.

36. Quod Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem aut auaritiam non transeat.

37. Quod studendum est clericis, vt dissidentes Fratres magis ad pacem quam ad iudicium cohortentur.

38. Quod clerici per plateas & fora discurrere non debent.

39. Quod clericus quemlibet verbo erudiat: & ne pauperes grauentur (vt Paulus) artificio victum quærat.

40. Quod clericus artificio vel agricultura sibi victum absque sui officii detrimento præparet.

41. Vbi est, quod clerici in aliena ciuitate sine caussa legitima non morentur extra præbendas vel Ecclesias suas?

42. Quod ab his, qui sacramentis diuinis inseruiunt, singularis castitas custodiatur.

43. Quod clerici actus secularium vel procurationes non suscipiant.

44. Quod laici clericos actores vel rectores sibi non constituant.

45. Vbi est hodie illud Calcedonensis concilii: *Monachi tantummodo intenti sint ieiuniis & orationibus, in locu vbi renunciauerint seculo: nec Ecclesiasticis vel secularibus negotiis propria monasteria deserendo insistant?* Et maxime quid opus est monachos euucari, cum infiniti seculares hodie studeant in facultatibus litium, iuris scil. & legum.

46. Vbi est quod non liceat Episcopo à sua Ecclesia plus tribus hebdomadis abesse?

47. Vbi quod clerici allegatores, venatores &c. communione priuentur?

48. Quod officia Ecclesiastica pecunia non obtineantur: vt nihil pro ordinatione, vel pallio, vel pastillo detur aut accipiatur. Cap 5. Epistolæ tertiæ Gregor. Papæ: *Nunquid vult modo verbum illud esse verum*, scil. Beati Hieronymi (quod qui clericorum audierit, ambæ eius aures tinniant.) *Veteres,* inquit, *scrutans scripturas, inuenire non possum scidisse Ecclesiam & de domo Dei populos seduxisse, præter eos qui sacerdotes à Deo positi fuerant & Prophetæ* Et Chrysostomus super illud Matth vigesim. prim. *Et intrauit Iesus templum: sicut,* dixit, *de templo omne bonum egreditur: & ita de templo omne malum procedit.* Si enim sacerdotium integrum fuerit tota Ecclesia floret: si autem corruptum fuerit, omnium fides & virtus marcida est: sicut cum videris arborem pallentibus foliis, intelligis quia vitium habet in radice: sic cum videris populum indisciplinatum, sine dubio cognosce quia sacerdotium eius non est sanum. Vbi est forte propter hoc deuotio & obedientia inferiorum, defensio militum, pax principum Christianorum? ad finem vt inter se concordes impugnent schismaticos & infideles, recuperando regiones, quas iam Christianis abstulerunt & peruerterunt. Sed nunquid hodie omnes sacerdotes Domini & prælati in antedictis & post dicendis culpabiles sunt malis? Absit. Reliquit enim Dominus sibi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt curuata ante Baal *3 Reg. 19 cap.* &c.

49. Iterum ad quid expedit aut quid vtilitatis Ecclesiæ confert tam magnifica principum gloria: & tam superflua prælatorum & cardinalium pompa: vt quasi se homines esse nescire faciant? Et quæ vtique abominatio, quod vnus tenet ducenta, alter trecenta beneficia Ecclesiastica? Nonne inde cultus diuinus diminuitur, Ecclesiæ depauperantur: valentibus viris & doctoribus priuantur: fidelibus mala exempla dantur.

50. Quid sibi voluit, quod cardinales solum de vna natione, vel quasi de vna patria fiebant:

inter quos de singulis vel notabilibus linguis aliqui esse deberent: nunquid apud Christum est differentia Græci & Latini & Alemani, Hispani & Vngari &c.

51. Quid est quod hodie vnus vtinam mediocriter doctus, tenet quatuor, quinq; vel sex vel octo beneficia: quorum vno est non dignus, quibus octo sustentari possent, doctrinis, orationibus & diuinis laudibus insistentes? Attendite an potius hodie equi, canes aues & superflua ecclesiasticorum familia patrimonium ecclesiæ comedere debeant, quam pauperes Christi? vel quam ad diuini cultus ampliationem & pro infidelium conuersione: aut in huiusmodi pietatis operibus, modis integris expendendum sit.

52. Quot hodie loca diuini cultus, vt monasteria & venerabilium martyrum Ecclesiæ Romæ & alibi, ob prædicta & ex prælatorum incuria desertæ sunt & destructę?

53. Iudicate etiam, si iustum quandoque sit, vel exactiones ab episcopis, clerico imponi, vel collectoribus soluatur.

54. Quid est etiam, quod hodie omnes medium Christianitatis pinguibus abundans beneficiis tanquam centrum quietis ambiunt, derelictis partibus ecclesiæ in circuitu, vbi impii ambulant inuisitatis, & à Doctoribus immittendis & promouendis vacuis & incultis? Vbi fides est debilis, virtus imperfecta: schismatici abundant, infideles impugnant: vtiq; opus esset in lege Christi expertioribus prælatis & doctoribus, magistris atq; probiori & abundantiori militari potestate.

55. Quid est, quod gladius ecclesiæ, scilicet excommunicatio, in sui contemptum modo tam leuiter extrahitur, & pro modica re, vt pro debitis vel huiusmodi tam crudeliter in pauperes extenditur.

56. Quid est, quod vna causa super modica re durat tam multis annis: quare litium prolixitas pauperum spoliatrix, concurrenti modo non rescinditur?

57. Quare conuersis Iudæis de eorum bonis misericorditer non datur vitæ necessitas, potius quam egestate compulsi apostatent, & Christianos impietatis arguant.

58. Etiam quare non ordinatur Iudæos inter Christianos morari non debere, nisi vel Christianis seruiendo, vel agros colendo, vel in mechanicis laborando acquirant victum suum: & non vsurando eis in peccatum & Christianis in spolium.

59. Quid etiam sibi vult, quod quarundam ecclesiasticarum cathedralium canonici, calceis rostrati, vestibus accurtati, abiectu habitu clericali & assumpto militari, in armis & hastiludiis se exercent. Episcopiq; cappa, superpellitio libroq; depositis arma sumunt: in campis armati pugnant, vt principes seculares.

60. Quid est, quod nonnulli prælati iurisdictionem spiritualem & temporalem quibusdam potentibus tyrannis & auaris pro certa summa locant, in grauamen Ecclesiæ, subuersionem iustitiæ & oppressionem pauperum.

61. Quid est, quod hodie episcopi, abbates, monachi sunt plus officiales fisci quam Christi, totis nisibus militantes mundo in curiis principum & secularium iudiciorum seu Parlamentorum.

62. Ecce quid sibi vult etiam, quod modo potius omnes Episcopi, prælati & parochiales sacerdotes per Papam constituuntur, quam eligantur personæ notæ & aptiores de patria: vt non præferantur ecclesiis homines extranei in moribus & linguis & consuetudinibus.

63. Quid est, quod hodie potentum & nobilium pueri ecclesiasticis dignitatibus præferuntur: & clerici famosi in vita & doctrina eis subiiciuntur.

64. Quid est, quod nunc spiritualium penitus ignaris, qui à puero mundanæ & litigiosæ scientiæ vt legum, quarum studium sacerdotibus est prohibitum, vacauerunt, regimen ecclesiæ potius committitur? Nunquid ecclesia per mundum gubernanda, & non potius contra morem mundi eo quod scriptum est: *Nolite conformari huic seculo*, & cætera multa.

65. Rursus oculos aperite, & inquirite, si quæ hodie claustra monialium facta sunt quasi prostibula meretricum. Si quæ consecrata canonicorum monasteria fiant quasi fora & diuersoria. Si quæ cathedrales ecclesiæ factę sunt sicut speluncæ raptorum & latronum.

66. Scrutamini si alicubi sacerdotes in consuetudinem duxerunt sub prætextu ancillarum habere concubinas.

67. Iudicate si tanta imaginum & picturarum in ecclesiis varietas expediat: & an plures simplices nonnunquam ad idolatriam peruenerant.

68. Videte si tanta religionum numerositas & varietas conueniat.

69. Examinate si religiones militares faciunt debitum: habeant in honore sacerdotium: seruent mores, fidem, regulas & canones patrum.

70. Discutite si expediat quorundam tam large exemptio & priuilegiatio atq; ordinariorum coercione sit commoda subductio.

71. Si conueniat Vrbanum quintum Brigittam de Suetia, Ducem Britanniæ Carolum: non obstante nimia sanctorum multitudine canonizari.

72. Si deceat quorundam nouorum sanctorum festa solennius peragi, quam præcipuorum Apostolorum.

73. Si ... sit priores sanctorum solennes ecclesias deseri & destrui, redditibus a collectoribus vel cardinalibus leuatis: & quandoq; post ad eorum memoriam vel quasi gloriam capellulas nouas ædificari.

74. Rursum pensate, si æquum est fatuos præesse & sapientes subesse: iuuenes dominari senes famulari: ignaros ardua discutere, scientes loqui non audiri: equorum famulos in promotionibus præponi, eloquiorum Dei discipulos postponi.

75. Perquirite si quæ scripturæ apocryphæ aut hymni aut orationes successu temporis studio vel ignorantia in detrimentum fidei introductæ sint. Et corrigite opinionum discordias, vtpote de conceptione virginis gloriosæ & consimiliũ. Sedate iniquas leges: consuetudines prauas emendate. Nonne in Saxonia reperiuntur iniustæ leges à Theologis impugnatæ. Et quæ Christianorum consuetudo damnabilior esse potest ea, qua iam clerici & laici & principes vbiq; insaniunt, sanctissimã natalis noctẽ celebrantes ludo taxillorũ, non contemplatione cœlestiũ mysteriorũ? Nonne in Liuonia consuetudo inoleuit, vt nulli rusticorum sacramentum eucharistiæ detur? Nonne ibidem reperitur, quod vir duas vxores viuas habeat, & mulier plures maritos? Quid plura? Ab episcopis ad concilium generale venientibus de qualibet prouincia: de omnibus inquirite abusiuis consuetudinibus & perniciosis ritibus, quacunque occasione in ecclesiis & hominum statibus regionum diuersarum introductis, vt super deuiationibus præmissis & consimilibus, omnes ecclesiæ status vel in generali concilio reformetis, aut in conciliis prouincialibus reformari mandetis: vt de auctoritate vestra separetur ecclesia: & purgetur domus Dei ab immunditiis, vitiis & erroribus vniuersis. Hoc autem vt diligenter fieret, sancti priores patres ordinauerunt: & ordinationes eorum posteriores semper in conciliis confirmauerunt, vt scil. bis in anno in qualibet prouincia celebranda esset synodus. Vnde in canonibus Terraconensis Concilii c. 8. ita dicitur: *Propter ecclesiasticas causas & altercationum solutiones placuit per singulas prouincias bis in anno concilia fieri, conuocante Metropolitano omnes episcopos prouinciales: ita vt ad concilium procedant omnes presbyteri vel diaconi, vel hi qui læsos se existimant, vt in concilio causa examinatæ ad iustum iudicium perducantur.* Hæc ibi. Secundumq; capitulum Carthaginensis Concilii tertii dicit similiter: *Placuit vt propter causas ecclesiasticas quæ ad prouinciæ plebem sæpe inuenta sunt: singulis annis concilium prouinciale conuocetur.* Rursus capitulum septimum Toletani Concilii sexti: *Quamuis*, inquit, *priora nequaquam siluerunt de tanto facinore Concilia: ratio dictabat vt ea quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequenti sententia condemnentur.* Quamuis, vt scribitur in eodem concilio, *sæpe pullulantia prauitatis germina, sanctorum sæpissime Patrum iusta nouerimus seueritate damnata, tamen quia crebro conspiciuntur denuo vigere radicibus: iustitiæ acriori vigore radicitus ea amputari sancimus.* Cæterum capitulum tertium quarti Concilii Toletani ita loquitur: *Nulla pene disciplina mores ab ecclesia Christi magis expellit, quam negligentia sacerdotum, qui contempti canonibus ad corrigendos ecclesiasticos mores synodos facere negligunt. Ob hoc à nobis diffinitum est, vt quia iuxta antiquorum patrum decreta, bis in anno difficultas temporis fieri concilium non sinit, saltem semel à vobis celebretur; ita tamen vt si fidei causa est: aut qualibet alia ecclesiæ communis, generalis totius Hispaniæ & Galliæ synodus conuocetur. Si vero nec de ecclesia communi vtilitate tractabitur, speciale erit concilium, prout vniuscuiusq; prouincia Metropolitanum elegerit peragendum.* Hæc ibi. Ex quibus omnibus arguit à simili, quod etiam propter defectum conciliorum generalium totius ecclesiæ, quæ sola audet intrepide corrigere omnes ea mala quæ vniuersalem tangunt ecclesiam, manentia diu incorrecta crescunt, & inuenta sunt de malo in peius, donec tandem iniqua sub infectione consuetudinis reputentur licita.

His itaq; peractis, vt in illo sit nostrum explicuisse, à quo nobis fuit inchoasse, inuisibilis omnium creatoris principis pacis imploro opem suffragiis vt meis verborum energia tenuibus hortamentis vim tribuat effectus peroptatam, fragilitatemq; humanæ veritatis illustret fulgoribus, vt intentioni pietatis se non opponat pertinacem, ne diuinæ seueritatis vltio postmodum corripiat contradictores, & non vt recto rationis libramine amplectentes, viam consilii pacis misericordia profluens, pax perpetua & gloria suscipiat sempiterna.

Clemens Vrbano litem quia mouerat, ergo
Explicis errantem codex vasurus in orbem.
Consilii placeat, nominetur Epistola Pacis:
Si facit anterior torpor vel deuius error,
Vt taceant linguæ, mundum transite libelle.
Schisma necat tale pote concilium generale.
Clama, non metue montes transire per altos.
Per syluas & aquas, valles, lacerasque miricas.
Non defers merces, sed veri portitor es tu.
Et si displiceas veri quia nuncius, ex quo
Assem vix valet esse tuum, quid si lacereris.

Finit Epistola pacis.

DE EODEM SCHISMATE
ALIVS TRACTATVS EIVSDEM.

IN inquisitione veritatis tangentis proximum schisma & statum eius, oportet non esse monoculum: sic quod tantum vno oculo ad rem ipsam attendamus: quod ... du... la tantummodo, quæ pro parte nostra faciunt, aspicimus, & aduersas rationes vid... negligimus. Et quia multi, vt suppono, offerent oculis videre volentium rat..., quæ faciunt pro sua opinione in materia, quæ nunc ventilatur, scilicet de ... ac... ne obedientiæ à Domino nostro in toto vel in parte: decreui quædam similiter in aspectu adducere in oppositum facientia.

Primo notetur, quæ & qualis persona, & cuius fama & status nunc tractatur: & quibus pri... legiis, qua dignitate & superioritate dotatus est. Idcirco summe cauendum est, ne quid temere aut inconsiderate aut præcipitanter fiat.

Secundo notetur, quod obtulit semper & publice in primo consistorio, qood videlic... habebat promptitudinem animi ad mortem pro omibus sustinendam, antequam non fiet vnio ... eclesiæ.

Tertio notetur, quod cessio sua si nunc fieret, non esset conueniens, sed pessima: nisi prius ab aduersa parte alia sentiremus. Et ita non debet accusari de periurio, si non cesserit vel cedat præsentialiter. Si dicatur, quod nec hoc petitur, sed quod reddat se voluntarium & promptum ad cessionem. Primo videatur, si iuramentum hoc importat, quod vocaliter nunc istud offerat. Secun... aduertatur si illa oblatio de promptitudine ad mortem, satis hoc importat qnod etiam paratus eedere antequam non fieret pax. Tertio videatur, si possit habere colorem sufficientem ad c... tiooem suam, quod vocaliter pro nunc non offert cessionem, antequam sciatur voluntas eorum de aduersa parte: quia æstimat forsan & non sine apparentia, quod aduersarii magis fortificare... vel indurarentur. Et dicerent interpretantes istam oblationem in malum, quod diffidit de iure suo: & hoc non sine colore.

Quartò principaliter notetur: quod per bullam in responsione tertia offert simplic...r & absolute, quod vult tenere iuramentum in forma. Quomodo igitur poterit argui de periurio? Si dicatur, quod intellig. taliter iuramentum quam Cardinales & alii: non obstat: quia nondum vidimus nec venimus ad hoc quod cessio debeat cumpleri, quovsq; viderimus de responsionibus aliorum alterius obedientiæ. Et si tunc Papa velit subterfugere & glossare, & ita pacem per hoc impedire: locum habebit interpretatio, & suæ interpretationis si mala sit impugnatio.

Quinto notetur, quod per nuncium Apostolicum, qui nouissime venit, fecit multa offerre Domino Regi & aliis super declaratione voluntatis suæ: & difficile esset iudicare eum, nisi talia fierentur, quæ tamen non est necesse reuelare vniuersitati vel omnibus: præsertim vbi negotia non tractantur ita secrete, quin faciliter sciri possint.

Sexto notetur quud in quarta quæstione inter illa quæ ponuntur, supponitur quod Papa fuerit protestatus de non recedendo à viis suis: quod multi omninu falsum æstimant: imo potius offert omnem viam rationabilem.

Septimo notetur quod via cessionis est inefficax & insufficiens, si alii de alia obedientia nolint illam recipere. Et ideo mirum videretur, quod ad talem viam, quæ ex hypothesi possibili esset inefficax, aliquis obligaretur. Si dicatur quod saltem Papa tenetur secundum præparatiooem animi acceptare istam viam. Non video qualiter istud posit negari, quia etiam tenetur acceptare isto modo mortem. Sed quod non habeat istam promptitudinem, non potest sciri, cum sit in mente. Nec videtur quod teneatur explicare voce vel signis exterioribus pro nunc, propter aliqua tacta circa tertium notatum, quia nec etiam hoc iurauit. Et forte expedieos est silere vsque ad tempus renunciationis, propter ambitiones illorum, qui tenderent ad Papatum diuersis viis, cautelis & modis, & possent impedire factum totum.

Octauo noterur, qood pusibilis est alia via conueniens & bona, & quæ ab aduersariis forte acceptabitur, & in hoc casu qui clarus est, Papa suffi...ienter se absoluet apud Deum & homines, si illam viam acceptet, per quam fiet pax. Nam supposito, quod cessio de se esset via melior, tamen potest fieri sufficiens per accidens. Item non semper melius bonum cadi: sub obligatione, quin sufficiat minus bonum acceptare. Duobos enim propositis bonis, maiori & minori stat quod ad nullum obliger. Stat etiam qnod ad minus ubliger & non ad maius, & stat quod ad vtrumq; obliger ... distinctione. Et in casu isto est quæstio apud Doctores: an tenear acceptare maius bonum. Et oon est dubia ista quæstiu, si maius bonum sit mihi difficilius, sed si cæteris paribus, & stante æqua facil... te. In casu isto si dimittam maius bonum, dicunt aliqui quod pecco propter contemptum apud alios oppositum est multum probabile. Vnde propter experiendam libertatem meam vel ... possum vt videtur licite maius bonus deserere minuri acceptato. Tunc applicetur in ca... nostro & cooflat

constat, quod Papa dicere poterit de ista via & alia minus bona: quod cætera non sunt paria.

Nono notetur quod Papa non potest teneri ad cessionem secluso iuramento, nisi istæ tres conditiones ponantur. Primo quod per cessionem habeatur vnio. Secundo quod aliter non posset humanitus haberi. Tertio quod malum illud, propter quod fit cessio facienda, sit mortiferum animabus: & quod per cessionem non augeatur. Nunc bene attendamus, si rebus adhuc stantibus vt stant, præsertim apud aduersarios nostros, quorum opiniones ignoramus, posset dici apparenter aliquam trium conditionum deesse nunc in cessione.

Decimo notetur, quod etiam de parte nostra Rex Arragonum, & præsertim eius populus, non sunt adhuc determinati ad istam viam cessionis: imo dicunt multi vidisse multas literas, quibus oppositum clare perpenditur. Et istis sic perdurantibus, constat quod cessio non esset via totaliter sufficiens: imo multi formidant, ne iam sit formatus vnus cancer & quoddam seminarium discordiæ inter illos Hispanos & Arragonenses, ex vna parte contra Gallos, & interpretantur quod in odium eorum volunt Papam deponere, quia de patria.

Vndecimo notetur qualiter per determinationem istarum quæstionum, si nunc fierent, posset poni schisma in fide inter Vniuersitatem Parisiensem, & Papam nostrum & sibi adhærentes ex vna parte. Eundem & alias Vniuersitates alterius obedientiæ, quæ sunt æmulæ eius, & in quibus sunt clerici, & viget Vniuersitas.

Duodecimo notetur modus qui tenetur de schedulis, & modo vocum seu opinionum vel deliberationum: quia in illis quæ fiunt per modum vniuersitatis, facultas Theologiæ, ad quam spectat principalissime illud negotium, non habet nisi quartam vocem, & facultas medicinæ tantam.

Tertio decimo notetur, quomodo potest requiri salua conscientia, quod à Papa, qui non est iudicatus schismaticus aut hæreticus, posset remoueri obedientia circa ea quæ ad eum semper spectare confessa sunt. Et aduertere debent talia agentes super pœnis expressis, & de peccato ad Deum: notatur *q. 4. noue*: cum ibi allegatis. Si dicatur, quod Papa ostendit se schismaticum: hoc non est clarum per præcedentia. Item non est talis iudicatus ab habentibus potestatem: & non est in potestate libera cuiuslibet sic iudicare de Papa, & ab eius obedientia remouere, aut contemnere sententias suas, vel iurisdictionem diminuere. Et videatur si tales sint suspecti de schismate contra Papam. Item notent principes, quid tales facerent contra eos, si impune auderent &c. & quam fidelitatem seruarent: quia sic dicere possent, quod essent tyranni.

Quartodecimo notetur si expediret simpliciter ecclesiæ quod prælati darent beneficia: & si melius distribuerentur attento statu eorum & familiarium &c. Et an studiosi in Vniuersitatibus haberent beneficia. Et an mali prælati fierent peiores: quia magis honorarentur, & eis adularetur in peccatis.

Quinto decimo notetur quod si expediat principes insistare ad remouendum vel diminuendum iurisdictionem vel redditus ecclesiæ, siue ratione siue alterius autoritate: & si bona melius distribuerentur: & si licite hoc facerent. Et si totus clerus finaliter infra breue tempus perderetur & affligeretur, maioribus primo destructis & afflictis.

Decimosexto notetur circa iuramentum Papæ. Si factum ante Papatum liget eum postquam est assumptus. Item si posset secum dispensare. Item si iudicet quod vergat in detrimentum salutis & totius ecclesiæ obseruatio iuramenti. Item si interpretatio spectet ad eum. Item si magna pars clericorum, specialiter Doctorum vtriusque iuris diuini & humani sit secum, quod obseruatio illa iuramenti esset in detrimentum salutis &c. an excusetur. Item, vt iam dictum est, offert quod vult obseruare: & quod laboretur interim apud alios. Item si habuerit causam male suspicandi in materia ista & caute respondendi, attenta variatione circa eum & Clementem, & motibus quorundam Cardinalium, & quod sibi negabatur modus practicandi viam cessionis.

Decimoseptimo notetur, quod in prima responsione sua, in qua aliqui dicunt eum reprobasse simpliciter modum cessionis, non potest hoc expresse haberi: quia illud, quod ponit de scandalo & pernicie &c. refert ad modum exequendi illam viam, si esset ineptus: & ideo illud petebat modum exequendi. Et circa hoc mirantur aliqui, quomodo hoc sibi potuit rationabiliter denegari, cùm maxime hoc tangat eum: & sit caput &c.

Decimooctauo notetur & aduertat vniuersitas, quomodo aliqui de suppositis improbant simpliciter & de plano vias, quas ipsa reputauit vtiles, bonas & conuenientes, & per quarum quamlibet posset haberi pax, & rationes ad hoc dedit: & se obtulit in literis patentibus quamlibet illarum contra quemlibet sustinere. Et videatur si circumstantiæ sic sunt immutatæ vel ex persona vel tempore, quod omnes viæ aliæ præter cessionem sint factæ ineptæ & insufficientes, imo quod illarum coloratores aut opinatores digni sint punitione vel infamatione. & præsertim quia in impugnatione dictarum viarum aliarum fiunt rationes ab aliquibus, qui pro omni tempore militant contra eos, si quid virtutis habeant, & si sit in honorem Vniuersitatis ipsa viderit.

Decimonono notetur specialiter probatio concilii generalis: quod tamen necessario fiendũ quidam bene apparẽter persuadebãt propter electionẽ noui Papæ. Hæc est radix in sentẽtia breui. Quia magna

pars

pars catholicorum est neutra: sic quod credit quod neuter sit Papa: aut in dubio suspensam se… Isti vero consequenter habent credere aut dubitare de Cardinalibus vtriusque partis: quod non possint etiam similiter eligere nouum Papam: quia si neuter sit Papa: maxima pars eorum nec habet nec habere potest potestatem creandi nouum Papam: nec alii quicunq; à cardinalibus nisi per concilium generale. Supposito quod omnes catholici particulariter consentirent in aliquos certos proe-gendo nouo Papa, si non fieret collegialiter, nihil esset: alioquin Vrbanus int… sus habu… maximam apparentiam. Si dicatur quod Cardinales soli antiqui creabunt nouum. Primo du…ium est apud multos, an perdiderunt potestatem eligendi. Item si alii Cardinales omnes sunt veri Card…les, si antiqui, non habebunt nisi partiales voces. Alii enim habent potestatem in electione Papæ sicut ipsi: ideo non esset secundum istam rationem plena pacificatio omnium sine conci…io generali.

Vicesimo notetur: Si Papa incipiat persequi alios: quia videtur inter cætera, quod i…i qui…unt pro se, ab eis persequuntur, & quædam talia: & vtatur excommunicationibus, vtrum illæ erunt timendæ vel non. Si remoueat beneficia: vtrum reperientur alii qui capiont. Si illi excommunicentur & non curent: vtrum præsumendum sit simile, quod alii non curabunt: & quod debent conuiuere & communicare cum eis sicut ante. Et quod erit remedium in celebrare volente & in articulo mortis: an erit aliquis sic negligens propriam salutem: aut temerarius quod non formidet senteniam…lius quem tenet aut tenere debet Papam: saltem qui non est iudicatus non esse talis. Et quod erit etiam in vita remedium vel releuamen.

ITEM ALIVS TRACTATVS DE EODEM.

PRæsupposito quod Papa possit fieri hæreticus & schismaticus: Eo etiam quod de his criminibus posset accusari, si de his esset vehementer infamatus & suspectus. Quorum vtrumq; quidam negare voluerunt. Quæritur vtrum rebus stantibus vt nunc turbatis in ecclesia, sit expediens accusare iudicialiter Dominum Benedictum nouissime in Papam electum, super huiusmodi criminibus hæresis & schismatis.

Primo quod sic: quia non debent fideles se exponere discrimini. *Amans enim periculum peribit in illo*, inquit Sapiens. Sed obedire homini schismatico vel hæretico, vt vero Papæ, esset discrimen peccati mortalis, vt videtur. Et non obedire eidem, si sit verus Papa & non schismaticus, est similiter discrimen: ideo in casu dubio, sicut est modo apud multos, debet inquiri & sciri veritas. Et videtur fundari posse ista ratio in regula magistrali theologiæ: quod dubitans de aliquo actu an sit peccatum mortale, & faciens illum actum: debet esse certus quod peccat mortaliter. Cuius ratio assignatur illa quæ dicta est: quia exponit se discrimini. Quod autem nunc sit dubium apud multos, an Benedictus sit schismaticus & hæreticus vel non: patet ad oculum de multis, qui sibi obediunt, & alii non etiam de sua obedientia, etiam de eodem regno, imo & in eadem vniuersitate vel collegio. Tolleodum est igitur illud dubium à cordibus hominum: ne obediendo exponant se discrimini ratione dubitationis antedictæ. Notetur *19. distinctione Anastasius*, qui communicauit Fotino & Archacio.

Secundo sic: Non minus necesse est vel expediens scire an subtractio sit continuanda, quam fuit expediens cognoscere an esset facienda. Sed expediens fuit secundum, vt nunc supponitur, igitur & primum. Antecedens pro prima parte fundatum videtur in sufficienti similitudine. Additur etiam ꝙ post subtractionem multa facta sunt, & aliqua oblata per Benedictum, propter quæ multi varie sentiunt de subtractione continuãda vel nõ cõtinuanda. Dicentibus aliis, quia Benedictus satis offert, & cessant causæ subtractionis. Aliis in oppositum asserentibus ꝙ nec cessant, imo nec c…ssare possunt, vt vnquã possit in Papatu ius habere: propterea necessaria est, vt videtur, iuridica discussio.

Tertio sic: Charitas obligat & mandat curare de proximis & eorum salute & reductione ad cognitionem veritatis. Si ergo sumus certi sufficienter, quod Benedicto nullo modo est obediendum sub pœna schismatis, quia schismaticus est: nos ex hoc debemus procurare, quod alia Regna vel singularia supposita, eidem nullatenus obediant, & hoc fieri non potest absque discussione iuridica, vt videtur. Nam si non vocarentur alii, ipsi de facili contemnerent quicquid ageremus. Si autem adhuc dubitamus: redit argumentum primum, quod exponimus nos discrimini continuando subtractionem ab illo. Cui autem sit obediendum, dubitamus.

Quarto sic: Aut causa præcisa fuit necessario via cessionis, sicut multi tenent dicentes: quod sic fuit pronunciatum per Cancellarium Franciæ ex deliberatione concilii prælatorum: nec aliter prælati iudicauerunt: aut fuerunt cum hoc aliæ causæ. Si primum: constat, vt dicitur quod offert ipse Benedictus, & Dominus Alexander obtulit eandem viam cessionis & largius quam petebatur. Si Si secundum: dicatur quod fuerunt aliæ causæ: quæritur an cessent: & si sic, idem q… od prius. Si non cessant: ipse ergo Benedictus continuat peccatum suum in grande scandalum totius ecclesiæ: &

& ita debet confestim fieri processus contra eum ad eius destitutionem totalem [illegible] de facto: quatenus possit ecclesiæ melius de pastore prouideri. Similiter tales causæ quia non [illegible] icatæ sunt apud omnes, nec certæ, illæ debent manifestari, ne ex ignorantia faciant sibi testes: [illegible] aliqui per quorum auxilium ipse posset multipliciter grauare ecclesiam, & præcipue suos cardinales & alios sibi inobedientes, quos odit & persequitur (vt multi æstimant) odio capitali: sicut ex [illegible] is eius & processibus (vt fama est) contra eos inchoatis iudicatur: imo per hoc posset destruere omnes Cardinales veteres & nouos creare, exaltare fautores suos, & alios iustitiæ zelatores crudeliter impugnare. His autem inconuenientibus quis non videat expediens esse remedium apponere. Hoc autem fieri non potest, vt videtur, absque iuridica inuestigatione causarum omnium & motiuorum tam iuris quam facti, super rationabilitate subtractionis & eiusdem continuationis.

Addunt aliqui, quod omnia quæ promisit existens in carcere super cessione, refutabit dum erit liber: & allegabit timorem cadentem in constantem virum. Alii dicunt, quod hoc non impedit: alioquin obligatus esset nunc ad impossibile: quia nihil potest agere nisi in carcere, dum semper in illo est. Non est tamen alibi conseruandus, nec in regno, nec extra, vt aliorum est assertio.

Ad oppositum arguitur sic: Discussio iuridica debet coram iudice competenti fieri, & audita parte. Sed nulla persona vel etiam communitas, nisi ecclesia, aut Concilium generale repræsentans ecclesiam, debet esse iudex competens Papæ: imo nec ipsum potest iudicare, vt quidam Iuristæ dicere volunt: sed pro nunc oppositum supponitur. Concluditur ergo quod ista accusatio, discussio & declaratio fieri debebit coram concilio generali totius ecclesiæ, saltem istius obedientiæ. Tunc vltra arguitur: Si non est expediens celebrare huiusmodi concilium pro hac causa principaliter non est expediens discusionem fieri. Sed non est expediens celebrare huiusmodi Concilium generale pro hac causa: igitur &c. Supposita maiore probatur minor multipliciter. Primo ex parte conuocantis. Secundo ex parte conuocatorum. Tertio ex parte medii in tractandu. Quarto ex parte finis in obediendo.

Primo sic ex parte conuocantis: nulla congregatio habet vim concilii generalis, nisi fiat in forma iuris: vel saltem non erit verisimile vel necesse quod omnes obediant sententiæ talis congregationis, quæ non erit in forma iuris conuocata: & ita erit totum quod ibi agetur dubium, fluctuans & inualidum. Concilium autem generale non potest conuocari in forma iuris, nisi auctoritate summi pontificis: *dist. 17.* cum ibi allegatis. Et præsertim si sit aliquis talis reputatus in ecclesia: & si non pertinaciter recusauerit celebrare concilium: dum super hoc rationabiliter fuerit requisitus. Istas duas exceptiones reputarent aliqui Iuristarum etiam superfluas: qui tenent regulam in suis terminis generaliter esse veram, tamen ita dicimus in proposito. Supponimus insuper quod Benedictus nondum depositus est de Papatu, quia nec fuit iuridice accusatus, nec auditus, & per consequens non conuictus. Nam etsi hæreticus & schismaticus sit iure deponendus, & apud Deum sic mereatur, non est tamen depositus de facto ante sententiam: *not. 5. q. 4 Noua:* & Glossæ super hoc verbo: Exempla sunt multa in similibus materiis, de episcopis, aut inferioribus principibus aut prælatis. Quod si quis dixerit non esse expectandam sententiam à iudice latam, dum feratur à iure, dum notorium factum est. Istud dicere est confundere omnem ordinationem politiæ, & contra omnem ecclesiæ regulam. Nam quilibet ad libitum dicere poterit de non notorio, quod est notorium, & sic quilibet erit iudex in causa sua, sicut ad propositum præsens possemus applicare. Nam multa dicuntur à multis esse notoria crimina contra Benedictum, quæ alii vel negant, vel approbant.

Deinde dicentes quod Papa hæreticus minor est quocunque catholico, & iurisdictioni ecclesiæ subest, intelligunt quod ab aliis potest vt inferior iudicari, sed ante iudicium debet semper reputari maior. Non enim insequimur errorem quorundam dicentium, iniustum non posse iuste dominari. Iura ad hæc non allego, quia totus textus *libri Conciliorum ab Isidoro* plenus est, quod Concilium nullum robur habet, nec potest conuocari, nisi autoritate Papæ, & quod etiam ante omnia spoliatus debet restitui. In prologo vocat istas duas regulas duas claues & duos gladios sufficientes &c. Et est casus in terminis de Symacho Papa, qui licet accusatus esset de hæresi, conuocauit concilium, & ante omnia restiturus est. Postmodum se purgauit. Reperitur etiam quod clerus Romanus scilicet Cardinales, puniti sunt, eo quod à Papa discesserant.

His suppositis arguamus vltra, quomodo Dominus Benedictus conuocabit concilium stans in carcere & spoliatus, vt dicitur. Qualiter etiam illi, qui non restituunt obedientiam iam subtractam sibi parebunt? Qualiter etiam ipsemet in causa sua audietur, vt iuris est, si non relaxetur, siue detur libertati, saltem in concilio? Qualiter præterea poterit multos à concilio abiicere, vel petere remoueri tanquam inimicos sibi, specialiter proprios fratres Dominos Cardinales? Et an causam habeat super hoc rationabilem, videte quid præsumendum.

Secundo sic arguitur ex parte conuocandorum, quod si verum sit Prouerbium, *Vbi multitudo, ibi confusio*, præcipue hic habet veritatem, quando non est vnio sub aliquo capite, neque sub eadem regula siue lege. Sed conuocandi de diuersis regnis, imo de eodem regno non conuenient in iudicio & opinione super eodē capite, p realē & omnimodā obedientiā, vt verisimiliter supponitur.

Et

Et hoc est, quia non conueniunt sub eadem regula siue lege, quæ est de subtractionis rationabilita- te dicentibus aliis subtractionem benefactam & continuandam fore, aliis non sic, sed & malefacta fuit. Et si bene facta, tamen rebus immutatis nunc est mutanda, & ita murmur erit inter eos, & quis compescet illud? Denique nondum scimus an alii principes volent conuenire nobiscum, p[illegible]er tim ad hoc tractandum si præsciuerint. Necesse tamen est vt præsciant, nec præsumendum est quin ante omnia hoc scire flagitent, dum proponetur eis istud concilium. Quod si ab eis veritas celetur & mendaciis seduci quærantur, quam indecorum hoc esset, imo periculosissimum & scandalosissi- mum nescit nemo. Quod dicatur eis nos velle tractare, an Benedictus sit verus Papa vel schismati- cus, & quod certum putant, in dubium reuocare, verisimilius est quod respondebunt se certos esse, nec velle hoc discutere, sicut obedientia partis istius usque nunc vsque respondet. Ecce igitur quam d[illegible] ficile sit vel impossibile conuocandos in vnam viam coniungere pro discussione negotii quod o- quimur.

Tertio sic arguitur ex parte mediorum in tractando. Præsupponamus itaq; illod, quod [illegible]on est verisimile, quod omnes vnanimi assensu de ista obedientia velint conuenire ad concilium, [illegible] tractando hanc materiam, etsi non solam, tamen præcipue & principaliter istam. Constat quod Benedictus & sui pro se audientur in sui defensione. Propterea videndum est ante omnia, si ea quæ opponuntur contra ipsum vel opponentur sint talia quæ debeant facere fidem omnibus etiam sibi obedientibus & fauentibus, quia si non sint talia & taliter euidentia, non solum frustra, imo con- fusibiliter ea proponemus nos, qui subtractionis continuationem defendimus, & ponemus nos in periculo mori schismatis, & condemnationis opprobriosæ. Addito hoc, quod fauor & amor mul- tum impediunt iudicia hominum & iustorum: licet hoc non credant vel videant. Cum ergo maior pars in concilio erit de eis qui subtractionem aut saltem subtractionis continuationem reprobent: non restat nisi vt condemnemur. Nec valet hoc dicere, quod Dominus non permittet errare conci- lium: quoniam in eis quæ sunt facti aut iuris positiui, & breuiter in omnibus aliis præterquam in materiis quæ sunt pure de fide: ecclesia fallit & fallitur seruata charitate. Patet cum compellit ali- quem habitare cum non sua. Istæ vero propositiones: Subtractio fuit bene facta vel male facta: non sunt propositiones pure de fide: sed præsupponunt alias inrutias, quæ sunt pure de facto. Rursus ad idem si Benedictus accusetur de aliquibus, quis dubitat quin accusabit fratres suos & alios aduersa- rios, de pluribus & de forte maioribus & magis colorans & fundans, tam in materia fidei quam in materia schismatis. Exempli gratia: Accusabit Cardinales de rebellione ad eum & conspiratione & crimine machinationum dolosarum: aut de aliis criminibus, vt simonia & similibus. Item habet quædam scripta aliquorum, in quibus sunt hæreses manifestæ, dum credunt eundem impugnare, vt quod soli cardinales sint successores Apostolorum. Quod ecclesia tota non posset creare Papam, nisi per medium Cardinalium, nec vnquam potuit. Quod res expresse prohibita à Deo, si iuretur, debet seruari in reuerentiam iuramenti. Quod Iepte occidens propriam filiam meruit. Quod Deus potest obligari. Item de aliis: Quod possunt esse plures summi pontifices. Quod decreta & decre- tales plus nocuerunt ecclesiæ quam profuerunt. Quod claues datæ sunt vnitati, non vni. Quod omnis obediens vel procurans obedientiam ad ipsum Benedictum stantibus terminis, in quibus nu- nus, est schismaticus: per consequens pertinax. Quod probabile est stante dubio probabili & noto- rio: de aliquibus contendentibus de Papatu dicere, quod alteri est obediendum: est error in fide & moribus. Nam cum casus præsentis schismatis sit in tali dubio probabili & notorio, si vnquam fuit vel erit tale dubium: omnes qui obedierunt vsque nunc vel obediunt vni parti vel alteri errant in fi- de & moribus. Item quod in eodem dubio quilibet contendens tenetur cedere iuri, si quod habet, & similia. Item quod à Papa licet appellare: & quod licite appellatum est in hac materia. Cuius ta- men oppositum determinauit nuper totum Concilium Cardinalium, vt dicitur. Item forte accusa- buntur multi de multis criminibus, tam in fide quam in moribus, quæ debent puniri morte: & me- rentur secundum leges & decreta perpetratores talium exhæredari pro se & suis posteris: & ita vide- re facile est quod horrenda scissura fieret. Ita tamen debere fieri in contractando materias antedictas videtur verisimilius. Nam si Benedictus accusetur ad mortem & sui fautores: nonne credibile est at- tento suo quod alios similiter accusabit ad mortem si poterit. Præsertim si fautores aliquos habeat eorum, quos accusare voluerit inimicos odiosos: imo & forte accusabit prælatos regni de sententiis excommunicationis multis, & nominatim, quia consenserunt contra iura vt dicet, & contra ec- clesiasticam libertatem, subsidia pro Dominis temporalibus absque causa manifestæ necessitatis &c. Prælati econtra volent se tueri. Volent etiam dare beneficia ad nutum, sicut modo, & hoc forte Be- nedictus non volet neque sui cardinales. Item forte retorquebit omnia contra prædecessorem suum Clementem & sui fautores, qui contra ipsum allegabuntur: saltem quo ad ipsa quæ concernunt mo- dos diuersos machinandi pro impedimento vnionis, non dico quod iuste, sed nec etiam quod iniu- ste, parcat omnibus Deus. Postremo quo ad hoc videnda sunt scripta continentia rationes contra Benedictum: & videantur similiter responsiones atque ponderentur. Et forte videbimus quicquid sit in re quod non poterit sufficienter de hæresi aut schismate conuinci: quod tamen exigitur. Est enim difficillimum conuincere aliquem pertinacem & incorrigibilem fuisse ante iudicium. Nam etsi ali- quis millesies repetiuerit & protestatus fuerit ante sententiam, quod defendit errorem suum, nec re- uocabit: tamen admittitur ad veniam in punctu sententiæ proferendæ, si se monstret pœnitere & velle

velle stare iudicio superioris sui, quamuis ipse Ockam videatur oppositum in dialogo suo suasisse. Contra quod est ius & lex ecclesiæ.

Quarto sic arguitur ex fine concilii in obediendo. Videamus itaque secundum veram & iustam æstimationem. Si quilibet de concilio tenebit maiorem partem bene sententiasse, quantumcunque sit in suum opprobrium vel damnum vel infamiam. Nam cum concilium etiam totum possit errare, vt dictum est in his quæ tractanda hic proponuntur: nonne poterit leuiter dicere condemnatus in hoc concilio: certe concilium errauit, concilium male sententiauit. Fuit hic inimicitia vel odium vel ignorantia facti vel alicuius similis. Consideremus obsecro, si pars, quæ subtraxit nec vult obedire, condemnaretur male egisse aut saltem debere obedire, an parerent huic sententiæ, scio quod facile est dicere, ita: obedirentur, scio quod etiam ita obedire possent. Sed an hoc debeat secundum mortalem æstimationem & coniecturam credi ex his, quæ vt in pluribus accidant humanitus, viderint qui sic vident, ego non video. Si vero nihil sententietur, irrisorium & vanum erit concilium. Si aliquid sententietur, quod non teneatur, erit perniciosum & scandalosissimum pro omnibus conciliis in posterum celebrandis, & erit schismatum innumerabilium & irreparabilium causatiuum: non solum inter istam obedientiam in partibus suis, imo & inter istam obedientiam & alteram: quoniam remanebimus in irrisione & in infamia apud eos perpetua, in fabulam quoq; & derisum. Et forte non poterit esse concordia in modo restituendi: quia alii volent ex toto, alii ex parte. Isti volent in spiritualibus, alii in temporalibus. Aut ergo volumus nos qui subtraximus restituere obedientiam: & ita melius est quod nosipsos libere faciamus quam coacti iudicio. Aut nolumus: & ita exponimus nos periculis prætactis, si petamus concilium.

Sed dicet aliquis, istud concilium peti debere: non quod fieri debeat aut speretur: sed quod interim absque scandalo tempus protrahatur: quo currente morietur Benedictus: & liberabit nos Dominus & eligendi libertatem dabit. Posset hic allegari illud vulgatum pueris notissimum:

In mortem alterius noli sperare salutem.

Quis scit enim quantum viuet, quando morietur? Et interim in quo statu sumus: imo in quos status corruimus, nemo non videt. Porro & si cras moreretur Benedictus, attendamus incredibilia pericula. Primo diceretur ab inobedientibus sibi, quod mors eius fuisset proditorie accelerata: & ita suspecti de hoc persequerentur. Item obedientes nunc sibi obedientiam negarent ab illo, qui nouiter esset electus. Tum quia iudicarent Cardinales amisisse ius electionis: tum quia verisimiliter alium eligerent per aliquos Cardinales, qui non subtraxerunt. Aut forte ad aliam obedientiam se diuerterent. Imo rebus se habentibus inter nos, vt se habent, cæcus est qui non aspicit periculum diuisionis ciuilis in regno Franciæ, qualis non fuit à diebus suæ institutionis. Et sane eo periculosior esset diuisio, quo magis intranea, & quo magis inter capita regni, & quo sub specie religionis fieret. Nam tunc expectandum esset illud, quod dicit Scriptura: *Amicus qui vult recedere ab amico, occasiones quærit.* Et illud decreti: *Schisma disponit ad hæresim:* quia recedens ab ecclesia, errores fingit, vt recte discessisse videatur. Et hoc iam periculum habemus in ianuis, nisi celeriter & cautissime prouiderimus. Addito quod nulla sit implacabilior & irremediabilior diuisio, quam illa quæ fit sub religionis prætextu. Intantum quod in hoc casu putet frater se obsequium præstare Deo persequendo fratrem. Addito præterea quod magna pars ne dicam maior non sponte consensit in subtractionem. Vel nunc dum videt, quæ secura sunt voluntaria & pronissima est obedire & reuerti: nec obstat forte ad reuertendum nisi timor, quo sublato & data audacia, ipsi etiam cum periculo corporis & rerũ suarum suam ostenderent voluntatem. Quid si descenderimus ad particularia, quæ scienter omittimus: arbitramur indubie, quod rei huius ingens & horrendus pateret aspectus, & stuporem vehementem sola sui cogitatione causaret. Væ væ regno huic à scandalis: væ pesti schismaticę, si diuisionem in regno adducat, sicut iam posuit in Imperio. Sed væ supra modum, si nobis hæreses parturiat: quibus ipsum schisma irremediabiliter radicetur; & radicatum iugiter alatur, crescat, dilatetur atque roboretur.

Ex his omnibus hinc inde tactis & insolutis perspicuum est, in quali labyrintho vix egressibili positi sumus: & vinculis vix extricabilibus irretiti, quasi videlicet *Posuerimus in retibus pedes: & in maculis eorum ambulemus*, iuxta verba Iob.

Cum igitur angustiæ nobis sint vndiq;: & cum ignoramus quid agere debeamus, ego in insipientia mea hoc solum video residui & consilii cum Iosaphat rege 2. Paral. 20. vt *oculos nostros ad Deum dirigamus: si forte auertat iram suam à nobis.* Si forte non auferat consilium à prudentibus & senioribus: sicut videtur hactenus abstulisse: Quamuis hoc fieri in tanta peccatorum abominabilium colluuione, & in tam obstinata & incorrecta flagitiorum nephandorum multiplicatione vix expecto & vix spero: nisi quod misericordiæ Dei non est numerus: & solus est medicus, qui desperatos morbos ad sanitatem adducit: ne glorietur ante eum stulta præsumptio omnis carnis, quasi homo pacem effecerit.

Si quid autem vel in dubio dicere necesse sit, pro remedio præsenti dicam sub correctione. Videretur itaque ante omnia tractandum hoc negocium inter Dominos omnes de sanguine Regio, summo consensu & absque maleuola, aut acerba contentione, cum quibusdam peritis non nimis

hinc vel inde affectatis. Et qui non tantum timerent de statu suo in posterum, nec tantum [illegible] rent nouam status exaltationem, quod mentiri velle præsumerentur [illegible] timore [illegible] uote cuiuscunque. Quibus in vnum congregatis & ambulare volentibus in domo D[illegible] consensu: sperandum est in illo, qui est Deus pacis & dilectionis, cuius locus in pac[illegible] est qui est in medio eorum qui se congregant in nomine suo, quod ipse expediens [illegible]quid in ma[illegible] ministrabit. Alioquin si seorsum per contentiones & partialitates & simultates & [illegible] n[illegible]gntium hoc de pace restauranda tractetur: non nisi diuisiunem crudeliores & mu[illegible] netabuntur: & erit immedicabile vulnus. Et tandem quod Dei pietas auertat, super [illegible]pita n[illegible] dum contendemus & rixabimur: imo dum nos plus quam hostiliter ad mortem pe[illegible] que[illegible]ur ruent quaquauersum hostes alieni insidiatores regni huius ad prædandum & vastandum parati[illegible] mi: & nos iam non vt hostes suos, sed vt schismaticos & hæreticos & Satac[illegible] nos [illegible] rius pe[illegible]uendos inuadent, vt in fabulis aquila fecisse fingitur, de rana & mure certantibus. S[illegible] vi[illegible] us iste timor, quem timeo: nec tamen timere desinam, priusquam aliquod remediandi ge[illegible]us aliud, quam quæri video, aspicere meruero.

QVÆDAM PER PRÆFATVM DOMINVM IOHANNEM GERSON EDITA TEMPORE SHISMATIS ECCLESIÆ.

DAturus occasionem sapientibus, vt sapientiores fiant: propono c[illegible]rum examinationi propositiones negatiuas: quæ sequuntur super mater[illegible] nis concilii huius obedientiæ. Ex quibus patebit citius, si sit exp[illegible] aut non, concilium huiusmodi celebrari: & si sic, quæ cautela debeat b[illegible]seruari.

Non expedit fieri concilium generale huius obedientiæ ad tractandum & sententiandum de criminibus Domini Benedicti sibi per q[illegible]am impositis: vtputa de periurio & schismate & hæresi, aut de suspition[illegible] vehementi super istis.

Primo, quia obedientia ista in se & in partibus suis diuisa est circa iudicium de acti[illegible] r Papam, aliis dicentibus: quia bonus est & sufficienter obtulit, præsertim nouissime: aliis contrarium asserentibus. Tractare igitur talia coram multitudine tam multipliciter diuisa, esset pot[illegible]s induratio & noua multiplicatio diuisionum, quam illarum sedatio: attento quod ita requireret Dominus Benedictus fieri super dictis hæreticis illorum qui sibi subtraxerunt.

Secundo, quia concilium huiusmodi ad hunc finem, aut fieret secundum formam præscriptam à iure, aut noua inuentione. Si primo modo constat, quod Benedictus deberet præesse etiam sub noua submissione: & tamen rebus stantibus vt stant, non videtur quis locus esset aptus [illegible] ad securitatem, cum detineatur inclusus. Nec videtur quod permanentes in subtractione suæ vo[illegible]ntati obedirent: & ita nihil ageretur. Si autem fieret concilium per nouos modos præter formam iuris: non videtur modus verisimilis ante celebrationem concilii, quomodo prælati & principes in vnum concordarent: vno volente vnum modum, altero alium, & esset tractatus in tractando hoc dispendiosissimus & sumptuosissimus sine magno fructu.

Tertio, quia in determinatione huius materiæ necesse esset multa concurrere & allegare, tangentia fidem & mores: sed tales materias non expedit in hoc concilio ventilare ad determinandum, prout statim dictum est.

Quarto quia nunc omnia possunt fieri ad vnitatem vniuersalem ecclesiæ, erga alias procurandam, quemadmodum si tota hæc materia esset in concilio isto terminata, siue Papa remaneat, siue non, attento quod offert omnia quæ nouiter electus quicunq; posset offerre: imo apud talem aut pro tali nouiter electo fieri possent nouæ colligationes & confirmationes peiores prioribus: & fieret verisimiliter noua diuisio, aut iam facta continuaretur in hac obedientia.

Non expedit fieri concilium ad tractandum determinatiue materias fidei. Ratio ad hoc: quia esset dare occasionem scandali & periculi magni in fide nostra, si aliud determinaret illa pars sine altera, in materia quæ omnes tangit, & quæ ab omnibus debet approbari: quemadmodum pa[illegible]it de Latinis & Græcis. Facile tamen esset & verisimile, quod determinationem in hac parte fa[illegible]on approbaret altera pars: præsertim si in aliquo tangi videretur status eorum in materia h[illegible] schismatis, sicut tamen tangeret etiam apud istam partem. Et forte ita apud aliam dicuntur multæ [illegible]niones de fide, in quibus esset aduersissima sententia inter diuersas obedientias: imo & inter [illegible]tos eius[illegible] obedientiæ. Vt super materia appellationis à Papa. Et super eo quod tenens cedere au[illegible]ssionem facere, est schismaticus. Et quod nō adhærens subtractioni est suspectus de schisma[illegible] ecclesiæ aduersus, vel in latitudine schismaticorum: & ita de similibus multis. [illegible]nstat qu[illegible] istarum propositionum est controuer[illegible]ia in regno Franciæ apud The[illegible]ogos & Dec[illegible] & [illegible] multos

[illegible] parlamenti, & alios de vniuersitate, & inter [illegible]. Et de aliis duabus [illegible] & amplius, quoniam altera obedientia nunquam [illegible] cederet, imo reputaret [illegible] quod perspicuum est non esse tutum talia determinare per modum autoritatis concilii generalis. Sed nec deberent tales assertiones leuiter in particularibus poni, quia reputaretur hoc ab aliis ad iniuriam suam, vt dicere quod error sit in fide, si asseratur quod stante dubio probabili de Papatu apud duos cõtendentes alteri sit adhærendũ quia nõ videtur esse possibile maius dubium probabile, quam sit in casu præsentis schismatis, & tamen vtraque obedientia dixit obediendum suo. Et ita de similibus, vt quod non sit alia via humanitus inuenibilis ad sedandum schisma, quam via cessionis, cum iam videatur reddita per se inefficax, nisi concurrat saltem concilium generale, quod excludere non bene saperet, & quia certe circumstantiis negotiorum variatis possunt viæ & remedia ad vnitatem habendam vario modo reperiri: sicut & necessarium esse experientia præsens notum facit.

Non expedit fieri concilium huiusmodi ad tractandum reformationem ecclesiæ in moribus per modum determinationis. Ratio ad hoc est quo ad multa eadem, sicut ad præcedentem propositionem: addito quod reformatio ecclesiæ vniuersalis fieri non potest in moribus sine abolitione multorum statutorum super excommunicationibus & cæteris traditionibus nimis multiplicatis, quæ nec obseruantur nec obseruari possunt rationabiliter vbique propter varietatem morum & temporum. Et tamen tales remotiones statutorum & canonum antiquorum, aut additiones nouorum fieri nequeunt rationabiliter pro tota ecclesia sine consensu communi: alias posset esse statim diuersitas nimia in moribus & iudiciis, quo ad ea, quæ Papa & concilia statuerunt. Si vero diceretur, quod multa bona possunt ibi auisari & discuti, sed non determinari: pauca esset ibi vtilitas in comparatione tanti facti. Nam pauci viri literati & probi faciliter, & forte congruentius ista considerant, extraherent & ordinarent. Nolo tamen dicere quin in multis partibus possit ecclesia per suas partes reformari, imo hoc necesse esset. Sed ad hoc agendum sufficerent concilia prouincialia, & ad quædam satis essent concilia diœcesana & synodalia: prout super hac re iam aliqua scripta sunt & auisata, si quis vellet ad opus manum mittere & ad fortia. Sed heu desolatione desolata est omnis terra, quia nemo est qui recogitet corde, & quærunt omnes quæ sua sunt.

Non expedit pro restituendo obedientiam Papæ in spiritualibus fieri concilium huiusmodi generale. Primo, quia videtur implicatio (sicut tactum est) quod maneat subtractio huiusmodi à Papa, & quod fiat concilium. Secundo, quia facilius ista restitutio & reductio tractari poterit in solo regno Franciæ: si verum sit, quod omnes alii iam restituerunt obedientiam, aut in ea permanserunt, si verum sit etiam quod subtractio non est facta Papæ etiam in regno, nisi sub conditione explicita, vt quidam dicunt: aut saltem implicita, & quæ de iure & æquitate debet intelligi. Hæc conditio est, quovsque Papa fecerit debitum suum, & concesserit ea quæ sibi petebantur, & propter quorum negationem fiebat subtractio. Nam cessante causa cessare debet effectus. Addito hoc quod subtractio nullo modo potuit fieri iuste, nisi ad finem vnionis tanquam medium ad hoc necessarium. Alioquin tantum malum & insolitum nullo modo posset à culpa defendi. Si ergo nunc videatur, quod subtractio non prodest ad vnionem, vel non est necessaria propter condescensionem Papæ ad ea quæ petebantur, cessare ipsa debet, quia si rebus stantibus vt stant erga Papæ promptitudinem de cedendo, non potest de nouo fieri subtractio, sicut concedere habent aduersarii, vt videtur, non potest aut debet eisdem rebus stantibus eadem subtractio continuari. Tertio, quia restitutio huius obedientiæ quo ad spiritualia fieri commodius & breuius potest per assensum cardinalium & reconciliationem mutuam indulgendo præterita, ratificando quæ ratificanda essent ad cautelam futurorum & emendationem securiorem præteritorum & conscientiarum serenationem, & ad abolendam omnem infamiæ aut rebellionis notam, & quatenus in viam pacis communi animo & eodem pede procederet hæc obedientia concordius; quoniam faciendo restitutionem debitis modis, nec subtrahentes, nec ille à quo factu est subtractio, remanerent notati de talibus, quod difficilius esset euadere, si per concilium aliquod fieret determinatiua decisio.

Non expedit concilium tale celebrari pro restituendo obedientiam Papæ in administrationibus beneficiorum & aliorum huiusmodi, quia licet annexa sint spiritualibus, tamen possunt temporalia nominari. Primo, quia rationes aliquæ priores de non expediendo reformationem ecclesiæ vniuersalem in moribus tractare faciunt pro hac parte. Tamen aduertendum est, quod & si concederetur Papam habere de iure diuino dominium vniuersale spiritualium & temporalium, respectu omnium: tamen constat quod pro diuersitate temporum & locorum & statuum, nec Papa nec ecclesia habuerunt aut habere debent in talibus dispensationibus aut administrationibus beneficiorum temporalium iurisdictionum simile exercitium aut executionem aut vsum. Itaq; notum est, quod ecclesia tempore Christi & Apostolorum nullum habuit exercitium aut executionem iuridicam & ciuiliter circa huiusmodi temporalia: imo Christus plus videtur facto & verbo tale exercitium iurisdictionis ciuilis prohibuisse quam permisisse: licet non dicam, quod prohibuerit aut oppositum consuluerit, nisi pro loco & tempore. Quia enim ecclesia tunc multiplicanda erat per discursum Apostolorum & fidelium: ideo talis iurisdictio temporalis & possessiones fuissent eis ad impedimentum, & tales sunt ad hoc congruentiæ multæ. Sed pro tempore Syluestri & Constantini

Magni placuit Domino ad dilatationem ecclesiæ inspirare, tum Constantino quod tale [illegible] nes daret, tum ecclesiæ quod reciperet: & durauit huiusmodi dotatio ecclesiæ vsque ad tempora nostra per successiones sanctissimorum patrum Gregorii & Ambrosii & aliorum, quos non est credibile in retentione talium errasse contra Christi iussionem. Sed longe aliter in primitiua d[illegible] distribuebantur bona talia, quam postmodum tempore prælatorum, qui cœperunt paulatim [illegible] gescere à sanctitate priorum: tandem abusi sunt taliter collationibus beneficiorum & h[illegible] administratione, quod Papæ paulatim & successiue ad se multa reuocauerunt, vsque adeo [illegible] finaliter datis occasionibus & acceptis, quas non est hic opus recitare, quasi tota collatio & iurisdictio talis penes Papam & eius curiam remanebant. Ita vt vix esset prælatus, qui posset [illegible] mum beneficium conferre. Concutiebant ad hoc exactiones multiplices pro statu Papæ & cardinalium [illegible] & si fraudes & abusus & simoniæ committerentur, relinquo iudicandum expertis.

Hæc idcirco dixi, quoniam forte aliquibus videretur, quod sit expediens ecclesiæ [illegible] redire omnia ad pristinum statum ecclesiæ seu illius qui fuit tempore apostolorum quantum fieri [illegible] grue posset: abiectis talibus iurisdictionibus pro magna parte, quæ reddiderunt ecclesiam totam brutalem & carnalem, & nihil fere sapientem de his, quæ Dei sunt erga salutem animarum, n[illegible] ex se quidem, sed abutentium vitio. Vel redeundum esset ad statum ecclesiæ tempore S[illegible] Gregorii, quando quilibet prælatus dimittebatur in sua iurisdictione & sollicitudinis pa[illegible]:& pa tenebat quæ sua erant absque tot reseruationibus, tot & continuis magnisq; exactionibus [illegible] sustinendo statum curiæ & capitis nimis forte crescentem suum cæteros membrorum status.

Ad sciendum igitur istud cum multis appendiciis de prouisione clericorum sufficientium & ad prouidendum: expediens est fieri determinationem vniuersalem ecclesiæ. Nam vniuers[illegible] ecclesiæ statum tangit. Sed dictum est prius, quod reformatio talis fieri non debet in concilio [illegible] obedientiæ istius.

Si vero quis obiiciat, quod istud sic stare non potest cum eis quæ dicta sunt de restitutione obedientiæ quo ad spiritualia: quoniam esset ita bene periculum inobedientiæ culpabilis i[illegible] sicut in alio. Respondetur quod latissima est differentia in spiritualibus & temporalibus quo ad [illegible] & vtinam fuisset bene semper intellecta à prioribus & modernis: forte quod adhuc starent [illegible] cum Latinis. Patet enim ex priori deductione, quod Papa potest remanere Papa vniuersaliter in perfectione magna, imo maiori quam erat Syluester, & tamen nullum habebit exercitium a[illegible] le circa temporalia ecclesiæ vniuersalis per diœceses, quantumcunque habeat dominium [illegible] tudinem potestatis in habitu: quæ potestas ex causis certis potest cohiberi & arceri, imo debet, ne exeat in actum, sed dimittat singula singulis ministrare. Nonne Christus fuit Papa perfectissimus? nonne similiter Petrus? ipsi tamen omne exercitium abdicauerunt à se in talibus, quanquam Christus cum summa facilitate illud obtinere potuisset. Nihil ergo de perfectione status summi pontificis diminuitur, si pro causa rationali remouetur ad tempus aut suspenditur sibi tam anxia sollicitudo, tot curarum immortalium & periculosissimarum in anima & corpore pro huiusmodi exercitio circa temporalia distribuenda aut conferenda: augetur potius sua perfectio, & gratulari profecto deberet in Domino.

Videtur vlterius pro hoc multis, quod non expedit vnum solum caput præesse in tali exercitio administrationis temporalium, sicut expedit, imo sicut necesse est vnum solum præesse in spiritualibus respectu omnium. Cuius ratio est: quia ea quæ fidei sunt, debent eadem esse apud omnes: & hæc identitas & vnitas vix aut nunquam perpetuari potest, nisi recursus esset finalis ad vnum caput. Sed de traditionibus humanis pro regimine temporalium ecclesiæ, totaliter oppositum inuenitur: quoniam secundum varietatem temporum, locorum & gentium & respectuum variandæ sunt decretales & ordinationes super collationibus & regimine talium temporalium.

Ex his omnibus quæ latius possunt deduci probabiliter, vellent aliqui dicere non esse expediens fieri concilium decisiuum super restitutione vniuersali temporalis administrationis Papæ. [illegible]ed super hoc debet concilium vniuersale celebrari. Nec oportet illos esse vel dici schismaticos, qui occasione data & accidente talem in temporalibus fecerunt aut faciunt subtractionem, quia etiam stante vnitate ecclesiæ talis subtractio contingebat vel in toto vel in parte fieri fortassis debuisset. & hoc si absque grauiori scissura in spiritualibus hoc potuisset contingere, & ita sapientissima lucet in hac parte Dei prouidentia, quæ ex malo schismatis, alia bona sciet elicere. Et si petatur de quo viueret Papa interim & cardinales. Respondetur quod si faciant debitum suum laborando & diligenter inquirendo finem schismatis: præsumendum est quod cito inuenirent, & tunc prouidebit eis concilium generale qualiter erit expediens honestum pro statu tantorum dominorum. Similiter de modo prouisionis sufficientium clericorum tunc tractandum esset pro futuro.

Non expedit concilium præfatum fieri tanquam viarum vnionis tantummodo rep[illegible]uum. Ratio est: quoniam materia huiusmodi iam totaliter aperta est & discussa quo ad possib[illegible]atem [illegible]a-rum & rationabilitatem vel irrationabilitatem earum: & non restat nisi conuenire [illegible] obedientiam cum altera in aliqua viarum. Hoc autem fieri potest, si vnquam debeat fieri absque tali concilio huius obedientiæ, quoniam non videtur quod alia conclusio ibidem concluderet [illegible]quam [illegible]od summarentur aduersarii de aliqua via assumenda. Si enim vna particularis via limit[illegible]ur, incideremus in inconueniens, quale patimur.

Ex

Ex his omnibus non determinatiue positis, sed tantummodo examinatiue, videtur sequi quod nullo modo expedit nunc concilium istius obedientiæ fieri: nisi forte solum ad habendum liberam in consulendo deliberationem: & plenam concordiam capitis & membrorum ad inuicem, super modo & forma viuendi hanc obedientiam secum & cum alia. & hanc vnionem concorditer prosequendi.

Ad quod amplius declarandum possent adduci particulares circumstantiæ super diuersis affectionibus & intentionibus diuersorum: & super periculo maximo nouarum dissensionum suboriendarum: & vix vnquam sopiendarum in spiritualibus & temporalibus. Nisi prius ante omnia limitarentur ea, quæ tractanda essent in concilio super quibus fieret. Nisi præterea fieret talis prouisio super præmissis non determinandis quæ tangunt fidem & vniuersalem ecclesiam, quod conuocatio concilii nulli super ipsa disceptare aut saltem determinare præsumerent. Denique constat aliquos affectare totaliter penitus decisionem Benedicti, & alii penitus hoc nolunt: sed totis viribus obniterentur. nec est ratio patens ad sui destitutionem statim sic inuenienda, vt dicunt.

Restat igitur communi & concordi Concilio vel deliberatione tantummodo quærere cum aliis viam aliquam, in qua nobiscum conueniant pro vniendo ecclesiam siue via illa sit conuentio, siue compromissio. habens vim concilii generalis in modificatione sua: siue concilium generale formaliter, siue cessio, siue omnes viæ in vnum, si debeat perfectus haberi finis, prout multi Doctores opinantur. Nam & cessio (vt dicunt) fieri nequit, quæ vnionem det veram in ecclesia sine concilio generali: & per consequens neq; absq; conuentione: & præsertim renuente cedere altero contendentium: quoniam per concilium taliter artabitur quilibet, aut artari poterit quod requiretur eorum consensus. Nam si dissenserit obedite concilio erunt palam schismatici: & si schismatici, erunt deponendi. Quibus depositis procedendum erit ad nouam electionem libere hendam, sicut eis à vita separatis aut libere cedentibus. An vero ista sola causa vltimo tacta sit sufficiens causa ad hoc, quod expediat aut de necessitate celebrandum sit huiusmodi concilium commune istius obedientiæ attenta difficultate in conuocando: & expensis & periculis continuando: iudicent illi ad quos spectat & inconuenientibus maioribus prudenter occurrant.

Vt veritatis flamma ex discussionis ventilatione clarior emergat, proponemus, & soluemus obiectiones contra viam mediam: quæ prout expedit tacta est. In primis dicent aliqui contra secundum expediens quod absque discussione eorum quæ hactenus facta sunt, non potest syncere & pro conscientiarum serenatione illud fieri quod proponitur. Nam si Benedictus ex vna parte cum suis adhærentibus: aut alii ex altera fiunt culpabiles de schismate aut hæresi vel de rebellione, aut alio tali vitio: qualiter tales absque recognitione propriæ culpæ & postulatione veniæ indulgentiam apud Deum & homines merebuntur? non remittitur pœna, nisi confiteatur culpa.

Sed respondemus, quod hæc obiectio friuola est & sophistica atque fieri posset in omni materia dubia, sicut fieret ad impediendum viam cessionis liberæ absque discussione iustitiæ. Dicimus igitur secundum catholicam veritatem, quod in dubiis potest fieri confessio sub conditione: & ex tali confessione veniam absolutam peccator consequetur. Addimus ad hæc quod omnia & fere omnia dici possunt dubia in foro exteriori, quę nondum sunt iudicialiter diffinita. Propterea nullus erit scrupulus obediendo Domino Benedicto, etiã vbi fuisset hæreticus aut schismaticus, si resipisceret: vel si hoc non constaret per diffinitiuam sententiam ecclesiæ. Similiter de subditis rebellantibus si qui fuissent diceretur: Quis nesciat multa apud antiquos patres, & nunc quotidie tolerari: vt de simoniis & aliis: quæ si iudicialiter essent ventilata & conuicta, tolerari non possent? Superaddimus quod tota res præsens magnis dubiorum inuolucris contecta est & vtriusque colorata. Sed nec sunt aliqua, quæ proprie & nude tangant opposita fidei: quin magis in factis diuersis & diuersimode receptis, quam in iure consistunt. Nulli idcirco possunt aut vix possunt de schismate & hæresi pertinaces conuinci in hac parte. Denique dicimus, quod regula magistralis Theologiæ non debet nos scrupulis inquietare, vt fiat discussio illa scilicet regula: quod si illud sit dubium an liceat, an non liceat illud fieri: si fiat, certum est illud esse peccatum: quoniam per prædicta non habebitur rationabiliter dubium de eis quæ fuerint concordata: & præsupponetur quilibet aut non errasse, aut de erratis pœnitere: & ita in suo honoris gradu, iure aut saltim misericordia remanere.

Cæterum ab aliis secunda fieret obiectio contra secundum expediens. Crimina, inquiunt, non ita generaliter remanere debent impunita: alioquin incentiuum tribuerent delinquendi. Sed nec salua conscientia forsan poterit Dominus Benedictus ea ratificare, aut non infringere quæ facta sunt: nisi præsertim veniam & nouam confirmationem singuli pro se petant: aut nisi de nouo habilitentur & ordinentur. Sed respondemus, quod frequenter præcipue in delictis tangentibus communitatem aut homines grandis status, consultius tolerantur errores communes, quam vindicati seuero rigore quærerentur. Nunquid non tolerat ecclesia meretrices? Nonne hæc est expressa prudentissimi August. sententia in scriptis suis multis, cuius dicta sient nec aliorum hic non inserimus: quia à clericis satis cognoscuntur: quia insuper magis tam ... nem, quare talia dicta sunt quam vbi dicta sunt nunc & alius offerre conamur. Non deessent rationes & exempla nisi breuitatis amor obstaret: & si non experientia doctrice pateret veritas. Præterea quod additur de conscientia Domini Benedicti satis dissoluitur per hoc idem dictum: quod etiam vbi fuissent mala perpetrata, illa

potest salua conscientia pro bono & vtilitate tanti negotii complendi tolerando dissimulare. S[illegible] regulariter verum est quod prælatus non solum potest, imo debet aliqua [illegible] re vel omittere [illegible] generalem inclinationem subditorum: vbi etiam quandoque mala esse[illegible]t, quæ alias agere vel [illegible] te in graue delictum sibi verteretur. Iuxta quod inferunt aliqui, quod etiam vbi [illegible] ia cessionis [illegible] bona fuisset: tamen attentis deliberationibus omnium subditorum super postulatione huius [illegible] Dominus Benedictus illam acceptare tenebatur, sicut nunc acceptauit, quantumcunque al[illegible] eam acceptandam non fuisset artatus vel artandus. Sed hoc omittamus: Volumus enim [illegible]hil [illegible] ri de factis hactenus vel inde. Rursus ea quæ facta sunt in promotionibus & similibus, durante [illegible] tractione, autorizata sunt per ordinarios locorum, ad quos de iure communi spe[illegible]abant [illegible] ergo non poterit Dominus Benedictus præsumere illos, qui à se aut prædecess[illegible]bus suis fuerant [illegible] hæc electi & promoti, immemores non fuisse suæ salutis? quare nequibit absq; scrupu[illegible] tolerare, nec dicamus approbare quæ facta sunt.

Denique quod subiungitur de venia sigillatim postulanda magis ad verecundiam m[illegible]orum turbationem quam ad tranquillitatem & pacem, satis esse debebit postulatio veniæ genera[illegible], & modis honestis execnta. Facit pro prædictis quod omnia sacramenta, nisi forte pœnitentia, vi[illegible] suam habent, vt collatio ordinum baptismus & similia, quantumcunque fuerint à peccatoribus distributa: stante tamen debita intentione faciendi, quæ ecclesia facere intendit: & præcipue vbi non crassa affectata ignorantia iuris, sed ex facti inscitia peccatum exortum est: propterea non erunt reordinandi iam ordinati.

Deinde tertio obiicient alii contra idem secundum & tertium expediens: & dicent quod implicatio est in terminis, vt Domino Benedicto fiat obedientia tanquam summo pontifici: & nihilominus coartetur eius potestas ad certa & per certos modos, & quod sibi coadiutores socientur.

Sed respondemus primo iuxta positionem illorum, qui subtractionem q licite fieri potuisse confirmant, sicut reuera aut in isto aut in multis casibus potest euenire. Dicimus itaq; quod Papalis dignitas non pro extollentia aut fauore personæ, sed pro ecclesiæ vtilitate à Christo statuta est. Quamobrem secundum exigentiam vtilitatis ecclesiæ tanquam finis debet hæc dignitas agibilia sua moderari, præsertim in eis, quæ non sunt expressa in iure diuino. Hoc enim dicere esset de iure naturali cuiuslibet politiæ, quod violari non potest aut mutari. Si ergo contingit, quod prædicta fi[illegible] sit expediens pro ecclesia, attentis circumstantiis negotiorum, aut videlicet propter culpam Domini Benedicti seu aliquas eius conditiones minus ciuiles & vtiles ecclesiæ, etiam vbi non essent culpabiles, aut propter generalem affectionem & deliberationem omnium subditorum, etiam vbi errarent & minus bene iudicarent, dicimus non solum ista licere fieri, imo posse constring[illegible] eob[illegible] igationem ad agendum. Neque in hoc derogatur autoritati Papali, neque plenitudini potestatis suæ collatæ sibi a Christo, sed impletur. Nam posse mala & inexpedientia ecclesiæ facere, quis diceret esse posse? quis crederet hoc à Christo collatum extitisse? Porro de istis temporalibus administrationibus ecclesiarum possessionum, iurium, beneficiorum, & similium Christus per seipsum immediate nullatenus se intromisit: nec ordinate curauit: sciens & volens talia esse variabilia secundum exigentiam temporum, personarum & locorum, ad communem ecclesiæ vtilitatem: non ad vnius aut paucorum singularem pompam, aut inutilem vanitatem siue voluntatem. Ratio postulat, nec negamus, vt Domino Papæ & suis Cardinalibus fiat sufficiens prouisio de bonis ecclesiasticis, sicut olim summo sacerdoti inferiores suas decimas offerebant. Sed hæc prouisio non poterat adimpleri absque hoc, quod necesse sit ex toto ius ordinariorum cassari vel suspendi. Profecto sic.

Postremo dicent alii, quod hæc via, quæ dicitur media, compleri non potest absqoe concilio huius obedientiæ generali: & ita cadit in illud, quod videtur velle fugere. Hic respondemus, quod si concilium generale non quæreretur fieri nisi sub modificationibus tactis in hac via media, non videtur inconueniens aut periculum celebrare huiusmodi concilium. Cessarent enim omnia quæ contra ipsius vtilitatem audiuimus allegari. Nihilominus illud concilium nequaquam iudicamus necessarium pro complemento celeriori & faciliori huius viæ: & absque impensis innumeris & tractu temporis, quia nunc interim priusquam ista concordata fiat: dubia quædam orirentur super conuocatione concilii, & quibusdam similibus, quæ hic cessant. Dubitabit forte alios, quod Dominus Benedictus audita ista viam illam aut impediet, aut non concordabit. Propterea forte tutius est, vt ante omnia secrete quantum fieri poterit habeatur consensus maior omnium istius obedientiæ, aut saltem principalium, vt communi consensu totius suæ obedientiæ fiat oblatio talis, cui vniuersali consensui si renuat assentire, quis non videbit tunc eius modum procedendi penitus improbabilem esse? quis non iudicabit ab eo iure recedendum fore? Non enim poterit aliqua tergiuersatione fautoria schismatis & subuersionis ecclesiæ denegari.

Quod si quis ad extremum dubitauerit similiter de principibus aliis, quod non approbabunt viam hanc mediam: fatemur hoc non vsquequaq; certum esse: nisi prout in moralibus sumenda est

certitudo

...ertitudo ex his, quæ vt in pluribus secundum verisimiles & probabiles coniecturas eueniunt. Si in omnibus prædicta via nihil petit difficile aut onerosum vel inhonestum: quæritur propter quid principes & prælati debeant improbare: maxime pro tanto bono reunitionis obedientiæ huius totalis obtinendo. Quid enim graue erit, quod omnia indulgeantur præterita, & non discutiantur: quod Dominus Benedictus habeat bonos consiliarios, non suspectos cuicunq; parti: secundum quorum iudicium agat, quod acturus est: quod ipse à vindicando proprias aut alienas iniurias immunis sit, & Deo committat: aut certe vniuersali bono Ecclesiæ & pacis illas donet. Idem dicimus de subditis quibuscunq; erga dominum Benedictum. Profecto nihil istorum difficile est: nisi forte apud illos, apud quos humilitas & charitas & ecclesiastica vnitas fuerint onerosæ, scil. qui turbationibus gaudent, & quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Aut qui suis sententiis ceruicosa animositate nimis credunt. Aut si difficilia esse illa quisquam contenderit: animaduertat ille obsecro, si plures sint in aliis viis difficultates & ambages: aut viam aliquam omni difficultate carentem afferat in medium, nos lætis animis complectemur. Quod si hoc vel facere non vult, vel quod magis credimus, non potest: tunc cum aliquid agere necesse sit, pergat nobiscum in hanc sententiam & attendat, quid plus habeat damni pro ecclesia: vel sic stare, imo quotidie magnis lapsibus corruere & dominum Benedictum incarceratum esse, & Cardinales suis honoribus spoliatos, & principes ad contentionem periculosam dispositos videre: aut quod ita præparemus nos per hanc reunitionem primam & totalem huius obedientiæ: quod cum alia celeriter & vtiliter tractare valeamus: & qualiter (si quis quæsiuerit) iam in parte responsum est, & à prudentioribus erit diligentius inquirendum & inueniendum facilius.

DECRETA IN SESSIONE PUBLICA CONCILII GENERALIS CONSTANTIENSIS, DIE SABBATI 9. OCTOBRIS, ANNO M. CCCC. XVII. ET primo Prooemium super futuris conciliis celebrandis: & prouisione aduersus futura schismata.

Anno Domini 1417.

FRequens generalium conciliorum celebratio agri Dominici præcipua cultura est: quæ vepres, spinas & tribulos hæresum, errorum & schismatum extirpat, excessus corrigit, deformata reformat, & vineam Domini ad frugem vberrimæ fertilitatis adducit. Illorum vero neglectus præmissa disseminat atque fouet. Hæc præteritorum temporum recordatio, & præsentium consideratio ante oculos nostros ponunt. Ea propter hoc edicto perpetuo sancimus, decernimus atq; ordinamus: vt amodo generalia concilia celebrentur. Ita quod primum à fine huius concilii in quinquennium immediate sequens. Secundum vero à fine illius mediate sequentis concilii in septennium & deinceps in decennium perpetuo celebretur: in locis quæ summus pontifex per mensem ante finem cuiuslibet concilii approbante & consentiente concilio, vel in eius defectum ipsum concilium deputare & assignare teneatur: vt sic per quandam continuationem semper aut concilium vigeat, aut per termini prouidentiam expectetur. Quem terminum liceat summo pontifici de Fratrum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consilio, ob emergentes forte casus abbreuiare: sed nullatenus prorogetur. Locum autem pro futuro concilio celebrando deputatum absq; euidenti necessitate non mutet: sed si forte casus aliquis occurrerit, quo necessarium videretur ipsum locum mutari: puta obsidionis, guerrarum, pestis, aut similis, tunc liceat summo pontifici de prædictorum Fratrum aut duarum partium ipsorum consensu atque subscriptione alium locum prius deputato loco viciniorem & aptum, sub eadem tamen natione, subrogare: nisi idem vel simile impedimentum per totam illam nationem vigeret: tunc ad aliquem alium locum viciniorem alterius nationis aptum huiusmodi concilium poterit conuocari: ad quem prælati & alii qui ad concilium solent conuocari, accedere teneantur, acsi à principio locus ille fuisset deputatus. Quam tamen loci mutationem vel termini breuiationem teneatur dictus summus pontifex legitime & semel per annum ante præfixum terminum publicare & intimare, vt ad ipsum concilium celebrandum prædicti possint statuto termino conuenire.

Si vero quod absit, in futurum schisma oriri contingeret: ita quod duo vel plures pro summis pontificibus se gererent: à die quo ipsi duo vel plures insignia pontificatus publice assumpserint seu administrare cœperint: intelligatur ipso iure terminus concilii tunc forte vltra annum pendens ad annum proximum breuiatus: ad quos omnes prælati & cæteri qui ad concilium ire tenentur sub pœnis iuris & aliis per concilium imponendis absq; alia vocatione conueniant. Nec non imperator cæteriq; reges & principes personaliter vel per solennes nuncios tanq; ad commune incendium extinguendum:

dum, per viscera misericordiæ Iesu Christi exnunc exorati concurrant. Et quilibet ipsorum pro Romano Pontifice se gerens infra mensem à die qua scientiam habere potuit alium vel alios assumpsisse papatus insignia vel in papatu administrasse, teneatur sub interminatione maledictionis æternæ & amissionis iuris, si quod forte sibi quæsitum esset à Papatu, quam ipso facto incurrat: & vltra hoc ad quaslibet dignitates actiue & passiue sit inhabilis: concilium ipsum ad terminum anni prædictum loco prius deputato celebrandum indicere & publicare, & per suas literas competitori vel competitoribus, ipsum vel ipsos prouocando ad caussam, vel cæteris prælatis ac principibus quantum eo fuerit intimare: nec non termino præfixo sub pœnis prædictis ad locum concilii personaliter se transferre, nec inde discedere, donec per concilium caussa schismatis plenarie sit finita. Hoc adiuncto, quod nullus eorum contendentium de papatu, in ipso concilio vt Papa præsideat. Quinimo vt tanto liberius & citius ecclesia vnico & indubitato pastore gaudeat, sint ipsi omnes de papatu contendentes, postquam ipsum concilium inceptum fuerit, auctoritate huius sanctæ synodi ipso iure ab omni administratione suspensi, nec eis aut eorum alteri, donec caussa ipsa per concilium terminata fuerit, quomodolibet à quoquam sub pœna fautoriæ schismatis obediatur.

Quod si forte electionem Romani Pontificis per metum, qui caderet in constantem virum, seu impressionem de cætero fieri contingat, ipsam nullius decernimus efficaciæ vel momenti, nec posse per sequentem consensum etiam metu prædicto cessante ratificari vel approbari. Non tamen liceat Cardinalibus ad aliam electionem procedere, nisi ille sic electus forte renunciet vel decedat, donec per generale concilium de electione illa fuerit iudicatum, & si procedant, nulla sit electio ipso iure. Sintque sic secundo eligentes & electus si se papatui ingessit, omni dignitate, honore & statu etiam cardinalatus & pontificali ipso iure priuati, inhabiles de cætero ad easdem, ac etiam ad papalem. Nec aliquis eidem secundo electo vt Papæ sub pœna fautoriæ schismatis obediat quoquo modo. Et eo casu concilium de electione Papæ prouideat illa vice. Sed liceat, imo & teneantur electores omnes, aut saltem maior pars ipsorum, quam cito sine periculo personarum possunt, etiam si periculum omnium bonorum immineret, se transferre ad locum tutum, & metum prædictum allegare & coram notariis publicis & notabilibus personis in multitudine populi in loco insigni: ita tamen quod allegantes metum huiusmodi, habeant in ipsius metus allegatione exprimere speciem & qualitatem dicti metus, & iurare solenniter, quod metus taliter allegatus est verus: & quod credunt ipsum posse probare, & quod per malitiam vel calumniam huiusmodi metum non proponunt. Nec vltra proximum futurum concilium vllo modo possit differre allegatio dicti metus. Teneantur insuper postquam se transtulerint & metum allegauerint, modo prædicto prouocare sic electum ad concilium: quod concilium si vltra annum pendeat à die prouocationis huiusmodi, intelligatur ad annum, vt supra ipso iure terminus breuiatus: & nihilominus teneatur electus ipse sub pœnis prædictis, & cardinales prouocantes sub pœna amissionis cardinalatus & omnium beneficiorum suorum, quam ipso facto incurrant, infra mensem à die prouocationis concilium ipsum, vt supra dicitur, indicere & publicare, & quam citius poterit intimare: cardinales ipsi cæteriq; electores ad locum concilii tempore conuenienti personaliter se transferre & vsq; ad finem caussæ expectare. Teneantur quoq; prælati & cæteri, vt supra, ad conuocationem cardinalium tantum si forte sic electus conuocare, cessaret accedere. Quod etiam sic electus in concilio ipso non præsideat: quinimo sit à termino initiandi concilii ipso iure ab omni administratione papatus suspensus: nec sibi à quoquam sub pœna fautoriæ schismatis quomodolibet obediatur.

Quod si infra annum ante diem indicti concilii contingant supradicti casus: videlicet quod plures se gerant pro Papa: vel quod vnus per metum seu impressionem eligatur, censeatur ipso iure tam gerentes se pro Papa, quam electus per metum seu impressionem, & cardinales ad dictum concilium prouocari: teneanturq; in isto concilio comparere, personaliter caussam exponere, & iudicium concilii expectare.

Quod si dictis casibus occurrentibus contingat forte casus aliquis quo necessarium sit locum concilii mutare vel obsidionis vel guerræ vel pestis vel similis: teneantur nihilominus tam omnes supradicti quam omnes prælati, cæteriq; qui ad concilium ire tenentur ad locum proximiorem, vt præmittitur, qui sit habilis ad concilium conuenire, possitq; maior pars prælatorum, qui infra mensem ad locum certum declinauerint illum sibi & aliis pro loco concilii deputare: ad quem cæteri conuenire teneantur, ac si à principio fuisset deputatus.

Concilium autem, vt præfertur, conuocatum & congregatum de huiusmodi schismatis caussa cognoscens, & in contumaciam electorum seu gerentium se pro Papa vel cardinalium, si forte venire neglexerint, litem dirimat, caussamq; diffiniat, ac culpabiles in schismate procurando seu nutriendo, vel in administrando aut obediendo vel administrantibus fauendo, seu contra interdictum superios eligendo, vel calumniosos in allegando metum, etiam vltra prædictas pœnas cuiuscunq; gradus, status seu præeminentiæ existant, ecclesiasticæ vel mundanæ sic puniat, vt vindictæ rigor transeat cæteris in exemplum.

Vt autem metus seu impressionis molestia in electione Papæ eo formidolosius euitetur, quo toti Christianitati lamentabilius eorum incussio seu factio perpetret vltra prædicta, specialiter duximus statuendum: quod si quis huiusmodi metum vel impressionem aut violentiam electoribus ipsis vel alicui eorum in electione Papæ intulerit seu fecerit aut fieri procurauerit, vel factum ratum habuerit: aut in hoc consilium dederit vel fauorem: facientemve scienter receptauerit vel defensauerit:

[illegible] negligens in executione pœnarum inferius memoratarum [illegible] dus vel præeminentiæ fuerit: etiam si imperiali, regali, pontificali, aut alia [illegible] seculari præfulgeat dignitate: illas pœnas ipso facto incurrat, quæ in consti[illegible] tionis Bonifacii Papæ octaui, quæ incipit, *Felicis*, continentur, illis effectu [illegible] vero etiam si quod absit vrbs Romana fuerit, vel alia quæuis vniuersitas, quæ talia [illegible] um vel auxilium dederit sui fauorem: vel infra mensem saltem taliter delinquent[illegible] facinoris enormitas exegerit, & facultas ei affuerit, non duxerit puniendum: eo ipso [illegible] siastico interdicto. Et nihilominus præter dictam vrbem, pontificali & supra eo ipso [illegible] gnitate, non obstantibus priuilegiis quibuscunque.

Volumus insuper quod in fine cuiuslibet concilii generalis hoc decretum publicetur [illegible] ter, nec non quandocunq; & vbicunq; Romani Pontificis electio imminebit facienda, ante ingressum conclauis legatur, & publice intimetur.

SERMO EIVSDEM CANCELLARII FACTVS IN DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, CORAM PAPA APVD TARASconam.

Apparuit gratia Dei & Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrie & iuste ac pie viuamus in hoc seculo: & reliqua quæ nunc audiuit ex epistola Pauli vestra deuotio.

Quoniam apparuit gratia Dei & Saluatoris nostri, adeamus cum fiducia thronum gratiæ eius, vt misericordiam eius consequamur, & gratiam auxilio opportuno. Nam quia finis noster super nos, & nos debilitati confractique iacemus in imo, & [illegible] contingimus: confundatur Pelagiana hæresis, quæ gratiam Dei pro subleuatione necessaria abnegare præsumit.

Rursus qui de gratia Dei sermo habendus est, & de nomine Iesu, quem nec non potest dicere nisi in Spiritu sancto, vt ipse Iesus secundum nomen suum sit nobis Iesus: vt prætere[illegible]nnatos in curia iustitiæ, gratiæ nos curia suscipiat, dum interim sedet in throno suę gratiæ, priusquam legitimum tempus comparendi prætereat, appellamus ad curiam & thronum gratiæ: illic nos præsentemus in confessionibus, vbi soror nostra mater est eiusdem gratiæ & aduocata nostra, quę planè despicere nos non poterit. Caro enim & sanguis noster est, & curię suę iura defendet iura gratiæ. Sed quis est iste thronus gratiæ? Ille proculdubio puer hodie circumcisus, cuius vocatum est nomen Iesus, vt per Iesum gratia fieret, sicut lex per Moysen data est, vt saluaretur mundus per ipsum, quem vidimus plenum gratia, imo gratiarum. *Deus meus misericordia mea*, inquit Propheta. Et quid misericordia, nisi gratia? Sed dicet fortasse timidior aliquis: Ego apertos habens oculos cordis in lumine fidei & lucerna Euangelicę veritatis hodiernæ: intueor in hoc puero seueritatem diuinæ iustitiæ seueram valde: quæ etiam proprio Filio Dei non pepercit, quin eum nuditati & frigori & duro vulneri, dum tenellus circumciditur, exponeret. Et tu mihi apud ipsum puerum inuenire thronum gratiæ repromittis. Si in viridi hoc fecit Deus: si innocentissimo filio non pepercit, in sicco quid fiet: peccatoribus seruis qualiter ignoscet? Quin etiam mater eius mater benedicta: quibus oculis peccatores inspiciet, qui tota hodierni doloris sui caussa sunt: qui totam suæ grandis anxietatis materiam præbuerunt, dum propter eos vnigenitum dilectissimum ex acri vulnere cruentum, ex nuditate & frigore vagientem cognoscit & dolentem? At vero quisquis hoc dixerit: sciat nil tale timendum: satisfactum est iustitiæ, satiata est, non puniet bis in idipsum eum, qui gratiam huius pueri flagellati meruit: qui factus est à Deo nobis iustitia atque redemptio: in quo etsi iustitia appareat in eius attritione propter peccata nostra: supereminenter tamen apparet gratia Dei: qui vt seruum redimeret, tradiderit filium quasi peccatorem puniendum.

Sed & tu Virgo dignissima, non abhorre peccatores: sine quibus nunquam fores tali digna filio: qui licet ex te genitus est, attamen nobis natus, nobis datus. Adimus ergo eum fiducia te & filium tuum. In quibus talis apparuit gratia Dei, vt tu mater Dei fieres inueniendo gratiam apud Deum, & ipse homo filius Dei diceretur, ita vt non dubitauerit August. asserere nullam in rebus per tempus ortis maiorem ista esse gratia, dum verbum caro factum est. De quo verbo locuturus det ipse nobis gratuita benignitate verbum efficax & fructuosum meritis & precibus tuis Virgo gloriosa, quæ ab angelo vocata es *gratia plena* antonomatice & diuina salutatione, quam repetimus dicentes: *Aue &c.*

Appa-

Apparuit gratia Dei & Saluatoris nostri, & reliqua: Exhilaresce tu qui petieras, miserande erige aures, audi & gratias age, quoniam apparuit gratia Dei, datum certe optimum & donum p fectum: quoniam gratia Dei vita æterna, & si Dominus dat gratiam, dabit & gloriam. Non invanum hanc Dei gratiam accipias: non per ingratitudinem in huius anni principio encen tam insigne paruipendas. Et attendas vigilanter: quia non dixit Apostolus: Apparuit sapient apparuit iustitia Dei, apparuit potentia. Illas quippe magis ex.imescebat homo reus od damnatus quam desiderabat. Quoniam sapientia accusabat, & non habebat locum neg valebat excusatio *Adam vbi es &c. Si voluerit mecum contendere* (dicebat Iob affl ctus *non poterit respondere vnum pro mille.* Iustitia accusatum condemnabat, & non inueniebatur appellatio *sti vocem vxoris tuæ &c.* Propterea idem Iob verebatur omnia opera sua, sciens qu d non par delinquenti. Hinc quoque est Prophetica supplicatio: *Non intres in iudicium cum seruo quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.* Potentia denique accusatum & condemna niebat, & non erat euasio: *A facie manus tuæ*, (id est potentiæ) *ego defeci.* plorabat P. Im sus: *Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Et, *nemo est qui de manu possit eruere.* Non ergo quærebamus sapientiam accusantem, non iustitiam condemnan potentiam executioni sententiam demandantem atque sæuientem. Vbi sæuiit nunc in cœlo contra apostatas angelos, nunc in Paradyso contra parentes primos: nunc Babel per confusionem linguarum, nunc in terra per diluuium aquarum multarum: nunc tapoli peccatrice per subuersionem peruersorum, tandem in inferis per inclusionem Sed solam gratiam miserantem & absoluentem petebamus: qua salui essemus, non ex op iustitiæ quæ fecimus nos. Et hæc hodie nobis apparuit, dum celauit Deus potentiam in te, sapientiam in infantia, iustitiam in pietate & circumcisionis satisfactione. Tanquam rit Deus silentium eis, & dederit audientiam totam misericordiæ. Ita superatis omnibus umphus gratiæ. Et hæc apparuit hodie nobis valde necessaria. Nam quid ageret, quo mo condemnatus in curia iustitiæ, si nemini datus esset locus appellationis ad curiam gr superaret misericordia iudicium?

Dicamus iterum quod prius *sempiterna Dei virtus atque diuinitas* (teste Apostolo *ea quæ facta sunt intellecta conspiciebatur*: sicut antea dixerat sapiens, quod *ex magnitudine speciei & creaturæ test visibiliter earum creator agnosci.* Sed & sapientiam eius ex operibus agnouit, quæ exclamat *Quam magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti.* Poterat quidem Dei beneuo cunque agnosci in rerum dignantissima conseruatione & directione in fines: sicut potentia ex creatione, & sapientia ex gubernatione videbatur. Quapropter forte gratiam appellat sapiens cem omnium. Sed ex reparatione lapsi, ex recreatione deperditi, ex iustificatione impii maxime apparuit gratia Dei. Nam quæ gratia maior, quæ liberalior vel dici vel existimari poterat, quam vt tantum daret Deus homini, vt pauper fieret? quis hoc crederet, si non conscius secr torum Dei Paulus assereret: quia *pro nobis egenus factus est, vt illius inopia diuites essemus?* Gratia insuper qualis mirabilior, quam vt taliter compateretur homini misero Deus, quod miser fieret, opprobrium & abiectio plebis. Ista nonne sunt viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus *visitauit nos oriens ex alto.* In quibus apparuit gratia Dei & Saluatoris nostri hodie circumcisi.

Amplius vero domina natura (vt humano more loquamur) quamuis in suo creatur m speculo pulcherrimo, in libro capacissimo, in carmine sonoro & harmonico monstraret pot am Dei efficientem, & sapientiam exemplantem, & bonitatem cuncta finientem: primum ex vnitate: secundum ex veritate: tertium ex bonitate creaturarum. Rursus primum ex eatum modo: secundum ex specie: tertium ex ordine. Similiter ex creaturarum mensura potentiam, ea carum numero sapientiam ex pondere trahente in suos fines bonitatem, vt quodam circulo intelligibili ex ipso creante, & per ipsum exemplantem, & in ipso finiente sint omnia: nihilominus mundus hanc sapientiam Dei potentiam & bonitatem cognoscere habens, non glorificauit Dum neque gratias egit: sed viluerant sibi omnia, & obscuratum factum est insipiens cor eorum, & defecerunt scrutantes scrutinio. Quamobrem ordinauit Deus facere opus nouæ gratiæ supra naturam, vt esset gratia domina reginaque naturæ. Nam gratia eius & misericordia super omnia opera ius. Quæ gratia licet superborum oculos sua luminositate cæcauerit: illustrauerit mentes humilium, sicut exultans Iesus in spiritu: *Confiteor*, inquit, *tibi pater cœli & terræ, quoniam abscondisti hæc sapientibus & prudentibus: & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic placitum est apud te.* Placuit non meritum: vt non glorietur ante eum stulta præsumptio omnis carnis, quæ in sapientia Dei non cognouit. Ideo placuit per stultitiam prædicationis nouæ gratiæ saluos facere credentes. Hoc autem opus gratiæ apparuit manifeste in eo, quod *verbum caro factum est.* vbi totum per tur gratia, totum sibi datur. Nil aut paucum habet natura, neque ex radice superiorum & constellationum, sicut impietas quorundam finxit. Neq; ex actione inferiorum elemen m, al tem quo ad modum, qui subitus fuit. Vbi præterea patitur misericors & miserator Dominus, vt saluetur & regnet præuaricator homo reus.

Apparuit ergo benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei, vt alibi gaudet Apostol Apparuit inquam mystice hæc humanitas, vt signum magnum in cœlo cœ ium eo N hypostatica vnione coniuncta est, & hæc quasi mulier amicta sole iustitiæ, qui p g minoræ,

[illegible] lunæ. & luna totius mutabilitatis naturæ sub pedibus eius, ratione au[illegible] corona stellarum duodecim, quæ sunt duodecim prærogatiuæ singulares in [illegible] nationis sublimitate. Nam & benigna humanitas Dei Saluatoris nostri vniu[illegible] tualium æternarumque creaturarum purgat, illuminat & perficit, superior eis in [illegible] constabilita, vt sol quidam æternitatis. Imperium quoque possidet super vniuersi[illegible] corporeum, vt ex miraculorum operatione monstratum est. Duodecim postremo [illegible] quasi totidem sideribus coronata refulget: quatuor in comparatione ad diuinitatem, [illegible] comparatione animæ ad carnem, & rursus totidem in comparatione ad totam rerum vn[illegible] rem. Considera humanitatem huius pueri hodie circumcisi in ordine ad diuinitatem: & inuenies quod in ea tanquam in opere præclarissimo super aliud omne creatum relucent quatuor attributa: quæ sunt Dei potentia, Dei sapientia, Dei iustitia, & supereminenter Dei gratia: quæ circulo quodam spirituali infimum summo iungit, pacem operans in terris & in cœlo. Considera animam in ordine ad carnem, & inuenies carnem ab ea quadruplici dote decorari, agili[illegible] subtilitate, impassibilitate & claritate. Et quod in via non ita fiebat, hoc erat speciale dispensationis diuinæ miraculum. Deinde si consideraueris humanitatem huius pueri in ordine ad creaturam vniuersam, videbis eam tanquam instrumentum diuinitatis habere omnem potestatem in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis: beatos illuminat & perficit in cœlo: viatores iustificat in terra: [illegible] non plene iustificatos dimittit hic vel alibi in mari purgationis. Alios obstinatos damnat & deturbat in abyssum damnationis.

At vero quia multus est hic sermo & ad interpretandum difficilis, & oratio nostra ad [illegible] properans expediri desiderat: coarctemus eam infra limites præsentis celebritatis, & duobus quasi gradibus itinere breuiato decurrat. Et dicamus quod apparuit gratia Domini primo in humili subiectione sua ad legem circumcisionis. *Postquam impleti sunt dies octo vt circumcideretur puer*, inquit Euangelista. Apparuit secundo in populi tede [illegible] optione secundum nomen saluationis: *vocatum est nomen eius Iesus: quod vocatum est ab angelo priusquam in vtero conciperetur.* Caussam reddit Angelus apud Matthæum: *Quoniam saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Hoc modo Euangelium [illegible] Epistola sociantes: vtrumq; per alterum deducamus sub duobus tantum gratiæ [illegible]: quæ sunt humanitas seu humilitas primum signum, & secundum benignitas seu char[illegible]. Vnum in circumcisione, in nominatione alterum: vt verum sit quod apparuit humanitas in primo mysterio, benignitas in secundo, & gratia in vtroq; Dei Saluatoris nostri. Itaq; quis fidelium [illegible] perspicuum habeat & compertum gratiam Dei hodie apparuisse, dum attendit quod ipse legis con[illegible]tor duro se legis vinculo quasi seruus astringit, & fit sub lege velut infans, velut impotens & peccatis obnoxius. Ad quid ista? Nimirum vt ingratitudo nequam præsumptionis humanæ con[illegible]deretur & erudiretur quæ in tantam prorupit audaciam, magis vero amentiam, vt diuinitatis maiestatem appeteret: volens esse sicut Deus, sciens bonum & malum: propterea [illegible] tum contrarium humilitatis opposuit, descendens à summo suæ maiestatis ad ima vilissima nostræ humanitatis. Sic aduersus auaritiam primi hominis ipse summam libertatem. Sic aduersus gulam eius ipse summam frugalitatem. Sic aduersus ingratitudinem nimiam ipse gratiam ostendit infinitam: erudiens nos facto certissimo, vt abnegantes impietatem malam hospitem, & sodalem perfidiam, & secularia desideria quæ mergunt in interitum: sobrie, iuste & pie viuamus in hoc seculo. Sobrie quoad nos. Iuste quoad proximos. Pie quoad Deum & sanctus. Humiliemus igitur animas nostras legi imitantes hunc puerum, & circumcidamus per disciplinæ cultrum vitiorum superfluitatem à nobis & sensibus nostris. Circumcidatur cor à præsumptionis præputio, ne plus sapiat quam oportet: nec prudentiæ propriæ innitatur. Circumcidatur ipsum ab omni carnalitatis excessu, vt sine sordibus & colluuie voluptatis sit purum & mundum. Circumcidantur oculi ne videant vanitatem: os & lingua, ne loquantur mendacium: aures ne audiant detractionem: tactus & gustus ab omni lubricitate: totum corpus à rebellione contra animam contumaci. Vt sobrie viuamus in nobismetipsis: viuamus & iuste apud proximos, reddentes vnicuique quod suum est: *cui vectigal, vectigal, cui honorem, honorem.* Viuamus tandem pie, Deo adhærentes per fidem & spem & per charitatem: circumcidentes omnem errorem & superstitionem per fidem, omnem desperationem & præsumptionem per spem, omne odium & cupiditatem per charitatem. Sit in nobis fides vera & viua secundum vim & rationabilem ex recognitione immensæ sapientiæ: sit spes certa secundum vim irascibilem ex professione summæ eius potentiæ. Sit charitas feruida ex consideratione summæ beneuolentiæ & gratiæ: quæ apparuit hodie in circumcisionis humiliatione. Hoc modo sobrie intra nos, iuste iuxta nos, & pie supra nos viuemus in hoc seculo. Sed væ tibi pessima: væ tibi nequam ingratitudo cordis humani, cordis incircumcisi & certe inhumani, dum ad tantam gratiam notissimam Dei tui non corrigeris, non emollitis, non flecteris. Humilis est ipse, qui est Deus benedictus in secula, & tu ceruicem erigis, & tu superbis, terra & cinis. Tu sordida pellis inflaris & tenderis. Tu inquam inflatis & tenderis sordida pellis, saccus stercorum & vermium. Humilis est ipse legislator tuus obseruans legem tuam, & tu quotidie legis suæ iugum suaue & leue contumaciter excutis & confringis. Humilis postremo inuenitur pius erga te misericors & benignus, & tu plenus impietate errores fingis, & loqueris

super-

superstitiones: de eo quoq; vel superbe præsumis vel desperas superbius. A[illegible]sum deu[illegible]o pietatis, nullo dilectionis affectu moueris. Pudebat fortassis insequi humilem hominem: q[illegible]e quo pudebit humilem Christum imitari? Vide stupendum & horresce, flagellatur in circumcisione [illegible] de tribu Iuda, vt humilietur canis mortuus, filius hominis pu[illegible]do & vermis. Circumciditur in carne puer Iesus, vt absq; præputio nos in corde & sensibus maneamus: vt cum Abraham nos[illegible]lum [illegible]nigenitum cum tota familia & vernaculis, hoc est spiritum nostrum cum aff[illegible]nibus & [illegible]n tionibus vniuersis circumcidere disciplinæ cultro nequaquam omittamus: sed toll[illegible]us oppr[illegible]brium Ægypti, si neq; perire de populo, neq; fœdus Dei irritum efficere voluerimus.

Omnes quidem hoc agere conuenit, clerum præcipue: sicut ipse præ cæteris in Domini [illegible] electus est. Exultet igitur cum tremore humili, & gratias agat, & appareat in co gratia Dei & Saluatoris nostri. Sed heu clerus hodie, quem pro maiori gratia gratiæ vicissitudinem rependere dignum fuerat, plus aliis repletur ingratitudine, & præputium sibi fecit impietatibus & [illegible]cularibus desideriis: neque sobrie neque iuste neque pie viuens in hoc seculo. Ita pergebam in medi[illegible]atione mea satyram in clerum declamare. Neq; enim in tam vberi indignationis materia deesse verba potuerant. Dum ecce studiositas speculatrix importunitate quadam sua grandem quæstionum spectulariuarum syluam apponere videbatur, vt plus sibi quam ædificationi deseruirem.

Dic, inquit, si Christus circumcisus est, an circumcisus resurrexerit in gloria dispergen[illegible]us factus? Ita me pie tenere respondi ad honorem eorum, ex quibus Christus fuit secundum carnem: qui est Deus benedictus, & ad peruersorum confusionem.

Dic particulam illam carnis virgineæ, vt multi ferunt, dimisit in terris. Et talis de effuso tunc sanguine quæstio est? Respondi quasdam partes esse de integritate humanæ naturæ & necessitate, sine quibus non subsisteret. Quasdam de congruitate, sine quibus neque perfecte neque [illegible]cenrer existeret. Quasdam de superfluitate. Primæ duæ resumptæ sunt, sicut in aliis r[illegible]surgent[illegible]us fiet: nō oportet hoc de reliquis. Si quis igitur contenderit, particulam illam cum sanguine [illegible] integritate humanitatis primo vel secundo modo, illa resumpta sunt: & vel in terra no[illegible] mant[illegible], vel multiplicata sunt. Erat ne igitur pars illa carnis vel sanguinis per communicationem idioma[illegible]m Deus, & si Deus, verum homo? Huius responsionem, tanquam egentem longissima & subt[illegible]ma perscrutatione, prætereo. Et consequenter illam, si sit adoranda adoratione latriæ. Perge a[illegible] alia: quia melius est hic nihil, quam pauca dicere.

Dic ad quid proderat circumcisio? Respondeo: proderat originale peccatum delen[illegible] & dando gratiam: sed non aperiebat ianuam Paradysi. Dic quale dabatur pro fœminis rem[illegible]? Responsio, fides propria, si adultæ erant, vel parentum pro paruulis. An alienigenas obli[illegible]bat? Responsio, non. Cur ante diem octauam non impendebatur? Responsio, propter [illegible]titudinem, & ad resurrectionis mysterium. Quid de filiis Israel in deserto non circumcisis? Pie teneo fuisse cum eis à Deo reuelante Moysi dispensatum. Dic si per cognationem spiritualem circumcidens circumciso iungebatur? Puto cognationem hanc magis humana constitutione, quam naturali vel diuino iure inuentam. Quod si quis aliter sentiat propter gratiam quæ confertur: dicat consequenter sicut de baptismo. Dic an circumcisus simulque baptizatus insigniebatur duplici charactere & si in eo gratia duplex augebatur? Ita, si capax erat vtriusque: & dum circumcisio currebat vtiliter.

Dic cur circumcisio, quæ data in fœdus æternum, cessauit: quid dico cessauit: imo facta est mortifera, adeo vt Paulus denunciet: *Si circumcidimini, Christus nihil vobis prodest.* Dico quod proprie non cessauit, sed transiit in baptismum, cuius erat figura: quid igitur mirandum, si re exhibita, figura cesserit? Sed auget quæstionis admirationem, cur propter conseruationem circumcisionis & aliarum legalium Paulus restitit Petro in facie: cum tamen ipse quosdam circumcident. Igitur quo pacto reprehendit ipse quod agebat: & præsertim superiorem in auctoritate, apostolatu seniorem, in gratia confirmatum die Pentecostes: qualiter inculpat Paulus eum, & narrat non recte ambulasse ad veritatem Euangelii? Responsio: distinguenda sunt tempora, & concordabuntur scripturæ. Tempus circumcisionis tripliciter cucurrit. Currebat primo vtiliter vsque ad baptismum. Secundo permissiue apud Iudæos, vsque ad publicationem Euangelii pleniorem, vt mater synagoga honestas haberet exequias. Sed nunc apud gentes, & post apud omnes pestif[illegible]ra fuit eius obseruatio.

Propterea Petrus & Paulus licite quosdam circumciderunt ex Iudæis tempore illo medio. Sed quia facta Petri circa Iudæos, gentiles scandalizabant, quasi sic deberent circumcidi: Paulus doctor gentium auertit Petrum de re huiusmodi, qui tota sibi humilitate paruit, & ita neuter [illegible]uit, saltem mortaliter. Sed dic: si Petrus non errabat in fide, qualiter sibi dixit Paulus, cur ita [illegible]eis? Certe ex auctoritate legis diuinæ iubentis fraternam correctionem: cui legi nemo non subiectus est. Quid si Petrus versa vice Paulo restitisset in faciem nolens acquiescere: an Paul[illegible] [illegible]beo subtrahere, an non obedire, an ad Ecclesiæ concilium appellare [illegible]oluerat? Si concilium in [illegible]oc superius erat vel Petro, vel econtra? Si Paulus restitit Petro, vt eius Cardinalis existens, [illegible] æqualem se deputans, & nihil à Petro auctoritatis, sicut nec Euangelium [illegible]uum recipien[illegible]. Quid si de facto in Paulum excommunicationis sententias promulgasset: an eas Paulus timu[illegible]

Quid

Quid si Petrus persitisset in hoc errore, nunquid eo facto Papatum perdiderat? quod [illegible]. nunquid tamen deponendus erat, & per quos & quomodo? An concilii sine eo potuisset in hoc casu celebrari? Quid si Petrus vi armata errorem suum defendere voluisset, nunquid ipso etiam manente Papa vim vi licuisset repellere, aut verbis aut carceribus, aut ipsa denique morte? Hieronymus prætere & Augustinus doctores eximii cum discordent in hac materia, nunquid alter eorum dicendus est hæreticus? Ille Paulum dispensatione mentitum, hic Petrum iuste reprehensum fuisse defendit.

Porro cur in concilio de cessatione circumcisionis Petrus summus Pontifex non tulit sententiam, sed Iacobus. Innuebam studiositati vt taceret, & non poneret in cœlum os suum. Tunc exclamans dixit: Nunquid non expedit de talibus inquirere, vt sciat quilibet magnus cum pusillo qualitatem suæ potentiæ, suæ subiectionis, sui cordis: quæ sibi competit iure diuino, naturali vel humano? alioquin error facile surreperet, & confusionis horrore cuncta fœdarentur. Quid est igitur quod innuis mihi, quasi non liceat de potentia Petri disputare? Nonne de omnipotentia Dei quotidie perquirimus? Sed tamen vis vt ista nunc præteream, reuertamur ad puerum Iesum.

Dic si puerum istum circumcisionis dolor attigit, cum vtique gaudio magno frueretur? Sic & forte tantus, quantus in passione tunc præuisa. Dic si cor eius motibus oppositis dilatatione & constrictione simul mouebatur? Responsio, non oportet: quia gaudium superioris portionis non redundabat in corpus. Dic si vere compatiebatur ei mater sua conscia tanti gaudii, tantique mysterii non ignara? Responsio, compatiebatur: & iam pertransibat gladius animam eius, vt non eximeretur ab illa regula: quod *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Et hoc horrendum pro peccatoribus, quia aut hic erunt in labore hominum per pœnitentiam, aut in societate dæmonum per damnationem.

Cæterum dic, cur hoc potissimum die Christus circumcidi voluerit, cum superstitiones impiæ in his Ianuarii Cal. plus vigebant? Responsio, vt eas deserendas ostenderet. Cur nondum cessauerunt neq; in clero neque in populo, tam super enceniis & aliis obseruationibus vanis & variis, quam super ritibus improbis per ecclesias, quos appellant ludos Fatuorum, sicut vere fatuitates sunt, imo insaniæ sacrilegæ, impiæ & blasphemæ, quas inter ecclesiasticos impune fieri stupor est? Nunquid apponi deberet prouisio? Ita deberet: sed pluries audisti, quia quæstio per debet, soluitur per non facit. Prouideat gratia Dei Saluatoris nostri, & summi Pontificis diligentia.

Quæstiones huiusmodi multiplicare magis & magis satagebat importune nimis studiositas speculatrix in meditatione mea. Cui ego: Noli precor mihi molesta esse, locum & tempus aliud expecta. Non est iste disputationis speculatiuæ actus, sed ædificationis practicæ. Tu interim secedas aliorsum, vt de gratia Dei & signis eius certo pergat itinere sermo noster, præsertim ad signum secundum, quod esse posuimus benignitatem saluatricem, sicut notatur in nominis impositione. Si tamen prius ex eis, quæ circa primum signum diximus, quod est humanitas seu humilitas, considerationem moralem quadruplicem notauero secundum quatuor affectus gratiæ Dei: qui sunt abnegare impietatem & secularia desideria. Sed & sobrie & iuste & pie viuere in hoc seculo. Quanquam male suasa pestis adulatio perstrepat, & susurrans loqui prohibeat, asserens quod vetere prouerbio, *veritas odium parit.* Et quod

Non opus est teneras mordaci rodere verbo
Auriculas ——

Sed plus roboris affert Apostolus in fine epistolæ, stimulans quemlibet prædicatorem in persona Titi: *Hæc loquere & exhortare & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.*

CONSIDERATIO I.

AD apparentem gratiam Dei in circumcisione humilis pueri Iesu, princeps & prælatus quilibet, etsi dicatur solutus legibus, pati debet legem, quam ipse tulerit, tum pro subditorum exemplo, tum pro reuerentia præstanda Deo, vt appareat gratia Dei in eo, & non impietas aut secularia desideria videantur dominari. Poterant hic vri gentilium exemplis proprias in se leges, quamuis durissimas seruantium: quorum Valerius meminit. Sed abunde satis est ad exemplum summus legislator Christus & Pontifex supremus: qui ob hoc legem propriam non soluere, sed in semet implere voluit, vt eius actio esset in hoc principum prælatorumque instructio. Vbi nihilominus notandum occurrit contra eos, qui tanta obstinatione legibus mortuis humanis adhærent, legem viuam fundatam in lege æterna & in æquitate, seu Ἐπιεικείαν penitus vel ignorantes vel spernentes: quod lex perficitur & impletur, dum vel in finem meliorem, vel salubrioribus mediis ordinatur: qui finis est charitas secundum Apostolum: alioquin Christus legem antiquam non implesset, quam soluisset. Et hoc documentum non mediocriter spectat ad schisma præsens: cuius seditionem inuenire non sufficerent leges humanæ iam conditæ, nisi superior lex diuina viua & architectonica consulatur. Quod quia forte non satis actum est vsque in præsens, obtigit quod ait Dominus in Esa. *Timuerunt me mandato hominum & doctrinis. Ideo ecce ego addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo. Peribit enim sapientia à sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur.* Ex quo loco sumpsit Iesus illud impropetium contra Pharisæos quod *irritum faciebant mandatum Dei propter suas traditiones.* Audirent vtinam ista auribus suis hi, qui legem euangelicam, legem diuinam cum professoribus suis deserentes, humanis inuentionibus incumbunt toti, adeo vt ad superiorem legem illam oculos attollere vel non valeant ex ruditate, vel nolint ex iniquitate, vel negligant ex inerti segnitie.

Cum tamen vbi leges humanæ non sufficiunt (prout in schismate præsenti compertum ... ad legis diuinæ radicem & interpretationem consultatio referatur, & secundum eam consti... formetur necesse est. Quid autem mali, quid periculi, quid confusionis attulerit contemptus sacræ Scripturæ vtique sufficientis pro regimine ecclesiæ (alioquin Christus fuisset legislator imperfe... interrogetur experientia: consideretur clerus, cui desponsari debuerat sapientia, quæ desursum est pacifica & pudica, an ipse fornicatus est cum adultera illa meretricula sapientia terrena, anim... diabolica? Status insuper ecclesiæ nonne factus est totus quasi brutalis & monst...olus? ... lum deorsum, hoc est scilicet id quod spirituale est, & terra sursum spiritus seruiens & caro d... minans: principale accessorium & accessorium principale, vsque ad hoc, vt quidam delirare oon... birent, quod per inuentiones humanas etiam melius quam per legem diuinam euangelicam regere... rur, quasi minus sit anima quam corpus, & spiritualis quam carnalis fructus. Hæc assertio per me... fidem blasphemia est, nedum falsa. Euangelica quippe doctrina per suos professores dilatauit e... siam vsque in cœlum, quam filii Agar exquirentes sapientiam, quæ de terra est, detruserunt v... eænum. Et quod non ex toto corruerit, est ex gratia Dei & Saluatoris nostri. Hæc ego loquo... bemus, quo mihi conscius sum, non ex quæstu, non ambitu, non ad laudem propriam meæ p... sionis, sed pro assertione veritatis & vtilitate publica hæc dicere. Quia ad veritatem curia illa Th... logiam hactenus minus debito promouit, ne dicam spreuit: quæ tamen omnem sibi, qua pollet gloriam acquisiuit. Per quid? Per prædicationem humilem generatricem deuotionis in cordibus fidelium, maxime principum. Nam si desit religiosa deuotio, honoratio ecclesiarum qualis erit Prouideat gratia summi Pontificis, vt nunc cœpit.

CONSIDERATIO II.

APparens gratia in humilitate pueri Iesu circumcisi, docet prælatum quemlibet, vt iuxta con... sapientis positum a Tullio: *quanto maior est, humiliet se in omnibus.* & ab omni se superbiæ intem... perantiæque ligno circumcidat. *Tanto enim esse humilior & ad seruiendum promptior quisq; debet exu...nere,* ait Gregor. *quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione. Nam ab eo cui plus committitur, plus exigitur.* Ita vt saluberrimum sit Christi documentum metaphysicali ratione fundatum: *Qui voluerit esse maior inter vos, erit omnium minor & minister:* quia secundum magnitudinem dominationis est ... iectionis grandior obligatio, quamobrem summus Pontifex non ficta verborum humilitate, sed ... ritatis attentione profunda nominatur *Seruus seruorum*. Et certe ita seruus, vt secundum præparatio... nem cordis, etsi non semper secundum exhibitionem operis ipse vitam suam, quanto magis statum suum exponere pro cuiuslibet subditi sui salute, nedum pro toto grege teneatur. Hoc ita secure ca... tholicum est stabilitum in hoc veritatis verbo: *Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis.* Et ita *corde creditur ad iustitiam, ore autem* vel scripto *confessio fit ad salutem.* Alioquin non iniustus fit Lucifer, qu... ta præesse voluit (secundum doctores) vt subiectionis vicissitudinem subditis non referr... ... ex opposito ipse plus aliorum commodis obsequi velle debuerat. Ex hac iterum consideratione cul... panda redditur pompa superba, pompa male sobria prælatorum quorundam in fastu mund... ... rentium nihilominus excusationes in peccatis, & dicentium quod hæc pompa honorat ecclesi... ... norat vero, imo vere onerat & destruit factis & exemplis. Neque enim in ornatu splendido, neq; in lauto conuiuio, neq; enim in discholorum & comatulorum clientium numero: sed in spiritu mun... do & consideratione sancta honor ecclesiasticus illustratur. Quia si quis prælatorum in pompis ... puer... & vana exultatione delectetur, si ad honores cad...icos gloriabundus exhilarescat, si de s... ... ciat idolum & statuam Nabuchodonosor gaudens laudari, gaudens coli, & non potius exhorreat in... stat Christ... qui summos inter honores fleuit: si non memor sit iubentis: *in vestitu ne glorieris vnquam, & in die h... ... ne extollaris.* Videat obsecro, videat talis, ne tandem seipsum tanta propriæ & a... lienæ ...uationis ludif...atione decipiat: quod iuxta verbum comici: *Ex stulto* (hoc est, ex vane glo... rioso) *insanus fiat.* Qualiter insanus? Certe læsus in iudicio rationis, sicut læditur philocaptus. Omnis quippe passio profundata & radicata circa aliquod concupiscibile, sit illud honor, sit opulentia, sit ambitio, sit volup...as: reddit hominem dæmoniaco similem, secundum dictum Origenis in experientia fundatum. Mentior si non tempore meo talis apparuit, & verborum copia & iurium scientia & abstinentia famatus, corpore vegeto & forti, quem vsque ad hoc insanum reddidit ambitio cæca, contemptrix alieni omnis consilii laudibusque suis credula, vt putauerit post illusiones plurimas esse verus Papa concorditer electus. Et enim ita desiperet, nihilominus affirmabat se per multos annos nihil tentationis à vana gloria sensisse. Cum præterea moneretur vt sapientiorum crederet consilio: non, inquit, quia factum meum tale tantumque est, vt alius me nemo illud intelligat. Sed quid mirandum est in homine fragili dementiam hanc surreptitiam eum sapientissimus olim angelorum Lucifer, quia seipsum non in luce veritatis, sed vmbra propriæ vanitatis intuebatur, esse voluerit non solum similis altissimo, sed extollitur super omne quod dicitur Deus, ex insania & fantastica præconceptæ dominationis libidine. Vult quoque thuribus & sacrificiis coli per similitudinem ad Deum, sicut sacrilegæ artes magicæ palam tradunt.

Præterea saluberrimum est, vt prælatus libenter audiat & frequenter quæ humilia sunt & culpabilia de seipso: quia nemo est qui non peccet, dicatque cum proph...ta: *Increpabit me iustus, &...* Nimis enim habet multos, qui vel adulatione vel dignitatis honoratione sibi loquuntur magnifi...

[illegible] mo [illegible] quem [illegible] med [illegible] en [illegible] dare [illegible]

CONSIDERATIO III.

A [illegible] su [illegible] ne ad [illegible] propri [illegible] circu [illegible] ent [illegible] imponant *onera* [illegible] orum & [illegible] *mouere* [illegible] odum improperat C [illegible] Ph [illegible] ten [illegible] ntiæ [illegible] emplo Ch [illegible] *Pater legem* [illegible] querelarum materia [illegible] & tam lenes [illegible] fu [illegible] nation [illegible]: contra tot onera [illegible] quale vel animæ [illegible] Deus. Co [illegible] tes [illegible] orum, [illegible] nem supra quam di [illegible], impediunt. Lo [illegible] & [illegible] us abe [illegible]. Se [illegible] his [illegible]. Constitu [illegible] legislator nonne [illegible] an [illegible] cam [illegible] potue [illegible] equidem [illegible] d humanæ [illegible] gratiose, onde [illegible] necesstan [illegible] tad [illegible] autem [illegible] ea p [illegible] deput [illegible], quæ mortalem hanc vitam [illegible] m in [illegible] re vel [illegible] re vi [illegible] rentur. sciens quod nisi lex viua cu [illegible] & æter [illegible] æ n [illegible] m [illegible] eruaceæ, sed crebro pe [illegible] reddantur. V [illegible] pr [illegible] iam fe [illegible] gi. Vul arbitror bonos ille v [illegible], timentes Deum [illegible] tare [illegible] uos regi [illegible] præ [illegible] iat. non [illegible] us legum & statutorum subditos p [illegible] N [illegible] volui debe [illegible] æ reformatio: quoniam si columnæ putres, [illegible] inuali dæ [illegible] ntes ecclesiam partes reliquæ [illegible] irtute subsistent, innitentes par [illegible] clin [illegible] pulsæ? Mul [illegible] iplicentur quan [illegible] umlibet humanæ traditiones: Si cupiditas ca [illegible] lis & fa [illegible] us [illegible] itas regnet in prælatis: audia [illegible] quid sequitur incommodi. [illegible] tenim p [illegible] stas conferendi b [illegible] & similia aut relinquetur talibus. Et quis dubitauerit, quis non [illegible] iderit quantum subuerterit peruertent & euertent omnia promotionibus indignorum. Stabl [illegible] t o [illegible] at ab ei [illegible] oente sibi omnium collationem summo Pontifice, nunquid non supra [illegible] ires erit hoc negocium [illegible] nunquid non cum Moyse stulto labore consumet [illegible] r. Nonne monstruosum erit vi [illegible] pat v [illegible] rpans membrorum omnia inferiorum officia: & quasi sit gladius delphicus ad omnia se aptan [illegible] Sed & curia sua, curia Romana, quæ ad similitudinem [illegible] erarchiæ Angelicæ ordinanda erat & re [illegible] a viris charitate feruidis & contemplatione suspensis, vt Seraphin; viris sapientia diuina splend [illegible], vt Cherubin; viris æquitate firmissimis, vt Throni: nonne mu [illegible] bitur in curiam peccantium? & qui nutriri debebant in croceis, amplexabuntur stercora. Ita enim arbitratus est omnia temporalis æquus arbiter Apostolus. Fient quoque multi procuratores & contotarii beneficiorum [illegible] nolo de [illegible] onia quicquam dicere.) [illegible] ient insuper non tam promotores quam inuolutores causarum f [illegible] uolatum atque prophanarum dimissa omni spiritualis cura. Quid dico dimissa? Vtinam hoc esset, l [illegible] et sit nequissimum, i [illegible] ridebitur, abominabitur, persequetur, & ad imitationem cu [illegible] æ diabolicæ maior [illegible] le frequenter erit qui astutior, qui perfidior, qui importunior, deterior, cupidior, n [illegible] fenor. Auertat hoc nefas gratia Dei & Saluatoris nostri.

CONSIDERATIO IV.

APparens gratia Dei & Saluatoris nostri Iesu exigit, vt prælatus non potentiam subditis, sed gratiam ostendat: vt ipse præterea dolores & gemitus offerat Deo pro eis se circumcidens, pieque viuens: nedum aliis prædicauerit (officio enim prælationis adiuncta est obligatio prædicationis) ipse reprobus inueniatur. Quid ni prælatus gratiosum se, non rigorosum præbeat: cum ipse circumdatus sit infirmitate, egens gratia Dei, nesciens introitum & exitum suum: ignorans an turbationes in subditis ex culpis propriis tanquam occultis, vel ab alienis, vel simul ab vtrisque suscitentur: ita vt necesse habeat obsecrare cum propheta: *Ab occultis meis munda me Domine: & ab alienis parce seruo tuo.* Nam sicut pro delicto populi pastor, ita pro pastoris errore populus plectitur. Hoc vidit Iob, qui dicit de Deo, quod *regnare facit hypocritam propter peccata populi.* Qualis autem perniciosior pestis pro populo alia est, quam hypocrisis in suo vel principe vel prælato. Sed ita digni sunt aliqui non nisi per reprobos regi: & alii non nisi reprobis præfici demerentur. Quidni igitur ipse pastor semper pauidus inueniatur: non se iustificans, nec iustificari cupiens: extimescens ne dederit causam scandalo, dicens cum Dauid: *Ego sum qui peccaui:* & cum Iona. *Si propter me turbatio facta est, mittite me in mare.* Quo verbo magnum illum Gregorium Nazianzenum vsum fuisse: & ob hoc vrbi Constantinopolitanæ, cui perutilis erat, cessisse, *Ecclesiastica* meminit *historia.* Recogitet prælatus etiam deuotionis sibi conscius: præsertim dum innumerabiles viri in oppositam ad se pergunt [illegible] ntentiam. Recogitet quid dicat Apostolus *Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iusti [illegible] catus sum.* Q [illegible] ad hoc verbum non expauescat? Sed & ange [illegible] us Sathanæ transfigurat [illegible] in angelum lucis. insidiatur in abscondito: spargit vbilibet laqueos, quos obumbrat specie vi [illegible] tu [illegible] m. Ita vt h [illegible] rrendum valde [illegible] qu [illegible] sapiens: *Est via quæ videtur homini iusta. nou [illegible] a autem eius ad mortem ducunt.* Sic prælatus non [illegible] dum esse gloriatur plenus [illegible] ratia De [illegible] us [illegible] a diaboli [illegible] uam multa qu [illegible] e (exempli gratia) credit aliquis [illegible] x magnani [illegible], quæ [illegible] arrogantia &

 præsum-

præsumptione, quam mu[illegible] indulgentia hu[illegible] que pie[illegible] q[illegible] vel cert[illegible] quod [illegible] a ostentatio[illegible] & gl[illegible] v[illegible] patię [illegible] mi[illegible]rico[illegible] laud[illegible]um magnis v[illegible] erudi[illegible] l[illegible]io maledicta, [illegible] pertinax. Zelus qui que non secundum scient[illegible] bilis, imper[illegible]rnus, nemini cedens, nullum [illegible] candalum refo[illegible]dan[illegible] qua[illegible] at one[illegible] p[illegible] ero[illegible] Itene cor[illegible] quam futo[illegible] & com[illegible] libertatis. Sic implicatio [illegible] & [illegible] lab[illegible] mi[illegible] lans: [illegible] perplexa scrupulositas semper vacillans, nihil expedi[illegible] surp[illegible], quæ est ex rad[illegible] superbiæ nolentis se peritorum [illegible] io[illegible] on[illegible] p[illegible] quod non pro se, sed pro dignitatis honore & aliorum æd[illegible] [illegible] one dignitatum, in perniciem ecclesiæ subtili malo tingit [illegible] exponere discrimini peruersorum. Et hoc plane est dæmo[illegible] quandoque esse martyrem diaboli, dum esse gloriatur quis in persequ[illegible] in spe dicere hominem, quia diues sum, & nullius egeo. E[illegible] nescit qu[illegible] cæcus & nudus. Sed quid innumerabilia diaboli ma[illegible] menta [illegible] mentitur & blanditur iniquitas sibi, quasi plena sit gratia Dei? Dica[illegible] la? Respondeat: non ego, sed propheta, per oraculum [illegible] quale t[illegible] um est A[illegible] *liberauit me*: humiliatus intellectu, humiliatus affectu. Interrogata nimi[illegible] signa eius, quibus apparet in homine? Respondit: *Primum & præcipuum* [illegible] *hæc sedes mea, hæc requies. Deus itaque humilibus dat gratiam. Cognosce*[illegible] *tur humili*[illegible] *bitationem ignorare non poterit.* Interrogata vero humilitas de signis [illegible] a[illegible] ad[illegible] perstrinxit, quæ sunt humile sapere, & humile velle, ad ung[illegible] quod eum reddit tractabilem quasi perfusum oleo lætitiæ, [illegible]bilem, bon[illegible] m[illegible] semper proprio quam alieno fidentem consilio, abi[illegible] in o[illegible] [illegible]ns, non iustificans, non magna promittens, non sollicite se ex[illegible] E[illegible] adu[illegible] su[illegible] hæc elationis signa, si se colit, si amat, si complacet in se sibi, si sapiens [illegible] vel n[illegible] n requirens, vel odiens, vel non implens consilium: pro sancto iam se habet & [illegible] gni[illegible] uclationibus atque miraculis regi. Et quoniam obstupuit in malis, n[illegible] bu[illegible] suum nouit: se humiliorem, se sanctiorem omnibus iudicat. [illegible] q[illegible] retin[illegible] alios odit, randemque abiicit quocunque quæsito colore, & [illegible] re se v[illegible]itatem. Si scandalizantur alii, non vritur, sed irascitur eius, tanquam [illegible] lusim[illegible] ct[illegible] tanquam scandalo causam nullam præbuerit, immanet in opinion[illegible] p[illegible] re, neque aliorum monitis, neque concilio, neque experientia malorum & [illegible] pot[illegible] st. Egrescit potius & excandescit aduersus monita salubria. Væ[illegible] ecclesiæ & [illegible] peste tali.

Vix enim satis deprehendi potest, quia tegitur oulna pelle, sed per d[illegible] bate spiritus, si ex Deo sunt, ex fructibus cognoscitur, & maxime dum ad [illegible] bet vel paruam æstimationem quasi furit, vt Philocaptus amatæ suæ læs[illegible] exh[illegible] minus cum per tales deprehensa fuerit, vix est inuenire remedium, qu[illegible] expel[illegible] retenta corrigi, nisi per miraculosam operationem gratiæ Dei Saluatoris nostri.

[illegible] idem cursum habuerit sermo noster per primum signum, quo apparuit grati[illegible] toris nostri, in eius humilitate subiiciente se legi circumcisionis, & de ipsius [illegible] prælatos & clerum, vt patiatur prælatus legem, quam tul[illegible] it: vtque quanto ma[illegible] omnibus, vtque non imponat oner. grauia ceruicibus subditorum, vtque grati[illegible] rosum ostendat, & ita abnegata impietate & secularibus desideriis, & sobrie & iust[illegible] & [illegible] hoc seculo.

Reliquum est, vt per secundum signum diuinæ gratiæ, quod esse diximus [illegible] charitatem plenius signatam in nominis impositione, sermonis nostri cur[illegible] accipiat. *Vocatum est nomen eius Iesus*, inquit Euangelista. O nomen toriens vo[illegible]tum & [illegible]tum, nomen tamdiu cum suspiriis expectatum: sed hodie primitus impo[illegible] nomen eius Iesus. Dudum enim longe à peccatoribus salus, id est Iesus, & [illegible] minus. Hoc Dauid cognoscens postulabat nomen non potentiæ & damnat[illegible] nignitatis. *Dic*, inquit, *animæ meæ, salus tua ego sum*. Iesus tuus ego sum. Nam q[illegible] Non[illegible] tibi loqui videt[illegible] Dauid Deo, satis dixisti, ego Dominus, ego om[illegible]ipo[illegible] terribilis. Abscondantur obsecro hæc nomina potestatis, & exhibea[illegible] no[illegible] tis. Et dico ego Iesus. Hoc est nomen nouum, quod os Domini no[illegible] A[illegible]g[illegible] pri[illegible]quam [illegible] vtero conciperetur, nomen ab Apostolis p[illegible]d[illegible] *fle*[illegible]*runt*, quod omni die non cessabant in templo & circa [illegible] os euan[illegible] [illegible] prædicator, [illegible] loqu[illegible] sapientiam inter per[illegible] os, nih[illegible] [illegible] h[illegible] m, & hunc cruc[illegible]ixum. Iesum præterea totie[illegible] & mort[illegible] [illegible] tius.

[illegible] ne [illegible] ætereà creaturis omn[illegible] ad [illegible] [illegible] terrestrium [illegible] rnotum [illegible] [illegible] nibus inuoca[illegible] um [illegible] qu[illegible]

mini, hic ſaluus eri[illegible] t non eſt aliud n[illegible] nen ſub cælo (affirmat Petrus) *datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluo fieri.* Et [illegible] *Non eſt in aliq[illegible] ſalus.* Si peccatres, & times Deum vltionum : appella ad Deum gratiarum, dic[illegible] vt propter [illegible] n ſuum Ieſus, ſit tibi Ieſus: quoniam [illegible] ubit nobis filiolis ſui Ioannes quia *remittuntur nobis peccata propter nomen eius.* Nam quis legitur in euangelio inuocaſſe nomen [illegible], & exauditum non fuiſſe? Si damnata morte peccati remanet morbus concupiſcentiæ audi: quia [illegible] nomine Ieſu ſcipentes malarum ſuggeſtionum tolluntur. Et ſi mortiferum quid delectationis bibitur, non nocebit. Si feroces inſultus inimicorum omnium timueris, attende quia in nomine Ieſu dæmonia eiiciuntur, & feræ manſueſcunt : vt glor[illegible] batur Agatha: & turris fortiſſima prædicatur a ſapiente nomen Domini. Si tentatione vel alia afflictione fatig[illegible]tus deprimeris, imitare Apoſtolos qui ibant gaudentes [illegible] conſpectu concilii, *quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati.* Et Apoſtolus paratum ſe offert, non ſolum litigari, ſed & mori in Hieruſalem pro nomine Ieſu. Apparet igitur gratia Dei in hoc nomine Ieſu: quod non eſt in remedium contra malum culpæ: in ref[illegible]gerium contra malum concupiſcentiæ : in præſidium contra malum pugnæ: & in ſ[illegible]tium contra malum pœnæ. Amplius, quia neceſſe eſt nobis viatoribus inquirentibus cœleſte n[illegible] Hieruſalem viam agnoſcere : animaduertamus, quia deducit nos Dominus ſuper ſemitas iuſtitiæ pr[illegible]pter nomen ſuum. Porro quia ignobilis eſt, nobilitari deſideras: *dat* Dominus *poteſtatem filios Dei [illegible]ri his, qui credunt in nomine eius.* Magna plane nobilitas : quia ſi filii Dei, & hæredes: hæredes qu[illegible]dem Dei, cohæredes autem Chr[illegible]ſti. & ex conſequenti eius fratres. Quod agnoſcens angelus, adorari à Ioanne noluit, *Vide* ait, *ne feceris: conſeruus enim tuus ſum & fratrum tuorum habentium teſtimonium Ieſu.* Egenus es, & multa te petere neceſſe eſt: offertur tibi Ieſus pro titulo petitionis in curia Dei patris: ſicut obſeruat eccleſia inſtituta ab eo qui dixit: *Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Quo nomine qui inſigniti fuerint, ſaluabuntur : iuxta figuram Ezechielis de ſigno thau, quo ſignati ſaluati ſunt. Denique nemo virtutem, nemo ſanitatem huius nominis nouit, niſi qui accipit per experientiam, & guſtat quid illud eſt: *Oleum effuſum nomen tuum.* Qualiter acceperat qui dicebat: *Domine nomen tuum & memoriale tuum in deſiderio animæ.* Et alter: *In te glorificabuntur omnes, qui diligunt nomen tuum.* Rurſus alius: *Ego autem in Domino gaudebo: & exultabo in Deo Ieſu meo:* quaſi di. Gaudeant alii in anxia diuitiarum & ſarcinarum inutilium accumulatione: alii in effœnatione ſordida voluptatum: alii in aliis noxiis atque prædictis: ego autem exultabo in Deo Ieſu meo: quoniam potiſſimum apparuit gratia Dei in eo.

Sed ecce denuo ſermonem interrumpere conatur ſtudioſitas importuna. Et quærit quomodo verum habet, quod *omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit*: cum alibi ſcriptum ſit: *Non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cælorum.* Reſponſio: requiritur tertium *Domine*, quod eſt operis, ſicut primum eſt cordis, ſecundum eſt oris. Dic, cur Apoſtolus tantus vir petens in nomine Ieſu carnis ſtimulum tolli, exaudiri non potuit? Reſponſio: non petiuit ad ſalutem. Aſſociari quippe debet oratio quatuor comitibus, vt exaudibilis ſemper fiat: quod pie, id eſt ad ſalutem: quod perſeueranter ſine peccati interruptione: quod iuſte, hoc eſt in gratia & pro ſe. Et ita quiſquis in ipſo etiam mortis articulo petit hic puniri in curia gratiæ, liberabitur à pœna futura: vbi eſt curia iuſtitiæ: & volabit liber in cœlum, ſicut deducit Dominus Antiſiodorenſis, mediante merito Chriſti & pœna habita in præſenti. Verbum quidem, quod dicit Apoſtolus, quia *nemo poteſt dicere Dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto*: cum peſſimi nedum illud nominare, ſed in virtute eius miracula facere memorentur: quemadmodum viderunt Apoſtoli quendam in nomine Ieſu dæmonia eiicientem: ſicut & illi reprobi, qui dicent in iudicio Domino: *Nonne in nomine tuo prophetauimus: & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* &c. quibus dicetur: *Neſcio vos.* Reſponſio, quod nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto illuſtrante intellectum, ſicut nec aliquam veritatem, vel ipſo ſimul mouente affectum & illuſtrante intellectum vt in bonis. Quod autem mali faciunt miracula, hoc eſt per poteſtatem publicæ iuſtitiæ in atteſtationem veritatis. Propterea non ſufficiunt oſtendere aliquem ſanctum, niſi comes fuerit humilitas & ſanctitas. Hæc vero gratia miraculorum ideo datur quandoque reprobis ad ipſorum condemnationem, ne iuſti pro magno deputent, ſi vel habeant vel non habeant hanc gratiam. *Nolite*, inquit Chriſtus, *gloriari quod Spiritus vobis ſubiiciuntur*, &c. Quod ſi ſigillum & ſignum proprium diuinæ poteſtatis, quod eſt miraculum adhiberi quæratur in teſtimonium falſitatis: Deus hoc nunquam permittit, quin reclamauerit vel reclamet, quemadmodum prædixit, ne credamus ſignis Antichriſti. Et hoc eſt ad probationem electorum.

Properabat rurſus quærere ſtudioſitas: Cur non modo ſit baptiſmus vt olim in nomine Ieſu? & cur non ad inuocationem eius dantur genera linguarum & operationes miraculorum & ſimilia? Dum hæc interloquendum ſuperirruit zelus feruidus, filius charitatis: abſcede hinc (ait) ô ſtudioſitas ſpeculatrix: non eſt tempus diſputandi, ſed plorandi, nam ſi propterea Deus appellatus eſt Ieſus: ſi in hoc apparuit gratia ipſius vt ſaluemur: vnde tot nobis mala, tot incommoda: qui in ipſum credimus, ipſum inuocamus? Ecce imminuti ſumus ex ira Dei effuſa ſuper nos plus quam gentes, quæ nomen Domini non nouerunt neque inuocauerunt. Et vt alia prætercam, ecce qu[illegible] i execrando ſchiſmate eccleſiam ſponſam ſuam concuti ſinit, deiici, proteri, rumpi, lace[illegible]ri. Et vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ Domine? vbi eſt illa quam Apoſtolus tuus ſcribit apparuiſſe gratia? vbi eſt nomen ſanctum tuum atque glorioſum, quod inuocatum eſt ſuper nos? Cur derelinquis nos Domine Deus noſter? Vbi abundantia illa pacis, quam orituram aſſeruit propheta in diebus

bustuis: & quam angeli cecinerunt, dicentes: *Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Sed væ tibi mala voluntas, voluntas ingrata: tu istam à unbis Dei [illegible] atiam ab [illegible] diuinum illud carmen obturbas dissonis moribus tuis, tu surripis gloriam D[illegible] partem [illegible] ni pace spolieris parte tu ? Tu igitur bene viuere docenda esses, non acute disputare, ne [illegible] ssis tempus ducendi, sed faciendi: quoniam mala radicata, quæ in mores abieru[illegible], non v[illegible] rum [illegible] mentis, sed factorum securibus atque ferramentis extirpare necesse est. Sed [illegible] p[illegible] us miserendi Domine Iesu: tempus miserendi eius, quia venit tempus, succurrat gra[illegible]. A[illegible] illa miseris, quia adiutor es in opportunitatibus, in tribulatione. Impera ve[illegible] & ce[illegible] tio, & aura seuerior & asperior. Recurdetis gratiæ tuæ antiquæ Domine, [illegible] der [illegible] æ [illegible] sceptæ propter nos, sed & circumcisionis tuæ & nominationis salutiferæ memore [illegible] Bet [illegible] cipio anni benignitatis tuæ, quod principium tu corona misericordia & miseration[illegible] in illud tibi dedicamus, non fabuloso Iano bifronti: scientes quoniam *beatus est vir, cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas.* Tu summus es Ponti[illegible] [illegible] tate ortus tui & coronationis tuæ gratiarum vbertatem, & indulgentiarum plenit[illegible] d[illegible] m[illegible] re. Signare dignetur gratia tua nostras expectationes ad præbendas cœlestis illius & cathedralis [illegible] tuæ magnæ Hierusalem ecclesiæ triumphantis, ad quam tendimus: quam tota d[illegible] uoti[illegible] mus, expectantes beatam spem. Non confundas nos ab expectatione, quia væ parte[illegible] s re[illegible] vel in signatione, vel in bullis, vel processu, vel possessione defecerint. Sit hodie[illegible] a[illegible] ng[illegible] fusio expectationum nostrarum valida signatio, sit æternum salutare, vt vbi iniquitas abundauit, superabundet & gratia.

Talis erat in meditatione mea zeli plangor querulus, commouens, orans & obtestans vt sublata mala voluntate de medio nostri (illa enim sola pacem cogit in exilium, illa schisma parit, fouet & nutrit) nos coadiutores gratiæ Dei sumus, quæ piis conatibus non deerit. Cur illud o[illegible] itas, & curas non inquirit clerus cum prælatis suis, qualibus viis occurrere conuenit tantis & tot incommodis. Seu per congregationem factam in nomine Iesu, qui aderit in medio. Seu per sedulæ d[illegible] pura[illegible] officium tendentis non ad contentionem, sed veritatis inquisitionem. Seu per inuestigatiu[illegible] minum regnantium in Christianitate vt euelli cognita possent. Et esset clerus ex[illegible] mp[illegible] o[illegible] populi saluator, non lupus dissipator. Expedit ne me studiositatem in talibus occupar[illegible] Cu[illegible] pendit quidem & iam multa à tuis sectatoribus conscripta sunt, vt omnia rite præparentur, quæ gerenda fuerint in concilio: alioquin verendum est, ne schismati radicationem afferret exemplo Græcorum, & ne scissuras (quod auertat Dei gratia) multiplicaret ampliores: qualia nunc omnia dicer[illegible] [illegible] mat, vt vides, breuitatis amor & subdola blandaque adulatio contradicit. Nihilominus [illegible] ditione facta per gratiam Domini nostri Iesu Christi, & per me zelum domus Dei, vt tempus [illegible] cum detur veritati & eius inquisitioni, propulso omni mordacitatis desiderio, quod longissimum frequenter vanitati datur & fabulationi. Dictu studiositas radices aliquas exiuit diuino sub generalibus principiis vtiles ad sedandum pestiferum schisma. quoniam illud primum & principalius occurrit in ecclesia reformandum. Tunc studiositas visa est quædam aperire sub consideratione quadruplici, quæ qualia sunt, vestrum erit iudicium.

QVATVOR CONSIDERATIONES DE PACE, PRÆDICATÆ TARASCONE.

CONSIDERATIO I.

FINIS politiæ ecclesiasticæ & cuiuslibet legis eam regulantis est pax salutifera. Hoc satis expressit diuinus noster Philosophus Paulus, qui finem legis & præcepti nunc dilectionem esse dixit, nunc Iesum, intelligens in dilectione pacem, in Iesu salutem, vt sit finis pax salutaris. Neque opus est anxia deductione alia, cum natura nos doceat ens quodlibet non minus suam vnitatem & pacem appetere quam entitatem, secundum deductionem diuini Dionysii, Augustini & Boetii: ita vt pax sit bonum, quod omnia appetunt, adeo quod particularis ordo naturæ plerumque immutatur in rebus, vt vnitas conseruetur.

Manifestat hoc ascensus grauis sursum, & leuis deorsum. Si in corpore vero, cur non in mystico potest vicissitudo talis quæri, vt pro pace retinenda fiat deorsum quod sursum est vt pax perma[illegible] eat? Cum igitur secundum exigentiam finis cætera debeant moderari, & finis est, qui imponit necessitatem rebus: necessitas vero legem non habet, perspicuum est, quod nulla lex habeat aliquid [illegible] tis, si paci faciendæ vel conseruandæ inuenitur contraria, sed debet interpretari vt seruiat paci, vel penitus aboleri, alioquin iuxta dictum Comici: *summum ius summa est malitia*: conformiter ad instionem sapientis: *Noli esse iustus nimis.* Sic Athenienses fecerunt ad tempus leges L[illegible] non esse, vt s[illegible] mper ess[illegible] nt & Natica Scipio: *Dum consul*, inquit, *iuris ordinem sequitur, id agit vt cum omnibus legibus Romanum corruat imperium.* Nullo pacto igitur seruatur lex, non obseruato legis fine, qui est pax. Sicut in simili Christianam doctrinam scribens Augustinus deducit pro regula moran-

morando: *quod nullus textus sacræ scripturæ in sua expositione retinet sensum Spiritus sancti, nisi ille charitatem ædificet.* Et quoniam huius schismatis tam extranea videtur esse pestis, vt tale nunquam vi[illegible]um fuerit [illegible] h[illegible]bens prouisionis humanæ remedium · docente hoc sua indies radicatione, ex[illegible] de ad eius ap[illegible]tionem institutio nouorum canonum · cum ea quæ de nouo emergunt, n[illegible]cant a[illegible] vel iam conditorum necessaria est moderatio. Sed qualis & per quid moderat[illegible] S[illegible] per regulam infallibilem & inob[illegible]quabilem legis diuinæ · cuius sectatoribus & am[illegible]s pax multa est, si prophetæ creditur: & non est [illegible]is scandalum. Ex quibus elicitur conclusio saluberrima: quod nulla via p[illegible] ad sedationem [illegible] hi[illegible] repudianda est, quantumcunque iura vel leges humanæ videa[illegible]tur op[illegible]: vt de electione summi pontificis, quod [illegible] & sic celebr[illegible]da, & [illegible], d[illegible]m n[illegible]o [illegible] mandatum vel ius maneat inuiolatum. Quod scire ad illam spectat [illegible], per quam legum conditores iusta decernunt, legem æternam imitantes. Hæc est lex euangelica quæ si co[illegible]naretur ab aliquibus, illi sunt inepti pacis ecclesiasticæ tractatores: quemadmodum inutilea su[illegible]o[illegible]es ita adhærentes nudis textibus, v[illegible] *Ἐπιεικείαν*, hoc est æquitatem ignorent, quales Aristo. nom[illegible] inmansiuos in opinionibus propriis. Ex his denique quis non videat quam impium est p[illegible]tim apud eos qui se ecclesiasticos dici volunt, si peritos in euangelica lege vel non consultare v[illegible] abiicere, vel maiori sacrilegio habere probro cognoscantur, hinc præsumptuosæ assertiones, hinc p[illegible]p[illegible]tates inexplicabiles, hinc obstinatæ defensiones adinuentionum humanarum in perni[illegible] ecclesiæ & pacis salutiferæ finis sui surgunt: vt quod non licet disputare de po[illegible]tia papæ: quod non potest sibi dici, *cur ita facis?* cum tamen sit peccabilis, quod non potest in aliquo ca[illegible] ecclesia sine eo conuocari vel aggregari: quod hic est fidei articulus, *Benedictus est papa* (exempli gratia,) quod non potest in aliquo casu ad concilium papa vocari: Quod absque eo non stat salus, cum tamen salus ecclesiæ in solum Deum ordinetur absolute & essentialiter: & in hominem Christum de ordinata lege: sed accidentaliter ordinatur in papam mortalem, alioquin dum vacat sedes per mortem papæ, vel naturalem vel ciuilem: vt puta si sit hæreticus depositus, quis hominum saluus esset? Alii papam prædicant impeccabilem, alii omnipotentem, alii sine vlla exceptione credunt extra salutis statum quemlibet suæ parti non obedientem. Quod quanta temeritate dicatur, ipsi viderint assertores.

CONSIDERATIO II.

QVælibet in ecclesiastica hierarchia potestas in pacem salutiferam ordinatur. Hæc infertur ex prima. Cum igitur non sit *data potestas in destructionem, sed ædificationem*, teste Apostolo: Si quis abusui potestatis, hoc est tyrannidi resistit, ille non resistit Dei ordinationi: sed obedit qui iubet malum tollere de medio sui & partem scandalizantem abiicere: sicut & licet cuicunque erga quemcunque vim illatam vi repellere cum appositione moderatæ cautelæ. Hæc consideratio facili deductione traducit quorundam scripta super obedientiæ laudibus & inobedientiæ pœnis ad oppositum illius quod persuadere conantur. Nam si obediendum est hominibus, quanto magis Deo?

Elucet præterea, quod si salutifera pax tollatur, ea eo quod in Ioanne (exempli gratia) potestas ecclesiastica quædam remanet, qua repudiata pax rediret: abiicere potestatem in hoc casu est eadem bene vti: retentio autem verteretur in abusum. Addito quod nulla potestas inuenitur hic in via, quæ non subiiciatur legi diuinæ & naturali: & quæ non sit peccabilis & auferibilis vel abdicabilis aut pro tempore ab executione suspensibilis. Fundatur in hac consideratione dictum illud memorabile & vere dignum à summo pontifice, quod his auribus pluries accepi ab ore Domini nostri, hoc sine adulationis spiritu refero: *paratus sum*, inquit, *etiam vsque ad mortem vel imolationem proprii corporis, si ita res exigat, ecclesiasticam vnionem procurare:* quanto amplius vsque ad proprii status abdicationem? Nam quando daret vitam, qui non deserere vestem aut vitam, coronam seu mitram? Vellent aliqui rursus obiicere contra epistolam Anglicanam, quod via cessionis in effectu reddi possit practicabilis casu proposito: inuitis etiam contendentibus de papatu: quanquam si habeat hic allegationem rationabilem coactio, ipsi viderint: velint itaque, nemo cogit. At vero quicquid de bu[illegible] sit, constat etiam cessionis esse possibilem: imo in casu necessariam: ad cuius laudem spectat quod scribit Dionysius (non ille Areopagita) ad Donatum, recitatiue in Ecclesiastica historia: *Dionysius Donato fratri salutem. Si inuitus vt ais in hoc venisti, offendis in eo si demiseris volens: oportuerat quidem etiam pati omnia pro eo ne scinderetur ecclesia Dei: & erat non inferior gloria sustinere martyrium pro eo ne scinderetur ecclesia quam est illa, ne idolis imoletur: imo secundum meam sententiam maius hoc puto martyrium esse quam illud: quia ibi vnusquisque pro sua tantum anima: in hoc vero pro omni ecclesia martyrium sustinet.* Hæc ille. Denique plura sequerentur de quibus non est dicendum per singula.

CONSIDERATIO III.

QVilibet rationis capax obligatur secundum vocationem suam, pacem ecclesiæ salutiferam procurare. Ille orando, hic disputando, hic prædicando, hic exhortando, hic agendo, vel quolibet modo alio. Sumerentur argumenta pro hac consideratione ex radice filiationis ad

ecclesiam: & ex radice dilectionis & iustitiæ ad proximum: ex radice pietatis seu religionis ad Deum. Nulla siquidem in præsenti schismate potest serpere deterior labes, quam inertia quærendi pacem. siue illa proueniat ex ambitione, vel adulatione, vel timore, aut alia occupatione o[illegible] a[illegible] curam hanc salubriorem:

Pectora nostra duas non admittentia curas,

ait Satyricus. Audiamus à sapiente quid pigricies stulta operatur in agro vel vinea eccle[illegible]? *Per [illegible],* inquit, *viri pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce totum repleuerant vrticæ. & operuerant [illegible] spinæ: & maceria lapidum destructa erat.*

Quod si pestiferum est & maledictioni proximum negligere opus hoc diuinum, quam criminosum est, quam nepharium laborantibus non applaudere, sed irasci?

Propterea stat aliquem adhærentem iustæ parti plus esse de schismate culpabilem quam alterum qui adhæret parti falsæ: vt si primus aliqua passione vitiosa tractus obsistat quo min[illegible], ne audire paratus sit ecclesiam. Alius quærit cum omni sollicitudine vias pacis, p[illegible] om[illegible] animum obediendi ecclesiæ iudicio seu veritati dum sibi clarescerct. Ea namque qu[illegible] afferunt in præsenti schismate sunt talia quæ in facto maxime consistunt: in quibus e[illegible] eulo salutis potest non solum iste vel ille: sed etiam in talibus ecclesia fallere dicitur & [illegible] multo tempore fœminam pro papa coluit.

Porro manifestari potest ex radice hac quales excusantur à vitio schismatis. Et quod [illegible]re, quod schisma est in ecclesia: & tamen nescire quis in ea sit schismaticus. Ex hoc consequenter aperitur, quales sunt anathematizandi & vitandi, & quales non. Nam velle omnes indifferenter partis falsæ extra ecclesiam & salutem trudere: quale sit iam tetigimus.

His ex rebus perspicuum fit deinceps, quanta laude, quibus præconiorum titulis, commendanda redditur partis nostræ diligentia: præsertim in inclitissimo Franciæ regno: & quanto [illegible] schismatis obstinatione procul existat: vbi quæsita est hactenus pax salutifera tantis labo[illegible], to[illegible] peosis, tot legationibus, assiduisque consiliis. Nec est quod aliquis opponat quasdam vel zizan[illegible] paleas malarum actionum in quibusdam ortas inter hanc virtuosæ operationis segetem: [illegible] non satis efficaciter diligentia respondit ad votum. Ascribatur hoc humanæ fragilitati. Raro nascitur granum virtutis sine palea aliqua defectuositatis. Nihilominus habet prof[illegible] laudis zelus ille diligens, quam aliorum negligens torpor: quo etiam schisma si dimittitur absque agitatione, proferet radices malas altius & ineuulsibiles, & productas roborabit.

Nam mala per longas conualuere moras.

Doceat nos schisma Græcorum, quod iam non curatur, nemo non desperat. Quo in loco [illegible]dis offertur ad loquendum materia super laudibus Parisiensis Vniuersitatis præclarissimæ studiorum super zelo feruido ipsius: quæ non cessauit hactenus eniti pedibus, vt dicitur, & manibus: aliter quam desides aliqui & inutiles, qui facere nihil volunt vel nesciunt, obstrepunt tamen facientibus, [illegible] contumeliis fortes & armati. Sed silentium imperat, tum benignitas, tum modestia, ne in eius laude videamur propriam quærere. Ecce autem quis est qui non dicat, qui non clamet: pax, pax: at pax, pacem volo, pacem super omnia concupisco. At vero nonne irridetur Deus? quoniam simile est pacem non velle: & illam vel inutiliter & desidiose velle, vel impossibiliter velle: hoc est mediis ad eam impossibilibus contendere: vt si quæratur vnio aliqualiter, qualiter haberi non valet, neque via debellationis, neque via rationis seu reductionis, neque via anathematizationis seu separationis, neque via condescensionis, aut similiter. Cum itaque pastor teneatur non minus reuocare oues, quas iudicat errantes, quam seruare non errantes: nonne debet vt fiat vnum ouile modum possibilem & verisimilem hoc agendi vel prosequi, etiam cum dimissione gregis proprii & obedientis, si per hoc seruatur & vnitur grex vterque? Nec est hoc deserere gregem more mercenarii & fugere, sed saluare: & vt vere sic dicamus fugiendo manere. Sed hæc cessio dicit aliquis fieret perniciosum posteris exemplum? fatemur id posse contingere: nam quibus rebus non contingit abuti? attamen pro incerto malorum euentu, non esset iam certum & optandum præsentis pacis bonum repudiandum vel negandum.

CONSIDERATIO IV.

TAntum est pacis salutiferæ bonum, vt pro eius adeptione neque mundanus honos, neque status, neque gradus, neque propria vtilitas debeant aliquem deterrere, & nihil prorsus nisi peccatum contra legem Dei æternam. Hæc consideratio posita est contra illos qui dicunt: Obseruetur honor partis nostræ: habeamus victoriam: confusionem euitemus. Ecce qualia sustinuit opprobria summus pontifex Christus, vt faceret vtraque vnum: reconcilians in suo sanguine ea, quæ in cœlo sunt & in terra: factus opprobrium hominum & abiectio plebis, & non dicens: seruetur honor meus. Sufficiebat ei testimonium bonum conscientiæ apud Deum. Igitur vt pax habeatur, nulla plane via repudianda est, quæ potest absque peccato deduci: & quanto breuius, tanto salubrius: quanto insuper patentius, tanto acceptius apud omnes: quoniam res tangit omnes, & veritas lucem amat. Quocirca viæ per Dominum nostrum oblatæ (pr[illegible]feram hoc sine adulationis ol[illegible]o, quo non indiget, & salua pace omnium) quia nunquam mihi visæ sunt iuri diuino palam contrariæ, nunquam visæ sunt similiter penitus reprobandæ: nisi forte struatur calumnia ex iuramento suo, & ex totius obe-

[illegible] quod

[illegible]

[illegible] ut. Quod [illegible] papa mortalis [illegible] positiuus. Consequen[illegible] bendi [illegible] quæ [illegible] non sunt [illegible] ecclesiæ non [illegible] diandum: sed pium [illegible] quod in [illegible] non erraret. A[illegible] nem: constat itaque quod [illegible] inate [illegible] fidei termi[illegible] ncadit in g[illegible] R[illegible] em da[illegible] D[illegible] es ex [illegible] assistentia S[illegible] regnis [illegible] nec permittenti errare in his, ad quæ h[illegible] mana inuestigari per[illegible] potest. Secus in h[illegible] unt, vel humana ratione terminari possunt. Nunc au[illegible] præsens quan[illegible] facti [illegible] plurimum lateat, [illegible] dominus [illegible] natio [illegible] xa cetur, tamque d[illegible] vt [illegible] hominum vires, ingenia, inu[illegible] nes & con[illegible] via d[illegible] decest humanum, potest & debet absque temeritate diuinum auxilium etiam mi[illegible] ari. Ita enim d[illegible] bus mit[illegible] in casu determinat Augu[illegible] us dum sequentibus ty[illegible] quis de mul[illegible] prælatis p[illegible] s[illegible] luteremanebit, qui recedent? Nonne igitur absque periculo causa [illegible] a committi Deo & [illegible] concilio posset absque formidine, quam maior p[illegible] vinceret, si esse [illegible] ot: & maxime in perniciem ecclesiæ, quod addo: quoniam in casu cõmu[illegible] s error faceret ius præ[illegible] fac[illegible] vel ex facto ortum habens. Auxilium tale miraculosum nonne in bello corpor[illegible] das Machabæus, nonne M[illegible] yses, nonne fidelium alii taliter expectauerunt, quando persequ[illegible] batur [illegible] nus mille, & duo fugabant decem milia? quanto securiori fide pr[illegible] e s[illegible] smate finiendo pot[illegible] n opitulationis diuinæ assistentia special[illegible] per tractatum vniuersali[illegible] haberi. Et quis obse[illegible] o tantæ præsumptionis inueniri poterit, vt determinatis per tot vi[illegible] os [illegible] mor, propriam opinionem vel præf[illegible] eret, vel eorum dictamen non imitaretur? Pium q[illegible] e[illegible] t, vt non nisi viam media[illegible] viam pacificam, & [illegible] trobique honorabilem sententiaret [illegible]. Nec tamen i[illegible] noto multas circa hæc & alia suboriri difficultatum nebulas. Sed eas omnes lux [illegible] æ legis suis radiis faciliter euceret: si non vltra ceruicosa contradicendi libido obstiterit. Si oc[illegible] s rationis neque segnities inquirendi clau[illegible] rit, neque ruditas obtenderit, neq; cor lippitudo carnalitatis, neq[illegible] curarum puluis, neque fumus præsumptionis suffoderit, neque postremo malitia cæcauerit: quo[illegible] minus apparere possit gratia Dei saluatoris nostri. Ita studiositas per zelum stimulata pergebat [illegible] longius. Cuius ego sermonem interrumpens & finiens exclamaui: Appareat tandem aliquando gra[illegible] tua, vt post illustrationem synceram & agenda videamus. & ad ea quæ viderimus implenda conualescamus. Res quippe in obscuro nimis demersa est, nam & nobis caligines, puluer[illegible] que difficultatum ambulando sponte suscitamus. Deest insuper apud multos gratia humani concilii. quæ simul apparere & cooperare debuerat gratiæ Dei. Obfuscat eam præterea vel abscondit amor proprius quærens quæ sua sunt: & incircumciso corde ambulans post desideria carnalia atque secularia: neque sobrie, neque iuste, neque pie viuens in hoc seculo: quasi non expectaret beatam illam spem, quæ sola desideranda est, sola velut encenium diuinæ gratiæ iugiter postulanda. Prouideat meliora viciniora que saluti gratia eadem Dei & Saluatoris nostri: hic nos iustificans, glorificans in futuro.

Amen.

EPI-

EPISTOLA EIVSDEM AD DOMINVM AVRELIANENSEM [illegible] sermone præcedente.

SEreuissimo Principi & militi regis poli Domino Aurelianensi [illegible] Parisiensis indignus, obsequium humile, pacique præsentis [illegible] adipisci. Multa hactenus scripsi, strenuissime Domine. Plur[illegible] ad pacem vtilia videbantur: prosequens pacem exultantem latratu quo [illegible] offerens insuper pro virili portione ad opus tabernaculi Dei cum [illegible] videbat suscepisse. Nec ignoro posse ea à tot capitibus in varias fac[illegible] aduersas: quæ tamen omnia si cum distinctione temporum, circumsta[illegible] quoque [illegible] tium multiplicitate pensari digna fuerint: arbitror ea inuenturis nexu [illegible] veritate [illegible] cta esse: vtpote quæ circa idem centrum eundemque cardinem pii desideri [illegible] ebantu[illegible] taque cessionis bene practicatam ego breuissimam & optimam censui: indic[illegible] d ci[illegible] nem secundum præparationem animi ambos contendentes de papatu iure diuino constri[illegible] erat quod allegarent coactionem. Vellent itaque, cogebat nemo. Porro in conclusione [illegible] ctionis non astui: quam tamen conclusam impugnate pertinaci animositate non præsump[illegible] postquam Dominus noster Benedictus viam cessionis, & alia quæ petebant ac[illegible] ommo[illegible] p[illegible] & reformatione ecclesiæ dictus est acceptasse: opponit se paruitas mea cum od[illegible] non modicis, vt ipse neque papatum de facto irreuersibilem amisisse: neque hæreticus au[illegible] ticus iudicando esse cauiaretur. Placuit quoque restitutio: quam & prædic[illegible] oram cel[illegible] cœtu Apostolicorum. Per hanc itaque ab ea natura secum vnita, portum pacis generalis attinge[illegible] cilius spetabatur. Denique non tam missus quam coactus Legatus, ad Dominum nostrum [illegible] materia pro parte Vniuersitatis præclarissimæ studiorum, cui ego filius n[illegible]gare potui n[illegible] primo Massiliæ, dehinc Tarascone sermonem hunc, quem decorus præsentiæ vestræ nobil[illegible] got illustrauit. Hunc sermonem, sicut & præsentem propositionem, postulare dignata est [illegible] vestra ab ex[illegible]guitare mea, qualis autem ego sum, vt vel hoc vel aliud quippiam denegare præsu[illegible] rim? Accipite itaque sermonem qualiscunque ille est: vbi aliqua, sed pauca ex dictatis [illegible] posita sunt: quæ breuitas præceps eripuit ne proferrem. Bene valeat præclata dominatio v[illegible] ad communem pacem & propriam salutem consequendam. Scriptum Tarascone Anno [illegible] 1403. in vigilia Epiphaniæ.

EPISTOLA DOMINO CAMERACENSI EXISTENTI IN CVRIA.

DEcreueram, Reuerende pater & præceptor singularis, accuratius si vacasset per d[illegible] dam scribere, conquestutus de sinistra vel interpretatione vel relatione dictorum: [illegible] rium non dictorum in sermone Circumcisionis habito Tarascone coram [illegible] tempore legationis meæ pro parte almæ Vniuersitatis Parisiensis matris meæ. Exper[illegible] ram esse Comici sententiam: *nihil esse quin male narrando possit deteriorari.* Hanc ego [illegible] maximis difficultatibus æstimo: quæ reddunt officium prædicationis oneros[illegible] quas d[illegible] culiates atque discrimina Gregor. & Chrysostom. quilibet *in suo pastorali*: & Augu[illegible] 4. de doct. *Christiana* copiosissime narrauerunt. Fit enim plerumque (loquor centies expertus [illegible]) vt p[illegible] in sermone aliquo non solum deprauent benedicta, sed ea quæ nullo modo dicta f[illegible] constan[illegible] affirment pro prolatis. Stultorum quidem infinitus est numerus. Est tamen sapienti a[illegible] *Stultus non capit verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde suo.* Verum quoque est [illegible] Apulei: *multos esse qui solis auribus corporis philosophantur: intellectum vero vel nullum habent* [illegible] variant pro varietate passionum & affectionum: quemadmodum in sonitu campanarum [illegible] argumentum. Dicunt enim (vt vulgari more loquar) quod volumus. Po[illegible] nihil protulisse tunc quod non esset sacræ fidei, monitisque salubribus accommodum, [illegible] veritate stabilitum. Nihilominus quot, bone Iesu, super eodem sermone mihi relat[illegible] dum non dixeram, sed nec cogitaueram. Quot peruerse capta & [illegible] imp[illegible] asserere quosdam postmodum potentes: viderint ipsi quo studi[illegible] plac[illegible] seu z[illegible] ignorantia [illegible] quæ[illegible] pal[illegible] cas. [illegible] osequi rel[illegible] nes [illegible] hominum in [illegible] ne pugnemus, vt dicitur, in tenebris. Habuissent igitur dictorum [illegible]

mitationem, adeo vt transpositio sæpe vel omissio vnius vocabuli sententiam variasset. Habuissent, inquam, formam ipsam: habuissem viceuersa solide quæ dixissent: nunquam refugissem pro veritatis defensione congredi, sed quid agerem? nihil obiectum est quod scuerim dum essem præsens: potensque verbotenus respondere. sed longo postmodum interuallo me absente & surdo, vocibus eorum plurima variaque in oppositum dicta prædicataque, ego solis rumoribus accepi: quibus cur non magno conatu respondere parauerim, iam expressi. Nouissime autem hesterno vespere scripsit vnus ex amicis fidelissimis se audisse ab Astcio, qui similiter audierat ab aliis grauibus (vt dicebat) viris: me dixisse inter cætera quod homine in articulo mortis existente, quilibet sacerdos habet æqualem potestatem cum papa in indulgentiis dandis à pœna & culpa. Hanc vero assertionem certissimus sum nec sensisse nec dixisse: quanquam si de potestate ordinis in casu necessitatis fieret locutio: scitum est satis, quid Doctores sententieot. Denique quid dixerim, vnde error talis potuerit in aliquibus parum forsan aduertentibus ad verborum formam elici. Pono diffusiori sermone in chartula colligata in præsentibus. Tu præceptor sapientissime, coram tuis oculis totus palam sum tibi intus & in cute notus. Digneris accipere baculum defensionis meæ in hoc articulo: quo apprehenso voces oppositas (si ita dignum visum fuerit) valeas compescere. Postremo totum ipsum sermonem, quem hactenus reconditum absque multiplicatione in alias manus habui mittere (si ita censuerit) paratus sum intentione talis finis. Det Dominus ipse bene valere iugiter in Domino ad consecutionem beatæ spei, & ad vnionem celerius remeandam in regionem ecclesiæ sanctæ Dei.

SERMO FACTVS CORAM ALEXANDRO PAPA PER MAGISTRVM IOANNEM DE GERSON, CANCELLARIVM PARISIENSEM, IN die Ascensionis Domini.

ADIVVA REX COELESTIS, ET TV REGINA genetrix Virgo pauperem & inopem de regno Israelitico locuturum.

DOmine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Originaliter Actor. 1. cap. & recitatine in epistola præsentis festiuitatis.

Non sum nescius, beatissime Pater, vosque Cardinales orbis terrarum, & cæteri Domini sapientia clara fulgentes, me subire sermonis onus prorsus impar exiguis viribus. Idcirco pulsabo ianuas deuote regis cœlestis, vt imperfectum meum suppleat: humili det gratiam: linguam infantis faciat disertam. Et quo facilius exaudiar, oretur pariter eius pia genitrix, illique salutatio præsentetur angelica: *Aue gratia plena* &c.

Domine si in tempore hoc &c. Quæsierunt hoc Apostoli ab ascendente Domino: eisdem quidem verbis, sed sensu vario: qua varietate breuitatis studio prætereita: quoniam duplex est regnum Israel, hoc est videntium Deum, alterum cœleste triumphantis ecclesiæ, cuius ciues Deum vident per speciem: alterum terrestre militantis, cuius ciues Deum intuentur per fidem. Dicam primum quomodo cœlestis: deinde terreni ruinas ascensio Dominica hodie restituerit. Hanc mihi partitionem non meus sensus, sed diuinus contulit Apostolus. A quo scriptum memini Deum patrem proposuisse in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis & in terra sunt. Ecce me docet Apostolus tuus vas electionis tuæ Domine Iesu: quæ tibi respondere licuerit quærentibus discipulis, *Domine si in tempore hoc* &c. Nam si per te essent instauranda, quæ sunt in cœlis, vti affirmare illum perspicio, quid tibi leuius quam hanc illis veritatem respondere propterea scandere cœlos, vt ciuitatem diminutam, & magna parte sua per scelus orbatam turpe reintegrantes. Ipsa malorum omnium prima parens superbia, Luciferum illum, qui mane oriebatur, cum tertia stellarum parte traxit ad tenebrosum occasum. Et quis crederet non inde regni superni claritatem obumbratam? Tollite ex hoc cœlo visibili Luciferum, & cum eo tertiam partem stellarum: cui dubium est noctes obscuriores futuras? Quis nesciat imperfectam remansisse sanctorũ angelorum societatem suo numero diminuto? Quis in dubium vocabit corpus ciuitatis istius præstantissimorum membrorum auulsione læsionem, & integritatem pulcherrimam amisisse? Nullus opinor.

Ergo

Ergo claudicabit sanctorum gloria, nec Dei ciuitas de sui integritate lætabitur. Si natura tanto tempore vacuum insectetur, & ne exhorrescat: quo pacto supernas sedes vacuas oculis æquis aspiciet sanctorum gloria? Denique gaudent angeli ad pœnitentiam peccatorum. Quod si gaudium ingerant oculis lachrymæ meæ, quid deliriæ meæ? Et si delitiæ meæ gaudium tiran[illegible]lorum: quomodo magis fuisset eorum qui ceciderunt permansio? At illud ciuitati cœlesti deest. Fuisset igitur ali[illegible] sanctorum iucunditas stantibus angelis, quæ rnentibus sublata est. Ergo, inquies, confirmat[illegible] tus cæterorum ruinam mœsti deplorauerunt: & qua parte beatorum ciuitatem luctus ing[illegible] tur: non dico fleuisse, non mœstos, non tristes extitisse: viderunt culpam peccantium: non inde [illegible]tati sunt propter charitatem, neque contristati propter confirmationem. Viderunt deinde pœnam & lætati sunt iusti videndo vindictam: atque ad deiectionem impiorum affuerunt conditori. Etenim Michael & angeli eius præliati sunt cum dracone: & putas victoria potitos non inde sumpsisse gaudium? Sed aliud est aliquam deesse lætitiam imperfectæ ciuitati, aliud tristitiam admittere. Nonne vides delectationes ipsas intellectu purissimas & contrarietate carentes, cum adsunt, [illegible]care: cum absunt, non contristare. Accessit ad mali cumulum, quod ea superbia, quæ conceperat in cœlis dolorem, in Paradiso terrestri peperit iniquitatem: quando per inuidiam indignata cam[illegible] eo viliorem ascendere, vnde præstantior spiritus corruerat: homini condito ad replendas sedes in cœlos vacuefactas, in serpente dirum virus aspersit. Sic enim inuidia mors intrauit in orbem terrarum: quamuis initium extiterit omnis peccati superbia. Ita ex omni parte optatæ restitutioni supernæ ciuitatis malignus obuiabat. Attamen spes eum fefellit: restituta est, imo & amplificata dignite. Cecidit Lucifer per superbiam: ascendit alius Lucifer per humilitatem. Innectæ tenebræ per occasum primi, purgatæ fuerunt per ortum secundi. Ille minuit sanctorum numerum: iste restaurauit & amplificauit diminutum. Ille regni violauit integritatem, iste violatam reparauit. Ille in cœlo sedes vacuefecit, iste nouis laudatoribus vacuefactas adimpleuit. Ille multos ex angelis exemplo malo traxit in præceps: iste plurimos homines iustificatos tanquam centesimam ouem prius errantem propriis humeris reportauit in cœlos. Iste ex omni parte Sathan deluditur: nec enim ad cœlos reascendere potuit, vnde tanquam fulgur ceciderat, hoc est, furoris impetu fuerat præcipitatus: & ascensum, quem homini, atque restitutionem quam inuidit ciuitati, nullatenus impedire præualuit. Verum gladio suo manu potentioris erepto iugulatur: & dum intentione corrupta ab ingressu gloriæ nouos ciues prohibere, gloriosumque Dei regnum integritate pulcherrima fraudare satagit: tam ciuibus fabricat coronas, quam nouum dignitate regnum honestat. Lucifer inde cecidit, sol ascendit. Vanitas à cœlis eiecta est, veritas in cœlo reuecta est. Amiserat illa ciuitas creatum angelum, ac recepit creatorem hominem. Vnde & hic verum est illud Apostoli: *Nonne, sicut delictum, ita & donum.* Vis etiam audire nouum genus gaudii: quod nisi homo peccasset, ciuitas illa non sensisset? Non vereor ne nimis audacter loqui videar, cum sequar Bernardú autorem: qui non putat Deum nostrum totam habiturum gloriæ suæ laudem, donec veniant qui in conspectu angelorum psallant sibi: *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti: annis quibus vidimus mala.* Hoc genus lætitiæ cœli nescierunt, nisi per ecclesiæ filios: hoc nemo vnquam lætatur, qui non lætatur. Opportune post tristitiam gaudium subit, post laborem quies, post naufragium portus: placet cunctis securitas, sed ei magis qui timuit. Iucunda omnibus lux: sed euadenti de potestate tenebrarum iucundior. Transisse de morte ad vitam vitæ gratiam duplat: deest laudi si desunt qui dicant: *Transiuimus per ignem & aquam & eduxisti nos in refrigerium.*

Hodie felix illa ciuitas nouis exultat gaudiis: ad hunc diem cœlestes ruinæ perdurauerunt. Ante hunc diem nemo ascendit in cœlos: cum de Christo scripserit propheta, quod ascendit pandens ante eos iter. An vero ipso ascendente coascenderint qui cum resurgente resurrexisse leguntur? animas omni labe purgatas credo: sed de corporibus haud quicquam temere diffinire velim.

Ergo læti fuerunt angeli Christo concepto, læti nascente, læti prædicante, læti hominem redimente, læti resurgente, sed lætiores ascendente. Quid ita? quia multa docentur mysteria Christo præsente, quæ prius absente nescierunt. Nec id mirum videatur, cum scripsit Apostolus: *Innotesceret principibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformem sapientiam Dei.* Porro quod prius sola spe tenuerant: ruinas suas resartiendas hodie re lætiore comprehendunt.

Quis mihi det, ô Domine Iesu, ô gloriosissime restitutor regni cœlestis? quis mihi det vt possim concipere quanta intuleris hodie cœlis festa gaudiorum: quanta iucunditate beatorum spirituum agmina ad nouam solennitatem inuitaueris: quanta tibi lætitia calcatori torcularis cum rubris vestimentis cœlos introgrediendi tota superna curia certatim obuiam venerit, aduenisse gratulata est: quantis laudibus triumphatorem prosecuta est: quam iocundis obsequiis in sedem excelsiorem collocare studuerit. Si plus gaudeat super vnius peccatoris pœnitentia, quam super nonagintanouem iustis, qui ea non egent: quantum de te gauisa est Deo homine mortis victore: tot pœnitentes in ipsam domum paternam non reducente, sed reportante: qui ipse es summum eius gaudium, summus amor, summa suauitas. In te enim tota desiderat conspicere: te suo ipsius vcu[illegible]lis ex propinquo contuendum præsentabas. Quam incredibili voluptate sensus omnium innmos tua vox illa permulsit. Congratulamini mihi, ô amici & vicini: quia inueni ouem, quæ perierat: inueni drachmam perditam, mortuus filius reuixit. Celebremus alacriter, ô Christianitatis rectores inclyti, celebremus tantam festiuitatem, repræsentemus in terris angelorum lætitiam, quæ pro nostra

nostra illis salute partim ingesta est. Nobis congratulemur, quorum est hodie relaxata, imo & captiuata captiuitas, ascendens enim Christus in altum captiuã duxit captiuitatem. Gaudium ingens: hodie chirographum nostræ damnationis deletum est. Quidni: illa natura hodie in cœlum it, cui dictũ ante fuerat: *terra es & in terram ibis*. Et vt thematis sententia concludatur: a Domino in tempore hoc restitutum est cœleste regnum Israel. Hæc pro priori parte nostri sermonis satis sint. *Domine si in tempore hoc* &c.

Tractetur iam hæc interrogatio de regno peregrinationis ecclesiæ: quod ab Abel iusto ducens originem, etsi postea sæpe laborauerit, tamen nunquam vniuersum intercidit. *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: & non potuerũt mihi*. Floruit aliquando sub Patriarchis, ducibus, iudicibus, regibus, sacerdotibus: verum Apostolorum tempore nationibus subiectũ mire defloruerat. Responde tu quærentibus, Domine Iesu: tibi ego sicuti certe nunc opibus, nunc vocibus respondisti. & si minus fortassis ad effectũ quærentiũ, tamen ad veritatem. Audistis quoniã misi vos vt eatis & fructũ afferatis eripiendo ciues Israeliticos è manibus regis Babylonis. Auditis quod præcipio vobis vt euntes in mundũ vniuersum prædicetis euangeliũ omni creaturæ: vt sitis mihi testes in Hierusalẽ & in Iudæa & Samaria & vsq; ad extremũ terræ. Cur hoc, nisi vt quaquauersum hoste depulso regnũ Israeliticũ vestro ministerio dilatetur. Huius rei gratia dedi quosdã vestrum Apostolos, quosdã Prophetas, quosdã Euangelistas: alios autẽ pastores & doctores ad consummationem sanctorũ in opus ministerii, in ædificationẽ regni Israel. Propterea alteri vestrũ alterã manifestationem Spiritus partim dedi: partim dabo ad vtilitatẽ reparationis regni desolati: & ne nudos hostiũ telis exponerẽ: succinxi lũbos vestros in veritate: indui vos loricã iustitiæ: dedi pedũ calceos in præparatione euangelii pacis: contuli scutũ fidei, galeã salutis & gladiũ Spiritus, quod est verbũ Dei. Quia vero imbecillibus, quales adhuc estis, hæc arma potius forent oneri quam vsui: Edico vobis ab Hierosolymis ne discedatis, quo adusq; recepitis virtutẽ Spiritus sancti superuenientis in vos, qua non arma tantũ sine molestia ferre: verũ etiam cunctos impetus hostiles elidere: imo & exercitus fundere atq; fugare possitis. Nam quõ dãna cœlestia restituentur, nisi ex his ciuibus regni terrestris quidã sursum ascenderint. Hæc illis charus præceptor, cuius vocibus diligẽter paruerunt. Vnde post Spiritus sancti susceptionẽ prof: *&*: *prædicauerunt verbũ Domino cooperante & sermonẽ confirmante sequentibus signis*. Vbiq; circũtulerunt sagittas potẽtis acutas cũ carbonibus desolatoriis: vbiq; vicerunt regna: effugarunt aciẽ gladii: fortes fuerunt in bello: castra verterunt exterorũ. Ita breui creuit ecclesia: inclyta facta est & posita est in superbiã seculorũ: *dominata est à mari vsq; ad mare: & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarũ. Adorauerunt eum omnes reges: omnes gentes seruierunt ei*. Sed quid ad hæc ascensio, multũ per omnẽ modũ. Quippe quandiu Dominus in terra discipulis conuersatus est, humi repsit eorũ dilectio: dulciter siquidem eũ amauerunt: & præ eius dilectione spreuerunt alia *Ecce* inquiunt *reliquimus omnia & secuti sumus te*. Verũ nescio quõ præsentia vilis carnis spiritualis amoris puritatẽ non admittebat. Inde sæpe tanquam carnales obiurgantur. Inde Petrus impatienter audiens verbũ de morte magistri, sathanas vocatur. Inde cuncti moleste tulerunt, quod de ascensuri magistri discessu audierunt. Inde plus illis sapiebat verbũ caro, quam verbũ sapientia, iustitia, virtus, pietas. Inde scriptũ est illud: *Nisi ego abiero, paracletus non veniet*. Et illud aliud: *Nondũ erat Spiritus datus: quia nondũ fuerat Iesus glorificatus*. Sed post magistri discessionẽ, aptiores subinde fuerunt sanctũ suscipere Spiritũ: à quo roborari atq; firmari discerent amare valide, prædicare veritatẽ intrepide, frigida corda succẽdere, discerent plus inuenire saporis in verbo Deo, quam in verbo homine. Experirentur altiorẽ amoris gradum iã eis ostensum à Christo dicente, *Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam*. Ad hunc gradũ Paulus ascendisse videbatur, dũ dicebat, *Et si cognouimus Christũ secundum carnẽ, sed iam non nouimus*. Fortassis & Propheta cũ diceret, *Spiritus ante faciẽ nostrã Christus Dominus*. Huius igitur spiritualis amoris viribus ac robore regnũ Israeliticũ restituerunt. Sed heu & plus quã millies heu, quam grandis nobis materia lachrymarũ obiicitur. Circumferamus oculos quorsumcũq; libuerit, nusquam pax, nulla tranquillitas, nusquã secura quies, vbi calamitas, afflictio, perturbatio. O me miserũ: quõ regnum vbiq; diffusum per bellatores inclytos, coarctauit in angustum ac restrinxit rex impius Babylonis, quõ maiorẽ antiqui regni portionem abstulit Christo, & eam ipsam, quæ secundũ sibi nomẽ retinuit, innumeris tempestatibus iactatã afflixit. Nam quota sunt humani generis portio Machometici, ac ab octigentis ferme annis suaue Christi iugũ ceruicibus excusserunt? Quota Indi feruntur Christianæ crucis insignibus exornati, sed ecclesiæ Romanæ primatũ ignorare? Quota Græci, at illos mala tempestas à sede Petri diiectos, non modo schismatis, sed nonnullius etiã hæresis macula fœdauit. Latinitas ipsa purior ac immaculatior sedem habet Petri, pro cuius fide ne deficeret specialiter orauit ille, qui in omnibus exauditus est pro sua reuerentia. Ipsa tamen tã multis quam diuturnis quam violentis schismatibus, tũ antea sæpe, tum nostra tẽpestate miserabiliter concussa languit. Vnde nuper tantarũ calamitatum impatiens ecclesia, multis suspiriis ac gemitibus clamauit ad Dominũ, *Domine si tempore hoc restitues regnũ Israel*. Aliqua ex parte audita est. Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobriũ sempiternũ dedit illis. Asportauit duplicẽ Sobnam, tanquam gallum gallinaciũ, & fidelẽ Eliachim substituit. Nã cuius est ista tua substitutio P.B. nisi Christi? Vñ conuocatio cõcilii tã mira? Vnde prius discordantiũ cõsensio, vnde ror prĩsulũ ac sapientũ concursus tã celer? nõ causa certe dissensionis sed pacis. Nõ vocauit papa, fuit conuenticulũ. O ridenda ac irrationalis nimiũ ratio. Neq; vero ad quatuor illa cõcilia, quæ in *Actibus Apostolicis* describuntur, Petrus vocasse memoratur. Neq; Synodus Nicena iussu Syluestri, sed Constantini conuenisse legitur. Ad quintũ vniuersale patrũ conciliũ contra Theodorũ Nestorii discipulũ, nemine conuocante sese certatim patres exhortati sunt. Fuere ergo conuenticula? Caue dixeris. Colũtur ab Aug. tanquam euangelia. Quid si schisma dubios reddit Christianos, quẽ duorum pro papa colant? Quid si (quod perrarum est) summus pontifex labatur in hæresim, vt legimus Liberiũ Arrianæ prauitati subscripsisse, Marcellinum idolis sacrificasse? Quid si in tolerandis oneribus Christianitatẽ grauaret? An aduersus tantos morbos vllã relinques medelã? Relinquo inquies. Credo sane. Nam imperfectam nimium ecclesiasticã politiã astrueres, nec à Deo cuius perfecta sunt opera salubriter institutam, quod credere nefas est, si quis in eam morbus posset incurrere, contra quẽ nulla posset adhiberi medicina, sed tamen nulla memoratis casibus relinquitur, si non

aliquando sine papæ vocatione conuenire possit ecclesia. Libenter hic diutius insisterem, sed breuitate pr[illegible] or. Quoniam ergo te certum ac indubitatum pontificem nobis exhibuit Deus, vt reliqua mala per[illegible] & regnum Israel nimis instrictum iterum amplies: ad te iam conuertitur & clamitat ecclesia quærens [illegible] *pore hoc* &c. Non ab longis, inquit, retro diebus quisquam me summus pontifex in tantam spem erexit [illegible] randæ meæ dignitatis antiquæ, sicuti tu, quem video contrarie dispositũ illis, qui me dimiserunt. Fa[illegible] obs[illegible] non frustra sperauerim. Considera etiam atq; etiam, quod cum mihi donatus es, tuus esse certe destiti, nec [illegible] te vocem Dominum, tu me propter ea famulam arbitreris. Sic Sara obediebat Abrahæ Dominum illum vocans. Non ego certe tua, sed tu meus: omnia siquidem mea sunt: siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas. Tu te etiam [illegible] liorum meorum seruũ vocas, si non es cur te vocas? Si vere es, negato Dominũ, & vide quantum m[illegible]. Si quispiam te filiorum meorum rationabiliter vti velit, non potes te sibi negare vel furari, qui suus es, qui [illegible] pote, vel alium suæ necessitati succurras, quamuis nil ambitioni, nihil auaritiæ vel malitiæ debeas, si tantum singulis, quantum vniuersis, tantũ mihi, quare suspirabunda atq; plorabunda peto, vt mala mea respicias, vt regnum I[s]rael hoc tempore restituas. Iustum petit, pater beatissime: eam exaudi, vniuersum studium tuũ ad regni [illegible] restitutionem conferas de vetusta illa Saracenorum ruina, quis ô si resarciretur. Vix ausim aliquid dicere, [illegible] non existimentur Christiani populi rectores hoc absoluti præcepto, quod hodie tuis auribus intonuit: *Euntes in mundum vniuersum prædicate euangeliũ omni creaturæ*: aliisque similibus, quamdiu fuerit aliqua gens sine Christo, nec le[illegible] u[illegible] rassent patres eorum Apostoli, nec illi quatuor principales doctores ecclesiæ, post quorum tempora tanta pestis exorta est. Verum ab hac disputatione breuitatis amor auocat, ac prope rapit ad alia. De Indis quid dicã? [illegible] bent Christum, an pure quis doceat? Quis te vetat ad eos mittere, qui referent omnia? Facile in eis fidei sinceritas corrumpitur, cum ecclesiæ Romanæ non cohæreant, à qua fidei certitudo petenda est.

Impiger extremos curret mercator ad Indos, *Per mare pauperiem fugiens, per tela, per ignes.*

& ex te nullus eo curret speluncri faciendæ tantæ gentis: memento tamen illi te esse debitorem. Iam ver[o] de Græcis loquerer, quibus multa Latini debemus. Verum hunc locũ eo negligentius transeo, quod te erga Græcorum reuocationẽ omnes adhibiturum operas intelligo. festina pater festina, ne fugiat hora, ne labatur occasio desup oblata, cui non est facile similis reditura. Ad rem feliciter tractandam tempus omnium primum est. Itidem de [illegible] cendũ puto de ea parte Latinorũ, quæ nondum tuam claram iustitiam insequitur, sed duobus hominibus humano iudicio diuinoq; condemnatis adhuc inhæret, quoniã & tua vigilantia, & obedientium principum sedulitate, & tuæ veritatis pspicuitate, spes est cito Deo bene iuuante reditura. Labore tantum opus est. Igitur his tanta breuitate decursis, pergit iterum ecclesia quærere de ea parte, quæ tuã iustitiam agnoscit: *Domine si in tempore hoc* &c. Tecũ forte cogitas, cur hoc quærat? nam cũ hæc pars sit schismate liberata, q̃ nam in ea ruinæ reparandæ relinquuntur? Gaudet sane schisma esse hinc depulsum: sed nõ radicitus credit auulsum. Hærent terræ radices, ex quibus pullulauerat malũ germen. Veretur ne, si non succindantur, de nouo repullulet, quare cupit vt fodiat al[tius] labor tuus, non futura sine metu, nisi viderit cunctas malorũ germinũ stirpes penitus auullas. Sed q̃ sunt ais istæ radices? Absit si hinc à mea tenuitate, prorsus absit vt tuã summã sapientiã velim instruere: scin ab insania paululũ distare volentẽ docere Mineruam. Sed effundo coram te cordis mei affectum, imo profero voces ecclesiæ sanctorũ, & sine suspitione docendi oro vt eas exaudias. Quis enim nesciat nos in orationibus effundere coram Deo corda nostra, nec eum velle docere? Malu tñ dicat ipsamet ecclesia voces sanctorũ suorũ, dicat quas velit stirpes excindi, & quas plantari. En loqtur, non iam in me, sed in eam intendite. Væ miseræ mihi, væ infelici, ex quo dignitatis culmine manibus iniquorũ detracta sum, quõ mutatus est color optimus, obfuscatus honor. Cœlestis pulchritudo terrenis sordibus inquinata, exangue corpus effectũ, miserandũ, incultũ, hispidum, vestimentis flagrantibus spoliatũ. Ecce rex & conditor meus, me regni sanctorũ cœlestis expressam insignem esse decreuerat, vt quantũ fas esset, terrenarũ rerum oblita cœlo ppinquarem, & regnũ illud supernum ocu[lis] mortaliũ præsentarem. Sic.n. sub Moyse nomine dictum fuerat: *Vide omnia facias secundũ exemplar tibi monstratũ in monte*. Sic retulit postea discipulus quẽ dilexit, *se vidisse ciuitatẽ sanctã Hierusalem descendentem de cœlo habentẽ claritatem*. Duplici vero similitudine illam imitabar. Primum quidẽ, quia sicut in cœlesti regno Cherubin Seraphin & cæteri quiq; vsq; ad angelos ordinantur sub vno capite Deo, ita in meo corpore sub summo pontifice primates vel Patriarchæ, archiepiscopi & episcopi, archipresbyteri, presbyteri & abbates & reliqui. Est alia principalior, & cuius gratia hæc instituta fuit, vt quantum patitur corpus corruptibile, quod cœlestes habent pfecte, habeant terrestres ex parte. Illi vident per speciem, videant isti per sapientiam, & fidem. Illi Deum tenent præsentẽ per comprehensionẽ, teneant absentẽ isti p spem. Illi Deo fruũtur plena charitate, fruantur isti quãta possunt in corpore prægrauante. Deũ colant & adorent quõ beati, casti sint quõ beati, sapiant q̃ sursum sunt, non quæ sup terram quõ beati, & sic possem discurrere p cæteras virtutes, recte sane sic ordinauit sapiens artifex. Nã si pportio mea quæritur, & mei collatio ad cœlestẽ ciuitatem facienda est. Ego sum via & motus in illã, illa finis ac terminus. Ego pegrinatio raptim transiens, illa patria semp manens. Ego militantium iuge certamen, illa lætus victorum triumphus. Ego vallis miseriæ, illa mons lætitiæ. Ego mare tempestuosum, illa portus tranquillus. Ego exilium, illa natale solũ. Itaq; quemadmodũ motus ex suo termino ad quem vadit, sic ego ex illa ppriam traho rationẽ. Quantũ ad illam accessero, tm̃ veritatis acqro. Si tendere desidero, amisso nomine pprio in alterã formã conuertor. Vnde Deus conditor mens ascendens in cœlũ, quid aliud voluit q̃ vt rũ mente sequerer, quem pgrediebatur corpore, vt illic esset cor meũ, vbi esset thesaurus meus, amor meus, spes & desideriũ. Nonne affixit mihi pennas, quibus in terris corpore iacente, mente volarẽ in cœlos? Sunt etenim pennæ volucris mihi, quæ celsa conscendunt poli, quas sibi cũ velox mens induit, terras pnsa despicit. Sed q̃ sunt illæ? fides, spes, charitas, nihil cũ terra commune gerentes, sed totæ cœlestes. Nonne secundũ has virtutes me consuscitauit Deus & cõsedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu? O mira atq; desiderabilis imitatio, qua cœlestior q̃ terrestior effecta non dubito. Omnia ciuitatis illius ordinẽ eloquuntur, cœli, sidera, elementa mixta, cũ ordinatissimis legibus Deo seruiant. Vnde & natura duce ante Christũ meum natum, gentiliũ sacerdotum potestates ita erant ordinatæ, vt archiflaminibus flamines subessent, à quibus ad huc prouinciarũ ac diœcesium discretionẽ partitionẽq; retinco.

[illegible]

[illegible] n [illegible] c p pe [illegible] is vi [illegible] u [illegible] C [illegible] suos, vel [illegible], a [illegible] aut exce [illegible] on [illegible] hæ [illegible] Cernere e [illegible] prot [illegible] n [illegible] c in co [illegible] ucrint: quo lib rius i [illegible] ntiæ [illegible] tarentur aut ad prælaturas ni [illegible] au [illegible] on aude [illegible] bene [illegible] m minorum, [illegible] od est inusitatus commendas [illegible] ne [illegible] um v [illegible] ot [illegible] eit [illegible] cientes, in fal [illegible] e [illegible] em redigantur neque [illegible] tis m [illegible] A [illegible] & Saphyræ. Mirum est no [illegible] æque [illegible] editari his quorum professio vetat di-[illegible]

Cur [illegible] nim assidue pulsant aures Apostolic[illegible]s, quatenus no[illegible] p[illegible] uilegia va[illegible] ant extorquere. Si hoc v[illegible] ubli[illegible] c pro[illegible] iciant, magis quam marsupia repleant, [illegible] le[illegible] dide viuau[illegible] paupertatem quam non [illegible] t [illegible] xuant: ipsi viderint: quanquam multa me expe[illegible] n[illegible] a magistra docuerit: n[illegible] m tamen indica[illegible] e. Vi[illegible] eas alios nouem ordinibus non contentos: non enim nouenis bene[illegible] is [illegible] uran[illegible] ut. ta [illegible] hiatus pandere quamdiu viuant. coniungere domum ad domum, agrum ag[illegible] co-pu[illegible] are quasi in medio t[illegible] rræ soli habitarent: ipsum verum væ propheticum pro fabula contemnere. Videas [illegible] re omnes summis importunitatibus in leges irruere: dum nunc petunt gratiam obtinendorum simul incompatibilium: nunc in absentia posse fructus colligere: nunc ante omnes magnas dignitates assequi: nunc ad sacros ordines non compelli. & mille alia rectis legibus vetita. Vbi non est intolerandum magnos prælatos commissos sibi greges lupis exponere: & quotidie ad denariorum regiorum supputationes sedere: non veritos præceptum Apostolicum transgredi *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*, eo sensu quo per sacrosanctum concilium o[illegible] im expositum [illegible] uit.

Quid de illis loquar, qui de more patriæ pro mitris vtuntur galeis. pro veste linea vestiuntur ferrea: arma ferunt, bella gerunt, fundunt sanguinem: præsules negant, duces exhibent: Spiritum nesciunt, carnem fouent, quasi arma militiæ nostræ essent carnalia & non potentia Deo ad destruendum omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei. Quod si ad hæc arma necessitas vigentior detruserit (vti nonnunquam accidere fateor) non est magis speranda v[illegible] ctoria ex pugna Iosuæ, quam oratione Moysi. Porro illud quam absurdum in hierarchiis institutis nullos actu[illegible] hierarc[illegible] icos exhibere. non purgare, non illuminare, non perficere. Atque vtinam exemplo suo malo non inficerent, in errores traherent, ac imperficerent pauperem plebeculam par[illegible] am in alterutrum sequi, aut bona exempla virtutum, aut praua vitiorum. Quid turpius quam videre doctos aut bene moratos, aut extra ordines iacere, aut in imis collocatos: ignaros [illegible] m & improbos altissimum gradum tenere: videre alios esurire, alios ebrios esse? Quod si ad [illegible] nsti[illegible] utionem sacerdotum atque prouisionem venire delectet, doleo seminaria serilitium, vbi [illegible] qui prope nefas est. Vix aliquod beneficium infra prælaturas confertur, quin ipsum, vni so[illegible] us pontifex, alteri vero legatus aliquis, item ordinarius alteri conferat. Quid est hoc aliud quam [illegible] icium matem[illegible] exhibere? Nec illud minus absonum quam magis fauoribus humanis, aut [illegible] rati[illegible], aut metu, aut cupiditate, aut consanguinitate, aut affinitate, aut aliquo [illegible] petu animi [illegible] uam iudicio aut delectu prouisiones istæ fiunt. Nec ad ea dona spectatur, quæ Spiritus sanctus membris meis variis va[illegible] i[illegible] [illegible] buit ad regimen ordinatum, atque per se sufficiens mei corpo[illegible]. [illegible] fit vt aur[illegible] ad v[illegible] ndum, ad audiendum oculus nonnunquam applicetur: similesque exterorum membrorum [illegible] onfusi[illegible] ar[illegible] qua nulla maior pernicies. Ex quibus hæc radicibus pullulasse crediderim? profecto ex fœdis inquinamentis clericorum.

Vnde periere virtutes, ex quibus secunda similitud[illegible] mea ad [illegible] sthem [illegible] hiam intemerata salnabatur: sublatus est simul omnis dec[illegible] r ordinis, i[illegible] quo p[illegible] ima [illegible] tur. Pr[illegible], [illegible] qui-bus magna felicitate floruit sapientia cœlesti, si leque [illegible] ruebant [illegible] p[illegible] steri[illegible] car[illegible] prude[illegible] a corrumpuntur. Illi inflammabantur amore Dei: isti flagrant amore mun[illegible]i. [illegible] maban[illegible] in

 vero

[illegible] bonı inh[illegible] [illegible] teraque [illegible] : eundem [illegible] est [illegible] quam [illegible] dat, minue [illegible]
[illegible] *quibus initio par[illegible] um est.*

[illegible] pugnat [illegible] artes [illegible] de[illegible]unt, [illegible] cessores co[illegible], vndique [illegible] dignitatem ac di[illegible] quam pacis [illegible] [illegible] est. [illegible] ex istis tanquam [illegible] [illegible]ata [illegible] & nutrita. O [illegible] & ıdeo [illegible] ad honores ma[illegible]mos [illegible] [illegible], pro[illegible] fe[illegible] [illegible]ea salutis & gladio Spiritus ad hostem [illegible]pıtalem [illegible] pacis cedere armaturam illius indu[illegible] [illegible] [illegible]z, [illegible] mo[illegible]ıs mundani, gladium carnis, quod est verbum me[illegible] [illegible] diaboli. [illegible] materna viscera vires conuertunt. Quos duoce[illegible] qu[illegible] pro[illegible]pugnatores sperem, non à fi[illegible] derelicta tantum, [illegible] [illegible] tyra[illegible] morum tal[illegible], me turata est c[illegible]stantia martyrum: inualescente [illegible] tatem [illegible] protexit sapientia doctorum; modo quid agam cum amici mei & [illegible] propinqua[illegible]uerunt & steterunt? An non ergo sunt prudentes conser[illegible] dapibus, [illegible] honoribus, pompis fouendis, & negligentes regen[illegible] pe[illegible] [illegible]gendis humilibus & superfluitatibus con[illegible]cendis? An n[illegible] [illegible] Iustinian[illegible], quam populum erudiant & doceant leg[illegible] Christi [illegible] [illegible] d[illegible]cant. Nam quem e sacerdotum numero mihi dabis non ignarum le[illegible] Chri[illegible] [illegible] gn[illegible] ıs plus mih[illegible] a[illegible] facultatum quam lucris animarum? Quis autem hæc a ca[illegible] e[illegible] gauerit? Iam vero multas mihi mouerunt [illegible] mas carnalis am[illegible] [illegible] cum aliam ambitione corruptum per scelus dignitates rapere c[illegible] [illegible] carum vel potentia, per eam vim adhibere, aurum polliceri, minis terrere, al[illegible] fa[illegible]q; confundere, non reuocatum neque metu legum neque exemplorum Dathan & [illegible] monis magi, regis Oz[illegible]æ. Lugebam quoque cernens alios auaritia rapac[illegible] bus: exactiones cumulare, accusationes struere, serere lites: falsis [illegible] congerere pecunias, terrenis tantummodo negotiis intendere: quibus [illegible] rent, [illegible] mallent Aristotelem audire, quam Apostoli præterire mandatum. [illegible] pat[illegible] b[illegible] pu[illegible]ntis consilium dat, vt administrandarum facultatum atque familiæ negot[illegible] [illegible] imponant: ipsi vero simul viuant aut philosophentur. Sed modicum m[illegible] apud istos A[illegible] contemni: apud quos nihil valet Apostolorum exemplum salubre: qui ne verbum [illegible] cogerentur, septem Diaconos pro ministerium mensarum instituerunt. N[illegible] sine [illegible] cere poteram alium concubinatu pollui: cui tamen vt puritatem euangelicam æm[illegible] [illegible]bi-um est interdictum: luxuriam non clam, sed in propatulo habere, fœdis f[illegible] [illegible]-gere: dapibus implere ventrem: inebriari vino doctum: & ad calicem vigilantius [illegible] & mille malis aliis prope conspectis, fluebant mihi lachrymæ: nec fluere desinent, nisi malas istas radi-ces peiorum germinum matres succisas agnouero.

Nam quid postremo de spe mendaci proferam? Quid sacerdotes sperare dicam: vtrum sempiternam gloriam? Hæc profecto eorum postrema cura est. Sed quid? Sperant beneficia consequi, sperant emolumenta terrena: sub noua lege veterascunt: cum nouis præmiis æterni[illegible] [illegible] ad legis Moysis vetustatem resoluuntur: & ex schola credo Stoicorum, non ce[illegible] Christianorum honores istos caducos beneficiorum virtutis præmia ducunt. Quod facturos n[illegible] [illegible] [illegible]mo, n[illegible] [illegible]ta oculos ad opes honoresque conuerterent, vt onera non aduerterent: nisi hono[illegible] dulcedinem & non onerum amaritudinem inspicerent.

An tibi videtur nauclerus summis tempestatibus vsque ad finem dierum meorum [illegible]-ctandus recte præmium putare terrenum commodum, quod tantis periculis coniunctum [illegible] Non putabit, inquies, nisi tempestatis immemor. Cæterum quis viator pro lab[illegible]rum pr[illegible] eam pecuniam sumpserit, quam nisi per medios latrones prædonesque manu se[illegible]per portaue[illegible] [illegible]-dere non liceat? Nullus inquies nisi salutis oblitus. Ergo si in beneficiis statim [illegible] [illegible]-ternæque pœnæ nimis facile periculum inesse certum sit, quis int[illegible]lligens non [illegible] [illegible] [illegible]tuat timore periculorum quam quærat spe commodorum? Quo[illegible] a[illegible] [illegible] lucrunt, qui primum gratias expectatiuas applantauerunt? sed vt video iam du[illegible] [illegible] cabula amissa sunt.

Habes itaque vel maximas afflictionis meæ causas: quia dum omnes quæ[illegible] non quæ Iesu Christi: & quod sibi vtile est, non quod multis [illegible] [illegible] car[illegible] nales [illegible] currunt ad honores: onera reiiciunt: quæ [illegible] iucunda [illegible] in alien[illegible] dulce viderint ad se rapere, quod [illegible] proprium amatum [illegible] mo[illegible]tur. Inde discordiæ, lites, schismata, rixæ, [illegible]tes, & tot[illegible] [illegible] fu[illegible]o.

Quæro, Domine, si ab his pestibus hoc tempore liberabis ac restitues regnum Israel? Et precor vt restituas. Quod factum subinde spero. Quippe spiritualibus literis eruditissimos sacerdotes Dei legem ignorare non feres, vti sine damnationis periculis ignorare nequeunt. Quod multis autoritatibus sacræ scripturæ confirmarem: sed breuitati studendum est.

Denique cum à puero te cœlestis religio susceptum adeo spiritualiter viuere docuerit: vt id tibi in naturam conuersum sit: aduocabis spirituales viros ad beneficia, ab his carnales arcebis. Excludes quos spes improba ad importune petendum impulerit: sed inuitos intrare coges quos paruipendere terrena comparatione cœlestium agnoueris. Exinde confusionem præsentis temporis reduces ad distinctionem ordinis. Coges quenque suum tenere locum, suo gradu contentari: officium exercere ordinis suscepti: limites non excedere: non perturbare terminos positos a patribus. Iubebis quemlibet esse contentum mensura statuum decente. Et quoniam prauæ cupiditati terminum imponit nemo: tu omnibus præfigere conaberis. Præcipies seminare spiritualia, qui metunt carnalia. Et contra leges recte latas quantalibet importunitate petentium fa[illegible]geris, nunquam dispensabis nisi aut necessitas vrgeat, aut communis prouocet vtilitas. Alioquin fuerit potius c[illegible]udelis dissipatio quam iusta dispensatio. Cauebis dispensationem ipsam lege communiorem facere, ne turpe sit, si regulam sua vincat exceptio. Si hæc feceris ad quæ te suscepti officii debitum astringit: tum schismatum auulsis radicibus pax ipsa Christiana sibi terrarum orbem denuo vendicabit. Et in hoc positum est vnicum pacis stabile fundamentum: sine quo si quis ædificare voluerit, nihilo plus agit, quam si det operam vt grauia tecta parietibus arundineis superimponat. Morum corruptio fuit prima causa mali: quorum morum correctio erat prima causa boni. Verum hic labor, hic opus est, ne hoc facere possis, nisi te propinqui tui ac domestici iuuerint. Proinde Gregoriano exemplo persuasus aduocabis tibi tantorum laborum socios clericorum ac religiosorum quosque prudentissimos ac optimos. Ornabis domum tuam sanctis, prudentibus, modestis, integris, incorruptis. Quam enim domum decet sanctitudo, si non tuam Domine? Certe parum profutura est tua vnius iustitia, si ea vicerit dissimilis aliorum affectio. Vteris subinde membris tuis, regisque summi secutus exemplum, quemadmodum ab illo discurrunt assidue Spiritus angelici ad hominum ministeria: sic diriges per orbem terrarum pacis nuncios. Vide tamen qualibus membris vtaris: sunt quædam paralytica, quæ si volueris in dextrum mouere, praue potius ferentur in sinistrum. Proinde magna cura tibi subeunda est, vt ad hoc ministerium idonea diligas. Posthabebis rerum minorum curas, vt huic maximæ maior ac efficacior inseruias. Vide quæso si careas oneribus: vide si quis alius tanta sollicitudine fatigetur, quanta tu. Vere hoc dixerim, summus honor, summum onus. Sed ne te onus terreat, si bene ministraueris, summi oneris summum præmium. Vide denique si non tibi incumbat cum eximio rege psallere: durum quidem, sed vigilantis viri canticum: *Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino.* Sed quem locum? Pacem nempe. In pace factus est locus eius. Sed quænam est hæc pax? tran[illegible] bonorum concordia. *Non enim est pax impiis*, dicit Dominus. Tolle igitur vitia: redde virtu[illegible] Redde mihi formam, redde vitam, redde etiam cum Domino gratum locum inuenire cum [illegible]oc tempore regnum Israel restitueris. Hæc ecclesia tecum. Cuius vocibus nihil aliud adiicio, [illegible] tionem humilem: vt det Deus dies vitæ ac robur virtutis, vt sub tuo pontificio pu[illegible] pacis dilatationem amplissimam videre possimus, Amen.

Anno Domini 1303.

SERMO EIVSDEM HABITVS MASSILIÆ CORAM PAPA BENEDICTO,

ANNO M. CCCCIII. NONA Nouembris.

BEnedic hæreditati tuæ sanctissime pater Benedicte: benedic obsecramus, vt secundum nomen tuum sit & laus & operatio tua: da benedictionem Benedictus; quoniam absque benedictione præuia eloquium nostrum prorsus esset inualidum, eloquium, inquam, quod ego seruus tuus pro parte & nomine hæreditatis tuæ peculiaris, quæ est Vniuersitas Parisiensis præclarissima, absque dubitatione & primogenita studiorum habiturus sum cum istis legatis suis præclarissimis & probatissimis certe viris sanctitati tuæ fidelissimis: quibus assotiatus sum immeritus, & dux verbi factus: & hoc te propitio, pater beatissime, te benedicente, te benigno. Alioquin nisi tu Dominus dederis benignitatem: terra nostra, quæ est hæreditas tua, quo pacto dabit fructum suum. Nisi benedictionem dederit legislator: subditi quibus passibus ibunt de virtute in virtutem? Denique nisi tu Dominus iusseris benedicere: quo ausu auderet paruitas mea coram summa tuæ beatitudinis celsitudine in conspectu huius celebris conuentus indignum os aperire. Igitur Benedicte pater sancte, benedic tu mihi: benedic & hæreditati tuæ. Hanc ego benedictionis gratiam reportare sperans à beneuolentissimo & serenissimo S. T. spiritu: aperio nisus fidenter os meum: vtens compellatione singulari: non quidem pro indignitate (procul nefas tale) sed pro singulari dignitate: sicut tua singularis est dignitas: ne quis indigne ferat morem istum loquendi ad Deum: & priscam sanctorum patrum & oratorum consuetudinem: & obsecrans dico prophetica imprecatione: *Benedic hereditati tuæ.*

Hæreditas hæc tua, cuius benedictionem expetimus, duplex inuenitur: vniuersalis & partialis: iuxta quod orationem nostram in duos secernimus articulos: sicut ad duo principaliter missi sumus. Primum & hoc præcipuum est quærere pacem super Israel: hoc est super ecclesiam, quæ est vniuersalis hæreditas tua. *Hæreditas mea Israel*, ait ille, cuius vicarius es in terris: & à quo tu pastor illi, tu colonus & agricola supremus prælatus es. Propterea sane cum beato Martino, cuius instar celebritas, Felicem hanc virtutum suarum consummationem existimare debes, si pacem ecclesiæ integram reliqueris. Alter proinde nostræ legationis articulus est: benedictionem gratiarum postulare pro altera hæreditate tua quodammodo peculiari: & quæ est ecclesiasticæ hæreditatis pars quædam florentissima & præclarissima & electa: pace aliarum dixerim. De qua gloriari potes prophetica exultatione: *etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Hæc est humilis & deuota S. T. filia Parisiensis Vniuersitas: quæ cum Iacob non dimittit te, nisi benedixeris ei, consurgente aurora benignitatis tuæ. Eget nimirum vtraque hæreditas ista benedictione tua: vt aperiente te manum tuam, manum tuæ benedictionis omnia impleantur bonitate: & Domini sit salus, & super populum tuum benedictio tua. Inuasit itaque hæreditatem ecclesiæ aper de sylua & singularis ferus depastus est eam. Oues quoque & cæteros armentorum greges, hoc est populos simplices & omnis conditionis homines miserando more & execranda penitus diuisione disperserunt, & hæreditatem tuam vexauerunt. Quam ego olim cladem iuuenis pastorio carmine deplorans Ethæus inquam:

Heu gregis impacata lues nimis: heu graue tristis
Exitium experta: heu pecoris sors altera semper:
Aut petit externo insultu suffert vel acerbos
Hærentesque cuti morbos vicinave damna,
Qualia mysteria nunc patitur pecus: omnia postquam
Fato versa malo tempus tulit & fuit error,
Rixaque pastorum, sub quem me & innocuus grex
Ductorem trepidat: fugiunt pars altera Tybrim,
Pars Rhodanum, nullo incerto pars altera sistit.

Tuum vero est, pater beatissime, talibus hæreditatis tuæ calamitatibus obuiare, suæ desolationi opem ferre: tuum quoque maledictionis schismaticæ opprobrium in benedictionem pacis decoram & fœcundam immutare. Oues in hac hæreditate tua dispersæ sunt, tu eas collige: confractæ sunt, tu alliga: sauciæ sunt, tu sana: errantes sunt, tu reuoca: perditæ sunt, tu eas quæsitas & inuen-

iuuentas prop[illegible] & beatis, benignus imponens gregi suo consocia. Quod si aliquæ fortassis mirabili [illegible]dine mutatæ sunt in lupos & beluas feroces & sæuas, vt de sociis V[illegible]ssis per Circen poetica & moralis est narratio, tu eas non enecare, non perdere volueris. Bonis quidem & dtchol[illegible]s debitores, sapientibus & insipientibus. Sed potenti virtute benedictionis tuæ in misericordia & mansuetudine, tales rursus in ouium simplicitatem transformare stude. Si versa est para hæreditatis tuæ in amaritudinem & salsuginem: ob pestiferum schisma in similitudinem horreodi deserti & vastæ solitudinis, [illegible] pro vuis labruscæ, pro frugibus

Infelix lolium & steriles dominantur auena:

vt Poeta loquitur, & vt Scriptura ait: sicubi *terra maledicta spinas & tribulos germinat*. Flabit Domine spiritus tuus bonus & suauis, & fluent aquæ gratiarum, pinguescent speciosa deserti, & tuæ benedictionis irroratione renouabitur facies terræ, facies vniuersalis hæreditatis tuæ. Nam & matrem humoris Philosophi lunam vocant.

At dices: magna sunt ista nimis & supra virtutem hominis posita. Magna sunt, nec inficior, pater beatissime, imo maxima: sed virtus Dei, cui inniti te conuenit, immensa est. *Omnia possum* (in[quit] Apostolus) *in eo qui me confortat*, *Christus*. Sed *maledictus qui confidit in homine*, *& ponit carnem bra[chium] suam*. Magna sunt, propterea magno egent studio, curia, sollicitudine, vigiliis & labore. Nam *vbi intenderis ingenium, valet*: ait Iulius Cæsar apud Salustium. Magna sunt, propterea deserenda sunt exigua, & dispertienda linquendaque minoribus. In hoc opus vnum præcellentissimum figendi [illegible] considerationis ocul[i], mittenda est manus ad fortia, tempus quoque res omnium pretiosissima, in aliis non nisi parcissima caritate dispensandum, alioquin tale aliquid fieret, quasi quis *piscaretur hamo aureo*, iuxta verbum vnius è Cæsaribus: aut quasi vile aliquid quæreretur in tenebris cum cereo centum aureorum. Alioquin præterea rediret illa inculpatio Hietro ad Moysen: *Stulto labore consumeris*. Sic Petrus Clementem, sic Bernardus Eugenium, imo sic Apostolus discipulum suum charissimum monuerunt: *Nemo militans*, &c. *Secularia iudicia*, &c. Et in Actibus Apostolorum: *Non est æquum*, &c. Notiora sunt hæc quam vt allegationibus indigeant. Magna denique sunt ista pacis vniuersalis opera: quamobrem ea tecum à multis quærere conuenit. Nam vulgato prouerbio, *quod à pluribus quæritur, citius inuenitur*: & *vbi duo vel tres congregati sunt in nomine meo*, &c. inquit Christus &c. Et quis est, ô Deus æquissime, quis est ex Christianis ecclesiæ filiis, qui non inniti debeat pro sua portione & vocatione tantis opitulari miseriis? Quis tam luctuosæ desolationi? quis lamentationi tantæ hæreditatis tuæ non condolebit, & cõdolens quis pro viribus non obuiabit? Sed neq; hoc prohibere quisquam nisi mentis inops voluerit, vt in communi periculo commune sit auxilium. Quod si parum prospere successit hactenus labor plurimorum: non ideo desperandum, non succensendum eis, non spernendæ prorsus operæ:

Non est in medico semper releuetur vt æger.
Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus.

Neque enim qui plantat, neque qui rigat est aliquid: sed qui incrementum dat Christus. Et non mentiebatur qui dixit: *Timidæ sunt & incerta prouidentia nostra*. Si post primum naufragium nauta nauem, & post prima vulnera miles aciem, & post vnam sterilitatem rusticus agrum desereret, ascriberetur hoc nõ cautelæ, sed ignauiæ. & qui sic consuleret, ageret insulse. Beniamitæ iussu Domini bis descenderunt in prælium, bis victi sunt: vt primum purgati, humiliati & eruditi, victoriam tertio prælio sortirentur. Super omnia post opitulationem diuinam si pacem vniuersalem quærimus, non inefficaciter perquiramus: quæratur necesse est concors vnio huius obedientiæ tecum, P.B. & secum: hoc est in capite & membris: præsertim in præclarissimo, potentissimo, Christianissimo Franciæ regno: cuius laudes quia per se celebres sunt, non enumero. Pax male per schisma & contentiones quæritur. Nam vbi diuisio perseuerat, audiatur quod omne regnum intra se diuisum delolabitur: & quia

Conueniet nulli qui secum dissidet ipse.

Absint igitur procul omnes animositates odiosæ. Non fiat aspectus retrorsum in quibus periculis & procellis nauis ecclesiæ hactenus iactata sit: sed docti ab Apostolo extendentes nos & velum in anteriora, portum pacis optatum concordi laboris annisu petamus. Docent nos historiæ gentilium, præsertim Romanorum consulum, qui licet aliunde dissiderent hostiliter mox in amicitiam conueniebant. dum reipublicæ pax & vtilitas quæreretur. Hoc T. Liuius, hoc Valerius exemplis docent: & vetere Græcorum instituto charistia seu communis gratia fiebat pro communi vtilitate, non prorsus dissimiliter ab anno iubilæo Iudæorum. Quod si filii Israel animo pacifico ibant ad prælium, filii ecclesiæ quibus animis debent quærere pacis bonum? Si Herodes & Pilatus facti sunt amici ad persequendum Christum, qualis debet esse pax ad eundem adorandum? His exemplis cum certa ratione permota humilis & deuota S. T. filia, quam primum vniuit se in se, reuocans omnes perditos à suo consortio vel gremio quomodolibet alienatos, & ad honores pristinos restituens, monens insuper & maternaliter iubens vt iniuriarum præteritarum nemo memor sit amplius, sed honori matris & vtilitati pacis omnia condonentur. Recedant vetera, noua sint omnia, quatenus liberioribus animis eo pax vniuersalis quæratur, quo nulla particularis obstiterit discordia. *Concordia* (inquit Salustius) *paruæ res crescunt, discordia maxima dilabuntur*. Quidque concordiam Fratrum Prædicatorum antea fere desperatam operata est, commemorans & literis suis inserens zelum grãdem, quem pro eadem concordiam dudum Parisius ostenderas, studens in hoc & sperans filia tua, tuæ sanctitati non mediocriter complacere.

Habes igitur, pater beatissime, filiam pacificam, & euangelicæ beatitudinis participem di-
gnam insuper quæ ad pacem vniuersalis hæreditatis tuæ quærendam admittatur, vt dicat
tia: *Facta sum coram eo quasi pacem reperiens.* Scit ipsa quoniam tale est pacis bonum, vt m pr
eam tolerare, multa indulgere, dissimulare plurima: quæ vel corrigi, vel ad regolam duci
queunt, oportet. Hoc sancti Patres scripris tuis, hoc exemplis docuerunt. Habentur in prom-
ptu dicta eorum in decretis & alibi copiose. Sed eorum dicta nunc allegare quotando coram scien-
tibus legem loquor, & vbi res in se perspicua est. superfluom ne dicamus curiosum iudicamus, & à
sanctorum Patrum vestigiis alienum, quia & ostentationem redolet, & cicatricosam fluidamque
reddit orationem.

Oritur ex præmissis consequenter intellectus dicti illius saluberrimi & verissimi si sane capta-
tur, quod *communis error facit ius*: hoc est, quod prælatus dominante opinione, etiam erronea in
subditis, multa vel agere vel omittere tenetur, qualia si faceret aut dissimularet opinione huiusmo-
di non extante, ipse graui delicto teneretur obnoxius. Quæ doctrina præsenti negocio accommo-
datissima est, si iam eam dilatare liceret, sed oratio nostra certis coartanda est limitibus, & ad alta de-
propetat.

Attamen prætergredi vllo modo neque possum nec debeo, dum ad concordem huius obe-
dientiæ vanitatem exhortor: suadens iniuriarum quarumlibet obliuisci, qoin summam tuæ man-
suetudinis & mititatis laudem admirer, quæ exemplum mansuetudinum Dauid insecuta, caput ad
maledictionem inclinauit, vt à Domino benedictionem pro maledictione reportaret, & benedi-
ctione hæreditatem possideret. Et cum Iuda Machabæo esset memoria tua in æternum in benedi-
ctione. Ecce Sathan accepta à Deo licentia (alioquin quid ipse potuisset) percussit te plagis m
tis tribulationum & angustiarum, iustissime quidem in ordine ad prouidentissimam Dei dispositio-
nem: quoniam iustus est in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Per cuius proui-
dentiam fit, vt diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum. Et qui *secundum merita plebium di-
sponit vitam rectorum*, vt ait Gregorius, qui etiam proprio filio non pepercit, quin eum saturaret op-
probriis. Demum nihilominus has commotiones peruersissimo intentionis fine mihi suscitasse vi-
detur, ad quid? Nimirum vt essent pedibus tuis in laqueum & offensiones & scandalum. Quo pa-
cto sic? Vt animus tuus generosus in indignatione & de indignatione in impatientiam, & de hoc in
odium & diffidentiam & suspitiones anxias & trepidas quæ multos supplantarũt laberetur, & in vin-
dicandi libidinem excandesceret, & vt tandem abiecta mansuetudine dimisso omni consilio ad po-
stremum omni studio prosecutionis ecclesiasticæ pacis: spiritus tuus natura mitis & suauis ad solam
vindictæ carnificinam sub zeli iusti specie raperetur, mactaretque oues proprias, protereret, abiice-
ret, dissiparet: & propter suspitiones infidas & turbidas, res omnes timide gelideque ministraret:
quali arte venatores aptos in propriam irritant necem, & lepusculos per vanam pennæ volitantis
formidinem in verum tradunt periculum & laqueum. At benedictus Dominus & benedictus tu:
quoniam laqueus iste desiderii vindictæ contritus est. Tua quippe mansuetudo non solum non lub-
lata est à S. T. his fraudibus: sed mira quadam effulgentia magis & magis emicuit, vsque ad qoen-
dam intuentium stuporem, vsque ad pias lachrymas audientium, vt ad exemplum memoriale & ve-
re Christianum apud omnes generationes posterorum. Quæ exempla omnia si referre voluero, ni-
tar incassum, prius tempus & lingua deficient. Vnum tamen ex innumeris (quod fidelissima relatio-
ne didici) cõmemoretur exemplum: quod dum Parisiis in sermone publico restitutionis pro parte
regis feria secunda post Pentecostes coram populosissima & celeberrima vtriusque status frequentia
retulissem illud suis suspiriis aliis & subditis tacentes approbarunt, & non pauci ad pias vsque lachry-
mas (nec mirandum) compuncti sunt. Postquam sæuientibus vndique intumescentibusque pro-
cellis circa nauem ecclesiæ tu mysticus Ionas proiectus es in mare: hoc est in amaritudinem tribula-
tionis, non deseruit te Deus, sed mirabiliter in ventre sacri palatii velut in ventre ceti conseruatum
eduxit ad litus libertatis, & facta est tranquillitas maior. Tota quippe obedientia ista à tumultu si-
luit, eo tunc venit ad verendam tuæ celsitudinis pœnitentiam homo quidam non infimæ fortunæ,
qui vltro confessus est te Patrem & Dominum suum, imo nostrum omnium, te Christum Domini
nedum impie tangere, sed crudeli inauditoque parricidio interficere semel & iterum voluisse. Expa-
uerunt opinor qui aderant, qua fronte vir tanti sacrilegii, vir tam nefarii facinoris conscius nõ solum
hoc facere, sed vel comparere præsumpsisset. Multi cœperunt toruos in eum oculos flectere, denub.
fremere, vix manus continere, nisi quod tuam expectabant sententiam, & qualem expectabant nisi
vt diceres: Tollatur impius, exturbetur sacrilegus, ligatis manibus & pedibus trahatur ad carcerem,
vt tradatur in mortem. At vero tu nihil horum dixisti pater clementissime: sed misericordiæ & man-
suetudinis sinum aperiens, & clementiæ virgam extendens, præoccupasti confitentem reum, priusq.
quam verba orationis complesset, serenissimo quoque vultu & verbis suauibus plenam præconcepti
huius flagitii veniam indulsisti, vincens in bono malum: & cuius esses spiritus, cuius insuper vicarius,
factu certissimo palam docens. Hoc egisse nunne satis erat ad misericordiam? Addita est assecuratio,
trepidare vetans iureiurando firmata. Nam sit cui multum dimittitur, multum ingratum si de dimis-
sione hæsitauerit. Dixit namque spiritus tuus bonus & suauis: *Hoc faciat mihi Dominus & hoc addat, si*
vllas vnquam aduersum te odii vel vindictæ reliquias apud me seruauero: imo si quam pœnam in posterius
exercere voluero, illa in caput meum prior cadat. Nec indulgentiam tantummodo ego præsto, si de-
inceps bene te habueris, sed & tibi tuisq; similibus omnibus beneuolentiam polliceor ampliorẽ. O
digni-

[illegible] Statius [illegible] ... ena[illegible], sumus [illegible] ... ca volat[illegible] ad [illegible]m.

[illegible] ro diu[illegible] o [illegible]nore & authori[illegible] ... [illegible]ram [illegible] iam, [illegible] tu [illegible] as, a[illegible]elabat. Collaudabu[illegible] ... & [illegible] ex his [illegible]os mirabuntur. Plus apud me val[illegible] ... *[illegible] proferre [illegible] qui dominatur animo suo, [illegible] pugnatore [illegible]tum.* [illegible] ... bis L[illegible] xp[illegible] *[illegible]tus regnat [illegible] ni domando spiritum, quam si [illegible] diam remotis [illegible], [illegible] que [illegible]anus seruatus [illegible].*

[illegible] b[illegible] magnos[illegible], Pater b[illegible], c[illegible] qu[illegible] conscientia securitat[illegible] cum [illegible] ... [illegible]bet dicere [illegible] tota, [illegible]bro vel orat vel [illegible] *Pa[illegible] dimitte mihi debita mea sicut & ego dimitto debitoribus meis* [illegible] cum Propheta. *Domine Deus meus [illegible] stud, si est iniquitas in manibus meis,* &c. [illegible] pater beatissime imitaris Christum, qui *cum male[illegible]retur, non maledicebat*, q[illegible] ... us est pe[illegible] omnia vt misericor[illegible] quem [illegible] propter passionem [illegible] & hon[illegible] [illegible]tonatum. Tantumm[illegible] non eripiat tibi blanda prosp[illegible]tas misericordiam [illegible] am. [illegible]am patien[illegible] pene diuinam, quam [illegible] aduersitas & seruauit & [illegible] clariorem. Da veniam, [illegible] scrupulosior [illegible] in hac parte. Nam sic aliquando suadente pa[illegible] inimico, nunc per se, nunc per adulatores qui sunt arma sua & sagittæ, vt homo qui calamitate pres[illegible]us, æqua[illegible]ter omnia [illegible] tol[illegible]rat, sed indu[illegible]at: postmodum succedentibus prosperis repetit omnia à debitoribus [illegible] rigore & fœnore, vt appareat indulgentiam priorem non ex virtute, sed vindicandi impossibilitate natam, nec dimisisse ex corde, sed in tempus more simiarum distulisse. Non cadat in hanc exprobrationem vera & perfecta dilectionis tuæ mansuetudo, neque fallat eam simulacrum fictum iustitiæ, quasi non melius sit vicisse mala per indulgentiam quam seueritatem, quasi [illegible]s non sit præclarissima iustitia indulsisse simplicibus, & subditis pepercisse. Sic misericordiam & [illegible]at [illegible] inuenias in conspectu tremendi iudicii Dei, qui sub bullis parentibus promi[illegible] misericordiam m[illegible]ordibus, qui semel dimissa non repetit, qui iussit non esse memorem iniuriæ ciuium suo[illegible]. Sic in oratione tua confitens Domino exaudiaris, & non audias horrendum illud improperium Domini irascentis: *Serue nequam nonne omne debitum dimisi tibi*, &c. Sic præterea cum Dauid consequaris sedem regni in misericordia & mititate possideas terram, & delecteris in multitudine pacis super eam.

Tandem propter mititatem doceat te Dominus vias suas, vt absque offendiculis ad impatientiæ lapidem dirigat pedes tuos in viam pacis, quam à te pacem petimus pater beatissime, dicentes: *Benedic hæreditati tuæ.* Non quasi humana virtus quælibet hanc pacem præbere non insufficiens sit & infirma, nisi *maior agat Deus*, vt apud Virgilium est, præsertim in tam desperato & radicato schismate, quod est quasi cancer ægrescens medendo, & ingressibilis Dedali labyrinthus, & caput hydræ fabulosæ sua recissione fœcundus, ita vt periisse videatur consilium à sapientibus, & dicere conueniat cum Iosaphat rege: *Cum ignoramus quid agere debemus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros ad te dirigamus.* Scimus nihilominus te post Deum, cui vicarius es, decere. Scimus ad te Hierarcham supremum spectare benedictionem huiusmodi hæreditatis ecclesiasticæ, vt fiat pax in diebus nostris, & tu maxime inter montes suscipias pacem populo. Quod si perficis, benedictus eris in omnes generationes, & memoriam æternam his qui post te futuri sunt relinquis. Sin autem no perfeceris, inchoaueris tamen & elaboraueris bona & antiqua fide, diligenti studio, pia & humili voluntate, per te si tuos (tui quippe sunt omnes) non perd[illegible]ur merces tua, non laus, non gloria: res ipsa condemnabit mendaces eos, qui vel ignorantia vel liuore criminantur summam T.S. dignitatem, tuam vigilantiam, tuam charitatem. Facis hoc sedulo. Ita enim te facere & me sentire æquum est.

Sed quo amplius stimuleris ad agendum: ascende frequenter sublimem mentis tuæ lucem, leuando te super te: vbi desp[illegible]ctis el[illegible]rsum terris, versis iugiter & acriter ante mentis oculos in lumine fidei, in sublimitate spei, in latitudine charitatis, cum il[illegible]o qui ait: *Cogitaui dies antiquos*, &c. Videas inquam acute, quam nihil sit omne, illud quo[illegible] mundus affert gl[illegible], iocun[illegible], potentiæ, quam vana, quam lubrica & vento somnioque sim[illegible]ima, imo quam anxi[illegible] & amaritudinibus respersa, tristissima sint omnia. Ecce omnes morimur, & quasi aqua fluentes dilabimur super terram: hodie rex, cras Papa moritur. *Eheu fugaces, Posthume, labuntur anni*: deflet Horatius &

& [illegible] du [illegible] *cendunt* & [illegible] pro quo [illegible] turbare [illegible] hoc ex [illegible] *& omnia vanitas* [illegible] undum [illegible] ostomum co[illegible] fronti [illegible] & maxi[illegible] rdibus suis. Ampl[illegible] [illegible] um eis perire non [illegible] *omnium vsquequo grauis corde*, & [illegible] quis [illegible] nere de [illegible] curam, quot [illegible] & [illegible] paucl [illegible] endum pro animabus [illegible] ud Statium ponitur: neque *de lana caprina*, vt [illegible] atur, agitatur [illegible] itur. Q[illegible] pastoralis præside[illegible] nomen inane, terreat eum districtum iud[illegible] examen in [illegible] tione. Agnoscat quoniam positus e[illegible] ltru[illegible] onem, [illegible] laborem: & vt per eum iuxta verbum maximi regis Artaxe[illegible] *cunctis mortalibus pace perfruantur*, quoniam hic est finis o[illegible] p[illegible] tualis.

Sed ad te conuertor, Pater sancte. Finge precor in ipsa sublimitat[illegible] elesi[illegible] talibus vrentem querulis plangoribus. Eheu quis c[illegible] labitur [illegible] quis pl[illegible] a crudeli percussæ medebitur? Inter has angu[illegible] has, quæ [illegible] circo[illegible] dabitur effugium? quis mei miserebitur? Ego illa sponsa reg[illegible] æterni, qua[illegible] meis nouam descendentem de cœlo, quasi sponsam orn[illegible] tam viro suo. E[illegible] immaculati, ego tot sud[illegible] ribus & sanguinibus martyrum innumerabilium [illegible] rum, [illegible] is virginum coronata. Ego tanta deuotione principum vsque ad [illegible] dines facta. Nunc heu velut misella & ancilla d[illegible] iicior, despicior. F[illegible] ios enu[illegible] tem spreuerunt me, & facti sunt hostes in capite. Pacem insuper iucund[illegible] bonum, qua me dotauerat sponsus meus nascens, prædicans, moriens, [illegible] nerterunt in schisma perniciosissimum, quod iam quinque lustris me per om[illegible] depascitur & absumit. Pro mea olim defensione certamen erat vsque ad n[illegible] lud [illegible] gi vel quæri videtur à multis, quam vt corruam, & miserabili labefactu[illegible] bus m[illegible] is ludibrium fiam. Ecce versa sont omnia fere in contrarium prioris m[illegible] fei[illegible] næ & decoris, ornata ornamenta: dum pro corona humilitatis pulus, f[illegible] croceis spiritualitatis stercora sola temporalitatis amplexantur, & exigi[illegible] super m[illegible] lis & terrena & diabolica, repudiata ea quæ desursum est pacifica & quieta. S[illegible] planctibus loqueretur, P. B. noui miserationem animi tui, quæ ab vtero eg[illegible] re non posses, quin erumperent lachrymæ ab oculis tuis, quin ad succurrendu[illegible] tus zelus tuus iam succensus, & diceret ex intimo cordis suspirio: Domine super hac [illegible] te te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Succur[illegible] quid natus sum videre mala gentis meæ? Rapidos rector comprime fluctus, & quo[illegible] mensum, firma stabiles fœdere terras, & dispersiones Israel congrega.

Sed quid ago? quorsum rapior? quid Mineruam (vt dicitur) impudens doceo? Pr[illegible] ta sunt namque apud tuam considerationem assidue & acriter talia salutis monita. [illegible] omnes pe[illegible] tete P. B. patere obsecro, commonefacere te & orare pro parte deuotissimæ hi[illegible] facis. Nam equum etiam sponte velocem calcar adiuuat. Fac vt calcata seculi p[illegible] dulation[illegible] bus eius, vt nullum retrahentibus vinclis vitiosarum passionum, non ira, [illegible] non spe, non gaudio fallacibus (mellitoribus namque hospitibus digna est [illegible] tas tra[illegible] abi[illegible] adul[illegible] rum peste, omnia ad gratiam, nihil ad veritatem loquentium & claud[illegible] ntium tan[illegible] tati, a[illegible] scrupulos varios (vt soli diligere videantur) ingerentium: de quo[illegible] no dixit C[illegible] *Hic profecto ex stultis insanos facit.* Et qui sunt stulti? vtrique vane gloriosi, pr[illegible] dentes in oc[illegible] de[illegible] tiæ suæ innitentes.

His inquam procul pulsis, tu totus cum pacificis, qui non oderunt pacem, cogites [illegible] pacem sunt Hierusalem: totus inuigiles implere id quod pro matre ecclesia pe[illegible] que. 15
velut altera columba Noe, ferens ramum pacificæ oliuæ per nos humile[illegible] nu[illegible] os c[illegible] sollicitudine: *Benedic hæreditati tuæ.* Vt nobis contingat illud prophetiæ: *Dominus benedicet populo suo in pace.* Sed quomodo & quibus viis benedices populo tuo in pace? Si perge[illegible] quirere? [illegible] bet hic humilis & deuota S. T[illegible] quiescere, ne suos patres [illegible] ciæ Ch[illegible] imum, aut legatos ab eo[illegible] m præuenire a[illegible] rogantius videatur. 60
& [illegible] audientiam super hac pa[illegible] mat[illegible] li & dum te[illegible] us tu[illegible] ben[illegible] [illegible] tinere, exhortatura late[illegible] & [illegible] particularius, vt benedi[illegible] [illegible] ctum [illegible] de pr[illegible] ole[illegible] nis nostræ ar[illegible] iculo.

[illegible] alter & postre[illegible] us nostræ legationis articulus [illegible] erit expo-

expeditio quam prior : quæ licet necessarius existat, eum tamen neque tantæ dignitatis, neque paris difficultatis existimo. Hic supplicamus, vt benedicas hæreditati tuæ partiali, & quodammodo peculiari, segregando pluuiam voluntariam huic hæreditati tuæ. Et quoniam infirmata est præ tenuitate & multis incommodis, tu perfice eam, quam tua tuorumque prædecessorum dextera plantauit. Præuenisti nos, Pater beatissime, in benedictionibus dulcedinis, heri in osculo pacis, pridem in odore bonæ famæ mansuetudinis & liberalitatis tuæ, vt hanc à te benedictionem petere, hanc spe certa præsumere auderemus. Denique iam præuentos subsequeris, dum aures tuæ, scilicet tam beneuolas, orationi nostræ præbet tua pastoralis sollicitudo, recogitans (vt arbitror) quoniam filia tua primogenita est studiorum; cuius primogenituræ ratione competit benedictio de rore cœli desuper, & de pinguedine terræ, hoc est in spirituali & temporali prouisione.

Rursus quia exemplo Axæ filiæ Caleph suspirat sedens super asinam, calcans scilicet omnem brutalitatem, petens benedictionem à te patre suo, vis eam à liberalitate paternitatis tuæ irriguum inferius & irriguum superius expectare? Dicigitur verbum Boos & Ruth: *Benedicta es filia Domino, quicquid dixeris mihi hoc faciam tibi.* Et ita fac, pater beatissime, vt sit ante te odor filiæ tuæ, sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus. Et bene ager plenus est filia tua Parisiens. Vniuersitas, imo nihil errauero, si eam appellauero paradisum voluptatis, in quo est lignum scientiæ boni & mali, & fons scientiæ in quatuor facultatum flumina condiuisus, irrigans vniuersam superficiem terræ. Tu huius professor es, tu pastor & cultor, vt opereris & custodias illam tanquã agriculturam viuam, vt Aristoteles loquitur *in polit.* Vbi sub mysterio nihil deest eorum, quæ egregius poeta Virgilius *in Georgicis*, & Palladius *in de agricultura*, de hæreditate agraria conscripserunt, distinguentes agrum quadruplicem, qualem figuraliter in hæreditate tua secundum quadruplicem facultatem reperimus. Vnus ager est apricus & florifer pro apibus, figurans sub quadam appropriatione facultatem Theologiæ. Alius est pascualis pro ouibus & domesticis animantibus, figurans facultatem decretorum. Alter frugifer pro hominum vita, figurans facultatem medicinæ. Quartus vitifer & pomifer in omni genere suo, figurans typice artium facultatem.

Tuum est igitur hæreditatem tuam hanc benedicere, colere & augere, vt fructum suum det in tempore suo. Ecce ipsi Theologi velut apes intellectuales peruolitant in hæreditate tua, flores sacrorum eloquiorum de rore cœli roscidos compingunt mel in cellulas & fauos, vt sit cera in illuminationem intelligentiæ, & mel in oblectationem affectiuę. Hanc hæreditatis tuæ portionẽ spectans, dicere habes ea sententia illud Ecclesiastici: *Hæreditas mea super mel & fauum. Nam eloquia Domini dulciora super mel & fauum.* Et, *præceptum Domini lucidum illuminans oculos, in intellectu.* Venerat in mentem laudes huiusmodi tum augere, tum suo modo deducere, de reliquis hæreditatis tuæ partibus, hoc est facultatibus, quo magis animaretur sanctitas tua sibi benedicere: sed negligentius istud ago breuitati studens & sciens nihil laudum harum te latere. Dicam vero te concedente id, quod nuper meditatione mea, dum solus essem, & non solus, solus quidem corpore, non solus cogitatione versabatur. Itaque posita erat ante mentis oculos sedes tua præclarissima: & thronus sicut sol & luna perfecta, astitit regina illa virtutum dilectio à dextris tuis vestitu sapientiæ deaurato, circumdata varietate virtutum. Nam ita iussit rex optimus maximus Christus, vt sedem Papalem dilectio stabiliret, dum ait Petro interrogato ter, & ter respondente quod diligeret eum: *pasce oues meas: pasce agnos meos.* Quæ dilectio vna est in quadam trinitate virtutum, in misericordia & veritate, quæ custodiunt regem omnem duabus manibus hinc & inde portantes thronum eius, & in præclarissima virtutum iustitia, & neque Hesperus neque Lucifer ita admirabilis. Has sub compendio numerauit propheta reginas, eas paci consocians: *Misericordia,* inquit, *& veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.* Quarum officium alibi descripsit: *Propter veritatem* (inquit de Christo, cuius vicarius es) *mansuetudinem & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.*

Hæc præclara dilectio seu charitas vna in hac trinitate virtutum, sicut Apostolus insinuauit *ad Cor.* scribens: parabat orare pro filia tua Parisiensi Vniuersitate, vt ei modo quo diximus, benediceres tanquam hæreditati tuæ. Nam vbi adesset vel quando rogaret dilectio, si inter patrem deest & filiam. Nihilominus affuit & Sathan à sinistris, ita mihi monstrabat meditatio mea. Aderat & infelix proles sua, æmulatio liuida, per quam mors intrat in orbem terrarum, monstrum heu horrendum, informe, ingens. Cui quot insunt in dilectione virtutes, tot insunt vitia, crudelitas, falsitas, iniquitas. Crudelitas contra misericordiam, contra veritatem falsitas, & iniquitas contra iustitiam, Agnoui ex descriptione Nasonis quænam illa esset:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno,
Risus abest, nisi quem visi fecere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis, &c.
Obstupuit visu subito gelidusque cucurrit.
Ossa tremor ———

Dum ecce terrifico boatu rabida ora laxans, & dentibus frendens: Eheus Pater sancte: caue benedixeris hæreditati huic tuæ: quæ facta est tibi sicut leo in sylua: odi propterea eam & maledic. Caue benedixeris ei in collatione gratiarum. Nam & tarde veneunt, & in multis

EPISTOLA EIVSDEM AD DO- MINVM AVRELIANEN[illegible]

sermone præcedent[illegible]

SErenissimo Principi & militi regis poli Domino Aureliaaensi [illegible] es [illegible] siæ Parisiensis indignus, obsequium humile, pacisque præsent[illegible] adipisci. Multa hactenus scripsi, strenuissime Domine. P[illegible] pacem vtilia videbantur: prosequens pacem exultantem latratu quo [illegible] offerens insuper pro virili portione ad opus tabernaculi Dei cum [illegible] ea [illegible] videbar suscepisse. Nec ignoro posse ea à tot capitibus in varias fac[illegible] aduc[illegible] ent [illegible] aduersas: quæ tamen omnia si cum distinctione temporum, circumstantiarum quoq[illegible] tium multiplicitate pensari digna fuerint: arbitror ea inuenturis nexu [illegible] concor[illegible] eta [illegible] cta esse: vtpote quæ circa idem centrum eundemque cardinem pii desiderii v[illegible] ueb[illegible] raque cessionis bene practicatam ego breuissimam & optimam censui · iudican[illegible] ad ei[illegible] nem secundum præparationem animi ambos contendentes de papatu iure diuino [illegible] on [illegible] erat quod allegarent coactionem. Vellent itaque, cogebat nemo. Porro in con[illegible] ione [illegible] ctionis non affui: quam tamen conclusam impugnate pertinaci animositate non præsump[illegible] Sed postquam Dominus noster Benedictus viam cessionis, & alia quæ petebant acc[illegible] m[illegible] oda p[illegible] & reformatione ecclesiæ dictus est acceptasse: opponit se paruitas mea cum od[illegible] bus non modicis, vt ipse neque papatum de facto irreuersibilem amisisse: neque hæreticus a[illegible] ima- ticus iudicando esse cauraretur. Placuit quoque restitutio: quam & prædic[illegible] ui cor[illegible] cœtu Apostolicorum. Per hanc itaque ab ea natura secum vnita, portum pacis generalis attin[illegible] cilius sperabatur. Denique non tam missus quam coactus Legatus, ad Dominum nostrum lu[illegible] materia pro parte Vniuersitatis præclarissimæ studiorum, cui ego filius negare potui n[illegible] l[illegible] p[illegible] primo Massiliæ, dehinc Tarascone sermonem hunc, quem decorus præsentiæ vestræ nobil[illegible] ma- gor illustrauit. Hunc sermonem, sicut & præsentem propositionem, postulare dignata est [illegible] tu[illegible] vestra ab ex guitate mea, qualis autem ego sum, vt vel hoc vel aliud quippiam denegare pr[illegible] e- tim? Accipite itaque sermonem qualiscunque ille est: vbi aliqua, sed pauca ex dictatis in m[illegible] ne posita sunt: quæ breuitas præceps eripuit ne proferrem. Bene valeat præclara dominatio vestra ad communem pacem & propriam salutem consequendam. Scriptum Tarascone Anno Domini, 1403. in vigilia Epiphaniæ.

EPISTOLA DOMINO CA- MERACENSI EXISTENTI IN CVRIA.

DEcreueram, Reuerende pater & præceptor singularis, accuratius si vaca[illegible] per d[illegible] ta [illegible] dam scribere, conquesturus de sinistra vel interpretatione vel relation[illegible] dictorum: im[illegible] plu- rium non dictorum in sermone Circumcisionis habito Tarascone coram D[illegible] min[illegible] o[illegible], tempore legationis meæ pro parte almæ Vniuersitatis Parisiensis matris meæ. [illegible] xperior[illegible] q[illegible] ve- ram esse Comici sententiam: *nihil esse quin male narrando possit deteriorari.* Hanc ego ci[illegible] e nam[illegible] x maximis difficultatibus æstimo: quæ reddunt officium prædicationis oneros[illegible] unum: q[illegible] as diffi- cultates atque discrimina Gregor. & Chrysostom. quilibet *in suo pastorali*: & Augu[illegible] *4. de doct. Christiana* copiosissime narrauerunt. Fit enim plerumque (loquor centies expertu[illegible] vt potentes in sermone aliquo non solum deprauent bene dicta, sed ea quæ nullo modo dicta sunt, constan[illegible] er affirment pro prolatis. Stultorum quidem infinitus est numerus. Est tamen [illegible] is a[illegible] *Stultus non capit verba prudentia, nisi ea dixeris quæ versantur in corde suo.* Verum qu[illegible] ne est [illegible] dum Apulei: *multos esse qui solu auribus corporis philosophantur: intellectum vero vel nullum habent* [illegible] um variant pro varietate passionum & affectionum: quemadmodum in sonitu campan[illegible] rum [illegible] mimus argumentum. Dicunt enim (vt vulgari more loquar) quod vo[illegible] umus. P[illegible] mi[illegible] con[illegible] um, nih[illegible] protul[illegible] e tunc quod non esset sacræ fidei, moribusque salubribus acco[illegible] dum[illegible] m[illegible] ta veritate stabilitum. Nihilominus quot, bone I[illegible] u, super [illegible] odem sermone [illegible] rela[illegible] dum non dixeram, sed nec cogitaueram. Quot peruerse capta & peruer[illegible] imp[illegible] ne [illegible] m a[illegible] e qu[illegible] dam postmodum potentes · v[illegible] derint ipsi quo studi[illegible] cl[illegible] di[illegible] err[illegible] placen[illegible] ve[illegible] ignoranti[illegible] mor[illegible] ve[illegible] rates per me [illegible] p[illegible] ame[illegible] oncas sed u[illegible] lo sequi tel[illegible] so[illegible] hominum in tan[illegible] propria [illegible] ne pugnemus, vt dicitur, in tene[illegible] is. [illegible] abuissent igitur dictorum me[illegible] min-

mitationem [illegible] sæpe vel omissio vnius vocabuli sententiam variasset. Habuissent, in quam, formam ipsam: habu[illegible]m viceuersa solide quæ dixissent: nunquam resugissem pro veritatis defensione congredi, sed quid agerem? nihil obiectum est quod sciuerim dum essem præsens: potensque verbotenus respondere. sed longo postmodum interuallo me absente & surdo, vocibus eorum plurima variaque in oppositum dicta prædicataque, ego solis rumoribus accepi: quibus cur non magno conatu respondere parauerim, iam expressi. Nouissime autem hesterno vespere scripsit vnus ex amicis fidelissimis se audisse ab Astero, qui similiter audierat ab aliis grauibus (vt dicebat) viris: me dixisse inter cætera: quod homine in articulo mortis existente, quilibet sacerdos habet æqualem potestatem cum papa in indulgentiis dandis à pœna & culpa. Hanc vero assertionem certissimus sum nec sensisse nec dixisse: quanquam si de potestate ordinis in casu necessitatis fieret locutio: scitum est satis, quid Doctores senteotient. Denique quid dixerim, vnde error talis potuerit in aliquibus parum forsan aduertentibus ad verborum formam elici. Pono diffusiori sermone in chartula colligata in præsentibus. Tu præceptor sapientissime, coram tuis oculis totus palam sum tibi [illegible] & in cute notus. Digneris accipere baculum defensionis meæ in hoc articulo: quo apprehenso voces oppositas (si ita dignum visum fuerit) valeas compescere. Postremo totum ipsum sermonem, quem hactenus reconditum absque multiplicatione in alias manus habui mittere (si ita censueris) paratus sum intentione talis finis. Det Dominus ipse bene valere iugiter in Domino ad consecutionem beatæ spei, & ad vnionem celerius remeandam in regionem ecclesiæ sanctæ Dei.

SERMO FACTVS CORAM ALEXANDRO PAPA PER MAGISTRVM IOANNEM DE GERSON, CANCELLARIVM PARISIENSEM, IN die Ascensionis Domini.

ADIVVA REX COELESTIS, ET TV REGINA genetrix Virgo pauperem & inopem de regno Israelitico locuturum.

Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Originaliter Actor. 1. cap. & recitatiue in epistola præsentis festiuitatis.

Non sum nescius, beatissime Pater, vosque Cardinales orbis terrarum, & cæteri Domini sapientia clara fulgentes, me subire sermonis onus prorsus impar exiguis viribus. Idcirco pulsabo ianuas deuote regis cœlestis, vt imperfectum meum suppleat: humili det gratiam: linguam infantis faciat disertam. Et quo facilius exaudiat, oretur pariter eius pia genitrix, illique salutatio præsentetur angelica: *Aue gratia plena* &c.

Domine si in tempore hoc &c. Quæsierunt hoc Apostoli ab ascendente Domino: eisdem quidem verbis, sed sensu vario: qua varietate breuitatis studio præterita: quoniam duplex est regnum Israel, hoc est videntium Deum, alterum cœleste triumphantis ecclesiæ, cuius ciues Deum vident per speciem: alterum terrestre militantis, cuius ciues Deum intuentur per fidem. Dicam primum quomodo cœlestis: deinde terreni ruinas ascensio Dominica hodie restituerit. Hanc mihi partitionem non meus sensus, sed diuinus contulit Apostolus. A quo scriptum memini Deum patrem proposuisse in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis & in terra sunt. Ecce me docet Apostolus tuus vas electionis tuæ Domine Iesu: quæ tibi respondere licuerit quærentibus discipulis, *Domine si in tempore hoc* &c. Nam si per te essent instauranda, quæ sunt in cœlis, vti affirmare illum perspicio, quid tibi leuius quam hanc illis veritatem respondere propterea scandere cœlos, vt ciuitatem diminutam, & magna parte sua per scelus orbatam turpe redintegrantes. Ipsa malorum omnium prima parens superbia, Luciferum illum, qui mane oriebatur, cum tertia stellarum parte traxit ad tenebrosum occasum. Et quis crederet non inde regni superni claritatem obumbratam? Tollite ex hoc cœlo visibili Luciferum, & cum eo tertiam partem stellarum: cui dubium est noctes obscuriores futuras? Quis nesciat imperfectam remansisse sanctorũ angelorum societatem suo numero diminuto? Quis in dubium vocabit corpus ciuitatis istiua præstantissimorum membrorum auulsione læsionem, & integritatem pulcherrimam amisisse? Nullus opinor.

Ergo

Ergo claudicabit ſanctorum gloria, nec Dei ciuitas de ſui integritate lætabitur. Si natura tanto tempore vacuum inſectetur, & ſic exhorreſcat: quo pacto ſupernas ſedes vacuas oculis æquis aſpiciet ſanctorum gloria? Denique gaudent angeli ad pœnitentiam peccatorum. Quod ſi gaudium ingerant oculis lachrymæ meæ, quid delitiæ meæ? Et ſi delitiæ meæ gaudium ſit angelorum: quomodo magis fuiſſet eorum qui ceciderunt permaoſto? At illud ciuitati cœleſti deeſt. Fuiſſet igitur aliqua ſanctorum iucunditas ſtantibus angelis, quæ ruentibus ſublata eſt. Ergo, inquies, confirmat[illegible] tus cæterorum ruinam mœſti deplorauerunt: & qua parte beatorum ciuitatem luctus ingr[illegible]d[illegible]tur: non dico fleniſſe, non mœſtos, non triſtes extitiſſe: viderunt culpam peccantiom: non inde læ tati ſunt propter charitatem, neque contriſtati propter confirmatiooem. Viderunt deinde pœnam, & lætati ſunt iuſti videndo vindictam: atque ad deiectiunem impiorum affuerunt conditori. Etenim Michael & angeli eius præliati ſunt cum dracone: & putas victoria potitos non inde ſumpſiſſe gaudium? Sed aliud eſt aliquam deeſſe lætitiam imperfectæ ciuitati, aliud triſtitiam admittere. Nonne vides delectationes ipſas intellectu puriſſimas & contrarietate carentes, cum adſunt, læti[illegible]care: cum abſunt, non contriſtare. Acceſſit ad mali cumulum, quod ea ſuperbia, quæ conceperat in cœlis dolorem, in Paradiſo terreſtri peperit iniquitatem: quando per inuidiam indignata eum eo viliorem aſcendere, vnde præſtantior ſpiritus corruerat: homini condito ad replendas ſedes in cœlos vacuefactas, in ſerpente dirum virus aſperſit. Sic enim inuidia mors intrauit in orbem terrarum: quamuis initium extiterit omnis peccati ſuperbia. Ita ex omni parte optatæ reſtitutioni ſupernæ ciuitatis malignus obuiabat. Attamen ſpes eum fefellit: reſtituta eſt, imo & amplificata dignite. Cecidit Lucifer per ſuperbiam: aſcendit alius Lucifer per humilitatem. Inuectæ tenebræ per occaſum primi, purgatæ fuerunt per ortum ſecundi. Ille minuit ſanctorum numerum: iſte reſtaurauit & amplificauit diminutum. Ille regni violauit integritatem, iſte violatam reparauit. Ille in cœlo ſedes vacuefecit, iſte nouis laudatoribus vacuefactas adimpleuit. Ille multos ex angelis exemplo malo traxit in præceps: iſte plurimos homines iuſtificatos tanquam centeſimam ouem prius errantem propriis humeris reportauit in cœlos. Iſte ex omni parte Sathan deludnur: nec enim in cœlos reaſcendere potuit, vnde tanquam fulgur ceciderat, hoc eſt, furoris impetu fuerat præcipitatus: & aſcenſum, quem homini, atque reſtitutionem quam inuidit ciuitati, nullatenus impedire præualuit. Verum gladio ſuo manu potentioris erepto iugulatur: & dum intentione corrupta ab ingreſſu gloriæ nouos ciues prohibere, glorioſumque Dei regnum integritate pulcherrima fraudare ſatagit: tam ciuibus fabricat coronas, quam nouum dignitate regnum honeſtat. Lucifer inde cecidit, ſol aſcendit. Vanitas à cœlis eiecta eſt, veritas in cœlo reuecta eſt. Amiſerat illa ciuitas creatum angelum, ac recepit creatorem hominem. Vnde & hic verum eſt illud Apoſtoli: *Nonne ſicut delictum, ita & donum.* Vis etiam audire nouum genus gaudii: quod niſi homo peccaſſet, ciuitas illa non ſenſiſſet? Non vereor ne nimis audacter loqui videar, cum ſequar Bernardũ autorem: qui non putat Deum noſtrum totam habiturum gloriæ ſuæ laudem, donec veniant qui in conſpectu angelorum pſallant ſibi: *Lætati ſumus pro diebus quibus nos humiliaſti: annis quibus vidimus mala.* Hoc genus lætitiæ cœli neſcierunt, niſi per eccleſiæ filios: hoc nemo vnquam lætatur, qui non lætatur. Opportune poſt triſtitiam gaudium ſubit, poſt laborem quies, poſt naufragium portus: placet cunctis ſecuritas, ſed ei magis qui timuit. Iucunda omnibus lux: ſed euadenti de poteſtate tenebrarum iucundior. Tranſiſſe de morte ad vitam vitæ gratiam duplat: deeſt laudi ſi deſunt qui dicant: *Tranſiuimus per ignem & aquam & eduxiſti nos in refrigerium.*

Hodie felix illa ciuitas nouis exultat gaudiis: ad hunc diem cœleſtes ruinæ perdurauerunt. Ante hunc diem nemo aſcendit in cœlos: cum de Chriſto ſcripſerit propheta, quod aſcendit pandens ante eos iter. An vero ipſo aſcendente coaſcenderint qui cum reſurgente reſurrexiſſe leguntur? animas omni labe purgatas credo: ſed de corporibus haud quicquam temere diffinire velim.

Ergo læti fuerunt, angeli Chriſto concepto, læti naſcente, læti prædicante, læti hominem redimente, læti reſurgente, ſed lætiores aſcendente. Quid ita? quia multa docentur myſteria Chriſto præſente, quæ prius abſente neſcierunt. Nec id mirum videatur, cum ſcripſit Apoſtolus: *Innotſcere principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiam multiformem ſapientiam Dei.* Porro quod prius ſola ſpe tennerant: ruinas ſuas reſartiendas hodie re lætiore comprehendunt.

Quis mihi det, ô Domine Ieſu, ô glorioſiſſime reſtitutor regni cœleſtis? quis mihi det vt poſſim concipere quanta intuleris hodie cœlis feſta gaudiorum: quanta iucunditate beatorum ſpirituum agmina ad nouam ſolennitatem inuitaueris: quanta tibi lætitia calcatori torcularis cum rubris veſtimentis cœlos introgrediendi tota ſuperna curia certatim obuiam venerit, aduenisse gratulata eſt: quantis laudibus triumphatorem proſecuta eſt: quam iocundis obſequiis in ſedem excelſiorem collocare ſtuduerit. Si plus gaudeat ſuper vnius peccatoris pœnitentia, quam ſuper nonagintanouem iuſtis, qui ea non egent: quantum de te gauiſa eſt Deo homine mortis victore; tot pœnitentes in ipſam domum paternam non reducente, ſed reportante: qui ipſe es ſummum eius gaudium, ſummus amor, ſumma ſuauitas. In te enim tota deſiderat conſpicere: te ſuſpiſius oculis ex propinquo contuendum præſentabas. Quam incredibili voluptate ſenſus omnium immoſtua vox illa permulſit. Congratulamini mihi, ô amici & vicini: quia inueni ouem, quæ perierat: inueni drachmam perditam, mortuus filius reuixit. Celebremus alacriter, ô Chriſtianitatis rectores inclyti, celebremus tantam feſtiuitatem, repræſentemus in terris angelorum lætitiam, quæ pro

noſtra

nostra illis salute partim ingesta est. Nobis congratulemur, quorum est hodie relaxata, imo & captiuata captiuitas, ascendens enim Christus in altum captiuã duxit captiuitatem. Gaudium ingens: hodie chirographũ nostræ damnationis deletum est. Quid n[...] illa natura hodie in cœlum it, cui dictũ ante fuerat: *terra es & in terram ibis*. Et vt thematis sententia concludatur: a Domino in tempore hoc restitutum est cœleste regnum Israel. Hæc pro priori parte nostri sermonis satis sint. *Domine si in tempore hoc* &c.

Tractetur iam hæc interrogatio de regno peregrinationis ecclesiæ: quod ab Abel iusto ducens originem, etsi postea sæpe laborauerit: tamen nunq̃ vniuersum intercidit. *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: & non potuerũt mihi*. Floruit aliquando sub Patriarchis, ducibus, iudicibus, regibus, sacerdotibus: verum Apostolorũ tempore nationibus subiectũ mire defloruerat. Responde tu quærentibus, Domine Iesu: tibi ego sicuti certe nunc operibus, nunc vocibus respondisti. & si minus fortassis ad effectũ quærentiũ, tamen ad veritatem. Audistis quoniã misi vos vt eatis & fructũ afferatis eripiendo ciues Israeliticos è manibus regis Babylonis. Auditis quõ præcipio vobis vt euntes in mundũ vniuersum prædicetis euangeliũ omni creaturæ: vt sitis mihi testes in Hierusalẽ & in Iudæa & Samaria & vsq; ad extremũ terræ. Cur hoc, nisi vt quaquauersum hoste depulso regnũ Israeliticũ vestro ministerio dilatetur. Huius rei gratia dedi quosdã vestrum Apostolos, quosdã Prophetas, quosdã Euangelistas: alios autẽ pastores & doctores ad consummationem sanctorũ in opus ministerii, in ædificationẽ regni Israel. Propterea alteri vestrũ alterã manifestationem Spiritus partim dedi: partim dabo ad vtilitatẽ reparationis regni desolati: & ne nudos hostiũ telis exponerẽ: succinxi lũbos vestros in veritate: indui vos loricã iustitiæ: dedi pedũ calceos in præparatione euangelii pacis: contuli scutũ fidei, galeã salutis & gladiũ Spiritus, quod est verbũ Dei. Quia vero imbecillibus, quales adhuc estis, hæc arma potius forent oneri q̃ vsui: Edico vobis ab Hierosolymis ne discedatis, quoad vsq; recepitis virtutẽ Spiritus sancti superuenientis in vos, qua non arma tantũ sine molestia ferre: verũ etiam cunctos impetus hostiles elidere: imo & exercitus fundere atq; fugare possitis. Nam quõ dãna cœlestia restituerentur, nisi ex his ciuibus regni terrestris quidã sursum ascenderint. Hæc illis charus præceptor, cuius vocibus diligẽter paruerunt. Vnde post Spiritus sancti susceptionẽ, ꝓfecti *prædicauerunt verbũ Domino cooperante & sermonẽ confirmante sequentibus signis*. Vbiq; circũtulerunt sagittas potẽtis acutas cũ carbonibus desolatoriis: vbiq; vicerunt regna: effugarunt aciẽ gladii: fortes fuerunt in bello: castra verterunt exterorũ. Ita breui creuit ecclesia: inclyta facta est & posita est in superbiã seculorũ: *dominata est à mari vsq; ad mare: & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarũ. Adorauerunt eum omnes reges: omnes gentes seruierunt ei*. Sed quid ad hæc ascensio, multũ per omnẽ modũ. Quippe q̃diu Dominus in terræ discipulis conuersatus est, humi repsit eorũ dilectio: dulciter siquidem eũ amauerunt: & præ eius dilectione spreuerunt alia *Ecce* inquiunt *reliquimus omnia & secuti sumus te*. Verũ nescio quõ præsentia vilæ carnis spiritualis amoris puritatẽ non admittebat. Inde sæpe tanq̃ carnales obiurgantur. Inde Petrus impatienter audiens verbũ de morte magistri, sathanas vocatur. Inde cuncti moleste tulerunt, quod de ascensuri magistri discessu audierunt. Inde plus illis sapiebat verbũ caro, q̃ verbũ sapientia, iustitia, virtus, pietas. Inde scriptũ est illud: *Nisi ego abiero, paracletus non veniet*. Et illud aliud: *Nondũ erat Spiritus datus: quia nondũ fuerat Iesus glorificatus*. Sed post magistri discessionẽ, aptiores subinde fuerunt sanctũ suscipere Spiritũ: à quo roborari atq; firmari discerent amare valide, prædicare veritatẽ intrepide, frigida corda succẽdere, discerent plus inuenire saporis in verbo Deo, q̃ in verbo homine. Experirentur altiorẽ amoris gradum iã eis ostensum à Christo dicente, *Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam*. Ad hunc gradũ Paulus ascendisse videbatur, dũ dicebat, *Et si cognouimus Christũ secundum carnẽ, sed iam non nouimus*. Fortassis & Propheta cũ diceret, *Spiritus ante faciẽ nostrã Christus Dominus*. Huius igitur spiritualis amoris viribus ac robore regnũ Israeliticũ restituerunt. Sed heu & plus quã millies heu, quam grandis nobis materia lachrymarũ obiicitur. Circumferamus oculos quorsumcũq; libuerit, nusquam pax, nulla tranquillitas, nusquã secura quies, vbi calamitas, afflictio, perturbatio. O me miserũ: quõ regnum vbiq; diffusum per bellatores inclytos, coartauit in angustum ac restrinxit rex impius Babylonis, quõ maiorẽ antiqui regni portionem abstulit Christo, & eam ipsam, quæ secundũ sibi nomẽ retinuit, innumeris tempestatibus iactatã afflixit. Nam quota sunt humani generis portio Machometici, ac ab octigentis ferme annis suaue Christi iugũ ceruicibus excusserunt? Quota Indi feruntur Christianæ crucis insignibus exornati, sed ecclesiæ Romanæ primatũ ignorare? Quota Græci, at illos mala tempestas à sede Petri disiectos, non modo schismatis, sed nonnullius etiã hæresis macula fœdauit. Latinitas ipsa purior ac immaculatior sedem habet Petri, pro cuius fide ne deficeret specialiter orauit ille, qui in omnibus exauditus est pro sua reuerentia. Ipsa tamen tã multis q̃ diuturnis q̃ violentis schismatibus, tũ antea sæpe, tum nostra tẽpestate miserabiliter concussa languit. Vnde nuper tantarũ calamitatum impatiens ecclesia, multis suspiriis ac gemitibus clamauit ad Dominũ, *Domine si tempore hoc restitues regnũ Israel*. Aliqua ex parte audita est. Excitatus est tanq̃ dormiens Dominus, tanq̃ potens crapulatus à vino. Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobriũ sempiternũ dedit illis. Asportauit duplicẽ Sobnam, tanq̃ gallum gallinaciũ, & fidelẽ Eliachim substituit. Nã cuius est ista tua substitutio P.B. nisi Christi? Vñ conuocatio cõcilii tã mira? Vnde prius discordantiũ cõsensio, vnde tot ꝓsulũ ac sapientũ concursus tã celer? nõ causa certe dissensionis sed pacis. Nõ vocauit papa, fuit conuenticulũ. O ridenda ac irrationalis nimiũ ratio. Neq; vero ad quatuor illa cõcilia, q̃ in *Actibus Apostolicis* describuntur, Petrus vocasse memoratur. Neq; Synodus Nicena iussu Syluestri, sed Constantini conuenisse legitur. Ad quintũ vniuersale patrũ conciliũ contra Theodorũ Nestorii discipulũ, nemine conuocante sese certatim patres exhortati sunt. Fuere ergo conuenticula? Caue dixeris. Colũtur ab Aug. tanq̃ euangelia. Quid si schisma dubios reddit Christianos, quẽ duorum pro papa colant? Quid si (quod perrarum est) summus pontifex labatur in hæresim, vt legimus Liberiũ Arrianæ prauitati subscripsisse, Marcellinum idolis sacrificasse? Quid si in tolerandis oneribus Christianitatẽ grauaret? An aduersus tantos morbos vllã relinquis medelã? Relinquo inques. Credo sane. Nam imperfectam nimium ecclesiasticã politiã astrueres, nec à Deo cuius perfecta sunt opera salubriter institutam, quod credere nefas est, si quis in eam morbus posset incutere, contra quẽ nulla posset adhiberi medicina, sed tamen nulla memoratis casibus relinquitur, si non

aliquando sine papę vocatione conuenire possit ecclesia Libenter hic diutius insisterem, sed breuitate p[illegible] or. Quoniam ergo te certum ac indubitatum pontificem nobis exhibuit Deus, vt reliqua mala per te [illegible] & regnum Israel nimis instrictum iterum amplies: ad te iam conuertitur & clamitat ecclesia querens: *Domine [illegible] pore hoc &c.* Nun ab longis, inquit, retro diebus quisquam me summus pontifex in tantam spem e[illegible]xit recu[illegible]randæ meæ dignitatis antiquæ, sicuti tu, quem video contraire dispositũ illis, qui me dimiserunt. F[illegible] ob[illegible] non frustra sperauerim. Considera etiam atq; etiam, quod cum mihi donatus es, tuus esse certe desii, ne[illegible] te vocem Dominum, tu me propter ea famulam arbitreris. Sic Sara obediebat Abrahæ Dominum i[illegible]lum vocans. Non ego certe tua, sed tu meus: omnia siquidem mea sunt: siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas. T[illegible]e etiam filiorum meorum seruũ vocas, si non es cur te vocas? Si vere es, negato Dominũ, & vide quantum mihi debes. [illegible] quispiam te filiorum meorum rationabiliter vti velit, non potes te sibi negare vel furari, qui suus es, qui[illegible] per[illegible]e velalium suæ necessitati succurras, quamuis nil ambitioni, nihil auaritiæ vel malitiæ debeas, si tan[illegible]um singulis, quantum vniuersis, tantũ mihi, quare suspirabunda atq; plorabunda peto, vt mala mea respicias, vt [illegible]gnum [illegible] rael hoc tempore restituas. Iustum petit, pater beatissime: eam exaudi, vniuersum studium tuũ ad regni [illegible]stitutionem conferas de vetusta illa Saracenorum ruina, q̃ uis ô si resarciretur. Vix ausim aliquid dicere, h[illegible] on existimentur Christiani populi rectores hoc absoluti præcepto, quod hodie tuis auribus intonuit: *Euntes in mundum vniuersum prædicate euangeliũ omni creaturæ*: aliisque similibus, quamdiu fuerit aliqua gens sine Christo, nec le pu[illegible]tassent patres eorum Apostoli, nec illi quatuor principales doctores ecclesiæ, post quorum tempora tanta pestis exorta est. Verum ab hac disputatione breuitatis amor auocat, ac prope rapit ad alia. De Indis quid d[illegible] Habent Christum, an pure qs doceat? Quis te vetat ad eos mittere, qui referent omnia? Facile in eis fide[illegible] incertus corrumpitur, cum ecclesiæ Romanæ non cohæreant, à qua fidei certitudo petenda est.

Impiger extremos currit mercator ad Indos, *Per mare pauperiem fugiens, per tela, per ignes.*

& ex te nullus eo curset speluceri faciendæ raniæ gentis: memento tamen illi te esse debitorem. Iam vero de Græcis loquerer, quibus multa Latini debemus. Verum hunc locũ eo negligentius transeo, quod te erga Græcorum reuocationẽ omnes adhibiturum operas intelligo. festina pater festina, ne fugiat hora, ne labatur occasio desup oblata, cui non est facile similis reditura. Ad rem feliciter tractandam tempus omnium primum est. Itidem di[illegible]cendũ puto de ea parte Latinorũ, quæ nondum tuam claram iustitiam insequitur, sed duobus hominibus humano iudicio diuinoq; condemnatis adhuc inhęret, quoniã & tua vigilantia, & obedientium principum sedulitate, & tuæ veritatis pspicuitate, spes est cito Deo bene iuuante reditura. Labore tantũm opus est. Igitur hac tanta breuitate decursis, pergit iterum ecclesia quærere de ea parte, quæ tuã iustitiam agnoscit: *Domine si in tempore hoc &c.* Tecũ forte cogitas, cur hoc quærat? nam cũ hæc pars sit schismate liberata, q̃ nam in ea ruinæ reparandæ relinquuntur? Gaudet sane schisma esse hinc depulsum: sed nõ radicitus credit auulsum. Hærent terræ radices, ex q̃bus pullulauerat malũ germen. Veretur ne, si non succindantur, denuo repullulet, quare cupit vt fodiat al[illegible]tius labor tuus, non futura sine metu, nisi viderit cunctas malorũ germinũ stirpes penitus auulsas. Sed q̃ unæ is[illegible]stæ radices? Absit si hoc à mea tenuitate, prorsus absit vt tuã summã sapientiã velim instruere: *scio ab insanis paululũ distare volentẽ docere Mineruam.* Sed effundo coram te cordis mei affectum, imo profero voces ecclesiæ sanctorũ, & sine suspitione docendi oro vt eas exaudias. Quis enim nesciat nos in orationibus effundere coram Deo corda nostra, nec eum velle docere? Malo tñ dicat ipsa mei ecclesia voces sanctorũ suorũ, dicat quas velit stirpes excindi, & quas plantari. En loq̃tur, non iam in me, sed in eam intendite. Væ miserę mihi, væ infelici, ex quo dignitatis culmine manibus iniquorũ detracta sum, quõ mutatus est color optimus, obfuscatus fere ci[illegible]tor. Cœlestis pulchritudo terrenis sordibus inquinata, exangue corpus effectũ, miserandũ, incultũ, hispidum, vestimentis fragrantibus spoliatũ. Ecce rex & conditor meus, me regni sanctorũ cœlestis expressam imaginem esse decreuerat, vt quantũ fas esset, terrenarũ rerum oblita cœlo ppinquarem, & regnũ illud supernum oc[illegible]is mortaliũ præsentarem. Sic .n. sub Moyse nomine dictum fuerat: *Vide omnia facias secundũ exemplar tibi monstratũ in monte.* Sic retulit postea discipulus quẽ dilexit, *se vidisse ciuitatẽ sanctã Hierusalem descendentem de cœlo habentẽ claritatem.* Duplici vero similitudine illam imitabar. Primum quidẽ, q̃ sicut in cœlesti regno Cherubin Seraphin & cæteri quiq; vsq; ad angelos ordinantur sub vno capite Deo, ita in meo corpore sub summo pontifice prima tes vel Patriarchæ, archiepiscopi & episcopi, archipresbyteri, presbyteri & abbates & reliqui. Est alia principalior, & cuius gratia hæc instituta fuit, vt quantum patitur corpus corruptibile, quod cœlestes habent pfecte, habeant terrestres ex parte. Illi vident per speciem, videant isti per sapientiam, & fidem. Illi Deum tenent præsentẽ per comprehensionẽ, teneant absentẽ isti p spem. Illi Deo fruũtur plena charitate, fruantur isti quãta possunt in corpore prægrauante. Deũ colant & adorent quõ beati, casti sint quõ beati, sapiant q̃ sursum sunt, non quæ sup terram quõ beati, & sic possem discurrere p cæteras virtutes, recte sane sic ordinauit sapiens artifex. Nã si pparatio mea quæritur, & mei collatio ad cœlestẽ ciuitatem facienda est. Ego sum via & motus in illã, illa finis ac terminus. Ego pegrinatio raptim transiens, illa patria semp manens. Ego militantium iuge certamen, illa lætus victorum triumphus. Ego vallis miseriæ, illa mons lætitiæ. Ego mare tempestuosum, illa portus tranquillus. Ego exilium, illa natale solũ. Itaq; quemadmodũ motus ex suo termino ad quem vadit, sic ego ex illa ppriam traho rationẽ. Quantũ ad illam accessero, tñ veritatis acq̃ro. Si tendere desidero, amisso nomine pprio in alterã formã conuertor. Vnde Deus conditor meus ascendens in cœlũ, quid aliud voluit q̃ vt eũ mente sequerer, quo p[illegible]gredie batur corpore, vt illic esset cor meũ, vbi esset thesaurus meus, amor meus, spes & desideriũ. Nonne affixit mihi pennas, q̃bus in terris corpore iacente, mente volarẽ in cœlos? Sunt etenim pẽñæ volucris mihi, quæ celsa conscendunt poli, quas tibi cũ velox mens induit, terras posta despicit. Sed q̃ sunt illæ? fides, spes charitas, nihil eũ terra commune gerentes, sed totæ cœlestes. Nonne secundũ has virtutes me consuscitauit Deus: & cõsedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu? O mira atq; desiderabilis imitatio, qua cœlestior q̃ terrestior effecta non deberor. Omnia ciuitatis illius ordinẽ eloquuntur, cœli, sidera, elementa mixta, cũ ordinatissimis legibus Deo seruiant. Vnde & natura duce ante Christũ meum natum, gentiliũ sacerdotum potestates ita erant ordinatæ, vt archiflaminibus flamines subessent, à quibus ad huc prouinciarũ ac diœcesium discretionẽ partitioneq; retineo.

[illegible]

[illegible] et prope [illegible] ad [illegible] ipsi [illegible] suos, vel [illegible] ad [illegible] ipsi unem sui except [illegible] tur. Cernere est pro [illegible] ne [illegible] ne in co [illegible] absque [illegible] uerint: quo liberius in [illegible] re [illegible] nt [illegible] tentur, aut ad prælaturas [illegible] non audeant [illegible] bene [illegible] minorum, quod est nullitatus commendare, no [illegible] ne um vx [illegible] ih [illegible] credentes, in [illegible] s [illegible] em redigantur [illegible] n [illegible] tis m [illegible] r [illegible] æ & Saphyræ. Mirum est non [illegible] æque [illegible] n [illegible] itari bis quorum professio vetat di- [illegible]

C[illegible] enim assiduæ pulsant aures Apostolicas, quatenus [illegible] ua priuilegia valeant extorquere. Si hos [illegible] ciant, magis quam marsupia repleant, [illegible] de viuan [illegible] paupertatem quam vou [illegible] uant. ipsi viderint: quanquam multa me expe [illegible] a mag [illegible] uerit [illegible] m tamen indica [illegible]. [illegible] eas alios nouem ordinibus non contentos: non [illegible] nouenis beneficiis [illegible] rantur. tam [illegible] n [illegible] latus pandere quamdiu viuant: contangere d [illegible] mum ad domum, agrum agro copulare [illegible] q [illegible] ali in medio terræ soli habitarent: ipsum verum væ propheticum pro fabula contemnere. Videas fere omnes summis importunitatibus in leges irruere: dum nunc petunt gratiam obtinendorum simul incompatibilium: nunc in absentia posse fructus colligere: nunc ante omnes magnas dignitates assequi: nunc ad sacros ordines non compelli: & mille alia rectis legibus vetita. Vbi non est intolerandum magnos prælatos commissos sibi greges lupis exponere: & quotidie ad denariorum regiorum supputationes sedere: non veritos præceptum Apostolicum transgredi? *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*, eo sensu quo per sacrosanctum con[illegible]lium olim expo[illegible]tum fuit.

Q[illegible]d de illis loquar, qui de more patriæ pro mitris vtuntur galeis. pro veste linea vestiuntur ferrea: arma ferunt [illegible] bella gerunt [illegible] fundunt sanguinem: præsules negant, duces exhibent: Spiritum nesciunt, carnem fouent, quasi arma militiæ nostræ es[illegible] n[illegible] carnal[illegible] & non potentia Deo ad destruendum omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei. Quod [illegible] ad hæc a[illegible] necessitas vigentior detruserit (vti nonnunquam accidere fateor [illegible] nun est mag[illegible] [illegible]peranda [illegible] ria ex pugna Iosuæ, quam oratione Mo[illegible]si. Porro illud quam absurdum in hierarchiis institutis null[illegible]s actu hierarchicos exhibere [illegible] non purgare, non illuminare, non perficere. Atque [illegible] exemplo suo malo non inficerent, in errores traherent, ac imperficerent pauperem plebeculam [illegible] in alterutrum [illegible]qui, aut bona exempla virtutum, aut praua vitiorum. Quid turpius quam videre doctos aut bene moratos, aut extra ord[illegible] nes iacere, aut in imis collocatos: ignaros [illegible] m & improbos altissimum gradum tenere: videre alios esu[illegible]re, alios ebrios esse? Quod si ad [illegible] nem sacerdotum atque prouisionem venire delect[illegible], d[illegible] leo [illegible] a serilitu[illegible], vbi [illegible] qui prope nefas est. Vix aliquod beneficium infra prælaturas confertur, quin ipsum, vni su[illegible]us pontifex, alteri vero legatus aliquis, item ordinarius alteri conferat. Q[illegible] d est h[illegible] c aliud q[illegible] inm mat[illegible] exhibere? Nec illud minus absonum quam magis fauoribus humanis, aut [illegible]tia, aut metu, aut cupiditate, aut consanguinitate, aut affinitate, aut aliquo [illegible] pretio an[illegible] quam iudicio aut delectu prouisiones istæ fiunt. Nec ad ea dona spectatur, quæ Spiritus san[illegible] membris m[illegible] is v[illegible] ius va[illegible] stribuit ad regimen ordinatum, atque per se sufficiens mei corpo[illegible] fit vt aur[illegible] ad v[illegible]endum, ad audiendum oculus nonnunquam applicetur: similisque cæterorum membrorum confu[illegible] qua nulla maior pernicies. Ex quibus hæc radi[illegible]ibus pullulasse crediderim? profecto ex fe[illegible]is inquinamentis clericorum.

Vnde periere virtutes, ex quibus secunda similitu[illegible]o mea d[illegible] hiam [illegible]mera ra saluabatur sublatus est simul omnis dec[illegible] ordinis i[illegible] quo[illegible] ma [illegible] qui- bus magna f[illegible]licitate floruit sapientia cœl[illegible]i, fideque [illegible]ruebant. [illegible] poster[illegible] prude[illegible]a corrumpuntur. Illi inflammabantur amore Dei: illi flagrant amore mundi. Il[illegible]mabantu[illegible] in

 vero

[illegible] sub [illegible] uare, [illegible] quam [illegible]
[illegible] quibus [illegible]

[illegible] propugna[illegible] cessores [illegible], vndiq; in [illegible] quam p[illegible] pax [illegible] ta [illegible] sic ex [illegible] & [illegible] honores [illegible] galea salutis & gladio Spiritus ad hostem [illegible] dere armaturam illius induerunt: loricam [illegible] is mundani, gladium carnis, quod est verbum men[illegible] m[illegible] rna viscera vires conuertunt. Quos aduocem [illegible] propugnatores [illegible] : non [illegible] tantum, [illegible] [illegible] me [illegible] ta est [illegible] : inualescent [illegible] protexit sapientia doctorum: modo quid agam cum amici [illegible] propius [illegible] & steterunt? An non ergo sunt prudentes con[illegible] dapibus, cumulandis honoribus, pompis fouendis, & negligentes reg[illegible] [illegible] humilibus & superfluitatibus coercendis. An [illegible] [illegible] Iustiniani, quam populum erudiant & doceant legem Chr[illegible] [illegible]. Nam quem e sacerdotum numero mihi dabis non ig[illegible] [illegible] plus inhiant facultatum quam lucris animarum? Quis [illegible] [illegible] ? Iam vero multas mihi mouerunt lachrymas carn[illegible] cum alium ambitione corruptum per scelus dignitates rapere co[illegible] earum [illegible] potentia, per eam vim adhibere, aurum polliceri, minis terrere, a[illegible] fasq; confundere, non reuocatum neque metu legum neque exemplum [illegible] monis magi, regis Oziæ. Lugebam quoque cernens alios auaritiæ [illegible] bus: exactiones cumulare, accusationes struere, serere lites: fal[illegible] congerere pecunias, terrenis tantummodo negotiis intendere: quibus [illegible] [illegible] Aristotelem audire, quam Apostoli præterire mandatum. I[illegible] pul[illegible] consilium dat, vt administrandarum facultatum atque famili[illegible] imponant: ipsi vero simul viuant aut philosophentur. Sed modicum [illegible] apud [illegible] contemni: apud quos nihil valet Apostolorum exemplum salubre: q[illegible] ne verb[illegible] cogerentur, septem Diaconos pro ministerium mensarum instituerunt. Nec [illegible] çere poteram alium concubinatu pollui: cui tamen vt puritatem euangelicam æm[illegible] nem est interdictum: luxuriam non clam, sed in propatulo habere, fœdis [illegible] gere: dapibus implere ventrem: inebriari vino doctum: & ad calicem vig[illegible] & mille malis aliis prope conspectis, fluebant mihi lachrymæ: nec fluere desinent, nisi malas illas radices peiorum germinum matres succisas agnouero.

Nam quid postremo de spe mendaci proferam? Quid sacerdotes sperare dicam: v[illegible] sempiternam gloriam? Hæc profecto eorum postrema cura est. Sed quid? Sperant b[illegible] consequi, sperant emolumenta terrena: sub noua lege veterascunt: cum nouis præmiis [illegible] ad legis Moysis vetustatem resoluuntur: & ex schola credo Stoicorum, non C[illegible]anorum honores istos caducos beneficiorum virtutis præmia ducunt. Quod sacturos n[illegible] ta oculos ad opes honoresque conuerterent, vt onera non aduerterent: nisi hono[illegible] dulcedinem & non onerum amaritudinem inspicerent.

An tibi videtur nauclerus summis tempestatibus vsque ad finem dierum meorum manisctandus recte præmium putare terrenum commodum, quod tantis periculis c[illegible] nctum vid[illegible]? Non putabit, inquies, nisi tempestatis immemor. Cæterum quis viator pro lab[illegible] um pr[illegible] eam pecuniam sumpserit, quam nisi per medios latrones prædonesque manu se[illegible] per [illegible] ortauerit possidere non liceat? Nullus inquies nisi salutis oblitus. Ergo si in bene[illegible] sta[illegible] m sempiterneque pœnę nimis facile periculum inesse certum sit, quis intelligens non ea m[illegible] metuat timore periculorum quam quærat spe commodorum? Quocirca soleo [illegible] o-luerunt, qui primum gratias expectatiuas applantauerunt? sed vt video iam dudum [illegible] cabula amissa sunt.

Habes itaque vel maximas afflictionis meæ causas: quia dum [illegible] es quæ [illegible] non quæ Iesu Christi: & quod sibi vtile est, non quod multis [illegible] dum [illegible] , quod nales [illegible] du[illegible], currunt ad honores: onera reiiciunt [illegible] [illegible] , [illegible] in al[illegible] statu du[illegible] e viderin[illegible] ad[illegible] rapere, quo[illegible] prop[illegible] amarum c[illegible] m[illegible] ur. Inde d[illegible] ordiæ, lites, sc[illegible] ata, rixæ, [illegible] tates, & t[illegible] tius [illegible] fu[illegible] o.

Quæ

Quæro, Domine, ſi ab his peſtibus hoc tempore liberabis ac reſtitues regnum Iſrael? Et pre[illegible] reſtituas. Quod factum ſubinde ſpero. Quippe ſpiritualibus literis eruditiſſimos ſacerdotes Dei legem ignorare non ſ[illegible]res, vti ſine damnationis periculis ignorare nequeunt. Quod multis autoritatibus ſacræ ſcripturæ confirmarem: ſed breuitati ſtudendum eſt.

Denique cum a puero te cœleſtis religio ſuſceptum adeo ſpiritualiter viuere docuerit: vt id tibi in naturam conuerſum ſit: aduocabis ſpirituales viros ad beneficia, ab his carnales arcebis. Excludes quos ſpes improba ad importune petendum impulerit: ſed inuitos intrare coges quos paruipendere terrena comparatione cœleſtium agnoueris. Exinde confuſionem præſentis temporis reduces ad diſtinctionem ordinis. Coges quenque ſuum tenere locum, ſuo gradu contentari: officium exercere ordinis ſuſcepti: limites non excedere: non perturbare terminos poſitos à patribus. Iubebis quemlibet eſſe contentum menſura ſtatuum decente. Et quoniam prauæ cupiditati terminum imponit nemo: tu omnibus præfigere conaberis. Præcipies ſeminare ſpiritualia, qui metunt carnalia. Et contra leges recte latas quantalibet importunitate petentium fatigeris, nunquam diſpenſabis niſi aut neceſſitas vrgeat, aut communis prouocet vtilitas. Alioquin fuerit potius crudelis diſſipatio quam iuſta diſpenſatio. Cauebis diſpenſationem ipſam lege communiorem facere, ne turpe ſit, ſi regulam ſua vincat exceptio. Si hæc feceris ad quæ te ſuſcepti officii debitum aſtringit: tum ſchiſmatum auulſis radicibus pax ipſa Chriſtiana ſibi terrarum orbem denuo vendicabit. Et in hoc poſitum eſt vnicum pacis ſtabile fundamentum: ſine quo ſi quis ædificare voluerit, nihilo plus agit, quam ſi det operam vt grauia tecta parietibus arundineis ſuperimponat. Morum corruptio fuit prima cauſa mali: quorum morum correctio erat prima cauſa boni. Verum hic labor, hic opus eſt, ne hoc facere poſſis, niſi te propinqui tui ac domeſtici iuuerint. Proinde Gregoriano exemplo perſuaſus aduocabis tibi tantorum laborum ſocios clericorum ac religioſorum quoſque prudentiſſimos ac optimos. Ornabis domum tuam ſanctis, prudentibus, modeſtis, integris, incorruptis. Quam enim domum decet ſanctitudo, ſi non tuam Domine? Certe parum profutura eſt tua vnius iuſtitia, ſi ea vicerit diſſimilis aliorum affectio. Veteris ſubinde membris tuis, regiſque ſummi ſecutus exemplum, quemadmodum ab illo diſcurrunt aſſidue Spiritus angelici ad hominum miniſteria: ſic diriges per orbem terrarum pacis nuncios. Vide tamen qualibus membris vtaris: ſunt quædam paralytica, quæ ſi volueris in dextrum mouere, praue potius ſerentur in ſiniſtrum. Proinde magna cura tibi ſubeunda eſt, vt ad hoc miniſterium idonea diligas. Poſthabebis rerum minorum curas, vt huic maximæ maior ac efficacior inſeruias. Vide quæſo ſi careas oneribus: vide ſi quis alius tanta ſollicitudine fatigetur, quanta tu. Vere hoc dixerim, ſummus honor, ſummum onus. Sed ne te onus terreat, ſi bene miniſtraueris, ſummi oneris ſummum præmium. Vide denique ſi non tibi incumbat cum eximio rege pſallere: durum quidem, ſed vigilantis viri canticum: *Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino.* Sed quem locum? Pacem nempe. In pace factus eſt locus eius. Sed quænam eſt hæc pax? tranquilla bonorum concordia. *Non enim eſt pax impiis*, dicit Dominus. Tolle igitur vitia: reduc virtutes. Redde mihi formam, redde vitam, redde etiam cum Domino gratum locum inuenire cum hoc tempore regnum Iſrael reſtitueris. Hæc eccleſia tecum. Cuius vocibus nihil aliud adiicio, niſi precationem humilem: vt det Deus dies vitæ ac robur virtutis, vt ſub tuo pontificio pulchræ pacis dilatationem ampliſſimam videre poſſimus, Amen.

Anno Domini 1303.

SERMO EIVSDEM HABITVS MASSILIÆ CORAM PAPA BENEDICTO, ANNO M. CCCCIII. NONA Nouembris.

BEnedic hæreditati tuæ sanctissime pater Benedicte: benedic obsecramus, vt secundum nomen tuum sit & laus & operatio tua: det benedictionem Bene[illegible]tus: quoniam absque benedictione præuia eloquium nostrum prorsus es[illegible] inualidum, eloquium, inquam, quod ego seruus tuus pro parte & nomine hæreditatis tuæ peculiaris, quæ est Vniuersitas Parisiensis præclarissima, absque dubitatione & primogenita studiorum habiturus sum cum istis legatis suis præclarissimis & probatissimis certe viris sanctitati tuæ fidelissimis: quibus associatus sum immeritus, & dux verbi factus: & hoc te propitio, pater beatissime, te benedicente, te benigno. Alioquin nisi tu Dominus dederis benignitatem: terra nostra, quæ est hæreditas tua, quo pacto dabit fructum suum. Nisi benedictionem dederit legislator: subditi quibus passibus ibunt de virtute in virtutem? Denique nisi tu Dominus iusseris benedicere: quo ausu auderet paruitas mea coram summa tuæ beatitudinis celsitudine in conspectu huius celebris conuentus indignum os aperire. Igitur Benedicte pater sancte, benedic tu mihi: benedic & hæreditati tuæ. Hanc ego benedictionis gratiam reportare sperans à beneuolentissimo & serenissimo S. T. spiritu: aperio rursus fidenter os meum: vtens compellatione singulari: non quidem pro indignitate (procul nefas tale) sed pro singulari dignitate: sicut tua singularis est dignitas: ne quis indigne ferat morem istum loquendi ad Deum: & priscam sanctorum patrum & oratorum consuetudinem: & obsecrans dico prophetica imprecatione: *Benedic hæreditati tuæ.*

Hæreditas hæc tua, cuius benedictionem expetimus, duplex inuenitur: vniuersalis & partialis: iuxta quod orationem nostram in duos secernimus articulos: sicut ad duo principaliter missi sumus. Primum & hoc præcipuum est quærere pacem super Israel: hoc est super ecclesiam, quæ est vniuersalis hæreditas tua. *Hæreditas mea Israel*, ait ille, cuius vicarius es in terris: & à quo tu pastor illi, tu colonus & agricola supremus prælatus es. Propterea sane cum beato Martino, cuius instat celebritas, Felicem hanc virtutum suarum consummationem existimare debes, si pacem ecclesiæ integram reliqueris. Alter proinde nostræ legationis articulus est: benedictionem gratiarum postulare pro altera hæreditate tua quodammodo peculiari: & quæ est ecclesiasticæ hæreditatis pars quædam florentissima & præclarissima & electa: pace aliarum dixerim. De qua gloriari potes prophetica exultatione: *etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Hæc est humilis & deuota S. T. filia Parisiensis Vniuersitas: quæ cum Iacob non dimittit te, nisi benedixeris ei, consurgente aurora benignitatis tuæ. Eget nimirum vtraque hæreditas ista benedictione tua: vt aperiente te manum tuam, manum tuæ benedictionis omnia impleantur bonitate: & Domini sit salus, & super populum tuum benedictio tua. Inuasit itaque hæreditatem ecclesiæ aper de sylua & singularis ferus depastus est eam. Oues quoque & cæteros armentorum greges, hoc est populos simplices & omnis conditionis homines miserando more & execranda penitus diuisione disperserunt, & hæreditatem tuam vexauerunt. Quam ego olim cladem iuuenis pastorio carmine deplorans Ethæus inquam:

Heu gregis impacata lues nimis: heu graue iuris
Exitium experta: heu pecoris sors altera semper:
Aut perit externo insultu, suffert vel acerbos
Hærentesque cuti morbos vicinave damna,
Qualia mysteria nunc patitur pecus: omnia postquam
Fato versa malo tempus tulit & fuit error,
Rixaque pastorum, sub quem me & innocuus grex
Ductorem trepidat: fugiunt pars altera Tybrim,
Pars Rhodanum, nullo incerto pars altera sistit.

Tuum vero est, pater beatissime, talibus hæreditatis tuæ calamitatibus obuiare, suæ desolationi opem ferre: suum quoque maledictionis schismaticæ opprobrium in benedictionem pacis decoram & fœcondam immutare. Oues in hac hæreditate tua dispersæ sunt, tu eas collige: confractæ sunt, tu alliga: sauciæ sunt, tu sana: errantes sunt, tu reuoca: perditæ sunt, tu eas quæsitas & inuen:

innentas [illegible] & beatis, benignus imponens gregi suo consocia. Quod si aliquæ fortassis [illegible] tandeme mutatæ sunt in lupos & beluas feroces & sæuas, vt de sociis Vlyssis per Circen poetica & moralis est narratio, tu eas non enecare, non perdere volueris. Bonis quidem & debitoris debitores es, sapientibus & insipientibus. Sed potenti virtute benedictionis tuæ in misericordia & mansuetudine, tales rursus in ouium simplicitatem transformare stude. Si versa est para hæreditatis tuæ in amaritudinem & salsuginem: ob pestiferum schisma in similitudinem horrendi deserti & vastæ solitudinis, sicubi pro vuis labruscæ, pro frugibus

Infelix lolium & steriles dominantur auenæ:

vt Poeta loquitur, & vt Scriptura ait: sicubi *terra maledicta spinas & tribulos germinat*. Flabit Domine spiritus tuus bonus & suauis, & fluent aquæ gratiarum, pinguescent speciosa deserti, & tuæ benedictionis irroratione renouabitur facies terræ, facies vniuersalis hæreditatis tuæ. Nam & matrem humoris Philosophi lunam vocant.

Ardices: magna sunt ista nimis & supra virtutem hominis posita. Magna sunt, nec inficior, pater beatissime, imo maxima: sed virtus Dei, cui inniti te conuenit, immensa est. *Omnia possum* (inquit Apostolus) *in eo qui me confortat, Christus.* Sed *maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum.* Magna sunt, propterea magno egent studio, curia, sollicitudine, vigiliis & labore. Nam *vbi intenderis ingenium, valet*: ait Iulius Cæsar apud Salustium. Magna sunt, propterea deserenda sunt exigua, & dispertienda linquendaque minoribus. In hoc opus vnum præcellentissimum figendi sunt considerationis oculi, mittenda est manus ad fortia, tempus quoque res omnium pretiosissima, in aliis non nisi parcissima raritate dispensandum, alioquin tale aliquid fieret, quasi quia *piscaretur hamo aureo*, iuxta verbum vnius è Cæsaribus: aut quasi vile aliquid quæreretur in tenebris cum cereo centum aureorum. Alioquin præterea rediret illa inculpatio Hietro ad Moysen: *Stulto labore consumeris.* Sic Petrus Clementem, sic Bernardus Eugenium, imo sic Apostolus discipulum suum charissimum monuerunt: *Nemo militans*, &c. *Secularia iudicia*, &c. Et in Actibus Apostolorum: *Non est æquum*, &c. Notiora sunt hæc quam vt allegationibus indigeant. Magna denique sunt ista pacis vniuersalis opera: quamobrem ea tecum à multis quærere conuenit. Nam vulgato prouerbio, *quod à pluribus quæritur, citius inuenitur*: & *vbi duo vel tres congregati sunt in nomine meo*, &c. inquit Christus &c. Et quis est, ô Deus æquissime, quis est ex Christianis ecclesiæ filiis, qui non inniti debeat pro sua portione & vocatione tantis opitulari miseriis? Quis tam luctuosæ desolationi? quis labefactioni tantæ hæreditatis tuæ non condolebit, & cōdolens quis pro viribus non obuiabit? Sed neq; hoc prohibere quisquam nisi mentis inops voluerit, vt in communi periculo commune sit auxilium. Quod si parum prospere successit hactenus labor plurimorum: non ideo desperandum, non succensendum eis, non spernendæ prorsus operæ:

Non est in medico semper, releuetur vt æger.
Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus.

Neque enim qui plantat, neque qui rigat est aliquid: sed qui incrementum dat Christus. Et non mentiebatur qui dixit: *Timidæ sunt & incerta prouidentia nostra.* Si post primum naufragium nauta nauem, & post prima vulnera miles aciem, & post vnam sterilitatem rusticus agrum desereret, ascriberetur hoc nō cautelæ, sed ignauiæ. & qui sic consuleret, ageret insulse. Beniamitæ iussu Domini bis descenderunt in prælium, bis victi sunt: vt primum purgati, humiliati & eruditi, victoriam tertio prælio sortirentur. Super omnia post opitulationem diuinam si pacem vniuersalem quærimus, non inefficaciter perquiramus: quæratur necesse est concors vnio huius obedientiæ tecum, P.B. & secum: hoc est in capite & membris: præsertim in præclarissimo, potentissimo, Christianissimo Franciæ regno: cuius laudes quia per se celebres sunt, non enumero. Pax male per schisma & contentiones quæritur. Nam vbi diuisio perseuerat, audiatur quod omne regnum intra se diuisum desolabitur: & quia

Conueniet nulli qui secum dissidet ipse.

Absint igitur procul omnes animositates odiosæ. Non fiat aspectus retrorsum in quibus periculis & procellis nauis ecclesiæ hactenus iactata sit: sed docti ab Apostolo extendentes nos & velum in anteriora, portum pacis optatum concordi laboris annisu petamus. Docent nos historiæ gentilium, præsertim Romanorum consulum, qui licet aliunde dissiderent hostiliter mox in amicitiam conueniebant, dum reipublicæ pax & vtilitas quæreretur. Hoc T. Liuius, hoc Valerius exemplis docent: & vetere Græcorum instituto charistia seu communis gratia fiebat pro communi vtilitate, non prorsus dissimiliter ab anno iubilæo Iudæorum. Quod si filii Israel animo pacifico ibant ad prælium, filii ecclesiæ quibus animis debent quærere pacis bonum? Si Herodes & Pilatus facti sunt amici ad persequendum Christum, qualis debet esse pax ad eundem adorandum? His exemplis cum certa ratione permota humilis & deuota S. T. filia, quam primum vniuit se in se, reuocans omnes perditos à suo consortio vel gremio quomodolibet alienatos, & ad honores pristinos restituens, monens insuper & maternaliter iubens vt iniuriarum præteritarum nemo memor sit amplius, sed honori matris & vtilitati pacis omnia condonentur. Recedant vetera, noua sint omnia, quatenus liberioribus animis eo pax vniuersalis quæratur, quo nulla particularis obstiterit discordia. *Concordia* (inquit Salustius) *paruæ res crescunt, discordia maxima dilabuntur.* Quidque concordiam Fratrum Prædicatorum antea fere desperatam operata est, commemorans & literis suis inserens zelum grādem, quem pro eadem concordiam dudum Parrisiis ostenderas, studens in hoc & sperans filia tua, tuæ sanctitati non mediocriter complacere.

Habes igitur, pater beatissime, filiam pacificam, & euangelicæ beatitudinis participem, dignam insuper quæ ad pacem vniuersalis hæreditatis tuæ quæreodam admittatur, vt dicat ex sen- tia: *Facta sum coram eo quasi pacem reperiens.* Scit ipsa quoniam tale est pacis bonum, vt mulia pt eam tolerare, multa indulgere, dissimulare plurima: quæ vel corrigi, vel ad regulam d queunt, oportet. Hoc sancti Patres scriptis suis, hoc exemplis docuerunt. Habentur in prom ptu dicta eorum in decretis & alibi copiose. Sed eorum dicta nunc allegare quotando coram l tibus legem loquor, & vbi res in se perspicua est, superfluum ne dicamus curiosum iudicamos, sanctorum Patrum vestigiis alienum, quia & ostentationem redolet, & cicatricosam fluidamque reddit orationem.

Oritur ex præmissis consequenter intellectus dicti illius saluberrimi & verissimi si sane capiatur, quod *communis error facit ius*: hoc est, quod prælatus dominante opinione, etiam erronea in subditis, multa vel agere vel omittere tenetur, quasi si faceret aut dissimularet opinione huiusmo- di non extante, ipse graui delicto teneretur obnoxius. Quæ doctrina præsenti negocio accommodatissima est, si iam eam dilatare liceret, sed oratio nostra certis coartanda est limitibus, & ad alia de- properat.

Attamen prætergredi vllo modo neque possum nec debeo, dum ad concordem huius obedientiæ vnitatem exhortor: suadens iniuriarum quarumlibet obliuisci, quin summam tuæ mansuetudinis & mititatis laudem admiter, quæ exemplum mansuetudinum Dauid insecuta, caput ad maledictionem inclinauit, vt à Domino benedictionem pro maledictione reportaret, & benedictione hæreditatem possideret. Et cum Iuda Machabæo esset memoria tua in æternum in benedi- ctione. Ecce Sathan accepta à Deo licentia (alioquin quid ipse potuisset) percussit te plagis multis tribulationum & angustiarum, iustissime quidem in ordine ad prouidentissimam Dei dispositionem: quoniam iustus est in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Per cuius prouidentiam fit, vt diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum. Et qui *secundum merita plebium disponit vitam rectorum*, vt ait Gregorius, qui etiam proprio filio non pepercit, quin eum saturaret opprobriis. Demum nihilominus has commotiones peruersissimo intentionis fine mihi suscitasse videtur, ad quid? Nimirum vt essent pedibus tuis in laqueum & offensiones & scandalum. Quo pacto sic? Vt animus tuus generosus in indignatione & de indignatione in impatientiam, & de hoc in odium & diffidentiam & suspitiones anxias & trepidas quæ multos supplantarūt laberetur, & in vindicandi libidinem excandesceret, & vt tandem abiecta mansuetudine dimisso omni consilio ad postremum omni studio prosecutionis ecclesiasticæ pacis: spiritus tuus natura mitis & suauis ad solam vindictæ carnificinam sub zeli iusti specie rapeteretur, lactaretque oues proprias, protereret, abiiceret, dissiparet: & propter suspitiones infidas & turbidas, res omnes timide gelideque ministraret: quali arte venatores apros in propriam irritant necem, & lepusculos per vanam pennæ volitantis formidinem in verum tradunt periculum & laqueum. At benedictus Dominus & benedictus tu: quoniam laqueus iste desiderii vindictæ contritus est. Tua quippe mansuetudo non solum non lab- lata est à S. T. his fraudibus: sed mira quadam effulgentia magis & magis emicuit, vsque ad quendam intuentium stuporem, vsque ad pias lachrymas audientium, vt ad exemplum memoriale & vere Christianum apud omnes generationes posterorum. Quæ exempla omnia si referre voluero, nitar incassum, prius tempus & lingua deficient. Vnum tamen ex innumeris (quod fidelissima relatione didici) cōmemoretur exemplum: quod dum Parisius in sermone publico restitutionis pro parte regis feria secunda post Pentecostes coram populosissima & celeberrima vtriusque status frequentia retulissem illud suis suspitiis alris & subditis tacentes approbarunt, & non pauci ad pias vsque lachrymas (nec mirandum) compuncti sunt. Postquam sæuientibus vndique intumescentibusque procellis circa nauem ecclesiæ tu mysticus Ionas proiectus es in mare: hoc est in amaritudinem tribulationis, non deseruit te Deus, sed mirabiliter in ventre sacri palatii velut in ventre ceti conseruatum eduxit ad litus libertatis, & facta est tranquillitas maior. Tota quippe obedientia ista à tumultu siluit, eo tunc venit ad verendam tuæ celsitudinis pœnitentiam homo quidam non infimæ fortunæ, qui vltro confessus est te Patrem & Dominum suum, imo nostrum omnium, te Christum Domini nedum impie tangere, sed crudeli inauditoque parricidio interficere semel & iterum voluisse. Expa- uerunt opinor qui aderant, qua fronte vir tanti sacrilegii, vir tam nefarii facinoris conscius nō solum hoc facere, sed vel comparere præsumpsisset. Multi cœperunt toruos in eum oculos flectere, dentib. fremere, vix manus continere, nisi quod tuam expectabant sententiam, & qualem expectabant nisi vt diceres: Tollatur impius, exturbetur sacrilegus, ligatis manibus & pedibus trahatur ad carcerem, vt tradatur in mortem. At vero tu nihil horum dixisti pater clementissime: sed misericordiæ & mansuetudinis sinum aperiens, & clementiæ virgam extendens, præoccupasti confitentem reum, priusquam verba orationis complesset, serenissimo quoque vultu & verbis suauibus plenam præconcepti huius flagitii veniam indulsisti, vincens in bono malum: & cuius esses spiritus, cuius insuper vicarius, facto certissimo palam docens. Hoc egisse nonne satis erat ad misericordiam? Addita est assecuratio, trepidare vetans iureiurando firmata. Nam fit cui multum dimittitur, multum ingratum si de dimis- sione hæsitauerit. Dixit namque spiritus tuus bonus & suauis: *Hoc faciat mihi Dominus & hoc addat, si vllas vnquam aduersum te odii vel vindictæ reliquias apud me seruauero*: imo si quam pœnam in te posterius exercere voluero, illa in caput meum prior cadat. Nec indulgentiam tantummodo ego præsto, si deinceps bene te habueris, sed & tibi tuisq; similibus omnibus beneuolentiam polliceor ampliorē. O digissi-

[illegible] ... m ad [illegible].

[illegible] ... ro dium [illegible] ... iam, quod tu al [illegible] ... hos m [illegible] ... *qui dominatur animo suo,* [illegible] ... *natore v* [illegible] ... *regnes* [illegible] ... *in domando spiritum, quam* [illegible] ... *diam remotis* [illegible] ... *iungas,* [illegible] ... *as vni.*

[illegible] agnosce, Pater b[illegible]e, c[illegible] quanta conscientiæ securitate [illegible] qua[illegible] [illegible] et dicere re[illegible] d[illegible]o.tu tua, dum c[illegible]bro ve[illegible] [illegible] *Pa- te mihi debita mea sicut & ego dimitto de[illegible]toribus meis* [illegible] cum Propheta: *Domine Deus meus* [illegible] *istud, si est iniquitas in manibus meis,* &c. In pater beatissime imitans Christum qui *cum male- [illegible] non maledicebat,* qui [illegible] est per omnia vt [illegible] quem [illegible] propter passionem [illegible] & honore [illegible]natum. I[illegible] ubi blanda pro[illegible]itas misericor[illegible]m illam. [illegible] patie[illegible] diuinam, quam [illegible] aduersitas & seruauit & reddidit clariorem. Da veniam, [illegible] hac parte. Nam si aliquando uadente pacis inimico, nunc per se, nunc [illegible] dolorosi qui sunt arma sua & sagittæ, vt homo qui calamitate pressus, æquanimiter omnia [illegible] at: postmodum succedentibus prosperis repent omnia à debitoribus [illegible] fœnore, vt appareat indulgentiam priorem non ex virtute, sed vindicandi impossibilitate natam, nec di[illegible] ex corde, sed in tempus more simiarum distulisse. Non cadat in hanc exprobrationem vera & perfecta dilectionis tuæ mansuetudo, neque fallat eam simulacrum fictum iustitiæ, quasi non melius sit vicisse mala per indulgentiam quam seueritatem, quasi [illegible] non sit præclarissima iustitia indulsisse [illegible]cibus, & subditis pepercisse. Sic misericordiam & [illegible] inuenias in conspectu tremendi iudicii Dei, qui sub bullis patentibus promisit misericordi[illegible] m[illegible] ordibus, qui semel dimissa non [illegible] petit, qui iussit non esse memorem iniuriæ ciuium suorum. Sic in oratione tua confitens Domino exaudiaris, & non audias horrendum illud improperium Domini irascentis: *Serue nequam nonne omne debitum dimisi tibi,* &c. Sic præterea cum Dauid consequaris sedem regni in misericordia & mititate possideas terram, & delecteris in multitudine pacis super eam.

Tandem propter mititatem doceat te Dominus vias suas, vt absque offendiculis ad impatientiæ lapidem dirigat pedes tuos in viam pacis, quam à te pacem petimus pater beatissime, dicentes: *Benedic hæreditati tuæ.* Non quasi humana virtus quælibet hanc pacem præbere non insufficiens sit & infirma, nisi *maior agat Deus*, vt apud Virgilium est, præsertim in tam desperato & radicato schismate, quod est quasi cancer ægrescens medendo, & ingressibilis Dedali labyrinthus, & caput hydræ fabulosæ sua rescissione fœcundus, ita vt perisse videatur consilium à sapientibus, & dicere conueniat cum Iosaphat rege. *Cum ignoramus quid agere debemus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros ad te dirigamus.* Scimus nihilominus te post Deum, cui vicarius es, decere. Scimus ad te Hierarcham supremum spe[illegible]are benedictionem huiusmodi hæreditatis ecclesiasticæ, vt fiat pax in diebus nostris, & tu [illegible]xi[illegible]e inter montes suscipias pacem populo. Quod si perficis, benedictus eris in omnes generationes, & [illegible]memoriam æternam his qui post te futuri sunt relinquis. Sin autem non perfeceris, inchoaueris tamen & elaboraueris bona & antiqua fide, diligenti studio, pia & humili voluntate, per te si [illegible]os, tui quippe sunt omnes) non peribit merces tua, non laus, non gloria: res ipsa condemnabit mendacium eos, qui vel ignorantia vel liuore criminantur summam T.S. dignitatem, tuam vigilantiam, tuam charitatem. Facis hoc sedulo. Ita enim te facere & me sentire æquum est.

Sed quo amplius stimuleris ad agendum: ascende frequenter sublimem mentis tuæ lucem, leuando te super te: vbi despectis elursum terris, versis iugiter & acriter ante mentis oculos in lumine fidei, in sublimitate spei, in latitudine charitatis, cum illo qui ait. *Cogitaui dies antiquos,* &c. Videas inquam acute, quam nihil sit omne, illud quod mundus affert gloriæ, iocunditatis, potentiæ, quam vana, quam lubrica & vento fumoque [illegible]ma: imo quam anxia & [illegible]dinibus respersa, tristissima sint omnia. Ecce omnes mori[illegible], & quasi aqua fluentes [illegible]bimur super terram: hodie rex, cras Papa moritur. *Eheu fugaces, Posthume, labuntur anni*: deflet Horatius

&

[illegible] & ita [illegible]
tum, qui [illegible] te & illa [illegible] dignum [illegible]. Videat [illegible]
ta, ex omnia vanitas [illegible] sententiam [illegible]
[illegible] ultomum [illegible]
[illegible] & [illegible] cordibus suis. Amplius [illegible]
pere [illegible]: adeo cum eis perire n[illegible] orm[illegible]
eam. *F[illegible] usque quo graui corde*, & [illegible]
[illegible] te accet curam, quot [illegible] res, quis [illegible]
& [illegible] auescedum pro animabus [illegible]
[illegible] apud Statium ponitur: neque de *lana caprina*, v[illegible] Sat[illegible]
ve[illegible] agitatur & [illegible] itur. Q[illegible] si pastoralis prudentiae [illegible]
nomen inane, terreat eum districtum iud[illegible] is examen in redd[illegible]
tione. Agnoscat quoniam positus est non in dilru[illegible] ionem, [illegible]
laborem. & vt per eum iuxta verbum maximi regis Artaxerxis [illegible]
cunctis mortalibus pace perfruantur, quoniam [illegible] est finis omnis p[illegible]
tualis.

Sed ad te conuertor, Pater sancte. Fingi precor in ipsa subli[illegible]
clesiam [illegible] bus vt eorem querulis plangoribus. Eheu quis [illegible] olabitur [illegible]
quis plaga crudeli percussae medebitur? [illegible] has angu[illegible] quae ne cir[illegible]
dabitur refugium? quis mei miserebitur? Ego illa sponsa regis aeterni, q[illegible]
meis nouam descendentem de coelo, quasi sponsam ornatam viro suo. [illegible]
immaculata, ego tot sudoribus & sanguinibus martyrum innumerabiliu[illegible]
rum, huius virginum coronata. Ego tanta deuotione principum vsque ad [illegible]
diues facta. Nunc heu velut misella & ancilla deiicior, despicior. F[illegible] hostes [illegible]
tem spreuerunt me, & facti sunt hostes in capite. Pacem insuper iucund[illegible]
bonum, qua me dotauerat sponsus meus nascens, praedicans, moriens, r[illegible]
nerterunt in schisma perniciosissimum, quod iam quinque lustris me per om[illegible]
depascitur & absumit. Pro mea olim defensione certamen erat vsque ad mortem [illegible]
liud agi vel quaeri videtur à multis, quam vt corruam, & miserabili labefacta [illegible]
bus meis ludibrium fiam. Ecce versa sunt omnia fere in contrarium prioris meae
disciplinae & decoris, ornata ornamenta: dum pro corona humilitatis puluis, foedus
croceis spiritualitatis stercora sola temporalitatis amplexantur, & erigitur super me [illegible]
lis & terrena & diabolica, repudiata ea quae desursum est pacifica & quieta. Si his
planctibus loqueretur, P. B. noui miseratione animi tui, quae ab vtero eg[illegible]
re non posses, quin erumperent lachrymae ab oculis tuis, quin ad succurrendum [illegible]
tuus zelus tuus iam succensus, & diceret ex intimo cordis suspirio: Domine sup[illegible]
te te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Succurre [illegible]
quid natus sum videre mala gentis meae? Rapidos rector comprime fluctus, & quo[illegible]
mensum, firma stabiles foedere terras, & dispersiones Israel congrega.

Sed quid ago? quorsum rapior? quid Mineruam (vt dicitur) impudens doceo? [illegible]
ta sunt namque apud tuam considerationem assidue & acriter talia salutis mon[illegible] minus [illegible]
tere P. B. patere obsecro, commonefacere te & orare pro patre deuotissime [illegible]
facis. Nam equum etiam sponte velocem calcar adiuuat. Fac vt calcata sceni[illegible] pom[illegible] &
dolationibus eius, vt nullum terrahentibus vnus vitiosatum passionum, non ira, non [illegible]
spe, non gaudio fallacibus (melioribus namque hospitibus digna est [illegible] tas tua [illegible]
adulatorum peste, omnia ad gratiam, nihil ad veritatem loquentium & claud[illegible] num [illegible]
tati, ac scrupulos varios (vt soli diligere videantur) ingerentium: de quo[illegible] vno dixit Com[illegible]
Hic profecto ex stultis insanos facit. Et qui sunt stulti? vtique vane gloriosi, prudentes in oculis [illegible]
dentiae suae innitentes.

His inquam procul pulsis, tu totus cum pacificis, qui non oderunt pacem, cogites ea quae
pacem sunt Hierusalem: totus inuigiles implere id quod pro matre ecclesia pe[illegible] a t[illegible] qu[illegible]
velut altera columba Noe, ferens ramum paciferae oliuae per nos humil[illegible] nu[illegible] cios [illegible]
sol[illegible] citudine: *Benedic haereditati tuae*: vt nobis contingat illud prophetae: *Dominus benedicet populo suo in pace*. Sed quomodo & quibus viis benedices populo tuo in pace? Si per[illegible] at al[illegible] uis [illegible]
quire[illegible]? iubet hic humilis & deuota S. [illegible] filia quiescere, ne suos patres, [illegible] videlicet & [illegible]
ciae [illegible] a[illegible] issimum, aut legatos ab eodem praeuenite a[illegible] ogantius v[illegible] tur. [illegible] 6
& celebrem audientiam super hac pac[illegible] ia, si & dum tempus tue[illegible] ben[illegible] tuae.
[illegible] ob[illegible] nere, exhortatur latius & [illegible] te particularius vt benedi[illegible] ec[illegible]
[illegible] dictum [illegible] de pro [illegible] us nostrae art[illegible] ulo.
[illegible] alter & postremus nostrae legationis articulus [illegible]
expe-

expeditio quam prioris: quia licet necessarius existat, eum tamen neque tantæ dignitatis, neque paris difficultatis existimo. Hic supplicamus, vt benedicas hæreditati tuæ partiali, & quodammodo peculiari, segregando pluuiam voluntariam huic hæreditati tuæ. Et quoniam infirmata est præ tenuitate & multis incommodis, tu perfice eam, quam tua tuorumque prædecessorum dextera plantauit. Præuenisti nos, Pater beatissime, in benedictionibus dulcedinis, heri in osculo pacis, pridem in odore bonæ famæ mansuetudinis & liberalitatis tuæ, vt hanc à te benedictionem petere, hanc spe certa præsumere auderemus. Denique iam præuentos subsequeris, dum aures tuæ, scilicet tam beneuolas, orationi nostræ præbet tua pastoralis sollicitudo, recogitans (vt arbitror) quoniam filia tua primogenita est studiorum; cuius primogenituræ ratione competit benedictio de rore cœli desuper, & de pinguedine terræ, hoc est in spirituali & temporali prouisione.

Rursus quia exemplo Axæ filiæ Caleph suspirat sedens super asinam, calcans scilicet omnem brutalitatem, petens benedictionem à te patre suo, vis eam à liberalitate paternitatis tuæ irriguum inferius & irriguum superius expectare? Dic igitur verbum Boos & Ruth: *Benedicta es filia Domino, quicquid dixeris mihi hoc faciam tibi.* Et ita fac, pater beatissime, vt sit ante te odor filiæ tuæ, sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus. Et bene ager plenus est filia tua Parisiens. Vniuersitas, imo nihil errauero, si eam appellauero paradisum voluptatis, in quo est lignum scientiæ boni & mali, & fons scientiæ in quatuor facultatum flumina condiuisus, irrigans vniuersam superficiem terræ. Tu huius professor es, tu pastor & cultor, vt opereris & custodias illam tanquã agriculturam viuam, vt Aristoteles loquitur *in polit.* Vbi sub mysterio nihil deest eorum, quæ egregius poeta Virgilius *in Georgicis*, & Palladius *in de agricultura*, de hæreditate agraria conscripserunt, distinguentes agrum quadruplicem, qualem figuraliter in hæreditate tua secundum quadruplicem facultatem reperimus. Vnus ager est apricus & florifer pro apibus, figurans sub quadam appropriatione facultatem Theologiæ. Alius est pascualis pro ouibus & domesticis animantibus, figurans facultatem decretorum. Alter frugifer pro hominum vita, figurans facultatem medicinæ. Quartus vitifer & pomifer in omni genere suo, figurans typice artium facultatem.

Tuum est igitur hæreditatem tuam hanc benedicere, colere & augere, vt fructum suum det in tempore suo. Ecce ipsi Theologi velut apes intellectuales peruolitant in hæreditate tua, flores sacrorum eloquiorum de rore cœli roscidos compingunt mel in cellulas & fauos, vt sit cera in illuminationem intelligentiæ, & mel in oblectationem affectiuæ. Hanc hæreditatis tuæ portionẽ spectans, dicere habes ex sententia illud Ecclesiastici: *Hæreditas mea super mel & fauum. Nam eloquia Domini dulciora super mel & fauum.* Et, *præceptum Domini lucidum illuminans oculos, in intellectu.* Venerat in mentem laudes huiusmodi tum augere, tum suo modo deducere, de reliquis hæreditatis tuæ partibus, hoc est facultatibus, quo magis animaretur sanctitas tua sibi benedicere: sed negligentius istud ago breuitati studens & sciens nihil laudum harum te latere. Dicam vero te concedente id, quod nuper meditatione mea, dum solus essem, & non solus, solus quidem corpore, non solus cogitatione versabatur. Itaque posita erat ante mentis oculos sedes tua præclarissima: & thronus sicut sol & luna perfecta, astitit regina illa virtutum dilectio à dextris tuis vestitu sapientiæ deaurato, circumdata varietate virtutum. Nam ita iussit rex optimus maximus Christus, vt sedem Papalem dilectio stabiliret, dum ait Petro interrogato ter, & ter respondente quod diligeret eum: *pasce oues meas: pasce agnos meos.* Quæ dilectio vna est in quadam trinitate virtutum, in misericordia & veritate, quæ custodiunt regem omnem duabus manibus hinc & inde portantes thronum eius, & in præclarissima virtutum iustitia, & neque Hesperus neque Lucifer ita admirabilis. Has sub compendio numerauit propheta reginas, eas paci consocians: *Misericordia,* inquit, *& veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.* Quarum officium alibi descripsit: *Propter veritatem* (inquit de Christo, cuius vicarius es) *mansuetudinem & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.*

Hæc præclara dilectio seu charitas vna in hac trinitate virtutum, sicut Apostolus insinuauit *ad Cor.* scribens: parabar orare pro filia tua Parisiensi Vniuersitate, vt ei modo quo diximus, benediceres tanquam hæreditati tuæ. Nam vbi adesset vel quando rogaret dilectio, si inter patrem deest & filiam. Nihilominus affuit & Sathan à sinistris, ita mihi monstrabat meditatio mea. Aderat & infelix proles sua, æmulatio liuida, per quam mors intrat in orbem terrarum, monstrum heu horrendum, informe, ingens. Cui quot insunt in dilectione virtutes, tot insunt vitia, crudelitas, falsitas, iniquitas. Crudelitas contra misericordiam, contra veritatem falsitas, & iniquitas contra iustitiam, Agnoui ex descriptione Nasonis quænam illa esset:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno,
Risus abest, nisi quem visi fecere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis, &c.
Obstupuit visu subito gelidusque cucurrit.
Ossa tremor ———

Dum ecce terrifico boatu rabida ora laxans, & dentibus frendens: Eheus Pater sancte: caue benedixeris hæreditati huic tuæ: quæ facta est tibi sicut leo in sylua: odi propterea eam & maledic. Cane benedixeris ei in collatione gratiarum. Nam & tarde venerunt, & in multis

mulris à tua sententia defecerunt. Abiice eos positos à te, calcibus protere, & impe[illegible] discedant maledicti.

Ira parabat portentum hoc horrificum magno conatu, contumeliosa nefandaque mendacia contra filiam tuam delarrare: dum tu Pater beatissime, hoc indignabunde ferens, totum e[illegible] vultum paulisper in hanc æmulationem impiam, mendacem & nequam visus es declinare, & vt confestim abscederet imperare. Abi hinc in malam horam & in crucem tuam pestis horrida, at[illegible] discordiæ, mater nequitiæ. Vide ne vltra mutire vel apparere præsumpseris. Attendene filiam c[illegible] minari studueris apud patrem, cui etiam pro magno peccato satis esset modicum supplicii. Falleris te recipi vel audiri existimas, vbi in conspectu meo paterna dilectio verax & iusta pro eis decreuit orationem assumere. Dic tu dilectio hac increpatione deterrita æmulatio tristis abscessit, & dilectio sic orsa est. Facis Pater sanctissime id quod te decet, te patrem erga filiam, & talem filiam: te vicarium illius qui accusatorem fratrum deturbauit in stagnum ignis ardentis, qui iussit Pontificem agere in spiritu lenitatis: quoniam & ipse circundatus est infirmitate, qui postremo propter decem iustos toti Pentapoli peccatrici pepercisset. Præterea me dilectionem iussit assistere à dextris tuis: quæ natura patiens sum, benigna sum, non æmulor, non ago perperam. Age igitur, pater beati[illegible]me, age quod agis, ne vlla te vnquam accusatrix æmulatio à meo consortio diuisisset. Non audiatur precor aduersum me crudelis hæc & maligna æmulatio. Absit vt ponar hanc maculam in gloria tua spreuisse hæreditatem tuam: abiecisse à te & pedibus tuis supplices tuos cultores quoque in vinea Domini Sabaoth: & coadiutores tuos vacuos absque vrili prouisionem ingloriosque remisisse, vbi tanta est prouisionis tenuitas de bonis ecclesiasticis, vt vix pauci ex magistris & doctoribus etiam in Theologia, sine aliquo quæstu valeant habere alimenta & quibus regantur, & hic septemdecim annus agitur. Hæc est hæreditas tua peculiaris & electa & præclarissima studiorum, velit nolit æmulatio, vbi generatio præterit & generatio aduenit, sed ipsa terra tua in æternum stat. Tu supremus pastor & custos inopiæ suæ prouidere, irrigare arida, ruinosa reparare, non conquassare positus es, huc misericordia perit titulo filiationis, huc veritas titulo studii veritatis, huc iustitia titulo militiæ & laboris.

Porro tarditas huiusmodi postulationis benedictionis tuæ per rotuli præsentationem nunc & non antea, non tarditatem meretur exauditionis, vt accusat æmulatio, sed celeritatem: quatenus sint nouissimi primi, quia bono intentionis fine fiebat dilatio, magno sicut arbitrantur zelo prosecutionis vnionis ecclesiasticæ mouebantur, nec soli mouebantur, reges & regna cum suo clero pariter sentiebant.

Nunc post experimenta plurima quid inculpandum, si mutatis rebus mutauerunt sententiam. Esto rursus fuisset in aliquibus dissidens eorum sententia à tua. Nonne potuit hoc fieri sine mei læsione? quia sine obstinatione. Nonne Paulus & Barnabas tales viri sic contenderunt vt discederent ab inuicem? Et Paulus Petro restitit in facie. Et princeps Persarum bonus secundum Gregorium restitit Michaeli, & vir obique illæsa me matre omnium charitate. Aduenit ecce supplex & humilis deuota filia tua, P. B. absque vlla difficultate præcellentissima studiorum, & suo nunc aduentu dat palam intelligi, quod nulla diffidentia iuris rui & aduersarii falso fingebant, nulla indignatione peruersa suum differebat accessum ad petendum sibi benedici per præsentationem rotuli more solito: qualiter nunc præsentat reuerenter in approbationem iustitiæ tuæ, & in egregiam laudem mansuetudinis tuæ. Neque enim peteret benedictionem gratiarum ab eo, quem non crederet iuridicum largitorem: neque ab eo, quem benigno exauditorem non speraret. Vnde in capite rotuli ita scriptum est: *Fiduciam accepit B. P. nunc rotulum istum supplicationum generalium & specialium, præsentandum apud S. V. celsitudinem humilis & deuota I. S. V. filia Parrisiensis Vniuersitas, plus in paterna beneuolentissima libertatis vestra gratia, quam in meritis propriis post Deum spem reponens, plus insuper studens ex hoc rotulo inseruire commodis ecclesia quam auara cupiditati, vt denique obedientiam sinceram ac filialem dicta filia erga S. V. sublimitatem non tantummodo verborum aut literarum assertione sed factorum soliditate monstraret.* Hæc ibi.

Hinc igitur Pater sancte per me dilectionem matrem omnium beneuiuentium exoratus: perque virtutes meas inclytas misericordiam, veritatem & iustitiam, propter quas deducere habet te mirabiliter dextera tua, & si quid vnquam de te bene meruimus apud Deum, apud homines iustificando te, exaltando te, liberando te: & per spem futuri præmii si nobis perseueranter inhæseris, oramus, petimus, obsecramus vt benedicas huic hæreditati tuæ, huic filiæ tuæ, alumnæ nostræ, concedendo talem in gratiis suis signationem, aut certe vberiorem, qualem petunt & ab initio dedisses anno primo. Nam hic est annus benignitatis tuæ, annus nouenarius, ternario te in seducto coronatus. Benedices huic coronæ anni, huic anno coronato benignitatis tuæ, & campi tuæ replebuntur vbertate.

Hanc de te tuaque affluentissima libertate spem conceperunt, hanc conceptam multis postmodum & magnis iudiciis roboratam auctamque senserunt etiam heri. Tu autem spem nunc in rem ipsam conuertito: tui quippe sunt, sed tu eos maiori tibi vinculo constrinxeris, tu postremo non mediocriter illustraueris gloriam tuam & famam tuam, quæ sicut non est ambitiose quærenda, ita non est negligenda crudeliter. Et vbinam gentium potest famæ celebritas vel scriptis vel viuis vocibus ampliori dilatatione vulgari, quam vbi confluunt & refluunt ex omni fere natione, quæ sub co-

lo[illegible] studio [illegible] in obscuro esse nequeat, si grate, si benigne respo[illegible] de[illegible] tuæ, quemadmodum tu benedices, speramus & obsecramus. Fiat fiat.

Animaduertis, P. B. redeo enim & ad tuam sanctitatem & ad meam paruitatem, animaduertis qualiter transfigurauit sub nomine paternalis dilectionis supplicationem pro humili & deuota S[illegible] filia, & id quidem aptissima videor fecisse ratione. Suam quippe sedem vbi collocaret dile[illegible]io, vbi peroraret, si inter patrem & filiam sacratissima dilectionis nomina apud ipsos etiam barbaros honoranda defuerit. At vero neque volo neque æquum iudico quicquam adiicere, quanquam aliqua dicenda supersint. Vereor enim ne iam multiluquium nostrum minus sit fauoris habiturum, dum occupationes tuæ celsitudinis aliorsum te vocant & trahant. Quia postremo super isto & priore articulo audientias aliquas obtinere clam & palam supplicamus & speramus, vt non frustra spem hanc conceperimus de benignissima S. T. spiritum, pater sanctissime. Sic benedicat te Dominus ex Sion, vt sis re & nomine Benedictus. Sic videas bona Hierusalem militantis sponsæ tuæ, & triumphantis illius quæ desursum est mater nostra, omnibus diebus vitæ nostræ præsentis & futuræ. Sic præterea videas filios filiorum tuorum in spirituali propagine, & tandem quod est omne bonum & benedictionis consummatio, & consummationis finis, videas pacem super Israel, & nos tecum hic inchoatiue per gratiam, & beato complemento per gloriam in futuro, præstante eo, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

PROPOSITIO FACTA AB EODEM DOMINO CANCELLARIO CORAM ANGLICIS, PARISIIS euntibus ad sacrum concilium Pisis, & hoc ex parte Vniuersitatis Parisiensis,

Anno Domini 1408.

ANNO DOMINI M. CCCC. VIII.

Congratulatur vestræ deuotioni, vestro zelo feruenti, vestræ laboriosæ, sed laudabilissimæ legationi: Congratulatur & applaudit, ô reuerendissimi & præclarissimi Patres, ô doctissimi & sapientes viri & fratres in Christi dilectione charissimi. Congratulatur inquam & congaudet amatrix & admiratrix & cultrix bonorum omnium Parisiensis Vniuersitas. Itaque non æmulatur nec gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Quidni congaudeat igitur super veritate, quam vt soletis amplectimini, & complexam tenetis, & retentam ad effectum deducere totis studiorum neruis conamini. Est autem modo congratulationis nostræ spiritualis thema satis accommodum verbum Ozeæ prophetieum Ozeæ t. *Congregabuntur filii Israel & filii Iuda pariter.* Itaque libet exclamare: *Ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum*, conuenite sed & congregare ad concilium. Nam *in concilio iustorum & congregatione magna opera Domini.* Et hoc est concilium sacrum & venerandum, ad quod legati pergitis, quod Pisis Deo duce & authore celebrabitur: vtinam felici (prout optandum & sperandum est) aduentu. Ait quippe veritas, quod *omne regnum in se diuisum desolabitur*, & econtrario vnitum in se regnum manet. Quod vidit Salustius: *Concordia*, inquit, *paruæ res crescunt, discordia maxima dilabuntur.* Cur ergo non bene sperabitur, dum adunatur ecclesia, dum conuocatur cætus, dum conueniunt seniores? Videte de verbo hoc, præsertim cum teneamus certissimam Christi promissionem dicentis: *Vbi duo vel tres*, &c. Audiuimus præterea lætanter & gaudenter, quod congregabuntur, &c.

At vero ne prolixior vel euagatior sermo tædio sit vel oneri, coartemus si placet totam dicendorum materiam, totamque deductionem thematis ad quatuor sententias sumptas ex themate, ex verbis ipsi protinus appositas, & videamus quid in illis loquitur Deus, quia loquetur pacem in plebem suam. Postquam enim dixit Dominus per Ozeæ: *Congregabuntur filii Israel & filii Iuda pariter* pro prima sententia, mox subiunxit, *& ponent sibi caput vnum*, ecce secundam sententiam. *Et ascendent de terra*, ecce tertiam, *quia magnus dies Israel*, ecce quartam. Incipientes ergo prosequamur, & inuenimus puto causas quatuor sufficientes, quare congregabuntur filii Israel & filii Iuda pariter. Ipsi enim qui sunt populus vnus Dei: fœda nunc diuisione proh nefas dispersi sunt, velut olim in figura sub Roboam & Hieroboam contigisse meminit Scriptura *tert. Regum decim. sept.* Et est tanquam materialis aliqua ratio, & confusa huiusmodi concilii celebrandi. Inuenimus præterea causam finalem luculenter expressam in altera sententia. *Et ponent*, inquit, *sibimet caput vnum.* Denique tangitur causa dispositiua, & velut efficiens celebrationis huius concilii, dum dicitur in altera sententia,

quod

quod *ascendent de terra*, & quid terra mystice, nisi terrenus affectus? [illegible] nisi de terrenis affectibus, quibus oppressi sunt hactenus multi, ad spirituales & d[illegible] se potenter erigere, & erigendo salubriter ascendere, tanquam audiret quisque de[illegible] tem Deum: *Exurge qui dormis.* Et rursus: *Surgite postquam sederitis.*

Habemus præterea causam quodammodo formalem, & ad huius cel[e]brationem [illegible] uificè præparantem, quæ forma est semen Dei viuum & efficax semen Spiritus sancti, habens v[illegible]tem formatiuam & reformatiuam totius vnitatis, totius ecclesiæ corporis, in vna fid[e] [s]pe & [chari]tate sub vno Deo & Domino per omnem iuncturam, secundum deductionem Apost[oli] *ad Ephes. quart.* Quod notatur in hoc verbo *Israel*, quod interpretatum sonat idem quod *semen Dei vel seminauit Deus.* Et quale semen istud? Plane illud de quo alibi propheticus sermo dicit: *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similes essemus*: Esai. pri[illegible] atias t[i]bi Deus Israel, quoniam accessit nunc dies magnus Israel, magnus scilicet dies semin[is] [D]ei, quod habet in se artem & virtutem viuificam, qua mysticum corpus ecclesiæ se viuificate potest & [illegible] lubriter, in cuius efficacia & virtute congregabuntur filii Israel & Iuda pariter. Bene hæc[illegible]unt fundamenta, sicut ex Cicerone sumit Lactantius. Hæc autem fundamenta sunt perfect[i]bilitas ecclesiæ per congregationem, vt causa materialis, ordinabilitas ecclesiæ vt ad vnius capitis [p]osition[em], vt causa finalis: intelligibilitas in æquitate amanda, seu interpretando, vt efficiens, in[fi]ta fœcunditas in se conuersando, vt formalis dispositiua.

Superædificemus fabricam quadrangularem quatuor considerationum principalium, ad er[e]ctionem ædificii præsentis congregationis ampliorem: Et dicamus pro prima consideratione iuxta primam causam in verbo notatam.

CONSIDERATIO I.

Congregatio filiorum Israel & Iuda pariter quæritur ab ecclesia, quemadmodum materia quærit formam, & imperfectum perfectionem, & mulier virum siue sponsa sponsum. [illegible] nus Dionysius, & post eum Boetius & Augustinus, quibus experientia suffragatur, quod [illegible]bet non minus diligit aut appetit congregationem sui ipsius, quam propriam entitatem [illegible] quia eus & vnum conuertuntur: Hinc est ille dolor, illa concussio, ille vehemens horror in corpore vero, dum membratim quæritur diuidi vel dispergi. Sic nemo dubitauerit, quin ecclesia diu[i]s[io]nem suam refugiat & horreat, cum sit corpus mysticum, secundum deductionem Apostoli *ad Ephes. 4. & 1. Corinth. 12. & ad Roman. 12.* & alibi sæpissime. Est etiam terribilis vt castrorum acies ordinata. Aciei vero quis nesciat separationem maximum afferre detrimentum. Est insuper ecclesia ciuitas, de qua gloriosa dicta sunt, est regnum Dei, est Hierarchia subcœlestis, & ita de multis similitudinibus, secundum quas conuincitur diuisionem ei atque separationem schismaticam esse penitus odiosam. Poterat hoc loco fieri sermo prolixior, deducens perfectionem ecclesiastici corporis stare principaliter in vnitate tanquam in consummatione omnis boni. Fallor itaque si non optabundus propheta postulat hoc, imprecans pacem super Israel, sciens quoniam posuit author eius Deus fines suos pacem. Vide si non hinc ortum est illud Christi ad ipsam Hierusalem, quæ figuram tenet ecclesiæ: *Hierusalem Hierusalem quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos, & noluisti.* Ad hoc quippe mortuus est Iesus, vt filios suos dispersos in vnum congregaret, tanquam lapis angular[is] [fa]ciens vtraq; vnum. Et ecce heu fera pessima, monstrum horrendum ingens, monstrum biceps, [p]ortentum iam 31. annos habens, schisma pestiferum pulcherrimam hanc & perfectam pacem quantu in se fuit lacerauit, dissipauit, & in exilu longinquam regionem trusit. Sed veniat ô vtinam pax iuxta votum Esaiæ: *Veniat & requiescat in cubiculo suo*, quod est ecclesia: quatenus expulso dis[co]nueniente schismate, forma pacis conueniens inducatur. Nam qualis est ista deformitas, qualis imperfe[ct]io, videre corpus mille partibus miseris modis laceratum, dissipatum & dispersum? Cuius lacerationi nulla hactenus profuerunt efficaciter humana remedia, quin potius schisma hoc horrendum velut insanabilis cancer ægrescit medendo, vt de Turno loquitur Virgilius. Ipsum denique tanquam [fa]bulosa hydra redit ex succisione sua fœcundius. Hinc scandala populorum sine nomine: o aduers[us] [fi]dem nostram, religionem nostram, mores sanctos: aduersus spem quoque futuræ beatitudinis, c[on]temptum seculi, sanctitatem immobilem iurisiurandi, voti sacramentorum virtutem, obedientiam ad Deum, & ad omnem disciplinam. Quare? Quia sæuissima dominandi libido, mater infaustæ schismatis huius pestiferi confundit hæc omnia: fasque nefasque velut hianti voragine mergit, sorbet & obruit. Quid porro de paganorum infideliumque fabulet probro & irrisione aduersus catholicos? Demum tota illa flebilis Hieremiæ lamentatio, si ad calamitatem ecclesiæ præsente[m] deflectatur, nescio si satis illam vt dignum est expresserit, dum ait: *Quomodo sedet sola ciuitas plena populo*, &c. Nequit prorsus æquari verbis, quantum res ipsa videatur indigna, pro qua reform[a]nda celerrimè, expeditissimum est quod congregentur filii Israel & filii Iuda pariter.

CONSIDERATIO II.

PRo causa secunda. Congregatio filiorum Israel & Iuda pariter quær[en]da e[st] [comm]endaque vt ponant sibimet caput vnum. Iste est finis, hæc intentio imminentis sacri [co]ncilii Pisis celebran[di]

[illegible], ad quod [illegible] cæteris religiosa & filiali ad matrem ecclesiam pietate pergitis & perue[illegible] feliciter. [illegible] ignoratis scio ô doctissimi & sapientes viri, quod caput ecclesiæ primarium & principale semper vnum est, inuariabile & permanens, sicut testatur Apostolus: *Caput*, inquit *ecclesiæ Christus*. Christus autem manet in æternum (vt idem ait) sempiternum habens sacerdotium & Papatum. Itaque salutifer Christe caput nostrum es, à quo fluunt in ecclesia sensus omnes & motus viuifici spirituales ac gratuiti: ac proinde nunquam ecclesia tua esse potest acephala, neque te sponso suo viduata. Nihilominus tu quondam ascensurus ad patrem reliquisti sibi vicarium super terram tanquam caput aliquod secundarium, fluens & refluens in stabili loco tui sacerdotii & Papatus essentialis indefectibilis & manentis vsque ad consummationem seculi, quando euacuabis omnem dominationem, principatum & potestatem, & reddideris regnum Deo Patri. Nunc autem proh dolor & viri patres & fratres, nunc scandalizantur aduersus hoc caput primarium duo contendentes, dum simul illud quod fieri nefas est repræsentare volunt, vel vices gerere, vel in suum locum succedere. Sic in impiam succedimus maledictionem hanc, quod facti sunt eius hostes ecclesiæ in capite. Oportebat quidem ad vnitatem Papalis sacerdotii vnicum sacerdotem & certum vicarium Christi super terram assumi succedentem Petro, non Pharisaica contentione dicere, sicut olim conquestus est Apostolus: Ego sum Gregorii, ego sum Benedicti. Sanctius quoque filiaque ad matrem charitati, conuenientius est est relinquere Papalem dignitatem & Petri sedem vni tertio sub pace possidendam, sub quo congregati essent filii Israel & filii Iuda vnus populus Dei, quam fœdissima seditione partiretur obedientia, & spargeretur grex, quasi non esset vnum ouile & vnus pastor.

Quasi rursus indecens esset quod congregarentur filii Israel & filii Iuda pariter. Meditabar hæc nuper in abscondito scrutinio cordis mei priusquam proferretur: dum ecce animalis homo non sapiens quæ Dei sunt, sed ea quæ de terra sunt loquens, numeratus quippe est inter filios Agar, de quibus dicit Scriptura, quod exquisierunt sapientiam quæ de terra est. Coniungitur quippe ipsi sapientiæ terrenæ, animali & diabolicæ, non ei quæ desursum est, præterea obscuratum haber intellectum. Ipse inquam animalis homo, vt impatiens, hebes & præceps, & quo pacto, inquit, opus est congregatione filiorum Israel & Iuda: quasi res iuncta sit super iure precium: quasi præterea liceat vel expediat nunc concilium generale nouum celebrari. Non itaque licet, cum non possit concilium generale sine Papa celebrari, & nisi primitus ante omnia spoliatus ab obedientia sua restituatur eidem. Quomodo præterea decens esset ea quæ certa sunt & tam per longissimos temporis tractus in consuetudinem versa, rursus in discussionem tanquam dubia reuocari. Et quod vera & iusta pars exponat se discrimini condemnationis. Nam euentus iudiciorum varii sunt, qui falluntur & fallunt. Denique quid expedit contraniti voluntati diuinæ, suæque prouidentiæ? quæ iusto iudicio permittit hæreses fieri, & dicit *esse necesse vt veniant scandala*. Qui etiam ait: *Nolite arbitrari quod venerim pacem mittere in terram, sed gladium*. Qui demum olim prohibuit fieri congregationem filiorum Israel & Iuda pariter: asserens diuisionem ab eo factam esse. Multa maioraque parabat animalis homo delatrare aduersus celebrationem concilii, asserens quod nec licebat, nec dicebat, nec expediebat illud fieri, dum exhortui fateor, nihilominus aio ad eum: Obmutesce importune & stulte, aut expecta donec considerationum cœptarum numerus impleatur. Audies forte ea, quæ contradictionibus tuis imponere possint silentium. Extorsi velut ab inuito dilationem, vt tertia & quarta considerationes liberiori sermone complerentur.

CONSIDERATIO III.

CONgregatio filiorum Israel & Iuda pariter habet fieri tanquam à causa dispositiua, quæ remouet prohibens, dum ipsi ascendunt de terra, hoc est secundum moralem intellectum, dum de terrenis affectibus ascendunt ad cœlestes, & fiunt de animalibus spirituales, dumque litera dimissa quæ occidit, ipsi spiritum qui viuificat, amplectuntur: hoc tamen obseruato, *ne quid nimis*: ne dum nimis obseruati quæritur spiritus, obruatur simul caro cum spiritu. Vnde quæso tamdiu viri patres tardata est fieri congregatio concilii generalis & sacri: nisi quod tamdiu non fuerunt auditi spirituales viri, quales (si Apostolo creditur) diiudicant de omnibus? Ecce quid præclara Vniuersitas Oxoniensis, vnde sibi meruit congratulari, pridem ad hoc concilium petendum determinauit se & misit in Francia: scio qui præsens interfui dum proponeretur hæc conclusio compendii sub hoc themate Ioelis, id est: *Vocate cœtum, coadunate senes*. Sed pridem antea Parisiensis vniuersitas ab exordio nascentis diuisionis deliberauit solenniter & concordi sententia conclusionem hanc petendam & prosequendam esse, quam ex parte sui proposuit reuerendus pater ac præceptor meus præcipuus dominus nunc Cameracensis, coram Ludouico Duce Andegauensi, tunc Regenti in Francia.

Circa quod tempus scripsit pro eadem conclusione clarissimæ memoriæ Magister Henricus de Hassia magister in Theologia Parisiensis, & Vicecancellarius sub magistro Ioanne de Calore tunc Cancellario Parisiensi. Scripsit insuper dominus Præpositus Vormacensis magnus & deuotus & Licenciatus in artibus Parisiensis. Scripserunt quoque alii, sicut ex eorum tractatibus adhuc constat. Amplius vero scripsit post multos annos Vniuersitas Parisiensis epistolam grandem continentem tres vias, inter quas concilium generale numeratum est. Ecce quot viri spirituales

& eruditi, non innitentes soli terræ, ascendentes de terrenis affectibus, & in liberum æther lucidissimæ veritatis, desideriorumque splendidorum sese attollentes, quæ fuerunt toto studio concorditer, quod congregarentur filii Israel & filii Iuda pariter. Et hæc est non parua gratulationis materia, quod in vnam conuentum est sententiam per duas vniuersitates toto o celeberrimas, & ipsis non ne fides dari debet, cum illic sint viri spirituales & sapientes, secundum q lia iudicia medium virtutis accipere iubet Philosophus. Illic præterea sunt idonei conditor gum doctrinaliter & instructiue, quibus similis interpretatio per [illegible] debita est. Il unt, q mentiri nesciunt, de quibus nouerunt, & mentientes redarguere possunt, dum a ver um, à to illicitum sciunt secernere. Cum ergo conueniunt congregatio multiplex sapientum in lebratnem huius concilii generalis tanquam in rem expedientem, vt in prima causa dicebatur. I terea decentem sicut visum est in secunda. Nam quid decentius, quam vt vnum corpus bea put vnum. Postremo superest ostendere rem hanc esse per se licitam atque legitimam, quod in quarta & vltima consideratione videbimus, quæ talis est.

CONSIDERATIO IV.

Congregatio filiorum Israel & Iuda pariter sumit suam efficaciam & virtutem à diuino semine, quod per ecclesiasticum corpus tanquam sanguis viuificus diffusum est, & radicaliter seu inseparabiliter insertum. Ponamus pro solido fundamento præsentis considerationis & aliorum tam dictorum quam dicendorum textum Apostoli ad Ephes. quart. *Solliciti seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes & super omnia in omnibus.* Sequitur: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerii in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filii Dei in virum perfectum, in mensura ætatis plenitudinis Christi.* Sequitur: *Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.* Eliciamus ex his paucissimis, sed sententiosissimis Apostoli verbis aliquas veritates.

Prima: Congregatio ecclesiastica ad vnum caput Christum facit, & conglutinatur per vinculum amorosum Spiritus sancti mediantibus qualitatiuis dispositionibus reddentibus in corpore mystico complexionalem Harmoniam viuificam & decentem. Hæc autem dona sunt virtutes Theologicæ, fides, spes & charitas, sunt etiam sacramenta ecclesiastica, sunt diuersæ diuisiones gratiarum, prout vnicuique concessum est, hoc est semen in quo conueniunt ambæ obedientiæ, quale non abstulisset schisma pestiferum, si de pace reformanda nihil actum esset, prout alias scripsit ipsis Romanis Parisiensis Vniuersitas.

Secunda: Congregatio ecclesiastica ad vnum caput Christum copiosior est atque fœcundior, quam fuit congregatio synagogæ. Non enim habuit synagoga talem in sacramentis & aliis multis communicationem adiunctionis sicut ecclesia. Nam extra eam stabat salus, quemadmodum saluatus Iob ostendit.

Tertia: Congregatio ecclesiastica ad vnum caput secundarium multiplicior est & maior quam sit congregatio ciuilis sub vno rectore vel imperatore vel rege. Connexio quippe talis politiæ ciuilitatis fit per leges & dona naturæ principaliter, & in illis constituit suam vnitatem. Ecclesia vero vt politia & ordinata habet hanc vnitatem, & vltra hanc habet alteram supernaturalem & diuinam, quæ dicta est. Et ita sequitur consequenter, quod ecclesiastica pluribus legibus regitur, quam altera politia.

Quarta: Congregatio ecclesiastica non habet vel habuit ex se potestatem ordinandi & consumendi per gradus varios atque Hierarchicos dignitatum & administrationum, quales in ipsa reperimus à summo præsulatu vsque ad infimum administrationis gradum, quicunque sit ille. Patet, quia supernaturalis est hæc institutio, consurgens ex solo beneplacito liberalissimi conditoris. Nec (vt opinor) voluisset vnquam oppositum sentire præfatus magister Henricus de Hassia, dum ponit quod ecclesia posset sibi instituere summum Pontificem, si non fuisset immediate constitutus à Christo. Addit enim quod hoc potuisset ecclesia à Spiritu sancto edocta & authorizata, quod est probabiliter sentiendum.

Quinta: Congregatio corporis mystici ad vnum caput Christum semper habebit per omnem iuncturam gradus dignitatum & officiorum & administrationum, de quibus dictum est: patet ex illo verbo, *donec occurramus omnes*, &c. Propterea dicitur ecclesia desponsata Christo in sempiternum Oseæ 2. Dicitur præterea habere semper in se semen ad sui propagationem & conseruationem vsque ad consummationem seculi.

Sexta: Congregatio ecclesiastica ad vnum caput Christum lege stante, non remanebit in sola muliere, imo nec in solis laicis, sed erunt vsque ad consummationem seculi episcopi & sacerdotes aliqui fideles.

Septima: Congregatio ecclesiastica dici potest habere duplices partes integrantes eam, quædam sunt fluentes, quædam permanentes, & vt ita loquamur, essentiales. Primæ sunt ipsæ perso-

sonæ

ſonæ mortales [illegible] in g[illegible] varietate. Aliæ ſunt ipſimet gradus [illegible] ſtrationum. Exemplum in Papa & Papatu, in epiſcopo & epiſcopatu, & ſimil[illegible] Papa [illegible] tus ſtabilis eſt.

Octaua: Congregatio eccleſiaſtica conſtituitur in ſuis partibus fluentibus & quodam [illegible] do materialibus, miniſteri hominum ſecundum legem primitus inditam & inſitam ipſi corpori eccleſiaſtico: & prout ipſum habet in ſeſe ſemen viuum & efficax ſeipſum multiplicandi atque conſeruandi in ſucceſſione ſpecificatam ad partes fluentes, & in ſucceſſione eadem materiali, quam ad eſſentiales. Patet veritas ex illo verbo Apoſtoli: *Nemo ſibi aſſumat honorem*, & cætera. Et de prædicatoribus dicit: *Quomodo prædicabunt niſi mittantur*, &c. Et hæc veritas ſimiliter poſſet in [illegible] cti ad depoſitiones & degradationes & reſecationes partium ſcandalizantium: ſed pro nunc omittatur.

Nona: Congregatio eccleſiaſtica habet claues ordinis & iuriſdictionis alio & alio modo in ſe & in ſuis partibus fluentibus. Vt exempli gratia: claues datæ ſunt Petro authoritatiue & exercitatiue, ſed toti eccleſiæ vniuerſaliter & ſuſceptiue. Vel datæ ſunt eccleſiæ vt in ac[illegible] primo: & Petro vt in actu ſecundo.

Decima: Congregatio eccleſiaſtica ſic inſtituta eſt, vt caſtrorum acies ordinata, vel vt corpus integerrime perfectum: ſic quod non eſt in poteſtate Papæ, vel alterius cuiuſcunque deordinationem vel multitudinem in ſuis partibus eſſentialiter inducere. Vnde nec Papa poſſ[illegible] inducere, quod nulli eſſent epiſcopi, nec curati, nec cardinales, pro quanto ſunt ſucceſſores Apoſtolorum in eccleſia ſancta Dei. Sunt enim gradus omnes ſeminati à Chriſto in eccleſia primitiua, quanq[illegible] paruula: in qua nondum erant ſic explicati gradus eccleſiaſticæ Hierarchiæ, vt nunc [illegible]: quemadmodum ſpica totos numeros ſuos habet in grano, & nux arbor in nuce virtualiter continetur. Has vocant Philoſophi incantationes formarum in materia.

Vndecima: Congregatio eccleſiaſtica licet non poſſit inſtituere Papatum vel deſtruere, nihilominus poteſt per ſe vel per concilium eam repræſentans ſtatuere alium modum eligendi Papam, quam modo fit, vt alias viſum eſt. Poteſt inſuper remouere Papam etiam ritè electum & alium conſtituere, ſi ita ſibi viſum fuerit expedire ad ædificationem eccleſiæ, vt in caſu grauis ſcandali vel in dubio aliter interminabili quam per ceſſionem vel deiectionem Papæ, aut alio tali caſu. Ipſe enim paſtor inſtituitur pro vtilitate gregis, & dum præſidentia ſua cedit in graue detrimentum, mercenarius reputandus eſt, imo latro, imo lupus rapax: ſi quærit in præſidentia tam damnoſa remanere. Et hic fundatur poſſibilitas practicandi viam ceſſionis ſaltem quoad effectum ſuum contradicentibus, contendentibus & inuitis. Hic fundatur præterea, quomodo in caſu veritatis iſtius congregatio vrgens Papam, ad ceſſionem deiiciens eum, ſi pertinaci libidine dominandi motus renuat, non eſt iudicanda, quod eum perſequatur: ſed ei potius & Deo & eccleſiæ toti multipliciter obſequatur.

Duodecima: Congregatio eccleſiæ licite & meritorie poteſt in caſu fieri ſine Papa vel authoritate ſua. Itaque cum poſſit dupliciter fieri congregatio: vno modo concordatiue vel aſſenſiue ſeu charitatiue, alio modo authoritatiue. Conſtat de primo congregandi modo, quod ſine Papa poſſibilis eſt: imo fuit ſæpiſſime practicatus tam apud Apoſtolos, quam apud Imperatores ſanctos & catholicos, qui ſæpe conuenerunt in vnum, priuſquam eſſent euocati vel authorizati à Papa. Patet de quatuor primis conciliis memoratis *in Actibus Apoſtolorum*. De primo nondum erat adhuc Petrus factus Papa, quin ſimul erant congregati ad examinationem teſtimoniorum de reſurrectione. Vnde & quælibet congregatio libera non ſubiecta tyrannidi habet hanc facultatem ſeipſam congregandi. Patet in confraternitatibus, & aliis multis conuentionibus charitatiuis. Secundus modus conuocationis habet maiorem quæſtionem: nihilominus oportet eum concedere poſſibilem: alioquin periclitaretur reſpublica eccleſiæ, ſi neceſſe eſſet authoritatem Papæ prius interuenire. Exempli gratia. Immineat caſus periclitationis eccleſiæ, ſit in temporalibus, ſit in ſpiritualibus, & quod tunc nullus eſſet Papa, nec poſſet prius inſtitui quam eſſet prouidendum eccleſiæ per aſſenſum communem. Item in caſu quo Papa perdidiſſet vſum rationis perpetuæ. Item in caſu quo Papa deprauatus eſſet in intellectu per hæreſim, & in effectu per enormes & ſcandaloſos mores, & ad deſtructionem eccleſiæ patenter laboraret.

Item in caſu quo requiſitus ſufficienter & monitus dare nollet authoritatem concilio: vt forte eſt in præſenti caſu, quia ſignum eſt quod non vult audire eccleſiam, ſi non vult eam congregare. Item vbi probabiliter dubitatur, quod fideles nunquam ei præſtabunt obedientiam qualemcunque, aut non ſatis vtiliter atq; concorditer. In talibus & ſimilibus caſibus congregatio eccleſiaſtica ſumit authoritatem & virtutem ſeipſam vniendi ex diuino ſemine per vniuerſum corpus ſuum diffuſo, vt dictum eſt. Et ad hoc eſt textus legis *Deuter. 17.* & notat Chriſtus *Matth. 18.* reſoluens tandem omnia ad eccleſiæ iudicium: *Si* inquit *eccleſiam non audierit.*

Obmuteſcat igitur animalis ſiue litteralis & carnalis homo, & ſpirituali magis credat deducenti & probanti per priora, quod expedit quoad primam conſiderationem, & decet quoad ſecundam, & licet quoad hanc quartam, quod congregentur filii Iſrael & Iuda pariter. Ad quid nimirum vt ponant ſibimet caput vnum, non ad diſceptandum & diſcutiendum & arguendum & litigandum, ſicut phantaſiari videbatur animalis homo. Hoc enim fortaſsis inducere poſſet indecentiam & multam tribulationis materiam. Cæterum quoad allegationem quæ fiebat ab animali homine: quod

necesse & expediens erat esse schisma, sicut olim Dominus voluit d... em ... inter ... rael & filios Iuda. Solutio facilis est, quoniam non sunt facienda per homines mala, vt ... bona. Neque enim sciunt ex malis bona elicere, sicut Dominus ex nostris peccatis & ... tenter elicit bona, tanquam attingens à fine peccatorum vsque ad finem comprehen... omnia ... disponens omnia suauiter faciendi, vt omnia cooperentur in bonum his qui secundum propositum ... vocati sunt sancti. Denique non potest lege stante politia ecclesiastica, quæ est monarchi... in ... transformari, sicut est in alia politia.

Tandem multis prætermissis, neque enim locus neque tempus, non stilus neque i...g...ni...m, non memoria patiuntur omnia dicere quæ dicenda essent: fiat ad opuscula & tractatus super hu... confectos recursus liberior. Concludamus ergo ex quatuor causis per totidem considerationes tactis potius quam deductis, quod expedit, decet & licet quod congregentur filii Israel & Iuda pariter. Congratulatur amatrix bonorum omnium Parisiensis Vniuersitas, mater mea, vt dicere cœpimus, congratulatur vestræ deuotioni, vestro zelo feruenti, vestræ religiosissimæ ad matrem ecclesiam pietati: vestræ tandem laudabilissimæ legationi, ô reuerendissimi & spectabiles viri patres & fratres, d... t auxilium Deus in progressu egressum felicissimum & votiuum. Denique offert seipsam totam & ... membris singulis eadem vniuersitas ad omnia communi consensu & deliberatione ... ... da, communicanda, concludenda, prosequenda cum omni humilitate & fauore, nihil quærendo quod suum esse videatur, sed quod omnium, vt habeatur vnum & certum caput secundarium in ecclesia sancta Dei, postpositis contentionibus omnibus & discussionibus odiosis, quæ ad hanc rem non satis attinent, sed magis ad diuisionem, & practicando viam compendiosissimam & san... viam cessionis amborum contendentium, vt iurauerunt solenniter & vouerunt. Neque præterea sit contentio, quis in hoc negocio prosequendo videatur esse maior vel potior vel doct...r. Scit eadem vniuersitas, quod stabimus omnes ante tribunal Dei, illic videbitur, quo quisque animo, quo zelo, qua intentione pacem veram suæ sponsæ quæsierit. Sit igitur hæc gloria nostra testimonium conscientiæ nostræ, sit gloria Deo. Nam denuncians angelus pacem hominibus promisit: *Gloria in excelsis Deo.*

Denique si filii Israel, prout Scriptura loquitur, *ibant animo pacifico ad prælium:* quali anim... & quam pacifico eundum erit ad hoc pacis concilium, sine æmulatione, sine contentione, sicut decet congregationem sanctorum, sine irascendo in via, quemadmodum monuit Ioseph fratres.

Præterea nullus detur locus diabolo, qui in seditionibus habitat. Fiat in pace locus Deo, qui ... rigat pedes nostros in viam pacis, & doceat viam prudentiæ ipse qui est via, veritas & vita, & Deus benedictus in secula, Amen.

Anno Domini 1407.

TRILOGVS IN MATERIA SCHISMATIS EIVSDEM CANCELLARII.

Æpenumero sublimem rationis speculam (nec mentior) solus ascendi, quatenus super omnes vitiosarum passionum nebulas positus: eo quoque omnia supergressus quantum fas habui, quæ aspectui vero obstare crederentur, ego liberiores mentis oculos hac illacq; versarem super hoc mare magnũ & spatiosum humanæ fluxibilitatis, præsertim ad videnda quæ pro sedatione procellarum suarum elationum cõtra nauem ecclesiæ hactenus agitantur. Honesto memorans conspicio naucleros ecclesiasticæ nauis huius strictis quasi gladiis verborum acutorum decertare mutuo, faces insuper ardentes contumeliarum & exprobrationum scriptis insertatum iactare. Omnes se vicissim impetere, ita demum confligere, ita colludi, quod omissis hostibus exteris & spretis salutaribus studiis id vnum satagere credi possunt, vt quilibet quemlibet extra nauem ecclesię deiiciat & deturbet, seorsum vos acclamant isti horrifico boatu, seorsum vos in malam horam vestram procul abscedite, quoniam schismatici estis, viperarum genimina estis: Infelix cuculi proles estis, vos denique omni maledictione & anathemate debito parricidis & patriæ proditoribus digni estis. Aliorum ex aduerso est ... mitior sit res, tamen acerba est, imo vos, inquiunt discedite à nobis, vt schismatis nutritores & fautores, vt criminis participes cum schismatico, cum periuro, cum hæretico, cum ecclesiæ subuersore certissimo. Inter has belligerantium voces, inter literas maledicas hincinde volitantes timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ, mala sunt & valde mala, quæ video, sed nesciens interim quorsum res euadat deteriora præsagio, væ væ si hæreses caput extulerint. Iam tamen quæstiones fidei iactantur inter eos, multa quoque pro solidis veris hactenus habita proponuntur, vt dubia, & quis nouit si corruptus passione præsenti animus errabit (vt solet) à vero, seu determinando quæ falsa sunt, aut quæ non expediunt, seu repudiando ea, quæ ab aliis vere determinata cognoscentur. Cæterum à nonnullis pugnatur velut in tenebris, ita vt amicos non secernunt ab hostibus,

[illegible] impugnandum sit, non vident, oculos petere habent, & feriunt tales [illegible] in circuitu. Exemplo quoque eorum, qui domum Loth circumuallabant, [illegible] nquam [illegible] percussi, viam neque egrediendi neque ingrediendi inueniunt. Ipsi rursus [illegible] as magnas grauissimarum infamiarum congerunt ex intrinm allegatione generali Sed Infirmo vel deficiente veritatis fundamento in eis quę facta sunt, nutabundę redduntur hę machinę, imo corrunt, & in eis ædificantes & egestæ eosdem propria mole sternunt, talis est de gigantibus poetica fabula, hodie præterea velut olim in ipso Babylonicæ turris ædificatione fit in ecclesia confusio linguarum, vt se non intelligant hi, qui vel ædificant vel ædificare se dicunt turrim eius. Quid actutus sum miser hæc aspiciens? quid moliar hæc aduertens? obsistere neque fas neque vires habeo nō moueri impossibile. Sic lugebam mœstus, sic angustiabar anxius, væ & væ crebris plangoribus ingeminans, dum ex secreto mentis triclinio duæ comites germanæ cum fratre vterino astitisse mihi visæ sunt. familiariter satis notæ, nomen fratris zelus, cuius habitatio in camerula irascibilis, nomen vnius sororis beneuolentia, cuius locus est in concupiscibili. Altera vocatur discretio residens in rationali, hæ tibi mutuo datæ erant in adiutorium, tanquam vno germanitatis nexu circumplectentes se cum fratre, quoniam zelus absq; beneuolentia nimium rigidus est, grauis & austerus. Beneuolentia absq; zelo mollis & languida. zelus demum & beneuolentia sunt absque discretione ad seductionem erroremq; valde prona. Porro absq; eis discretio quid possit, quid prodest? Hæc trina societas die noctuq; pluries altercata est intra secreta domus meæ cubicula, meum quoq; frequenter rupit silentium, zelus præcipue cuius aliquando vehemens adeo improbusque fit imperus, vt nunc verbis, nunc scriptis erumpere gestiret extrinsecus, non hoc, non illud discrimen aduertens neutri parti satis parcens, dummodo, pax, pax fiat, acclamaret. At vero beneuolentiæ tractus quasi contrarius, & si suauior, non multo minus validus erat ad ignoscendum omnibus, & de eis fauorabili intentione iudicandum. Quibus sic decertantibus discretio se mediatricemque præbebat. Operosum magis vero impossibile mihi esset hoc certamen discribere, nihilominus aliqua stylo mandare curaui, tum ad obliuia vitæ sollicitæ, etenim

Dulce loqui miseris veteresq; euoluere questus,

tum prætetea ad exercitium qualecunque otiosi studii, hoc mihi si dabitur, satis erit, & si nemini ex aliis sim allaturus quippiam commodi, attamen si quos iuuat adesse nisi paulisper secedant à me, & zelum beneuolentiamque & discretionem non me loqui putent, zelum in primis.

Zelus. Quid superest consilii, ô sorores, quousque non pudebit inertiæ, vsque quo tandem mens placida contenta quiete est? Quale quantumque sit concordiæ bonum, qua paruæ res crescunt, sicut discordia maximæ dilabuntur? dum etiam atque etiam etiam recogito, quibus non anxietatibus vrgeor, quibus non mordeor doloribus, quando per quatuor lustra & amplius propriam ego matrem intueor. Et ô qualem matrem Christe? illam tuam sponsam vnicam ecclesiam intueor (dico) non in vna sui parte, non vno lætali vulnere sauciatam, quin insuper eam ipsam non barbarica tantum debacchatione lædi conspicio, sed per suos introrsum in visceribus suis eo acerbius, quo delicatior locus est video (heu) his oculis per schismatica beluam infinitorum capitum, illam piam matrem deiici, lacerari, & per omnes artus truculenta rabie ac plus quam beluina feritate discerpi, ferre nequeo credite, & si ferrens esset animus, si naturales affectus etiam in bestiis, si passiones vitiosæ in reprobis tanta audent, quanta recensere stupor sit: non minas, non ictus, non verbera, non fustes, non ignes, non ipsa demum mortis immania, imminentis horrenda discrimina pauent, dum sequantur, qua sua voluptas quemque trahit, vel sua passio rapit, horum exempla tum in animalibus respectu fœtuum, tum in hominibus philocapris, in auaris, in vane gloriosis, in iracundis, & cæteris huiusmodi quotidiana cernuntur. Si hoc inquam ita in furore vel vitio? quid audere debet pietatis? quid posse virtutis affectio? quam tanto vehementiorem ad bonum esse conuenit, quanto diuiniorem, & ex consequenti fortiorem illam esse constat, propterea nemo dinumerauerit, quin verus matris ecclesiæ zelator neque incedat, quam sibi monstrauerit vel ratio vel conscientia vel autoritas vel inspiratio, vel tandem ipsa necessitas ad liberationem suæ matris ab hac mortifera peste & à voracibus bestiæ huius schismaticæ faucibus, quod si prodesse sors acerba vetuerit, tum pulcherrimum erit pro matre, pro pace, pro libertate tali occumbere morti, sed neque hoc magnum nobis, quibus pro præmio spes fida regnandi promittitur, quando gentes, quæ spem non habent spontaneæ neci sese deuouisse, celebres collaudent historiæ, tum Romanorum de duobus Deciis & Curtio, tum exterorum de Codro, Ipsos subinde martyres nostros, quia singuli singulas animas suas pro fide ecclesiæ tradentes saluauerunt, nos in mortali deuotionis titulo templis extollimus. Quid de labore illo quo non vna anima, non paucæ, sed totum ecclesiæ corpus præsens & futurum sua salute potietur?

Discretio. Tace frater obsecro & feruentiorem iusto spiritum comprime. Caueto tu sciens & videns ne nos & te in aperta pericula mittas. Egisti hoc pluties, dum succensus quispiam feruido spiritum tuo se medium se veluti contentiones se daturum inter pugnantes vtrinque conflictus opposuit, ita Christum comedit zelus domus Dei dum mortuus est, vt faceret vtraque vnum. Sic apud Poetam,

Senior ille Galesus,
Occubuit, dum medium paci se offert iustissimus vnus

Quæ fui &c.

Et pius Æneas dextram tendebat inermem,

pacem exclamans dum iaculo femur transfixus est: hac tu recogitatione de[illegible] ip[illegible] tis vsus consilio non misceres te rixæ alienæ: neve te & nos omnes morsibus sauis odiniũ & [illegible] lacerandos obiectares, lacerandos dixerim, aut ab altera partiũ seu (vt frequens est) ab vtraq; vu[illegible] dicti memineris: natans inter duas aquas in vtraq; submergitur. Iam experientia ppria loci d[illegible] e etsi cætera deessent, debuerat. Nonne tutius erat consilium propheticum Amos *vir prudens in* [illegible] *tempore tacebit: quia dies mali sunt?* Nonne præterea salubrius id, quod Ezechielis visio habet *lugere & gemere super cunctis abominationibus quæ fiunt:* aut cum Hieremia sedere tristem, aut cum [illegible] egio [illegible] ro pheta optare pennas sicut columbæ, volare & requiescere & in solitudine saluum fieri a pu[illegible] anim[illegible] ta[illegible]c: dum est contradictio in ciuitate, vbi sine passione tumultibus se audiant, semet inte[illegible] gan[illegible] coram videant: fallit me expectatio mea, si non protinus abiectis armis ambulabunt in do[illegible] o mini cum consensu, aut ostenso signu ad sagittam: hoc est sine debito, ipsum sine diuinatione improuida medium veritatis attingent: aut si pugnandum fuerit argumentationibus, ip[illegible] emp o Israelitarum ibunt omnes animo pacifico ad prælium.

Zelus. Quid me aspicitis ô sorores: grandia videor polliceri: sed grandio[illegible] a fides potest[illegible] amor audet, doloris materni necessitas inuitat.

Beneuolentia. Magnas prorsus repromittis frater, sed maior in exoluendo difficultas reponitur, tot sapientes huc usque nequeunt id facere quod attentas solus & iustus, ita ne tot animorum vin[illegible] tates, tot votorum mille species adunabis? quando idem homo plerumque secum dissidet: &[illegible] ea dem domo rixæ regnant incompescibiles? Quid ages, præsertim vbi animo deliberato placet error placet diuisio: pax sola voce, non corde conquiritur: vbi denique tanta quanta esse potest finium varietas inuenitur?

Zelus. Noli tandem obsecro ô germana Beneuolentia, noli molestum silentium tam pertinaciter indicere, permitte me confabulari in amaritudine animæ meæ: sine illud quod me pre[illegible] o mere: dolor inclusus vrit acrius. Ego saltem literulis infodiam quæ sentio, nullum ibi discrimen formidatur.

Discretio. Age ergo frater si detinere non possimus, permittimus interim scribere te omnia, quæ in animum venerint: tantummodo ab iniuriosa temeritate, ab irreuerentia qualibet abstineto. Caue deseras ne germanas tuas Beneuolentiam & Discretionem, quatenus beneuolus sit & discretus sermo tuus, ne accusans alios plus debito: sed aurea mediocritate semper in te ornatus effulgeat & placeat mordaci odiosa dicacitate eiecta.

Zelus. Faciam quod hortaris, soror Discretio. Nam & tu Beneuolentia significas te huius esse sententiæ: vis enim omnia interpretari beneuole, sed in nomen tuum: non tamen ita beneuole quod lædatur veritas, sed vt charitas nutriatur, & veniat dies qua exultantes canere fas sit canticum. *Misericordia seu beneuolentia & veritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculata sunt.*

Beneuolentia. Assentio frater, nil aliud sane magis expostulo, sed ipsum agere supernus arbiter Deus concesserit. Comitabimur ergo te, tu id quod suggesserimus, tuis verbis exprimito, at vero super omnia vide ne sis zelus talis, qualem Apostolus nominauit, *non secundum scientiam*, quem præterea dixit *zelum contentionis*, quia videlicet nec discretionem nec beneuolentiam germanas tuas audiebat zelus talis.

Zelus. Fiet vtique ne dubites, & quicquid in vtramque partem dicendum videbitur, illud deliberato, sed breui libramine rationis explicabo. Nunc alloquens omnes in commune, nunc ad particulariora me deflectens, quod si post finito verbo deprehenderiris me præuaricatorem pacti huius, vestra erit correctio, & meum vltro parcere corrigentibus. Multa tamen (id aduertite) locuturus sum nominatim sub modo triplicis epistolæ, quales loqui vel posse vel debere personas introductas nun me licentia oratoria coniecturate.

Et inprimis omnes in commune conueniam. Si sententiæ diuersæ sint inter vos, vt humana fert fragilitas, quoniam incertæ ac timidæ sunt prouidentiæ nostræ, præsertim vbi variatur narratio in eis quæ facta sunt. Nunquid præterea contentiones odiosæ regnabunt inter vos? nunqd exemplo muliercularum res iniuriis peragetur? Nonne salubrius est & Christiano dignius vinci a bono quam malo vincere? imo hoc pessimum est, illud optandum. Credite mihi, pax male per schismata quæritur, non vtiliter iniuria iniuriis, sic nec calliditas calliditate, nec morbus morbo repellitur aut sanatur. Si præterea contentiones & rixæ sint inter vos, nonne carnales estis? ego quidem dico quod vnusquisque vestrum dicit, Ego sum Benedicti, ego subtractionis, ego neutrius, & quod venire solet inter oues, dum cœca nocte prædator lupus irruerit fugiunt, pars hæc fauces lupi nescia incurrit, hæc in oppositum parietem impingit, hæc nullo certo vagatur attonita. Non aliter spiritu quodam vertiginis agitatur cœtus ecclesiæ, pars palpat velut in tenebris, ignorans quæ petat, pars ambul[illegible] in circuitu, pars sistit expectans lucem veritatis certam de tenebris splendescere. Pars neque scit neque nouit quicquam agere, nihilominus ipsa & agentes vtrinque ridens diiudicat. Alios rapiunt & transuersos agunt passiones variæ, pessimæ consiliatrices, ira, odium, inuidia, cupiditas, ambitio, timor & similes, adeo vt pro personis persequendis syncerus amor pacis, & serenissima veritatis amicitia deserantur aut impugnentur, quo facinore, quale aliud execrabilius cogitari possi[illegible] nequaquam innio. Per tales si non obuiatum extiterit, exponetur fides discrimini, si suis literis fidentes, si eas instrumen-

mentum suarum passionum efficere molientes determinauerint aut asseruerint leuius debito, in hanc vel illam partem ea quæ melius intractata manerent, vt si diceretur papam non esse caput vniuersale ecclesiæ iure diuino, papam non expedire esse vnicum pro ecclesia, papæ passim in facie resistendum esse, passim & ab eo appellandum, vel ex aduerso si quis assereret quod in nullo casu papæ dicere liceret, *cur ita facis*, & similia.

Quosdam præterea videre est, qui tanta animositate suis aut ceptis aut consultis inhærent, vt nullis ad oppositum rationibus, nulla incommodorum experientia flecti possint. Malunt omnia secum ruere, omnia frangi vel turbari, quam pedem retroflectere à via sua etiam inuia, & ob hoc iam non via, quoniam progressui obstare reperiuntur, vel spinarum, hoc est vitiorum sepes horrida, vel fossatorum, hoc est cordium profunditas incognita, vel latrunculorum malignitas, vel comitum mutua impugnatio, vel viarum districtus humiles, quos ceruicosa turgidaq; præsumptio nequit prætergredi, quia nequit humiliari. Italeuntnt deniq; tales odio immortali contra omnes, quos viderint vel audierint, non dicam aduersari sibi, sed non plenis vocibus & totis assentire sententiis. Alios ad omnem ventum instar arundinis videmus mutabiles, qui pro buccella panis iustitiam desererent. Alios tandem inuenimus (& vtinam multos) qui parati sunt obedire veritati cognitæ, seq præterea quo sequi licebit vel expediet. Multa quidem licent quæ non expediunt, hi nullos odiunt, nullos persequuntur, quos absq; malignitatis admixtione cum puro & simplici oculo veritatem quærere cognouerint, etiam si non datum fuerit inuenire. Reminiscuntur quod Paulus & Barnabas absque peccato dissenserunt, ita vt discederent ab inuicem, nullo tamen odio seipsos prosecuti sunt, nullis maledictis & iniuriis se inuicem consectati leguntur. Qua in re videntur egisse non satis beneuole nec discrete (ne loquamur acerbius) illi qui sub nomine Venerabilis Vniuersitatis Tholosanæ quandam nuper epistolam grandem Serenissimo Francorum Regi transmiserunt plenam maledictis pungentem iniuriis, corruptam opprobriis, in illos omnes qui non secum sentiunt, qui subtrahendo non secum in obedientia (vt dicunt) debita perseuerant. Verum sepositis interim propriis ad seiplos affectionibus & odiis ad alios (obnubilant enim ista veri iudicium) animaduertant quid ex opposito subtrahentes possunt rescribere, nominatim illi de alma Vniuersitate Parisiensi, qui profundiori nota queruntur iniuri.

Exemplar literarum responsiuarum ex persona Vniuersitatis Parisiensis ad epistolam Tholosanam.

Postulata imprimis, Rex Christianissime, maiestatis tuæ licentia, conuertit se humilis filia tua respondere Tholosanis quibusdam per epistolam tali sobrietate, qualem te decet audire & nos loqui contextam non qualiter meruerant hi, qui maledictis improbis, qui execrandis execrationibus infamare regiam dignitatem cum generali cōcilio sua conati sunt, rupto derepente diutino silentio. Loquimur ergo sic ad eos, Rex Serenissime, te audiente, te iudice. Ea fratres super quibus accusamur à vobis, si talia erant qualia exaggerando declamas (imo satyrica dicacitate mordes) charitatiua illa epistola vestra nisi canina potius appellanda erat, profecto vestrum vos accusat quadriennale silentium, cur enim tunc confestim, vt nunc sero, neq; arguistis nec statuistis contra faciem nostram nos fratres vestros qui tam manifesta & sacrilega impietate vestro iudicio errabamus, sed pertinaces nos ac desperate errantes linquebatis, quo pacto igitur nunc frustra nos impetitis, si tales iudicamur à vobis? aut si ad regem vestrum & nostrum duntaxat sermo vester est qua ratione ipsum & omnes de generoso sanguine suo non protinus ab errore reuocastis, quos iuratis vos scire, vos firmiter credere nequaquam pertinaces esse in subtractione per eos effecta, & sic palam effecta vt nulla possit tergiuersatione negari? testis est, ô rex, eorum quæ dicimus. Qua igitur vel infidelitate vel inertia non monuistis eos continuo, si tam certo & probroso schismatis anathematisq; vinculo vestris iudiciis, nisi resipiscerent, ligabantur? At quis stupidos forte vos & elingues effecerat timor? timor cadens in viros constanter. Vnde ortus? inde ortus, quod sicut scribitis vir quidam legatus ex vestris fere necatus est in concilio Parisiis celebrato. O quam prouide trepidastis:

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Poterat vnicuiq; vestrum si obmutire præsumpsisset, simile contigisse, nondum vero ita desipitis, fratres, vt hæc dicatis, & si ita loquimini, alioquin quo animo certare vos pollicemini vsq; ad mortē pro iustitia, qui nondum vsq; ad sanguinem restitistis? si vos plus erienn io pauor puerilis exterruisset, trepidantes timore vbi non erat timor. Nam qualis timoris locus seruabitur, vbi tam promptos defensores & propulsores iniuria episcopus ille mox inuenit Dominos Duces, sicut testamini. Quid si cerebrosus, si capitosus, si præsumptuose loquax aut minax erat ille vester episcopus? non est nostrum diffinire, sed neq; est vsque quam incredibile, cum sit talis erat, dum in turbam alacrium ingenioq; viuacium iuuenum incautus impegit, quod exagitatus ab eis secundum meritum suum, & exibilatus extitit. Sed ad silentium vestrum regredimur. Respondere postulamus, vbi tunc erat dolor ille ingens, qui (sicut ex historiis trahitis) mutos etiam ex natura loqui cogit, dum recentior erat iniuria? dum plaga noua curationi proximior? dolor iste vester, quo nunc æstuare vos iactatis, quorsum abierat? aut vnde nunc subitus emergit? deniq; dolor iste dum ab initio erat quasi mustum nouum absq; spiraculo, nonne in strepitus vastiores fortius erumpere? nonne clamores horridiores extorquere debuerat? At vero scandalum vobis erat formidini. Quale scandalum, passiuum an actiuum, datum scilicet an acceptum? & rumorem qualemcunque pauerstis damnat Greg. qui tradit non esse deserendam propter scandalum veritatem vitæ, doctrinæ & iustitiæ, qualem hic asseritis. Sed exitum subtractionis aut (sicut sermo vester loquitur) partum infelicem præstolabamini, quid ita quæsumus? nunquid ab euentu negotiorum, metiri iam actorum bonitatem congruum vel necessarium iudicatis? videte ne fallamini. Quanta sunt optime initiata principio, quanta in quibus nihil virtuosæ & moralis prudentiæ defuit, quæ tamen successu prospero vel intento caruerunt, ad quod potest violate traduci illud:

Careat successibus opto Quisquis ab euentu facta notanda putat.

No-

Nostrum est plantare, nostrum est rigare secundum prudentiam à Deo nobis insitam, hac vero ... qui incrementi consummationem dat, Christus est. Narrat Iudicum lib. filios Israel pugnantes ... hi magna strage corruisse, quos tamen dixerit eos de aggressu pugna propter hoc inculpand... At forte ... ino epistola vestra talem temporis tractum vt elaboraretur exigebat, vtque coaceruaretur interim grand... ries maledicorum in nos verborum, vt interim grandiloquam tragœdiam contumeliarum ... asper... improbaque reprobationis expueret in nos fraterna illa vestra dilectio. Sed profecto si fuisset iniquit... lia audire meruisset (quod libera voce refellimus) certe tamen vestra amicitia ex similitudine quadam ... nobis obnoxia, vestraque prudentia & grauitas qualis deceret studiosos, digna apparebat, qua pul... to obscœnoque sermone vteretur, dignum erat illud speculum, quale vos esse gloriamini, quod radiis purioribus ... laret: digna denique vinea vestra, qua non in his maledictorum labruscas degenerares. Poeticum est inuolucr..., musas agrestes ideo in picas conuersas esse, & quosdam agrestes in ranas, & alios in simias, Aragnen in araneam, Nioben in silicem, & alios in alia, quia linguis abusi sunt, eas in maledicta laxantes. Praclare demum ab A... dictum est: Honorem esse in honorante, ita procul dubio illiberalis & contumeliosa vituperatio sordida... probrantem. Nam qualis vnusquisque est, talia dicit, sicut qui de terra est de terra loquitur. Sed vituperatam, sicut tamen epistola facies ostendit, vestra nullatenus erat intentio, qualis ergo nimium laudare obedientiam ... in obedientia scelus detestari, causam praterea defendere papa & ecclesia, denique à deuio nos infausta ... tractu ... uertere? Est ne igitur vestra, fratres, prudentia tam oblita sui, vt arroget sibi docendi nos officium in repraes... notissima, quod obedientia bona est, inobedientia mala grauiterque plectenda, quis hoc ignorare praesumi potest? Maxime apud nos, quorum studium antiquius solenniusque tam numero quam merito & autoritate ... extitisse nec ipsi negaretis. Nam & inimici nostri sunt iudices, quod tantum cateris superemineat vniuersitas nostra, quantum inter virgulta cupressi.

Amplius vero pro inobedientia (si ita necesse fuerit) nos edocenda erat, ne dispendiosissimus sermo trahendus per autoritates emendicatas, ingestasque sine ordine per pueriles periodos assidue similes, & plus aequo son..., per fastidiosam nugacis repetitionis eiusdem sinistreitatem, denique irascendo, dentibus freudendo & tabescendo nos quasi beluina feritate mox conculcandi lacerandi deuorandique videremur. Poteratis, fratres, poteratis ... ter vestram iactare eloquentiam, aliter vestrum officium, vel docendi vel monendi vel corrigendi ventilare. Nunc elapsum esse à memoria vestra monstratis illud Ciceronis documentum, cui scriptura sape concordat: sit mo... sine contumelia vel exprobratione. Nam & Michael disputans cum diabolo de corpore Moysi.

Rursus, fratres, elocutionis vestre accuratio vel deserenda erat penitus, vel accuratius incorruptiusque seruanda. Quod dictandi vitium non magnopere culparemus, si non vitiosissimo & prorsus intolerabili genere confutationis vteretur, illa elegans eloquentia vestra, qua enim vitiosior confutatio seu argumentatio adduci poterat, quam quae ad vtrunque flecti potest? Quem defectum si per totum hunc terminum oculis videre nequiuit vestra solertia, tot literis erudita, quo ausu nos in obscurioribus commonere praesumpserit, consideret. Hoc itaque quod dicimus, monstrabimus digito: tantummodo oculos aperire non pudeat. Si obedientia laudanda est, vt totiens inculcatis, quasi non ita sentiremus, si haec sit gladius vester acutissimus, quo nos iugulare, imo trucius vulneribus confodere satagitis, attendite quam facili retorsione gladium vestrum in iugulum vestrum conuertimus. obedire siquidem oportet Deo magis quam hominibus: non hoc inficiabimus. Oportebat ergo vt Deo iubenti recedere à consortio vel haeretici vel schismatici, vel in talibus vehementer notorie diffamati, aut in nocumentum ecclesia praesidentis, vos ipsos praestaretis obedientes: quod quia non fecistis, fas habemus ex consequenti more vestro concludere, quod inobedientia haec vestra plecti debet pœna tali, imo maiori quam nostra factu vt fieri dicitis tum vitio, nam contemnenda est haec potestas, vt altera superior honoretur.

Scimus hic auditis quid agitis, quid obstrepitis: quid rugatis faciebus stomachantes acclamatis? Nos certe nullum fuemus in hac parte schismaticum, nullum haereticum, nullum depopulatorem ecclesie, nullum de his vehementer & notorie diffamatum. Ita excusatis vos fratres, nos econtra proponimus, accusamus, suademus, purgantes nos finaliter per negationem eorum, qua nobis imponitis, erat idcirco radix hac difficultatis & controuersiae ad quam euellendam totis eloquentiae illius vestra Tulliana neruis incumbere debuerat charitas vestra, quae radix probare videlicet Dominum Benedictum non esse schismaticum, non haereticum, non aduersantem ecclesiasticae vnitati, aut non de his merito vehementer infamatum, aut esse talem, qui non conuertit obedientiae sua honorem in instrumentum destructionis ecclesia, hoc est, quod in contentione versari, quod vnicum confutaris commentibus, non de obedientiae praconiis & inobedientia suppliciis, imo de partialibus maledictis membranam occupari. Et istud tamen cur modo & non antea citius effecerit vestra fraternitas, nondum perspicua ratio inuenta est, nisi forte vt si voluerimus suspitionibus maleuolis in vos, qualiter abutimini in nos. Diceret enim forsan suspitiosus aliquis, quod liuida amulatio vestra ob praclarissimam studii nostri famam, aut aliunde male parta, nunc tandem nacta opportunitate egesta est, quasi si aperiatur sepulchrum patens intus spurcidum & olidum. Suspicabitur alius non inuidiam, non odium, non rancorem: sed vel adulationem vel ambitionem sua promotionis auidam, rupisse hic vestrum silentium, dum spes arrisit nouarum prouisionum habendarum, si noua restitutio fieret, praesertim vobis potentibus & altercantibus, & vsque ad periculum capitis decertare pollicentibus, longe vero sint à nobis interpretationes huiusmodi maleuola & incerta, fratres charissimi. Nunquam id agere nos contingat, quod in nos fieri irrationabiliter inculpamus. Ista quidem est rixatio vel fœminea vel canina seu puerilis dentibus & vnguibus iniuriarum causam ducere, ista pugna Goliad à contumelioso contemptu certamen inire. Esto tamen fuerit in nobis aut nostrum nonnullis intentionis corruptio, quoniam quis potest gloriari se mundum habere cor, cum non sit homo super terram iustus, qui non peccet. Nihilominus quale super hac corruptela adducitis essitax argumentum, vt tam certo, tam absoluto, tam in generali vos fertatis iudicio, quasi vocis illius immemores intonantis: nolite iudicare, & non iudicabimini,

Esto

Esto sint inter nos aliqui ambitiosi ad beneficia, aliqui leues ad iudicia, aliqui odiosi ad Dominum Benedictum: vnde tamen constat subtractionem per tales emersisse?

Omitto autem respondere quomodo talia fingere habet vestra discretio de rege nostro & vestro, de Dominis Ducibus consanguineis suis, de Baronibus eius: praeterea de consilio regis, de praelatis & tota clero Franciae? postremo de toto regno Hispaniae? Exclamabitis hic primo, iam exclamastis quod per nos seducti sunt, excaecati sunt, alienati sunt, mirum vero si vos soli & absentes & pauci apertos habetis oculos in eorum regimine, si vobis solis sua illuminatio, suaque directio debeatur. Attendite ne intolerabiliter nimis arrogetis. Scitis & creditis firmiter, quod Rex & Domini de suo sanguine generosi non adhaerent subtractioni pertinaciter, hoc est vestrum verbum: certe neque nos pertinaciter adhaeremus. Adhaeremus tamen sicut & ipsi, donec interim nobis paratis corrigi si erramus, clarius aliquid commodiusque pro ecclesia dilucescat. Aut igitur eos amnes pari nobis concrimine parique reatu conuoluite, quia subtraxerunt, sicut non vultis, quia non audetis, aut nos sicut ipsos habetote excusatos, quoniam pertinaces esse non volumus: quod tamen omnino fateri refugitis: sed dicetis si non estis pertinaces, cur à damnata subtractionis continuatione non cessatis? Interrogetis similiter cur ab eadem rex non absistit, quod si perurgetis quaerentes rationem, nostra est communis responsio, quoniam nostram interim conscientiam sequimur. Nam quantum licet dubitare de Domino Benedicto, an perdiderit ius in papatu: aut quod obedientia ad ipsum est ecclesiae pestifera, tantundem fas est ab eius obedientia secedere. Neque enim negabitis, quoniam pro culpa haeresis aut schismatis papa fiat inferior quolibet Christiano. Iura sunt ad hoc planissima. Neque praeterea latet vos potestatem papalem datam esse in aedificationem ecclesiae, non destructionem. Quo abusu in destructionem ecclesiae notoria existente, nonne exemplo Pauli resistere in facie gerentis se pro papa, liceret? nonne sibi dicere posset, cur ita facis? Athanasium summum olim pontificem & aliorum nonnullis super hoc sunt in exemplum. Sed Deus arbiter aequissime, & quo pacto mirantur istud quidam hominum quasi non intelligibilis sit haec absurditas? cum in rebus longe minoribus id licere fieri, magno assensu concederent? Si enim palatium suum, si ciuitatem suam papa facibus accensis pro sua libidine quaereret concremare, si paganos armatos siue agrorum depopulatores moliretur apud Christianos intromittere, etiam vbi nihil fidei praedicaretur aduersum, si virgines ingenuas, aut matronas honorabiles violare satageret: quis tam indulgentissimus vnquam aut blandus adulator ad papam fuit, qui non negaret his ausibus obuiandum esse, qui papam ipsum, si verba non sufficerent, diceret non debere facto arceri? Iure naturali conceditur vim vi repellere, ideoque conceditur vt personae singulari fas esset papam aut regem vel ligare vel carceri mancipare sicut iniuste persequentibus hanc personam, si sibi non aliunde pateret propria mortis aut impudicae violationis effugium. Si hoc in damnis corporalibus eam liquidum est, quid de spiritualibus incommodis longe grauioribus relinquitur aestimandum? Iungamus hanc rationem ad rem quae agitur.

Si subtracti habuerunt probabiles vehementesque coniecturas, aut certas rationes ex his quae facti sunt, quod Dominus Benedictus aduersabatur ecclesiasticae vnitati: nunquid non bono fine & intentione poterat haec fieri subtractio? quaeretis quo pacto sic? quippe vt non assumeret obedientiam sibi factam in velamen aliquod nequitiae aut protelationis schismaticae prauitatis. Ex quibus mille mediis, aut continuando honores suos sine procuratione vnionis, aut promouenda sibi fauentes in hac libidine dominandi, aut nunc aperte, nunc occulte, non fauentes sibi persequendo.

Videtis clare, si quid videtis, quod nullis hoc loco, vtimur sophismatibus, imo ne sophismatum paralogismi vos decipiant (sicut fefellisse videntur) nos ipsam ad nudam difficultatem reuelamus, cum proprium sit sophistarum se celare & positiones suas vel inuoluere vel transferre. Nullas praeterea legum interpretationes subdolas aut fictas adducimus, solis innitimur regulis iuris diuini & naturalis, quas pro vobis assumitis, quasque immutabili veritate subsistere, nequaquam ignoratis. Hae sunt regulae quibus summus ecclesiae praelatus propter ecclesiae vtilitatem stabilitus est. Quod papa si apostatet à fide resistendum est in facie, & si non recte ambulet ad veritatem euangelii, quod vim vi licet repellere, quod Deo magis est obediendum quam hominibus, quod bonum publicum praeferendum est bono particulari, quod ad publicum ordinatum est. Istis inquam innitimur non vt falso criminamini talibus, quod facienda sunt mala vt bona eueniant: quod persequendus est papa verus, vel schismaticus saluus detur. Nondum ita vestri similes sumus, vt ita desipiamus. Quid ergo multos turpiter plane inuoluunt sophismata, dum nimis fingunt, quia enim videre nequeunt qualem papa verus aut praelati habitus desinere posse esse papa, aut habendus est praelati, ipsi non capiunt qua ratione subtractio possit (imo & debeat in casu) iustissima reputari, hoc est inquiunt inobedientem esse, hoc est persecutorem capitis existere, cum tamen nulla subuersio à capite dici debeat inobedientia, neque persecutio, nisi legi diuinae fuerit contraria. Est autem diuina lex iubens recedere à tabernaculis impiorum, iubens fratrem postquam audire noluerit ecclesiam, habendum esse sicut ethnicum & publicanum, iubens praeterea oculum aut membrum aliud eruendum esse, ne totum corpus sua contagione deprauet, quae diuina iussio qualiter ad rem quae tractatur adaptari debeat, insinuatum est. Scimus tamen quid adhuc respondetis, negatis in hoc negotio causas tales in facto. Hoc vero est quod in disceptatione nostra versatur, hoc probare quod negamus, aut improbare quod aestimamus, debuerat charitas vestra prudentia, aut non notissima ingerere, non nos mille conuitiis insectari non nos priusquam intelligeretis arguere. Et quoniam idipsum non peroratis & res longiori disputatione eget, quam vt sub epistolae breuitate possit coartari, quia denique tam pluries tam scripturis quam viuis vocibus rationabilitatem nostrae subtractionis, si non potius libellus diffamatorius appellari meruit, nec latet nos quam multa alia posuistis, quae si rigidum examen intrarent, illa de errore in fide, de crimine in bonis moribus, de inobedientia laesae maiestatis regiae, & aliis pluribus damnanda paterent, quae omnia ostendere sicut & principalem causam nostram iustificare paratos nos offerimus, quantum & quemadmodum tu, rex sapientissime, iusseris, qui hactenus nos indiuiduas coadiutores tuos assumere dignatus es, neque enim diuersum à te quicquam agere fas putat discretio nostra. Et si improbe prouocari ad certamen impar nimis numero & virtute sufferre molestum sit. Potueraut ista sufficere, si non vicissitudinem referre vellemus, reddentes pro malo bonum, & benedictionem meritoriam pro exprobatione maledicta cum ille qui tum glorificandus

dis ait, maledicimur & benedicimus, itaque petimus rationem, fratres quo fructu, quare rit seiungi à communi regis & regni concilio. Periret quippe omnis politicus ordo, si ea quæ commun su conclusa quilibet pro suo motu capitis vel inculpare, vel ad nouam censuram reuocare contende Vbi fuit vnquam tam aperta, tam concors sententia, quæ non aduersis calumniantium linguis corpi po et alii ue, alii ignorantia, alii sola contrariandi proteruia aut pruritu nouas res moliendi vexatu, eduequt c generalibus præstitus est olim assensus vnanimis taliter, vt non ex aliqua parte contradictores inuenirent quum est idcirco legibusque & consuetudine sancitum, vt in ore maioris partis stet omne communitatis um. Alioquin si cuilibet assidue fas esset obniti, nihilo plus ageretur, quam si inter noucl uis odiosum continuaretur iurgium, illis velum tendere, istis laxare, aliis dextrorsum, aliis uerso conari insolcabili animositate tractantibus, deliberatione enim maioris partis exceptat est ei ves opem ferre, vel nequaquam pertinociter aduersari, & ita portum qualemlibet attingere, quam spe meliores portus confundere interim omnia seditione certissima, multa proinde tolerari debent iam vum inceptis contradicere dignum erat: Esto vobis appareant, vel forte sint saniora consilia, nihil communitatem, cuius estis pars parua, ambulantem in opposita sententia, quid prodest tractus vester p liorsum, sine quid aliud operatur quam contentiones, scandala, animositates & dissidia ad em omnem tur, salubrior firmanda? Negotium aliud grande priusquam certa conclusione firmetur, opus habet con in qua sit animus in consulendo liber, post acceptata conclusione, tunc est tempus faciendi, non candi.

Quod si opposueritis præceptum Domini, vt non peccet aliquis sequendo multitudinem, hoc de criminibus bene fieri nequeunt, intelligi necesse est, non enim talia vnquam licere faciet quantuslibet numerus pec stulterum, quorum infinitus est numerus. At vero secus est in eis quæ fieri bene possunt, in quibus con proprium ad aliorum formare iudicium quandoque licitum, quandoque debitum est, qualiter esse dicimus positio, vbi ea quæ in facto sunt, non quæ fidem immediate respiciunt, ventilantur. Obiicietis fortassis qu syncero animo, non mediis vsquequaque iuridicis, non per personas omni vitio carentes conclusio substraction cepta est, quasi non ita possit fingi in omni negotio publico, quasi præterea per solos bonos beneplacitum suum tur Deus, operatur & per malos, quales etiam inter vos aliqui sunt, & si confirmatos vos pharisaice tales teris hominibus, & exceptos ab illa regula, si dixerimus quia peccatum non habemus. Quis præcipu delis, quot tyrannos iniquos legimus & vidimus, à quibus æquissimas leges & edicta quis nesciat emanasse re perspicuum esse debet, quod negotii qualitatem magis attendere conueniet, si iusto fine, si pio intentione poterit, quam suspitionibus duci ex agentium hac vel illa voluntate.

Præterea fratres, cessent contumeliæ, abeant sinistra de nobis suspitiones, quales habere de vobis nec volumus. Credite fratres nos bene conscii nobis sumus de processu hoc ad pacem ecclesiæ: qui vtinam iam prosperum successum caperet, quam pie semper optamus, optare autem hoc magis nostrum est, quam illud exhibere.

Tandem quia res (vt arbitramur) discussionem exigit ampliorem (non enim propter aliud nos ad prouocare deberetis) obsecramus te, rex serenissime, sicut iam obsecrauimus, pro concilio totius obedientiæ celebrando, in quo conueniant seniores, videre de factis & de iure (quod ex factis exoritur) examinat tatem, quam semper amplecti paratos nos offerimus in nomine eius, qui est veritas, in quo bene valere & sobriam modestia sapere omnes optamus fratres nostros in eodem Domino charissimos.

Talia in aliorum personam transfigurata sint (ô sorores) pro recussione eorum, qui nimia acritate sententiam propriam defendere, & alienam carpere reperti sunt. Et quoniam ita tibi placitum est, ô soror Beneuolentia (hoc enim nutu tuo significas) conuertatur oratio nostra ad eos, qui acta omnium, præsertim superiorum, tota seueritate recenseot atque diiudicant, nullum eis fugium ad correctionem, nullum locum ad veniā vel excusationem relinquentes, cum profecto male mis essent res humanæ, si semel peccantibus clauderetur misericordiæ sinus, q si misericordia cōceditur hominibus, illa obsecro qbus rationabiliter iudicio præstabitur, q̄ hominibus occupatis, hominibus ad regimen reipublicæ cōstitutis, siquidē ad eos ex omni parte fallendos inuigilat assidue ditorum quoruodam malignitas, nunc mendaciorū fuco, nunc blanditiis adulationū, nunc accusationum confictionibus, nunc ingestione suspitionum, vt vel sic rapiant, spolient & detrahant, vel vt amorem simulent, tanquam solliciti de salute Domini sui, si multos accusauerint, si mendacibus nouitatibus aures prurientes principum fricauerint, si accensos odiis, si stimulatos ira animos eorum magis inflammare vrgereque studuerint. Quam ob rem non abs re videtur dixisse Seneca consulendum esse bonæ mentis suadere, quam inquit bonam mentem nemo occupatus inuenit, & alibi tradit hac ratione esse vel difficile vel impossibile, vt idem sit princeps & vir bonus. Ipsi profecto superiores oon tam super homines, quam homines super eorum capita positi sunt, & non tam inuidia quam misericordia digni habendi, tanquam miserabiliores cæteris hominibus, & velut positi ad sagittas causa deceptoriæ iaculationis, quorum multorum stultitiam adulatio in insaniam ve t, aliorum iracundiam in furorem, aliorum beneuolentiam indulgentemque naturam trahit ad prodigalitatem crudelissimam. Rapiunt enim à pauperibus, quod apud ditiores effundant. Parcunt deinque delinquentibus languida quadam specie benignitatis illecti: sed redit hæc misericordia ultra ad innocentom perniciem truculentam. Quantus erat ille rex & propheta Dauid, quam peruigil? ipse cum ad vnius serui mendosam vocem leduc s est, vt hæred rem, cu patet Dauit optime meruerat, ad eundem seruum traduceret, postmo um uod etiam mo tus sed diuidendam imperauit. Quorsum hæc omnia? nimirum vt commonefacerem tolerandos esse pia com

compassione defectus superiorum magisque diiudicatione seuera persequendos. [illegible] quam opposuerit illud sapientis: *exiguo conceditur misericordia. Potentes autem potenter tormenta patientur.* Ipsi vero principes in hoc exigui sunt, eoque amplius si ex ignorantia forte sua ipsi [illegible] des, sibi fortes & beati videantur. Rursus si plura in hominibus vitia correctionis impunita [illegible] reseruans ea diuini censuræ iudicii, idem fieri de principatuum delictis necessitas maior expostulat. Vt non protinus pro quolibet errato spernatur eorum principatus: cum Apostolus Dominis etiam discolis, & Christus Pharisæis hypocritis obedire præceperit: & Aristotel. diffinit principem non debere repercuti. Vidit hoc [illegible] ille qui monuit Athenienses, ne leonem introducerent in ciuitatem: introductum vero eum cum omni mansuetudine & lenitate tractarent: quæ similitudo satis est accommoda rei, quam agimus [illegible] d si de quolibet principante hæc vera sint, ipsi Domino omnium: & eo seruo omnium, quo Domino omnium, Papam loquor: quis non hunc commune misericordiæ debitum impendendum arbitretur? Esto Dominus Benedictus errauerit in non offerendo celeriter viam cessionis, attendatur in eo potuisse [illegible] adere deceptiones, quales numeramus prouenientes ex subditis. Attendatur humani cordis fragilitas ad honores quærendos auida; & pertinax ad retinendos, attendatur quantas vires habeant suspitiones ingestæ a maleuolis: nec esse facile illos pro libito diuellere. Attendatur insuper pœnitentia ipsius offerentis iam pridem id quod ab initio quærebatur. Denique si erratum est ab eo, nunquid si ianua pœnitentiæ quæ cuilibet inferiori aperta est, occludetur? Nunquid pœnalis carcer, nunquid innumeri dolores animi & corpore, in bonis & in fama iam plus quadriennio tolerati diluere sufficiunt hoc erratum? Videmus si qui sint monstrantes oppositum verbo vel opere: ne plus hostili odio personæ, quam vnitatis publicæ zelo se prodant inflammatos. Itaq; placet hoc loco inserere quandam Epistolam quasi nomine suo ad Regem Franciæ destinatam, quæ sic contexta est.

Benedictus Episcopus seruus seruorum Dei charissimo filio in Christo Carolo Francorum Regi Christianissimo salutem Apostolicamque benedictionem & miserationum spiritum assumere. Si demolitio Hierusalem terrestris olim perstrinxit ad lachrymas tot Prophetæ Hieremiæ & Saluatoris Iesu: Si praeterea corporalis separatio sponsi à sponsa fideli tanta est molestia. Si denique ipsa etiam natura nos docet instinctu turturem assidue gemitus edere, dum compari viduatam se senserit: nullus mirabitur si in desolatione mirabili spiritualis Hierusalem, & in acerbissima separatione, quam in ea sensit animus, conqueror & ploro. Quis igitur dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lachrymarum, ad deflendum iugiter luctuosissimam Sacrosanctæ Ecclesiæ labefactionem diuisionemque? Quis me consolabitur? quis medebitur? Consilium quale mihi peruenict? ita planctus lugubris; dolor & angustia tangunt omnes in commune filios Ecclesiæ. Sed longe animus atque profundius dilacerat infelix cor meum inaudita miseria, hoc exterminium. Ista perditio nimirum data mihi illa est in sponsam singularem, quæ omnium mater est vniuersalis: hæc nihilominus aspicio tam nefando schismate eam, quæ mater est pacis & vnitatis, tam exitiali & atroci persecutione eam fœdari, quæ sola est pietatis. tandem vili detentione & ignominiosa seruitute eam ipsam proteri, quæ libertatem & honores largitur æternos. O pia mater omnium, ô mea singularis sponsa quousque durabit pessimus iste languor tuus? quamdiu debacchabitur furor impius in viscera tua, satis nimisque tuis in membris perseuerat hæc horrenda diuisio Et heu quale tibi ministrabo consilium? tuis quo pacto medebor incommodis? Crudelissimum hoc vulnus tuum in me descendit vt vides: quoniam hinc vastatrices curæ, hinc sollicitudines peruigiles intus timores anxii, foris pugna, in tribulatione violentia, & diuturno indignoque carcere, quis mihi de propria comparatus est domo, & de specioso olim nunc domesticorum manu obruto palatio. Quid referam probra? quid diffamationes iniquas? quid sinistras interpretationes dictorum factorumque meorum? quid mille mei & meorum inenarrabiles afflictiones? Attamen non est hæc malorum summa: vtinam in caput meum refluerent omnes ærumnæ tuæ? O fidelis sponsa vsque ad duræ mortis perpessionem sine detrimento animæ. Et tu benedicta libertate fouerer in gremio pacis omnes filios tuos & oues pascuæ tuæ. Et ô pater maxime & optime, ô salutifer Christe, vt quid natus sum videre mala gentis meæ? vt quid datus sum custos sponsus & pastor, si non aliam opem, aliud solamen, & aliud ferre dabatur auxilium? porro si sancti patres quibus infausta tempestate succedo, gemebant olim sub verendo pondere curæ pastoralis: sicuti Gregorius & aliorum plurium, etiam dum Ecclesia suo honore & prosperitate floreret: quid nunc dicturus sum in sua & mea tam incomparabili calamitate & in tanta malorum mole? Hinc vel maxime perspicuum esse debet meum talis status afflictionis mœrorum & perniciose retinendo non esse contumacem. Alioquin profecto miserabilior & stolidior sum omnibus hominibus, qui miseriam certam cum certa damnatione quærerem, sed auertat hanc insaniam à seruo suo misericors Deus. Cæterum nonne variis & laboriosis antea legationibus attritus sum si forte resarciretur truculenta hæc ruptura, & si discussis tenebris serena veritas oriretur. Sed nunc eleuans me dignitas grauius allisit. & coangustauit vndique, itaque grauis forinsecus cernitur corporalis afflictio Subiet vero introrsus plaga saucit atrior, dum pia recogitatione considero, quemadmodum omnes conatus mei, omnis zelus pius, omnis feruens desiderium ad pacem adipiscendam cassati sunt. Et ô mores, ô tempora. ecce quod supra modum auget infelicitatis cumulum, à nonnullis etiam de peruersa intentione notor & inculpor. Quid dicam ad hæc? plane & constanter negabo Potuit aliqua fortassis surrepere ignorantia, quæ tam vicina est humanæ fragilitati, & in hoc me meaque omnia prorsus iustificare nequaquam audebo. Illud namque Apostolicum verbum quem hominum non exterreat? nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. *Cum dicitis quæ alia est ratio: nisi quod in multis offendimus, & quoniam non est homo super terram qui viuat & non peccet, & quod incerta sunt prouidentiæ nostræ & iustitiæ omnes sordida tanquam pannus menstruatæ: denique quales sumus in oculis diuinæ maiestatis, nouit nullus.*

Etsi iustus fuero (*inquit Iob*) hoc ipsum ignorabit anima mea: *verum si maligna fraude, si cupiditione. Putaui quicquam agere quod Ecclesiasticæ vnioni vel obstaret vel eam retardaret: sit in animam Deus, quoniam potius talia ab initio vsque in præsens obtuli, quæ salubria & suf[illegible] ientia pro vnitatione fideliter æstimabam & adhuc existimo, si non obstitisset pater ille mendacii, qui omnia in malum & [illegible] tionem euertisset. Nosse potes hæc omnia, fili Serenissime & Christianissime, coram quo fiducialiter [illegible] velam effudi, nec habeo necesse regias aures adimplere longa narratione talium oblationum per me [illegible] eam de via conuentionis vtriusque obedientiæ per consilium à fratribus meis Cardinalibus primitus datum, quam de via compromissi, & nouissime de via cessionis. Cui via, imo & martyrio, sicuti [illegible] ingiter adhæsi secundum præparationem animi. Nec ab hac vnquam promptitudine d[illegible] essurus sum si [illegible] veram parere vnionem cessio videbitur, testes sunt apud te harum oblationum patentes literæ meæ. [illegible] liarum silentio contecta sint. Arbitror autem nunc elucescere, si leuior fuisset & opportunius pro [illegible] ctæ vnionis, prima conuentionis oblatio, quam subito incursu talem arripere viam, quam [illegible] angustias, & cui nullum vnquam præbuerunt assensum aduersarii, absque quibus generalem fieri vn[illegible] expectet? Nolo tamen, inclyte fili, ex his dictis vel dicendis tuam inculpare deuotionem ad pacem, qua vtinam deuotio nulla vnquam mendaci informatione super meis & aliorum gestis quæsita fui[illegible] corripi. Sed admirari non sufficio quo pacto ego, qui sic egerim, sic tracter, infamer, includar [illegible] non pro liberatione ab indignis carceribus tuum meruerim auxilium. Nonne tui antecessores proprium [illegible] succurrere non solum vexationibus Ecclesiæ: non solum summis pontificibus in sua sede reponendis [illegible] bus communiter iniuste passis: quasi nobilis Franciæ domus templum tale esset misericordiæ, quale apud [illegible] nas fuisse memoratur, vbi cunctis afflictis erat præsto subsidium. Nunc enim, fili charissime, vera regum [illegible] cia progenies & hæres exemplorum insignium, vides coram oculis tuæ serenitatis illum: quem pro iusto coluisti & colis illum: quem vt patrem summum in terris & animæ tuæ pastorem sanctum frequenti[illegible] lis extulisti: Illum præterea, quem tu cum regno tuo successisse confiteris per electionem legitimam Chr[illegible] Petro, illum quoque, quem viuentem prudentissimus pater tuus viuens coluit vt talem, illum deinceps, [illegible] iam si caduci numerentur honores, nobilis est prosapiæ, illum denique qui Deo propicio vitam hu[illegible] qui [illegible] innocuam, sine quauis infamiæ nota deformis: quia quid intus agatur, index erit cordium inspector [illegible] inquam, talis vides me talem (de me enim loquor, & me laudasse coegit necessitas) vides modo sic in[illegible], sic contumeliose tractatum tanquam essem vnus ex seruis abiectissimis, sine honore, sine dignitate, si[illegible] sine genere, & vitæ celebritate. Nihilominus autem dissimulas, fili, aut contemnis præbere succursum [illegible] me expediri iubes, qui vnico mandato tuo ab his me incommodis potes liberare. Quanquam compertum [illegible] non te iubente ita fieri, neque persuaderi sane potest, vt credam generosum animum tuum erga miserationem tanta duritie stringi: quoniam mollesceret ad compassionem, si profundæ & religiosæ considerationis [illegible] ad tantæ rei indignitatem conuerteret. Quid de te loquor? quoniam ipsos etiam barbaros, & paganos putarem naturalis tangeret, si viderent personam nuper talis auctoritatis, gradus & honoris & nobilitatis repente deiici & concludi intra parietes domesticos & hostiliter oppugnari. Existimo quod & in regno tuo maxima pars meæ calamitati compatitur, sicut & dolorem aliorum regnorum expertior. Proinde si ex consiliariis tuis aliqui (vtinam boni sint omnes & fidi) seducere vellent regium animum, ne mihi meoque statui misereatur: videant saltem tales & ponderent tuam & regni tui famam: quoniam dedecus filii est pater sine honore, & in subditorum infamiam redundat præsidentis opprobrium, quale est insuper illud, quod ab aduersariis & æmulis quotidiana insultatione iactatur. Vellem silerent, & ego digitum ponerem ori meo: sed vox altior & populosior est, quam vt tegi possit, & qualis vox? quod à Gallicis tenetur obsessus dire & hostiliter Papa suus. vox quod Domino suo supremo aduersi sunt: nec alterum sequuntur & suum persequuntur, vox quod pro libito mutant Papas, nunc instituunt, mox destituunt: vox quod facto ipso etsi non verbo fatentur se reos in schismate, & partem corroborant quam impugnant, tales & plures circumuolant rumores & improperia, & quam apparenter id fiat, videant illi qui talium sunt occasio. At vero fortassis obiicient aliqui, me in causa esse omnium quæ lugemus. Nam cur ignitiue dignitatem tuam per fas aut nefas retines? cur non ad ea quæ petuntur condescendis? Possem huic obiectioni planis & validissimis obuiare responsionibus ad iustitiam meam (nisi quod propositum hic habeo alternm) & quoniam aduertis, quam lubricum & instabilis esse[illegible] mnis dominii status, si repente ad vocem cuiuslibet cedendum esset iuri suo, iure vel iniuria sine discretione, sine fructu, sine manifesta necessitate: sed non hic insistendum decreui. Hoc vnum postulo & exhortor in Domino, [illegible] communi bono totius Ecclesiæ quatenus depulsis ira, odio & vindicta & quæ retro sunt obliuiscentes, extendamus nos in anteriora ad vnionem promerendam, tu præcipue inter cæteros, qui singularis protector es & cultor Ecclesiæ, vt sollicita consulas. Quid prodest, imo quantum paci obest, quod includor carcere ego, qui tam libero & parato sum animo ad omnia pro eadem pace, vbi nihilominus pars aduersa persistat in [illegible] re suos neque verbo significant, neque facto velle se cognoscere veritatem iustitiæ nostræ, neque offert aut recipit viam aliquam, per quam intrusus suam habeat sedem deserere, quam occupat vel saltem par[illegible] ratur. Scis tamen quot & quantis legationibus pulsati sunt, ex quibus ita esse non ignoras, si non [illegible] x & intentionum commentis elusi sunt. Nunc quali spe prosequimur partem vniuersalem, si particularis [illegible] inutiliter confund[illegible]. pro[illegible] gis sit inter nos diuisio? Qua fiducia resistemus falsitati, si veritatem nostram inutiliter confund[illegible] quid expectamus in non obediendo ei, qui canonice non dubitatur electus & esse tanquam corpus a [illegible] brum [illegible] capite diuulsis, quando cernimus alios pertinaci animositate in sua vnitate non vere vna[illegible]. Nec [illegible] sta dico sit veritas tanta sollicitudine ad liberationem corporalem [illegible] quam etsi tamen opto [illegible] quantum pro affectu boni & honoris totius & dignitatis pontificalis sancti Sedis Apostolicæ [illegible] gni tui & totius vndecunque adhærentium veritati. Quamobrem concludendo precor & obtestor [illegible]

Christo, quatenus hanc querimoniam filiali deuotione & Christiano alioque animo suspiciens iubeas carceralem circa me cessare custodiam, qua prorsus indigna est & si non forte de meritis propriis erga Deum: Ecclesiastica tamen dignitati illi proinde qui pater nominatur, & talis regis, qui demum Christianus est Christus Domini. In quem Christianos, imo filios proprios abuti sanitia tyrannorum quantum qualeque piaculum sit animaduertis. Annectunt quidam sacrilega impietate (sicut accepi) impurum & procax os laxare, ad notandum me pro haeretico aut schismatico: qui vtinam tam tenacis essent fidei aut religionis, quam longe sum ab hac blasphemia. Errare vt cum Augustino fatear potero, sed haereticus non ero: neque est alia indignum a me vel impatientius ferenda iniuria. Ideoque obnitens talibus cum vno sanctorum patrum libere pronuntio, mentiuntur. Te rursus innoco, fili, vt feras mihi sic afflicto velociter auxilium: quemadmodum in tali necessitate (qualis nec tibi vnquam nec sanguini contingat tuo) nequaquam dissimulare: sed toto conatuum viribus obuiare satagerem. Pone quaeso ante prouidentia tua oculos, qualis futura esset Ecclesiae facies, & quam foeda negotiorum turbatio, perplexitas & inuolutio scaturiret, si nunc migrarem a carne, non habito prius alio rerum stabilimento, vel ordinis serenitate: sicut haberi potest dum viuo, si non taliter nequiter vel prauiter abutetur.

Postremo si hucusque, vt humana est ignorantia vel infirmitas, quidam rationabiliter processerint: non pudeat vel prouinci ratione, & superari veritate, nec in casu taceant, sed inde resurgendo cogitent. Neque enim poterit aliter efficacius ostendi simplex conscientiae puritas in processu, & quod non praeceps ira, non tumens ambitio, non caecus odii rancor, vel edax vindicta furor, sed pacis amor vnicus dominabitur tractantibus ipsum hoc tanta sobrietatis & reuerentiae negotium.

Tu ergo pater misericordiarum & Deus totius consolationis & pacis: qui promisisti misericordiam misericordibus: qui dimittere praecipis, si nobis dimitti volumus, da clementer veniam delictis propriis & alienis, sit mihi propitius vt hac vna vindicta contentus sim, quod errata corrigas, suppleas defectus, & deinceps omnium pedes in viam aliquam serapacis dirige: denique cor regis, quod in manu tua est, ad hoc inclina & inclinatum corrobora: cui dei gloriam & honorem nunc & in perpetuum.

His ita se habentibus & allegatis sentio quid postulatis, ô fortores charissime. Postulatis itaque, ne tegam silentii velo vnam ex Epistolis, quales mihi videri possunt ab inclytissimo Franciae Rege prodiisse, velut post reditum ab ambasiata facta summo pontifici, substractione nondum facta. Parebo libens, vos assistite.

Patere (obsecro sancte Pater) perpaucis alloqui pastoralem celsitudinem tua praesidentiam, patere rogare ea, quae ad pacem sunt Hierusalem: quatenus benigne facias in bona voluntate tua Sion, vt aedificentur muri Hierusalem. Nihil hic exprobrando dicturus sum: sed te obsecraturus sum, vt patrem, tum hortando, tum commonefaciendo eum instructione filius mei, vt ea ante oculos tuos statuantur, quorum attentionem actualem oblitterare potuerunt: siue cura varia turbantes rationis oculum suo puluere: seu blanda quorundam assentatio commune magnatibus malum, nihil ad veritatem, omnia ad gratiam dicentium. Aut proinde naturalis quidam amor sui, quo sui cognitio nonnunquam impeditur, aut denique subdolas machinamenta eorum, qui sub ouina pelle vulpem tegunt. Quae enim ex sublimioribus personis se ab his pestibus securam satis esse iactauerit? Vide Pater sancte: & si videat non pigeat profundius iterum atque iterum circumspicere, quale quantumve est pacis bonum, quod omnes in communi appetunt conclamitantes, pax pax: adeo sine pacis pulchritudine omnia sunt deformia, anxia, molestaque. Omnia quoque pacem suam quandam non minus quam vitam desiderant, abhorrentes diuisionem, quanto magis ignoscere, imo vero dignam promeritis laudem rependere te conuenit, pater sancta, omnibus & singulis, quos pacem appetere, quaerere persequique cognoueris, quos audieris persequentes ex aduerso: exitiale sibi, sima praesens quaquauersum via: praesertim quam compendiosiorem eis vel ratio vel necessitas cognata rationis ostendunt. Talem de te spem tui mores, tua vita à puero bene instituta mundo praebuerunt: hanc insuper expectationem, tua gesta responsaque in negotio praesentis schismatis apud omnes genuerunt, vt tu praecipuus indicatus sis, cui pastoralis baculus pro conterendo nequissimum maligni schismatis caput donaretur: quem praeterea Papalis sedes susciperet ornando sessione tua, si praesideres in ea. Nihilominus vltronea cessio, si ita res exigeret, locum liberum ad pastoris vnici collationem appararet. Videbantur haec sufficere tali omni expectationi: attamen ipsam valuit iusiurandum, quo controuersia omnis finem capit. Sed, ô dolor plusquam dolor, ô sancti sanctaque omnes, vnde malum istud irrupit, quod confunderet nos ab expectatione nostra? Heu quantum mortalia pectora caeca noctis habent: quam terribiliter nullos excipiens enunciauit propheticus sermo: Prauum cor hominis & imperscrutabile, quis cognoscet illud? Da veniam, pater sancte, fideli mea interrogationi, si animis nostris hanc in veritate spem tui, ipsius ingenuerat: si cor in ore & fronte gerebas, quid causa quid ve fascinationis irrepsit, quod nos vel falleret vel confunderet ab expectatione, ab illa inquam expectatione, qua pollicebantur nobis te agente reuersuram pacem Ecclesiae, rediturum seculum aureum in terris? In cuius praeterea assumptione ad Papatum noua lux oriri visa est: in hoc quoque diluculo matutino sidus quoddam beneuolum sereno nobis fulgore micare putabamus. At heu expectauimus pacem, & ecce turbatio: in deterius quippe versa confusaque sunt omnia. Meruit hoc inquies subditorum improbitas volens in ipsum patrem eorum ad illud compellere, quod vltroneus agere debueram. Primum (pater sancte) non violentia, sed oratio plurima praemissa est. Petis à quo? à me filio tuo, cum tota Ecclesia regni mei: per tales, quales nosti, tales quibus alii supplicant, & quorum fide ac prudentia gubernamur: Frater Germanus & duo patrui. Quod si suspiciosum forsan erat orare illud dicentium quasi foret species violentia iubendi, facilis plane patebat exitus, praeoccupasses eorum preces, offerens absque vlla procrastinatione illam qua petebatur. Iuramenti impletionem ostendisses praeparationem animi ad cedendum, si & dum cessio tua pacem illatura esset Ecclesiae. Itaque via cessionis nonne ab omnibus quantumcunque tibi vel tuae aestimationi fauentibus esse sanctissima & compendio-

pendiosissima iudicata est? quanquam non esset e cogendum ad ipsam fuerit quorundam sententia[illegible] rium, te sponte offerentem eam, qua communi assensu probatur, viam quis oro [illegible] egisset? Si qu[illegible] coactio, ex renisu tuo venit. Affirmant viri sapientes & literati, qui mecum sunt, te pro salute [illegible] esse secundum præparationem animi non solum ad cessionem, sed ad martyrium. Et hos modo non [illegible] re gregem, sed saluare. Quid quod vltra communem legis diuinæ obligationem iuramentum solenne [illegible] tuum te ligauit? Dices forte te nec iuramento nec officio constrictum, vt confestim [illegible] papatui renunc[illegible] tem non expectato fructu pacis. Profecto pater sancte, neque hos quærebatur [illegible] quod [illegible] de me mea [illegible] vitate quadam maleuola suspitiones alienæ ab hac veritate gratis assumptæ sunt [illegible] audi quoniam m[illegible] tauit suspitio cellorum, qualibus vtique suspitionibus præbere leuem auditum nihil magno viro [illegible] pro suo & suæ reipublicæ statu incommodius reperitur: hoc quippe agit suspitio talis apud imp[illegible] zelotypia apud domesticam. Zelotypia autem quales non domos inquietat & turbat, eas aliquando [illegible] uertent. Esto fuerint qui stillarent auribus tuis, quod aliquis magis ad personæ tuæ deiectionem, q[illegible] reformationem anhelabant: quod Papatum ambiebant alii: quod pars vna Papam optabat de [illegible] patria: quod pars altera pro ambitione aut vindicta, aut aliis causis reprobis incedebat in via pacis Ex[illegible] sane erat non quid tales dicerent: non quid garrirent incerto auctore susurri: sed quid veri[illegible] genda postulabat. Neque enim staret omnis politia, si pro adulantium aut male suspicantium [illegible] non pro agendorum veritate regeretur. Et memineris, pater, si sessilis te talis maleuolorum [illegible] tio, protestationem publicare suasit, quam postmodum libens retractasti.

Protestationis autem hæc erat sententia: quod visis modis procedendi, qui erga te & tuos timebant [illegible] tabas violentiam) tu omne inde secuturum & per concessurum inualidum reputabas & inane: quasi vi[illegible] pertinacem facere contenderet, aut blanda adulatio, aut subdola insinuantium confictio, nisi sagaci cir[illegible] prouidisses. Quin etiam si quæsisset aliquorum (vt tibi videtur) vel arrogantia vel impietas [illegible] gere te [illegible] quod sponte agere volueras: nonne satius erat te vincere in bono malitiam, quam à malo vinci. sapientia non vincit malitia. Pessima certe victoria, vincere velle aliquos homines, si ab ira, ab odio, [illegible] & vindicta zelo superatur: & adeo superatur aliquando, vt omissis omnibus, quæ alioquin agenda [illegible] fieret, ipse se in aperta peccata & in magna mortis huius & æternæ discrimina tradit: dum secum [illegible]: Ergo ne inuitus compellar ad hoc vel ad illud? ergo ne malis fratribus meis hac & illa sum acturus [illegible] minus obtemperabo subditis, tanquam eorum vilis seruus? quis contemptum hunc, quis mea huius [illegible] perium ferre posset? mori satius est quam talia perpeti: fracti prorsus animi & abiecti esset talibus [illegible] ces, Pater sancte, scis non esse modestia Christiana: neque de schola illa prodire, ad quam inuitat C[illegible] scite, inquit, à me: qui mitis sum & humilis corde: qui cum malediceretur non maled[illegible] pateretur comminabatur. Quid si quis ex æmulis tua argutatis cogitans magnitudinem cordis tui [illegible] cans forte paruitatem ad suspirationis superserit tumusculos tales pro exagitatione turbida sus[illegible] per quem omnia sibi suspecta fierent: ac proinde certum discrimen intrares: sic aprum vana catulorum [illegible] tuto cubili remouent & offerunt enecandum: sic qui timet pruinam, irruet super eum nix. sic pe[illegible] trepidantes auicula in veros laqueos cadunt ob inanem motarum plumarum formidinem. At vero iusti[illegible] retectis ne ab eis dum reprobamus capi videamur: audire te videor & dicere: quod viam æquissimam [illegible] viam conuentionis in quam totus etiam cœtus cardinalium primitus condescendit. Viam præterea quam appellas iustitiæ: viam primam Pater sancte nonnum quenquam repudiasse cognouis: nisi quod per se [illegible] apparebat: propter quod vlterior oblatio viæ cessionis quærebatur. Ad quid ita? nimirum vt tantus apparatus conuentionis nequaquam fine congruo frustraretur: qui finis ex omnium, quos consuluimus & aliorum pene omnium iudicio non aliter commode quam per vtriusque contendentium cessionem haberi sperabatur. Sus[illegible] autem (vt tibi visum est) oblatio tua generalis, ne eadem facta in particulari cornua daret aduer[illegible] quam diffideret de iure tuo, qui tam leuiter sp[illegible] spondisses: sed non fallitur, non irridetur inspector cordium Deus. sapiens (vt quidam ait,) vitam suam non populari rumore, sed conscientia veritate metitur Quid si quidam imperiti, aut superbi, aut maleuoli tuam hanc humilitatem sanctissimam, tuam charitatem Chri[illegible] imitatricem, tuum zelum feruentissimum in oblatione spontanea viæ cessionis stultitiæ detorsissent, vis [illegible] alii super numerum plures, grauiores insuper, tuam fide, tuam animam tua, tuam pietatem catholicam te hac agente collaudassent vterius Salomonis iudicio: quod veram habuisses maternam charitatem, qui infantem Christianum in Ecclesiastica sede sua alteri cedere maluisses quam diuidi. Cæterum vero non parum [illegible] ebat si præstitum iuramentum: nisi glossis corruptis aliquis illud fœdare voluerit, aut dicere quod quia in deteriorem [illegible] tum vergebat, non erat obseruandum: absit pater, vt nos omnes tua obedientiæ filii iudicauerimus viam [illegible] vt quis discors sit nescio, quod via cessionis cæteris eminebat, eratque sancta & Deo accepta, si ipsa sub iuramento promissa nequiret salubriter vel offerri vel exequi Quid verisimilius est decipi vel vnum [illegible]? quid probabilius falli paucorum conscientias vel omnium? Addo quod si errasset vniuersitas [illegible] tua in hac sententia: nihilominus pastoralis pietas astringebat te potius condescendere nobis [illegible] quam omnia tam certa turbationis exponere quippe ad hunc intellectum vere enunciatum est, quod [illegible] facti sui Non enim præsumere debuerat omnes ad tuam sententiam citius attrahendos fore, quam a[illegible] dictum te vnum vel admodum paucos reliquos posse conuerti. Nam hoc vltimum [illegible] sistentibus tot [illegible] apicibus, quot tamen conuenisse in vnam viæ cessionis oblationem, nonne [illegible] pene [illegible] minum? Oppones deinum aliquis Pater sancte, nunquam venit [illegible] & cassa fuerit hæc via [illegible] pro pace [illegible] operari Hoc argumenta viam conuentionis aut alius quam nominas [illegible] quam nihil [illegible] processisse cognoscimus Sed non accepta [illegible] a via ideoq; [illegible] viam cessionis acceptasti tuis intererant eandem primitus [illegible] se re[illegible] eandem anno, solitus ante [illegible] ventilatam, laudatam & fere prouincia commendatam.

Quid

quod si præsumitur pro via conuentionis aut altera si fuissent acceptata quod dedissent pacem Ecclesiæ multo amplius hoc existimare conuenit de acceptione libera via concessionis. Quod si post oblationem tuam charitatiuam altera pars contumaciter renuisset peragere, ipsa de se suaq; salute vidisset, tu liberatus nobiscum, tu gloriosus, tu ab omnibus re nomine Benedictus euasisses. Verum ignosce, Pater sancte, si nimium vrget celsitudinem tuam mal eloquium zeli mei. Talia ego non ad damnandum, sed hortandum pronuncio: quatenus qui pacem Ecclesiæ prosequuntur, non inculpes sinistris interpretationibus, quasi deprauato animo erga te vel dignitatem tuam moueatur: quatenus præterea condescendente te capite nostro ad humilem membrorum voluntatem instar Christi ambulem us omnes vno animo, vno passu, vna via, donec occurrat nobis pax vera in eo, qui fecit vtraq; vnum, Domino nostro Iesu Christo, qui est Deus benedictus in secula

Quid superest agere, ô sorores: dum pars inuenit vtraque caussas, tum excusationis propriæ, tum accusationis alienæ? qua ratione potest hoc fieri, etiam si tu Beneuolentia tanto nisu conareris, vt pars excusanda censeretur: sed neq; in tam contrariis iudiciis videri possunt accidi. [illegible] o [illegible] ma mater Ecclesia, cui sententiæ interim cessura es? quam amplexaberis, quam pr[illegible] babis? Chr[illegible]na r[e]spublica inter has contentiones animosas & inceitas quid ages? interea quo se vertet, quali poterit tegimine gloriari? Dudum contendentibus Pompeio & Iulio Cæsare ciuilibus armi[s] Romana respublica neutrius partem probás remanserat in medio desolata cum Catone, qui nulli similiter parti fauens erat. Ita enim dicit Seneca: Vtrum verosimile sit in schismate nostro tanto deteriori, quanto animæ mors, quam corporis plus horroris habet non determino. Vtinam veniat Dominus, qui illuminet abscondita tenebrarum, & posita in lucem compleat in opere: parum quidem videre est, si non datur operari. Hoc quidem solum relictum videtur: vt quia cum ignoramus quid agere debeamus humano consilio, confugiamus ad diuinum: nisi vobis aliud, ô sorores, videatur.

Beneuolentia. Mihi Beneuolentiæ idem prorsus est iudicium, Frater: vt nullus accusatus maleuole, sicut obseruare (nisi me fallit amor tui) studuisti, conuertamus nos ad Dominum, quatenus ad nos conuertatur, ambulans super aquas præsentis fluctuationis, ventisq; imperans & mari, & fiat eo iubente tranquillitas: quid tacita recogitas soror nostra Discretio? dic & tu quid censes agendum?

Discretio. Ego vero hoc idem nihilo minus, ne tentari videatur Deus, conari decet nos ad laborem, si forte piis attentationibus aspirat Deus vires.

Zelus. Verissime suades per meam fidem, ô soror Discretio, saluberrime & diuine? vis igitur vt ea prælia, quæ penes nos seruamus, recondita super hoc negocio proferamus in medium, tum de medio pacis inueniendo, tum de concilio sic vel non celebrando, tum de Papæ accusatione & excusatione cum reliquis? illorum enim inspectio dare posset occasionem sapientibus profundiora cogitandi.

Discretio. Video te, Frater, ad ingenium redis, totus flamma es: nequis non velle foras erumpere: scio quæ tu loqueris, illa quodam impetu magis proiecta sunt, quam digeste ordinata, sine stilo, sine limitatione. Attamen si ita fert animus tuus, nec compesci potest: tu in alia nobiscum concione ea propone, nos secedere ad alia tempus vocat & verba tua (vt aspicis) iam popularis concio, iam scholasticus cœtus, iam curia regalis expectat. Tuam rem ergo age & bene habe.

Zelus. Polliciti memor obedientia vltro, & tu bene habeas soror, nec vllo vnquam in negotio me desere, tuo quoque spiritu ô germana Beneuolentia procul omnis à nobis & cæteris maligna perseueritas exturbetur &c.

EPISTOLA CHRISTIANISSIMI REGIS FRANCIÆ, IVSTIFICATIVA SV[illegible] TRACTIONVM FACTARVM à PETRO DE LVNA, N[illegible] obstante obedientia suo prædecessori & sibi quandoq; præstita.

Arolus Dei gratia Francorum rex, vniuersis Christi fidelibus salutem in [illegible] mino, & ad eam quam summopere desideramus Ecclesiasticam v[illegible]on[illegible] nanimiter aspirare. Pax Ecclesiastica, quæ sub vnic[illegible] & ce[illegible]to C[illegible] coniungere debet vniuersa membra populi Christiani secundum ipsi[illegible] sti & Apostoli sui documentum, dum olim post mortem felicis re[illegible]rdi Gregorii Papæ vndecimi conturbari cepisset: dumque schisma p[illegible] monstrum horrendum ingens in eadem Ecclesia suboriri cerneretur ex[illegible] toto orbe notissimis: Christianissimus tunc ac præclarissimæ memoriæ [illegible] genitor noster Carolus Quintus suasus multis vehementibusque rationibus deliberauit adhæ[illegible] & obedientiam præstare illi, quem collegium Cardinalium iureiurando asseruit in vita & [illegible] atque publicauit se canonice in summum pontificem & verum Christi vicarium sponte & [illegible] diter elegisse. Arbitrabatur namque verisimiliter idem progenitor noster & erat totus [illegible] lo domus Dei, & ex sua fide pia alios diiudicans: quod cæteri principes ac præl[illegible] vniuerso[illegible] ro & populo protinus obedirent consimiliter: dum electione huiusmodi per collegium p[illegible] Cardinalium sufficienter eis innotesceret rite fuisse celebratam. Sed aliter euenisse dudum [illegible] ploramus. Neque enim potuerunt vsque hodie dicti Cardinales hoc ipsum. Nos ideirco [illegible] experientia, temporeque docentibus, quod hæc obedientia præstita inualida erat ad to[illegible] fundius schisma pestiferum, quod in exilium grauissimum pacem desideratissimam & op[illegible] detruserat, deliberamus eandem pacem ad proprium cubile suum, quod est Ecclesia, velut ad suam regionem per alias vias totis conatuum viribus reducere. Hinc concilia crebra, hinc legatione[illegible] riosissimæ ac sumptuosissimæ per omnes pene Christianitatis regiones frequentatæ: tandem [illegible] rante Deo via cessionis vtrique contendentium pro reuersione pacis turpiter exulantis inuenta est compendiosior absq; vlla dubitatione expedientior iudicata. Hanc proinde viã cũ omni solennitate pſentari fecimus successori illius, cui progenitor noster (sicut diximus) obedientiã pſtiterat. Q[illegible] bedientiã ideo maxime postmodũ ab eodẽ successore pro tempore subtraximus: quia non satis apertè per viæ cessionis compendium videbatur velle pacẽ reducere, postpositis disceptationũ [illegible] bilium anfractibus & ingressibilibus aliarum viarum labyrinthis. At vbi visus est nobis ad [illegible] ra se conuertisse consilia, rursus absque omni mutabilitatis culpabilis nota obediuimus eidem: ita tamen animo nostro gerentes, si & quamdiu hæc obedientia nostra non obstaret Ecclesiasticæ vnioni: quemadmodum in concilio vltimo Ecclesiæ regni nostri meminimus satis datum intelligi. Neque enim voluimus vnquam scienter (neque fas esse credimus) obedientiam præstare cuiquam mortalium in pacis vniuersalis præiudicium, in schismatis fomitem, in discordiæ instrumentum. E[illegible] ô salutifer Christe princeps pacis, quamdiu iam quæsiuimus pacem & non venit? Expectauim[illegible] tempus medelæ: tempus scilicet iuratæ conuentionis vtriusque contendentium pro cessione celebranda, & ecce turbatio. Animaduertite hæc, Domini principes Christiani, quibus est dolor [illegible] tantaq; matris dissipatio. Attendite insuper vobis & vniuerso populo Christiano vos sacri pontifices, *in quo posuit vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Attendite quæsumus, nolite dissimulanter agere; vbi depopulatur gregẽ Christi miseris modis, tempestas hæc sæuissima horrendaq; vorago. Exurgat in vnum populus vniuersus tollere de medio sui deformi[illegible] mum hoc portentum, vnde fit in opprobrium h[illegible]stibus incredulis propinquisque animabus damnationis æternæ discrimen apertum decidat vel moriatur vnus aut alter: imo vtrique contendentium ab occupata Sede Petri potius, quam vnitas eorum contentione depereat. Nam dum neutri populus obediet, neuter amplius de primatu vel frustra contendet. Neque audietur vitera vox [illegible] mæ fœminæ: *nec mihi nec tibi, sed diuidatur*: sed illa piæ matris: *date illi infantem viuum.* N[illegible] vero quinihil ita post animæ salutem desideramus, quam videre serenissimam p[illegible] facie[illegible] nostris effulgere temporibus, indicamus ex præmissorum & similium consideratione n[illegible] ad [illegible] forte tere validius in tam desperato malo remedium, quam quod neuter contende[illegible] successorum præterea deinceps obedientia à populo Christiano: deficiente siquid[illegible] tus ignis iste infernalis in se tandem deficiens dante Deo collabetur.

Quapropter præcedentibus & habitis super hoc vicibus [illegible] s & n[illegible]

deliberationum conſiliis cum ſapientibus peritis & deuotis hominibus Deum & eorum ſalutem gerentibus præ oculis. Nos vt eccleſia regni noſtri ac Delphinatus Viennenſis pro nobis & ſubditis noſtris eorundem Regni & Delphinatus decreuimus talem amplecti neutralitatem in feſto Aſcenſionis proxime venturo: niſi interea nobis vltro pax aduenerit, proceſſuri nihilominus vlterius aſſidua ſollicitudine cum aliis principibus & catholicis omnibus, donec euulſo ſchiſmate pax plantetur. Quod ſi mirabuntur forſan aliqui ex aliter affectatis, vnde nobis iſta licent: attendant potius quod hanc nobis legem facit ipſa, quæ legem neſcit, dura neceſſitas: imo & filialis pietas, quæ per medios etiam ignes & gladios matrem talem ita collaborantem eripere conaretur. Ecce morbus inueteratus & putridus, qui ex fomentis leuioribus in deteriora quotidie velut cancer ſerpit: ſi ergo ferramentum cauterizans adhibeatur, nullus recte culpauerit. Demum cum pro hac neutralitate in vnum tractanda principes ac magnates vtriuſque obedientiæ commoda celeritate congregari non poſſent, nullius ſuo quæſumus contemptui deputetur partis noſtræ, quam probabiliſſima ratione prælibatus progenitor noſter & nos hactenus fuimus inſecuti, in hac neutralitate condemnatum vel depreſſum: cum nunc non de iure huius vel illius, ſed deſcendendo iuri vero vel prætenſo pro vnione conſequenda res agatur. Quamobrem vos omnes & ſimiles hortamur in Christo, & per eam quam de immaculata ſponſæ ſuæ eccleſiæ laceratione fœda compaſſionem gerimus, obteſtamur, arripite nobiſcum validum hoc & efficax, ſicut expectamus in Dei virtute, peſtis huius exterminium, vt denegatio hæc obedientiæ vtrique contendentium afferat nobis tandem perpetuam vnanimemq; obedientiam ſub vno & certo Chriſti vicario: quatenus ſeruiamus Deo in pulchritudine pacis & requie opulenta. In quorum omnium fidem & teſtimonium præſentes literas noſtri ſigilli fecimus munimine roborari. Datum Parthyſiis die XII. Ianuarii. Anno Domini M. CCCCVII. & regni noſtri XXVIII.

DISCEPTATIO MENDICITATIS ET PROPRIETATIS, SIVE DE VTILI DOMINIO BONORVM ECCLESIASTICORVM, PER EVNDEM IOHANNEM DE GERSON: ſumpta ex Sermone facto Conſtantiæ in Concilio generali, in feſto S. Antonii.

CONSIDERATIO II.

IN nuptiis creſcentis Eccleſiæ dum vinum ſacræ ſcripturæ ſeu theologicum propinabatur diſcumbentibus principibus & aliis abarchitriclinis, qui fuerunt Doctores Theologici: tunc eccleſia dotata fuit ampla temporalitate: ſic formidandum eſt ex contemptu Vini huius ne tollantur aut notabiliter minuantur dotes huiuſmodi temporales ab eadem eccleſia.

EXPOSITIO.

FErnor itaque deuotionis, qui principes & alios dotantes eccleſiam mouit, vnde quæſo genitus fuit, ſi non ex præconcepto calore vini ſpiritualis ſacræ ſcripturæ vehentis ad æterna mentes ſuas terrenorum amore calcato? Nunc autem ſi viderint pincernas vini huius prælatos & doctores labi funditus in inferiora terræ, neque vllam de ſpiritualibus ſollicitudinem gerere, quid ni tepeſcant quæ dederunt cauſa ceſſante conferendi, quod à noua ſaltem donatione tepeſcant? Ecce iam vidimus plurimos in ſacris etiam literis eruditos, qui vitiis prælatorum irretiti, zelantes domum Dei non ſecundum ſcientiam nequaquam timuerunt ſuggerere principibus & populis vſque ad perpeſſionem mortis, quod fas erat eis tollere temporalia clericorum habitualiter delinquentium. Ruſus quod bona eorum non erant niſi puræ eleemoſynæ. Quod inſuper non erant tradita niſi ſub conditione bene viuendi & vtendi: quo deficiente peribat titulus iuris, neque quicquam reliquum clerico tali ſupererat. Adde quod non defuerunt neque deſunt ſeculares cupidis auribus & aſſenſu talia recipientes. Nihil autem facilius quam perſuadere volentibus ſpolia clericorum, dum vel auaritia, vel odium, vel inuidia, vel zelus indiſcretus trahit eos. Opponunt alii prælatis & clericis paupertatem eccleſiæ primitiuæ in Apoſtolis & diſcipulis: autenticant cœlo miſſam vocem, dum à Conſtantino dotata eſt eccleſia, magis diuino iuxta prophetiam Danielis de regno Chriſti, quam humano conſtitutio; *Hodie venenum effuſum eſt in eccleſiam DEI.*

Quæ omnia, quid aliud quam ſpoliandnm eſſe loquuntur eccleſiam? Verum quid antiq ſola lectione cognita commemoramus? Prædicatum eſt ſolenniter apertiſſimis verbis, quo dicitas erat ſolnm vel præcipuum medium prędicationis verbi Dei: quia ſi inæ diui tarum cant Verbum. Et paulo ante dum quæreret ipſe prædicans, qui ſunt prædicantes. Reſpon *fecto ſoli mendicantes, quoniam pauperes*, inquit *euangelizantur.* Taceo quod dixerat ante quidam ex Mendicantibus prælatis: *nos pro nobis principes habebimus aduerſos prælatos* ſuperaddit alius *& etiam mulieres*: ſubintulit alter minaci vultu: *Nos tale ſeminabimus ſemen in vno die quod eradicare per annum neſcietis neq́, poteritis*: Hæc & ſimilia ſi nihili pėduutur à p̄latis ſecularibus ſibi defenſores ſu res Theologos vinum ſacræ ſapientiæ miniſtrantes in puritate vel abiiciunt vel n g vel primunt: quid conſequentius eſt, quam vt principes dicant & ſtatuant apud ſe actiſ ſos: citas ſolum vel præcipuum medium eſt ad prædicationem verbi Dei: cum nihil magis inc eccleſiæ prælatis, quam huiuſmodi prædicatio, propter quam Apoſtoli dixerunt *Non eſt nos æquum relinquere verbum Dei & miniſtrare menſis.* Et Paulus ait: *Non miſit me Dominus baptizare ſed prædicare* quid eligibilius eſt nobis quam vt prælatos reducamus ad mēdicitatem ſublatis tot diuitiis & tionibus in quibus otioſi gloriantur atque ſuperbiunt ſupra regum & principum poteſtatem. N ominus hæc & ſimilia cum prædicantur dotationis eccleſiæ ſubuerſiua, fit applauſus: ſ vt excurrat ſermo: dum vero pro fauore debito probatorum, pro libertatibus eorum, p tueri profeſſi ſunt vſque ad mortē defenſione prædicatio fit, mox oſcitant, inquietantur ſubmurmurant, exſibilant, tumultuantur, finem figent. Attendat paſtoralis ſollicitudo, ne per tem talium ereſcat in eccleſiaſtica hierarchia deordinatio, horror atq; confuſio. Vnde ſi mēdi poſt Apoſtolos & ſanctos doctores nouiter ſubintroducta miniſtraret hodie ſola vinum prædica nis per Apoſtolos in eccleſiæ nuptiis. In multis itaq; nunc male eſt fateor eccleſiæ, ſed in multū deteriora venirent: quemadmodū ſumi poterit ex dicendis in altera conſideratione patens argumentum. Ecce vero dum talia meditatio cordis mei ſecum reuolueret, conſpicere viſa eſt hinc men tatem Religioſorum: hinc proprietatem prælatorum, quarum vtraq; e prædicabat laudes tertius altera ſtatui præferre contendens. Præoccupauit Mendicitas: Et quis dubitauerit, inquit, præferendā eſſe proprietati vel appropriationi temporalium, quæ volens eſſe perfecta ab ſilium Chriſti, *& vendidi omnia quæ habui & dedi pauperibus*: vt nuda, ſequerer expedite nudum Chriſtum. Præcello quidem in multis, ſed quinq; prærogatiuas ennmeraſſe ſuffecerit. Mens nonne hi liberior eſt ad contemplationem? quoniam egena ſum, non potens epulari quotidie lautè ſplendide. Propterea neq; cibo, neque vino grauor in crapula & ebrietate, iaceo ſomno pulta. Sum inſuper aptior ad prædicationem, quam doceo nedum verbis ſtudioſiſſime com in allegationibus, in rythmis, in ratiocinationibus, miſcendo ſeculares autores, poetas & rhetores. Sed exemplo proprio, quod efficaciſſimæ doctrinæ genus eſt, prædico, contemnendas diuitias, pompas honores, atque delicias, ſequens Chriſtum, qui prius cœpit facere, poſt docere. Quid tertio? quod elongatior ſum ab adulatione, quia non temporale lucrum, non fauorem diuitum, non applauſum populorum, ſed ſpiritualem duntaxat animarum ſalutem exquiro, quid enim mihi eſt ſuper terram? Quid præterea quarto? quod à formidine reſiſtentium verbo Dei liberata ſum, dum ab eis maior effici non ambio, ſed refugio, quærens in nuptiis eccleſiæ locum nouiſſimum: nolens primos recubitus in cœnis, nec ſalutationes in foro, nec vocari ab hominibus rabbi: neque primas cathedras in ſynagogis, ſæuiat mundus vniuerſus aduerſum me, ad quam me poteritſ ſuttem viliorem deiicere, quam mendica quæram panem meum? Couſtat denique me liberatam eſſe ab omni ſollicitudine, Cur enim de craſtino cogitarem, quæ habens alimenta vndecunque quæſita & quibus tegar, etiam viliſſimis reſarcitisq; ſaccis contenta dego: conſiderans aues cœli, *quæ neq; laborant, neque nent, neque congregant in horrea, & pater cœleſtis paſcit eas.*

Proprietas ex aduerſo contendebat; primo iuxta ſententiam Ariſtotel. arguentis politiam Socratis & Platonis, quod erat expedientior apud homines præſuppoſito peccato, ſecus in ſtatu gloriæ; ſecus in originalis ſtatu iuſtitiæ, fuiſſent omnia communia, vbi nullus appropriando dixiſſet, *hoc meum eſt: hoc eſt vero tuum*: quoniam vnicuique fuiſſent omnia ſubiecta ſub pedibus eius. Omittatur de ſingulis hominibus, fiāt de prælatis eccleſiæ tantum ſermo: quibus ego proprietas multum offero fructum ſpiritus, præſertim quintuplicem in ędificationem ſubditorum. Habent ex me propriæ mu ſubſidia temporalium, vnde miſericordiam exerceant apud ſubditos, egentes, afflictos & demobiles, pupillos, viduas, neque ſub ſpecie pietatis & quæſtus ſpolia quærunt ouium, neq; lac emungunt vſque ad ſanguinem, quod vt exercere poſſet ſanctus Thomas Cantuarienſis ſtudoit vſque ad mortem pro ſeruatione redditnum eccleſiaſticorum decertare. Habent ex me prælati ſecundo decentem & honeſtum ſtatum fulgentem & reuerendum coram populis, qui ſicut animales neq; capiunt cœleſtia, neq; virtutes interiores plene conſiderant, propterea faciliter egenos & pannoſos homines, præcipue ſi opportune & importune quæſtuati fuerint, vertunt in opp ium vel contemptum, maxime dum aſſunt eis operationes heroicæ & miraculoſæ, quemadmodum fuit in ſanctis Apoſtolis & plurimis ſucceſſorum, alioquin ſi quis ornatum exteriorem ſpl didum culpat in prælati, llat ex conſequenti præcioſiſſimos & clariſſimos quoslibet ritus & or atus ab eccleſia quæ in edit icut regina in tunicis, caſulis, cappis & cæteris veſtimentis deauratis mdata varietate. Adde tertio quod tyrannis incutio formi inem ego propri tas; dum a unt me paratam & potentem & talem eſſe, quæ ſufficiam eis reſiſtere. In ſubdi o p ætera diſcholos & tes

tes ego disciplinatas punitiones potens exerceo, ne sua contra proborum vitam iam quietam præualeat effrenis iniquitas, & vt regentis conseruetur autoritas. Postremo sollicitudinem anxiam, & quandoque fraudium sectatricem ego proprietas a prælatis & domesticis suis excludo distribuens vnicuiq; prout opus est: ne vel cogitare supra modum de crastino compellat eos egestas: cui parum esse fidei dixit Satyricus & lex. Hæc est ecclesiæ primitiuæ institutio: hæc aurea mediocritas, quam Salomon optando descripsit: *Diuitias, inquit, & paupertatem ne dederis mihi: sed tantum victui meo tribue necessaria*: *pusilli animi est* (dicit Sene.) *non posse pati diuitias & iudicare sibi odium auri vel argenti: refrenetur cupiditas, & sufficit.*

Parabat ad hæc Mendicitas contentiosa voce responsionem adiicere: proponens se talem esse, cui mediocritas amica est: quoniam nihil habens ipsa iure proprietario, possidet omnia charitatis & sufficientiæ titulo: quærit enim primum *regnum Dei & iustitiam eius*: omnia idcirco opponuntur ei. Nihil insuper se timere defendit, nimirum quia nihil perdere habet, inculcans illud Satyrici.

Cantabit vacuus coram latrone viator.

concludit proprietatem esse tumidam, elatam, pomposam, iactricem sui, desidiosam, cæcam, insciam & hebetem: quæ quia tangit picem diuitiarum, inquinatur ab ea: & spinarum aculeis cruentata suffocatur, neq; se pascit: quæ mercenaria est, oues proprias pabulo doctrinæ, sed emungit vsq; ad sanguinem, & excoriat vsq; ad interiora ossium & discrimen vitæ.

Cæterum has impatienter ferens mendicitatis contumelias ipsa proprietas dici non potest, qualia quantaq; reddere verba parabat: Vocans eam inprimis apostatam à lege qualibet naturæ, scripturæ & gratiæ: nec deerat allegationum multiplicatio, seductricem insuper arguebat eam, talarem gyrouagam, quæ penetrat sub obtentu nedum prolixæ orationis (prout loquitur Apostolus) sed confessionis, domos, captiuas ducens mulierculas oneratas peccatis: quæ turius nomen humile paupertatis facit instrumentum sibi & medium sub velamine priuilegiorum ad omnes diuitias, delitias, pompas, cum summo ocio sine labore plus cæteris hominibus assequendas. Pergebat vltro proprietas inducere testes autenticos pro se *Vitas patrum*, Augustinum *de opere monachorum*, librum *de sancto amore*, *Propositiones Domini Armacani*, cum similibus multis. Quæ demum sectas habens inter se pro diuersitate habitum & doctrinarum coniungitur ad impugnationem cæterorum secularium & regularium prælatorum & doctorum.

Tum exhorrui, fateor, in ipsa meditatione mea, quando talem suboriri contentiosam hostilitatem proprietatis & mendicitatis animaduerti: qui prius in audiendis laudibus vtriusque sedulus delectabar. Exclamo protinus: abite precor hinc: neque iurgiis istis me fatigaueritis. Itaque

Non nostrum inter vos tantas componere lites.

Ite potius ad experientiam: hæc siquidem mentiri nescit, de quibus nouit: nouit autem omnia & mentientes non patitur, non redarguit, hæc ideo testis idonea, hæc index incorruptissima: quæ si querelam hanc susceperit, suggerat & in sinu & sacrosancto generali concilio. Quid sentiendum insuper allegatis vtrinque quid demum faciendum? Etenim si mendicitas probare voluerit testimoniis operum dilucidis, quod ad illa per eam proposita sit efficax mediatrix ipsa prorsus suspicienda fouendaque iudicabitur. Similiter & proprietas laudabitur & in prælatis si tales in eis, quales proponit, effectus operetur. Verum præclarum dictum est à quodam, *Respublica vel ecclesiastica non regitur per se*, sed nec solo dictamine speculatiuæ vel imaginariæ rationis gubernatur: executio requiritur in practicatione operis, quantum res humanæ pro locis, temporibus & personis patiuntur. Denique est inuenire statum, imo nec hominum vnicum, nisi rarissime, in quo granis virtutum mixtæ sunt plures numero paleæ defectuum: Nam & cum tritico crescunt zizania, qualia tolerare conuenit: vel sic eradicare, ne simul euellatur & triticum. Similiter vinū deuotionis secū fert acinos & feces quorundam defectuum humanæ corruptionis. Enitatur status quilibet esse talis qualem vult se æstimari: atq; respectu finis suæ constitutionis cætera conetur moderari. Sit mendicitas, vt praecodit, ad contemplationem liberior: sit ad prædicationem vtilem aptior: sit ab adulatione longior: sit à formidine & ambitione remotior, sit ab omnium temporalium sollicitudine quietior. Proprietas vero, sicut gloriatur hospitalitatem exerceat: decentem & venerandum absque fastu superfluo statum teneat, formidinem tyrannis ineuitat, subditos insolentes coerceat: sollicitudinem noxiam & anxiam procul à se suisq; familiaribus abiiciat. Meminerit tandem vtraque iuxta Comici sententiam: quoniam hæc omnia in mendicitate & proprietate talia sunt, qualis est animus vtentis, hoc cernere est in vino bono sapientiæ salutaris. Cuius odor, sapor & vsus fit aliis in ægritudinem & mortem, aliis autem proficit ad sanitatem & vitam perpetuam.

A.D. 1415.

SERMO FACTVS IN LOCO SESSIONIS CONCILII GENERALIS CONSTANTIENSIS, POST NOVVM RECESSVM PAPÆ IOANNIS XXIII eodem Concilio Anno Domini M. CCCCXV. vigilia Dominicæ Ramispalmarum.

Mbulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant. Iubet hoc Christus, patres orthodoxi: patres non in tabulis æreis, vt olim apud Romanos, sed in libro vitæ scripti. Iubet inquam Christus originaliter *Ioan. 12.* & recitat nunc in euangelio Sabbati præsentis. Vos obedientes audite, ambulate non passibus corporis, sed gressibus mentis: ambulate de virtute in virtutem dum lucem habetis. Et qualem lucem ... spondeat lux vera, cuius hoc est verbum: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen* ...

Adsis inuocatus Domine Iesu præclarissime, sol iustitiæ: discute terræ nebulas & ... lis, atque tuo splendore mica. Absque te enim præcipiti mea profundo mens hebes, & ... ee relicta tendit in externas ire tenebras. Hoc ne fiat, tu mediatrix, tu aduocata & exoratrix n... suppliciter adeunda es Virgo gloriosissima, quæ tui nominis interpretatione tam illuminata q... illuminatrix diceris. Et quo lumine? prorsus lumine gratiæ, quo sic illuminata es, vt dicaris in ... cal. mulier amicta sole. Hoc tu nobis lumen vt infundas de plenitudine tua suppliciter implora... salutantes & dicentes: *Aue* &c.

Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant. Lux ista est, iam dixi & repet... ista est, patres celeberrimi, Deus, qui glorificatur in Consilio sanctorum, dicente Psalmus ... *& terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt.* Cuius hanc tenemus infallibilem pr... Matth. 18. *Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum sum.* Sicut vidit ... dum cecinit: *In consilio iustorum & in congregatione magna opera Domini.* Et magna plane: imo in... iam vidimus in hoc consilio iustorum Dei opera, spontaneam & vix speratam cessionis viam ... ro cum propter semetipsum, & vt glorificetur, fecerit omnia Deus, quo pacto credendus est ... clariori celebritate gloriari quam in consilio iustorum, quæ vera laus est in ecclesia sanctorum ... les vos esse conuenit orthodoxi & Deo amabiles patres ac Domini: vt consilium sitis sanctoru... & iustorum, quos posuit Deus in mundo quasi vera totidem luminaria. *Vos*, inquit, *estis lux mundi.* S... quidem in hoc constituti estis alios purgare, illuminare atque perficere, nunc maxime, cum ... factus conuentus iste Sacrosanctus, dum adunatus est cœtus, dum congregata est ecclesia, vt de Machabeis scribitur, quatenus orarent & peterent misericordiam à Deo, & vt opitulante eo decernetur quid facto opus esset. Exultat animus profecto, leuans in circuitu oculos, & videns omnes istos, qui congregati sunt tibi, hoc est ad vtilitatem tuam, ô popule Christiane: congaudet admirans Spiritus meus, & in hãc erumpit ecclesiastici cantus vocem, *Ciues Apostolorum & domestici Dei aduenerunt hodie portantes facem illuminantes patriam, dare pacem gentibus & liberare populum Domini.* Qualiter l...ce-rare? exhortando clamandoque: *Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant.* C...ius deliciæ sunt esse cum filiis hominum, ipsæ tenebræ demum horridæ tot vitiorum per ecclesiast cum corpus, vasto quodam turbine miserabiliter exundantium. Ambulate igitur dum lucem habetis, vt non hæ vos tenebræ comprehendant. Lucem itaq; habetis, patres luminosissimi, Christum, qui vere est in loco isto, vel Emanuel, qui interpretatur nobiscum Deus, cuius est hæc certissima promissio: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Deus iste est, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt. Et bene in circuitu tuo, Domine, res omnes esse dicuntur, quoniam tu velut sphæra intelligibilis, cuius centrum vbique est, circumferentia nusquam: tu vbique es extra non exclusus, supra non elatus, infra non prostratus, ideo magnus valde, terribilis, gloriosus & superaltatus in secula.

Ecce patres orthodoxi, quod ad hoc ipsum, vt glorificetur Deus, & illustretur ecclesia nunc celeberrima Parihisiensis Vniuersitas, cultrix & amatrix eorum omnium, quæ Christianæ religionis pietatem quæ sanam doctrinam respiciunt, ipsa ad exemplar Christianissimi Regis Francorum patris sui dignantissimi legationem mittit, quærens primo ea, quæ pacis sunt: denique secundo quæ fidei sunt, deniq; tertio quæ virtutis & ecclesiasticæ sunt libertatis: quoniam ad hæc tria principaliter synodus hæc sacra tendit. Iussit hesterno vesperi per Ambasiatores & Nuncios suos hic præsentes, quatenus hoc matutino tempore essem habiturus orationem nomine suo pro veritat... clu...d...o-ne circa ea, quæ per hoc sacrum concilium agenda videntur occurrere. Nullus opino m... ...si... ...hil-ad hanc iussionem ego fragilitatis meæ conscius & temporis artatione pressus expau... ...quisi-ominus in Deo, cuius glorificatio quæritur nisus, & de studio præterito super hanc verita... ...tione memor, regis præterea & ecclesiæ regni sui voluntate per instructiones cognita: Iussion denique matris inclitissimæ, cuius legem dimittere nequeo, monitus à sapiente: ego tanqua obedientiæ ...lius parere desiderans, conatus sum aggredi cum humili dicendorum omnium a... ...aucto...m concilium submissione, vt iure suo dirigat omnia vel acceptet vel corrigat.

Et

Et in primis quatenus habeatur ordo dicendorum lucidus & breuis, quia vel est quod texitur ordine longum, conuertamus interim dilato themate oculos nostræ considerationis ad hoc quod dictum est, Deum esse qui glorificatur in concilio sanctorum, qui magnus est & terribilis super omnes qui in circumitu eius sunt. Defigamus in hoc Psalmistæ verbo mentis intuitum, ne per multa vagemur: falluntur si non ibi videbimus huius sacrosanctæ synodi causam quadruplicem: efficientem. scil. formalem, finalem & materialem &c. Vult aliquis cognoscere causam efficientem: plane illa est: *Deus magnus & terribilis*: cuius instinctu, miseratione, afflatu & attractu, collecta est nunc ecclesia: sicut eleuatus spiritu præcecinit Psalmus: *Deũ esse qui dispersiones Israelis congregabit, qui congregat electos suos à quatuor ventis, à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari*: tantummodo qui cœpit orandus est, vt ipse perficiat. Leua in circumitu tuo, ô sacer cœtus, oculos tuos & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Quidni contingat tibi quod idem propheta loquitur Esaias: *Tunc videbis & afflues & mirabitur ac dilatabitur cor tuum: & si dilatetur: nunquid non implebit illud spiritu suo Deus*: Porro causa formalis est hæc ipsa collectio seu connexio concilii sanctorum, vel Spiritu sancto formante & exemplante, qui est nexus & vinculum compaginans in vnum diuersa membra sanctorum: sic agnoscit ecclesia petens pro seipsa, vt Spiritu sancto congregata, hostili nullatenus incursione turbetur: Quærit aliquis præterea finalem huius sacri conuentus causam: sane illa est, *vt glorificetur Deus magnus & terribilis*: iuxta vocem Apostoli dicentis: *Omnia in gloriam Dei facite.* Hæc itaq; recta, hæc efficax semita ad omnium quæ voluerimus adeptionem: si primo quæsierimus gloriam suam: dedit hoc intelligi dum ait: *Primum quærite regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis.*

Omnes postremo, qui in circumitu Dei sunt, accipiuntur veluti pro causa materiali & de se informi. Nam sicut hominibus per schismata peccantibus consequens est vniuerso sub Deo quodammodo deformari: quoniam homo finis est omnium, dicentibus Platone & Aristotele: *necesse est autem secundum exigentiam finis omnia moderari*: sic ex aduerso veniunt omnia per hoc sanctorum concilium Domino efficiente, formante & finiente reformanda. Ita enim de pretioso sanguine Christi canit ecclesia:

Terra, pontus, astra mundus, quo lauantur flumine.

Quocirca videre fas est deinceps, quo titulo relucet in causa efficiente, ac residet infrustrabilis auctoritas, quæ causa est *Deus magnus & terribilis*: ex quo omnia in mensura. Relucet in causa formali exemplaris vnitas, vt sint omnes vnum, sicut estis nunc in concilio sanctorum, & hoc in Deo per quem omnia in numero. Relucet in causa finali spiritualis vtilitas: quia vt glorificetur Deus, in quo omnia in pondere. Demum concluditur in causa materiali generalis vniendorum reformandorumq; vniuersitas: omnium scilicet quæ in circumitu Dei sunt, quatenus omnia reformentur in numero, pondere & mensura, concedente Deo. *Ex quo omnia*, hinc modus, vnitas & mensura. *Per quem omnia*: hinc species, veritas & numerus. *In quo omnia*: hinc ordo, bonitas & pondus: quo pondere refluunt omnia in causam, quæ dedit esse.

Cæterũ prima triplicitas appropriatur Patri, secunda Filio, tertia Spiritui S. bene habet, iacta sunt fundamenta soliditate quadrangula, superædificare possumus tetras Pythagoricũ, hoc est quadruplicẽ constructionũ parietẽ vel structurã, & dicere pro prima constructione: Deus magnus & terribilis sic glorificatur in hoc concilio sanctorũ, quod eidẽ sufficientẽ præbet & infallibilem autoritatem, vt causa efficiens, quo ad primũ fundamentũ. Rursus pro secunda constructione: Deus magnus & terribilis trahit & allicit omnes in communi Christianos ad vnius veri capitis vnitatem: tanquam causa formans & exemplans, quo ad secundum fundamentum primum in reformatione. Amplius pro tertia constructione: Deus magnus & terribilis sic glorificari vult in hoc concilio sanctorum, quod omnia præcipue fiant ad honorem & conseruationem suæ legis ac fidei, sine qua ei placere nemo potest: quo ad tertium fundamentũ, secundũ in reformatione. Demũ pro quarta conclusione: Deus magnus & terribilis paratus est rebus omnibus, maxime hominibus concedere per hoc concilium sanctorum quãdam reformationem pulchritudinis, glorificationem ordinem & decorem cum prouisionibus idoneis aduersus eos, qui non in rectitudine morum, sed in circumitu pergunt vitiorum: & hoc pro quarta constructione super vltimum fundamentum, quod est tertium in reformatione.

Poterat hic ordo teneri sub his terminis, sed aliã progredi viã suaserunt verba thematis, quæ in metaphora lucis fundata sunt. Reuertamur igitur & ponamus lucẽ diuini præcepti, quia præceptũ Domini lucidũ illuminans oculos. Lucernam insuper diem legis, sicut Petrus loquitur, vt iubente Deo posita super candelabrum, luceat omnibus qui in domo sunt, quæ domus est ecclesia, vel hoc sacrũ concilium vice sua. Diffundat & spargat consequenter lux ipsa veritas euangelicas 12. considerationes quasi totidem effulgentissimos radios veritatum particularium splendidos & coruscantes.

Ponamus in primis, imo iam positam digito sicut aiunt, demonstremus lucem Apostolici symboli, quo dicitur: *Credo in Spiritum S. & viuificantem.* Quid viuificantem? Certam vnam sanctam catholicam & Apostolicam ecclesiam: *vnam*, propter colligationem & ad vnum caput primarium Christum & vicarium summum pontificem, *sanctam*, propter sanctorum communionem & remissionem peccatorum, vt infra subditur: *catholicam*, hoc est Vniuersalem, quoniam ab eius obligatione nullus viator immunis est: *Apostolicam*, quoniam in Apostolorum & Prophetarum, per quos Spiritus S. locutus est, doctrinis fundata est, & similium filiorum successione duratura. Certus sum, quod nullus, qui vel haberi vel dici vult Christianus, caligare se dicit ad hanc lucem.

Supra ad-

Superaddamus lucem alteram Apostolici verbi conformem huic luci: *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus [illegible] minus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes per omnia & in omnibus no[illegible].* Sequitur: *& ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas: alios vero [illegible] alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificatio[illegible] poris Christi, donec occurramus omnes in vnitate fidei cognitionis filii Dei, in virum perfectum, i[illegible] ram ætatis plenitudinis Christi.* Sequitur: *veritatem autem facientes in charitate crescamus in il[illegible] omnia qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subm[illegible] tionis secundum operationem in mensuram vniuscuiusq; membri augmentum corporis facit in ædificationem [illegible] charitate.* Hæc Apostolus ad Ephes. 4. Et in hanc sententiam multa *ad Coloss. 1. &* [illegible] *1. Cor. 12. Rom. 12.* posita sunt. Hæc autem comparatio veri corporis ad mysticum, multum lumi[illegible] quisitoribus veritatis, nedum apud Philosophos, sicut Aristotelem & Plutarchum, sed apud [illegible] logos; Paulum præcipue. Diffunduntur vero sicut præmisimus 12 considerationes ex hoc [illegible] & Apostoli doctrinali luce, quasi totidem radii veritatis splendidissimi.

I. Ecclesiastica vnitas ad vnum caput Christum fit, & agglutinatur per amorosum Spiritus [illegible] vinculum, mediantibus diuinis charismatibus, tanquam qualitatiuis dispositionibus [illegible] in corpore mystico complexionalem harmoniam viuificam & decentem ad opera vitæ spi[illegible] sufficienter exercenda.

II. Ecclesiastica vnitas ad vnum caput secundarium, quod dicitur summus pontifex Ch[illegible] rius fœcundior est, multiplicior, copiosior & maior, quam fuerit congregatio synago[illegible] quam sit congregatio ciuilis sub vno rectore rege vel Imperatore.

III. Ecclesia habet potestatem seu facultatem ex viuifico germine sibi insito per Spiritum san[illegible] quod seipsam potest continuare in integritate & vnitate membrorum suorum, tam essentialium formalium, quam materialium atq; fluentium.

IV. Ecclesia habet sponsum indefectibilem Christum, sic quod lege stante, nec Christus pote[illegible] ipsi sponsæ suæ ecclesiæ dare libellum repudii: nec econuerso.

V. Ecclesia non ita ligatur matrimoniali vinculo ad vicarium indefectibilem sponsi sui, quin mutuo se possint absoluere & dare libellum repudii.

VI. Ecclesia vel generale concilium eam repræsentans est regula à Spiritu sancto directa trad[illegible] Christo, vt quilibet cuiuscunque status, etiam Papalis, existat, eam audire ac eidem obedire te[illegible] tur, alioquin habendus est vt ethnicus & publicanus. Patet ex immutabili lege diuina *Ma*[illegible] mulgata. Concilium generale sic describi potest: *Concilium generale est aggregatio legitima autoritate facta ad aliquem locum, ex omni statu hierarchico totius ecclesiæ catholicæ, nulla fideli persona quæ audiri requirat, exclusa, ad salubriter tractandum & ordinandum ea quæ debitum regimen eiusdem ecclesiæ in fide & moribus respiciunt.*

VII. Ecclesia vel generale concilium, dum dictat aliqua regimen ecclesiæ concernentia, Papa non sic est supra iura etiam positiua, quod possit pro libito dissoluere talia dictata per ecclesiam eo modo & intentione, quibus dictata conclusaque sunt.

VIII. Ecclesia vel generale conciliũ quamuis non possit tollere plenitudinem potestatis Papalis a Christo supernaturaliter & misericorditer collatæ: potest tamen vsum eius limitare sub certis regulis ac legibus in ædificationem ecclesiæ, propter quam Papalis autoritas & alterius hominũ collata est. Et in hoc est totius ecclesiasticæ reformationis stabile fundamentum.

IX. Ecclesia vel generale concilium potuit & potest congregari sine expresso consensu vel mandatu Papæ etiam rite electi, & viuentis in multis casibus. Vnus inter cæteros est, quia accusatus & euocatus sit vt audiat ecclesiam iuxta euangelicam allegatam, cui legi subiectus est: & ipse renuit contumaciter ecclesiam conuocare. Alius casus vbi materiæ grandes concernentes regimen ecclesiæ, veniunt terminandæ per generale concilium, & Papa renuit contumaciter illud euocare. Alius etiam dictatum sit per generale concilium, quod debeat tali vel tali tempore conuocari. Ali[illegible] casus est, vbi probabilis est dubitatio super contendentia plurium de Papatu.

X. Ecclesia seu generale concilium, si viam aliquam concluserit seu dictauerit acceptandam esse Papa pro terminatione schismatis, ipse tenetur illã acceptare, & ita secundum præparationem animi tenetur ad concessionem, & dum vltro offert eam & præuenit, ipse redditur multipliciter commendandus.

XI. Ecclesia seu generale concilium præcipue debet intendere cum prosecutione vnius per[illegible] ad extirpationem errorum, & emendationem errantium sine personarum acceptione. Simili[illegible] ad hoc, quod hierarchicus ordo ecclesiasticus prælatorum & curatorum multipliciter turbatus r[illegible] metur ad similitudinem diuinæ cœlestis hierarchiæ: & conformiter ad regulas primi[illegible] stitutas.

XII. Ecclesia non habet efficacius medium ad generalem sui ipsius reformationem, q[illegible] statuatur generalium conciliorum continuatio, celebrationem prouincialium nou[illegible] o[illegible] ndo. Explicit.

Et attendat benignus lector quod prolator huius sermonis Ioannes Cancel[illegible] Parrhisien si[illegible] pressus nimia temporis angustia, probationes dictatas non appos[illegible] a[illegible] has c[illegible] iones [illegible] prout in mentem & linguam ex recordatione præteritorum opusculorum præse[illegible]

[illegible] bens ab eo legebat Parrhisiis, inserens, materiam hanc, quam in tractatu quodam [illegible] *considerationum numero* scriptam reposuit. Cuius initium est: *Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus* : vbi prædictæ considerationes & in propositione vna coram Legatis Angliæ pergentibus ad Concilium Pisanum tunc Parrhysiis habita, prolixiori solidiorique manifestiore [illegible] argumentatione, qui tractatus & propositio prodierunt in publicum, vt habeat qui volet [illegible] fas est.

AMplius vero iuxta legationis onus impositum per Christianissimũ Regem Francorũ ac Vniuersitatem præclarissimam Parrhisiensem proposuerat idẽ Cancellarius post verbũ de ecclesiastica vnitate subiungere de errorum extirpatione: sed impeditus tunc partim amicorum suasione, partim temporis arctatione, vt in prolixitate non inesset fastidium silentio præterijt, quorum aliqua summatim hic subiuncta sunt.

Glorificationem Dei, patres Apostolici, patres gloriosi, posuimus esse finẽ huius cõcilij sanctorũ, quatenus pleni sint cœlum & terra ô Deus magne & terribilis, gloria tua: quatenus non iam ambulent [illegible] torum in circuitu impij super terram, sed agnoscant quoniam magna est gloria (dicente sapiente) sequi te Dominum per semitas legis tuæ pacificas, quoniam pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum, & quia si creditur eidem sapienti, nihil dulcius quam respicere in mandatis Dei. Sed væ mondo à scandalis, væ tibi mala voluntas, & ideo mala, quoniam arroganti superbia gloriam propriam quærens anteponis eam diuinæ, nolens subijci legi suæ, neq; captiuare [illegible] intellectum in obsequium fidei. Hinc hæreses & errores impij, hinc scandalorum turbationes horridæ, hinc ordine violato plurima fœdaq; confusio: hinc tandem in hominibus & ex consequenti per omnia, quæ propter homines fecit Deus, suburitur frequenter non gloria Dei, non pax hominibus, sed terra quædam alterario mortificans & abijciens viuificantem gratiæ spiritum: & caducosam monstrosorum defectuum, non tam formam quam deformitatem inducens. Deplorat hanc peruersissimam rerum vicissitudinem Christianissimus Francorum rex, cum ecclesia tota regni sui miseretur, dolet, compatitur; & ab hoc sacrosancto cõcilio legitimas prouisiones efflagitat. Nõ confundatur precor ab expectatione sua: nolite carere pristinis deuotorum suorum affectionibus, sed & patrem sequitur sua proles, regem videlicet filia sua Parrhisiensis Vniuersitas: nec tamen sequitur, sed præit humilitate salua, quandoque consilijs, nunc exhortationibus, aliquando doctrinis sciens quod veritas custodit regem, sciens præterea se positam Apostoli iussu, vt potens sit exhortari in doctrina sana: & eos qui contradicunt arguere, quæ posuit Aristot. opera duo sapientis. Deniq; parata est tanquam posita in lucem ecclesię ad satisfactionem omni poscenti rationem, de eà quę in ipsa est fide & spe, vt in omnibus & per omnia glorificetur Deus.

Insurrexerunt ecce post aliqua tempora plurimæ doctrinæ peregrinæ, variæ, pestiferæ & damnatæ, obtenebrantes ecclesiam per multa Christianitatis membra, per regna, per prouincias, per regiones insignes. Processum est ad expellendas huiusmodi doctrinarum terras caligines: nunc luce disputationis doctrinalis per doctores & vniuersitates: nunc flabello iudicialis reprobationis per diœcesanos & inquisitores hæreticæ prauitatis in Anglia, in Scotia, in Praga, in Francia. Nondũ tamen vel illuminati vel emendati sufficienter inspeximus cæcam & stultã improbitatem assertorũ sectatorũq; suorum, quin error assidue sicut cancer serpat & alicubi palam quasi nudato ense per nationes & populos impudenter erumpat. Propterea necesse est per splendidissimã & inobfuscabilem huius sacri concilii lucem prouida celeritate de remedijs institui, vt qui spreuerunt prælatos & doctores diuisim positos tanquam lucernas in domo Dei reuereantur eos, conspiciant & obediant, dum in vnam hinc ecclesiæ domum collecti, dabunt autoritatis suæ robur & pondus, ibunt in splendore fulgurantis hastæ reprobationis iudicialis, qualem nemo qui Christianus videri vult, audebit contemnere. Isto contemnat, ipse tamen de contemptu suo fulgurantionem concremationemq; subiicit, vt iustũ est. Et quoniã charitas sicut incipit à se & à suis dilectionis exhibitione, sic in correctionis & emendationis purgatione priorẽ habere locum debet, ne subeat illud improperij prouerbium *Medice cura teipsum*. Et illud de Apostoli sententia: *Qui predicas non furandũ, furaris: nõ occidendũ, occidis: non periurandũ, deieras* & ita de reliquis. Hinc Christianissimus Rex noster itaq; per adoptionẽ dignatiuã charissima filia Parrhysii. Vniuersitas voluerunt hactenus à regno & à suis peruersa quorumlibet eorum zizania mox vt erumpere seu germinare sentiebantur, diligenter opprimi resecariq;, nunc falce doctrinæ, nunc securi pastoralis sententiæ, ita tamen vt non simul eradicetur & triticum. Sunt plurima rei, q̃ loquimur, documenta è quibus vnum quod nouitate acritateq; præcellit, censuimus in medium deducere. Ecce patentes regis nostri literas, quas audire libeat: legi debebat hæc litera patẽs; cuius initium est post intitulationem: *Regia maiestas nostra*. dehinc subiungendum erat:

Audiuit sacrosanctum hoc concilium iustorum, quatenus in Christianissimo Rege nostro ferueat zelus, ad ea quæ fidei sunt absque omni personarum acceptione, absq; respectu propriæ etiam carnis & sanguinis. Terreat ipse Deus magnus & terribilis, qui glorificatur in concilio iustorum, qui salubriter & potenter intonat: *Ambulate dum lucem habetis*: subdit monitionis causam, *ne tenebræ vos comprehendant*. Et quales oro densiores, fugibiliores, horribilioresque tenebrę quam errorum & hæresum circa prima præceptorum moralium principia, vt sunt: *Non periurabis: Non occides, Non insidiaberis.*

Terreat ipsos ecclesiasticos pastores & Doctores positos in lucem aliorum, si non ad exemplar tam insigne atque perlucidum Christianissimi Regis nostri, non eos illuminet, accendat & inflam-

met zelus domus Dei. Vox dicentis: *Clama, ne cesses, & annuncia populo meo peccata sua.* Si non eos procedere constanti celeritate ad effugationem errorum tenebrosorum & ad [illegible] lumi nem errantium. Neq; enim potest integra salubritate sine secundo primum fieri: quoniam dum [illegible] pune pertinacia manet in errantibus, conualescant & sæuiant errores necesse est.

Sed in ipsa meditatione mea videtur occurrere animalis homo, non sapiens quæ Dei [illegible]nt Deum non inuocans. Illic præterea trepidat timore, vbi non est timor: magnus est inquit susurratione mula, magnus credite & terribilis, quem tangunt & notant errores huiusmodi, princeps est. mus autem quid sapiens enunciet: *Indignatio principis mors, & vir prudens placabit eam*, quid quæ sæuiat, si seditiones concitet, si bella moueat, si secum plurimos hos terroribus, hos promissis [illegible] rorem suum trahat, ita vt si fieri potest, moueantur etiam electi? Vide sedulo acr[illegible]rum iterumq; cogita (ait animalis homo) ne fortassis obinde præstetur tam desiderantissimæ iam [illegible] que [illegible]nuis existenti, paci ecclesiæ grandia obex vel totalis diruptio. Atvero nihil hic tale timendum, strenuissimi pugiles fidei, ô potentissimi legum diuinarum defensores. Nihil inquam tale n[illegible] dum timentibus Deum, & obedientibus iussioni qua dixit: *Nolite terreri ab eis qui corpus occidunt, animam vero occidere non possunt.* Ita dico vobis, hunc timete, timeatur Deus & non terreat. *Homo time Deum* (suadet August.) *& minantem mundum vniuersum videbis.* Tollatur hæc suspiciosa pigri formidatio dicentis, *leo est in via, deuorandus sum*, quia profecto magna & vnica securitas est nil timere præter Deum. Cuius hæc iussio est, *Vsq; ad mortem certa pro iustitia.* Et iterum: *Esto fidelis vsque ad mortem*, & similia. Potueramus rem hanc in longius deducere, pro qua interim satis sint breues & pauc[æ] hæ considerationes, quasi totidem radii moralis luminosæq; veritatis.

I. Prouidendum est hæreticali deuiationi dæmoni per ecclesiastica membra serpenti, non [mi]nus celeriter & efficaciter quam schismati super contendentia de Papatu. Ecclesia quippe magis in fide quam in secundario capite fundata est.

II. Prouidendum est constantius per hoc sacrum concilium ad extirpationem errorum, emendationem errantium, quanto qui errant plures sunt potentiores & maiores. Quod si quis dixerit q; bella suscitabunt, diffamat eos nimis, neque ei leuiter credi debet.

III. Prouidendum est ad emendationem errantium per eos, qui se dicunt amicos eorum vigilantiori sollicitudine quam per extraneos, cæteris paribus.

IV. Præstantes scienter impedimentum, ne errantes resipiscant & corde credant ad iustitiam, & ore faciant confessionem ad salutem, habendi sunt hostes capitales errantium & salutis eorum.

V. Præstantes scienter impedimentum, ne tollantur errores, & errantes corrigantur, redd[itur]i sunt rationem de damnis omnibus tam spiritualibus quam temporalibus, quæ obinde peruenerunt aut veniant.

VI. Omissio seu dissimulatio præstantium impedimentum nedum positiue, sed priuatiue vel omissiue, directe vel indirecte, per cautelas humanas ne tollantur errores, causat suspicionem de fautoria hæreticæ prauitatis, quandoq; leuem, quandoq; vehementem, quandoq; conuincentem iuxta varietatem obligationum.

VII. Inexcusabilior & aliquando perniciosior est error in principiis legis naturalis, sicut sunt præcepta Decalogi secundum planum & vsitatum intellectum verborum apud omnes vtentes ratione, quam sit error in articulis fidei, qui sunt supra naturæ facultatem, & in agibilibus quam speculabilibus.

VIII. Conditionalis protestatio vel confessio non sufficit ad purgationem legitimam super publicatione vel defensione vel annotatione errorum, quorum oppositas veritates tenetur errans explicita fide tenere.

IX. Diffamatus publice & notorie super publicatione aut defensione errorum contrariorum rectæ fidei & moribus, tenetur seipsum purgare si potest coram iudice legitimo, etiam nemine eum personaliter accusante. Tenetur enim seruare famam propriam, & ab aliis scandala præstita remouere.

X. Pax regnorum per Christianitatem vix potest efficacius & diuinius procurari, quam per legitimam extirpationem errorum & correctionem errantium.

XI. Quærere prouisionem super extirpatione errorum & correptione errantium non est impedire persecutionis vnionem ecclesiæ, sed est eam iuuare & accelerare multis attentis: ita vt verum sit, quod oportet vnum facere, & aliud non omittere.

TRACTATVS MAGISTRI IOHANNIS DE GERSON: QVOMODO ET AN LICEAT IN CAVSIS FIDEI A SVMMO PONtifice appellare, seu eius iudicium declinare.

QVæritur, vtrum hæc assertio sit catholica, tam iure diuinitus promulgato quam etiam humano · quibus sacrorum canonum autoritas innititur · *Nulli fas est a supremo iudice, videlicet Apostolica sede seu Romano pontifice, Iesu Christi vicario in terris appellare, aut illius iudicium in causis fidei, quæ tanquam maiores ad ipsum & sedem Apostolicam deferendæ sunt, declinare?* Arguitur quod sic, autoritate sanctissimi Domini Martini Papæ quinti in sua constitutione ad perpetuam rei memoriam facta, & promulgata in consistorio generali celebrato Constantiæ 6. idus Martii: pontificatus sui anno primo: vbi reperitur hæc assertio, sicut dicitur & videtur in canonum litera manifeste fundari.

ARguitur in oppositum primo autoritate determinationis siue constitutionis generalis Concilii Constantiensis. Quæ determinatio multipliciter facta est & prædicata, & specialiter in sessione publica celebrata die 6. Aprilis, Anno M. CCCCXV. quæ sic habet inter cætera: Et primo declarat quod *sancta synodus in Spiritu sancto legitime congregata generale concilium faciens & ecclesiam catholicam militantem repræsentans, potestatem à Christo immediate habet, cui quilibet cuiuscunque status vel dignitatis, etiam si Papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem & extirpationem dicti schismatis, ac generalem reformationem ecclesiæ Dei in capite & in membris.* Item declarat, quod *quicunq; cuiuscunq; status vel dignitatis, etiam si Papalis existat, qui mandatis, statutis seu ordinationibus huius aut præceptis sanctæ synodi & cuiuscunq; alterius concilii generalis legitime congregati, super præmissis seu ad ea pertinentibus, factis vel faciendis obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condigna pœnitentia subiiciatur, & debite puniatur: etiam ad alia iuris subsidia si opus fuerit recurrendo.*

Deinceps arguitur rationibus ducentibus ad inconuenientia manifesta contra ius diuinum pariter & humanum.

SEqueretur enim primo, quod Papa non subiiceretur legi diuinæ vel euangelicæ: quæ generaliter absque omni exceptione promulgata est à Christo *Matth. 18.* dum loqueretur ad personam Petri, sicut tradit ecclesia, & circumstantia textus satis indicat: *Si peccauerit in te frater tuus* &c. Sequitur, *dic ecclesiæ*: quod si *eccles. non audie. sit tibi sicut eth. & publ.* &c. Hoc autem consequens est erroneum manifeste: quoniam Papa est frater noster: alioquin non deberet dicere, *Pater noster*, si non simus fratres ipse & nos: sed haberet dicere, pater meus vel pater mi: sed nec cardinales nec episcopos fratres appellare deberet. Denique constat, quod est proximus noster & ex consequenti frater: non obstante, quod pater sit. Est insuper Papa peccabilis: quoniam circumdatus est infirmitate, sicut notatur *ad Hebr. 5.*

Sequeretur secundo, quod Paulus egisset contra ius diuinum & humanum, dum restitit Petro in faciem, hoc est publice & coram ecclesiæ congregatione, sicut habetur *ad Gal. 2* Hæc enim resistentia non fuit minor prouocatio Pauli contra Petrum, quam fuisset appellatio ad ecclesiam: imo fuit æquiualenter appellatio. Vnde etsi Petrus desistere noluisset, fuisset ab ecclesia condēnandus. Constat autem, quod Petrus erat summus pontifex, & secundum Doctores confirmatus in fide & gratia post pentecosten. Propterea dicunt, quod Petrus non errabat in fide, nec hæreticabat: sed tantummodo nimis dissimulanter se habebat circa obseruationem legalium. Dicebat ideo Paulus, quod nō recte ambulabat ad veritatem euangelii, & quod reprehensibilis erat. Ex quibus palam elicitur, quod summus pontifex, qui succedit Petro in apostulatu, reprehendi potest publice per Doctorem theologum, qui in officiu prædicationis succedit Paulo, etiam vbi non hæreticaret vel erraret in fide. Et hoc similiter elicitur generalius & inconuincibilius ex autoritate proxime allegata: *Si peccauerit in te frater tuus*: quemadmodum pluries in sacro Constantiensi Concilio latissime deductum est in sermonibus publicis & multiplicibus scripturis, quorum copiæ sunt apud multos.

Sequeretur tertio, quod Papa, qui est membrum corporis ecclesiæ, sicut homines alii, si scandalizaret totum corpus, ipse non esset rescindendus, vt totum corpus sanum fieret, contra doctrinam Christi euangelicam fundatam in similitudine iuris naturalis *Matth. 18.* cum Glossis & determinationibus Doctorum in materia de scandalo se fundantium in hac lege diuina & naturali.

Sequeretur quarto, quod Petrus summus pontifex non debuisset compelli reddere rationem ab Apostolis & fratribus, qui erant in Iudæa, quia visitauerat Corneliū gentilē, cuius tamen oppositū dicitur expresse *Act. 11.* cum adisset Petrus Hierosolymam, scil. vbi erat ecclesia, disceptabant aduersus illum, qui erant ex circūcisione dicentes: *quare introisti ad viros præputiū habentes & māducasti cū illis?* Et statim subiungitur obedientiæ Petri responsio, dans in hoc successoribus suis formā debitæ humilitatis · quā expressit epistolæ suæ primæ c. 3. *Parati*, inquit, *semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est fide & spe.* Quod si in destructione fidei summus aliquis pontifex volens superbire nollet hoc facere, constat quod à fratribus æque posset accusari, sicut & Petrus.

Sequeretur quinto, quod alicui iniuriato per Papam sicut potest cu... tam in ... membris, imo & in fama, circa ea quæ fidei sunt, non pateret in casu dabili ... qua defe... uaminis sublenatio, quod est contra ius naturale, cui ius diuinum non repugnat. Patet tamen ... quentia dato casu tali vel simili. Sit Petrus, qui prædicet coram Papa & multitudi... populo ... quod Christus fuit verus propheta, iubeat tunc Papa quod detrudatur in carcerem, e... eat istam veritatem. Sentiat Petrus, quod si appellet ad concilium generale submittendo se ei... populus protegeret eum, nec scandalizabitur in doctrina eius, sed manebit in recta de... quod fuerit verus propheta: si autem non appellauerit, populus reputabit quod Papa verum d... faciat, & ita deserat fidem eum prædicato suo. Quæritur in casu, si Petrus dicere poterit ... appello? quemadmodum Paulus timens à seditiosis occidi, clamauit: *Cæsarem appello.* Han... materiam latissime & studiosissime prosecutus est & fundauit Ockam *in Dialogo* suo, cuius ... toritati non oportet inniti, quamuis fuerit egregius theologus, sed intuendum est ra... pro quanto robur & autoritatem accipiunt à sacra scriptura: cuius contemptus cum suis profe... bus sæpe duxit & ducet in errores.

Sequeretur sexto, quod in nullo casu Papa posset iudicari vel deponi per generale c... quantumcunque criminosus esset vel scandalosus ecclesiæ. Patet consequentia, quoniam ex op... sito sequitur oppositum. Si enim Papa potest iudicari vel deponi per generale concilium ... rit denunciari per aliquem vel aliquos eorum concilio præsenti vel futuro. Qui si velit grauame... ferre talibus denunciare volentibus: nonne poterunt ipsi se ponere extra manus suas vel p... ne de facto grauet eos & opprimat iniuste. Hoc autem facere est vere & æquiualenter ab eodē ap... lare. Et hoc practicatū est in concilio Pisano per vtrumq; collegiorum duarum obedientiarum, Gregorii & Benedicti sic in suis obedientiis nuncupatorum. Hoc etiam practicatum est per quosq... Reges & principes, qui se subtraxerunt ab obedientia illorum, quos isti vel illi iudicabant esse ... mos pontifices, quæ tamen subtractiones approbatæ sunt per sacrum Constantiense Conci... quædam expresse, quædam implicite vel æquiualenter.

Sequeretur septimo & magis ad hominem: quod Concilium generale non esset supra Papam, vel iudex Papæ legitimus: cuius oppositum determinauit & practicauit sacrum Constan. C... Non n. processum est ad inchoandū depositionē Ioannis, quousq; fuisset articulus iste declaratus: ... apparet ex actis eiusdem concilii: quoniā aliqui videbantur super hoc hæsitare. Constat a. q ab hom... homine, qui habet legitimū superiorē iudicē, siue sit vnus homo siue vna communitas, pot ... tionabilis & vrgens immineat causa, fieri appellatio ad eundem iudicem. Et si dicatur, pro... fingere volunt, quod concilium non est supra Papam, nisi quando est hæreticus seu deuius a ... quo casu non est mirū in quiūt, si conciliū sit supra talē Papā, quia desiit esse Papa, & est inferior ... homine: & ita nituntur etiam inuadere illā ineuasibilē Christi legem: *Si peccauerit in te frater tuus* &c. Hoc breuiter ad pñs refellitur. Primo quia Ioannes nō est accusatus vel conuict' de hæretica prau... & tamē cōciliū vocauit & iudicauit ipsum tanq; suū subditū. Vnde & in toto processu vsq; post ... diffinitiuā suæ depositionis, reputatus est ab eodē concilio verus Papa. Amplius, nō est verū q Papa eo facto, quo cadit in hæresim, pro tamen latentē, fit depositus à Papatu: sicut nec est verū de aliis ... queadmodū ista materia declarata est alibi latius, reducendo hāc opiniōnē ad multipl... inconuen... sicut ad incertitudinē ecclesiasticæ politiæ & susceptionis sacramētorū: & ad fauorabilitatē dānatæ doctrinæ Ioannis Wicleff, quæ principaliter innitebatur tali fundamento, q *nullus existens in peccato mortali erat Papa vel episcopus, nec consecrabat* &c. Et qui bene ponderat causas reprobationis huius doctrinæ Wicleff in hac parte: illæ vel similes causæ concludunt, q peccatū hæresis licet reddat vnum plus dignū depositione iuncta ptinacia, nō tamē reddit eū depositū eo facto, sed requiritur humana depositio. Sicut n. nulla sanctitas quantacunq; magna constituit aliquē in statu Papali vel episcopa li, nisi per electionē humanā de lege cōmuni, contra opinionē Waldensiū: ita nulla iniquitas remouet aliquē ab episcopali gradu vel Papali de cōmuni lege, si non interueniat humana depositio. Amplius tertio quo ad hoc arguitur, quod concilium sit iudex Papæ non hæretici, imo sancti, assignando casus multos, in quibus aliquis episcopus verus Papa poterit per multos testes diffamari de hæretica prauitate seu fautoria hæresis, aut per vehementes coniecturas ex operibus & conuersatione diffamabitur apud multos & graues populos, q non recte ambulat ad veritatem euangelii: aut quod lapsus est in hæresim iam dānatā, aut q nouā velit confingere. Constat q existente ... nerali conc... vel proxime futuro, poterit idē Papa iudicialiter compelli, vt purget se, quemadmodū exemplū ... est de Petro. Quod si nollet hoc facere, put facere noluit Marcellinus sine accusatione sua de idololatria: nonne conciliū posset consequenter ad depositionis suæ sententiā pcedere? Et si dicatur q od nō, ex quo nō est hæreticus. Respond. q apud iudiciū ecclesiæ, vbi circa ea q f... ... & falli, simile est iudiciū de his q nō apparēt & q nō sunt. Et p hoc eliditur manifeste ... dicentiū Papā nō subiici correctioni fraternæ aut iudiciali iussæ à Christo vbi prius: *Si peccauerit* &c.

Sequeretur octauo & ad hominē multiplex inconueniens in eis quæ facta sunt & quæ ... ēius pdictæ assertionis, nullatenus existimandi sunt concedere velle. Et primo q Ioannes ... repu... tandus est adhuc Papa, sicut prius, & ita quod sanctissim' Dominus noster Papa M... ... gitime electus neq; Papa: quod idē Dominus noster & suū collegiū, noluit ea quæ c... ... sunt p sacrū Const Con... inuiolabiliter obseruare. Cuius tamē oppo... Du... dixit, q Imperator nō est cōfirmat' in Imperiū; q graulter peccat à tacedē ... pdicta ...

Do-

Domino nostro summo pontifici tanquam Papæ. Denique Petrus de Luna fuisset iniuste & perperam accusatus in concilio de materia hæresis præcipue & principaliter. Quoniam in quadam constitutione, quæ de verbo ad verbum ponitur in actis concilii, ipse coactus fuit determinare, quod nunquam licitum est aut fuit facere subtractionem ab eo, neque ab alio vero Papa: fundans se in hoc, quod Papa non habeat superius iudicium in terris, nec potest ab aliquo iudicari. Hæc autem iudicata fuit hæreticalis constitutio, & ita de plurimis inconuenientibus diceretur.

POstremo dimissis illis, quæ sunt in facto circa iustificationem vel iniustificationem appellationis dominorum Polonorum: nam multa hinc & inde diuersa, imo aduersa & contraria videntur asseri, circa quæ theologicum negotium non versatur, nisi pro quanto sub regulis generalibus & autenticis daretur ars, sicut & data est conuincendi aliquem de pertinacia & fautoria hæreticæ prauitatis. Conuertatur tandem inquisitio particulatæ quæstionis circa vltimam particulam suam, quæ sic habet, quod *nulli fas est &c. illius* (videlicet Apostolicæ sedis seu Romani pontificis) *iudicium in causis fidei, quæ tanquam maiores ad ipsum & sedem Apostolicam deferendæ sunt, declinare.*

SVnt aliqui, sicut dicitur, qui minus istam particulam reputant sustinibilem quam præcedentem, qualificantes eam quod est palam hæreticalis, & totius ecclesiasticæ hierarchiæ circa fidei defensionem seu conseruationem finalem & resolutiuam subuersiua. Nituntur autem fundare dictum suum in aliquibus propositionibus, quas reputant catholicas veritates.

Prima Propositio.

IN causis fidei iudicium inniti debet infallibili regulæ, sic quod vltimus & supremus iudex, cuius sententiæ necessario standum est tanquam veræ catholicę, non sit a fide deuiabilis, alioquin staret in casu, quod homines obligarentur assentire contra fidem.

Secunda propositio. In causis fidei non habetur in terra iudex infallibilis, vel qui non sit deuiabilis a fide de lege communi, præter ipsam ecclesiam vniuersalem, vel concilium generale eam sufficienter repræsentans.

Tertia propositio. In causis fidei nullus particularis homo per suam determinationem potest de propositione non hæretica facere hęreticam, sicut nec de catholica non catholicam, ita nec Papa nec episcopus proprie & vere loquendo possunt propositionem aliquam hæreticare. Possunt tamen propositionem aliquam, quæ videtur aliquibus non hæretica, declarare quod sit hæretica, & hoc iudicialiter, sicut Doctores scholastice hoc faciunt, vel doctrinaliter. Et hoc appellatur facere articulum, diuersimode tamen, quia Papæ determinatio pœnalis extendit se ad omnes fideles: sed episcopalis tantummodo ad subditos suos, vt pręcise est episcopalis.

Quarta propositio. In causis fidei nulla determinatio iudicialis episcopi, imo nec Papæ solius præcise, vt est episcopi vel Papæ, ligat fideles ad credendum, quod ita sit de veritate fidei, sicut prætendit sua declaratio, quoniam tam Papa, quam episcopus deuiabiles sunt à fide: obligat tamen subditos sub pœna excommunicationis talis determinatio, quod non dogmatizent oppositum talis determinationis, nisi appareat manifesta ratio repugnandi vel per sacram scripturam, vel per reuelationem, vel per ecclesiæ seu generalis concilii determinationem.

Quinta propositio. In causis fidei sicut potest declinari iudicium episcopi, si appareat deuius à fide, & requiri iudicium Papæ: sic de Papa respectu generalis concilii suo modo dici potest. Et hæc est ad formam responsiua sequens ex præmissis: iuncto quod apud summum pontificem & eius sedem Romanam potest esse quandoq; raritas peritorum in sacris literis, & in vera fide probatorum magis, quam apud quosdam ex ipsis, qui generalia habent studia sacræ scripturæ & aliarum facultatum.

Sexta propositio. In causis fidei illa causa dicitur maior esse, non quæ est de re maiori, sicut de trinitate & vnitate personarum: sed quæ difficilis est & ambigua ad determinandum iuxta textum scripturæ *Exodi 18. Deut. 17. & 2. Paral. 19.* In quibus fundantur canones dicentes, quod causæ maiores fidei sunt ad sedem Apostolicam referendæ.

Septima propositio. In causis fidei poterit vna causa dici maior apud aliquem episcopum vel diœcesim: quę apud alium episcopum vel diœcesim non reputabitur esse maior, vel ad superiorem sicut ad Papam remittenda: quia scil. apud talem episcopum vel diœcesim propter abundantiam theologorum causa talis non reputabitur difficilis vel ambigua, sed per sacram scripturam iam damnata vel approbata.

Octaua propositio. In causis fidei non minus aliquando occurrendum est siue per episcopum, siue p summum pontificem, siue per generale concilium, dum cernuntur oriri scandala & errores crudeles & impii contra pacificũ conuictum Christiani populi, qui maxime consistit in obseruatione mandatorum Dei de seruando iuramento, & de non interficiendo homines autoritate propria, & de non pręstando ad vsuram, vel de non rapiendo, vel de non adulterando: quam dum insurgunt errores contra aliquos de articulis fidei qui numerati sunt in symbolo.

Formant igitur rationem suam, qui prędictam particulam impugnant iuxta propositiones præmissas, præsertim iuxta quinq; primas. Fas est in casibus concernentibus causas fidei declinare

illius iudicium, qui reperiretur deuius à fide, vel eis, quæ fidei sunt, cum suis consiliariis vehementer suspectus, per aperta signa nimiæ dissimulationis vel acceptionis personarum, vel aliunde modis: sed (loquendo semper cum reuerentia) staret aliquem summum pontificem cum suo collegio sic posse deficere circa ea, quæ fidei sunt, quemadmodum Petrus & alii Apostoli defecerunt in passione: imo quod minus videretur, sicut Petrus deficiebat, nec recte ambulabat ad veritatem euangelii, & reprehensibilis erat, dum Paulus sibi restitit in faciem: ac perinde declinabat eius iudicium: ergo fas est interdum summi pontificis iudicium in causis fidei declinare.

Hæc autem dicta sunt vel argumentata magis ad veritatis inquisitionem, quam ... præsertim sanctissimi Domini Martini Papæ reprehensionem: attento quod constitutio sua ... tum ad illa quæ fundatur in facto, non iacet sub theologica reprehensione: & quantum ad ... ius concernunt, sicut est prædicta pars excepta. Dicerent beneuoli sui, quod non obstantibus ... gationibus in oppositum illam potest suscipere rationabilem & veram interpretationem. sicut ... piunt constitutiones positiuæ decretis insertæ, quibus innititur. Sic intelligendo, quod non ... appellare à Papa, vel eius iudicium in causis fidei declinare: non quidem pro omni casu: sed qu... facit id, quod in se est, & quando non apparet deuius à fide, sed ambulat recte ad veritatem euangelii sine personarum acceptione: quemadmodum in prooemio & narratione suæ constitutionis ... cit esse faciendum per summum pontificem: & quod ita fecit, affirmat. Nam constitutiones & ... secundum Aristot. feruntur vniuersaliter: quamuis in aliquo casu dabili pati possunt ...

Porro Dominus noster tollere poterit efficaciter suspitionem sinistram, quæ contra ... tem suam fieri posset, si dicta sua factis compenset, hoc est, si sponte, nullo inquirente, damnet doctrinam illam pestiferam & crudelem contra Polonos cum similibus aliis, cum tali celeritate & rigore, qualem fidei materia vrgens in scandalum & perniciem reipublicæ postulat & requirit, procul abiecta quauis acceptione personarum.

Finit tractatus magistri Iohan. de Gerson sacræ paginæ Professoris eximii: quomodo & an liceat in causis fidei à summo pontifice appellare, seu eius iudicium declinare.

LIBELLVS EIVSDEM DOCTORIS ARTICVLORVM THEOLOGICORVM ET SCHOLASTICE COMPOSITORVM CONTRA PETRVM DE LVNA, ad conuincendum eum fuisse & esse notorie hæreticum: & pertinaciter errasse & errare contra catholicam & euangelicam veritatem, super potestate & autoritate ecclesiæ. Et continet duos tractatus. In primo ponuntur generales articuli. In secundo speciales, & subsumpti specialiter ex generalibus.

Primus Articulus.

ET primo constat, quod iste est articulus fidei quod est vna sancta catholica & Apostolica ecclesia.

Secundus articulus. Item quod hæc vnitas ecclesiæ non sic dependet ... persona Papæ essentialiter, quin posset manere vna, & maneret de facto, quando nullus est Papa in ecclesia.

Tertius articulus. Item quamuis vnitas ecclesiastica essentialis sit ad primarium caput Christum, nihilominus vnitas altera accidentalis vel secundaria consistit in obedientia ad vnum summum pontificem, qui est caput secundarium in ecclesia cum Christo. Sic videlicet, quod quilibet catholicus debet habere promptitudinem seu præparationem animi ad obediendum vni summo pontifici, dum constiterit sibi aut constare debuerit, quod sit Papa aliquis legitime electus. Et vltra secundo requiritur, quod non ponat scienter impedimentum commissiue vel omissiue, ne præficiatur ecclesiæ Dei vnus Papa certus & legitime electus. Ideo n. condemnatus est inter cæteras causas Ioannes Huss, quia dicebat, quod ecclesia Dei vsque ad consummationem seculi poterat æque bene regi per sacerdotes dispersos per mundum absque vno capite, sicut cum tali capite. Vnde sicut dicunt Theologi, quod sacramentum confirmationis est sacramentum necessitatis, non quidem simpliciter, cum sine ... staret salus, sed sic quod obligatur quilibet ad non contemnendum susceptionem huius sacramenti ... tempore & loco opportunis, ita proportionabiliter de vnione vel adhæsione ad vnicum Papam ... test intelligi, sicut etiam dici solet apud theologos, quod præceptum affirmatiuum, quale est de ... bendo Papam, obligat ad semper, non pro semper.

Quartus art. Item quod culpabilis in priori articulo primo modo vel secundo, vere dicitur ... & nutritor schismatis, imo & schismaticus, si iungat pertinaciam id est, si non velit corrigi, quamuis ... quod ex hoc solo non esset hæreticus, si faceret hoc non ex errore intellectus, sed ex deprauatione aff... quamuis apud ecclesiam habendus esset ille vel hæreticus, vel de hæresi vehementer suspectus.

Quintus artic. Item quod ecclesia sic instituta est à Christo perfecto legislatore, quod ... continuare & de facto continuabit in vnitate vsque ad consummationem seculi, & h... intelligendo ... dep...

& essentiali vnione, quæ est ad Christum: sed de accidentali & secundaria ad summum pontificem: sic quod potest & poterit sibi instituere caput vnum secundarium, quod dicitur Papa. Et quicunq; impedit scienter, commissiue vel omissiue talem vnitatem Ecclesiæ, agit contra articulum iam dictũ: *vnam sanctam catholicam* &c. Etiam vbi videretur stare cum prima vnitate ad Christum. Inde patet ꝙ aliquis exponens Papa legitime electus potest effici schismaticus, si det impedimentum scienter cõmissiue vel omissiue, quod tota Ecclesia non obediat vno summo pontifici: dum exempli gratia Papa non potest reducere maiorem partem Christianitatis ad obediendum vni capiti, nisi cesserit, & alter constituatur: ipse vero hoc pertinaciter renuit facere, aut in aliquo multiplici casu tali. Simili diceretur de obedientibus vero Papæ, quod possunt esse schismatici, & alii qui non obediunt, sed parati sunt obedire modo prædicto, & apponunt diligentiam suam quod vniatur Ecclesia, sunt immunes à schismate.

Sextus art. Item, si probetur de aliquo, ꝙ circa pmissa sit hæreticus: hoc est iuxta verba Aug. ꝙ fingat sibi nouũ errorẽ, vel antiquũ sequatur, gloriæ siue principatus sui caussa: probabitur cõsequenter manifestissime, ꝙ talis est nedũ fautor schismatis, sed vere schismaticus. Et ideo sufficiat in sequẽtibus coartare sermonem ad hæresim, quoniam ex isto sufficienter concludetur schisma.

Septimus art. Item, quod dum nullus est Papa, vel dum lapsus est in hæresim manifestam & iam damnatam, vel dum consentire non potest, quod ecclesia congregetur: quia scilicet effectus est amens & insanus incurabiliter, vel incarceratus est taliter, ꝙ haberi non potest accessus ad eũ, et à si necessitas vel euidens vtilitas immineat, potest se congregare sine Papa. Et idẽ dicendũ est, vbi Papa sufficienter summatus & requisitus pro congregando Ecclesiam ad vniendũ eam in fide & moribus, vel ad constituendum sibi Papam certum, nollet contumaciter eam conuocare. Iste art. sequitur ex prioribus, & ex negatione eius sequeretur, quod Ecclesia non fuisset à Christo perfecte instituta pro sui conseruatione & vnitate legitima in membris suis in fide & moribus & ad vnum caput secundarium, verum & certum, quod apertissime est contra Apostolum *ad Eph* 4. & alibi multis locis, *& Ose.* 1.

Octauus art. Item, Ecclesia dicitur catholica, i. e. vniuersalis & apostolica: quoniã omnis homo generaliter obligatur adhærere firmiter illis veritatibus, quas eadẽ Ecclesia tenet, docet & prædicat. Quæ veritates sunt sufficienter in sacra scriptura contentæ, pcipue in Euangelio, vel ex contentis in sacra scriptura sufficienter & clare deducuntur: vel p apostolorum doctrinam successiue deductæ sunt de generatione in generationem vsq; ad nos per obseruationem legitimam. Vnde dicitur *Ecclesia Apostolica*: quoniam in doctrina Apostolorum fundata est tam verbis quam scriptis.

Nonus art. Item, dum est data in Euangelio per Christum aliqua regula generalis obseruanda: illa obligat omnem hominem habentem vsum rationis, nisi de exceptione alicuius hominis constiterit per eandem legem Euangelicam, & non solum per humanam traditionem vel exceptionem: quoniam inferioris lex derogare non potest superioris auctoritati.

Decimus art. Item, quod hæc est lex Euangelica generaliter promulgata Matt. 8 *Si peccauerit in te Frater tuus: vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si te audierit, lucratus es Fratrem tuum, si te non audierit, adhibe tecum vnum vel duos testes, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. quod si eos non audierit, dic Ecclesiæ, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Sequitur continuo: *Amen dico vobis: quæcunq; alligaueritis super terram* &c. vbi fundatur potestas supernaturalis Ecclesiæ vltra naturalem.

Vndecimus articul. Item, quod ad prædictum articulum ex aliis sacræ scripturæ passibus possent induci variæ leges, quæ sunt de iure proprie diuino & expresse, imo & iure proprie naturali præsupposito diuino, vt de abiiciendo partem corporis scandalizantem totum corpus, siue sit pes, siue manus, siue oculus, *Matth.* 18 Et ita de reliquis. Sed sufficit ad deducendum propositum hæc vnica lex prædicta: *Si peccauerit*. Et forte diceret hic aliquis, quod quicquid sit de membris abiiciendis aut rescindendis: caput tamen non potest abiici vita manente. Respondeo quod similitudo corporis veri & mystici, non est vsq; quaq; eadem: quoniam sine capite naturali corpus non potest viuere, sed sine capite secundario corpus mysticum potest habere vitam: sicut in casu nostro patet de Papa, quo remoto vel absciso stat vnitas & vita in corpore mystico Ecclesiæ: & hoc in virtute capitis essentialis & primi, quod est Christus.

Duodecimus art. Item, sicut summus pontifex quantumcunq; legitime fuerit electus est filius Ecclesiæ: sic dici potest & debet Frater vniuscuisq; hominis de Ecclesia. Vnde & ad hoc significandum dedit nobis Christus hanc formam orandi: *Pater noster* &c. Si vnum ergo habemus patrem in cœlis, si vnam matrem Ecclesiam in terris: constat quod omnes mutuo sumus fratres. Et oppositum sentire vel dicere de Papa, esset apertissima dementia.

Tredecimus art. Itẽ, ꝙ Papa quantũcunq; legitime electus, potest peccare: qa nõ est impeccabilis ex assumptione papalis dignitatis. Oppositũ dicere, nisi constaret de aliquo per diuinam reuelationem, esset intolerabiliter superbire, & contra testimonium experientiæ præsentis & præteritæ.

Decimus quartus art. Item, prædicta lex: *Si peccauerit*: quamuis data fuerit pro regimine totius Ecclesiæ & filiorum suorum: nihilominus appropriate data est personæ Petri, quia erat futurus summus pastor, sicut promissum fuerat *Matth.* 16. & executioni demandatum: *Ioannis vigesimo primo.*

Decimus quintus art. Item, quod Christus in prædicta lege: *Si pec.* &c. non accipiebat Ecclesiam, quando dixit, *dic Ecclesiæ*, pro ipso Petro vel pro successoribus suis summis pontificibus, patet:

quia Petrus non dixisset sibiipsi, quando Frater suus noluisset obedire monitioni suæ se[illegible] correctioni. Intelligebat ergo de Ecclesia, quæ est congregatio fidelium: præsertim quando [illegible] qui peccabat & nolebat corrigi, fuisset talis, quod non habuisset prælatum supra se, sicut est Pa[illegible] qui tamen subiectus est legi prædictæ, sicut ipse est frater peccabilis.

Decimus sextus art. Item Christus dicendo in prædicta lege: quod *si Ecclesiam non audiet [illegible] sibi sicut ethnicus & publicanus*: docet manifeste, quod Ecclesia habet auctoritatem iud[illegible] aliam [illegible] quin si non audiretur, non esset contumacia vel peccatum. Et patet aliunde per illud *Qui v[illegible] me audit* &c. Et iterum: *Quæcunque alligaueritis super terram* &c. Sic subiungitur statim po[illegible] præ[illegible] legem: *Si peccauerit*.

Decimus septimus art. Item, quod omnis, qui potest & debet licite puniri iudicialiter [illegible] etiam licite euocari ad iudicium, etiam per appellationem aut prouocationem aut citat[illegible] prout visum fuerit expediens iudici vel illis, qui ad iudicium accusare volunt Fratrem de[illegible]nq[illegible] tem, præsertim vbi non apparet protunc modus conuenientior procedendi contra reum & pec[illegible] torem Fratrem.

Decimus octauus art. Item, quod nulla constitutio humana potuit aut potest præiu[illegible] legi prædictæ: *Si peccauerit* &c. cum sit de iure diuino, & de iure proprie naturali, præsupposito [illegible] uino.

Decimus nonus art. Item, quod constitutiones, quæ dicunt quod Papa potest d[illegible] p[illegible], [illegible] bitur in hæresim, non sunt censendæ constitutiones pure humanæ vel positiuę aliquorum [illegible] rum pontificum vel alterius. Patet: quia tunc non ligarent Papam, quia par in parem non h[illegible] imperium.

Vicesimus art. Item, quod fundantur hæ constitutiones principaliter in prædicta lege *Si pec[illegible]* &c. Et in aliis iuribus conformibus, sicut prætactum est articulo 11.

Vicesimus primus art. Item, quod sicut hęc constitutio Christi: *Si pecc.* &c. non specifica[illegible] restringit de solo peccato hęresis, sed & generaliter de quolibet peccati genere, quod potest ded[illegible] in publicum. Sic quodlibet peccatum Papæ publicum seu notorium potest denunciari [illegible] fraternaliter monitus Papa nolit audire monentem, neq; testes inductos, nisi daretur ex lege [illegible] prie diuina, quod aliquod peccatum Christus istic excluserit, quod vtiq; fieri non poterit.

Vicesimus secundus art. Item, quicunq; cuiuscunq; status fuerit, qui scripserit vel a[illegible] quod Papa non possit pro crimine accusari coram Ecclesia, quam pro hæresi, ille negandus e[illegible] pliciter tanquam contradicens textui Euangelico, vel reuerenter glossandus est, si non apparuerit, quod fuerit in hac assertione pertinax, & si in aliis bene sensit. Simile dicitur de scripturis, [illegible] na- re videntur, quod Papa non habet superiorem iudicem in terris, & quod ab eo nunquam licuit [illegible] licet appellare, & ita de similibus: quæ si excludunt auctoritatem generalis concilii, sunt [illegible] manifestæ. Sed non est leuiter præsumendum, quod alii doctores sic senserint generaliter ab [illegible] mni exceptione possibili occasione vel colore.

Vicesimus tertius art. Item, quod Gloss. quæ dicit, quod pro alio crimine quam pro hære[illegible] potest Papa accusari vel deponi, non habet auctoritatem vel robur tanquam ab vno Gloss[illegible]tore [illegible] homine, sed à Christo immediate & expresse: alioquin non faceret fidem, sicut prædictum est in altero articulo, quod par in parem, & vnus inferior in superiorem non habet iudicium.

Vicesimus quartus art. Item, quod de iure diuino & naturali est propria defensio sui ipsius, dum lædit, dum tamen hoc faciat per media non prohibita in lege diuina & naturali.

Vicesimus quintus art. Item, quod stare potest in facto, quod aliquis molestatus à Papa etiam vero & legitimo, non possit habere sufficientem defensionem, nisi prouocet vel appellet à Papa a[illegible] iudicium Ecclesiæ, & nisi subtrahat se ab eo, sic quod eius mandatis non obediat: quæ mandata v[illegible] obedientia tollerent læso iustam defensionem sui ipsis vel suorum, vt esset tuitio propriæ ma[illegible] vel patris aut patriæ suæ, imo & totius catholicæ veritatis aut vnitatis Ecclesiæ: sicut apparuit in su[illegible]tractionibus multis legitime factis tempore nostro & per prius.

Vicesimus sextus art. Item, sicut alias prædicatum est coram hoc sacro concilio potest haberi multiplex occasio, & quæsi[illegible]us color, ad hoc quod possit & debeat per Ecclesiam seu con[illegible]lium generale vice sua dari libellus repudii vero Papæ; quandoq; sine culpa Papæ, licet non sine causa: qu[illegible] doq; cum culpa Papæ, etiam alia quam sit hæresis, & numerati sunt colores vel occasiones 10. quemadmodum viceuersa summus pontifex potest dare libellum repudii Ecclesiæ, sicut patuit in Cælestino cedente. Vxor autem & vir non videntur hic ad imparia iudicari.

Vicesimus septimus art. Item, quod prædicti omnes & singuli articuli sunt per hoc sacrum co[illegible]cilium Constantiense solenniter & iudicialiter declarati & multipliciter practicati tam in ejecti[illegible] co[illegible] lim Ioannis 23. quam in constitutionibus & decretis factis super auctoritate generalis c[illegible]ncil[illegible] præsertim 6. Aprilis Anno 1415. Et nouissime in decreto facto, quod pr[illegible]tensa constitutio P[illegible] de Luna non præiudicat subtractioni factæ sibi in Arragonia &c.

Vicesimus octauus art. Item, quod docens vel asserens nunc oppositum [illegible] art[illegible] lorum præmissorum cadit in hæresim iam damnatam, & asserit expresse co[illegible]tra p[illegible] ege[illegible] Euang[illegible]licam: *Si peccauerit* &c. Et contra articulum istum: *Vnam sanctam catholicam &* [illegible] cont[illegible] de te[illegible]minata e[illegible]sse per hoc sacrum concilium, sicut prætactum est.

Vicesimus nonus art. Item, quod prælatus Ecclesiasticus etiam Papa deter[illegible]

per modum constitutionis perpetuæ & pœnalis oppositum præmissorum articulorum, non potuit aut potest à pertinacia quomodolibet excusari: tum quia demonstrat, quod non quærit tota sollicitudine veritatem, dum eam scienter impugnat, & ad impugnandum omnes alios inducit, quantum in se est per excommunicationes & alias pœnas grauissimas, tum rursus in casu præsenti, quia non ostendit se paratum corrigi, dum regulam sui correctricem negat & impugnat, scil. auctoritatem Ecclesiæ vel generalis concilij vice sua.

Tricesimus art. Item, quod nullæ protestationes factæ in oppositum releuant talem assertorem vel determinatorem quatenus debeat in errore suo pertinax iudicari. quia cum talibus protestationibus generalibus de volendo stare in fide Ecclesiæ &c. stat de facto particularis erroris assertio: sicut posset latius deduci tam per rationes quam per exempla priorum hæreticorum, & etiam modernorum, dum factum repugnat protestationi.

SECVNDVS LIBER EIVSDEM DOCTORIS ARTICVLORVM SPECIALIVM SVBSVMPTORVM SPECIALITER ex generalibus articulis super potestate & auctoritate Ecclesiæ, contra Petrum de Luna, ad conuincendum eum vt prius.

ET primo notandum est: quod Petrus de Luna dudum fecit quandam prætensam constitutionem, & eam pluries solenniter publicauit & publicari fecit: imo & practicauit quantum in se fuit, tam contra Christianissimum Regem Franciæ ante concilium Pisanum, quam nouissime contra Illustrissimum Regem Aragoniæ, & generaliter contra omnes, qui sunt in hoc Constantiensi concilio, sicut patet ex sua responsione ad citationem. Quæ prætensa constitutio incipit: *In dierum successu crescente malitia* &c. *Datum Massiliæ 14. Cal. Iun. Anno 13. pontificatus nostri*: ita quod sunt decem anni vel circiter.

Secundus art. Item, quod in prætensa constitutione ponitur in forma talis clausula inter cæteras: *Omnes* &c. *qui à nobis vel successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus appellare præsumpserint, seu à nostra seu ipsorum successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium obedientia recesserint, ac se subtraxerint, vel in præmissa subtractione aut appellatione perseuerauerint seu persisterint, seu eis in præmissis impedimentis seu appellationibus, subtractionibus vel prouocationibus scienter per se vel per alium vel alios quauis occasione seu quæsito colore dederint auxilium, cõsilium vel fauorem & qui pertinaciter asseruerint illos qui præmissa committunt per nostras sententias non ligari, cuiuscunque status, gradus, dignitatis existant vel conditionis, etiam si cardinalatus, patriarchali, Archiepiscopali, Episcopali, imperiali, regali, vel alias quauis Ecclesiastica vel mundana præfulgens dignitate, ex nunc auctoritate Apostolica excommunicationis sententiam promulgamus, à qua nullus præterquam à Romanis pontificibus, nisi duntaxat in mortis articulo poterit beneficium absolutionis obtinere* &c. Et adduntur pœnæ dispositionis &c.

Tertius art. Item, quod dicta clausula, sicut patet ex forma sua, est generaliter absq; omni exceptione posita de Petro de Luna, quam de quocunq; legitimo successore suo: siue labitur aliquis eorum in hæresim, siue in aliud peccatum quodlibet quantumcunq; enorme, quia dicit, *quauis occasione seu quæsito colore* &c. Et quia si voluisset aliquam exceptionem fuisse, illam explicasset. Sed quia videbat exceptionem redundare potuisse contra seipsum, propterea nullam apposuit vel apponendam iudicauit.

Quartus art. Item, quod Petrus de Luna in suis responsionibus datis ad citationẽ contra eum factã, dat aperte intelligi, quod vult practicare dictã pretensam constitutionẽ, & tenet firmiter quod habuit & habet robur & vim suam contra omnes & singulos, qui sunt in hoc sacro Constantiensi concilio: quia sic dicit in forma. *Protestandum tamen, quod per quemcunq; facta vel facienda, dicta seu dicenda, sub quacunq; forma non intendit dictam congregationem aut eius prætensam citationem comprobare: nec ipsam citationẽ quomodolibet exaudire, aut ei quemcunq; seu qualemcunq; vigorem tanquam à notorie nullam potestatem habentibus emanatam quoque modo tribuere seu præstare: imo ipsam & alia quæcunq; facta seu facienda, ordinata seu ordinanda contra ipsum & Romanam Ecclesiam, cum sint de facto præsumpta per eos, pronunciauit, decreuit & declarauit, pronunciat, decernit & declarat cassa, nulla & irrita ipso iure, vt de his etiam est solenniter protestatus.* Postremo cum prætensa citatione contineatur, quod *conuenientes in vnum canonice conuocati, & repræsentantes ipsam vniuersalem Ecclesiam, decreuerunt* &c. Respondet idem Dominus Papa, quod prædicti congregati in Constantia non sunt generalis synodus, nec vniuersalem Ecclesiam repræsentant, cum sint excommunicati & omnibus Ecclesiasticis dignitatibus, gradibus & auctoritatibus & iurisdictione priuati, & per consequens nullas partes iudicij potuerunt assumere nec possunt: sicut nec etiam iurisdictionem aliquam exercere, præcipue cum minor in maiorem, & permaxime in Papam, quem nec iuris auctoritas, nec rationis debitum, nec alicuius obligationis necessitas ad hoc attrahant, actum imperiosum exercere non possit. Ecce temeritatem & pertinaciam aduersus hoc sacrum concilium, & aduersus omnes indifferenter, qui sibi non obediunt. Vnde & reputat solam Ecclesiam esse apud se, & solum concilium generale, & quod cathedra sua est archa Noe, sicut dixit verbo, dans intelligi quod nullus extra hanc archam saluabitur. Et ita de plurimis.

Quintus art. Item, quod hæc prætensa constitutio de directo & expresse repugnat omnibus & singulis

singulis p[illegible]ribus articulis, qui elucidant hanc legem Euangelicam: *Si peccauerit* &c. E[illegible] turin hac lege cum suis similibus: & hoc notorium est ex terminis.

Sextus art. Item, quod Petrus de Luna non excusatur vel releuatur ab hæresi præd[illegible] & [illegible]nacia per generales protestationes, quas facit: quæ sic habentur in forma. *[illegible]icit ac etiam profitetur quod in veritate fidei & vnitate catholicæ Ecclesiæ semper fuit & est, semperque se fuisse & permans[illegible] [illegible] credit: nec ab illis vnquam modo aliquo deuiauit, sicut nec deuiare intendit, nec fauorem [illegible]ismati vel [illegible] quo modo dedit, sicut nec dare intendit, imo semper tenuit & tenet, firmiterque credidit & credit, quod [illegible] Romana & Catholica Ecclesia tenuit & tenet, profitetur & docet: nec aliquid a prædictis decreuit licere scribere, docere, tenere seu credere intendit in posterum, gratia eidem diuina assistente: nihilque pertinaci[illegible] incorrigibiliter dixisse seu dicere voluit, nec intendit. Sed omnia præterita, præsentia & futura quæcun[illegible] & dicenda, facta & facienda, scripta & scribenda, credita & credenda, docta & docenda [illegible] voluit correctioni & determinationi catholicæ Ecclesiæ Sacrosanctæ. Et si contra præmissa vel aliquod præ[illegible] dixerit, scripserit aut fecerit quouis modo, quod non credit, paratus est semper stare correctioni dict[illegible] san[illegible] matris Ecclesiæ, in cuius vnitate viuere intendit, atque mori, sicut catholicus & fidelis, & facere & complere ea ad astringitur in præmissis & quolibet præmissorum.* Constat enim quod cum his protestationibus remaneret particularis error suus non purgatus.

Septimus art. Item, si nunc prædictus Petrus de Luna vellet à prædicta hæresi suarcuert & [illegible] dire ad gremium Ecclesiæ: ipsa posset non claudere sibi gremium, dando indulgentiam d[illegible] sed non deberet ipsum impunitum relinquere, vel in papatu prætenso retinere, etiam vb[illegible] aliunde Papa legitimus.

Octauus art. Item, quod si mittat nuncios suos, videtur quod in primis & ante omnia p[illegible]nendi sunt ipsis præcedentes articuli, vt respondeant sigil[illegible] ad quemlibet: quoniam per h[illegible] et abbreuiatio aliorum processuum iuridicorum, qui versarentur in his quæ sunt facti: quonia[illegible] prædictos articulus potest veraciter vno verbo dici ipsi Petro de Luna: *Ex ore tuo te iudico serue nequa[illegible]* imo videtur quod nuncii si mittantur, erunt interrogandi super præmissis nedum pro nom[illegible] vice Petri de Luna, sed etiam pro seipsis, vt videtur, quid sentiant super eisdem articulis: [illegible] habeant & ipsi male iuxta demeritum & errorem, si bene condemnabitur eorum magist[illegible] tum confessione catholica & vera.

Articulatio prætactæ constitutionis Petri de Luna potest fieri contra ipsum sub propo[illegible] bus sequentibus cum probatione summaria, & aliarum quarundam additione conclusi[illegible]um

Hæc constitutio Petri de Luna est hæreticalis, quæ incipit: *In die* &c. Hæc consti[illegible] is circumstantiis reddit Petrum de Luna proprie hæreticum, schismaticum, temerarium, scandalosum atq; sacrilegum.

PRobatur prima conclusio sic: Constitutio illa est hæreticalis, quæ directe & expre[illegible] præiudicat & contrariatur legi Euangelicæ de correctione fraterna & de correctione iud[illegible] per authoritatem Ecclesiæ, si fraterna non satisfecerit, quæ habetur Matth. decim. octau. *Si peccauerit in te frater tuus* &c. Sed hæc constitutio Petri de Luna est huiusmodi: igitur est hæreticalis. Deducitur maior per descriptionem hæresis, quod est dogma peruersum fidei catholicæ [illegible]trarium. Constat autem quod Euangelium est fides orthodoxa obiectiue, sicut dicitur in S[illegible]bolo: *Hæc est fides catholica* &c. Sed minor, in qua stat difficultas, deducitur sic: Lex prædicta de correctione fraterna & iudiciali, aut comprehendit Petrum de Luna & suos successores, quos reputat summos pontifices futuros legitime, vel non comprehendit. Non potest dici secundum: quoniam lex fertur generaliter de omni fratre, dum peccauerit tali peccato, quod potest deduci in publicum. Constat autem quod quilibet Christianus est frater noster, etiam si fuerit Papa: quia propter hoc non desinit dicere *Pater noster*. Si ergo est pater noster, nos pariter sumus fratres. Si vero detur p[illegible]mum, sicut dari necesse est: quod scilicet Papa comprehenditur sub lege hac Euangelica & immutabili, quæ consonat etiam iuri proprie naturali: Sequitur ergo, quod si peccauerit in nos etiam frater noster, debet fraternaliter primo corripi, iuxta regulam generaliter ita positam: quod si noluerit audire, adhibendi sunt testes, quod si audire noluerit, denunciandus est Ecclesiæ, quam si contempserit, habendus est tanquam ethnicus & publicanus, id est, excommunicatus, & extra ecclesiam positus. Sequitur ergo consequenter, quod Ecclesia est iudex Papæ, dum peccauerit peccato publico & Ecclesiæ denunciato. Et potest Ecclesia talem Papam excommunicare & citare a[illegible]fortio multiplici occasione, & multiplici quæsito colore. Constat autẽ, quod ab inferiori ad superiorem legitimum potest fieri appellatio seu prouocatio, seu deductio in causam: seu iudicialis citatio & euocatio, nunc ad denunciationem alterius, nũc ex puro iudicis officio. Sed manifestum est, quod [illegible]constitutio tollit omnia ista media, dum fert generalem excommunicationis sententiam, & pœnas depositionis in omnes, qui quacunq; occasione vel quocunq; quæsito colore præsumpserin[illegible] [illegible]na Petri de Luna, vel à quocunq; successore seu appellare seu prouocare, vel ab obed[illegible] [illegible]trahere &c. quod vtique repugnat & contradicit manifestissime huic legi Euangelicæ, [illegible] [illegible]odo deductum est.

PRobatur secunda conclusio faciliter ex præcedenti. Ille enim proprie dicitur hæ[illegible]s, qui pertinaciter asserit, imo determinat hæresim: sed Petrus de Luna pert[illegible]naciter i[illegible]it. Est e[illegible] pertinax, qui non est paratus corrigi, & qui non quærit cauta s[illegible] ne ve[illegible] [illegible]gnat, & ad impugnandum omnes inducit sub pœnis terribilibus, quantum in ip[illegible]

proposito addendo maxime, q hic impugnatur regula veritatis de directo, per quam errans fratre habet corrigi. Quæ regula est auctoritas & potestas iudicialis ipsius Ecclesiæ vel concilii generalis vice sua. Vnde tollit quantum in ipso est omnia media, per quæ debet errans ad viam & regulam reduci veritatis. Possent addi circumstantiæ quasi sine numero, quæ probant hanc pertinaciam in Petro de Luna respectu constitutionis huiusmodi, & aliorum errorum multiplicium & scandalosissimorum, sed hæc pro nunc sufficiunt, attento quod tam erga Regem Franciæ, quam erga Regem Arragoniæ voluit practicare constitutionem istam hæreticalem atq; pestiferam: imo & in omnes existentes in hoc concilio, sicut patet in responsione sua ad citationem.

PRobatur tertia conclusio considerando materiam, circa quam est hæresis prædicta: quæ de necessitate infert peccatum schismatis: quoniam tendit ad impossibilitandum reunitionem Ecclesiæ sub vno certo pastore supremo: quia tollit medium conuenientissimum, imo necessarium, scil. auctoritatem iudicialem Ecclesiæ seu concilii generalis vice sua, dum prohibet Ecclesiam congregari &c. & dum remouet omnem Papam à subiectione auctoritatis iudicialis Ecclesiæ.

Confirmantur omnia prædicta per constitutiones huius sacri concilii factas & publicatas plures. Confirmantur etiam per subtractiones licitas illorum principum, qui se subtraxerunt. Oportet enim concedere præmissas tres conclusiones: vel dicere quod hoc concilium generale errauit faciendo quæstiones tales, & in approbando nouissime subtractionem dominorum Arragoniensium, absit autem hoc à nobis ita delirare.

Et si dicatur, quod multa iura canonica, multæ constitutiones Papales, & aliæ videntur sonare pro constitutione Petri de Luna. Respondetur, quod illa iura sunt reuerenter glossanda & interpretanda conformiter ad inuariabilem legem Christi. Aut si vult aliquis illa tenere in suis terminis proterue & rigide, nos enim omni libertate talia scripta negabimus esse vera, & per consequens nec iura canonica: quoniam nullum ius esse censendum est, quod diuinæ legi conuincitur contraire. Addatur & hic clausula constitutionis, quæ ponitur supra articulo 2. In secundis articulis. *Omnes* &c. *quis à nobis* &c. supra.

EXCERPTA DE ARTICVLIS CONTRA PETRVM DE LVNA, IN PROCESSV PRODVCTIS.

PRimo in tractatu, quem fecit aut fieri fecit, & ab aliis factum approbauit & ratum habuit, intitulato *De schismate*, ponit hanc conclusionem sequentem & ponitur conclusio sequens: *Nulli conuenit potestas nec diuina nec humana, quod quid sit intra vnum locum & extra eundem.* Dictamq; conclusionem pertinaciter asseruit & sustinuit, quæ hæretica est contra sacram scripturam & diuinam potentiam est, cum Deus sit intra & extra eundem locum, & hoc est notorium.

Item quod dixit, scripsit vel scribi fecit, & asseruit idem Dominus vocatus, vt præmittitur, Benedictus, quod si iuisset ad Pisanum concilium vel misisset ad illud ad cedendum Papatui, vt aliqui sibi consuluerunt & consulebant, iam non essent claues in Ecclesia, nisi Deus incarnatus fuisset, & claues de nouo dedisset, & hoc est notorium.

Item, in tractatu, quem fecit aut fieri fecit & factum approbauit, & ratum habuit contra Pisanum concilium, qui incipit: *Quia nonnulli, in quarta parte, via tertia.* C. subsequenter: & alibi in dicto tractatu dixit, asseruit & pertinaciter sustinuit: quod stante dubio huius schismatis, illi qui non possunt certificari de veritate & iustitia alterius contendentium de Papatu primo electorum obediendo Papæ Benedicto 23. scil. sibi quo ad Deum in conscientia, sunt & essent securi. Et hoc est notorium.

Item, dicunt & proponunt dicti persecutores & ministri, quod idem Petrus vocatus, vt præmittitur, Benedictus post præmissum per eos prætensum Perpinianum concilium, dixit & asseruit pertinaciter & constanter, quod si totus mundus diceret sibi, quod cederet Papatui, & sibi videretur quod non sequeretur inde vnio Ecclesiæ, aut videretur sibi quod ipse non deberet cedere, ipse non cederet, & si totus mundus diceret sibi, quod non cederet, & sibi videretur quod deberet cedere: ipse cederet. Per hoc suum iudicium, imo potius errorem pertinaciter præferendo omni humano & Ecclesiæ vniuersalis iuditio: quod manifeste probat pertinaciam in errore.

Item, quod Christus & Papa sunt vnum caput Ecclesiæ, posuit in quodam tractatu *contra decem propositiones stabilientes concilium Pisanum.*

Item, quod concilium generale nullo modo & in nullo casu potest celebrari sine Papa, etiam dum Papa mortuus est. Et ita necessario dicendum esset, quod in Constantia post adunationem tot obedientiarum & regionũ, nullũ est aut fuit generale concilium. Cuius oppositum tanquã catholicũ determinatũ est & practicatũ in hoc sacro concilio. Et quod à hoc errore datu sequeretur manifeste,

quod

quod Ecclesia non fuisset sufficienter & perseuetanter pro sui conseruatione instituta à C[illegible] deniq; non appatet modus condemnandi vel eiiciendi Papam schismaticum, incorrigibilem & [illegible] reticum contradicentem pertinaciter Ecclesiæ.

Ponuntur consequenter ad probata de prædictis & aliis articulis tres conclusiones sequen[illegible] Hæc assertio Petri de Luna quod concilium generale non potest in aliquo casu congregari [illegible] pa, est hæresis nunc exptesse damnata. Hæc assertio Petri de Luna quod si credidisset aliquibus re concilii Pisani, claues hodie non essent in Ecclesia, est manifeste hæretica, præsupposita duran[illegible] legis Dei vsq; ad consummationem mundi. Hæc assertio Petri de Luna quod Christus & Papa vnum caput Ecclesiæ, est hæreticalis, nisi reducatur ad aliquem sensum sanum satis imp[illegible]um

Aduertendum est postremo, quod super materia hæresis fundatæ sunt principaliter con[illegible] siones prædictæ in assertionibus Petri de Luna. Primo, quoniam & voces & scripturæ significa[illegible] nifestius conceptum mentis iuxta dictum Christi: *Ex verbis tuis iustificaberis* &c. Cui consonat d[illegible] Aristo. quod *voces sunt signa rarum quæ in mente sunt passionum*. Secundo, quia conuincere hominem hæreticum esse, ex solis operibus sine vocibus difficillimum est: attento quod hæresis principaliter [illegible]on sistit in intellectu. Propter quod tertio dicitur, quod licet ex prædictis articulis contra Petrum de Luna & sufficienter in facto probatis possit & debeat sufficienter concludi contra eundem Petrum de Luna, quod ipse est notorie periurus, notorie schismaticus, notorie scandalizans vniuersalem [illegible] clesiam sanctam Dei, & per consequens de hæretica prauitate vehementer notandus & suspe[illegible] præsertim circa hunc articulum: *Vnam sanctam* &c. Et circa præceptum hoc: *Non periurabis* [illegible] perinde per huiusmodi suspitionem vehementem & scandalum notorium datum in ma[illegible] sc[illegible] smatis & periurii & incorrigibilitatem sit ab omni officio papatus vero vel prætenso rationabi[illegible] & iudicialiter deponendus: prout multi solenniter ex iuribus allegarunt & probauerunt: nihil [illegible]mi nus ex solis eisdem productis & probatis non videtur sufficienter concludi, quod sit hæreticus pr[illegible] prie dictus, nisi confundatur ex propriis assertionibus suis, constitutionibus & responsionibus [illegible] tam verbo quam scripto. Quamobrem studiosius scriptum est vel articulatum circa huiusmodi [illegible] sertiones: attento præcipue, quod nonnulli reuocant in dubium, an Papa deponi possit, vel habeat iudicem superiorem in quocunq; crimine, nisi sit à fide deuius, vel hæreticus proprie dictus.

DECRETA SACRÆ FACVLTATIS THEOLOGIÆ PARISIENSIS, DE POTESTATE ECCLESIASTICA, ET PRIMATV ROMANI PONTIFICIS; contra Sectarios huius seculi.

IN nomine Domini, Amen: Per hoc præsens publicum instrumentum, cunctis pateat euidenter & sit notum, quod anno eiusdem Domini millesimo CCCC^mo XXIX°, more Gallicano, Indictione octaua, mensis Martii die tricesima & penultima, pontificatus sanctissimi in Christo patris, & Domini nostri, Domini Martini diuina prouidentia Papæ, V. Annu XIII°. In congregatione venerabiliũ & circumspectorum virorũ Dominorum & Magistrorum sacræ Theologiæ Facultatis studii Parisiensis, in sancto Mathurino multum solenniter congregatorum, & more solito dictæ Facultatis Theologiæ congregationem ibidem celebrantium: demandato venerabilis & circumspecti viri Magistri Petri de Diericyo dictæ Facultatis Decani, tam regentium quam non regentium, & religiosorum ac secularium, ad infra scripta ibidem vocatorum, specialitet proptet hoc personaliter constitutus præfatus Dominus Decanus dicens & proponens, quod frater Ioannes Sarrazin ordinis fratrum Prædicatorum, Licentiatus in Theologia, post vesperias suas, fuerat delatus apud ipsum, & consequentet apud dictam Facultatem, tanquam dixisset ea quæ sequuntur, sicut etiam scripta exhibita de propria manu sonare videbantur, formam quæ sequitur continentia.

Primo, omnes potestates iurisdictionis Ecclesiæ, aliæ à Papali potestate, sunt ab ipso Papa quantum ad institutionem, & collationem.

Secundo, huiusmodi potestates non sunt de iure diuino, nec immediatè institutæ à Deo.

Tertio, non inuenitur Christum tales potestates, scil. alias à Papali, expressisse, se tantum [illegible] premam, cui commisit Ecclesiæ fundationem.

Quarto, quandocunq; in aliquo Concilio aliqua instituuntur tota auctoritas dans vigorem statutis, in solo summo residet Pontificio.

Quinto, ex textu Euangelii non habetur exptesse alicui Apostolorum, nisi Pe[illegible] aucto[illegible] tem iurisdictionis fuisse collatam.

Se[illegible]

Sexto, dicere inferrorum Prælatorum potestatem iurisdictionis, siue sint Episcopi, siue Curati, esse immediate à Deo, sicut potestatem Papæ, veritati quodammodo repugnat.

Septimo, sicut nullus flos, & nulla pullulatio, nec etiam omnes flores & pullulationes, simul possunt aliquid in arborem, quia hæc omnia sunt propter arborem instituta, & ab arbore deriuata: sic omnes aliæ potestates, nihil de iure possunt contra summum sacerdotium. Infra dicitur, quod spiritualis potestas est summus Pontifex, vt recitatur Hugonem de sancto Victore dixisse, *secundo de Sacramentis:* ex quo potest videri, quod hic per *summum Pontificium*, summus Pontifex intelligatur.

Octauo, summus Pontifex canonicam Simoniam à iure positiuo prohibitam, non potest committere.

Quæ propositiones sic dicta, pluries per deputatos eiusdem Facultatis diligenter examinata, iudicabamus esse reparanda: præsertim cum Dominus Rector, & multi de Vniuersitate, talem reparationem requisissent in præsentia dictæ Facultatis. Tandem præfatus Dominus Decanus, ex matura & diligenti ac concordi deliberatione Magistrorum dictæ Facultatis, tam regentium quam non regentium, & tam secularium quam religiosorum, præhabita: concludit, quod prædictus frater Iohannes Sarrazin, ordinis fratrum Prædicatorum, qui tunc & alias a[...]litus fuit ad longum, & cuius intentio scita fuit, & qui etiam se submiserat dictæ facultati Theologiæ, diceret in dicta congregatione, & deinde in aula fratris Girardi de Salinis ordinis fratrum Minorum, post primam quæstionem expectatoriam, sub hac forma.

Ex vesperiis meis quidam fuerunt scandalizati sicut mihi significatum est per matrem meam facultatem Theologiæ, tanquam intellexerint, quod voluerim inter alia, detrahere potestati & Ecclesiæ, & prælatorum aliorum à summo Pontifice, tam maiorum quam minorum, & quorundam aliorum Ecclesiasticorum: & specialiter occasione quarundam propositionum per me in eisdem vesperiis meis dictarum: Volens propterea quantum in me est, tollere omne scandalum, & esse filius obedientiæ & pacis, & assertor veritatis, dico nunc ex ordinatione eiusdem matris meæ facultatis Theologiæ, cuius ordinationi, dispositioni, & omnimodæ determinationi me submisi, & submitto, ac etiam vltronea voluntate viri, tales quæ sequuntur.

Prima, omnes potestates iurisdictionis Ecclesiæ, aliæ à Papali potestate, sunt ab ipso Christo, quantum ad institutionem & collationem primariam: à Papa autem & ab Ecclesia, quantum ad limitationem, & dispensationem ministerialem.

Secunda, huiusmodi potestates sunt de iure diuino, & immediate institutæ à Deo.

Tertia, inuenitur in sacra scriptura Christum Ecclesiam fundasse, & potestates alias à Papali expresse ordinasse.

Quarta Veritas, quandocunque in aliquo Concilio aliqua instituuntur, tota auctoritas dans vigorem statutis, residet non in solo summo Pontifice, sed principaliter in Spiritu Sancto, & Ecclesia Catholica.

Quinta, ex textu Euangelii & doctrina Apostolorum habetur expresse, Apostolis & discipulis à Christo missis, auctoritatem iurisdictionis fuisse collatam.

Sexta, dicere inferiorum prælatorum potestatem iurisdictionis, siue sint Episcopi, siue sint curati, esse immediate à Deo, Euangelicæ & Apostolicæ consonat veritati.

Septima, aliqua potestas Ecclesiæ, de iure potest aliquid, & in certis casibus, contra summum Pontificem.

Octaua veritas, quicunque purus viator, habens vsum rationis, cuiuscunque dignitatis, auctoritatis, aut præeminentiæ, etiamsi Papalis, existat, Simoniam potest committere.

Denique, si aliqua protulerim vel scripserim, quæ videantur prædictis contraria, vel quæ aliter scripta sint, nolo in eis stare, sed volo & supplico haberi pro non dictis vel scriptis, & alia quæcunque, quæ viderentur præbere occasionem scandali vel erroris.

Qui quidem frater Ioannes Sarrazin, modo & forma prædictis, omnia & singula fecit, dixit & protulit. Primo, videlicet in dicta congregatione in Capitulo sancti Mathurini Parisiis, vt præscitur, celebrata, præsentibus ibidem venerabilibus & circumspectis viris, Domino Decano prænominato, ac magistris Ioanne de Trecis, Guillermo de Bomillon, Guillermo de Sello, Emerico de Brusseriis, Rollando Barguenal, Gillermo Boutirot, Ioanne de Vernonne, Remondo de Alropoute, Philippo Bauet, Dionysio de Sabreuois, Ioanne le Gallois, Girardo Gerron, Martinu Billery, Ioanne Pulchripatris: Ioanne de Gondeuiller, Thoma Monachi, Rogerio de Gallon, Ioanne Suqueri, Guillermo Adelie, Ioanne Tripier, Ioanne Grauestain, Gofredo Coclearis, Michaele Langlois, Georgio de Vallespoula, Roberto de Porta, & Ioanne de Qu[...]sneyo, Magistris in Theologia, tam secularibus quam religiosis, ac Ioanne Vacheau principali bidello eiusdem Facultatis. Item eisdem anno, indictione, mense, die, & pontificatu prædictis, dictus frater Ioannes Sarrazin dictas propositiones legit & reparauit modo & forma supradictis, in aula reuerendi patris Domini Episcopi Parisiensis, post primam quæstionem magisterii fratris Girardi de Salinis supradicti, præsentibus dicto reuerendo in Christo Patre, Domino Episcopo Parisiensi, ac venerabilibus ac circumspectis viris Magistris Petro de Diereyo Decano eiusdem Facultatis, Guillermo Eurardy Rectore Vniuersitatis Parisien. Hugone Maioris vicesgerentis Cancellarii Ecclesiæ Parisien. Guillermo de Sella, Ioanne Pulchripatris, Rogerio de Gaillon, Ioanne Soqueti, Gufredo Coclearis Magistris in Theologia, Laurentio Callor,

Petro de la Hasardiere, Guillermo Huguetî, & Guillermo Candelli, Magistris in artibus, [illegible] bus aliis tam Magistris, quam Doctoribus, scholaribus, Baccalariis, & secularibus ibidem ea[illegible] bus: de & supra quibus præmissis omnibus & singulis, dicti Domini Decanus & Rector, & quib[illegible] ipsorum, petierunt & petiit à me notario publico sibi fieri & confici publicum instrumentum, [illegible] vel plura. Acta fuerunt hæc anno, indictione, mense, die, pontificatu, & locis prædictis, præs[illegible] bus prænominatis testibus ad præmissa vocatis specialiter, & rogatis. Et ego Laurentius [illegible] presbyter Curatus Parochialis Ecclesiæ de Annouille, Rothomagensis diœcesis, publ[illegible] Apost[illegible] ea & Imperiali auctoritatibus notarius, præmissis omnibus & singulis, dum [illegible] vt supe[illegible] sunt, fierent, & agerentur, vna cum prænominatis testibus præsens fui, eaque sic fieri vidi, & au[illegible] Idcirco huic præsenti publico instrumento aliena manu fideliter scripto, me aliis occupato ne[illegible] is, signum meum publicum apposui consuetum, hic me propria manu subscribendo, requisitus & ro-gatus, in testimonium veritatis præmissorum.

Signatum *Pontrelli*.

Hoc decretum confirmatur etiam sex sequentibus conclusionibus articulorum eiusdem facultatis Parisi[illegible] contra Lutherum: quibus constat Christum Dominum immediate contulisse infallibilem auctoritatem decerne[illegible] di, & excommunicandi, toti Ecclesiæ collectiue sumptæ, vt per vnum exerceretur: summa vero totius iuris[illegible] Ecclesiastica, in facultate excommunicandi consistit, vt omnes Theologi norunt.

Articulus XVIII.

Tenetur & quilibet Christianus firmiter credere vnam esse in terris vniuersalem Eccle[illegible] vi-sibilem, quæ in fide & moribus errare non potest: cui omnes fideles, in his quæ sunt fidei & [illegible] obedire astringuntur.

XIX.

Quod si quid in scripturis sacris controuersiæ aut dubii oriatur, ad præfatam Ecclesiam d[illegible] re & determinare spectat.

XX.

Est & certum, multa esse credenda, quæ non sunt expresse & speciatim tradita in scripturis sa-cris: quæ tamen per traditionem Ecclesiæ sunt necessario recipienda.

XXI.

Eodem veritatis firmamento recipiendum, potestatem excommunicandi esse de iure diuino immediatè à Christo Ecclesiæ concessam: & ob id magnopere timendas esse censuras Ecclesiasti-cas.

XXII.

Certum est Concilium generale legitime congregatum vniuersalem repræsentans Ecclesiam, in fidei & morum determinationibus errare non posse.

XXIII.

Nec minus certum, vnum esse de iure diuino, in Ecclesia Christi militante summum Pon-tificem: cui omnes Christiani parere tenentur: qui quidem potestatem habet & indulgentias conferendi.

Hic operæpretium est notare, in more positum esse, vt omnes Baccalaurei Facultatis Theologiæ Parisiensis, tam seculares quam regulares, solenniter iurent in prædictos articulos, eosque propria syngrapha obsignent: atque in-super in omnium disputationum aut actorum suorum exordio, palam & publice profiteantur, se sacrorum Conci-liorum definitionibus, nec non decretis sacratissimæ facultatis Theologiæ Parisiensis, iugiter adhæsuros: quarum protestationum eximium extat monimentum in tabulario Facultatis, anno M. D. VIII. factum, & à Guidone Rigaudeau ac Ioanne Crozon Notariis publi-cis obsignatum.

PAVLI

PAVLI DECRETORVM DOCTORIS, ANGLI

Anno Domini 1444.

AVREVM SPECVLVM

PAPAE, EIVS CVRIAE, PRAELATORVM, ET aliorum Spiritualium, super plenitudine potestatis Papalis scriptum ante ducentos annos.

REuerendissimis in Christo Patribus & Dominis, Dominis sacrosanctæ Romanæ ac Vniuersalis Ecclesiæ Cardinalibus, nec non aliarum Ecclesiarum Patriarchis, Metropolitanis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prælatisque, ac etiam Curiæ Romanæ officialibus vniuersis, totiq; clericali cœtui per vniuersum constitutis: Paulus minimus, & vtinam inter discipulos veros Iesu Christi, planctum pro affectu, & dolorem, heu corde anxius qua voce intonare ipse debeam. Quis hominum non attendit tantam pestem, mortificantem animas, in populo Christiano grauissime sæuientem? En schismata, en hæreses & errores vbilibet infiniti. Vere durissima plaga Domini descendit in Israel, quam in se experitur his temporibus nostra ætas. Sed heu vile antum in tātū cathenauit modo mentem Moysi, quod nedum placare non curat indignantem animum, sed mala malis accumulans machinatur quotidie ad deteriora prouocare. Mira supra omnē modum res agitur, vt inde exemplar omnis mali progrediatur, vnde processerat sanctitatis omnis norma, & vnde tota Christi ecclesia Deo ædificante constructa sumpsit exordiū, inde patitur iam ruinam, illic iugum suaue Domini abiicitur, frangitur lex diuina, iuraq; canonica pro salute humana per ora sanctorum Spiritus sancti dictata, respuuntur penitus, & quasi inania reputantur. Sicq; tota Romana curia à plāta pedis vsq; ad verticē capitis, patenter excœcata erroribus, ipsa errorum suorū veneno inebriauit omnes fere mundi partes, ac si immensam creatoris omnipotentiā Papa ad suū libitum posset limitare. Omnes q dem intus murmurant, nullus clamat. Et quoniā in extremis iam malorū laborantes sumus positi, in quos cuncti errores huius seculi deuenerunt: qua ergo ratione silere valeo, & non potius obmutescentibus aliis tam præsidibus quam doctoribus, fortius exclamare? Nam etiam principes catholici seculares mutuis dissensionibus occupati, tantam corruptionē sanctæ matris Ecclesiæ non aduertunt. Vos tamen, qui pastores estis positi, & officii apostolici successores, cur iā longum periculosumq, negligentiæ somnū agitis, & non celerius concurritis: obmutescitis, & non clamatis? Eia & eia, ô patres & Domini, nunq̄ ne ob perditionis ignominiam, gens sancta & regale sacerdotiū voce estis prophetica nuncupati? Saltē iam ad hanc vocem meā pusillam, iam desides confluite. Quoniā securis est iam posita ad radicē arboris. Et exaltatis in altum vocibus, exclamate: quia non nisi in multitudine clamantiū, fugam hostes receperunt. Et ruina suo pondere nociuior, non nisi per multitudinem subleuatur. Vt igitur ego ipse viribus exiguus, militaturus sub vexillo Domini, & indutus fortitudine Iesu Christi, vestrę vniuersitati occurrendo viā aperiam, & aciem aduersus inimicos Domini pugnæ ponam: Tria tanta mala germinantia, prosequenda à persequenda ꝓ præsenti aggredior: quæ iuxta posse conabor machina triplici, sc. auctoritate sacræ scripturæ, ratione naturali, & iure canonico, dirigente Domino conterere, euellere, & radicitus extirpare. Primo sc. errores grauissimos curiæ Romanæ detegam, circa ꝓuisiones beneficiorū, & indulgentiarū concessiones, deiectasq; eliminādo cū simoniacis, & eorum participibus condemnabo. Secundo, scripta minus catholice scribentiū quædam quæ tantæ destructioni ecclesiasticæ causam præstasse videbantur aut occasionē, tanq̄ hæretica, clarissime reprobabo: & ibi fundamentū euertuabo illius destructionis de symoniacis, q a ꝓhibitis, & de ꝓhibitis, q a symoniacis, quę multas etiā cōmuniter peritos videtur ponere in errorē. Tertio, totā Romanam curiā erroneam, & in statu damnationis laborantē, ex verissimis fundamentis declarabo, nec non omnes, q à iure cōmuni per exorbitātes gratias, beneficia ecclesiastica sunt adepti, Papæ plenitudinē potestatis pertractando. Et secundū hoc tres erunt partes, quas Lectori suadeo toto studio perlegere. Quoniā, qui ea quæ Dei sunt nesciunt, à Deo etiam nesciuntur, ad Cor. 14. *Si quis ignorat, ignorabitur.* Si quæ vero inconsueta fortasse reperiat, non tamen spero à veritate deuiare, ardētius ponderet sollicitus animus, & nō de facili respuat: quemadmodū non intelligentium, imo verius detrahentiū, didicit mordax lingua: correctionē tamen melius sentientiū, cū humilitate postulo, in spiritu lenitatis. Nec ꝓlixitatem charitas legentis arguat, quam vtiq; expetebat infirmitas per vniuersum ægrotantis. Et vt tractandi materia legenti reddatur suauior, & elucidationem recipiat clariorē, fingo per dialogū, Petrum & Paulū inuicem disputantes. Insuper hoc prouiso, quod quæcunq;

iura allegauero propter melius veritatem dicendorum experiri cupientem [illegible] seu [illegible] bem vbilibet sub quotis seu allegatis protraham, vt legentem non impediat [illegible] huiusmodi rubeo, vt taliter designatas, pro suo libito faciliter poterit per[illegible]e. E[illegible] tam exercitatis in iure canonico, quam non exercitatis, aptus patebit om[illegible] [illegible] ad gazophylacium Domini offero in charitate viduæ, duo minuta offerens.

Quantum ad primum, hæc pars prima pertractabit naturam titulorum ec[illegible]rum [illegible] modo q plurimi sunt inuoluti prouisionibus simoniacis: & continebit decē c[illegible] n c pi[illegible]mo ponitur definitio tituli, & eius declaratio. In secundo capitulo titulorum eccl[illegible] incidenter quædā vtilia pertractantur, & differentia inter dignitatē personatum & offi[illegible] insuper inter canonicatū & præbendā. In capitulo tertio declarantur tria, quæ r[illegible] q[illegible] titulus canonice acquiratur: & vnum eorū prosequitur. In capitulo quarto damnatu[illegible] Papam facta reseruatio, occasione cuius male prouidetur ecclesiis, & decipiuntur [illegible] pitulo diuersi errores Romanæ curiæ circa prouisiones & assecutiones beneficiorum & in[illegible]tiarum, &c. deteguntur. In capitulo sexto ponuntur quatuor regulæ, quibus cognoscitur [illegible] uis tituli est simoniaca, aut canonica: & declaratur, quomodo in prouisione [illegible] titulus. In capitulo septimo declaratur multipliciter veritas secundæ & tertiæ regulæ [illegible] octauo declaratur multipliciter veritas quartæ regulæ: & datur ratio, quare non [illegible] datur simoniace: & tamen si solum recipitur simoniace, tenet. In capitulo nono declaratur, [illegible] mudo saluari non potest, qui beneficium per symoniam obtinuit, nisi illud dimittat secundo [illegible] spensiune symoniaci in beneficio, & ipsius irregularitate. In capitulo decimo declaratur, qu[illegible] officiales & vicarii episcoporum intrantium per symoniam, & intrantium familiares, sunt participes simoniæ: & omnes alii qui eis participant in his quæ spectant ad titulum, per simoniam acqu[illegible], sunt in statu damnationis, vt puta recipientes ab eis beneficia, &c.

DIALOGVS PETRI ET PAVLI, DE INSO-LENTIIS ET ERRORIBVS ROMANÆ CVRIÆ.

CAP. I.

In quo ponitur definitio tituli, & etiam ipsius declaratio.

PET. Nunc restat tibi, vt quid de natura titulorum beneficialium est sciendum, in medium ed[illegible]ferras, scilicet quid sit titulus, & vnde habeat originem, &c. vt de corruptione Christianitatis la[illegible]nius appareat, quæ inde creuit, & quam non nisi solius Dei virtus sufficit reformare.

Vt tibi ad præmissa congrue respondere valeam, expedit æquiuocationem termini prænotare. Et multipliciter capitur *titulus* in iure. Aliquando tantum valet, sicut signum rei appositum: vt vex[illegible], vel aliud soli principi permissum, de quo in *textu & Glo. 16 q. 6. consuetudo.* Secundo modo di[illegible]tu[illegible] *tit[u]lus*, omnis causa acquirendi dominium: vt titulus pro emptorio, pro donato, &c. vt [illegible]us, q[illegible] [præ]scriptio in aliquib. requirit bonam fidem, & iustum titulum, in capitulo, *Si diligenti, de præscript.* [illegible] *& cap. 1. lib 6.* Et de his duobus modis non est ad propositum. Tertio modo dicitur eccl[e]si[a] [illegible] *[ti]tul[us] san[cti] Petri.* Et sic secundum Bernhar. qui hoc notat *de cler. c. dudum 2.* & in Gl. *intitulari* dicitur [illegible] *[de] ep[i]scopi*, quod singuli clerici per singulos titulos sunt positi, id est, ecclesias. Vnde dicitur in O[rdi]nibus clericorum, quando vocatur, dicitur talis *ad titulum talis pleb[is].* Quarto modo dicit[ur] [illegible]tum valet, quantum clericatus, vel canonicatus, & sic dicitur quis intitulari, id est, incar[dinari] [illegible] in clericati, & sic dicitur *70. di. ab episcopis*, quod *nullus debet ordinari sine titulo.* Gl. ibidem: [illegible] *[eccle]sia, vel beneficio.* Sed hæc dicta sunt impropriè.

PET. Ergo dic propriè, definiendo quid sit titulus.

PAVL. Ad tuum propositum potest sic describi: *Titulus ecclesiasticus est, ius spirituale ex electione, confirmatione, institutione, collatione, vel receptione canonica consentienti proueniens, ad præsidendum alicui ecclesiæ, monasterio, vel capellæ: seu ad aliquod diuinum officium tantū, aut diuinum officiū vel aliud ministerium ecclesi[asti]cū, circa aliquod vel in aliquo eorū exercendū.* In hac descriptione, *ius spirituale* ponitur pro genere, & c[etera] primit causam formalē diffiniti, hoc aggregatum quod sequitur, disiunctiue captum, scilicet *ex electione, confirmatione*, &c. loco differentiarū constitutiuarū specierum. Et exprimit causam efficientē, q[uæ] adiungitur in descriptione, ibi *consentienti*, exprimitur subiectum, seu causa materialis: quideo ponitur, quia ad hoc vt quæratur alicui titulus, necesse est vt consentiat, vt in c. *quam sit de eler.* & c. *si tibi absenti depræben. lib. 6.* Quod autē adiicitur, *Ad præsidendū alicui ecclesiæ*, &c. causa finalis denotatur, seu obiectū formale, circa q[uod] tale ius versatur. Et intellige illud, *ad præsidendū*, cum effectu, scilicet cum debitis diuinis officiis, & aliis seruitiis requisitis ad impendendum in præbendis. Et quia quidam sunt tituli tantum ad diuinū officiū exercendum destinati, quos vocamus beneficia simplicia: alii vero non tantū ad diuinum officium, sed etiam cū hoc ad talia seruitia impendenda, siue circa curā & salutem animarum, siue aliarum rerum ecclesiasticarum, & talia dicuntur dignitates personatus & offi[cia]: ad quod vtrumque denotandum, ponitur in descriptione vltima particula. Et iste est fi[nis] propter quem dantur, & sunt inuenti tituli ecclesiastici. Ex quo sequitur, quod qui non potest illa ex[er]cere, propter quæ inuenti sunt tituli, non est capax beneficii: & per consequens, nec titulus etiam per Papam licite potest sibi conferri, nisi necessitas aut tanta vtilitas rei pub[licæ] suadeat, quæ sua pietate æquiparetur illi fini, propter quem titulus est [illegible]. Ex quo infe-

ro,

ro, pro prima sagitta in errantes, quod pueri, qui non sunt apti ad diuina officia [illegible] boras canonicas, ad quas quilibet beneficiatus ratione tituli tenetur, etiam non existens [illegible] ex præcepto ecclesiæ *91.di.c.1.& se.92.di c si de cele.miss.dolentes.* & secundum omnes commun[illegible]res (præter Pe. & Ab. qui dixerunt, per aliũ talia posse fieri, in quo communiter reprobantur) nõ sunt capaces de iure communi, in titulũ beneficiorũ ecclesiasticorum, quantumcunq; simpliciũ. De hoc est casus in *c.super ordinata.de praben.* Vbi tamen Bernh. in Gl. in *v.pueri*, vult contrariũ, dicens q; *tex qui dicit, q; pueri nõ sunt idonei, &c. intelligitur, id est, infantes ante septenniũ. post septẽ vero annos possunt habere simplicia beneficia.* Idem tenet post eum Io. An. in *c.si eo tempore de rescrip & c.ex eo.de elec. li.6.* Et multi scribentes post eos, communiter tali ratione: Quia, ex quo tales possunt ordinari ad minores ordines, & per consequens ordinati possunt deseruire ecclesiis: ergo possunt etiam ad stipendia ecclesiastica intitulari, arg. in *c.cum sec.apost.de praben.* Salua reuerentia eorum, non aduerterunt, quod magna est differentia inter ea, quæ spectant ad ordinem, & ad titulum. Quia spectãtia ad minores ordines, vt portare ceteas, vrceolum, canes expellere de ecclesia, &c. illa sunt ordinis, & possunt bene facere pueri: non autem illa contra, quæ spectant ad titulum, vt supra. Et si quandoq; pueri infra 14. annos sciunt talia, quæ titulus exigit, communiter tamen nesciunt: iura autẽ debent adaptari ad ea quæ communiter accidunt, *de despon.impub. literas*, non ad ea quæ raro veniant. Et idem stylus curiæ obseruat, cum mandatur prouideri de quantumcunq; simplici beneficio, scribitur, *Si talis sit legere, & construere, & cantare*, &c. Quia propter officium datur beneficium, *de rescript. Quia per ambitiosa lib.6.*

PET. Quare ponis in descriptione tituli illam clausulam, *Ex electione proueniens*: cum tamen ex electione nullum ius quæritur in beneficio: & per consequens nec titulus, quamuis ius ad rem tribuitur? Hæc autem multum differunt, vt *de concess. praben.c.vlt.lib.6.*

PAVL. De iure Canonico, electio Romani pontificis etiam à duabus partibus Cardinalium facta, dat statim titulum *23.di.in nomine Domini. De elec.c.licet.* Consuetudo tamen Romanorũ pontificum, quæ potius solito vsu q; iure roboratur, est, quod ante consecrationem & coronationẽ non scribunt pontificatum in datis, vt refert Io. An *Super datis lib.6.* super verb. *Pontificatus.* Nam dicit expresse tex. in dicto c.licet: *illa absq; vlla exceptione ab vniuersali ecclesia Romanus pontifex habeatur*, &c. De aliorum autem inferiorum electionibus est secus: quamuis alii statim post electionem, iure concedente, recipiunt administrationem, in tribus casibus, quorum primus in *c. nihil de electis.* Secundum est *eodem titulo, c.indemnitatibus § si vero & § caterum lib.6.* Tertius in Imperatore, secundum Hug. & Ioh. *93. dist. legimus.* Non tamen talis administratio dat titulum. In confirmatione vero etiam datur titulus, nam in electione initiatur spirituale coniugium, quemadmodum sponsalia de futuro: in cõfirmatione ratum, in consecratione intelligitur consummatum, *De translat. prala.* Hæc autem accumulatiue ponuntur, institutio, collatio, receptio, in descriptione prædicta. Quia, quamuis vnum sæpe recipitur pro alio, diuersa tamen sunt: vt no. in *c.cum in illis. De praben. lib.6.* Et quodlibet illorum dicit titulũ ecclesiastici beneficii. Nam *instituere*, est ius canonicum in ecclesia vel ecclesiastico beneficio tribuere, vt no. in *Glos.2 in c.autoritate de institutis.* Et habet fieri à patrono in præsentatione præcedente, vt *de iure pat.c.consultationibus*, cum similibus. *Collatio* autem est, quam facit prælatus iure proprio, sine alicuius facto, vt in *c.Si tibi absenti & c.Statutum de praben.* cum concor. Prouisio autem est genus ad illa, secundum alios est species *Recipere* vero in canonicum & fratrem, quandoq; titulum tribuit, vt no. *c. illorum, de praben. in Glo.vlt. & in c.capitulum ecclesia sancta crucis de rescript.* Et subditur hæc dictio, *Canonica*, in descriptione præmissa, quæ determinat omnia præcedentia: quoniam si institutio, collatio, &c. canonica: id est, si non esset facta secundum canones approbatos, & regulas traditas per sanctos patres, non acquireretur aliquis titulus, vt inferius apparebit: sed talis esset fur & latro, vt dicit Saluator in euangelio *Iohan.10.* Qui non intrat per ostium, &c. & iura multa consonantia.

CAP. II.

De ordine titulorum.

PET. Nunc de ordine titulorum te expedias, veluti promisisti.

PAVL. Hic est aduertendum, quod quemadmodum est in cœlesti hierarchia, quod sub potestatibus, quæ indistinctè præsunt, ponuntur principatus, quæ singulis prouinciis distribuuntur: & sub his angeli, qui singulis hominibus ad custodiam deputantur, vt patet in *2.Sententiarum, dist.9.* ita etiam est in prælatione Ecclesiæ militantis, vt apud aliquem esset prælatio indistinctè in omnes: & sub hoc essent alii, qui in diuersas prouincias diuersam reciperent potestatem: Consequenter sub his alii, ad singula officia deputati. In hac prælatione, quamuis Saluator noster gloriosissimus, prædicatorem post se aliis prætulit, tamen Romanam ecclesiam quasi matrem omnium ecclesiarum esse voluit: ex eo, quia Petri & Pauli præsentia ipsam decorauit, qui eam ambo sub eodem tyranno, suo gloriosissimo sanguine decorantes, consecrantes tam sua præsentia quam venerando prætulerunt triumpho, vt legitur *22.di.sancta & de elect. fundame[illegible] lib 6.* Et ideo successores Petri, quamuis omnes indistinctè exercent clauium potestatem: tamen propter corporalem præsentiam, qua non possunt esse vbique, superna dispositione Romanam ecclesiam in titulum sunt sortiti, & Romani pontifices appellantur. Secunda vero sedes post Romam, est Alexandrina, beati Petri nomine, in qua beatus Marcus Euangelista, beati Petri discipulus, fuit primus episcopus: & per beatum Petrum illuc missus, qui ipsum in episcopum ordinauit: vt habetur ex Chronica, *de Consecrat. & 65 di.§.porro & 22.di. sacrosancta*

sancta 24.q.1.cum beatissimum. Tertia vero sedes apud Antiochiam, eiusdem B. Petri apostoli honori [illegible] illic, postquam Romam veniret, 11. annis (vt dicunt *Chronica*) sedit: & deinde [illegible] episcopũ constituit, & illic primum nomen Christianorũ exortũ est. Primo.n. oẽs fi[illegible] *Fratres*, vel *discipuli*, sicut legitur *Actuum 21.* Sed postq̃ Apostoli fecerunt concilium Antiochenum, di[illegible] sunt *Christiani*, vt dicit Gl. *c. Sacrosancta*, supra allegata. Et hac auctoritate, Alexandrina ecclesia se[cun]dũ locũ censetur habere à prima. Sed postea in concilio Constantinopolitano, quan[illegible] [illegible] reticus, prætendens se patriarchã Constantinopolitanum, pro eo ꝙ excommunicauerat & depo[sue]rat patriarcham Alexandrinũ & Antiochenum, fuit depositus à Gelasio Papa, vt dicit [illegible] *traditione 22.di.* & tunc ecclesia Constantinopolitana, quæ non fuit de principalioribus sedibus, se[cun]dum locum obtinuit à sede Apostolica, tertium Alexandrina, quartum Hierosolymitana: [illegible] *22. di.* in qua Hierosolymitana primus archiepiscopus B. Iacobus Alphæi, qui & Iustus dicebatu[r] & secundum carnem frater Domini nuncupatus est, à Petro & Iacobo Zebedæi & Iohanne apostolis, est ordinatus, *66. dist. porro.*

PET. Anteq̃ tractatum diuertas ad alia, videtur omnino, ꝙ non Romana, sed potius Hierosolymitana, caput esse debeat ecclesiarum: q̃ vltimum locum inter principaliores sedes habere asseris, cum ipsa Hierusalẽ ciuitas per præsentiã Saluatoris nostri, & per effusionẽ [illegible] gloriosissimi sangui[nis] [illegible] ibi in ara crucis salutis nostrę victimã obtulit, sit consecrata, & nõ immerito dignior aliis est cen[senda].

PAVL. Si locus appellaretur ecclesia, ꝓbabiliter affirmares, ꝙ Hierosolymitana esset dignior [quam] Romana. Verum q̃a non locum, sed congregationẽ fidelium ecclesiã appellamus, non illa vt q. est dignior, ꝓpter defectũ fidei Christianæ. Non enim gentẽ propter locũ, sed locũ propter gentem Dominus elegit: vt legitur *2. Machab. 5.* Electio vero Dei gentẽ sanctificat, ac dignificat, ex q̃bus ædificatur ecclesia, non aliq̃s locus terrenus. Vñ potest videri quãto Dei mysterio actũ sit, vt Petrũ nõ Hierosolymis dimiserit successorẽ, vbi Christus examinationẽ suæ fidei ꝓuiderat in ꝓximo affuturã: sed in Romanis partibus, vbi eam præuiderat ampliandam, & infinitorũ martyrũ sanguine consecrandã. Cũ enim persecutione crebrescente Romæ, B. Petrus de Roma fugere voluisset, iuxta præceptũ magistri, Matt. 10. *Cũ vos persequentur in ciuitate ista, fugite in aliam*, &c. occurrit ei Christus extra portã ciuitatis, cui, Petrus stupefactus, dixit: *Domine, quo vadis?* Cui tũ Christus respondit, *Vado Romam iterum crucifigi*, & statim ab oculis eius disparuit. Petrus ex hoc dicto se intelligens tanq̃ alterum Christum, q̃a eius in terris ibi vicariũ, ibi crucifigi debere, reuersus est, & ibi ad finẽ vitæ remansit: *Qui sil. sine [illegible] venerabilem.* Nusquam enim Christi vicarius plus ecclesiæ ædificandæ conferre potuit, q̃ in vrbe Romana: quia tunc, & diu post, quasi totius orbis dominiũ tenuit. Et sic congruentissime, ꝙ alibi nõ heret, ab eodem fonte pro spiritualib. causis ac temporalibus in orbe duplex riuulus regiminis emanaret: & vt regna Romano imperio subiecta, eo citius fidem Christi susciperent, quo suam dominationem eandem fidem cernerent recepisse: sic insuper prædicatores fidei Christianæ co fidẽ liberius & securius prædicarẽt, quo forent imperiali potentia cõmuniti, &c. Vnde Paulus ob hoc dixit ad Festũ, sicut legitur Actuum 25. *Ad tribunal Cæsaris sto, vbi me oportet iudicari*, & sic euasit mortem corporalem.

PET. Iam video aperte, quod Romana ecclesia aliarum omnium rationabiliter esse debeat mater & magistra. Progredere vlterius ad alios titulos explanandos.

PAVL. Prædicti tituli sunt principaliũ sediũ patriarchaliũ: Aquilegiensis vero, & Gradensis, nomen primaris seu patriarchæ sibi acquisierunt, qui tamen sunt secundũ aliquos Metropolitani, ꝑut etiam sunt Cantuariensis & Bituriensis archiepiscopi. Etiã dicuntur aliquando primates & Metropolitani, vt *22. di.* à mensura ciuitatũ, in quib. sunt cathedræ episcopales, & dicitur ab *archos* græce, ꝙ est princeps latine, quasi princeps episcoporũ, & ipsi, ac etiã episcopi, qui vices apostolorũ gerunt, non nisi in ciuitatib. & locis insignib. intitulãtur *60.d.c.1. & c. episcopos.* Inde est ꝙ in Iure canonico non dicitur *ciuitas*, nisi ibi sit episcopalis, aut alterius superioris titulus, seu ecclesia cathedralis. Postea alii sunt inferiores tituli ecclesiarũ pariochaliũ, & alii tã in ecclesiis cathedralibus q̃ cõuentionalib. &c. ad diuersa officia, seu ministeria ecclesiastica, vltra diuinũ officiũ exercendo instituti, vt sunt, ad q̃ exercenda tẽpore Apostolorũ fuerunt electi septẽ discipuli, Stephanus, &c. quando erant eis omnia cõmunia, iuxta illud dictũ ab Apostolis, Actuũ 6. *Non est æquũ nobis, relinquere verbũ Dei, & ministrare mensæ. Considerate igitur fratres ex vobis viros boni testimonii septẽ plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus.* Sed proh dolor, modernis temporib. Apostoli p contrariũ dereliquerunt verbũ Dei, & ministrant mensæ. Hinc est etiã, ꝙ multiplicatis reditib. ecclesiæ, & postq̃ ad ꝓprietatẽ deuenimus dictorũ officiorũ, nomina quasi ad sola tẽporalia cõmoda translata videntur: & nõ officia, sed *beneficia* nuncupantur, ex eo ꝙ vnusquisq; cõmuniter quærit q̃ sua sunt, non q̃ Iesu Christi: & amplius tẽporalia obtinẽda, q̃ diuina ministeria exercenda. Et quoad istos titulos, tã quoad ipsorũ ordinẽ, q̃ officia tenenda, est diuersatũ ecclesiarũ consuetudo. Nã etiã aliquæ ecclesiæ plures habent huiusmodi titulos, q̃ aliæ, de iure cõmuni. *Archidiaconus*, q̃a est quasi oculus episcopi, est primus. Postea *archipresbyter*, & in aliquibus ecclesiis dicitur *Decanus*, postmodũ *primicerius*, & apud aliquas ecclesias dicitur [illegible] *scholast[icus]* [illegible] de *th[e]saurarius*, &c. *30. di. perlectis.* PET. Dixisti supra, ꝙ tales tituli dicuntur *dignitates, personatus & officia*: quæ est differentia inter ista? PAVL. Vnum sæpe recipitur ꝓ alio, tamen differentia [illegible] fuerit assignari. Nam *dignitas* habet administrationẽ rerum tẽporalium, cum iurisdictione, v[el] nomine dignitatis, habet prælationẽ in ecclesia, in choro, & aliis: licet nõ habeat administrationẽ t[ẽ]poral[ium] [illegible] iurisdictionẽ, vel q̃a de cõsuetudine habetur ꝓ dignitate. *Personatus* aũt prærog[atiuam] [illegible] habet in [illegible]o, capitulo, ꝓ[cessionibus], optionibus, vocib. plus quam canonici: [se]d non tantũ, quantu[m] [illegible] tem h[abe]ntes. In Anglia *personatus* vocatur ecclesia parochialis. *Officium* cognos[cimus] ex ad[mini]stratione [illegible] rum, siue prærogatiua in choro, vel capitulo, vltra alios sui ordinis. Vel habet [illegible] præro[gatiuam]

[illegible] quia sic habet ecclesiæ consuetudo pro simplici officio. *Canonicatus* autem, siue *canonia*, est ius [illegible]tuale, principaliter ad exercendum diuinum officium in ecclesia, propter quod cõtinue peragendum dati sunt fructus a fidelibus, qui secundum aliquos dicuntur *Præbenda*, quia præbentur agentibus diuina officia, & secundum Bernh. in *c. cum M. Ferrariensis de const.* laicus potest habere præbendam, sed non canoniam, quod est ius spirituale, non cadens in laicum. Sed salua reuerentia, aliud est fructus præbendæ, aliud præbenda, sc. ius percipiendi fructus, quod est spirituale, vt in *c. dilecto. de præbend.* & essentialiter idem est quod canonia: quia eodem iure quo teneor ad officium, debeo facere omnia accessoria ad hoc spectantia, & sine quibus principale non potest fieri, sicut sustentationis fructus percipere, pastorem eligere, pro bono communi consulere. Et ita canonia & præbenda nõ differunt essentialiter, sed respectu diuini officii, quod est principale, dicitur canonia: respectu fructuum, quod est accessorium ad diuinum officium, dicitur præbenda. Et hoc idem ius, sci. canonia & præbenda, est titulus. Et tale ius, siue titulus, vsitato vocabulo dicitur *beneficium* & ita accipit denominationem ab accessorio, & non principali, vt prius dixi. Quia homines cõmuniter ordine præpostero magis quærunt temporalia commoda, quam spiritualia. Et ita quilibet titulus est canonia, capiendo canoniam generaliter, id est ius canonicum, siue spirituale. Alio modo *canonia* in cõmuni vsu loquendi, & specialiter est titulus distinctus in ecclesia, contra dignitatem personarum & officium. Et dicitur vsitato vocabolo *Canonicatus*, & licet cancellaria & stylus curiæ habet, quod scribitur in literis gratiæ, sc. *sibi dictos canonicatum & præbendam assignantes*, &c. tanquam essent diuersa, non tamen nisi in illum finem scribitur, vt vterque effectus, sc. spiritualis & temporalis siue accessorius, actualiter suo iure respondeat, &c.

Cap. III.

In quo declarantur tria, quæ requiruntur ad hoc, vt titulus acquiratur, & tertium eorum prosequitur.

PET. Declara, si placet, particularius de institutione, seu prouisione canonica, de qua dicit tua denotio, vt queam intelligere, quando quis iuste aut iniuste agens, contra salutem quærit, seu obtinet ecclesiasticum beneficium.

PAVL. Aliud est iniuste quærere, aliud iniuste quæsitum retinere. Nam multi iniuste quærunt beneficia ecclesiastica, quæ tamen quæsita iuste tenent. Alii autem econuerso iuste & canonice quærunt, sed quæsita quandoque iniuste detinent. Alii iniuste quærunt, ac etiam iniuste quæsitum, cum periculo salutis detinent. Alii vero sunt iuste & canonice quærentes, & canonice quæsita retinentes. Sed isti quarti, maxime hoc tempore nulli sunt, aut rari.

PET. Imo, sicut te aliqualiter intelligo, promoti in curia Romana his temporibus, docente fama publica, vel potius infamia, tales quarti sunt quasi nulli. Sed rogo prosequere vlterius, quoniam offert se salubris materia ad tractandum.

PAVL. Diligenter debes animaduertere, quod ad assecutionem canonicam alicuius tituli, siue beneficii ecclesiastici, requiruntur principaliter tria. Quædam debent antecedere, quædam mediare, quædam vero sequi. Antecedentia sunt, sicut personæ promouendæ postulatio, electio, præsentatio, vel debita examinatio, &c. Mediantia sunt, institutio, collatio, prouisio, receptio, vt in descriptione præmissa. Sequentia sunt, inuestitura, & in possessionẽ realis inductio, quæ secundum dist. post Hosti. & alios canonistas, super regul. *beneficiũ, de reg. iur. li. 6.* differunt. Quia *institutio*, est iuris alicuius beneficii verbalis collatio: *inuestitura* vero, institutionis, seu collationis confirmatio: *Missio in possessionem*, est præcedentium, sc. collationis & inuestituræ, executio. Per institutionem tribuitur ius proprietatis: per inuestiturã, declaratur & confirmatur illius iuris collatio, vt in *c. Cum ex iniũcto. de hæret.* Per inductionem in possessionem, tribuitur ius possessionis, & actualis administrationis: vt *c. ad hæc & c. vt nostrum. de offi. archi.* Et vt euidentius hoc clarescat, aduerte. Facta n. institutione verbali ad ipsius declarationem & confirmationem, iure vel consuetudine inducta est quædam solennitas: quæ quandoq; fit per annulum, aliquando per librum, quandoq; per birreti impositionem, &c. vt in *auctoritate, de instit.* Gl. 2. *de his quæ fiũt a ma. per ca. ex ore e. ti.* quo facto, illius iuris spiritualis taliter acquisiti, datur q. possessio, vt cũ assignatur canonicatus, possessio fit, assignãdo stallũ in choro, & vocẽ in capitulo, & sic de aliis: quia talia proprie possideri non possunt, vt in *c. fi. s. cũ ecclesia. de causa poss. & propriet.* sed quasi possidẽtur. Habita vero possessione, in illis effectibus spiritualibus, non per hoc est possessio acquisita in corporalibus pertinẽtiis ad titulum: sicut sunt, villæ, prædia, decimæ, & alia corporalia, quia sunt diuersa. Sed necessaria est primo realis conductio in possessionem corporalem, quã facit gratiarum Apostolicarũ subexecutor, vel archidiaconus in ecclesiis cathedralib. *de offic. archi. ad hoc. & c. vt nostrũ 25. de perlectu.* Demum omniũ corporaliũ separatorũ ab inuicẽ apprehẽsio corporalis, prout notari consueuit post Innoc. *c. in literis. de restit. spo.* &c. q̃ etiã cõfirmatus vel prouisus auctoritate propria põt adhibere, si nõ est cõtradictor, secundũ Io. An. in *c. transmis. de elect.* Inuestitura tñ, est absentis institutio: sed institutio, est præsẽtis, secundũ aliquos doctores, q hoc not. in dicto *c. ex ore. & de cõces. praben. proposuit.*

PET. Nũc breuiter dic de his quæ canonicã debẽt tituli prouisionẽ antecedere, quid vnũ quodq; sit: & an ad hoc, vt sit prouisio canonica, psonæ puisæ valor, vt electio canonica, necessaria requiratur.

PAVL. Breuibus verbis multa quæris, nam iura noua & antiqua longioribus titulis diffusa, prolixique processus doctorum scribentium, vix poterant explicari.

PET. Non te occupare desidero, vt plenam de his doctrinã tradere debeas: sed vt tempus restet, ad alia saltem, de secundo modo, quo breuiari poteris, percurres.

Cap. IV.

In quo damnatur electionum reseruatio, occasione cuius male prouidetur ecclesiis, & decipiuntur electi.

Pet. Videtur oec pnstulatio, nec electio hodie locum habere, imo vix personatum examinatio ad minora beoeficia, pro forma taliter qualiter obseruatur. Nam electionibus prælato um videtnr esse derogatum per regulas Cancellariæ, quas Romani Pontifices in sua promotione p [illegible] fer uant, in quantum eis vti volunt, quod reiectis plurium ecclesiarum electionibus in Roman [illegible] hodie practicatur. Ex quo videtur, quod ad hoc, vt canonica fiat prouisio, oon oportet vt capitularis electio antecedat.

Pavl. Errore graui deciperis. Ad omnem enim iustitiæ actum duo debent concurrere, [illegible] cet rectæ rationis iudicium, quo discernitur, an hoc fieri expediat, vel oon, exigitur pariter au [illegible] ras, siue potestas faciendi. Non enim dare vel facere possumus, nisi ad hoc potestatem habeamus. Nec iudicium dici potest, nisi vim coactiuam habeat: eo quod iudicium tantum ad vnum determinatur. Hæc quidem determinatio in speculatiuis fit per veritatem primorum principiorum, q[uibus] resisti non potest: & in rebus practicis per vim imperatiuam, in iudicante existentem. Et ad hoc, secundum beatum Thomam super *quarto sententiarum, distinctio. 18.* sunt dno claues vicario Christi, & cnilibet prælato ecclesiæ traditæ, quæ non distioguuotur in essentia auctoritatis, qua vtrumque ex officio suo sibi competit: sed comparatio ad actus, quorum vous aliom supponit, sicut voluntas p[ræ]supponit iudicium rationis. Quomodo ergo dictos reseruatores iustificare poteris, cum Papa suum libitum non potest ad aliud, vel aliter facere in spiritualibus, quam exigunt dictæ claues? A[lio]qui clauis errando nec claudere potest, nec aperire, vt dicunt Glossantes. Quicquid enim aliter [illegible] ceret, quam rectæ rationis iudicium exposceret, non virtute clauium hoc fieret, sed potestate propria: & per consequens, non valeret, sed quædam vmbra taliter appareret in opere, & nulla veritas in effectu. Quid namque fore potuit illa vis, ad reseruandum prælatorum electiones, &c. rationis iudicium determinans, & noo potius ad errandum: quæ scilicet causæ reseruandi, & non verius grauiter oberrandi. Arbitrium itaque Papæ nudum proprie non sufficit. Non enim sola voluntas Papæ regere debet claues ecclesiæ: sed potius econuerso, ad hoc sunt sibi traditæ, vt secundum ipsas debet dirigi, & alius regulare.

Pet. Audiui à Curieosibos mihi dici, quod reseruationes huiusmodi pro honore curiæ facit Papa. Idem certi prædecessores sui fecerunt: non tamen io tantum practicabant, sicut nunc dictus honor conuersus est in errorem.

Pavl. Mirabile regentium Christi ecclesiam iudicium, ad eligendum potius honorem curiæ, quam salutem totius Germaniæ, & Italiæ, &c. Quis namque modus vnquam aptior inueniri potuit ad prouidendum ecclesiis. & conuentibus de pastore, aliisque beneficiis conferendis, quam is, qui tot centenis annis diligentissima sanctorum patrum prouidentia masticatus, & iure canonico declaratus est? Et quid sceleratius, magisque erroneum, quam eo contempto, scandalose & inutiliter prouidere taliter qualiter ecclesiis, ac per hoc ecclesiam Christi peruertere, & quamplurimas simplicium aoimas Christi fidelium sic damnare? Dic quæso, vnde sibi hæc potestas, clauibus ecclesiæ prorsus contraria? Nonne approbari canones late improhant, & expresse, Papam mutare non posse, vel eius contrarium facere, quod per prædecessores suos rationabiliter statutum est, absque causa euidenti & vrgenti? *25. q. 4. per totum. de consang. & affin. non debet.* Quia si voluntarie violat canones, Spiritum sanctum dicitur blasphemare, cuius instinctu ac dono sunt editi. *eo cap. & q. violatores.* Quæ potuit esse causa, vrgens necessitas, aut reipublicæ æqua vel maior vtilitas, sublimitas, decreta generalis coocilii immutandi, formasque electionum, &c. par huiusmodi reseruationes respuere studiose vtique discorreoti ingenio, causasque singulas percunctanti noo apparet, quam quod fit capitularis electio, iuxta formas generali concilio approbatas, vt in *cap. quia propter de elect.* Et certus sum, Papam aliter facere non posse sine causa, vt dictum est.

Pet. Hoc vtrique pro causa huius à magnis intellexi, quoniam quandoque duo, interdum tres vel quatuor electi fnerunt in eadem ecclesia, & inde oonnunquam suscitata fuerunt odia, litesque graues, cum multo ecclesiarum incommodo atque damno. Expediebat igitur talis reseruatio Romano Pontifici, ad talibus obuiandum.

Pavl. Cur ergo cessante causa huiusmodi, non reseruatio cessat, saltem quoad electores eorum, qui concorditer & sancte sunt electi? quooiam etiam & in his practicatur, res vtique grauiter est suspecta. Et quomodo talibus, quæ non communiter accidunt, imo raro, expediebat [illegible] nere talia remedia, per quæ tam grauibus erroribus via patet, quos inde multipliciter experimu[r] [illegible] dnbium, quin hæc reseruatio siue regula detestanda, pluribus & grauibus erroribus viam aperu[it] [illegible] ferius declarandis. Nec hoc est ambigendum, quod nisi hæc fuissent, nunquam tal[ia] emanassent. Daro enim, sed non concesso, quod tales electiones in discordia communiter eue[nirent] [illegible], nonne etiam hoc casu iura sufficienter & salubrius prouiderunt? Et si beoe perpenditur, d[icta] reseruatio non adimit simpliciter electionem capitularis, sed sub cooditiooe, quia io reseruation[e] dicitur: *In quantum*

tum ea vti voluerimus, & sic tacite admittit, vt capitula pastorem sibi eligant. Sed electionis approbatio à Papæ dependet voluntate. qui quantumcunque electi in concordia illuc venerunt, fatigati grauibus laboribus & expensis, intentionibus frustrantur, sic decepti.

Cap. V.

In quo diuisi errores Romanæ curiæ circa prouisiones & executiones beneficiorum, indulgentiarum, &c. deteguntur.

PET. Quid ergo valent tota, multis vigiliis, magnaque maturitate & sollicitudine sanctorum Patrum inuecta, præsertim de electionibus, cum tamen Papa pro suo libito contra electionē quantumcunq; canonicam, de ecclesiis disponit, & monasteriis imo inutiliter membranas occupant. Doctores vero, ac seculares ea legentes, inani labore se consumunt.

PAVL. Si sic Papa faceret, vt asseris, erroneum sine dubio censeretur. Nec error suus huiusmodi excusationem haberet: quia nequaquam immutare posset, quæ instinctu Spiritus sancti pro vtilitate totius vniuersalis Ecclesiæ multis temporibus, pro vigili sollicitudine sanctorum Patrum, conciliorumque generalium sunt digesta, nisi subesset causa valde rationabilis & euidens, aliquando contrarium faciendi.

PET. Nunquid sub nomine *Rationabilis causæ*, includitur pecunia?

PAVL. Absit hoc Petre, & valde absit à Christi vicario, quod tanta dementia insaniret, abiecta perfectionis Apostolicæ disciplina, cuius cathedram decet, non vendere, sed regere, & fideliter dispensare.

PET. Miror, Paule, nimium, si hoc tu ignoras, quod fere nedum totus mūdus scit, sed ruinam maximam & corruptionem ex hoc patitur, & est passus, & scandalizatus per ea, quæ fiebant in Romana curia continue, & nunc fiunt. Te namque certifico, sic etiam per inspirationem Dei notorium esset, de aliquo facta electio, & persona quantumlibet vtilis, docta atque sancta, nisi dederit pecunias, vel de soluendo prius pacta fuerit, quasi superuacua pro sua confirmatione, aut alias pro quocunque ecclesiastico beneficio laborabit.

PAVL. Ignorare non possum, Petre: sed doleo plus quam stupeo, quod tam grauissima plaga, Deo permittente, propter peccata nostra, sæuit in populum Christianum, multo dolore quassantur præcordia. Heu quoties tot & tantos errores in ecclesia conspicio Christiana?

PET. Nonne totum hoc sua venalitate tota curia Romana propagauit, cū sic exorbitantes promouentur episcopi inutiles, idiotæ, scandalosi, ambitiosi, subditis violenti, aliisq; beneficiis ecclesiasticis, tam curatis quam non curatis, sine differentia discretionis personarum, & inaniter præficiūtur, lenones, coci, stabularii equorum, & pueri. Tot ibi fiunt pactiones, tot quotidie interueniunt solutiones, quot sine omni timore & verecundia tractatores seu mediatores simoniæ, quasi forum constituentes publicum. Iam pro signatura Papæ super tali beneficio, vel gratia, debes tantum: iam pro dispensatione super talib. incōpatibilibus, tm̄: pro tali indulto, tantum: pro absolutione à tali excōmunicatione, vel irregularitate, tantum: pro talibus indulgentiis, tantum, &c. publice paciscuntur & fortisant. Et ille plus diligitur, qui astutiori sollicitudine, & maiori astutia plures simplices decipit, & plures denarios scit venari. Tot & tantæ fiunt etiam exorbitantes gratiæ: sed reuera multo verius dicerentur mercantiæ, quæ nunc fiunt, & appellantur *de die obitus*, nunc *dies obitus cum declaratione*, nunc *perpetuum silentium*, nunc *clausula anteferri*, vel *antelationis*: nunc *de proprio motu Papæ*, nunc *de clausula caterorum quæ tollit ius quæsitum*. Nunc fiunt *anticipationes datarum*, nunc *data Cardinalium* conceduntur nunc *data Papæ*, iam reuocantur, iam immutantur, iam ad certum tempus duraturæ limitantur, iam renouantur, iam prælati de vna ecclesia ad aliam transferuntur, iam beneficiis suis propter pecuniam spoliantur. In omnibus his tota deuotio consistit, vt denarius acquiratur.

PAVL. Res multum miranda, sed magis est formidanda, quod facta Romanæ curiæ, & hæc tam perniciosa exemplu deliria, ludo scacorum assimilantur. Quisnam tam simplex esse poterit, qui non intelligat, ex auaritiæ radice procedere? quis tam iustus, qui in bonum tam exorbitantia facta interpretari valeat? Quis tam sanctus, vt non expauescat, vel non scandalizetur? imo toti clero ambitionis datur materia, via grauibus & plurimis litibus aperitur, quam omnia iura fugere conabantur. Et non dubium, quin homicidia ex hoc etiam consequantur.

PET. Imo certum est. Nam vix contigit vacare beneficium ecclesiasticum, vbi duo, tres, quatuor, vel sex, ad impetrandum non concurrant, & sæpius ipsi, vel amici eorum, hac occasione se armis inuadunt bellicis, & mutuo se occidunt. Currunt quoque ribaldi ad curiam, sicut ad forum publicum, & vbi duo vel tres conueniunt, pro prima vel secunda salutatione se suscipiunt. Quantum iam valet data Papæ, quantum Cardinalium, quantum proprius motus Papæ, quantum tales indulgentiæ, &c. Quomodo ergo errores esse non debeant, vbi Christus, vera lux, non illuminat, sed cæcitas auaritiæ corda venalitate obfuscat? Quid enim propinquius totius ecclesiæ destructioni?

PAVL. Plane non regitur sic ecclesia, sed destruitur, vt ait Bernard. scribens super Cantica, sermone 78. Non est hoc custodire, sed perdere: non est defendere, sed exponere: non est instituere, sed prostituere: non est pascere gregem Dominicum, sed mactare, & deuorare, dicente

cente Domino de illis: Qui deuorant plebem meam, sicut escam panis. Nec [illegible] ctores, f[illegible] or res dici debeant, tam promouentes, quam promoti.

P ET. Ex his, vt apparet mihi, resultat vnius membri veritas supra capitulo tertio disti[illegible] nis iam præmissæ, quod omnes sic promoti ad titulos, sicut eos iniuste acquisierunt, sic semper[illegible] salutis periculo detinent sic quæsitos. Sed redeundo ad propositum, iam declara, qui sont qui iu[illegible] quærunt titulos, & quæsitos iuste tenent.

CAP. VI.

Quo dantur quatuor regulæ, quibus cognoscitur, quando prouisio tituli est simoniaca, aut canonica: & declaratur, quomodo in prouisione simoniaca non datur titulus.

PAVL. In hac materia te breuiter per quatuor regulas expediam, tota memoria per[illegible]uo nendas. Quarum prima sit ista: Iuste intitulari quærit, qui intentione principalissima ho[illegible]or Dei, aut salutem proximi, finem constituit, & demum per media debita, & canonica, de quibu[illegible] pra dictum est, scilicet canonicam electionem, legitimam patroni præsentationem, aut suffi[illegible]em personæ examinationem, & interuenientibus aliis requisitis, de quibus supra, obtinere quærit. N[illegible] enim sufficit bonum finem intendere, nisi per modos & vias licitas & honestas fiat, hoc enim nec[illegible] sario requiritur ad quemliber actum ordinatum: & dico tam in suscipiente, quam in conferen[illegible]e. Secunda regula est ista, quod quantumcunque recipiens beneficium, honesto fine motus inti[illegible] queat, ad beneficium ecclesiasticum, per media debita & canonica. Si tamen eo ignorante, vel [illegible]eo. re, conferenti per aliquem offertur pecunia, & conferens non babito respectu principal[illegible] ad electionem canonicam, præsentationem aut valorem personæ, sed ad pecuniam, aut fauorem humanum, aut preces carnales, aut obsequium, &c. & propter hoc conferi beneficium ecclesiasticum, a[illegible] lias non facturus, nullum ius per hoc in dicto beneficio ecclesiastico est recipienti acquisitum. Quod hoc sit verum, præter id quod inferius latius apparebit, videre poteris ex eo: quia quam cito ad noti[illegible]tiam possidentis deuenerit talis collatio, tenetur dimittere beneficium, vt in *cap. ex insinuat. de simo.* & ipsum sine noua collatione non poterit obtinere: vt *ibidem.* Tertia regula. quantumcunque promouendus ad aliquem titulum ecclesiasticum, siue beneficium, finem intendat bonum, vtputa prædicare, ruinam ecclesiæ reformare, & multa bona facere: si tamen in acquirendo non incedit per media debita iuris, vt supra, sed per pactiones, solutiones, preces carnales, obsequium, promouentium, principum adulationes, &c. & conferens, vt sic etiam sibi confert, scilic. propter pecunias principaliter, & preces, &c. vt supra: & partim propter Deum, seu virtutes personæ coniunctim, nec iste confert titulum, nec ille ex tali collatione aliquod ius acquirat. Quarta regula: Licet promouendus in impetrando beneficium ecclesiasticum, intendat finem principaliter inhonestum, vtputa honorem temporalem, seu mundanum, aut propter delicatam vitam deducendam, aut propter consanguineos promouendos, si tamen est alias canonice electus, aut idoneus iusto examine repertus, & per talia media canonica intitulari quærit, & conferens, vt sic motus, sibi conferat, quamuis ipse recipiens propter deprauatam intentionem peccat mortaliter, tituli tamen facta collatio tenet. Et idem est dicendum, si recipiens, quantum in eo fuit, prouisionem per simoniam obtinere conabatur, & voluit: conferens tamen non intuitu pecuniæ, sed intuitu virtutum personæ contulit, &c. Et per has conclusiones, seu regulas, si eas debita masticatione consideraueris, de infinitis casibus in hac materia es expeditus. Nam aliquando quis quærit beneficium canonice, & etiam quæsitum iuste tenetur: vt dicitur prima regula. Aliquando iuste quærit, sed quæsitum iniuste tenet: vt dicit secunda regula. Quandoque vero iniuste quærit, & quæsitum tamen iuste tenet: vt dicit quarta regula. Interdum autem iuste quærit, & quæsitum cum peccato mortali, & salutis suæ detrimento tenet, vt dicit tertia regula.

P ET. Valde horribilis & supra modum terribilis hæc tua videtur sententia, & si bene adoerto, non solum promotos his temporibus in Romana curia, sed quasi totius mundi clerum videntur hæ regulæ condemnare. Quod quia non verisimile est, quod tanta multitudo beneficiatorum pereat, vt sunt multi valentes Theologi, ac vtriusque Iuris professores, aliqui viri literatissimi, tam promouentes quam promoti, non tibi tanquam in singulari opinione laboranti conseotio, & maxime, quia & secunda & tertia regulis videris nimium delirare.

P AVL. Profecto Petre, si quis sollicitæ considerationis animo, quod dictum est amplectitur, non tam terribilis apparebit hæc sententia, quam vera: nec singularem me in ea reputo, quam notoria dicta Saluatoris, & ratio approbauit, necnon etiam Ecclesiæ instituta: nec multitudo errantium, ac error multitudinis, eius poterit veritatem aliquatenus immutare, & potius consequendus est Christus, qui est vera via, & veritas, quam tumultus errantium, quantumcunque peritorum. Audi canonem: Quia *non minus ardebunt, qui cum multis ardebunt* 2.q.1. *multi.*

P ET. Rationabiliter vtique hæc dixisti: sed ostende quæso, hoc ex dictis Scripturarum, aut nominibus, vt si forte verum inueniam quod asseris, periculum damnationis euitabo.

CAP.

Cap. VII.

In quo declaratur veritas secunda & tertia regularum multipliciter.

PAVL. Considerare oportet primo, Petre, Saluatoris dictum in Euangello Iohan. 10. vbi dicitur: *Amen amen dico vobis. qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium, huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt.* Quid autem sit ostium, quid ouile, & quæ oues, nobis dubitantibus cum Apostolis, exponit ibidem dicens: *Amen amen dico vobis, quia ego sum ostium ouium: per me si quis introierit, saluabitur.* Conclude tu à contrario sensu: Si non per me introierit, damnabitur. His diligenter pensatis, considerandum est, quod sicut ostium materiale est medium inter intrantem ouile, & aperientem: ita secundum rationem doctorum, & intellectum verum, & per multa iura approbatum, Christus, qui est verum ostium (vt dicit textus Euangelicus) debet esse medium inter intrantem ouile, id est titulum ecclesiasticum, & inter aperientem, id est, conferentem. Hoc est dicere, quod Christus debet esse causa collationis in conferente, & etiam receptionis in suscipiente, quod vterque facit propter Christum. Vnde, si conferens non confert pure & principaliter propter Christum, sed propter aliam causam temporalem, ostium sine dubio non est apertum. Ex quo sequitur, quod iste non intrat: & per consequens, non acquirit. Præterea conferens propter aliam causam, quam propter Christum principaliter, vtputa propter pecunias, propter consanguinitatem, obsequium, preces carnales, fauorem patriæ, vel linguagii, timorem humanum (qui non cadit in constantem virum) vel fauorem: vt adulationes mendacii, lenocinii, vel cuiuscunque peccati, non solum sibi conferendo titulum, sed dando causam aliunde ascendendi, facit ipsum furem & latronem: & per consequens, suæ damnationis participem. Patet hoc ex eo, quia ascendens aliunde, *est fur & latro*, vt dicit Christus. Et ad idem est *prima quæstion. prim. ordinationes*. Ergo ex tali collatione non habet aliquod ius in beneficio, & per consequens, non aliquem titulum. Ex quo titulus non est aliud, quam ius spirituale in aliquo beneficio, vt supra definitum est. Consequentia tamen videtur esse nota ex eo, quia si talis haberet ius, siue titulum in beneficio, faceret fructus suos, & contrectaret rem suam, non alienam: & per consequens, non esset fur. cuius contrarium est veritas Euangelica. Confirmatur hoc argumentum optime per *cap. gratia. prim. quæstion. prim.* Idem est dicendum, si confert partim propter pecuniam, vel aliam causam temporalem, & partim propter Christum: ita scilicet, quod nec collaturus esset propter pecunias tantum, nec solum propter Christum, sed propter vtrumque simul: sine dubio talis per ostium non intrat, & per consequens, non habet titulum. Quomodo autem ratione naturali hoc probetur, patebit inferius, cum tractabitur de plenitudine potestatis Papæ. Præterea, iure canonico talis nunquam potest agere veram pœnitentiam pro peccatis, quandiu non dimittit titulum, seu beneficium taliter acquisitum: vt *1. q. 1. si quis dator. & 1. q. 1. ordinat. & c. si quis neque sanctis*, & ibi expressa per B. Gregorium & *cap. siquidem. & 1. qu. 7. requiritis.* Item ad idem est *cap. nisi cum pridem. de renun.* quia necessario sunt talia dimittenda, quæ etiam post peractam pœnitentiam impediunt executionem ordinis, aut beneficii retentionem: vt ibi, & in *c. inquisitionis, de accus.* Et dicit Gloss. eiusdem *c. nisi cum pridem*, super verbo *illius*: quod simoniacus, & intrusus, non habent titulum, sed sint fures & latrones. concor. in hoc casu Io. Teu. Vin. & Io Fau. & Io. An. ib. Item nec etiam saluari talis poterit, nisi pro viribus omnia restituat sic percepta ecclesiæ, in cuius ignominiam talia sunt perpetrata, *vt 17. q. 4. si quis, matr. 27. q. 1. si quis rapuerit. Et de sim. c. de hoc. cum sim.* Quod vtique non procederet, si illi fuisset aliquod ius quæsitum.

PET. Non sequitur, quod vltimo intulisti, nam suspenso ab officio, & etiam excommunicato, excommunicatione durante, subtrahuntur prouentus beneficii, vt in *c. pastoralis*, & perceptos tenetur restituere, & tamen nihilominus retinet titulum beneficii illius.

PAVL. Ignorantia iuris te decipit. Nam excommunicatus, aut suspensus ab officio, non perdit fructus ipso facto, & ideo ratione tituli, quem habet, durante excommunicatione, fructus perceptos non restituit, nisi per sententiam iudicis subtrahantur, quod innuit Inno. in dicto *cap. pastoralis.* Translatio autem tituli in ipso collationis initio vitiatur modo supradicto, propter quod tenetur omnia restituere. Quæ n. malo inchoantur principio, nunquam peraguntur bono fine *1. q. 1. principatus.*

PET. O Paule, cum exultatione animi iam tua dicta recipio, taliter declarata. Iam vere conspicio, quamplurimos quotidie grauiter delirare, veruntamen dic etiam specialius circa alias regulas, vt ipsarum veritas clarius patefiat.

Cap. VIII.

In quo declaratur veritas quartæ regulæ: & datur ratio, quare non transfertur titulus, si datur simoniace, & tamen si solum recipitur, simoniace tenet.

PAVL. Aliqualiter procedendo retrograde, prius quartam regulam in ordine tibi taliter declarabo. Quilibet enim titulus beneficialis institutus est effectiue & finaliter, propter aliquod

aliquod officium, vel ministerium ecclesiasticum, vt honor debitus reseratur creatori, & ad hoc sunt fructus beneficiorum à fidelibus assignati, vt supra circa diffinitionem tituli sufficienter audi[illegible]sti. Si ergo aliquis peruerso isto ordine suum honorem, vel commodum temporale, &c. finem principaliter constituit, id quod debetur Deo, sibi vsurpando, quantum in eo est, Deo subtrahit: & per consequens, in aspectu eius qui suam intentionem peruersam clarissime intuetur, est fur iudicatus. Præterea talis illud temporale plus eligit, & per consequens plus diligit, quod sibi principalius finem [illegible]stituit. Ex quo sequitur, quod ipse sua intentione à recta charitate recedit, cum illud quod est per se bonum & diligibile, dimittit: & bonum transitorium, quod est bonum per accidens, eligit: quod non nisi in ordine ad Deum debet diligi, & per consequens, veræ dilectioni contrarium fac[illegible]ns, peccat mortaliter, quia repugnat veræ charitati. Nō nego tamen, quin propter tempo[illegible] [illegible]m assequendum, non tamen principaliter, licitum est beneficium ecclesiasticum postulare, seu pro[illegible] est quoddam adminiculum ad salutem, vel in quantum proprio fini non deroge[illegible] prop[illegible] qu[illegible] lud beneficium est institutum. Et licet hoc in actu suę intentionis non habeat tunc, quando promoueri quærit, vel desiderat: sufficit enim, quod hoc habeat in habitu & virtute, sci. quod potius vellet eligere, carere tali beneficio, quam aliter facere, quam secundum quod finis exigit, propter quem est tale beneficium finaliter & principaliter institutum.

Pet. Vsque nunc vnam partem quartæ regulæ sufficienter ostendisti, placeat etiam modicum dicere de secunda. Quæ enim potest esse ratio, quod mala conferentis intentio totum debet in ficere titulum, vt dicebatur supra in secunda & tertia regulis? Puta, cum conferi principaliter propter pecuniam, vel aliam rem temporalem: & tum mala recipientis voluntas hoc non potest viuat vt dicit secunda pars quartæ regulæ, cui dicto videtur expresse contradicere *cap. vlt. de si.* [illegible] & doct. sentiunt, quod mentalis simonia non est simonia.

Pavl. Hæc est huius ratio. Nam titulus beneficialis, siue ius, dependet ab actu conf[illegible]s, & non à recipiente, qui quo ad hoc habet se pure passiuę. Si ergo fundamentum actus conferendi est infectum, id quod inde sequitur nullum est in effectu, fundamentum autem conferendi est sic, quo ad hoc: quia potentia conferendi est ligata lege diuina. Nam intentio Christi in Euangelio est, quod verum ostium aperitur, & quod non rumpatur foramen vt supra, alioqui si secus fieret, factum non valeret. Si ergo ea quæ contra fiunt, debent pro infectis haberi, vt dicit *regula iuris, lib 6.* si hoc est versum de iure humano, fortius vtique de diuino. Et de hoc inferius latius apparebit. Quotiescunque ergo aliquod temporale, vel aliquod peccatum in recipiente existens, est causa collationis, vt adulatio, mendacium, lenocinium, aut aliud genus peccati, quo est data occasio, conferentem præcise mouens, vt tale beneficium conferat, non alias collaturus, quia causa huiusmodi non est sufficiens mouendi, virtutem clauium ad actum conferendi, si tamen ea conferens nihilominus mouetur, titulum non confert expedite: qui non confertur, nisi virtute clauium: sed solum quædam vmbra apparet in opere, sed nulla veritas in effectu. Absit enim, quod Christianus dicat talem in peccando intrare per ostium Christi, qui est *via veritas & vita*: cum omne peccatum sit tortuositas, falsitas & mors. Sic conferens mouetur in conferendo virtutibus personæ, quia tunc Christus est ostium, titulus collatus tenet, quamuis recipiens, intendens illum simoniace consequi, peccet: tamen postquam pœnituerit, & licite beneficium recipiet, & alia exercebit. Quod asseris, mentalem simoniam non esse simoniam, dictum videtur derisorium, cum simonia vocalis nunquam esset simonia, nisi quia subordinatur mentali simoniæ. Non enim intentio verbis, sed verba intentioni deseruiunt: *de verbor. sig. in hu. & c. intelligentia.* Bene fateor, quod est peccatum criminale, id est publice punibile per ecclesiam. Nec obstat *c. vlt. de simo.* quod loquitur, ad resignationem acquisitorum simoniace non teneri, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente vtraque acquiruntur, quod intelligitur, quando conferens, quamuis spem de aliquo recipiendo habuit, tamen nihilominus fuisset collaturus, vel quando de mala intentione pœnituerit, antequam contulit: vel quia non concluserat animo, quamuis recipere proponebat, vel loquitur in foro iudicii contentiosi.

Pet. Efficax est certe ratio, mihi tamen ex ea oritur hoc dubium. Nam liquet ex determinatione sanctorum doctorum, ac etiam ecclesiæ, quod quantumcunque propter pecuniam, vel aliam rem illicitam, quis conferat sacros ordines, vel corpus Christi conficiat, vel baptizet, &c. dummodo intendat finem, quem intendit ecclesia, collatio taliter facta tenet, & recipiens recepit characterem, propter quod sacramenta etiam taliter collata non debent iterari.

Pavl. Potentia, ô Petre, ad efficiendum talia, non sic limitatur, quæ est indelebilis character, impressus animæ, quando adhibita forma statuta verborum, cum materia necessario requi[illegible]ts, & intentione faciendi, sequitur effectus sacramenti. Illa autem quæ sunt iurisdictionalis exercitii, & in quibus character non imprimitur, nec certum de necessitate requirunt ordinem, sacr[illegible] impediuntur. Vnde nec ab hæreticis excommunicatis suspensis exercentur, & tamen ab eis c[illegible]llata sacramenta, vel confecta, non carent effectu *32. di. ad hoc.* quamuis executionem non conferan[illegible], quia etiam soli carent.

Pet. De quarta regula, & secunda, per omnia iam contentor, in quibus clare [illegible]onspicio, paucissimos habere iustos titulos, & heu, infinitam multitudinem beneficiatorum, graui damnationis præcipitio laborare. Progredere, si placet, vlterius, ad tertiam regulam, quæ videtur multum dura, & quoniam non solum clerus, sed & populus per ipsam videtur magnis periculis inuolutus, igitur hoc loco edisseras, Vtrum episcopi, & superiores eis Abbates, & omnes alii quicunque bene[illegible]ti, sic promo-

promoti ad titulos ecclesiasticos, vt dicit tertia regula, aliquo modo saluari poterunt, absque hoc quod renuncient suis titulis taliter acquisitis: & vtrum illa quæ faciunt, ratione huiusmodi tituli de iure subsistant.

CAP. IX.

In quo declarantur duo. Primum, quomodo saluari non potest, qui beneficium per simoniam obtinuit, nisi illud dimittat. Secundum, de suspensione simoniaci in beneficio, & irregularitate.

PAVL. Ni scripturæ & scripta doctorum me decipiant, veritas vtique hoc cogit dicere, quod tales, nisi renuncient, laborant quotidie in statu propriæ damnationis, nec aliquod aliud est remedium. Aliter enim, vt supra dictum est, non poterunt agere pœnitentiam pro peccato sic commisso *duodecim. distinction. verum*, & cætera. Ad hoc autem scriptura & iura canonica, vt euitetur sermonis prolixitas, non expedit allegare: quoniam concors in hoc omnium est sententia, & iura sunt valde plana, & inferius plus patebit. Dicunt enim doct. Raym. Vlric. Ioan. in *Summis suis*, & alii: quod si aliquis scit, vel credit, sibi collatum beneficium principaliter propter obsequia, siue preces carnales à se vel ab alio interpositas, debet resignare: quia huiusmodi preces, seu obsequia, succedunt loco precii. Aliqui tamen volebant hoc esse verum, si ille non fuerit dignus, vt refert Gloss. in *cap. tuam in Domino. de eta. & qua.* Secus dicunt, si dignus: quia tunc solum pœnitebit de intentione corrupta. Sed salua reuerentia, error est, quia tituli translatio non dependet à dignitate vel indignitate seu pœnitentia recipientis. Si enim recipiens esset quantumcunque dignus, & conferens non dignitatē personæ attenderet, sed preces, aut promotiones principum, vel aliud huiusmodi, nullus esset titulus, vt dictum est supra. Sicut enim teneretur resignare, si adeptus fuisset per pecuniam, quantumcunque fuisset dignus, sic etiam eadem ratione, si per preces, obsequia, vel aliquod aliud temporale, quia ista succedunt loco precii. Hoc efficaciter probant verba beati Gregorii, in *canon. si quis neque. 1. qu. 1.*

PET. Concedo tibi, vbi ista succedunt loco precii: vt quia dominus, qui tenetur alicui pro suo seruitio sibi exhibito, dat ecclesiasticum beneficium pro satisfactione, &c. aut cum prælatus, dat consanguineo suo beneficium eo animo, vt domus sua vel parentela per hoc magnificetur, & per hoc ipse fiat potentior, qui illam gloriam siue potentiam sibi comparat per huiusmodi spiritualia, redditur his casibus simoniacus. Sed quando episcopus suo nepotulo donat præpositurum, siue custodiam ecclesiasticam, &c. non habito respectu an per hoc ipse magnificetur, vel sua progenies, sed quia est consanguineus, qui si non fuisset sibi ita propinquus, ei tale beneficium non dedisset, videtur quod illa sanguinis propinquitas loco precii succedat.

PAVL. Quoniam apud conferentem dicta consanguinitas non ordinatur in aliud, veluti in alio casu præmisisti, & ob hoc quanquam conferens hoc casu non dicetur simoniacus, quia nihil intendit per hoc accipere pro spirituali beneficio, tamen quia pure propter propinquitatem dat, alias non facturus, nullum transfert in eum titulum, vt superius est expressum.

PET. Perge nunc ad secundam quæstionem.

PAVL. Quo iure, aut qua ratione putas, vt valeant facta, per non habentem titulum, cum tam iure diuino, quam canonico, nullam administrandi, vtendi, vel dispensandi recepit potestatem? Dicimus enim communiter in iure canonico, quod omnis simoniacus ratione defectus tituli iusti, siue sit simoniacus in ordine, siue in beneficio, est suspensus ab officio, ipso iure *prim. quæstion. prim. reperiuntur. de accusat. inquisitionibus*. Veruntamen de simoniaco in beneficio, doctores quoad hoc videntur differentes. Nam Innocent. & sequaces dicunt, simoniacum in beneficio curato, vel dignitate, occultum esse, quoad se suspensum, non quo ad alios. Secus de notorio. Gofft. vero, & Hosti. in suis *Summis, titul. de Simonia*, quod siue sit occultus, siue notorius, sit suspensus, quo ad alios, per *cap. dudum. secund. de electio.* Vbi dicitur, quod talis decipit animas subditorum: simoniacus tamen occultus in simplici beneficio est suspensus, quoad se tantum. Si vero est notorius, tunc etiam est suspensus, quoad alios, vt in *ca. quæsitum. de temp. ords.* Idem videtur sapere Glo. in *c. per tuas. 2. de simo.*

PET. Hæc materia solida eget expeditione, quoniam quotidie practicabilis necessaria est, opinionibus hinc inde vacillantibus, nec vsque modo sufficienter per aliquem expedita. Ad occurrendum igitur multis animarum periculis, in ea parte extende.

PAVL. Ad habendam ergo veritatem in hac materia, sic distingue. Aut loquimur de simoniaco in ordine, aut in beneficio. Si primum, quoniam ordo duo respicit, scil. Deum, vel ea quæ immediate Dei sunt, sicut diuinum officium, *vigesim. prim. distinction. clericos. vigesim. quint. distincti. perlectis*. Secundo respicit hominem, scilicet inquantum sibi confertur. Primo casu, siue sit notorius, siue occultus, est suspensus tantum, quoad se, directe: quoad alios, indirecte. Quia alii possunt audire diuina simoniaci manifesti, quousque tolerantur: per ea quæ leguntur & no. in *capit. vestra. & in capitulo vltimo. de coha. cler. & mul.* Prohibemur enim solum audire diuina ab eo, vt vere-

cundia tactus, à peccato corrigatur *trigesim. distinction. ad hac*, ad finem. Si autem ordo respicit hominem, aut recipitur à simoniaco simoniace, aut non simoniaco: si primum recipiens non habet executionem ordinis sic susceepti, *prim. quaestion. prim. de simoniac. tanta, &c. penultim* imo perdit executionem aliorum, non simoniace receptorum. Si recipit à simoniaco, non tamen simoniace, recipiens ordinis duntaxat recepti non habet executionem, cum nihil dat quod non habet *prim. quaestion. sept. Diabertum*. Et ideo, siue sit simoniacus in ordine, siue in beneficio, non dat executionem, & per consequens, ordinari ab episcopis simoniacis in dignitate episcopali, non dico solum in ordine . . scopali, sed qui ad regimen ecclesiae per simoniam sunt ingressi, nullam ab eis recipiunt executionem *prim. quaestion. tert. ea qua*. quia fur censetur, *de election. dudum. secund.* Idem notat. per Doctores in *cap. per tuas. 2. de simoniac.* Si vero recipitur à non simoniaco, sed simoniace, recipiens caret ex[illegible] tione, omnino sicut si recepisset à simoniaco, vt supra: & conferens simoniace suspen[illegible] à collatione, quoad se tantum, si est occultum. *de simoniac. cap. penultimo.* Si autem loq[illegible] moniaco in beneficio, in titulo ecclesiastico, de quo ad propositum: tunc aut consideratio est quoad Deum, siue diuinum officium, & sic quantumcunque notorius, dum tamen toleratur, est [illegible] pensus, quoad se directe, quoad alios indirecte, vt supra eadē ratione. Excipiuntur in iure canoni[illegible] ptismus, & corpus Christi, quae conferuntur tempore necessitatis simoniaci, *trigesim. secund. distinction. ad hoc.* Si autem quae ad alios fit consideratio, hoc dupliciter: aut loquimur in spiritualibus actibus, vt sunt excommunicare, absoluere, conferre beneficia, &c. aut loquimur in temporalibus, vt emere, donare, alienare, & similia facere in temporalibus. Si primo modo, quia rite & efficaciter non possunt exerceri talia spiritualia, nec in virtute Dei specialiter, siue Spiritus sancti, vt *prim. quae. prim. sic populus*, cum multis seq. Talis autem simoniacus in beneficio, cum non habeat iustum titulum, per consequens caret virtute tali spirituali, quae datur homini in iusto titulo. Ex quo talis, quoad ista spiritualia executionem non habet, dicitur non solum suspensus, quo ad se, sed etiam quoad alios: & hoc, siue sit occultus, siue manifestus, siue toleratus per ecclesiam, siue non. Non enim talis tolerantia dat sibi ius conferendi talia, siue coloratus titulus, vel opinio hominum communis, quae non exercentur, nisi vt dictum est: quia Deus opiniones hominum non curat, cum omnia eius sunt clara: *prim. quaestion. prim. Spiritus sanctus. trigesim. secund. distinction. erubescant. vigesim. quart. quaest. tert Dim.* Et opinio Hosti. & Gosfr. procedit, de qua supra. Si vero loquimur de simoniaco in beneficio, quoad temporalia, vel etiam quoad actus mere ciuiles, vt iudicare, procurare, &c. tunc dico, quod ille coloratus titulus, & communis opinio adiuuans, validat omnia, quae fiunt, quandiu talis toleratur ab ecclesia, quamuis immiscens se peccet, *De election. nihil est*, & no. *de resti. spo. in literis.* Et sic est solum suspensus, quoad se, ad talia exercenda: sed non, quoad alios. Et sic procedit opinio Inno. Ioan. An. & aliorum sequentium. Et hoc operatur publica vtilitas, quod ea quae per talem putatiuum iudicem, vel praelatum fiunt, valent. Quemadmodum dicimus de excommunicato occulto, per ea quae no. in *cap. exceptionem. de except. &c. ad probandum. de sent. & re. iudic.* Constat autem quod si suspensus ab officio exerceat ea quae sunt ratione officii, & officio accidunt: sicut sunt excommunicare, absoluere, beneficia conferre, vel ordinum executionem, &c. *nulla sunt ipso iure, de consuet. cum dilectus*, & ibi per Ioan. An. plene. *de exces. praelat. cap. vltim. & in capi. cum inter. de simi. & re. iudi. lib. 6.* propter quod determinant Doctores communiter, quod nullo modo debeat recipi ordines à talibus, quia executionem ordinis dare non possunt, *1. qu. 1. reperiuntur. & in c. tanta. de simon.* imo potius excommunicationem sustinere debet, de hoc in Gloss. Or. & etiam per Inno. in *c. per tuas. 2. de simo.* Et probatur etiam in *c. inquisit. de sen. exco.* Insuper est communis regula in iure canonico, quod suspensione durante, ingerens se diuinis & ministrans in suis ordinibus, sicut prius, efficitur irregularis *11. q. 3. si quis episcopus.* secundum Inno. & in *c. nisi cum pridem. de re. nunc. de sen. & re iudi. cum aeterni. & de sent. exco. c. 1. & c. n qui lib. 6.* per Io. An.

Pet. Praedictis videntur expresse noua iura obuiare, quibus dicitur, quod quotiescunque sententia, &c. fertur à iure vel ab homine, episcopi non intelliguntur suspensi, nisi specialiter exprimantur: vt in *c. si compromissarius § porro de elect. & in capitul. quia periculosum. de sentent. ex lib. 6.*

Pavl. Iura praemissa locum sibi vendicant in suspensionibus latis per modum sententiae, cum verbo *Suspendimus*, &c. ab alicuius virtutis exercitio, vel actu: qua suspensione sublata, vel relaxata, nulli repugnat exercere talem actum, qualiter non est in simoniaco: ex eo, quia quantumcunque tolleretur per praelatum suspensio, & ageretur poenitentia quantacunque, perseuerante illo in beneficio per simoniam acquisito, semper impeditur executio, per *c. nisi cum pridem. §. in tua di rouum. & in c. inquisit. de accu.* cum similibus. Praeterea *c. quia periculosum*, &c. praesupponit executionem Pontificalis officii in episcopis, à qua non debent suspendi, nisi exprimatur in fauorem Pontificalis officii, & etiam subditorum. Illi autem qui quaerunt titulos episcopales per simoniam, frequenter non sunt episcopi, sed inferiores praelati, vel canonici: igitur iura non obstant. Episcopus enim iam consecratus, eo ipso quod per simoniam aliquam sedem episcopalem, vel archiepiscopalem, seu patriarchalem, &c. nanciscitur, posito quod non esset suspensus per aliquam sententiam canonis, vel hominis, nihilominus ipsa notorietate facto capitali infamis: & per consequens, irregularis episcopus non est pro quolibet capitali crimine deponendus de iure communi: vt in *c. si quis episcopus. 50.* Et licet quodlibet tale infamat, vt patet *sext. quaestion. prim. infames. &c. omniu. tert. quaestiou. quart. §. porro* maxime tamen crimen simoniae non solum in ordine, sed etiam commissum in adipiscenda Pontificali dignitate, &c. quia ista tria parificantur, crimen haereseos, laesae maiestatis, & simoniae, *dec. quint. quaestion* sunt.

sane. quilibet enim infamis est irreg [illegible]. vt no. Guilhelm. in *Spec. tit. de leg. §. iuxta vir infamis.* & Ioann. An. post eum. idem Ioan. Teu. &c. Et hoc sufficit, siue sit infamia facti, *de accu. episcopus. secund. quæst. tert. §. hinc colligitur. & tu ages. prim. distinct. tantu Daniel.* Nam talia crimina, ex quibus oritur huiusmodi infamia, seu irregularitas, etiam post peractam pœnitentiam, etiam in occultis impediunt ordinis executionem: vt dicunt prædicti Doct. Vnde consueuerunt aliqui notare, in *cap. ex tenore. & in capitul. vltim. de temp. ordin.* aliquas in hac materia regulas. Prima, quod crimen enorme, quantumcunque occultum, etiam post peractam pœnitentiam, impedit ordinis executionem, & fortius impedit promouendum, nisi cum tali prius dispensetur, multo magis, si est publicum. Secunda regula: Mortaliter peccans, si est occultus, post peractam pœnitentiam, licet administratur, & exequatur, & ad superiora ascendit: quia deleto peccato, deletur sequela peccati. Tertia regula, quod publice mortaliter peccans, hoc non potest propter scandalum subortum, propter quod eget dispẽsatione superioris: & tamdio irregularis est, quamdiu cum eo non est dispensatum. Quarta regula est, quod omne peccatum mortale, quantumcunque occultum & leue, ante pœnitentiam facit hominem irregularem, quæ irregularitas cum sua radice tollitur per pœnitentiam. Hæc secundum Io. de Lig. Idem no. *50. dist. in summa.*

CAP. X.

In quo declaratur, quomodo officiales, vel vicarii episcoporum, vel aliorum intrantium per simoniam, & familiares, sunt participes simoniæ, & omnes alii, qui participant in his quæ spectant ad titulum per simoniam acquisitum sunt in statu damnationis, vt canonici, &c.

PET. Si comes est mihi ratio, clare inspicio, excommunicationes, institutiones, beneficiorum collationes, absolutiones, &c. in spiritualibus per simoniacos factas, non valere, veluti per suspẽsos, & stupore magno totus intra me commoueor, tantam cæcitatem eorum, episcopatus, abbatias, aut alia beneficia ecclesiastica ambientium, quod tanto studio properant, pro certo non aliud quærunt, quam se laqueis suspendere æternæ damnationis. Sed quomodo tenendum sit etiam de vicariis, aut officialibus simoniacorum huiusmodi, an excusari valeant, quæso pro salute plurimorum iam edicas.

PAVL. Scriptum est: *Nihil dat, quod non habet*: & *nullus plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habeat,* vt dicit *regula iuris lib. 6.* Cum ergo simoniaci nullum ius obtineant in beneficiis per simoniam acquisitis, prout satis superius est ostensum: quomodo executionem transferre possunt in aliquem, à qua & ipsi sunt suspensi? Reuera non video, nisi quod ipsorum officiales & vicarii iniustæ executioni se immiscent, nec eos à statu damnationis valeo excusare, quandiu persistunt in officiis. Nã tales scientes fore simoniacos, ac verisimiliter præsumentes, eis in crimine simoniæ participant.

PET. Ex dictis, vt apparet, hoc inconueniens videtur inferri, quod non simoniacorum huiusmodi officiales, verum tota ipsorum familia, quinimo prælati & canonici illius ecclesiæ, qui talem receperent pro episcopo, prælato aut canonico, & sibi sua communicant consilia & auxilia, ex eodem capite in statu damnationis videntur laborare. Et quod grauius, fateri contra oportet, quod tota illa diœcesis, à qua sui status recipit sustentamenta, simili periculo subiacet: quoniam horum quilibet obediens, participare videtur in crimine simoniæ.

PAVL. Omnes quippe, Petre, condemnare non audeo: nec etiam omnes valeo excusare. Sed vt breui sermone perstringam, quid in hoc habeat veritas, hanc distinctionem diligenti animo ponderabis. Aut notorium est, puta per confessionem, aut per sententiam iudicis, aut per euidentiam facti, talem esse simoniacum: aut non est notorium. Si primo modo, aut loquimur de familiaribus, aut de aliis. Si primum, dico, si tales familiares eius suum impendunt seruitium in his quę spectant ad huiusmodi titulum per simoniam acquisitum, siue in spiritualibus, induendo eum pontificalibus, portando crucem, aut curuaturam ante eum, & quæcunque in ecclesia vel extra disponendo vel ministrando, vt archiepiscopo vel episcopo, in temporalibus vt procurando bona mensæ episcopalis, aut aliud quodcunque officium, vel seruitium in sua curia exercendo: omnes tales peccant mortaliter, quia participant in crimine simoniæ criminoso. Secus est, si procurarent sua bona patrimonialia sibi, vel in alio honesto seruitio deseruirent, quod non esset ratione simoniaci tituli. Si autem loquimur de aliis extra suam familiam, hoc dicunt, aut tales sunt personę, quarum requiritur consilium, aut auxilium actiue seu cooperatiue ad aliquid faciẽdum, quod incumbit ratione huiusmodi beneficii seu tituli, sicut sunt prælati, & canonici ecclesiæ, & alii quorum interdum requiratur cõsensus, interdum consilium, interdum auxilium reale, & tales omnes quotiescunq; dederint consilium vt consiliũ, aut talem pro episcopo, prælato, aut canonico receperint, siue etiã ab eis illa susceperint quæ ratione huiusmodi tituli conferuntur, vt plebanias, & alia iura, beneficia ecclesiastica, aut auctoritatem audiendi confessiones, aut licentiam prædicãdi, & similia sine dubio participes sunt simoniæ. Si autem sunt personæ inferioris status, secus est: quia non actiue, sed potius passiue se habent ad huiusmodi simoniacum sustinendum, quorum resistentia nullum effectum faceret. Hoc verum est, si non recipiant ab eo beneficia, & similia, quia iam hoc facto in vitium eius consentirent. Excipio tamen articulum

necessitatis, in quo licet baptismum & corpus Christi à talibus recipere: vt in *capitul. ad hoc vers. trigesim. secund. distinction. § porro.* Ratio pro prædictis est hæc. Quandocunque aliquid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo. *de consec. nam concupiscentia.*

Cum ergo prohibita est emptio & venditio beneficii ecclesiastici iure diuino, vt inferius apparebit, prohibita est consequenter illius empti executio, & per consequens, non potest dare officia, nec dispensare sacramenta. Si ergo aliquis sponte recipit à tali aliquid illorum, iam consentit id quod est illi prohibitum: & per consequens, est particeps peccati ipsius. Si vero crimen ipsius non est notorium, sed solum manifestum, siue famosum, ante peccatum occultum, inter quæ, quoad hoc non facio differentiam: quæ consistit, quando est publica fama, quod talis sit simoniacus, non tamen est euidens factum, sed nec notorium omnibus, aut maiori parti, sed solum paucis, vel etiam si non est fama: Et tunc aut loquimur de ipsis paucis scientibus, aut de illis non scientibus, sed solum credentibus. Si primum, aut illi scientes possunt hoc iudicialiter conuincere legitime, aut non. Si primum, & hoc tunc potius debuerunt facere circa confirmationem, vel prouisionem, si fuerunt præsentes, per *cap. constitutus. de appellat.* cum similibus. Si non fuerunt præsentes, tunc circa ipsius receptionem debuerunt excipere, & ipsius possessionis apprehensionem impedire, per *cap. accedens. de accusat.* Sed cum ista facere neglexerunt, in suum & ecclesiæ dispendium, verum, quia

Turpius eiicitur quam non suscipitur hospes.

nihilominus non debent dormire in hoc, sed pro amotione sui laborare.

PET. Grauiter per hanc distinctionem me inuoluis. Qua fronte pro amotione huius personæ apud eum laborandum videtur, qui hoc modo illum voluit promouere? Dic ergo in hoc consuleius, aut etiam quid executoribus, vel etiam subexecutoribus exorbitantium literarum, sententibus, aut etiam canonicis, vel capellanis esset consulendum, vt damnationis euaderent labyrinthum, quibus scribitur vt tali prouideant, vel talem recipiant in prælatum, &c.

PAVL. Æstimo, quod ex præmissis posses edoceri. Nam cum simonia est lege diuina prohibita, prohibentur omnia per quæ possit ad ipsius effectum perueniri: vt sunt, receptio & prouisio per regulam iuris, *cum quid. De re. iur. libro sexto.* vnde ex quo principale, scil. cet prouisio nulla est, vel rupta, nec accessorium, scili. receptio, aut recepti processuum fulminatio, non est, per regulam *accessorium, libro sexto.* Et talis processuum fulminatio non est diuina celebrare volenti formidanda, scilicet in priuato propter scandalum euitandum, dummodo constet de ipsius simoniaca prouisione. In quo casu quilibet prædictorum potius deberet excommunicationis sententiam sustinere, quam vtique cœlestis curia non approbat, si non essent ad obuiandum alia remedia, quam sic prouidendo vel recipiendo talibus Papæ obedire, probatur *de resti. spo. literas. de sen. exco. inquisit.* & ibidem etiam per Innoc. &c.

PET. Et si quispiam, vel alicuius viduatæ ecclesiæ capellanum postulanti se recipi, obiiceret vitium simoniæ, & per consequens ex hoc contractam irregularitatem & infamiam, & ob hoc causa huiusmodi ad curiam deueniret, nonne Papa de suæ potestatis plenitudine in eo hæc omnia posset extinguere, & totaliter abolere? quo facto, obtineret iam intentum.

PAVL. Hunc casum, Petre, in facto intellexi viros alicuius ecclesiæ formidasse. Sed ignorantia iuris tibi, Petre, in hoc dubium, sicut & illis incussit hunc timorem. Clare namque in hoc iura videntur contradicere, sollicite intuenti, cum talis nullo modo veram possit agere pœnitentiam in beneficio sic obtento, vt supra est ostentum. Et post quantamcunque pœnitentiam, non solum impeditur benefi. ii retentio, sed & ordinis executio, *de accusation. inquisitionis.* Imo si diceretur, quod talis purgatio simoniace non procedit eodem fonte, seu causa, qua prouisio cessit: sed Papa rationabilius ad dispensandum mouebatur, & ad purgandum priora. Respondeo, quod maris præsumptio est in contrarium, & de iure, quæ contrariam sibi non recipit probationem: quoniam nec probari hoc posset. Simile *de spon. Is qui.*

PET. Nonne minus malum esset, Papæ in talibus obedire, quam excommunicationem, inhabilitationem, præuaricationem beneficiorum, &c. fortasse ab eodem sustinere?

PAVL. Probabiliter & scholastice dici posset, quod nec excommunicatio Papæ, &c. teneret in hoc casu. Et quamuis ex iusta causa lata de iure teneat, si tamen intolerabilem errorem continet, aut falsitatem causæ manifestam, non teneret per ea quæ leguntur & notantur in *c. per tuas. & in c. sacro. de sen. exco. & c. ti. venerabilibus pe. lib. 6.*

PET. Redeundo ad propositum tuæ distinctionis, dic de illis qui sciunt aliquem esse simoniacum, sed conuincere non valent liquide, quid iuris sit.

PAVL. De ipsis loqui possumus dupliciter, secundum quod tales ipsis simoniacis contingit dupliciter participare, aut enim participant eis in talibus ad titulum per simoniam acquisitum spectantibus, in quibus de necessitate iuris compelluntur, &c. aut loquimur de participatione in voluntariis nobis.

Exemplum primi, vt sibi consulere in capitulo requirenti auxilium præbere & iniunctum mandatũ ab eo recipere, & executioni mandare, vel etiam secum cantare, &c. & tunc, aut ista fieri mãdat in priuato, & tunc enodatur silentio vel alio bono modo, quia qui scit eũ habere non ingressũ canonicũ, plus certiorari non debet. Si aũt hoc fit corã aliis, & non occurrit aptus modus excusandi se, aut forte ab illo non recipitur; obediendũ est sibi, quãdiu toleratur ab ecclesia *et q. in eo cõ. s q vlt. a. vi.* vel q fecit

aucto-

auctoritate iuris, non peccat, *24.q. 4. qui peccat.* Illa autem iuris necessitas non excusat eos qui scientes, factum legitime conuincere valentes, non resistunt, quia se voluntarie tali necessitati submiserunt. Si autem loquimur de his quæ nobis sunt voluntaria, vtputa tali simoniaco seruire, vt tali promoto, aut ab eo beneficia seu præbendas aut decimas recipere, aut aliqua huiusmodi, nullo modo licet, quia videremur sic illius turpitudinem facto approbare, vt supra. Idem dicas de illis per omnia, quia licet non habent certam scientiam, habeot tamen probabilem credendi causam ex verisimilibus coniecturis, seu suspitionem vehementem. Hoc probatur per c. *inquisitioni. de sent. excom.* cum si. Causa probabilis credendi colligitur ex qualitate personæ promotæ, dispositione curiæ, & publica fama, &c. Et hæc pro primo tractatu sufficiant, Domino adiuuante.

SECVNDA. PARS.

Pars secunda huius tractatus, in qua multipliciter destruuntur scripta & dicta, erroneæ & minus catholicæ Sorbonæ, cum præsertim in iure canonico, quæ videntur dare causam seu occasionem multis erroribus in Dei ecclesia, & præsertim circa simoniam. Et continet quinque capitula. In primo capitulo arguitur, quod Papa possit recipere pecuniam pro beneficiis ecclesiasticis, & plura iura ad hoc, & dicta doctorum adducuntur quæ dicta damnantur, & ad iura respondetur. In secundo capitulo, auctoritatibus sacræ Scripturæ reprobatur prædictorum doctorum sententia: & probatur, quod Papa non potest recipere pecuniam in aliquo casu pro beneficiis, & quod hoc etiam quoad Papam, est realis simonia. In tertio capitulo probatur id, quod immediate supra ex iure canonico auctoritate generalis concilii ponitur. In quarto capitulo conuincitur idem, quod immediate supra rationibus multipliciter, dato quod nulla esset lex scripta. In quinto capitulo destruitur communis distinctio de simoniacis quia prohibitis, & de prohibitis, quia simoniacis, ex iure canonico. Secundo declaratur, quod nulla sunt simoniaca secundum sui naturam, ad intentionem illorum. Item quod nulla sunt simoniaca, quia prohibita, sed sunt ideo lege diuina & etiam canonica prohibita, quia peccata simoniaca.

Cap. I.

In quo arguitur, quod Papa possit recipere pecuniam pro beneficiis ecclesiasticis: & plura iura & dicta doctorum ad hoc adducuntur, quæ dicta damnantur, & iuribus respondetur.

PET. Non me quæso relinquas in ambiguo. Nam scripturæ, rationes, & iura superius adducta, meam inuincibilem mentem ligant. Econtra video tot & tantos scribentes in iure canonico, & si ininstas, simoniæ vitium in Romana curia excusare. Si tibi contra tantam doctorum multitudinem adhæsero, eos videbor arguere de errore, quod non licet secundum honestatem. Si contrarium fecero, præmisso non potero suffragari.

PAVL. Conferantur quæstiones contrariæ adinuicem, scripturæque canonicæ debite ponderentur: & quid in hoc veritas habeat, vtique elucescet, vel forte videbitur, si sumus diuersi tantummodo, non aduersi.

PET. En primum & maximum fidei meæ argumentum. Nam Bernhard. in Glossa or. *de offi. dele. in cap. experte, in gloss. 2.* ponit hanc communissimam distinctionem simoniæ, dicens, quod quædam sunt simoniaca, quia prohibita, scilicet constitutione ecclesiæ. Quædam prohibita, quia simoniaca de sui natura, quæ scilicet Nouo & Veteri Testamento prohibita sunt: vt, emere vel vendere sacramenta. Hanc distinctionem repetit *de pact. cum pridem. in glossa* super v. *illuc pactionis. de iureiur. & si Christus. in gloss. quædam, & in aliis. de simon.* Ad idem est Gloss. or. in *cap. Saluator. prim. quæstion. tert.* super 5. *indicem.* Hanc distinctionem recipiunt communiter doctores, scribentes in iure canonico. Et summistæ, Ray. VVilh. Ioann. in *Summa de casibus*, super vltim. Bart. Pisanus, Hosti. &c. Simoniaca, quia prohibita dicuntur, quæ solum sunt spiritualia ex constitutione ecclesiæ, quæ à natura non fuerunt spiritualia, quia non fuerunt sicut tituli beneficiorum ecclesiasticorum, & dicunt, talia iure positiuo inducta: quia tempore Apostolorum non fuerunt decanatus, archidiaconatus, & cætera. Sic similiter dicunt, ea vendere vel emere est simonia: eo quia constitutione ecclesiæ, emptio vel venditio talium est prohibita: Et ideo dicuntur simoniaca, quia prohibita, & ideo dicit Bernhard. in *cap. cum pridem*, præallegato, quod excusat auctoritas Papæ, qui habet in talibus dispensare.

PAVL. O Petre, quantam animarum multitudinem cateruatim transmisit, & transmittit ad infernum, hæc superstitialis & damnanda distinctio, quæ multis est occasio, & viam aperit ad ruinam damnationis æternæ: solus nouit, qui nihil ignorat. Quantum autem erroris aut veritatis habeat, inferius apparebit.

PET. Et qua temeritatis audacia asseris, omnes homines à veritate deuiasse: cum iura plura videantur fouere præmissam distinctionem, etiam ipsius fautoribus suffragari? Quis enim dubitat, titulos ecclesiasticos iure positiuo inductos? Nam solus Papa facit dignitates, instituit præ-

latos, &c. *vigesi. secund. distinction. omnu.* & *in cap. perlectu. vigesim. quint. distinction.* Sed Papa recipit pecuniam pro talibus, & voluntas Papæ habetur pro iure: *Institut. de iur. naturali. §. sed quod principi vndecim. quæstion. tert. cuncta per mundum, & capit. per principalem.* Vnde sola voluntate tacita vel expressa tollit ius, vt in *Cle. quoniam. immunit. ecclesiastic. de conces. praben.* Vnde propoliciunt, *de cog. spi. capitulo primo, libro sexto.* item, Si doctor vel magister in vrbe Romana doceat, recipiendo pro d... na immunitatem habeat, siue percipiat salarium, siue non, vt *ff. de excusation. tu. in l. græca si duos. §. amplius.* & ideo dixit Goff. & alii, quod simonia non habet locum in curia Romana, sicut nec lex Iulia de ambitu, *ff. ad l. Iuliam de ambitu. l. vna.*

PAVL. Concordat namque in hoc famosus canonista Hosti. in *c. 1. ne prælati vi. su sub annuo censu,* &c. Notando dicebat, quod in simoniacis, quia prohibitis, auctoritas & ... Papæ ... vitium, per *Gloss. 2. c. ex parte. de offi. dele.* cum concor. Idem repetit in *Summa e. tit ne præla vi ... in summa,* dicens, quod *l. Iulia. ff. de ambitu, quæ punit eum qui se eligi facit ad aliquam dignitatem, seu administrationem, & in ciuitate Romana non vendicat sibi locum: quia princeps ibi eligit magistratum, qui solutus ... lege.* Id ... Io. An. post Goff. & Hosti. notauit in *c. 1. de sim.* & communiter alii dicunt ..., quod Papa potest vendere titulum ecclesiasticum, & omnes quotquot sunt in hoc gra... errore consurreotes, habent refugium ad dictum *capit. ex parte prim. de off. dele.* & ad dictam *l. de ambitu* ... hauriunt probationes tales quales. Sed salua tot & tantorum reuerentia, vias acerbas ...runt, secundum sententiam beati Hieronymi *super Esaiam,* Scripturas sacras aliter intelligent ... veritas habet, & *37. distinction. vino inebriantur.* Quantis autem malis, & hæreticis deliram... parauerunt ingressum hæc incauta scripta, & erronea, quotidie experimur tam in capitibus, quam in membris: cum tamen leges ciuiles adductæ pro contrario, & quæcunque similes, loquantur de dignitatibus & officiis secularibus. Sicut enim multum inter se differunt spirituales res, & temporales: sic etiam inter se potestates, dignitates, & officia ac iura spiritualia & secularia: vt in *cap. si lite de ma. & obedient.* Et ergo ab vno eorum ad aliud, non oportet semper valere argumentum. Nam sicut res temporales, in quantum vsui nostro deseruiunt, sunt in potestate nostra, & ideo vendi & emi possunt, sic similiter iura & officia & dignitates ordinatæ ad gubernationem, seu dispensationem, quandocunque talium naturæ non repugnat quod vendantur, sed soli constitutioni principis. Sed contrarium est: Spiritualia quæ in nullius dominio sunt, nisi solius Dei, sicut sunt virtutes spirituales, quarum naturæ repugnat venditio, *prim. quæstion. prim. gratia,* cum nullum precium est, quo æstimari possunt, sic etiam iura, officia, dignitates, quæ disponunt, vel inquantum versantur obiectiue circa talia, sunt eiusdem naturæ, vel sunt ipsæmet virtutes spirituales, imo quilibet titulus ecclesiasticus est quædam spiritualis potestas, seu virtus, ad exercendum aliquos actus spirituales.

CAP. II.

In quo auctoritatibus sacræ Theologiæ vel Scripturæ reprobatur prædictorum doctorum sententia, & probatur, quod Papa non potest pecuniam recipere pro beneficiis, & etiam quod quoad Papam est realis simonia.

PETRVS. Contentor vtique de his, quæ dixisti. Verum si de mentibus simplicium conaris hunc errorem euellere, necesse habes prius curiensibus Romanæ curiæ sufficienter reprobare, & penitus destruere huius propositionis sententiam, in assensu quorundam eorum, aliorum vero in effectu firmiter radicatam, sc. dicentium, quod in simoniacis, quia prohibitis, Papa potest facere, vel etiam dispensare, quod venditio & emptio non sit peccatum.

PAVL. Quamuis falsitas dictæ propositionis firmata videatur multis scripturarum auctoritatibus, sanctorum doctorum expositionibus, & canonum institutis; tamen quia scripturæ, & cætera, non expresse Papam nominant, forsan creditur aberrantibus, ipsum etiam sacris legibus non ligari. Igitur dicta falsitas principaliter declaratur per res tria, quæ Papæ habent restringere potestatem, scilicet, lex diuina, ius naturale, quod est lex omni creaturæ rationali indita, & auctoritas totius Ecclesiæ militantis, sanctis Conciliis generalibus, præsertim quatuor principalibus dedicata: scilicet Niceno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi, *decim. quint. distinction. Canones, &c. sicut.* & sequent. Quo ad legem diuinam, patens scriptura est *Matthæi decimo,* vbi Saluator instituens Apostolos, docuit omnes Apostolici officii successores, dicens: *Euntes autem prædicate dicentes, quod appropinquauit regnum cælorum: infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate: Nolite possidere aurum, neque argentum & pecuniam.* Et non est dubium, quin secundum expositores, hoc dixerit non solum de expressis in Euangelio, scilicet curatione infirmorum, suscitatione mortuorum, & cætera, sed omnia etiam alia dona sua gratuita, & effectus ipsorum, siue ministerium, eadem ratione includere voluit, sicut quodlibet exercitium potestatis ecclesiasticæ, vel ipsammet potestatem.

Quis enim dubitabit, potestatem conferendi beneficia ecclesiastica, & ipsius potestatis actum, vel officium, esse donum à Deo gratis acceptum, dicente Domino: *Quodcunque ligaueris super terram,* & cætera. & per consequens, gratis donandum, vel dandum? Præterea ad idem, alibi legimus Christum dixisse, Iohan. decim. *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est,*

&

& latro de hoc supra satis dictum est, *capitulo septimo*, quod hic tepete. Præterea etiam alibi scribitur, Matthæi vigesimo primo, Marci decimo, Lucæ decimo nono. *Et cum Iesus venisset Hierosolymam, intrauit in templum Dei, & eiiciebat omnes ementes & vendentes in templo, mensasque nummulariorum & cathedras vendentium columbas euertit, & dixit eis: Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus, vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Quo facto Saluator in materiali templo, secundum omnes doctores: verum fortius in spirituali, quod est sibi plus acceptius (quia materiale est propter spirituale, & eadem causa prohibitionis est, quoad templum spirituale, quæ ad materiale scilicet: quia *domus mea domus orationis*, & cætera. Et sicut dicit *canon. prim quæstion. tert ex multis*, exponens hæc verba Euangelica dicens, *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis. Illud quoque in eodem facto sollicite considera, quod per totum textum sancti Euangelii nunquam legitur, Dominum tanta seueritate, tali districta censura peccantes corripuisse, cum non solum eloquio increpans, verum etiam facto flagello de funiculis verberans omnes eliminauit de templo: aperte demonstrans, quod tales negociatores non sicut cæteri sunt corripiendi peccatores, sed à templo, id est, à sancta ecclesia longius sunt proiiciendi.* Et vltra subiungit: *Nam sicut per columbarum venditores illi denotantur, qui sacra.. e.. manuum impositione vendere conantur, sic per nummularios ecclesiasticis beneficii venditores designantur, qui domum Dei, teste Euangelio speluncam latronum efficiunt*, hæc ibi. Sic etiam beatus Augustinus intelligitur, cuius verba *canon. prim quæstion. tert. Saluator*, sibi in auctoritatem adducit. Vbi subiungitur: *Pensandum vero est, qua pœna mulctentur, qui iam Deo & ecclesiæ suæ oblata vendunt, & emunt, si cum flagellis à templo Dei eiecti sunt, qui Deo offerenda vendebant vel emebant.* Si Deo offerendorum venditoribus & acceptoribus dictum est, *Vos fecistis domum Patris mei, domum negotiationis, & speluncam latronum*: quid dicetur de ecclesiæ iam oblatorum venditoribus, vel emptoribus? Qua ergo audacia excusatores simoniacæ hæresis putant se verum dicere, Papam nedum dispensare posse, sed etiam tollere, vt simoniaca quia prohibita, & pro episcopatibus, vel quibuscunque beneficiis ecclesiasticis pecuniam recipere, non video: nisi forte pertinacitatis cæcitate, vel cæcitatis pertinacia astruant, Christum non potuisse Papæ legem ponere: vel quod Papa possit pro suo libito euangelium immutare: vel forsitan sanctos doctores minus benefecisse, dictum Euangelicum exponentes, & ecclesiam Romanam huiusmodi intellectum approbantem, non solum in prædictis canonibus, sed in multis capitulis aliis delirasse. Præterea nonne etiam in Veteri Testamento legimus, Balaam prophetam huius criminis damnatione reprobatum, quando ad Balach regem Moabitarum proficiscenti, angelus Domini euaginato gladio aduersus eum in via apparuit? *Numer. vigesim. secund.* Præterea nonne legimus, Iezi filium Elizæi percussum lepra, eo quod pro effectu doni Dei gratuiti, scilicet sanitate impensa per Elizæum ipsi Naaman, accepit argentum & vestes? de quo *quart. Regum quint. capitulo.* Ex quo in veteri lege sic punitum sit hoc genus peccati, quanto magis puniendum est hoc tempore Euangelii, cum sint iam talia dona gratuita magis nota, quam tunc erant?

Præterea etiam aliud non omittam, nec videatur tibi, quoad hoc genus peccati, aliter de effectu sacramenti ecclesiæ, & aliter de titulo beneficiali sentiendum: vtputa tanquam circa secundum, & non primum, valeat dispensari. Allegatur factum Simonis magi, quod nobis in hac materia quotidie adducitur pro exemplo: vt videatur, pro quo beatus Petrus Apostolus tanta maledictione Simoni mago exprobrauit. Legitur enim Actuum octau. capitulo: *Cum autem vidisset Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.* Ex quo constat, quod Simon gratiam non emere voluit gratificantem seu iustificantem, quæ datur virtute sacramenti: sed potestatem sacerdotalem, seu episcopalem, quam quilibet successor Apostolorum habet, seu prælatus Ecclesiæ, etiam si sit in peccato mortali: & non solum potestatem ordinis sacerdotalis emere voluit, sed etiam iurisdictionis, quæ datur in isto titulo, *Cuicunque manus imposuero.* Et Simon magus non emit hanc potestatem, sed eam emere voluit, & pro ipsa habenda pecuniam obtulit. Quid Apostolus respondit? *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam existimas donum Dei pecunia possideri. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te esse.*

PET. De his contentus quilibet esse debet intelligens. Verum imperitus canonista, nec sibi probatum reputat, nisi etiam authoritas Canonis adducatur. Quid etiam igitur est sentiendum ex vigore generalium Conciliorum, de quibus præmisisti, in medium iam proponas.

CAP. III.

In quo probatur idem quod supra, ex iure Canonico, auctoritate generalis Concilii.

PAVLVS. Quantum autem ad statuta generalis Concilii, de quibus, & eorum auctoritate, habetur *decim. quint. distinction. Canones*, & per totum: hæc est quasi omnium doctorum concors sententia, quod Papa non potest tollere, vel dispensare contra ea, quæ generalibus quatuor maxime princi-

principalibus Conciliis sunt diffinita. Vnde dicit ille fœlicissimus Papa Gregor. in c. sicut so d. *Sicut sancti Euangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia hæc suscipere & venerari me fateor, & ipsa tota deuotione complector, ac integerrima approbatione custodio. Quia in his velut in quadrato lapide constructura sanctæ fidei consurgit, & cuiuslibet vita ac communis actionis norma consistit.* Cum itaque dare vel permittere pecuniam pro fructibus primi anni, vt conferatur episcopatus, vel quicunque alter titulus magni vel parui beneficii, vel etiam pro signatura supplicationis, sit in Chalcedonensi & generali Concilio prohibitum, vno de quatuor principalibus Conciliis, quæ prohibitio canonizata est, ha-betur *1. q. 1. Si quis episcopus*: vt ibi habetur in superscriptione *ex concilio Chalcedonensi*: & probat hoc idem Canon *1. q. 3. Saluator, nisi alioquin. & c. ex multis, & c. peruenit*, qui canones ad probandam illicitam pactionem seu mercationem in beneficiis quibuscunque ecclesiasticis, & aliis spiritualibus, referunt se ad dictum Concilium dicti *c. si quis*. Et ibi in *c. ex multis*, dicitur, quod hæc sententia continetur in *secundo capitulo Chalcedonensis concilii*. Et nisi hoc scelus esset fidei canonicæ contrarium, non tāta exectationis seueritate fuisset à sanctis patribus proscriptum & damnatum, quod etiam hæresis nuncupatur *1. q. 1. Petrus & c. cum omnes, & c. eos qui*. In quo dicitur, *Tolerabilior est Macedonii & sociorum impia hæresis, qui asserunt Spiritum sanctum creaturam, & seruum Patris & Filii*. Isti autem venditores & emptores spiritualium efficiunt Spiritum sanctum seruum suum, quod sic probat: Sicut enim vendens, vendit id quod possidet: sic & emens, emit, volens esse Dominus eius quod emit, &c. Et consequenter ibi probatur, quomodo tales sunt blasphematores Christi, cum illis Iudæis, dicentibus. *In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia*: Matt. 12. & traditores cum Iuda, qui Christum tradidit: *Matth. 26*. Quod nisi etiam esset contra statum vniuersalis Ecclesiæ, quid putas quod tanta sollicitudine sanctorum patrum fuissent tot solennia Concilia, totque Canones prohibitionis super hoc prodiissent, & sanctorum doctorum (quo ad hoc) tanta copia scripturarum, nec non tot decretales epistolæ ad diuersas partes mundi emanassent, vt liquet hæc omnia inuenti, si Papa contrarium posset facere pro suo libito voluntatis?

Pet. Ex quo quæso capite glossa tot Bernhard. & quamplures alii, hanc scribendi sumpsere audaciam? & vt iam conspicio, non sine graui animarum periculo appareat contra diuinæ legis eulogia, Papæ laxantes potestatem, & legibus ciuilibus conantes humana ratione determinare contrarium Euangelicæ veritati. Vt igitur magis ac magis huius erroris falsitas appareat, ad roborandum prædicta rationibus iam ostende.

Cap. IV.

In quo conuincitur idem rationibus, quod in duobus præcedentibus capitulis multiplicatur.

Pavlvs. Quantum ad tertium, scilicet ius naturale, intrando hanc materiam profundius, gratia maioris contemptus, & opprobrii tanti sceleris, cesset gratia argumenti, cuiuslibet legis scriptæ prohibitio, adhuc ipsum viuens ratio abhorrebit. Vbi pro clariori intelligentia aduertendum est, quod circa personam Papæ, vel potius circa gerenda per ipsum, considerari expedit, vnde sibi hæc tanta potestas, quam habet, & propter quid est? Et apud Christianum non est dubium, eam causatiue & principaliter non esse ex homine, sed solum dispositiue, in quantum electionem canonicam, tanquam dispositionem præuiam, sequitur spiritualis potestas, efficiente Christo. Iuxta illud Matthæi 16. *Quodcunque ligaueris super terram, &c.* Et hæc potestas sunt illæ claues, quas Christus Petro promiserat, inquiens: *Tibi dabo claues regni cælorum, &c.* Quare autem hæc autoritas siue potestas Apostolica dicebatur *Claues* in plurali, dictum est supra, *prima parte, capitulo quarto*. Hanc potestatem, seu clauem, Magister Sententiarum in *4. dist. 18.* sic describit: *Clauis est potestas ligandi & soluendi qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet de regno Dei*. Aliter etiam præconsiderandum est, quid est Papæ datum: secundo, quis dedit: tertio, cui datum est: quarto, propter quid datum est. Ex his consideratione debita masticatis, clare iuris propositi veritas lucebit. Quia non est rem perfectius cognoscere, quam per suas causas: quia sicut se habet res ad esse, ita se habet ad cognosci. Pro primo igitur notando constat, in Papa, etiam à iure potestatis magnitudinem esse nullo humano ingenio acquisibilem: alioquin potius huiusmodi potestatis virtus fuisset in Philosophis, quam in papa. Nec etiam habetur per assuefactionem, quemadmodum virtutes morales & virtus scientiarum acquiruntur: quia plures contingeret, maxime deuotos monachos & studentes, habere hanc virtutem. Nec inest à natura specifica, quia sic omnis homo eam haberet. Nec ex complexione corporum accidit, quemadmodum accidentia corporalia sequuntur complexiones: quia multi essent eiusdem potestatis. Et breuiter, iura etiam de electione papæ superuacue laborarent. Nec etiam est ab hominibus principaliter, scilicet ex electione: quia electio nihil dat, quod non habet, nec etiam posset tali potestate aliquem effectum spiritualem efficere, sicut absoluere, cum ad hoc humana virtus non sufficit, & nihil agit vltra propriam virtutem, vt dicunt Philosophi. Igitur necesse est dicere, talem potestatem esse donum Dei: & quia sine aliqua commutatione, vel pretio, pugnat pretii æstimatio, dicitur gratuitum: non tamen gratificans, siue gratia, quo est idem. Si enim, inquit Apostolus, *gratia ex meritis est, iam non est gratia*: sed quia non datur gratis, sed propter merita: &

& quod per naturam acquiri non potest, dicitur supernaturale. Et quia ad perfectionem spiritus humani siue animæ seruit per se, & principaliter, dicitur & est spirituale.

Causa autem materialis, siue subiectum capax, etiam requiritur: vt sicut humana potestas, quo ad esse sui, ex quatuor generibus causarum constituitur, sic etiam habet cognosci. Et ergo referendo singula singulis, potest sic notificari, & describi: *Potestas Apostolica est donum Dei, gratuitum per se, non gratificans humanæ naturæ, supernaturaliter infusum per se & principaliter ad perfectionem humanæ animæ, vel animarum destinatum.* Hoc donum, & alia dona gratuita, & eorum exercitia, siue actus pariter & effectus, iussit Saluator gratis dare: Matthæi decimo, *Gratis accepistis, gratis date.*

Præterea adhuc prænotandum est, quod sicut Deus est causa productiua omnium citra se, sic etiam causa finalis omnium. Et ita omnia sunt & agunt propter ipsum, & desiderantur propter ipsum: solus ipse est sui ipsius gratia, & ens liberrimum, vt habet videri per Philosophum *primo Metaphysicæ*, & in multis locis philosophiæ: Insuper, sicut omnia agunt propter illum finem, sic etiam appetunt vlterius & vlterius perfici, & se sibi assimilare & appropinquare, in quantum vnumquodque secundum suam naturam potest. Imperfectius autem se appetere horret quælibet creatura. Hinc est, quod aliquis dicitur plus vel minus perfici, de quanto plus vel minus assimilatur vel appropinquat in ordine perfectionalis lineæ, ipsi Deo, vltimo fini. Et habet alibi videri. hæc incidenter dico, propter finem descriptionis Apostolicæ potestatis. Sic etiam est in genere accidentium. Accidentia quæ plus faciunt assimilari, vel appropinquare vltimo fini, perfectius subiectum perficiunt, & sunt perfectiora. Vnde accidentia spiritualia, vt sunt virtutes morales, scientiæ & dona supernaturalia, sunt longe perfectiora accidentibus corporalibus: vt nigredine, albedine, &c. spiritualibus adhuc differentibus. Nã aliqua eorum plus faciunt fini assimilari, quam alia: vt potestas Apostolica, vel ecclesiastica, quæ solũ datur militantibus sub lege Euangelica, quæ est super omnem legem. Verum, quoniam hæc potestas conuenit bonis & malis prælatis, non ita perfecte assimilat Deo summo bono, sicut gratia gratum faciens, siue charitas, quæ est omnium accidentium perfectissima, & finis, vt dicit Apostolus. 1. Cori. 13. *Maior autem horum est charitas* Hæc enim non solum Deo assimilat, sed vnit & incorporat sibi, vt legitur 1. Iohan. 4. *Qui manet in charitate, in me manet, & ego in eo.* Et hæc quamuis sit vltimum in genere perfectionis accidentium, tamen in omni operatione ordinata & meritoria debet esse primum: quia finis est primum in intentione, & vltimum in executione, vt in ædificatione castri, cuius finis est secura ab insultibus inimicorum habitatio: cuius habitationis amore non solum ædificatio, sed omnia quæ ad ædificationem iuuant & administrant, amore finis principaliter intenti, diliguntur. Ad propositum, potestas ecclesiastica quamuis spiritualiter per se perficiat, est tamen conferenda & retinenda amore finis, propter quem est à Domino destinata: quia est ministerialis virtus ad ipsam charitatẽ seminandam, & conseruandam in corpore Christi mystico Ad propositum principale redeundo, certum est, hanc Apostolicæ potestatis gratiam esse donum Dei gratuitũ, seu gratis datum, & gratis dandum: quia hæc est eius natura, vt dictum est. Cũ ergo aliquid propria, vel ipsius actu recipitur, &c. natura puri. gratiæ, quantum in emente vel vendente est, tollitur: quia venditio excludit gratitudinem, vt dicunt etiam leges ciuiles *ff. de contrahen. empt. l 2 § fine precio. l c empti fides*, &c.

Secundo arguitur. In vendente huiusmodi dona Dei, duo est considerare, quæ concurrunt in tali commutatione. Vnum, quod est: suum quodque est sibi & cuilibet homini naturale, scilicet beneuolentiam exhibere alteri. Hoc lex naturæ rationalis dictat. Aliud vero, quod non est suum, sed Dei specialiter: scil. certale donum, quod est sibi commissum ministrare gratis, vt supra. Cum ergo recipiens, vel petens pecuniam pro actu, siue exercitio dictæ suæ potestatis, aut recipit pro primo quod est suum, pro beneuolentia: aut pro secundo, sci. actu potestatis: aut pro vtroque, & quocunque modo, sic est contra ordinem naturæ facere.

Si enim recipit pro alieno, peccat multipliciter. Primo, contra naturam doni: item contra fidelitatem ministerii sibi commissi: item nobilem rem pro vili commutat, item rem in alium finem ordinat. scilicet pecuniam, quam illa res fuit destinata. Si vero vendit beneuolentiam, quam naturaliter gratis exhibere debet, ipsius beneuolentiæ contra se prouocat authorem, vt iusto iudicio, huiusmodi ingrato nulla beneuolentia fiat. Et quia legem naturæ peruertit, vendendo id, quod ex ordinatione summæ sapientiæ gratis exhibere debet, derogat ipsi sapientiæ diuinæ: quia alium suis donis nititur dare ordinem, vendendo illa, quæ naturalis ordo vendi prohibet: ac si sic non esset bene ordinatum, & per consequens, per auctorem ordinis rerum iustissime puniendus.

Præterea sumendo rationem à causa efficienti principali, arguitur sic: Cum enim ipse author omnium diuitiarum nullo indigeat, quia omnia sunt sua, omnia habet, cum sit summe diues: non indiget suorum donorum tali commutatione, vel venditione, pro alio bono quocunque, nec etiã voluit ea dare, nisi gratis: quia hoc suæ repugnat liberalitati, cum sit summe liberalis, nec voluit ea securari apud eos quibus dantur, quia hoc repugnaret diuinæ summæ magnificentiæ, & dicũt Philosophi: *Bonum quanto plus commune, tanto plus diuinius.* Et quia naturaliter omnis artifex diligit opus suũ maxime tamẽ creator hominis, quẽ fecit Dominus ad imaginem suam, repugnare videretur eius pietati & naturali iustitiæ, vni se velle cõmunicare, & non alteri: nec decet honorem suũ & magnificentiam minui, sed augeri. Et etiam ex quo contractus venditionis propter indigentiam hominum inuentus est, mercator spiritualium donorum facit summe diuitem dominũ egere, & tali lucro indigere

digere,& per consequens maculat gloriam suam. In eo autem quod isto modo dispo[illegible] ipsius sapientiæ, quæ alio modo disposuit. In eo autem, quod non vult sua dona dar[illegible] hit ipsius summæ libertati. Et quia apud se seruat tale donum, & aliis non communi[illegible]at, detra[illegible] suæ magnificentiæ,& minuit suum honorem & gloriam, occultat pietatem patris ad alios ado[illegible]nis, negat fructum salutiferæ redemptionis, pactum infringit diuinæ promissionu, dilectionē [illegible]turæ subtrahit sui conditoris, propter quæ omnia maiestatis diuinæ summus honor & [g]loria [illegible]nanire voluit,& vsque ad effusionem sanguinis & mortem turpissimam sibi filius Dei non p[illegible]. Præterea attende etiam, cui datur hæc potestas spiritualis, quæ ex præmissis est donum D[illegible] & quod ministrari debet aliis,& gratis, sine aliqua commutatione. Quid aliud concluditur, qu[illegible] quod is cui datur, non Dominus, sed minister est dictæ potestatis ac dispensator, siue executor [illegible] etiam instrumentum per quod illa potestas siue doni virtus spiritualitatis habet exercere ope[rati]o-nem? hoc Saluator notabiliter expressit Matth. 10. *Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes ipsorum potestatem habent eorum, non ita autem est in vobis: sed quicunque voluerit maior, erit vt minister: & quicunque in vobis voluerit fieri primus, erit omnium seruus. Nam [illegible] hominis non venit vt ministraretur ei, sed vt ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.* Idem [illegible] 22. Simile est autem, sicut in aliis virtutibus organicis, ponatur enim, quod potentia visiua d[e]b[et] se actum videndi producere: sed organo oculi vtitur pro instrumento, instrumentum autem [illegible] non potest.

Ex quibus colligitur, quod talis nihil habet ibi dominii, vt scilicet, quod possit aliter pr[o] [v]o-luntate sua facere, quam nudum ministerium exhibere, per nudum verbum. Non excludo [illegible]tionem causæ,&c. sed solum voluntatem sine causa simpliciter in conferendo, non in cui dando. Cū ergo confirmare electionem, prouidere de episcopatu, abbatia, prioratu, canonicatu, pleban[atu] aut de quocunque beneficio ecclesiastico, est sine dubio actus potestatis Apostolicę, seu operatio p[illegible] doni Dei gratuiti, vt dictum est (pone enim pro possibili, quod illa virtus, seu potestas tollatur ab [illegible] amplius quicquid faceret, vt Papa, non valebit, vt notum est.

Similiter super pluralitate beneficiorum dispensare, vel quomodolibet aliter absoluere, &c. quotiescunque Papa vel alius recipit pecuniam, pretium, obsequium, vel fauorem, &c. pro actu huiusmodi conferendi, dispensandi, absoluendi, alias non facturus hoc: non videtur iam, nec est ou[illegible] minister, siue executor dictæ potestatis Apostolicæ: sed pro libito suo sic faciens, vsurpat in eo sibi dominium: & per consequens, iniuriam facit vero Domino.

PET. Fac me clarius hoc intelligere, quod immediate nunc dixisti. Non enim videtur pecunia recipi pro potestate Apostolica: quia illa non potest transferri in alium de Papa, nisi ipse deponeretur, nec pro actu, siue exercitio potestatis eius: quia illud est cito transiens, non permanens. Datur ergo pecunia pro beneficio reali, scilicet episcopatu, præpositura, &c. quod nec est potestas papæ spiritualis, nec actus eius.

PAVL. Respondeo ad hæc, primo Philosophice, quod talis separatio non potest esse in causis sibi inuicem essentialiter subordinatis: quoniam vendito vno, venditur reliquum. Quemadmodum posita tali potestate, cum tali actu dandi tanquam causa efficiente, necessario ponitur causa finalis, seu obiectum formale, mouens virtutem ad actum, scilicet id quod datur, & econtrario. Vel aliter, & grossius, sic respondetur: Certum est quod papa non habet aliquod dominium, quod possit ordinare, vel quomodocunq; disponere in beneficiis, vel in rebus ecclesiasticis, nisi tali iure, scilicet spirituali potestate, vt dixi, nullam penitus habet dispositionem in eis, sicut nec alia priuata persona. Ergo dans alicui beneficium ecclesiasticum, dat seu transfert in eum, id quod suum est, in tali beneficio: & quia suum nihil est, nisi potestas spiritualis, qua sibi illud beneficium subiicitur,& non aliter, ergo talem potestatem spiritualem sibi dat: & quia intuitu pecuniarum, igitur, &c. Nullus enim bonus emptor emeret aliquam rem, nisi ius illius rei, quo venditor eam possideret, transferretur in eum. Et allegamus quotidie, quod nemo plus iuris in alium transferre poterit, quam ipse habeat, *de reg. iur. l. regula lib. 6.* Præterea talis venditor tituli beneficii ecclesiastici, vendit nō suum, sed alienum, ad quod ipse solum est minister, seu instrumentum. Igitur pretium quod inde recipiet, non erit suum, sed eius cuius res venditur, scilicet Dei. Et quia in eius vtilitatem non conuertitur, qui cum sit honestissimū & sufficientissimum bonum, vtiq; illo non indiget, quod solum propter nos creauit: ergo si in priuata commoda conuertitur, res contrectatur aliena inuito Domino.

Consueuerunt pro hoc respondere in curia, huiusmodi sanctorum canonum Glossatores: quod talis pecunia conuertitur pro bono communi, & reipublicæ necessario, scilicet primo fuit pro ædificatione castri sancti Angeli, Capitolii Romani, pro egestate armorum: in finem, vt bona temporalia ecclesiæ, ciuitates, castra, villæ, &c. per tyrannos occupata, ad possessionem ecclesiæ reducantur, possessa teneantur, & inimicis Ecclesiæ fortius resistatur, quod si non esset, ecclesia Romana in bonis, interdum etiam in personis, periculum pateretur.

PAVL. Profecto hæc simoniaca obiectio excusare non videtur, sed potius paciscentium turpitudinē allegare. Putas ne victimare filiū in conspectu patris: & qua ratione creditur ordine peruerso obsequium præstandum Deo, cœlestibus terrena, & spiritualibus temporalia hoc modo præponendo? Præterea & idcirco quartum & principaliter, à fine propter quem, rationem sumendo arguitur sic: Quotiescunque aliquid sic eligitur, appetitur, donatur propter aliud, [ill]ud aliud, propter quod fit, magis eligitur, appetitur, diligitur, &c. per regulam consequentem Physicam: *Propter quod*

quod enim vnumquodque tale est, & ipsum magis tale. Quis enim dubitabit, terminum [illegible] aliquam attenditur, [illegible] appetibiliorem, quam ipsam viam? cum via nec esset, nec d[illegible] ter talem terminum attingendum, ad quem illa via ducit, seu dirigit? Sed certe episcop[illegible]obatias, prioratus, præposituras, canonicatus, & quæcunque alia beneficia quæ sunt per se primo fundata pro laude & gloria Dei, & spirituali profectu Christi fidelium, vt supra patet, dans seu concedens talia, seu personas de vno loco ad alium transferens, &c. propter pecuniam habendam, siue talis pecunia ordinatur in finem, vt reuelentur, ditentur & sublimentur propinqui, parentelæ suæ, in finem & effectum, vt bona temporalia etiam ecclesiastica defendentur, &c. vt dicit tua præcedens obiectio, vt etiam facti veritas iam longo tempore declarauit prædicta. Conclude ergo ex præmissis necessario, quod pecunia plus eligitur, appetitur, & diligitur: & per consequens, parentela, vel bona temporalia, etiam ecclesiastica, quã honor, laus & gloria Dei, & profectus spiritualis proximi & Christi Nisi forte velles iterum dicere, quod talia beneficia non sunt per se & principaliter pro honore Dei, &c. quia tunc, quamuis consequentia esset bona, tamen minoris assumptum esset falsum. Cui obiectioni respõdent sufficienter canones, quo ad primum minoris illius dictum, *1.q.3. Saluator. & c. ex multis. & c. res ecclesiæ*, & alii plures, talia dona esse Dei: ideo, quia à Deo fidelibus & à fidelibus Deo donantur. Ecce finis principalis: quemadmodum à Deo gratis accipiuntur, ideo gratis dari debent, hoc in *cap. Saluator.*

Et etiam vbi quælo legimus, Christum tanta sollicitudine iniunxisse Petro curam tantam de castris, & bonis temporalibus? quanta maturitate etiam vsque ad trinam interrogationem & responsionem fuit illud dictum, *Pasce oues meas*? Aut quomodo potestate ligandi & soluendi sibi tradita, voluisset Christus Petro ditare consanguineos suos, qui dixit: *Veni separare hominem aduersus Patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis erunt domestici eius?* item: *Qui amat patrem suum, aut matrem suam plus quam me, non est me dignus. Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus*: Matthæi decimo & alibi legitur, cuilibet menti cultæ valde notabile: *Qui non odit patrem & matrem propter me, non potest esse meus discipulus* Si ergo non discipulus, quomodo luminus Apostolus erit? Non ergo videtur negandum fuisse antecedens, & per consequens, nostri argumenti illatum consequens concedendum est, & fatendum.

PET. Ligat me fortiter argumentum hoc, veruntamen ex eo resultat dubium. Videtur inferri posse, quod non liceat aliqua temporalia vendere, vel commutare. Ratio, quia finis primo & principaliter omnium est Deus, & omnia agunt propter ipsum, vt dictum est: non licebit ergo ea in alium finem, ordinare: & per consequens, rem temporalem, vt equum, villam, &c. non licebit pro pecuniis, nec econuerso pecunias pro ipsis dare. Alioquin sequi videtur, quod villa seu pecunia plus diligitur quam Deus, qui est finis illorum. Imo videtur ex præmissis, quod bona temporalia beneficiorum non possent vendi, quia talia pure propter Deum tanquam finem principalem, & per se primo sunt deputata.

PAVL. Res temporales sicut dupliciter se habent, ita dupliciter considerantur: primo, inquantum sunt naturales, & naturalium operum productiuæ: vel etiam inquantum sunt essentiales causæ, & effectus inter se. Et hoc modo considerando, res temporalea non sunt in potestate nostra, quin placeant vel displiceant nobis, exercent enim suas operationes, vt *secundo Ethicorum circa principium*: & vt sic sumptæ, neque commutari per nos eorum natura potest, nec etiam vendi vel emi possunt. Alio modo considerantur, prout inter se sunt causæ & effectus per accidens, prout vna aliam perficit accidentaliter.

Vna enim quæque res secundum naturam suæ speciei est sic perfecta, quod non plus perficitur, accidentaliter tamen plus & plus perfici potest. Vnde equus est causa per accidens perfectiona hominis, quia perficit hominem accidentaliter, homo enim ex se indispositus est ad mouendum se in breui tempore per longum spacium, sed quando equo vtitur, defectus humanus seu imperfectio suppletur. Sic suo modo vestimento, castro, &c. Et hoc modo considerate in quantum defectus humani supplementa & vtilia sunt, in potestate nostra est eis vti vel non, & per consequens, commutari pro alio vtili. Omnia enim ista ad vsum humanum sunt creata, dicente Propheta: *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Sic etiam bona temporalia beneficiorum, quamuis sunt data Deo prima animi destinatione, non tamen per se & immediate sunt destinata seu ordinata, quantum est ex parte materiæ, donatæ in eum vsum.

Quod patet, quia prout sunt naturalia, non sunt in potestate nostra, & per consequens, sic dari non potuerunt. Ergo prout vtilia homini, sic ordinari in Deum res per se non possunt, quia Deus non vtitur, nec potest vti eis, quia hoc est perfectionis accidentalis, & imperfectionis vtentis, vt dictum est: quia sunt remota à Deo, ergo oportet dici per accidens, scilicet in quantum actu, siue ministeriali vsu, aut vsuali ministerio suo disponunt aliquem ad finem ab ipso donatore destinatum: & habent se ad spiritualem perfectionem, sicut candelabrum sustentans candelam se habet ad lumen: & sic potest fieri eorum commutatio pro alio sustentante, vel vtili.

PET. Potest adhuc contra prædicta fortiter obiici, sicut aliqui dicunt, putantes bene se vtrique respondere, quod Papa non recipit pecuniam pro beneficiis, sed pro fructibus pro se reseruatis.

PAVL. Si hoc est verum, fateri oportet, quod omnis cui Papa confert beneficium, non habeat

tiuq;

titulum beneficii, nec debet episcopus dici talis ecclesiæ præpositus, vel canonicus, &c. exercere ea, quæ sunt officii illius beneficii, & quia quilibet talis, gerit se nomine, re & facto, li beneficiato, cuius beneficii fructus hoc modo, scilicet emptionis, percipit. Ergo quilibet taliter beneficium de manibus Papæ recipiens, est fur & latro. Insuper Papales literæ [illegible] per prouisionibus confectæ, patentissime declarant contrarium, vbi prouidendo per onæ [illegible] & instituí mandantur. Instituere autem est, ius canonicum in ecclesia, vel ecclesiastic bene [illegible] ferre: *vt in cap. frequentibus. de insti.* Qualis autem huiusmodi literarum sit veritas, quibus [illegible] Quia vitæ & morum honestas, & literarum scientia, aliaque laudabilia virtutũ merita nos ind[illegible], vt tibi ad gratiam reddamur liberales, &c. totus de hoc mundus est repletus. Et mirabile esset, [illegible]od Papa daret pro 50. flor. fructus annui census, qui aliquando 400. florenis etiam ad tempora vitæ [illegible] rent. Nullus modus esset melior laicis mercatoribus, lucrandi bona temporalia, quam iste quem curia Romana adinuenit. Et quia eis non venditur, non quidem propter incapacitatem personæ, quia laicus bene potest vti boni ecclesiasticis, quia eis locari possunt fructus decimarum, vt in *cap.* [illegible] *secund. de loca. & conduct.* Ergo necesse est dicere, quod non solum fructus bene[illegible]iorum, qui sunt accessorii ad titulum, venduntur, sed illud mere spirituale & principale, scilicet titulus seu potestas [illegible]ercendi tale ministerium in ecclesia, propter quod sunt tales fructus deputati. Hoc clare e[illegible] canon, *Si quis obiecerit. 1. qu. 3.* Vbi dicitur: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum prouenit, neutrum inuenditum derelinquit.*

PET. Si debite te intelligo, videntur hæc repugnare prius dictis, vbi dicitur, quod fru[illegible] beneficiorum possunt vendi, &c.

PAVL. Si bene ponderantur prædicta, patet sic iam solutio. Vel etiam potest sic di[illegible], quo pront talis res est spiritualis, seu ad talem finem, puta honorem Dei destinata, nullo mod[illegible] p[illegible] vendi. Secus, prout est vsualis, & ad humanam indigentiam: quia sic solum per accidens o[illegible]natur in Deum, sed primo modo per se. Vel si placet aliter, & physice: quia quilibet actus hum[illegible]us est ad instar operationis in rebus naturalibus, in quibus est dare quatuor genera causarum, ad[illegible] seu ad substantiam rei concurrentium, quæ sunt: efficiens, finis, materia, forma. Sic etiam est [illegible]a- ctibus humanis, vt in proposito.

Ille qui donat talia bona ecclesiæ, est efficiens. Deus, propter quem, vel tale officium ecclesiasticum, propter quod dat, est finis: à quo est denominatio rei. Actus donandi, est forma, quæ dat tale esse rei. Res quæ donatur, est materia. Ex his resultat res, scilicet donum Dei, composita ex materia, scilicet eius quod datur, & forma, scilicet actu donandi, tanquam suis principiis intrinsecis, & sic substantialibus. Et dicitur, quod talis res donata ad honorem Dei, prout materia, actus donandi, constituens cum ipsa substantialiter, siue essentialiter, donum Dei, & sic certe per se & principaliter ordinatur, & etiam immediate ad honorem Dei, & sic nullo modo potest vendi: quia nulla est res mundi, quæ illi fini præeligi debeat, nec sic possunt ab inuicem separari materia & forma: quia statim desineret esse donum Dei, siue res spiritualis. Sic loquitur capit. proxime allegatum.

Sic etiam loquuntur iura superius allegata, scilicet *cap. Saluator. & cap. ex multis. prim. quæstion. tert.* quæ dicunt, quod sicut res à Deo fidelibus, ita res à fidelibus Deo datæ, dicuntur dona Dei. Alio modo dicta res donata potest considerari, quamuis respectu illius actus donantis habet se per modum materiæ: tamen respectu hominis, vel alterius rei, potest se habere per modum actus, seu formæ, scilicet in quantum humanæ vel alterius rei perfectibilis accidentaliter, & sic est in potestate nostra, ea perfici, vel vti, vel non, & per consequens, emere vel vendere.

PET. Opinio quippe de contrario in me iam sufficientissime est extructa, per hæc tradicta: quæ grato animo recipio, & errores in hac materia, quibus olim cum aliis erroribus ipse adhæseram, penitus sunt remoti.

Reuertere nunc ad illius communis distinctionis sententiam, de simoniacis quia prohibitis, & prohibitis quia simoniacis: breuiter pertractando, quæ prædictis erroribus videntur ministrasse occasionis fundamentum & fomentum.

CAP. V.

In quo primo destruitur prædicta distinctio, de simoniacis quia probibitis, ex iure canonico. Secundo declaratur, quod nulla sunt simoniaca secundum sui naturam, ad intentionem illorum. Item quod nulla sunt simoniaca quia prohibita.

PAVL. Mirari sufficienter renera non valeo, de tot & tam famosis doctoribus, scribentibus in iure canonico, quos communiter in præmissa distinctione concordes reperio hunc grauissimum & periculosissimum errorem non vidisse: & prædicta nedum non esse fundata aliquo textu iuris canonici, vel etiam aliqua ratione fulcita: imo non solum contra Euangelium, &c. sed contra solidos textus eiusdem Canonicæ facultatis videntur apparenter laborare, videlicet contra scripta solenniter canonizata sanctorum doctorum, scilicet Gregorii, Augustini, & cæter. diuinæ

nel g s scripturas tractantium, vt aliqualiter tactum est *c. Saluator*, & alia supra, vt habentur verba Beati Augustini Euangelium exponentis, quo prohibetur omnis talis venditio. Quæ prædicti minus caute scribentes allecuerunt simoniaca, quia prohibita constitutione Ecclesiæ. Præterea, nonne habentur vana, ad textum Beati Gregorii, Euangelium tractantis in canone, *Sunt nonnulli, 1 quæst. 1.* vbi ad declarandum modos simoniæ, adducit ad probandum dictum prophetiæ, iustum virum describentis, Esaiæ 33. cap. *Beatus qui excutit manus suas ab omni munere*: & ibi ipsam sic exponit: *Qui ab omni munere manus excutit, quando in diuinis rebus non solum nullam pecuniam, sed nec etiam humanam gratiam requirit.* Et nisi etiam hoc intelligeretur de beneficiis, quæ etiam non minus sunt diuina, vt supra. Male etiam Papam, hanc auctoritatem exponendo, ad suum propositum allegaret, in *cap. etsi quæst. ones. de simon.* præterea *cap. in Ecclesia corpore. eo. tit.* quod emanauit ex Concilio Lateranensi, expresse legitur: *Quicunque acceperit pecuniam pro Episcopis, abbatibus, prioribus, seu quibuscunque personis Ecclesiasticis, ponendis in sede, seu introducendis in Ecclesiam, siue pro ingressu religionis, pro sepulturis, pro benedictionibus nubentium*, &c. In primo dicit canon ille: *Qui dederit vel receperit, vel consenserit, partem se cum Simone non dubitet habiturum.* In alia dicit: *Sciat se cum Iezi portionem habiturum.* Idem *1. quæst. 3. Si quis*, & multis aliis. Quod nisi talia emere vel vendere fuisset damnatum lege naturali, vel diuina, in personis Iezi, vel Simonis magi: quomodo hoc posset esse verum, quod ibi dicitur, nisi vendere, vel emere beneficia Ecclesiæ esset peccatum eiusdem speciei, scilicet simoniæ, vel Iesiæ, cum peccatis illorum? quod scilicet sic est: Si vnum similium sic indiuiduorum est lege diuina, seu naturali prohibitum, omnia similia sunt prohibita: quia idem est de similibus omnibus iudicium, vt in *c. inter cæteras. de re. permut. in cap. inter corporalia de transtat. prælat.* Si autem non sunt eiusdem speciei, quomodo constitutio Papæ vel concilii posset efficere, quod is qui non peccauit eodem peccato, vel eadem specie peccati cum Iezi, vel Simone, debeat magis cum eis portionem habere, quam cum homicidis, &c. aut cum eis similem damnationem incurrere, cum tamen non similiter cum eis peccauit: Cum dissimilium caussarum dissimiles debeant esse effectus. Præterea ad idem: Quomodo posset credi hoc esse verum, quod factum, quod secundum naturam sine speciem non est peccatum simoniæ, idem propter constitutionem Papæ fiat simonia? quia eadem ratione, quod de se non est adulterium, vel homicidium, &c. posset esse potestate tale: quod est vtique erroneum dicere. Nomen quidem posset habere simoniaca constitutione Papæ, quia etiam posset vocari alba vacca, sicut quidam vocabant colorantes, vt in cap. in tantum. de simon. Sed si caussæ essendi simoniæ ad factum non concurrunt, non potest Papa naturam rei aliter quam est appellare, vt in *Can. plerique 14 quæst. 3.* aut vnum peccatum de sua specie in aliam transferre. Præterea legitur etiam in prædictis capitulis, *non satis, & in cap. cum in Ecclesia*, quod nec sub obtentu cuiusquam consuetudinis, reatum suum quis mitigare & adiicit: *Quia diuturnitas temporis non minuit peccata, sed auget.* In alio dicit, quod *tanto grauiora sunt peccata, quanto diutius infelicem detinent animam alligatam.* Et in *cap. in tantum. & in cap. sicut de simon.* Et sequitur, quod consuetudo in talibus non excusat. Ex quibus, si bene perpenditur, constat hæc esse diuino vel naturali iure prohibita: cui consuetudo contraria quantumcunque diuturna derogare non potest, sicut iure positiuo potest. Vt in cap. vltim. de consuetud. sicut aliis pluribus non solum est derogatum, sed plura sunt abrogata *4. dist. 3. §. leges, & cap. statuimus. de treu. & pa. & cap. 1.* Et manifeste textus loquitur in *cap. ex diligenti. de simon.* quod talis simonia in beneficiis, de qua ibi casus, *diuinis ac humanis legibus dignoscitur contraire.* Bernh. & sequaces exposuerunt *diuinis, id est canonicis.* Non tamen est verum, sed stat proprie, pro vt lex diuina distinguitur contra canonicam: quia si Papa voluisset dicere canonicis, sicut communiter vtitur in aliis capitulis isto termino, ita leuiter dixisset canonicis, sicut diuinis, arg. decre. *ad audientiam. de decim.* & multis aliis rationibus et iuribus conuinci posset, hanc distinctionem, quoad illam partem, de simoniacis quia prohibitis, non posse subsistere: quæ propter breuitatem omittuntur, contra illos qui dicunt, titulos Ecclesiasticos non esse spiritualia de sui natura, ex constitutione Ecclesiæ sic vocata, quia ad similitudinem spiritualium.

PET. Non aliquid quæso relinquatur ambigui, sed etiam quoad aliam partem distinctionis iam descende. A nonnullis etiam dicitur ex scribentibus, beneficia non esse spiritualia de sui natura, sed ex constitutione Ecclesiæ sic vocata: quia ad similitudinem spiritualium sunt redacta. PAVL. Vt penitus euacuetur, videndum est primo, quæ sint illa vere spiritualia, quæ de sui natura talia. Si dicitur, sicut ab illis dicitur, quod sacramenta Ecclesiæ: & illud non est verum, quod essent de sui natura spiritualia, vt patet ex definitione sacramentorum: quæ est, *Sacramentum est sacræ rei signum*: vel aliter, *Est inuisibilis gratiæ visibilis forma*, secundum Beatum Augustinum, & Magistrum sententiarum *in quarto, dist. 1.* Hæc autem visibilis forma, cum sit ens corporeum, non potest esse essentialiter, vel secundum sui naturam spirituale, sed solum per accidens. Præterea sacramenta non sunt spiritualia, nisi per sacramenta: sed quod sunt sacramenta, non est hoc secundum naturam eorum, sed ex institutione legis, vt notum est. Præterea solum accidentia spiritualia, sicut sunt virtutes, dona & scientiæ, sunt essentialiter, & secundum sui naturam spiritualia, vt notum est: & in his non committitur simonia, quæ est diuina lege prohibita. Quia nec etiam deliberatio, seu electio voluntatis emendi vel vendendi, cadit super talia.

Quia si quis vellet talia emere, nec etiam posset quis vendere: quia voluntas non est impossibilium, vt patet *tertio Ethicorum.* Ergo necesse est dicere, quod simonia committatur in his quæ sunt per accidens spiritualia: scilicet quæ de se sunt corporalia, vt sacramenta, & eis annexa, vt vasa,

vestimenta, &c. Similiter virtutes corporales, ministerium siue actus me[illegible] circa talia, vere & essentialiter sunt spiritualia: vt cantare, legere, conferre, absoluere [illegible], vt decimæ, &c. Et hæc omnia non quidem secundum sui naturam sunt spiritualia, [illegible] per[illegible] dens: quia ad aliquod spirituale verum consequendum, fruendum, vel augendum, lege [illegible] vel canonica (non curo, quia hoc non diuersificat speciem spiritualium) ordinata, v[illegible] quia [illegible] sificant species ad spiritus seu animæ perfectionem accidentalem. Quia hoc importat iste [illegible] prædicamenti qualitatis spirituale, qui formaliter connotat spiritualitatem, secundum quam ani[-]ma pacificitur. Et hæc ratio etiam omnibus spiritualibus conuenit, non solum sacramentis. P[illegible] ea consueuit à prædictis dici, quod venditio sacramentorum de sui natura est simoniaca, [illegible] quia lege diuina prohibita, & non peccatum, quia prohibita. Ex quo infertur, quod oportet [illegible] re, quod ante prohibitionem legis diuinæ non fuerunt peccata, & per consequens, non simo[illegible]ca. Ex quo sequitur, quod Simon magus non peccauit isto peccato. Quia antequam P[illegible]us male[-]dixit ei, non fuit hoc peccatum prohibitum: nisi tunc prohibitio eius fuit facta, quando [illegible] sibi, dicens: Pecunia tua sit tecum in perditionem. Et sequitur etiam, quod Petrus iniuste [illegible] ledixit, ex quo non peccauit, & per consequens, Simon non commisit tunc peccatum simon[illegible], quo adhuc lege non fuit prohibitum. P A T. Rationabiliter potest dici, quod in Veteri [illegible]stame[illegible] fuit prohibitum in persona Iezi. P A V L. Dicam de Iezi similiter, sicut de Simone: similiter etiam [illegible] Balaam Propheta, qui fuit ab angelo correptus pro eodem peccato, quia precium prop[illegible]etiæ [illegible] acceperat, & tamen nullam legem receperat de prohibitione peccati istius. P E T. Per [illegible] datur gratia: etiam sic ratione gratiæ est peccatum, ea vendere. Non sic est de beneficiis. P A [illegible] sequitur, quod quia sacramenta nouæ legis solum conferunt gratiam, & noua lege insti[illegible] quod etiam tunc primo incœpit peccatum simoniæ. Ex quo sequitur, quod Iezi, qui præcessit [illegible]uam legem, non peccasset hoc peccato, cuius contrarium scripturæ prætendunt. Præterea a[illegible] tur, quod omnia spiritualia inquantum talia, sunt eiusdem speciei, Res dicuntur eiusdem spe[illegible] pliciter, aut de se, & secundum naturam propriam, aut secundum aliquod accidens. hoc e[illegible] in Logica, aut per se, aut per accidens. Sacramenta alia non sunt spiritualia per se, quia per se est [illegible] dici præsupponit de omni, & semper, vt patet *primo Posteriorum*. Planum autem est, quod s[illegible]cram[illegible]ta non semper fuerunt talia, quia ante institutionem legis. Non ergo solum per accidens [illegible] eius[-]dem speciei: quia in eo quod conueniunt in aliqua qualitate eis communi, sunt similia inter s[illegible] homo albus, equus albus, in eo quod conueniunt in albedine, secundum quam sunt similes, dicun[-]tur eiusdem speciei, non simpliciter, sed per accidens, secundum id accidens in quo communicant. Vel logicaliter, illa dicuntur eiusdem speciei per accidens, quæ significantur vniuoce per a[-]liquem terminum communem accidentalem, vel de eis prædicabilem: vt per illum terminum al[-]bus, qui est de tertia specie prædicamenti Qualitatis. Sic in proposito: Omnia illa quæ non sunt per se, siue secundum eorum naturam spiritualia, sed per accidens, vt loca, ædificia, vestimenta, vasa, a[-]ctus & operationes corporales: seu officia quæ exercentur organis corporalibus, vt legere, conse[-]crare, pronunciare in Episcopum, supplicationes signare, sacramenta conferre, &c. quamuis inter se differunt specie sicut equus & asinus, tamen in eo conueniunt, & sunt similia secundum illam de[-]nominationem accidentalem: quia omnia dicuntur spiritualia propter officium quod habent ex in[-]stitutione ad esse, & simpliciter spiritualia per accidens sunt eiusdem speciei. Et quia iste terminus Spirituale, prædicatur de his vniuoce, habes quod omnia sunt similia. P E T. Videtur quod spiritua[-]le non vniuoce, sed æquiuoce, vel amphibologice dicatur de sacramentis, & aliis sacramentalibus. Nam sacramenta per prius & potiori ratione debent dici spiritualia, ex eo quod propinquius se ha[-]bent ad gratiam, siue mere spirituale, scil. quod significant ex institutione, & efficiunt gratiam. Alia autem quæcunq; sacramentalia non significant, nec efficiunt. P A V L. Nec sacramenta, inquan[-]tum signa sunt gratiæ, dicuntur spiritualia: quia sic omne habens rationem signi, vt circulus ante tabernam, &c. esset spirituale. Nec etiam inquantum efficiunt quod figurant: quia sic quodlibet habens rationem caussæ efficientis, esset spirituale, & sic de aliis considerationibus. Ergo necesse est dicere, quod sunt spiritualia, quia ad aliquem effectum spiritualem ordinantur. Vel ex aliquo spiri[-]tuali principali, siue sit caussa, instrumentum vel actus, siue per se, siue per accidens. Præterea dicit Philosophus *secundo de Anima*, quod actus distinguuntur per obiecta, & potentiæ per sen[-]sus, caussæ vel virtutes per actus: quæcunque virtutes vel actus circa idem obiectum versantur, formaliter sunt eiusdem speciei. Sed omnium spiritualium rerum constat esse obiectum forma[-]le, scilicet esse spirituale. Ergo omnia spiritualia loca, cœmiteria, ædificia, vt Ecclesia, capella, ve[-]stimenta, casulæ, vasa, & calices, actus seu officia ministrorum Ecclesiasticorum circa ea, v[illegible] ar[-]chidiaconorum, custodum, canonicorum, &c. prout concurrunt ad eundem finem, & ad i[illegible]m obiectum consistunt, sunt eiusdem naturæ, vel rationis. Et per consequens, ex opposito ven[illegible]tia vel emptio eorum sunt peccata eiusdem speciei. per regulam Topicam: *Sicut oppositum in opposito, sic propositum in proposito*. Ex quibus inferri poterit, quod recipere vel dare pecuniam pr[illegible]o se[-]peliendo in cœmiterio, vel Ecclesia, non est minus simonia, quam vendere sacramenta. Etta[-]men per vnum quis plus peccat quam per aliud, propter circumstantias aggrauantes, [illegible] patet infra. Item, dare vel recipere pecuniam pro beneficio Ecclesiastico, quan[illegible]umcunque im[illegible] non est minus simonia, quam vendere vel emere corpus Christi. Item, ista no[illegible] secun[-]dum speciem peccati, dare indulgentias propter habendam pecuniam, & vendere quæ[illegible] que sacra[-]

ſacramenta, vel ſpiritum prophetiæ. Præterea nec iſta minus differunt ſpecie, recipere vel dare pecuniam pro officio audiendi confeſſiones, vel pro licentia conferendi vel recipiendi ſacrum ordinem, quam vendere verum Deum pro triginta argenteis, ſicut Iudas ſimoniacus & traditor fecit. Præterea nec etiam aliud eſt peccatum, dare beneficium Eccleſiaſticum alicui propter conſanguinitatem, vt inde parentela ſua magnificetur, &c. vel preces carnales, ſeu amicitiam, vel obſequium, quã vendere pro pecuniis. Infertur, quod nulla ſunt ſimonica ideo, quia conſtitutione Eccleſiæ prohibita. Item, nulla ſunt ſimoniaca, quia lege diuina prohibita ſunt: quia ante legem diuinam erant ſimoniaca ex natura rei. Ex præmiſſis etiam colligitur, quod nulla ſunt ſimoniaca ideo quia conſtitutione Eccleſiæ prohibita: imo econuerſo propter hoc ſunt prohibita tam diuina lege quam conſtitutionibus Eccleſię, quia peccata ſimoniaca. Sequitur inſuper, quod nulla ſunt ſimoniaca ideo, quia diuina lege prohibita, patet: quia antequam expreſſa prohibitio illius peccati fuit, ſiue Eccleſiæ promulgatio, ſicut in maledictione Simonis magi, &c. prius vterq; hoc peccatum commiſerat. Quia alias oporteret inferri, quod prius fuiſſet punitus, quam peccaſſet: quod eſt inconueniens. Sequitur ergo, illud peccatum, ex quo prohibitionem legis præceſſit, non eſſe ſimoniacum quia prohibitum. Nec iſta dicitur prohibitio legis, ſed potius pœnæ pro tali peccato manifeſtatio. Patet ergo, quod omne peccatum ſimoniæ eſt prohibitũ. quia de ſui natura peccatum, etiamſi nulla lex eſſet præter naturalem rationem. Et eſt ideo ſimoniacum, quia emptio, ſiue voluntas emendi quælibet ſpiritualia, eſt actus eiuſdem ſpeciei cum peccato Simonis magi. Et ad hunc ſenſum, quælibet emptio talium eſt prohibita, quia ſimoniaca. Venditio autem talium etiam dicitur ſimoniaca, capiendo generaliter: & ita vſus obtinuit. Proprie autem dicitur Iezia, à Iezi: vel Balaamia, à Balaam: qui fuerunt venditores doni Dei gratuiti. PET. Iezi non vendidit aliquid ſpirituale, quia recepit argentum & veſtimenta ab illo, quem pater ſuus Elizeus curauit à lepra corporali. Recipere autem pro ſanitate corporali, quæ eſt accidens corporis, differt ſpecie ab actu recipiendi pro re ſpirituali: ex quo actus diſtinguuntur per obiecta, vt dixiſti. Et per conſequens, venditores ſpiritualium non conuenienter dicuntur Iezitæ, ſicut emptores dicuntur ſimoniaci. PAVL. Dupliciter aliquid dicitur ſpirituale. Vno modo, in quantum effectiue ſeu obiectiue terminatur ad aliquod ſpirituale, vt dictum eſt. Alio modo, habendo reſpectum ad ſuum principium, à quo procedit: puta quod competit alicui ex quodam ſpirituali dono, vel officio. Et ſic actus ſanandi corpus miraculoſe, quemadmodum fecit Elizeus, fuit effectus ſpiritualis doni Dei gratuiti.

PET. Grauiſſimæ mihi videntur dictæ concluſiones, imo errori ſunt vicinæ. Nam non eſt ſceleratius delictum, quod eſt grauius vindicatum. *24. q. 1. auferimus* Et in quo maior fuerit culpa, maior exercetur vindicta. *50. di. quia in tua.* Sed grauiori pœna punitur venditor vel emptor ſacramentorum, quam beneficiorum, vel aliorum inferiorum ſpiritualium. *de accu. ſuper his, & c. inquiſitionis. de ſimo. tantam. 1. q. 3. peruenit.* Si ergo quoad pœnam ſunt diuerſa, ergo erunt diuerſa quo ad culpam: quia iuxta qualitatem delicti debet eſſe plagarum modus, & per conſequens, diuerſa erunt peccata quoad ſpeciem. PAVL. Quod peccatum aliud eſt culpabilius, vel magis puniatur quam aliud, prouenit non ſolum ex natura actus, ſed quandoq; propter circumſtantias aggrauantes, quæ ſunt in duplici differentia. Quædam tranſmutant in aliam ſpeciem peccati. Exemplum: Si furtum fit in ſacro loco, vel de re ſacra, iam non dicitur ſimpliciter furtum, ſed propter illas circumſtantias actus dicitur ſacrilegium. Sic vendere vel emere rem ſacram, iam venditio eſt ſimonia: vbi ſi non eſſet res ſacra, non eſſet ſimonia. Et tales circumſtantiæ ſunt de neceſſitate confeſſionis ſacramentalis, *de pœni. diſt. 5. conſideret*: vbi clare habetur de eis. Aliæ autem ſunt circumſtantiæ aggrauantes peccatum, ſed non tranſmutantes in aliam ſpeciem: ſcil. dignitas perſonæ, vel res circa quam peccatum committitur. De quibus dantur metra:

Aggrauat ordo, locus, peccata, ſcientia, tempus,
Status, conditio, numerus, mora, copia, cauſa.

Et licet æque omnia dicuntur ſpiritualia, tamen quia vnum propinquius perficit ſpiritualiter, vt ſacramenta, per quæ immediate confertur gratia, quam alia remotiora: igitur plus peccat vendendo ſacramenta, quam alias res ſpirituales: quia illud, quod propinquius fini, & magis diligibile, minus diligit: & per conſequens, à charitate plus diſtat. Et ſic etiam quanto ſacramentum eſt excellentius, vt corpus Chriſti, plus peccat illud vendendo, quam alia ſacramenta. Magis autem, vel minus, non diuerſificat ſpeciem. PET. Quid reſpondebitur communiter dicentibus, quod tituli ſunt inducti, & inuenti iure poſitiuo? vt *in principio huius ſecundæ partis* allegaui ſuperius. PAVL. Plane dicendum eſt, hoc non eſt verum, Inducti enim fuerunt in Veteri Teſtamento, *Numer. 18.* vbi Dominus commiſit ſpirituale miniſterium Aaroni ſacerdoti, & Leuiticæ tribui, dicens: *Tu autem, & filii tui miniſtrabitis in tabernaculo teſtimonii, excubabuntque Leuitæ ad præcepta tua & ad cuncta opera tabernaculi. Tu autem & filii tui cuſtodite ſacerdotium veſtrum, & omnia quæ ad cultum altaris pertinent.* Et quia propter officium datur beneficium, paucis interpoſitis ſubdit: *Ego dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum: omnia quæ ſacrificantur à filiis Iſrael, tradidi tibi & filiis tuis, pro officio ſacerdotali legitima ſempiterna.* Ibidem *Deut. 14.* & in aliis locis, Ecce quomodo ius ſacerdotii in tabernaculo committebatur Leuitis, & alia ad cultum diuinum exercendi: quod idem eſt in ſpecie cum iure tituli, quo nunc exercentur ſpiritualia in Eccleſia.

Quamuis in accidentalibus, seu accessoriis, vt in ceremonialibus, &c. sit differentia, sicut & nunc omnes tituli Ecclesiastici sunt eiusdem speciei, sed solum diuersificantur penes accessoria. A quibus accessoriis frequenter recipiunt denominationem. Nam præpositura, cantoria, archidiaconatus, custodia, & sic de aliis, circa idem obiectum principaliter versantur, & ad eundem finem, scilicet diuinum officium peragendum in Ecclesia, accessorie habent exercere aliqua vltra alios circa diuinum officium, sicut res Ecclesiæ custodire, in choro præcinere, &c. quamuis illa nomina titulorum non fuerunt tempore Apostolorum, vel ante in Veteri Testamento: fuerunt tamen similia diuersis ceremoniis, vel officiis correspondentia. Et hæc sufficiant pro secundo tractatu, Domino annuente.

TERTIA PARS.

HVius Tractatus Pars Tertia ex veris fundamentis declarat Romanam curiam fore erroneam, & in statu damnationis laborantem, cum omnibus qui exorbitantes gratias à iure communi, & beneficia Ecclesiastica sunt adepti. Et declaratur plenitudo potestatis Papæ, & habet quatuor capitula.

In primo capitulo ostenditur, de omnibus officialibus dictæ curiæ, & aliis Curtisanis, qui impendunt aliquod seruitium pro gratia simoniace obtinenda, siue circa supplicationes, literas, siue lites, ipsos esse simoniæ participes. In secundo capitulo declaratur, quomodo Cardinales non possunt excusari à participatione simoniæ: & quantum ipsorum negligentia & taciturnitas est culpabilis, & nociua. In tertio capitulo, obiicitur pro latitudine potestatis Papæ. Et condemnatur multiplicatio gratiarum, cum illis qui sunt consecuti beneficia per exorbitantes gratias. In quarto obiicitur pro plenitudine potestatis Papæ, distinctio, per quam cognoscitur, circa quæ & quomodo consistit dicta plenitudo potestatis Papæ: & quæ sunt dispensabilia, & quæ indispensabilia, declaratur.

CAP. I.

In quo ostenditur, vt supra in summa capitulorum.

PET. Iam clare videtur, quod executoribus simoniæ est sublata executio: & fundamentum, quo videbantur innixi, radicitus extirpatum. Vt mihi videtur, hæresis est, asserere quod Papa licite possit pro spirituali titulo recipere pecuniam: & multo magis, hoc facere in effectu. P. oportet quod videtur mihi, Paule, quod tota Romana curia est in via damnationis, per ea quæ superius demonstrasti. Omnis enim curtisanus ipso facto sui officii videtur particeps Simoniæ; etsi dicam, non tamen forte impropriè, fautor hæreticæ prauitatis. PAVL. Si huius rei quæris euidentiam, hoc attende. Sicut enim est in actu meritorio, de quanto aliquis magis vel propinquius iuuat ad consummationem illius actus; de tanto (cæteris paribus) magis meretur: quia in omnibus bene ordinatis, de quanto aliquid fini propinquius, de tanto in primo ordine perfectionis laudabilius: vt patet *1. Ethicorum*. Dico, cæteris paribus, quia vidua duo minuta offerens, plus aliis magis offerentibus meruit. Luc. 21. Sic est è conuerso in actu turpitudinis, & demeritorio, per cuiuscunque factum, officium, siue ministerium magis promouetur actus simoniacus, quo fini ad ipsius effectum propinquius peruenitur, cæteris paribus sine dubio magis peccat. Sic dicimus de homicidio, per ea quæ leguntur in *cap. sicut dignum. de homi.* vbi habetur casus de Beato Thoma Cantuariensi Archiepiscopo. Ratio huius habet se per oppositum, ad rationem præcedentem. Quia in persecutione actus vel effectus simoniaci, in ordine actuum concurrentium, ipsum actum vel effectum præcedentium, de quanto actus effectui propinquior, de tanto inordinatior, quia magis distat à vero ordine, in ipsum exercendo peius eligit, quia sine electione & voluntate ipsum non exercet. Ex quo sequitur, quod minus diligit, & per consequens, plus distat à vera & ordinata dilectione seu charitate, & ita plus peccat. PET. Fiat Curtisanus in factis Romanæ curiæ, exempli gratia, vt huius conclusionis experiamur plenius veritatem, & per hoc tam ipsius quam eorum conuersio salubrius consolatur. PAVL. Si enim in gratiis, siue indulgentiis obtinendis aliqui sunt, qui ad obtinendum iuuant, vt supplicationes scribentes, & scriptas deferentes ad eos qui vlterius promouent, & porrigunt ad signandum. Aliqui vero sunt, vel aliquis, qui prouidet, quem exprimere non oportet, ad maiorem notitiam declarandam. Tertii sunt, qui in prouisione simoniaca, facta ad effectualem ipsius consummationem habendam, sua seruitia impendunt: vt puta datarius, qui datam apponit. Secundo, defertur ad registrum supplicationum. Tertio, ibi registratur. Quarto, registratæ portantur ad cancellariam. Quinto, per vicecancellarium distribuuntur abbreuiatoribus. Sexto, per ipsos conficiuntur minutæ, & soluitur quod taxatur. Septimo, ad ingrossandum scriptoribus distribuuntur. Octauo, taxantur. Scriptæ vero, taxatæ, & solutæ, in cancellaria iudicantur, & interdum cancellantur. Nono, ad bullandum portantur: tandem registrantur, & iuramenta in camera fiunt pro annatis, & etiam solutiones pro pacatis. Et hi omnes secundum ordinem, & quicunque alii, sicut sunt sollicitatores, seu procuratores literarum huiusmodi, vel scriptores processuum, & generaliter quicunque aliquid seruitii impendunt, vt tales literæ effectum habeant, peccant mortaliter: quia omnes participes sunt simoniæ.

PET.

PET. Mira res igitur est, quod extractis literis non solum cum peccato vnius, sed multorum primo, tunc ad lites peruenitur: cuius contrarium raro accidit, in quibus odia exercitantur, & in ires se consumunt grauibus laboribus & expensis, & quod hoc in cor præsidentium non ascendit. PAVL. In his quæ ad lites huiusmodi, aut potius ad consummationem effectus simoniaci concurrunt litigantibus auxilia, similiter aliam lineam, quam prænemoratam poteris facere per hunc modũ. Nam scribitur commissio, in qua auditori cõmittitur, vt citet, & iustitiam faciat. Secundo, manus apponitur, vt appareat de mandato Domini Papæ. Tertio, auditori præsentatur: qua humiliter recepta, notario assignatur, citatio decernitur, demum citationis fit executio. Postea ad actus iudiciales obseruandos, sollicitatorum, procuratorum, & notariorum concurrit diligentia, & communia patrocinia aduocatorum. Demum auditoris fertur sententia: quæ cum executioni demandatur, tunc perfectissime simonia consummatur. Hæc dearticulate dico, ideo quod nullus Curiensium se credere debeat excusatum. Et dixi notanter, quod per cuiuscunq; factum propinquius, vel magis peruenitur ad effectum peccati, cæteris paribus, ille plus peccat ex ordine supra dicto. Nam stat bene, primum, vel secundum, in prosecutione facti magis peccare, vt patet, quam vltimum, ex aliis circumstantiis peccatum aggrauantibus puta, qui scribens supplicationem, vel datam, &c. est Episcopus, vel Doctor, vel religiosus vel plura exercens officia: & sic de aliis circumstantiis, de quibus plene in *Can. consideret. de pœn. dist. 5.* de quibus dantur metra:

Quis, quid, vbi, per quod, quotiens, cur, quomodo, quando,
Quilibet obseruet animæ medicamina dando.

PET. Contingit, Paule, sæpius, quod vna persona plura exercet officia, sicut vnus abbreuiator scribit supplicationem minutam & grossam, & in causa sollicitat. Sic etiam procurator quamuis vnũ exercet officium, tamen plures causas fouet, & procurat. Similiter aduocatus, & auditor. Præterea, etsi est vnica causa, & non plures, tamen in ea interpollatim plures actus exercentur. Dic quid tibi videtur hic? an istorum quilibet pro officiis, omnibus actibus & causis simul sumptis, vnum tantum peccatum mortale incurrat, vel pro quolibet illorum singulariter aliud & aliud sit peccatum? PAVL. Attende in hoc dictum Philosophi 5 *Physicorum*, vbi innuit, quod quilibet actus mensuratur penes terminum à quo, & terminum ad quem. Si igitur terminus à quo, est vnus numero, & terminus principalis ad quem, est diuersus numero: actus oportet esse diuersos, & econuerso. Vnde si duo concurrunt ad eundem effectum in numero, puta ad occidendum hominem vnum, quamuis idem sit numero effectus amborum, tamen duo sunt actus, & per consequens, peccata è conuerso, licet eadem persona in numero, tamen quia pluribus causis distinctorum numero effectuum ministrat, tot vere peccata committit, quot erunt supplicationes, literæ, aut causæ, quibus ministrat ad distinctos fines inducendos ordinate. Et ideo non sufficit confitenti dicere, Ego fui notarius, vel procurator, &c. in talibus causis, vel factis, &c. sed necesse habet, si recordari potest, numerum dicere: Tot supplicationes, minutas, literas scripsi, in prouisionibus per simoniam obtentis: vel in tot causis, tale officium, à principio vsque ad finem ipsarũ exercui, &c. Hinc est, si vna persona exercet diuersa officia, vel in vno officio multos actus, tunc si hæc omnia concurrunt ad eundem effectum inducendum, omnia illa intermedia erunt vnus totalis actus: & per consequens, vnum peccatum. Hoc tamen verum, quod de quanto plura exercet officia, vel in eodem officio plures actus, tanto peccatum illius plus aggrauatur. Sufficit tamen ad mortale vnus actus. PET. Inter illos, plures arguit mortale: an primus, scil. ad dicendum contra commissionem, vel secundus ad libellandum assignatus, & sic de aliis, & quodcunq; eorum assignatur, eadem ratione erit quilibet eorum peccatum. Et sic necesse habes dicere, quod quilibet actus prohibiti seu illiciti negotii partialis, est mortale: vel ex aduerso oportebit asserere, quod nullus eorum sit peccatum. Præterea in actibus illicitis corporeis, in quibus naturaliter cadit successiua interruptio, pro quolibet debito est vnum: vt in *l. foramen. ff. de seruitut. prædio.* PAVL. Cum enim peccatum potenter & radicaliter existat in anima, quod est auersio voluntatis à bono incommutabili ad bonum commutabile, communiter in actu exteriori, siue corporeo, tanquam ab ipsa voluntate imperato: ideo quam cito voluntas consentit tali negotio prohibito peragendo, iam etiamsi nullus actus consequeretur, peccatum est nihilominus in voluntate perpetratum: sed non nisi peracto negotio, actibus corporeis dicitur consummatum. Vnde stante eodem consensu voluntatis, siue interruptione à principio negotii vsq; ad finem, quamuis naturaliter illi actus partiales integrantes negotium interrumpunt, tamen quia eis non correspondet iteratio voluntatis, saltem habitualis, non possunt dici plura peccata, sed vnum. Quia idem est terminus à quo, scil. eadem voluntas, & terminus ad quem, etiam idem omnium mediorum. Secus esset, etiam si in prosecutione, vel ante, mutaretur voluntas ad contrarium, & postmodum voluntatem resumeret in prosequendo, & tunc, quotiescunq; mutatam voluntatem resumeret, totiens peccaret. Nec illa intermedia essent vnus actus, quamuis ad eundem effectum tenderent, sed diuersi, propter diuersum terminum à quo scil. mutatione voluntatis, vel etiam si finis per se daretur cuilibet actui specialis.

CAP. II.

In quo declaratur, quomodo Cardinales non possunt excusari à participatione simonia: & quantum eorum negligentia & taciturnitas est culpabilis, & nociua.

PET. Modo non est mentio facta de Dominis Cardinalibus, officia non habentibus. Ideo unc expedit, vt etiam à tanto sopore lamentabilis negligentiæ congruis persuasionibus exciten PAVL. Si animaduertitur mente sollicita, quanto mysteria à cardinibus, vel quatuor cardinalibus virtutibus, quibus pollere debent (scil prudentia, temperantia, fortitudine & iustitia) *Cardinales* sunt nuncupari, & ad construendam conseruandamq; sacto Christi sanguine fundatâ Ecclesiam, superna prouidentia instituti (magnum quippe & arduissimum est eorum officium) profecto destruin n deberent exemplis auaritiæ: non obdormire tantam ruinam in ipsa Ecclesia Dei, & prostitutionem sceleratissimam, nec non diuisionem hæreticam Christi sponsæ admittere. Nam certo certior sum, quod præter hæc quod cum Simone mago colligunt, non solum prædictorum omnium in una Romana peccatorum sunt participes, verum omnium malorum quæ fiunt vbiq; in Dei Ecclesia: e quanto ea aut reformare, aut prædictis prouisionibus exorbitantibus, & inutilibus (quæ sunt insi nitotum malorum radix & fomentum) contradicere cum effectu negligunt: aut consentiunt in errores impiorum, negligentiam, desidiam detestabilem, vel consensum, noscuntur sine dubio re dundare. PET. Iniuriose, & recte non videris dicere, quod Cardinales cum Simone colligunt cum tamen sine solutione pecuniæ à Papa obtinent, quod intendunt. PAVL. Ignosce mihi, Petre, hunc errorem, quo me fateor oberrasse. Non enim debui dicere cum Simone, sed cum Ieai habent patrem, cum sine ipsorum consilio de Episcopatibus &c. non fiunt huiusmodi prouisiones: qui nō solum assensu & consilio, sed etiam ad ipsas cooperantur per effectum, cum mutua seruitia, & tali recipiunt, turpiter contrahente. Et dato quod non consulant ad talium prouisiones, vel etiam simoniacas solutiones: & etiam cessent omnia alia, tamen ab assensu tacito & habituali nul tenus excusantur, ex quo præsentes sunt & silent, & vt eis incumbit ex officio realiter non resistunt. Tales enim vocat scriptura canes mutos, non valentes latrare, *43. dist. sit rector.* Quid enim prodest illi, suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti? *83. di. quid prodest.* Vbi Beatus Gregorius, exponens hoc in sequenti capitulo, dicit: *Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit.* Et ita verificatur illud: *Error, cui non resistitur, approbatur.* Nec caret scrupulo societatis alienæ, qui manifestu facinori desinit obuiare *100. di. error, & 23. di. qui potest.* Non etiam ignorantia corrueri poterit: quę cum in ipsis laicis intolerabilis existat, quanto magis in his qui præsunt, nec excusatione est digna, nec venia. Vt in *c. si laicus 38. di.* PAT Hoc enim de se est euidens, quod ex quo in Episcopis, & in aliis inferioribus damnatur ignorantia: fortius in Cardinalibus, qui habent pro tota congregatione Christianæ fidei consulere, & permaxime vigilare, non est aliquo modo admissibilis ignorantia scripturarum. Vnde dicit Beatus Thomas, in *scripto super quarto Sententiarum, di. 18.* quod quilibet officium seu beneficium recipiens, ad cuius ministerium debite exequendum non habet cumpetentem scientiam, peccat mortaliter. Idem notat Inno. & sequaces, in *c. cum in cunctis de elect. & c. Omnes 31 di.* Et ideo poterit esse adhuc alia & efficacior excusatio: scil. quia si aliqui eorum, vel aliquis, vellet tantæ ruinæ reformationi intendere, aliis nolentibus ne forte sine profectu, aliorum odiis, & fortasse etiam status sui periculo se exponeret, oportet eos sub dissimulatione pertransire. PAVL. Fortissime talibus excusationibus incusas: & obstat directe dictum Apostoli *ad Galatas secundo*, pariter & exemplum, vbi gloriatur Paulus dicens: Quod *cum venisset Cephas*, caput Apostolorum (id est, Petrus) *Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat*, &c. & Saluator Matth. 16 Cum enim dixissent Apostoli, *Scis quia Pharisæi audito hoc nomine, scandalizati sunt nimis?* ait: *Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt*, &c. Non enim Elias pertimuit Achab principem, quærentem ipsum occidere, cum dixit sibi ad faciem: *Non conturbo ego Israel, sed tu & domus patris tui, 3.* Reg. 18. Tales enim de profectu correctionis desperantes, non innituntur Dei potentiæ, sed propriæ: cum *alius sit qui rigat, & qui plantat: & alius qui incrementum dat.* Si enim sperarent in Domino, mutarent fortitudinem, & non deficerent: *Isaia 40.* fortitudinem inquam propriam, in fortitudinem diuinam.

Cum enim quispiam de viribus diffidit propriis, quasi propria fortitudine se exuit, & Dei fortitudine se induit: & tum ipsius nititur potestati, qui est protector omnium sperantium in se. Qui enim sic confidit in Domino, sicut mons Sion, non commouebitur in æternum. Quod Propheta non ambiguit, cum dixit: *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* & etiam, *In Domino transgrediar murum.* Et alibi: *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.* Sed quid est aliud dicere, quoniam tales diffidendo de Dei auxilio, non ponunt Deum adiutorem suum, non reputant mori lucrum, quod tamen reputauit Apostolus ad Philippenses: Vana se excusatione subtrahentes, trepidauerunt ibi timore, vbi non erat timor. Et ex quo sic, statum timentes amittere, *quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi.* Et idcirco quia sacrificium iustitiæ Deo non offerunt, merito non possunt sperare in Domino: sed, proh dolor, oportebit eos tabescere in errore.

Pet. O felicissima Apostolorum tempora, primitiuæ ecclesiæ: dum etsi vnus erat malus inter duodecim: nunc autem inter duodecies duodecim nullus, aut vix vnus bonus. O quanto periculo fluctuat Petri nauicula? prædicatio Pauli contemnitur, & doctrina Saluatoris non curatur: & quod in Curia Roman. ecclesiæ, quæ est omnium ecclesiarum caput à planta pedis vsque ad verticem capitis non est sanitas.

Cap. III.

In tertia partis huius Tractatus cap. tert. conuincitur, pro latitudine potestatis Papæ, & soluitur, & declaratur plenitudo potestatis ipsius: condemnatur multitudo gratiarum, cum illis qui sunt consecuti beneficia per exorbitantes gratias.

Pet. Adhuc restat ibi discutiendum in hac materia, quoniam Gloss. ordinariæ sonant, quod conditor canonis, vel legis, potest mihi dare rem alienam, & tutus ero, vt dicit Gloss. 2. in *c. vigilanti. de præscript. per l. Lucius ff. de c. vict. & Cod de quadrien. præscript. bene à Zenone*, & per totum. Gloss. vero in *c. per principale, 9. q. 3.* idem dicit. Et plus superadditur, quod Papa potest alicui beneficium recipere, remittit *19. distinctione in memoriam extra, de offi. dele. dilectus de concess. præben. quia diuersitatem* Et potest episcopum deponere, sed non omnes: quia sic vniuersalem ecclesiam turbaret. Horum occasionem præmissorum, & etiam Gloss. in *c. à nobis de deci.* quidam notauerunt, quod Papa posset vnum episcopum deponere sine causa, sed non omnes, ne videretur statum ecclesiæ vniuersalis immutare, quod non potest. Nonnulli etiam famosissimi canonistæ videntur asserere, quod Papa posset etiam contra ius naturale dispensare. Gloss Ord. dict. *c. à nobis*, Innocent. in *cap. cum ad monasterium de sta. mo.* & sequaces dicentes, quod Papa in voto continentię posset dispensare. Item etiam contra iuramentum *15. q. 3. auctoritatem item*, quoniam etiam Gloss. innuit, quod possit contra diuinam legem dispensare: vt in *c. proposuit de conces. præben.* in eo quod dispensare posse videtur contra Apostolum, vt promoueantur ad sacros ordines bigami. *33. dist. lector.* Hæc allegata, maxime videntur Papæ laxasse potestatem. Necesse igitur habes de mentibus simplicium & errantium excutere, quicquid erroris in animis non bene intelligentibus est seminatum occasione præmissorum.

Pavl. Non est quippe necesse dicere aliquid, si non exuberasset tanta cupiditas, ambitio, & omnium malorum radix auaritia, quæ corticibus iurium contenta, & errore, ad medullam non sinit pertingere veritatis. Sed vt etiam in his cæcitati cupidorum & ambientium penitus occasio subtrahatur, vt vtar verbis Apostoli: hic primo quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Et quis est iste fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? quem recommendat Saluator *Lucæ 12.* quem vtique prudentem & fidelem esse oportet. Infidelis autem est, qui dimisso communi bono, amplectitur priuatum. Imprudens vero est, qui sine discretione & sine causa dispensat, quia huic dicitur: *Serue nequam, redde rationem villicationis tuæ: Iam non poteris vltra villicare*, Lucæ 16. circa principium. Seruus enim qui non facit voluntatem Domini, plagis vapulabit multis. Cum autem secundum Gloss. Or. *1. q. 1. requiritur*, in verb. *pro tempore* dispensatio est communis iuris relaxatio, facta cum causæ agnitione, ab eo qui ius habet dispensandi: necesse diuersa pensare habet, qui dispensare vult, cum à iure communi non est facile intuitu alicuius recedendum *51. dist. iuramentum* & contrarium facere non est populo consulere, sed nocere: nec præstare regnum, sed augere discrimen, vt *ibidem*. Eo minus adhuc Saluator dispensatorem assumpsit: supra etiam Apostolus, scilicet prout dispensatio est quædam commensuratio ad singula: prout dicit beatus Thomas in *secunda parte secunda, 97. ar. vlt.* & Io. An. post eum in *nouella cap. de multa de præben.* Inde gubernator familiæ dicitur dispensator, qui dispensat & distribuit singula singulis, laborem, & etiam pretium. Ad hoc autem, vt dispensatio vtroq; modo valeat & teneat, necessario requiritur vnum de duobus aut dispensandi necessitas, aut publica vtilitas. Iura sunt ad hoc multa, dicto *c. requiritur*, cum multis sequ. & *78. distinct. si cognita concor. &c. de aliis* Dicunt iura, vt prærogatiua meritorum, &c. ad ista requirantur. Necessitas enim & vtilitas inducunt dispensationem, vt in *c. exposuisti de præben* Cum ergo hæc dispositio sit fundata lege diuina, quia hoc ad fidelem & prudentem dispensatorem pertinet, vt supra: & etiam ratione, quoniam hoc dictat legalis iustitia, cuius est, necessitati & vtilitati publicæ consulere, quæ non est sine prudentia, quæ hæc considerat, vt patet *6. Ethicorum*. Ex quibus sequitur, quod Romanus pontifex pro libito contrarium facere non potest. Nam dicit Bernhard. *3. de Consideratione cap. 23.* quod si faceret, non dispensare esset, sed dissipare. Et hoc est quod volunt doctores communiter, & Gloss. Or. Quod si Papa dispensat cum aliquo, siue in pluritate incompatibilium beneficiorum, siue in voto &c. & causa rationabilis non subest, talis non est tutus quoad Deum, vt in *cap. non est. de voto & voto redempt. & in c. dudum de elect.* secundũ Hosti. & alios. Dico, si certũ est, ꝙ rationabilis causa non subsit dispensandi. Certũ n. est, ꝙ talis dispensatio, vel potius ficta prouisio, nullius est momẽti.

Declaratur, quod omnes qui obtinuerunt beneficia per exorbitantes gratias, & p[illegible] dato quod non dederunt pro eis pecunias, nisi dimittant beneficia taliter acquisi[illegible] sua damnatione. Ex quo sequitur, quod omnes qui per exorbitantes gratias, & præ[illegible] sunt adepti aliquod beneficium, sicut sunt dispensatus, perpetua sileotia, proprii mo[illegible] læ antelationis, & similes, cum quibuscunq; clausulis derogatoriis iuri alterius, dato q[illegible] dissent pro eis pecunias, sed solum posito quod alius præiudicatum est sine causa & nece[illegible] eas in iure sive in beneficio iam quæsito, siue ad rem inquirendo, nisi dimittant benefi[illegible] acquisita, & egerint pœnitentiam, certi sunt de damnatione. Patet etiam hoc ex eo. N[illegible] est, quod habens beneficium ecclesiasticum sine institutione canonica, possideri non pote[illegible] cit 1. *regula de re. iur. lib. 6.* Et quia etiam constat, quod per huiusmodi gratias quæ iure commu[illegible] orbitant, non est ingressus canonicus, imo contra canones, contra ius diuinum & naturale quo fit cum iniuria aliorum: igitur quilibet talis est malæ fidei possessor, quæ [illegible] scribit. Ex his vlterius sequitur, quod gratiarum mutatio & multiplicatio, est realis de[illegible] damnatio animarũ. Obiectio. Præterea, ꝙ Papa sine rationabili causa & euidenti non potest mutare, vel eius contrarium facere, quod per prædecessores suos rationabiliter statutum est probatum est supra *prima parte huius Tractatus cap. 3.* Præterea, ratione pro prædictis sit arg[illegible] Quandocunq; Papa facit aliquid contra legem diuinam vel naturalem, dispensando super compatibilibus, innocentes deponendo, vel transferendo prælatos, & sic de aliis quæ habe[illegible] si virtute clauium Ecclesiæ, quotiescunque non subesset necessitas, aut communis vtil[illegible] dispensatione nullus exequitur effectus, sed solum quædam vmbra apparet in opere, sed nulla [illegible]ritas subsequitur in effectu. Quod sic probatur. Nam quilibet actus seu operatio producitur ab qua virtute, seu potentia, quam in agibilibus potestatem seu legem appellamus: hoc vtique not[illegible] est ad sensum & intellectum. Sed nullus actus, in quantum contrarius iuri diuino, militans, pr[illegible]citur ab aliqua potentia: Ergo nullus, inquantum talis, in re est aliquis actus: & per cons[illegible] nullus est effectus. Consequentia de se nota est, quia regularitet penes secundum modum [illegible] figuræ Minorem sic declaro: Omnis potentia, qua Papa potest aliquid facere, aut est virtu[illegible] diuinæ, aut naturalis sibi. Hoc est dicere: aut facit vt vicarius Christi, & sic non facit virtute sua [illegible] Christi: aut non facit vt homo, vel animal, &c. non potest dici, quod virtute legis diuinæ possit dispensare, &c. sine causa: quia cum causa secunda non agit nisi in virtute prioris, sic oporteret [illegible]cedere, quod Christus dedisset sibi hanc potestatem contra se & suam legem faciendi, qui [illegible] ipsum voluit esse fidelem, & ob hoc prudentem, vt supra. Et sequitur, quod lex Dni esset [illegible]traria, & infinita inconuenientia sequerentur. Habetur ergo pro constanti, quod vigore legis Ch[illegible]sti non est potentia. Non etiam potest vt homo: quia sic non oporteret currere pro beneficiis ad [illegible]pam, vel alios, si naturalis virtus humana sufficeret ad ea dispensanda. Præterea non est dubium, quamlibet virtutem humanam esse subordinatam Dei potentiæ, in genere causæ efficientis. Cum igitur causa inferior non potest influere aliquam actionem vel virtutem causæ superiori se, sed contrario: igitur, &c.

PET. Hęc ratio cogit inuincibiliter ad assensum. Sed sensus exterior mihi contrarium indicat experimentum. Nam videmus ad experientiam, quod quantumcunque Papa excedit limites legis diuinæ in prouidendo, &c. spiritualia dispensando, siue pro illo recipit pecuniam, siue alio modo: tamen nihilominus, quam cito ore pronunciat aliquem in episcopum alicuius ecclesiæ, statim habetur pro tali prouiso, & communiter recipit possessionem, & ea exercet quæ talis habet exercere. Similiter cum supplicationi apponit calamum, signando per *Fiat*, &c. mox illi beneficium est affectum, ita quod talis suo tempore illud consequitur in effectu, cuius tamen contrarium [illegible] ratio nititur demonstrare: & ideo apparet, quod sit plus fantastica & sophistica, quam realis.

PAVL. Rusticanam profecto æstimationem videris habere. Nam cum rurali hebetudini prædicitur de ineffabili bonitate cœlestis patriæ, & si dicitur quod ibi non comedemus nec bibemus, non cadit in mentem rusticam quod ibi est omnis plenitudo. Non mirum, quod vmbram in opere sensu perceptibilem sequeris cum errantibus, & non facti veritatem, quæ nisi ratione intueri poterit efficaci. Quia enim potentia vel virtus Dei, qua Papa dispensat spiritualia, est mere spiritualis, non corporalis (quemadmodum est potentia ad proferendum verba, vel ad scribendum) similiter ipsius actus & effectus proprius est mere spiritualis, nullo sensu perceptibilis, vtitur tamen ad exercendum proprium effectum pro instrumento, natura humana, & ipsius membris corporalibus. Si igitur debeat tibi aliquid prædictorum spiritualium ad sensum innotescere, oportet non aliter quam per signa corporalia iudicare, quæ illorum sunt vestigia, siue signa: sicut actus pronunciandi, siue supplicationem signandi, quoad conferentem, aut possessionem corporalium, sine quibus talia spiritualia non sunt apprehendenda, quoad recipientem. Quando ergo Papa facit quod est contrarium scripturæ vel rationi actus illius potentiæ diuinę, virtute cuius hoc deberet, conquiescat: & per consequens, sua pronunciatio vel scriptura, quæ deberet esse signum actus illius spiritualis, nulla in re habet correspondentiam ex parte signati, sed solum apparet significare, & nihil significat in effectu. Nec etiam stat ibi pro se: quia actus proferendi vel signandi supplicationem ex sui natura, non potest talem effectum causare, vt notum est: sicut nec [illegible] alio homine priuato & per [illegible]sequens, nec stat ibi naturaliter pro se, nec significatiue pro alio, sed solum est quædam vmbra in opere, sed nulla veritas sequitur in effectu, vt dicit tex. *c. quando de consue.* Et sic errantes, po[illegible]

nem

nem apprehendentes disponunt de rebus, in veritate nullum ius habentibus. Et ex istis patet intellectus allegatorum, quæ erroribus fauere videbantur. Nam si sic glossatores voluissent intelligere, quod Papa posset recipere beneficium vni, sine causa rationabili, & dare alteri cum iniuria, vel leoe beneficia esse perpetua *55. distinct. præcepta 70. distinct. sanctorum.* Et no. *de fi. presby. veniens*, cum omoi audacia dicerem, quod se non intellexerunt, nec hoc potest concludi ex dicto *c. per principalem*, nec ex aliquo alio. Ex quo patet, quod pueriliter dicitur, quod Papa potest vnum episcopum deponere sine causa, sed non omnes. Nec est illud recitatione dignum, quod hic dictum est, Papam licentiam habere pueriliter & sine prudentia agendi, quem prudentem esse oportet, vt dicit Apostolus. Et etiam est contra textum *c. inter corporalia. de translat.* vbi dicitur, quod noo humana, sed diuina potestate coniugium spirituale dissoluitur, cum per translationem, depositionem vel cessionem auctoritate Romani pontificis, quem constat esse vicarium Iesu Christi, episcopus ab ecclesia remouetur. Sed intelligendum est, quod quacunque causa dispensare non potest solus, sine generali ecclesiæ concilio: vbi ex dispensatione sua discoloraretur status vniuersalis Ecclesiæ, secus, vbi hoc noo timetur. Et sic intelligendæ sunt Gloss. Or. & alia scripta doctorum.

Cap. IV.

In capitulo quarto huius Tractatus, obiicitur pro plenitudine potestatis Papæ: & ponitur distinctio, per quam cognoscitur, circa quæ & quomodo consistat dicta plenitudo: & quæ sunt dispensabilia, & quæ indispensabilia, declaratur.

PET. Peregrina iuri apparent quæ dixisti, cum princeps non teneatur sua lege: *Cod. de leg. digna.* Nam licet conditori constitutionis ex certa scientia contra suam constitutionem dispensare, sine causæ cognitione: alias non *de confir. vti. vel inuti. ad nostram* Item Gloss. in *c. si gratiose de rescript. lib. 6* Nota, quod solus Papa sub conditione & ad tempus, sicut vult, potest beneficia concedere, seu conferre allegat. *7 q. 1. pastoralis de fi. presb. veniens.* In his quæ vult, est apud ipsum pro ratione voluntas, *Institut. de iure naturali §. sed & quod princip.*

PAVL. Glossam pro illo allegato intellige, quod Papa potest conferre ad tempus sicut vult: id est, sicut debet velle, si necessitas suaderet. Et etiam hoc intendunt iura, per Gloss. allegata. Vt de hoc scire valeas labyrintho, expedit te notare, quod inter ea quæ sunt pro humana vita dirigenda statuta, quædam sunt, quorum sola voluntas constituentis est causa, quia scilicet sic principi placuit: & hæc dicuntur iura propria mere positiua, vt quod sententia non teneat, nisi per sedentem lata, vel quod sacri ordines celebrentur per interstitia quatuor temporum, &c. & in talibus apud principem est pro ratione voluntas: & in talibus iura loquuntur allegata superius, & similia Alia autem sunt, quorum causa non est sola voluntas, sed dictameo rationis cogit, aut lex diuina. Et ista tunc habent se per modum præmissorum, ad ius canonicum. Impossibile est ergo, tollere veritatem consequentis, nisi etiam tollatur veritas antecedentis. Quia consequens includitur in antecedente, & necessario sequitur ex antecedente, vt patet *primo & secundo Priorum.* Si igitur debet tolli ius canonicum per huiusmodi causas inductum, necesse est vt per casdem causas in contrarium agens dissoluatur, scilicet si suadet ratio, aut lex diuina: per regulam, *omnes res de re. iur.*

PET. Videtur per hoc in Papa negari plenitudo potestatis, quæ est supra ius commune. Cum etiam Petrus in administratione maior fuerit Paulo Apostolo, *80. distinct. in illu.* Et ideo videtur nonnullis doctoribus, non esse iuris, si contra Apostolum Paulum Papa valeat dispensare.

PAVL. Absit, quempiam dicere, quod aliquid huiusmodi valeat sine causa. Cum enim in veteri & nouo Testamentis non contineatur nisi veritas doctrinæ, fidei, & moris, contra legem naturæ & gratiæ: qua ratione Papa pro libito posset dispensare? cum Christus non venerit legem soluere, aut Prophetas, sed adimplere: *Matth. 5.* Fateor, quod in bigamia posset dispensare, & contra ius naturale, secundum intentum prius dictum, scilicet ipsum exemplum in casu, quem ponit Innocentius & communiter Doctores in *cap. cum ad monasterium de statu. monachorum* sed si tota Christianitas, vel aliqua eius pars, vel prouincia esset in periculo, nisi monachus fieret rex, & regnum in suum recipiat, suis hæredibus relinquendum, quia habebat forte ante monachatum filios: & quia forte non est qui sciat regnum regere: quo casu, quilibet debet se totum in holocaustum Deo offerre, vt sibi seruiat in eo in quo ei plus placet. Sed præ omnibus placet creaturam spiritualem rationabiliter & temporaliter conseruari, pro qua & ipse animam posuit: & hoc casu dispensare potest, vt proprium habeat. Similiter super continentia, quia dicunt illi de regno: Quia si debent dare regnum, volunt quod recipiat talem reginam in vxorem, alias dabunt eam infideli. Et hoc casu non debet etiam tantum diligi contemplatio huiusmodi monachi, contra maius bonũ: & eius continentia non debet credi, quod Deus non velit prouisionẽ sui vicarii Christianitati hoc modo prouidere. Aliter n. quod pro charitate institutũ, militaret cõtra charitatẽ: vt dicit Hugo, Io. Teu. & beat' Thom. in *scripto super quarta Sententiarũ*, & dominus Hugo cardinalis.

Vnde

Vnde pro magna guerra sopienda, aut pro cultu Dei ampliando, si essent pauci fideles, vt [illegible] pore Abrahæ, aut pro vitanda strage animarum, posset dispensare, vt etiam moniales co[illegible] rent. Et ita etiam concedit Magister sententiarum. Quamuis beatus Thom. in *secunda secundæ, q. ar 16.* scripsit, quod in voto religionis solenni non potest fieri dispensatio, quia illi castitas c[illegible] ntialiter est annexa. Secus dicit in voto solennizato per susceptionem sacri ordinis: quia illi conti[illegible] entia non est annexa essentialiter, sed ex statuto ecclesiæ. Hic tamen attende diligenter, quod [illegible] non subesset causa, aut forte esset minus vrgens quam vt prædicatur, aut si insufficiens, & Papa nihilominus dispensaret cum moniali aut monacho, sic contrahendo matrimonio, non esset matrimonium, sed adulterium. Richardus vero de Media villa, *quarto Sententiarum dist. 38. q. 8. 1. ar.* dicit Quod dispensatio potest accipi dupliciter. Vno modo, pro iuris laxatione, vt dictum est. A[illegible]o modo, pro iuris declaratione. Et hoc respectu dicimus Papam dispensare sup[illegible]r iure naturali v[illegible] diuino, declarando vel interpretando. Primo modo dicit nullum votum esse dispensabile, quia vouens obligatur Deo, cuius voti expletio est sub præcepto, iuxta illud prophetiæ: *Vouete & votum reddite Domino.* Primum, scilicet *Vouete*, est consilium: secundum, scilicet *Reddite votum Domino*, est præcepti, *de vot. & vot redempt. magna.*

Sed secundo dicit quædam vota dispensabilia, quædam non. Illa namq; dispensabilia non sunt, quæ dignam compensationem habere non possunt: vt votum Christianæ religionis, quod emittitur in baptismo. Hoc seruare enim, est ad salutem necessarium. Alia vero sunt super erogatione, id est ad maius bonum agendum: & talia sunt dispensabilia. Quia potest inueniri causa rationabilis, scil. profectus maioris boni, vel vitatio mali. Et hoc modo proprietas, vel contine[illegible]tia in monacho, non est simpliciter bona: quia maius bonum inuenitur. Secus de dilectione Dei. PET. Grata mente optatæ institutionis hoc Speculum in tuis dict. stercipio, quo se spirituales, maxime moderni temporis, valeant intueri. Quamobrem Tractatulus hic *Aureum Speculum* non immerito poterit appellari: qui etiam succedit pro Chronica posteris, ad cautelam, quo ad gesta in ecclesia his temporibus, Papa Bonifacio 9. natione Neapolitanensi, annis tunc fere 15. Romanæ ecclesiæ iam præsidente, & schismate in ecclesia tunc iam ab annis 18. perdurante. PAVL. Reformet vnigenitus Dei filius suam Ecclesiam, secundum eius gloriam, genitricisq; suæ gloriosissimæ, ac totius cœlestis curiæ: Amen. Audax manus ad calamum, supra vires scribens arripuit negotiu[illegible] Anno currente natiuitatis eiusdem Domini millesimo quadringentesimo quartu. Et eodem Domino tunc dirigente sic compleuerit, consulens toto desiderio ad obuiandum malis vniuersis, pro Ecclesiæ Concilio generali &c.

Explicit Dialogus Petri & Pauli, de insolentiis & erroribus Romanæ Curiæ, 1467. Cæterum in Processu Ioannis Huss sæpe fit huius Aurei Speculi mentio.

ÆNEÆ SILVII PICCOLHOMINEI SENENSIS EPISCOPI TERGESTINI, ET SENENSIS: POSTEA PII PAPÆ II. COGNOMENTO

TRACTATVS:

DE ORTV ET AVTHORITATE IMPERII ROMANI, AD SERENISSIMVM ET Inuictissimum Principem, FRIDERICVM Romanorum Regem.

FRIDERICO ROM. IMP. AVGVSTO, Æneas Syluius Piccolomineus S.

Ompellit me, Diue Friderice, Cæsar Auguste, Imperator piissime, nonnullorum insectatio (seu pertinacia est atq; rebellio) tibi vt aliqua scribam, tum de Origine progressuq; sacri Imperii, tum de potestate authoritateq; sua. Nam cum dietim meis auribus perstrepant imperitorum, ne dicam maledicorum hominum voces, qui populos quosdam ac principes, si liberos Francosq; dicunt, vt nullo penitus iure Romano Imperio sint obnoxii, te vero subiectum legibus: nihil ex priuilegiis cuiuis datis te posse detrahere, & à tuis sententiis atq; mandatis appellare fas esse contendant: statui breuiter, non quod mihi videtur, sed quod maximi autores, tam legum interpretes, quam sancti doctores, de Cæsarea sentiant

ſentiant poteſtate, in medium afferre: tuaq; magnitudini non ad notitiam (quid enim eſt quod Principis pectus ignoret?) ſed ad recentiorem quandam memoriam reuocare: vt confundantur, qui non veritati ſuos affectus, ſed veritatem affectibus coaptare nituntur. Accipe igitur pauca ex multis, ac breuiſſima ex ampliſſimis: lege quod ſcribo, boniq; conſule. Te namq; res iſta concernit, ad me nihil ſpectat præter laborem & inuidiam: quam ex æmulorum Imperii, tuorumq; hoſtium indignatione conſecuturum me ſcio. Sed magis ego veritatem veneror, quam illos timeo.

CAP. I.

Quo nam modo, & qua nam cauſa ciuilis vita cœperit.

ROMANA Regia poteſtas, quam ſacrum Romanum Imperium appellamus, ab ipſa humanæ naturæ ratione, quæ optima viuendi dux eſt, cuiq; omnes parere oportet originem ducit. Exactis nanque ex Paradiſo deliciarum primis parentibus, cum in agris homines atque in ſyluis beſtiarum modo vagarentur, victuque ſibi ferino vitam propagarent: animaduertit homo (nam rationis participem illum Deus creauit) hominem homini ad bene viuendum maxime conducere, ſocietatemq; fore plurimum neceſſariam. Sic ergo qui ſegregati prius vitam in ſyluis, more ferarum ducebant, ſiue docente natura, ſiue Deo volente, totius naturæ Magiſtro, in ſimul conuenere, ſocietates inſtituerunt, domos ædificauerunt, oppida muris cinxerunt, artes inuenerunt. Et cum alter alterius commodis inſeruiret, placebat mirum in modum ſingulis vita ciuilis: dulcisque nimium videbatur & propinquorum & amicorum conſuetudo, cuius fuerant prius expertes.

CAP. II.

Vnde & qua ratione Regia poteſtas cœperit.

VErum ſicut ab homine multa parantur homini commoda: ſic nulla eſt peſtis, quæ homini ab homine non naſcatur. Cœperunt itaque homines violare ſocietatem, fidem frangere, pacem turbare, iniuriari conciuibus, vicinorumq; tum opibus tum matrimoniis inſidiari, rapere aliena, fas omne abrumpere. Nec enim pacis æmula, mater litium, ſuique prodiga cupiditas paſſa eſt, diu manere ius ſanctæ ſocietatis illæſum. Cum ergo premeretur ab iniurio multitudo ab his qui viribus erant editiores, ad vnum aliquem confugere placuit, virtute præſtantem, qui & iniurias prohiberet inferri tenuioribus: & æquitate conſtituta, ſummos cum infimis pari iure teneret: idque nedum vna in gente, ſed in pluribus factum eſt. Atque hi ſunt qui poſtea *Regis* nomen obtinuerunt, quorum conſtituendorum cauſam publica dedit vtilitas, iuſti prope mater & æqui. Nec ſane aliam ob cauſam rege fuerat opus, nec tantæ dignitatis faſtigium cuiquam committere oportebat, vt cæteris omnibus præferretur, honoraretur ab omnibus, ac præciperet omnibus, niſi vt eſſet qui publica tueretur, & iuſtitiam miniſtraret.

CAP. III.

Quid potiſſimum deceat Reges.

EST enim Iuſtitia quiddam ciuile, ſocietatis humanæ vincula cuſtodiens, dum vel malefactorum punit iniquitatem, vel bonis viris præmia tribuit. *Eſt igitur Regum proprium* (ſicut Hieronymus inquit) *facere iudicium atq; iuſtitiam, liberare de manu calumniantium vi oppreſſos, ac peregrino, pupillo & viduæ*, qui facilius à potentibus opprimuntur, *auxilium impertiri.* Quocirca niti omni ſtudio Reges debent, vt id muneris expleant, ad quod ſe noſcunt eſſe vocatos, ne iuſtitiam negligant, ſed & pauperi ſimul & diuiti ſuum ius tribuant: ſic enim pacem ſuis ſubditis, & ſibi tutum tranquillumque regnum parabunt. Sicut namque Scriptura teſtatur: *Quando rex iuſtus ſederit ſupra ſedem, non aduerſabitur ſibi quicquam malignum.* Principio igitur gentium nationumq; (veluti dictum eſt) ſumma poteſtas penes reges erat: quos ad faſtigium huius maieſtatis non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos moderatio prouehebat. Populus nullis legibus tenebatur, arbitria Principum pro legibus erant: his fines regni tueri magis, quam proferre mos erat, atque inter ſuam cuique patriam regna finiebantur.

CAP.

Cap. IV.

Quare Monarchia, Regiaq; Romana potestas instituta fuerit.

VErum cum plurimos Reges orbis haberet, cœpit (vt fit [illegible] pluralitas principum d[illegible] cordiam parere. Namque cum modo de finibus, modo de iurisdictione contenderent, nec e[illegible] lites dirimeret, nisi gladius, cum nemo minorem se altero reputaret, strepentibus bellis, [illegible] tas cum ciuitate, nec prouincia cum prouincia conuenire poterat, dulceq; i[illegible] ac suauissimum humanæ societatis commercium prohibebatur. Sed affuit præsto benigna humanæ naturæ [illegible]uidentia, quæ suopte ingenio ad optima tendit, nec vult quæ sunt, quæq; futura su[illegible] sita. Hac igitur operante, ad vnum principatum, quē Græci *Monarchiam*, nostri vero *Imper*[illegible] tant, reduci singula placuit. Namque vt priuatorum hominum exorbitantes impetus iust[illegible] moderatione compesci natura disposuit: sic & ipsorum regum per vnum principem imme[illegible] natæ cupiditates instituit. Nec enim aliter pax vniuersalis haberi poterat. Hinc illud A[illegible] Imperium exortum est, quod Ninus Semiramis coniunx, super omnes populos Oriente ex[illegible] quod nonnunquam per Medos & aliquando per Persas constat administratum. Hinc G[illegible] principatus, Alexandri Magni virtute atque fortuna, ex Europa in Asiam atque Lybiam [illegible] ad obedientiam sui mundum redegit. Hinc Carthaginense dominium per A[illegible] Eur[illegible]pam [illegible] late patens, ad Scipionis vsque victoriam perdurauit. Sed cum hæc imperia nunquam [illegible] orbem subiecissent, ac propterea pacem vniuersalem parere non potuerint, placuit [illegible] humani generis altrici, siue ipsius naturæ domino rectorique Deo Romanum Imperiu[illegible]

Cap. V.

Quibus olim magistratibus vrbs Romana regi cœperit. Et vnde maiestas Imperialis fuerit instituta.

ROma vero ab initio per *Reges* gubernata est, septemq; Regibus paruit, quos constat omn[illegible] habuisse potestatem. Quibus exactis, *Consules* constituti sunt: penes quos summum [illegible] esset, lege rogatum est. Sed hi quamuis possent ciues coercere, atque in vincula publica dedu re, in caput tamen ciuis Romani animaduertere non valebant: nec prouocatio erat ab his prohibita. Quo in regimine permulti tumultus fuere, sæpeq; plebe cum patribus discordante, variata est gubernatio ciuitatis. Nam & aliquando per Decemviros, & aliquando per Tribunos, sæpius tamen per Consules regimen actum est. Populo deinde aucto, cum crebra orirentur bella, & a[illegible] ra quædam à finitimis inferrentur, vrgente necessitate, placuit maioris potestatis constit[illegible] gistratum: prodieruntq; *Dictatores*, à quibus nec prouocandi ius fuit, & quibus etiam capitis anim aduersio data est: sed temporaria fuit istorum potestas. Paulatim namque natura ad id quod [illegible] mum erat, iter parabat. Ad extremum autem, cum neque populus, neque Senatus, ne[illegible] magistratus, satis probe prouincias vrbemque regerent, necesse fuit Reipublicæ per vnum consu[illegible] constitutoque *Principe*, datum ei ius est, vt ratum esset quicquid ab eo constitueretur. Cuius principium Iulium Cæsarem præstitisse, non est ambiguum. Per eum namq; regimina reipublicæ ad Imperatores perpetuo sunt translata.

Cap. VI.

Imperatoriam maiestatem diuinitus à Christo Iesu adprobatam esse.

IMperatorum potestas non solum vi naturæ introducta est ad publicam vtilitatem, sed etiam per Dominum & Saluatorem nostrum Christum Iesum, Dei filium (in cuius manu sunt omnia regna mundi) & verbo comprobata reperitur, & facto: qui & nasci voluit cum vniuersus describeretur orbis, & Augusti Cæsaris censum tulit. Nec hoc contentus, dari etiam pro se ac Petro tributum iussit. Interrogatus quoque, An Cæsari dare censum liceret? viso numismate, *Reddite*, inquit, *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. Hinc beatus Ambrosius, *Si tributum*, inquit, *petit Imperator, non negamus, agri ecclesiæ soluant*. Et insuper magnum quidem est, & speciale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur esse subiecti, ne quis constitutionem [illegible] reni regis putet esset soluendam. Si enim censum filius Dei soluit, quis tantus es, qui non [illegible] esse soluendum? Adsunt & alia Christi oracula, quibus Imperii potestas extollitur. Namque [illegible] Pilato; *Non haberes aduersum me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper*: quid aliud [illegible] re vo[illegible]luit, quam Romani principis, cuius vicem Pilatus gerebat, ex Deo potestatem prod[illegible] od si desuper ad Cæsarem referamus, qui erat potestatis Pilati author, tantundem habe[illegible] Nam [illegible] Christus approbat, ac secundum carnem se illi submittit. Inde Iustinianus Cæsar *Imperium* [illegible] *lesti maiestate traditum* asserit.

CAP. VII.

Ecclesiasticam potestatem a Christo pariter esse constitutam.

HInc etiam illa Christi verba trahuntur, cum dicenti discipulo, *Ecce gladii duo hic. Sufficit*, inquit. Quo dicto spiritualia summo Pontifici, & temporalia Cæsari, viri doctores interpretantur, subiecit: Ac si diceret: Duæ potestates sunto, spiritualis & temporalis. Nam satis sunt ad vniuersalis ecclesiæ gubernationem. Hinc sacri canones *ad firmamentum cœli*, id est, vniuersalis Ecclesiæ *fecisse Deum in principio duo magna luminaria* dicunt: id est, duas potestates instituisse, quæ sunt Pontificalis authoritas, & Regalis potestas: & alterā diebꝰ, id est, spiritualibꝰ, alterā vero noctibꝰ, id est temporalibus p̄esse. *Duo sunt n.* (Gelasius inquit) *quibus principaliter hic mūdus regitur. authoritas sacra pontificū, & Regalis potestas*. Quod si quis percontetur, cū tantopere laudetur vnitas, cur duabꝰ his potestatibꝰ vna duntaxat persona non sit præfecta? cum & apud gentiles nonnunquam sacerdotis officiū obierit Imperator: & in veteri Testamento legamus, Melchisedech regem ac sacerdotem fuisse, Nicolaum Papam audire debemus. Sic enim ait: *Cum ad verum ventum est, vltro sibi nec Imperator iura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen Imperatorium vsurpauit: quoniam mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, pro actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusq; discreuit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi: vt & Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus vterentur. Quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus, & Deo militans minime secularibus se negociis implicaret, ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset secularibus negociis implicatus.* In patrimonio tamen beati Petri (sicuti Canones asserunt) libere potest Apostolica sedes, nedum summi Pontificis authoritatem exercere, sed etiam summi Principis exequi potestatem.

CAP. XVIII.

Antichristum non venturum, donec Imperium Romanum steterit.

HAbet quoque Romanum Imperium (vt quidam autumant) aliud priuilegium: nec enim eo stante venturum existimant Antichristum. Sic enim doctoris gentium Pauli verba illa interpretantur: *Qui tenet, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille filius iniquitatis, quem Dominus spiritu oris sui interficiet.* Quam sententiam etiam diuum Augustinum liquet esse secutum. Hæc igitur summa Romani principis authoritas, quam communis vtilitas desiderauit, natura inuenit, Deus dedit, Filius confirmauit, consensus hominum approbauit, de stirpe duarum rerum, sicut Iustinianus ait, proueniens, vimq; suam exinde muniens: felix Romanorum genus omnibus anteponi nationibus, omnibusque populis dominari fecit. Nec gens vlla fuit orbe toto, quæ collum non inclinarit Imperio, nisi cui Romanus populus fœdum putauit imperare. Et quamuis aliquando summa potestas penes populum fuit: constituto tamen (vt diximus) principe, lege antiqua, quæ *Regia* nuncupatur, populus ei, & in eum omne suum Imperium ac potestatem contulit. Nec enim vel popularе regimen, quod Politicum, vel optimorum ciuium, quod Aristocraticum appellatur, tam iustum tamq; pacificum esse potest, quam Monarchicum, quod in Romano principe recognoscimus. Quod aliquando per Italos, aliquando per Hispanos, interdum per Afros, Dalmatasque constat administratum. Peruenit etiam ad Græcos diuq; apud Constantinopolim tantæ gloria dignitatis permansit. Et quamuis aliquando duo simul fuerint Augusti, vt Diocletianus & Maximianus, nonnunquam etiam plures, id tamen vsurpatione magis quam iure contigit. *In apibus* enim, inquit beatus Gregorius, *princeps vnus est, grues vnum sequuntur, Imperator vnus.* Obuenit autem hæc dignitas, nunc senatus electione, nunc militari fauore, nunc principis ordinatione.

CAP. IX.

Quare Romanum Imperium fuerit à Græcis ad Germanos translatum.

DEmum vero negligentibus Romam Græcis, eamq; nunc Barbarorum, nunc aliorum direptioni relinquentibus, populus iste Romanus, qui suo sanguine tantum pararat Imperium, qui suis virtutibus monarchiam fundauerat orbis, venientem in auxilium eius Carolum Magnū Francorū regē natione, Germanum, qui vrbem sacraque loca ab omni hostiū incursione defendit, primo Patricium post Augustum, concurrente summi Pontificis consensu salutauit Cæsarem. Generali itaq; modo in Germanos Romanum Imperium constat esse translatum, quod per varias manus deductum, ad te denique, Diue Cæsar Friderice, per legitimam electionem deriuatum est, tibiq; suprema in temporalibus est ex alto commissa potestas, vt bella fœliciter peragas, pacem decores, & reipublicæ statum sustentes. Ad quas res omnes populi, omnes nationes, omnesq; reges & principes tuo debent Imperio libentibus animis se submittere.

Cap. X.

Omnes & populos & potentatus iure sub Romano Imperatore esse in temporalibus & secularibus, uti Pontifice Max. in spiritualibus.

NAmque sicut in spiritualibus Romano Pontifici singuli Patriarchæ, Primates[illegible]q; cæteri [illegible] fices & Prælati subiecti sunt, quamuis & hoc aliquando Græci negatint, & adhuc [illegible] sitarum genus inficietur: sic & Romano principi temporales quoslibet liquet e[illegible] iu[illegible] enim cum Canonum authoritas Imperatorem in temporalibus eos præcellere dicat, q[illegible] be[illegible] piunt temporalia: quis non videt & populos & principes omnes ab Imperatore (qui mun[illegible] nus est) recipere temporalia, sibiq; idcirco debere obedientiam: *Iure enim humano* (vt [illegible]g[illegible] nus inquit) dicitur, *Hæc villa mea est, hic seruus meus est, hæc domus mea est: iura autem humana, iura Imperatorum sunt.* Exinde, sicut ab initio retulimus, cum ratio ipsa naturalis ostendat, vnum esse [illegible] pera oportere, qui lites dirimat, iustitiam administret, populos in pace custodiat, ac temporalibus præsit omnibus: manifestum est, huius muneris dignitatem Romano regi competere, quem diu c[illegible] stat in possessione eius fuisse. Nempe quamuis aliqui patere Romano negent Imperio, nem[illegible] ta[illegible] post Augusti Octauiani monarchiam, tantam vesaniam induit, vt sub alio quam sub *Romani regis* titulo, mundi Dominum orbisq; principem sese ausus fuerit appellare.

Cap. XI.

Errare eos, qui se ita adserunt exemptos, vt nihil Imperio debeant.

CÆterum, vt horum sententiam expendamus, qui se tanta fretos asserunt libertate, vt ni[illegible] omninu Imperio teneantur, quadamque se potiri dicunt exemptione: (quamuis istorum protetuitati potius armis, quam legibus obuiandum foret, vt quo iure se putant exemptos, eodem se sciient esse subiectos) libet tamen aliquid in hac re scribere. Cuncti profecto qui se esse subiug[illegible] gant Imperii, aut id priuilegio se asserunt assecutos, aut virtute aliqua. Priuilegium aute[illegible] ex be[illegible] ficentia Imperii suscepisse, aut aliunde: hoc secundo casu non est opus confutatione. Cum e[illegible] Romanum Imperium adeo super omnes mortales in temporalibus sit erectum, manifest[illegible] neminem esse, qui ei possit inferre præiudicium. Cassa nanque sunt omnia, atq; irrita, quæ a[illegible] o fiunt, qui potestatem non habet: nec ratum est quicquam, quod per iniuriam agitur. Quod [illegible] ab Imperio talis manauerit exemptio, dicimus eam & hoc casu nullius esse momenti. Nam etsi max[illegible] ma sit atque amplissima Romani principis authoritas: eo tamen priuatur Augustus, vt sui similem non possit efficere. Quod certe faceret, si regem aliquem in omnibus liberum à se redderet, & exemptũ. Posset nanque successu temporis tot eximere, vt nedum sibi parem, sed etiam maiorem se inueni[illegible] Quod esse absurdum, neminem fugit. Idcirco nanque princeps Romanus *Augusti* nomen accepit, vt non minuere, sed augere Imperii potestatem deberet. Nec propterea minor est eius authoritas, quia similem sibi non potest creare: sicut nec Deus desinit esse omnipotens, quamuis in Deitate non possit nisi vnicus fore.

Cap. XII.

Monarchiam vel solam pacis vniuersalis esse causam, quam & illa conseruet.

PRæterea cum (sicut supra retulimus) ex iure naturæ fundatum constet Imperium, atque ad pacem tenendam, iustitiamque distribuendam Monarchia sit necessaria, certum est, talia priuilegia non valere, quæ multitudinem summarum afferunt potestatum. Nascuntur enim ex hoc discordiæ, frequentes fiunt rapinæ, multimodæ committuntur neces absque numero: cum, pace turbata, hinc atque inde bella grassentur, existente nemine qui maior omnibus iuris ordine litibus p[illegible] sit imponere modum. Quod si vno sub capite viueremus, si vnam omnes sequeremur obedientiam, si vnum duntaxat in temporalibus supremum Principem recognosceremus, floreret vbique terrarum pax optima, dulcique omnes concordia frueremur. Cuius rei signum est manifestum, quod ab initio nascentis mundi vsq; in hoc æui, nunquam pacem fuisse legimus vniuersalem, nisi cum in vnum Cæsarem Augustum, in modum cœlestis regni, totus orbis oculos dirigebat. Quod licet ob reuerentiam Christi redemptoris nostri tunc contigerit, qui nostram humanamque formam induit: sufficere tamen debet, diuinum illum mundi fabricatorem, viam hanc ostendisse pacis habendæ, cum orbis sub vno principe regeretur. Liquet igitur, priuilegia, quæ monarchico regimini obuiant, ex quacunque veniant potestate, non habere vigorem, eaq; non solum per successorem, sed ab ipso quoque qui concessit, esse cassanda: nec enim tolerare Principem decet, quæ ad subuersionem tendunt Imperii.

Cap. XIII.

Errare quoq; eos, qui se suis virtutibus exemptionem ab Imperio meruisse [illegible].

SEd aiunt aliqui, propriis se virtutibus id priuilegii meruisse, quamuis Imperii non interuenit authoritas. Dicunt n. se suis armis, suoq; sanguine prouincias vendicasse, qu[illegible] vel à barbaris, [illegible] ab hostibus Christiani nominis occupabantur, nec Romanũ recognoscebant Imperium. Quod [illegible]

ridiculum sit, iniustum, absonum, ex superioribus licet intueri. Insuper quoque, si dignum hoc est, nec illud erit indignum, si quod aliquis iniuste rapuit, alius vi recipiat sibique teneat, nec vero Domino reddat. Quod nemo dixerit esse iustum. Constat enim omnes prouincias (vt ante diximus) sub Imperio quondam fuisse, cuius directum dominium apud Romanum principem assidue mansit. Itaque licet barbari superuenerint, vi q; illas inuaserint, si tamen postea recuperantur, non vindicaturi dandæ, tanquam exempto, quamuis laudandus præminaodusq; sit, sed Imperio sunt restituendæ. Nullius enim tanta laus est tantaque virtus, vt eius causa destitui debeat imperium. Semper namque maior est vtilitas publica, quam priuata: nec committendum (vt iam probauimus) quod propter cuiusquam merita, potestas aliqua erigatur Imperio similis: qualis in exemptis esset, qui nullum superiorem admitterent. Quæ res Monarchiæ dignitatis neruos elidit, schisma sub Imperio facit, & omnem humanæ societatis concordiam dirimit.

Cap. XIV.

Quid veniat appellatione Sub Imperio esse.

NOn tamen propterea Regum & aliorum principum magnam esse potestatem inficiamur, sed esse eos sub Imperio dicimus: eorumq; correptionem, quando tyranni efficiuntur, ad Romanum principem pertinere, caussas regum asserimus Cæsari remittendas, teneriq; omnes pro salute communi Imperatori parere, venire ad bellum vocatos, conferre impensas, mittere auxilia, præbere transitum, elargiri commeatum, nihilq; fugere quod Cæsarea maiestas iniunxerit. Vt quam ipsi à suis subditis obedientiam exigunt, eandem suo Domino præstent Imperatori.

Cap. XV.

Quibus de causis ab Imperatore priuilegia data reuocari possint.

VErum quoniam de Priuilegiis mentio incidit, dicemus aperte, quid in re hac priscæ doctores sapientiæ tradiderint. Est equidem Romani Principis, ciuitatibus, principibus, regibus, tum propter merita, tum propter vigentes causas, priuilegia elargiri, sed ea talia esse conuenit, quæ vires Imperatoriæ potestatis nequaquam extinguant: eaq; potest Imperator iam à seipso, quam à suis antecessoribus concessa declarare, interpretari: ac cum causa fuerit, abrogare, vel illis derogare. Auferuntur namque priuilegia, cum ex falsis narrationibus obtenta sunt: impetratis namque carere debet mendax precator. Reuocantur, cum male vtuntur, qui illa sunt assecuti. Priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Cassantur, cum male mereri incipiunt, qui eadem bene merendo obtinuerunt. Irritantur, si damnosa Reipublicæ reperientur: quę cum data fuerunt, erant vtilia, vel si bonis moribus contrariantur: aut si magnam Imperio iacturam seruata faciunt, quæ sublata grandem præberent vtilitatem. Quoniam sicut maius bonum minori præponitur, ita communis vtilitas speciali præfertur vtilitati. Nec sane priuilegia vlla conferre, vel tolerare Cæsarem conuenit, quę vel delicta inducant, vel communem auferant commoditatem. Ideo namque imperialem fortunam rebus humanis Deus præposuit, vt possit omnia quæ nouiter contingunt, & emendare, & componere, & modis & rebus competentibus tradere. Absq; tamen rationabili causa nec auferenda sunt priuilegia, nec derogandum est eis. *Omnis* namq; *potestas* quæ *à Deo data est*, vt inquit Apostolus, *in ædificationem* tradita est, *non destructionem*. Quæcunq; igitur priuilegia iuste concessa sunt, manentq; iuste, sine detrimento Reipublicæ seruanda sunt. Decet n. priuilegium principis esse mansurum. At cum priuilegium quod olim vtiliter concessum est, damnosum efficitur; satius est euellere malam arborem, quam nutrire. Si enim iuxta Euangelicam veritatem, arbor quæ fructum non adfert, excindi debet, in ignemque mitti: quanto magis excindenda est, quæ Reipublicæ officit arbor?

Cap. XVI.

Imperatorem non obligari ad rationem reddendam suorum factorum, sed de iis bene præsumendum esse.

VErum, cum in omnibus quæ geruntur à Principe, causa præsumatur & ratio facti, si quando vel abrogare priuilegia, vel ipsis derogare Principem contingat iniuste: quamuis liceat eum per viam supplicationis informare, humiliterq; petere restitutionem, non tamen reclamare licet, vituperare vel impugnare, si perseuerat, cum nemo sit, qui de suis factis temporalibus possit cognoscere. Tolerandũ est patienter, quod princeps facit, quamuis inique, expectandaque est successoris emenda, vel superni correctio iudicis, qui violentias atque iniurias non sinit esse perpetuas. Cogitandum insuper est, quod Princeps agit, Dei fieri permissione. Quia *cor Regis* (vt inquit Scriptura) *in manu Dei est, & vbi voluerit, inclinabit illud.* Deus autem sæpe propter peccata subditorum, deprauari permittit vitam rectorum. Ex quo fit, vt occulto Dei iudicio apud Deum iusta nonnunquam reperiantur, quæ nobis videntur iniusta.

Cap. XVII.

Cæsarem etiam malis vel bonis, auferre posse bona temporalia.

DIcendum est etiam aliud, quod aliquibus fortasse durum videbitur, & absurdum: sed non debet taceri, quod verum est, dictuque vtile. Quid obstas penna? quid molesta es? cui non dis atramentum? exprime Cæsaris priuilegium: nullum timeas, dum vera scribis. Nempe liberum est Imperatori, non solum homini nequam, sed etiam viro bono, ac de republica bene merito, proprium agrum, proprias domos, propriasque possessiones auferre, si Reipublicæ necessitas id expostulat. Hinc videmus prædia rustica, quæ bellis imminentibus damnosa sunt ciuitati, cum ædificiis incendi, agros effodi, vineas amputari, frumenta ex priuatis horreis, pecuniasque ex arca ad publicum vsum deduci, quamuis hoc singularibus hominibus videatur esse damnosum: minus tamen malum est priuatos viros luere, quam Rempublicam pessundari.

Cap. XVIII.

Rempublicam ab omnibus esse priuatæ rei vtilitatiq; præponendam.

NAm nec opes priuatæ stare possunt, nisi salua Republica. His tamen hominibus qui propter Rempublicam singularia perferunt detrimenta, ex publico compensandum est: atque ita curandum, vt incommoditas belli non ad vnum vel paucos, sed ad omnes æqualiter peruenisse videatur. Quod si Reipub. status id non patitur, tolerabilius vnum est pati, quam vniuersos. Nam si ciuis pro salute sua omnia dabit quæcunque habet, quanto magis id Reipub. causa faciet? cum non solum nobis nati simus, sed etiam Reipub. cui non minus quam nobis ipsis debemus parare diuitias. Nautæ, cum tempestas emersit, quæcunque sunt in naui bona, pro salute personarum deiiciunt. Quod si hominem aliquem naufragii præstare causam putant, & hunc etiam marinis committunt fluctibus: sicut de Iona legimus in sacris, & apud gentiles de Orione scribunt Poetæ. Expedit namq; vnum hominem mori pro populo, ne tota gens pereat: quam rem bonus ciuis æquo animo pro Repub. tolerabit. Apud Romanos Curtius libenti pronoque animo pro salute reliquorum ciuium in hiatū terræ sese præcipitauit. Apud Græcos, Iphigeniam pro felici omnium nauigatione, iubente patre, sacrificatam, Historici tradunt. Sicut enim membra quædam amputantur, si ipsa languere, & tanquam spiritu carere cœperint, ne reliqua noceant corporis partibus: sic & aliqui homines propter Rempub. pati debent, quamuis nihil mali videantur prometuisse, si cum ipsis Respublica periit, quæ sine ipsis salua esset. Turpis enim est omnis pars, quæ suo toti non conuenit, & semper minus malum tolerandum est, vt euitetur maius: nec graue videri debet, si pro salute corporis pedem vel manum, vt sunt in Repub. ciues, dicimus resecandam, cum princeps qui caput est mystici Reipub. corporis, cum salus communis expostulat, vitam ponere teneatur: sicut Atheniensem Codrum, & apud Lacedæmonios Leonidam tradunt fecisse, qui pro salute suorum ciuium vltroneas obierunt mortes. Imitandus est enim Christus Iesus, qui non solum pastoribus vt animas pro suis ouibus ponerent, imperauit, sed ipse quoque cum esset caput Ecclesiæ, princeps & rector, vt nobis mortem demeret voluntariam mortem subiuit. Nunc quemadmodum circa leges habere se Principem oporteat, breuiter absoluendum est.

Cap. XIX.

Imperatoris adeoq; Cæsaris esse, condere, soluere, interpretariq; leges.

LEges sacratissimas, quæ constringunt hominum vitas, vniuersique mundi ceruicibus imponuntur, solius Imperatoris est condere, cui quicquid placuerit, legis habet vigorem. Quodcunq; n. Imperator per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, vel de plano interlocutus est, vel dicto præcepit, legem esse constat. In legibus autem conditis, si quid visum fuerit ambiguum ad imperiale culmen, per iudices referri debet, vt ex authoritate Augusta manifestetur, cui solum concessum est leges condere & interpretari. Nec quisquam sanæ mentis negabit leges posse ab eo dissolui, à quo sunt conditę: cumque Imperator sit, qui vim legibus authoritatemq; impartitur, constat & ipsum legibus derogare posse, illasque abrogare, cum causa fuerit rationabilis. Etenim si Decemuiris data facultas est, decem tabulas legum ex Græcia missas interpretari atque corrigere, si Prætoribus permissum est, ius nouum condere, vetusque reprehendere, quis non hanc facultatem in Cęsare recognoscat? in quem totam (sicut ante relatum est) Romani populi potestatem constat esse translatam.

Cap. XX.

Imperatores non esse Legibus subiectos, oportere tamen illos iuxta leges iudicare.

VErum cum nihil tam studiosum in omnibus rebus inueniatur, quam legum authoritas, quæ & diuinas & humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: dignū est Principem secundum

cundum

cundum leges & viuere & iudicare. Est enim lex inuentio quædam & donum Dei, oculus ex multis oculis, & intellectus sine affectu. Nec facile dissolui debet, quod à pluribus accurate digestum est, cum magna lucubratione introductum. Hinc dicere consueuit Imperator: *Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri.* Quod quamuis pulchrum est dicere, non tamen asserendum est, Imperatorem legibus esse subiectum, cum sit solutus. Est enim aliud quiddam, cui plus q̃ legibus obnoxius est Imperator. Hoc ipsum æquitas est, quæ non semper inuenitur scripta. Æquitas enim est, quod præter legem scriptam iustum est. Quod si aliud lex iubet, aliud æquitas suadet, conuenit Imperatorem iuris rigorem æquitatis fræno temperare, cui soli inter æquitatem iusq; interpositam interpretationem licet, & incumbit inspicere. Præsertim cum nulla iuris sanctio, quantumcunque digesto perpensa consilio ad varietates humanæ naturæ, & machinationes eius inopinabiles, sufficiat.

Cap. XXI.

Leges humanas quandoque mutari, abrogariq́; posse.

CVmq; humani iuris conditio semper in infinitum decurrat, nihilque sit in ea quod stare perpetuo possit (multas enim formas eadem natura nouas deproperat, & secundum tempora statuta variantur humana) manifestum est æui cursu, quæ leges olim iustæ fuerunt, iniustas reddi, fieriq; nunc inutiles, nunc duras, nunc iniquas. Ad quas moderandas opus est principe, qui legum Dominus est. Nam si quid in eis latum fortassis obscurius fuerit, Imperatorem conuenit declarare, duritiamque legum suæ humanitati contrariam & incongruam emendare. Quod enim dicitur, *legem quamuis duram esse seruandam*, inferiores iudices, non Cæsarem respicit. In quo est vis illa moderandarum legum, quam ἐπιείκειαν vocant, quæ tam annexa est summo principi, vt nullis possit humanis euelli decretis. Sed hac suprema potestate sine magna & vrgenti causa vti principem minime conuenit. Imitandus est enim ille Theopompus Aristotelicus, qui, vt principatum suum efficeret diuturniorem, raro hanc potestatem exercebat. Quamuis enim lex Imperii, solennibus iuris Imperatorem soluerit: tamen nihil tam proprium est Imperii, quam legibus viuere. Nec mutandæ sunt leges sine causa, nec nouæ instituendæ absque euidenti vtilitate, & licet in omni Principis actione legitimam subesse causam, reputare nos deceat, qui ab eius placito non possumus resilire, cauendum tamen Imperatori est, ne sine ratione libidines potius suas, quam iustas leges sequatur, fiatque Deo maximo reus apud quem potentes potenter tormenta patiuntur, qui iuris æquitatisque tramitem reliquerunt.

Cap. XXII.

Ab Imperatoris sententia nec posse, nec debere prouocari.

NVnc vltimo loco de appellationibus transigamus: eosque confutemus, qui à sententia summi Principis asserunt appellandum. Etenim si à præfectis prætorio prouocatio non recipitur, qui subsunt Cæsari: multo minus recipienda est, si Cæsar ipse sententiam tulit, qui nullum habet in temporali causa superiorem. Hinc litigatores causas iubentur suas, quæ coram tribunali ventilantur Augusto, plene instruere, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia conquirendi. Exinde cum in præfectis prætorio idcirco non admittatur prouocatio, quia credit princeps, eos qui ob singularem industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officii magnitudinē adhibentur, non aliter iudicaturos esse q̃ ipse iudicaturus fuisset, quis non intuetur aperte, rationē istam multo magis in Cæsare nullam prouocationē admittere? quis insuper prouocari à præfectis prætorio prohibuit, nisi Cæsar? q̃ si Cæsar sic iudicem ex suis aliquem extollit, vt ab eo appellari nequeat: quis tam hebes est, vt à Cæsare reputet appellandum? Notum insuper est, non licere à legibus appellare. Lex enim (vt dictum est) quanquam dura, ferenda est. At cum sententia Principis, partibus omnibus constitutis lata, non solum illi causæ pro qua introducta est, sed omnibus similibus lex sit: quis eo temeritatis excedit, vt à sententia, quæ vim legis habet, appellet, cum Romani non solum à legibus, sed ab his quoque appellare prohibuerint, qui iussu populi decem tabulas intueri legum, reformareque tenebantur? Sed appellant quidam rursus ad Cæsarem adiunctis principibus, quasi maior sit Imperator cum illis, quam sine illis. Quod si verum esset, iterum etiam ab Imperatore ac Electoribus ad ipsos adiunctis aliis Principibus, appellare liceret, & vsque in infinitum processus fieret, cum homines in propriis factis affectione magis quam veritate ducantur, ac vt plurimum iustam se putent habere causam, minusq; iuste contra se iudicata approbant. Sed vana atque inania sunt istorum fundamenta. Tanta est enim in Cæsare potestas, sine Principibus, quanta cum ipsis. Amat enim vnitatem suprema potestas, suaq; sponte ex multitudine fugit ad vnum.

Cap. XXIII.

Imperatorem bifariam offendi ab eo, qui ab eius appellat sententia.

CVmque in Cæsare summa potestas sit, summaque authoritatis plenitudo, nil est quod ad[illegible] ctis principibus authoritatis accedat: quoniam neque summo adiici quicquam potest, n[illegible] plenum potest effici plenius. At qui prouocat, quasi superiorem appellat, qui latam contra[illegible] quam sententiam corripiat. Qua in re, duplici temeritate Maiestatem lædit Imperialem. Nam [illegible] periorem nititur assignare ei, qui omnibus principibus est superior: & iniquitatem illi ascribi[illegible] semper æquum iustumq; reputare debemus. Quapropter qui talia tentant, non solum proh[illegible] sunt, sed etiam debitis pœnis atq; animaduersionibus coercendi. Cum iuxta canonicas sanctio[illegible] quædam sint culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam. Etenim quamuis à summo solio n[illegible] nunquam procedat iniquitas, iniustumque iudicium prodeat: non tamen idcirco locus est ap[illegible] lationi, cum nemo sit iudex, qui temporalia Cæsaris facta valeat examinare. Vtilius insuper est [illegible] publicæ ad extinguendas lites, paucis iniuste oppressis appellationis beneficium denegari: q̃ multis calũniantibus, postq̃ iuste dominati fuerint, querelarũ ianuas aperire. Cũ rarissimi sint, q se iuste [illegible] putent condemnatos: semperq; minus malum tolerandum sit, vt euitetur maius. Nempe vbi sem[illegible] per licitum est appellare, ibi quoq; lites sine fine reperiuntur: ibi sunt inimiciæ, ibi contentiones, ibi noua dietim scandala. Quod si ciuitates aliquæ à suis præsidibus appellari non sinunt, quis tu [illegible] qui velis à supremo Cæsaris tribunali appellare? maiorisq; authoritatis vnum ciuem in dignitate constitutum, quam Imperatorem reputare? An non, sicut in spiritualibus vnum caput est, à quo a nulli appellare licet, & ad quem ab omnibus appellatur, sic etiam conuenit in temporalibus obseruare? Romani pontificis sententiam nulli fas est in irritum reuocare. Romani principis voluntatem nemo potest impugnare. Satius enim est iniustam sententiam istum ferre, vel illum, quam per querelas id agi, vt imperio superior detur. Si enim ab Imperatore vis appellare, ab eo quoq; p[illegible] uocare desiderabis condemnatus, quem post Cæsarem appellasti, nec tuis inueniri poterit appella[illegible] tionibus modus. Quod si alterius iudicio vis quiescere: quin potius arbitrio quiescis Imperatoris, quem super omnes mundi homines in temporalibus Deus constituit? Sit tandem finis litium, sit caput inter principes, sit qui temporalia terminet: auferatur materia litigandi perpetua, cognoscant homines se principi esse subiectos, Imperatoremque mundi Dominum, tanquam Dei vice in temporalibus gerentem venerentur. Et sicut quæ Deus iubet implenda sunt, nihilque contra replicandum est, sic temporalia Cæsaris mandata sine repugnatione suscipiant. Curent autem ipsi Cæsares, ne quenquam iniuste opprimant, causamque præbeant hominibus ad Deum clamandi, cuius est terra & plenitudo eius, qui nec obliuiscitur clamorem pauperum, & propter iniustitiam de gente in gentem transfert imperium. Nihil est enim quod illi maximo Deo, rectori oibu, cœlique fundatori grauius sit, quam iustitiæ neglectus, indignaque pauperum oppressio. Sicut enim Psalmista canit: *Non in fine obliuio erit pauperu. Patientia pauperum non peribit in finem.*

Cap. XXIV.

Summatim neminem rebus in omnibus temporalibus esse Imperatore superiorem, post Deum Opt. Max.

HÆc tibi, Diue Cæsar Friderice, de tua sufficiat suprema potestate, breuiter & succincte scripsisse: ex quibus percipere potes, quanta sit tui solii, quamque admirabilis authoritas, cum nemo tibi in temporalibus præsit, & tu omnes præcellas, cum nemo sit qui tuum in temporalibus refugere possit imperium, & tuum sit omnibus imperare, cum nemo ex tuo iudicio sit exemptus, & tu omnes temporales valeas iudicare, cum nemo à te prouocare queat, & ab omnibus ad te liceat appellare temporalibus, cum priuilegia legesque possis interpretari atque corrigere: cum ad tuendam Imperii Maiestatem, Reique publicæ statum seruandum, omnes populi, *nationes* principes, reges, tuis debeant obedire mandatis. Quæ cum ita sint, cauere tamen debes, ne sine ratione aliquid agas, ne vel ad tuam voluptatem potius quam ad subditorum vtilitatem regas Imperium, atq; sic ex rege fias tyrannus, cum quo nulla nobis societas, nullumque debet esse commercium, sed potius summa distractio. Quod vt euites, tanto magis eniti debes, quanto propter pacem populis datam iustitiam bene administratam, Remque publicam rite directam, te actorem facti in sublime prouectum, gratiori semper tranquillitate Deus custodit. Vale feliciter, ex Vienna Cal. Martiis: M.CCCCXLV.

Regni tui anno sexto.

FR. IACOBI DE PARADYSO CARTHVSIENSIS, DOCTORIS ERDFORDENSIS

COLLECTVM

DE SEPTEM STATIBVS ECCLESIÆ IN APOCALYPSI *mystice descriptis: & de authoritate Ecclesiæ: & de eius reformatione: sumptum ex eius* QVODLIBETO STATVVM HVMANORVM.

IBET præterea quæ dicenda sunt, specularitet, conformiter, de sanctis reuelationibus Iohannis, *in Apocalypsi* ostensis, à præmissis non alienis quædam referre. Ipse enim Iohannes post visionem specialiter septem Ecclesiis, & earum *Angelis*, id est, Episcopis exhibitam, sanctum stylum suum vertit ad generalem Ecclesiæ vniuersalis statum describendum, à temporibus Apostolorum, vsque ad secundum Christi aduentum, *in sexto & septimo capitulis*, quem statum nomine *septem Sigillorum* signauit. Quæ septem sigilla, *agnus*, id est, Christus occisus aperuit. Et apertio sigillorum non est aliud, nisi statuum Ecclesiæ manifestatio, vsq; in finem seculi.

Aperto primo sigillo, visus est à Iohanne *equus albus*, id est status Ecclesiæ tempore Apostolorum purissimus, propter Baptismi gratiam per eos prædicatam: & vitæ sanctimoniam, quæ illo tempore viguit in numero fidelium, vt *Actorum Apostolicorum* testatur Historia: *Erant*, inquit, *illis omnia communia.* In quo statu, Simon Magus cum omnibus suis successoribus erat eiectus, & damnatus: qui proh dolor, hodie in vniuerso pene orbe, sua semina venenata in medio tritici superseminauit, & (vt vereor ego) sinenda crescere vsque ad messem, cum paterfamilias dicturus sit: *Colligite Zizania, & alligate ea in fasciculos, ad comburendum ea.*

In apertione secundi sigilli, vidit Iohannes *equum russum*, in quo signatur secundus status Ecclesiæ, qui est status sanctorum martyrum tempore tyrannorum, scilicet principum & imperatorum gentilium, à tempore Neronis vsque ad tempus Constantini, à sancto Syluestro baptizati. In quo statu multa millia sanctorum stolas suas in sanguine agni, scilicet Christi, rubricauerunt, Christi passionem imitati. Nam vt litera ibidem dicit, *sumpta est pax de terra, & datus est sessori equi illius gladius magnus.*

In apertione tertii sigilli, id est, in tertio statu Ecclesiæ, vidit Iohannes *equum nigrum*. qui est scelus hæreticorum, Ecclesiam persequentium, niger in vitiis, in quo nulla claritas lucet veritatis, nec albedo æquitatis. Et qui sedebat super equum nigrum, scilicet Diabolus, regens hunc equum, habebat stateram in manu sua, scilicet peruersam scripturæ expositionem, flectens eam faciliter, ad quemcunque partem desiderat, sicut hæretici facere consueuerunt. Et hoc tempus erat tempus Arrii, & aliorum, vt in *Ecclesiasticorum* narratur *historia*: in quo concurrebant Sancti Doctores prius dicti, iustam libram, id est, rectam expositionem manibus suis gestantes: quod ita esse, præterita secula non ignorant.

In apertione quarti sigilli, visus est *equus pallidus*: id est, in quarto gradu viguerunt hypocritæ, falsa religione palliati. Et qui sedebat super illud, nomen illi *mors*; id est, æterna damnatio illis debetur. Vnde & infernus sequebatur eum, vt dicit litera. Et data est sessori illius equi, potestas super quatuor partes terræ: id est, à Deo permissa, interficere gladio iniquitatis & dolositatis: *fame*, id est, carentia verbi Dei: *morte*, id est, doctrina mortifera (coaceruabunt enim sibi homines illius temporis magistros prurientes auribus, loquentes eis placentia) *& bestiis terræ*: id est, vniunt se principibus, ad se fortificandos in viis suis, & hoc *super quatuor partes terræ*: id est, in omnibus mundi finibus abundabit scelus hypocritatum. In quo statu, vt arbitrari possum, hodie laboramus. In omni enim genere hominum, fictæ sanctitatis viros & fœminas videmus, quorum aut Deus venter est, aut famam aucupant laudis humanæ, & præ aliis honorari & venerari volunt, præcellere cæteros in mundi sapientia, in doctrinæ præstantia, in operum externorum excellentia: cum tamen plures vacui cernantur, in veræ virtutis, scilicet humilitatis, refulgentia: quod, quam verum sit, à consideranti studia hominum, ad quos fines tendant, palpari potest, sub colore enim honestatis, militat omnis pene actio humanæ conuersationis, etiam in his qui animabus lucrandis

CAP. II.

In quo declaratur, quomodo Cardinales non possunt excusari à participatione simoniæ: & quantum eorum negligentia & taciturnitas est culpabilis, & nociua.

PET. Modo non est mentio facta de Dominis Cardinalibus, officia non habentibus. Ideo nunc expedit, vt etiam à tanto sopore lamentabilis negligentiæ congruis persuasionibus excitentur. PAVL. Si animaduertitur mente sollicita, quanto mysteria à cardinibus, vel quatuor cardin bus virtutibus, quibus pollere debent (scil prudentia, temperantia, fortitudine & iustitia) *Cardinales* unt nuncupati, & ad construendam conseruandamq; sacro Christi sanguine fundatā Ecclesiam, uperna prouidentia instituti (magnum quippe & arduissimum est eorum officium) profecto destrui non deberent exemplis auaritiæ: non obdormire tantam ruinam in ipsa Ecclesia Dei, & prostitutionem scelera issimam, nec non diuisionem hæreticam Christi sponsæ admittere. Nam certo certior sum, quod præter hæc quod cum Simone mago colligunt, non solum prædictorum omnium in curia Romana peccatorum sunt participes, verum omnium malorum quæ fiunt vbiq; in Dei Ecclesia de quanto ea aut reformare, aut prædictis prouisiunibus exorbitantibus, & inutilibus (quæ uni infi nitorum malorum radix & fomentum) contradicere cum effectu negligunt: aut consentiunt in errores impiorum, negligentiam, desidiam detestabilem, vel consensum, noscuntur sine dubio re- dundare. PET. Iniuriose, & recte non videris dicere, quod Cardinales cum Simone colligunt cum tamen sine solutione pecuniæ à Papa obtinent, quod intendunt. PAVL. Ignosce mihi, Petre, hunc errorem, quo me fateor oberrasse. Non enim debui dicere cum Simone, sed cum Ieai habent partem, cum sine ipsorum consilio de Episcopatibus &c. non fiunt huiusmodi prouisiones: qui nō solum assensu & consilio, sed etiam ad ipsas cuoperantur per effectum, cum mutua seruitia, & c tali recipiunt, turpiter contrahente. Et dato quod non consulant ad talium prouisiones, vel etiam simoniacas solutiones: & etiam cessent omnia alia, tamen ab assensu tacito & habimali nul enus excusantur, ex quo præsentes sunt & silent, & vt eis incumbit ex officio realiter non resistunt Tales enim vocat scriptura canes mutos, non valentes latrare, *43. dist. sit rector*. Quid enim prodest illi, suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti? *83. di. quid prodest*. Vbi Beatus Gregorius, exponens hoc in sequenti capitulo, dicit: *Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit*. Et ita verificatur illud: *Error, cui non resistitur, approbatur*. Nec caret scrupulo societatis alienæ, qui manifesto facinori desinit obuiare *100. di. error, & 23. di. qui potest*. Non etiam ignorantia eos ne- ri poterit: quę cum in ipsis laicis intolerabilis existat, quanto magis in his qui præsunt, nec exc sa- tione est digna, nec venia. Vt in *c. si laicus 38. di*. PET Hoc enim de se est euidens, quod ex quo in Epi- scopis, & in aliis inferioribus damnatur ignorantia: fortius in Cardinalibus, qui habent pro tota con- gregatione Christianæ fidei consulere, & permaxime vigilare, non est aliquo modo admissibilis i- gnorantia scripturarum. Vnde dicit Beatus Thomas, in *scripto super quarto Sententiarum, di. 18.* quod quilibet officium seu beneficium recipiens, ad cuius ministerium debite exequendum non habet competentem scientiam, peccat mortaliter. Idem notat Inno. & sequaces, in *c. cum in cunctis de elect. & c Omnes 38 di.* Et ideo poterit esse adhuc alia & efficacior excusatio; scil. quia si aliqui eorum, vel aliquis, vellet tantæ ruinæ reformationi intendere, aliis nolentibus ne forte sine profectu, aliorum odiis, & fortasse etiam status sui periculo se exponeret, oportet eos sub dissimulatione pertransire. PAVL. Fortissime talibus excusationibus incusas: & obstat directe dictum Apostoli *ad Galatas secundo*, pariter & exemplum, vbi gloriatur Paulus dicens: Quod *cum venisset Cephas*, caput Apostolorum (id est, Petrus) *Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat*, &c. & Saluator Matth. 16 Cum enim dixissent Apostoli, *Scis quia Pharisæi audito hoc nomine, scandalizati sunt nimis?* ait: *Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt*, &c. Non enim Elias pertimuit Achab principem, quæ- rentem ipsum occidere, cum dixit sibi ad faciem: *Non conturbo ego Israel, sed tu & domus patris tui*, 2. Reg. 18. Tales enim de profectu correctionis desperantes, non innituntur Dei potentiæ, sed pro- priæ: cum *alius sit qui rigat, & qui plantat: & alius qui incrementum dat*. Si enim sperarent in Domino, mutarent fortitudinem, & non deficerent: *Isaia 40.* fortitudinem inquam propriam, in fortitudinem diuinam.

Cum enim quispiam de viribus diffidit propriis, quasi propria fortitudine se exuit, & Dei fortitudine se induit: & tum ipsius nititur potestati, qui est protector omnium sperantium in se. Qui enim sic confidit in Domino, sicut mons Sion, non commouebitur in æternum. Quod Propheta non ambiguit, cum dixit: *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* & etiam, *In Domino transgrediar murum*. Et alibi: *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo*. Sed quid est aliud dicere, quoniam ta- les diffidendo de Dei auxilio, non ponunt Deum adiutorem suum, non reputant non lucrum, quod tamen reputauit Apostolus ad Philippenses: Vana se excusatione subtrahentes, trepidaue- runt ibi timore, vbi non erat timor. Et ex quo sic, statum timentes amittere, *quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi*. Et idcirco quia sacrificium iustitiæ Deo non offerunt, merito non po sunt sperare in Domino: sed, proh dolor, oportebit eos tabescere in errore.

Pa-

Pet. O felicissima Apostolorum tempora, primitiuæ ecclesiæ: dum etsi vnus erat malus inter duodecim: nunc autem inter duodecies duodecim nullus, aut vix vnus bonus. O quanto periculo fluctuat Petri nauicula? prædicatio Pauli contemnitur, & doctrina Saluatoris non curatur: & quod in Curia Roman. ecclesiæ, quæ est omnium ecclesiarum caput à planta pedis vsque ad verticem capitis non est sanitas.

Cap. III.

In tertia partis huius Tractatus cap. tert. conuincitur, pro latitudine potestatis Papæ, & soluitur, & declaratur plenitudo potestatis ipsius: condemnatur multitudo gratiarum, cum illis qui sunt consecuti beneficia per exorbitantes gratias.

Pet. Adhuc restat ibi discutiendum in hac materia, quoniam Gloss. ordinariæ sonant, quod conditor canonis, vel legis, potest mihi dare rem alienam, & tutus ero, vt dicit Gloss. 2. in *c. vigilanti. de præscript. per l. Lucius ff. de e. vict. & Cod. de quadrien. præscript. bene à Zenone*, & per totum. Gloss. vero in *c. per principale, 9. q. 3.* idem dicit. Et plus superadditur, quod Papa potest alicui beneficium recipere, remittit *19. distinctione in memoriam extra, de offi. dele. dilectum de concess. præben. quia diuersitatem* Et potest episcopum deponere, sed non omnes: quia sic vniuersalem ecclesiam turbaret. Horum occasionem præmissorum, & etiam Gloss. in *c. à nobis de deci.* quidam notauerunt, quod Papa posset vnum episcopum deponere sine causa, sed non omnes, ne videretur statum ecclesiæ vniuersalis immutare, quod non potest. Nonnulli etiam famosissimi canonistæ videntur asserere, quod Papa posset etiam contra ius naturale dispensare. Gloss. Ord. dict. *c. à nobis*, Innocent. in *cap. cum ad monasterium de sta. mo.* & sequaces dicentes, quod Papa in voto continentię posset dispensare. Item etiam contra iuramentum *15. q. 3. auctoritatem item*, quoniam etiam Gloss. innuit, quod posset contra diuinam legem dispensare: vt in *c. proposuit de concess. præben.* in eo quod dispensare posse videtur contra Apostolum, vt promoneantur ad sacros ordines bigami. *33. dist. lector.* Hæc allegata, maxime videntur Papæ laxasse potestatem. Necesse igitur habes de mentibus simplicium & errantium excutere, quicquid erroris in animis non bene intelligentibus est seminatum occasione præmissorum.

Pavl. Non est quippe necesse dicere aliquid, si non exuberasset tanta cupiditas, ambitio, & omnium malorum radix auaritia, quæ corticibus iurium contenta, & errore, ad medullam non sinit pertingere veritatis. Sed vt etiam in his cæcitati cupidorum & ambientium penitus occasio subtrahatur, vt vtar verbis Apostoli: hic primo quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Et quis est iste fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? quem recommendat Saluator *Luc. 12.* quem vtique prudentem & fidelem esse oportet. Infidelis autem est, qui dimisso communi bono, amplectitur priuatum. Imprudens vero est, qui sine discretione & sine causa dispensat, quia huic dicetur: *Serue nequam, redde rationem villicationis tuæ: Iam non poteris vltra villicare*, Lucæ 16. circa principium. Seruus enim qui non facit voluntatem Domini, plagis vapulabit multis. Cum autem secundum Gloss. Or. *1. q. 1. requiritur*, in verb. *pro tempore* dispensatio est communis iuris relaxatio, facta cum causæ agnitione, ab eo qui ius habet dispensandi: necesse diuersa pensare habet, qui dispensare vult, cum à iure communi non est facile intuitu alicuius recedendum *51. dist. iuramentum* & contrarium facere non est populo consulere, sed nocere: nec præstare regnum, sed augere discrimen, vt *ibidem*. Eo minus adhuc Saluator dispensatorem assumpsit: supra etiam Apostolus, scilicet prout dispensatio est quædam commensuratio ad singula: prout dicit beatus Thomas in *secunda parte secunda, 97. ar. vlt.* & Io. An. post eum in *nouella cap. de multa de præben.* Inde gubernator familiæ dicitur dispensator, qui dispensat & distribuit singula singulis, laborem, & etiam pretium. Ad hoc autem, vt dispensatio vtroq; modo valeat & teneat, necessario requiritur vnum de duobus aut dispensandi necessitas, aut publica vtilitas. Iura sunt ad hoc multa, dicto *c. requiritur*, cum multis sequ. & *78. distinct. si cognita concor. &c. de aliis* Dicunt iura, vt prærogatiua meritorum, &c. ad ista requirantur. Necessitas enim & vtilitas inducunt dispensationem, vt in *c. exposuisti de præben.* Cum ergo hæc dispositio sit fundata lege diuina, quia hoc ad fidelem & prudentem dispensatorem pertinet, vt supra: & etiam ratione, quoniam hoc dictat legalis iustitia, cuius est, necessitati & vtilitati publicæ consulere, quæ non est sine prudentia, quæ hæc considerat, vt patet *6. Ethicorum.* Ex quibus sequitur, quod Romanus pontifex pro libito contrarium facere non potest Nam dicit Bernbard. *3. de Consideratione cap. 23.* quod si faceret, non dispensare esset, sed dissipare. Et hoc est quod volunt doctores communiter, & Gloss. Or. Quod si Papa dispensat cum aliquo, siue in pluritate incompatibilium beneficiorum, siue in voto &c. & causa rationabilis non subest, talis non est tutus quoad Deum, vt in *cap. non est, de voto & voto redempt. & in c. dudum de elect.* secundũ Hosti. & alios. Dico, si certũ est, ꝙ rationabilis causa non subsit dispensandi. Certũ n. est, ꝙ talis dispensatio, vel potius ficta prouisio, nullius est momẽti.

Declaratur, quod omnes qui obtinuerunt beneficia per exorbitantes [illegible], & præiu[illegible] dato quod non dederunt pro eis pecunias, nisi dimittant beneficia taliter acquisita, [illegible] sua damnatione. Ex quo sequitur, quod omnes qui per exorbitantes gratias, & præiu[illegible] sunt adepti aliquod beneficium, sicut sunt dies obitus, perpetua silentia, proprii mo[illegible] læ antelationis, & similes, cum quibuscunq; clausulis derogatoriis iuri alterius, dato q[illegible] distent pro eis pecunias, sed solum posito quod aliis præiudicatum est sine causa & nec[illegible] eas in iure siue in beneficio iam quæsito, siue ad rem inquirendo, nisi dimittant bene[illegible] acquisita, & egerint pœnitentiam, certi sunt de damnatione. Patet etiam hoc ex eo. N[illegible] est, quod habens beneficium ecclesiasticum sine institutione canonica, possideri non pote[illegible] cit *1. regula de re. iur. lib. 6.* Et quia etiam constat, quod per huiusmodi gratias quæ à iure comm[illegible] orbitant, non est ingressus canonicus, imo contra canones, contra ius diuinum [illegible] natu[illegible] quo fit cum iniuria aliorum: igitur quilibet talis est malæ fidei possessor, quæ [illegible] ore non [illegible] scribit. Ex his vlterius sequitur, quod gratiarum mutatio & multiplicatio, est re[illegible]lis decep[illegible] damnatio animarũ. Obiectio. Præterea, ꝙ Papa sine rationabili causa & euident[illegible] non p[illegible] mutare, vel eius contrarium facere, quod per prædecessores suos rationabiliter statutum est, [illegible] probatum est supra *prima parte huius Tractatus cap. 3.* Præterea, ratione pro prædictis sic argu[illegible] Quandocunq; Papa facit aliquid contra legem diuinam vel naturalem, dispensando super [illegible] compatibilibus, innocentes deponendo, vel transferendo prælatos, & sic de aliis quæ haben[illegible] ri virtute clauium Ecclesiæ, quotiescunque non subesset necessitas, aut communis vtilitas, [illegible] dispensatione nullus exequitur effectus, sed solum quædam vmbra apparet in opere, sed nulla [illegible] ritas subsequitur in effectu. Quod sic probatur. Nam quilibet actus seu operatio producitur ab [illegible] qua virtute, seu potentia, quam in agibilibus potestatem seu legem appellamus: hoc vtique notum est ad sensum & intellectum. Sed nullus actus, in quantum contrarius iuri diuino, militans, producitur ab aliqua potentia: Ergo nullus, inquantum talis, in re est aliquis actus: & per con[illegible]qu[illegible] nullus est effectus. Consequentia de se nota est, quia regulariter penes secundum modum [illegible] un[illegible]æ figuræ. Minorem sic declaro: Omnis potentia, qua Papa potest aliquid facere, aut est virtute [illegible] diuinæ, aut naturalis sibi. Hoc est dicere: aut facit vt vicarius Christi, & sic non facit virtute sua [illegible]d Christi: aut non facit vt homo, vel animal, &c. non potest dici, quod virtute legis diuinæ possit dispensare, &c. sine causa: quia cum causa secunda non agit nisi in virtute prioris, sic oporteret concedere, quod Christus dedisset sibi hanc potestatem contra se & suam legem faciendi, qui [illegible] ipsum voluit esse fidelem, & ob hoc prudentem, vt supra. Et sequitur, quod lex Dei esset sibi [illegible]traria, & infinita inconuenientia sequerentur. Habetur ergo pro constanti, quod vigore legis Christi non est potentia. Non etiam potest vt homo: quia sic non oporteret currere pro beneficiis ad Papam, vel alios, si naturalis virtus humana sufficeret ad ea dispensanda. Præterea non est dubium, quamlibet virtutem humanam esse subordinatam Dei potentiæ, in genere causæ efficientis. Cum igitur causa inferior non potest influere aliquam actionem vel virtutem causæ superiori se, sed econuerso: igitur, &c.

PET. Hęc ratio cogit inuincibiliter ad assensum. Sed sensus exterior mihi contrarium indicat experimentum. Nam videmus ad experientiam, quod quantumcunque Papa excedit limites legis diuinæ in prouidendo, &c. spiritualia dispensando, siue pro illo recipit pecuniam, siue alio modo: tamen nihilominus, quam cito ore pronunciat aliquem in episcopum alicuius ecclesiæ, statim habetur pro tali prouiso, & communiter recipit possessionem, & ea exercet quæ talis habet exercere. Similiter cum supplicationi apponit calamum, signando per *Fiat*, &c. mox illi beneficium est affectum, ita quod talis suo tempore illud consequitur in effectu, cuius tamen contrarium tua ratio nititur demonstrare: & ideo apparet, quod sit plus fantastica & sophistica, quam realis.

PAVL. Rusticanam profecto æstimationem videris habere. Nam cum rurali hebetudini prædicitur de ineffabili bonitate cœlestis patriæ, & si dicitur quod ibi non comedemus nec bibemus, non cadit in mentem rusticam quod ibi est omnis plenitudo. Non mirum, quod vmbram in opere sensu perceptibilem sequeris cum errantibus, & non facti veritatem, quæ nisi ratione intueri poterit efficaci. Quia enim potentia vel virtus Dei, qua Papa dispensat spiritualia, est mere spiritualis, non corporalis (quemadmodum est potentia ad proferendum verba, vel ad scribendum) similiter ipsius actus & effectus proprius est mere spiritualis, nullo sensu perceptibilis, vtitur tamen ad exercendum proprium effectum pro instrumento, natura humana, & ipsius membris corporalibus. Si igitur debeat tibi aliquid prædictorum spiritualium ad sensum innotescere, oportet non aliter quam per signa corporalia iudicare, quæ illorum sunt vestigia, siue signa: sicut actus pronunciandi, siue supplicationem signandi, quoad conferentem, aut possessionem corporalium, sine quibus talia spiritualia non sunt apprehendenda, quoad recipientem. Quando ergo Papa facit quod est contrarium scripturæ vel rationi actus illius potentiæ diuinę, virtute cuius hoc deberet, conquiescat & per consequens, sua pronunciatio vel scriptura, quæ deberet esse signum actus illius spiritualis, nulla in re habet correspondentiam ex parte signati, sed solum apparet significare, & nihil significat in effectu. Nec etiam stat ibi pro se: quia actus proferendi vel signandi supplicationem e[illegible] natura, non potest tal[illegible] in effectum causare, vt notum est: sicut nec [illegible] in alio homine priuat[illegible] & per consequens, nec stat ibi naturaliter pro se, nec significatiue pro alio, sed solum est quæ[illegible]m vmbra in opere, sed nulla veritas sequitur in effectu, vt dicit tex. *c. quando de consue.* Et sic errantes, possessionem

nem apptehendentes disponunt de rebus, in veritate nullum ius habentibus. Et ea istis patet intellectus allegatorum, quæ erroribus fauere videbantur. Nam si sic glossatores voluissent intelligere, quud Papa posset recipere beneficium vni, sine causa rationabili, & dare alteri cum iniutia, vellent beneficia esse perpetua *55. distinct. præcepta 70. distinct. sanctorum.* Et no. *de fi. presby. veniens*, cum omni audacia dicerem, quod se non intellexerunt, nec hoc potest concludi ex dicto *c. per principalem*, nec ex aliquo alio. Ea quo patet, quod puetiliter dicitur, quod Papa potest vnum episcopum deponere sine causa, sed non omnes. Nec est illud recitatione dignum, quod hic dictum est, Papam licentiam habere puerilitet & sine prudentia agendi, quem prudentem esse oportet, vt dicit Apostolus. Et etiam est contra textum *c. intra corporalia. de translat.* vbi dicitur, quod non humana, sed diuina potestate coniugium spirituale dissoluitur, cum per translationem, depositionem vel cessionem auctoritate Romani pontificis, quem constat esse vicarium Iesu Christi, episcopus ab ecclesia temouetur. Sed intelligendum est, quod quacunque causa dispeolare non potest solus, sine generali ecclesiæ concilio: vbi ex dispensatione sua discoloraretur status vniuersalis Ecclesiæ, secus, vbi hoc non timetur. Et sic intelligendæ sunt Gloss. Oc. & alia scripta doctorum.

Cap. IV.

In capitulo quarto huius Tractatus, obiicitur pro plenitudine potestatis Papæ: & ponitur distinctio, per quam cognoscitur, circa quæ & quomodo consistat dicta plenitudo: & quæ sunt dispensabilia, & quæ indispensabilia, declaratur.

PET. Peregrina iuri apparent quæ dixisti; cum princeps non teneatur sua lege: *Cod. de leg. digna.* Nam licet conditori constitutionis ex certa scientia contra suam constitutionem dispensare, sine causæ cognitione: alias non *de confir. vti. vel inuti. ad nostram.* Item Gloss. in *c. si gratiose de rescript. lib. 6* Nota, quod solus Papa sub conditione & ad tempus, sicut vult, potest beneficia concedere, seu conferre allegat. *7 q. 1. pastoralis de fi. presb. veniens.* In his quæ vult, est apud ipsum pro ratione voluntas, *Institut. de iure naturali §. sed & quod princip.*

PAVL. Glossam pro illo allegato intellige, quod Papa potest conferre ad tempus sicut vult: id est, sicut debet velle, si necessitas suaderet. Et etiam hoc intendunt iura, per Gloss. allegata. Vt de hoc scire valeas labyrintho, expedit te notare, quod inter ea quæ sunt pro humana vita dirigenda statuta, quædam sunt, quorum sola voluntas constituentis est causa, quia scilicet sic principi placuit: & hæc dicuntur iura propria mere positiua, vt quod sententia non teneat, nisi per sedentem lata, vel quod sacri ordines celebrentur per interstitia quatuor temporum, &c. & in talibus apud principem est pro ratione voluntas: & in talibus iura loquuntur allegata superius, & similia. Alia autem sunt, quorum causa non est sola voluntas, sed dictamen rationis cogit, aut lex diuina. Et ista tunc habent se per modum præmissorum, ad ius canonicum. Impossibile est ergo, tollere veritatem consequentis, nisi etiam tollatur veritas antecedentis. Quia consequens includitur in antecedente, & necessario sequitur ex antecedente, vt patet *primo & secundo Priorum.* Si igitur debet tolli ius canonicum per huiusmodi causas inductum, necesse est vt per easdem causas in contrarium agens dissoluatur, scilicet si suadet ratio, aut lex diuina: per regulam, *omnes res de re. iur.*

PET. Videtur per hoc in Papa negari plenitudo potestatis, quæ est supra ius commune. Cum etiam Petrus in administratione maior fuerit Paulo Apostolo, *40. distinct. in illis.* Et ideo videtur nonnullis doctoribus, non esse iuris, si contra Apostolum Paulum Papa valeat dispensare.

PAVL. Absit, quempiam dicere, quod aliquid huiusmodi valeat sine causa. Cum enim in veteri & nouo Testamentis non contineatur nisi veritas doctrinæ, fidei, & moris, contra legem naturæ & gratiæ: qua ratione Papa pro libito posset dispensare? cum Christus non venerit legem soluere, aut Prophetas, sed adimplere: *Matth. 5.* Fateor, quod in bigamia posset dispensare, & contra ius naturale, secundum intentum prius dictum, scilicet ipsum exemplum in casu, quem ponit Innocentius & communiter Doctores in *cap. cum ad monasterium de statu. monachorum* sed si tota Christianitas, vel aliqua eius pars, vel prouincia esset in periculo, nisi monachus fieret rex, & regnum in suum reciperet, suis hæredibus relinquendum, quia habebat forte ante monachatum filios: & quia forte non est qui sciat regnum regere: quo casu, quilibet debet se totum in holocaustum Deo offerre, vt sibi seruiat in eo in quo ei plus placet. Sed præ omnibus placet creaturam spiritualem rationabiliter & temporaliter conseruari, pro qua & ipse animam posuit: & hoc casu dispensare potest, vt proprium habeat. Similiter super continentia, quia dicunt illi de regno: Quia si debent dare regnum, volunt quod recipiat talem reginam in vxorem, alias dabunt eam infideli. Et hoc casu non debet etiam tantum diligi contemplatio huiusmodi monachi, contra maius bonũ: & eius continentia non debet credi, quod Deus non velit prouisionẽ sui vicarii Christianitati hoc modo prouidere. Aliter n. q̃ p̃ charitate institutũ, militaret cõtra charitatẽ: vt dicit Hugo, Io. Teu. & beat⁹ Thom. in *scripto super quarto Sentẽtiarũ*, & dominus Hugo cardinalis.

Vnde

Vnde pro magna guerra sopienda, aut pro cultu Dei ampliando, si essent pauci fideles, vt [illegible] pore Abrahæ, aut pro vitanda strage animarum, posset dispensare, vt etiam moniales cont[illegible] rent. Et ita etiam concedit Magister sententiarum. Quamuis beatus Thom. in *secunda secunda, q. ar 16.* scripsit, quod in voto religionis solenni non potest fieri dispensatio, quia illi castitas essentialiter est annexa. Secus dicit in voto solennizato per susceptionem sacri ordinis: quia illi c[o]ntinentia non est annexa essentialiter, sed ex statuto ecclesiæ. Hic tamen attende diligenter, quod [si] non subesset causa, aut forte esset minus vrgens quam vt prædicatur, aut si insufficiens, & Papa nih[il]ominus dispensaret cum moniali aut monacho, sic contrahendo matrimonio, non esset matrimonium, sed adulterium. Richardus vero de Media villa, *quarto Sententiarum dist. 38. q. 8. 1. ar.* dicit: Quod dispensatio potest accipi dupliciter. Vno modo, pro iuris laxatione, vt dictum est. Alio modo, pro iuris declaratione. Et hoc respectu dicimus Papam dispensare super iure natural vel diuino, declarando vel interpretando. Primo modo dicit nullum votum esse dispensabile, quia vouens obligatur Deo, cuius voti expletio est sub præcepto, iuxta illud prophetæ: *Vouete & votum reddite Domino.* Primum, scilicet *Vouete*, est consilium: secundum, scilicet *Reddite votum Domino*, est præcepti, *de vot. & vot redempt. magna.*

Sed secundo dicit quædam vota dispensabilia, quædam non. Illa namq; dispensabilia non sunt, quæ dignam compensationem habere non possunt: vt votum Christianæ religionis, quod emittitur in baptismo. Hoc seruare enim, est ad salutem necessarium. Alia vero fiunt supererogatione, id est ad maius bonum agendum: & talia sunt dispensabilia. Quia potest inueniri causa rationabilis, scil. profectus maioris boni, vel vitatio mali. Et hoc modo proprietas, vel continentia in monacho, non est simpliciter bona: quia maius bonum inuenitur. Secus de dilectione D[e]i. PET. Grata mente optatæ institutionis hoc Speculum in tuis dict. recipio, quo se spirituales, maxime moderni temporis, valeant intueri. Quamobrem Tractatulus hic *Aureum Speculum* non immerito poterit appellari: qui etiam succedit pro Chronica posteris, ad cautelam, quo ad gesta in ecclesia his temporibus, Papa Bonifacio 9. natione Neapolitanensi, annis tunc fere 15. Romanæ ecclesiæ iam præsidente, & schismate in ecclesia tunc iam ab annis 18. perdurante. PAVL. Reformet vnigenitus Dei filius suam Ecclesiam, secundum eius gloriam, genitricisq; suæ gloriosissimæ, ac totius cœlestis curiæ: Amen. Audax manus ad calamum, supra vires scribens arripuit negotium: Anno currente natiuitatis eiusdem Domini millesimo quadringentesimo quarto. Et eodem Domino tunc dirigente sic compleuerit, consulens toto desiderio ad obuiandum malis vniuersis, pro Ecclesiæ Concilio generali &c.

Explicit Dialogus Petri & Pauli, de insolentiis & erroribus Romana Curia, 1467. Caterum in Processu Ioannis Huss sape sit huius Aurei Speculi mentio.

ÆNEÆ SILVII PICCOLHOMINEI SENENSIS EPISCOPI TERGESTINI, ET SENENSIS: POSTEA PII PAPÆ II. COGNOMENTO

TRACTATVS:

DE ORTV ET AVTHORITATE IMPERII ROMANI, AD SERENISSIMVM ET Inuictissimum Principem, FRIDERICVM Romanorum Regem.

FRIDERICO ROM. IMP. AVGVSTO, Æneas Syluius Piccolomineus S.

Ompellit me, Diue Friderice, Cæsar Auguste, Imperator piissime, nonnullorum insitia (seu pertinacia est atq; rebellio) tibi vt aliqua scribam, cum de Origine progressuq; sacri Imperii, tum de potestate authoritateq; sua. Nam cum dietim meis auribus perstrepant imperitorum, ne dicam maledicorum hominum voces, qui populos quosdam ac principes, sic liberos Francosq; dicunt, vt nullo penitus iure Romano Imperio sint obnoxii, te vero subiectum legibus: nihil ex priuilegiis cuius datis te posse detrahere, & à tuis sententiis atq; mandatis appellare fas esse contendant: statui breuiter, non quod mihi videtur, sed quod maximi autores, tam legum interpretes, quam sancti doctores, de Cæsarea sentiant

scentiant potestate, in medium afferre: tuaeq; magnitudini non ad notitiam (quid enim est quod Principis pectus ignores?) sed ad recentiorem quandam memoriam reuocare: vt confundantur, qui non veritati suos affectus, sed veritatem affectibus captare nituntur. Accipe igitur pauca ex multis, ac breuissima ex amplissimis: lege quod scribo, boniq; consule. Te namq; res ista concernit, ad me nihil spectat prater laborem & inuidiam: quam ex amulorum Imperii, tuorumq; hostium indignatione consecuturum me scio. Sed magis ego veritatem veneror, quam illos timeo.

Cap. I.

Quanam modo, & qua nam causa ciuilis vita caeperit.

ROMANA Regia potestas, quam sacrum Romanum Imperium appellamus, ab ipsa humanae naturae ratione, quae optima viuendi dux est, cuiq; omnes parere oportet originem ducit. Exactis nanque ex Paradiso deliciarum primis parentibus, cum in agris homines atque in syluis bestiarum modo vagarentur, victuque sibi feruo vitam propagarent: animaduertit homo (nam rationis participem illum Deus creauit) hominem homini ad bene viuendum maxime conducere, societatemq; fore plurimum necessariam. Sic ergo qui segregati prius vitam in syluis, more ferarum ducebant, sine docente natura, siue Deo volente, totius naturae Magistro, insimul conuenere, societates instituerunt, domos aedificauerunt, oppida muris cinxerunt, artes inuenerunt. Et cum alter alterius commodis inseruiret, placebat mirum in modum singulis vita ciuilis: dulcisque nimium videbatur & propinquorum & amicorum consuetudo, cuius fuerant prius expertes.

Cap. II.

Vnde & qua ratione Regia potestas caeperit.

VErum sicut ab homine multa parantur homini commoda: sic nulla est pestis, quae homini ab homine non nascatur. Coeperunt itaque homines violare societatem, fidem frangere, pacem turbare, iniuriari conciuibus, vicinorumq; tum opibus tum matrimoniis insidiari, rapere aliena, fas omne abrumpere. Nec enim pacis aemula, mater litium, suique prodiga cupiditas passa est, diu manere ius sanctae societatis illaesum. Cum ergo premeretur ab initio multitudo ab his qui viribus erant editiores, ad vnum aliquem confugere placuit, virtute praestantem, qui & iniurias prohiberet inferri tenuioribus: & aequitate constituta, summos cum infimis pari iure teneret: idque nedum vna in gente, sed in pluribus factum est. Atque hi sunt qui postea *Regum* nomen obtinuerunt, quorum constituendorum causam publica dedit vtilitas, iusti prope mater & aequi. Nec sane aliam ob causam rege fuerat opus, nec tantae dignitatis fastigium cuiquam committere oportebat, vt caeteris omnibus praeferretur, honoraretur ab omnibus, ac praeciperet omnibus, nisi vt esset qui publica tueretur, & iustitiam ministraret.

Cap. III.

Quid potissimum deceat Reges.

EStenim Iustitia quiddam ciuile, societatis humanae vincula custodiens, dum vel malefactorum punit iniquitatem, vel bonis viris praemia tribuit. *Est igitur Regum proprium* (sicut Hieronymus inquit) *facere iudicium atq; iustitiam, liberare de manu calumniantium vi oppressos, ac peregrino, pupillo & viduae*, qui facilius à potentibus opprimuntur, *auxilium impertiri.* Quocirca niti omni studio Reges debent, vt id muneris expleant, ad quod se noscunt esse vocatos, ne iustitiam negligant, sed & pauperi simul & diuiti suum ius tribuant: sic enim pacem suis subditis, & sibi tutum tranquillumque regnum parabunt. Sicut namque Scriptura testatur: *Quando rex iustus sederit supra sedem, non aduersabitur sibi quicquam malignum.* Principio igitur gentium nationumq; (veluti dictum est) summa potestas penes reges erat: quos ad fastigium huius maiestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio prouehebat. Populus nullis legibus tenebatur, arbitria Principum pro legibus erant: his fines regni tueri magis, quam proferre mos erat, atque inter suam cuique patriam regna finiebantur.

CAP. IV.

Quare Monarchia, Regiaq; Romana potestas instituta fuerit.

VErum cum plurimos Reges orbis haberet, cœpit (vt fit) pluralitas ... parere. Namque cum modo de finibus, modo de iurisdictione contenderent ... lites dirimeret, nisi gladius, cum nemo minorem se altero reputaret, strepentibus ... tas cum ciuitate, nec prouincia cum prouincia conuenire poterat, dulceq; il... humanæ societatis commercium prohibebatur. Sed affuit præsto benigna ... uidentia, quæ suopte ingenio ad optima tendit, nec vult quæ sunt, quæq; futura ... sita. Hac igitur operante, ad vnum principatum, quē Græci *Monarchiam*, nostri v... tant, reduci singula placuit. Namque vt priuatorum hominum exorbitantes im... moderatione compesci natura disposuit: sic & ipsorum regum per vnum principem ... nates cupiditates instituit. Nec enim aliter pax vniuersalis haberi poterat. Hinc illud A... Imperium exortum est, quod Ninus Semiramis coniunx, super omnes populos Orient... quod nonnunquam per Medos & aliquando per Persas constat administratum. Hinc G... principatus, Alexandri Magni virtute atque fortuna, ex Europa in Asiam atque Lybiam am... ad obedientiam sui mundum redegit. Hinc Carthaginense dominium per Af... Europ... late patens, ad Scipionis vsque victoriam perdurauit. Sed eum hæc imperia nunquam sibi to... orbem subiecissent, ac propterea pacem vniuersalem parere non potuerint, placuit siue ... humani generis altrici, siue ipsius naturæ domino rectorique Deo Romanum Imperium exc...

CAP. V.

Quibus olim magistratibus vrbs Romana regi cœperit. Et vnde maiestas Imperialis fuerit instituta.

ROma vero ab initio per *Reges* gubernata est, septemq; Regibus paruit, quos constat omnem habuisse potestatem. Quibus exactis, *Consules* constituti sunt: penes quos summum i... esset, lege rogatum est. Sed hi quamuis possent ciues coercere, atque in vincula public... re, in caput tamen ciuis Romani animaduertere non valebant: nec prouocatio erat ab his ... ta. Quo in regimine permulti tumultus fuere, sæpeq; plebe cum patribus discordante, varia... gubernatio ciuitatis. Nam & aliquando per Decemviros, & aliquando per Tribunos, sæ... men per Consules regimen actum est. Populo deinde aucto, cum crebra orirentur bella, & ... ra quædam à finitimis inferrentur, vrgente necessitate, placuit maioris potestatis constitui ... strarum: prodieruntq; *Dictatores*, à quibus nec prouocandi ius fuit, & quibus etiam capitis anim... aduersio data est: sed temporaria fuit istorum potestas. Paulatim namque natura ad id quod opti... mum erat, iter parabat. Ad extremum autem, cum neque populus, neque Senatus, ne... magistratus, satis prohe prouincias vrbemque regerent, necesse fuit Reipubl... per vnum consuli: constitutoque *Principe*, datum ei ius est, vt ratum esset quicquid ab eo constitueretur. Cuius prin... cipium Iulium Cæsarem præstitisse, non est ambiguum. Per eum namq; regimina reipublicæ ad Imperatores perpetuo sunt translata.

CAP. VI.

Imperatoriam maiestatem diuinitus à Christo Iesu adprobatam esse.

IMperatorum potestas non solum vi naturæ introducta est ad publicam vtilitatem, sed etiam per Dominum & Saluatorem nostrum Christum Iesum, Dei filium (in cuius manu sunt omnia regna mundi) & verbo comprobata reperitur, & facto: qui & nasci voluit cum vniuersus describeretur orbis, & Augusti Cæsaris censum tulit. Nec hoc contentus, dari etiam pro se ac Petro tributum iussit. Interrogatus quoque, An Cæsari dare censum liceret? viso numismate, *Reddite*, inquit, *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. Hinc beatus Ambrosius, *Si tributum*, inquit, *petit Imperator, non negamus, agri ecclesiæ soluunt*. Et insuper magnum quidem est, & speciale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur esse subiecti, ne quis constitutionem ... regis putet esse soluendam. Si enim censum filius Dei soluit, quis tantus es, qui non putas ... soluendum? Adsunt & alia Christi oracula, quibus Imperii potestas extollitur. ... Pilato; *Non haberes aduersum me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper*: quid aliud ... luit, quam Romani principis, cuius vicem Pilatus gerebat, ex Deo potestatem pro... desuper ad Cæsarem referamus, qui erat potestatis Pilati author, tantundem ... Christus approbat, ac secundum carnem se illi submittit. Inde Iustinianus Cæsar *Imperium* ab... *lesti maiestate traditum* asserit.

CA...

CAP. VII.

Ecclesiasticam potestatem à Christo pariter esse constitutam.

HIne etiam illa Christi verba trahuntur, cum dicenti discipulo, *Ecce gladii duo hic: Sufficit*, inquit. Quo dicto spiritualia summo Pontifici, & temporalia Cæsari, vt doctores interpretantur, subiecit: Ac si diceret: Duæ potestates sunto, spiritualis & temporalis. Nam satis sunt ad vniuersalis ecclesiæ gubernationem. Hinc sacri canones *ad firmamentum cœli*, id est, vniuersalis Ecclesiæ, *fecisse Deum in principio duo magna luminaria* dicunt: id est, duas potestates instituisse, quæ sunt Pontificalis authoritas, & Regalis potestas: & alterã dieb', id est, spiritualib', alterã vero noctib', id est tẽporalibus pesse. *Duo sunt u.* (Gelasius inquit) *quibus principaliter hic mũdus regitur. authoritas sacra pontificũ, & Regalis potestas.* Quod si quis percontetur, cũ tantopere laudetur vnitas, cur duab' his potestatib' vna duntaxat persona non sit præfecta? cum & apud gentiles nonnunquam sacerdotis officiũ obiuerit Imperator: & in veteri Testamento legamus, Melchisedech regem ac sacerdotem fuisse, Nicolaum Papam audire debemus. Sic enim ait: *Cum ad verum ventum est, vltro sibi nec Imperator iura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen Imperatorium vsurpauit: quoniam mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, pro actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusq; discreuit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi: vt & Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus vterentur. Quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus, & Deo militans minime secularibus se negotiis implicaret, ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset secularibus negotiis implicatus.* In patrimonio tamen beati Petri (sicuti Canones asserunt) libere potest Apostolica sedes, nedum summi Pontificis authoritatem exercere, sed etiam summi Principis exequi potestatem.

CAP. XVIII.

Antichristum non venturum, donec Imperium Romanum steterit.

HAbet quoque Romanum Imperium (vt quidam autumant) aliud priuilegium: nec enim eo stante venturum existimant Antichristum. Sic enim doctoris gentium Pauli verba illa interpretantur: *Qui tenet, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille filius iniquitatis, quem Dominus spiritu oris sui interficiet.* Quam sententiam etiam diuum Augustinum liquet esse secutum. Hæc igitur summa Romani principis authoritas, quam communis vtilitas desiderauit, natura inuenit, Deus dedit, Filius confirmauit, consensus hominum approbauit, de stirpe duarum rerum, sicut Iustinianus ait, prouenient, vimq; suam exinde muniens: felix Romanorum genus omnibus anteponi nationibus, omnibusque populis dominari fecit. Nec gens vlla fuit orbe toto, quæ collum non inclinarit Imperio, nisi cui Romanus populus fœdum putauit imperare. Et quamuis aliquando summa potestas penes populum fuit: constituto tamen (vt diximus) principe, lege antiqua, quæ *Regia* nuncupatur, populus ei, & in eum omne suum Imperium ac potestatem contulit. Nec enim vel populare regimen, quod Politicum, vel optimorum ciuium, quod Aristocraticum appellatur, tam iustum tamq; pacificum esse potest, quam Monarchicum, quod in Romano principe recognoscimus. Quod aliquando per Italos, aliquando per Hispanos, interdum per Afros, Dalmatasque constat administratum. Peruenit etiam ad Græcos diuq; apud Constantinopolim tantæ gloria dignitatis permansit. Et quamuis aliquando duo simul fuerint Augusti, vt Diocletianus & Maximianus, nonnunquam etiam plures, id tamen vsurpatione magis quam iure contigit. *In apibus* enim, inquit beatus Gregorius, *princeps vnus est, grues vnum sequuntur, Imperator vnus.* Obuenit autem hæc dignitas, nunc senatus electione, nunc militari fauore, nunc principis ordinatione.

CAP. IX.

Quare Romanum Imperium fuerit à Græcis ad Germanos translatum.

DEmum vero negligentibus Romam Græcis, eamq; nunc Barbarorum, nunc aliorum direptioni relinquentibus, populus iste Romanus, qui suo sanguine tantum pararat Imperium, qui suis virtutibus monarchiam fundauerat orbis, venientem in auxilium eius Carolum Magnũ Francorũ regẽ natione, Germanum, qui vrbem sacraque loca ab omni hostili incursione defendit, primo Patricium post Augustum, concurrente summi Pontificis consensu salutauit Cæsarem. Generali itaq; modo in Germanos Romanum Imperium constat esse translatum, quod per varias manus deductum, ad te denique, Diue Cæsar Friderice, per legitimam electionem deriuatum est, tibiq; suprema in temporalibus est ex alto commissa potestas, vt bella fœliciter peragas, pacem decores, & reipublicæ statum sustentes. Ad quas res omnes populi, omnes nationes, omnesq; reges & principes tuo debent Imperio libentibus animis se submittere.

CAP. X.

Omnes & populos & potentatus iure sub Romano Imperatore esse in temporalibus & secularibus, uti Pontifice Max. in spiritualibus.

NAmque sicut in spiritualibus Romano Pontifici singuli Patriarchæ, Primatesq; cæte[illegible]fices & Prælati subiecti sunt, quamuis & hoc aliquando Græci negarint & adhuc p[illegible]sitarum genus inficietur: sic & Romano principi temporales quoslibet liquet esse [illegible]. enim cum Canonum authoritas Imperatorem in temporalibus eos præcellere dicat, qui ab [illegible]piunt temporalia: quis non videt & populos & principes omnes ab Imperatore (qui mun[illegible]nus est) recipere temporalia, sibiq; idcirco debere obedientiam? *Iure enim humano* (vt Aug[ustinus] inquit) dicitur, *Hæc villa mea est, hic seruus meus est, hæc domus mea est: iura autem humana, iura Imperatorum sunt.* Exinde, sicut ab initio retulimus, cum ratio ipsa naturalis ostendat, vnum e[illegible] opurtere, qui lites dirimat, iustitiam administret, populos in pace custodiat, ac temporalibus [illegible]sit omnibus: manifestum est, huius muneris dignitatem Romano regi competere, quem diu [c]onstat in possessione eius fuisse. Nempe quamuis aliqui parere Romano negent Imperio, nem[o] tam[en] post Augusti Octauiani monarchiam, tantam vesaniam induit, vt sub alio quam sub *Romani Regis* titulo, mundi Dominum orbisq; principem sese ausus fuerit appellare.

CAP. XI.

Errare eos, qui se ita asserunt exemptos, vt nihil Imperio debeant.

CÆterum, vt horum sententiam expendamus, qui se tanta fretos asserunt libertate, [u]t omnino Imperio teneantur, quadamque se potiri dicunt exemptione: (quamuis istorum proteruitati potius armis, quam legibus obuiandum foret, vt quo iure se putant exemptos, eodem se scirent esse subiectos) libet tamen aliquid in hac re scribere. Cuncti profecto qui se esse subiug[ationi] e[xi]gant Imperii, aut id priuilegio se asserunt assecutos, aut virtute aliqua. Priuilegium autem ex beneficentia Imperii suscepisse, aut aliunde: hoc secundo casu non est opus confutatione. Cum enim Romanum Imperium adeo super omnes mortales in temporalibus sit erectum, manifesti iuris [est], neminem esse, qui ei possit inferre præiudicium. Cassa nanque sunt omnia, atq; irrita, quæ ab [e]o fiunt, qui potestatem non habet: nec ratum est quicquam, quod per iniuriam agitur. Quod si ab Imperio talis manauerit exemptio, dicimus eam & hoc casu nullius esse momenti. Nam etsi maxima sit atque amplissima Romani principis authoritas: eo tamen priuatur Augustus, vt sui similem non possit efficere. Quod certe faceret, si regem aliquem in omnibus liberum à se redderet & exemptũ. Posset nanque successu temporis tot eximere, vt nedum sibi parem, sed etiam maiorem se inueniret. Quod esse absurdum, neminem fugit. Idcirco nanque princeps Romanus *Augusti* nomen accepit, vt non minuere, sed augere Imperii potestatem deberet. Nec propterea minor est eius authoritas, quia similem sibi non potest creare: sicut nec Deus desinit esse omnipotens, quamuis in Deitate non possit nisi vnicus fore.

CAP. XII.

Monarchiam vel solam pacis vniuersalis esse causam, quam & illa conseruet.

PRæterea cum (sicut supra retulimus) ex iure naturæ fundatum constet Imperium, atque ad pacem tenendam, iustitiamque distribuendam Monarchia sit necessaria, certum est, talia priuilegia non valere, quæ multitudinem summarum afferunt potestatum. Nascuntur enim ex hoc discordiæ, frequentes fiunt rapinæ, multimodæ committuntur neces absque numero: cum, pace turbata, hinc atque inde bella grassentur, existente nemine qui maior omnibus iuris ordine litibus possit imponere modum. Quod si vno sub capite viueremus, si vnam omnes sequeremur obedientiam, si vnum duntaxat in temporalibus supremum Principem recognosceremus, floreret vbique terrarum pax optima, dulcique omnes concordia frueremur. Cuius rei signum est manifestum, quod ab initio nascentis mundi vsq; in hoc æui, nunquam pacem fuisse legimus vniuersalem, nisi cum in vnum Cæsarem Augustum, in modum cœlestis regni, totus orbis oculos dirigebat. Quod licet ob reuerentiam Christi redemptoris nostri tunc contigerit, qui nostram humanamque formam induit: sufficere tamen debet, diuinum illum mundi fabricatorem, viam hanc ostendisse pacis habendæ, cum orbis sub vno principe regeretur. Liquet igitur, priuilegia, quæ monarchico regimini obuiant, ex quacunque veniant potestate, non habere vigorem, eaq; non solum per successorem, s[ed] ab ipso quoque qui concessit, esse cassanda: nec enim tolerare Principem decet, quæ ad subuersionem tendunt Imperii.

CAP. XIII.

Errare quoq; eos, qui se suis virtutibus exemptionem ab Imperio meruisse ferunt.

SEd aiunt aliqui, propriis se virtutibus id priuilegii meruisse, quamuis Imperii non [illegible] authoritas. Dicunt n. se suis armis, suoq; sanguine prouincias vendicasse, quę vel à [illegible] vel ab hostibus Christiani nominis occupabantur, nec Romanũ recognoscebant Imperium. Quod qua[illegible]

ti

ridiculum sit, iniustum, absonum, ex superioribus licet intueri. Insuper quoque, si dignum hoc est, nec illud erit indignum, si quod aliquis iniuste rapuit, alius vi recipiat sibique teneat, nec vero Domino reddat. Quod nemo dixerit esse iustum. Constat enim omnes prouincias (vt ante diximus) sub Imperio quondam fuisse, cuius directum dominium apud Romanum principem assidue mansit. Itaque licet barbari superuenerint, vique illas inuaserint, si tamen postea recuperantur, non vindicatori dandæ, tanquam exempto, quamuis laudandus præmiandusq; sit, sed Imperio sunt restituendæ. Nullius enim tanta laus est tantaque virtus, vt eius causa destitui debeat imperium. Semper namque maior est vtilitas publica, quam priuata: nec committendum (vt iam probauimus) quod propter cuiusquam merita, potestas aliqua erigatur Imperio similis: qualis in exemptis esset, qui nullum superiorem admitterent. Quæ res Monarchiæ dignitatis neruos elidit, schisma sub Imperio facit, & omnem humanæ societatis concordiam dirimit.

Cap. XIV.

Quid veniat appellatione Sub Imperio esse.

NOn tamen propterea Regum & aliorum principum magnam esse potestatem inficiamur, sed esse eos sub Imperio dicimus: eorumq; correptionem, quando tyranni efficiuntur, ad Romanum principem pertinere, caussas regum asserimus Cæsari remittendas, tenerique omnes pro salute communi Imperatori parere, venire ad bellum vocatos, conferre impensas, mittere auxilia, præbere transitum, elargiri commeatum, nihilq; fugere quod Cæsarea maiestas iniunxerit. Vt quam ipsi à suis subditis obedientiam exigunt, eandem suo Domino præstent Imperatori.

Cap. XV.

Quibus de causis ab Imperatore priuilegia data reuocari possint.

VErum quoniam de Priuilegiis mentio incidit, dicemus aperte, quid in re hac priscæ doctores sapientiæ tradiderint. Est equidem Romani Principis, ciuitatibus, principibus, regibus, tum propter merita, tum propter vigentes causas, priuilegia elargiri, sed ea talia esse conuenit, quæ vires Imperatoriæ potestatis nequaquam extinguant: eaq; potest Imperator tam à seipso, quam à suis antecessoribus concessa declarare, interpretari: ac cum causa fuerit, abrogare, vel illis derogare. Auferuntur namque priuilegia, cum ex falsis narrationibus obtenta sunt: impetratis namque carere debet mendax precator. Reuocantur, cum male vtuntur, qui illa sunt assecuti. Priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Cassantur, cum male mereri incipiunt, qui eadem bene merendo obtinuerunt. Irritantur, si damnosa Reipublicæ reperientur: quę cum data fuerunt, erant vtilia, vel si bonis moribus contrariantur: aut si magnam Imperio iacturam seruata faciunt, quæ sublata grandem præberent vtilitatem. Quoniam sicut maius bonum minori præponitur, ita communis vtilitas speciali præfertur vtilitati. Nec sane priuilegia vlla conferre, vel tolerare Cæsarem conuenit, quę vel delicta inducant, vel communem auferant commoditatem. Ideo namque imperialem fortunam rebus humanis Deus præposuit, vt possit omnia quæ nouiter contingunt, & emendare, & componere, & modis & rebus competentibus tradere. Absq; tamen rationabili causa nec auferenda sunt priuilegia, nec derogandum est eis. *Omnis* namq; *potestas* quæ *à Deo data est*, vt inquit Apostolus, *in ædificationem* tradita est, *non destructionem*. Quæcunq; igitur priuilegia iuste concessa sunt, manentq; iuste, sine detrimento Reipublicæ seruanda sunt. Decet n. priuilegium principis esse mansurum. At cum priuilegium quod olim vtiliter concessum est, damnosum efficitur: satius est euellere malam arborem, quam nutrire. Si enim iuxta Euangelicam veritatem, arbor quæ fructum non adfert, excindi debet, in ignemque mitti: quanto magis excindenda est, quæ Reipublicæ officit arbor?

Cap. XVI.

Imperatorem non obligari ad rationem reddendam suorum factorum, sed de eis bene præsumendum esse.

VErum, cum in omnibus quæ geruntur à Principe, causa præsumatur & ratio facti, si quando vel abrogare priuilegia, vel ipsis derogare Principem contingat iniuste: quamuis liceat eum per viam supplicationis informare, humiliterq; petere restitutionem, non tamen reclamare licet, vituperare vel impugnare, si perseuerat, cum nemo sit, qui de suis factis temporalibus possit cognoscere. Tolerandū est patienter, quod princeps facit, quamuis inique, expectandaque est successoris emenda, vel superni correctio iudicis, qui violentias atque iniurias non sinit esse perpetuas. Cogitandum insuper est, quod Princeps agit, Dei fieri permissione. Quia *cor Regis* (vt inquit Scriptura) *in manu Dei est, & vbi voluerit, inclinabit illud.* Deus autem sæpe propter peccata subditorum, deprauari permittit vitam rectorum. Ex quo fit, vt occulto Dei iudicio apud Deum iusta nonnunquam reperiantur, quæ nobis videntur iniusta.

Cap. XVII.

Cæsarem etiam malis vel bonis, auferre posse bona temporalia.

DIcendum est etiam aliud, quod aliquibus fortasse durum videbitur, & absurdum: sed [illegible] bet taceri, quod verum est, dictuque vtile. Quid obstas penna? quid molesta es? cur non [illegible] dis atramentum? exprime Cæsaris priuilegium: nullum timeas, dum vera scribis. Nempe li[illegible] est Imperatori, non solum homini nequam, sed etiam viro bono, ac de republica bene merito [illegible] prium agrum, proprias domos, propriasque possessiones auferre, si Reipublicæ necessitas id expostulat. Hinc videmus prædia rustica, quæ bellis imminentibus damnosa sunt ciuitati, cum ædificiis incendi, agros effodi, vineas amputari, frumenta ex priuatis horreis, pecuniasque ex arcis ad publicum vsum deduci, quamuis hoc singularibus hominibus videatur esse damnosum: minus tamen malum est priuatos viros luere, quam Rempublicam pessundari.

Cap. XVIII.

Rempublicam ab omnibus esse priuatæ rei vtilitatiq; præponendam.

NAm nec opes priuatæ stare possunt, nisi salua Republica. His tamen hominibus qui propter Rempublicam singularia perferunt detrimenta, ex publico compensandum est: atque ita curandum, vt incommoditas belli non ad vnum vel paucos, sed ad omnes æqualiter peruenisse videatur. Quod si Reipub. status id non patitur, tolerabilius vnum est pati, quam vniuersos. Nam si ciuis pro salute sua omnia dabit quęcunque habet, quanto magis id Reipub. causa faciet? cum non solum nobis nati simus, sed etiam Reipub. cui non minus quam nobis ipsis debemus parare diuitias. Nautæ, cum tempestas emersit, quæcunque sunt in naui bona, pro salute personarum deiiciunt. Quod si hominem aliquem naufragii præstare causam putant, & hunc etiam marinis committunt fluctibus: sicut de Iona legimus in sacris, & apud gentiles de Orione scribunt Poetæ. Expedit namq; vnum hominem mori pro populo, ne tota gens pereat: quam rem bonus ciuis æquo animo pro Repub. tolerabit. Apud Romanos Curtius libenti pronoque animo pro salute reliquorum ciuium in hiatū terræ sese præcipitauit. Apud Græcos, Iphigeniam pro felici omnium nauigatione, iubente patre, sacrificatam, Historici tradunt. Sicut enim membra quædam amputantur, si ipsa languere, & tanquam spiritu carere cœperint, ne reliquis noceant corporis partibus: sic & aliqui homines propter Rempub. pati debent, quamuis nihil mali videantur promeruisse, si cum ipsis Respublica periret, quæ sine ipsis salua esset. Turpis enim est omnis pars, quæ suo toti non conuenit, & semper minus malum tolerandum est, vt euitetur maius: nec graue videri debet, si pro salute corporis pedem vel manum, vt sunt in Repub. ciues, dicimus resecandam, cum princeps qui caput est mystici Reipub. corporis, cum salus communis expostulat, vitam ponere teneatur: sicut Atheniensem Codrum, & apud Lacedæmonios Leonidam tradunt fecisse, qui pro salute suorum ciuium vltroneas obierunt mortes. Imitandus est enim Christus Iesus, qui non solum pastoribus vt animas pro suis ouibus ponerent, imperauit, sed ipse quoque cum esset caput Ecclesiæ, princeps & rector, vt nobis mortem demeret voluntariam mortem subiuit. Nunc quemadmodum circa leges habere se Principem oporteat, breuiter absoluendum est.

Cap. XIX.

Imperatoris adeoq; Cæsaris esse, condere, soluere, interpretariq; leges.

LEges sacratissimas, quæ constringunt hominum vitas, vniuersique mundi ceruicibus imponuntur, solius Imperatoris est condere, cui quicquid placuerit, legis habet vigorem. Quodcunq; n. Imperator per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, vel de plano interlocutus est, vel dicto præcepit, legem esse constat. In legibus autem conditis, si quid visum fuerit ambiguum ad imperiale culmen, per iudices referri debet, vt ex authoritate Augusta manifestetur, cui soli concessum est leges condere & interpretari. Nec quisquam sanæ mentis negabit leges posse ab eo dissolui, à quo sunt conditę: cumque Imperator sit, qui vim legibus authoritatemq; impartitur, constat & ipsum legibus derogare posse, illasque abrogare, cum causa fuerit rationabilis. Etenim si Decemuiris data facultas est, decem tabulas legum ex Græcia missas interpretari atque corrigere, si Prætoribus permissum est, ius nouum condere, vetusque reprehendere, quis non hanc facultatem in Cęsare recognoscat? in quem totam (sicut ante relatum est) Romani populi potestatem constat esse translatam.

Cap. XX.

Imperatores non esse Legibus subiectos, oportere tamen illos iuxta leges iudicare.

VErum cum nihil tam studiosum in omnibus rebus inuenia tur, quam legum authoritas, quæ & diuinas & humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: d gnū est Principem secundum

cundum leges & viuere & iudicare. Est enim lex inuentio quædam & donum Dei, oculus ex multis oculis, & intellectus sine affectu. Nec facile dissolui debet, quod à pluribus accurate digestum est, cum magna lucubratione introductum. Hinc dicere consueuit Imperator: *Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri.* Quod quamuis pulchrum est dicere, non tamen asserendum est, Imperatorem legibus esse subiectum, cum sit solutus. Est enim aliud quiddam, cui plus q̃ legibus obnoxius est Imperator. Hoc ipsum æquitas est, quæ non semper inuenitur scripta. Æquitas enim est, quod præter legem scriptam iustum est. Quod si aliud lex iubet, aliud æquitas suadet, conuenit Imperatorem iuris rigorem æquitatis fræno temperare, cui soli inter æquitatem iusq; interpositam interpretationem licet, & incumbit inspicere. Præsertim cum nulla iuris sanctio, quantumcunque digesto perpensa consilio ad varietates humanæ naturæ, & machinationes eius inopinabiles, sufficiat.

Cap. XXI.

Leges humanas quandoque mutari, abrogariq; posse.

CVmq; humani iuris conditio semper in infinitum decurrat, nihilque sit in ea quod stare perpetuo possit (multas enim formas eadem natura nouas deproperat, & secundum tempora statuta variantur humana) manifestum est æui cursu, quæ leges olim iustæ fuerunt, iniustas reddi, fieriq; nunc inutiles, nunc duras, nunc iniquas. Ad quas moderandas opus est principe, qui legum Dominus est. Nam si quid in eis latum fortassis obscurius fuerit, Imperatorem conuenit declarare, duritiamque legum suæ humanitati contrariam & incongruam emendare. Quod enim dicitur, *legem quamuis duram esse seruandam*, inferiores iudices, non Cæsarem respicit. In quo est vis illa moderandarum legum, quam ἐπιεικείαν vocant, quæ tam annexa est summo principi, vt nullis possit humanis euelli decretis. Sed hac suprema potestate sine magna & vrgenti causa vti principem minime conuenit. Imitandus est enim ille Theopompus Aristotelicus, qui, vt principatum suum efficeret diuturniorem, raro hanc potestatem exercebat. Quamuis enim lex Imperii, solennibus iuris Imperatorem soluerit: tamen nihil tam proprium est Imperii, quam legibus viuere. Nec mutandæ sunt leges sine causa, nec nouæ instituendæ absque euidenti vtilitate, & licet in omni Principis actione legitimam subesse causam, reputare nos deceat, qui ab eius placito non possumus resilire, cauendum tamen Imperatori est, ne sine ratione libidines potius suas, quam iustas leges sequatur, fiatque Deo maximo reus apud quem potentes potenter tormenta patiuntur, qui iuris æquitatisque tramitem reliquerunt.

Cap. XXII.

Ab Imperatoris sententia nec posse, nec debere prouocari.

NVnc vltimo loco de appellationibus transigamus: eosque confutemus, qui à sententia summi Principis asserunt appellandum. Etenim si à præfectis prætorio prouocatio non recipitur, qui subsunt Cæsari: multo minus recipienda est, si Cæsar ipse sententiam tulit, qui nullum habet in temporali causa superiorem. Hinc litigatores causas iubentur suas, quæ coram tribunali ventilantur Augusto, plene instruere, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia conquirendi. Exinde cum in præfectis prætorio ideirco non admittatur prouocatio, quia credit princeps, eos qui ob singularem industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officii magnitudinē adhibentur, non aliter iudicaturos esse q̃ ipse iudicaturus fuisset, quis non intuetur aperte, ratione istam multo magis in Cæsare nullam prouocationē admittere? quis insuper prouocari à præfectis prætorio prohibuit, nisi Cæsar? q si Cæsar sic iudicem ex suis aliquem extollit, vt ab eo appellari nequeat: quis tam hebes est, vt à Cæsare reputet appellandum? Notum insuper est, non licere à legibus appellare. Lex enim (vt dictum est) quanquam dura, ferenda est. At cum sententia Principis, partibus omnibus constitutis lata, non solum illi causæ pro qua introducta est, sed omnibus similibus lex sit: quis eo temeritatis excedit, vt à sententia, quæ vim legis habet, appellet, cum Romani non solum à legibus, sed ab his quoque appellare prohibuerint, qui iussu populi decem tabulas intuenlegum, reformareque tenebantur? Sed appellant quidam rursus ad Cæsarem adiunctis principibus, quasi maior sit Imperator cum illis, quam sine illis. Quod si verum esset, iterum etiam ab Imperatore ac Electoribus ad ipsos adiunctis aliis Principibus, appellare liceret, & vsque in infinitum processus fieret, cum homines in propriis factis affectione magis quam veritate ducantur, ac vt plurimum iustam se putent habere causam, minusq; iuste contra se iudicata approbant. Sed vana atque inania sunt istorum fundamenta. Tanta est enim in Cæsare potestas, sine Principibus, quanta cum ipsis. Amat enim vnitatem suprema potestas, suaq; sponte ex multitudine fugit ad vnum.

CAP. XXIII.

Imperatorem bifariam offendi ab eo, qui ab eius appellat sententia.

CVmque in Cæsare summa potestas sit, summaque authoritatis plenitudo, nil est quod adiunctis principibus authoritatis accedat: quoniam neque summo adiici quicquam potest, neque plenum potest effici plenius. At qui prouocat, quasi superiorem appellat, qui latam contra se iniquam sententiam corripiat. Qua in re, duplici temeritate Maiestatem lædit Imperialem. Nam & superiorem nititur assignare ei, qui omnibus principibus est superior: & iniquitatem illi ascribit, quem semper æquum iustumq; reputare debemus. Quapropter qui talia tentant, non solum prohibendi sunt, sed etiam debitis pœnis atq; animaduersionibus coercendi. Cum iuxta canonicas sanctiones quædam sint culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam. Etenim quamuis à summo solio nonnunquam procedat iniquitas, iniustumque iudicium prodeat: non tamen idcirco locus est appellationi, cum nemo sit iudex, qui temporalia Cæsaris facta valeat examinare. Vtilius insuper est Reipublicæ ad extinguendas lites, paucis iniuste oppressis appellationis beneficium denegari: q̃ multis calũniantibus, postq̃ iuste dominati fuerint, querelarũ ianuas aperire. Cũ rarissimi sint, q se iuste reputent condemnatos: semperq; minus malum tolerandum sit, vt euitetur maius. Nempe vbi semper licitum est appellare, ibi quoq; lites sine fine reperiuntur: ibi sunt inimicitiæ, ibi contentiones, ibi noua dietim scandala. Quod si ciuitates aliquæ à suis præsidibus appellari non sinunt, quis tu es, qui velis à supremo Cæsaris tribunali appellare? maiorisq; authoritatis vnum ciuem in dignitate constitutum, quam Imperatorem reputare? An non, sicut in spiritualibus vnum caput est, à quo nulli appellare licet, & ad quem ab omnibus appellatur, sic etiam conuenit in temporalibus obseruare? Romani pontificis sententiam nulli fas est in irritum reuocare. Romani principis voluntatem nemo potest impugnare. Satius enim est iniustam sententiam istum ferre, vel illum, quam per querelas id agi, vt imperio superior detur. Si enim ab Imperatore vis appellare, ab eo quoq; prouocare desiderabis condemnatus, quem post Cæsarem appellasti, nec tuis inueniri poterit appellationibus modus. Quod si alterius iudicio vis quiescere: quin potius arbitrio quiescis Imperatoris, quem super omnes mundi homines in temporalibus Deus constituit? Sit tandem finis litium, sit caput inter principes, sit qui temporalia terminet: auferatur materia litigandi perpetua, cognoscant homines se principi esse subiectos, Imperatoremque mundi Dominum, tanquam Dei vicē in temporalibus gerentem venerentur. Et sicut quæ Deus iubet implenda sunt, nihilque contra replicandum est, sic temporalia Cæsaris mandata sine repugnatione suscipiant. Curent autem ipsi Cæsares, ne quenquam iniuste opprimant, causamque præbeant hominibus ad Deum clamandi, cuius est terra & plenitudo eius, qui nec obliuiscitur clamorem pauperum, & propter iniustitiam de gente in gentem transfert imperium. Nihil est enim quod illi maximo Deo, rectori orbis, cœlique fundatori grauius sit, quam iustitiæ neglectus, indignaque pauperum oppressio. Sicut enim Psalmista canit: *Non in fine obliuio erit pauperu. Patientia pauperum non peribit in finem.*

CAP. XXIV.

Summatim neminem rebus in omnibus temporalibus esse Imperatore superiorem, post Deum Opt. Max.

HÆc tibi, Diue Cæsar Friderice, de tua sufficiat suprema potestate, breuiter & succincte scripsisse: ex quibus percipere potes, quanta sit tui solii, quamque admirabilis authoritas, cum nemo tibi in temporalibus præsit, & tu omnes præcellas, cum nemo sit qui tuum in temporalibus refugere possit imperium, & tuum sit omnibus Imperare, cum nemo ex tuo iudicio sit exemptus, & tu omnes temporales valeas iudicare, cum nemo à te prouocare queat, & ab omnibus ad te liceat appellare temporalibus, cum priuilegia legesque possis interpretari atque corrigere: cum ad tuendam Imperii Maiestatem, Reique publicæ statum seruandum, omnes populi, nationes principes, reges, tuis debeant obedire mandatis. Quæ cum ita sint, cauere tamen debes, ne sine ratione aliquid agas, ne vel ad tuam voluptatem potius quam ad subditorum vtilitatem regas Imperium, atq; sic ex rege fias tyrannus, cum quo nulla nobis societas, nullumque debet esse commercium, sed potius summa distractio. Quod vt euites, tanto magis eniti debes, quanto propter pacem populis datam iustitiam bene administratam, Remque publicam rite directam, te actorem factum in sublime prouectum, gratiori semper tranquillitate Deus custodit. Vale feliciter, ex Vienna Cal. Martiis: M.CCCCXLV.

Regni tui anno sexto.

FR. IACOBI DE PARADYSO CARTHVSIENSIS, DOCTORIS ERDFORDENSIS

COLLECTVM

DE SEPTEM STATIBVS ECCLESIÆ IN APOCALYPSI mystice descriptis: & de authoritate Ecclesiæ: & de eius reformatione: sumptum ex eius QVODLIBETO STATVVM HVMANORVM.

IBET præterea quæ dicenda sunt, specularitet, conformiter, de sanctia reuelationibus Iohannis, *in Apocalypsi* ostensis, à præmissis non alienis quædam referre. Ipse enim Iohannes post visionem specialiter septem Ecclesiis, & earum *Angelis*, id est, Episcopis exbibitam, sanctum stylum suum vertit ad generalem Ecclesiæ vniuersalis statum describendum, à temporibus Apostolorum, vsque ad secundum Christi aduentum, *in sexta & septima capitulis*, quem statum nomine *septem Sigillorum* signauit. Quæ septem sigilla, *agnus*, id est, Christus occisus aperuit. Et apertio sigillorum non est aliud, nisi statuum Ecclesiæ manifestatio, vsq; in finem seculi.

Aperto primo sigillo, visus est à Iohanne *equum album*, id est status Ecclesiæ tempore Apostolorum purissimus, propter Baptismi gratiam per eos prædicatam: & vitæ sanctimoniam, quæ illo tempore viguit in numero fidelium, vt *Actorum Apostolicarum* testatur Historia: *Erant*, inquit, *illis omnia communia.* In quo statu, Simon Magus cum omnibus suis successoribus erat eiectus, & damnatus: qui proh dolor, hodie in vniuerso pene orbe, sua semina venenata in medio tritici superseminauit, & (vt vereor ego) sinenda crescere vsque ad messem, cum paterfamilias dicturus sit: *Colligite Zizania, & alligate ea in fasciculos, ad comburendum ea.*

In apertione secundi sigilli, vidit Iohannes *equum ruffum*, in quo signatur secundus status Ecclesiæ, qui est status sanctorum martyrum tempore tyrannorum, scilicet principum & imperatorum gentilium, à tempore Neronis vsque ad tempus Constantini, à sancto Syluestro baptizati. In quo statu multa millia sanctorum stolas suas in sanguine agni, scilicet Christi, rubricauerunt, Christi passionem imitati. Nam vt litera ibidem dicit, *sumpta est pax de terra, & datus est sessori equi illius gladius magnus.*

In apertione tertii sigilli, id est, in tertio statu Ecclesiæ, vidit Iohannes *equum nigrum*. qui est scelus hæreticorum, Ecclesiam persequentium, niger in vitiis, in quo nulla claritas lucet veritatis, nec albedo æquitatis. Et qui sedebat super equum nigrum, scilicet Diabolus, regens hunc equum, habebat stateram in manu sua, scilicet peruersam scripturæ expositionem, flectens eam faciliter, ad quemcunque partem desiderat, sicut hæretici facere consueuerunt. Et hoc tempus erat tempus Arrii, & aliorum, vt in *Ecclesiasticorum* narratur *historia*: in quo concurrebant Sancti Doctores prius dicti, iustam libram, id est, rectam expositionem manibus suis gestantes: quod ita esse, præterita secula non ignorant.

In apertione quarti sigilli, visus est *equus pallidus*: id est, in quarto gradu viguerunt hypocritæ, falsa religione palliati. Et qui sedebat super illud, nomen illi *mors*: id est, æterna damnatio illis debetur. Vnde & infernus sequebatur eum, vt dicit litera. Et data est sessori illius equi, potestas super quatuor partes terræ: id est, à Deo permissa, interficere gladio iniquitatis & dolositatis: *fame*, id est, carentia verbi Dei: *morte*, id est, doctrina mortifera (coaceruabunt enim sibi homines illius temporis magistros prurientes auribus, loquentes eis placentia) *& bestiis terræ*: id est, vnient se principibus, ad se fortificandos in viis suis, & hoc *super quatuor partes terræ*: id est, in omnibus mundi finibus abundabit scelus hypocritarum. In quo statu, vt arbitrari possum, hodie laboramus. In omni enim genere hominum, fictæ sanctitatis viros & fœminas videmus, quorum aut Deus venter est, aut famam aucupant laudis humanæ, & præ aliis honorari & venerari volunt, præcellere cæteros in mundi sapientia, in doctrinæ præstantia, in operum externorum excellentia: cum tamen plures vacui cernantur, in veræ virtutis, scilicet humilitatis, refulgentia: quod, quam verum sit, à consideranti studia hominum, ad quos fines tendant, palpari potest, sub colore enim honestatis, militat omnis pene actio humanæ conuersationis, etiam in his qui animabus lucrandis

deseruiunt. Ideo enim pallidi coloris equus describitur, quasi speciem præferens mortificatæ carnis, ad ostendendum hominis exterioris sanctitatem: nec tamen plane spem habens albedinis, aut puritatis.

In apertione quinti sigilli, vidit Iohannes *sub altari Dei animas occisorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant, vindictam petentes de iis qui habitant in terra.* Et dictum est illis, *vt quiescerent adhuc modicum tempus, donec compleatur numerus fratrum eorum, qui interficiendi sunt,* sicut & illi. Qui status quintus, credendus est partim competere animabus sanctis, iam exutis corporibus: partim etiam sanctis adhuc in hac vita degentibus, etiam tempore pacis Ecclesiæ: qui licet materiali gladio non trucidantur, tamen teipsos mortificatione desideriorum carnalium quotidie mactant, quasi videntes se vbiq; hypocritis & fictis hominibus siue religiosis siue secularibus circumseptos, tędio affecti, longitudine temporum, & acerbitate hypocritarum vbiq; prçualentium, orant dissolui, & esse cum Christo. Et vere molestiorem statum, quoad quotidianam internam & externam pugnam tam diuturnam, in hoc tempore pacis intelligere & sentire possunt: hi se innocentii vitæ conseruare volunt, qua illi priores sancti: qui licet acerbiori, quoad pœnarum genus, celeriori tamen, quantum ad tempus, suam vitam finierunt.

Isti igitur duo status immediate præcedentes, videntur concurrere in vnum tempus, scilicet modernum: licet non in vnum quoad actiones in tempore vno agendas. Non latuit hoc genus hypocritarum sanctum Paulum, 2. Corinth. 3. inter cæteras pestes nouissimorum temporum, vbi ait: *Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes,* & aliis etiam locis similibus.

In apertione sexti sigilli, quod nihil aliud est quam manifestatio sexti status in Ecclesia, vidit Beatus Iohannes magnum terræmotum fieri, & solem denigrari, sicut cilicinum saccum, & lunam sanguineam, & stellas cadere super terram, & cœlum recedere sicut librum inuolutum, &c. vide *Apocalyps. 6 circa finem.* In quo designatur tempus Antichristi, qui impugnaturus est Ecclesiam. In quo tempore fiet magna commotio secularium contra Ecclesiam. Et *Sol*, id est, Christus alios illuminans, vilissimus reputabitur à reprobis, sicut saccus cilicinus vilescit, & opinio Christi pro nihilo reputabitur, dominantibus reprobis, & deficientibus electis: quia nullum signum Deitatis ostendet, adiuuando suos. Imo Christus dicetur peccator & seductor & dignus pœnitentia, quia saccus cilicius est habitus pœnitentium. Et tunc *Luna*, id est, congregatio fidelium, fiet sicut sanguis: quia sanguis multorum effundetur, aut vilis reputabitur, & contemnetur, sicut sanguis conculcabitur. Et stellæ cadent in terram: id est multi prælati & doctores adhærebunt Antichristo, & suis terrenis promissionibus, ad instar ficorum, qui non firmiter adhærent ramis arborum. Et *Cœlum* (secundum literam) recedet sicut liber inuolutus: id est, sancti, qui pluuiam *verbi Dei* spargere consueuerant, & iustitiam Dei annunciare aliis debebant, occultabunt doctrinam præ nimietate persequutionum Antichristi: sicut liber inuolutus, continens in se & contegens veritatis scripta, à notitia hominum: quia celabunt sapientiam suam, annunciare non audentes, & fugient à conspectu hominum. Et *montes*, id est, alti in virtutibus: & *insulæ*, id est sancti, tribulationum fluctibus turbati, de locis suis mouebuntur, id est, separabuntur à cæteris peruersis. Et Reges, principes, tribuni, fortes, & diuites, seruus & liber, abscondent se in speluncis & petris montium: & dicent montibus & petris, *Cadite super nos, & abscondite nos, à facie sedentis super thronum, & ab ira agni:* id est, maiores de Ecclesia, seculares & spirituales, petent suffragia Angelorum, & aliorum sanctorum, vt protegantur eorum orationibus, ne & ipsi deficiant in illis persequutionibus Antichristi, sicut & reprobi, & ne similes aliis efficiantur, negantes Christum, vt euadant iram agni, id est, damnationem æternam, ne & ipsi acerbitate pœnarum vincantur, sicuti cæteri. *Et quis poterit stare,* scil. in tantis tormentis, seu etiam voluptatibus non vinci? Quasi diceret: Nisi adiutus precibus sanctorum, nemo potest firmiter stare in confessione veritatis.

Deinde *in capitulo septimo*, post acerbitatem persequutionum, vult consolationem fidelium, de prohibitione persequutorum innuere, & de auditorio Angelico, ne persequutiones tantum, quantum velint inardescant: & ne noceant terræ, mari, neque arboribus: id est, habitantibus in hac vita: quoad vsque sancti angeli, custodes fidelium, *signent seruos Dei in frontibus eorum:* id est, prædestinatos distinguant à non prædestinatis.

Et Iohannes audiuit numerum prædestinatorum, 144000. signati. Et vidit turbam magnam, quam nemo dinumerare poterat, ex omnibus gentibus tribubus, & linguis: vt ex tribubus filiorum Israel & gentibus fiat vnum ouile, & vnus eorum pastor. Ecce quam magna fidelium consolatio, post prænunciationem persequutionis Antichristi.

Deinde circa finem septimi capitis, ponit Iohannes septimum & vltimum statum Ecclesiæ, cessante persequutione Antichristi, & eo occiso, in visione apertionis septimi sigilli, eius qualitatem exprimit dicens: *Factum est silentium in cœlo, quasi media hora:* id est, Pax reddetur Ecclesiæ, vt libera fiat sanctis prædicatio, ad confortandum fideles, & ad pœnitentiam agendam illorum qui deniauerunt. Hoc fiet paruo tempore, secundum Bedam, Hieronymum & Danielem, per 45. dies.

Quanto autem tempore mundus post hoc stabit, puto neminem scire, de communi lege. Ideo Danielis 12. quod ipse dixit Angelo: *Domine mi, quid autem post hoc?* Et ait ei Angelus: *Vade Daniel, quia clausi sunt signatique sermones vsque ad tempus præfinitum.* Posuit tamen Angelus, quamdiu du-

duratura esset persequutio Antichristi, scilicet dies 1290 qui dies complent numerum annorum, scilicet tres anni cum dimidio, quibus Antichristus regnabit. Quo mortuo, dabuntur electis 52 dies pro pœnitentia, qui additi ad primos, facient dies mille trecentos triginta quinque. Quos etiam Angelus in eodem capite circa finem enumerat dicens; *Beatus qui expectat*: id est, perseuerare potest, præ acerbitate persecutionis: *& peruenit*, scilicet pœnitendo, *ad dies 1335*. Et credo secundum intellectus mihi paruitatem, & temporum ac hominum nostri temporis qualitatem, quod hodie currunt ea quæ dicta sunt in quarta & quinta visione, quæ durabunt vsque ad aduentum Antichristi, licet etiam habitudines aliorum trium statuum possint in parte aliqua nostris temporibus interuenire: scilicet equus albus partialis ruffus, scilicet persecutiones tyrannorum: vt niger, id est, hæreticorum prauitas, in quibusdam saltem partibus. Vt ante nos fuit persecutio Bohemorum, quo ad articulos fidei, & Ecclesiæ contrarios: vnde sequebatur magna sanguinis effusio, tam in clero quam in vulgo: tamen præ omnibus temporibus vniuersaliores erant, & maiores. Sicq; noster status mixtus est cum aliis: licet multitudo & magnitudo hypocrisis spiritualem sibi vendicat nominationem. Et vt verum fatear, non habeo aliquas apparentias in sacris literis in infallibilibus rationibus, quod status nostri temporis generaliter reformari debeat aut possit, dietim impœnitentiis hominum crescentibus, sicut & in processu rerum naturalium & elementa & elementata viribus suis decrescunt. Imo verisimiliter opinabile mihi est, statum præsentem continuandum, imo peiorandum vsq; ad sextum statũ, scil. Antichrist: cũ experientia docẽte agnoscimus, hos magis contra niti reformationi generali Ecclesię, quos magis deceret conatu toto ad reformationẽ tendere, cupiditate & primatu honorũ eos ad hoc impellente. Etsi quandoq; conatus Deum timentiũ, ad reformandũ operã dare intendat, tamen in hoc mundo celebriores & potentes viros, plus Ecclesiasticos q̃ seculares, videmus se fortiter opponere, adhęsionem sibi attrahentes principum & potentum secularium, quorũ multitudo aut potentia scintillam inchoatam extinguit. Vnde & Deus iusto suo iudicio vilescere facit statum religiosorum, & Ecclesiasticarum personarum. Inde & bella ac lites in plurib. mundi partibus inualescunt, impugnantutq; viri spirituales tam à secularibus quam à spiritualibus: quod & Iohanni in dicta *Apocalypsi* reuelatum est, c. *13*. in quo de impugnatione Ecclesiæ, sub figura duarum bestiarum, duplex genus persequutorum Ecclesiæ depingitur. Vna *ascendit de mare*, id est, de tempestuosa huius seculi procella: scilicet principes seculares, atq; laici, Ecclesiam bonorum impugnantes. Alia *ascendit de terra*, id est, quæ deberet stabilis & immobilis persistere: per quam (secundum Glossam) intelligitur malitia clericorum, & cupiditas prælatorum Ecclesiam impugnantium. Quod quam late, & clare pareat, nemo, qui sensum habet ignorat. Nam post reditum filiorũ Israel de captiuitate Babylonica, ex filiis Israel primitus exierunt iniqui, ad Reges gentium, qui conturbabant populum suum, vt *Machabaeorum in principio* testatur historia. Et licet Ecclesiæ Dei sufficienter prouisum sit in doctrinis, quoad modum conuersandi, tam quoad Ecclesiasticam dignitatem, quam quoad religiosorum monasticam conuersationem, per canonum antiquorum determinationem, nec non per sacram Theologicam Facultatem: tamen parua, seu nulla certa istorum fit executio. Legitur quidem in cathedris: sed cum venitur ad praxim, tunc canitur canticum illud; *Modicum ibi, modicum ibi*. Et processu temporis, & frequentia multitudinis sic opposita, iurium robur accipiunt: vt si quis oppositum dicere aut facere velit, velut insanus æstimetur, sicq; Dei iustitia fit humana æstimatione iniustitia, & defenditur vitiositas multitudinis, & laudatur peccator in desideriis animæ suæ: sicut olim fecisse Sodomitas, scriptura *in Genesi* testatur.

Hoc latissime hodie patet in Simoniaca prauitate. Arbitror enim homines in statu Ecclesiæ præsentis tandem ante aduentum Antichristi, ad infimum gradum virtutum, imo ad profundum vitiorum peruenturos, vt de meritis eorum exigentibus digni erunt, filium perditionis ductorem iniquitatis ipsorum suscipere, vt sicut in Apocal. dicitur, *Qui in sordibus sint, sordescant adhuc*. Et vt dicit Christus Matth. 24. de temporibus nouissimis: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum*: vt sic Deus in pœnam ponat eis offendiculum, *& tradat illos in desideria cordis eorum*: Ad Rom. 1. vt procedant de vitio in vitium, ducente eos filio iniquitatis. Continuabitur enim iniquitas hominum vitiosorum, cum auctore omnium malorum. Ideo in profundum malorum, vt puto, tunc homines sunt futuri.

Non tamen inficior, quin semper iusti perseueraturi sunt, nec defecturi filii salutis, vsque ad consummationem mundi: secundum Christi promissum, Matthæi vltimo, *Ecce ego vobiscum sum*, &c. licet secundum magis & minus: tum autem, vt ego puto, in minimum numerum, secundum dictum Christi: *Veniens filius hominis, putas inueniet fidem in terra?* Non quidem, vt non inueniat, sed in paucis inueniet. Æstimo enim, ante aduentum filii perditionis, in prælatis Ecclesiarum oppositum reperiri, prælatis primitiuæ Ecclesiæ, scilicet Apostolorum: vt sit in illis cupiditas, ambitio, superfluitas, voluptas, negligentia, proprius amor, & alienatio timoris Domini: quorum opposita clarissime patuerunt in patribus primitiuæ Ecclesiæ. In clericis vero & Deo sacratis populis, immunditia, amor lucri temporalis, defectus prædicationis, corporis cura, vestium mollicies, dissolutio morum, & conformitas vitæ secularis: vt tunc fiat sacerdos sicut populus, secundum vocem Prophetæ. In religiosis vero tunc erit inobedientia superiorum, proprietatum vsurpatio, vitæ dissolutio, transgressio statutorum à patribus sanctis editorum, & votorum ipsorum transgressio: solus habitus, & tonsuræ ostensio, & nihil aliud nisi imago quædam depicta religionis: quod etiam hodie clare speculantibus in multis locis religionũ reperitur, obstinato animo publice defen-

descendentium suas iniquitates, scilicet etiam contra substantialia religionum militantes. Simplicitas enim, puritas, & paupertas voluntaria, exulabunt tunc à religiosis: quorum etiam multi reperiuntur hodie præcursores. Quis sapiens, & intelliget hæc? Erit tunc status secularium, tam principum quam subditorum, pene in omnibus confusus, studentes iniustitiæ, rapaces, violenti, incompassiui, quæ sua sunt quærentes, innocentibus non parcentes, dolosi, fraudulenti, honorum secularium cupidi, auari, omni timore Dei destituti. Laici vero criminosi, luxuriosi, mendaces, periuri, prælatis inobedientes, diuitiarum amatores, voluptatũ sectatores, vilificantes omnia quę ad Dei cultum pertinent, & Dei cultores contemnentes. Hæc & multa alia etiam innumerabilia tunc reperientur, tam in præambulatoribus Antichristi, quam & in Antichristo: vt conformia fiant præcedentia sequentibus, & finis status præcedentis, quo ad malitiam, fiat par malitiæ status sequentis. Quemadmodum in alterationibus naturalibus fieri, docet Naturalis Philosophia, vt gradus vltimus formæ recedentis corrumpendæ, fiat pene similis primo gradui formæ generandæ, videl. de immutatione aëris in ignem: id est, de generatione & corruptione.

Reformationem autem generalem Ecclesiæ, extreme necessariam fore nostris temporibus, mores corrupti totius orbis prænunciant: cum reuera pene omnis caro corrupit viam suã. Sed quomodo eam fore possibilem in effectu fieri, nondum est positum ad praxim. Licet aliquoties per Concilia generalia sit attentatum. Et licet quædam decreta in hunc finem prodierunt ab iisdem conciliis, tamen tanta resistentia altæ dignitatis personarũ tam spiritualium quã secularium facta est, vt vidimus, quod totum negotium lugemus infectũ: & cum tempus pariendi aduenisset, vires non habuit parturiens. Tanta denique crudelitate debacchati sunt, vt non tantum prolem sanctã, scil. reformationẽ occare contendant: sed & matrem, scil. authoritatem conciliorum, & eorum conuocationem occidant, prout res in prospectu declarat. Per quorum tamẽ conciliorum authoritatem, si sic esset, spes ad viam reformationis obtinendam. Hęc vero via reformationis si esset possibilis, aut immediate fieret à Deo, per inspirationẽ, aut ab hominibus (neq; enim videtur alia via data) quis dubitat de potentia Dei, si velit corda pontificum & principũ secularium illuminare, vt quilibet se reformet? Sunt autem *corda hominum in manu Dei, vt quocunque voluerit, vertat ea*, secundum scripturæ veritatem. Sed hactenus sine medio agere Deus non consueuit, ne superuacue videatur Scripturæ sacræ & intellectuũ illuminatio etiã humanitus concessa. In his, sicut & in aliis, per media agere consueuit, secundũ Dionys. Est tamen alia via emendandi vitia humana, scil. à Deo per peccatorũ punitionẽ & castigationũ inflictionẽ, quam scriptura sacra testatur in *libris Iudicum*, cuius etiam meminit Dauid sanctus dicens: *Cũ occideret eos, quærebant eum & reuertebantur in diluculo veniebant ad eum.* Quæ tamen non semper hæc via pœnarũ profuit peruersis, dicente Ierem. *Percussisti eos, nec doluerunt, attriuisti eos vt acciperent disciplinã*, &c. eiusdẽ 5 cap. Quod forte etiam modernis temporibus videtur in multis habere locum. Et in alio loco Ierem. dicit Deus: *Interfeci & perdidi populũ meum, & tamen à viis suis non sunt reuersi*, eiusdem 15. c. Has pœnas possemus imaginari, graues pestilentias, hæreticorum violentias, infidelium inuasiones in ecclesiã, captiuitates Christianorũ per gentiliũ nationes, fames, & huiusmodi, quas in Prophetis legimus cõminatas: videl. in captiuitate Babylonica, filiorũ Israel, post eorum peccata. Si vero per homines erit spes reformandi, hæc maxime residet apud præsidentes, tã ecclesiasticos prælatos quam principes terræ, qui non solum verbis persuasiuis, sed & cõminationib. pœnarũ, vim habeant coactiuam, ad reformandũ primo se voluntarie, deinde alios sibi subiectos. Legimus in sacris literis, reformationẽ ecclesiæ quoad vnã progeniẽ, factam per reges sanctos, scil. Dauid, Ezechiã, & Iosiam, qui ab idolorum cultura filios Israel cõpescebant, & ad Domini legẽ conseruandam homines reuocabant. Etiam tempore Constantini Imperatoris, tempore Beati Syluestri Papæ, legimus Ecclesiã ab erroribus hæreticæ prauitatis conseruatã, & errores multos extinctos. Et tempore concilii Niceni, similiter antiquorum conciliorum conuocatorum, multæ hæreses inualuerunt, rabie persecutionis prohibente, ne fideles conuocari possent ad errorũ extirpationẽ. Hic simili modo verendum, ne si nostris temporibus longo tempore differetur conciliorũ conuocatio, impediretur ecclesiæ reformatio. Nisi enim in primitiua Ecclesia sanctorum Apostolorum & seniorum fuisset factum Hierosolymis concilium, de obseruatione legalium, error damnabilis inualuisset apud fideles, prout testantur *Acta Apostol.* 15. &c.

Cum igitur reuocamus per potentes & præsidentes, tam spirituales quam seculares, possibilẽ fore Ecclesiæ reformationẽ, tam in capite quam in membris: aut ergo per vnum hominẽ, aut per multos. Non per vnũ, quantumcunq; præfulgeat morum venustate, aut scientia, aut alia dignitate, etiam forte si miraculis claresceret (nam legimus plures tales fulsisse, quorũ tamen temporibus Ecclesia nõ fuit reformata, etiam schismatibus continuatis) neq; etiam, vt puto, per solum summum Pontificem. Nam de facto tot sunt editi canones decretales & constitutiones per eosdẽ, & tamen incassum membranas occupant, nulla sequente reformatione. Item, quia palpabiliter cernitur, ipsam eius curiã maxima indigere reformatione, sicut omnia clamauerunt vltimo celebrata generalia Concilia. Quam suam curiam, si non potest aut non velit reformare, quã sub alis suis contegit: quomodo credendum est, quod tam late diffusam reformare possit Ecclesiã? Etiam per constitutiones, per quas creditur reformari Ecclesia, debẽt moribus vtentiũ approbari, & debent edi cum consensu eorũ qui debent eis vti: alias non erunt acceptabiles, nec forte dignæ acceptari, quia caput sine membris nihil noui edere potest, de quo prioribus non est mentio facta. Item, quia diceretur eidem: Prius medicinam vulneribus tuis dispone, tanquã capitis: quo sanato, & membris facilius edes medicinam. Quia *ac medice cura te ipsum.* Quin *prius eiicies trabem de oculo tuo, deinde festucam de oculo fratris tui*: alias in præpostero ordine

nihil

nihil proficies. Sale enim infatuato, nihil cõditur. Ideo iusto Dei indicio minus sunt accep[illegible]bilia sua decreta, nisi seipsum & suos reformauerit. Et hanc profecto potissimã reor causam deformationis Ecclesiæ, quia cernitur in capite vulnus, quod necesse habeat ante curari. Nã dicit vnus de eis: *Cum vita despicitur, restatur vt eius prædicatio contẽnatur.* Et Paulus dicit: *In omnibus præbe teipsum exemplũ bonorum operum.* Et talia innumerabilia, in libro *de Cura pastorali beati Gregorii* continentur. Vnde mihi vix credibile videtur, posse Ecclesiã generalẽ reformari, nisi curia Rom. fuerit ante reformata. Quod tamen quã difficile sit, cursus temporũ præsentiũ manifestat: cum nulla gens aut natio fideliũ tant[illegible] resistẽtiam faciat reformationi vllius Ecclesiæ, sicut natio Italica, & alii applaudẽtes, spe promot[illegible]nis aut lucri, aut tẽporalis cõmodi, aut timore amissionis dignitatũ ligati. Cõtremiscunt enim fnlo aud tu [illegible]gregationis generalis cõcilii, cũ sciant per experientiã, quod Concilia generalia palpare nesciunt, sed corrigere & emendare, sine personarũ acceptione: cũ ibi cõgregentur de omnibus mundi partibus, qui vitiis non parcunt, nec amore nec timore seducti. Et facilius inuenitur veritas, passionibus humanis seclusis. Imo nec veritati patere potest aditus, oculis rationis p passiones obnubilatis. Præsidentesque ex parte Papæ cõciliis, qui vident contra dominũ suũ, & contra se negocium consiliorũ disponi: quid aliud agere existimandi sunt, quã vt tota authoritate, decretis conciliorũ obicẽ ponant, aut per dissolutionẽ conciliorũ, aut per discordiarũ seminationem: sicq; opus totũ redditur infectum, ac per hoc itur in antiquã syluam, scil. erroris & tenebrarũ. Quod quã verum sit, nullus ignorat, nisi inexpertus tẽporũ præteritorũ. Clare enim probat hoc tragœdia, nostris temporib. in Basiliensi concilio practicata, quod hi norunt, qui eã oculis subiecerunt. Et ex hoc ortũ est vulnus, nescio quõ curabile, contra authoritatẽ conciliorũ generalium, vt abscedentibus Papa aut suis præsidentibus, a loco concilii, vel differentia exorta inter partes eiusdẽ, censeatur concilium dissolutũ: resideatq; in personam Papæ, de plenitudine potestatis, authoritas dissoluendi aut transferendi generalia concilia. prout Eugenius olim Papa de An. Dom. 1437. fecisse cõprobatur. Hocq; venenũ effusum est p eum in Ecclesiam, per aduersarios conciliorũ, indelebiliter obseruandũ, & literis aureis in gestis conciliorũ annotandum: ad quod refugiũ habebunt, vt fulcimentũ sui erroris, vt subterfugere valeant correctionẽ & reformationẽ: ita vt etiam modernis temporibus frontose aliarũ scientiarũ viri dogmatisare audeant, *In quolibet Papa residere plenitudinẽ potestatis, non solũ super quolibet membro singulari Ecclesiæ, sed & super totã Ecclesiã conciliariter cõgregatã, ad libitũ ipsius disponendi, decretandi, dissoluendi, transferendi, corrigendi, authorisandi: vt nullus ei audeat dicere, Cur ita facis?* Et sic totaliter nituntur suffocare authoritatẽ conciliorũ, contra decretationem ab omnib. acceptã, in Constantiensi, Basiliensi, generalibus conciliis, publice promulgatã. & *contra pragmaticã sanctionẽ* super hoc editã atq; factam. Falsq; sic dogmatisantes, & eis consentientes, arbitrantur se obsequiũ præstare Romanis pontificib. Sed non aduertunt, quantũ saluti aduersantur eorundẽ. Nã saluberrimã misericordiã & medicinã eiusdem proscindunt, scil. fraternã correctionẽ. & capiti Ecclesiæ morbido non patiuntur adhibere medelã: quod quantæ sit crudelitatis, nemo sanus ignorat, vt August. testatur *in Regula sua.* Si enim singulis mẽbris medicina est parata, cur capiti denegatur? cũ hoc magis indigeat sanatione, quã alia: quia eo ægrotante, omnia mẽbra ægrotare vidẽtur.

Nisi forte quis insaniens ad hunc errorẽ prorumperet, quod diceret Papã impeccabilẽ, & indeuiabilem, quasi iã extra terminũ viatorũ volentes eũ collocare. Non recensent, Petrũ primũ Papã fuisse reprehensum à Paulo, vno singulari, & sibi inferiore: *ad Gal. 2.* Et *Ecclesiastica historia,* & *Speculũ historiale,* & certa ac indubitata experiẽtia manifestat, cũ & in fide & morib. similẽ esse posse cæteris peccant[illegible]ẽ, ex vertibilitate liberi arbitrii nondũ cõfirmati. Auferre igitur à Papa correctionẽ, imo potestatẽ deponendi, est maximę impietatis: & ipsum statuere in plena audacia peccãdi, & p cõsequens furioso date gladiũ, vt seipsum sine resistentia interimat. Mittunt igitur Papã in foueã dãnationis, & cũ eo dã[illegible]antur, qui eũ subesse Ecclesię vniuersalis correctioni cõtradicunt. Quo igitur pacto talis vniuersalẽ Ecclesiã solus reformare valeat, qui & ipse infirmitati subiectus est, indigẽs per se reformari? Vt pono, ꝓ sit aliquis talis. Et quomodo filius Ecclesiæ cẽseri potest, qui matri suę obedire contẽnit, & quẽ Ecclesia corrigere pro suis excessib. nõ potest? Etsi nõ filius Ecclesiæ, quomodo erit hæres pro missionũ Ecclesiæ p Christũ factæ? prorsus enim se ab hæreditate paterna alienũ pronunciat, qui se filiũ ecclesiæ negat. Ponere igitur se supra totã Ecclesiã, aut supra generalia cõcilia legitime cõgregata, vniuersalẽ Ecclesiam repræsentantẽ, nõ est aliud, quã totã spẽ reformationis Ecclesiæ auferre, & vni homini peccabili se cõmittere, qui & se & Ecclesiã p deuia erroris ducere potest. Inde infertur hoc incõueniẽs, quod Christus Ecclesiæ suæ, post suã ascensionẽ, insufficienter prouidit, cõmittens eã vni, qui eã in damnationẽ inducere potest: pro qua & eius salute ipse de cœlo descendens, proprium sanguinẽ fudit, & animã suã ponere dignatus est in mortẽ. Et quis regũ tẽporaliũ peregre proficiscens, in omnẽ euentũ absolute & sine correctione cõmittet populũ suũ vni ad gubernãdũ, sine omni cõditione, & sine omni cõtradictione singulorũ, ne aliter facere auderet, quã ille præcepturus esset, siue bene siue male? & nõ potius populus in vnũ cõgregatus, incarceraret aut deponeret illũ peruerse regnũ gubernantẽ? Sic de spõsa, cõmissa per sponsum peregrinãtẽ vni militi, qui eã stuprare vellet, deberet ne ei ex commissione generali sponsi obedire? Quis hoc nisi insanus diceret? sic simili modo, in Papa & Ecclesia. Et quid mirum, si vniuersalis Ecclesia congregata argueret Papã, ac etiã puniret, si incorrigibilis esset? cũ etiã asina Prophetam legitur arguisse, voce hominis loquẽs, *Nũ. 22.* Et Apost. dicit, sibi & sui similib. datã potestatẽ in ædificationẽ, & nõ in destructionẽ, *2. Cor. 10.* Et quis auderet asserere, quod correctio fraterna, in Euangelio expressa, non haberet locum in Papa, cũ & ipse frater sit censendus? Et si ecclesiã scandalizaret p publica crimina, aut ad malũ filios ecclesiæ traheret, aut p eius desidiã aut negligẽtiã oues sibi cõmissæ in præcipitiũ ruerent, quod nullã deberet aut posset habere correctionẽ, qui cum monerent semel, bis aut ter: & postea eo

in

indurato, possent procedere ad depositionem eius, alio vtiliori substituto [illegible]
mihi videtur esse impiũ & iniquũ. Et nisi in futuro concilio celeri remedio pr[illegible]
recenter introducto, de authoritate conciliorũ supra Papã, euius contrariũ d[illegible]
xime de curia Papæ, & eiusdẽ assentatores: clarũ est, quanta inconuenientia ind[illegible]
datur Papæ audacia impune peccandi, & disponendi omnia negotia Ecclesiæ ad [illegible]
q a datur subiectis in toto orbe occasio vilipẽdendi, imo contẽnendi omnes cõstitutiones [illegible]
nes & mandata Papæ. Videntes enim, Rom põtifices nõ curare decreta sacrorũ canonũ, [illegible]
spensare ea, & cõtrauenire eisdẽ, q d aliud, q̃ iusto Dei iudicio pmittuntur subditi, ne & [illegible]
bedientia cõstitutionũ Papaliũ, & murmurẽt, dicentes: *Tu prius patere legẽ q̃ tulisti?* Minimo [illegible]
regno cœlorum vocabitur is, *qui soluerit vnũ de his mãdatis minimis, & docuerit*: vox est Sa[illegible]
derisioni pareat apud mentes seculariũ Sedes Apostolica, vt in præsentia rũ est [illegible]dere: ne[illegible]
clesiasticæ p spirituales iudices latæ hodie curantur. Cũ enim pastor per abrupta graditur, ne[illegible]
vt in præcipitiũ grex sequatur. Tertio sequitur, q si inantea fieret conuocatio concilii generalis, [illegible]
us Germaniæ principes & prælati, Doctores ac Magistri se subducerent à Concilio. Ex quo en[illegible]
ta dispositio Ecclesiæ, in mente vnius peccabilis hominis residere debet (vt olim Papa Eugeniu[illegible]
creuit irritare decreta conciliorũ, transferens de plenitudine potestatis conciliũ ad Ferrariam) super-
uacua esse videtur multorũ congregatio, vbi vnus solus contra aliorum vota debet & potest [illegible]
risare: maxime cum caussam exigeret, quod negocium Papam tangeret. Mox enim excitar[illegible]tur di-
scordia, & recederent præsidentes, & fieret dissolutio concilii. Et quomodo in conc[illegible]lio Constanti-
ensi, non obstante Papæ recessu, & suorum, decretum fuit, integrum man[illegible]e concilium. cuius
tum oppositum fuit practicatum in concilio Basiliensi: & quis inantea frequentaret Concilia: Re
uera Ieremias si adesse posset, iteraret suos Threnos, dicens: *Viæ conciliorum lugent, eo quod non sunt qui veniant ad solennitatem.* Exinde ludibrio ducerentur concilia: maxime quia videmus, quod o
mnia quæ tantis laboribus, impendiis, in retroactis Conciliis elaborata sunt, penitus irritantur, &
tanquam pulueres ventis obnoxii conculcantur. Fontale vero principium omnium illorum [illegible]
rum, secundum Apostolum, & cupiditas, quæ sibi vendicat locum pene in omnibus cler[illegible]is: quo-
niam secundum Ieremiam, *à maximo vsque ad minimum omnes auaritiæ student.* Ad quam la[illegible]iandam,
non reperiunt Ecclesiastici viri commodiorem opportunitatem, quam in adipiscendis dignitati-
bus & beneficiis Ecclesiasticis. Et hic sentiunt conferri per Papam, qui sibi per hæc attrahere con-
sueuit pene totam Ecclesiasticorum virorum cohortem. Ideo adhærentiam copiosam sibi parit per
horum prouisionem. Sed quia generalia concilia, per sua decreta saluberrima prouidere volue-
runt, vt secundum sacrorum canones veteres, ab inspiratione Spiritus sancti emanatos, benef[illegible]cia
Ecclesiastica & iudicia debito ordine procedere possint, de Annatis non soluendis, de electionibus
secundum Canones faciendis, & de reseruatis gratiis extirpandis, de beneficiis per locorum ordi-
narios conferendis, de causis in prouinciis iudicandis secundum concilium Nicænum, & aliis mul-
tis: quibus auditis cupiditatum serui totis viribus se opposuerunt, & decreta & concilia detestati
sunt, confugeruntque ad Sedem Apostolicam, quæ libenter fauit eisdem, eodem morbo laborans:
quæ sub occasione abundantiæ, (qua necesse haberet summus Pontifex, ne eger[illegible]t pro sua curia
sustentanda) omnia irritauit, relabens in antiquum morem, à canonibus improbatum: quasi non
esset alter modus prouidendi curiæ & Sedi Apostolicæ, quam iste improbatus. Sicq; abusus iste reu[illegible]-
xit, & beneficia venduntur: & potentes magis timentes sæculos. & minus idonei beneficia pinguio-
ra reportant, aliis dignioribus repudiatis: sicut etiam synodus Basiliensis per organum Iuliani Car-
dinalis sancti Angeli, legatis Domini Eugenii Papæ dedit pro responsis, Anno Domini 1435. in re-
sponso quod incipit, *Decret.*

Et vt lucidius de authoritate speculari valeamus, apprehendamus viam resolutoriam contra
personam Papæ. Prima resolutio, ostendit nobis naturam eius absolute, in qua par est omnibus re-
bus naturalibus ex materia & forma compositis, nil ei amplius tribuens, quam alteri elemento, & e-
lementato, scil. simplici atq; mixto, scil. lapidi & ligno.

Secunda resolutio, ostendit ipsum animal sensitiuum, an potentia sensitiua decoratum, in
qua passiones fundantur, scil. ira, timor, amor, cupiditas, gaudium, spes, dolor, vt declarat Philo-
sophus *7. Physicorum*. Et quantum ad hanc resolutionem, circumscripta ratione, est ipse & alii homi-
nes, non aliud quam bestia & animal.

Tertia resolutio eius, ostendit hominem rationis capacem, qui legibus diuinis & humanis est
informabiliter ad imaginem Dei conditus, à bono malum discernens. Et quo ad hoc similiter nihil
habet Papa vltra alium hominem simplicem.

Quarta residet resolutio contra Papatum, quæ competit ei ex electione canonica per illos fa-
cta, quibus de iure competit potestas eligendi, per quam traditur simul autoritas & ministerium se-
per membra Ecclesiæ à Deo principaliter, licet ministerialiter ab electoribus, & instrumentaliter, se-
cundũ quod Apostoli vndecim Matthiam elegerunt, dicentes: *Ostende quem elegeris, &c.* quasi [illegible]ce-
rent: Quem tu diuinitus elegeris, illum ostende tu nobis per hanc sortem. Igitur Deus e[illegible] principalis
elector & collator authoritatis Apostolicę, homines vero solum iudicatione: cum n[illegible] potest aliud
signum diuinæ electionis haberi, quam præmissa, scilicet spiritus inuocatione, plu[illegible]as vocum, &
consensus plurimorum. Et sic hæc resolutio præsentat nobis Christi vicarium a Deo [illegible]lectum. Et in-
de surgit authoritas Papæ, vt habeat potestatem dispensandi ministeria & dona D[illegible]i, secundum
[illegible]p[illegible]ulum

Paulum 1. Corinth. 2. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Fluit igitur & emanat hæc potestas à Deo, secundum quod Regulæ diuinitus traditæ docent dispensandum. Aliter enim vicarius fidelis, non debet negocia principalia committentis disponere, quam renera scit ipsum principalem velle: alias non esset fidelis dispensator, sed crudelis dissipator: cum conformes debeant esse actus principales actorum, & instrumenti quod ab actore dirigitur. Qui vicarius si Regulam principalem constituentis egreditur, & transgreditur, iam resilit ab illa parte resolutionis, & labitur ad inferiores partes, scilic. hominis, aut bestiæ. Vnde, vt sic, non est eius vicarius. Dicit enim Paulus 2. Corin. 2. *Si quid donaui propter vos in personam Christi, glorior ac si Christus donasset*, conformans se in donatione sua Christo, scilicet vice & authoritate Christi: quasi ipsius & Christi esset eadem donatio & dispensatio. Si igitur exit Papa has regulas Christi, iam induit personam hominis, aut bestiæ. Inde est, quod si contraria Christo iubet, in peccatis dico mortalibus, hic non agit vt Papa, sed vt bestia, ratione non participans. Igitur non est inobediens censendus, qui ei in talibus non obtemperat: saltem dico directe contrariis Christo. In cæteris indifferentibus sibi iudiciũ relinquitur, vt fideliter prudenter que dispenset, vt iusta ratione æstimet, Christum scilicet velle, si ipse per se adesset. Ideoque Paulus hanc resolutionem non ignorans, dicit ad Roman. 13. *Non est potestas nisi à Deo: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Ponit, inquã, in abstracto potestas, non in concreto potens: quia potens potest esse non à Deo, quia officium potestatis semper iustum est, quia ordinatũ secundum regulas Dei rationabiliter institutum, licet potens ea abutitur. Ideo Deus dicit per Oseam: *Ipsi regnauerunt, & non ex me*, &c. Et Iohannis decimo nono dicit Christus Pilato: *Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi data esset desuper.* Potestas igitur iusta erat, sed ille ea abutebatur, iniuste Christum condemnando. Vnde subdit Paulus: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Non dicit, qui potenti in concreto resistit, abutenti sua potestate, Deo resistit: imo talis sic resistens contraria Deo præcipienti, non Deo resistit, sed ei se conformat. Non igitur tanta potestas in omnem euentum data credẽda est Papæ, quod omnia ad libitum suum disponere habet, postposito respectu ad Deum constituentem. Non enim sunt dona propria, sed Dei, ad cuius honorem & vtilitatem debemus omnia mensurare. Non enim putandus est Deus, quod in homine in districto suum arbitrium strictum posuerit, quia nec de alio homine puro arbitrandum est. In cuius exemplum inspiciamus primum Papam, qui cum in veræ fidei confessione Christum Dei filium pronunciasset, dictum est ei à Christo: *Beatus es Simon bar Iona.* Cum vero à vera Dei regula, quoad Christi passionem impediendam (quanquam pie illud visus fuisset sensisse) ei dixisset; *Absit à te Domine, non erit tibi hoc*, respondit Iesus Petro: *Vade post me Sathana, scandalum mihi es, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum:* Matthæi decimo sexto. Ecce qualis mutatio facta est in eodem homine, non persona mutata, sed habitu mutato, de beatitudine in Sathanam? Et si simile contingeret in persona Papæ, cur non simile sibi attribueret in appellatione, cum ipse successor sit Petri? Non inde potestas culpatur, sed vitium personæ, in reprobum sensum mutatæ. Cur ergo quis audeat dicere, Papam non posse corrigi, aut deponi per ecclesiam, conciliariter congregatam: cum tunc non censetur agere vt Papa, sed vt vitiosus, degenerans de dignitate Papali, si incorrigibilis existit, & scandalizat ecclesiam? sicut Petro dictum est, *Scandalum mihi es*: cum dixit Christus Matthæi decimo octa. *Qui scandalizauerit vnum ex pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius. & demergatur in profundum maris. Et væ homini illi, per quem scandalum venit.* Si vnum ex pusillis scandalizans, talem pœnam meretur: quid de illo qui totam ecclesiam scandalizat? Et quis erit executor pœnæ, nisi ille, vel illa, de quo dixit Christus: *Dic ecclesiæ*, tanquam superiori te. Quia Petro Papæ hoc dixit tanquam inferiori ecclesiæ, quem vtique non ad inferiorem misit, sed ad iudicem superiorem, secundum diuini & humani iuris dispositionem. Neque vero, quia ministeriale caput super singula membra est constitutus, ideo nobilior & dignior dicendus est tota ecclesia vniuersali, quia & papa est censendus inter membra ecclesiæ, cuius principale & essentiale caput est Christus: secundum illud ad Eph. 4. *Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia qui est caput nostrum Christus, ex quo totum corpus connexum & compactum*, &c. sumus enim omnes Christiani, tam papa quam alii, corpusque Christi, & membra eius. Vnde oportet & ipsum papam subiectum esse legibus Christi, & totius corporis Christi, quod est ecclesia: *ad Ephes. 4.* Nec mirum: quia etiamsi angelorum eminentia aliud doceret, quam ecclesia sancta Catholica decertasset, secundum sancti Spiritus inspirationem, quam residere in vniuersali ecclesia non est dubium, anathema essent censendi: *ad Gal. prim.* Quanto magis, si homo mortalis, & vertibilis de malo in bonum, & econuerso, passionibus & erroribus diuersis subiectus, aliter doceret, anathema esset dicendus? Sed Papa, cui nunquam legimus tantam assistentiam indeficibilem diuinam pollicitam esse, sicut toti ecclesiæ, Christo dicente: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem mundi.* Matthæi vltimo, neque Petro tanta adfuit assistentia incommutabilis, quum & ante passionem Christi, & post eiusdem passionem legitur cecidisse à veritate. Scimus etiam, Christo teste, ipsum esse vitem, omnesque alios palmites: inter quos & Petrus papa erat connumeratus, de quibus palmitibus dicit: *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, agricola tollet, & in ignem mittet, & ardebit.* Et per quem potius tollendus est palmea, nisi per ecclesiam vniuersalem, cum & Papa sit palmes in vite? *Ioh. 15.*

Hæc omnia quæ præmissa sunt, in istum finem militant, vt sciamus per vnum hominem defectibilem ecclesiam reformari non posse. Et quod ecclesiæ vniuersali conciliariter congregatæ, papam esse inferiorem non dubitemus. Et quod authoritas ecclesiæ integre seruanda est super omnem,

quacu[illegible]q[illegible]e præfulgeat, dignitatem, etiamsi papali, in his quæ ad fidem & ad [illegible]hismatis extirpatio[illegible]em, & ad generalem Ecclesiæ reformationem pertinent, in capite & in memb[illegible]s.

S[illegible]cund[illegible], Concilium punire potest & debet que[illegible] libet e[illegible]iam papa[illegible] qui [illegible]on[illegible] [illegible]tis & præceptis eius obedire contempserit, ad alia etiam iuris remedi[illegible], si opu[illegible] [illegible]rit, re[illegible]ndo. Ex præmissis infertur: si vniuersalis Ecclesia, tam in capite quā in membri[illegible] deb[illegible] [illegible]mari, o[illegible]ort[illegible] [illegible]oc fieri per totam Ecclesiam conciliariter congregatam, a capite incipiendo. Neque enim [illegible]us mendax credendus est fuisse in ore omnium illorum celeberrimorum virorum, [illegible] C[illegible]stantie[illegible] [illegible]nodo congregatorum, qui hoc sanxerunt per decretum frequens, licet qu[illegible] [illegible]e[illegible] [illegible]lic[illegible] [illegible]on [illegible]e collateralibus papæ, moleste illud tulerunt: postea tamen omnes consen[illegible] [illegible] de s[illegible]p[illegible] [illegible]cilii generalis super papam, licet inimicus homo iterum superseminaret zizania[illegible].

Quid ergo? putamus ne ecclesiam posse recipere reformationem gene[illegible] [illegible] [illegible]m hunc statum deuenire, vt omnia vitia tollantur ab ecclesia? Ego iudico impos[illegible] [illegible] quia nunquam ab exordio mundi fuit hoc possibile, ab Abel, à quo cœpit, vsqu[illegible] a[illegible] [illegible]tem[illegible] Semper enim Sathan mixtus erat cum filiis Dei, & sagena euangelica tra[illegible]it pi[illegible]e[illegible] bon[illegible] [illegible] & virgines satuæ mixtæ sunt cum prudentibus, & zizania crescit cum tr[illegible] v[illegible]que [illegible] me[illegible] [illegible]nandum quidem est, vt singula eradicentur: sed omnia simul est impossibile extı[illegible]a[illegible] [illegible]cu[illegible] de peccatis venialibus, quorum nullum dandum est, quin sit deuitabile: sed non omnia simu[illegible] [illegible] alia reformatio, de qua quæritur, vt scil. ea quæ sint decoloratiua statuum & p[illegible]onaru[illegible] [illegible]am secularium quam spiritualium, ad rectam formam perducantur: vt reformatio pacis inter r[illegible]gna & principes, extirpatio hæresum & schismatum, simoniacę prauitatis à curia Romana, & ab omnibu[illegible] [illegible] [illegible]siæ prælatis, & concubinariorum repressionis, visitatio effectualis & vtilis clericorum, prouinci[illegible]u[illegible] synodalia Concilia: idoneorum prælatorum, clericorum, & parochialium ecclesiarum r[illegible] institutio, & ad ordinum promotiones: & legitima admissio eorum qui vita, scientia & ætate [illegible]pti. Quid quod ad sacrorum ritum pertinet legitima executio, & quantum ad diuini [illegible]lt[illegible] honorem in ecclesiis spectat, solers circumspectio? In religionibus amputatio dissolutionum, exce[illegible]u[illegible] euagationumque restrictio, tam in clericis quam in religiosis honestas habituum & [illegible]nsurarum, obseruantiarum regularium custodiæ, disciplinæque monasticæ in omnibus perut[illegible]il obseruantia: adulteriorum & cuiuslibet impudicitiæ compressio, ecclesiarum frequen[illegible]atio, diuini ver[illegible] [illegible]e[illegible]dulatam propositio quam auditio, sabbathorum sanctificatio. Et vt cum seueritate debit[illegible] [illegible]ceantur diuinatores, incantatores, arioli, aruspices, somnia obseruantes, carminibus il[illegible]cit[illegible]s [illegible] r[illegible]tes, & benedictionibus superstitiosis ac nigromanticis artibus operam impendentes: altaria [illegible] c[illegible]clesias in conuenticulis locorum, sub spe miraculorum aut sacrorum erigentes, propter turpem quæstum: abusiones communitatum, ciuitatum, prouinciarum, villarumque, à fide [illegible]onis moribus alienas cohibere, & omnes prauas consuetudines, & magis corruptelas sanæ [illegible]inæ repugnantes, in Ecclesiis Cathedralibus, collegiatis, & conuentibus, quorumcunque monasteriorum ac ecclesiarum prohibere.

Et quis omnia enarrare ac enumerare sufficiat, quibus ecclesia modernis temporibus cernitur deformata? Putamúsne hæc omnia aliquando posse reformari? Persuaderi mihi videor, quod nec ætas nostra, nec futura hæc patietur: cum non habeam rationes probantes, qu[illegible]modo illud [illegible]eri possit. Primo, propter inueteratam & insolitam consuetudinem, quæ difficile curatur: secundo, propter potentium, tam in scripturis quam in altis dignitatibus resistentiam: tertio, pr[illegible]pter [illegible]auaritiæ morbum, qui vbique inualuit, maximeque in altis sedibus, qui nullo modo pat[illegible]u[illegible] sibi auferri honoris, fastus, diuitiarum & voluptatis amplitudinem. Et qui amplius insist[illegible]re deberent reformationibus, pompis amplius delectantur, fingentes ipsis colores sub specie defensionis Ecclesiasticæ. Et ideo eos oporteat abundare, ne status eorum vilescat: & vt habeant armatam militiam, qua compescere valeant, violantes bonorum ecclesiasticorum detentores. Et ideo oportet, vt dicunt, eos fulcitos esse pluralitatibus beneficiorum atque dignitatum, sed timendum est, ne lateat anguis i[illegible] herba: fingentes excusationes in peccatis, magis vt quæ sua sunt quærentes, quam Dei. Nam veram puto sententiam B. Hieronymi super Ionam, scil. quod Rex Niniue nouissime audiuit sermonem [illegible]næ quia diffi[illegible]ile potentes, nobiles, diuites, & multo his difficilius homines eloquentes credunt [illegible]eo, & si aures accommodant verbo Dei, excæcatur enim mens eorum. Concordat huic sententiæ Apostolica doctrina 1. Corin. 1. *Non multi potentes, non multi nobiles, non multi sapientes secundum carnem, sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes.* Æstimo igitur mundum dictum de[illegible] [illegible]e[illegible]i[illegible] prauis moribus, salua diuina dispositione, cuius consilium nemo nouit, vsque ad prof[illegible]ndum delictorum, quousque veniat filius perditionis, qui cooperabitur delictis seculi, & fortificabit omnes ope[illegible]ntes iniquitatem, vt fiat supra modum peccator obnoxius peccatorum. Posset quidem fieri vniuer[illegible] [illegible]reformatio Ecclesiæ per prædicta, sicut & iamdudum factum est: quæ si ad executionem poneremus, nulla alia reformatione indigeremus. Sed sicut de decretis sanctorum patrum veterum factum est, sic fiet & de nouis, nulla super his facta executione. Neque diffiteor partiales fieri posse [illegible]orum reformationes, sicut & iam per gratiam Dei in multis monasteriis fiunt: sic & præl[illegible] quorum Deus corda tangeret, possent se & suos à malis cohibere: cum Deus nouit qui sunt [illegible] quos præsciuit & prædestinat conformes fieri imaginis filii sui, à voraginibus peccatorum, in [illegible]ibus multitudo præambulat, potest præseruare.

Recensentes veteres historias, ex serie sanctarum scripturarum scimus, quando [illegible]ni[illegible]tas hominum

minum innalescebat, Deus eis posuit modum, aut totum mundum perimendo, paucis exceptis, propter speciem conseruandam, vt in diluuio: aut in posteris nationibus, propter iuramentum Noæ factum, ne amplius diluuium faceret, particulares generationes delendo, vt in Pharaone submerso cum omnibus suis. Peruersam multitudinem filiorum Israel contra Deum & Moysen rebellantium in deserto, per 40. annos delendo, vt de tanta multitudine, sc. 603550. solum duo homines intrauerint in terram promissionis, vt *Num. 14.* Deinde cum iterum tempore Ieroboam multiplicati fuissent, & idolis seruissent per 2[illegible]0. annos, Deus tradidit decem tribus in captiuitatem Medorum & Persarum, vsque ad præsens. Generationem autem Iudæ & Beniamin tradidit in captiuitatem regis Babylonis per 70. annos. Post reditum vero de captiuitate, per Esdram, & Ihesum filium Iosedech sacerdotem, & Nehemiam, qui reædificarunt templum, & emendati sunt, vsque ad tempora Machabæorum, & vsque ad Christum. Nec leguntur idola coluisse, saltem vt plures: donec Christum occiderent & vsque ad tempora Titi & Vespasiani Romanorum principum, qui eos in excidio Hierusalem miserabiliter trucidarunt, ac aliquos vendiderunt. Sicque semper pœna secuta est culpá. Quid ergo pro nostris culpis passuri sumus, quæ vtique, vt timendum est, modo impar est præteritorum culpis? Et licet idola manufacta non coluntur à Christianis, tamen idola mentalia fabricata frequentius coluntur, sc. auaritia, quæ est idolorum seruitus: ventris voluptas, quæ est idolum ventris; (*quorum* inquit Paulus, *Deus venter est:*) idolum superbiæ, Beelzebub, & Baal, & cætera. Quorum cultura quanto occultius, tanto amplius frequentatur. Gaudet quidem nostris temporibus, sci. nunc de annu Domini 1449. Ecclesia de vnico & indubitato pastore, sc. Nicolao Papa V. sed luget de conculcatione decretorum in transactis conciliis editorum, & videt quomodo contraria decretis practicantur. Suadendum tamen totis conatib. videtur, quod illud decretum frequens de conciliis generalib. continuandis non aboleatur: per quod vulnus, *de superioritate Papæ supra Ecclesiam* per Eugenium olim Papam inflictum, sanari potest. Licet enim plures contradicent, tamen per gratiam Dei pene totus orbis viros insignes in se continet, qui ab authoritate Ecclesiæ, per futuram atque nostram generationem non recedent, atque in ea vitam etiam finire gaudent, propter efficaces rationes id concludentes. Quibus nulla ratio humana desecuta, à passionib. resistere potest: præsertim cum Deus suam indefectibilem assistentiam nulli singulari personæ mortali legatur pollicitus esse, sicut toti Ecclesiæ, *Ecce ego vobiscum*, &c. Nec etiam primo summo Pontifici, qui & ante missionem Spiritus sancti, & post legitur errasse, licet Christus ei dixit: *Ego pro te rogaui Petre, vt non deficeret fides tua.* Hoc tamen in persona ecclesiæ sibi dixit. Qui cupit hanc veritatem de authoritate Ecclesiæ clare intueri, abstergat crassam nubem passionum & cupidatum de ecclesiis suis, & mox clarius luce meridiana mutabit affectum, & pronunciabit ita esse. Nam & doctrina Philosophi *in Politicis*, idem sentire videtur, quod pluralitas sapiêtum certius iudicabit, & in toto orbe per regna, communitates, ciuitates, atque omnes prouincias, concilium plurimarum prouinciarum esse validius, quam vnius: sicut & Apostoli spiritu pleni, notabilia ecclesiæ negocia, in quod decernebat non Petrus solus, vt *Act. 6. 12. 17.* & per totum quasi textum. Notabiliora vero negocia ac vtiliora, in ecclesia inuenire non possumus, quam hæresum extirpationem, schismatum eradicationem, & ecclesiæ generalem reformationem, tam in capite quam in membris: in quibus tribus præfertur authoritas Ecclesiæ, personæ Romani Pontificis.

Quicquid igitur in saluo præsentis tractatuli dixi de habitudine status ecclesiæ vsque in finem seculi, lector meus beneuolus suscipiat æstimatiue dictum. Cum enim propheriæ spiritus hodie abest doctoribus, nunc authoritas & infallibilis ratio occurrebat, quibus contraria possem probare, relinquens in his ecclesiæ suæ statum Deo ad disponendum, secundum ordinem suæ excellêtis sapientiæ. Omnia enim scimus agi propter electos, quibus omnia cooperantur in bonum, siue bona siue mala, siue prospera siue aduersa, vt filii prædestinationis exerceantur, purgentur, & probentur: filii vero perditionis affligantur & puniantur, sicut aurum & palea in eodem igne, scil. æqualiter pœnam sentiant: sed aurum purgatur, & palea consumitur. Manet enim dissimilitudo passarum in similitudine passionum, vt dicit August. *1. lib. de Ciuitate.* Vnde, non qualia quisque patiatur, sed qualis patitur, aduertendum est. Quecunque vero de authoritate vniuersalis ecclesiæ per generalia concilia repræsentante dicta leguntur, nouit tanquam indubitata hucusque me posuisse. Nec fateor me facile recedere à decretis, nisi per informationem efficaciorem vniuersalis ecclesiæ, aut sanius me sentientis, cuius iudicio me semper pariturum submitto, nihil pertinaciter in his propter paruitatem defendendo, sed me ecclesiæ iudicio submittendo.

SIGISMVNDI ARCHIDVCIS AVSTRIÆ, &c.

APPELLATIO

A BVLLA EXCOMMVNICATIONIS PII PAPÆ II. ad Concilium generale & liberum.

NARRATIO PAPAE PII DE GESTIS Sigismundi Austriæ Ducis contra Dominum Cardinalem de Cusa.

IVS Episcopus seruus seruorum Dei vniuersis Christi fidelibus ad quos hæ literæ peruenerint, salutem & Apostolicam benedictionem. Iustissima quamuis iudicia & honestissima sint quæuis Apostolicæ sedis decreta, & opera eius moralis arguere nemo putest, quia tamen multi reperiuntur iniquæ mentis homines, qui erecto supercilio tollere os in cœlum non verentur, & gradiente lingua eorum super terram in Christi vicarium iactantes opprobria, facta eius damnare sæpenumero audent, & nitidam veritatis faciem, confictis mendaciorum tenebris obnubilare conantur, operæ precium esse censemus, quæ per hos dies aduersus Sigismundum ex Principibus Austriæ, sua contumacia & iniquitate requirente, per nos & sacrum collegium nostrum, statuta, ordinata & iudicata sunt, ad notitiam vestram his scriptis perducere, ne fama velox præcurtens, falsa pro veris persuadere, & suo more, aut addens gestis, aut adimens fallere possit. Rem igitur, sicuti gesta est, ante oculos vestræ mētis ponemus, vos beneuolas aures adhibete, & boni consulentes, matris vestræ & omnium fidelium nostræ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, primæque sedis, digna & solita reuerentia, decretum sententiamq; suscipite. Ecclesia Brixinensis quæ olim Sabiensis, & aliquando Brixinensis est appellata, in Alpibus sita est, quę Germaniam ab Italia seiunguut, admodum insignis. Siquidem Romanorum Pontificum priuilegiis quampluribus honestata, & Imperatorum largitate donata, nō solum prædia sed arces & oppida munitissima possidet, & ipsius Brixinensis vrbis ciuile dominium habet, diœcesis eius ad Enum fluuium protenditur, qui Danubio in Bauaria apud Patauiam miscetur, & in Athesim respicit, qui Tridentum Veronamque præterfluens insigres vrbes in Adriaticū exoneratur pelagus. Episcopus eius inter principes Imperii collocatur. & ab Imperatore absq; medio in feudum recipit principatū ac regalia. In ecclesiasticis negotiis ecclesiæ Salzburgensis suffraganeus est, & metropolitico iure illi subiectus. Aduocatus eius in temporalib. causis, si quid aduersi patiatur, Comes Tyrolis ab Imperatoribus constitutus est, qui tueatur ecclesiam, ne quis impugnet: ob eam rem non parum vtilitatis quotannis accipiens. Nam feuda opulenta & amplissima, ab ipsa Brixinensi ecclesia noscitur obtinere Principium autem aduocationis in Comite Alberto fuit, qui primo per Conradum ipsius Ecclesiæ Pontificem, non sine pluribus conditionibus assumptus, & de ipsa aduocatia, quæ feudum est ecclesiæ, inuestitus, ab Imperatore confirmationem obtinuit. Vacante autem hac ecclesia, sedente Nicolao V prædecessore nostro, Nicolaus ipse de fratrum consilio, dilectum filium nostrum Nicolaum tituli S. Petri ad vincula Presbyterum Cardinalem, episcopum & pastorem præfecit Qui etsi diu contradicente & reluctante Sigismundo, possessionem tamen pacificam & quietam ecclesiæ suæ deniq; consecutus est, & vtiliter plebi per plures annos prædicando, monendo, hortando, & pontificale officium exercendo præfuit. Sed cum sedente Calixto III. qui noster fuit immediatus prædecessor, Cardinalis, ipse atque episcopus Brisinensis, more boni patrisfamilias & diligentis atque attenti prælati, pia loca reformans, & iura ecclesiæ suæ exacte perquirens, inuenisset Sigismundum emendationi monasterii in Sonnenberges eo aduersum, quod nihil sine eius assensu fiendum præsumeret, ac eum Tyrolensem Comitem pleraque magni momenti feuda, ab ecclesia sua obtinere, quæ minimè vt moris est recognouisset, hortareturque spirituale iurisdictionem ne perturbaret, & nouam reciperet inuestituram, iusque iurandum præstaret, mox dissensiones ortæ sunt, & ipsius Sigismūdi grande odium aduersus Cardinalē excitatur. Propter qcū statuisset Cardinalis, vt fidelis archimandrita, suas oues diligentius respicere, & à noxiis itineribus retrahere, eunctosq; malos mores eradicare, & plantare bonos, eliminare vitia & seminare virtutes; surrexissentq; propterea maligni quidam homines, tam clerici q̄ laici, quib. amara erant præcepta iustitiæ, & aduersus salutiferā Cardinalis reformationē cōtumaciæ & rebellioniū cornua erigerēt, cepit Sigismundus malignantiū patrocinium. Et quis esset ipse quoq; ex ouibus, Cardinali tanquam

Episcopo Brixinensi commissis, in pastorem tamen & patrem ac magistrum animæ suæ, sese extollere non expauit, sed omni studio atque conatu adorsus est, ne salutifera morum reformatio, aut in clero aut in populo Brixinensi locum haberet, adeoque bonis actibus ipsius Cardinalis obicem se præbuit, vt Monialium quoque, quarū supra meminimus, dissolute & turpissime viuentium, ne recludi reformarique possent, protectionem & tutelam aduersus Cardinalem acceperit, adeoque ab honestate procul abiit, vt Cardinalem ipsum, neque in sua diœcesi, neque in ciuitate tutum esse, aut pontificale munus exercere posse permitteret, introductis & persuasis sicariis, qui vitæ eius insidiarentur. Quod cum Calixtus antedictus accepisset, mox literas monitorii aduersus Sigismundum decreuit, præcipiens ei, ne Cardinalem in Ecclesia sua, in qua Pontificio fungeretur, ab executione sui officii quoquo pacto deterreret, eumve suum munus exercentem impediret. Si secus ageret, anathema esset, pœnas læsæ maiestatis incurreret, & omni territorio suo factum interdictum ipso facto intelligeret. Obaudiuit Sigismundus Pontificis maximi vocem atque contempsit, & interposita quadam appellatione, malo deceptus consilio à Romano throno (quod nulli permissum est) contra ius fasque prouocauit, & in rebellione perseuerans, nouis dictum contumeliis Cardinalem affecit. Creuere supra modum Sigismundi odia aduersus Cardinalem, nec poterat ei quicquam pacifice loqui. Ob quas res cum tuto sibi esse in ecclesia sua non posse Cardinalis animaduerteret, ad nos confugit. Per idem tempus iam propemodum accincti eramus recedere, Mantuanum conuentum petituri, quem pro tuitione fidei aduersus Turcos indixeramus. Eum igitur ab ecclesia sua, quemadmodum profugum cæpimus benigne, & pro tempore consolati, Legatum de latere, qui vicem nostram in vrbe Romana & circumiacenti regione impleret, consulentibus fratribus & cohortantibus reliquimus; Ipsi Mantuam pro communi salute, cum Romana curia petimus. Vbi cum aliquibus mensibus commorati essemus, & Sigismundum ad nos venientem intellexissemus, vt componere inter eos concordiam, & tam atroces inimicitias amputare possemus, Cardinalem accersimus, quo veniente, & Sigismundo præsente, pluribus diebus modo per Cardinales & alias interpositas etiam illustrium personas principum, modo per nos ipsos reconciliare alterum alteri conati sumus, atque huic pacis negocio, summo nisu operam dedimus; sed nihil profecimus, incassum abiere studia nostra, irriti omnes labores fuerunt; quamuis Cardinalis iudicio nostro se submittens, & arbitros non suspectos accepturum se dicens, viam iuris nunquam recusauerit aut refugerit. Abiit ex Mantua Sigismundus in patriam suam infecta pace, minarum plenus & iræ, & cum paulo post, nos quoque translato conuentu, domum repetere statuissemus Cardinalis ea permisso nostro ad Diœcesim suam se transtulit, asserentibus amicis adhuc pacem inueniri posse, nec Brixinam petiit: nihil enim tutum ibi esse sciebat, sed in arcem quandam sui episcopatus munitissimam se recepit. Vbi cum aliquandiu consedisset, hortantibus nonnullis non paruæ auctoritatis viris, qui se partibus ambabus amicos ostendebant, & nihil periculi, nihil insidiarum timendum esse dicentibus, ad Brunekam se contulit, quod & ipsius ecclesiæ Brixinensis non parui momenti oppidum, literis maxime fretus, quibus idem Sigismundus suo signo obsignatis, bona fide promittit, ecclesiam Brixinensem & Cardinalem quoad vixerit se protecturum, ad quem locum misit mox Sigismundus vnum ex consilio suo Nobilem virum, inter aulicos suum primarium, qui Cardinalem in suam traheret voluntatem, sed is multa cum Cardinale prolocutus, cum nihil posset ei iniustum suadere, quia iura ecclesiæ suæ nollet proiicere, concordia tamen in omnibus reperta est, vnico excepto articulo, qui regalia concernebat, & cum in eo aliter conueniri non posset, de suspensione temporali actum est. In qua cum orator biennales, Cardinalis vero metuens moram tam diuturnam ecclesiæ suæ periculosam esse, semestres tantum treugas offerret, tandemque interueniente capitulo etiam biennales admissurus esset; pendente adhuc tractatu, & oratore non à Brunegka digresso, Sigismundus non tam concordiam, vt opere comprobauit, quam confusionem Cardinalis, & furoris sui cursum quærens, turgidus & nimium tumens non iracundiam cohibere, non se vllo pacto vincere potuit, cessit audaciæ, succubuit temeritati, rancori atque odio paruit, iussit accersiri milites, exercitum congregari, belli machinam apparari, quibus expeditis, misso caduceatore, qui bellum Cardinali indiceret, quamuis esset maior & sacra hebdomada, & tempus pœnitētiæ datum, copias eduxit, & iter faciēs ipsa die paschæ, ante Brunegkam armatas militum acies collocauit, machinas admouit, insultum fecit, oppidum cepit. Non moratus arcem quoque summa vi oppugnare aggressus est, in qua cum familia Cardinalis sese receperat. Pugnatum est aliquandiu non parua contentione, sed cum persuasum esset Cardinali, arcem diu defendi non posse, & pereundum omnibus esse, nisi se dederint, interuenientibus mediatoribus, certis conditionibus conclusa est pax; in quibus erat comminatum, quod vel arx vel Cardinalis in potestatem Sigismondi venirent: Et nihilominus cum iussisset pacem & securitatem publicari, claues arcis extorquens, & munitionem ac Cardinalem artissima custodia seruari iussit, sicque per aliquot dies cum summo probro & ignominia, & omni contumeliarum genere, Cardinalis in potestate Sigismundi retentus est, nec libertatem obtinere potuit, nisi remissis iniuriis, castro quodam ecclesiæ tradito, magno auri pondere soluto, restituto creditorum chirographo, compluribus aliis extortis conditionibus, præter eas, quibus pax antea fuerat publicata, omnibus denique ecclesiæ iuribus & priuilegiis ereptis. Neque his contentus, sed iniquitatem iniquitati congeminans, cum sacerdotes ob piaculum commissum iuri patentes, à sacris abstinerent, non veritus est, necem Cardinali denunciare, nisi ad prophanationem sacrorum illos compelleret. Temerarius atque infelix, qui talia gerens, nihilominus eius ecclesiæ pro-

tectorem se iactat, cuius est euersor inuentus, quæ singula cum nobis ex ordine renũciata essent, rum in modum horruimus, congelatum est illico pectus & in stuporem sumus conuersi, nec detestari aut abominari facinus tam horribile poteramus, in sacerdotem, in pastorem, in episcopum suum, in Cardinalem ecclesiæ Romanæ, in fratrem nostrum, in excellens Apostolicæ sedis membrum violentas manus Sigismundi temeritas, non exhorruit, & quo tempore anni patrata sunt, nempe in die Pascæ, in die illa maxima & sanctissima, in die qua victor mortis, & inferni triumphator, Dominus resurrexit, in die qua Christiani singuli, redemptori gratias agunt, & expurgato veteri fermento sacratissimo Christi corpori & sanguini communicant, in qua die nemo tam sceleratus est, tam impius, tam immanis, si modo Christianus est, qui non sacerdotibus se subiiciat, eosque summis prosequatur honoribus. Sed qua die suarum rectoribus animarum cæteri præcipue te student, ea die sacerdotem suum Sigismundus inuasit, cœpit, in carcerem coniecit, ... nestauit, spreuit, turpiter habuit. Fuimus diu anxii & admodum dubii his cognitis, nec satis tenebamus, quid esset agendum, quamuis non dubius rumor, sed certissimus nuncius perpetrati sceleris ad nos peruenisset.

Nam huius atrocissimi sceleris notorium factum, ad exigendum vltionem pœnamque nos ... tabat. Inde vetus beneuolentia, qua quondam Sigismundo coniuncti fuimus, ad clementiam & misericordiam prouocabat. Nos enim cum in minoribus ageremus, apud Fridericum Romanum Imperatorem tunc dominum, nunc filium charissimum, diu conuersati fuimus, ac consiliariatus munere honestati, multisque gratiis & fauoribus cumulati, plurimos annos in eius curia atque familia mansimus, nec vnquam indignatum aut nubilosum erga nos ipsius Imperatoris vultum inuenimus, semper læta, semper blanda nobis eius facies fuit, semper benigna & affecta mens, & nostri honoris percupida. Sigismundus cum primo Imperatorem adiuimus, puer bonæ admodum indolis erat, & sub tutela patruelis sui degens, modestis imbutus moribus, amorem in se omnino alliciebat. Alloquebatur nos sæpe blando sermone, quærebat nostras epistolas & legebat, vt qui tam bene viuendi cupidus & literarum cultor & nostri amans videbatur, dimissus extra tutelam, & in adolescentia sua, ad regendam patris prouinciam profectus, sæpe ad nos literas dedit, & nostras recepit, sæpe sua negotia apud Imperatorem iuuimus, cum eo nonnunquam domi suæ fuimus, neque sine honore & singulari gratia ab eo recessimus. Et cum gesta eius in Cardinalem, nondum cognita nobis essent, ad conuentum vsque Mantuanum, continuata est, vt antea, semper caritas nostra ... sed quem Sigismundus ipse, splendidum & magnificum duxit comitatum, vt qui gratias nobis referre statuerat, pro pace Suitensium, bellicosarum & fortissimarum gentium, quos sibi missis legatis, apud Constantiam reconciliauimus. Vertebantur hæc omnia in mente nostra, & tanquam recenter gesta essent, ante cordis oculos voluebantur.

Suadebant imperatoris infinita erga nos beneficia, vt patrueli & sanguini suo ignosceremus, exposcebat ipsius Sigismundi, qua nos longo tempore complexus est, ingens beneuolentia, vt hanc sibi culpam condonaremus. Vrgebant inclitæ domus Austriæ, quæ hunc Sigismundum genuit, ingentia in nos, & diu continuata merita, vt sublimi & alto sanguini veniam largiremur. Instare & Albertus videbatur, alter Sigismundi patruelis, & ipse Dux Austriæ atque Imperatoris germanus & cum eo pariter illustris memoriæ Ladislai Vngariæ, & Bohemiæ regis, paulo ante vita defuncti, proximi eius consanguinei petere vehementer ac rogare per veterem amicitiam (ambo enim aliquando nos dilexerunt, & verbis & factis ornarunt) ne sua ex familia vindictam exigeremus, occurrebant infinitæ regum & magnorum principum facies, qui Australi domui coniuncti sanguine hanc nobis prosapiam summis precibus commendaturi offerebant.

Sed cum hæc iam pene victi consentientes, animo voluimus, & ad veniam tracti iamiam misericordiæ iustitiam cedere mandaturi fuimus, excitata in aduersum conscientia nostra, & miris ... lefacta modis: Quid tu (inquit) Pie Pontifex agis? An ignoras quem tenes locum, quam geris personam? Non tu modo ille Æneas es, qui Siluio quodam genitus patre, Friderico Imperatori seruiuisti.

Mutata est conditio tua, mutata persona, nosce teipsum, Tu Pius es Romanæ Præsul ecclesiæ, Christi vicarium & Petri successorem geris, te caput ecclesiæ militantis, te ducem, te magistrum, te Doctorem, te iudicem Christiani populi constituit Dominus, & claues tibi regni cœlorum tradidit. *Noli quærere fieri iudex*, inquit sapiens, *nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua.* Super gentes & regna moderator cœli, & mundi Dominus te Christus ordinauit, vt destruas & euellas, ædifices & plantes. Et quid agis? quid dubitas malas euellere plantas? Nemo iuste iudicat, qui vel odio vel gratia vel metu flectitur. An ignoras, Sigismundus quam scelestum, quam atrox, quam terrum ac horrendum admisit facinus? In Episcopum, in Cardinalem, in teipsum, si tui corporis Cardinales, vt iura volunt, pars habentur, iniurius & improbus fuit? Non Presbyteratui, non Episcopatui, non Cardinalatui, non papatui, non Christo pepercit, cuius sacratissimum diem, pugna iniqua, & Cardinalis captiuitate fœdauit.

Et quis clericorum posthæc tutus habebitur? si episcopi, si Cardinales armis atque insidiis capiuntur? & qui deinceps vindictam timebit, si violatores tantarum dignitatum ... abesnt? Actum de omni clero deque omni religione fuerit, si qui tecum vnum sunt, absque ... onis periculo violantur. Summa sacerdotalis dignitas, B. Petri auctoritas, Iesu Christi ma... s, palam in hoc scelere

ſcelere læſa eſt; & tu tanti piaculi vindictam aſſumere dubitas, putaſque Imperatorem vel alium quemuis principem ægre laturum, ſi iudicium feceris.

Abiit te hic metus, nihil eſt cur hæc nomina timeas. Iuſtus eſt Imperator, & honeſti tenax, iuſtus Albertus, iuſti & cæteri principes, qui non conſanguineos ſolum ſed ipſos quoque filios ex ſe genitos legum vinculis coerceri, plectique ſi peccauerunt non indigne ferent, magna vis iuſtitiæ eſt, quæ vel damnatum, iure ſe paſſum eſſe fateri cogit. Nihil imperatori magis cordi eſt, quam iuſtitia, communis & ſanctiſſima virtus. Scit ſua manſuetudo, quia iuſtitia pacem quærit, gentem eleuat, ſolium & regnum confirmat, lætitiam gignit, & amatores ſuos beatos & immortales efficit, vtilius Imperatori videbitur, infructuoſum palmitem amputari, quam in perniciem bonæ vitis retineri. Nec propterea domus Auſtriæ gloria interibit, quia vnus aut alter ex principibus eius damnatur, quæ Rudolphus, Albertos, Fridericos, Leopoldos, Erneſtos, VVilhelmos & alios quam plures illuſtres animas peperit, non Auſtriæ ſolum ac Sueuiæ, ſed Hungariæ, Bohemiæ, & ipſius Romani Imperii Gubernatores. Æacidarum quippe decus, Oreſtis infamia non extinxit, nec ſplendorem Iuliæ gentis Neronis turpitudo deleuit, nec Francorum lucem Hilderici obfuſcauit ignauia, nec ſenatus Apoſtolici puritatem atque nitorem impurus ac fœtidus Iudas commaculare potuit, illuſtrium familiarum non texiſſe, ſed non habuiſſe maleficium vera eſt & ſolida laus. Rara proſapia eſt, quæ non aliquando monſtra pepererit. In omni gente & in omni domo Catilinam inuenies & Cethegum.

CITATVR SIGISMVNDVS DVX AD REſpondendum de fide.

PIvs Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis & ſingulis Chriſti fidelibus ſalutem & Apoſtolicam benedictionem: Contra ſathanæ, aduerſarii Chriſti domini & Saluatoris noſtri, indeficientes inſidias, quas in ſua membra tendere non deſiſtit, vt Chriſtianorum improuidas animas maculet, nos qui licet immeriti paſtorale tenemus officium, vigili oportet ſollicitudine ſpeculari.

Nam ex quo Sathanæ ipſius membrum principale, impius Sigiſmundus ex Auſtriæ principibus, qui aliquando nobiſcum Chriſti & eccleſiæ membrum fuerat, in ſacratiſſima Paſchalis feſti celebritate, in ſathanicam ſe à catholicorum cœtu abſciſſus præcipitauit ingluuiem, & ab Apoſtolica eccleſia transfuga effectus, ſub diaboli cœpit vexillo militare, anathema proh dolor incurrit, & demum infamias cumulando, & ſeſe apoſtatare ſuperbiendo facto quoque ſe vnitatis eccleſiæ fidem, auctoritatiſque eius rationem per cenſurarum contemptum non habere palam demonſtrauit, & demum vt eum in malorum omnium profundum perueniſſe omnibus certum foret, eadem iactat temeritate, nec ſacroſanctos canones, nec Apoſtolicæ præcepta iuſtiſſima nec iudicia ex canonicis ſanctionibus facta ſolenniſſime, eum in vllo poſſe contingere, quanquam ipſe Dei nefarius deriſor & eccleſiæ contemptor, de Chriſtiano adhuc non erubeſcat nomine gloriari, ob quas res tametſi propter facti notorietatem, vnuſquiſque ipſum rectiſſime hæreticum iudicarit, vt tamen ex ſuo ore iudicium etiam prodeat, habentes priores noſtros proceſſus, in quibus anathematis, criminis læſæ maieſtatis, & fautoriæ hæreſis declaratus eſt, pœnas incurriſſe, in his literis pro inuiolatis & expreſſis, quo conſtare valeat, non ſolum ex operum improbitate ſceleſtorum, ſed ſua etiam propria confeſſione, an ſit hæreticus vel non, nouum denuo proceſſum inchoauimus aduerſus dictum Sigiſmundum; tanquam de damnatiſſima hæreſi, quæ eſt omnium hæreſum hæreſis, non ſolum ſuſpectum notorie ſed ſenſibiliter maculatum, tanquam ſanctæ fidei non recipientem articulum, quem per hæc ſymboli Apoſtolici verba, fidelium exprimit vnuſquiſque: *Credo in vnam ſanctam catholicam & Apoſtolicam eccleſiam.* Nam cum ipſius eccleſiæ Romanus Pontifex caput ſit, canoneſque & cenſuræ ſic ſint eccleſiæ, quod quiſque in eccleſia poſitus eſt, & credens capiti, canonibus & eius cenſuris teneatur obedire.

Dictus quidem Sigiſmundus non ſolum illis non obedit, ſed prædicat inſuper, quod minime obedire teneatur, atque in ſuam proteruam ſententiam, tam ſubditos quam quoſcunque poteſt, accedere compellit, & hæc vbique ſunt notoria, nec hodieque ceſſat per ſe & ſuos hanc ſuam perfidiam diuulgare, quæ cum ad vehementiſſimam ſuſpicionem plus quam ſatis ſint aperta, idcirco ipſum Sigiſmundum notorie de hæreſi ſuſpectum per præſentes auctoritate Apoſtolica peremptorie citamus & requirimus, vt ſexageſima die ab hac die datæ, quæ & affixionis huius, ad valuas eccleſiæ principis Apoſtolorum de Vrbe, & vt ſequitur ſucceſſiue computanda, perſonaliter coram nobis compareat, & de fide catholica, præſertim in prætacto articulo vnitatis eccleſiæ, & quæ ad ipſum ex ſanctorum doctorum doctrina ſequuntur reſpondeat, & verbo & facto ſe purget de ſuſpicione, ſub confeſſi & conuicti criminis hæreſis pœna, alioquin nos contra ipſum, tanquam confeſſum & conuictum Dei omnipotentis nomine ad diffinitiuam ſententiam, iuſtitia mediante procedimus.

Similiter etiam Georgium pro Tridentinenſe Epiſcopo ſe gerentem, ob notoriam eius adhæſionem, quam facto quotidie Sigiſmundo oſtendit, cum quo & idem ſentire videtur cenſuras

contemnendo, & ideo de fide catholica vehementer suspectum, necnon Gregorium de H[illegible] Laurentium Glömenovvertoneos Doctores, Pareisalum de Annenberg, Iacobum Traff, Ba[illegible]rum de VVelschberg & Osualdum VVolrkensteiner, aliosque omnes ipsius Sigismundi consiliarios & domesticos, atque etiam oppidanos & incolas oppidorum de Meran, Curiensum, Halis, Inspruck & Steizingen Brixinensis diœcesis, omnesque etiam ipsius Sigismundi subditos Curiensis Tridentinensis & Brixinensis diœcesis, ciuesque Brixinenses, & illius ecclesiæ subd[illegible]os, qui interdictum ecclesiasticum, & ecclesiasticas vilipendunt censuras, ac VVolffgangum Nidlinger, Stephanum Steinhorn assertos canonicos Brixinenses; Georgium in Stams, Ingeminum in VVittina, Iohannem in Monte sancti Georgii Abbates; Casparem Præpositum Nuuæcellensem, & Barbaram assertam Abbatissam in Sonnenburg, monasteriorum dictæ Brixinensis diœcesis, atque etiam vniuersos & singulos canonicos ipsius ecclesiæ Brixinensis, plebanos quoque siue vicarios ecclesiarum Parochialium ciuitatum & diœceseon prædictarum, ac cunctos Presbyteros etiam Religiosos exemptos & non exemptos, qui temere prophanando, Apostolicum interdictum non obseruare, & se per sedem Apostulicã & nos prohibitis diuinis intromittere non verentur, quorum omnium ac singulorum nomina & cognomina ac si de verbo ad verbum exprimerentur, præsentibus haberi volumus pro sufficientur expressis, quos omnes censuratum & Apostolicorum mandatorum contemptores, de hæresi vehementer non immerito suspectos reputamus, vt die & sub pœna præd[illegible] compareant personaliter coram nobis, de ipsa fide catholica, & præsertim articulo prædicto legitime responsuri, & se modo prædicto purgaturi.

Cum certificatione modoque & forma præmissis citamus etiam per præsentes. Volumus autem & dicta auctoritate tenore præsentium decernimus, quod hæc nostræ literæ, sicut præmittitur, affixæ & executæ, prædictos omnes & singulos sic arceant & astringant, ac si eis omnibus & singulis in specie & in genere ac præsentialiter lectæ & insinuatæ fuissent, cum non sit verisimile apud eos remanere incognitum, quod tam patenter omnibus extitit publicatum. Datum Romæ apud sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo quadringentesimo sexagesimo, [illegible]. Calen. Februarii, Pontificatus nostri Anno tertio.

A CITATIONE PRAESCRIPTA APPPELlat Sigismundus.

CVm in grauatorum atque læsorum, nec non lædi, & opprimi timentium subsidium, appellationis remedium sit adinuentum: Quare nos Sigismundus Dei gratia Austriæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ Dux, Comesque Tyrolis, &c. Vniuersis iustitiæ cultoribus, fautoribus innocentiæ, cæterisque quos virtus humanitatis ad compassionem oppressorum adhortatur, notum esse cupimus, quod Romanus Pontifex nondum satiatus iniuriis suis, quibus nos ac subditos nostros affecit, audientiam nobis denegando, defensiones auferendo, legatum nostrum minis ac terrore eatceris disterrendo, & sacra violando (siquidem legati iure publico inter sacra referuntur) ecclesiasticæ censuræ pœnas in nos pro libito plus euomendo quam edicendo, noua nunc in nos nostrosque molimina parat.

Quippe relatum est nobis, qualiter Romanus Pontifex, nos omnesque subditos nostros fingat, de hæresi sibi suspectos, quod nemo vnquam de nobis neque de subditis nostris principatus nostri Tyrolis suspicatus est. Suspitio autem non fingi, sed indiciis non quidem æmulorum aut suspectorum, sed fide dignorum & honestorum virorum apparere debet, antequã prælatus odorem bonæ famæ commaculet, aut sinceritatem fidei Christianæ & subditorum simplicitatem perturbet. Sed dicit Papa, nos esse contemptores censurarum atque de hæresi suspectos. Nos vero iam dudum respondimus, nulla censura nos ligatos, quos Papa contempsit audire. Auditus est Adam præuaricator, Cain fratricida, Sodomitæ visitati sunt post clamorem qui ab eis in cœlum ascenderat, dicente Domino; *descendam & videbo an clamorem qui ad me peruenit opere compleuerunt.* Nobis audientia negata & defensio ablata est: hanc negamus esse censuram, quam Papa pro libito & contra legem naturæ aduersum nos efflauit. Hanc primum iustificet, antequam nos arguat de contemptu censurarum. Ipse vero Pontifex, nos omnesq; subditos nostros nuper apud Roberetũ velut in albo prætoris edicto affixo ad vrbem Romanam dicitur euocasse, quatenus super articulis fidei personaliter respondeamus. O perfunctoriam citationem absque discretione sexus, ætatis, valetudinis, infantiæ, pubertatis, sanæ mentis, vel amentiæ! O confusam plus quam centum millium personarum euocationem, & vnde ememus panes vt manducent? Quis baiulabit infantulos & lactantes? quis gestabit valetudinarios? quis cæcos ducet? quis prægnantibus & parturientibus obstetricabit? at omnes illos sine delectu personaliter euocauit. Oportet autem superioris præcepta possibilia, iusta & honesta, factuque facilia esse. Quis vero domum seruabit? quis arces tutabitur? quis patriam defendet? si nos cum subditis nostris emigrabimus. Hoc ergo Papale mandatum, quid aliud in se habet, nisi quod præcipere videtur, quatenus relictis sedibus nostris, cum coniugibus & liberis nostris exulemus? quod nulla vnquam barbara potestas postulauit, nullus tam crudelis post victoriam à victis expetiuit, hoc ipse pater spiritualis à nobis requirit, qui virtutibus nostris inuidet quod in saluatore nostro Iesu gloriamur, dum de nobis loquens dicit: *De Christiano adhuc non erubescit nomine gloriari, propter quod vnusquisque ipsum rectißime hæreticum iudicabit.* Et infra subdit: *sua litera prioribus læsa*

læsæ maiestatis & fautoria hæresis pœnas incurrisse declaratum esse. Hæc sunt ex quibus hæresis suspicionem Papa de nobis sibi fingit. Quorum alterum semet vtrique iustificat, eo quod quisque Christianus, in Christo rite gloriatur, cuius nomen gestat, & nomen eius in se sanctificari deprecatur. Alterum vero a suspecto Pontifice contra indefensum emanauit.

Non possumus autem hoc loco præterire, quin illorum ineptiam perstringamus. Inquit Papa, se Mantuæ statuisse, ne quis ad futurum concilium appellet, quod nusquam est, contrafacientes anathematisarit læsæ maiestatis hæresisque crimine mulctarit, ac reos esse decreuerit, Sigismundus ex Austriæ Ducibus, duobus postea mensibus elapsis, quod est tempus nouis constitutionibus præfinitum, contrauenit, ergo est læsæ maiestatis hæresisque reus. Nos autem edocti sumus, quod magna Synodus Constantiensis decreuit, vniuersale concilium à Christo immediate potestatem habere super Papam, in his quæ fidei, reformationis & pacis esse dignoscuntur, quæ etiam sacra Basiliensis Synodus innouauit, & Eugenius ac Nicolaus Romani Pontifices recognouerunt. Vide ergo Papa Pius auctoritatem vsurpauit, vt superiori suo, scilicet vniuersali Concilio, manum clauderet, cui & ipse tenetur obedire? nec quisquam miretur, si ad concilium, quod nondum est congregatum, appellatur, quoniam auctoritas ecclesiæ, quæ immortalis est, firma persistit, & quæ nunc existit in ecclesia toto orbe dispersa, tunc erit in illa ipsa legitime congregata. Quod vero nescitur, quando congregabitur, hoc ipsum non est impedimento, quo minus illuc appelletur. Hoc enim scitur, quod ex decretis magnæ Synodi Constantiensis de decennio in decennium perpetuis temporibus concilia haberi celebrari, & nunc tempus interpellat obligationis, dies cessit, sed cuius culpa impeditur, vel differtur executio, illi imputetur in pœnam, nam qui vetat iudicium fieri, is vtique de sua iustitia diffidere conuincitur.

Transgrediamur nunc ad circumstantias citationis, & quidem coram se mandat Papa compareri, qui legationis sacra violauit, tunc Senis agens, nunc Romæ manens. Quam securitatem nobis aut nostris polliceri potest, qui publici iuris fidem fecit irritam, & per prædecessores suos aliquando dictum est, fauore Roberti Regis Siciliæ, contra Henricum Imperatorem, non teneri ipsum sese in manibus inimici credere, etiam sub fide salui conductus. Papa vero iam quidem nos diffidauit, & antea legatum nostrum iusto metu perculsum persequutus est, fugientem, cui si tertio credamus, nosmetipsos decepisse videbimur, quippe qui fallenti fidem accummodat si rursum fallatur, iam seipsum fefellit. Nunc descendamus ad causam. Ait Papa, *Nouum processum inchoamus aduersus Sigismundum, tanquam sana fidei non recipientem articulum quem per hac symboli Apostolici verba, fidelium exprimit vnusquisque: Credo in vnam sanctam catholicam & Apostolicam Ecclesiam.* Nos profecto didicimus à patre nostro, *Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ, & in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum*; non autem in ecclesiam, neque hoc habet symbolum Apostolorum, vt credamus in Dei creaturam.

Hoc nempe symbolum, quod Apostoli, quod milites Christi ad bellum diuinum profecturi, quod cum idolatris, quod cum omni gentilitate gesturi erant, concordi animo & vno spiritu assumpserunt, cuius armati clypeo, cuneos hostium penetrarunt, hæc verba continet; *Credo in Spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam*; non autem, *in ecclesiam.* In qua fide perstamus cum Apostolis, postquam adoleuimus, & ad cultum diuinum, prout ecclesiæ sanctæ catholicæ doctrinis institutus est, animaduertimus, ex symbolo Niceni concilii didicimus credere *in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium, & in vnum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei vnigenitum.* Et infra; *& in Spiritum sanctum Dominum & viuificantem.* Et infra: *& vnam sanctam catholicam & Apostolicam ecclesiam*; non autem, *in ecclesiam.* Quia & factura Dei est factoris omnium visibilium & inuisibilium. Pergit propterea dicens: *Nunc ergo canonibus & censuris eius obedire tenetur.* Scimus quod canonum statuta ab omnibus sunt custodienda, & honesta præcepta superiorum à subditis reuerenter suscipienda: At non ita, vt iubeamur credere in ecclesiam, aut vllam Dei creaturam seu facturam, sed nec vt credamus, nos rite neque iuste, sed nec vllomodo putemus excommunicatos, qui nec auditi quidem sumus, quin etiam nec vim, vel iniuriam vllam intulerimus Cardinali, cuius iniurias crudelesque factiones à nobis & subditis nostris, naturæ gentium iure propulsamus, quod nemo nobis prohibere potest, nec à nobis auferre: quia natura nobis instinxit, & nobiscum natum est, ipsaque pietatis & æquitatis naturalis ratio, nullius exterii iuris aut institutionis indigna firmauit.

Hoc quippe ius solidum iniuriæ propulsandæ nascitur, non fingitur. Et idcirco apud omnes gentes & nationes æque colitur & obseruatur. Ex quo & bella tum publica tum etiam priuata iustificantur, nonnunquam vero consecrantur & sanctificantur, & pro ipsis æternæ vitæ præmia conceduntur.

Quid ergo aliud videtur egisse Papa, aut quid aliud quæri videtur Cardinalis, quam quod nos homicidia in nostros admissa, turbationes metallariarũ per ipsum nobis illatas non voluimus sustinere, neque expectare donec ipse alienigenas, qui in comitatu Goritiæ siue militabant siue grassabantur, in suas fortias introduxisset, quippe qui treugas annuales inire recusauit. Nonne satis ostendit, qualis animus sibi esset? maxime autem imminente sibi occasione tam optata, & opportunitate tam sperata, Comitis de Posingen, Iohannis de Rein de VVittvvis & aliorum, qui comitatum Goritiæ in confiniis principatus nostri firmum popularentur, castra, terras & fortias eius subigendo. At quis tam hebetis sensus, tam obtusi cordis, qui suam negligens opportunitatem, atque

impen-

impendentem sibi necessitatem, belligerandi opportunitatem concedat aduersario, cum scilic. quasi dubius, *mediis Mars errat in armis*? In his quæ violentiæ Martis committuntur propter periculi grauitatem, turpe est dicere; *Non putaram.* O quantum cachinum excitasset sacerdos ille, si nos oscitantes aut dormientes præuenisset.

Nos vero subito testitimus factionibus suis, & parua manu, impetus & incursiones alienigenarum cohibuimus, vt absque vlla cæde pacem restitueremus. Laudine vel vituperio dentur hæc opera, omnium bonorum virorum sit arbitrium. Sequitur in hoc erroneo citatorio; *Citamus Sigismundum vt compareat de fide catholica, præsertim de prætacto articulo vnitatis ecclesiæ. & quæ ad ipsum ex sanctorum doctorum doctrina sequuntur, respondeat.* Iam satis respondimus, nos credere vnam sanctam catholicam & Apostolicam Ecclesiam; non autem in illam, ne latriam soli Deo debitam creaturæ & facturæ impendamus. Quod vero subiicit; *& quæ ad ipsum ex sanctorum patrum doctrina sequuntur.* O copiosum verbum, & infinitam habens indaginem. O ridiculosum, à secu p incipe requirere, quæ doctores & scholastici viri disceptant, pro quibus eis insignia & præclari scientiarum titul cetonuntur. Satis est nobis, expresse credere, quæ Apostoli crediderunt, q æq Patres Niceni Concilii declarauerunt; cætera sub generali fide sanctæ matris Ecclesiæ credere, eiusque fidem vna tenere, imitantes Apostoli doctrinam, ne scilicet plus sapere velimus quam oportet. O quot Sanctorum triumphant in cœlis, qui sanguinem suum pro Christi nomine fuderunt, qui illas doctorum n tias nunquam audierunt neque cogitarunt, profecto maxima pars cœli, illorum scilicet qui a lo migrauerunt, eorum est qui caritate arserunt; scripturarum autem arcana minime intellega unt. Ideo propheta non ex hoc beatos ait eos, qui scrutantur testimonia Domini, quod & superbi ciunt & impugnatores & qui contra talia oriuntur, approbant vt reprobant; sed ita demum beatos ait si in toto corde Deum exquirant. Hunc sincero corde libet exquirere, absque Scripturarum profunditate, quæ nostrum superat sensum. Nostrum est, patriam nostram tuiare alacriter, od seruando, iuuando, rite ac fideliter adaugendo, sub fide Christi & Apostolorum eius, etiam in Niceno Concilio declarata, quam expresse credimus & explicite, cætera quæ ad fidem pertinent, cum ecclesia tenemus, speramus æternæ retributionis præmia promoueri. Sed neque contentus mansit, nos modo præmisso citasse, quin etiam ad consiliarios atque omnes omnino subditos nostros digressus est dicens: *Similiter etiam*, & infra: *aliosque omnes ipsius Sigismundi consiliarios, domesticos, oppidanos*, & infra: *omnes etiam ipsius Sigismundi subditos Curiensis. Tridentinensis, & Brixinensis diœcesum, qui ecclesiasticas censuras vilipendunt*, &c. Certe nemo vilipendit censuras, quia nullæ adhuc rite emanarunt, sed pro libito Cardinalis conuitia multa, contumeliæ, iniuriæ & calumniæ in nos dictæ & factæ sunt, contra nos & nostros inauditos, quæ potius expiandæ forent quam exaggerandæ, vt p æd.ximus, & iniie cautum est, quæ pœna debetur illis, qui censuras efflant, irrite abutentes concessa sibi potestate. Est tamen in hoc ineptia illius præsumptionis expugnanda & euacuanda, quod omnes subditos examinari cupit, sup articulo fidei, & quæ ex sanctorũ doctrina sequuntur ad illũ, nã hoc est de fide vulgo disputare, quod lege vetitum est. Siquidem id publice fit, quod ducentis millibus marium, fœminarum & puerorum agitur. Quid dicet agricola, interrogatus, quid sit ecclesia, aut in quo sustenetur Papa erraote: & an Græcus sit pars Ecclesiæ, vel Iudæus, vel alius Christianus habitans in extremis terræ? In quo differat verum caput ecclesiæ à ministeriali? Quam auctoritatem dederit scripturis, & qualem receperit ab illis? Tantum certe studium fuit maioribus nostris, arcana scripturarum custodiendi, ne vulgo tractarentur, vt maxime reprehenderent, qui Bibliam ex lingua Latina in Teutonicam traduxerunt. Nunc vero Cardinalis ille rusticos vult interrogare, de his, quæ ex sanctorum doctrina sequuntur ad ipsum fidei articulum. Hanc disceptationem scholasticis permittamus; Agricolis & vinitoribus arua colenda & pastinanda sunt, quibus satis est symbolum Apostolorum recitare; discussionem vero vnionis collectiuæ mysticæ, aut quot modis plures sint vnum, non est disputatio laicorum. Sed si placet Cardinali rusticam gentem ex sententiis doctorum expulire, poterit (si velit) erigere scholas quo diebus feriatis constuant, ita scilic. ne cultum aruorum omittant. Sed nõ sic docuit beatissimus Papa Gregorius *in Pastoralibus*, vt tacenda pro loco & persona, passim proferantur, & sine delectu, quod est ante porcos mittere margaritas, scilicet arcana scripturarum vulgo tractare. Si Papa putaret nos minus doctum in fide, & hoc ex sincero corde manaret, facile hoc rescisceret ex summis viris ac principibus, qui nobiscum versantur, absque contumeliis, quibus se contra nos oblectat. Si de subditis nostris ecclesiasticis vel secularibus, aliqua talis disputatio esset, si certe sinceritas in ipso esset, id facile resciscetet absque tot personarum commotione. Postulauit autem impossibilia, vt occasionem sibi confingeret sæuiendi. Quis oro gentilium seu idololatrarũ in Christianos tantam mouit persecutionem, vt tot Christianorum animas, vna sententia condemnaret, quot ille Papa iam euocauit, vt occasionem condemnationis inueniret? quippe qui legationis sancta prophanauit. Profecto quid de sua clementia vel crudelitate sentiendum sit, satis abundeque monstrauit. Nos vero, apud illum compareamus nostri ve subditi Clerici siue Laici, & il idem habeamus, qui nos audire contempsit, absit à nobis hæc insania, sed fidem nostram tum scilic. Apostolorum etiam Patrum Niceni Concilii apud omnes principes palam faciemus, vt nemo de sinceritate fidei nostræ valeat hæsitare. Clerum, & sacra loca præcipua veneratione prosequimur temporalia eorum sincera protectione custodimus, nec vllus episcoporum aut prælatorum, qui sub temporali ditione Papæ consistit, personæ aut rerum tanta libertate potitur. Hæc certe non possunt esse hæresis aut fidei suspecta indicia, sed bonorum morum exemplaria ineuitabilia.

Idcirco

Idcirco ab illis suis iniuriis, conuitiis & contumeliis, ab illa erronea citatione, & illa iniuriosa co[illegible]m[illegible]atione appellamus & pronocamus pro nobis & subditis nostris, ecclesi[illegible]sti[illegible]is & secularibus, [illegible] tamen nul[illegible]te ipsius, & permanentibus erroribus eius tam in fide quam in iuic, quibus pe[illegible] hoc nullate[illegible]us assen[illegible]imus, sed Christi fidem & Apostolorum eius in Nicena etiam Synodo declaratam prufitemur, etiam si Papa & Cardinalis Cusa aliter senirent. Est enim fide[illegible] ipsa vniuersalis & omnium communis, quæ non solum ad clericos, verum etiam ad laicos, & omnes omnino pertinet Christianos.

Appellatiunis vero nostræ gradus facimus. Primo, si Papa causam, quam ipse & Cardinalis contra nos præsumuut, voluerit viro non suspecto delegare. Sunt enim plurimi prælati principes integerrimi per Germaniam, quibus status & conditio Brixiuensis E[illegible]lesiæ, simul ac nostri ac ipsius Cardinalis mores & vita innotescunt. quorum arbitrium qui derrectauerit, suo se indicat iure minime confidere, Alioquin ad futurum concilium, cuius præfinitum tempus, scili. decennium, iamdudum elapsum est, prouocamus, cum stet per Papam, quominus celebretur. Similiter ad Romanum futurum Pontificem, absque omnibus modis & gradibus, prout in priori nostra appellatione in valuis ecclesiæ Florentinæ affixa continetur, quam Papa profitetur ad sui peruenisse noritiam, cum petitiune Apostulorum, & protestationibus inibi comprebensis & contentis.

DECLARATIO APOSTOLICA POENALIS *contra Sigismundum Ducem.*

PIVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad futuram rei memoriam: Ineffabilis summi prouidentia Patris super gent[illegible]s & regna, iuxta prophetæ verbum, licet insufficientibus meritis constituti, offi[illegible]ii nostri debitum vt tenemur exequimur, de vinea Domini Sabaoth euellenda euellimus, in eaque plantanda plantamus, ac recta regimus, & dirigimus indirecta, perfidosque ac facinorosos quosque, cum scandalo corpori ecclesiæ sint, à fidelium cœtu præscindimus. Nam sacro testante Euangelio, inutilibus membris à corporis compage diuisis, eis carere magis proficiat ad salutem, quam cum illis æterna supplicia introire. Nuper siquidem postquam nobis innotuerar, quod dilectus fi[illegible]ius noste[illegible] Nicolaus tituli sancti Petri ad vincula presbyter Cardinalis, & ea dispensatione sedis Apostolicæ Episcopus Brixinensis, dum curæ dictæ suæ ecclesiæ Briainensis intenderet, & in castro Bruuegk, suæ Brixinensis diœcesis, ad ecclesiam curandam pleno iure spectantem resideret, per Sigismundum tunc Austriæ Ducem hostiliter primo per suos in aurora diei Paschæ in dicto castro obsessus fuerat; & quod castro ipso per eosdem nomine ipsius Sigismundi recepto, Idem Sigismundus die sequente præfatum Cardinalem, missis ad eum duobus tubicinis, suo & omnium subditorum suorum nomine publice diffidauerat, atque cum magna armatorum copia, bombardis & aliis instrumentis bellicis, eundem Cardinalem, tunc in arce dicti castri existentem, minaciter valde & hostiliter fuerat persecutus, quousque ipsius Cardinalis personam in suam redegisset potestatem, & sic diebus multis tenuisset, & quod infra dies i[illegible]los, quoddam castrum nomine Taufers, necnon notabilem quantitatem pecuniarum, obligationesque & literas plures ab eodem Cardinale & Capitulo Brixinensi extorsisset, ac damna multa sibi & suis intulisset, quæ summam triginta quinquemillium florenorum transcendere, ac in eneruationem ecclesiasticæ libertatis, totalemque exinanitionem priuilegiorum dictæ ecclesiæ vergere dicebantur. Et postquam præmissa & etiam certa alia ea concernentia in consistorio generali, promouente dilecto filio Michaele de Praro causarum cameræ Apostolicæ procuratore, per dilectum filium Andream de sancta Cruce, vtriusque iuris Doctorem, dictique consistorii & fisci nostri aduocatum, petendo Sigismundum ipsum, & alios culpabiles in præmissis etiam omnes & singulos, sententias ac pœnas in constitutione felicis recordationis Bonifacii Papæ VIII. prædecessoris nostri, quæ incipit felicis, cõtentas, & alias in tales, à iure inflictas, & promulgatas incidisse declarari, & contra eos procedi, aliasque & alia fieri & decerni, prout in cõmissione tunc publice exposita continetur, nos tunc facinoris huiusmodi, (quod adeo nototiũ erat, vt nulla posset tergiuersatione celari) enormitatem, & grauitatem causæ pensantes, antequam in ea quicquam ageremus, ad maiorem rei certitudinem & nostram informationem dicto procuratore ex suo officio promouente, dilecto filio nostro Iohanni tituli sanctæ Priscæ Presbytero Cardinali, ac venerabilibus fratribus nostris Iohanni Attrebatensi, & Dominico Torcellanensi episcopis, viuæ vocis oraculo commisimus, vt se super expositis huiusmodi informarent, & nobis quæ reperirent veritate subniti referrẽt. Postmodum vero facta per eosdem nobis relatione fideli, inuenimus quod dolenter referimus, præmissa & alia tunc exposita, veritate fulciri, habito tunc per nos cum eisdem commissariis ac aliis venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus, super his maturo consilio, tantam Dei & ecclesiæ offensam, tantamque temeritatis audaciam, inultam & sub dissimulatione pertransire nequeuntes, ipsum Sigismundum, ac omnes alios & singulos cuiuscunque, etiam pontificalis, dignitatis, status, gradus, ordinis vel conditionis forent ecclesiasticæ vel mundanæ, qui eidem Sigismundo in præmissis consiliũ, auxilium vel fauorem dederant, arma contra dictum Cardinalem susceperant, huiusmodiq; nefandum facinus facto ratũ habuerant, seu Sigismundũ & alios prædictos postea receptauerãt, seu defensauerãt, eosdẽ & eos qui diffidationi p ipsũ Sigismundũ eidẽ Cardinali factæ adhæserãt, aut Cardinalẽ ipsum p suas literas diffidauerant, aut in diffidatione ipsius Ducis cõprehẽsi erãt, ac eos q eidẽ Cardinali defecerã[illegible], atq; ipsũ Sigismundũ &

suos

suos contra eundem Cardinalem hostiliter venientes in castris & locis etiam ad præfatam ecclesiam Brixinensem, spectantibus admisetanr; ecclesiasticos & seculares, eorum nomina & cognomina pro expressis habenda, per edictum publicum Apostolica auctoritate, per alias oostras certi tcooris literas ex abundanti moneri fecimus peremptorie & requiri, vt certa die per nos eis præfixa in consistorio generali, coram nobis personaliter comparerent, allegaturi causas si quas haberent rationer, cur ad declarationem pœnarum tam in constitutiooe ipsa, quam dictis nostris literis monitorialibus contentarum, procedere noo deberemus.

Alioquin quod tam ad declarationem ipsam, itritationemque omnium & singulorum vi & metu sic per ipsum Cardinalem gestorum, & ab ea extortorum huiusmodi, etiam iuramento vallatorum, necnon testirutionem tam mobilium quam immobilium sic ab eodem Cardinale ablatorum, interdicti ecclesiastici in locis, in quibus præmissa commissa fuere, & omnibus aliis locis, ipsi Sigismundo & aliis præfatis subiectis etiam nouam positionem, atque ad vltenora, & ad omnues procedemus, quæ nobis iuxta tanti excessus exigenriam, & rei notorietatem iusta viderentur fieri & decerni, prout hæc & alia, literis nostris aliis desuper emanatis, quarum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur præsentibus, haberi volumus pro sufficienter expressis, plenius continentur. Verum etsi dictum Sigismundum, quem antea semper speciali fauore fuimus prosecuti, & in visceribus dileximus caritatis, cuiusqoe desideria quantum cum Deo licuisset fuimus exaudire parati, & etiam alios prædictos speraremus pendente termino dicti monitorii ad corredire, & tam grauem eorum rearum recognoscere, seque nobis tanquam Christi vicario, cuius vices quamuis immeritum terris gerimus, totaliter submittere debuisse; ipsi tñ (de quo ab intimis dolemus præcordiis) diabolica fraude seducti, in profundum malorum se præcipitantes, animarum suarum salutem oegligentes, & honorem suum pro nihilo habentes, in sathanica superbia perseuerauerunt. Sicque adueniente termino in ipso nostro monitorio expresso, & eis non comparentibus, comparuit dictus Michael de Praro, procurator noster fiscalis, & eo nomine in consistorio publico, per nos propterea celebrato, literasque monitoriales nostras antedictas, vna cum earum execurionibus in locis assignatis legitime factis, scripto producens, monitorum eorundem contumaciam accusauit, & eos cootumaces reputari, ac omnes & singulas pœnas prædictas incurrisse ac incidisse, ac alias iuxta monitorii illius contumaciam declarati, vlteriusque contra eosdem monitos, prout iuris esset, procedi per nos debitacũ instantia postulauit. Eoque facto, comparuit ibidem quidam, Laurentius nomine, qui se Doctorem & dicti Sigismundi nuncium asseruit, ac eiusdem Sigismundi ex parte audiri petiit, quem etiam alias ad partem super his extense satis & sæpius audiueramus, quam plura minus vera dicti Sigismundi & suorum complicum parte, nobis referentem; à quo tunc, vt mandatum, si quod io hac causa haberet, produceret, requisiuimus, & cum is nullum haberet mandatum, ad termino monitionis satisfaciendum, quoddam procuratorium ad oobis insinuandam quandam prætensam appellationẽ, tanquam à nobis male informato ad nos melius informandum exhibuit. Cõsiderantes autem quod Sigismundus ipse & alii prædicti ex abundanti, & de mera nostra gratia moniti fuerunt, vt si quid dicere vellent, cur iuxta monitorium per nos emissum declarari non debeant, tunc die lunæ quarta mensis Augusti corã nobis personaliter comparerent, ita quod per aliud id facere eis concessum non fuerat; vt tamen omnis nostra mansuetudo appareret, procuratorium illud audire decreuimus, si forte ipse Sigismundus cum suis complicibus per procuratorem idoneum se nobis personaliter submittere & absolutionem à sententiis censuris & pœnis incursis petere, aliasque iuxta canonicas sanctiones facere vellet; quo casu eundem Laurentium libenter vtique audiuissemus, sed cum audito procuratorio illo, quod ibidem publice alta & intelligibili voce legi fecimus, consideraremus etiam, quod ipse Laureotius solum ad nos illudendum, & obedientiam & correctionem fugiendum aduenerat, ad idque mandatum haberet; quodque opus non erat, nos qui iam de ootorietate cõmissi sacrilegii, & tã nefando actu huiusmodi, plene & plenius essemus informati, ita quod amplius nos informari opus non erat, prætensam & ineptam appellationem illam, de qua in dicto procuratorio mentio ficbat, ac quamcunque aliam contra præmissa interpositam forsan ac interponendam, friuolam & non admittendam, sed tanquam iniustam, reiiciendam esse decreuimus & reiecimus, ipsi Laurentio silenrium imponentes. Venerabilibus vero Fratribus nostris Clusiensi & Ortouensi episcopis mandauimus, vt ad portas ecclesiæ Senensis cum ountiis ad hoc deputatis accederent, & per eosdem nuncios alta voce vicibus tribus ibidem vocari facerenr, si adesset ipse Sigismundus aut alii prædicti per se aut procuratores legitimos, & iuxta dicti monitorii nostri coorinentiam aliquid dicere velleot, nam eos benigoe audire parati eramus. Cumque episcopi ipsi mandatom nostrum huiusmodi exequentes, ad nos in eodem consistorio redissent, retulerunt, nec Sigismundum ipsum nec complices suos seu monitos huiusmodi aut eorum nomine aliquem procuratorem comparuisse seu aduenisse. Idcirco nos ad dicti procuratoris fiscalis instantiam Sigismundum, & alios monitos præfatos non comparentes reputauimus merito, prout erant quoad actum & terminum huiusmodi rustituid exigenre, contumaces. Et licet tunc contra monitos ipsos ad declarationem huiusmodi & alias, prout petitum fuerar, procedere potuissemus & debuissemus: Nos tamen, qui præmissa ea molestius fecimus, quo ipsum Sigismundum ab ineunte eius ætate dileximus ad omnem oostram, ob eius specialem dilectionem, quæ claræ & omoi laude dignæ domui Austriæ, ex qua ipse Sigismondus origioem traxit, cooiungimur, mansuetudinem ostendendã, vtq; ipsi moniti penitus conuincerentur, dictum terminum vsq; in præsens continuauimus, mandantes ad ipsius Sigismundi & aliorum prædictorum

malitiam

malitiam,& cordis ipsorum duritiam conuincendum, eosdem iterum per edictum publicum in valuis dictæ Senensis Ecclesiæ affigendum vocari, quatenus die datæ præsentium coram nobis in consistorio publico, quod etiam propterea tenere decreuimus, personaliter comparerent, ad audiendum se pœnas, sententias & censuras in dicto monitorio nostro contentas incidisse declarari, vel causas cur id fieri nun deberet, si quas haberent rationabiles, allegandum. Cùm autem facta executionem huiusmodi nostræ vocationis in dictis valuis, eaque reproducta hodie coram nobis, tanta fuerit ipsius Sigismundi & aliorum monitorum & vocatorum rebellio atque proteruia, vt nec hodierna die nefandissimum eorum excessum huiusmodi piis actibus humiliter recognoscere & expiare, nec se excusare, nec creatori omnium & Ecclesiæ sanctæ Dei satisfacere, nec alias iuxta canonicas sanctiones & sanctorum Patrum ac prædecessorum nostrorum Rumanorum Pontificum instituta agere curarunt; cuncta internè timantes, censuimus non dedecori, sed maximæ gloriæ & honori esse, ipsi inclitæ domui Austriæ, si contra dictum Sigismundum, eiusdem atque progenitorum suorum splendorem & famam denigrantem & scandalisantem, qui etiam honoris & dignitatis tam præclaræ domus, eius dementis indignum se reddidit, armis iustitiæ insurgamus, ipsum tanquam palmitem, fructum bonū ferentem, & membrum putridum ab eadem domu resecemus. Ad Dei igitur laudem & gloriam, hac nostra summa in perpetuum valitura, de consilio eorundem fratrum decernimus, ac auctoritate Apostolica tenore præsentium declaramus, dictum Sigismundum ac eos omnes & singulos, qui dictum Cardinalem & Episcopum diffidarunt expresse, & cæteros quosque cuiuscunque etiam pontificialis dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis forent, ecclesiasticæ vel mundanæ, qui eidem Sigismundo & aliis prædictis in præmissis præbuerunt auxilium, consilium vel fauorem, & qui arma contra dictum Cardinalem susceperunt, huiusmodi quoque nefandum facinus ratum habuerunt, seu Sigismundum aliosque prædictos postea receptarunt, aut defensarunt, nec non eos qui diffidationi ipsius Sigismundi huiusmodi adhæserunt, aut in diffidationibus eiusdem Sigismundi & diffidantium aliorum prædictorum comprehensi sunt, atque eos qui dicto Cardinali in fidelitate & auxilio, cùm potuerunt, eo tempore defecerunt, ipsumq; Sigismundum & alios prædictos contra præfatum Cardinalem hostiliter venientes in castris & locis etiā ad ipsam Ecclesiam Brixinensem spectantibus, & specialiter dictum castrum Bruoegk & eius inhabitatores, qui ipsum Sigismundum & suos sic admiserunt, & eos qui præfata facinora rata habuerunt, ecclesiasticus & seculares, eorum omnium & singulorum nomina & cognomina, ac si de verbo ad verbū insererentur præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, ob præmissa sunt reos criminis læsæ maiestatis, anathematisatos, perpetuò infames, diffidatos, bannitos & intestabiles, atque ab omni successione expulsos, ædificia etiam eorum in ruinam danda, & eis de nullo debito respondendum seu responderi debere, omnia pacta promissa etiam Sacramento formata, & quæcunque fœdera etiam pacis seruandæ cum dictis, Sigismundo & aliis præfatis, inita fore irrita & inania, dictorumque Sigismundi & aliorum declaratorum huiusmodi bona quæcunq; mobilia & immobilia fisco nostro & Romanæ Ecclesiæ, cui in persona Cardinalis & Episcopi iniuriatum extitit, penitus applicanda, & nostræ & Apostolicæ Sedis dispositioni totaliter reseruanda, ita vt nihil de illis transmittatur ad posteros: ac eos omnesq; & singulos in præmissis culpabiles, siue Episcopi, Abbates, Præpositi, Decani, aut etiam Canonici Brixinensis, aut cuiuscunque alterius Ecclesiæ fuerint, in specie & in genere, omni honore & dignitate ecclesiastica seu seculari, omnique feudo, locatione, officioque & beneficio quocunque spirituali & temporali, quæ à quacunque Ecclesia, monasterio siue Prælato obtinent, priuatos. Quorum feudorum ad Ecclesiam deuolutorum collationem & ordinationem ex certis causis animam nostram mouentibus, nostræ & Apostolicæ sedis dispositioni similiter reseruamus. Eorundem etiam filios & nepotes per rectam lineam descendentes, beneficiatos, quouis beneficio ecclesiastico, etiam pontificiali dignitate priuatos, eisq; omnis promotionis spem sublatam. Nobis etiam ipsorum filiorum atque nepotum ex virili sexu descendentium ab eisdem, alicuius dignitatis aut honoris ecclesiastici vel mundani, aut alicuius loci regiminis ianuam aperiendam, ac eis quodlibet officiū publicū seu ministerium interdictum, atque in iudiciis eorum dictis & depositionibus nihil fidei aut credulitatis contra quemcunque adhibendum, & ad testimonia perhibenda esse indignos: eisque ad beneficium & officium ecclesiasticum & ordines sacros negatum ascensum, & ad actus legitimos nullum eis patere aditum, absque omni spe dispensationis super aliquo præmissorum. Nec non omnes & singulos præfatos excommunicationis maioris sententiam, aliasque sententias, censuras & pœnas in tales à iure latas, inflictas & promulgatas, damnabiliter incidisse. Eosdem quoque Sigismundum & alios supradictos excommunicationis sententia innodamus, anathematisamus, bannimus: Infames, bannitos, intestabiles, honore & bonis ac successione priuatos esse, ac aliis omnibus pœnis supradictis cum terris per eos possessis siue occupatis subiacere decernimus per præsentes. Terras quoque & dominia per ipsum Sigismundum & alios prædictos occupata & possessa quæcunque, vbicunque & in quibuscunq; diœcesibus consistant, ac omnia alia loca, ad quæ eos aut eorum aliquem declinare, & quamdiu ibi moram trahere contigerit, ecclesiastico & strictissimo interdicto fore supposita declaramus, & etiam ipsum interdictum in prædictis locis Apostolica auctoritate de nouo ponimus. Mandantes omnibus & singulis Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Decanis, Pro-

uincialium, Ecclesiarum Rectoribus & Presbyteris aliis, vt ipsum Sigismundum & alios prædictos etiã nominatim singulis diebus Dominicis & festiuis in diuinis, sic excommunicatos, anathematisatos, infames, diffidatos, priuatos & alias vt præfertur per nos declaratos in eorum ecclesiis denuntient, & denuntiari faciant, vniuersis & singulis Christi fidelibus districtius iniungentes, vt dictos excommunicatos, anathematisatos & declaratos vbilibet euitent & faciant euitari, nec cum eis aut eorum aliquo post spacium vnius mensis à data præsentium cõputando, quæuis commercia siue salis siue mineræ argenti aut alterius generis cuiuscunque emendo vel vendendo quodlibet habeant, aut eis communicent, nec ipsis aliquod humanitatis opus aut solatium exhibeant, seu etiam victualia aut merces alias eis vendant, aut ab ipsis emant, sed eos omnes & singulos pro excommunicatis & anathematisatis ac pro diffidatis habeant inimicis. Et quoniam firmum esse nequit, quod vi & metu cõstat esse factum, harum serie dicta apostolica auctoritate similiter pronuntiamus, decernimus, & declaramus, extorsionem & traditionem dicti castri Tauffers, cum suis adhærentiis, necnõ sex millia florenorum Rhenensium, dicto Sigismundo per ipsum Cardinalem prompto & dicto tempore solutorũ, promissionemq; de soluendo per eundem Cardinalem quatuor millium florenorum similium, ipsi olim Duci in terminis duobus; oec non quitantiam de tribus millibus florenorum eorundem eidem olim Duci per ipsum Cardinalem priùs amicabiliter mutuatorum. Ac quod ipse Cardinalis Capitulum Brixinense ad regimen ciuitatis Brixinensis, castrorumque & oppidorum Ecclesiæ suæ Brixinensis ponere, castellanosq; nõnullos ipsi Cardinali & dictæ suæ Ecclesiæ fideles amouere. Et quod ipsum Brixinense Capitulum dicto olim Duci omnia castra & oppida Ecclesiæ præfatæ aperta tenere, nec in eis alios quàm eidem Sigismũdo gratos castellanos seu officiales instituere debeant seu teneantur, ac alia quæcunq; à dicto Cardinale, dum in ipsius Sigismundi potestate ac vt præmittitur, detinebatur, atque etiam, quæ tunc à dicto Capitulo per præfatum Sigismundum aut suos extorta, ac per ipsum Cardinalem seu etiam Capitulum antedictos tunc promissa seu literaliter facta, necnon sigillationem eiusdem literæ inter alia continentis, quod ipse Cardinalis eidem Capitulo omne regimen ciuitatis, castrorum & oppidorum suæ Ecclesię committeret, quam eodem tempore quidam se nominantes dictum Capitulum, à præfato Cardinale eorum Episcopo tunc angustiato & oppressu similiter extorserunt. Omnia quoque alia etiam inde secuta, cùm non solùm sint violenta & iniustissima, sed & contra omnem honorem & honestatem damnabiliter extorta, fuisse & esse nulla, irrita & inualida, nulliusque efficaciæ roboris vel momenti: Ipsumque Cardinalem ad ea obseruandum nunquam fuisse obligatum, neq; se sic in præiudicium Ecclesiæ obligare potuisse, eademque omnia & singula ad cautelam cassamus, irritamus & annullamus, ac ipsum Cardinalem ad ea obseruandum nullatenus obligatum fore, ac ipsum castrum Tauffers, cum suis adhærentiis vniuersis, & inde perceptis ab eodẽ tempore fructibus, ac sex millia floreoorum prædicta, & damna illata alia, nec non literas sic extortas tam per olim Ducem quàm Capitulum præfatos, nobis aut nostro Commissario infra duorum mensium spatium à die datæ præsentium computando, sub pœnis antedictis liberè restitui debere decernimus. Quodque nisi ipsum Capitulum infra dictum spacium literas per ipsum à dicto Cardinale & Episcopo eorum sic extortas, ciuitatemque Brixinensem, castra & oppida eiusdem Ecclesiæ, amotis inde nouis iam positis castellanis, & repositis inibi illis, quos ipse Cardinalis ibidem posuerat, nobis aut nostro Commissario plenè restituerint, ex tunc lapso duorum mensium spatio huiusmodi omnes incorporationes quarumcunq; prouincialium Ecclesiarum, quas ipsum Capitulum obtinere dignoscitur, ad mensam episcopalem Brixinensem eo ipso reuertantur, & Capitulum ipsum huiusmodi incorporationibus Ecclesiarum, omnesque & singulas personas eiusdem Capituli in prædictis culpabiles, quorum nomina & cognomina præsentibus habere volumus pro expressis, vltra pœnas iam dictas, omnibus & singulis eorum beneficiis ecclesiasticis cum cura vel sine cura, canonicatibus & Præbendis, dignitatibus, personatibus, officiis seu administrationibus, absque alia declaratione, quacunque priuatos esse volumus, atque priuamus per præsentes, eaque sic vacare decernimus. Per præmissa tamen, tam carissimo in Christo filio nostro Friderico Romanorum Imperatori, quàm dilecto filio, nobili viro Alberto Duci eius germano, ex eadem domo Austriæ, oriundis, & etiam omnibus iuribus, nec non etiam doti aut donationi propter nuptias dilectæ in Christo filiæ Eleonoræ de Scotia, dicti Sigismundi conthoralis, quæ vt veridicè accepimus, præfatis facinoribus & nefandis nequaquam consensit, nolumus in aliquo præiudicare, sed ea sua bona sibi quoad vixerit, illæsa remanere. Nulli ergo omnino hominum liceat tam paginam nostræ reseruationis, innodationis, anathematis, bannimenti, constitutionis, positionis, mandati, iniunctionis, pronuntiationis, declarationis, cassationis, irritationis, annullationis, voluntatis, priuationis, & decreti infringere, vel ei ausu temerario contrauenire: si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Senis Anno incarnationis Dominicæ M. CCCCLX.

sexto Idus Augusti, Pontificatus nostri anno

secundo.

APPEL-

APPELLATIO DVCIS SIGISMVNDI A CENSVRA PII PAPÆ SECVNDI.

Edita pro Cardinali de Cusa.

N nomine Domini, Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat euidenter, quod Anno à natiuitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo, Indictione octaua, die vero Mercurii decimo tertio Mensis Augusti, hora meridiei; vel quasi, Pontificatus sanctissimi in CHRISTO Patris ac Domini, Domini Pii, diuina prouidentia Papæ II. anno eius secundo, in oppido Isbruck, in mei Notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum, rogatorum & requisitorum præsentia personaliter constitutus Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus Sigismundus Dux Austriæ, animo & intentione prouocandi seu appellandi, quandam papyrum vel schedam, notam prouocatoriam seu appellatoriam in se continentem, quam ibidem in manibus suis tenebat, & in medium produxit, mihi assignauit, nec non per me publicè legi fecit, ac sibi Apostolos seu literas testimoniales per me dari petiit & postulauit, nec non alia fecit, vt in prædicta prouocationis seu appellationis schedula continebatur, cuius tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis:

Cùm æterni tribunal Iudicis illum reum non habeat, quem Iudex humanus inique condemnat, eo quod eius iudicium infallibili innititur veritati, humanum verò iudicium tum falsis suggestionibus, tum errore aut fragilitate humana, nonnunquam verò gratia & fauore peruertitur: Et ideirco prouocationis & varii recursus ac refugii remedia à maioribus nostris in subsidium oppressorum salubriter sunt inuenta. Nos itaque SIGISMVNOVS Dei gratia Austriæ, Stiriæ, Carinthiæ, & Carniolæ Dux, Comesq; Tyrolis, &c. oppressionem nostram cunctis CHRISTI fidelibus, præcipuè verò Principibus secularibus aduocatias & protectiones Ecclesiarum & Prælatorum habentibus, innotescere cupientes, hinc ordimur, quod Principatus noster vetustissimus & solidissimus ille Comitatus Tyrolis, ab antiquissimis annis, etiam antequam in nostrum & inclytæ stirpis Austriæ dominium seu ditionem peruenisset, inter varias suas aduocatias hereditario ac perpetuo iure sibi affixam habuit aduocatiam Ecclesiæ Brixinensis, cuius vigore potestatem habuerunt singuli Comites Tyrolis pro tempore in omnes fortias, castra, terras & homines ipsius Ecclesiæ, in dicto Comitatu & eius confinus situatas, quantum ad ciuile (*aliàs* vniuersale) dominium attinet, scilicet tuitionem & protectionem omnium hominum ad Comitatum ipsum pertinentium, siue ipsi Comiti & Principi subiaccant immediatè, siue aliis personis Ecclesiasticis vel secularibus ad ipsum Comitatum spectantibus, coloniæ vel emphyteuseos, vel alio quouis iure attineant. Ipse quoque Episcopus Brixinensis, nunc existens Cardinalis tituli sancti Petri ad vincula, in exordio introitus sui in Ecclesiam Brixinensem, interueniente Domino Friderico Archiepiscopo Saltzburgensi, Metropolitano suo, nobis huiusce aduocationis ius recognouit, despondens sese erga nos gerere velle per omnia, sicuti prædecessores sui erga nos & antecessores nostros hactenus tenuissent. Quinetiam, vt ipsa aduocatia circa nos & principatum nostrum syncerius & solidius firmaretur, inter nos actum & conuentum (*aliàs* condictum) est, quod nos omnia Episcopalia & Capitulatia ipsius Ecclesiæ castra, terras atque iura sub protectionis nostræ clypeo diligenter conseruare debemus, exceptis illis, quæ sub alieno & non principatu nostro consistunt. Sed etsi inter nos simultates & differentiæ suscitarentur, forma data est, quibus cognitionibus illæ discutiantur, nec alter alterum coërciua interdictione distringere cogatur, sed coram arbitris receptis iuxta formam compromissi omnia determinentur. Cardinalis verò quietem publicam ipsius principatus ac propriam ferre nō valens (quo spiritu ductus, nescimus) nulla causa vrgente, sed nec vlla suspicione præuia, contra nos cōfinxit, qualiter vitæ suæ insidiati simus, & in quandam fortiam Ecclesiæ Brixinensis secessit, suggerens se inibi metu potentiæ nostræ latitare, & ob id Ecclesiasticum interdictum fulminandum esse censuit. Deinde Papa Calixtus suis delarionibus permotus, edicta pœnalia contra nos emisit: à quibus cùm prouocaremus ad eundem syncerius informandum, & tota prouincia Comitatus nostri Tyrolis status vtriusque, scilicet Ecclesiastici & secularis, nobis adhæreret, & interim annus, qui appellationi prosequendæ à iure præfixus est, laberetur; Papa ipse ex hac vita migrauit. Succedente postea Papa Pio, ipse nobis alterum fatale concessit, appellationem nostram per hoc tacitè admittendo. Deinde Cardinalis ipse prioribus iniuriis in nos renouatis, nouas accumulauit, deferens nos, qualiter castra nostra, quæ in feudum ab Ecclesia Brixinensi dependerent, recognoscere nollemus: & metallasias seu mineras & salinas ad se spectantes detineremus. Itaque nos Mantuam applicuimus; Apostolico conspectui nos præsentantes; vbi ipsi Cardinali obtulimus omnia illa feuda reco-

gnoscere & suscipere, ac fidelitatis debitum inde præstare, prout quondam genitor noster fecisset erga prædecessores suos, cum adiectione clausulæ: Quod si qua plura feuda teneremus, illa ipsa etiam suscepta & recognita habeantur: Cumque feuda huiusmodi particulatim fuerint declarata, nos etiam illa singulatim & expresse in feudum accipere vellemus, & de aliis simultanbus, si quæ forent, iuxta compromissi formam iamdudum inter nos conuenti, omni cunctatione semota, experiri. Porrò si quid differentiarum subesset, quæ per viam compromissi decidi non possent seu deberent, illæ per compromissarios ad competentem iudicem remitterentur. Quæ omnia Cardinalis ipse refutauit, contra fœdus pactum & conuentum, vt præfertur. Insuper aliarum Prouinciarum Principes (*alias* aliarum personarú potentiam) in nostrum Principatum accersire temptauit, offerens illis spontaneam inuestituram feudorum nostrorum. Sed (Deo propitio) neminem inuenit, qui sibi tantæ factionis adiutor esse vellet. Ex aduerso autem innocentiam nostram super criminationibus ipsius Cardinalis ostendimus, quia cóstabat, Cardinalem ipsum tempore conficti metus sui in monasterio Wisten, iuxta locum nostræ Ducalis residentiæ, & aliis patulis locis, officium Pontificale palam exercuisse; vbi nemo inuitis nobis, ne momento quidem securus persistere posset. Et alias tam claré deteximus, quod Cardinalis ipse suam contra nos infamationem tam petulantem subterfugere volens, dixit se nostram præsentiam non deuitasse. Nos autem illico literam manu sua scriptam produximus, in qua nos palam nuncupauit: nec tamé ideo correptus fuit, nec reprehensus. Suam verò in nos sentiens audaciam impunitam, maiora molimina continuò in nos & subditos nostros sæuiendo est ausus, & fortias Ecclesiæ variis machinis bellicis instruxit, arcibus suis custodes præfecit exteros audaciæ plerumque assuetos, victualia ingessit, quorum vsus in pace minime consuetus, sed obsidionis tempore plurimum aptus, & vrgente fame gratissimus est obsessis, quãquam nulla tunc esset hostilis incursionis suspicio, sed omnia tranquilla, præter illa, quæ inter nos & ipsum tunc amicabiliter tractabantur. quibus adhuc vehementius inhærentes, misimus fidelem nostrum Barzefalem de Aunenberg Consiliarium nostrum, hortantes, ne vllam nouitatem attemptaret, sed viam amicabilis tractatus amplecteretur: & omnia prius per nos oblata renouauimus. Omni tandem via concordiæ deficiente, obtulit idem Consiliarius noster treugas biennales, ad vltimum saltem annales, vt interea differentiæ illæ aut amicabili concordia terminarentur, aut saltem per viam compromissi arbitrali iudicio subiicerentur. Quæ omnia Cardinalis ipse refutauit, spem ponens (vt creditur) in certis armigeris, qui tunc Comitatum Goriciæ nobis finitimũ inuaserunt. Et cùm ipse Cardinalis à suis admoneretur, ne vllum adparatum hostilem ostenderet, ne publicam pacem perturbaret, contra iura prouinciæ Comitatus Tyrolis, alioquin sibi exitium immineret, siquidem hostis patriæ diiudicaretur: Respódit, nihil tale vereri, oportere sibi esse armigeros & homines, qui nedum vnam, sed plures valles replere valerent. Cùm ergo ipse Cardinalis patientia nostra tam insolenter abuteretur, totusque populus Comitatus nostri audaciam eius fastidiret, ac nonnulli populi iam pararent ausus ipsius vi propria comprimere: nos veriti, ne furor popularis in ipsum indiscretius irruens maioris mali periculũ afferret, tandem via regia & subordinaria disciplina, cohortes & turmas instructas misimus, ad hæc omnia cópescenda. Quibus applicantibus, subito Cardinalis ipse de Capituli Brixinensis Ecclesiæ gremio, & alios de latere suo ad nos misit, pacem postulans. Illico pacis tractatures deputauimus, & pax subito conclusa est. Videns quippe Cardinalis, neminem audaciæ suæ fauere, nec quemquã fide nostra deficere, spe sua frustratus omnia in manibus nostris reposuit. Sed absit à nobis, vt propter audaciam Prælati bona Ecclesiæ vsurpemus. Omnia etenim castra ad manus Capituli tradidimus, ea lege, vt talibus rectoribus tutanda committantur, qui Ecclesiæ, nobis, & Principatui vniuerso grati ac fideles conspicerentur, vt ita pax, tranquillitas, & vnanimis concordia per vniuersum Principatum, omnesque populos eius, in vtroque statu Ecclesiastico & seculari conseruaretur, euitaretur seditio, & omnis tumultuationis suspicio caueretur. Pro damnis autem & interesse nostro, castrum nostrum Transfers, (*alias* Taufers) quod ipse à nobis pro certa florenorum summa tenuit pignoratum, cum tenuissimis pecuniarum summulis, retinemus in recompensam: quæ tamen omnia vsque medietatem expensarum, damnorum & interesse huiusmodi non attingunt. Hanc compositionem nedum ipse Cardinalis emologauit, verùm etiam postea extra territoria nostra, & in vrbibus amplissimis degens ratificauit.

Post hæc omnia Dominus noster sanctissimus Papa monitorium pœnale contra nos emisit, quo præcepit, hæc omnia rescindi, & in eum statum reponi singula, quo fuisset in vigilia Paschæ. Nos rati sanctitatem suam malè informatam, ad ipsum melius informandum misimus, alioquin ad prouocandũ potestatem dedimus egregio vtriusq; Iuris Doct. Laurentio de Blumenow, Consiliario nostro, quem sanctitas sua recusauit audire, ipsumq; iterum audientiã postulantem, tandẽ prouocare volentẽ, minis affecit, carcerẽ cóminando sibi pro apostolis: ipsumq; ad nos redire parantem arrestari fecit, hæresis suspicione ipsum innocentissimè maculare volens, eo quod Sanctitatem suam de facti qualitate (in qua etiã Romanus Pontifex sæpe fallitur) de mãdato nostro voluit informare. Demum ad nos proficiscentẽ persequi fecit, hodieq; nobis incertũ est, an persequentium manus aufugerit, an verò insidiatoris dicti laqueos inciderit. Hoc verò certum est, quod securitas experiendi (*al.* comparendi) in iure nobis & nostris in Curia Papali penitus adempta est. Cùm itaque Sanctitas sua omnem spem consequendi iustitiam sustulerit à

nobis,

no[illegible] ad ipsum melius informandum prouocare non po[illegible], qua a [illegible] ne obl[illegible] & indignatio pro [illegible] succensa est, ideoque ad futurum Ro[illegible] cem [illegible] qui de gestis antecessoris sui de [illegible] habet cognoscere. [illegible] c[illegible] lam, vel institutum, prout e[illegible] forma sanctorum & Cathol[illegible] sacro [illegible] Concilii, innouatorum per sanctissimum Basiliens[illegible] po[illegible] ite celebrari debet. Et ne q[illegible]quam putet, [illegible] pellat[illegible] pendi iuris causa interposuisse, offerimus & pro[illegible] tural[illegible] pacto volumus declinare. Et inprimis, si sanctissimus D[illegible] sam no[illegible] qui se suspectum reddidit notorie alteri non suspe[illegible] lius d[illegible] g[illegible] endi iudicium subire non detrectabimus, vt ve[illegible] dida doct[illegible] lo sedis Apostolicæ illibata manebit aucto[illegible]tas [illegible] ritate [illegible] personæ suspicione submota, [illegible] usa terminabitur. It[illegible] pu[illegible] ret n[illegible] ctam, nos super hac differentia compromittere para[illegible]mus, vt iuris Canonici [illegible] docet. Sed & cùm ipso Cardinali simili via experiri o[illegible]mus, ne qui putet, nos t[illegible] im submittere constitutionem. Insuper ad ipsum eundem Romanum Pontificem, si adiungere sibi v[illegible] lit personas nobis non suspectas, quorum consilio [illegible] usam agat, prouocamus: ipsiusq; iudicium, si in vniuersali Concilio præsederit, non declinabimus. Postremò quascunque vias, quibus nobis & nostris securitas causæ prosequendæ dabitur, & suspicionis metus auferetur, in huiusmodi causæ prosecutione amplectemur. Quæ omnia si nob[illegible] gabuntur, tandem ad vniuersum Saluatoris & Domini nostri IESV CHRISTI populum & quicunq; nostræ oppressioni misereri velint, aut iustitiam inferioris etiam contra superiores in ipsum incandescentes ament, omnesque iustitiæ & innocentiæ fautores appellamus & prouocamus, ac ad ipsos concurrimus, apostolosque primo, secundo & tertio instanter, instantius & instantissime petimus, si quis sit, qui dare velit aut possit: & à te Notario publico saltem testimoniales, pro nobis & subditis nostris, Ecclesiasticis & secularibus, ac adhærentibus & fautoribus nostris: subucientes nos & illos iurisdictioni & cognitioni illorum, quos supra nominauimus: & promitteotes nos iuri modo præmisso, parere. Quæ si nobis denegata fuerint, Deum æternum iudicem, & omnes iustitiæ ac innocentiæ fautores contestamur, per nos non stare, quo[illegible]nus iustitia reddatur: nos verò oppressos esse. De quibus prosequendis protestamur, ac de appellatione nostra inxta formam iuris propter metum coram vicinis insinuaoda, & metu cessante, etiam coram Romano Pontifice, & vbi opus erit, & iuris ordo deposcit, vel persuadet æquitas rationis: saluo iure addendi, minuendi, mutandi, corrigendi, & aliam vel alias appellationem siue appellationes interponendi, & quolibet iuris beneficio: & protestamur, prout fuit & est moris atque styli.

Qua quidem schedula per me expresse lecta præfato Illustrissimo Principi sic appellanti & prouocanti, ac apostolos petenti, in quantum de iure potui & debui, has literas testimoniales dedi & concessi. Acta sunt hæc anno &c. præsentibus ibidem egregiis & honorabilibus viris, Dominis Georgio Heimberg vtriusque iuris Doctore &c.

Martinus Marquards Notarius &c.

MANDAT PAPA DENVNTIARI DVCEM SIGISgismundum, & certos suos adhærentes, per Breue Apostolicum.

PIVS PAPA Dilecto filio N. Plebano Ecclesiæ S. Stephani Constantiensis. Dilecte fili, salutem & Apostolicam benedictionem. Præsentium tibi tenore sub excommunicationis & depositionis ab ordine & officio latæ sententiæ pœnis, districtè præcipimus & mandamus, quatinus his literis acceptis, & cótinuè in posterum, donec aliud tibi mandauerimus in contrarium, Sigismundum ex Austriæ Principibus cum satellitibus suis, omnibus diebus festis, congregato populo ita denunties, vt in forma introclusa, quam tibi specialiter ad hoc mittimus, cerni [illegible]tineri. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die 22. Ianuarii M. CCCCLXI. Pontificatus nostri anno tertio.

Copia formæ introclusæ prætactæ.

DE speciali districto & expresso mandato sanctissimi Domini nostri Papæ, Sigismundum ex Austriæ Principibus, ob hostilem insecutionem & sacrilegium in personam Reuerendissimi in Christo Patris & Domini, Domini Nicolai tituli S. Petri ad Vincula sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis, Episcopi Brixinensis, in Paschalibus festiuitatibus perpetratum, vobis omnibus, cum adhærentibus & fautoribus suis, denuntio excommunicatum maiori excommunicatione, ac pœnis criminis læsæ maiestatis & perpetuæ infamiæ innodatum

bannitum, diffidatum, & bonis & honore priuatum. Et [illegible] hoc [illegible] damnatam suam appellationem ad futurum Concilium, denuntio ipsu[illegible] tum, crimine læsæ maiestatis & fautoriæ hæresis irretitum: esseque etiam in omni[illegible] quæ occupat, & ad quæ ipse aut aliquis de suis adhærentibus accedi[illegible], pos[illegible] in Aposto[illegible] ctoritate strictissimum ecclesiasticum interdictum. Mandoque vobis, vt ipsum [illegible] adhæ[illegible] tibus, satellitibus & fautoribus suis, vt præfertur, viteus, & pro talibus habeatis. Sim[illegible]od denuntio excommunicatos & eisdem suprascriptis pœnis irretitos, om[illegible]es & [illegible]ngu[illegible], quos sanctissimus Dominus noster in suis Bullis tales esse exprimit: ex quibus sunt [illegible] qui sequuntur, scilicet Wolffgangus Neydlinger, Stephanus Steynhorn, asserti Canon[illegible] xinenses: Gregorius de Heymburg & Laurentius Blomenow, erron[illegible]i Doctores: P[illegible] nenberger, Iacobus Traff, Turingus de Halwil, Balrasar de Weltzspe[illegible], Ch[illegible]st[illegible]orus [illegible] & Caspar Loubenberg, asserti milites: Happo Hacke, Leonardus W[illegible]e[illegible]ne[illegible]e, O w[illegible] Eghardus, Berchtoldus condicti Wolckensteyner, Caspar Trautson, Iacobus [illegible]onner, I[illegible] nes Kripp, Rolandus Glandensperger, Waltherus de Monrhein, Leopoldus Spiess I[illegible]an[illegible] Friberg de Astetten, Ioannes de Friberg de Pfaffenhusen, Georgius Burggraue Ge[illegible] Annenberg, Dionysius Heidelberger, Georgius Diepoltzkirchen, Caspar Spiess, C[illegible] minger, Paulus Rentel, Conradus Clammer, Wilhelmus Baldlouff, Vlricus [illegible]ont, B[illegible] Sonnenberg, Georgius Ragant, Ioannes Rummer, Iacobus Füeger, Guntherus de In[illegible] Augustinus Teutsch cum illorum sociis & adhærentibus, in Apostolicis literis in specie, [illegible] aut quocunque modo nominatis & comprehensis.

Intimo etiam, quòd quicunque vadit per patriam illam Athesim seu vall[illegible]s E[illegible] aut c[illegible] sal, argentum, vinum, aut alia de illis partibus, siue vendit illis quicquam, cad[illegible] in e[illegible]mmu[illegible] nicationem & perditionem bonorum secundùm continentiam Apostolicar[illegible]u Bullarum [illegible] per hoc editarum.

Simile Breue diuersis Plebanis per diœcæsim Constantiensem directum est.

QVOD EPISCOPVS BASILIENSIS, CONtempta Papali Bulla, & interdicto excommunicatorio non curato, semper Sigismundum Ducem fouerit, ex sequenti patet epistola.

PIVS PAPA II.

Venerabili Fratri N. Episcopo Basiliensi.

Enerabilis Frater, salutem & apostolicam benedictionem. Intelleximus di[illegible] center, quomodo non obstante, quod Sigismundus ex Austriæ Principibus pr[illegible] pter infandum & notorium sacrilegium in personam dilecti Fratris nostri N[illegible] lai tituli S. Petri ad vincula S. Rom. Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis, Epi[illegible] xinensis, commissum in excommunicationis & alias iuris horribiles ac sa[illegible] ratas pœnas, cum complicibus & satellitibus suis inciderit, per nosque talis [illegible] vt nosse debui[illegible] declaratus existat, posito, vt oportuit, Ecclesiastico interdicto omni in loco, ad quem accelerint: Tua tamen fraternitas eundem Sigismundum & suos (vt præfertur) sicut tenetur, non deuitet, nec etiam (proh dolor) interdictum seruet, ipsosque innodatos tremendis censuris non solùm non denunciet, quinimo se ad tractandum inter ipsum & dilectos filios confœderatos intromittat: non aduertens, quod per hoc maximè DEVM offendis, censurasque & huius Apostolicæ Sedis auctoritatem contemnis, libertatem Ecclesiasticam paruipendis, & contra præstitum per te consecrationis tempore iuramentum venis, proprio honori non parcis, clerusque tuus profanans irregularis existens, diuinis contra Ecclesiæ ordinationem se temerè immiscet. Quàm grauia quidem ista sint, non ignoras.

Mandamus igitur per præsentes Tuæ fraternitati, & districtè per præstitum iuramentum requirimus, quatenus ab omni dicti Sigismundi & suorum conuersatione, atque tractatu inter ipsum & dictos confœderatos, prorsus abstineas. Interdictum autem iuxta nostrarum super inde literarum continentiam inuiolabiliter teneas, & teneri facias. Secus faciendo c[illegible]ntra Tuam fraternitatem, tanquam fautricem dictorum sacrilegorum, & Apostolicæ Sedis ac n[illegible] stri, imò DEI contemptricem, nos iustè sentias prouocatos. Datum Romæ apud S. P[illegible] sub annulo Piscatoris, die x. Ian. M. CCCCLXI. Pontificatus nostri anno III.

Iacob. Papiensis.

GREGO

GREGORII DE HEIMBVRG IVRISCONSVLTI, CONSILIARII Austriaci,

TRACTATVS

SVPER EXCOMMVNICATIONE PII PAPÆ II. IN DVCEM Austriæ Sigismundum, & seipsum evulgata.

BREVE DOMINI PII PAPÆ SECVNDI ADVERSVS GREgorium Heimburg Vtriusque Iuris Doctorem.

PIvs Papa II. dilectis filiis, Burgimagistris & Consulatui oppidi Nutemberg, salutem & Apostolicam benedictionem. Saluator humani g... is i... hunc veniens mundum, vt ex mortalibus genitos Dei filios, & sibi ipsi in summi P... sui regno cohæredes efficeret, vnum ex omnibus fidelibus in eum cre... entib... regnum constituit, idq; vnam ipsius Ecclesiam nuncupauit, cuius i... c... put esset, & regnator sempiternus. Visibilem vero humanis oculis pse... n... us per admirabilem ad patrem omnipotentem ascensum mundo subtracturus, Petrum Apostol... um Principem, eiusq; legitimos pro tempore successores, vicarios sibi cum plenitudine potestatis ad propriæ gubernationem Ecclesiæ substituit, tribuens omnimodam per temporalem successi... né vicariis ipsis in terris & in cœlis omnia ligandi soluendiq; potestatem, percipientq; d... ictc ipsos audiri, & in eorum iussionibus permorari [*al. permanere.*] Quod si qui trãsgressores veneno imbuti eos non audirent, huiusmodi omnes perexclusis à suo regno, eiectisq; à sancta Ecc... ia inter Ethnicos & publicanos, cum perditionis & mortis filiis voluit computari. Cum enim nul... n regnum (vt ipsius Domini nostri verbis didicimus) in se diuisum stare possit, quonam modo sacrosanctum stabit Ecclesiæ regnum, si illi, qui Christi supremi Regis vicario parere contemnũ:, de regni non valeant forte depelli? Aduersus hoc inquassabile fundamentum, & Ecclesiæ firmã petram, hæresis quædam à patrio tempore citra sensim visa suboriri pullulauit: quæ sub ouium vestibus lupos rapaces intrinsecus cælans, sub appellationis specie, Ecclesiæ satagit vnitatem cõuellere. Nam si qua Christi vnicus vicarius canonibus sacris etiam & iuri scripto inhærendo decreuit, statuitq; & seruari (vt dignum est) præcepit, calumniatores maliuoli & peruersi, subterfugere iustitiam psumentes, per ludibria friuolarum appellationum ad futurum Concilium (seu ad id, quod nusquam est, ac super Christi vicarium esse aut reperiri nequit) obedientiam, quę est de necessitate Ecclesiæ & salutis vniuersorum, improbè declinant, ac temere: Hãc igitur de Diabolico spiritu & instinctu nouitatem exortam considerantes, in totius Ecclesiæ Catholicæ non tantum eneruationem, sed euersionem in Mantuano conuentu sæpe multũve discussam, de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanę Ecclesię Cardinalium, pluriumq; aliorum psulum & peritorum, qui aderant, maturo cõsilio & cõsensu, illiusmodi appellationes dãnauimus: atq; ita appellantes, notariosq; ac testes & adhęrentes oẽs excõmunicauimus, læseq; Maiestatis & hæresis crimina & pœnas eo ipso illos diffiniuimus incidisse, put in Apostolicis literis superinde cõfectis plenius cõtinetur. Ceterũ his omnibus nõ obstãtibus, quidã ex patre diabolo mẽdaciorum artifice natus, Gregorius de Heimburg nomine, auaritiæ contaminatus illuuie, & superatus ardoribus, q est seruitus Idolorũ, de mẽse Augusti proxime præterito, à nostra solẽni declaratoria sentẽtia, qua Senis existentes, impiũ Sigismundũ ex Principibus Austriæ, ob notoriũ sacrilegiũ ppter hostilẽ persecutionẽ in personam dilecti filii nostri Nicolai tit. S. Petri ad vincula, S. Romanę Ecclesię Presbyteri Cardinalis, & Episcopi Brixinẽsis & rapinã bonorum Ecclesiæ illius ppetratum, iuris scripti pœnas declarauimus incurrisse; à nobis ad futurũ Cocilũ improbam, nefariam temerariam, seditiosam deniq; appellationem dictauit: & illius in... positionis p dictũ Sigismũdũ factæ, ipse dictator in originali instrumẽto Florẽtię ad valuas Ecclesiæ affixo, testis inte: ibit: Quod qa loquax ille, psumptuosus & pceps, mẽdax atq; turbulentus, temerarius, ob istud facinus excõmunicatis existit, criminaq; & pœnas incidit læsæ Maiestatis atq; hęresis, adeo vt vltra execrationẽ honore omni & bonis iure sit priuatus: Deuotiones vestras in Domino reqrẽtes admonemus, vt huiusmodi pestiferũ hominẽ p tali excõmunicato habeatis & priuato, à vestrisq; ciuib. omnib. haberi mãdetis: ipsumq, nõ solũ vitetis, sed eiiciatis ab oppido & dominiu vestro: & bona quęcunq; habet apud vos, tã mobilia q̃ ẽt immobilia, fisco vestro applicetis, & alia omnia faciatis, q̃ cõtra hęreticos de iure Canonico fieri mãdant. In quo vos vobis ostẽderis, exhibebitisq; Catholicos (sicut plene cõfidimus) & Deo gratos ciues, in talẽ perniciosum Ecclesię Christi psecutorẽ vos fideles, & S.R. Eccl. obediẽtes ostẽdendo. Nobisq; in hoc eo magis deuotiones vestrę cõplacebũt, quãto scimus plurimũ esse Deo charũ, & Ecclesię suę putile, ac inprimis necessariũ, q pfanus iste pestiferq; sacrorũ contẽptor ab omni expellat cõuersatione & cõsortio Christianorũ. Facite nobis qd egeritis, p literas vestras describatur. Datũ Romę apud S. Petrũ, sub annulo Piscatoris die XVIII. Octobr. M. CCCC. LX Pontificatus nostri anno tertio.

Scholia Gregorii Heimburg in breue Papale.

Petrum Apostolorum Principem, eiusque legitimos successores] Non sacrilegos, auaros & ama[illegible] bastardorum.

Vicarius ipsis in terris ac in cœlis omnia ligandi] Claue non errante. Non enim pro l[illegible] tatione.

Eos non audirent] iusta iubentes.

Vicario parere contemnunt] Dicit Gregorius: *Nolite obedire Prælatis, vt eorum scelera approbetis.*

Christi vnicus Vicarius, canonibus sacris] Non dicunt sacri Canones, quod Episcopus debeat sibi vsurpare potestatem gladii contra Principem suum vniueralem, ratione sui dom[illegible] pam cularis.

Supra Christi Vicarium esse aut reperiri nequit] Hæc est hæresis in sacro Conc[illegible]o Constantiensi & Basiliensi reprobata, tunc quando erat indubitatum.

Illicitas modi appellationes damnauimus] Tanto fuisti stultior, quia admonui[illegible] nos qui [illegible] & voluisti viam præcludere ad refugium, ratione oppressorum, quibus pro libito [illegible].

Plenius continetur] Immò sacrilegus.

Natus Gregorius de Heimburg] Probè & legitimè natus, qui non fouet adulterina coniug[illegible] cut Papa facit, qui fouet Fernandum, bastardum contra heredem legitimum.

Auaritia contaminatus illuvie] Parum recepi pro patrocinio iustitiæ, sed Papa pl[illegible]rimum recepit pro fomento bastardiæ, & nondum contentus quærit talliam sub colore Turc[illegible].

Impium Sigismundum] Magnificum, qui ausus fuit corripere factiones [illegible] proba[illegible] Cardinalis.

Ob notorium sacrilegium] Ob magnificum & animosum factum.

Iuris scripti pœnas declarauimus incurrisse] Non auditum cōtra ius naturæ, & obsurduerunt au[illegible]res Papæ tamquam aspidis, ita fuit incantatus amore Cæsaris, cui vilissimè letur.

Seditiosam denique appellationem] O quantum times, miserrime Papa, qui non au[illegible]les in publicum prodire, ne cognoscatur temeritas tua.

Et quia loquax ille] Quis te loquacior, qui tribus horis loquacitatem tuam protelasti pro bastardo Aragoniæ arrogantissimè.

Læsæ Maiestatis] Læsæ maiestatis Papalis.

Fisco vestro applicetis] Ita si vultis perdere mercantias vestras.

Quanto scimus plurimum esse Deo carum] Iam fingit se in consilio Dei veri fuisse, ac [illegible] conscripsisset decreta Dei, & se reponit in numero ** sacrilegus ille, fingens se * socium, qui præter * lacra & aniles fabulas nil habet doctrinarum.

APPELLATIO GREGORII HEIMBVRG VTRIVSQVE IVRIS DOctoris à Domini Pii Papæ Secundi Breui contra eum emisso

IS consilii expers mole ruit sua: vim temporatam in sublime prouehit Deus. Papa Pius iam pridem per breue non testatum, sed annulo Piscatoris obligr[illegible]atum, fertur excommunicasse Gregorium Heimburg, nunquam euocatum, contr[illegible] legem Dei, qui damnaturus protoplastum præuaricatorem, præmisit vocationem dicens: *Adā vbi es?* Similiter & Cain, fraterno adhuc sanguine madentem, interrog[illegible]s: *Vbi est Abel frater tuus?* Sodomorum quoque flagitia, antequam sulphuris exureret igne: *Descendam & videbo, an clamorem, qui ad me peruenit, opere compleuerint.* Papa vero Pius, vi sola [illegible]tus, [illegible] ete. [illegible]lio neglecto, quam tenuem telam orsus, quā debilem texit rationem, quam [illegible] quit, *noster Petrum Apostolorum Principem ad gubernationem Ecclesiæ substituit.* Quis ignorat [illegible] postolis à IESV esse præceptum, vt euntes in orbem prædicaturi fidem, bapti[illegible]mu & [illegible] nescit passim omnibus esse promissum, ligatum esse in cœlis, quod ipsi ligarent [illegible] esse, quod soluerent? Sed quod Cephæ singulariter dictum est: *Tibi dabo, &c.* hoc a[illegible] mus esse factum, *vt schismatis tolleretur occasio.* Et Ambrosius in Pastorali suo dicit, quod [illegible] ti o trina rogatione interrogato, an amaret, ac terna responsione subseqoente, am[illegible] interrogatore IESV, *reddas sibi ipsi: claues, sed & omnibus Apostolis vna contradictas.* Apo[illegible] ascensionem Domini conuenisse, ac Petrum sibi Principem constitui[illegible], [illegible] dram cullocasse referuntur: nihil tamen de potestate vniuersis Apostoli[illegible] plorum omnium vniuersali missione diminuerunt. Ergo & hod[illegible] Catholic[illegible] ex[illegible] *sese per Apostolos ipsos continua protectione custodiri, quos Saluator ipse vicarios tanti operis [illegible] pastores.* Horum legitimos successores constat esse vniuersalia Concilia, Chri[illegible]næ [illegible]

ta, quæ Pontificum actiones pro tempore saluberrimis doctrinis instruxerunt, errores emendarunt. De quibus summus ille Pontifex Gregorius scribit: *Quisquis illa destruere tentauerit, seipsum destruit.* Sed quorsum hæc? Eo certè pertingunt, vt conuellatur illa superstitio, in qua Papa Pius factionibus Cardinalis Cusani adstruit, Concilium supra Papam non esse, dum dicit (vt eius verbis vtar) *ad futurum Concilium, quod supra Christi vicarium esse nequit.* Videte ergo, quam vim omnis consilii expertem Papa inferre tentauit. Nam si omnes Apostoli missi sunt à Domino IESV, dicente illis; *ite in orbem, &c. Quodcunque ligaueritis, &c.* quos constat conciliariter postea esse congregatos ac ipsum Cepham in messem Domini misisse: quis dubitat, Concilia sacra vicem Christi gerere, quæ & cœtui Apostolico successisse comprobantur? Siquidem orbis maior est vrbe.

Subdit Papa Pius, *Rem illam in conuentu Mantuano sæpe & multum esse discussam*: quasi Concilium habuerit procerum, vti sacræ leges iubent in rebus nouis constituendis: quas tamen pro nudo libitu plus euomuit, quam edixit. Profecto siquidem ipse conuentum Mantuanum nuncupat, conuentum Regalium & Principalium Oratorum, illuc transmissorum, in illo certè nihil de hoc actum nec cogitatum quidem existit.

Dicitur autem Papa Pius *cum Cardinalibus suis ita decreuisse.* Cur hoc? Nisi quia voluit Papa ipse abuti potestate sua, talliam imponendo, & sub velamento militaris expeditionis in Turcam instauradæ facultates Germaniæ illius, quæ est inter Coloniam Agrippinam & Austriam, ac rursus inter Daciam & Alpes, quæ Germaniam ab Italia discriminant, medullitus exhaurire. Nam ex illis solis finibus Oratores Mantuæ ad tractandum conuenere. Illi quippe soli videbantur apti Papæ, quos luderet: Brabantia, Hollandia, Gelria, cum circumiacentibus reclamarunt, etiam illis quos supra nominaui. Vtcunque res acta sit, nullus illorum interfuit tractatibus nostris, ergo vim suam exsortem [al. exteriorem] esse voluit assensum illorum, quorum æra concupiuit. Hinc profectè non inepte, nec supine, Papa ipse, negatis sibi pecuniis, quas solas ardebat, suam iratus lædi Maiestatem, vim astri conceptam, sed totius Concilii expertem adhibuit: ac imprimis suam dimensus potestatem, simul & Imperatoris nostri splendorem ante oculos ponens, putauit neminem resistere posse, vel audere, conatibus eorum. Veruntamen suam potestatem stupendo, quæ latior est quam hodie sit Imperii gratia Romani (quæ quondam Caucasi montis limite coartata, dehinc fracto Caucasi limite per totum orbem vires suas terra marique exporrexit, nunc autem Augustorum desidia angusto limite cingitur) nihil profecto suis machinationibus in hisce partibus, quas Imperialis tituli splendor illustrat, obstare posse rebatur, nisi fortasse totius orbis Christiani conuentus cieretur, quod vniuersale Concilium nuncupamus. Hanc sanctissimam Christianorum conuentionem, libertatis alumnam, Papa velut iliacam horrens passionem, illam præuenire credens, vanissimo decreto, antequam nasceretur, condemnauit, sed condemnando potius indicauit. Cum enim sedulo vetat, profecto magis timere deprehenditur. Nam quod veteri silentio restinxit litura, hoc totum inuida damnatio viuificauit: non aliter quam qui latentes vires calcis, aquæ rigentis & gelidæ superfusione obruere cupiens, inuitus ac nolens exuscitauit. Prudentius Solon ille Atheniensis, legibus ordinatissime compositis, interrogatus; Cur nihil seuerius in parricidas statuisset, qui tamen sicariis longe immaniores essent? respondisse fertur: *Ideo se reticuisse: ne vetando admonuisse videretur.* Hunc locum Prælati capessite, qui libertatis vestræ certissimum est refugium, dignitatisque firmamentum: infirmos rumpite casses, & inanes laqueos dissipare, qui scholasticis datis operam disciplinis. Seculi vero Principes & viri militares, ad bellaque doctiores, quibus est disciplina; si quando proficiscimini, editiora loca hostibus intercipere, hunc eminentissimum locum vniuersalis Concilii quæso ante capite, vnde vobis sit prospectus liberior, fortior & intentior propugnatio, tutelaque securior. Quod si Papa hoc tale tantumque asylum interceperit, hoc roboris vallum fortasse demolitus fuerit, seu obruerit, antequam emineat seu oriatur, vos abiecto clypeo exarmati tandē, precii venalitate, hoc est tributorum pensitatione, animas vestras cogemini redimere: pecuniaque vestra, sub velamento militaris expeditionis aduersus Turcas instaurandæ, in damnatum & scelestum vsum conuertetur, scilicet in subsidium Fernandi, ex damnato complexu quondam Alfonsi Regis Aragonum, connixi contra Renatum regni Siciliæ heredem legitimum, & inclytum Ioannem Calabriæ Principem, Christianæ nobilitatis ac militaris gloriæ decus & ornamentum, & exemplar imitabile. Et idcirco dicit Papa, Gregoriū Heimburg *ex diabolo natum*: quia non ex damnato coitu, sed legitimo coniugio progenitus: quorum osor est Papa, fautor bastardorum, pro quibus longissimam, & ferè trium horarum prolixam fecit orationem, dum Fernandi Bastardi laudes Mantuæ perorarет.

Quod vero subdit Papa, Gregorium Heimburg *auarum, mendacem & turbulentum* nuncupando, benedictis si certaret, bona audiret: sed cum certat maledictis, alium quærat, qui respondeat. Ego ex illo grege non sum, quippe cui facultates pro meritis minime respondent, qui plura suffragia liberaliter impendi, quam honoraria susceperim: & libertatis amator plus semper fui quam blanditiarum: quæ mendaciis & auaritiæ minime conuenire possunt. Sed ipse aliquando audiet, quid gesserit, qualem vitam egerit, & quid apud Cumas.

Sed comprimo me, pergens ad illius decreti vanitatem, in quo vetantur oppressi vel opprimendi ad Concilium prouocare, quod non est, & quod (vt aiat) *supra Papam esse nequit.* Iam

supra

supra ostensum est, cœtum Apostolicum fuisse supra Petrum: & nunc affirmo, quod si … ad sedem Apostulicam vacantem appellari potest, sic ad Concilium, quod nondum est congregarum, rite appellatur. Quia potestas Ecclesiæ immortalis est, quemadmodum ipsa Ecclesia: quæ etsi nunc dispersa est, aliquando habet congregari. Et hoc nunc maxime opus esse, nemo dubitat, qui calamitates Ecclesiæ intelligit & cognoscit: cuius si se Papa partem esse fateatur, se vsque minorem illa fateri necesse est: siquidem orbis est maior vrbe. Papa autem hoc vetando, quid aliud agit quam quod causatur aduersus nos, qui eius imperium truculentissimum non sustinemus, quod facultates nostras, tam nostro quam maiorum nostrorum sudore & sanguine partas, in suas delicias effundere negamus: velut ille, qui ex vulneribus à se iniectis … tratum accusauit, quod telum parcius corpore suscepisset. Hoc dominicum in seruos extat imperium, quod in nos exercere cupit.

Hoc est seruile seruitium, quod à nobis exigit: non filialis reuerentia, quibus certè nec peculium relinquere curat. Nemo sanæ mentis hoc non percipit, nullus emunctæ naris homo non olfacit, quorsum tendat hæc tam grauis exactio.

Quod vero me loquacem facit, vir omni pica dicacior, quid dixerim? nisi Horatii verbo respondisse velim, dicentis: *Ignoras te, an ignotum dare nobis verba putas? Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis, cur in aliorum vitiis tam cernis acutum, quam aut aquila, aut serpens Epidaurius? hinc tibi contra euenit, inquirant vitia vt tua rursum & illi.* Fateor quippe me ventositati verborum pro tempore operam dedisse: at non ita vt ciuilis & Canonicæ traditionis præcepta contempserim: quæ ille ne vnquam quidem olfecit, nuda verbositate contentus. Porro si quod tale vitium apud me deprehendit, inepte tamen id ipsum mihi exprobrauit, quo ipse potissimum turget. Mihi satis est, didicisse ciuiles sententias: & quicquid præcipuū habet ratio & industria, & quicquid sacra tradunt vtriusque iuris instituta, hisce literis & floribus exornare posse: & in illo gege me esse profiteor. Ipse in numero sit illorum, qui putant hæc omnia vi & artificio Rhetorum contineri. Ergo si Papa ob id facinus me excommunicatum dicit, quis erit eiectior ipso, qui præter verbositatem nihil habet in se virtutis?

Subdit, *& læsæ Maiestatis crimine me irretitum.* Credo eum culicibus & muscis has leges edidisse, aut animalibus quæ in tabidis corporibus nasci solent: vti aranearum telas in occursum fragiles, leges consilii exsortes æquauit: quas si culex, aut quod imbecillius animantium inciderit, euoluere se nescit: si quid autem validiorum animantium incurrerit, penetrat atque disrumpit. Neque enim rete ficedulis aut coturnicibus contextum aptum est vincire vulturem vel aquilam. Irretiat ipse Reatinos suos, & eos quos seruili metu constrictos habet: mecum erit (Deo duce) libertas Diogenis & Catonis. Nec satiatus est Papa conuiciis vulgaribus: quin etiam *Hæreticum* me audeat nuncupare. Siquidem hæresim voluit sectam vel sententiam nuncupare, vt Cicero noster Catonem recte appellat, hæreticus sum ego, qui aio; *Concilium orbis Christiani fore supra Papam*: hæreticus est Papa, qui contrariam sectam fouet. Videre quod nihil grauius meum dico, qui tamen abiecta rationis & consilii moderatione, cuncta in me pro libitu iussit scribi.

Postremò nec adhuc satiatus Papa conuitiis, mandat bona mea confiscari: quæ vtinam tanta essent, quod rapacibus viris hiatum pandere possent. Ego inter bonos conuersari volo, qui virtutes meas opibus suis foueant, & pluris faciant suffragia mea, quam locupletiuam, quam ex mea ruina sperare possent: maiori etiam vtentur consilio, quam Papa fictus in propinquitate sua. Pollicetur tandem eis Papa, qui res meas inuaserint, Catholicorum hominum operas impendisse. Maxime periculosum esset hoc verbum, nisi ipsius Papæ ineptia iam antea vobis comprobata esset, dum ipse incæstuosos complexus, & vitia honestati publicæ inimica, Mantuæ tam copiose & loquaciter personauit.

Expugnatis nunc aranearum telis, & infirmorum retium vinculis nodisque dissolutis, ad remedium moribus introductum, quo aduersus superiorem truculentiam & amarissimas leges se tuetur innocentia, stylum conuertere depropero. Et in primis plane constat, semper & vbique ab inferiore ad superiorem rite prouocari. Nemo enim tam obtusi cordis est, qui non in seipso periculum fecerit, à sensualitatis fragilitate ad intellectualis potentiæ discursum prouocando. Sed & qui morbo aut vitio animi tenetur, vt nesciat cernere verum, si lapsus fuerit in vitium, defæcato tandem animo ad se rediens, ad animum ira, odio, gratiaque vacuum prouocat, quo certius de rebus dubiis consulter atque decernat, & vim suam grauitate consilii moderetur. Ideo laudata est illa mulier, quæ à temulento Rege Philippo ad eundem sobrium prouocauit. Sit ergo mihi gradus primus, ab irato Papa, qui me lacessit, ad eundem mitem factum appellare: & ab Oratore Topico ad eundem, si ventositate abdicata, si musis relegatis, ad sacras leges se conuerterit: vbi discet, Neminem indemnatum rebus aut fama spoliare, nec quenquam inauditum condemnare. Deinde quia scriptum est, *Papam omnes iudicare, ipsum autem à nemine iudicandum*: quod & ego fateor verum, quantum attinet ad sedis ipsius & Papalis potestatis plenitudinem, sed non ita, vt sub inimico ac suspecto iudice quisquam cogatur famam aut res suas decertare: ad eundem itaque prouoco, si se iuxta boni viri arbitrium astrinxerit iudicaturum. Et is sit appellationis meæ gradus secundus. Si vero causam delegare malit viro non suspecto, rursus ad eundem Papam, seu quem deliget, prouoco & appello. Et hunc ter-

tium

tium appellationis meæ modum offero, meque tali iudicio sisto. & in summa, Papali cognitioni ea lege me submitto, si suspicionis causa tollatur è medio. Et hic quartus ordo omnem tollit tergiuersationis notam, quam mihi inijcere posset Cusana procacitas, cuius ductu hæc omnia diriguntur. Quæ omnia si Papa contempserit, quid restat, nisi ad vniuersalem Ecclesiam prouocare, prout à Senatu ad populum Romanum sæpe reperimus appellatum? Nec obijciat mihi Papa, *Ecclesiam non esse congregatam*: quoniam idipsum factionibus suis impeditur & disturbatur. Apud me nulla mora, culpa nusquam, cum nõ per me, sed per ipsum stet, quo minus fiat. Si quis enim in ius vocatum vi eximat, contumaciam remouet citato, sed omne vitium & crimen in se transfert. Papa metum intulit mihi, ipse sibi iustitiam indixit, qui se conuicijs suis aduersus me suspectum reddidit, qui se sapientis arbitrio adstringere declinauit, de suspicione experiri recusat, nec iudicem suspicione carentem delegare dignatur: quique vniuersale Concilium concrere negat. Hic si aduersum me quidquam attentauerit, aduersus ipsum prouoco, gradatim atque alternatim, vt præmisi: & testimonium eius rei postulo, & de metu iusto protestor corã viciois. Quo cessante, ꝓsequor, si opus erit, & opportunitas concedatur, prout iuris publici ratio poscit; saluo iure addendi, omnibusque remedijs, modis & lege introductis.

Ista appellatio est interposita per Doctorem Gregorium Heimburg. de mense Ianuarij anno M. CCCCLXI.

REPLICA THEODORI LÆLII EPISCOPI FELTRENSIS, PRO Pio Papa II. & sede Romana, ad superius Scriptum Gregorii Heimburg.

BLATRANTEM te, Gregori, aduersus Christum Domini ore sacrilego, & impiis vocibus obstrepentem, Pius Pontifex Maximus iure coontempsit: non quod garrulitati tuæ atque blasphemiæ disertissimus virorum respondere non posset, sed quia æterni Pastoris, cuius vices gerit, qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur, imitandum humilitatis exemplum putauit. Meminerat quippe & Christum Dominum à Pharisæis, quorum tu perfidiam imitaris, crebris conuicijs lacessitum, & nunc voracem, nunc vini potatorem, nũc Samariten & Dæmoniacum appellatum: & patientiæ ipsius documenta suscipiens, illud dominicum arcano voluebat in pectore; *Non est seruus maior Domino suo, nec discipulus eo qui misit illum. Quoniam si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius.* Sic ille non quod tu merebaris, sed quid se deceret, attendit. Verum & plurimi & magno atque excellenti ingenio viri tuis blasphemijs respondere potuissent, si vel ad illos maledicta illa sacrilega peruenissent, vel ineptissimum, atque perditissimum hominem coinquinationis & maculæ voluptatibus fluentem, & tanquam bestiam inter luxum semper epulasque sudantem, dignum responso putauissent: quorũ pleriq; insaniam incidentem, atq; iuxta Sapientis eloquium in ore stulti esse baculum contumeliæ agnoscentes, illud ex Sapiente ꝓferebant: *Noli respondere stulto secundum stultitiam suam, ne fortè similis fias ei.*

Jneptum sane existimabant congredi tecum, cum nec docere indocibilem, nec reducere pertinacem, nec cohibere furentem posse confiderent. Ac talia cogitantes errantem perfidum hactenus silentio contempsere. Sed cum patientia illorum abutens contra lenitatem odio & aduersus Pontificis mansuetudinem furore & insania bacchati cœpisses, & blasphemiarum tuarum exempla per Jtaliam Germaniamque dispergere, me vnum ex pusillis Curiæ & Apostolicæ sedis ministris domus DEI zelus accendit, vt diutius me continere non possem, quin volantia iam pene toto orbe iacula falsitatis, clypeo veritatis exciperem. Verebar enim, ne si nullus tuis calumnijs responderet, iam patientia diffidentiæ inciperet imputari, vt vel saltem iniustæ damnationis tuæ Apostolica sedes videretur crimen agnoscere. Licet enim apud ipsius sedis Pontificem iusti iudicij conscientia sola sufficeret: non incongruum tamen visum est, & reliquis, si qui fortè quasi de iniusto anathemate tuo viderentur offensi, cõgrue satisfacere. Sic quõdam Gelasius ac Nicolaus sanctissimi disertissimique Pontifices, alter de Acatio, alter de Photij Pseudoepiscoporum damnatione, Anastasio Michaelique Principibus & Orientalibus populis tomos scribentes satisfecerunt. In quo genere illud aureum Pii Pontificis flumen eloquẽtiæ omnes facile superasset, nisi illum vel indignitas tua, vel criminis euidentia, vel forsan remaledicendi apud quosdã suspicio retraxissent. Mouit nos ꝑterea & Catholicæ fidei ratio, cõtra q̃ cũ multa in ipsis tuis blasphemijs hæretice impieq; ꝓlata legissẽ, & scãdalo & periculo verebar

amplius

amplius esse silentium, ac proinde populare quasi apud Christianos tuendæ fidei officium arbitrabar. Nam etsi cætera crimina silentio præteriti queant, hoc tamen in fide si fiat, & scandalum & periculum generat. Licet apud te casso labore desudem, apud cæteros tamen, quos tuis blasphemiis forsan concitasti, atque impia & maledicta seminando tui erroris comites effecisti, speramus Deo propitio aliquid profuturos. Nam qui per errorem moti sunt tuo mendacio fallente, facilius veritatem admittent ratione cogente. Respondebimus ergo licet incompositis verbis, veniam à legentibus rudioris styli facile præsumentes: quoniam contra impias blasphemias iustitiæ ac fidei patrocinium suscepturi non nitori sermonis, sed veritati studemus. Ante tamen quàm tuis maledictis respondeam, abs te postulare libet, Doctorum eximiè & Iurisconsultorum disertissime, qui tibi vtriusque iuris scientiam vendicas, & (vt tuis verbis vtar) qui te *quicquid ratio & industria præcipuum habet, & quidquid tradunt vtriusque iuris instituta*, percepisse glorians, hocne in legibus aut Canonibus, aut in moralibus disciplinis didicisti, vt contra Pontificem summum, Ecclesiæ caput & Principem, & miseræ animæ tuæ Episcopum atque Pastorem, vel quomodolibet læsus inueheres? Hominum perditissimè, quis vnquam hæreticorum, qui à Romana damnati sunt sede, in illius antistitem talia maledicta congessit? Lege Nestorium, Macedonium, Eutychen, Cœlestinum atque Pelagium, Macarium atque Dioscorum, & cæteras hæreticorum pestes: quis vnquam tam turpiter ora laxauit? Qui licet damnationem suam grauiter tulerint, tamen à talibus blasphemiis temperarunt. Vnus inuentus est Dioscorus, qui pro eo solo, quod Anathema dicere in sanctum & venerabilem Leonem ausus est, in Chalcedonensi Synodo sine vlla fuit restitutione damnatus. Cuius præsumtionem ob hoc potissimum sancti Patres detestati sunt, quia ponens os in cœlum, & lingua eius transeunte super terram, inferior maiorem iniuriis lacessere ausus est. Et hoc noscens Concilii fuisse statutū, adhuc Conciliorum audes mentionem facere, nec reuereris illorum pro minori culpa censuram. Miserrimè hominum, non te terruit Euangelica illa tuba, quod *qui scandalizauerit vnum ex pusillis istis minimis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum.* Quod si scandalizanti vnumquemque pusillum in Christum credentem talem vindictam comminatur; qua vltione plectendus eris, qui totum corpus scandalizas Ecclesiæ, qui Ecclesiarum omnium patrem & pastorem, hæreticum, garrulum, insanum, & quicquid turpitudinis tuæ immunditiæque fœtor ingerit, in illum causatis? Nec mirum quidem, quoniam non potest nisi spurce loqui, qui consueuit spurca committere. Ex abundantia enim cordis os loquitur, & malus homo de malo cordis thesauro non potest nisi mala proferre. An verò quanti sacrilegii sit Principi populi maledicere, ex lege discere non potuisti? quæ maledictio æterna morte condemnat. Cuius verba non modo in Romani, sed omnium Episcoporum inunctione solemni, inter ipsa sacra terribiliter intonantur, pronuntiante Episcopo & confirmantibus cæteris: *Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & qui benedixit, ipse benedictionibus repleatur.* Quod si de probis non de reprobis Principibus ac Sacerdotibus dictum esse contendis, audias Paulum Apostolum, qui cum iussu Principis Sacerdotum iniustè cæsus illi diuinam vltionem precaretur, atque astantes dicerent, *summum Sacerdotem Dei maledicis?* mox territus lege diuina se purgans, ait: *Nesciebam, fratres, quia Princeps esset Sacerdotum. Scriptum est enim, Principem populi tui non maledices.* An forte iustè homini iniquo, sacrilego, & contra legem agenti se maledixisse contendit, & non potius errati veniam petiit, & nefas Principi Sacerdotum maledicere legis auctoritate professus est? Sed quid ego Paulum memoro? Ipse Dominus noster IESVS CHRISTVS, summus Sacerdos, Rex & Iudex, vsque ad passionis suæ diem non solum bonis & piis, sed etiam indignis & reprobis detulit Sacerdotibus: quamuis illi nec timorem DEI, nec agnitionem CHRISTI seruassent. Vt enim alia omittamus, ipse subditus passioni cum alapam accepisset, & ei diceretur, *sic respondes Pontifici?* nihil contumeliose in personam locutus est, quem sciebat esse sacrilegum, sed magis innocentiam suam tutatus est, dicens: *Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cædis?* Quod idem beato Cypriano teste & Canone attestante factum est, vt humilitatis & patientiæ ipsius haberemus exemplum. Docuit enim Sacerdotes veros plenius honorandos, dum ipse circa falsos talis extiterit. At verò Gregorius contra legem se asserens iniustè cōmunione deiectum, non solum in verba contumeliæ iniuriæque prorupit, sed famosum libellum totam scandalizantem Ecclesiam blasphemans euomuit: nec illi satis est deliquisse, nisi de malitia gloriabundus exemplaria congreget, & publicè legenda dispergat. Leges ciuiles, quarum se Professorem vaniloquus temerator gloriatur, eum qui libellum famosum in iniuriam alicuius ediderit, vel ab alio editum non cælauerit, capitali sententia damnant. Et tamen audet leges appellare, qui tàm sacrilege committit in legem. Præuaricator legis legem attende, quoniam non in vnumquemque priuatum, sed Dei vicarium atque legatum, gregis dominici directorem, Ecclesiarum omnium Patrem, sed & miseræ animæ tuæ & cunctorum fidelium Episcopum atque Pastorem parricidali furore baccharis, lingua interficis, maledictis discerpis, blasphemiis laceras, & quantum ad reatum tuum attinet, tanquam truculentus homicida transfodis ac iugulas. Homicidam rectè appellauerim: cùm ex Canone tria homicidiorum genera, & pœnam eorum parilem cognoscamus: inter quæ detractores linguis proximos confodientes constat esse deterrima. Impudentissime hominum, non te diuina terruerunt exempla, cùm legas Mariam sororem Aaron, quæ prima post transitum maris rubri in tympano hymnum can-

tare

ta[illegible]merueras, eo quod mur[illegible] murasset in Moysen, lepra fuisse percussam. Ecce tu [illegible] mur[illegible] publicè blasphemasti, certè nō Moysen qui & ipse inter Sacerdo[illegible] Psal[illegible] m ista testante atque dicente: *Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius*, sed Moyse non [illegible] aucto[illegible] rem. Oziam audisti pro eo, quod Sacerdotes [illegible] sacroru[illegible] extiterit, [illegible] plaga percussum esse. Bethleemiticos pueros ob derisionem Prophetæ [illegible] dananatos. Ecce autem plusquam Moyses aut aliquis Prophet[illegible] tu [illegible] mas, nisi forte mentitus sit Bernhardus Doctor illustris, qui Eugenium Papam ad con[illegible]onem suæ auctoritatis adducens, atque ostendens, qualem in Dei Ecclesia Romanus Po[illegible] personam gerat: *Attende, inquit, quis sis, & quam videlicet pro tempore in Ecclesia Dei personam geras. Sacerdos magnus es, summus Pontifex, Princeps Episcoporum, tu heres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatione Noah, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moysis, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt.* I[illegible] per id[illegible] blasphemare non veritus es: saltem illud considerasses arcanum, quod in [illegible] Clementis habetur, quæ [illegible]ās Petri dicitur in ordinatione Clementis, cuius plurima in Decretis & Conciliorum ge[illegible] propter auctoritatem habentur excerpta: vbi clauiger regni cœlestis C[illegible]nentem sibi ordinans successorem, postquam illius Ecclesiastici Principatus ministerium multis verbis extulerat, cunctos fideles quanta reuerentia illum obseruare, quo timore reuereri, qu[illegible] affectu complecti deberent, admonuit. Vbi inter reliqua: *Vos, inquit, fratres & conserui mei, [illegible], qui præsidet vobis, in omnibus obedire oportet, atque summo studio niti, vt omnes erga eum vinculo amoris connexi, plenissimo erga eum inhæreatis affectu. Rursus si inimicus fuerit Clemens isto alicui, pro actibus suis, nolite vos exspectare, vt ipse vobis dicat: Illi nolite amici esse, sed prudenter obseruare debetis, & voluntati eius absque commonitione obsecundare.* Et paulò post in tui similes maledictionem terribilem comminatur, quæ tuæ iniquitatis merito iam interiora tua intrauit, vt subter te scateat: *scitote, inquit, quod si quis hunc contristauerit, Christum, qui ei credidit cathedram, non recipit: & tanquam qui Christum non suscepit, non suscipietur in regnum cælorum.* Et iterum terribilius insonat: *Quicunque contristauerit Doctorem veritatis, peccat in Christum, & patrem omnium exacerbat Deum, propter quod & vita carebit.* Hæc tu inde excerpta in Canonibus legere debuisses.

Verùm non vno tantùm blasphemiæ sacrilegio contentus, ne aliquid intentatum relinqueres, etiā in alterum Monarcham maledicta depromis, Cæsarem væcordiæ ignauiæq; condemnas, vt vtramq; potestatem, quibus principaliter hic mundus regitur, blasphemares, Senatum quoq; Ecclesiæ, videlicet Cardinalium cœtum, tanquam consilii expertem & temerarium, tu totius orbis censor notas & arguis: in vnum, contra quem commissum nefarium sacrilegium defendis, plus cæteris debacchans, & virum sanctissimum, vita & religione, doctrina & integritate incomparabilem, Cardinalem S. Petri ad vincula, infamia conaris aspergere. Et cùm nihil comperias, quo innocentiam vitæ etiam inimicis percognitam obfuscare queas, tu omnium factiosissimus & procacissimus ipsum modo factionis, modo procacitatis accusas. O linguam maledicam & radicitus præcidendam? Nonne licet cum Propheta clamare: *Disperdat Dominus labia dolosa, & linguam magniloquam.* Nempe ex illis es, qui dixerunt, *Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt.* Quibus noster Dominos vere inquit: Tu ex illis es inflatus sensu carnis, nullum in terris agnoscens caput, qui ordinatas à Deo potestates blasphemate te putas impunè.

Cæterùm ne putes, me execrationibus blasphemiarum tuarum detrectare pugnam, & manum non audere conferre, vel tuos inextricabiles nodos non posse dissoluere, ecce iam ad singula festinat oratio. Postquam noster Demosthenes alrius quædā de vi consilii experte ac moderata exorsus, caua verba in modum vesicarum tumentia buccis ebuccinauit inflatis, primum accusationis caput intendit, questus *se contra diuinam & humanam legem non vocatum damnatum.* Quod indignum facinus esse proclamans exempla producit primi parentis & Cain, quorum alter propter præuaricationem, alter propter homicidium non nisi vocati damni fuere. Subdens ipsum Deum, cui aperta sunt omnia, vt nos à præcipitante sententiæ temeritate compesceret, Sodomos prius perdere noluisse, quàm eorum scelera manifeste cognosceret. Sicque trifaria exemplorum compage, quasi phalange quadam aciem struit. Verùm nos inualidam struem vno possemus [illegible] concutere, & paria referendo exemplorum syluam obiicere. Sed vt ex multis pauca proferamus, Moysen legimus comperto populi scelere, quod palam contra Deum commiserat, nulla accusatione vel cognitione præuia vindicasse, & immane idololatriæ cri[illegible] plurima populi strage expiasse. Phinees accepimus vltionem non præmissa sententia, cùm ag[illegible] contra [illegible]gem & edictum ante prolatum propria manu transfoderet. Nouimus, Heliam Sacerdotes Balaam prius ad supplicium quàm ad iudicium produxisse. Eundem scimus, O[illegible] Regis nuntios igne de cœlo impetrato cremasse. Par zelus in scripturis Eleazari comm[illegible]datur. Et vt ad recentiora veniamus, constat, Petrum Apostolorum principem inox p[illegible] o in [illegible]dacio Ananiam & Saphiram morte mulctasse. Paulum verò Coapostolum eius C[illegible]am magum resistentem Spiritui sancto subita cœcitate damnasse. Et vt efficacius aliquid pro[illegible]nus, Apostolus absens corpore, spiritu præsens, Corinthium excōmunicauit, tradens in interi[illegible] carnis, vt saluus fieret spiritus, nullus adhibitus strepitus fori, nullus iudiciarius ordo, nulla te[illegible] iudicii. Nunquid Prophetæ Domini, nunquid Apostoli perperam aliquid egerunt?

Nunquid præcones legis legem transgressi sunt, vel nuntii potuerunt his, quæ à Spiritu [illegible] erant, aduersa docere? Sunt ergo iudicia Domini vera, iustificata in se [illegible] ipsi [illegible] & vindicata præscripsimus, ita & clara & aperta erant, vt ad tenorem cæterorum & [illegible] nascentis Ecclesiæ plectenda magis quàm discutienda viderentur. Hoc est quod Can[illegible] proclamant, *Quod nota & manifesta inquisitione non indiget*. Talibus sanctionibus [illegible] dices: & tu id simulas ignorare. Satis ad excõmunicationem tuam Ambro[illegible]. Pa[illegible] sufficiebat auctoritas, dicentis: *Licet iudici nõ sit sine accusatione damnare, quia Dominus Iudam cum fur esset non eiecit: Apostolus tamen cognito Corinthi opere, cum de cœtu fraternitatis eiecit. Omnes enim sciebant [illegible] tius, publicè nouercam loco vxoris habebat: in qua re nec opus erat testibus, nec aliqua tergiuersatione tegi poterat crimen*. Vides quantum inter occultum, quale Iudæ fuit, & manifestum quale Cor[illegible] men intersit. An verò inficiari poteris crimen tuum non fuisse notorium qui pal[illegible] sum & sacrilegum Sigismundum in crimen confouebas, qui in elusionem Ecclesiast[illegible] ctionis damnatam appellationem emiseras, qui eam ipsam per vrbes, oppida, plate[illegible] & palam iactitabas. Nec verò calumnieris, id non permanentis facti fuisse notoriu[illegible] distat euidentia facti ab eo, qui in publico opere, & quidem participatione [illegible] suum etiam reatum publicè confitetur, & (quod deterius est) Demonum [illegible] iure factum esse contendit, quod publicis sanctionibus nouerit esse damnatum. [illegible] telligas te omnino non sapere, & vix prima legum & Canonum rudimenta gustasse [illegible] vel omnino nescis, vel te scire dissimulas. Inter modernos veteresque iuris interpre[illegible] tractatum, an in re notoria, de qua Canones loquuntur, sit præmittenda citatio? In quo [illegible] inter notorium & manifestum iuris, & notorium facti distinxerunt: Omnes tame[illegible] tiam conueniunt, vt si tale sit factum & tam manifestum, vt nulla ad eius probati[illegible] opus esse videatur, nec possit aliqua tergiuersatione cælari, contra quod nec [illegible] illa com[illegible] sit defensio, quia id criminosus agat, quod iam cõstat esse damnatum, nullam exigi [illegible] Pro quo expressi Canones allegantur, quos tu nisi inscitiam tuam fateri volueris, i[illegible] Rursus & id conuenit inter eos, quod vbi apud iudicem & in iudicis conspectu de[illegible] potest is quidem id mox damnare, ac plectere delinquentem minimè citatum. A[illegible] negare potest vtrumque concurrere, qui non solum factum damnatum vetitæ appellati[illegible] lam admiseras, verùm in iudicem & iudicis præsentiam plus quàm notoriè deliquer[illegible] Pontificis curia funestas schedulas appellationum in basilicarum foribus platearumque po[illegible] cibus appendi curaueras?

Verùm ne tibi inter opinionum varietatem contentionis relinquatur occasio, aliud [illegible] garrulitati responsum opponamus, quod te scio toruo oculo & elato supercilio auditurum. Disce miser, inter principalem & priuatam multum distare iudicandi potestatem. Formam iudiciorum cæteris esse præfixam, ad temeraria coërcenda iudicia, Principem verò legibus [illegible] tum formæ non subiici: atque proinde quicquid censeatur in aliis, tamen liberè atque intrepidè confitendum, processum atque sententiam Pontificis summi in notoriis absque citatione valere, præsertim vbi notorietas ipsa resurgit ex his, quæ acta sunt coram eo. Hæc non nostra, sed probatissimorum Iurisconsultorum verba sunt, quorum in scholis & iudiciis grauissima fuit auctoritas atque sententia. Attende simile aliquid in iure scripto, reperies testamentum, quod e[illegible] actam scrupulosamque solemnitatem exigit, ex Principis præsentia sine vlla obseruatione vires assumere, propter principalem præsentiam cuncta supplentem, quæ formæ à lege introductæ non subditur. Ex hac quidem auctoritate Gelasius Papa Sillanos in ius non vocatos, [illegible] rium proprii antistitis parricidium damnauit. Innocentius III. electionem Philippi ad imperiũ, Henrici persecutoris Ecclesiæ stirpe progeniti, licet non citati, ob notorium defectum iur[illegible] dicit improbatam. Innocentius IV. Clericos, qui Friderico fatali Ecclesiæ hosti adhæseran[illegible]. C[illegible] meos IV. auctores cædis Siluani Episcopi, & idem eos, qui Conradino patuerunt, anathe[illegible] mucrone & temporalium mulctatione damnauit: sicut nos vel ex Canonibus, vel ex Pontificum gestis agnouimus, quæ si quis curiosius perscrutetur, exempla plura reperiet. Scio te inclamaturum, & more, quo soles cuncta censere, dicturum, *ad adulationem Pontificum ista præscripta*. Verùm quis loquacitati tuæ plura tribuet, quàm probatissimis Iurisconsultis?

At nunc missa omnia priora faciamus. Tu qui tibi vtriusque iuris vendicas pri[illegible]patum, tuam aliquando inscitiam (ne dicam ruditatem) agnosce, atque intellige, te artibus [illegible] studiis meliusse. Nonne intelligis permagni referre, an de crimine contra quempiam [illegible] tur, vt damnetur, vel tantum declaretur, aliquem suo facto damnatum in pœnam à [illegible] statuto promulgatam incidisse. Non enim aliquid noui facit, qui declarat, non dam[illegible] pronuntiat, sed aliquem in pœnam iam legis constitutione irrogatam incidisse denun[illegible] quo casu constat, non exigi citationem, cùm non sententiam ferre, sed magis senten[illegible] latam judex exequi videatur. Quod vsque adeo renuere Doctores, vt c[illegible]nsuerint [illegible] nicatum siue monitioni subditum eo casu, quo à iure vel statuto excommunicatus [illegible] incurrere pœnam à Canonibus inflictam. Hoc iuris interpretes constanter a[illegible] forte non legeris, tuam ignorantiã fateare; si verò legisti, dolum atq; perfidiam [illegible] est, qui generalibus vulgauisq; etiam apud pueros diuini testimonii exemplis od[illegible] Romano Pontifici concitare voluisti. Iam igitur obtrectator absolue te ab ho[illegible]

Pridem fuc[illegible] gene[illegible] constitutione sancitum, & quidem æquissimè, vt infra [illegible]demus: *Ne quis in elusionem ecclesiasticæ censuræ ad futurum Concilium, sub pœna anathematis & læsæ Maiestatis, appellaret.* Appellasti & quidem [illegible] appellationem etiam palam non tam [illegible] catecurasti. Declara[illegible] te [illegible] ex proco, quod damn[illegible] iam fac[illegible] ac temporales pœnas [illegible]. Quid [illegible], quod conq[illegible] testeris, quid [illegible] te non [illegible], ob[illegible] la quæ [illegible] lum publice co[illegible] Principe[illegible] fecisse gloriari. Satis [illegible] perque, satis te[illegible] & procacitat[illegible] arguimus, & obiectam diuini iuris violati[illegible] [illegible] Testamenti [illegible] exemplis. Ostendimus facinerosos homines pro [illegible] ordine potuisse damnari: & probauimus, d[illegible] [illegible] & contempt[illegible] Apostolicæ M[illegible] [illegible], qui supra [illegible] constitutu[illegible] ordin[illegible] & forme [illegible]. Po[illegible], non [illegible] que per hominem, sed ex lege & per legem, me[illegible] tuæ im[illegible]. Superest, vt reliquas inuectiuarum tuarum partes percu[illegible] [illegible] que maledicum, sed etiam hæreticum & infidelem, ex ipsis tuis testimoniis [illegible].

Po[illegible] & ne nos carpendi studio aliquid confingere suspicetur, ipsa prom[illegible]. *Quam tenuem*, inquit, *telam exorsus, quam debilem texit rationem, q[illegible]. Saluator*, [illegible], *noster Petrum Apostolorum Principem ad gubernationem Ecclesiæ substituit &c. Quis ignorat omnibus Apostolis à Iesu esse præceptum, vt eant in orbem prædicaturi fidem, baptismum & salutem? Quis nescit pariter omnibus esse promissum, ligatum in cœlo quod ipsi ligarent in terra, & solutum [illegible] soluerent. Sed quod Cephæ singulariter dictum est, Tibi dabo claues cœlorum, hoc ait Hieronymus [illegible] tum, vt [illegible] schismatis tolleretur occasio.* Et Ambrosius in suo Pastorali dicit: *Quod nedum Petro trina rogatione interrogato, an amaret, ac trinam sponsione [illegible] sequente, amare se triste ipso interrogatore te[illegible] [illegible] contradi[illegible]. Apostol[illegible] post ascensionem Domini conuenisse, ac P[illegible] & A[illegible] in cathedra collo[illegible] referuntur. Nihil tamen de potestate vniuersis Apostolis à Saluatore lata, ips[illegible] omnium vniuersali [illegible] diminuerunt. Ergo & hodie exorat Ecclesia Catholica, se per Apostolos [illegible] continua protectione custodiri, quos Saluator ipse vicarios tanti operis constituit præesse Pastores. Horum legitimos successores constat esse vniuersalia Concilia, Christianæ fidei fundamenta, quæ Pontificum actiones pro tempore saluberrimis doctrinis instruxerunt, errores emendarunt. De quibus summus ille Pontifex Gregorius scribit: Quisquis illa destruere tentaret, seipsum destruit. Sed quorsum hæc? Ecce certe pertingunt, vt conuellatur illa superstitio, in qua Pius Papa factionibus Cardinalis Cusani astruit, Concilium supra Papam non esse, dum dicit, (vt eius verbis vtar) ad futurum Concilium appellari non posse, quod supra Christi vicarium esse nequit. Videte ergo quam vim consiliis exsortem Papa inferre tentauit. Nam si omnes Apostoli sunt missi à Domino Iesu, dicente illis, Ite in orbem, quodcunque ligaueritis &c. quos constat postea conciliariter congregatos, ac ipsum Cepham in missem Dominus misisse, quis dubitat Concilia sacra vicem Christi gerere, quatenus Apostolico successu esse comprobantur, siquidem orbis maior est vrbe.* Hæc sunt illius portenta verborum. Miror profectò, cùm apud Aurelium Augustinum legerim, nullam falsam esse doctrinam, quæ non aliqua vera permisceat, Gregorium in tantam prolapsum esse væsaniam, vt breui verborum serie pene quasi plura expresserit vitia, quàm verba: sicut quisque facile percipere potest. In ipso namque sermonis huius exordio pariter Apostolis Ecclesiam fuisse commissam, ex missionis, Baptismi ac prædicationis communione coniectat, ipsosque in traditione clauium parem potestatem accepisse profitetur. Tum verò ob hoc vni singulariter claues esse permissas, vt schismatis tollatur occasio, Apostolum Petrum apostulica & humana institutione Cathedram & prælationem accepisse. Et ne dubium relinqueretur ex præmissis, primatum Petri negasse, etiam veterum hæreticorum ab arcanis vsque depromptum de missione Petri argumentum inducit, innuens maiorem misso esse mittentem. Inde transuolans ad alia, vt quem singulis æquat Apostolis, in vnum collectis ostenderet fuisse minorem, vniuersalia Concilia vt ineptus suis vtar) Apostolorum dicit legitimos successores. Quorum auctoritatem extollens tria planè infert ridicula: Concilia Christianæ fidei fundamenta, Pontificum actiones instruxisse, & errata correxisse, eadem vicem Christi gerere, & ab illo potestatem accipere, ac propterea Petri illiusque successoribus superiora esse contendit.

Sequamur ordinem propositionum suarum, veniam (vt opinamur) à legentibus impetraturi, si paulò altius principia repetentes sermonem longius protendamus. Necesse est enim, vt vana procacitas, quæ sibi non legum tantùm & Canonum, sed omnium diuinarum atque humanarum rerum arrogat sapientiam, non diuinis solom atque humanis testimoniis, sed ex ipsis quoque naturæ principiis retundatur, vt iuxta Apostolum se euanuisse in cogitationibus suis & obscuratum insipiens cor eius agnoscat, qui eùm dixerit se sapientem, stultum se factum intelligat. Credete te Gregori arbitramur, Ecclesiam Christi, quæ in hoc mundo peregrinatur ex fide viuens, aliquo ordine esse distinctam, vtpote ab eo constitutam, cuius perfecta sunt opera, quique hanc legem naturæ indidit, vt infima summis, summa infimis per media copulentur, qui ordinem cœlis ac terris dedit. Nam cum dicat Apostolus, *Quæ à Deo sunt, esse ordinata*, aut Ecclesiam ex Deo non esse, aut ab illo ordinatam esse oportet: præsertim cùm illam Spiritus sanctus vocet in Canticis, *Castrorum aciem ordinatam*, & superiori Hierarchiæ dicatur exemplata d

unita [illegible] (Gregorius) cœlestium [illegible] sunt Angeli & Archangeli, liquet non esse æquales, sed [illegible] vniuersitas posset alia ratione subsistere, nisi huiusmodi [illegible] num sit, & quæque organa suis fungantur officiis, differentia [illegible] non diffiteris, magis ex naturæ principiis, qui [illegible] optas, non solum ex diuina institutione, sed ex ipsa [illegible] recto regimine vnum caput, vnius ecclesiastici corporis [illegible] monarcham ecclesiasticæ hierarchiæ, vnum Pa[illegible] teate necesse est. Nam cùm omnis ordo [illegible] secundùm prælationem & subiectionem, ad vnum [illegible] tusque constat, vt euitetur infinitas: quem [illegible] esse constat, in quo & ex quo totius Ecclesiæ potestas [illegible] reliqui numeri perfectionem non habent, sed [illegible] rel. August. ait, *Multis præponitur vnum. Non enim à multis vnum* [illegible] tam iniquus existimator esse potest, vt regimen Ecclesiæ minus [illegible] naturæ: cùm gratia supergrediatur superetque naturam. Quod [illegible] omne regimen naturale ad vnum dirigitur principale, quod [illegible] varietate compacta vnius capitis sumunt [illegible], & de [illegible] multi arboris rami ad vnum stipitem redacti [illegible], & mul[illegible] rioris corporis motus vno primo mobili [illegible] & regitur [illegible] sis gradibus in vnum Christi corpus vnitam, vno in terris capite [illegible] cat Propheta: *Congregabuntur filii Iuda & filii Israel pariter, & ponent sibi* [illegible] ratio finis, qui pax est, & vnitas subditorum, quæ quidem nisi ab vno [illegible] ctè non posset. Ad hoc [illegible] diuina prouidentia gradus & ordine[illegible] vt ex reuerentia inferiorum ad caput vera concordia fieret, & ex di[illegible] officiorum gereretur administratio singulorum. Quod [illegible] Metaphysicis recognouit, dicens: *Entia nolle male disponi. Pluralitatem principatuum* [illegible] cessatio igitur vnum Principem esse fatendum. *Natura enim principiorum amat* [illegible] beatus Augustinus ait: Ita vt ipsius singularis principatus bonum [illegible] animantibus, vt in apibus vnus princeps [illegible]. Et sicut beatus quoque Hieron[illegible] vnam sequuntur ordine lib. 10. [illegible] repræsentat ad Moysen [illegible] rarchiæ diuina præcepta dicens: *Omnia fac secundum exemplar tibi in monte monstratum* [illegible] Ioannis in Apocalypsi reuelata, qui [illegible] Ierusalem nouam [illegible] cælo se vidisse perhibuit: quam [illegible] Doctor, Claræuallis Ab[illegible] natus exponit dicens: *Non vilis putanda est forma terrestris Hierusalem, quæ formam habet* [illegible] *sicut ibi Seraphim & Cherubim & ceteri ordines sub vno capite Deo, ita & hic Patriarcha,* [illegible] *qui sub vno summo Pontifice.* Hoc denique ratio vnitatis insinuat, vt vnius c[illegible] necessariò prædicetur. Nam si secundum Apostolum vnum corpus mu[illegible] Ecclesiam Spiritus S. in Canticis, consequens est, quod beatus ac facund[illegible] nus ait, cuius verba tuam de parilitate Apostolorum hæresin tran[illegible] diuinat [illegible] Inquit Dominus ad Petrum: *Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super vnum ædificat Ecclesiam. Et quamuis omnibus Apostolis post resurrectionem parem potestatem tribuat, dicens: Sicut me misit pater, & ego mitto vos. accipite Spiritum sanctum. Tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit.* Et post pauca: *Exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia Christi vna monstretur quoniam vnam Ecclesiam Spiritus* [illegible] *in Canticis* [illegible] *ex persona Christi designat, & dicit: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est ma*[illegible] *genitricis.* Hoc denique Christi institutio nobis insinuat, qui velut pastor bo[illegible] collectutus aduenerat, & vnitatem nobis ostendens de diuina auctoritate [illegible] *& Pater* secundùm diuinitatem *vnum sumus*. Ad quam vnitatem redigens E[illegible] *Erit vnum ouile & vnus pastor.* Qui cum in tantum dilexisset Ecclesiam, v[illegible] tam in sanguinem suum profuderit, nusquam putandus est illi in necessariis de[illegible] de Synagoga per Isaiam ipse prædixerit: *Quid vltra facere debui vineæ meæ, & non* [illegible] vtique, si ascensurus ad Patrem, & corporalem præsentiam fidelibus subtra[illegible] non substituisset, qui vice sua vniuersali Ecclesiæ præsideret, & cum [illegible] vniuersa Rectoris impleret officia. Ne ergo vllo munere illi deesset, ipsius curam [illegible] Principi Petro commisit, qui suæ fidei stabilitate cæteros in Christiana religione [illegible] pter quod illum ante passionem admonuit, dicens: *Et tu aliquando conuersus confirma* [illegible] Et post passionem gregem sibi commendans: *Pasce*, inquit, *oues meas.* Qu[illegible] Bernhardus præclarus Doctor Ecclesiæ, in opere insigni, quod ad Eugenium P[illegible] deratione conscripsit: *Sunt*, inquit, *quidem & alii cæli ianitores, & gregum pastores:* [illegible] *sius, quanto & differentius præ ceteris nomen hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges,* [illegible] *vniuersi assignantur. Nec modo ouium, sed & Pastorum tu vnus omnium pastor* [illegible] *amas, Petre, pasce oues meas. Quas* [illegible] *illius vel illius populi, ciuitatis, aut regionis, aut* [illegible] *quit. Cui non planum est, non designasse aliquas, sed designasse omnes.* [illegible]

forte præsentes & cæteri discipuli erant, cùm committens vni vnitatem omnibus cõmendaret in vno grege & vno pastore, secundùm illud Vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitas, ibi perfectio. [illegible] pauca *Inde est, quod alij singuli singulas sortiti sunt plebes, sicientes Sacramentum. Denique Iacobus qui* [illegible] *debatur columna Ecclesiæ, vna contentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatem credens. Pulchre vero ibi* [illegible] *est suscitare semen fratris defuncti, vbi occisus est ille: nam dictus est frater Domini. Petro cedente Domini* [illegible] *tre, quis se alter ingerat Petri prærogatiuæ? Ergo (iuxta Canones tuos) alij in partem sollicitudinis, tu in* [illegible] *tudinem vocatus es potestatis. Aliorum potestas certis artatur limitibus, tua extenditur & in ipsos, qui* [illegible] *potestatem acceperunt.* Au[illegible]ur, quæ Doctor ex[illegible]itur, ex quo d[illegible] potestatem [illegible] & vniuersitat[illegible] & præla[illegible]retam [illegible] uersis plebibu[illegible] quo[illegible] Apost[illegible] nemo ambi[illegible] extit[illegible]. Scio [illegible] tiano [illegible]: *Iratanumgemino bellum orditur ab ouo.*

Sed [illegible] Euangelio, & [illegible] damnatus h[illegible] Ecclesiam potestatem [illegible] dem palam [illegible] & retetare conasti. Au[illegible] pios prædictus Doc[illegible] gelio [illegible] quos recensendos existimo, quo magis confutetur tua insania. Accip[illegible] qnam) [illegible] idipsum confirmatur. *Discipuli nauigabant, & Dominus apparebat in littore, quodque iucundius erat in corpore rediuiuo. Sciens Petrus quia Dominus est, in mare se misit, & sic venit ad ipsum, alijs nauigio peruenientibus. Quid istud? Nempe signum singulorum Pontificatus Petri, per quod non nauim vnam, vt cæteri quisque suam, sed seculum ipsum susceperit gubernandum. Mare enim seculum, & naues Ecclesiæ. Inde est, quod altera vice instar Domini gradientis super aquas, vnicũ se Christi vicariũ designauit, qui non vno populo, sed cunctis præesse debet. Siquidem aquæ multæ populi multi. Ita cum quisque cæterorum habeat suam, tibi vna commissa est grandis nimis nauis, facta ex omnibus ipsa vniuersalis Ecclesia toto orbe diffusa.*

Cum igitur [illegible]orum omnium ratio deducta concludat singularem Petri in vniuersalem Ecclesiam potestatem, quæ & in naturis ostenditur, in cœlo exemplificatur, in operibus typicè demonstratur, & in toto [illegible]pore mystico obseruatu[illegible], & in lege diuina ac Euangelio comm[illegible]datur: Tu tamen, virorum acutissime, ausus es quibusdam verborum strophis illam parilem exteris Apostolis [illegible] atque ex humana magis quàm diuina institutione, vel ab Apostolis sine imminutione propriæ potestatis, vel consensu Ecclesiæ in remedium schismatis, attributam asserere: illud in tui erroris argumentum adducens, quod *cæteris quoque Apostolis claues* (vt tuis vtar verbis) *contraditæ fuerint.* Ad quod licet per superiora monstrauerim, ita reliquis traditas claues, vt tamen Petro præ omnibus, & pro omnibus ante tradiderit, ita à se petra Petri nomen indicens, & in illo huius muneris Sacramentum imponens, vt non nisi per Petrum velut à capite in eos sit d[illegible]mata potestas, eaque non vniuersaliter, sed certis coartata limitibus; trium tam[illegible] sanctorum Patrum super ea re visum est tibi explicare sententias, vt eorum mentes ædificent, quos forte verborum tuorum virus infecit. Possemus quidem infinita congerere: sed cui pauca non sufficiunt, nec multa proficiunt. Primus igitur excitetur beatus Martyr Anacletus, vicinus Apostolorum, atque ipsius Petri successor: qui tuæ respondens insaniæ, in decretali Epistola ita præfatur: *Sacrosancta Romana Ecclesia & Apostolica, non ab Apostolis, sed ab ipso Saluatore primatum obtinuit, sicut beato Apostolo dixit: Tu es Petrus.* Et post aliqua: *Inter beatos Apostolos quadam fuit discretio potestatis, & licet omnes essent Apostoli, Petro tamen concessum est à Domino, & ipsi inter se voluerunt id ipsum, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput & principium teneret Apostolatus.* Exsurgat & Canonis[illegible]ator, veritatis præco, Leo Papa in Canone dicens: *Ita Dominus noster Iesus Christus humani generis Saluator instituit, vt veritas quæ antea legis & Prophetarum præconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines terræ verba eorum. Sed huius muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summum principatum collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exsortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum, quod erat ipse, Dominum voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, vt æterni templi ædificatio mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret, hanc Ecclesiam sua etiam corroborans firmitate, vt illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ inferi contra illam præualerent.* Et continuo, quasi Gregorium hæreticum & blasphemum spiritu præuidens, adiecit: *Verum hanc petræ istius sacratissimam firmitatem Deo (vt diximus) ædificante constructam, nimis impia vult præsumptione violare, quisquis eius potestatem tentat infringere, id quod accepit à veteribus non sequendo.* Clangat nunc tuba Euangelij, tuba inquam sacerdotalis, qua clangente sicut olim muri Hiericho, ita Nestoriana atque Eutychiana propugnacula corruerunt. Magnus ille Leo, quem Chalcedonensis Synodus columnam fidei, Oecumenicum atque Apostolicum acclamauit, cuius auctoritati Canon tantum attribuit, vt si quis eius dicta vsque ad iotam scrutari voluerit, & non in omnibus reuerenter receperit, anathema sit: is ergo in sermone de ordinatione sua, de primatu Petri sic loquitur: *Vtile ac dignum est, ad beatissimi Apostoli Petri gloriam contemplandam aciem mentis attollere, qui ab ipso omnium charismatum fonte tam copiosis est irrigationibus inundatus, vt cum multa solus acceperit, nihil in quenquam sine illius participatione transierit.* Et iterum in eodem: *De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ patribus præponatur: vt quamuis in*

populo Dei multi Sacerdotes sunt, multiq; Pastores, omnes tamen regat Petrus, quos principaliter [illegible] *stus. Magnum & mirabile huic viro consortium potentiæ suæ tribuit diuina dignatio,* [illegible] *quod cum munecæteris voluit esse Principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quicunque aliis non negauit.* Et [illegible] ea: *Ego dico tibi, quia tu es Petrus: hoc est, sicut tibi Pater meus manifestauit diuinitatem meam* [illegible] *tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id est, cum ego sim immobilis petra, ego lapis angu*[illegible] *qui facio vtraque vnum, ego fundamentum præter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoque petra* [illegible] *mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi participatione communia.* [illegible] *dabo claues regni cœlorum. & quæcunque ligaueris &c. Transiuit quidem & in alios Apostolos ius potestatis istius, & ad omnes Ecclesiæ Principes decreti huius constitutio commigrauit: sed non frustra vni commendat quod omnibus intimatur. Petro ideo singulariter hoc creditur, quia cunctis Ecclesiæ Rectoribus Petri forma ponitur.* Quid ergo hoc testimonio firmius, quid hac assertione stabiliu[illegible] pot[illegible] tanta testimonia non erubescit insaniens, paritatem in Apostolis pot[illegible] nis asserere, & in augmentum sui erroris etiam impia veterum hæreticorum [illegible] retur congerere. Sic enim in superioribus dixit: *Apostolos conciliariter congregatos, & [illegible] Cephā in messem Domini transmisisse*, quasi superioritatem ex missionis au[illegible] idem pronuntians argumentabatur impius Arrius, adstruens in d[illegible] tem subesse, pro eo quod *Filius & Spiritus sanctus mitti* dicuntur. Ignorabat quippe [illegible] quoque ignoras, aut ignorare te simulas, triplicem missionis modum, vel secundum [illegible] tatis imperium, prout Dominus seruum emittit, vel secund[illegible]m originem, prout [illegible] producit (ex quo sensu *missio* licet sublimius atque ineffabilius dicitur in diuin[illegible] dum consilium, prout Consiliarii Regem mittere dicuntur ad bellum, cum tamen cunctorum ipse sit Dominus. Adiicere nos possumus missionem secundum amorem. His duobus ex[illegible] mis modis Samariam ab Apostolis missus est Petrus, consilio quidem illorum atque [illegible] amore eorum, ad quos mittebatur impulsus, cùm inter Apostolos maiori aucto[illegible] miraculorum gratia coruscaret. Hæc quidem dicimus damnantes sermones tuo[illegible], neque en[illegible] aliam Petri in messem Domini legimus missionem. Nam si forte Romam Pe[illegible] chia à reliquis Apostolis assetis transmissum fuisse, quam te continuo mendacii [illegible] conuincat Eusebius Cæsariensis historiæ Ecclesiasticæ scriptor illustris, Marcellus Papa [illegible] Martyr insignis, & magnus ille Leo vir authoritatis incomparabilis, qui diuina reuelatione Dei instinctu ad oppugnandum Simonem Magum restantur esse profectum. Sic namque [illegible] cundo Ecclesiasticæ historiæ libro testatur: *In ipsis Claudii temporibus diuinam clementiam probatissimum omnium Apostolorum, & maximum fidei magnificentia meritoque virtutis Principem, Petrum ad vrbem Romam velut aduersum humani generis perniciem communem deduxisse.* Marcellus quoque [illegible] simus, scribens vniuersis Episcopis per Antiochiæ constitutis prouinciam, in hac [illegible] sentit: *Rogamus vos dilectissimi, vt non aliud doceatis, quàm quod à beato Petro & à reliquis Apostolis accepistis. Ipse enim est caput totius Ecclesiæ, cuius sedes primitus apud vos fuit, quæ postea iubente Domino Romam translata est.* Leo quoque ad Petrum dirigens sermonem ita testatur: *Iam Antiochinam Ecclesiam (vbi primum Christiani nominis dignitas exorta) fundaueras, iam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam atque Bithyniam legibus Euangelicæ prædicationis impleueras. Nec aut dubius de prouentu operum, aut de spatio tuæ ignarus ætatis, trophæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas.* Quodque diuinis præparati[illegible] nibus anteibant & honor potestatis & gloria passionis, meritò dixit, *diuina præordinatione id ante fuisse statutum*, in quantum per Isaiam antea fuerat prophetatum, vrbem Romam orbis caput iugo Christi per Apostolorum Petri & Pauli prædicationem subigendam. Sic enim prophetauerat: *Ciuitatem sublimem humiliabit & conculcabit eam pes pauperum*, scilicet Christi, *& egenorum*, id est, Apostolorum Petri & Pauli, vt sacri exposuêre Doctores. Cui sententiæ ad[illegible]pulatur & beat[illegible] Ambrosius Doctor, diuinitus institutum fuisse confirmans, *vt in vrbe Romana, quæ caput obtinet Nationum, vno die & sub vno persecutore Apostolorū Principes paterentur, & vbi erat caput superstitionis, illic caput quiesceret Sanctitatis: & vbi gentilium principes habitabant, illic Ecclesiæ principes morarentur.*

Vides ergo, qui aliis obiiciebas, *tenuem telam esse contextam*, te nec tenuem quidem vanissimis argumentationibus texere potuisse, sed cùm adhuc ordiretur, præcisam esse. Somniasti namque Petrum conciliariter fuisse transmissum: cùm in Apostolico Concilio Petrus [illegible]nus sententiam tulisse legatur: nec ipsum ab Apostolis & senioribus tunc conuenientibus Antiochiam missum, sed Barnabam & Sillam sacra Apostolorum actuum testetur historia. Ex [illegible] sippi aut Theophrasti te credo acumine argumenta talia mutuatum: ex quo genere illud di[illegible] potest, vt arguas Ecclesiam non vni capiti, sed omnibus pariter Apostolis fuisse commissam, pro eo quod *hodie vsque oret Ecclesia, eorum protectione defendi.* Quod si ita est, nullum ordinem mansionum, nullam graduum differentiam arguamus in cœlis: cùm Ecclesia per singulas [illegible] ras in communi commemoratione Dominum deprecetur, vt *quorum merita recolit, eorum sentiat patrocinia.* Ergo iam stella à stella non differet in claritate, & falsa diuersitas mansionu[illegible] [illegible]olis lo in Euangelio repromittitur. Illud verò qualis impudentiæ? vt beatum Petrum [illegible] onu Principem constitutum sine propriæ imminutione potestatis asseueret, ex ips[illegible] acti verbo P[illegible]tri primatum ex Apostolica magis quàm diuina institutione manasse [illegible] state cœtus a[illegible]u[illegible] ut collegium Prælatum sibi præficeret. Improb[illegible]me hæret[illegible] o[illegible] docuit [illegible]um oē verè Euangelij textus Apost[illegible]rū ele[illegible]one, ante quos P[illegible]

sed dignitate d[illegible]tus est primus, vsque ad ascensum Domini Saluatoris, [illegible] promissum, aut figuratum, aut redditum eloquatur, vbi [illegible] tur, *Pasce oues meas.* Quo verb[illegible] vt beatus Chr[illegible]sostom[illegible] *situs & caput esto fratrum tuorum.* Nonne hæc est in tuam [illegible] C[illegible] dicens *Non qualibet terrena sapientia, sed illud verbum, quo constructum est cælum & terra, per quod omnia condita sunt elementa, Romanam fundauit Ecclesiam, cuius priuilegium ab ipso summo capite [illegible] traditum, quæ auferre conatur, hic procul dubio in hæresin labitur.* Et e[illegible] dem de Concilus [illegible] temere præl[illegible]tionem Ecclesiæ Romanæ concessam asserere. [illegible] testatur beatus Pel[illegible] *Quamuis vniuersa per orbem Catholicæ instituta Ecclesia vnus thalamus Christi sunt, tamen sancta Romana Ecclesia Catholica Apostolica nullis Synodicis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est, sed Euangelica voce Domini & Saluatoris primatum obtinuit.*

Patet igitur, Apostol[illegible] non instit[illegible] Petri primatum, sed Domini[illegible] quæ Euang[illegible] institutioni, quam noue an[illegible] ecuto [illegible] thum[illegible] der[illegible]. Sicut beat[illegible] lerus in Catione, *Licet,* inquit, *omnes essent Apostoli, Petro tamen concessum est a domino, & ipsi inter se voluerunt idipsum, vt reliquis omnibus præesset Apostolis.* Notandum verò, quam fall[illegible]iter beati Hieronymi testimonium inducat, [illegible] asseerat vim ad schisma submouẽdum singulariter claues Ecclesiæ permissas, id est, quasi hæc sola fuerit diuini altitudo consilii, Petrum præficere, vt scand[illegible] [illegible]bmoueret. Non illi satis est hæreticum esse, nisi probatissimo omnium Catholicorum tractatorum similem notam infligat. Audi miser, quid Hieronymus sentiat, hoc nempe quod cæteri, & quod ex il[illegible]us auctoritate Glossa ordinaria [illegible]ribit super Matthæum: *Specialiter Petro claues concessit, vt ad vnitatem nos inuitaret. Ideo enim Principem Apostolorum constituit, vt Ecclesia haberet vnum principalem Christi vicarium, ad quem diuersa Christi membra recurrerent, si fortè inter se dissentirent. Quod si diuersa forent in Ecclesia capita, vnitatis vincula rumperentur.* Nonne & tibi videtur, & vnitatis causam, & fidei conuenientiam, & in vica[illegible] Chr[illegible]sti plenitudinem potestatis & mystici corporis caput contra caput schismatis breui verborum te[illegible]e coniunxisse? Sed tibi non sufficit, & Hieronymi de primatu Petri vis plenius nosse sententiam, ex aliis mutuare codicibus. Sed videbis in Commentariis super Matthæum di[illegible]nt[illegible]m, *Simonem propter fidem in petram Christum, Petri sortitum esse vocabulum: ac secundum metaphoram ille dictum Ædificabo Ecclesiam meam: in quo manifeste primatus ipsius super totam Ecclesiam designatur.* Intuere eundem scribentem ad Terentium, de vera circumcisione, & Noui Testamenti Patres Patribus veteribus comparantem, Petrum Apostolum Abrahæ præferentem, *vt sicut ille generatio larga promittitur, ita huic generatio pascenda traditur, & cum ab illo iustificando procedant, in hoc iustificato fundantur.* Et multa percurrens, Petrum *dominici gregis Pastorem, Ecclesiæ fundamentum, Apostolorum verticem* clarissimè profitetur. Lege rursus hæretice, quemadmodum apud Petri successorem Damasum fidem exponat: *Ego,* inquit, *nullum primum nisi Petrum sequens, beatitudine tuæ, id est, cathedra Petri communicando consortio, super illam petram fundatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus est à lege.* Iterum cum in libro Virorum illustrium tantum auctoritatis Petro attribueret, vt ab eo consummatum Euangelium esse testetur, *Scripsit,* inquit, *Marcus Euangelium Romanis, rogatus à fratribus: quod cum Petrus audisset, probauit, & Ecclesiæ legendum sua auctoritate dedit.* Ad quod Clementis etiam Papæ inducit testimonium. Audi denique illum ad Augustinum de cap. ad Galatas disserentem, tantum Petro tribuere, vt super illo, *Ascendi autem secundum reuelationem & exposui eis Euangelium*, dicat, Paulum hisce ipsis verbis ostendere, non habuisse securitatem Euangelii prædicandi, nisi Petri & eorum, qui cum eo erant, fuisset sententia roboratum: Talia legens aut audiens de fine Catholico, desine hæreticorum prosecutioni tuæ participationis inserte calumniam. Quæ est enim societas lucis & tenebrarum, conuentio Christi ad Belial, quæ pars fidelis tecum, hominum perfidissime? Alterum tectius Hieronymum pro simili errore Constantiæ damnatum allegare debueras, si tibi credi volebas. Nam de beatissimo viro, quod minus recte de ecclesiæ institutione senserit, refugiunt aures Catholicorum audire.

Et quoniam beato quoque Ambrosio similem tentasti inferre calumniam, cum illum Pastorali dixisse referis, *omnibus Apostolis claues vna fuisse contraditas*, disce miser illum ita affirmare claues Apostolis pariter esse contraditas, vt tamen intelligat Petrum præ omnibus & pro omnibus claues regni cælorum accepisse: vt & vnitas & prælatio demonstraretur in Petro. Quod ex ipsius scriptis in pluribus licet cognoscere, quibus illum fundamentum Ecclesiæ, totius dominici gregis pastorem esse commemorat: cuius prælatio typice figuratur, cui nauis regendi committitur, vt totius corporis Christianitatis compagem molemque contineat. Cogis nos de multis pauca proferre. Illustris ille Doctor in Commentariis super Lucam exponens eum locum, in quo Dominus in nauiculam Petri conscendisse perhibetur. *Non turbatur,* inquit, *nauis quæ Petrum habet: turbatur illa quæ Iudam habet.* Et post pauca: *Quemadmodum enim turbari poterit, cui præerat is, in quo fundamentum Ecclesiæ est.* Et deinde illius primatum in agnitione ac determinatione fidei attollens, ait: *Denique & altum imperatur, vt laxent retia in capturam. Soli tamen Petro dicitur, Duc in altum, hoc est, in profundum disputationum. Quid enim tam altum, quam altitudinem diuinitatis videre, id est, scire Dei filium, & professionem diuinæ generationis assumere?* Idem quoque de Apostolorum Principibus Petro & Paulo, quod emineant inter vniuersos Apostolos, & peculiari quadã virtute pcellant, satis euidens profert & omnibus notum testimoniũ, in quorũ Martyrio

Romanæ Eccleſiæ primarum ac ſingularem indicat dignitatem, vno loco ... hibens, *ne alteri Roma deeſſet, atque in vrbe qua principatum & caput obtinet nationum ... caput quæſiceret ſanctitatis.* Et reliqua leguntur in Canone, quæ ... cæ ſedis inſinuant. De cuius principatus myſtica in Euangelio ... quitur: *Eſt aliud piſcandi genus, quo genere ſolum Petrum Dominus piſcari iubet, dicens, Mittebam ... piſcem, qui primum aſcenderit, tolle.* Vbi ſatis aperte demonſtrat, per hamum ... qua Petrus præfuit vniuerſis. Denique vt nulla tibi relinquatur ... ris Ambroſium publice eſſe teſtatum, Petrum totius fuiſſe gregis p... ſit Eccleſiæ inſtitutum, & non vnius tantum partis, ſed totius Chriſ... poris compagem molemque continere, audi mihi hunc ipſum in Ho... tem: *Maiorem, inquit, gratiam Petrus reperit, poſtquam fidem ſe perdidiſſe defleuit ... tanquam bo... ſtor tuendum gregem accepit; vt is, qui ſibi ante infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum, & ... tionis tentatione nutauerat, cæteros fidei ſtabilitate fundaret. Denique pro ſoliditate deuotionis Eccleſiarum ... traditur, eo quod prius in nationibus fidei fundamenta poſuerit, & tanquam ſaxum immobile ... Chriſtianitatis compagem molemque contineat.* Deſine hæreticorum no... ncata ... do, tanti Præſulis calumniari ſententias. Deſine fidei ipſius puritati ... omnes ſententiæ (beato teſte Hieronimo) fidei Eccleſiæ, & omnium virtutum ... mnæ. Poſſem & aliorum ſanctorum Patrum teſtimonia infinita congerere. Sed ... ſterum videretur, in re tam perſpicua, quam totus orbis profitetur & nouit, quaſi in ... trouerſia exquirere teſtimonia: vt cum ſecundum humanas leges triginta anni præ... primatus Petri poſt tot ſæcula diſputatione temeraria ventiletur. At Hieronymi & Am... non alia de cauſa ſubiecimus, niſi vt eorum rectam Catholicamque ſententiam prot..., a... tuæ prauitatis robur de illorum auctoritate tibi non blandireris, & ſimpliciores quoſ... conſideratione non falleres.

Liquet igitur, te Orientalibus atque Bohemicis venenis imburum t... p... Petri primarum eiuſque ſuper omnem Eccleſiam principarum negarunt. Qui q... tam deteſtabilis atque grauis eſt, vt eos ſanctus Doctor Thomas de Aquino illis hæreticis ... parauerit, qui Spiritum Sanctum negant à Patre Filioque procedere. Quoniam ... C H R I S T V S D E I filius Eccleſiam ſuam conſecrat & conſignat Spiritu ſancto, quaſi ſuo ... & ſigillo; ita C H R I S T I vicarius ſuo primatu vniuerſalem Eccleſiam, tanquam fidelis ... ſter. Nec mirum quidem. Tales enim grauiſſimum ſchiſmatis reatum incurrunt, cuius ... manis eſt culpa, vt (Auguſtino & Cypriano teſtibus) illam nec eleemoſyna redimere, nec ... tiſmus abluere, nec pro C H R I S T I nomine ſanguis effuſus valeat expiare. Hanc igitur ... quam ſub verborum præſtigiis contra primarum Petri declaraſti ſententiam, ex ve... tilis erroris procedentem, quidam ante te apud occiduas partes aſtruere conati ... Mar... Patauinus & Iohannes de Ianduno, non veriti dicere, *Apoſtolorum Principem Petrum, nec plus aucto-ritatis accepiſſe, nec pro reliquis Apoſtolis caput Eccleſiæ diuinitus inſtitutum.* Hi quidem à Ioanne XXII Pontifice iuſto anathemate damnati ſunt. Sed & Iohannem Wickleff, & ſectatorem eius h... reſeos Iohannem Huſſ, eadem diſſeminantes magna Conſtantienſis Synodus condemnauit. Tu verò poſt damnationem eorum eandem hæreſin inſtaurare moliris, & Catholicorum P... cipum auribus inculcare. Mirum profecto eſt, te, quorum actus imitaris, eorum exitus non per horreſcere. Quid ergo reſtat, niſi vt ſancti illi beatiſſimique Pontifices excitentur, Felix ... que Gelaſius, hæreticorum expugnatores acerrimi? quorum alter ſi viueret, nunc contra te ... quo-dam contra Achatium inclamaret: *Gregorius non eſt factus erroris noui inuentor, ſed veteris imitator, atque ideo non eſt neceſſe, vt aduerſus eum noua ſententia prodeat, ſed vetus tantummodo renouetur. Quicunque enim in hæreſin ſemel damnatam labitur, eius damnationi ſe inuoluit.* Alter verò te perpetui anathematis mu... crone feriret ac diceret: *Habeto cum his, quos libenter amplecteris, portionem, non cum honore & commu-nione Catholica: nec non etiam à fidelium numero ſegregatus, ſublatum tibi nomen, & inimicus Chriſtianæ re-ligionis agnoſce, ſancti Spiritus iudicio & Apoſtolica auctoritate damnatus, nunquam ab anathemate tuo eximendus.*

APOLOGIA GREGORII HEIMBVRG CONTRA DETRACTIONES

& blaſphemias Theodori Lælii Feltrenſis Epiſcopi.

Pvd Ciceronem *in Officialibus* ſuis duo iniuſtitiæ genera leguntur, ... licet eorum, qui inferunt, alterum eorũ, qui ab his quibus infertu... ſunt, non propulſant. Læli Theodore, canis aduerſum lupos igna... cœtero clandeſtina fundis opprobria, me fortè remorſurum ... ..., quid tu furtim aduerſum me fabricaſti. Vt ... mo... ...nicus, & tutator gregum, per altas niues agere non de...

[illegible]

[illegible] Cardinalem [illegible] pro [illegible] esse. [illegible] consulen- [illegible] partus minime temperantem [illegible] adhuc [illegible] cens, vt non [illegible] pridem pectora restingui, an[illegible] induratos permolliri posse. [illegible] temporisque forsitan ipsum ratio[illegible] itas. Cumque diutius cogitationis me fatig[illegible] tenuisset, venit ecce familia Laurentii Biun[illegible] profuga, insidiis Pontificis clam elapsa, Laurentium Principis legatum apud Senas com[illegible] renocandi domum vetusto iure gentium introductum nuncians arrestatum esse, & id[illegible] fugam adornasse: fugeritne an comprehensus sit, parum sibi constare. Igitur ab omni spe pacis & concordiæ seiectus, nil præter refugium oppressorum habens, illud amplexus cum omni veneratione Pontificis reuerenter appellaui, [illegible] appellandum esse persuasi. Recense iam, Læli, si quid habes quod arguas. Missio quidem in officio [illegible] paritio reuerentialis & obedientiaria, profecto honesta, adhortatio ac perf[illegible] pietateque plenissima, renuntio verò cum operarum exhibitione necessitatem habuit euidentem, etiam si manus conferendæ & gladio decertandum fuisset. Nam cuius officii susceptio honesta, etiam si spontanea fuisset, eius impletio ineuitabilem affert necessitatem. Hoc, Læli, iunior didicisti & in negotiorum gestione, & in commodati rerum vel operarum optimo iure sanctum. Quid oro gratiæ medicus referret, qui latentem morbi materiam mouendo torpentem naturam excitaret, febrem prouocando; tumque secedens nullum æstuanti præberet antidotum, dicens se perfunctum opera medicantis: æger è contra quereretur se derelictum, ac [illegible] tius se naturæ sagacissimæ potestati relictum esse. Rursus si quis rei militaris scientia peritus [illegible] aciem, militum ordines explicasset, præfectos in vtrumque cornu constituere iussisset, primipilum pila emittere signo dato monuisset, pugna verò iam in manus, iam ad gladios, vbi Mars est atrocissimus, veniente discedat, prætendens se Imperatoris vel Ducis opera defunctum: nam si turbatis ordinibus nemo restituat, rem deficientem nemo sufficiat, labentem nullus erigat vel inclinantem sustineat, speculator altaeupe considens, vel Tiburno litus oberrans; Gnatonicus rite conclamet: *Ita Pyrrhus sæpe saltitauit.* Nunc contra hæc quid Pontifex, vel (quod ego verisimilius duco) Cardinalis tuus machinatus est, aspice. Nam qualis Pleiadum choro stridente nubes Auster exercet vndas indomitas, tales ductu Cusani contra me fulminauit epistolas, quibus & me comprehendi, bona mea confiscari, ac in me velut hæreticum animaduerti iussit; & hæc omnia me clam ferocissimis hostibus meis proditione demandata sunt: quasi me vno intercepto à ceruicibus suis periculum omne depulissent, suaque machinamenta in tuto collocassent. Quod hinc conücere licet. Est mihi rus quoddam vineis fœcundum, fontium eruptione salubre, decursu insuper amnis ac rubetis litroreisque hortulis amœnum, quo me vindemiæ tempore conferre solebam. Ibi me coniux operiebatur [illegible] spectatus aduenit, deliciis autumnalibus cum fructu dulcis musti potiturus: iam etenim grauidus Autumnus fluxerat vuis. Æstatis verò suauitatem negotiorũ præfatorum functio præoccuparat.

Illicet

Illicet mihi structæ sunt insidiæ. Fœlix & fatale negotium en [illegible], quod me de [illegible] Rheni auocauit, simul per insidiarum molimina dissoluit. N[illegible] aliud ex alio partum in [illegible] me d[illegible], donec [illegible] ingentique pruina [illegible] ndecet. Mutari unt [illegible] ris sua destinationis certissimæ versa esse in [illegible] nta. P[illegible] lum contraxerat, siluæque Thiercio Aqu[illegible] naren., iam [illegible] ras domi resoluere, quam stridentem [illegible] campis aut rure accumbere [illegible] quam vt perennia hæc mihi munera [illegible] biliret DEVS. Et nunc insidiæ [illegible] partim in aure rimosa depositæ, hinc effluentes meas [illegible] sic cogitam: Insidias mihi p[illegible] disturbauit: Posthac [illegible] liena: centum per caput & circum latus saliunt quietis impe[illegible] inter vota clamanti! O rus dulce, an vnquam te aspiciam, [illegible] tum! O quando licebit sub alta pinu aut inter densas cor[illegible] los [illegible] & [illegible] ris iucunda obliuia fouere sollicitæ vitæ! O stultas precatione[illegible]. Nam [illegible] meis annuisset, insidias incidissem exitiales. Quam porro prudenter Socrates *nil certum peru postulandum esse* monuit. Nam qui facile bona dare solet, ipse [illegible] pr[illegible] car[illegible] ret. Ergo qui veris iucundi, mollis æstatis, autumnique patris d[illegible] br[illegible] noluit, genialis hyemis quietem propitie concessit. Iam etenim [illegible] inf[illegible]ato [illegible] cinnamentis, hostes ab omni mei persecutione distentitos esse re[illegible] me ve[illegible] no defensum pertinacius a modo persequi sacrilegium esse duce[illegible]. C[illegible] tia lætus instaurari. ceu nautæ, qui per saxa & per scopulos, æstuo[illegible] S[illegible] iactati, optatum tandem portum saluis attigere carinis. Tanto vero [illegible] hi esse duxi, quod expers omnis curæ tantorum hostium dolos & astut[illegible] A[illegible] insidiatores tam [illegible] me personaliter comprehendere, virus iamdiu [illegible] effundere, breuia [illegible] virulenta circumquaque dispergendo, si quem forte [illegible] uidentem vel [illegible] res meas excitare, vel aduc[illegible] tum me prouocare poss[illegible] palam ad me, du[illegible] fortuna plusquam Falerno bacchatum, per lata rursum comm[illegible] quis, inquam, finis insidiarum? quid peccaui, quid commerui? Vah [illegible] tendi, aliud profecto agitur, aliud vero prætenditur. Repetebam ergo mecum [illegible] præteriti, dum Pontifex apud Mantuam bellum in Turcos appararet, vel [illegible] dictu speciosa dicenda sunt) pecuniam ex omni Germanicæ nationis statu sub p[illegible] tu bel[illegible] apparandi elicere cogitaret. Cuius doli suspicionem peperit Cardinalis tu[illegible] Pontifex tractatui adhibuit, astutia iamdudum per Germaniam longe lateque reco[illegible]nita. [illegible] quippe succo iam pridem per Iubilæum exhausto, Cardinalis ipse, velut non missur[illegible] m, nisi plena cruoris hirudo, tenaciter hæsit, auarior psyllo vel sanguisuga. Nouis enim ac [illegible] tiuis indulgentiis, tosta post iecora medullas ex ossibus suxit. Verumtamen ne vana [illegible] aut opinione temeraria spectatam aliis fortasse virtutem violasse criminarer, certius ex[illegible] tum censui esse faciendum, an reuera esset in Pontifice Turci nedum inuadendi, sed [illegible] acuer[illegible] oppugnandi ardor, an Pontifex & Cardinales composito niterentur. Est autem modus ex[illegible] entiæ sumendæ non vilis, nec infimis solum, sed & summis quoque conueniens, præ[illegible] tem audaciæ plenis viris, quem ego statim aduenien[illegible] sensi & in Pontifice & C[illegible] facile euenire posse. Ostensum est enim illis, qui rem dubiam aggredi se velle asserunt, permagni esse negotium, magnorumque laborum ac difficultatum, & periculosæ plenum opus [illegible] quo etiam aliqua nedum pusilla, sed etiam mediocris victoria explicata parum bo[illegible] fructus sit allatura: at ex diuerso plurimum mali res quantulumque addubitat. Id ego pro[illegible] bus primo persuasis, ad Pontificem detuli, adiiciens alia plura, quæ introducendi[illegible] dis exercitibus castrisque locandis, impedimentis bellicis euehendis, traiiciendi[illegible] & receptationi militum potissime sunt prouidenda. Maxime autem illud commemoraui [illegible] scriptores rei militaris præcipue admonuerunt, quo pacto militum concordia to[illegible] ius considerationis pondere præcipue versatur, Imperatorem Romanorum qui [illegible] pat locum) & Hunnorum Regem super Hungariæ regno dissidentes in gratia[illegible] hic labor, hoc opus, si nobilis exercitus regionibus illis concredi debeat? Neque [illegible] notum Rex Imperialem exercitum receptet, neque enim Christi hostes oppugnet, [illegible] suo prius cauto. Et hoc idem circa plerosq; alios Imperii proceres conditio tempori[illegible] tur. Parum enim sunt bella foris, nisi est consilium domi: pulcherrimorum exemplorum na vetustas, sed ea prolixa nec satis opportuna relatu.

Nostræ autem ætatis referre libet exemplum familiare, quo inclita Elisabet[illegible] regina cum recolendæ memoriæ Vladislao Rege Poloniæ inducias depacisci mal[illegible] nata contentio vniuersæ Christianæ Reipublicæ pareret detrimenta. Porro si [illegible] sus retiudicium, etiam [illegible] lia dicerem clariora his, quæ dixi, probaremque manife[illegible] se, Papam vero recus[illegible] sse ea. in quibus si mihi paritum esset, longe melius & hu[illegible] nempe vt me[illegible] opi[illegible] ssent. Sed verba mortuo feci, narraui [illegible] rdo fab[illegible] [illegible] um [illegible] sollicitauit, qui de belli administrari[illegible] ne ne ve[illegible] b[illegible] q[illegible] dem stituit. Sed pecuniæ per Clericos & Laico[illegible] d etiam He[illegible]

Cardinalis vero tuus palam censuit *his omnibus posthabitis in Deo spem nudam esse ponendam.* Quod nil aliud est, quam rem omnem nullo consilio administrare, sed temeritati audaciæque permittere. Non tamen adeo spem humanam in Deo reposuit, quin in exigenda pecunia remorari vellet, qui nusquam virtuti vel gratiæ locum esse putat, nisi effusæ affluant opes. E contra verò & proceres & ego vna rati, non esse audendum vel experiundum facinus, cuius tota salus ex euentu fortunæ penderet. summi Scipionis auctoritate, eiusque disciplinæ testis adprime idonei censemus, nullam esse neglgentiam ignauiorem. quam eam quæ violentiæ Martis permittitur: neque enim in bello, purgari vel emendari potest eiusce iactura, & accepta clade turpe est dicere, *Non putaram.* Hæc dum ipse tacitus mente agitarem, illamque truculentam epistolam seu breue Papale legendo reperterem. qua summa crudelitas in me fortunasque meas proditorie conflata videbatur, & ne gratuita crudelitas esset, bona mea in precium concedebantur quibusque violentis, (hæc sunt enim illius epistolæ verba: *Et bona quæcunque habet apud vos, tam mobilia quam etiam immobilia, fisco vestro applicetis, &c*) rursus ad appellationem, libertatis & innocentiæ tutamé præsidiumque, aduersus furorem Pontificis scutum & clypeum. sed Mantuæ iampridem euersum, animum aduerti. Cumque in illa nil impium, nil despicabile, nil contumeliosum inuenissem, mirabar quid tantam iracundiam tantumque furorem in animo Pontificis excitasset, quid commouisset bilem, vt tam felleos humores euomuerit, aut fortasse ipsa vltionis & iræ satiandæ dulcedo animum fragilem distendisset. Inter cogitandum autem Oratores Principum nostrorum à Cæsare dimissi redierunt, omnia inibi dicta factaque referentes, maxime autem illius appellationis notam, quæ contra Pontificis auaritiam & Imperatoris astutiam ad vniuersale Concilium postea interiecta fuit, recitantes. Et quia eundem ludum continuo luserat Pontifex, eandem cecinit cantilenam, videlicet machinationem eliciendæ pecuniæ cum suis censuris, cum Cæsaris auctoritate pertinacissime prosequendo: illic pedum vila est via, illicet Pontificis detecta auaritia. Hæc illa hæresis Gregorii, strenuitas in repugnando, constantia in resistendo auaritiæ Pontificiali, & in consulendo dirigendoque perseuerantia. Hoc sacrilegium Gregorii, libertatis fomentum & eleuamen oppressorum, ac defensio sacrorum Conciliorum, quorũ auctoritas per constitutionem Mantuanam euertebatur. Hæc læsæ Maiestatis noxa, exigendæ per Germaniam grauis collectæ molimina disturbata. Hinc vulnus sub pectore Papæ seruatum intumuisse, aut cicatrix obducta putruisse comperta est, ira in me Pontificis Mantuæ cælata & compressa, tam crudeliter aduersus me erumpente, vt absque vlla vocatione bona mea concederet in precium crudelitatis. Cense nunc, Læli, si quid moderationis habes, an hoc sit iudicare, an potius sæuire pro libitu. Numquid iustus fuit zelus in me, qui me in fauorem mitæ nationis accendit, vt exclamarem, *Vis consilij expers*, & iniuriam meam retorquerem. Frustra ergo, Læli, me criminaris (sibilans anguis) blasphemiæ pontificalis: qui à Pontifice dolose petitus, persona rebusque pulsatus iniurias structas propulsaui.

Assentando verò Pontifici, ô vulpes gänniens, ais, *illũ imitari Christũ, qui cũ malediceretur, nõ maledicebat.* Si Christum imitatus ipse fuisset, nullas mihi personales aut reales struxisset insidias, neque Monachum scurram elegisset, qui vanitates eius per orbem disseminasset. Subdis Læli procacissime, nuncupando me *bestiam inter luxum epulasque sudantem.* Miror si in capripedes Satyros aures acueris qui iam saliaribus dapibus habebis assuescere pontificatus. Teque bis stulte facete dico. qui Pontifex ipse Pontificum arguis cœnas, summosque viros accusas, ex quibus Coruinus, quanquam Socraticis madens sermonibus, Masticum lectum vinaque promere iussit languidiora: Sed & prisci Catonis vigor legitur mero caluisse: quod lene tormentum adhibet ingenio plerunque duro. Sed ne me putes nocturno certare mero, putere diurno, nimium læue mancoque tempore nobis exprobras voluptatem. Non est nobis suauium rerum suppetentia, nonnunquam aper Austro leui putidus, lardumue rancidum prima iratum ventrem esca pacauit. Deinde Chium vel Mareoticum, sed maris expers, me potauit sitientem. Optassem fauces obsurduisse, naresque obturatas, ne gustus vel odoratus compaterentur. Posthac rescisces singula, cum mansuescet vtrinque animus rancore iraque defæcatus.

Quosdam Pontifices ais *in plagam Orientis contra accusatores suos Tomos scribentes satisfecisse.* Id certè valere sino, tuis Satyris tragicisve scriptis hanc apologiam obiicio. Subnectis, *Pium Pontificem eloquentiæ flumine manantem, omnes facile superare.* Hic pol rectè sapis, siquidem est sapere, summos viros assentationum laqueis infascinare. Vnde certè tibi non minima merces rei speique refulsit. Satis caute scisti vti foro. Quisquis enim Regibus vti sciet, holus fastidiet pauone rhomboque satiandus. Non cuiuis homini contingit pontificari. Sed missam faciamus ironiam. Iamdudum ego conspexi perditissime Læli, & nunc etiam prospicio, opes & priuatorum & dominantium quanto maiores sunt, tanto magis obtrectatores adulatoresq; ac turpium voluptatum machinatores nutrire: quo nil perniciosius gignit opulentia atque potestas. Nosti voces Sirenum & pocula Circes: quæ si bibisset dux Ithacus, turpis certè vixisset & excors. Optarem ergo, Pótificé adoersus huiuscemodi blanditias aures pice obturare, quam adulationibus se sinere capi.

Postea certas maledictis, homo mendacissime, donec veniam petas *styli ruditatis*: quasi nos nitori plus quam veritati studeamus, quod mihi super omnia visum est impudentissimum. Nisi fortè *nitorem sermonis* vocas verum dicere, quod si facis, profiteor me nitoris & expolitionis peritissimum esse. Nam qui meam iuuentutem diligentius obseruauit, facile conijciet mihi quandã

dicendi

dicendi facultatem à natura profectam inesse: quisquis studi mea con[illegible] quia vere hospes & aduena sum rhetoricæ adulationis: qui [illegible] in [illegible] physicis disciplinis adolescentiam consumpsi meamq; iuuentam.

Pergis in nugis, vir impudens, quasi ego mihi *vtriusque iuris arrogassem in[illegible]* rot fraudulentissime, hic veritas pro me loquitur. Hæc sunt enim ve[illegible] *satis est indic[illegible] ciuiles sententias, & quidquid præcipuum habet ratio vel industri[illegible] vtriusque iuris instituta, hisce literis & floribus exornari posse.* Hoc & ru[illegible] gas vt cum [illegible] tione insanias. Nam hac arte, quæ à dicendi copia nom[illegible] gendum adhortamur, & quidquid legendo hauseris, ea ipsa arte pote[illegible] Socratem habes Gorgiam (quem Isidorus Principem eius artis facit, [illegible] uentorem vocat) ita loquentem: *Sæpe iam cum fratre meo, & cum aliis medicis ad aliquem [illegible] gressus, cum illo vel pharmacum potare nollet, vel secandum vrendumque se medico non permitteret, [illegible] medicus suadere, ego persuasi, non alia arte quam rhetorica.* Rursus si aliquam vrbem a[illegible] tor & medicus, & in concione alioue cœtu inter ipsos certaretur, vter sit pro m[illegible] Medi[illegible] quidem nusquam comparere, sed illum electum iri, qui dicend[illegible] que habebit. Potentia quidem huius artis tanta & talis est. Sed quid [illegible] ulta; [illegible] Hieronymum habes dicentem, *beatum Iob artis eius summam esse complexum, cum [illegible] disputans ipsum tanquam admouens fragilitati humanæ naturæ tribuia, secum expostulat, non aque hominem firmo tam fortem & perseuerantem exigere patientiam.* Aspice hymnos nedu[illegible] Prud[illegible] & illos vulgares, qui in laudem Dei vulgo decantantur: & certè videbis e[illegible] floribus ipsius artis illustrari. Apud Ciceronem habes, *Nil tam horridum, aut tam incultum, quod non splendescat oratione.* Et alibi è contra: *Nil tam simplex aut sincerum, quin dicendo possit deprauari* [illegible] tens est vis eloquẽtiæ, magnum est momentum in ea, quam si à Pontifice sustuleris, pa[illegible] quabis quod laudes.

Sed rogationem tuam, qua rogas, *Vbi lege permissum compererim, licere Pontificem la[illegible] ledi[illegible]* contraria quæstione vacuabo. Vbinam didicisti, Pontificem iustum in[illegible] ius persec[illegible] esse quemquam propter appellationem tenerenter cum ad se, tum ad [illegible] rem suum, sacrum scilicet Concilium, interpositam? De quibus beatus Gregorius [illegible] ait, *Quod quisquis eadestruere tempset, seipsum destruit.* Quod & Eugenius nouissimus, ac [illegible] Nicolaus sub bulla recognouerunt. Legisti autem Innocentium quartum Pontifice[illegible] trio Concilii instituendi submisisse. Illi vero quos tu commemoras hæreseos damnato[illegible] Christi pertinaciter errauerunt, nulli Concilio sese submittentes iudicandos. Quod [illegible] scire cu[illegible], non est difficile Pontifices enatiare, qui culpis suis exigentibus nedum male[illegible] sed depositionem, castigationem, mortem quoque meritam exceperunt. Id certè iust[illegible] cens[illegible], quod in Dioscorum impium animaduersum est. Sed quid putas si venerabilis L[illegible] Po[illegible] tifex Dioscorum inauditum capi ac spoliari iussisset, quia à se ad Concilium Chalcedonense ap[illegible] pellasset, nullum autem erroneum dogma seminasset, vir doctissimus & perfectus, quemad[illegible] dum tale nefas non iussisset, ita & si errore lapsus fortè proripuisset, ratione tandem duce potius lapsum & errorem restituisset ac reuocasset.

Procedis longa verbositate execerando vitium scandali, quo tu me calumniaris, homo va[illegible] nissime: qui non cernis scandalum Pontificis, proditionem insidiosam aduersum me constan[illegible] Audi Socratem contra Anitum & Melitum se defendentem: *Non est,* inquit, *iudices tam opus mi[illegible] defensionem meditari, quam vobis ne delinquatis me condemnantes.* Et lex ait, Euangeliorum Codice [illegible] dici propositum esse, vt se Deo inspectore sciat iudicare. At si Pontifici Ptolomæi bibliothecam pro[illegible] ponas, & Demetrium Phalereum præficias, non eum reuocabis à Piccolominum & Co[illegible] consideratione. Sed lenonem imitaeis Terentianum, quem nõ puduit vanitati[illegible] dum [illegible] &c. Nam si cæteræ vanitates pari voto successerint tibi, breui temporis spacio rubesc[illegible] capitis tui, cum incedes capillo rubeo pileatus.

Ritum & cerimonias consecrationis pontificalis adducis, quod inibi pronun[illegible] atur, *Qui maledixerit tibi sit ille maledictus.* Saniosо vulneri callum superducis tumidum. Vrend[illegible] lus & secandus est, vt purgato intus vulnere caro solidetur & pellis. Si malefacta Pontificum [illegible] nefacta nuncupabimus, eosque fecerimus licentiosos, ministerium sibi commiss[illegible] in ver[illegible] in tyrannidem. Audi ergo beatum Gregorium dicentem, *Non oportere Prælatos adeo vereri,* [illegible] *rum vitia foueamus.* Quod autem Apostolus ait, *Nesciebam quia Princeps Sacerdotum esset* pon[illegible] tor nõ maledixit colaphisantes quod tamen nõ ad Põtifices modo, sed ad cun[illegible] cifixores æque spectat) ô Læli, peracitissime, quanto conamine per urgeris, quan[illegible] qui quo ten[illegible] is adeo festinas, vt obuia non cernas, sed raperis per inuia, tande[illegible] scenã Comicã, personis aũt inepte distribuis actus. Prospice, circumspice, retrosp[illegible] par[illegible] ueris, q vt Gregorius personam C[illegible] reus, iniurias Papæ sustineat, cuius [illegible] cis Annã, C[illegible] bã, P[illegible] latũ ac Herod[illegible]. Attamen quantũ ad patientiã sub iniu[illegible] ci[illegible] ored[illegible] m, aut p[illegible] rf[illegible] ctio[illegible] is doctrina persuasam attinere videtur, hæc & [illegible] Et q maxi[illegible] ue est, q [illegible] me postu[illegible], q nunquam ipse præstares, maledicen[illegible] in[illegible] dianti P[illegible] vitæ [illegible] pe[illegible] ecutori, quiq; de rebus sanguine meo sud[illegible] delusatis in me pre[illegible] statueret [illegible] propinanti; hoc certe [illegible] minæ pers[illegible]

[illegible] ... *patitur mansuescere* ... [illegible] ... duas ... [illegible] ... pa[illegible] eius hostis adeo ... vt ... [illegible] ... expeditius commi[illegible] ... *Ego vero omnia mea mecum porto* ... [illegible] *bonum esse.* Milesium Thalen alterum ex ipsis [illegible] ... rationis ... Milesia repertam, & *sapientiori* Delphico de[illegible] delatam ... per ... Solonem ... peruenit. Vter materia est, qua [illegible]entia, ... & paupertate summ[illegible] ... viuendoque docuetu[illegible] ... Socrates nonne coram iud[illegible] capita- [illegible] *putare, qui existimet magnam vita mortuæ* [illegible] *ratio-* ... distr[illegible]te, nec Catonis pe[illegible] ... ipso carcere ... nec ille aut sua, aut Socratæ [illegible] ba- ... & aliorum pec[illegible] ... ducere potuit vitam perfectum, ... migraret ... Quod tamen hodie lege probatur: quæ eua- ... fuga fecernit, & capt[illegible] ... Cuius hæc erat sententia: *Ego is non modo nunc sed semper, meorum nihil parui rim alteri quam rationi.* Sed hæc sunt altissi- ... Philosophiæ su[illegible] ... , & præcepta salutaria, ac saluberrima instituta, ad extremam ... perfectionem: non autem communi hominum statui, vitæque doctrinalis, cuius ... res plurimum repudiat, quando que damnati & addicti supplicio, tanquam Reipu- blicæ damnosi. Zenonis, Socratis, & aliorum innocentissimorum apud Græcos abundant exempla. Nam & diuinus ille Plato apud Dionysium Siciliæ tyrannum commanens, perfe- ctæ cultor virtutis, in tale periculum incidit, vt postea Principibus Syracusanis scribens sic e- narret: *Hucusque igitur mihi & philosophia & amicis auxiliatum est: posthac autem ita viximus ego & Dionysius, vt ego quidem semper extra aspectarem, quasi avis quadam euolare cupiens.* Successit proinde alia, docens & inter sceleratos innoxie viuere, multa quidem tolerans, ne lolium extirpan- d[illegible]em segetem necet. Porro autem astutiam contrahentium dissimulatione præteriens, cad[illegible] castigans, quibus Reipublicæ status labefactari, aut humanæ societatis commer- c[illegible] tari possent, vt Iurisconsultorum traditiones, ac præcepta Catonis & Ciceronis vo- lunt, apud quem Diogenes & Antipater disputant, *Num vir bonus vendens rem vitiosam satisfece- rit edictum explicando vitia, qua legibus sunt definita?* Ac rursus apud Flaccum contra Aristippum Diogenes disputans, omnem sæculi vitam mordere videtur. Sexcenta sunt quæ memorem. Seneca tam breui responso Tullius absoluit: *Aliter leges, aliter Philosophi tollunt astutias.* Leges certæ cohercitionis præcepta vocans, vt verba sequentia clare demonstrant, dum dicit: *Leges quantum manu tenere possunt.* Prima ergo Philosophia cohercitionem districtiuam non habet, habet vero doctrinam salutarem. Ipse enim Cicero officia hominum præclare distribuens se- cundum illius secundæ philosophiæ traditionem, *Boni viri,* inquit, *officium est omnibus velle pro- desse, at obesse nemini, nisi lacessitus.* Hoc postremum Lactantius mordens inquit: *O quam iustam sanctamque sententiam duorum verborum adiectione corrupit.* Vnde hæc tantorum virorum contro- uersia? nisi quod alter secundum philosophiam mediam, alter vero secundum perfectam do- ctrinam locutus est: iuxta quam & Cicero Fimbriam consularem virum laudat, volentem pro- batum hominem *bonum virum* iudicare, quum ea res infinitis virtutibus & meritis contineatur. Idem in Paradoxis neminem bonum censet, cui quid desit. *In qua consideratione parua,* inquit, *est & magna culpa: quanquam alio loco dicatur esse distorto distortius. Nam etsi peccatum est transire lineam rationis, alter tamen altero plus aberrat, tardius reuocatur.* Noli ergo mihi obiectare Dominum & Saluatorem nostrum Iesum Christum, consubstantialem & coæternum patri, per quem omnia facta sunt, de cœlo descendentem, in summa humilitate & huiusce mundi contemptu natum, pannis inuolutum, in præsepio reclinatum, Doctorem patientiæ & altissimæ paupertatis, nec habentem vbi caput reclinet secundum carnem. Nec discipulos eius, quibus dixit: *Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Hoc enim perfectionis sta- tum innuit, ipso dicente: *Si vis perfectus esse, omnia quæcunque habes, vende & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo. Atque ei qui aufert tibi vestimentum, & tunicam noli prohibere, & qui vult tecum in iu- dicio contendere, & tunicam tuam tollere, remitte ei & pallium.* Hæc si mihi esset perfectio, fortasse ne- [illegible] familiari adempta, sed & vita iam fugiente necdum indignatus essem, nisi forte Lauren- [illegible] tus dixissem, *Immanissime Tyranne, &c.* Apostolus quoq; summæ perfectionis imitator

Corinthios increpans, *[illegible] pridem, [illegible] animo [illegible]* [illegible]
iniuriam accipitis [illegible] fraudemque patimini [illegible]
quam verbo doctrinæ per [illegible], etiam exempl[illegible] vi[illegible] [illegible]
[illegible] sex, aut quisquam [illegible] co[illegible]n[illegible]s, vt bis [illegible] arr[illegible] [illegible]
nam mihi ad vitam [illegible] ted[illegible] Dominus concedat. [illegible]
ti ad vitam ingredi, a[illegible] vero perfectionis [illegible] [illegible]
Chrysostomo teste perfectissimus (qui Iob A[illegible]) [illegible]
gauit, non est id [illegible] talis imitatio ab aliis [illegible]
Putasne, si tempus efflagitasset, Paulo [illegible]
um prædicamus, maior est Pontifice, sed & ipse singularis [illegible] vel Aaron [illegible]
Sicut n[illegible] peccau[illegible] [illegible] Ce[illegible] hæretic[illegible] [illegible]
quæ Spiritu Dei per quosdam singulari[illegible] [illegible]
e[illegible] [illegible]enda? [illegible] enim humana ptiu[illegible] [illegible]
spiritu Dei plenus.

[illegible]abes nunc, L[illegible] Theodore, d[illegible]creti[illegible]nem summæ & ex[illegible] [illegible]
fer[illegible] vetat, seu te [illegible], & alterius phil[illegible] [illegible]æ, [illegible] an[illegible]s [illegible]
Pergens nunc ad ea, [illegible] lex statuit de carmin[illegible] seu [illegible] [illegible]
quæ blasphem[illegible] [illegible]os obtrectatores mendaci[illegible] [illegible] [illegible]
atque m[illegible] [illegible] [illegible]e probat, Stetti[illegible] [illegible] [illegible]
octauum [illegible] [illegible] vandoque [illegible] [illegible] gl[illegible] [illegible]
iu[illegible]une mo[illegible] [illegible].

Dixerit insanum qui me totidem audiet, atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo.

Nec tamen [illegible]abor, rebus in [illegible] mer[illegible] & certos deni[illegible] [illegible]
prodeund[illegible] sistend[illegible]que. Sic enim comp[illegible] est [illegible]escennina lice[illegible] [illegible]
post c[illegible]ndita frumenta cum locis operu[illegible] pueris & [illegible] coniuge fida, conuiu[illegible] [illegible]
fundit. Sublato autem iure nocendi, chorus obt[illegible]. Quin etiam ex p[illegible] [illegible]
lasciuiam vertit formidine fustis, & infamiam [illegible], qui ob carm[illegible] [illegible]
tus. Postremo lex capitalis sancita, cuius tu siliquas ingerens vim leg[illegible] [illegible]
tu famosum carmen seu libellum recte nuncupes, cuius auctor no[illegible]m, [illegible]
colpas) pro sua ac Reipublicæ tutela dictasse [illegible]tetur, ipse videris. De hin[illegible] [illegible]
hoc est, sanctionis rationem contemplare: sc[illegible] ne quis sibi ius d[illegible] [illegible]
vendicet; quin tramite legitimo & auctoritate iudiciaria pr[illegible]sequ[illegible], q[illegible] [illegible]
aut accusando præmia ferat vel denunciando: alioquin neque n[illegible] [illegible]m [illegible]
publicæ intersit nocentis noscere crimen. Si in orientis aut obeuntis S[illegible] [illegible]
nique in torridis Libyæ arenis, aut qua pruina rigens Pontum S[illegible] [illegible]
stringit, arbiter sederet iudicare dignus & potens, an Sigismundus p[illegible] [illegible]
latum, & tam varias iuris experiundi vias refutatas, ad sacrum [illegible]
Gregorius appellans idcirco hæreticus iure habeatur, profecto al[illegible] [illegible]
nec rimam, neque porum aut porisma, per quæ aditus ad iustitiam p[illegible] [illegible]
cuatam, tene legem, cuius rationem Papa submouit. Non est hoc [illegible] [illegible]
næ Synodi Constantiensis excogitatum, statuentis *decennio in decennium [illegible] [illegible]le*
brari, vt sit quo oppressi confugiant, sit que quod Pontifex metuat ac reuer[illegible] [illegible]
querela, *Papam voluntate pro lege abuti*. Hoc Bernardus Claræuallensis ad [illegible]
queritur, ac pie admonet; *Quomodo non indecens tibi voluntate pro lege vti & quia non e*
lern, potestatem exercere, negligere rationem? & cætera, quæ l[illegible]tius exequar, [illegible]
veritatis opponam, quam tu Lucifuga hortes aspic[illegible]re, in tenebris obe[illegible]rans. [illegible]
laq[illegible]eus tuus de Maria, Aaron, Ozia, & pueris Bethleemiticis: quia neut[illegible] hom[illegible] [illegible]
nec vitæ suæ per Sacerdotes insidiatum.

Quod vero Papalem dignitatem ex verbis Bernardi Claræuallensis, [illegible] epist[illegible] [illegible]
sublimius efferis, hoc ad rem nihil attinere recognoscis: quia neut[illegible] bi[illegible] [illegible]
subditorum in precium crudelitatis cuiuspiam ausus est concedere. [illegible]
euectum esse conticio, teque assuefacere, vt iisdem rebus gaudeas, [illegible]
dominans: postremo te ita compares, vt illi quam maxime placea[illegible] [illegible]
thonis absten[illegible] n mult[illegible] abludit imago. Ac ne putes hanc fu[illegible] B[illegible] [illegible]
scopus Romanus propte[illegible] [illegible]æ auctoritatis amplitudinem pro libi[illegible] a[illegible] [illegible]
in eisdem libris arguentem excessus eius tu vicissim audi. Verba eius q[illegible]æ tu [illegible]
liter re[illegible]etam, addens illa quæ tu calumniose suppressisti. Inquit Be[illegible] a[illegible] [illegible]
sid[illegible]ratione [illegible]bro II. *Sacerdos magnus es, Summus Pontifex, Princeps Episcopo[illegible] [illegible]*
Tu [illegible]imatu Abel, Gubernatu Noe, Patriarchatu Abraham, Ordine Melchisedec[illegible] Dig[illegible] [illegible]
tate M[illegible]yses Iudicatu Samuel, [illegible]otestate Petrus, Vnctione Christus, Tibi claues [illegible] adita, [illegible]
me[illegible] [illegible]re, B[illegible]ardum [illegible] [illegible], [illegible]em adu[illegible] Pon[illegible] calu[illegible] [illegible]
[illegible]ere[illegible] [illegible] [illegible]emplati[illegible] v[illegible] [illegible]æ vitæ [illegible]ges h[illegible] [illegible]
[illegible] eui s[illegible] [illegible] [illegible]m elegi[illegible] E[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] se qu[illegible] [illegible] minacu[illegible] [illegible] [illegible] ell. id[illegible] [illegible] exec[illegible] [illegible] [illegible] Sed quod tu [illegible] [illegible] me acuendo, hinc [illegible] [illegible] Facilitas, inquit, *crudelit[illegible] [illegible] cauf[illegible] erfutias. Inde enim ipsi pro nihilo [illegible] e mu[illegible], inde innocentium fr[illegible]que ad[illegible] [illegible] ia in absentes*, &c. Miror quod non dixit [illegible] laximus [illegible] nec id quidem [illegible] [illegible] es Episcop[illegible] magnos constat e[illegible] S[illegible] tores: [illegible] Imperatores, Duces, [illegible] c[illegible]ntur nesq; *magnos milite[illegible]* care sole[illegible], qu[illegible] [illegible] m[illegible]tes ab [illegible] vel [illegible] vel [illegible] ordines iubentur conf[illegible]ere: sicut Presbyte[illegible] q[illegible] *Seniores* interpre[illegible] [illegible] quod *Episcopi dicti* [illegible] nouit[illegible] us instrumenta [illegible] per[illegible]mi[illegible]tes [illegible] At qu[illegible] hæc magn[illegible]tudo, eundem au[illegible]t. *Praei & singulariter. Ad qui[illegible] ege[illegible] [illegible]dico [illegible]atione. Numquid vt de [illegible] ditio crescas? nequaquam. Sed vt ipsi de te. Principem [illegible] [illegible] t, non tibi. Aloquin quo pacto te reputas superiorem iis, à quibus beneficium mendicas. At [illegible] [illegible] atem habent, [illegible] [illegible] antur. Ar[illegible] sind de his qui foris sunt, quid ad nos? Tu [illegible] [illegible] non tam [illegible] quam tenus cupraesse intendas.* Nunc quomodo summus Pont[illegible] [illegible] ide[illegible] d[illegible]. *Dele fu[illegible]m fucati honoru, & male colorato nitorem gloria. Sa[illegible] copula, vt co[illegible]gitans [illegible] um Pont[illegible] [illegible]em, attendas pariter vilissimum cinerem.* Eidem alio l[illegible]co *Non est quod [illegible]andatur cel[illegible]. S[illegible] citudo maior, illa discrimen intendit, hac animum probat, huic accingamur, si non nimis tandem [illegible] [illegible] e nou[illegible] [illegible]mum locum tenere. Disce sarculo tibi opus esse, non sceptro.* Sequitur *Princeps Episcoporum.* Enim[illegible] Bern[illegible]ardum ad[illegible] contra Satrapas (qualis tu es) loquentem, plus M[illegible] [illegible] quam veri[illegible]tat[illegible] [illegible]es. *[illegible]des omnem Ecclesiasticum zelum feruere, sola pro dignitate tuenda. Honori totum datur, San[illegible]ctitati [illegible] [illegible] arum si [illegible]ocial[illegible] te habere tentaueris, Absit, inquiunt, non decet, temporis non congruit,* Maiesta[illegible]ti [illegible]. *Qu[illegible] d[illegible] sublime, hoc salutare dicamus, & quod gloriam redolet, hoc iustum. Omne humile probro du[illegible] [illegible] ter Palatinos.* Ego principatus [illegible] [illegible] vir sanctus explicauit his verbis: *Consideres ante [illegible] R[illegible]manam, & cui Deo auctore p[illegible]ees, Ecclesiam matrem esse, non dominam: Te vero nec dominum E[illegible]p[illegible]porum, sed vnum ex ipsis, porro fratrem diligentium Deum, & participem timentium eum.* Et alio loco i[illegible] [illegible] Bernardus: *T[illegible] vrbem Romam pro Episcopio deputat dicens clerus & populus tui, ac per hoc specialis cura tenetu[illegible] nec.* V[illegible] d[illegible], *Romam Papa domesticam esse Ecclesiam.* Ac nisi inm solius Bernhardi doctrinis tec[illegible]m certatem, perfacile probarem, Episcoporum Principem non decere Episcopia confundere, de omnibus disponendo, quæ sunt per Metropoles & diœceses ordinatissime distributa. Hoc beatissimus Papa [illegible]regorius considerans noluit vniuersalis Ecclesiæ Pontifex nuncupari.

Sequitur ergo, *Tu heres Apostolorum.* In hac hereditate messis quidem multa, operarii vero pauci. *Paternam tibi vendicato,* inquit, *hereditatem. Quid stas otiosus, quid resupinus pompis. Nil horum tabula testatoris tibi assignant: quarum si tenore contentus, curam potius hereditatis & operam, quam diuitias & gloriam.* aut Fernandi Regis affinitatem. *Blanditur cathedra? Specula est. Inde tibi Episcopi nomen, non dominium sonans, sed officium.* Quid Petrus tibi reliquit? *Quod habeo,* inquit, *hoc tibi do. Argentum & aurum non est mihi, &c. E[illegible]o vt alia quacunq; ratione hæc tibi vendices, sed non Apostolico iure. Nec enim Apostoli quod non habuerunt, tibi reliquerunt. Audi ipsum: Non dominantes,* inquit, *in clero, sed forma facti gregis, &c. Apostolis interd[illegible]tur dominatus. Ergo tu & vsurpare aude, aut dominantem Apostolatum, aut Apostolicum dominatum, plane ab alterutro prohiberis. Si vtrumque simul habere voles, perdes vtrumque, ne ex illis habearis, de quibus Veri[illegible]tas conqueritur: Ipsi re[illegible]nauerunt, & non ex me: Principes extiterunt, & ego non cognoui eos. Agnosce hereditatem [illegible] in cruce C[illegible]. Exi in agrum Domini tui, non tanquam Dominus, sed tanquam villicus.*

P[illegible]s dicens, *Tu primatu Abel.* Si filius, si successor Abel vis haberi, ipsum imiteris. Erat enim Ab[illegible] [illegible]tor, Cain autem agricola. Sacrificauit ille de primogenitis, Cain excussas obtulit spicas, f[illegible]andi sacrificium, non autem amoris holocaustum. Cain ergo magis æquare videris, qui spolia Ecclesiarum in P[illegible]ntiam, imo in affinitatem Fernandi prodegisti: siliquas vix Deo sacrificasti. Num tibi quadrat hoc verbum Bernardi, quo libellum suum tertium claudit ad Eugenium: *O miserandam sponsam talibus creditam Paranymphis, qui assignata cultus eius proprio retinere quæstus non verentur, non amici profecto sponsi, sed æmuli sunt.* Rursus in quinto: *Quale est quod de spoliis Ecclesiarum emuntur, qui dicunt tibi, Euge, euge. Pauperum vita in plateis dimittum seminatur. Argentum micat in luto, tollit non pauper, sed fortior.* Primatum tuum certe nemo negat. *At tu videris, ne iuxta parabolam Nathan centum o[illegible]ues habens vnicam pauperis concupiscas.* Eundem Claræuallensem in tertio loquentem audi: *Quid item tam in[illegible] [illegible]num tibi, quam vt totum tenens non sis contentus toto, nisi minutias quasdam atque exiguas portiones [illegible], fons tibi cred[illegible] ta vniuersitatis, tanquam non sint tua, satagas nescio quo modo adhuc facere tuas. Erras, si vt summam, ita & solam institutam à Deo Apostolicam potestatem existimas. Si hoc sentis, dissentis ab eo, qui di[illegible]it: Non [illegible] est potestas nisi a Deo, & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et si principaliter pro te facit, non [illegible] singulariter. Rursus, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non dixit, sublimiori.* Subne[illegible] [illegible]ns, G[illegible]bernatu Noe. Illi archa extruenda, & palatiis ac stegis distinguenda mandatur. Tibi [illegible] Christi mysticum delegatur ædificandum. Iustum exemplar, sed [illegible]sus longe dispar. Quod N[illegible] [illegible]ceuit subordinando, tu confundis permiscendo. Hoc idem Bernardus queritur in hunc m[illegible] [illegible] *[illegible]strum facis, si manus submoues digitum. Tale est, si in corpore Christi membra locas aliter, quam d[illegible]sposuit ipse. Nisi tu putas alium esse, qui posuit in Ecclesia quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios*

vero Euangelistas, alios Doctores & Pastores, in ædificationem corporis Christi. [illegible] quod ipse Paulus suo Apostolico figurans eloquio & capiti c[illegible] tan[illegible] pactum, prohibet per omnem iuncturam subministrationis [illegible] mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis faciens [illegible] te, non dixit, *in Petro*, nec *imperio*.

Subsequeris dicens, *Patriarchatu Abraham.* Abraham summus P[illegible] tur, quia eius virtutis opus præcipue executus est. Nam secundum [illegible] alios alia virtute pollere dicimus, seu præcellere in aliorum [illegible] nunc [illegible] mus, quomodo virtutes pares sunt, vel connexæ. S[illegible] emicat ope[illegible] tenis virtuosæ, id si nossem, testis [illegible] [illegible] ri att[illegible] hoc tribuis, vt illi omnia singulaque licere, expe[illegible] [illegible] que dec[illegible] dem Bernardo testante; *Quid [illegible] Cherubin [illegible] Ar[illegible] Angelos ordinant [illegible] sub vno capite Deo, ita sub [illegible] ce summo [illegible] A[illegible] Presbyteri, &c. Quid si dicat Episcopus, Nolo [illegible] sub Ar[illegible] nisi tu forte Angelorum quempiam dicentem audisti, Nolo sub Archangelo esse, a[illegible] ordinum aliquem non ferentem cuiquam sub esse, nisi Deo.* Romanus vero [illegible] cuncta res[illegible] uat.

Nun[illegible] bi velit, *Ordine Melchisedech*, comme[illegible] oremus, [illegible] primus post [illegible] um Deo sacrificans, sicut Abel protoplasti p[illegible] Sal[illegible]m, qui [illegible] uit Abrahæ regresso à cæde Regum, qui inter[illegible] Christ[illegible] Dominus Sacerdos in æternum secundum ordinem M[illegible] ron, [illegible] tor Dei & hominum, secundum humanita[illegible] tur *Vnctione Christus*, illic adiiciemus, quæ hic dici à me potu[illegible]t.

Por[r]o quod dixisti, *Dignitate Aaron*, is Moysi viro Dei Duc[illegible] vniuerso ordine Leuitico. Præcepit quippe Dominus Moysi, vt post c[illegible] rum eius, prorsus tribus Leui ad diuini cultus ministeria ordinar[illegible] & seruirent pro Israel coram Aaron & filiis eius in tabernaculo. H[illegible] fuisse, nemo tibi negat. Alios quoque nouo ritu Ecclesia introd[illegible] caput nostrum Iesus Christus in semetipso exhibuit, & corpori su[illegible] quod [illegible] ordines instar septiformis gratiæ spiritus reliquit obseruandos. Ergo & hu[illegible] Christi reseruemus. Quod autem subdis *Auctoritate Moysis*, id eo[illegible] cta qu[illegible] admonet in quarto: *Tuum est vnumquemque euocare & adsciscere tibi, exemplo Moysi* [illegible] *nes, non tam ætate quam moribus, quos tu nosti, quia senes populi sunt, &c. Consilio non prece* [illegible] certe quomodo seruetur, ipse iudicato. Sed pergamus vltra.

Iudicatu Samuel. Caueat ergo ne dicatur sibi, ditauimus Abraham. Sed vt [illegible] nuele libere ad populum concionari sibi liceat: *Loquimini de me coram Domino, & cora[m]* [illegible] *tus, vtrum bouem cuiuspiam tulerim, aut asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppres[si] aliq[ue]m* [illegible] *cuiusquam munus accepi: & contemnam illud hodie, vobisque restituam.* His enarrat [illegible] *daretur talium copia virorum, quales perstrinximus nunc, quid illo iocundius secu[li]* [illegible] *Nonne* [illegible] *te illorum tibi temporum beatitudo videretur, &c. Et nunc reduc oculos, mi Eugeni, ad eum qui nunc Ecclesiæ est statum, & studia Prælatorum, eorum præsertim, qui in circuitu tuo sunt.* S[illegible] de hu[illegible] go palpaui non fodi parietem.

Nunc sequitur, *Potestate Petrus.* Sed Bernardum tuum rursus audi. *Tu pastor pr*[illegible] *eam multa circumdatus varietate. Oues quid capiunt? si auderem dicere, dæmonum magis quam* [illegible] *hæc, &c. Scio vbi habitas, increduli & subuersores sunt tecum. Lupi non oues sunt. Scilicet* [illegible] *sic Paulus ludebat, &c. Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando vel gemmis ornatus,* [illegible] *auro, non vectus equo albo, nec stipatus milite, nec constrepentibus septus ministris. Absque his ta*[illegible] *tu adimpleri posse salutare mandatum: si amas me, pasce oues meas. In his successisti non Petro,* [illegible] *&c. Opus fac Euangelistæ, & pastorum opus impleisti. Dracones* (inquis) *me pascere &* [illegible] *Propter hoc* (inquam) *magis aggredere eos: sed verbo, non ferro: Quid tu denuo vsurpare* [illegible] *semel iussus es reponere in vaginam, &c.* Quod sequitur de gladio bifario, id cer[illegible] [mo]narchiam Dantis Alig[herii] remitto, transcurrens vsque illac.

Vnctione Christus. Siue dixeris, chrismate vnctus, seu vnctione chr[illegible] at [illegible] ceditur. Dixeris fortasse, regium nomen Christus est, sed eius regnum [illegible] de hoc mundo. Eundem Bernardum lege dicentem: *Non tu ille de quo P[r]op[heta]* [illegible] *possessio eius. Christus hic est, qui possessionem sibi vendicat, & iure creationis, &c merito* [illegible] *eris. Cui enim alteri dictum est: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem t[u]am* [illegible] *nos terræ. Possessionem & dominium cede huic. Tu curam illius habe, pars tua hæc,* [illegible] *am Nunquid non & villa villico & paruulus Dominus subiectus est pædago.* N[illegible] *tamen* [illegible] *sui Dominus est. Præsis vt* [illegible] *seruus. quem constituit* [illegible] *familiam suam. nullum gladium plus formido, quam li*[b]*idinem dominandi.*

Se[illegible] equa[illegible] ur illud, *Tibi claues tradita.* M[a]gna [illegible] Clau[illegible] cipiente [illegible] adsu[illegible] nimus [illegible]

[illegible] o quia [illegible] nent leges Iust [illegible] nem [illegible] præcipue [illegible] ndemno.

[illegible] is, *[illegible] credita.* [illegible] mas me, sceoues m [illegible] *[illegible] omnibus non dominaberis. Pascendas vtique, non premendas* [illegible] pt [illegible] cæteri d [illegible] d mom [illegible] amus, [illegible] lege [illegible]. *Parente* [illegible] *ant,* [illegible] *vniuersum, dictum est illis.* [illegible] *vero vendentes* [illegible] *rum* [illegible] *tum vehementem, arma potentia* [illegible] *eo. Quo non pertinere vid* [illegible] *heex* [illegible] *arcu, &c.* [illegible] *qui sonus in omnem terram exiuit, omnis eorum* [illegible] *orbis terræ* [illegible] *Nimis con* [illegible] *principatus eorum.* Vid [illegible], Lxl [illegible] hæ [illegible] per Prophetas de omnibus præconi [illegible] um [illegible] ns subdit eis, *Tu* [illegible] *non ergo soli Petro* [illegible] Bernardi [illegible] nesem, iam decertarem, an quad [illegible] copos per eum, cui creditum est præputium, [illegible] au, de [illegible] Sed quartam vel sol [illegible] dum modo [illegible] entis; *Præsis vt fidelis seruus ad quod* [illegible] *in tempore, hoc est* [illegible] *non imperes. Recordare vocis illius: Sapientibus & insipientibus debitor sum. Ergo & infidelibus* [illegible] *quia consentia Christum non offerimus eis, qui non habent. Expectauimus* [illegible] *credere contingit: quomodo credent sine prædicante?* *Petrus ad Cornelium, Philippus ad* [illegible] *Augustinus a Gregorio destinatus formam fidei tradidit Anglis, &c. An non limina Apostolorum p* [illegible] *iam ambitio quam deuotio terit? an non vocibus eius tota die vestrum resultat palatium? an non spoliis eius omnis Italica inhiat inexplebili auiditate rapacitas?* Et rursus in quarto: *Fuerunt ante te, qui se totos pascendis ouibus exponerent pastoris opere & nomine gloriantes, nil sibi reputantes indignum, nisi quod saluti omnium obesse putarent: impendebant substantiam, impendentes & semetipsos, vt is qui ait: Et ego superimpendar pro animabus vestris, ponebant quoties oportuisset* [illegible] *Euangelium.*

Hæc super pastura pompaque pontificali ex [illegible] laræuallensi dixit [illegible] sufficiat. Me vero quoddam C[illegible]ncilium memini legisse, vbi super inuestitura Ecclesiasticorum beneficiorum Clericis restituenda, & econtra de regalia secularibus restituenda Principibus disceptabatur, qua & priscimores patrum præsenti Prælatorum pompæ conferebantur, & quod secularia sine lictoribus & apparitoribus & ornatus luxu vix administrari possunt. Ta[illegible] tandem incidit consideratio, quod sicut sponsæ vel nouæ nuptæ primum solis ornantur vt placeant sponsis, deinde sponsi adornant ipsas, vt & coram vniuerso mundo * gloria Christi ornamentis sponsæ suæ refulgeat; Habeat igitur tegu[illegible]ias & quæ duntaxat Ecclesiam fuisse * quam vidit ille ciuitatem sanctam Ierusalem nouam d[illegible]scendentem de cœlo, à Deo paratam, velut sponsam ornatam viro suo: cum vtique nos sumus [illegible] in quos fines seculi deuenerunt, nullam aliam expectantes præter aduentum in gloria filii Dei. Sed neque satis parabola quadrat. Quippe apud Comicum Clitipho Cliniam zelotypia languentem solatur ex eo, quod amica eius humili veste amicta, non alieno sed proprio, vt quæ sibi ornant ir fœminæ, sit ornata. Est ergo fornicatia sponsa, quæ ornatur alieni quam Christo. In gentilitate fateor turpe reputatum esse absque ornatu sacerdotium. Nam eum tribunitiis, maxime Syllanis, factionibus nedum consulatus, sed & triumphus ac quæstura plebi cum patribus esset cummunicata, & (vt Liuius ait in quarto) Quæsturam *namque eam non honoris ipsius fine æstimabant, sed patefactus ad Consulatum ac triumphos locus nouis hominibus esse videbatur: Patres contra non pro communicatis, sed pro amissis honoribus fremere, negare, si ea ita sint, liberos tollendos esse, qui pulsi maiorum loco, cernentesque alios in possessione dignitatis sua, Salii Flaminesque nusquam alio quam ad sacrificandum pro populo sine imperiis ac potestatibus relinquantur.* Satis palpaui: non fodi parietem. Fodiat, cuius est fodere. Ideo autem extendimus sermonem nostrum, vt intelligas quam vane linguam tuam in me acuisti.

Transgrediamur ad illam epistolam, qua dicitur, *Si quis hunc* [illegible] licet Romanum Pontificem *contristauerit, Christum, qui ei credidit cathedram, non recipit: & quicunque contristauerit D[illegible] torem* [illegible] *peccat in Christum.* Hæc suapte natura & sig[illegible]ca[illegible]a verissi[illegible] sunt. Nam & Rex & P[illegible]nceps, omnisque potestas sublimior, auctoritat[illegible] æ virtutem per ministros expe[illegible] ne[illegible]st: quos si quis impedierit, Dei ordinationi [illegible]. H[illegible]c nouit Appius [illegible] audius, qui [illegible] primus suasit dictatoriæ potestati cum [illegible] ribus præeuntibus, dum dicit *Pulset cum mihi* [illegible] *qui sciet ius de tergo vitaque sua penes vnum illum esse, tuius Ma* [illegible] *violauerit* [illegible]

[illegible] *Sathanæ in interitum carnis, &c.* [illegible] vero tradi[illegible] congregatis Co[illegible] vacu[illegible]s esse liquet Siquidem Du[illegible] [illegible] quanquam iam [illegible]ido com[illegible] [illegible] Cardi[illegible]s tuus sponte, libere Capitulo [illegible] [illegible] du[illegible] aduocatum Ecclesiæ suæ [illegible] [illegible] Carce[illegible]; eaque omnia, si quan[illegible] [illegible] pinguat[illegible], d[illegible]atus, Ec[illegible] manus [illegible] documen[illegible] manu sua [illegible]ta, extant qu[illegible] tractarunt [illegible] ap[illegible] qu[illegible] [illegible]ux statui suo prouidit, illico cautione recepta securitatis status [illegible] omne regimen [illegible] apud Cardinalem libere permansit, hoc modo [illegible], ne [illegible] [illegible] tu[illegible]n-cur. [illegible] cum satius fuerit periculis obuiare, quam post caulam vulneratam [illegible]m quære-re. Nam vt aiunt [illegible]uspicari de præterito, quam ipsa experimentum capere est m[illegible].

P[illegible]stea mi[illegible] e[illegible] me infantis, quasi *Princeps legibus solutus damnare valeat inauditum.* Si [illegible] ho-las didicisti, non abste[illegible] [illegible]set Doctoratus vel Pontificatus [illegible] iam prior[illegible] pri[illegible] [illegible]ber[illegible]-ptum est *Etiam[illegible] coram Principe arrogatio habeat fieri, vocandos esse quorum interest.* H[illegible]c ve[illegible] d[illegible]-io [illegible] præiudi[illegible]o agebatur. Dehinc cæcas ineptias tuas effundis innuens, qu[illegible]d [illegible] testa[illegible]-t[illegible] c[illegible]m Pri[illegible]ipe factum omnium testimoniorum solemnia exsuperat, si[illegible] p[illegible] [illegible]-pem a[illegible]tur, legibus adeo soluta sunt, vt nec in ius vocationem requirant, [illegible]nquam [illegible]ina Princi[illegible]is pote[illegible]a vim habeant rei iudicatæ. O pauper sensus? Dic, oro, cui præiud[illegible]tur [illegible]-sion[illegible] [illegible]emnitatis in testamento, dummodo constet, sic placuisse testato[illegible] cui præiud[illegible]catur pe[illegible] priuilegium testamenti militaris, aut ad pias causas, vel inter liberos, aut ab intestato suc-cessuros, aut in pacto mutuæ successionis? aut si quis heres institutus neget à se legata relicta, deinde conuictus se defendat, non esse solemniter relicta? Sed an quocunque casu etiam Prin-cipis præsentia facit narrata in testamento vim veritatis habere, sicut res iudicata? Quid si te-stator coram Principe dicat; *Centum quæ mihi debet Titius, Seio do lego*; an probetur debitum? Disce pauper ingenio inter iuris solemnitatem & naturalem secernere necessitatem. Erubesce hæc tua scripta doctis hominibus innotuisse. Nam licet de me male meritus sies, mallem tamen er-rores tuos penes te retinuisses.

Alias vanitates pari errore respersas mitto, hoc vnicum tibi concedens, quod vbi seditio imminet, vbi gentes & regna commouentur, licere Principi absque partium vocatione immi-nentia præuenire pericula, quæ interea surgerent, postea fortasse non reparabilia. Sicut apud Valerium in sapienter factis comperio, quod ciuitate clandestinis machinationibus sæuiente, Princeps eius lege de indemnatis non castigandis abrogata, comprehensis continuo sontibus & necatis, illico legem restituit. Si quis ergo Pontifex in dissensione pro Imperio Romano habita officiose interuenit, quid habet hoc commune cum causa nostra, aut etiam cum causa Maguntina, de qua Domino annuente posthac disceptabitur. Nam & de seditiosis Iustinianus nouissimo iure prouidit, vt leuiori suspicione præuia contra notatos in crimine illo procedatur. At in omnibus his casibus tela iudicii succiditur, naturalis necessitas non violatur.

Postremo repetitis blasphemiis, vt malignitati tuæ naturæ satisfacias, tandem secernis, an de crimine contra quempiam inquiratur vt damnetur, an vt declaretur pœnam promulgatam incidisse: quo vltimo casu nil noui statuitur, sed reus legis factiosus nunciatur. O cauillator præsumptuose, num audisti Ducem Sigismundum statui suo prouidisse, ne Cardinalis dex-tram eius fallens alium dominum immitteret? Tales proditores Maro in VI. apud inferos prio-re loco supplicii deputauit. Audiendus igitur erat Dux: quia etsi de facto constabat, de hoc erat disceptandum, num iure vel iniuria factum esset. Quod autem ad Concilium appellatum est, id argui non potest: quia ex salutaribus magnæ Synodi institutis iam dies Concilii cessit, decen-nium effluxit: culpandus est Pontifex qui restitit. Sed dic miser, qui tam parum pensi habes; Si quis Iudex falso denunciet Titium homicidii reum, & idcirco lege Cornelia de sicariis obnoxi-um, an minorem fecerit iniuriam, quam si decernat eum homicidii reatum incidisse? Erras lon-ge, si putas vllam tenere pronunciationem, sententiam vel declarationem, aut falsam publica-tionem, contra non vocatum vel inauditum. Num Pontifex ipse secum dissidet, qui Ducem vocauit causas dicturum, cur ad pœnas comminatas procedi non debeat: at legatum Ducis id parantem carceris comminatione deterruit, ne quid allegaret. Tibi dico, omnis cognitio causæ vel rei, quæ sit futura præiudicialis, euocationem prærequirit: siue de facto constet, & quæratur facinoris auctor, aut constet factum, & per quem, sed dubitetur iure vel iniuria; seu constet non iure factum, & disputetur de genere pœnæ. Sed & quandocunque de alterius præiudicio certa-tur, vocandus est is qui habet interesse, etiam Principe cognoscente, quem latere possunt homi-num facta: solus Deus est, quem nullum fugit secretum.

De primatu Ecclesiæ Romanæ.

SE[illegible] mendaciorum perfidissimâ descendens in barathrum calumniarum, quid me ca-lumn[illegible]is quasi primatum Ecclesiæ Romanæ pernegem? qui scio omnibus Apostolis esse

[illegible]m: *Ite* [illegible] *aneriis*, [illegible]
[illegible] vox Euangeli[illegible], prædican[illegible]
mere quæris, vt omn[illegible]asticam potest [illegible]
postolicum vno superi[illegible] tamen cœtui [illegible]
ficatis esse fidei Christ[illegible]amenta, & a [illegible]
les, etiam [illegible] Romana pon[illegible]ficali præfulgeant d[illegible]
mentiam coniecit, vt ex meis veris & Euangel[illegible]
est [illegible]rdia veris, semperque sibi certa cohærent, [illegible]
li Petro pasturam a[illegible]ibuis, quid est quod discip[illegible], q[illegible]
totis pectore [illegible] sacra potauit: an vt intra se contine[illegible]
tem discipuli XII. in congregatione multitudinis creden[illegible]
bum Dei E[illegible] autem euangel[illegible]lare pascere, scilicet pabulo ver[illegible]
c[illegible] Iesu Christ: *Non ab hominibus, neque per hominem sed per Iesum* [illegible]
quia vtrumque errorem tuum postea fal[illegible]is rationibus [illegible]icare præs[illegible]
tius confutabo, ac confusi[illegible]nem ordinis tui instigarius à te vesti[illegible]
habiturum fidis, [illegible]i paulo altius principia repetas. Proncis ampu[illegible]las, & [illegible]
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Gloriaris te loqui scire, quod nullus ignorat: *Ecclesiam ab eo constitutam* [illegible]
ra quisque legem natura vt infima summis, summa infimis, &c. Me admone[illegible]
scilicet elementatem mundum numerorum lege co[illegible]pactum. H[illegible]
ant: Omnia quæ à primæua rerum origine processerunt, sub nume[illegible]
Deinde docetur, quod quantum vniuscuiusque elementi [illegible]lid[illegible]tas a[illegible]
vel ab alio superatur, tantundem alterum quantitate stringi vel di[illegible]tend[illegible]
aduersatur, altera communicatur. Dehinc ætherei mundi con[illegible]gem at[illegible]
Archangelis grandia, quæ præfando spopondisti, exoluisse putan[illegible]: quæ quia [illegible]
ampullaris, iam valete sino. Sed ne nos litterarum expertes aliis insinues, [illegible]
cum contra Callidem in Gorgia relatum. *Dicunt autem Sapientes o Callides, & cœlum* [illegible]
os & homines societatem & amicitiam, & ornatum & temperantiam & iustitiam continere [illegible]
de causa mundum nuncupant, ô amice, non immunditiam. Tu autem videris non attend[illegible]sse, q[illegible]
metrica & in Idan & in hominibus plurimum valet. Ecce quod gentilis harmoni[illegible]
rum compagem: neq; id nostri Pædagogi nescierunt, qui nos docuerunt qu[illegible] le[illegible]

Tu triplicis mediam natura cuncta mouentem
Connectens animam per consona membra resoluis.

Ergo si nil aliud habes, cur illud non custodisti? Compagem Ecclesiæ [illegible]
membrorum officia præfocando impedit, & oppilando suffocat, ne quis Ep[illegible]sco[illegible]
suum tute valeat explere, iuncturas disiungit, confundens harmoniam, dum omn[illegible]
solus sibi vendicat. Aufert corpori sanitatem, dum membra singula singulis [illegible]
In processu dicis, *Vnum in Ecclesia Principem, in q*[illegible] *& ex quo* * nemo contradic[illegible] Si [illegible]
tibi Paulus: *Ego enim à Domino accepi. quod & tradidi vobis*, non à Petro. Et rursus: *Non ab hom*[illegible]
neq; per hominem, sed per Iesum Christum.

Pergis dicens, *Non à multis vnum, sed multa ab vno.* Cum à Pædagogo meo in[illegible]
fans, *Quidnam esset numerus?* respondi, *Vnitatum collectio ab vno scandens ad plura.* Simi[illegible] &
mensura motus rerum mutabilium. Postea ab Augustino in vltimis Co[illegible]fessionum l[illegible]ris
discretionem potentiæ ratiocinatiuæ super rebus numerabilibus aut fluxis. [illegible]
ris, vix consideras, quia non inferunt quod prætendis: vt Iruerius ait, conseque[illegible]tiam [illegible]
trarium, non inducit.

Prosequeris, *vt in corpore multa membra vnius capitis sumunt influxum &c.* Fat[illegible]mur sed
vt caput manus aut pedis vsurpet officium, reliquis scil. Episcopis nihil relinquendo.

Sequitur, *Inferiores motus primi mobilis motu gubernantur.* At non Sol rut[illegible] [illegible]oncitus
bes gelidum impedit axem, sed veterem seruant sidera pacem.

Sequitur, *Vt ex reuerentia inferiorum ad caput vna concordia fieret.* Vicissim leg[illegible] S.
corripientem Episcopum, quod se *Vniuersalis Ecclesiæ Episcopum* nuncuparet. Dice[illegible]
mnia tibi tribuis, adimis mihi, &c. Honor meus est fratrum meorum solidus vigor.

Sequitur, *In apibus vnus Rex est, & grues vnam sequuntur ordine litterario.* Si at[illegible]tent[illegible]
obseruasses, iam scires illud de quolibet Episcopo dictum esse, vt se[illegible]. S[illegible]
[illegible]am in Episcopo & Epi[illegible]opum in Ecclesia esse, neque inficiari d[illegible] be[illegible] E[illegible]
num Pontificem, extra quam nullus saluatur. Erit igitur Ecclesia P[illegible]ce ma[illegible]
Apostol[illegible]us f[illegible] Petro. Sed quia gloriari et in apum metaph[illegible]ra[illegible] qua[illegible]
puam, n[illegible] qu[illegible]q[illegible]e populos attentius Regem obseruare [illegible]am
me[illegible]a d[illegible] que d[illegible]oluitur. [illegible]m igi[illegible] [illegible]ris at[illegible] &
[illegible] suo [illegible] fant. Sed quare, vt [illegible] a [illegible]es
[illegible] olem ed[illegible] nte [illegible] vt ait M[illegible]
[illegible] edium [illegible] ta [illegible] po[illegible]

[illegible] us Pien [illegible]

[illegible] que [illegible], cum ne prodigus obsit,
[illegible] ne [illegible] vacua fine [illegible] in aula.

[illegible] prævaricato Bernardum [illegible] uat [illegible] tran [illegible] bus & [illegible] sapie [illegible] alia [illegible] Eugenium sic arguit: *Subtrahuntur Abbates [illegible] Archi[illegible] tandu probatis vos habere plenitudinem potestatis. [illegible] que suos seruare posits vsu, &c. Tu ne denique tibi licere [illegible] mutilare membra, [illegible] ordinem perturbare terminos quos posuerunt Patres tui [illegible] que seruare, [illegible] quam sua quomodo poterit conuenire? Erras, si vt summam, ita & solam institutam a Deo Apostolicam potestatem [illegible] & dissentis ab eo qui ait: Non est potestas, nisi a Deo. Proinde quod [illegible] Qui potestati [illegible] Dei ordinationi [illegible] etsi principaliter pro te facit, non tamen singulariter. [illegible] tanquam in multis. Non tua ergo sola potestas a Domino, [illegible], &c. [illegible] digitum facis capitis collateralem, aut in corpore Christi [illegible] Non [illegible] alium esse qui posuit in Ecclesia quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, [illegible] alios Doctores & pastores, &c. Sicut illi Cherubin & Seraphin, &c. [illegible] Episcopo, aut Abbas nolo obedire Episcopo, hoc de cælo non est [illegible] Nolo sub Archangelo esse.* Vides ergo do[illegible] nam Bern[illegible] prævaricans, qui ex reseruationibus [illegible] quentes ad [illegible] lam nactus es pontificatum.

[illegible] illud euangelicum, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo [illegible] iam meam.* [illegible] pares ex hoc verbo audent asserere, super solo [illegible] esse Ec[illegible] natus d[illegible] vbi supra, dicens; *alios Apostolos Prophe[illegible] Doctores, [illegible] ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Atque hoc corpus quod [illegible] ipse Paulus hoc suo Apostolico figurans eloquio, & capiti conuenienter [illegible] adaptans, [illegible] ex eo [illegible] perhibet & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram, vniuscuiusque [illegible] augmentum corporis faciens, in ædificationem sui in charitate.* Christus est ergo e[illegible] per charitatem. Illud igitur iungas. *Pecca autem erat Christus indeficiens.* Nam & [illegible] dictum est à Domino: *Ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, disperdas & dissipes, ædifices & plantes:* nec tamen ideo summa rerum sibi soli collata perhibetur.

Sequitur, *Vna est columba mea perfecta mea, &c.* vnitate fidei, & charitate Christi, non Petri, vel [illegible] quibus defi[illegible] non definit Ecclesia, neque exspirat. si duo [illegible] Papæ [illegible] sæpe, aut Papa errer in fide, vt quandoque. Imo & Indum recte credentem [illegible] confido, ne coactio necessitatis ipsum excludat a regno Dei, quod [illegible] credentibus in se Dominus.

Sequitur, *Ego & Pater vnum sumus.* Quis hic dubitet Iesum Christum patri consubstantialem? nec dubitatur, quin Christus ascensurus ad patrem cuncta saluti nostræ oportuna prouiderit: qui & post ascensionem & Spiritus sancti missionem Paulum ad præputium misit, de quo d[illegible] post hoc non omittam.

Redis nunc rursus ad Claræuallensem, quasi ille rem omnem soli Papæ attribuat. Cogis me rem illam ab initio attingere, ne putent homines ignari, Bernhardum ipsum pompam & gloriam Eugenio persuasisse. Bernardus Claræuallensis scripsit ad Eugenium super pontificatu librum vnum, hortans eum ad Dei cultum, & contemptum mundanorum, dum dicit: *Putasne hæc tempora sustinerent, si hominibus pro terrenis litigantibus voce Domini responderes: Quis me constituit super vos.* Et istud: *Cum obsidio vrbis & barbarorum ensis immineret, beatus Gregorius extremam & obscurissimam partem Ezechielis tam diligenter quam eleganter exposuit.* Et illud: *Disputationes aduocatorum magis ad subuersionem, quam inuentionem proficiunt veritatis.* Et illud: *Timeant nummularii, nec fidant in nummis, scientes [illegible] quam accipere [illegible].* Ominatus est vir sanctus sese calumniari: idcirco telam succidit, librumque clausit his verbis: *Atque hic sit finis istius, ne duplo te oneret minus suauis oratio, si & longa fuerit.* Hoc etiam probat sequentis libri principium, quod continuo apologeticum est, tum circa prioris libri præcepta, tum circa titulum eius, quem illi iam *De consideratione* imposuerat. [illegible] vitum sanctum ascenderat, vt & titulus [illegible] in [illegible] quasi [illegible] considerationem pro contemplatione nuncupasse[illegible]. H[illegible] dec[illegible] onibus p[illegible], vt [illegible] nctus ad prioris libri præcepta reuertere[illegible]: *Non est quod laudetur [illegible]. Disce [illegible] esse. Nam Propheta cum similiter leuaretur, audiuit, Vt euellas & dissipes, &c.* Quid aliud [illegible] si cum leuaretur Propheta, sicut tu: quia similitudo differentiam [illegible] non iden[illegible], &c. *Tolle fucum fucati honoris.* Ex quo satis intelligitur Doctorem [illegible] calumniis esse [illegible], qui & iam dixerat: *Libens in me accipio detrahentium linguas maledicas & venenata [illegible].* Et cum plurima scripsisset vir sanctus in execrationem [illegible] & pom[illegible] subdit illa: *Sacerdos magnus, summus Pontifex, &c.* Dein de [illegible] at non ita, vt illi soli potestas sit delegata, vt superius dixi [illegible] verbis. [illegible] in Bernardo gloriaris [illegible] pom[illegible] Pontificis ad[illegible]? ad quarum detestationem & omnium temporalium rerum contemptum [illegible] illi

quorum

quatuor [illegible] à viro sancto profecti sunt, non autem quod E[u]genius p[illegible]
ret, sed vt omnes Romanos Pontifices ministerii sol[lic]itudinisque po[illegible]
ret, vt ipse quoque testatur. Nam cum singula quæque ad eminentiam [illegible]
tia explicuisset, admonet eum suæ vilitatis, & prædecessorum suorum [illegible]
pie retices & supprimis, quasi vir sanctus delicias pontificales & d[illegible]
approbare, qui tamen contra Pontificis auaritiam scribens ait, *Omnia p[illegible]*
uerso, &c. vt scripsi supra, super his verbis: *Tu primatu Abel.* Hac igitur le[illegible]
Claræuallensem in omnibus vt accipias, vt ipsius Pontificis eminen[illegible]
vero cum Bernardo detestemur. O quid putas dictum fuisse Bernar[illegible]
num Pontificem de minutissimis beneficiis disponentem, & hierar[chiam] hic [illegible]
confundentem, & suum monasterium S. Anastasii de vrbe concessum in co[illegible]
tulit Abbatum exemptionē damnans eam velut perturbationē ordinis à [illegible]

Inter hæc vnam admisces hæresin, dicens; *In reliquos discipulos non nisi per [illegible] stas.* Hoc neque Anacletus dicit, nec magnus Leo consentit, fatentes Pet[ro] [illegible]
dam potestatem traditam, id est, nullis terminis coartatam; minime autem [illegible]
Apostolis claues esse traditas à Christo immediate. Dic rudis hæretice, [illegible]
quemquam Apostolorum in Sacerdotem vel Episcopum consecrasse. E[illegible]
cim Apostolos viua voce veritatis ordinatos: quia manuum impositio [illegible]
troductus, postea solemnes prædicationes adiecit Ecclesia. Mathiam a[illegible]
ordinatum, nisi quod inter duodecim annumeratus est, & spiritum San[ctum illegible]
ita vt non esset vlla manuum impositio necessaria. Atque hodie veritas est [illegible]
sacrum ordinem, sed & omnia Sacramenta à Christo immediate conferri [illegible]
& Sacerdotum ministerii exhibitio corporalis incorporalia sacra conting[illegible]
ritualis collationis præbet iudicium infallibile: quia non faciet Iesus [illegible]
cum ministet eius officii sui ministerium in nomine eius exhibet, ipse præst[illegible]
Dic si speculator in colle consistere iussus, hostili exercitu inter angustias vi[illegible]
at Imperatorem, sicut pactum fuerat, isque subito impetu obuiat hostem, [illegible]
is, cui summam rerum defers? Te parem esse reor Simoni, putanti manu[illegible]
ac Ioannis factam super baptisatis in Samaria, qui nondum acceperant spiritu[m] San[ctum illegible]
porali quodam attactu id effecisse: sicut ouum quod ex cubatione gal[illegible]
trus ait: *Existimasti donum Dei pecunia possideri. Pœnitentiam itaque age, &c.* Rudi[illegible]
me sentiens, alta tamen attingere sudes, dum dicis, quod missio Petri & Io[h]annis [illegible]
à Coapostolis facta non sit indicium maioritatis omnium Apostolorum ad Petrum, & [illegible]
milem fuisse Arrii impium errorem dicentis, *Spiritum Sanctum patre filioque minorem, [illegible] ab illis.*

O philtrum grossum, Feltrensi populo dignum? qui generationem & genit[illegible]
nem & processionem æternam, Patris, Filii & spiritus Sancti putas cor[p]oralibus [illegible]
vbi mittens ac missus, generans & genitus substantialiter absque vlla essentiæ commu[nione illegible]
distinguantur. Sed ad textum redeamus. Ille ipse Lucas qui scripsit: *Conuocantes autem [illegible]*
titudinem discipulorum, dixerunt: Non est aquum nos derelinquere verbum Dei, &c. Considerate viro[s illegible]
bu bons testimonii septem, & elegerunt Stephanum, Philippum, Prochorum, Nicanorem, Tim[o]nem [illegible]
nam, & Nicolaum, &c. Vides quomodo apud Hierosolymam XII. Apost[o]li cong[illegible]
Concilium, totumque Concilium elegit prædictos septem, quos constitu[erun]t super h[illegible]
licet euangelisandi verbum Dei, non autem Petrus. Ille idem Lucas subiun[git illegible]
lapidato omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apostolos, & [illegible]
erant pertransibant euangelisantes. Philippus autem descendens in ciuitatem Sam[ariæ illegible]
dicabat illis Christum, intendebant autem turbæ hiis, quæ à Philippo dicebantur, & [illegible]
pauca subdit Lucas: *Cum autem audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia Samari[a illegible]*
Dei, miserunt ad eos Petrum & Iohannem, &c. Ex hiis constat luce clarius, Ecclesia[m illegible]
lapidatione dispersam, solis Apostolis manentibus congregatis, apud quos [illegible]
auctoritas. Qui cum audissent Samaritas in Philippum intentos, miserunt Pet[illegible]
nem. Quid igitur calumniatis, æquiuocando missionem Philippi ac Iohan[illegible]
in eodem orationis contextu, præcipue autem inter Petri ac Iohannis, quasi al[illegible]
sis, aliter Iohannes? an quia Petrus dignitati suæ derogatum esse duxi[illegible]
lo reprehendi se sustinuit? Ita enim Galatis scribit vas electionis: *Cum [illegible]*
in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat, &c. Neque enim Petrus quidqu[illegible]
ple contulit Petro, quod acceperat à Domino. Tu vero so[illegible] delitan[illegible]
mittant [R]egem ad bellum, quamquam Rex sit cunctorum Dominus, ita Petrus a[illegible]
sit, impulsus etiam amore eorum ad quos mittebatur, scilicet [S]amaritanorum. [illegible]
tastice. Neque enim Regii Consilii [illegible] Regem in bel[lum] [m]ittere, sed [illegible]
in[illegible] vel suscipere, an exercitum ducere, an alium [illegible] præ[illegible]
per[illegible] ete. Ita Xerxen fec[illegible] legimus, cuius tant[illegible] op[illegible] fu[illegible]
b[illegible] campestr[illegible] quæst[illegible] b. neq; acta telis capiendis sufficere p[illegible]
[illegible] atentur, p[r]æter vn[illegible] q[illegible] ce[illegible] fuit, *immoderata Regi non posse. qua ver[illegible]*

[illegible] Socrate in Apologi[illegible] *Nemo unquam* [illegible] *qua* [illegible] *fleuisse neque plerunque fiunt* [illegible] *nantem vel* [illegible] *tempore* [illegible] *priuatum* [illegible] *tellus me* [illegible] M[illegible] [illegible] H[illegible] C[illegible] [illegible] ceterarum, quod [illegible] nis Italia [illegible]

C[illegible] [illegible] flectatia i[illegible] mutata [illegible] *Pa*[illegible]*sam* vocan[illegible] a qu[illegible]et vi [illegible] *qua* *ars* v[illegible] [illegible] quem appellat *Dom*[illegible] qu[illegible] be[illegible] [illegible]patuum g[illegible] [illegible]g men perman[illegible] [illegible]p[illegible] ul[illegible]itas osten[illegible] [illegible] Pap[illegible] E[illegible] cleriæ vnitas co[illegible]seruata & [illegible] perfecta, sed [illegible] s pastoris æterni, Chr[illegible] Domini, Sacerd[illegible] [illegible]m ordinem [illegible]

Id vero, qood deam[illegible] in Sam[illegible]itando fon[illegible] intermissioně Ph[illegible], Prochor[illegible] & ac P[illegible] anis quidqu[illegible]. V[illegible] intelligas, qua[illegible]impe[illegible] [illegible]a [illegible] atim e[illegible] nema, [illegible]d de mi[illegible] ne [illegible] patris & fi[illegible] ad Sp[illegible] a[illegible], a c m[illegible] e cœtus A[illegible]ostolici ad Pe[illegible]um [illegible] quem[illegible] Apo[illegible] remot[illegible] fi[illegible] d ne [illegible] q[illegible]e, [illegible] ac[illegible]. Legerat A[illegible]ius. *Patre*[illegible] *nere filium, ipsumque genitum à Pa*[illegible]*tre*. Rurlus, *Patrem ac fi*[illegible]*m* [illegible]*rare Spiritum sanctum, illumque à Patr*[illegible] *filio procedere*. Alietatem ergo d[illegible]rectuam p[illegible]pr[illegible]atis [illegible] Artius accipens [illegible] hab[illegible]tem [illegible] per modum causantis & c[illegible]ul[illegible], ex[illegible] [illegible] bus productis & creatis ad Deu[illegible] æt[illegible] m, ad personas coæternas & coæqual[illegible] [illegible]dine traducti, maioritatem inter [illegible]las esse pu[illegible]auit. [illegible] confideras [illegible] q[illegible]d in æt[illegible]rna generatione generans dat genito quidquid est [illegible] & quidquid habet, n[illegible] aut[illegible] [illegible]. Similiter & [illegible]rans dat [illegible] vel proceden[illegible]: hoc solo dempto, quod pater h[illegible] n[illegible] innascib[illegible]tatem vel gignendi ac[illegible]am proprietatem [illegible] qua quidem d[illegible] e[illegible] [illegible]tur. Simi[illegible] que mod[illegible] Pater & Fi[illegible]ius Spiritui non communicant acti[illegible]ua[illegible] [illegible]m[illegible]: nam has enim notiones separatas esse oportet, ne personæ confundan[illegible]t[illegible]. D[illegible] personis singulis communi[illegible] aia, nec generans, nec genita, neque pr[illegible] [illegible]x[illegible] in ef[illegible]bilis eas facit esse coæqua[illegible]s. Ergo Pater & Filius Spiritum æterna[illegible] [illegible]e etiam nouissi[illegible] in discipulos Spiritum mittentes, nihil aliud à se spiran[illegible] N[illegible] D[illegible] D[illegible] genitum non f[illegible]ctum confitentes, æque Deum de Deo, & lumen de lu[illegible] [illegible]ic confiteamur [illegible]portet. Et sicut generans & genitus vnum sunt, sic m[illegible]en[illegible] & [illegible] b hoc idem [illegible]sum gig[illegible]ere, mittere vel spirare dicitur, ne perso[illegible]a[illegible]am[illegible] [illegible]nat essentiam. Non autem [illegible]ic cœtus Apostolicus vnum est cum Phi[illegible]li[illegible] o[illegible] [illegible] I[illegible]anne.

[illegible]e[illegible]o, quasi ego innu[illegible]n Pet[illegible]um ex Antiochia Romam à reliquis discipu[illegible]l[illegible] e[illegible]n[illegible] Hoc[illegible]e me [illegible]ed[illegible] [illegible]gis, vt habeas in quod conuitium habea[illegible]; nemos a[illegible]te[illegible] n[illegible] [illegible]icere p[illegible]ilis, vrbem Roma[illegible] Pet[illegible] [illegible]dem esse præcipuam, & primatum Petri [illegible] [illegible]mæ principatu, quem tunc habebat vrbs ipsa confirmes. Rem satis tranqu[illegible]lam [illegible]min[illegible] [illegible]us dubitabilem red[illegible]is. Nosti communiter omnibus esse dictum: *Hoc facite in* [illegible] *com*[illegible]*morationem*. Rursus: *Sicut me misit Pater, & ego mitto vos*. Insufflauit & dixit eis, *Accipite* [illegible] *quorum remiseritis pe*[illegible]*cata remittentur eis* R[illegible] *Euntes docete omnes* [illegible]*tes, &c.* His q[illegible] b[illegible] [illegible]us d[illegible]ectus personæ exprimitur, nul[illegible]us orbis te[illegible]æ locus cuiquam assigna[illegible]t[illegible] [illegible]nem terram exiuit sonus eorum, & in fin[illegible]s o[illegible]bi[illegible] terræ v[illegible]x eorum. Per reuelation[illegible] [illegible]mus, quod [illegible]cet ipse per orbem [illegible] ge[illegible] habe[illegible], d[illegible] [illegible]bitur *Hic* [illegible] *vt portet nomen meum coram gentibus & Regibus & filiis Israel*, al[illegible] quo tamen [illegible] al[illegible]us missus ad gentes, vt de se loquutus refertur in Actis: *Factum est autem reuertenti*

uerteuti mihi in Hierusalem, & oranti in templo, fieri me in stupore mentis, & v[illegible] *Festina & exi velociter ex Hierusalem, quoniam non recipient testimonium tuu*[illegible] *nationes mittam te.* Ipse quoque Galatis secundo scriben[illegible] ait [illegible] *Iohannes quod creditum est mihi Euangelium praputii, sicut Petro circumcisionis* A[illegible] *Cephas & Iohannes, qui videbantur columna esse, dextras dederunt mihi & Barna*[illegible] *tes, ipsi autem in circumcisione irent Euangelium prædicandum.* Quæ [illegible] vrbem Romam Pauli quam Petri fuisse prouinciam [illegible] a Christ[illegible] sicut & aliam quamlibet suam functionem [illegible] ipse Galatis pri[illegible] *Apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum, &* [illegible] *eum a mortuis.* Sed & secundo Galatis scribens se a nullo pu[illegible] ho[illegible] cens. *Mihi enim, qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt sed e*[illegible] *d*[illegible]*um est mihi Euangelium praputii, sicut Petro circumcisionis. Quod enim*[illegible] *cisis, operatus est mihi inter gentes. Et cum cognouissent gratiam quæ data*[illegible] *Iohannes, dextras dederunt mihi, &c.* Lucas insuper Actuum hi[illegible] Romæ[illegible] *Et sic venimus Romam,* post pauca subiungit Apostolum Iudæis R[illegible]mæ [illegible] *sit vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient illud. Man*[illegible] *suo conductu, & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum* [illegible] picba[illegible], licet gentibus principaliter missus est. Vt & Romanis se[illegible] *bu enim,* inquit, *dico gentibus, quamdiu quidem ego sum Apostolus gentium, m*[illegible] *ficabo, si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam.* In Eccle[illegible] certe [illegible] *Petrus Romam Apostolorum Princeps adiit, Paulus Gratiam, vbique docens*[illegible] leues, sed extra sacrum Canonem Bibliæ, & Ecclesiasticæ legendæ Sanct[illegible] *inuenissi Paulum Roma prædicantem.* Porro etsi sciam non omnia sanct[illegible] sacris litteris explicata esse, attamen nimis alienum videtur quod nequ[illegible] riæ scriptor, Pauloque adhærens, ipseque Paulus de his, quæ ambo con[illegible] aut alios Romæ egerint, nullum fecerint mentionem. Neque istud sane q[illegible] vltimo legitur, scilicet Paulum in primo eius aduentu Iudæos allocut[illegible] & sam aperiendo dixisse: *Contradicentibus autem Iudæis coactus sum appellare Cæsarem* [illegible] eum: *Nos neque litteras accepimus de te a Iudæa, neque aduentens aliquis fratrum nunciauit aut* [illegible] *quid de te malum. Rogamus autem a te audire, quæ sentimus. Nam de secta hac notum*[illegible] *contra dicitur, &c.* Si ergo Petrus Paulum Romam præuenit eundo, e cont[illegible] trium præuenit euangelisando, disputando, vel docendo, aut Petrus [illegible] g[illegible]um gessit, antequam Paulus superuenit. Paulus enim non reticuisset[illegible] rinthios & Galatas scribens de Petro. Si prolixior fui, tu incitasti [illegible] rem tuum vacuare, dum dixisti: *In reliquos Apostolos non nisi per Petrum a Christo deri*[illegible] *testatem.*

Derideo & illud, quod Ecclesia solemniter canit, *Apostolos præesse gregi*[illegible] quidquam affers, quam quod Ecclesia illorum patrocinius adiuuari depre[illegible] ta recolit. Non autem respondes ad hoc verbum, quo supplicat Ec[illegible] *gubernetur, quos operis sui vicarios contulit præesse Pastores.* Non dicit *Petrum vicarium,* [illegible] vicarios constitutos. Et sic vacuata est argumentatio tua, quam subi[illegible] Petrum dicentis, *Pasce oues meas.* vbi Glossa dicit: *Cum tertio audita Petro, si di*[illegible] *ues. Trinæ negationi redditur trina confessio, ne minus amori lingua seruiat quam timori* [illegible] fortiora sint hæc verba, *Pasce oues meas,* an ista, *Hic est mihi vas electionis vt portet nomen* [illegible] *gentibus & Regibus, & filiis Israel.* Aut rursus, quod omnibus dixit in [illegible] *Accipite Spiritum* [illegible] *ctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis.* Atque etiam illud pr[illegible] & [illegible] lationis verbum, quo Matthæus suum Euangelium, ad omnes quidem Ap[illegible] cis organo prolatum: *Ecce ego vobiscum sum, omnibus diebus vsque ad consummationem*[illegible] igitur hæresin mitte, qua dicis, reliquos Apostolos non nisi per Petrum ac[illegible] & prioratum Petri sic demum asseras, vt aliorum potestatem non nege[illegible] cum Doctoribus tuis hæresin non euades, neque Chrysostomum neque [illegible] habebis, quia PAVLO minime contradicent.

Aliam insaniam audaciæ tuæ more impudentissime accumulas: [illegible] *Euangelium* [illegible] *a Petro demum auctoritatem accepisse, nec Paulum habuisse securitatem Euangelii prædicandi, ni*[illegible] *liorum, qui cum eo erant, fuisset sententia roboratum.* Primæ assertioni tuæ con[illegible] De[illegible]: ille scilicet, qui vidit similitudinem vultus quatuor animaliu[illegible] & [illegible] *dit quosdam quid in Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas* [illegible] Claræuallensi [illegible] his verbis, *Gubernatu Noe.* Quid enim [illegible] mnia: vt idem Claræuallensis ait: *Eras, si vt summa, ita & solam* [illegible] *Deo institutam* [illegible] his verbis [illegible] *primatu Abel.* Secundo errori tuo vas ele[illegible] contrad[illegible] vt [illegible] ti[illegible] *Paulus,* inquit, *Apostolus non ab hominibus, neque per hominem* [illegible] *ci*[illegible] *fratres, quod euangelisatum est a me, quia non e*[illegible] *secundum hominem:* [illegible] *didic*[illegible] *sed per reuelationem Iesu C*[illegible]*, &c.* Imo [illegible] *aliorum Apostolorum auctoritate fuisse roboratum.* [illegible]

eius nisi verum esset, sed omnium Apostolorum conciliarem auctoritatem solidaret: quam ego semper affirmaui. Sed absit à me, vt totius orbis auctoritatem Christo præferam, vt tu miserrime Christo derogas, quasi non sufficerit Paulo Iesu Christi auctoritas, nisi aliorum Apostolorum fuerit assensu confirmata. Disce, rudissime Christiane, à Paulo ad Ephesios scribente, non Episcopum Romanum solum, sed Apostolos, Prophetas, Euangelistas & Doctores datos ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitate fidei. Vnitatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus connexum per omnem iuncturam subministrationis. O miser, qui non aliam vnitatem quam numeralem intelligis! qui tamen audisti, nos in vnitate fidei congregatos: quæ communis est Clericis & Laicis. Et beatus Petrus prima Canonica: *Cum apparuerit Princeps Pastorum, percipietis immarcescibilem gratiæ coronam.* Tu vero contra Apostolum scribentem fundamentum aliud ponis, præter id quod positum est Christus Iesus. Sufficiat igitur dixisse, Petrum principaliorem fuisse constitutum: alios autem & à Christo & per Christum quoque ordinatos: ne cassa facias verba Christi, cum insufflatione ipsius & Spiritus infusione. Duos namque discipulos Euangelico testimonio legimus à nouis prærogatiua claruisse, quorum alter Dominum testatus ait: *Tu scis Domine, quod amo te*, de altero legimus, quia ipse est quem diligebat Dominus, quemque virginem elegit, & quem sic manere voluit. Cum autem diuinus sicut & humanus amor amore pateretur, vt illud artis amatoriæ documentum, *Si vis amari, ama*, etiam de amore Domini verificetur, quare alter Apostolorum Dominum amasse, alter à Domino diligi perhibetur? nisi forte alium cordis, alium Spiritus amorem intelligamus. Est enim cordis amor quodammodo carnalis, quod magis erga carnem Christi, & quæ carne Christus gessit, cor humanum afficiat, quod repletum ad omnem de illo sermonem facile compungitur, nihil libentius audit, nihil legit studiosius, nil frequentius recolit, nil suauius meditatur. Adstat oranti aut nascentis, aut lactentis, aut docentis, aut morientis, aut resurgentis, aut ascendentis Christi sacra imago. Hanc arbitramur præcipuam inuisibili Deo fuisse causam, cur vellet in carne videri, vt cunctas eorum affectiones, qui nisi carnaliter amare nescirent, ad suæ carnis amorem proprie retraheret, atque ita gradatim ad amorem proueheret spiritualem. Sed qualis qualis fuerit Christi ac illorum Apostolorum amor, ætati detulit Iesus, ne adolescens & puer progressæ ætatis Apostolis præferretur: in adolescentem quem dilexit, noluit conferre causam inuidiæ, quod & natura semper venerabilis fuit & honorata senectus. Possem hic repetere, quæ supra scripsi super his verbis, *Sacerdos magnus, Summus Pontifex, &c.* ni vererer prolixitatem. Sed oro practicam Beati Petri inspicias, si sibi soli vsurpauit, quæ Apostolis communiter iniuncta fuere. Nonne ante pedes Apostolorum posuerunt agrorum pretia, non Petri? & illi diuiserunt singulis? numerum quoque Apostolorum communiter supplendo, statuerunt Matthiam & Barnabam, ponentes sortes? Apostoli scilicet communiter, non Petrus singulariter. Et communiter super Euangelio disputarunt, & Pauli decisio præualuit. Communiter quoque sententiam tulerunt, dicentes: *Placuit Spiritui sancto, & nobis*, absque illa præfatione Petri, memores præcepti diuini. Nam vt est apud Lucam & Matthæum, facta contentione inter eos, quis eorum esset maior &c. & rursus apud Matthæum, *Nolite vocari Rabbi, vnus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis.* Tu vero soli Petro singula defers, vt successori blandiens plura feras in pretium assentationis tuæ, qui iam expertus es illud assentationis aucupium præ cunctis virtutibus appretiari. Merito ergo te illis connumerabo, de quibus Apostolus scripsit Timotheo: *Hoc scito, quoniam in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes cupidi: elati, superbi, blasphemi, &c.*

Mihi vero Hieronymum illum [illegible] obiectas, qui Constantiæ damnatus, qui de institutione Eucharistiæ temere disputauit, cuius [illegible] vsque hodie in Bohemia variatur à ritu Ecclesiæ Occidentalis. Tu autem veneno contentionis penitus imbutus quacunque ineptia certare non refugis, vt supra de Arrio fecisti, cuius errorem minime cognouisti, quod ex inepta disparataque comparatione tua quisque perfacile deprehendit. Beatus vero Hieronymus contra Iouinianum I. scribens ait: *Inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto schismatis tolleretur occasio.* Recense an electus sit à Christo, an ab Apostolis sit electus. [illegible] ad Euandrium scribens, cum dixisset, vnum esse Prælatum, ne quisquam ad se trahens [illegible] Ecclesiam, &c. ne illi soli solidam deferret auctoritatem, subiecit: *Si auctoritas quæritur, orbis maior est vrbe, &c.* recte plane considerans vniuersalis Ecclesiæ auctoritatem ipsius Romanæ Ecclesiæ auctoritati præferendam, & cœtum Apostolicum Petro solo potiorem. Quia illis communiter promisit Dominus dicens: *Ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi*, quod nec Petro, nec alteri cuiquam spospondisse perhibetur. Oues autem pascere iussit? Qualis sit pastura, superius satis explicaui. Sed eam etiam cunctis absque limitatione commisit, Apostolis in nouissimo quasi præceptorum suorum omnibus vniuersaliter dicens: *Euntes ergo docete omnes gentes.* Vide an minus expresserit, cum dixit *Omnes gentes* vniuersaliter, an cum indefinite dixit, *Pasce oues meas.* Et rursus ne acephalam relinqueret, adiecit; *Ego vobiscum sum, &c.* Ergo neque mortuo Romano Pontifice, neque etiam hæretico existente, manebit acephala, cui verum caput semper adest.

Procedis ad aliam metaphoram, quod cum Apostolis dicatur, vt laxent retia in capturam, Petro dictum est, *Duc in altum, hoc est, in profundum disputationum, quid enim tam altum quam altitudinem videre diuinitatis, id est, scire Dei filium?* O mendicatum suffragium! Pensa num altiora sunt hæc verba, *Tu es Christus filius Dei viui*, an illa, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &c.* Ecce

omnia æterna per verbum plusquamperfectum, velut omnis temporis expertia, piscator eloquentissimus expressit, subdens: *Omnia per ipsum facta sunt.* Mox ad præteritum perfectum magis dum facturam creaturarum materiæ fluitantis opus tempori subiecit, tandem dicens: *Et verbum caro factum est*, vt filium consubstantialem & coæternum, & ex Patre ante omnia secula genitum, ostenderet ex tempore seu in tempore incarnatum & in carne visum, vt sequitur: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre.* Gloria quippe Patris à credentibus, quasi vsa est in [...] ab his, qui carnalibus oculis Christum in carne viderunt, quæ tunc demum perfecte videbitur ab illis, qui sempiterna fruitione satiabuntur. Vide an aquila Ezechielis altius rete duxerit, qui & Trinitatem discretiuam Personarum cum vnitate essentiæ præ cunctis altius explicuit. Hoc autem in quo Petri Spiritum affers, etiam mulieri datum est, & illi, quæ non spiritualis, sed corporalis ministerii sollicita, attamen hoc modo professa est: *Quia tu es Christus Filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti.* Quid vas electionis, Doctor gentium, qui antonomastice Apostolus nuncupatur, quietiam Ecclesiasticam censuram præ cæteris clarius & potentius exercuit? vt etiam intelligas eam, quam allegasti de hamo mittendo metaphoram, & tollendo piscem qui primus ascenderit, non stringere illud, quod de iurisdictione Petri figurare tentasti. Cuius si practicam inspexeris, potius dixeris, Petrum à Paulo districtum esse, quam Paulum aut quemquam Apostolorum a Petro districtum, aut etiam talem Petri primatum, qualem tu falso adseuerasti, vt in alios Apostolos non nisi per Petrum sit deriuata potestas.

Denique replicas, quod & prius attigisti, sed nunc addis nugas, dicens de Simone Iohannis, quia *Petra* dicitur, eo quod prius in nationibus fidei fundamenta posuerit. Quod minime verum est, quia non Petra, sed Petrus nuncupatur. Verum quia Domini & Saluatoris nostri verbum quo dixit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, tu corrumpis, ac si dixisset Dominus *super hunc Petrum*, aut dixisset, *Tu es petra*, quorum neutrum scriptura testatur; videntur autem ipsa veri & Euangelici textus verba etiam incorrupta nonnihil prioritatis innuere Petri, & à variis Doctoribus exponuntur diuersimode, ergo textum Euangelii sincera fide custodientes cum Aurelio Augustino ad Hieronymum scribente dicamus: *Solum eis Scripturarum libris, qui iam Canonici vocantur, didici hunc honorem timoremque deferre, vt nullum earum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. At si aliquid in eis offeratur literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse Codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantacunque sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quod ipsi ita senserunt, sed quia probabili ratione*, &c. Idem in III. de Trinitate: *Noli, Lector, meis libris quasi Canonicis Scripturis inseruire, sed in illis, & quod non credis, cum inueneris, incunctanter crede*, &c. Vides ergo quantam vim sibi vendicent literæ auctoritate Spiritus sancti munitæ, & qualem ipsarum expositores magistrali duntaxat opinione subnixi. In quibus tamen, quia non est eorum abiicienda auctoritas, istud ponderandum reor, an à transcurrente aliquid proferatur, an propter hoc ipsum, de quo agitur, doctrina emanauerit. Plerumque enim ita se habent ingenia humana, vt desiderio finis vel euentus assequendi media non satis fundata velut nota supponant, & intractata relinquant, vt sanis principiis cohærere videatur. Quod Flaccus Pisonem docens taliter enarrat:

Semper ad euentum festinat, & in medias res
Non secus ad notas auditorem rapit, & quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit:
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primum ne medio, medium ne discrepet imo.

Non à sanctis viris suspicor mendacia fingi: sed cupidine finis per media rapi, & à vero labi, proprium est humanæ fragilitatis. Neque etiam hoc prætereundum reor, an scribentis animus omnis expers curæ vel pathiæ, quæ si non flectere à vero, solicitiorem tamen in alterutram partem efficere possit: an vero ex contentiosa disputatione sermo totus effluxerit. Verbi gratia, temporibus Anacleti, Marcelli, Leonis, &c. Oriens in fide Christi flagrans Antiochiam, Alexandriam, aut forte Ierosolymam Romæ præferre voluit cathedræ dignitate. Rursus Imperiali Sede Constantinopolim translata Roma noua veteri prælucere contendebat. Defensores Romanæ præeminentiæ (vt est natura contentionis) victoriæ cupiditate ad verum finem effectumque tendentes, inter transcurrendum tamen aliquando modum excesserunt. Vt apud Platonem Socrates Gorgiam alloquitur: *Puto te, ô Gorgia, in multis disputationibus iam versatum comprehendisse, non facile posse homines, cum disputare inceperint, sic abire, vt se inuicem solum doceant atque discant: sed si de aliquo contendatur, nec concedant alter alteri, grauiter ferunt, certantes simul, non autem quærentes id, de quo ambigebatur*, &c. Et vt Flaccus ait:

Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque
Zethi dissiluit——

Plura his similia adducere possem, quæ in consideratione versantur, cum discordantiam Doctorum aut Scripturarum veritas enucleatur. Sed ad Euangelii textum reuertamur, scilicet *Super hanc petram adificabo Ecclesiam meam*. Hunc textum post varias expositiones postremo sic exponit Augustinus: *Dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in illo tanquam in petra adificata sit Ecclesia, sed scio me postea sæpissime sic exposuisse, quod a Domino dictum est, super hanc petram adificabo, vt* SVPER HVNC *intelligeretur, quem confessus est Petrus, dicens: Tu es Christus filius Dei viui, ac si Petrus ab hac petra appellatus personam Ecclesiæ figuraret, quæ super hanc petram adificatur*. Non enim dictum est illi: *Tu es petra*, sed *Tu es Petrus*. Petra autem erat Christus, quem confessus Simon (sicut ei tota Ecclesia confitetur) dictus est Petrus.

Risum tandem excitasti dicens: *Cum secundum humanas leges triginta annis præscribatur, indignum esse, vt primatus Petri post tot secula temeraria disputatione ventiletur*. Quæro à te, num Paulus cottidie præscriptionem interrupit, qui in bulla, quæ litteris Pontificalibus robur omne confert, Petrum ordine ac ritu Christianarum tam Latinarum quam Græcarum Ecclesiarum legendi præcedit? Plurimæ quoque sunt litteræ Apostolicæ, in quibus nulla mentio fit de Petro: nulla vero bulla Paulo vacat. Rursus dic, an præscribatur aduersus illum, cui omnis indiciaria via clauditur? Romanus autem Pontifex vniuersalem Ecclesiam congregari vetat, vbi talis interruptio efficaciam assequi potest. Neque triginta anni fluxerunt à fine Concilii Basiliensis, vbi decreta magnæ Synodi Constantiensis *de superioritate vniuersalium Conciliorum* salubriter sancita saluberrime innouata sunt, quæ decreta semper sunt in viridi obseruantia, semperque loquuntur. Nam sicut lex Codicis Iustiniani, quæ damnat Arrianos, Macedonianos, Donatistas, Gazaros, Patarenos, semper est in viridi obseruantia; sic magnæ Synodi decreta super maioritate generalium Conciliorum, per Concilium Basiliense innouata, & per Eugenium & Nicolaum recognita & professa, in viridi semper sunt obseruantia, ita vt contradictores eius hæretici sint declarati, nec vlla vetustatis littura vanescant.

Deinde commemoras errores Orientalium ac Bohemorum, tuam hæresin palliando, qui magnæ Synodi decretis falso contradicis, nec quidquam affers præter blasphemias de pectore virulento manantes, gaudens fortasse sicut sus immunda cum quouis in cœno volutari. Wickleff Hussque commemoras Constantiæ damnatos. At vero ipsius Synodi sancta decreta respuis, hæretice vilissime, pœnis eius perpetuo plectendus, nisi resipiscas. Sed vt vereor, boni quidem veri vel honesti nullam habens curam, voluptate autem ac semper eo, quod dulcissimum sit, Papæ Cardinaliumque aures mentemque delinis, facisque adulando vt plurimi videaris existimandus.

Ad hæc semel inescatus cathedra Feltrensi, spem vsurpasti capelli rubricandi. Semel autem excæsa mens ærugine, & imbuta cura peculii, haud recte prospicit, neque promit opuscula cedro linenda vel digna seruari cupresso. Tuas ergo tabellas pigmentariorum trade mensis, vt tandem & vulgo fastidiosæ speciebus seruandis complicentur, aut deferas *in vicum vendentem thus & odores, & piper & quicquid cartis amicitur ineptis*.

Requiret forte quispiam, cur non pontificali tuæ deferamus dignitati? Vicissim hunc ego rogo; Cur non ponderibus modulisque suis vsa est ratio? Nam qui me tuberibus offendit, verrucis est æquum ignoscat. Hac etenim lege in trutina ponetur eadem.

INVECTIVA GREGORII HEIMBVRG VTRIVSQVE IVRIS DOCTORIS, IN REVERENDISSIMVM PATREM, DOMINVM NICOLAVM de Cuſa, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli S. Petri ad Vincula Presbyterum Cardinalem, & Epiſcopum Brixinenſem.

ANCER Cuſa Nicolae, qui te Cardinalem Brixinenſem vocas, cur non prodis in paleſtram? qui te Græcum & Latinum gloriaris, cur non palam pergis, ad certamen literarum? cur ficta perſona & ſermone compoſito loqueris, quem finxiſti, veluti figulus, nomen vero tuum ſuppꝛimis? At hæc eſt natura libelli famoſi, ſcilicet ab incerta vt prodeat ſermo perſona, an ne putas pares tibi reddi poſſe vices? Proin vero ſi cuiuſpiam aures offendantur, ibi ſuccenſeat, qui vitium introduxit. Dicis in faſmate, quod finxiſti, Ducem Sigiſmundum irrite à Papa ad concilium appellaſſe. A concilio autem ad Papam prouocaſſe magnum Athanaſium & obtinuiſſe, profecto ſiquidem in Gymnaſium proceſ- Papam non eſſe quæ concilia à fide orthodoxa defecerunt. Quia etiam fea, ſetis, audies, qui Romani Pontifices, quæve concil a à fide orthodoxa defecerunt. Quia etiam fea, quæ ſæpe legiſti, memoriæ tenacius commendaſſes, iam vtique promptum haberes Papam non eſſe Eccleſiam illam, aduerſus quam portæ inferi non præualebunt. Anaſtaſium Papam abſorpſerunt portæ inferi, argumento eſt inteſtinorum egeſtio. O dirum omen, vnde gentilitas *omenta* nuncupauit. Cæteros Pontifices in diſputationis tempus reſeruo, ſed ex his vacuata eſt impugnatio tua, qua dixiſti, Papam non poſſe ſuſpitione notari, quippe in quem grauiora crimina cadere poſſunt. Clariſſimum virum Gregorium Heimburg, *verborum venditorem* vocas, qui glorioſæ vocis honoraria temperatiſſime dimenſus eſt. Tu vero nugas & vanitates tuas, per Germaniam diſſeminando, pro ære vendidiſti, pluſquam ducenta florenorum millia fallaciter abſtrahendo, Exprobraſti ſibi; quod Rex non ſemper vicerit. Taceo de ſordibus & gratia iudicum, & cæteris quæ rectum peruertunt iudicium. Te vicit, quandoquidem in Sede Moguntina, expugnata hæreditaris petitione, directa ex teſtamento, à parte tua inſtituta, tu ad Legatum Apoſtolicum concilio præſidentem appellaſti, ac inibi vigore ſcedulæ codicillaris, ad fideicommiſſariam conuolaſti, neſcius quod alterius electione remedii tollitur alterum: à Gregorio repulſus ruboreque confuſus bellum perpetuum ſacris legibus indixiſti, cum deſperaſſes in Facultate Iuris amodo prælucere poſſe, honeſtiorem cauſſam defectioni prætendens, ad Theologiam confugiſti, cuius fœtus abortiuus, tandem Mathematicis ſuperſtitionibus, putas veræ religionis ſacra demonſtrare. Pergis vim & inſidias ſtructas legato Ducis excuſare, dicens, Laurentium procuratorem fuiſſe non oratorem, ſed ad appellationem inſinuandum miſſum extitiſſe. O lucis transfuge, quæ te dementia cœpit? Nonne adoleſcens didiciſti, & per Epiſtolam procuratorem conſtitui poſſe? Epiſtolares vero literæ legationem probant. Tibi dico, Cancer Cuſane, quod Laurentius miſſus fuit, ad Papam melius informandum, quem tu varîis ſurreptionibus obreptionibuſque circumueneras, ad appellandum vero non aliter, quam in euentum repulſionis ſuæ, ſed letargum pateris, communem illuſarum mentium morbum, quod minime accidiſſet tibi, ſi ea quæ adoleſcens didiciſti, non deſeruiſſes. Cum autem ad Theologiam confugiſſe glorificabaris, de Lęthæo bibiſti, nullis Anticyris, nec vllo ſanandus elleboro. Laurentium autem hæreticum nominas, idcirco incapacem eſſe ſalui conductus dicere debebas, nec ius reuocandi domum habere legatum, vt ſic in poteſtate tua foret, quem velles pro libito laqueare. Non pudet vanitatis hominum vaniſſime, qui fidei publicæ vinculum quo omnium rerum publicarum ſeruatur integritas, tam vana fictione diſſoluere putas? Quis de cætero legationi ſubibit functionem, ſi propter confictum crimen, de qua nec quicquam ſuſpicatum eſt, ſacrilegas habuerit formidare manus, aut quod ſibi obiiciatur Dominum ſuum domi tenere vinctum aliquem de Clientela Cardinalis, ſicut tu aduerſus Laurentium obieciſti? Nec minuit fidem publicam, quod Laurentius auditor eſt Rotæ. Nam etſi longe inferius officium haberet aut ſuperius, attamen à legationis munere non prohiberetur, nonne legiſti Romanum Pontificem populi Romani geſſiſſe legationem? Quid ſi Epiſcopus legatus eſſet, qui frater Papæ ac illi artiſſimo iuriſiurandi vinculo aſtrictus eſt?

Transgrederis tandē ad merita cauſtæ principalis dicens, Ducem confeſſum eſſe, hoſtilē ſui perſecutionē, teq; diffidaſſe, nec tamē in literis diffidationis cauſſam ꝑtendiſſe violentiæ vel repellendæ vel

vel præueniendæ, sed agi se iniuriæ postea ducem confinxisse. Putasne populum Romanum sociali iure sanctissimo belligerantem, singula quæque literis explicasse, quæ senatus censuit, dum bellum decreuit iodicere? cum te postulante, Dux misisset ad te Parcifalem Caduceatorem, isque persuaderet tibi qui te iactitaueras valles quamplurimas gentibus implere, ac Ducem obruere, cum (vt eius verbis vtamur) te sibi æquare non posset, ante omnia prouidendum esse tibi, vt cum Duce redires in gratiam, aut treugas saltem inires; Interea vel differentiæ tolli, vel saltem via compromissi, congruis pactionibus iuris arbitrio & confidentium arbitratui subiici possent, vel submitti. Tu vero repudiatis viis suauissimæ pacis, neque treugas nec vllas quidem inducias deposci voluisti. Quid restabat nisi bellum & insidias, in quibus confidebas, æquitate iustissima in te retorqueri? Apud Lucanum C. Cæsar commilitones suos adhortando dixit:

Arma tenenti
Omnia dat, qui iusta negat.

Vsus est Dux viribus a Deo concessis, neq; numen defuit illi.

Pergis fingendo Ducem à te veniam petisse O perbissime figule, postquam rebus omnibus compositis tu despondisses, te facturum, quæcunque Duci placitura. At his similibusque blanditiis tuis, Dux allectus, nec consulando dixisset, quatenus bono animo esses; posse ipsum tibi, si suæ voluntati pareres, hæc omnia variis beneficiorum in te & Ecclesiam Brixinensem collationibus abunde restaurare. Tu modo hoc veniæ postulationem nominas, hominum ingratissime, qui sic ineptus es, vt omni humano alloquio te indignum reddas, qui humanissimum principem, omnium iniuriarum obliuisci volentem, fraudulentissime calumniaris.

Subiectis dicens, gentes Imperatoris, compositis cum Comite Goritiæ rebus, iam dudum abiisse. Surripis autem hoc, quod Iohannes Bani de Witanitz dimidium fere comitatus Goritiæ vi raptum, tunc ab Imperatore præmium recepit, de que tam nobili & opima præda fere triumphauit. Vnde maior metus vicinis regibus, iam dissolutis castris, iniectus erat quam si agmina bellica coacta essent, nulla tamen adhuc victoria cessisset. Erant quidem adhuc in illis confiniis, tribuni, prætores, centuriones, cæterique turmarum, cohortium, & cateruarum præfecti, ipseque armi ductor, Witawitz, quibus perfacile, nuper abeuntes ad castra reuocare, aut ex aliis alpinatibus & montanis, malo astutis viris, gregariorum, iampridem abeuntium militum siue prædonum, vicem numerosq; supplere, ac ordines sufficere. Tu itaq; vide, si doli tui suspitionem, tuis fictionibus sustulisti, vel potius exaggerasti.

Gloriaris te pridie passionem Domini prædicasse, & postridie de eius resurrectione prædicaturum, despondisse. Deinde te ad Papam redditurum prænunciasse, Parcifalem quoque cui idipsum triduo ante detexeras, Duci Sigismundo significasse. Nouum certe crimen, Cancer Cusa, prætendis in Parcifalem, scilicet quia id prænunciauit, quod tu palam proclamasti. Si quid vero illi sub taciturnitatis fiducia velut depositum commendasti, quod ipse prodiderit fidefragus, hoc perhibe, & probe respondebitur tibi.

Expurgare tentas suspicionem dolosæ machinationis iniectam tibi, ex refutatione treugarum, dicens, te semestres obtulisse treugas, in articulo mineralium, cum Dux annales postularet. Posthac tibi respondebitur, vbi tu latiori sermone, hunc passum amplificare prætendis.

Gregorium gaudes falso compellare mendacissimum, homo vanissime, sagena mendaciorum insatiabilis.

Episcopum Tridentinum, Ducem Sigismundum, Wolffgangum Neydlinger, & Parcifalem proditionis macula notas, dum dicis Episcopum tibi tutum reditum, quoniam pacis viam haberet. Tu dolum suspicatus curasti, quod Papa scriberet Duci, te fœdus perpetuum Duci seruaturum pollicens: Idque tibi vicissim seruari postulans, Dux se obseruaturum Papæ respondit, Hic fretus ad castrum tuum Frauelspurg applicauisti: quod tu sic nuncupas, mathematice sortilege, quia responsa dæmonum, quibus in ibi sacrificas, Raphaelis Archangeli reuelationem confingis. In primis creditur, quod tu dolum suspicatus es, qui aliorum ingenia ex tuo metiris ingenio. Hoc etiam confiteor tibi, quod Dux respondit Papæ; seruaturum se fœdera, pacta scil. si tu quoq; seruares, quæ tu multipliciter violasti, semper enim more tuo, aliquid retices, sicut fecisti, cum à Papa tam exorbitantia literas & breuia surripuisti.

Procedis, dicens Wolffgangum velut caduceatorem ad te venisse, ferentem literas Episcopi Tridentini Abbatis Wiltemensis, & suis iam dudum Parcifalis, super securitate tua tibi supplicantem vt Brunegk proficisceceris, quo Dux ipse venturus esset, pro differentiis componendis. Tu vero misisti Camerarium tuum ad Episcopum Tridentinum, qui tum cum Duce manebat, vt rescires veritatem, cui Tridentinus respondit, se non esse traditorem, te quoque secure posse venire Brunegke. Itaque sub specie tractatus es proditus. Omnes quippe differentiarum articulos, ais fuisse compositos, præterquam super mineralia, vbi Parcifal postularit treugam annalem, tu vero semestrem dare voluisti, ne longiore mora possessionis iacturam sustineres. Itaque diu structam tibi proditionem, loco pacis expertus sis. Concludis ergo, licet falso, nil insidiarum, in te præsumi posse, cum Papa ducem super obseruantia pacti fœderis, certificarit. Hæc fictio à veritate remo-

rior est, quam Deus à Diabolo. Quid ais vanitatum gurges? Wolffgangus à Capitulo & clero Bri xinensi ac vasallis & ministerialibus ipsius Ecclesiæ ad te missus est, hortator pacis, & monit r vestuum, ac persuasor tui, ne Ducem, ne totum populum omnemque statum hominum aduersus te, tuis læue dictis prouocares. Omnes quippe homines cuiuscunque status aduersum te incanduisse, tibique periculum in limite adesse præmonuit. Tu vero nemini, vix tibi ipsi fidens, Camerarium tuum vsque Insprugk misisti, & Wolffgango ituro, iumentum commodasti, quem ad te missum fingis. Sed quid ad rombum, quis quemque miserit, nisi vt cuncti meminerint, te nugarum affluctum, etiam ab re vanitatibus oblectari? Sed corsum tua verget oratio, vt fidem in te violatam vanissime persuadeas. Hoc certe reuocandum est. Neque enim Tridentious tefefellit, neque Abbas, sed ne quisquam alius præter te, qui eum Brunegke venisses, simulabas te veteragrauamina tollere, & eum Principe in gratiam redire, & quæcunque per illos rudes idiotas Gebiardum & Possinger, quos tu præfeceras, sinisterius acta essent, emendare velle. Hoc colore clerum Brixinensem lætabundum Brunegke illexisti, sp:rantem, iamque sibi pollicentem, quod satiatus iniuriis, quibus eos diutissime pressetas, tandem pietatem ac mansuetudinem in illos exerceres. Tu vero sæuitiam conduplicasti, præcipiens ne diuina peragerent; quisquis secus faceret, tu illi curam animarum abstulisti. Talibus tuis autibus inflammata sunt omnium pectora, vt nisi Dux ipse nefarios conatus tuos modesta castigatione repressisset. profecto indomitum ac irreuocabile [illegible]gus in te irruisset, vnusque & idem vitæ ac facultatum tuarum & furoris popularis exitus fuisset. Nunc vero salua est Brixinensis Ecclesia, tu degis superstes, & hæc omnia sine cæde, diuino quodam iudicio peracta sunt. Hæc profecto quorsum verteris, vndique quadrant tua vero l tera, sicut & reliqua omnino vita tua dissonat, nusquam sibi ipsi consentiens, sed velut sydera à terra distant, & flamma à mari, sic tua fictio à vero. Nam si fœdus contractum obseruasses, sicut Papa pro te spospondetat, (tu vero violasti,) profecto Ducem propitium tibi perfacile retinuisses. Treugis vero vel inducias date vel acceptare noluisti, teste Patcifale, quem iute mediatorem velut prosenetam postulasti. Quanta sit eius fides, si leges desuper latas relegeris, clarius agnosces.

Porro non desinis Gregorium lacessere, quem mendacissimum falso appellas, pro eo quod primi oratores illa ipsa coram Papa non allegarunt, quæ Gregorius, vt tu figule dicis, postea finxit. Asseris insuper fictionem eius videri, ab his, qui ipsa mentiuntur, quibus Dux te compressit. Et quando Imperator, Comitem Goritiæ inuasit, cuius g. ntes tunc emigrasse dicis, cum te Dux apud Brunegk obsidione cinxit, vel circumdedit. O miser quid insanis, cur ita gestis, vt Gregorium contra te prouoces? cum tu Ducalem indignationem, sceleratis factionibus tuis, rite prouocatum, & vltionis iustæ vindictam exciperes, Gregorius in Austria manebat Archiducu illius obsequiis incumbens, & hoc de mense Aprilis De mense vero Iulii Laurentius coram Papa comparuit, allegaturus, cur aduersus Ducem ad pœnas comminatas non debeat procedi; tandem repulsus appellauit. Apud quem Dux sic loquitur appellans; *Non aliter quam naturali & humano iure perm ttitur vim vi repellentes & nostra defendentes &c Cardinalis via facti contra nos multiplic ter procedere pa abat, castra sua rebus bellicis instruxit, subditis nostris damna inferri sustinuit ex fortu sus &c. Iactauit se vallis plurimas armigeris impleturum* &c. Extant literæ manu sua scriptæ, quæ animum eius produnt: *Naturalis defensio, qua vim vi repellere licet, nobis aufertur.* Et infra: *Postea admodum Gregorius ab Archiduce missus venit Insprugk consilium laturus duci Sigismundo.* Mitte in digitos, tempora dimetiens, & errorem tuum agnosces, Gregorius tua fascinata relegens exultat, velut Alcides epulans de bobus Gereonis, nec emptis, neque donatis, altero scilicet conuiuante, altero plus iubilante. Hucinsuper addit: *Quod si tibi par esset beneuolentia vt est s ientia, quippe qui omnium fere auctorum instituta & præcepta legisti, atque etiam audacia. quia nec pudor imped t tam gauderet, te sibi obrigisse, cuius ingenio animam atterere, sicut aurum lapsis admouetur quando probatur, ita ipsam animam suam probaret, an recte imbuta esset.* Qualiter autem migrarint gent s Imperatoris supe ius audisti, scilicet terris finitimis subactis, ianua vsque ad terras Ecclesiæ Brixinensis patefacta, adeo quod vsque hodie inibi opus est maiore custodia, &c.

Ex his quoque responsum est petitioni tuæ, qua rogas, quomodo defendatur ab excommunicatione Dux, qui te post BRVNEGK euictam, & pacem proclamatam, decendiu detinuit. Nescis insane, quam pie, quam benigne tecum est actum. Pax proclamata est, vt rapacium manus cohiberentur. Tu quippe nosti, quanta sit pietas viris, qui castra sequuntur. Tecum autem agebatur, quo pacto Dux & principatus eius, sub cuius aduocatia Ecclesia Brixinensis sita est, assecuraretur, ne imposterum vlla commotio fieret. sed Episcopus pro tempore ac ipsa Ecclesia suis contentis finibus communi omnium finitimorum protectione & tranquillitate gauderet. Tuque hanc viam primus inuenisti, vt castra & fortia in manibus capituli reponantur, & capitulum caueat es talibus custodibus gubernari, qui Ecclesiæ Brixinensi ac populo illius principatus grati forent ac fideles. Hanc conditionem Dux suscepit, ne terras Ecclesiæ ambisse notaretur, neq; facinorama in Ecclesia reduci, darent detrimentum. Interea nonnulli dies effluxerunt, quibus tu tamen reuerenter habitus es, & quotquot voluisti de prælatis, clericis & ministerialibus accersire potuisti. O ingratissime, qui te du em tactas & principem secularem, & iam bellica præda fuisti, quam gratiam pussimu principi rependis?

Delici-

Deficiens hactenus ad Calixti mandata confugis, quibus respondeinr, comminationem non habere vim rei iudicatæ. Præcepit Calixtus securitatem tibi præstari, tu dolose literis tuis inseruisti talem, de qua contentus fores. Etsi hoc non aliter quam de legitime ac consueta securitate debeat intelligi, quam Dux tibi præstitit; tuam tamen calumniam assuetam veritus, à captioso præcepto prudens appellauit. Motiuus est Calixtus; Pius appellatione admissa biennium pro fatali concessit, vide, ô tutis apostata, si ratificata sit comminatio, iam appellationis admissione suspensa. Si vero dux ipse iam te hortatus est, quatenus auferres papales comminationes, non idcirco probatur excommunicatus. Quod vere criminaris Ducem, quod à Clericis quicquam exactionauerit superbissime, qui tibi prælatorum & clericorum illius diœcesis opes ac rem familiarem vsurpas, quasi omnia sint tuæ ditionis, secularis præpositus Nouæ cellę, gratus fuit principi suo, qui in illa expeditione, qua audaciam tuam repressit, gentes suas ab omni excursione coercuit, ita vt Coloni, Censitæ, emphyteutæ, cæterique illius monasterii homines seculares, sed pater spiritualis, neque ipse quæritur de duce, sub cuius protectione tranquilla fruitur securitate: Heinricus vero Magister Coquinæ tuæ, non se gessit pro Clerico. Passingerà populo interfectus esset, nisi dux eum redemisset. Talis disciplina fuit in schola tua, tales mores aulicorum tuorum, vt qui audacia præualeret, is tibi fuerit acceptior.

Frustratus autem in viribus iuris ordinariis, ad plenitudinem potestatis confugis, dicens Papam posse sacerdotibus suis inhibere ne celebrent, etiam si nihil deliquisset populus. Vide quid loquaris, ne asseras Papam in destructionem ecclesiæ, vel deuorationem ouium esse constitutum; Scio enim quam plenissima est, Papæ potestas; sed tu non aduertis, quod Papa in literis suis non mandauit interdictum obseruari, ea suæ potestatis plenitudine, sed quia sibi suggestum est, qualiter dux in te vim sacrilegam admiserit. His tuis falsis suggestionibus, Papa circumuentus est. Ergo ad casum redacti sumus, in quo docemur non obtemperare mandatis exorbitantibus, sed Papæ rescribere. Ita fecit dux catholicus. Tu vero Papam dolis tuis circumuenisti, ne veritatem audire, aut innocentiam ducis percipere vellet. Neminem vero vnquã dux coegit ad sacrificandum, vt tu fingis; sed totus clerus omnisque populus sacrilegia tua, cum sortilegiis, incãtationibus atque infascinationibus tuis taliter odit, vt dicat te coniuratione omnium malignorum spirituum has partes introisse, vt pacem perpetuam in dissidium commutares. Et qui nugis plusquam ducenta florenorum millia, de Alemania extraxisti, per vanitate terram illam pacificam commouere, ac seuit ones in populo excitare studuisti.

Dehinc aggredieris argumentari, contra appellationem ducis, his locis: Si hæreticus tueri se posset appellatione ad futurum concilium, interiecta, iam nulla esset fides Christiana, aliquando in quadringentis annis Concilium non fuit congregatum. Iam cultum sermone rotato torques enthymema, quia sic argumentaris. Lis nulla quadringentis annis est trahenda. Appellatio ad futurum Concilium trahit litem annis quadringentis, ergo &c. Probatur minor propositio, quia aliquando in quadringentis annis non fuit celebratum concilium. Profecto si annos, qui fluxerunt à Concilio Apostolorum, quando receperunt Spiritum sanctum, aut quando miserunt Paulum & Iohannem in messem Domini, aut symbolum condiderunt, seu Petrum Antiochiæ in cathedram collocarunt, aut vltimo conuenerunt ab vno diuisi per orbem, quod etsi Lucas *in Actis* non meminit, est tamen *in Agiographis*, & ecclesia Teutonica ibidus Iulii, eius festiuam peragit memoriam, vsq; ad Nicenam synodum, miseris in digitos, non redundabit summa tua neque trecenti resultabunt anni, sed longe pauciores, quot tibi credo, vt mea liberalitate fruaris, sed hæc omnia quid concludunt, nisi quod si quis à Petro, Lino, Cleto vel Clemente appellasset ad futurum Concilium, nimis prolixum fatale habuisset. Sed memineris te legisse, quod quia ante Constantini tempora non erat episcopis conueniendi licentia, ideo in varias hæreses scissa est ecclesia. Hæc magna synodus Constantiensis intuens ait; *Frequens Conciliorum celebratio agri dominici præcipua cultura est* &c. Et ideo decreuit sacra concilia de decennio in decennium celebrari, ergo quadringentorum annorum prolelationis prætensio inanita est. Subdis, quod si ad futurum pontificem vel Concilium rite appellaretur, eo quod successor de gestis antecessoris iudicat & quisque successor alium habet successorem, procederet in infinitum. Num de Lætheo bibisti, oblitus ne in vna eademq; causa liceat tertio prouocare. Dixeris fortasse, differri iustitiam. At omnis appellatio suspendit executionem. Non ideo defensionis facultas auferenda est, moribus introducta. Quot vidisti causas in curia Papæ vsq; ad tertium vel Papam vel hæredem aut successorem protelatas, nec tamen vnquam certa meta præfiniri potuit vel præscribi. Si dixeris biennium longum satis esse metam, quo lege ciuili durat instantia, quid si plus vno die? quid mensa? quid tandem semestri vel anno vtor permisso? paulatim addo vel iungo vnum, iungo iterum vnum.

Nunc vir sacrilege atque impudice, neges Concilium supra Papam esse, quod olim aliter scripsisti. Et eatant tua, tum etiam Papæ scripta, in contrariam partem, qui aliter stans, aliter sedens, loqueris, homo quem nil pudet variatis, qui sic argumentaris: Concilium Constantinense nominauit Papam Iohannem, *Dominum suum*, quod non fecisset, si fuisset subditus eius. O quanta insania tua, qui ex nuncupatione vrbana locos conuincere putas.

Vendica tibi dominium in Cardinales, qui te nuncupant, sua virtute dicentes, *Dominus meus sancti Petri*, vt ipsorum abutaris benignitate, si tibi commemorem, quando incepit & inoleuit mos nuncupationis dominicæ. Quando Papæ cœperunt nominari *domine domine*; Quando etiam Imperatores sic appellari voluerint: Quomodo vsurpatum est Papas sese pluraliter & cunctos alios singulariter nominare, quippe qui sese aliquando singulariter nuncuparint, nimium prolixus ero. Sed sufficiat tibi probatum esse, quod magna Synodus Constantiensis, sibimet nil detraxit, cum Iohannem *sanctißimum dominum* appellauit, quem tamen postea rite iusteq; destituit, alioquin Martinus sedem vacantem non intrasset, neque Eugenio aut is Nicolao vacuam reliquisset, quite Cardinalem creare minime potuisset, Vide vir petulantissime, quorsum euadat tua vana superstitio, qui cauillas appellationem Ducis ad vltimum concilium interpositam esse, hoc certe non contrariat appellatio. Nihil enim est quod aut natura extremum inuenerit, aut doctrina primum. Hoc etiam accipe, quod sicut Capitulum eligit episcopum, cuius assensu contrahitur spirituale matrimonium & non parum administrationis innoscitur, ita suffraganeorum assensu Archiepiscopus consecratur, nec tamen inepte, Dominus quisque suorum nuncupatur. Iudicatur etiam Archiepiscopus à Synodo prouinciali, quam tamen ipse creauit vel indixit. Cœterum si literarum sacrarum desertor ius publicum ignoras, adea quæ moribus introducta sunt animaduerte. Regem Francorum iudicat parlamentum, Imperatorem Romanorum Palatinus Rheni, attamen vterq; Dominus reuerenter nuncupatur vtriusq; Procedis deinde longa quadam verbositate implicans & inuoluens, magnæ synodi quam plurima decreta iam dicens à Christo dependere, iam vero asserens supra Papam non esse, eum dicis illam tollendi schismatis causa omnia dixisse, caue dixeris, illam pro vnione assequenda dixisse vel fecisse, quod de iure non potuit. Gregorius non sustinebit, nihil paulo minus est ingentium. Varias enim & vacillas, vt dictum sit non dictum, ratum irritum, eo tamen tendere videris. Quod Concilium super extirpatione schismatis congregatum plurimam habeat potestatem. O rote, Cancer Cusane, ne cancrino more resilias, sed recte perge vt cepisti, si Concilium super extirpando schismate congregatum esset, & interea surgeret hæresis, vel alter Paparum moreretur vel cederet, alter venderet Sacramenta vel aliter scandalisaret ecclesiam, nunquam patres cogerentur hoc Concilium dissoluere, & aliud pro hæresis eradicatione, vel reformatione denuo instruere? Aut cum tortto sermone tandem dicis; *Et si actu concilium esset super illud congregatum, super quibus Constantiense &c. tamen non sequitur, quod concilium nondum congregatum talem haberet superioritatem, quod à Papa ad ipsum posset appellari*. O bone vir, quid delitas? Nam si actu esset congregatum concilium, ridiculus esset, qui omisso principali concilio congregato, ad aliud nondum congregatum appellaret Vide, Cancer, quam inique calumniaris Gregorium, qui dicit ex decretis magnæ synodi Concilium generale perpetuis temporibus de decennio in decennium debere celebrari. Dies cessit. Cuius est moræ, tu nosti, sicut igitur ad Papam appellatio interiecta tenet sede vacante, sic ad Concilium, quis exstit dies, dissoluta est. Itaque innodatio tua, qua dicis; *quod n. non est, non est supra*; quia perpetua est ecclesiæ auctoritas, siue sit congregata, siue dispersa, quanquam ad opus operandum & exequendum, congregatio sit optima. Quæris tandem, quid operetur appellatio, ad futurum Concilium interiecta, etiam si rite sic appellaretur, cum non tollat sententias à iure prolatas nec suspendat effectum, quem secum trahit, sententia. In Concilio vero simplici querela introduci causa potest De hoc vero ad huc contenditur, an Dux pœnas inciderit. Hoc coram non suspectis Dux decertare cupit, Gregorius certat & adhuc coram iudice lis est, id vero, quod Papa nulliter agit, rite contemnitur.

Descendis ad constitutionem sacrilegam, qua vetatur ad concilium appellari. Nil autem affers probabile, nisi quod ad Ducem verba dirigens ait: *Dicere non potes, quod te minus liget, quam alios Christianos* & infra subdis; *Non debebas ponere os in Cœlum plusquam alii*: cætera quæ dicis, aniles fabulæ sunt. Tibi respondetur, quod duci opus fuit prouocare contra surreptitia pœnalia mandata, quæ tu falsis suggestionibus surripuisti, alii forte non itidem, qui non fuere, grauati. Quibus vero grauamen impenderet, pari forma prouocarent, tam pontifices quam prælati, quibus Papa & legatus eius, decimæ triennalis impositionem comminatus est.

Quæ quidem impositio, suspecta est nugarum, propter feloniam tuam veterem, qua plusquam ducenta florenorum millia, ex Alemania suxisti, tam dulciter pollicens, nil ipsius pecuniæ ex Alemania traduci, sed inibi ad pios vsus depositam conseruari. O vtinam os tuum posuisses in cœlum, atq; oculos leuasses in montes: sed in marsupia nostra dispexisti. Non ergo auxilium à Domino sperasti. Ideoq; te sol vssit per diem, cum pecuniis tuis sacrilege quæsitis. Taufer adeptus, Redenneck, Volturnum ac Iouedonum inhiasti. Nunc te viget luna per noctem, cum iustissimo Dei iudicio post fideifragium tuum, quo conuentionem Iuris publici violasti, teque exulem facere maluisti, si forte animi tui malignitatem explere posses, etiam opidis & prædiis, quibus frui poteras, te destituisti. Tu forte nuncupas *os in Cœlum ponere*, de gestis Papæ vel eius potestate disputare. Talis quippe dicendi modus ab adulatoribus inuentus, per assentatores tandem inoleuit. At tu minor disputatio, an superbigamia per Papam ad sacerdotium valeat dispensari; & an Papa possit concedere matrimonium in certum tempus, vel vsque ad procreationem sobolis masculinæ contrahatur. Sexcenta sunt quæ memorem si opus fiat. Nec tamen ad sacrilegium reputatur. De Deo enim disputatur, an possit producere infinitum an potentiam creandi delegare possit. Quid ergo vir bone cantaris, si quis dicat constitutionem Papæ peccare? Sunt qui dicant Papam fauore Episcopi Lucani

sgentis

agentis pro vi expulsiua contra Pisanos pronunciasse super turbatiua. Ac rursum qui dicant alium Papam ea verbis Iohannis Frangapanis directæ substitutionis decreuisse obligationem. Quotidie Papales, & aliæ constitutiones modificantur, tum reuocantur, aliquando respuuntur. Et tu deser tor iuris, abortiue theologe, multa prætextu legationis statuisti, ac quærentibus aduersum te respondisti, quatenus adeant Papam desuper supplicaturi, vt sic medullam in ossibus Germaniæ relictam sugendo tereres. Quæ cum visa sunt, pecuniis datis tolli posse, tandem à cautioribus principibus retenta pecunia repudiata sunt ac derisa. Et hæc omnia tu notas hæresim. Quid si Papa mandat solui Cameræ suę mille sub pœna hæresis; An recusans sit hæreticus? Nequaquam. Sunt enim maleficia discreta, quæ suos tenent auctores. Neque enim cæsor vitium vel arborum est parricida; Nec fur est. Desine ergo conuitiari, vel audies, quod audiisse noles.

Nunc quibus anfractibus lapsum illum vel euitare, vel erroris notam aufugere tentas, qua notaris errasse, docens, *in ecclesiā esse credendam*. Id perstringere libet. Dicis nil referre præpositionem *in* appositam in citatione. Non enim, vt ais, citatus est Dux, an credat Ecclesiam, vel in Ecclesiam, quia ad symbolum remittit citatio. Tu autem non desinis procaciter errorem defendere, q; est hæreticorum proprium, scilicet pertinacia. Quid dicis? Gregorium nescire inter symbola discernere? Iure suspectus haberis, quod de symbolis varie sentias. Postea subaccusas appellationem Ducis de perplexitate, quia Ducem laicum esse dicat. Gregorius autem se in ipso Duce idiolum ostendere velit. Laicus est Dux, de fide simpliciter & bene sentiens. Tu vero omnem hominem hæresi falsa criminaris, qui tuis audaciis contradicit. Nemo vero te suspectior est in fide, qui nondum purgatus es ab illa macula, quam Fratres Minores iniecerunt tibi, qui tempore Papæ Nicolai articulos plurimos contra te obtulerunt, quibus de hæresi notatus, nondum autem absolutus, nequaquam purgatus es. Profecto si lædere pergis vt cœpisti, talem tibi notam inuret Gregorius, quam tota reliqua vita tua eluere non poterit. Sed perge vanitates tuas prosequi, Nonne hunc legisti Versiculum?

Crede Deo, credasque Deum, plus credo valere,
Vt credas in eum, quam quod ei, vel eum.

Cum deliras dicens, *in sanctam ecclesiam credere*, quemcunq; Christianum oportere, de qua dicitur; *Qui aliter credit, quam sancta mater ecclesia docet is est hæreticus*. O miserum ingenium tuum, qui non discernis inter *credere vnam ecclesiam*, aut *credere cum ecclesia*, vel *sicut ecclesia*, aut *in ecclesiam* Nonne credis, vt Apostoli crediderunt. Nonne in ea fide versaris, quam diuinum Petrum Apostolum Romanis tradidisse proditum est? at non credis in ipsum, sed ipsi credis euangelizanti Christum. Nonne credis Dei genitricem Virginem? non autem idcirco credis in illam. Quod si assertioni tuæ assentias; in illam ergo credas, Deos habebis infinitos. Nonne puer didicisti, fidem esse assensum ex auctoritate dicentis generatum? Deinde grandior legisti, fidem esse dictorum conuentorumq; constantiam, de imitatione Stoica, quasi fiat quod dictum est, appellata. Nostra vero fides orthodoxa, per Anthonomasiam dicitur, qua credimus & confitemur ad æternam salutem. In qua longe diuersum est, credere aliquid esse, fore, vel fuisse; aut in illud ipsum credere. Obiectum illius assensus, qui fides aut credulitas nuncupatur, est propositio, cui per adhæsionem animi assentis: non tamen credis in ipsam: Tu credis cœlum & terram, Solem & Lunam, astraque micantia à Deo creata; sed non credis in ea. In solum Deum crede, & quæ ad salutem æternam credenda sunt, quæq; Ecclesia diffiniuit, crede firmissime; non autem in illam. Illa etenim in Deum credit; non autem in semetipsam, quæ nec à semetipsa, sed à Spiritu sancto viuificatur. In hunc crede viuificantem, qui per os Prophetarum ecclesiam præconisauit, qui confortans Apostolos, trophæa Christi vexit per orbem. Ecclesiam vero sic crede, vt obedias illi, ac cum illa sentias. Hæc est fides Augustini scribentis ad Neophytas baptizatos dum dicit; *Interrogauimus an credatis in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum, filium eius, Et in Spiritum sanctum &c. iuxta imperium Saluatoris præcipientis; Euntes docete omnes gentes, baptizantes in nomine Patris, & Filii. & Spiritus sancti &c. Non interrogauimus autem, vt quomodo in Deum creditur, sic in sanctam ecclesiam Catholicam, quæ propterea sancta & catholica est, quia recte credit in Deum; sed intelligere debetis nos dicere & dixisse vt in Ecclesia sancta conuersantes in Deum crederetis* &c. Vide ergo quomodo cæcutieris, qui fidem Christi cauillas, ne tibi contingat, quod de Homero & Stesicoro narratur. Quod Socrates ne sibi contingeret, præuenire cauit *in Phædro*. Si quis vero prælatorum eius errauit, error certe non est imitandus.

Et ne disgrediar à proposita materia, tu Papam Ecclesiæ caput ministeriale decepisti, qui te pro conditione fragilitatis humanæ secutus, literas emisit comminatorias. Dux a fidei fragium tuum subolens, & nugas sentiens tuas, ad Papam misit. Tu illum indurasti,

aures obturasti, obsurdnit Papa contra ducem, tu Papam delinisti assentationnm laqueis infalona- tis ille inuolurus contra ducem incanduit, fulminauir, coruscauit, iecir grandines, & intonoii. Tu monacbos, scurras vagos reperisti, qui vanitates tuas disseminarent. Dux autem posthabet ho- rum sua seria ludo. Tu quicquid veneni quotannis aluisti euomens cum impetu, hæreticos men- titis eos, qui tuis audaciis obicem ponunt. Vide si hoc est, desipere in fide, aut de authoritate ec- clesiæ irreuerenter aut male sentire. Sed elenchum contorsisti, sic argumentando: Christus est ca- put ecclesiæ. Omnes autem credimus in Christum. Perge autem. Qui credit in caput ecclesiæ, cre- dit in ecclesiam, quia caput pars corporis est. Credo & de re opinor, quia si quis per Athelmum in aliis terminis tibi taxaret arguendo; Christus est verus Deus, Christus est passus, mortuus &c. Er- go Deus est mortuus. Ac rursum, Deus est deitas, ergo passa est diuinitas. To circulationem illam dissolneres, duas naturas vel potius substantias in Christo distinguendo, absque vlla confusione vel mixtura, in sola vnitate personæ scilicet suppositalis quam nos, vt à Græcis accepimus, hyposta- ticam nominamus: Naturalis enim personæ significatio substantiam potius dicit, quam hypostasin. Sed ex acclesiasticæ locutionis vsu, venit talis acceptio, Christus igitur ex Deo patre, ante omnia secula genitus, æqualis patri secundum diuinitatem, creator est omnium, per quem omnia facta sunt; homo vero ex Maria virgine in seculo natus, sacerdos & patris altissimi filius, non tamen duo, sed vnus est, hypostatica scilicet vnione. Nunc habes quomodo credamus in Iesum Christum. Vide si sic credatur in ecclesiam, & secerne substantiam diuinam ab humana, vt scias quomodo Christus sit creator omnium, & quomodo caput ecclesiæ, & aufugies Nestoris atque Euticetis sibimet for- maliter contrarios errores.

Inter transcurrendum non cessas mordere Gregorium, asserentem ecclesiam esse immorta- lem, quia Paulus ait solum Deum immortalem. Miror quod talem obliuionis morbum incidisti, vt non memineris te didicisse, dignitates esse perpetuas; Item & perpetuam Iurisdictionem: rursum perpetuas actiones, quorum tamen quadraginta annorum spatio mera Iure clauditur. Et Gregorius auctoritatem ecclesiæ perpetuam esse dicens, id loquitur, cum de iuria distinctione ecclesiæ contra te certat, vbi rite vtitur vsu loquendi Iuristarum. Tu etiam more Cancri sub domo Looæ fluitans, prius allegasti, te vnionem cum duce perpetuam habere quanquam mortalis sit natura vtriusque.

Allegas in Capella Papæ cantari, *credo in ecclesiam*. Vix tibi creditur, adhibe testem Sancti Sixti vel Cameracensis, quorum alter diuinarum, alter sacrarum (licet humanarum) literarum pe- ritus habetur, si vero sic canitur, profecto tale symbolum per Cameram expeditum coniicio, non per Cancellariam, vbi perspectio diligenter, & præsumptiones Iuris circa stilum aut Grammaticam in eis non militant, & quæ disponuntur minus sunt trahenda in sequelam. Super addu obseruan- tiam ecclesiæ Græcæ. O præcantissime, qui velut exhaustis Latinorum riuulis, ad Græcorum fon- tem recurris, propter tua Græca vocabula, quæ didicisti, quando de Concilio Basiliensi ad con- uentionem Ferrariensem proditorie commigrasti. Nunc meant proscenia lodi, apud Cardinalem Cusanū sunt Dionysia Bacchi, quem fœcundi calices Græcæ linguæ fecere disertum. An ne putas, Linguam Romanam deficere in expressione fidei, eorum articulorum, quorum explicita creduli- tas est de necessitate salutis? Iam tu patris & matris tuorum fidem condemnares, vt Gregorium vin- ceres, in foro crede mihi saltares.

Subnectis iure canonico suspectum haberi, eum qui per annum fuit excommunicatus, quod de fide male sentiat. Asine, quid dicis? Ita demum hoc est verum, si contumax sit ioc causa fidei, Quid si casus tibi figurabo, vbi canon docet, potius sustinendam excommunicationem, quam q iudici pareatur contra verum?

Rursum repetis, censuram Papæ iustificatam, quasi constet de sacrilegio docis, iam dudum respondi, fideifragia tua & proditiones tuæ compressæ sunt, per Ducem, pro quibus tu compare- re & te expurgare dubitas, fugitiuus Iuris, & omnis iustitiæ profugus, qui non audes aliquod non suspectum subire iudicium, quod tibi iam sæpe & multifarie oblatum est.

Amplius delirando dicis, quod Papa non vocatum Ducem declarare potuit, sicut Paulus ex- communicauit Corinthium. Dic vbi legisti, quod ille Corinthius petierit audientiam, & Aposto- lus illam sibi negauerit? Putas ne si Corinthius ille venisset ad Paulum dicens, Hæc mulier non est vxor mea, sed honeste cohabitat mihi, Item nunquam fuit vxor patris mei, Item æmoli mei me- bi accusarunt, inquire diligentius, An vas electionis dixisset, dabo tibi carcerem pro responso. Ne- quaquam.

Iterum repetis, Ducem à te veniam petiisse, crimenq; confessum, Dux negat, Laurentius ioß- ciatur. Procede in Palæstram, experiendo iure, & iniurias ac contumelias atque conuicia ius missa face, Hoc est officium viri, non vt Leno certare maledictis, non vt sus cum quouis in cœno vo- lutari.

Postremo negas ecclesiam Brixinenlem fore temporaliter de limitibus comitatus Tyrolis, quis castrū Tyrolis sit feudū Ecclesię Curiensis. Comitē Tyrolis nunquā fuisse principē Mereaniędicis, qui tamen vides Mereaniam sub castro sitā & obedient ē comiti Tyrolis. Vt quid insanis? Qui si me- mineris, quod Reges (Rex Franciæ iurare dicitur genicularia in manibus Abbatis S. Dionysii, à quo regnum recognoscit) & principes, regias suas & principalium residentiarum suarum terras & loca

loca à viris ecclesiasticis agnoscant in feudum, mirari desines, nisi forte magis studeas vt non ratione in'anias. Quid enim facit sola mutatio nominis ipsa rerum natura & proprietate semper ca[illegible]m manente? Tantum enim longinqua mutare valet vetustas, vt quæ olim Rhetia superior [illegible] ebatur, de qua scribitur, *videre Rheti bella sub alpibus Drusum gerentem*, atque iterum, *Mox graue prælium commisit immanesque Rethos, auspicijs pepulit secundis*, ea postea Meorania, hodieque Tyrolis sit vocata, vtramque vero Rethiam adhuc vocabulum tempore Theodorici Gothi, retinentem Re[illegible] in præfecturam concedens, superiorem illam, *Vallum Italiæ* vocat, cui & superior Norica est ab Oriente ac realiter victa.

Tandem fingis te Dominum secularem vallis Eni & minerarum eius. Hæc ambis & diu celatam ambitionem detegis & aperis. Ex quo plane constat, quid tua iactantia voluerit, cum te iactasti, plurimas valles armis impleturum, & omnem pacis vel treugarum oblatam tibi conditionem respuisti, confisus in Gralacorum ferocia, qui comitatum Goritiæ iam pridem populabantur partimque subegerant, vbi deficiens ad Papam confugisti, questus vim afferri. Duce autem vias Iuris offerente, vt sic per legitimos tramites calumniantis detegatur iniquitas, tu fugitiue Iuris & iustitiæ ad conuitia descendis, te ducem nominas, maiestatem Sigismundi lædere quæris. Sunt enim Principes Austriæ velut epimeiati Principes ab Imperio Romano taliter honorati, vt qui in ipsos deliquerint, in Imperatorem Romanorum deliquisse videantur: quippe apud quos plenitudo potestatis in eorum terris, quemadmodum in Romanorum Principe, constat. Vide quorsum tendat superbia tua, qui te Duminum; Ducem vero seruitorem nuncupas tuum, qui tamen auctore Archiepiscopo Salzburgense Metropolitano tuo despondisti ducem te habiturum taliter, qualiter à prædecessoribus tuis episcopis Brixinensibus habitus esset, qui omnes, eum & progenitores suos tanquam Principes vniuersales etiam per districtum ac terras ecclesiæ Brixinensis recognouerunt, paucis exceptis, quæ in ducatu Stiriæ consistunt, vbi pari modo dux & rectur vniuersaliter dominatur, tenetque principatum secularem. Nescis apud inferos sedere eos, qui arma sumere impia nec veriti duminorum fallere dextras, sicut tu duci ac Principi tuo fidem violasti. Contemplare quantum distat hæc tua elatio, fastidiosis factionibus geminorum, qui manibus rescindere cœlum aggressi, superisque Iouem detrudere regnis, quæ est figura Luciferi dicentis: *ponam sedem meam ad Aquilonem & similis ero altissimo*; aut eius qui turrim Babylonicam instaurauit. Nonne legisti:

Crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Iouis & sonitus imitatur Olympi.

Demens, qui necdum irritabilem principem tibi subigere putas, sola procacitate linguæ fretus, dicens fortasse melius sub infideli tyranno quam sub hoc duce viui posse. Qui vtinam Suttinus, Neposinus, Narniensis, Balneoreginensis, Ameliensis, aut Ortanus præsul esses, tunc demum sentires, quid amisisses. Iam Prometheus te nil sentire permittit. Iam vestis ornatus & dignitas, qua obuolutus es, & præcipue rubedo verticis, qua operiris, teipsum non sinunt de te iudicare, aliquando mitior fuisti, sed postquam irrubuit cranium capitis, veluti grus seuitia simul acreuit tibi cum grue, & propter licentiam peccandi, maxime & insanabiliter peccasti. Arduum quippe est, vt quis in maxima peccandi licentia constitutus, recte vitam transigat. Nudus, crede mihi, iudicaberis; tunc labes animæ tuæ dincontecta cernetur conspicue. Tunc te Gnosius Rhadamanthus velut Asiaticum, quia orientalem linguam trium vocabulorum nouitate vsurpasti; vel Latinum, si ad domicilii iudicem remitteris, Minoe in insidiis succenturiato stante, iudicabit; tunq; illis transmitteris, vbi debitas subire pœnas oportet.

Hæc tibi rependo, gratificans tibi pro meritis, dum admouendo Ducem dixisti; *conuertere ne moriaris* &c. Quid enim aliud egisti, quam ex alieno contemptu, superbissime tibi clypeum sanctitatis & innocentiæ simulando assumere? si inter illecebras & blandimenta fortunæ durum aliquid expertus es, te vero delectatio preceps & inconsulta destituit. Ad cor redi, memor conditionis tuæ. Sic prosperaberis, Domino propitiante. Datum in fœlicibus castris militaribus obsidionis Viennæ Austriæ apud Sanctum Marcum, quæ via ducit ad Vngariam, Idus Augusti, Anno M. CCCCLXI.

NOTA-

NOTATIO PETRI NVMAGEN TREVERENSIS,

Ex cuius authographo hæc desumpta sunt, exarato manu eius Anno M.CCCCC.

NOta domioum Nicolaum Cardinalem de Cusa fuisse filium cuiusdam pauperis piscatoris d'cti Krebsheime, quia morabatur in villá dicta Cusa ad quatuor vel quinque mil[illegible] ria subtus [illegible] reuerim in littore Mosellæ, qoasi ex opposito oppidi & castri dicti Berrenkastel sita, agri fertilis & tam vini, quam frumenti feracis, supra q[illegible] iam vix vnius vel duorum stadiorum distantia alia villa in eodem littore sita est, dicta Lisuta: vnd[illegible] oriuodus fuit socius dicti Cardinalis, dictus Iohannes de Lisuta, doctot Iuris, cuius fratrem ego vidi. De his duobus extat versos multum vulgatus:

Cusà, Lisura, peruertunt singula iura.

Et quia præfatus Cardinalis Cancrum in albo scuto rubentem gessit, aliasq; ex parte cognomen traxit Caocri, hinc auctor iouectiuæ præfatæ eum vocauit Canctum.

QVAM ÆSTIMATIONEM PAPA PIVS ANTE PAPATVM DE CARDINALE CVSANO, ET GREGORIO HEIMBVRGIO HABVErit, sequentes indicabunt Epistolæ.

r ÆNeas Cardinalis, Nicolao Cardinali Sancti Petri ad viocula S. P. D. Placuit Altißimo, & domino hostro Papæ Calixto per hos dies me longe immeritum, ad Cardinalatus ordinem assumere, vestro sacro cœtui aggregare, scio quantum ponderis subini, nec videu quo pacto, credite mihi, dignitati satisfaciam, nisi fortasse tua Reuereodißima Paternitas ad curiam redierit. Tunc enim instructus ab ea, securus io hoc procelloso mari, nauigarem. Precor igitur, si preces seruitoris audiendæ sunt, vt iam demum in patriam redeas. Nam Cardinali, sola Roma patria est, etiam si apud Indos is natus fuerit, aut recusasse pileum oportuit, aut certe receptum Romæ gestare, & matri omnium sedi consulere. Neque illa excusatio idonea est; *Non audior recta monens.* Mutaotur enim tempora, & qui olim contemptui fuit, nunc præcipue honoratur. Veoi igitur obsecto veni. Neque enim tua virtus est, quæ inter niues & vmbrosas clausa valles languescere debeat. Scio complures esse, qui te videre, audire & sequi cupiuor, inter quos me semper auditorem discipulumque obsequentem inuenies. Ex vrbe Romana, die vicesimo octauo Decembris M.CCCCLVII.

AD GREGORIVM DE HEIMBVRG.

ÆNeas Episcopus Tergestious Iuris consultißimo viro, Domino Gregorio Heimburgensi S. P. D. Ciceru cum adhoc iuoeois apud Grçcos mirificam orationem habuisset, admirabantur q; adetant omnes; mirisque laudibus oouum oratorem efferebant. Senex autẽ quidam amantissimus patriæ inter omnem lætitiam atque tripudium, solus flebat, mirati circumstantes: *Quid est,* inquiunt, *quod te lætantibus cæteris mærore consicit?* Tum ille, *omnes,* inquit, *Græcorum artes in Latium migrarunt, vnica nobis & familiaris & carißima remanserat eloquentia, sed hanc etiam Cicero nobis aufert atq; secum ducit. Nunquid iusta est causa lacrymarum?* Sic mihi hodie de te visum est, cũ io Regia de studiis quæ vocant humanitatis, dissertares. Nam & Legistam & Teutbonem superabas, & Italicam redolebas oratoriamque facundiam. Sed quod fuit mærori Grçco, mihi lætitiam præbuit. Neque enim si Teotonia literis claret, quæ illas tradit Italia minus habet litterarum. Sunt scientiæ sicut & lumina; Qui de suo lumine accendit, & sibi retinet lucem, & accipienti tenebras aufert. Inueni apud sanctum Gallum, quod Sueuorum est oppidum, io veteri monasterio Bibliothecam permagnam, vbi & libros reperi ornatißime cooscriptos, qootom authores fuerunt Teutones. Mirabur, cur hodie nihil eloquentiæ bis in regionibus eluceret, sed venit io mentem apud Italos quoq; tempus fuisse, quo sepulta dicendi facultate, barbarorom inscitia dominabatur. Ante centum ferme annos & antea treceotis quadringentisque non inuenies, qui per Italiam sermonem habuerit, tersum ac lucidum. Sic pingendi sculpendique accidit arti, si ducentorum trecentorumque annorum aut sculpturas intueberis aut picturas, inuenies oon hominom sed monstrorum portentorumque facies. Priscis vero seculis Apellem atque Zeusim, Pollicretum, Phidiam & Praxitelem, magnos fuisse comperimus. Et de statuariis quidem ipsi videmus. Et Virgilio fidem habemus dum ait, Cu-

Credo equidem viuos facient de marmore vultus,

De pictoribus vero testimonia sunt clarissimorum virorum, qui profecto minime tantis eos præconiis extulissent, si picturam non aspexissent sculpturæ vel similem vel illa pulchriorem: sed ecce iam reuixerunt sculpendi pingendiq; disciplinæ. Reuixit etiam eloquentia, & nostro quidem seculo apud Italos maxime floret. Spero idem in Teutonia futurum, si tu tuique similes continuare & amplecti totis conatibus oratoriam decreueritis. Accepi apud Nurnbergam plebanum sancti Sebaldi, virum grauem tua permotum suasione, multis lucubrationibus historiam atq; Rhetoricam persequi. Diligo ego vos ambos, qui patriam moribus ornantes, etiam literis munire studetis. Cæterum quia de Nilo fuit hodie nobis sermo, non video quo p[...]cto ex paradisi monte progredi possit. Paradisum namque terrestrem quam deliciarum vocan[t], in oriente positam volunt, atq[ue] ex Euphrate fluere, quem scriptura Tigrim appellat, quamuis & Tigris alius in Armeniæ regione caput tollat, qui Solino teste Euphraten fluuium in Persicum defert sinum. Nilus vero à monte inferioris Mauritaniæ, qui Oceano propinquat, originem habet. Sic affirmare feruntur Punici libri & Iubæ Regis scripta, si Solino credimus, & hic nunc latens, nunc apparens, diuersis argumentis deprehenditur is esse, qui irrigat Ægyptum, & terminus est Africæ atq; Asiæ: Licet Lucano huius origo fluminis incognita videatur dum ait:

Egens si qua iacet nascenti conscia Nilo.

Vale & quod verbis fieri debuisset, scriptis accipe. Ex noua ciuitate, pridie Calend. Februariarum.

ÆNEAS SYLVIUS EPISCOPUS SENENSIS, POSTEA PIUS PAPA SCRIBIT PETRO NOXETANO, QUOMODO GRADATIM auctus sit, & altiora conscenderit.

ANNOS sex & viginti natus cum darem Iuri ciuili operam, exorto bello patriam & studium coactus sum relinquere; accessi tamen grandi illud Basiliense Concilium, inueniq; gratiam in oculis patrum. Scriba in Synodo fui, & literarum abbreuiator, & vnus de duodecim viris, qui mag[...]us illic quasi censorius habebatur. Neque enim sine duodecim viris [...] lendum de rebus conciliaribus quisquam admittebatur; & admissi, [...] inuenirentur idonei, his iubentibus amouebantur. Erant in Conc[ilio qua]tuor conuentus, qui disputationes appellabantur, de fide, de pace, [...]matorio, de communibus præsidentes, hæ suos singulæ, singulis mensibus elegerunt. In [...]tione fidei, in qua etiam inscriptus, sæpe præsedi; inter collatores quoq; beneficiorum, bis [...]ctus, Legatus ab ipso Concilio ad complures principes, missus. Cum pontificatum Amede[us Du]x Sabaudiæ suscepisset Felix nuncupatus, in secretarium sum ab eo acceitus. Nec diu post vo[ca]t[u]s ad Fridericum Imperatorem, Prothonotariatus officium ab eo sum adeptus; sic Germani S[ecre]tariatum appellant. Dum legationes Cæsaris ago, vniuersam ferme Germaniam circuiui. Dissidebant Teutones cum Eugenio Maximo Pontifice. At neque illi, neque Felici obedientes, neutrales vocabantur. Concordia pluribus in conuentibus agitata est, quibus iubente Cæsare semper interfui. Bis cum tractatu pacis ad Eugenium veni, tertio nationis illius Apostolicæ sedi obedientiam attuli, Secretariatus & subdiaconatus honorem ab Eugenio, & mox illo defuncto à Nicolao suscepi, cuius conclauis, cum eligeretur, cum cæteris principum legationibus custodiæ præfui. Lapsum est postea breue tempus, in quo me Nicolaus Tergestinæ Ecclesiæ nihil tale merentem præfecit Episcopum, quadrienniоque abinde decurso Senensis vrbis, vnde mihi origo est, pontificatum ad me detulit. Cæsar vero, à quo in consiliariorum ordinem susceptus essem, Neapolim me petere iussit. Quo in loco matrimonium inter ipsum Cæsarem, & Leonoram Portugaliæ regis sororem, Alphonsique neptem contraxi, eandemque Imperatricem, anno post nauigio vectam è Pisis ad Imperatorem Senis agentem conduxi, cum id mihi vni committeretur. In coronatione Cæsaris, quæ Romæ celebrata est, nosti quę meæ partes fuerint, quippe qui me sæpius Imperatorio nomine apud Romanorum Pontificem & publice & priuatim loquentem audiuisti. Reuerso in Germaniam legatio mihi Apostolicæ sedis per Bohemiam & omnes prouincias Austriæ Ducum commissa est. In conuentu Germanorum, qui Ratisbonæ habitus est, quo & Philippus Burgundiæ & Ludouicus Bauariæ Duces, & alii quamplures Principes & Reguli conuenerunt, de salute Christianæ reipublicæ agentes, Imperatorias vices tenui. Simili modo & in Franckfordensi Concilio, vbi & Germanos aduersus Turcos decernere bellum, dicta oratione suasimus, quamuis postea negligentia & inscitia eorum, qui cuncta sibi licere putant, Germani tepuerunt. Mortuo Nicolao Calixtum successorem eius Imperatorio nomine tanquam verum Christi vicarium cognouimus. In hisce nos hono-

ribns, Petre versati lumus, nec tamen intelligimns cur adeo diuina pietas nostram paruitatem extu lerit. Non doctrina, non vitæ bonitas hoc meruit. Cognoscimus imperfectum nostrum, & nos[illegible] sæpe cogitantes non extollimur quidem, sed magis erubescimus & confundimur, qui pr[illegible] beneficiis non sumus grati: Respicimus aliquando retro, & quam multi viri nobilibus o[illegible] bus, virtute & doctrina præstabiles, abiecti & incogniti iaceant, consideramus. Fateor quã pluribus commisse eri mi sunt, qui opibus & honoribus antecedunt; sed multo plures sequuntur. Pluribus commisse eri quam inuidere possum. Et illi quidem, qui me dignitate præcedunt, etiam virtute superant. Ergo his qui sequuntur nulla ratione sum melior. O quot viri sunt, qui non centum aureos annuos ex beneficiis ecclesiasticis haurire possunt, iuris diuini atq; humani interpretes, quorum non est mdignis corrigiam calciamenti soluere. Atque ego ignatus, hebes atq; vitiorum mole pressus, atque in quitate circumdatus, qui aliquo beneficiolo contentus extitissem, vel minimo, iam annuos mille aureos possideo, quoque magis mirere, dum Germaniam petii, episcopatum in patria consequor. M gna hæc, mi Petre, in quibus non mea solum paruitas, sed magna virtus, quiescere posset. Apud tres episcopos & totidem Cardinales dictandarum epistolarum officium exercui. Hi tres quoque pontifices maximi, secretatiorum collegio me ascripserunt, Eugenius Nicolaus & Felix: quamuis hunc adulterum dixerint, Apud Cæsarem non secretariatus modo, sed consiliariatus & principatus honore auctus sum, Neque ego ista fortunæ imputo, quamuis nescio causam, sed ipsius rectori & dominatori omnium Deo, cuius est in quemcunque voluerit vsum vasa formare. Neque humanæ [illegible]ruptioni subiciuntur quæ libera sunt eiusque libertati gratias agere decet, qui dat omnibus abundanter & non improperat. An nos igitur tanta miseratione prçuenti Cardinalatum auxii expectabimus, atque hunc quoque nobis honorem deberi putabimus? Vtinam dignitati, quam consequuti sumus, pares inueniamur, & ita quod superest æui traducamus, ne qua possit in nobis ingratitudo notari. Porro Cardinalatus fastigium maius existimamus, quam q nostris humeris committi debeat, Vtinam ea dignatio his creda ur, qui afferre illi potius, quam ab ea recipere gloriam possint. Quales nos esse nullo pacto cognoscimus, & infra. Vale ex Neapoli 9. Maii, Anno Domini M. CCCLVI.

Postea factus est à Calixto III. sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Item sanctæ Sabinæ Presbyter Cardinalis, vti scribit Friderico Imperatori, vicesimo die Decembris, Anno Domini M. CCCCL II.

ÆNEAS SYLVIUS IN GESTIS CONCILII BASILIENSIS DE NICOLAO CVSANO HÆC SCRIBIT.

HErcle tamen omnium Eugenianorum Nicolaus Cusanus æstimatus est, homo & priscarum literarum eruditi simus, & multarum rerum vsu perdoctus, cuius dolendum sit, tam nobile ingenium ad illa schismatis studia diuertisse, vt Legatione ad Græcos vigore falsi decreti fungeretur. Hic omne studium, omnemq; conatum in defensione Eugenii collocauerat, atque vt est versuti & callidi consilii; nunc vna, nunc alia impedimenta texebat.

Hactenus Codex manu Petri Numagen Treuerens. scriptus Anno 1500.

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLÆ NEPOTIS, APOLOGIA

PRO HIERONYMI SAVONAROLÆ VIRI PROphetæ Innocentia:

In duas diuisa libros:

Ad illustrem virum HERCVLEM ÆSTENSEM:

TABVLA CAPITVLORVM PRÆSENTIS APOLOGIÆ IN DVOS LIBROS PARTITÆ.

LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM ad Illustrem virum,

HERCVLEM ÆSTENSEM

LIBER SECVNDVS.

LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

OPVSCVLVM, *de iniusta excommunicationis sententia in Hieronymi Prophetæ nostri defensionem, vt tibi Hercules Aestensis datam fidem veluti ex diario reluam, iam aggredior. Efflagitasti enim, dum hac de re simul verba faceremus, vt qua coram, pro tutanda illius innocentia aduersus calumniatores attuleram, literis aliquanto*

quanto laxius exararem. Promisi, quod nunc exoluo me facturum, & quidem tam libenter, quam videbam me vnica opera, & tibi, nec non Prophetæ nostro, ac veritati ipsi, debitam rem [illegible] rum: Ille, ne commentitium & subdole fictum crimen, tot præclarissima eius [illegible] aliquod obnubilaret, lucidissimæ quoque veritati tenebras fortassis allaturum. Tibi ne [illegible] impostura, atque præstigio, forsitan mouereris. Sed & alia causa se his immiscuit quam [illegible] la hac duntaxat, solaq; garrien di occasio relicta videbatur maleuolis, bene [illegible] cum actum [illegible] tibus, si fautoribus diuini viri obiectare possent, defendi ab eis hominem, qui esset ab ec [illegible] corpore, ceu marcidum & noxium membrum, anathematis acie resectum. Nam rationes ea, qua prophetias tam publicatas, doctrinamq; fulcirent, ab ipsomet allata magna ex parte, maledicorum rabiem compescuerant. In eandem quoque sententiam, tum Dominicus Beniuenius tum alii plerique scripserant, modo verum astruentes, modo falsò resistentes: quod etiam à nobis & sparsim per lucubratiunculas nostras, & dicatis etiam apologeticis factitatum est. Quare [illegible] huius calumniæ dilutionem, nihil putabam residui, quod blatterarent, etsi dementibus [illegible] randi materia nunquam desit.

Duos igitur libros institui. Primo generalia quædam explicabuntur, quorum ope tam m[illegible] tis facile quam facile muniti, secundo dehinc simus declaraturi, eum neq; culpæ, neq; criminis confinem. Et sane, potuissem hoc efficere, cum adeo multa ab iis qui de huiuscemodi ne[illegible]tiu tractauere, præsertim iuris pontificii interpretibus, effusa sint, tantaq; diuersitate & contentione, v[illegible] ne legi quidem ab ociosissimis possint, nedum narrari ab occupatissimis. Delibaui quæ mihi maturiora sunt visa, eorum more in commentando posthabito, & à crebris illis allegationibus, quæ tædium & moram lectori plerunq; adferunt, consulto abstinui: ratus commodius & optabilius [illegible] satisfactum iri, si qua ipsi subobscure, & peculiaribus quibusdam notis, idem sæpius [illegible] centes innuunt, & facile & Latine, aut saltem minus barbare, quoad fieri hac in re à me potuerit, recen[illegible]

Eam autem præfari veniam, non tibi qui nos apprime nouisti, sed apud [illegible] notos (si nostra hæc forte lecturi sunt) conuenit, nihil me vnquam voluisse assertum, nec in posterum velle, quod Ecclesiæ Catholicæ dogmatis dissonaret: cum cuius vti recte definientis decreto, semper acquieturum me (vt Christianum hominem decet) libere profitear, nedum sanctionibus Ecclesiæ, & eiusdem legitimorum Præsidum assentiri.

Rationibus igitur rem agemus, nitentes diuinis eloquiis, ac Pontificiis, Imperatoriis legibus, nec non eorum interpretes, atq; in primis Theologos, in testimonium citantes.

CAP. I.

Nullum esse in terris iudicium, quod errare quandoq; non possit.

ILLVD autem commonuisse inprimis expediet, solum Deum, qui à se ipso est, omninoque independens, ab omni errore, & falsitate, prorsus immunem: ab eoque vt ponte primaria veritate, & supremi regula quarumlibet functionum, vniuersam substantiam interdum flectere & labi, nisi eius ope fulta, & directa fuerit. Hominis namque naturam ab adolescentia pronam ad malum, cum [illegible] literæ docent, cum frequens testatur experientia. Sed & inter separatas mentes, quas vocamus Angelos, error olim, peccatumq; irrepsit, & ad infernas mundi partes, eorum non paruam manum præcipitem iecit. Et quanquam præter virginem Christi matrem, quæ nullum vnquam peccatum fecit, mortalium nonnulli, à peccatis eis, quæ æterno igne puniuntur, diuino beneficio exempti fuerint, non adeo tamen confirmati erant, quin quoquomodo posse à vero excidere censerentur. Sed perpaucorum etiam omnium hoc priuilegium. Illi namq; innumeri qui lata via gradientes, triplici offendiculo cespitant; tametsi beneficentissimi Dei assidua gratiæ influentia resipiscere commoneantur.

Verum, cum ecclesiam, vti sponsam, sibi Christus copulauerit, ob continuas dæmonum insidias, & aperta bella, quibus, dum militat in terris assidue quatitur, decuit vt ei iudicium relinqueret, quo aut decipere aut decipi nō posset, in eis maxime decernendis, quæ & fidei substantiam [illegible]cernerent, & ad mores pertinerent, Christianis ad beatitudinem adipiscendam necessarius. Eam namq; sibi in fide & iustitia æternū desponsaturū, Oseæ Prophetæ vaticinio *cap. 2.* sanxit. Merito igitur statuerunt theologi, & legū iurisq; periti, ipsam vniuersalem Ecclesiam, cum de huiuscemodi causis agitur, nonnisi æquam sententiā ferre posse, Christo opem ferente; qui & [illegible] eius fidem rauit, & ad consummationem vsque seculi se permansurum spospondit: quod irritum foret, nisi ad iudicium condonasset, quo repudiata falsitate, veritas eligeretur: *Matthæi vltimo.*

At animaduersione dignū, loquutos nos duntaxat de fidei substātia & morib⁹ ad salutē cum [illegible] dā necessariis. Atqui id non ab re aut de nibilo dictū. Siquidē eā in reliquis errare aliquando, sententia doctorū est, atq; ipsiusmet Ecclesiæ consensus, vt ex epistola Innoc. III. eius nominis P[illegible] manifeste indicatur, quæ postea à Gregorio IX. inter decretales relata est, libro vid. V. vbi de [illegible] xcōmunicationis agitur. Ita nāq; scriptū legim⁹: *Iudiciū Dei, veritati quæ nō fallit, neq; fallitur semper [illegible] nititur: Iudiciū v. Ecclesiæ nonnunquā opinionē sequitur, quā & fallere sæpe contingit & falli. Quod liquido cōstare videmus, [illegible] vt excōmunicationis interdū quēpiā cū aliqua fæmina tori iure cōsortia iubet, qui nihilominus vero apud [illegible] tum*

trimonio alteri erit adstrictus; vtpote, cum secunda nuptiali lege palam coniunctus, cum prima clam, omnibusq; semotis arbitris, propiereaque Ecclesia sanctionibus compellitur hærere secundæ, de cuius commercio testibus idoneis apparebit. Mitto, quæ multi Doctorum super huiuscemodi iudiciis elucubrauerint, ne superflue nimia & ambitiose factum à nobis iudices, in re admodum nota, verba prodigere.

Porro ex his consequens fiet, reliqua & Conciliorum & Pontificis iudicia, errori ignorantiæque subiecta: quando nec vniuersalis Ecclesia, à decipulis eiusmodi exempta est. Hinc plerique tum Theologorum, tum Iuris interpretum asseuerantissime voluerunt, Pontificem Conciliumq; in dirimendis controuersiis hallucinari posse pro vero falsum pronunciantes; præterq; rationes afferunt exempla, quandoquidem & Ariminanse & Ephesinum secundum, & Aquisgranense, aliaque nonnulla aberrauerunt: & summorum Pontificum alius Arrianæ prauitati subscripsit, alius Idolis sacra fecit, alius aliter deuia sectatus est. Quanquam sunt qui velint tam Pontificea summos, quàm Concilia legitime congregata, vero semper niti, in iis diiudicandis, in quibus vniuersalem Ecclesiam falli posse negamus. Sed hæc à suscepta disputatione sequestrabimus, tum quia propositæ quæstionis limites prętergrederentur, tum quia & ab aliis multifariam, & à nobis etiam nonnihil in theorematis nostris, de necessitate & ordine credendi, sunt pertractata.

Hoc nobis sit satis, indubium apud literatos haberi, nullum esse in terris iudicium, quod errare, labi, decipi, non possit: Vt magna ex parte allusisse veritati Thebanum Cebetem cogitemus, fingentem à muliercula, cui nomen *Apaten*, id est fraudem esse voluit, mortales omnes seductos atque errore & ignorantia potatos.

Cap. II.

Multis modis contingere, vt excommunicationis sententia, ab Ecclesiæ prælatis inflicta, irrita & inefficax reddatur.

EX his facile colligi datur, eos qui ecclesiæ præsunt, in absoluendis puniendisque subditis multifariam posse delinquere. *Fit enim plerumque*, quod à Gregorio Homilia 26. prolatum est, & à Gratiano in decretis *11. q. 3. can. plerunque* repetitum, *vt hic iudicis locum teneat, cuius ad locum vita minime concordat: ac proinde sæpe agitur, vt vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus soluat; & sæpe in soluendis ac ligandis subditis, suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequatur, atque ob id ligandi soluendique potestate se priuet, mortificando animas quæ non moriuntur, & viuificando quæ non viuunt*; quod ab Ezechiele *cap. 13.* legimus exprobratum: propterea Pontificio iure decretum inuenimus, multis modis contingere, pœnas quę à Prælatis infliguntur inanes esse, ipsamque excommunicationis sententiam, qua nulla in ecclesia maior, irritam & inefficacem reddi. Namq; in *Decretorum volumine causa 24. quæst. 1. can. audiuimus*, Alexandrum eiusnominis II. Pontificem, Valeriano Episcopo & martyri scripsisse legimus, ab eo qui aut hæreticus aut excommunicatus fuerit, excommunicationis sententiam nequicquam in alium irrogari. Et *lib. 1. Epistolarum decretalium, titulo de consuetudine*, extat Innocentii Pontificis eius nominis IV. sanctio, qua edicitur, sententiam quæ à iudice non suo lata fuerit, nullam obtinere firmitatem. Decreuit quoque Gregorius eius nominis IX Archiepiscopo Bracharensi scribens, irritas esse & inanes eas excommunicationis sententias, quæ à Iudice violatore interdicti proruperant, vt est videre libro eius operis *5. titulo de prælatorum excessibus cap. tanta est.* Vbi etiamnũ Clemens III. decernit, eas non tenere sententias, quæ promulgatæ fuerint in subditos, ob denegatam prælatis exactionem cum Ecclesias visitant, in numerum personarum in Lateranensi Concilio constitutum excesserint. Eodem libro, & titulo *de priuilegiis, cap. Cum ad quorundam*, Innocentius III. Episcopum Lingonensem monet, excommunicationis sententiam in aliquem contra sui priuilegii tenorem nequaquam promulgandam. Ibidem *cap. cum capilla*, Honorius III. seueritate debita eos, & episcopos castigandos pronunciat, qui eiusmodi sententias in fraudem priuilegiorum ferunt. Cæterum Gregorius IX. quem dudum citauimus, definit *cap. quanto amplius*, vacuam & inanem excommunicationem, quam effulminauerit is, quem constet in exequendo officio, limites eius, quos in mandatis à superiore habuerat, prætergressum; quemadmodum apparet *libro 3. decretalium, titulo de præbendis & dignitatibus, cap. vltimo.* Libro item 6. eiusdem operis Bonifacius VIII. eius nominis pontifex, edixit pœnas eas in vanum iactari, quæ ferebantur à prælatis in subditos, insinuantes inquisitoribus, vel Apostolicæ sedis legatis, statum ecclesiarum, monasteriorumue, quæ corrigi per eos & reformari oporteret. Ex epistola quoque Innocentii III. ad Archiepiscopum Senonensem, quæ *5. decretalium* iita est, *titulo de sententia excommunicationis*, colligitur sententiam eam, quæ vel post legitimam appellationem infligitur, vel intolerabilem errorem continet, viribus cassam esse. Cui Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi adstipulatus est quod licet videre *libro 6.* vbi *de sententia excommunicationis* pariter agitur, *cap. 2. & 7.* Eodem in Concilio statutum fuit, excommunicationis sententiam, in collegium non irrogandam, atque illam nihil habere virium, quam iudex tulerit in participantes cum excommunicatis, loquutione, & aliis, quibus minor excommunicatio incurritur, nisi eos prius canonice monuerit, vt liquido apparet *3. & 5. cap. eiusdem tituli.* Sed & Nicolaus Abbas Panormitanus, qui plurimum in vsu inter Pontificii Iuris interpretes, *libro Decretalium 1. titulo de censibus, cap. 6.* & etiam alibi, docet excommunicationem nullam esse, cum ob causam notorie iniustam fuerit irrogata. Possem & alia connumerare, quibus huiusmodi censuræ fiunt inefficaces.

ces. Ea tamen consulto prętereo, cum ne morosior euadam, tum quia celebres Iuris Pontificii interpretes, eas recensent, & in promptu sunt eorum libros lectitantibus.

Cap. III.

Aliquos esse ex supra memoratis casibus, quibus summorum etiam Pontificum sententiæ irritæ fiunt, inter quos est error intolerabilis. Et quis sit, & quomodo debeat intelligi, declaratur.

CVm igitur omnis excommunicatio, quæ in eiusmodi casibus inflicta fuerit, langueat prorsus, & vires amittas: (iudicandum enim de futuris omnibus, per ea quæ iam definita sunt, [illegible] Gregorii eius nominis IX. Pontificis edictum, ab vniuersali ecclesia receptum, in ipsa Decretalium Epistolarum publicatione) bene actum nobiscum fuerit, si aliquem inuenerimus, quo Hieronymum Sauonarolam à falsa suspitione, & calumnia vindicemus. Et quanquam hi, quos memorauimus, modi, summorum pontificum sententias non omnes retundant, aliqui tamen sunt, quibus ipsæ omnino infringuntur. Et vt alios omittamus, ille qui error intolerabilis nuncupatur, nobis desumendus erit. Sed primo, quid sibi velit, quoque modo intelligendus, pro virili ex[illegible]cabimus. Innocentius III. vt constat *6. Decretalium, titulo de sentent. excommunicationis, cap. 7.* errorem intolerabilem definit in sententia patenter expressum, *cum aliquid sub vi præcepti vel mandati aperte in ea continetur, quod communiter, vel in genere suo peccatum est.* Consentiunt in hoc interpretes, tam hunc locum pertractantes, quam eiusdem Pontificis ad Archiepiscopum Senonensem Epistolam, quam paulo ante memorauimus. Additur ab aliquibus, *quotiens quid contrarium scriptum pronunciatur, pari erroris nomine debere censeri: item dum aliquid aut turpe aut impossibile præcipitur*; namque eorum quæ fieri nequeunt, nullam esse obligationem tam canonicæ leges, *in 6. lib. Decretalium, titulo de regulis iuris*, q̃ ciuiles eodem titulo *Digestorum volumine* adstruunt: cuius operis lib. 41. titulo *quod sententia sine appellatione rescindantur leg. vltima*, ex Pauli Iurisconsulti auctoritate pariter decretum est, *Impossibile præceptum iudicis, nullius esse momenti.* Qui etiamnum rescripsit, *ab ea sententia cui pareri per rerum naturam non poterat, sine causa appellari.* Sed tam remotas auctoritates consectari non est necesse, cum nobis Dei maximi & optimi clementia consertum inditumq; sit, nec in peccata declinandum; nec quenquam illi efficiendo adstringi posse, quod supra suas est vires collocatum; nec turpe vllo pacto operandum: à quo tam abhorret natura, vt Aristoteles eius interpres *in Ethicis* censuerit optabilius esse, hac vita excedere, quam turpe quicquam operari. Vt omittam quid sacræ literę præceperint.

Cap. IV.

Quid deinceps agendum: item quid proprie sit excommunicatio, & de causis ob quas infligenda est.

ENimuero, priusquam ipsam defensionem aggrediamur, quod *secundo libro* agendum nobis est, fecisse operæpretium videbimur, si de causis ob quas ferenda est excommunicationis sententia, paucula delibemus. Et cum multifariam exorbitare prælatos monuerimus, ne inde occasio prauis hominibus contemnendi eorum præcepta daretur, de obedientia quoque nonnulla proloqui opportunum fuerit. Deinde, cum satis constet vulgatum illud dictum; *Sententia pastoru siue iusta, siue iniusta fuerit, timenda est*, perperam vulgo vsurpari solere, quomodo intelligi debeat, declarare pro viribus enitemur.

Primum igitur, primitus exequamur. Theologorum iurisque interpretum omnium, cum veterum, tum nouorum sententia est, neminem temere leuibusque de causis, anathemaris mucrone feriendum: siquidem nullam atrociorem pœnam ipsa excommunicatione maiori (de qua nobis in toto opere sermo, & quæ proprie hac nomenclatura censetur) in Ecclesia reperiri contingit; est *enim separatio ab ecclesia communione, quo ad fructum & generalia suffragia, seu à qualibet licita communione fidelium segregatio.* Quare in *Agatensi concilio* statutum legimus, Episcopos non debere eos qui nimis causis culpabiles essent excommunicare. Sanctum profecto decretum, & sacris literis m[illegible]fice consonans, quoniam in eis repetiri non datur, quemquam, nisi pro enormi scelere, anathemate damnatum, atque id etiam raro. Frequentior postea visus in Ecclesia, quem moleste admodum fert & damnat Ioannes Scotus Theologus insignis *distinct. 19. & 25. lib. 4. sententiarum*, ibi fatuam ad ferendas sententias pronitatem carpens, & maximum numerum casuum, quæ à iure infliguntur excommunicationum detestans. In *Concilio* quoque *Aluernensi* determinatum est, à nullo sacerdote, quemq; rectæ fidei hominem, pro paruis & leuibus causis, debere ab aliorum cõmunione suspendi, præter eas culpas, pro quibus antiqui patres arceri ab ecclesia delinquentes iusserunt: *11. q. 3. can. nemo, & can. nullus.* Verum, quas ob causas id fieri solitum esset, *Concilii Meldensis* canone colligitur, quo promulgatum est, ab Episcoporum nemine, sine certa & manifesta peccati causa, quemq; a communione Ecclesiastica priuandum, neque sub anathemate, absque conscientia Archiepiscopi aut coepiscopo. si, vllum esse ponendum, nisi canonica doceret autoritas: Cũ anathema, æterna sit mortis damnatio, neq; debeat infligi, nisi pro mortali crimine atq; illis præsertim quæ aliter corr[illegible] nõ potuerũt. Propterea crediderim à plerisq; doctorib. *in 4. Theologicarũ sentẽtiarũ librũ, dist. 18.* & [illegible] Thoma

in

in primis Aquinate, diuini ingenii viro, binas has caussas excommunicandi hominis assignatas, *peccatum dignum æterna morte, & contumaciam*. Cum enim qui Ecclesiæ præest, per excommunicationis gladiũ, subditos quodammodo à cœlesti regno præscindat; in eos duntaxat id perpetrandũ, qui indigni sunt superna patria, qua omnes qui charitatis erunt compotes donabuntur; priuabuntur que, qui peccato mortali infecti fuerint. Quare quos labefactatos eo crimine constiterit, ii eiusmodi pœna poterunt mulctari. At qui nihil atrocius ab Ecclesia erumpere potest, pœnasque comparatione medicinarum propinari ægrotis debere Aristotele *2. Ethicorum libro* edisserit, quas si prudens fuerit medicus, nec violentas nec graues nisi cum necessitas postulat, exhibiturus est: iccirco in eum etiam qui crimine morte digno obuolutus erit, nisi idem fuerit contumax, minime adigenda. Assentit Scotus 25. *distinct.* modo citata, inquiens, neque à iure neque à iudice debere infligi pro quocunque peccato mortali, sed graui cui adnexa sit contumacia. Namque quamdiu paratus quispiam est audire Ecclesiam, publicanus & Ethnicus non est habendus: quandoquidem ea Christi dogmate, pœna eiusmodi seruanda est extreme contumacibus.

Qui autem contumaciæ nota censeantur, tam in decretis, pluribus ex locis, quam in Decretalibus licet deprehendere. Extat inter alia Concilii Triburensis (*11. quæst. 3. can. certum est.*) sanctio, quæ tria contumaciæ genera ob quæ dubio procul infligi excommunicatio poterat, recenset: *Cum videlicet, quis ad synodum canonice vocatus, vel venire contemnit, vel si postquam illuc venerit, sacerdotalibus respuit obedire præceptis, vel si ante finitam caussa sua excommunicationem à synodo abire præsumit.* Trifariam autem quispiam existimatur contumax, ad synodum iudiciumve non accedens; vt est videre a *libro Decretalium*, vbi scribitur testes lite non contestata merito admittendos, si is in quem fuit actio dirigenda, aut peremtoria citatione recepta, venire contemnit; aut seipsum malitiose occultauit, aut impendiuit ne posset ad eum citatio peruenire. Et *libro quint. eiusdem voluminis, titul. de verborum significat. cap. 23.* eum contumacem iudicandum apparet, qui iussus emendare maleficium noluit.

Cap. V.

De obedientia subditorum erga Prælatos.

CÆTERVM, ne omnis inobedientia contumacia iudicaretur, (quoniam qui præcipienti iniuste non paret, tantum abest vt pœnam mereatur, & dedecus, vt etiam gloria & præmio sit prouehendus) de obedientia subditorum erga prælatos, consequenti ordine quæpiam tractabimus. Cum ii qui aliis præsunt, quantum ad hoc attinet vice Dei fungantur in terris, *omnis siquidem potestas est à Deo*, Roman. 13. præceptis eorum audire conuenit: propterea Princeps Apostolorum 2. cap. primæ Epistolæ inquit: *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis.* Et magister gentium Tito *cap. 3. ad Titum*, præcipiebat, vt quos instruendos susceperat, admoneret principibus & potestatibus, quanquam Ethnicis, subditos esse. Neque enim, vt Thomas docet, fides Christi iustitiæ ordinem aufert, qua exigitur vt superioribus suis inferiores obediant: alioqui rerum humanarum status corrueret. Verum scire oportet, quatenus hæc obedientia extendenda. Namque omnibus parere imperiis, nec necessarium nec consentaneum rationi. Fieri enim posset, vt vel delira, vel noxia, vel diuinæ legi aduersa præciperentur, vt rectissime scripsisse Gregorium deprehendamus, admonentem subditos, plus quam expedit non adstringi superiorum mandatis, 2. q. 7. can. admonendi: *ne cum studerent plus quam necesse est hominibus subiici, compellerentur eorum vitia venerari:* ni forte qui alios regunt, supra humanam naturam collocatos existimemus, variisque affectionum motibus non impelli. At dum ira inflammantur, efferuntur gaudio, diffluunt libidine, & quod est exitialius Circæis, vt sic loquar, poculis deformantur in bruta, aliosque etiam sibi similes euadere, & ratione posthabita obbrutescere procurant; ob id à viris sanctissimis, quibus Ecclesiæ instruendæ cura olim incubuit, edocta est posteritas, cauendum sibi ab iniquis imperiis, eorumque quibus subsunt metienda m auctoritatem, & si illud iuberis quod facere non debeas, contemnendam esse potestatem: quod Augustinus inter alios asseuerauit. Scripsit quoque Hieronymus, *Pauli Epistolam ad Ephesios* enarrans, subiiciendum esse domino seruum, si ea quæ aduersa non essent sanctis scripturis præciperentur: si vero mandarentur contraria, magis spiritus Domino, quam corporis obediendum. Rursus, ipsos humanarum legum gradus aduertendos Augustinus *11. q. 3. can. non semper*, censet, à quibus, si diuersa manauerint iussa, maiori seruiendum: illudque semper ante oculos habendum, ne aut minis aut illecebris, hominum iussa, Dei mandatis præponamus: quod Christianos illos milites, qui sub Iuliano Imperatore nequissimo stipendia merebant, obseruasse, tam ipse quam Ambrosius scribunt, *ibidem, can. Iulianus*. Possent mille huiuscemodi sententiæ adferri, quas breuitatis gratia dimittam, cum lumen diuini vultus super nos signatum, binas has Apostoli sententias vero veriores esse demonstret: &, *omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse*, &, *Deo magis quam hominibus obedire oportere*. Roman. 13. & Actor. 4. & 5.

Illud autem minime prætereundum, quod Thomas Aquinas, & doctrina & iudicio, & vitæ perfectione mirabilis, multis in locis lucubrationum suarum, præsertim postrema parte

secundi volumiois Theologicæ summæ, doeuit, quemquam scilicet ad obediendum superiori non obligari, nisi in qnibus ei subditur: propterea nec quo ad interiorem voluntatis motum quod & Seneca voluit, oec quo ad naturam corporis, hominem homini subiici: sed in his duntaxat quæ ad actuum rerumque humanarum dispositionem pertinent: atque in hoc etiam secundum rationem superioritatis: sicut miles duci exercitus, in his quæ spectant ad bellum: seruus Domino quo ad seruilia opera exequenda: filius patri in his quæ concernunt vitæ disciplinam curamque domestitæ rei: ab eis qui in seculo degunt, spiritualibus prælatis obtemperandum, in his virtutum operibus, quæ necessario à Christianis omnibus patrari debent: illos vero qui religionum votis mancipati suot, ipsis obnexios reddi, quantum ad illa quæ possunt ad regularem conuersationem pertinere, secundum quam subiectos se profitentur. Trifariam quoque eorum ob[...]en[...]m partitus est, vi sit quæ ad salutem consequendam sufficiat; qualis ea, qua necessariis, vt supra d[...] mus, operam nauant: secuoda, quæ cumulum perfectionis attingat, cuius vi omni manda quod liceat, obsequaotur: tertia, quæ indiscreta, ob quam sine delectu passim qœcunque iussa capessant, in bis etiam, quæ aut diuioæ legi, aut regulæ, quam suot professi refragantur, obedientes.

Cæterum, memoriæ est proditom à plerisque, quod hinc forte sumpsit exordium, esse quæ supra, quæ contra, quæ præter, quæ secundum regulam præciperentur: & ei duntaxat cu[...] postremo facta mentio est, necessario obediendum, reliquis adstringi neminem. Namque ce[...] am, cum quid iubetur, non teneri præcepto, docet Decretalium Glossa, super *caput 43 tituli* [...] *Simonia*, quod Innoceotius *ibidem* & confirmat & auget. Arnoldus quoque *in Summa* [...], ve[...] Ioannes Beetz *in Sermonib. de decem preceptu*, obedientiæ quempiam non obligari uarrauit, [...] iuxta suam cuinsque viuendi normam aliquid præcipiebatur: ab ea autem eximi, si contra[...] tur, ac præsertim si vita laxior indiceretur. Ægidius item Romanus *in 2. sententiarum librum d[...]. 44.* decernit subeundam potius mortem, quam præceptis illicitis obtemperandum, atque [...] Pontifici, uon modo contra ius diuinum, sed etiam naturale imperanti, nullo pacto parendum: nec subditos vllo modo prælatis obsequi debere, si aut quicquam eorum quę supra diximus, aut regula quam sunt professi aduersans, iubeantur.

Scribit & Inoocentius super *caput 42. tituli de sententia excommunicationu lib. 5* non solum mandato Papæ quod contineret hæresim, non obediendum esse, sed nec præcepto iniusto, quo v[...] mente præsumeretur Ecclesiæ status perturbari, vel etiam forte alia mala inde ventura: *malum autem*, iuxta dogma Dominici de sancto Geminiano in 7. caput de sententia excommunicationum lib. 6. qoid malum: *dicitur, quod tale est ex suo genere, & prima fronte malum appares, licet aliqua latenti caussa possit excusari.* Pari pacto, nec præcepto iniusto, aut inhonesto, aut incommodo [...] quemadmodum docet Decretorum Glossa, *caussa 11. quæst. 3.* & confirmari facile potest per ea quæ a Nicolao Abbate Panormitano, *super 42 caput, titulo de sentent. ex. communicationu, libro 5. Decretalium* adferuntur: per ea item quæ legi conueniunt, vt inter alia *sit iusta honesta, atque possibilis*; dist. nct. 4. canon, erit. quæ conditio omni mandato subaudienda est. Quemadmodum præter id quod supra docuimus colligi datur, tam ex Epistolis Alexandri & Innocentii eius nominis Pontificis III. politis *lib. 2. Decretalium, titulo de Iureiurando, cap. 10 & 17.* quam ex Glossa, in *secundum caput de voto lib. 3.*

Dubitatum autem, tum à Theologis, tum ab interpretibus Pontificii iuris, essetne his qui præsunt parendum, cum eorum præcepta, vtrum sint illicita, sub dubio versatur, decretumque est quamdiu ambigitur, vtrum recte sint imperata nec ne, vel charitati consonent aut aduersentur, iugum subeundum esse; cum obedientia, quæ non mediocre bonum est, digna sit præmio: nec vllum temere leuibusqne de caussis perperam mandauisse quicquam existimandum. At si forti coniectura moueamur, & in sinistram partem vergat rationis libra, ab exequendo officio supersedendum, donec de iussionis vel æquitate vel iniquitate constiterit. Fieri enim facile potest, vt vel malitia propria, vel falsis suggestion bus moti qui præsideut, subiectis aut quæ fieri licet prohibeant, aut non committenda demandent. Quare mioime obeundum id officii subdito est, & quare non obtemperauit Prælato, significandum. Propterea Alexander III. eius nominis Pontifex, Rauennati Archiepiscopo scripsit, *si quando ei dirigebat aliqua, qua ipsius animum exasperare viderentur, turbari non debere; sed qualitatem negotii, pro quo scribebatur, diligenter considerando, aut mandatum reuerenter adimpleret, aut per literas, quare adimplere non possee, rationabilem caussam prætenderet: cum patienter sustineret, si id minime fecisset, quod fuisset sibi praua insinuatione suggestum*, vt traditur *1. Decretalium libro, titulo de rescriptis cap. 5.* Quod pertractans Abbas Panormitanus affirmat, si quicquam obeundum cuipiam mandetur, etiam sub pœna excommunicatioois, statim oisi paruerit incurrenda, & ob præcepti executionem, timetur maximum scandalum, vel de mente Principis ambigitur; licere illi ab implendo iussu continere se, atque rescribere. Illud etiam adiecit, si contingat vt ei præcipiatur, soli notum sit in mandato contineri peccatum, tametsi princeps ex iustitia agere se credat, à nauanda opera abstinendum; nitens pro fundameuto *capitis 13. de restitutione spoliatorum lib. 2. Epistolarum Decretalium*: vbi Innocentius III. Archidiacono Bituricensi scribit, mulierem eam, quæ conscia est se matrimonium contraxisse in gradibus consanguinitatis diuina lege prohibitis, potius excommunicationem sustinere debere, quam viro, ad iudicis imperium coniungi. Idem Abbas *lib. super cap. 6. de Præbendis & dignitatibus*, multa monet, multa docet, quibus prælatorum imperia [...] declinare

[illegible] Extat quoque Accursii Florentini Glossa, *in primum Codicis Iustiniani librum [illegible] vniuersitatem publicam, lib. 3 & in Autenticor. volumine, titulo de mandato Principum* [illegible] [illegible] isteros Prælatos, qui metu iniquis iussis ob[illegible]mperantes, veritatem m[illegible]e seq[illegible] [illegible] [illegible]us agentes & Deo, & Papæ magis obsequerentur.

[illegible] velut in transcursu, de obedientia subd[illegible]torum in Prælatus enarrasse sufficiat. Nam meo iudicio, non est quicquam adferre, cuius ope qui iubest, immoderatum Præsidis imperium d[illegible]inare nonqueat: quod autem non recensuerimus, sub quopiam eorum capitum quæ mem[illegible]o[illegible]mus collocari possit. Illud in calce monendum, quod si aliquid manderur quo non obl[illegible]ger[illegible] quispiam [illegible] neque etiam excommunicatione oh id inflicta obligat. Nam si præceptum n[illegible] t[illegible]n[illegible]t, non tenet excommunicatio, vt docet Baldus *in sextum Iustiniani Codicis librum, titulo de testamentis, libr. 23.*

CAP. VI.

Notum illud dictum. Sententia pastoris, siue iusta, siue iniusta, timenda est, perperam vulgo vsurpari.

HINC opportune explicandum occurrit, non adeo vt vulgus autumat, ab iniquis sententiis formidandum. Inualuit enim apud multitudinem consuetudo, vt maiori cum celebritate proferatur, *11. quæst. 3 can. sententia*: metuendam esse sententiam Pastoris, seu insta seu iniusta fuerit; quam certum est ex duobus charitatis mandatis pendere, sicut legem & Prophetas. Atque vtinam, quid pastor, quid sententia, quid iniusta, ab illis dignoscererur. Nam vti sensu aliquo verum quod effantur, ita & aliquo falsum, explosa ignorantia, iudicaretur. Primo enim satis constat, omnem excommunicationis sententiam, id enim ipsi intelligunt, timendam non esse: alioqui fatere oporteret eam quæ cuipiam ob adoratum Christum infligeretur, pariter metuendam. At inquiet fortasse, à pastore vllo, erumpere non posse eiusmodi facinus, nec si eruperit, sententiæ appellatione dignandum. Respondebo vicissim, quantum me dubitare licet de quopiam, pastor ne sit, an lupus, tantum de sententiis ipsius ambigere, cum extra controuersiam sit, nullum qui vere & proprie sit pastor, oues & armenta disperdere, & feris immanibus dilaceranda committere. Sed cum sub ouium vestimentis, rapaces latitare lupos à Christo Deo nostro edocti sumus, eosque ex ipsorummet operibus cognoscere, considerando esse multa crediderim, & qua pietate & prudentia decet, Prælatorum iussa examinanda. Quandoquidem, tam ignorantia iuris, quam malitia errare & labi sæpe numero possunt: & propterea iniquis eorum sententiis nequaquam acquiescendum: siquidem refutare eas quandoque, nedum aut non timere, aut non recipere, consentaneum. Angelus Clauasinus *in Summa* sua, quindecim enumeratis modis, quibus excommunicationis sententia labefactatur, subdit in omnibus illis, sententiam nullo modo timendam esse quo ad Deum, aut quo ad Ecclesiam, si notorie de ipsorum quopiam constiterit. Et recte quidem. Si enim secundum ciuiles leges, non est metuendum filius quacumque exhæredatione, sed quæ legitime facta fuerit, submoueri se à bonorum possessione contra tabulas, vt scribitur *36. libro Digest. lege 8.* quanto minus nobis formidandum erit, vt iniuste vexati, aut ab æterna hæreditate, in ipsa iustitia stabilita dimoueamur; aut de matris Ecclesiæ gremio, quæ cultrix & auctrix est iustitiæ, deturbemur? Porro excommunicationis sententia, vires ex iustitia sumit, qua destitura languet & moritur. Rursus, cum multæ earum sint, quæ omnium Doctorum consensu nullæ appellantur, eas itidem non esse proprie ac vere colligere possumus: quod vero non est, nec vim potestatemque vllam habere, nec cuiuspiam effectus caussam esse posse, adeo patet, vt probationis luce non egeat: Quod quidem suffragatur, tam Alexander de Hales, *in vltima parte Theologiæ summæ*, docens iniustam excommunicationem nequaquam nisi secundum inanem vocem, excommunicationis appellatione censendam; quam Thomas Aquinas, *18. distinctione, in quart. sententiarum librum*, scribens eam excommunicationis sententiam, quæ eiusmodi errorem claudit, quo nulla redditur, neque vllum effectum parere, neque excommunicationem esse. Quid? quod Gelasius Pontifex orientalibus Episcopis scribit, *11. quæst. 3. can. cui est*: excommunicationem iniustam exsecrari non debere, quod nec apud Ecclesiam quisquam potest iniqua sententia grauari, vt in decretis est videre. Vbi etiam scribitur *ibid. can. etsi ad tempus*, aliud esse terrenam sellam, aliud tribunal cœleste; ab inferiori accipi sententiam, à superiori coronam. Item, *ibid. can. illud plane.* si quisquam fidelium fuerit anathematizatus iniuste, potius ei obesse qui facit, quam qui hanc patitur iniuriam. Et Salomon prius in hanc sententiam loquutus, sanxit maledictum frustra prolatum super eum venire à quo missum fuerat, *Prouerb. 26.* Rursus Augustinus *super Psalmum*, quod in decretis etiam allatum est, iusto cui maledicebatur iniuste, præmium reddi censuit. Scribit præterea Iohannes Gerson Christianissimus Theologus, *in libro de Excommunicationibus & Irregularitatibus*, excommunicationes iniustas, aliquando non repellere, fatuo timori

asini-

asininæque patientiæ adscribendum esse. Idem in quendam Pontificis vices gerentem [illegible] tractatu inuehitur, qui in suis scriptis clausulam hanc apposuerat: *Sententia nostra, et* [illegible] *iusta, sunt tenenda & timendæ.* Glossa quoque Decretorum, *super 3. quæstione causa 11. canon.* [illegible] rit, posse eum iudici violenter resistere, cui constiterit sententiam iudicis iniquam esse [illegible] nes de Baccone in *4. librum sentent. distinction. 17 quæstione & articul. 3.* tradit eum qui exco[illegible] tus fuerit ob iniustam caussam, modo id sit occultum, posse omnium Ecclesiæ ordinum [illegible] fungi.

CAP. VII.

Quomodo debeat intelligi, Sententiam pastoris iustam aut iniustam timendam esse.

OSTENDIMVS sententias excommunicationis iniustas quandoque non timendas. Nunc eas & aliquando formidandas fore, & quomodo elogium illud Gregorii intelligi debeat [illegible] rili declarabimus. Quod facturis nobis, res ipsa altius repetenda est. Tripliciter sententia excom[illegible] municationis iniusta censetur à Theologis, & canonum interpretibus. Primo cum iuris præter[illegible] titut ordo: secundo cum de prauo animo promitur: tertio cum falsa & iniqua caussa pr[illegible]untur: prauus autem animus in caussa esse non potest, vt timeri non debeat, si is in quem pr[illegible] lioquin sit anathemate feriendus. Iuste enim tum subditus patitur, tametsi iudex agat iniuste [illegible] habito quoque ordine si sententia feratur, non vsquequaque parui pendenda, nisi, ob a[illegible] rum quæ supra memorauimus, viribus effœta redderetur. At propter falsam & iniquam c[illegible]m, iam minime timenda est: nisi forte ob scandalum in quod inde rudes impingerent. Est enim ma[illegible] gnopere ratio proximi habenda, quod vnicuique Deus mandauit, vt scribitur in sacris [illegible] *siastici cap. 17.* abstinendumque vigili cura, ne aliquod ei offendiculum nostris operibus præbeamus. Propterea tametsi quispiam conscius sit, contra ius fasque anathemate se mulctatum, [illegible] nus, si aut falsitas hæc & iniquitas palam non est, & timere & obseruare eam debet, [illegible] ceat. Fieri tamen posset, vt oporteret statim quod esset in caussa manifestare, dum inde [illegible] liquod veritatis pullularet: tum instruendi quibus cum versatemur, & auferenda scandali [illegible] quantum ad nos attinet, & aduersus illam agere oporteret. Præterea Glossa Decretorum, [illegible] *can sententia*, timendam adstruit, nisi aut intolerabilem errorem contineat, aut post legitimam [illegible] pellationem feratur, aut pro exactionibus indebitis effulminetur. Alii metuendam dicunt [illegible] non sit inualida, alioqui sententiæ nomine non dignandam. Quibus autem modis id [illegible], supra ex parte narrauimus. Carere quoque eius metu non debeamus, dum iuste fuerit illata [illegible], in ambiguo versatur: alioqui metu quoque dicitur carere nos posse, modo ea superbia minime contemnatur.

Cæterum ex iis quæ subduntur à Gregorio, intentionis eius notitiam capimus. Siquidem vt recte ab Hilario *4. de Trinitat. libro* definitum est, & *in Decretalibus titulo de verborum significatione* re[illegible] petitum, dictorum intelligentia ex dicendi caussis est assumenda. Subiecit enim statim Gregorius, *ne is cui infligitur eam ex alia caussa mereatur*: dans intelligere, eatenus iniustam sententiam timeri debere ab aliquo, quatenus ei ambigendum, ne quopiam occulto crimine ipsa pœna dignus sit, vel tacite innuens eam quæ suapte natura iniusta esset, iustam ex contemptu reddi posse. Iniustam igitur sententiam per se metuendam nequaquam statuit: sed ob aliud quasique dixeris ex accidenti. Et in hanc sententiam loquens Petrus de Palude *18. distinct. libri quarti sententiarum*, prodit excommunicationem iniustam, ratione scandali, vt supra monuimus, metuendam: sed nullo pacto ob iuris pœnam, qui sententiam irritam minime custodit, si veritati ipsi niti voluerimus.

APO-

APOLOGIÆ IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLÆ, PRO HIERONYMI SAVONAROLÆ innocentia,

LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

Quid superiori libro actum, quid deinceps agendum.

VNC tempus postulat, vt defensionem ipsam cominus aggrediamur. Iactis enim superiori libro doctorum sententiis, instar fundamentorum veritatis, sequens est ædificium eius erigere. Ex re quippe fecisse nos credimus, de tuditiorum infirmitate inprimis pertractare, deque speciebus excommunicationis iniustæ nonnulla recensere, & quam ob caussam ipsa sententia ferenda esset. De subditorum item obedientia erga prælatos, atque de timore ipsius excommunicationis iniustæ: non solum ob id quod hæc per se cognitu vtilia & digna sint, verum quia his perspectis, & ad memoriam reuocatis, commodius exactiusque Prophetam nostrum ab iniuria irrogatæ calumniæ, contractæque suspicionis asseremus. Namque, vt Aristoteles sapienter *libro 1. Physicæ auscultationis* monet, a communioribus exordiendum est, qui & *3. lib primæ Philosophiæ* docet, veritatis cognitionem, eorum quæ in dubium reuocentur solutionem esse. Facilius etenim constabit, potuisse in eum peperam infligi sententiam, cum prius, & omne mortalium iudicium quandoq; falli, & excommunicationes multas esse palam fit, quæ irritæ & inefficaces suapte natura reddantur.

Demum, expeditius monstrabimus eum ab omni credita culpa alienum, & quia iure mandato restcripsit, & quia falsa ex caussa vexatus est, & quia id quod nec fieri poterat, nec debebat, tanquam & rectum & facile factu, hostibus veritatis ita Pontifici maximo suggerentibus, in mandatis habuit: monstrabimus hæc inquam, postquam luce clarius ostensum iam est, & à præceptis implendis abstinere, atq; rescribere vnumquemque posse, quia ea iniusta & nocua crediderit, pœnasque non nisi pro caussa idonea, non autem commentitia & falsa, infligendas; iustisque tantum iussis, & quæ obire sit in facultate nostra, acquiescendum; nec ab omni excommunicatione, quæ iniusta sit, formidandum. Exequi ergo quod polliciti sumus, exordiemur, si prius caussam ob quam multi Prophetam nostrum excommunicatum autumarint, paucis subiecerimus.

CAP. II.

Caussa, ob quam plerique Hieronymum Sauonarolam excommunicatum autumarint.

EPISTOLA quædam, ex eorum numero, quæ breuia vocant, sub Pontificis nomine Florentiam delata est, cuius erat summa, *Hieronymum ipsum perniciosam doctrinam in ea vrbe seminasse, monitum non cessasse: cæterum præceptum ei sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, vt conuentum sancti Marci Florentiæ situm, congregationi cuidam (quæ vocabatur Romana & Thusciæ prouincia) copularet: subditosque monerent, et nullo pacto communicandum, sed tanquam ab Ecclesia præcisum, atque suspectum criminis hæreseos euitandum.*

CAP. III.

Ex ipsa causa, elici argumenta defensionis: & primo quod male cognita res fuit Pontifici, vtpote subdole ab iniquis suggesta.

EX sententia *huius epistolæ*, tantum aberit vt Prophetam spirituali laqueo irretitum credamus, quod etiam inde, pro tutanda ipsius innocentia, validas rationes sumemus. Primo nam, male cognita caussa est Pontifici, ob quam proferri anathema veritatis hostes procurauerunt, tum ta- men in eo infligendo, requiri ordinem, causæque cognitionem, & ratio conuincit, & decretales multæ, atque ipsa etiam Decretorum Glossa adstruat, *causa 11. q. 3. can. 1.* Quis enim ambigat Hieronymum Sauona- de quam malo zelo, & quam ignoratione caussæ prouenire, vt enuncietur Hieronymum Sauona- rollam, qui nihil docet præter Christi verba, falsam in animarum perniciem doctrinam seminasse? Hoc omnibus notum, qui aut illius videre scripta, aut sermones ad populum habitos audiuere: hoc vel pueri norunt, quod & hostes veritatis, quanquam ore dissimulent, pectore tamen non diffiten- tur: Suggesta Pontifici sunt à perfidis hominibus huiusmodi contra innocentissimum virum nuga- menta; quæ credita, fecere vt in comminanda pœna maturior causæ disquisitio non expectaretur: quæ autem falso nituntur, corruant est necesse: huiusce quippe sinistræ persuasionis causa, prius consiliis auscultatum est, ex re esse religionis, fratres eos qui sub Hieronymo degebant, aliis quos *Reformandos* dicebant copulari, idq; in ipsius arbitrio situm: qui dum de conficiendo negotio ten- tatus, rei, vti perniciosæ abnuisset, incaluit ardor sæuiendi, effecitq; vt pœna Pontificis mandato nectereretur. Quod cum ratione duce, & patrocinante iure declinasset, nihilominus eff raluporum rabies, sub ouina pelle delitescens, potens adeo fuit, vt contemptor Ecclesiasticæ maiestatis imu- laretur: & exorta è palatio Epistola, vti contumax anathemate percussus, & hæreseos suspectus pu- blicaretur. Vide quam paruo è fonte, mendacii ingentia falsitatis flumina eruperint. Et sane, vt de me fatear, postquam certior factus, promulgatæ huius excommunicationis, quanquam sciebam Hieronymum, & doctrina cumulatissimum, & sanctis moribus clarum, atq; inprimis ob doctis- simum; minime tamen credebam è loco tam celebri prodire sententiam, quæ saltem verisimilitu- dine non fulciretur. At legens diplomatis exemplum, & primori fronte, falsæ cum doctrinæ simu- latum offendens, quem certius certitudine compereram nunquam vel latum quidem vnguem à Catholico dogmate recessisse, causam diligentius examinandam suscepi, & præter id quod diximus, trifariam defendi eum posse ab omni criminis suspitione deprehendimus.

CAP. IV.

Quod mandatum Pontificis fuit impossibile.

REVOCANDVM profecto in dubium non est, supra vires proprias, supraque auctoritatem a- gere posse neminem: & ob id pœnam si mandato adiungitur in cassum proferri, nec effectum aliquem parituram. Probauimus hoc *superiori libro*, præter naturæ dictamen, etiam auctoritate iuris ciuilis, & pontificii. Potuerit autem nec ne Hieronymus, vrbis illius aduena, vnico vicariatus offi- cio fungens, verteret ot religiosorum fratrum voluntates, vt in id concederent, cui ex professo ad- uersabantur? nullus puto sapiens iudicabit. Repugnarunt namque non minus ipsi Hieronymo, vnionem illam, quæ tunc proponebatur, publicis literis, vti pestiferam, detestantes; addentes se malle extrema pati, quam fratribus tam deformatis copulari: quorum tantam vesaniam narrati audiui ab iis, qui hanc mixtionem affectabant, vt motos se ad procurandum hoc negotii dicerent, ne monasteria ab ipsis habitata, quæ iam speluncæ latronum euaserant, penitus destruerentur. Eos autem qui secundum sanctorum Patrum decreta, & probatas ab Ecclesia Catholica sanctiones viue- re enituntur, inducere vt velint speluncas latronum habitare, & deformatis in quinarisque homini- bus se immiscere, factu impossibile est. Quid ergo fuit caussæ, vt communis hæc repugnantia in so- lum Hieronymum reiiceretur? At forte inquient, nihil esse tam arduum, tam difficile quod non li- benter fratres reliqui Hieronymi gratia subiissent. At qui hoc fundo nixi, vana argumentatione de- luduntur, cum palam sit, nec plus ditionis habere eum in ipsos, quam iura sibi permittant officii: nec, quanquam haberet, adstringi posse, vt ea vterentur. Supra enim probauimus, nullum reddi præcipienti prelato obnoxium, nisi ea ratione qua præsidet. At ipse Hieronymus Pontifici hoc in negotio non subditur, nisi quatenus ex prædicatorum ordine, & congregationis eius, quæ S. Marci nominatur, præses ad tempus est. Eatenus autem procuratam hanc ferruminationem conficere per- tis non est, vt dudum ostendimus. An ridiculum non iudicaretur, si aliis Fratrum Vicariis, qui de Obseruantia dicuntur (ita enim appellari consuetum) iussum foret, vt quos sub imperio haberent, eis qui conuentuales nominantur miscerent? maxime repugnantibus illis, & rem talem nequaquam se laturos protestantibus. Sane quenquam extare non puto, modo rationis capax sit, qui præceptum id, vires & hominis & officii excedere non arbitretur.

Cæterum, dato etiamnum hoc atq; concesso, vt iussus factu facilis iudicetur, & qui in eis cõgre- gatio-

gatiouibus sunt, viuant sanctissime: si fratrum tamen suorum collegio id non videatur, poteritne quisquam quod Dei solius est prærogatiua eos cogere, vt id velint & amplectantur? At si hoc supra illius facultatem, erit, qui fieri poterit, vt eosdem compellere queat, perpetua deformatorum fratrum inire consortia?

Cap. V.

Quod mandatum Pontificis exequendum non erat.

Vidimus præceptum impleri non potuisse, nunc an sua natura esset implendum, disquiramus. Cum peruersis nos peruerti, cum sanctis fieri sanctos Dauid monet: & Christus docet à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis, enixe cauendum. Præterea quicumque reformandis religionibus congregationibusq; iam collapsis, & diuini amoris igne destitutis, operam dederunt, tantum abfuit, vt cum prauis & deformatis monachis, siatribusve, diuturnis commerciis implicarentur, vt etiam se ab eis sequestrarint, conarenturq; calorem pene emortuum (additis sibi pauculis, qui idem vellent, nollentque, veluti fomitibus) reparare, vt tandem fere extincta flamma reuocaretur & solito fulgore splendesceret. Scimus hoc ducentorum annorum decursu. & eo etiam minus, à plerisque factitatum. Nisi enim à malis boni seiungerentur, pax religiosis maxime expetenda, in cassum quæreretur. Inter bonos siquidem & malos semper bellum; his argui metuentibus, & odio habentibus lucem; illis ecclesiam malignantium perosis, & cum impiis non sedentibus, quos facilius est probos corrumpere, quam contra illos ab his sanari, & integros reddi: quandoquidem pomorum aceruus, ab vnius marcidi contagio maculatur,

Vuaque conspecta, liuorem ducit ab vua.

Et sane, cum rei huiusce merita perpenduntur, tolerabilius malum quod ex hac mixtione paterentur qui iam reformati sunt, videretur esse infamia, quam ex deformatorum commercio contrahetent: quæ quanti facienda sit, & oraculo sapientis ediscimus, qui docuit habendam curam de bono nomine, & ecclesiæ traditione, quæ contemptores eius crudeles appellauit.

Quibus facile patet, & noxium esse religioni, probos improbis copulari, quod ipse Hieronymus demonstrauit peculiari *Apologetico*: & illud præceptum Pontificis, tametsi potuisset impleri, nihilominus non debuisse, namque iussui, qui malum claudat, obtemperare non conuenit, neque regula quam professus est quispiam, fas est moribus aduersati, quemadmodum supra probauimus, vnde errorem toleratu indignum, in mandato deprehendimus, quando id & quod factu impossibile, & quod minime honestum & salubre, sed & turpe & nocuum esse complecteretur.

Cap. VI.

Quod iure rescripsit Pontifici: Item liquere eum nunquam censuram incurrisse.

Sed veritatis hostes criminatoresque, potiori etiam in loco constituo. Do eis gratis, nullaq; extorquente ratione, pro comperto non haberi, quod duobus superioribus capitibus manifestauimus. Experiamur, an alia via possimus Prophetam nostrum de faucibus obloquentiũ eripere. Quanto enim particularius acta eius negotii examinauerimus, tanto colliquebit apertius abs re prorsus fuisse, in eum quicquam esse adstructum. Recepto namque diplomate, quo pœnam statim incurrendam, nisi pareret mandato, Pontifex minabatur, (hoc est nisi congregationem, quæ sancti Marci dicitur, cui præerat, illi quam Thusciæ & Romanæ prouinciæ vocabant conglutinaret) Rescripsit eiusmodi vnionem, subdola mente à quibusdam Pontifici oblatam, cum in ea, simul & se persequi conarentur (quem ex suscepta asserendæ veritatis causa acerrimo odio insectabantur) & rem perniciosam ferere, qua scandalum exoriretur: Confectoque libello, cuius ante meminimus, dedit etiam epistolas, quibus significabat eam quam procurabant ferruminationem, tam diuino honori contrariam, quam animarum saluti pestilentem: demum ab eo peti, quod præstare non poterat: consensu etenim vniuersorum fratrum opus fore: rogarentur ipsi: consentientibus enim repugnare non posse: compellere inuitos & contra nitentes, sui arbitrii & facultatis non esse.

Quæ cum ita sint, quis reuocabit in dubium, virum hunc ab omni culpa insimulati criminis immunem? Siquidem supra cum de obedientia ageremus, multis modis ostendimus, licere subditis à prælati mandatis, quæ excommunicationem annexam gererent, abstinere, atque rescribere. Hoc clamant iura, hoc eorum interpretes asseruantissime volunt, monentque secundam iussionẽ expectandam, si aut de mente Principis ambigatur, aut in exequendo præcepto, scandalum, malique aliquid formidetur. Et præterea quæ ibi allata sunt, in eandem sententiam loquitur Baldus, *in Iustiniani Principis Codicem, titulo de Vsuris*: & Petrus de Ancharano, *Consilio 235.* docet cum res aliter se habet, quam scribentis mens præsupponat, supersedendum esse, licet mandato excommunicationis latæ sententiæ pœna misceatur. At perfidi homines mandati aliud Hieronymo non procurarunt, scientes ei qui iure à primo belli insultu se defenderat, secundo etiam & tertio non defutu-

 ra

ta propognacula: sed epistolam extorserunt, cuius vi possent ostendere, rudibus ipsius negotii, iusta quem pœna mulctatum, quam & caruisse iustitia, & viribus, & illi quicquam non obfuisse, iam arbitror comprehendi: patrocinante quippe ratione, & suffragantibus legibus rescripti: quo fit, vt irrogemus, nulli eum aut culpæ aut pœnæ subfuisse; modo cum epistola nihil aliud colligatur, quam eum ob inobedientiam censura damnatum, & parte alia, iuste iureque non obediuisse à nobis monstratum sit. Quare omnis excommunicationis scrupulus & suspicio, cum omni metu prorsus eliminanda est.

Cap. VII.

Neque ei necessariam absolutionem, neque ab eius communione abstinendum esse.

ABhis consequens est declarare; nullam ei necessariam absolutionem fore, nec ab illius communione vllo pacto abstinendum esse: Et sane, quanquam teterentio Apostolicæ sedis, sententiam ipsam petierit aboleri, id tamen quantum ad se attinet minime oportuit, vt ex verbis Gelasii Pontificis, in libro decretorum, satis abunde docemur. Postquam enim scripsit ad Episcopos Orientales, eam sententiam quæ iniusta esset, ex eo curari non debere, ex quo nec apud Deum, nec eius ecclesiam nemo poterat iniqua sententia grauari. hæc subdit 11. q. 3. can. cui est: *Ita ergo ea se absolui non desideret, qua se nullatenus percipit obligatum.* Cui mirifice consentit ratio, nam solutione ibi opus non forte manifestum est, vbi non est nodus & ligamentum. Eos autem non alligari qui sunt insontes Diuus Hieronymus censet: nec Augustinus dissentit, docens iniusta vincula ab iustitia disrumpi: quæ alibi quoque (ibidem, can. quomodo, can. ridiculum & can. quid obest) testatus est non obesse homini, *quod ex illa tabula velit eum delere humana ignorantia, si de libro viuentium non deleat iniqua conscientia.* Prærerea, Iohannes Gerso in libello *de excommunicationibus & irregularitatibus*, affirmat multis in casibus, quos enumerat, nequaquam ligari eum qui à quopiam aut Theologo, aut Iuris interprete responsum habuerit, sententiam in se iactatam tenendam, timendamue non esse; præsertim dum habita fuerit ratio, ne ignari simplicesque offendantur. At non vnus modo iuris aut diuinorum eloquiorum consultus, sed multi in hanc sententiam cateruatim ierunt; perperam & iniuria, prophetam nostrum lacessitum, atque vexatum; nec quemquam ei ob id metuendum; quibus admodum suffragatur decretorum glossa, vt alia omittam, *vndec. quæst. 3. can. 64.* dum satis innuit, eum qui celebrauerit post excommunicationem iniuste latam, non debere sustinere aliquam pœnam, cum is ad vllam satisfactionem cogendus non sit, qui sententiam iniustam probat: quod ille epistolis, tam latino quam materno sermone conscriptis factitauit, & rationibus credens & superno lumine exquisite cernens, se ab omni vinculo exemptum.

Cæterum, vt scrupulus omnis à mentibus ambigentium trepidantiumque extrudatur, scire conuenit, argui eos à diuinis eloquiis, qui vbi timor non est trepidauerunt. Nequaquam enim metuendum ei communicare, quem non solum emaculata sceleribus vita, & verisimilibus suspicionibus illibata, Deo ac ecclesiæ minime contumacem, sed etiam cum rationibus multis, tum auctoritatibus ab omni calumnia & falsa opinione vindicatum constat. Succurrant ad exemplum, trecenti aut circiter eiusdem ordinis fratres integerrimæ vitæ & sanctæ conuersationis, & eorum aliquot doctrina clari, & iamdiu probati, nonnullique à pueris ad decrepitam vsque senectam in collegio Prædicatorum Fratrum, magna cum laude viuentes: qui omnes eum alloquuntur, honorant, venerantur, obseruant, ipsi ea impendentes charitatis obsequia, quæ prælatis ab his qui gubernantur, debita sunt. Crediderimusne forsitan eos aut mente captos, aut salutis propriæ contemptores, vnicaque collocutione cum illo habita, dignos effici velle æterna morte, quam vt effugerent, alii maxima patrimonia reliquerunt, alii dignitates, & ecclesiastica beneficia, alii viginti, alii triginta, alii quadraginta atque etiam quinquaginta annos, religiosæ vitæ mancipari expenderunt? Succurrant & alii quamplurimi, cum in vrbe Florentia tum alibi degentes, quibus (quanquam in cœnobio non viuunt) sua salus plurimum est cordi, ac Christum diligunt, in eum transformari cupientes, ac iam soliti ad nomen anathematis exhorrere: quos nec prauorum commentitiæ minæ nec subdolæ blanditiæ deterruerunt ab eius commercio: quem vti hominem & doctrina & bonitate prudentiaque refertum obseruant, vti parentem diligunt, vti prophetam diuinum honorant Hi profecto propriæ conscientiæ luce viderunt, nullo eum spirituali laqueo irretitum, quod ipsum præterquam quod hinc & vita ipsius, & conuersatione, inde persequentium mores & fama persuasit, ex ipsa etiam causa, ob quam excommunicatio est publicata, plane confirmatum est.

Demum si anathema, aut irregularitas, contemptusue clauium, Ioanne Gersone auctore non incurritur, dum in multis casibus, aut Theologi cuiusdam, aut Iurisperiti auctoritate monetur, eam quæ irrogata fuerit sententiam non tenendam: quanto magis, non ligabitur, qui obstantibus tot præiudiciis, tantum communicauerit? & maxime fauentibus Pontificum decretis, & eorum interpretibus. Ita enim *causa 11. q. 3. can. 64.* scriptum videmus: *Non ergo ab eius communione abstinendum est, nec ei ab officio cessandum, in quẽ cognoscitur inique prolata sententia* Et Innoc. in *c. 2. de sent. excomm. lib. 6.* docet ei cõmunicandum, quẽ manifestum est iniusta sententia vexatũ: posseq; aliquem, qui ius commune contra se haberet, iniusta sententia peti. Quid, quod *9. capit. Euangelii Ioannis* legimus, cæcum illum

illum ab orru naturæ, donati visus miraculo peiclarum, quem Iodæi maledicentes, ob Christi nomē ab eo suspectum, eliminauerunt? Et nihilominus latis constat legem Moysi non adeo emortuā, quin & seruari posset, & deberet, quam etiam ipse Iesus seruandam præcipiebat, inquiens, (Matt. 23.) *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: Omnia ergo quæcunque dixerunt vobis seruate & facite: secundum opera vero eorum nolite facere*: dans intelligere, nullo pacto eorum vitam, quæ mala erat, trahi in secun- exemplum debere: Attamen doctrinam seruandam, si eos aperte non contingeret à vero deuiare, tum eis nullo pacto acquiescendum, nec ab iniustis excommunicationibus meruendum, vt in suscipiendo quem illuminauerat cæco, faciendum monstrauit. Et alibi, cum palam discipulis edixit, prædixitque futurum, vt absque synagogis fierent: *Ioan. 9. & 16.*

CAP. VIII.

Nonnulla in defensi Prophetæ laudem, & causa quamobrem doctrinæ Christianæ assentiamur afferuntur; atque insuper modus resistendi futuris persequutionibus proponitur.

OB ea quæ attulimus, innocentiam viri Prophetæ tibi arbitror manifestam, atque etiam his qui opusculum hoc legerint, si qui tamen futuri sint, qui verum defecata sceleribus vita vestigauerint. Plerumque enim quorumpiam mens adeo malitia obtenebratur, vt qui suapte natura, vel in controuersiarum crepusculo veritatem exquisire cernerent, quandoque interdiu, soleque meridiano illucescente, errorum nebulis caligent: quos erroris sui causam sibi non aliis adscribere decet: quandoquidem, demptis impedimentis, lux etiam ad eos perueniret: scriptum quippe est in sacris literis, *Exortum est in tenebris lumen rectis corde*, & alibi, *Quam bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde?* Quare, si diuino lumini non obstiterint, hæc puto satis superque futura: sin autem & claudere oculos, & obdere auribus ceras maluerint, quæcunque aut dicta vnquam, in veritatis huiusce probationem, aut in posterum dicenda, in cassum, quantum ad eos spectat, proferentur; scripta tamen erunt ad fideles confirmandos, atque ad prauorum versutias & detegendas, & impugnandas.

Sed cum hæc simulachra sint belli, pugnæq; ludicræ, atrocis comparatione prælii, quod ei pro Christo ineundum est (siquidem futurum sibi prædixit certamen ingens, de quo omnino sit triumphaturus; sed aduersus duplicem potentiam, sapientiam, atque malitiam instructa prius acie dimicandum) paratos in stationibus stare conuenit eos, qui vitam istam deserere, quam veritatem malūt, atque armis confertos, bellicisque instrumentis stipatos, classici sonum expectate. Hæ profecto militum copiæ, quibus exercitus mendacii profligabitur; hæ bellicæ machinæ, quarum vi falsitatis & tepidorum mœnia corruent: pensare Prophetam ipsum (quātum humani fert infirmitas) Iesum Dominum imitata, eaque insistere semita, quæ fuerit priorum Prophetarum, & martyrum calcata vestigiis, diuini honoris ardentissimum, salutis animarum sitibundum, intrepidum præterea, atq; omnis pauoris expertem: nihil profecto in eius vita, quod à probata illa quam professus est viuendi norma, deliret: nihil in doctrina, præter veritatem fidei, puritatem Christiani ritus, rerum futurarum prænotiones, quæ adeo constanter tenet, prædicat, & asseuerat, vt ipsa Roma, Italiaque pene vniuersa, ab incœpto reuocare illum procurans, nequicquam laborauerit: eundemque sæpenumero aggressa modo cæsim truncare, modo punctim confodere, viribus cassæ fuerint. Vnde cerni, nisi exoculatis datum est, hūc Dei ministrum, rerum futurarum præconem, Christianæ fidei & promulgatorem & propugnatorem, eorumque omnium, qui ad supernam Hierusalem suspirant peritissimum ducem.

Tria olim mecum ipse cogitans, fidem Christi doctrinamq; & gignere & augere sum contemplatus; lumē superne demissum, quo ea intueamur, ad quæ cernenda in limitibus nostræ naturæ iam infectæ derelicti cæcutiremus: efficacissimas rationes ex effectibus desumptas: miracula atque prodigia in testimonium allata. Quæ omnia, rei ipsius Hieronymi adeo conueniunt, adeo quadrant, vt ipsum simul & Christi sectatorem, & eius doctrinæ fidem deprehendas interpretem. Lumen quippe cœlitus demissum in causa est, cur illi assentiamur, quandoquidem statim à plerisque subscribi ei videmus, nulla ratione percepta, nullo viso prodigio, meræ narrationi acquiescentibus, qui tamen & prudentia emulati, & doctrina referti: nonnullos contra protinus refragari, nec rationum molibus cedere, nec prodigiis flecti. Quales autem sunt & quantæ rationes adstipulentur, cum aliunde, tum ex Domini Beniueni doctissimi & integerrimi viri lucubrationibus huic muneri dedicatis, colligere licet. Prodigia vero cum multa, tum magna dignissimorum hominum relatum, prædicationes illius, & vitæ rectitudinem roborare, extollereque, factus sum certior. A me ipso id perpetratum ab eo vidi, quod vi naturæ fieri, nullo pacto posse iudicaui: & plerique mecum, quibus explorata naturæ potestas, eandem sententiam tulerunt: vt tibi olim me narrasse memini.

Hæc & similia vero, vt dici solet, veriora, quæque nec diffusius tractata, nec exactius (vtpote, qui tibi & mihi eius viri amicis & domesticis scribo) habere ad manum oportet: quibus & bellare possimus, & vincere. Eam enim doctrinam, quæ Christianæ omni ex parte sit consona, imo simillima, imo eadem (licet aliquanto particularius, pro temporum conditione explicata) vti lucidissimum iubar effulgens, huic nostræ tempestati (qua rerum potiuntur vitia, virtutes in vniuersum exulant, refriguit charitas, deiecta est spes, fides elanguit) eam inquam doctrinam, quæ omnibus his damnum adferre occepit, Deique maximi & optimi prouidentia, atque clementia, vniuerso iam or-

bimonstrata (vt eius deturpata facies, depositis larualibus simulachris, sed ad ipsam c[illegible] exemplat, veram induat speciem) non sequi, non magnifacere, non extollere, omniq[illegible] tueri, non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes.

Anno Domini 1500.

BERNARDI LAVRETI IC. EXCELLENTISSIMI, ET PRIMI PRÆSIDIS THOLOSÆ,

TRACTATVS

CONTINENS CASVS, IN QVIBVS IVDEX SECVLARIS potest manus in personas Clericorum sine metu excommunicationes imponere.

SVMMARIA

1. *Iurisdictiones distincta debent esse.*
   Iurisdictio Ecclesiastica temporali maior censetur.
2. *Leges sacros canones imitari non pudet.*
   Iurisdictio vna alii non debet esse impedimento.
3. *Laici in clericos nullam iurisdictionis actum exercere possunt.*
4. *Laicus in clericum iurisdictionem habet in causa reconuentionis & feudali.*
5. *Clerici a laicorum potestate exempti sunt summi Dei auctoritate.*
6. *Iudices seculares nullam in clericos iurisdictionem exercere possunt.*
7. *Percutiens clericum in septem casibus excommunicationem non incurrit.*
8. *Iudex secularis sex casibus clericum coercere potest.*
9. *Clericus per iudicem secularem puniri potest, si saeuis & enormibus se immiscuerit.*
10. *Clericum militarem habitum gerentem percutiens non efficitur excommunicatus.*
11. *Clericus vitam turpem ducens, trina per annum facta monitione, omni priuilegio clericali spoliatur.*
12. *Cardinales ad celebrandum Romani Episcopi electionem possunt includi per dominos temporales.*
13. *Curialis effectus clericus per secularem iudicem, ad curiam reuocari potest.*
14. *Clericus attentans aliquid in iurisdictionis temporalis praeiudicium, potest per iudicem secularem coerceri.*
15. *Iurisdictio Ecclesiastica iuste defendi debet, non tamen iniuste.*
16. *Executio mulcta pecuniaria non contra personam clerici, aut in bonis Ecclesiasticis fieri debet, sed in bonis suis temporalibus.*
17. *Iudex secularis de possessorio causa seu rei ecclesiastica potest cognoscere.*
18. *Episcopi olim territorio carentes suas non exequebantur sententias.*
19. *Iudex secularis sex casibus clericum capere & carceri mancipare potest.*
20. *Iudex secularis clericum in flagranti crimine comprehensum per viginti horas detinere potest.*
21. *Creditor potest debitorem clericum de fuga suspectum capere.*
22. *Verbum Dei non debet adulterari, nec de Deo est aliquid falsi etiam in eius laudem astruendum, quod plerique faciunt mandata ipsius negligentes, vt suas stabiliant admonitiones.*

QVoniam frequenter intueor modernis temporibus clericos capi, distringi, & plerumq; iudicari à temporalibus iudicibus siue magistratibus, igitur vigilanti studio inuestigare curaui totis pro viribus, an & quando hoc sit eis licitum, sc. laicis imponere manus in personas clericorum sine metu excommunicationis atque offensa diuini iudicii.

1 Primitus est præsupponendum, quod Iurisdictiones sunt distinctæ, in *aut. qua oport. episc. & cler. col. 1. circa princ.* iuncto *ca. nouit, de iud. ext.* cum concordan. iurisdictio tamen ecclesiastica maior est & excellentior temporali, in *cap. solita, de maior. & obed.*

2 Ideo dicit Imperator, quod leges non dedignantur sacros canones imitari, *in aut. vt clerici apud propr. episc. §. penult. col. 6. ca. clerici, de iud. & ca. eum secundum, de sec. nupt.* Qua de re vna iurisd[illegible] non debet aliam impedire, vt *d. ca. nouit. de iudic.* iuncta *l. consulta diualia. C. de testam.* imo potius vna aliam iuuare debet, *vt 24. quaest. 2. Dominus,* iuncta *l. fin. circa princ. de re milit. l. 12. C.* & ibi de hoc per [illegible] nam de Penn. De quo etiam egregie loquitur Guil. de Monte Lauduno *in ca. 1. circ. fin. de foro compet. in clem.* & est textus in *ca. 1. de offic. ordin.*

Vide

3 Vnde hæc est regula, quod laici in clericos nullam habent iurisdictionem, nec in criminalibus, vt in cap. at si clerici, & in cap. cum non ab homine, extra de iudic. & in cap. 1. & 2. 11. q. 1. cum concordan. nec etiam in causa pecuniaria ex criminali descendente, vt notat Ioan. 32. distinct. cap. ad hæc, & in ca. Adrianus, 63. distinct. Item Bernard. & Hostien. in cap. decernimus, de iudic. & in cap. 2. de foro compet. Et ibid. hoc tenet Ioan. Andreas. Idem not. in cap. 1. de cleric. coniug. lib. 1. Nec in causa mere ciuili, in ca. non liceat. 3. q. 6. & est hoc expeditum in cap. 1. & 2. 11. qu. 1. & in cap. qualiter & quando. de iudic. quod tenent Hostien. & Ioan. Andr. in c. clerici, de iudic. de quo etiam in cap. quod clericus, de foro compet. & in cap. verum, eod tit. per Ioan. Andr. Ita etiam notat Hugo 11. q. 1. c. clericum, & in cap. allegato vnico, de cleric. coniug. libr. 6. facit optime capit. seculares, de foro compet. libr. 6. cum concord. ibi signatis, vbi est hodie declaratum.

4 In hoc tamen vltimo membro dicunt nostri maiores; excipi duos casus: Primus casus est in causa reconuentionis: Secundus casus est in causa feudali, licet de hoc sint opiniones contrariæ: tamen Innoc. hoc tenet in capit. verum, de foro compet. dicens, quod si in causa feudali Dominus clericum vasallum distringat, vel alias repellat, non incidit in canonem, &c. de quo plene disputat Henric. Bohic. in capi. at si clerici, de iudic. hæc tamen iura prædicta sunt familiaria, vnde probatio est familiaris, vt dicit Ioan. in cap. patet 11. q. 3. quando vnus Papa alium Papam inducit in testem, vt recitat Ioan. c. Romani principes, de iureiur. in Clemen. super verbo, Bonifacius, hoc tamen non obstante nullus fidelis abnegare debet istorum iurium & similium auctoritatem. Absit enim dicere, vt Scriptura mentiatur, deci. test. quæstion. 5. quid ergo, &c.

5 Præterea prædicta probantur non solum authoribus iuris canonici, imo & authoribus iuris diuini, & etiam ciuilis. Quoniam clerici sunt exempti à potestate laicorum authoritate summi Dei omnium rerum conditoris, prout legitur in cap. cum ad verum, & cap. duo sunt, & cap. Imperator 16. distin. secundum Guil. de Monte Lauduno in cap. 1. de offic. ordin. in Clem. de quo plane per Innoc. in cap. si quis, de maiorit. & obed. Et plenius per ipsum in cap. licet, de foro compet. vbi plene ipse Innoc. disserit de iurisdictione ecclesiastica, & de illius origine & progressu. De libertatibus vero & priuilegiis à Deo & à principibus concessis ipsi ecclesiæ & personis & bonis clericorum eleganter ponit Innoc. in cap. nouerit, de sent. excommunic. extra, vbi de hoc remitto causa breuitatis. Vnde veritas testatur sacri eloquii dicens: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Vlterius prædicta probantur auctoritate iuris ciuilis, in auth. statuimus, Cod. de episcop. & cleric. vbi ad literam patet, quod iudices temporales nullam habent iurisdictionem nec in criminalibus nec in ciuilibus in personis clericorum.

6 Per quam authoritatem dicunt ibi doctores, & præcipue Bald. quod omnia alia iura ciuilia, quæ dicebant laicos habere aliquam iurisdictionem in clericos, sunt correcta per illam auth. vt l. nullum. C. de testib. & l. addictos, C. de episcopor. aud. cum simil. tractant Hostien. & Ioan. Andr. in ca. verum, de foro. compet. Omnis tamen diffinitio in iure periculosa est; parum est enim quin subuerti possit, l. omnis diffinitio ff. de regul. iur. Ideo libet casus à prædictis exceptos hic enumerare. Ea de re subiiciam septem casus, in quibus verberans clericum non incidit in sententiam excommunicationis. Et sex, in quibus clerici distringuntur per seculares iudices. Et alios sex, in quibus laici capiunt clericos absque metu excommunicationis. Quos casus recollegi ex variis passibus iuris, & diuersorum doctorum conclusionibus.

7 Sunt igitur septem casus, in quibus quis percutiendo clericum non incidit in sententiam excommunicationis, quos enumerat Innoc. in cap. non dubium de sent. excommunic. Primus est, cum bono zelo causa correctionis quis clericum verberat, vt pater, mater, magister, & prælatus, vt in capit. 1. de sent. excommun. & ibi de hoc per Henri. de Bohic. Secundus est, si cum iocosa leuitate, vt in c. 1. & ibi per Henr. in 2. di. Tertius est cum quis inuenerit clericum turpiter agentem cum vxore, sorore & matre, de quo in cap. si vero, de sentent. excommunicat. in 2. distinction. per Henric. Quartus, si vim vi repellat, vt in e. ca. si vero, & ibi de hoc per Henr. in 1. dist. Quintus, si ignorauit eum esse clericum, in cap. si vero 2. & ibi de hoc per Henr. in 1. dist. Sextus, si inuenerit clericum apostatam, scilicet non deferendo habitum & tonsuram clericalem, post trinam monitionem, vel si sæuis & enormibus se immisceat, sine habitu & tonsura clericalibus, sine monitione, de quo tamē latius inferius dicam. Septimus & vltimus, cum clericus se prorsus transfert ad actus contrarios clericatui, vt quando efficitur miles, se immiscendo sæuis & enormibus, vt quando bigamus efficitur. Et etiam de his dicam in sequenti.

8 Præterea & secundo reperio sex casus, in quibus iudex secularis vel temporalis coercere potest clericum. Primus est, quando clericus incorrigibilis est, & est degradatus & traditus brachio seculari, in cap. cum non ab homine, cum concord. suis, de iudic. Et intelligo, quod sit degradatus iuxta formam c. degradatio, de pœn. lib. 6. Casus autem, in quibus clericus traditur brachio seculari, enumerantur per gloss. in cap. ad abolendam, extra de hære. Secundus casus est, vbicunque ecclesiastica potestas deficit, iuxta ea quæ notantur in cap. Princeps 32. q. 5. in cap. filius 16. qu. 7. vbi dicit textus, quod metropolitano dissipante bona ecclesiæ, adeatur Regia dignitas, & ibid. per Gloss. vide etiam per Lucam de Penn. in l. si coloni. C. de agric. & censit. lib. 11. Tertius, quando per ecclesiam inuocatur brachium seculare, in l. a. cum ibi notat. de offic. ordin.

9 Quartus, vbicunque clericus se immiscet sæuis & enormibus, in cap. ex parte 3. de priuil. iuncto c. perpendimus, & cap. cum non ab homine, de sentent. excommun. vbi de hoc, de quo latissime per Henr. in cap. vt famæ, de sentent. excommun. & in cap. ex literis, in 3. distinction. extra de vi. & hone. cler. vbi inter cætera

rera legitur, quod si clericus fa[illegible] it contra statutum clericale, assumendo malitiam, im[illegible] uis & turpibus, vel xpostatando ab ordine clericali pariter enorm[illegible] committendo [illegible] tione, exuitur omni priuilegio clericali.

10 Hoc idem tenet Innoc. *in ca. in audientia, de sent. excomm.* qui textus dicit, quod clericus assum habitum militarem, si tertio monitus non desistat, si capitur seu percutitur per tales laicos, [illegible] tales laici excõmunicati. Innoc. tamen suppler super verbo, *moniti*, subaudi. *maxime.* E[illegible] ota, quod textus non dicit, quod se sæuis & enormibus immisceat, sed solum quod habitum mi[illegible] are pserit. Sed *in ca. 1. de aposta.* Innoc dicit, quod ad hoc, quod priuilegium perd[illegible] cl[illegible] al[illegible] uo runtur, sc. quod se transferat ad habitum militarem; & quod sæua & enorm[illegible] rat.

11 Si autem clericus vitam turpem ducat, vt quando est publicus iocul[illegible] b[illegible] tunc siue sit in sacris, siue non, post annum ipso iure, vel etiam infra annum, [illegible] tame[illegible] moni præcedente, perpetuo exuitur omni priuilegio clericali, *in ca. vnico, de v. & honest. cler.* [illegible] turpem clericus exerceat vitam, vt carnificum, macellariorum vel tabernario[illegible] pe[illegible] post trinam monitionem, post terminum competentem arbitrio monentis præfixum, [illegible] tus, omnino; si non sit coniugatus, in rebus. Et tunc si omnino incedat in habitu laicali, [illegible] sona priuilegium clericale, quamdiu in præmissis insistit, amittit, *vt in Clem. 1. de vi. & hone. cler.* [illegible]

12 Quintus est in casus, *c. vbi maius periculum, de elect. li. 6 iuncto ca. ne Romani, eo tit. in Clem.* [illegible] ni temporales possunt de facto includere Dominos Cardinales ad celebrandum el[illegible] tion[illegible] mi Pontificis. Sed quando hoc faciunt Domini temporales ex commissione vel con[illegible] ion[illegible] mi tificis, à quo in hoc casu prædictis Dominis temporalibus attribuitur talis potestas, dico qu[illegible] aicus ex commissione vel delegatione Papæ potest clericos non solum ciuiliter, quinimo [illegible] mina[illegible] ercere secundum Ioan. qui hoc nota: *32. dist. ca. ad hac, & in ca. Adrianus 63.* Idem tenet H[illegible] post Bernar. Ho. Innoc. & Ioan. Andr. *ca. al. at si clerici, de iudic.* Et per hoc (vt opinor [illegible] u[illegible] ciarii nostri Regis Francorum, qui Rex in his multa habet priuilegia Apostolica & p[illegible] nentias, adeo, quod officiarii sui capiunt clericos, & detinent sine metu excommunicatio[illegible] corporaliter non puniunt, sed bene pecuniariter in casibus priuilegiatis, vt infra dicetu[illegible].

13 Sextus & vltimus casus est in *l. si quis curialis, de episcop. & cleric. C.* vbi curialis, si clericetur, pote[illegible] per temporalem iudicem, etiam per manus iniectionem ad curiam reuocari, & vi[illegible] Bald. [illegible] potest huius esse ratio, quando vbi aliqua sunt in cognitione & iurisdictione ex natu[illegible] æ causæ iudic temporalis, potest cognitio seu iurisdictio exerceri per temporalem iudicem in clericum, *vt in ca. ve[illegible] rum, de foro compet. & in capitu. ex transmissa, eo titul.* quæ loquuntur in feudo, & *in cap. cæterum, de iudic.* Vnde si clericus resistat, tunc iudici seculari potest de facto repelli, & eius persona potest de facto feudo exui sine metu excommunicationis, secundum Innoc. *in ca. verum,* & ex hoc practicamus quotidie, quod in causis, quæ pertinent temporalibus de iure vel priuilegio, vt in casibus quos dicimus priuilegiatos in hoc Regno.

14 Vel quando clerici aliquid attentant in præiudicium temporalis iurisdictionis, profecto temporales possunt coercere clericos resistentes, & merito; quãdo quilibet potest tueri [illegible]uam iurisdi[illegible]onem, etiam pœnali iudicio, vt *in l. vnica, in princ. ff. si quis ius di. non obtemper.* & notat Inno[illegible] *in ca. 1. de offic. deleg.* Quo casu iudex potest etiam non subditos coercere, iuxta *ca. Romana, de pœnis lib. 6.* & not. plene Innocent. in *d. c. 1. de off. deleg.* Et ob id iudices temporales in dictis casibus clericos mul[illegible]tant, nec propter hoc puto eos incidere in sententiam excommunicationis, nec facere contra libertatem ecclesiasticam, quæ licet sit souenda & amplianda, non tamen quod aliis ius suum auferatur, arg. *ca. ex tenore, de foro compet.* non enim debet apponi laqueus fauore ecclesiarum, vt *in ca. mulieri, de iureiur.* & ibi sunt concordant.

Iurisdictio enim ecclesiæ semper tueri debet ob Dei reuerentiam, sc. iuste, sed nullatenus iniuste, vt dicitur de causa pupillari in *l. quoties, Nec vtiq. ff. de administr. tutor.* Ex quibus opinor, quod iudices seculares contra personas ecclesiasticas iurisdictionem exercentes debito modo vtiq; non ex[illegible]cedunt, & maxime, quando hoc faciunt ex priuilegio iuris vel Papæ, aut saltem ipso Papa sciente & tolerante, ad quod bene faciunt notata in *cap. quoniam, de vita & honestate clericor.* per Innoc. in *cap. 1 de treug. & pace,* & vide quæ posui ibidem satis late post Innoc.

15 Verum est tamen pro tunc executio huiusmodi mulctæ pecuniariæ non fiet cõtra personã clerici, nec in bonis ecclesiasticis, qñ non subiiciuntur iudici temporali, sed beneficii executio in bonis eorum temporalib. immobilib. tamẽ, cum mobilia sequantur personam, iuxta *l. si captiuus. § expulsis. ff. de captiu. & postlim. reuersis.* & not. Dyn. *in l. etiam, § patronus, ff. de bon. li.* & plene Ol[illegible] de Ponte de[illegible] de, *consil. 59. & consil. 17.* Fiet igitur executio in bonis immobilibus, seu in rerum temporalitate, [illegible] quam habeant, cum talia bona temporalia subiiciuntur iurisdictioni Regum & aliorum temporalium [illegible] minorum, vt in *cap. quo iure 8. distinct.* & ita seruamus.

17 Præterea iudices temporales in Regno Franciæ cognoscunt de poss[illegible]ssorio cau[illegible] seu [illegible]e[illegible]sticæ, quando possessorium rei ecclesiasticæ seu beneficialis est quid temporale, & non [illegible]cundum Innoc. *in ca. cum dilecti, de elect.* licet quidam in hoc contra. Sed Bernar. vi[illegible] tur [illegible] *in ca. literis, de iura. calum.* qñ possessio habet plurimum fa[illegible], & propterea de ea p[illegible] stud[illegible] *de aut.* cognoscere, ac etiam in rebus spiritualib. seu ecclesiasticis, secundum Bernar. in *l.* [illegible] *erito.* & in *l. Titia ff. soluto matri.* & melius in *l. quoties, de iud. C.* & Ioan. Andr. in *c. tuam* [illegible] in & Paul. de Lea in *cap. 1 de vsu. in Clem.* qui dicunt, quod quando agitur de quæ[illegible] materia ecclesiastica, iudex temporalis cognoscere potest

Vnde secundum iura ... pi non habebant ... um ... on exequebantur sententias suas: sed iudices ... exequebantur, secundum Cyn. & Bal. in *l. episcop. ... audient.* Et propterea licet ... pertineat ad ecclesiam, vt in *cap. 1. & 2. de donat. inter vir. & vxor.* tamen in quantum ... quis ... ea executio facti, illa fiet per iudicem secularem, & non per ecclesiasticum, secundum Innoc. in *ca. significasti, de off. delegat.* secundum vnum intellectum. Et ex hoc dicemus inuentarium bonorum temporalium clericorum debere fieri per iudices temporales, quando illa ... untur temporalibus, vt in *ca. quo iure 8. distinct.* superius alleg.

Postremo reperio alios sex casus, in quibus iudex temporalis sine metu excõmunicationis pot- 19
capere clericum & incarcerare. Primus est in casibus prædictis, in quibus potest fieri punitio seu coertio personæ, quando *cui licet, quod maius est*, &c. Secundus de mãdato iudicis Ecclesiastici ipsorum malefactorum a ... remittendi, in *cap. vniuersitatu, & cap. vt fama, de sent. excom.* & ita tenent Archi. & Ioan. Andr. in *ca. si clericos, eo tit. li. 6.* Tertius, quando iudex laicus videt clericum ad alterius iniuriam præparatum ... non ad ... Prælatus suus, si ipsum clericum alias compescere non potest, nam tunc potest eum ... metu excommunicationis ligare vel incarcerare, secundum Innoc. qui hoc notat in *ca. si vero de sent. excom.* quem sequitur Lucas de Penn. in *l. generali, de decurion. lib. 10. C.*

Quartus, quando iudex secularis reperit clericum in flagranti crimine, quem potest per viginti horas ... secundum Bernar. & Iuan. Andr. Hosti. tamen contra in *ca. vt famæ, de sent. excomm.* & ... de Monte Laudun. in *ca. 1. de offic. ordinan. in Clem.* Quos sequitur Henr. Bohic. in *ca. cum non ab homine, de iudic.* Archi. tamen in *ca. presbyt. 81. dist.* Luc. de Penn. post eum in d *l. generali*, sequitur opinionem ... nam, quæ videtur esse consuetudine approbata. Quintus casus est, quando maritus inuenerit clericum adulterantem cum vxore sua, secundum Hosti. & Henr. Bohic. *d. ca. si vero, de sent. excomm.* ... em pertinet vel incumbit probatio clericatus, & coram quo, est hodie declaratum, in *cap. si iudex laicus, de sent. excomm. lib. 6.* 20

Sextus & vltimus casus est, vbi timetur de fuga debitoris etiam clerici, quoniam creditor potest 21
tunc debitorem capere, iuxta terminos *l. aut prætor. §. si debitorem ff. quæ in fraud. cred. alie. sunt. vt restit.* & hoc absque metu excommunicationis, vt singulariter ponit Ioan. Andr. *in Nouella*, & Innoc. in *cap. vt famæ, de sent. excom.* & ibi de hoc.

Hæc vero citra præiudicium potestatis, iurisdictionis & libertatis ecclesiæ perstrinxisse sufficiat, 22
quibus nullatenus derogare intendo, sed solum pro tuenda veritate iustitiæ prædicta graufficari præsumpsi. Non enim debemus esse adulterantes verbum Dei, vetante Apostolo, *2. Cor. ca. 2.* vnde non solum de ecclesia, sed etiam de Deo valde perhorrendum est, aliquid falsi astruere, etiamsi ad eius laudem videatur pertinere, vt scribit Magister Sententiarum, & *ad Cor. 15.* subiungens, quod non minori sed maiori fortassis scelere, si in Deo laudatur falsitas, quam vituperatur veritas, quod est tenaci animo commendandum, & perpetuo menti tenendum. Omnia tamen submittendo correctioni & determinationi sanctæ matris ecclesiæ. Nam sicut errare vel minus sapere communis est infirmitas: sic & in errore persistere præcipuum est horrendæ iniquitatis. Deo gratias. Bernardus Laurenti vtriusque iuris Doctor.

ARTICVLI PROPOSITI, DELIBERATI ET CONCLVSI IN CONCILIO ECCLESIÆ GALLICANÆ,

Anno Domini 1510.

congregato mense Septembri anno Domini M. DX. in ciuitate Turonensi, auctoritate Christianissimi Regis D. Ludouici XII.

I.

AN liceat Papæ bellum inferre Principibus temporalibus, in terris quæ non sunt de patrimonio vel dominio Ecclesiæ, &c.

Conclusum fuit vnanimiter per Concilium, Papam nec posse, nec debere.

II.

AN liceat Principi defendenti se & sua, non solum propulsare armis eiusmodi iniuriam, sed etiam inuadere terras ecclesiæ possessas a Papa notorio hoste suo; non tamen ea intentione vt illas retineat sed tantum vt impediat, ne per eas Papa ille fortior & potentior fit ad offendendum dictum Principem & suos.

Conclusum est per Concilium Principem hoc posse sub conditionibus & qualitatibus in Articulo proposito.

III.

AN ob tale odium notorium & aggressionem iniustam, liceat tali Principi subtrahere se ab obedientia huiusmodi Pontificis, attento etiam quod Pontifex concitauit alios quosdam Principes & communitates imo & tentauit cogere ad inuadendas terras & dominia eiusdem principis, qui potius beneuolentia sedis Apostolicæ dignus fuit.

Conclusum est per concilium, Principem posse ab obedientia Papæ se subducere ac subtrahere: non tamen in totum & indistincte, sed pro tuitione tantum ac defensione iurium suorum temporalium.

IV.

TAli subtractione licite facta, quid agendum sit, tum Principi ipsi ac subditis eius, tum etiam Prælatis & Ecclesiasticis personis regni sui in rebus de quibus ad sedem Apostolicam antea recurri solebat.

Conclusum est per Concilium, seruandum esse ius commune antiquum, & Pragmaticam sanctionem Regni, ex decretis sacrosancti Concilii Basiliensis desumptam.

V.

AN liceat huiusmodi Principi Christiano armis tueri ac defendere alium Principem sibi confœderatum, & cuius protectionem legitime suscepit, &c.

Conclusum fuit per Concilium, licere.

VI.

SI quod ius talis Pontifex ad se pertinere contendat, vt patrimonii sanctæ Ecclesiæ Romanæ partem: contra Princeps Imperii, iuris sui esse dicat, & de ea controuersia paratus sit & offerat stare arbitrio vel iudicio bonorum virorum per compromissum prout de iure: an eo casu liceat Pontifici absque alia causæ cognitione, bellum inferre dicto Principi: & si fecerit, an liceat Principi armis resistere, & aliis etiam Principibus in huiusmodi dissidio ei adesse, eumque defendere: maxime illis qui ei cognatione vel affinitate coniuncti sunt, cum etiam per centum annos proximos, Ecclesia Romana in eius iuris controuersi possessione non fuerit.

Conclusum est per Concilium, licere Principi hoc casu resistere de facto, & aliis ei adesse in iure suo tuendo.

VII.

QVid si Papa nolit acceptare quod Princeps iudicio & honeste offert, sed contra, non obseruato iuris ordine, contra talem Principem pronunciet sententiam aliquam, an ei obtemperandum sit, maxime cum non est integrum ac tutum tali Principi ad sedem Romanam ire vel mittere, & ius suum via iuris ciuilis, & rationibus defendere.

Conclusum est per Concilium, non teneri talem Principem parere tali sententiæ.

VIII.

SI Pontifex iniuste, ordine iuris non seruato, procedens de facto, & manu armata, pronunciet ac publicet aliquas Censuras contra Principes sibi resistentes eorumque subditos & confœderatos, an ei parendum sit, & quod remedium adhibendum.

Conclusum est vnanimiter per Concilium, talem sententiam nullam esse, nec de iure vel alio quocunque modo ligare.

Visum est tamen Concilio, ante omnia, mittendos ab Ecclesia Gallicana legatos ad D. Papam Iulium, qui fraterna charitate, & secundum Euangelicam correctionem, eum admoneant, vt à cœptis desistere velit, pacemque & concordiam Principum amplecti. Quod si nolit legatos in hoc audire, interpelletur de conuocando Concilio libero, iuxta sacrosancti Basiliensis decreta, & hoc facto responsoque eius accepto prouidebitur prout ius erit.

APOLO-

APOLOGIÆ SACRI PISANI CONCILII CELEBRATI
Anno Domini M. D. XI.

Anno Domini 1511.

ARGVMENTVM.

1. HVmilitas, Constantia, & veritas, tres sunt dotes Christi atq; ecclesiæ eius sponsæ.
2. Iulius II. duas acerbißimas euulganit literas Apostolicas, quæ causā præbuerūt huic Apologiæ.
3. Humilis & modesta responsio Patrum Pisanorum ad eos qui consilium dederunt Iulio II. vt Concilium Lateranense indiceret, & censuris Patres Pisanos percelleret.
4. Depulsio quatuordecim conuitiorum Patribus Pisanis obiectorum.
5. Summa capita rerum, quæ Patribus Pisanis à Iulio II. obiiciebantur, & earum dilutio.
6. Patres Pisani nunquam affectarunt dignitatem Pontificiam, sed aristocraticam moderationem, qua Christus primatum S. sedis Apostolicæ temperauit, retinere voluerunt.
7. Cardinales Pisani, à Curia Romana decesserunt, eo quod nedum in sententiis liberi, sed nec in vita quidem tuti erant, quando Apostolicæ præceptiones notoriū continent periculū, audiri quidē sed non impleri debent.
8. Memorati Cardinales recesserunt cū manu militari, vt se à periculo & insidiis episcopi Concordiens. eximerēt.
9. Patres fatentur se aliqua dissimulasse, vt fraudes & dolos episcopi Concordiensis vitarent.
10. Responsio ad obiectionem duorum Cardinalium, qui dicebant falsum esse se assensum præbuisse conuocationi Pisanæ Synodi.
11. Omnes Canones, quibus docetur Papam debere Concilia generalia conuocare, intelligi debent regulariter & ordinarie: nam extraordinarie & in certis casibus congregari possunt absque Papa.
12 Indictio Concilii Pisani, quatuor firmißimis principiis nititur, præcepto scil. ecclesiæ, voto, ac iuramento Papæ & Cardinalium, nec non etiam ad vitandum grauißimum & intolerabile scandalum.
13. Præceptum ducitur ex seßione 39. Concilii Constantiensis: dilutio obiectionum contra hoc præceptum.
14. Depulsio eorum quæ obiiciebantur, ad votum & Iuramentum Papæ excusandum.
15. Quo casu concedatur alicui moræ purgatio & de legibus ad eam requisitis: sero mora purgatur, cum ius ad alios deuolutum est.
16. Iulius II. armatus Concilium Romæ indixit, non tam studio liberi Concilii habendi, quam impediendi ne haberetur, & ne de ecclesia reformanda ageretur.
17. Cardinales qui Pisanam Synodum indixerunt, quamdiu Romæ degerunt, non ausi sunt mentionem facere habendi Concilii, propter notißimam Iulii II. violentiam.
18. Vtrum Papa in causa propria Concilium debeat conuocare: frustra alicuius auctoritas contra semetipsum expectatur: & vtrum Ioannes XXIII. Concilium Constantiense contra semetipsum indixerit.
19. Dilutio obiectionum contra temporis breuitatem, & quodnam tempus olim Patribus ecclesiæ primitiuæ vt conuenirent ad Concilium præscriberetur.
20. Ciuitatem Pisanam maxime idoneam esse habendo Concilio generali: & de numero Prælatorum qui interfuerunt primo Concilio Pisano, ad extinguendum schisma.
21 Ab eo tempore quo Romani Pontifices habuerunt arces atque armatas custodias, Roma non fuit idonea habendis Conciliis: nam Spiritus sanctus non afflat nisi liberas mentes: Vnde cum Iulius II. exercitum habeat instructißimum Roma non est tutus locus iis qui de ecclesia reformanda libere loqui vellent.
22. De censuris irrogatis contra Patres Pisanos: & necessitate liberi Concilii habendi, ad spiritum ecclesiæ retinendum, & disciplinam ecclesiasticam vindicandam.

THEOLOGICI VATIS ET SACRI IVRECONSVLTI DOMINI
Zachariæ Ferrerii, Subasiensis Abbatis Epigramma.

QVisquis auet sancta de relligione doceri,
Non pede præcipiti cursitet istud opus.
Sint testitudinei gressus, sit odora Lyciscæ
Vis, oculi Lyncis, Palladis ingenium.
Ponderet ingentes in paruo Codice sensus,
Relegat, & fructus colliget innumeros.
Tollitur ambigui quicquid contingere posit
Contra Pisani fœdera Concilii.
Iam pateat quanto diuini robore iuris
Fundamenta loces, culmina, tecta, gradus.
Sermo benignus adest, & summa modestia linguæ,
Probra, Simultates, pagina docta fugit.
Dat sine verborum phaleris prægnantia dicta
Et sine nugarum syrmate, vera patit.

APOLO-

APOLOGIA SACRI PISANI CONCILII.

REVERENDISSIMI IN CHRISTO PATRES ET DOMINI S. R. E. Cardinales simul cum aliis secundæ Pisanæ Synodi indictoribus, qui alias de mense Maii anni præsentis, Concilium generale vniuersalis Ecclesiæ iuxta illius præceptum & necessitatem Pisis tenendum indixerunt, & conuocarunt cum aliis Principibus, Prælatis, & Potentatibus, sibi adhærere, pro Dei causa, volentibus, ad futuram rei memoriam.

CREATOR & redemptor noster Christus Dominus, *qui est via, veritas & vita*, & qui ad hoc natum esse & in mundum venisse se asserit, vt testimonium perhiberet veritati, & in quo non est inuentum mendacium, nec inuentus est dolus in ore eius, ipse se mitem appellat & humilem, ac vere etiam fuisse constantem & fortem, ad mortem vsque acerbissimam pro veritate asserenda testatur, adeo vt omnis Christi actio humano potissimum generi imitabilis veritas sit & constans & humilis, veritatem que ipsam illius magister non aliter custodiri recte posse doceat, quam constantia & humilitate: altera ne nos terror à vero deiiciat: altera ne nos excellentia & firmitas veritatis extollat, & in magnis & mirabilibus super nos efferri nos faciat, vnde tria hæc pretiosa monilia sponsæ suę, non habenti maculam nec rugam, Ecclesiæ videl. suæ sanctæ catholicæ, cuius fideles omnes merito aut numero mystica membra sumus, pręcipue seruanda reliquit, vt in fundamento domus suę quam perennis decebat sanctitudo, & cuius decorem præ omnibus dilexerat, tanquam sapiens architectus triplicem hunc angularem lapidem reponeret, cui innixa omnis structura firma subsisteret, & sanctum Dei templum redderet gloriosum. Vnde apud Ioannem ait, *Qui ex veritate est, audit vocem meam.* Et alibi, *Qui sequitur me, tollat crucem suam & sequatur me.* Et rursum, *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.*

2 Nuper autem quum non sine graui mœrore, & mentis amaritudine vago relatu acceperimus sub nomine sanctissimi D.N. Iulii Papæ II. (nonnullorum vt creditur suggestione, qui magis loqui quærunt sibi placentia, quam fidelium quietem & pacem) disseminatas esse per vniuersam Ecclesiam duas epistolas apostolicas: alteram quã dicunt Concilii, in qua indictores secundi Pisani Concilii grauioribus increpationibus & immeritis appellationibus obiurgat, indictionemque ipsam annullat & reuocat, aliudque Concilium Romæ instaurat, alteram monitorii, in qua nonnullos ex dictis indictoribus, vt à prosecutione Pisanæ synodi abstineãt, & in vrbe Roma personas suas sub breui quodam præstituto termino exhibeant, sub grauissimis censuris & pœnis monet & citat.

3 Nos cum illius auxilio, qui in Euangelio assistentiam suam ante reges & præsides pollicetur professoribus veritatis, vniti omnes eodem corde & ore, non vt literæ illæ nos disiungere satagebant, sed iuxta Apostolum alter alterius onera portantes, vt quæ communi consilio pro bono ecclesiæ ediximus, communi voto tueamur, curabimus pro Dei causa vna communi epistola duabus illarum capitibus constanti & humili veritate satisfacere, vt pro viribus sermo noster Christianæ disciplinæ conueniat. Respondebimus itaque in omni patientia & mansuetudine non ad singula epistolarum, quæ sunt pene innumera, & si discuterentur omnia responsalis epistolæ modum excederent, nec ipsi Principi directe respondere mens est, quamuis in factis propriis & personalibus signanter legali contentione suscitata, scriptis eius reniti possit & debeat. Nam & asina Balaam pro veritatis custodia, domino suo intrepide contradixit, & nos non serui modo, sed & filii, & fratres, liberi sumus, qua libertate iuxta Apostolum Christus nos liberauit, parisq; cum Paulo in hoc iurisdictionis, qui Petro quia immemor esset in obseruatione legalium tertii Hierosolymitani Concilii, in faciem restitit, & tamen culpa Petri (vtpote in gratia confirmati) leuis fuisse creditur. Sed cum verba illarum epistolarum tam aspera & grauia, ex tam leui causa simplicis nostræ admonitionis concilii mentis principis adscribi non debeant (nam & hominum sicut & apum reges fortioribus aculeis carere debere omnis philosophia prædicat) non ipsi itaque, sed consultoribus, aut ordinatoribus literarũ, qui grauius peccatum habent, prout dominus Pontio præsidi dixerat, respondebitur: nec omnibus consultoribus: quum verisimile sit antiquiores & vere necessarios, & qui in causis cardinaliũ iuxta Apostolicas iuratas constitutiones & capitula iustiorem vocem habent, talia non potuisse consulere. Illis ergo ordinatoribus, quandoq; in prima, interdum in tertia persona vtcunque respondendo, ordinem philosophorum seruabimus, qui primo nomina, inde res solent perscrutari: nam & sermocinales scientiæ tempore reales procedunt, in rebus autem obiectis ipsarum literarum ordini pro posse insistemus.

4 Ordinatores itaque immemores doctrinæ Domini, qui apud Matthæum statuit, *Quicunque dixerit fratri suo Raccha, reus erit iudicio, & qui dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis*: pro leui tam concilii admonitione supra modum excandescentes, non modo incerto conuitio aliquo, aut [illegible] tuos modo patres Pisanæ synodi nuncupant? *sed insana Ecclesiæ membra, Acephalos, locustas, nomine tamen Cardinales,*

les, *schismaticos, Iudæos, filios tenebrarum, synagogam Sathanæ, ecclesiam malignantium schismaticam*, atque *etiam conuenticulum Dathan, & Abiron, Acatium & Dioscorum*, & cætera id genus iniuriarum, plenis titulis appellant, aliumque ex partibus *aurigam, & clauium moderatorem* per calumniam pungunt, & coram vniuersa ecclesia, quod eius splendori & spiritualitati studeant, criminantur. Et quamuis Christus Dominus beatitudinem repromittat iis, qui propter nomen suum ab hominibus maledicuntur, & persecutionem patiuntur, vnde & Apostoli *ibant gaudentes à conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati*, & Petrus beatos appellat propter Dominum exprobratos, & in iis omnib. Psalmista possint dicere *gaudentes quoniam propter te Domine sustinuimus opprobrium, & existimati sumus, sicut oues occisionis*; & illi excusationem & vltionem remittere, qui ait, *Mihi vindictam & ego retribuam*; Quia tamen hæc improperia plurimum improportionata sunt Patrum meritis, qui summis laudibus, quod culturæ agri Dominici omni conatu intendunt, essent extollendi, & non solùm eos tangunt, sed subintelligendo plures alios comprehendunt: attendentesque Augustini dictum esse, non licere silentium viris sanctis dum reprehenduntur, in iis à quibus vitam suam lóge abesse sciunt, & dicere, Inficit nobis recta ante Deum conscientia, si æstimationem hominum impudenter & crudeliter contemnunt; *Conscientia enim nobis necessaria est, Fama autem proximo*, de qua Sapiens, *Crudelis est qui famam negligit*, & alibi, *fama bona impinguat ossa*, ideo attendentes dictum Apostoli ad Colossenses, *Qui iniuriam facit, pati expectet*. Verbum illud Senecæ ordinatoribus iis (quamuis inuiti) rependunt, *incerta conuitia abiis plurimum irrogari qui iis abundent*: Aristotelisq; sermo fuit, *qualis vnusquisque est, talia facit aut dicit*, nempe quatuordecim illæ graues appellationes nullo commercio Patres istos contingunt.

Quid enim cum membris insanis Ecclesiæ qui sola causa sanitatis & puritatis suæ tam studiose & per tot pericula congregatur? Quid cum acephalis? qui Christum pientissime colunt, quem iuxta Apostolum, dedit Deus caput super omnem ecclesiam, & vicarium suum ministeriale ecclesiæ caput iusta obedientia venerantur & honorant? Quid locustas? magna apud Deum & ecclesiam animalia oculis plena, & spiritum Dei habentia, nisi quod humilitate cordis parua & modica mancipia Deo, & vicario suo ad ecclesiæ splendorem cum effectu se offerunt; quare ergo Cardinales maximo fructu, & principes reales ecclesiæ illius gratia ad omnia expositi pericula, solide se ostendunt? Quid cum schismate, iis qui ecclesiæ veram vnionem, & ipsius veneranda præcepta seruant? & vota ac iuramenta sua Deo pro viribus reddunt? In quo Iudæos referunt, qui Christi & sponsæ honorem tam seriose deposcunt, ritumque sacrorum Conciliorum, quo fides firmata & purgata est, tam assidue efflagitant. Anne libri Constantiensis synodi tanquam Iudæorum explodendi sunt, à quibus salua omnis ecclesiæ maxime pendet? In quo filii tenebrarum, lucem ecclesiæ requirentes? In quo synagogam Sathanæ, vel ecclesiam malignantium, aut schismaticam conuenticulam referunt? qui innouationem sanctam ecclesiæ, iuxta irrefragabilem & infallibilem Synodorum veritatem curant? Caueant ne hæc aliorum obduratio, & vetustatis criminosæ obseruatio & defensio, potius synagogam illam veterem referat, quam Dominus & verbis, & funiculis purgare conatus est. In quo Dathan & Abyron effigiantur patres? Numquid Pótificatum petierunt, vel auferre cui Dominus dedit, moliti sunt? Absit, Parentalii insidias, præparent & mensas & monopolia, vt Pontificatu fruantur, Patres hi apud quos timor Domini sanctus permanet, & qui nouerunt tales ingressus absq; resignatione & restitutione desperatum æternæ salutis statum continere, obedientia contenti sunt, non præsidatū ambiunt, istis potissimum artibus assequendum. Dum corpus ecclesię bene valeat simul cum capite suo (cui plurimum studēt) potius membra esse volunt, quam caput infectum. Quid sibi videtur hoc sub specie timoris schismatis, prius schisma incipere, & sub timore ne proripiatur primatus ecclesię tyrānidem exercere, & malis illum artibus aucupari? Quid bonorum patrum humilitas & temperantia cōmune habet cum Achatio & Dioscoro? qui violentia Concilia diripiebant, & suorum temporum patres ad subscribēdū synodales epistolas gladiis super patrum capita vibratis, cōpellebant. Iubeat hic Dominus quiescere, nec enim sine amaritudine hæc referri possunt. Filii sunt patres hi S.R.E & sanctissimi D.N. quibus detrahere nullo modo cogitant, dum ecclesia reformata in libero vno generali cōcilio, honoretur, & dum sanctitas sua filios recognoscat. Sed quid aurigam & moderatorē cōsultores hi patrem alium calumniantur? qui ætate & sapientia minor est omnibus, & qui de se humilia semper concepit: & docendum se non sequendum patribus aliis pro Dei causa semper exhibuit. Nec ista tamen exprobratio aut æmulationis occasio charitatem patrum Dei honore fundatam quoquo modo turbatura est, Aurigam habent patres Christum Dominū qui eorum est currus & auriga, per quē currum & splendorem ecclesiæ comprehendant. Nec tamen qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus: qui plantat autem & qui rigat apud eos, vnum sunt, quia in eis est cor vnum, & anima vna in Domino, & iuxta Domini & aurigæ nostri Iesu Christi testamentū, Qui maior est inter eos, tanquam ministrator obedit, & qui primus est, tanquam seruus absq; elatione obsequitur. Sed hæc grauia & ampullosa verba epistolarum consultores satis damnant, & aperta luce ostendunt, qua libertate Patres apud primam sedem vtantur. Si namq; contra liberos, & absentes, ac mediocri honore & fauore existimatos Cardinales, splendoremque ecclesiæ petentes, pro simplici admonitione tot conuitia intorquentur; quid cum aliis non liberis & quodammodo aridis à Principum & populorum fauore fieri existimandum est, si tantillum præsidi non conueniant: Cessent ergo verba quæ odia generant & charitatem vulnerant. Illis tamen omnib. improperiis facile dimittimus, si in patientia nostra & mansuetudine pacem reformationis Ecclesiæ nanciscamur. Sed iam ad rea

transea-

transeamus: nec enim quum de rebus constat magnam vim in verbis faciendam esse. Res itaque patribus obiectas suo ordine transigamus.

5 Obiiciunt ordinatores quadrupliciter. Primo, quinq; contra personas patrum, tiati recesserunt, quod mendacio vsi, quod falsitate, quod vsurpatione Pontificalis dignitatis do ad quatuor fundamenta iurisdictionis Patrum respondent; præceptum videl. ecclesiæ, & tum & votum proprium dato impedimento non obstare: Negligentiam Pontificis aut Cardin nullam esse, & moram purgari posse: in causa quoq; propria ad solum Romanum Pontificem ctionem Concilii spectare: quod etiam ex Constantiensi Concilio dedocere nituntur. T tra indictionem Pisanam triplicem obiiciunt defectum, iurisdictionis videl. temporis, mo, indictione Romana tria inducunt, scil. Concilii necessitatem propter multa, habilitatem Romani, & securitatem per saluos conductus. Ad quatuordecim hæc opposita multis verbis in ma epistola comprehensa sub clypeo veritatis constantis & humilis cum omni charitate atque m destia respondent Patres, imo & respondebit Omnipotens, cuius sunt spiritu congreg mine vim patimur, responde pro nobis causam sponsæ tuæ iuuare nitentibus.

6 Et primum, iuxta clarissimorum sapientum sententiã confitebimur Apostolicam sede manam ecclesiam, & Apostolicum primatum ex Christi & Petri ordinatione corpus vnum esse, & politiam vnicam supremam, & primam spiritualem constituere, cui sicut primæ & o mensuræ, potestas omnis spiritualis & temporalis tenetur obtemperare. Eam tamen Dominus pter humanam fragilitatem ne labi contingat, quum in spiritualib. & æternis lapsus pl mu grauis sit, & quum ex illa vniuersa penderent, mixtam & compositam esse voluit, ex monarchia in præcepta & exsequutionem; & Aristocratia, in optimatum principatu in senatu Card consilio & prouidentia, vt hæc mixtio in Romano primatu semper actu maneret, & altera pot alteram, ne labatur, iuuaret, & pertinentia ad primatum (qualia sunt maiora & ar tia) altera minime explicaret: quod satis constare potest, si Veteris & Noui Testam. pag de iis potestatibus ibi leguntur copulatiue (prout decet) & non disiunctiue accipimus. & historiæ Damasi & Concilio Stephani Papæ ac dictis Innocentii III. Ipsi quoque actus Ap stius gubernationis concessionem experimento actuali interpretantes, id satis insinuant, in quibus Petrum sine Apostolis aut eorum necessario consilio, nullum arduum in ecclesia negotium legimus admisisse: qui tamen à Deo fuit Dominici præcepti constans & diligens obseruator, vt si illum Dominus solum & in solidum ecclesiæ regimen tenere voluisset, & non permisisset Apostolos cõuocare Concilium, sicut in secundo Hierosolymitano Concilio, (& tunc non pro causa fidei, sed pro administratione temporalium) factum legimus: Et in tertio diffinitionem illam magnam legalũ, ex cuius tenore verborum forma diffinitionis aliis Conciliis præscribitur Iacobo & aliis Apostol. non reliquisset. Sic ergo quæ meliora sunt in vtraque gubernatione: in mystico Romanæ ecclesiæ corpore & politia iuncta inuenimus. Monarchiæ enim ordine & executione excedit aristocratiam, & ab illa exceditur prouidentia & consilio, plus enim vident plures oculi quam vnus, vt in *politicis* Aristoteles refert. Accepit ergo à Domino mixtus hic Romanus primatus quod in vtraq; simplici politia supereminet: A Munarchia quidem ordinem, præceptionem & exequutionem vnitam: Ab Aristocratia prouidentiam solidam & efficax Concilium. Quæ mixta gubernatio, meliorem & securiorem in fragilitate humana reddit primam illam spiritualem politiam, vt Monarchia illa solum imperet & exequatur, quæ suo & communi optimatum consilio in maioribus decreta essent. Quod etiam specialib. & priuatis constitutionibus & iuratis capitulis semper Pontifices cum Cardinalibus promittunt & vouẽt, maxime in vim istius primæ institutionis Papatus & Cardinalatus. Hæc ergo domina nostra sancta Romana ecclesia quando iis artibus quibus cœpit, progressum habuit, plurimum apud Deum & homines in religione, doctrina, veneratione, ac temporali dominio creuit, nihilque sibi plus nocuit, quam cum aliquando Monarchia Aristocratiam non audit. Hinc fere mala omnia quæ eccl on- tristant, prouenerunt, quæ quamuis multa hodie sint, ea tamen Patres Pisanæ synodi minime intendunt reuelare. Si qua vero contra forsan temperare retulerunt, protestantur non ad aliquorum calumniam vel iniuriam id se facturos, sed solum iure moderatæ defensionis suæ & intra tutelæ terminos coactos induxisse. Ex his ergo non est difficile videre quam aperte primæ illæ increpationes contra patrum personas irrogatæ excludantur.

7 Arguunt Ordinatores quod illicentiati à Romano Pontifice recesserunt Patres. Nec attendunt admittatur ne hodie eorũ consiliũ in arduis ecclesiæ rebus vt necessarium, vel vt nec quidẽ voluntarium vt plurimum ad facta, & non ad agenda vocantur Patres, vbi si sanum cõsilium liberum verum, procul à blanditiis (vt tenentur & vouerunt Patres) profertur, in odia, cõminationes, offensiones, & mala omnia quotidiano & graui experimento (quod dolentissime referunt) certi certo dunt. Quæ eorum recta consilia, & nullæ aliæ causę (qui tam continuato obsequio & indefess nã ecclesiam, & illius caput semper venerati sint) infensos eos Præsidi reddiderunt: vt iam n ri in sententiis, sed nec in vita quidem tuti satis esse possent. Consulentes itaq; animi libe tæ securitati, ac spiritualitati ecclesiæ, secesserunt tantisper à Curia, sicut & Dauid a Saul , & Iacob à fratre Esau, & inde à Laban socero fugit, quoad tuti forent, & libertatem ac ateni ecclesiæ in vna sancta illius congregatione, iuxta ecclesiæ præcepta, & sua vota ac turam ta vindicarent, & quod Dominus in Euangelio præcepit, Dic *ecclesia*, quantum cum Deo possent efficacitet

[illegible]

pa. [illegible] *est* [illegible] *deprehendatur* [illegible] us [illegible] *Can.* [illegible] *riminum, in princ.* [illegible] *2. q.* [illegible] *Can. qui* [illegible] *omni* [illegible] C [illegible] *Can.* [illegible] *an. Ach* [illegible] *hereon.* Secu [illegible] *2. q.* [illegible] *pri* [illegible] bu [illegible] S. D [illegible] Ep [illegible] *nosti* [illegible] *tenter.* [illegible] da [illegible] *2. q. 5. in Can. mand.* [illegible] *causa & quia* [illegible] *Can. an iteum.* [illegible] Pet. [illegible] Apost. [illegible] *q.* [illegible] *vt in Can. si* [illegible] *super,* [illegible] *in causa & quaest.* [illegible] deren [illegible] Pot. [illegible] Can. d. *contra morem* [illegible] do [illegible] liberetur, [illegible] in luc. [illegible] ru [illegible] & Pontificis [illegible] vt [illegible] *2. q.* [illegible] *in Can.* [illegible] *ma.* [illegible] Roman. adducit *in Con. si* [illegible] *2. Beat* [illegible] *simus.* [illegible] fert [illegible] *Episcopus & quidã Rector,* in solution[illegible] d[illegible] q[illegible] Papa [illegible] ad C[illegible] q̃n Papa [illegible] nsenur. Tertius casus est q̃ [illegible] Papa contin[illegible] q[illegible] ponit gl. *in Can. nemo, 9. q.* [illegible] Quar[illegible] us est [illegible] ter du [illegible] vt [illegible] gl. *in Can. si. 6.* [illegible] *dist.* [illegible] Can. [illegible] *in Consi.* [illegible] *quantum* [illegible] Abb. [illegible] *c. quia diligenti, & colu. 1. de elect.* E[illegible] de [illegible] p-posit[illegible] in his [illegible] non [illegible].

[illegible] primus ca[illegible] pro difficultas cõ[illegible], videlicet q̃ Papam [illegible] to[illegible] scandalizatur & tali[illegible] *Can. si Papa.* [illegible] Pa-p[illegible] factum fui[illegible] Eugen[illegible] Co-c[illegible] iter [illegible] tenet [illegible] per omnes [illegible] Abb. *in c. signif. si* [illegible] *de election.* Et [illegible] *Rector in* [illegible] *secundo dub.* [illegible] q̃ [illegible] *mundus* [illegible] *gl.* [illegible] *si. de concess. praeben. & in c.* [illegible] *ver.* [illegible] *col. 4. de* [illegible] ra[illegible] Bal[illegible] *in consi.* [illegible] *q. discutienda est* Primo q̃ Papa, [illegible] fit [illegible] one [illegible] *8 dist. in Can. si. 81. dist. in Can. si qui sunt, & in c. si* [illegible] Papa accu[illegible] pot[illegible] d. *Can. si Papa.* Ergo & [illegible] p talic[illegible] nine, & [illegible] ratio g[illegible].

V[illegible] remouetur [illegible] Episcopu[illegible] ab Eccl[illegible] particular[illegible] scandalum tollitu[illegible] vt n[illegible] *idem, de renũ.* [illegible] a fortiori videtur d[illegible] in summo Pontifice, in quo est p[illegible] ñx: [illegible] et auctoritatem Euangel[illegible] *si oculus tuus aut pes scandalizat te* [illegible] x. [illegible] quitur [illegible] Can. [illegible] *q. 3. expedit enim vt vnus homo moriatur pro popu*[illegible] *reat* [illegible] Papa [illegible] m[illegible] uuliter, ne tota Ecclesia pereat: q[illegible] Papa po[illegible] be[illegible] popul[illegible] non debet esse ruina illorum, vt ex. dicit [illegible] *q. 3. in Cã. ita* [illegible] perditi[illegible] nis ad populos suos transmittit, [illegible] Pap[illegible] pot[illegible] xce[illegible]us corrigat, & mor[illegible] *par.* [illegible] *quia est* [illegible] priuare potuit Child[illegible] regn[illegible] *q. 6. in Ca. ali*[illegible] Con[illegible] Papa [illegible] pon[illegible] e, cur [illegible] beat pot[illegible] .conc[illegible] *in consi. s. allegato,* & hoc idem tenet Bald. *in can. olim.* [illegible] *l. fin. circa finem in vers.*

 idem

idem dicit, de rescript. vbi refert Hugu[illegible] in Can. si duo forte. [illegible]
pa potest remoueri propter notorium crimen & enorme. E[illegible]
Papæ & Prælatorũ, facile transit in exemplũ subditorũ, & [illegible]
dicentium, vbi est Deus clericorũ vt dicitur in c. Magnæ de voto. [illegible]
quod accusari possit: quia videm', quod licet Papæ regulariter ob[illegible]
tolerabile videat, 19. dist. Can. in memoriã. & 100. dist. Can. contra mo[illegible]
non est Papæ obediendum, vt not. Innoc. in c. inquisitioni, de sent. excom. [illegible]
esse obediendũ Papæ, qñ ex tali præcepto p[illegible]umeretur statu[illegible] cle[illegible]
la ventura esse, quia tunc obedientes pec[illegible]ant, cum debeat [illegible]
vt formaliter Innoc. ibi dicit, quẽ sequitur ibi Hostie[illegible] & Ioan. A[illegible]
& Abb. & Cardin. in Consi. 147. videtur, circa finem, & in Consi. [illegible] q ahtum[illegible]
quando, de rescript. in c. cum teneamur, de Preb. Et propter hoc Abb. [illegible] d. c. inqu[illegible]
qui recesserant à Gregorio XII. ratione scãdali quod imminebat, vt [illegible]
nis non teneantur compatere. Ita ergo videtur in proposito d[illegible]
Papa debeat iudicari, tamen ista regula limitari debet, & non bene [illegible]
mine scandaloso reperitur.

VII. Nã ratione scãdali generaliter à cõmunib. reg[illegible] recedi[illegible] [illegible]
in l. si vero § de viro, in 7. fallentia ff. sol. matrim. facit text. in cap. cum teneamur de [illegible]
in l. si vero § de viro, in 7. fallentia ff. sol. matrim. facit text. in cap. cum teneamur de [illegible]
scandalo, de præscripi. & in cap. cum de Cle. ægro. & in cap. quia circa. de consang. & affinit. [illegible]
tradunt moderni in dicto cap. nihil, de præscript. Ad idem fa[illegible] textus in Can. [illegible]
nis 65. dist. in Can. de his verò 50. dist. & 23. q. 3. Can. 1. § 1. Et ideo bene [illegible]
ter remoueri non potest, quod Papa accusari possit.

VIII. Et videmus in iudicib. facientib. aliquid de facto extra [illegible] [illegible]
armata manu resisti potest, l. prohibitum Cod. de iure fisc. lib. 10. notat [illegible]
deleg. Bart. in tractatu qui sint rebelles, in verb. rebellando, in princip. glo. in l. non vide[illegible]
de reg. iuris Dinus in regula quod quis, de regul. iuris in 6. Bald. in l. vt vim in 7 quæ [illegible]
in 12 quæst. Cod. vnde vi. Cardinalis in Clemens. 1. in fine, in versiculo 9. quæro, de cel[illegible] A[illegible]
querente, in vltimo notab. de restit. spol. Alexand. in Consil. 144 post red[illegible] primum [illegible]
cum similibus quæ nota sunt. Ita ergo videtur dicendum in summo Po[illegible]
in notorio delicto, propter quod religio Christiana scandalizaretur, v[illegible] & [illegible]
sti, saltem per istam viam iuris quod accusari possit, vt scandalum per[illegible]
remoueatur.

IX. Et si aliter diceretur, esset magnũ absurdũ, quia esset in potestat[illegible] Papæ [illegible]
Ecclesiæ statũ turbare, & Ecclesiã destruere, si resisti sibi non posset: quod nullo mo[illegible]
s. dicta. Nam iuta q̃ dicunt quod Papa non potest turbare statũ Ecclesiæ, vt per gl. 8 q. [illegible]
lica, in Can. per principalem 9. q. 3. & in c. literas, de resti. spol. in ver. non potest, cum [illegible]
petarentur si Papa non posset accusari, & à Concilio iudicari: quia parum [illegible]
essent constituti magistratus qui illa exequerentur l. 2. § post originem. ff. de O[illegible]
X. Et hoc idẽ confirmatur, quia priuilegiũ illud datũ summo Pontifici, [illegible]
possit, non videtur habere locũ in isto casu, in quo maximũ detrimentũ Ecclesiæ & [illegible]
fultaret. Arg. c. suggestum de decr. vbi priuilegium restringitur, vt non habeat [illegible]
resultaret: facit textus in l. ex facto, in principio ff. de vul. & pup. & ad idem fac[illegible]
mens & intentio concedentis attenditur, dicta l. ex facto. vbi Bald. in 3. notabil. & [illegible]
cùm Ecclesiastica, de excep. intentio aũt concedentis non videtur fuisse quod [illegible]
personam Papæ, stante scandalo in præiudicium Ecclesiæ, cum ipsi Ecclesia plus tribuens [illegible]
persona Papæ. vt in simili dicitur, quod maior fauor præstatur loco, quàm pe[illegible]onæ in cap. ne [illegible]
glossa fin. de priuil. in 6. ad idem glossa in cap. [illegible] in verbo dignitatibus de rescript. in 6 [illegible]
gl. 1. in fine de confir. vtili. Et ita ex omnibus s. dictis corroborata est concl[illegible]
Papa. & plurimum etiam confirmabitur ex his quæ inferius dicam, resp[illegible]nd[illegible]
pta in contrarium.

XI. Et nobis sufficit quod opinio d. gl. cõmuniter approbata sit à Docto[illegible]
ci, vt ex s. dictis colligitur. Nec curandũ est quod Theologi aliter dicant, q[illegible]
gis standũ est Doctorib. Canonum, quàm Theologiæ Magistris, qu[illegible] hic [illegible]
fidei, sed de morib. & integritate vitæ, quo casu magis credendum est pr[illegible]
est in Matrimonio, in voto, in Decimis, in Vsuris, quia ista respiciunt m[illegible]
tradit Pet. de Anch. in disputatione incipiẽte, Antiquis & modernis tempori[illegible] q[illegible]
de Ana. in c. in ciuitate, in 4 char. de Vsur. Alex. in consi. 1. col 6. lib. 2. [illegible] ex [illegible] be[illegible]
his ad omnia allegata [illegible] in contrarium.

XII. Ad maiorẽ tamen de[illegible]larationẽ specialiter ad omn[illegible]p[illegible]
stat quod [illegible] in Can. alior um 9 q 3. cum simil[illegible]b. quæstio[illegible] b[illegible]
[illegible] & talis regula [illegible] non procedere in q[illegible]
pe[illegible] ext[illegible] d. [illegible] si Papa. N[illegible]n ob[illegible] quæd[illegible]
[illegible] S[illegible] m[illegible] Marc[illegible] qu[illegible]
[illegible] ver[illegible] [illegible] ratione Concilia, paragrapho. [illegible] etiam

[illegible] Can. [illegible] in Can. [illegible] [illegible] in quibus [illegible] Abb. [illegible] dicit in di [illegible] non [illegible] Euangel. [illegible] habet [illegible] glos. in dict. Can. si Papa. 40. [illegible] in Cons. 5. 3. [illegible] per M[illegible] [illegible]: Non obstat q ratio [illegible] [illegible] hæresis, & [illegible] Can. si Papa, [illegible] dicentur.

XIII. [illegible] dict. gloss. aduer[illegible] Can. si Papa [illegible] Papa [illegible] est in hæresi, [illegible] Sec[illegible] notorio [illegible] in quo Papa [illegible] cor[illegible] hæresi [illegible] gl. ibi, & tal [illegible] hæ[illegible] secundum [illegible] diceretur a [illegible] de hæresi [illegible] in d[illegible] accusari possit, vt gl. ibi dicit, vnde sufficit q in secundo [illegible] to[illegible] modo hæresi [illegible] qualitate scandali. In [illegible] de[illegible] Papa accusari potest, vt gl. ibi [illegible], & ideo [illegible] fa[illegible] ad mentem & [illegible] glo [illegible] it[illegible] hac re cum alijs Doctorib. in hac cau[illegible] re pond[illegible] ad [illegible], q Can. si Papa intelligitur de hæresi pro[illegible] est [illegible] pa debe[illegible] de hæresi simpliciter, secus si agatur de crimine [illegible], quia ratio [illegible] scandali Papa accusari potest, licet non sit proprie hære[ticus], secundum glo[ss]. in d. Can. si Papa, quæ [illegible] approbatur: Non obstat q illa gloss. non probatur iure, q[uia] immo prob[atur] ratione scandali, vt [illegible] fuit. Non obstat q exceptio facta in Can. si Papa, de casu hæresis [illegible] regulam [illegible] confirmare videtur regulã in casib. non exceptuatis, quia illud [illegible] in alijs casib. [illegible] similib. ab exceptuatis. Secus est in similib. casib. q[uia] exceptio facta in vno ad [illegible] casum [illegible] tur, vt notat Abb. per illum text. in c. cum d[illegible] de consu. vtil. & [illegible] Abbas, in c. [illegible] de probat. in c. ad audientiam de Cleri. non residen. & notat Ba[illegible] per illum [illegible] cap. post translationem, in verbo quanquam deceuunt. Et hinc etiam proce[dit] [illegible] exceptio facta [illegible] di[illegible] tantum, vt notat Bartol. in l. si constante in princip. ff. solut. matr. in l. 3. § cum T[illegible] ff. de [illegible] leg. Et tradit Ang. in l. si hominem § in Ædilitij. ff. de Ædil. edict. in l. Paulus, §. heres rogatus, ff. de [illegible] Alex. [illegible] in l. 1 Cod. de bonor. possess. contra tab. & in d. l. si con[stante] [illegible] in Consil. [illegible] in causa, col. 3. lib. 4. & in proposito ratione scandali, casu[illegible] videtur similis [h]æresi, secundum glo[ss]. [illegible] Can. si Papa, quæ communiter approbatur, vt s. dictum est. Et ad hoc [illegible] fac[illegible] S[illegible] in l. de crimine, in 2. opposit. Cod. qui accu. vbi per illum textum [illegible] quod [illegible] quid specia[liter] exprimatur, non per hoc videtur derogatum alijs casib. qui alia via & alio modo includuntur.

X[IV]. Et facit etiam q dici solet, quod licet exceptio firmet regulam, non tamen videtur illã [illegible] ad ea [illegible] sub regula non comprehenduntur, vt notat Bart. in l. generali, §. vxori ff. de vsufructu legat. Abb. in c. in nostra, de sepul. cum similib. quæ nota sunt. Vlterius [illegible] derandum est [illegible] textus in d[ict]o Can. si Papa, dum excipit casum hæresis, non vide[tur] loqui [illegible] hæresi pro[illegible] dum vtatur verbis generalib. dum inquit, nisi sit a fide deuius, illa [illegible] verba [illegible] videntur.

XV. E[illegible] habere locum in Simoniaco & schismatico, q[uia] la[illegible] modo [illegible] bæret[illegible] & idem in similib. casib. vt in Can. omnes 22. dist. vbi in hæ[illegible] qui [illegible] natur. Ad idem facit tex. in Can. si 3. dist. & 4. q. 1. in Can. quod aût, 24. q. [illegible] Can. [illegible] contumacia, de hæretic. in VI. cum similib. Vltim[o] non obstat quod [illegible] [C]an. si Papa [illegible] regulam quod Papa iud[ic]ari ab alio non possit, [illegible] etiam loqui [illegible] ponderatur, quia loquitur ille text. quando Papa erat in suis operib. [illegible] & remissus.

bi monstrata (vt eius deturpata facies, depositis larualibus simulachris, sed ad ipsam effingens vetut exemplar, veram induat speciem) non sequi, non magnificare, non extollere, omnique conatu tueri, non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes.

Anno Domini 1500.

BERNARDI LAVRETI IC. EXCELLENTISSIMI, ET PRIMI PRÆSIDIS THOLOSÆ,

TRACTATVS

CONTINENS CASVS, IN QVIBVS IVDEX SECVLARIS potest manus in personas Clericorum sine metu excommunicationes imponere.

SVMMARIA

1. *Vrisdictiones distincta debent esse.*
   Iurisdictio Ecclesiastica temporali maior censetur.
2. *Leges sacros canones imitari non pudet.*
   Iurisdictio vna alii non debet esse impedimento.
3. *Laici in clericos nullum iurisdictionis actum exercere possunt.*
4. *Laicus in clericum iurisdictionem habet in causa reconuentionis & feudali.*
5. *Clerici a laicorum potestate exempti sunt summi Dei auctoritate.*
6. *Iudices seculares nullam in clericos iurisdictionem exercere possunt.*
7. *Percutiens clericum in septem casibus excommunicationem non incurrit.*
8. *Iudex secularis sex casibus clericum coercere potest.*
9. *Clericus per iudicem secularem puniri potest, si sauis & enormibus se immiscuerit.*
10. *Clericum militarem habitum gerentem percutiens non efficitur excommunicatus.*
11. *Clericus vitam turpem ducens, trina per annum facta monitione, omni priuilegio clericali spoliatur.*
12. *Cardinales ad celebrandum Romani Episcopi electionem possunt includi per dominos temperales.*
13. *Curialis effectus clericus per secularem iudicem, ad curiam reuocari potest.*
14. *Clericus attentans aliquid in iurisdictionis temporalis praeiudicium, potest per iudicem secularem coerceri.*
15. *Iurisdictio Ecclesiastica iuste defendi debet, non tamen iniuste.*
16. *Executio mulcta pecuniaria non contra personam clerici, aut in bonis Ecclesiasticis fieri debet, sed in bonis suis temporalibus.*
17. *Iudex secularis de possessorio causa seu rei ecclesiastica potest cognoscere.*
18. *Episcopi olim territorio carentes suas non exequebantur sententias.*
19. *Iudex secularis sex casibus clericum capere & carceri mancipare potest.*
20. *Iudex secularis clericum in flagranti crimine comprehensum per viginti horas detinere potest.*
21. *Creditor potest debitorem clericum de fuga suspectum capere.*
22. *Verbum Dei non debet adulterari, nec de Deo est aliquid falsi etiam in eius laudem astruendum, quod plerique faciunt mandata ipsius negligentes, vt suas stabiliant adinuentiones.*

QVoniam frequenter intueor modernis temporibus clericos capi, distringi, & plerumq; iudicari à temporalibus iudicibus siue magistratibus, igitur vigilanti studio inuestigare curaui totis pro viribus, an & quando hoc sit eis licitum, sc. laicis imponere manus in personas clericorum sine metu excommunicationis atque offensa diuini iudicii.

1 Primitus est præsupponendum, quod iurisdictiones sunt distinctæ, in *aut. que oport. episc. & cler. col. 1. circa princ.* iuncto *ca. nouit, de iud. ext.* cum concordan. iurisdictio tamen ecclesiastica maior est & excellentior temporali, in *cap. solitæ, de maiorit. & obed.*

2 Ideo dicit Imperator, quod leges non dedignantur sacros canones imitari, *in aut. vt clerici apud propr. episc. §. penult. col. 6. ca. clerici, de iud. & ca. cum secundum, de sec. nupt.* Qua de re vna iurisdictio non debet aliam impedire, vt *d. ca. nouit. de iudic.* iuncta *l. consulta diualia, C. de testam.* imo potius vna aliam iuuare debet, *vt 24. quæst. 2. Dominus, iuncta l. fin. circa princ. de re milit. l. 12. C.* & ibi de hoc per Lucam de Penn. De quo etiam egregie loquitur Guil. de Monte Lauduno *in ca. 1. circ. fin. de foro compet. in clem.* & est textus in *ca. 1. de offic. ordin.*

3 Vnde hæc est regula, quod laici in clericos nullam habent iurisdictionem, nec in criminalibus, vt in *cap. at. si clerici, & in cap. cum non ab homine, extra de iudic. & in cap. 1. & 2. 11. q. 1.* cum concordan. nec etiam in caula pecuniaria ex criminali descendente, vt notat Ioan. *32. distinct. cap. ad hæc, & in ca. Adrianus, 63. distinct.* Item Bernard. & Hostien. *in cap. decernimus, de iudic. & in cap. 2. de foro compet.* Et ibid. hoc tenet Ioan. Andreas. Idem not. *in cap. 1. de cleric. coniug. lib. 1.* Nec in causa mere ciuili, *in ca. non liceat. 3. q. 6.* & est hoc expeditum *in cap. 1. & 2. 11. qu. 1. & in cap. qualiter & quando. de iudic.* quod tenent Hostien. & Ioan. Andr. *in c. clerici, de iudic.* de quo etiam *in cap. quod clericus, de foro compet. & in cap. verum, eo tit.* per Ioan. Andr. Idem notat Hugo *11. q. 1. c. clericum, & in cap. allegato vnico, de cleric. coniug. libr. 6.* facit optime *capit. seculares, de foro compet. libr. 6.* cum concord. ibi signatis, vbi est hodie declaratum.

4 In hoc tamen vltimo membro dicunt nostri maiores; excipi duos casus: Primus casus est in causa reconuentionis: Secundus casus est in causa feudali, licet de hoc sint opiniones contrariæ: tamen Innoc. hoc tenet *in capit. verum, de foro compet.* dicens, quod *si in causa feudali Dominus clericum vasallum distringat, vel alias repellat, non incidit in canonem,* &c. de quo plene disputat Henric. Bohic. *in capi. at. si clerici, de iudic.* hæc tamen iura prædicta sunt familiaria, vnde probatio est familiaris, vt dicit Ioan. *in cap patet 11. q. 3.* quando vnus Papa alium Papam inducit in testem, vt recitat Ioan. *1 Romani principes, de iureiur. in Clemen.* super verbo, *Bonifacius*, hoc tamen non obstante nullus fidelis abnegare debet istorum iurium & similium auctoritatem. Absit enim dicere, vt Scriptura mentiatur, *dect. tert. quæstion. 5. quid ergo,* &c.

5 Præterea prædicta probantur non solum authoribus iuris canonici, imo & authoribus iuris diuini, & etiam ciuilis. Quoniam clerici sunt exempti à potestate laicorum authoritate summi Dei omnium rerum conditoris, prout legitur *in cap. cum ad verum, & cap. duo sunt, & cap. Imperator 16. distin.* secundum Guil. de Monte Laudun *in cap 1. de offic. ordin. in Clem.* de quo plane per Innoc. *in cap. si quis, de maiorit. & obed.* Et plenius per ipsum *in cap. licet, de foro compet.* vbi plene ipse Innoc. differit de iurisdictione ecclesiastica, & de illius origine & progressu. De libertatibus vero & priuilegiis à Deo & à principibus concessis ipsi ecclesiæ & personis & bonis clericorum eleganter ponit Innoc. *in cap. nouerit, de sent. excommunic. extra,* vbi de hoc remitto causa breuitatis. Vnde veritas testatur sacri eloquii dicens: *Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Vlterius prædicta probantur auctoritate iuris ciuilis, *in auth. statuimus, Cod. de episcop. & cleric.* vbi ad literam patet, quod iudices temporales nullam habent iurisdictionem nec in criminalibus nec in ciuilibus in personis clericorum.

6 Per quam authoritatem dicunt ibi doctores, & præcipue Bald. quod omnia alia iura ciuilia, quæ dicebant laicos habere aliquam iurisdictionem in clericos, sunt correcta per illam *auth. vt l. nullum. C. de testib. & l. abditos, C. de episcopor. aud.* cum simil. tractant Hostien. & Ioan. Andr. *in ca. verum, de foro. compet.* Omnis tamen diffinitio in iure periculosa est; parum est enim quin subuerti possit, *l. omnis diffinitio ff. de regul. iur.* Ideo libet casus à prædictis exceptos hic enumerare. Ea de re subiiciam septem casus, in quibus verberans clericum non incidit in sententiam excommunicationis. Et sex, in quibus clerici distringuntur per seculares iudices. Et alios sex, in quibus laici capiunt clericos absque metu excommunicationis. Quos casus recollegi ex variis passibus iuris, & diuersorum doctorum conclusionibus.

7 Sunt igitur septem casus, in quibus quis percutiendo clericum non incidit in sententiam excommunicationis, quos enumerat Innoc. *in cap. non dubium de sent. excommunic.* Primus est, cum bono zelo causa correctionis quis clericum verberat, vt pater, mater, magister, & prælatus, *vt in capit. 1. de sent. excommun.* & ibi de hoc per Henri. de Bobic. Secundus est, si cum iocosa leuitate, *vt in c. 1.* & ibi per Henr. *in 2. di.* Tertius est cum quis inuenerit clericum turpiter agentem cum vxore, sorore & matre, de quo *in cap. si vero, de sentent. excommunicat. in 2. distinction.* per Henric. Quartus, si vim vi repellat, vt *in e. ca si vero,* & ibi de hoc per Henr. *in 1. dist.* Quintus, si ignoranit eum esse clericum, *in cap. si vero 2.* & ibi de hoc per Henr. *in 1. dist.* Sextus, si inuenerit clericum apostatam, scilicet non deferendo habitum & tonsuram clericalem, post trinam monitionem, vel si sæuis & enormibus se immisceat, sine habitu & tonsura clericalibus, sine monitione, de quo tamē latius inferius dicam. Septimus & vltimus, cum clericus se prorsus transfert ad actus contrarios clericatui, vt quando efficitur miles, se immiscendo sæuis & enormibus, vt quando bigamus efficitur. Et etiam de his dicam in sequenti.

8 Præterea & secundo reperio sex casus, in quibus iudex secularis vel temporalis coercere potest clericum. Primus est, quando clericus incorrigibilis est, & est degradatus & traditus brachio seculari, *in cap. cum non ab homine, cum concord. sui, de iudic.* Et intelligo, quod sit degradatus iuxta formam *c. degradatio, de pœn. lib. 6.* Casus autem, in quibus clericus traditur brachio seculari, enumerantur per *gloss. in cap. ad abolendam, extra de hære.* Secundus casus est, vbicunque ecclesiastica potestas deficit, iuxta ea quæ notantur in *cap. Princeps 32. q. 5. in cap. filius 16. qu. 7.* vbi dicit textus, quod metropolitano dissipante bona ecclesiæ, adeatur Regia dignitas, & ibid. per Gloss. vide etiam per Lucam de Penn. *in l. si coloni. C. de agric. & censit. lib. 11.* Tertius, quando per ecclesiam inuocatur brachium seculare, *in l. 1. cum ibi notat. de offic. ordin.*

9 Quartus, vbicunque clericus se immiscet sæuis & enormibus, *in cap. ex parte 3. de priuil. iuncto c. perpendimus, & cap. cum non ab homine, de sentent. excommun.* vbi de hoc, de quo latissime per Henr. *in cap. vt famæ, de sentent. excommun. & in cap. ex literis, in 3. distinction. extra de vi. & hone. cler.* vbi inter cæ-

teta legitur, quod si clericus facit contra statutum clericale, assumendo malitias [illegible] nis & turpibus, vel apostatando ab ordine clericali patitur enormia committ [illegible] tione, exuitur omni priuilegio clericali.

10 Hoc idem teoet Innoc. *in ca. in audientia, de sent excomm.* qui textus dicit, quod [illegible] habitum militarem, si tertio monitus non desistat, si capitur seu percutitur per tales [illegible] tales laici excõmunicati. Innoc. tamen supplet super verbo, *monitis*, [illegible] baudi. *maxime.* Et non [illegible] textus non dicit, quod se sæuis & enormibus immisceat, sed solum quod habitum mi [illegible] pserit. Sed *in ca. 1. de apost.* Innoc. dicit, quod ad hoc, quod priuilegium perdar cler [illegible] runtur, sc. quod se transferat ad habitum militarem; & quod sæua & enormia com [illegible]

11 Si autem clericus vitam turpem ducat, vt quando est publicus ioculator, b [illegible] tunc siue sit in sacris, siue non, post annum ipso iure, vel etiam intra annum, [illegible] præcedente, perpetuo exuitur omni priuilegio clericali, *in ca. vnico, de vi. & honest. cleric. l. 6.* [illegible] turpem clericus exerceat vitam, vt carnificum, macellariorum vel tabernariorum [illegible] post trinam monitionem, post terminum competentem arbitrio monentis præ [illegible] tus, omnino; si non sit coniugatus, in rebus. Et tunc si omnino incedat in habitu laicali [illegible] sona priuilegium clericale, quamdiu in præmissis insistit, amittit, *vt in Clem. 1. de vi. & hone. cler.* [illegible]

12 Quintus est in casu, *c. vbi maius periculum, de elect. li. 6 iuncto ca. ne Romani, co tit in Clem.* vbi ni temporales possunt de facto includere Dominos Cardinales ad celebrandum electione [illegible] Pontificis. Sed quando hoc faciunt Domini temporales ex commissione vel con [illegible] tificis, à quo in hoc casu prædict. Dominis temporalibus attribuitur talis potestas, di [illegible] quod [illegible] ex commissione vel delegatione Papæ potest clericos non solum ciuiliter, quinimo criminal [illegible] ercere, secundum Ioan. qui hoc nota: *32. dist. ca. ad hæc, & in ca. Adrianus 63.* Idem tenet H [illegible] post Bernar. Ho. Innoc. & Ioan. Andr. *ca. al. at si clerici, de iudic.* Et per hoc (vt opinor [illegible] offi- ciarii nostri Regis Francorum, qui Rex in his multa habet priuilegia Apostolica & plures præemi- nentias, adeo, quod officiarii sui capiunt clericos, & detinent sine metu excommunicationis, sed eos corporaliter non puniunt, sed bene pecuniariter in casibus priuilegiatis, vt infra dicetur.

13 Sextus & vltimus casus est in *l. si quis curialis, de episcop. & cleric.* C. vbi curialis, si clericetur, potest per temporalem iudicem, etiam per manus iniectionem ad curiam reuocari, & vid. ibi Bald. Et potest huius esse ratio, quando vbi aliqua sunt in cognitione & iurisdictione ex natura causæ iudicis temporalis, potest cognitio seu iurisdictio exerceri per temporalem iudicem in clericum, vt in *ca. ve- rum, de foro compet. & in capitu ex transmissa, eo titul.* quæ loquuntur in feudo, & *in cap. cæterum, de iudic.* Vnde si clericus resistat, tunc iudici seculari potest de facto repelli, & eius persona pot. est de facto feudo exui sine metu excommunicationis, secundum Innoc. *in ca. verum*, & ex hoc practicamus quo- tidie, quod in causis, quæ pertinent temporalibus de iure vel priuilegio, vt in casibus quos dicimus priuilegiatos in hoc Regno.

14 Vel quando clerici aliquid attentant in præiudicium temporalis iurisdictionis, profecto tem- porales possunt coercere clericos resistentes, & merito; quãdo quilibet potest tueri suam iurisdictio- nem, etiam pœnali iudicio, vt in *l. vnica, in princ. ff. si quis ius di. non obtemper.* & notat Innoc. *in ca. 1. de offi. deleg.* Quo casu iudex potest etiam non subditos coercere, iuxta *ca. Romana, de pœnis lib. 6.* & not. plene Innocent. in *d. c. 1. de off. deleg.* Et ob id iudices temporales in dictis casibus clericos mulctant, nec pro- pter hoc puto eos incidere in sententiam excommunicationis, nec facere contra libertatem ecclesia- sticam, quæ licet sit fouenda & amplianda, non tamen quod aliis ius suum auferatur, arg. *ca. ex tenore, de foro compet.* non enim debet apponi laqueus fauore ecclesiarum, vt *in ca. mulieri, de rurestur.* & ibi sunt concordant.

Iurisdictio enim ecclesiæ semper tueri debet ob Dei reuerentiam, sc. iuste, sed nollat non iniu- ste, vt dicitur de causa pupillari in *l. quoties, Nec vtiq., ff. de adminisir. tutor.* Ex quibus opinor, quod iudi- ces seculares contra personas ecclesiasticas iurisdictionem exercentes debito modo vtiq; non exce- dunt, & maxime, quando hoc faciunt ex priuilegio iuris vel Papæ, aut saltem ipso Papa sciente & to- lerante, ad quod bene faciunt notata in *cap. quoniam, de vita & honestate clericor.* per Innoc. *in cap. 1 de treug. & pace*, & vide quæ posui ibidem satis late post Innoc.

15 Verum est tamen pro tunc executio huiusmodi mulctæ pecuniariæ non fiet cõtra person[illegible] de- rici, nec in bonis ecclesiasticis, qñ non subiiciuntur iudici temporali, sed bene fieri executio i[illegible] bonis eorum temporalib. immobilib. tamẽ, cum mobilia sequantur personam, iuxta *l. si captiuus. § expulsu. ff. de captiu. & postlim. reuersis.* & not. Dyn. *in l. etiam, § patronus, ff. de bon. li.* & plene Oldr. de Ponte de Lau- de, *consil. 59. & consil. 17.* Fiet igitur executio in bonis immobilibus, seu in rerum temporalitate, [illegible] habeant, cum talia bona temporalia subiiciuntur iurisdictioni Regum & aliorum temporalium do- minorum, vt in *cap. quo iure 8. distinct.* & ita seruamus.

17 Præterea iudices temporales in Regno Franciæ cognoscunt de possessorio causæ [illegible] siasticæ, quando possessorium rei ecclesiasticæ seu beneficialis est quid temporale, & non [illegible] cundum Innoc. *in ca. cum dilecti, de elect.* licet quidam in hoc contra. Sed Bernar. videtur [illegible] *in ca. literis, de iura. calum.* qñ possessio habet plurimum facti, & propterea de ea pot [illegible] porali cognoscere, ac etiam in rebus spiritualib. seu ecclesiasticis, secundum Bernar. in *l. p [illegible] de auto- ritate.* & in *l. Titia. ff. soluto matri.* & melius in *l. quoties, de iud. C.* & Ioan. Andr. in *c. tuam. e.* [illegible] n. cognit. & Paul. de Lea in *cap. 1. de vsu. in Clem.* qui dicunt, quod quando agitur de quæstione [illegible] in de materia ecclesiastica, iudex temporalis cognoscere potest.

Vnde secundum iura a[illegible] E[illegible]iscopi non [illegible]bebant territo[illegible]um,& ideo non exequebantur sen[illegible]tias suas: s[illegible] iudi[illegible] es tempo[illegible] [illegible]uas exequebantur, secundum [illegible] [illegible]n.& B[illegible]ld.in *l.episcop.C.de [illegible]op. audient.* E[illegible] p[illegible]p[illegible] ca [illegible]cet co[illegible] d[illegible]is pertineat ad ecclesiam, vt in *cap.1. & [illegible].de donat inter vir & vxor.* tamen [illegible] [illegible]um r[illegible]quiri[illegible]ur [illegible] ea e[illegible]ecutio facti, [illegible]a fiet per iudicem se[illegible]larem,& non per ecc[illegible]siasticum, sec[illegible] [illegible] In[illegible] [illegible]n *ca. significasti de offic. delegat.* secundum vnum intelle[illegible]um. Et ex hoc dicemus i[illegible]uenta [illegible]um [illegible]onor[illegible] [illegible]mporalium clericorum debere fieri per iudices temporales, qu[illegible]ndo [illegible] [illegible]ntur tempo[illegible]a[illegible]bus, vt in *ca. quo iure 8. distinct.* superius alleg.

[illegible]mo reperio alios [illegible] casus, in quibus iudex temporalis sine metu excõmunicationis põt capere cl[illegible] & incarcerare. Primus est in casibus prædi[illegible]is, in quibus potest fieri punitio s[illegible]u coertio per [illegible], q[illegible]an[illegible]o *cui licet, quod maius est*, &c. Secundus de mãdato iudicis Ecclesiastici ipsorum malefactor[illegible] [illegible]a[illegible] [illegible]tes remittend[illegible], in *cap. vniuersitatis, & cap. vt fama, de sent. excom.* & ita tenent Archi & Ioan. And[illegible]. in *ca. si clericos eo tit. li. 6.* Tertius, quando iudex laicus videt clericum ad alterius iniuriam præpara[illegible]u[illegible] non adest Prælatus suus, si ipsum clericum alias compescere non potest, nam tunc potest eum [illegible] [illegible]n[illegible] excommunicationis l[illegible]gar[illegible] vel incarcerare, secundum Innoc. qui hoc notat in *ca. si vero de sent. excom.* quem sequitur Lucas de Penn. in *l. generali, de decurion. lib. 10. C.* 19

Qu[illegible]rtus, quando iud[illegible] secularis reperit clericum in flagranti crimine, quem potest per vigin[illegible] [illegible] horas [illegible] [illegible] re[illegible] secundum Bernar. & Ioan. Andr. Hosti. tamen contra in *ca. vt fame, de sent. excomm.* & G[illegible] [illegible] de Monte [illegible]audun. in *ca. 1. de offi. ordinar. in Clem.* Quos sequitur [illegible]enr. Bohic. in *ca. cum non ab homine, de iudic.* Archi. tamen in *ca. presbyt. 81. dist.* Luc. de Penn. post eum in d. *l. generali*, sequitur o[illegible] [illegible]io[illegible]em primam, quæ videtur esse consuetudine approbata. Quintus casus est, quando mari[illegible]tus [illegible] [illegible]icum adulterantem cum vxore sua, secundum Hosti. & Henr. Bohic. *d. ca. si vero, de sent. excomm.* Cui autem p[illegible]t[illegible]inet vel incumbit probatio clericatus, & coram quo, est hodie declaratum, in *cap. si iudex laicus, de sent. excomm. lib 6.* 20

Sextus & vltimus casus est, vbi timetur de fuga debitoris etiam clerici, quoniam creditor potest tunc debitorem capere, iuxta terminos *l. ait prætor. §. si debitorem ff. quæ in fraud. cred. alie sunt. vt restit.* & hoc absque metu excommunicationis, vt singulariter ponit Ioan. Andr. *in Nouella*, & Innoc. in *cap. vt fame, de sent. excom.* & ibi de hoc. 21

Hæc vero citra præiudicium potestatis, iurisdictionis & libertatis ecclesiæ perstrinxisse sufficiat, quibus nullatenus derogare intendo, sed solum pro tuenda veritate iustitiæ prædicta grauficari præsumpsi. Non enim debemus esse adulterantes verbum Dei, vetante Apostolo, *2. Cor. ca. 2.* vnde non solum de ecclesia, sed etiam de Deo valde perhorrendum est, aliquid falsi asserere, etiam si ad eius laudem videatur pertinere, vt scribit Magister Sententiarum, & *ad Cor. 15.* subiungens, quod non minori sed maiori fortassis scelere, si in Deo laudatur falsitas, quam vituperatur veritas, quod est tenaci animo commendandum, & perpetuo menti tenendum. Omnia tamen submittendo correctioni & determinationi sanctæ matris ecclesiæ. Nam sicut errare vel minus sapere communis est infirmitas: sic & in errore persistere præcipuum est horrendæ iniquitatis. Deo gratias. Bernardus Laurenti vtriusque iuris Doctor. 22

ARTICVLI PROPOSITI, DELIBERATI ET CONCLVSI IN CONCILIO ECCLESIÆ GALLICANÆ,

congregato mense Septembri anno Domini M. DX. in ciuitate Turonensi, auctoritate Christianissimi Regis D. Ludouici XII.

Anno Domini 1510.

I.

AN liceat Papæ bellum inferre Principibus temporalibus, in terris quæ non sunt de patrimonio vel dominio Ecclesiæ, &c.

Conclusum fuit vnanimiter per Concilium, Papam nec posse, nec debere.

II.

AN liceat Principi defendenti se & sua, non solum propulsare armis eiusmodi iniuriam, sed etiam inuadere terras ecclesiæ possessas à Papa notorio hoste suo; non tamen ea intentione vt illas retineat sed tantum vt impediat, ne per eas Papa ille fortior & potentior fit ad offendendum dictum Principem & suos.

Conclusum est per Concilium Principem hoc posse sub conditionibus & qualitatibus in Articulo propositis.

III.

AN ob tale odium nororium & aggreſſionem iniuſtam, liceat tali Principi [illegible] dientia huiuſmodi Pontificis, attento etiam quod Pontifex concitauit alios q[illegible] & communitates imo & tentauit cogere ad inuadendas terras & dominia eiuſdem p[illegible]tius benenolentia ſedis Apoſtolicæ dignus fuit.

Couclusum eſt per concilium, Principem poſſe ab obedientia Papæ ſe ſubducere ac ſubtrahere: non tamen in totum & indiſtincte, ſed pro tuitione tantum ac defenſione iurium ſuorum temporalium.

IV.

TAli ſubtractione licite facta, quid agendum ſit, tum Principi ipſi ac ſubditis eius, tum etiam Prælatis & Eccleſiaſticis perſonis regni ſui in rebus de quibus ad ſedem Apoſtolicam antea re- curri ſolebat.

Conclusum eſt per Coucilium, ſeruandum eſſe ius commune antiquum, & Pragmaticam ſanctionem Regni, ex decretis ſacroſancti Concilii Baſilienſis deſumptam.

V.

AN liceat huiuſmodi Principi Chriſtiano armis tueri ac defendere alium Principem ſibi confœderatum, & cuius protectionem legitime ſuſcepit, &c.

Conclusum fuit per Concilium, licere.

VI.

SI quod ius talis Pontifex ad ſe pertinere contendat, vt patrimonii ſanctæ Eccleſiæ Romanæ partem: contra Princeps Imperii, iuris ſui eſſe dicat, & de ea controuerſia paratus ſit & offerat ſtare arbitrio vel iudicio bonorum virorum per compromiſſum prout de iure: an eo caſu liceat Pontifici abſque alia cauſæ cognitione, bellum inferre dicto Principi: & ſi fecerit, an liceat Principi armis reſiſtere, & aliis etiam Principibus in huiuſmodi diſſidio ei adeſſe, eumque defendere: maxime illis qui ei cognatione vel affinitate coniuncti ſunt, cum etiam per centum annos proximos, Eccleſia Romana in eius iuris controuerſi poſſeſſione non fuerit.

Conclusum eſt per Concilium, licere Principi hoc caſu reſiſtere de facto, & aliis ei adeſſe in iure ſuo tuendo.

VII.

QVid ſi Papa nolit acceptare quod Princeps iuridice & honeſte offert, ſed contra, non obſeruato iuris ordine, contra talem Principem pronunciet ſententiam aliquam, an ei obtemperandum ſit, maxime cum non eſt integrum ac tutum tali Principi ad ſedem Romanam ire vel mittere, & ius ſuum via iuris ciuilis, & rationibus defendere.

Conclusum eſt per Coucilium, non teneri talem Principem parere tali ſententiæ.

VIII.

SI Pontifex iniuſte, ordine iuris non ſeruato, procedens de facto, & manu armata, pronunciet ac publicet aliquas Cenſuras contra Principes ſibi reſiſtentes eorumque ſubditos & confœderatos, an ei parendum ſit, & quod remedium adhibendum.

Conclusum eſt vnanimiter per Concilium, talem ſententiam nullam eſſe, nec de iure vel alio quocunque modo ligare.

Viſum eſt tamen Concilio, ante omnia, mittendos ab Eccleſia Gallicana legatos ad D. Papam Iulium, qui fraterna charitate, & ſecundum Euangelicam correctionem, eum admoneant, vt à cœptis deſiſtere velit, pacemque & concordiam Principum amplecti. Quod ſi nolit legatos in hoc audire, interpelletur de conuocando Concilio libero, iuxta ſacroſancti Baſilienſis decreta, & hoc facto reſponſoque eius accepto prouidebitur prout ius erit.

APOLO-

APOLOGIÆ SACRI PISANI CONCILII CELEBRATI Anno Domini M. D. XI.

Anno Domini 1511.

ARGVMENTVM.

1. *HVmilitas, Constantia, & veritas, tres sunt dotes Christi atq; ecclesiæ eius sponsæ.*
2. *Iulius II. duas acerbissimas euulgauit literas Apostolicas, quæ causam præbuerunt huic Apologiæ.*
3. *Humilis & modesta responsio Patrum Pisanorum ad eos qui consilium dederunt Iulio II. vt Concilium Lateranense indiceret, & censuris Patres Pisanos percelleret.*
4. *Depulsio quatuordecim conuitiorum Patribus Pisanis obiectorum.*
5. *Summa capita rerum, quæ Patribus Pisanis à Iulio II. obiiciebantur, & earum dilutio.*
6. *Patres Pisani nunquam affectarunt dignitatem Pontificiam, sed aristocraticam moderationem, qua Christus primatum S. sedis Apostolicæ temperauit, retinere voluerunt.*
7. *Cardinales Pisani, à Curia Romana decesserunt, eo quod nedum in sententiis liberi, sed nec in vita quidem tuti erant, quando Apostolicæ præceptiones notorium continent periculum, audiri quidem sed non impleri debent.*
8. *Memorati Cardinales recesserunt cum manu militari, vt se à periculo & insidiis episcopi Concordiensis eximerent.*
9. *Patres fatentur se aliqua dissimulasse, vt fraudes & dolos episcopi Concordiensis vitarent.*
10. *Responsio ad obiectionem duorum Cardinalium, qui dicebant falsum esse se assensum præbuisse conuocationi Pisanæ Synodi.*
11. *Omnes Canones, quibus docetur Papam debere Concilia generalia conuocare, intelligi debent regulariter & ordinarie: nam extraordinarie & in certis casibus congregari possunt absque Papa.*
12. *Indictio Concilii Pisani, quatuor firmissimis principiis nititur, præcepto sci. ecclesiæ, voto, ac iuramento Papæ & Cardinalium, nec non etiam ad vitandum grauissimum & intolerabile scandalum.*
13. *Præceptum ducitur ex sessione 39. Concilii Constantiensis: dilutio obiectionum contra hoc præceptum.*
14. *Depulsio eorum quæ obiiciebantur, ad votum & Iuramentum Papæ excusandum.*
15. *Quo casu concedatur alicui moræ purgatio & de legibus ad eam requisitis: sero moram purgatur, cum ius ad alios deuolutum est.*
16. *Iulius II. armatus Concilium Romæ indixit, non tam studio liberi Concilii habendi, quam impediendi ne haberetur, & ne de ecclesia reformanda ageretur.*
17. *Cardinales qui Pisanam Synodum indixerunt, quamdiu Romæ degerunt, non ausi sunt mentionem facere habendi Concilii, propter notissimam Iulii II. violentiam.*
18. *Vtrum Papa in causa propria Concilium debeat conuocare: frustra alicuius auctoritas contra semetipsum expectatur: & vtrum Ioannes XXIII. Concilium Constantiense contra semetipsum indixerit.*
19. *Dilutio obiectionum contra temporis breuitatem, & quod tantum tempus olim Patribus ecclesiæ primitiuæ vt conuenirent ad Concilium præscriberetur.*
20. *Ciuitatem Pisanam maxime idoneam esse habendo Concilio generali: & de numero Prælatorum qui interfuerunt primo Concilio Pisano, ad extinguendum schisma.*
21. *Ab eo tempore quo Romani Pontifices habuerunt arces atque armatas custodias, Roma non fuit idonea habendis Conciliis: nam Spiritus sanctus non afflat nisi liberas mentes: Vnde cum Iulius II. exercitum habeat instructissimum Romæ non est tutus locus iis qui de ecclesia reformanda libere loqui vellent.*
22. *De censuris irrogatis contra Patres Pisanos: & necessitate liberi Concilii habendi, ad spiritum ecclesiæ retinendum, & disciplinam ecclesiasticam vindicandam.*

THEOLOGICI VATIS ET SACRI IVRECONSVLTI DOMINI Zachariæ Ferrerii, Subasiensis Abbatis Epigramma.

QVisquis auet sancta de religione doceri,
Non pede præcipiti cursitet istud opus.
Sint testitudinei gressus, sit odora Lyciscæ
Vis, oculi Lyncis, Palladis ingenium.
Ponderet ingentes in paruo Codice sensus,
Relegat, & fructus colliget innumeros.
Tollitur ambigui quicquid contingere possit
Contra Pisani fœdera Concilii.
Iam pateat quanto diuini robore iuris
Fundamenta loces, culmina, tecta, gradus
Sermo benignus adest, & summa modestia linguæ,
Probra, Simultates, pagina docta fugit.
Dat sine verborum phaleris prægnantia dicta
Et sine nugarum syrmate, vera patit.

APOLO-

APOLOGIA SACRI PISANI CONCILII.

REVERENDISSIMI IN CHRISTO PATRES ET DOMINI S. R. E. Cardinales simul cum aliis secundæ Pisanæ Synodi indictoribus, qui alias de mense Maii anni præsentis, Concilium generale vniuersalis Ecclesiæ iuxta illius præceptum & necessitatem Pisis tenendum indixerunt, & conuocarunt cum aliis Principibus, Prælatis, & Potentatibus, sibi adhærere, pro Dei causa, volentibus, ad futuram rei memoriam.

REATOR & redemptor noster Christus Dominus, *qui est via, veritas & vita*, & qui ad hoc natum esse & in mundum venisse se asserit, vt testimonium perhiberet veritati, & in quo non est inuentum mendacium, nec inuentus est dolus in ore eius, ipse se mitem appellat & humilem, ac vere etiam fuisse constantem & fortem, ad mortem vsque acerbissimam pro veritate asserenda testatur, adeo vt omnis Christi actio humano potissimum generi imitabilis veritas sit & constans & humilis, veritatemque ipsam illius magister non aliter custodiri recte posse doceat, quam constantia & humilitate: altera ne nos terror à vero deiiciat: altera ne nos excellentia & firmitas veritatis extollat, & in magnis & mirabilibus super nos efferri nos faciat, vnde ctia hæc pretiosa monilia sponsæ suę. non habenti maculam nec rugam, Ecclesiæ videl. suæ sanctæ catholicæ, cuius fideles omnes merito aut numero mystica membra sumus, pręcipue seruanda reliquit, vt in fundamento domus suę quam perennis dicebat sanctitudo, & cuius decorem præ omnibus dilexerat, tanquam sapiens architectus triplicem hunc angularem lapidem reponeret, cui innixa omnis structura firma subsisteret, & sanctum Dei templum redderet gloriosum. Vnde apud Ioannem ait, *Qui ex veritate est, audit vocem meam*. Et alibi, *Qui sequitur me, tollat crucem suam & sequatur me*. Et rursum, *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.*

2 Nuper autem quum non sine graui mœrore, & mentis amaritudine vago relatu accepenimus sub nomine sanctissimi D.N. Iulii Papæ II. (nonnullorum vt creditur suggestione, qui magis loqui quærunt sibi placentia, quam fidelium quietem & pacem) disseminatas esse per vniuersam Ecclesiam duas epistolas apostolicas: alteram quā dicunt Concilii, in qua indictores secundi Pisani Cōcilii grauioribus increpationibus & immeritis appellationibus obiurgat, indictionemque ipsam annullat & reuocat, aliudque Concilium Romæ instaurat, alteram monitorii, in qua nonnullos ex dictis indictoribus, vt à prosecutione Pisanæ synodi abstineāt, & in vrbe Roma personas suas sub breui quodam præstituto termino exhibeant, sub grauissimis censuris & pœnis monet & citat.

3 Nos cum illius auxilio, qui in Euangelio assistentiam suam ante reges & præsides pollicetur professoribus veritatis, vniti omnes eodem corde & ore, non vt literæ illæ nos disiungere satagebant, sed iuxta Apostolum alter alterius onera portantes, vt quæ communi consilio pro bono ecclesiæ ediximus, communi voto tueamur, curabimus pro Dei causa vna communi epistola duarum illarum capitibus constanti & humili veritate satisfacere, vt pro viribus sermo noster Christianæ disciplinæ cōueniat. Respondebimus itaque in omni patientia & mansuetudine non ad singula epistolarum, quæ sunt pene innumera, & si discuterentur omnia responsalis epistolæ modum excederent, nec ipsi Principi directe respondere mens est, quamuis in factis propriis & personalibus sigoanter legali contentione suscitata, scriptis eius teniti possit & debeat. Nam & asina Balaam pro veritatis custodia, domino suo intrepide contradixit, & nos non serui modo, sed & filii, & fratres, liberi sumus, qua libertate iuxta Apostolum Christus nos liberauit, parisq; cum Paulo in hoc iurisdictionis, qui Petro quia immemor esset in obseruatione legalium tertii Hierosolymitani Concilii, in faciem restitit, & tamen culpa Petri (vtpote in gratia confirmati) leuis fuisse creditur. Sed cum verba illarum epistolarum tam aspera & grauia, ex tam leui causa simplicis nostræ admonitionis concilii mentis principis adscribi nō debeant (nam & hominum sicut & apum reges fortioribus aculeis carere debere omnis philosophia prædicat) non ipsi itaque, sed consultoribus, aut ordinatoribus literarū, qui grauius peccatum habent, prout dominus Pontio præsidi dixerat, respondebitur: nec omnibus consultoribus: quum verisimile sit antiquiores & vere necessarios, & qui in causis cardinaliū iuxta Apostolicas initas constitutiones & capitula iustiorem vocem habent, talia non potuisse consulere. Illis ergo ordinatoribus, quandoq; in prima, interdum in tertia persona vtcunque respondendo, ordinem philosophorum seruabimus, qui primo nomina, inde res solent perscrutari: nam & sermocinales scientiæ tempore reales procedunt, in rebus autem obiectis ipsarum literarum ordini pro posse insistemus.

4 Ordinatores itaque immemores doctrinæ Domini, qui apud Matthæum statuit, *Quicunque dixerit fratri suo Raccha, reus erit iudicio, & qui dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis*: pro leui ta concilii admonitione supra modum excandescentes, non modo incerto conuiuio aliquo, aut fatuos modo patres Pisanæ synodi nuncupant? *sed insana Ecclesiæ membra, Acephalos, locustas, nomine tamen Cardinales,*

les, *schismaticos, Iudæos, filios tenebrarum, synagogam Sathanæ, ecclesiam malignantium schismaticam, atque etiam conuenticulum Dathan, & Abiron, Acatium & Dioscorum*, & cætera id genus iniuriarum, plenis titulis appellant, aliumque ea partibus *aurigam, & clauium moderatorem* per calumniam pungunt, & coram vniuersis ecclesia, quod eius splendori & spiritualitati studeant, criminantur. Et quamuis Christus Dominus beatitudinem repromittat iis, qui propter nomen suum ab hominibus maledicuntur, & persecutionem patiuntur, vnde & Apostoli *ibant gaudentes à conspectu Concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati*, & Petrus beatos appellat propter Dominum eaprobratos, & in iis omnib. Psalmista possint dicere *gaudentes quoniam propter te Domine sustinuimus opprobrium, & existimati sumus, sicut oues occisionis*; & illi eacusationem & vltionem remittere, qui ait, *Mihi vindictam & ego retribuam*; Quia tamen hæc improperio plurimum improportionata sunt Patrum meritis, qui summis laudibus, quod culturæ agri Dominici omni conatu intendunt, essent eatollendi, & non solùm eos tangunt, sed subintelligendo plures alios comprehendunt: attendentesque Augustini dictum esse, non licere silentium viris sanctis dum reprehenduntur, in iis à quibus vitam suam lõge abesse sciunt, & dicere, sufficit nobis recta ante Deum conscientia, si æstimationem hominum impudenter & crudeliter contemnunt; *Conscientia enim nobis necessaria est, Fama autem proximo*, de qua Sapiens, *Crudelis est qui famam negligit*, & alibi, *fama bona impinguat ossa*, ideo attendentes dictum Apostoli ad Colossenses, *Qui iniuriam facit, pati expectet*. Verbum illud Senecæ ordinatoribus iis (quãuis inuiti) rependunt, *incerta conuitia ab iis plurimum irrogari qui iis abundent*: Aristotelisq; sermo fuit, *qualis vnusquisque est, talia facit aut dicit*, nempe quatuordecim illæ graues appellationes nullo commercio Patres istos contingunt.

Quid enim cum membris insanis Ecclesiæ qui sola causa sanitatis & puritatis suæ tam studiose & per tot pericula congregatur? Quid cum acephalis?| qui Christum pientissime colunt, quem iuxta Apostolum, dedit Deus caput super omnem ecclesiam, & vicarium suum ministeriale ecclesiæ caput iusta obedientia venerantur & honorant? Quid locustas? magna apud Deum & ecclesiam animalia oculis plena, & spiritum Dei habentia, nisi quod humilitate cordis parua & modica mancipia Deo, & vicario suo ad ecclesiæ splendorem cum effectu se offerunt; quare ergo Cardinales maximo fructu, & principes reales ecclesiæ illius gratia ad omnia exposita pericula, solide se ostendunt? Quid cum schismate, iis qui ecclesiæ veram vnionem, & ipsius veneranda præcepta seruant? & vota ac iuramenta sua Deo pro viribus reddunt? In quo Iudæos referunt, qui Christi & sponsæ honorem tam seriose deposcunt, tritumque sacrorum Conciliorum, quo fides firmata & purgata est, tam assidue efflagitant. Anne libri Constantiensis synodi tanquam Iudæorum eaplodendi sunt, à quibus salus omnis ecclesiæ maxime pendet? In quo filii tenebrarum, lucem ecclesiæ requirentes? In quo synagogam Sathanæ, vel ecclesiam malignantium, aut schismaticam conuenticulam referunt? qui innouationem sanctam ecclesiæ, iuxta irrefragabilem & infallibilem Synodorum veritatem curant? Caueant ne hæc aliorum obduratio, & vetustatis criminosæ obseruatio & defensio, potius synagogam illam veterem referat, quam Dominus & verbis, & funiculis purgare conatus est. In quo Dathan & Abyron effigiantur patres? Numquid Põtificatum petierunt, vel auferre cui Dominus dedit, moliti sunt? Absit, Parentalii insidias, præparent & mensas & monopolia, vt Pontificatu fruantur, Patres hi apud quos timor Domini sanctus permanet, & qui nouerunt tales ingressus absq; resignatione & restitutione desperatum æternæ salutis statum continere, obedientia contenti sunt, non præsidatũ ambiunt, istis potissimum artibus assequendum. Dum corpus ecclesię bene valeat simul cum capite suo (cui plurimum studẽt) potius membra esse volunt, quam caput infectum. Quid sibi videtur hoc sub specie timoris schismatis, prius schisma incipere, & sub timore ne proripiatur primatus ecclesię tyrãnidem eacrcere, & malis illum artibus aucupari? Quid horum patrum humilitas & temperantia cõfine habet cum Achatio & Dioscoro? qui violentia Concilia diripiebant, & suorum temporum patres ad subscribẽdũ synodales epistolas gladiis super patrum capita vibratis, cõpellebant. Iubeat hic Dominus quiescere, nec enim sine amaritudine hæc referri possunt. Filii sunt patres hi S.R.E & sanctissimi D.N. quibus detrahere nullo modo cogitant, dum ecclesia reformata in libero vno generali cõcilio, honoretur, & dum sanctitas sua filios recognoscat. Sed quid aurigam & moderatorẽ cõsultores hi patrem alium calumniantur? qui ætate & sapientia minor est omnibus, & qui de se humilia semper concepit: & docendum se non sequendum patribus aliis pro Dei causa semper eahibuit. Nec ista tamen eaprobratio aut æmulationis occasio charitatem patrum Dei honore fundatam quoquo modo turbatura est, Aurigam habent patres Christum Dominũ qui eorum est currus & auriga, per quẽ currum & splendorem ecclesiæ comprehendant. Nec tamen qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus: qui plantat autem & qui rigat apud eos, vnum sunt, quia in eis est cor vnum, & anima vna in Domino, & iuxta Domini & aurigæ nostri Iesu Christi testamentũ, Qui maior est inter eos, tanquam ministrator obedit, & qui primus est, tanquam seruus absq; elatione obsequitur. Sed hæc grauia & ampullosa verba epistolarum consultores satis damnant, & aperta luce ostendunt, qua libertate Patres apud primam sedem vtantur. Si namq; contra liberos, & absentes, ac mediocri honore & fauore existimatos Cardinales, splendoremque ecclesiæ petentes, pro simplici admonitione tot conuitia intorquentur; quid cum aliis non liberis & quodammodo aridis à Principum & populorum fauore fieri existimandum est, si tantillum præsidi non conueniant: Cessent ergo verba quæ odia generant & charitatem vulnerant. Illis tamen omnib. improperiis facile dimittimus, si in patientia nostra & mansuetudine pacem reformationis Ecclesiæ nanciscamur. Sed iam ad res

transea-

[illegible]

est [illegible] oc [illegible] pa.ib [illegible] nisi deprehendatur [illegible] & [illegible] us [illegible] q. 1. Can [illegible] 2. q. [illegible] Can. quis [illegible] est, [illegible] Ch [illegible] Can [illegible] ramus [illegible] q [illegible] or [illegible] in hæresi. [illegible] q [illegible] t q [illegible] C [illegible] l, [illegible] q. [illegible] in Can [illegible] bus p [illegible] S [illegible] D [illegible] Pontifex [illegible] I. E [illegible] Can. nosi [illegible] temere [illegible] S [illegible] & S [illegible] d [illegible] q. 5 in Can mand [illegible] & qua [illegible] in Can. audit [illegible] S [illegible] & Pe [illegible] 2 q [illegible] in Can. Pe [illegible] S [illegible] vt in Can. si quis super. c [illegible] causa & qu [illegible] d [illegible] q [illegible] Pontifice [illegible] C [illegible] d. contra morem: & q [illegible] q [illegible] m [illegible] beretur q [illegible] mal [illegible] m pdierit, n [illegible] ru [illegible] Pontifici [illegible] ulterium, [illegible] 2. q. 5. in Can. [illegible] me. [illegible] p [illegible] a R [illegible] man. adducit in Conf [illegible] 2. Beatissimus [illegible] Al [illegible] fert [illegible] Episcopus & quidã [illegible] ctor, in solution [illegible] q a Papa appell [illegible] ad C [illegible] n q [illegible] onsenuit. Tertius casus est q [illegible] Papa contem [illegible] ga [illegible] ponit gl. in Can nemo, 9 q. [illegible] Quartus est [illegible] ter duo [illegible] d [illegible] p [illegible] vt [illegible] gl. in Can. si. 6 [illegible] de l. & [illegible] Card [illegible] in Cons [illegible] quæ, i- tum [illegible] A [illegible] quia diligentis, & colu. 1 de elect. [illegible] de istis casib. nõ [illegible] p- po [illegible]

[illegible] vidèlicet q [illegible] Papa incorrigib [illegible] tor [illegible] & tali [illegible] Can. si Papa. [illegible] Pa- pa [illegible] c [illegible] Abb. in c [illegible] de electione. Et [illegible] Rector in [illegible] quit q toti mundus approbat. Ill am gl [illegible] de concess. præben. & [illegible] col. 4 de iud. [illegible] plurib. [illegible] Rom. in consil. [illegible] 23 q 4. [illegible] Papa [illegible] notorio [illegible] fi [illegible] tionem hære [illegible] 8 dist. in Can. si. [illegible] dist in Can. si quis sunt, & in c fin [illegible] Papa accusari potest, d. Can si Papa. [illegible] & p ta [illegible] & [illegible] ratio g [illegible] Papa.

[illegible] do, [illegible] mou [illegible] E [illegible] pu [illegible] ab F [illegible] particulari vt [illegible] vt n [illegible] dem. de ren [illegible] diceã [illegible] infimo Pontifice, [illegible] p [illegible] T [illegible] Evangel [illegible] si oculus tuus aut pes [illegible] scandaliza- [illegible] quis [illegible] C [illegible] 24. q [illegible] expedit enim vt vnus homo moriatur, p popu [illegible] Papa [illegible] ne tota [illegible] clesia pereat: q [illegible] p p [illegible] popu [illegible] non debe [illegible] ruina illorum, vt ex. dicit 11. q 3 in Cã. [illegible] perditionis ad populos suos transm [illegible], [illegible] Pa [illegible] p [illegible] xcessus corrigat, & mor [illegible], [illegible] quia et: & id [illegible] hac [illegible] potuit [illegible] cũ R [illegible] 6. in Cã ab [illegible] R [illegible] conclu [illegible] in consi. s. allegato, & hoc idem tenet B [illegible] in cap. [illegible] circa finem [illegible]

idem dicit, *de rescript.* [illegible] Hugutionem *in Can. si duo forte.* 9. [illegible]
papotestre [illegible] ouen [illegible] ium e[illegible]en & enorme. [illegible]
Papæ & Prælatorũ, [illegible] in exe[illegible]plũ subditorũ, & [illegible]
dicentium, *vbi est Deus clericorũ*. vt dicitur *in c. Magnæ de voto.* Vn [illegible]
ꝙ accusari possit: qa videm⁹, ꝙ licet Papæ regulariter obe[illegible]
tolerabile videat, 19. *dist. Can. in memoriã. & 100. dist. Can. contra mora* [illegible]
non est Papæ obediend[illegible]m, vt not. Innoc. *in c. inquisitioni, de sent. exco*[illegible]
esse obediendũ Papæ, qñ ex tali pcepto p[illegible]umeretur status Ec[illegible]e[illegible]æ, [illegible]
la ventura esse, quia tunc obedientes peccant [illegible] d[illegible] bean [illegible]tura [illegible]
vt formaliter Innoc. ibi dicit, quẽ sequit[illegible] Hostien. & Ioa[illegible]
& Abb. & Ca[illegible]din *in Consi. 147. videtur, circa finem, & in Consi.* [illegible]
quando, de rescript. in c. cùm teneamur, de Preb. Et ppter hoc Abb. [illegible] d. c. *inq*[illegible]
qui recesserant à Gregorio XII. ratione scãdali ꝙ immineb[illegible]
nis non teneantur compatere. Ita ergo videtur in ppolit[illegible] di[illegible] ꝙ [illegible]
Papa debeat iudicari, tamen ista regula limitari debet, & n[illegible] habet[illegible]
mine scandaloso reperitur.

VII. Nã ratione scãdali generaliter à cõmunib. reg[illegible]lis receditur [illegible]
in l. si vero § de viro, in 7. fallentia ff. sol. matrim. facit text. *in cap. cum teneamur de* [illegible]
scandalo, de præscript. & in cap. tua de Cle. ægro. & in cap. quia circa de consang. & affinit. [illegible]
tradunt moderni in dicto *cap. nihil, de præscript.* Ad idem faci[illegible] textus in [illegible] *præs*[illegible]
[illegible] 65. *dist. in Can. de his verò 50. dist. & 23. q. 3. Can. 1* [illegible] Et ideo bene conson[illegible]ta qu[illegible]
ter remoueri non potest, quod Papa accusari possit.

VIII. Et videmus in iudicib. facientib. aliquid de facto ext[illegible] iudi[illegible]a [illegible]
armata manu resisti potest, *l. prohibitum Cod. de iure fisc. lib.* 10. notat Inno[illegible] *in cap.* [illegible]
deleg. Bart. in tractatu *qui sint rebelles*, in verb. *revellando, in princip.* glo. *in l. non videtur* [illegible] q. [illegible]
de reg. iuris Dinus in regula *quod quis. de regul. iuris in 6.* Bald. *in l. vt vim in 7 quæ*[illegible] *ff. de iu*[illegible]
in 12 quæst. Cod. vnde vi. Cardinalis *in Clement. 1. in fine, in versiculo 9. quæro, de celebr. Mis*[illegible]
querente, in vltimo notab. *de restit. spol.* Alexand. *in Consil. 144 post redditum primum* [illegible]
cum similibus quæ nota sunt. Ita ergo videtur dicendum in summo Pont[illegible]ce [illegible]
in notorio delicto, propter quod religio Christiana scandalizaretur, [illegible] & [illegible]
sti, saltem per istam viam iuris quod accusari possit, vt scandalum perniciosu[illegible] q[illegible]
remoueatur.

IX. Et si aliter diceretur, esset magnũ absurdũ, qa esset in potestate Papæ [illegible]
Ecclesiæ statũ turbare, & Ecclesiã destruere, si resisti sibi non posset: ꝙ nullo mo[illegible]
s̃ dicta. Nam iura q̃ dicunt ꝙ Papa non potest turbare statũ Ecclesiæ, vt per gl. 8 q. [illegible]
[illegible] *in Can. per principalem 9. q. 3. & in c. literas, de resti. spol.* in ver. *non potest*, [illegible]um [illegible] quæ [illegible]
perarentur si Papa non posset accusari, & à Concilio iudicari: quia parum e[illegible]se iu[illegible]
essent constituti magistratus qui illa exequerentur *l. 2. § post originem. ff. de Origine iuris*

X. Et hue idẽ confirmatur, quia priuilegiũ illud datũ sũmo Pont[illegible] [illegible] ta[illegible] ali[illegible]
posset, non videtur habere locũ in isto casu, in quo maximũ detrimentũ Ecclesiæ & [illegible]
sultaret. Arg. *c. suggestum de decr.* vbi priuilegium restringitur, vt non habeat locum q[illegible]
resultaret: facit textus *in l. ex facto, in princip. ff. de vul. & pup.* & ad idem faci[illegible]
mens & intentio concedentis attenditur, dicta *l. ex facto.* vbi Bald. *in 3. notabil.* & [illegible]
cùm Ecclesiastica, de except. intentio aũt concedentis non videtur fuisse quod [illegible]
personam Papæ, stante scandalo in præiudicium Ecclesiæ, *cùm ipsi Ecclesiæ plus tribuendum* [illegible]
personæ Papæ. vt in simili dicitur, quod maior fauor præstatur loco. quàm personæ. *in* [illegible]
glossa fin. de priuil. in 6. ad idem glossa *in cap.* [illegible] in verbo *dignitatibus de rescript. in 6* [illegible]
gl. 1. in fine *de confir. vtili.* Et ita ex omnibus s̃. dictis corroborata est conclu[illegible]
Papa. & plurimum etiam confirmabitur ex his quæ inferius dicam, respon[illegible]
pra in contrarium.

XI. Et nobis sufficit quod opinio d. gl. cõmuniter approbata sit à Docto[illegible]
ci, vt ex s̃. dictis colligitur. Nec curandũ est quod Theologi ali[illegible] dicant, quia in [illegible]
gis standũ est Doctorib. Canonum, quàm Theologiæ Magistris, quia hic n[illegible]
fidei, sed de morib. & integritate vitæ, quo casu magis credendum est ꝑte [illegible]
est in Matrimonio, in voto, in Decimis, in Vsuris, quia ista r[illegible]spiciunt mor[illegible]
tradit Pet. de Anch. in disputatione incipiẽte, *Antiquis & modernis temporib.* [illegible]
de Ana. *in c. in ciuitate, in 4 char. de Vsur.* Alex. *in consi. 1. col. 6 lib. 2.* Et ex his habe[illegible]
lis ad omnia allegata s̃. in contrarium.

XII. Ad maiorẽ tamen declarationẽ spec[illegible]ter ad o[illegible] resp[illegible]
stat ꝙ dicitur *in Can. aliorum 9 q 3.* cum simil[illegible]b. quæstionib[illegible]
regulariter & tali regula l[illegible]mitat non pcede[illegible] quibu[illegible]am [illegible]
per [illegible] d. *Can. si Papa.* [illegible] obsta[illegible] prædã iura [illegible] q[illegible] bu[illegible]
[illegible] P[illegible] M[illegible] quia [illegible]
[illegible] *immunis* d[illegible]to [illegible]anon[illegible] *Concilia, paragraph. hinc etiam* [illegible]

[illegible]

X[illegible]II. [illegible] & [illegible] *Can. si Papa* [illegible] Papa [illegible] Sec[illegible] con[illegible] nac[illegible] ibi, & [illegible] hæ[illegible] scen[illegible] nunt de [illegible] ind[illegible] p in f[illegible] tot [illegible] h[illegible] indali. In hæresi ve[illegible] de[illegible] Papa accusari potest, [illegible] fa[illegible] conuenit ad mente[illegible] gl[illegible] ita d[illegible] de hac re cum alijs Doc[illegible] in hac causa [illegible] respo[illegible] ad [illegible] dicebatur, φ *Can. si Papa.* intelligitur de hæresi pr[illegible] est [illegible] Papa debe[illegible] de hæresi simpliciter, secus si agatur de crimine [illegible] t[illegible] dali, Papa accusari potest, licet non sit propriè hæreticus, secúdum glo[illegible] *Can. si Papa*, quæ communiter approbatur: Non obstat φ illa gloss. non probatur iure, [illegible] tione [illegible] tú sunt. Non obstat φ exceptio facta in *Can si Papa*, de casu hæ[illegible] regulam [illegible] ponitur, confirmare videtur regulá in casib. non exceptuatis quia illud [illegible] in alijs casib. dissimilib. ab exceptuatis. Secus est in similib. casib. qa exceptio facta in vno ad[illegible] mi[illegible] casu [illegible], vt notat Abb. per illum text *in l. cum d lecta. de constit. ptil. & inne* [illegible] Abbas, *in c. inræan, de probat. in c. ad audientiam de Cleri. non residen.* & notat Bald. per illum text[illegible] *cap. po. l translationem*, in verbo *quanquam. de renunt.* Et hoc etiam procedit, si exceptio fac[illegible] di[illegible] tio[illegible] in taxatiuam tantùm, vt notat Bartol. *in l. si constante in princip ff solut matr. in l. 3 § cum T tio, ff de a lim leg.* E[illegible] tradit Ang. *in l. si hominem § in ædilit. ff. de Ædil. edict. in l. Paulus. §. heres rogatus, ff. de* [illegible] [illegible] Alex. [illegible] *in l. 1. Col. de bonor. possess. contra tab. & in d l si constante in 2 char. & in Consi[illegible] o. in causa, col [illegible] lib 4.* & in proposito ratione [illegible] andali, ca[illegible] videtur similis hæresi, secú- d[illegible] gloss[illegible] *Can. si Papa*, quæ communiter approbatur, vt s. dictum est. Et ad hoc bene fac[illegible] quod [illegible] notat S[illegible] *in l. de crimine, in 2. opposit. Cod. qui accu.* vbi per illum textum [illegible] quod si- cera[illegible] liquid speci[illegible] exprimatur, non per hoc videtur derogatum alijs casib. qui alia vi[illegible] & alio modo includuntur.

X[illegible]V. [illegible] facit etiam φ dici solet, quod licet exceptio firmet regulam, non tamen videtur [illegible] amplia[illegible], ad ca[illegible] alias [illegible] regula non comprehenduntur, vt notat B[illegible] *in l generali, §. vxori ff. de v. usufructu legat* A[illegible] b. *vic. in nostra. de sepul.* cum simil b. quæ nota sunt. [illegible] terius ét [illegible] andum est [illegible] xtus [illegible] to *Can si Papa*, dum excipit casum hæresis, non videtur [illegible] quid [illegible] pro- pr[illegible] r, c[illegible] vtatur verbis generalib. dum inquit, *nisi sit a fide deuius*, ita enim ver- ba [illegible] modo verificari videntur.

XV. E[illegible] o[illegible] ntur habere lo[illegible] n Simoniaco & schismatico, q[illegible] modo d[illegible] hære[illegible] v[illegible] lt, & idem in [illegible] b. calib. vt *in Can. omnes 22. dist.* [illegible], qui p[illegible] a R[illegible] auferre con[illegible] Ad idem facit tex. *in Can si 3 dist. & 4 q. 1. in Can. quod aut,* *24 q [illegible] in Ca[illegible] in [illegible] contuma ia, de heretic in VI* cum simil b. Vltim[illegible] n[illegible] obstat, quod tex. [illegible] *an si Papa* dum ponit [illegible] quod Papa aud[illegible] b al o non pos[illegible], idem etiam in [illegible] qui [illegible] in l[illegible], vt s. ponderatur, quia loquitur ille text. quando Papa erat in suis operib. n[illegible] & remissus.

XVI. ... faciendo in quo ... quitur gl. in l. *Cum sit ... in l. si mora ff. solut. matr.* ... & in omnibus ... ad ... ut not. Ba... *tarius, & cum ann.* & quib. Bald. *ff. ... cedendo.* Et ... app ... legati ... *pa a cusar. p ... de notorio crimine in quo incorrigibilis sit & Ecclesia ... andat* ... breuiter ...

XVII. Verum ... in dubium, in quo quaeritur ... tauit & ... Concilium, efficaciter ... possit. Et primo ... videretur dicendum quod ipsum ... de Anch. ... *ff. de elect.* ... de Anch. ... nouissime & ... *claratio & in ... c. 4. char. in v* ... *b. ... declarat. de consti.* ... esse d... personarum ... absoluentem & abs... *in repat.* ... ipse respondet dupliciter: Primo quia ... *de con. ess prab.* Secundo, quod Papa potest ... re iuxta ... *clem. de offi. delegat.* ... absolutio ... prandio ... ad Papatum promoueretur, quia non ... quod si Cardinales ... ante ... ruunt, & promotion ... iuramento ... promouet ... iuramentum non valet per ... textum.

Sed breuiter his ... Papa ... contrarium ... dum est, videlicet quod ex ... promissione efficaciter Papa ... quod Papa ... casu obligetur non videtur dubitandum, qui ... uino, ... gl. ... *quanto. de iureiur.* cum Papa subiicitur ... 17 *q. 1. in Can. sint quasi* Et hac ratione Papa, qui est Princeps, ex suo contractu ... *in c. 1. de probat. in c. 1. de natura feud.* vbi Bal. not ... *dignavox. in ve* ... cum simil. lib. quo nota sunt. Nam & Deus ipse, ex eius promissione obliga... *prim. ff. ... pact.* vbi Magistrum sententiarum ita dicentem refert. Et in ... specialiter tradit Ant. de But. *in c. 1. col. 2. in ver. ex quibus patet, de consil.* ... pore Gregorij XII. ... enim de eius electione tractaretur in conclaui ... post, prim... iurauit, & vouit renunciare Papatui, procedendo ... rat: & eodem modo, promisit non creare Cardinales, postea noluit ... hoc quod plures Cardinales ab eo de ciuitate Lucana recesserunt, & ... eladit Ant. de But. in d. c. ... *col. 2. in vers. & sic Papa. de consti.* quod in talibus Papa ... tu... seipsum absoluere nullo modo possit. Et ... esse distin... personarum inter ipsum absoluentem & absolutum, arg. ... in fac... proprio quis seipsum absoluere non potest, vt de voto notat Abb. ... *de voto.*

XVIII. Et quia hoc videtur duplex vinculum voti & iuramenti, quo ... *treug. & pace.*

XIX. Et hoc bene facit, quia quando Princeps ex contractu obligatur ... status contrauenire non potest, vt notanter dicit Paul. de Castr. in d. ... *digna vox.* Bald. in ... *ad haec, col. 5. in ver. item notatur ex gl. de pace iuramento firmand.* ... *in Co... 410. videtur, in antiqu.* & hoc idem in terminis huius quaestionis ... *Consil. 55 pro declaratione dubiorum, col. 2.* Et quod dictum est Papam ... maxime haberet locum quando Papa iam in periurium inciderit, quo ... absolutio fieri non potest, vt not. Feder. *in Consil. 100. factum tale est, deb tor* ... *col. penult. de iureiur.* Anthon. de Butr. & Immol. *in cap. debitores de iureiur.* ... *praesentis, in princip.* & idem Bald. *in Authent. quod est in fin. Cod. de nuptiis, in l. 1* ... *ducatam.*

XX. Praeterea dato, sine praeiudicio veritatis, quod absolutio ... absoluendo seipsum, hoc intelligitur cum causa: sine causa vero nullo modo ... Pontifice in casu nostro notat, Abb. in d. c. ... *de consti. col. 3.* & idem Abb. *in c. quanto, col. 4.* ... *inferio, de iureiur. & in c. proposuit col. 3. de conces. praben.* Nam et alios sine causa ... vt per gl. in d. *c. quanto.* Talis enim absolutio debet fieri ... *aures, quod metus causa.* Abb. *in c. 1. col. penult. de iureiur.* Causa intelligitur ... notat Cardinal. *in Clement. 1. §. fin. in 17. quaest. de iureiur.* vbi allegat Inn... *eodem titul. de iureiurando,* & idem tradit Paulus de Castro *in Consil.* ... *6. prasu posito* ... iuramento pen non potest ... *... quamus de pact. in & in cap. atum contingat, de iureiur.* & ... absolutio fieri non potest ...

[illegible] ... lmc. [illegible]

[illegible] ... est [illegible] ... con [illegible] ergo [illegible] ... est [illegible] positione efficac[illegible] obige [illegible] ... ob [illegible] & permissionis astringi [illegible]

XXII. [illegible] dubiū, in quo breui[illegible] ... Co[illegible] iudicare non possit, vt [illegible] *Can.* [illegible] ... *stu.* [illegible] ab. in quib. 5. d[illegible] ... & [illegible] ... [illegible], q Concilium [illegible] ... hær[illegible] & inde [illegible] *in Can Anastasius 19. dist.* Arc[illegible] ... *in* [illegible] Abb. *in c. propos.* [illegible] *de concess. prabend. colum. penult. in* [illegible] ... *tes in pri. c. de hæred.* Arch[illegible] lo[illegible] *in tit. 23. c. 2. §. 6. in 3. parte eius [illegible]* [illegible] ... *que* [illegible] *in 4 dub.* Et tali casu considerandum est, quia non [illegible] ... [illegible] contra Papam in causa hæresis. Licet enim [illegible] tale q[illegible] ... ca[illegible] *Can si Papa. 40. distinct.* hoc posito videtur quod [illegible] ... in [illegible] casu: quia parum esset iura condere, ni[illegible] Magistra[illegible] ... *2. §. p[illegible] igitur ff. de or. iuris:* ideo statim quod statutum speci[illegible] Papa [illegible] ... reli[illegible] quod [illegible] iure ab ipso C[illegible] iudic[illegible] ... [illegible] in omnibus [illegible] casibus specialibus in quibus [illegible] quod [illegible] ... *in primo du-* [illegible] genera[illegible] iudic[illegible]. Et [illegible] quod nota[illegible] in [illegible] Roma. [illegible] quod in [illegible] & [illegible] solo Papa [illegible] Con[illegible] ... idem Abbas [illegible] *col. fi.* & *in C* [illegible] *quæ* [illegible] *tenda* per totum, [illegible] ... [illegible] Doctores [illegible] ... primo dubio, qui [illegible] Papa [illegible] ... [illegible] Conci[illegible] à C[illegible] illam cont[illegible], q Papa [illegible] ... Card. [illegible] rinus de [illegible] hoc non videtur laborandum, & in ista [illegible] Card. [illegible] ... *in Ca.* [illegible] *distinct.* & ita breuiter tertium dubium [illegible] ... quod [illegible] in pri- mo co[illegible] ... ur, vt supra dictum est.

XXIII. V[illegible] superest quartū dubiū, præsupposito quod C[illegible] ... [illegible] specialiter [illegible] adictis. Quæritur de modo [illegible] congrega[illegible] C[illegible] ... [illegible] quod [illegible] et congregatio Concilij genera[illegible] ... [illegible] Summo Pontifice, [illegible] & iudicari de- ... *§ porro* [illegible] *in Can. 1* & per totum 17. *dist.* tamen quando [illegible] ... *c. olim* circa [illegible] m, in [illegible] Papæ [illegible] ca[illegible] facius prop[illegible] non req[illegible] ... [illegible] spectat ad [illegible] & [illegible] ... *crip.* [illegible] tali c[illegible] congregat[illegible] C[illegible] ... spectat ad C[illegible] ... & idem Bald. [illegible] *Caro-* ... [illegible] habet locum [illegible] de [illegible] ... & idem [illegible] Cardinal[illegible] de seq[illegible] Cardan *Cons. 150* [illegible] allegat[illegible] *in 3 dub.* [illegible] ... [illegible] de Cardinal[illegible] ... *in tertia parte summæ tit. 23 c. 2 § 7.* & [illegible] concor[illegible] A[illegible] ... [illegible] *79. dist.* & [illegible] ... [illegible] non con[illegible] darent in [illegible] do Concil[illegible] ... [illegible] vt Cardin. concludit [illegible] *in quarto dubio* [illegible] ... [illegible] & hoc latius prosequitur [illegible] Cardin. *in consilio* [illegible] & A[illegible] p.

Flor. *in 3. parte tit. 23. cap. 2. §. 7.* supra allegato. & in hoc quia per hos plen [illegible] non in isto.

XXIV. Vlterius tamen insistendum est, quia reuocatur [illegible] & pars Cardinalium, pro congregatione Concilij generalis maior [illegible] prima facie videbatur dicendum quod non, quia licet in casu sudicto [illegible] dinales, vt supradictum fuit, videtur illis competere vti Collegio & non [illegible] *in c. olim, col. pen. de rescript.* & ideo maior pars ipsorum requiritur [illegible] *c. olim, col. pen.* alleg. *l. quod maior ff. ad municip.* & subinde quod maior pars [illegible] modo duæ partes præsentes sint, *l. nulli ff. quod cuiusq. vniu.* Et hoc [illegible] lam, quod est quod in actibus Collegij, maior pars attenditur [illegible] *tract. de reb. Eccl. non alien. in 6. cum simil.* Ergo [illegible] modo [illegible] rere: & hoc idem videtur velle Card. *in consil.* [illegible] alleg [illegible] Collegium Cardinalium, ad quod pertinet congregatio [illegible] tali conuocatione, ad Imperat. [illegible] potestas deuoluitur. [illegible] hoc facere non possit, saltem si sit minor pars. Et est commun [illegible] tis vel Collegij debeant duæ partes interesse, & maior pars [illegible] maior, vt Abb. concludit in [illegible] *de const. &* [illegible] notat Barto. in d. l. *quod maior.* cum similib. quæ nota sunt. [illegible] testatem consequatur propter aliorum contumaciam, vt notat Abb. [illegible] *fis. in vlt. notabili de elect. & in c. cum nob. s. col. penult. eod. tit.* & [illegible] *non pe. par.* quia hoc haberet locum quando illi de Collegio vel Vniuersitate [illegible] superiore, qui habet et potestatem citandi, prout loquuntur Doctores in [illegible] quod Collegium vel Vniuersitas per seipsam [illegible] superiore [illegible] congreg [illegible] partes requiruntur. vt notanter Abbas dicit in d. *l. c. in causis.* [illegible] Cardinalium [illegible] superiore congregari, videtur q [illegible] teresse, vt Abb. specialiter dicit in dict. *c. in causis.* Similiter non [illegible] termino, [illegible] quem actus [illegible] vel necessarius debet expediri, [illegible] care, & in eius negligentia [illegible] actum expedire, vt notat Anton. de Butr. & [illegible] *cum nob. 1. col. penult. & [illegible]* & Pet. de Anch. *in c. 1. de const. [illegible]* [illegible] spondere potest quod in casu isto non fuit terminus congregandi Conc[illegible] licet enim summo Pontifici [illegible] proximum tempus biennij, & [illegible] dissimus Cardinalibus, ad quos potestas congregandi Concilium [illegible] tempus, infra quod hoc facere debeant. Et si dicatur. cùm Domini Cardinales [illegible] videant supplere negligentiam Papæ, tempus duorum annorum statutum Papæ, videtur [illegible] qui hac [illegible] *de suppl. neglig. Prælat. c. 2. de conc. §. præben.* [illegible] *dex ff.* [illegible] quod ex quo etiam tempus aliorum duorum a [illegible] ad Imperat. [illegible] potestas deuoluta videtur, ita quod etiam omnes Ca[illegible] berent [illegible] potestatem, & ita prima consideratione dicendum videbatur.

XXV. Sed prædictis non obstantibus, saltem in casu proposito [illegible] posse hoc [illegible] videtur, quia, vt s. dictum est, cum in isto casu agatur de interesse [illegible] gatione C[illegible] auctoritas eius non requiritur. vt Bald. expresse dicit in d. *c. olim* [illegible] dictum est. Cum non sit verisimile quod ipse velit consentire, ex qu[illegible] dicit Card. Alex. *in Can. synodum 17. dist.* & videmus in simili quod licet [illegible] ti requiratur, *c. causam quæ, de iudi.* tamen si agatur contra Prælatum, eius [illegible] vt Doctores tradunt in *c. edocere, de rescript.* & notatur per gloss. *2. q.* [illegible] *cum Pastor[illegible]* magna, in fine, [illegible] *non solum Cod. de bon. qua. lib.* Mod[illegible] quod dicitur de [illegible] dicendum videtur de Cardinalibus qui sunt apud eum vel Romæ, qui [illegible] tur, quia quando caput suspectum est, etiam alij qui verisimiliter capit[illegible] sunt, & de illis idem quod de capite iudicatur, vt notat Vincent. quem A[illegible] sequitur in *c.* [illegible] *de iud.* & idem notat Bald. *in l.* [illegible] *col.* [illegible] *Cod. si Rect.* [illegible] & [illegible] *1.* & quod ibi Abb. *in [illegible] contestata* vnde de talib. Cardinalibus idem dicen[illegible] Pontifice, isti enim adhærentes sunt summo Pontifici, & de adhærentibus [illegible] de principal. *c. ad apostolicæ de re iudicat. in 6.* nota. *c. 1. de post. præla.* & [illegible] *qua reli.* [illegible] princ. *ff. de rei vend.* Sicut ergo in tali congregatione Concilij P[illegible] cilium congregari, excluditur, ita Cardinales qui cum eo sunt [illegible] gregandi Concilium, quæ ad Cardinales deuoluitur, [illegible] tent [illegible] Pontifici, quibus ista facultas competere videtur.

XXVI. Secundò principaliter hæc con[illegible] de interesse Ecclesiæ particularis, si prælatus negligens [illegible] testa[illegible] ad [illegible] & Capitulo etiam negligente, deuoluitur ad particularem [illegible] *olim col. 4. de test.* [illegible] ad hoc alleg. Innoc. [illegible] *de maior. &* [illegible] & [illegible] A[illegible] post Hostien. & a[illegible] & idem tenent An[illegible] B[illegible] in *allegatione 51. dicebatur in effectu,* in princip. & [illegible] hoc [illegible]

[illegible] ... quod absque [illegible] ... Innoc. [illegible] ... pœnam extinl [illegible] ... D. [illegible] ... *cap. cum olim.* [illegible] ... responderi potest, quod in casu isto [illegible] ... allegando gloss. in d. *Clem.* [illegible]

XXVII. [illegible] hoc idem comprobatur, quia propter [illegible] ... videntur, & [illegible] oppressione [illegible] ... Canonici [illegible] ... *de excess.* & gloss. in verbo [illegible] ... Host. [illegible] ... Prælato, dictum [illegible] necessaria [illegible] ... *in dict. cap.* [illegible] ... Ecclesiæ, Cardinale singulari [illegible]

XXVIII. [illegible] ... Dns Ca[illegible] ... in Regali [illegible] ... Papæ [illegible] ... Colleg[illegible] ... & [illegible] ... Capitulo [illegible] ... *in c. gratū. de postul.* [illegible] ... Collegii reddere potest, & plenipotentiam Papæ [illegible] ... *Omnes. de elect.* & [illegible] ... Collegii [illegible] ... propter [illegible] ... Papæ Collegii debeant admitti [illegible] ... & comprobatur, quod [illegible] ... *de potestate Papæ* [illegible] ... quod in [illegible] ... Concilium generale, & apud eos esse totam [illegible]

M[illegible] præalleg. [illegible]: nam tali [illegible]
possit pro[illegible] Ec[illegible] & defensi[illegible] vn[illegible]
ctum est, & [illegible] apud C[illegible] um [illegible]
al[illegible] Generali interesse, [illegible]
salis Ecclesiæ. [illegible] nomine Collegii Cardinalium [illegible]
Collegii in di[illegible] Cardinalibus residerét, vt s. dixi. Tali enim casu o[illegible]
inter[illegible] tati p[illegible] non venientes excluduntur prop[illegible]
Conc[illegible] præ[illegible] der[illegible]: quia creatio fuit facta pe[illegible]
di[illegible] congregandi Concilium incumb[illegible], vt s. dixi me[illegible]
in d. c. cum nobis. in 6. in causis de elect. cum simil. b. [illegible] allega[illegible]
reuerendissimi Cardinales, suo nomine particul[illegible]
vt [illegible] dictum est: quia, qui ratione pr[illegible] interesse [illegible]
petere possunt, vt Concilium cong[illegible]
debent in Concilio requiri, propter hoc debent v[illegible]
aliàs propter eorum [illegible] potestas totius C[illegible]
pront [illegible] Pe[illegible] de Mon[illegible] loco s. [illegible]: & hoc etiam de[illegible]
s. in contrarium. Non obstat tertio [illegible] s. primo dicitur q. potestas con[illegible]
de[illegible] competere Collegio Cardinalium, quia dato quod [illegible]
in[illegible] simul cum summo Pontifice [illegible]
re[illegible] etiam dictis Cardinalibus (vti singulis [illegible] hoc [illegible]
uer[illegible] Ecclesiæ, vt supradictum fuit. No obstat, q. si Collegium C[illegible]
Imperatorem spectat congregatio Concilii, vt Cardin. d[illegible] *in d. cons. 15*[illegible]
videtur dimissum, [illegible] quo ius Collegii resideret in illo, qui a summo Pon[illegible]
ctum est. Vel secundò, di[illegible] Cardinales intelligitur, n[illegible] qui particu[illegible]
uinciam suscip[illegible] possunt pe[illegible] quæ s. dicta sunt. [illegible] hoc [illegible]
dicitur d[illegible] quæ requiruntur in actibus Collegii, qu[illegible]
potest expedi[illegible] propter aliorum negligentiam, propter quam [illegible]
videtur [illegible] parte, vt s. dictum est. Non obstat q[illegible]
tumax, cum non [illegible] per superiorem, quia sufficit q[illegible] requir[illegible]
teresse vniuersalis Ecclesiæ debuit comparere, aliter negligens videtur [illegible]
tota potestas p[illegible] sicut s. dixi de Prælato negligente prosequ[illegible]
tur ad Capitulum: & Capitulo negligente, deuoluitur potestas ad [illegible]
siæ: & negligentia Prælati, & Capituli deprehenditur, si quampri[illegible]
Ecclesiæ: ita videtur in proposito, q. potestas remaneat penes [illegible]
sita non venit, & non procurat interesse [illegible] Ecclesiæ cum possit, & maxi[illegible]
dictum fuit: & quia videtur minor transgressio de vna parte vni[illegible]
lato vel Capitulo ad particulares: quia in habentibus [illegible]
per accepctationem, Inst. quib. mod. toll. obl. l. in rem. §. item quacunq., ff. de rei vend. [illegible]
quæ fiunt à Prælato. Vltimò non obstat, q. Collegio Cardinalium [illegible]
nalibus non sit præfixus terminus congregandi Concilium, vt s. d[illegible]
Ecclesiæ alius terminus non requiritur, & eo ipso q. non prouident, vt [illegible]
possint, dicuntur [illegible] negligentia, vt Dd. dicunt *in d. c. cum olim. de el.* [illegible]
Non obstat, quod in casu [illegible] Reuerendiss. Cardinales videntur h[illegible]
supplendo negligentiam Papæ, vt supra d[illegible]. [illegible] tempus vid[illegible]
responde[illegible], quod dum essent Reuerendiss. Cardinales penes [illegible]
fuerunt talem congregationem facere, ideo ipsis impeditis temp[illegible] non [illegible]
de consecr. d. [illegible] Præterea non agitur hic de supplendo negligentia Papæ, q[illegible]
potestas congregandi Concilium ipsis reuerendissimis Cardinalibus [illegible]
quia cum sit Concilium congregandum contra ipsum summum P[illegible]
requiritur, vt [illegible] dictum est. & si hactenus hoc non fecerunt, [illegible]
ipsum Pont[illegible], & hoc facere non potuerunt, Cardin. *d.* [illegible] *quia diuersi* [illegible]
n[illegible] pra in [illegible] firma remanet talis [illegible], q[illegible]
modo se[illegible] pot[illegible]. Quod Reuerendiss. Cardinales congreg[illegible]
[illegible], & ibi [illegible]
ma Regia M[illegible] nomine [illegible] Cardinalium, quod i[illegible]
[illegible] omni [illegible] &c. [illegible]
gen[illegible] vt veniant ad [illegible] congregatio[illegible] pr[illegible]
[illegible] & [illegible] C[illegible] Ecclesiæ [illegible]
[illegible] de[illegible] totum ius C[illegible]
[illegible] C[illegible] Concili[illegible]
[illegible] dit Petrus de Mo[illegible]
[illegible] regulas [illegible]
[illegible] *Laus Deo.*

PHI[illegible] PA[illegible]

SERMO DE EADEM MATERIA, EDITVS PER EXCELLENTISSIMVM VTRIVSQVE

iuris Doctorem [illegible] Philippum De[illegible] de D[illegible], Mediolanensem, [illegible] Concilij Pisani, [illegible] M[illegible]

SVMMARIO

1 N[illegible] de actione, priusquam causa illarum cognita [illegible]
2 [illegible] atque [illegible] Iulij II. con[illegible] Ecclesia reformatione [illegible] capite & in membris [illegible] [illegible]
3 [illegible] neralibus Ecclesia reformari potest
4 [illegible] ad [illegible] summum.
5 [illegible] spectat ad summum Pontificem, tamen [illegible] de causis [illegible] [illegible]
6 [illegible] et [illegible] qui caput sequuntur, [illegible] protinde duo aut tres [illegible] [illegible] care poterunt.
7 [illegible] interesse [illegible] particularis, si Prælatus fuerit negligens, pot[illegible] agendi ad [illegible] [illegible]
8 R[illegible] Iulij II. contra Concilij Pisani conuocationem.
9 Papa correctioni [illegible] aterna [illegible].
10 C[illegible] bus, [illegible] contra Iulij violen[illegible] sam d[illegible] fenderent, præsidio armato vti licuit.
11 [illegible] Cardinal[illegible] accusantur [illegible]
12 Excusationes quibus Iulius II. persuadere vult se non fuisse obligatum ad Concilij conuocationem.
13 Concilium Lateranense haberi non potuit Romæ, propter violentiam Iulij II. a quo ratio [illegible] suæ [illegible] exigi non poterat.

N[illegible] per[illegible] scrutaueris, non reprehendas, intellige prius, & tunc increpa. [illegible] S[illegible] [illegible] Can. [illegible] 11. quæst. 3. In [illegible] ipsius [illegible] ligat: vt legitur in Can. [illegible] 2[illegible]. distin. [illegible] temerar[illegible] quod non nocet illi, de quo temere iudicatur, sed ei qui iudicat, Canon. temerarium [illegible] quæst. 3. nam cogitare & medi[illegible], qui[illegible] loquatur, [illegible]o. distinct. Can. ponderet. in princ. Virtus lenta est, & omni[illegible], [illegible] qui[illegible] de pœnit. dist. [illegible] Canon. [illegible] Non [illegible] Reu[illegible] tas [illegible] mnia [illegible] ita [illegible] plurimos ad [illegible], quod a Reuerendissimis [illegible] & [illegible] gradus Antistites, [illegible] Concilium Pisis indictum fuerit, & quidem [illegible] pate[illegible] Concilium [illegible] summo Pontifici competere videatur, & eo negligente ad Collegium cuncta [illegible] plurimum esse velim, ne qui [illegible] & [illegible] Cardin[illegible]. Sed illos rogamus [illegible] prius damnent & iudicent, [illegible] quam singula recté intelligant, [illegible] dicendi [illegible], quidò [illegible], Concilium [illegible] & legitimè Pisis indictum [illegible] eu [illegible] premissis.

II. Consta[illegible] & omnibus explo[illegible] est, Ecclesiam vniuersalem, [illegible] reformatione in capite [illegible] Can. Ecclesia de con[illegible] de [illegible], totus [illegible] Domini [illegible] de capite, Leo Papa [illegible] non [illegible] in capite, C[illegible] 61. di[illegible] ipse enim [illegible] quo [illegible], non [illegible] in capite, [illegible] Dei habere de[illegible] Christian[illegible], vt dicitur in Ca[illegible] 24. [illegible] 6. quæst. 1. Can. ex merito & in [illegible] languente cætera corpor[illegible] 6. quæst. 1. Can. ex merito & in quæst. [illegible] de membris dicendum est, non Can. sunt [illegible] §. ver[illegible] in ead. causa & quæstione [illegible] qui domui D[illegible] ma[illegible] presbyteri [illegible], & [illegible] conuersatione, & operibus præcedant, g[illegible] Canon. qualis 8. [illegible] 1. [illegible] quæst. 7 Canon. cum pastor [illegible] quod [illegible] debet [illegible] sina 8. quæst. 1. & Prælatu[illegible] pu[illegible] Canon [illegible] quæ[illegible] subd[illegible] & scandalum [illegible] in [illegible] de vo[illegible] [illegible] ad subd[illegible] [illegible]

III. [illegible] est in C[illegible] de sancta fidei [illegible] [illegible] celebratio, agri Domini præcipua cultura est, quæ vepres spinas, & tribulos hæresum, errorum & schismatum

chismatum extirpat, excessus corrigit, deformata reformat & vineam Domini [illegible]
adducit. [illegible] habetur in Canon. Constantien. [illegible] *freq* [illegible]
[illegible] generalium [illegible] continetur: quia [illegible]
conuenientium, *Can. Canones. § Concilii vero, 15. distinct.* [illegible] *firmius reputat* [illegible]
nius, [illegible] prudentiam in princ. de offic. deleg. [illegible] *facilius inuenitur,* [illegible]
20. d. [illegible]. Et magis *integrum est iudicium, quod plurimorum sententiis c*[illegible]
extr. [illegible] conscientiam, cap. per hoc, §. verum. vbi domin. *de heret. in sexto* [illegible]
ctum in Concilio firmius reputatur, clausula generalis non [illegible]
specialis derogatio requireretur, vt notat Archidiac. *in cap. 1. de constitut. in sexto* [illegible]
C. de legi. [illegible] hac ratione Episcopus conua a constitutione [illegible] om [illegible] iarem [illegible]
notatur per glossam *in cap. cum dilecti.* in verbo *atate de elect.* & [illegible] tal [illegible]
quod omnino fieri debeat pro reformatione vniuersalis Ecclesiæ, omn [illegible]
necesse est: Et ipse summus Pontifex non negat nec negare potest, c [illegible]
iuramento astrinxerit, & hac ratione Concilium Romæ [illegible] dixerit.

IV. Sed difficultatem facit, quod Concilium præualere debeat, [illegible]
rendissimis Cardinalibus ob negligentiam summi Pontificis pu [illegible]
summo Pontifice nouissimè indictum fuit: & ideo pro vera tel [illegible]
Primò, an indictio Concilii facta à Reuerendissimis Cardinalibus [illegible]
dò, an impugnari possit ex his, quæ in bulla summi Pontifi [illegible] continentur.

V. Circa primum conclusiuè concedam, ponendo conclusionem, quæ [illegible]
edito habentur. Vnde considerandum est, quod licet congregatio C [illegible]
gulariter ad summum Pontificem (*can. 1. in fin. Can. 2. per totum. 17. distinc.* & 4 [illegible]
& absque auctoritate Papæ congregatum Concilium dicitur Con [illegible]
princip. 17. distinct. hoc procedit regulariter, prout expresse dicitur [illegible] *Can* [illegible]
cundum regulam loquuntur iura supr. allegata cum similibus. Sed [illegible]
duobus casibus, primus est *quando Papa ipse accusandus sit, quia tunc auctoritas eius* [illegible]
decidit Bald. *in cap. olim, in fin. de rescript.* & notat Dominic. *in cap. ad Apostolica. in princ.* [illegible]
iudic. in sexto. & ad hoc facit, quia licet in aliquo casu consensus alicuius [illegible]
tra eum agatur talis consensus remittitur, vt de Prælato notatur, *cap. edocere, de re* [illegible]
sam 2. quæst. 7. in can. cum pastoris. & facit glossa magna in fine, *in l. cum* [illegible] *lum.* [illegible]
& ideo tali casu, quando contra Papam agitur, Concilium est supra Papam [illegible]
potest, vt notat Archidiac. & Domin. *in cap. in Dei fauorem. de hæret. in sexto.* A [illegible]
de elect. in cap. propos. de conc. ff. præbend. & in cap. fraternitatis, in princip. de heret. Sec [illegible]
quando Papa est negligens in congregando Concilium, quia tunc Concilium [illegible]
gari potest, vt concludit Anton. de Rosel. *in tracta. de potestate Papæ, in charta 52. colum* [illegible]
casu dicit, cautelam esse, quod Concilium pronuntiet, Papam nolentem Conci [illegible]
gare, vel illi auctoritatem impertiri, suspectum esse de hæresi, & loco Papæ [illegible]
auctoritatem; & idem concludit de Turrecrem. Cardinalis sancti Sixti, qui f [illegible]
fensor Papæ, & tamen ita tenet *in Summa de Ecclesia, in 3. lib. cap. 8. in colum. 4.* vbi [illegible]
casu Cardinales habent potestatem congregandi concilium. & hoc idem [illegible] tradit C [illegible]
150. quæstum sap. fuit. in 3 dubio. Abb. *in cas. licet. colum. 3. de elect.* & Archiep. Flo [illegible]
summe. in tit. 23 cap. 2 §. 7. Vnde cùm in isto casu agatur de reformatione, quæ e [illegible]
fieri debet in facto proprio summi Pontificis auctoritas sua exspectari non d [illegible]
Similiter cum appareat de manifesta Papæ negligentia in conuocando concilium [illegible]
dissimi Domini Cardinales absque eo concilium congregare potuerunt per s [illegible]
per ipsum biennii infra quod Papa promisit congregare concilium à d [illegible]
stat de negligentia: quia vbi est appositum certum tempus ad probandum neg [illegible]
monitio non requiritur, vt notat Bald. *in l. 2. C. de spons.* Petrus de Anchar. *in consil.* [illegible]
decisione, in fin. Dominic. *in cap. licet canon, §. 1. de elect. in sexto.* & sic patet, quod d [illegible]
Cardinales potuerunt absque summo Pontifice concilium in isto casu indicere, & [illegible]
videtur dubitandum.

VI. Sed maximum dubium facit, quod licet in prædictis casibus congreg [illegible]
ctaret [illegible] Cardinales, vt dictum est, videtur illis competere vt C [illegible], & [illegible]
Baldus inquit in dict. *cap. olim. colum. penult. de rescript.* & ibi dicit, quo [illegible]
[illegible] Ergo videtur, quod minor pars [illegible] in casu isto fuit, [illegible]
[illegible] Ad hoc, in quo tota difficultas consistere videtur, respondere potest, & [illegible]
[illegible] est, [illegible] in proposito Papa [illegible] ex [illegible] eius pr [illegible]
[illegible] Cardinales, [illegible]
[illegible] est, etiam alii qui caput [illegible]
[illegible] dicatur, [illegible] Abb. [illegible] & [illegible] *in cap.* [illegible]
[illegible] *colum.* [illegible] *in cap. accedens,* [illegible]
[illegible]
[illegible] *de post. prælato.* [illegible]
[illegible]

[illegible] *in cap. statum de postul. prælat.* [illegible] *de elect.*

[illegible]

[illegible] *ad* [illegible] *in 6 cap. bona, el. de postu. prælat.* [illegible] propter [illegible] Prælato, [illegible] *in 2 col. in cap. dilect. de except.* [illegible] & [illegible] necessariæ, *d. c. dilecti,* [illegible] *in cap. cum Ecclesiastica, de exception.* Nec [illegible] dicitur quod [illegible] negligentia Prælati & Capituli constare [illegible], quia ad probandum negligentiam quæ in facto negatiuo consistit, [illegible] necessaria est, vt [illegible] dictum Innoc. *in cap. extirpanda, de præbend.* Doctores communiter [illegible] sequuntur. Bald. *in Auth. hoc amplius col. 4. Cod. de fidei com.* Bald. & Imol. *in l. si mora ff. sol. matr.* [illegible] Alexand. *in l. stipulatus, col. 5. de ver. obl.* quia ad hoc respondetur, quod illa doctrina non habet locum, vbi agitur de interesse Ecclesiæ, vt [illegible] dicunt Anton. de Butr. Immol. & Abb. post alios, in dict. *cap. cum olim.* & L [illegible] *in allega. præal.* [illegible] & dictum Innocentii videtur procedere proprie loquendo, quando agitur quod quis incurrat aliquam pœnam extrinsecam, puta vt priuetur beneficio propter non residentiam, secus vbi agitur de negligentia simplici, quæ non punitur, prout loquuntur Doctores in dict. *cap. cum olim,* & ita Felinus dicit *cap. si autem col. 4 de restit.* Secundò responderi potest quod in illo casu agitur de facto scandaloso & notorio, quo in facto notorio non est monitio necessaria, vt per gloss. *in Cle.* [illegible] *contingit,* in verbo *negligentia de religios. dom.* facit text. *in cap. Romana §. notoria de Censibus in 6.* Et de his in Consilio prius dictum fuit: Et ita breuiter primum dubium absolutum [illegible].

VIII. Venio ad [illegible]undum, videlicet ad ea quæ in bulla summi Pontificis dicuntur, quibus omnibus & singulis [illegible] & breuiter sic responderi potest. Primo enim reuerendissimis Dominis Cardinalibus obiicitur, quod sine legitima [illegible] à capite recedentes se Papiam contulerunt.

IX. Sed respondetur, quod [illegible] consulte & iustissima ratione factum fuit: cùm n. summus Pontifex charitatis officio secundum regulam Euangelii, cui et ipse subiicitur, ab eis sæpius monitus & requisitus fuisset, & non audiuerit, imo, promissionem cum voto & iuramento [illegible] adimplere negligeret: sicut ipsis procurantibus reformatione vniuersalis Ecclesiæ, prout [illegible] casu eorum officiu postulabat, insalutato hospite recedere, cù absq; periculo carceris & vitæ [illegible] non potuissent, & illam obtineri non posse [illegible] costaret. De prædicta n. regula Euangelii, [illegible] *in c. omni. de iud. in c. an si peccauerit 2. q. 1.* & illam quilibet obseruare tenetur *c. ex iniuncto, §. fin. de haret.* & illi et Papa subiicitur [illegible] *in Can.* [illegible] *sunt quidam:* & in terminis de Concilio, notat Abb. *in c. proposuit col. 3. de concess. præbend.* & [illegible] negligente congregare Concilium, ad reuerendissimos Cardinales pertinet congregatio Concilii, vt Cardin. tradit *in Concilio 150. quæsitum sæpe fuit, in [illegible] dubio* Abb. *in c. licet, col. 3* [illegible] & [illegible] agendum sit contra ipsum summum Pontificem, non illi, sed Cardinalibus conuocatio Concilii videtur competere, vt Bald. concludit, *in c. olim in fin. de rescript.* & Doctor. *in c. ad Apostolica in princ. not. de re iudi. in 6* & ipsis reuerendissimis Cardinalibus videtur competere [illegible] Collegio, & etiam ipsis particularib. vt in Consilio deductũ & ostensum fuit. Et reuerendissimos Cardinales [illegible] exemplũ aliorũ reuerendissimorũ Cardinalium [illegible] qui hac de causa [illegible] votis & iuramentis à Gregorio XII. [illegible] Lucæ morabatur, discesserunt, & [illegible] vt refert Anton. de But. *in c.* [illegible] *col. 1. de consti.* & certè nulla ratio suadet quod summus Pontifex hoc [illegible] debeat commouere: cum ipse [illegible] ob minores & longè [illegible] causas à plurib. summis Pontificib. [illegible] recessum, & reuocatus sub grauissimis censuris redire noluerit. Vnde [illegible] quod in hoc reuerendissimi Domini Cardinales ab eo [illegible] *3. q.* [illegible] *in c. indicet:* E [illegible] quo nihil obiicere debet Catilina Cethego, vt notatur [illegible] per illum text. *in l. quoniam, Cod. de hære.* facit text. *in lege in arenam, Codice de inofficioso testam.* cum similibus.

X. Ne-

[illegible] ... *can si* ... *sin* ... *l. sciendum, §. qui cum aliter ff. ad l. Aquil.* ... An[illegible] *in l. vt vim. ff. de iust.* [illegible] ... mentem armat[illegible] ... *de renunc. in fine*, & ... Cardinales aut ... *eadem 7. q. 1.* ... non prod[illegible] ... summus Pont[illegible] ... in eos sæu[illegible] ... pote aliqua simulare poss[illegible] ob [illegible] suam & [illegible] text. *in c. afferte, de præsump. in Can. si qualibet culpa. 22. q. 2.*

XI. Ad illud vero quod reuerendissimis Do[illegible] ... veritati verbis de falsitate opponitur, ... quod nõnulli ... Concilium Pisis indictum fuit) negant se vnquam tali ... lo modo possunt, q. a per litteras eorũ c[illegible] ... probatur, *c. lem. 1. de Procur. lib. 1. §. 1. ff. de Procur.* & ... bus potius credendum est, quàm vni qui solus contradicit, ... gratia aucuperetur, *cap. in nostra de testib. c. licet causam, de probat. l. 3. §. ff.* ... nullo modo [illegible] amiendum videtur, cùm ille vel illi ex abund[illegible] ... Concilium Pisis indici potuisset, vt in Consilio deducitur, ... se falsitas nunquam præsumitur, *c. accedens, de crimine falsi*, & cum ... *de quo fieri potuit*, valet conuocatio ex personis illorum qui ... illa *omni meliori modo*, [illegible] peratur quod actus valeat ex isto capite quod p[illegible] ... *in l. cum pater, § filius matrem de l. 2.* & Cardinal. & Imola. *in c. ex literis* ... *l. quotiens, col. fin. Cod. de hered. inst.* Paulus de Castro *in Consilio 365. super pun.* ... 90. *in q. col. 2.* cum similib. quæ nota sunt.

XII. Quod autem ad excusandũ suam negligentiam summus Pont[illegible] ... ratu[illegible] ouatur ostend[illegible] quod cũ esset in minorib. o[illegible] studio & dilige[illegible] ... celebraretur, & status Rom. Ecclesiæ in melius reformaretur. R[illegible] ... licet summo Pontifici credendum videatur vbi de facto eius atte[illegible] ... non procedit in his, in quib. Papa liberam nõ habet potestat[illegible] ... casu isto videtur, & ita Abb. concludit in d. *Cle. 1. in fi. & in c. cum nobis de test.* ... Anch. *in Consil. 399. præmitto, in fi. col.* Paul. de Castr. *in Consil. 15 viso & examinat.* ... prædictis verbis summi Pontificis licet ornatissimis, null[illegible] ... testatur in C.an. sedulo 38. dist. *melius est veriores quam disertiores aud. re sermone* ... *dentiores quam formosiores habere amicos.* Et certè nouum est, ... suam, dum Cardinalatus officio fungeretur, operam ... & si tanto Concilij desiden[illegible] ipse summus Pont[illegible] ... assumptus suum desideriũ adimplere neg[illegible] ... Et fragilis & leuissima eius excusatio videtur ... assumptionis eius, superata ... celebraturum Concilium ... bienniũ ... satur, vt not. ... *l. ex conducto §. 1. ff. de loca.* Bal. de pace ... *Codice de vsur.* ... *in l. interdum §. quo ex naufragio, in fi.* ... Et ... debuisset ... [illegible]

[illegible] Post[illegible]n opponu[illegible] [illegible] del.be & [illegible] [illegible] prout [illegible] hoc cert[illegible] termi[illegible]um C[illegible] ad nouem [illegible] Responde[illegible] [illegible] nunc [illegible] [illegible] & [illegible] qu[illegible] omnem nece[illegible] [illegible] opinq[illegible]ft. A[illegible] etiam cum [illegible] & si P[illegible] Concilij [illegible] mutari potest, prout [illegible] & [illegible] et leuissimam [illegible] huiusmodi loci & tempori[illegible]

[illegible] Post[illegible] Concil[illegible]um [illegible]od Romæ a summo Pontifice indictum & ord[illegible]um [illegible] Concilium [illegible] non pertinet, & dato [illegible] non potest, [illegible] supra d[illegible] est: & [illegible] [illegible] non est: [illegible] immo[illegible] nec exigere, quia [illegible] est [illegible] *d. in l. de pupillo §. si quis ipsi Pr[illegible]* [illegible] *ex par-* [illegible] *2.* [illegible] & [illegible] quatu[illegible] non debent red[illegible] [illegible] *in cap.* [illegible] *in fine, de restit. spoliat.* Et certe [illegible] possint & in Concilio [illegible] [illegible] do [illegible] & [illegible]

[illegible]

[illegible] *de refu* [illegible] pe [illegible] pt [illegible] ft, [illegible] *obediendum est.* [illegible] te [illegible] ininu [illegible] on [illegible] can. *si n qui praeest, & in can. non debet.* [illegible] *in ca. f.n. de sentent. excommunicat.* [illegible] qui d [illegible] bse uar [illegible] tum & iura [illegible] su [illegible], non tenebantur obedire: quia [illegible] onc [illegible] Anchar. *in cons. 95. pro declaratione dubiorum, col. fin.* [illegible] mi [illegible] Cardinales tenentur prosequi C [illegible] nc [illegible] lium [illegible] ru [illegible], non obstante prohib [illegible] ne Papæ. E [illegible] ta d [illegible] dicta sunt vt puto, pro veritate & mi [illegible], & pro confi [illegible] in disputatione iuris versantur. Ideo cum bona venia [illegible] sub correctione Apostolicæ se [illegible]s. in his verò, quæ in facto [illegible] Domini nostri respiciunt, ego nihil dicturus sum, quia nihil [illegible] cœlum, *can. in tantum, 21. distinct.* & pro sanctitate & in [illegible] vitæ [illegible] quem apex tantæ dignitatis attollit, *can. non nos, 40. distinct.* Lau [illegible] eo.

PHIL[illegible]VS DE[illegible]IVS M[illegible]

Explicit feliciter Tomus secundus Monarchiæ v[illegible] licet Politicæ & Ecclesiasticæ, Amen.

